

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

S.v. LEEUWEN
Batavia
Illustrata.

Digitized by Google

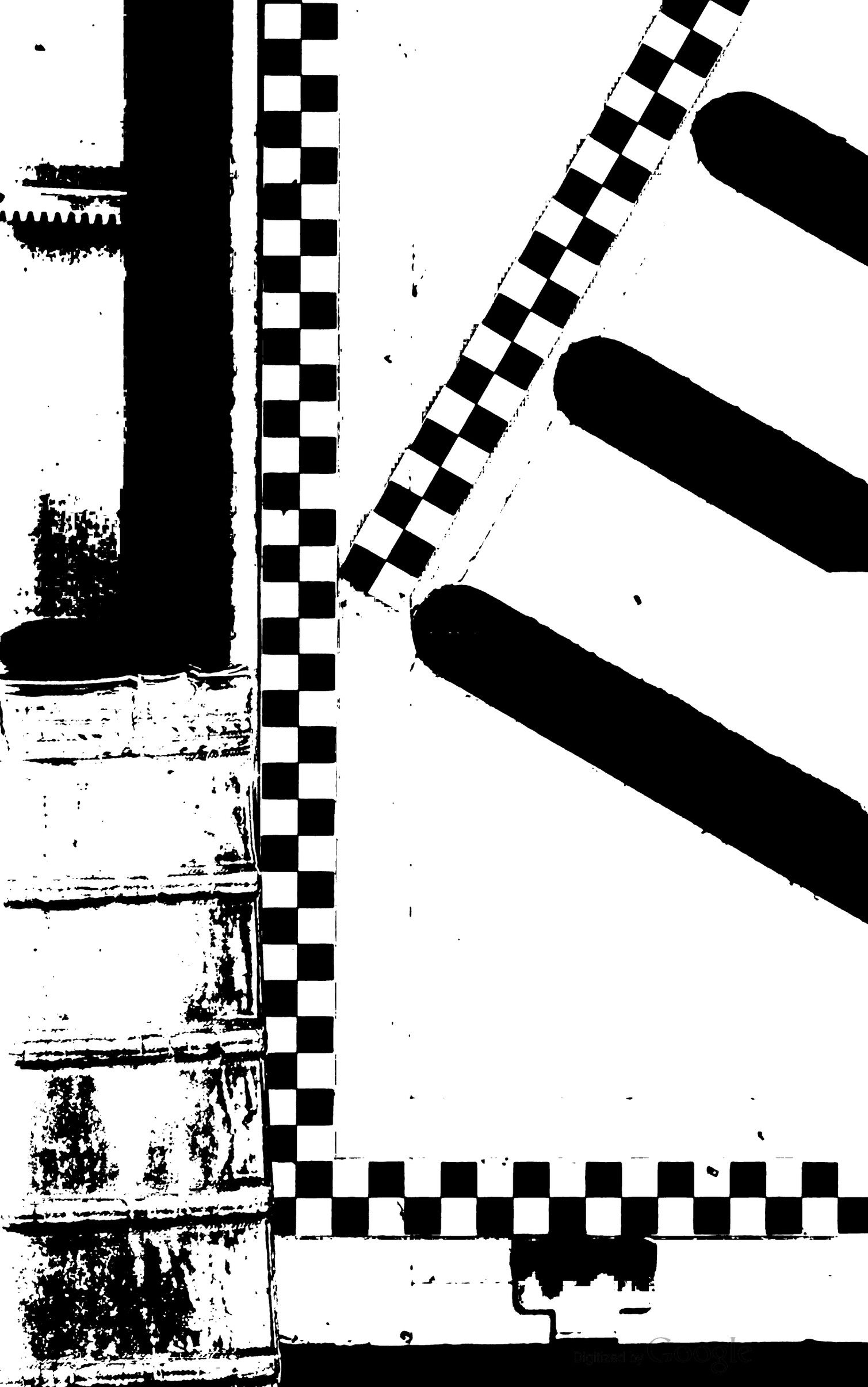
Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

1/55

Digitized by Google

S4H

B. A
412 A

Instituut voor
neofilologie en
voor neolatijn

INST. GEOPRL. ... IN LETTERK.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

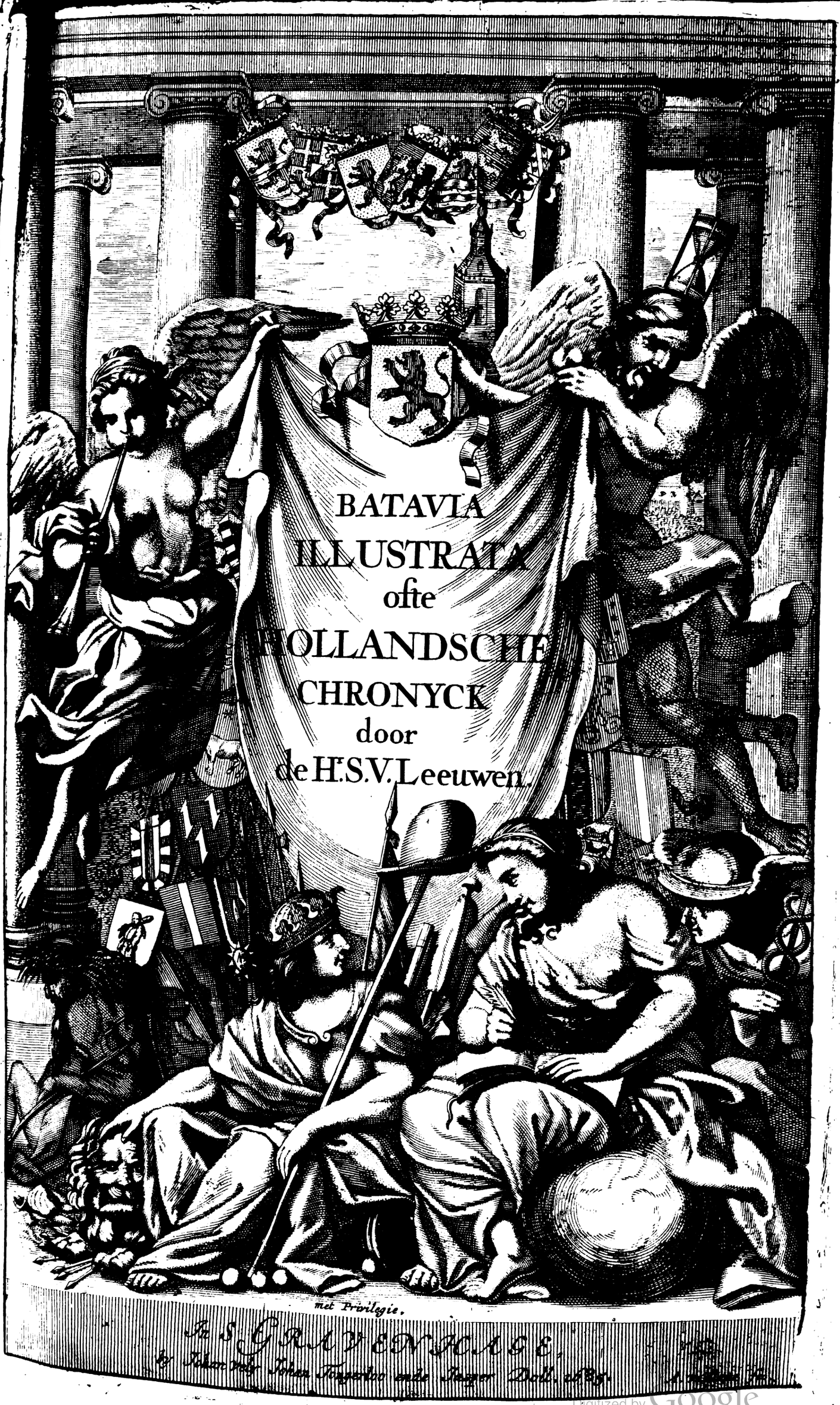

Digitized by Google

Digitized by Google

BATAVIA ILLUSTRATA,

OFTE

Verhandelinge vanden Oorſpronk, Voortgank, Zeden, Eere, Staat en Godtsdienſt van

OUD BATAVIEN,

MITSGADERS

Van den Adel en Regeringe van

HOLLANDT,

Ten deele uyt W. VAN GOUTHOVEN, en andere Schryvers, maar wel voornamentlijk uyt een menigte van oude Schriften en Authentijque Stukken en Bewijſen,

Te ſamen geſtelt door de HEER

SIMON van LEEUWEN,

In ſyn leven Subſtituyt Griffier vanden Hogen Rade van Hollandt, Zeelandt, en Weſtvrieſlandt.

IN 'sGRAVENHAGE,

By JOHAN VEELY, JOHAN TONGERLOO, en JASPER DOLL', Boekverkoopers, Anno 1685. *Met Privilegie voor 15. Jaren.*

Digitized by Google

PRIVILEGIE.

DE Staten van Hollandt, ende Weſtvrieſlandt; DOEN, TE WETEN, Alſoo Ons vertoont is by *Iohan Veely*, *Iohan Tongerloo*, ende *Jaſper Doll*, Boeckverkoopers alhier inden Hage; dat ſy Supplianten met groote moeyten, ende koſten hadden doen drukken, ſeeker Boek in Folio, geintituleert *Batavia Illuſtrata, ofte oude Cronijk van Hollandt*, beſchreven door Mr. *Simon van Leeuwen*, in ſijn leven Subſtituyt-Griffier in den Hogen Rade. Ende alſoo ſy Supplianten beducht waren, dat het voorſz Werk by eenige baetſoeckende menſchen hier te Lande mochte werden naar gedrukt, ofte elders gedrukt zynde, in deſe Landen geveylt ende verkoft, het welke ſoude ſtrekken tot groote ſchade, ende nadeel vande Supplianten; Soo keerden deſelve haer gantſch ootmoedelijk tot Ons, gedienſtelijk verſoekende, dat Wy haar Supplianten op het voorſz Boek gelieften te verleenen Onſe Privilegie, voor den tijd van vijftien jaren, omme geduyrende den ſelven tijd, het voorſz Boek alleen te mogen drukken, en verkopen, op ſodanige pœne, als Wy gewoon waren tegens de Contraventeurs te ſtatueren, ende haer Supplianten daar van te verlenen brieven in *optima forma*. SO IS'T, Dat Wy de ſake, ende 't verſoek voorſz overgemerkt hebbende, ende genegen weſende ter bede van de Supplianten, uyt Onſe rechte wetenſchap, Souveraine Magt ende Authoriteyt, de Supplianten geconſenteert, geaccordeert, ende geoctroyeert hebben, conſenteren accorderen, ende octroyeren mits deſen, dat ſy geduyrende den tijd van vijftien achter een volgende jaren, het voorſz Boek, genaampt *Batavia Illuſtrata, ofte oude Cronijk van Hollandt*, beſchreven door Mr. *Simon van Leeuwen*, &c. binnen den voorſz Onſen Lande alleen ſullen mogen drukken, doen drukken, uytgeven en verkopen. Verbiedende daarom allen, ende eenen ygelijken, het ſelve Boek in 't geheel, ofte ten deel, naar te drukken; ofte elders naar gedrukt binnen den ſelven Onſen Lande te brengen, uyt te geven, ofte te verkopen; op verbeurte van alle de naargedrukte, ingebrachte, ofte verkochte Exemplaren, ende een boete van drie hondert guldens te verbeuren, te appliceren een derde part voor den Officier die de calange doen ſal, een derde part voor den Armen der plaatſe daar het caſus voorvallen ſal, ende het reſteerende derde part, voor de Supplianten. Alles met dien verſtande, dat Wy de Supplianten met deſen Onſen Octroye alleen willende gratificeren tot verhoedinge van hare ſchade, door het nadrukken van 't voorſz Boek, daar door in geenen deele verſtaan den inhoude van dien te authoriſeren, ofte advoueren, veel min het ſelve onder Onſe protectie, ende beſcherminge eenig meerder credit, aenſien, ofte reputatie te geven; Ne maer de Supplianten in cas daar in yets onbehoorlijx ſoude mogen influeren, alle het ſelve tot haren laſte ſullen gehouden weſen te verantwoorden, tot dien eynde wel expreſſelijk begerende, dat by aldien ſy deſen Onſen Octroye voor het ſelve Boek ſullen willen ſtellen; daar van geene geabbrevieerde, ofte gecontraheerde mentie ſullen mogen maken, Ne maer gehouden ſullen weſen het ſelve Octroy in 't geheel, ende ſonder eenige omiſſie daar voor te drukken, ofte doen drukken, ende dat ſy gehouden ſullen zyn een Exemplaer van 't voorſz Boek gebonden, ende wel geconditioneert te brengen inde Bibliotheeca van Onſe Univerſiteyt tot Leyden, ende daar van behoorlijk te doen blyken; alles op pœne van het effect van dien te verliesen. Ende ten eynde de Supplianten deſen Onſen Conſente ende Octroye mogen genieten als haar behooren, Laſten Wy allen ende eenen ygelijken, die 't aangaan mach, dat ſy de Supplianten vanden inhoude van deſen, doen ende laten gedogen, ruſtelijck, vredelijk, ende volkomentlijk genieten, ende gebruyken, ceſſerende alle beleth ter contrarie. Gedaen inden Hage onder Ons grooten Zegele hier aan doen hangen, den 17. November, in 't jaar ons Heeren ende Zaligmakers duyſent ſes honderd vier-en-tachtigh.

GASPAR FAGEL.

Ter Ordonnantie vande Staten,

SIMON van BEAUMONT.

BIBLIOTHECA REGIA

Digitized by Google

AAN DE

EDELE GROOTMOGENDE HEEREN, DE STATEN VAN HOLLANDT ENDE WESTVRIESLAND,

VADEREN DES VADERLANDTS, BESCHERMERS DER DIERGEKOCHTE VRYHEIDT, VOESTERHEEREN VAN KERCK EN GODTSDIENST.

Erd dese Verhandelinge van den Oorſpronk, Voortgank, Zeden, Eere, Staat, en Godtſdienſt van Oud

Digitized by Google

Batavien, mitsgaders van den Adel en Regeringe van Hollandt, met schuldige eerbiedigheid opgedragen

Door

HAAR EDELE GROOT MOGENDE

Gehoorsame Dienaren en Onderdanen

JOHAN VEELY
JOHAN TONGERLOO, en
JASPAR DOLL'.

AAN

AAN DEN
LESER.

SIe hier, Goedgunstige Leser, het laaste Werk van onsen Autheur, die door sijn menigvuldige doorgeleerde en deftige Schriften een onverganke-lijke lof by de Nasaat verdiend heeft. De doot heeft hem verhinderd, om het in so een staat te mogen sien, als het nu aan de Werelt gegeven werd; echter komt het te voorschijn, soo verre, als het van hem opgesteld, en nagelaten is. Het gehele werk is afgedeeld in Dertien bysondere Hoofdstukken; waar van het Eerste handelt vanden Oorsprong en Bewooning van Oud Batavien, en hare Inwoonderen, gesproten uyt den Tuytsen, Cymbren en Kelten; Dan wert vervolgens in het Tweede en Derde vertoont, wat voor het regte Batavien te houden zy, en hoedanig 't selve van outs in sijn schey-palen en rivieren begrepen was; en met eenen gehandelt vanden Oorsprong, Outheid, en Opkomst van Zeelant; Voorts in het Vierde, van den alouden aart en gelegentheid van dit Lant, dat eerst niet als Meeras, Bos en Wildernis geweest is. Het Vysde, en Sesde handelt van den Stede-bouw, mitsgaders wat Sterkten, en Burgten gemaekt, en zedert wat tyd deselve opgekomen sijn; In het Sevende, Agste, en Negende wert getoond, van wat aart, gestalte, kledinge, zeden, leven en manieren de Oude Batavieren en Inwoonders van dit Lant eertijds waren, en wat hantteringe van tijd tot tijd onder hun geweest is. Het Tiende bevat een wytluftig vertoog vande Heydensche en Christelijke Godtsdienst der oude Duytsen, van hunne tydrekening, mitsgaders wanneer en door wie deselve tot het Christen Gelove gebragt sijn; Daar op volgt in het Elfde een ophaal en vervolg vande Pausselijke en Bisschoplijke indragt, tot en met de herstellinge vande Gereformeerde Godtsdienst, en van 't gunt dienaengaende in dese Landen tot op dese tijd is voorgevallen. In het Twaalfde Hooftstuk, alleen by na soo groot als de

vorige

Digitized by Google

vorige elf, wert gehandelt van 't gunt tot den Adel specteert, als van Hertogen, Graven, Markgraven, Burggraven, Baanderheeren, Ridders, Schiltknapen, en Edelen; daar op wert in 't bysonder verhandelt, wat voor Edelen hier van outs sijn bekent geweest, zedert Graaf Diderick de IV. tot Keyser Carel de V. toe; dan vervolgens een pertinente Lyste der Edelen, die zedert den jare 1522. tot den jare 1680. toe incluys, ter Dagvaart van Hollandt gecompareert hebben; voorts de Genealogien vande meeste oude Hollantse Geslagten, uyt veel authentique Schriften by een gebragt, boven alle die gene daar van in de Chronijk van Gouthoven vermeld werd; daar dan eyndelijk bygevoegt is een optellinge van de Ridderlijke Sloten en Adelijke Huysen, eertijds in Hollandt gelegen hebbende, en noch in wesen sijnde. Eyndelijk wert in het Dertiende of laatste Hooftstuk gehandelt vande aloude Regeringe deser Landen, begin en opkomst der Graven, het tegenwoordige Lantstants bestier, Stadhouderlijke Regeringe, en alles wat verder tot de Regeringe behoord, met alle de Lijsten van de namen der Heeren, die alle de Collegien van Politie, Justitie, en Finantie, van den beginne af tot den huydigen dagh toe alhier bekleet hebben; Een werk voorwaar met grote moeyten en arbeid deurgewrocht; jammer is het alleen, dat de Autheur 't genoegen niet heeft mogen hebben, om het in sijn volmaaktheid te konnen sien, als wanneer hy het oge mogelijk wat netter over 't een en 't ander soude hebben konnen laten gaan, en 't gunt oorsaak geweest is, dat buyten alle twijfel hier of daar een misslag ingeslopen is, die anderstints geremedieerd ware geweest.

VAART WEL.

REGISTER

Digitized by Google

REGISTER
Van den
INHOUT
Deses
BOECKS.

A.

Alberts-berg, Adelijk Huys. 1242
Aalsmeer, Beschryvinge. 158
Aardman; oorspronck en wat daar mede beduyt werd. 392
Aarlanderveen, beschryvinge. 158
Aartsbergen, Adelijk Huys. 1212
Abbenbroek, Geslagt-register. 826. 827
Abcoude, Adelijk Huys. 1273
Abspoel, beschryvinge. 159
— Adelijk Huys. 1254
Academie; opregtinge vande Academie tot Leyden. 344. Wetten voor deselve gemaakt. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. Collegium Theologiæ op 's Lants beurs aldaar opgeregt, en desselfs Reglement en Ordonnantie. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360.
Adegeest, Adelijk Huys. 1254
Adel; Sie Edele.
Adelijke Huysen, Sloten, en Castelen in Zuyt-hollandt. 1212. 1213. en volgende.
— In Kermerlandt. 1241. en volgende.
— In Rynlandt. 1254. en volgende.
— In Amstelandt. 1273. en volgende.
— In Goyland. 1284. en volgende.
— In Delflant. 1286. en volgende.
— In Schielant. 1293. en volgende.
— Onder Arkel en Altena. 1299. en volgende.
— Onder Voorn en Putten. 1305. en volgende.
— In Noort-hollant. 1306. en volgende.
Adelijke Abdyen en Cloosteren. 1307. en volgende.
Admiralixeyt; Raden ter Admiralixeyt, in hoe veel Kameren verdeelt, en welke. 1502. by welke Steden van Hollant yder Camer bekleet wert. *Ibid.*
Adrichum, Geslagt-register. 827. 828
— Adelijk Huys. 1242
Aduatici, welcke die waren. 90
Ædui, welke die waren. 90
Affweringe vanden Coning van Spangien. 655. 656. 1379. 1380. 1381. 1382. 1383. 1384. Bewys dat sulx met regt heeft mogen geschieden. 1384
Alblas, Geslagt-register. 832
Alcantara, Ridderlijke Ordre. 693
Alemannen, waar van alsoo genoemt. 17
Alkemade, Geslagt-register. 833. 834. 835. 836. 837
— Adelijk Huys. 1254
Alkmaar, beschryv. 201. Forme van Regeringe. 1440
Almanach, waar na de Steden van Noort-hollant hunne Gedeputeerdens senden in de Staten Generaal, Raad van State, en Generaliteyts Rekenkamer. 1496. 1497
Almonde, Geslagt-register. 843
Almstein, Adelijk Huys. 1212
Altena, Adelijk Huys in Delflant. 1286
— 't Oude Sloth van Altena. 1299
Ambivarij, welke die waren. 91
Ameide, Adelijk Huys. 1213
Amersfoort beschryvinge. 217
Amstel, Geslagt-register. 828. 829. 830. 831
— Adelijk Huys. 1273
Amstelant, beschryvinge. 1273
Amstelveen beschryvinge. 158
Amsterdam beschryvinge, Stigters, outheid, naam-reden. 196. 197. Forme van Regeringe. 1425
St. Andries, Ridderlijke Ordre. 693
Angrivarij, welke die waren. 91
St. Annelant aanwas in Zeelant. 147
Annuntiatie of boodschap, Ridderlijke Ordre. 693
Apollo beschryvinge. 393
Arkel, Geslagt-register. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852.
— 't Casteel van Arkel. 1299. 1300
Arnemuyden beschryvinge, outheid, naam-reden. 136. 137. Geheel verlant. 147
Artois, naamreden, Steden, bepalinge. 32
Ascenburg, een Stad in 't Graafschap Meurs. 18
Askenas van Japhets afkomelingen, Vader aller Kelten. 18
Asperen, beschryvinge. 198
— Geslagt-register. 853
— 't Slot te Asperen. 1300
Assendelft, Geslagt-register. 853. 854. 855. 856.
— Adelijk Huys. 1242
Assumburgh, Adelijk Huys. 1242
Avesiens, Ridderlijke Ordre. 694
Augsburghse Confessie, wanneer in 't light gekomen. 613
Augustiner Monniken ter saken van Lutherye tot Brussel verbrant. 625. Een in 't heimelijck van kant geholpen. *Ibid.*

B.

BAanderheeren, waar van alſoo genoemt, en wat die waren 691
Babel; Verwerringe van Babel hoe te verſtaan, tegen het gemeene gevoelen, en wat de 70. Overſetters daar van gelooft hebben 10. Wanneer't ſelve geſchied zy 12
Badt, Ridderlijke Ordre, 694
Bakeneſſe, Geſlagt-Regiſter 857
—— Adelijk Huys. 1243
Banjart, Adelijk Huys 1243
Bannerets, Ridderlijke Ordre 695
Baronnen, welke die eygentlijk waren, 691. wat beduydenis die naam in Vrankrijk heeft, *Ibid.* en 692. Oude Uſantie en gebruyk in 't creeren van Baronnen *Ibid.*
Baronnets, Ridderlijke Ordre 696
Baſternæ en Peucini, een van de vyf Stammen der Kelten, welke die waren 19
Batavieren; Bontgenootſchap tuſſchen de Romeinen en Batavieren wanneer aangegaan. 35. Batavieren hadden een ontſaglijke naam. 36. hunne dapperheid. *Ibid* deden den Romeinen doorgaans hulp en byſtand. *Ibid* waren dapper te water. 37. Onder de Lyfbende van Julius Cæſar. *Ibid* In wat Ryken ſy al met deſelve geweeſt ſijn. 38. Dwongen naderhant de Romeinen tot Vrede. *Ibid* Syn Broeders en Vrienden van 't Roomſche Volk genoemd geweeſt. 39
Batavi ſijn ook Frieſen genoemt geweeſt; 40. Verſcheyde gevoelens van de Oorſprong der naam van Out-Batavien. 44. Brittones ſijn Batavi, en Brittia Batavia. *Ibid.* en 45. Naamreden. *Ibid*
Bataviſche Eylant regte bepalinge 83. 84. 88. Hoog en neder Batavien hoedanig verdeelt. 90
Batavi, Baathouwers 91. Van wat Aart, Geſtalte, Kledinge, Zeden, Leven, en Manieren de Oude Batavieren geweeſt ſijn. 225. 226. 227. 228. 229. 230.
Batavi de eerſte Koopluyden. 363. Tot het jaar 800. ſijn de Gelderſe, Hollanders, en Zeeuwen met eenen gemeenen naam Batavieren genoemd geworden. 376
Oud-Batavien heeft ſig niet met het Bataviſche Eyland bepaalt, maar over al het Land tuſſen de Schelde, de Maas, den Ryn, en de Zee uyt geſtrekt, begrypende mede Kennemerland en Weſtvrieſland. 376. 378
Oud-Batavien by de Oude Schryvers Vrieſland genoemd. 376. Zeeroveryen der Oude-Batavieren onder Gannaſcus en Carauſius 378. 379. Koningen der Oude-Batavieren, hadden geen Oppermagt over het volk, 673. Wie de eerſte Coningen der Batavieren geweeſt ſijn; *Ibid.*
Batavi ſijn van outs mede Brittones genoemd geweeſt 674 Coningen der Oude-Batavieren mogten den Oorlog niet aanvaarden, ſonder voorgaande bewillinge des volx. 1352
Batenburg, outheid. 177
Beeldendienſt der Paus-geſinden uyt de Heydenſche Goden voort gekomen. 395. Tegen het uytgedrukte woord Godts *Ibid* kragtige aanmerking uyt de tien geboden aangaande den Beeldendienſt. 395. 396.
Beeldendienſt by verſcheide Concilien verworpen, 416. Verhaal wat ſedert het jaar 600. voor en tegen den Beeldendienſt gepaſſeerd is 444. Item ſedert het jaar 732. 445. Keyſer Conſtantyn vervolgt de Voorſtanders der Beelden 446. t'Ooſterſche en Weſterſche Kerk-gebied om den Beeldendienſt verdeelt. 446. Wat anno 787. tot Conſtantinopolen omtrent den Beeldendienſt is beſloten. 446. Wat tot Bithynien anno 789. 447. Wat tot Frankfurt 794. *Ibid* Verder verhaal van den Beeldendienſt in de 9de Eeuw. 453. 454
Beeldſtorminge; verhaal van 't begin en voortgang der Beeltſtorminge hier te Lande. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653.
Beemſter, Beſchryvinge 159
De Beer, Ridderlijke Ordre. 694
Begraven; Manier van Begraven by de oude Duytſen. 290
—— By de Romeynen. *Ibid.*
—— By de Hebreen. 291
Doden te begraven onder de Kelten een out gebruyk uyt de kennis der Schrifture. 292
Begraven der doden een goed en nootſakelijk werk. 292. 293. Erfgraven. 293. Een vloek de dooden onbegraven te laten. 294
Beyeren hoedanig verdeelt, en bepalinge. 24
Bekeſtein, Geſlagt-regiſter. 857. 858.
Belgæ waar van daan ſoo genoemt. 17
Belleſtein. 1254
Belvedere, Princelijk Luſt-huys omtrent Ryſwijck. 1286.
Benthuyſen, Dorp in Rynland. 158
Berendregt, Adelijk-huys. 1254
Bergendaal. 1254
Berkenrode, Adeliik-huys. 1243
—— Geſlagt-Regiſter. 858. 859
Berkhout, Geſlagt-Regiſter. 860
Bern, Adelijke Abdye. 1307
Beſoyen, Adelijk-huys. 1213
Betuwe, verdelinge van Over en Nederbetuwe. 120
Betuwe klein gedeelte van Batavien, t'onregte den Gelderſchen alleen toegeſchreven. 377
Beveland; Zuyt en Noort-bevelandt beſchryvinge. 145
Bevere, Geſlagt-regiſter 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870.
Beverwijk, beſchryvinge. 157
Binkhorſt, Adelijk huys. 1254
Binnewal van het Tolhuys tot Sandwijk by Tiel. 117. 118.
Biſſchoppen; nieuwe Biſdommen ingevoert en welke. 638. 639
Bloklant, Adelijk-huys. 1213
Blommiſten; wonderlijke Hiſtorie der Blommiſten van den jare 1637. 373. Eene Tulp verkoft voor 1500. gulden. *Ibid.*
Blote, Adelijk huys. 1286
Blyenburg Geſlagt-regiſter. 871. 872. 873.
Boekeſtein, Adelijk-huys. 1286
Boeren en Bouluyden van wat Aart, Zeden, en Manieren. 371. hun handel en bedryf, 372. Bot en Styffinnig *Ibid.* Slegt in hun ſpys, maar genegen tot drinken; grof en ſterk van Lichaam, maar loom van geeſt. *Ibid.*

Digitized by Google

Koe-Boeren, wie eygentlijk genoemd werden. 372. Onderscheyden van Ackerluyden, en die haar met Teelanden erneren. 372. 373. Tuyn en Boogaart-Luyden, Zaad-verkopers, en Blommisten. *Ibid.* Warmoesiers; Warmoesieringe, waar door vervallen. 373.
Boetselaar, Geslagt-register. 874
Bohemen, Naamreden en hoedanig bepaalt. 24
Bommel, beschryvinge. 209
Bommelerwaart, en Dorpen. 210
Bommenede, hoe onder Hollant gekomen. 132
—— Beschryvinge. 144
Booth, Geslagt-register 874 875. 876. 877. 878.
Bornisse waar van outs gelegen 130
Borsselen wat en by wie eerst beseten. 134
Ten Bosch, Adelijk-huys. 1284
Boshuysen, Geslagt-Register 879. 880. 881.
—— Adelijk-huys. 1214. en 1254.
Boskoop, beschryvinge. 155
Boter; 't maken van Boter en Kaas by wie eerst gevonden. 270
—— Bier-brouwen by wie. 271
Bouket, Adelijk-huys. 1213
Boukhorst, Geslagt-register. 881. 882. 883.
— Adelijk-huys. 1255
Boukkenburg. 1255
Bourgondis Cruys, Ridderlijke Ordre. 696
Braband bepalinge, Naamreden. 31
Brakel, Geslagt-register. 883. 884
Breauté; Campgevegt tussen Breaute en Leckerbeetje. 317. 318
Brederode, Geslagt-register 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891.
—— Adelijk-huys. 1243
Bremkapperbloem, Ridderlijke Ordre. 695
Briel beschryvinge 199. forme van Regeringe. 1439
Britanje is wel eer aan Vrankrijk vast geweest. 46. Wanneer het selve de naam van Engelant heeft verkregen. 47
Britten, 't Huys te Britten. 1255
Bronkhorst, Geslagt-register. 892. 893. 894. 895.
Bronswijk hoedanig bepaalt. 24
Brouwershaven, beschryvinge oorspronk en Naamreden. 144
Bructeri welke die waren. 91
Budæus, wie. 611
Bulgestein, Adelijk-huys. 1293
Bulle van Paus Paulus de IV. rakende de nieuwe Bisschoppen 634. 635. 636. 637.
Buren, beschryvinge en Dorpen. 209
Burgers waar van alsoo genoemt. 324
Vander Burg, Geslagt-register. 896
—— Adelijk-huys. 1286
Burg tot Leyden en Nimmegen wanneer gebouwt 169.
Burg tot Leyden beschryvinge. 180. 1258
—— Tot Nimmegen. *Ibid.*
Burg tot Voorburg. 1259
Burggraven; waar van alsoo genoemt; 689. waren gelijk met de Markgraven. 690. wanneer dese waardigheid begonnen heeft. *Ibid.* op wat wyse deselve plagten gecreeerd te worden. 691.

C.

CAlatrava, Ridderlijke Ordre. 668
La Calza, Ridderlijke Ordre. 696
Cambren en Cimbren van wie alsoo genaamt 15. Optellinge der Cymbersche Vorsten en Geslagten 19. 20.
Cymbren hebben sig ook in Vlaanderen en Brabandt ter neder geset. 21. Hebben hare Lantsate in tween verdeeld, namentlijk, Hoog en Nederduytslant. 22
Caninefates, Kennemers, vande Riviere Kinhem. 92
Canonikken; Collegien van Canonikken.
——— Tot Dordregt. 1334
——— Tot Leyden. 1336
——— In den Hage. *Ibid.*
——— In den Briel. *Ibid.*
——— Tot Gornichem. *Ibid.*
——— Tot Heusden. *Ibid.*
——— Tot Egmont. *Ibid.*
——— Tot Yselstein. *Ibid.*
——— Tot Geervliet. *Ibid.*
Capelle, Adelijk-huys. 1214
Capelle, Adelijk-huys. 1293
Carel van Bourgondien, bygenaamt de Stoute, een heftig tegenstrever van de Geestelijke. 594
Keyser Carel doet afstant van sijne Regeringe. 632
Cariovalda Koning of Veld-Overste der Batavieren. 673.
Carolus Magnus, Grote 255. Eedt, die deselve als Keyser dede. 451. Maakt sijn Soon Lodewijk tot Regensburg, Ridder. 693
Carausius een van de eerste Bataviesche Zeerovers, een Goylander van Geboorte. 378
Castor en Pollux Morgen en Avont Sterre, 395.
St. Catharina, Ridderlijke Ordre. 696
Cathedrale of Hooftkerken, welke die waren. 11. Syn onderscheyden van andere Parochie Kerken. *Ibid.* die regt hadden tot de gifte van een Hooftkerk wierden Personen genoemd, en het regt selve Jus Personatus. Die het regt hadden tot de gifte van een minder kerk, wierden Patronen, en het regt selve Jus Patronatus genaamt. *Ibid.*
Cats Geslagt-register. 897. 898. en volg.
Catwijk beschryvinge. 157
Chaldeen, Hebreen, en Scyten een volk. 12
Chamavi, welke die waren. 91
Chauci Minores en Majores, welke die waren. 52. 91
Cheruschi, welke die waren. 91
Christelijke Oorloge, Ridderlijke Ordre. 697
Cleef, Adelijk-huys. 1244
Cloosters vande vier biddende Orden. 1331
Cloosters van de Cathuyser Ordre. 1332. 1333
Clundert beschryvinge. 1214
Comites Graven, waarom alsoo genoemt. 289
Condrusi welke die waren. 90
Coninxvelt, Adelijke Abdye. 1307. 1308. 1309.
Consideratien van de Staten van Zeeland tegen het invoeren van 't ewig educt. 1350. 1351
Cimbren; wat optogten deselve in Italien gedaan hebben, en wat sig daar omtrent heeft toegedragen. 33. Verhaal van den Cimbersen Oorlog tegens de Romeynen. 34. Waren ontsaglijk by de Romeynen. *Ibid.* sijn Mithridates tegens deselve te hulp ge-

Digitized by Google

gekomen. 39. ſijn met Alexander de Grote over den Donauw geweeſt. *Ibid.*
Cimbren hebben hare woonſtede in Gelderlandt gehad 39. Sicambri, dat is Zuyd-Cimbers. *Ibid.*
Cimbren, en Kelten hadden geen vaſte Woningen. 51
Cimberſche Vloet wanneer en hoedanig die geweeſt zy. 55. aankomſt der Cimbren en Catten in het oude Batavien beſchreven. 56
Cimbren en Kelten hebben ſig van outs verſtaan op Dijken en Dammen. 58. hunne Kloekheidt en Dapperheyd. 62. hadden geen geſchreven Wetten. *Ibid.* Syn de eerſte Inwoonders van dit Lant geweeſt. 1374
Bewys dat de Belgæ te voren Cimbren en Kelten ſijn genoemt geweeſt. 1374
Cimbren en Kelten ſijn ook inde Ooſterſche Landen bekent geworden. 1374.
Copier, Geſlagt-regiſter. 921
Corbuloos Graft beſchryvinge, outheid. 114. 115. velerhande gevoelens van de uytwateringen derſelver. 115. 116.
Coulſter, Geſlagt-regiſter. 922. 923
——— Adelijk huys. 1206
Crajenburg, Hofſtadt in Delflandt. 1286
Crajeſtein, Adelijk huys. 1214
Cralingen, Geſlagt-regiſter. 924. 925
——— Adelijk huys. 1293
Cranenburg, Adelijk huys. 1294
Croeſink, Geſlagt-regiſter. 926. 927
Cronen; verſcheide ſoorten van Cronen by de Romeinen; en welke die waren. 726. Keyſers en Koningen is van outs een Croon op 't Hooft geſet geworden. 727. Deſelve waaren in 't eerſt maar Hooftbanden. 727. Keyſers en Konings Cronen hoedanig. 728. Item Hertogen, Princen, Markgraven, Graven, Burggraven, Baronnen; Wat het onderſcheid tuſſen geſloten Cronen en open Cronen beduyt. 728. Turken en Ooſterſche volken gebruyken geen Cronen maar Tulbanden. 728
Cronenburg, Geſlagt-regiſter. 928
Crooſwijk, Adelijk huys. 1297
Cruptorix, out Caſteel. 1306
Cuyk van Myerop, ſie Myerop.
Cuyl, Geſlagt-regiſter. 929
Cyprus Ridderlijke Ordre. 697
Cys, huys in Rynlant. 1259

D.

DAgen; verdelinge der dagen in weken. 267. Namen der dagen, en beduydſel van dien. 268. Naam-reden van Sondagh. *Ibid.*
—— Van Maandag *Ibid.*
—— Van Dingsdagh. *Ibid.*
—— Van Woenſdagh. 269
—— Van Donderdagh. 269
—— Van Vrydagh. 269
—— Van Saterdagh. *Ibid.* Weken van ſeven dagen. 400. Sondag den eerſtendag der weke. 400
Damiaten, belegeringe en Zaagſchip, fabel. 183 184. 185.
Delft, beſchryvinge. 191. Forme van Regeringe. 1412.
Delflant beſchryvinge. 210
—— Heemraatſchap, wanneer begonnen. *Ibid.* Adelijke Huyſen in Delflant. 1286. en volgende. Namen der Dykgraven en Heemraden van Delfland, 't zedert den jare 1323. tot nu toe. 1506. 1507. 1508.
Denemarken, hoedanig bepaald en verdeelt. 28. 29
Develſtein, Adelijk Huys. 1214
Deventer, beſchryvinge. 203
Dever, Adelijk Huys. 1259
Diemermeer, beſchryvinge. 159
Dienſtbare, welke by de Romeynen waren. 324. Wat voor Dienſtbaarheid by de Duytſen was. *Ibid.*
Dirxlant, Dorp in Hollant. 147
Diſtelbloem, Ridderlijke Ordre. 697
Dobbelen; of en hoe verre dobbelen en ſpeelen geoorloft zy. 276. Hoe veelerley ſoort van dobbelen. *Ibid.* By de wetten van Juſtinianus verboden. 277. By Koning Carel de 7. van Vrankrijk. *Ibid.* Hoedanig by de Geeſtelijke en Wereltlijke Wetten verboden. 278. Strijd tegens de Wetten der tien Geboden. 278. 279. 280. Hoe verre het geoorloft zy. 280
Does, Adelijk Huys. 1259
—— Een Sprant vanden Ryn. 98
—— Rivier, *Ibid.*
—— Geſlagt-regiſter. 929. 930. 931. 932
Doesburgh, beſchryvinge. 206
Domburg, beſchryvinge, van outs Duynburg genoemt. 142. 143
Dominicaner Monniken oorſpronk. 536
Donk, Adelijk Huys. 1215
Dongen, Geſlagt-regiſter. 933. 934
Dordregt by wie gebouwt, en wanneer. 174. Is de outſte Koopſtad van Hollant. 175. Forme van Regeeringe. 1395. en volg:
Dorp, Geſlagt-Regiſter, 934. 935. 936. Adelijk Huys. 1286
Dorpen onder 't Quartier van Arnhem. 208
—— Op de Veluwe, *Ibid.*
—— Inde Betuwe, *Ibid.*
—— Inde Tielerwaerd. 209
—— In 't Graafſchap Buren, *Ibid.*
—— In 't Graafſchap Kulenburg, *Ibid.*
—— Onder Zuyt-hollandt. 212
—— Onder Rynlant. 215
—— Onder Delflant, *Ibid.*
—— Onder Schielant, *Ibid.*
—— Onder Woerden, *Ibid.*
—— Onder Kenmerland, *Ibid.*
—— Onder Weſtvrieſlant. 216
—— Onder Waterlant. 216
—— Onder Amſteland. 216
—— Onder 't Stigt van Utregt. 217. 218
Onderſcheid tuſſchen Steden, Dorpen, en Wyken. 218
Dorpen in Walcheren. 223
—— In 't Lant van Schouwen, *Ibid.*
—— In Duyveland, *Ibid.*
—— In Zuyt-beveland, *Ibid.*
—— In Borſſelen, *Ibid.*
—— In Noort-beveland. 224
—— Onder Wolferſdijk, *Ibid.*
—— Onder Tolen, *Ibid.*
—— Onder Overflakke, *Ibid.* Hoe veel Dorpen in Hollandt, Zeelant en Utregt. 224. 225
Dortſmonde, beſchryvinge. 1215
De Draak, Ridderlijke Ordre. 698
Drenkwaart, Geſlagt-regiſter. 937. 938

Digitized by Google

Dronte, bepalinge. 31. Eerst by Reuſen bewoont. 293
Driechere, een Schorre in Zeelant. 247
Druk-kunſt tot Haarlem gevonden. 187. 188. 189. 190.
Druſi Dyck omtrent de Leck, by Claudius Civilis doorgeſteken. 111. Scheepſtogt van Druſus Germanicus door den Yſſel, en de woorden van Tacitus daeromtrent verklaart. 112
Dubbeldam, Adelijk Huys. 1215
Duyck, Geſlagt-Regiſter. 939. 940
Vander Duyn, Geſlagt-Regiſter. 941. 942. 943
— Adelijk Huys. 1297
Duytſe Heeren, Ridderlijke Ordre. 697
Duytſchen; oorſpronck der ſelver, en waar van alſoo genoemt, 15. Waren voor de tijden van Tacitus met de naam van Tuytſen of Germans niet bekent. 16. Wierden Cymbri en Cetræ genoemt, *Ibid.* Duytſchen, Scyten, en Kelten, een Volck afkomſtigh van Japhet, 18. Syn de eerſte Beſitters van dit Lant geweeſt, 54. Duytſen en Belgæ van outs ſeer dapper, 59. Kloecke Swemmers en uytgeleſen Ruyters, 60. Syn in de Lyf-benden van verſcheyde Roomſche Keyſers geweeſt. 61
Duytſe Taal is een eigen Taal, 72. Lyſte van veel oude Frans-Duytſche woorden, *Ibid.* en 73.
Duytſen hadden van outs geen betimmerde Steden, 163. 167. Maar alleenlijk Hutten, en hoedanig die waren, 167. Hadden geen kennis van met kalk en ſteen te metſelen, 168. Woonden in ſpelonken onder de aarde, *Ibid.* Hebben door den ommegang met andere Volken, Huyſen en Steden beginnen te bouwen, *Ibid.* Nederduytſland in Hoog- en Neder-batavien verdeelt. 168. 174. Oude Duytſen, ſterke, harde, en ſtraffe menſchen, meeſt naakt, alleen met vellen van beeſten bedekt, 232. Roem van hare ſterkte, 233. Haar woord en trouw, *Ibid.* Liefhebbers van de Jagt, 233. Herbergſaam, *Ibid.* Beſchrijvinge van deſelve door Julius Cæſar, 234. 235. Door Tacitus, 236. 237. 238. 239. 240. 241. Waren ongemeen groot van lichaam, en geſtalte, als Reuſen, 253. Onderſcheid tuſſchen de Duytſen, Spaanſe, Italiaanſe, Nederlandſe, France, en Engelſe Volcken, 254. Duytſen hadden lang geluw gekruilt hayr, 255. Hoedanig ſy haar baerden plagten te dragen, 256. Waren ſchoon en blanck van lichaam, voornamentlijk de Vrouwen, 257. Hun manier van huyſen en wooningen, *Ibid.* Woonden eerſt in holen en ſpelonken, *Ibid.* Daar na in hutten en huyſen van hout, 258. Hare kledinge van vellen der dieren; meeſt naakt en bloot, 258. Droegen oock Casjacken van verſcheide kleur, 259. Onderſcheid tuſſchen Manne en Vrouwe kleederen, 260. Nauwen om 't lijf gepaſte kleederen der Mannen, *Ibid.* Pudſen en pomp-broecken, 261. Hadden geen kennis van gelt, maar behielpen haar met de oude manier van ruylinge, *Ibid.* Leefden ſeer kuys en vergenoegden ſigh met eene Vrouw, *Ibid.* Edelen en Hooge-ſtants Perſoonen mogten meer als eene Vrouw trouwen. 261. 262 Trouden haar kinderen jong uyt, niet beneden de 20. jaar. 262. Eerbaarheid en kuysheid der Vrouwen, in onderſcheid van het tegenwoordige leven en ommegank, 263. Struſie van Overſpel, *Ibid.* Trouden van gelijken ouderdom en groote, *Ibid.* Manier van Huwelijxſluyten en Huwelijk goet, *Ibid.* Vrouwen en Kinderen volgden mede ten oorlog, 264. Alles gemeen tuſſchen Man en Vrouw, *Ibid.* Waren onervaren inde Lant-bouwerye en Boom-plantinge, *Ibid.* Kenden geen ander jaar-gety, als Winter, Lente, en Somer. 265. Begonnen de tyd-rekening met de nagt. 269. Waren ſeer gemeen met hun Huys-genoten en Dienſtelingen, 270. Hadden niet als ſlegte ſpys, *Ibid.* Haar broot was van wilde haven en gerſt. 270. Stelden geen ſchande in dronke dranken. 271. Drink wetten onder den Duytſen. 272. Waren niet bedriegelijk by den dronk. 273. Kwamen gewapend ter maaltijd en in hunne vergaderingen, *Ibid.* Waren ſeer getrouw omtrent hare gaſten en magen, *Ibid.* Waren ligt te bevredigen, en te verſoenen 274. haar leg en ſitplaats aan de maaltyd, *ibid.* Vrouwen niet aan tafel. *Ibid.* Haar waat en Schotelwerk, om uyt te eten en te drinken. 275. Seer gemeen met hunne dienſtelingen. *Ibid.* Lyfeygenen in Duytſland, wat van haren Dienſt. 275. hadden hare Schouſpelen over haar maaltyd. 276. haar Ordre in 't nederſitten tuſſen meerder en minder. *Ibid.* Waren veel tot dobbelen en ſpelen genegen. *Ibid.* Duytſe Vrouwen ſeer kloek in 't kinderbaren. 281. Opvoedinge der kinderen ruw en ſlegt. *Ibid.* Sogen altoos hare kinderen ſelf. *ibid.* Kinderen of naaſte vrunden erfgenaamen der afgeſtorvene. 282. Wapentuyg en Lyfpaart voor die van de Kinderen, die bequaamſt was die te voeren; lieten hair nog baard ſcheren, voor dat hun vyanden verſlagen hadden. *Ibid.* Hadden ſoo lang een yſeren ring om den arm. *Ibid.* Wegdragen der doden en gequetſten in den Oorlog. 283. Waren kunſtig in 't Paardryden en Swemmen. *Ibid.* Haar Wapenen en gewaer tegens hunne Vyanden. *Ibid.* Vrouwen en Kinderen trokken mede ten Oorlog. *Ibid.* Waren Kloeke Krygſluyden boven andere volken. 284. quamen ook andere volken te hulp. *Ibid.* Verkieſinge van hunne Overſten. *Ibid.* hunne Overſten gingen altyd voor. *Ibid.* Hunne ſlag-Ordre. 285. Voorſigtig wyken was pryſlijk; Wapenen agter te laten ſchandelijk. *ibid.* Begonnen den Stryd met groot geſang. *Ibid.* Hunne Staatſe Vergaderingen. 287. Manier van toeſtemminge by de Oude-Duytſen. *Ibid.* Hielden agterraat met de Vrouwen. 288. hadden geen geſchreven Wetten. *ibid.* En 289. Begravenis hunner doden. 290. Paart en Wapentuyg wierden mede verbrant. 291. 292 Stok-oude Mannen lieten ſig ook verbranden, *Ibid.* Oude Duytſen geloofden aan 't vogel-geſchrey, en 't gebaar der wilde paerden. 313. Aan beduytſels der gevallige lotingen. 315. En Waeghalſde Gevangenen, *Ibid.* Welgemanierdheid der Duytſen door den ommegank met andere Volkeren, 323. Seer gemeenſaam en opregt, *Ibid.* Adel uyt kloekheid, dapperheid, en vromicheid by hun in groote agting. 324. Beſtond meeſt in dapperheid ten oorlog, *Ibid.* Trouden geen Edele aan Onedele, maar elk met ſijns gelijken. 327. Roemen op haar Adel boven den rykdom. 331
Der oude Duytſen zeden en manieren met de Gelderſen gemeen, hoe te verſtaan. 376

Digitized by Google

Oude Duytſen hadden geen Offerprieſters, en wiſten van geen andere Goden als de Son, de Maan, en het Vier. 388. Prieſter-ampt by de Oude-Duytſen hoedanig. *ibid.* Kenden geen andere Goden, als de Son, Maan, en 't Vuyr. 392. Hebben de Bygoden eerſt ten tyde der Romeynen aangenomen. *ibid.* Tydrekening der Oude-Duytſen met de nagt begonnen. 398. Evangelium al ten tyde der Apoſtelen by Maternus en andere Diſcipelen in Duytſland geleert. 431. 't Beeld van Mercurius by de Duytſen in grote agtinge. 433

Duytſe Keyſers hebben altoos getragt Hollandt tot een Leen van 't Rijk te maken. 1379

De Duyve, Ridderlijke Ordre. 698

Duyvelant, een van de Eylanden in Zeeland. 146

Duyvenvoorde; ſie Waſſenaar.

Duyvenvoorde, Adelijk huys. 1259

Duyveſteyn, Adelijk huys. 1216

Durkerdam waar gelegen. 160

Duſſen, Geſlagt-regiſter. 944

—— Adelijk huys. 1215

Dux, dat is Hertog, of Velt-Overſte hadde tweederhande betekeniſſe. 676. oorſpronk en onderſcheit van de titelen, Dux en Comes. *ibid.* by wie deſelve titelen eerſt hereditair gemaakt ſijn. 677

Dykagie; Den aanwas en ſlibber heeft door konſt en neerſtigheid van bedijken, de lage Landen tot de beſte Weylanden, Tuynen, en Boomgaarden gemaakt. 152. waren voor de bedykinge niet bewoont of bebout. *ibid.* Eerſte Bedijkingen in Hollant waar en wanneer. 153. 154. Nieuwe Bedykingen in Zeelant. 222

——— In Walcheren. *ibid.*

——— In Schouwen. *ibid.*

——— In Wolferſdijk. *ibid.*

——— Aan St. Martenſdijk. *ibid.*

——— Aan 't Lant van Tolen. 223

——— Aan Middelharnes. *ibid.*

E.

EBbe; onbegryplijkheid van Ebbe en Vloet, en deſſelfs gewaande oorſaak; 152. Verſcheyde gevoelens daar omtrent *Ibid.*

Eburones, welke die waren. 90

Edam Naamreden. 160. 205. Forme van Regeringe. 1441.

Edele welke 324. Naamreden van het woort Adel. 329. in den Hoex en Cabeljauſchen Oorlog veele Edelen gebleven. *Ibid.*

Edelen wierden van outs gebruykt in Staatſe beſendingen. 329. Adel van driederhande ſoort. 332

Edelen mogen geen geringe Koopmanſchappen doen *Ibid.* Onderſcheid tuſſen grote en kleine Edelen, en welke die beyde. 684. Lyſte van de Edelen en Vaſallen, ſoo die van outs beſchreven, als die niet beſchreven wierden. 684. 685. 686. Geen Landluyden mogten tot den Staat van Edeldom geraken, dan met Octroy van den Grave. 687. Forme der brieven in 't creëren van Edelen gebruykelijk. 714

Edelen van geboorte welke 719. wierden van outs Welgeboorne genoemt 720. Welke die geene, die hun Adel uyt gunſt van den Prins verkrygen. 720

Edelen by Koning Philips in vierderhande ſoorten verdeelt. 720. Onderſcheidinge van Schilden en Wapenen tuſſen groote en kleine Edelen van outs in gebruyk geweeſt. 710. Placaat tegen t'uſurperen van titelen en tekenen van Eer en Edeldom. 722 723. 724. 725. 726. Om byſondere dienſten werden ook Edelluyden gemaakt. 734. Verſcheide Exempelen daar van bygebragt. *Ibid.* Outſte Sonen der Edelen behielden alleen de Stamnamen. 734. Adel uyt eygen verdienſten verkregen de meeſte eere waardig. 735. Om wat oorſaken yemant van het regt van Adel komt te vervallen. 735 Advocaten verlieſen geen Adel 736. Ook niet de Notariſen. 736. Inſgelijx geen Doctoren. 737. Die 't regt van Adel eens verloren heeft, kan 't ſelve niet weerom krygen. 738.

Wat voor Edelen onder Graaf Diderik de IV. leefden, 738. 739

Edelen, welke anno 1080. leefden. 739

Wat voor Edelen onder Graaf Diderik de VI. in Holland waren. 739

Edelen, die anno 1200. leefden. 740

Edelen, die onder Graaf Floris de IV. leefden. 741

Edelen, die onder Koning Willem leefden. 742

Edelen, ten tyde van Graaf Floris de V. 742

Edelen ten tyde van Hertog Jan van Henegouwen 742. Hantveſt van Graaf Willem, rakende de Vryheid der Hollandſe Edelen. 743

Edelen en Schiltboortige Mannen onder Hertogh Willem van Beyeren. 743

Edelen en Schiltknapen onder Hertog Albert van Beyeren. 744.

Edelen, die met Graaf Willem de VI. voor Hageſtein waren. 745. 746

Edelen, die op den Paistuſſen Vrouw Jacoba en Hertog Jan van Beyeren waren. 747

Edelen ten tyde van Hertog Philips van Bourgondien. 748. 749. 750

Edelen, die Hertog Carel van Bourgondien tot Grave van Hollant ontfingen. 751

Wat voor Edelen bekent ſtaan van den jaare 1477. tot het jaar 1500. 751. 752. 753. 754. 755. 756

Edelen ten tyde van Keyſer Carel de V. 757. 758. 759. 760. 761

Wat vóór Edelen zedert den jare 1522. tot den jare 1560. op de dagvaart van Holland ſijn beſchreven geweeſt. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768

Edelen, die anno 1569. de Reqt. tot Bruſſel getekent hebben. 768

Edelen, die zedert den jare 1570. tot 1680. incluyſter dagvaart van Hollant ſijn beſchreven geweeſt. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. Optellinge van Adelijke Geſlagten ſonder genealogie. 1189. 1190. 1191. 1192. 1193. 1194. 1195. 1196. 1197. 1198. 1199. 1200. 1201. 1202. 1203. 1204. 1205. 1206. 1207. 1208. 1209. 1210. 1211. 1212.

Den Adel en voornaamſte van Staat en Afkomſt hebben van outs de Regering van 't Land in handen gehad. 1444.

Eemskerk, Geſlagt Regiſter. 945

Eemſtein, Reguliers Clooſter. 1322

Egmont, Adelijk-huys. 1244. 1306

—— Adelijke Abdye. 1310

Digitized by Google

— Abten, zedert anno 410. *Ibid.* en 1311. 1312. 1313.
Egmont Geslagt-register. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 656. 957. 958. 959. 960. 961.
Egyptenaars; Twist tussen de Scyten en Egyptenaars over de outheid den Scyten toegewesen. 12. Eerste woonstede en sate van die van Egypten. 13.
Elburg, beschryvinge. 207
Elisabeths Vloet, en verdrinken van den groten Waart by Dort. 117
Endegeest, Adelijk-huys. 1260
Engelsexen, overkomst uyt Vrieslant in Engelant. 48.
Engelsche en Vriese taal uyt de oude Saxensche oorspronkelijk. 69
Engistus en Horsus verstierde Veltoversten der Batavieren. 674
Enkhuysen beschryvinge. 202. Forme van Regeringe. 1440
Entluyden en Enterye wat voor Neringe. 373
Erasmus van Rotterdam, wanneer geboren. 609. Bemoeyde sigh met geschillen. 610. Soekt beyde partyen te helpen, en raakt by beide in den haat. *Ibid.* Syn aantekeningen op het Nieuwe Testament verwurpen. 610. Bynamen hem gegeven. *Ibid.* Wat hy van Luther en sijn doen oordeelt. 611. Geeft de Kerkelijke de meeste schult. 612. Syn Raadt over 't stuk der Reformatie. *Ibid.*
Evangelium; hoe de Evangelische Leere is verbreid geworden. 414. 415. 416
Eversdijk, Geslagt-register. 964
Eversteyn, Casteel of Sloth. 1301
Europa derde deel van de bekende Weereld, waar van alsoo genoemt. 15

F.

FLakké Eiland in Zeeland. 741
't Flie en Helvoet, twee Sterkten aande Uytwateringen des Rhyns. 52
Foreest, Geslagt-register. 965. 966. 967
Foreest, Adelijk-huys. 1244
Fossa Drusiana, beschryvinge. 110. 111
Francen; 't invoeren vande France taal oorsaak van 't verval inde Studien, 329. France Kramers en modens het bederf van veele Familien. 332
France Koningen hebben altoos geuragt, dat de Inwoonders van het Bataviesche Eilant, haar eenige onderhorigheid souden schuldig sijn. 1378
Franken hebben mede de Duytse taal gesproken. 71
Francois vander Hulst, Ketter meester. 618
Frederik de 3. Cheurfurst sterft. 614. sijn lof en waarschouwinge, *ibid.*

G.

GAllischen Kant; Beschryvinge van de Landen, van den uytterstèn Gallischen Kant; 88. 89. Hoeverre deselve gestrekt hebben. *ibid.* Pontanus en Dousa tegen gesproken. *ibid.* Item Cornelius Aurelius, en de plaatsen van Tacitus en Cæsar verklaart. 119. Verdelinge van Gallia van ouyts. 169.
Gannascuseen van de eerste Batavische Zeerovers, een Kennemerlander van geboorte. 378
t'Geckengesselschap, Ridderlijke Ordre. 698
Gecommitteerde Raden; wanneer ingestelt. 1454. Namen der Heeren, die 't selve Collegie bekleet hebben, zedert den jare 1590. tot den jaare. 1684. toe; *ibid.* en volg.
Gedenkschriften; Lofen noodsaakelijkheid der Gedenkschriften. 5. 6
Geertruydenberg, beschryvinge. 1216. 1217. 1218. 1219. 1220. 1221. 1222. 1223.
Geervliet, Out Casteel. 1305
Geestelijk; wat Geestelijke ampten tot Romen verkoft werden, en hoe veel die opbrengen. 444
Geestelijk Leenhof opgerecht. 550
Vonden der Geestelijke, om de gemeente kaal en beroyt te maken. 594. Carel van Bourgondien soekt de Geestelijke haar magt in te tomen. 595. 596. 597. Placaat tegens de Geestelijke. 597. Philips van Bourgondien ontseyt de Geestelijke het kopen van onroerende goederen. 598. Placaten van Carel van Bourgondien, tot inbindinge van de magt en 't gesag der Geestelijke. 598. 599. 600. 601. 602. 603.
Gelderlant, aloude besit der Sicambren; hoedanig bepaald. 30. Naamreden, en verdoelinge. *ibid.* hoedanig van outs en successivelijk geregeert. 30. Geldersen, Hollanders, en Zeeuwen met een gemene naam Batavieren genoemt; 376. Dat oude Duytsen zeden en manieren met de Gelderschen gemeen. *ibid.*
Geldersche gelijk als tot den oorlog geboren en opgevoed. 376
Gelderse een volk op hun selven, buyten de oude Bataviers, en naderhand daar mede vereenigd. 378. of de Gelderschen of de Hollanders waarschynlijker voor de regte Batavieren sijn te houden. 378. Forme van Regeringe in Gelderlandt. 1516. 1517. 1518.
Gens d'Armes, Ridderlijke Ordre. 699
Geslagten; optellinge van Adelijke geslagten sonder genealogie. 1189. 1190. 1191. 1192. 1193. 1194. 1195. 1196. 1197. 1198. 1199. 1200. 1201. 1202. 1203. 1204. 1205. 1206. 1207. 1208. 1209. 1210. 1211. 1212.
Verbeterde Geslagt-Rekeninge van de Graven van Holland. 1367. 1368. 1369
Arnold Bucchels Geslagt-Rekening van de Graven van Holland gecorrigeert. 1373
Geuselthoek, wat. 392
Giftbrief van Coning Aarnout aan Graf Gerolf. 1355.
Geerlof, onseker of de Vader van Graaf Diderik geweest is. 1356
Giftbrief van Carel de Simpele voor sijn Neve Diderik. 1358
—— Item van die van Lodewijk Carels soone, 1359.
—— Ondersoek op de eerste gedaan; 1360. 1361. 1362. 1363. 1364. 1365. 1366
—— Item op de tweede.
Godtsdienst van outs in 't open, en niet in enige besloten plaatsen geoeffent. 408
Goereé, beschryvinge. 147
Vander Goes, Geslagt-register. 968. 969. 970. 971.

Digitized by Google

Goes, Beschrijvinge, Naamreden, Hantteringe. 145
Gorcum, beschryvinge. 197
Gorcum een out Slot. 1224
Gouda by wie gestigt en Naamreden. 174. Beschryvinge, outheid. 192. 193. 194. 195. 't Sloth ter Gouda. 1297
Gouwe, oorspronk, en Naamreden 113. Wanneer uyt den Yssel tot in den Ryn geschoten. 114
Goylandt; Adelijke huysen in Goylant. 1284
Grafften en Binnevaarten. 120
Graven; waardigheid van de Graven. 679. Waren in 't begin niet minder als Hertogen. *ibid.*
Graven van Hollant hebben altyd getragt haar Graafschap erflijk te maken, dog is sulx altyd by de Staten verhindert. 679. sijn by de Staten af en aangestelt na haar goet dunken. *ibid.* Waar van daan de Graven eerst haren oorspronk genomen hebben. 680. Verscheide soort van Comites of Graven. *ibid.* Hoedanig die tytel verder aangewassen is. 681. Op wat wyse en met wat voor Cerimonien de Graven plagten gecreërd te werden. 682. Forme der Brieven van creatie. 682. 683. 684. Hoedanig de Graven hun opkomst en oorsprong gehad hebben. 1352. 1353. Naamreden van het woort Graaf in 't brede gededuceert. 1353. Wie de eerste Graaf van Hollant was, en waar van daan oorspronkelijk. 1353
Graaf Diderik niet uyt Vrieslandt oorspronkelijk. 1354. Is een jonger soon geweest van de Graven van Vlaanderen. 1357. Heeft sijn verblijf gehadt tot Vlaardingen. *ibid.* Wanneer de Graven hunne Regeringe begonnen hebben. 1357. 1358. Naukeurig ondersoek daar omtrent gedaan. *ibid.* Verbeterde Geslagt-rekening van de Graven van Hollant. 1367. 1368. 1369. Nader verloop van de instellinge van 't Graafschap van Hollandt. 1370. Arnolt Bucchels Geslagt-rekening van de Graven van Holland gecorrigeert. 1373. Aan wat wetten de Graven verbonden waren. 1376. 1377. De Graven waren niet anders als Regters. 1377. Hoe het met de eerste verkiesinge der Graven is toegegaan. 1377
Graven van Holland sijn liberaal geweest in 't geven van Hantvesten en Privilegien. 1443. Hebben ook de Magistraten bestelt uyt den naam van de hoge Overheid. 1444. Hebben altoos, als het hun believde, de Magistraten verset. 1447
's Gravesand, beschryvinge. 156
Grieken; versierde optoyinge der outheden, buyten vaste waarheid, in de Griexe, Latynsche, en Nederduytse Schryvers ten toon gestelt. 7. 8.
Gricken de eerste Vinders van de Letterkunst. 63.
Griexe en Latynsche woorden uyt het Duytsch en Scytisch oorspronkelijk. 66. 67. 68.
't Groene Schilt, Ridderlijke Ordre. 699
Groenevelt; Sie Wassenaar.
Groenevelt Adelijk huys. 1286
Grondbraken in Walcheren. 221
——— In Zuydbeveland. *ibid.*
——— In 't Land van Borsselen. *ibid.*
——— In Baarland. 222
——— In Noordbeveland. *ibid.*
——— In 't Lant van Schouwen. *ibid.*
——— In Duyvelant. *ibid.*
Groeningen en Ommelanden, hoedanig bepaaldt. 31. Forme van Regeringe aldaar. 1519. 1520
Gugerni, welke die waren. 61
't Gulden Vlies, Ridderlijke Ordre. 699

H.

Haamstede, Geslagt-register. 972. 973. 974
Haen, Ridderlijke Ordre. 701
Haarlem; Geslagt-register. 974
——— Adelijk huys. 1244. 1245. 1246
Stad van Haarlem waarschynlijk van het aloude geslagt van Haarlem voortgekomen. 675
Oud-Haarlem, sterk Casteel. 185
Haarlemmer Meer oneigentlijk also genoemt 97. Betemming om de Haarlemmer Meer door een Binnenlosinge in Zee te brengen, genoeg te vinden, en verscheide middelen daar toe aangewesen. 104. Swarigheden daar jegens gemoveert. 104. Wat sig daar omtrent heeft toegedragen 105. 106. 107. 108. 109. 110. beschryvinge en outheid van Haarlem, en by wie gestigt. 183. Forme van Regeringe.
Haastregt, Geslagt-register. 975. 976
Hage; 's Gravenhage, beschryvinge. 156
——— Voorname Adelijke huysen daar inne gebout. 1288.
Hagesteyn, out Sloth. 1301
Halve Maan, Ridderlijke Ordre. 701
Hanse Steden, Naamreden, en welke. 98. 205
Hantvest van Graaf Willem rakende de Vryheid der Hollantse Edelen. 743
Hantvesten by de Graven gegeven, sijn geweest om bysondere dienssten, of ter bede van de Magistraten selfs. 1445
Haring; opkomst van den handel van Haring en Soutevis, door wie eerst voortgeset; 365
——— Ordre op deselve. *ibid.*
Harderwijk, beschryvinge. 207
Hasarswoude, beschryvinge. 158
Hattem, beschryvinge. 207
Hebreen; Hebreen, Chaldeen, en Scyten een Volk. 12. Alsoo genoemt van Heber. *ibid.*
Heemskerk, Geslagt-register. 977. 978. 979
Heemskerk, Adelijk huys. 1247
Heemskerk van Bekestein; Sie Bekestein.
Heemstede, Geslagt-register. 980
Heemstede, Adelijk huys. 1248
Heenvliet, Geslagt-register. 981
——— Adelijk huys. 1305
Heer-jansdam, Adelijk huys. 1224
Heerlaar Adelijk huys. 1224
Heer Lem; Fabel van Heer Lem, een voorgegeven soon van den eersten Burggraaf van Leyden. 674
Heerman van Oestgeest, Geslagt-register. 982
Heesbeen, Out huys. 1301
't Heylige bloed, Ridderlijke Ordre. 702
Heyligen Geest, Ridderlijke Ordre. 702
't Heylige Graft, Ridderlijke Ordre. 702
Helium, out Slot. 1305
Helmen; onderscheid van Helmen, met meerder of minder Tralien. 729. Forme der brieven, om open Helmen te mogen voeren. 729. 730
Helvoet en 't Flie twee sterkten aan de uytwateringen van den Ryn. 53. Naamreden. *ibid.*
Helvoet, waar gelegen, en beschryvinge. 179
Hemelspoort, Reguliers Clooster. 1325
't Huys te Hemert. 1301

Digitized by Google

Hemsdonk, Reguliers Clooster. 1323
Henegouwen, Naamreden, bepaalinge, Steden. 32.
Hennemeer, waar gelegen. 158
Henſen; Verhenſen wat. 272
Hercules; het opſchrift van Hercules Marcuſanus hoe te verſtaan. 128
Hertogen; Cerimonien van Inveſtiture der Hertogen. 677. Wat deſelve voor ornamenten hebben. 677. Hoe ſulx in Vrankrijk plag te geſchieden. *ibid.* Forme van de brieven van creatie der Hertogdommen. 678. 679
Hercynia Silva, Hertſen-Wald, beſchryvinge. 409
Heſſen; Naamreden, hoedanig bepaalt, en Steden. 24. 25.
Heukelom; Sie Arkel.
't Sloth te Heukelom. 1301
Heukelom, beſchryvinge. 198
Heuſden, Geſlagt-regiſter. 983. 384. 985
——— Slot tot Heuſden. 1301
Heuſden, beſchryvinge. 197
Hieronimus van Praag, Leerling van Johannes Hus. 592. tot Conſtants gevangen geſet. 592. ſijne beſchuldiging. 593. ſijn ſententie. 594. werd verbrand. *Ibid.*
Hillegaartsberg, Adelijk huys. 1297
Hillegom, Adelijk huys. 1248
Hiſpanien, verdeelinge. 39
Hiſtorien; Sie Gedenkſchriften.
Heidenſeel, wat en waar gelegen. 133
Hodenpyl, Geſlagt-regiſter. 986
Hodenpyl, Adelijk huys. 1297
Hof van Holland, by wie ingeſtelt. 1469. Namen der Preſidenten, tot den jare 1616. toe; 1469. 1470. Der Raden tot den jare. 1614. toe 1470. 1471. 1472.
— Der Griffiers. 1473
— Namen der Preſidenten en Raden, tot den jegenwoordigen tyd toe. 1474. 1475. 1476. 1477. 1478.
— Der Griffiers. 1478
— Der Fiſcaals. *Ibid.*
— Der Subſtituyt Griffiers. 1478
— Der Secretariſen. 1479
— Der Procureurs Generaal. 1480
Hogen-Raat, by wie ingeſtelt; 1480. Namen der Preſidenten en Raden tot den jare 1580. toe 1480. 1481. 1482.
— Zedert in Holland opgeregt, en by wie. 1482
— Namen der Preſidenten en Raden tot den jare. 1614. toe. *Ibid.*
— Der Preſidenten en Raden tot den jegenwoordigen tyd toe. 1483. 1484.
— Der Fiſcaals. 1484
— Der Griffiers, en Subſtituyt Griffiers. *Ibid.*
— Rentmeeſters van de Exploiten. 1485
Vander Hoge, Geſlagt-regiſter. 987. 988. 989. 990.
Holland bepaalinge en Steden. 31. Holland en Vrieſland dikwils voor een genomen, en waar ſulx van daan komt; 40. Verſcheide gevoelens van de Naamreden van Holland. 41. 42. 43. 44. Oude verdeelinge van Holland. 211. Of de Hollanders of de Gelderſche waarſchynlijker voor de regte Batavieren ſijn te houden. 378. Hollanders bequamer om den handel te dryven dan de Gelderſche. *Ibid.* Hollanders de geſchixte en beſt gemanierde onder de Duytſen. 379. Graafſchap van Hollan een Leen van den Keyſer. 552. Leenbrief. 553 Opmerking by den Hollandſen Cronykſchryver daar over gemaakt. 554
Holſtein, Naamreden, bepalinge, en verdeelinge. 29
De Hont, Ridderlijke Ordre. 702
Hongaryen waar van ſoo genaamt, en hoedanig bepaalt. 23
Hongaryen, Ridderlijke Ordre. 703
Honſelaardijk, ont Adelijk huys. 1289
Hoogwoude, Geſlagt-regiſter. 990. 991
Hoorn, of St. Hubert, Ridderlijke Ordre. 702
Hoorn beſchryvinge. 202. Forme van Regeringe. 1440.
Horſt, Adelijk huys. 1260
Houtveſters; namen der Houtveſters zedert den jare 1376. tot nu toe, 1513. 1514. 1515.
Van der Houve, Geſlagt-regiſter. 991. 992
— Hofſtede. 1290
Johannes Hus wanneer opgeſtaan 574. bedient het Predik-ampt tot Prage. 575. Werd by den Paus beſchuldigd. *Ibid.* In den ban gedaan. *Ibid.* Werd ontboden voor het Concilie tot Conſtants. *Ibid.* Vrygeleide aan Johannes Hus gegeven. 576. Vertrekt derwaarts. 576. Komt tot Conſtants. *Ibid.* Artikelen tegen hem opgeſtelt. 577. Verſchynt voor den Paus en Cardinalen. *Ibid.* Redenwiſſeling tuſſchen hem en deſelve. *Ibid.* werd gevangen geſet. *Ibid.* Artikelen van ſijn beſchuldiging. 578. Syne gevangenis verſwaart. *Ibid.* Boheemſe en Poolſche Edelen verſoeken ſijne ontſlaging. *Ibid.* Hy verſchynd weder in de vergadering der Cardinalen en Biſſchoppen, en wat aldaar voorgevallen is 579. Werd als een Ketter veroordeelt 583. en verbrant. 584. Syne laatſte brieven aan de Bohemers geſchreven. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591.
Huſſiten in Bohemen en Polen. 604. Oproer tot Praag. *Ibid.* Verkieſen tot hun Overſte Johan Ziska. *Ibid.* Verſchynen op het algemene Concilie tot Baſel. 605. Doen een inval in Duytſlandt. *Ibid.* leveren Slag met den Adel van Bohemen. *Ibid.*

I.

St. Iacob in Holland Ridderlijke Ordre. 703
St. Iacob in Spagnien, Ridderlijke Ordre. 703
St. Jan d'Acon, Ridderlijke Ordre. 703
Iacobſwoude. 157
Ian de Backer, Prieſter van Woerden, in den Hage verbrant. 625. Syn redenkaveling met de Inquiſiteurs. 626. Vertrooſt de andere gevangenen, draagt ſig in ſijn einde kloekmoedig, en ſterft ſagtiglijk. *Ibid.*
Iaren; hoe de Romeynen hare jaren verdeelden. 401. Item de Ægyptenaars. *Ibid.* Wanneer het jaar in vier delen is begonnen verdeelt te werden. 403. In welke tyd het jaar is begonnen. 404. By den Iſraeliten en Ægyptenaren. *Ibid.* Het begin en jaar-getal by de Romeinen hoedanig gereekent. 404.
Ieſus Chriſtus, Ridderlijke Ordre. 704

Digitized by Google

Ingevones een van de Vyf Stammen der Keltiſche Landen, welke die waren. 19
Inquiſitie; oorſpronk en aart van de Inquiſitie. 618 Nader beſchreven. *Ibid.* Manieren van Procederen daar inne gebruykelijk. 619. 620. 621. 622. 623. 624.
Interim, Boek alſoo genaamt. 614
Joanniter Heeren Ridderlijke Ordre. 703. 704
De Iode, Geſlagt-regiſter. 695
St. Joris, Ridderlijke Ordre. 704
Iſis beſchryvinge. 393. Wat de naam beduyt. 394
Iſſelmonde, Adelijk huys. 1225
Iſſelſtein, Geſlagt-regiſter. 994
Iſtævones, een van de vyf Stammen der Keltiſche Landen, welke die waren. 19
Italianen moeten haar outheid uyt de Duytſen ſoeken. 69
Iupiter, beſchryvinge. 393

K.

KAarten van Coenraat Peutinger, beſchryvinge. 169.
Kalſlagen, Adelijk huys. 1260
Kampen, beſchryvinge. 205
Kampgevegt, tuſſchen Breauté en Lecker-beetge. 317. 311.
Kampvegten by de Romeinen gebruykelijk. 315
— Van de Horaty en Curaty. *Ibid.*
— Van Manlius Torquatus, en een Gaulois. 316
Kapers en Zeerovers, hoe te onderſcheiden. 371
Keyſers Titel *Semper Auguſtus.* 161
Keyſers Steden, wat. *Ibid.*
Kelten, Scyten en Duytſen, een volk, afkomſtig van Japhet. 11. Verdelinge der Landen onder Japhets afkomelingen, door Askenas Vader aller Kelten. 11. Keltiſche Landen in vyf Stammen verdeelt, en welke die waren. 19
Kenenburgs outheid, eertyts Renenburg, Rynenburg, of Rynsburg. 116
Kenenburg, Adelijk huys. 1290
Kerkhoven, oude Hofſtad in Delflant. 1290
Keubel, Adelijk huys. 1260
Keulen, outheid. 168
Kinhem, Kinnemers, Kennemers. 39. Kinhem Rivier; nu genoemt de Saan. 92. Kennemerland beſchryvinge; 93. Cluverus daar in wytlopig tegengeſproken. *Ibid.* en 94. Oproer der Kennemers. 562. 563. Adelijke Huyſen en Sloten in Kennemerland. 1241. en volg:
Klederen; misbruyk, ſonder onderſcheid tuſſen meerdere en mindere. 329. Ordonantie en verbod, nopende het dragen van Zyde-lakenen, en koſtelijke Klederen. 330. 331
s'Heren Klederen, war. 331
Kleef, Namreden, Bepalinge, Steden. 30. Is van outs een Ruardſchap geweeſt, dog naderhandt in een Graafſchap, en eindelijk in een Hertogdom verandert. *Ibid.*
Klootwijk, Geſlagt-regiſter. 995. 996
Knodſenburg, waar gelegen. 208
Koopmanſchap en gelt handel by de oude Duytſen onbekend, eerſt in de laatſte tyden aangevangen. 361. 362. Koophandel eerſt door de Batavieren opgekomen, met haar Schipvaart ter Zee. 362. 363. Batavi de eerſte Koopluyden. 363. Waarom Holland beſt en bequaamſt tot de Koopmanſchap. 364. Koopmanſchap trekt en voed allerhande Ambagten, en onderhout een ongelooflijk getal volk. 365. Hollandſe Koopmanſchap in alle oorden des werelds bekend. 366. Koopmanſchap op de Straet, of den Levantſen handel, waar in die meeſt beſtaat. 366.
— Op Vrankrijk. *Ibid.*
— Op Spangien en Portugaal. *Ibid.*
— Op Engeland, Schotland, en Irland. *Ibid.*
— Op Ooſten. *Ibid.*
— Op Noorwegen, Sweden, Lapland, Moſcovien, en Ruſlant. 367
— Op Groenland. *Ibid.*
— Langs de Ryn en Maas. *Ibid.*
— Op Luyk en Aken. *Ibid.*
— Op Hamburg, Bremen, Bronſwijk en t'Stift Munſter. *ibid.*
— Lakenhandel over de 400. jaren tot Leyden bekend. 361. Met de Overkomſte der Iperlingen anno 1325. dapper aangewaſſen. *Ibid.* Hoge agting en uytnementheid van 't Leydſe Laken. 369. Hoe veel menſchen in Holland en Zeelant aan de manufacturen, en verdere Koophandel, Viſſery, Lantbouwerye, en verder alles wat daar toe behoort, te werk komen. 369
Alle Koopmanſchap by den dronk geſchied, binnen 24. uren af te gaan. 372
Wanneer de Koophandel is opgekomen. 378
Kortgeen, in Zeelant, Naamreden. 146
Korenaar, Ridderlijke Ordre. 704
Kouſlebant, Ridderlijke Ordre. 704
Kroneſtein, Adelijk huys. 1260
Kribbingen; Regt van Kribbingen in de Rivieren te mogen maken behoord onder de Regalia van den Prince. 153
Kulenburg, beſchryvinge en Dorpen. 209
Kyſhoek, Geſlagt-regiſter. 997. 998

L.

LAar, Adelijk huys. 1226
Langerak, Geſlagt-regiſter. 999
Langerak, Adelijk huys. 1226
Lares, Huyſgoden, welke die waren. 394
St. Laſarus, Ridderlijke Ordre. 701
Leck, Geſlagt-regiſter. 1000
Leerdam, beſchryvinge. 197
Leerdam, Geſlagt-regiſter. 1000
— 't Oude Sloth. 1303
Leeuwen, Huys in Rijnland. 1261
Leeuwenhorſt, Adelijke Abdye. 1313
— Abdiſſen. *Ibid.*
Legmeer, waar gelegen. 158
Leiderdorp, Reguliers Clooſter. 1326
De Lelie, Ridderlijke Ordre. 708
Letteren, by wat voor Volken eerſt bedagt, en te werk geleit. 63
Leyenburg, Adelijk huys. 1303
Lieſvelt, Adelijk huys. 1226. 1227. 1228.
Lieſvelt, Geſlagt-regiſter. 1001
Limburg, eerſt een Graafſchap, naderhandt een Hertogdom. 32. Bepaalinge, Steden. *Ibid.*

Lin-

Digitized by Google

Linge, oorſpronk, en loop. 120
Lips, Adelijk huys. 1261
Littouwen, hoedanig bepaalt. 27
Livonien, hoedanig verdeelt, en Steden. 27
Lokhorſt, Adelijk huys. 1261
Loo, huys in Rynland. 1261
Looſduynen, *Adelijke* Abdye. 1314
Lopſen, Reguliers Clooſter. 1326
Loth; beduytſels der gevallige Lotingen van outs. 314. 315.
't Sloth Louveſtein. 1303
Lugdunum Batavorum, Leyden, beſchryvinge, outheid, 168. Wanneer gebout. 169. Naamreden. 172
Die van Leyden magtiger werdende, hebben ſig het gebied der Burggraven onttrocken, en by den Grave gevoegt. 1378. Splitſing van 't regtgebied over Leyden, tuſſchen den Grave van Hollandt en Burggrave van Leyden. 1379. Het Burggraafſchap van Leyden by de Graven van Hollandt na ſig getrocken. 1379. Stellen van Schepenen tot Leyden, was een particulier Domein van den Prince. 1446
Lunenburg, hoedanig bepaald en Naamreden. 24
Luther; Oorſaak van de Scheuringe van Martyn Luther. 398. Wanneer geboren. 610. Geſtorven. *Ibid.* Preekt tegen de Aflaten. *Ibid.* Werd te Romen gedagvaart. 610. Werd in den ban gedaan. 611. Begeeft ſig na Wirtenberg, en doet aldaar ſijn diſputen aan de deuren der Kerken aanplacken. 612. Hy komt tot Worms op den Ryxdag. 612. Syn kloekhartige antwoord. 613. Werd in s'Keiſers Placaat een Duyvel genoemd. 613. Werdt van den Cheurvorſt van Saxen geherbergt. *Ibid.* Heeft een vremt gevoelen omtrent het Avontmaal. *Ibid.*
Luxenburg, bepalinge, Steden. 32
Lyf-eigenſchap van outs in deſe Landen bekend, waar in beſtaat. 325
Lyſte der Cymberſche Vorſten en Geſlagten. 20
——— Der Sycamberſe of Gelderſche Vorſten. 20. 21.
——— Der voornaamſte Landen en Plaatſen in Hoog en Neder-Duytſlant gelegen. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32.
——— Van veel oude Frans-Duytſe Woorden. 73
——— Van Griexe of Latyns-Duytſe woorden. 73. 74. 75. en 76.
——— Van Peilingen van het Zeewater jegens het Binnewater in Rynland. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110.
——— Der Steden en Dorpen in Holland, Zeeland en Utregt. 224. 225.
——— Der gener die door den Oorlog van geringe ſtaat groot geworden ſijn. 328
——— Der Romeinſche Goden en Godinnen 394
——— Der Biſſchoppen en Evangeliſche Leeraars, van Maternus af tot de tyden Caroli Magni toe. 416
——— *Der* Geeſtelijke Ordres. 439. 440
——— *Der* Bedelende Ordres. 440. 441
——— Van de onderhorige Vaſallen van Biſſchop Adelbold. 551
——— In de oude Hollandſe Chronyk vermeerdert. 552
——— Der Hofdienſten van de Biſſchoppen van Utregt. 557. 558
——— Der gener, die op het Synode Nationaal ſijn Gecommitteerd geweeſt. 661. 662. 663.
——— Der Edelen, ſoo die van outs beſchreven als die niet beſchreven wierden. 614. 615. 616.
——— Der Ridderlijke Ordres, ſoo die van outs bekent ſijn geweeſt, als die nog in weſen ſijn. 693. en volgende.

M.

MAan. Son, Maan, en 't Vuur by ſommige Volken als Goden geëerd. 390. Egyptenaren kenden geen andere Goden als de Son en de Maan. 390
Maanden; Verdelinge der Maand-tyden; 265. Maand-rekeninge der Romeynen. 266. Begonnen het jaar met de Maand van Maart te reekenen. *Ibid.*
Made, Hofſtad in Delfland. 1290
Magiſtraten; het ſtellen van de Magiſtraten is 't voornaamſte daar de hoogſte magt in beſtaat. 1393
——— Verkieſinge der Magiſtraten van groter of mindere. 1394.
——— Verkieſinge van de Magiſtraten op de Dorpen. 1441
——— De magt tot het verſetten der Magiſtraten is aan Prins Willem de I. by de unie van Delft gegeven. 1446
——— Vernieut by de overdragt van de Souverainiteit aan den ſelven. *Ibid.*
——— Na deſſelfs doot aan Prins Maurits. 1446
——— Na deſſelfs doot aan Prins Frederik Hendrik. 1447
Mare, outheid, en beſchryvinge. 97
Marendorp wat van outs geweeſt is. *Ibid.*
St. Maria Glorieus, Ridderlijke Ordre. 701
St. Maria Redemptionis, Ridderlijke Ordre. 701
Marienpoel, Reguliers Clooſter. 1327
Markgraven; waar van daan genoemt; outheid, en waar uyt een Marquiſaat beſtond; 617. Hoedanig de Inveſtiture plag te geſchieden. 617. 618. Forme der Brieven in 't creeren van Marquiſen gebruyklijk. 618. 619.
Marloratus de eerſte Uytlegger van 't Nieuwe Teſtament; 611
Mars, hoedanig een Afgod. 393
Marſatij, Majores en Minores, welke die geweeſt ſijn. 53. 95
Martenſdijk, beſchryvinge. 147
Martſenbos, waar gelegen. 409
Maſe; oude Maſe haar oorſprong. 86. de Maſe is van outs de ſcheiding geweeſt tuſſen de Gallen en Batavieren. 89. Beſchryvinge van de oude en nieuwe Maſe. 116
Matenes, Geſlagt-regiſter. 1001. 1002. 1003. 1004.
——— Adelijk huys. 1297
Maternus, een Diſcipel Petri Apoſtel van deſe Nederlanden. 413
Matilo, wat, nu Koudekerk. 180
Matroſen en Bootsgeſellen van Soldaten te onderſcheiden. 371. van het regt tuſſchen Schippers, Reders,

Digitized by Google

ders, Bevragters en Bootsgeſellen. *Ibid.* Artykel-Brief voor de Zeevarende Geſellen. *Ibid.* Matroos, wat en Naamreden. 371
Mattiaci welke die waren. 92. Werden te onregte voor de Zeeuwen genomen. *ibid.* en 126.
Maximiliaan de eerſte. 612. Syn dood en lof. *ibid.* Syn ſeggen van ſig ſelven, van Paus Julius de tweede, en de trouloosheid der Paufen. *ibid.*
Mechelen, algemeene Juſtitie plaats van Brabandt. 31.
Medenblik, Beſchryvinge. 203
——— Oude Sloth. 1306. de verdigte Zetel en Stoel van Coning Radbout. 1357
Van der Meer, Geſlagt-regiſter. 1294. 1295. 1296
Meerburg, Adelijk huys. 1261
Meerdervoort, Adelijk huys. 1229
Meeſter Knapen; by wie het ſelve ampt jegenwoordig bedient werd. 1516
Meeuwen, Adelijk huys, 1303
Meklenburg, hoedanig bepaalt en Steden. 24
Melanthon, Schryver van de Augsburgſe Confeſſie. 611
Menapij welke die waren. 91
Mercurius, Naamreden. 393. 't Beeld van Mercurius by de Duytſen in grote agtinge. 433
Merenburg, Adelijk huys. 1261
Mereſtein; ſie Egmont.
Mereſtein, Adelijk huys. 1249
Merwede, Adelijk huys. 1230. 1231. 1232.
Merwede, Geſlagt-regiſter. 1005. 1006. 1007.
Merwe; de Riviere de Merwe hoe verre ſig ſtrekt; Naamreden en oorſpronk, van het huys te Merwe, en deſſelfs gebiedt en Beſchryvinge. 86. 87. 91.
Merwede; Heerlijkheid van Merwede, hoe verre ſig van outs geſtrekt heeft. 88. Regtsgebied van den Balliu van Merwede binnen Dordregt. *Ibid.*
St. Michiel, Ridderlijke Ordre. 709
Middelborgt, out Caſteel. 1306
Middelburg Beſchryvinge, Naamen Naamreden, outheid, ſituatie. 135
Middelharnis, Beſchryvinge. 147
Miſſe; Paapſche Miſſe wanneer haar volle leden gekregen heeft. 456
Moerkerke, Geſlagt-regiſter. 1008. 1009
Monnikken; Ongeregeltheid der Clooſtermonnikken. 607. hun leven word beſtraft. *Ibid.* en 608.
Monnikendam, Naamreden. 160. 203.
Montcarmel, Ridderlijke Ordre. 709
Monteſe, Ridderlijke Ordre. 709
Montfoort, beſchryvinge. 200
Montfoort, Geſlagt-regiſter. 1009. 1010
Montfoort, oude Slot. 1304
Montoy en Truxillo, Ridderlijke Ordre. 709
Moravien, Naamreden en hoedanig bepaalt. 23. 24
Morini, welke die waren. 91
Moſſelkreek; Slag op de Moſſelkreek. 382
Muyden, Beſchryvinge. 200
Muyden, Slot te Muyden. 1284
Muylwijk, Geſlagt-regiſter. 1011. 1012
Muylwijk, Adelijk huys. 1233
Muys van Holy, Geſlagt-regiſter. 1013. 1014. 1015. 1016.
Mye, Hofſtede in Rynland. 1261
Myerop, Geſlagt-regiſter. 1016. 1017. 1018
Vander Myl, Geſlagt-regiſter. 1018. 1019
Mylen; Italiaanſche Mylen hoe te verſtaan. 114. Onderſcheid van Hollantſe en Italiaanſche Mylen. 120.
Mynden; Sie Aamſtel.

N.

NAaltwijk, Geſlagt-regiſter. 1020. 1021. 1022
Naaldwijk, Beſchryvinge. 156
Naarden, Beſchryvinge. 200
Namen, hoedanig bepaaldt, Naamreden, Steden. 32.
Nationale Synode. 658. Artikelen daar toe beraamt. 659. Namen der gener die derwaarts ſijn Gecommitteerd geweeſt. 661. 662. 663. Brief van Prins Maurits op dat ſubject aan de Steden van Holland. 663. Deſſelfs verklaringe dien aangaande aan de Staten van Overyſſel. 664.
Nederduytſe. Verſierde Optoyinge der Outheden, buyten vaſte waarheid, in de Griexe, Latynſe, en Nederduytſe Schryvers ten toon geſtelt. 7. 8. Verſierde Heylige Mannen en wonderen alleen by de Nederduytſe Schryvers tegen de waarheidt ingedrongen. 9. 10
Nederduytſe veel zediger en manierlijker als andere hoger volkeren, om den ommegank met andere Natien, en Taalkunde. 329
Nederhove, Adelijk huys. 1233
Nederlanders; Oude Benamingen der Nederlanders van Cæſar en Tacitus hoe te verſtaan. 90. 91
Nederveen, Geſlagt-regiſter. 1023. 1024
Nehalennia; Bedieninge van de Goddinne Nehalennia, en wat daar van geweeſt ſy. 125
Nemetes, welke die waren. 90
Nervij, welke die waren. 91
Niclaas, Cardinaal van Cuſa, komt inde Nederlanden. 606. Syn beſchryvinge. *ibid.* Stelt ſig hier te Lande tegen de ongeregeldheid der Zeden en misbruyken der Leere; *Ibid.* oordeelt, datmen de Beelden te veel eer bewees. *Ibid.* Syn bedryf in Nederland. 609
Nigropullo, wat, nu Woerden. 180
Nimmegen wanneer en van wie gebout. 176. Naamreden. 177. Offer-plaats der oude Batavieren. *Ibid.*
Niſpen, Geſlagt-regiſter, 1025. 1026. 1027. 1028. 1029.
Nieuveen; waar gelegen. 158
Nieuwendam, waar gelegen. 160
Nominatie; of den Stadhouder de Nominatien van de Magiſtrature by de Magiſtraat gedaan mag voor by gaan. 1441. en volg.
——— Wat die geene, die Nominatien maken, verpligt ſijn te obſerveren, 1442
Noordeloos, Adelijk huys. 1233
Noortholland, Adelijke huyſen en Sloten in Noort-Holland. 1309
Noordwijk, Beſchryvinge. 157
Noordwijkerhout, Beſchryvinge. 156
Norwegen, Naamreden, en hoedanig bepaalt. 28
Vander Nyenburg; Sie Egmont,

Digitized by Google

Geslagt zie Heeren

O.

OEm van Wyngaarden, Geslagt-regiſter. 1035. 1036. 1037. 1038, 1039. 1040. 1041. 1042. 1043. 1044.

Offerdienſt, geſchiede in Witte Vrouwen Kleederen. 410. Wierd ook by Vrouwen bediend, *ibid.*

Den Oliphant, Ridderlijke Ordre. 709

Onderſcheid van Perſoonen. 324. In Burgers, Edele, Vrygeboorne; *ibid.*

Onderſcheid, tuſſen Slavernye en gemene dienſtbaarheid. *ibid.*

Onderſcheid der Perſoonen in alle ſaken noodig tot beſtand van 't menſchelijk Geſlagt. 325. 326. heeft haar begin van de Scheppinge der Werelt af gehad. 326.

Onderſcheid tuſſen Kapers en Zeerovers. 371

Oorlog; den oorſprong van Oorlog, Afgoderye, haat en nyt, uyt de ſonden en overtreedingen Adams. 327

Lof der Oorlogs-daden. *ibid.* Geringe luyden door den Oorlog tot groote ſtaat verheven. 328. Is den oorſpronk geweeſt van den Duytſen en Hollantſen Adel. *ibid.*

Ooſtenrijk, Naamreden, en hoedanig bepaald. 23

Ooſt en Weſtſanen. Sie Sanerdam.

Ooſt-indiſche Compagnie handel waar in die voornamentlijk beſtaat. 370. Wanneer men eerſt in Ooſtindien heeft beginnen te handelen, en tot een vaſte Compagnie gebragt. 370. der ſelver Octroyen. *Ibid.* magt van de Compagnie in Indien. *ibid.* Avance van de Actien in out Capitaal. *ibid.*

Ooſt-indiſche Compagnie in ſes Cameren verdeelt. 1502. uyt hoe veel Bewinthebbers yder Kamer beſtaat, en voor hoe veel de ſelve participeeren. *Ibid.*

Ooſtvoorne, out Sloth. 1305

Oppida, wat daar door by Tacitus te verſtaan. 167

Oranje en Naſſau, Geſlagt-regiſter. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825.

Ordres; Geeſtelijke Ordres opgetelt. 439. 440. Item de bedelende Ordres. 440. 441. Ridderlijke Ordres opgeteld 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712.

Oriſant, bedyking in Zeelant. 147

Oudewater, beſchryvinge. 200

——— 't Oude Sloth. 1304

Overveſt, oude Hofſtad in Delflant. 1290

Overyſſel, waar van genaamt, Bepalinge, Steden. 31. verdeelinge. 53. ſijn uyt de Cimbren en Kelten afkomſtig. *Ibid.* Forme van Regeringe in Overyſſel. 1519

Outheid. Verſierde Optoying der Outheden, buyten vaſte waarheid, inde Griexe, Latynſche, en Nederduytſche Schryvers ten toon geſtelt. 7. 8. Opgeraapte verdigtſelen van de outheid der Grieken en Latynen. 13

Outshoorn, Geſlagt-regiſter. 1045. 1046

P.

PAcificatie van Gent. 654

Paddinpoel, Adelijk Huys. 1261

Paleſtein, Adelijk Huys. 1261

Papendregt, Adelijk Huys. 1233. 1234

Patricij, wie 338

Patronen, welke die eigentlijk van outs waren, 11. Wat het *jus Patronatus* was, *ibid.*

Paus; Paus van Romen als een Godt geëerd, 396. Waar deſſelfs onfeilbaarheid in de Roomſche Kerk aan gebonden werd, *Ibid.* Wanneer de Pauſelijke waerdigheid opgekomen is. 397. Alles by den Paus om gelt te koop, *Ibid.* Taxe vande Pauſelijke Penitentie-kamer, wanneer gemaakt en ingeſtelt, 397. Bonifacius de III. is de eerſte, die vande oude Schryvers *Papa Romanus*, dat is Paus van Romen genoemd werd. 438

Paus van Romen maakt ſijn pretenſie op verſcheide Coninkrijken; namentlijk

——— Op Arragon, en uyt wat reden. 441

——— Op Sardinien, *Ibid.*

——— Op Jeruſalem, *Ibid.*

——— Op Engeland en Yrland, 441. 442

——— Op Hongaryen, 442

Geeſtelijke Cancellarye van den Paus, 442. Wat voor Schelmſtukken en miſdaden aldaer met geld geboed konnen werden, *ibid.* Is de voornaamſte oorſaak geweeſt vande Reformatie. 443. Inkomen vanden Paus vande Ampten, 444. Vande Aflaten, Eerſtelingen, en Hoeren, *ibid.* Bedraagt meer dan hondert tonnen gouts, *ibid.* Verhaal hoe ſig de Pauſen van tijd tot tijd meeſter hebben gemaakt van't wereltlijk geſag. 446. 447. 448. 449. 450.

Paus van Romen werd Godt genoemd. 454

Aanwas der Pauſelijke Superſtitien. 455

Paus Julius werpt St. Pieters Sleutelen in den Tyber, en wil ſig met Paulus ſwaert behelpen, 605

Penningen; verſcheide Opſchriften van penningen, ſtenen, en beelden, op 't ſtrand van Walcheren, omtrent Domburg gevonden, 124. 125.

Perſonen, wat die eigentlijk van outs waren, als mede het *jus perſonatus*, 11

Perſijn, Geſlagt-regiſter, 1047. 1048

Perſijn, Adelijk Huys, 1261

Peucini en Baſtarnæ een vande vyf Stammen der Keltiſche Natien, welke die waren. 19

Placaten tegen Luther, ſijn Leer, aanhangers, en boeken

——— Van anno 1521. 614

——— Van anno 1526. 615

——— Van anno 1529. 616

——— Van anno 1531. *ibid.*

——— Van anno 1540. 617

——— Van anno 1544. *ibid.*

——— Van anno 1545. 618

——— Van anno 1550. *ibid.*

Poelenburgh, Geſlagt-regiſter, 1049

Poelenburgh, Adelijk Huys, 1249

Poelgeeſt, Adelijk Huys, 1261 a 1262

Poelgeeſt, naamreden en beſchryvinge, 1581

Poelgeeſt, Geſlagt-regiſter, 1050. 1051

Polanen, Ridderlijk Stamhuys, 1290

Digitized by Google

Pomeren, hoedanig bepaald, en wat Steden, 24
Port Espees, Ridderlijke Ordre. 710
Porc Espic, Ridderlijke Ordre. 710
Port Gloive, Ridderlijke Ordre. 710
Predikatien der Gereformeerden nemen toe. 643
Priesters; Opperpriesters by de Romeinen, door Numa Pompilius ingesteld, 437. Hun Ampt beschreven, *Ibid.* Naamreden, en op wat wyse deselve verkoren wierden, *Ibid.* Julius Cæsar heeft het selve mede bediend, 438. Ook alle de Roomsche Keiseren na Augustus, *Ibid.*
Offer-priesters ten tijde van Keiser Theodosius afgeset, *Ibid.*
Pruyssen, naamreden, en hoedanig bepaald. 27
Prys-kaerte van 't Pausdom, daar in de afkoop der sonden wert begroot, en 't quaat op prijs geset, 611
Pudsen en pompbroeken, wat. 261
Purmereynde, beschryvinge, 203
Forme van Regeringe, 1441
Purmermeer, beschryvinge, 159
Putteštein, Adelijk Huys, 1234

Q.

Quekel, Geslagt-register, 1052

R.

Raaphorst, Adelijk huys. 1261
Raaphorst, Geslagt-register. 1053. 1054. 1055. 1056. 1057. 1058.
La Raison, Ridderlijke Ordre. 710
Raat van State, waar toe geordineert en ingestelt. 1488. Lyste van de Tourbeurten in den Raad van State geobserveert tussen de Steden van Zuythollant. 1489. tusschen de Steden van Noorthollant; 1496. Namen van de Heeren, die wegens de Provincie van Holland in den Raad van State sijn Gecommitteert geweest, zedert den jare 1588. tot 1684. toe. 1489. 1490. 1491. 1492.
Raatpensionaris; Namen der Heeren, die zedert den jare 1525. tot heden toe successivelijk het Raatpensionaris ampt hebben bekleet. 1499. jnstructie voor den Raat-pensionaris van den 20. Maart. 1641. *ibid.* en 1500. 1501.
Redenen en Motiven, die sijn Hoogheyt bewogen hebben, om anno 1650. voor de Stad van Amsterdam te trekken. 1450. 1451
Reewijk, Adelijk huys. 1249
Reguliers Clooster s in Holland. 1322. en volg.
Reisen; misbruyk en gebruyk van 't reysen, en roem van 't selve. 333. Aanmerkens waardige Brief by Lipsius op dat subject geschreven. 333. 334. 335. 336. Gemak in 't reysen door Hollant. 371
Regeringe; Manier van de Regering by de Romeinen. 287
——— Inde Republique van Venetien. *Ibid.*
——— In die van Genua. *Ibid.*
——— In die van Engeland. *ibid.*
——— In Duytsland. *Ibid.*
——— In Holland. *Ibid.*
Regering; de hoogste Regering van 't Land is van outs geweest by den Adel, en de voornaamste van Staat en afkomst; 1243.
Aristocratische Regeringe verre de beste. 1345
Een welgematigde Regeringe, uyt de beste des volx bestaande, is van outs in dese Landen gebruykelijk geweest. 1345
't Misbruyk van een welgematigde en bepaalde Regering is oorsaak van alle Rampen desen Staat overgekomen. 1349. 1350
Dese Landen sonder Opperhooft niet te regeren. 1350. Hoedanig de beste Regering by Grotius en Merula beschreven werd. 1351
Wat voor manier van Regering onder de oude Batavieren is bekent geweest. 1351
Forme van Regeringe der Stad Dordregt. 1395. 1396. 1397. 1398. 1399. 1400. 1401. 1402. 1403. 1404. 1405. 1406. 1407. 1408. 1409. 1410.
——— Van Haarlem. 1411
——— Van Delft. 1412
——— Van Leiden. 1413. 1414. 1415. 1416, 1417. 1418. 1419. 1420. 1421. 1422, 1423. 1424.
——— Van Amsterdam. 1425. 1426. 1427. 1428. 1429. 1430. 1431. 1432. 1433. 1434. 1435. 1436. 1437.
——— Van Gouda. 1438
——— Van Rotterdam. 1438
——— Van Gornichem. 1439
——— Van Schiedam. 1439
——— Van Schoonhoven. 1439
——— Van den Briel. 1439
——— Van Alkmaar. 1440
——— Van Hoorn. 1440
——— Van Enkhuysen. 1440
——— Van Edam. 1441
——— Van Munnikkedam. 1441
——— Van Medenblik. 1441
——— Van Purmerende. 1441
——— Van Weesp. 1441
Rekenkamer van de Domeynen, by wie ingestelt. 1460. Namen der Rekenmeesters zedert den jare 1446. tot den jare 1684. toe. 1460. 1461. 1462. Namen der Rekenmeesters ter Auditie van des Gemeene Lants Rekenningen, zedert den jare 1590. tot den jare 1684. toe. 1462. 1463. 1464. 1465. 1466. Secretarisen. 1467. Tourbeurt van de Steden, so als deselve inde voornoemde Kamer van drie tot drie jaren gesonden worden. 1468. 1469.
Rekenkamer; Generaliteyts Rekencamer, waar toe geordineerd en ingestelt; 1493. Lyste van de Tourbeurten in de Rekencamer geobserveerd tussen de Steden van Zuythollandt. 1493. tussen de Steden van Noorhollant. 1497. Namen der Heeren, die wegens de Provincie van Hollant in de Rekencamer sijn gecommitteerd geweest, zedert den jare 1600. tot heden toe. 1494. 1495
Remonstranten en Contra Remonstranten, hunner beider gevoelens voorgesteld. 656. 657
Renesse, Geslagt-register. 1059. 1060. 1061. 1062. 1063. 1064. 1065. 1066.
Rhenen, waar van outs gelegen, en niet daar het nu vertoond werd. 176. Naamreden. *ibid.*
Rhyn, hoe veel uytlopen deselve gehad heeft. 96. Verstoppinge in den Ryn by Catwijk wanneer geschied. 10. Verscheide uytleggingen van diverse Schryvers. 101. 102. 103. 104. Beschryvinge vanden loop van den Ryn. 82

Digitized by Google

Rhynlant; Adelijke huyſen, Sloten, en Caſteelen in Rynland. 1254. en volg.
Rhynlant; Namen der Dijkgraven van Rynland zedert den jare. 1300. tot nu toe. 1502.
—— Der Heemraden. 1503 1504. 1505. 1506.
Ridders; waren twederhande; 692. Het Ridderſchap van outs een grote waardigheid, daar ſelfs Koningen toe verheven wierden. *Ibid.* en 693. wat het Ampt en Officie van Ridders was. 693. Het Ridderſchap had alleen regt om Livrey te laten dragen. *Ibid.* Lyſte van alle de bekende Ridderlijke Ordres, 693. en volg: Verſcheyde gevoelens van der ſelver oorſprong. 713. Solenniteyten en plegtelijkheden van outs in 't maken van Ridders gebruykelijk 713. Ridderlijke tekenen welke. *Ibid.* Voordelen van de Ridderlijke waardigheyd welke. 718. Ridders kregen van den Souverain ſelfs den tytel van Monſeigneur. *Ibid.* Ridderlijke Paarden en Wapenen waaren vry van alle Arreſten. 719. Het Ridderſchap was alleen Perſoneel, dog bragt egter den Adel voor de gantſe Familie mede. 719. het Ridder maken gehoorde onder de Regalien van den Prince. *Ibid.* Het Ridderſchap alleen mogt Schilt en Wapenen in den Oorlog voeren. 720. Ridders en Edelen voerden alleen een Helm boven haar Wapen. 728. Niemand wierd tot Ridder verkoren, of hy was van Edele afkomſt. 730. Ridders wierden Milites en Equites genoemt. 731. Wat voor Cerimonien in't Ridder maken gepleegt wierden. 731. Hoe ſulx met het omgorden van een ſwaart plag te geſchieden. 732. Cerimonien gepleegt, als Graaf Willem de IL anno 1247. de Ridderlijke waardigheid ontfong. 732
Riede, Geſlagt-regiſter. 1067
Riede, Adelijk huys. 1235
Rietvelt, Lantſtreke, waar. 158.
Rietwijk, Geſlagt-regiſter. 1067. 1068. 1069 1070. 1071.
Riviere, Adelijk huys. 1297
Rodenburg, Adelijk huys. 1262
Rodenrys, Geſlagt-regiſter. 1072
—— Hofſtede in Delfland. 1291
Romeynen; eerſte oorſpronk der ſelver. 14. 15. Wie hun eerſte Schryvers ſijn geweeſt. 15
Rommerſwaal, Beſchryvinge, en verval. 145. 146.
Ronde Tafel, Ridderlijke Ordre. 710
Roomburg buyten Leyden, Beſchryvinge. 180. 181.
Roompot ten tyde van de Romeynen, een groote ſterkte geweeſt. 130
Roon, Geſlagt-regiſter. 1073. 1074
Roon, Adelijk huys. 1235
Roſenburg, Adelijk huys. 1264
Rotterdam, Beſchryvinge, en Naamreden. 196
Forme van Regeringe. 1438
Roukoop, Adelijk huys. 1267
Ruyven, Geſlagt-regiſter. 1075. 1076
—— Adelijk Stamhuys. 1291
Rijkdom; wat voor ouden Rijkdom te houden zy. 332.
Rym; alle Gedenkwaardige geſchiedeniſſen van outs op Rym geſtelt. 392
Rynegom, Hofſtadt in Rynlant. 1263
Rynenburg, Adelijk huys. 1262
Rynſaterwoude, Beſchryvinge. 157
Rynsburg, Adelijk huys. 1262
Rynsburg by Catwijk, beſchryvinge. 179
—— Adelijke Abdye. 1319
—— Abdiſſen. *Ibid.* en 1318
Rhynsburg, wat, en hoe te verſtaan by L. Schafnaburg, en of op Kenenburg kan gepaſt werden. 178. 179.
Ryſwijk, Beſchryvinge. 156

S.

ST. Salvator, Ridderlijke Ordre. 710
Sant in Rynland. 1267
Sand en Sandhorſt, Ridderlijke huyſen waar gelegen. 156
Sandenburg, Paleis van de Graven van Hollande. 1291.
Sandvoort, waar gelegen. 156
Sanen, Adelijk huys. 1249
Sanerdam; Ooſt en Weſt-ſanen, en Sanerdam Beſchrijvinge. 100. 160
Santen in 't Lant van Cleef is klein Trojen genoemt geweeſt. 8
Santhorſt, Adelijk huys. 1268
Sasbout, Geſlagt-regiſter. 1107. 1108. 1109
Saxen; Over en Nederſaxen hoedanig bepaalt. 25. 26
Scagen, Beſchryvinge. 202
Scagen, Geſlagt-regiſter. 1077. 1078
—— Adelijk huys. 1306
Scama, Ridderlijke Ordre. 710
Scyten, Hebreen, en Chaldeen een volk. 12. Twiſt tuſſen de Scyten en Egiptenaars over de outheid, aan de eerſte toegeweſen. 12. 13. Overtogt der Scyten in Aſien, en haar verblyf aldaar. 13. Manier en Leven der Scyten. 15. Scyten, Kelten, en Tuytſen, een volk; Afkomſtig van Japhet. 18. Lof der Scyten. 61. Scyten hebben een beter gevoelen van de Godheid gehadt, als de Grieken of Romeinen. 391.
Schaap, Geſlagt-regiſter. 1079, 1080. 1081. 1082
Schakenbos, wat en waar gelegen. 155
Schalkwijk, waar gelegen. 157
Schelde; oorſpronk en loop van de Schelde. 129. 130. de naam van Beooſten en Beweſten Schelde wanneer opgekomen. 130. werd by twee byſondere Rentmeeſters bedient. *Ibid.* Hoedanig verdeelt. *Ibid.*
Schenkenſchans, Beſchryvinge, en haar oorſpronk door Marten Schenk van Nydegem, en ſijn Leven. 83. 84
Schermermeer, Beſchryvinge. 159
Schiedam, Beſchryvinge. 199
Forme van Regeringe. 1479
Schielandt, Beſchryvinge. 211
—— Adelijke huyſen en Sloten in Schielant. 1293. en volg. Namen der Dykgraven en Heemraden van Schielant, zedert den jare 1302. tot nu toe. 1509. 1510. 1511. 1512. 1513.
Schiltknapen, wat die waren. 719. van outs verdeelt in vyfderhande Soorten. *Ibid.*
Schip of Zeeſchelp, Ridderlijke Ordre. 710
Schonenburg, Adelijk huys. 1235
Schoonhoven, Beſchryvinge. 158
Forme van Regeringe. 1439
—— 't Oude Sloth. 1304
Schoten, Geſlagt-regiſter. 1083. 1084
Schoten, Adelijk huys. 1249
Schouwen, waar van ſoo genaamt. 134
Schrikkeljaar, wat en by wie ingeſtelt. 266. 267. 402.

Digitized by Google

Sevenbergen, anders Transſylvanien, Steden, Rivieren, by wat volkeren bewoont. 23
Sevenbergen, Adelijk huys. 1235
Sevenbergen, Geſlagt-regiſter. 1085. 1086. 1087. 1088. 1089. 1090. 1091. 1492. 1093. 1094. 1095. 1096. 1097. 1098. 1099.
Slavernye, by den Romeinen waar uyt voortgekomen. 324. Heeft noyt plaats gehadt by de oude Duytſen. *Ibid.* by alle Chriſten volkeren vernietigd. 325
Slavonien, hoedanig bepaalt, Rivieren, en Taal. 22.
Sleſwijk, hoedanig bepaalt, Steden. 29
Sicamberſe Vorſten, optellinge, ſie Lyſte. Sicambri, Zuyt-Cimbers, Naamreden. 40. 91
Sileſien, hoedanig bepaalt. 24
Sion, Reguliers Clooſter. 1325
Snoer of Banda, Ridderlijke Ordre. 710
Soetermeer, Beſchryvinge. 158
Soeterwoude, Beſchryvinge. 158
Soldaten mogen de Huyſluyden geen overlaſt aan doen op ſware boeten. 338
Sommelſdijk, in Zeeland. 147
Son; de Son, Maan, en Vier by ſommige volken als Goden geëerd. 390. Egyptenaren kenden geen andere Goden als de Son en Maan. *Ibid.* Een God in drie Perſoonen in de uytwerkinge van Son en Maan en Vier erkend. 391. nader beduytſel van de Son en Maan. 392
Sonnevelt, Adelijk huys. 1268
Souburg, Adelijk huys. 1236
Spaarwout, waar gelegen. 157
Spangen, Geſlagt-regiſter. 1100. 1101. 1102. 1103. 1104. 1105. 1106.
——— Adelijk huys. 1298
Sparendam; 't leggen van den Sparendam, wanneer en by wie gedaan. 154. Naamreden en Beſchryvinge van Sparendam. 159. 160
Sparwoude, Adelijk huys. 1249
Spiering, Geſlagt-regiſter. 1109
Spieringhoek, Adelijke Hofſtad. 1291. 1298
Spoken; Nagtſpoken tegengeſproken. 294
Nagt-Spoken en waarſeggende Geeſten niet als enkel bedrog. 310. 311
Spruyt, Geſlagt-regiſter. 1110
Spijk, Adelijk huys. 1305
Stadhouders; verhandelinge van de magt en functie van den Stadhouder, by wat Perſonen die Charge bekleet is, en welke de voornaamſte poincten van ſijn Inſtructie ſijn. 1384. 1385. 1386. 1387. 1388. 1389.
—— Commiſſie van Prins Willem de I. 1389. 1390
—— Succeſſie van het Stadhouderſchap in den Huyſe van Oragne. 1391
—— Reſolutie van Staten, daar by het Stadhouderſchap aan Prins Willem de III. werd opgedragen. 1392
—— Item raakende het Erfſtadhouderſchap. 1392. 1393.
—— Of den Stadhouder de Nominatien van de Magiſtrature by de Magiſtraten gedaan mag voor by gaan. 1441. 1442. en volg.
Stadhouders, mogen buyten tyds als de noot ſulx vereiſt, veranderinge in de Magiſtrature maaken. 1442.
Starre, Ridderlijke Ordre. 711
Staten Generaal, uyt wat Perſonen deſelve beſtaan. 1485. Tourbeurt volgens welke de Steden van Zuythollant aldaar geſonden worden. *ibid.* Namen der Heeren, die wegens de Provincie van Holland aldaar gecommitteerd ſijn geweeſt zedert den jare 1600. tot 1684. toe. *Ibid.* en volg.
Steden; van outs waren geen vaſte Steden, nog betimmerde huyſen onder de Duytſen bekend. 163. 166. algemene Stedebouw, wanneer geſchied. 169. Onderſcheid tuſſchen Steden, Dorpen, en Wijken. 218
Hoe veel Steden en Dorpen in Holland, Zeeland, en Utregt. 224. 225
Steenhuyſen, Adelijk huys. 1298
Sterfte; grote ſiekte en ſterfte binnen Leiden en Amſterdam. 161
Sterrenburg, Adelijk huys. 1298
St. Steven, Ridderlijke Ordre. 711
Stormmeer, waar gelegen. 158
Stopenburg, Adelijk huys. 1268
Stryen, Adelijk huys. 1236. 1237. 1238. 1239
Styl; Oude en Nieuwe Styl, waar van daan. 266. 402.
Suevi, welke die waren. 92. 127
Sutphen, Beſchryvinge. 206
Suynigheyd der oude Hollanders. 343. 344
Suys, Geſlagt-regiſter. 1111. 1112
De Swaan, Ridderlijke Ordre. 712
Swammerdam; Burg van Swammerdam. 1268
Sweden, Ridderlijke Ordre. 712
Sweden, hoedanig bepaalt, en Steden. 25
Swieten, Geſlagt-regiſter. 1112. 1113. 1114. 1115
Swol, Beſchryvinge. 20.
Sybilliſche voor ſeggingen; wat daar van te houden. 311. Hoe en wanneer opgehouden. 319
Syl of Sylhof, in Rynland. 1268

T.

Taal; over-een-komſt tuſſchen de Griexe, Latynſche en Scytiſche Talen, 64. 65. Engelſche en Vrieſche Taal oorſpronkelijk uyt het oude Saxens, 65. France taal, oorſaak van 't verval inde Studien. 329. Der Landluyden Taal in alles de Moeder-taal gelijk. 374. Misbruyk inde oeffening van ons eigen taal, *Ibid.* Oude Saxiſche taal, grote gemeenſchap met de Engelſche. 432
Tanais of Donauw, de grootſte van alle Rivieren. 13.
Tandemus predikt tegen den Roomſchen Stoel. 418
Werd vermoord, *Ibid.* en 474.
Tempel, Hofſtadt in Delfland, 1291
Tempeliers, of Tempel-heeren, Ridderlijke Ordre, 712.
Teylingen, Geſlagt-regiſter, 1116. 1117. 1118 1119. 1120.
Teilingen, Adelijk Huys, 1268. 1269. 1270
Teilingerbroek, wat en waar, 158
Teiſterbant; Graafſchap Teiſterbant, hoe verre ſig van outs uytgeſtrekt heeft, 89. Wat daar onder is begrepen geweeſt, 90
Tencteri, welke die waren, 91
Tetrode, Adelijk Huys, 1249
Teutones, waar van alſo genoemt, 17
Timmermans, Geſlagt-regiſter, 1121

Digitized by Google

Tiel. beschryvinge, outheid, naamreden, 208. 209. Tielerwaerd. *Ibid.*
Tol, Adelijk Huys. 1270
Tol, Geslagt-register, 1121
Tolen, gelegenheid, ouderdom, naamreden, 146
Tolloisen, Geslagt-register, 1122
Tonge; oude en nieuwe Tonge, 147
Torens; hoge Torens waren een teken van magt en gebied, 11. Verschillen vanden anderen by sonder in 't Geestelijk gebied der Paus-gesinden; *Ibid.* Sommige hebben op de vier hoeken een opgaande spits, en wat daar mede beduyd werd, *Ibid.*
Thorenburg, out Adelijk Huys; 1306
Toornvliet, Adelijk Huys, 1270
Toxandri, wie daar door werden verstaan; en of daar mede de Zeeuwen beduyt werden, 91. 125
Toverye, en straffe tegens deselve, 294
——— In het voorbeeld der Vaudoisen, 295
——— Tot Utreght, anno 1595. *Ibid.* en 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306.
——— Voorbeelden van andere Landen, uyt verscheide Schryvers bygebragt. 308. 309. 310
Tovenaars, hoedanig te straffen, 310
Tovenaars van Egypten, en wat sy konden, en niet konden doen, en haar bedriegery in de geest van Samuel op te wekken, 310
Transsubstantiatie; Leere vande Transsubstantiatie, wanneer eerst opgekomen, 456. 457. 458
Treslong, Geslagt-register, 1123. 1124
Treves; twaelfjarige Treves. 658
Triboci, welke die waren, 90
Trier; een out besit der Cimbren en Keken; ouderdom, bepaling; Wat voor Lant; 29. Treviri, welke die waren, 90. Outheid, 168
Trojaansche Oorlogh verfierd, 8. Santen in 't Lant van Cleef, klein Trojen genoemt geweest. *Ibid.*
Trommelen en Trompetten, van waar, en tot wat eynde, 285. 286
Tuisto, Afgod der Duytsen, 15. 1374. By Tacitus hervormt van Teuta, Teut, Teit, deryd, 391
Tungerse of Thuringers, waar van alsoo genaamt, 29. Syn de oudtste Batavi, *Ibid.* Bormpte van een wonderbare kragt eertijds aldaar geweest, *Ibid.*
Tungeren, outheid, 168. 219
Turf; nergens beter bequaamheid om turf te maken, dan in Hollant, 384
Tusin, Ridderlijke Ordre 713
Tusy, welke die waren, 95
Tyt; teuta, teut, teit, tyt, by de Scyten en Kelten voor den oppersten en eersten Godt gehouden, 391
Tydrekening van verscheide Volken, 399

V.

Vaart; Uyterlche Vaart, en hare beschryvinge, 113
Veranderinge van de oude Vaarten en onderscheid tusschen de oude en nieuwe, 148
Valkenburg, Adelijk huys. 1271
Valkenburg, outheid. 181. Naamreden. *ibid.*
Valkestein, Geslagt-register. 1125. 1126
Valkestein, Adelijk huys. 1240
Vandalen een van de vyf Stammen der Keltische landen. 19
Vangiones, welke die waren. 90
Varini, een van de vyf Stammen der Keltische Landen, welke die waren. 19
Uby, welke die waren. 91
Veen, Geslagt-register, 1126. 1127. 1128
Veere; Beschryvinge, van outs Kampveer genoemt; outheid. 136. tot een Marquisaat verheven. *ibid.* Successie op Prins Willem de I. en krygt gelijke Stads-regten met die van Vlissingen. *ibid.*
Veeren, Ordonnantie op de Veeren in Hollandt. 371.
De Vegt, haar Oorspronk en Beschryvinge, hoe die van outs geloopen heeft. 111
Veldoversten, wat die waren, en waar van soo genoemt. 676
Velde, Geslagt-register. 1129. 1130
——— Adelijk huys, 1291
Velsen, Adelijk huys. 1249
Vennemeer, waar gelegen. 158
Verbond der Edelen tot Brussel. 639. 640. 641
Verbond van de Staten, daar by den Prince van Oragnie de Souverainiteit van de Lande werd opgedragen. 654
Veromerus, eerste Koning der Batavieren. 673
Verone, de outste stadt der Vriesen, Beschryvinge. 98. 99. 100.
——— Oude Sloth. 1206
Vertoog van het regt van de Ridderschap Edelen en Steden van Hollant en Westvriesland. 1345. 1346 1347. 1348.
Verwarringe van Babel hoe te verstaan, tegens het gemeene gevoelen, en wat geloof de LXX. Oversetters hebben. 10
Vianen, Beschryvinge. 198
——— 't oude Sloth. 1204
Vyanen, Geslagt-register. 1142. 1143. 1144
Vlaanderen, steden, bepalinge. 32
Vlaardingen, outste stadt in Hollandt, Naamreden. 178.
——— 't Sloth van Vlaardingen; 1298
Vliet, Geslagt-register. 1135. 1136. 1137
——— Adelijk huys. 1305
Vlissingen, Beschryvinge en Opkomst, Naam, Naamreden, outheid, gebied. 135. 136. 381. successie op de huysen van Oranje, en by deselve haar sit plaats in de Staatse Vergadering vergunt. 136. haren eersten handel. 381. eerste reders naast die van West-kappel. 381
Vloet, sie Cimberse Vloet.
——— Item St. Elisabeths Vloet.
——— Grote Vloet van 't jaar 1377. 129
Unie van Utregt. 655
Voet en Ordre beraampt op de Vergadering van de Staten van Holland. 1451. 1452. 1453
Vogelgeschrey; oude Duytsen en Romeinen stelden geloof in 't Vogelgeschrey. 313. in 't viervoetig gedierte, en wat elk van dien betekende. 314
Vogelsank, Adelijk huys. 1249
Voorburg. 181
Voorhout, Geslagt-register. 1138. 1139
Voorhout, Beschryvinge. 156
Voorn; Land van Voorn, waar onder van outs gehoort heeft; 131. is van outs een Hollands Leen geweest. 132. Verklaringe van de Staten van Holland

land daar over gegeven. 132. 133
Voorne, Geslagt-regiſter. 1140. 1141
Uren; hoe de Joden hun uren verdeelden. 269. gelijke en ongelijke uren. 400. Uyrwerken en Horologien by wie en wanneer gevonden. 399. 400. by de Perſen en Turken werdende uren van den dag uytgeroepen. 400
Vroon-viſſcherye buyten Leyden. 97. Hoe verre ſig ſtrekt. *ibid.*
Vrieſland, verdeelinge, Steden. 31. Naamreden. 40. Vrieſland en Holland dikwils voor een genomen, en waar ſulx van daan komt. *ibid.* Vrybrief van Carolus Magnus voor de Vrieſen. *ibid.*
Vrieſen en Saxen, uyt een Volk geſproten. 49. Vrieſland in verſcheide Eylanden verdeelt; 50. is voormaals van Wilde en Barbaarſche Menſchen bewoont geweeſt. 54. Verdelinge van Ooſt en Weſtvrieſland, en wat daar onder heeft behoort. 94.
Vrieſland allerlaaſt tot het Chriſten gelove gekomen, en Biſſchop Bonifacius tot Doccum doodgeſlagen. 435. Forme van Regeringe in Vrieſlant. 1518
Vrybrief van Keyſer Otto aan Graaf Diderik van Holland gegeven. 1355
Vrygeboorne, welke. 324. gevryde. *ibid.*
Vryhoeve, Adelijk huys. 1240
Uſipetes, welke die waren. 96

W.

WAal; Vahalis, Beſchryvinge en haar oude en tegenwoordige loop. 84. vermenginge van de Waal met de Maas waar die geweeſt is. 118
Waddinxveen, waar gelegen. 158
Waarheid, hoedanig uytgebeeld werd. 10
Ter Waart, Adelijk huys. 1270
Wageningen waar van outs gelegen, en niet daar het nu vertoond werd. 176. Naamreden. *Ibid.*
Walachrius; fabel van Walachrius Hertog van Henegouwen, en van Zeelandus eerſte Bedykers van Walcheren, en andere Eylanden in Zeeland, wederleid. 124
Walcheren een Graafſchap op ſig ſelven 134. Gront-braken in Walcheren. 221
Waldenſen, Voortplanters van de Gereformeerde Godts-dienſt in alle geweſten. 416. d'eerſte die haar tegen de Roomſe Stoel hebben aangekant. 417. hunne vervolginge. *Ibid.* outheid voor Waldo. 458. hunne leere al ten tyden der Apoſtelen bekent geweeſt. *ibid.* Vermaninge tot bidden. 460. Scheppinge van den menſch. 461. haar outheid beweſen uyt haar eigen ſchriften. 464 uyt de ſchriften van hare Geloofs genoten. 465. 466. 467. uyt die van hare tegenpartye. 468. 469. 470. 471. 472. hunne Leere in Neerlandt verſpreyt 474. hunne Leere in 't gemein in verſcheide belydeniſſen vervat. 474 475. 476. 477. 478. 479. hunne Catechiſimus 480. 481. 482. hunne belydeniſſe des Geloofs van anno. 1535. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504 505, 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513 514. 515. 516. 517. 518. Hunne belydenis des Geloofs overgegeven aan 't Parlément van Turin 519. hunne belydenis overgegeven aan Coning Francois de I. 523. 524. 525. 526. 527. haare laaſte belydenis van den jare 1655. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. door den Biſſchop van Tuſculane alomme uyt Vrankrijk verdreven. 535. harde Procedurẽ omtrent de Waldenſen. 536. Manier van ondervragen, om de beſchuldigde te verſtrikken. *Ibid.* Manier van pynigen. 537. hun werd Toverye toegeſchreven. 537. Aanmerkelijk verhaal van 't gunt dien aangaande tot Douay voorgevallen is. 538. 539. 540. Item tot Amiens. 541. 542. 543. 544. 545. 546. hunne vervolgingen, van 't jaar 1209. tot 1400. en vervolgens. 547. 548. Vonnis van 't Parlement van Parijs over de Regters, die over de beſchuldigde en verdoemde Vaudoiſen geſeten hadden. 548. 549
Waldo, by wat gelegentheid bekeerd. 472. Syne Leer, 473. In den ban gedaan. 535
Walvis-vangſt, hoedanig die werdt geoeffendt. 365.
Wapenen en Schilden wat die waren, en waar van daan gekomen. 720. hebben haar oorſpronk van dees of geene roemrugtige geſchiedeniſſen. 721
Couleuren van de Wapenen ſijn ſeven. 721
Een anders Wapen te voeren was ſtraſbaar. 722. Exempel aan Heer Reinout van Brederode. *Ibid.*
Lambellen inde Wapenen een teken van Jonger Soons. 722
Stam-Wapenen, worden mede by de Baſtarden gevoerd. 722
Warmont, Adelijk huys. 1270
—— Reguliers Clooſter. 1327
Waſſenaar, Geſlagt-regiſter. 1145. 1146. 1147. 1148. 1149. 1150. 1151. 1152. 1153. 1154. 1155. 1156. 1157. 1158. 1159. 1160. 1161. 1162.
Waſſenaar, Adelijk huys. 1271
Wateringe, Adelijk huys. 1291
—— Reguliers Clooſter. 1326
Waterlanders ſijn de Friſiabones. 94
Weede, Adelijk huys. 1240
Ter Weer, Adelijk huys. 1271
Weeſp; Beſchryvinge. 200
Wederdopers hun opkomſt; 646. trekken na Munſter. 627. werden daar geherbergt. *Ibid.* Men belaſt hun te vertrekken. *Ibid.* regten oproer aan, en maken ſig meeſter van de Stad. 628. Een groote menigte begeeft ſig uyt Holland na Munſter. *Ibid.* lopen met blote Swaarden door Amſterdam. 629. verder verhaal van hun bedryf op verſcheide plaatſen, en hoedanig ter doot gebragt. 629. 630. 631.
Weken tot Maanden gebragt. 401
Welgeboorne, welke die eertyds waren. 339. Eertyds Regters van de Hoge Vierſcharen. *Ibid.* Advys over 't regt der Welgeboorne van Maaſlandt, op een Sententie van den jare 1532. en enige bewysſtukken. 339. 340. 341. 342. 343.
Welgeboorne of Patricy welke. 735
Wena, Adelijk huys. 1298
Wendelmoet Claaſz, om Geloofs ſaken in den Hage gevangen, antwoordt en ſterft mannelijck. 626.
Werkendam, Adelijk huys. 1240
Werve, Geſlagt-regiſter. 1163. 1164. 1165. 1166. 1167.
Werve, Adelijk huys in Rynlant. 1271. 1272
—— In Delfland. 1292. 1293

Weſt-

Digitized by Google

Weſtphaling, Geſlagt-regiſter. 1168
Weſtfrieſen, Friſiabones. 44
Weſtvrieſland, Beſchryvinge. 211
Weſterbeek, Adelijk huys. 1391
Weſtindiſche Compagnie door gebrek van goet beleit by na tenemaal vervallen. 370. handel op deſelve waar in voornamentlijk beſtaan heeft. *Ibid.*
Weſtkappel, Beſchryvinge, en haar oude Zeeregten. 137. 138. 139. 140. 141. 142. Weſtkappel en Domburg geheel weggeſpoelt. 147. Naamreden. 381.
Weveryen eerſt by de Vlamingen gevonden. 364. hoedanig in Hollandt voornamentlijk tot Leiden, en tot Haarlem ter neder geſtelt. 365. Ondergank van Antwerpen, en opkomſt van Amſterdam. *Ibid.*
Wolleweverye van outs tot Leiden. 368
Linneweverye tot Haarlem. *Ibid.*
Garentwynderye tot Dordregt. *Ibid.*
Lakenhandel over de 400. jaren tot Leiden bekent *ibid.*
Jan Wiklef, wanneer opgeſtaan en ſijne Leere. 573. Brief die Paus Gregorius aan Koning Richard tegens hem ſchreef. 574. aanwas van deſſelfs Leere in Engeland. *Ibid.*
Vander Wiele, Geſlagt-regiſter. 1169. 1170. 1171. 1172.
Willebord, wanneer hier in 't Lant gekomen. 411. verhaal van ſijn Prophetiſche geboorte, en leven 411. 412. als een fabel wederleit en tegengeſproken. 412. Predikt het Chriſten gelove in Zeeland. 431. 432. van Saxiſche afkomſt. *Ibid.* St. Wigbert, Willebords Diſcipel, van Koning Radbout omgebragt. 433. Willebords mede Diſcipelen. 434. Mirakelen van hem verhaald. 436. niet als voor loutere verdigtſelen te houden. *ibid.*
Graaf Willem van Holland liet ſig Ridder maken, eer hy Rooms Koning gekroont wierd. 693. Wat Cerimonien daar omtrent gepleegt ſijn. 732
Wiltenburg, Beſchryvinge. 179
Winden, Weſt, Zuyt, en Noort-weſte-winden veroorſaken veel veranderingen in droogten en diepten aan de Zeekuſten in dit lant. 160
Wirtenberg, hoedanig bepaalt, en Steden. 25
Woerden, Geſlagt-regiſter. 1173. 1174. 1175. 1176. 1177.
——— Oude Sloth. 1305
Woerden, Beſchryvinge, Naamreden. 199. 200.
't Land en Waterſchap van Woerden. 211
Woert, Geſlagt-regiſter. 1178. 1179
Wolfartſdijk een Zeeus Eyland. 146
Worcum, Beſchryvinge. 197
Wormermeer, Beſchryvinge. 159
Woude, Geſlagt-regiſter. 1184. 1185
Woude, Adelijk huys. 1240
Woudshoorn, Beſchryvinge. 158
Wtregt, bepalinge en Steden. 31. Biſſchoplijke Regeringe. *ibid.* beſchryvinge en outheid. 182. 183. Biſſchoppen van Utregt voeren Oorlog tegen de Graven van Holland om't Wereltlijke gebied. 437. Utregtſe Biſſchoppen en derſelver Oorlogen met de Graven van Holland; als tuſſen Biſſchop Coenraat en Graaf Diderik van Holland. 554
——— Met Biſſchop Herbert. 555
——— Tuſſen Biſſchop Godefrid en Graaf Floris. *ibid.*
——— Heer Dirk van der Aar Biſſchop van Utregt. 558
——— Tuſſen Graaf Otto van Gelder en Biſſchop Otto van der Lip. 558. 559. 560
——— Jan van Naſſou. 560
——— Jan van Sierk. *ibid.*
——— Tuſſen Jan van Arkel, en Graaf Willem de 3. *ibid.*
——— Gooſwyn van Amſtel. 561
——— Hantveſten van die van Utregt vermeerdert door Koning Willem. 564. Gunſtbrief van Koning Willem aan de ſelve verleend. 565
——— Willem van Mechelen Biſſchop van Utregt. 565. 566. in ſijn eigen huys gevangen geſet. *ibid.* ontkomt en leverd ſlag tegen de Rebellen, en werd doot-geſchoten. *ibid.*
——— Overdragten met Biſſchop Roelof van Utregt. 567. 568. 569. 570.
——— Frederik van Blankenheim Biſſchop van Utregt. 606. ſijn laatſte woorden. *ibid.*
Forme van Regeringe inde Provincie van Utregt. 1518
Wydeniſſe, out Sloth. 1306
Wyk te Duurſtede waar van outs gelegen, en niet daar het nu vertoond werd; 176. Beſchryvinge en outheid. *ibid.*
Wyngaarden, Sie Oem van Wyngaarden.
Wynruyt, Ridderlijke Ordre. 713

Y.

YSland, hoedanig bepaald. 28
Yſſel, oorſpronk, en hoe van outs geloopen heeft. 53. Beſchryvinge. 111. Hollandſen Yſſel en deſſelfs Beſchryvinge. 112. wanneer gedamt en afgeſtopt *ibid.* en 114.
Yſſelmonde, van wie gebout. 113
Yſſelſtein, Beſchryvinge. 200
——— 't Oude Sloth. 1305
Yſſelſtein, Geſlagt-regiſter, Sie Jſſelſtein.

Z.

ZAnen, Geſlagt-regiſter 1186
Zeeland bepalinge. 31. en 130. is voor deſen altemaal vaſt Lant geweeſt. 47. Naamreden. 50. 51. en 124.
Zeeuwen werden te onregt door de Mattiaci verſtaan 92. werden ook Suevi genoemt. *Ibid.*
Zeeland is in voortyden door de Schelde met haar in en uyt lopende Spranten in verſcheide Eylanden verdeelt. 121. De Duynen en Binnekreken tuſſen Vlaanderen en Zeelant voor deſen aan malkanderen gehegt. 122. by Keiſer Otto in 't jaar 980. doorgegraven. 122. Naamreden van de Hondt, Hotſont en Otſont; *Ibid.* Hoe de Schelde ſijn loop door Zeeland gehad heeft; *ibid.* verdeelt in Ooſter-en-Weſterſchelde, met hun onder hebbende Steden en Eylanden. *ibid.* Omring en Bepalinge van Zeeland. *ibid.* Scheidinge tuſſen Holland en Zeeland, en tuſſen Braband en Zeelandt. *Ibid:* en 133. 134. aan de zyde van Vlaanderen met een doorgaande Strand en Waterſcheid. 123. Welke en hoe-

Digitized by Google

hoedanige Eylanden in Zeeland, en Steden onder deſelve behorende. *Ibid.* Eerſte bedykinge van de ſelve Landen; *Ibid.* Nieuwe en jongſte bedykingen. *Ibid.* Aanwaſſinge en grote veranderinge inde Vaarten. *Ibid.*

Zeeuwen mogen by de Romeinen wel Suevi ſijn genoemt geweeſt, dog onder de Batavi gerekent, ſonder byſondere benaming. 127

Zeeuwen, hunne outheid. 128

Zeeland en Vlaanderen wanneer van den anderen doorgebroken. 129. Onderſcheid tuſſen Hollandt en Zeeland. 130. Verſchil van de Landſcheidinge tuſſen Holland en Zeeland, den Briel en 't Landt van Voorn. 131. Eerſte bewoninge van Zeeland. 144. 145.

Zeeuſche Koorts, en al te ſcherpe Zeelugt verdedigt tegens Boxhorn. 161

Zeeland mede onder Oud-Batavien te rekenen. 220. 379. is van klein en arm opdoen, groot en magtig geworden. 221. nieuwe bedykingen in Zeelandt. 222.

Zeeuwen gul en openhertig. 376, voorſtanders vande Vryheid. *ibid.*

Boxhorns lof der Zeeuſche Vromicheid. 381

Hun Wapentuyg, 381. 382

Der Zewen byſtant in het ontſetten van Leiden. 382. Halve-manen op den hoedt, tot een teken van Vryheid. *ibid.* Bitterheid der Zewen tegens de Spanjaarden. *ibid.* der Zewen manier van leven met de Batavieren gemeen. *ibid.* ſterkte en onwinbaarheid van Zeeland. *ibid.* ſoberen toeſtant der Zewen in hun eerſte opkomſt. 383. jegenwoordige vrugtbaarheid van Zeeland. *ibid.* Graſige Weilanden. *ibid.* Boomgaarden en Hoven. 384, Derrie of Darink. *ibid.* Zoutketens. *ibid.*

St. Willebord predikt het Chriſten gelove in Zeeland. 431. 432

Forme van Regeringe in Zeelant. 1518

Zeeregten, oude Zeeregten by die van Weſtkappel ingeſtelt. 137. en volg.

Zeeroveryen der oude Batavieren onder Gannaſcus en Caraufius. 378. 379. of de Zeeroverye de Zeeuwen meer dan de Hollanders eigen is. 379

Zevender, Geſlagt-regiſter. 1187

Zierixze, Beſchryvinge; Stigtinge, Outheid. 143. twede lith van de *Staatſe* Vergadering in Zeelant. 144.

Zuydhollant en Dorpen. 212. Adelijke huyſen en Caſtelen in Zuythollant; 1212. en volg:

Zuydwijk, Ridderlijke Hofſtede onder Leiden; 157. en 1272.

Zwieten Geſlagt-regiſter; Sie Swieten.

Zwieten Adelijk huys. 1272. 1273

Zwinglius, wanneer geleeft heeft. 611

Zyl, Geſlagt-regiſter. 1188

Zyl, ſprant van den Ryn. 97

Zypermeer, Beſchryvinge. 159

Eynde van 't Regiſter.

BATAVIA

Digitized by Google

BATAVIA ILLUSTRATA,

DAT IS

Den regten Oorſprong, Opgang, Voortgang,
Eere ende Staat van het

OUD BATAVIEN,

ENDE

BATAVISE VOLKEN.

I. HOOFTSTUK,

Van den eerſten oorſprong ende bewoning van het oud Batavien, ende hare Inwoonderen, oorſpronkelijk uit den Tuytſen, Cymbren, Kelten, Scyten, ende andere van Japhets ende Noachs afkomelingen, ſedert de Babyloniſche verwerringe, haar naam, naamreden ende verblyf.

INLEYDING.

EErſte oorſaak van de verdeelinge der landen ende volken. De eerſtelingen van het Bataviſe volk uyt den Scythen ende Chaldeen, al voor ende na de verwerring van Babel bekent, ende in deſe landen erhouden. Hebreen, Chaldeen ende Scythen verblyf tuſſen Babilonien en Syrien. Ægypten overtogt. Scythen aan den Donau. Daar uyt de Griekken ende Latijnen. Cymbren ende Kelten, beſitters van geheel Europen. Uyt deſelve de Tuiſcones en Tuytſen, ook Belgen, Germans, Almans ofte Thuringers genomt. Scyten, Kelten, ende Tuitſen een volk; beſitten al het land van den Danau, langs den Rhijn, tot aan de Noordzee. Verdeeldt in Hoog- en Nederduitſland. Nederland wederom in tween verdeelt, als het Duyts ende Bataviſch Nederland. Vertrekken voort nederwaarts, en ſpreyden haar tot in Vlaanderen ende Brabant. Ende hooger op na Italien. Bondgenootſchap tuſſen de ſelve ende den Romeinen, in den Batavieren, door den Kaiſar Julius, erhouden. Komen ook in Macedonien en de Ooſterſe landen. Cimbren komen in Batavien. Naamreden van Batavia, van wie of wat alſoo genomt, en wanneer met de naam van Holland bekent. Te vorens Brittia ende Brittoenen. Komen in Gelderland, Braband, Zeland, Vlaanderen ende Turingerland. Weſtvrieſland. Overyſel. Met verder Weſt- ende Ooſt-Vrieſland niet gemeen. Cimbren eerſte aankomſt in deſe landen, wanneer? Cimberſe Diluvie, ende optogt van de Cimbren na Italien, laten eenige van haar volk op het Bataviſe Eyland. Der Katten overkomſt. Haar eerſte ſate in de buyten-landen van den Galliſen kant, tuſſchen Maas en Waal, ende voort rondom het Bataviſe Eyland, tot aan de Zee. Met die van het Bataviſe Eyland verenigt, dog in byſondere ſate ende landbeſtier op ſig ſelven. Tuitſen, Hebreen, Chaldeen ende Scyten, het oudſte volk. By de Griekſe ende Roomſe Schryvers erkent. Sloffe in't ſchryven onſer Voorouders, heeft vergetelheid veroorſaakt. Het ſchryven met boukſtaven onbekent, ende alleen met ſeekere tekenen het gedenken beduyd, op enige Kolommen by tyde van Moyſes ingeſtelt. Chaldeen eerſte vinders vande letterkonſt. Bewijs van de oudheid van de Duitſen, uyt de gemeenſchap van Taal met de Hebreen, Chaldeen ende Scythen, in enk'le moederwoorden. Een eygen moedertaal. Beſluyt. Tuytſen een oud eygen volk, ſonder begin, ende ſonder vermenginge met andere.

DAar en is geen volk ſoo veraard, ofte verbaſtard, dat niet en ſoude genegen zijn te weten ſijn eerſte beginſel ende [a] opkomſt, om het ſelve in oudheid ende Landſtands gelegentheid, met ende benevens (ſoo niet boven andre) te verlijken, ende na waarde te doen achten, daar van ons de gedenk-ſchriften tuigen verſtrekken. Soo vereyſt dan ook den aanvang van dit aloude Tijdſchrift niet alleen de gelegentheid van het oude Bataviſe Land, maar ook de afkomſt van het volk, ende bewoonders van dien, niet in een gewaande eerſtelingen van verſierde

Digitized by Google

Goden, ende groote wonderdaden van mannen, die noyt in de Wereld geweest zyn, op te halen, na den leest ende winkelhaak van andre, soo Griekse [b] als Latynse [c], die de eerste opkomst van hun volk, uyt Goden der aarden, heilige ende boven menschelijke sterke mannen, uyt het verdigte wijdvermaarde *Troyen* [d] voortgekomen, willen optoyen: Ik swijg van de heilige mannen ende wondervallen daar op de erdigte beginselen van de oude Duytse Schryvers, [e] in haren eersten afkomst, ter schaamte toe, mede bevuylt ende besmet zyn. Maar wy zyn voornemens (soo God wil) al't selve voorby te gaan; ende dese onse oude Tyd-beschryving, in den grond van de naakte ende tastelijke waarheid [f], van haar eerste ende aloude begin, ende voortgang; tot op desen tijd toe, regt draats, soo veel doenlijk, op te halen ende vervolgen. [g]

Den eersten alouden oorspronk van het Batavise volk, willen de sommige dat voortgekomen soude zyn uyt de verdelinge der volken, sedert ende met de verwerringe van den hogen Tooren-bouw van Babel [h], ende hare verstroying ten straf van haar vermetel voornemen, van haar selven, soo in Godlyke als menselijke saken, boven andre te verheffen, ende haar meester te maken over alle volken des Aardrijks. Daar van haaren hogen Torenbouw, wiens hoogte tot aanden [i] Hemel soude zyn, als een baken [k] ende teken van hare magt ende gebied. Het welk in plaats van een ontsaggelijke magt, door Gods straffe, de verstroyinge ende verdelinge van haer eygen [l] volk, heeft veroorsaakt. Niet dat sy, gelijk men waant, soo reeds een andre taal gesprooken souden hebben, ende by verwerring van hare spraak, malkander niet verstaan en konden, maar dat haar verstand verwerden, dat sy onderling met den anderen twisten, scheurden, ende oneens [m] wierden, ende alsoo verstroyt zyn geworden. Dog andere (daer wy't mede houden,) meinen: dat al voor ende nog lange na de verwerringe, ten tyde van de weder-op-bouwinge van den verlaten Toorn van Babel [n], by *Nimrod*, de eerstelingen [o] van het *Batavise* volk, aldaar in oorsprong ende erhoudinge bekent zyn geweest ende gebleven.

De *Hebreen* [p], voor het eerste ende oudste volk des werelds gehouden, en het naast aangelegen *Chaldeen* [q], ende naast hen den *Scyten*, welkers taal [r] niet verre van den anderen verschild, sijn gebleven [s], op het Ooste van de velden tussen *Babylonien* ende *Syrien*, daar sy haar nog eenigen tijd, ende langst van allen [t] onthielden. Dewijl die van Ægypten het land in't Noorden [u] hadden aangedaan, dat seer wijd en sijd was. Naar verloop van tijd [w] trokken de *Scyten* met een deel naar *Asien*, over zee, omtrent de Riviere *Tanais* [x], anders genaamt den *Danauw*, daar sy haar lange [y] onthielden, uyt de welke de *Griekken* ende *Latynen* [z] sijn voortgekomen.

Een ander deel is onder den naam van *Cimbren*, ofte *Cymbren* [a], anders *Kelten*, om dat sy kwamen uyt keltige ende koude landen, voort Westwaart opgetrokken, die metter tijd geheel *Europen* [b], het grootste ende beste deel van de bekende Wereld, beseten hebben, en van het een op het ander [c] voort trekkende, hier en daar van haar volk lieten blyven, dewelke dan andre namen hebben aangenomen.

Uyt dese *Cunbren* ende *Kelten*, zyn de *Tuiscones* ende *Tuitsen* [d] van haren eersten Voorvader *Tuisco*, alsoo genomt, die sommige willen dat mede van de af komelingen van *Noach* [e] soude voortgekomen zyn, daar van de *Tuitsen* ofte Duytsen, dewelke daar na *Veldgen* ofte [f] *Belgen*, ook [g] *Germans*, ofte *Almans*, Thuringers, ofte Thungerse [h] genomt, van hare Voorvaderen, *Tuisco* ende sijnen Soon *Mannus*, ende *Thur*, die sy om haren ouden oorspronk sonder begin, voor hare Goden [i] eerden. Want *Tuiscon* was haar een God der aarden, in de gelijckenis van de Son, gelijk of sy seyden Die ofte *Thie Son*, *Mannus*, *Thie Maan*, *German*, *Alman*, ende *Thur* by het vuyr.

Soo dat het daar voor werd gehouden dat de *Scyten*, *Kelten* ende *Tuytsen* een volk [k] geweest zyn, met den *Chaldeen* ende *Hebreen*, af komstig van den ouden Vader *Japhet*, [l] door *Gomar* ende *Asgenas*, sijne Soonen. Ende hebben beseten alle de Landen in *Europen*, van de Riviere *Tanais* [m] (de eerste overtogt van Japhets af komelingen) af, langs beyde de kanten des Rhijns, nederdalende tot aan de Noord-zee [n], ende vande zyde tot in *Vlaanderen* ende *Braband*, [o] verdelende 't selve in *Hoog*- ende *Neder-duytsland*. [p] Daar van het *Stift Keulen*, *Trier*, ende *Tungeren*, de bepalinge ende scheidinge maken. Soo dat onder het Hoogduytsland [q] jegenwoordig gereekent werden *Slavonien*, *Croatien*, *Sevenbergen*, *Hungaryen*, *Oostenrijk*, *Moravien*, *Silesien*, *Bohemen*, *Beyeren*, *Brunswijck*, *Lunenburg*, *Mekkelenburg*, *Pomeren*, *Hessen*, *Wittenburg*, *Brandenburgh*, met het Over- ende Neder-*Saxen*, tot het *Stift Keulen*, ende de Landen van *Trier* en *Tungeren* toe; Daar by komen de wilde woeste Noordse Landen, als *Russien*, *Moscovien*, *Polen*, *Pruyssen*, *Littouw*, *Lyfland*, *Sueden*, *Gotland*, *Noorwegen*, *Ysland*, *Denemarken*, *Silesien*, *Holsatien*, ende aenbehoorende Landen.

Ne-

Digitized by Google

Neder-duytsland begrijpt in sig [r] het Stift *Keulen*, de Landen van *Trier ende Tungeren*, het Land van *Kleef*, *Gelderland*, *Over-Yssel*, het Land van *Drent*, *Groningen*, ende *Omlanden*, *Vriesland*, *Holland*, *Utregt*, *Zeeland*, *Braband*, *Mecchelen*, *Limburgh*, *Lutzenburg*, *Namen*, *Henegouwen*, *Artois*, ende *Vlaanderen*;

Dit Neder-duytsland werd [s] wederom gesmaldeelt in Duyts en Bataviesch Nederland: Daar van het Duyts Nederland begrijpt het Stift *Keulen*, ende de Landen van *Trier* en *Tungeren*, met een deel van *Gelderland*, *Braband* ende *Vlaanderen*, [t] ende Het *Batavische Nederland*, begrijpt de [u] verdere *Batavische Landen*, van *Schenkeschans*, tot aan de *Noordzee*, de welke alle onder het *Batavien* behooren [w], alhoewel metter tijd gesmaldeelt, ende met hunne bysondere namen genomt. Dit zijn de Duytse Volken, dewelke van den *Cimbren*, ende *Kelten*, die haar langs den Rhijn ter neder geset hadden, oorspronckelijk zyn afgekomen.

De andere die gints hoger op bleven, zyn wederom in tween verdeeldt. Daar van de eene de *Alpen*-bergen over, [x] gelijk als al op, na *Toskanen*, *Tarenten*, *Hetrurien*, *Pannonien*, ende soo voort na *Italien* over trokken, die sy veel geweld aan [y] deden, ende over de drie honderd jaar [z] met de selve geoorlogt, haar eintelijk tot Bondgenootschap [a] gedwongen hebben. Het welk sy nog lang daar na, in de oude Batavieren [b] in ontsag van haren [c] ouden naam, en geweldige [d] dapperheid, ten roem van haar hulp en [e] bystand, soo voor, als ten tyde van den *Kaisar Julius*, in ende ontrent het oud Batavien, als elders erkent ende onderhouden [f] hebben, noemende haar GEBROEDERS ende VRIENDEN VAN HET ROOMSCHE *VOLK* [g] ende RYK.

Het ander Volk trok naar het Westen, onder den naam van [h] *Celtiberi*, ende noemden het Landtschap *Celtiberia*, na de doorlopende Rivier *Iberis*: daar na *Hispanien* genomt, van het woord *Hisp*, dat een arm beduyd, ende het woord, aan ofte *an*, als een bygevougden arm, uyt het afbeeldsel van den ommering des Lands, daar na de Rivieren ende Steden haren naam behouden hebben.

Sy zyn ook inde Oosterse [i] Landen, ende in *Macedonien* onder den *Groten Alexander* opgetrokken, ende onder die geweldig ende ontsaglijk geweest.

Daar na zyn deselve Kelten wederom beroerd geworden, niewe woonsten te soeken, ende zyn soo voorts onder de naam van *Cimmeren* [k] nederwaarts den Rhijn afgekomen in het [l] *Batavise Friesland*, [m] nu *Holland* [n] ende [o] *Westfriesland*, van ouds Batavien genomt, nemende haar eerste sate in het Batavise Eyland, niet van een versierden [p] *Bato*, maar van de gelegentheid van het land self van *Betauwe*, dat een goed ende vrugtbaar land beduyd, alsoo genomt.

Dit Eyland is te vorens *Brittia* [q], ende de inwoonders van dien *Britten* genomt, in onderscheid van het *groot Brittannien*, ende *Brittons* in *Engeland*, ende *Vrankrijk*, uyt deselve voortgekomen [r], Ende hebben, als geseid, haar van daar ter zyden verder uytgebreid, tot in *Gelderland*, *Zeland*, [s] *Vlaanderen* ende *Braband*, [t] wederom hoger op door Gelderland naar *Thuringen* [u], in't land van *Luyk*, sonder datmen weet dat de *Cimbren* en *Kelten* aan d'ander sijde van den Rhijn verder als Westvriesland tusschen het *Flie* ende *Hellevoet* [w], ende de omleggende plaatsen van den *Yssel* [x], daar onder dan ook die van *Overyssel* [y] behoren, zyn overgekomen. Want de verdere *West*- ende *Oostfriesen* [z] van de *Zaxen* ende Noortse volken afgekomen, tussen de *Weser*, den *Yssel*, ende *Rhijn*, wrede ende harde mannen, hebben niet wel met dese kunnen werden verenigt. [a]

Wanneer, ende om wat tijd [b] de eerste *Cimbren* ende *Kelten* van boven uyt de Keltise landen herwaarts over zyn gekomen, en is niet seeker. Soo nogtans dat deselve al veele eeuwen voor *Kristi* geboorte, dit land bewoont hebben, ende ontwijvelijk de eerste besitters van 't selve geweest zyn, daar sy haar soo in *Gelderland*, *Holland*, *Zeland*, *Vlaenderen* ende *Brabant*, als elders daar omtrent, in een grooten hoop volk lange onthouden hebben, tot omtrent hondert jaar voor *Christus* geboorte, als wanneer sy door een algemeene Sundvloed, [c] ende boomstortinge, dewelke het gantse Land overvloeyde, ende nedervelde, dese landen hebben moeten verlaten, ende met een groot gedeelte hooger naar *Italien* zyn opgetrokken, latende een gedeelte van de hare [d] in de hoogte van 't *Batavise Eyland*, en daar om streeks, tot de welke enige jaren daar na [e] de *Katten*, en *Cimbren*, dewelke over lange hoger opgebleven waren, om seekeren inlandschen oorlog tusschen haar, de *Ligien*, *Hermonduyren* ende *Cherusken*, ter sake van het besit van een zoutrivier, haar land moetende ruymen, omtrent de tijd van den *Kaisar Julius*, soo andre meinen van *Nero*, herwaarts overgekomen [f] zyn, ende haar, met de overgeblevene, die onder en tussen het land wederom hadden beginnen te [g] bedijkken, ende tot droog land gemaakt hadden, daar sy haar sonderling wel op [h] verstonden, hebben soukken

Digitized by Google

te verenigen. Deſe uytter Zee door het *Flie*, ende den *Yſel*, tot in den *Rhijn* [i] afkomende, hebben haar eerſte ſate genomen, niet op het Bataviſe Eyland, naar het miſverſtand van de ſommige, maar in de buytenlanden [k], aan den *Galliſen* kant, tuſſen *Maas* ende *Waal*, ende ſoo voorts, langs ende rondom heen, tot op 't hoog aan de zeekant, daar van beyde de *Katwijken* [l] op 't uyterſte van het *Bataviſe Eyland* gelegen, haren naam ſchijnen te hebben. Tot dat ſy eintelijk met die van het *Bataviſe Eyland*, haar oude Landsluyden zyn verenigt [m] geworden. Soo nogtans dat elk niet alleen ſijn eygen landſate, maar ook ſijn eigen landſtands beſtier, op ſig ſelven heeft blyven behouden, [n] beſtaande in de verdeilinge tuſſen *Holland* met *Weſtvrieſland*, ende het Bataviſe Eyland, de *Betuwe* genomt, dat daar na onder *Gelderland* gekomen is, ende wederom tuſſen de ſelve *Betuwe*, en het Rijk *Nimwegen*, t'ſampt *Maas* en *Waal*, het welk de eerſte ingenomen landen aen den uyterſten *Galliſen* kant begrijpt.

Kort om: het is een ſeekere ſaak, dat de Duytſen ofte *Tuytſen*, ende wy uyt haar, naaſt den *Hebreen*, *Chaldeen* ende *Scyten*, voor het oudſte [o] en dapperſte volk, onder alle volken te erkennen zyn, ter voornamer proeve, van de ontallijke getuygeniſſen, van de *Griekſe* ende *Roomſe* Schryvers [p], ſelv', die ſulkes, tot verkleininge van hun eygen roem, in oudheid ende kloukheid, hebben moeten erkennen. Buyten welkers ſchriften, wy moeten bekennen, dat wy weinig weten by te brengen; tweſins veroorſaakt: ſoo om dat onſe Voorouders haar meer in uytterlijke kloukheid ende dapperheid [q] beſig hebben gehouden, als in de oeffening van haar kennis ende verſtand, door na te laten ſchriften hare ſaken onſtervelijk te maken. Als dat in aloude voortyden het ſchrijven met dudelijke boukſtaven nog onbekend was, ende alleen [r] met eenige byſondere teekenen in zuylen of kolommen, met loot ofte was bekleed, ingedrukt, ſommige menen in ſteen gehakt, de noodſakelijke kennis der ſaken beduid wierd. Hoedanige Kolommen den *Joodſchen Joſeph* verhaalt, dat by *Moyſes* tijd van aarde ende van ſteen gebruykt zyn, daar van hy ſchrijft dat een van ſteen, by ſijnen tijd in *Syrien* nog in weſen was. Welke beduydſelen daar na tot duydelijke letteren en boukſtaven gebragt zyn. Daar van de *Grieken* de eer willen hebben, [s] van de eerſte vinders der letterkunſt geweeſt te zyn; Dog waarſchijnlyker, eerſt by den *Chaldeen* uytgevonden, die met meer waarheid de eerſte vinders van de letterkonſt mogen genomt worden. Nemaar ook uyt de aloude eygenſchap van de Duytſe ofte Tuytſe taal ſelv', boven alle andere met den *Hebreen*, *Chaldeen*, ende *Scyten* in ontallijke woorden [t] over een komende, die al veel in enkele moeder-woorden [u] beſtaan. Dat in andere talen buyten d'onſe [w] ſoo niet te vinden is, of ſoo ſy daar van eenige gelijkenis hebben, van ons ontleent is. Sulkes wel duydelijk is aan te wyſen in de woordebouken [x], tot dien eynde by verſcheidene Schryvers opgeſogt, ende by een vergaderd. Daar uyt genoug te ſien is: Dat dit een eygen moedertaal [y], ſoo oud, en haggelijk ouder is, dan eenige andere buyten den *Hebreen*. Wie ſal ons anders leeren uyt de gemeenſchap die de ſelve met de onſe hebben, of d'onſe uyt haare, of de haare uyt onſe gevolgt, ende nagebootſt is? als den grond van de enkele eygen moederwoorden ſelf, by d'onſe meer als d'andere gevonden.

Wy beſluyten het dan daar by: dat, of wy ſchoon door gebrek van dudelijke beſchryvinge, en optellinge der geſlagten, buyten *Abram* ende ſijnen [z] zade, niet juyſt en kunnen op tellen van den een tot den ander, tot onſe oude Vaders, *Japhet* ende *Noach*, van ende uyt dewelke de landen der volken [a] zyn verdeelt, ende afgekomen: wy nogtans een oud eygen volk zyn, ſonder begin, vermenginge, ofte afkomſt, met of uyt eenige andere.

BEWYSREDENEN,

OP HET I. HOOFTSTUK.

KORT INHOUD.

1. *Oorſaake der gedenkſchriften.*
2. *Verſierde optoying der oudheden buyten vaſte waarheid, in de Griekſe, Latynſe, ende Nederduytſe Schryvers ten toon geſtelt.*
3. *Troyaanſen Oorlog verſierd.*
4. *Verſierde heilige mannen, ende wondervallen, by de Nederduytſe Schryvers tegen de waarheid ingedrongen.*
5. *Verwerringe van* Babel, *hoe te verſtaan, tegens het gemene gevoelen, ende wat geloof de LXX. Overſetters hebben.*
6. *Hoge Torens, bakens ende tekens van mage ende gebied, ende onderſcheidinge in meerder en minder, ende van het onderſcheid tuſſchen het* jus perſonatus, *ende* patronatus, *ende 7.*
7. *De verwerring van Babel, niet in taal ende ſpraak, maar in onderſcheid van gevoelen en oneenigheid.*
8. Hebreen, Chaldeen *ende* Scyten *een volk.*
9. *Twiſt tuſſen den Scythen ende de Ægyptenaars, om de oudheid, den Scyten toegeweſen.*
10. *Verdelinge ende verſtroyinge der Volken, wanneer geſchied, ende* No. 73.
11. *Eerſte woonſte ende ſate van die van Egypten.*
12. *Overtogt der Scyten in* Aſien, *ende haar verblijf aldaar.*
13. *Griek-*

Digitized by Google

13. *Grieken ende Latynen uyt den Scythen, Cimmeren ende Kelten oorſpronkelijk, ende vande opgeraapte verdigtſelen van haar oudheid.*
14. *Eerſte opkomſt der Romeynen, ende haar eerſte Schryvers.*
15. *Cambren ende* Cimbren, *van wie alſoo genomt.*
16. Europen, *het derde-deel vande bekende Wereld. Haar naamreden.*
17. *Manier en leven der Scyten.*
18. *Oorſpronk der Tuitſe volken afkomelingen van Noach, waar van* Tuitſen, Germans, Almans, Belgen, *ende* Thuringers *genomt.*
19. Schyten, Kelten, *ende* Tuitſen *een volk, afkomſtig van* Japhet.
20. *Verdelinge der landen onder Japhets afkomelingen, door* Askenas. *Vader aller* Kelten.
21. Aſcenburg *een Stad alſoo naar hem genomt.*
22. Scyten *ende* Kelten *beſitten het land langs den* Rhyn, *van den* Danauw *tot in de Noortzee. Haar eerſte afkomſt ende vervolg der Cymberſe ende Sicamberſe Vorſten, ende hun beſit in deſe Landen, van Gomers ende Japhets tyd af, tot omtrent Chriſti geboorte.*
23. *Uytbreydinge van de* Cimbren *ende* Kelten, *tot in* Gelderland, Zeland, Braband *en* Vlaanderen, *en Num.* 47.
24. *Verdeelinge van de ſelve landſtreek in* Hoog *ende* Nederduytſland, *ende wat daar onder behoort.*
25. Nederduitſland *wederom verdeelt, in het Duyts en Bataviſch Nederland, anders Duytsland en Nederland afſonderlijk alſoo genomt.*
26. *Optogt der Cimbren over de Alpenbergen naar Italien, ende haar geduyrigen oorlog met de Romeinen.*
27. *Eintelijke Bondgenootſchap met deſelve, in de oude Batavieren, ten tyde van* Julius Cæſar, *erhouden.*
28. *Roem van de dapperheid der Batavieren, in den hulp ende byſtand aan den Romeinen.*
29. *Werden erkent* Gebroeders ende Vrienden van het Roomſe Rijk.
30. *Den oorſprong van Hiſpanien.*
31. *Batavieren komen in Macedonien* Alexander *tegens de Geten te hulp.*
32. *Kimmeren overgebleven Gedagtenis in* Kennemerland, *ende* Delfland *bekent, in de Rivier* Kinhem. Kin, *ofte* Kennemaren, *ende ſoo ſommige willen het Kaſteel* Kenenburg *in Delfland, ſoo ook in Brabant.*
33. *Den Cimbren optrek in ende door* Gelderland, *ende Gelderlands oorſpronk.*
34. *Vrieſland ende Batavien, nu Holland ende Weſtvrieſland, van ouds voor een ende 't ſelve gehouden, ende hare verdeelinge.*
35. Vrieſen, *waarom alſoo genomt.*
36. *Wanneer de naam van Holland eerſt bekent, ende haar naamreden.*
37. Friſones, *ende* Friſiabones *zyn de Weſtfrieſen.*
38. *Batavien naamreden niet van* Bato, *maar het land ſelf, de* Betuwe.
39. Brittia *ende* Brittons *van outs genomt, die haar ook in* Engeland *en* Vrankrijk *hebben overgeſet, daar van de naam van groot* Brittannia *nu* Engeland, *ende Brittanje in Vrankrijk, met een verklaringe van de plaats van* Suetonius.
40. *Engeland en Vrankrijk voor deſen vaſt land, wanneer doorgebroken.*
41. *Tuſſen* Zeland *en* Vlaanderen, Enkhuyſen *en* Staveren, *ende tuſſen* Reinſaterwoude *ende* Hillegom, *voor deſen mede vaſt Land.*
42. Brittannia *Engeland, waarom ende wanneer alſo genomt.*
43. *Beſpottelijken roem van den Kaiſar* Kaligula *aan de Britteníe ſtrand, ende oudheid van 't huys te Britten, remiſſive.*
44. *Overkomſt der Engelſaxenſe in Groot Brittannien.*
45. *In Vrieſland bekent, ende haren oorſpronk. Van daar in Engeland overgekomen.*
46. *Zelands naamreden.*
47. *De Cimbren hebben haar in Vlaanderen ende Braband mede onthouden.*
48. *In Thungeren.*
49. *Weſtvrieſland tuſſen het* Flie en Hellevoet *beſloten, ende hare verdeling.*
50. *Den Yſel ende deſſelfs beſchryving, remiſſive.*
51. Overyſſel, *ende haar verdeling.*
52. Ooſtvrieſen *ende welke haren oorſpronk uyt de Saxen ende Noortſe volken, waarom Saxen genomt.*
53. *Geduyrige oorlogen met deſelve, ende der ſelver inval in* Engeland.
54. *Cimbren ende Kelten overkomſt in dit Land, wanneer.*
55. *Haar laatſte optogt naar Italien door*
56. *Den algemenen vloet ende* Cimberſe Diluvie.
57. *Overkomſt der Katten in het oud Batavien, ende de plaatſe* Taciti *verklaart, tegens het gemeen gevoelen.*
58. *Waar deſelve allereerſt zijn aangekomen, en No.* 59.
60. *Cimbren ende Kelten, van ouds tot goede bedijckers ende waterkeerders bekent.*
61. *Getuygeniſſen der Roomſe Schryvers, van de oudheyd ende dapperheid der Tuytſe volken.*
62. *Der Tuitſen ſloffe ende verſuym in 't ſchryven, vergetelheyt veroorſaakt.*
63. *Wanneer het ſchryven is opgekomen, ende hoe de eerſte aanteykeningen zijn gehouden, eermen begon te ſchryven.*
64. *Chaldeen de eerſte vinders vande letterkonſt, ende niet de Grieken, ende welke de eerſte letteren geweeſt zyn.*
65. *De Tuytſe taal de oudſte, gemeen met de Scytiſe, Chaldeſe, Hebreeuſe boven alle andere.*
66. Hanſeſteden, *waarom alſoo genomt.*
67. *Een optellinge van gemene woorden met andere talen, tot bewijs dat deſelve uyt den Tuytſen en Scythen zyn voortgekomen*
68. *In de Griekſe, Latynſe, Deenſe, Norwegſe, Sweetſe, Engelſe, &c.*
69. *Enkle moederwoorden, tot bewijs van oudheyt.*
70. *Frankſe Taal haren oorſpronk.*
71. *Woordenbouken tot bewijs.*
72. *Hebreen het oudſte volk ende taal.*
73. *Sobre beſchryvinge ende optellinge der afkomelingen van* Japhet *in de Scyten ende andere, anders dan die van* Sem *in de zade Abrams, de oorſaak van onbekentheid.*
74. *Op wat tijd de verwerring van* Babel *geſchied is,*
75. *De Tuytſen een oud eygen volk, buyten vermenging met andre.*

1 SYn eerſte beginſelen] Soo ſeid *Polibius Hiſt. lib.* 1. *Quis adeo eſt hominum vel pravus, vel ignavus qui noſſe refugiat quo modo, quoque regendi genere, univerſe totius fere orbis nationes domitæ.* Wie iſſer onder de menſchen, ſoo bruſk of ſo veraard, die niet en ſonde willen kennen, op wat wijſe, ende met hoedanigen ſlag van Landbeſtier, het alleraardſe volk tot eenſinnigheid mag gebragt zyn. 't Selve betuigd Cicero, *de invent. & ad Heren.* als hy ſeid, *Hiſtoria eſt geſta res, ab ætatis noſtræ memoria remota.* Het gedenkſchrift is een ophaal der geſchiedeniſſen, dewelke ons onthoud ontgaan zyn. Ende *lib.* 1. *de Oratore. Reliqua ſi adjuvant, Hiſtoriam dico, prudentiam juris publici, & antiquitatis iter, & exemplorum copiam.* Soo daar yets is dat helpen kan, ſoo geld het gedenkſchrift, de voorſienigheid van haar gemene beſt, een gebaande weg der oudheid, ende een ſpiegelſchat der ſaaken. Ende wederom *De Oratore* 2. *Hiſtoria teſtis eſt temporum, lux veritatis, vita memoriæ, magiſtra vitæ, nuncia vetuſtatis.* Het gedenkſchrift is een getuyge der tijden, een ligt der waarheid, het leven der geheugenis, des levens leermeeſter, ende bode der oudheid.

Deſelve *Polib.* ſeid nog *Hiſtor. lib.* 1. *nulla hominibus facilior ad vitæ inſtitutionem via eſt, quam rerum ante geſtarum cognitio, nec tantum aliqui, neque aliquatenus, ſed omnes hoc principio, & hoc ſine utuntur: ut veram diſciplinam, exercitatio nempe ad res civiles, Hiſtoriæ cognitionem dicant, eamque ſolam ab exempla alieno-*

Digitized by Google

alienorum incommodorum effectricem & Magistram, ut quis possit fortunæ varietatem æquo animo ferre. Daar is den mens geen gemakkelijker weg tot wellevens oeffening gebaand, als de kenniſſe der voorgevallen ſaken, niet alleen dat de ſommige, of eenige ſtuks-wijſe, maar alle ende een yder dit ſpoor ende doel-wit gebruyken, op dat ſy de regte kenniſſe der gemeene ſaken, als de eenigſte Leermeeſter der by-vallige onheilen, ende enigſte werktuyg, daar door men de veranderlijkheid van het noodlot goeds moeds kan verdragen, alleen de gedenkſchriften toe paſſen.

Diodorus Siculus Biblioth. Hiſtor. lib. 1. noemt het gedenkſchrift een medemaaker der menſelijke gemeenſaamheid, nut ende dienſtig tot alle voorvallende ſaken, *Hiſtoria communis vitæ ſocietas, & ad omnes vitæ caſus utiliſſima. Illa inquit adoleſcentibus, ſenum prudentiam adjungit, ſenibus experientiam jam adeptam multiplicat, privatos principatu dignos efficit, Principes gloriæ immortalitate ad res pulcherrimas ſuſcipiendum excitat. Et præter hæc omnia, milites laudationibus a morte habitis ad diſcrimina pro patria alacriores facit, probos infamiæ perpetuitate a ſcelerum libidine & conatu avertit. Quid quod propter virtutis memoriam per hiſtoriam propagandam incitati ſunt, alii ut urbes, conderent, alii ut leges, quibus vitæ communis tutela ac ſalus continetur, promulgarent. Cumque ex omnibus beatitudo compleatur, hiſtoriæ certe, ut laudum harum authori, palma vindicanda eſt. Hic enim ſtatuendum viris laude dignis, hanc virtutis cuſtodam, & nequam hominibus improbitatis, ignaviæque teſtem, & toti mortalium generi benefactricem eſſe.* Het gedenkſchrift brengt de jonge luiden der ouden wijsheid by, ende vermenigvuldigt de oude luiden hun ervinding, verwaardigt den geringen tot vorſtelijke deugden, verwekt de Vorſten door een onſtervelijke naam, tot groote daden, ende buyten alle deſe moedigt het de Krijgslieden, tot alle ongemakken voor haar Vaderland te dragen, ende doet de vroome door de gedagtenis van ſchande en oneer, van alle ſchelm-ſtuk ende ondaad onthouden. Ja ſommige werden om door de geheugenis der gedenkſchriften hunne daden te doen blijken, tot het bouwen van Steden, ende andere tot het inſtellen van goede Wetten, daar door dan het behoud ende welſtand van het algemeen beſtaan ſoude, aengeport. Ende dewijl uyt alle deugden de gelukſaligheyt vervult werd, ſo moeten de gedenkſchriften, als de voornaamſte oorſaak der ſelver, den lof ende prijs hebben, als dewelke den roemwaarden tot een ſchat der deugden, den onvromen een vaſte getuyge van hare ondeugt, ende veraardheid, ende het gantſe menſelijke geſlagt, tot een weldaad verſtrekt.

Nicephorus Caliſtus *Eccleſiaſt. Hiſt. lib.* 1. *Maximam deberi gratiam iis exiſtimat, qui Hiſtorias & res communes, privato ſuo labore ſibi conſcribendas ſumunt, adminiſtros ſe divinæ providentiæ exhibentes, qui in uno opere varii generis res geſtas, proinde atque in publico ærario reponentes præſcribant. Hiſtoriam, ut quæ & diuturnitate temporis, & plurimarum rerum uſu valet, plurimi faciendam eſſe conſtat: namque omne genus vitiorum ea ipſa traducens & damnans, quam longiſſime reicit, maloſque & impios, juſtis conviciis execratur, & magnos laudatoſque viros qui in rebus maximis excellenti virtute, & pietate plurimum ſtudii poſuerunt, verbis ampliſſimis, laudumque præconiis, quaſi quibuſdam coronis exornans admirandos, imitandoſque efficit. Quibus quoque rebus poſteritatem ipſam pulcherrime excitat, & eorum virorum laudem æmulando conſectari cohortatur.* Dank hebben die gene, dewelke de geſchigten der gemene ſaken te beſchryven op hun nemen, bedienden der Goddelijke voorſienigheid, dewelke met eene mond velerhande daden, als in een ſchatkiſt opgeſloten, ende door haar ſchriften bewaard houden. Het is een bekende ſaak dat het gedenkſchrift, als het welke in de getuygenis van vele tyden, ende het gebruyk van velerhande ſaken beſtaat, veel te agten is. Want het ſelve alle ſoort van ondeugd in 't ligt brengt, en verre weg doemd, de kwade ende godloſe met regtvaardig verwijt verfoeyt, ende de grootdadige ende eerwaardige, dewelke niet anders als van eerhaftige, vrome ende Godvrugtige ſaken haar werk maken, met roemdadige ende lofwaardige woorden, als met lauwerkranſen verciert, ten verwondering andre tot voorgangers ende trouwe beeldenaars uytroept. Met het welke ook de nakomelingen op 't ſchoonſte opgewekt, ende tot een naſpeur van hare deughden werden aangedrongen.

Hugo Grotius in ſijn inleidinge der Gotiſe gedenkſchriften, ſpreekt daar van aldus: *Hiſtoriarum hic præcipuus eſt fructus quod habent inde lectores, quæ ſibi ſequenda, quæ fugienda obſervent. Facilius enim talia exemplis, quam nudis præceptis, diſci vere a ſapientibus creditum eſt. Hinc autem uſum quum omnes Hiſtoriæ omnibus præbeant, tum in primis ſuaque cuique gentis annales: Nam qua a majoribus, conſanguineiſque noſtris geſta ſunt, ea, ſicut majori cum effectu haurimus, ita hauſta firmiore memoria retinemus.* Dit is de voornaemſte vrugt der denkſchriften: Dat den leſer daar uyt mag aanmerken, wat hy in het ſijne te doen ofte laten heeft. Want het by de oude wyſen ſeer wel gevat is, dat voorhandſe ſaken veel beter by voorbeelden, als enkele leeringen te verſtaan zyn. Dan ook nog, dat dewijl de gedenkſchriften het ſekre gebruyk van alles aan alle vertoonen, voornamentlijk de jaarbouken, een yder het ſijne geven. Want ſoo als wy de daden onſer Voorouders ende bemaagtaalden met een byſondere toegenegene drift ophalen, ſoo kunnen wy die door de gedenkſchriften ter eeuwiger gedagten doen bewaren, ende onthouden.

Aldus aanvangt *Gerard Voſſ.* ſijn boek der Griekſe gedenkſchryvers: *Satis de eo convenit niter omnes, nihil homini elegantiori jucundius, nihil civilis prudentiæ ſtudioſo utilius eſſe, quam noviſſe eos, qui vetuſtatis memoriam litteris conſecrarunt.* Het blijkt met allen ende onder allen genoeg, dat voor een geeſtaardig mens niet vermakelijker, ende voor een die de algemene wijsheyd ſoekt, niet nutter en is, als kennis te hebben van der gener ſchriften, dewelke de geheugenis der oudheid in geſchriften hebben nagelaten.

† *Die noyt in de Werelt geweeſt en zyn*] Den *Profeſſer Boxhorn*, in zyn byvoegſel op de Chronijk van Zeeland, door *Jan van Reygersbergen, cap.* 4 ſeyd ſeer wel: Yder volk is trots en moedig op de oudheid van ſijn afkomſt. De alleerſte hebben hare beginſelen ontleent van de Goden ende hare Naſaten, van de oudſte menſchen, 't zy *Reuſen*, (want de eerſte menſchen werden gelooft niet alleen langer geleefd, maar ook veel grooter ende groover ligchamen gehadt te hebben,) 't zy *Trojanen*, op de wel-

Digitized by Google

welcke, als haar eerſte voor-vaderen oock pogchen de Romeinen, 't zy oock op zoodanige Prinſen, die noyt op de aarde geleeft hebbende, alleen geboren, gekweekt ende gekroont werden in de ſchriften van Beuſelachtige pluymſtrijkers, die over weinige hondert Jaren, in de tijden van de grootſte ende plompſte onwetenheid, haar onderwonden hebben, de geſchiedeniſſen deſer Landen op te halen. Ende aangaande den Trojanen, dat nog in handen zyn van de geleerden, oude ende geloofwaerdige Schriften, in dewelke beweſen werd, dat *Troyen* noyt van de Gricken is overwonnen geweeſt.

2 [b] *Soo Griekse*] Dat de Griekſe Schryvers haar eerſte opkomſt met loutere verdigtſels van verſierde goden, ende bovenmenſelijke daden der kloeke mannen, buyten de waarheid hebben ſoeken op te toyen, komt uyt den *Poëet Homerus*, den eerſten ende oudſten Griekſen Schryver, dewelke met de ſaken in ſodanige verſierde verdigtſelen voor te ſtellen, ſijn ſchrandren geeſt heeft willen toonen. Die dan van de andre vaſte Schryvers, in veelen al te eenvoudig gevolgd is, ſoo dat metter tijd die erdigte verſierſels voor *waaragtige geſchiedeniſſen* zyn ingedrongen.

Plinius *lib. 5. in præfatione ad Veſpaſianum*, prijſt *Diodorum Siculum*, dat hy hem van die oude verdigtſelen onthield, *apud Græcos, inquit, deſiit nugari Diodorus.* Hoe weinig geloov' der ſelver ſchriften in dien delen hebben, werd genoug ten toon geſteld by *Cicero de Legibus* 1. Ende *Quintilianus lib. 2. Inſtit. Orator.* Plinius *lib. 4. cap. 1.* ſeyt van haar, *Quod omnis Græcia fabuloſitas ex hoc primum ſinu effuſit.* Dat al de Griekſe verſierſels daar eerſt uyt voort gekomen zyn. Dit werd ſelv' by *Diodorus Siculus* erkent, *Quod fabuloſas antiquitates (quos μαλιστα μυθολογιας vocat) prioribus ſuis bibliotheca libris ſcripſiſſe profitetur. Ita lib. 1. cap. 4. Initium duximus a fabuloſis Græcorum narrationibus, quæcunque apud ſingulos, ex priſci temporibus memoria repetuntur.*

Plinus *lib. 5. cap. 1. Hiſtor. Loquens de memoria Heſperidum. Nec præter oleaſtros, inquit, aliud exſtat, ex narrato illo aurifero nemore: Minus profectò mirentur portentoſa Græcie mendacia de iis prodita.* Wonderens-waardige ende ſchrikkelijke leugens van haar verſierd.

Juvenal. *Satyr.* 10.
——— *Quicquid Græcia mendax.*
Audet in Hiſtoria.

Ubi Joann. Brittannicus: *Nam Græci Hiſtorici fabulas plerumque Hiſtoriis inſerſiunt, mendaciſque gaudent.*

Idem, Juvenal. Satyr. 14.
——— *Quantum.*
Dilexit Thebas, ſi Græcia vera, Menœceus.

Ita etiam a Valerio Maximo de Amicitia, *lib. 4. cap. 7. num. 4. reprehenduntur: loquatur, Græcia Theſeum neſandis Peritboi amoribus ſubſcribentem, ditis ſe patris regnis commiſiſſe. Vani eſt illud narrare, ſtulti credere.*

Longa ætas, ſeyd *Procopius Gothic. Hiſt. lib. 4. Poſt illos Scriptores elapſa eſt, rebus ſimul cum ea fluentibus, multa, quæ ex vero tradita fuerant innovavit, tranſlatis gentium ſedibus, aut Principibus earum nominibuſque commutatis. Quæ exequi neceſſarium duxi, non ut fabuloſa, ſituque vetuſtatis ſepulta eruam, quærendo quam ad Pontis Euxini partem vinctus Prometheus carminibus celebretur (multum enim a figmentis diſtat Hiſtoria:) Sed ut ex fide tradam, & res & rerum vocabula, quæ in iis regionibus nunc obtinent.* Het was lang na de gedenkſchryvers van dien tyd, dat de ſaken door der ſelver gebrek, ende het miſſen hunner ſchriften, t' ſampt met de ſelve vervallen waren, ende daar door vele ſaken die wel naar waarheid verhandelt waren, door het vertrek der volken naar andre plaatſen, ende veranderinge der beſit ende benaminge der beheerſende Vorſten, mede anders ſijn voorgeſtelt. Derhalven ik nodig geagt hebbe deſelve wederom op te halen, niet als onderdigten in het onderſoek, aan wat deel of geweſt van de Pontiſe Zee, Prometheus aan de klippen geboeyt was, (want de waarheid veel van het verſierſel verſchild) maar op dat ik de ſaaken, ſoo die nog tegenwoordig bekent zyn, met naam en toenaam, uyt den gronde van aannemelijke waarheid mag ophalen.

Ende een weinig verder, ſeid hy, *Adde his, ſi placet perſæ Arimanium dicant, & e terrenis ſpectris ſi quæ ſunt maleficia, atque ſanguinaria. Quod ſi quis putet hæc non convenire promiſſo, ſed ſupervacua eſſe, & a deſtinato aliena: & mihi dulce eſt, quæcunque didici proferre in medium, & quæ honneſta ſunt laudibus ornare, quæ non talia palam traducere, & quam ſunt damnoſa demonſtrare: hanc enim partem, quæ maxime vitæ eſt utilis, ni habeat Hiſtoria ſed nuda ſit, & judicationis expers rerum narratio, apud multos certe non pluris videbitur, niſi durum hoc dicere eſt, quam fabulæ, quibus mulieres laborem lanificii ſolantur. Sed de his cuique ut volet ſentire, arbitrarium eſto.* Hy doe hier by die wil, den Aardman, ſoo die by den Perſen genomt werd, of ſoo daar eenige nagtſpooken ofte dwaalgeeſten bekent zyn. Maar mogt yemand denken dat ſulks met mijne waarheids voorgave niet over een en komt: dog ik heb myn luſt, dat ik het gene ik heb waargenomen, alſoo mag uyten, ende 't gene eerlijk ende betamelijk is, tot lof mag uytbreiden: wederom dat ſoo niet en is, opentlijk ten toon ſtellen, ende hoe ſchadelijk het ſelve is, mag vertonen. Want, ſoo dit deel, dat ſoo nodig tot wellevens wetenſchap vereyſt werd, aan de gedenkſchriften komt te gebreken, ende de vertellinge gants naakt, ende ſonder waaragtige reden voorkomt, ſal deſelve by vele (het ſy een hard ſeggen) niet meer gelden als een oud wijfs ſpinrokkens praatje: Dog hier van geloov' een yder wat hem goed dunkt.

[c] *Als Latyne*] Dat de Latinen de Grieken daar in gevolgt hebben, ende de eere hebben willen hebben van gelijke optoying van haar eerſte begin ende afkomſt, bewyſen genoeg de eerſte Latynſe Schryvers, dewelke ook ſelfs de verdigtſels van *Homerus* ende andre Griekſe Schryvers gevolgt hebben. Dog ſoo ſpaarſaam dat ſy het haar ſelven ſchynen te ſchaamen. Soo ſeid *Tacitus lib. 2. Annal. circa fin. Romani duum vetera extollimus, præſentium incurioſi.* Plin. *Hiſtor. lib. 3. cap. 5. Græci genus in gloriam ſuam effuſiſſimum.* Daarom ſy ook ſoo vermetel hebben derven ſchryven, dat dewyl niemant 't ſelve heeft tegengeſprooken, de Latinen uyt hun afkomſtig

ſou-

Digitized by Google

ſouden zyn. Het welk by *Marc. Cato, lib. de Originibus*, aldus word tegen geſproken: *Principatus originum ſemper Scythis tribuitur, a quibus auctis colonias, per orbem miſſas ferunt. Græci tam impudenti jactantia jam effunduntur, ut quoniam his dudum nemo reſponderit, ideo libere a ſe ortam Italiam, & eandem ſpuriam ſimul & ſpurcam, atque novitiam nullo certo authore, aut ratione, ſed per ſolam infamiam, fabulentur.* Soo ſiet men dat *Fabius, Pictor, Livius, Dioniſius Halicarnaſſ.* ende andre, die ſoodanige verdigtſels uyt *Navius* ende *Ennius*, eerſte Schryvers van de Latynſe ende Roomſe oudheid, dat ook Poëten waren, maar van een andren ſlag, niet geleerd en hadden, alle 't ſelve gants over ſtappen, het welk ook de Romeinen, onder *Valerius Horanus* beweegt heeft, om het verdigtſel van Romulus geboorte, ende ſijne wonderlijke opvoeding, uyt de gedagten te helpen, haren oorſprong onder de verborgen plegten ende *Ceremonien* van haren Godsdienſt te brengen, met verbod dat daar van niemant en ſoude mogen ſpreeken, ter gedagten van het welke jaarlijkſe offerhande wierd gedaan aan *Angerona* godinne der ſtilſwijgentheid, welk beeld toegebonden, ende geſegelt was, in teken dat daar af niet en mogt geſproken werden. *Vide* Plin. *lib.* 3. *cap.* 5. Solin. *cap.* 2.

Sterke mannen] Om dat de Poëten eenen *Herculem* verſiert hebben, als eenen anderen *Sampſon*, van *Jupiter* ende *Alcmena* geboren, die om ſijn ongemene ſterkte onder de Goden der aarde gerekent is. Soo dat alle die gene dewelke andre in kloekheid ende dapperheid verheft hebben, de naam ende afkomſt van deſen *Hercules*, hebben aangenomen. Sie Macrob. Saturnal. *lib.* 1. *cap.* 20. Xenophon. *de Æquivocis* Varron, *lib. xliv.*

3 [d] *Troyen*] Den Troyaanſen oorlog, een bekent verdigtſel der Poëten, daar ſy haar ſchrandre geeſt ende verſtand aan hebben willen toonen, daar in ſy ſoo veel vrome ende dappere helden op het ſchouwtoneel ſtellen, die by vele volken door hunner Schryvers optoyinge, voor haar eerſtelingen erkent ende aangenomen werden. Daar men nogtans niet ſeeker en weet waar dat Troyen gelegen ſoude hebben. De Poëten om niet behaalt te zyn, noemen het een landſchap in kleyn Aſien, alſoo genomt van *Tros*, ofte *Troas*, Koning van Troyen, daar van de hooftſtad was *Ilium*, te voren *Teucria*, van Teucrus, ende *Dardania*, van Dardanus, naderhand *Troyen* genomt. *Ptolomeus* noemt dit Landſchap kleyn Phrygien. *Stephanus* noemt het Xanthen. Daar is ook nog een ander Troyen in Alexandrien, *Tros Alexandria*, by *Livius* ende *Plinius* genoemt, daar van Pauſanias *lib.* 10. Ende Strabo, *lib* 13. mede gewag maken. By ons is ook een gants oude Stad met de naam van Xanten, in 't Land van Kleef bekent, dat ook kleyn Troyen is genoemt geweeſt.

Troye ofte *Truye* beduid in de oude Duitſe taal een ſtraatverken, een *Seuge*; dewelke gemeenlijk vele jongen hebben. Soo heeft deſe Troyaanſe Seuge mede vele jonge biggens voor den dag gebragt, daar de Konings kroonen als baggens ende koſtelijke ſteenen mede verciert werden. ô Ydelheid der ydelheden! *Quum vanitas* leerden ſekeren Spraakmeeſter, *ſit vanitatis filia, & vanitati vanitatem procreet, o vanitas! quid vanitate, vanius?*

[e] *De oude Duytſe Schryvers*] Wat Holland aangaat, is genoeg bekent met hoe veel gewaande heiligheit, en bygelovige wondervallen, onſe Oude *Hollandſe Chronijk*, voor't merendeels uyt *Jan van Leyden*, den Karmeliter Monnik van Haarlem in Duyts verbootſt, met alderhande lappen van veelerley kleur, gelijk als een bedelaars mantel doornayt, ende opgepropt, onſe oudheid buyten eenige ſchijn van waarheid heeft ſoeken op te toyen. Die dan al mede in ſijn voorreden erkent, dat hy van de *deſtructie van Troyen begint, daar alle de Landen ende Steden in Europen meeſt uyt-geſprooten, begonnen ende gekomen zouden zyn. Onder dewelke Duitſland eene af is*, ſeid hy. Niet tegenſtaande dat hy aldaer in ſijne waarſchuwinge aan den Leſer ſelf erkent: *dat hy wel weet, dat in deſelve ſijne Chronijke veel fabuleuſe ende ſchandelijke beuſelingen, van vernuftige ofte ſchalke menſen, in 't lange, met veel omſtandigheden, als of die ſelve waaragtig geſchied waren, verhaalt ſtaan.* De proeven van de ſelve verdigtſelen, ende onwaarheden daar inne verhaalt, zyn ſoo menigvuldig, dat het te lang ſoude vallen de ſelve op te tellen. Het welk by *Willem van Gondhoeven* eenigſints is aangemerkt, dewelke in de uytgifte van de ſelve Chronijk, wel veel der ſelver heeft uytgelaten, ende overgeſlagen; dog het verder gelaten ſonder eenige verbetering daar in te doen. Alſoo in de verder dwalingen voortgaande, tot op de tijd van de Graven van Holland. Daar in hy dan voort vervolgt met de korte beſchryvinge der Graven van Holland, eertijds uytgegeven by *Petrus Schriverius*, naderhand by hem ſelf vry verbetert, ende met noodige aantekeningen beveſtigt.

Mr. Jan de Klerk, den Schryver van de oude Brabandſe Chronijk, die genaamt werd, de *Excellente Chronijck van Brabant*, in't jaar 1530. tot *Antwerpen* gedrukt, maakt het nog veel grover, die den oorſprong van *Brabant* en *Vlaanderen*, mede begint met groote Helden, en H. mannen, van *Hector* van Troyen, tot *Brabo* van Keulen, de eerſten Prince van *Brabant*, ontrent het jaar 440. Die hy dan ook afkomſtig maakt van *Japhet*, *Noachs* ſoon, met een wonderlijke geſlagt rekening, en uytbreidinge over de Landen van geheel *Europa*, en t' ſamenknopinge van geſlagten en mannen, die noyt in de wereld geweeſt zyn, tot op deſen *Brabo van Keulen*. Het welk hy dan met al ſijn Brabandſe verſierde Heiligen ver-
„ volgt. Naar hem (ſeyd hy) waren nog twee an-
„ dere *Brabons*, Prinçen van Brabant, de vierde was
„ *Karleman*, naar hem quam *Pippijn*, *Karlemans*
„ ſoon, in 't Jaar 615. Daar al de Brabantſe Heiligen
„ uyt gekomen zyn. Deſen Sinte *Pippijn* had uyt
„ Sinte *Itten*, ofte *Ydelberge*, ſijn Huysvrouwe, drie
„ Heilige Kinderen, als *Sinte Geertruid*, ende *Sinte*
„ *Begge*, by *Sint Grimoald*, die Hertoge werd na
„ ſijn Vader, *Sint Amelberg*, ſijn ſuſter had by *Wijt-*
„ *gerus* vijf Heilige Kinderen, *St. Embert*, Biſſchop
„ van Kamerik, *Sint Regnald*, *Sint Goedel*, *Sint Pha-*
„ *reld*, de Heilige Maget, ende *Sinte Venance*. Van
„ ſijn naaſte Magen waren nog *Sint Ermelijn* van
„ Melnert; *Reynolf van Inkourt*; *St. Moderick*, *Sint*
„ *Grimoald*, Martelaar; ende *Sint Silvius*, Confeſ-
„ ſoor, beyde haar broeders, daar moeder af was
„ *St. Plectrud*: noch *Sint Remigius*, Aartsbiſſchop van
„ *Rouwaan*, ende *Sint Landrada*, Abdiſſe te Belſen,
„ beyde *Karel Martels* kinderen. *Sint Amelberg*, die
„ Maagd,

Digitized by Google

„ Maagd, *Sint Alard*, Abt Confeſſoor. *St. Karel*
„ *de Groote*, Kaiſar ende Koning; *Sint Aldegonde*,
„ *Sint Woutruid*, haar Suſter, die te Man had *Sint*
„ *Vincent*, Grave van Henegouwen, die een Heili-
„ ge Soon had. *Sint Landrik*, Biſſchop van Mets,
„ ende twee devote Dogteren, *Madelberd* ende *A-*
„ *deltruid*, Item, *Sinte Truid*, Confeſſoir. Item, *St.*
„ *Verone*. Alle welke Heilige Perſoonen, van den
„ geſlachte waaren van *Sinte Pippijn*; dewelke alle
„ vele Miraculen van Heiligheid gedaan hebben,
„ ende van wiens bloede, ende ook van den bloede
„ van *Sint Begge*, *Sint Oede*, ende *Sint Aarnout*,
„ Markgrave van Ryen, na Biſſchop van Mets,
„ ende *Sint Bertrada*, des *Grooten Karels* moeder,
„ ende van den ſelven *Karel*, ende van meer andre
„ Heiligen, die Hartogen van Brabant afgedaalt zyn.
Dus verre de Kronijkſchryver *Mr. Jan de Klerk*.
Soo dat het al om ende om Heilige Mannen ge-
weeſt zyn.

Vlaanderen moſt ook ſijn eerſten Prins, als een anderen *Hercules* hebben, tot een beſchermheer, *Liderik de Buk*, in Vlaanderen *geboren*, ende by een Heeremyt opgevoet, een ſoon van *Saluwaart*, Prince van Digoen in Borgondien, die den geweldigen Reuſe ende dwingeland *Finard* verſloeg, ende de Inwoonders van het Land van ſijn dwingelandy verloſte; dat *Marcus van Varnewijck* in ſijn Spiegel der Nederlandſe oudheid, in 't jaar 1561. gedrukt, aldus beſchrijft:

„ In 't Jaar ons Heeren 526. ſoo onthield hem
„ op de Zeekant inde Wilderniſſen ende Maraſſen,
„ *Finibert*, ſoon van *Flambert*, ende broeder van *Ra-*
„ *ganar*, ende liet een ſoon agter genaamt *Finard*, een
„ groot man van ſtature, ende daarom een Reuſe
„ geheeten. In 't Jaar 580. hadde Konink *Cilperic*
„ van Vrankrijk grooten Oorlog tegens ſijn broeder
„ *Sigibert*, die Koning van Ooſtenrijk, ende van
„ Borgonjen was. Ende door deſen oorlog vloden-
„ der uyt die Quartieren vele Edele Perſoonen met
„ hare Familien, ende haren Schat, in andre vremde
„ Landen. Onder welke Edelen eenen Heer was
„ vanden Kaſteele te Digion, in Hoog Borgonjen,
„ genomt *Saluwaart*, ende ſijn Huysvrouw hiet
„ *Ermegarde* van *Rouſſillon*, gelegen by Mantua in
„ Longobardyen, dewelke bevrugt was; ende ſy
„ meende te reyſen naar Groot-Brittanien, maar
„ komende in 't Land van Buk, hebben daar gevon-
„ den den Vorſt *Finardus*, die een Tyran was, die
„ den Heere *Saluwaart* beſprongen, dood geſlagen,
„ ende ſijnen ſchat gerooft heeft, 't welcke Vrouwe
„ *Ermegarde* ſiende, vloot met eenen knaape, ende
„ een dienſtmaagd ſeer diep in 't Foreeſt, ende vant
„ daar een kleyn Huysken, daar een Heremijt in
„ woonde, die *Liederik* genaamt was, ende van angſt
„ ende vreeſe, ſoo wierd *Vrou Ermegarde* Moeder,
„ ende baarde een knapelijk kind, 't welk den He-
„ remijt, ten veertigſten dage doopte, ende noem-
„ de het naar hem *Liderik*. Het gebeurde binnen
„ korten tyd dat den Reuſe *Finardus Vrouwe Erme-*
„ *garde*, met haar dienſtmaagd, in het Bos vand, en-
„ de voerdeſe beyde op ſijn Kaſteel van *Lijſle les Buk*,
„ Ende alſoo vrouwe *Ermegarde* haaren man, ende
„ hare middelen om van te leven, kwijt was, ſoo
„ heefſe met haar dienſtmaagd (tegen haar gemoed)
„ op het Kaſteel moeten blijven, ende ſy dienden
„ den Reuſe langen tijt, ende hy hielt haar eerlijk in
„ 't habijt, ende gaſſe van ſijnen dis te eeten. On-
„ dertuſſen, den Heremijt bragt het kind *Liederik*
„ op, tot dat het ſeven Jaren oud was. Doen ge-
„ beurdet in 't Jaar 589. dat eenige dienaars des Ko-
„ nings van Engeland van Doornik quamen, ende
„ ſy vonden in haaren weg het knegtken *Liederik*,
„ dat ſy met conſent van den Heremijt mede naar
„ Engeland voerden, ende quamen ſoo in 't Hof des
„ Konings te woonen, ende groeyde op, ende
„ wierd ſterk van perſoon. Daar en was niemand in
„ 't Hof des Konings ſijns gelijk van den ſteen te
„ werpen, te ſchermen, worſtelen, ende te ſprin-
„ gen, ende ook in feyte van wapenen was hy ſeer
„ ſubtijl. Om welke ſaaken dat hem des Konings
„ dogter *Graciane* ſeer beminde, ende lief had, en-
„ de by hem ſliep, ende wierd bevrugt. *Liederik*
„ dat verſtaande, dat ſijn lief *Graciane* met kinde
„ was; vreeſde dat het by den Koning mogt qualijk
„ genomen werden, dat hy by ſijn dogter geſlapen
„ had, daarom is hy by haaren raad, heymelijk
„ uyt Engeland vertrokken, daar hy doen wel ſeſ-
„ tien Jaren gewoond had, ende quam weder in 't
„ Land van Buk, daar hy geboren was, ende heeft
„ den Heremijt (ſijn Peter) nog in 't leven gevon-
„ den, die over ſijne komſte ſeer verblijd was; ende
„ alſoo hy ſag dat *Liederik* een klouk jongeling was
„ geworden, ende met de wapenen wel konde om-
„ gaan, heeft hem onder anderen verhaald, hoe dat
„ den Reuſe *Finard* ſijn Vader *Saluwaart* verſlagen,
„ ende al ſijnen ſchat genomen had. Inſgelijks hoe
„ dat ſijn vrouw moeder uyt vreeſe ende angſt
„ voor haaren tijd van hem verloſte, ende hoe dat
„ den ſelven Tyran ſijn moeder nog in ſervitude
„ hiel: *Liederik* dit hoorende, heeft geſwooren
„ (waar 't hem mogelijk) dat hy ſijn moeder met
„ kragte uyt den Kaſteele halen ende verloſſen, ende
„ den Reuſe *Finard* dood ſlaan ſoude. Tot dien eyn-
„ de, eenige Krygsknegten met hem gekregen heb-
„ bende, heeft den Reuſe voor ſijn Kaſteel bevog-
„ ten, ende dood geſlagen, het Kaſteel vermee-
„ ſterd, ende ſijn vrouw moeder verloſt, die hy
„ groote eere ende waardigheyd beweſen heeft.

Welk wonder by *Johan Barthout van Loo*, in ſijn Beſchryving van de Foreſtiers van Vlaanderen in 't Jaar 1631. uytgegeven, nog voor waarheid na verteld werd, met het begin van den ſelven *Liederik de Buk*, eerſte Foreſtier van Vlaanderen ende Vrouwe *Idonea* Princeſſe van Vrankrijk ſijn Gemalinne.

Het oude Goudſe Chronijckje, ofte *Hiſtorie van Holland, Zeeland, Vrieſland, ende 't Sticht van Utrecht*, begint al mede met de deſtructie van die ſchoone Stadt van *Troyen*, naar *Abraham* 946. jaar; ſtelt oock de Boom-ſtortinge onder *S. Willeboord*, ende onder andere beſchrijft hy de geſtaltenis van *Karolus Magnus*, van *Pippijn de Kleyne* gebooren, want als *Tulpijn* den *Aarts-Biſſchop van Riennen* van hem ſchrijft, ſoo was die *Karel* een groot lang man, hy was acht voet dik in ſijnen gordel, ſijn aangeſigt was anderhalf voet lang, een voet breedt, ſijn neus was een half voet lang, ſijn Baart hing tot op ſijn Gordel, ſijn Wynbraeuwen waren wel een halve palm lang, ſijn oogen gelijk Leeuwen-oogen, &c. Wat van het Boek van *Tulpijn*, *Aartsbiſſchop van Riennen* te geloven is, ſie *Petrus Schriverius* in ſijn *Toetſteen* op 't ſelve Goudſe Chronijxken.

De Chronijken van Zeeland maken haar begin

Digitized by Google

van *Vrouwe Judith*, daar de H. Schrift der Bibelen af spreeckt, in welckers tijd twee vroome Helden, *Walachrius* ende *Zelandus* souden geleeft hebben, de eerste opbouwers ende beschermers van Walcheren ende Zeeland, het welk wy kortelijk sullen beantwoorden met het byvoeghsel van den Geleerden Heer *Marcus Boxhorn*, *op het I. Capittel van de Chronijke van Zeeland*, door *Jan van Reygersbergen* uytgegeven, luydende aldus: Het geene van *Walachrius* ende *Zelandus*, als de welke aldereerst het Eylandt van Walcheren ende Zeelandt, bedijkt, bewoont ende bestiert souden hebben, andere schrijvers voor seeker, ende desen onsen twijffelachtig verhalen, is niet alleen vermengt met beuselingen, maer in alle sijne deelen niet als louter verdichtsel, voortgekomen uyt de hersenen van alsulke, die of niet wetende, of niet konnende weten de eerste herkomste van dit Landschap, eenige Helden ofte Princen die noyt gebooren geweest zyn, versiert hebben, haar gevende de naam van het Landt selfs, welckers beginselen sy beschryven, om alsoo een glimp van waerschijnelijkheyt in het oordeel van onwetende ofte ligtgelovige menschen te ontsteecken.

g *Naakte ende tastelijke waarheid.*] De waarheid werd met een naakte Vrouwe uytgebeeld, als oprecht ende eenvoudig, sonder bewimpeling ofte dekmantel, hebbende het aangesicht als een blinkende Sonne, welkers stralen over al door schijnen. *Veritas est*, inquit Cicero lib. Rhetor. *per quam immutata ea, quæ sunt, aut fuerunt, aut futura sunt dicuntur.*

Den Wet-gever *Justinianus Proëm. Instit.* §. 3. vermaand de jonge leerlingen dat sy haar aan geen oude versieringen, maar aan de grond van de waarheid der saken souden houden: *Ut liceat* inquit *vos prima legum cunabula, non ab antiquis fabulis addiscere, sed animi vestri nihil inutile, nihilque perperam positum, sed quod in ipsis rerum obtinet argumentis accipiant.*

5 h *Verwerringe van den hoogen Toorn-bouw van Babel*] niet van *Noach* ende de sijne, maar van den Menschen Kinderen, dat is de ongelovigen die verstroyt zyn geworden. Dese reysden van het Oosten, uyt het Gebergte van *Armenien*, daer de *Arke* gerust had, na de Landstreek van *Babilon*, in een Valeye, tussen de Rivier *Phrad*, ofte *Euphrates*, ende *Pison*, anders *Tigris* genaamt. Daar van te sien in het Boek der Scheppinge, Cap. XI. Ende dese zyn verwerd ende verstroydt geworden, niet uyt een verscheydentheid van taal ende spraak, gelijk de gemeene Uytleggers na de enkele letterwoorden nemen: Maar door twist ende oneensheid onder den ander, ten straffe van haar vermetel voornemen, om daar door een vermogent gebied, ende albeheersende magt over de gantse Wereld, soo in het geestelijke als wereldlijke, uyt te breyden, ende op te regten. Het welk niet duysterlijk te kennen werd gegeven in het IV. vers van het XI. Cap. in 't eerste boek Moyses, in dese woorden: *Kom laat ons voor ons een Stadt bouwen, ende eenen Toorn, wiens hooghte tot aanden Hemel is, ende laat ons een naam maken.*

Daar in de oversettinge ende uytlegginge van de LXX. of wel de LXXII. Griekse Oversetters gevolgd werd, den welken lang voor de tijd van Christus, op het versoek van *Ptolomæus Philadelphus*, Koning van *Ægypten*, tot dien eynde uyt de geleerdste ende wijste Mannen van Jerusalem waren overgesonden, ende by alle Godsgeleerden voor de beste oversetting werd gehouden, dewelke ook met de laatste Nederduytsche Bybel meest over een komt. Daar van breder te sien by Joseph. *Antiq. Judaic. lib.* 12. Tertullian. *Apologetic. cap.* 18. 19. Epiphan. *lib. de Mensur. & Ponderib.* Eusebius 8. *de Præparatione.* Philo Judæus *de vita Moysis & legib. divinis.* Ende omtrent wat tijd dese oversettinge geschied is, is te sien by Isaac Vossius *Tract. de LXX. Interpret. & eorundem translatione cap.* 3. Dese oversettinge werd ook by den Kaisar *Justinianus*, naar gehouden raadslag van de Geleerden sijnes tijds, boven alle andere oversettingen, voor goed gekeurd in sijn *Novella* 146. *cap.* 1. in verbis, *septuaginta autantur traditione, qua omnibus certior est, & præ aliis melior judicata.* Datmen de oversetting van de LXX. gebruyke, dewelke boven alle andere sekerder ende beter werd geoordeeld.

Laat ons een Stadt bouwen.] Een Stadt beduyd hier niet eygentlijk een sterkte, ende bemuyrde plaats, dat men eygentlijk een Stadt noemt, maer een vergaderinge, ende bywoninge van de beste ende magtigste des volks, onder een albeheersend gebied. Latine, *Civitas*, quam Isidorus *lib.* 9. *cap.* 4. *Civium congregationem* vocat; *Cives dicti, quod in unum coëuntes vivant, ut vita communior & ornatior fiat, & tutior. Urbis autem appellatione locus tantum Manibus conclusus designatur, & Oppidum muris cinctum.* Cicero *in oratione pro Sestio, domicilia conjuncta quas Urbes dicimus, invento & divino jure & humano munibus sepserunt. Idem*, in somnio Scipionis: *Nihil est ipsi principi Deo, qui omnem hunc mundum regit, quod quidem in terris fiat acceptius, quam concilia, cœtusque hominum jure sociati, quæ Civitates appellantur*, & rursus pro Sestio: *Tum conventicula hominum, quæ postea Civitates nominatæ sunt.*

Van sulken Steden-bouw, ende heersende magt, spreekt God tot Abraham in het XVII. cap. van 't I. Boek Moyses, *Ik zal u gants seer vermenigvuldigen. Gy sult tot een Vader van menigte Volken worden. Ik zal u ende uwen zade na u het Land uwer vremdeling schappen geven. Het geheele Land Canaan tot een eeuwige besittinge.* Van sodanige Steden, ende bewooningen spreekt ook God tot *Moyse*, in het IV. boek sijner beschryvinge, in het XXXV. Dien hy daar *Steden ende Voor-steden* noemt, in onderscheyd tussen het bemuyrde ende onbemuyrde, de voorsteden souden zyn twee duysent ellen in 't ronde, buyten het bemuyrde; Sie het selve Capittel tot het 5. vers ende verder.

i *Wiens hoogte dat aanden Hemel,*] is een manier van spreken, strekkende tot een ongemeene verheffing ende vergroting, als in het V. Boek Moyses cap. 1. vers. 28. *Het is een volk grooter ende langer dan wy*, dat is meerder in getal, ende sterker in kragten, *de Steden zyn groot ende gestrekt tot in den Hemel*, dat is uytgebreid over het gantse Land. In den selven sin werd gesprooken vande Reusen ende kinderen Enakim, in 't selve boek Moyses cap. IX. dat sy die grooter ende sterker waren dan de Israëliten, ende hare *Steden*, die *tot in den Hemel gestrekt waren*, door deselve souden werden verdelgt.

k *Een baken ende teeken,*] Met hooge toorens 6

wierd

wierd de magt ende gebied beduid ſo verre te ſtrekken, als men daar van beſcheidentlijk kan af ſien, en werd daer mede een byſondere magt afgebeeld over ander onderhoorige; *Geminum turris Etymon habet Nicolaus Perotus ex Varrone IV. de Lingua Lat. Primo quod aſpectu torve ſint, proſpicientes ad alios & terribiles: Alterum a terrendis hoſtibus, ſicut arces ab hoſtibus arcendis.* Soo bevind men noch huydendaags dat den eenen toorn van den ander in maakſel verſchild, byſonderlijk in het Geeſtelijk gebied der Pausgeſinde. Soo ſiet men nog verſcheide toorens, dewelke op vier hoecken een opgaende ſpits ofte naalde hebben, het welk niet en is om cieraad van het gebouw, maar om haar Kerkelijk gebied uyt te beelden, dat ſoo veel naaſtgelegene andre minder Kerken onder die Hooftkerk behooren, daarom een *Cathedrale*, ofte Hooftkerk genomt, in onderſcheid van andre *Prochikerken*, dewelke tot deſe Hooftkerk, op haar gewoonlijke tijd, in een gewoonlijke *Proceſſie* ende ommegang vergaderden. Daar van ſommige wegen haren naam hebben. Als ſijn de Papeweg, *loopende van* Waſſenaar naar Voorſchoten, welkers Kerk nog tegenwoordig ſoo eenen toorn met vier hoekige Pilaren vertoont. De *Heilige weg* tot *Amſteldam*, dewelke nergens anders de naam van heeft, als van de *Proceſſie* ende plegteſijken toegang vande minder Parochie tot de Hooftkerk, daar onder die behoorde. Die het regt had tot de gifte van ſoodanigen Hooftkerk wierd een *Perſoon* genomt, ende het regt tot deſelve gifte het *jus perſonatus*, ende die de gifte van een enkel minderkerk had, ofte het regt tot eenige Kerkelijke bedieninge behoorende, wierd *Patroon*, ende het regt tot het ſelve *jus patronatus* genomt.

l *Verdeilinge van haar eygen volk*] om dit Godloos werk ende ſtout beſtaan van deſe Stad ende Toornbouw, als of ſy ten trots van God ende alle menſchen, ſoodanigen vergaderingh ende werk wouden opregten, waar door ſy haar tegen alle geweld mogten verſekeren, ende het heerſchend gebied over alle andre volken ſouden hebben, zyn ſy daar over met verwerringe ende verſtroyinge geſtraft en vervolght.

m *Twiſten, ſcheuren, ende oneens wierden,*] So dat dit niet te verſtaan en is van een verwerringe van taal en ſpraak, gelijk het van de ſommige na de plompe letter werd uytgeleidt, maar van een verwerringe van haar eenigheid, dat ſy met den anderen in oneenigheid twiſtten, oneens wierden, ende in plaats van haar voornemen te voltrekken, malkanderen vervolgden, ende van malkanderen verſtroyden: want *taal* ende *ſpraak* beduyd niet altijd onderſcheid van woorden ende uytſpraak, maar werd veeltijds in de H. Schrift het woord, *mond, tonge, ſpraak* ende *taal* genomen voor eenigheid van gemoed ende gevoelen, als Rom. 15. vers 5. 6. *God geve dat gy eens geſint zyt, dat gy eendragtelijk met eenen monde moogt verheerlijken den God ende Vader.* ende 1 Corinth. 1. vers 10. *Dat ghy alle het zelve ſpreekt, ende dat onder u geene ſcheuringen en zijn, maar dat ghy te zamen gevoegd zijt in een ende den ſelven ſin.* Philip. 2. vers 11. *Dat alle tonge ſoude belijden dat Jeſus Chriſtus de Heere zy,* ende ſoo voort. So word hier ook in het 1. vers geſproken van *Labium unum, lingua & vox una, eene tonge, ende eene ſtemme*, dat is eendragt ende enigheid tot daar toe, dewelke God in het 7. vers verwerde, ende tot een verkeerden ſin van oneenigheid bragt, *dat ſy de ſprake hares naaſten niet en hoorden, ende op hielden hare Stad te bouwen. Ende de Heere verſtroyden haar over den gantſchen aardbodem.*

Want of wel tot die tijd toe maar eenerhande taal onder haar wierd geſprooken, gelijk den text ſegt, die ook door deſe verſtroyinge ende verwerringe is verwerd ende verandert, door de verplaatſinge van het volk, ſoo is nogtans den regten ſin van die plaats niet; dat God de Heer met eenen oogenblick haar and're vremde talen ſoude hebben doen ſpreeken, dat ſy malkanders woorden niet en hebben kunnen verſtaan, gelijk als wel de Apoſtelen op den Pincxſter-feeſt Luc. in de *Handelingen der Apoſtelen*, het 2. door een ſeeker ſigtbaar wonderteeken ende wonderwerk van den H. Geeſt, op eene ſtond, met de kennis van veelerhande taal zyn begaaft geworden, ende tot een yder in ſijn eygen taal aanſpraken, tot den *Meders, Elamiten, Meſopotamiers*, die van *Judea, Cappadocia, Pontus, Aſia, Phrygien, Pamphilien*, van *Lybien* by Cyrenen, de uytlandſe *Romeinen, Cretenſen* ende *Arabiers*. Sie van deſe uytlegginge *Burmannum*, over het 11. Capittel der Scheppinge: Maar dat hy de *Babiloniſche* Stadt en Toornbouwers met oneenigheyd geſtraft, ende in een verkeerden ſin overgegeven heeft: die, dewelke de gantſe Wereld wilden over heerſchen, de gantſe wereld door verdeilt ende verſtroyt zyn. Daar door dan ook wel met verloop van tijd, het onderſcheid van ſpraak ende taal, by vermenginge van het eene volk met het ander, is voortgekomen.

Want hier niet geſprooken werd van een toorn daar mede den Hemel te beklimmen was, gelijk als de Poëten de Reuſen uytbeelden, dat ſy den Hemel wilden beſtormen, de bergen op malkanderen ſetten, ende met de groote boomen voor pijlen op hare boogen na den Hemel ſchooten: Het welck *Horatius Carm. lib. 3. ode 4.* aldus ſeer aardig ſegt.

Magnum illa terrorem intulerat Jovi,
Fidens juventus, horrida brachiis,
Fratreſque, tendentes opaco
Pelion impoſuiſſe Olympo.
Sed quid Typheus & validus Mimas,
Aut quid minaci Porphirion ſtatu,
Quid Rhœcus, evulſiſque truncis,
Enceladus jaculator audax,
Contra tonantem Palladis ægida
Poſſent ruentes?

Ende *Ovidius* in het eerſte boek van ſijn hervormde verſierſels het V.

Affectaſſe ferunt regnum celeſte Gygantes,
Altaque congeſtos ſtruxiſſe ad ſidera montes;
Tum Pater omnipotens miſſo perfregit Olympum
Fulmine, & excuſſit ſubjectum Pelion Oſſæ.

Daar waren ſy te wijs toe. Ook niet om daar door een tweede *Sundvloet* te ontgaan, want dan hadden ſy inde hoogte gebleven, ende in geen Valeye en laagte moeten bouwen. Nog ook uyt vreeſe dat de wereld met vier ſoude vergaan: want dan hadden ſy inde holen moeten kruypen: Maar uyt een enkelen trotſen hoogmoet, om haar gebied tot een albeheerſchende magt te brengen.

Digitized by Google

7 Wanneer ende om wat tijd dese verwerringe van den Toornbouw geschied sy, daar over zijn de Schrift-geleerden oneens. Het gemeen gevoelen is, dat het in't 101. Jaar na de *Sundvloed* soude geschied zijn; dog andere geleerden, om dat de drie soonen van *Noach* in 100. jaren geen getal van menisen hebben kunnen voortbrengen, om soo een stadt en toorn te bouwen, volgen daar in de *LXX. Oversetters*, die dese verwerring tellen op omtrent 540. jaar na den Sundvloed, van welke jaartellinge hier naar breder.

n *Weder-opbouwinge van den verlaten Toornbouw*] Dese stadt ende tooren-bouw met de verwerring der mensen-kinderen verhindert en agtergebleven, is by Nimrod, die doe nog nauliks geboren was, eerst lange daar na voort opgebouwt, dewelke *Babel* tot de Hooftstadt van sijn rijk maakte, 1. *Moys. cap. X. vers* 10.

o *Eerstelingen van het Batavise volk*,] Syn de *Scyten* en *Chaldeen*.

8 p *De Hebreen het eerste volk*,] De eerste spraake daar in de boeken geschreven zyn, was algemeen, en is daar naar door de verscheidentheid der volken van den anderen onderscheiden. De *Hebreen*, volgende *Moysen*, zyn geweest het eerste volk, alsoo genomt van *Heber*, vader van het Hebreuse volk, uyt *Sem*, de grootste broeder *Japhets*, dewelke 34. jaren oud zijnde, heeft *Paleg* voortgebragt, *eerste Boek Mosis cap.* 10. *op het* 21. *vers.* het welk deylinge beduid, om dat de deylinge der volken en Landen onder *Noachs* kinderen, by, en met sijnen tyd geschied is; daar van in het 25. *vers.* Het welk niet van een eerder verdeylinge, gelijk als sommige menen, maar van de verdeylinge van en sedert de verwerringe van *Babel* te verstaan is, daar van in de volgende verdeylinge van het *eerste Boek Moysis*. En hebben haren naam behouden van *Heber*, om dat de algemeene spraake, die voor de verwerring was, by haar gebleven is, met dat sy het naaste aan Babel, in de velden ten ooften van't selve, tussen *Babylonien* en *Syrien*, de eerste woonste van *Abraham* voor den optogt naar het land *Canaan*, gebleven zyn, ende hare taal behouden hebben, daarom sy ook onder de verstroyde niet en werden gereekent, als hier naar breder werd verhandelt.

q *Chaldeen, de naastgelegen van de selve*,] *Chaldea* is het naast aanpalende land aan *Babylonien*, daar van de hooftplaatse was *Ur*, verblysplaats van de *Hebreen* en *Chaldeen*, afkomelingen van *Arphaxad*, *Sems* soon, daar sy haar tot *Abrams* tijd, en sijn vertrek naar Canaan, den tijd (volgens de gemeene Rekening) van 422. jaren onthouden hebben.

r *Welkers taal*,] Sie *Adr. Schriek Origin. Celticar. lib.* 1. *vers.* 15. en sijn *Indices*; Sie mede de *Interpretationes* van de Hebreeuse ende Chaldeese woorden, agter de *Byblia Hieronimi*, ende't gene hier naar breder sal werden aangewesen.

s *Zyn gebleven op het ooften*,] Als daar van in't lange te sien *Adr. Schriek, Orig. rer. Celticar.* op't jaar
9 der wereldscheppinge 2006. Ende van het geschil met de Ægyptenaars wegens haar oudheid, daar by de Scyten voor de oudste, naar het eerste ouderdom werden gehouden, verhaalt *Justinus* in het 11. boek sijner gedenk-schriften, *cap.* 1. met dese woorden: *Scytharum gens antiquissima semper habita, quanquam inter Scythas, & Ægyptos diu contentio de generis vetustate fuit: Ægyptiis prædicantibus, initio rerum, cum alia terra nimio fervore solis arderent, alia rigerent frigoris immanitate, ita ut non modo generare homines, sed ne advenas quidem recipere ac tueri possent, priusquam adversus calorem vel frigus velamenta corporis in venirentur, vel locorum vitia quæsitis arte remediis mollirentur, Ægyptum ita temperatam semper fuisse, ut neque hybrena frigora, nec æstivi solis ardores, incolas ejus premerent: solum ita fecundum, ut alimentorum in usum nulla terra feracior fuerit. Jure igitur primum ibi homines natos videri debere ubi educari facillime possent.* Contra Scythæ cœli temperamentum, nullum esse vetustatis argumentum putabant: *Quippe naturam, quum primum incrementa caloris ac frigoris, regionibus distinxit, statim ad locorum patientiam, animalia quoque generasse, sed & arborum atque frugum pro regionum conditione, apte genera varia. Et quanto Scythis sit cælum asperius, quam Ægyptiis, tanto & corpora, & ingenia esse duriora. Cæterum si mundi quæ nunc partes sunt aliquando unitas fuit; seve illuvies aquarum principio rerum terras obrutas tenuit, sive ignis, qui & mundum genuit, cuncta possedit, utriusque primordii Scythas origine præstare. Nam si ignis prima possessio rerum fuit, qui paulatim extinctus, sedem terris dedit; nullam prius quam septentrionalem partem, hyemis rigore ab igne secretam; adeo ut nunc quoque nulla magis rigeat frigoribus: Ægiptum vero & totum Orientem tardissime temperatum; quippe qui etiam nunc torrenti calore solis exæstuet. Quod si omnes quondam terræ submersa profundo fuerunt; profecto editissimam quamque partem, decurrentibus aquis primum detectam; humilimo autem solo tandem aquam distillasse immoratam, & quanto prior quæque pars terrarum siccata sit, tanto prius animalia generare capisse. Porro Scythiam adeo editiorem terris esse, ut cuncta flumina ibi nata in Mæoticum, tum deinde in Ponticum & Ægypticum mare decurrant. Ægyptum, quæ tot Regum, tot seculorum cura, impensaque munita sit, & adversum vim incurrentium aquarum tantis structa molibus, tot fossis conscissa, ut cum his arceantur, illis recipiantur aquæ, nihil omnius coli, nisi excluso Nilo, non potuerit, non posse videri hominum vetustate ultimam, quæ sive ex aggerationibus regum, sive Nilo trahentis limum; terrarum recentissima videatur.* His igitur argumentis, superatis Ægyptiis, antiquiores semper Scythæ visi.

DATIS:

Het Scythise volk is allesins voor het oudste erkent: niet tegenstaande sy met den Ægyptenaren lange over't eerstelingschap hebben getwistredent; wanende die van Ægypten: *Dat in den beginne een gedeelte des aardrijks, door al te sterke hitte van de Son te veel verdroogde, een ander deel door al te groote koude stremde; Soo dat daar niet alleen geen voorttelinge der mensen, maar ook geen herberge voor die van buyten konde sijn, eer dat men tegens de hitte ende koude het ligchaam had weten te dekken, of de ongemakken van de plaatsen door kunst ende wetenschappen verdraagsaam wist te maaken. Dat het Ægypten-land sodanig altoos gematigt was geweest, dat geen winters koude, nogte Somers hitte den inwooners hinderdrukte: Dat de aarde soo vrugtbaar was, dat geen land meerder tot voedsel der menschen konde voortbrengen. Dat derhalven aldaar de eerste menschen moesten voortgekomen zyn, daar sy best konden werden onderhouden.*

Daar-

Daar-en-tegen de *Scythen* inbragten, dat den aard en eygenſchap van de lugt, geen bewijs van eerſtelingſchap konde zyn: *Dewijl de eerſte geſchapenheid, met dat de verdelinge van het aardrijk, na de geſtalte van hitte en konde geſchied was, met eenen ook de menſen en dieren, gelijk ook de bomen en vrugten des velds na den aard van elk landſchap heeft voortgebragt, en veraard. Ende dat hoe veel harder ende ſcherper lugt in Scythien mogte zijn dan in Ægypten, de lighaamen, en den aard der menſen en dieren ſoo veel ſterker en harder waren. Verders indien den aard des aardrijks ſoo die nu is, te voorens verenigt en vermengt is geweeſt: Het ſy dan dat de wateren het land overſtroomt hebben, of dat het vier, des werelds baermoeder, het alles had ingewonnen, dat de Scythen in verdelinge van beyde de eerſte moeten ſijn geweeſt, want indien het vier het eerſte beſit hadde, dat metter tijd verdooft zynde, de eerſte ſate des aardrijks gemaakt heeft, en konde niemand daar van de eerſte beſitter geweeſt ſijn, dan die uyt het Noorden ende konde geweeſt, daar mede zijn verenigt, en de hitte gematigt hebben. Gelijk het nog tegenwoordig in geen ander geweeſte konder en is. Ende dat Ægypten, en de geheele Ooſterſe landen, eerſt veel later zijn gematigt geworden, dewelke tot huyden toe nog van de groote hitte verſmagt werden. Dat indien het aardrijk t' eenemaal van het water overvloeyt geweeſt is, waarlijk het hoogſte land, het eerſte droog geworden is, ende het water langſt op het lage is blyven ſtaan; Ende hoe eer het land droog geweeſt is, hoe eer het menſen en vee heeft kunnen voort brengen. Voorts dat Scythien ſoo veel hooger leid als d'andre geweſten, dat van daar alle watervloeden haaren oorſprong hebbende, door de Meotiſen boeſem in de Pontiſe en Ægyptiſe Zee uyt-wateren. En dat Ægypten door ſoo veler Koningen beleid, en ſoo veeler eeuwen gedane voorſorgen ende onkoſten verſterkt, en met ſoo hooge wallen tegens het invloeyende water beſet, met ſoo veele graften doorſneden, dewijl ſy door gene beſchut, ende door deſe haar water inlaten, egter ſonder de ſlibber van den overvloeyenden Nyl, niet en kan bebouwt werden. Ende derhalven ſyluyden niet en kunnen geſeid werden in oudheid het eerſte volk te zyn, maar door beheerſing der Koningen voortgeſet, en door de ſlibber van de Nyl, vers ende jongſt aangewaſſen land, moet gehouden werden.* Met welke redenen die van Ægypten overtuygd, de *Scyten* altoos voor het oudſte volk ſijn gehouden.

Marcus Porcius Latro, ſchrijft ook met regt de *Scythen* de eerſte Werelds heerſchappye toe: om dat de Arke *Noë*, op de hoogte van *Armenien* geſtelt was, ende de *Armeniers* de regte *Scythen* zyn,

10 [t] *Langſt onthielden,*] tot de tijd van *Abram* en ſijn vertrek na *Canaan*, volgens gemene reekeninge, den tijd van 367. jaar, ende na de rekeninge van de LXX. Overſetters, wel 806. jaar.

Tuſſen Babilonien en Cyrien,] Als te ſien in 't *vierde Boek der Koningen*, in 't 24. *cap. Eſaias cap.* 24. *Jerem.* 50. 1. *Daniel* 1. *en Job* 1.

11 [u] *Die van Ægypten, het land in 't Noorden,*] te weten, het land, ſtrekkende uyt het Noorden na het Zuyden, begrijpende een groot gedeelte van *Africa*, leggende in 't Ooſten tegen de Woeſtyne, anders *Arabia deſerta*, woeſt *Arabien*, van het Weſten *Lybien*, van het Zuyden *Æthyopien* ofte *Mooren-land*, ende in 't Noorden tegens de groote Zee gelegen; in 't midden door het Land loopt de Rivier de *Nyl*, door welkers overvloed, het Land door gebrek van regen vrugtbaar gemaakt werd.

[w] *Na verloop van tyd*] dit was naar het vertrek van *Abram*, na het Land *Canaan*, die volgens Rekening van de LXX. Overſetters, in 't jaar 806. na de Zundvloet, na het Land Canaan optrok.

[x] *Tanais*] De Rivier den *Danauw*, de eerſte ende 12
grootſte van alle Rivieren, beginnende aan de *Moſcouw*, ſoo voort afdalende naar het Zuyden door gants Duytſland; Van deſe Riviere is den eerſten Koning der *Scyten* mede *Tanais* genomt geweeſt, dewelke den eerſten oorlog voerde tegen *Vexorem*, Koning van *Ægypten*, die den ſelven overwonnen, ende gants *Aſien* onder ſijn dwang-magt gebragt heeft, als breder te zien by *Trogus Pompejus*, en *Juſtinus*, in het 2. boek ſijner gedenk-ſchriften.

[y] *Daar ſy haar lange onthielden,*] *Juſtin. Hiſtor. lib.* 2. verhaald dat de *Scythen* na de overwinninge tegens de *Ægiptenaren*, van daar weder-kerende gants *Aſien* over de 1500. jaren onder haar dwang-magt ende beſchattinge gehouden hebben.

Euſebius betuygd ook van den Overtogt van de Kinderen *Japhets* uyt *Aſien* in *Europen*, als hy ſeid *Japhetus tenuit in Aſia & Europa. In Aſia quidem tenuit ab Amano Tauroque montibus Syriæ ac Ciliciæ uſque Tanaim: in Europa vero totum tenuit a Tanai ad Gadiram, relinquens locis ac gentibus vocabula, ex quibus quadam mutata ſunt a poſteris, alia permanent ut fuerunt. Beroſus* Chaldeſen Prieſter, verhaalt ook van *Iſmaël*, de ſoon van *Agar*, by *Abraham*, dat twaelf Geſlagten van ſijne nakomelingen, wijd en zijd door de bekende Wereld geſweeft hebben, die men meent dat mede in *Europen* zijn overgekomen, ende haar ſelven met *Japhets* ende *Aſcenas* nakomelingen vervoegt hebben, ende haar in *Pannonien*, *Meſyen*, en *Tracien*, ende naaſt aangelegen Provincien ter neder geſtelt hebben. Sie *Wolfgang. laſſ. de Aboriginibus lib.* 1.

[z] *Uyt de welke de Grieken en Latynen,*] Dat de 13
Grieken, en na die de *Latynen*, eerſt lange daar na ſijn opgekomen, bewijſen haar eygen ſchriften en taal genoeg, die, hoe wel meeſt bekent, nogtans in oudheid, en grond-eygenſchap, den Duytſen en Kelten niet te vooren gaan.

Gerard. Voſſius, *de Hiſtoric. Græcis, lib.* 1. *cap.* 1. *Hiſtoricorum nomen multo eſt recentius apud Græcos, quam illos quos Barbaros appellare ſolent. Præſertim ſi in his etiam numeremus Scriptores Sacros. Neque enim Græci nominare ullum gentis ſuæ Hiſtoricum poſſunt, qui non quingentis & amplius annis recentior ſit Bello Trojano; atqui Moſen ſeculis aliquot antiquiorem eſſe etiam gentium ſcriptores agnoverunt, eosque inter Appion Alexandrinus. eumque, hac parte ſecuti e noſtris* Juſtinus, Athenagoras, Theophilus, Antiochenus, Tatianus, Clemens, Alexandrinus, *atque e beatorum illo patrum choro, propemodum omnes, qui ante Euſebium fuere.*

DAT IS:

De naam van Hiſtorie ende Gedenk-ſchrift, is by den Grieken veel jonger, dan by die geene die ſy vremdelingen ende Barbaren noemen, voornamelijk als wy onder deſelve ook de Bybelſe Schryvers tellen. Want de *Griekken* en kunnen niet eenen Gedenk-Schryver, van hun volk noemen, of hy is vijf honderdt Jaar jonger dan den Trojaanſen

Oorlog: daar de schriften van Moyses, by de Heydense Schryvers self, veel eeuwen ouder erkent werden. Onder de welke *Appion Alexandrinus*, en die hem uyt de onse gevolgt hebben, sijn *Justinus Theophilus*, *Antiochenus*, *Tatianus*, *Clemens Alexandrinus*, ende onder de Oudvaders, meest alle die voor *Eusebium* geleeft hebben,

Idem testatur *Flavius Josephus*, de Antiquitate Judæorum, contra *Apionem Alexandrinum*, lib. 1. his verbis; *Primitus itaque satis admiror eos, qui existimant oportere de rebus antiquis Græcis tantummodo fidem habere, & ab eis consulendam esse veritatis integritatem, nobis autem & aliis hominibus non esse credendum. Sed ego omnia in his contraria video contigisse, quapropter decet non vanas opiniones inspicere sed ex ipsis rebus justitiam ponderare.*

Omnia siquidem Græcorum nova, & heri (ut ita dicam) nuperque facta cognovi. Apud Ægiptios autem atque Chaldæos & Phœnicas, res gesta antiquissimam, & permanentem habent memoriæ traditionem. Tali fastu turgeant Græci tanquam soli sciant vetera, & veritatem eorum exacte tradant; Quis non ab illis scriptoribus facillime discat, quod neque firmiter scientes aliquid conscripsere, sed, quod unusquisque opinatus est, hoc studuit explanare. Unde etiam libris se invicem arguunt, & valde contraria de rebus ejusdem non piget eos dicere.

DATIS:

Voor eerst, verwondert my ten hoogsten, over die geene dewelke menen dat men de oudheid uyt de Griekse Schryvers soude moeten halen, ende de selve gelove geven, en aan ons en andere soude twijffelen; maar ik bevinde de saake geheel anders, derhalven ons niet en betaamt die gewaande versierfels te volgen, maar de waarheid uyt den regten grond op te halen. Want ik bevinde dat alle de *Griekse* saken, enkele nieuwe vonden zyn, van huyden of van gisteren, alsmen gemeenlijk seid. By den *Ægiptenaren*, *Chaldeen*, en *Phœniken*, of *Syriers*, hebben de oudeschriften den regten grond en vervolg der ware geschiedenissen. Laat de Grieken vry roemen, gelijk of sy alleen de oudheid wisten, en de waarheid van dien onbesprooken voort bragten. Wie en sal niet uyt deselve Schryvers opentlijk kunnen bevinden, dat sy niet seekers en beschrijven, maar een yder van haar sijn eygen driften soekt te verbreyden. Daar uyt dan voortkomt dat sy malkanderen doorgaans berispen, en haar niet en ontsien van een en de selve saak regt tegen den anderen aan te schrijven.

Voor de oudste onder deselve werd gehouden *Herodotus Halicarnassæus*, ende naar hem *Thycidides*, dewelke hoewel sy hare oudheid ende oorsprong van den bygelovigen Trojaansen oorlogh, die (soo men meent) wel ruym vijf geheele eeuwen voor haren tijd soude geschied zyn, egter niet en ontkennen haar eerste ende onderlinge gemeenschap en ommegang gehad te hebben, met die van *Ægipten*, *Assyrien* en *Phœnicien*, die uyt de roode zee in Griekken-land overgekomen sijnde, aldaar hare waren en koopmanschappen quamen venten, *vide Herodot. lib.* 1. Sie verder van de onsekerheid der *Griekse* Schryvers, by *Adr. Schriek*, *Origin. Celtic. lib.* 1. *cap.* 45. In dese tyden, seid hy, te weten, in 't jaar der wereldscheppinge 2550. begonnen de *Grieken*; maar al haar begin is fabuleus, en sy en weten haar eygen oorspronk niet, soo self betuygd *Diodorus Siculus*. *Marc. Cato*, *lib. de Originibus. Principatus Originis semper Schytis tribuitur, a quibus auctis colonias per orbem missas ferunt. Græci tam impudenti jactantia jam effunduntur, ut quoniam his dudum nemo responderit, ideo libere a se ortam Italiam, & eandem spuriam simul & spurcam, atque novitiam, nullo certo authore fabulentur.* De aloudheid werd den Scyten toegeschreven, door uytbreiding van deselve, en men seid, dat de volksaten door de Wereld verdeeld sijn. De *Griekken* bersten nu in sodanige opgeblasentheid uyt, dat dewijl haar in lange niemand heeft tegensprooken, sy sonder enig bewijs derven voorgeven, dat Italien als een nieu opgeworpen volk, van haar soude afkomen. *Plinius lib.* 5. *cap.* 1. *in præfatione ad Vespasianum*, seid van *Diodorus Siculus*, dat hy niet meer soo grof en liegt als hy plag; *Desiit nugari Diodorus. Cicero de legibus*, *Quintilianus lib.* 2. *Inst. & D. Hieronimus ad Ezechielem cap.* 27. houden der Grieken Schriften niet dan fabulen. *Plinius Histor. lib.* 4. seid, dat al de Griekse fabulen daar uyt zyn voortgekomen, en *lib.* 5. *cap.* 1. *Græcorum Mendacia Portentosa*, de afgryselijke Griekse leugenen.

Juvenal. *Satyr.* 1.

——— *Quicquid Græcia Mendax,*
Audet in Historia.

Al wat oyt de Griekse leugens versiert hebben.

Dat de Latinen een jonger Volk sijn als de Grieken, is mede uyt hunne schriften, ende eerste instellingen der Wetten, die sy van *Athenen* ende andere Griekse plaatsen gehaalt hebben, genoeg bekent. Haar eerste beginsel was met het bouwen van de Stad *Romen*, na dat sy uyt de *Albanise* en *Latynse* grensen, ende het *Latium Antiquum*, in *Italien* waren over gekomen. Op wat tyd het selve Romen gebouwt is, daar in sijn de Schryvers mede niet eens, als daar van in 't lange te sien by *Livium*, *Plutarchum*, *Dionisium Halicarnass. Onuph. Panuvin.* en andere. Dat mede met de Oude verdigtselen van *Romulus*, na de gelijckenis van de geboorte ende eerste opkomst van *Moyses* versiert, werd opgetoyt: want dat hy uyt *Rhea Sylvia*, een heilige Nonne *Minutors* dogter, om haar ooms *Amulius* des Konings van *Albanien* wille, uyt vreese van weerwraak van sijn indragt in het Albanise rijk, uyt het wonderlijk beslapen van den Krijgs-god *Mars*, soude voortgekomen zijn, in de kant van het water, in de biesen te vondel geleid, van *Lupa*, des boshoeders wijf, soo andre verdigten van een Wolvinne in 't Bos gesoogt, is een louter verdigtsel, by de Poëten ende Heydense Schryvers, of uyt onkunde, of uyt spot met de eerste vertelling des Bybels, gelijk dat van de herschepping in vele nagebootst, en 't geene aldaar van *Moyses* verhaald werd, ook aan *Romulo* werd toegepast.

Het regtsinniger gevoelen van dese opkomst der Romeinen uyt den Latinen, is: Dat wel eenen 14
Romulus haren eersten Koning kan geweest zyn, maar dat *Romen* niet naar hem, maar veel eer hy na *Romen*, dat lange te vooren bekent was, *Romulus* genoemt is geworden, sedert dat hy *Romen* tot een heer-

Digitized by Google

heerlijker ſtand bragt. Dit getuygen *Dionisius Halicarnaſſeus lib.* 1. *Hiſtor. cap.* 9. en *Sext. Pomp. Feſt. de Verb. Significat.* Sie mede hier van in 't lang *Adr. Schriek, Rer. Celticar. lib.* 1. *cap.* 75. Dit geſchiede volgens ſommige tijdbeſchryvers, op het 3189. Andre ſeggen 3197. Andre 3377. na de wereldſchepping. Sie hier van *Sethi Calviſii Chronic. Dionyſ. Halicarnaſſ. lib.* 1. *Solin. Diodor. Sicul. Feſt. Capitol. Caton. Clement. Alexandr. lib.* 1. *Stromat. Euſeb.* en andere.

De oudſte Latynſe Schryvers, zyn geweeſt *Nevius* en *Ennius*, die geleeft hebben na den Romenbouw omtrent 550. Jaar, voor *Kriſtus* 200. Want *Nevius* is overleden als *M. Corn. Cethego*, en *P. Sempronius* te Romen Burgermeeſters waren, *Teſte Cicerone in Bruto*, na den Romen-bouw 549. En *Ennius* heeft geleeft tot het Burgermeeſterſchap van *Q. Martius*, *Philippus II.* en *Q. Servilius Capio*, *teſte eodem Cicerone in Bruto*, in 't jaar naar Romen 584. Uyt welkers overblijffelen, dewelke ſonder hulp van oudheid niet wel en kunnen verſtaan werden, men ſien kan hoe harde en vremde naal de Latinen geſproken hebben, by na over een komende met de *Leges XII. Tabul.* en eerſte inſtellinge der Roomſe Wetten. *De quibus latius vide fragmenta XII. tab. per* Jacob. Gothofrid. *collecta, & Paraphraſi ſelectiſque notis elucidata, inter varios de Originejuris auctores, Anno* 1672. *edita.*

Deſe hebben mede Poëtiſer wyſe geſchreven. Maar de eerſte vaſte Schrijver der Roomſe ſaken was *Fabius Pictor*, die mede omtrent die tijdt geleeft heeft: want in 't jaar 535. na den Romenbouw, was hy Rentmeeſter en Ontfanger der Roomſe ſchattingen; *Livius* noemt hem *l.* 1. *Hiſtor. Scriptorem antiquiſſimum.* En *lib.* 2. *Longe antiquiſſimum auctorem.* Een oud, en verre de oudſte Schryver.

De Stad van Romen was lange voor *Romulus* onder den *Tuſcen*, volgens tuyg van den ſelven *Fabius Pictor*, en *Varro*, daar haar de Latinen onder *Romulus*, en de *Antennaten*, *Vejenten* en *Sabinen*, onder *Tatius* der *Sabinen* Koning, *Romulus* medgeſel byvoegden. Onder de Latinen behoorden ook de *Albani, Rutili, Volſci, Aurunci, Hetruſci* en *Æqui*, volgens tuyg van *Ptolomæus Strabo*, en *Brietius*. Sie mede *Adr. Schriek, rer. Celticar. l.* 1. *num.* 75.

[a] *Cambren en Cimbren*] alſoo genomt van *Cambrivius*, de ſoons ſoon van *Aſchenas*, de vader aller *Kelten*, wanneer deſe naam alleerſt bekent is geworden, ſie *Ad. Schriek, lib.* 1. *num.* 67. en *lib.* 3. *num.* 32. en van de naam-reden, *In Indice* 1. 15

[b] *Geheel Europen*,] *Europa* werd voor een derdendeel van de bekende Wereld gehouden, in 't Weſten van *Aſia*, ende in 't Noorden van *Africa* afdalende. Waar van dit Landſchap alſo mogt genomt ſijn, werd by de Poëten veel gebeuſelt, dat die ſoude genomen zyn van *Agenor*, de dogter van de Koning der *Phenicier*, dewelke by de Griekken in wreerwraak van de ontſchaking van *Io*, *Inachus* dogter, die van de *Phenicier* in *Ægipten* vervoert was, in *Griekkenland* ſoude overgebragt ſijn, ſie *Herod. Halicarnaſſ. Hiſtor. lib.* 1. Maar wy ſtellen het eene verſierſel by het ander, ende houden het voor een benaminge, na de gelegentheid van het land, gelijk meeſt alle de namen uytgevonden, ende te beduyden zyn, ende ſouden het daar in met *Adriaan Schriek*, houden, dat het een aanwaſſende vermeerderheid beduyt, ſoo veel als *Eur*, ofte over, *ulterius*, *plus Oultre*. Sie den ſelven *Adriaen Schriek, Origin. Celtic. lib.* 1. *num.* 38. Soo heeft hem den Keiſar *Auguſtus*, *Semper Auguſtus*, Altoos Vermeerder des Rijks, laten noemen, het welk Keiſar Karel de V. onder de naam van *plus oultre*, tot een Veldteeken gevoert heeft. 16

[c] *Van het een op het ander*,] Dit was de *Scyten* ende dit volk eygen, dat ſy geen vaſte woonſte hielden, maar van het een op het ander, naar het verblijf van eenigen tijdt vertrokken, latende alleen een gedeelte van haar hier en daar tot beſcherming en bewaring van haar vaſte plaatſen, ende het gene ſy hadden overgewonnen. Hier van ſpreekt *Juſtinus lib.* 2. *Hiſtor.* aldus: *Hominibus inter ſe nulli fines; neque enim agrum exercent, nec domus illis ulla, aut tectum, aut ſedes eſt armenta & pecora ſemper paſcentibus & per incultas ſolitudines errare ſolitis; uxores, liberoſque ſecum in plauſtris vehunt, quibus coriis imbrium hyemiſque cauſa tectis, pro domibus utuntur.* 17

DATIS:

Deſe hebben geen vaſte bepaling, want ſy en bouwen 't land niet, hebben geene woonhuyſen, haar beeſten en vee, wyven en kinderen, bergen ſy in hare hutten, die ſy voor de winter, koude en regen, met huyden bedekt, voor haar huyſen gebruyken.

[d] *Uyt de Kelten zijn de Tuiſconen Tuitſen*,] Deſe noemt *Tacit. lib.* 1. *de Moribus Germanorum*, een eigen ende ingebooren volk, die geen vermenging met andere volken gehad hebben, *Ipſos Germanos indigenas, neminemque aliorum gentium adventibus & hoſpitiis mixtos.* Alſoo genomt van haren Afgod *Tuiſto*, die ſy een God der aarden noemden, ende ſijnen ſoon *Manno*; eerſtelijk des volks, *terræ filius*, Aardman, daar van wy nog tegenwoordig ſeggen, een *Tuiſman*, ofte Duitſman, dat is, een *Tuitſer*, ofte Duytſer. Het kan ook wel geweeſt zyn dat ſy daar mede de maan beduid hebben, en deſelve voor een God der aarden gehouden hebben, om dat daar door alle levendige zielen, water, ende lugt, innerlijk bewogen ende beſtierd werden, *Tuiſt*, *Thie*, of *die Maan*, welkers beeldſel een menſen aangeſigt vertoont; ſoo leeſtmen van verſcheide Volkeren, die de Son ende Maan hebben aengebeden, en als Goden erkent. Van deſe ſpreekt *Tacitus d. lib. de Morib. Germanorum* aldus: *Celebrant Carminibus antiquis, quod unum apud illos memoriæ, & annalium genus eſt, Tuiſtonem deum terra editum, & filium Mannum, originem gentis conditoreſque.* Sy vieren met oude loflangen (het welk by haar het eenige werk der tijdrekening en geheugenis is) eenen *Tuiſto*, uyt aarde voortgebragt, en ſijnen ſoone *Man*, als eerſtelingen, ende voortſetters van haar geſlagt. 18

Welke manier van doen nog voor eenige eeuwen in gebruyk was, datmen het gene gedenkwaardig wierd geoordeelt, in liederen en rijmen ſtelde. So werden by ons geen ouder Duytſe Bybels gevonden, als die in rijm, en liederen geſtelt waren, daar van noch eenige omtrent de vier hondert jaren geſchreven in weſen ſijn. Daar toe dan mede dient de oude Hollandſe Rijm-Chronijk van *Melis Stokke*, aan Grave *Willem de Goede*, ontrent den jaere 1300. ge-

1300. geſchreven, en op gedragen. Op ſoodanige wijſe heeft *Otfridus*, die omtrent het jaar 500. geleeft heeft, de vier Euangeliſten inde oud Frankenſe taal in rijm geſchreven ende nagelaten, dat met onſe oude Duytſe taal in alles wel over een komt, daar van de Voor-reden aldus luid:

Nu will ih ſchriban unſer heil/
Evangeliono deil/
So wir nu hiar begunnun
In Frenkiſga tungun.

Hoedanigen Duytſen Rymer voor vijf hondert jaar of daar omtrent by *Martinus Optimus* Hooghduyts Poëet in 't ligt gebragt ende verklaart werd, handelende van *St. Annen, Biſſchop van Keulen*, beginnende aldus:

Wir horten je dikke ſingen/
Von alten dingen/
Wi ſnelle Heliden vuhten/
Wi ſi veſte burge brechen/
Wi ſich lieb in vuiniſcheſte ſchieden/
Wi riche Künige al zegengen.

Heliden dat ſijn Helden, *Vuiniſcheſte* beduid vrundſchap: Daar uyt men ſien kan datmen in ouden tijden de Oorlogen en Helden-daden al veel in rijm geſtelt, en met liedekens geſongen heeft.

Sommige willen dat deſen *Tuiſco* ter eeren tot *Tuyts*, tegen over Keulen een Tempel ſoude opgeregt ſijn geweeſt, daar in hy geviert wierd, daar van die plaats de naam ſoude hebben. Op den Burg tot Nimwegen is nog tegenwoordig een gants oude *Fanum*, ofte *Kapelle* te ſien, daar inde oude Tuitſers haren Heidenſen Godsdienſt gedaan hebben.

e *Van de afkomelingen van Noah*,] Verſcheide Autheuren, onder de welke *Nauclerus* en *Beroſus* den Chaldeſen Schryver, melden dat *Noach* na den Zundvloet, onder andere ſoonen heeft voortgebragt eenen *Tuiſco*, een kloek ſterk man, de vader aller Tuitſen, deſe heeft *Mannum* voortgebragt; *Mannus* teelde *Ingævon*, van die quam *Iſtævon*, uyt dewelke *Hermion*, wiens ſoone *Marſus Gambrevium* heeft voortgebragt. Uyt dewelke *Suevus* is voortgekomen, de vader van *Vandales*, dewelke *Hunmun* heeft voortgebragt, de vader van *Herculeſ*, van de welke *Teuto* is voortgebragt. Het welk met het ſchrijven van *Tacit. de morib. Germanorum* over een komt.

Den ſelven *Beroſus Hiſtor. lib. 4.* ſchrijft dat hondert ende een-en-dertig jaar na de Sundvloed, de groote Stad *Babel* is beginnen voort te bouwen. Op welke tijd *Noach* ſijn ſoon *Tuiſco* naar *Europen* heeft overgeſonden, ende hem de beheerſing heeft gegeven van de Landen van den *Danauw* af, tot aan den *Rhijn*. Welke *Tuiſco* op het vierde jaar der regeringe van *Ninus*, Koning van *Aſſyrien*, de Tuitſen over den Rhijn geſeten hunne Wetten gegeven, de hare verbetert, en de ſelve in goede ordre gebragt heeft. *Wolfgangus Laſſus de migratione gent. lib. 1.* nomt deſen *Tuiſco* een van de kinderen van *Noah*, ende meent dat van hem *Tuis* over *Keulen*, ende *Tuitsburg*, ofte *Duysburg*, in 't land van *Kleef*, de naam ſouden hebben. Maar *Beroſus* meent dat hy een geadopteerden, ofte aengenomen ſoon van *Noah* geweeſt is, en dat hy met ſijne afkomelingen, alſoo onder den geſlagte van *Noah* getelt werd. *Vide Beroſ. de Genealogia primorum ducum poſt diluvium lib. 2.* En ſtaat te letten dat voor de tijden van *Tacitus*, de *Tuitſen* met de naam van *Tuitſen* ofte *Germans* ſoo niet bekent en waren, maar *Cimbri*, *Celtæ*, ofte ook wel *Franci*, Franken, *Gualli*, ofte Walen zijn genomt geweeſt; ſoo dat geen wonder en is, dat *Polibius*, *Ptolomeus*, en *Strabo*, die ten tyde van den *Kaiſar Auguſtus*, en daar voor geleeft hebben, daar van geen gewag en maken, door dien ſy eerſt ſo lang daar na dien naam hebben aangenomen. *Germaniæ Vocabulum*, ſeyd den ſelven *Tacitus lib. de Morib. Germanor. recens & nuper additum:* Een nieuw ende onlangs aangenomen naam, de welke tot de oorſprong en oudheid van het ſelve volk niet en doet.

Johannes Aventinus ſchrijft van deſen *Tuiſco*, en ſijn geſlagt, *Annal. Bojor. lib. 1.* aldus: *Ab orbe reſtituto Anno Centeſimo triceſimo primo, Nymrhotus regnum Babiloniorum, quod & Aſſyriorum, condidit. Cujus primordio Tuiſco Gyas Pater Germanorum & Sarmatorum cum viginti Ducibus, Sami fratris ſui nepotibus ex Armenia venit in Europam: amnem Thanaſimque tranſgreſſus ibidem Orientem verſus, ejuſdem frater Scytha Priſcus tenuit. Ab hoc Germani Scythæ appellati ſunt, quemadmodum Plinius libro quarto naturalis Hiſtoriæ prodidit. Ab illo Tuiſcones etiam nunc appellamur, Veteres Græci & Latini Cimbros, Cimerioſque appellarunt.* & paulo inferius *Tuiſtoni ſucceſſit filius Mannus, is potitus eſt rerum ſexaginta ſex annos, ab illuvie aquarum anno ſupra trecenteſimum quinquageſimo; Manum ob fortitudinem animi in numerum deorum Atavi noſtri retulerunt. Hic filio alteri Ingevoni cognomine regnum per manus tradidit, ab eo Ingevones alterum genus Germanorum cognominatum exiſtit.*

DAT IS:

Na de Zundvloet, het hondert een-en-dertigſte jaar, heeft *Nimroth* het *Babiloniſe* en *Aſſyriſe* Rijk opgeregt. In welkers aanvang den reuſe *Tuiſco*, aller *Duytſen* en *Sarmatiers* vader, met twintig Vorſten uyt de afkomelingen van ſijn broeder *Samus* uyt *Armenien* in *Europen*, de Riviere den *Danauw* overgekomen is, alwaar ſijn Broeder den ouden *Scyta* ſig naar het Ooſten onthield. Van de welke de *Scythen* genomt zyn, gelijk als *Plinius* verhaalt, daar van wy nog *Tuiſcones* ofte *Tuytſers* genomt werden. De oude *Griekken* en *Latinen* hebben de ſelve *Cimbren* ofte *Cimmeriers* genomt; *ende een weinig verder:* Na *Tuiſco* quam ſijn ſoon *Mannus*, die LXVI. jaren regeerde, dewelke CCCL. jaar na de Sundvloet, om ſijn dapperheid, in 't getal der Goden geſtelt is. Na deſe is deſſelfs eene ſoon *Ingevon* in het rijk gevolgt, van dewelke onder den *Duytſen* de *Ingevones* genomt zijn.

De Plaatſe van *Plinius* alhier by gebragt, is *lib. 4. Hiſtor. Nat. cap. 14. Genera Germanorum, inquit, ſunt quinque, primum Vindali, quorum pars ſunt Burgundiones, Varini, Carini, Guſtones; Secundum genus Ingevones, quorum pars Cymbri & Teutoni, ac Cauchorum gentes; proximi autem Rheno Iſtævones, quorum pars ſunt Cymbri Mediterranei.*

DAT

Digitized by Google

Dat is: De *Germans* zyn van vijfderhande foort. Eerſt de *Vindaken*, daar de *Borgonjons*, de *Variners*, *Carinèrs* en *Guttons* een deel of zyn. De twede foort zyn de *Ingevones*, daar de *Cimbers*, *Tuytſers* en *Cauchen* een deel af zyn. De naaſt den Rhijn gelegene ſijn de *Iſtævones*, daar van de middellandſe *Cymbren* een deel zyn. En dat de *Duytſe* volken in de eerſte tyden, de *Europiſe* Landen tot *Aſien* toe beſeten hebben, werd by na met gelijke bewijs-redenen betuygd, by *Wolfgangus Laſſius de migrat. Gentium lib.* 1.

Belgen ofte Veldgen,] van het woord *Veld*, om dat ſy haar veel in de open velden onthielden, het welk daar na met de verſtellinge van een B. in plaats van de V, (het welk in vele Duytſe woorden gevonden werd,) in Belgen is verandert; So vindmen ook in het eerſte en oudſte afſchrift van het Wetboek van den Kaiſar *Juſtinianus*, *Pandectæ Florentinæ* genomt, dat in vele woorden een B. voor een V. geſchreven is geweeſt; ſo vindmen in onſe tale veel dat de F. voor een V., en de V. in plaats van een F., ofte een B. in plaats van een V., en wederom een V. in plaats van een B., om den gemakkelijker uytſlag werd vervormt. So is in Italien mede een Landſtreeke *Campo*, dat is veld genaamt, daar de *Kelten* hun lange voor de Kaiſar *Julius* tijden onthouden hebben. *Campus Celtis eſt Feld, Belgis leniore voce* Veld en Veldgen, *Quod Romani ſuo more ſcripſerunt Belga, qui inter antiquiſſimos Celtas id nomen habuere, Gallis Campainge, unde Campania Ptolomeo, Straboni, Aliiſque, Italiæ Regio.* Vide Adr. Schriek, *in Indice Geograph. in verb. Belg. & Comment. lib.* 1. *num.* 30. *lib.* 4. *num.* 32. 60. *& ſeqq. Germanus.*

8 *Germans,*] *Germani, Geer*, ofte *Gaar, Ger*, ofte *Germans*, alſo genomt van *Ger, Geer* ofte *Gaar, Ger* ofte *Geer* is ſo veel als begerig, geeren, begeeren, dat ſijn geweldige begerige krijgende mannen, daar van mede het woord *Krijgsmans*, anders *Gaarmans*, van *Gar*, ofte *Gaar*, het welk in de oude *Scytiſe* taal een verſameling beduid; *te gaar*, dat is al by den anderen garen, vergaren, verſamelen; of gelijk dat andre uytleggen, *Ger* ofte *Gaar*, dat is geheel en al, al te gaar, geheele mannen, al mannen, dat dan met het woort *Allemanni* wel over een komt. *Eodem fere ſenſu alii Germanos a Germinando dictos volunt propter* Copiam *ſe ſemper ſubjicientem; ita* Guiclm. Malmesburienſ. lib. 1. Angl. Reg. cap. 1. *Omnis fere terra quæ trans Oceanum Brittannicum ſub ſeptentrionali axe jacet, quia tantum hominum germinat, non injuria vocatur Germania, licet multis Provinciarum limitibus diſtincta.*

Claudianus de Laudib. Stiliconis lib. 4. qui de Bello Getico.

——— *Germania quondam,*
Illa ferax populis.

Papias *in Gloſſario Germanam vocem inditam a ſinceritate inconfuſam exiſtimat, quod eadem ſua ſtirpe deſcendentes, genus non adulterarint. Quo etiam pertinet* Taciti *locus* d. libro de morib. Germanor. *Ergo eorum opinionibus nullis aliis aliarum nationum connubiis infectos, propriam & ſynceram & tantum ſui ſimilem gentem exſtitiſſe arbitrantur.*

Andre menen, om dat het woord *German* broeder beduyd, dat ſy om hunne onderlinge getrouwigheid, Germans genomt zijn.

Van de naam-reden der *Alemans*, *Teutons* ende *Germans*, ſchrijft *H. Mutius* in ſijn *German. Chronic. lib.* 1. aldus:

Veriſimile eſt, ſicut judicat etiam Johannes Viterienſis: quod quemadmodum Germani a Tuiſcone nomen acceperunt, ita Alemannos a Manno Tuiſconis filio, ſecundo Rege ſuo vocatos, ſicut a nono Rege Teutone appellati ſunt Teutones. Germani vero longo poſt tempore ab exteris nationibus, Gallis ſcilicet & Italis dicti ſunt. Cujus nominis cauſam arbitror fuiſſe, quod belli tempore tam fraterno animo ſemper partiti ſunt pericula & ſucceſſus, & quod ii qui domi manſerant paſcentes, ruſticanteſque uxores & liberos, pro communi patriæ ſalute militantium alebant; poſt annum qui in bello fuerant revertentes domum vicißim rura colebant, nutriebantque familias, qui in eorum locum exire lege inſtitutoque in Bellum cogebantur: Hæc viciſſitudo & mutua mutatio, cum magna Germanaque fide fiebant, nec autem uſquam Germani fraternique animi magis apparent, quam in prælis, ubi vitæ capitiſque agitur periculum. Hanc cauſam hujus nominis eſſe Idonei ſunt authores. Porro ex nominibus omnibus noviſſimum eſt Germanis; nec multum quòd ſciam ante Chriſtum natum in uſu fuit, quanquam hoc nomen etiam ſit apud T. Livium *Decad. lib.* 6. Julius *quoque* Cæſar *in Commentariis lib.* 3. *tum aliis quibuſdam locis hujus nominis meminit:* & Corn. Tacitus *mentionem hujus nominis facit; Item* Strabo *Geograph. lib.* 7. *Trans Rhenum, inquit, verſus Orientem Germani habitant, gens forma & moribus non prorſus diſſimilis Gallis. A Romanis vero frequentius Teutonici vocati ſunt. Ita ſine dubio vocabulum Germani minus eſt vetuſtum. Quando autem, aut per quem primum ſic appellati ſunt ſcribit Nauclerus ſe neſcire, quanquam vero minus vetus ſit reliquis nominibus, tamen quam vetuſtum ſit, videmus ex Livio; poſt enim Urbem Romam conditam Anno Centeſimo Sexageſimo fuerunt Germani in Italia. Quo tempore Brennus Romam incendit.*

Dat is: Het is waarſchynlijk, gelijk ook by *Johannes Wittenbergienſis* werd geoordeelt, dat gelijk als de Tuytſers haren naam van *Tuiſco* gekregen hebben, ook ſoo de *Almans* van *Manus* de ſoon van *Tuiſco*, haren tweden Koning zyn genomt geworden, gelijk ſy van haren negenden Koning *Teuto*, *Teutons* genomt zijn. De *Germans* hebben eerſt lange daar na van de vremde volken, als de *Gaulen* en *Italen* haren naam gekregen: om dat ſy in den Oorlog ſo broederlijk en getrouwelijk malkanderen byſtonden, en voorſpoed en tegenſpoed, gelijk met malkanderen drongen en deilden, en dat die gene die 't huys gebleven waren met de weyderye en bouwerye, de wijven en kinderen der gener, die hun lijf en leven ten beſte van het Vaderland waagden, onderhielden, en van alle noodſakelijkheid verſorgden. Als naar een jaar Oorlog wederom 't huyswaart keerden, vielen ſy dadelijk aan de Landbouwerye, en verſorgden wederom de huyſhoudens der gener, dewelke in haar plaats op hare beurten ten Oorlog optrokken. Deſe verwiſſeling en verandering geſchiede met een grote trouwe en broederlijke liefde. Want de opregte broederlijke toegenegentheid kan nergens anders beter by blijken als in den Oorlog, waar in des lighaams en levens gevaar valt. Dat dit de oorſaak van deſe naam is, betuygen geloofwaarde Schryvers, en onder alle benamingen

Digitized by Google

is dese de jongste, en en is niet lange voor Kristus (dat ik weet) bekent geweest, alhoewel ook dese naam by *Livium* lib. 6. gevonden werd, ende *Julius Cæsar* lib. 3. als ook op andre plaatsen, dese naam genomt werd, ende *Corn. Tacitus* speekt ook hier van. Ende *Strabo Geograph.* lib. 7. seyd, over de Rhijn Oostwaart op wonen de *Germans*, een volk in gedaante ende ommegang gelijk met den *Gaulen*: dog werden van den Romeinen *Teutones* ofte *Tuytsen* genomt. Soo dat ontwijvelijk het Germanse woord soo oud niet en is. Wanneer, of door wien sy eerst alsoo genomt zijn, schryft *Nauclerus*, dat men niet seker en weet.[a] Dog al hoewel dese naam soo oud niet en is, als de andere, kan men egter uyt het schryven van *Livius* wel af meten, dat hy al vry oud is: want na den Romen bouw CLX. zijn de Germans al in Italien geweest, ten tijde als *Brennus* de Stad Romen aan brand stak.

[h] *Turingers ofte Tungerse*] Van al dese benamingen is dat van de *Germans* de jongste, niet lange voor Kristi geboorte bekent, soo seid Tacitus, *de Morib. Germanor. nomen nuper auditum.* De oudste getuigenis is daar van by *Livius lib. 6. Histor.* daar hy seid dat omtrent hondert ende 't sestig jaar na den Romen bouw, de *Germans* in Italien waren, ten tijde als *Brennus* de Stad *Romen* aan brand stak; by Julius Cæsar *lib. 3. Comment.* en op meer andre plaatsen, is ook de naam van *Germans* bekent, daar uyt men sien kan, dat schoon dit de jongste benaminge is, even wel vry oud is. Wanneer en door wie dese benaminge is ingevoert, en weet men niet seker.

De *Thuringers* willen sommige dat alsoo souden genomt zijn, van haren Afgod *Thur*, die van wonderlijke kragt gehouden wierd, so datter geen magt by de sijne te gelijken was, ende sijn heerschappye boven alle andre strekte. Hy wierd afgebeeld op een verheven troon te sitten, met een scepter en kroon, en boven sijn hooft een ronden cirkel ofte kring van twaalf sterren. Hem wierd toegeschreven de Winden ende Wolken in de lugt te bestieren; sy meenden als hy vergramt was, dat hy den blixem, donder, grote slag-regen en hagel toesond; sie dese figuyre by *Richardus Verstege*, in sijn Bouxken van de Nederlandse oudheid, en mijne korte beschryvinge der Stad Leyden, pag. 250. ende gelijke beschryvinge van den Afgod *Thur*, by *Jacob. Lydius*, in sijn *Belgium Gloriosum.*

Andre menen dat dit oock een nieuwen aangenomen naam soude zijn. Met dat de *Kelten* gelijk als de *Scyten* dikwils van het een op het ander verplaatsende, daar sy dan haar vaste woonste hielden, ook een naam aan namen. Gelijk dat selve Tacitus *d. lib. de Morib. Germanor.* niet duysterlijk te kennen geeft, als hy seid: *Qui primum Rhenum transgressi Gallos expulerint, nunc Tungri nunc Germani vocati sunt, ita Nationis nomen, non gentis evaluisse paulatim: ut omnes primum à victore ob metum, mox à se ipsis invento nomine Germani vocarentur. Dat is:* Die eerst den Rhijn overkomende den *Gallen* verdreven, wierden nu *Tungers*, dan *Germans* genomt. Ende soo is den aangenomen naam voor die van hun eerste afkomst verkoren. Daar uyt sy alle eerst uyt vreese van hand over hand, en daar na door een selfs gevonden naam *Germans* zyn genomt geworden.

[i] *Voor haar Goden eerden*] Van dese drieder-handen Goden dienst betuigd *Julius Cæsar*, die wel 150. jaar eerder als *Tacitus* in dit Land geweest is, in sijn 6. *Bouk van de Franse Oorlogen*, daar hy het onderscheid der Duytse en Franse zeden verhaalt, aldus: *Germani neque Druides habent, qui rebus divinis præsint, neque Sacrificiis student, Deorum numero eos solos ducunt quos cernunt, & quorum opibus aperte juvantur. Solem, Vulcanum, & Lunam. Reliquos ne fama quidem acceperunt. Dat is:* De *Germans* en hebben geen Priesters, die Goddelijken dienst doen, en eeren gene andere Goden, als die des mensen sinnen kennelijk waren, en van dewelke sy baat en hulp konden ontfangen, de Son, de Maan en het Vier; van andere hadden sy geen de minste kennis.

[k] *De Scyten Kelten en Tuitsen*] Dat de *Kelten* en 19
uyt haar de *Tuitse*, uyt den *Hebreen* en *Chaldeen* afkomstig zijn, leert ons het geschil tusschen den *Scyten* en *Ægyptenaren*, hier voor uyt de Wereld beschryvingen van *Justin. lib. 2. cap. 1.* verhaalt. *De Cimmeriorum sive Celtarum Immigratione vide* Strabon. *Geogr. lib. 11. &* Wolgang. Lass. *de migrat. gent. lib. 3.*

[l] *Van de Afkomelingen Japhets*] De eerste be- 20
sitters van Europen, van daar sy haar naar alle gewesten verspreid hebben. De soonen Japhets waren *Gomar*, *Magog*, *Ivan*, en andere. Gomars soonen waren *Ascenas* en *Riphag.* Ivans soonen waren *Tarsis*, *Chitis*, ofte *Itis*, en *Dodanim*, als te sien 1 *Moys.* 10. *verss.* 2, 3, 4, 5. welkers afkomelingen beseten hebben alle de Landen by de Hoge, Noorderse, Westerse, en Middelandse Zee, volgens tuyg van Joseph. *Antiq. lib. 1. cap. 7.* Onder dewelke door aanwas van 't volk de Keltise Landen in Europen in verscheide geslagten en Koningrijken zijn verdeeld geworden.

Soo meent men dat *Riphagh* naar Sarmatien, *Itis* na Italien, en *Dodanim* naar Griekenland, *Tarsis* ofte *Tagus* naar Spanjen, en *Mogog* naar de Noorderse Landen geschikt zijn. Sie Wolfgang. Lass. *de migrat. gent. lib. 1. pag. mihi* 16. Adrian. Schriek, *Origin. Celticar. lib. 1. num.* 31. 36. & 47.

Terwijl dat *Aschenas* vader aller Kelten den wederkant des Rijns behield, daar van Josephus *Antiq. Judaicar. lib. 3. cap. 7.* wil dat de Duytse volken de naam van *Aschanazes* behielden, die by den Grieken *Regines* genomt wierden, daar door *Matth. vander Houven* in sijn handvest Chronijk. *lib. 3. cap.* 4. Rhijnlanders verstaat, die den oever des Rijn- 21
strooms bewoonden, daar van *Ascenburg* in 't Graafschap *Meurs* en *Rhijnberk*, aan den Rhijnstroom gelegen, de Hooft-steden souden geweest zijn. Van dit *Ascenburg*, niet verre van den Rhijn gelegen, vermelt Tacitus *lib. 4. Histor.* dat aldaar de Romeinen haar Winter Legeren hielden. Daar hy ook van spreekt, in *lib. de Moribus Germanorum.* Dat sommige by gelovige om dat het een seer oude Stad was, gewild hebben dat de selve van den dwalenden *Ulisses* in Duitsland overkomende, soude gebouwt zijn.

Van deses *Aschenus* kinderen, en kints kinderen zijn de Keltise Landen nog verder verdeelt geworden, dewelke by Plinius *Histor. lib. 4. cap. 14.* in vijf

vijf Stammen verdeelt, alle onder Duytsland gebragt werden; als zyn de *Vandalen*, die hare woonsten hadden tusſen de hoogte der Alpebergen, en de Riviere den Danau. Daar onder behoorden de *Burgundiones*, dat is: de Duytſe Borgonjons; en onder die de *Almanjers*, dat ſijn de *Zevenbergers*, *Switſers* en *Schwaben*, daar uyt de Borgonjons in Vrankrijk geſproten zyn, dewelke uyt die geweſten in Vrankrijk ſijn overgetrokken.

De twede Stamme waren de *Varini*, dat zyn de Nederſaxers, (andere ſeggen Abarini, dat zyn Palatiners) *Clarini* de Brandenburgers, *Guttones* ofte *Gothen*.

De derde Stamme waren de *Ingævones*, een gedeelte der *Cimbren*, *Tuitſen* en *Chaucen*, dewelke wederom in tween verdeelt werden, *Hoger Chaucen*, daar onder de Bremers, Hamburgers en Lunenburgers, tuſſen de *Elbe* en *Weſer* geſeten, en *Lager Chaucen*, de Ooſt-vrieſen en Overyſelers; daar onder by *Adr. Jun.* de *Goylanders* mede werden begrepen, dog by *Cluverus* en andere tegengeſprooken.

Uyt de vierde Stamme van *Aſchenas* waren de *Iſtævones*, naaſt aan den Rhijn gelegen, daar onder behoorden de *Middelandſe Cimbren*, *Hermonduren*, *Katten* en *Cheruſci* ofte *Thuringers*.

Uyt de vijfde Stamme waren *Peucini* en *Baſterna*, dat zyn de Inwoonders van het *Duyts-Sarmatjen*, omtrent de Grenſen van *Polen*.

[m] *Thanais, de eerſte plaats van Japhets afkomelingen*,] Volgens tuyg van *Adrian. Schriek*, *Origin. Celticar. lib.* 1. *cap.* 24. *en* 30. daar van ſeid hy in *Indic. Geographico*, *Tanais Fluvius Europam & Aſiam dividens*; *apud* Ptolomæum, *apud Tanaim prima fuit ſedes Japigenum poſt primam illam fatalem migrationem ab Euphrate.*

Van deſe verdeling en verplaatſing ſpreekt ook *Tacitus lib. de Moribus Germanor.* Daar hy deſelve de kinderen en Afkomelingen van *Tuiſco* en *Mannus* nomt. *Tuiſtonem Deum terra editum volunt*, *& filium Mannum*, *originem gentis*, *Conditoreſque. Manno tres filios aſſignant*, *e quorum Nominibus proximi Oceano Ingævones*, *Medii Hermenones*, *cæteri Iſtævones vocantur. Quidam autem licentia vetuſtatis plures Deo ortos*, *pluresque genti appellationes*, *Marſos*, Gambrivios, *Suevos*, *Vandalios affirmant*, *eaque vera & antiqua nomina. Dat is:* Sy houden *Tuiſto*, den God der aarden, als uyt de aarde voortgekomen, en Mannum ſijn ſoon, voor den eerſten oorſpronk en voortſetter van hun volk. Sy ſchryven aan *Manno* drie ſoonen toe, waar na de volken omtrent de Ooſt-Zee hare namen ſouden hebben, als zyn eerſt de *Ingævones*, daar men de Denen en Rijderſe door verſtaat, *Herminoners*, dat zyn de Saxenſe ofte Heſſenſe, de andre Duytſers omtrent den Rhijn; *Iſtævoners* genomt. Daar zynder ook dewelke uyt vermetelheid der oudkunde willen ſeggen, datter meer andre van dien God zyn afgekomen, daar van meer andre benamingen zyn voortgekomen, als daar zyn de *Marſiſe*, *Gotmarſen*, de *Gambriviſe Sicambren*, ofte *Gelderſe*, de *Sueviſe*, *Swaben* en *Saxen*, en *Vandaliſe Wenden*, ofte *Gothen*. Alle regte oude namen.

[n] *Tot de Noord-Zee*,] Daarom deſelve ook genomt is geweeſt, de Cimberſe Zee, *Teſte Herodoto lib.* 4. *Strabon. lib.* 1. *Geograph.* ſie Adrian. Schriek, *Origi. Rer. Celticarum lib.* 1. *cap.* 66. *& lib.* 3. *cap.* 32.

Dat deſe alomme voor de oudſte en eerſte beheerſende volken, van de Noord-Zee af, Ooſt, Zuid en Weſt-waart geſwerft hebbende, geheel *Illyricum* ofte *Schlavonien*, *Pannonien*, *Macedonien*, *Teſſalien*, *Tracien*, *Galatien*, *Griekenland* en *Aſien*, tot de Zee *Euxinus*, de Revier *Tanais*, en de Bergen van *Taurus* beſeten hebben, getuygen *Strabo*, *Plinius*, *Pauſanias*, *Plutarchus*, *Juſtinus*, en andre. Vide *Wolfgang. Laſſ. de Aboriginibus lib.* 1. *pag.* 16. Hier van tuygd *Dion Caſſius*, *Hiſtor. Roman. lib.* 39. in de Beſchryving van den Rhijn en de Keltiſe volken, die van ouds de Landen aan beyde ſijden van den Rhijn beſeten hebben, mede aldus: *Rhenus ex Alpibus Germaniæ*, *paulo ſupra Rhetos oritur*, *inde verſus occidentem profluens ad Siniſtram Galliam*, *ejuſque inſulam Germanos dividit*, *tandemque in Oceanum exit. Hic enim limes in hunc uſque diem earum Regionum habetur ab eo tempore quo diverſa nomina adeptæ ſunt. Siquidem antiquitus Populi*, *qui ex utraque parte Rheni habitant*, *Celtæ uno nomine appellati ſunt. Dat is*: Den Rhijn heeft ſijn begin uyt de Appelbergen, boven Switſerland, van daar hy ten Weſten aan de leſter Gallien, en de regter zyde Duytſland verdeelt, en ſoo voort in Zee valt. Dit is de ſcheidinge van die geweſten tot deſen huydigen dag toe, van die tijd af dat de volken byſondre namen ontfangen hebben. Want van ouds, die volken dewelke aan beyde zyden van den Rhijn woonden, met eenen naam Kelten genomt wierden. Hier van ſchrijft ook *Johannes Aventinus*, den voornaamſten onderſoeker der Germanſe oudheid, *lib.* 1. *Annal. Bojor*: *Tuiſco luſtrato longe lateque eo toto tractu*, *qui eſt inter Rhenum*, *& Pontum Euxinum*, *omnem ambitum in regna*, *Toparchias & Tetrarchias diviſit*, *regulis diſtribuit*, *Colonias ubique deduxit*, *regiones habitatoribus opplevit*, *anno regni viceſimo quinto.* Tuiſco de gantſe Land-ſtreeke, tuſſen den Rhijn de Zee Euxinus, ofte ſwarte Zee en den Danau gelegen, wijd en breed om en doorſigtigt hebbende, heeft den gantſen omring van het ſelve, in Koninkrijken, Heerlijkheden en Vier-Vorſteryen verdeelt, aan Koninxkens uytgegeven, en over al woonſten met volk bemant, in 't vijf-en-twintigſte jaar ſijns gebied.

Tot aanwijſinge van den afkomſt, overtogt, voortgang en vermenging der Cimbren, met den Tuytſen, en afkomſt der Duytſen uyt deſelve, dient de navolgende optellinge der Cymberſe Vorſten, en Geſlagten, ſoo die by Wolfgangus Laſſius *uyt alle oude Schryvers ſorgvuldiglijk opgeſogt en by een vergadert is.*

Als ten Iſten.

GOmer, na het ſchryven van *Beroſius*, de ſoon van *Japhet*, ſoons ſoone van *Noach*, naar het verlaten van het Bacterſe land in klein Aſien, is eerſt met *Samothe* en *Tubal* ſijne gebroeders, na de verdelinge der bekende Landen, ſedert de Zundvloed, naar Italien overgeſcheept, en liet voor *Samothes* het gedeelte van den Rhijn tot de Pyreneſe Bergen, en *Tubal* het Ibeerſe en Spaanſe beſit. 22

II. *Aſchenas* de ſoon van *Gomer*, met ſijne broederen *Tagus* en *Italus*, die ook *Kytis* genomt is geworden, hebben haar vaders beſit verdeelt, dat *Aſchenas* het Overrynſe Oeverland bleef behou-

Digitized by Google

den, en ſig met de afkomelingen van *Tuiſco* in Tuytſland vermengde. Daar van de Joden tot huyden deſen dag Duytſland met de naam van *Aſchen* noemen, en heeft Italum, na de Latijnſe en Sabiniſe Landen, en *Tagum* in Hiſpanien geſonden, van den welken de Goud-rievier Tagus ſijn naam gekregen heeft. De twee minder broeders *Ryphæus* en *Dodonæus*, trokken de eene naar Sarmatien, en de ander naar Griekenland.

III. *Cambrivius*, de ſoons ſoon van *Aſchenas*, daar van de naam van Cimbren ofte Cambren, heeft omtrent de tijd van *Abrahams* aſſterven, beſeten en ingenomen de Landſate aan den Gauliſen Rhijn, daar hy meeſt overvloeydt, na de Wereld-ſchepping M. M. C X L V I. voor Kriſtum M. D C C C. X X X V I.

IV. *Galates* de ſoon van *Italus*, dewijl het geſlagte van *Zamotheus* verſtorven was, is van de Druides en Land-prieſters in het Celtiſe Rijk aangenomen: en de Inwoonders van het ſelve Land zyn naar ſijnen naam *Galaten* genomt, die ook volgens tuyg van Joſephus *Gomeriten* genomt zyn geweeſt, hy leefden omtrent het jaar M. M. C C L I. voor Kriſtum M. D C C. X X X I I I.

V. *Geryon* heeft de Keltiberen de Goud-mijnen aangeweſen, en heeft gelijk als *Hercules Alnoan* Duytſland dede, het Rijk met geweld ingenomen. Het eerſte geſlagte van *Gomer* is na den uyttogt uyt Aſien verſturven, omtrent het jaar des Werelds M. M. C C C. X X I. En wierd omtrent die tijd het Rijnſate door mal kander beſeten, ſoo by de afkomelingen van *Tuiſco*, naar *Manum* en *Marſum*, als waren de *Weſtphalers*, de An-zeeſe *Wigewons*, de *Hermionen*, *Vandalen*, *Schwaben* en *Duytſe Tentons*, als by de afkomelingen van *Samothes*, Gomers broeder.

VI. *Helenus* den eerſten Cymberſen Vorſt, de welke naaſt aan den Phrygen geſeten, van een en deſelve tale met haar was. Diemen ſeid dat de *Trojanen* tegen de *Grieken* te hulp kwam, in 't jaar der Wereld-ſchepping M. M. D C C. L X X I V. voor Kriſtum M. C C. V I I I.

VII. *Francus*, Hectors ſoon, dewelke van Trojen verdreven, by den Celtiberen, ſijne Landſluyden voor haren Koning wierd aangenomen. Soo dat van die tijd een dubbel Cymmers Rijk was, het eene in *Aſien*, dat daar na door den *Danauw* verder tot in Europen is uytgebreid. Ende het ander het Weſter-Rijk in Italien en Gallien.

VIII. *Pippijn*, den tweeden Koning der Weſterrijkſe Cymmeren heeft by den Tuſken, Celtiberen en Kelten geregeert, omtrent het Wereld-jaar M. M. D C C C. L. en ſulks voor Kriſtum omtrent M. C. X X X I V.

IX. *Helenus*, de II. dier naam Koning der Ooſterrijkſe Cymbren, over de Landſate van den *Danau*, heeft geleeft omtrent de tijd van *Porſena*, der Hetruſcen Koning, dewelke voor de herſtelling van den verworpenen Roomſen Koning *Tarquinius* tegen de Romeinen den Oorlog opvatte, omtrent het jaar des Werelds M. M. M. C C C C. L X. voor Kriſtum D. X X I V.

X. *Antenor*, de eerſte van dien naam, en de derden Ooſterrijkſen Cimmerſen Koning, omtrent D L. jaar voor Kriſtus Geboorte, van de Gothen en Scyten verwonnen, heeft moeten ruymen, omtrent het jaar M. M. M. D X X. voor Kriſtum C C C C. L X I V.

XI. *Marcomyr*, (betekent een Uytbreyder der Landpalen) is de eerſte geweeſt die ſijn volk, dat onder *Gomer*, *Aſcenas*, *Cambrivius*, *Galaten* en *Kelten*, ſig omtrent den Rhijn verder ter neder geſet hadde, in Duytſland tuſſen den Rhijn en Weſer ter neder geſet heeft, daar onder tegenwoordig *Frieſland*, *Gelderland* en *Weſtphalen* behooren. Men ſeid dat hy over de vier hondert negen-en-tagtig duyſent drie hondert en 't ſeſtig Cimberſe mannen by een bragt, ten tijde dat de Roomſe Wet-tafelen van Athenen gehaalt wierden, het welk geſchiede in 't jaar M. M. M. D. X X V. voor Kriſtum C C C C. L I X.

XII. *Antenor*, den tweeden ſoon van Marcomyr, hem dus omtrent den Rhijn en de Duytſe Zee ter neder geſtelt hebbende, heeft *Cambra* de dogter van den Brittanniſen Koning, als naaſt aan deſe Landen gelegen, ten Huywelijk genomen, wien ten gevalle, als zynde een ſeer wijſe en verſtandige vrouwe, hy ſijn volk, die te vooren Cimbers genomt waren, eenen nieuwen naam heeft gegeven, daar van de Sicambri haren naam gekregen hebben: dit geſchiede ten tijde van *Artaxerſes* Koning der Perſen, en ten tijde als *Hannibal* eerſt in Sicilien was ingevallen, omtrent het jaar M. M. M. D L. voor Kriſtus C C C C. X X X I V.

Volgt de lijſt der Sicamberſe *ofte* Gelderſe Vorſten.

Ten Iſten.

Priamus, Antenors ſoon, uyt de Brittanniſe Cambra, heeft het beſit beginnen te nemen, van de regterſyde des Rhijns, tot in Duytſland; deſe heeft de naam van *Sicambren* ingevoert, en hebben de Landſaten een nieuwe Saxenſe taal genomen, na verloop der Wereld-ſcheppinge M. M. M. D. L X X V. voor Kriſtum C C C C. jaar.

II. *Helenus III.* heeft geleeft omtrent de tijd van Philippus van Macedonien, Alexander de Grotes vader. Heeft omtrent X I X. jaar over de Cimbren ofte Sicambren omtrent den Rhijn geregeert.

III. *Diocles* de ſoon van *Helenus*, heeft ten tijde van Alexander de Groot, omtrent X X I. jaar het Sicamberſe Rijk beheerſt, na de Wereld-ſcheppinge M. M. M. D C. X X V I. voor Kriſtum C C C. L V I I I.

IV. *Helenus IV.* Dioclis ſoon, als hy X I X. jaar geregeert had, wierd hy om zyn ſorgloosheid uyt ſijn Rijk verſtoten, omtrent het jaar M. M. M. D C. L X X V. voor Kriſtum C C C. I X.

V. *Baſanus I.* Helenus broeder, heeft ten tijde dat *Demetrius*, in Macedonien, Lyſimachus in Tracien, en te Romen *M. Claudius Marcellus* en *C. Nautius Rutilius*, Burgermeeſteren, het hoogſte gebied hadden, over den Sicambren aan den Rhijnkant het gebied gehad, en heeft in 't jaar der Scheppinge M. M. M. D C. L X X V I I. voor Kriſtum C C C. V I I. het Kaſteel *Baſanburg* in 't Land van Kleef gebout.

VI. *Baſanus II.* heeft in 't jaar der Scheppinge M. M. M. D C C. X. voor Kriſtum C C. L X X I V. Koning *Tabor* in den ſlag overwonnen, en heeft het Kaſteel *Monthabur* aldaar gebouwt.

VII. *Cle-*

Digitized by Google

VII. *Clodomirus* werd bevonden omtrent XVIII. jaren Sicambrien geregeert te hebben, dog met weinig nut.

VIII. *Nicanor*, Clodomers soon, heeft in 't jaar M. M. M. D C C. XXX. voor Kristum C C. L I V. na dat hy de Gothen, die op de Saxense Grensen kwamen invallen, en Orcadem der Eylandsen Koning in den slag overwonnen hadden, nog XXXIV. jaar in Wester Sicambrien het gebied gehad. Van welke verwinninge men meens dat hy dien Grieksen naam gekregen heeft.

IX. *Marcomirus II.* heeft XXVIII. jaar het Cymberse Rijk beseten, tot den Oorlog die de Romeinen met Perseus den Koning van Macedonien voerden, omtrent het jaar M. M. M. D C C. LXVI. voor Kristum CC. VIII.

X. *Clodius I.* heeft de gevankenis van den Koning Perseus bereikt, en heeft de sijne XI. jaar geregeert.

XI. *Clodomirus II.* heeft over de Sicambren aan den Rhijn, ten tijde van den derden Toscaansen ofte Punisen Oorlog der Romeinen, *XIII. jaren* geregeert, *omtrent het jaar* M. M. M. D C C C. X. voor *Kristum* C. LXIV.

XII. *Meradacus* den *I.* dier naam, heeft aldaar den tijd van XX. jaar het gebied gehad, en na dat de Cimbren, om de hooge Watervloeden den Rhijn hebben moeten verlaten, heeft hy nog VIII. jaar in de Hertzen Walden, omtrent *Wirteberg*, over de Sicambren en Cimbren geregeert, want sy hebben den Rhijn omtrent het jaar M. M. M. D C C C. XL. verlaten, voor Kristum C. XXXVIII.

XIII. *Bolo* de *I.* anders *Baleus*, heeft de Cimbren uyt de Hertzen Walden, daar sy van de Boyen uyt verdreven wierden, in Beyeren den Danauw overgebragt, van waar sy hun naar Italien begevende, zyn van de Veld-Oversten *Scaurus*, *Syllanus* en *Papirius* gestut, dog naderhand den Slag tegens den Romeinen gewonnen, en den gevangen Scaurum doorsteeken, in 't jaar M. M. M. D C C C. L X. voor Christum C X X I V.

XIV. *Meradacus* de *II.* is door hulp van de Tuytsers over de Alpenbergen, door Beyeren en het Over-Bergsland, met den Cimbren in Italien gevallen, daar sy met veele duysenden van *Cajus Marius* en *L. Catulus*, des Werelds M. M. M. D C C C. L X I V. voor Kristum C X X. geslagen zyn.

XV. *Cassander*, *Meradacus* navolger, heeft de Cimbren wederom in Duytsland gebragt, dien hy tegens den overval van Borbistar, der Gothen Koning met hulp van de Saxers en Thuringers beschermde, omtrent het jaar M. M. M. D C C C. L X I X. voor Kristum C X V.

XVI. Men seid ook van een Overste *Sicamber*, de broeder van *Cassander*.

XVII. *Autharius*, om sig jegens de Romeinen te wreeken, heeft de Stad *Mentz* aan den Rhijn, een sate der Romeinen, met verraad ingenomen en verwoest. Dog eintelijk van den Romeinen door bystand der Gallen overwonnen, na dat hy omtrent den Rhijn met de sijnen geseten had, tot na de Wereld-scheppinge M. M. M. D C C C C. X X. voor Kristum L X I V.

Henricus Mutius German. *Chronic. lib.* I. volgende het schryven van *Nauclerus* en *Berosus*, brengt de Duytse volken ook tot *Tuisco*; de soon van Noach, die wederom een soon had *Mannus* genomt, die sy dese voortteelinge geven: *Mannus* teelde *Ingevon*, liet na *Istavon*, van dewelke *Hermion* is voortgekomen, van *Hermion Marsus*, en van *Marsus Gambrivius*; van dewelke *Suevus* is voortgekomen, vader van *Vandalus*, en soo voort. *Berosus*, een schryver dewelke by de Persen geloofwaardig geagt is, en by den Joodsen Joseph dikwils vermaant werd, verhaalt, dat omtrent hondert jaar na de Zundvloet de Stad Babel is beginnen te bouwen. En dat omtrent die tijd *Noach* sijn soon *Tuisco* in Europen heeft versonden, en hem het besit heeft gegeven van den *Danauw* af tot den Rhijn toe. Den selven *Berosus* verhaalt nog, dat in het vierde jaar van *Ninus* Koning der Assiriers, Tuisco, de Duytsen omtrent den Rhijn geseten, hare wetten en instellingen heeft verbetert, en in goede ordre gebragt, sulks dat Tuisco den I. Koning der Germans geweest is.

II. Koning der Germans ofte Duytsen was *Mannus* de soon van Tuisco, die in 't seste jaar van *Semiramis* Koninginne der Assiriers, het Germanse Rijk aan nam.

III. Koning der Germans was *Ingevo*, de soon van Mannus, ten tijde van den jongen Ninus.

IV. Koning was *Hermio*, ten tijde van Aralus den sevenden Assiriser Koning.

V. Duytser Koning was *Marsus*, ten tijde *Baals* den agsten Assirier Koning.

VI. Was *Gambrivius*, ten tijde des Konings *Belach*. Den welken *Annius* verhaalt, dat den eersten gekroonden Germansen Koning soude zyn geweest.

VII. Koning was *Suevus*, als Baal den XI. Koning van Assirien het Babylonise Rijk aanvaarde, daar van de Sweden haren naam voeren; dese seidmen dat den Stad *Surich* in Switserland soude gebouwt hebben.

VIII. Was *Vandalus*, ten tijde van Altada den XII. Assiriser Koning.

IX. Koning der Germannen was *Teuto*, ten tijde van Mannitus den XIII. Babylonise Koning, daar van de Germans Teutones, Tuytsen zyn genomt geworden.

X. Was *Hercules*, ten tijde van Macaleus de XIV. Koning van Babylonien, dewelke een dapper kloek en sterk man, als hy ten strijde soude gaan met lofgesangen vereert wierd; volgens schryven van *Tacitus*.

Tot hier toe van de Germanse Koningen, daar van *Tacitus de Moribus Germanorum* gewag maakt.

o *Tot in Vlaanderen en Braband,*] Soo vindmen dat de *Cymbren* ook in *Vlaanderen* en *Braband* haar ter neder geset hebben, volgens tuyg van Jacobus Meyerus, *Annal. Fland. lib.* I. *A Ruttenis Saxonum aut Cymbrorum Natione, à quibus memoriam esse invenio Flandriam antiquitus Ruttheniam esse dictam. Cymbros autem per longam aetatem eadem loca tenuisse memorantur.* Daar hy ook *ex Hieronimo in Epistola ad Gerontium* bybrengt, *Teutones simul ex Germania & Gallia littoribus esse progressos, sic enim Gens Teutonum ex ultimis Galliæ, Oceani atque Germaniæ, profecta littoribus omnem Galliam inundavit; quæ quidem verba* (vougd hy daar by) *comprobare videntur* 2 5

dentur opinionem eorum, qui Cymbrorum aut Teutonum nomine omnes Oceani accolas ab ultimis & avitis Cimbrorum sedibus ad usque littus Flandricum intelligi volunt. Dat is: Van de Bovelandse Ruttens, een Saxens en Cimbers volk, van dewelke ik gedenkschriften vinde, dat Vlaanderen Ruttenia, nu Rovergne ie genomt geweest; want het werd daar voor gehouden, dat de Cymbers over veele eeuwen deselve plaatsen bewoont hebben; daar toe hy de plaatse van Hieronimus in den brief aan Gerontio geschreven by brengt, dat de Duytsen uyt de uyterste Grensen van Germanien en Gallien zyn voort afgekomen. Want soo heeft het Tuytse volk, seid hy, uyt de uyterste Landpalen van Gallien, Germanien, en de Zeekant af komende, het gants Gallien beset en ingenomen; welke woorden, voegt hy daar by, het gevoelen van die geene voor goed keuren, dewelke meinen dat onder den naam van Cymberse en Tuytse, alle de Anzeese volken van de oude Grensen van de Cymberse zate tot Vlaanderen toe te verstaan zyn.

23 p *In Hoog en Nederduytsland,*] Hier volgt een optellinge van de voornaamste Landen en Plaatsen in Hoog en Nederduytsland gelegen, dewelke soo seer by haar enkele benamingen niet bekent en zyn, daarom wy nodig geagt hebben, daar van een korte Beschryvinge by te doen. De Cymbren en Kelten van boven den Rhijn langs af komende, hebben hare Landsate in tween verdeelt, noemende 't selve *Hoog* en *Nederduytsland*, ofte eerste en tweede Duytsland; Sulk ook by *Ammian Marcellin.* mede betuygd werd, *lib. Gestar. cap. XV. Temporibus, inquit, priscis, quum laterent hæ partes ut Barbaræ, tripartitæ fuisse creduntur in Celtas, Aquitanias, & Belgas, eosdemque Gallos divisæ, lingua, institutis, legibusque discrepantes. Dat is:* In de oude tijden, als dese Landen wild en woest lagen, meentmen dat deselve in drien verdeelt zyn geweest, in Keltise, Aquitanise en Belgise Landen, dewelke van den anderen in taal, inborst, en Landwetten verschilden. *Matijs vander Hoeven* in zyn *Handvest-Chronijk, het 3. Boek, het 7. Deel*, schrijft dat het tweede Duytsland toegeëygent werd, *Tongeren* over de *Maas* en den *Demer*, *Tongerlo* in de *Kempen*, *Turnhout* in *Braband*, *Thuringer Veer*, dat is, Ter-Veer in Walcheren, *Thuringer Tol*, ter Tholen, *Thuringer Goes*, het Land vander Goes, *Thuringer Leus*, ter Neus in Vlaanderen, en de verdere rijken, der Tungeren, van Keulen tot aan de Noort-Zee, als *Duysburg*, Batavodurum *Wijk te Duyrstede*, *Thurdregt*, Dordregt, *Ter-Goude* en andere. Daar van schrijft Dion Kassius, *Histor. lib.* 39. mede aldus. *Antiquitus populi, qui ex utraque parte Rheni habitabant, Celtæ uno nomine appellati sunt*, & lib. 53. *Celtæ quidem quos Germanos vocamus, quum omnem Celticum regionem, quæ ad Rhenum est, occupassent, effecerunt ut ea Germania vocaretur. Superior, quæ Rheni fontibus propior est, & interior, quæ ab hac usque ad Oceanum Brittannicum se extendit. Dat is:* Van ouds wierden die geene, die van beyde zyden den Rhijn bewoonden, met eenen naam Kelten genomt. De Kelten die wy Duytse noemen, het geheele Keltise Land, langs den Rhijn beslagen hebbende, hebben 't selve Duytsland genomt, Hoogduytsland, het geen den oorsprong des Rhijns naast leyd, en Nederduytsland, het geen sig van daar tot de Brittise Zee uytstrekt.

9 *Onder het Hoogduytsland* Sclavonien,] *Schlavonien* werd ook *Illyrien* genomt, by den Duytsen *Windenland*, een wijd en sijd Landschap, in de mond van de Adriatise Zee, tegen Italien over gelegen, het welke by de Land-beschryvers niet op eenerley wijse bepaald en werd. By *Plinius* werd het tussen de Rivieren Arsia, (daar Italien scheid) en *Titius*, anders *Variecha* ofte *Polischa* genomt, bepaalt. *Ptolemæus* strekt het uyt van *Histrien* op het scheid van *Italien* en *Dalmatien* gelegen, Germ. *Heisterich*, tot aan de Grensen van *Macedonien*, ten Zuiden tegens *Pannonien* en *Mesien*; *Strabo Geograph. lib. 7.* bepaalt het selve mede tegens *Macedonien* en *Thracien*, *Pomponius Mela* en *Dionisius Alexandrinus*, schryven het selve de gantse Hadriatise Kust toe, van het *Tergestijnse* Gebergte, aan de kolk van de *Adriatise Zee*, tot aan de *Ceraunise* Bergen van *Italien* en *Cicilien*, dewelke van het selve volk tot aan den *Danauw* toe bewoont werden. *Appianus Alexandrinus* strekt het selve op het wijdste en breedste uyt, en *Sextus Rufus* die ten tijde van den Kaisar *Valentinianus* geleeft heeft, verdeelt het selve in seventien Landschappen ofte Provincien; als, de twee *Norise*, de twee *Pannonise Valerien*, daar van de Hoofstad *Valeria* van des Kaisars *Diocletiani* dogter, soo men seid, alsoo genomt werd, tegen *Pannonien* aangelegen. *Savien*, het welk ook *Riparien* genomt werd, German. *Windischland*, *Dalmatien*, *Masien*, beyde de *Dacien*, *Macedonien*, *Thessalien*, *Achajen*, *Prævalis*, tussen *Epidam* en *Dalmatien* gelegen, en het Eyland *Creten*.

De voornaemste Steden in Schlavoien gelegen zyn, *Zegna*, *Sadera*, *Spalatum* en *Salena*, de Koopstap *Salone*, *Tran*, *Raguse*.

De doorvloeyende Rivieren zyn *Dravus*, den *Dra* en *Savus*, anders de *Sawe*, dewelke in den *Danauw* invallen, en van deselve werden ontfangen, met welke Rivieren Philippus Cluver: *Geograph. introd. lib. 4. cap. 3.* het Schlavonien besluyt, strekkende van den *Dra* tot aan de *Adriatise Zee*, *Schlavonia nomine, inquit, vulgo confusis Pannoniæ Illyricique limitibus accipitur quicquid terrarum à Dravo amne; ad Adriaticum mare protenditur.*

Het regte Schlavonien is eygentlijk het geene tussen beyde de Rivieren de *Dra* en *Sawe* gelegen is, strekkende ten Oosten tegens den *Danauw*, en ten Westen tegens *Stirien* aan.

De Schlavonise taal is by na een algemeene taal, onder de rondom gelegen volken. Want deselve werd gebruykt by die van *Dalmatien* en *Kroatien*, by de *Moraviers*, *Bohemers*, *Lusatiers*, *Silesiers*, *Polen*, *Littauwers*, *Russen*, *Bulgaren* en omstreekse volken, tot aan *Constantinople* toe. Sulks dat ook de Turken haarluyder taal gebruyken.

Croatien,] Anders *Krowaten* genomt, *Germ. Crabaten*. Werd by de sommige voor het oud *Liburnien* genomen, by andere voor *Pannonien*, en wederom by andere voor een Landschap van *Lyburnien* en *Valerien* afgedeelt. Strekt sig ten Noorden van het regte Schlavonien, daar van het door de tussenbeyde lopende *Sauwe* werd afgesondert, ten Westen het Markgraafschap *Vinidien*, *Carniolen* en *Histrien*, ten Zuyden de *Adriatise Zee-kolk*, en ten Oosten *Bossenen*, German. *Bossen* en *Wossen*.

De voornaamste Steden in Croatien zyn *Pflaum*, een

Digitized by Google

een Stad niet verre van het Istrise, *S. Veit am Pflaum.* En de Hooftstad *Bigthon.* De Anzeese Steden zyn *Wacha, Turnauw, Modrisch* en *Bucau, Sisek, Castrobiten Tzernich, Petrin,* en meer andere.

Sevenbergen] also genomt, van de seven hoge bergen in deselve gelegen, soo andre menen van de seven voorname Steden van het selve Landschap: Anders *Transylvanien* genomt, een gedeelte van *Ungarien.*

De Hoofstad van *Sevenbergen* is *Hermanstad,* een sterke Stad in de vlackte gelegen, met dobbele wallen en diepe graften voorsien.

Daar aan volgt *Brassou,* een seer gelegen handel-plaats op Turkyen, tussen het gebergte in gelegen, met goede wallen en graften voorsien, heeft buyten dien drie voorsteden, daar van de eene by den *Bulgaren,* de ander by de *Ungaren,* en de derde by de *Saxense* boeren bewoont werd, by na door elke wijk van de Stad komt een beeke van 't gebergte nedervallende doorlopen, dewelke met een seer soet en aangenaam ruysschen gestadig afloopt.

Mozen Stad, in de vlakte der Valleyen gelegen, heeft aan beyde zijden seer vrugtbare Wijnbergen, ende door het midden van de Stad loopt een Rivier, *Mozen* genomt, het welk ten zuyden van de Stad afdalende, in de Riviere *Zama* valt, waar omtrent de Roduenser Goudmijnen gelegen sijn.

Segeswaard, anders *Schersburch,* ten delen boven, en ten delen in 't hangen van een berg gelegen, daar deselve Rivier voor by loopt.

Midwisch, in 't midden van Zevenbergen gelegen, seer vrugtbaar van goeden en sterken wijn. *Millenbach,* in een seer lage valeye gelegen, wel doortimmert, en rondom met goede visserye voorsien, dewelke de Hooft-stad der *Saxers* plag te wesen, daar omtrent *Wijntz, Barborek,* en *Colosward,* gelegen sijn.

Buyten dese seven Hooft-steden, is de oude Bisschoplijke Stad *Weyssenburg,* by den Ungaren *Gulafeirwar* genomt, daar voor enige jaren het Princen Hof wierd gehouden, is wel vijf mijlen in 't ronde groot, heeft in 't ooften de Rivier *Marisium* Maros, *Germanis* Marisch, in 't westen het gesigt van een seer schone vlakte, dewelke hem tot het gebergte van St. *Michiel* uytstrekt.

Sevenbergen heeft twee doorvloeyende Rivieren, *Marisium* ofte *Maros,* een goud-dragende Riviere, komende uyt het hoge gebergte omtrent *Moldavien,* en loopt door *Dacien,* en *Tisscken,* tot in den *Danauw;* in dese Riviere plagten de Zoutpannen, van den Koning van Ungarien te leggen. De twede Riviere, is het goud-dragende *Zamos,* niet verre van de Rivier *Chrysus,* tussen de Dacise bergen door lopende, voor by de Bisschoppelijke sterkte *Gywla,* zuidwaarts op, en voort oostwaart, met een matig bevaarbaar water, daar door het Konings Sout, scheepwaart naar Hungarien gevoerdt werd.

Sevenbergen, werden by drieder hande volken bewoont, een weinig van manieren, leven, en wetten onderscheiden. Als sijn de *Saxers, Ciculise Sevenbergers,* en *Ungeren,* daar van elk sijn bysonder en verdeelt gebied heeft.

Hungarien,] het welk sijn naam heeft van de *Hunnen* en *Hungaren,* oorspronkelijk uyt den *Scyten,* die dit land van ouds beseten hebben, begrijpt in sig by na geheel Pannonien, en het land der *Jazigen* en *Dacen,* over den *Danauw,* heeft tot lendenen, besuyden de Rivier de *Sauwe,* met dewelke het van *Croatien,* en *Servien* werd afgescheiden, in 't Noorden *Polonien* en *Russen,* met den berg *Carpe* bepaalt, ten Westen *Oostenrijk, Moravien* en *Styrien,* ten Ooften *Mysien,* nu *Rhetien* genomt. Een seer vrugtbaar land, so overvloedig van Schapen en Runderen, dat sy met hun vee in een seer groot getal Duytsland en Italien spijsigen. Het wilde vee en edel gevogelte is daar mede seer gemeen, en overvloedig, als sijn *hasen, damen, bokken, geyten, harten, wolven, beeren,* ende onder 't gevogelte, sijn daar gemeen en in overvloet *perdrijsen, phasanten, quartels,* en wat des meer is. Dit land is eerst beseten, by die van *Pannonien,* daar na by de *Goten,* dewelke van den *Hunnen,* uyt haar land verjaagt waren. Ende na dese by den *Hunnen,* onder het gebied van haren Vorst *Attila.* Naar welkers dood heeft *Carolus Magnus* deselve onder sijn gebied gebragt; in 't jaar D.CCCC. hebben de *Hungaren* uyt *Scytien* overkomende, dese landen in genomen, onder het gebied van den Kaisar *Arnulphus.* Den eesten Koning der Hungaren was *Stephanus,* by genaamt de Heilige, om dat hy een Voorstander was van den Christelijken Godsdienst, ende hem sijn gevolgt *Petrus* sijnen neve, *Andreas, Bela, Salomon, Geysa, Ladislaus, Almus, Stephanus II. Bela* den blinde, *Geysa II. Stephanus* de derde, *Bela* III. *Emericus, Ladislaus, de II.* en soo voort vervolgens tot den jegenwoordigen *Leopoldus* Rooms Keiser.

Ooften-Rijk,] eertijds het *Over-Pannonien,* so sommige willen van den ooften wind, dewelke aldaar veel wayt, also genomt. Dog het waarschijnlijkste is, dat het van de bepalinge, en onderscheid van het *Oostenrijk* en *Westerrijk,* by de oude Franken also genomt en onderscheiden is. Ooftenrijk heeft ten ooften *Hungarien,* ten zuyden het *Syrise* gebergte, ten westen *Beyeren,* en ten noorden *Moravien,* en de Rivier *Tey.* Een seer vrugtbare landsdouwe, het welk sig selven voet, en met weinig kosten en moeyten is te bebouwen. Geeft een kostelijken en sterken wijn. Eenigen tijd lang hebben de Graven van *Rabenberg,* het gebied over dese landen gehad. Na dewelke den Kaisar *Rudolph van Habsburg,* die in 't jaar M.CC.LXXX. Kaiser wierd, 't selve onder sijn gebied gebragt heeft. Ende *Fredrik de II.* heeft het selve tot een Rijk gemaakt. De Hooftstad van Ooftenrijk is *Weenen,* daar de Keiser nog jegenwoordig sijn Hof houd.

Moravien] heeft sijn naam van de Rivier *Morauw,* dewelke daar door loopt. Dit Landschap is van ouds, by den *Marcomannen* beseten. Van drie sijden werd het door het gebergte, bossen en rivieren bepaalt, ooftwaarts van *Hungarien,* ten westen van *Bohemen,* en ten ooften van *Silesien,* ten zuyden naar Ooftenrijk is het vlak land, en werd van het selve, ten dele met de riviere *Tays,* ten delen met een slegt waterken afgescheiden. Is seer vrugtbaar van koorn en graan-gewas, ende van goeden wijn, daar wast ook veel saffraan, wierook, en myrrhe.

Is van ouds, met de naam van een Rijk bekent geweest,

geweest, en heeft sijne Koningen gehad, dewelke het gebied hadden over gants *Bohemen* en *Polen*, een groot, en wijd, en zyd Rijk. In 't jaar D. CCCC. besat *Zuantocopius Moravien*, *Bohemen*, *Silesien* en *Polen*, na den welken *Bohemen*, *Polen* en *Silesien* haare bysondere Vorsten gehad hebben. En is het *Moravien* van minder voorspoet en geluk, als eertijds hare Hertogen en Mark-graven onderwurpen geworden.

Silesien,] Strekt sig ten Noorden en Oosten tot aan het Poolse Rijk, ten Zuyden *Moravien* en het *Hertsen-wald*, ten Westen *Lusatien* en *Bohemen*; heeft op verscheide plaatsen Goud, Silver, Lood en Iser-mijnen, heeft tot een Hooft-stad *Breslouw*, ten tijden van *Mistaus* Koning van Polen, omtrent het jaar D. CCCC. gestigt. Begrijpt XV. Graafschappen, en drie Baronnien. Heeft een Bisdom, daar *Nissa* den setel-stoel van is; het hoger Geregt werd tot *Vratislavien* gehouden.

Bohemen,] Alsoo genomt van het *Hertsinia Sylva*, en Hertsen-wald, van het Hoogduyts woord *Baum*, by ons *Boom*. Andre seggen dat sy van de *Boyen*, dewelke 't selve Land bewoont hebben, alsoo souden genomt zyn, dewelke mede van het woord *Bois*, dat houd betekent, afkomt. Strekt sig van 't Oosten tot de *Marcomannen* en *Quaden*, van 't Westen tot de Noortse Landen, en het Zuyder gedeelte begrijpt een gedeelte van het *Oosterrijk*, is rondsom met de Hertsen-walden beset, het gebied bestond eersten onder hare Hertogen.

Den eersten was *Zechus*, dewelke uyt Cratien overkomende, den eersten aanleyder en bestierder van het *Bohemise* volk geweest is, naar hem waren *Crocus*, *Primislaus Nimislaus*, *Muata Vrislaus*, *Necla Nostericus Borsinous*, tot dat in 't jaar DCCC.VI. het selve tot een Rijk is opgeregt, als wanneer op den Rigtsdag tot *Mentz*, *Vratislaus* van Keiser *Hendrik* de IV. tot den I. Koning van *Bohemen* verkoren wierd.

De Hooft-stad van *Bohemen*, is de vermaarde Stad *Prage*. Hier onder behoren XXXII. Graafschappen, daar onder het Burg-graafschap *Parlstein*, daar de kroon van het Rijk bewaard werd.

Beyeren,] Het Pals-graafschap *Beyeren* werd in tween verdeelt, in de Over- en Neder-*Paltz*, aan d'een en aan d'ander zyde van den *Danauw* gelegen. Den Over-Beyer *Paltz* werd gemeenlijk *Noortgouw* genomt; *Gouwe* beduyd in 't Duyts *Aarde* en *Land*, gelijk ofmen seide het *Noorderland*, den Over *Paltz* genomt, in onderscheid van den Neder-*Paltz*, aan den Rhijn gelegen; het eygentlijk *Beyeren*, te vorens *Noricum* genomt, leid in 't Oosten tegens *Pannonien*, ten Westen *Sweden*, ten Zuyden *Italien*, en ten Noorden den *Danauw*; in dit Landschap zyn ook verscheide Metalmijnen, en voornamentlijk van goed yzer, het welk in het gewest van *Noortgouw* in overvloed werd gegraven, en een groote schat voor het Land opbrengt.

Van de Neder-*Beyeren* is *Nurenburg* de Hooftstad, een groote en schone Stad, vermaart van het kunstig Handwerk dat aldaar gemaakt, en in alle Landen gesonden en verhandelt werd, een van de grootste Steden in Duytsland, hebbende C. XXVIII. bequame Straten, XI. steene Bruggens daar mede men van d'een zyde tot d'ander zyde van de Stad overgaat, heeft CXVI. schone Water-putten, en XII. springende Fonteinen.

Brunswijk,] Van desselfs Hooft-stad *Brunswijk* also genomt, strekt sig wijd en breed van *Maagdenburg* en *Halberstad*, en van de *Hersen-walden* tot de *Elbe* toe. In 't jaar M. CC. XXX. heeft Keiser *Frederik* dit Landschap tot een Hertogdom gemaakt, en heeft *Otto* Heere van *Brunswijk* en *Lunenburg* tot Hertog over het selve Landschap gemaakt, en met de wapenen die sijn groot-vader in Engeland verkregen had, begiftigt. De Stad *Brunswijk* is in 't jaar D. CCC. LXI. by *Bruno* en *Theodoricus* gebroeders soonen van *Ludolph* Hertog van *Saxen*, gestigt en gebouwt, volgens het schryven van *Hermannus*, van welken *Bruno* de Stad en Hertogdom *Brunswijk*, gelijk als *Bruno-Stad* gesegt, sijnen naam heeft, want *Wijk* in de Saxise taal een Stad betekent.

Lunenburg,] De Stad *Lunenburg* is de Hooftstad van het Hertogdom van de Riviere *Almenou*, van ouds *Luno* ofte *Lunouw* also genomt, welke Stad met een Zout Riviere voorsien, daar door wel-vaart, en in den Zout-handel op *Hamburg* en andre plaatsen vermaart is. Welk Landschap tussen *Brunswijk* en *Lauwenburg*, ten Oosten van het stift *Bremen* gelegen is.

Mekelenburg,] daar de Rivieren *Warne* en *Rekenitz* midden door lopen, in 't Oosten tegens *Pomeren*, en in 't Westen tegens de Rivier de *Elve* uytgestrekt, van Zuids *Marken*, en van Nooden de *Baltise* ofte *Oost-zee*, tussen *Pomeren* en *Brandenburg* gelegen; daar van het vermaarde *Rostok* de Hooftstad is, op de Rivier *Warn* gelegen; de gemeene Steden zyn, *Malkijn*, *Loytz*, *Eingen*, *Kamp*, en *Ter-Lage*, *Damgard* en *Bart*, aan de Rivier *Rekenits* gelegen, *Helden*, *Kropelijn*, *Sernenburg*, *Perkeveen*, *Wartemund*, *Wismar*, *Holonits*, *Tersouw*, *Kissin*, *Schwerin*, *Lutzouw*.

Pomeren,] In de Wandalise taal *Pamortzi* genaamt, is een Hertogdom aan de Baltise Zee gelegen, strekt sig in de lengte van *Holsatien* af, tot *Livonien* toe; dit Landschap heeft zyn eygen en ingeboren Heeren gehad; zyn noyt overwonnen, of uyt haar Land verjaagd; behalven de gemeene, begrijpt het dese voorname Steden, als de vermaarde Koop-stad *Stettijn*, aan de Rivier de *Vider* gelegen, door den wolkoop-handel vermaart, *Grijpswald*, *Julijn* der Vandalen handel Stad, *Straalsund* aan de Baltise Zee, dat eertijds sijn eygen Heer gehad heeft, en *Winet* eertijds een vermaarde Zeestad, dog door den overval der Denen by tijde van den Koning *Koenraad*, ter neder geworpen, en gants bedorven, en onder de gemeene Steden zyn *Neugard*, *Lemburg*, *Stargard*, *Pergrad*, *Camenes*, *Publijn*, *Grisenberg* en de Zee-Steden *Kolberg*, *Camijn*, *Collijn*, *Sande*, *Pukke*, *Revecol*, *Lovensberg* en *Hechel*.

Hessen,] Het Land-graafschap van *Hessen*, also genomt van de *Katten* ofte *Hessen*, dewelke dese Landen beseten hebben, eer dat sy in *Batavien* overquamen, heeft in 't Oosten *Thuringers*, in 't Zuyden *Frankenland*, komt in 't Westen tegens *Westphalen*, en in 't Oosten tegens *Brunswijk*; is overvloedig van vee, en heeft een goede jagt van herten, en ander wildt, heeft ook metalen van kooper en loodt, en verscheide Sout-rivierkens. De twee voornaamste Steden van het selve Landschap zyn *Marpurg* en *Kasselt*, *Marpurg* also genomt

Digitized by Google

nomt van *Marcomirus*, een Vorst der *Franken*, en *Kasselt*, als een Kasteel en sterkte; heeft de doorlopende Rivieren *Luppe*, *Weser* en *Roer*, den *Eder*, en de *Lone*, het gebergte *Melibok*, *Kesselburg* en *Geyn*, en een groote gedeelte van het *Hercynia Sylva*, en *Hertzen-walden*.

Wittenberg, ofte *Wirtenberg*, also genomt van de Stad *Wirtenberg*, in 't midden van het selve Landschap gelegen. Is gelegen in het opper-gedeelte van het hoge Duytsland, langs den Oever van de Rivier de *Nekker*. Heeft ten Oosten de *Sweden*, *Vandalen* en *Nooren*, ten Westen de *Paltz*, en het Mark-graafschap van *Brandenburg*, ten Zuyden het Gebergte van *Arbonen*, ten Noorden de *Franken* en het *Ottenbos*, heeft verscheide silver-mijnen, omtrent de Stad *Wildberg*, en men seid dat de selve Stad op Koperbergen gebouwt is. Begrijpt veel en by na ontallijke vlekken; daar van de voornaamste zyn *Wurtenburg*, *Wiltberg*, *Tubing*, *Stutgard* en *Rutling*, alle omtrent de Rivier de *Nekker* gelegen, en de Land-steden *Nirting*, *Kirchen*, *Heilbron*, *Lauffen*, *Pinikheim*.

Brandenburg,] Het Mark-graafschap van *Brandenburg*, *is eertijds by de Vandalen* bewoont geweest. Heeft zyn naam van de Hooft-stad, eertijds *Brennenburg* genomt, nu *Brandenburg*; in 't Westen sluyt het sig tegens de Grensen van *Saxen*, en de geweesten van *Masien* en *Megalopen*, ten Noorden strekt het sig tot *Stettin*, *Pomeren* en *Mekkelenburg*, ten Oosten *Polen* en *Silesien*, ten Zuyden *Bohemen*, *Lusatien* en *Moravien*; werd verdeelt in *Onder-mark*, *Middel-mark*, *Nieuw-mark* en *Ukermark*; *Onder-mark* heeft goed vrugtbaar Land, en brengt goeden wijn en verscheide gesteenten voort, als *Corallinen*, *Ætiten*, *Sciten*, en meer andere.

Onder-mark strekt sig van de *Lunenburgse* wildernissen tot de *Elbe* toe, en begrijpt de Steden *Tanger*, en *Tangermond* aan de *Elbe*, *Linerhorst*, *Boesleben*, *Gardeleben*, *Steindal*, *Osterburg*, *Werben*, *Sehausen*, *Arnburg* aan de *Elbe*, *Bosteren*, *Bukke*, *Kalbe*, *Mesling*, anders *Letsoling*, *Wusterhausen* en *Wirtenberg*.

Middel-mark,] Heeft zyn begin van de *Elbe*, tot den *Oder* en *Spre*. Daar van de Hooststad is *Brandenburg*, aan de Rivier de *Havel* gelegen, het welk men meent dat by *Brennus* den Vorst der *Franken* gebouwt, en van ouds *Brennenburg* soude genomt zyn; andere seggen dat van *Brando*, de soon van *Marcomirus*, Koning der *Franken*, (dewelke omtrent C. XL. jaar naar Kristum dit Land heeft ingenomen) wel eer met vele Kaiserlijke voor regten begifigt, en voor de sterkste plaats gehouden is, daar van tot een teeken in het nieuwer gedeelte van de Stad een beeld vertoont werd, met een groot swaard in de hand, dat van de Ingesetenen den *Roeland* genomt werd. De andregroote Steden zyn *Ratenaw*, mede aan den *Havel* gelegen, *Spandauw*, met sijne sterkte aan de *Sprée*, *Koln* en *Berlijn*, aan wedersijden van de *Sprée*, alwaar, (te weten te *Berlijn*,) jegenwoordig het Hof van den Hertog werd gehouden, hier onder behoort ook de vermaarde Koopstad *Frankfurt*, dewelke geseid werd in 't jaar M. CC. LIII. by *Gedin van Hertzberg*, door last en toedoen van *Jan* I. Mark-graaf van *Brandenburg* gebout te zyn. De minder Steden van het *Middel-mark* zyn *Breitsen*, anders *Fiden* genomt, *Belitz*, *Berauw*, *Cel*, *Mittenwald*, *Monigberg*, *Pisental*, *Blomberg*, *Botzouw*, met de sterkte daar de Tempeliers haar plagten te onthouden, *Friwald*, *Olderoberg*, anders *Aderburg*, daar den Mark-graaf de II. een sterkte in 't midde van de Rivier den *Oder* tot een Tolhuys gebouwt heeft, *Frisach*, *Gereswald*, *Grimoutz*, *Gruncheiden*, *Grunewal* en *Koppenhik*, *Lichem*, *Parstain*, *Bernovich*, *Zossen*, *Wruzen*, *Zelouw*, en meer andere.

Nieuw-mark,] Werd van het Middel-mark door de Rivier de *Oder* afgescheiden, omtrent daar het water van de Warte tot de selve Riviere toevloeyt, de Hooft-stad van dit Nieuw-mark is *Gostrin*, het welk by *Johan* de soon van *Joachim* herbouwt en met groote kosten versterkt tot een Vorsten-stad gehouden is. De andre Steden zyn *Landsberg*, aan de *Warte*, *Regensberg*, *Bernstein* en *Bernwald*, *Bernwijk*, *Nieuw-berlijn*, *Arnswald*, *Thame*, *Soldin*, *Furstenfeld*, *Bramburg*, *Driesen*, *Falkenburg*, aan de *Pomerse* Grensen gelegen, *Kartauw*, *Lepen*, *Morin*, *Schiffelbeen*, *Osemond*, *Sconsstics*, *Woldenberg*, *Zeden*, *Zandok*.

Ukermark,] Van de Rivier de *Uker* also genomt, begrijpt de Steden *Templin*, *Potzauw*, *Lichten* en *Prentzauw*, so dat *Brandenburg* LV. groote Steden LXIV. gemeene en XVI. kleine Stedekens, X. Adelijke sterkten en Kastelen, VI. doorlopende Rivieren, de *Oder*, de *Viader*, de *Sprée*, de *Havel* en *Warte*, en omtrent het Hospitaal van *Frankfort* is een klein Rivierken, vloejende uyt een poel der wijn-gebergte, het welk alles, datmen daar in smijt, als steen doet verharden.

Den *Mark-graaf* van *Brandenburg* is een van de voornaamste Keur-vorsten van het Duytse Rijk, en magtigste onder de Duytse Vorsten, dewelke behalven de *Markse* en *Brandenburgse* Landen, ook vele voorname Steden in *Kusatien* en *Silesien* besit. Derselver succession en besit is verscheiden; *Ludovijk van Beyeren* heeft het selve Vorstendom in het jaar M. C. XIX. gegeven aan sijn soon *Lodewijk*, de *Beyerse* hebben het selve aan Kaiser *Karel* Koning van *Bohemen*, in 't jaar M. CCC. LXIII. verkoft, van *Johan Karels* soon is het selve *Mark-graafschap* aan *Jodocus* en *Procopius* Vorsten van *Moravien* aangekomen, welken *Jodocus* met schulden belast, het selve Mark-graafschap heeft verpand aan *Wilhelm Mark-graaf* van *Masen*, en is daar naar in 't jaar M. CCCC. XVII. by Koning *Sigismundus* gegeven aan *Fredrik* Graaf van *Norenberg*, werd nu beseten by *Fredrik Willem*, Keurvorst van *Brandenburg*, Hertog van *Kleve*, *Gulik*, *Berg*, Grave van der *Mark* en *Regensberg*, by en door versterf regt van sijn vader *Georg Wilhem*, en sijn groot-vader *Johan Sigismund*, Keur-vorsten en Mark-graven van *Brandenburg*.

Over- en Neder-Saxen,] *Ptolomeus* stelt *Saxen* mede onder Duitsland, dog maakt desselfs omring vry klein. Naderhand is het selve geweldig aangewassen, als het welke sig heeft uytgestrekt naar het Noorden tot de *Baltise Zee*, anders de *Oost-zee*, naar het Zuyden tot het *Hercinia Sylva* en *Hertzen-wald*, naar het Oosten tot de Rivier de *Elve*, en ten Westen tot aan den *Rhijn*; en is ook over de *Elve* gesprongen, en hebben de *Saxers* aldaar veel Land beseten, zyn ook langs de *Oost-zee* hoger op gelopen, tot aan *Pruyssen* toe; *Theodoricus van Niem* nomt de selve der *Cimbren* voor-vaders. So

Digitized by Google

dat de Saxers, na dat sy de volken tussen de Elve en den Rhijn verslagen en verjaagt hadden, hebben de gantse Duytse Kust, met het Oost en Westphalen beseten, en van daar ook een togt op de *Frankse Gaulen* gedaan, en het Brittannise Eyland ingenomen. Daar van by de Schrijvers de *West-Saxers*, dikmaal de *Engelse* genomt werden, en de *Oost-Saxers* voor de Duytse Saxers gehouden werden. En dat sy aldaar lange huys gehouden hebben, blijkt uyt de Engel-Saxense taal by haar nog gemeen; uyt de overblijffelen, van welke taal blijkt, dat sy haar mede lange in Friesland erhouden hebben, met dat dese oude Frieſen mede deselve Engel-Saxense taal gebruykt hebben, dewelke in *Molqueren* en sommige andere plaatsen, als nog gebruykelijk is. Het welk eygentlijk de regte Saxise taal niet en is, maar door vermenging van de *Denen* en *Normannen*, met de Engelse t'enemaal een verwarde tale geworden, en by de Engelse nog verder met andere talen vermengt is.

Uyt de Nabuyrschap van welke Saxise Volken, bysonderlijk met de Frieſen, dewelke ook hare Land-wetten van de Saxise volken hebben ontfangen en nog gebruyken, (daar van ik een oud afschrift in de Engel-Saxise tale geschreven onder my hebbe) de Saxers in Hoog ofte Over-Saxers, en in Neder-Saxers werden onderscheiden; onder de *Over-Saxers* werden begrepen, de Hertogdommen *Lauwenburg*, *Lunenburg*, *Brunswijk* en *Mechlenburg*.

Onder Neder-Saxen de XVII. Nederlandse Provincien, daar van t'sijner plaatse elks in 't bysonder breder werd verhandelt. Dus geeft de oude Hollandse Rhym-Chronijk van Melis Stokke dit Nederland de naam van *Neder-Saxen*, als hy dusdanig begint op te deunen.

Oude bouken hoer ik gewagen,
Dat al't land beneden Nyemagen,
Wijlen Neder-Saſſen hiet;
Alsoo als die stroom verschiet,
Van der Mase en van den Rijne,
Die Scheld was dat west en sine,
Alsoo als sy valt in die zee,
Oest strekende min no mee,
Dan totter Lavece, of ter Elve,
Die Keiseren van Romen selve,
Ontfangen menigwerf dit land,
Want mer wreet volk en stark in vand.

Russien, Moscovien] Het welk ook *Roxol* genomt werd; Is twederhande; swarte en witte, anders groot ende kleyn, daar van de grote sig tot aan Polen, en het kleyne een gedeelte van *Moscovien* begrijpt, daarom het selve van het meerder gedeelte *Moscovien* genomt werd van de Riviere *Moscouw*, dewelke door de Koninklijke Hooftstad van deselve Riviere, mede also genomt, in 't midden door loopt. *Russien* ofte *Moscovien*, also genomt, een Landschap dat sig wijd ende breed uytstrekt, is seer wild en woest en ongehavent land, vol Bosschagie, in 't Noorden tegens de Islandse zee, in Ooſten tegens *Tartarien*, in 't Westen tegens *Lijfland* en *Sweeden*, daar onder vele landen begrepen sijn, als *Russien*, *Wolodinuz*, *Moscovien*, *Novogroods*, *Pskovien*, *Smolenski*, *Thaverien*, *Jugarien*, *Permien*, *Viathki*, *Bulgarien*, *Kzernigovien*, *Rezanien*, *Wolochdien*, *Rsovien*, *Biellojen*, *Rostovien*, *Jaroslavien*, *Poloczkien*, *Biellozierien*, *Udorien*, *Obdorien*, *Kondinien*, ende meer andere, dewelke alle onder eenen Heer behoren, die sy den *Groten Kzâar* noemen.

Moscovien heeft een onmatige en scherpe lugt, nogtans seer gesond en onbesmettelijk, so dat van de Souſen van den Danauw af, Noord en Ooſtwaarts, noyt enige peſt-siekte vernomen is, dog hebben een land-siekte, die sy mede de hete siekte noemen, die de ingewanden en het hooft sodanig treft, dat men daar van binnen korte dagen komt te sterven. Hier is het Hertinise Bos, ofte Hertzenwald vol wild gedierte, als vervaarlijke buffels van ongemene grote, wilde stieren, een soort van herten, met ongeknokte en hoge stijve poten, daarom wel seer snel in 't lopen, dog leggende seer traag in het opstaan, dewelke by Jul. Cæsar *Alces*, by de Moscoviters *Jozzi*, ende by de Duytsen *Helenes* genomt werden, grote swarte wolven, yselijke en grote Beeren, ende ander grof wild. Nergens is beter en vermakelijker jagt. Want men aldaar met jagt-honden, ende jagt-netten, allerley soort van wild kan vangen, en de vogel-vangst met mijter, havikken, en valken is daar gants gemeen. *Moscouw*, daar van Moscovien, en is so geheel groot, nog so vrugtbaar niet, als sijnde droog en sandig land, daar den Tarw redelijk wel wil wassen, maar de boomvrugten sijn daar wrang, en onaangenaam; de Ingesetenen van Muscovien werder voor veel scherpsinniger, dan de andere *Russen*, gehouden, dog sijn vry bedriegelijker en minder te vertrouwen.

De *Russen* sijn doorgaans seer dienstbaar, kloek ende stark van lighamen, traag van verstand, en groot van baard, sy volgen in kledinge de Grieken. De vrouwen sijn daar seer slaafagtig, onder het gebied van haar mans, en werden geene eerlijk gehouden, als die dewelke in huys opgesloten sijn. Sy laten ook bywijven toe, maar werden voor onwettige gehouden. Het is een snood en bedriegelijk volk. Sy dragen lange rokken, sonder ployen, en de handsmouwen heel nauw en eng, hebben rode laarskens gelijk de Moscoviters, die omtrent ter halver been komen, en de solen sijn met yſre nagels beslagen, hebben en voeren streng regt tegen de rovers; enkele dieverye en de nederlagen werden daar selden met de dood gestraft. Sy gebruyken silver gelt, niet rond maar langwerpig, en eenvormig.

Polen] is van den beginne so groot niet geweest als het nu is, als tussen het Ooſten en Weſten van Schweibussen, het naast aan Silesien, tot *Leuczne* een plaats tegens Russien, in de langte niet boven de LXXX. duytse mijlen, en in de brete met vele kromten tussen de Rivier de Vistel, en de Moscovise Stad Mongrouw, niet meer als LX. duytse mijlen, dog sijn daar na onder het selve Rijk gekomen *Littauw*, *Klein Russien*, *Podolien*, *Volinien*, *Podolassien*, *Masovien*, *Prussien*, *Samogitien* en groot *Livonien*, ofte *Lijfland*. Daarom het ook in groot en kleyn Polen, door de rivier *Pilezo* verdeelt werd.

So dat het gantse Rijk Polen, sig nu seer wijd en sijd uytstrekt ten noorden de Ooſtzee en de Venedise ofte Windise kust en hoek, lopende regtdraat na de Stad Parnavien tegens het gebergre

te van Livonien, ten ooſten de rivier *Boryſthenes*, anders genomt de *Duyepr*, ofte Nieper, ten zuyden de rivier *Tyras*, ofte *Nyeſter* en den berg Carpates, by den Ungeren *Tartzal*, en *Kprapak*, en den Ruſſen *Crempak*, by de Duytſen den *Schneberg*, en ten weſten het Markgraafſchap *Brandenburg*, *Syleſien* en *Pomeren*; is ſeer vrugtbaar van Tarw en Rogge, die ook veel in deſe landen gevoert werd, heeft buyten het gebergte veel vlak en effen land, daar van het ook de naam ſchijnt te hebben: Want *Pole* in de Schlavoniſe taal een effen veld en land beduyd.

Pruyſen] Latine *Boruſſia*, van de naaſt aan aanpalende Ruſſen alſo genomt, (het welk wy hier voor hebben aangewеſen, dat onder de bygevoegde, en aangekome Provincien van Polen behoort) is het aller eerſte bewoont geweeſt, ſtrekt hem van het noorden tegens de Ooſt-zee, van de rivier de *Viſtel* ofte *Wixſel*, omtrent de vijftig duytſe mijlen langs de Pomerſe Kuſt, tot aan de Memel; Ten ooſten *Littauw* en *Podlach*; Ten zuyden de rivieren *Maſouw* en *Drevans*, daar deſelve in de *Wixel* invloeyen; *Ten weſten werd deſelve Provincie met de voorſz rivier Wixel, en een gedeelte van Pomeren* bepaalt. Is ſeer vrugtbaar van Tarw en Rogge, dewelke naar alle plaatſen, en ook naar deſe Landen werd verſonden; in deſe Provincie werd ook langs de Kuſt van de Ooſt-zee, anders de Baltiſe zee, eenige materie en ſtoffe gevonden, dewelke door de Son in brand-ſteen verhard.

Littauw] Is een groot en ſeer wijd uytgeſtrekt Rijk, met veel en verſcheyden bevaarbare Rivieren, en met verſcheyde Boſſchagien voorſien, dewelcke een goede jagt geven. Is ſeer vrugtbaar van Rogge, Tarw, Haver, Gerſt, Honig, Vlas, Kennep, Oſſenhuyden, Smeer, Was, Pek, en alderhande Vellen van wilde gedierten, daar mede groote Koopmanſchap op Regensberg en Riga werd gedreven, en van daar voort naar andre plaatſen werd verſonden. Strekt ſig ten Noorden aan *Livonien* ofte Lijfland en *Koerland*, ten Zuyden aan Polen ofte *Ruſſien* en *Podolien*, ten Ooſten *Pruyſen*, en *Marouw*, ten Weſten het groot Moſcovien.

Livonien,] Lijfland met een grooten Bay ofte Inham aan de *Ooſt-zee* gelegen, ten Noorden de *Finlandſe* kuſten, aan den uytgang van de Rivieren *Nerve* en *Lavat*, ten Zuyden *Lithuanien* en *Boruſſen*, ten Weſten *Moſcovien*, is een vlak en vrugtbaar Land, byſonderlijk van tarw, rogge en ander graan; geeft ook veel grof vee en wild gedierte, als beeren, alces ofte ongeknookte herten, luparts, arminen hermelinen en kaſtoors, de haſen zyn daar veranderlijk van kleur, des Winters wit en des Somers grauw, en is de jagt daar ſo overvloedig, dat de ſelve by yder een ſonder onderſcheid werd geoeffent.

Werd verdeeld in drie deelen, als *Eſten*, *Letten* en *Koerland*.

De voornaamſte Steden van *Eſten*, zyn *Revel*, *Wijr* en *Allentak*, daar van *Revel* de Hooft-ſtad is, daar den koophandel naar alle geweſten gedreven werd.

Onder *Letten* behoren de Steden *Riga*, *Kokkenhuyſen*, *Wenden* en *Wolmar*, daar van *Riga* de Hooftſtad is, daar mede grooten handel werd gedreven.

Onder *Koerland* zyn de Steden *Golding*, *Canda*, *Windauw*, *Durben*, *Srunde*, *Grubin*, *Pilten*, *Amborex* en *Haſenpoot*.

Sueden,] *Sueden* werd voor de eerſte en oudſte der Noordſe volken gehouden, daar de andere van afgekomen zyn, en byſonderlijk *Denemarken* en *Noorwegen*, der welker Koningen uyt Sueedſe familien en geſlagten zyn voort gekomen, want *Dan*, (daar van *Dan* of *Denemarken*,) was een ſoon van *Humbil*, de ſeſtiende der *Sweedſe* Koningen; en de Chronijken van *Noorwegen* eer ſy tot hare Vorſten komen, tellen vyf-en-twintig *Sweedſe* Koningen.

Het *Sweedſe* Rijk werd verdeelt in *Sueçien* ofte *Sweden*, *Gotland*, *Finland*, *Ingrim* en *Eſthen*, en ſtrekt ſig van het Weſten aan *Noorwegen*, van het Noorden aan het gedeelte van *Lapland*, het welk onder *Sweden* niet en behoord, van het Zuyden werd het met de *Ooſt-zee* en *Denemarken*, en van het Ooſten met *Ruſſien* bepaalt.

De Hooft-ſteden van *Sweden* zyn *Stokholm*, daar de Koning zyn Hof houd, en de Artzbiſſchoplijke Stad *Upſal*. Dit Land en is niet over al vlak en effen, maar is ten Weſten met boſſchagien, daar ſig allerhande wild in menigte onthoud, en ten Noorden met gebergten beſet, daar verſcheide metallen uytgegraven werden, van groote ſteenen, iſer en kooper, het welk aldaar een grooten handel maakt.

Gotland,] Tuſſen *Sweden* en *Denemarken* gelegen, werd verdeelt in *Ooſt* en *Weſt Gotland*.

Ooſt Gotland, begrijpt in ſig de Provincien *Oſtrogotten*, *Smaland* en *Oeland*, daar onder ook het *Gottiſe* Eyland, *Scanjen* ofte *Scandien* en *Bleking* behooren.

Oſtrogotten werd door ſeker Meer van het *Weſtergotten* afgeſcheiden; is meeſt vlak effen en vrugtbaar Land, van tarw, rogge, en overvloed van vee en honing.

Smaaland, werd door boſſchagien van *Oſtrogotten* geſcheiden, is vry groot in omring, meeſt boſagtig, en daarom overvloedig van allerhande vee, daar van ook ſijnen naam heeft, want het vee werd op hare ſpraake *Smaal* genomt. Daar van jaarlijks veel vee na *Denemarken* werd gevoert en verhandelt, daar door haren oſſen handel ſeer mede werd verſterkt en vermeerdert; heeft in *Taberg* verſcheide ſtaal- en iſer-mijnen.

Oeland is een Eyland aan de Ooſt-zee, vermakelijk en vrugtbaar Land, en overvloedig van allerhande vee, brengt ſchoone paarden voort, die daar in 't wilde in de boſſen voorttelen, en heeft een goede jagt van allerhande wild en gevogelte.

Gotland is een Eyland in de *Ooſt-zee*, gants boſagtig en ſteenagtig, daar veel *Gotlandſe* ſteenen, tot het bouwen en metſenen ſeer bequaam, ook veel vloerſteenen gevonden werden; daar van de Hooftſtad is *Visby*, van ouds en doen het onder *Sweden* hoorden, een vermaarde Koop-ſtad.

Scania ofte Scandia,] Schoonen een ſeer vrugtbare en volkrijke Provincie, het welk in 't Weſten en Zuyden heeft de groote Steden *Helſenburg*, *Landskroon* en *Lunde*.

Blekking ſtrekt ſig van *Scania* tot aan *Chriſtianople*, langs de *Ooſt-zee*.

Weſtgotten, begrijpt in ſig *Weſtrogotten*, *Daalſland*, *Wenerſland* en *Halland*; *Weſtrogotten* is een

vlak, effen en vrugbaar Land, hebbende van het Ooſten de Rivier de *Waker*, tegens het Zuyden *Smaalland*, ten Weſten *Halland*, en de *Ooſt-zee*, en ten Noorden *Daalſland*, en het *Wanermeer*; de voorname Steden zyn de Koop-ſtad *Gottenburg*, *Scâr Marienſtad*, en *Lidekop*.

Daalſland, tuſſen het Meer Vener en Noorwegen gelegen, is meeſt bergagtig, ſeer vrugtbaar in allerhande grof vee, en overvloedig van ſchone groote oſſen.

Wanerſland, van het *Wanermeer* alſo genomt, is laatſt en jongſt onder de *Gotiſe* Landen aangekomen, en tot een vaſte Landſate gebragt; is meeſt boſch- en gebergte, dog met verſcheyde Rivieren en viſvoedende meeren doorlopen, daar werd veel ſalm gevangen, en zyn aldaar verſcheide goede yſer en koper mijnen; heeft *Karelſtad* tot een Hooft-ſtad, alſo genomt vander *Gotten* Koning *Karel de IX.*

Halland, door *Codan* van het *Weſtergotten* afgeſcheyden, behoort nu onder *Denemarken*; deſſelfs Steden zyn *Halmſtad*, *Locholm*, *Falkenburg* en *Varburg*, dewelke hunne waren al veel in *Weſtergotten* en *Smaalland* ter markt brengen.

Noorwegen,] Brengt zyn eygen naam mede, als den weg naar het noorden, leyd ten Noorden tegens *Sweden*, ten Weſten de *Ooſt-zee*, ten Zuyden *Denemarken*, en ten Noorden *Lapland*, van *Sweden* met ſeer hoge bergen afgeſcheyden. Hier van daan zyn de *Normannen* omtrent het jaar DCC. door binnelandſe onenigheid van den andren geſcheiden, en nieuwe woonſte ſoekende, met haar bygevoegde volken, onder anderen den *Rhijn* afgekomen, en hebben gants *Vrieſland* en *Batavien* geplundert en bedorven; is een ſeer koud en onvrugtbaar Land, als alleen datter in de boſſen veel houdt waſt, en ook kaſtoors en ander gedierte om den huyd gevangen werden, en aan de *Weſtkuſten* daar de Zee een onmetelijke diepte heeft, werd veel Kabeljauw gevangen, daar van by na aan alle geweſten goede ſtokvis verſchaft, dewelke in den herbſt tijd veel van de walviſſen verſlonden werden, dewelke zy met de nieren en ingewanden van den kaſtoor aldaar gemeen, (een gedierte den otteren gelijk, ſo wel te water als te land levende,) in't water geweekt, (het welk onverdragelijke ſtank maakt,) en in Zee gegoten, van het land weten te verdryven en verjagen.

Het volk woont aldaar meeſt in ſpelunken en holen onder de aarde, om de ſtrenge koude noorde winden, en leven ſober en armelijk, byſonderlijk die haar wat meer naar het Noorden onthouden, daar ſy geen brood en hebben, maar de gedroogde vis voor brood, en de verſe vis en wildvang voor toeſpijs gebruyken.

Iſland,] Een Eyland in de *Noort-zee*, Noordwarts van *Noorwegen* af gelegen, van de groote koude en opkomend ys omtrent de ſelve kuſt alſo genomt, heeft van het Weſten het *Groenland* aangelegen, welkers eynde om de groote koude onnaſpeurlijk is, ſo dat men niet en weet of het een Eyland, dan of het aan het *Americaanſe* Land gehegt is.

Dit is een bergagtig, en voor het meerder gedeelte een onvrugtbaar Land, daar de luyden haar met het jagen en viſſen moeten behelpen; de viſſerye is daar ſeer overvloedig, van allerhande ſoort van viſch, ſo om te eeten, als om traan af te maken, voornamentlijk van groote Zee-monſters, als zyn *Zee-kalven*, *Potviſſen* en *Walviſſen*, dewelke in de Maanden van February, Maart en April, omtrent de *Groenlandſe* kuſten, by onſe Zee-reders werden gevangen, als wanneer het aldaar ſes weeken aan den anderen dag is, en voort het geheele jaar avond en nagt; van welke Zee-monſters breder te ſien is by *Olaus Magnus*, in ſijn beſchryvinge van de Noordſe volken.

Denemarken,] Strekt ſig naar het Ooſten tot de *Baltiſe* ofte *Ooſt-zee*, en naar het Weſten tegens de *Duytſe* ofte *Noord-zee*, en is aan het Noorden met *Noorwegen* en *Sweden*, en aan het Zuyden met *Holſatien*, *Megalop* en *Pomeren* bepaalt. De naam en afkomſt van dit volk, is by haar ſelf ſo heel niet ſeeker, want dat de ſommige haar eerſtelingſchap eenen *Dan* willen toeſchryven, daar van ſy haren naam ſouden hebben, werd by andre ſchryvers niet aangenomen. Sommige willen haren naam beduyden van het water, om dat ſy gelijk als midden in't water leggen, en in hare taal *Aha*, een Rivier beduyd, en ſy haar ſelven *Dahanemannen*, als *Water-mans* noemen. Voorwaar wat verre geſogt; het waar ſchijnlijkſte is het gene *Dudo Neuſtrius de S. Quintino* een oud ſchryver, die in't jaar D. CCCC. geleeft heeft, daar van betuygt, dat ſy uyt *Scandien* afkomſtig, onder en met een deel der *Cimbren* zyn verenigt.

Denemarken, beſtaat by na geheel in Eylanden, en Landſchappen door de Zee omringt, als *Iutland*, het Eyland *Funen*, *Zeeland*, en het Eyland *Scandia* ofte *Schonen*.

Iutland, zynde het Weſter-gedeelte van *Denemarken*, ſtrekt ſig met een lange ſtreek van het *Schagerrift*, in het Noorden jegens *Noorwegen* en *Sweden* over, tot Zuidwaarts aan de *Elve*, en werd verdeelt in *Noord* en *Zuyd Jutland*, werd by *Ptolomeus Cimbrica Cherſoneſus* genomt, als van den *Cimbren* eerſt bewoont.

Het *Noorder Jutland*, ſtrekt ſig naar *Noorwegen*, eyndigende met het hooft-punt het *Schagerrift* genaamt, door den Schager *Inham* ofte Schager Rak, en *Kodanſe* kuſten van *Noorwegen* en *Sweden* afgeſcheyden, en begrijpt in ſig het Biſſchoplijk gebied van *Aleburg* en *Wenſulſel*, *Viburg*, *Arhuſen* en *Ripenland*; is een wild, woeſt en boſagtig Land, daar veel oſſen geteelt en aangehouden werden; waar van de voornaamſte Steden zyn *Rypen* en *Frederikoden*.

Suid Jutland, van ouds *Nordalbing* genomt, is noordelijk tegens de Eylanden *Funen* en *Alſen* aangelegen, en begrijpt mede in ſig een groot gedeelte van de Hertogdommen *Zleeſwijk* en *Holſteyn*. Onder *Denemarken* behoren *Schwanze-Furſt* en *Ditmars*.

Aan *Jutland* is het Eyland *Funen* gelijk als aangehegt, een weinig minder dog alſo vrugtbaar als het *Zeeland*, heeft in het midden de Hooft-ſtad *Odenzee* anders *Ottonia* genomt; de andre Steden ſijn Nienburg, Suburg, Faburg, Aſſens, Bogens, Middelfart, Kette, Mijnde, en heeft om ſig nog verſcheide kleine Eylandekens, daar van de voornaamſte ſijn, *Langeland*, *Alſen*, *Aar*, *Laland*, *Falſter*, *Mone*, en *Samſo*; *Zeland* is wel het grootſte en voornaamſte Eyland, leyd tuſſen de Eylanden

Digitized by Google

den *Funen* en *Schonen*, met de *Orsund*, anders de *Sundt*, van den anderen niet boven een kleine mijl op het nauwſten afgeſcheiden. Begrijpt in ſig x v. Steden, daar van de voornaamſte ſijn *Kopenhagen*, de Hooft-ſtad niet alleen van dit Eyland, maar van geheel Denemarken, daar de Koning ſijn Hof houd, *Kronenburg* in 't nauw van de Sund tegens Schonen aan gelegen, en de Land-ſtad *Elſeneur*.

Scandia, anders *Schonen*, tegens Sweden tuſſen de Provincien Halland en Blekking gelegen, is wel het beſte en vrugtbaarſte land van geheel Denemarken, met veel heerlijke en Adelijke huyſen en Kaſtelen bewoont, daar van *Lunden* de Hooft-ſtad is.

Onder Schonen behoren mede de Provincien *Halland* en *Blekking*, ſtrekkende langs Sweden, niet verre van *Gottenburg* tot by na aan *Kolmar* toe.

Sileſien] *Sleſwiſenſis ducatus*, het welk, alhoewel ten delen onder Denemarken behoort, is nogtans een Hertogdom op ſig ſelven, heeft ten noorden de rivier *Schotburg*, ten zuyden de *Eyder*, ten ooſten de *Baltiſe*, en ten weſten de *Cimberſe Zee*. Begrijpt in ſig de Hooft-ſtad *Sleſwijk* en verdere Steden, *Flensburg*, *Haderſlebe*, *Tondern*, *Ekerenfort*, *Burg* in het Eyland *Femeren*, *Apenrade*, *Huſum*, *Tonningen*, *Fredriks-Stad* en *Kardingen*, en in *Sonderburg*, de Hooft-ſtad met deſelve naam genomt, en *Harskopping*. *Ripen* is wel in het Hertogdom *Sileſien* gelegen, dog behoort onder *Denemarken*. Is een ſeer vrugtbaar Land, byſonderlijk van de *Eider* af tot *Tonderen*, en verder daar het al vlak en vrugtbaar Land is, het welk by de Duytſen *Marſchland* genomt werd, welk woord *Marſch*, by haar laag en vrugtbaar Land beduyd, (daar van ons woord *Maraſch*, broekagtig en laag Land,) daar en tegen by de ſelve het hoge en onvrugtbare en ſchraal Land, met het woord *Goſt*, *Geeſt* ofte *Goſe*, beduyd werd, by ons mede *Geeſtland* genomt.

De Inwoonders van *Sileſien* zyn meeſt *Jutten*, voort *Saxers* ofte *Noorder Frieſen*, ſo dat het meerdergedeelte van het ſelve Landſchap van *Kolding* tot de Stad *Sleſwijk* toe, onder *Denemarken* behoort, en de Deenſe taal gebruycken, en van *Sleſwijk* tot de Rivier *Eider*, by de *Saxen* bewoond werd, die de Neder-*Saxenſe* taal gebruyken.

Daar aan volgen de Noorder *Frieſen*, dewelke niet alleen de vrugtbare Landen van *Tunderen* tot den *Eider*, maar ook het meeſte *Geeſtland* beſitten, dewelke een gemengde taal half Deens, en half oud Fries ſpreken.

Holſatien,] Alſo genomt van *Holt* ofte *Hout*, om dat aldaar veel hout en boſch is. Zyn de eerſte volken en bewoonders van het Land, tuſſen *Wageren* en *Ditmarſen*. Werd bepaalt met den *Eyderſtroom* ten Noorden, ten Weſten met de *Ooſt-zee*, en het *Femerſund*, ten Ooſten de *Baltiſe* ofte *Weſtzee*, ten Zuyden de *Elbe*, tot aan *Lauwenburg*, werd verdeelt in *Holſatien* alſo genomt, *Ditmarſen*, *Holſteyn*, *Wageren* en *Stormar*, en begrijpt de Steden *Hamburg*, *Lubek*, *Segeberg*, tuſſen beyde de ſelve groote Steden gelegen, *Windzel*, *Stzeho*, *Kremp*, *Chilo*, *Reinoldsburg* en *Ekelenford*; is een vrugtbaar Land, en overvloedig van allerhande wild en tam vee.

1 *Neder-Duytſland begrijpt in ſig het Stift Keulen*,] Het gantſe Stift en Biſdom heeft de naam van de Hooft-ſtad *Keulen*, ſtrekt ſig ten Weſten met een gedeelte van het Land van *Kleef*, tot aan *Gelderland*, ten Ooſten het *Bergsland*, ten Noorden *Munſterland*, en ten Zuyden het Biſdom *Trier*.

Onder het *Stift Keulen* behooren *Andernagh*, *Bon*, *Nuys*, het *Gulikerland*, *Eſſenmark*, *Rekkelinkhuyſen*, *Dortmond* en het *Neurenburger-land*.

Trier,] Het Landſchap van *Trier*, is mede een oud beſit der *Cimbren* en *Kelten*, het welk in voortijden ſeer wijd en breed geſtrekt was, dog naderhand verdeelt en tot een byſonder Biſdom opgeregt, daar de Stad *Trier* de Hooft-ſtad van is, een vermaarde en ſeer oude Stad, by *Plinius*, *Tacitus*, en andere oude ſchryvers bekend; daar van *Æneas Sylvius* betuygd, dat wel twee duyſent jaar de ſelve Stad voor Kriſti geboorte bekent ſoude zyn geweeſt, werd tegenwoordig be-paalt, ten Noorden met het *Guliker* en *Bergsland*, ten Ooſten het Graafſchap van *Naſſau* en *Katſenelleboge*, ten Zuyden *Ooſtenrijk* en den *Rhijn-Paltz*, en ten Weſten het Hertogdom van *Lutſenburg*, is een bergagtig en boſagtig Land, overvloedig van allerley jagt, wild en edel gevogelte, het gebergte geeft ook verſcheide metallen, als van ſilver, koper, iſer en lood, en na den Rhijnkant is het ſeer vrugtbaar Land; de luyden van dit geweſt zyn van ouds voor kloeke, dappere, en in den Oorlog wel geoeffende mannen bekent, ſo dat den *Kaiſar Julius* van haar onvertſaagtheid en ſtoutmoedigheid betuygd, dat ſy onder den Veld-overſten *Ambiorix*, de gantſe Kaiſarſe troppen verſlagen hebbende, *Cotta* en *Sabinus*, Afgeſanten van den Kaiſer binnen *Luyk* hebben doen ophangen.

Tungeren] De *Tungeren*, daar van ook in het *I. Hooft-ſtuk nym.* 18. werden ook *Thuringers* genomt, van het oud duyts woord *Thuur*, het welk vuyr beduyt, dat de oude Duytſen voor een by-God eerden, het welk niet te verſtaan is van de tegenwoordige *Thuringers*, in het Land Graafſchap Thuringen geſeten, het welck tuſſen de Rivieren *Saal* en *Werren*, en het Land-Graafſchap *Heſſen* en *Meiſſen* gelegen is; daar de vermaarde Stad *Erffurd* de middel Hooft-ſtad van is.

Deſe *Tungerſe* ofte bygenaamde *Turingers*, hebben hun ſelven den Rhijn overkomende, in 't midden van het land van *Luyk* ter neder geſtelt, daar ſy de land-geſaten verjoegen, en een Stadt bouwden, of, ſo andre menen, gevonden hebben, die ſy na haren naam *Tungeren* genomt hebben; werden voor de eerſte en oudſte *Batavi* gehouden, dewelke naar het vertrek der *Cymbren*, met de *Katten* ende overgeblevenen Cymbren, het oud Batavien eensdeels bewoont, en haren handel met deſelve gedreven hebben, daar van *Thurdregt*, nu *Dordregt* de handel-plaets en overtogt op het Nederbatavien geweeſt is, ſo wy t'ſijner plaatſe breder hebben aangeweſen.

Plinius verhaalt, dat in de Stad Tungren een voorname bornput geweeſt is, dewelke uyt een ſpringader veel water op gaf van een byſondre kragt, en van een yſeragtige naſmaak; Welk water op het vier gewarmt, eerſt troubbel en naderhand rood werd, het ſelve water ſuyvert het lighaam, en vetdrijft de derde ofte vierdedagſe koorts. *Hubertus Thomas* den Luykenaar verhaalt in ſijn beſchrijvinge van het land van Luyk, dat de ruine en over-

Digitized by Google

overblijfſelen van deſe ſpring en bornput, by ſijn tijd nog in weſen waren, en dat hy de kragt van het ſelve water beproefden alſo bevonden heeft.

Het land van Kleef,] Alſo genomt van de ſteylte van den berg, daar op de Hooft-ſtad *Kleef* gebouwt is; want in de oude Duytſe taal *Klijf*, een op en nedergaande ſteilte beduid, daar van de Latijnſe woorden *Acclivis*, *Proclivis*, *Declivis*, ſteil, opgaande, en nedergaande, ontleend ſijn. Het ſelve Landſchap werd bepaalt naar het Ooſten met het Bergſland, en het Graafſchap vander Mark, naar het Noorden met het Graafſchap *Zutphen*, *Overyſſel* en *Gelderland*, tot aan het Bataviſe Eyland, naar 't Weſten met *Braband* en het Land van *Luyk*, en Zuidwaarts tegens het *Keulſe* Land; begrijpt in ſig onder *Gelderland* de Steden *Xanten*, *Burig*, *Kleef*, *Kalkar* en *Griethuyſen*, onder Duytſland *Duisburg*, *Emmerik* en *Weſel*; de oude Kleefſe Hiſtorien melden, dat het van ouds een Ruardſchap, ofte Landvoogdijſchap geweeſt is, Ruward, is ſoo veel als ruſtbewaarder, daar van de laatſten *Ruard Theodoricus Urſinus* Landvoogd ofte *Ruward* van *Kleve* en *Nimmegen* ſoude geweeſt zyn, dewelke uyt vrouw *Beatrix*, des Graven van *Teiſterbants* dogter, ſijn gemalinne, een dogter heeft nagelaten, ook *Beatrix* genomt, dewelke troude met ſeker Vorſt *Helias Greil*, daar ſy drie ſoonen by gewan, *Diderik*, *Gotfrid* en *Coenraat*, welken *Helias* om ſijn gettouwe dienſten aan *Karel Martel* der Franken Koning, tegens de *Frieſen*, *Saxers*, *Thuringers* en *Beyerſe*, door toedoen van den ſelven *Karel Martel*, het Ruardſchap in een erflijk Graafſchap verandert heeft, deſen *Helias* gaf aan ſijn ſoon *Diderik* ſijnen ſchild, wapen, en verguld ſwaard, en met eenen het Graafſchap van *Kleve* over. Dus wierd *Helias* de *I. Grave van Kleef*, onder de Regering *Anaſtaſii*, *Theodori III.* en *Leonis III.* ſterft in 't jaar D. CC. XXXIV. naar hem quam den gemelte *Diderik de I.* dier name; als II. Grave van *Kleef*, en ſoo vooft op ſijn ſoon.

Reinhout de III. Grave, en ſo voort,
IV. op *Ludolph.*
V. op *Jan den I.*
VI. op *Robbert.*
VII. op *Balduin.*
VIII. op *Ludovic.*
IX. op *Everhard*, en ſo voort op de verdere afkomelingen, ſoonen, dogteren en weduvrouwen, by verſterf tot op *Adolph* de XXXII. en laatſte Grave en eerſte Hertog van Kleef, als dewelck in 't jaar M. CCCC. XVII. op de vergadering tot *Koſnitz*, van den Kaiſer *Zigiſmund*, van Grave tot *Hertog van Kleve* gemaakt wierd, van wien het ſelve met den titel van Hertogdom voort is geërft, tot op *Frederich Willem* de XLI. in ordre der Graven, en IX. Hertog van Kleef, Keurvorſt van *Brandenburg*, Hertog van *Gulich*, *Bergland*, Grave vander *Marck* en *Ravensberg*, Heere van Raveſtein, &c. dewelke tot nog toe in het ſelve beſit is.

Gelderland,] Het Vorſtendom van *Gelder* met het Graafſchap *Zutphen* verenigt, is de uyterſte ſtreek van Nederland, na het Noorden Ooſtwaarts komende tegen het Land van *Kleef* en *Weſtphalen*, ten Weſten het gebied van *Utrecht* en *Holland*, ten Zuyden *Brabant*, ten Noorden *Overyſſel*. Dit is het aloude beſit van de *Sicambren*, daar *Tacitus* en *Ceſar* van melden. Hier omſtreeks meent men dat *Gelduba* gelegen heeft daar van *Tacitus lib. 4. Hiſtor.* gewag maakt, daar van het den naam van *Gelderland* ſoude gekregen hebben. Dog andre menen dat het Landſchap ſijnen naam heeft van het Kaſteel *Gelder*, by *Wichar vander Brugge*, en ſijn broeder *Lupold*, ſo men meent doen timmeren. Andre willen dat de naam komt van *Kelten*, die ſy in *Gelden*, als de voornaamſte en meeſt geagte onder de ſelve, en daar na in *Gelder* en *Gelderland* hebben verandert, want *gelden* van ouds waardig zyn en geagt werden, betekent; ſie verder van deſe naam-reden *Mr. Aarnout Slichtenhorſt*, in ſijn *Tonneel des Lands van Gelder lib. 1. num. 36. en 37.*

Het gantſe Landſchap is in vier leden verdeelt, in het *Nimweegſe*, *Ruermondſe*, *Zutveenſe*, en *Aarnhemſe Vierdelen*, daar van *Nimwegen*, *Ruermond*, *Zutphen* en *Aarnhem* de Hooft-ſteden zyn, daar van ider in zyn bedrijf, op den Land-dag de voorſtemminge heeft; deſe vier leden hebben haar onderhorige Steden, en hare ampten over 't vlakke Land, kerſpelen en heerlijkheden.

Nimwegen heeft onder hem, de twee Steden *Tiel* en *Bommel*, neffens het Rijk van *Nimwegen*, en de ampten van *Over-* en *Neder-Betuwe*, *Maas*, *Waal*, de Tielſe en Bommelſe waarden, *Beeſt* en *Renoy*; *Ruermond*, begrijpt onder ſig de Steden van *Gelder*, *Venlo*, *Stralen*, *Wagtendonk*, *Montford*, *Erkelens* en *Nieuw-ſtad*, en de agt ampten van *Keſſel*, *Gelder*, *Montford*, *Kriekenbeek*, *Stralen*, *Wagtendonk*, *Erkelens* en *Midler*.

Zutphen heeft onder ſig de Steden *Doesburg*, *Deutechum*, *Lochem* en *Grol*, en de vier Land-droſtampten onder de ſelve behoorende.

Aarnhem heeft onder hem de Steden *Harderwijk*, *Wageningen*, *Hattem* en *Elburg*, de twee groote Droſt-ampten van *Veluwe* en *Veluwenſoom*, de twee kleine van *Oldenbroek* en *Nybroek*, en de Halsheerlijkheden *Dorewaard* en *Roſendaal*. Alle dewelke ſtem-gemeenſchap op de Land-vergaderingen hebben, dog gevende aan hunne Hooft-ſteden de voorſtem.

Gelderland is van ouds geregeert geweeſt, eerſt by *Koningen* ofte *Vorſten*, niet in een volkomen heerſchappye, maar onder bepaalde wetten, en ſulx Koningen ſonder Koninkrijken, daar van hier naar 't ſijner plaatſe breder; ten tijden van de Franken hadden ſy haar Opperhoofden, niet met den naam van Koningen, maar tot Land-voogden.

Daar na ſtond het onder gelijke magt-hebbende *Graven*, die metter tijd in *Hertogen* en *Vorſten* met wat hoger en magtiger gebied zyn verandert, daar van *Otto Grave van Naſſouw*, door Kaiſar *Henrik*, in 't jaar 1079. tot *Frankfort aan Mein* eerſt den naam van *Graaf van Gelderland* en *Zutphen* verkregen heeft. En *Reinout den II.* die in 't jaar 1371. overleefde, heeft van Kaiſar *Ludowijk* den naam van *Hertog van Gelder* verkregen. Het welk alſo zyn voortgang gehad heeft, tot op *Karel van Egmond*, dewelke uyt het regte bloed van *Naſſouw* de laatſte was. Na dewelke het de Staten van Gelderland *Willem van Kleef*, Kaiſar *Karel*, en ſijn ſoon *Philips* hebben overgegeven en gelaten. Tot dat ſy met de afſweringe van den ſelven *Philips*, mede tot een vry Landſchap, in een Staten gebied geworden en gebleven zyn.

Over-

Digitized by Google

Overyſſel,] Alſo genomt van de Rivier den *Iſſel*, als over den *Iſſel* gelegen, alhoewel een gedeelte van het ſelve aan d'ander zyde van den *Iſſel* overſpringt, ſtrekt ſig ten Zuyden tot aan *Gelderland*, en het Graaffchap *Zutphen*, ten Noorden *Frieſland* en *Groningen*, ten Ooſten het *Weſtfaalſe Land*, en ten Weſten de *Zuider-zee*; werd in drie deelen ofte Droſt-ampten verdeelt, daar van het gedeelte omtrent den *Iſſel*, *Iſſelland*, ofte *Salland* genomt werd; het gedeelte over de Vegt werd het *Land van Drent*, en het gedeelte na de grenſen van Weſtfalen, *Twent* genomt; in deſe Provincie zyn agt vaſte Steden, als *Deventer*, *Kampen*, *Swol*, *Vollenhoven*, *Steenwijk*, *Haſſelt*, *Otmarſen* en *Oldenzeel*, en drie onbemuyrde *Meppel*, *Goelmuyden* en *Koevorden*, dat in den Oorlog is verſterkt geweeſt, en veel aanſtoot geleden heeft.

Drent,] Het Landſchap *Drent* heeft op ſig ſelven een groten omring, en ſtrekt ſig ten Ooſten aan *Vrieſland*, ten Zuyden aan *Groningerland* en *Salland*, en het verder *Overyſſel*, ten Noorden het Graaffchap van *Benthem*, en ten Weſten het *Munſterland*.

Groningen en Omlanden,] Het gebied van *Groningen* en *Omlanden*, anders *Stad* en *Landen*, komt van het Ooſten tot de Rivier *Lauwer*, ten Noorden de Duytſe *Zee*, van 't Ooſten de *Eems* en *Dullaart*, en ten Zuyden het Landſchap van *Drent*; hier van is *Groningen* de Hooft-ſtad, daar de gantſe Provincie ſijnen naam van heeft.

Vrieſland,] Van de naam-reden van *Vrieſland*, is hier voor op 't I. Hooft-ſtuk *num.* 35. aangewеſen; van het *Vlie* af begint het Weſter *Vrieſland*, het welk gemeenlijk met de enkele naam van *Vrieſland* genomt werd, ſtrekt ſig ten Ooſten en Noorden tegens de *Suider Zee*, en de *Hollandſe* kuſten, ten Weſten *Groningerland*, en ten Zuyden het land van *Drent*; begrijpt agt voorname ſterke Steden, als *Harlingen*, *Franeker*, *Leeuwarden*, *Dokkum*, *Bolſwaart*, *Sneek*, *Hinlopen* en *Staveren*, en drie onbemuyrde Vlekken, als *Sloten*, *Workum* ofte *Wokkum*, en *Ilſt*; is van ouds in drie deelen verdeelt geweeſt, dewelke wel in het Land-ſtands-beſtier zyn verenigt, dog als nog hare by ſondre benamingen hebben.

Dit *Frieſland* werd in drien gedeelt, met de benamingen *Weſtergoe*, *Ooſtergoe* en *Sevenwolden*.

Weſtergoe, het grootſte en voornaamſte deel begrijpt de Steden *Franeker*, *Sneek*, *Bolſward*, *Staveren*, *Sloten*, *Hinlopen*, *Woccum* en *Ilſt*.

Ooſtergoe heeft onder ſig de Steden *Leeuwerden* en *Dokkum*.

De *Seven-wolden*, alſo genomt van het boſagtig Land, het welken in ſevenderhande wolden ofte boſſchen beſtaan heeft, daar onder behoren *Smalingerland*, *Opſterland*, *Schoterland*, *Lemſterland* en *Stelling-werf*, het *Ooſt* en het *Weſteinde*.

Holland,] Batavien plag van ouds nauwer bepaalt te zyn, en alleen te beſtaan in het Bataviſe Eyland, dog van tijd tot tijd met de omleggende Land-ſtreken verenigt; ſo dat het nu ſig ſelven uytſtrekt, na het Noorden de *Zee*, ten Zuyden het ſtigt van *Utregt* en *Gelderland*, ten Ooſten *Zeeland*, *Braband* en *Vlaanderen*, en ten Weſten de *Zuyderzee*; begrijpt in ſig XXXI. bemuyrde Steden, behalven de Vlekken, dewelke Stads regt hebben, daar van de beſchryvinge te ſien is in het volgende V. Hooft-ſtuk.

Uytregt,] Van de naam-reden en oudheid van de Stad *Utregt*, werd hier naar in het V. Hooft-ſtuk mede verhandelt; het Landſchap aangaande alhoewel 't met *Holland* en *Gelderland* gelijk als gemein leyd, ſo heeft het nogtans zyn by ſondre bepalinge en gebied, en werd ten Noorden, Weſten en Zuyden met en tegens *Holland*, en ten Ooſten jegens *Gelderland*, met de Steden *Wijk te Duyrſtede*, *Rhenen* en *Amersfort*, dewelke mede onder het gebied van het ſtigt van *Utregt* behoren, bepaalt. Het ſtigt van *Utregt*, is in 't jaar D C X C. by *Paus Gregorius* tot uytbreidinge van ſijn gebied en onderhorigheid, tot een Biſdom en Geeſtelijken ſtoel gemaakt, daar *Willebord* om ſijn by ſondren dienſt tot voortſettinge van de Pauſelijke magt, den I. Biſſchop over geſtelt is, en naar hem *Bonifaas*, het welk ſedert dien tijd onder de geeſtelijke dwangmagt van den Paus by Biſſchoppen geregeert is, tot de tijd van *Frederik Schenk van Tautenburg*, dewelke in het jaar 1561. voor de LXI. Biſſchop van *Utregt* verkoren wierd, het welk hy dertien jaren beſeten hebbende, met den herſtelden Godsdienſt heeft moeten verlaten, en ſig in 't jaar 1573. in 't Klooſter tot *Bruelle*, in een ſtil leven begeven heeft.

Zeeland,] Van den oorſprong en naam-reden van *Zeeland*, werd hier naar te zyner plaatſe in't lange verhandeld; heeft van voren de *Noord-zee*, van agteren en aan een zyde *Holland*, en aan d'ander zyde ſtrekt ſig tot aan *Vlaanderen* en *Braband*, beſtaat in VIII. Eylanden, daar van de vier over de Schelde gelegen ſijn, als zyn het *Rommelſe Waalſe Eyland*, *Duveland*, *Ter-Tholen* en *Oriſant*, en de andre vier binnen de Schelde, zyn *Walcheren*, *Zuidbeveland*, *Noortbeveland* en *Wolferſdijk*, daar van de beſchryvinge hier naar in het III. Hooft-ſtuk te ſien is.

Braband] Is van velerhande bygevoegde volken tot het jegenwoordige begrijp gebragt, als zyn geweeſt de *Doornikers* en *Oudenaarders*, de *Overmaſe Luykenaars*, en die van *Tungeren*, de *Peellanders*, de *Kempenaars*, de *Vlaamſe Brabanders*, de *Antwerpenaars*, die van *Artoys*, *Henegouwen*, en meer andere, dewelke van ouds op hun ſelven ſtonden, en nu alle met en onder *Braband* gevoegd zyn, het welk ſig jegenwoordig ſtrekt ten Ooſten aan *Limburg* en *Gelderland*, ten Zuyden het Land van *Luyk* en *Namen*, ten Weſten *Vlaanderen*, en ten Noorden *Holland* en *Zeeland*, daar het de Rivier de *Schelde* van den anderen deilt; heeft zyn naam niet van *Brabo van Keulen*, gelijk de oude Chronijken van Braband beuſelen, maar ſo men meint van ſeker Dorp *Brachband* genomt, daar *Sint Levyn* gemartileſeert is, en *Sint Bavo* een Kapel 't ſijner gedagtenis heeft doen timmeren.

Mechlen,] Is een eygen gebied buyten *Braband*, ſchoon het met het ſelve gelijk als gemeen leid, daar van *Mechlen* de Hooft-ſtad is, en leid tuſſen het gebied van *Antwerpen* en *Bruſſel*, is de algemene Juſtitie-plaats van *Braband*, daar het Hof en Hogen-Raad van Braband gehouden werd, daar tot het jaar 1582. de Hollanders hare ſaken van het Hof-Provinciaal van Holland, by hoger beroep moſten vervolgen, ſedert dien de Hollandſe ſaken

Digitized by Google

zyn overgebragt, en een byſondren Hogen Raad van Appel en andre toebehorende ſaaken is opgeregt.

Limburg,] Is van ouds een Graafſchap geweeſt, dog is naderhand by *Kaiſer Hendrik* met den titel van Hertogdom verheerlijkt, in 't jaar 1293. na dode van *Hendrik Hertog van Limburg*, ſonder kinderen overlijdende, by *Hertog Jan van Braband*, aan Braband gehegt; heeft ten Weſten en Zuyden het Land van *Luyk*, ten Noorden de Landen van *Overmaas*, en ten Ooſten het Land van *Kleef*; begrijpt in ſig de vermaarde Akenſe Souſe, van het *Ardenneboſch* tot *Spa*, de Hooft-ſtad is *Limburg*, daar aan volgen de Keiſers Stad *Aken*, het Land van *Valkenburg*, de Stad *Dalem*, *Schertogen-rade* en *Karpen*.

Luxenburg] Heeft de naam van de Hooft-ſtad *Luxenburg*, ſtrekt ſig ten Noorden aan het Land van *Luyk* en *Namen*, ten Zuyden *Lotteringen*, ten Ooſten de *Maas* en de Landen van *Trier*, en ten Weſten de *Maſe* met het *Ardennenboſch*; in het Hertogdom *Luiſenburg* leggen xx. bemuyrde Steden, als *Luxenburg* de Hooft-ſtad van deſelve, *Arlon*, *Rodemark*, *Theonville*, *Gravemalre*, *Koninkmakre*, *Dichrich*, *Vereton*, *Eſſerwere*, *Viandalen*, *Paſtenac*, *Mommedi*, *Neuf-Chaſteau*, *Danvillers*, *Marvil*, *Roche*, *Ardenne*, *Durbi*, *S. Vit*, *Marche* en *Sleide*.

Namen,] Het Graafſchap *Namen* is niet groot, gelegen tuſſen *Braband*, *Hanouw*, *Luiſenburg* en het Land van *Luyk* beſloten, heeft vier bemuyrde Steden, *Namen*, *Povigne*, *Charlemont*, en *Valcourt*; daar van *Namen*, anders genomt *Namur*, de Hooft-ſtad is, welkers naam-reden en oirſprong onſeker is. De oude Chronijken willen dat het ſelve van den by God Naim ſoude genomt zyn, dewelke op de hoogte van den berg, in 't hangen van dewelke deſe Stad gelegen is, geviert wierd, en de gaande en komende, die hem aanbaden, haar toekomende geval voorſeyde, welk Orakel ſedert de komſte van Kriſtus, en verkundiging van het Evangelium, in de ſelve Landen door den Apoſtel geſant *Maternus* heeft opgehouden, en ſedert dien niet meer en heeft geſprooken. Andre menen dat het by den Romeinen tot een onverwinnelijke rotſe gebouwt is, en by haar *Novum murum nieuwmuyr* genomt is, het welk metter tijd in *Namur* en nu in *Namen* ſoude verandert zyn; is gelegen tuſſen twee bergen, aan den Oever van de *Maas*, ten Weſten de Rivier de *Sabe*, die daar dwars door loopt, leid van *Leuven* agt, van *Luyk* tien, en van *Bruſſel* elf mijlen; is een ſeer vermakelijke Stad, in de hoogte met een ſeer ſterk Kaſteel verſekert, en met veel welgegoede Klooſters, Kerken en Kanonesien voorſien.

Bovigne een beknopt Stedeken, dat veel door den Oorlog heeft uytgeſtaan, leid omtrent vier mylen van *Namur*.

Charlemont een ſeer ſterke plaats Kaſteels wijſe gebouwt, op het gebergte aan de Maaskant, omtrent de vermaarde plaatſe *Givet*, drie mijlen van *Marienburg*, en ſeven van *Namur* gelegen.

Valencourt een klein Stedeken, dog ſeer vermakelijk van uytſigt te veldewaart.

Henegouwen,] Het Graafſchap van *Henegouwen* alſo genomt van de Rivier *Haine* ofte *Hene*, en het oud Duyts woord *Gouw*, het welk een *Vlek* ofte *Heerlijkheyd* beduyd, leid ten Noorden van *Braband* en *Vlaanderen*, ten Zuyden *Campanien* en *Picardien*, ten Ooſten *Namur* en het Land van *Luyk*, en ten Weſten de *Schelde*, met een gedeelte van *Artoys* en *Vlaanderen*, heeft xxx. bemuyrde en bewalde Steden, als *Bergen*, *Valencien*, *Bouchain*, *Queſnoy*, *Conde*, *Landreſy*, *Avenes*, *Chimai*, *Marienburg*, *Philippe-Ville*, *Beaumont*, *Maubeug*, *Bavariis*, *Bins*, *Reux*, *Sorgin*, *Braine le Comte*, *Engien*, *Halle*, *Leſſine*, *Chure*, *Aix*, *St. Guiſlien* en *Leuzee*, daar van *Bergen* de Hooft-ſtad is, gemeenlijk met de naam van *Bergen in Henegouwen* onderſcheiden.

Artois,] Alſo genomt van de oude *Atrebates*, die het ſelve Landſchap eerſt beſeten hebben, daar onder behoren twaalf beſloten Steden, daar van *Atrebatum*, *Gall: Arras*, *Belg: Atregt* de Hooft-ſtad is, voort de Steden *St. Audomar*, *Bethunen*, *Arien*, *Bapalmen*, *Heſdinen*, *Rentje*, *S. Paul*, *Perne*, *Libers*, *Baſſy* en *Lens*; ſtrekt ſig ten Noorden aan *Vlaanderen*, ten Ooſten aan *Bolonien*, ten Zuyden aan *Picardien*, ten Weſten *Cambray* en *Henegouwen*; drie mijlen van *Atregt* heeft gelegen, de vermaarde Stad *Terrovanen*, de Hooft-ſtad van het Biſdom en het omgelegen Landſchap, het welk by Keiſer *Karel* in 't jaar 1553. naar een ſtrenge belegering overwonnen, tenemaal ten gronde is geworpen.

Vlaanderen,] *Vlaanderen* het uyterſte gedeelte van het *Nederland*, plag van ouds tuſſen de *Noortzee*, de *Schelde*, en de *Somme* bepaalt en beſloten te zyn, begrijpende de grote Steden *Atrecht*, *Gent*, *Brugge*, *Ipren*, *Doornik*, *Audomaar*, *Rijſſel* en *Duay*; het jegenwoordige *Vlaanderen*, ſtrekt ſig voor tmeerder gedeelte aan de *Zee*, en ſo voort tot aan den arm van de *Schelde*, de *Hond* genaamt, ten Zuyden tegens *Artois*, *Henegouwen* en *Vermandois* in Picardien; in 't Ooſt ten delen de *Schelde*, en ten deelen het Land van *Henegouwen*, ten Weſten de *Zee*, en de Rivier de *Ha*, met een gedeelte van *Artois*; ſommige willen dat Vlaanderen aan Engeland vaſt gehegt is geweeſt, maar het is waarſchijnlijker dat Vlaanderen met Zeeland gemeen geweeſt is. Het welk by tijde van Kaiſar *Otto de III.* in 't jaar DCCCC. LXXX. door het graven van eenen tweden arm, uyt de *Schelde* is verdeelt, heeft LXII. Steden, daar van enige onbemuyrt.

[f] *Dit Neder-Duytſland werd*] Van duſdanige verdelinge ſpreekt ook *Ammianus Marcellinus*, *rer. Geſtarum lib.* 15. daar hy aldus ſchrijft, *Superiorem & inferiorem Germaniam*, *Belgaſque duæ juriſdictiones iiſdem rexere temporibus*, (*ſc. Belgæ*) *poſt has Belgica prima Mediomatricos pretendit*, *& Treviros*, *domicilium Principum clarum. Huic adnexa eſt ſecunda Belgica qua Ambiani ſunt*, *& Cathalauni & Remi.* 24

[t] *De verdere Bataviſe Landen*] Over den Rhijn, in *Kennemerland* en *Weſt-Vrieſland*.

[u] *Alle onder Batavien behoren*,] In het twede Hooft-ſtud werd in 't byſonder aangeweſen, hoe verre het Batavien ſig uytſtrekt, en niet met het Bataviſe Eyland is bepaalt geweeſt.

[x] *De Alpenbergen over*,] Den eerſten optogt en beſit is geweeſt in *Tuſcanen*, *Tarenten*, *Hetrurien*, en *Pannonien*; ſie van deſen eerſten optogt *Adr.* 26

Schrik.

Schrieck, *Origin. Celticar. lib.* 1. *cap.* 13. Wolfgangus Laſſus, *de migratione gentum*, *lib.* 3. 4. & 5.

3 *Veel geweld aangedaan, en lange jaren*] Die ſy over de twee hondert jaren agter den anderen beoorlogt hebben, eyntelijk op de River *Allia*, omtrent vijf en een half mijl van Romen, in den ſlag t'enemaal overwonnen, het *Capitolium* te Romen in beſettinge hielden, en op verſcheide plaatſen in brand ſtaaken. Als breder te ſien by *Plutarch. in Camillo. Polyb. lib.* 1. en 2. *Juſtin. lib.* 10.

2 *Over de drie hondert jaar*,] Den eerſten bekenden optogt van de Cimbren in Italien, was ten tijde van *Tarquinius Priſcus*, de V. Rooms-Koning na den Romen-bouw 138. en voor Kriſtus geboorte 613. onder het beleid van *Belloveſus*, en *Zegoveſus*, ſuſters ſoonen van *Ambygatus*, der *Kelten* Koning, dat is, Veld-overſte, (want Koningen waren by de ouden niet anders als Veld-heeren) welken *Belloveſus* met een groot heyr ſig in het eerſte open veld, over de hoogte van 't gebergte, ter plaatſe daar eenige van de oude *Kelten*, als eerſte bewoonders van het Land van *Toſcanen*, haar onthouden hadden, *ter neder geſtelt heeft*, terwijl dat *Zegoveſus* den op- en neder-*Rhijn* beheerſten, levende aldaar in het veld en bos, daar van ſy *Velgen* genomt zyn, dat daar na in *Belgen* is hervormt (gelijk van ouds in onſe, ſo ook in de Griekſe en Latijnſe taal de B. en V. voor eene letter gehouden, en door malkander gebruykt is geweeſt,) alwaar ſy de *Tuſcanen* verſlagen, en 't geheele omleggende Land beheerſt hebbende, omtrent de twee-hondert jaren na den eerſten optogt, met een Leger van drie-hondert-duyſent mannen, ſonder vrouwen en kinderen, onder het beleyd van den Veldheer *Brennus*, in *Pannonien* ingevallen zyn, langs *Illyricum* en den geheelen over-bergſen-kant der ſelver Landſtreeke, van die en andere volken zyn gevreeſt geworden, dewelke ſig hare magten hebben onderworpen: ſo verre dat ſy de Stad van *Romen* over het groot verlies van den ſlag op de Rivier *Allia*, daar hy omtrent de vijf en een halve mijl van de Stad in den *Tyber* loopt, doen zidderen en beven hebben: daar van te ſien is by *Plutarch. in Camillo & de fortuna pop. Roman.* Polyb. *lib.* 1. & 2. Ruffin. *lib. Stratagemat. en* Juſtin. *lib.* 10. daar het ſo mede af-liep, dat niet eenen Bode de tijdinge en konde brengen, of ſy waren met haar gantſe magt voor de Stad, die ſy op vele plaatſen in brand geſteeken hebbende, de *Romeynen* haar naulijks op 't Hooge Raadhuys hebben kunnen ontgaan en verbergen, daar ſy eyntelijk in de uyterſte benautheyt, met den *Kelten* hebben moeten over-komen en verdragen, dat ſy met een ſeer koſtelijken roof, boven de toe-gift van leef-togt, en andre nootſakelijkheden, haar verlaten, en den *Tyber* zyn overgetrokken. Dit geſchiede na den bouw der Stad *Romen* 364. en voor Kriſtus geboorte 387. jaar.

Ondertuſſen dat *Romen* wederom herbouwt wierd, zyn ſy in den jare naar het eerſte *Romen* 387. voor Kriſtus 364. andermaal innewaarts naar *Italien* getrokken, en haar meeſter gemaakt hebbende van het platte Land, wederom op *Romen* aangevallen. Dog die van *Romen* haar buyten verwagten, onder het beleid van *Camillus*, den vijfden Veld-heer, met ongelijke nieuw-vonde Wapenen, ter weer ſtellende, hebben den meeſten hoop van haar Leger afgeſneden, en haar vlugtende doen afwijken, daar ſy al haren buyt, en veel van haar volk verloren. Sie *Plutarch. in Camillo. A. Gell. lib.* 5. *cap.* 4. *Polyb.. lib.* 1. en *Livium ſuo loco.* Tot dat ſy 't ſelve in den jare 393. na *Romen*, voor Kriſtus 358. ten derden-maal herhaalden, en onder den Veld-overſten *Titus Quintius*, verſcheyde Schermutſelingen met den anderen hadden, die ten weder-zyden van weynig roem waren, als dat die van *Romen* de dapperheyt van *Titus Manlius Torquatus*, (dat is den Beketenden, alſo genomt van den gouden keten, daar ſy hem mede vereert hebben,) met een eeuwige geheugenis in haar gedenk-ſchriften hebben willen roem-tuygen, dat hy een van de *Gallo-Kelten* in een kamp-vegt, ter eeren van de haren beropen, verwonnen had. Sie van deſe *A. Gell. lib.* 9. *cap.* 13. naar 't welk ſy voor by *Romen* naar Campanjen, tot haar Winter-keer vertrokken. Van daar ſy 't andere jaar weder-keerende, de *Tiburtinen* onder het beleyd van den Veld-heer *Q. Servilius Ahala*, tegens de *Romeinen* te hulp kwamen, met en voor dewelke ſy vele Plaatſen in *Italien* plunderden, trekkende boven *Romen* tot aan de Stad *Praneſte*; 't welk geſchag in den jare na de opbouwing van *Romen* 396. voor Kriſtus 355. in 't Burgermeeſterſchap van *C. Fabius* en *C. Plautius*. Daar de *Romeinen* onder 't beleyt van den Veldheer *C. Sulpitius*, naar toe trokken, dog geenen Veld-ſlag en ſogten, meynende haar te verduyren, meer uyt zynde met behendige lagen, dan met de wapenen te vegten, daar door ſy de *Kelten* naar een onverwagten en onvoorſiene ſchermutſening deden wijken. Dog hebben 't agt jaren daar naar ten derdenmaal hervat, en jegens de ſelve te velde komende, *Italien* wederom afgeloopen, zyn eintelijk door *Volſcey* en *Palermen* naar *Appulien*, aan de kant van de Opper-zee vertrokken, *Vid. Liv. lib.* 7. *ſub A°.* 404. daar ſy met *Alexander de Groote* Koning van *Macedonien*, een vaſt verbond maakten, *Diodor. Sic. ſub A°.* 409. hebbende nu over de twee hondert jaren geleeft, van den buyt en roof der *Romeinen*. Naar welk vertrek de *Romeinen* wederom haar adem ſcheppende, de *Latinen*, *Sabinen*, *Tuſcanen*, *Umbren*, *Gambinen*, en *Tarentinen*, &c. naar *Griekenland* deden wijken, ſoukende wederom hare Monarchie over *Italien* te herſtellen: dog zyn de *Kelten* al wederom gekomen, makende verbond met den afgeweken *Tuſcanen*, *Umbren*, en *Samniten*, met dewelke ſy tegens den *Romeinen* wederom te velde togen, verſlaande by *Cluſium*, den Veld-overſten *Scipio*, met een legioen *Romeinen*, daar van der niet een af en kwam die de tijdinge brengen mogt. *Vid. Liv. lib.* 10. *cap.* 26. dog 't ſelve by de *Romeynen* met den verknogten Latinen hervat zynde, iſſer tuſſen haar en den *Kelten* in *Hetrurien*, een hevig gevegt voorgevallen, dat lang gelijk en twijfelagtig was, aan wiens zyde de overwinninge ſoude blijven, tot dat eintelijk de *Kelten* de nederlage kregen, met een verlies van 24000. *Kelten*, jegens 21000. *Romeinen*, dit geſchiede in den jare na den Romen-bouw 458. voor Kriſtus 292. de *Kelten* des niet te min haar verbond met den *Samniten* en *Tuſcanen* verniewende, hebben de *Romeinen* in een geduyrige Oorlog gehouden, tot dat ſy wederom in den jare 496. voor Kriſtus 281. voor *Aretium* den Roomſen Veld-heer

„ *Cæcilium*, met seven *Tribunen* die wy *Colonellen* „ noemen, en over de 13000. *Romeynen*, sonder „ de gevangens versloegen. *Polib.* Tot dat sy einte- „ lijk omtrent den jare na *Romen* 472. voor Kristus „ 278. beraden geworden zyn *Italien* te verlaten, „ verdeelende haar in twee groote heyr-kragten, stel- „ lende daar over twee opper Veld-heeren, *Belgius* „ en *Brennus*, naar dewelke sy ten voorbeeld van die „ geene die haar in *Italien* gebragt hadden, *Veldigen* „ en *Breen* lieten noemen, daar van dat de *Breen* on- „ der *Brennus* naar *Griekenland* overgingen, en de „ *Veldigen*, anders *Belgen*, onder *Belgius* ofte *Veldig*, „ naar het Koninkrijk *Macedonien* overgingen, en „ haar meester makende van het gantse *Macedonise* „ Land, hebben sy alle de schatten uyt de Stad, en „ den Tempel van *Appollo* tot *Delphos* gerooft, daar „ van *Justin. lib.* 24. *Strabo lib.* 4. *Diodor. Sicul. lib.* „ 5. Zyn daar na naar *Byzantien*, en van daar op *A-* „ *sien*, (*Pausanias* en *Plutarch.* in *Parallelis*) getrokken, „ 't welk sy onder haar schat-dwang bragten, daar sy „ ook haar eygen spraak, (*Strab. d. loco.*) en denk-te- „ kenen van hare voorouders vonden.

„ So zyn sy alomme voor de eerste en oudste „ beheersende volken bekent geworden, na dat sy „ 't geheele Land van de *Noord-zee* af, Oost, Zuid, „ en Westwaart op, omswerst hebbende, sedert de „ tijd van *Tarquinius Priscus* geheel *Illyricum*, ofte „ *Slavonien*, *Pannonien*, *Macedonien*, *Tessalien*, *Tra-* „ *cien*, *Galatien*, *Griekenland*, en *Asien*, tot de Zee „ *Euxinus*, de Rivier *Tanais*, en de bergen van *Tau-* „ *rus* beseten, en een groot deel van *Italien* overheerst „ hebben, daar sy de *Romeynen*, die anderssins de „ magtigste waren, over de drie hondert jaren agter „ een, in haren op en voortgang gestuyt hebben, als „ breeder te sien is by *Strabo*, *Plinius*, *Pausanius*, *Ju-* „ *stinus*, en andere, tot dat sy de selve Landen verla- „ tende, haar naar het gedeelte van *Asien* begeven „ hebben, daar sy van die tijd af gebleven zyn, se- „ dert welken tijd de *Romeinen* eerst regte besitters „ van *Italien* zyn geworden.

Van de Cimbren en Cimbersen Oorlog tegens den Romeinen, schrijft *Sebastiaan Frank*, seer beknopt en omstandelijck, in sijn *Chronijk* ofte Tijdboek 1. *deel Pag.* 73. daar hy met weinig woorden hunnen oorsprong, voortgang en ondergang verhaalt. *Dit is* seyd hy, *de ander Historie van den Duyt-sen, hoe dat het in Italien vergaan is: Want* Cymbri *zyn eygentlijk Duitsen, dat bewijst* Cymbrica Cherronesis, *alsoo heetmen dat land van Holsteyn en Denemarken, dat daar aan paalt, en het is een Woord* Cymmeri *en* Cymbri, *soo Strabo bewijst, het komt van het woord* Gomer, *also heeft geheten een Soon Japhets, die de Landen agter* Tracia, *tegen over ons (daar nu ter tijd de* Littouwen *en* Lijflanders *woo-nen,) beset heeft: Daarom so zyn ook* Homero *de* Cymmeri *bekent geweest, want* Tracia, *en wat daar aan leid, was den Grieken wel bekent; en de naam* Cymbri *is gebleven op* Holsteyn *en* Denemarken. *Maar die tegens het Ooslen en* Tracia, *zyn hier na* Gothi *genomt. Ook so setmen hier klaar den naam* Teutones, *so dat de* Teutones *met de* Cymbris *getogen zyn. Daar is eenen groten hoop uyt alle de Duyt-se Landen geweest, namentlijk by de driemaal hon-dert duysent, so geweldig dat sy hen gedeelt hebben, een deel in Italien, en een deel in Gallien. Maar doen haar de Romeynen aangevallen hebben, so zyn sy we-derom te samen getogen. Ten eersten hebben de Cym-bri, de Romeinen hard geslagen, en vier groote slagen gewonnen, namentlijk in den eenen slag die* Scipio *dede, den Romeinen by de tagtig duysent mannen af-geslagen, waar door alsulken verschrikkinge te Romen en in geheel Italien was, dergelijken ook niet tot* Hanni-bals *tijden geweest is. Daar koosmen tot een Hooft-man tegen de Duytsen eenen* Cajus Marius, *die is een vande grootste krijgers geweest, die de Stad van Romen gehad heeft, die trok tegen hen in 't jaar 652. na het begin des Stads van Romen, en hadde tot in 't derde jaar met hen te doen, tot dat hyse verdempte en uyt-roeyde.*

[a] *Tot bondgenootschap gedwongen,*] So zyn ein- 27
telijk de Romeinen uyt vrees en ontsag tegens de magt en overwinninge der *Kelten* en *Cimbren* ge-dwongen, met de selve vrundschap en bondge-nootschap aan te gaan, het welk sy in het oud Ba-tavien overkomende, erkent en onderhouden heb-ben. Want dese volken waren by de Romeinen so ontsaglijk, dat sy sedert dien noyt tegen de selve hebben derven oorlogen.

Den *Kaisar Julius* heeft wel gesogt deselve on-der sijn magt te brengen, dog niet anders als met groote vrese en omsien. Tot welken einde hy wel den Rhijn is overgetogen, dog niet en heeft derven uytregten, en wederom van daar heeft moeten ver-trekken. De soldaten als sy meenden tegens de sel-ve te moeten aan gaan, waren so bevreest dat sy eerst haar uyterste Wille maakten, min nog meer of het haar laatste uyr was. So schrijft den selven *Julius* met sijn eygen hand daar van, in sijn 1. *boek der Franse oorlogen*, met dese woorden: *Germa-nos cum iis sæpe numero congressos, ne vultum qui-dem, atque aciem oculorum ferre potuisse: tantus subito timor omnem exercitum occupavit, ut non me-diocriter omnium mentes, animosque perturbaret; aut suum fatum quærebantur, aut cum familiaribus periculum miserabantur, vulgo totis castris testa-menta obsignabantur. Dat is:* De Duytsen hebben menigmaal met haar geslagen, welkers opslag en ogen-wit haar so ontsaggelijk was, dat het gantse leger voor haar vreesde, in so verre dat hunne ge-moederen so ontstelt waren, dat sy malkanderen haren uyterslen noot klaagden, en een yder van hun sijn laatste uyre met sijn uyterste wille beve-stigde.

Den Kaisar *Kaligula* heeft mede wel aan den strand en buyte-kant van dit Batavise Eyland ge-weest, daar hy de boomen in het naast gelegen bos dede afhakken, en de schelpen en ander Zee-werp aan het strand dede oprapen, tot een teken dat hy daar geweest was, maar verder en dorst hy niet ko-men; als te sien by *Sueton.* 4. *boek* 44. en volgende Deelen, en hier naar't sijner plaatse breder.

[b] *In de oude Batavieren,*] Wanneer eigentlijk dit bondgenootschap met den Romeinen en Batavie-ren is aangegaan, werd niet duidelijk beschreven. En vindmen niet nader als dat die by en met den *Kaisar Julius* soude gemaakt zyn, even na den on-gelukkigen strijd met den hoger Germannen, de Overysselers en Drenters, in en met sijnen overtogt over den Rhijn, daar hy aldus van schrijft *lib.* 4. *de bello Gallico: Germanico bello confecto mul-tis de causis Cæsar statuit sibi Rhenum esse transeun-dum; quarum illa fuit justissima, quod quum vide-*

ret

Digitized by Google

ret Germanos tam facile impelli, ut in Galliam venirent, ſuis quoque rebus eos timere volvit, quum intelligerent & poſſe & audere populi Romani exercitum Rhenum tranſire. Acceſſit etiam quod illa pars equitatus Uſipetum & Tenchterorum prædandi frumentandique cauſa Moſam tranſiſſe, neque prælio interfuiſſe, poſt fugam ſuorum ſe trans Rhenum in fines Sicambrorum receperat, ſeque cum iis conjunxerat. Ad quos quum Cæſar nuntios miſiſſet, qui poſtularent eos qui ſibi Galliæque bellum intuliſſent, ut ſibi dederent, reſponderunt: populi Romani Imperium Rhenum finire. Si ſe invito Germanos in Galliam tranſire, non æquum æſtimaret, cur ſui eſſe quidquam Imperii, aut poteſtatis trans Rhenum poſtularet? Ubii autem, qui uni ex Tranſrhenanis ad Cæſarem legatos miſerant, amicitiam fecerant, obſides dederant, magnopere orabant, ut ſibi auxilium ferret, quod graviter ab Suevis premerentur. Dat is: Den Duytſen Oorlog geëindigt zynde, heeft *Cæſar* om verſcheide redenen gemeent voor hem dienſtig te zyn over den Rhijn te trekken, daar van deſe wel de voornaamſte was, dat dewijl de Duytſers ſo ligtelijk konden bewogen werden *in Gallien* over te trekken, hy wilde dat ſy ook hare ſaken wel mogten beſetten, dewijl ſy wel wiſten dat het Roomſe krygs-volk wel konden en dorſten over den Rhijn komen. Daar by kwam dat de *Goylandſe* en *Drentſe* ruyters, om te roven en voerhalen, de Maas waren overgetrokken, en by den aantogt niet geweeſt en waren, maar na de vlugt van hun volk, haar over den Rhijn by de *Gelderſe* begeven, en hun by de ſelve gevoegt hadden. Tot dewelke als *Cæſar* geſonden had, en gelaſt dat die geene dewelke beſtaan hadden tegens hem en de Gaulen aan te gaan, haar aan hem ſouden overgeven, ſy antwoorden, dat den Rhijn het ſcheyt van het Rooms-gebied was, en waarom, indien hy niet goed en agte dat de Duytſen over den Rhijn ſouden komen, hy dan ſogt zyn magt en gebied over het Overrijnſe Land uyt te breyden? dog de *Keulenaars* die de enigſte van de Over-Rijnſe volken, ſig aan hem hadden doen aanbieden, bondgenoodſchap gemaakt en Gyſelaars tot verſekering gegeven hadden, verſogten hem emſtig, dat hy haar tegens de *Swabers*, die haar groote overlaſt deden, wilde te hulp komen.

Daar op by den Kaiſar een brugge over den Rhijn geleid wierd, daar hy ſijn volk overbragt, en naar *Gelderland* optrok. Daar hy met den geſanten van verſcheide Steden vrede en bondgenootſchap maakte. Daar van hy mede ter ſelver plaatſe aldus ſchrijft: *Diebus decem, quibus materia capta erat comportari, omni opere effecto, exercitus traducitur. Cæſar ad utramque partem pontis, firmo præſidio relicto, in fines Sicambrorum contendit. Interim à compluribus Civitatibus ad eum legati veniunt, quibus pacem atque amicitiam petentibus liberaliter reſpondit, obſideſque ad ſe adduci jubet. Dat is:* In tien dagen dat alles overgebragt en het werk voltrokken was, trok hy naar een goede beſettinge aan beyde zyden van den Rhijn, met ſijn volk over na de *Gelderſe* grenſen. Onderwijlen quamen uyt verſcheyde Steden geſanten aan hem, dien hy vrundſchap verſoekende, ſeer wel bejegende, en hunne Gyſelaars aan nam.

Welke nu deſe Steden geweeſt zyn, dewelke aan hem geſanten hebben uytgeſonden, en met welke dat hy dit bondgenootſchap gemaakt heeft, en kan niet anders verſtaan werden, als van de Steden van het Bataviſe Eyland, alſo wel geleſen werd, dat hy in Overyſel geweeſt is, en met de ſelve heeft geoorlogt, en dat hy de Gelderſe Steden aan brand geſteken heeft, gelijk hy ſelfs betuygd *dicto lib. 4. de bello Gallico*, dat hy met de brugge over den Rhijn komende, Gelderland aandede, der ſelver Steden in brand ſtak, en ſo voort hoger op na het Keulſe Land vertrok, dewelke te voren ſijn hulp en byſtand verſogt hadden, van hem jegens den overval van de *Heſſen* bevrijd en verloſt wierden. Dit zyn ſijne woorden, *Sicambri ex eo tempore, quo pons inſtitui cœptus eſt fuga comparata, hortantibus iis, quos ex Tenchteris atque Uſipetibus apud ſe habebant, finibus ſuis exceſſerant, ſuaque omnia exportaverant, ſeque in ſolitudinem ac ſylvas abdiderant; Cæſar paucos dies in eorum finibus moratus omnibus vicis ædificiiſque incenſis frumentiſque ſucciſis, ſe in fines Ubiorum recepit, atque his auxilium ſuum pollicitus, ſi à Suevis premerentur, hac ab iis cognovit: Suevos poſtquam per exploratores pontem fieri comperiſſent, more ſuo concilio habito, nuntios in omnes partes dimiſiſſe, uti de opidis demigrarent, liberos, uxores, ſuaque omnia in ſylvas deponerent, atque omnes qui arma ferre poſſent unum in locum convenirent: hunc eſſe delectum medium fere regionum earum, quas Suevi obtinerent, hic Romanorum adventum exſpectare, atque ibi decertare inſtituiſſe. Quod ubi Cæſar comperit, omnibus his rebus confectis, quarum rerum cauſa exercitum traducere conſtituerat, ut Germanis metum injiceret, ut Sicambros ulciſceretur, ut Ubios obſidione liberaret, diebus omnino octodecim trans Rhenum conſumptis, ſatis ad laudem & utilitatem perfectum arbitratus, in Galliam ſe recepit, pontemque reſcidit. Dat is:* De Gelderſe zyn van die tijd af dat de brugge geleid wierd, door raad van de byhebbende Goylanders en Drenters, uyt haar Landpalen ontweeken, en hebben haar met al dat ſy mede konden dragen in de boſſen en onbewoonde plaatſen verborgen. *Cæſar*, na dat hy enige dagen op haren bodem vertoeft had, heeft alles in brand geſteken, en het koorn afgekapt hebbende, is hy na Keulen vertrokken. En haar byſtand tegen de Swabers aangeboden hebbende, heeft hy van de ſelve onderſtaan, dat de Swabers, vernomen hebbende datter een brugge over den Rhijn geſlagen was, na gehouden raadſlag, naar alle plaatſen geſonden hadden; dat ſy ſig uyt haar bywoningen ſouden begeven, en met vrouw en kinderen, met alles wat ſy hadden, ter boſwaart ſouden wijken, en alles wat weerbaar was, ſig op eene plaats ſouden ſtellen; dit was omtrent in het midden van 't Land by haar beſeten, daar ſy de Romeinen ſouden verwagten, en tegens haar beſtaan ſouden ſlag te leveren. Het welk *Cæſar* vernemende, heeft hy alles vervaardigt, om het welk hy ſijn leger heeft willen overbrengen, op dat hy de Duytſers een ſchrik ſoude aanjagen, ſig van de Gelderſe ſoude wreeken, en die van Keulen van haar belegering ſoude verloſſen, en omtrent agtien dagen over Rhijn geplaatſt, heeft hy eer en voordeels genoug geagt, en heeft ſig wederom naar Gallien begeven, en de brugge wederom afgebrooken.

Dusdanige brugge leeſtmen dat twemaal by den Kaiſar *Julius* over den Rhijn geleid is, eens in den

Digitized by Google

overtogt op *Gelderland*, en nog eens wat hoger op, omtrent *Trier*, in den overtogt op Keulen; *formam hujus pontis vide apud* Joannem Jucundum Veronenſem *comment. lib.* 4. maar dat den *Kaiſar* oyt op het Bataviſe Eyland geweeſt is, en leeſtmen nergens, welkers gebied en beheerſinge, aan de ander zyde ook niet verder als over de Waal, tot aan de Maas geweeſt is, het welk doorgans *Extrema Gallicæ oræ*, den uyterſten Galliſen kant, genomt werd. Uyt alle het welke *Philippus Cluverus de trib. Rheni alveis*, met ſeer bondige redenen het bondgenootſchap tuſſen den *Kaiſar Julius* en de Batavieren, en niet met eenige andere, beweerd.

28 [c] *In ontſag van haar ouden naam*,] Sy dorſten haar opentlijk beroemen en uytroepen: *datter geen volk in de werelt was, dat haar in Oorlogs dapperheid en getrouwigheid te boven ging*; So verhaalt *Tacitus* in ſijn 13. *jaar-boek*, dat der ſelver geſanten na Romen gereiſt zynde, en den Kaiſar *Nero* met andre ſaken belet vindende, ſy-luyden ondertuſſen uyt nieuwſgeerigheid mede in de Schouw-tonelen van *Pompejus* waren ingegaan, om de grootheid van het volk te ſien, en daar komende, ſiende ſo een aanſienlijke vergadering, beſtonden te vragen het onderſcheid des Staats perſonen: welke de Edele, welke de Roomſe Raden waren, onder dewelke ſy ook luyden van andre kledinge ſagen ſitten. Na dat ſy verſtaan hadden dat de eere van die ſit-plaats gegeven wierd aan de Geſanten van die geene dewelke in deugd, en onderlinge Roomſe vrundſchap boven andre uytmunten, ſy-luyden haar beroemden, en overluid uytboeſemden, *dat geen volk den Tuitſen, in Oorlogs dapperheid, nog getrouwigheid ſoude overtreffen*, en daar op in den rang van den Roomſen Raad gingen nederſitten. Het welk wel opgenomen zynde, den Kaiſar haar met de vrydom van het Roomſe borgerſchap vereerde. Dit zyn ſijne woorden, *Profecti Romam (ſc. Verritus & Majorix qui nationem eam regebant,) dum aliis curis intentum Neronem operiuntur, inter ea quæ barbaris oſtentantur, intravere Pompei theatrum, quo magnitudinem populi viſerent. Illic per otium (neque enim ludicris ignari oblectabantur) dum conceſſum cavea, diſcrimina ordinum, quis eques, ubi Senatus percunctantur, advertere quoſdam cultu externo in ſedibus Senatorum; & quinam forent rogitantes, poſtquam audiverant earum gentium legatis id honoris datum, quæ virtute & amicitia Romana præcellerent, Nullos mortalium armis aut fide ante Germanos eſſe, exclamant, digrediunturque & inter patres conſidunt; quod comiter a viſentibus exceptum, quaſi impetus antiqui & bona æmulatio. Nero civitate Romana ambos donavit.*

[d] *En geweldige dapperheid*,] Van haar-luyder dapperheid tuigd den ſelven *Tacitus de moribus Germanorum, quod nec Samnis, nec Pœni, nec Hiſpaniæ, Galliæve, ne Parthi quidem ſæpius admonuere: quippe quod regno Arſacis, acrior ſit Germanorum libertas*, dat nog Samniters, nog die van Carthago, nog Spaanſe, nog Franſe, nog ook de Parters, haar oyt ſo hard hadden gevallen, want het magtige Rijk van *Arſax*, was lijdelijker als der Duytſers ongebonde vryheid, ſeid hy; ſo dat ſy na een twee hondert-jarigen Oorlog met den Cimbren, ſonder enig voordeel naar vele geleden ſchaden en onderlagen, daar van de voornaamſte by den ſelven *Tacitus* aldaar, en in ſijn 4. *boek der Gedenkſchriften*, daar hy de oorlogen tegen de Romeinen verhaalt, werden opgetelt, met deſelve hebben moeten bevredigen.

Soo ſchrijft den ſelven *Tacitus lib.* 2. *Hiſtor.* dat ſy dorſten van haar geven: Dat alle victorien van Italien aan haar magt moſten toegeſchreven werden; *Ablatam Neroni Italiam, atque omnem belli fortunam in ipſorum manuſitam jactantes.*

Van de kloekheid en dapperheid der Batavieren, roemt den ſelven Tacitus in ſijn voorverhaalde boek *de Morib. Germanorum* mede aldus: *Omnium gentium virtute præcipui Batavi.* Onder alle volken ſijn de Batavieren de uytmuntenſte in deugd en dapperheid; houdende haar volkomen vryheyd, buyten alle ſchattingen en laſten, alleen ten ſtrijde dienende om haar byſondre kloekheid, en ervarentheid in 't ſwemmen, ſo dat ſy met gehele benden in volle wapenen den Rhijn konden overſwemmen, boven andere geagt, en in alle ſware togten de voorſte waren geweeſt. *Erat delectus eques domi*, ſeid den ſelven *Tacitus lib.* 4. *Hiſtor. præcipuo nandi ſtudio arma equoſque retinens, integris Armis Rhenum perrumpere. Manet honos*, ſeid hy voort 7. lib. de Morib. Germanor. *& antiquæ ſocietatis inſigne, nam nec tributis contemnuntur nec publicanus atterit, exempti oneribus & collationibus, & tantum in uſum prœliorum ſepoſiti, velut tela atque arma bellis reſervantur.* Dat is: Sy hadden een uytgeleſen Ruyterye by haar, die door de kunſt van ſwemmen, met de volle wapenen den Rhijn over konden komen. Sy ſijn in grote agting, en werd het oude bondgenootſchap met haar gehouden, ongemoeyt van den Schatmeeſters, en vry van alle laſten en omſlagen, gelijk als verſekerd wapentuyg ten oorlog geſpaart. Het welk verwonderens waardig is, dat *Tacitus*, die een gebooren Romein was, daar in ſo rond gaat, en deſelve ſo verre boven de Romeinen verheft.

[e] *Hulp ende byſtand*] Waar in dat de Batavieren aan de Romeinen, hulp en byſtand gedaan hebben, werd doorgaans by *Jul. Cæſar*, ende *Tacitus* verhaalt; als onder andere, dat ſy de Troupen van *Pompejus*, onder de Kaiſar *Julius* gants en al verſlagen hebben, verhaalt hy ſelf, *lib.* 3. *de bello Civili, Illi, inquit, celeriter procurrerunt, infeſtiſque ſignis tanta vi in Pompei equites impetum fecerunt, ut eorum nemo conſiſteret, omneſque converſi non ſolum loco excederent, ſed protinus incitati fuga montes altiſſimos peterent.* Deſe ſeid hy, ſijn ſnellijk toegelopen, en ſijn met ſodanig geweld, en opgetogen wapenen op de Ruyterye van *Pompejus* aangevallen, datter niet een ſtand en hield, maar alle gekeert niet alleen afweeken, maar met het beklimmen van de hoge Alopſe bergen, ter vlugt ontquamen. Daar van Florus *lib.* 4. *cap.* 11. de Batavieren, mede grote eere geeft als hy ſeid, *Quum Pompejus adeo Equitum copia abundaret, ut facile circumventurus ſibi Cæſarem videretur, circumventus ipſe eſt, nam quum diu æquo marte contenderent, juſſuque Pompei fuſus a cornu erupiſſet equitatus, repente hinc dato ſigno, Germanorum Cohortes, tantum in effuſos equites fecere Impetum, ut illi eſſe pedites, hi venire in equis viderentur. Hanc ſtragem fugientis equitatus levis armatura ruina comitata eſt*; Dat is: Als *Pompejus* ſo wel bemant was, dat hy *Cæſarem* ligtelijk ſcheen

te

te kunnen overwinnen, is hy selfin 't onderspit geraakt, want als sy lang met gelijk voordeel geslagen hadden, en *Pompejus* sijne geslagen Ruyterye uyt de Vleugel had doen afwijken, sijn de Duytse benden so dapper op de afgeweken ruyterye aangevallen, dat sy voetknegten schenen te wesen, en dese te paardt te sitten. Desen slag bragt den gantsen neerlaag van het minder krijgsvolk mede.

Hoe dat sy de Romeinen tegens de wederspannige Vriesen te hulp quamen, verhaalt in 't lange Tacitus *Annal. lib.* 4. En hoe veel dat aan de Batavise troupen, den uytslag van winst of verlies, onder den Kaisar *Vitellius* gelegen was, verhaalt hy *lib.* 1. *Historiar.* daar hy deselve *grande victoriæ momentum* nomt. En hoe dat sy de Riviere *Padus* over quamen, en de Kaisarse deden sidderen en beven, betuigd hy *lib.* 2. *Hister. Irritabat, inquit, Batavos Transrhenanosque Padus ipse, quem repente contra Placentiam transgressi, raptis quibusdam exploratoribus, ita cæteros terruere, ut adesse omnem Cæcinæ exercitum trepidi ac falsi nunciarent.* Dat is: de Riviere Padus self hitste de Batavieren, en Overrijnse op, die sy haastelijk overkomende, enige voorlopers gevangen nemende, de andre dan een schrik aanjoegen, dat sy uyt vrese haar inbeelden, dat het gantse leger van *Cæcina* op haar aan quam.

Ende hoe dapper dat sy haar te water getoont hebben, tegens de Othoniaanse troupen, beschrijft hy in 't selve 2. boek der gedenkschriften, met dese woorden. *Et erat insula amne medio, in quam gladiatores navibus molientes, Germani nando prælabebantur, & quum variis trepidantium inclinationibus immixti remiges, propugnatoresque turbarentur, desilire in vada ultro Germani, detentare puppes, scandere foros, aut cominus mergere, quæ cuncta in oculis utriusque exercitus, quanto latiora Vitellianis, tanto acrius Othoniani ensesque auctoremque Cladis detestabantur, & prælium abruptis navibus, quæ superfuerant, fuga direptum:* Dat is; Daar was een Eylandeken in 't midde van de Rivier, daar de Scherm-vegters te scheep op aan wilden, dog de Duytsers haar met hun swemmen te voor waren. En als de Riemers met de swakste troppen vermengt, in de voortogt buyten stand geraakten, so vielen de Duytsers te water op de droogten aan, struytten de Vloot, en bestonden de schepen te beklimmen, of in 't water te drenken. Het welk in 't aansien van beyde de legers, hoe dat het de Vitelliaanse troppen te meer vermoedigde, hoe dat de Ottomaanse het aan leggen van dien misslukten aanslag, meer vervloekten en verfoeyden, ende is alsoo dien slag door verlies van de schepen afgebroken.

In welke voorvallen de Batavieren aan de Romeinen bysondre hulp en bystand gedaan hebben; en wat sy voor wonder daden hebben uytgeregt, werd seer beknopt opgetelt by *Cornelius Aurelii Batavie lib.* 1. *cap.* 8. *Hi sunt, inquit, Batavi, qui ablatam Neroni Italiam restituere; hi sunt qui Vespasiano diu deliberanti, amicitiæ gratia imperium adegere. Hi sunt qui Heduos juxta Ararim Fluvium, & Arvernos populum Aquitaniæ instructissimo equite protrivere, cum quibus olim ne ipse quidem Julius congredi audebat, quod aquis undique sepirentur, & innumera gauderent populi multitudine, frequenter enim in Cæsarem circiter ducenta millia pugnatorum eduxerunt. Per hos Caligula & Claudius imperatores Brittanniam tributariam effecerunt. Per hos Galba, Otto, Vitellius, Sacri imperii incubatores, profligati, & repulsi. Per hos Lingones in Provincia Lugdunensi, quos Vitellii motus turbaverat, in imperatorum officio sunt retenti.* Dit zyn de Batavieren, seid hy, die Nero het verloren Italien herstelt hebben, dit sijnse die den dralenden *Vespasiaan* uyt vrundschap sijn Rijks gebied weder gegeven hebben. Dit sijnse die de Heduen by de Rivier *Araris*, en de Arvernen met het Aquitaanse volk door haar welgeoeffende ruyterye te niet gemaakt hebben, daar eertijds den Kaisar *Julius* niet en darde tegen aan gaan, om dat sy rondom te water wel versekert, en stark van volk waren: want sy hebben menigwerf tegens den Kaisar twee hondert duysent schermutsers aangevoert. Door dese hebben *Caligula* en *Claudius* Brittannien hunne beschattingen onderworpen. Door dese zyn de Rijks roermakers *Galba*, *Otto* en *Vitellius* tegen gestaan, en gesnuykt, door dese zyn de Langstraters op de Luykduynse grensen, die door *Vitellius* in roer geraakt waren, in des Rijks onderhorigheid gehouden.

So heeft ook den Kaisar *Julius* de Batavieren tot sijn lijf bende en uyterste toevlugt gebruykt. Als hy daar van roemt *lib.* 7. *de bello Gallico, laborantibus jam suis, inquit, Germanos equites circiter quadringentos submittit, quos ab initio secum habere instituerat: Eorum impetum Galli sustinere non potuerunt, atque in fugam conjecti multis amissis se ad agmen receperunt. Dat is:* Als hy sag dat sijn volk in nood soude geraken, heeft hy de selve omtrent vier hondert Duytse ruyteren bygevoegt, die hy altoos by hem hield. Welkers dapperheid de Gallen niet en hebben kunnen wederstaan, en op de vlugt geslagen, met groot verlies tot de hare zyn geweken. So verdeelden hy de selve in den slag met *Pompejus*, daar hy door dien de overhand kreeg, in meerder troupen, als hy verhaalt, *lib.* 3. *de bello Civili. His rebus animadversis, timens ne a multitudine equitum dextrum cornu circumveniretur, celeriter externa acie singulas cohortes detraxit, atque ex his quartam instituit, equitatuique, opposuit monuitque ejus diei victoriam in earum cohortium virtute constare, simulque signum dedit; Illi celeriter procurrerunt infestisque signis tantam vim in Pompeii equites impetum fecerunt, ut eorum nemo consisteret, omnesque conversi non solum loco excederent sed protinus incitati, fuga montes altissimos peterent. Neque Cæsarem fefellit, quin ab his cohortibus initium victoriæ oriretur, ab his primum equitatus est pulsus, ab iisdem facta cædes Sagittariorum & funditorum, ab iisdem acies Pompejana a sinistra parte erat circumventa, atque initium fugæ factum. Dat is:* Dit vernemende, heeft hy uyt vrese, dat sijn regter vleugel tegens den aanval der ruyterye te swak soude vallen, metter haast den derden man uyt de drie troppen getrokken, en daar van een vierde vleugel opgestelt, die hy tegens de ruyterye Pompejus aanstelde, en haar vermanende dat van dien dag, de overwinninge in haar dapperheyd gelege was, gaf daar op het sein van aanval, ende sijn sy so hard op de Ruyterye van *Pompejus* aangevallen, dat daar voor niemant van de selve stand hield, en niet alleen afweeken, maar nog verder vervolgt, haar vlugt tot op de

de Alpen-bergen genomen hebben. Ende en miſte den Kaiſer niet of hy had uyt deſe troppen het begin van ſijn overwinninge. Van deſe is eerſt de ruyterye geſlagen, en van de ſelve quam de nederlag der pijl-ſchutters, en ſlingerluyden, en van deſe is de ſlinkerſijde van de Pompejaanſe troppen verſlagen, daar uyt de verder vlugt van de ſelve gevolgt is.

Van deſe Veld-ſlag ſpreekt ook *Jul. Florus*, *lib. A. cap.* 11. hier voor t' ſijner plaatſe aangeteekent,

So verhaalt ook *Suetonius in Auguſto cap.* 49. dat *Octavian. Auguſtus* de Germans voor ſijn lijfſchutten by hem hield, *Germanorum Cohortes inter armigeros circa ſe habuerat.* En *Tacit. lib.* 1. *Annal.* noemt de ſelve lijf-knegten van de Kaiſar *Tiberius*, *qui tum, inquit, Cuſtodes Imperatori aderant.* So wierd *Caligula* aangemaant, dat hy voor al de Bataviſe bende die hy rondom hem hield, ſoude vol houden, *de ſupplendo numero Batavorum quos circa ſe habebat, admonitus*, by Sueton. *in Caligul. cap.* 43. De Batavieren was de bewaarnis van *Agrippa*, *Neroos* moeder toevertrouwt, by *Tacit. Annal. lib.* 13. en wierden voor de getrouſte ſchildwagten gehouden, by *Sueton. in Galba cap.* 12. en ſo voort.

Sy zyn mede met *Jul. Cæſar* in Brittannien, en in Gallien geweeſt, daar ſy ook doorgaans haar dapperheid betoont hebben, *Cæſ. de bello Gallico lib.* 7. in *bello Civili* tegens Pompejum *Cæſ. lib.* 1. & 3. *de bello Civili*, Lucan. *de bello Civili lib.* 1. in Ægypten tegen *Ptolomeum*, *teſte Aul. Hirtio lib. de bello Alexandrino*, in Hiſpanien tegens *Pompei* ſoon, *Cæſ. de bello Civ. lib.* 3. In Macedonien tegens den *Geten* en *Parthen*, *teſte Dione lib.* 45. zyn mede met *Octavio* geweeſt, tegens *L.* en *M. Antonium*, *teſte Dion. Caſſ. Hiſt. lib.* 55. ſie verder de getuygeniſſen van de Bataviſe dapperheid en byſtand aan de Romeinen, hier naar t' ſijner plaatſe.

Dog deſen dienſt en bondgenootſchap en duyrde niet lang na de overkomſt der *Katten*, dewelke onder haren Veld-overſten *Claudius Civilis*, een geboren Batavier van Koninglijken bloede, dat geen goed vrund met den Romainen was, om geſogte oorſaken ten tijde van *Veſpaſianus* den Romeinen den Oorlog aan deden, en eintelijk naar groot verlies tot een laffe Vrede met hunnen Veld-overſten *Cerialis* gedwongen hebben. *Vide* Tacit. *lib.* 4. *Hiſtor.* als hier naar t' ſijner plaatſe breder ſal werden verhandelt. Sedert welken tijd wederom de geheugenis van de oude Duytſe vrundſchap met den Romeinen geweeſt is, als men kan ſien uyt de opſchriften der gevonden en uytgegraven Arduyn en Marmorſtenen, tot de tijd van *L. Septimius Severus*, en *Marcus Antoninus*, dewelke 't ſelve omtrent 200. jaar naar Kriſti geboorte, by de herbouwinge en herſtellinge van het *Prætorium Agrippina*, het oude Roomſe wapenhuys buyten Leyden, Romenburg genomt, in een marmoren hooftſteen mede hebben doen ſtellen, als breder hier naar num. 29. ſal werden aangeweſen. Daarom *Tacitus* op de voor aangetogene plaatſe *lib.* 4. *Hiſtor.* ſeer wel ſeid. *Manet honos, & antiquæ Societatis inſigne*, dat de eere en gedenktekenen van de oude bondgenootſchap met den Batavieren, genoeg bekent waren.

Dog van veel hulp en byſtand door de Batavieren aan den Romeinen, ſedert de overkomſt der *Katten* in Batavia, vind men ſo veel niet beſchreven, om dat ſy ſelf daar van geene ſchriften hebben nagelaten, want ſy geen werk gemaakt hebben hare daden te doen beſchryven, of mogelijk dat de Roomſe Schryvers in de Oorlogen, ten haren tijde voorgevallen, haar eygen volk de meeſte eer hebben willen geven. Daar van maar enige weinig optogten, ten roem van het Bataviſe volk, na de verſoeninge en verbond met den Kaiſar *Julius* werden verhaalt. Als van den optogt van *Cerialis* na Brittannien, daar de Bataviſe troupen bekent ſtaan, volgens het gene *Tacitus in Agricola* verhaalt: dat hy hem in den ſelven optogt van vaartuyg en ſchepen ontblood vindende, het volk pak en ſak dede afleggen, en uyt der bondgenoten troupen de beſte en kloekſte dede uytſoeken, die de meeſte kennis van de droogten hadden, en met de kunſt van ſwemmen geboren waren, de welke te gelijk met haar paarden en volle geweer, ſo ſchielijk over kwamen, dat den vyand niet anders als ſchepen en ſcheeps vloten uyt volle Zee wagtende, ſo verſtelt ſtonden, dat ſy nu meenden voor de ſelve niets ondoenlijk ofte onwinbaar te zyn. Dit zyn de woorden van *Tacitus*: *Monam inſulam redigere in poteſtatem animo intendit. Sed ut in dubiis conſiliis naves deerant, ratio eos & conſtantia tranſvexit: depoſitis omnibus ſarcinis lectiſſimos auxiliarum, quibus nota vada, & patrius nandi uſus, quo ſimul ſeque & arma & equos regunt, ita repente remiſit, ut obſtupefacti hoſtes, qui claſſem qui, naves, qui mare exſpectabant, nihil arduum, aut invictum crediderint ſic ad bellum venientibus.* Daar uyt dan genoeg blijkt, dat dit het werk der Batavieren was, als dewelke haar, volgens tuyg van den ſelven *Tacit. lib.* 2. *Anni* en in ſijn boek de *Morib. Germanorum*, haar op de kunſt van het ſwemmen verſtonden, en daar van beroemt waren. Welke troupen naderhand in de Winterlegers zyn gehouden, en in dienſt niet alleen van *Cerialis*, maar na hem van *Frontinus*, en na *Frontinus* onder *Agricola* zyn gebleven. Van deſe tweſpalt en muyterye der Batavieren tegens de Romeinen onder *Claud. Civilis*, en hoe de ſelve hun wederom in de oude bondgenoodſchap begeven hebben, ſchrijft in 't lange *Tacit. lib.* 4. *Hiſtor.* Sie mede *Adrian. Schriek, Origin. Belgicar. lib.* 10.

f *Onderhouden hebben*,] Als hier voor in 't lange is aangeweſen.

g *Gebroeders en vrienden*,] Daar van getuygen 29 de *Marmorſtenen*, daar by ſy het ſelve met uytgedrukte opſchriften erkent hebben. Daar van in het opgraven der vervallen Roomſe gebouwen tot drie verſcheidene gevonden zyn.

Daar van het eene was:

LEG. AUG. PR. PR. CURANTE
CÆCIL. BATOE. PRÆ.
GENS BATAVORUM AMICI
ET FRATRES ROMANI IMPERII.

Het ander had alleen dit opſchrift.

GENS
BATAVORUM
AMICI ET FRATRES
ROMANI IMPERII.

Het

Digitized by Google

Het derde was.

FORTUNÆ. AUG. SAC.
PRO. SALUTE ITU. AC
REDITU DD. NN.
M. AUR. ANTONINI. PII
AUG. ET P. SEPTIMII
GETÆ. NOBILISS. CÆS
CIV. BATAVI
FRATRES ET AMICI. P. R.
V. S. L. M.

Aldus verduyts.

I.

Den afgeſonden Opper-ſchout des Kaiſars, door het beleid van den Overſten Cæcilius Bato.

DE BATAVISE VOLKEN, Vrienden en bondgenoten van het Roomſe Rijk.

II.

Het BATAVISE VOLK, Vrienden en bondgenoten van het Roomſe Rijk.

III.

Den welſtand des Kaiſars ter eeren.

Voor den gelukkigen, optogt en wedertogt van *Marcus Aurelius Antoninus de Godvrugtige*, en *Publius Septimius Geta*, eere waardige Keiſeren, hebben de *Bataviſe burgers, Bondgenoten en Vrienden van het Roomſe Rijk*, hunnen offer gedaan.

Deſe opſchrift-ſteenen zyn op verſcheide plaatſen gevonden, daar vande eene den Leidſen Burg, d'ander het huys te Britten, en de derde Roomburg buyten Leyden werden toegeſchreven. Sie van deſe opſchriften *Petr. Bert. Rer. German. lib.* 1. J. Grutteri *Inſcript. Vet. pag.* 394. *num.* 13. Wilh. Hed. *Hiſtor. Ultraj. lib.* 4. Adriani Junii *Batav. cap.* 5. Com. Aurel. *lib.* 1. *cap.* 6. Cluver. *de trib. Rheni alveis.* Petri Schriverii *Oud Batavia*, Math. van der Houve *Handveſt, lib.* 3. *cap.* 8. korte Beſchryving der Stad Leyden, *pag.* 7. *en* 329.

30 [h] *Naar het Weſten*,] Van het eerſte begin en naam-reden van Hiſpanien is te ſien by *Adr. Schriek. Origin. Celticar. lib.* 1. *num.* 35. & 36. Daar hy de woorden *Celtiberia* en *Hiſpania* alſo verklaart. Dit Landſchap is eerſt in tween verdeelt geweeſt, in *Citeriorem & ulteriorem Hiſpaniam* Opper- en Neder-Spanjen, met de Rivier den Iber die daar tuſſen doorloopt, van den anderen afgeſcheiden. Daar na in drien verdeelt, *in Hiſpaniam Tarraconenſem, Beticam, & Luſitanam.* Sie den ſelven *Adr. Schriek. in indice, verb. Hiſpania*, daar hy de beduydſelen van de ſelve namen doet, dat Tarrachhon, ſo veel ſoude zyn als berg ofte heuvelagtig, klipagtig, ſteenagtig; Baetia van baat, daarmen den baat ofte tol ontfangt, van de uyt en inkomende Riviere Baetis, als een *Baat-have*, alſo genomt; en *Luſitan*, ſo veel ſoude zyn als *al uytheit*, den uyterſten kant, het uyterſte deel. Daar na in drie Koningrijken verdeelt, en van der ſelver Hooft-ſteden, *Navarre*, *Arragon*, en *Portugal* genomt, by tijde van *Philips de II.* wederom onder een gebied gebragt, dog by *Philips de IV.* werd in 't jaar 1640. Portugal daar van wederom afgedeilt, en tot een byſonder Koningrijk gebragt.

[i] *In de Ooſterſe Landen*,] So verhaalt *Juſtinus lib.* 38. *cap.* 3. dat den Koning *Mithridates*, boven andre volken de Cimbren tegen de Romeinen te hulp riep. En *cap.* 4. in de aanmoediging van het volk van haar dapperheid roemde, dat ſy met veel duyſenden als een ſtorm en onweder gants Italien overſtroomt hadden. *Cimbros immenſa millia ferorum, atque immitium populorum more procella inundaſſe Italiam.*

Den Grooten Alexander,] *Arianus Nicomedienſis de reb. Geſtis Alexandri Magni* betuygd 31
dat ſy mede in de troepen van *Alexander Magnus* geweeſt zyn, al hy over den *Danauw* de *Geten* vermeeſterde. En by *Alexander* gevraagt zynde, voor wie dat ſy de meeſte vrees hadden, meinende dat ſy hem als een ſchrik voor alle wereldſe magten die eere ſouden geven, antwoorden, dat ſy nergens voor en vreeſden, als dat den Hemel op haar mogt nederſtorten. Betonende daar mede dat ſy ſijne magt nogte grootsheid niet en ſouden vreſen; 't welk den Kaiſar niet anders en beantwoorde, als dat ſy een ſtout volk waren, *verba: Ad eum legatis, & à cateris Danubii accolis, & à Syrmo Triballorum Rege, item à Celtis, qui Jonium ſinum incolunt (ſunt quidem Celtæ, uti grandi corpore, ita animo elato, magnoque) legationes adfuiſſe, ut amicitiam cum eo pungerent, quibus in fidem & amicitiam receptis è Celtis quæſiviſſe: quidnam eſſet in humanis rebus, quod præ cæteris extimeſcerent, ratum nominis ſui magnitudinem, ad illos multoque etiam interius penetraſſe, idque eſſe quod præ omnibus ſibi formidoloſum faterentur. Illos vero, quod procul Alexandro agebant, quod loca acceſſu difficillima incolebant, ipſumque ad alia bella intentum videbant, timere ſe illud ante omnia dixiſſe, ne forte aliquando in ſe calum rueret; nihil motuiſſe Alexandrum legatorum ſuperbum reſponſum; nihilominus in amicitiam ſocietatemque receptos, tantum elocutum, Celtas arrogantes eſſe.*

Sie mede van deſen togt naar Macedonien tegens de Geten en Parthen, *Dion. Hiſtor. Rom. lib.* 45.

[k] *Cimmeren en Kimmeren*,] Deſe naam is ook 32
van alle oude tijden in Weſtvrieſland bekent, van de Rivier de *Kinheim*, ofte *Kimhem* genomt, daar van het volk aldaar *Kimmers*, ofte *Kinnemers* genomt zyn, welke Landſtreke nog tegenwoordig *Kinheimer*, ofte *Kennemerland* genomt werd, van welke Rivier *Kinheim Adr. Junius* in ſijn *Batavia cap.* 3. mede verhaalt, dat *Kennemerland* de naam heeft; daar van breder te ſien by *H. Soeteboom* in ſijn *Zaanlandſe Arcadia*, in ſijn 2. *en* 3. *boek.*

[l] *Nederwaarts den Rhijn af*,] Dat de *Cimbren* 33
en *Kelten* ook haar ſate nederwaarts in *Gelderland* gehad hebben, is uyt de oude Beſchryvinge genoeg bekent, als mede langs naaſt den Rijn gelegen, van ouds *Sicambri* genomt, anders *Sucambri*, (Συγαμβροι *legit Strabo Geograph. lib.* 4.) dat is de *Zuid-Cimbers*, de *Cimbers* die ten Zuyden van den Rhijn afweken; daar onder het Graafſchap *Zutphen* behoort, gelijk of men ſeyde het *Zuyder-Veen*, ofte *Zuyder-Land*. *Cæſar* en *Strabo* plaatſen de ſelve tuſſen den Rhijn en Maas. Deſe zyn ook

in

Digitized by Google

in tween verdeelt, daar van het nedergedeelte eygentlijk *Gelderland* genomt werd, daar onder ook het Land van Kleef behoort, en het hoger besit in Pannonien, daar sy haar ten hulpe van de Romeinen na toe begeven, en een Stad gebouwt hebben *Sicambria* genomt.

Dus schrijft *Wolfgangus Lassus, de Cimmeriis lib.* 3. daar van, *Sicambros quos diximus à Cimbris descendisse. Quorum sedes itidem duplices fuisse. Alias & quidem priores in Rheni ostiis, ubi nostro ævo est Geldria ac Clivia. Alias vero in Pannoniis, quum Sicambri in Romanam legionem admissi, inclinante Imperio, isthic præsidium agitarent, Civitatemque Sicambriam condidissent. Dat is:* De *Sicambren*, voren verhaalt, dat van den *Cimbren* oorspronkelijk zyn. Die tweederley sate en besitplaats hebben gehad, de eene omtrent den uytloop des Rhijns, tegenwoordig begrypende Gelderland, en het Land van Kleef, en het ander in Pannonien, daar sy de Romeinen te hulp na toe trokken; en de Stad Sicambrien gebouwt hebben. Van dese beyde schijnt *Suetonius* te spreeken, *in Augusto lib.* 2. *cap.* 21. *Germanos ultra Albim Fluvium submovit: ex quibus Suevos & Sicambros dedentes se in Galliam traduxit.*

Van der selver eersten oorsprong schrijft den selven *Wolfgang. Lassius de Cimmeriis lib.* 3. mede aldus: *Sicambri Cimbrorum eorum posteritas fuit qui aliis ab inundatione Maris & Rheni in Italiam Noricumque, atque inde in Graciam ac Pannonias abeuntibus, domi remanserant. Dat is:* De Sicambri ofte Gelderse zyn de afkomelingen der Cimbren, dewelke als de andre door den hogen vloed van de Zee en Rhijn, naar Italien en verdere Noordse gewesten hoger optrokken, in dese Landen gebleven waren.

34 [m] *Batavise Friesland,*] De naam van Holland en Friesland werden dikmaals voor een en t' selve genomen, om dat het grootste deel van Holland Vriesland naast leid, en met de naam van Westvriesland genomt werd. So werden by verscheide Schryvers de eerste Graven van Holland, *Frisiæ Reges & Comites* genomt. Als by *Regino Ado, Lambert: Schaffnaburgensis, Sigebert*, en andre. Het welk zyn oorsprong daar van daan heeft, dat Holland van ouds verdeelt is geweest, in *Zuid-holland*, begrijpende de Landen en Steden van Overmaas, Noord-holland, de Landen en Steden van Rhijnland, Delfland en Schieland, de *Landen van Voorn*, begrijpende den Briel en Goere, met de Dorpen daar onder behorende, *Kennemerland* en *Westvriesland*, dat wy nu in opsigt van het ander gedeelte van Holland, *Noord-holland* noemen, als zynde het Noorder gedeelte van Holland, en is het selve by na alleen so groot als de andere gedeelten te samen, begrijpende de gantse Landstreek van Kennemerland, Rhijnland, Amsteland, Goyland, Waterland, Texel, Wieringen, Flieland, met de Steden en Dorpen daar onder behorende. Waar door als Vriesland naast leggende, en groote gemeenschap met de selve hebbende, van de selve meest beseten en bewoont, en door haar schipvaart de gantse wereld door bekent, by vele buyte-landers, d'een voor d'ander genomt werd. So werden Flardingen en Rhijnsburg by den selven *Lambertus Schaffnaburgensis, duas munitissima Frisiæ Urbes*, twee sterke Steden in Friesland genomt.

De naam Frieses, en Friesland, schijnt zyn oor- 35
sprong te hebben van *Fry*, ofte *Fryheid*, dat de selve een vry volk, en niemand onderhorig zyn geweest, gelijk de *Frisii Majores*, dat zyn de Oostfrieses, die haar van de Batavieren en West-frieses hadden afgesondert; (blijkt by den gulden-brief van *Karolus Magnus*,) voor vrye luyden erkent zyn, en tot een teken van dien, sy haar hooft-hair tot de ooren mogten laten afsnijden, en als vrygevogtene haar blote ooren mogten vertoonen. Want het by de oude Batavieren een wijse van doen was, dat de selve haar baart nog hooft haar lieten afscheren, voor dat sy haren vyand hadden overwonnen.

Wat desen vry-brief van *Karolus Magnus*, aangaat, daar over valt groot bedenken, of hy niet wel en mogt versiert zyn. Ik heb daar van een gants oud afschrift dat spreekt, van 't jaar 799. *Indictione decima*, den Friesen Historie schryver *Pierius Winshenicus* in sijn *Chronijk van Vriesland, het* 3. *boek*, meent dat hy een afschrift van het originaal en eerste uytgift gevonden heeft, in het Geheim-boek der Stad van *Brussel*, by *Karel Bromay*, in het jaar 1605. uytgegeven. Dat my seer vremt dunkt, dat den originelen gulden brief der Friesen tot Brussel soude geraakt zyn. Dog het sy so als het sy, dewijl de Friesen haar daar op beroemen, sullen wy hun die eere laten.

Den Brief luid aldus.

Bulla seu diploma Caroli Magni Romanorum Imperatorie.

KArolus divina favente Clementia Romanorum Imperator. &c.

Sie voort de Chronijk van Vriesland, 3. boek, pag. 97.

Aldus overgeset.

KArel door de Goddelijke goedertierentheyd, Rooms Keiser, &c.

Sie voort aldaar pag. 94.

Dat de Batavi Friesen genomt zyn geworden, daar van schrijft *Hugo de Groot*, in sijn verhandelinge *van de oudheid der Batavise Republijk cap.* 4. aldus: *Medio tempore nomen quoque mutari incipit. Batavia enim sive Batua appellatione intra superiorem insulæ partem conclusa, inferiores Batavi, qui fuerant Frysii, dici cæpere. Quod minime mirum, quum jam Plinii temporibus pars Batavorum Frisii minores, & Frisiabones dicerentur. Et inter Batavos corporis* Cæsarum *Custodes Frisiabones fuisse Inscriptiones antiquæ commonstrent. Frisiorum autem nomen placuit, sive quia ad libertatem id lingua nostrate alludit, sive quia Frisii lacubus & paludibus inuiis circumfusi, eoque inexpugnabiles, adversus barbarorum incursiones, cæteris quoque Batavis in aperto habitantibus, perfugium fuere. Certe primos Comites, nondum Hollandorum nomine percognito, non aliter quam Frisios appellatos invenias. Franciæ & Germaniæ scriptores antiquissimi his ipsis temporibus Reges Frisiorum nominant. Quibus cum Francis gravia fuere certamina. Dat is:* Middelertijd is ook de naam beginnen te veranderen. Want met

Digitized by Google

met de naam van Batavien, ofte Betuwe, met het oppergedeelte van het Eyland besloten, zyn de Nederbatavieren Frieſen genomt geworden, dat niet te verwonderen en is, door dien, om dat al ten tijde van *Plinius*, een gedeelte der Batavieren, Fries-Inwoonders, en minder Frieſen genomt zyn geweeſt, en onder den Batavieren, deſelve, uytwijſende de oude op-ſchriften, lijfſchutten der Keiſeren geweeſt zyn. De naam van Frieſen ſchijnt niet onaangenaam geweeſt te zyn, ſo om dat het ſelve in onſe taal den naam van vryheid beduyd, als dat deſelve, met binnen en meeraſſen ofte waterpoelen beſet, tegens den inval van de uytheemſe vyanden onwinbaar waren, en de andere Batavieren in het open en vlakken een ſekre toevlugt waren. Dat is altoos ſeker, dat de eerſte Graven, eer den naam van Holland bekent was, deſelve niet anders als Graven van Vrieſland genomt zyn geweeſt. De Frankſe en Duytſe Schryvers en noemen deſelve niet anders als Frieſe Koningen, met dewelke ſy grote en ſware oorlogen gevoert hebben.

36 n *Holland*,] Wanneer dit Land de naam van *Holland* gekregen heeft, ſchijnt onſeker, ſommige willen dat het alſo genomt ſoude zyn, als een waterachtig, bol en hol land, het welk lang met de Zee gemeen gelegen, en van deſelve overvloeyt is. So verre dat ſommige Schryvers als *Hubertus Thomas Leodienſis in Chronic. Leodienſi*, en *Petrus Nannius Miſcellaneorum lib.* 10. ſchryven dat de Zee tot *Tungeren* in het Land van Luyk toe ſoude gevloeyt hebben, daar *Hubertus Tomas* dan by doet, dat in ſijnen tijd aan de borſtwering van deſelve Stad, de grote ringen nog te ſien zyn, daar de grote ſchepen aan plagten gemaart te werden, dewelke niet geweten of gedagt en heeft, dat deſe ringen in de Stads muyren niet om de ſchepen aan te maren, maar tot een geheel ander gebruyk hebben gedient, te weten, om het ſware oorlogs-tuyg van *Baliſten*, blijde ofte ſlingerkommen, balk werk en toornwerk, het welke men van ouds tot verſekering van de Steden plag te gebruyken, daar van *Dioniſius in rebus Veſpaſiani* aldus betuygd. *Influctum, inquit, tabulis craſſis inter ſe compactis ferratis quas ante murum dimittebant, in arietarias ſc. Machinas. Dat is:* Sy beweerden haar met ſware balken, met yſer beſlagen, dewelke ſy van boven de muyren tegens het geweld der Ramshoofden lieten nederſakken. Van dit en diergelijke oorlogſtuyg by den Romennen gebruykelijk, en by ons voor het vinden van het geſchut, en buskruyd, mede nagebootſt, is in 't lange te ſien by *Fl. Vegetius, de re militari*, en by *J. Lipſius de militia Romana*. Van dit gevoelen ſchijnt mede te zyn *Jacob. Eymd. Zeland. Chronic. lib.* 1. *cap.* 1. dewelke het gebruyk van deſe ringen in des Stads muyren mede alſo uytleid, dewelke geenſints en kunnen dienen om de ſchepen daar aan te maren, om dat de ſchepen niet van buyten tegens des Stads muyren en kunnen loſſen en laden, maar by ſondre havens en hoofden van noden zyn. In 't verder is ons gevoelen, dat dit niet te verſtaan en is van Tungeren, in 't Land van Luyk, maar van Thuringer-ſtad, ofte Thuredregt, dat *is* Dordregt, want de Thuringers, en Tungerſe niet altijd voor die van Tongeren in 't Land van Luyk verſtaan werden, maar ook voor die van *Dordregt*, ofte *Thuren* regt te verſtaan is, daar de Tungerſe haar Koopmanſchap plagten te drijven, en na haren naam lieten noemen, gelijk ook Wijk te Duyrſtede, Thuyrſtad genomt is, daar ſy ook haren handel dreven. Dat nu de Zee tot *Thurdregt*, en *Thuyrſtad*, gevloeyt heeft, en nog doet, is een bekende ſaak. Sulx wy ook t' ſijner plaatſe nader ſullen aanwijſen. Dat wel eer de Zee tot in de Meyery van den Boſch ſoude gevloeyt hebben, gelijk dat by *d'Heer Jacob van Oudenhoven*, in ſijn Beſchryvinge van Zuid-holland, III. Hooftſtuk werd aangeweſen, is wel waarſchijnlijk, maar dat van Tongeren in 't Land van Luyk, ſtellen wy by de fabel van *Guicciardijn*. Dewelke tot een bewijs van de hollighеyd van dit Land, uyt het Spinrokkens Evangely vertelt, van een koe, dewelke by Haarlem, omtrent een half uyr van de Stad in de weyde lopende, in een ſloot gevallen en verdronken, in drie dagen niet geſien is, tot dat die in een water aan de Ooſt-zyde van de Stad dood gevonden is. Dat in het laagſte Land, verſcheide Landſtreeken met veen beſet zyn, daar men de turf van maakt, welk Land ſig ſelven door de ligtigheid van de boven grond beweegt, als men daar over rijd, dat bevindmen ook in Vrieſland in de hoge Landen. En bevindmen doorgaans, wanneer het veen boven af gehaalt is, goed vaſt Land. *Petrus Nannius Miſcellan. lib.* 10. meent dat deſe lage Landen, dewelke met het verlanden en bedijken niet als wilderniſſen, ſwetten, poelen, meeraſſen en rietſudden waren, hele Eylandekens met hun ſtruellen, en geboomt van buyten aangedreven, en ſo tot Land geworden ſoude zyn, het welk immers geen ſchijn van waarheid en heeft; van waar ſouden dog deſe Eylandekens uyt der Zee zyn komen aandrijven? men bevind noyt dat de Zee jets anders aanbrengt ofte op werpt als onvrugtbaar ſand, daar van de duynen haren oorſprong hebben. Welken aangaande wy met meerder ſekerheid mogen vaſt ſtellen, dat den Rhijn, dewelke voor de bedijkingen ſo ſchielijk niet in de Zee gelopen, maar deſe Landen overvloeyt heeft, eer dat in de Zee looſde, door de aangebragte ſlibber deſe aanwaſſen, en het quade en gelijk als onvrugtbare, tot goed, degelijk, en vrugtbaar Land gemaakt heeft, ſo dat ook die ried en veene Landen ſodanig zyn aangehoogt, dat ſy tot goede wey en hoylanden hebben kunnen werden gemaakt. Den gemelten *Petrus Nannius* brengt tot beveſtiging van ſijn gevoelen by, dat hy ſijn groot-vader die agten-tnegentig jaren oud was, heeft horen ſeggen, dat als het afgerukte Deens Eyland, aan deſe lage Landen, die men nu de veenen nomt, was komen aandrijven, en daar mede verheelt en verhoogt was, de Deenen kwamen om haar Land wederom te hebben, en daar over regtſvordering gemaakt hebbende, verſtaan ſoude geweeſt zyn, dat de Hollanders daar van vergoedinge ſouden moeten doen, of het ſelve Land ſouden moeten overgeven. Voorwaar een ſchoon bewijs, van het enkel ſeggen van een overjarig oud man, die hem ſulks in ſijn tijd ſo het ſchijnt heeft laten wijs maaken; daar van by geen van al de Schryvers enig het minſte gewag gemaakt werd. Hier toe brengt hy by dat *Tacitus* van geen Bos, ofte Houtland ſoude melden, maar wel van meeraſſig en laag Land, daar hy wel groflijk in gemiſt is; dat genoeg

Digitized by Google

noeg betuyd werd, met de Beſchryvinge van het Schakenbos, ofte Sacrum nemus, daar hy op verſcheide plaatſen ſeer omſtandelijk van ſchrijft; en ſy geweten dat door de boomſtortinge van den algemenen Cymberſen vloet, omtrent hondert jaar voor Kriſtus, het meeſte bos en geboomte ter neder is gevelt, ſo die nog onder de aarde gevonden werden, daar van wy breder t'ſijner plaatſe. Derhalven niet wonder en is, dat *Tacitus* daar van ſo veel gewag niet en maakt, want die al lange voor ſijnen tijd weg waren, en den verdronken grond, doen al tot droog Land begon gemaakt te werden, daarom hy het Eyland doorgaans nomt *Inſulam inter vada ſitam*, een Eyland tuſſen de overvloeyende droogten gelegen. Het ſchijnt ook dat hy hem op ſijn voorgaande gevoelen niet volkomentlijk betrouwt heeft, met dat hy in het beſluyt van ſijn reden tegen ſijn voorgaande ſtellinge met ons bekent, dat de ſaake nader ingeſien, deſe lage en onvrugtbare Landen, door de ſlibber en aanwas van den Rhijn ſodanig zyn verhoogt, en aangewaſſen, dat die by lengte van tijd, door de bedijkinge tot goed vrugtbaar Land geworden zyn. Dit zyn ſijne woorden, *Quod ſi penitius liceat in origines inquirere, omnino mihi perſuadeo Hollandiam munus Boreæ, & Rheni eſſe, ac principio nihil præterquam altius quoddam æſtuarium Oceani fuiſſe, ac paulatim aggeſtu arenæ, quam plurimam ibi Boreas excitat, primum in littus, poſtea in montes aſſurrexiſſe, quos ibi quotidie & naſci & perire videmus; Rheni vero undas ad iſtud obſtaculum, quaſi ad aggerem retentas fuiſſe, ac magno cum limo, quem ſecum trahit, circum has oras ſubſediſſe, atque ita longa alluvione hæc paſcua nata eſſe.* *Dat is:* Indien wy de ſake in ſijnen regten oorſprong verder inſien, vind ik my overtuygt, dat Holland een weldaad van den Rhijn en Noortweſten wind geweeſt ſy. En in den beginne niet anders geweeſt is, als een overvloejende droogte met de Zee gemeen, en allenxkens door het opwerpen van het ſand, het welk door den Noorden wind ſterk opgeſet werd, eerſt een ſtrand, en daar na de duynen gemaakt heeft, die wy nog dagelijks ſien toe en afnemen. En dat den Rhijn-ſtoom omtrent die afſtoppinge, als door eenen Dijk geſtut zynde, met een grote ſlibber en ſlijk, by deſelve nagetrokken, over deſe lage Landen is blijven ſtaan, en door langheid van tijd deſe vrugtbare Landen geworden zyn.

Dit gelijkt wat beter, maar hoe komt dit met ſijn voorgaande gevoelen over een? Ten waar hy wilde dat al voor die tijd, het afgebroken Deenſe Eyland daar was komen aandrijven. Dat ook gelijk de ſake ſelf gants tegen alle bedenkelijke waarſchijnlijkheid ſtrijd, het welk alſo lange voor Kriſti geboorte, en boven alle geheugenis, ſedert het opwerpen der ſtranden en duynen, met den Rhijnſtroom gemeen, en van de Zee by ebbe en vloed overvloeid, gelegen heeft. Wanneer en op wat wijſe en van wat kant uyt *Denemarken* dit afgeſcheurde Eyland, dat al vry groot ſoude moeten geweeſt zyn, want men het veen al vry wijd en ſijd verſpreid vind, en kan in geen geſonde herſenen komen. Voor eerſt, dat (behalven de onmogelijkheid van ſo een Land-drift door de openbare Zee,) het veen, niet op eene plaats, maar op verſcheide plaatſen, wijd van den anderen, door en in verſcheide vaſte tuſſen Landen gevonden werd; ten II. dat dit lage Land, niet aan de kant van de Zee gelegen is, maar dat langs de Zee-kant heen, goede vaſte en hoge Landen gelegen hebben, en nog leggen, dewelke van de Zee noyt zyn overvloeid geweeſt. Hoe kan dan dit driftige Eyland aan deſe lage verre binnen gelegen Landen aangedreven, en met deſelve verheelt zyn? ten III. dat ſelfs in Denemarken ſodanigen aard van Land niet en is, daar ſodanig veen in gevonden werd, daar men bequame turf of ſoude kunnen maken.

Andre, (het welk wat nader aan de eygenſchap van het Land en naam-reden komt,) willen dat Holland van Holtland ofte Houtland ſoude genomt zyn, om de menigte van boſſchagien en waranden, die hier eertijds geweeſt zyn. Want het hier al boſch en wildernis geweeſt is, ſulks wy hier naar op het III. Hooftſtuk breder ſullen aanwijſen; Van dit gevoelen is *Cornelius Aurelius van der Goude*, dewelke op het *III. capitt. van ſijn Beſchryvinge van Batavien* verhaalt, dat hy onder Heer *Meinard Abt van Egmond*, verſcheide brieven geleſen heeft, daar Holtland, en niet Holland geſchreven ſtond. Dit getuygd ook *Martinus Dorpius*, geboortig van Naaldwijk, in ſekren brief met deſe overgeſette woorden. Dit Land is eigentlijk Holtland genomt, welke naam om dat die wat ſwaar en onaangenaam was, metter tijd in Holland verandert is, want ik, ſeid hy, in de voortreffelijke boekſchat van den Abt van Egmonds Hiſtorien geſien heb, al over enige hondert jaren gemaakt, in welke altijd Holtland geſchreven ſtond, en dat van de menigte van het hout, het welk de Vrieſen een oud en edel volk, hier eertijds plagten te komen kopen.

Reinerus Snoyus, mede een Gouwenaar, meent dat de naam van Holland gekomen ſoude zyn, van het woord *Hollen*, om dat met het inſtellen der Graven, de ingeſetenen met een grote opſet en herdnekkigheid, gelijk als woedende en hollende haar daar tegen ſtelden, en den Grave niet en wilden gehoorſamen.

Dus verre werd deſe ſaak met verdigtſels en raadſels beſloten. Laat ons eens ſien, of wy de ſaak niet nader aan de taſtelijke waarheid kunnen brengen. Wy menen dat dit de waarheid naaſt komt, dat de Denen, terwijl ſy hier meeſter waren, een Dorp in Zuid-Holland na de benaminge van gelijke plaats in haar Land, de naam van Holland gegeven hebben. Alwaar *Diderik*, den eerſten Grave ſig eerſt onthouden heeft, en daar van dit Land den naam van Holland ſoude gekregen hebben; daar van *Grotius* in ſijn Tractaat, *de antiquitate Reipublicæ Batavicæ cap.* 5. betuygd, dat in ſekre oude kaarten tot Utregt bevonden, ſodanigen Dorp in Zuid-Holland bekent ſtaat, het welk het oude Graafſchap en eerſte gebied van *Diderik* ſoude geweeſt zyn. Want den naam en titel van Graaf, niet anders en was als Regter over ſeker regtsgebied, het welk daar na tot een Graafſchap over het algemeen en boven de andre Graven is uytgerekt. Den eerſten die hem Graaf van Holland heeft laten noemen, was *Dederik* de vijfde van dien naam, daar de voorgaande haar maar alleen *Graven* lieten noemen, ſonder de plaats ofte Graaflijkheid daar by te voegen. Hier van werd een handveſt vertoont, van de verniewing en beveſtiging der giften en goeden, aan het Klooſter van *Egmond*, in den jare 1083. gegeven.

Wel-

Digitized by Google

Welke Handveſt in 't lange te ſien is, by *Joann. a Leyd. in ſijn Chronicum Belgic. lib.* 15. *cap.* 4. in de Duytſe taal overgeſet, in de oud *Hollandſe Chron. diviſ.* 10. *cap.* 9. Daar deſen *Diderik* hem *Hollandenſium Comes* laat noemen.

Dog *Janus Douſa, Annal. Holland. lib.* 10. *pag.* 487. brengt een netter en beter afſchrift van het ſelve Handveſt voort. Waar dit Dorp, ofte Regtsgebied, daar van deſen *Diderik* hem Graaf van Holland heeft laten noemen, gelegen heeft, werd by de ſommige getwijffelt: *Johann. Iſacius Pontanus diſcept. Chronograph. pag.* 203. meent, dat het tuſſen den Rhijn en het Stigt van Utregt gelegen heeft, uyt ſeker bygebragt Handveſt, van Graaf *Willem de VI.* aan die van Reyerskoop en Byleveld, over de Uytwatering van den Rhijn, tot in de Amſtel gegeven, luydende aldus: *Wy hebben de voornoemde goede luyden vergunt en overgegeven, tot haar beſten oirboir en profijt, van uytten Rhijn tot in den Amſtel, en den watergang die beginnen ſal tot in den Rhijn, tuſſen Baeſterdam en Haamwijker-kay, en voorts den ouden Rhijn langs, tot aan den Bruyndijk toe, en voort den Hollander meent langs tot Kokkengen toe, en voort door Kokkengen, agter aan Spengen, by der ruyger Zuid-weyde, en van daar voort die Hollander weg op ſtrekkende, door Wilnis, en voort van daar door die Waner in den ouden Rhijn toe, en alſo voort op tot Kokkebiers toe, in den Amſtel*; dog wy houden het daar voor, dat het vry hoger op gelegen heeft, in dien ommering, dewelke nog tegenwoordig *Denemarken* genomt werd, daar van het ſlot en Kaſteel *Demmerik* nog in weſen is, het welk ſig volgens tuyg van *Janus Douſa Annal. Holland. lib.* 7. onder het byſonder gebied van de *Denen* en *Normannen*, die haar aldaar ter neder geſtelt hadden, tot Kennemerland toe geſtrekt heeft, en aan d'ander ſyde tegens de *Prooſdy van Sint Jan* heeft aangepaalt. So dat *Pontanus* daar in miſt, dat het ſelve na den Rhijn toe gelopen ſoude hebben, ende en volgt geenſins het beſluyt dat hy maakt, uyt het voorverhaalde jonger Handveſt van Hertog *Willem van Beyeren*, die in het jaar 1404. tot Graaf verkoren wierd. En daarom die benaminge van den *Hollander meent*, en *Hollander weg*, als nog tegenwoordig met deſelve namen bekent, met de aloude en eerſte benaminge van Holland, niet gemeens en hebben, maar alleen ſijn namen van onderſcheid tuſſen den Stigtſen en Hollandſen bodem, gelijk als het doen, en nu nog gelegen is. Dat nu de *Deenen* in gelijkenis van haar Deenſe Holland de naam van *Holland* hier gebragt hebben, is een gemeen gevoelen der Schryvers, en uyt de omſtandigheid van dit *Demmerik* en *Denemarken*, 't ſelve voor de regte plaats te houden is, blijkt klaar genoeg. En is een gewoonte van alle volken, dat ſy in het beſlaan en doen bewonen van enige overwonnen en ingenomen Landen, en ſtigten van *Colonien*, Steden, ofte Dorpen, deſelve gelijke namen geven, als in haar Land bekent zyn. So is de Hooft-plaats in Indien *Batavien* genomt, en in Nieuw-Nederland *Londen*, en *nieuw Amſteldam* bekent.

Uyt welk beſit de *Denen* verdreven, en de Land-luyden aldaar van hun overlaſt verloſt zynde, het ſy deſelve Landſtreke al voor de tijd van deſen *Diderik* was verlaten, of dat hy by ſijnen tijd deſelve voort verjaagt mogte hebben, deſen Grave *Diderik* de naam van der *Hollanderen Graaf* heeft aangenomen, want den eerſten titel niet en is geweeſt *Hollandiæ Comes*, Graaf van Holland, maar *Hollandienſis Comes*, dat is der Hollanderen Graaf. Uyt welke onderſcheidentlijke woorden, voor by gaande de raadſelen van het verjagen en vertrekken der Denen uyt deſelve Landſtreke, het welk lange voor de tijd van *Diderik* de vijfde moet geſchied zyn, die eerſt in 't jaar 1077. in het beſit van zyn Graafſchap quam, en men bevind niet dat de Denen en Normannen ſedert het jaar 900. enigen toegang, of beſit in dit Land gehad hebben, daar van hier naar in 't XIII. Hooftſtuk breder, ik ſoude van gevoelen zyn, dat dewijl de Landſaten daar omtrent, dewelke Hollanders genomt zyn geweeſt, in onderſcheid van die van het ſtigt van Utregt, dus lang met deſelve gemeen geweeſt, en den Biſſchop van Utregt onderhorig geweeſt zynde, deſen Graaf *Diderik* deſelve Landſaten uyt de dwangmagt van den Biſſchop heeft verloſt, en tegens hem beſchermt. Want ſo haaſt en quam deſen *Diderik* in 't beſit niet, of hy kanten hem tegens de Biſſchoppelijke regering aan, dewelke ſedert ſijn minderjarigheid over Holland en Zeeland vry de meeſter geſpeelt hadde, en een groot heyr vergadert hebbende, heeft Biſſchop *Koenraad* op 't Kaſteel te *Iſelmonde* ſoeken te beſetten, waar op die van het ſtigt van *Utregt* mede een groot heir vergaderende, om haren Heer te ontſetten, is tuſſen haar en Graaf *Diderik* in 't jaar 1076. een groten ſlag gevallen, daar de Stigtſe met verlies van veel volk den ſlag verlooren, en de Hollandſe troepen, de Landſaten hier voren verhaalt, dapper geweerd hebben. Sedert dien deſelve van den Grave tegens de Stigtſe zyn beſchermt, en altoos een onderſcheid is gebleven tuſſen de Hollandſe en Stigtſe, daar van het ſcheid nog tegenwoordig op en omtrent deſelve plaatſen van *Denemmerik* en *Denemarken* werd gevonden, en gehouden. Sedert dien heeft deſen Grave *Diderik* hem *Hollandenſium Comes*, dat is, der Hollanderen Grave laten noemen, en met die verdelinge tuſſen de Stigtſe en Hollandſe, is ook het Land ſelf met den naam van *Holland* genomt geworden, welken naam te voren niet en is bekent geweeſt, maar wierd voor die tijd Holland, 't Stigt van Utregt, en ook een deel van Gelderland, ſonder onderſcheid met de naam van *Vrieſland* genomt, als wy hier voor N°. 34. hebben aangeweſen. So werd *Tiel* by *Sigebert Gemblacenſis*, op het jaar 1009. een Stad in *Vrieſland* genomt, en werd op 't volgende jaar 1010. by den ſelven ſchryver *Utregt* in Vrieſland geplaatſt, en van *Wippo in vita Conradi Salici*, een Stad in Vrieſland genomt, op het jaar 1039. van gelijken by *Ottho Friſingenſis, lib.* 5. *cap.* 31. en werden by *Hermannus Contractus* en *Lambertus Schafnaburgenſis* op 't jaar 1048. *Vlaardingen* en *Rhijnsburg*, twee ſterke Steden in Vrieſland genomt, welke alle ſijn Schryvers die op dien tijd geleeft hebben, en daarom van beter geloof als andre. Waar over *Arnold. Buchel. in Commentariis ad Wilhelm. Hedam. cap.* 1. tegen ſpreekt, dat hy ontkent dat Utregt onder Frieſland ſoude gerekent zyn geweeſt. *Quod ſc. ante Pipinorum & Carolinorum tempora Friſiæ Imperio fuerit adſcriptum, neque tantum Trajectum ſed*

Digitized by Google

quicquid Brabantiam usque, olim Batavorum virtus occupaverat, deinde Frisiis accessit, & eorum nomen possedit, donec Hollandorum, Gelrorum aliorumque recentiora nata sunt vocabula.

Den selven *Heda* meent *d. cap.* 1. dat den naam van Holland van eenen *Olennius* Overste der Frieſen ſoude voortkomen. Sie verder van deſe benaminge van Holland, Petr. Nann. *Miſcellan. lib.* 10. Corn. Aurel. *Batav. lib.* 1. Reiner. Snojus *Hiſtor. Belgic. lib.* 4. Jacob. Braſſican. *de Holland. Etymo.* Adrian. Jun. *Batav. cap.* 13. Jan. Douſ. *Holland. Annal. cap.* 6. *&* 10. Grot. *de Antiq. Reipub. Batav. cap.* 5. Petr. Scriver. nader verklaringe van Oud Batavien *pag. mihi* 36. M. Zuer. Boxhorn. *Tonneel en Beſchryv. van de Steden van Holland*, J. van Oudenhoven, *Beſchryvinge van Zuid-Holland*, *I. Hooftſtuk*, en Arnold. Bucchel: *in addit. ad Chronic.* Joann. Becæ, *in Proem. litt. O.* Daar van meeſt al deſelve met ons gevoelen over een ſtemmen, ſo wy menen, ſo omſtandelijk uyt den grond opgehaalt, dat het ſelve niet meer ſal tegen geſprooken werden.

37 ° *Weſtvrieſland*,] deſe werden by *Plinius lib.* 4. *cap.* 5. *Friſones Friſiabones* genomt, Onder-Frieſen, tuſſen het oude Kaſteel *Flevum*, het *Flie*, en *Helium*, een plaats aan de Maas, het welke de ſommige *Hellevoet* toe ſchryven, daar van hier naar.

38 p *Niet van een verſierden Bato*,]. Van de naamreden van het Oud Batavien vallen veel bedenkingen, daar van de ſommige mede willen, dat het de naam van een kloeken held ofte vermaard man moet hebben gehad, en brengen daar toe eenen *Bato*, Koning en eerſte aanleyder van de Katten in dit Land, die nogtans by geene geloofwaardige Schryvers bekent en is. Dit werd mede gevolgt by den geleerden *Adrianus Junius*, in ſijn Bataviſe Beſchryving *cap.* 1. daar hy uyt een giſſing van de woorden *Taciti de Moribus Germanor.* (dewelke vermeld dat *Claudius Civilis*, uyt de afkomelingen van *Bato*, het Koninglijke Bataviſe bloed afgekomen ſoude zyn) de naam van Batavien duyd op *Batons Have*, *Batons Deel*, ofte Landſate, want *Have* in de oude taal, beſit van goeden beduyd.

Van dit gevoelen ſchijnt mede geweeſt te zyn *Janus Douſa*, in ſijn Beſchryvinge van Oud Batavien, die ook meent dat de naam van Batavien by den aankommende Katten, van en na de naam van een uyt deſelve gegeven is. *Petrus Schryverius* in ſijn nader verklaringe van het Oud Batavia, ſpreekt het ſelve wel met goede redenen tegen, ten ſpot van die gene dewelke ſulx tegen de waarheid ſonder enig bewijs hebben derven verſieren: maar brengt ons geen andre naam-reden by, als dat hy het ſchijnt te brengen op de gelegentheid van de aankomende Katten, alſo geſeid gelijk als *Baathuyſen*, *Baathaven*, gelijk als een goede Haven, daar ſy goede baat vonden. Gelijk ook is het gevoelen van den naukeurigen onderſoeker der oude Duytſe woorden *Adr. Schriek in Ind. Geograph.* het welk wel enigſints met het woord en de ſaak over een komt, maar en komt niet over een met onſe ſo veel ouder tijd rekening, daar by dat Batavien al lange voor de aankomſt der Katten is bekent geweeſt; wy nemen het dan liever in deſen ſin, dat de naam met den aard van het Land over een komt, van *Bat Awe*, ofte *Ouwe*, het welk beduid goede, vette, en waſſende hoeven; ſo ſeid men nog, baat, dat is voordeel, het baat hem niet; dat dan met het woord Betuwe, gelijk deſelve Landſtreke van het Oud Batavia genomt werd, wel over een komt, immers wy en vinden nergens ſodanigen *Bato*, Overſte der Katten. Want of wel den naam van *Bato* een gemene Duytſe naam geweeſt mag zyn, daar op *Adrianus Junius* ſijn gevoelen grondveſt, ſo bekent hy met ons, dat den ſelven nogte ſijne afkomelingen ſekerlijk beſchreven of bekent zyn. Den eerſten bekenden *Bato* die wy vinden, is een Overſte van de XV. vrywillige bende, onder de Romeinen, *Cecilius Bato* geweeſt; die ten tijde van de Kaiſeren *Severus* en *Antoninus*, het vervallen Roomſe wapenhuys, *Agrippinæ Prætorium*, anders *Roomburg* genomt, heeft laten herbouwen. Dewelke wy veel eer ſouden menen, dat dien bynaam van *Bato* als een geboren Batavier, van het Landſchap ſelf, en niet van een al oud geſlagt van ſijnen huyſe gegeven is.

Van 't ſelve gevoelen is ook *Philippus Cluverus*, *de trib. Rheni alveis*, *cap.* 3. daar hy het gevoelen van *Gerardus Noviomagus*, *Adrianus Junius*, en andre, die deſen *Bato* Overſte der Katten, tot een naam-reden in 't ſpel brengen, met onwederleggelijke redenen tegen ſpreekt. Sie mede *Iſaac. Pontan. diſcept. Chronograph. pag.* 20. Gelijk dat mede ſeer wel werd aangemerkt, by *Math. vander Hoeve*, in ſijn *Handveſt Chron. lib.* 1. *cap.* 1. daar hy mede de oorſpronkelijke naam van Veluwe en Betuwe, op den aard van 't Land ſelf beduid.

Dit werd alſo beveſtigd by de Griexſe Hiſtorieſchryver *Dion Caſſius*, *Hiſtor. Rom.* 55. *in Cæſare Auguſto ſub anno Urbis* 758. daar hy ſeid, *Batavi appellati a Batavia, quæ eſt in Rheno inſula, cujus incolæ arte equitandi pollent.* De Batavieren, van het Bataviſe Eiland, aan den Rhijn, alſo genomt, welkers Landſaten boven andre de beſte ruyters zyn.

q *Brittia en Brittons genomt*,] Dit Eyland werd 39
by *Procopius* Grieks Story ſchryver *lib.* 4. *de reb. Getic.* mede na de gelegentheid van het Land beſchreven: dat het volk rondom den Rhijn gelegen, alle oorſpronkelijke Duytſers zyn, dog elk van een byſondre benaminge, en datter omtrent de Ooſt-zee aan den uytloop van den Rhijn een Eyland gelegen is, *Brittia* genomt, dat, ſeid hy, by driederhande volk bewoont werd, als zyn *Brittones*, dat zyn *Batavi*, nu Hollanders, *Friſii*, dat zyn Weſtvrieſen, als hier voor *num.* 30. is aangeweſen, en *Angli*, daar men ook de Engel Saxenſe Frieſſen onder ſoude kunnen verſtaan. Aldus luyden ſijne woorden, *Omnes ad Rhenum nationes ſuo quoque nomine cenſentur: at commune univerſis Germanorum vocabulum eſt. Brittia inſula in eadem Oceani parte eſt, non procul a littore, quam tres populi tenent, ingenti hominum numero ſuo, quiſque ſub Rege. Nomina populis, Angli, Friſones & cognomines inſulæ Brittones. Dat is:* Al de Landſaten omtrent den Rhijn werden met hunne byſondre namen onderſcheiden, dog met den algemenen naam werden ſy Germans genomt. Het Britten Eyland leid ook in dat gedeelte, niet verre van den Oever van de Zee, het welk by driederhande volken bewoont werd, ſeer volkrijk, een yder onder ſijn eygen Koning. Werden genomt Engelſe, Frieſe, en Eylandiſe Brittens. Dat onder deſe *Brittones* de *Bata-*

vi

vi verſtaan werden, is uyt het ſchryven van den ſelven *Procopius* klaar, die deſelve de bygenaamde inwoonders van het Eyland *Brittia* nomt. En dat dit *Brittia* niet anders als voor Batavia kan genomen werden, blijkt daar uyt, dat omtrent den uytloop van den Rhijn in de Zee geen ander Eyland en is, dat daar na gelijkt. Want het Eyland tegens over Zeland, op de kuſt van de Vlaamſe banken, Oud Breskens genomt, is wel in gelijkenis met deſelve naam Breſcia, of Brittia over een komende, maar ſchikt hem niet met de omſtandige Beſchryving van dit Brittis Eyland over een, als niet leggende op de uytwatering van den *Rhijn*, maar van de *Schelde*. Dat ook op den hoek van den ſelven uytloop des Rhijns een ſterkte gebouwt is geweeſt, dat na dit Eyland het huys te Britten genomt is, daar van hier naar t' ſijner plaatſe.

So nomt ook *Plinius Hiſtor. lib. 4. cap. 17. Brittannos Galliæ Belgicæ Populos ad Rheni oſtium*, Duytſe Franken aan den uytloop des Rhijns geſeten. *Hinc littus & mare Brittannicum*, van daar de Brittiſe ſtrand, en Brittiſe Zee, van ouds alſo genomt.

Deſe werden *ook by Juvenalis lib. 5. Satyr. 15.* voor een en 't ſelve volk met den Cymbren gehouden. Als hy verſ. 124. ſingt.

Qua nec terribiles Cimbri, nec Brittones unquam.

En by *Claudianus lib. 4. ad Stilicon. de bello Getico*,

——— *Cymbrica Thetys*,

De Cimberſe Zee genomt.

Sy werden ook voor de regte Tuytſe volken en afkomers uyt den ſelve gehouden, by *Tacitus in Jul. Agric. vita*, daar hy van de oude Brittons ſpreekt: *Brittanniam qui mortales initio coluerint, indigenæ, an advecti, parum compertum eſt, habitus corporum, rutilæ comæ, magni artus Germanicam originem aſſeverant, in univerſum Gallos vicinum ſolum occupaſſe credibile eſt.* *Dat is:* Welk volk van den beginne het Britten Land heeft beſeten, of ſy inboorlingen, of nieuwe aankomelingen zyn geweeſt, is onſeker. Haar lighamelijke geſtalte, haar blond-geluw hair, en grove ledematen wijſen het genoeg uyt, dat ſy van Duytſe afkomſt zyn. Dat iſſer van dat de *Gallen* ofte *Franken*, haar naaſte gebuyren ſchijnen te zyn. Hier ſchijnt hy op de Duytſe Franken te ſien, die ook in *Vrankrijk* zyn overgegaan, en haar aldaar ter neder geſet, en die Landſtreke mede *Brittannien* genomt hebben, het welk nog huydensdaags met de naam van *Brittanje* bekent is.

So is ook te verſtaan de plaats van *Suetonius lib. 4. cap. 44.* daar hy van den optogt van de *Kaiſar Kaligula* ſpreekt, en dit ſelve Eyland *Brittonum inſulam* nomt. *Brittonum*, dat is *Batavorum*, van ouds alſo genomt. Sommige die daar geen raad mede en wiſten, hebben 't ſelve hervormt in Brittannorum, daar ſy Engeland onder verſtaan, gelijk of de Engelſe op dit Eyland jets hadden te ſeggen gehad. Andre die de waarheid wat nader waren, en niet wetende van de kragt en uytgebeelde oudheid van dit Brittia, en deſe Brittons: hebben het voor een miſſlag in het ſchryven gehouden, en meenden dat men in plaats van Brittonum, of Brittannorum, moſt leſen Batavorum, maar wy houden het daar vaſt voor, dat het wel is nageſchreven, *Brittonum inſula*, om dat, gelijk alhier ten genoegen werd aangewеſen, onder de *Brittonnes* de *Batavi*, en met het *Brittonum inſula*, *Batavorum inſula* te verſtaan is, dat van ouds alſo genomt is geweeſt, van welke uytlegginge hier naar breder.

De naam-reden van dit *Brittia*, ofte *Britan*, is ſo veel geſeid als *Breed an*, en gelijk als de uyterſte aangelege uytbreydinge, daar die hem in 't brede van beyde ſyden des Rhijns, tot aan de Zee toe verſpreide.

[1] *Uyt deſelve voortgekomen,*] *Procopius lib. 4. Goth. Hiſtor.* ſpreekt daar van aldus: *Omnes iſtæ ad Rhenum nationes ſuo quæque nomine cenſentur, at commune univerſis Germanorum vocabulum eſt. Brittia inſula in eadem Oceani parte eſt, non procul à littore ducentum ferme Stadiorum intervallo Rheni maxime oſtiis abjacens. Brittia ad extrema Galliæ quæ Oceano alluditur accedit. Tanta autem ſoboles eſt, ut quotannis inde multi cum uxoribus, liberiſque in Francorum tranſeant terras, qui illis dant incolendas Regiones ſuarum deſertas maxime. Atque inde credi volunt Franci ipſam quoque inſulam ad ſe pertinere.* *Dat is:* Al die volken omtrent den Rhijn geſeten, hebben haar byſondre naam, dog werden alle Duytſers genomt. Het Brittiſe Eyland leid aan die ſelve kant van de Zee, omtrent twee hondert ſtadien van den Oever van de Zee, aan de uytwatering des Rhijns gelegen; Brittia ſtrekt ſig tegens de Landen van den uyterſten Galliſen kand. Het is ſo volk rijk dat alle jaren vele van deſelve met wijf en kinderen na de Franken overgaan, die haar hun ledig Land te bewonen geven, daar uyt de Franken op dit Eyland regt hebben willen maken.

Over welke plaatſe *Grotius de Antiq. reipub. Batav. cap. 4.* deſe uytbreidinge doet: *Apud procopium legimus*, (ſeid hy) *eſſe in Oceano prope Rheni oſtia Brittiam inſulam, quæ Brittanniam contra adſpiciat, habitatam autem tribus nationibus, quibus nomina, Brittones, Angli, Friſones; ex his multos quotannis in Francorum terras cultoribus vacuas immigraſſe, atque inde Francos, quum in ipſam inſulam nihil juris habeant, ut quæ ſuis ipſa Regibus gubernaretur, tamen eam pro ſua velle haberi, atque adeo Regem Francorum in legatione, quam Conſtantinopolim ad Juſtinianum Imperatorem miſerat, una miſiſſe quoſdam ejus inſulæ homines, ut eo facto imperium ſuum in eam inſulam quodammodo oſtentaret; Brittiam hanc aut Bataviam, aut certe aliquam ejus partem maritimam fuiſſe, non ſine probabilibus cauſis dici poteſt, quum & nulla alia ſit in Oceano & Rheni oſtiis inſula, & in ipſo Batavico littore ad medium Rheni alveum, conſtet arcem fuiſſe, Brittiam nomine, manentibus in hunc uſque diem veſtigiis. Ab arce autem inſulam, aut ab inſula arcem appellari, minime eſt infrequens. Præter indigenas, quos Friſones memoravimus, duæ extera nationes hanc inſulam incoluerunt, Angli, nimirum, Gens vetus Germanica, & Brittones. Coacti forte aut Pictonum aut Normanorum injuriis, patrio ſolo relicto, tutiores receptus quærere. Certe Anglos una cum Saxonibus proxima Batavis ad Septentrionem littera tenuiſſe, atque inde in Brittanniam diverſis temporibus tranſvectos, extra controverſiam eſt.* *Dat is:* Men leeſt by *Procopium*, dat aan den uytloop des Rhijns, het Brittiſe Eyland, tegens *Engeland* over gelegen is, van driederhande volken bewoont, als *Brittons*, ofte *Batavi*, *Weſtvrieſen*, en *Engel Saxenſe* Vrieſen.

Uyt dewelke jaarlijx een groten hoop by den Franken, daar sy het ledig vonden, overgingen, daar uyt de Franken, alhoewel sy geen regt tot het selve Eyland hebben, (als het welke altoos van haar eygen Koningen geregeert is,) nogtans daar op enig regt hebben willen maken, so verre dat den Koning der Franken, in sijn gesandschap na Constantinopolen aan den Kaisar *Justinianus*, verscheiden van dit volk by voegden, om daar mede te betonen dat hy over dit Eyland te gebieden had. Dat dit Brittien, ofte Batavien, of wel een deel van 't selve tot aan de Zee gestrekt heeft, is met goede reden te bewijsen, dewijl aan de Zeekant omtrent den uytloop des Rhijn, geen ander Eyland oyt geweest is, en op het Batavise strand aan den Rhijnsen uytloop een Kasteel geweest is, het huys te Britten genomt, daar van nog enige overblijfselen by onse tijd sig ontdekt hebben; Dat een Kasteel na het Land, of het Land na het Kasteel genomt werd, gebeurd menigmaal. Behalven de inboorlingen werd dit Eyland by twee vremde volken bewoont, als by *Engel Saxese* een oud Duyds volk, en de *Britons*, genoodsaakt zynde door het vervolgen der *Pictons* en *Normannen* haar vaderland te verlaten, en verseker verblijf plaats te soeken, want dat dese *Engel Saxen* de naast aangelegen Batavise stranden besoten hebben, en tot verscheide tijden vele uyt deselve in Engeland zyn overgegaan, is wel seker.

Daar by dan klaar werd aangewesen, dat van dit Eyland Brittia, de Over-zeese Eylanden, en de inwoonders van dien, Brittanni en Brittons genomt zyn geworden, na dat de ingesetenen van dien tot deselve zyn overgegaan, gelijk als *Engeland*, *Schotland*, *Jerland*, en *Northumberland*, en in *Vrankrijk*, *Brittanje*. Daar van Engeland het grootste, der selver den naam van Groot-Brittannien heeft behouden. Het welk by *Ptolomeus Albion* genomt werd, en *Populi Albani*. Plag wel eer aan Vrankrijk, aan dat gedeelte dat nog *Brittanje* genomt werd, vast gehegt te zyn, dog is door een harde doorvloejing van den anderen afgescheurd, en jegenwoordig met de openbare Zee afgescheiden, daarom het *Canaal*, dat is een sloe ofte doorloop genomt, daar (na de getuygenis van de oude) een *Isthmus* en overgang geweest is, van Vrankrijk op Engeland, dat nu op 't nauste agt of negen mijlen wijd is, tussen de Landstreke van *Douvres* en *Bolonien*, alwaar omtrent drie mijlen lang, aan beyde de kanten ten wedersyden in Engeland en Vrankrijk, regt tegen den anderen over, de krijtbergen van gelijken aard, gelijk of sy van den anderen afgegraven waren, baarblijkelijke getuygen zyn, dat het aan den anderen gehegt, en met den anderen gemeen gelegen heeft. Het welk men meent dat met den hogen vloed van de *Cimberse diluvie* ruym hondert jaar voor Kristus geboorte, daar van hier naar breder, mogt doorgespoelt zyn door de persinge van de binnen-zee, dewelke veel hoger was aan de buyte kant, so men nog tegenwoordig bevind, dat het ebbe in het Canaal veel lager afloopt, als wel den vloed opkomt, daar in tegendeel de binnen-zee in de aflopende binne-stroomen veel langer oploopt en vloeyd, las ebt ofte afloopt. Tot een vast teken, dat de Noord-zee tussen Holland, Engeland, en Vrankrijk, die daarom *Mare Mediterraneum*, dat is een tussen-zee genomt werd, hoger is als de grote buyten-zee, en daarom de Zeegaten van de binnen stroomen dagelijks wijder en groter op persen.

So meent men dat ook Zeeland en Vlaanderen, 41
dat nu in so veel kleine Eylanden en doorscheuringen bestaat, genoegsaam mede al vast Land geweest is, dat geheel nauw, en ligt over te komen was, en door de persinge van het boven-water tot sodanige wijte is doorgespoelt, dat het nu in verscheide Eylanden verdeilt, en een gants moeylijk vaar-water geworden is, daar van in 't III. Hooftstuk breder.

Gelijk mede de verwijdinge tussen Noord-holland en Vriesland, het welk tussen *Enkhuysen* en *Staveren*, (so sommige menen) so nauw geweest is, dat men daar met een plank konde overgaan, met de grote persinge van het buyten en binnen water, door de Zeegaten van Texel en het Flie, tot eene gehele Zee geworden is; van gelijke is de Haarlemer ofte Leidse Meer, in omtrent twee hondert jaar door het bedijken van de binnen-landen sodanig opgeperst, dat men doen nog deselve van *Reinsaterwoude* af, met een kodde tot aan het vaste Land van *Hillegom*, met enige kleine overtogten konde bespringen, en nu tot so een groot Meer is aangewassen, en niet tegenstaande alle mogelijke betemmingen, nog dagelijks meer en meer toeneemt.

Dat Engeland van het vaste Land van Vrankrijk is afgedeilt, daar het te voren met een kleine overgang gemeen was, besluid *Servius Honorates* uyt het gene *Virgilius Eclog.* 1. *opeunt & penitus toto divisos orbe Britannos*, als hy seid: *quia olim juncta fuit continenti Brittannia.*

Van dit gevoelen is ook *Math. vander Hoeven*, in sijn *Handvest Chron.* 3. *boek*, *cap.* 10. en werd het selve in 't lang aangewesen en bevestigd by *Richard ter Stege*, in sijn *Nederlandse Antiquiteiten*, *cap.* 2. met dese woorden: *Het gene dat de meeste apparentie geeft van dese onse conjunctie ofte aanhegtinge van dese Landen te samen, dat is, de nagelegentheid van Engeland en Vrankrijk, tussen de bergen van Doeveren in Engeland en diergelijke bergen, regt daar tegens over gelegen by Bolonien in Vrankrijk, alle beyde van eene gedaante en materie van wit kryt, gemengt met flintsteen ofte vier keyen, de zyden van alle beyde aan de Zee leggende, en zyn niet van langer hand ter Zeewaarts nederdalende, maar geheel regt af, gelijk een muyr regt op gaande, als wesende afgekloven, ofte afgebroken van meer van die selve materie die daar eertijds aangeweest is, en alle beyde dese sijden toebehoort heeft; Het is ook te noteren dat de lengte van dese kryt-bergen op d'eene zyde correspondeert, en accordeert met de lengte van diergelijke kryt-bergen over d'ander syde ofte geheel na by, elx hen strekkende in de lengte omtrent twee Nederlandse mijlen, en de wijte van de Zee tussen beyden, (so enige experte schippers affirmeren) niet wesende over de seven Nederlandse mijlen.*

Van Zeeland bewijst *Philippus Cluverus de trib. Rheni alveis capit.* 2. uyt *Jul. Cæs. lib.* 4. *comment. cap.* 16. dat het in verscheide kreken en gorsingen aan malkander vast gehegt is geweest. *In verb. In continentes paludes in insulis, qui proximis Oceano fuerunt, se occultaverunt, & paulo post: In insulis sese occul-*

occultaverunt, quas æstus efficere consuerunt; daar uyt hy dan vaſt maakt, *quod continens terra Zelandia antea fuit, nec nisi majoribus Oceani æstibus interfusa*, dat Zeeland bevorens al vaſt Land geweeſt is, en niet als met hoge ſpringvloeden overliep. Van den tuſſenſtand van Enkhuyſen en Staveren, of men die met een plank heeft kunnen overkomen, werd by vele erdigt gehouden, om het getuygenis van *Pomponius Mela*, dewelke omtrent 50. jaar naar Kriſtum geleeft heeft, die *lib. 3. de ſitu Orbis* ſchrijft, dat den derden arm des Rhijns *Nabalia* genomt, nu den Yſel, niet alleen het Eyland *Flevo*, een ſtreke Lands, wat meer inwaarts als het jegenwoordige Vlieland, omringde, en van daar in Zee ſtorte, maar ook te voren aan dees zyde van dat Flevo, door het invloeyen van de binne-wateren een groot Meer gemaakt heeft, dat ook Flevo wierd genomt, dat nu waarſchijnlijk de Zuider-zee is; Dit zyn de woorden van *Pompon. Mela*; *Rhenus ab Alpibus decidens prope à capite duos lacus efficit Venetum & Acronium, mox diu ſolidus, & certo alveo lapſus, haud procul à mari huc & illuc diſpergitur, ſed ad ſiniſtram etiam amnis, etiam tum, & donec effluat Rhenus, ad dextram primo anguſtus, & ſui ſimilis, poſt ripis longe ac late recedentibus jam non amnis, ſed ingens lacus, ubi campos implevit Flevo dicitur, ejuſdemque nominis inſulam amplexus, ſit iterum arctior, iterumque fluvius emittitur.* Welk Meer volgens tuyg van *Tacitus lib. 1. Annal.* ten tijde van *Germanicus* tot op de Vrieſe kuſt, omtrent 17. jaar naar Kriſtus al bevaren ſoude zyn geweeſt. *Equitem* (ſeid hy) *Pædo præfectus finibus Friſiorum ducit, ipſe impoſitas navibus quatuor legiones per lacus vexit.* Den Overſten *Pædus* bragt de ruyterye tot op de Vrieſen kuſt, en hy ſelf te ſcheep, voerde vier benden door het Meer; door welke Meer *Cluver. de trib. Rheni alv. cap. 23.* de Zuider-zee verſtaat; en is uyt de oude gedenkſchriften bekent, datter een watering uyt den boven Yſel tot voor Enkhuyſen heeft gelopen, daar door de kleine Rhijn-ſchepen langs af quamen, dewelke aldaar hunnen koophandel dreven, welke vaart dan mogelijk verder heeft doorgelopen, door het Ye tot in de Saan, en ſo voort door Weſtvrieſland, van welke uytwatering hier naar t' ſijner plaatſe breder, dog omtrent en tuſſen Enkhuyſen ſeer eng en nauw geweeſt is, want daar veel Lands tuſſen beyden gelegen heeft, het welk gelijk als ook *Pomponius Mela* op de aangetoge plaats ſchrijft, van dat Meer overvloeid wierd; daarom ook *Philippus Cluverus* uyt die ſelve plaats van *Pomponius Mela* beſluyd, dat het daar omtrent al Land geweeſt moet zyn, met deſe woorden, *Hunc igitur lacum ab initio nullum fuiſſe conjicio: quippe qui campos impleviſſe dicatur. Quod etiam undarum altitudo admodum hic exigua, atque brevis, aperte indicat, neque enim lacuum fundos recte campos appellaveris.* Dit Meer moet dan van den beginne niet geweeſt zyn, om dat het de velden overſtroomde, en moet ook ſeer klein geweeſt zyn, en weinig diepte gehad hebben; want men het diepte van het Meer geen land, ofte velden kan noemen.

Het is ook uyt de oude Frieſe denkſchriften bekend, dat tuſſen Enkhuyſen en Staveren, dog wel ſo na aan Staveren een boſch gelegen heeft, de *Kreil* genomt, daar van de Duytſe Chronijk van Vrieſland verhaalt, dat *Graaf Floris de II.* als hy tot Enkhuyſen of Medenblik was, aldaar dikwils ging jagen, die in 't jaar 1091. Graaf van Holland wierd, en in 't jaar 1122. overleden is.

Om welke jagt van *Graaf Floris* in het Kreilſe boſch tuſſen hem en *Galo Iges van Galama* Fries Edelman, ſo de Duytſe Chronijk van Frieſland verhaalt, grote twiſt geweeſt is, aan welke Hiſtorie by vele werd getwijfelt, om dat den uyt ſpraak van die ſaak aan *Godefrid* Hertog van Braband ſoude geſtelt zyn, dewelke in 't ſelve jaar namentlijk in 't jaar 1119. overlijdende, met ſijn dood, onafgedaan ſoude gebleven zyn, die nogtans tot het jaar 1140. nog geleeft ſoude hebben, volgens 't gene *Petrus Scriverius* in ſijn Oud Batavien, onder den ſelven *Floris de II.* by genomt de *Vette*, daar van aan aantekent. Dog andre ſchryven dat die ſaake by ſijn leven ſoude afgedaan en gemiddelt zyn; *Pierius Vinshemius*, Hiſtorie-ſchryver der Staten van Vrieſland, ſchrijft daar van in ſijn *Chronijk van Frieſland, 5. boek, op het jaar* 1118. aldus:

Dies tijd floreerde na het aanwijſen onſes Chro-„
nijks, het geſlagte van *Galama*, 't welk na dat het „
ook voren een *Poteſtaat* gehad hadde, is ook tot al-„
ſulken magt in *Weſtergo* opgeklommen, dat hem „
niet alleen den gemeinen Edelen, maar ook den „
Graven van Holland, met dewelke ſy grenſende „
Landpalen hadden, tegenweer geboden hebben. „
Om deſe en by ſonder het boſch Kreyle, het welk „
van Galamaas huys na den ondergang der ſonnen „
gelegen, en ſo te ſpreeken uyt de geſtalteniſſe des „
natuyrs een ſcheidinge van Holland en Vrieſland „
was. 't Welk alſo die voorſz. Graven hebbende „
nu alrede aan ſig getrokke, den Land der Weſt ofte „
kleine Vrieſen haren jagt gehouden, en de limiten „
van Vrieſland betreden, en dikwijls beſchadigt „
hebben, niet alleen de geregtigheden des gemene „
Lands onderdrukkende en vernietigende, maar „
ook de goederen der gemene Edelen, waar door „
blijken mogte met hoedanige genegentheid, zy „
neffens den ingeſetenen van Vrieſland, mogten in-„
genomen zyn. Die van Galama 't ſelve qualijk ne-„
mende, heeft alle manieren geſogt, om ſig van die „
geledene ſchade aan den Grave (welk hem ſijne „
jagt hadde laten nemen,) te wreeken. 't Welk „
op dat hy des te bequamer ſoude mogen doen, heeft „
den Grave in de jagt zynde op ſekren tijd waarge-„
nomen, en hem eerſtelijk met woorden beſtraffen-„
de over het aangedane geweld, heeft den Grave „
als ſpottende met dien toorn eenes particulieren E-„
delmans ſekren toeval gedaan, en ſoude hem door-„
geſteken hebben, ten ware hy door 't behulp ſij-„
ner dienaren, en het ontwijk, 't ſelve ongemak ont-„
komen was. Dog is na 't ſchryven onſes Chro-„
nijks, die twiſt tuſſen beyde partyen door tuſſen „
ſpreken van *Godofrid* Hertoge van Braband ter ne-„
dergeleid, en gemiddelt. „

Maar hoe en wanneer dat het ſelve grote Eyland 42
Brittannia, eerſt *Albion* en *Albanien*, de naam van *Engeland* gekregen heeft, daar van hebben ſommige Schryvers tegen de waarheid verſiert, om 't ſelve tot oudheid, en een oorſpronkelijk eygen volk te brengen: dat vele eeuwen voor Kriſtum eenen *Humbel*, daar van *Jerland Noordhumberland* genomt werd, de vader van *Angel* ſoude geweeſt zyn,

zyn, die sig op het Brittanniſe Eyland ſoude hebben onthouden, daar van het Engeland ſoude genomt zyn, tegens de baarblijkelijke waarheid, want de Engelſe oorſpronkelijk uyt ſeker gedeelte van Saxen *Anglia* genomt, eerſt na vier hondert jaar agter Kriſti geboorte dit Brittanniſe Eyland hebben aangedaan en overwonnen, dat bevorens by de Bataviſe Brittons, door vermenginge met de Franken, over Zee beſogt en beſeten was, als hier voor uyt *Procopio Gotic. Hiſtor. lib.* 4. en de uytbreydinge daar op by d'Heer *Hugo de Groot*, in ſijn boek de *Antiquitate Reipub. Batav. cap.* 4. gedaan, is aangeweſen. Sedert welken tijd het ſelve eerſt Engeland is genomt geworden; ſo dat wel groflijk by *Seldenus* gemiſt werd, als hy al het gene by *Plinius*, *Tacitus*, *Procopius*, *Dio*, en andre Roomſe Schryvers, van de *Brittones* werd geſchreven, doorgaans in ſijn boek de *Dominio Maris, & mari clauſo*, het Bataviſe en oorſpronkelijke Brittia, op de naam en voor rekening van Engeland wil toepaſſen. Daar de Engelſe niet tuſſen drie en vierhondert jaar naar Kriſtum in Brittannia, nog ook de naam van Engeland is bekent geweeſt, te vorens *Albion* genomt, een wild en woeſt Land, dat van velerhande volken is beheert geworden, en genoeg bekent is, dat op vele plaatſen van *Plinius*, *Tacitus*, en ſonderling *Procopius*, daar hy van de Tuytſe en Gotiſe volken ſchrijft, wel van het Bataviſe *Brittia*, en de Bataviſe en Franſe Brittons werd geſproken, ſonder, immers met alle weinig, van het Grote Brittanniſe Eyland, nu *Engeland*, gewag te maken, daar ſy in de eerſte tijden geen of weinig gemeenſchap mede gehad hebben, als alleen met den overtogt en volkplantinge, die ſy derwaarts, als met haar bondgenoten gedaan, gehouden en ter neder geſet hebben; want of wel den Kaiſar *Caligula* in ſijn gewaande optogt aan de Brittiſe ſtrand omtrent Katwijk, by *Sueton. lib.* 4. *cap.*
43 44. ſig beroemd, de Brittanniſe Zee geruimd en geſuyvert te hebben, en gelijk als *Dion* ſeid, Brittannien, nu Engeland, den Oorlog aangedaan ſoude hebben, is uyt de Hiſtorien kennelijk genoeg, dat het maar een ydelen roem geweeſt is, en dat hy noyt over Zee, veel min in *Engeland* geweeſt is; gelijk dat ſeer wel werd aangemerkt by *Seldenus* ſelf de *Mari clauſo lib.* 2. *cap.* 3. Het kan wel zyn, dat hy omtrent het huys te Britten (tot het Roomſe tolhuys ingeruymt, of by den Romeinen ſelf gemaakt, en na de oude Bataviſe naam het *Brittenburg* genomt,) een hogen toorn tot een Zeebaken heeft opgeregt, dog dat en belet niet dat het Brittenburg lange voor die tijd met die naam bekent was; niet van het Brittanniſe Eyland, daar tegen over gelegen, maar van hun eygen ſelven, als lange voor die tijd met de naam van *Brittia* en *Brittons* Eyalnd bekend, ſulx hier breder is aangeweſen, en hier naar op de Beſchryvinge van het Brittenburg en het huys te Britten verder ſal werden verhandelt.

44 Uyt *Procopio de Reb. Goticis lib.* 4. en andre, leeren wy dat de Engel-Saxen uyt Vrieſland in Engeland zyn overgekomen, en deſelve verheerd, en de naam van Engeland gegeven hebben, welke Engelen een oud Duyts volk, in Vrieſland en hoger op gelegen Landen tuſſen de Elbe, Weſer en Eems geſeten, in den aard rovers en vrybuyters van de Vrieſe Zee-kuſten, verſcheide malen in het Groot-Brittanniſe Eyland zyn overgegaan, en haar ſelven daar mede ter neder geſet, grote gemeenſchap met den anderen gehouden, en 't ſelve t' eenemaal vermeeſtert hebben, en lange huys gehouden hebben, om dat het beyde te Land en ter Zee, daar deſe Engelen haar meeſt mede geneerden, ſeer wel gelegen was. Deſen overkomſt van de Engel-Saxenſe volken in het Eyland van Groot-Brittannien, en hoe trouloos ſy dat volk 't onder gebragt en overheerſt hebben, werd by den hoog agtbaren *Beda* een geboren Engelſman, in ſijn Engelſe Hiſtorien op het jaar 449. na Kriſti geboorte aangetekent. Als wanneer ſy eerſt de naam van dit Landſchap naar de Engel-Saxen in *Engeland* verandert hebben, het welk voor ontwijvelijk gehouden, en by andre Schryvers gevolgt werd; Dit zyn de woorden van den ſelven *Beda: Anno ab in carnatione Domini CCCC. XLIX. quum Orientis Imperium teneret Maximinianus, & Valentinianus Auguſtus occidenti præeſſet, Anglorum ſive Saxonum gens invitata à Rege Brittonum Vitigerio Brittanniam tribus longis navibus advehitur, & in Orientali parte inſulæ, jubente eodem Rege, locum accepit commanendi, quaſi pro patria pugnatura, re autem vera hanc expugnatura ſuſcepit. Inito autem certamine cum hoſtibus, qui ab Aquilone ad aciem venerant, victoriam ſumpſere Saxones. Quod ubi domi nunciatum eſt ſimul & inſulæ fertilitas, & ſegnitia Brittonum, mittitur confeſtim illo claſſis major armatorum, ferens manum fortiorem, quæ præmiſſæ adjuncta cohorti, inſuperabilem fecit exercitum. Suſceperunt ergo qui advenerant, donantibus Brittonibus, locum habitationis inter eos ea condicione, ut pro patriæ pace, & ſalute in hoſtes militarent, illis militantibus debita Brittones ſtipendia ferrent. Advenerant autem de tribus Germaniæ titulis fortioribus, id eſt de Saxonibus, Anglis, & Juttis. Duces perhibentur fuiſſe eorum primo duo fratres, Hingeſt, & Horſa. Ergo confluentibus in inſulam certatim memoratarum gentium catervis, grandeſcere cepit populus advenarum, ita ut ipſis quoque qui advocaverant indigenis eſſent terrori, quum ſubito inito ad tempus fœdere cum pictis, quos longius jam bellando pepulerunt, in ſocios arma vertere incipiunt. Equidem primum annonas ſibi abundantius ſubminiſtrare cogunt, proteſtantes ni facerent, ſe rupto fœdere omnem regionem vaſtaturos. Nec ſegnius exequuntur: ſiquidem accenſus manibus paganorum ignis juſtas de ſceleribus populi ultiones expetit, non illius impar, qui quondam à Chaldæis Hieroſolymorum mœnia imo & ædificia cuncta conſumpſit. Sic enim & hic agente impio Victore proximas quaſque civitates agroſque depopulans, ab Orientali Mare ad Occidentale, nullo prohibente ſuum continuavit incendium, totamque pene inſulam pereuntis ſuperficies obtexit. Ruebant ædificia publica ſimul & privata, paſſim Sacerdotes inter altaria trucidabantur, præſules cum populis ſine ullo reſpectu honoris, ferro pariter & flammis abſumebantur, nec erat qui crudeliter interemptos ſepulturæ traderet, &c. Dat is:* In 't jaar na de vleeſwordinge ons Heeren CCCC. XLIX. als *Maximianus* en *Valentinianus* het Roomſe Rijk in het Weſten beſaten, is het Engel-Saxiſe volk door aanleydinge van den Koning *Vitigerius*, met drie lange ſchepen naar Brittannien overgekomen, en hebben haar ter ſchik van den ſelven Koning aan de

Ooſt

Ooſt-zyde van het ſelve Eyland ter nedergeſet, gelijk of ſy voor haar Vaderland ſouden vegten, ſulks ſy ook met waarheid hebben aangevangen. Den ſtrijd met de inwoonderen, die van het Noorden aankwamen, aangegaan zynde, hebben de *Saxers* de overwinninge gehad; het welk in hun Land, benevens de vrugtbaarheid van het Eyland, en traagheid der Brittons, inder yl overgebrieft zynde, wierd daar een groter magt van gewapend en kloek volk na toegeſonden, dewelke by de andre gevoegd, een magtig leger uytmaakten; deſe hebben haar op de overgiften van de Brittons aldaar ter neder geſet, onder beding, dat ſy voor haar Land en Volk tegens hunne vyanden ſouden ſtryden, en ſy ſouden haar behoorlijke beſolding geven. Deſe waren van driederhande ſoorten der kloekſte Duytſers, als uyt de Saxſiſe, Engelſe, en Jutſe volken afgekomen. Hare eerſte Overſten werden geſeid geweeſt te zyn *Hengiſtus* en *Horſa*. De aankomende troppen der genomde volken aldus op het Eyland vergaderende, begonnen geweldig aan te waſſen, ſo dat ſy ook ſelf die geene, door wiens toedoen ſy overgekomen waren, tot een ſchrik waren, en dewijl ſy met den *Picteen*, dewelke met langduyrige oorlogen waren afgekeert en uytgehouden, voor een tijd Vrede gemaakt hadden, zyn ſy op de ingeſetenen ſelfs aangevallen. Voor eerſt begeerden ſy overvloediger Landvrugten uytgedeilt te hebben, onder dreygement ſo ſy des weygerig waren, dat ſy de vredeband verbreken, en het gantſe Eyland ſouden verderven. In de uytvoeringe van het welk ſy niet traag en waren, want het aangeſteken vier der Landluyden eyſte regtvaardige wrake over de miſdaden van het volk, geen minder als eertijds de wrake der Chaldeen, de muyren en gebouwen van *Jeruſalem* vernielde: ſo was het hier mede geſtelt, dat een godloſen overwinner alle de Steden, en platte Landen vernielde, en van de Ooſt- tot de Weſt-zee, ſonder jemands tegenweer, den brand vervolgde, en het gantſe Eyland ten ondergang overſchadude; de algemene als byſondere gebouwen en huyſen vielen ter neder, en de Prieſters wierden aan hare offer-plaatſen vermoord, de Overheden, en het gemeen volk wierden ſonder enig aanſchouw ofte onderſcheid te maken, door het ſwaart en het vier omgebragt, en was niemand, die deſelve ſo wredelijk mishandelt konde doen begraven.

45 Deſe Engel-Saxenſe hebben haar lange voor die tijd in Frieſland onthouden, en men houd het daar voor dat de Frieſen en Saxen uyt een volk zyn geſproten, en over de 300. jaar voor Kriſtus geboorte, van buyten (ſo als ſommige menen uyt *Indien*) uyt de Zee aankomende, in het naaſtaangelegen Land haar ter neder geſet hebben, hebbende tot haren Overſten eenen *Friſo*, van Koninx af komſte, daar van 't ſelve Land Frieſland ſoude genomt zyn, terwijl ſijn broeder *Saxo* hoger optrok, ter plaatſe daar de Saxen haren naam van behouden hebben; ſo dat niet vremd en is dat de Saxen, en onder die de Engel-Saxen, met de Frieſen grote gemeenſchap hebben gehouden. Sie *Martin. Hamcom*, *de Viris Friſiæ Illuſtrib.* en onder het betuyg van *Suffredus* en *Alvinus*, *Pier. Vinshem.* in ſijn *Chronijk van Frieſland*, 1. *boek*. Daar van daan het komt dat de Engelſe ſpraak en hare Land-wetten, met de Oude Frieſe en Molquerenſe taal, en Frieſe grond-wetten wel over een komen; hier van ſchrijft de Heer *William Tempel* in ſijn *aanmerkingen over de Verenigde Nederlandſe Provincien, het II. Hooftſtuk*, aanmerkelijk aldus:

De oude Frieſen, ſelle conqueſteurs van ons Brittiſe Eyland, gewiſſe blijken der ſtoelen van onſe oude Saxen, daar van ik nader beveſting heb gehad uyt vele ſaken, die ik ſelf heb aangemerkt, in het leſen van de Hiſtorien dier tijden, en uyt het geen my voor de waarheid is verklaart, of onderſoek na der Frieſen oude taal, hebbende nog ſo grote gemeenſchap met onſe oude Engelſe taal, dat het daar ligtelijk uyt blijkt, een en deſelve geweeſt te zyn, alſo haar meeſte woorden nog behouden deſelve betekening en geluid, ſeer onderſcheiden van de taal der Hollanders. Op deſe informatien en aanmerkingen, nevens de particuliere reden, my naderhand gegeven van de conſtitutie van de Provincie van Frieſland, ſo onderſcheiden van de andre, begon ik mijn reflexie daar op te maken, als de waarſchijnlijkſte oorſpronk van veel oude conſtitutien onder ons, daar men geen andre vinden kan, dewelke ſchijnen van de Saxen hier ingevoert te zyn, en door hun langduyrige en abſolute poſſeſſie van dat deel des Eylands, genomt Engeland, ſo onder ons geplant en gewortelt te zyn, als datſe voor een gedeelte veilig gebadet hebben door de ſucceederende watervloeden en conqueſten der Deenſe en Normanſe natien, en ligtelijk dat men veel ſtoffe ſoude kunnen vinden, voor de curieuſe aanmerkingen van enige neerſtige en curieuſe Beſchryvers van Antiquiteiten ofte oudheden, in vergelijkinge van de Grietmannen *onder de Frieſen, met onſen* Vice-Graaf, *van hun* Aſſeſſeurs, *met onſe* Schouten, *van hun Vonniſſen van burgerlijke ſaken in hun diſtrict, op het eerſte verſtek, dog niet ſonder Appel met de wijſe van onſe* Quartier ſeſſien, *van hun hoogſte Vonnis, beſtaande uyt Raadsheeren van vier byſondre quartieren, met onſe vier ommegangen. Van deſe zynde d'algemene criminele judicatuyren of regtſpraak van 't Land, van 't maken van hun Staten, met ons Parlament, ten minſten met ons huys der gemeente, uyt de byſonderheden van twee Gedeputeerden, verkoren wordende uyt yder Stad, als by ons, en twee uyt yder Gritmanſchap, als uyt yder Graafſchap hier, en deſe laatſte by ſtemmen van alle perſonen die behuyſt en behoofd zyn, en in een vergadering van den Grietman tot dien eyde by een geropen, en deſe Gedeputeerde magt te hebben om Vonnis te ſtrijken over alle ſaken, ſonder de gene te kennen die haar verkoren heeft, of hun ſin en mening te vernemen, welke alle omſtandigheden zyn, met onſe conſtitutien overeen komende.*

De Engel-Saxen aldus lange in het Brittanniſe Eyland geheerſt hebbende, en door de andre Saxen verſterkt, hebben haar met de Denen en Normannen, die door Vriesland overgetogen waren, vermengd, en haar niet anders als met roven ernerende, zyn ook in Zeeland overgekomen, haar eerſte ſate nemende op den hoek van het Land van *Schouwen*, nu *Bommenede*, van ouds *Hadulotia* ofte *Heteletia* genomt, daar ſy en overwinterden, en met de Landſluyden aldaar verenigden, die haar ook van ouds met Zee-roven erhielden, als daar van getuygd

getuygd *Dion Cassius in bello Piratico, Histor. Roman. lib.* 36. Van waar de Denen en Normannen dese Landen eerst hebben beginnen aan te doen, en niet alleen ter Zee, maar ook te Landewaard hebben beginnen te roven en verwoesten: als daar van getuigd den oude Duitsen schryver *Einard* ofte *Eginhard*, Cancelier van Kaisar *Karel de Grote*, die omtrent den jare 926. geleeft heeft, in sijn jaargetijden, op 't jaar 789. 795. en 798. aldus: *Saxonum gens, sicut tradit Antiquitas, ab Angelis Brittanniæ incolis egressa, per Oceanum navigans, Germaniæ littoribus studio & necessitate quærendarum sedium, appulsa est, in loco qui vocatur Hadulotia; eo tempore quo* Theodoricus Rex Francorum, *contra* Herminfridum, *Ducem Thuringorum, generum suum, dimicans, terram eorum crudeliter vastavit, ferro & igne. Et quum jam duobus præliis, ancipiti pugna, incertaque victoria, miserabili cæde suorum decertassent, Theodoricus spe vincendi frustratus misit legatos ad Saxones, quorum dux erat Hadugario, & ut audivit causam adventus eorum, pollicitis provictoria habitandi sedibus, conduxit in adjutorium. Quibus secum, quasi jam pro libertate & patria fortiter dimicantibus, superavit adversarios, vastatisque indigenis, & ad internecionem suam, victoribus delegavit, qui eam per sortem dividentes, cum multi ex iis in bello cecidissent, & ratione eorum, tota ab eis occupari non potuit, partem illius, maxime eam quæ respicit Orientem, colonis tradebant singulis pro sua sorte sub tributo exercendam, cætera vero loca ipsi possederunt, a Meridie quidem Francos habitantes, & partem Thuringorum, quos præcedens hostilis turba non contigit, alveoque fluminis Unstrote dirimuntur; a Septentrione vero Normannos gentes ferocissimas, ab ortu solis Obotritos, ab occasu Frisios; quibus sine intermissione, vel fœdere, vel concertatione necessaria finium suorum spacia tuebantur. Dat is:* Het Saxense volk (so men van ouds verhaald,) van de Engelse inwoonderen van het Brittannise Eyland afgaande, en over Zee komende langs de Duytse kusten, niet wetende waar te belanden, is op een plaats aangekomen, dewelke Hadulotia genomt werd, ter dier tijden als *Theodoricus* Koning der Franken, tegens *Herminfrid*, Overste der Tungeren, sijn regtsweer oorlogende, hun Land te vier en te swaard jammerlijk verwoeste. En als sy nu in twee veldslagen met verlies van veel volk seer twijfselagtig hadden gevogten, heeft *Theodoricus*, nu buyten hope van overwinninge, aan de Saxers gesonden, welkers Overste was *Hadugario*, en na hy de oorsaak hunner aankomste verstaan had, heeft hy haar onder belofte van vrye woninge voor de overwinninge tot sijn hulpe aangenomen, met dewelke hy, als voor de vryheid kloekelijk aanvallende, sijne tegestanders overwonnen, en de overmeesterde ingesetenen den verwinnaars overgegeven heeft, dewelke deselve onder den anderen verdeilende, met datter veel in de slag gebleven waren, en sulx in 't geheel niet en konde beslagen werden, hebben sy het Ooster-gedeelte tot haar bewoninge geruymd, en hebben elx hun aandeel onder beschattinge gebragd hebbende, het overige aan haar selfs behouden, hebbende ten Zuyden de Franken en een gedeelte der Thuringers, daar de voorgaande troppen niet en hadden kunnen bykomen, en door den inloop van de Rivier Unstrote verdeild leggen, ten Noorden komen de wrede Normannen, in 't Ooste de Mekkelenburgers, in 't Weste de Frieses, tegens dewelke sy sonder besendinge, sonder verdrag, of sonder aanstood te wagten, haar besittinge beschermden.

Gelderland,] Van het Gelderland is hier voor *num.* 32. aangewesen.

[*Zeeland*,] Van de benaminge van *Zeeland* soude men 't selve kunnen seggen, dat hier voor van Holland geseid is, dat de *Denen* en *Normannen* hier over komende, en buyrschap makende, 't selve 46
na sekre plaats in Denemarken, also genomt, de naam mogen gegeven hebben, maar het waarschijnlijkste is, dat 't selve de Zee naast leggende, en gelijk als met de Zee gemeen, daar van Zeeland genomt is, als uyt de vloet van de Zee tot Land gemaakt.

Willem Heda, in 't leven van *Hunger*, de elfde Bisschop van Utregt, haald de oorsprong van den naam van Zeeland, van het Griekse woord *Chelada*, dat een schip betekend, het welk alhoewel onsinnig uyt de Griekse taal gehaald werd, met dewelke de Zelanders geen kennis gehad hebben, nogtans van de saak niet vremt en is, als met de eygenschap van het Land wel overeen komende. Sie breder van de benaminge van Zeeland, hier naar in 't III. Hooftstuk.

So is ook Vriesland, in de oude Friese regten, in verscheide Eylanden verdeeld, dewelke alle Zee-Eylanden genomt wierden. So luyd de XXIII. keure der oude Friese Regten, en opstaalboomse Willekeuren, in 't jaar 1323. gemaakt, daar van ik mede onder de benaminge van *het regt der Friesen*, een seer oud afschrift hebbe, luidende aldus: **Huck Zelandze feazt in een oder Zeland / oun tlaga mara / of minra / soe schillet him da Riuchteren / binna trim deghum helpa; hoder redig / jef Riuchtig / duase dit naet soe schil die clager westa op des Greetmans kost / ende sine siana al out dio clage eint se aider / met rede / jef mit ruichte ig.** *Dat is:* So een Zelander komt in een ander Zeland, om te klagen min of meer, so sullen hem die Regteren binnen drie dagen helpen, so als reden en regt is. Deden sy dat niet, so sal die klager wesen op des Grietmans en der Regteren kost, tot dat die saak met reden of regt sal geuyt zyn.

Welke Eylanden by deselve oude Friese Regten aldus werden verdeelt.

Dat aerste Zeland / (dat is Westvriesland) **hi dio oder sida des zees / alse Hoern / Enchusen / Medenblic / &c. Hwelk di Greta fan Holland hun haer onderdenich maket / haer alderaerst.**

Dat oder ig strechende van Stauren to Liowd / alse Westergu en Oppga Weerstal / Weunhuse / mit al hyare toe biheer.

Dat tredde ig heten Astergo met al Sinlinga-land / Boerndeel / Foerdmeer / Handmare / Haskerwald / da neersta walden / ende Rauwerde / Actzespel / ende Holmerland / twisse twa Zeelanden / als dat oder en dat tredde / sint eta fry / ende oers neen hera bicannet / bihalven din Keyser des Roemschen Rikes / met ontellika schada / ende manich oensinchtinga / ende grata bloedstirtinga habbet disse landen lith / om dine frydom

to

to biſchyrmen/ hwelk hem is joun ban dine gzata Konink Kaerl/ en deer to manich ſueer ſtridden habbet ſlain jenſt dine Gzewa fan Holland/ om hiara land to biſchyrmen.

Dat ferda is Stellingwerf/ Schoterwerf/ Kuner/ Syl/ Geethoyn/ Fullenhoef/ Steenwijk/ en al Dzentland.

Dat fyfde Zeland is/ Langwald/ Fzeedwald/ Humers/ &c.

Dat ſexte Zeland is Eemda/ mit al Eemderland/ Bzokmereland/ &c.

Dat ſaunſte Zeland is Kuſtringaland/ Winingaland ende Buthiangeraland.

Daar uyt dan genoeg te ſien is, dat het woord *Zeland*, niet anders als een Eyland beduid, daar van dit Zeland rondſom omzingeld en doorlopen is; en niet als met groot gevaar werd aangedaan.

Dat ook de reden is van het aloude Zeeuſe wapen, en geſlagen penningen; daar in vertoont wierd een ſchip ſonder ſeylen, met een gekorven maſt, met het omſchritt *Incertum quo fata ferent*, dat is: Het is onſeker waar wy belanden.

Den Heer *Marc. Zuer. Boxhorn*, *in ſijn Beſchryvinge van de gevonden Poppe, en Godinne Nehalennia, over duyſent en ettelijke hondert jaren onder het ſand begraven*, en by ſijnen tijd op het ſtrand van Walcheren ontdekt, daar in hy in 't jaar 1647. met de afbeeldſels van het ſelve, veel wonders beduid heeft, heeft de naam van *Zeland*, aan deſelve Af-godinne *Nehalennia* willen toeëygenen, by verandering van *Nehaland*, in *Zeland*; in welke Beſchryving en verandwoording van deſelve, hy wel veel oud goeds, tot verligting van veel verouderde ſaken, voort brengd, dog in dat deel van de benaminge van Zeeland, werd hy by weinige aangenomen, en is veel waarſchijnlijker het geen hy in 't jaar 1644. op de oude *Chronijk van Zeland*, van d'Heer *Johan Reigersberg*, op het 1. *Deel* verklaard, met deſe woorden.

„ Hier blijkt waarom dit Land de naam van Ze-
„ land draagd, als beſtaande uyt Eylanden rondſom
„ omringd, en doorlopen, ja dikmaal door inbree-
„ ken der Dijken, overlopen van en met het geweld
„ der wateren; het is wel waar dat zee en land ſeer
„ van den anderen zyn onderſcheiden, egter nogtans
„ het mengelmoes, dat zee en aarde hiet, en daar
„ in de Noordſe gedeelten van de wereld, ver-
„ oorſaakt hebben het vermengelen van namen, als
„ *Zeland*, *Vrieſland*, *Iſaland*, en *Waterland*, en door
„ dien in Denemarken in ouder tijden, en nog heden
„ ten dage beroemd is, het Eyland van *Zeland*, ofte
„ *Zalland*, en omtrent den jare 800. de Denen on-
„ der de naam van *Noordmannen*, uyt het gemelte
„ Eyland vertrokken, in deſe Landen gekomen zyn,
„ en door geweld van wapenen ook van dit Eyland
„ meeſter zyn geworden, ſo en is het ook niet buy-
„ ten reden, dat men aanneme het gevoelen van die
„ gene, die giſſen dat die Deenen haar verlaten va-
„ derland met deſe naam ſo wel over een komende,
„ met de geſtalte van dit Land hebben willen verna-
„ men, gelijk wy nog ſien gebeuren. &c.

Den ſelven Schryver ſchijnd vorder te willen ſien, op de benamingen van vele nieuwe gevonden en gemaakte Colonien, als in Ooſt-Indien het *Batavia*, het *Nieuw Nederland*, in Weſt-Indien het *Nova Hiſpania*, en diergelijke; ſulx hier voor *num.* 36. in de benaminge van *Holland*, omtrent *Demmerik*, anders *Denemarken*, by Abkouw en den Uythoorn, is aangeweſen.

[t] *Vlaanderen en Braband*,] Dat de *Cimbren* in *Zeland*, *Vlaanderen* en *Braband* haar hebben onthouden, en hare laatſte fate geweeſt is, en ſy voort naar Italien hoger zyn opgetogen, is hier voor *num.* 26. aangeweſen, ſulx dat ſy het gantſe Land ten weder zyden den Rhijn, tot in en aan de kanten van de Noord-zee beſeten hebben. Daar van ook deſelve *Mare Cimbricum*, de Cimberſe Zee is genomt geweeſt, gelijk dat betuigd werd by den Poët *Claudianus de Bello Getico*, dat de Cimberſe Zee den Rhijnſtroom door twee uytgangen ontfangd, als hy ſeid: 47

Et fluvios cogunt, unda coëunte minores
In nomen tranſire ſuum. Te Cimbrica Thetys
Diviſum biſido conſumit Rhene meatu.

Tot omtrent hondert jaar,] De Cymbren en Kelten, van den Scyten afkomſtig, hadden ook voor een manier van doen, dat ſy al voort reiſden, ſonder vaſte woonſten te houden, als daar ſy het wel hadden, en haar houden konden, daar ſy dan enige van haar volk lieten, om 't zelve voor haar te bewaren en bebouwen. So hebben deſelve, na dat ſy haar langen tijd in het Oud Batavien onthouden hadden, en al te veel vermenigvuldigt waren, na haar manier van doen, door het hoge water van de algemene Zundvloed, omtrent hondert jaar voor Kriſtus, dapper benauwt en overſtroomd, haar wederom ſoeken te verdeylen, en hoger op te trekken, ſtaat makende, haar ſelven meeſter van Italien te maken, en zyn alſo hoger opgetrokken, alwaar ſy door *Cajus Marius* in de Velden van *Urcel*, naar lange ſtryden en ſwaar gevegt, met verlies van hondert twintig duyſent verſlagene, en tſeſtig duyſent gevangene, te onder gebragt zyn, als daar van breder te ſien by *Jul. Flor. lib.* 3. *cap.* 3. Plutarch. *in Mario*, Appian. *in Celtico*, Plin. *de Vir. Illuſtrib. capit.* 76. Valer. Maxim. *capit.* 8. 3. Eutrop. *capit.* 1. 5. Front. *capit.* 5. 1. & *capit.* 2. 2. Oroſ. *capit.* 16. 5. en andre.

Latende omtrent de ſesduyſent man aan den Rhijn, die haar in het oud Batavien, ſedert dien hebben onthouden, daar van *Jul. Cæſar lib.* 2. *de bello Gallico*, aldus ſchrijft. *Ipſi*, (*ideſt Aduatici*) *erant ex Cimbris Teutoniſque prognati, qui quum iter in Provinciam noſtram, atque Italiam facerent, his impedimentis, quæ ſecum agere, ac portare non poterant, citra flumen Rhenum depoſitis cuſtodiæ ex ſuis ac præſidio, ſex millia hominum una reliquerunt. Dat is:* Deſe, te weten de Tungerſe, geſproten uyt de Cimberſe en Tuytſe, dewijl ſy na onſe Provincien in Italien reiſden, hebben haar bagagie, die ſy niet mede konden nemen, aan de Over-rijnſe zyde gelaten, en deſelve aan den haren te bewaren gegeven, latende aldaar tot ſchut en ſcherm van deſelve Landſtreke omtrent de ſesduyſent man van haar volk.

[u] *Maar Thuringen in 't Land van Luyk*,] Dat ook de Cimbren door Gelderland naar Thuringen hoger op getrokken zyn, en haar daar lange hebben onthouden, hebben wy elders aangeweſen, van waar de Tungerſe ook haar wederom de Maas af nederwaarts begeven hebben, en hebben haar te *Turdregt*, *Tertolen*, *Ter-Goes*, *Ter-Veer*, in Zeeland, en mogelijk *Ter-Gonde*, in Holland, ter neder geſet, 48

Digitized by Google

sulx wy op de Beschryvinge van de Stad Dordregt nader sullen aanwijsen; daarom *Math. vander Hoeven*, in sijn *Handvest Chronijk*, 6. *boek*, 12. *deel*, uyt *Albert. Crantz.* in sijn *Zaxonia*, de Thuringers in Opper- en Neder-Thuringers verdeelt; daar van de Neder-Thuringers souden strekken van de *Onstrocte*, een Rivierken buyten Dordregt, anders *Oustrit*, ofte *Oud Stryen* genomt, tot *Doesburg* toe, begrijpende de Steden *Hidinga*, *Dordregt*, *Wijk te Duerstede*, het Graafschap *Teisterband*, en *Dietsparg*.

49 w *Tussen het Flie en Hellevoet*,] Het Flie, en Hellevoet, anders *Helius* en *Flevus*, zyn twee sterkten ofte burgten geweest, aan beyde de uyterste Uytwateringen des Rhijns, tussen de welke West-Vriesland van ouds bepaalt is.

Daar van den Poëet *Claudian. de Laudibus Stiliconis lib.* 1.

——— *Totidemque diebus*
Edomuit Rhenum.
——— *a primo descendens fluminis ortu,*
Ad bifidos tractus.

Et lib. 4. de bello Getico.

Divisum bifido consumit Rhene meatu

Strabo, Geograph. lib. 4. *Non procul hinc Rheni fontes versus septentrionem.* Dese werden by *Plin. Chauci Minores* genomt, in onderscheid van de hoger aangelegen *Chauci Majores*, daar van hy *Histor. lib.* 16. *cap.* 1. aldus schrijft, *Sunt vero nobis Chaucorum gentes, qui Majores, Minoresque appellantur. Vasto ibi meatu perpetuis bis dierum noctiumque singularum intervallis effusus, in immensum agitur Oceanus, aternam operiens naturæ controversiam, dubiumque terræ sit an pars maris. Illic misera gens tumulos obtinet altos, aut tribunalia structa manibus, ad experimenta altissimi æstus, casis ita impositis navigantibus similes, cum integant aquæ circumdata. Dat is:* In het Noorder gedeelte van het Landschap vinden wy de *Gauksen*, die hoge- en neder-*Gauksen* genomt werden, daar de ebbe en vloed met twee posen tussen nagt en dag een wijde Zee maakt, daar hem een wonder en twijvel der natuyren ontdekt, of men 't selve land of water soude mogen noemen, alwaar die arme luyden haar op de hoge duynen onthouden, ofte andre burgten, by haar tegens den hoogsten watervloed opgeworpen, in enkle hutten bewoont, min nog meer of sy in 't midde van 't water dobbelden.

Dese kunnen by ons in Oostvriesland en die gene dewelke tussen de *Eems* en *Weser*, en Westvriesland, en die gene dewelke tussen dit *Flie* en *Hellevoed* wonen, verdeelt werden, daar van ook die gene dewelke het *Flie* allernaast leggen, van ouds *Wuterlanders* zyn genomt geweest. Andre waren *Goylanders*, *Kenemers*, en *Noord-hollanders*, dewelke by de oude met eenen naam *Chauci Majores* en *Minores* genomt waren, want de Friesen waren by haar met die naam nog niet bekend; *Flevus* is een oud Kasteel geweest, by de Romeinen gebouwt, op den hoek van de doortogt van den Rhijn-Issel aan de Zee, tegens de Zeerovers te bewaren, dat nu in de Zuider-zee verdronken en afgespoelt leid, daar van het selve Zeegat, en daar omstreeks gelegen Land, het *Flie* genomt werd. Gelijk ook aan de andere Zeegaten by de Romeinen burgten en sterkten zyn gemaakt, niet alleen tot bevrydinge van 't Land, maar tot den ontfang van tol en tribuyt van de in en uytvarende te ontfangen, gelijk *het huys te Britten* by Katwijk, en het *Helium* by den Briel. Over de verswaarnis van welken tol *Tacitus lib.* 4. *Annal.* verhaald, dat op het 28. jaar naar Kristus geboorte tussen de Romeinen en Friesen oneensheid onstaan zynde, om dat de Romeinen den tribuit op seker getal van Ossenhuyden ten dienssten van het oorlog gestelt, met buffelshuyden wilden betaald hebben, de Friesen daar over op de Gaarders van deselve schattinge waren aangevallen, en een deel van deselve gevangen en opgehangen hebben; en de andre met haar Overssten *Olennius* op dit Kasteel *Flevum* de vlugt namen. Dit zyn sijne woorden; *Eodem anno Frisii Transrhenanus populus pacem exuere, nostra magis avaritia, quam obsequii impatientes. Tributum iis* Drusus *jusserat modicum, pro angustia rerum, ut in usus militares, coria boum penderent, non intenta cujusquam cura, quæ firmitudo, quæ mensura. Donec* Olennius *è primipilaribus regendis Frisiis impositus, terga vrorum dilegit, quorum ad formam acciperentur. Id aliis quoque nationibus arduum, apud Germanos difficilius tolerabatur, quibus ingentium belluarum feraces saltus, modica domi armenta sunt. Ac primo boves ipsos, mox agros, postremo corpora conjugum aut liberorum, servitio tradebant. Hinc ira & quæstus, & postquam non subveniebat, remedium ex bello. Rapti, qui tributo aderant milites, & patibulo adfixi.* Olennius *infensos fuga prævenit, receptus castello cui nomen Flevum: & haud spernenda illic civium sociorumque manus littera Oceani præsidebat. Dat is:* In 't selve jaar hebben de Friesen, een Over-Rhijns volk, meer uyt ons eygen gierigheid als hare ongehoorsaamheid, de vrede niet langer kunnen of willen houden. *Drusus* had haar een matige schattinge opgeleid, na de gelegentheid des tijds, dat sy tot den oorlog enige ossenhuyden souden beschikken, sonder so naauw de sterkte, ofte langte van dien te bepalen. *Olennius* uyt de voornaamste Krygs-overssten, over de Friesen gesteld, begeerde buffelshuyden op sijn maat geleverd te hebben. Dit wierd by andre voor een sware saak, en by den Duytsen nog swaarder opgenomen, dewelke wel grote wilde bossen vol grof wild besitten, dog onder haar selven weinig grof wild aanhouden. En gaven eerst hare ossen, daar na haar Land, en daar na haar vrouw en kinderen over. Hier uyt rees groten twist en klagte, en na dat den oorlog daar toe geen stut by bragt, wierden die gene dewelke de schattingen bestelden aangegrepen, en aan een galge opgehangen. *Olennius* ontvlugten de woedheid, op het Kasteel *Flevum*, en vergaderde op het strand een redelijke goede magt van ingesetenen, en bondgenoten.

Dit verschil hoe onregtmatig het ook is, heeft zyn aannemelijke schijn-reden uyt den Regten, of en wanneer den eyssler in het onbesprokene de keur heeft, of hy het beste van die soorte mag kiesen en begeren, dan of den schuldenaar met het minste volstaan mag, welken aangaande, een gemenen regel is, dat den schuldenaar in alternative en ter keure staande saken, sijn keur heeft, welke van beyde hy wil voldoen, ten waar anders was bedongen, ofte uyt de omstandigheid anders konde wer-

Digitized by Google

werden verſtaan. *Text. eſt in l. 10. §. fin. ff. de jure dotium, c. 34. 6. ff. de jure jurando l. 5. §. 1. ff. depoſiti, l. 34. §. 6. ff. de contrah. empt. l. 95. ff. de ſolut. vide Gomeſ. var. reſolut. tom. 1. cap. 12. num. 34. & num. 32. tom. 2. cap. 11. num. 39.* Gratian. *diſcept. Forenſ. cap. 338.*

Helium is mede een Kaſteel en ſterkte op de uytwatering van den Rhijn ofte Maas geweeſt, daar van men meent dat *Hellevoet* de naam gekregen heeft, alwaar men meent dat dit Kaſteel gelegen ſoude hebben, het welk in 't jaar 1621. als de ſluys Hellevoet gemaakt wierd, in ſijn Grondveſt ontdekt is, volgens tuyg van *Math. vander Hoeven*, in ſijn *Handveſt Chronijk, 3. boek, 5. capitt.* daar van hy niet oneigentlijk meent dat de naam van *Hellevoet*, en *Brehel*, ofte *Briel*, haren naam hebben, met dat *Hel* in de oude taal een afdalende diepte beduyd, van het woord *Hellen*, dat is nederdalen af ſakken, en ſulx *Brehel* nu *Briel*, ſo veel ſoude geſeid zyn als een breden diepen afgang en ſtorting in de Zee; en *Hellevoet* ſo veel is als den voed van het vaſte Land, aan deſelve Helle diepte. Sommige willen dat daar mede de *Wielinge* ſouden beduid werden, den diepen uytloop tuſſen Zeland en Vlaanderen, maar dat en komt met de gelegentheid van den Rhijn niet over een, als zynde een uytloop van de Schelde, en niet van den Rhijn, door welke diepte by *Plinius* en *Ptolomæus*, daar mede *Tacitus* en *Jul. Cæſar* over een komen, wel duydelijk den uytloop des Rhijns door de Waal en Maas beduyd werd; *Vide Abraham. Ortel. Theſaur. Geograph. in verbo (Helium.)*

De Grieken ſpreken ook van ſodanige diepte met de naam van ΕΛΟΣ, ὁ Ἕλη, dat is een broek ofte poel. *Pauſanius* nomt alle de Steden aan de Zee gelegen ΕΛΟΣ, en de ſchippers *Eloten*, ofte *Iloten*, daar van onſe naam van *Piloten* ſchijnt genomen te zyn.

De Poëten ſpreeken ook in den ſelven ſin van een plaats *Helos*, aan den uytloop van de Zee, daar *Helius* de ſoon van *Perſeus* ſijn aankomſte en woonſte genomen ſoude hebben, daar na by den *Doriers* en *Grieken* ingewonnen, daar van de eerſte Lacedemoniſe ſlaven, *Iloten* genomt zyn, in welke plaats het beeld van *Proſerpina*, *Jupiters* en *Ceres* dogter, van *Pluto* ter Helle en diepe duyſtere Heerſchappye vervoerd, op ſekre tijden ten ſoen-offer van het gewas en landbouwerye, gevierd en omgedragen wierd. Daar van *Pauſanius lib. 3. Laconic.* aldus ſpreekt: *Ad mare oppidum fuit Helos, cujus eſt apud* Homerum *mentio:*

Quiſque mari vicinum Helos & quis patria Amycla.

Huc duxit Coloniam Helius Perſei liberum natu maximus. Poſtea Dorienſes per obſidionem ſunt oppido potiti, ex quo primum publici exſtitere Lacedæmoniorum ſervi, qui ſunt à loco Ilotæ *nuncupati. Obtinuit deinde uſus, ut cateri etiam, qui ad ſervitiorum numerum acceſſiſſent, quamvis Meſſenii, ut illi priores, non eſſent,* Illotæ *tamen & ipſi appellarentur. Quemadmodum &* Hellas, *ab Hellade, quæ fuit olim Theſſaliæ pars, Græcorum univerſa natio dicti. Ex eo ipſo, quod* Helos *diximus, vocari* Proſerpinæ *ſimulacrum, quod ſtatis diebus in Eleuſinium deportant.*

30 x *Den Iſel,*] Den Iſel is een Rivier die ſijn oorſprong uyt Weſtphalen heeft, en van ouds, *Nabalia*, by andre de Saal genomt, en heeft van ouds gelopen door het Graafſchap *Zutphen*, voor by *Ringelberg*, *Iſelburg*, *Anholt*, *Deutecom*, en *Doesburg*, en ſo voort voor by *Zutphen*, *Deventer*, en *Kampen*, door het *Fliedermeer*, nu de *Zuider-zee*, en het *Flie*, daar hy in de Noord-zee vald, tot dat by *Druſius Germanicus* de nieuwe Graft, *Foſſa Druſiana* genomt, by Aarnhem uyt den Rhijn, tot in den ſelven Iſel by Doesburg geleid en geſchoten is, daar door den loop van den ouden Iſel door Deutecom van boven verlopen is, en niet meer voor den Iſel erkend werd. Deſen Iſel ſtaat te onderſcheiden van den Neder-Iſel, dewelke uyt den Rhijn, door Iſelſtein, Monfoort, Ouwater, en Ter-Goude, by Iſelmonde, in de Maas plag te lopen, van welke Rivieren en uytwateringen hier naar breder.

y *Overyſel,*] Overyſel werd in drie deelen ver- 51
deelt, *Twent*, *Drent*, en *Salland*, ſtrekkende van het Graafſchap Zutphen langs den Iſel, tot in het Fliedermeer, tot aan Gelderland en Ooſtvrieſland, en Groeningerland, daar van de voornaamſte Hooftſteden zyn *Kampen*, *Deventer*, en *Swol*. Deſe zyn ook uyt den Cimbren, Kelten, en Duytſen afkomſtig, als mede naaſt den Rhijn gelegen, en daar van afdalende. Werden by *Plinius lib. 4. cap. 12. Chauci* genomt, dewelke als hier vooren is aangeweſen, twederhande zyn geweeſt, *Majores* en *Minores*, dat is, Over- en Neder-Cauchen, daar door *Adrian. Junius*, de *Goylanders* omtrent Muyden en Naarden verſtaat, in welkers opſigt deſe dan de *Chauci Majores* ſouden moeten zyn. Dog *Philipp. Cluverus de trib. Rheni alveis cap. 21.* ſpreekt het ſelve tegen, om dat de *Chauci Majores* tuſſen de *Weſer* en *Elbe*; als zyn de Bremers, Hamburgers en Luneburgers, en de *Chauci Minores* tuſſen de *Weſer* en *Eems*, en ſulx in Ooſtvrieſland geſeten waren; en meent dat het de *Marſi*, *Marſaci*, ofte *Marſaty* geweeſt zyn, daar *Tacitus*, *lib. 1. 2. Annal. lib. 4. Hiſtor.* en *lib. de Moribus Germanor.* van ſchrijft; deſe werden ook in *Marſatios Majores* en *Minores* verdeelt, daar van de oude *Marſaty* voor de *Majores*, ingeſetenen omtrent *Aarnhem*, *Wageningen* en *Rhenen* werden gehouden, in tegendeel van dewelke die van *Deventer*, *Swol* en *Kampen*, *Minores* mogen genomt werden. Sie den ſelven *Philipp. Cluver. de trib. Rheni alveis, cap. ultimo.* Daar hy die gene die hen ſelve die van *Maſeik*, het Eyland *Marken*, *Texel*, ofte *Marſdiep* willen toeſchryven, beſchrijft, en voort met deſe woorden beſluyt: *Hic partes Batavi, quaſque Caninefates, quas item Friſii tenuerint, deſignavimus. Implevimus omnia præter angulum inter medium Rhenum, Iſelamque amnes, & lineam qua Friſiorum fines ab ortu brumali cinximus, incluſum. Hunc igitur recte Marſatiis tribueris, proximus enim eſt Caninefatibus ex ſententia* Taciti, *proximus item Friſiis, ut innuit* Plinius. *Totum ergo id Marſatiis tribuam, quod Rheni duobus alveis, Vechtaque flumine, & Flevo lacu includitur. Caninefates unam cum Batavis incoluiſſe inſulam vidimus, idem tibi de Marſacis parteque Friſiorum perſuaſeris. Dat is:* Hier hebben wy aangeweſen het beſit der Batavieren, en hoe verre ſig de Kennemers en Weſtfrieſen uytſtrekken, uyt beſondert den hoek, tuſſen den midden Rhijn en den Iſel, en die ſtreeke daar mede wy de Frieſen naar het Ooſten afgepaald heb-

Digitized by Google

hebben, besloten. Dese Landstreek mag de *Marsatii*, ofte *Meersakken* toegepast werden, want deselve is volgens 't gevoelen van *Tacitus*, de naaste aan den Kennemers, gelijk ook de naaste aan den Friesen, gelijk dat *Plinius* beduyd; so sal ik dan de gehele Landstreke tussen de twee toegangen van den Rhijn, de *Vegt* en het *Vlie*, de *Marsatii* toeschryven; wy hebben gesien hoe dat de Kennemers met de Batavieren het Eyland bewoont hebben, 't selve mag men van de Marsaken, en een gedeelte van de Friesen seggen.

Dat die van Overysel ook onder de Belgen en Germans behoord hebben, blijkt uyt het schryven van *Jul. Cæsar. lib. 1. de Bello Gallico*, daar hy seid, *Belgæ proximi sunt Germanis, qui trans Rhenum incolunt.*

52 [z] *De Vriesen van den Saxen en Noortse volken afgekomen*,] De oude Chronijken van Friesland melden, dat Friesland voormaals van gants wilde en barbarise mensen is bewoont geweest, daar toe de Hoog-noordse volken haren toegank genomen hebben. Dit betuygd *Joachim. Hopper. Epitom. Rer. Frisic. Cornelius Kemp* verhaald uyt een seer oud bocxken, van een Cathuser tot Keulen geschreven, dat de Friesen uyt den gebannen Joden, na de verwoesting van Jerusalem souden afgekomen zyn. En de meeste oude Friese Schryvers, gelijk als *Cappidus Staurienses*, *Occo Scharlenses*, *M. Alvinus*, *Suecanus Trithemius*, en andere, dewelke daar in by *Pier. Vinshem. Suffridus Petri* en *Martin. Hamcom.* gevolgd werden, maken het begin der Friesen, van de versierde overhandse oude vertellinge, van de drie Konings soonen uyt Neder-Indien, *Saxo*, *Frisa*, en *Bruno*, dewelke sig in den oorlog des groten *Alexander* begeven hebbende, mits desselfs dood, nieuwe woonsten zyn gaan soeken, en met een scheepsvlote in de Duytse ofte Noordzee souden gekomen, en aan het Eyland Flevum souden geland zyn, daar van desen *Friso* den eersten besitter van Friesland, en *Bruno* naar het Eyland *Albion*, nu Engeland, over getrokken soude zyn, dat van hem de naam van *Brittannia* soude hebben, en *Saxo* hoger opgetogen, sijn Landsate mede naar sijnen naam *Saxenland* genomt soude hebben. Dog *Ubbo Emmius* sig schamende van dese opgeraapte beginselen, *lib. 1. Histor. Frisic.* laat deselve in onbekende beginselen, en meent dat die mede uyt *Asien* overgekomen zyn; dog het regtsinnigste gevoelen is, gelijk wy hier voor in den oorspronk van de Engel-Saxense hebben aangewesen, dat sy van de Saxen en Noordse volken sijn afgekomen, met dewelke sy het altoos tegen de Cimbren, Kelten en Duytsen gehouden hebben; Friesen genomt, om dat sy uyt een koud en vriesagtig Land quamen, of van haar vryighei d, als een vry, en niemand onderhorig volk, daar sy haar op beroemen; hebben ook haar wapen genomen en gevoerd met en van de Saxen, als een krom swaart met het scharpe buytenwaarts, *Scaxes* genomt, by ons een *Seizen*, daarmen alles mede afmayt.

53 [a] *Niet wel met den anderen kunnen werden verenigt*,] Dit betuygen genoeg de geduyrige oorlogen, die sy van den beginne doorgaans met de Cimbren, Kelten, Duytsen en Batavieren gevoerd hebben, waar van daan ook, en door hare doorlatinge en bystand, de Denen en Normannen dese Landen so menigwerf hebben komen overvallen, waar van te sijner plaatse breder.

[b] *Wanneer en om wat tijd*,] *Tacitus lib. de Morib. Germanor.* bekend rond uyt dat dit de eerste besitters van dit Land zyn geweest, en dit Land haar eygen Vaderland geweest is in dese woorden: *Ipsos Germanos indigenas crediderim, minimeque aliarum gentium adventibus, & hospitiis mixtos, quia nec terra olim, sed classibus advehebantur, qui mutare sedes quærebant. Quis Asia, aut Africa, aut Italia relicta Germaniam peteret, informem terris, asperam cælo, tristem cultu aspectuque, nisi patria sit? Dat is:* Ik houde de Duytsen voor inboorlingen, en een eygen volk, met geen Buytenlandse volken vermengd, dewijl men daar niet te Land, maar te water plag aan te komen, voor die gene die hem van plaats wilde veranderen. Wie soude Asien, Africa, of Italien verlatende, in Duytsland hebben komen wonen, wild en slegd van grond, scharp van lugt, droevig van ommegang, ten sy dat hy daar selfs geboren was.

En een weinig verder: *Ipse eorum opinionibus accedo, qui Germaniæ populos nullis aliarum nationum connubiis infectos, propriam & sinceram, & tantum sui similem gentem exstitisse. Dat is:* Ik volg het gevoelen van die gene, die willen, dat de Duytse volken, met geen andre volken door huywelijk verknogt, nog besoedelt zyn, maar altoos een eygen en opregt volk, en haar selven altoos gelijk geweest zyn.

So hebben dan de Romeinen self moeten bekennen, dat dit Land der Duytsen Vaderland was, en by haar eerst en van alle oude tijden is beseten. So nomt *Jul. Cæsar lib. 1. de Bello Gallico* den Rhijnkand, het Land der Tuitsen, *Germanorem fines*, en *Germanos, qui trans Rhenum incolunt*, de Duytsers die over en 't tweer den Rhijn haare sate hebben, en *quod Belgæ ad inferiorum partem fluminis Rheni pertineant*, dat de Belgen tot de Neder-Rhijnse gewesten behoren. En *lib. 2. de Bello Gallico*, daar hy van haren overtogt naar de Gallise Landen spreekt, aldus betuygd; *Ipsi, id est, Aduatici erant ex Cimbris Teutonisque prognati*, de Tungerse (dewelke in het twede Batavien opgetrokken waren,) uyt den Cimbren en Tuitsen afgekomen; versta daar door die gene dewelke haar eerst aan beyde zyden van den Neder-Rhijn, en in het Batavise Eyland ter neder geset hadden, haar tot Tungeren en het Land van Luyk, in het twede Batavien hadden uytgebreid, die dan ook haar selven wederom langs de Mase tot Turdregt en Zeland toe nederwaarts begeven, en hare sate langs heen genomen hebben; als hier naar t' sijner plaatse in de Beschryvinge der Steden breder sal werden aangewesen; en *lib. 4. de Bello Gallico. Usipetes & Tenchteri ad Rhenum pervenerunt, quas Regiones Menapii incolebant, & ad utramque ripam Fluminis agros, ædificia, vicosque habebant.* De Goylanders, en Drenters zyn aan den Rhijn gekomen, in de Landen by de Menabiers, dat zyn Gelderse, beseten, dewelke aan beyde zyden van den Rhijn hare Woonsten, Steden en Vlekken hadden.

Dit werd mede by *Richard Verstegen*, in sijn *korte Beschryvinge der Nederlandse Antiquiteiten*, seer duidelijk aangewesen, en bevestigt; Dat de Teutonise ofte Duytse volken, seid hy, uyt Asien in het Noordooster deel van Germanien aller eerst zyn

komen

komen wonen, kan men met diverse redenen bevestigen, welk volk hem selven daar naar tot aan de uyterste Zuyder en Wester deelen van Germanien verspreid heeft, ja ook in dese laagste Nederlanden, daar de Romeinen noyt en quamen, maar die so stout zyn geweest, dat sy dorsten de Romeinen in Italien selver aanvallen.

Jacobus Mejerus, Annal. Fland. lib. 1. besluyt, het selve, daar van by den Oudvader *Hieronimus* werd geschreven, als hy seid: *Liquet ex verbis divi Hieronimi in Epistola ad Gerontiam, Teutones simul & ex Germania, & ex Gallia littoribus esse progressos. Sic enim inquit, gens Teutonum ex ultimis Gallorum Oceani, atque Germania profecta littoribus, omnem Galliam inundavit. Quæ quidem verba eorum comprobare videntur opinionem, qui Cymbrorum ac Teutonum nomine omnes Oceani accolas ab ultimis & avitis Cymbrorum sedibus adusque littus Flandricum intelligi volunt.* Dat onder de naam van Cimbren en Tuytsen, al de gesetenen omtrent de Noord-zee, van de aloude Cimberse grensen, en Landsaten af, tot aan de Vlaamse stranden, verstaan moeten werden.

En een weinig daar na, seid hy: *A Cimbris memoriam esse invenio*, Flandriam *Ruttheniam esse dictam. Cimbri autem per longam etatem hoc loco tenuisse memorantur.* Dat de Cimbren geseid werden lange jaren voor dien vloed en hoger optogt, daar omtrent geseten te hebben.

Julius Cæsar self *lib.* 1. *de Bello Gallico* seid, dat de Belgen aan en omtrent den Gallisen kant oorspronkelijk zyn, en dat sy tot het Neder-Rhijnsate behoren, met dese woorden: *Belgæ ab extremis Galliæ finibus oriuntur, pertinent ad inferiorem partem fluminis Rheni;* So nomt hy ook *eod. lib.* 1. *de Bello Gallico*, den Rhijn de Landpalen der Germans, als hy seid, *Helvetii egressi ad Rhenum, finesque Germanorum. Germani qui trans Rhenum incolunt.*

So dat van haren eersten oorsprong aldaar by den Romeinen geen geheugenis en was, en voor een aloude Landsate erkent is.

55 [c] *Algemene Sundvloet,*] Van dese algemene Sundvloet en boomstortinge over de Nederlanden by tijden van den Cimbren, daarom ook den Cymberse vloed genomt, tuygd *Luc. Florus, Rer. Romanar. Epitome lib.* 3. *cap.* 3. dat deselve omtrent, en weinig voor den jare na den Romen-bouw. 604. en 120. voor Kristus soude opgekomen zyn, *Cymbri, Theutoni, atque Tigurini ab extremis Galliæ profugi, quum terras eorum inundasset Oceanus, novas sedes toto orbe quærebant.. Dat is:* De Cimbren, Teutsen, en Tongeren, den uytersten Gallisen kant moetende verlaten, om dat haar Land door den algemenen Zevloet was overlopen, hebben alomme nieuwe woonsten gesogt. Dewelke haar tot die tijd toe op den uytersten Gallisen kant, in het Batavien, en het Zeegeweste in Vlaanderen en Braband hadden onthouden, en met dien algemenen Zundvloet te gelijk met den uytersten Gallisen kant, tussen Maas en Waal, het Batavien hebben moeten verlaten, en hoger op zyn getrokken, so daar van schrijft *Jacob Meyer, Annal. Flandr. lib.* 1. daar hy mede betuygd dat de Cimbri, Vlaanderen en Braband een langen tijd hadden beseten, en sedert dien hogen vloet te gelijk met de *Extrema Gallicæ oræ*, en uytersten Gallisen kant van Batavien verlaten hebben, en hoger zyn opgetogen. Voor welken tijd men vastelijk vertrout dat Zeland en Vlaanderen vast aan den anderen gehegt, immers met een kleinen overtogt konden begaan werden, gelijk ook vele van gevoelen zyn, dat in voortijden Engeland en Vrankrijk tussen *Douvren* en de Landstreeke van *Bolonien*, daar de kryt-bergen ten weder zyden regt over malkander in gelijke gestalte gesien werden, met een vasten overgang, met den anderen gemeen lagen, het welk waarschijnlijk op eene tijd door deselve algemene hoge vloed, en tussen Zeland, en Vlaanderen, en tussen Vrankrijk en Engeland kan door gebroken zyn. Van welke nawe vereniging tussen Vrankrijk en Engeland, van gelijken van Zeland en Vlaanderen, hier voor *num.* 40. en 41. breder is verhandeld.

Dat dit een algemene Zundvloet en Boomstor- 56
tinge geweest sy, niet die, daar van de oud Hollandse Chronijk-schryver *divis.* 3. *cap.* 95. uyt *Jan van Leyden*, den Haarlemer Carmelijt, *lib.* 5. *cap.* 30. na vertelt, dewelke in't jaar 860. soude voorgevallen zyn, en den uytloop van den Rhijn by Katwijk (daar van t' sijner plaatse) soude veroorsaakt hebben, hoedanigen storm in dien tijd, gelijk ook wel in andre tijden, kan voorgevallen zyn: maar niet so algemeen als de dese, om dat van die andre in gene oude gedenkschriften, buyten den versierden droom van desen Carmeliter Monnik, gewag gemaakt werd. En desen vloed over het gantse Nederland so algemeen geweest is, dat de baarblijkelijke kentekenen over al, ja so veel, en meer als hier omtrent bekend zyn; so vind men in Friesland, in Braband, en in Vlaanderen gelijke omstortinge van grote bomen, dewelke in de ontgrondinge van de Landen, werden uytgedolven, alle over een en den selven streek en kant, uyt den Noordwesten nedergevelt. Selvers nog verder opwaarts, tot Keulen toe, daar niet lang geleden in het graven van enige nieuwe graften sodanige bomen op gelijke wijse nedergevelt, zyn gevonden en uytgegraven. Sie hier van verder *Jul. Flor. lib.* 3. *cap.* 3. daar hy dese vloed brengt op het jaar na den Romen-bouw DCXI. voor Kristum CX.

Het kan wel zyn dat omtrent het jaar DCCC. IX. ook een groten storm en hogen invloed van de Zee geweest is. Van hoedanig gevoelen zyn *Paulus Merula*, en *Dionisius Mutzarda*, dewelke schryven dat in't jaar DCCC. LVII. eenen schrikkelijken tempeest ontstaan is aan den Rhijn, datmen tot Keulen selfs vernomen heeft, daar toe bybrengende sekren brief van *Guntharius*, Aarts Bisschop van Keulen, aan den Bisschop *Alfrid* gesonden, dewelke in het Synode van *Mentz* soude gelesen zyn. Het welke niet verre van den hogen vloed van de gemene Schryvers van den jare DCCC. LX. soude verschillen, en voor een en deselve soude kunnen gehouden werden.

Maar hoe datmen dese bomen so diep onder de aarde vind, is bedenkelijk; daar van is het gevoelen dat sedert en met den selven vloed, het Land omtrent den Oever des Rhijns en elders, lang met de Zee gemeen gelegen heeft, en met veel slibber en afspoelinge van't een Land op het ander, de bomen aldus bedekt zyn geworden, en voort door de

de ſwaarte tot op den vaſten grond ſijn doorgeſakt, en na den vaſten grond diep of ondiep leid, ook diep of ondiep bevonden werden. Deſelve zyn door het water in de grond geheel ſwart geworden, en als onvergankelijk, by na in yſere hardigheid verandert, daar mede het gemeen gevoelen, dat ſommige bomen onder water niet en vergaan, verſterkt werd.

[d] *Een gedeelte van de hare,*] Tot omtrent de ſes duyſent, als hier voor uyt *Jul. Cæſar,* en andre is aangeweſen.

[e] *Tot dewelke enige jaren daar na,*] Dat de Cymbren en Kelten de eerſte inwoonders van het oud Batavien, en andre omleggende Landen geweeſt zyn, is hier voor *num.* 23. en 24. genoeg aangeweſen; ſo dat den oorſpronk en het begin van de bewoninge van dit Land en volk, veel eeuwen vroeger en ouder is als het gemeen gevoelen, dewelke het ſelve uyt onkunde van ouder gedenkſchriften, en miſduid vandie van dien tijd, alleen met de overkomſte van de Landverdrevene Katten, in deſe Landen beginnen, gelijk of dit Land gans ledig, en noyt bewoont en was geweeſt.

57 [f] *Herwaarts overgekomen zyn,*] Den aankomſt der *Katten* en *Cimbren*, dewelke hoger opgebleven waren in het oud Batavien, werd ons aldus beſchreven: dat de Katten oude nagebuyren, en gelijk als een volk met den Cimbren en Kelten, omtrent de L X. jaar na Kriſti geboorte, om den twiſt met haar nagebuyren de *Ligſen, Hermonduyren,* en *Cheruſcen,* en andere, ter ſake van ſekre Soutriviere, haar Land hebben moeten verlaten, en haar toevlugt hebben moeten nemen tot dit Land, het welk van haar medebroederen de Cimmeren, lange beſeten, en ten dele door den overvloed der Zee, door de voorverhaalde algemene Zundvloed, verlaten was, als nemende haren toevlugt tot hare vrienden en bondgenoten, dewelke hier nog overig waren. Dit ſchijnt by *Philippus Cluverus, de trib. Rheni alveis cap.* 17. niet wel gevat de zyn, dewelke erkennende dat de *Cimbren* en *Kelten* veel vroeger in dit Land bekent ſtaan, der Katten aankomſt niet op de tijd van deſen Oorlog, tuſſen de Hermonduyren en Katten, ten tijde van den Kaiſar *Nero*, maar veel vroeger raamt, en daarom de woorden van *Tacitus lib.* 4. *Hiſtor.* na de letter neemt, dat haar vertrek niet door een uyterlijken oorlog, maar *Domeſtica ſeditione*, dat is een binnenlandſe beroerte ſoude veroorſaakt, en ſulx van een andren tijd ſoude te verſtaan zyn; dewelke nogtans over een gebragt, met de woorden van den ſelven *Tacitus Annal. lib.* 13. daar hy wel duydelijk van een openbaren oorlog ſpreekt, *Certatum magno prælio*, (welke plaatſen hier naar in 't lange werden bygebragt,) mijns oordeels al te veel geweld aangedaan werden, om deſelve ſo vele eeuwen vroeger toe te paſſen; ſo dat den ſelven *Cluverus* daar in ſo wel miſt als *Gerardus Neomagus*, en *Adrianus Junius*, die hy aldaar berijpt; en voor ons genoeg is, dat hy moet bekennen dat dit Land alhier lange voor den Hermonduyrſen oorlog, ſedert dewelke de Katten herwaarts over kwamen, van de Cimbren en Kelten bewoont was.

58 Van wat oord en van waar deſelve eerſt zyn aangekomen, is onſeker; dog het naaſte daar van is, dat ſy te ſcheep gekomen zyn, en in het Flie gehavent, den Yſſel zyn opgevaren, ter welker tijd dat die van *Deventer* menen dat ook enige aldaar geland ſouden zyn, en hare ſate nedergeſet, die plaatſe *d'Avontuyr* ſouden genomt hebben, het welk daar na in *Daventer* ofte *Deventer* ſoude vervormt zyn. Sie daar van *Jacobi Hevii, Hiſtor. Daventr. lib.* 1. daar van nogtans weinig ſekerheid is, alſo men daar van niet anders en vind, als dat ſy in den uyterſten Galliſen kant haar eerſt ter neder geſet hebben, dat is tuſſen Maas en Waal, daar het ledig en onbewoont was. So dat wy deſelve den Yſel op, door de *Foſſa Druſiana*, voor by Doesburg, een weinig boven Aarnhem, tot in den Rhijn, voor by den hoek van het Bataviſe Eyland om, tot aan de *Extrema Gallica ora*, voor haar eerſte woonſte ſullen plaatſen.

Deſen overtogt beſchrijft *Tacitus* op verſcheide plaatſen; en voornamentlijk *lib.* 13. *Annal.* onder het gene ten tijde van den Kaiſar *Nero*, die in 't LVI. jaar na Kriſti geboorte Kaiſar wierd, en 't ſelve rijk XIV. jaren beſeten heeft, is voorgevallen, aldus: *Eadem æſtate inter Hermunduros Cattoſque certatum magno prælio, dum flumen gignendo ſale facundum, & conterminum vi trahunt. Sed Bellum Hermonduris proſperum, Cattis exitioſius fuit, quo equi, viri, cuncta victa occidioni dantur. Dat is:* In dien ſelven ſomer iſſer tuſſen den Hermonduren en Katten een groten ſtrijd geweeſt, over het innemen van de naaſtgelegen Soutriviere, dog den ſtrijd is den Hermonduyren meê, en den Katten tegen gevallen, die haar volk, haar paarden, en alles ter overwinninge gelaten hebben.

Of nu deſe overkomſte der Katten in den tijd van den Kaiſar *Nero* mogt geſchied zyn, is uyt de woorden *Taciti* niet ſeker te beſluyten, en is wel waarſchijnlijk vroeger geweeſt, uyt het gene den Kaiſar *Julius lib.* 4. *de Bello Gallico* ſchrijft, het welk wel duydelijk daar toe kan gepaſt werden; ſo nogtans dat hy de eerder bewoninge van het Bataviſe Eyland mede vaſt ſteld in deſe woorden: *Uſipetes & Tenchteri, qui complures annos Suevorum vim ſuſtinuerunt, ad extremum agris expulſi, & multis Germaniæ locis triennium vagati, ad Rhenum pervenerunt, quas Regiones Menapii incolebant, & ad utramque fluminis ripam agros, ædificia, vicoſque habebant.* De *Heſſen* en *Markburgers*, dewelke vele jaren de magt der bovelanders wederſtaan hebben, eintelijk uyt haar Land verjaagt, en drie jaren door Duytſland geſwerft hebbende, zyn gekomen omtrent de Kleefſe en Gelderſe grenſen, ten wederzyden van den Rhijn. Daar dan mede wel overeen komt het gene deſelven *Tacitus lib.* 4. *Hiſtor.* ſchrijft daar hy van de aankomſt der Batavieren in dit Land aldus ſpreekt: *Batavi donec trans Rhenum agebant pars Cattorum ſeditione domeſtica pulſi, extrema Gallicæ oræ cultoribus vacua, ſimulque inſulam inter vada ſitam occupavere, quam Mare Oceanum à fronte, Rhenus amnis tergum ac latera circumluit. Dat is:* De Batavi ſo lang ſy over den Rhijn waren, een gedeelte der Katten door inlandſe oorlogen verjaagt, hebben de uyterſte Landen van den Galliſen kant onbewoont leggende, ingenomen, en zyn ſo mede op het Eyland, tuſſen de gorſingen gelegen, overgegaan, het welk van voren met de Zee, en van ſijds en van agteren van den Rhijn werd aangeſpoelt.

En

Digitized by Google

En *lib. de Morib. Germanorum* aldus: *Batavi non multum ex Ripa, ſed inſulam Rheni amnis colunt, Cattorum quondam populus, & ſeditione domeſtica in eas ſedes transgreſſus, in quibus pars Romani imperii ſierent. Dat is:* De Batavi bewonen het Rhijns Eyland, niet verre van den Oever; eertijds een deel der Kattiſe volken, is door inlandſen oolog verdreven, aldaar aangekomen, om aldaar een deel des Roomſen Rijks te worden.

Welke plaatſen van *Tacitus*, met het gene uyt *Julio Ceſare*, *Dione Caſſio*, en andre, van den Cimbren en Kelten, en haar-luyder eerſte en nader optogt en beſit in deſe Landen, hier voren is bygebragt, overeen gebragt zynde, blijkt genoeg, dat niet de Katten en Batavieren, omtrent de tijd van den Kaiſar *Nero* in deſe Landen de eerſte bewoonders zyn geweeſt, maar het ſelve al lang te voren by het ſelve volk, te weten den Cimbren en Kelten, zyn beſeten geweeſt, dat ook haren overkomſt, niet onder den Kaiſar *Nero*, maar onder *Julius* geſchied is, als te ſien uyt de aangetoge plaats van den ſelven *Jul. Caſ. lib. 4. de Bello Gallico*, daar hy den aanſtoot der aankomende Katten jegens de *Menapiers*, dat zyn de Gelderſe en inwoonders van het Bataviſe Eyland, aldus beſchrijft: *Uſipetes & Tenchteri, qui complures annos Suevorum vim ſuſtinuerunt, ad extremum agris expulſi, & multis locis Germaniæ triennium vagati, ad Rhenum pervenerunt, quas regiones Menapii incolebant, & ad utramque ripam fluminis agros, ædificia, vicoſque habebant. Sed tanta multitudinis adventu perterriti, ex his ædificiis, quæ trans flumen habuerant, demigraverunt, & cis Rhenum diſpoſitis præſidiis Germanos tranſire prohibebant; illi omnia experti, quum neque vi contendere ipſano navium, neque clam tranſire, propter cuſtodias Menapiorum poſſent, reverti ſe in ſuas ſedes regioneſque ſimulaverunt, & triduo viam progreſſi rurſus reverterunt, atque omni hoc itinere una nocte equitatu confecto, inſcios, inopinanteſque Menapios oppreſſerunt, qui de Germanorum diſceſſu per exploratores certiores facti ſine metu trans Rhenum in ſuos vicos remigraverant; his interfectis, navibuſque eorum occupatis, priuſquam ea pars Menapiorum, quæ citra Rhenum erat, certior fieret, flumen tranſierunt, atque omnibus eorum ædificiis occupatis, reliquam partem hiemis ſe eorum copiis aluerunt. Dat is:* De Heſſen en Markbergers vele jaren de magt der bovelanders wederſtaan hebbende, eintelijk uyt haar Land verjaagt, en drie jaren door Duytſland geſwerft hebbende, zyn omtrent de Kleefſe en Gelderſe grenſen, ten wederſijden van den Rhijn aangekomen; dewelke door het aankomen van ſo een hoop volk dapper verſet, hebben hare plaatſen die ſy over den Rhijn hadden verlaten, en hebben met hun ſterkten aan dees zyde van den Rhijn, de Duytſers het overkomen belet. Deſe die van als beſogt hadden vonden niet goed, om de ſchaarsheyd van ſchepen, met geweld aan te vallen, nogte buyten wapentogt over te trekken, om der beſettinge wille, hielden haar of ſy wederom na haar Land wilden trekken, en drie dagen vertrokken zynde zyn ſy wedergekeert, en deſe gantſe reys in eene nagt te paard overgekomen zynde, zyn de Gelderſe op hun onvoorſiensſte op het lijf gevallen, dewelke van het vertrek der Duytſers verwittigt, onbekommert wederom tot haar oude plaatſen over den Rhijn gekeert waren. Deſe verſlagen zynde en hare ſchepen verovert, eer het de andere over den Rhijn bekend was, zyn ſy alſo den Rhijn overgekomen, en alle hare woonſten ingenomen hebbende, zyn ſy aldaar met hare troupen voort overwintert.

Daar uyt waarſchijnlijk blijkt, dat ſy te ſcheep uytter Zee den Yſel zyn opgekomen; ſulks wy hier voor hebben aangemerkt, dat ſy ook met den eerſten by hare oude landſluyden voor geen vrunden en bondgenoten zyn aangenomen, maar eerſt naderhand daar voor zyn erkent geworden, welke plaatſe van den Kaiſar *Julius* wel duydelijk van dit volkte verſtaan is; dewelke by *Tacitus d. lib. 4. Hiſt. Batavi, donec trans Rhenum agebant pars Cattorum* genomt werden, de Batavi doen ſy nog over den Rhijn waren, een gedeelte der Heſſen; want door de *Uſipetes* en *Tenchteri*, doorgaans by den ſelven *Julius* de bovelandſe Heſſen en Katten verſtaan werden.

Dat *Tacitus* ſchrijft, *Extrema Gallicæ ora cultoribus vacua*, dat ſy den uyterſten Galliſen kant verlaten en ledig vonden, en is niet te ſeggen ofte verſtaan, dat deſelve landſtreke voor die tijd niet bewoont ſouden zyn geweeſt, maar *Cultoribus vacua*, dat is verlaten. Hy ſpreekt ook van twederhande landſtreken, van de *Extrema Gallicæ ora*, van den uyterſten Galliſen kant, dewelke verlaten was, en van het *inſula Batavorum*, dat is het Bataviſe Eyland, daar op ſy ook over kwamen; om het welke wel te onderſcheyden zy gelet, dat de *Extrema Gallicæ ora, cultoribus vacua*, by de Land-beſchryvers bepaalt werd, tuſſen de *Maas* en *Waal* voor een gedeelte van het oud Batavia, daar van de Maas de ſcheidinge maakten, tuſſen Gallien en het oud Batavien; wederom het *inſula Batavorum*, het grootſte gedeelte van het oud Batavia, ſtrekten hem van de Landen van den uyterſten Galliſen kant tot aan den Rhijn, van boven Schenkenſchans, tot aan de Zee; daar van en ſeid *Tacitus* niet dat het ſelve onbewoont was, het welk buyten twijvel om de hoogte van het Land niet verlaten maar bewoont is gebleven. En gelijk als hier voor uyt *Julius Caſ.* is aangeweſen, voor het vertrek van de Cimbren naar Italien, wel hondert en tſeſtig jaar te voren, behalven die gene die daar haar vaſte woonſten hadden, met nog ſes duyſent man uyt den haren beſet is geworden.

Daarom ook die van Gelderland met goede redenen roemen, dat ſy het oudſte gedeelte van het regte Batavia beſitten, daarom als nog met den regten naam *Betuwe* genomt; welke plaatſe van *Tacitus*, *Jacob. Meyerus Rer. Fland. lib. 1.* mede niet verſtaan en heeft; daar hy ſchijnt te willen ſeggen, dat de Katten al lange voor deſen tijd en korts na den vloed aldaar ſouden aangekomen zyn, als hy ſeid, *Ante natalem Chriſtianum plus minus centeſimo Cymbri egreſſi ab exteris Germaniæ litoribus ſedes fixerunt in ora Galliæ Belgicæ maritima cultoribus tum prope vacua*, het welk meer als hondert en tſeſtig jaar daar na eerſt gebeurd is; ook onkundig van het onderſcheid tuſſen het Bataviſe Eyland, en de *extrema Gallicæ ora cultoribus vacua.*

Den ſelven *Tacitus* ſpreekt ook van de inwoonders van dit Eyland aſſonderlijk van de Batavieren die haar over den Rhijn onthielden, dat ſy ook

Digitized by Google

een deel der Katten zyn geweest, als beyde uyt een en het selve volk oorspronkelijk, *Batavi non multum ex ripa, sed Insulam Rheni amnis colunt, Cattorum quondam populus.*

59 Waar nu dese verdreven en gevlugte *Katti* eerst zyn aangekomen, en waar zy haar ter neder hebben gestelt, is waarschijnlijk uyt de Beschryvinge van den selven *Tacitus* en *Julius Cæsar*, hier voren aangeroert.

Dat sy uytter Zee door den Yssel, sulx wy hier voren hebben aangewesen, den Rhijn zyn afgekomen, tot aan den hoek, daar het Batavise Eyland, van den Rhijn en Waal, en de Landen aan den uyterssten Gallisen kant, door den tussenloop van de Waal werd afgescheiden, daar sy volgens het schryven van *Julius Cæs. lib. 4. de Bello Gallico*, aanstoot leden; en schermutse hadden met den Geldersen, en inwoonders van het Batavise Eyland, so dat sy genootsaakt waren, haar op de Buytenlanden, tussen Maas en Waal ter neder te stellen, daar sy het ledig vonden, en tot hare bescherming een sterkte hebben opgewurpen, ter plaatse daar nu Nimmegen leid, dat omtrent dees tijd mag gebouwt zyn, het welk by de sommige *oppidum Batavorum* genomt werd; dog *Philippus Cluverus de trib. Rheni Alveis*, meent dat de eerste plaats wat verder tussen *Maas* en *Waal* begrepen is geweest, ter plaatse daar nog jegenwoordig *Batenburg* met deselve naam bekend is, dog het eene strijd tegen het ander niet. Het kan ook wel zyn, dat op die tijd *Castrum Herculis*, nu *Knodsenburg*, tegen over Nimmegen, tot haar bescherming is opgeworpen. Daar van daan sy met een gedeelte hoger op zyn getrokken, naar het Land van Luyk, daar sy ook de Tungeren haar oude vrunden hadden, waar sy den Kaisar genoeg te doen gaven, en hem niet weinig bang maakten, als hy selver betuygd, *d. lib. 4. de Bello Gallico*, en een gedeelte van haar boven het Batavise Eyland, tussen de Maas en Waal, nederwaarts getrokken zyn, daar het dan, vermits de laagte der Landen, mede onbewoont was gebleven, het sy om de wildernisse in de hoogte na den Zeekand, ofte om de laagte van de Landen, tussen deselve wildernisse, en de Over-Betuwe en hoogte van het Batavise Eyland, haar selven omtrent de uytwatering van den Rhijn, daar hy in de Zee heeft gelopen, ter neder stellende, daar het by vissers en ander slegt volk is bewoont geweest, om haar selven eerst van buyten te versekeren, als van binnen in het bewoonde Eyland, door haar vrunden en landsluyden genoeg versekert en bewaart zynde.

Wy seggen dat dese overgekomen Katten het den Kaisar bang genoeg maakten, om dat hy uyt vrese haar wederom sogt hoger op te leyden, en haar aldaar vervolgende, uyt Gallien sogt af te houden, daar hy met haar eindelijk bevredigt, als te sien *d. lib. 4. de Bello Gallico*; Haarluyder tussenspraak was dusdanig: *Cæsar cum Germanis Bellum gerere constituit, à quibus quum paucorum dierum iter abesset, legati ab iis venerunt, quorum hæc fuit oratio: Germanos neque priores pop. Rom. bellum inferre, neque tamen recusare si lacescantur, quin armis contendant. Quod Germanorum consuetudo hæc sit à majoribus tradita, quicunque bellum inferant, resistere, nec deprecari; hoc tamen dicere, venisse invitos, ejectos domo, si suam gratiam Romani velint, possint eis utiles esse amicos; vel sibi agros attribuant, vel patiantur eos tenere quos possederint, sese unis Suevis concedere, quibus ne dii immortales pares esse possint, cæterum, in terris esse neminem, quem non superare possint. Ad hæc Cæsar, qua visum est respondit, &c. Dat is: Cæsar* gaf voor, den Duytsen te willen beoorlogen, daar hy nog enige dag reysen van af zynde, enige Gesanten van hun tot hem quamen, welkers aanspraak dusdanig was. Dat de Duytsers niet eerst de Romeinen sogten te beoorlogen, maar daar toe getergt zynde, niet en souden stilstaan, de wapenen aan de hand te nemen; dat dit een gewoonte der Duytsers was, van hunnen voorouderen afgekomen, dat sy al die gene die haar beoorlogden, wederstaan mosten, en niet te ontsien en hadden. Dit alleen daar byvoegende, dat sy tegens haren wille, uyt haar Land verjaagt gekomen waren: indien de Romeinen haar vrundschap begeerden, dat sy haren dienst aanboden om met haar voordelige vrunden te zyn, dat sy haar verblijf-plaats wilden aanwijsen, of andersints gedogen, dat sy de Landen die sy in besit genomen hadden, mogten behouden, dat sy alleen de Noordse Swhaben mosten wijken, daar de Goden self niet tegen op en mogten; maar dat onder de aardse volken geen volk so kloek was, dat sy niet en souden kunnen overwinnen; daar op *Cæsar* antwoorde, &c.

60 g *Beginnen te bedijkken,*] Sedert den Cimbersen vloed, zyn de lage Landen, gelijk als t' enemaal met de Zee en het buyten water gemeen, en gelijk als ledig en onbewoont blijven leggen, tot dat op sommige plaatsen het Land wederom is beginnen bedijkt te werden, het welk dan voort door de aankomende Katten, die haar rondom op het hoge ter neder geset hadden, geheel voltoyt is, en het lage Land, door kragt en kunst van Dijken, wederom tot vrugtbaar Land gemaakt is, het welk door de aangevoerde slijk en slibber, geweldig was aangegroeyt, want men bevind dat de omgevallen boomen vele speten diep onder de aarde leggen, het welk nu doorgaans so veel bedijkt, en so nauw beset is, datter by na bequame waterlosinge is overgebleven, en by na alles dat te voren wildernis, bosch, maresschagie en meerasch was, tot goed vrugtbaar Land geworden is.

h *Daar sy haar sonderling wel op verstonden,*] De Cimbren en Kelten zyn van ouds vermaard geweest, haar op het Dammen en Dijken, voor het opkomende water, wel te verstaan, om met haar schoppen, spayen, graven, palen, planken, rijs, soden en baggeraarde, de kreeken te kremmen, en tot goed Land te maken. Daar van betuigd *Ælianus lib. 12. Histor. lib. 12. Celtas, inquit, maris inundantis impetum sustinere, & contra undas gladios evaginatos vibrare, quasi vero Oceanum terrere, vel vulnerare possint. Dat is:* De Kelten konden het geweld van de opkomende Zevloeden afkeren, gelijk of sy de grote Zee met haar bloote wapenen konden temmen, en vervaren. Welke woorden *Gladios evaginatos*, blote wapenen, niet te verstaan en zyn van enig krijgsgeweer, maar van het wapen en werktuyg tot het keeren en betemmen nodig; als zyn schoppen, spaden, graven, palen, planken, ryse, horden, kribben, en wat des meer is. Daar van ook de Damsteden haren

naam

Digitized by Google

naam schijnen te hebben, daar het buytenwater eerst gedamt is geworden, als zyn *Rotterdam*, *Schiedam Amsteldam*, *Edam*, *Monikendam*, *Sanerdam*, *Sparendam*, en sodanige meer, daar het hoge buytewater met dammen en sluysen, tot bewaarnis van de lage Binnelanden, werd afgekeert, en buyten gehouden.

i *Tot in den Rhijn*,] Sie hier voor *num.* 57. en 58, alwaar de plaats van haar aankomst en doortogt in 't lange werd beschreven.

k *In de Buytenlanden*,] *Extrema Gallicæ ora*, tussen Maas en Waal, en so voort buyten het Eyland heen, tot aan de Zee kant toe; sulx als wy hier voor de woorden van *Tacitus* hebben uytgeleid.

l *Beyde de Katwijken*,] Dit is 't gevoelen van den geleerden *Pieter Schryver*, in sijn nader verklaringe van het oud Batavien. *Dat daar van nog op den dag van huyden twee vermaarde Dorpen, niet verre van de Stad van Leyden de naam hebben, te weten Katwijk op de Zee, en Katwijk op den Rhijn, als daar de voorvlugtige Katten haren wijk namen, want seid hy, wijk ofte wich, beteekent ook by de Sassen en Tuytsen een wijk, ofte inham van de Zee ofte Rivier, by den Hoogduytsen wogh.*

m *Zyn verenigt geworden*,] Dat deselve met den anderen verenigt zyn geweest, blijkt daar uyt, dat men by gene Schryvers en vind, dat deselve met den anderen enige viandschap betoont hebben, maar in alle saken malkanderen behulpsaam zyn geweest.

n *So nogtans*,] So vindmen dat nog tegenwoordig, *Holland*, bestaande in *Zuid-holland* en *Noordholland*, daar onder *Kennemerland* en *Westvriesland*, van het oude Batavise Eyland de Betuwe, wel met den anderen zyn verenigt, dog elk sijn bysondere Landstands bestier heeft behouden, daar uyt men soude besluyten dat van den beginne de aankomende *Katti* wel bondgenoodschap met die van het Batavise Eyland hebben aangegaan: dog elk in 't bysonder sijn eygen Landbestier heeft gehad, en behouden, dewelke ook hare bysondre Oversten hadden, die in algemene saken metten anderen vergaderden, en beraadslaagden; welk bondgenoodschap en gemene eendragt, genoeg te sien is uyt het Landbestier onder *Claudius Civilis*, Koning en Veldoverste der Batavieren; die het oorlog tegens den Kaisar *Vespasiaan*, niet sonder kennis en toestaan van de leden in 't gemeen, heeft mogen of willen aanvangen. So heeft hy dan niet alleen als Overste der oude, maar ook der aangekomen Katten, ook Batavieren, bestaande in de Zuid-hollanders, Kennemers en Westvriesen, alle deselve by den anderen geropen, en met dien beraadslaagt, en sonder derselver algemene toestand, hulp, en bystand, niet willen aanvangen, als in 't lange te sien by *Corn. Tacit. Histor. lib.* 4.

Sijn eygen Landstands bestier,] So is het bysondre Landstands bestier van Holland en Westvriesland, altoos van dat van Gelderland onderscheiden en verdeilt geweest, het welk dan wederom onder sig selven verdeelt is in vier delen ofte leden, het Rijk *Nimmegen*, *Ruermonde*, *Zutphense* en *Aarnhemse* vierendelen; daar van het Rijk Nimwegen het voornaamste is, en onder hem heeft de ampten van Over- en Neder-Betuwe, Maas en Waal, het welk den uytersten Gallisen kant geweest is, de Tielse en Bommelerwaarden, Beest, en Reynoyen, daar onder een menigte van oude Riddermatige Huysen en Havesaten, &c. Als breder hier voor onder N°. 25.

o *Voor het oudste*,] Wat de oudheid aangaat, is hier ten genoegen aangewesen, waar die van hergekomen zyn, en by alle Schryvers haar begin en overkomst in dese Landen, gelijk als sonder begin gesteld werd; *Tacitus de Morib. German.* nomt deselve een volk sonder begin, *Germanos indigenas crediderim, minimeque aliarum gentium adventibus & hospitiis mixtos.*

p *Griekse en Roomse Schryvers*,] De getuyge- 61
nissen van de Griekse en Latijnse Schryvers, omtrent de oudheid en dapperheid der Tuytsen, Belgen en Germans, zyn menigvuldig; daar van wy goet gedagt hebben, tot een ontwijvelijke erkende waarheid, enige op te tellen.

Van de oudheid is hier voor gesproken: Van de dapperheid betuygd den Kaisar *Julius*, *lib.* 1. *de Bello Gallico*, daar hy de verdelinge en onderscheid der volken maakt. *Quod omnium fortissimi sint Belgæ, minimeque ea quæ ad effeminandos animos pertinent importent. Propterea quod à cultu, atque humanitate Provinciæ longissime absint minimeque ad eos mercatores sæpe commeant.* Het welk *Ammianus Marcellinus Rer. Gestar. lib.* 16. uyt den selven *Cæsar* schijnt nageschreven te hebben, met dese woorden: *Horum omnium apud veteres Belgæ dicebantur fortissimi, ea propter quod ab humaniore cultu longe discreti, nec adventiciis effeminati deliciis.* Dat de Belgen de sterkste en kloekhertigste van alle volken waren, met geen uyterlijke pronk en verwijfde welluft besoedelt.

Daarom den selven *Julius* ook de Belgen, ofte Duytsen, als ontsaggelijke en woeste mensen, die niemant en vreesden, eerst tot vijftien duysent onder een goede soldie, onder sijne bende heeft aangenomen, die daar naar tot hondert en twintig zyn aangewassen, so hy self *lib.* 1. *de Bello Gallico* verhaalt: *Factum esse uti Germani mercede accerserentur. Horum primo XV. millia Rhenum transisse postquam feri & barbari agros, & cultum adamassent.* En dat de Romeinen, als sy tegen deselve mosten aangaan, so bevreest waren, dat sy meenden dat het haren laatsten dag des levens was, eerst haar testament maakten, en haar uyterste bevel deden. *Eod. lib.* 1. *his verbis: ingenti magnitudine corporum, incredibili virtute, atque exercitatione in armis esse prædicabant, sæpenumero sese cum iis congressos, ne vultum quidem neque aciem oculorum ferre potuisse. Tantus subito timor omnem exercitum occupavit, ut non mediocriter omnium mentes animosque perturbaret. Hic primum ortus est à Tribunis militum ac præfectis, reliquisque qui ex urbe amicitiæ causa Cæsarem secuti, magnum periculum miserabantur, quod non magnum in re militari usum habebant, quorum alius alia causa illata, quam sibi ad proficiscendum necessariam esse duceret petebat ut ejus voluntate discedere liceret. Nonnulli pudore adducti, ut timoris suspicionem vitarent, remanebant. Hi neque vultum fingere, neque interdum lachrimas tenere poterant; Abditi in tabernaculis aut suum fatum quærebantur, aut cum familiaribus suis commune periculum miserabantur. Vulgo totis castris testamenta*

obſignabantur, &c. Dat is: Dat ſy van grote geſtalle des lighaams, van ongeloofflijke ſterkte, en wel geoeffent in de wapenen waren; dat ſy wel dikwijls met deſelve ſlaags geweeſt waren, haar niet en dorſten aanſien, nogte het wit van hare oogen dorſten naderen; met ſodanige vreſe was het gantſe krijgſvolk bevangen, dat ſy ſtonden en ſidderden en beefden. Deſe vreſe kwam eerſt uyt den Hopmannen en Overſten, dewelke den Kaiſar vrywillig uyt de Stad gevolgt waren, haar gevaar beklagende, dat ſy geen grote oeffening van krygsſaken en hadden; onder dewelke andere oorſaken bybragten, waarom dat ſy haar ten oorlog hadden begeven, en verſogten van haar dienſt te mogen ontſlagen zyn, en ſommige ſchaamtshalven in dienſt bleven, dewelke haar dikmaals niet onthouden en konden, of de tranen liepen over hare wangen, andre ſchuylden in de tenten, en beklaagden daar hun ongeluk by hun ſelven, of klaagden hun algemenen nood aan hare medebroeders; en wierden het gantſe leger door teſtamenten en uyterſte willen gemaakt, *Tacitus* ſeid ook in ſijn boek *de Moribus Germanorum*, *Omnium harum gentium virtute præcipui Batavi*, de Batavieren zyn onder al de deſe in deugd en dapperheid de voornaamſte; het welk ſommige tot alle volken ſonder onderſcheid willen uytrekken, dog *Tacitus* en ſpreekt op die plaats niet als van de Overrijnſe, onder dewelke hy de Batavos de voornaamſte nomt.

Plinius lib. 4. Hiſtor. vocat Nobiliſſimam Batavorum inſulam, der Batavieren edelſte Eyland. *Idem Tacitus lib. 4. Hiſtor. Erat delectus eques domi præcipuo nandi ſtudio arma equoſque retinens, integris turmis Rhenum perrumpere.* Uytgeleſen te paard, en ſo kloek in 't ſwemmen, dat ſy met gehele troepen, in volle wapenen, den Rhijn konden over wayen. *Et de Moribus Germanor. Manet honos, & antiquæ ſocietatis inſigne.* Aan haar blijft de eer, en wapenteken van de oude maatſchap.

Van haarluyder dapperheid te paard, ſchrijft *Plutarchus in Ottone*, daar hy deſelve *Gladiatores peritia & animo ad aggrediendum inſignes, & equitum Germanorum præſtantiſſimos* nomt, voorname ſchermutſers in 't aanvallen, en de beſte onder de Duitſe ruyters. En *Dion. Caſſius Hiſtor. Romana lib. 55. Batavi in Rheni inſula arte equitandi pollent*, de Batavieren uyt het Rhijnſe Eyland, zyn de beſte ruyters; die ook in het 69. boek ſijner Hiſtorien deſelve te roem betuygd, dat ſy met de volle wapenen te paard den Danauw over ſwommen. *Equitatus, qui Batavus nominatus eſt, Danubium tranſiit armatus, quare animadverſa barbari Romanos obſtupeſcere ceperunt, Dat is:* de Bataviſe ruyterye ſwom gewapent den *Danauw* over, dat den vyand voor de Romeinen dede ſchrikken en beven.

Den Kaiſar *Julius* ſpreekt van de erhoudinge en beleid van de Germanſe ruyterye, tegens *Arioviſtum*, Overſte der *Gallen*, *eodem. lib. 1. de Bello Gallico*, aldus: *Genus hoc erat pugnæ quo ſe Germani exercuerant, equitum millia erant VI. Totidem numero pedites velociſſimi ac fortiſſimi, quos ex omni copia ſinguli ſingulos, ſua ſalutis cauſa elegerant, cum his in prælitis verſabantur, ad hos ſe equites recipiebant, hi, ſi quid erat durius, concurrebant, ſi qui graviore vulnere acceptо, equo deciderant, circumſiſtebant, ſi quo erat longius prodeundum, aut celerius recipiendum, tanta erat horum exercitatione celeritas, ut jubis equorum ſublevati curſum adæquarent. Dat is:* Sy waren ſesduyſent ruyters, en ſo veel voetknegten, van de rapſte en ſterkſte, uyt alle hunne troepen uytgeleſen, met dewelke ſy te veld trokken, daar onder hielden haar de ruyters, en die gene die het te quaad hadden, quamen ſy te hulp, en die gequetſt wierden, of van 't paard afraakten, herſtelden ſy; indien den weg lang, of een ſchielijken optogt was, konden ſy de paarden aan de manen met lopen byhouden. En wederom *lib. 4. de Bello Gallico*, geeft hy haar deſen lof:

Quod importatis jumentis non utantur, ſed ſi qua ſint apud eos nata, prava, atque deformia, hac quotidiana exercitatione ſummi ut ſint laboris, efficiant, equeſtribus prælis ſæpe ex equis deſiliant, ac pedibus prælientur, equoſque eodem manere veſtigio aſſuefaciant, ad quos ſe celeriter, ſi uſus poſcat, recipiant. Dat ſy geen buytepaarden tot haren dienſt gebruykten, en indien enige wanſchikte by haar wierden aangefokt, ſy deſelve door geduyrige oeffeningen tot ſwaren laſt en arbeid wiſten te vervaardigen; Dat ſy in den ſtrijd dikwijls van hare paarden afſprongen, en hare paarden deden ſtilſtaan, dat ſy daar wederom als het nood was, ſchielijk konden opſpringen.

Sy hebben haar niet ontſien in den byſtand voor *Alexander Magnus*, tegens den Geten te roemen, dat ſy hem nog niemand ontſien ſouden, en niemand als God te vreſen hadden, dat den Hemel op haar mogt nederſtorten; volgens tuyg van *Adrianus Nicomedienſis, de rebus geſtis, Alexandri Magni*, hier voor breder verhaalt.

Sy dorſten ook in den eerſten aankomſt der Katti ofte Heſſen in dit Land, (dewelke wy hier voor hebben aangemerkt, dat ten tijde van den Kaiſar *Julius*, en niet van *Nero* geſchied is,) opentlijk tegens den Kaiſer uytboeſemen; *Dat de Germans noyt eerſt het Roomſe volk den oorlog aandeden; dog daar toe gevergt, niet en ſouden ontſien. Dat het een oude gewoonte der Duytſe volken was, alle die gene die haar den oorlog aandeden te wederſtaan, en deſelve niet te ontſien; dat ſy alleen den Swaben hadden ontſien, daar niemand ter wereld tegen op mogt, buyten dewelke geen volk ſoude gevonden werden, dat ſy niet en ſouden kunnen overwinnen.* Cæſar *lib. 4. de Bello Gallico*, *Germanos neque priores populo Romano Bellum inferre, neque tamen recuſare, ſi laceſcantur, quin armis contendant. Quod Germanorum conſuetudo hæc ſit, à majoribus tradita, quicunque Bellum inferant reſiſtere, neque deprecari. Seſe unis Suevis concedere, quibus ne Dii quidem immortales pares eſſe poſſint, reliquum quidem in terris eſſe neminem, quem non ſuperare poſſint.*

Sy waren in ſulke agting by het Roomſe volk, dat ſy ſonder haar niet en wilden vegten, gelijk dat *Tacitus lib. 2. Hiſtor.* verhaalt, dat als wanneer *Vitellius* de Bataviſe troepen tegens het leger van *Otto* op ontbood, de andere daar over beſtonden te muyten, en ſonder haar niet aan den man en wilden. *Quod ubi auditum*, ſeid hy, *vulgatumque mærere ſocii, fremere legiones, orbari ſe fortiſſimorum virorum auxilio; veteres illos, & tot Bellorum victores, poſtquam in conſpectu ſit hoſtis, velut ex acie abduci. Si Provincia urbe & ſalute Imperii potior ſit, omnes illuc*

Digitized by Google

illuc sequerentur: sin victoriæ sanitas sustent aculeum, columen in Italia verteretur, non abrumpendos, ut corpori, validissimos artus. Dat is: Het welk gehoord en verspreid zynde onder het volk, begonnen sy te klagen en morren dat sy van het kloekste volk, en trouste bystand berooft waren, en dat men de oude soldaten, en die so vele overwinningen in verscheyde oorlogen gehad hadden, nu den vyand onder haar oogen was, als uyt de slagordre wilde wegnemen; indien aan de Provincie meer gelegen was als aan de Stad en welstand van het Rijk, sy dan liever alle gelijk derwaarts souden trekken, maar indien den heil der victorie in het behoud van Italien bestond, men de beste leden van 't lighaam niet moste afrukken.

Sy waren ook om hare dapperheid tot lijfschutten van *Octavius Augustus* verkoren, volgens tuyg van *Suetonius in Octavio, cap.* 49. als hy seid: *Ex militaribus copiis legiones, & auxilia provinciatim distribuit. Classem Misseni, & alteram Ravennæ, ad tutelam superi & inferi maris collocavit, certum numerum partem in urbis, partem in sui custodiam allegit, dimisse Calagurritanorum manu, quam usque ad devictum Antonium, item Germanorum, quam usque ad Cladem Varianam, inter Armigeros circa se habuerat.* Hy heeft de legioenen en hulpbenden van het volk over de Provincie verdeelt, hy heeft de vloot aan Misleen, en de andre magt tot bescherm van de hoger en lager Zeekusten, aan Ravenna toevertrout, en een seker getal so tot sijn lijf benden als tot verzekering van de Stad verkoren, met afdanking van de Spaanse lijfbenden, die hy tot de overwinningen van *Antonius*, en Duytse, die hy tot den Variaansen slag voor sijn wapendragende lijfschutten had gehouden.

Zyn ook tot lijfbenden van den Kaisar *Tiberius* gehouden. *Tacitus lib.* 1. *Annal. Cohortes delecto milite supra solitum firmatæ; additur magna pars prætoriani equitis, & robora Germanorum, qui tum custodes Imperatori aderant. Dat is:* De krygsbenden wierden met uytgelesen volk, meer als voor desen gesterkt, en daar werd een groot gedeelte van de beste ruyterye bygebragt, met de Duytse krygsmagt, dewelke doe den Keiser voor lijfschutten dienden.

So heeft ook den Kaisar *Caligula* deselve tot sijn verzekering by hem gehouden. *Sueton. in Caligula cap.* 43. *Admonitus de supplendo numero Batavorum, quos circa se habebat, expeditionis Germanicæ impetum cepit.* Vermaant zynde de Batavise troepen te vervullen, die hy by hem hadde, heeft hy een aanval op het Duytse leger gedaan.

Den Kaisar *Nero* vertrouden hem gants en al op deselve, *Tacit. Annal. lib.* 15. *volitabant per fora, per domos, rura quoque & proxima municipiorum, pedites equitesque permixti Germanis, quibus fidebat Princeps.* Sy liepen over de markt, door de huysen, en over het Land, het voetvolk en ruyterye was door de Duytse lijfschutten, daar de Kaisar hem op vertrouwde, vermengt; So getuigd ook *Sueton. in Galba cap.* 12. *Germanorum Cohortem, à Cæsaribus olim ad custodiam corporum constitutam, multisque experimentis fidelissimam,* dat de Duytse ofte Germanse benden van ouds tot lijfschutten van de Kaiseren gedient hebben, en in vele voorvallen haar getrouwigheid bekend is geweest.

Van de hulp en bystand der Batavieren aan de Romeinen, en wat oorlogen sy voor en by tijde van de Romeinen gevoert en bygestaan hebben, werd hier naar in 't bysonder beschreven en aangewesen.

Tot lof van de Scythen, daar de Duytse van af komen, spreekt den Oudvader *Theodoretus Sermone* 5. tegens de Grieken, die haar voor Barbaren uytscholden, *Nequis opinetur alio quidem pacto Græcos enatos esse, alio autem Romanos, alio Persas ac Massagetas;* SCYTHAS, *Sarmatasque aliam atque aliam sortitos esse substantiam; Moses nos docuit, unum ab initio hominem è terra plasmatum fuisse, de que ejus latere mulierem formatam. Quibus in matrimonii copulam coëuntibus, universus terrarum orbis, natis inde filiis ac nepotibus, impletus fuit. Neque vero linguarum atque idiomatum differentia quicquam generi humano vitii adfert. Videre enim licet tum Græcos homines, tum Barbaros studere virtuti, & flagitiis dare operam. Id quod & Græci verum esse affirmant. Anacharsin enim* SCYTHAM *hominem, demirantur ac laudant, non Atticum, non Argivum, non Corinthium, non Tegeatem, non denique Spartiatem. Nonnulli Septem sapientibus eum annumerant. An vero non audistis, quæ olim Anacharsis dixerit? Mihi Græci omnes Schytizant. Quod sane dictum proxime omnino ad sutoris nostri verba accedit, ea videlicet; Nisi enim sciam vim vocis, ero illi barbarus qui mecum loquitur; & qui mihi loquitur, erit barbarus. Profecto enim, sicuti Græcis hominibus alii barbari esse censentur; ita rursus & eisdem illis, qui audire Græcum idioma non possunt, Attica lingua, Dorica, Æolica, & Ionica videtur barbariem quandam sapere. Est enim apud barbaras quoque nationes invenire florentes artes ac disciplinas. Quidam vero barbarorum multo callidiora quam Græci sæpenumero machinamenta inveniunt, argutiores dolos astutioresque insidias iidem comminiscuntur. Neque desunt qui Græcæ elocutionis venustatem superent arguta brevitate sermonis. Hoc enim de* PERSICA NATIONE (dese zyn ongetwijfeld Scythen) *& antiqui scriptores testantur. Ajunt enim illos argute omnino deprehendere omnes loquendi strophas; dictisque brevissimis colloquentes revincere; eosdemque disputatores esse quam maximos; quæque ab adversariis implicantur argumenta, solere ab iis citra moram ullam facile solvi. Proverbiis quoque uti eos affirmant sapientia plenis, altissimisque argumentis; non quod Chrysippi labyrinthos Aristotelisve cognorint, quodve illos genus hoc eruditionis vel Socrates, vel Plato, vel Demosthenes edocuerint; sed naturâ dumtaxat magistrâ usi sunt. Quin etiam* NOMADES SCYTHÆ, *qui sunt nobis finitimi,* (*eos dico qui in solitudinibus vitam degunt*) *singulari quadam mentis solertia ac prudentia præditi esse narrantur, acutissimoque ingenio pollere, ad cognoscendam veritatem, falsitatemque refellendam maxime facto.*

Hier toe dient mede seker antwoord van den geleerden *Georg. Horn*, aan de Heer *Marc. Zuer. Boxhorn*, over enige jaren, eer dat hy *Historiarum Professor* in de Universiteid van Leyden verkoren wierd, geschreven, luydende aldus: *Ut tandem aliquando, nobilissima Scytharum gens a veteri & iniquo opprobrio barbariei vindicaretur, visum est tibi,* CLARISSIME BOXHORNI, *bono publico, curæ & industriam tuam, quæ summa est, impendere. Ac quoniam ipse laudatissimi facti tui, & quod omnium*

Digitized by Google

nium commendationem meretur, rationes propediem reddes; non nunc ſtudia tua morabor, ſed inſignem Scythiæ Aſiaticæ deſcriptionem, prout eam ex ore Incomparabilis Golii accepi, expediam. Ea enim, quoniam ex Timuri Hiſtoria Arabica petita eſt, ingens apud omnes pondus, jure meritoque habere debet. Ponam autem, non verba authoris, ſed ſenſum, & quæ ille adſtrictius, more ſuo, tradit, latius paulo diducam.

Deſertum Barcæ, Tartarorum regio quædam eſt, omni pecorum & hordarum genere plena, undique culta pariter ac munita. Plagæ ejus ſpacioſæ, & ſive aquam, ſive aërem ſpectes, ſalubres. Gens ipſa virorum fortiſſimorum fœcunda, qui exercitus ſagittandi peritia incomparabiles ſuppeditare poſſunt. Turcarum facundiſſimi, & animo ac egregiis virtutibus, maxime ingenui. Jam formæ eorum tanta pulchritudo, ut ad perfectionem nihil ultra deſiderare poſſis. Et ut inter aſtra omnia Sol eminet: ſic fœminæ ipſorum incomparabili decore fulgent. Viri vero, quanquam perpetuo ſudore & laboribus exerceantur, tamen ea formæ excellentia ſunt, ut cum Luna eos comparare poſſis. Principes tota gente nobiliſſimi & tanto faſtigio ſuo digni. Nec degeneres à cæterorum virtute divites ſunt; quos pectora quædam Reipublicæ vocare poſſis: tanta ipſorum in mercaturæ ſtudio integritas eſt. Nulla in ipſis fraus, ſimulatio nulla reperitur. Merces incruſtare, & emtoribus obtrudere, inſolens ibi. Cumque mos genticus ſit, in plauſtris vagam vitam ducere, ingens tamen toto regione ſecuritas eſt, & abſque metu, immenſa illa terrarum ſpatia emetiuntur. Paucæ urbes, & longe diſſita diverſoria. Regio ipſa, qua auſtrum reſpicit, Caſpio mari contermina eſt, quod ob adverſas Muhammedi gentes, illaudatum ac contumax dici poteſt. Pertingunt quoque ab ea parte uſque ad Euxinum Pontum qua Imperium Græcorum alluit. Ac niſi immanes illi Circaſſiorum montes obſtarent, undæ utriuſque maris permiſcerentur. Hoc obice frementes duorum marium fluctus repelluntur, ut intra terminos ſuos, qua perrumpere non datur, ſe contineant. Ad Orientem Choraſmios habent, hincque paululum Septentrionem verſus, Atrar & Schagnak, Provinciæ nobiles, jacent. Donec per multas gentes, in Turqueſtanam uſque & Chataiam protenſi, cum Sinenſium celeberrima gente, ubi Mogelibus & Chataïs contigui ſunt, confinia miſcent. In Septentrione, regionibus Amir Schibar, quæ Siberia eſſe videtur, juncti, ſolitudines & deſerta habent. Ingentes ibi, & velut Libycæ arenæ; adeo illa plaga montes ſuos, & colles, ex inſtabili ſabulo, habet. Atque ibi demum horridæ inculteque regiones jacent, quas nec avium genus abſque formidine emetiri & ſuperare queant; tantum abeſt, ut illæ hominibus acceſſæ ſint. Ambitionem magnorum Principum ſolæ terminant; & quanquam multi hactenus eas aggreſſi ſint omnium tamen irrita vota, & conatus fruſtranei fuerunt. Hinc in Occidentem Ruſſia & Bulgaria, & Othmanni Imperii pars, longo terrarum tractu jacet. Reliqua Chriſtianis contermina ſunt. Quam illæ regiones bonis moribus excultæ ſint, etiam hinc fieri indicium poteſt. Viatorum turbæ ex Choraſmiis, per immenſa terrarum ſpatia, uſque ad Cimmerios, ſine noxa vacui metu, proficiſcuntur in plauſtris ſuis. Illud autem non minus trium itinere menſium, intervallum eſt. Deſcribit deinde quomodo per deſerta illa vagi Scythæ proficiſcantur; quæ ad rem præſentem non faciunt. Hoc vero hoſpitalitatis Scythicæ argumentum eſt. Nemo profecturus alio, commeatum in viam ſumit. Divertunt apud tribules ſuos, & magno ubique honore affectuque excipiuntur.

Hæc ſunt, Clarissime Boxhorni, *quæ de nobili Schytharum gente, author Arabs, Timuri συγχρονος, tradit. Tot teſtimoniis illi, quibus Scythæ barbari & feroces vocantur, convinci poſſunt. Certè fides, conſtantia, ſimplicitas, ut fortitudinem & cæteras ingenii ac corporis dotes prætream, in Septentrione, unde originem trahunt gentes noſtræ, quas jam pro cultiſſimis habemus, ſedes ſuas, & olim antiquiſſimo ævo, & nuper, ſi Arabi huic credimus, habuerunt. Vale, & me, quod facis, tui nominis & doctrinæ conſtantem admiratorem, ama.*

9 *Meer in uyterlijke kloekheid en dapperheid,*] De Cimbren en Kelten waren uyt haar eygen ingeſchapenheid, wijſe, verſtandige, kloeke en dappere mannen, ſo daar van getuigd *Tacitus de Moribus Germanorum*, dat de Katten, een volk met den Cimbren en Kelten, daar van de Batavi zyn afgekomen, een dapper en kloek volk was, van de aller voorſigtigſte en wijſte onder de Duytſen, onder alle vermaard wel te kunnen gebieden en gehoorſamen, *Duriora, inquit, genti corpora, ſtricti artus, minax vultus, & major animi vigor, multum rationis & ſolertiæ; præponere electos, audire præpoſitos, noſce ordines, intelligere occaſiones, differre impetus, fortunam inter dubia, virtutem inter certa numerare.* *Dat is:* Kloek en ſterk van lijf en leden, ontſaggelijk van opſlag, groot van moed, kloek van ſinnen en verſtand, de Staats-perſonen hun eer gevende, en de Overheid gehoorſamende, wiſten alle voorvallende gelegentheden in te ſchikken, alle geweld met uytſtel te verſetten, het geluk in twijffel, en de kloekmoedige dapperheid onder het ſeker ſtellende.

Door nagelaten ſchriften,] Met dat ſy na het 62
voorbeeld van die van *Lacedemonyen*, (daar van *Plutarch. in Lycurgo* getuygd, dat ſy hare wetten niet by geſchrifte en ſtelden, nogtans goede wetten gebruykten,) mede geen geſchreven wetten en hadden, en dat de geheugenis van de loflijke gebruiken hunner ouders en voorouders, aan haar van hand over hand overgedragen, ſo veel was als een ſtale en onveranderlijke wet, en geen werk gemaakt hebben, hare ſaken by geſchrifte den nakomelingen na te laten; ſulks daar van mede tuygd den ſelven *Tacitus de Morib. Germ. apud eos plus bonos mores valuiſſe quam alibi bonas leges*, dat by haar de goede zeden ſo veel waren, als by andre de goede wetten. 't Selve tuygd ook *Julius Cæſar*, van den Gallen, ofte Gaulen, die geen andere taal als de Duytſe taal geſproken hebben, *lib. 6. de Bello Gallico, Magnum numerum verſuum ediſcere. Nonnulli annos vicenos in diſciplina permanent, neque fas eſſe exiſtimant ea litteris mandare*, dat ſy veel van buyten leerden, en ſommige wel twintig jaren in de leerſcholen geoeffent wierden, dat haar niet geoorloft was deſelve ſaken te ſchryven.

1 *Duydelijke boekſtaven onbekent en alleen,*] So 63
ſchrijft *Joſephus Antiq. Judaicar. lib. 1. cap. 3.* dat by de kinderen van *Seth*, enige tekenen zyn uytgevonden, en in twee zuylen ofte colommen zyn ingedrukt, de eene van aarde, de ander van ſteen opgeregt, daar mede ſy den loop des Hemels, en veel andere wetenſchappen, en dingen der Oudvade-

ren

Digitized by Google

ren hebben afgebeeld, daar van de eene colomme nog by ſijnen tijd in Syrien is te ſien geweeſt.

64 [1] *De Grieken de eer willen hebben,*] *Herodotus* ſchrijft in ſijn 5. *boek cap.* 135. dat de Phæniciers uyt Syrien, met haren Overſten *Cadmus*, in Griekenland overkomende, onder andere nieuw vonde wetenſchappen, de letterkonſt hebben mede gebragt, dewelke van haar veranderd en verbeterd, tot andre volken voortgekomen en verbreid ſouden zyn; *Phenices iſti, inquit, qui cum Cadmo advenerunt, dum hanc regionem incolunt, cum alias multas doctrinas in Graciam introduxere, tum vero litteras. Et prima quidem illa extiterunt, quibus omnes Phœnices utuntur, progreſſu vero temporis una cum ſono mutaverunt & modulum priſtinum.* So ſchrijft hy ook *lib.* 2. *cap.* 45. dat ſy de eerſte ſouden geweeſt zyn, dewelke van de linker na de regterhand toe hebben beginnen te leſen en ſchryven, daar de andre averregts van de regter na de ſlinkerhand toe hare letteren ſtelden; *Græci litteras ſcribunt, & calculis computant à ſiniſtro in dextram manum ferentes, Ægyptii à dextro in ſiniſtrum;* daar uyt dan ſoude volgen dat ſy wel de letterkunſt verbeterd hebben, dog niet eerſt gevonden. Het welke den Ægyptenaars en Syriers werd toegeſchreven, dewelke de ſaken met afbeeldſels van Hemels tekenen en gedierten der aarden begonnen af te beelden, en ſo voort tot vaſte boekſtaven gebragt hebben, volgens tuyg van *Diodor. Siculus Bibliothec. Hiſtor. lib.* 1. *& lib.* 6.

In hoedanigen ſin te verſtaan is, het gene *Q. Curtius lib.* 4. *Hiſtor. cap.* 15. ſchrijft dat die van Tyrus in Griekenland, de eerſte leermeeſters der letterkonſt ſouden geweeſt zyn; niet de eerſte vinders, maar de eerſte leerlingen en leermeeſters, *hæc gens litteras aut prima docuit aut didicit. Inde Lucanus lib.* 3. *de Bello Civili.*

Phœnices primo, famæ ſi credimus, arte
Manſuram rudibus vocem ſignare figuris.

Et Gualterus.

Solvitur in cineres, ab Agenore condita primo
Nobilis illa Tyrus, quæ ſi præclara merentur
Natum dicta fidem, famæ ſi credere, dignum eſt,
Vocum ſola notas, & rerum prima figuras
Aut didicit primo, aut docuit.

Plinius Hiſtor. lib. 7. *cap.* 56. verhaald, dat de letterkunſt eerſt beſtaan heeft in ſeſtien boekſtaven, als *A, B, C, D, E, G, I, L, M, N, O P, R, S, T, V*, daar mede men nog tegenwoordig alle woorden kan afbeelden: alſmen de C. gelijk als by de Latinen de klank van een K. geeft, en de V. voor een F. gebruykt, gelijk in onſe Duytſe taal by na in alle woorden de C. het geluid van een K. heeft, ſo dat de C. in geen of weinig woorden te pas komt, en de F. in veel en meeſt alle woorden na haren oorſprong met een V. ſoude moeten geſchreven werden, gelijk als *ſelv, vijv, wijv, Graav*, met een agterhouding en ſtopping van het medeluidende geluid, in ſodane woorden daar de *V.* het ſlot maakt, gelijk of men ſeide *ſelve, vijve, wijve, Grave*, daar in de (e) ſmoord, en binnens monds blijvet, ik ſegge *blijvt*, in plaats van *blijft*, van *blijven, ſgrivet, ſgrivt*, in plaats van *ſchryven* en *ſchryft*, van *griven*, en *ſgryven*, daar in de C. nogte het geblaas van H. dat geen letter is, plaats kan hebben, nog ook de F. want men ſeid geen *ſgryffen*, maar *ſgryven*, nog men ſeid *chryven*, maar *gryven*, en ſo voort in ontallike moederwoorden; ſo zyn dan ook geen ij, nogte w, nieuwe letteren, maar een verdubbelden *i.* en *v.* ende en zyn geen woorden daar in een (q.) voor een letter kan gerekend werden, dewelk veel duidelijker en kragtiger met eigen letteren K. en W. werd uytgeſproken, als in het woord *kwaat*, datmen niet anders en kan uytſpreken, in plaats van *quaat*, het welk men na de eigenſchap van de letteren niet wel en kan uytſpreken, en eigendlijk genomen, een geheel andren uytgalm ſoude maken; ſo zyn ook de (x.) en (y.) geen eygen grond-letteren, maar alleen verdubbelde, het welk alhoewel in 't eerſte hard ſchijnd, nogtans in den regten grond alſo ſoude moeten geſchreven werden; ſulks wy ook voornemens van doen waren: maar om de aanſtotelijke en ſchielijke verandering der verouderde indragt van een oneygentlijke letterkonſt, voor als nog agter gelaten,

Verba valent uſu, quæ nunc cecidere, cadentque
Quæ nunc ſunt in honore vocabula ſi volet uſus.
Seid den Poëet *Horat.*

Dus verre van de letteren en boekſtaven, die by alle volken met een en deſelve uytſlag gebruykt werden, maar by wie deſelve eerſt bedagt, en te werk geleid zyn, blijft nog onſeker, *Plinius lib.* 7. *Hiſtor. cap.* 56. ſchrijft het ſelve de Aſſyriers toe; andre, ſeid *Diodorus Siculus lib.* 4. *Hiſtor.* willen dat de Æthyopiers de eerſte lettervinders ſouden zyn, daar van de Ægyptenaars 't ſelve ſouden geleerd hebben, van dewelke het van d'een tot de ander ſoude overgegaan zyn. Den ſelven *Diodorus lib.* 1. en *Cicero de Natura Deorum* ſchryven het *Mercurium* toe, tot een teken dat het ſelve van God ſelf afkomt, dewelke aan Adam 't ſelve, benevens andre wetenſchappen, ſoude gegeven hebben; want wie en erkend daar in niet een byſondre geheimenis en wonderwerk Gods, dat, op dat door het lettermaken en bondſchryven, geen verwerringe onder den menſe en kome, maar 't ſelve onderſcheidentlijk zy en blijve, onder hondert duyſent Schryvers niet een en ſal zyn, of men ſal ſijn ſchryven en letter-ſtellen uyt alle deſelve kunnen onderſcheiden.

Wy hebben hier voren uyt *Joſeph. lib.* 1. aangeweſen, dat de kinderen van *Zeth* ſodanige afbeeldſels en beduidſels op twee columnen, de eene van aarde, de ander van ſteen hebben nagelaten, daar van by ſijnen tijd nog een in Syrien te ſien was, daar uyt dan niet buyten reden de eerſte letterkunſt de Syriers werd toegeſchreven. Welke kunſt van aantekenen volgens gevoelen van *Philo Judæus* op *Noach*, en ſijne kinderen is voortgegaan, van die op *Abraham*, en van hem op *Moſes*, dewelke *Euſebius de Temporibus & 10. de præparat. Evangel.* voor den eerſten ſchryver houd.

Dog ſtaat te letten dat het tot die tijd nog maar ruwe tekenen zyn geweeſt, dewelke eerſt lang daar na tot regte boekſtaven en ſchryfletteren geworden zyn, die volgens het gevoelen van den Oudvader *Hieronimus*, by *Eſdras* ſouden gevonden zyn; dewelke voor den ſchryver van de bouken Moyſes gehouden werd, want dat die boeken de

boeken

boeken Moyſes genomt werden, en is niet juyſt te verſtaan, dat *Moyſes* die ſelve ſoude beſchreven hebben, maar dat het die boeken zyn daar in van het leven Moyſes werd verhandelt; want hoe konde Moyſes ſijn ſterven, en eygen dood beſchryven, daar van *Exodi* 20. en *Deuterom.* 34. werd verhandelt.

Hieronimus betuygd daar van *in præfatione ad libros Regum* aldus, *Certum eſt Eſdram Scribam, legiſque Doctorem poſt captam Hieroſolimam, & reſtaurationem templi ſub Zerobabel alias litteras repperiſſe, quibus nunc utimur, quum ad illud uſque tempus, iidem Samaritanorum & Hebræorum Characteres fuerint. Dat is:* Het is ſeker dat *Eſdras*, den ſchryver en uytlegger der wetten, na de overwinninge van Jeruſalem, en herſtellinge van den Tempel, onder Zerobabel, andre letteren gevonden heeft, die wy nu gebruyken, dewijle tot die tijd toe, de Samaritanen en Hebræen een en deſelve boekſtaven hadden.

Dit ſchijnd by *Tacitus* mede ſo begrepen te zyn, in ſijn *Annal. lib.* 11. daar hy van de Kaiſar *Claudius* ſchrijft dat hy de letterkonſt met enige nieuwe letteren vermeerderde, met deſe woorden: *Novas litterarum formas addidit vulgavitque: comperto, Græcam quoque litteraturam non ſimul captam abſolutamque. Primi per figuras animalium Ægyptii ſenſus mentis effingebant, & antiquiſſima monimenta memoriæ humanæ impreſſa ſaxis cernuntur, & litterarum ſemet inventores perhibent. Inde Phœnicas, quia mari præpollebant, intuliſſe Græciæ, gloriamque adeptos, tanquam repererint, quæ acceperant. Dat is:* Hy heeft nieuwe maakſels van letteren uytgevonden en gemeen gemaakt, gelijk wy ook bevinden dat de Griekſe letterkunſt niet te gelijk begonnen en voltoyt is. De eerſte Ægyptenaars hebben met het afbeeldſel van allerhande gedierte, haar ſin en meninge weten te beduyden, men bevind, de aller oudſte gedenktekenen in de ſteenen uytgedrukt, en ſy houden haar voor de vinders der eerſte letteren, daar van de Phœniciers die eerſt over Zee beſtonden te varen, voorgeven, dat ſy de letteren in Griekenland ſouden gebragt hebben, als eerſt uytgevonden, die ſy nogtans van daar gebragt hebben.

Daar hy dan voort het gemeen gevoelen verhaald, *quippe fama eſt Cadmum claſſe Phœnicum vectum, rudibus ad huc Græcorum populis artis ejus authorem fuiſſe. Quidam Cecropen Athenienſem, vel Linum Thebanum, & temporibus Trojanis Palamedem Argivum memorant ſexdecim litterarum formas, mox alios, ac præcipuum Simonidem cæteras reperiſſe. At in Italia Etruſci ab Corinthio Damarato, Aborigines Arcade ab Evandro didicerunt. Et formæ litteris Latinis, quæ veterrimis Græcorum. Sed nobis quoque paucæ primum fuere, deinde additæ ſunt. Quo exemplo Claudius tres litteras adjecit, quæ uſui imperitante eo, poſt oblitteratæ. Dat is:* Men ſeid dat *Cadmus* met de ſchepen van de Phœniciers in Griekenland overgekomen, de Grieken doen nog een ruw volk haarluyden de letterkunſt ſouden geleerd hebben. Andre ſeggen dat by *Cecrops van Athenen*, of *Linus van Theben*, ofte *Palamedes* ten tijde der *Trojanen*, ſeſtienderhande letteren en niet lang daar na by *Simonides* de verdere letteren ſouden gevonden zyn. In Italien hebben de Etruſcen van *Corinthius Damaratus*, en de Aborigines van Arcades en Evander, die kunſt geleerd, en waren de maakſels van de Latijnſe letteren, gelijk met de oude Griekſe, en hebben wy ook in 't begin weinig letteren gehad, dewelke daar na zyn vermeerdert; ten voorbeeld *Claudius* drie letteren by het oude getal gedaan heeft, dewelke daar na wederom zyn veroudert.

Welke letteren dit geweeſt zyn, is onſeker; *Juſtus Lipſius* in ſijn aantekeningen op de ſelve plaatſe *Taciti*, meent dat het is geweeſt een omgekeerde F. die hy in plaats van een V. in ſommige woorden heeft laten gebruyken; dewelke, ſulks wy hier voor hebben aangeweſen, in vele woorden, in onſe Nederduytſe taal, in plaats van een V. misbruikt werd: De tweede letter was een dubbelde ſ. in onſe taal mede ſeer gebruykelijk: De derde letter menen ſommige dat een dubbelde letter AI. in plaats van Æ. geweeſt zy; ſo heeftmen van ouds *Aulai, vitai*, voor *aulæ, vitæ*, geſchreven, maar dat gebruyk was veel ouder, en lange voor *Claudius* tijd bekent. *Lipſius* houd het daar voor dat het een *Ph.* of *Pſ.* na het voorbeeld van de Griekſe φ en ψ, *phi* en *pſi* geweeſt is.

t *In ontallijke woorden over-een-komende*] Hier 65
van ſijn byſondere proeven, in de ſoo wijdberoemde Griekſe, Latijnſe en Franſe taal te vinden, en nog meer in 't Fries en Engels. Daar van maar alleen enige weinig ſtaaltjes kunnen dienen: Eerſt aangaande de Griekſe en Latynſe woorden, zyn de aanmerkelijke woorden vuyr, by den Grieken πῦρ; *Salt, Sout*, by den Grieken *Sals*, den Latynen *Sal*; *Saal* ofte Hof by den Duytſen, by den Scyten *Saul*, Saal, dy den Romeinen *Aula*; daar van komt het Latynſe woord *Salicus*, en *lex Salica*, by de Franken zynde Wetten, rakende de ſaken van het Hof; Seden by den Grieken *Ethos*, met het achterlaten van de S; *Byl*, in 't Engels *Bual*, of *Bail*, daar van het woord *Beul*, als de *Beil* van 't geregt, en het woord *Balju, Iſaac*, by den Frieſen *Aiſcha, Aſcha*, een Regter, daar van het woord *Aaſdom*, een gewyſde van een Regter, by den Scyten is Regter *Aiſchac*, daar van de Grieken hebben genomen het woord *Æacus*, den regter der menſen na dit leven; het woord *Hanze*, ofte *Anze*, datmen met de hand beveſtigd, by den Latynen *Anſa*, een handvat, daar van ſeidmen een *Hans*, dat is een groot en magtig Heer.

In welken ſin de voornaamſte Duytſe Steden, 66
dewelke tot bevrydinge van den Koophandel ter zee, metten anderen een Verbond van byſtand, jegens den overval der *Hunnen* en *Barbaren* hadden opgeregt, als *Hamburg, Lubec, Roſtoc, Wismar, Lunenburg*, ende andre, *Hanſeſteden* genomt, niet gelijk als de ſommige door onkunde gemeind hebben, *Hanſen*, ofte *Anſe*, dat is, *An zee* gelegen, maar van het oud Duytſe woord, *Anze*, of *Handze*, dat is, verbond, trouwe, dewelke met de hand werd beveſtigt; *fecerunt hanſam*, dat is, ſy hebben een Verbond gemaakt.

Soo zyn ook de woorden *meer*, by den Latynen 67
mare; *Vader*, by den Scyten *Vadar*, by den Grieken en Latynen *Pater*; *Moeder*, Scyt. *Moder*, by den Grieken en Latynen *Mater*, by den Gallen, *Pere, Mere*; *Sterre*, Scyt. *Ster*, Lat. *Stella*; *dekken, tekken, tegere*; *Scuta, Schutter*; *Tijdt*, by de Engelſe *Thei*, of *Theit*, by den Grieken *Theos*, *God*,

by

Digitized by Google

by den Scyten *Teit*, dewelke de tyd voor een God erkenden, want sy oordeelden dat God moſt weſen een beginſel van alles: So ſchrijft ook *Moyſes*, *In den beginne ſchiep God hemel en aarde.* *Veſte*, een muyr, een ſterkte, Lat. *Veſta*; *Bel*, *Bulla*, by den Scyten *Bul*, *Bal*; *Scyphus*, Græcis *Kuphos*, Scyt. *Kup* ofte *Kop*; *Gaza*, *Schat*, Scyt. *Scaz*, *Arta*, by den Grieken, *groot*, *dapper*, het welk by andre woorden gevougd, een vermeerdering beduid, by ons *harde*, gelijk als harde koude, groote koude; *Slange*, *anguis*, *alter*, *ander*, *Acinaces* by de oude Duytſen een *Axcine*, ofte *Haxine*, een houwer daarmen mede hakt en kerſt; *Vir*, by den ouden Duytſen *Vaer*, een man, by den Scyten *Ajor*, den Griekken *Aner*; *Sedes*, *Sedile*, *Setel*; *Ventus*, *Vent*, *Wint*; *Calix*, *Kelk*; *Kamelus*, *Kemel*; *Tafel*, *Tabula*; *Ovis*, *Oy*; *Sus*, *Seug*; *Penna*, *Penne*; *Thure*, Græc. by den Duytſen *Deure*; *Avena*, *Aver*, *Haver*; *Longus*, *Lang*; *Mancus*, *Mank*; *Curtus*, *Kort*; *Heros*, *Herus*, *Heer*; *Turris*, *Toorn*; *Murus*, *Muer*; *Jocus*, *Jok*; *Pellis* een *Pels*; *Chelis* een *Schel*; *Fax*, *Fakkel*, *Vas* een *Vat*; *Cupa*, *Kupe*; *Roſa*, *Roſe*; *Camera*, *Kamer*; *Scutum*, *Schut*; *Corona*, *Kroon*, *Rhetor*, *Redener*; *Porta*, *Poort*; *Huper*, *Uber*, *Over*; *Laterna*, *Lanteern*; *Saccus*, *Sac*; *Soccus*, *Sok*, *Solea* een *Sool*; *Falſus*, *Fals*; *Sane*, *Saan*; *Vallum*, *Wal*; *Anxius*, *angſtig*; *Pus*, *Puyſt*; *Novus*, *Nieuw*; *Pluma*, *Pluym*; *Remus*, *Riem*; *Lampas*, *Lamp*; *Capus*, *Capoen*; *Puteus*, *Put*; *Coquus*, *Kok*; *Rectus*, *Regt*; *Heres*, *Hoir*; ende duyſent ſodanige woorden meer, dewelke by de Griekken en de Latinen van de Duytſen ontleent zyn, voornamelijk uyt de enkle, die niet veelledig ſijn, zodanig'er veel, ende meer in de Duytſe taal zyn, als in enige andre, daar uyt genoeg blijkt dat het eygen moederwoorden zyn.

Wat de Engelſe taal, ende Frieſe taal aangaat, dat die uyt oud Saxens voortkomt, en voort uyt alle andre talen is by een geraapt, is al te kennelijk, als dat men daar toe eenige bewijſen bybrenge; wy ſullen maar alleen eenige getuygeniſſen geven, tot deſe ſaake behoorende.

Plato geeft daar in de Grieken een groote ſtreek, in ſijn byſpraak tuſſen *Socrates* en *Hermogenes*, dewelke hy *Cratylus* noemt, daar ſy onder anderen van de herkomſte der Griekſe woorden handelen. Daar *Hermogenes* aan *Socratem* vraagd, den oorſprong van de woorden πῦρ en ὕδωρ, 't welk *Vuyr* en *Water* beduid, daar van ſy aldus redenkavelen.

Socrat. *De πυρὸς notatione plane hæreo: & me quidem Eutiphonis muſa dereliquiſſe, aut hoc quidem perdifficile videtur. Animadverte autem, ecquam ego viam rationemque adhibeam in iis rebus, in quibus plane hæreo.*

Herm. *Ecquam illam?*

Socrat. *Ego tibi dicam. Tu vero mihi reſponde, poſſiſne tu mihi ediſſerere ecqua origo ſit illius vocabuli.*

Herm. *Non equidem.*

Socrat. *Conſidera vero quidnam de illo ſuſpicer. Ita enim in animum meum induco, Græcos alias quidem ipſos univerſim, tum vero eos maxime, qui Barbarorum ditioni ſubjectas ditiones incolunt, multa nomina a Barbaris ſumpſiſſe.*

Herm. *Eccur id vero?*

Socrat. *Si quis illorum vocabulorum rationem ad Græcæ linguæ regulam exigat, & non ad illam linguam, ex qua originem duxerunt vocabula, minime dubium eſt quin difficultate involutus hæreat.*

Herm. *Et merito quidem.*

Socrat. *Vide igitur an illud πῦρ ſit Barbarum. Hoc enim e Græca lingua ſumma cum difficultate deduci poſſe, oſtendunt Phryges, & alia infinita vocabula.*

Dat is: Over den oorſpronk van het woord πῦρ moet ik ſtille ſtaan, ſeid *Socrates*, of my heeft de geeſt van *Eutipho* verlaten, of dit is my een ſware ſaak; wat weg ſal ik inſlaan, ende wat reden ſal ik bybrengen tot die ſaaken daar in mijn verſtand ſtil ſtaat?

Hermog. Welk is dog die ſaake?

Socrat. Ik ſal u die ſeggen: gy hebt my te antwoorden; kunt gy my ſeggen welk den oorſprong is van dat woord?

Herm. Niet wel.

Socrat. Leg dan eens over wat ik daar van denke; want ik beſluyt ſo by myn ſelven, dat de Grieken in't gemeen, voornamentlijk die geene, dewelke woonen op die plaatſen, daar ſy haar het gebied der vremde volken onderwerpen, veele vremde woorden hebben aangenomen.

Herm. Hoe dat ſo?

Socrat. Indien jemant de reden van de woorden naar het regtſnoer van de Griekſe taal ſoekt, en niet na den grond van die taal, daar die woorden eerſt uyt voortkomen, is het geen twyffel, of hy moet in de verdwalinge van die ſwarigheid ſtil ſtaan.

Herm. En dat wel te regt.

Socrat. Sie dan of dat woord πῦρ is een uytheems, of een eygen woord; want dat het ſelve naulijks met grote moeyte uyt den grond van de Griekſe taal kan gehaalt werden, betuygen de *Phrygen*: So is't ook met meer andre woorden. Daar uyt dan genoeg erkent werd, dat de Griekſe taal vele woorden van andre ontleent heeft, die haar niet eygen en zyn, die ſy dan *Barbaren*, en gelijk als onredelijke noemen. Sulx ſy alle uytheemſe in hun taal, die met de hare niet over een en komt, gewoon zyn te benamen.

Door de *Barbaren* verſtaat de *Scythen*, want het woord πῦρ met het Scytiſch en Duyts *vuyr* naaſt over een komt: Uyt het welk dan ook een open bekentenis is van zo een vermaart Grieks Schryver, dat vele en ontallijke Griekſe woorden uyt het Schytiſch ontleent zyn.

Hier toe dient het gene *Adrianus Junius lib.* 5. 68 *animadverſion. Cap.* 6. in vele Griekſe woorden, dewelke uyt het oud Duyts gemaakt zyn, bybrengt, en verhaald; Daar hy ten roem van de Duytſe oudheid, alhoewel met een verkeerd opſchrift, gelijk of de Duytſe woorden, uyt den Griekſen oorſpronkelijk waren, deſelve aldus optelt: *Tonge*, *Græcorum Phtonge*, *gloſſan liſpan*, *liſpan Phtongen*, liſpe tonge, *Klôſter*, Græc. *Klos*: *Clothein*, kloſſen, klouwen: *Graphein*, graven: *Amelgein*, melken: *Storenuein*, ſtroyen: *Lapein*, *Lapazein*, *Laptein*, laperen, lepperen, ſlorpende ſuypen: *Charazein*. kraſſen, krabben: *Griphoun*, grypen: *Calaphates*, kalaſaten: *Stibein*, ſtyven: *Stibaron*, ſtyf: *Stuphein*, het linde met ſtyffel ſtyven: *Scherie*, ſche-

ſcheren: *Karabos*, krabbe: *Strophos*, ſtrop: *Olkas*, hulk: *Purgon*, burg: *Nephele*, nevel: *Platus*, plat: *Kolpos*, kolp, kolk: *Treblos*, ſtribbeling, die ergens tegen ſtribbelt: *Phelon*, fielt: *Krumos*, krebbaton, krebbe: *Kooy*, koy: *Kakke*, kakken: *Phriſein*, vreſen: *Koptein*, koppen, aftappen: *Ruſſein*, riſſen, aanriſſen: *Sirein*, ſtirein, ſtrikken: *Brimazein*, brunſtig, ſchurfd: *Buzen*, buiſen, ſig ſat en vol drinken: *Phenakiſein*, vermiſſen: *Bremein*, bremmen, brummen, geluid geven: *Banzein*, baffen: *Klozein*, klokken uyt een nauwhalſe kruyk: *Strophan*, ſtrepen: *Gargarizein*, gorgelen: *Knipon*, kniper, een gierigaard: *Lampas*, lampe: *Tumbe*, tombe: *Stele*, ſtyle: *Thines*, dinen, diningen van de zee: *Agkura*, anker: *Malakos*, mals, lekker, *Lampros*, lamper: *Kratajos*, krolle: *Leroi*, luyren: *Threnein*, van thranen, *Nuchta*, van nogte, nogtans: *Skapioſcherein*, Schapeſcheren.

Tot dewelke ik ook deſe volgende Griekſe en Latijnſe woorden tot een proeve vergadert hebbe, dat deſelve uyt het Duytſch, en Scytiſch oorſpronkelijk zyn.

A.

AF, van, Græc. *Apo*, Lat. a, ab.
Acht, Gr. *Hoćto*, Lat. *Ośto*.
Agten, eeren, van *Agein*, gr.
Adel, *Atlos*, *Aëtlos*, Gr.
Ader, *Artearia*, Gr. & Lat.
Aar, Korenaar, *Athær*.
Alabaſter, *Alabaſton*, Gr.
Alles, *Olos*, Gr.
Amen, *Amæn*, Gr.
Anxſt, *Ango*, Gr. Lat.
Apoſtel, *Apoſtolos*, Gr.
Arg, *Orgæs*, Gr.
Arm, een Arm, *Armos*,
Armring, Gr. Lat. *Armilla*.
Arm ellendig, *Amoros*, ongelukkig.
Aars, den Aars, *Argos*, Gr.
Artz, een ervaren Geneesmeeſter, *Aretæs*, de ingeſchapen eigenſchap van een ſaak, *Ariſtos* de voornaamſte.
Aſch, aan den haart, *Eſchara*, een haartſtede.
Axe, ofte *Hakse*, een Byl, een Hakmes, Gr. *Axinæ*.

B.

BAden, waſſen, *Babtein*, Gr.
Balſem, *Balſamon*, Gr.
Bammen, Bommen, Gr. *Bombein*, hinc latin. *Bombus*, *Bombarda*.
Bank, *Abax*, Gr. & Latin.
Bouwen, *Buein*, Gr.
Bedde, legbed, *Lechos*, Gr. Lat. *Lectus*, a verbo noſtro leggen.
Bibel, *Biblia*, Gr. Lat.
Bier, Gr. *Bruton*, *Bruein*, Brouwen, kooken, Lat. Biera, Bier.
Blixem, *Plæxis*, fulgur nubibus emiſſum.
Bode, Dienſtbode, *Boæthein*, dienſtbaar zijn, *Boætheia*, dienſthulp.
Breken, Gr. *Brathein*.
Brein, *Herſſenbrein*, Græc. *Brehein*, bevogtigen, beproeyen, gelijk als de Herſſenene alde andre delen beſproyen, *Brechma*, de Herſen ofte Breinpan.
Brood, Gr. *Brothus*, ſpijſe.
Buſſe, *Puxis*, Gr.
Butter, Boter, Lat. *Butyrum*, Gr. *Bôutiren*.

C. *ſie voort* K.

CEder, *Cedros*, Gr.
Chôr, Gr. *Choros*, Lat. Chorus.
Chriſt, *Chriſtianos*, Gr. Lat.

D.

DAmmen, Doemen, Gr. *Damnein*, Lat. *Damnare*.
Deken, Hooftman, *Dekatos*.
Dekken, Tekken, Bedekken, *Tegein*, Tegos, Dek, *Verdek*, Lat. *Tegere*, *Tectum*, a noſtro, *dekken*, *dek*.
Diamant, *Adamas*, Gr. Lat.
Dienen, dienſtbaar zijn, *Teinein*.
Dobbel, Gr. *Diplôos*, Lat. duplex.
Drayen, Dreyen, *Trechein*,
Dunken, *Dokein*.

E.

EDel, Adel, Gr. *Athlon*.
Egge, Hakhouw, Gr. *Akæ*, Lat. *Axis*.
Elende, Eleeinos, *Eleos*.
Elephant, *Elephas*, Gr. Lat.
Eng, *Angi*, Gr.
Engel, *Angelos*, Græc. Lat. Angelus.
Erweet, *Orobos*, Gr.
Eerd, Aard, *Era*, Gr.
Eſel, *Aſellos*, Gr. Lat. *Aſinus*.
Eten, *Edein*, Gr. Lat. *Edere*.
Etlijke, *Oligoy*, Gr.
Ewig, *Ajoon*, Gr.

F.

FAal, Vaal, *Phelos*, Gr.
Fakkel, *Phaos*, Gr.
Faan, Vaan, daar van *Phanai*, *Phanein*, uytſteeken.
Varen, *Airen*, Gr.
Faſten, Vaſten, *Apaſtein*.
Fiel, Faul, *Phaulos*, Gr.
Feilen, Dwalen, *Phuleyn*, Gr. Lat. *Fallere*.
Fenſter daar van *Phaineſtai*, open doen.
Feeſt, *Phaan*, Gr.
Flegten, vlegten, *Phlegein*, Gr.
Flegel, Vlegel, daar van *Phlego*, ik ſweepe.
Fliegen, Vliegen, *Plægein*, Gr.
Form, Vorm, *Morphæ*, Gr. Lat. *Forma*.
Forſſen, Navorſſen, *Phrontizein*.
Freuwen, verfreuwen, vervreugden, *Euphraineſtai*, Gr.
Frieſen, Vrieſen, *Phrikæ*, Forſt, Koude.
Froden, wijs en vroed zyn, *Phrontein*. Gr.
Froom, Vroom, *Phronimos*, Gr.
Fulen, Voelen, *Polein*, Gr.
Fulle, Pulle, een jong Kieken, *Polos*, Lat. *Pullus*, Gall, *Poule*.
Funke, Vonke, *Phengos*, Gr.
Furen, Voeren, *Phorein*, Gr. Lat.
Furſt, een Vorſt, *Proſtæ*, Gr.

G.

GAnz, een Gans, *Chenos*, Gr. Lat. *Anſer*.
Gaarde, Thuyn, *Choros*, Gr.
Gaukelen, jokken, koſen, *Dikos*, een Fabel, een Koos.
Gek, Kay, *Eikajos*, Gr.
Geeren, Begeeren, *Charjein*, Gr. graag hebben.
Glat, gepolyſt, *Glaptos*, Gr.
Gelijk, Vergelijken, *Ikelos*, Gr. *Ikelony*.
Gras, Graſtis, Gierigh, *Oregein*, Gr. Lat. *Græmen*, begeren.
Grauw, Grijs, *Graus*, Gr.
Grypen, *Kruptein*, Gr.
Griffel, *Graphis*, Gr.

H.

HAben, Hebben, *Haptein*, Gr. Lat. Habere.
Hagen, behagen, *Hagein*, G.
Halm, *Kalamos*, Gr. Lat.
Henneb, Kennep, *Kannabis*, Gr. Lat.
Haubt, Hooft, *Hukaton*, de Opperſte.
Houwen, Kappen, *Koptein*, Gr.
Heel, *Holos*, Gr.
Hekelen, *Elkein*, uyttrekken, Gr.
Heil, *Helios*, Gr.
Helve, Handvat, *Labæ*, Gr.
Herr, een Heer, *Herôas*, Gr. Lat.
Heim, *Emou*, van een volk van een huys.
Hinde, *Enelos*, Gr.
Holen, Halen, *Helein*, Gr.
Hooren, *Horan*, Gr.
Hibs, Hubs, *Iphios*, Gr.
Hur, Schore, Belg. Hoere, *Horaja*.

I.

IAgen, Gr. *Agein*, Agere, Latin.
Ich, ik, *Egô*.
Iemand, *Amos*.
Immer, van dagh tot dagh, *Heamera*.
Impſſen, Griffelen, Enten, *Emphuein*.
Irren, Sax. Erren, *Errdin*, Gr.

K.

KAcchel, *Kachos*.
Kameel, *Kamelos*, Gr. Lat.
Kampen, vegten, *Kampein*, Gr.
Kauwen, *Katein*, Gr.
Kaas, *Caſeus*.
Katz, Schyt. Katte, *Kattæs*, Gr.
Kauwen, Kouwen, *Kaptein*, Gr.
Kelk, Kulix, Gr. Lat. *Calix*.
Keren, Vegen, *Korein*.
Kint, *Kent*, metaph ex Gr. *Teknon*, ſeu Potius Syncopatum ex *Geneton*.
Klagen, Klagein, *Klazein*, Gr.
Klippen, Schopuli, *Kalyptein*, uyt verborgen opkomen.
Klap, een Klap, een Klop, *Colaphos*, Gr. Lat.
Knappen, afknappen, *Knaptein*.
Koken, *Kukaan*, onder malkanderen mengen, Koken, Latin. *Coquere*, Keuken, Lat. *Culina*.
Kolbe, Kolve, Kolven, *Kalptein*, id eſt ferire, Lat. *Clava*.
Keur, Gr. *Kær*, *Sors*.
Koyte, Kajuyte, Gr. *Kitæ*. Lat. Cubile.
Krantz, Kroon, *Koronæ*, Lat. *Corona*.
Kool, Moes, *Kolon*.
Kratzen, *Charazein*.
Kreitz, Latin, Circulus, Gr. *Kirkos*.

L.

LAllen, Lollen, Gr. *Lalein*, Lat. *Ululare*.
Lam, Gr. *Amalos*.
Lamp, *Lamp*, Gr. Lat.
Linnen, *Linon*, Gr. Lat.
Lyer, *Lyra*, Gr. Lat.
Leeuw, *Leôôn*.
Leggen, liggen, Gr. *Legein*, quieſcere, hinc Latine, Lectus, een legbedde.
Luttich, weinig, Gr. *Alitos*.

Mager

Digitized by Google

M.

MAger, *Macros*, Lat. Macer.
Mantel, *Mandua.*
Mat, Moede, *Matos*, *Mathos*, Gr. Labor.
Meester, *Magos*, Gr. Latin.
Mijl, een mijl, *Milion*, Gr. Lat. Miliare.
Mengen, Migein, *Migmein*, Gr.
Metal, *Metallon*, Gr.
Maan, *Mœna*, Gr.
Morgen Lands, *Morgion*, Gr.
Myrrhe, *Marra*, Lat. *Myrrha.*

N.

NAcht, Gr. *Nux*, Lat. *Nox.*
Nevel, *Nephelæ*, Gr. Lat. *Nubila.*

O.

OOg, Gr. *Augæs*, helder, klaar, Latin. *Oculus.*

P.

PAleys, *Phalantion*, Gr. Lat. *Palatium.*
Pantzer, *Panseiron*, Gr.
Plagen, *Plegein*, Gr.
Priester, *Presbyteros*, Gr. Lat. Præsbiter.

R.

RAsten, Rusten, *Rastein*, Gr.
Ransch, Geruys, Strepitus, *Roizos*, Gr.
Reinigen, *Rhaintin*, Gr.
Ritsen, Opritsen, *Eretizein*, Gr.
Redden, *Erætuein*, Gr.
Ruyter, *Rutear*, Gr.
Rym, *Rhutmos*, Gr.
Rys, *Oruza*, Gr. Lat.
Roeren, *Oreïn*, *Ororein*, Gr.

S.

SAbbat, *Sabbaton*, Gr. Lat.
Sadel, *Satto.*
Sauffen, suypen, Lat. *Subare*, Græce *Sobein*, Luxuriari.
Sennip, Gr. Lat. *Sinapi*, Sihel, *Cæpa.*
Soom, boort van een kleed, *Zoma*, Gr. Lat.
Schap, Schapray, *Kapsa*, Gr. Lat.
Schelden, *Skyllein.*
Schip, *Schaphos*, Gr.
Schryven, Graphein, Gr. Lat. *Scribere.*
School, *Scholea.*
Scepter, *Skæptron*, Latin. Sceptrum.
Stark, *Stereos*, *Sterros*, Gr.
Steen, *Stion*, *Steia.*
Sterre, *Astær*, Gr. Latin. *Astrum.*

T.

TElge, *Telga*, *Telgein*, uitwassen, uitschieten.

V.

VErnuft, *Nephein*, Gr.

Om nader te verthonen dat de Griekse of Latijnse spraken meest uyt het Duyts, Hebreeus, Scytes, en Chaldees, daar die door hun selven geen gemeenschap mede hebben, voortkomen, of sy hebben het van het Duyts ontleent, hebben wy mede dese volgende lijst van enige der voornaamste Duytse woorden, dewelke haren duydelijken oorsprong uyt het Hebreeus hebben, daar de Grieken en Latinen, of mede over een komen, of tot een teken van hun oneygentlijke afdwalinge, gants geen gemeenschap mede en hebben, tot een proeve by een gestelt.

A.

ABond, Germ. Abend, Saxon *Avent*, Hebr. *Apha*, caligavit, dat is, het is, ofte hy heeft het verduystert.
Affgod, Germ. Abgott ab Hebr. *Metapha*, quod nihil sive de nihilo significat. Græc. & Lat. *Idolum.*
Ach! och! Hebr. *Ach*, & *Achach.* Gr. Lat. Idem sonat.
Axel, Germ. Belg. Oxel. Hebr. *Azil*, Lat. *Axilla.*
Agt, Acht, ab Hebr. *Achad*, quod significat, by een voegen, Græc. & Lat. *Octo.*
Akker, Akkerman, Hebr. *Ikar*, Agricola Arator, & *Agar*, congregare, t'samen-gaderen, Græc. ἀγρὸς, Lat. *Ager.*
Adel, Edel, Edelman, ab *Adar*, voornaam, uytstekent, Græc. ἀιθλος, Kampvegt, Lat. *Nobilis.*
Almanach, ex articulo Arabico, & Hæbr. *Al*, & *Manah*, mineravit, computavit, Hy heeft getelt ende gerekent, Græc. & Latin. *Kalendarium.*
Alt, Schyt. Olt, Belg. Oudt, ab Hebr. *Alah.* Quod est ascendere in altum, om hoog stygen.
Altaar, Altar, ab Hebr. *Arar*, Imprecari, execrari, prop. amicato numine diris precibus contra hostes devovere, met sijn God versoent, sijne vyanden vloeken, Græc. & Latine Ara, Altare.
Ant ofte *Entvogel*, ab Hebraico *Anach*, nato, ik swemme.
Appel Hebr. *Abal*, dat een appel ende vrught des booms beduyd, Latin pomum.
Arbeid ab Hebr. *Arar*, dienstbaar ende *Bait*, een huys, quasi huys-dienstbaarheid.
Arm, ab Heb. *Arom*, sive *Erom*, naakt en bloot.
Adem, ab Heb. *Atam*, uytwasemen.
Axe Scyth. Exce, een Byl, ab Heb. *Kazach*, hakken.
Asmy, Aasga, Vet. Belg. een Schout, een Regter, Hebr. *Aischac*, een Wetgever, daar van de naam *Isaac.*
Asch, gebrande asch, *Esch*, Augsten, Oosten, Orten, Hebr. *Atsar*, reposuit, in pænum condidit, *Otsar*, Thesaurus.

B.

BEek, Heb. *Piccach.*
Bakke, Kinnebakke, Hebr. *Baka.*
Balsem, Heb. *Bulschamen*, een vette vrugt, *Sam.* welruykent *Kruyt.*
Een Boom, Hebr. *Bom*, id est excelsus fuit, Eminuit.
Biegt ab Hebr. *Pachad*, vrees ende beschreurtheit.
Bidden, Hebr. *Bazas*, & *Betah*, id est fiduciam habere, sperare.
Belte Germ. een slegte dogter, Heb. *Betulach.*
Een Berg Heb. *Barach.*
Baren geboorte, Heb. *Bara*, & *Barah*, pro-creavit, crevit, geschapen voortgebragt.
Bescharen, yemand yets doen hebben, ab Hebr. *Aschar*, felix & fortunatus.
Een Beest, Hebr. *Barar*, *Badsah*, prædatus est, *undebar*, præda een roof.
Bedde, Hebr. *Bait*, Bet.
Betler, Bedeler, Hebr. *Batal.*
Billik, Hebr. *Pilel.*
Blixem, Hebr. *Pilez*, met een harden slag ter neder gevelt.
Bodem, Hebr. *Bana.*
Boos, kwaat, Hebr. *Baza*, *Bozea.*
Boter, Butter *Butyrum.*
Bode Schyt. *Bade*, Heb. *Ebed*, een dienstbode, en *Abad*, dienstbaar gheweest.
Braden, branden, Hebr. *Baar*, gebrand.
Ehe, Ega, Schyt. *Brudegom*, *Bruet*, Belg. Egte, Geegte, Hebr.
Agam, *Egam*, in liefde ontsteken.
Brot, Brood, Hebr. *Barut*, Esca, Cibus, Spijse.
Broeder, Scyth. Broder Hebr. *Berit*, Verbond, overkomst.
Baren, tieren, geraas maken, Morren, Hebr. *param*, van een gerukt.
German *Bude*, Schyth. Bode, Belg. Bedde, Hebr. *Bet*, Huysvesting.
Burg, Scy. Borg, Hebr. *Birah.*
Busch, Bosch, Hebr. *Bosch.*
Botzen, Hebr. *Baza.*

C.

CAlmuser, een Philosooph, Hebr. *Masar*, *Mesarah*, die in geduyrige suffery besig is.
Kameel, Hebr. *Gamal*, gedienstelijk, draagbet.
Kapel, Hebr. *Caphal*, afgeset, verdubbelt, also genomen, om dat een Kapel onder een Kerk behoort.
Christen, Scyth. Messyer, Hebr. *Maschah*, *Masschiah*, Gesalft.
Koppel, Hebr. *Kebel*, t'samenbinding een Boeye.

D.

DAmmen, Germ Scyt. Doemen, Verdoemen, Belg. Doemen, Veroordelen, Heb. *Damah* beteren, temmen.
Dampff, Germ. Scyt. Damp. Heb. *Dabah*, gerookt, *Atham*, Wasem, Adem.
Daub, Germ. Scyt. Doff. Belg vernuft, Heb. *Daah.*
Dek, Hebr. *Tach*, dok, dek, deken.
Derven, bederven, Hebr. *Dabar*, vernielen, te niet maken.
Belg. gedyen, Scyt. Dyen, Heb. *Day*, genoeging, & *Dagah*, wel gedyd, aangewassen.
Dik, Heb *Dak.*
Dieff, Scyt. Deeff, Heb. *Dabah*, *Dabah.*
Docht, Germ. Scyt. dacht, Belg. Dag-ligter, Hebr. *Daach.*
Dorffen, Germ. Scyt. Doren, Belg. derven, roeren, Hebr. *Deror.*
Dor, uytgeteert, Hebr. *Dor.*
Drayen Scyt. Dreyen, Heb. *Darach.*
Dringen Scyt. drengen, indringen, Heb. *Darach*, met trappen ingegaen.
Drukken, Hebr. *Dagar*, *Dakar.*
Dum, Dom, Hebr. *Dom.*
Durch, Germ Scyt. dorch. Belg door, Hebr. *Dereh.*
Duvel, Germ. Ubel, Scyt. Obel, het quade, den bosen, Hebr. *Ophel*, duysternis.

E.

EDel, Hebr. *Hethel*, leeg-ganger.

Digitized by Google

Egge, Eggen, Eeren, Hebr. *Ararbait*, geſtraften arbeid.
Ehe, Huywelijk, Hebr. *Hajah*, *Hajai*, ofte *Havah*, daar van *Heva*, ofte *Eva*, de eerſte geweſene.
Eeren, Hebr. *jare*, ontſien, gevreeſt.
Eed, Hebr. *Jada*.
Eiffer Germ. Scyt. Yver, Hebr. *Eber*, Toorn, Gramſchap.
Eylen Germ., Sax. Ylen, Hebr. *Ajial*, een woedend dier.
Eitel Germ., Sax. Ydel, Heb. *Hetel*.
Eng. Hebr. *Ok*.
Erve, erffenis, Heb. *Arubah*.
Erd, Belg. Aard, Aarde, Hebr. *Erez*.
Erg, kwaat, Hebr. *Garah*.
Eſel, Hebr. *Azal*.
Eſſen, Germ Scyt. Eten, Heb. *Eden*, vermaak, luſt.

F.

FAbel, Hebr. *Hebel*, ydel, Fahen Germ., Scyt. Fangen, Belg. Vangen, aanpakken, Hebr *Pachach*, vangen, grijpen.
Pach, een ſtrik, ſtrop.
Falk, Valk, Hebr *Balak*, van een gerukt, verſcheurt.
Fallen, Vallen, Heb. *Naphal*, *Aphal*, nederval, affval.
Fat. Scyt. Vat, Hebr. *Bath*,
Feder, Scyt. Fedder, Belg. Veder, Hebr. *Aphet*.
Fehd, Scyth. Feide, Belg. een Veet, hatige twiſt, Hebr. *Phid*.
Fehlen, Schyt. Feylen, Belg. Falen, Hebr. *Aphal*, verduyſtert.
Fel Scyt. Vel Belg. Pels, Hebr. *Palah*, *Pele*.
Flieten, vlieten, vliet, Heb. *Nabal*, waterloop, Naval.
Friem Germ. Belg. Priem, Latin. Framea.

G.

GAlg, Hebr. *Chalah*,
Garen, Hebr *Arag*, geweven, ingeſlagen.
Gader, te gader, Heb. *Gadar*.
Gek, Scyt. Jek, ab Hebr. *Chakak*, *Chok*.
Gemeni, Manah, een hoop, een gedeelte.
Genug, Belg genoeg, Heb. *Anag*. Gierig, begerig, Garag.
Gipffel, Scyt. Gebel, Belg. Gaffel, Hebr. *Gabal*, aan tween verdeelt.
Een Geyt, Hebr. *Gedi*.
Glas, Hebr. *Galaſch*, doorſchijnende, helder.
Geluk, Hebr. *Chalak*.
Goor, guyr, Hebr. *Gur*, een kint, of jong grimmend dier.
Gripen, Hebr. *Garaph*.
Gorgel, Hebr. *Garegerah*.
Giurk, vulgo, Komkommergewas, Heb *Jerek*.
Gordel, Heb. *Chagorah*.

H.

HAben, Scyth. hebben, Hebr. *Jahab*.
Hage, Boſch, Hebr. *Hagan*, een Thuyn, Boomgaart.
Halm, *Halam*, opgeſogt, geſprokkelt.
Hand, *Hadan*.
Harren, ophouden, ſtutten, *Achar*.
Hartz, uyt een boom, *Zari*.
Haubt, hooft, *Kapha*, een hooft, een kop.
Haus, Huys, *Kaſe*, *Kaſa*.
Hoy, *Ahu*,
Houwen, Kappen, *Nakap*.
Hek een Horde, *Hedek*.
Heir, *Azar*.
Heel ende al, *Kalal*.
Heilig, Sax. Hillich, Heb. *Hillel*.
Heil, *Halal*, Helel.
Hel, *Jahal*, weinen.
Herbſt, *Charab*.
Hertzen, Sax. Hiſſen, ophitſen, Heb *Sith*, opgeſet, opgehitſt.
Heulen, lallen, *Jalal*.
Heil, *Chail*, goed, geluk.
Heym, *Immi*, van een huysgeſin.
Himmel, Scyt. Hemel, *Maimel*, Hebr.
Hogen, Verhogen, *Hagag*.
Hol, *Halal*, een hol pijp geblaas.
Hooſen, *Kaſah*, Belg. Kaſak.

I.

IA, *Jah*.
Jagen, *Jagag*, vermoeyt, mat en moede, *Jageag*, vermoeiden arbeid.
Jammer, *Hamar*.
Jahr, *Jareach*, een loop van twaalf maanden.
Iſop, *Ezoph*, Eſopus.
Jung, Chald, *Jannik*.

K.

KAmeel, *Gamal*.
Kapel, *Kaphal*.
Kauwt, *Kelach*, Killich.
Kar, Karre, *Karag*
Kaas, Keeſe, *Kaſchah*.
Kolff, *Kelaphah*, *Kalaph*.
Kop af, *Katſaph*, getopt, gekort.
Kelk, *Keli*.
Kennen, *Kanach*, *Kinnah*.
Keren, Vegen, *Karah*.
Kerzer, Ketter, *Katſar*.
Keuſch, Sch. Kuyſch, *Kadaſch*, Lat. Caſtus.
Kint, *Kanah*
Klap, een klap, *Kalaph*.
Knap, aff knappen, *Ganabh*, keſtolen, geknapt.
Kolbe, Scyt. Kolve, *Kelaph*.
Kunnen, kennen, ik kan, *kon*, *kan*, veerdig zyn.
Keur, *Kohr*, *Nikar*, *Nekar*.
Koppel, copula, *Kebel*.
Korb. Korf, *Karebhan*.
Koren, graan, *Goren*.
Kool, *Ochel*.
Kray, *Kara*.
Kramer, Marſman, *Machar*.
Kunſt, *Kanats*.
Khuſſen, een Kuſſen, *Kaſah*, *Kiſſe*, Solum, ſedes.

L.

LAcchen, *Lagag*.
Lallen, gelal, *galal*.
Lam, *Amal*.
Leven, *Lebhabh*.
Lebh, *Lever*.
Lighaam, *Lechem*, panis & omnis Cibus.
Leſen, *Lagag*
Lob, loſ, *Labhabh*.

M.

MAger, *Moch*.
Markt, *Machar*, verkoft, *Mechir*, permutatio.
Mat, moede, mot, *Kamat*.
Maul, Scyt. Mol. *Mullah*.
Meer, Mare, *Mar*, *Marar*.
Menig, *Manah*
Metig, Matig, *Magat*.
Metal, *Metil*.
Maant, *Mana*.
Moeder, *Mater*.
Morgen, *Machar*.
Moord, *Marad*.
Moeder, Mem, *Em*.
Myrrhe, Mor, a *Marat*, amarum.

N.

NAbuyr, *Chaber*, ſocius.
Nacht, *Nuah*, qui es nox.
Narr, een narre, *Nagar*.
Neuſe ſnavel, *Naſchabh*.
Neen, Non.
Neer, gier, een drayende vloed, *Nahar*.
Nonne, *Nun*.
Noot, *Nadach*.

O.

OSch, *Gos*, calcavit pro more boum.
Oven, *Aphah*.
Onnoſel. Noſch, *Enoſch*.

P.

PEul, piſa, *Phol*.
Pallaſt, Paleys, een Saal, *Zabal*.
Palmboom, *Phalam*.
Paradijs, Luſthof, *Phardes*.
Pelgrim, *Pilleg*.
Poppe daar de Kinderen mede ſpelen, *Pupa* Lat. Auſon in Edull. *Barbara*, *ſed quæ vincis alumna pupas*, Pupa eſt puella parvula &, tenella Mart. Epigrammat. lib. *Pupam ſe dicit Gallia*, *quum ſit annus*.

Q.

QWaal, dolor cruciatus, *Chala*.
Qwaat, gram, Katyf, *Katat*.

R.

RApe, Knolle, *Rapha*.
Raven, *Ragabh*.
Rauffen, Roupen, *Rababh*.
Raad, Senatus, *Radah*.
Raſen, furere, *Ratſa*, *Ratſats*, *Ragats*, *Raſchag*.
Rat, Rota, *Ratah*, Rotavit.
Raub, Scyt. Roof, Roven, *Arabh*.
Rauh, Rook, *Roach*.
Rauſchen, Ruſchen, *Ragaſch*.
Regt, Geregt, *Garach*, *Gerech*, Ardo.
Rekken, uytrekken, *Rakag*,
Regel, *Hergel*, Uſus *Ragal*, explorare, imitari.
Rijke wrek, *Roag*.
Reyſen, Rotſen *Rots*.
Rete, *Ragats*.
Reitzen, opritſen, *Ritſſed*,
Riech, Reuk, *Riach*.
Ring, Gering, *Garag*.
Ruhm, Roem, *Rom*.
Rumoer, gerugt, mare, *Amer*, *Omer*.

S.

SAbbat, *Schabbat*,
Sacht, *Schakat*, quievit.
Sak, Saka, in omnibus fere linguis.
Saal, Hoge Saal, *Salah*, exaltavit.
Saly, Salvia, *Schaluah*, ſalvans vitam.
Saligheid, *Schaleia*.
Saat, Semen, *Zarag*, ſerere.
Sat, Satur, *Sagad*.
Sauber, ſuyver, *Schaphar*, pulchrum.
Sauffen, Suypen, *Sabba*, *Sobbe*, inebriatus, ebrius.
Sauwr, Suyr, *Sagar*.
Schade, *Schadad*, vaſtatum, *Sched*. Spiritus malus.
Schaken, *Chaker*.
Schalk, *Sachal*, *Keſi*, Belg. Keviskint.
Scham, Schaamte, *Aſcham*, in culpa *Aſchemah* delictum.
Schawen, Scy. Schouwen, aanſchouwen, aanſien, *Schagah*.
Schecker, Schurre, *Schakar*.
Schelm, Sachal, *Schagal*.
Schenkel, Schonke, *Schok*.
Schenken, inſchenken, *Schakah*.
Scheppen, creare, *Schakaph*.
Scherve, Potſcherve, *Schabbar*.
Scheren, *Garar*.
Schieten, *Chatſats*, ejaculatus eſt, *Kiſcher* arcus.
Schip, *Ehaſchaph*.
Schilt, *Schelet*.
Scherm, *Schamar*.
Slepen, *Sillep*.
Smeden, *Tſamad*, Conglutinare.
Snuyven, *Naſchabh*.
Scheppen, Putten, *Schaabh*.
Schoot, Gremium, *Chotſen*.
Schryn, Ras, *Sachar*, *Secher*.
Scrinium, clauſura.
Schole, *Schalah*,
Schultz, Schout, *Schalat*, *Schilton*.
Sajen, *Zarag*.
Segen, Benedictio, *Saga*.
Sin, intellectus, *Zin*, percepit.
Septer, ſtaff, *Schebbet*. Lat. Sceptrum.

Tafel,

Digitized by Google

T.

TAfel, *Sabhal*, Tabula, Belg. Schabel.
Tag, dag, *Daag*, Tyd, Latin. Tempus, Gall. Temps.
Thot, Dood, *doth.*
Thurn, Thoorn, *Syric. Tur*, Hebr. *Tsur.*
Toll. Dul. *Hol*, insanire, Belg. Hollen.
Teuffel, sie Duyvel.

V.

VErnuft, *Noph.*
Vlegel, *Pheleg*, Baculus.
Vader, Pater.

W.

WAan, Vannum.

Den Kaisarlijken Gesant *Auger. Guslein Busbeek*, in de brieven van sijn Gesantschap, geeft daar ook een bysondre preuve van, dat de oude *Scythen* taal met de onse wel over een komt: *Non possum, inquit, hoc loco praterire, quæ de gente accepi, quæ etiamnum incolit Tauricam Chersonesum, quam sæpe audiveram sermone, moribus, ore denique ipso, & corporis habitu originem Germanicam referre; itaque me in cupiditas tenuit videndi ab ea gente aliquem, & si fieri posset, erudiendi aliquid, quod ea lingua scriptum esset. Sed hoc consequi non potui. Casus tamen utcunque desiderio meo satisfecit. Cum essent duo huc (Constantinopolin) illinc delegati, qui nescio quas querelas ejus gentis ad Principem deferrent, & mei interpretes in eos incidissent, memores quid eis mandassem, ad prandium illos ad me adducunt, &c. Dat is:* Ik kan niet voor by gaan alhier te verhalen 't geen my van het Scytise en Gottise volk te voren is gekomen; als menigmaal gehoord hebbende dat het selve, so in de spraak en zeden, als in 't opslag van gesigte en gestalte des lichaams betoonde, dat het van Germanschen oorsprong wesen moest, derhalven ik lange begerig ben geweest ymand van dat volk te sien, ende waar het mogelijk te verstaan, het geen in hare taal geschreven is; het welk ik noyt heb kunnen verkrygen, tot dat by geval mijn begeerte voldaan is, met dat twe Gesanten der selver volken na Constantinopelen afgesonden, eenige klagten aan den Kaisar quamen doen, en mijne Taeltolken met deselve quamen te redenen, dewelke gedagtig zynde 't geene ik haar hadde gelast, deselve ter maaltijd verfochten, &c.

Ende een weinig daar naa verhaalt hy van haarluyder taal en spraak, *adscribam, inquit, pauca vocabula de multis, quæ Germanica illi ex Turica Chersoneso legati reddebant, omnibus dictionibus preponebant tho, aut the, &c. Dat is:* Ik sal daar van eenige weinige woorden, uyt vele, dewelke de Schyto Cimberse Gesanten verklaarden, bybrengen. Sy begonden meest alle hare woorden met een voorwoord, van *die*, of dese: welke woorden waren dese, *Broe*, Brood: *Plut*, bloet: *Stul*, stoel: *Hus*, huys: *Wingart*, wijngaard: *Reghen*, regen: *Bruder*, broeder: *Schwester*, suster: *Alt*, old, oud: *Wintch*, wint: *Silvir*, Silver: *Goltz*, gout: *Kor*, koren: *Salt*, sout: *Fisci*, vis: *Hoefi*, hooft: *Thur*, deur: *Stern*, sterre: *Sune*, son: *Mune*, maan: *Tag*, dag: *Oegene*, oogen: *Bars*, baart: *Handa*, hand: *Boga*, boog: *Miera*, mier: *Ring, ringo*, een rink: *Brunna*, born: *Wagen*, wage: *Apel*, Appel: *Schieten*, met pylen werpen: *Schlipen*, slapen: *Kommen*, komen: *Singen*, lacchen, kryten: *Geen*, gaan: *Breen*, braan: *Wicht*, wit: *Schedit*, ligt, als een scheiding tussen ligt en duister: *Kilemsch kop, dat is*, keelt den kop, drinkt de kroes uyt: En in de optellinge aldus, *ita, tua, tria, fider, finf, seis, sevene, athe, nine, thijne, thijnita, thunetua, thunetria, dat is*, een, twee, drie, ende so voort.

Johannes Aventinus, de voornaamste onder de Duytse Schryvers, *Annalium Bojorum sive veteris Germaniæ, lib.* 1. verhaalt dat *Tuisco*, aller Tuitsen ofte Duytsen vader, een broeder had *Scyta* genomt, waar van de Duytsen *Scyten* genomt zyn, en dat sy deselve spraak hadden als de *Sassens*, welker spraak ook nog in Nederduytsland in gebruyk is, hebbende groote maatschappye met den Grieken: *Noster profecto*, seid hy, *sermo præcipue Saxonum, litterarum natura, & potestate, diphthongorum vi & numero, syllabarum pronunciatione, declamatu, articulis, accentu, (quem & nostra lingua, tonum vocamus, ratione loquendi, cæterisque hujusmodi dictionum proprietatibus maximam habet affinitatem, plurimum retinet commercii cum Græcorum lingua infinita sunt vocabula, quæ nobis & Græcis idem valent, Dat is:* Onse sprake, voornamentlijk de *Saxise*, heeft voorwaar grote gemeenschap met de Griekse taal, in de eygenschap der letteren, in de kragt en getal van de diphtongen, ofte dubbelletteren, in den uytgalm der Syllaben, en t'samenbegrepen letteren, uytroeping, toon en verdelinge, in de manier van spreken, en andere eygenschappen der woorden; ende zyn ontallijke onser woorden, die in 't Grieks deselve zyn, en 't selve beduyden.

Dat die van Italien haar oudheid uyt de Duytsen moeten soeken, is niet alleen uyt haar stelling en manier van schryven bekent, dewelke gantsch in den grond van de Duytse t'samenstelling bestaat, maar ook in de woorden self; tuygd *Beatus Rhenanus Rer. Germanic. lib.* 2. *c.* 115. *Extant leges Longobardorum, quæ manifeste declarant eam gentem usum sermone Germanico. Fuere nobilissimi Germanorum Longobardi. In legibus, quia vocabula nostræ linguæ sunt passim inserta, videas juris interpretes Italos se misere torquentes, & tandem omnibus tentatis, neque cælum attingere neque terram, juxta proverbium. In Græcis & Hebraicis, consulendi sunt earum Linguarum periti. In Longobardis erant adhibendi Germani. Dat is:* Daar zyn verscheide Longobardise wetten, dewelke duidelijk verklaren, dat dat volk de Duytse spraak gekend en gesproken heeft; de Longobarden zyn voorname Duytse geslagten geweest, sie op hunne wetten, in dewelke de woorden van onse taal gebruykt werden; de Regtsgeleerde Italiaanse Uytleggers, hoe qualijk sy deselve verstaan kunnen, en naar alle gedane vlijt en moeyten, volgens het spreekwoord, hemel nog aarde raaken; in de Griekse en Hebreeuse moeten hunne Taalluyden gevraagt werden, in de Longobardise tale moeten de Duytsers Tolken zyn.

Wat het Engels, en de Vriese Taal aangaat, salmen mede bevinden dat het uyt de oude Saxense en Duytse taal sijn oorsprong heeft; hier van betuigd het *Vader ons*, en het begin van *Sint Jans Euangelii* in oud Sassens, over omtrent, of meer als duysent jaar geleden, gesprooken, daar in den grond van de Friese en Engelse taal sig selven openbaart: Dus luyd het *Vader ons* in oud Duyts, ofte oud Sassens:

Fader ure thu the aert / on heofenu si thin Nama the halgod / tokume thin Rike / gewurthe thin

thin willa on eorthan swa / swa on heofenum urne deagamlican hlaff syle us te deag / and forgyf us ure gyltas / swa swa we forgisath urum gyltendum / and ne geleadde thu us on costnunge / ac alis us / of yffle / so thlice: Dat is: *Vader onse, der aarden en des Hemels, Sy dijn name geheyligd, toekome dijn Rijke, geschiede dijn wille op aarden, gelijk als in den hemel, ons dagelijks lavenis geeft ons dees dag, en vergeef ons onse schulden, gelijk als wy vergeven hare schulden, en leydet ons niet in besoeckinge, maar bevrijd ons van des, Het sy soo.*

Het begin van het Euangeli van Sint Jan, luyd in de oud Saſſenſe taal aldus:

ON fruman weas word / and thad word weas mid Gode / and God weas that word / that weas on fruman mid God / ealle thing wearon geworte turch Syne / and nan thing waes gewort butan Syne / that waes lif the on Syne geworht weas / and that lif waes manna / leoht / and that leoht lyht on thystrum / and thystro that ne genamon. Man was fram God a send / thaes nama waes Johannes / thes com tho gewitnesse that he gewitnesse cythde / be tham leohte / that ealle men thurh Syne gelysdon / naes he leoht ac that he gewitnesse / forth beare be tham leoht. Soth leoht waes that onlyht ealene cumendne man on thisne middan eard / he waes on middan earde / and middan eard waes geworst thur hyne / and middan eard hyne ne genew. To his agenum hecom / and hig hyne ne underfengun / sotliche swe hwylce swa hyne underfengon he sealde hun an weald that hi wear om godes bearn tham the gelysith on his naman tha ne sint acennede of blodun / ne of fleasces willan / ne of weres willan ac hig synt of Gode accennede. Ant that word waes fleasc geworden / and ear dode on us / and we gesawon hys wuldor swylce aucenne / des wul dior of feadr that waeß ful mid gyffe / and soth seosneſſe. Dat is: *In den aanvang was het woord, en dat woord was met God, en God was dat woord, dat was in aanvang met God, alle dingen waren geworden door hem, en geen ding was geworden buyten hem, dat was het leven dat door hem geworden was, en dat leven was het ligt der menſen, en dat ligt ligtet in 't duyſter, ende de duyſternis had dat geen naam gegeven. Een man was van God geſonden, wiens naam was Johannes. Deſe komt ter gewetenis, dat hy kennis geve van het ligt, dat alle menſche door hem gelove, hy was het ligt niet, maar dat hy kenniſſe voort brenge van het ligt, het ware ligt was dat ligte, elk komende mens, op deſe middenaarde, hy was op de middenaarde, en de middenaarde was door hem geworden, en de aarde heeft hem niet gekent. In ſijn ſelf is hy hier gekomen, en de ſijne hebben hem niet aangenomen. De ſulke die hem ontfangen hebben, heeft hy magt gegeven Gods kinderen te werden, alle die in ſijnen name geloven, dewelke niet en ſijn bekent uytten bloede, nog uyt den wille des vlees, nog uyt den wille des mans God kennende. Ende het woord is vlees geworden, en woonden onder ons, ende wy ſagen ſyne heerlijkheid, daar wy de heerlijkheid des Vaders kenden, dat die was vol mildadigheid ende waragtigheid.*

Uyt de oude Frieſe Wetten, kanmen de gemeenſchap van de Engelſaxenſe taal, met de Frieſe vinden, en daar in dat beyde uyt het Duyts en Schitiſch voort komt, daar van wy maar enige ſullen bybrengen, uyt het Landregt XIX. **War so in man ores goed stelt / inda nara nibel trostera nacht / binna doren / en binna drompele / in dat met oen hem bint / en bekenne / ieste oen sijn selff handen / so ne meima / der derde mey uyt ede breda / want di bondena tieaff mey schidigera baria / in des jechtiga ne meima naet byseka.** *Dat is:* Soo yemand eens anders goed ſteelt in de nare en duyſtere nagt, binnen ſijn deur en drempel, en datmen 't onder hem vind, ende bekend werde, ofte in ſijn ſelfs handen, ſoo magmen daar over geen eed aanbieden, want die gebonden of gevangen dief, kan geen ſchuldiger toonen, en 't geene bekent is, mag hy niet beſaaken, ofte miſſaken.

Ende Tit. **ban Schaekraeff; Dat is / en Schaekraeff / waso farat onbiradis men onrichter wald / ti ena standara husa / en da dir binama tha Lioeden hi ara goed / dir hia schoulden dat lyff mey beda / en hiara sela ban reda / so bringt hy him salm in da schakera raubwa / en da in hiara riocht. Jeff hy dir tho biradit wirht / dat hi mitta fia beta schil / so schil hy twie schot beta / en da older hagista freda twifald beta / als da Lioeda wilkaret habbat** / *Dat is:* Schaakrooff is: Indien yemand onvoorſiens, ende met onregter weld in yemands vaſt huys komt, en die luyden haar goed neemt, daar ſy haar lighaam me ſouden voeden, ende hare ziele mede bewaren, ſo brengd hy hem ſelven in ſchaakroof ſchuld, en valt in dat regt. Of hy daar toe beraden wierd dat hy het met geldhave betalen wil, ſoo ſal hy tweſchat geven, en dat allerhoogſte ſtraf is twevoud te betalen, gelijk als die mannen dat gekeurt hebben.

Zoo beduid *thiaeff*, of *thieeff*, *thiafa*, dief, diefte, ofte dieverye; want de oude Franken, Frieſen, ende Saxers, welkers taal nog by de Vrieſen ende Engelſe in gebruyk is, gebruykten een (*t*) of (*th*) in plaats van een (*d*,) want daar de Duytſen, *door*, *dien*, *dat*, *deſe*, *deerne*, *dulden*, *dingen*, ſeggen; ſeggen ſy, *troch*, *thi*, *that*, *thira*, *thiorne*, *thilden*, *thingien*, en ſo voort; ſulx dat op de oude Frieſe Wetten, by den Heer *Wibrand Siccama* werd aangetekent.

De oude Franken, en daar mêe de verenigde Gaulen, hebben mede de Duytſe taal geſproken, als duydelijk te ſien is in vele en ontallijke woorden, dewelke inde Saliſe Wetten, by *Theodoricus*, der Franken Koning, in 't jaar DXII. door de geleerde en wijſe van dien tydt, uyt de aloude Landwetten en gewoonten by een zyn doen ſtellen, en in 't Langbardiſch Latyn vervormt, daar uyt de voornaamſte oud Duytſe woorden by *Gotfridus Wendelinus* geſift, en by den anderen vergadert zyn, in ſijn *Gloſſario Salico*; ſie mede het *Gloſſarium Legum Antiquarum* van *Fred. Lindenbrogius.*

Franc. Pithoeus heeft mede de herſtelde Saliſe wetten tot Parys, in 't jaar D. CII. uytgegeven, daar hy mede een *Gloſſarium* en uytlegginge by gedaan heeft, in het welke vele *Franco Latijnſe*, woorden van Duytſen oorſpronk werden aangemerkt.

Welken aangaande om my niet al te veel met enkele overwijſinge van anderen te behelpen, heb ik

deſe

Digitized by Google

deſe voornaamſte woorden ſo uyt de *Saliſe*, *Langbardiſe*, *Almanniſe*, en andre aloude wetten by een vergadert. *Denarius* een denier: *Hranne*, een Ren daar men de hoenderen, varkens, en ander beeſten in meſt: *Tertuſſus*, ter ofte daar 't huys, van dat huisgeſin: *Adelſchalke*, een Heeren knegt, een ſchalk: *Treſpel*, een Heer van drie Karſpels: *Velter*, een veldhond, een jaaghond: *Sparvarius*, een Sparwer: *Curtis*, kort: *Framir*, een vreemder: *Alode*, aloud: *Allodiaal*, dat van ſijn Voorouders afkomt: *Coccus*, een kokhaan: *Anguil*, een aal: *Antruſſio*, aan een tros: *In Texaga*, onder tak, ofte dak: *Ariſtato*, een eerſtaat: *Schreuna*, een ſchrijn, ofte kas: *Bannire*, bannen: *Baro*, *baar*, kennelijk, daar van openbaar, baarblykelijk: *Scuria*, een ſchuyr: *Bendum*, bodem, grond, *Scluſa*, een kluys, een geſloten hok: *Skella*, een ſchel: *Camborta*, een kantboort, den uytterſten zoom: *Stavan*, een ſtaf: *Brachile*, een braſelet: *Carruca*, *karus*, een karre: *Hovaward*, een Hofbewaarder van Hova, Hof, en ward, een bewaarder, beſchermer, daar van komt het oud Duytſch woord *Ruward*, *het welk ſo veel als ruſtbewaarder* beduyd: *Capolare*, afkappen: *Puteus*, een put: *Durpilum*, een dorpel: *Gaſacchio*, een tegenſegger, Germ. *Gegenſach*: *Raginburgi*, Regtsborgen, Regters: *Cinitus*, gy niet, gy ondeugd: *Charoena*, kreunen, klagen, *Colapus*, een klap, een klop: *Ceaphus grafio*, een Graaf: *Seule*, ſuyl: *Tangano*, tingen, tegendingen, beſchuldigen, *Druſe*, een bruid: *Cervicare*, kerven: *Andelang*, een handgift: *Filtort*, een vlietert: *Fugitivus*, *Franc*, vry, fry, vrybuyter: *Gaſachio*, een pleitſaak: *Gavialto*, geweld: *Heim*, *hof*, *hove*, *heve*, een beplanten Hof: *Iber*, euver, over: *Friſt*, vorſt van een huys: *Inpoten*, enten griffelen: *Leode*, lenden, luyden: *mallen*, melden, ſpreeken: *hinc mallus judex*, *maniare*, manen om ſchuld aanſpreken: *Manduado*, een mandel, ofte mantelhout: *Nubi*, op een nieuw: *Pelag*, een poel, een plas: *Raakt*, 't geen ons raakt of aangaat: *Ramen*, *ramiere*, overleggen: *Sala*, een Saal, een Regt-kamer: *Inde lex Salica*, het Hofregt: *Scancio*, een ſchenker: *Scluſa*, een ſluys: *Selave*, een ſlaaf: *Son*, geſin, vergadering, daar van huysgeſin: *Staflus*, ſtapel: *Sunirs*, ſuym, verſuym: *Sunnis*, uytbeſondert: *Theada*, beduit: *Trappa*, een trap: *Truſt*, trouw: *Thung*, tong: *Turfa*, vipila, wapeling, vuyl water: *Wedred*, weder, weregilt, waartgelt: *Zurb*, turf: *Werpire*, werpen: *Wacta*, wagt: *Thiubda*, Saxon. *Theoſte*, Belg. tief, dief: *Swiro*, ſweren, met eede beveſtigen: *Aid*, een eed: *Smelido*, ſmal; *Schacho*, ſchaken, overlaſt doen: *Ruodo*, een galge, rat: *Reffare*, reuffen, rijven: *Puleſchlah*, een buylſlag, *Pancera*, een panzer: *Maudeburg*, een voorſpraak: *Mundius*, een mombir, een voogt: *Mordrido*, een moord, gelijk als moordbedrijf: *Mallum*, maalſtede: *Mallus*, een Regter van een maalſtad ofte gemeente: *Mallum*, werd ook genomen voor een Regthuis van de onderhorige maalſtede: *Hreff*, *Rhreve*, het hol van den buyk, het rif, middelrif: *Heribergare*, herbergen: *Giſiles*, Giſelaars: *Ganza*, een ganz: *Fulboran*, egt, ende wel geboren: *Frilaſſen*, een vrygelaten: *Furſwirotos*, verſweeren, vervloeken: *Fordro*, Germ. *Vorderſman*, Belg. volmagt, *Fordanno*, doemen, verdoemen: *Canculator*, een Gauchelaar: *Breve*, een brief: *Breviarium*, Lat. *Bracca*, een brakhond: *Bort*, geboorte, bordich, geboortig: *Oriundus*, Latin. *Bauga*, een boge: *Anagriph*, aangrijp, greep; ende ontallijke meer. So ook in hun optellinge te ſien is: *Ain*, een, ofte ein: *Thue*, twee: *Tri*, drie: *Fitter*, vier: *vüeff*, vijf: *Sexan*, *ſeptan*, *achteo*, ſes, ſeven agt: *Nuene*, negen: *Toc*, *toch*, tien: *Anilaf*, elf: *Thoalaf*, twaalf: *Twotoc*, twintig: *Tritoc*, dertig: *Feittertoc*, veertig: *Vüeftoc*, vijftig: *Seſtoc*, ſeſtig: *Sebentoc*, *acteotoc*, *nuentok*, ſeventig, tagtig, negentig: *Hondè chünna*, hondert: *Toſondi*, twehonderd.

Den hooggeleerden *Abraham vander Mijlen*, in ſijn deftig boek *de Lingua Belgica*, brengt mede veel bewijs by, van de oudheid van de Duytſe taal, niet alleen dat de oude Keltiſe en Scytiſe taal deſelve is met de jegenwoordige Duytſe, als onder anderen *cap.* 21. en *cap.* 25. daar hy veel woorden bybrengt van ſonderlinge opmerking, als onder anderen dat *Otthunos*, en *Bithunos* by *Herodot*, de volken ten Ooſten van de duynen, ofte bergen, en ten Weſten by de duynen beduyd, het welk goed Duyts is, ſo ook in de woorden, *God*, *goed*, *Galli*, *Walli*, wallen, *Wandelaars Tholiſtobogos*, een ſtalen boge, *Trogmi*, draaghenen, *Tectoſages*, dekte ſeggers, *tekken*, dekken, *Belgen*, alſo genomt om dat ſy ſligt gebelgt waren, *Galaten*, Gaanlaters, *Scyten*, Schieters, *Aerthum apud Tacitum Terra mater*, aarde, *Frid*, vrede *Caſa*, kaſak, *Topos*, *Heoos*, hoos, *Lama* een lam, *Tenduc* een plaatſe aan de Zee gelegen, *t'enden houk Anian*, angang van angaan, *Trimarciſia*, *apud Pauſaniam*, drie, meer, kieſe, *Tri*, drie, *Meer* een paard, *Ciſe* kieſe, Cimbro Belg. en diergelijke woorden meer, die hy uyt *Gerop. Becan.* heeft aangetekend, alhier te lang op te tellen.

Maar ook in 't byſonder, dat de Vlaamſe, Tuytſe, Deenſe, Norwegſe, Engelſe, Sueetſe, een en deſelve taal geſprooken hebben, bewijſt hy *Dict. Tract. cap.* 26. & 27. *ex Roderico Toletano*, & *Franciſco Irenico*, dewelke ſijne aantekeningen uyt meer als ſes honderd ſo Griekſe als Latijnſe oude Schryvers tot dien eynde vergadert heeft, daar uyt hy onder andre dit ſtaal in de Overſettinge van de plaatſe van *Math. Evang.* 27. 6. bybrengt, *en de Overprieſters namen de ſilverlingen, en ſeiden, het is niet betamelijk deſe te leggen in de Gods-kiſte, dewijl het een loon des bloeds is, en ſy hielden eenen raad, en koften daar voor een Potbakkers Akker; doe is vervult dat daar was geſeid door den Propheet* Jeremias, *en ſy hebben genomen dertig ſilvere penningen, daar met de verkogte was betaalt, welke ſy kogten van den kinderen van Iſraël, en ſy hebben ſe gegeven voor den Potbakkers Akker, als my de Heere bevolen heeft.*

In't Hooghduyts aldus:

Vnd die Hohe-Prieſters nahmen die Silberlinge / und ſagten: Es iſt nicht zimelich dieſe zu legen in den Gottes-Kaſten / den es ein Lohn des Bluts iſt. Vnd ſie hielten einem Rath / und kaufften drumb einen Töpfers-Acker: Da iſt erfullet / daß da geſagt iſt durch den Propheten Jeremias: Vnd ſie haben genommen dreyſig Silber-Pfenning / damit der Verkauffte werde bezahlet / welchen ſie kauffren von den Kindern von Iſrael / und haben ſie gegeben für dem Töpfers-Acker / als mir der HErr befohlen hat.

Sweets

Sweets.

Oc de Ypperſte Preſter toge ſoſiff Pendingene/ oc ſagde: der is icke ſſommerlig dem til legge i Guds Kiſte/ thi det et lad pendinge. Oc hulde de it Raad/ ok ſkoſte dir faare en Pottemageris Ager: da et fulkommet det ſom blef figered igeunem Propheten Jeremias/ oc haffve de taget tredive ſoſiff pendinge der den ſolde blef betalet met huliken de kiofbte af Iſraels boſru/ oc haffve giffuit den for en Potte-Mageris Ager/ ſphin HErren bafalede mig.

In't Engelſch.

And the Opper-Prieſts tooke the Silver Pennys/ and ſaide: it is not becommely thoſe to lay in the Gods chieſt/ becauſe it a price off blood is. And thei tooke Conſel/ and bought with them a Potters-field. Then is fulfillet that which was ſais throug the Prophet Jeremias. And thei have taken thirtie ſilver Pennys/ where wil the ſolde one was payed whom theybought off Iſrael/ and have given them for the Potters field/ als the Lord appointed me.

Franciſcus Irenicus, ſeid den ſelven Heer vander Mijlen, *pro multis teſtibus ſit unus, imo ex multis ſe coagmentans teſtis ſit multiplex, qui in ſua exegeſi Germaniæ uberem teſtimoniorum meſſuit ſegetem, ex ſexcentis pene authoribus, Græcis, Latiniſque, vetuſtis ac recentioribus iiſdemque graviſſimis. Probat omnes illas gentes ad Scythas uſque & Amazones adeo ex una propullalaſſe origine, ut aliquando fuerint eadem. Dat is:* Voor vele tuygen ſtrekke deſe eene, ja uyt vele 't ſamen getrokken, een veelvoudige getuyge, die in ſijn Duytſe 't ſamen ſtellinge, een gants weldragent veld van getuygeniſſen gemayt heeft, uyt by na ſes honderd voorname Griekſe en Latijnſe Schryvers oude en nieuwe; en bewijſt dat alle die volken tot de Scyten en Amaſonen toe, uyt een en deſelve oorſpronk gejongd en voortgekomen zyn, die te voren een en deſelve waren.

Hier mede komt over een het geen *Marc. Zuer. Boxhorn* elders by brengd, dat de regte reden van de overeenkomſt in deſe talen is, dat ſy met den Duytſen, aan de borſten van eene moeder (dat ſijn de Scythen,) gelegen hebben, en uyt eene mond leeren ſpreken hebben.

69 u *In enkele moeder-woorden*,] Dat onſe Duytſe taal een eygen taal is, blijkt genoeg uyt de ontallijke enkele moeder-woorden, die uyt geen andre woorden 't ſamengevoegd zyn, daar toe wy wel ligt al onſe 't ſamengevoegde woorden kunnen brengen. Tot een proeve dient alleen een optellinge van enige enkele grond-namen, als eerſt in 's menſen leden van den top tot den teen, ſegtmen *hoofd, haar, oog, neus, kin, mond, lip, tand, tong, keel, oor, wang, hals, ſtrot, borſt, arm, hand, duym, lidt, buyk, hart, maag, darm, bil, dije, knie, ſcheen, kuit, voet, klauw, palm, hiel, teen.* En ſo voort in andre, als *aard, lugt, vier, heet, kout, wijn, bier, ſout, ſmout, brood, vlees, hout, ſteen, ſtoel, bank, huys, hof, boom, tak, rok, brouk, kous, ſchoen, hoed, hemd, bef, ſok, blok, hoek, boek*, ik *ſie, hoor, ſpreek, ga, ſta, eet, drink, ſchrijf, lees, min, haat, ben, kom, ga, ſta, ry, vaar*, en ontallijke meer.

70 w *Dat in andere talen buyten d'onſe*,] Behalven in 't Engels, dog deſelve als hier voor is aangeweſen, is meeſt uyt onſe Duytſe en uyt andre talen by een geraapt; en heeft by na niet of het is van een ander ontleent, gelijk ook de Franſe taal, dewelke meeſt heel en al uyt de Latijnſe taal gemaakt is, en eygendlijk geen Frans, maar *Wals* ſoud' moeten genomd werden, van de *Gallen, Guallen*, ofte *Goulen*, Walen, want de Franken hebben Duyts geſprooken, gelijk wy hier voor hebben aangeweſen.

Van dit gevoelen is ook *H. Mutins German. Chronic. lib. 1. Ferunt, inquit, etiam quidam ſcriptores, Gallos aliquando Germanica lingua locutos. Dat is:* Sommige Schryvers ſeggen dat de Gallen wel eer de Duytſe taal geſprooken hebben. 't Selve gevoeld ook *Petrus Nannius Miſcellan. lib. 10. Tit. de Origine quorundam Germanicorum vocabulorum*, daar hy van de bekeringe van Sint *Willebord* ſpreekt. *Mihi, inquit, omnino perſuadeo tum Anglicæ gentis linguam cum hac noſtra plane eandem fuiſſe, quod ex reliquiis idiomatum utriuſque gentis liquido apparet, quum in pleriſque eadem vocabula retineant. Dat is:* Ik houde het daar voor, dat doen ter tijd de Engelſe taal met de onſe een en deſelve geweeſt is, het welk uyt de overblijffelen der oude woorden ten wederſijden genoeg blijkt, met dat ſy in velen deſelve woorden hebben.

't Selve werd ſeer naukeurig in een byſondre lijſt van veel oud-Frans-Duytſe woorden vertoond, by *Wolfgang. Laſſus de Migrat. Gent. lib. 3. de Cimmeriis*, die wy hier mede laten invloeyen. *In Oſtro Francorum lingua vetuſta quæ deſierunt aut quæ corrupta ſunt vocabula.*

Dinemanni/ Dienſtmannen/ Curiales.
Vnappene arma, **Wappen** hodie.
Suuaerd/ gladius, **Schwerdt** hodie.
Vrede/ pax, **Frid** hodie. inde Freda mulcta, pro pace violata.
Rachebürge/ ſponſores litis, hodie **Rechtsbürgen.**
Zägele/ cauda.
Vueregeldo/ mulcta pro eductione gladii.
Vnſuberpilde/ ſimulacra læſa.
Nunigelde/ ex numero mulctæ pecuniariæ.
Vray/ Vrank/ liber, hodie **Frey/ Frankhen/** unde Vriathus dux Gallorum.
Hinterſerenchi/ Hinderſchrencken/ tergiverſationes.
Placitum/ Comitia, hodie **Platz.**
In der gechzedo/ repudium, **in der ſchaydung.**
Orloghe/ bellum, & **orlochen** bellare, **Vrlag.**
Jour dhay/ hoc anno, **Jar/heut** hodie.
Furtunatyn/ ſummo mane, **Frü** hodie.
Sama wiſt/ concilium, **Zuſamenkhunfft/** hodie.
Hubetburge/ Haubtſteet/ metropoles.
Vuerken/ operari, **Werkhen.**
Giuardo/ Geſirt hodie, præjudicium.
Trochtin/ Glauben/ fides Latinis, **Trewen.**
Ancingas/ Antzen/ pertica.
Parefreti/ Rolaten/ angariare vulgo.
Wetto/ Wetten/ dato arrabone certare.
Remantelinge/ Wandlen/ mulctare.
Hrevnnd/ Rechtwund/ bene vulneratus.
Per fortia/ Proforz/ ſubito, violenter.
Infanc/ Fangen/ comprehendere.
Gangi/ proceſſiones.
Guhoffe/ Zühoff/ curialis.
Geſtritte/ Streit/ contentio.

Vnſamf.

Vuſamfter/ pro moleſtus.
Tobentor / Dobender / inſanus.
Eruarener / Erfarner/erfragt / deprehenſus.
Gnadigora/ Gnediger/ inclinatior.
Saga/ otatio , Sag.
Spenta/ Ain ſpent/ convivium.
Frihouen/ Freythoff/ cœmiteria.
Gechorenen/ Außerkhoren/ deliberatum Lat.
Chepſe/ Khepſweyb / pellex.
Fruydaleyn/ Frayle/ amaſia , amica.
Vuitue, Witwe/ vidua.
Chetif/ Dieb/ fur.

In Francigenarum hodierna lingua cum Latina & Gallica confuſa, quæ adhuc de veteri idiomate Germanico maneant voces.

Placa, Platz / forum Latine.
Trouble, Trüb / turbidum.
Clar, Clar / ſerenum.
Plourer, Plarrer / lachrimator.
Cruche, Khrüg hodie , amphora Latine.
Lye, Leger hodie , ſex vini Romanis.
Gronuilla, Grundling *hodie, rana* Latinis.
Court, Khurtz / brevis Latine.
Eſſeyr, Eſſen hodie , guſtare Romanis.
Baignar , Baden / balneare.
Greſslar , Grißlen hodie , grandinare.
Froit , Froſt / frigus Romanis.
Trompe, Trummeten / buccina.
Harpe, cithara , Harpffen hodie,
Sot, ſtultus, adhuc in Saxonia.
Raugne, Rauden / ſcabies.
Touſiours, Taug alle tag.
Eſcollier, Schüler / ſcholaris.
Foreſt, Forſt / ſylva. Foreſtier, Forſtmayſter.
Manebor, tutor : hinc Mundi burdi, tutela.
La manche, in lingua Saxonica adhuc diminutive, Mantel.
Brusler , Vraßlen hodie , conburere Latine.
Taylar, Taylen / dividere Latine.
Siſes vourbas, Setz dich fürbaß / ſede prior.
Je ne le wil riens, Wil nichts / nihil volo.
Je ne le weil pas feire, Ich wils nicht thün.
Bon marche, Ain gůt markht.
Cloche, campana : Clochier, campanula.
Bouc, Bokh/ caper.
Haren, qui Häring/ haleces Latinis.
Oſtruche, Strauß.
Robour, Rauber/ raptor Latine.
Graſz, Groß / pinguis Latine.
La vit, Fut / vulua Latinis.
La gorge, Gurgel.
Fauffe, Ain fauſt voll/ manipulus Latinis.
Manteau , Mantel / pallium.
Jambe , os, Beyn.
Burgeoiſſe, Burger /-civis.
Eſpieur , Außſpecher / explorator.
Out loupe , evadere, Entlauffen.
Mercher, Marche / forum.
Maraghe , Margengab / dos matrimonii.
Hayc , ſepe, Ain hag.
Chauſſes, Hoſen / caligæ.
Hakhe, ſecuris, Hacken.
Courtil , Gurten.
Chreme , bouillici colluſtrum cum bulla, Der milchraum.
Feu, Feur / ignis. Feuuyer, pro foco.
Chetif, Dieb / fur.
Witue , Witwe / vidua.

x *Woorden boeken*,] Hoedanige te ſien zyn by *Adriaan Schriek* en *Geropius Becanus*, die daar van byſondre lijſten gemaakt hebben ; dog volgens het oordeel van de ſommige wat te verre geſogt, daar van den geleerden *Marc. Boxhorn* elders oordeelt, dat die mannen ſiende blind geweeſt zyn, en wel hebben kunnen ſien de oudheid van de Scytiſe en Duytſe taal , en de overeenſtemminge daar van met de Griekſe en Latijnſe , maar den oorſprong daar van geſogt hebben , daar die niet te vinden was, en deſelve met louter kragt en geweld hebben ſoeken te beweeren.

Wolfgangus Laſſius de Migrat. gentium lib. 2. de lingua veterum Gallo-Græcorum , geeft daar van een nette lijſt van omtrent de duyſend Grieks , of Latijns-Duytſe woorden, die wy alhier mede tot een kragtig bewijs goed gevonden hebben in te lijven , als volgt.

Ex Græca Lingua, quæ Gallogræci in ſuum idioma tranſtulere.

Αὔθαρ, authar/ vbera.
ἄττα, atte / id eſt vatter.
ἄμμις, ain meyd / ancilla.
ὄμβρος, dunnen / unda.
χιτὼν, roth / tunica.
τίτθη, tutten / mammillæ.
ταῦρος, ſtraus / ſtruthio auis.
κεράτος, heürig / hornum.
φρίσσω, ſcheyrn / horreum.
λάκκος, lakhen / palus.
λαγνὸς, lagel.
νείδος, nider / niet Belgice.
μήτηρ, můter.
ἅλς, ſalh.
ἄλσος, holh / ſylva.
λαῖφος, lother / nebulo.
λαγὼς, latf / perſona.
λίνον, leyn / linum.
λόγος, lůge / mendacium.
ὕφη, ſtuben.
κῆχεμα, meſſer / ch. in ss.
νὺξ, νυκτὸς, nacht / nox.
μὺς, mukhen.
μῦς, mus.
ἀγὸς, ain hürt / paſtor.
μύλον, Můl / piſtrinum.
μὸς, Mein.
ἦθη, Sitten / mores , aſpiratione adjecta.
μόρος, Mord / mors.
σκυμμὸς, Skhumpp.
μέλον, melaun.
σύλος, ſtůl / ſedes.
ἄθμος, athem.
δίσκος, diſch.
χρὴς, hůr / meretrix, aſpiratione adjecta.
σκιὸς, ſchiller / luſcus.
νεφὴ, nebel.
ὄζος, aſt / ramus.
θὶς, thail / portio.
νῦν, nun / iam.
μὸσχος, maſt.
ὄπωρα, ops.
βόσκω, boſch / nemus.
ἄκρα, achs.
ἑκυρὰ, ſchwiger / addita aſpirat. Lat. ſocrus.
σύριγξ, ſidel / ſitula.
νόννα, nonn / monialis.
ἀρὰ, red / oratio.
νάκος, nakhet / addita aſpiratione.
σκέλος, ſteg / ſemita.
ἀγγὸς, agſt / olim in Francica lingua, anchon.
νέος, new.
αὐὸν, ay / ouum.
ἄτομος, ſtumm / mutus.
χραυσμὸς, khrauſi / vocali in diphtong. verſa.
χρεὼς, khraiſk / regio.
ὀκκὸς, aug / oculus.
σὺς, ſaw.
χοῖρος, ſait.
σαγμαρίος, ſaumer / qui equis vaſa fert.
σκάφος, ſchiff / ſchaff.
ἔλαιον, öl.
σὶν, ſünd.
παλλακὸν, pallaſt.
μερίσμιον, partiſon.
ἀμελγὸς, melkhen.
μορμύρω, murren.
κορυσσὸς, khöriſſen.
πίλλαξ, pelß.
γλυμὸς, gluſſt / rima, m litera omiſſa.
σχίδαλος, ſchindel.
χρεμβὸς, grůb / foſſa.
σκαπάνη, ſchauffel.
σολδαρίος, ſat / a litera, & aſpiratione addita.
γραφὴ, grampen / trechen,

ἐκδύω,

ραβδος, rût / virga.
πυλος, pful / pullus gallinæ.
χεσον, skhuß Belgice, pulvinar.
σαγκλυ, ſichel / falx, literis aliquot omiſſis.
σαγμαλος, ekhdgelen littera deleta.
κυκλος, khugel.
πωτιστης, ſkrader / equus ſuccuſſator.
σκελιον, ſchwel / ſcabellum. per aſpirat. Germ.
γλαυος, glantz / ſplendor.
σκλη, ſtal.
βυλη, will / voluntas.
σκληρος, ſtelß / ſûm vnderpulßen.
θυμος, thum / inſanus.
σκυ, dûn / s litera dempta.
ερα, erd / terra.
χιτονισκος, chûtel / tunicæ genus.
τριτα, dritte / tertius, conjunctis literis.
τυφων, tepff / turbo.
απολυσις, ableß / abſolutio.
πορος, fert / vadum.
σκυ, wyn.
κηλοβλικλη, khalble / vitulus.
τυρσις, thurn.
βαλαυος, gwaltig / per aſpirat. Germanic.
μιξος, miſtel / viſcus.
ελυη, elen / ulua.
σκια, ſchad / umbra.
ογγια, vncz.
ωκυς, reſch / velox.
σειδη, ſtapffe / veſtigium.
βικιον, wikhe.
οικαυος, bekhanter / per aſpirationem.
πιτδωτη, peitel / marſupium.
αγχιτεγος, nachpaur / vicinus.
ουαφ, o wee / dolentis.
λουτρον, ain latter / lavacri, ſive lotionis genus apud nos Auſtriacos.
σκιδαρος, ſchiter.
βερος, ber / aper.
βηλος, weld / η in e literam.
καρφη, garbe / faſciculus frumenti.
ελεος, ellend / laydig.
θυμωσ, krymm.
κειυος, gönner / fautor.
χαραπτειν, khraken.
λειχειν, lekhen.
μηλωειν, malen.
λαγνιειν, laichen / laſciuire.
μισγειν, miſchen.
αμελγη, melkhen.
μυζειν, muſſen / muſſare.
μορμυρειν, murkhen.
νευειν, nepben / nuere.
γελαν, gelahen / ridere.
οιζυς, maynen.
οιχνη, ſchwimmen / addita aſpiratione.
βδειν, bdân / cacare.
πορειν, beraiten / parare.
παιειν, paen.
σμοιχοδαν, ſchmukhen / id eſt ornare.
τρευγειν, trenkhen.
ρυειν, rinnen.
σκαελζειν, skarzen / ſchaben.
χζειν, ſchideren / ſchneiden.
χραζειν, grakhen / khreyſten / ſcreare.
βοεικειν, worgen / ſtrangulare.
τειβειν, treiben.
τρειειν, kraen / tornare.
θιγειν, getigen / kaſten / tangere.
λακτιζειν, lakhen / calcitrare.
αζαυειν, ſengen ain praten.
πρηθη, praten.
αγειν, iazen / aſpiratione accedente.
λαζ, läſtern / id eſt criminari.
μαχθειν, machen.
κνηθη, khneten.
κακκαζειν, gakzen.
θραπειν, khraßen.
υπνειν, napfzen / dormire, per ſyncopen.
ληζειν, kauſchen / per aſpirationem.
δωκειν, kunkhen.
καφειν, aapffen.
κζειν, ſchteſſen.
κυγλιζειν, khuhſlen / titillare.
σπαγγιειν, ſtreckhen / torquere.
βρωσκειν, freſchen / vorare.
πρηθειν, brennen.
πλητειν, plitſchen / plectere.
ειδιζειν, welkhen / vellicare.
υφαινειν, weben / texere.
πληξαι, plagen.
λιχμαζ, liegen / mentiri.
βραζειν, braſſen / crapulari.
φλυειν, flieſſen / fluere.
δραστειν, drakhen.
νηδειν, neiden / invidere.
σφαλλειν, fallen / labi.
βατειν, watten / vadare.
θηλαιν, dailgt mich auf / vana me ſpe lactat.
κωτιλλειν, khutlen / id eſt clanculum ridere.
σηειν, ſchütlen / quatere.
καρτερειν, harren / durare.
ταρσος, ſteen.
στρωειν, ſtreen / ſternere.
υσγλιν, tanchen.
τυφειν, ſtopfen.
κραμπτειν, khammen / pectere.
μισγειν, meſten / ſaginare.
κυσσω, küſſen / oſculari.
τωτλαζειν, tantlen / jocari.
ελαυνειν, lauffen / currere.
ψιλιζειν, wiſplen.
φολιωσαι, füllen.
αναβαλλειν, anfallen.
κτιλειν, häfften.
βρυλλειν, brellen.
ερωειν, rühen.
γδαρειζειν, gurglen.
ιαυσω, ſauſen / per aſpirationem.
ελδω, hold.
ελεινος, elendig.
ενανιγκιος, änlich / ſimilis.
ερτον, werkh / per aſpirationem.
γαμαλιος, gamalich.
θανατος, thot / per ſyncopen.
εμβολη, gnebl.
κεμμος, gembs.
καρζα, hark.
κλαπη, ſchleppet / per ſyncopen.
κελυφη, ſchelffe.
κλωθμος, khlokh.
κυμβαχος, gumpechtig.
αειδος, ſchuel / addita aſpiratione.
θαρρειν, darzen.
κοννειν, khennen.
κελζειν, khritzen.
κυδριζειν, khytren.
λαμμαν, ſchlemmen / per aſpirationem.
πνυσιαω, ſchnauffen.
ρησσειν, reiſſen.
σθυω, ſtechen.
μελδειν, ſchmelkhen / per aſpirationem.
σκεραγγος, prauch.
κοτυλη, khot.
βρωτον, brot.
φοβος, forcht / timor, r litera inſerta.
σκοπελος, fels / prima ſyllaba dempta.
ικνεομαι, genûg / ſatis, per ſyncopen.
ορυμαγδος, grumpel / rumor.
πευκος, dann / abies.
σταφυλη, ſtahel / calybs.
βουτης, voit / vogt / præſes.
θυμος, mût / animus, tranſpoſitis literis.
αγχος, angſt / triſtitia.
βακτηρ, bekhyn / peluis.
ραφυς, bart / barba.
αγκων, ekh / angulus.
βομβαξ, bomvol.
αξινη, axen.
πτυσσω, bret / aſſer, tranſpoſitis literis, per ſyncopen.
βεικαλον, becher / cyathus.
βυσσαλις, buſſel.
πυξος, puxbaum.
πυρρος, pyrihet.
ιματιον, hemat / camiſia.
χαρτης, kharten.
βατινα, butten.
γαμφη, gaumiß / oſcitatio.
ρόδον, roſen / d litera in s aſpirationem.
βαρβαξ, ſpârber / accipiter.
κηνθηλον, kholen / carbo, prima ſyllaba dempta.
καρκινος, kharebs / cancer, per ſyncopen.
καπηλος, khauffman / khepman Belgice, addita voce man.
αζαρ, oder / ſed.
ενδος, inten / intus.
κατης, kaß / catus.
καστανον, käſten.
καταρρος, catarr.
κινσος, zinß / cenſus.
κυδωλος, khyttel.
σπιθαμη, ſpann.
μαχθηρος, amächtig / a litera addita.
κερασιον, khertſen.
αζη, äſch / cinis.
βυτινος, phut / chunnus.
κιτριον, citran.
πελεκυς, pikhel / ſecuris.
κηλαδος, kholb / clava.
κλοιστρον, cloſter / monaſterium.
κλειστια, clauſen.
χλιδανης, khlainat.
χολη, gall / cholera.
κραυλος, khaul / khöl / beta.
κολοβιον, goller / amiculum.
ακτη, attich / ebulus.
λοιδος, der leſt / ultimus.
φηγος, bûch / arbor.
βλαδης, blöd / debilis, per mutationem vocalium.
σκαφη, ſchaff.
κρυπτη, krufft / ſub terra.
κογκυλος, gunkhel.
κοελκος, khocher.
κεστελον, khrepperle.
φολις, vloit / fiſtula.
κοκκυξ, khukiß / avis.
κυκυρβις, khyrbis.
πιτελον, blat / per ſyncopen.
ζακελη, ſtarch / ciconia.
ελεημοσυνη, almûſen.
φαλαι, fal / wal.
θυιδη, wellen / fluctus.
θυγατηρ, tochter / filia, per ſyncopen.
σγυφος, angſter / poculum.
κωδις, khoßen.
δηκτη, per aſpirationem Germanicam, der zechend.
εδμεν, eſſen.
θρασειν, drakhen.
υφαινειν, weben / texere.
σκαλδνειν, ſtrikhen / torquere.
βυλλοζ, wöllen.
εμβαλλειν, anfallen.
ψαλλειν, ſchallen.
κρωιειν, grûnen / virere.
τεινειν, dânen / ziehen / tendere.
κλιδη, klaid / veſtis.
ακρεγγυης, kranth / ægrotus.
αγκυιον, angel / aculeus.
ιαμος, iamer / lamentum.
σκεφος, ſtyr / prora navis.
σωσσις, ſinn / mens.
καπηλος, kauffman / mercator.
αρκη, ark.
φαυλος, faul / piger.
χαραξις, kharſt / ligo.
βυτις, phiech / pecus.
αγχιτεγος, nachpaur / vicinus.

Ex Lingua Romana, qua Galli & Teutones à legionibus limitaneis mutuati ſunt.

TEmplum, Templ.
Symbolum, Bolette.
Suavis, Süß.

Fe-

Fenestra, Fenſter.
Pyrum, Pyrn.
Rapum, Rüb.
Nasus, Nas.
Cantharus, Kanten.
Vulgus, Volkh.
Tapetes, Teppich.
Cacabes, Kachel.
Pixis, Püxen.
Tabula, Tafel.
Urina, Harn.
Xenia, Schenkh.
Umbilicus, Nabl.
Vetula, Bettel.
Barbo, Barb.
Puer, Püb.
Buxus, Puxbaum.
Trepidatio, Truppl.
Trux, Traxig.
Vadum, Wad.
Tripus, Trifüß.
Superstitiosus, Apoſteyſer.
Propheta, Prophet.
Sella, Seſſel.
Altare, Altar.
Pulpitum, Pulpret.
Camera, Camer.
Capo, Capaun.
Turris, Turn.
Tectum, Dach.
Amphora, Ampher.
Pagus, Pach.
Passus, Paß.
Lyra, Leyren.
Maccllum, Metz.
Grandis, Groß.
Placenta, Fladen/ f pro p litera.
Pastillus, Paſtetle.
Gabalum, Galgen/ literis transmutatis.
Rictus, Rachen.
Patronus, Patron.
Pellex, Palkh/ meretrix.
Pellis, Fell/ p litera pro f posita.
Peregrinus, Pilgran/ l litera pro r.
Sceptrum, Scepter.
Pecia, Fetz.
Tumultus, Tummel.
Pestis, Peſtilenz.
Pila, Pal.
Pilum, Pfeil/ per aspirationem.
Pix, Pech.
Culcitra, Khulter.
Plaga, Plag.
Porro, Ferr/ p litera in f versa.
Postis, Pfoſte.
Presbyter, Prieſter/ per syncopen.
Raptor, Rauber.
Romphea, Rappir/ una litera deleta.
Mantellum, Mantel.
Medius, Mittel.
Monasterium, Münſter.
Musculus, Maus.
Vannus, Wann.
Myrrha, Myrrhen.
Nucha, Nakh/ u litera in a versa.
Sorbillare, Sürblen.
Nubilari, Neblen.
Domare, Demmen.
Ejulare, Heülen.
Pluma, Pflum/ per aspirationem.
Saccus, Sakh.
Ruga, Runtzel/ una litera adjecta.
Saga, Saggon.
Salus, Hail/ s in h aspirationem.
Sanus, Geſund/ per aspirationem.
Sedes, Geſeß.
Stemma, Stam/ e litera in a.
Stigma, Stich.
Amylum, Bmerdum/ genus farinæ.
Persona, Perſon.
Quartus imber, Quattember.
Parata, Braut.
Nurus, Schnür/ per aspirationem.
Vermis, Wurm.

Verum, War/ per syncopen.
Pentecoste, Pfingſten.
Præbenda, Pfriend.
Papyrus, Pappr.
Insula, Inſel.
Mynium, Myni.
Pruneus, Praun.
Durus, Dürr.
Mala, Maul.
Asellus, Eſel.
Magister, Meiſter.
Mactator, Metzger.
Mespilum, Neſpel.
Matutina, Metten.
Mitra, Mitze.
Moneta, Münz.
Phasianus, Phaſian.
Organum, Orgel
Hospitale, Spittel/ prima syllaba omiſſa.
Martius, Mertz.
Meßor, Meder.
Minor, Minder.
Lepidus, Lieplich.
Nepos, Neff.
Muscus, Müß.
Nomen, Nam.
Nidus, Neſt.
Planum, Plan.
Testamentum, Teſtament.
Platea, Platz
Armarium, Armar.
Centenarius, Centner.
Plaga, Plagen
Pisces, Viſch/ per aspirationem.
Pileus, Filz.
Populus, Pöfel.
Porta, Pforten.
Coquina, Khuchen.
Potior, Peſſer.
Vespa, Weſp.
Oriza, Reiß/ prima litera deleta.
Viola, Meiel.
Viduus, Witwer.
Luxus, Luſt.
Scribere, Schreiben.
Legere, Leſen.
Studere, Studiren.
Torrere, Torren.
Tolerare, Dulden.
Vexare, Vexieren.
Incendere, Anzinden.
Induere, Anthün.
Offendere, Finden/ prima syllaba dempta.
Nuere, Naigen.
Porrigere, raichen/ prima syllaba dempta.
Spargere, ſprengen/ transpositis literis.
Sternutare, Nuten/ nieſen.
Scabere, Schaben.
Spuere, Speuen.
Stipare, Stopffen.
Nictare, Nichzen.
Metiri, Meſſen.
Offerre, Opferen.
Ordinare, Ordnen.
Vincire, Binden.
Compescere, Paſchzen.
Feriari, Feyren.
Dispendere, Außpannen.
Trahere, Trekhen.
Titubare, Teuplen.
Parare, Berayten.
Pipare, Pfeiffen.
Plectere, Flechten.
Raptare, Rupfen.
Rodere, Nezen.
Ructare, Reukhzen.
Sannare, Ezannen.
Ruere, Rüren.
Sculpere, Skalpen.
Serere, Seen.
Sedere, Sitzen.
Minuere, Mindren.
Monere, Manen.
Imbuere, Inbeüzen.

Irritare, Anreitzen.
Lambere, Lappen.
Laxare, Laſſen.
Locare, Loſieren.
Pangere, Pakhen.
Porrigere, Raichen.
Residere, Raſten.
Rigare, Regnen.
Rigere, Ragen.
Regnare, Regieren.
Sorbillare, Surfflen.
Scarificare, Schrepffen.
Spectare, Beſichtigen/ per syncopen.
Spuere, Speuwhen.
Trusare, Treiben.
Triumphare, Triumphiern.
Turbari, Turblen.
Vlulare, Heülen.
Cachinnare, Gakhitzen.
Plantare, Plantzen/ per aspirationem.
Premere, Preſſen.
Palare, Wahlen.
Propinare, Bringen/ per syncopen.
Stridere, Striden.
Molere, Malen.
Sugere, Saugen.
Stringere, Streichen.
Vacillare, Wakhlen.
Fluere, Flekzen.
Stare, Stehen.
Gubernare, Gubernieren.
Languere, Langmütig ſeyn.
Lenire, Lindren.
Anhelare, Lehitzen.
Crepare, Krachen.
Agitare, Achten.
Ringi, Rimpffen.
Macula, Mal.
Socci, Sekhen.
Sus, Saw.
Sata, Saat.
Labia, Lippen/ Leffzen.
Proba, Ain prob.
Venale, Feyl.
Benevenale, Wolfeyl.
Mustum, Moſt.
Mortarium, Morſer.
Modulus, Model.
Pallidus, Bleich.
Penicillus, Penſel.
Partus, Purt.
Nequam, Nichtig.
Præpositus, Probſt.
Rubigo, Roſt/ per syncopen.
Regula, Regel.
Sigillum, Sigel.
Turtur, Turtleaub.
Vastus, Wüſt.
Lancea, Lanzen.
Metallum, Metall.
Linea, Liny.
Rheda & rota, Rad.
Castus, Kheüſch.
Cabullus, Khlepper.
Cicer, Khicher.
Buccela, Bißle.
Falco, Falkh.
Elementum, Element.
Expendenda, Spend.
Fracidum, Frak.
Formido, Forcht.
Grossuli, Khrößel.
Grillus, Grill.
Festum, Feſt.
Jugum, Joch.
Justum, Juſt.
Ilico, Glich.
Major, Mayr.
Mensor, Meſſer.
Mulus, Mul.
Nemo, Niemand.
Nebulæ, Nebel.
Nux, Nuß.
Stolidus, Toll/ per syncopen.
Crudelis, Graulich.

Digitized by Google

Apagete, Pakh dich/ abi.
Aprilis, April.
Menſis, Mènat/ s litera in t.
Bandum, Baniet/ vexillum.
Burſa, Burſs.
Butyrum, Butter.
Cerdo, Gerber/ c litera in g.
Communis, Gemayn.
Cuprum, Khupfer.
Culus, Culikhu/ Belgice.
Copula, Khòpfle.
Duplum, Doppel.
Saccus, Sakh.
Eſca, Eſs.
Mercatus, Màrkhi.
Fax, Fakhel.
Feriæ, Feyrtag.
Frigus, Friſch. Sclopus, Klopp.
Sinapis, Senff.
Sputum, Speichel.
Rotundus, Rund/ per ſyncopen.
Scorpius, Scorpion.
Strigil, Strigel.
Gipſum, Gibs.
Speculum, Spiegel.
Ager, Agger.

Securus, Sicher.
Alpes, Alpen.
Anas, Anten.
Catena, Khetten.
Carcer, Kàrkher/ per aſpirationem.
Nucha, Nakhe.
Clarus, Clar
Elephantus, Elephant.
Ancora, Ankher.
Alter, Ander/ litera l in n.
Ruga, Runkel.
Fructus, Frucht.
Pomarium, Paumgarten.
Ornus, Ahorn/ tranſpoſitis literis.
Speculum, Spiegel.
Strenuus, Streng
Pulvinus, Pfulkhyſs.
Rhetor, Redner.
Rhytmus, Rhaym.
Sapo, Seyff.
Sabbatum, Sambſtag.
Cella, Czel.
Secola, Sichel.
Septem, ſiben.
Sedile, ſidel.
Spinula, ſpindel.

Spinacia, ſpenat.
Tignum, Tigel.
Titulus, Tittel.
Pellicea, Belk.
Pauo, Pfaw.
Scribere, ſchreiben.
Ordinare, Ordnen.
Pulvis, Pulvur.
Rapum, Rùben.
Raſtrum, Rächen.
Capitium, Khapp.
Roſa, Roſen.
Circinus, Cirkhel.
Rutilus, vel rubeus, Rot.
Giluus, Gelb.
Schedula, Zedel.
Seta, ſait/ chorda.
Serilla, ſchùr/ per aſpirationem.
Simila, ſemel.
Stramen, ſtro/ per ſyncopen.
Faſciola, Faczelet.
Irretitus, Irrig.
Ventus, Wind.
Tyrannus, Tyrann.
Laterna, Latern.
Palus, Pfal.

Sigiſmundus Gelenius heeft daar van mede uytgegeven een *Lexicon Symphonon*, van gelijkluydende woorden, voor de twede maal tot Baſel in den jare 1545. daar in hy over de drie duyſend Griekſe, Latijnſe, Duytſe, en Slavoniſe woorden overeen brengt; daar hy in ſijn Voor-reden aldus van ſpreekt, *In repitatione linguarum* (ſeid hy,) *illud vel cum primis admiratione dignum videtur, eas, quæ longe diverſæ habentur, in pleriſque vocibus ita conſonare, ut fere non ſæpius diverſa ejuſdem rei vocabula deprehendas, quam apud diverſas gentes eadem idemque ſignificantia, prolatione tantummodo variante. Id exemplis aliquot declarare libuit inſtituto, ut alicui videbitur, non admodum ſerio, in quo tamen non piguit bonas horas collocare viros omni memoria dignos Rodolphum Agricolam & Johannem Dalbergium Antiſtitem*; welken *Johannes Dalbergenſis*, anders genomt *Johannes Camerarius*, by *Joann. Aventinus Annal. Bojor. lib.* 1. verhaald werd, dat hy ook enige duyſend woorden ſoude vergaard hebben, dewelke in de Grickſe en Teutoniſe ofte Duytſe talen 't ſelve beduyden.

72 *y Buyten de Hebreen*,] Het is een gemeen gevoelen dat het Hebreeus de eerſte taal, en ſy het oudſte volk ſouden ſijn. Sulx dat kragtig beweerd werd by d'Heer *Abraham vander Mijlen*, in ſijn *Lingua Belgica cap.* 19. daar hy aldus ſchrijft; *Iſtiuſmodi ego argumentis infirmis non utar, ut tuear Hebræam linguam videri primam & humano generi coævam; ſunt ſolidioris metalli argumenta, quæ ei ſunt probando, qualia varia ſunt à Pſepho, Euſebio Cæſarienſi, Cyrillo, aliſque quæ brevitatis ergo à me præterita, ab eo qui videndi ea ſit avidus, poterunt conſuli. Attingam tamen, quin duo præcipue omittere nequeo. Primum eſt quod omnia nomina propria, quæ ante linguarum diviſionem, multiplicationemque fuerunt, ſunt pura puta Hebræa; qui Moſen inſpicit, videbit; ſolent Hiſtorici eam nominum propriorum originem retinere quam reperiunt nominibus ineſſe, quorum res geſtas commemorant, licet aliena quoque lingua ſcribant. Infinita etiam non modo apud Moſen, qui Hebraice ſcripſit, ſed & apud aliarum linguarum ſcriptores exſtant nomina propria virorum, fæminarum, Regionum, urbium, fluviorum, animalium plantarum, aſtrorum tum antiqua, ut credibile ſit ante linguarum differentias fuiſſe compoſita, quæ manifeſtiſſime ſunt Hebræa Originis. Alterum argumentum eſt, quod diviſio linguarum ſit pœna, ob peccatum Gigantæa audaciæ & ſuperbiæ, vel ipſis Prophanis authoribus teſtibus; haud dubie hac alienata lingua pœna non ſunt affecti illi, qui immunes ſeſe ſervaverunt ab illis peccatis, & pro honorario ipſis Deus reliquit incorruptam illam primam & ſanctiorem linguam; illa autem fuit gens quæ à Semo oriunda erat, & familia Heberi, quæ ſola turris in cœli numen contumelioſæ ædificationi ſe non miſcuit; ſola gens Semæa ſe communibus illius ſeculi peccatis enormibus non inquinavit: erat enim in illa præcipuum eccleſiæ, familiæque Dei. Tum quid certius quam Heberum & ejus familiam fuiſſe locutos illa lingua, quæ ab ipſo velut ab authore, Hebræa uſque nunc appellatur. Videtur mihi prima & originalis lingua ideo Hebræa dicta ab Hebero, quod quando diviſio illa linguarum fiebat, tum ille cum ſua familia florebat. Tum enim natus eſt Phalag, qui ab illa diviſione ſic eſt nominatus. Quum igitur ille eſſet præcipuus, qui linguam illam vetuſtam retinebat, aliis recipientibus alias, ab eo Hebræa fuit vocata. Et antea nullo forte nomine fuit lingua illa inſignita. Quum vero ejus nomine aliquo ab aliis diſcriminanda, occaſio eſſet data, convenientius fuit id à vivo quam à mortuis deſumi; Ubi & hoc notandum, quod non ſolum Heber illa lingua eſt locutus, ejuſque familia, ſed & nepotes ejus poſterique. Quæ omnia certa ſunt ex propriis nominibus filiorum filiarumque, quæ tam in familia Abrahami, quam Labanis indita ſunt, &c. Dat is:* Ik en ſal my metſodane ſlegte bewijs en niet behelpen, om ſtaande te houden, dat de Hebræeuſe de oudſte aangeboren taal is; daar zyn kragtige redenen om dat te bewijſen bygebragt by *Joſephus, Euſebius van Cæſarien*, en andere, die ik om kortheid wille voor by gà, en van die geene dewelke begerig zyn deſelve te ſien, kunnen werden nageſlagen. Van dewelke ik twee van de voornaamſte qualijk kan voor by gaan; het eerſte is dat al de eygen woorden, dewelke voor de verdelinge en vermenigvullinge der talen geweeſt zyn, alle Hebræus zyn. Die Moſen gelieft in te ſien, ſalt bevinden; de gedenk-ſchryvers zyn gewoon den oorſprong van de eygen woorden te houden ſo die zyn, daar van ſy de ſaken verhalen, alwaart dat ſy in een andre taal ſchreven,

Digitized by Google

ven daar zyn ook niet alleen by Moyse die in 't Hebreeus geschreven heeft, maar ook andre Schryvers in andre talen onmallijke eygen woorden, van mannen, vrouwen, Landen, Steden, Rivieren, gedierten, planten, en sterren, so oud dat men geloven moet, dat die al voor de onderscheidenheid der talen geweest zyn, dewelke sekerlijk uyt het Hebræus komen. Vele van deselve werden by *Adrianus Junius* gevonden, in de Voor-reden van sijn Hebreeuse letterkonst. Welkers eygen namen nu de oudste en eerste zyn, der selver by woorden zyn dan ook de oudste, want dese maken de 't samentellinge van reden. De twede reden is, dat dewijl de verdeilinge der talen een straffe is, over den hoogmoed van den Reusen toorn-bouw, selfs volgens het gevoelen van de gemene Schryvers, so en zyn die gene aan dese straffe van de vervremdinge der talen niet delagtig, dewelke tot die misdaad geen schuld en hebben gehad, maar haar daar buyten hebben gehouden, en heeft God deselve met dese onbedurve oude en eerste tale vereerd; dit waren de afkomelingen van *Sem*, en geslagten van *Heber*. Dit volk *alleen heeft hem niet vermengt met het opregten van dien veragtelijken toorn-bouw*; alleen het geslagt van *Sem*, heeft sig van die grove en lasterlijke sonden onthouden, want in haar geslagte was jets Goddelijks. Ten anderen en isser niet sekerder als dat *Heber* en sijn geslagte die taal hebben gesproken, na welkers naam de Hebreeuse taal genomt is, en my dunkt dat daarom de Hebreeuse taal van *Heber* genomt is, om dat als die verdeilinge der talen geschiede, sijn geslagte in groot aansien was, want doen wierd *Phalag* geboren, die van die verdeilinge sijnen naam heeft; want dewijl hy de voornaamste was die dese oude tale onderhield, dewijl dat andre andere talen aannamen, wierd deselve de Hebreuse genomt, welke tale te voren geen bysondre naam en had, so dat als deselve van andre talen mosten werden onderscheiden, was het gevoeglijkst, dat men deselve na de levende, als na de afgestorvene noemde en onderscheide; daar in ook staat aan te merken, dat niet alleen *Heber* en sijn geslagte, maar ook sijn nakomelingen die taal gesproken hebben, het welke alles klaar blijkt uyt de eygen namen van sijne kinderen, soonen en dogteren, dewelke so in de geslagten van *Abram*, als van *Laban* gegeven zyn.

De saak nogtans wel ingesien, soude men de *Ægyptenaren* de eer moeten geven, van de eerste en oudste taal te hebben gehad, dewijl sy ook ontwijfelijk voor de eerste vinders der letterkunst, en letterstellinge werden gehouden, sulx wy hier voor den *Chaldeen* een volk met deselve hebben toegeschreven, so dat of wel dese taal na *Heber* een van de voornaamste der afkomelingen van *Sem*, en het hooft der volken Hebreeus genomt is, so is nogtans deselve taal lange voor dat hy geboren was, by de Ægyptenaren en Chaldeen gebruykt en gesproken; want de Koningen van Ægypten zyn lange voor de tijd van *Heber* bekend geweest, als te sien *Genes.* 10. *vers* 6. over een gebragt met het 24. *vers* daar by blijkt dat *Misraim* dewelke voor de vader der Ægyptenaren werd gehouden, een soon van *Cham* was, in den eersten grade, *d. vers* 6. daar *Heber vers* 24. eerst bekend staat, als een sone van *Selag*, die een soon was van *Arphacsad*, die wederom een soon was van *Sem*, en sulks in het derde nedergaande geslagte van *Sem*; so dat dese taal de Hebreeuse taal genomt werd, *per Excellentiam* ten luyster van *Sems* afkomelingen, dat een gesegend geslagt was, maar niet juyst na de regte oudheid, het welk *Mitsraim* de vader der Ægyptenaren soude toekomen, het welk om dat het door *Cham* een vervloekt geslagt was, niet gedagt en werd.

Daar mede dan werd opgelost het tegenwerp, dat na de gemeene rekeninge wel LXVII. jaar na de Sundvloed geboren is, hoe dat dan de Hebreeuse taal na sijnen naam genomt, de oudste taal kan genomt werden; met dat de voorgaande oude taal van sijn voorvaders by hem mede behouden heeft, en van doen af eerst een bysondre naam gekregen heeft.

[2] *Door gebrek van duydelijke Beschryvinge en voorttellinge buyten Abraham en sijnen sade,*] Want 73
de H. Schrift en is niet so sorvuldig geweest, in de optellinge en verder voortsettinge van de kinderen van *Japhet*, als van weinig aangelegenheid, als wel in de afkomelingen van *Sem*, in het beloofde saad *Abrahams*, daar uyt de *Messias* moste voortkomen, dewelke in een seer nette ordre werden beschreven en voortgeteld, *Genes.* 11. *vers* 10. en *cap.* 12. en so voort vervolgens, anders als in de afkomelin- van *Japhet*, daar in de voorttellinge *Genes.* 10. 2. genen volg: tot 4. in de sonen van *Japhet*, en met de verdeilinge der Eylanden, der volken in hare Landschappen *vers* 5. ophouden, en daar na niet wederom vervat en werden.

Staat ook te letten dat de verwerringe van Babel, lange na het drogen der aarde na den Sundvloed eerst is voorgekomen, sedert de geslagten veel zyn vermeerdert en aangewassen, en benevens die gene dewelke uyt *Heber* zyn voortgekomen, nog veel andere geslagten zyn geweest, dewelke juyst niet alle onder de ongelovige mensen kinderen der verwerringe *Genes.* 11. 5. zyn begrepen geweest, want voor de verwerringe van Babel, is by *Noah* een andre verdeilinge onder sijne kinderen gedaan, diemen de eerste verdeilinge mag noemen, *quam usu exigente & humanis necessitatibus gentes sibi constituere, qua dominia distincta, & agris termini positi l.* 5. *ff. de justit. & jure.* Want *Noah* door menigvuldiging sijner geslagten heeft nodig en goed gedagt, dat sy haar souden verdelen naar andre velden en Landen, om aldaar hare saten en woonsten te maken en houden, waar op slaat het 9. *van Genes. vers* 19. en het 10. *vers* 5. verbindende haar met eede, so *Epiphanius* daar van betuygd in sijn *Histor. Eccleslast:* dat sy haar met haar deel souden te vreden houden.

Maar wanneer de verwerringe van *Babel* en op- 74
gevolgde verdeilinge en verstrojinge der volken geschied zy, is onseker, sulks wy hier voor *num* 7. eensdeels hebben aangeroerd. De gemeene oversettinge meent dat het soude geschied zyn, honderd en een jaar na de Zundvloed, maar de LXX. Oversetters, die de tijdrekening op het nauste hebwaargenomen, vinden den tussen tijd van de Sundvloed tot de geboorte van *Phaleg* van 541. jaar, dat wat beter gelijkt; *Vide Isaaci Vossy Chronolog. secund. translat. LXX. interpret.* daar hy de misslag in den tussen tijd van de Oversettinge tussen de Zundvloed en de geboorte van *Heber* en *Phalag* klaar aanwijst.

Digitized by Google

[a] *De Landen der Volken*,] Daar van in het 13. *cap.* van het 1. *boek Moſes*, *vers* 9. en in het 10. *cap.* *vers* 5. en is te verſtaan van de eerſte verdeling onder de kinderen *Noë*, en niet van de twede, door de verwerringe en verſtrojinge van *Babel*, ten tijde *Phelag*, daar van in het 10. *cap.* van het eerſte boek *Moſis*, *vers* 52. dat in ſijne dagen de aarde verdeilt is.

75 [b] *Oud eygen volk*,] *Tacitus lib. de Moribus Germanorum*, *Ipſos Germanos indigenas crediderim*, ſeid hy, *minimeque aliarum Gentium adventibus & hoſpitiis mixtos. Dat is:* Belangende den oorſprong der Duytſen, ik agt dat deſelve regte inboorlingen zyn, geenſints door uytheemſe overkomſten van andre volken van buyten vermengt.

En een weinig daar na: *Ipſe eorum opinionibus accedo, qui Germaniæ populos nullis aliis aliarum nationum connubiis infectos, propriam & ſynceram & tantum ſui ſimilem gentem exſtitiſſe arbitrantur. Dat is:* Mijn aangaande, ik voege my na het gevoelen der gener die het daar voor houden, dat de Duitſe volken, met geen vreemde huwelijken met enige andre uytheemſe volken bevlekt, maar altoos geweeſt ſijn een eygen, en opregt volk, dat malkanderen altoos gelijk was.

II. HOOFTSTUK,

Wat voor het regte Batavien te houden is; hoedanig 't ſelve van ouds in ſijn Scheypalen en Rivieren begrepen was, en hoedanig deſelve metter tijd zyn verandert en verdeilt, in Gelderland, Overyſſel, Stigt van Utregt, Holland, Zeland, en Weſtfrieſland, &c.

INLEYDING.

HEt *Oud* Batavia, *en eerſte Landſate der Cimbren, met het Bataviſe Eiland beſloten en bepaalt. Lendenen en paalſcheidinge van het ſelve. De waterſtromen van ouds by de Schryvers maar in 't ruw aangeweſen. Overlandſe* Tungers *hoedanig, en wie onder deſelve begrepen. De Nederlandſe* Batavi, *welke en wat voor volken daar onder begrepen. By de oude Schryvers maar twee uytlopen, en loſingen van den Rhijn erkent, daar nogtans een derde genoeg bekent is geweeſt, de* Saan *genomt, die by de Koopſtad* Verona, *met verſcheide armen uyt den Rhijn in Zee looſde. Onſeker wanneer den* Rhijn *en* Saan *geſtopt en verland zyn. Waarſchijnlijke oorſaken daar van. Den ouden Rhijn hoe en waar die van ouds gelopen heeft. Doorſnydingen en afleydingen van den ſnellen loop des Rhyns nodig, eerſt door de doorgrift van den Yſel* Foſſa Druſiana *genomt, daar na door de* Lek *by den ſelven* Druſus *aangevangen, by* Julius Paulinus *voltoyt met een kleine en nauwe loſing, en by* Claudius Civilis *met het doorbreken van den Dijk by* Druſus *doen leggen, voort tot in de Maas gebragt en merkelijk verwijd. De derde afleidinge is geweeſt de* Vegt, *uytwaterende door het Land, nu met de Zuyder-zee gemeen, tot in den* Yſel, *en ſo voort ter zeewaard. Daar aan den* Nederyſel *na de Maas door hulp van de Gouwe. Wanneer gegraven. De laatſte doorſnydinge is de* Corbuloos graft *tot een binnevaart aan den Rhijn, tot in de Maas. Gelijck aan d'een zyde den ſtroom van den Rhijn werd gebrooken, ſo is ook aan d'anderſyde de* Maas *met verſcheide afleidingen door ſneden, en met de Waal vermengt. Hoedanig deſelve met den anderen voort tot in Zee lopen. Zedert en met de* St. Eliſabets-vloed *ſijn de Landen van* Altena *en* Heuſden *bedijkt en verſekert. Het Bataviſe Eyland werd mede in tween verdeelt, Over- en Neder-betuwe, en hoe verre deſelve ſtrekken, en hoedanig bepaalt en verdeelt.*

HEt regte oud *Batavien* en eerſte Landſate van het ſelve, is met het *Bataviſe Eyland* beſloten en bepaalt geweeſt, daar haar de ſwervende Cimbren en Kelten, den Rhijn [a] afkomende, eerſt ter neder geſet hebben, het welk de Zee [b] voor hem heeft, en van afteren, en bezyden rondsom binnen den Rijnſtroom beſloten was, ſtrekkende van langs [c] ooſt en weſt van ſons opgang tot den nedergang, en van ſijds zuid en noord, van middags tot midnagts ſtreek, beginnende met den [d] hoek daar den Rhijn en Waalſtroom het tuſſen-land voorby lopen, een weinig boven *Aarnhem* en *Nimwegen*, daar by onſe tijd, tot bevrydinge van 't ſelve Eyland den *Schenkerſchans* [e] op de hoek van 't Land geleid is, daar ſig den Rhijn in tween verdeelt, d'een zyde ſijnen naam behoudende, en aan d'ander zyde door de [f] Waal en oude [g] *Maſe*, nu de nieuwe, ofte [h] *Merwe*, daar van het heerlijk ſlot en kaſteel *Merwede* by Dordregt ſijnen naam heeft; in de Maas geleid werd, en ſo voort by het [i] *Helium*, nu *Helle voet*, in zee loopt; tuſſen welke beyde ſtromen eygentlijk het *Bataviſe* [k] *Eyland* was begrepen; welker inwoonders haar daar niet alleen gehouden hebben, maar ook haar woon-

ſten

Digitized by Google

ſten aan beyde zyden over en langs de ſelve Stroomen hebben uytgebreid, aan d'een zyde over de Waal, tot aan de Maas, en [l] *Galliſen kant*; (daar ten tijden van *Kaiſar Julius*, met het tuſſenlopen van de Maas, de Guallen of Walen van den Batavieren wierden afgeſcheiden,) van daar nederwaarts overgaande tot de Landen tuſſen de *Oude Maſe*, *Merwede*, en den [m] *Rijn*; en aan d'ander zyde over den Rhijn, de Landen van Weſt-vrieſland, tuſſen 't Flie en Hellevoet beheert hebben: Gelijk ſy dan ook boven het Bataviſe Eyland hoger opgetogen zyn tot *Thuringen* toe.

So dat der ſelver Landſaten, ten tyde van den *Kaiſar Julius*, in *Hoog*- en [n] *Neder-Batavien*, in onderſcheid van het hoger en groter *Germanien*, het welk ten aanſien van deſe Nederlanden, mede in *Hoog*- en [o] *Neder-Duytſland* werd onderſcheiden, verdeild is, gelijk wy hier voor hebben aangeweſen; dewelke dan wederom onder den anderen in wijken en minder deelen afgedeelt, en met byſondre namen onderſcheiden zyn; die by den Romeinen op haar wyſe, in hare taal ſodanig vervremt zyn, dat de ſelve ſonder Taal-Tolk by na onverſtandelijk zyn.

Ende zyn ook de water-ſtroomen deſer geweſten by deſelve ſoo maar in 't ruw * aangetekent, als begrypende maar alleen twee armen des Rhijns, daar door de ſelve in de Zee uytwatert, dat is den Rhyn en de Waal, ſonder veel vermaan van de andre by en toevloeyende ſtromen en wateren te maken. De bovenlandſe *Tungers* zyn verdeelt in [p] *Euberſe* Overlanders, anders Luykenaars, van de Hooftſtadt Luyk; [q] *Treverſe*, Trierſe van de Stad *Trier*; [r] *Condrotſers*, *Hoymonders*, *ofte Hoyſe* Luykenaars; [f] *Neemheders*, ofte Bywegers, *Nemetes*; [t] *Triewogers*, *Triboci*, en nu Elſaters en Straatsburgers; [u] *Hoogwangers*, *Vangiones*, nu Wormſaters; [w] *Atuatiers*, Akenſe Luykenaars, Over-maas, [x] *Aduers*, Bourgonjons; [y] *Nerwers*, die van Doornick en Valencijn; [z] *Ubiers*, ofte Ubichers Overlanders aanden Rhijn, omtrent Keulen; [a] *Bructers*, Broeklanders; [b] *Gugerners*, Gulikenaars; [c] *Menabiers*, Bylanders, daar door die van 't Land van Kleef verſtaan werden, als naby het Bataviſe Eyland; [d] *Moeringers*, Morini; [e] *Suchambers*, ofte zuid-chambers, ofte zuid-cimbers, nu Gelderſe; [f] *Tenctlers*, Drenters; [g] *Cheruſſen*, Mansfelders; [h] *Cauchen*, Ooſtvrieſen, Emdenaars; [i] *Chamavi*, Kampenaars; [k] *Angrivari*, Engerſe; de Nederſte wierden genomt Batavi, Bataviſe Nederlanders, Betuwers, ofte [l] *Baathouwers*; buyten het Eyland na den Galliſen kant, zyn [m] *Maſewalers*, tuſſen Maal en Waal; [n] *Meroveërs*, Merweders; [o] *Ambivariten*, Antwerpers en Bergenaars; en [p] *Toxanders* of *Teſſanders*, op de grenſen van Vlaanderen en Braband; [q] *Mattiaci Maatykers*; [r] *Suevi*, Zeeuwen; [f] *Ingævones*, ingewonnen volken omtrent de Schelde.

Aan d'ander zyde van 't Bataviſe Eyland zyn 't [t] *Caninefers*, *of Caninefaten*, Kenemers; [u] *Friſiabones*, Fries-afwoners, Waterlanders; [w] *Frieſen Weſtvrieſen*; [x] *Marſaki*, Meerſakken; [y] *Tuſſii*, Tuſſenlanders; [z] *Uſipetes*, Weſepers, Goylanders; [a] *Uſipii Uytſuppers*, Sutfenſe Overrynders.

Gelijk de benamingen der Landſaten, ſo zyn ook de groote Stromen deſer Landen, in hun toe en afleydende watergangen, by de oude Schryvers veel al misduid en miſſet, en veele daar van over het hooft geſien; die dan ook by verloop van tijd, met andre nieuwe graften verleid, en ſommige geſtopt en afgedamt, een andren loop gekregen hebben; ſo dat deſelve ſonder nauwkeurig onderſcheid, en aanwyſinge der veranderingen tuſſen de oude en niewe, uyt de oude Schryvers niet wel begrepen kunnen werden.

De oude Schryvers erkennen maar twederhande uytloſingen des Rynſtrooms in de groote Zee, dat is den *Rhyn* ſelfs, voorby het *Lugdunum Batavorum* en de *Waal*, daar mede de Rhynſtroom van den hoek van het Bataviſe Eyland, door de Maſe werd afgeleidet; Maar wy vinden een [b] derde loſing, van den Rhyn tot in de Zee, van ouds de *Saan* genomt, dewelke met drie ſpranten uyt den Rhyn, omtrent Leyden, als de *Mare*, de [c] *Zyl* en de [d] *Does*, die by *Pelonien*, nu het *Te*, t' ſamen in een meer ſtorten, het welk door de Rivieren *Kinhem*, en de Saan, tot voorby *Alkmaar*, en de vervallen [e] Anzeeſe Koopſtad [f] Veronen, in de zee looſde; welke uytwatering, by verloop van tyd, t'eenemaal is komen te verſtoppen, en voort is afgedamt; Daar van nu de Landſtreke aan beyde zyden van de ſelve *Saan*, *Ooſt* [g] en *Weſt-Sanen*, de plaats daar hy afgeſtopt is, [h] *Sanerdam* genomt werd.

Wy ſtellen dan voor vaſt dat van ouds den Rhyn drie uytwateringen, en loſingen in de Zee gehadt heeft, te weten den ouden *Rhyn* by Katwijk, de *Waal*, en de *Saan*; welke eerſte en laatſte, het zy dat die door ſtorm en ſpringvloed, gelijk ſommige menen, dog ſeer oneens in den tijd wanneer, of (het welk het [i] waarſchijnlijkſte is) dat door verſcheyde geſchoten graften,

Digitized by Google

ten, by tijde der Romeinen, die de toevoer ſo veel doenlijk, naar den Galliſen kant ſogten te brengen, de ſtroom van den Rhyn onderſchept en afgeleid zynde, de twee uytwateringen by *Katwyk* en *Verone*, metter tyd zyn komen te verlanden en afgedamt, houdende alleen de opening van het [k] *Ye*, tot loſinge van het opper binnenwater, van de bedijkte en bepolderde Landen en meeren van [l] Rynland, en Kennemerland, door de Zuider zee, Texel en 't Flie, ter zeewaart in; welk opwater, dat te vorens ſo groot niet en was, door de vermenigvuldiging van de bedykingen en bepolderingen van de lage Landen en Meeren, dewelke tot een boeſem ende ſak van het rijſende binnewater plagten te ſtrekken, nu dikmaals ſoo hoog komt te ryſen, dat niet tegenſtaande goede Kaden en Dijken, de Polders doorbreken, en het water over de Landen heen loopt, voornamentlijk in Rhynland, het welk nu geen anderen boeſem en heeft, als de Leidſe ofte Haarlemer Meer, door de ſluyſen aan den *Sparendam*, en het *huys ter Hert*, tuſſen Amſteldam en Leyden, daar door deſelve Meer ſodanig met het afſpoelen van verſcheide Landen, ſoo woedende is geworden, dat nauwelijks [m] getemt kan werden, en ſo niet langer als met groot gevaar kan werden gehouden.

Den alouden loop van [n] den Rhijn, ſo veel dit [o] Batavien aangaat, heeft ſijn begin gehad by [q] *Lopik*, van den houk van [q] *Schenkeſchans*, regt op *Aarnhem*, en van daar met een kromme bogt voorby *Wageningen* en [r] *Rhenen*; van daar op *Duyrſtad*, en ſo voort na *Uytregt* inſlaande, daar ſijn ouden loop nog met de naam van *krommen Rhijn* bekent is, nu by na uytgedroogt ende verſtopt; van *Uytregt* voort op *Woerden*, ſo voorby, nu door *Leyden* en *Rhynsburg* by *Katwyk* in de zee.

Om dat den Rhyn ſo verre van boven ſonder enige ſydel-ſpranten, ſoo ſnellen en ſtarken ſtroom maakten, ſoo heeft deſelve tuſſen de onbedijkte Eylandekens van Weſtvrieſland, een tweden uytloop, door de Rivier de [s] *Saan* geſogt, die wy hier voren tot een derden arm ofte uytloop des Rhyns hebben aangetekent: De doorſnydingen en afleydingen van den loop des Rhyns, ſijn eerſt geweeſt de *Foſſa*, ende geſchoten graft, by den Overſten [t] *Druſus Germanicus*, ten tyde van ſijn Schoonvader *Auguſtus*, een weinig boven *Aarnhem*, uyt den Rhyn, tot voorby *Doesburg* in den *Yſel* doen doorgraven, daar door het Rhijnwater door den *Yſel*, [u] die nu boven mede verland, voorby *Zutphen*, *Deventer* en *Kampen*, door het *Flietergat* in de Zee is beginnen te lopen.

De twede afleydinge van den Rhynſtroom, dewelke den gantſen loop van den Rhyn naar beneden, van *Duyrſtede* door *Uytregt*, metter tyd heeft doen vervallen, is de [w] *Lek*, dewelke met het doorſteken van den Dijk aan *Duyrſtede*, door [x] den ſelven *Druſus* tot afkeringe en voortleyding van den Rhynſtroom, voorby *Duyrſtad* na beneden begoſt, en by *Paulinus Pompejus* onder *Nero* voltoyt, by *Claudius Civilis*, doen hy tegen den *Kaiſar Veſpaſianus* oorlogde, [y] doorgeſteken, en regt door het Bataviſe Eyland gegraven, en voorby *Kulenburg*, *Vianen* en *Schoonhoven* by Krimpen in de *Maas* gebragt is.

Naaſt aan deſe komt de [z] *Vegt*, daar mede den Rhynſtroom van *Uytregt* door *Weſop* en *Muyden*, in het Flieder meer, nu de zuyder zee, ſijn uytwatering hadde, dewelke door het land nu met de zuyder zee gemeen, dwers door den *Yſel* plag te lopen, dog nu weder geſtopt en afgedamt; welke uytwatering ook al oud moet zyn, om dat [a] *Tacitus* verhaalt dat *Druſus Germanicus* in den Scheeps optogt na de Elve, tegens den Prince *Arminius*, in het wederkeren, eenige van ſijn volk te land ſette, om ſo veel te ligter met de Schepen over de droogten van het Flieter meer door de Vegt in den Rhyn te komen.

Aan d'ander zyde van Uytregt, is mede een graft geſchoten, dewelke ook den *Yſel* genomt [b] werd, tot uytwateringe van den Rhyn, na de Maas lopende, van *Vianen* af door *Yſelſteyn*, (daar deſelve nu is gedamt [c] en afgeſtopt,) naar *Montfoort* en *Ouwater*, en zoo voort voor by *Dergouda*, aan het Dorp *Yſelmonde* tot inde Maas geleid: Dog wanneer, en by wie deſe graft is geſchoten, is onſeker, ontwyvelijk [d] al vry oud, om dat daar van by onſe Schryvers geen gewag gemaakt werd: Door deſe verleydinge van den Rhynſtroom, de Schipvaart en bequame doortogt tuſſen Holland en Zeeland gebrekende, is in 't midden van deſen Yſel een [e] binnengraft doen ſchieten, de *Gouwe* genaamt, (daar van *Dergouw* ſijnen naam heeft) loopende van *Dergoude* af, tot by *Alphen* in den Rhyn.

Buyten deſe was nog een afleydinge ofte graft, tot een gemakkelijken toegang uyt den Rhyn tot in de Maas, en ſulks om van het eene zegat tot het ander binnen door te kunnen varen; Is by [f] *Domitius Corbulo*, ten tijde van den *Kayſar Claudius Nero*, van een weynig boven *Leyden* naar *Delft*, en ſoo voort tot *Vlaardingen* doen ſchieten, dewelke t'onregt by de ſommige de *Lek* werd toegeſchreven; dewelke met den tuſſenſtand en omſtandige gelegent-

Digitized by Google

legentheid van dese Vliet, geen gemeenschap met allen heeft: by anderen de *Rotte* ofte *Schie*.

Gelijk aan d'een zyde van het Bataviſe Eyland, den Rhyn ſijn doorgaande ſtroom heeft verlooren, en door andre uytwateringen verleid is, ſo is ook de loop van de [g] *Maas* aan d'ander zyde van het ſelve Eyland, door verſcheide doorſnydingen verleid, en verandert.

Dewelke by *St. Andries* met de *Waal* vereenigt, haar ouden naam behout, tot *Louveſteyn*, van waar hy tegenwoordig door de [h] *nieuwe Maas*, anders de *Merwede*, voorby *Dort* geleid werd, [i] Dog heeft bevorens van Louveſtein naar het Dorp *Bokhoven* gelopen, en bezuyden het Huys te Bokhoven naar [k] *Hedinchuyſen*, daar den uytloop van de *oude Maas*, nu meeſt verland, gelijk nog kan geſien werden, en heeft aldaar gelopen ter plaatſe daar de afgeworpen Schans *Groenendaal* gelegen heeft, ſoo voort door *Herp* en bezuyden de Stad van *Heusden* door *Heersbergen* na [l] Douveren, daar ſedert den grooten inbreuk van de *St. Eliſabets* vloed, van den Jare 1421. ende het jammerlijk [n] verdrenken van vele Dorpen, de Sluys en Dijk geleid is tot bewaarnis van de Landen van *Heuſden* en *Altena*, daar mede den verderen loop van de *oude Maas* is afgebrooken, van daar hy voortgelopen had midden door den verdronken waart, latende *Geertruydenberg* aan de zuidſyde, ende *Dordregt* aan de noordooſtzyde, tot aan [o] *Maasdam*, beneden Dordregt, daar hy nu is afgedamt, en te vorens plag uyt te wateren, weſtwaarts aan tot aan [p] *Weſt-maas*, en van daar voort tot de bedijkte Gorſingen, tegenwoordig met de naam van *Beyerland* bekent, en van daar beooſten *Putteſteyn* tot na den *Briel*, en ſo voort in de Zee; het welk geweeſt is den [q] ouden loop van de Maas, by tyde van *Julius en Tacitus*, *lib. 2. Annal.* niet anders beſchreven, als dat den Rhijn aan het begin van het Bataviſe Eyland, ſig met de Waal in tween verdeelt, dewelke een weinig naar om laag met de Maas verenigt, voort na de zee uytloopt.

Daar hem de Maas tegenwoordig omtrent *Louveſteyn* met de Waal verenigt, is eygentlijk den ouden loop van de Waal, dewelke nu voorby *Gorkum*, met de naam van de *nieuwe Maas* voortloopt, anders [r] de *Merwe* genaamt, lopende voort voorby Dordregt, tot daar hy met den uytloop van de *Lek* aan het dorp *Krimpen*, en den *Yſel* voor *Yſelmonde*, met de Maas vereenigt, alwaar de vier ſtromen, *Rhijn*, *Lek*, *Waal* en *Maas* malkanderen ontfangen, en de naam van *Merwe* wederom in *Maas* veranderen, en ſo voorts voorby *Rotterdam* in Zee loopen.

Welke *Merwe* bevorens geheel eng plag te weſen, en ſijn loop had door de [f] *Swyndregtſe Waart*, (daar hy nu aan beyde zyden aen den *Ooſtendam* en *Heer-Jansdam* is opgeſtopt) tot in de *Maas*, dog zo door toevloeying van den grooten vloed van den Jare 1421. als den toeloop van de *Lek* en *Yſel*, en doorſnydingen van de Maas naar om hoog, ſoodanig is verwijd, dat de oude Maas verlaten, en de Merwe voor een niewe Maas is ingeruymt, en doorgevloeid.

De [r] nieuwe Maas is door ſijn verleidinge aan de noortzyde van het Huys te Bokhoven gebragt, en van daar met een nieuwe graft, daar van de nieuwe Maas genomt, nederwaarts loopt door de Heerlijkheden [u] *Wel* en *Hemert*, makende alſo een ſcheidinge tuſſen 't Land van *Heuſden* en *Altena*, en valt beneden het Huys te *Louveſteyn* in de *Waal*, daar hy met deſelve [w] verenigt, door het oude Canaal van de Waal, dog vry vergroot en verwijd, voor by *Gorcum* in de *Merwe*, van daar het de nieuwe [x] Maas begint genomt te werden, na Dordregt toe, daar deſelve ſtroom ſig wederom in tween verdeelt, daar van de eene door een nieuw gegraven graft, van den *Ooſtendam* af voortgaande, de [y] wateren van de *Lek* en *Yſel* ontfangt, en met de naam van Maas voorby *Rotterdam* in zee loopt, en de andere ſtreng is aan de Noortzyde van Dordregt door *Dortsmonde*, met een nieuwgeſchoten graft doorgebragt, tot by *Puttershoek*, aan het eynde van de [z] landen van den Galliſen kant, daar hy mede de naam van Maas aanneemt, en vervolgt tot by *Vlaardingen*, daar beyde deſe ſtrengen ofte ſpranten malkanderen wederom ontmoeten, en ſo voorts ter Zeewaart uytlopen.

Buyten deſe verleidinge van de oude Maas by Louveſteyn, is de Maas nog op [a] verſcheide andre plaatſen doorgeſneden, en in de Waal gebragt, als boven de *Schans de Voorde*, door *Herwaarden*, en beneden de Schans *St. Andries*, tuſſen het ſcheid van Herwaarde, en de Heerlijkheid Roſſum.

Het *Bataviſe Eyland* is door den tuſſenloop van de [b] *Linge* mede in tween verdeelt, dewelke by na in 't midden van het Eyland, tuſſen den Rhijn en Waal, en tuſſen *Tiel* en *Rhenen* doorloopt, tot Gorcum toe, daar hy in de Waal loopt.

Werd ook verdeelt in *over* en *neder-Betuwe*, waar van het bovenſte gedeelte de *Over-Betuwe*, van *Schenkenſchans* af, tot *Wageningen*, eigentlijk de Betuwe genomt werd; en het Nedergedeelte van daar af, de *neder Betuwe*, wederom in verſcheide [d] Graaffſchappen, en byſondre Geregten is verdeelt, en ſig verder ſtrekt op den [e] Hollandſen Bodem, voorby

Digitized by Google

[f] Gorcum, door de Landen van *Arkel*, den *Alblasser Waart*, *Papendregt*, *Swijndregt*, en *Krimpender Waart*, *Delfland*, *Schieland*, en half [g] *Rhynland*; in en omtrent welken omring van tijd tot tijd, verscheide andre graften en waterlosingen zyn ingeschoten, soo tot gerijf van der Ingesetenen af en toegang, als tot waterlosinge der bedijkte Landen.

Summaria op de Bewijs-redenen van het

TWEEDE HOOFT-STUK.

1. REgte *bepalinge van het* Batavise Eyland, *en* Num. 3, 6, *en* 9.
2. *Verandering van den snellen en tragen stroom van den* Rhijn, Maas *en* Waal, *door de* Lek, *en den* Yssel *veroorsaakt.*
4. *Beschryvinge van* Schenkeschans, *en haren oorsprong, door* Maarten Schenk van Nydegem, *en sijn leven.*
5. *Beschryving van de* Waal, *en haren ouden en tegenwoordigen loop.*
6. *Hoe verre eigentlijk het* Batavise Eyland *gestrekt heeft, en* Num. 9.
7. *De Rivier de* Merwe *hoe verre sy strekt, en haar naamreden en oorspronk van het Huys te* Merwe, *en desselfs gebied en beschryvinge.*
8. *Hoe verre hem de Heerlijkheid* Merwede *van ouds gestrekt heeft; en 't Regtsgebied van den Baljuw van* Merwede, *binnen de Stad* Dordrecht.
10. *Beschryvinge van de Landen van den* Uyterstен Gallisen *kant.*
11. *Hoe verre deselve gestrekt hebben;* Pontanus *en* Dousa *tegensprooken en wederleid.*
12. *De* Maas *van ouds de scheidinge tussen de* Gaulen, *en* Batavieren.
13. *Het Graefschap van* Teisterband, *hoe verre het gestrekt heeft, en wat daar onder begrepen is geweest.*
14. Hoog en Neder-Batavien, *hoedanig verdeelt.*
15. *Oude benamingen der* Nederlanders, *van* Cæsar *en* Tacitus *hoe te verstaan,* Batavi, Betuwers, *andre* Hollandse, *andre* Gelderse Betuwers, Op *en* Neder Betuwers.
16. Toxanders, *welke daar door verstaan werden, of daar door de* Zeeuwen *beduyd werden.*
17. *De* Zeeuwen *te onregt met de naam van* Matiaci *genomt.*
18. *Werden ook* Suevi *genomt.*
19. Caninefates, Kennemers *van de Rivier* Kinhem, *dewelke het scheid tussen* Kennemerland *en* West-*Vriesland maakt; desselfs beschryvinge.*
20. *Beschryvinge van* Kennemerland, *daar in* Philipp. Cluver. *tegengesprooken, in het misverstand van de plaatse van* Tacitus.
21. Frisiabones, Waterlanders, *en welke daar onder behoren.*
22. Westvriesen, *werden ook* Friesen *genomt; welke daar onder eigentlijk te verstaan.*
23. *Verdelinge van* Oost *en Westvriesland, en wat daar onder begrepen.*
24. Marsaki, *en* Meersakken, *die van het Eyland* Marken, *tegens het gevoelen van* Cluverus, *tegengesproken en wederleidt.*
25. *Der den uytloop van den* Rhijn *omtrent* Petten.
26. Vroon, *en Vroonvisserye, buyten* Leiden.
27. Haarlemer meer, *oneygentlijk alsoo genomt.*
28. *Aloude beschryvinge van de* Maren, *en het* Marendorp.
29. De Zyl.
30. De Does.
31. Hanze-steden, *naam, en naamreden.*
32. *Beschryving van de Stad* Verone.
33. Oost *en* Westsanen, *en* Sanerdam.
34. *Verstopping van den* Rhyn *by* Katwijk, *wanneer geschied, en verscheide uytleggingen en tegenspraak van en tegens verscheide Schryvers, dienaangaande.*
35. *Betemminge van de* Haerlemer *of* Leidse Meer, *door een binneloſing in Zee, te vinden, en verscheide middelen daar toe aangewesen, dog by sommige gewaande Intressen van eenige Steden om verre gestoten, ende opgehouden.*
36. *Lijst van peylingen van het Zeewater, jegens het Binnewater in Rynland.*
37. *Beschryvinge van den loop van den* Rhyn.
38. Fossa Drusiana.
39. *Beschryvinge van den* Yssel.
40. Drusi *dijk omtrent de* Lek, *by* Claudius Civilis *doorgesteken.*
41. *De* Vegt, *haren oorspronk en beschryving hoe die van ouds gelopen heeft.*
42. *Scheepstogt van* Drusus Germanus *door den* Yssel, *en de plaats van* Tacit. Ann. lib. 1. *verklaart.*
43. *Den* Hollandsen Yssel, *en desselfs beschryvinge,* en 46
44. *De* Uytregtse Vaart, *en hare beschryving.*
45. Yselmonde.
46. *Den slag tussen Bisschop* Adelbolt, *en* Diederik de IV. *niet by* Bodegraven, *maar tot* Bodelsgraaf, *nu* Blesjes Graaf, *by* Dort *geschied.*
47. *De* Gouwe, *en* Goudse Vaart, *haren Oorsprong en Naamreden.*
48. Corbuloos Graft, *hare beschryving, en hare oudheid,* 51.
49. *Een Italiaanse mijl, hoe te verstaan.*
50. Isaaci Pontani *misslag, dat hy daar door de* Lek *verstaat.*
51. *Wanneer de* Corbuloos graft *is geschoten.*
52. *Het Huys ofte Slot* Kenenburg.
53. *Verscheiden gevoelens van de uytwatering van de* Korbuloos *graft.*
54. *De waarschijnlijkste uytwatering door* Vlaardingen, *anders genomt* Verdingen.
55. *Het Huys te* Kenenburghs *oudheid, eertijds Rhenenburg, Rhynenburg, ofte Rhynsburg.*
56. *De* oude Maas, *en desselfs beschryving, en* 59.
57. St. Elisabets vloet, *en verdrenken van den groten Waart by* Dort.
58. Maasdam *en* Westmaas.
59. *Den Binnewaal van het* Tolhuys *tot* Sandwijk, *by* Tiel, *en* J. van Oudenhoven *tegengesprooken.*
60. *Vermenging van de* Waal *met de* Maas, *waar die geweest is.*
61. Cornelius Aurelius *tegengesprooken, en de plaatsen van* Tacitus *en* Cæsar *verklaart.*
62. *Onderscheid en grote van een Italiaanse en Hollandse mijl.*
63. *Oorsprong van het Rivierken de* Linge.
64. *Verdelinge van de* Over *en* Neder Betuwe.
65. *Nieugesogte graften en binnevaarten.*

BEWYSREDENEN,

OP HET II. HOOFTSTUK.

[a] *Elten den Rhijn afkomende,*] In het eerste Hooftstuk werd het selve breder verhaald en aangewesen.

1 [b] *Het welk de Zee voor hem heeft,*] De regte bepalinge van het Batavise Eyland, sulx die by *Tacitus*, *Plinius*, en andere werd beschreven, daar van hy aldus schrijft, in sijn boek der seden der oude Duytsen: *Batavi non multum ex ripa insulam*

Digitized by Google

lam Rheni amnis colunt. Dat is: De Batavieren bewonen het Rhijnſe Eyland, niet ver van den Oever gelegen. In het *IV. boek ſijner gedenkſchriften. Batavi donec trans Rhenum agebant pars Cattorum, ſeditione domeſtica pulſi, extrema Gallicæ oræ cultoribus vacua, ſimulque inſulam inter vada ſitam occupavere, quam mare Oceanum à fronte, Rhenus amnis tergum ac latera circumluit. Dat is:* De Batavieren, doen ſy over den *Rhijn* woonen, een volk met den *Katten* ofte *Heſſen*, door Inlandſe beroerten haar Land ruymende, hebben de uyterſte Landen van den Galliſen kant ingenomen, ledig van inwoonders, en met eenen ſeker Eyland tuſſen verſcheide droogten en ſanden gelegen, dat van voren van de Noord-zee beſpoelt, en van ſijds, en van agteren rondom van den *Rhijnſtroom* omlopen werd. En in het twede ſijner Jaar-boeken. *Inſula Batavorum ob faciles appulſus ad transmittendum bellum opportuna. Nam Rhenus uno alveo continuus, apud principium agri Batavi in duas amnes dividitur, ſervatque nomen & violentiam curſus qua Germaniam prævehitur, donec Oceano miſceatur: Ad Gallicam ripam latior & placidior affluens, verſo cognomento Vahalem accolæ dicunt, mox id quoque vocabulum mutat Moſa flumine, ejuſque immenſo ore eundem in oceanum effunditur. Dat is:* Het Bataviſe Eyland is om de welgelegen Havens in het af- en aankomen, ſeer dienſtig om den Oorlog te keeren en wenden werwaarts men wil; want den *Rhijn* een onverdeilden en geſtadigen afloop hebbende, deilt hem in 't begin van het Bataviſe Land in twee grote Vlieten, en behoud aan d'een ſyde den ſelven naam en ſnelle loop, daar mede hy uyt Duytsland afkomt, tot dat hy in de Noordzee invalt, en met deſelve vermengt werd; aan d'anderſyde na den Galliſen kant, werd deſelve wijder, en loopt daar door vertoglijker af, en verandert ſijnen naam, en werd by de landſluyden Waal genomt, dewelke daar na door vermenging met de *Maas* wederom ſijn naam verlieſt, en met de *Maas* vermengt, tot dat hy met een grote vloed in de Zee uytſtort.

2 Let wel op de veranderinge des tijds, dat den *Rhijn* een ſnelle doorgaande loop had, tot daar hy by *Katwijk* in de Zee viel: en door de *Waal* en *Maas* een trage en kleine vloed maakte. Daar nu in tegendeel door afſtoppinge van den *Rhijn*, en doorgravinge van de *Lek* en *Yſſel*, en verſcheyde doorſnijdingen uyt de oude in de nieuwe *Maas*, den loop van den *Rhijn*, by afſtoppinge en afleydinge, by na t' enemaal te niet loopt, en den tragen loop van de *Waal* en *Maas* in een groten en ſnellen loop is verandert.

3 Den Kaiſar *Julius* in ſijn *vierde boek der Galliſe Oorlogen*, ſchrijft daar van met deſe woorden. *Moſa, inquit, profluit ex monte Vegeſo, qui eſt in finibus Lingonum, & parte quadam Rheni recepta, quæ appellatur Vahalis, inſulam efficit Batavorum. Neque longius ab eo millibus paſſuum LXXX. Oceanum tranſit.* De *Maas* heeft ſijn oorſprong uyt de *Vogesberg*, in de Langerſe landſtreeke, daar hy met den naam van *Kratzer* met de *Moſel* vermengt, dewelke van den *Rhijn*, ter plaatſe daar hy *Waal* genomt werd, ontfangen werd, en het Bataviſe Eyland maakt, het welk omtrent LXXX. duyſend ſchreden uyt den *Rhijn* in Zee ſtrekt. Het welk *Plinius Hiſtor. Nat. lib. 4. cap. 12.* op omtrent honderd duyſend ſchreden gegiſt heeft, *in Rheno ipſo, inquit, prope centum millia paſſuum in longitudinem nobiliſſima Batavorum inſula.* In den *Rhijn* leid het vermaarde Bataviſe Eyland, tot omtrent honderd duyſend ſchreden in de lengte.

Van dit Eyland ſpreekt ook *Plutarchus in Othone; In gladiatores qui peritia & animo ad aggrediendum habebantur inſignes, invexit Varus Alfenus Batavos. Hi equitum Germanorum ſunt præſtantiſſimi, inſulam incolentes Rheno circumfluam.* Tegens de Schermutſers die tot den aanval gemoedigt en afgevaardigt waren, voerden *Varus Alfenus* de Bataviſe troepen aan; deſe ſijn de voornaamſte ruyteren der Duytſe troepen, haar onthoudende in het Eyland, daar den *Rhijn* rondom loopt.

Dion Caſſius Biblioth. Hiſtor. lib. 55. Item equites alienigenæ extraordinarii, quibus Batavorum eſt nomen à Batava Rheni inſula. Gelijk mede de vermaarde uytheemſe ruyters, die men Batavieren nomt, van het *Bataviſe Rhijns-Eyland.*

Zoſimus lib. 3. Hiſtor. Adpulſit ad Bataviam navibus, quam diviſus Rhenus efficit quavis inſula amnica majorem. Hy quam te ſcheep op Batavien aan, het welk den verdeilden *Rhijn* een Eyland maakt, groter als 't geen door enige lopende ſtroom omringt werd.

c *Strekkende van langs Ooſt en Weſt,*] *Ita Cluverus de Tribus Rheni Alveis, adverſus quoſdam Bataviæ Scriptores, cap. 4. inſulæ longitudinem juxta profluenta Rheni inter ſolis ortum & occaſum porrigo, latitudinem inter Septentrionem & auſtrum, ſive inter duos dicti amnis alveos, qui tergum ac latera circumluunt protendo.*

d *Met den hoek,*] *Rhenus uno alveo continuus apud principium agri Batavi in duas amnes dividitur. Tacat. Annal. 2.* Den *Rhijn* tot daar toe in ſijnen geſtadigen afloop doorgaande, verdeilt hem op den hoek van het Bataviſe Eyland in twee grote Vlieten.

e *Schenkenſchans,*] Deſe Schanſe werd de ſleutel en het hek van Gelderland en Holland genomt, is geleid op den hoek van 's Gravenwaard, daar den *Rhijn* hem in twee Rivieren deilt, ten tijde van den Grave van *Lyceſter*, door raad en daad van *Marten Schenk van Nydegen*, Overſte Luytenant van den Grave van Meurs, een ſeer ervaren krygsman, in den jare 1586. tot bevrydinge en verſekeringe van het Land jegens den Konink van Spanjen, doen leggen, dewelke van hem de naam van Schenkenſchans gekregen en behouden heeft. Sie hier van *P. Borre*, in ſijn Nederlandſe Oorlogen *21. boek*, op het jaar 1586. *pag. 24.* en de omſtandige Beſchryving van deſelve Schans by *Mr. Arent van Sligtenhorſt*, in ſijn Tonneel des Lands van *Gelder*, *1. boek*, *in het 88. verſet*, daar hy aldus ſchrijft: Hoe konnen wy hek en ſleutel ſo van „ Gelderland als Holland, de naamagtige veſting op „ 's Gravenwaard, met eeren alhier verſwijgen, wel- „ ke van ſijn eerſte bouw-meeſter Schenkenſchans „ genomt werd, en den uyterſten hoek van het Be- „ tuw-Eyland beſlaat, daar den *Rhijn* ſig in twee „ ſtrengen verdeilt, waar van d'eene de regterhand „ kieſende, ſijn ouden naam behoud, en d'andre de „ naam van de *Waal* aanneemt. Dit heerlijk ſtuk „

Digitized by Google

„ werk is door *Maarten Schenk*, een Edelman die in „ Gelderland in de wieg gelegen heeft, eerst begon„ nen en als gedoodverft: vermits hy in 't jaar 1586. „ slegs een klein begrijp gemaakt had, om de Span„ jaarts, die vermoed wierden met een dwars oog op „ dese plaats te mikken, uyt de Betuwe te houden; „ dan de Staten hebben na sijn dood om de welgele„ gentheid aldaar den ouden *Waal*, die tussen *Haelt* „ en *Bynen* met een kleinen arm dwars naar het Tol„ huys plag te lopen, doen stoppen en verdrogen, „ om aan 't begin van de Schans een sterker water„ drift te hebben, den *Waalkant* doorgaans met ster„ ste steenwerken, ook het hooft van de Schans met „ verscheide sware kribben, tegens het swalpen van „ den stroom besorgt, en daar nevens van de Vesting „ een halve Stad gemaakt, dewelke regtevoort bin„ nen hare wallen, wel drie hondert Roeden, en be„ halven het marktvelt, kerk en school, wel agt hon„ dert burgers huysen bevangt; Tegen over het oude „ vervallen kerksken van *Lobeth*, (andre seggen *Lo„ pek*) staat het *Tolhuys*, een afstekent en ruym ge„ bouw, 't welk van ouds tot het opbeuren van den „ Tol op beyde de stromen, en ook tot de gewoon„ lijke woonste van de Gelderse Vorsten geëygent „ was; daar omtrent openbaart sig nog een plaats in „ vergangen tijden *Herisptch*, en nu het Spijk ge„ nomt. Den *Hertog van Cleve* was over dit niewe „ werk niet wel vernoegt, en beklaagden hem daar „ over aan den *Grave van Lycester*, den welken tot „ antwoord gegeven wierd, dat deselve Schanse op „ een kalen grond, niet op het gebied van het For„ stendum Cleve, maar onder het Graafschap van „ Gelder gesteld was; dat men hem most houden „ aan het oude regt van Gelderland, dat men van „ ouds in alle Tractaten Souvereiniteyd had behou„ den, gelijk dat betaamde; en dat die van Kleef daar „ in altijd te vreden waren geweest, welk regt van „ Souverainiteit van Gelderland ongeschend most „ gehouden en geagt werden.

Den stigter van dese Schans was *Maarten Schenk van Nydegen*, Overste-luytenant van den Grave van Meurs, die veel kloeke daden voor het Land heeft uytgevoert. Hy was eerst aan de Spaanse zyde een jongen van den Oversten *Christoffel van Yselsteyn*, die hy daar na met twee paarden dienende, in 't jaar 1579. de Staten was afgevallen, en hem aan de zyde van den *Prince van Parma* had begeven, die hem op het Huys te *Blyenbeek* leyde, daar hy veel kwaats uyt dede, uyt het welke hy met enige bygevougde troepen in 't jaar 1579. het Stedeken Stralen, omtrent twee mijlen van Gelder, en so veel van Venlo, voor de Spaanse vermeesterde; In 't jaar 1580. wierd hy tot Overste der Malcontenten tot Koevorden gestelt, met dewelke hy tegens den *Grave van Hohenlo* den slag op de Hardenbergse Heyde dede, sie *Borre* 13. *boek pag.* 90. en het 15. *boek pag.* 215. In 't jaar 1591. ontsetten hy *Goor*, van de Belegeringe van gemelten OverSten *Yselstein*, *Bor.* 16. *boek pag.* 42. *verso*, tot hy in 't jaar 1581. tot *Xanten* zynde, een Vrystad in 't Land van *Kleef*, verspiet, en in 't wederkeren van den Heere van *Hogensaxen*, Gouverneur van Gelder, gevangen wierd, en binnen Gelder wierd gebragt, daar hy lange tijd bleef sitten, tot dat hy hem met een grote somme geld tot lossinge vrykoft, sedert hy hem stil hield, en eindelijk in 't jaar 1585. krygende een weersin in den Spaansen dienst, uyt sake hy hem liet dunken dat hy voor sijne getrouwe dienSten geene behoorlijke vergeldinge verkreeg, hem in dienst van desen Staat begaf, en haar veel geheims openbaarde; slaat met enige troepen uyt Venlo in 't jaar 1586. een hoop Spaanse soldaten, uyt het Klooster *Beterswaard*, slaatse alle dood en steekt het Klooster in brand, en omtrent deselve tijd slaat hy den Oversten *Appio Contio*, met de bende Italiaanse ruyteren in de vlugt daar van hy 20. gevangenen kreeg en agt dood sloeg. In 't selve jaar helpt hy met *Herman Kloet*, Goeverneur van Nuys, de Stad Werle in Westphalen vermeesteren, dat sy plunderden en een groten buyt mede bragten, daar over hy van den Grave van *Lycester* Ridder geslagen, en met een gouden keten van twee duysent guldens vereert wierd. Waar op hy den selven Grave rade dat men tot beter versekering van het Land op den hoek van *'s Gravenwaard* een sterke Schans behoorde te maken, daar toe hy versogt wierd 't selve te ordonneren en aan te leggen, en is deselve Schanse na sijnen naam *Schenkenschans* genomt geworden. Hy wierd om sijn grote krygs-oeffening en ervarentheid tot OverSten over het *Overquartier van Gelderland* gestelt, als *zyn de Steden Rhijnberk*, *Gelder*, *Wagtendonk*, en andre plaatsen daar omtrent gelegen, en wierd hem de bewaringe van 't gantse overquartier van Gelderland, met een præmie van 25. duysent gulden aanbetrouwt en aanbevolen; In 't jaar 1587. wint hy *Roeroord*, in 't jaar 1588. neemt hy *Bon* in; slaat in 't jaar 1589. op de Lipper Heyde seven Vendelen voetknegten, en drie Cornetten paarden, waar op hy een aanslag maakt op *Nimmegen*, die hem wel gelukt soude hebben, dog raakten met een overladen pleyte, en een swaar scheutvry harnas beset, aan 't sinken, so dat hy benevens vele andre kort onder de wallen verdronk. Sie *P. Borre Nederlandse Oorlogen*, op de voorverhaalde jaren; So eyndigde desen ervaren krygsman, die hem van een jongen af so dapper in den Oorlog had gequeten, sijn leven.

Hy was een afkomeling van Heer *Otto Schenk van Nydegen*, Ridder Heere in Walbeek, Goeverneur van Wagtendonk, dewelke in ongenade geraakt zynde met Hertog Karel van Gelder, in den jare 1517. wederom versoende, *Joann. Isac. Pontan. Histor. Gelric. lib.* 11. *sub anno* 1517. Daar zyn nog andre Schenken geweest, als onder anderen *Heer Gerard Schenk* tot Keulen, op 't jaar 1282. en *Huybert Schenk van Kulenburg*, op het jaar 1315. dewelke in deselve jaren aan *Reinout* 1. *de VIII. Grave van Gelder*, onder schut en scherm hunne goederen opdroegen, en onder huld en manschap wederom te leen ontfingen.

[f] *De Waal*,] Een arm uyt den *Rhijn*, by *Tacitus* en *Cæsar* met den naam van *Vahalis* bekend; *Waal* beduyd in oud Duyts een aflopend water, strekt hem van *Schenkenschans* tot aan *Gorcum*, met deselve naam, daar hy in de *Merwe* valt.

De Waal (so sommige menen) heeft ook van ouds een uytloop en losinge gehad binnen 't Land door, dwers op het *Tolhuys* aan, en soo voort binnen door tot *Sandwijk* by *Tiel*, tot in de Rivier de *Linge*, die by *Gorcum* uytloopt, dog is van selfs komen te verlanden, en met het maaken van den Schen-

Digitized by Google

Schenkenschans voort afgestopt, daar van *Johann. a Leyden, Chronic. Belg. lib. 22. cap. 11.* op het jaar 1231. aldus schrijft. *Wachala apud Thyelam Gelriæ oppidum, restrictus fuit, ne antiquum cursum in longa aqua dicta Linga de cætero haberet.* De *Waal* wierd omtrent *Thiel*, een Stad in Gelderland vernauwt, dat hy sijnen ouden loop door het lange water, de *Linge* genomt, niet voort hebben en mogt; sie mede de oude *Hollandse Chron. divis. 17. cap. 10.* *Abram Kemp, Beschryving van Gorcum, lib. 3.* die volgens tuyg van *Mr. Arent Sligtenhorst*, in sijn *Tonneel des Lands van Gelder lib. 1. num. 88.* met het maken van den Schenkenschans, ook van boven gestopt is, en sedert dien is komen te verlanden; wat dat van dese twede losinge zy, sullen wy hier naar breder aanwijsen.

De *Waal* sig met de *Merwe* vermengende, liep dan voort Westwaart in tot het Oostende van de Stad *Dordregt*, van daar Noortwaarts tot den Oostendam, alwaar hy nu afgestopt, voor door plag te lopen, Westwaart op tot aan *Heer Jans Dam*, en so voort tot by *Vlaardingen* voor by den *Briel* in de Zee; sie *Jacob van Oudenhoven* in sijn *oud en nieuw Dordregt, in het II. Hoofstuk.*

Van ouds had de *Waal* in sijn gehelen loop onder Zuidholland de naam van *Waal*, want so is den doortogt van deselve door den Swijndregtsen Waard de *Waal* genomt, en heeft den selven naam tot heden toe behouden. 't Selve erkend ook Grave *Willem van Henegouwen*, in het Handvest aan de Bedijkers van den Swijndregtsen Waard, in den jare 1351. gegeven, daar by hy tot sijnen last en kost aanneemt de *Wale* te doen dijken. Daar spreekt den Graaf van de Rivier de *Waal*, gelijk die door Zuidholland liep; Sie *Jacob van Oudenhoven* in sijn *Beschryving van Zuidholland, het IV. Hoofstuk*, daar hy de aloude gelegentheid van den loop deser Riviere aldus verhaalt; *Aan de Westzyde van de Polder voor Donkersloot plag dese Rivier de* Waal, *nu* Merwe, *van den Oostendam af sijnen loop te hebben, scheidende den Alblasserwaard van den Riederwaard, en voornamentlijk Alblasserdam van Riederkerk, het welk nu so verland is, datter niet als een kille tussen Riederkerk en de voorsz. Polder loopt, zynde nu het diep van de* Merwede, *aan de Oostzyde van de voorsz. Polder, tussen de voorsz. Polder en Alblasserdam, welke Polder eertijds aan Alblasserdam vast gehegt is geweest, alleen van den Dijk afgesondert met een Bermsloot, genaamt de Donkeresloot, om dat de bomen aan wederzyden geplant deselve donker maakten, die so nauw was, dat men deselve met een Raster Klouster, ofte boom daar over konde gaan.*

De *Waal* heeft tegenwoordig niet verder de naam van *Waal* als tot voor by *Gorcum*, daar hy de nieuwe *Maas* ofte *Merwe* genomt werd, tot voor by *Dordregt*, daar hy van ouds voor by het Dorp *Alblasserdam*, door de Swijndregtse Waard tot in de oude *Maas* na den Briel, en so voort in Zee liep, dat nu met den *Oostendam*, en *Heer Jansdam*, aan beyde syden van de *Swijndregse Waart* is afgestopt, en met vereniging van de *Lek* en *Yssel*, over het verdronken Land van het Dorp *Alblasserdam*, met de naam van de *nieuwe Maas*, voor by Rotterdam na den Briel toe, en so voort in Zee geleid werd. Gelijk deselve aan d'ander syde van de Swijndregtse-waart by Dordregt door een nieuw gedolven graft tot in de oude *Maas* valt, ter plaatse daar den ouden doorloop van de *Waal* is afgestopt, en met den loop van de nieuwe *Maas* voor by Rotterdam verenigt, en so voort voor by den *Briel* in Zee geleid wierd.

De oude tekenen zyn daar van nog bekent, als in het oosteinde van de Stad Dordregt, daar de Rivier de *Waal* nog sijnen loop heeft, en de overblyfselen van den Dijk, in den nedergang van de *Merwe*, sig aldaar nog vertonen, en is een oude geheugenis, dat de Kerk van *Alblasserdam* gestaan heeft, daar nu de diepte is; en de schepen varen, welk Dorp te vorens *Waalsmonde* genomt is geweest, en naderhand om dat het oude Rivierken *Alblas* daar gestopt is, *Alblasserdam* is genomt geworden, en buyten den *Kinderdijk* eertijds enkel land geweest is, door de voorverhaalde gemene sloot, diemen den *Donkersloot* nomde, van den anderen gescheiden; het welk met verloop van tijd, zodanig is verandert, dat het van daar af soo groten stromenden Rivier geworden is, dewelke de *Lek* en *Yssel* ontfangt, en in een soo harden gety tot voorby Rotterdam voort leid; daar is ook nog een hoek lands aan de zuidzyde van dit doorgebroken water, dat de *Polder* genomt word, en nog onder *Alblasserdam* behoort, regt voor den geheelen *Alblasserwaart* gelegen, daar jegenwoordig de dijkaarde uyt gehaald werd.

Ende aangaande den anderen arm van de *Waal*, dewelke met het afstoppen van de *Waal*, door den Swyndregtsen Waard, met den Oosten dam, aan de Noordzyde van de Stad Dordregt, door *Dortsmonde*, met een nieuwe graft tot in de oude *Maas* geleid is, daar hy by *Puttershoek* de naam van de *Maas* krygt, en by *Heer Jans Dam* wederom in den ouden uytloop van de *Waal* valt, sie hier van breder den nauwkeurigen onderzoeker der oudheid *Jacob van Oudenhoven*, in sijn *Oud* en *Nieu Dordregt, II. Hoofstuk, vers. 2.* daar hy onder andre van de benaminge van dese Rivier, daar hy by *Putters hoek* den naam van *Maas* aanneemt, de getuygenisse van *Philippus Cluver. de Trib. Rheni Alveis* bybrengt; die wy om de meerder omstandigheid wat breder sullen aanwysen; aldus schrijft hy *Dict. Tract. cap. 5. Prisci igitur Mosæ Vahalisque amnium ductus sive alvei sic se olim habuêre, quemadmodum à nobis supra descripti sunt, quos postmodum cum Oceani inundatio, tum mortalium opera sic turbavere, uti multis in locis vix vestigia deprehendantur. Quidpe quum Mosa à pago* Bokhoven *dextras terras pervectus, in Vahalem effunderetur juxta opidum Voriconium; nomen illius, ut celebrioris fluvii, in hujus alveo prævaluit. Postquam vero arx in sinistrâ ejus ripâ extructa, cui nomen sive à rege Francorum Merovæo ut vulgo creditur; sive aliunde Merovæa, vulgo* de Merwe: *ipse quoque fluvius, qui ab initio Vahales, mox Mosa dicebatur, Merovæus nuncupatus est. Tandem quum Oceanus terras, modicis antea æstuariis divisas, immensis inundationibus in complures insulas dissecaret; in Lecca quoque inferiorem partem, novi Mosæ juxta ac Merovæi nomen transiit. Manserunt tamen, ut ante demonstratum, veterum alveorum modicæ portiones, fluminibus suis nomina custodientes, in terris insulisque modo enarratis. Quod autem fretum duos inter pagos,* Portegaal & Putte, *utriusque amnis nomen simul obtinuerit,*

Digitized by Google

quum tamen ab initio unius Vahalis alveus fuerit; id occasione evenisse videtur hujusmodi. Quum Mosa à pago Bochoven *in Vahalem abigeretur, vetus ejus alveus tenuis effectus est; dein aquis quoque distitutus, tandem vel suâ sponte, vel agricolarum opere agros complanantium ad pagum* Westmaas *obstructus. Dat is:* So dat dan de oude *Mase* en *Waal* van ouds aldus heeft gelopen, gelijk die by ons hier voor is beschreven, dewelke daar na so door overloop van de zee, als toedoen der menschen, sodanig zijn verandert, dat men daar van naulijks enige overblijfsels vind; want dewijl de *Maas* door de Landen aan de regter zyde van het Dorp *Bokhoven* tot naar *Workum* in de *Waal* geleid is, heeft aldaar sijnen naam behouden; dog sedert aan de slinker zyde van deselve het sterke Kasteel gebouwt is, het welk so sommige menen na den Franksen Koning *Merovæus*, ofte uyt andre saake, *het Huys* ofte *Kasteel* de *Merwe* genomt is, heeft deselve Rivier die te voren de *Waal*, daar na de *Maas* genomt is, de naam van *Merwe* aangenomen. Eintelijk als de zee de landen dewelke nog so niet verdeelt en waren met de grote vloeden, in vele eylandekens doorsneden, heeft deselve aan het ondereynde van de *Lek*, de naam van nieuwe *Maas* ofte *Merwede* ontfangen. Dog daar zyn, gelijk hier vooren is geseid, nog eenige overblyfselen in wesen, dewelke de oude naam behouden hebben. Dat nu de vloed tussen beyde de Dorpen *Portugal* en *Putten* de naam van beyde de Rivieren ontfangen heeft, daar het te voren maar alleen den uytloop van de *Waal* plag te wesen, dat schijnt hier by toegekomen; dat sedert dat de *Maas* van *Bokhoven* in de *Waal* geleid is, haren ouden loop vry is verminderd, en eintelijk door gebrek van water, van selver, of door toedoen van de Landluyden omtrent het Dorp *Westmaas*, t'enemaal gedamt en afgestopt is.

g *Oude Mase,*] Om dat eertijds de *Waal* omtrent *Louvesteyn* wederom met de *Oude Maas* verenigde, en agter *Dordregt* om liep, en soo voort naar den *Briel* tot in de zee storte.

Den oorsprong van de *oude Mase*, werd by *Julius Cæsar de Bello Gallico* aldus beschreven: *Mosa profluit ex monte Vogeso, qui est in finibus Lingonum, & parte quadam Rheni recepta, quæ appellatur Vahalis, insulam efficit Batavorum, &c.* De *Mase* heeft sijn oorsprong uyt en omtrent het gebergte *Vogesus*, op de grensen van *Langres*, en met seker gedeelte des *Rhijns*, datmen de *Waal* noemt, vermengt, maakt het *Batavise Eyland*, &c. Daar hy dan voort by *Philippus Cluver. de Tribus Rheni Alveis, cap.* 5. aldus werd beschreven: *Mosæ veteris flumen ab Mago opido, uno certoque alveo, nullis in Vahalem, ad St. Andreæ munimentum, aquis transmissis, devectum, eas terras antiquitùs dextrâ ripâ perfudit, quæ nunc Hæsdenum opidum sustinent; sinistrâ autem, ubi Gertrudeberga nunc conspicitur. Inter Gertrudebergam & Dordracum continui nunc funduntur lacus, sive paludes: at superiore seculo aridam humum certum amni præbuisse alveum, indicant reliquiæ pagorum, sub undis latentes. Quin etiam nunc alvei profunditas deprehenditur interdictos pagos; cujus protractus hic est. A Gertrudeberga dextrâ tipâ attingit reliquias pagi* Herderwert: *dein* Heisterbach: *mox* Allenvoet. *Cui oppositus fuit à lævâ ripâ pagus* Munsterkerke. *Hinc inter duûm pagorum reliquias, quorum altera est à dextrâ ripâ* Alloesen, *alter à sinistrâ* Dubbelmund, *in profundos sese condit lacus. Moxque iterum in Hollandiæ insula, cui vocabulum vulgare* Voorn, *suo veteris Mosæ nomine dignoscitur: prætervectusque cognominem pagum* Maesdam, *tandem ad alium pagum cognominem* Westmaas *sistitur. Hinc autem a duobus millibus passuum oppositus ei est alius alveus ad pagum* Claeswael: *quem eundem quondam fuisse veteris Mosæ alveum, regio indicium facit. Hinc uti ad verum Mosæ os perveniamus, id necesse est fretum sequamur, quod inter insulam* Corendyck, *& pagum* Bleynkvliet *situm. Inde jam certus excipit alveus, qui juxta pagos* Simonshaven *&* Biert, *protensus, tandem in ostium nomenque Mosæ desinit ad opidum* Geervliet. *Dat is:* De oude *Mase*, beginnende van Megen af, met een gelijcken vloet doorlopende tot aan de Schanse *St. Andries*, is van ouds aan de regte zyde, de Landen tot aan *Heusden*, ende aan de linker zyde, tot aan *Geertruydenberg* ingelopen, loopende voort, makende tussen *Geertruidenberg* en *Dordregt*, verscheide meeren en poelen, alwaar uyt de aldaar verdronken dorpen te sien is, dat in voorgaande eeuwen de *Mase* regt doorgelopen heeft; so nog op dese tijd sekre diepte tussen deselve verdronke landen werd gevonden, van de regter zyde van *Geertruydenberg* af, door de overblyfselen van *Herwaarde*, en so voort door *Heisterbaan* en *Allenvoet*, alwaar aan d'ander zyde het Dorp *Munsterkerk*, daar hy tussen de overblyfselen van de twee Dorpen aan d'een zyde *Aloesen*, aan d'ander syde *Dubbelmund* wederom in de diepte valt, en van daar voorby de Hollandse Schans *Vooren*, met de naam van de oude *Mase* bekent werd, en so voort geleid tot voorby het Dorp genaamt *Maasdam*, eintelijk aan het Dorp *Westmaas* gestuit werd, van waar ontrent twe duysent schreden, een ander diepte omtrent het Dorp *Klaaswaal* gelegen is, daar uyt de omstandigheid genoeg te sien is, dat de *Maas* sijn doorloop gehad heeft; van waar, om tot de regte mond van de *Maas* te komen, de plasse tussen *Korendijk* en *Blenkvliet* moet gevolgt werden, daar deselve werd ontfangen in seker water, tussen *Korendijk* en *Blenkvliet*, het welk eindelijk in de mond van de *Maas* by *Geervliet* uytloopt.

Soo dat ook *Dordregt* met alle het binneland 6
tussen den *Rhyn* en *Waal*, met de oude *Maas* vereenigt, van Schenkenschans af, tot aan beyde de uytwateringen van de *Maas*, voorby den Briel en den *Rhyn* by Katwyk, onder het *Batavise Eyland* behoort heeft.

h *Merwe*] De Rivier de *Merwe* is een seer ou- 7
de benaminge, met die naam bekent van de Stadt *Dordrecht* af, tot *Gorcum* toe, daar de *Waal* met deselve vermengt; of dese Stroom sijnen naam heeft van het oude verdronken slot en kasteel *Merwede*, anders het *Huys te Merwe*, zijnde het Stamhuys der *Merovêen*, also genomt van *Merovæus* den derden *Koning der Franken*, stigter van dit slot en Kasteel, die in 't jaar 453. tot *Thurdregt* sijn Hof gehouden heeft, daar van hier naar t' sijner plaatse breder; dan of desen *Merovæus* van dese Rivier *Merwede* sijn Stamhuys heeft opgeregt, en dien naam heeft aangenomen, is by sommige twijffelagtig, dog is het laatste, tegens het gevoelen van de gemene Schryvers, het waarschynelijkste,

Digitized by Google

ſte, ſulks wy hier voor in gelijkheit van de benamingen van *Bato*, en *Batavien* hebben aangeweſen; Den Heer *Iſaac Voſſius*, in ſekeren brief aan de Heer *Adriaan Blyenburg*, Heere van Naaldwijk, ſchijnt mede van het ſelve gevoelen te zyn, in de woorden aldus vertaalt: Het land van Dordregt, dat nu voor ſijn grootſte gedeelte met water bedekt is, wierd eertijds *Merwede*, ofte *Merwe* genomt, niet van *Meroveo*, gelijk men verſiert, maar om dat daar de beſte en bekwaamſte weyden waren; gelijk als *Meren* (dat zyn Paarden) *Weyden*; want voor deſen noemden men *Wede* of Weyde, voor het gene nu Wey of *Weide* betekent. Deſen Brief meer omſtandigheid van de oudheid van *Dordregt* inhoudende, daar van nader t'ſijner plaatſe, is te ſien in de beſchryvinge van Zuid-Holland, door *Jacob van Oudenhoven*, in de *Beſchryvinge van den groten Waard, het VIII. Hoofdſtuk*, luydende aldus:

Clarissimo Viro Adriano Blyenburgio, S. P.

AGer Dordrechtanus qui hodie longe maxima ſui parte aquis tegitur, olim Merwede vel Merwe dicebatur, non à Meroveo ut nugantur, ſed quod ibi commodiſſima & optima equorum eſſent paſcua, olim enim We vel Wede dicebant pro eo quod nunc obtinet Wey vel Weyde, quod notiſſimum ex veteribus ſcriptis Belgicis. In hoc vero agro ad annum D. CCC. XCVIII. *cenſetur oppidum Durfos apud Rheginonem, quo loco viri docti ſcribendum eſſe putant Durfos vel Durfeos ſed perperam. Durfos is locus non apud Rheginonem ſolum appellatur, verum & apud auctorem Annalium Bertiniadorum & Hedam, ſed illi ſecuti ſunt Rheginonem qui nec ipſe recte nomen hoc protulit. Apparet id ex Chronico Frodoardi ad annum* D. CCC. XXVIII. *ubi ſemel & iterum oppidum hoc nominatur Durofoſtum. Unde ego conjicio, imo & pro certo habeo, verum olim vocabulum fuiſſe Durfoſt. Si id vernacula hodierna reddere velimus, erit* Waterveſt. *Conſtat enim parentes noſtros Foſten dixiſſe pro* Veſten. *Dur vero vel Duur vel Dor aquam vel flumen ſignificat veteri lingua, non noſtra tantum, ſed & Friſonica, Anglica, Saxonica, imo & veteri Celtica. Hinc etiam nomen magnæ quondam urbi Doroſtate, quæ vulgo* Wijk te Duurſtede *vocatur. Sed & innumeris aliis oppidis, locis, & fluminibus id nomen acceſſit, ut fuſius alias oſtendam. Durofoſtum eſt igitur aquarum munimentum, quod etiam olim verum fuiſſe, patebit ex illis quos attuli auctoribus. Eadem eſt origo vocis Durdrechti, quod Trajectum fluminis ſignificat, nemo autem mirari debet Durofoſti nomen in Dordrechtano fuiſſe mutatum. Fluminum trajectus, non urbibus tantum, ſed locis nomen indunt; ſed priora etiam nomina mutant & obliterant. Itaque aliquandiu Wiltenburgum olim appellata eſt, à trajectu nomen ſuum recepit, quod ipſum etiam alibi contigiſſe multis exemplis poſſem oſtendere; & hæc quidem ego non veriora tantum illis quæ alii de Theodorico Comite, & Durta, amne, qui nuſquam extat, aliiſque id genus figmentis, ſed & veriſſima eſſe exiſtimo, &c. Dat is*: Het Dordregtſe Land, dat tegenwoordig ten merendelen onder water leid, is van ouds de *Merwede* ofte *Merwe* genomt geweeſt, niet van *Meroveus*, ſo men ſeid, maar om dat aldaar lagen de ſchoonſte weylanden om paarden te weyden, want men van ouds ſeyde *we*, ofte *wede*, voor het gene men nu ſeid *wey* ofte *weyde*, ſo men vind in de oude Duytſe ſchriften; in welk land *Regino* meend dat de Stad *Durfos* ſoude gelegen hebben, dog ten onregte: Deſe naam werd ook geleſen by den Schryvers van de Bertiniaanſe Jaarbouken, en by *Willem Heda*, maar deſelve hebben *Regino* daar in gevolgt, die het niet wel begrepen had, het welk blijkt uyt de gedenkſchriften van *Frodoard*, op het jaar 828. daar hy deſe plaats verſcheide malen *Durofoſt* noemt. Daar uyt ik beſluyt, en voor ſeker houde dat het regte oude woord is geweeſt *Durfoſt*; Het welk, indien wy op onſe tegenwoordige taal willen paſſen, ſo veel ſoude zyn als *Waterveſt*; want het blijkt uyt de oude Schriften dat men *Foſten* voor *Veſten* geſchreven heeft; *Dor*, *dur*, ofte *duyr*, heeft van ouds water beduyd, niet alleen in onſe, maar ook in de oude Frieſe, gelijk ook in de oude *Keltiſe* taal, van daar komt ook de naam van de oude vermaarde ſtad *Wijk te Duyrſtede*. Gelijk ook ontallijke andere ſteden, plaatſen, en rivieren daar van haren naam ontfangen hebben. *Durfoſt* is dan een waterſterkte, ſulks ook uyt de voorgaande Schryvers blykt, dat van ouds ſo genomt is geweeſt. Deſelve oorſprong en naamreden is in *Durdregt*, het welk een overtogt over het water beduid, want niemand behoeft te twijffelen of den naam van *Durofoſt*, is in *Durdregt* verandert. De overtogten der Rivieren geven niet alleen de naam aan de Steden, maar ook aan alle plaatſen, dog deſelve namen werden metter tijd veroudert en verandert. So heeft *Wiltenburg* van ouds genomt, haar naam in *Uytregt*, van den overtogt alſo genomt, verandert; dat ik ook in vele andere ſoude kunnen aanwyſen, &c.

Johan Piccard, in ſijn vremde en vergetene oudheden van het *Drentſe Vrieſland*, anderſints een nauwkeurig onderſoeker van oudheid, ſchijnt hier in het gemeen gevoelen gevolgt te hebben, in ſijn XVII. verdelinge, daar hy in het leven van deſen *Meroveus* der Franken Koning aldus ſchrijft, *pag. 78. Koning Meroveus, Mervink, Mervede, die ſijn Koninklijke Hof gehouden heeft by Dordregt in Holland, alwaar op den dag van heden nog geſien werden de hoge en dikke muyren van het Koninklijke Palleis in het water, zynde de reſt met water bedekt.* Van deſen Koning *Merwe* heeft als nog de naam de *Maſe*, lopende voorby *Rotterdam* en *Vlaardingen*, die anders niet genaamt en werd als de *Merwe*; gelijk dan ook eenen grooten reſt Landeryen gelegen zyn tuſſen het Land van *Altena* en de *Langſtraat*, genaamt het *Land van Merwe*, als het welke ſo wel ſijn naam als afkomſt heeft van deſe Rivier. Van dit gevoelen is ook geweeſt *Matthys vander Hoeven*, in ſijn *Handveſt-Chronijk 2. deel, 6. Boek, 1. Hooftſtuk*: onder het jaar 449. daar hy mede ſijne naamreden maakt van *Mer* en *Wyk*, of van *Maire* en *Wich*, gelijk als een *Meyer* van de *Wyk*, (dat is een Landvoogt van dien omring) en voort ſeid: Het ſoude wel kunnen zyn dat *Meroveus* ſijnen naam van de Rivier en ſlot van *Merwede*, by *Thuredregt*, ofte *Dordregt*, (mogelijk ſijn geboorte-plaats geweeſt zynde) gekregen heeft.

De Heerlijkheid *Merwede* heeft hem van ouds 8 geſtrekt in 't ooſten tot het Ambagt van *Krajeſtein*, in 't zuyden de *Graaf* ofte *Graft*, dewelke dwers door

Digitized by Google

door de *Papendregtſe Waart* loopt, drayende op den *Ooſtendam*, daar de *Waal* voort door den *Swyndregtſen* Waart plag te lopen, tegenwoordig nog ſijn loop hebbende van *Alblaſſerdam*, door *Bleskens Graaf*, en *Molenaars Graaf*, tot aan den *Vuylendam*; in 't noorden was de Rivier de *Merwe*, in 't weſten de *Vryheid* van de Stad *Dordregt*, in 't noordweſten tot aan *Dortmonde*, in ſig begrijpende over de agthondert mergen Hemels breete, ſulx deſelve beſchreven werd by *Mr. Jacob van der Eijk*, *in ſijn korte Beſchryvinge van den Lande van Zuidholland pag. mihi* 28. Heeft hoge lege en middelbare Jurisdictie, is een leen geworden vande Graaflijkheid van Holland, en is verſien met verſcheide aanſienlijke agterleenen, als zyn de Ambagts Heerlijkheden van *Duſſen Muylkerke*, *Karnis*, *Over-Slydregt*, (geſegt *Lokhorſt*,) *Kijfhoek*, een gedeelte in *Swijndregt*, de leenen van de viſſerye, het Vroon van *Dortſmonde*, de leenen in de *Kethel*, te *Munſterkerk*, te *Muylkerk*, in 't Land van *Heusden* en *Oud Heusden*, te *Kruyskerk* in de *Nes*, te *Wijk*, te *Kapel* in *Blokland*, te *Werkendam*, te *Houwelijn*, *Zydewy*, *Wieldregt*, en meer andre, met en ſedert den overvloed van de groote Waard verduyſtert.

Onder deſe Heerlijkheid behooren het Slot te *Merwede*, *'t Schoutendom Dykban*, *Viſſerye*, *Swanerye*, *Exciſen*, *Korentienden*, *Smaltienden*, *Tienden tot Poelwyk*, in *Leyder-Ambagt*, en in *Hertſwaarde*, *'t Schoutendam in Dordregt*, metter *Jaarmarkt Tolle*, *Excyſen*, *Vleyshallen*, 't halve Veer in *Papendregt*, al 't Land van *Leen*, en voorts al dat de Sloten en Heerlijkheyt toebehoort, als ſijn verſcheide Erfpagten, en den nakoop van deſelve, de Viſſerye en Vogelrye ter *Merwede*, den *Tuynſteek*, den *Aalſteek*, en *Botmert*, de *Vogelrye* met de lange lijn, en de duykertouwen, de tienden ſo grote, ſmalle als krytende tienden, en wat des meer is. Had ook binnen *Dordregt* op den Rietdijk een Hooftkerk, *St. Niklaas* toegeweyd, de Kapel der Schipluyden; had in het Ambagt van *Nieukerk* en *Rieddijk* ſijn vleis en visſtallen, en ſijn marktvelt.

Den Heer van deſe Heerlijkheyt en oeffende niet alleen de *Jurisdictie* in dat deel van de Heerlijkheyt dat buyten de Stad lag, maar ook in dat deel dat in de Stad in ſprong, ſtrekkende tot omtrent het nieuwe *blaeuwe Bolwerk*, by het grote Hooft, daar wel eer de Stad aan den *Rietdijk* gehecht is, daar een *rooden Toorn* plag te ſtaan, op den hoek daar den *rooden Toorn* nog uyt hangt, en ſtrekte ſig dan vorders het Toornſtraatje door.

De *Nieuwe Kerk* was de Parochie-Kerk van deſe Heerlijkheyt.

De *Vleishal* ſtond op de zuidhoek van de kleine Halſteeg, of nieuwe Kerkſtraat.

De *Vismarkt*, of *Viſtal*, daar de Heer van elx agt hadde, was op de groote Brugge, geſeid *den boom*, omtrent het blaeuwe bolwerk, daar wel eer het *Schoonhoofs poortje* was.

Het *Martveld* was agter den *rooden Toorn*, ter plaatſe daar 1609. het huys van *Mr. Laſarus de Hoog* gebouwt is, daar ſig de buyrt ofte Parochi, rakende het Geeſtelijk gebied, nog verder uytſtrekte tot aan het H. Geeſt en Peſthuys ter *Nienwerkerk* en aan de voorſtraat tot aan den huyſe van d'Heer *Jan vander Maſt*, en *Kriſpyn van Oudgaarden*, en in de zy en dwarsſtraten van het Toornſtraatje, den dwarsgang ofte Wijngaartſtraat langs, tot aan *Gerrit de Varkeſlagers* huys toe, agter en voor, voorts in de *Marienbornſtraat*, van de leſte Brugge langs de Veſt, tot aan de Riedijk-poort.

De Juſtitie en het Regtsgebied plag aldaar binnen de Stad tot de vryheid van dien door een byſondren Schout by den Heer daar toe geſtelt, gepleegt, gevordert en uytgevoert te werden. Tot dat de Stad met Heer *Daniel van Merwede*, in 't jaar 1307. *des maandags na Sint Maartens dag in de ſomer verdragen is. Dat des Heeren van der Merwedes Schout agt dagen in het jaar het Scoutampt over de gehele Stad ſoude bedienen, en hebben van alle breuken vierdubbele boeten, en dat de Schout van de Stad daar tegen voorts het geheel jaar het Schout-ampt over den Rietdijk ſoude oeffenen.* Tot welken eynde alle jaar op den vijfden Juny de roede van Juſtitie met ſekre ſolenniteit, omtrent daar den roden toorn plag te ſtaan, aan de Sloe, die de ſcheidinge tuſſen de Stad en Heerlijkheid *Merwede* maakte, by den Schout van de Graaflijkheid aan den Baljuw van *Merwede* voor agt dagen wierd overgegeven, die deſelve ten eynde de agt dagen, te weten op den 13. van deſelve maad, met gelijke ſolenniteit en plegte ter ſelver plaatſe, aan den Schout van de Graaflijkheid weder in handen ſtelde, het welk niet alleen en is onderhouden tot dat die van de Stad Dordregt in den jare 1604. deſelve Heerlijkheid van *Jonker Weſſel van Boetſelaar*, *Heere van Aſperen*, met al ſijne regten en geregtigheden in koop hebben aangeſtaan, maar ook nog tegenwoordig tuſſen den Schout van Dordregt, en den Baljuw en Dijkgraaf van de Heerlijkheid *Merwede*, by de Stad Dordregt ſelf aangeſtelt, naukeurig werd geobſerveerd. Sie *Mr. Jacob van Eyk*, korte *Beſchryvinge van den Lande van Zuidholland pag. mihi* 26. *en* 27. *Jacob van Oudenhoven Beſchryv. van Zuid-Holland*, *het VIII. Hooftſtuk van den Groten Waard pag.* 154. *en* 155. *Matijs van Balen*, in ſijn *nieuwe Beſchryving van Dordregt*, *in ſijn III. Hooftſtuk pag.* 35. *en* 36.

i *Het Helium nu Hellevoet*,] Hier van werd 't ſijner plaatſe breder geſprooken.

k *Het Bataviſe Eyland was begrepen*,] Dat het Bataviſe Eyland in ſig begrepen heeft alle het Land tuſſen den *Rhijn* en *Waal*, met de oude *Maas* verenigt, van Schenkenſchans af doorgaans tot aan de Noord-zee, tuſſen beyde de Uytwateringen van den *Rhijn* by Katwijk, en de *Waal* tot voor by Dordregt, en ſo voort voorby den Briel en Hellevoet tot in de Noord-zee, is hier voor op de woorden *Waal*, en oude *Maſe* aangeweſen. Sie mede *Phil. Cluver. de Tribus Rheni Alveis*, *cap.* 45.

l *En Galliſen kant*,] Dit waren de uyterſte Landen van den Galliſen kant tuſſen de *Waal* en *Maas* gelegen, *Maaswaal* genomt, beginnende van Nimwegen af, door den Bommelerwaart, Workum, en ſo voorts den ouden *Maas* langs, dewelke het ſcheid was tuſſen den Gaullen, en Batavieren; dewijl de Rivieren volgens het gemeen gevoelen by *Philip. Cluv. de Trib. Rheni Alveis*, *cap.* 8. in voor tijden de ſcheidinge der Landen maakten. Daar uyt wy dan beſluyten, dat deſe uyterſte Landen van den Galliſen kant door de *Maas* zyn geſchey-

ſcheyden van de *Overmaaſſe Galliſe* Landen. Om dat de Rivier de *Maas* in voortijden de ſcheidinge gemaakt heeft van het oud Batavia, daar deſe Landen, gelijk wy hier voren uyt *Tacito* en andre hebben aangeweſen, mede onder behoorden, en deſe uyterſte Landen mede een deel van waren. Als den ſelven *Tacitus in 't IV. boek ſijner gedenkſchriften* duydelijk betuygt, als hy ſeid, *extrema Gallicæ oræ cultoribus vacua, ſimul inſulam inter vada ſitam Batavi occupavere.* Dat de Batavieren, de Landen aan den uyterſten Galliſen kant ledig van in woonderen en beſitters, hebben ingenomen, en van daar op het Bataviſe Eyland, tuſſen de gorſingen en droogten gelegen, zyn overgegaan. Welke woorden, *extrema Gallicæ oræ*, wy 't ſijner plaatſe met goede redenen voor het *Maaswaalſe* Land beduyd hebben.

Wy ſeggen beginnende van Nimmegen af, en ſo voort den ouden *Maas* langs, &c. Daar uyt dan bedenken valt, hoe verre deſe Landen van den uyterſten Galliſen kant geſtrekt hebben, en waar die verſtaan werden te eindigen; daar in de Schryvers voor ſo veel wel eens zyn, *dat deſelve* verſtaan moeten werden te ſtrekken, tot daar de *Maas* in de *Waal* valt, en daar mede verenigt, en dewijl nu de *Maas* tot twee verſcheide plaatſen in de *Waal* valt, eens boven de *Bommeler-Waart*, tuſſen het ſcheid van *Herwaarde* en *Roſſum*, ende voor de twede maal beneden de *Bommeler-Waart* by het Huys te *Louveſteyn*. Daar uyt ſy menen, dat of by de eerſte, of by de twede vereniging van de *Maas* in de *Waal*, het einde van de Landen aan den Galliſen kant geweeſt zy. *Johannes Iſack Pontanus, Hiſtor. Gelric. lib.* 1. meent dat deſelve Landen by de eerſte vereniging te niete hebben gelopen, 't welk hy met het ſchrijven van *Tacitus lib.* 4. *Hiſtor.* meent te beveſtigen; *Jan. Douſa Annal. Holland. lib.* 1. *pag.* 4. ſtrekt deſelve uyt tot de twede vereniging van *Maas* en *Waal* by *Louveſteyn*. Dog ik meen dat beyde die Heeren daar in miſſen, dat beyde deſe verenigingen van *Maas* en *Waal*, lange na de tijd van *Tacitus* eerſt zyn deur gegraven, en die vereniging, daar by de *Maas* wederom met de *Waal* vermengt, daar *Tacitus* van ſpreekt, veel verder en op een geheel andre plaatſe moet geſogt werden. Het ſtaat vaſt dat het *Bataviſe* Eyland is beſloten geweeſt tuſſen den *Rijn* en *Waal*, en dat die Landen, dewelke tuſſen de *Waal* en *Maas* lagen, waren de Landen van den Uyterſten Galliſen kant, van boven af, tot ter plaatſe daar de *Maas* wederom met de *Waal* verenigt, en t'ſamen ſo voort in zeelopen. Die de loop van de oude *Maas* wel inſiet, ſal bevinden dat die twee bovenſte verenigingen, van dien tijd niet en zyn, maar ſijn niewe doorgeſneden graften, lange na dien tijd gegraven, of van ſelvers door gebrooken. En dat den ouden *Maas* regt door gelopen heeft tot boven Dordregt, omtrent *Geervliet* en *Maasdam*, daar hy by verloop van de ſtromen is afgedamt en geſtopt; dat ook de *Waal* regt door gelopen heeft, beneden Dordregt, door den *Swijndregiſe-Waart*, omtrent *Puttershouk* en *Heer Jansdam*, daar deſelve naderhand mede is geſtopt, alwaar de oude *Maas* en *Waal* met malkanderen verenigt ſo voort na zee liepen. Daar uyt dan volgt, dat of wel *Maas-Waal* een Lanſtreke tuſſen *Maas* en *Waal* eigentlijk ſo genomt werd, deſelve Tuſſenlanden, dewelke *extrema Gallicæ oræ*, en Landen aan den uyterſten Galliſen kant genomt werden, nog verder geſtrekt hebben, tot ſo verre, als daar de oude *Maas* en oude *Waal* met malkanderen verenigt voort in zee liepen, dewelke ſchoon niet binnen het Eyland, egter onder het oud Batavia zyn begrepen geweeſt. So dat de Stad Dordregt, dewelke waarlijk buyten het Eyland, en tuſſen de oude *Maas* en oude *Waal* gelegen is, mede onder de *extrema Gallicæ oræ* en Landen van den uyterſten Galliſen kant behoort heeft. Daar in *Joh. Iſac Pontanus* op de beroupinge van *Tacitus lib.* 4. *Hiſtoriar.* ſig ſelven tegenſpreekt, als hy ſeid: *Innuens ad Oceanum uſque mare pertinuiſſe antiquitus, nec Vahalis & Rheni tantum ambitu pomeria eorum circumſcripta fuiſſe, ſed quidquid præterea continentis eſt inter Moſam &, Vahalim*, (*Maſa-valiam nominamus*,) *Batavicæ etiam ditioni habitam.* Te kennen gevende (te weten *Tacitus*) dat het ſelve eertijds tot de zee geſtrekt heeft, nogte haar Land niet tuſſen den *Rhijn* en *Waal* is beſloten geweeſt, maar dat het gelegen Land tuſſen de *Maas* en *Waal*, (wy ſeggen *Maas-Waal*) onder Batavien behoort heeft. Dit werd mede ſeer wel aangemerkt by *Jacob van Oudenhoven*, in ſijn *ouden nieuw Dordregt. II. Hooftſtuk pag.* 92. So dat *Nimwegen* het begin, en *Dordregt* het eynde van de buyten Landen, langs den Galliſen kant, tuſſen *Maas* en *Waal* geweeſt zyn, dewelke mede onder het oud Batavien behoorden, daar haar de overkomende *Katten* en *Heſſen*, om den twiſt over de Zout-Rieviere uyt *Hermonduiren*, omtrent de *Hertſenwalden* verdreven, eerſt ter nedergeſet hebben, en van Dordregt haar overtogt genomen hebben, om met die van het Bataviſe Eyland te verenigen, gelijk als t'ſijner plaatſe breder.

Dat de *Maas* van ouds de ſcheydinge geweeſt 12
is, tuſſen de Guallen en Batavieren, ſo wel in 't wereldlijk als in 't Geeſtelijk, werd ſeer wel aangemerkt by den genomden Oud-Liever *Jacob van Oudenhoven*, in ſijn *Beſchrijvinge van Oud en nieuw Dordregt het II. Hooftſtuk*, 1. vers. Daar by hy ſo veel het wereldlijke aangaat aanwijſt, dat het *Graafſchap van Teiſterband*, het welk aan die ſijde uyt een groot gedeelte van het oud Batavia beſtond, niet verder en ſtrekte als tot den ouden loop van de *Maas*. Hier toe gebruykt hy de getuygenis van de *Oude Hollandſe Chronijk ſonder naam, in de IV. verdeling, het VI. Hooftſtuk.* Daar in het Graafſchap van *Teiſterband* werd uyt- 13
gebreid, te beſtaan in het gebied over de Steden en Landen, *Tyel, Bommel, Arkel, Heuſden, Altena, Viane, Kulenburg, Buyren, Leerdam, Aſperen, Heukelum*, tot der *Oudermaſen* toe; welke beſchrijvinge beter is aan te nemen, als de Perſoon, dewelke het ſelve Graafſchap werd toegevougd; daar van t'ſijner plaatſe breder. 't Selve werd mede aldus beſchreven by *Joh. Iſac Pontanus, Hiſtor. Gelricæ lib.* 4. *ſub anno* M. CCC XXIV. *Comitatum Teiſterbantiæ, qui non ſolum Inſulam Bommelianam & Tielerwertam, ditioneſque quæ deinceps Heuſdania, Arculea, Altenaenſis, Vianenſis, Culenburgenſis & Burana audire ceperunt, complectebatur, verum etiam quicquid ab Lecca, Lengaque ad Veteris uſque Moſæ alveum continetur.* Het Graafſchap van *Teiſter-*

Digitized by Google

ſterband, het welk niet alleen en begrijpt de Bommelſe en Tielſe-Waarden, en het gene onder het gebied van Heusden, Arkel, Altena, Vianen, Kulenburg en Buyren behoort, maar ook alle het Landſchap van de *Lek* en *Lingen* af, tot aan de oude *Maas* toe.

Daar mede komt over een de beſchryvinge van *Pontus Heuterus lib. 6. Rer. Burgund. in explicatione Genealogiæ Heusdanæ. Teiſterbantii Comitatus olim continebat inſulam Bommelanam, ditionem Heusdanam Arculeam, Altenaenſem Vianenſem, Culenburgenſem, Buranam, ac quod a Lecca Lingaque, (olim aqua longa dicta) ad Veteris Moſæ alveum continetur.* Het Graafſchap van Teiſterband heeft van ouds begrepen den Bommeler-Waard, het gebied van Heusden, Arkel, Altena, Vianen, Kulenburg, Buyren, en al het gene van de *Lek* en *Lingen*, (van ouds de Lange-Vaart genomt) tot aan de oude *Maas* gelegen is; daar onder hy mede den *Tieler-Waard* ſchijnt te begrijpen, om dat hy daar van in 't byſonder geen gewag en maakt. Dit werd mede gevolgt by Mr. *Arent van Sligtenhorſt* in ſijn *Tonneel des Lands van Gelder*, 1. *Bouk* 87. *vers.* Het Graafſchap Teiſterband, ſeid hy, het welk meer als hondert jaar voor *Karel de Groot* werd opgehaalt, en de Tielſe en Bommelſe-Waarden, het gebied van Workum, Altena, Heuſden, Arkel, Vianen, Kulenburg, Buyren, en dien gantſen land-ſtreek, die daar is van de *Lek* en *Linge*, tot aan de oude *Maas*, in ſijn boeſem begreep; ſie mede den ſelven *I.* van *Oudenhoven* ſijn *Beſchrijvinge van Heusden, pag. mihi* 18.

So dat de Schrijvers daar in alle eens zyn, dat het Graafſchap Teyſterband ſig geſtrekt heeft tot aan de oude *Maas*, en met deſelve wierd bepaalt, en noyt in *Over-Maas* is uytgebreid.

Het Geeſtelijk gebied aangaande, en hebben de oude *Biſſchoppen van Utregt*, die de enigſte Biſſchoppen en Geeſtelijke Regters in dit oud Batavia waren, haar magt mede niet verder uytgeſtrekt, als tot aan de oude *Maas*; daar tegen den *Biſſchop* van *Tongeren*, wiens Bisdom daar na tot *Luyk* is overgebragt, daar onder van ouds de Gaulen, en Gauliſe landen gehoort hebben, haar gebied aan den Gualliſen kant, van d'ander ſijde, mede niet verder als tot de *Maas* toe hebben uytgebreid, welke Bisdommen by de Schryvers al voor en onder de oudſte erkent, en al tot eenen hogen ouderdom gebragt werden, byſonderlijk die van *Tongeren*, het welk alhoewel dat van Utregt tot een hoog en oud begin gebragt werd, wel ligt tot nog ouder tijd ſoude te brengen zyn, daar van breder t'ſijner plaatſe; ſie hier van mede *Jacob van Oudenhoven*, in de aangetogen plaats van ſijn *Oud en Nieuw Dordregt, pag.* 35. *en vervolgens.*

[m] *En den Rhijn*] wat onder oud Batavia begrepen is geweeſt, en hoe verre het ſelve hem ſtrekte, is hier voor op de woorden *oude Maſe* aangeweſen.

14 [n] *In hoog en neder Batavien,*] Daar van het *Hoog Batavien* ſig van Tongeren, niet verre van Luyk, met het Kleefſe land, en een gedeelte van Gelderland, tot dit Bataviſe Eyland en hunne zydelingen uytſtrekt, alwaar ten tijde van de Roomſe Kaiſeren, vele ſchermutſelen en harde ſlagen gevallen zyn, daar van t'ſijner plaatſe.

Het Nederſte Batavien,] Dat eygentlijk in drien verdeelt, onder die gene dewelke het Eyland bewoonden, en die gene, dewelke haar aan d'een ſijde over de *Waal*, tot aan de *Maas* onthielden, dewelke hun voort tot in Zeland toe uytbreyden; en die gene, dewelke haar aan d'ander ſijde van den *Rhijn* onthielden, als zyn de *Kennemers* en *Weſtfrieſen*, daar onder ook de *Waterlanders* en *Goylanders*. Die haar daar na ook met de *Overyſelaars* vermengt hebben, voornamentlijk die gene, dewelke aan d'een ſijde van den *Yſel* wonen, dewelke eigentlijk onder Gelderland ſouden behoren.

[o] *In Hoog en Neder-Duitsland,*] Sie hier van 't geen in het voorgaande Hoofdſtuk op *het* 12. *verſet* is verhandelt.

* *In 't ruw aangetekent,*] Als te ſien in de oude Reiskaarte en beſchryvingen van *Plinius*, *Strabo*, *Ptolomeus*, *Pomponius Mela*, de Reiskaart van den Kaiſer *Antonius* en andre, dewelke ſo vol duyſterheid zyn, datmen ſig nauwlijks verſtandlijk daar kan uytredden.

[p] *Euberſe, Overlanders*] *Eburones, qui & Aulerici, Eburones Trevirorum Clientes, Eburi* Dion. *Horum Urbs hodie Leodium, & Leodicum dicitur,* 15 *Gallis Liege*; *Teuton.* Luyk en Luykenaars.

[q] *Treverſe,*] *Trebiri* Cæſari, *qui* Ptolomeo *Tribori*, *Trierſe* van de hoofſtad *Trier.*

[r] *Condrotſers*] *Condruſi, Condrotz Leodienſes diaceſis tractus, in quo Caput, eſt* Hoyum *oppidum ad Moſam. Condruſos* Gouderhuyſen, id eſt *Tributorum domus vocat* Adrian. Scriek.

[s] *Neemheders*] *Nemeters*, Bywegers, die door veel wegen by malkanderen komen, daar mede die van *Spiers* en omleggende Landen beduyd werden. Neemheden *Celtis ſunt ingreſſiones, ubi viæ variant, & digreſſiones in loca quæ præcedunt & ſequuntur.* Vide Adr. Schriek.

[t] *Triewogers Triboci*] *Driewegers*, die op een drieweg ofte drieſprong wonen, Wog; *Celtis idem eſt quod* weg, *via iter*, wogen *quod noſtratibus* een wagen, *currus*, daar by de *Elſaſſers Straasburgers* beduyd werden.

[u] *Hoogwangers*] *Vangiones, Celtis eſt laterales alti*, de hoge Sijdſluys en die van beyde ſijden wonen. *Ita pontis latera dicuntur* de wangen van een brugge, *quaſi dicas*, die van der hoger wangen, hoogbruggen, van de hoge ſijde, *quod per verbum* wangen *antiquitus expreſſum videtur & verbum*, hoogwangers *à Romanis in wangiones, ſive Vangiones tranſpoſitum videtur.* Hier door willen ſommige die van *Worms*, andre die van *Spiers*, en hare Landſaten verſtaan, als beyde aan de hoge ſijde van den *Rhijn* gelegen.

[w] *Atuatiers*] *Aduatici, ſive Atuatici apud* Cæſarem, *quorum Metropolis Atuatuca olim Tungrorum Civitas, ubi ſedes Epiſcopalis fuit, tranſlata deinde Trajectum Moſæ, adeoque non male nobis* de Akenſe Luykenaars over Maas. Becanus *Cæſarem per Atuaticum Antwerpiam deſignare, eoque nomine antiquitus denominatam probat.*

[x] *Æduers*] *Ædui Galliæ Celticæ populi* Borgonjons, *Æduæ civitatis meminit* Cæſar *lib. 2. belli Gallici, quidam dicunt Hedui. Edui celtis ſunt jurati, fœderati.* Eed, *eſt jusjurandum & fœdus.* Verbond, bondgenoten, *quaſi dicas: Galliæ populi primum inter ſe fœderati.*

[y] *Ner-*

Digitized by Google

y *Nerwers*, ofte *Neruwers*,] *Nervii*: *Galliæ Belgicæ populi*. *Becanus* Oudenaarde *interpretatur*. *Flandris*, *Tornay*, *Doornik*, *Valencijn*, en omleggende plaatſen, aan beyde zijden de *Schelde* *Neruwers*, *dicti Romano idiomate Nervii*, *quaſi Belgiæ inferiores*.

z *Ubiers*] *Ubii qui & Agrippinenſes* Tacito. *Ubii & hodie Colonia Agrippina*. Keulen, Keulenaars; daar van ſchijnt *Ubich* een plaats in 't Land van *Kleef* de naam behouden te hebben, *Belg. Overlanders*.

a *Brukters*] *Bructeri Broukländers*, in 't Graafſchap *Zutphen* omtrent *Weſel*.

b *Gugerners*] *Gugerni*, *Gulikkers*.

c *Menabiers*] *Menapii Cæſari ſunt Brabantiæ & Flandriæ populi*; Vlaamſe Brabanders. *Inter Moſam & Schaldim*, *qua nunc Zelandicæ ſternuntur Inſulæ*, *de quibus* Cæſar. *lib. 6. de Bello Gallico*: *Titum Labienum cum legionibus tribus ad Oceanum verſus in eas partes*, *quæ Menapios attingunt*, *proficiſci jubet*. *Alii Juliacenſes*, *Clivienſes*, *& Gelros pro iis accipiunt*, Gelderſe en Kleefſe.

d *Moeringers*] *Morini*, *quaſi Moeringi*, van het moeragtig Land alſoo genoemt; *Ptolomeo*, *Straboni*, *& Cæſari*, *Belgiæ populi*, *a Civitate Terwanen*, *alii Terbane*, *Flandris*, *Terrennenburg*, *quam Carolus V. funditus delevit*, *inter Legiam Schaldemque amnes incolæ*; *Moeringi ſive Morini à paludibus denominati*, nu Artois in Vlaanderen.

e *Suchambers*] *Sicambri olim fuiſſe videntur Belgicæ populi*, *ubi nunc Gelria eſt inter Moſam & Rhenum Fluvios*. Gelderſe. *Ptolomeo Syngambri ſunt*, *quos ab altera Rheni parte collocat*. *Cui ſubſcribere videtur* Suetonius in *Auguſto*. *Zutphaniæ Comitatum obtinuiſſe quidam volunt*; *Sygambros vocat* Strabo. *Adr. Junius* meent dat daar van *Sygem*, en het *Sigenburg*, met het Klooſter *Sigenberg*, in het Graafſchap van Bergen, de naam ſoude hebben. Sie *Adr. Schriek Origin. Celticar. lib. 7. cap. 38. & in indice* 1.

f *Tenctlers*] *Tenctleri*, *qui prope Rhenum*, *Luppiam*, *& Lonam Fluvios accolunt*, *ubi ſunt plerique Heſſi*, *nonnulli Franci*. Ad. Junio *ſunt* Drenters.

g *Cheruſſen*] *Cheruſci Tacito*, *Paterculo & Straboni*, *Cheruſici* Ptolomeo, *Germaniæ populi baceni ſilva a Suevis diviſi*. Manſvelders. *Adr. Jun. mavult* Luneburgers.

h *Cauchen*] *Chauci*, *Cauci*; *Alii ſunt majores*, *alii minores*, *majores ſunt Bremenſes & Luneburgenſes ad Hamburgum uſque*, Bremers en Lunenburgers. *Chauci minores ſunt Friſiæ Orientalis populi*, *aliis Friſii Groeningenſes*, Groeningen en Omlanden; *aliis Comitatus Embdani incolæ inter Amaſim & Viſurgim Fluvios* Embdenaars. Adrianus Junius *pro iis Goylandos*, *Batavos hiſce conterminos accipi vult*; Vide *Ferrarum & Ortelium*.

i *Chamavi*] Kampenaars in Overyſſel, dewelke omtrent die Land-ſtreke in de oude Kaart van *Pentingerus*, met de naam van *Chamavi*, *qui Elpranci* mede, bekent ſtaan. *L. Fenecol* in ſijne Overſettinge van *Tacitus*, noemt deſelve *Weſtfalingers*.

k *Angrivarii Engeren*,] Andere ſeggen *Angeren*, aan de Rivier de *Luppe* gelegen, een magtige Heerlijkheid in Saxen, en om dat het aan de mond van de *Luppe* gelegen is, werd het by *Peucerus Angermond* genoemt.

l *Baathouwers Batavi*,] *Batavia* Ptolomæo, Tacito & Cæſari *inferioris Germaniæ Regio*, *ad Rheni oſtia poſita*, *quæ inter Veterem Rhenum & Vahalim Fluvios a Lobeco ad Oceanum uſque conſtringitur*. *Batavorum inſula* a Plinio, Dione, Cæſare & Tacito. *Bataviſe Nederlanders*. Deſe werden wederom verdeelt in Hollandſe en Gelderſe Betuwers; daar van de Gelderſe ſig ſtrekken van *Schenkenſchans* tot *Gorkum* toe, en de Hollandſe van daar tot aan de Noortzee. Het Gelderſe Batavia werd dan wederom in tween verdeelt, in de *Opper* en *Neder Betuwe*, in het Bataviſe gedeelte over den *Rhijn*, als *Wijk*, *Wageningen*, *Rhenen*, en de omgelegen Landen, tot aan de *Veluwe* toe, en het gedeelte tuſſen den *Rhijn* en *Waal*, van *Schenkenſchans* tot *Gorkom* toe, het welk alleen de naam van *Betuwe* heeft behouden.

m *Maſewalers*] Tacito *Extremorum Galliæ oræ incolæ*, Maſewalers.

n *Meroveërs*] *Merovai*, *Merweders* van de Rivier de *Merwe* alſoo genomt, niet van *Meroveus*, der *Franken* Koning, die veel eer ſijnen naam van deſe Rivier aangenomen heeft, als breder t'ſijner plaatſe.

o *Ambivariten*] *Ambivarii*; Cæſari *Galliæ Belgicæ populi*, Antwerpenaars; *Alii Montanos deſignari volunt*, *oppidula Brabantiæ quæ in* Berg *terminantur*, *uti ſunt Bergen op Soom*, *Steenbergen*, *Sevenbergen*, *Geertruidenberg*, tuſſchen de *Maas* en *Schelde*. *Ortel: Divæus*, *Becanus*.

p *Toxanders*] *Toxandri ſive Teſſandri*, *Teſſanders*. *Brabantiæ populi*, *quibus* Kempenaars *deſignari voluit* Ortelius. *Divæus per Toxandriam* Teſſanderlo *ſignificari vult*, een Dorp in 't Land van Luyk, by Dieſt en Sicchem, niet verre van den Demer gelegen. *Plinius* en *Cæſar* hebben *Toxandriam* voor de Zeeuſe Eylanden genomen. *Plinius lib. 4. cap. 13*. *Totum hoc mare*, *inquit*, *ad Scaldim uſque fluvium*, *Germanicæ accolunt gentes*. Deſe gantſe Noortzee werd tot de Schelde toe by de Duytſe Volken beſeten; ende *cap. 16*. *Gallia omnis Comata uno nomine appellata*, *in tria populorum genera dividitur amnibus diſtincta*. *A Schaldi ad Sequanam Belgica*, *a Schaldi extera Toxandri pluribus nominibus*, *deinde Menapii*, *Morini*: *Rhenum accolenter Germaniæ gentium in eadem Provincia*, (ſc. Belgica) *Nemetes Triboci*, *Vangiones*, *hinc Ubii Coloniæ Agrippinenſes*, *Gugerni*, *Batavi*, *& quos in inſulis diximus Rheni*, dat is; het gantſche Frankſe Gaulen (*Galliam enim Comatam Regnum Francicum vocant*; *ita dicta quaſi aliis contermina*, *advena*, *conjuncta*. Comer *enim Celtis idem ſonat quod Advena*, *a* komen *venire* comhait, *convenientia*. *Vide* Adr. Schriek. *Orig: Geograph. Ind. 1. verbo Gallia*:) alſo met eenen Naam genomt, werd in driederhande Volken, met hunne Stromen en Rivieren onderſcheiden. Van de *Schelde* tot de *Seyne* werd het Franks Gaulen ofte *Belgia* (Gallia Belgica) genomt, van den uyterſten kant der *Schelde* komen de Toxanders in verſcheide namen verdeilt, daar aan de *Menabiers*, ofte Vlaamſe *Brabanders*, en *Moeringers*, en die van *Artois* in Vlaanderen: Die omtrent den *Rhijn* wonen, zijn Duytſers, als *Nemheders*, en *Bywegers* omtrent *Spiers*, in het ſelve Landſchap *Triewogers*, ofte *Elſaſſers*, en *Straasburgers*, *Hoogwangers* en *Wormſaters*, daar by de Overlandſe

16

Digitized by Google

Keulenaars, Gulikkers, Baathouwers, en andere in de *Rhijnſe* Eylanden geſeten. *Philippus Cluverus de trib. Rheni Alveis, cap.* 2. is ook van gevoelen dat de *Toxanders* het ſelve Land beſeten hebben, dat nu *Zeland* genomt werd.

q *Mattiaci, Maatykers*] Tacito & Cæſari *Gal-*
17 *liæ Belgicæ populi, prope ripam maris ſiti.* Maat yken, *Celtis ſonat Nautarum ripæ*, Maat, *Nautam ſignificat; hinc* Matroſen, *Nautarum obſequio ſubjecti*, yken *ripæ, ſive Oræ Maritimæ, Littora Maris.* Deſe werden by *Adrianus Junius* en *Ortelius* voor de *Zelanders*, en *Zeeuſe Vlamingen* gehouden, *qui Inſulas aliquot Oceani inter Hollandiam, Flandriam & Brabantiam incolunt.* Daar hem *Philipp. Cluverus de tribus Rheni Alveis cap.* 1. dapper tegen ſtelt, om dat, gelijk als mogelijk wel waar is, de *Mattiaci* een deel geweeſt zijn van het *Kattiſe* ofte *Heſſiſe* Volk, alſo genomt van *Mattiacum*, dat *Tacitus Annal. lib.* 1. de Hoof-ſtad der Kattiſe Volken nomt; een plaats in het Stift Keulen, daar omtrent nu de Stad *Marpurg* gelegen is, dewelke de Keulenaars uyt hun Land verdreven, en 't ſelve lange beſeten hebben. Het zy ſoo: dat en ſtrijd niet dat de eerſte bewoonders van deſe Anzeeſe Eylanden met het ſelve beduydſel *Mattiaci* zijn genomt geweeſt; en de bovenlandſe *Mattiaci* met hun zijn vereenigt, gelijk als de *Katten* met de *Batavieren* en *Baathouwers*. *Mattiacum*, anders Maat yk, *Nautarum ſive Navalis ripa* is ook een Scheeps Oever aan den *Rhijn* geweeſt. *Mattiacos fontes habet* Plinius *in Germania; Mattiacas aquas* Anton. Marcellinus; *Mattiacos populos habet* Tacitus. Het zy geweten, gelijk als wy op het I. en III. Hooft-ſtuk nader hebben aangeweſen, dat *Zeland* in voortijden aan Vlaanderen vaſt gehegt is geweeſt, en met een kleine doortogt van den anderen geſcheyden is, ſoo dat het gene van deſe *Mattiaci* en eerſte bewoonders der doorgeſpoelde Zeeuſe en Vlaamſe Landen werd geſproken, van een vry later tijd is, en dat wel mogelijk onder de *Katten* en *Heſſen* de *Mattiaci*, mede vlugtelingen en verdrevene uyt haar Land, en een gedeelte derſelver mede zijn overgekomen, en op de uyterſte kanten van het vaſte Land, op de Zeeuſe en Vlaamſe Eylanden, als meeſt ter Schipvaart ervaren, geplaatſt zijn; want de *Katten* met verſcheide namen zijn genomt geweeſt, en uyt verſcheyde onderhorige Volken beſtaan hebben, gelijk den ſelven *Cluverus*, tegens hem ſelven, uyt *Cæſar* en *Tacito* by brengt, daar hy *eodem cap.* 1. ſeid, *pluribus appellatos fuiſſe Cattos nominibus, id eſt plura eorum fuiſſe genera*; dat de *Katten* met verſcheyde namen genomt, en uyt verſcheide onderhorige Volken beſtaan hebben, dat hy dan aanwijſt met de plaatſe van *Cæſar. de Bell. Gallico. lib.* 6. *Ubi interim paucis*, inquit, *poſt diebus ſit ab Ubiis certior, Suevos omnes copias in unum locum cogere, atque his nationibus, quæ ſub eorum ſunt Imperio, denunciare, ut auxilia peditatus, equitatuſque mittant*, Ondertuſſen als hy naar weinig dagen van de Keulenaars berigt wierd, dat de *Mansfelders* alle hun Troppen te hoop vergaderden, en aan alle hare onderhorige Volken deden aanſeggen, dat ſy hunne magt van Voetvolk en Ruyterye ſouden te hulp ſenden: En ſo voort beſluyt hy daar uit met deſe woorden, *He nationes nullæ aliæ eſſe poterant, quam quæ iiſdem agrorum finibus includebantur.* Deſe byſtaande Volken en konnen geen andere zijn, als dewelke in 't ſelve Landſchap daar omtrent geſeten waren; daar uyt hy dan mede beſluyt, dat deſe *Mattiaci* en *Marpurgers* mede onder de *Kattiſe* onderdanen behoort hebben.

In den ſelven ſin ſeid Tacitus *Annal. lib.* 1. *Mattiacos Batavis eſſe ſimiles.* Dat de *Mattiaci* de *Baathouwers* gelijk waren; om dat die ook uyt de *Katten* en *Heſſen* waren: Soo roemt ook *Claudius Civilis*, den Overſten der *Baathouwers*, anders geſegt *Klaas Scheivil*, op de *Maatyken* ſijne Bloedverwanten, by *Tacit. lib.* 4. *Hiſtor.* als hy de *Baathouwers* den Roer tegens de Romeinen voordraagd: *Eſſe ſibi robur peditum equitumque conſanguineos*; dat hy de magt der *Germanſe*, ſijner Bloedverwanten Voetknegten en Ruyterye aan de hand hadde. Onder dewelke hy daar na in 't ſelve Boek noemt de *Katten, Zutfenſe*, en de *Zeeuwen*, met deſe woorden. *Diſceſſerunt Obſeſſores. Mixtus ex Cattis, Uſipiis, Mattiacis exercitus.* De belegeraars van *Mentz* waren al opgebroken en afgeweken; het Heyr beſtond uyt een verſamelden hoop van *Katten, Zutfenſe, Over-Rynders*, en *Maatykſe Zeeuwen.* Door dewelke geen andere kunnen verſtaan worden, als zijnde die gene, dewelke uyt de *Kattiſe* en *Baathouſe* Troppen, aan de zijde van den Kaiſar *Veſpaſiaan*, na de gemaakte Vrede, tot ontſet van de belegerde Stad *Mentz* waren opgetrokken.

r *Suevi Zeeuwen*] *Suevi Tacito & Straboni* 18
Maximam Germaniæ partem obtinebant, quorum Regio Cæſaris tempore parum cognita, Celtis Suwen, *hodie Schwaben vocantur.* Ptolomeo *ſunt etiam Hemnones, nunc Senones Marini, Anzeeſe*; daar van ook de *Suevi, Zeeuwen* genomt werden; gelijk hier naar breder.

s *Ingævones*] *Plinius* ſtelt deſe Volken onder een deel der *Scythen*, omtrent de Zee woonagtig, ſonder de regte plaats aan te wijſen. *Ptolomæus* noemt deſelve *Ingriones*, dewelke *Rhenanus Wigewones, id eſt ſinum Maris accolentes* nomt, *quaſi Wegwoners*, dewelke *Cæſari* en *Tacitus* op de Grenſen van *Braband*, omtrent de *Schelde* verplaatſen, die niet oneigentlijk *Ingewonnen*, als van buyten aangekomen, kunnen verduytſt werden.

t *Caninefers, Caninefates*] Het is een gemeen gevoelen dat door de *Caninefers* en *Caninefates*, de *Kinnemers* verſtaan werden, alſo genomt van de Riviere en het Water *Kinhem*, nu met de 19
naam van de *Saan* genomt; daar van *Kennemerland*, of *Kinhemerland* de naam heeft, dewelke het onderſcheid maakt tuſſen *Kennemerland* en *Weſtvrieſland*. Deſe Rivier *Kinhem*, ofte *Saan*, heeft ſijn begin gehad uyt den Rhijn by *Ooſtrum*, een gehugt by *Leyden*, omtrent de *Zijl* gelegen, ſo voort na de *Maas*, langs de Heerlijkheid *oud Alkemade*, tot voor by *oud Saſſenhem, Lis, Hillegom, Heemſtede* door het *Nieuwkerkerland*, na *Pelonen*, tot dat hy in de *Saan*, en ſoo voort door *Wormerland, Schermer*, en de *Zaner geeſt*, tuſſen de *Vroonlanden* voorby *Alkmaar* en *Verone*, by *Putten* in de Zee uytſtorte: Binnen welke Wateren, (dewelke nu by verloop van tijd ſodanig zijn verandert, dat alleen uyt de weinig oude tekenen en overblijffelen, met nauwkeurig onderſoek te kennen zijn) nu tegenwoordig het *Kennemerland*, en het *Kennemer* 20

Volk

Volk, tuſſen deſelve Rivierkens en de Zee langs heen bepaalt, ende van het *Weſtvrieſland*, en *Friſiabona*, afgeſcheiden zyn.

Dat dit de regte verblijfplaats der *Caninefaten* geweeſt zy, daar in zyn de meeſte Schryvers eens; als *Adr. Junius*, *Ortelius*, *Bertius*, *Haamrodius*, *Gerardus Noviomagus*, *Johann. Iſac. Pontanus*, *Douſa*, *Schryver* en andere. Uytbeſondert alleen *Philippus Cluv. de trib. Rheni Alv. cap.* XII. dewelke uyt miſduydinge van de woorden Taciti *lib.* 4. *Hiſtor.* de *Caninefaten* plaats in de Overbetuwe, begrypende het alingeland van *Wijk te Duyrſtede* af, twiſken de *Lek* en den *Rhijn*, tot *Katwijck* toe, met de Steden *Gouda*, *Woerden*, *Ondewater*, *Montfoort*, *Yſelſteyn*, *Vianen*, ende *Kulenburg*; daar wy geen reden toe en kunnen vinden, om ſoo omſtandige naam, naamreden, en gelegentheyd van het Volk en Landſchap ſoo verre uyt haar oud eygen te verplaatſen, daar ſy in alle oude ſchriften, en ſedert dien tot huyden toe ontwijvelijk voor bekent ſtaan.

Het voornaamſte daar hy hem op ſchijnt te grondveſten, zyn de woorden van Tacitus *lib.* 4. *Hiſtor.* daar hy onder anderen ſchrijft dat *Claudius Civilis*, anders *Klaas Scheivil*, Overſte der Batavieren, het Bataviſe volk gaande gemaakt hebbende, den Oorlog jegens den Romeinen aan te nemen, ſijne Afgeſanten vervaardigde om de *Caninefates* tot hulp en eenſtemmigheid te verſoeken; dewelke by Tacitus beſchreven werden, dat het ſelve volk een gedeelte van het Bataviſe Eyland beſaten, dit ſijn ſijne woorden: *Magno cum aſſenſu auditur, Barbaro ritu, & Patriis exſecrationibus, univerſos adigit. Miſſi ad Caninefates qui conſilia ſociarent. Ea gens partem inſulæ colit, origine, lingua, virtute par Batavis; numero ſuperantur.* Na dat al 't geen hy had uytgeſproken, met een gemene toeſtemminge was aan gehoort, heeft hy haar na hunne wijſe, met eede en gewoonlijke beſweringen alle t' ſamen verbonden. Dit aldus beſtelt, ſijnder Geſanten na de *Caninefates* geſonden, om haar mede in 't ſelve verbond te trekken; een volk dat een gedeelte van het Bataviſe Eyland bewoonden, den Batavieren in oorſpronk, taal, dapperheid en in alles uytbeſondert het getal der onderhebbende, gelijk. Dit hebben *Cluverus* nog den Spaanſen ſchryver *Johannes Stella*, die hy daar in tegens het gevoelen van *Adr. Junius*, daar hy het in 't byſonder tegen heeft, misleid: dat ſy niet en hebben beſeft, dat den *Rhijn*, nog een derde uytloſinge heeft gehad door de *Kinheim*, die ook *den Rhijn*, en daar na de *Saan* genomt is geweeſt, welkers binneland van den groten *Rhijn*, dewelke aldaar te regt den *midden-Rhijn*, *Medius Rheni alveus*, gelijk hy op vele plaatſen by *Tacitus* en andere, en ook doorgaans by *Cluverus* ſelf, ſonder het regte beduidſel te verſtaan, genomt werd; omtrent *Egmond* is nog een vaart die *den Ouden Rhijn* genomt werd, *Adr. Junius Batav. Hiſt. cap.* 3. verhaalt datter omtrent het vervallen Kaſteel *Brederode* een water voorby loopt, dat mede van ouds *den Rhijn* genomt wierd. In de giſte van *Graaf Aarnout* aan de Kerk van *Egmond*, werd onder anderen geſeid dat *Bergen* agter *Alkmaar* gelegen, beweſten den *Rhijn* gelegen was. *In villa quæ Bergum vocatur, ab Occidente Rheni poſita, manſus tres.* Dat is: in het Dorp dat Bergen genomt werd, ten Weſten van den *Rhijn* gelegen drie manſen. Vide *Joann. a Leyd. Chron. belg. lib.* 8. *cap.* 4.

Dat nu *Tacitus* dit ſoo klaar niet en heeft uytgedrukt in de hooft verdelinge van de grote uyt wateringen des *Rhijns*, maar twee der voornaamſte uytſtortingen, van den groten *Rhijn* ende *Waal* genomt heeft, en belet niet dat het Land binnen de minder ſprant uyt den ſelven *Rhijn* naar Putten ter Zewaart, een gedeelte van het Bataviſe Eyland geweeſt ſy. Gelijk ook de woorden van *Tacitus* te verſtaan ſijn, van een afgeſondert gedeelte van het Bataviſe Eyland, als waarlijk begrepen in een twede uytwatering des *Rhijns*, dewelke ook met den naam van *Rhijn* bekent is geweeſt, en op ſommige plaatſen als nog ſoo genomt werd, en met veel meer reden als de *extrema Galliæ ora*, en het land tuſſen de *Waal* en *Maas* gelegen, onder Oud Batavien is gerekent geweeſt.

Dit beveſtigt ook de plaatſe van *Plinius*, *Hiſtor. lib.* 4. *cap.* 15, by den ſelven *Cluver.* om ſijn eenſijdig gevoelen ſtaande te houden, miſduid, daar *hy* de woorden *Nobiliſſima Batavorum inſula*, & *Caninefatum*, het voortreffelijke Bataviſe, en Caninefater Eiland, tot een eenig en enkel Eyland, ſonder eenige nader verdelinge wil trekken, daar nogtans *Plinius* aldaar in optellinge van verſcheide Eilanden ſpreekt, boven de welke hy het Bataviſe Eiland, het Edelſte en voornaamſte nomt, met deſe byvoeginge, *Nobiliſſima Batavorum inſula*, & *Caninefatum*, (*ſcilicet inſula*) & *alia Friſiorum Chaucorum*, *Friſiabonum*, &c. En heeft Plinius het gedeelte en het beſit der Caninefaten, voor de andere der Bataviſe Eylanden by gevoegt, om te betonen dat de naaſt aangelegen een gedeelte van de ſelve waren.

Verders ſpreekt ook *Plinius*, *lib.* 4. *Hiſtor. cap.* 17. van die gene, dewelke de *Rhijnſe* Eylanden bewoonden als hy na de optellinge van, Germanſe Volken van den *Rhijn*, de *Bathouwers* nomt; en die gene dien hy geſeid had de *Rhijnſe* Eylanden te bewonen; met de woorden, *Rhenum accolentes Germaniæ gentium in eadem Provincia Nemetes*, *Triboci*, *Vangiones*; *hinc Ubi*, *Colonia Agrippinenſis*, *Gugerni*, *Batavi*, & *quos in inſula diximus Rheni.* De *Rhijnſe* Germans van eender Landſchap, ſijn die van Spiers, Elſaſſers, Straasburgers, en Wormſaters, uyt dewelke ſijn de Keulenaars, de Gulikers, de Baathouwers, ende die gene dewelke wy nog geſeid hebben de Rhijnſe Eylanden te bewonen. Waar uyt men immers geen andere verſtaan kan, als de *Baathouwers* ofte *Batavi*, en die gene dewelke onder deſelve behoren, als zyn de Caninefates ofte Kennemers, Waterlanders, Weſt-vrieſen, en andre, met en door de afleidende *Rhijn-Spranten* van den anderen verdeilt.

Hier by komt nog een twede plaats van *Tacitus*, in het ſelve 4. *bouk*, daar hy de *Caninefates* voor Schipvarend Volk, en Zeeluyden beſchrijft, als aan en langs de Zeekant geſeten; daar hy ſpreekt van de bekommering dien *Claudius Civilis* hadde, dat de Scheeps vlote van *Cerialis*, met de Engelſe Vlote vervoegt uyt de Noort Zee, de Batavieren ſoude komen overvallen, met deſe woorden: *Circumſteterat Civilem & alios metus, ne quarta decima legio adjuncta Brittannica claſſe afflictaret Batavos,*

Digitized by Google

qua Oceano ambiuntur. Classem ultro Caninefates aggressi sunt, majorque pars navium depressa aut capta. Boven dit was'er nog een andre bekommering, die den Overſten *Scheivil* dapper beſwaarde: dat de veerthiende Krijgsbende, met de Engelſe Scheepsvloot gevoegt, de Hollanders aan die ſijde, daar zy met de Noord-Zee omringt zyn, ſouden overvallen. De Kennemers zyn uyt hun ſelven jegens de Scheepsvloot aangevallen, en hebben het meeſte deel der Schepen doen ſinken ofte gevangen genomen. Waar is nu omtrent die plaatſen, tuſſen *Wijk* te *Duyrſté* en *Leyden*, gelegentheid van Schepen ofte Scheeps volk?

De naamreden van de *Caninefates* werd by ſommige geduyd, dat ſoo veel te ſeggen ſoude zyn, als *Caninefreters*, om dat zy langs heen de duynen en legerplaatſen der Konijnen woonen, en haar met Konijnevangen al veel erneren, dog het ſelve werd als een ſpotreden verwurpen.

Wy beſluyten het daar by, dat wy 't ſelve uyt *Tacito* en *Plinio* klaar kunnen aanwijſen, dat door de *Caninefates*, geen andere als de *Kennemers* kunnen verſtaan werden, en dat deſelve daar voor ter dier plaatſe in alle oude Schriften bekent ſtaan.

By Regino is dit landſchap, in de beſchryvinge van den Deenſen en Normanſen overval, op het jaar 804. met de naam van *Kinheim* bekent, het welk *Adrianus Junius Batavia cap.* 3. uyt de jaarboeken van *Egmond* op het jaar 885. wil herſtelt hebben; het welk beyde waar kan zyn, niet dat de Denen en Normannen tot verſcheide tijden een inval in deſe Landſtreeke hebben gedaan, daar van breder t'ſijner plaatſe. In den bekenden Gifbrief van Koning *Karel* aan *Didertik* in 't jaar volgens 't gemeen ſchryven 863. gegeven, werd *Kinhem* mede genomt: het welk in den Gifbrief van *Kaiſer Otto*, van den jare 985. een Graafſchap genomt werd; welke beyde Gifbrieven wy hier naar in de beſchryvinge van de eerſte opkomſt der Graven van Holland ſullen inlijven. *Melis Stokke*, in zyn Rijm-Chronijk omtrent over 380. jaren geſchreven rijmt daar van aldus.

863. *Sommige dingen, aldaar ter ſtonden*
Dats die Kerke van Egmonde,
Met datter van regte toebehoort,
Dats van Suidherſchage
Toete Voertrappen en Kinnen voert;

En wederom:

985. *Dit regt willen wy dat hem koemt,*
In die Graafſchap diemen dus noemt
Kinhem, Texele, en Maaſlant,
Ende hy voert het in zyn hant,
Magt te doene met deſen goede
Zijnen wille en zyn gemoede.

Hier toe dienen ook de menigvuldige handveſten, aan den lande en ingeſetenen van Kennemerland en Kennemergevolg, tot verſcheide tijden gegeven.

21 [u] *Friſiabones*] Die van het Noorderdeel van Weſtvrieſland, die van ouds ook Frieſen genomt zyn; nu *Waterlanders*, van het Kennemerland, met de Rivier *Kinhem*, ofte *Saan*, nu *Ooſt-Sanen* en *Sanerdam* afgeſcheiden, begrypende de Steden *Purmerend*, *Monikkendam*, *de Beemſter*, *de Purmer en de Dorpen daar* onder behorende, tot *Hoorn* toe.

Dit ſchijnt een jonger benaminge en verdeilinge te weſen, by *Tacito* onbekent; *Plinius* is de eerſte die van de *Friſiabonen* gewag maakt, in de optellinge der *Rhijnſe* Eylanden, *lib.* 4. *cap.* 15. te meermale verhaalt, daar hy ſeid: *In Rheno ipſo prope C. M. paſſ. in longitudinem nobiliſſima Batavorum inſula & Caninefatum & alia Friſiorum, Cauchorum, Friſiabonum, Sturiorum, Marſaturum, quæ ſternuntur inter Helium & Flevum.* En wederom in 't ſelve 4. *boek*, *cap.* 17 daar hy de volken der Gauliſe Belgen op telt; en onder andere mede nomt *Tungros*, *Rinucos*, *Friſiabones*, *Betaſos*, de Tungerſe, de Rhijngawers, Waterlandſe Frieſen, de Beetſers, ofte Peellanders, &c.

[w] *Frieſen Weſtfrieſen*,] In onderſcheid van de 22
Friſiabonen ofte Waterlanders, dewelke anders mede onder de *Weſt-vrieſen* behoren: op ſig ſelven begrijpende de Steden, *Hoorn*, *Enkhuyſen en Medenblik*, met de Dorpen en Landen daar onder behorende; en zy gelet dat de *Rhijnfrieſen*, en die aan beyde 23
zyden van de Zuyder Zee geſeten zyn, van ouds grote en kleine *Frieſen* genomt zyn geweeſt, anders *Ooſt* en *Weſtfrieſen*, daar van de Overzeeſe de grove *Frieſen* ofte *Ooſtfrieſen* genomt wierden, niet die gene dewelke eygentlijk *Ooſtvrieſen* zyn, daar onder de *Groeninger Frieſen*, en het Graafſchap *Embden* behoren, maar die gene dewelke ten Ooſten van de Zuider-Zee, tegens dit *Weſtvrieſland* over, de Landen beſitten, als zyn de Steden, *Staveren*, *Sneek*, *Franiker*, *Harlingen* en *Leiwarden*; dewelke ten opſigt van de *Chauci Minores*, en *Ooſtvrieſen*, eigentlijk *Weſtfrieſen* ſouden zyn, ſoo dat deſe An-Zeeſe *Frieſen*, en dit *Weſtvrieſland*, aan dees ſijde de Zuider Zee, oneigentlijk *Frieſland* genomt werd, en eygentlijk *Noort-Holland* is, het welk uyt de nabuyrſchap ſchijnt voort gekomen; daarom ook by *Tacitus* en *Druſus* tijden, de *Noortholanders* niet anders als *Frieſen* genomt wierden. Dit werd ſeer duydelijk onderſcheyden, by den geleerden *Adrianus Junius van Hoorn*, *Batav. Hiſtor. cap.* 3. *Tacitus*, *inquit*, *Friſiorum duo tradit genera in libello de Germanorum moribus*, *Majores*, *& Minores*, *ex modo virium ac multitudinis diſtincte explicateque appellans. Qui quanquam tollendi diſcriminis cauſa Occidentales & Orientales è terrarum poſitu nominari deberent*, *haud ſcio qua factum ratione ſit*, *ut iſti de poſſeſſione fiduciaria dejecti*, *detruſique*, *uſurpationem nominis Chaucis minoribus*, *Embdaniſque reliquerint*, *ſimpliciter ſine additamento Friſiorum*, *patrium & vernaculum vocabulum*, *appellationem conſervaſſe contenti*, *de cætero ſecuri ſint. Porro Majores Friſios tranſrhenanum eſſe populum teſtatum monumentis reliquit*, *lib.* 4. Tacitus, *inter Amiſiam & Rhenum amnes ſedes illis determinans. At minores inter Hollandiæ populos Caninefatibus contiguos. Dat is*: *Tacitus* nomt in zyn boek van de zeden van Oud Duytsland, twederhande ſoort van *Vrieſen*, grote en kleine; dewelke, alhoewel Ooſt en Weſtfrieſe behoorden genomt te werden van wegen des Lands gelegentheid, ſoo en weet ik niet, hoe dat het bykomt, dat ſy uyt hun aangenomen beſit verjaagt, de naam van *Nederchauchen* en *Embdenaars* hebben aangenomen, ſonder de naam van *Vrieſen* daar by te doen, en met haar enkel eygen

Digitized by Google

gen namen vernoegt geweest zyn, sonder haar met het verder te bemoeyen. In't verder dat de grote *Frieſen Overyſelaars* geweest zyn, betuygd *Tacit. lib. 4. Hiſtor.* daar hy deselve tussen den *Eems* en *Rhijn* plaatst, en de minder ofte kleine Frieſen, onder de Hollandse volken, tot aan de Kennemerlanders bepaalt.

Daar hy mede *Peuceri* misslag aanwijst, dewelke de Ooſt- en Weſtfrieſen tussen de *Eems* en *Elve* besluyt, en *Calveti* gevoelen, dewelke van *Saxo Grammaticus* misleid, de kleine Frieſen tussen de *Weſer* en *Elbe* wil geplaatst hebben, met de woorden van *Tacitus de Moribus Germanorum* dese luyden aldus: *Majoribus Minoribuſque Friſiis vocabulum eſt ex modo virium, utraque nationes uſque ad Oceanum Rheno pratexuntur ambiuntque immenſos inſuper lacus, & Romanis claſſibus navigatos.* De Frieſen werden grote en kleine genomt, na de gelegentheid van hare magten; dese beyde volken werden afgesloten door den *Rhijn*, en strekken sig tot de Noordzee, in dese Landen leggen seer grote *Meeren* besloten, daar in ook de Romeinse Vloten gevaren hebben.

Daar uyt genoeg is te sien dat door de grote ofte Ooſt-frieſen also genomt, niet te verstaan zyn, het Groninger en Emderland, maar alleen de Overzeese Vrieſen, dewelke de Landen na de Zuiderzeekant besitten, als zyn die van *Staveren*, *Sneec*, *Franiker*, *Harlingen* en *Leewarden*, gelijk als aan d'ander syde de Anzeese Steden, en die gene, dewelke de Landen aan de Zuider-zee, tegens deselve over, besitten, de minder Frieſen, nu Weſtfrieſen te verstaan zyn; want beyde dese volken hebben by tijde van *Tacitus* den *Rhijns* Oever ter regter en slinkersyde beseten, tot de Noordzee toe, daar den *Rhijn* zyn naam met het *Flie* verandert.

24 [x] *Marſaci Meersakken*,] *Marſi* Tacito *Germaniæ populi*, *Otmarſen*, in't Land van Drent, *Marſaci ſive Marſatii*, welke dese geweest zyn, daar in zyn de Schryvers niet eens, uyt *Tacito Hiſtor. lib.* 4. blijkt dat het nabuyren met den Kennemers geweest zyn. *Ubi Caninefatibus Marſacos ſubjungit, ubi de Claudio Labeone Batavo, qui in rebellione Civilis captus erat, verba faciens ſubjungit: Et furtim magis quam bello Caninefates Marſaſque incurſabat.* Dewelcke ook by *Plinius*, *Hiſtor. 4. cap. 15.* in het optellen der *Rhijnse* Eylanden by den anderen gevoegt, en onder de kleine Vrieſen gerekent werden, met dese woorden: *Caninefatum, Friſiorum Minorum, Marſatiorum, quæ ſternuntur inter helum & Flevum.*

Dit werd mede by *Philippus Cluverus de trib. Rheni Alveis cap. 26.* erkend, dog dewijl hy als hier voor is aangewesen, de *Caninefates* langs den *Rhijn* van *Duyrſte* af tot de Noordzee geplaatst had; most hy dan ook dese *Marſatios* daar omtrent soeken, daar toe hy een Dorp niet verre van Wijk te Duyrſtede heeft weten uyt te vinden, *Meersberge* genaamt, daar omtrent hy dese *Marſakken*, ofte *Marſaten* wil plaatsen, en neemt het voor het omleggende Land van *Aarnhem*, *Wageningen* en *Rhenen*, dog gelijk als hy in het eene gemist heeft, soo mist hy ook in het ander, so sleept de eene misslag de ander voort.

Wy hebben met baarblijkelijke bewijsen aan gewesen, dat door de *Caninefates*, de Kennemers verstaan werden, so dat by of omtrent die Landstreeke dese *Meersakken* moeten gesogt werden; dat hier door die van het Eyland *Marken*, en daar omtrent gelegene verstaan werden, welkers naam met het *Marsdiep*, tussen Texel en Huysduynen, so na overeenkomt, dat de bewoonders van dese Land en Waterstreek, voor een en deselve te houden zyn. Van dit gevoelen sijn *Junius*, *Ortelius*, *Bertius*, en andere, daar *Philipp. Cluv.* alleen tegen is, dewelke niet by en brengt dat na de naam en gelegentheid van de sake enigsints gelijkt.

Adr. Junius Hiſt. Bat. cap. 3. meent dat der selver besit gestrekt heeft van de *Tuſiers* ofte *Tuſſelanders* af, daar van hier naar, tot aan het Texselse Land, en dat sy voor vier hondert jaar, of wat meer, aan het vaste Land van *Wieringen* paalden, dat eertijds digt aan *Texel* sterkte, daar het nu meer als drie uyren van den anderen is afgescheiden, daar het *Marsdiep* nog jegenwoordig de naam van draagt.

[y] *Tuſy Tuſſenlanders*,] *Plinius lib. 4. Hiſtor. cap. 15. Friſiabonum Sturiorum, & Marſatiorum meminit.* Voor welk woord *Sturiorum*, *Stury*, somme *Staury* willen geleſen hebben, en duyden het selve op *Staveren*, het welk met het besluyt van *Plinius*, dat het alle Eylanden omtrent het *Flie* gelegen zyn, niet overeen komt, gelijk dat mede werd aangemerkt by *Philip. Cluv. de trib. Rheni Alveis cap. 21. in verbis, quum id ultra Flevum oſtium, extremumque Rheni alveum ſitum.* Dog *Adrianus Junius Hiſt. Batav. cap. 3.* meent met goede redenen, dat in plaats van *Sturiorum*, by *Plinio* geleſen moet werden *Tuſiorum*, gelijk als in sommige afdrukken werd geleſen, en dat *Tuſy* zyn geweest de *Tuſſelanders*, een Landstreeke omtrent *Huisduynen*, nu met de Zee gemeen, daar hy aldus van schrijft: *Qui vero fuerint Tuſy, diligentius rimanti mihi in mentem venit nomen hauſti Oceano territorii ditioniſque, quam late patuiſſe quondam conſtat, nunc æſtuarum eſt haud procul Huiſduyno in maris litore ſito, quod intra quartum ab hinc annum a continenti pæne avulſum propediem in inſulam abibit, vel mari adeſum vorabitur. Is locus in hunc uſque diem haud obſcura veteris populi nomencalatione* Tussenland, *quod ſonat Tuſiorum ditio, nuncupatur. Ita ut mihi non ſit ambiguum, quin poſt Caninefates, & Friſiabones, ad ſiniſtram Oceanum verſus ab alveo fluenti, quod ut ſicci alvei veſtigia monſtrant, prater Scorelium pagum & Crabbedanum mari inſinuabatur, Tuſy adhærerent, qui introrſum ad dextram Medenblicum verſus extendebantur, ubi gentis relliquias etiamnum ſuperſtites retinere videtur pagus Oppertoes dictus, quaſi dicas Ulteriores Tuſio. Ut veriſimilis conjectura ſuggerat plures fuiſſe hoc nomine pagos, nimirum Citeriores Tuſios & medianos, aut Orientales idque genus alios, quos omnes maris eluvio abſorpſit.* *Dat is:* Op't nausteonderſoekende, wie dat de *Tuſy* geweest zyn, quam mijn in den sin den naam van het Land dat nu met de Zee is afgespoelt, het welk wijd en breed plag te zyn, dog nu met Ebbe en Vloed gemeen, niet verre van Huysduynen aan de kant van de Zee gelegen, het welk omtrent vier jaar geleden, van het vaste Land afgerukt, haast een Eyland sal maken, of anderſints t'enemaal door de Zee sal weg genomen werden; dese plaatse werd niet sonder duydelijke eygenschap tot op desen dag toe

toe het *Tuſſenland* genomt, ſo dat ik niet en twijfſel of die *Tuſſenlanders* zyn na de Kennemers en Weſtfrieſen, aan de ſlinkerſyde van de Zee, uytbeſondert Schorel en Krabbendam, langs de Zee geplaatſt geweeſt, ſulks de aldaar gelegen droogten genoeg uytwijſen, ſig na binnen ter regterſyde tot Medenblik uytſtrekkende, daar de overblijffelen van dat volk, door het dorp Oppertoes als nog bekent zyn; gelijk of men ſeyde de Over-tuſſelanders: ſo dat men daar uyt kan beſpeuren, datter meer Dorpen onder die naam, behoort hebben, als zyn geweeſt de Over- en Middel-tuſſenlanders, ofte diergelijke, dewelke alle door de Zee zyn afgeſpoelt.

z *Uſipetes Weſeper Goylanders,*] *Uſipetes Germaniæ populi inter Rhenum Fluvium, & montes Haſſiæ.* Adriano Junio *ſunt* Weſeper Goylanders.

a *Uſipy Uyts-Uppers,*] *Quaſi dicas exteriores ſuperi, qui ultra Rhenum ſupra altum ſitum ſunt;* Adr. Schrick. *Apud* Cæſarem *Uſipetes & Uſipii ſunt finitimi Sicambris & Tencteris,* de naaſtgelegene aan de Gelderſe en Drenters. *Hodie* Zutfenſe Overrynders. *Germaniæ populi prope Rhenum Fluvium, vixere in agris Sicambrorum, ſed expulſi à Cattis, una cum Tencteris haſerunt ubi hodie tractus* Reclinchuyſen *prope Lupiam Fluvium in Weſtphalia. Alii credunt eos fuiſſe ubi hodie Comitatus Zutphania in Belgio;* Philip. Ferrar.

25 b *Een derde Uytloſing,*] Den *Rhijn* heeft van ouds lange eer hy door de *Foſſa Druſiana* en doorgegraven Yſel, voort na het *Flie* in Zee gelopen, en door de afleydende *Lek* in de *Maas* is ontlaſt, en gelijk afgetapt, ſo wel om laag als om hoog zyn byſondre Canalen en uytwateringen gehad, dewelken aan dees ſyde de naam van *Rhijn* hebben behouden, gelijk als *Tacitus* op de meergenomde plaats *lib.* 2. *Annal.* duydelijk ſeid, dat den *Rhijn* van boven, daar hy in 't begin van het Bataviſe Eyland, met een tweden afloop verdeelt werd, zyn ſnellen loop en ſijnen naam behoud, tot daar hy in de Zee valt, met deſe woorden: *Servatque nomen & violentiam curſus, qua Germaniam prævehitur, donec Oceano miſceatur.* Het is baarblijkelijk dat *Cæſar* en *Tacitus* wel hebben geweten, datter naar om laag meer aflopende ſpranten, en nog een andre loſinge in de Zee geweeſt zy, eerſt uyt *Jul. Cæſar lib.* 4. *de Bello Gallico,* daar hy van den *Rhijn* aldus ſchrijft. *Rhenus, ubi Oceano appropinquavit, in plures diffluit partes. Dat is:* Den *Rhijn* daar hy de Zee begint te naderen, verſpreid ſig in verſcheide deelen. In opſigt van deſe uytwatering nomt *Tacitus* doorgaans den gróten en den midden Rhijn, *medium Rheni alveum,* het welk *Cluverus* en andre den nieuwen uytloop van den doorgegraven *Yſel* willen toepaſſen; dewelke kennelijk veel jonger is als de geheugenis van deſe *Rhijnſpranten,* en vermenging tot een derde groter uytloop in de Zee; dat nu *Cæſar* en *Tacitus* daar van ſo duydelijk niet en ſchryven, is de oorſaak dat ſy noyt ſo verre om laag zyn geweeſt, en by haar alles met den naam van *Rhijn,* en *Rhijns Oever* genomt is, ſonder byſonder onderſoek van de omſtandige gelegentheid van dien te doen, gelijk ſy ook al het gene verder is beneden den *Yſel,* en de Steden *Wijk, Rhenen* en *Wageningen,* buyten welke ſtreek ſy noyt geweeſt en zyn, kleyne Eylandekens genomt hebben; ſo nomt *Tacitus lib.* 4. *Hiſtor.* het Bataviſe Eyland, *Inſulam inter vada ſitam, quam mare Oceanum a fronte, Rhenus amnis tergum ac latera circumluit.* So zyn ook deſe binnewateren by de oude Schryvers ſo niet bekend geweeſt, dewelke de Kaarten en Landbeſchryvingen na den toeſtand van hunnen tijd, of weinig daae voor, gevolgd en beſchreven hebben; daarom nogte by *C. Julius Solinus* die ten tijde van den Kaiſar *Auguſtus* geleeft heeft, nogte *Pomponius Mela,* die by *Klaudius* tijd geſchreven heeft, nog by *Ptolomeus* die om de twee hondert jaar naar Kriſtus geleeft heeft, daar van enig gewag gemaakt werd, het welk ook de naukeurige onderſoekers *Adrian. Junius, Philippus Cluverus* en *Iſaacus Pontanus* niet aangemerkt en hebben; daar nogtans den ſelven *Cluver. de trib. Rheni Alveis cap.* 6. *pag.* 49 ſo verre komt, dat voor het graven van de *Lek* verſcheide Canalen uyt den *Rhijn* in de Zee hebben gelopen.

Den *Rhijn* daar van *Tacitus* ſchrijft, dat hy den den ſelven ſnellen loop daar mede hy door Duytsland afdaalde, behield tot dat hy in de Zee ſtorte; verſta, den ouden loop, eer dat den *Yſel* en *Lek* doorgraven waren, en die loſingen nog onbekent waren, van ſig ſelven te ſterk en magtig zynde, om alleen door het Canaal by Katwijk in Zee te loopen, heeft ſig ſelven Ooſtwaarts-op verſcheye waterloſingen geſogt, dewelke verder in eene kolk by den anderen vergadert, een derde uytloop in Zee gemaakt hebben, alle by en omtrent de Stad Leyden haren oorſpronk nemende.

De Maren, de Zijl, en de Does,] Doe daar by de *Heimans Watering* by *Alphen,* dewelke (gelijk als die nog tegenwoordig tot loſinge van het binnewater in de *Meer* lopen, en ſo voort het water door het *Ye* in de Zee brengen,) met vier verſcheide armen uyt den *Rhijn* haar toevloejing bragten, tot in de Kolk van de *Kinhem,* naderhand de *Saan* genomt, van dewelke deſelve eenſdeels door het *Sparen,* ofte *Sparren,* by Haarlem, (het welk in de Duytſe taal, een ſcheurend en opſplijtende opening beduid,) en anderdeels door *Pelonen,* een opening tuſſen Amſteldam en Haarlem, door het *Ye Land,* dat doen nog al vaſt Land was, in de Sanerkolk wierden ontfangen, en ſo door het *Wormer, Schermerland,* en *Sanergeeſt* voor by Alkmaar, tot aan de van ouds vermaarde Koopſtad *Veronen,* omtrent *Putten* in de Zee geleid wierden; van welke *Rhijnſpranten,* de *Maren,* (daar van mogelijk de *Meer* de naam heeft,) de oudſte en voornaamſte uytwatering geweeſt is, dewelke al over agt hondert jaar met die naam bekent was; want men bevind in den giftbrief van *Graaf Aarnout van Gent,* en ſijn Gemalinne aan de kerk van Egmond gegeven, dat hy aan deſelve gegeven heeft onder andere *inlopſen negen, by de maarne een,* en in Leyten een manſe, en een ſeſtedeel; daar van de Rijn-chronijk van *Melis Stokke* aldus ſpreekt,

In lopſen en in een ander Stede
Teenen water datmen die Maarne ſeide
End ook in die poort te Leyde.

In de oude Beſchryvinge van de Rivier *Kinheim* ofte *Saan,* daar van hier voor op de naam van *Caninefates* ofte *Kermers* ver maan gemaakt is, bevind men dat alleen van de *Maren* gewag gemaakt werd, daar

daar de *Kinhem* ofte *Saan* zynen oorſpong uyt den *Rhijn* werd toegeſchreven, beginnende by *Ooſtrum*, een verouderde gehugte en gebuyrte van enige Viſſers, digt onder de Stad Leyden aan de *Zijl* gelegen, en ſo voort langs oud *Alkemade*, een voornaam Ridderlijk Stamhuys op de *Maren*, omtrent vijfhondert roeden van de Stad gelegen, lopende voort voorby het oude Dorp *Saſſenhem*, *Lis*, *Hillegum* en *Heemſtede*, door het nieuw Kerkerland, eenſdeels door het *Sparen*, en anderdeels door *Pelonen* in de *Sanerkolk*, daar een grote opening en toevloed tot in de regte *Saan* was, die al deſe ſtromen bevatte en ſo voort leyde.

26 Dit werd ook verſterkt door de oude Beſchryvinge van het regt, dat de Stad *Verone* gehad heeft tot de Viſſerye in deſelve wateren en ſtromen, dewelke nu ſo verre het *Leydſe-meer* ſtrekt, onder de Domeinen van de Stad Leyden behoort; want dat ſommige menen dat den naam van het *Vroon* en *Vroonviſſerye* zyn oorſprong ſoude hebben, (alhoewel ſo geheel oneygentlijk niet) gelijk als een vrye Viſſerye, want *Vroon* in oud Duyts *Vry* beduid, en *Vroonlanden* zyn *Vrye Landen*, ſo ſeidmen *Kaiſers Vroonen*, dat zyn Landen die den Heer geen ſchattinge ſchuldig zyn; is ſo waarſchijnlijk niet, als dat het regt van de *Vroon Viſſerye* de naam van de Stad *Verona* heeft gehad, als dewelke op den uytgang van den *Rhijn* by *Putten* gelegen, het regt van Tol hadde, van het uyt en invaren door de genomde *Kinhem* ofte *Saan*, tot aan den groten *Rhijn* by *Leyden*; van waar ook de oude Beſchryvinge van de *Vroon Viſſerye* zyn aanvang neemt, daar van wy de oude Beſchryvinge van deſelve Viſſerye ſo die als nog verpagt werd, om de aanmerkelijke omſtandigheid van de oude Canalen en wateringen, goedgevonden hebben hier in te voegen.

„Deſe Viſſeryen ſtrekken en beginnen van de Stad „*Leyden* af door de *Zylbrugge*, en van daar omlopen„de ten Noorden Ooſten en Zuyden, in ſijn om„trek begrypende de wateren van *Leyderdorp*, daar „aan van *Oeſtgeeſt*, van den anderen met de *Slaagſloot* „afgeſcheyden, daar aan de Landen van *Warmond*, „daar aan des Heeren van *Waſſenaars* Viſſerye, ge„legen in *Saſſem*, daar aan de wateren van *Lis*, van „de *Vennip*, van *Hillegum* en van *Heemſtede* tot aan „de *Spaaren*, van ouds genaamt *s' Gravenſloot*, daar „aan de wateren van *Schalkwijk* en *Viſhuyſen*, daar „aan de wateren van *Nieuwerkerk* en *Rijk*, daar aan „de wateren van *Aalſmeer*, *Stommeer*, *'s Grevels regt*, „daar aan de wateren van groot en klein *Burggraver* „*Veen*, *Leymuyden*, *Reinſaterwonde*, *Jacobs Wonde*, „*Eſſelikkerwonde*, en van *Alkemade* tot in de *Does*. „En wederom van *Warmond* en *Leyderdorp*, in de „*Zijl*, *'t Zweyland*, *Norremeer*, *Hennemeer*, *Valke*„*meer*, *Dennemeer*, de *Spriet*, de *Kever*, de *Seven*, *'t* „*Hellegat*, de *Saſſemmeer*, de *Greveling*, de *Aa*, *Huy*„*kerſloot*, de *Kagermeer*, de *Aſter meer*, *Leydſe meer*, „*Haarlemmer Helle meer*, *Velle meer*, *'t Griet*, de „*Braſemmeer*, *Ouwetering*, de *Goog*, en de *Nieuwe* „*Wetering*; in de *Maren*, en *Marenpoel*, van der Ste„de *Veſtgraft* af tot aan de *Kwakel*, en het *Warmon*„*der Veer*, tot in de *Lee*, ofte *Lie*, dewelke zyn begin nemende uyt de *Spiernermeer* door het *Spiernerwalt* in de *Spaarne* plag uyt te lopen. Uyt deſe lendenen kan men wel ſien, dat deſe Viſſerye oud is, ontwijffelijk voortgekomen uyt het beſit van den *Rhijn*, en ſijne Ooſtwaarts uytwaterende ſtromen, dewelke by verloop van tijd, en naar het ſtoppen van de ſelven *Rhijn* by *Katwijk* in ſoo veel meeren, en binnewateren verdeilt is, en by ſcheidinge met *Kennemerland*, daar onder *Haarlem* mede gerekent, met het regt van de Vroonviſſerye aan de Stad *Leyden*, als beſitters van den *Rhijns oever*, zyn gebleven, en het verder aan *Kennemerland*, en *Haarlem* is gelaten; ſoo komt het by dat het kleyn gedeelte van de *Meer* omtrent het *Sparen* tot omtrent de *Graveſloot*, daar in de Haarlemer Tonne ſtaat, ſoo ſommige menen tot aan de *Vennip*, dat nu van de *Meer* is ingenomen, en voor het vaſte Land van *Hillegom* plag te leggen de *Haarlemer Meer* ſoude konnen genomt werden, gelijk dan door onkunde by de ſommige de gantſe *Meer*, om dat die *Haarlem* ſoo na by leid, de *Haarlemer Meer* genomt werd, die nogtans eygentlijk de *Leydſe* 27 *Meer* is, en onder *Leyden* behoort. Soo dat geen wonder en is, dat die van *Leyden* geen ouder beſcheyden van deſe Vroon Viſſerye en kunnen vertonen, als hun aloude beſit-regt van den *Rhijn*, en *Rhijns oever* met den gevolge van der ſelver naaſt aangelegen *Spranten* en uytwateringen, met de Confirmatien en handveſten van de *Graven van Holland* in der tijd beveſtigt; daar van het oudſte is van *Hertog Philips* van den jare 1443. en 1451. Dat de *Maren* ouder is dan de opbouwinge van 28 de Stad *Leyden* ſelf, blijkt genoeg uyt de overblijfſelen van den naam aan alle geweſten buyten *Rhijns* gelegen. Als eerſt het water de *Maren* genomt, dat hem met de naam van oude en nieuwe *Maren* ſtrekt van de Stadsveſten, en vande buyten *Maren* af binnewaarts, tot daar den ouden en nieuwe geſchoten *Rhijn* wederom in den anderen komen, dwars door het *Marendorp* tot aan de *Visbrugge* toe. Het *Marendorp* werd genomt de gantſe Landſtreeke van den *ouden Rhijndijk*, met den naam van *Marendorp-Rhijnſijde*, en *Marendorp-landſijde* onderſcheyden. Deſe landſaten hadden hare byſondre *Capelle* boven op den ſelven dijk, behorende onder de Hooftkerke van *Oegſtgeeſt*, daar in 't jaar 1363. de *S. Marien* ofte *Vrouwekerk* gebouwt is. Welke *Capelle* met en benevens de Paſtorye van *Oegſtgeeſt* plag te ſtaan ter gifte van de Abdye van *Rhijnſburg*; ſulx in het wijden van deſelve Kerke tot een Hooftkerke van de Stad van *Leyden*, by zegel en brieven tuſſen *Klariſſa van Schenjen* Abdiſſe van *Rhijnsburg* en *Sint Benedictus* ordre, en den Schout, Schepenen, en Raden der Stad *Leyden*, gegeven des vrydags naar S. Valentijns dag 1664. deſelve Abdiſſe van *Rhijnsburg* het regt heeft bedongen, en behouden het jaarlijks inkomen en Penſioen van de Paſtorye van *Oegſtgeeſt*, en van de gifte en collatie van den dienſt van deſelve nieuwgeſtigte *L. Vrouwen Kerke*, ſoo dikmaal die mogt komen te vaceren.

c *De Zijl*] De twede *Rhijn-Sprant* was *de Zijl*, 29 zyn begin nemende op het ſcheiden van den ouden en nieuwe *Rhijn*, tot beſluytinge van de oude Stad *Leyden* omgegraven, omtrent het ſlot van *Roomburg*, daar het als nog het ſcheyden van den *Rhijn* genomt werd. Van daar voort gaande tot aan het *Zweyland*, en ſoo voort voorby het Dorp *de Kaag*, met de uytwatering van de *Mare* vermengt, van waar zy beyde door de *Meer*, de een naar het

Digitized by Google

Spaarne, en d'ander na *Pelonen* en soo voort door het *Ye* na de *Sanerkolk* gelopen hebben.

301 [d] *De Does*] De derde *Rhijnsprant* is de *Does*, dewelke een groot half uyr van *Leyden* uyt den *Rhijn* uytwatert, strekkende van *Leyderdorp*, door de Heerlijkheyd van *Alkemade* en *Esselikerwoude* tot in de *Wijd Aa*, daar hy den toevloed van de *Heimans Wetering*, die wy voor de vierde *Rhijnsprant* hebben bygedaan, ontfangt, komende uyt den *Rhijn* omtrent *Alphen*, door *Wouwbrugge* en *Ofwegen* tot in de *Wijd Aa*, daar hy met het water van de *Does* vermengt, en een doorloop maakt door de *Brasemeer*, en *Ouwetering*, tot aan den *Huyker hoek*, anders *Ruygenhoek*, door de *Leydse meer* zyn gang na *Pelonen* en *Sanerkolk* neemt; Van dese *Rhijnsprant* heeft het *oud Adelijk Stamhuys het huys ter Does* sijnen naam ontfangen, het welk op den hoek van dese uytwatering gebouwt is, en by de vier hondert jaren by het Adelijke geslagte *van der Does* beseten is.

31 [c] *An Zeese Stad*] Dat is aan Zee gelegen. Soo ook sommige de Hanse Steden willen duyden, gelijk als aan Zee gelegen Steden, het welk nogtans een ander beduyd heeft, van het woord *Hanz*, en *Hanzen*, verbond, en verbinden, (daar van ons woord *handschrift*) het welk geseid werd van de Duytse Koop-steden, dewelke met malkanderen een vast verbond hadden aangegaan, en daarom *hanze Steden* genomt werden, geensints om dat zy aan de Zee mogten leggen, sulx wy elders t' zyner plaatse breder aanwijsen.

32 [f] *Veronen*] *Verone* is de oudste Stad geweest der kleine *Frieſen*, bloeyde seer door de Scheepsvaart en Koopmanschap, alsoo volgens gevoelen van de sommige op den hoek van de uytwatering van den *Rhijn* gelegen was; andere, het welk wel het waarschijnlijkste is, menen datmen van daar als met een haven langs de *Sane Geest* naar *Petten*, en soo voort tot in Zee voer; was seer wel gelegen om te scheep uyt en in te komen, en alle Koopmanschappen, die daar eerst mosten vertollen en opgescheept werden, met kleinder Vaartuyg ter Rhijnwaarts te venten. Wanneer dat dese Stad gebouwt is onseker: ontwijffelijk ten tijde van den Romeinen tot hun versekering tegens de Zee-rovers, soo andre meynen tegens de wederspannige *Vrieſen*. Soo leestmen by *Tacitum Annal. lib.* XI. dat *Domitius Corbulo*, een Rooms Veld-overste ten tijde van den *Kaiſer Klaudius*, omtrent vijftig jaar naar Christus geboorte, als hy de Gauliſe kust van de Zee-rovers verlost had, na de *Frieſen* optrok, waar mede hy bevredigt zynde, tot versekeringe jegens deselve, om hun in tugt te houden, een sterke legerplaats en vestinge heeft doen maken, waar mede *Matthys vander Hoeven* in zyn *Handveſt-Chronijk het* III. *boek* XIV. *cap.* meent dat *Verone* te verstaan soude zyn, het welk geen onbequame plaats daar toe en was, als staande op den hoek van den waterloop, dewelke *Kennemerland* en *Weſtvrieſland* van malkanderen scheid, en dienende tot een genoegsame vestinge tussen beyde dese vyandlijke Volken. Dog andre houden het daar voor, dat dit maar een versterking geweest is van deselve plaats, en dat het begin van het selve veel ouder is. Daar toe ook de woorden van *Tacitus* kunnen uytgeleid en verstaan werden, *Senatum, Magiſtratus, leges impoſuit, ac ne juſſa exuerent, præſidium immunivit.* Dat is, hy heeft haar (te weten de *Frieſen*) eenen Raad, Overigheden, en Wetten gestelt, en op dat zy tot onderhoud van zyne bevelen gehouden souden kunnen werden, heeft hy zyn legerplaats versterkt. *Sigonius* betuygd op 't jaar 285. niet alleen dat *Veronen* een Stad maar een vrye Koopstad was, wel gelegen om ter Zee te handelen.

Dat dit een bequame Zee-haven gehouden is, bewijst het verdigtsel van *Sint Urcel* dewelke in 't jaar 220. andre seggen in 't jaar 237. andre 383. andre 453. (soo seker gaat het) met haar elf duysent maagden uyt Engeland naar Keulen geschikt was, om ter bekering der Heidenen met gelijk getal in Armorica ten huwelijk besteed te werden. Dewelke by alle schryvers, dese Zee-haven werd toegepast, daar zy met al haar byhebbende gesellschap gemakkelijk is ingelopen, en soo voort den *Rhijn* is opgevaren, en omtrent Keulen den Picteen en Hunnen in handen gevallen sijnde, alle jammerlijk zyn vermoort, al waar de vergaderde beenderen in de Magabeér Kerke, in een seer netten schik rondom de gantse Kerk ter gedagtenis ten toon staan; die dese geschiedenis verwaardige te lesen, sie *Jan van Leyden* den Karmeliter Monnink van *Haarlem Chronic. belg. lib.* I. *cap.* 4. daar uyt de oude Hollandse Chronijk is nageschreven en *verbooſt*: en Broeder *Jacob van Bergen Supplement: Hiſtor. in zyn* 9. *boek*. Daar van schrijft het grote *Chronijk boek*, gemeenlijk genomt het *Chronicum Chronicorum*, dat, al is't dat den tijd waanneer dit soude gebeurt zyn, niet seker en is, het selve nogtans by de Heilige Kerk voor ontwijffelijk werd gehouden. Sie mede het nader bewijs van mijne *beschryvinge der Stad Leyden, pag.* 313.

Hier heeft hem den vermaarden Zee-rover *Carausius* lange onthouden, die hem Meester van de Middelandse Zee maakten, en met het ligtvaardig uyt en inlopen van sijne schepen de gantse Zee onveilig hield, en onder den Kaiser *Maximiniaan* de Romeinen veel afbreuk dede, daar van hier naar t' sijner plaatse breder. Dit is ook de aankomst geweest, soo men seid, van *Sint Hillebord*, als hy met zyn andre elf mannen Priesters in 't jaar 690. uyt Engeland over quam, om de ongelovige tot het Christen gelove te brengen. Andre dat hy in Zeeland souden ingekomen zyn, het welk het verdigtsel dapper versterkt, dat hy tot *Vlissingen* aan komende, aldaar van zyn byhebbende vaatwerk een silvere *fleſſe* verwijmelijk soude hebben laten staan, die zy tot zyn gedagtenis souden gehouden hebben, daar van zy hun naam en wapen hebben aangenomen, voerende althans nog een fleſſe in hun wapen. De gedenkschryvers zyn daar in ook eens, dat de *Denen* en *Normannen* als sy dese landen tot verscheide tijden hebben overvallen en verwoest, wel meest, immers in den inval in *Kenmerland*, dese *Haven* zyn ingekomen. Sie van het leven en komste van *Sint Willebord* en zyne metgesellen in 't lange het nader bewijs op mijne beschryvinge der Stad *Leyden*, en 't gene hier naar t' sijner plaatse breder sal werden verhandelt. Wat de Stad *Verone* aangaat, na dat zy door de verstoppinge van de Zee-haven den Oosterse handel verloren hadden, en met eenen al hunnen koophandel was te niet geloopen, is die naderhand een legerplaats en Zetel

Digitized by Google

tel des oorlogs geworden, tot dat deselve by *Graaf Jan van Henegouwen* in 't jaar 1303. om hunne trouloosheid en dikmaals vernieuwde wederspannigheid ter neder geworpen en tot den gronde uytgeroeyt is, met verbod van weder op te bouwen, daar mede wy het sullen besluyten met het gene *Adr. Junius* van dese Stad seer omstandelijk schrijft in zyn *Batav. Histor. cap.* XVIII. *Non procul Almeriâ paullum ultra mille passus dissitam stetisse olim Veronam loquuntur cognomines inde campi, urbem opulentam, frequentem, & populosam, unicum tunc inter minores Frisios emporium, sed magnarum opum tenue admodum vestigium, urbisque bustum, tumuli vulgo ostenduntur, è ruinis (ut susticari libet) editiores, qui nominis memoriam in hunc usque diem tuentes, quâ plagam septentrionalem respicit, inter Cœdicum & immenso spatio porrectum Langedicum, Veronenses campi, ut dixi, dicuntur, frumenti feracissimi, quos pagus Pancratio sacer attingit. Hanc primariam fuisse Frisiis minoribus, gentis caput, bellorum facem & furoris administram, credibile est, quod opportunissimus ejus fuerit situs ad invadendam Hollandiam; ac proinde ob violatam sepius fidem, rebellionemque toties repetitam, à Joanne Hannonio Comite excisam funditusque subversam, & inducto aratro reædificari vetitam, memorant Annales: qui etiam nominis memoriam oblivione sempiternâ delere voluisse creditur; tam inexpiabili adversus eam concepto odio, ut etiam Brittannorum copias in florentis urbis excidium dicatur excivisse, eamque gentis furori objecisse, postquam proditione Consulis Phobi ingressus in eam patuit; cujus monumentum extat hodie turris in arcium, quæ urbi vicina fuerunt, ruinis, Phobi nomine famosa, sub quâ proditorem, qui sceleris mercedem ocream pecuniis refertam pactus fuerat, humo obrutum infossumque fama quasi per manus tradita refert. Eversæ historiam, quam sacrificus complexus fuit, asservari in cœnobio Heiloano intelligo. Meminit ejus Guilhelmus Goudanus Erasmo studiorum collega, & apud Steinum eidem vitæ instituto operatus, in Hieronis Scoti à Danis interfecti historiâ, his versibus,*

> Quos prisci Frisios olim dixere minores,
> Arctoo à Flevo, pelagique venitis ab ora,
> Tum vobis Verona caput, nunc campus & arua.

& iterum:

> ------ Frisiis, si quando bella vocabant,
> Dux Verona fuit, ac tantæ gloria gentis.

De hac cur Annales tacuerint, unum modo atque alterum verbum facientes, dum velut in transcursu & obiter eam nominasse satis habent, equidem nescio, nisi forte ignorantiâ veri factum id sit, aut hostilis odio urbis, cujus memoriam silentio aboleri voluerint. Excidii vero, ut testem annum adferunt hemistichium notum;

ECCe CadIt Mater FRISIæ; ita publicum testimonium loquitur spatium cœmiterii titulo insigne, ubi crux lignea posteris subinde reparata, memoriæ redintegrandæ, tuendæque religioni priscæ posita spectatur. Urbis memoriam ultimam tuetur sartam tectam campanula ænea pervetusta in templo pagi, qui Valkenoogt / *ceu Falconis oculus, incerta mihi de causa nominatur, quæ Veronæ fusam se testatur, & altera ejusdem metalli quæ Londinum translata fuit. Indicavit mihi per epistolam inter alia multa Nicolaus Vorstius, vir non postremæ eruditionis, Lugdunianæ scholæ moderator, se à gravis auctoritatis viro Jureconsulto Colonienſi accepisse, in historiâ, qua undenum Virginum millium profectio è Brittannia insula pertexitur, narrari, illas navibus impositas & fœda tempestate jactatas Veronam appulisse; id quod de hac nostrate Verona probabiliter dicitur, quod istud emporium vicinum fuerit alveo fluenti illius, quod Caninefatum terga claudebat è Rheno productum, & præterlabens Crabbedamum in mare decurrebat; ostenditurque etiamnum apud Veronenses campos alveus decliviore solo, ubi ostium & aditus portus fuerit è mari appellentibus navibus. De qua quum ne per somnium quidem triviale istud concionatorum genus quidquam inaudisset, fideque historiæ Transalpinam illam respueret, pro Verona Bonnam nugatorie, ne dicam falso, interpretatur, præter rationem omnem. Hujusce emporii potentiam & nimias opes ostendunt piscationis jura, illi propria tam in lacubus, quam in amnibus Rheno Mosaque; quæ post excisam urbem in fiscum Principis fuere conversa, unde in hodiernam usque lucem* Vronæ *nomine significatur portorium, quod in memoratis locis pro piscandi jure penditur: quin & ipsum territorium deletæ urbis, peculiarem servat* Rationalem, *ab antiquo Veronensem appellatum. Urbis sigillum ari Cyprio insculptum, ita æruginе deformatum, ut nulla forma potuerit agnosci, fato quopiam ante hos octo annos se nactum fuisse scripsit ad me Vorstius, cujus paullo ante memini, quod vascularii opera & arte defricatum, ac sequaci cerâ impressum hanc cum epigraphe speciem monstravit: quam renovandæ vetustatis gratia appingere hic libuit, in quo aquila cœlum respectans explicatis alis expressa est, cum gladio potestatis justitiæque symbolo ad dexteram. Dat is:* De benamingen der velden niet verre van Alkmaar, wijsen uyt, dat omtrent duysent passen van Alkmaar *Veronen* gelegen heeft, een overvloedige bewoonde en volkrijke Stad, doen ter tijd de enigste koopstad onder de *Westfriesen*. Dog van soo groten rijkdom werden te hans seer weinig denktekenen gesien. Een omgeworpen grondveste en alleen eenige heuvelen uyt de vervallene gebouwen (diemen daar voor houdt) overgebleven, dewelke de gedagtenis deses naams tot op huyden beweren, als zyn de Vroonlanden in een langen streek tussen *Koedijk* en *Langedijk* gelegen, seer vrugtbaar van Korengewas, daar by het gehugte *St. Pancras* toegeeigent gelegen is; het is waarschijnlijk, dat dese Stad de voornaamste der *Westfriese* Steden geweest is, den stoel des oorlogs, en verbolgene woedheid, om dat het een seer gelegen plaats was, in *Holland* in te komen. Derhalven de gedenkschriften melden, dat *Graaf Jan van Henegouwen* deselve om verbrooken trouwe, en dikwils vernieuwde wederspannigheid t' eenemaal ter gronde heeft doen afwerpen, en den ploeg daar door geset heeft, met verbod van wederom op te bouwen, en geene gedagtenis van den naam self meer te houden. En soo onversoenlijk was den haat tegens deselve, datmen seide, dat hy de Engelse Heyrkragten tot verder verwoesting van dese Stad had opgemaakt, en het volk, na dat den *Burgermeester Foppe* den toegank tot de Stad verradelijk had aangewesen, aan de verwoedheid der Soldaten

Digitized by Google

ten ten proye had overgegeven; ter geheugen van het welke in de vervalle Kaſtelen, omtrent deſelve gelegen hebbende, de grondveſt van een thoorn te ſien is, *Phoppes* ofte *Fobes thoorn* genomt, waar onder men ſeid, dat hy een laarſe vol gelds, by hem voor het verraad genoten, met aarde overleid, gebergt hadde. Ik heb verſtaan, dat de omgeworpen vernielinge van deſe Stad, by een Prieſter beſchreven, in 't Klooſter van Heiloo is bewaart geweeſt. Hier van werd ook gewag gemaakt by *Willem vander Goude*, dewelke met *Eraſmus* van *Rotterdam*, tot *Stein*, in leeringen en manier van leven, ommegang en Broederſchap hadde, in zyn geſchagdigten van *Hiero Schotus*, die van de Denen vermoort wierd, in deſe Verſen, (aldus vertaalt.)

Gy die wel eer, geſegt de kleine Frieſen,
Uyt het Anzeeſe Flie van derwaars over kwaamt,
Doen was Veroon u Hooftſtad, wiens verlieſen,
Den naam van't Akkervelt, voor nu alleen befaamt.

En een weinig daar na.

De Frieſen als ſy tot den Oorlog tragten,
Was haar Veroon den vaſten Setelſtoel,
Daar ſy verſekert en verſterkt, hun kragten
Vergaarden tegens Vyands woedend woel.
Ter roem van't wakkre Volk, dat &c.

Waarom onſe gedenkſchriften van deſe Stad ſoo weinig gewag maken, en hier en daar maar een woord van aanroeren, dewijl zy die alleen met een enkle benaminge voor by gaan, kan ik my niet beſeffen, of het waar dat ſy de vaſte ſekerheid van dien niet en hebben kunnen vinden, ofte uyt een haat tegens hare vyanden, ſoo groten verlies liever met ſtilſwijgen hebben willen dempen; daar nogtans het jaartal-digt van deſelfs ondergang genoeg bekent is. Soo beduyd ook de bekende plaatſe daar het Kerkhof plag te ſtaan, als nog ſoo genomt, daar van nog een houte kruys geſien werd, van de nakomelingen ter gedenken bewaart; de laatſte geheugenis van deſe Stad is een oud koper kloksken, hangende in de Kerk van het Dorp van *Valkenoge* (waarom alſoo genomt my onbekent) waar op men vind, dat het tot *Veronen* in 't jaar 1280 gegoten is, en nog een ander van Metaal, dat na Londen overgebragt is. *Adrianus Junius* in zyn *beſchryving van Batavien* verhaalt, dat Niklaas Vorſter, een man van groote geleertheid, Regter over de Latijnſe Schole tot *Leyden*, aan hem ſchrijft, onder andre, dat hy van een Regtgeleerde van Keulen verſtaan heeft, dat in de gedenkſchriften, daar van de reiſe van de elf duyſent Maagden werd verhandelt, verhaald werd, dat ſy ſcheep gegaan zynde, door ſtorm en onweder tot *Veronen* zyn ingelopen, dat waarſchijnlijk van dit *Verone* te verſtaan is, om dat deſe Koopſtad die Zeehaven aldernaaſt lag, dewelke het ſcheid was der Kermers uyt den *Rhijn*, die voorby Krabbendam in Zee liep. Daar werd nog tegenwoordig in de laagte van de Vroonſe velden een poel vertoont, daar de mond van de Zeehaven voor de inkomende ſchepen uytter Zee ſoude geweeſt zyn. Waar van die gemene Monnik-ſoorte-ſchryvers noyt gedagt of gedroomt hebbende, hebben dit Verona, (daar nogtans het Over alop-bergſe t'eenemaal werd verworpen) ſonder grondveſte, voor *Bon* boven Keulen beuſelmatig, op dat ik niet en ſegge valſelijk, erdigt. Deſe Koopſtads magt, en rijkdom betoont het regt der Viſſeryen, die zy hadden in de *Meeren* en *Rivieren* ſoo van den *Rhijn* als de *Maas*, dewelke na den ondergang van de Stad, tot 's Princen ſchat en inkomſt gevoegt zyn; daar van tot op huyden onder den naam van *Vroon*, ſeker ſchatgeld verſtaan werd, het welk voor het regt van de Viſſerye betaalt wierd, ſo ook den Rentmeeſter van het *Vroonſe* landſchap daar van nog den naam draagt. Den ſelven *Vorſter* heeft by ſeker geval het wapen in koper geſneden, gevonden, het welk ſodanig van den roeſt verteert was, datmen byna geen gedaante daar van konde bekennen, het welk door een metaal vaatwerkbaas van zyn vuyl geſuyvert, en in waſch uytgedrukt, een afbeeldſel met het omſchrift *Sigillum Civium de Vroonlegeiſt*, dat is *het wapen der Burgeren van Vronergeeſt*, vertoonde, daar op een Arent met uytgeſtrekte vlerken, het hooft naar om hoog, met een ſwaart, tot een teken van magt en regtvaardigheid, aan de regter ſijde.

g *Ooſt en Weſtſanen*] Dit zyn twee lange ſtreeken ten wederzyde van de *Saan* gelegen, gants digt betimmert, en ſeer volkrijk, twee Hooftdorpen van die gantſe ſtreek; daar van die van *Ooſt-Sanen* in Akkerbouw, Bleekeryen, Viſſeryen, en koophandel op Ooſten en elders ſeer wel varen, en nog dagelijks toenemen, leveren veel Tarwmeel, en ſaad uyt om Oly af te ſlaan. Strekt ſig meer als een uyr in de lengte, gants aan een getimmert; hier omtrent lag het *Oud-Sanen*. *Weſt-Sanen* is een ſeer lang Dorp, hem ſtrekkende mede meer als een uyre gaans, gants digt betimmert, erhouden haar met koeyhouden, en boter en kaas te maken, beſitten ſeer vet en goed land, dat veel melk, boter en kaas geeft. Op ſommige plaatſen bouwenſe ook het aardrijk en teelen veel Tarw en raapſaat; ſetten ook haren koophandel ſoo buyten als binnen 's Lands dapper voort. Het is in vier deelen verdeelt, daar van het eerſte deel genomt werd *Knollendam*, het tweede *Wormerveer*, het derde *Saandijk* en *Koog*, en *Weſt-Saandam* tot aan den Overtoom het vierde; in welken omring, behalven de Weſtzaner Kerk, drie nieuwe Kerken met Thoorns gebouwt ſijn. 33

Het *Ooſt* en *Weſt-Sanen* werd onder anderen mede genomt in den blaffard van het innekomen van St. Maartens-Kerk tot *Utregt*, omtrent den jare 800. Daar in *Ooſt-Sanen* op vijf manſen, dat zyn ſchatbare hoeven, elk van omtrent twaalf morgen; en *Weſt-Sanen* in 't geheel geſtelt werd, uytbeſondert alleen twee manſen.

h *Sanerdam*] Is ook een groot ſchoon Dorp, daar ſy haar met het maken en uytruſten van Schepen, en met houtkopen, en houtſagen erneren, daar mede rijke en welvarende luyden woonen; wanneer deſen Dam geleid mag zyn, is ſoo onſeker als het ſtoppen van de uytwatering by Petten, dat alleen leert de omſtandigheid, dat met het verſtoppen van deſelve uytwatering, en harde drift van bovenen naat, en door het Ye in de Zuidermeer, naar het *Flieſe* gat, de gelanden aan beyde

ſijde

Digitized by Google

ſijde de *Saan* gelegen, ſoo om het binnewater, dat daar nu geen loſing meer en hadde, te keeren, als ook om voor te komen, dat het opwerpende, driftige ſand en ſlipper, de *Saan* in 't geheel niet en kwam te verſtoppen, een verlaat ſluys hebben moeten maken, dewelke in 't eerſt vry binnewaarts geleid wierd, ter plaatſe daar nu *Krabbendam* leid, anders genomt den *Noorderdam*, dog naderhand om deſelve reden, dat de drift ſlibber, de Voortogt al te veel dede aanwaſſen, en verlanden, voor aan geleid is, daar nu *Saardam*, of *Sanerdam* gelegen is.

34 *Door ſtorm en ſpringvloed, dog ſeer oneens in den tijd wanneer,*] Daar van de ſommige 't ſelve den Cimberſen Vloed, omtrent hondert jaar voor Kriſtum, van welken Vloed in en op het *I. Hooftſtuk num.* 54. breder is verhandelt; andre die de meeſte zyn den groten Noordweſten ſtorm van het jaar 860. ſo andre menen 857. het jaar 1170. hebben willen toepaſſen, op welke jaren ſeer hoge Vloeden zyn geweeſt, ſo dat alle de Dijken zyn doorgebrooken, en de Zee over de Landen geſpoelt heeft; dewelke *het op het jaar 700. ſtellen, beveſtigen het ſelve met een louter verdigtſel van St. Willebord*, eerſte Biſſchop van Utregt, dewelke ſiende dat de boſſen den God *Mercurius*, en andre Afgoden waren toegeëygent, die daar in gedient wierden, Gode ſoude gebeden hebben, dat hy die wilde vernielen en ter aarde werpen, het welk God op ſijn verſoek met ſo een hogen vloed ſoude gedaan hebben. Sie *Hadr. Jun. Hiſtor. Batav. cap.* 13. *pag. mihi* 174. *Jacob. Eynd.* Heere van Heemſtede, in ſijn *Chronic. Zeland. lib.* 1. *cap.* 2.

De meeſte houden het met den ouden Hollandſen Chronijk-ſchryver *Jan van Leyden*, dewelke by de gemeene Nederduytſe *diviſ.* 3. *cap.* 95. *uyt het* 5. *boek van ſijn Chron. Belg. cap.* 30. is overgeſet; dat deſe verſtoppinge van den *Rhijn* by Katwijk in 't jaar 860. ſoude geſchied zyn. Dit gevoelen werd mede gevolgt by *Adrian. Jun.* in ſijn *Hiſtor. Batav. cap.* 13. en *Jan. Douſa Annal. lib.* 2. *Boekenberg* en andre, en *Merula* in ſijn Tijdthreſoor op het jaar 857. die den ſelven Noordweſten ſtorm drie jaren vroeger neemt, daar in hy *Dioniſium Mutſard* op 't ſelve jaar gevolgt heeft, mogelijk in haar gevoelen verſterkt, door het Schryven van *Willem Heda Hiſtor. Epiſcop. Ultrajectin. ſub Hungero Epiſcopo XI.* daar hy 't ſelve met deſelve woorden van de oude Chronijk-ſchryvers verhaalt, dat ſy ontwijfelijk 't ſelve daar uyt hebben nageſchreven, welkers getuygeniſſen nogtans, als na hare wijſe van ſchryven, met ongehoorde wonderteekenen beveſtigt, vry verdagt zyn; Deſelve luyden aldus. *In dies Aſcenſionis Domini viſa ſunt magna prodigia, ſub hoc Epiſcopo decurrentibus præter ſolitum ſtellis, Oceano quoque omnes Provincias inundante fluminibus coactis ſuſpendere curſum, & diverſimode per latera aquas exonerantibus, ita ut Catacliſmus videretur, hominibus ac cæteris animantibus æque ſubmerſis, & ex impetu vehementiſſimo ventorum, arboribus radicitus evulſis. Unde Provinciales, nequid de cætero hujuſmodi periculorum ingrueret, rivulum modicum ex Rheno ſuper Dureſtatum decurrentem cognomine Leccam ab utroque latere vaſtis cingentes aggeribus, in eum fluvium Rhenum deduxere, ne tam facile alveo exire, aut Oceano cedere cogeretur, &c.* Dat is: Op des Heeren Hemelvaarts-dag, zynder onder deſen Biſſchop verſcheidene wonderteekenen in de lugt geſien, en hebben de Sterren eenen ongewonen loop gehad, de Zee heeft de Landen overvloeid, ſo dat de Rivieren haren loop geſtut, en de wateren van zyds zyn overgevloeid, en een algemene Zundvloed ſcheen te weſen, en vele menſen en vee verdronken, en door de geweldige kragt der winden de bomen uyt de aarde gerukt wierden, daarom de Landvoogden, op dat haar ſodanig ongemak door het opſetten van den *Rhijn*, ſo ligt niet wederom mogt overkomen, een matelijke graft uyt den *Rhijn* voor by *Duerſtad*, de *Lek* genaamt, doen ſchieten hebben, ten wederzyden met goede Dijken beſet, op dat den *Rhijn* ſo ligt niet en ſoude overvloeyen, en voor den vloed van de Zee ſoude moeten wijken.

Paul. Merula beroept hem voor ſijn gevoelen van 't jaar 857. daar hy al mede by na met deſelve woorden ſpreekt, op ſekren brief van *Gunthar*, den *Aartz-biſſchop van Keulen*, aan den *Biſſchop Alfrid* geſonden, dewelke in 't Synode van *Mentz* ſoude geleſen zyn. Daar toe hy de getuygenis van een onbekenden ſchryver, en de jaar-ſchriften van *Zigebertus Gemblacenſis* by brengt, daar nogtans by hem op het jaar 857. of daar omtrent gewag gemaakt werd; daarom deſelve getuygenis niet wel ſchijnt nageſchreven.

Petrus Scryver, in ſijn nader verklaringe van oud Batavia, *pag. mihi* 37. verklaart, daar van niet ſekerlijk te kunnen beſluyten, die daar in *Philipp. Cluver. de trib. Rheni Alveis cap.* 6. gevolgt heeft, dewelke op gelijke wijſe van den *Rhijn* by Katwijk met deſe woorden beſluyd: *Tempus certum velle indicare, quando obſtructum fuerit, ſummæ dementiæ puto, nullo id authore memorante. Dat is:* Den ſekeren tijd te willen beſchryven, wanneer dat den *Rhijn* is komen verſtopt te werden, is enkle dwaasheid, dewijl gene Schryvers daar van en melden. Van gelijken ſeid *Hadr. Junius*, in ſijn *Batav. Hiſt. cap.* 6. dat hy, om het ſo veel eeuwen verſchil, niet ſekers beſluyt.

Die het jaar 1173. de verſtoppinge van den *Rhijn* willen toeſchryven, hebben voor haar, dat de Gedenk-ſchryvers melden, dat nog in 't jaar 885. de *Deenen en Normannen* met hun Vloot door de Haven van *Veronen* en de Rivier *Kinhem* ofte *Saan* in Kennemerland zyn ingekomen; ja dat meer is willen de ſommige uyt het ſchryven van *Philippus Cominæus* in ſijne Hiſtorien, dat nog in 't jaar 1461. deſelve Rivier ſoude geëbt en gevloeyt hebben tot de Stad *Alkmaar* toe, als wanneer Koning *Eduard de IV.* met drie ſchepen ſo na aan de Stad *Alkmaar* ankerde als hy konde, om dat hy door het laag water met de ſchepen in de Haven niet en konde komen. Tot verder beveſtiging van hun gevoelen, hebben ſy het ſchryven van *Jan van der Beeke* in ſijn *Chron. der Biſſchoppen van Utregt*, onder *Godefrid den XXVIII.* op het jaar 1170. dat in die tijd een ſeer harden en ſwaaren ſtorm geweeſt is, ſo dat alles tot aan Utregt toe onder water ſpoelde, en men omtrent de Stad Utregt Bollic ofte Wijting gevangen heeft. Dit zyn ſijne woorden: *Anno Domini MCLXX. validiſſima ventorum intemperies in autumno truculentius inhorruit, ita quod inundatio maris uſque ad muros urbis Trajectenſis,*

sis impetuose deflueret & marinus piscis, qui vulgo (Bollic) *dicitur, prope mania civitatis sagenis, ut asseritur, caperetur.* Dewelke drie jaar daar na in 't jaar 1173. nog swaarder hervat wierd, so dat de huysen en boomen om verre spoelden, vele beesten en menſen verdronken, en de Stad *Utregt* groot gevaar liep van om verre te spoelen, en men niet anders en wist ofte het was een twede Zundvloed, en dat de wereld soude vergaan. *Quinto dehinc idus May, inquit, facta est repente gravissima plaga diluvii, quæ totam superficiem vehementer operiens, domus cum arboribus violenter secum abduxit in torrente profluvii, ita quod plerique prudentes putarent novum Cathaclysmum imminere, ac universum mundum agris inundantibus, secundario deperire; quod si tam diuturnum quam impetuosum fuisset ipsum diluvium, procul dubio civitas Trajectensis non substitisset, ad tempus modicum.* Het welk op deselve plaatse by *Arnold. Bucchel* werd beveſtigt dat tot die tijd toe den *Rhyn* sijnen uytloop nog by Katwijk op den *Rhyn* hadde, en sedert dien eerst verstopt en in de *Lek* geleid soude zyn, daar hy dan ook bybrengt de getuygenis van *Hodovenus*, een Engels-schryver, dewelke het selve by swijmeling op het jaar 1177. verhaalt, met dese woorden: *Factum est magnum diluvium in Hollant, ruptis fossatis marinis & diluit fere omnem substantiam illius Provinciæ, & homines multos submersit, 7. idus Januarii. Dat is:* Het ontstond een sware Vloed in Holland, dewelke alle Zeedijken doorspoelde, het gantse Land van deselve Provincie overvloeide, en veel volk dede verdrinken, dit geschiede op den 7. January.

De voorgaande aangetogen plaats van *Jan van der Beek*, werd by *Johann. a Leidis Chronic. Belgic. lib.* 18. *cap.* 8. met deselve woorden verhaalt, en by den onbekenden Hollandsen Chronijk-schryver *divis.* 13. *cap.* 6. in Duyts aldus bygebragt en overgeset:

In 't jaar ons Heeren M C L X X. quam een groten storm van wind in den Herbst, so datter Zeewater quam vloejen met groter haast aan de Stads muyren van Utregt, also datmen Zeevis, die Bolk hiet, ving in des Stads graften.

Hier na in den jare M C L X X I I I. op die vijfte idus van Mey, quam een swaar plage van water also groot, dat die vloed al te hand bedekte die aarde, en met den harden stroom huysen en boomen ter neder toog, also dat vele luyden meenden dat het een nieuwe diluvie soude geweest hebben, en dat die wereld anderwerf soude verdronken hebben, en had het so lange geduyrt als het hard van storm was, sonder twijfel de Stad van Utregt en soude niet langer hebben mogen staande blyven.

In desen storm meent *Adrianus Junius Batav. cap.* 4. dat die Landen tussen Texel en Wieringen zyn doorgebroken, en tot kleine Eylandekens geworden, dat te voren al aan Holland vast gehegt was, daar nu tussen *Texel* en *Huysduynen* so wijden water is, het *Marsdiep* genaamt, sedert welken tijd de Zuiderzee so geweldig heeft toegenomen, dat het nu tot een volle Zee geworden is; dog andre menen dat desen inbreuk eerst op het jaar 1275. andre wederom op 't jaar 1395. soude geschied zyn.

Philippus Cluverus de trib. Rheni Alveis cap. 6. meent, dat de verstopping van den *Rhyn* niet door storm ofte springvloed soude kunnen geschied zyn, om dat daar door so hy meent, de gaten eer souden verwijden als vernauwen; daar hy mijns oordeels ongelijk in heeft; geen onderscheid makende, of de Vloed van binnen door de Rivier selfafloopt, of dat de Vloed van de Zee tegens de Rivier opkomt en inloopt; in welken val, als de Vloed van de Rivier selfs aanwast, en groot opperwater uytbrengt, het Canaal door de harde persinge van den Vloed, wel kan verwijden, en doorbreeken; maar in tegendeel de Zee tegens de Rivier by storm opkomende, het sand van de stranden mede sleept, en noodsakelijk door overvloed van 't selve moet verlanden en verstoppen, gelijk in Zeland daar van de voorbeelden der verlandingen menigvuldig zyn; dit is ook de oorsaak waarom de hoofdens der Zeehavenen tot in diepte van de Zee geleid werden, om het sand te beter af te weeren, dat de haven so ligt niet en soude komen te verstoppen.

Wat aangaat de Cymberse Vloed, dat die de verstoppinge van den *Rhyn* soude veroorsaakt hebben, daar tegen strijd, dat deselve en nog lange na de tijd van de Romeinen, en sulx enige eeuwen later in sijn vollen loop geweest is, gelijk ook van de uytwatering van de *Kinhem* ofte *Saan* ten genoegen blijkt, hoe lange na die tijd deselve nog bevaarbaar geweest is.

Gelijk dan ook die jonger tijd-rekening, dat de *Saan*, nog in 't jaar 1461. tot aan de Stad *Alkmaar* in Zee gevloeid, en geëbt soude hebben, niet aannemelijk is, en is *Philippus Cominæus* daar toe te onregt bygebragt, en niet wel uytgeleid; want dat hy seid *Elapsus in oram Frisiæ pervenit*, ontkomen zynde raakten hy op de Frieſe kust, en kan niet verstaan werden van den uytloop by *Petten*, die noyt so genomt is, maar van het *Flie* aan de Frieſe kust; dat hy so de Zuiderzee over naar *Alkmaar* geraakt is, kan wel zyn, also den selven *Cominæus* verhaalt, dat hy van daar voort na den Haag vertrok, dit zyn sijne woorden: *Commentar. lib.* 4. *Fugiens cursum tenebat in Hollandiam, & tametsi consectarentur eum hostes, tamen, quoniam intervallo præcedebat, elapsus in oram Frisiæ, pervenit ad oppidum Alcmariam, quod ad Hollandiam pertinet. Eo in loco tum erat illius regionis Præfectus, vir honestus, qui liberaliter ipsum excepit, & datis vestibus non ipsi modo, sed & ejus Comitatui, ad Hagam Hollandiæ vicum perduxit.* Vlugtende nam hy sijn wijk naar Holland, en schoon sy hem vervolgden, dewijl hy een goed stuk voor uyt was, ontquam hy het, en geraakten aan de Frieſe kust, komende na de Stad *Alkmaar* die onder Holland hoort, ter welker plaatse hy een Overste vond, een goed eerlijk man, die hem seer vriendelijk onthaalde, en niet alleen voor hem maar ook voor sijn gants gesel-schap klederen beschikt hebbende, hem na den Haag, een voorname Vlekke in Holland, geleide; Waar uyt dan genoeg te sien is, dat die plaats van *Cominæus* qualijk is uytgeleid, en van hand over-hand, sonder deselve in te sien, tot saaken misduid werd, daar van den Autheur niet en spreekt, maar veel eer het tegendeel van dien, dat hy aan de Frieſe kust is aangekomen.

Dat de *Deenen* en *Normannen* omtrent het jaar 884 door dese Haven in *Kennemerland* souden gevallen

Digitized by Google

vallen zyn, heeft wat meer schijn, om dat 't selve by *Regino*, die omtrent het jaar 900. geleeft heeft, soo zy seggen, werd bevestigt. Dan deselve *Regino* wel na gesien, leid soo klaar niet; *Eodem anno, inquit, Northmanni qui in Kinheim & Denemarcam venerant, assentiente Gothofredo, Rhenum navigio adscendunt, & Dinsburg oppido occupato, munitionem in eodem loco more solito construunt, & in ea tota hyeme residunt; contra quos Henricus Dux castra posuit, & nullatenus prædas agere permisit; redeunte vernali tempore, castris exustis, ad maritima loca se recipiunt.* Dat is, In 't selve jaar zyn de Nortmannen, dewelke in *Kennemerland*, en Deenemarkèn, gekomen waren, met toestemminge van Gothofredus ter scheep den *Rhijn* opgevaren; en de Stad Dinsburg (mene dat het Duisburg moet wesen) ingenomen hebbende, hebben sy haar na haar gewoonte aldaar versterkt, en zyn aldaar overwintert; tegens dewelke Hartog Henrik hem met zyn Volk legerde, hun het roven en woeden belette, soo dat sy tegen de Winter haar legerhutten afbranden, en haar wederom *na de Zeekusten begaven.*

Waar nu *dese Nortmannen* zyn aangekomen, daar van en schrijft hy niet, en uyt de laatste woorden, daar hy seid, dat zy haar wederom na de Zeekusten begaven, soudemen het *Flie* en de *Friese kusten*, daar sy te voren waren aangekomen, konnen verstaan.

Deenemarken is een landstreeke op den uytersten kant van het *Stigt van Uytregt* gelegen; alwaar nog een seer oud Kasteel en sterkte gelegen is, *Demmerik* by verkortinge genomt, daar van breder in 't voorgaande Hooftstuk onder *num.* 36.

Men bevind ook dat de Dorpen *Oost* en *West-Sanen* in den Blafferd van *St. Maartens-Kerk tot Uytregt* omtrent het jaar agt hondert al bekent staan, om welke tijd de *Saan* al verstopt, en den *Sanerdam* al geleid geweest moet sijn.

Philippus Cluver. de trib. Rheni Alveis. cap. 6. schijnt ook van gevoelen, dat de verstopping van den *Rhijn* en *Saan* vele jaren vroeger en ouder is als het gemeen gevoelen: om dat geen van onse schrijvers, die van geloof sijn, daar van eenig gewag maken, sulx dat het maar een blinde overhandse navertelling is van onse Oude Hollandse Chronijk-schryver *Johan van Leyden*, dewelke by tijde van Kaisar Maximiliaan in 't jaar 1495. sonder veel bewijs geschreven heeft, en sijn schrijven doorgaans met loutere opgeraapte verdigtselen vermengt.

i *Het welk het waarschijnlijkste*] *Adrian. Jun. Philippus Cluver.* en *Petrus Scriverius* hier voor aangetogen bekennen, dat wy den sekren tijd van dese Rhijnstoppinge niet en weten; sulx wy dan ook 't selve daar mede besluyten, dat sulx niet op eene tijd, maar allenxkens van tijd tot tijd verland is, sedert dat de uytwateringen den *Yssel* en *Lek* de overhand hebben beginnen te krijgen, daar toe dan de Landgelegene niet seer geyvert en hebben, en haglijk liever de verlandinge van den *Rhijns* uytloop naar beneden gehad hebben, als in geduyrige alarm te zyn van het doorbreken der Zee, en overvloeing over hunne Landen, tot haar grote schade en agterdeel: welk mijn gevoelen versterkt werd met het schrijven van *Joh. Isaac. Pontanus Histor. Gelrica lib.* 4. met dese woorden: *Sequentibus superiorem annis aliquot Chronologi referunt, quod ad nostras has oras præcipue tempestatum, atque inundationum variarum Oceani, qui Mosa, Rhenoque retrorsum actis, agros, domos, Vicos, cum hominibus, armentisque everterit, quique arbores, roboraque funditus eradicarit, mentionem injiciunt, & addunt nonnulli, incolas per id tempus, ne tantum suis rebus exitium, ac detrimentum experiri identidem à restagnante per vim Rheno cogerentur, eum in Leccam deduxisse, atque ita angescente aquis Lecca, medium Rhenum paulatim imminutum obturatumque.*

Het welk by *Mr. Arent van Slichtenhorst* in sijn *Gelderse* geschiedenissen in 't IV. *boek num.* 12. aldus is verduytst: Eenige jaren herwaarts melden „ de jaarschriften van grouwsaam onweder en ver- „ scheiden overlopen der Zee, die de *Maas* en *Rhijn* „ rugwaarts jagende, landen, huysen en gehele boer- „ schappen met menschen en Vee souden hebben om- „ gekeert, en de stevigste boomen uyt den grond „ gerukt. Eenige doen daar by, dat de inwoonders „ ten dien tijde, om t' elkens sulken gevaar en in- „ breuk niet af te wagten, den *Rhijn* in de *Lek* heb- „ ben afgeleid, en dat alsoo door het opswellen van „ het *Lekwater* den loop van den *Midde-Rijn* allengskens is vermindert, afgestopt, en afgedamt; niet „ dat het ten eersten, met het doorgraven van den *Yssel* en *Lek*, dewelke al lange voor dien tijd, by *Drusus Germanicus*, en *Claudius Civilis*, zyn door gegraven, soude geschied zyn, als wanneer deselve graven nog seer nauw waren, en wel voornamentlijk *de Lek*, dewelke maar alleen diende tot een enkele uytwatering, maar by verloop van tijd, sedert dat de uytwateringen van den *Rhijn* hebben beginnen te verlanden, de overhand hebben gekregen, en eindelijk den *Rhijn* en *Saan* ofte *Kinhem*, tot versekering van de binnelanden geheel sijn afgedamt: den *Rhijn* omtrent *Uytregt*, tot afstoppinge van het boven *Rhijn water*, dat daar door in de *Lek* geleid wierd, en de *Saan* door de *Sanerdam* tot keringe van het *Ye* water; het welk van doen af het afgestopte binnewater des *Rhijns* in *Rhijnland* en *Kennemerland*, tot losinge van de bedijkte landen en meeren, ontfangende, van onderen het *Ye* en de Zuider Meeren, nu de Zuider Zee, tot soo grote wijte en diepte van tijd tot tijd hebben doen opdringen, en doorbreeken, en van bovenen den *Yssel* en *Lek* met soo snellen loop hebben doen verwijden. *Philippus Cluverus de trib. Rheni Alveis cap.* 6. is mede van gevoelen, datmen den tijd van de verstoppinge van den *Rhijn* niet seker en kan weten, maar dat sulx allengskens by en door het verleggen van den *Rhijnstroon* soude by gekomen sijn. Dit zyn sijne woorden; *Exinde quum alii quoque alvei seu fossæ ab utraque tenuis jam Rheni ripa, hinc in Leccam, atque Mosam in lacus, quorum maximus vocatur* Zuider Zee, *complures agerentur, facile os amnis magis magisque in dies extenuati, aquisque destituti, arenis, quas venti vehementiori flatu, ex tumulis litteralibus utrimque ingesserunt, obstrui tandem omnino potuit. Tempus vero certum velle judicare, quando obstructum fuerit, summæ dementiæ puto, nullo id authore memorante. Multis retro seculis factum vel inde conjicere licet, quod nulla ejus rei apud posteros etiam scriptorum mentio; nam qui proximis id seculis tribuunt, quasi inun-*

inundatione aliqua ingenti, nihil certi ipſi habent, quod affirment. Dat is: Daar na, met dat vele andre uytwateringen of graften, aan beyde zyden van den vertraagden *Rhijn*, door de *Lek* en *Maas*, in verſcheidene *Meeren* kwamen te lopen, (waar van de grootſte de Zuiderzee genomd werd,) ſo heeft het ſeer ligt konnen gebeuren, dat de mond van deſelve Rivier, die van dag tot dag ondieper en droger wierde, door het zand, 't welk de geweldige wind van de Zydelduynen daar in ſmeet, eindelijk geheel is verſtopt geworden; dog den ſekren tijd te willen beſchryven, wanneer deſe verſtoppinge mogt geſchied zyn, acht ik een grote dwaasheid te zyn; dat ſulks vele eeuwen geleden is, kan daar uyt blijken, dat daar van by jonger Schryvers geen het minſte gewag werd; want die gene dewelke het een jonger en geheugelijke tijd, gelijk als door geweldig opgeſet water, willen toeſchryven, en hebben niet ſekers, daar mede ſy 't ſelve kunnen beweren.

k *Van het Ye*] Het welk het *Rhijnlandſe* water door de ſluyſen tot *Sparendam*, en het huys ter *Hart* anders *Swanenburg*, tuſſen *Haarlem* en *Amſterdam*, uyt het *Leydſe Meer* ontfangt, en ſoo voort voorby *Amſterdam*, *Hoorn* en *Enkhuyſen* en het Wieringer Eyland, door de monden en Canalen van *Texel* en 't *Flie* in Zee leid; en het binnewater van *Kennemerland* en *Weſtvrieſland*, door den *Sanerdam*, *Edam*, *Durkerdam*, *Munnikkendam*, en andre meer uytloſingen door den ſelven koers in Zee brengt.

l *Van Rhijnland en Kennemerland*] *Delfland*, en *Schieland* loſen hun water door *Schiedam*, *Flaardingen Maaſland*, en *Hellevoetſluyſen* ter *Maſewaart*, het welk van *Rhijnland* met een ſware Kade ofte Dijk, diemen de Landſcheidinge nomt, afgeſcheiden, en met een Dam en Verlaat tuſſen *Leyden* en *Delf* werd afgeſtopt, ſulx dat ſy malkanders water niet en lijden.

35 m *Nauwlijks kan werden getemt*,] Over honderd en tagtig jaren waren de *Leydſe* en *Haarlemer Meeren* nog maar met een gemene Wetering ter loſinge van het *Rhijnlandſe water* geſcheiden, en liepen nog eenige kleine Weteringen dwers door het land, dat meeſt poel en meeras was, naar het huys ter Hart; ſoo dat *Renſdorp* (het welk nu t' enemaal in de Meer verdronken en weg geſpoelt is,) hem ſtrekte tot aan het Eylandeken, dat men nu de *Vennip* nomt, en tuſſen de uyterlanden van den *Ruygenhoek* maar een kleine doortogt was, daar een Veer en overtogt lag, om van het vaſte land van *Hillegom*, door *Aalſmeer*, *Rijk* en *Sloten* tot in *Amſteland* te konnen rijden, en aan de *Rhijnſaterwoudſe* ſijde, tot *Woerden* en *Vytregt* te komen. Daar van niet lang geleden een oude Kaart, door bevel van Heemraden van Rhijnland in 't jaar 1508 doen maken, geſien heb, daar by vertoont wierd, dat een man met een kodde droogs voets van *Rhijnſaterwoude* tot aan het vaſte land van *Hillegom* konde over komen, dat nu al van de Meer is ingenomen, dewelke nog dagelijks meer en meer toeneemt, en veel lands doet afſpoelen, voornamentlijk met de Noordweſtelijke Winden, daar door de landſtreek van de *Ouwetering* af voor *Reinſaterwoude*, *Leymuiden* en *Aalſmeer*, tot aan *Amſterveen* toe, en met de Weſte en Zuidweſte winden langs de kant van *Sloten*, *Rijk*, *Nieuwerkerk*, voorts langs *Schalkwijk* tot aan het *Sparen* hoe langer hoe meerder afſpoelt: ſoo dat indien daar niet in voorſien en werd, omtrent *Aalſmeer Reinſaterwoude* en *Leymuyden* een inbreuk en doorſpoelinge te wagten ſtaat, het welk met dat het daar omtrent meeſt uytgeveent land is, de Meer tot een groot en geweldig water ſoude kunnen maken. Daar over de ingeſetenen van *Aalſmeer*, *Rijnſaterwoude* en *Vrieſekoop* by Requeſte aan haar Ed. Grootmog. de Staten van Holland en Weſtvrieſland, in 't jaar 1662 hebben vertoont, in wat groten noot ſy alrede waren, door den groten afbreuk en afſpoelinge van hun ligte Veenlanden, en dat geſchapen was, indien daar in niet voorſien en wierd, deſelve Dorpen t' enemaalſouden weg ſpoelen, ſodanig dat de kragt van de Meer de overhand nemen, en hem ſoo verre ſoude uytſpreyden, dat deſelve met het Stigt van *Vytregt* ſoude gemeen werden, en alle het tuſſenland ſoude weg nemen: vertonende vorders haar onmagt en armoede om het ſelve enigſints te kunnen weeren; dat ook de gemene ſaak daar aan gelegen was dat hare Dorpen wierden geconſerveert; en dat het over ſulx haar *Ed. Grootmog. goede gelieſte mogte weſen, op de meenigvuldige klagten, die zy daar van tijd tot tijd hadden gedaan, eenmaal eer den dreigenden nood haar ſoo ſwaarlijk mogt overvallen, remedien te ordonneren en in 't werk te doen ſtellen, waar mede de voorſz Dorpen voor het verder geweld en afſpoelen van deſelve Meer mogten werden bevryd.* Op welke manier ook die van *Sloten*, *Rijk*, *Niewerkerk*, en die gene die aan d'ander ſijde van de Meer geland waren tot aan 't *Sparen* toe, haren noot geklaagt hebben.

Waar op in 't begin van den jare 1662 gevolgt is, dat haar Ed. Grootmog. op het poinct van betemminge van de voorſz Meer eenige Leden van de vergadering, uyt de Ridderſchap en Steden van *Haarlem*, *Leyden*, *Amſterdam* en *Alkmaar*, hebben gecommitteert, om ten overſtaan van de wel Ed. Heeren *Dijk-Graaf* en *Hoog Heemraden* van *Rhijnland*, van de gelegentheid inſpectie oculair te nemen, de geintereſſeerden te hooren, en op 't voorſz ſubject haar Ed. Grootmog. te dienen van Advijs.

Welke inſpectie korts daar na in den ſelven jare genomen, en daar op by hare Ed. Grootmog. Gecommitteerdens gedelibereert ſijnde, bevondmen dat op de manier van betemminge der voorſz Meer grote ſwarigheden, en verſcheide bedenkingen waren.

I. Dat op het eerſte voorgeſtelde middel, indienmen de voorſz betemminge overal ſoude doen, met by de kanten te beſtranden en beſchoeien daar het kwaats en nodigſt was, 't ſelve niet wel doenlijk en vrugteloos ſoude zyn, en daar het doenlijk was, het gemeen oogwit niet en konde bereiken, en datmen by overlegginge bevond, dat de koſten, om ſulx te doen, al te groot, en het onderhoud van dien van een ſeer beſwaarlijk gevolg was.

II. Dat op het twede middel van deſelve *Meer* voor een gedeelte te bedijkken, twederhande voorſlagen waren; het eene om boven van de Ouwetering af, een Dijk ſchoins door de *Meer* te leggen, dewelke door de *Meer* ſoude lopen aan de noordzyſe van deſelve Sluyſen, aan het Land aldaar, op de

kant

kant van de *Meer* gelegen, sulx dat de *Meer* tegens de sluysen soude open blijven, welk gedeelte by gissinge omtrent een derdepart van de *Meer* soude begrijpen, op welk eerste voorslag, raminge van kosten gemaakt zynde, naar den eys van sodanigen Dijkagie; bevondmen het selve so wijd te gapen, datter geen liefde tot so kostelijken bedijkinge soude gevonden werden.

Het twede voorslag was, dat men omtrent twee derdeparten van de *Meer* soude bedijken, te weten, beginnende als voren aan de Ouwetering: en leggende den Dijk door de *Meer*, tot aan het Eyland de *Vennip*, en so voort tot op den hoek van 't Land, aan de noordzyde van het Sparen; waar toe men meinde dat genoegsame liefhebbers tot deselve bedijkinge souden gevonden werden.

Dan also daar mede den boesem van de *Meer* so veel verkleint zynde, het binnewater in Rhijnland daar door so merkelijk soude oppersen, dat geen kaden 't selve souden kunnen houden, en de Polders geduyrig souden inbreeken, of so sy niet hoger als op sekre peyl souden mogen malen, sy met hun water souden belast blijven, met dat de losinge te traag soude by komen, en by tegenwind, het water wederom soude komen, en een grote oppersinge van binnen maken, dat nu in den bosem van de *Meer* geladen werd. En het intrest van de Steden daar ook aan gelegen was, voornamentlijk de Stad van Leyden, die dan geduyrig stinkent water souden hebben, tot voorkominge van het welke, by de Stad Leyden eens voor al gereso1veert is, gene bedijkinge van de Haarlemer ofte Leydse *Meer* oyt of oyt te sullen toestaan, ten waar met eenparigheid van stemmen anders mogt werden beraden; het welk by de xl. in Raade van de Stad met het verkiesen en aannemen van het veertig ampt met eede werd bevestigt, so zyn alvorens daar in verder te treden, middelen voor gewent om het intrest van deselve Steden te kunnen helpen.

En is tot dien eynde eerst ondersogt, en voorgeslagen, of door de openinge van het *Mallegat*, by Katwijk op Zee, of elders, en door het maken van de waterlosingen al daar, de Stad van Leyden en Rhijnland gedient soude kunnen werden van ontlastinge, en verversinge van water. Tot welken eynde de voornoemde Heeren Gecommitteerde Hoog-Heemraden, en de Gecommtteerden der Stad Leyden, elk bysonderlijk, en ter Ordonnantie van de Gecommitteerden van haar Ed. Groot-Mogende, enige Landmeters hebben gemeten, gepeylt en gewaterpast, de hoogte van 't Zeewater, tegen de hoogte van 't binnewater van den *Rhijn*, met de *Meer* gemeen leggende; gelijk ook ter Ordonnantie van de Heeren Commissarissen van hare Groot-Mogende, door *Hendrik Matijsz.* een ervaren Zeeman, woonende tot Katwijk op Zee, van den 20. Juny tot den 16. September, op alle getyen so wel 's nagts als by daag, het laagste Zeewater jegens den geslagen peyl, by deselve landmeters in Zee doen stellen, is gemeten en geobserveert, gelijk diergelijke peylingen en waterpassingen, in de jaren 1537. 1566. 1570. 1627. en 1628. door ordre van de wel Ed. Heeren Dijk-graaf en Hoog-Heemraden van Rhijnland waren gedaan, en 't elkens voornamentijk by dese laatste peylinge is bevonden, dat de openinge in de Zee tot ontlastinge van het binnewater, van een goed en seker succes soude zyn, dog dewijl de Heeren Commissarissen, die vijf in getalle waren, door die van Amsteldam, om haar bysondre insigten, tegens den anderen opgeset en verdeilt waren, en heeft de voorslag tot de opening in de Zee geen voortgank gehad, met dat die van Amsteldam so veel wisten te weeg te brengen, dat met meerderheid van stemmen, tot betemminge van de *Meer*, door bestranden en beschoeyen wierd geconcludeert, welk advijs aan haar Ed. Groot-Mogende ingebragt zynde, is het selve blyven steeken.

Welken aangaande tot overtuginge dat deselve openinge in de Zee wel en onwederspreekelijk soude kunnen werden gemaakt, dienen dese volgende metingen en peylingen, van tijd tot tijd genomen.

Staat van de navolgende Peylingen en Waterpassingen van het Rhijnwater, tegen't water van de Noordzee by Katwijk.

ANno 1537. den 24. Juny, by *Maarten Cornelisz.* gesworen Landmeter van Rhijnland en Delfland, *Simon Meesz. van Edam*, gesworen Landmeter van Westfriesland, bevonden by tijde op den *Rhijn*, so laag Somer-water is, dat 't water van den *Rhijn suyvers* twee duymen en een quartier dog nog hoger was, als 't water by halve Ebbe was van de Noordzee. 36

Anno 1566. den 25. Mey, zynde mede ontrent de tijd van 't Somer-water, is by *Pieter Sluyter*, gesworen Landmeter van Rhijnland, bevonden dat op een halve Ebbe het buyten water van de Zee 3. voeten lager was, als 't binnen water van den *Rhijn*.

1570. den 6. April, by den selven *Sluyter*, bevonden dat 't water van de Zee lager was dan den *Rhijn*, op 't laegste Ebbe 4. voeten drie duymen.

Item dat 't hoogste Zeewater hoger was dan 't binnewater, 2. voet en 2. duymen.

1570. den 18. April, by *Jan Potter*, Landmeter tot Delft, bevonden dat 't water van den *Rhijn* ruym 2. voeten hoger was als 't laag water van de Zee.

1570. den 10. Mey, by *Adriaan Adriaansz.* gesworen Landmeter tot Alkmaar, bevonden dat als doen 't water van de Zee een voet was opgevloeit, en dat boven dien, 't water van den *Rhijn* nog 3. voet en een quartier hoger was als 't Zeewater.

Item dat de hoogste vloet net 2. voeten hoger gevloeit was als 't Rhijnwater, en dat het doen waayde een styven doorgaanden stadigen zuyden wint.

1570. den 7. en 8. Juny, by *Pieter Sluyter*, Landmeter voornoemt, bevonden dat de Zee twe derdedelen geëbt zynde, het Rhijnwater hoger stont 2. voeten 9. duymen.

1570. den 14. Juny by *Jacob Coenraats*, gesworen Lantmeter, bevonden dat 't hoogste Zeewater hoger was als de paal by hem in 't Rhijnwater gestelt, 1. voet 9. duymen.

Item dat op sulke dagen, dan 't lopende Rhijnwater hoger is dan 't Zeewater, 4. voeten 3. duymen.

1570. den 5. Augusty by *Jan. Potter*, gesworen

Digitized by Google

Landmeter tot Delft, bevonden dat met een Noordweſten wint 't opperſte van de paal van 't Rhijnwater lager ſtond als 't hoogſte van de Vloed, 2. voeten 9. duym.

1570. den 6, 7, 8, 9. en 10. October, waayende een goeden doorgaanden wint, uyt het Weſten en ook Noordweſten, by *Jan Franſſz.*, *Jan Aalberſſz. Kok*, Landmeters, bevonden dat met een gemeen of dagelijks water, het Rhijnwater hoger ſtont als het Zeewater, 4. voeten 11. duymen, dog op wat hoogte of laagte van 't Zeewater, moetmen reekenen uyt haar bygaande calculatie.

1627. den 1. Juny, by *J. Adriaanſſz. de Bruyn*, en *Pieter van Bilderbeek*, geſwooren Landmeters, by bekwaam laag water in Rhijnland, bevonden dat de Zee lager was als 't voorſz. binnewater, omtrent 2. voeten.

1628. den 11. Maart, by deſelve *J. Adriaanſſz. de Bruyn*, en *Pieter van Bilderbeek*, geſwooren Landmeters, bevonden dat als doen het Rhijnwater hoger was als de Zee in 't lage Ebbe, ontrent 5. voeten.

Nader confirmatie by deſelve, van de voorgaande acte, en dat de wint was ontrent Ooſt of Noordooſt.

Den 13. dito, by den voorſz. *Bilderbeek* bevonden, de wint zynde Noordooſt ten Ooſten, het binnewater tot de hoogte als voorſz. verſchilde, dat 't Zeewater lager was 3. voet 3. duym.

Den 7. April, anno voorſz. by den ſelven bevonden dat 't binnewater een halven voet hoger zynde als 't ſomerwater, de Ebbe van de Zee 3. voet 6. duym lager was als 't Rhijnwater, de wint was Ooſt Noordooſt.

Den 4. Mey, anno voorſz. by den ſelven bevonden dat de Zee beneden het binnen-ſomerwater was anderhalve voet.

Den 10. September, anno als boven bevonden 't verſcheel als voorſz.

Den 25. November de wint waayende, Suyd Suydooſt, de Ebbe bevonden ontrent anderhalve voet beneden het binnenwater.

Metinge en Waterpaſſinge van Mr. Jan Douw, *den 30. May 1662. en vervolgens in den ſelven jare gedaan.*

DOor ordre van de A. A. Heeren Burgermeeſteren en Regeerders der Stad Leyden, hebbe ik *Johannes Douw*, geſwooren Landmeter, op den 30. Mey deſes jaars 1662. des morgens, binnen de Stad Leyden gemeten en bevonden, dat het Rhijnwater gelegen was beneden den peylpegel ſtaande aan de Noord-wang van de Kraayers brugge, waar naar des Stads wateren werden gediept twaalf duymen, en 't ſelve gedaan hebbende, ſo ben met eenige Stads Timmer-gaſten van de Stad Leyden gevaren naar Katwijk op den *Rhijn*, zynde de wint uyt ten Noord Noordooſten, een gemeen koutgen waayende, en bevond dat het Rhijnwater aldaar gelegen was beneden de onderkant der planken, gelegen aan de Weſtzyde van 't middelgat van de Rhijn-brugge, tuſſen de middelſlooten te meten, agt voeten en een half, van daar voorts gevaren zynde tot aan den Dam, die de vervallen waterlooſing, genaamt het Mallegat, van het Rhijnwater ſcheyt, ſo hebbe aldaar by waterpaſſinge, het Mallegats water 6. voeten en 1. duym hoger bevonden als het Rhijnwater: Van daar voorts gegaan tot het Weſteynde van 't Mallegat, en aldaar gewaterpaſt, en bevonden dat het water in ſeeker poeltgen, genaamt het kleyn Mallegat, 3. voeten en 9. duymen hoger gelegen was als het water in 't Mallegat, hebbe doen door de Timmer-gaſten op 't Weſteynde van 't kleyn Mallegat, doen ſtellen een maſt, en daar aan geſpykert een dwars kruys plankjen, ſtaande de bovenkant van dat kruys plankjen 28. voeten en 5. duymen boven 't water van 't kleyn Mallegat, en ſulx 38. voeten en 3. duym boven 't Rhijnwater, Rhijnlandſche maten, hebbe verders op het ſtrandt doen opregten gelijke maſt, mede met een dwers kruys-plankjen daar aan geſpykert, en by waterpaſſing bevonden dat de onderkant van dit kruys-plankjen even hoog was, ſtaande als de bovenkant van 't kruys-plankjen voorſz. en mits dien, inſgelijks 38. voeten en 3. duymen boven 't Rhijnwater; in welken op 't ſtrant geſtelde maſt hebbe geſneden een kerf 29. voeten en een half beneden de onderkant van 't kruys-plankjen, en ſulx 8. voeten en 9. duymen hooger als 't Rhijnwater, hebbe inſgelijx des avonts omtrent ſeven uyren (het water volgens verklaring der Zeeluyden, als doen ten naaſten by op ſijn laagſte gevallen weſende,) eenige roeden van de laatſtgenomde maſt Zeewaart aan, doen inſlaan een korte paal, ſodanig dat by waterpaſſing bevont zyn boven eynde te ſtaan, 9. voeten beneden den voorſz. kerf, en mits dien 3. duymen beneden het Rhijnwater, en bevond dat het Zeewater als doen omtrent 9. duymen lager was, als het boven eynde van den ſelven paal, en overſulx het omtrent laagſte Zeewater van dat Getye, 1. voet lager als het Rhijnwater, en 2. voeten lager als den peyl-pegel voorſz. rhijnlandſche mate, waar mede alle de voorſz. metingen zyn gedaan; Alle 't welk affirmere deſen 3. Juny voorſz.

JOHANNES DOUW.

Obſervatie vande hoogte van het Zeewater, gedaan by Hendrik Matijſz. *woonende tot Katwijk op Zee, door ordre van de Commiſſariſſen van de Ed. Groot-Mogende Heeren Staten van Halland en Weſtvrieſland, en de Burgemeeſters en Regierders der Stad Leyden, omtrent ſeekere paal by den Lantmeter* Jan Dou, *op den 30. Mey 1662. door ordre van Burgemeeſters voornoemt, geſlagen op het Zeeſtrand, tegens over 't Mallegat, ſtaande boven 't eynde van de voornoemde paal, 3. duymen beneden het Rhijnwater.*

DEn 20. Juny hadden wy een harde wint uyt den Noordweſten, ſo dat het water niet gevallen was, en het buyten ordinaris was.

Den 21. dito, hadden wy de wint Zuydweſt, met

Digitized by Google

met mooy weer, doen hadden wy de paal 9. duym boven.

Den 22. dito, 's morgens ten seven uyren, de wint Ooſt Noordooſt, met mooy weer, hadden wy de paal 11. duym boven.

Dito, 's naarmiddags de klokke vier uyren, hadden wy de wint Noord Noordweſt met een tamelijke koelte, doen hadden wy de paal 10. duym boven.

Den 23. dito, 's morgens ten 4. uyren, de wint Noorden ten Weſten, met een tamelijke koelte, hadden wy de paal 14. duym boven.

Dito, naarmiddags ten 5. uyren, de wint Noordweſt, met nog al een tamelijke koelte, hadden wy de paal 7. duym boven.

Den 24. 's morgens ten 5. uyren, de wint als vooren, met een redelijke koelte, hadden wy de paal 8. duym boven.

Dito, 's naarmiddags ten 5. uyren, de wint Weſt ten Zuyden, met een tamelijke koelte, hadden wy de paal 7. duym boven.

Den 25. dito, 's morgens ten 6. uyren, de wint Noordweſt, met een harde koelte, hadden wy de paal 5. duym boven.

Dito, 's naarmiddags ten 6. uyren, de wint als vooren, met nog al een harde koelte, hadden wy de paal 4. duym boven.

Den 26. 's morgens ten 6. uyren, de wint Noord Noordweſt, met een harde koelte, hadden wy de paal 5. duym boven.

Dito, 's naarmiddags ten 6. uyren, de wint Noodweſt, met een harde koelte, hadden wy de paal 5. duym boven.

Den 27. dito, 's morgens ten 6. uyren, de wint als vooren, met een redelijke koelte, hadden wy de paal 4. duym boven.

Dito, 's naarmiddags ten 7. uyren, de wint Noorden ten Weſten, een tamelijke koelte, hadden wy de paal 10. duym boven.

Den 28. dito, 's morgens ten 8. uyren, de wint Noord Noordweſt, mooy weer, hadden wy de paal 9. duym boven.

Dito, naarmiddag ten 6. uyren, de wint Noord Noordweſt, met een harde koelte, hadden wy de paal 5. duym boven.

Den 29. dito, 's morgens ten 8. uyren, de wint als vooren, met redelijk weer, hadden wy de paal 5. duym boven.

Dito, des naarmiddigs ten 9. uyren, de wint Noorden met een tamelijke koelte, hadden wy de paal elf duym boven.

Den 30. dito, 's morgens ten 9. uyren, de wint als vooren, met een harde koelte, hadden wy de paal 5. duym boven.

Dito, 's avonts ten 9. uyren, de wint Noordooſt met een ſtilte, hadden wy de paal 5. duym boven.

Den 1. Julius, ten 10. uyren, de wint als vooren, met een tamelijke koelte, hadden wy de paal 4. duym boven.

Dito, 's avonts ten 10. uyren, de wint Noorden, met een redelijke koelte, hadden wy de paal 5. duym boven.

Den 2. dito, ten 11. uyren, de wint als vooren, met een harde koelte, hadden wy de paal 3. duym boven.

Den 3. dito, ten 11. uyren, de wint Noorden ten Weſten, met een tamelijke koelte, hadden wy de paal 2. duym boven.

Dito, 's avonts ten 11. uyren, de wint Noordooſt, tamelijke koelte, hadden wy de paal 7. duym boven.

Den 4. dito, 's middags den 12. uyren, de wint Noord Noordweſt, met mooy weer, hadden wy de paal 8. duym boven.

Dito, 's nagts ten 12. uyren, de wint Noord Noordooſt, met een tamelijke koelte, hadden wy de paal 3. duym boven.

Den 5. dito, 's middags ten 1. uur, de wint Noordweſt, met een tamelijke koelte, hadden wy de paal gelijk het water.

Dito, 's nagts ten 1. uyren, de wint Noorden, met een tamelijke koelte, hadden wy de paal 3. duym boven.

Den 6. dito, namiddag ten 2. uyren, de wint Weſt, met een bequaam weer, hadden wy de paal 6. duym boven.

Den 7. dito, 's morgens ten 3. uyren, de wint als vooren, met bequaam weer, hadden wy de paal 8. duym boven.

Dito, namiddag ten 3. uyren, de wint nog als vooren, met lieffelijk weer, hadden wy de paal 3. duym boven.

Den 8. dito, 's morgens ten 4. uyren, de wint Zuydooſt, met een tamelijke koelte, hadden wy de paal 14. duym boven.

Dito, namiddag ten 4. uyren, de wint Zuydweſt, met een tamelijke koelte, hadden wy de paal 3. duym boven.

Den 9. dito, 's morgens ten 4. uyren, de wint Zuydweſt, met een redelijke koelte, hadden wy de paal 8. duym boven.

Dito, namiddag ten 5. uyren, de wint Noordweſt, met een tamelijke koelte, hadden wy de paal gelijk het water.

Den 10. dito, 's morgens ten 5. uyren, de wint Weſt Zuydweſt, met een tamelijke koelte, hadden wy de paal 2. duym boven.

Dito, nademiddag ten 6. uyren, de wint Noordweſt, met een harde koelte, hadden wy de paal gelijk het water.

Den 11. dito, 's morgens ten 6. uyren, de wint Weſt, met een mooy weer, hadden wy de paal 8. duym boven.

Dito, namiddag ten 6. uyren, de wint Weſt Zuydweſt, met mooy weer, hadden wy de paal 2. duym boven.

Den 12. dito, 's morgens ten 7. uyren, de wint Zuydweſt, met een tamelijke koelte, hadden wy de paal 12. duym boven.

Dito, 's avonts ten 8. uyren, de wint Zuydweſt, met mooy weer, hadden wy de paal 8. duym boven.

Den 13. dito, 's morgens ten 8. uyren, de wint als vooren, met een tamelijke koelte, hadden wy de paal 4. duym boven.

Dito, 's avonts ten 9. uyren, de wint Zuydweſt, met een harde koelte, hadden wy de paal 4. duym boven.

Den 14. dito, 's morgens ten 9. uyren, de wint Weſt Zuydweſt, met een tamelijke koelte, hadden wy de paal 5. duym boven.

Digitized by Google

Dito, 's avonts ten 9. uyren, de wint Noordweſt, met een harde koelte, hadden wy de paal gelijk het water.

Den 15. dito, 's morgens ten 10. uyren, de wint als vooren, met nog een harde koelte, hadden wy de paal 2. duym boven.

Dito, 's avonts ten 10. uyren, de wint Zuydweſt, met mooy weer, hadden wy de paal 8. duym boven.

Den 16. 's morgens ten 11. uyren, de wint Zuydooſt, met mooy weer, hadden wy de paal 10. duym boven.

Dito, 's avonts ten 11. uyren, de wint Zuydooſt, met mooy weer, hadden wy de paal 12. duym boven.

Den 17. dito, 's middags ten 12. uyren, de wint als vooren, met mooy weer, hadden wy de paal 10. duym boven.

Dito, 's morgens ten 1. uyren, de wint Zuydooſt, met mooy weer, hadden wy de paal 14. duym boven.

Den 18. dito, 's middags ten 1. uyren, de wint Zuydweſt, met mooy weer, hadden wy de paal 8. duym boven.

Dito, 's morgens ten 1. uyren, de wint Noordweſt, met een harde koelte, hadden wy de paal gelijk het water.

Den 19. dito, namiddag ten 2. uyren, de wint als vooren, met een harde koelte, hadden wy de paal gelijk het water.

Den 20. dito, 's morgens ten 2. uyren, de wint Zuydweſt, met mooy weer, hadden wy de paal 14. duym boven.

Dito, naarmiddags ten 2. uyren, de wint Zuydweſt, met mooy weer, hadden wy de paal 10. duym boven.

Den 21. dito, 's morgens ten 3. uyren, de wint als vooren, met mooy weer hadden wy de paal 12. duym boven.

Dito, 's naarmiddags ten 3. uyren, de wint Noordweſt, hadden wy de paal gelijk het water, met redelijk weer.

Den 22. dito, 's morgens ten 3. uyren, de wint Zuydweſt, met mooy weer, hadden wy de paal 14. duym boven.

Dito, ten 4. uyren namiddag, de wint Noordweſt, met mooy weer, hadden wy de paal gelijk het water.

Den 23. dito, 's morgens ten 3. uyren, de wint Zuydweſt, met mooy weer, de paal 14. duym boven.

Dito, naarmiddag ten 4. uyren, de wint weſtelijk, hadden wy de paal gelijk het water.

Den 24. dito, 's morgens ten 4. uyren, de wint Zuydooſt, hadden wy de paal 8. duym boven, met mooy weer.

Dito, naarmiddag ten 5. uyren, de wint Weſt Zuydweſt, hadden wy de paal 6. duym boven, met mooy weer.

Den 25. dito, 's morgens ten 5. uyren, de wint Zuydooſt, met mooy weer, hadden wy de paal 8. duym boven.

Dito, naarmiddag ten 6. uyren, de wint Zuydweſt, hadden wy de paal 10. duym boven.

Den 26. dito, 's morgens ten 7. uyren, de wint Noordweſt, hadden wy de paal gelijk het water, met een moye kouw.

Dito, 's avonts ten 7. uyren, de wint Noordweſt, de paal onder 't water, met een moye kouw.

Den 27. dito, 's morgens ten 8. uyren, de wint Weſt, hadden wy de paal 4. duym boven, met een moye kouw.

Dito, 's avonts ten 8. uyren, de wint Weſt Zuydweſt, hadden wy de paal 5. duym boven.

Den 28. dito, 's morgens ten 8. uyren, de wint Noorden, hadden wy de paal onder water.

Dito, 's avonts ten 9. uyren, de wint Zuydweſt, de paal 4. duym boven.

Den 29. 's morgens ten 10 uyren, de wint Zuydweſt, hadden wy de paal 4. duym boven.

Dito, 's avonts ten 10. uyren, de wint Zuydweſt, hadden wy de paal 4. duym boven.

Den 30. 's morgens ten 11. uyren, de wint Zuydooſt, hadden wy de paal 14. duym boven.

Dito, 's avonts ten 11. uyren, de wint Zuydweſt, de paal onder water, met harde wint.

Den 31. dito, 's morgens ten 12. uyren, de wint Zuydweſt, de paal onder water, met harde wint.

Dito, 's avonts ten 12. uyren, de wint Noordweſt, hadden wy de paal onder water.

Den 1. Auguſti 's middags ten 12. uyren, de wint zuydweſt, hadden wy de paal onder water.

Dito, 's nagts ten 1. uyren, de wint Zuydweſt, hadden wy de paal onder water, met harde wint.

Den 2. dito, 's middags ten 1. uyren, de wint als vooren, hadden wy de paal onder water, met harde wint.

Den 3. dito, 's nagts ten 1. uyren, de wint weſt noordweſt, hadden wy de paal onder water, met harde wint.

Dito, 's middags ten 1. uyren, de wint als vooren, hadden wy de paal onder water, met harde wint.

Den 4. dito, 's nagts ten 2. uyren, de wint weſt zuydweſt, hadden wy de paal onder water.

Dito, naarmiddag ten 2. uyren, de wint als vooren, hadden wy de paal 3. duymen boven.

Den 5. dito, 's morgens ten 5. uyren, de wint zuydweſt, hadden wy de paal 2. duym boven.

Dito, 's avonts ten 5. uyren, de wint weſt zuydweſt, hadden wy de paal onder water, met tamelijke wint.

Den 6. dito, 's morgens ten 6. uyren, de wint zuydweſt, hadden wy de paal 6. duym boven, met mooy weer.

Dito, 's avonts ten 6. uyren, de wint als vooren, hadden wy de paal 8. duym boven, met mooy weer.

Den 7. dito, 's morgens ten 6. uyren, de wint zuyden, hadden wy de paal 8. duym boven, goet weer.

Dito, 's avonts ten 6. uyren, de wint als vooren, hadden wy de paal 7. duym boven, met mooy weer.

Den 8. dito, 's morgens ten 6. uyren, de wint ooſt, hadden wy de paal 10. duym boven, met goet weer.

Dito, 's avonts ten 7. uyren, de wint noordooſt, met mooy weer, hadden wy de paal 13. duym boven.

Den 9. dito, 's morgens ten 7. uyren, de wint ooſt,

Digitized by Google

ooſt, hadden wy de paal 15. duym boven, met mooy weer.

Dito, 's avonts ten 7. uyren, met ſtilte, hadden wy de paal 13. duym boven, met mooy weer.

Den 10. dito, 's morgens ten 7. uyren, de wint zuydweſt, hadden wy de paal 12. duym boven, met goet weer.

Dito, 's avonts ten 7. uyren, de wint als vooren hadden wy de paal 7. duym boven, met redelijke kouw.

Den 11. dito, 's morgens ten 8. uyren, de wint als vooren, hadden wy de paal 4. duym boven, met harde kouw.

Dito, 's avonts ten 10. uyren, de wint noord noordooſt, hadden wy de paal 5. duym boven, met mooy weer.

Den 12. dito, 's morgens ten 11. uyren, de wint noord, hadden wy de paal 4. duym boven, met mooy weer.

Dito, 's avonts ten 11. uyren, de wint noordooſt, hadden wy de paal 5. duym boven, met mooy weer.

Den 13. dito, 's morgens ten 11. uyren, ooſtelijke wint, hadden wy de paal 10. duym boven, met goet weer.

Dito, 's avonts ten 11. uyren, de wint ooſt, hadden wy de paal 12. duym boven

Den 14. 's middags ten 12. uyren, de wint zuydweſt, hadden wy de paal 6. duym boven, met mooy weer.

Dito, 's nagts ten 1. uur, de wint noordweſt, hadden wy de paal onder water.

Den 15. dito, 's nagts ten 1. uur, de wint als vooren, hadden wy de paal onder water, met redelijke koelte.

Dito, 's nagts ten 1. uur, de wint als vooren, hadden wy de paal onder water, met redelijke kouw.

Den 16. dito, 's middags ten 1. uyre, de wint zuyd zuydweſt, hadden wy de paal onder water, met redelijk weer.

Dito, 's nagts ten 2. uyren, de wint als vooren, hadden wy de paal onder water, met redelijke kouw.

Den 17. dito, namiddag ten 2. uyren, de paal onder water, de wint weſt zuydweſt, waayt een harde topſeyls koelte.

Den 18. dito, 's morgens ten half drien, de paal onder water, de wint weſt noordweſt, met een harde ſtormwint.

Dito, nademiddag ten 3. uyren, de paal onder water, de wint weſt noordweſt, met een ſware ſtorm en regenbuyen.

Saterdag den 19. dito, 's morgens ten half vieren, de paal onder water, de wint weſt noordweſt, ſtijve ſchoverſeyls koelte.

Dito, 's avonts ten 4. uyren, de paal onder water, de wint weſt noordweſt, doe begon het weer te beteren, was een topſeyls koelte.

Sondag den 20. dito, 's morgens ten half vijven, de paal onder water, de wint weſt, met een ſtyve topſeyls koelte.

Dito, 's avonts ten 5. uyren, de paal onder water, de wint als vooren.

Maandag den 21. dito, 's morgens ten 5. uyren, de paal nevens het water, geen wint met alle, maar de geheele nagt regen.

Dito, 's avonts ten half ſeſſen, de paal onder water de wint noordweſt, redelijk weer na den tijd.

Dingſdag den 22. dito, 's morgens ten half ſeſſen, 6. duym beneden het paaltjen, weynig wint maar veel regen.

Dito, 's avonts ten 6. uyren, 5. duym beneden het paaltjen, de wint weſt zuydweſt, topſeyls koelte.

Woenſdag den 23. dito, 's morgens ten 6. uyren, 4. duym beneden het paaltjen, de wint zuydweſt, een ſchoverſeyls koelte.

Dito, 's avonts ten half ſevenen, het paaltjen onder water, de wint weſt zuydweſt, het weer als vooren.

Donderdag den 24. dito, 's morgens ten 7. uyren, agt duym beneden het paaltjen, de wint zuydweſt, het weer als vooren.

Dito, 's avonts ten half agten, 6. duym beneden het paaltjen, de wint zuydweſt, een topſeyls koelte.

Vrydag den 25. dito, 's morgens ten 8. uyren, 18. duym beneden het paaltjen, de wint ooſt zuydooſt, mooy weer.

Dito, 's avonts ten 8. uyren, 23. duym beneden het paaltjen, de wint zuydooſt, mooy weer.

Saterdag den 26. dito, 's morgens ten 8. uyren, 18. duym beneden het paaltjen, de wint zuyden ten ooſten, goet aangenaam weer.

Dito, 's avonts ten half negen uyren, 8. duym beneden het paaltjen, de wint zuydweſt, een ſtyve topſeyls koelte.

Sondag, den 27. Dito, ſmorgens ten negen uyren 4. duym beneden het paaltjen de wint ſuyd ſuydweſt het weer als voren.

Dito, ſavonts ten half-tienen 4 duym beneden het paaltjen, de wint ſuydweſt met een ſtijve topſeyls koelte.

Maandag, den 28. Dito, ſmorgens ten half-tienen, 3. duym beneden het paaltjen, de wind ſuydweſt ten weſten, een ſtijve ſchoverſeyls koelte.

Dito, s' avonds ten tien uyren, 7. duym beneden het paaltjen, de wind weſt, het weer als vooren.

Dingſdag, den 29. Dito, s'morgens ten half-elven, 2. duym beneden het paaltjen, de wind weſt-noord-weſt, moy weer.

Dito, s'avonds ten elf uyren, 22. duym beneden het paeltjen, de wind ſuyd-ſuyd-ooſt, lieffelijk weer.

Woenſdag den 30. Dito, s'morgens ten half-twaalven, 10. duym beneden het paaltjen, de wind ooſt-ſuyd-ooſt, het weer als voren.

Dito, s'avonds ten half twaalf uyren, 14. duym beneden het paaltjen, de wind ooſt-ſuyd-ooſt, weinig koelte.

Donderdag den 31. Dito, s'middags ten 12. uyren, 14. duym beneden het paaltjen, de wind ſuyden ten ooſten, weinig koelte.

Dito, middernagt ten 12. uyren, 12. duym beneden de paal, de wind ſuyden ten weſten, met Donder en Blixem, en harde regen.

Vrydag den 1. September 's middags ten half eene, de paal onder water, de wint weſt ten zuyen ſtorm-wint en regen.

Saterdag den 2. dito, nademiddernagt ten 1. uyren, de paal onder water, de wint en weer als vooren.

Digitized by Google

Dito, namiddag ten half tween, 14. duym beneden het paaltjen, de wind ooſt ſuyd ooſt, goet weer.

Sondag den 3. Dito, s'morgens ten twee uyren, 12. duym beneden het paaltjen, de wind ooſt ten zuyden, mooy weer.

Dito, namiddags ten half drien, 12. duym beneden het paaltjen, de wind zuydooſt, mooy weer.

Maandag den 4. Dito, s'morgens ten drie uyren, 15. duym beneden het paaltjen, de wind ooſt zuydooſt, weynig koelte.

Dito, s'avonds ten half vieren, 15. duym beneden het paaltjen, de wind en 't weer als vooren.

Dingſdag den 5. dito, s'morgens ten 4. uyren, 17. duym beneden het paaltjen, de wind en 't weer als vooren.

Dito, s'avonds ten half vijven, 13. duym beneden het paaltjen, de wind zuyden ten ooſten goet bequaam weer.

Woenſdag den 6. dito, s'morgens ten vijf uyren, 30. duym beneden het paaltjen, de wind ooſt zuydooſt, het weer als vooren.

Dito, s'avonds ten half ſeſſen, 12. duym beneden het paaltjen, de wind zuydweſt, mooy weer.

Donderdag den 7. dito, s'morgens ten ſes uyren, 4. duym beneden het paaltjen, de wind weſt zuydweſt, een ſtijve ſchoverſeyls koelte.

Dito, s'avonds ten half ſevenen, de paal onder water, de wind noord noordweſt, ſtorm en regen.

Vrydag den 8. dito, s'morgens ten 7. uyren, 13. duym beneden het paaltjen, de wind noord noordooſt, mooy weer.

Dito, s'avonds ten half agten, 17. duym beneden het paaltjen, de wind noorden ten ooſten, 't opſeyls koelte.

Saterdag den 9. Dito, s'morgens ten 8. uyren, 21. duym beneden het paaltjen, de wind noordooſt, mooy lieffelijk weer.

Dito, s'avonds ten half negenen, 32. duym beneden het paaltjen, de wind ooſt, het weer als vooren.

Sondag den 13. Dito, s'morgens ten 9 uyren, 24. duym beneden het paaltjen, weer en wind als vooren.

Dito, s'avonds ten 9. uyren, 19. duym beneden het paaltjen, was dien avond ſeer ſtil.

Maandag den 11. Dito, s'morgens ten half tienen, 16. duym beneden het paaltjen, de wind noorden ten weſten, mooy aangenaam weer.

Dito, s'avonds ten tien uyren, 12. duym beneden het paaltjen, de wind noorden ten weſten, mooy weer.

Dingſdag den 12. Dito, s'morgens ten half elven, de paal nevens het water, de wind noordweſt, een ſchover-ſeyls koelte.

Dito, s'avonds ten elf uyren, de paal onder water, de wind noordweſt een harde ſchoverſeyls koelte.

Woenſdag den 13. Dito, s'morgens ten half twaalven, 4. duym beneden het paaltjen, de wind noordweſt, mooy weer.

Dito. s'avonds ten 12. uyren, 6. duym beneden het paaltjen, de wind noordweſt 't opſeyls koelte.

Donderdag den 14. Dito, s'middags ten half eene, 20. duym beneden het paaltjen, de wind zuydweſt ten weſten, 't opſeyls koelte.

Vrydag den 15. Dito, s'morgens ten een uyren, 8. duym beneden het paaltjen, de wind weſt zuydweſt, een ſtijve ſchoverſeyls koelte.

Dito, namiddag, ten half tween, de paal nevens het water, de wind weſt, ſchoverſeyls koelte.

Saterdag den 16. Dito, s'morgens ten 2. uyren, 5. duym beneden het paaltjen, de wind noordweſt, 't opſeyls koelte.

Actum ende deſen geteykent, op den XVI. September van den Jare XVIC. twee-en-t'ſeſtig,

En was onderteykent,

HENDRIK THYZ.

n *Den alouden loop van den Rhijn*] Den *Rhijn* bepaalt het begin en einde van Duitſland, na den *Danau*, de eerſte en voornaamſte vloet niet alleen van Duitſland, maar van gants *Europe*. Heeft zyn begin met twee fonteinen, uyt de onbeklimmelijke en onreisbare hoogte der Alpenbergen des *Griſons*, ofte *Grauw-buntenaars*, die by *Ptolomæus* den Berg *Adula* genomt werd, nu den *St. Gotarsberg*. Daar van de eene ſprant uyt het noorden de grote ofte vorder *Rhijn*, gelijk als den voor ofte eerſten *Rhijn*, de andre ſprant die uyt het zuyden komt, de kleinen *Rhijn* ofte *hinder Rhijn* genomt werd. Welke beyde ſpranten, daar na omtrent de Biſſchoppelijke Stad *Chur*, in malkanderen komen, en eenen loop houden, daar ſy ſcheepvaart begint te maken, en voort ooſtwaarts met geweld doorborende, alſoo tuſſen de hoge Bergen door, in een groot Meer valt, met de Conſtants en Cheleſe meeren gemeen. Loopt uyt het ſelve Meer door veel landſchappen, Steden en Vlekken, van waar ontallijke Rivieren uyt het Duitſe en Frankſe Land komen toevloeyen, daar door den ſelven *Rhijn* verſterkt, met een ſnelle drift loopt, voor by *Baſel*, *Straatsburg*, *Spiers*, *Worms*, *Mentz*, *Koblentz*, *Keulen*, *Weſel*, *Emmerik* en *Aarnhem*, daar hy in tween verdeelt, door de *Waal* en wel eer den ouden *Rhijn* voorby *Uytregt*, nu de *Lek* en *Maas* in de Noord-Zee loopt. Van gelijken oorſprong des *Rhijns* ſchrijft Jul. Cæſar lib. 4. *De Bello Gallico* aldus: *Rhenus oritur ex Lepontiis qui Alpes incolunt & longo ſpacio per fines Nantuatium, Helvetiorum, Sequanorum, Mediomatricorum, Tribocorum, Trevirorum citatus fertur.*

o *Soo veel dit Batavien aangaat*] In onderſcheid van den boven oorſprong des *Rhijns*.

p *Lopik*] Ofte *Lobec*, het laatſte Dorp tegen over *Schenkenſchans*, daar den *Rhijn* ſig in twee armen begint te verdeilen, is een oud Dorp, voor dat *Schenkenſchans* ofte andre daar omtrent gelegen plaatſen bekent waren.

q *Schenkenſchans*] Den oorſpronk van *Schenkenſchans* is hier voor num. 4. beſchreven.

r *Aarnhem*, *Wageningen*, *Rhenen*, *Duyrſtad*] Daar van mede de beſchryvinge t'ſijner plaatſe.

ſ *De Saan*] Waar van hier voor num. 19. en 25.

t *By den Overſten Druſus Germanicus*] Na wiens naam deſelve Graft, *Foſſa Druſiana* genomt werd, by den ſelven *Druſus*, omtrent vier jaar voor Kriſti geboorte

Digitized by Google

geboorte doen graven, deſelve neemt zyn aanvang uyt den *Rhijn* by *Aarnhem*, tot by de Stad *Doesburg*, daar hy hem met den *Yſel* vermengt, en ſo voort voor by *Zutphen*, *Deventer*, *Hattum* en *Kampen*, tot na de Zuyderzee geleid wert. Deſen *Druſus Germanicus*, had wegens ſijn dapperheid, en gevreeſt opſlag ſoodanigen ontſag, dat hy gemeenlijk de *Droes* genomt wierd, daar by naderhand op een ſagter manier van ſpreeken, de Duyvel verſtaan werd, daar van het ſpreek-woord, de Droes moet u halen.

39 De Rivier den *Yſſel*, daar deſe graft in geleid is, wierd van ouds *Nabal* en *Saal* genomt, daar van den naam *Yſſel*, als de *Ye-Saal*, om dat deſelve het water van het *Ye* trekt, en voort leyd door het *Flie* in de Zee.

Het woord *Nabal*, is by den Romeinen na hun ſpraak in *Nabalia* vervormt, daar van *Tacitus lib. 5. Hiſtor.* in de Beſchryvinge van den *Roer*, van *Claudius Civilis* mede verhaalt, dat om de veilige 't ſamenſpraak tuſſen hem en *Cerialis*, ter beſligtinge van den oorlog, de brugge over de Riviere *Nabal*, in 't midden wierd doorgeſaagt, en op beyde afgeſneden eynden deſe beyde Veldoverſten 't ſamen ſpraak hielden. *Petito Colloquio*, ſeid hy, *ſcinditur Nabalia Fluminis pons, in cujus abrupta progreſſi duces.* Het welk *Lipſius* en *Beatus Rhenanus* meenen dat mis-ſchreven is, en in plaats van *Nabalia*, *Vahalis* moet geleſen werden; om dat by ſommige door *Nabal* ofte *Nabalia*, ſekere Rivier de *Nierſe* ofte *Neers* verſtaan werd, dewelke door Gelderland loopt, voor by de Stad Gelder en Gennip, omtrent *Tiel* in de *Maas* ofte *Waal* valt; Gelijk of deſe 't ſamenſpraak tuſſen *Cerialis* en *Claudius Civilis* daar omtrent geſchied was, het welk met de omſtandigheid der ſaaken gants niet over een komt, als het welke wel duydelijk tuſſen het Binnen- en Overrhijnſe, dat is het Overyſelſe Land, beſchreven werd, en gene de minſte omſtandigheden, het geval der ſelver ſaaken aan d'ander zyde gins en kunnen trekken, ſulks dat in 't lange werd beweerd en aangeweſen, by *Philipp. Cluver. de trib. Rheni Alveis cap.* 21. daar hy onder anderen by brengt de getuygenis van *Marlianus*, dewelke, alhoewel onkundig in den naam van de Rivier, 't ſelve ſchrijft geſchied te zyn, over den *Rhijn*, daar hy de Gelderſe en Frieſe Landen bevloeid; *Trans Rhenum, Geldrenſem & Friſium agrum alluens.* Dat deſe Rivier van ouds *Nabal* ofte *Nabalia* genomt is geweeſt, beduyd ook *Ptolomeus* in zyn Landbeſchryvinge, daar hy in ſijn derde Tafelkaarte van *Europe*, op deſe Rivier een Stad ſtelt, *Nabalia* genomt, dewelke van de Rivier ſijnen naam ſoude hebben, alſo genomt, ſo *Cluverius* waarſchijnlijk meent, van het oud Duytſe woord *Nabel* ofte *Navel*, het welk het middelpunt van 's menſen ligchaam beduid, als in 't midden van deſe Rivier gelegen.

u *Den Yſel nu boven mede verland,*] Voor het ſchieten van deſe graft, plag den *Yſel* by *Doesburg* hoger op te lopen, daar hy nog den ouden *Yſel* genomt werd, voor by *Deutecom*, *Terburg*, *Vliſt*, *Anholt*, *Yſelburg*, *Ringelberg*, *Mariendaal*, en ſo voort tot in het Stigt van *Munſter*, tot *Lijmbeek*, in *Weſtphalen*, van daar hy ſijnen oorſpronk heeft.

w *De Lek,*] Van den beginne maar een kleine waterloſinge, is door verloop van tijd, een magtige en ſnelle Rivier geworden, ontfangt ſijn begin uyt den *Rhijn*, by Wijk te Duyrſtede, en neemt ſijn loop voor by *Kulenburg*, drijft voort voor by *Vianen* en *Schoonhoven*, valt by *Krimpen* in de *Merwe*, nu by vermenginge de *Maas* genomt.

x *Door den ſelven Druſus,*] Om dat den *Rhijn* door deſe kleine waterloſinge, die al by *Plinius* tijd bekent was, als hy van de tuſſenloſinge van den *Rhijn lib. 4. cap.* 12. ſeid, *Medio inter hac ora modicum nomini ſuo Cuſtodiens alveum.* In 't midden tuſſen deſe hebbende eene kleine loſinge, niet al te hard in 't Land ſoude doorſchieten, heeft *Druſus Germanicus* deſelve omtrent de tijd van Kriſti geboorte, op dat, dewijl den *Rhijn* de Overrhijnſe Landen dapper begon te overvloeyen, aan de linker zyde mede niet verder en ſoude doorbreeken, deſelve aldaar met een ſwaren dijk beginnen te beſetten, dog door ſijn haaſtig ſterven belet, is het ſelve ten halven blijven ſteeken, tot dat omtrent LXIII. jaren daar na by *Paulinus Pompejus* is voltrokken, waar van *Tacitus Annal. XIII.* aldus betuygt: *Ne ſegnem militem attineret, inchoatum ante tres & ſexaginta annos aggerem coërcendo Rheno abſolvit. Dat is:* Op dat het krygs-volk niet ledig en ſoude zyn, heeft hy het werk dat over drie-entſeſtig jaren by *Druſus* was begonnen, tot afweringe van den *Rhijn* voltrokken.

y *By Claudius Civilis doorgeſteken,*] Daar van getuigt *Tacitus lib. 5. Hiſtor.* mede aldus: *Quin & diruit molem à Druſo Germanico factam, Rhenumque alveo in Galliam ruentem, diſiectis, quæ morabantur, effudit.* Hy heeft ook het grote werk by *Druſus* doen maken, vernietigt, en alles wat dat mogt hinderen weggenomen, en opgeruymt hebbende, met ſijn volle vloed, na de Galliſe Landen doen doorſchieten, en over de velden laten heen lopen, daar by voegende. *Sic Velut abacto amne tenuis alveus, inſulam inter Germanoſque, continentium terrarum ſpeciem, fecerat.* So dat de Riviere afgeleid zynde, niet dan een kleine watering tuſſen het Eyland en Duytſe Landen overgebleven, het doenmaals een geſtaltenis vertoonde, als of die Landen met malkanderen vaſte Landen geweeſt hadden.

z *De Vegt,*] By de oude Schryvers *Vidrus* ge- 41
naamt, en heeft ſijn oorſpronk uyt Weſtfalen, niet verre van Munſter, daar hy met verſcheide andre Rivieren de *Aa*, de *Dinchel* en *Regge* vermengt, ſo voort (niet als *Becanus* en *Ortelius* menen, voor by *Groeningen*) maar na de aanwyſinge van *Ptolomæus* in ſijn derde Tafel-kaarte van *Europe*, tuſſen Frieſland en Overyſel by *Geelmuyden*, ſo *Philippus Cluverus* deſelve aanwijſt, dog volgens onſe gemene Landkaarten, dewelke met de plaatſe van *Ptolomeus* beter over een komen, een weinig hoger tuſſen *Haſſelt* en *Swol*, in het Fliewater geleid werd, dewelke eer dat het Zuider-meer, nu de Zuiderzee ſo bevaarbaar was, en tuſſen *Staveren* en *Enkhuyſen* maar een kleine overtogt Vriesland van Holland ſcheiden, tuſſen *Vollenhoven* en *Kampen*, met eenen arm en ſprante voort door plag te lopen, tot Utregt in den *Rhijn*, dewelke nog tegenwoordig van Utregt af met deſelve naam door Weſop

en

Digitized by Google

en Muyden in de Zuyderzee eindigt, zynde het verder benevens het aangelegen Land, met en door deſelve Zuiderzee gemeen geworden, en ingenomen. *Vide Philipp. Cluv. de trib. Rheni Alveis, cap.* 25. Dit betuygen ook de oude Roomſe penningen, en andre aarde vaten, dewelke volgens tuyg van *Arnoldus Buchel*, en ſijn aantekeningen over de Chronijk van *Willem Heda, cap.* 5. omtrent de *Vegt*, van tijd tot tijd gegraven en gevonden zyn, daar van hem verſcheide penningen vereert waren, als van het afbeelſel van *Tiberius*, *Claudius*, *Nero*, *Veſpaſianus*, *Domitianus*, *Adrianus*, *Antoninus Pius*, *L. Verus*, *M. Agrippa L. F.* en onder andere een ſeer nette geelkopere van *Nero*, daar op ten wederſijden een ſtaande beeld van de *Fortuyn*, en een ſittende van *Ceres* vertoont wierd.

42 [a] *Tacitus verhaalt*,] *Annal. lib.* 1. beſchrijft deſe Scheeps-togt aldus: *Mox reducto, ad Amiſiam exercitu, Legiones Claſſe, ut advexerat, reportat. Pars equitum littore Oceani petere Rhenum &. At Germanicus legionum, quas navibus vexerat ſecundam & quartamdecimam itinere terreſtri Publ. Vitellio ducendas tradit, quo Levior Claſſis vadoſa mari innaret vel reciproco ſideret. Vitellius primum ita ſicca humo, aut modice adlabente æſtu, quietum habuit. Mox impulſu aquilonis, ſimul ſidere æquinoctii, quo maxime tumeſcit Oceanus, rapi, agique agmen, & opplebantur terræ. Sternuntur fluctibus, hauriuntur gurgitibus jumenta, ſarcinæ, corpora exanima interſluunt, occurſant, permiſcentur inter ſe manipuli, modo pectore modo ore tenus exſtantes, aliquando ſubtracto ſolo diſiecti, aut obruti. Tandem Vitellius in editiora eniſus, eodem agmen ſubduxit, pernoctavere ſine utenſilibus, ſine igni, lux reddidit terram, penetratumque ad amnem viſurgim (alii rectius legunt vidrum) quo Cæſar Claſſe contenderat, impoſitæ deinde legiones, vagante fama ſubmerſæ, nec fides ſalutis, antequam Cæſarem, exercitumque reducem videre. Dat is:* De krygs-magt tot de *Eems* afgeleid hebbende, heeft hy de Regimenten en Veldtroppen, gelijk als hyſe had aangevoerd, wederom ter ſcheep afgevoerd; een deel der ruyterye trok langs den Oever ter Rhijnwaart, maar *Germanicus* heeft de twede en veertiende bende, dien hy ſcheep gevoerd had, door *Publ. Vitellius* over land doen leyden, op dat de ſcheeps vloot te ligter over het droog ſoude vlyen en voortkomen. *Vitellius* moſt in 't eerſte door de droogte, en weinig water *Ebbe*, ſtil blijven leggen, dog door het opſteken van de noorde wind, en aankomende ſpringvloed, op dewelke de Zee ſig allermeeſt verheft, begon ſijn vloot te drijven en ſwayen, want al het Land liep onder water, ſy wierden van de baren geſlagen, en van de diepten overlopen; de togt-paarden, pakken en dode lighamen vloeyden daar henen, het volk verdwaalden onder malkander, ſommige ſtonden tot de borſt, andre tot den hals toe in 't water, en ſommige van de grond afrakende moſten verdrenken; eintelijk *Vitellius* tegens het hooge aankomende, heeft ſijn vloot aldaar geſet, alwaar ſy ſonder enig gemak, en ſonder vier, vernagten; den dag dede haar het Land bekennen, en ſo kwamen ſy tot in de *Vegt*, daar na toe hy ſijn vlote geſchikt hadde.

Over welke plaatſe *Taciti*, de uytleggers metten anderen niet eens en zyn, hoe die moet werden geleſen, *Lipſius* bekent dat hy deſe plaatſe van de *Viſurgis*, dat is de *Weſer*, daar de Kaiſar ſoude aangekomen zyn, niet en weet in te ſchikken, want ſo hy uyt de *Eems* na den *Rhijn* en de Galliſe Landen wilde, in den ſelven kours als hy was afgekomen; ſo en konde hy de *Weſer* niet inkomen, die ſo veel hoger leid, of hy moſt voorneemens geweeſt zyn naar Duytſland op te trekken; derhalven hy beſluyt dat dit woord *Viſurgim*, ofte *Weſer* te veel is, en in 't uytſchrijven bygevoed, ſo dat het aldus ſoude moeten werden geleſen, *Penetratumque ad amnem, quo Cæſar Claſſe contenderat*, en ſy kwamen in de Riviere, dewelke den Kaiſar voorneems was geweeſt aan te doen, welke uytlegging wel eenigſints de bedorven plaats van *Tacitus* ſchijnt te helpen, dat het een niet tegens het ander en ſtryde, dog evenwel de juyſte plaats daar hy in kwam niet aanwijſt, ſulks nogtans *Tacitus* heeft willen doen, om het welk ſo veel nader te komen, en ſo ligt niet met uytſchrabbinge van eenige woorden te handelen, die in het naſchrijven veel eer werden overgeſlagen, als by gedaan, willen wy het liever met *Philipp. Cluvero* daar voor houden, dat het woord *Viſurgim* ofte *Viſurgum*, ſo ſommige affchriften houden, misſtelt is, en in plaats van *Viſurgum, Vidrum* moet geleſen werden, om dat hy ſchrijft dat den Kaiſar voorneems was, ſijn vlote, den ſelven weg dien ſy gekomen waren, te doen wederkeren; ook om dat hy ſijne ruyterye met enige van ſijn voedvolk, dien hy om het veiligſte langs de Vrieſe kuſt, tot ontlaſtinge van de vloot, om de tuſſengelegen droogten te landwaart had doen wederkeren, dien hy aan de tuſſengelegen *Vidrus* ofte *Vegt*, daar ſy (met datter geen brugge over lag) niet over mogten, met ſijn byhebbende vaartuyg mogt doen over brengen, en alſo op het ſekerſte met al ſijn byhebbende legerplaats mogt doen wederkeeren; het welk wy met den ſelven *Cluvero*, voor den regten ſin van deſe plaatſe *Taciti* houden.

[b] *Mede den Yſel genomt werd*,] Dit werd den 43 *Hollandſen* ofte *Nederyſel* genomt, in gelijkenis van den *Bovenyſel*, om dat die mede tot uytwatering van den *Rhijn* gemaakt is, wanneer deſen *Yſel* gegraven is, vindmen nergens beſchreven, daarom wel ſoude kunnen zyn, dat omtrent de tijd dat de doorgeſteken *Lek* voort door gegraven is, of weinig tijds daar na, tot verligtinge van den ſnellen vloed van deſelve, deſe graft voor een twede loſinge uyt den *Rhijn*, als een tweden en nieuwen arm uyt deſelve *Lek* ſoude vernoodſaakt zyn; om dat met het doorſteken van den dijk by *Druſus*, tot verſekering dat het Rhijnwater niet al te ſterk te landwaart ſoude doorvloeyen, geleid, 't ſelve alſo bevonden zynde, deſen tweden arm uyt de *Lek* is afgeleid, ſijn begin nemende omtrent *Vianen*, en van daar op *Yſelſteyn*, en ſo voort naar *Montfoort*, *Ouwater*, en *Der-Goude*, tot *Yſelſteyn* in de *Maas*; dewelke na het voorbeeld van den boven *Yſel*, dewelke tot ontlaſtinge van den *Rhijn* tot *Doesburg* in den ouden *Yſel* was doorgegraven, den *Nederyſel* genomt werd.

[c] *Gedamt en afgeſtopt*,] Wanneer en om wat reden deſen *Yſel* by *Yſelſteyn* gedamt en afgeſtopt is, daar van is mede geen ſekerheid te vinden; door welke afſtoppinge deſelve waterloop ſodanig is verland, dat des ſomers van *Ouwater* tot *Montfoort*, en

Digitized by Google

en so voort tot *Yselsteyn* toe naulijks kan werden bevaren.

44 [d] *Ontwijvelijk al heel oud,*] Sommige meenen dat desen *Yssel* door de Utregtse vaart tot in de *Vegt* soude gebragt zyn, en daar na tot in de *Lek* soude doorgegraven zyn, en daar van mede de naam van den *Yssel* soude gekregen hebben, om dat gelijk hier voor is aangewesen de *Vegt* van ouds tussen *Kampen* en *Vollenhoven* uyt den ouden *Yssel* sijnen oorspronk had; dog het selve heeft geen bedenken van waarheid, dewijl de *Utregtse vaart*, tot een bequame schip-vaart tot in de *Lek*, eerst in den jare 1373. gegraven is, volgens het schrijven van *Joh. Isac. Pontanus*, *Histor. Gelrica lib.* 8. onder *Willem I.* de IV. Hertog van Gelder, op 't jaar 1374. met dese woorden; *Interea Episcopus Trajectensis, ferventibus factionum studiis, quæ occasione Machtildæ Gelricæ, ac ducum Juliacensium intra Gelriam recruduerat, de munienda diœcesi sua consilia cœpit agitare, nam postquam Juliacus, haud leviæ damna incendio, ac rapinis diœcesi præsulique, Mechtildæ partes sequenti, intulisset, instituit eodem hoc anno præsul fossam eam ducere, quæ hodiegue* de vaart *nominatur, Locaruntque Trajectini ad ripam Leccæ fluminis Cataractas sive repagula bina, quo ita aquæ hinc Rheni, inde Leccæ facilius aut excluderentur aut admitterentur. Ibidem & arcem præmunitam condi cæperunt, quam* Gildenburg, *appellarunt, à collegiis artificum, positum in vico* Vreeswijk *eo fine, ne Fossa jam dicta per hostes destrueretur. Dat is:* Onder en twisken, dewijl de hevigheden, dewelke tussen vrouw Magtild van Gelder en de Hertog van Kleef ontstaan waren, in Gelderland hervat wierden, heeft den Bisschop van Uytregt, beraadslaagt het Stigt van Uytregt te versterken, en heeft den Gouverneur van Uytregt, na dat den Hertog van Kleef, het Stigt met branden en roven merkelijke schade hadde gedaan, op 't selve jaar, die graft doen maken, dewelke nog tegenwoordig, *de Vaart* genomt werd: en hebben die van *Uytregt*, aldaar twee sluysen doen maken, om het water soo uyt den *Rhijn* als uyt de *Lek* gemakkelijk te doen losen en inlaten; alwaar sy ook door de Gildebroeders van *Vreeswijk* een sterkte hebben doen bouwen, *Gildenburg* genomt, op dat dese graft van de Vyanden niet en soude werden gestopt en vernietigt. Hier van schrijft *Wilhelmus Heda* onder *Arnold. de* XLIX. *Bisschop* van Uytregt, dat dese graft zyn aanvang neemt van *Nieuwaart*, sig strekkende tot *Groterwade*, op welke plaatse *Arnoldus Bucch.* verhaalt, dat omtrent hondert jaar voorleden, die van *Uytregt* een derde verlaatsluys aldaar hebben doen maken.

In het byvoegsel op de Chronijke van *Joann. Beka* by *Gysb. Lappius van Waveren* uyt een oud gevonden geschrift uyt gegeven, werd het selve onder *Arnold de Heurn* XLIX. *Bisschop van Uytregt* aldus betuygt: *Anno Domini* MCCCLXXIV. *Consilium Civitatis Trajectensis fodi & fieri fecerunt aquæductum ex fluvio Lekkæ procedentem usque ad eorum civitatem, ad quem conservandum sumptuose construi fecerunt supra Lekkam, extra aggerem in loco qui dicitur* Nienvaart, *castrum quod dicitur* Gildenburg; In 't jaar MCCCLXIV. heeft den Raad der Stad *Uytregt* een graft doen maken en graven van uyt de Rivier de *Lek* tot aan de Stad toe, tot versekering van deselve, deden sy op de *Lekke* een kostelijk Kasteel bouwen, op een plaatse *Nieuvaart* genomt.

Op wat tijd nu den *Nederyssel* uyt de *Lek* tot in de *Maas* mag gegraven zyn, is niet seker: mogelijk niet heel lang naar het doorsteken van de *Lek*, soo wy hier voren hebben aangetekent. Het enigste dat wy daar van vinden, is dat in 't jaar 1070. by tijde van Grave *Floris* de VI. Grave van *Holland*, en *Willem* de XXI. Bisschop van *Uytregt*, desen *Yssel* al bekent was; en het besit der Geestelijke goederen van *Uytregt* aldaar, die aan den *Yssel* benevens de Landsaten van de *Lek* gestelt werden; in welke tijd *Bisschop Willem* aan den uytgang van 45
den selven *Yssel* een sterk Kasteel liet bouwen, dat hy *Ysselmonde* liet noemen; Vide *Joann. Beka Chronic. in Wilhelmo Episcopo.* Andre als *Reinerus Snoyus*, en *Joannus Dousa Annal. Holl. lib.* 16. willen, dat Bisschop *Adelbolt* in den slag tegens Diderik de IV. in 't jaar 1018. niet by *Bodegraven*, so sommige willen, maar tot *Bodels* ofte *Bodels-Graaf*, nu *Blesjes-Graaf*, by Dordregt, op 46
't selve Kasteel soude gevangen geleid zyn, daar van breder t'sijner plaatse, so dat het vry eerder moet gebouwt zyn.

Daar uyt dan genoeg kan gesien werden, dat het doorgraven van desen *Yssel* geheel oud moet zyn, en niet lange na het opmaken van de doorgesteken *Lek*, by verstoppinge van den *Rhijn*, en ontlastinge van de *Lek*, tot een tweden uytloop moet gegraven zyn.

[e] *Een binne graft doen schieten*] Tot een nader vaart tussen die van *Holland* en *Zeeland*, om soo veel nader en gemakkelijker met Waren en Koopmanschappen in 't midden door *Rhijnland* naar alle geweesten heen en wederom te varen, en den handel te dryven, is'er een vaart geschoten, omtrent in 't midden van den selven *Yssel*, van *Dergoude* 47
af, tot omtrent *Alphen* in den *Rhijn* uytkomende, zynde *Dergoude* met een grote Verlaatsluys jegens het invloeyen van het *Ysselwater* versekert, en werd *de Gouwe* genomt, daar van de Stad *Dergoude* op den hoek van deselve graft gelegen, sijnen naam heeft, alsoo genomt, gelijk als *Adrian. Junius* meent in zyn *Hist. Batav. cap.* XVII. van Goud, Schat en Rijkdom, om dat aldaar den Tol betaalt wierd van alle in en uytgaande Koopmanschappen en Waren; maar ik meen dat het komt van het oud Duyts woord *Gouw*, dat een seer welgelegen Landsate en bewoninge beduyd; welke geschote graft van *Dergoude* voort geleid werd door de oude losinge van den *Rhijn*, de *Heimans Wetering* genaamt, (daar van hier voor,) tot in de *Leydse* of *Haarlemse Meer*, en door *'t Sparen* naar de Noordhollandse *Saan*, zynde nu met het afstoppen van de Korbuloos graft, tot Flaardingen en Maassluys, de eenigste vaart, daar door enige grote lastdragende Schepen, uyt de *Maas* naar de binnenlanden en Steden kunnen vlyen.

Wanneer dese *Gouwe* uyt den *Yssel* tot in den *Rhijn* geschoten is, werd mede by gene schryvers van onsen tijd vermelt; daarom ontwijffelijk soo oud, en van omtrent die tijd, als het schieten van den *Yssel* self; Van welk gevoelen ook is *Reynerus Snoyus* een geboren Gouwenaar, in zyn Batavise beschryvinge *lib.* 7. onder Graaf Floris de vijfde dier-

Digitized by Google

naam. Daar hy van het bouwen en eerſten oorſprong der Stad *Gouda* aldus ſchryvet: *Sub hoc Florentio anno proxime dicto* (Anno ſc. MCCLXXII.) *Gouda Hollandiæ Urbs condita ad littus Yſſelæ. Quippe prope Leydam obſtructo Rheno, corrivati ſunt aliorſum ex eo fluvii Yſſela & Lekka in Moſum exonerantes. Itaque quum non pateret navigatio, & exitus non tam liber in mare eſſet quam olim, per alveos, & foſſas flumina circumducta ſunt, atque eo etiam loci, ubi nunc Urbs, foſſa laborata eſt admodum flexuoſa, propter Alfenum Rheno ſe miſcens, quam pendulæ ex ligno, & recidentes per tranſverſum ſiſtunt valvæ, ne fluxus Yſſelæ campos inundet. Tum ſtatio navium indidem creſcere ac exſtrui diverſoria aliquot* &c. *Dat is*: Onder deſen Florens is op het ſelve jaar (1272.) Dergoude in Holland, op den Yſſel kant gebouwt; want den Rhijn by Leyden geſtopt zynde, ſo hebben de ſtromen op een ander ſijde uytden *Rhijn* door de *Lek* en *Yſſel* in de *Maas* hare uytloſinge geſogt. Als dan de Schipvaart niet open, en den uytgang niet ſoo gereed in Zee en was, als hy eertijds plag te zyn; de ſtromen door de ſloten en graften om geleid, en ook ter plaatſe daar de Stad Dergoude nu is, een ſeer kromme graft gemaakt was, tot omtrent *Alphen* in den *Rhijn* uytkomende, dewelke met een Verlaatſluys beſet is, op dat de vloed van den *Yſſel* de landen niet en ſoude overvloeyen, ſo is ſedert de Schipvaart geweldig beginnen aan te waſſen, en zyn daar omtrent verſcheide verblijfplaatſen en bywoningen beginnen gebowt te werden. En ſoo voort.

48 [f] *De graft by Domitius Corbulo*] Van deſe nieuwgeſchote graft, ſchrijft *Tacitus Annalium lib.* XI. *Ne miles otium exueret, inter Moſam Rhenumque, tria & viginti millium ſpacio foſſam produxit Domitius Corbulo, qua incerta Oceani vitarentur. Dat is*: Op dat het Krijgsvolk tot geen ledigheid ſoude gebragt werden, heeft *Domitius Corbulo* een graft laten ſchieten tuſſen den *Rhijn* en de *Maas*, ter lengte van omtrent drie-en-twintig duyſent ſchreden, om de onſekerheyd van de Noord-Zee derwaarts buyten om te vermijden. En *Dio Nycæus Hiſt. lib.* 60. verhaalt het ſelve met deſe woorden: *Foſſam per ipſorum manus à Rheno ad Moſam perduxit, centum & ſeptuaginta ſtadiorum longam, ne fluvii æſtuante Oceano refluentes ſtangnarent. Dat is*: Hy heeft door haar uyt den *Rhijn* tot de *Maas* een graft laten ſchieten, hondert en 't ſeventig ſtadien lang, op dat die Rivieren jegens den opkomenden vloet van de Noortzee niet en ſouden behoeven tijd te ſtoppen. Daar van de drie-en-twintig duyſent ſchreden van *Tacitus*, met de hondert en twintig ſtadien van *Dio Nicæus* omtrent over een komen, en niet of weinig van den anderen verſchillen; want na de gemene rekening, ſoo werden in
49 een Roomſe ofte Italiaanſe myle omtrent tien hondert ſchreden getelt, welke Roomſe mylen ruym drie in een uyre gaans gerekent werden, makende drie duyſent ſchreden in een uyr gaans, uytbrengende in de drie-en-twintig duyſent ſchreden, ſeven uyren gaans; en volgens de beſchryvinge van *Dio*, tot hondert en 't ſeventig ſtadien, elke *ſtadie* volgens de gemene rekening, geſtelt op 125. ſchreden, maken in een Roomſe myle van agt ſtadien gelijke tien hondert, en in een uyre gaans van drie maal agt, dat is vier-en-twintig ſtadien, gelijke drie duyſent ſchreden, en dienvolgende in de hondert ſeventig ſtadien, elke uyre gaans jegens vier-en-twintig ſtadien gerekent, ſeven uyren en twee ſtadien, dat is, ſeven en een twaalfde uyre gaans; het welk met de juyſte tuſſenſtand tuſſen *Leyden* en *Maaſlandſluys* over een komt, en de verdere omſtandigheden van de ſelve *Vliet*, lopende van *Leyden* uyt den groten *Rhijn*, door *Delft* tot *Vlaardingen* en *Maaſlandſluys* toe, genoeg uytwijſt; ſulx dat die gene dewelke gemeent hebben, dat deſe graft van de *Lek* te verſtaan ſoude zyn, groſlijk gemiſt hebben, als I. dat het ſelve is een geſchote graft, midden door het Land, naaſt aan de Zee gelegen. II. Dat de benamingen van de Dorpen en bywoningen omtrent deſelve graft, ſulx betuygen, als zyn *Voorſchoten*, als zynde *Voorgeſchoten*, *Veur*, ofte Voor, dat is, nog voor het Dorp van *Voorburg* ofte het Voorgeburgt, eer datmen aan het Kaſteel ofte burgt quam, het welk by de Romeinen aldaar tot bevrydinge van deſelve graft, uyt het ſchot van dien opgehoogt en gebouwt is, daar van breder 't ſijner plaatſe. III. Dat het met den regten tuſſenſtand tuſſen Vlaardinge ofte Maaſlandſluys en *Leyden* net over een komt, als ſijnde omtrent de ſeven uyren gaans van den anderen. IV. Dat nog tegenwoordig omtrent *Maaſlandſluys* den boeſem, daar de uytwateringe plag te weſen, kan geſien werden, en met de naam van de grote *Vliet* genomt werd,

Van dit gevoelen is *Philippus Cluverus de Trib. Rheni Alveis cap.* 6. en andere die hem gevolgt hebben, tegens *Adrian. Junium* en *Abrahamum Ortelium*, door den ſelven *Junius* ſoo het ſchijnt misleid, dewelke deſe graft tot den *Lek* hebben willen paſſen, van welk gevoelen ook is, *Iſaacus Pon-* 50
tanus in diſceptationibus ſuis Geographicis pag. mihi 40. en in zyn *Hiſt. Gelrica, lib.* 4. *circa fin. pag. mihi* 56. dog ſonder enige waarſchijnlijke redenen, als dewelke doorgaans zyn werk maakt om *Cluver.* en andere te berispen, en tegen te ſpreken, ſonder te verbeteren, ofte zyn gevoelen met enige bondige redenen te beveſtigen: gelijk als in deſen, daar hy wel ſonder bewijs en buyten de waarheid derf ſeggen, dat *Maaſlandſluys* boven agtien duyſent ſchreden, en ſulx niet meer als ſes uyren van *Leyden* ſoude leggen, dog voegt daar by de linie regt toe te meten; het welk wel ſeker nogte uyt *Tacito* nogte *Dione* ſoo verſtaan kan werden, als die wel duydelijk van de langte van de geſchote graft, ofte vliet, en geenſints van de linieregte tuſſenſtand en ſpreeken: gelijk hy ook tegens de baarblijkelijke waarheid aldaar by brengt, dat hy by enige Stede ſchriften ſoude doen blijken, dat het ſchieten van deſelve *Vliet* een vry jonger en later werk ſoude zyn, ſonder enig bewijs daar van te doen; waar in hy ſoo opgenomen heeft geweeſt, dat hy (gelijk merendeels) de beweringe van zyn eygen ſtellinge, te weten, dat deſelve graft de *Lek* kan toegepaſt werden, heel en al overſlaat, en niet een tittel daar van en rept, gelijk ook ſulx met geen waarſchijnlijkheid beweerd kan werden.

Deſen goeden man, die liever met het gemene redeloos gevoelen heeft willen dwalen, als ſig met de ſekerheid van de ſaak, door alle twijffeling te laten overtuygen, heeft *Tacitum* niet wel geleſen of niet wel verſtaan; daar hy omſtandelijk van den

oor-

Digitized by Google

oorſprong van de Rivier de *Lek*, en by wie deſelve doorgraven is, *lib. Annal.* XIII. daar hy van het grote werk van *Druſus* aan de *Lek*, *Druſi Moles ad Rhenum* genomt, by hem begonnen, en by *Paulinus Pompejus* lange na zyn dood voltrokken, aldus ſchrijft: *Ne ſegnem militem attineret, inchoatum ante tres & ſexaginta annos à Druſo aggerem coërcendo Rheno abſolvit. Dat is:* Op dat het Krijgsvolk tot geen ledigheyt en ſoude vervallen, heeft hy (te weten *Paulinus Pompejus*) den dijk, by *Druſus* voor drie-en-tſeſtig jaar begonnen, tot betemminge van den *Rhijnſtroom*, voort opgemaakt; van het doorſteeken van welken Dijk, en het doorſchieten van den *Rhijnſtroom* in de oude *Lek*, en ſoo voort over het gantſe Land, by *Claudius Civilis*, als hy tegens de Romeinen in Roer van Oorlog was, doen nederſtorten en doorbreeken, ſchrijft den ſelven *Tacitus lib.* 5. *Hiſt.* na dat hy enige ſijner ondaden had opgetelt, aldus: *Quin & diruit molem à Druſo Germanico factam, Rhenumque pronoalveo in Galliam ruentem, diſjectis quæ morabantur effudit.* Hy heeft ook het grote werk by *Druſus* doen maken, *vernietigt*, en den *Rhijn* (alles wat enigſints mogt hinderen, opgeruymt ſijnde) met zyn volle vloed na de Galliſe Landen doen doorſchieten, en over de Velden laten heen lopen. Waar is hier een nieuw geſchoten graft te vinden? want de eenige loſinge van het beekjen de *Lek* genaamt, lange voor die tijd bekent was, en ſoo oud, datmen van het begin van het ſelve niet en weet, als van ſelfs doorgelekt, en met geen handen arbeid gemaakt. Waar werd hier, van het begin tot het eynde, van *Domitius Corbulo* enig gewag gemaakt? Waar is hier enige de minſte omſtandigheid te vinden van de nieuwgeſchoten graft, de welke door den ſelven *Tacitus Annal. lib.* XI. *Domitius Corbulo* tot een maker werd toegeſchreven? Waar is hier aan de *Lek* het gevaar van de dagelijkſe zeevloed te wagten daar deſe binnegraft om geſchoten is? Waar is hier aan de *Lek* by of omtrent *Duyrſtad* uyt den *Rhijn* van ſijds na de *Maas* regt rojende de lengte van XXIII. duyſent ſchreden, ofte ſeven uyren gaans te vinden? Ik late ſtaan een geſchoten graft, die uyt den *Rhijn* van ſijds regt draats na de *Maas* loopt, te vinden? Gelijk als *Tacitus* en *Dion* dat duydelijk beſchryven? Laten wy dan *Pontanum*, *Adr. Juninum*, *Ortelium*, *Merulam*, en andre, met hunnen, verſierden en lekken Korbuloos-graft laten varen, en liever met onſe regtſchouwen Korbuloos vliet houden.

51 Wat de oudheid van deſe geſchote vliet aangaat, blijkt klaar uyt den ouden Burg omtrent Voorburg, de welke uyt het ſchot van deſelve graft by de Romeinen in een omring van een *Manſe*, dat is tien of twaalf Morgen Lands opgehoogd, en tot bevrydinge van deſelve Vliet tuſſen *Delft* en *Leyden* gebouwt is geweeſt, onder de beſcherminge van welken Borg, de Romeinen haar Koren-ſchuyr gehad en gehouden hebben, als leggende de hoge teellanden van het Weſtland allernaaſt, welk gebouw uyt de aldaar gevonden penningen geoordeelt werd, by tijde van *Ælius Hadrianus*, of anders by de twee gebroeders *Lucius*, *Aurelius*, *Verus*, en *Marcus*, *Aurelius*, *Antoninus* 't ſamen Kaiſeren, gebouwt te zyn, welkers gebied tuſſen de hondert en 't ſeſtig jaar na Kriſti geboorte bepaalt werd, om dat daar veel der ſelver penningen gevonden zyn, het welk ter ſaken niet en doet, als waar uyt wel blijkt dat deſelve Kaiſeren aldaar wel haar optrek en verblijf gehad hebben, dog daar uyt en volgt niet dat het by haar gebouwt ſoude zyn. Het waarſchijnlijkſte is, dat het ſelve ten tijde van den Kaiſar *Klaudius* geſchied zy, met òf kort na het ſchieten van deſelve graft, en ſulx omtrent vijftig jaar na Kriſti geboorte, dewelke by *Domitius Corbulo* is doen ſchieten, die van den Kaiſar *Klaudius*, tot Overſte der Roomſe Benden, in dit Nederland was geſonden, en het volk in vrede hield, latende haar ſonder tribuyt ofte ſchattinge aan den Kaiſar te betalen, het volkomen regt van het Roomſe Burgerſchap genieten. Ondertuſſen hy, dewijl het volk buyten oorlog was, op dat deſelve tot geen ledige ongebondentheid ſouden vervallen, door haar deſe graft heeft laten ſchieten, en deſen Burgt uyt het ſchot van deſelve graft, heeft doen ophogen, gelijk wy ook verhaalt hebben, dat den Burg van *Leyden*, ten dien tijde uyt het ſchot van den nieuwen *Rhijn* is opgehoogt geworden; daar van de landſtreeke tuſſen den ouden en nieuwen *Rhijn*, als veel hoger ſijnde dan de andere om en overgelegene gronden, het *Hoge Land* genomt is, gelijk als nog tegenwoordig de *St. Pancras Kerk* aldaar gebouwt, de *Hooglandſe Kerk* genomt werd. Soo ook aan d'ander zyde van *Delff* naar Vlaardingen en Maaſlandſluys toe, op of omtrent deſelve Vliet, verſcheide oude Roomſe gebouwen gevonden werden, als onder andere in het Dorp *'t Wout*, daar een groot en ſterk gebouw geſtaan heeft, en nog dagelijks de Ruinen te ſien zyn, als mede het huys te *Kenenburg*, een ſeer 52
aanſienlijk ſlot, in het Dorp van *Schipluy*, het welk van oudheid vervallen, en door den oorlog, benevens andere geruineert ſijnde, by de Heeren van *Kenenburg* voor een gedeelte wederom herbouwt is, en in den jare 1460. by gebrek van manlijke óir, door vrouwe *Haſe*, *Philips de Blotes*, Heere van *Kenenburgs* erfdogter, by huwelijk aan Heer *Aalbregt van Egmond van Mereſtein* gekomen is, by welkers afkomelingen, Heeren van *Mereſtein* en *Kenenburg*, het ſelve als nog werd beſeten.

Waar zyn nu de Stedebrieven daar by ſoude blijken dat deſe graft, dewelke veel ouder is als enige van al de Steden ſelf, by een jongeren tijd ſoude geſchoten en geleid zyn, daar van den ſelven *Iſaac Pontanus* ſpreekt, hy meent mogelijk van de *Schie* daar *Schiedam* de naam van heeft, of van de uytwateringe en haven by die van *Delff* tot in de *Maas* geſchoten, daar *Delfshaven* de naam van heeft, en nog verſcheide brieven kunnen vertoont werden, dewelke nog geheel jong zyn.

Uyt de gelegentheid van welke *Schie* en *Schie-* 53
dam, ook ſommige gemeent hebben dat de *foſſa Corbulonis* van *Delff*, voort door de *Schie* en *Schiedam* tot in de *Maas* ſoude gelopen hebben.

Andere nemen het voor den *Yſſel*, lopende van *Yſſelſtein* door *Oudewater* voorby *Dergoude* tot in de *Maas*: andre den *Yſſel* tot *Dergoude* toe, en voort door de *Gouwe* tot in den *Rhijn*: wederom andere den *Yſſel* tot in de Zuyder-zee: andre willen deſelve uyt de *Schie* door de *Rotte* in den *Rhijn* gebragt hebben. Dog alle het ſelven en kan, nog

met de tuſſenſtand, nog met de omſtandige toeſtand van deſelve vliet ofte graft, over een gebragt kan werden. Sie hier van *Philipp. Cluver. de tribus Rheni Alveis, cap.* 6. 7. alwaar hy *Adrian. Junium, Abraham, Ortelium*, en andre die van ander gevoelen zyn, onwederſprekelijk wederleid. Sie mede *Math. vander Hoeven, Handveſt Chronijk lib.* 3. *cap.* 14. Inleyding van de *Coſtuymen van Rhijnland, pag.* 25. Den Burgermeeſter *Bleiſwijk* in ſijn *Beſchryvinge der Stad Delff, cap.* 2. *pag. mihi* 43. en 't gene wy in de *korte Beſchryvinge der Stad Leyden*, onlangs uytgegeven, hebben aangetekent *pag.* 27. en *pag.* 462. en de onderſchreve aantekeningen op de juyſte overſettinge van *J. Fennekool*, van de Jaarboeken *Corn. Taciti*, op de aangetogen plaatſe van het *elfde Boek*.

54 Het enigſte dat ons ſoude kunnen bewegen, van den uytloop door Maaſlands-ſluys af te wijken, is de vaart, dewelke niet verre van Delft in gelijke tuſſenſtand, ten halven van de Maas-ſluyſe vaart, een weinig voor by het huys te *Kenenburg*, deſelve verlaat, en ſoo voort regt op *Flardingen*, ofte *Vlaardingen* loopt, de oudſte Stad, en oudſte uytwatering op of omtrent de *Maas* gelegen, om redenen dat ons de benamingen van de *Noorder* en *Zuider-fliet* misleid hebben, dewelke als algemeen zynde, ſo veel niet en kunnen bybrengen, datmen daar op alleen enige ſekerheid ſoude kunnen veſten; ten anderen dat gemelte *Noorder* en *Zuyder-flieten*, uyt deſe kromme vliet, regtdraats op Maaſlandſluys aanlopen, het welk geen teken van oudheid en is; daar deſe vaart op *Flaartingen* met gelijke kromten heen en weer ſlingert, in gelijke vorm als de voorgaande, daar ſy uyt voortkomt. Een vaſt teken, niet alleen van oudheid, maar ook van een vervolg van de voorgaande, in gelijke omſtandigheid. Het is waar dat daar deſe beyde vaarten van den anderen ſcheiden, ook een vaart beſyden om, met by na gelijke kromten en drayingen, digt voor by Maaſlandſluys loopt, waar over met den *Burgermeeſter Bleiſwijk* van Delft, een voornaame liefhebber der oudheiden, die daar op in ſijn Beſchryving van Delff, in 't byſonder ſijn gedagten had laten gaan, in nader geſprek gekomen zynde, hebben wy de keur op de oudheid van *Vlaardingen* gehouden, dewelke wy de oudſte uytwatering toeſchryven, met dat aldaar een ſeer oud Kaſteel en Tolhuys geſtaan heeft, daarom het waarſchijnlijk van ouds *Verdingen* genomt is geweeſt, dat is in onſe Duytſe taal ſo veel geſeid als vertollen, welk gevoelen ons nader verſterkt, dat ſoo uyt d'Heer en Mr. *Adriaan vander Goes*, (een naukeurig onderſoeker van oudheid, byſonderlijk van de oude ſtromen en wateren deſer Landen,) verſtaan heb, dat verſcheide oude brieven van het huys te *Kenenburg* mede brengen, dat het ſelve aan den uytloop ofte uytwatering van den *Rhijn* gelegen is, welk Huys aan de binnezyde vande *Vlaardinger* kromte leid; daarom

55 my niet vremt en dunkt, dat *Janus Douſa*, dit huys, dat een ſeer oud en vermaard huys is, niet *Kenenburg*, maar *Renenburg* ſoude genomt zyn geweeſt, en 't gene dat *Lambertus Schafnaburgenſis*, van de twee ſterke Vrieſe Steden *Vlardingen* en *Rhijnsburg* ſchrijft, van dit *Rynenburg* ofte *Rhijnsburg* ſoude te verſtaan zyn, en niet van *Rhijnsburg* by *Katwijk*. Wy beſluyten het dan ontwijvelijk daar by, dat de regte Korbuloos graft gegraven is, en gelopen heeft, niet regt van de Stad van *Leyden* af, het welk mede een bygevoegde vaart is, maar een weinig beneden Leyden, aan *Boshuyſer Hofſtede*, uyt den *Rhijn* zyn aanvang nemende, en ſo voort omtrent 400. roeden lengte, in de tegenwoordige vliet van Leyden op Delff in valt, tot daar hy in onderſcheid, de oude korte ofte krommen Vliet genomt werd; en ſo voort door den Leidſendam, voorby *Voorburg*, naar en door Delff loopt, en van daar door de *Flartinger* vaart, voorby *Schipluy* en het huys te *Kenenburg*, met een krommen arm op *Flartingen* aan loopt.

g *De Maas*,] De Rivier de *Maas*, uyt het ge- 56
gebergte *Vogeſus*, het welke *Lottharingen*, *Burgundien* en *Alſatien* van den andren ſcheid, door de grenſen van *Langres* af komende, loopt ook door *Gelderland*, tuſſen de Steden *Bommel* en *Megen*, tot aan de Schanſe *Sint Andries*, daar hy aan beyde zyden om, hem met een ſprante in de *Waal* vermengt, dog ſijnen naam behout.

h *De nieuwe Maas*,] Vermits de oude *Maas* by *Bokhoven*, daar hy plag door te lopen, tot tuſſen *Geertruidenberg* en *Dordt*, is verleid en afgeſtopt, werd een weinig beneden *Louveſtein* met de Merwe vermengt, en werd aldaar de *Nieuwe Maas* genomt; *Vide Philipp. Cluv. de Trib. Rheni Alveis, cap.* 5. *pag. mihi* 34.

i *Dog bevorens*,] Dit is de Beſchryving van de *oude Maas*, ſo als hy plag te lopen, en in ſijn oude Canalen, als nog de oude *Maas* genomt werd.

k *Hedinkhuyſen*,] Hier is de *Maas* door den hogen dijk toegedijkt en afgeſtopt, daar hy nu t'enemaal verland is, dat men daar niet meer af en ſiet, tot onder *Herp*, daar hem het oude Canaal van de *Maas*, als een binnewater wederom vertoont, en ſo beſuyden de Stad *Heuſden* voortloopt tot onder *Heesbeen*, daar hy wederom onbekent werd, als alleen dat daar van nog enige gedenktekenen vertoont werden.

l *Douveren*,] Hier leid den hogen Zeedijk, daar de Landen van *Heuſden* en *Altena*, ſedert den groten vloet van 't jaar 1421. mede bedijkt zyn, die te voren met den verdronken groten Waart, onder eene bedijking waren, en met den anderen gemeen waren; in deſen dijk leid een ſluys, tot loſinge van het *Canaal* van de *oude Maas*, dewelke dan voort loopt door de buytendijkſe, en onbedijkte Landen, tuſſen de dijken van *Heuſden* en *Altena*, in 't noorden, en de dijkken van de *Langſtraat*, in 't zuyden, van daar hy in het onbedijkte water van de *grote Waard* ſijn loop verlieſt, tot dat hy hem aan 't Land van *Stryen* wederom openbaart, en met een Canaal tuſſen *Stryen* en oud *Stryen* naar *Maaſdam* loopt, daar hy afgedamt is.

m *Sint Eliſabeths Vloed*,] Hier van ſchrijft de 57
oude Hollandſe Chronijk aldus: *In 't jaar ons Heeren* 1421. *op* St. Eliſabeths *nagt, was het een al te groten ſtorm van windt, dat men deſgelijks noyt geſien nog gehoort en hadde, want het water en den vloet ging ſo hoog, en den ſtorm was ſo groot, datter geen dijken tegen ſtaan en mogten, ſy en braaken in, gelijk in Holland, Zeeland, Vrieſland, Vlaanderen, en byſonder den dijk tuſſen Geertruidenberg en Dordregt, daar wel* LXXII. *Parochy-Kerken in ſtonden, &c.*

Het

Digitized by Google

Het is een oud seggen, dat een kint in een wiege tot Dordregt kwam aandryven, daar een kat by was, die den evenaar van de wieg soude gemaakt hebben, dat die niet om en stolpte, het welk weinig geloof wierd gegeven, maar so het waar is, dat *C. Matijs van Balen*, in sijn *Beschryving van Dordregt, en sijne Dortse Geslagt-rekeningen schrijft, dat dit kint* Beatrix, *dat is de gelukkige, genomt geweest is, en getrouwt is geweest met eenen* Jacob Roerom, *daar van nog verscheide aansienlijke geslagten binnen Dordregt en elders haar afkomst rekenen*, so soude men 't moeten geloven, maar wat bewijs heeft hy daar van, hy schrijft het self, met de naam en toenaam, hy kan dat immers uyt sijn poot niet suygen, dat gaat immers vast.

n *Verdrinken van* LXXII. *Dorpen*,] Dat en is so breed niet, want al dese LXXII. Parochye-Kerken en lagen in den groten Waart niet, maar mede, en mogelijk wel meest in de omleggende Landen en Waarden, dewelke met malkander in eenen dijkring besloten waren, als zyn de Landen van *Stryen*, *Tiessebings-Waart*, het *Vrye Land*, de Landen van *Altena* en *Heusden*, dewelke meest alle wederom bedijkt, en in hun vorigen stand gebragt zyn, die so veel nood niet en hadden, om dat de Landen van den *groten Waart* seer laag waren, en sulx het water van de andre hebben moeten laden; dat ook de oorsaak is waarom 't selve niet wederom heeft kunnen werden bedijkt; sie de Beschryvinge van dese Dorpen, by *Jacob van Oudenhoven*, in sijn *Beschryvinge van Zuidholland*, *het VIII. Hoofstuk.*

58 o *Maasdam*,] Daar de oude *Maas* is afgedamt, waar van dit Dorp sijn naam heeft.

p *Westmaas*,] Buyten den dijk van het *Westmaasse* nieuland, zyn nog de overblijffelen van de oude *Maas* te sien, daar leid nog een kreeke tussen *Moerkerken* en *Beyerland*, daar de *Maas* haren ouden loop gehad heeft, en *Stryermonde* in de *Maas* kwam.

q *Den ouden loop van de Maas*,] Sie hier van breder by de Heer *Jacob van Oudenhoven*, in sijn *Oud en Nieuw Dordregt*, *het II. Hoofstuk num. 2.*

r *Anders de Merwe*,] Met beyde dese benamingen bekent, dog omtrent Dordregt, meest de *Merwe* genomt werd.

s *Door de Swijndregtse Waart*,] Daar van de Beschryvinge hier voor in 't lange is aangewesen.

t *De nieuwe Maas*,] Dit is een nette Beschryvinge van de *nieuwe Maas*, so hy tegenwoordig zyn loop heeft, van het huys te *Bokhoven* af, tot daar hy in de Zee looft.

u *Door de Heerlijkheid Wel en Hemert*,] Met een nieugeschoten graft, tot bewijs van dien ten zuyden van dese *nieuwe Maas*, nog verscheide Landen leggen, die onder de Heerlijkheid van *Wel* behooren, en het huys te *Hemert* van het Dorp, met den tussenloop van de *Maas* is afgescheiden. Hier van vertoont de Heer *Jacob van Oudenhoven* de Beschryvinge uyt een oud Latijns boek, met de hand geschreven, aldus: *Cives Buscoducenses adjuti ducis Brabantiæ præsidiis, curaverunt transfodi aggerem Mosæ prope Castrum* de Hemert, *& pagum* de Wel, *unde prius necesse erat prope pagum* de Herp, *per antiquam Mosam telonio Hosdini appellere, nunc pratermisso Hosdino, & pago* de Herp, *veteri Mosa relicta versus Hollandiam trajicitur.* De burgers van 's Hertogenbos hebben door hulp van des Hertogen van Brabants krygs-bende, den Maasdijk tussen de Heerlijkheid *Hemert* en het Dorp *Wel* doen doorgraven, en daarmen te voren most varen neven het Dorp *Herp*, door de oude *Maas*, en tot *Heusden* op den tol most aanleggen, so laatmen nu *Heusden*, het Dorp *Herp*, en de oude *Maas* leggen, en men vaart regt door naar Holland; dit meent den selven *Oudenhoven* dat omtrent het jaar 1481. soude geschied zyn.

w *Met deselve verenigt*] De Heer *Jacob van Ou-* 59
denhooven, in sijn *Beschryvinge van Dordregt*, II. *Hoofstuk, num. 2.* meent dat van *Louvestein* af, daar de *Maas* door sijne nieu-geschoten graften, met de *Waal* verenigt, en verder in een andere losinge ofte vaart, de Dorpen *Hoogblokland* en *Horenaar* passerende, in de *Gijsen* valt, en op het eynde van de *Gijsen*, nu *Gijssendam*, in de *Merwe*, tot *Gijssendam* toe, voor by *Gorcum* soude geleid zyn, dat voor die tijd aldaar nog *Maas* nog *Waal* gelopen hebben, en dat de *Waal* by *Zandwijk* omtrent *Thiel* met de *Linge* verenigt, en door deselve omtrent *Gorcum* in de *Merwe* viel. Gelijk of van het *Tolhuys* af, door deselve kleine losing, tot ontlasting van de *Waal*, beginnende door *Santwijk* en de *Linge*, de gantse vlood van de *Waal* in de *Merwe* was gevallen, en de *Waal* een andere losinge hadde gehad, daar in ik my ten hoogsten verwonder, dat dien groten liefhebber van de oudheid, hier in so grof en tastelijk mist.

Eerstelijk zy geweten: dat de losinge en ontlastinge van de *Waal* by het *Tolhuys*, voort nederwaarts tot *Zandwijk* by *Tiel*, en so vervolgens, gelijk wy die ook hebben erkent, wel kan geweest zyn, dog sekerlijk so nauw en so eng, dat men deselve met geen bekwaam vaartuyg heeft kunnen bevaren, sulx de omstandigheid van deselve doorgaans genoeg betuygd, even gelijk als het met de *Lek* gesteld was, eer dat hy vervijd, en voort doorgesteken wierd; van welke losinge, so die al by tijde van *Tacitus* en *Cæsar* mogt geweest zyn, voor geen losinge van de *Waal* geagt, ofte erkent geweest is, derhalven ik eer soude geloven, dat het maar een losinge van het binnewater geweest is, naar beneden, dewelke tot meerder verversing van de binnen-gelegen Betuw-Landen, met een kleine togt van het *Tolhuys* na de *Waal* geleid is, dat men, gelijk gebleken is, altoos wederom heeft kunnen stoppen.

II. Wat de getuygenis van de *oude Hollandse Chronijk* aangaat, hoe wel daar niet veel staat op te maken is, kan dese plaats *divis.* XVII. *cap.* 10. overgeset uyt *Joann. a Leyd. Chron. Belg. lib.* 20. 21. mijns oordeels daar toe gants niet dienen, de *Merwe*, seid den selven Chronijk-schryver, *begint aldaar* (dat is by *Gorcum*) *te vloeden en Ebben, om den dringenden toevloet van de Rivieren de* Maas *en* Waal, *dewelke* (*te weten de* Waal) *by* Thiel, *een Stad in Gelderland, sodanig geperst werd, op dat hy sijn ouden loop in't lange water, de* Lingen *niet en soude houden, dog so haast hy in een wijder en dieper vloed valt, daar hy naar Bommel toe afsakt, en wederom aan het opper- en neder-eynde van den Bommelerwaard, met de* Maas *vermengt, en het Eyland omvangt.* Dit zyn de eygen woorden van den

Digitized by Google

Chronijk-schryver *J. van Leyden*, by de oude Hollandse Chronijk maar ten halven overgeset, waar kan nu hier uyt vast gemaakt werden, dat tussen *Louvestein* en *Gijssendam* so groten eynde weegs al Land soude geweest zyn, en om de *Maas* by *Gyssendam* in de *Merwede* te leyden, een nieuw te schieten graft van noden soude zyn geweest? maar veel eer het tegendeel van dien: Want heeft de *Waal* (gelijk als waar is) voor by *Thiel* gelopen, en is hy daar omtrent so geperst, dat hy met met so veel snelder loop is doorgebersten, sodanig dat hy de opkomende vloed van de *Merwe*, mede tot voorby *Gyssendam* so veel verder heeft doen stuyten, als te voren, so moet hy immers so verre hebben kunnen doorlopen, waar soude die grote Rivier anders gebleven zyn? Of daar most een ander Canaal hebben geweest, dat ons nog onbekent is, wat dat den Chronijk-schryver daar mede wil beduyden, dat de *Waal* sijn ouden loop niet en soude mogen houden, is onverstandelijk. Ten waar dat hy het so wilde verstaan hebben, dat door den sterken loop van de grote *Waal*, die kleine sloe, daar door de *Waal* binnen 't Land van de *Betuwe* doorliep, tot in de *Linge*, nu geen water meer en ontfing, om dat die op den doorgang by *Thiel* was benauwt en afgestopt. Verder dat den selven Chronijk-schryver seid, dat de *Waal* van ouds tot *Bommel* toe heeft doorgelopen, en aan beyde zyden van den *Bommeler Waard*, met de *Maas* is vermengt, en het Bommelse Eyland omringt heeft, is ook een tastelijke misslag: want dese loop van de *Maas* aan beyde zyde van den *Bommelerwaard*, de eerste en oude vermenging is van de *Waal* met de *Maas*, dewelke eerst by *Dordregt* met de *Waal* vermengt is, (als breder hier voor in de Beschryvinge van de oude *Waal* en oude *Maas*,) en dese nieuwe doorsnydingen zyn lange na die tijd in de *Waal* geleid.

Dese misslag is al voor heen begaan, en van den een tot den ander gevolgt, dog so verre niet. So volgt dikmaals den een op des anders gewaande gevoelen, sonder omsig of nauwer onderzoek, en dat het kwaatste is, het is een schelm die 'er wat af doet. *Goudhoven* onder *Floris de IV. en XVII. Grave van Holland*, *pag.* 308. heeft daar mede geen arg in, en volgt de oude Hollandse Chronijk, van woord tot woord. *Abram Kemp* in sijn *Beschryvinge van Gorkom*, *het* 3. *boek*, schijnt de oude Hollandse Chronijk wat te willen verklaren, als hy schrijst: *By het oude Kasteelken* Wolferen, *stuyte de vloed van de* Merwede, *door het Zeewater opgedrongen, om dat de kragt van den opdrang daar magteloos wierd, met dat de twee Rivieren* Maas *en* Waal, *tussen Louvestein en Workum, in een vlietende, tegens den opvloet met meerder kragt aanrolden, te sterker trok also de* Waal, *die omtrent* Tiel *na de* Lingen *plag te lopen, daar gestopt was.* Hier stelt hy het met ons, dat de loop van de *Waal*, voor by *Tiel* in de *Lingen*, maar een kleine byloop geweest is. *Mr. Arent van Sligtenhorst* in sijn *Beschryvinge van Gelderland*, *lib.* 1. *num.* 88. en stelt hem ook niet hoger in, als hy seid den ouden *Waal*, tussen *Halt* en *Bynen*, die met eenen kleinen arm naar 't *Tolhuys* plag te lopen, het sy dan so, dat de *Waal* een twede kleine losinge, binnen door de *Betuwe* tot *Zandwijk* by *Tiel*, in de *Linge* gehad heeft, het welk nogtans niet seker en is, immers by *Cesar*, *Plinius*, *Tacitus*, en andre oude Schryvers niet bekent; maar waar blijft nu dien groten sprong, dat dese losinge niet door de *Linge* en *Gorcum* in de *Merwe*, maar nog so veel verder dwers de *Linge* passerende, voorby *Meerkerk*, de Dorpen *Hoogblokland* en *Horenaar*, door *Gysen* en *Gysendam*, ten half weg tussen *Gorkum* en *Dordregt*, eerst in de *Merwe* soude geloopen hebben. Daar van werd niemant bygebragt als *Abram Kemp* in sijn *Beschryvinge van Gorkum*, om datter by *Meerkerk*, *Horenaar*, en elders daar omtrent, enige Poelen met de naam van *Walen* genomt gelegen zyn; dese goede luyden en beseften niet dat een *Waal* een gemeene naam is, dat een afloop, een instortinge, invloeyinge van instromend water, beduyd, sonder dat men het selve tot dit of dat invloeyend water, ofte in kolkende stroom ofte water kan passen, dus doende soudender al veelderhande Waalstromen en Rivieren moeten geweest zyn: want hoe veel Dijken sijnder niet hier en daar wel ingebrooken, die alle hunne Walen en Poelen binnens dijks gelaten hebben?

Maar laat ons dese oudmake-nieuwe, ofte nieu gemaakte oude *Walen*, en gesogte wateren, sonder enige de minste tekenen of te tuygen van sekre oudheid, voor by gaan, en laat ons vernoeging nemen met het gene onser aller schrijf-meester *Cornelius Tacitus*, daar van onwederspreekelijk leert en aanwijst, *lib.* 2. *Annal.* daar hy wel duidelijk schrijft: *Rhenus uno Alveo continuus apud Principium agri Batavi velut in duos amnes dividitur, servatque nomen & violentiam cursus, qua Germaniam prævehitur, donec Oceano misceatur: ad Gallicam ripam latior & placidior affluens verso cognomento* Vahalem *accolæ dicunt, mox id quoque Vocabulum mutat Mosa flumine, ejusque immenso ore eundem in Oceanum effunditur.* Den *Rhijn* die anderstnts met een enkele stroom eens loevs door vloeid, deiltmen in 't begin van het Batavise Land, gelijk als in twee grote Rivieren, daar van d'eene loopt aan de zyde van Duitsland, behoudende deselve naam, en gelijk geweld van stroom tot hy in de Noordzee invalt, aangaande de andre Rivier die aan den Oever van den Gallisen kant loopt, stroomt daar wyder en effender, en verandert ook sijnen naam, want de landsaten daar om streeks noemen hem de *Waal*; dese verliest daar na wederom sijnen naam door de stroom van de *Maas*, en stort zyn water mede door desselfs wyden mond in de Zee; dit moet ons den regten ouden *Waal* aanwijsen, waar is hier den tweden arm tussen *Halt* en *Bynen*, naar *Zandwijk* in de *Lingen*? Waar is hier de hinderpaal dewelke hem belet heeft voort regt deur met weinig kromten in Zee te lopen? Wat toevloeyingen waren 'er meer als de *Maas*, en dat niet meer als op eene plaats? Wy menen dat wy desselfs ouden loop, so hier als hier voor, wel en te regt hebben aangewesen, sonder yets by of af te doen.

x *De nieuwe Maas begint genomt te werden*,] Om de nieugeschoten graften, daar mede hy in de *Waal* geleid werd, en de *oude Maas*, die eertijds regt door met de *Waal* plagt te verenigen, werd verlaten.

y *De wateren van de Lek en Yssel ontfangt*,] Door een nieugeschoten graft tot aande *Lek*, en so voort: want

want tuſſen *Alblaſſerdam* en de *Swijndregtſe Waart*, maar een kleine doortogt, en voort vaſt Land was, doen de *Waal* met de *Merwe* vermengt, van *Ooſtendam* tot *Heer Jansdam*, dwars door den *Swijndregtſen Waard* heen liepen, ſulks hier voor in de Beſchryvinge van de oude *Waal* is aangewesen.

[z] *Puttersboek*,] Van deſen ouden loop ſie hier voor op de oude *Maas*, en *Philipp. Cluv. de trib. Rhem Alveis, cap.* 5.

[z] *Aan het eynde van de Landen van den Galliſen kant*] Hier voor, onder de beſchryvinge van de oude *Waal*, oude *Maas*, en van het Bataviſe Eyland, hebben wy ook het begin en eynde van de Landen aan den Galliſen kant aangewesen, te ſtrekken van Nimwegen af, de oude *Maas* langs, tot voor by Dordregt, daar hy met de *Waal* vereenigt, voort in de Zee gelopen heeft; daar uyt genoeg blijkt de grove misſlag van *Cornelius Aurelii Hiſt. Batav. lib.* 1. dewelke niet onderſcheidende de eerſte en oude vermenginge tuſſen *Waal* en *Maas*, en de doorſnijdingen naderhand by *Loevestein* en *Sint Andries*, boven en onder den Bommelerwaart uyt de oude *Maas* in de *Waal* geleidt, gemeent heeft, dat daar van ouds de vermenging van de *Maas* met de *Waal* ſoude geweeſt zyn; daar uyt hy dan uyt het misverſtand van de plaats van *Jul. Ceſar*, van daar af het Bataviſe Eyland wil begonnen hebben, en met Holland buyten Gelderland wil bepaalt hebben: regt tegens de woorden van *Tacitus* aan, wiens gevoelen van dat het Bataviſe Eyland met de vermenginge van de *Maas* en *Waal* ſoude begonnen hebben, en dat deſe vermenginge niet aan het begin, maar aan het eynde van het Bataviſe Eyland, voorby Dordregt (het uyterſte van het Bataviſe Eyland langs de Landen van den Galliſen kant) geweeſt
61 is, met onſe ſtellinge over een komt. Om welk misverſtand nader aan te wijſen, de woorden van *Jul. Caſ. in 't 4. boek zyner Galliſe Oorlogen* (dewelke met de woorden van *Plinius lib.* 4. *cap.* 12. over een ſtemmen) nader dienen ingeſien, en den regten ſin daar van verklaart, en met de plaatſe *Taciti Annal. lib.* 2. overeengebragt te werden; in deſen ſoude *Tacitus* de voornaamſte lof boven *Jul. Ceſar*, moeten werden gegeven, om dat *Ceſar* niet perſoonlijk in het Bataviſe Eyland, veel min *in extremis Galliæ oris*, en landen langs den uyterſten Galliſen kant, tuſſen *Maas* en *Waal* geweeſt is, en *Tacitus* in deſe Landen als Rentmeeſter van den Kaiſar *Veſpaſianus* was geſonden, en rondom het gantſe Batavien immers dit gedeelte bewandelt, en de gelegentheid van dien wel nauwkeurig aangetekent heeft.

Taciti te meermaal verhaalde woorden *lib.* 2. *Annal.* luyden aldus: *Rhenus apud principium agri Batavici velut in duos amnes dividitur, ſervatque nomen & violentiam curſus, qua Germaniam prævehitur, donec Oceano miſceatur; ad Gallicam ripam latior & placidior adfluens, verſo cognomento Vahalem accolæ dicunt, mox id quoque vocabulum mutat Moſa flumine, ejuſque immenſo ore eundem in Oceanum effunditur.* *Dat is:* Den *Rhijn* werd aan het begin van het Bataviſe Land, gelijk als in twee vloeden verdeeld, en behoud zyn naam en ſnellen loop aan d'een ſijde, daar hy voor by de Duytſe kant tot in de Zee loopt. Aan den Galliſen kant is hy veel breder, en heeft langs de ſelven kant een efvener loop, daar hy van de landſaten met een andren naam, de *Waal*, genomt werd, en dan voort die naam met de vermenging van de *Maas* verandert, en door desſelfs groten mond in de Zee ſtort.

Tot grondige uytlegginge van welke plaats, dient, dat hy wel duydelijk ſeid, den *Rhijn* werd aan het begin ſel van het Bataviſe Land gelijk als in twee ſtromen verdeelt, dewelke vergeleken moet werden met een andere plaats van den ſelven *Tacitus lib.* 4. *Hiſt.* daar hy het Bataviſe Eylant beſchrijft met deſe woorden: *Batavi inſulam occupavere, quam mare Oceanum à fronte, Rhenus amnis tergum ac latera circumfluit.* De Baathouwers hebben het Eyland in beſit, het welk van voor tegen de Noord-Zee aan komt, en van agter, en en van beyde zyden met den Rhijnſtroom omringt werd; het welk by *Plutarchus in Otone* mede werd genomt, *Inſula Rheno circumflua*, een Eyland rontſom met den Rhijnſtroom omvangen; daar by immers de lengte en brete van dit Eyland genoeg werd beſchreven, te ſtrekken van den hoek, daar den *Rhijn* ſig verdeelt, tot aan de Noord-Zee, ſulx wy hier voor in de beſchrijving van den *Rhijn* nader hebben aangeweſen. Hoe kan nu met enige redenen bedagt werden, dat dit Bataviſe Eyland, ten half wegen de *Waal*, omtrent tegen over den hoek van de Bommelerwaard ſoude begonnen hebben. Waar ſouw dog dit begin zyn aanvang genomen hebben? En waar ſoude de ſcheidinge van dit Hollandſe Eyland tegens de tegenwoordige Gelderſe Betuwe (van ouds de Overbeturwe) te vinden zyn? Waar ſoudemen hier het begin van het Bataviſe Land ſoeken, dat rondom met den Rhijnſtroom omcingelt werd?

Voort ſeid *Tacitus*, dat de *Waal* langs de Landen van den Galliſen kant heen heeft gelopen, tot dat hy ten eynde van deſelve met de *Maas* vermengt wierd; het welk woord *Mox*, dan voort, kort aan &c. genoeg beduyden. Nu is uyt de beſchrijvinge van den ouden loop van de *Maas* genoeg bekent, dat de Landen van den Galliſen kant van Nimwegen af met de *Maſe* verſelt, en langs deſelve geſtrekt gelegen hebben, tot dat deſelve eindlijk beneden *Dordregt* met den omloop van de oude *Maas*, daar die met de *Waal* vermengt, tegens den omloop van deſelve geſtuyt, en te niet zyn gelopen, ſonder dat'er ten tijde van *Tacitus* enige andre vermenging van de *Waal* met de *Maas* bekent geweeſt is.

Laat ons nu de woorden van *Jul. Ceſar* inſien, daar op den ſelven *Cornelius Aurelii* zyn gevoelen wil vaſt maken, of die enigſints daar tegens ſtrijden, en wat *Plinius* daar van ſeid: daar uyt wy naakt en klaar ſullen aanwijſen, dat deſelve hoewel *Jul. Ceſar* hier ſoo niet bekent en was, en in de juyſte beſchrijvinge van deſe Rivier, en ſtrekking van de Landen aan den Galliſen kant wel ſoude hebben kunnen miſſen, egter geen ſints ſtrijdig en zyn met het ſchryven van *Tacitus*, maar dat in tegendeel ſijne woorden ſeer werden misduyd, mishandelt, en gelijk als t'enemaal geleden-braakt. Aldus ſchrijft hy *lib.* 4. *de bello Gallico; Moſa parte quadam Rheni recepta, quæ appellatur* Vahalis, *inſulam efficit Batavorum, neque longius ab eo millibus paſſuum* LXXX. *in Oceanum tranſit.* *Dat is:* De *Maas* op ſekere plaatſe van den *Rhijn*, dewelke de *Waal* genomt werd, ingenomen, maakt het Bataviſe Eyland, en loopt omtrent LXXX. duyſent ſchreden lengte uyt deſelve te rekenen, in

de

de Noord-Zee. Met wat redenen, en uyt wat woorden van dese plaats, kanmen rapen en aanwijsen, dat het Batavise Eyland soude moeten beginnen daar de *Waal* sig met de *Maas* vermengt heeft, en dat deselve vermenging van ouds omtrent Loevestein, tegen over Gorkum geweest zy, en komt nog met desen text, nog met de beschrijving van den ouden loop van de *Waal* en *Maas*, gants niet over een; soo ook by den selven *Cornelius Aurelii*, nog sijne bygebragte uytleggers, geen bevattelijke of waarschijnlijke reden en werden by gebragt om het welke met het getal van de LXXX. duysent schreden in de lengte tot in de Noord-Zee, van Loevestein of Gorcum af, daar zy seggen dat de *Waal* eindigt en de *Maas* begint, goet te maken, sy het getal van de LXXX. duysent schreden naar de maat van onse gemene mijlen weten uyt te rekenen, dat met de lengte van Gorkum ofte Loevestein af, tot in de Noord-Zee soude over een komen: dit schijnt vry wat te wesen, maar dese luyden hebben *Tacitum* niet wel geleesen, nog *Jul. Cæsarem* en *Plinium*, nog hunne manier van schrijven wel ingesien, of enigsints verstaan, dat daar uyt sulx niet en is te vinden; *Tacitus* leert ons dat de *Waal* van het begin der Batavise Landen, daar hy van de *Rhijn* verdeelt werd, voort loopt tot het einde van de Landen langs den Gallisen kant, tot daar hy de *Maas* ontfangt, en soo voort in Zee loopt, sulx wy doorgaans ontwijffelijk hebben aangewesen. *Jul. Cæsar* leert ons, dat de lengte van het Batavise Eyland, niet met het beginsel van de *Maas* verenigt, maar uyt den *Rhijn*, daar hy sig in tween verdeelt, moet gerekent werden; want hy en seid niet, *ab ea*, dat is uyt de *Maas*, maar *ab eo, scilicet Rheno*, dat is uyt den *Rhijn* ter lengte van LXXX. duysent schreden; Dit werd by *Plinius lib. 4. cap. 12.* nog klaarder uytgedrukt als hy seid, *In Rheno ipso prope centum millia passuum in longitudinem nobilissima Batavorum Insula. Dat is:* Midden in den *Rhijn*, byna hondert duysent schreden in de lengte, leid het vermaarde Batavise Eyland; dat *Plinius* na zyn gewoonte byna hondert nomt, is by *Julius Cæsar*, die wel soo juyst in zyn beschrijvinge werd bevonden, LXXX. duysent schreden genomt; In een
62 Roomse ofte Italiaanse mijle werden tien hondert ofte duysent schreden getelt, en maken een derde part van een uyre gaans, soo dat wy na onse rekening drie duysent schreden in een Hollandse mijle van een uyre gaans tellen, welke LXXX. duysent schreden souden uyt maken tagtig Italiaanse ofte Roomse mijlen, en ses-en-twintig en een halve Hollandse mijlen van een uyre gaans, het welke met de langte van 't Batavise Eyland wel over een komt. Sie hier van breder by *Philipp. Cluver. de trib. Rheni Alveis cap.* IV. daar hy den selven *Corn. Aurelii* wederleid, en de plaatsen van *Cæsar*, *Plinius*, en *Tacitus* over een brengt.

[a] *Op verscheyde andere plaatsen*] Dese doorsnijdingen zyn nog tegenwoordig deselve, en kunnen voor oogen gesien werden, soo dat daar toe gene beschrijvinge van noden is.

63 [b] *De Linge*] Welk rivierken in een seer klein begin omtrent twee mijlen boven *Lopik*, niet verre van *Huysen* by de Dorpen *Doornenburg* en *Augeren* zyn begin neemt en naar beneden met verscheide wateringen versterkt werd, lopende verlangs door de Betuwe tot by *Tiel*, en soo voort voor by de Stad *Buyren*, door de Steden *Asperen*, *Leerdam* en *Heukelom*, en vervolgens door de Stad *Gorkum* in de *Waal*.

[c] *Over-en Nederbetuwe*] Van ouds alsoo ver- 64
deelt, de Overbetuwe van *Schenkenschans* af nedergaande, springt ook over den *Rhijn*, en begrijpt in hem *Wageningen* en de omleggende Landen tot de *Greb* toe, en scheiden hun de Over-en Nederbetuwe, op de hoogte van *Wageningen*, met den *Niendijk*, lopende dwars door, van waar de Nederbetuwe begint.

[d] *In verscheide Graafschappen*] Als het Graafschap van *Buyren*, van *Kulenburg*, van *Vianen*, *Tiel* en *Tielerwaard*.

[e] *Op den Hollandsen Bodem*] Sommige willen dat het oud Batavien hier eerst soude begonnen hebben, en het boven gedeelte op sig selven met de naam van Batua, ofte Betuwe soude bestaan hebben, en met het Batavien niet gemeens en soude hebben, het gene glad en al-tegens het schrijven van *Cæsar*, *Plinius* en *Tacitus* strijd, dewelke die luyden of niet geleesen, of niet verstaan en hebben; Onder dese is den voorverhaalden *Cornelius Aurelii*, *Batavia lib. 1. & lib. 2.* den enigsten voorstander, dewelke wel veel snuyvens daar van maakt, dog geen de minste bewijsreden daar van by brengt, en in tegendeel alles buyten het gene de oude Schrijvers soo omstandelijk daar van hebben geschreven, voor by gaat, en uyt zyn eygen hersenen wat nieuws schijnt by te brengen, het welk in geen waarheid bestaat, en sulx niet waardig geleesen of weerleid te werden, want yemand die maar tamelijk in de oude schriften geoeffent is, weet beter: Hy wil hem nog behelpen met de getuygenis van *Aimoinus* en *Rhegino*, dewelke *Bataviam*, en *insulam Batavorum Provinciam Batuam*, ofte *Battuam* noemen, daar uyt al mede niet als het tegendeel van dien te besluyten is. Siet verder *Philipp. Cluv. de trib. Rheni Alveis cap.* IV. *circa fin.*

[f] *Voorby Gorkum*] Dese gehele landstreke van den *Rhijn* doorgaande tot de Noort-Zee, en van *Katwijk* af tot het Brielse gat toe, is onder het Batavise Eyland begrepen geweest.

[g] *Half Rhijnland*] Om dat de bedijkinge van Rhijnland wel half over den *Rhijn* heen springt, dat van ouds niet verder als den *Rhijn* en *Rhijndijk* plag te komen.

[g] *Verscheide andere graften*] Als zyn de graft 65
en vaart tussen *Nimmegen* en *Aarnhem*, de vaart uyt den *Rhijn* na de *Maas* tussen *Rhijnberk* en de Stad *Gelder*, by Graaf Hendrik van den Berg in den jare 1627. begonnen, dog niet voltrokken, dewelke hy *fossam Eugenianam*, de welgemaakte graft liet noemen; in Zuyd-Holland de *Kil* by Dordregt, dewelke door de Landen en Gorsingen van Bonavontuyr tot een gemene vaart van Holland naar Zeeland is doorgeschoten; in Noordholland de kromme *Gouwe*, uyt den *Yssel* door Dergoude tot in den *Rhijn* by Alphen doorgegraven; de *Aar* en *Heimans Wetering*, uyt den *Rhijn* tot in de *Leidse Meer*, de *Rotte*, de *Schie*, de *Delfse Have* en *Delfse Vliet*; alle uytwateringen van de bedijkte binne Landen, daar van de sommige boven bedenken geweest zyn.

Digitized by Google

III. HOOFTSTUK;

Van den oorſpronk, oudheid en opkomſt van Zeland, en hoe het ſelve in ſijne Scheidpalen, Rivieren, en Wateren van ouds begrepen is geweeſt, en nu jegenwoordig verdeilt is.

INLEYDING.

REgte naamreden van Zeland, en haar eerſte opkomſt en oudheid. Niet van een verſierden Walachrius ofte Zelandus; maar uyt de gelegentheid van 't Land ſelf. Hoedanig by den Romeinen genomt. Hebben by deſelve geen byſondre benaminge gehad; maar zyn alleen onder de naam van Batavi *erkent geweeſt. Haar oudheid. Door de Schelde met haar in-en-uytlopende Spranten in verſcheide Eylanden verdeelt. De duynen en binnekreken tuſſen Vlaanderen en Zeland, voor deſen aan malkanderen gehegt. By Kaiſar* Otto *in't jaar* 980. *doorgegraven. De naamreden van de Hond, Hotſond en Otſond. Hoe de Schelde zynen loop door Zeland gehad heeft. Verdeelt in Ooſter- en Weſter-Schelde, met hun onderhebbende Steden en Eylanden. Omring en bepaling van Zeland. Scheidinge tuſſen Holland en Zeland, en tuſſen Braband en Zeland. Aan de zyde van Vlaanderen met een doorgaande ſtrand, en waterſcheid. Welke en hoedanige Eylanden in Zeland, en Steden onder deſelve behoorende. Eerſte bedijkinge van deſelve Landen. Nieuwe en jongſte bedijkingen. Aanwaſſen en grote verandering in de vaarten.*

TOt hier toe van den algemenen oorſpronk van het oud Batavien, en hare inwoonderen, en in 't byſonder, van de Scheypalen en Rivieren in het Gelderſe Batavien, Overyſſel, Stigt van Utregt, Holland, en Weſtvrieſland: vereyſt nu het vervolg ook, van den oorſpronk en oudheid van de Landen en inwoonders van Zeland te handelen.

Van de eerſte opkomſt, oudheid, en naamreden van Zeland, zyn byſondre gevoelens, daar van al meer als vier hondert jaar voor Kriſtus geboorte, eenen [a] *Walachrius* in 't ſpel gebragt werd, een fel en kloek man, uyt het Land van *Henegouwen*, als den eerſten beheerſer van het *Land van Walcheren*, dewelke in 't midden van 't ſelve een ſterkte en burgt geveſt ſoude hebben, daar naderhand de Stad van Middelburg gebout, en ſijnen naam van heeft, en eenen [b] *Zalandus* een verdreven Reuſe uyt *Albion*, eerſte bedijker van verſcheide Eylanden, en gorſingen aldaar, van dewelke het gehele Landſchap *Zaland*, ofte *Zeland* genomt ſoude zyn.

Wat nader aan de waarheid komt het gevoelen van die gene, die menen dat het [c] *gelijk als vele Landſchappen*, uyt de omſtandige gelegentheid van het Land ſelf, *Zeland* genomt is, als met de Zee gemeen, en deſelve allernaaſt gelegen; andre menen dat [d] *de Denen en Normannen*, aldaar tot verſcheide tijden ingevallen, en hun verblijfplaats genomen hebbende, 't ſelve naar gelijke plaatſe in Denemarken, Zeland genomt, de naam van Zeland ſouden hebben gegeven.

[e] *Den Profeſſor Boxhorn* heeft veel werk gemaakt van de [f] *gevonden Steenen*, met het beeldſel van de Afgodinne *Nehalennia*, over de duyſent en ettelijke hondert jaren onder het ſand begraven, en by ſijnen tijd ontdekt, den oorſpronk van de benaminge van *Zeland* toe te ſchryven, in de beduydinge van *Nehalennia*, een Godinne van *Nehalent*, by vervorminge *Zealand*, en by verkortinge *Zeland*. Met wat naam de Zeeuwen by de Romeinen genomt zyn geweeſt, is mede onſeker; Sommige menen dat de [g] *Toxanders* [h] *en Mattiaci, Maat-ykers*, (daar van hier voor in het II. Hooftſtuk,) by den Romeinen voor de *Zeeuwen* zyn gehouden geweeſt. Die wy wel voor de Vlaamſe en Brabandſe hoekelingen, en aanpalende nagebuyren, met den Zeeuwen erkennen, maar niet voor de regte Zeeuwen by de Romeinen zyn gehouden geweeſt. Hier toe werd van deſelve bygebragt, dat ſy by den Romeinen [i] *onder den naam van Suevi, en Suwen* ſouden erkent zyn geweeſt. Dog het ſelve is [k] *uyt gene oude Schryvers* vaſt te maken. So dat ſy by den Romeinen gene byſondre benaminge gehad en hebben, maar alleen onder den naam van *Batavi*, van den hoek van het Bataviſe Eyland af, tot den uytgang der Rivieren, en nevens gaande Landſtreeken, [l] *tot in de Zee toe* gekent zyn.

[m] *Was*

Digitized by Google

[m] *Wat de oudheid van dit volk* aangaat, werd by ſommige Gedenk-ſchryvers der Zeeuſe geſchiedeniſſen, voor den oudſten beſitter van deſe Eylanden gehouden, eenen [n] *Hercules van Theben*, dewelke met de Griekſe Vloten aldaar ter Zee ſoude overgebragt zyn, en dat de Grieken deſe kuſten mede ſouden hebben bevaren, en ſulx voor de Cimbren en Kelten dit Land ſouden hebben bewoont: Dog met de aankomſt der *Cimbren* van deſelve ſouden zyn verdreven en verjaagt. Voorwaar eer en meer geſeid als beweſen. So daar al enige volken omtrent de Zeekuſt hun mogten hebben onthouden, voor de afkomſt der *Cimbren* en *Kelten*, en zyn niet anders als Zeeroyers geweeſt, daar die van *Theben* wel de eerſte in geoeffent waren, om dat deſe plaatſe ſeer wel dient tot een wijk en herberge voor de ſodanige, maar men leeſt nergens, dat enige volken daar omtrent voor den *Cimbren* enige vaſte woonſten gehad hebben.

Het gene *Tacitus* den Batavieren toeſchrijft, dat de ſommige uyt den haren [n] *Herculem tot een Patroon en By-god* gehad hebben, om daar mede hun ſterkte uyt te beelden, werd by haar de eerſtelingen van de Zeeuſe volken toegepaſt, [o] *om dat aldaar enige Steenen* met het opſchrift ter eeren van [p] *Hercules Marcuſanus* gevonden, en uyt de aarde zyn opgegraven, ook ter eeren van [q] *den Zeegod Neptunus*, daar uyt men ſoude beſluyten, dat deſe *Cimberſe Zeeuwen* ſelfs de eerſte Zeebouwers van deſe geweſten geweeſt zyn.

Gelijk als Holland den Rhijn met hare gekregen ofte gemaakte by-en-toegangen tot deſelve het Landſchap verdeelt: So werd ook [r] *Zeland door de Schelde* (dewelke eerſt Braband en Vlaanderen van den anderen ſcheide, en by Walcheren in de Zee looſde, met de *Maas* verenigt, verſcheide loſingen gemaakt heeft,) met haar verdeilde in en uytvloejende ſpranten in verſcheide Eylanden verdeelt. Want het werd by de oude Schryvers vaſtgeſtelt, dat nog lang na de tijden van den Kaiſar *Julius*, [f] *de Duynen* en binnekreken tuſſen Vlaanderen, Braband en Zeland, op veel plaatſen by een en aan malkander vaſtgehegt waren. Eerſt by den *Kaiſar Otto de III.* omtrent den jare 980. met een graft doorgegraven, en met goede ſluyſen voor den hogen buyten Vloed beſet en verſekert. Welke graft men waant dat [t] *na ſijn naam de Ottoſont*, *Hotſont*, en by letterkortinge den *Hond* ſoude genomt zyn, en na verloop van tijd, ſo men meent, door [u] *den grooten Vloed van't jaar* 1377. daar door vele Dorpen verdronken, mede overſtolpt, en ſodanig verwijd en vergroot, als men tegenwoordig ſien mag. Sulks ook de oude gedenkſchrijvers melden, dat [w] *de Schelde komende uyt Picardyen* voor by *Antwerpen* tuſſen *Braband* en *Riemerſwaal* regt door *Zeland* in weinig ſpranten verdeilende zyn uytwatering en loſinge in de Zee hadde voor by [x] *den Roompot*, doen ter tijd het voornaamſte ſterkte in Zeland, zedert dien door grondbraken mede verdronken, en weg geſpoelt, daar van ſig in't voorby varen nog een ſtuk van een Toorn en Muyrwerk vertoont; dog jegenwoordig door het doorgraven van *Ottoſont*, die omtrent drie mijlen van Antwerpen, daer aan d'een ſijde *Bergen op Zoom*, en d'ander zyde *Riemerſwaal* in't geſigt komen, ſig [y] *in tween verdeelt*, daar van de nieuwe graft de *Ooſterſchelde*, en den ouden loop de *Weſterſchelde* genomt werden, die elk hunne Regeringe, en elk hunne Eylanden en Steden onder hun gebied hebben, en elk hunne byſondre Rentmeeſters houden, ſo dat *Zeland* daar door gelijk als in tween verdeelt is, waar van breder't ſijner plaatſe.

Den ommering en bepaling van *Zeland* ſluyt ſig van voren tegen de grote Zee, ſijds, en ruggelings tegens Holland, Braband en Vlaanderen, wijd en ſijd van het water omringt, en in verſcheide Eylanden verdeelt, en met zyne ſpranten doorlopen: [z] *over welke ſcheidinge en bepalinge*, ſo jegens *Holland* als *Braband* verſcheide geſchillen zyn ontſtaan, voornamentlijk over het gebied van het Hollandſe [a] *Land van Voorn*, *en den Briel voorgevallen*, daar van den uytſlag altoos aan de zyde van Holland gebleven is. Maar [b] *tuſſen Zeland en Braband*, hebben de ſaken niet ſonder verdrag van Aldermannen, en onzydige dadingsluyden, kunnen beſlegt werden.

[c] *Aan de zyde van Vlaanderen* is niet als een doorgaande ſtrand en waterſcheid, daar van het alinge water tot aan den uyterſten Vlaamſen kant toe, onder het gebied van *Zeland* behoort, daar over ſo ligt geen geſchil en kan vallen.

De voornaamſte Eylanden van Zeland waren van ouds [d] *Walcheren*, het Land van [e] *Schouwen*, en het Land van [f] *Borſſelen*, met dewelke de ſaken ſonder veel verandering lang in eenen ſtand gebleven zyn; daar van dat *Walcheren* de Steden [g] *Middelburg*, [h] *Vliſſingen*, [i] *Terveer*, [k] *Aarnhemuyden*, [l] *Weſtkappel* [m] *en Domburg*, dog de laatſte drien meer oudhied

Digitized by Google

heid als aanſien hebben) en het Land van *Schouwen*, de Steden [n] *Zierixzee*, [o] *Brouwershaven*, met het Hollands Stedeken [p] *Bommene*, in ſig begrepen.

Tot dat, na het ſeggen van de ſommige, [q] *omtrent 750. jaar* naar de komſte Kriſti, de *Franſſen*, andre ſeggen de *Denen* en *Gothen*, uyt Engeland overkomende, ſommige Eylanden ſouden hebben beginnen te bedijken, makende eerſt enige hoogten en heuvelen op de ſchorren, daar ſy haar met haar vee op bergden, ſo lang, en wanneer als het hoog water was, en met het vallen van het water wederom af quamen hun vee te weyden, dat ſy te met in 't geheel hebben weten droog te houden Dog is waarſchijnlijker dat deſe beſchoejingen en bedijkingen, [r] *al vele eeuwen te vooren* by de *Cimberſe Katten* en Batavieren zyn begonnen geworden, die haar op die kunſt byſonderlijk wel verſtonden, ſonder datmen deſelve de *Franken* of de *Denen* behoeft toe te ſchryven, of dat men die wetenſchap van den *Franken*, *Denen*, ofte *Gothen* heeft behoeven te leeren.

Lange na de beheerſinge van de Eylanden *Walcheren*, *Schouwen* en *Borſſelen*, heeftmen ten voorbeeld van deſelve Eylanden [s] *Noord en Zuidbeveland* mede beginnen te bedijken, daar in de Steden [t] *Goes*, [u] *Rommerſwaal* [w] *en Kortgene* gelegen zyn. Omtrent die tijd zyn mede bedijkt de Landen, [x] *Duyveland*, [y] *Wolferſdyk*, [z] *het Land en Stad Tertholen*, [a] *Sint Maartensdyk* [b] en *Oriſant*.

Dit zyn nog al oude bedijkingen boven gedenken, ſedert welk in de jonger eeuwen, binnen drie of vier hondert jaren herwaarts, en daar na aanbedijkt zyn geworden, de Landen van [c] *Sint Anna Land*, *Poortvliet en Voſmaar*, aan *Sint Wolferſdyk* aan gekomen, [d] *het Eyland van Flakké*, begrypende [e] *Middel of Milherens Land*, anders *Ooltjens Plate*, met de voorname nieuwe Bepolderingen aan 't Land van Schouwen, [f] *oude en nieuwe Tonge*, [g] *Sommerſdyk*, [h] *Drieſchere*, [i] *Dirkſland* en andere, na het ſchryven van de ſommige wel twintig in getalle, en het onder Holland behorende Eyland [k] *Goeré*.

In 't verder heeft het geweld der invloeyende ſtromen vele deſer en andre nog onbedijkte Landen vry doen afſpoelen, [l] *gantſch doen weg nemen*, *en wederom* op ſommige plaatſen het afgenomen ſlijk vele diepten en vaarten doen aanwaſſen en verlanden; daar door vele oude Vaarten zyn geſtopt, en onvaarbaar geworden, en veel vaſte Landen tot diepten, en nieuwe Vaarten gemaakt, het welk de gelegentheid van [m] *de oude Stromen en Vaarten gelyk als buyten kennis* gebragt heeft.

Summaria op de Bewys-redenen van het

DERDE HOOFT-STUK.

1. DE *Fabel van* Walachrius Hertog van Henegouwen, *en van* Zelandus, *eerſte bedijkers van* Walcheren, *en andre Eylanden in* Zeland *wederleid.*
2. Zeland, *uyt de gelegentheid van het Land ſelf alſoo genomt.*
3. *Verſcheide opſchriften van gevonden Steenen, Penningen en Beelden, op het* Strand van Walcheren, *omtrent de Stad* Domburg *gevonden.*
4. *Bediedinge van de* Godinne Nehalennia, Cornelius, Neel.
5. Toxandri, *wat voor volk geweeſt zy, en geenſints voor* Seeuwen *te houden.*
6. Mattiaci, *welke mede voor geen* Seeuwen *te houden zyn.*
7. De Seeuwen *mogen wel by de Romeinen ook* Suevi *genomt zyn geweeſt, dog onder de* Batavi *gerekent, ſonder byſondere benaming.*
8. *Wat de* Suevi *eigentlijk voor volk zyn geweeſt.*
9. Seeuwen *haar oudheid.*
10. *Het opſchrift van* Hercules Marcuſanus, *hoe te verſtaan, en num.* 5.
11. Mark, *wat; daar van* Markgraaf, Markgraafſchap.
12. Vlaanderen *en* Zeland, *wanneer van den anderen verdeild en doorgebroken.*
13. *De* Hond, *wanneer doorgraven en des ſelfs naamreden.*
14. *Den oorſpronk en loop van de* Schelde.
15. *Spliſſinge van* Zeland, *met de naam van* Ooſter-*en* Weſter-ſchelde, *wanneer opgekomen.*
16. *Werd by twee byſondre* Rentmeeſters *bedient.*
17. *Hoedanig verdeelt.*
18. *Bepalinge en Landſcheidinge van* Zeland.
19. Borniſſe *wat? Het onderſcheid tuſſen* Holland *en* Zeland.
20. *Verſchil van de Landſcheidinge tuſſen* Holland *en* Zeland, *den* Briel *en 't Land van* Vooren.
21. *Hoe* Bommenede *onder* Holland *gekomen is.*
22. *Het Land van* Vooren, *van ouds een* Hollands *leen.*
23. Matthijs vander Hoeven, *tegen geſproken en wederleid.*
24. Heidenzeel, *wat, en waar gelegen.*
25. *Bepalinge en ſcheidinge tuſſen* Zeland *en* Braband.
26. *Tuſſen* Zeland *en* Vlaanderen.
27. Eylanden *van* Zeland, *en haar onderhebbende Steden, en eerſt van het Eyland van* Walcheren.
28. Walcheren *een* Graafſchap *op ſig ſelven, onder dat van* Holland.
29. *Het Land van* Schouwen.
30. Borſſelen, *wat, en by wie eerſt beſeten, eintelijk van* Tergoes *gekomen.*
31. Middelburgs *Beſchryving, haar naam en naamreden, haar oudheid, ſituatie.*
32. Vliſſingen, *haare Beſchryvinge en opkomſt, haar naam en naamreden, outheid, gebied, en ſucceſſie op den* Huyſen van Oranje, *by deſelve haar ſit-plaats in de* Staatſe *vergadering vergunt.*
33. Terveer, *Beſchryvinge, haar begin, van ouds* Kampveer *genomt, oudheid, tot een* Marquiſaatſchap *verheven, ſucceſſie op* Prins Willem de I. *krygs gelijke Stads regten met die van* Vliſſingen.
34. Arnemuyden, *Beſchryvinge, oudheid, verval, &c. naam en naamreden.*
35. Weſtkapel, *Beſchryving, haar oude Zee-regten.*
36. Domburg, *Beſchryvinge, van ouds* Duynburg *genomt.*

Digitized by Google

37. Zierixzee, *Beſchryvinge, en Stigtinge, en oudheid, en het twede lid van den Staat.*
38. Jan van Leyden, *den Karmelijt van Haarlem, den eerſten en grootſten leugenſchryver, en Patroon van de oude* Hollandſe Chronijk.
39. Brouwershaven, *Beſchryvinge, oorſpronk, naamreden.*
40. Bommenede *onder* Holland.
41. *Eerſte bewoninge van* Zeland.
42. Zuid- en Noord-beveland, *Beſchryvinge.*
43. *Beſchryvinge van de* Stad Goes, *haar naamreden, hantteringe.*
44. Rommerſwaal, *Beſchryvinge, en verval.*
45. Kortgene.
46. Duyveland.
47. Wolfartſdijk.
48. Tertholen, *gelegendheyd, ouderdom, en naamreden.*
49. Sint Maartens Dijk.
50. Oriſand.
51. Sint Annen Land.
52. Flakké.
53. Middelharnes, *of te* Ooltjes Plate.
54. Oude *en* Nieuwe Tonge.
55. Sommelſdijk.
56. Drieſchere.
57. Dirkſland.
58. Goerê, *Beſchryvinge.*
59. *Welke Eylanden door den Vloed meeſt zyn afgeſpoelt.*
60. Weſtkapelle *en* Domburg, *geheel weg geſpoelt.*
61. Arnemuyden *geheel verland.*
62. *Verandering van de* Oude Vaarten, *en onderſcheid tuſſen de* Oude *en* Nieuwe.

BEWYSREDENEN,
OP HET III. HOOFTSTUK.

2 *Walachrius,*] Van deſen *Walachrius* ſchrijft
1 *Jan van Reigersbergen*, in ſijn Chronijk van Zeland, dat ten tijde van de *Heilige Judit*, daar de Schriftuyre der Bibelen af mentioneert, twee-hondert en veerthien jaar na den Romen-bouw, na onſe rekeninge ruym vijf-hondert jaar voor Kriſti geboorte, deſen *Walachrius Hertog van Henegouwen*, om ſijn kwaat leven en tyrannie, wierd uyt ſijn Eyland van *Henegouwen* verdreven, tot de frontieren der wateren, alwaar hy doen een ſchip kreeg, waar mede hy in een Land kwam ſeylen, dat wild en onbewoont was, gelegen onder de Landen en Beeken van *Zeland*, welken *Walag* eerſt dat Eyland van *Walcheren* bedijkt en beſeten ſoude hebben; Dat hy ontwijffelijk heeft nageſchreven uyt de oude Hollandſe Chronijk *diviſ. 2. cap. 24.* daar 't ſelve nog wijdlopiger verhaalt werd.

b *Zalandus*,] Hier toe brengt den ſelven *Reigersbergen* by de getuygenis van *Hugo Floriatenſis*, welkers ſchriften meeſt verloren en verduyſtert zyn, die in ſijn *Chronijk van Lottringen* mede verhaalt, dat de Graven van Zeland van *Walachrius* haar afkomſt hebben, en datter nog vele andre Eylanden van eenen *Zalando* bedijkt zyn, waar of 't gehele Land *Zeeland* ſoude genomt zyn, en dat die *Zalandus* de Reuſen uyt *Albien* verdreven heeft.

Voorwaar van een al ouden tijd, doen *Judith Holofernus* het hooft affloeg, en in de ſak ſtak, ſo dat men het ſelve wel dient te geloven, met dat de *oude Hollandſe Chronijk* geen naam en heeft, en de ſchriften van *Hugo Floriatenſis*, merendeels verloren en te ſoeken zyn, ſo dat tot het ſeker bewijs van die ſaake gene kans en is, met dat het ſelve de oudheid der bekende Schryvers te boven gaat, en niemant ſulks en geheugt; het beſt datter van is, die dat niet en gelooft, en ſal daarom niet verdoemt zyn; den *Profeſſor Boxhorn* ſpreekt daar ook van met goede opmerkinge, dat al het gene van *Walachrius* en *Zalandus* verhaalt werd, niet alleen met beuſelingen vermengt, maar in alle ſijn deelen niet als louter verdigtſel is.

2 c *Gelijk als vele Landſchappen*,] 't Selve hebben wy in 't eerſte Hooftſtuk van de naamreden van Batavien; alſo geduyd; ſulks mede van *Zeland* te verſtaan, is ook het gevoelen van *Marc. Zuer. Boxhorn*, in ſijn *Chronijk van Zeland. Tit. oorſpronk van de naam van Zeland, pag. mihi* 61. dat namentlijk *Zeland* van de gelegentheid van 't Land alſo genomt is.

d *De Deenen en Normannen*,] Dit ſoude voorwaar geen oude benaminge zyn; want den eerſten inval der *Denen en Normannen* in Zeland, niet voort jaar DCCLVIII. geſchied is; van welken inval en verblijf den meergenoemden *Jan Reigersbergen* mede verhaalt, dat ſy doen verſcheide Eylanden ſouden bedijkt hebben, ſo dat dit ſchijnt ontleent van de benaminge van *Holland*, gelijk wy hier voor in 't I. Hooftſtuk *num.* 36. en 46. hebben aangeweſen, het welk in *Zeland* geen gevolg en maakt, als welkers benaminge veel ouder is, en van den beginne ſchijnt geweeſt te zyn.

e *Den Profeſſor Boxhorn*,] In ſijn bediedinge van de Afgodinne *Nehalennia*, in 't jaar 1647. uytgegeven.

3 f *Opſchriften der gevonden Steenen*,] Deſe opſchrift-ſteenen, benevens verſcheide penningen en beelden, op het Zeeſtrand van *Walcheren* in *Zeland*, omtrent de oude Stad van *Domburg* gevonden, werden van vijfderhande ſoorten vertoont.

I.

DEO NEPTUNO
AMMIUS
OCTAVIUS
JUSTUS
V. S. L. M.

Dat is:

Ammius Octavius Juſtus, heeft aan den *God* NEPTUNUS, in gewillige dienſt ſijnen dank offer gedaan. Want deſe letteren V. S. L. M. beduyden, *Votum Solvit Lubens Merito*; *Dat is:* Heeft ſijn dank-offer in gewilligen dienſt gedaan.

II.

NEHALENNIÆ
FLETUS GENNALONIUS
PRO SE ET SUIS
V. S. L. M.

Dat

Digitized by Google

Dat is:

Een Landklagte aan de *Godinne* NEHALENNIA, voor hem en de sijne, ter gewilliger dienst-offer gedaan.

III.

DEÆ NEHALENNIÆ
SUMARANUS,
PRIMANUS,
V. S. L. M.

Dat is:

Sumaranus Primanus, heeft sijnen dank-offer ter eeren van de *Godinne* NEHALENNIA, in goedwillige dienstbaarheid gedaan.

IV.

NEHALENNIÆ
L. JUSTUS SATTO ET
L. SECUNDUS MODERATUS
FRATRES.
V. S. L. M.

Dat is:

Lucius Justus Satto, en *Lucius Secundus Moderatus*, gebroeders, hebben aan NEHALENNIA, haar goedwillige dank-offer gedaan.

V.

DEÆ NEHALENNIÆ
SEXT. NERTO MARIUS
NERTONIUS.
V. S. L. M.

Dat is:

Sextus Nerto Marius Nertonius heeft aan de *Godinne* NEHALENNIA, sijn schuldpligtigen dank-offer gedaan.

4 De Godinne *Nehalennia*, seid den selven *Boxhorn*, en is niet anders te seggen, als Godinne van NEHALENT, dat is ZEHALENT; dese naam soude dan wel over een komen met onse oude Hollandse naam NELAND, en by verkortinge NEEL, en onder de vrouwen *Neeltje*, ofte *Nelletje*, ontwijvelijk uyt Zeland oorspronkelijk; het welk onder den mannen in ongebruyk geraakt is, en in den naam van *Cornelis* en *Cornelia* is vervormt, in nabootsinge van den Romeinen, onder dewelke de naam van *Cornelius*, onder hunne Oversten, luyden van aansien en kloeke dapperheid, bekent is.

Dese naam werd by *Adrian. Schriek*, *Orig. Celticar. Ind. II.* uytgeleid op *Koorn-hel*; dat is van Koorn afkomende, gelijk ofmen wilde seggen, een man van groot inkomen, die veel jaarlijkse landvrugten besit; want dat *Koorn-hel* van koren afkomende beduyd, leert ons het woord *Kornel*, dat is, de eerste en beste semel die in het siften en buylen van het koorn afkomt; so komt het misschien dat den naam van *Cornelis*, onder den boeren en landluyden so veel bekent is, want men sal naulijks een geselschap van vijf of ses personen vinden, of daar sal een *Cornelis*, ofte *Kees*, by verkortinge, by henluyden also genomt, onder zyn.

Dat dese naam van *Cornelis* een nieuwen naam is, den Romeinen ofte anderen ontleent, is kennelijk, om dat onder de oude Duytse de naam van *Cornelis* niet bekent en is, maar wel die van *Neland* ofte *Neel* by verkorting; want ik bevinde nog in 't jaar 1531. 1532. 1533. en daar na in de lijst van de welgeboren Mannen en hoge Regters van Rhijnland, dat in deselve tijden als de voornaamste van afkomst en middelen, (want daar toe geen andre beropen wierden) metten anderen als welgeboren Mannen en hoge Regters te gelijk gedient hebben, *Neel Pietersz. Boskoop*, *Ouwe Neel Bouwensz.* *Neel Wouters*, *Neel Pieter Mouringsz.*, *Neel Gysen*, *Neel Ewouts*, *Neel Gerrits*, *Neel van Striemen*, *Neel Jan Maas*, *Neel Gys Robbertsz.*, *Jonge Neel van Striemen*, en zyn nog tegenwoordig verscheide geslagten bekent, met den afkomenden bynaan van *ouwe Neel*, en *jonge Neel*.

Wat van dese *Godinne Nehalennia* zy, is breder te sien in de Beschryvinge van gemelten Heer *Boxhorn*, en antwoord op de vragen sijner bediedinge; het blijkt altoos klaar daar uyt, dat den Water-god *Neptunus*, benevens de *Godinne Nehalennia*, gelijkelijk gevierd en geëerd zyn, tot een vast teeken dat deselve beelden en opschriften, niet anders als de Zeeplaatsen, en Anzee Steden sijn toe te eygenen. Ten anderen dat men daar uyt kan sien dat de bygelovige Romeinen, in hun eygen tale haren bygelovige Af-goderye hier mede hebben soeken te planten en voort te setten: want dat dit Roomse opschriften zyn, by en van den Romeinen ter eeren van dien God, en Godinne doen maken, blijkt uyt de benamingen en taal genoeg, daar van ook uyt de oudheid van deselve beelden en steenen is te verstaan, dat die ten tijde als de Romeinen in dese Landen waren, uytgehouden en verbeeld zyn.

5 *Toxanders*,] *Philippus Cluverus de trib. Rheni Alveis*, *cap.* 2. meent dat de *Toxandri*, voor de *Zeeuwen* zyn gehouden; daar toe hy de bygebragte plaatsen van *Cæsar lib. 6. de Bell. Gallico*, en *Plinius Histor. lib. 4. cap. 13. & cap. 16.* en *Ammianum Marcellinum lib. 17.* sockt te pas te brengen; uyt dewelke plaatsen genoeg blijkt dat de *Toxandri* haar alleen buyten en over de *Schelde*, aan de Brabantse en Vlaamse kant onthouden hebben, en so verre tot in het jegenwoordige *Zeland* niet en zyn geweest; dat ook *Cæsar* noyt in *Zeland* en is geweest, gelijk hy dan ook self twijffelt of de naam van *Toxandri*, en *Toxandria*, by tijde van *Cæsar* wel bekent geweest is, en dat deselve uyt de Duytse volken oorspronkelijk zyn, uyt de woorden van *Plinius* genoeg te verstaan is; daar toe by de sommige niet kwalijk gepast en werd, de benaminge van het Brabandse Dorp *Tessenderlo*, op de Grensen van *Luyk*, omtrent den *Demer*, niet verre van de Stad *Dieft* gelegen, daar deselve volken haar verblijfplaats souden hebben gehouden, en al te met so voort door Braband en Vlaanderen, nederwaarts tot de *Schelde* en Vlaamse buyten-landen gekomen zyn; Laat ons de woorden van *Plinius*, en *Ammianus Marcellinus* selfs insien, of 't selve daar uyt niet met goede redenen kan werden beweerd en vast gestelt: Dit zyn de woorden van *Plinius Histor. lib. 4. cap. 17. Gallia omnis Comata, in tria populorum genera dividitur, amnibus distincta, à Schal-*

Digitized by Google

à Schaldiad Sequanam Belgica, ab ea ad Garum, nam Celtica, inde ad Pyrenæi montis excursum Aquitania. Dat is: Het Frankſe Rijk werd in driederhande ſoorten van Volken verdeelt, met hunne Rivieren van den anderen geſcheiden, van de *Schelde* af tot aan de *Seyne* werd het ſelve het Duytſe *Belgium*, van de *Seyne* tot de *Garonne* werd het Kelten, en van daar tot de *Pyreneſe bergen* werd het Aquitanien genomt. Welke plaats, dewijl deſelve ſeer duyſter ſchijnt, zyn uytlegginge en nader verklaringe van noden heeft, dewelke wy eerſt uyt het vervolg van den ſelven *Plinius* ſullen ſoeken; daar in dewijl hy eerſt van het Duytſe *Belgium* begonnen heeft, en geſegt hadde, dat het ſelve tot de *Schelde* toe ſtrekte, hy voort nader van de Landen buyten de *Schelde* gelegen verklaart, dat de Landen buyten de *Schelde* gelegen, by den *Toxandren* in veelderhande verdeilde benamingen wierden beſeten. Onder deſe buytelandſe *Toxanders*, nomt hy voort de Brabanders en Vlamingen, onder de naam van *Menabiers* en *Moriners*, met deſe woorden: *à Schaldi extera Toxandri plurimis nominibus, deinde Menapii, Morini.* Daar uyt men genoeg kan beſluyten, dat dewijl de *Toxanders* in verſcheide andre geweſten mede genomt werden, deſelve Volken het gantſe Land door zyn verſtroyt geweeſt; *Menapii* ofte *Menabiers*, werden voor de uyterſte Brabantſe Vlamingen gehouden tegen Zeland aan gelegen; *Morini* zyn die van *Artoys* tuſſen de *Leye* en *Schelde*, ſulx wy in 't voorgaande twede Hooftſtuk, num. 15. 16. hebben aangeweſen: wat gemeenſchap hebben deſelve met de jegenwoordige Zeeuwſe Landen gehad? Gelijke beſchryvinge maakt *Tacitus* van het Bataviſe Eyland, met en tot de *Waal* beſloten, en den uyterſten Galliſen kant hem over de *Waal* ſtrekkende, tot aan de *Maas*, by den *Katten* ingeruymt, als wy breder 't ſijner plaatſe hebben aangeweſen.

De *Schelde* werd gehouden voor het Frankſe Rijk, en Duytſland, volgens getuygenis van *Plinius* en andre, het welk den ſelven *Plinius* met de naam van *Belgium* nomt, daar van hy deſe *Toxanders* en *Brabantſe* en *Vlaamſe Zeeuwen*, die anders mede onder het duytſe *Belgium* behooren, als een byſonder Volk onderſcheid, gelijk als de bewoonders van den uyterſten Galliſen kant, en *extrema Gallicæ oræ* by *Tacitus* van het Bataviſe Eyland werden onderſcheiden.

Het *Belgium* werd by *Cæſar lib. 5. de Bello Gallico*, voor Gelderland, en het Land van Kleef, Holland, Zeland, Vlaanderen en Braband genomen; het welk anders verder ſoude ſtrekken: gelijk dan ook den ſelven *Plinius d. cap. 17.* in de beſchryvinge van het *Belgium* voort gaat, tot de Volken, aan beyde ſijden van den *Rhijn* geſeten, als zyn de *Nemetes, Triboci, Vangiones, Uby, Gugerni, Batavi & quos in inſulis dixerat Rheni*, van welke benamingen mede op 't voorgaande Hooftſtuk num. 15. breder.

Dat nu *Cluverus* tot een bewijſreden gebruykt, gelijk wy ook 't ſijner plaatſe hebben aangeweſen, dat tuſſen Vlaanderen en Zeland al vaſt land was, en doet ter ſaken niet: om dat 't ſelve te verſtaan is ten tijde eer dat het van yemand by na bewoont was, en het doorbrecken, en afſcheuren der ſelver Landen boven gedenken is, en niet ſeker kan geſeid werden wanneer dat ſulx geſchied is; dat ook 't ſelve Land meeſt beſtaande in ſchorren, gorſingen, kreken, meeraſſen en onbebouwt land, ſo vaſt aan 't hoge land van Vlaanderen niet en is gehegt geweeſt, of 't ſelve heeft wel van den anderen verdeelt en bepaalt geweeſt.

Dat de *Toxanders*, *Frankers* en *Saliers* uyt Duytſland omtrent de *Maſe* zyn afgekomen, en de *Tongren* tot haar gebuyren gehad hebben, geeft *Ammianus Marcellinus, lib. 17.* in den optogt van den *Kaiſar Julianus* naar Duytſland verſtandelijk klaar, ſonder enig vermaan van de geweſten van *Zeland* te maken, met deſe woorden: *Petit primum Francos eos, quos conſuetudo Salios appellavit, auſos olim in Romano ſolo apud Toxandriam locum habitacula ſibi figere prælicenter. Cui, quum Tongros veniſſet, occurrit legatio prædictorum*, &c. en een weinig verder *Per ripam ſubito cunctos adgreſſus, tanquam fulminis turbo percuſſit. Dat is:* Hy heeft eerſt de Franken aangevallen, diemen gemeenlijk Saliers nomt, dewelke voor deſen beſtaan hadden by Toxandrien een plaatſe op den Roomſen Bodem, tot haar vaſte woonſte ongeoorloft in te nemen: dewelke (te weten, de Kaiſar) als hy tot Tongeren gekomen was, kwam hem het Geſantſchap tegen: *en een weinig daar na*; Langs den oever heeft hy de gantſe magt ſchielijk op 't lijf gevallen, en deſelve gelijk als met een opkomenden Blixem-ſwarm ter neder gevelt. Hier uyt kanmen immers genoeg ſien, waar *Toxandria* geweeſt is, en dat die Volken als voorheenen geſeid, byna over al verſtroit zyn geweeſt. Dit gevoelen, dat de *Toxandrinen* geen *Zeeuwen* zyn geweeſt, of genomt kunnen werden, hebben ook ſeer omſtandelijk tegens den ſelven *Cluverum* beweerd, *Johann. Iſacius Pontanus, Diſceptat. Chorograph. cap. 2.* en d'Heer *Jacob van den Enden Chronic. Zeland. lib. 1. cap. 7.*

[h] *En Mattiaci*] By *Adrian. Schriek Origin. Celticar. Indic. Geograph. 1. Maat-ykers* genomt, het welk by den Kelten den ſcheepvaarders kant beduyd, (by ons Anzeeſe Volken) verſtaande daar door de Volken omtrent den mond van de *Schelde*, daar het Offerwelf en Burgt van *Hercules* ſoude geſtaan hebben, (daar van hier naar) onder het ſteenen opſchrift van *Hercules Marcuſanus*, welken ſteen als nog tot Weſtcapelle bewaart werd, die wy uyt *Gruteri* opſchriften hier naar hebben uytgebeeld. Dit opſchrift is ook by *Joann. Ortelius Theſaur. Geograph.* en uyt deſelve by *Adr. Schriek d. loco*, en andere kwalijk nageſchreven, want in plaats van de letteren M. P. R. I. M. F. I. V. I. S. hebben ſy geſtelt M. PRIMIJVS, om dat ſy die onbeduydelijke voorletteren niet en wiſten tot woorden te ramen, van welke ſtipletteren wy hier naar, enige naar ons bedunken, tot een verſtandigen ſin gebragt hebben, gevende de andere om een beter, dewijl *Cluverus* ſelf *in interpretatione abbreviatarum litterarum & vocum*, daar geen uytlegginge van en doet. Maar wat *Ortelius*, en die hem gevolgt hebben met het gekoppelde woord PRIMIJVS willen beduyden, moet ik bekennen niet te weten.

Ptolomeus neemt deſe *Mattiaci* voor de *Marſburgers*, in 't Graafſchap van *Heſſen*, om dat deſelve ook by *Tacitus lib. 1. Annal.* en andre voor een deel der overgekomen Katten gehouden werden; dewelke na het gevoelen van de jonger ſchryvers haar mede omtrent de *Schelde* by de *Toxanders*

ter

ter neder geſet hebben, zynde mede een verjaagt
6 en verſtroyt Volk, en ſulx om deſelve redenen voor de regte Zeeuwen niet en kunnen werden gehouden; en *Adrian. Junius* in zyn *Batav. Hiſt. cap.* 15. ſulx ſoekende te beweren gemiſt is, daar hy de plaatſe *Taciti lib. de morib. Germanorum* te verre trekt, als hy ſeid, *eſt in eodem obſequio (nempe Romanorum) Mattiacorum gens, protulit enim magnitudo populi Romani ultra Rhenum, utraque veteres terminos imperii reverentiam; ita ſede finibuſque in ſua ripa, mente animoque nobiſcum agunt.* *Dat is:* Onder der Romeinen gebied, zyn de Mattiaci en het Mahetijkſe Volk mede geweeſt: want de grootsheid van het Roomſe Volk heeft de eerbiedigheyt van haar rijk, verder over den *Rhijn* en de oude landpalen uytgebreid, ſoo dat de luyden ten aanſien van hare woningen en landen op haren eygen oever zyn, maar het hert en gemoed is met ons.

Hier worden immers de *Mahetykers* ofte *Mattiaci* verder als den *Rhijn* geplaatſt, en het Roomſe Rijk als een ander Volk en buyten hare oude Landpalen geſeten, by gevoegt; daar de Zeeuſe Landen kort over *Rhijn* hunne vaſte bepalinge van het Roomſe gebied, en ſcheidinge met Duytſland, en Gallien van ouds gehad hebben: 't ſelve werd by *Plinius, lib.* 31. *cap.* 2. beveſtigt als hy ſeid: *ſunt & Mattiaci in Germania fontes calidi trans Rhenum*; daar zyn ook *Mattiaci* in Duytſland en warme ſourſen en bornen over den *Rhijn*; dewelke by *Ammianus lib.* 29. Maatykſe wateren genomt werden, en ſchrijft *Tacitus lib.* XI. *Annal.* dat daar omtrent ſilvere Mijnen waren. *Curtius Rufus, inquit, in agro Mattiaco recluſit ſpecus, quærendis venis argenti, unde tenuis fructus nec in longum fuit. Dat is: Curtius Rufus* heeft in 't Mahetijkſe Land enige hoolen geopent, om ſilver aderen te ſoeken, waar van niet veel vrugts en kwam, en duyrden ook niet lang. Nu is genoeg bekent, dat 'er in Zeeland gene opwellende ſoeſen ofte put-mijnen en zyn of oyt geweeſt hebben.

Janus Douſa in zyn *Batavia pag. mihi* 5. twijffelt of deſe *Mattiaci* waarſchijnlijker na het Noorden met den Batavieren gebuyren waren, als na den Galliſen kant: uyt de woorden van *Tacit.* ter geſeider plaatſe *de Moribus Germanorum, cætera ſimiles Batavis, niſi quod adhuc terra ſua ſolo & cælo acrius animantur. Dat is:* De *Mattiaci* zyn in 't verder den Batavieren gelijk, uytbeſondert dat ſy na den eygenſchap van haren grond en lugt moediger en driftiger zyn, daarom hy meent dat ſy onder *Swol* ofte *Kampen* omtrent den *Yſſel*, ofte het *Vlie* behoren beplaatſt te werden: dog nomt het ſelfs een ligte ofte onſekere giſſinge.

i *Onder de naam van Suevi en Suwen*] *Antiquorum Suevorum populi ſunt* Ptolomæo *Semnones, ſive Senones & Angili* ofte *Angleen* in *Pomeren*, gelijk dat *Peucerus* uytleide, dog andere (al ſo waarſchijnlijk) willen dat daar door de *Cherſoneſe* ofte *Noortcymberſe* Volken verſtaan werden, uyt dewelke de *Engelſe* geſproten zyn, welke Landſtreke nu beſeten werd by de *Jutlandſe Holſteinſe* en *Sileſiſche* Volken. Seenon *ſonat Marini*, Anzeeſe, Francis, *du coſté de*
7 *la Mer*, daar van ook *Latine* de Zeeuwen met de naam van *Suevi* mogen genomt werden: om dat'er by de Romeynen geen anderen naam bekent en is, die daar na gelijkent: maar de eygen naam en naamreden van Zeland ſelfs aangaande, is ontwijffelijk uyt de gelegentheid van het Land, alſoo genomt, als aan de Zee en met de Zee gemeen leggende.

k *By gene oude Schryvers*] By dewelke de ſelve voor verſcheide Duytſe Volken van een gantſe Landſtreke in het Noorden van Duytſland beſchreven
8 werden met de naam van Noordſe Volken, met verſcheide namen genomt, die by ons ook met een algemene naam *Noormannen* genomt werden, als zyn *Hunnen, Denen, Sweden, Polen, Pruyſen, Pomeranen, Wilten, Guaden, Schlaben, Carowaten, Caſakken, Finnen, Littouwers, Sileſiers, Goten, Laplanders, Zevenbergers, Moraviers*, &c. Die alle voor Duytſe Buytelanders gehouden wierden, en onder de *Suevi* behoren: daar onder de *Swaben* en *Sweden* naaſt aan de Rivier de *Swen* gelegen, de naam van *Zuevi* in 't byſonder werd gegeven.

By *Cæſars* tijd zyn deſelve nog ſoo niet bekent geweeſt, *Tacit. lib. de morib. Romanorum* beſchryft deſelve aldus: *Nunc de Suevis, inquit, quorum non una, ut Cattorum Tencterorumve gens; majorem enim Germaniæ partem obtinent, propriis adhuc nationibus nominibuſque, quanquam in commune Suevi vocentur; ſic Suevi à cæteris Germanis ſeparantur. Dat is:* De *Suevi* zyn niet eenderhande Volk, gelijk de *Catti* en *Tenctersche*, want ſy beſitten een groot deel van Duytſland, nader verdeelt en onderſcheiden in verſcheide Volken van verſcheide namen, met een algemene naam *Suevi* genomt.

Strabo Geograph. lib. 4. beſchryft ook de ſelve voor de Volken van de ganſe Landſtreke boven den *Rhijn*. *Supra totam hanc ripam degunt Suevi, inquit, Germanica Natio reliquis numero & potentiâ ſuperiores, à quibus alii pulſi in regionem interiorem Rheno nunc confugerunt. Dat is:* Boven deſen gantſen *Rhynkant*, zyn de *Suevi*, een Duyts Volk in getal en magt boven andere Volken, uyt welke Landſtreke de andre verjaagt haar nederwaarts aan den *Rhyn* begeven hebben. En een weinig te voren *maxima Suevorum Natio, nam & à Rheno ad Albim uſque pertingit, & trans Albim habitant pars eorum, alia minores Germanorum ſunt gentes Cheruſci, Chatti, Ghamabriuni, Cattuarii, Chambi, Cimbri, Bucteri, Cauci, Caulci, Campſiani, Sicambri, & aliæ plures. Dat is:* De *Suevi* een groot Volk: want ſy ſtrekken van den *Rhyn* tot de *Elve*, en een deel van de ſelve over de *Elve*, de andere zyn de minder ofte kleine *Germans*, als zyn de *Cheruſcen, Chatten, Gamabriunen, Cattuaren, Sicambers, Chambi, Buckers, Cimbers, Cauſen, Caulſen, Campſanen* en andre.

Hier toe dient de beſchryvinge van deſe Volken by *Caſparus Peucerus*, in ſekeren brief aan ſijnen vrund *Jacobus Monavius* geſchreven: dewelke door den ſelven *Monavius* ter goeder gedagten aan den groten Kaartbeſchryver *Abrahamus Ortelius* tot *Antwerpen* is toegeſonden; daar hy deſelve Volken omſtandelijk beſchryft, dog geen *Zeeuwen* of *Zeens* gelijken onder deſelve namen begrijpt. Daar uyt genoeg volgt dat de *Zeeuwen* met de naam van *Suevi* te noemen, gants verçiert en nieuw is. Dit zyn ſijne woorden: *Suevos ego non dubito totam illam oram Septentrionalem tenuiſſe, quam nunc incolunt Caſſubii Poloni ex parte & Pomerani univerſi ad Auſtrinum littus maris Balthici, quod Suevicum mare, ab iis dominatum ea in parte, ubi & flumen Suevi nomine*

Digitized by Google

mine de Swen in mare influit. Quorum denique Universi sunt Suevi, nominis exigua mutatione, qui in illa magna & fatali migratione gentium in ulteriorem ripam trajecerunt, cedentes appulsis ex oriente Dacis, & Gothis. Ik twijffel niet, seid hy, of de Sueven hebben het gantse noorderdeel van *Europen* beseten, het welk nu by den *Cassubiers*, *Polen*, en gants *Pomeren* beset, sig tot de zuider kant van de *Baltise* zee uytstrekt, daar het de *Sweviſe* genomt werd, daar omtrent daar de Riviere de *Swen* sig in de Zee uytstort, daar van de *Sweden* de regte afkomers zyn, die in dien groten en wonderlijken optogt der volken, in den wijk voor de overkomende *Goten* en *Dacen*, nu *Zevenbergers*, hunne sate na den buyten kant genomen hebben.

Van dit gevoelen is mede geweest *Marc. Zuer. Boxhorn*, dewelke in sijn byvoegsel op de Beschrywinge van *Zeland* van *J. Reigersbergen*, *cap.* 8. *Aubert. Myræum*, *Jacob. Eyndium*, en andre die de *Zeeuwen* voor de *Suevi* willen beduyden, sodanig tegen spreekt, dat sulks van haar eer gesegt is, als bewesen.

[l] *Tot in de Zee toe*,] Noemende de buyten Landen, so aan de een zyde van den *Rhijn*, nu *Westvriesland*, en *Waterland*, dat voor de bedijkinge al gebroken Land plag te wesen, als aan d'andersijde van *Zeland*, dat mede niet als in ondervloejende schorren en kreeken bestaan heeft, niet anders als *Vada*, droogten kreeken en schorren, welkers inwoonders ten beyden sijden mede onder de Batavi zyn begrepen en erkent geweest; In sodanigen sin beschrijft *Tacitus* het Batavise Eyland, *lib.* 4. *Histor. Insulam inter vada sitam*, het Eyland tussen de wedersijdse overvloeyende droogten, gorsingen en kreken gelegen, het welke niet anders verstaan kan werden; als van de ondervloeyende droogten, en gorsingen aan de Westfrieſe en Zeeuse zyde.

[m] *Wat de oudheid van dit Volk*,] Wy hebben het selve hier voor op het I. Hoofdstuk, den Batavieren in opkomst en oudheid gelijk gestelt, 't samen afkomstig van den Kelten en Cimbren, dewelke misschien in hunnen laatsten aftogt van desen uyterſten Zeekant, die so schielijk nog op een jaar niet en is voortgeset, wel enige swevende *Thebaise* ofte *Griekse* volken mogten gevonden hebben; want de *Cimbren* veel al het hoge en droge Land gesogt hebben, en sulks niet lange voor den Cimbersen vloet, die omtrent hondert jaar voor Kristi geboorte, het gantse Land overvloeyde, haar soo verre begeven hebben, en sulx niet anders als Zeerovers kunnen zyn geweest, dewelke noyt haar vaste woonste op of aan dit Land kunnen hebben gehad, als zynde deselve kuste tot een wijk van de sodanige seer bequaam, en by den Cimbren en oude Batavieren voor Zeehavenen gebruykt, also die by hun selven Zeerovers genoeg geweest zyn, en haar op de Zeevaart wel verstonden.

[n] *Hercules van Theben*,] Dit schrijft *Jacobus Eyndius in Chronico Zelandiæ cap.* 8. *en* 9. Daar hy tot sijn voornaamste Tuyg-schryver *Ammianum Marcellinum* bybrengt *Rer. Gestar. lib.* 15. die van de verscheide gevoelens van den oorspronk der Gallen spreekt, dewelke immers veel jonger dan der Batavieren afkomst is, en sulks daar toe niet en is te passen, gelijk ook uyt des selfs schryven geen sodanig besluyt en is te maken. Dit zyn sijne bygebragte woorden: *Alii affirmant Dorienses antiquiorem secutos Herculem Oceano locos inhabitasse confines. Dat is:* Andre seggen, dat de Grieken den ouden *Herculem* volgende, de An-zeese plaatsen bewoont hebben; Welke nu dese An-zeese plaatsen geweest zyn, beschrijft hy niet, hoe kanmen nu seggen dat dit van de Zeeuse kusten te verstaan is.

Om dit werk wat beter glimp te geven, soekt hy de woorden van *Tacitus lib. de Morib. Germ.* hier toe te passen, dewelke verhaalt: dat sommige willen seggen, dat zy, te weten de *Tuytsen* ofte *Germans*, eenen *Herculem* de sterkste onder alle volken geviert hebben. *Fuisse apud eos & Herculem memorant, primumque omnium virorum fortium.* Het welk immers op de *Zeeuwen* niet en kan geduyd werden, dewijl *Tacitus* daar spreekt van de *Tuytsen* en *Germans*, sonder enig onderscheid, behalven dat hy 't selve niet voor waarheid beschrijft, maar het selve wel duydelijk voor verdagt houd, als hy seid: *Quidam licentia vetustatis plures Deo ortos, plureſque gentis appellationes affirmant. Dat is:* Daar zyn ook enige die door vryheid van de misbruyken der oudheid, willen seggen datter meer soonen van dien God gesproten zyn, daar uyt meer andre benamingen souden voortgekomen zyn; daar op hy vervolgt van eenen *Hercules*, de sterkste aller volken; En dat sommige gemeent hebben, dat *Vlisses* op sijn lange en beuselagtige dolinge, *longo & fabuloso errore*, over den Oceaan in Duytsland soude aangekomen zyn, en de Duytsen een *Tempel* 't sijner eeren souden gestigt hebben, besluyt hy dat hy sulx niet en kan bevestigen, maar een yder daar van sijn goeddunken laat te geloven, of niet te geloven. *Quæ neque confirmare, inquit, argumentis, neque refellere in animo est. Ex ingenio suo quisque demat, vel addat fidem.*

Welken aangaande te letten staat, dat de oude Duytsen geen andere tot Goden erkent hebben, als de Son en de Maan, en de andere By-goden eerst lange daar na by den Romeinen onder deselve zyn ingevoerd, en waarschijnlijk by deselve niet en zyn aangenomen: om dat alle steene opschriften ter eeren van enige buyten Goden ofte Godinnen opgeregt, zyn alle Roomse opschriften, en by den Romeinen deselve ter eeren opgestelt, en men niet een enig en vind, daar enige Duytse woorden, of enige Duytse namen op bekent staan.

[n] *Herculem tot een Patroon*,] Sie *Tacit. de Morib. German.*

[o] *Om dat aldaar enige Steenen*,] Het welk nogtans geen gevolg en heeft, om dat deselve Steenen gelijk geseid is, geen ander beduytsel als van den Romeinen en hebben, en gene Duytsen daar op bekent staan, dog soude wel kunnen wesen, dat de Duytsen in het aannemen van dese bygelovige goden misleid zyn geweest, voornamentlijk die van Zeland, als hebbende *Herculem* tot een voorstander en beschermer te land, en *Neptunum* tot een Zee-god te water.

[p] *Hercules Marcusanus*,] Hoedanigen opschrift op sekre steen op den hoek van de *Schelde*, omtrent Westkappelle uytgegraven, vertoont werd, daar uyt werd besloten dat aldaar een offer-plaats ter eeren van *Hercules* opgeregt geweest soude zyn.

Welk

Digitized by Google

10 Welk opschrift by *Janus Gruterus Inscript. Romanar. pag.* M. LXX. *num.* 4. aldus werd vertoont:

Westcapella in Valachria prope
Flessingam in fonte Sacro.

HERCULI
MARCUSANO
M. P. R. I. M. F. I. V. I. S.
V. S. L. M.

Daar van het regte beduydsel tot nog toe niet t'enemaal verklaart, aldus so veel mogelijk kan nagevorst werden:

11 HERCULI MARCUSANO. Dat is, tér eeren van *Hercules*, den uyterſten beſchermer en ſcheidsman; want *Mark* is in de oude Duytſe taal, een bepalinge en landſcheidinge; daar van komt *Markgraaf*, een Heer van ſekren bepaalden omring, en *Markgraafſchap*, een afgeſonderde eygen Heerlijkheid. So wierd *Hercules* beeld ter beſcherminge van de uyterſte Landpalen, gemeenlijk op den inofte uytgang opgeregt. Daar van ſchrijft *Goropius Becanus lib.* 3. *Franc.* aldus: *In Zelandia ante Francorum Imperium Romani limitaneam arcem extremo in littore habebant, à re ipsa*, Markhuys *ab incolis vocatam, ad quam Hercules limitum custos & Marcusanus dictus, domus limitanea custodiam pollicebatur. Dat is:* Voor het gebied der Franken, hebben de Romeinen in Zeland een huys, ter landſcheidinge, op den uyterſten kant gebout, uyt de eygenſchap der ſaken een *Markhuys* genomt: tot het welke *Hercules* als een beſchermer der Landpalen, *Marcuſanus*, *Markwaard*, anders *Ruward*, dat is ruſtbewaarder, ſig tot ſchildwagt ſtelt.

M. P. R. TERTIUS. Dat is: *Militiæ populi Romani Tertius*, de derde &c. der Roomſer krygsordre.

V. S. L. M. *Votum ſolvens lubens merito.* Heeft ſijn dienſtelijke dank-offer gedaan.

q *Den Zee-god Neptunus*,] Daar van hier voor onder num. 2. een gelijk opſchrift vertoond is.

r *Zeland door de Schelde*,] Dit werd aldus beſchreven by *Petrus de Alico*, Biſſchop van Kamerik, in ſijn *Coſmographie*, als breder te ſien in de *Chronijk van Zeland*, van *Jan van Reigersbergen*, *cap.* 4. daar hy ook met de getuygenis van *Johannes Borſalus* bewijſt, dat het oudſte vloed-water van Zeland de *Schelde* was, en het water dat men den *Hond* noemt.

s *De Duynen*,] Wy hebben hier voor op het I. Hooftſtuk N°. 40. en 41. aangeweſen dat Zeland en Vlaanderen een groot gedeelte, met vaſt Land aan den anderen gehegt waren. Het welk nog al in dien ſelven ſtand ſchijnt geweeſt te hebben, tot het jaar 900. want men leeſt dat omtrent het jaar 980. by *Kaiſar Otto de III.* een watergraft is geſchoten, *Foſſa Ottoniana* genomt, dewelke met ſluyſen beſet, tegen den aanſtoot en aanſlag van de Zee, het ſelve over de drie-hondert jaar gehouden heeft, tot dat eintelijk volgens het
12 getuygenis van *Jacobus Meierus*, in ſijn *Flandria Annales*, in 't jaar 1377. de volle Zee die overſtolpt heeft, makende die grote ſcheure tuſſen *Vlaanderen* en *Braband*, ſulx die nog tegenwoordig te ſien is.

Hier van brengt *Marc. Zuer. Boxhorn*, in ſijn Beſchryvinge van Zeland, mede een goed bewijs by, uyt een Kaarte en Beſchryvinge van Vlaanderen en Zeland, ten tijde van *Guido*, Grave van Vlaanderen, in den jare 1274. gemaakt, over een komende met een gelijke kaarte en opſchrift, beruſtende in den Raad van Vlaanderen tot Gent, daar in uytdrukkelijk te leſen ſtaat, het volgende: Anno 980. waren de duynen doorgraven tuſſen Zeland en Vlaanderen, by *Kaiſar Otte*, dat men de Wielinge nomt, eertijds genomt de *Otto graft.*

t *Na ſijn naam de Ottozond*,] Dit werd by den 13
Profeſſor Boxhorn in ſijn *Chronijke van Zeland*, in Duyts met de naam van *Hotſond* beduyd, uyt de oude ſpellinge, volgens welke men de naam van *Otto*, een (h) voor ſette, gelijk de Zeeuwen nog wel gewoon zyn hunne woorden, dewelke met een vocaal en medeluydende letter beginnen, een (h) voor te ſetten, en ſchoon die daar niet voor en ſtond, efter ſodanig uyt te galmen, als *hons* voor *ons*, *heer* voor *eer*, *haarde* voor *aarde*, *hal* voor *al*, en ſo voort. So ſoude nog een regten Zeeuw, *Otto* niet anders uytgalmen als *Hotto*; het welk de oude ook mede wel in de conſonanten en ſtomme letteren gebruykt hebben, gelijk als *Lhudovijk* voor *Ludowijk*, dog het ſelve valt wat hard om uyt te ſpreeken. *Hottoſond*, dan of *Hotſond*, by verkorting beduid ſo veel als *Ottoos* water, want *Sond* in de oude taal water beduyd, gelijk men nog jegenwoordig ſeid een *Sondvloed*, een groot overſtolpend water, maar waar nu deſe verkortinge van *Hond*, in plaats van *Hottoſond*, van daan komt, is wat verre te ſoeken; Ten ware dat de ſchriften daar de kaarten uyt gemaakt zyn, in deſe woorden ſodanig waren verkort, dat men daar niet anders uyt heeft kunnen leſen: want het is bekent dat de blad-ſchryvers in oude tijden, eer den druk bekent was, veel met verkortinge van letteren geſchreven hebben, daar uyt wel meer ſodanige misſlagen by afſchriften gevonden zyn.

u *Den grooten Vloed van 't jaar* 1377.] Daar van ſpreekt de oude Chronijk aldus: *Anno* 1377. *den* 12. *November ten tijde van Graaf* Lodewijk van Male, *braken de Dijken aan de Wielingen door, en verdronken deſe naarvolgende Parochien: d'Piet, de Stad Biervliet, Willeme Klooſter, Bentyle, Rouſelare, Iſendijke, Ellemare, Schorrendijke, Gaterniſſe, Sint Niklaas, Sint Margriet, Ooſtmanske, Sint Jans, Sinte Katryne, Hamere, Koudekerke, Water-vliet, Nievelle, Huge-vliet, Brukhoute, Volmerbeke.* Welken inbreuk ſodanigen wijden water tuſſen *Vlaanderen* en *Zeland* gemaakt heeft.

w *De Schelde komende uyt Picardien*,] Sie de *Chronijk van Zeland* van *Jan Reigersbergen*, in het 4. capitt. Heeft ſijn oorſpronk uyt *Varman-* 14
dois, omtrent de Abdye van *Sint Martijn*, daar hy met een ſagten en tragen gang, tuſſen beyde de ſterkten *Beauvois* en *Catelet*, naar *Kamerik* toe loopt, en van daar door *Henegouwen*, voor by het Stedeken *Bouchain*, met verſcheide andre toevloeyende waterlopen verſterkt werd, en ſo voort de Stad *Valenchyn* doorloopt, voor by *Condé*, daar hy de Rivier de *Haiſne* ontfangt, met de afkomende Rivier *Scarpe* vermengt, en midden door

Digitized by Google

Doornik, het Graafschap van *Vlaanderen* inloopt, tot door *Oudenaarde*, na de Stad van *Gent*, en door deselve voortlopende, met de Rivier de *Lay* vermengt, van daar hy door een seer kromme en bogtigen ommeloop en doorgang tot *Dendermonde* sijnen loop houd, en van daar naar de *Teems*, voorby *Rupermonde*, tot aan de Stad *Antwerpen*, *Vlaanderen* en *Braband* van den anderen scheid; en van *Antwerpen* omtrent drie mijlen wegs, wat boven *Bergen op Zoom*, sig verenigende met de geschote graft *Rommerswaal*, van den *Kaisar Otto de III.* met de naam van *Oosterschelde*, van den voorgaanden loop de *Westerschelde* onderscheiden, sijnen naam verliest, en aan d'eensijde door de *Oosterschelde*, voor by *Willemstad*, met het *Hollands* diep vermengt, en so voort na de *Maas* loopt, en aan d'andersyde door de *Westerschelde* sijnen naam verandert, en de *Hond* genomt werd, van daar hy tussen *Biervliet* en *Vlissingen*, door *Zeland* voort in Zee loopt, daar hy te voren maar alleen door het gat van de *Westerschelde* plag te lopen, dog begint de *Oosterschelde* door de droogte by na onvaarbaar te werden.

x *Den Roompot*,] Is ten tijde van den Romeinen een grote sterkte geweest, dog naderhand door grondbraken van het water mede afgespoelt, daar van nog het steenwerk, en overblijfsel van een toorn in't voor by varen in't water te sien is.

15 y *In tween verdeelt*,] De verdeilinge ofte splissinge van *Zeland*, met de naam van *Ooster* en *Westerschelde*, is al voor den jare 1269. bekent geweest, als by seker Handvest van *Graaf Floris*, aan *Aalbregt Heere van Voorn* gegeven, kan blijken; luydende aldus: *Florentius Comes Hollandiæ, &c. Recognoscimus quod dilectus & fidelis noster Albertus de Voorne & sui successores Domini de Voorn, recipere possint & debeant, pro jure ipsis contingente, octavam partem ex occidentali parte Schaldiæ, & quintam partem ex orientali parte ejusdem Schaldiæ, omnium precariarum, quæ nobis & Heredibus nostris prædictis Comitibus Hollandiæ, aut earum uxoribus ratione nuptiarum, seu matrimonii contrahendi in dicta terra Zelandiæ, in litterarum data deinceps conferentur. Datum apud Delft* M. CC. LXIX. *feria V. post festum Beatorum* Petri & Pauli. *Dat is:* Wy *Florens Grave van Holland, &c.* Gestadet en gegunt, dat onsen lieven en getrouwen *Heer Aalbregt van Voorne*, en sijne erven *Heeren van Voorne*, mogen hebben en houden sodanig regt van een agtste deel over *Bewesterschelde*, en een vijfde deel over *Beoosterschelde* in *Zeland* in alle beden, die wy en onse nakomelingen *Graven van Holland*, en ook Huysvrouwen *Graven* en *Gravinnen van Holland* sullen werden toegestaan, als wy sullen komen te Huywelijken, het welk wy also vervolgens met onse brieven hebben willen bevestigen; Gegeven binnen Delff den V. sondag na *St. Pieter* en *Paulus*.

16 Over elk van dese twee gedeelten hebben de Graven eertijds twee bysondre Rentmeesters gestelt gehad, twee hoge Graaflijke en aansienlijke ampten, *den Rentmeester Generaal van Zeland Bewester-schelde, en den Rentmeester Generaal van Zeland Beoosterschelde*, daar van die tot *Middelburg*, en dese tot *Zierikzee* hun Comptoir en woonplaats moeten houden.

Onder de regering van *Bewester-schelde*, behoren de vier Eylanden *Wacheren*, *Zuid-beveland*, *Noord-beveland* en *Wolfersdijk*, en daar onder de Steden *Middelburg*, *Vlissingen*, *Veer*, *Arnemuyden*, *Westkappel*, *Domburg*, *Ter-goes*, en eertijds *Rommersu aal* en *Korigene*, nu door de Vloed afgespoelt en verdronken.

Onder *Beoosterschelde* behoorden de andre vier 17
Eylanden, *Schouwen*, *Duyveland*, *Tholen* en *Oresand*, met de Steden *Zierixzee*, *Brouwershaven*, *Ter-tholen*, en *St. Maartens Dijk*.

z *Over welke scheidinge en bepalinge*,] De oude 18
Landscheidinge van *Zeland*, leestmen dat begrepen was tussen *Bornisse* en *Heidenzee*, sulks daar van te sien is, in de oude *Costuymen en Keuren van Zeland*, *cap.* 4. *art.* 23. daar het regtsgebied van Zeland tussen *Bornisse* en *Heidenzee* bepaalt werd, in dese woorden: *Dat alle die gene die wonen tussen Bornisse en Heidenzee, sullen wesen onder dese keure*; en in het oude *Handvest*, by *K. Willem*, aan de Stad *Middelburg*, wegens hare regten en vryheden, gegeven en bevestigt op *St. Gregorius avond*, *van den jare* 1253. met dese woorden: *Wat misdaden die geschieden binnen Middelburg, als de Heere is tussen Bornisse en Heidenzee, dat salmen beteren twee schatte, tussen Bornisse en Heidenzee*, dat is, binnen de Landpalen van Zeland.

Bornisse is een plaats dewelke gelegen heeft in de 19
Landen van *Overmaas*, op het water genaamt *Koedood*, in de Landkaarte nog bekent, by *Portugaal*, het welk gehouden werd het oude scheid geweest te zyn, tussen *Holland* en *Zeland*, daar van men meent nog overig en bekent gebleven te zyn, het Dorp genaamt *Pernisse*, over Schiedam gelegen, by verwisseling van de B. in een P. gelijk als in vele oude woorden werd bevonden, als leggende omtrent de streeke van de oude Beschryving aan de *Maas*, daar het selve *Bornisse* moet gelegen hebben, het welke in de oude schriften en in de Rubryque van het voorverhaald *Handvest van den jare* 1253. doorgaans ook *Masemunde* genomt werd, als leggende aan de mond van de *Maas*. *Johan van Reigersberg* in sijn *Chronijke van Zeland cap.* 53. verhaalt, dat de dogter van Heer *Jaspar van Kulenburg* in den jare 1496 getrouwt is, met den *Heer van Rimborg*, Heere van den *Oudenhoorn in Oeland*, in't Land van *Bernisse*, welken *Oudenhoorn* door de *Mase* schijnt afgespoelt en weg genomen; Dat *Bornisse* daar omtrent moet gelegen hebben, daar nu *Pernisse* leid, en daarom ontwijfelijk voor het selve te houden is, blijkt uyt de Limijtscheidinge tussen de Landen van *Voorne*, *Putten*, *Stryen* en *Breda*, by den Heere van *Putten* en *Stryen* gemaakt, in't jaar 1314. beginnende: *Dit is die Heerschappye, die myn Heere van* Putten *van seyde, dat hy hielt van denen vermogenen Prince, mijn Heere den Grave van Holland, dewelke Heerschappye legget tussen dese palen, die hier na beschreven staan. Dat is:* Te wetene

Bodomar Ort, ten halven diepe.

Item alle op, tot in *'s Gravenzee*, in *'s Gravenzee* op, tot in *Oostmoer*.

Item tussen de vier *Hornessen*, en den *Oostmoer* tot den *Sandhofde* toe.

Item van *Sandhofde* te halve diepe, tot de *Abbenbroeke* op *Widele*.

Item

Digitized by Google

Item van *Abbenbroeke* te halven diepe, tot te *Borniſſen*.

Item van op de *Borniſſen*, tot den geſcheide van *Yſelmunde*, op vier d'half vademen diep.

Item van *Yſelmunde* opgaande tot den geſcheide van *Barendregt*, van *Borniſſen*, van *Paindregt*, en van *Roeden*.

En voort tot de *Heinkinſoorde*, in de *Maſe* voor *Putte*.

En voort de *Maſe* tot *Stryen* toe.

Hier uyt ſtaat te letten, dat volgens deſe Beſchryvinge hier omtrent mede gelegen heeft het Ambagt *Paindregt*, dat hem ſtrekte tot *Kattendregt*, in enige oude Kaarten als nog bekent; in welk Ambagt men in gevolge van de voorverhaalde oude keuren van Zeland, het regt van Zeland gebruykt heeft, ſulx dat ook te ſien is in ſekren brief by *Grave Diederik*, wegens de koop en verly van de Landen onder *Peindregt* gelegen, met de Tienden en Ambagts-Heerlijkheid van dien, gegeven in de Maand van January, in den jare 1199. luydende aldus:

IN nomine individuæ Trinitatis. Ego Theodoricus, Comes Hollandiæ, & A. uxor mea, Hollandiæ Comitiſſa, tam præſentibus, quam futuris ſalutem in eo, qui eſt ſalus omnium. Notum vobis facimus, quod Biggo & nepotes ſui erga nos terram infra Peyndrecht emerunt cum Decima & Officio; quæ terra his terminis concluditur: à Cœmiterio Peyndrecht extenditur uſque ad officium Catendrecht; ita ut eandem terram jam dictam Biggo & nepotes ejus & illi, ad quoſcunque eadem terra per legitimos fuerit devoluta hæredes, cum decima & officio & electione Sacerdotis Eccleſia libere poſſideant, & ipſi omnem tenorem Juris Zelandenſium obtineant, ut nec ulla ſupra ipſam terram fiat petitio, niſi in expeditione. Sane nulli miniſteriali liceat prædictam inhabitare terram, niſi de Comitis licentia & præfati Biggonis, & nepotum ſucceſſorum ejus. Sepe itaque dictis viris in præmonita terra caſtrum vel munitionem conſtruere licentiavimus, & tales aggeres ipſis componere, quo nos per eos terram noſtram per inundationem aquarum non amittamus. Teſtes hujus rei ſunt hi, Dominus Hugo de Voorne, Gerardus de Hurſt, Woulterus de Ruvene, Arnoldus Dapifer, Gerulfus Callen, Sygerus Burch. Datum apud Harlehem, anno MCXCVIIII, *menſe Januario. Dat is:* In den naam van de onverdeylde Drievuldigheyt. Ik Dirk, Grave van Holland, en A. mijn Wijf, Gravinne van Holland, wenſchen den tegenwoordigen en toekomenden zaligheit in dien die aller zaligheit is. Wy doen u kondt, dat Biggo en ſijne Neven, jegens ons gekocht hebben het land gelegen onder Peyndrecht, met de Thienden, en het Ambagt van dien; welk Land aldus bepaelt wert, te weten: Het ſtrekt ſig uyt van het Kerkhof af van Peyndrecht, tot het Ambocht van Catendrecht; So dat Biggo en ſijne Neven, en alle hare gerechtige Erfgenamen, het voornoemde Land, met alle de Thienden, en het Ambocht vryelijk ſullen beſitten, en daar in genieten al het recht van Zeelandt, zo dat dit Land vry ſal zyn van alle beden, uytgenomen als wy eenen togt op onſe vyanden doen ſullen; En in dat Landt ſullen geen Officieren plaatſe hebben, dan met conſent van den Grave, en den voornoemden Biggo, ofte ſijne Neven en Erfgenamen. So ſullen dan ook de voorſeyde mannen in het voornoemde land mogen bouwen een Slot ofte ſterckte, en ſodanige Dijken maken, dat wy daar door ons Land door inbreuke van wateren niet komen te verlieſen. De getuygen hier over geroepen, zyn Heer Hugo van Voorne, Geraerd van Hurſt, Wouter van Ruvene, Arnoldt Spijsdrager, Gerolf Callen, Syger Burch. Gegeven te Harlehem, in het jaar 1199. in de maent van Januarius.

[a] *Land van Voorn en den Briel voorgevallen,*] 20 Uyt het gevolg vande Limijtſcheidinge tuſſen *Borniſſe* en *Heidenzee*, blijkt dat in oude tijden het land van *Voorn* en den *Briel*, by vele mede onder Zeland is gerekent geweeſt; welk gevoelen dapper beweerd werd, by den naukeurigen oud liever *Marc. Zuer. Boxhorn*, in ſijn *Chronijke van Zeland, pag.* 72. dog ſo lange den *Briel* en het Land van *Voren* onder hare byſondre Heeren geſtaan hebben, is deſwegen tuſſen *Holland* en *Zeland* geen ſonderling verſchil geweeſt, dewijl ſy leenmannen van den Grave van Holland, en van Zeland te ſamen, haar eygen byſondre wetten hadden, en haar ſchot op haar eygen ſelven betaalden, gelijk ſy nog voor een Landſchap op hun ſelven erkent werden; dog is daar over ten anderen tijden groten twiſt geweeſt.

Die gene dewelke gemeent hebben, dat het Land van *Voorn* mede onder *Zeland* behoorde, gebruykten behalven de voorverhaalde bepalinge tuſſen *Bornes* en *Heidenzee*, deſe reden: Dat het Burg-graafſchap van Zeland eertijds bekleed is geweeſt, by den Heeren van den Lande van *Voorn*, en het ſelve Land genomt ſoude zyn geweeſt, het Burg-graafſchap van Zeland; het eerſte kan wel waar zyn, dog maakt geen beſluyt, dat om dat de Heeren van het Land van *Voorn*, zyn Burggraven van Zeland geweeſt, daarom het Land van *Voorn* onder *Zeland* ſoude moeten behooren; het tweede ſal noyt enig bewijs van getoont werden; blijkt ook daar uyt genoeg van het tegendeel van dien, dat als wanneer de Heeren van *Voorne* ſonder mans oir agter te laten, verſtorven zyn, deſelve Heerlijkheid aan de Graaflijkheid van Holland is vervallen; ſedert dien ſo het ſchijnt, hier over tuſſen Holland en Zeland, dog te vergeefs twiſt ontſtaan is.

By *Hertog Aalbregt*, werd den *Briel* mede onder de Steden van *Zeland* geſtelt, in ſekren brief aan die van *Zierixzee*, gegeven in den jare 1394. daar by hy benevens de Steden van Holland, ook de Steden van Zeland beroept, om den ſelven brief te helpen zegelen, en onder deſelve Steden mede telt *Middelburg*, *Zierixzee* en den *Briel*; dog daar uyt blijkt niet anders, als dat de Hand-ſchryvers van *Hertog Aalbregt*, het gemeen ſeggen gevolgt hebben, en daar uyt ſoude volgen, dat doen nog geen geſchil daar over geweeſt en is.

Al het welke nogtans naar verſcheide hevige twiſten tuſſen Holland en Zeland altoos verſtaan is; dat onder die Limijt Beſchryvinge van *Borniſſe* en *Heidenzee*, het Land van *Voorn* en den *Briel*, niet en is begrepen geweeſt, deſelve paalſcheidinge niet weſen is geduyd, en by ongemerkte ſwijmeling, (dewijl daar weinig aangelegen was, met dat de Landen van *Voorn* een byſondre regering op hun

Digitized by Google

ſelven hadden,) deſelve miſſlag by gebrek van nawer onderſoek van den een tot den ander is overgegaan, tot dat eintelijk de Landen van *Voorn*, daar onder den *Briel* behoorde, aan de Graaflijkheid vervallen, en de ſaake nauwer onderſogt zynde, het vonnis voor die van Holland geweſen is, ſo verre kan een geſwijmelt opgenomen gevoelen ſig ſelven tegen de waarheid indringen, dat het gene waarlijk ſo niet en is, door gevolg van toeſtemminge van een gemene dwalinge, ſonder verder onderſoek voor waarheid werd aangenomen; dog men ſeid voor een gemeen ſpreek-woord, *al is de leugen ſnel, de waarheid onderhaaldſe wel*; dit heeft ook den geleerden *Boxhorn* het gemeen gevoelen doen volgen, en het vonnis voor Zeland ſtrijken, gelijk of Zeland daar in te kort geſchieden; want als hy het ſelve op het kragtigſte voorgeſtaan hadde, en alles daar toe had bygebragt dat bedenkelijk was, beſluyt hy eintelijk aldus: *Niet te min zyn het Land van Voorn, als ook Bommenede aan die van Holland (ik en wete niet door wat middel,) gekomen.*

21 Wat *Bommenede* aangaat, op den hoek van het Land van Schouwen gelegen, hoe dat het ſelve onder de regeringe van Holland gekomen is, daar van brengt hy wel te regt by, het *Octroy* op den naam van *Koning Philips*, van den 24. Maart 1574. tot herſtellinge van het ingebrooken Land aldaar verleent; daar by blijkt dat *Bommene* doen ter tijd nog onder Zeland behoorde, en gerekent wierd; daar in ſoude het met den Heer *Profeſſor Boxhorn* houden, dat ik het ſelve niet en weet, als dat vertrouwe ſulks met verdrag tuſſen Holland en Zeland moet geſchied zyn, dog dit en heeft geen gemeenſchap met het Land van *Voorn*, daar toe geen verdrag van noden en was, als van ſig ſelven genoeg bevoegt, onder de regering van Holland aangenomen te werden en blijven.

22 Laat ons nu ſien of wy geen nader tuyg-reden en kunnen vinden, om deſe ſaak voor Holland vaſt te ſtellen; Voor eerſt blijkt genoeg, dat het Land van *Voorn* van ouds een Hollands leen geweeſt is, onder de Graaflijkheid van Holland behorende; het welk ſig op den bodem van Zeland niet en heeft kunnen uytſtrekken, dat zyn byſondre leenen op hun ſelven heeft, een by ſondere leenkamer, en een by ſonder regt; Ten anderen dat uyt de beſchryvinge van de oude Limijtſcheidinge tuſſen *Bornes* en *Heidenzee*, daar het wel meeſt op aankomt, het Land van *Voorn* tot Zeland niet en kan gepaſt werden: om dat de bepalinge ſelfs niet en ſeid, dat *Bornes* onder *Zeland*, of *Heidenzee* onder *Braband* behoren; maar alleen ſpreekt van alle die wonen tuſſen *Heidenzee* en *Bornes*, welke plaatſen niet binnen getrokken en werden, maar te verſtaan is, tot die plaatſen toe, gelijk of men ſeide tot *Heidenzee* in *Braband*, en *Bornes* in *Holland* gelegen; nu weetmen dat het Land daar *Bornes*, dat wy menen *Pernis* te zyn, op den hoek leid, voor het doorgraven van de *nieuwe Maas*, aan het vaſte land van Holland gehegt geweeſt is, en met de *oude Maas*, gelijk nog jegenwoordig wel van het Land van *Voorn* is afgeſcheiden geweeſt, dog efter altoos onder de regeringe en gebied van Holland behoort heeft, ſo datmen moet rekenen, dat tot daar toe, en niet verder Zeland geſtrekt heeft.

Indien men dien hoek van den *Briel* buyten het belend van den hoek van *Pernis*, met het aanhorende Binnen-land van dien onder *Zeland* wilde brengen, ſoude een groot gedeelte van *Holland* van den *Briel* af tot *Dordregt* toe, onder *Zeland* behoren; hier by komt dat voor de doorgravinge van de oude *Maas*, het Land van *Bornes* ſeer afgeſpoelt is geweeſt, en mogelijk op die tijd wel ſo verre geſtrekt heeft, als den hoek van den *Briel* ſelf, het welk de oude benaminge van *Maſemunde* hier voren aangeweſen niet duyſterlijk te kennen geeft, dat het aan de mond en op den hoek van de *Maas* gelegen heeft lange voor dat den *Briel* gebouwt, of bekent was, en ſulks deſe gehele Landſtreke geen andre naam konde werden gegeven; daarom ſekerlijk gelooft werd, dat het tegenwoordige *Pernis* niet en ſtaat op die ſelve plaats van het oude *Bornes*, maar het ſelve is weg geſpoelt, en dit *Pernis* na dien ouden naam genomt is.

Soo dat *Matthys vander Hoeve*, in het tweede 23
boek van zyn *Handveſt Chronijk in het 4. capittel* mede te onregt ſchrijft, dat het Land van *Voorn* daar onder den *Briel* behoort, by het Handveſt van *Vrouw Maria van Borgundien* van den 14. Maart 1476. *Holland* en *Zeeland* gegeven, eerſt aan *Holland* ſoude gehegt zyn; Tweſints kwalijk begrepen, I. Om dat die van *Holland* niet en behoefden te verſoeken of te verkrygen, het gene haar boven gedenken en uyt het gevolg van de ſaak ſelf onwederſprekelijk toe kwam, daar ſy noyt tegenſpraak van hebben willen lijden. II. Dat by het ſelve handveſt ſulx niet en werd verklaart, maar alleen dat dienaangaande elk (dat is, die van *Holland* en *Zeeland*) in zyn regt ongekrenkt, en in hun geheel werden gelaten, dit zyn de woorden: *Alſoo van de Stede van den* Briel *en Lande van* Voorn, *contentie en geſchil is tuſſen den Lande van Holland aan d'ene ſyde, en den Lande van Zeland aan d'anderſyde, welke van de voorſz. Landen dat toebehorende is; ſo ſal de Stad van den* Briel *met den Lande van* Voorne *voornoemt, in de voorſz. proviſien, articulen en punctten mede begrepen zyn, om hun ſelven te dienen voor hun, als toebehorende een van de voorſz. Landen.*

Wy ſullen deſe ſaake beſluyten met de verklaringe van de Staten van Holland, by reſolutie van haar Ed. Groot-Mog. op de klagten en remonſtrantie van die van den *Briel*, op den 15. February 1674. genomen, op het voorval dat die van Zeland, in het aanſtellen van Sijn Hoogheid den Prince van Oranjen, tot Erf-Stadhouder, hun den naam en qualiteit van den *Briel*, en het Land van *Voorn* mede hadden aangematigt; daar by van het regt van die van Holland, tot de regeringe over den *Briel* en Landen van *Voorn* genoeg werd betuygd: Luydende als volgt.

Extract uyt de Reſolutien van de Heeren Staten van Holland en Weſt-Vrieſlandt, in haar Edele Groot-Mog. Vergaderinge genomen op

Donderdag den 15. February, 1674.

DE Heeren Gedeputeerden der Stadt Briele, hebben ter Vergaderinge voorgedragen en gerepreſenteert, dat de Heeren Staten van Zeelandt, by

Digitized by Google

by der selver Resolutie van den tweeden deser loopende maende Februarius, aan den Heere Prince van Orange, en Sijne Hoogheyds wettige Mannelijke Descendenten in wettigen Huwelijk te procreëren, hebbende gedefereert het Stadthouder, Capiteyn en Admiraalschap Generaal over de hoog-gemelte Provincie, die voorsz. delatie ook hebben geëxtendeert over de Stadt van den Briele en het Landt van Voorne, en geordonneert dat de Brieven dien-aangaande aan hoog-gemelte Syne Hoogheydt te verleenen, mede met relatie tot de voorsz. Stadt van den Briel, en 't Land van Voorne souden werden geëxtendeert; en nademaal in de delatie van het gemelte Stadthouder, Capiteyn en Admiraelschap Generael over Holland en West-Vriesland, by haar Edele Groot Mog. aen hoog-gemelte Syne Hoogheyd, en des selfs wettige Mannelijke Descendenten in wettigen Huwelijk te procreëren, gedaen, mitsgaders in de Brieven dien-aangaande gedepescheert, geene speciale mentie en is gemaakt van de voorsz. Stadt vanden Briele, en het Landt van Voorne, en dat de Heeren hare Principalen mitsdien beducht waren, dat daar uyt t'eenigen tyde eenige verkeerde consequentien souden mogen werden getrocken, dat deselve derhalven versochten dat Haar Ed. Groot-Mog. daar tegens souden willen voorsien; Waar op gedelibereert, en in achtinge genomen zynde, dat de voorschreven Stadt van den Briele en Lande van Voorne, van allen ouden en ondenkelijke tyden hebben gehoort, en noch behooren onder de hoog-gemelte Provincie van Hollandt en West-Vriesland, en een onderscheyde Lidt van de hoog-gemelte Provincie zyn geweest; dat de Graven van Hollandt in der tijdt, en daar naar haar Edele Groot-Mog. daer over hebben gehadt en geëxerceert, ook noch hebben en exerceren allerhande Actens van Souverainiteyt, en hoog gesag, sonder dat de Graven van Zeelandt, ofte nu de hoog-gemelte Heeren Staten van den selven Lande, in, ofte over de voorsz. Stadt, en Lande van Voorne, eenige de alderminste Acte van Souverainiteyt, of ander gesag of directie hebben gepleegt, ofte noch plegen, en dat midtsdien de expressie by de hoog-gemelte Heeren Staten van Zeelandt, in de voorsz. Resolutie, ofte ook in de voorsz. Brieven gedaan, van gene de alder-geringste operatie, ten reguarde van Haar Edele Groot-Mogende, ofte ook van de voorsz. Stadt van den Briele, en Landen van Voorne kan wesen, is goet gevonden en verstaan, mits desen wel expresselijk te verklaren, dat haar Edele Groot-Mogende verstaan, dat de voorsz. Stadt van den Briele en Lande van Voorne altoos zyn geweest en gehoort hebben, en noch zyn en hooren onder de Souverainiteyt en het gesach van de Provincie van Holland en West-Vriesland, en een onverscheyden Lidt van dien, en dat de hoog-gemelte Heeren Staten van Zeelandt daar op, ofte daar over, noch recht, noch actie, noch yets het aldergeringste en competeert, of ook by haar gearrogeert kan werden, dat dienvolgende de voorsz. Stadt van den Briele en Lande van Voorne, sonder eenige contradictie of tegenspraak, mede zyn gecomprehendeert en begrepen onder de delatie, die by Haar Edele Groot Mog. aen hoog-gemelte Syne Hoogheyt, en Sijn Hoogheydts Wettige Mannelijke Kinderen, Kindtskinderen, Naerkomelingen en verdere Descendenten in wettigen Huwelijk te procreëren is gedaan, van het Stadthouder, Capiteyn en Admiraalschap Generaal van de Provincie van Holland en West-Vriesslandt, en in de Brieven die daar van zijn gedepescheert, en dat Haar Edele Groot-Mogende by desen wel expresselijk protesteren, van dat de selve houden voor nul, krachtoloos en van onwaarden, en by evident en notoir onrecht ondernomen de delatie van het Stadthouder, Capiteyn en Admiraalschap Generaal by de hoog-gemelte Heeren Staten van Zeelandt aan hoog-gemelte Syn Hoogheydt gedaen, voor soo veel de meer hoog-gemelte Heeren Staten van Zeelant, die in eenigen deelen, ofte met eenige relatie souden willen appliceren of extenderen op of over de voorschreven Stadt van den Briele, en Lande van Voorne; En dat de selve haar Edele Groot Mog. Resolutie aan meer hoog-gemelte Syne Hoogheydt door den Raedt-Pensionnaris sal werden ter handen gesteld; met versoek, dat sijn Hoogheyt de hoogh-gemelte Provincie van Hollandt en West-Vriesslandt by die voorsz hare gerechtigheydt wil maintineren, conserveren, en de voorsz. nieuwigheydt by de hoog-gemelte Provincie van Zeelandt ondernomen, niet en wil gedoogen. Ende dat dese haer Edele Groot-Mog. Resolutie insgelijks aan de Heeren Burgemeesteren en Regeerders der Stad Briele sal werden verhandtreyckt tot hare versecckeringe en gerustheydt; en dat de selve Resolutie by Missive mede sal werden gesonden aan den Hogen Rade en Hove, mitsgaders de Raden en Meesters van de Reeckeningen over haer Edele Groot-Mogende Domainen, om aldaar te werden geregistreert.

Accordeert met de voorsz. Resolutien.

Dus verre van de Zeeuse lenden jegens Holland 24
tot *Bornes*, ofte *Pernis*; volgt nu van *Heidenzeel*, waar het selve is gelegen geweest, om de paalscheidinge tussen *Zeland* en *Braband*, aan te wijsen; 't selve werd beschreven gelegen te hebben tussen *Tholen* en Steenbergen op een waterken by *Halteren*, dat van ouds het scheid geweest is tussen *Zeland* en *Braband*, als nog bekent onder het gebied van *Nieuw Vossemeer*, nevens *Mattenburg*, met den naam van *Nieuwe Heyde*, of misschien wel het Dorp *Heene*. Den *Professor Boxhorn* verhaalt in zyn Chronijk van *Zeland*, dat in de kamer van Rekening van de Provincie van *Zeland* een brief berust met het opschrift: *De paalscheidinge tussen Braband en Zeland*, die ook van dit *Heide* spreekt, luydende aldus:

Eerst, sal die Grave van Holland, van Zeeland, en zyne erven, hebben en gebruyken, alsulken land en grond, als gelegen is van Vosvliet, *Oostwaart op strekkende lang* Striene *tot ten* Hengstweert *toe, en van* Hengstweert *opkomende langs den* Vliete *tot* Yssendijke, *en van* Yssendijke *Zuydwaart langs de* Coeveringe, *voort tot den* Struychreke *toe, en van de* Struychreke *Westwaart langs* der Heyen, *tot voorby* Mattenburg, *en van dane Westwaart afgaande langs* Mattenburg *tot* Haserhille *toe, en van* d'Haserhille *voorts strekkende in* d'Eendregt.

Item, sal onsen genadigen Heere, Hertog Willem, en zyne nakomelingen, hebben en gebruyken van Couwenoor-

Digitized by Google

wenoorde, *'t Land van* Dayer *binnen deſe gemerken*; Stryen *aan de Noord-zyde*, Dayer *op* Kene *aan de Zuyd-zyde.*

Item, ſoo hebben de Jonkheer van Naſſauwen, en zyne wettige geſellinne, de Heere van Bergen op den Zoom, en haar erven, en gebruyken Haſerhille, *en van daar opgaande langs* Vertryſen Vaart *tot den* Noortdyke *toe, die laatſt ingeſteken was aan* Mattenburg, *en't gors van* Mattenburg *van d'aan Ooſtwaart langs den* Strijkreke *tot de* Coeveringe vaart *toe, en voort over de* Mijne, *de* Ooſtmare *en* Zuydmare *aan de Zuyd-zyde van* d'Ayer *op* Kene, *voort opgaande tot in de* Zeggen, *en van de* Zeggen *voort opgaande aan't Land van* Striene, *dat de Jonkheer van Gaasbeke toebehoort.*

25 [b] *Tuſſen Zeeland en Braband*] Over deſe limijtſcheidinge tuſſen *Zeland* en *Braband* en zyn geen minder geſchillen geweeſt, dewelke men ſoo ſeker niet en heeft kunnen oordelen, of die van *Zeland* en *Braband* hebben daar over ſelfs moeten dadingen; Daar van wel de voornaamſte is, daar by Graaf *Diderik de* VII. *dier name* met *Hendrik de* I. *Hertog van Braband*, door tuſſenſpreeken van wederſijdſe ſcheitſmannen in November van den jare 1204. wegens de paalſcheidinge tuſſen *Zeland* en *Braband* is verdragen en over een gekomen, waar van den brief aldus luyd:

IN den naam van de Heylige en onverdeilde Drievuldigheit, &c. *Kennelijk zy een yeder, die deſe brieven ſien ſullen, dat daar verſchil is geweeſt, al van over lange tijden, tuſſen Henrik, Hertog van Lothringen, en zyne voorſaten, en tuſſen Dirk, Grave van Holland, en zyne voorſaten, van wegen het Land, gelegen tuſſen de Maſe, en de Schelde; welke twiſt op deſe middelen, door raadt van goede mannen, aan wederſijden ter neer geleyt is.*

De Graaf heeft overgedragen in handen van den Hertog, de Stad van Dordregt, aan beyde-de zyden van het water, Dordregtſwaarde, Hereſwaarde, Duſſen, en het geheele Land tuſſen Stryen en Waalwijk, tot het Land toe van den Hertog.

Dog dit voorſcide Land heeft den Grave gekregen in leene van den Hertog, en is zyn Leenman geworden, en heeft t geſwooren, dat hy, van dat voorſz. Land wegen, in eygener perſoon den voorſeyden Hertog, als een Leenman zynen Heer ſchuldig is, dienen ſal tegens een yegelijk, uytgenomen het Rijk.

En Dordregt, Dordregtſwaarde, Hereſwaarde, en Duſſen voorſchreven, zyn den Hertog en zyne erven gegeven in recompenſe, voor dat Land naar Zeland toeſtrekkende, op het welke den Hertog en zyne voorſaten altijd regt gepretendeert hebben, tegens den Grave, en zyne voorſaten. En hier mede zyn en blijven dood alle twiſten, actien, en verſchillen, die ſy hier over tegens malkanderen gehad hebben, &c. &c.

Deſe brieven zyn gegeven op het jaar 1203. in November. De getuygen daar toe van s' Graven wege geroepen, zyn; Rutger van Meerhen, Hugo van Voern, Dirk van Altena, Gerard van Horſt, Willem van Theylingen, Simon, Jan, en Tsbrand van Haarlem, Albert Beniaarts, Wouter van Egmond, Florens de Welde, Philips van Waſſenaar, Aarnout, Henrik, en Jan van Rijſwijk, Dirk van Bokkel.

26 [c] *Aan de zyde van Vlaanderen*] Aan de zyde van *Vlaanderen* ſtrekt het gebied van *Zeland* over het gantſe water tot aan het vaſte Land van den Vlaamſen kant, en voorts ten eynde de *Wielingen* tot *Grevelingen* toe, ſo dat den Grave van *Vlaanderen*, buyten het vaſte Land van *Vlaanderen* geen gebied te water en heeft; hier over is noyt enig geſchil geweeſt, en hebben die van *Zeland* daar over altoos eenen *Water-Baljuw* geſtelt ſonder tegen ſeggen, dewelke tot *Middelburg* zyn woonplaats houd, en zyn gebied heeft tot langs den gantſen *Vlaamſen* kant, daar van de oudſte Rekeningen de limiten en ſcheidpalen aldus verklaren: *beginnende in de* Wielingen, *de* Honte *tot* Soeſtinge *toe, langs* Vlaanderen, *gaande ſoo voort langs den ſtroom van* Beweſterſchelde, *voorby* Bergen, Reimers-Waal, Goes, Kats, Kortieen, *en ſoo voort aan.*

[d] *Walcheren*] Het eerſte en oudſte bekende Ey- 27
land en onder de andere het voornaamſte, als in ſig begrijpende de Steden *Middelburg*, *Vliſſingen*, *Terveer*, *Arnemuyden*, *Weſtcappel* en *Domburg*, de voornaamſte Steden van *Zeland*, dog hebben de 28
drie laatſte meer oudheid als aanſien; waar van *Weſtcappel* en *Domburg* door den algemenen Watervvand byna te niet geworden, en *Arnemuyden* eertijds een van de grootſte Koopſteden van *Zeland*, door het verlopen en verlanden van de diepte, die daar eertijds tot voor de Stad was, klein en onmagtig geworden zyn. Is een Graafſchap op ſig ſelven geweeſt, en hebben hunne byſondre Graven gehad lange voor die van Holland; want men leeſt van eenen *Eghard*, die omtrent het jaar 800. Grave van *Walcheren* was, en dat voor hem nog andre Graven zyn geweeſt, welk Eyland niet van eenen verçierden *Walger* ofte *Walachar* uyt het Graafſchap van *Henegouwen* verdreven, en hier komen over waayen, maar na den aard en gelegentheid van het Land ſelf alſo genomt is, van de op-en-aflopende wateren, Stalen, Moraſſen en Poelen, die aldaar voor de bedijking veel waren, hoedanige in en uytlopende wateren in onſe oude Tale, *Walen* genomt werden.

[e] *Schouwen*] Heeft zyn naam van de Rivier de 29
Schelde, die eertijds *Schoude* plag genomt te werden, na de hardigheid van de oude Duytſe Taal, in dewelke *Schoud*, *Schuld*, *Schoudig*, *Schuldig*, daar ons woord *Schout* van daan komt, als maner van *Schoud*, ofte *Schuld*, het welk na de herſtelde ſagtigheid van onſe Taal in *gelt*, en ſulx met de naam van *Schelde*, in plaats van *Schoude* vervormt is, alſoo genomt van de rijkheid der af en inkomende Koopmanſchappen, die aldaar verſchuldigt waren hun Tol en Schatting te betalen, als leggende aan de mond, en op het inkomen van de *Ooſterſchelde*; begrijpt in ſig de Steden *Zierixzee* en *Brouwershaven*, waar van men *Zierixzee* voor de Hooftſtad van het Land van *Schouwen* houd: maar waar van men den regten ouderdom niet en weet, waar over en van deſelfs naamreden by onſe Chronijkſchryvers ſeer werd gebeuſelt, als breder te ſien by den Profeſſor *Boxhorn* in zyn *Chronijk van Zeland. pag.* 309.

[f] *Borſſelen*] Het Land van *Borſſelen* heeft eerſt in een ſeer klein begrip beſtaan, naderhand met de verder bedijkinge van *Zuidbeveland* verheelt, be- 30
houdens hun regt van volle Heerſchappye, en vrye Heerlijkheyt. Deſe Heerlijkheid is van ouds beſe-

ten

ten by het vermaarde geslagt van *Borsselen*, en is by Heer *Philips van Borsselen* in den jare 1417. aan de Graaflijkheid opgedragen, en wederom te leen ontfangen, uytwijsende de brieven van investituyre van *Sint Matthijs dag* 1417. by dewelke *Vrouw Jacoba*, deselve heerlijkheid ten leen verleid aan den selven *Philips van Borsselen*, die deselve heerlijkheid van te voren had beseten, te verheergewaden met een zeel ofte koppel-winden. Den 15. July 1431. de heerlijkheid van *Borsselen*, door overlijden van Heer *Philips van Borsselen*, sonder mannelijke oir na te laten, op haar vervallen zynde, heeft *Vrouw Jacoba* deselve verkoft en op nieuws te leen uytgegeven aan *Boudewijn en Floris van Borsselen*, by overlijden van dewelke, sonder kinderen agter te laten, deselve wederom aan *Vrouw Jacoba* vervallen zynde, heeft sy die in den jare 1434. in regten duarye en lijftogt over gegeven aan *Frank van Borsselen* Grave van *Oosterbant* en Heere van *Zuidbeveland*, mits dat die na zyn dood wederom soude komen op de Graven ofte Gravinnen van *Zeland*. Dog heeft Hertog *Philips van Borgonjen* in den jare 1452. om vier duysent vijf hondert klinkarts tot dertien groten yeder klinkart, den selven *Frank van Borsselen* vergunt; *daar van by zyn leven te disponeren als van sijn vry eygen goed, en dat hy het dien soude vergunnen die het hem believen soude, mits dat sy die Heerlijkheid na het overlyden van den selven* Frank van Borsselen, *in sulker voegen als die by* Frank van Borsselen *wierd beseten, tot een verstersflijk Zeeuws leen souden houden.* Welken volgende *Frank van Borsselen*, deselve Heerlijkheid op den 20. mey 1472. gegeven heeft aan *Jaspar van Kulenburg*, getrouwt met *Jeanna van Borgonjen*, dogter van *Antoine Bastard van Borgonjen*; dat by octroy en toelaten van *Hertog Philips*, van den 10. July 1501. gekomen is op hunne dogter *Isabeau van Kulenburg*, getrouwt met *Messire van Luxenburg, Heere van Ville*, en by dode van deselve, mogte versterven op hare dogters, en susters, en hare knapelijke descendenten sonder enige losinge. Dese *Isabeau van Kuylenburg* gene kinderen hebbende, en hare susters mede overleden zynde, heeft sy deselve Heerlijkheid getransporteert in den jare 1553. aan *Philips de Lalaing*, Grave van *Hoogstraten*, Heere van *Ville*, aan haar houdende het gebruyk haar leven lang geduyrende; Dese lieten na *Antonis van Lalaing*, Heere van *Ville* en *Rennenburg*, die daar mede verlyd is op den 6. January 1555. Dese lieten na drie sonen, *Willem, Philips*, en *Karel*, dewelke van d'een tot d'ander sonder kinderen overleden zynde, met deselve Heerlijkheid verlyd zyn geweest; van welken *Karel* de Magistraat vander *Goes*, by octroy deselve Heerlijkheid gekoft hebben, en op den 15. Mey 1615. daar mede zyn verlyd; dese hoge Heerlijkheid werd geregeert by een Baljuw en seven Leenmannen by de Stad vander *Goes* te stellen, en die hem by der selven vonnissen beswaard vind, mag sig daar over aan Scheepenen vander *Goes* beroepen.

31 g *Middelburg*,] Is de voornaamste Stad van *Walcheren*, en ook van geheel Zeland, en befit de eerste plaats in Staatse vergadering; haar naam en naamreden, op dat wy het verdigtsel van den Roomsen *Metellus* voor by gaan, is genomen uyt de omstandige gelegentheid van de plaats selfs, als zynde een burg en sterkte in 't midden van het Eiland *Walcheren* gelegen.

Van de oudheid van deselve en is niet seker, daarom deselve ouder agte dan enige Gedenk-schriften onser tijde: het oudste datmen daar van vind zyn de bevestigde Stads-regten, by den Graven van Holland en van Vlaanderen gesamentlijken gegeven in den jare 1217. daar by blijkt dat sy lange voor dien tijd burgers en Stads-luyden waren, dewelke in 't lange zyn gelijst in de *Chron. van Zeland*, by den *Professor Boxhorn* uytgegeven *I. Deel pag.* 129 *en in het II. Deel pag* 60. waar in sonderling staat te letten, dat deselve so wel by den Grave van Vlaanderen als van Holland zyn bevestigt, op dat die van Middelburg hun souden verseekeren voor den twist tussen deselve, over de besittinge van het Eiland *Walcheren*, waar over in voortijden tussen de Graven van *Vlaanderen* en van *Holland* groten twist en oorlog was ontstaan geweest.

De Stad *Middelburg* is gelegen omtrent een mijle van *Vlissingen* en *Kampveer*, regt tussen beyden, en een half mijle van *Arnemuyden*, seer bequaam tot den koophandel, daar in deselve van kleine beginselen in korte tijden dapper is toegenomen.

h *Vlissingen*,] Men leest van twederhande *Vlis-* 32
singen, *oud* en *nieuw Vlissingen*; *oud Vlissingen* was een 't samenwoninge van enige vissers, en varent volk, een weinig binnewaarts het *nieuw Vlissingen* gelegen, dat doen het veer was, daar men na *Vlaanderen* over voer, gelijk het nog is; alwaar met dat door de verwijdinge van de *Hond*, de diepte voor het veer van *Vlissingen* mede begon toe te nemen, hebben sommige ingesetenen van *oud Vlissingen*, met dat *Westkappelle* so begon af te nemen, goed gedagt, haar op en omtrent *Vlissinger veer* te begeven, daar sy beter diepte en beter gelegentheid vonden als voor *oud Vlissingen*, alwaar sy een vissers gilde en handel van hoekvaart en haring vaart, vis en haring te drogen, natten, kuypen, pakken, reepszeylen, netten, touwen, en ander tuyg te maken hebben opgestelt; haar koopmanschap was verse vis, tonnen ofte gesouten vis, lange-stapel ofte droge vis, ton-haring, korf-haring, en sout te sieden, daar in sy so toenamen, dat het oud *Vlissingen* gants wierd verlaten, en sy alle hun aldaar ter neder setten, daar sy dapper vermenigvuldigden, en so toenamen, dat sy eerst op *Vlaanderen*, *Vrankrijk*, en *Engeland*, en daar na ook beoosten en westen buytens Lands niet alleen in haring en vis, maar ook in andere koophandel over en tweer begonnen te handelen, en zyn so metter tijd een vaste koopstad geworden; sy waren kloek en stoutmoedig ter Zee, en in den oorlog soo ontschlijk, dat sy van alle volken gevreest wierden, en door haar de gantse Zeeuse natie in andre Landen ontsien was, die in Spanjen en Italien niet anders als met de naam van *Pitzelingos* bekent en genomt wirden.

Omtrent haar en naam en naamreden, werd mede gebeuselt, van de flesse van *Sint Willeboort*, by haar ter gedagtenis gehouden, daar van sy Flessingers souden genomt zyn; gelijk mede van den dwalenden Vlisses die hier was komen aandrijven.

Maar naast aan de waarheid komt het gevoelen van den *Professor Boxhorn*, dat in de oude taal *Vles*, de verandering van het wassende en afnemen-

Digitized by Google

nemende Zewater beduyd werd, daar sy wel na mogen genomt werden, als in het wassend en vallend water, en op en neder gaan van de baren van de Zee gewiegt, en op gequeekt.

Van hun oudheid is almede geen sekren begin, en werd van deselve in de Chronijken geen gewag gemaakt; het eerste datmen geschreven vind is omtrent den jare 1227. als *Graaf Floris de III.* Graaf van Holland was, en sy werden in den jare 1315. by *Hertog Willem van Henegouwen*, met Stads voorregten voorsien, by vrouw *Maria van Borgondien*, in den jare 1477. bevestigt, daar mede sy met andere Steden omtrent gelijk staan; dese zyn te sien in de *Chronijk van Zeland* van d'Heer *Professor Boxhorn*, *pag.* 181. daar by onder anderen de vryheid van *Vlissingen* gestrekt werd *van Korelaars weg tot Garndebbe, en also omgaande alse dien herenweg van Oesten komt, totter Moelwater toe, en binnen den buyten kanten van den Moelwater, tot aan die Garndebbe regt uyt.*

Vlissingen heeft van ouds gehoort onder de *Graaflijkheid van Zeland*, tot dat *Hertog Philips van Borgundien*, by brieven van den 25. maart 1452. voor hem sijnen erven en nakomelingen *Graven* en *Gravinnen van Zeland*, verkoft en gecedeert heeft, aan Heer *Hendrik van Bornesselen*, Heere van *Ter-veer*, die Steden, Landen en Heerlijkheden van *Vlissingen*, *Westkappel*, en de *Duynen* aldaar, met allen hunnen toebehoren, en dat om een somme van twaalf duysent kronen van agt-en-veertig groten munte van *Vlaanderen* op het stuk, met voorwaarden dat hy en sijne erven de voornoemde Steden en Heerlijkheden van dien souden gebruyken mogen den tijd van 17. jaar, sonder dat den Hertog binnen dien tijd deselve Heerlijkheid soude mogen losen, maar wel daar naar; Naderhand is onder Princesse *Maria* op den 1. May 1477. aan Heer *Wolfard van Borsselen*, *Grave van Grandpré* en *Bouchain*, Heere van *Ter-veer*, overgegeven de volkomen uytgifte van de Landen en Heerlijkheden van *Vlissingen*, *Westkappel* en *Domburg*, te leen te houden van den Graafschappe van Zeland, met alle het gene dat daar enigsints toebehoort, mits daar voor betalende een somme van vijf-duysent kronen, munte van 48. groten vlaams het stuk, makende met de 12. duysent kronen, by Heer *Hendrik van Borsselen* opgeschoten, 17. duysent kronen, munte voorsz., daar van de brieven mede te sien zyn in de *Chronijke van Zeland*, van d'Heer *Boxhorn*, *het 2. Deel*, *pag.* 287. in 't jaar 1504. den 22. Augusti is deselve Heerlijkheid gekomen op Heer *Adolf van Borgundien*, Heer van *Beveren*, en by sijn overlijden op den 7. February 1541. verlyd op *Maximiliaan* zyn soon: welke *Maximiliaan*, Heer van *Beveren*, den 4. Juny 1558. sonder kinderen overleden zynde, so veel schulden heeft nagelaten, dat alle sijne naargelaten goeden, en ook dese Heerlijkheid moste werden verkoft; en is vervolgens *oud* en *nieuw Vlissingen* in 't jaar 1572. voor den Koning van *Hispanien* ingekoft, dog heeft deselve koop met den oorlog geen stand gegrepen, en in den jare 1582. by den Hove andermaal zynde gedaan verkopen, so is daar van koper geworden den *Prince van Oranjen Willem de I.* om de somme van 14. duysent een hondert guldens, sedert de Stad en Heerlijkheid van *oud* en *nieuw Vlissingen*, aan den selven hny se is gebleven; hangende dese proceduyren, had *Prins Willem* deselve by opene brieven van den 2. maart 1574. met aansienlijke vryheden vereert, begrijpende onder anderen de regeringe, bestellinge van hunne Magistraten; Daar op sy ter vergaderinge van de Staten van Zeland, benevens andere grote Steden mede hun sit-plaats genomen hebben; welken brief te sien is in de *Chronijk van Zeland*, van *d'Heer Boxhorn*, *pag.* 195.

i *Ter-veer*] Is mede een bemuyrde Stad, op 33
het Eyland van *Walcheren*, een uyr van *Middelburg*, twee uyren van *Vlissingen*, noordoostwaart na de Zekant gelegen, van geringe opkomst, als welke plaats aller eerst begrepen is van enige arme vissers, die haar lieten gebruyken met de luyden over en weder te varen, op *Noordbeveland*, daar een schoon Dorp plag te leggen, nu lange weg gespoelt en vergaan, dat men *Kampen* noemden, daar sy op aanquamen, daarom dese Stad ook *Kampveer* genomt is geweest; wanneer dese plaats tot een Stad geworden is, kanmen ook niet seker seggen, als dat het eerste begrip al vry oud is, dat lange maar een gehugt, en 't samen woninge van dese veerluyden en vissertjens geweest is, en daar na tot een Dorp, en so metter tijd tot een Stad met Stads-regten geworden, en eintelijk tot de eere en naam van een *Marquisaat* verheven is.

Dese landstreeke heeft mede onder de Graven van Zeland behoort, tot den jare 1280. als wanneer die by Graaf *Floris de V.* aan *Wolfert van Borsselen* verkoft is, die deselve tot behoud van de Stad en omleggende Landen, bedijkt en bepoldert heeft en tot den landbouw vervaardigt, en liet de bedijkte landstreke *Zandijk* noemen, daar jegenwoordig een schoon Dorp met deselve naam genomt gelegen is; hier mede is het gegaan even so gelijk als met de Stad en Heerlijkheid van *Vlissingen*; want na dat de Stad en Heerlijkheid van *Ter-veer* en *Zandijk*, lange onder den geslagte van *Borsselen*, eerst als een quaat, en na als een goed en onversterflijk erf-leen beseten was, is deselve eintelijk mede gekomen aan *Maximiliaan de Hennijn*, Grave van *Bossu*, dewelke so veel schulden na liet, dat deselve Heerlijkheid en Marquisaatschap onder andere sijne goederen mede most verkoft werden, en wierd eerst mede in den jare 1567. ten behouven van den *Koning van Spanjen* ingekoft, welke koop met den oorlog mede geen stand grypende, is in den jare 1581. by den Hove andermaal doen verkopen, en is daar van koper geworden den *Heere Prince van Oranje*, om een somme van 24. duysent een hondert guldens; hangende welke proceduyren den selven *Prins Willem de I.* aan die van *Ter-veer*, op den 11. Maart 1574. by opene brieven van octroy, gelijke vryheden en Stads-regten had verleend, als die van *Vlissingen*, uyt kragte van dewelke sy mede sittinge en stem in de Staatse vergadering, benevens andre grote Steden verkregen. Als breder te sien in de *Chronijk van Zeland*, *pag.* 228.

k *Arnemuyden*,] *Arnemuyden* voor desen een 34
voorname koopstad boven *Middelburg*, dog nu door de verlandinge van de diepten t'enemaal vervallen, heeft in oudheid benevens, so niet boven andere

Digitized by Google

andere te roemen; Is mede gelijk als *Vlissingen*, van het oude *Arnemuyden*, dat t'enemaal van het water overvloeid en vergaan is, tot het nieuwe verplaatst geweest; van het oude *Arnemuyden* betuygd een brief, daar by Hertog *Jan van Lotteringen* deselve vrydom van tol vergunt, gegeven op *Sint Niklaas dag* 1288. het heeft sijn naam van het waterken de *Arne*, komende van Middelburg, en hebbende sijn uytgang tot *Arnemuyden*, en van het sterke slot aldaar gebout, in de oude taal *Muyd*, dat is een sterk slot, ofte burgt genomt; was sodanig in fleur van Koopmanschap, en buytenlandsen handel, dat die van Middelburg vresende hunnen stilstand, en overmagt van die van *Arnemuyden*, met alle middelen gesogt hebben deselve tegen te gaan en onder te houden, hebben het selve Landschap en Stede in koop verkregen, van Heer *Philips van Borgonjen*, Heer van *Beveren*, die het selve van de Graaflijkheid van Zeland te leen besat, uytwijsende de brieven van investituyre van den 7. Augusti 1493. sedert sy sodanige wetten en gildekeuren over hunnen handel stelden, daar by sy de Koopmanschap tot haar mogten trekken, dog het selve en hadde geen gevolg, om de bequame gelegentheid, en diepte die sy hadden, daar de schepen wel gebergt lagen en een goede rede hadden; het is lange een open vlek geweest, en eerst in den jare 1574. door *Prins Willem de I.* met vesten gesterkt, en van vele vryheden voorsien; dese Stad heeft met den oorlog grote schade geleden, daar door vele inwoonderen vertrokken, en de burgeren seer verarmden; daar by quam den groten storm van het jaar 1582. daar by deselve mede grote schade leden; dog dit alles soude hebben kunnen werden hersteld, indien sy haren vorigen koopmanschap en Buyten-landsen handel wederom in den vorigen stand hadden kunnen brengen; en soude wel gevolgt hebben, ten ware dese bequame diepte en goede rede in een schielijke droogte en verlanding verandert was; het welk daar by onwederstandelijk is toegekomen, dat het Land, daar de *Piet* op plag te staan, vastgehegt aan het Eiland *Wolferdijk*, grotelijks begon af te nemen, gelijk het selve ook t'enemaal door den vloed is weggespoelt. daar door sig een grote plaat en droogte veroorsaakte, en aan de syde van de Krayer en Zuidbeveland is komen aan te groeyen, die by de schippers *groot Kanarien* genomt werd, welke droogte de Ebbe gedwongen en verleid heeft het veergat uyt te vallen, waar door het aan d'anderside van *Arnemuyden* mede is komen te verlanden; daar by komende dat in Vlaanderen vele polders wierden ingesteken, die in 't vloeden so veel water naar hun trokken, dat wanneer de Ebbe quam uyt te vallen, de Ebbe van de hond ofte Wester-scheld, die te vorens langs de kust van Vlaanderen plag te lopen, jegens *Walcheren* quam aansetten en uyt te lopen, wegnemende voor Rammekens sekre plaat het *Natgat* genaamt, welke agter Ebbe met haar afgenomen slijk en sant van het *Natgat*, door den voorvloed in de bogt van *Arnemuyden* is ingeworpen, en door den vloed nevens ter Veer niet verder en konde voortsetten, daar door een korte tijd de diepte voor *Arnemuyden*, t'enemaal is komen te verlanden, en daar nog soo onlangs te voren de groten schepen van drie hondert last, door *Krokenens-gat*, tussen den *Stinkert* en *Sint Joosland*, voor by *Rammekens*, tot *Arnemuyden* vryelijk aanquamen, nu so verland is, dat men naulijks met klein vaartuyg daar kan aankomen; daar door deselve Stad t'enemaal is vervallen en tot niet geworden; het welk de Stad van *Middelburg* tot so een welvarende Koopstad gemaakt heeft.

[1] *Westkappelle*,] Een Stad aan de Zee gelegen, 35 heeft mede een bequame haven, voor het uyt-en inkomen der schepen gehad, het welk haar in de schipvaart seer dede toenemen, dog is sodanig door de Zee afgespoelt, dat de ingesetenen tot verscheide malen hebben moeten verplaatsen, en het oude *Westkapel* al verre in Zee leid; daar van niet en is overgebleven, als de gedagtenis van de Zee-regten by deselve ingestelt, die als nog in grote agtinge werden gehouden, daar uyt genoeg blijkt, dat *Westkapel* al van ouds een voorname Zeestad geweest is. Welke Zee-regten by d'Heer *Boxhorn* in sijn *Chronijk van Zeland* werden ingelijst, dog stuks wijse, so als ik in een oud hand-schrift bevinde, daar veel meer by komt, en met de oudheid van 't selve hand-schrift niet wel over een komt, daarom goed gedagt heb 't selve in 't geheel so als het oude hand-schrift leid, in desenby te voegen.

Dit zyn de

WATER-RECHTEN.

Eerst: mey maakt eenen man Meyster van eenen Schip / 't Sgip behoort toe heer twee of drie / 't Sgip vaart buyten Lande van dancq / het is ey roeme ter Sluys / te Brouwersh / te Zutzeel off anderssins / dy is gevaarg te zeylen in Vreemden Landen / die Meester ey marg nyet verkoopen 't Scip / hy ey heest verloff van den gheenen die 't toebehoort: Maar heest hy te doen betalingen / hy marg wel Landen getuygen te pandesetten off liggen / by rade Landen Sgipman.

Dit is 't fonniſſe.

Een Sgip leget in een Haven verbeydende dry tijt dy winde / ende alst van dancq varen sall / die Meyster is sgulding raet te memen met synen Scipluyden / ende tot heer te seggen: Sy Heere / wy hebben wint te seylen; Maer eniche van den Sgipmannen die segde: die wint ey is niet goet; ende d'ander seggen / dat wint ey wedersconde is ey goet / die Meyster is sgulding voer een te dragen met die meeste pauzen / ey dede hy anders / hy waer sgulding Sgip ey goet te geldey bleuet verloren / Heest hy also veel ware mede.

Dit is 't fonniſſe.

Een Sgip breckt in eenig Land / tot verkoer sreden dattet sy / die Sgipluyden sijn sergulding 't goet te Behouden als sy best mogen / ende is 't dat sy heer helpen / die Meester is sgulding haren loon / ende ey heest hy geen ghelt Landen goede / dat sy heer helpen Behouden / soo moet hysse weder brengen tot haren Lande / ende ey helpen sy heer niet / soo ey is hy heer nyet sgulding / ende sy sullen haer loon verliesen als een Sgip is verloren / ende die Meester ey marg 't ysgetuyge niet verkoopen / hy ey hebbe verloff van

Vanden gemey die 't Vorebehoord; ende dit doen alsoo getrouwelicke alt by mag/ ende dede hy anderē hy waert schüldig te beteren. Waert dat een Schip met goed seilde ader dier gront/ en in Vrese ware te Vorlissen 't Schip en 't goed/ ende men dan gekrijgen mogte Lijfschepen/ om dat goet mede üyt te lijgten/ so wat dat kosten soude 't Schip betalen/ ende 't goedt/ gelijckmen voorgoet geldt. Ende en ware dat geen Koopman in 't Schip/ alt men ader den gront seildē/ dat soude die Schipper ende twee Schipmannen sweren/ Volde men hem niet geloven mog Vordragen/ dat het Schip met het goedt in Vrese wat ader den grondt.

Dit is 't fonnisse.

Een Schip Vaart Vander Sluys/ of Van anderen Steden/ het gevalt dattet Recht/ men is 't schüldig te behoüden alt men meest marg/ Vanden Mijne off Van anderen goede/ die Coopluyden en die Meesters die verden in groten twiste/ die Coopluyden tegen den Meester om te hebben hare goet/ so sijn 't Vel schüldig te hebben/ geldē sy de Vracht/ also Verre alt 't et die Meester gevorgen/ maer wil die Meesters men mag dan Vereyden dat Schip/ is 't dalmen 't beteren mag in korten tyden. Ende is den niet hy mach in korten tyden/ en is dat niet/ hy mach een ander Schip hüeren/ ende die Vaert Volboen/ ende hy sal hebben syn Vracht Van alle die goede/ dattet behoüden en Vel by eniger manieren.

Dit is 't fonnisse.

Een Schip Vaert Van eniger Haven/ geladen of deel of is gekomen in ander Haven/ die Schipluyden en sijn niet schüldig üyten Scepe te gaen/ sonder den Meesteren verlof/ Vant Vaert so dattet Schip argde/ of Verboren Verde by eniger avontüren/ so Varen 't schüldig te beteren/ maer kept dat Schip gemeeret met Vier gelöüwen/ so mogen Vel üyt gaen en Vanden te schepe comen ter tyt ende ter noyden.

Dit is 't fonnisse.

Het gevalt dat Schipluyden hem verhüyeren ter lijst haren Meester of eniger Van hem-luyden gaen üyten Scepe/ sonder verlof/ ende drincken hem dronken/ ende maken gestryt ofte twist/ het gevalt dattet eniger gewont wert/ die Meester en is hem niet schüldig te doen genesen op den Schepen oste/ maer hy magse üyten Scheepe doen/ ende hüyren andere in die stede Van hem luyden/ ende kosten sy meer/ sy süllen 't betalen moeten/ ende den Meesteren wedden keren dat sy Van hem ontfangen hebben/ mer sendense die meest in eniger dienste Vanden Schepe/ dat sy hem quitsten of Vonde/ sy sijn schüldig te Vorden geheelt up den Scheepen koste.

Dit is 't fonnisse.

Het gevalt dat enig Schipman met siecheden komt hem Voren of hem dien/ Blyvende inden dienst Vanden Schepe/ ende sy en mogen Van siecheden in 't Schip niet blyven/ die Meesten is hem schüldich üyten Schepe te doen/ ende in een Herberge te hegen/ ende hem te bevaren laten ende licht by te sienē/ ende een Vanden Schipluyden by hem te laten/ om hem te Verwaren/ off enen anderen menschen te hüyren hem te Vernaren/ ende te Versienē Van sülcken spijsen alt men in 't Schip heft/ ende gen hem gaf doe hy gesont Vas/ ende anders niet hy en wille doen/ ende wil hy kostelicken spijse hebben/ die Meesten en is hem niet schüldich te geven/ hy en Vaer op 't Meesters coste/ ende 't Schip en is niet schüldig/ Vas hem te beyden/ maer te seylen alt 't rede is/ ende is dat saecke dat hy gemeest/ so sal hy hebben al sijn hüyere/ ende sterft hy/ sijn Vijf of sijn Erfgenamen süllen 't hebben.

Dit is 't fonnisse.

Een Schip dat Vaert Vander Sluys/ of Van anderen Steden/ het gevalt dat hem turment tzeekomt Vander Zee/ ende en mach niet lyden sonder schade Van 't goede te werpen/ so sijn 't schüldich den Coopluyden te togen/ die Coopluyden seggen haren Ville/ dan mach men Velle werpen by avontüren tüschen den Coopman ende den Meester Voerden alder ten clarsten/ ende isset dat die Coopluyden niet en Villen dat men Verpen/ die Meesten en sal darom hier Verpen niet laten/ op dattet hem goet dünckt/ hem doen te Vorens Van sijnen Gesellen/ alt sy te Lande gekomen sijn/ om dat sijt doen om te behoüden haren lijf goet en 't Schip/ ende tegen dattet gevorpen Vert/ ende het sal Vorden gepeist Van ponde tot ponde/ ende gedeelt onder den Coopluyden/ op 't goet dattet behoüden Vert/ ende die Meesten is dat schüldig of te geldē alt Van sijnen Scepe/ of Van sijnen Vraght/ in eene Verstalinge Van sijnen schaden; elck Schipman sal hebben een dat Van/ ende helpen sy meer goedt/ dat moet deylen in die schade/ nae dattet elck in heeft/ ten sy dat sy hem niet verlinken Verwerven in dien nood alt goede Knapen/ soo en süllen sy gheen dinck Van hebben/ ende men sal den Meesten gelonen by sijnen Eed.

Dit is 't fonnisse.

Het gevalt dat een Meester Van enen Scepe heeft sijnen mast by gevalle Onverdē/ hy is schüldig te Vercopen sijnen Coopluyden/ ende hem te togen dien nood/ ende dat is om te behoüden 't lijf/ Schip/ ende goet/ ende somwijle gevalt dat sy haer Kabele breken en laten haren Ancker Vanden/ men is alle Zeyde Mast/ en Ancker schüldig te pressen Van ponde tot ponde/ alt Zeevolck/ ende soo süllen die Coopluyden daer af geldē/ eer sy haer goet üyten Scepe doen/ ende Vaert dattet Schip droge sal/ en die Meester om 't ghescrijfde Van hem luyden en in 't Schip enich goet berenden Vorde/ ende üyt den Vater liepe/ die Meesten sal daer af sonder schade blijven/ en sal daer af hebben sijn Vaerhte/ gelijck alt Van dien anderen goeden.

Dit is 't fonnisse.

Het gevalt dat een Meester komt by den Stede daer hy unladen sal/ hy is schüldich den Coopluyden te togen die Conden ende Schouwe daer hy mede Voyna den sal/ en is dat yet ader te beteren/ dat moet hy beteren/ Vant Vaten daer laten of pijpen verbroken hy gebreck Vanden Schouwe/ die Meesten ende die Schipluyden Vaten schüldich den schade te beteren/ en die Meesten die motten ader deelen/ vermidt dat hy men met Vinde-gelt/ en 't Vinde-gelt is schüldig te sijn gedeelt in Verstalinge der schaden eerst in ende twe menant moeten sijn gedeelt over hem luyden/ en Vra[illegible]ken die Conden eer[illegible]y die Coopluyden tegeden/ sy sijn schüldig alle den schade te geldē/ men seggen die Coopluyden dat die Schouwe sijn goet en sterk/ en Vreeselt Van/ elck is schüldig te degelen ader die schade/ elck Coopman sal geldē sijn deel/ elck geliicke.

Dit

Dit is't fonniſſe.

Een Schip is ter Cluyt / vaſt in anderre Steden van Wijn te laden / en want van daer geladen / ende die Meeſters vaſte ſijn Coopluyden en Verſeekeren met haeren ſuſtalle van haer ſelven / als ſy ſchuldich zyn te doen / en het ſal dat Verm of quaet worden op hem komen / dat die ſuſtalle breeckt / en dat ſal vaſte pijpen den Bademvlieghet / t Schip komt behouden / die Coopluyden ſeggen dat by den ſuſtalle haer Wijn is verloren / die Meeſters ſeyt dat dees niet en is / en is dat ſaecke dat die Meeſters en drie vaſte Vier van ſijnen Schipluyden die die Coopluyden daer uyt hyſen willen / willen zweren dat dijn Wijn niet verloren en is / liden gebreck vanden ſuſtalle noch van ſelve / die Meeſter ſal daer quyt of weſen / en iſſet dat ſy dat niet en willen zweren / ſoo zijn ſy ſchuldigh den Coopluyden verſet te doen van die ſchade / want ſy ſijn ſchuldich die ſuſtallen te verſeekeren / ende te ſluyten haer ſelven voor ende zeker / eer ſy ſeggen van daer ſy laden.

Dit is't fonniſſe.

Een Meeſter huyrt ſijn Schipluyden / by iſſe ſchuldig te houden in pynſe / en haer Victualie te ſijn van alle dat ſy gaen halen over mitdoene / alſoo lange als by hem Leven of Wyn ter Taſelen legt / ende ſoo wie den anderen lochent / verbeurt 4. pen. ende voorgent eenig den Meeſter / of den Meeſter eenig ſchipman eſſen verbeurt 8. pen. ende iſt dat ſaek dat een Meeſter eenig ſchipmans ſtaet ontelten hant / of mettet vuyſte / by is hem ſchuldich eenen ſtaf te draegen / Maer ſlaen by hem meer / by moet ſen voor rebel gerecht / ende ſlaegt eenige ſchipmans den meeſter eerſt / by verbeurt 100 ſchel. of ſijn Wijf.

Dit is't fonniſſe.

Een Schip verwacht tot Bordeeus te varen / of anderſins / ende het komt daer ontladen ſal / ende maken tot haer partyen voorgangen / ende die ſeaden ſijn op die Coopluyden / ay die cuſte van Britaengen / dieſe gemeen ſal van dalmen lijſt lijs de Baden / ende ſijn bleyne die ſtaden van dalmen lijſt tale is van Normandyen / van Ingelant ende van Scotlant / van dat gemeen lijſt Jeremuyden en van Vlaenderen dalmen paſt Calays.

Dit is't fonniſſe.

Het gevalt dat twiſſe is tuſſegen die Meeſter / en die Coopluyden / die Meeſter ſal bededen thegen ballen dat voor die Schipman te doene / tegen hem dat by ſtruit tegen heeft gehadt / eer by hem uyt ſijnen Schip heet gaen / ende is dat ſaecke dat dit e Schipman dien wijſt en die quidaet ſiet te beteren tollen Schipmans ſeggen vanden Taſelen / en die Meeſter is ſoo onvermoedig / dat by daer niet toe ballen en wille / ende dat ten uytgaen / die Schipman mach den Schepe volgen daer ontlaedt / en hebben alſoo goede Buyen of by int Schip gekomen waer te beteren die quidaet / ten ſeg ghene van die vanden taſelen / ende vermen die Meeſters niet alſoo veel goeden Schipman als die / ende by by eenigen manieren enig groot ruſt Schip verlore / die Meeſter is ſchuldig dien ſeade te betalen / behoet by alzoo veel goeds gemis te betalen.

Dit is't fonniſſe.

Het gevalt dat een Schip leyt in eene Haven gemeert / en een ander Schip vremt meeſten ghelyde / en ſlaet Schip dat daer gemeert leyt / ſoo dattet dan dien ſlage ſcade heeft / ende Wijn daer dan den Boden uyt ſchiet / die ſeade is ſchuldig ghedeelt te zyn by pryſe onder beyde die Schepe / ende die Wijn vaſt goet dat is in beyde die Schepen / is ſchuldigh te deelen gemeenlijk die ſeade onder hemluyden / die Meeſter van den Schepe die 't ander deel heeft / is ſchuldig met ſijnen Schipluyden te zweren dat ſy 't niet willens en deden / en dat is die reden waerom 't ſonniſſe gemaeckt is. Het gevalt dat men een vat Schip gaerne leyt inden weg vanden beteren Schepe / om van den anderen alle die ſcade te hebben / waert dattet van enen anderen goeden Schepe gebroken worde / maer alſmen weet dat die ſcade half en half geworde / ſo leyt men 't gerne buyten weges.

Dit is't fonniſſe.

Een Schip / of ſeevee Schepen / of meer / die leggen in een Haven daer lutter Water is / ſoo dat een vaert ſittende by den anderen / die Meeſter van den Schepe is ſchuldig te ſeggen tot den anderen Schipluyden / ghy Heeren ligt uwen Ancker / want hy is ont te vaer gelegt / en wy omgeten daer by in ſtaden komen / ende ſy en willen den Ancker niet liggen / die ander Meeſter en ſiene Schipluyden die gaen den Ancker liggen / en leggen het voorwaert van hemluyden / ende iſſet dat hem die ander verbiedt / ende dat ſy daer ſtaen by leden of nemen / ſy ſijn wel ſchuldig te beteren / ende leyt eenige ander Ancker ſonder Touw / die ſcade doet / weens dat hy ſy / iſt ſchuldig te beteren / ende iſt dat men in eenige duvege Haven leyt / men iſt ſchuldig te leggen Voorſinnen ende Schouwe dat niet ſeyle.

Dit is't fonniſſe.

Die Schipluyden vonden kuſt van Barbarangen / ſy ſijn ſchuldig te hebben 't dagh een Maeltyt van dalmen te varen en te keren ſy Wijn drinken / die Coopmanne moeten huere hebben / van dat ſy anders niet en drincken dan Boone tot haren dranke / maer alſt e Schip komt daer die Wijn waſſet / die Meeſter is hem ſchuldig haeren dranck Wijn te geven.

Dit is't fonniſſe.

Het ghevalt dat een Schip gekomen is tot ſijnen vergten ontlaet Stede / te Bordeeus of anderſins / die Meeſter is ſchuldig te ſeggen hinen Coopluyden / ghy Heeren / legge dy uwe Goeringe of Coopwaren deſe / ende laet ghyle in die Waegge vanden Schepe / ſy ſijnt ſchuldig te ſeggen wat ſy doen willen / en iſſet dat ſy kieſen alſulcke Waegle te hebben als 't Schip heeft / ſy ſullen 't hebben / ende willen ſy / ſy mogen doen in manieren dattet 't Schip niet nae en leyt / en vinden ſy nae dien geen Waegt die Meeſter en zal daer ghenen verder ſtaet af hebben / maer by is hem ſchuldig te tegen haer tuyen en haer borg / en die ſelfs Coopman mach daer in leggen ghewichten van ſijne Coopmanſchap / en willen ſy / ſy mogen daer in leggen een vat waters / die Meeſter en die Schipmanne / en voerden overgeworpen in die Zee / het ſoude gerekent worden voor over Wijn of ander goet / van ponde tot ponde / ende mogten hem die Coopluyden redelicke bedragen in Zee / ende koſt te doen eenige Coopman alſulcke Vrede als Schipmanne hebben / alſoo ſal hebben die Coopman.

Digitized by Google

Dit is 't fonniſſe.

Een Schip komt geladen by behouden 't ſijne reghter ontlaetſtede / die Schipluyden willen haer huyre hebben / ende dat ſijnre ſulcke die voorder Reyse noch Stuyr int Schip en hebben / die Meeſter marg houden haer Pinckhuyer om 't Schip voorder te brengen dat ſy er in quamen / of ſeeckerheyt te doen / die Wet de Volvoert.

Dit is 't fonniſſe.

Een Meeſter huyert ſijn Scipmanne / die reyne te varen / ende te keuren / ſubtijl hebben haer Voeringe / d ander om gelt / ſy ſien dat Schip geen voorſpoet en komt te Lande te keuren / ende moet dan danen varen / maer die ghene die niet gehuyert en zijn om gelt / die Meeſter moet hem haer huyre betalen / ende laten maer ſijne gelegde / daer na dat ſy gehuyert zijn by termijne / ſal ſy naeuwe / ſy ſijn ſchuldich te hebben al haer huyre / maer ſy moeten 't Schip helpen brengen daer ſyt namen / volgt die Meeſter.

Dit is 't fonniſſe.

Het gebeurt dat een Schip leyt te Voorduyn / of anderſints by ſubtijle ſpijſen alsmen daer eet in 't Schip voor Scipmannen mogen uyt en Scepe een gereeſt dragen / ende alle ſubtijl Tyvoot alle daer binnen is / maer dat ſy eten mogen teenen male / maer ſy en moeten dan daer geenen dranck uyt dragen / ende ſy moeten ſchieten voorder romen / ſoo dat die Meeſter niet en let / of en verſet / en ſy van de 6 Schepe gewaer name / die meeſte ſtadt by gebreck van haeren wercke / ſy moſſent betalen / ende dat hem een Scipman quaeſte by gebreck van hulpe / ſy ſijn hem ſchuldigh te doen genesen / ende haer gebreck van hem te betalen / den meeſter ende den geſellen van der Tafelen.

Dit is 't fonniſſe.

Het gebeurt dat een Meeſter verhuert ſijn Schip eenen Coopman / en beſpreeckt by eenen termine dat Schip te laden / die Coopmanne en laden niet / en houdent Schip ende die luyden 15. dagen of langer / en eenich tijt verlieſt die Meeſter ſijn Vracht by gebreck van Coopman / die Coopman is ſchuldigh te betalen die meeſter alle ſchade als daer af geſeit wert / ende daer af ſullen hebben die Scipmannen dat Sieckenbeer / ende die meeſter dat die deck / ommerdenen dat hem haer koſte voet.

Dit is 't fonniſſe.

Een meeſter vracht ſijn Schip / ende laedt om ſijnen reyſe te doen / en hier binnen blijft ſchip liggende alſoo lange dat hem geldt gebreeckt / die meeſter marg voor zenden tſijnen Lande om gelt / maer hy en moet geene goeden voet verleggen / dede hy 't / hy ware ſchuldig die Coopluyden haer ſchade te betalen / maer hy mag voor wel memen tander Coopluyden Wijn / en verkoopen / ende memen ſijn voordeel daer of / ende alſt Schip geladen is tot ſijnre reyſen ontlaet-Stede / die Wijn die den meeſter genomen heeft / is ſchuldig te ſijn betalent / alſoo alsmen ander Wijn verkoopen ſal / ende die meeſter ſal hebben van deſen Wijne / ſijn vracht gelijck als van andere Wynen.

Een Knape is Lijftocht van Scepe / ende is gehuyrt te brengen 't Schip daer ontladen ſal / hiet gevalt dat in die Haven ſijn Kadey ofte Clooſtery / daermen binnen den Scepe ontlaet / die meeſter is ſchuldig den Scipman te betalen / die Stede van daermen die Scepen legt / en ſijn geloonde uyt ſelfden / ſoo dat die Coopluyden geen ſchade en nemen by den gebreck vanden geloonde / die meeſter moet betalen die Lijftocht als hem daer toe gedaen / als hy 't Schip heeft gebracht tollen Haven / en niet verder en is hy ſchuldig te brengen / ende van voert meer ſoo bleeft ſchip opten meeſter en opten Coopluyden.

Die

ORDONNANTIE

Van 't

SCHIP-RECHT.

Dit is die Ordonnantie die die Scipheeren ende die Coopluyden met malkanderen begeren van 't Schip-recht.

Eerſt: Waert dat een Schip braeke / of dalment doorſeylde / waer d ſtuck ware / dorfde den Coopluyden / den Stuerman / ende den meeſten hoop van den geſelſchap gaet dalment maken mogen ſoo ſoudet die Scipheer maken / ende brengen den Coopluyden haer goet daer hy gebeurt hadde te hem Sodt ſpaede voor ongeval / en waert dalment 't Schip niet verder maken en mogen / ſoo ſoude die Scipheer ſijn vracht hebben van elcken goede / ende meenigh dat met eenen Sodtpenninck gewonnen waere / dat daer of alſoo veel geberen ſoude / ende waert dat die Coopman geen gelt by hem en hadde / ende woude hem die Scipheere niet belonen / ſoo ſoude die Scipheere van den goede memen dattet geberen waere / alſoo veel als ſijn vracht beliepe / voort alſoo veel gelts als die Coopman t ſijn gave ay die marckt.

Item / waert dat een Schip nood hadde / ende die Scipper begeerde dalment t gaet voerpen ſoude / ſoo en ſoudmen niet voerpen / men ſoude den Vrachtman dragen oft ſijn wille ware / ende ware ſijnen Wille niet / ende duchtte den Scipheere goet / ende hem twee of dryen vanden Scipmans beter gedaen dan gelaten / ſoo ſoudmen mogen voerpen / ende woude die Coopman alsmen te Lande quame / ſoo ſoude die twe of drie die inden Scepe waren zweren dat tet nootſaeckelijck dede / ende ware dat geen Coopman inden Scepe / ende men moet hadde te voerpen wat dan den Scipheer goet dochte metten meerendeel van ſijnen geſelſchap / dat ſoudemen dan doen dat twe doen ende wat goet dalmen voerpe / dat dalmen rekenen alle ay die meercket gelt / penninck voor penninck / bredet dan alſoo veel als dat ay blijft / alſoo die vracht dat af betalt is / ende die Scipheere ſal gelden van ſijnen vracht / weder die Coopluyden dat of hieft / ende hoe dat die Scipheere ſijn Scip ſtelt / dat moge die Coopluyden voor nemen op een Schip / ende waert dat dat yemant ware in een Scip dat men voerpe / ende hadde hy gelt of ander goet in ſijnre kiſten / dat ſoude hy openbaren voor dalmen

voer-

Digitized by Google

voorpe / ende alle hy 't gevopenbaert hadde / soo soude hy gelden te voren gelde van sijnen gelde / te rekenen voor dese voor zey / ende dergelijcke voorts gevvorpen / soo soudemen voor verreckeney voore dese voor zey / maer vvaer dese andere goet in die kiste dat soudemen verrekeney gelijck ander goet alst vvaerdig vvare / ende vvaer dat dit gelt yemant uytter kiste name / ons sijn syde / soo zey soudemen dese van sijnen gelde / ende vvaer dalder yemant gelt of ander goedt hadde in sijnre kistey / ende hy ocht niet en openbaerde ten dalmey vvorpe / ende vvoorde die kiste dese / dat in vvare gevvopen of behoudey / soo en soudemen die kiste niet hoogen verrekeney dan drie schilde / alsoo voren alst beslagen vvare / ende vvaerse ommebeslagen / so soudemense geldeny d'ene vvaerdig vvare / ende vvaert dalder gevvorpen vvorde / een maelte niet eenen pedde / dat soudemen verrekenen voor drie schilde / ende vvaer dat te dooy vvaer / dalmen looten soude / soo soudemen den Raet dragen / den Coopman die inden Grepe vvaer / ende doethet die Coopman niet goet vvas / dan die Scipheere goet dachte / ende dat meeste deel vanden Gesellen dat soudevvoet garn / ende vvaer daer geen Coopman in desen Grepe vvil dan die Scipheere ende die meeste deel vanden gesellschappe inden Grepe goet duchte / dat soudemen daer toe doen te lote / ende van lote gelde te nemen / hoe veel dalmen daar op set / ende redelijck is / alle daar gevvoonelijck af is / ende dat loot gelt te verkesten gelijcken vvorp-gelde.

Eey Scip vaert van Amsterdam / of van anderen Steden het gevalt hy eerst Vlaes / of Kabel / of ander / by onweder binnen ostie bupten / om 't goedt ende om t Scip mede te bergen / die Scipheere is schuldig den Coopman te dragen / dat hem te klagen sijnen cnecht / dat is om te behouden 't liff Scip dat goet / ende dat sullen sy verrekenen voor tgoet also van vorpen / dat vaert dat die Coopman seyde / ick en gebe daar geen consent toe / dat vermach en soude die Scipheere dat niet laten / maer die Scipheere soude dat zvveren alle hy te Lande quame met hem den eed / alsoo dattet hem noodsaecke dede.

Item eey Scip vaert van Amsterdam ostie van anderen Steden / eey Scipheere is ten astien / ende verhoopt goet optey Eedem / soo is die Scipheere schuldig also veere alle die boden alzo vele te Lande brenget / dat te betalen andey eersten marckt daer hy komt binnen 14. dagen daer na / dat sal hy betalen tussey den minsten en den meesten / en vaert dat die Scipheere die Coopman niet vul en dede / dat den Cogge verkoste / ostie eenen anderen Scip eere daer in selle / so morgte die Coopman dat Scip anspreecken binnen jare dat binnen dage / ende sijn gelt daer af hebben / gelijckerwijs of hy daer jegen voorvdig vaere / dat sal hy betogen met den Scipheeren Zegel / en soo en marg die Scipheere daer niet tegen seggen.

Item / eey Scipheere verwaert sijn Scip / dat hart sijn regte te doene / ende hier binnen blyvt scip leggen alsoo lange dat hem gelt dit gebrecht / die Scipheere marg wel senden tot sijnen Lande om gelt / maer hy en mote geen gelt verleggen / dede hyt hy Ware den Coopluyden schuldig hadde sadt te betalen / maer hy marg wel nemen vanden Coopluyden goet sijn onvoldoene / ende alle het Scip komt daer bussey sal / soo sal die Scipheere dat goet betalen / alle dat ander gelt uyt den selven Scepe / tussey den minsten en den meesten / ende den Scipheere sal sijn volle vracht daar af hebben.

Item eey Scip segelt van eene Ancker / ende heest geladen sijn volle last / soo en is die Scipheere niet schuldig eenig eey ander goet in te nemen het en sy sy by verlof vanden Coopman / en dede hy ander die Scipheere soude verlaten alsoo lange alle dat goet vaerde / dat hy in name hel en ware dat die Scipheere seyde ghy Heeren ick sal alder alsoo veel goets in nemen.

Item / 't gevalt dat hem Scipluyden verhuyren een tijdt haren Scipheere ende eenig van hem huyden gaen uytey Scepe buyten verlof en dun hey dronckey en maken hyt / het gevalt dattet eenig gevvon vorde / die Scipheere en is hem niet schuldig te doen heelen op den Scipheeren kost / maer hy marsse uyt den Scepe doen / ende huyren ander in die stede van heme huyden / en kosten sy meer sy sullen betalen meerder / en den Scipheere vorder keren dat sy van hem ontfangen hebben maer sonder die Scipheere in eenigen dienste vanden Scepe / dat sy hem quetsen of vvonden / sy sijn schuldig te verdoen gehoelt op den Scipheeren koste.

Item / 't gevalt dat eey Scipheere eenen Scipman huyert en so komt in eenen twiste / dat den Scipman verlof geeft / hy en marg hem openbaer segelde geven / die scipman heeft verdient half sijn loon / ende genoegt die Scipman te schedden vanden Scipheere dergelijcke soo is hy hem vorder schuldig maer vaert dat hy vander Markt zeylt buyten int Vlie / of int Macedicp / en vorder vt seylde en op legde / soo had die Scipman sijn volle loon verdient / en vvoude die scipman daer af den scipheere / soo soude die scipman vveder geven al dat hy op geboert hadde / ende also vele daer toe.

Item / so sal die scipman vaert dat hy vaert met eenigen man / so is hy schuldig die Coopluyden goet te haven / als den scipheere en den stiermay goet dunckt met den vrachtman / en voert van elcken last Roggen te koelen 3. grooten / alsoo dick als sesse koelen / en vaert dat sy dien Rogge of Tarve met Haveren ende koelen en vvilden / dat soudey sy verbeteren tot den scipheere seggen / ende upt gieten 3. grooten / en voor twee hondert Wagenschot / en honderd knack houts / 3. grooten Arab. van 3. Last Harincx een en Steenten / en van een 3. last pers en Teers als die scipheere voert 3. Steenten / en dit voorsz. goet alst hier staet / dat marg die stiermay houden in boert / alsoo lange als hin lyde dat die Coopman den scipmans moede heeft / ende voort voelick goedt daermen een Polre om brenget / een vat Vlas 2. Steenten / 3 vat Vlas 3. grooten van 3. Paris vanten 2. grooten en van 3. Tarme 3. grooten / van 3. Ysick Wijns 3. grooten / van een Pijp Wijns 3 grooten / ende voort vaert dat sy versamenden den Coopluyden goet / alle die grene die om 't Windegelt derelden / die soudey die selve gelden / en vaert dat die scipmans vragenden den scipheere / of den stiermay / of een getuyde dat sy meer tzysey soudey / staen genoeg vaert / ende sy van ja seyden / brake den Seloute / van soude die scipheere den scade staen / die daer of vallen morgte / maer vracht die scipmans niet / soo soudet verstaen als voorsz is.

Item / een Schip dat naer Sant Amsterdam / of Sant andersins Stedey / dan dese dey andersins seylde sijne ordanche / dat soude dey schade half gelden / maer dese dat willens / so soude hy die dat ander Schip een seilde / dey schade alleen gelden.

Item / een Schip dat comt in eenre Haven / dat sal een Dobbin op sijn Ancker hebben / ende waert dat hys quit en hadde / ende dare schade by geschiede / die schade soude hy half betalen.

Item / een Schip dat lagt in eenre Havene tot Amsterdam / of tot anderen Stedey / ende worde tegens op een ander Schip / ende hem schade dede / dat soude sy half en half gelden.

Item / een Schip dat comt van den Sragen / of uyt Noorwegen / dat salmen bossen binnen Deenthien dagen / en sijne Vracht geven / en des gelijcks / soo sullen alle Scepe Sanden Zee.

Item / een Schip dat komt Sant Hamboúrg / ofte Sant andersins Lande / dat salmen binnen acht dagen bossen / en sijn Vracht geven.

Item / een Schip laden tot Sronen / of andersins / hiet sy Verbonden in 't Katendrecht of in anderen merckten / en komt tot Amsterdam Sant voltaren / ende dat Sweren Wille mit sijnen Stierman / ende mit twee Scipmannen dat hem voldoen sal / ende waer die Schipheere dat Schip niet rede en morgen maken búyten vanne te seylen / soo soude hy dat gout binnen senden op des Schipheeres Vracht / ende op des Coopmans Tollen.

Item / een Schip coomt tot Amsterdam mit sijnen Schipheere / die is schúldigh in dat Schip te blyven / alsoo lange ter tijt als dat Schip tot is / ende weder gehalen sal / dattet leggen mach.

Item / waert dat een Schip mit goede ander gronde seylde / ende Schip ende goet in Verlen waere te Verliesen Schip ende goet / ende overhuren dan keygen Schipscepe / dat goet mede úyt te bringen / wat die costen / dat soude Schip ende goet betalen / gelijcken weten gelde / ende waer dat een Coopman in abonnen ander gronde seylde / soo soude die Schipheere / ende twee Schipmans Sweren / Wildemens hem mit Verdragen / dattet Schip en goet in Verlen wat ander gronde.

Item / waert dattet een Schip quame acht Maesdiep / of int Vlie / dat also diep ginghe / dat hiet mit op komen een mochte / ende Vonnen dan binnen strepe / wat dat die costen / dat soude dat Schip betalen dat tweedeel / ende 't goet tweederdeel / maer hiet Schip dan hiet mit op en quame / so soude 't Schip die lichtstrepen alleen betalen / ende loonen.

Item als een Schipheere 't goet úyt sijnen Strepe geschreept heeft / soo mach hy 't goet binnen sijn Voort houden voor sijnen Vracht / ende dan ongelt dalmen dare dan meyge schúldigh worden / wil hy 't hem mit geboren.

Item / waere dat hiet licht strepe quamen / die goet opgelicht hadden úyt strepen die Sanden Zee quamen / die soudmen lossen binnen vijf dagen / dat sy hiet quamen.

Item / waert dattet een schip quame voor een Voorlandt / mit node dan Weder / beneden een meenige Haven / ende te Lede quame aen sijn Ancker / ende onbekant waere / ende wonne eene Lootsman dat schip te Havene / wes die loonsage daer af hebben soude / dat soude betalen 't schip ende goet / gelijck verpgelde.

Item / wat schepe komen in 't Vlie / of int Maesdiep dan vmmelant / ende hiet op willen varen / ende is daer een Lootsage voint om 't schip ende 't goedt hiet op te brengen / des sal die schipheere die Lootsage den Kost geven / ende die Coopluyden sullen den Lootsage loonen dan haren goede.

Item / een schipman die sijnen schipheer ontliepe mit sijnen gelde dat hy hem gegeven hadde / des die schipheere morgte betúygen mit twee schipmans / soo hadde die schipman een galge verdient. Vervonde een schipheere eenen schipman mit quaden sticke / ende hy hem daer af mochte betúygen mit twee schipmans / dien soude hy verlof mogen geven aen 't eerste Lant daer die schipheere quame / sonder yet daer aen te verbeúren gene nit den schipman / noch geen van hem te geven.

Item / waert dat een Stierman ofte een schipman hem bestredede mit eene schipheere / ende die Stierman of die schipman een schip kofte dat hy selven weten wilde / so soude hy qúyt mogen wesen vanden schipheere / maer hadde hy twee vanden schipheere gecúrt / dat soud hy hem weder geven.

Item / waert dat een Stierman of schipman hem bestredede mit eenen schipheere / ende die Stierman of die schipman een schip kofte dat hy selven weten wilde / so soude hy qúyt mogen wesen vanden schipheere / maer hadde hy twee vanden schipheere gecúrt / dat soud hy hem weder geven.

Item / waert dat een Stierman of schipman hem bestredede mit eenen schipheere / ende die Stierman of die schipman een Wijf name / ende op den Landt blieven Woude / die soude qúyt weten vanden schipheere / maer hadde hy twee vanden schipheere ontfangen / dat soude

Duynburg genomt geweeſt, dat daar na in *Domburg* is hervormt.

Van de oudheid en wolvarentheid van deſe twee Steden, in haren tijd betuygen ook de Handveſten van *Graaf Floris*, *Koning Willems* vader, in den jare 1233. gegeven, te ſien in de *Chronijke van Zeland*, door den *Profeſſor Boxhorn*, 2. *boek*, *pag.* 55.

37 *Zierixzee*,] Over deſe naamreden werd hard getwijffelt, en het geen daar van in de oude Gedenk-ſchriften van eenen heild *Zierik* ofte *Ziringus*, van een onbekent land of geſlagte, werd gebeuſelt, en ſommige den geſlagte van *Jan* en *Frederik van Zirxze*, Biſſchoppen van Uytrecht, van *Lotteringſe* afkomſt, dewelke in 't jaar 1288. en 1317. geleeft hebben, willen toeſchryven, en volgens ſekre ouдgenomde veerskens, die nogtans naar geen oudheid gelijken, tot het jaar 849. en de regering van den *Kaiſar Lotharius* hebben willen brengen, werd by alle andre rechtſinnige Schryvers voor een Poetiſch verdigtſel, en een voorbedacht verſierſel gehouden. Den Poëet *Horatius* ſeid, *Epiſt.* 2. *de arte Poëtica ad Piſonem*,

——— Pictoribus atque Poëtis
Quidlibet audendi ſemper fuit æqua poteſtas.

Dat is:

——— De Schilders en Poëten
Mogen al digten wat ſy denken, en niet weten.

Het geſeyde en alſo genomde oud Rijm wijſt het ſelf genoeg uyt, het welk aldus ſpreekt:

In 't jaar agt-hondert-en-negenenveertig mede
Was gefundeert Zierixzee *die Stede*
By eenen die Ziringus *genaamt was,*
Alſomen in de oude Chronijken las,
Doemen d' Octave van onſer Vrouwen
Haars Hemelvaarts begonſt te bouwen,
Lotharius *was Kaiſar in 't Rijk magtig,*
En Hertog Hendrik *van Braband dats waragtig,*
Soo men vind in 't klare en wel beſeffe,
De Sondags letter was doe die F.

Johan Reigersberg in ſijn *Chronijk van Zeland*, *cap.* 10. ſchrijft deſe Rijm-veerſen meer dan den ouderdom van vijf-hondert jaar toe, dewelke hoe weinig na ouderdom gelijken, uyt den ſtijl van ſchryven en taal-woorden genoeg te ſien is. Sie daar tegen den ſtijl van *Melis Stokke*, in ſijn *Hollandſe Rijm-chronijk*, die nog tegenwoordig maar tuſſen 370. of 380. jaren oud is, hoe veel die in oudheid van deſe verſen verſchilt. Maar laat ons den inhoud van dien eens inſien, of die wel naar waarheid gelijkt; hy ſchrijft en beroept hem op de oude Chronijken, die daar geen en zyn, die ſulx enigſins aanroeren, of het moſt weſen *Jan van Leyden den Karmelijter Monik van Haarlem*, den eerſten Autheur en voorganger van al de oud Hollandſe Leugen-ſchryvers, dewelke eerſt in 't jaar 1480. geſchreven heeft, buyten die en zynder geen die daar enig het minſte gewag van maken; nog ſpreekt hy van de inſtellinge van de lieve Vrouwen Hemelvaarts dag; hoe ſoude men 't weten dat het by een Monnik verdicht was, hier uyt weetmen dan wanneer dat men van Maria Hemelvaart heeft beginnen te weten en te leeren.

38 *Lotharius was Kaiſer:* Let wel, deſen Monik hadde mogelijk geleſen, dat deſen Biſſchoppen van Utregt *Jan* en *Frederik van Zirxze* genomt, zyn geweeſt beyde van *Lotteringers* afkomſt, ſo ſy ſeggen; al ſchijn genoeg, om den oorſprong en ſtigtinge van *Zierixzee*, deſe Biſſchoppen van Utregt hun geſlacht en afkomſt toe te ſchryven, en om dat ſy van en uyt *Lotteringen* afkomſtig waren, 't ſelve de tijd van de regering van den Kaiſar *Lotharius* toe te ſchryven, het welk ſeer net volgt; maar wie zyn dog deſe Biſſchoppen haar ouder of haar voor-ouders geweeſt, met die naam genomt, die in de tijd van den *Kaiſar Lotharius* ſouden geleeft hebben? Om dit goet te maken ſeggen ſy, dat deſen *Zierik* den ſtigter van *Zierixzee*, of ſonder kindren geſtorven is, of in den oorlog dood gebleven, en daarom zyn Geſlacht-rekening niet wel te maken ſoude zyn; maar waar van daan dan deſen *Frederik van Zirk* den *Lotteringer*? Om deſe goede lieden uyt den droom te helpen, ſo en is hy geen *Lotharinger* van afkomſt of geboorte geweeſt, noch ſijn geſlacht-naam *Zirk* of *Zirxze*, maar geboortig van *Zurig*, een voorname Stad in *Zwiſerland*; gelijk daar van de Chronijken der Biſſchoppen van Utregt betuygen. Sie daar van de *Chronijk van Johan Beek*, *in Friderico Epiſcopo* XLIII. die nomt hem *Frederik*, geboortig van *Zirk*, (ik meen dat het moet zyn *Zurk*,) want *Willem Heda* nomt hem wel duydelijk *Frederik van Zyrich*; ſo dat het ſo vaſt niet en gaat, als wel den Heer *Profeſſor Boxhorn* in ſijn *Chonijk van Zeland* deſe luyden toegeeft, dat *Frederik van Zyrich*, die ſy *Zierik* noemen, van de Graven van *Zirk* uyt *Lotteringen* afkomſtig ſoude zyn; daar door ſy deſen Biſſchop of wel ſijne voor-ouders aan de ſtigtinge van *Zierixze* hebben ſoeken vaſt te maken; Datter in *Lotteringen* Graven van *Zirk* bekent mogten zyn geweeſt, daar van ſy die ſchone tijd-rekening tot den Kaiſar *Lotharius* hebben weten uyt te vinden, kan wel waar zyn, maar daar mede en hebben wy den ſtigter van deſe Stad *Zierixzee* noch niet; Wie hy geweeſt is, uyt wie hy geboren is, hoe hy in 't Land van *Schouwen* gekomen is, of waar de naſaten van ſo een aanſienlijk geſlacht gebleven zyn? Is hy ſonder kinderen geſtorven? Is hy in den oorlog gebleven? Waar? In wat oorlog? Wanneer? Waar en van wie ſouden dan deſe Biſſchoppen *Jan* en *Frederik* zyn afgekomen? Sie eens hoe dat ſy tegens haar neus aan ſpreeken, dat het wederom ſtuyt. d'Heer *Boxhorn* in ſijn *Chronijke van Zeland*, meent dat de naamreden van *Zierixzee*, uyt hun eerſten en oudſten handel van Zoutſieden ſijn oorſpronk heeft, om dat hy in een oude lijſt van Zout-maten tot *Rommelſwaal*, daar mede veel Zoutketen waren, gevonden heeft de naam van een *Ziriklepel*, het welk een Zout-lepel beduyde, en ſulks in de oude taal *Zierik-zont* beduyd heeft, het welk wat beter naar waarheid gelijkt, alhoewel mede ſo ſeeker niet; het zy dan hoe het zy, wy mogen het voor een Stad van een ſeer ouden oorſpong houden, om dat wy by gene Chronijk-ſchryvers daar van geſchreven vinden; en liever rond uyt bekennen, dat wy de regte oudheid daar van gelijk als van de naamreden niet ſeker en weten. Sie hier van met meer omſtandigheid de *Chronijk van Zeland van de Heer Profeſſor Boxhorn*, *in de Beſchryvinge van Zirxzee*, *pag.* 309.

Zierik-

Digitized by Google

Zierikzee is het twede lid van de Staatſe vergadering van Zeland, en men ſeid, dat binnen de ſelve Stad de Graven van Zeland wel eer haar Hof gehouden hebben, en dat deſelve aldaar een groot Kaſteel rondom wel bemuyrd doen bouwen hadden, daar van *Jan van Reigersbergen* verhaalt, dat nog in ſijnen tijd verſcheide overblijfſelen te ſien zyn geweeſt.

Deſelve Stad heeft van ouds haar erneert met Zoutſieden, daar door de ingeſetenen ſeer verrijkt wierden, en deſelve nering en handel ſo toe nam, en het Zout in ſodanige menigte wierd verhandelt, dat geen pakhuyſen nogte in de Stad, nog op het Land van Schouwen daar omſtreeks genoeg te vinden waren om haar goed te bergen; de hooftnering van het Laken-bereyden is ook aldaar geplant geweeſt, daar ſy groten aftrek van hadden en wel by voeren, uytwijſende verſcheide Handveſten, hun tot handhavenis van deſelve nering vergunt.

39 o *Brouwershaven*,] Gelijk als *Zierixzee* aan d'een ſyde, ſo leid ook *Brouwershaven* aan de ander ſyde, op den zydelkant van het Land van *Schouwen*, by naat even na aan de Zee; Gelijk wy van *Middelburg*, *Vliſſingen*, *Ter-veer*, *Arnemuyden*, en andre Steden, hare naamreden uyt hun gelegentheid ofte uyt hun hanteringe beduyd hebben, (want wy menen dat meeſt alle Steden, die niet met het bouwen en ſtigten van enige Burgten, Kaſtelen ofte ſterkten geworden zyn, en ſulks de Stigters van die Burgten en Kaſtelen, tot haren beſcherm-heer gehad hebben, haren oorſpronk en naam uyt haar Lands gelegentheid, ofte hanteringe moeten ſoeken) ſo brengt de naam van *Brouwershaven* ſijnen oorſpronk en naamreden van ſelfs mede, als eerſt door Brouwers nering en handtering ter ſelver plaatſe geplant en voortgekomen; want in voortyden in Zeland, gelijk als nog tegenwoordig geen bequaem water en wierd gevonden, om daar uyt bier te kunnen brouwen, en ſo het ſcheen te koſtelijk viel het zout-water met waterſchepen derwaarts te doen voeren, ſo dat in Zeland geen brouweryen en waren, nog geen bier en wierd gebrouwen, maar al het bier van buyten moſt werden gehaalt, het welk by ongelegentheid van tyden ſo ſeker nog ſo goed niet en koſte aankomen, off ſy hadden daar gebrek aan; derhalven heeft men beginnen op vaſte bierſtallen te denken, daar toe dan geen bequamer oort en was als deſe, waar van daan het bier niet alleen van eene plaats, maar over al van daan kon werden vervoerd, en 't allen tyde door geheel Zeland bequamelijk konde werden weggehaalt.

40 p *Bommenede*,] Een Stedeken op den hoek van Schouwen, dat voor deſen meer voorland gehad heeft, maar nu t'enemaal op de kant gelegen leid, en met kragt en grote koſten tegens het water moet gehouden werden; het is het overige gedeelte van het Land van *Weſtvoorn*, en ſcheid tuſſen Holland en Zeland, daar over onder andere geſchil gemaakt is, dog aan de ſyde van Holland, onder het Land van Voorn, als wy hier voor N°. 20. breder hebben aangeweſen, het welk nog veeltijds by ſwijmelinge geoordeelt werd onder Zeland te behooren, gelijk als by de Heer *Boxhorn* en anderen miſduyd werd het Octroy by ofte op den naam van Koning *Philips*, op den 24. Mey 1570. tot herſtellinge van den inbreuk aldaar, verleent, inhoudende onder andere deſe woorden: *Alſoo die Commiſſariſſen by ons onlangs gedeputeert ter viſitatie van de inundatien en inbrekenen in onſen Lande en Graafſchappe van Zeland, geſchied op aller heyligen dag leſtleden, hen onder anderen getranſporteert hadden in den Landen van Drieſchere, Sonnemare en Ballois, en bevonden dat die Polder en Dorp van Bommenede, den voorſz. partyen annex en geinclaveert geinundeert waren.* Daar by niet minder geſeid werd, als dat Bommenede onder Zeland ſoude behoren; maar veel eer daar uyt het tegendeel van dien te beſluyten is, want die woorden, *in onſen Lande en Graafſchappe van Zeland, &c.* gevolgt by de volgende woorde, *dit Polder en Dorp van Bommenede*, (*Nota*) *den voorſz. partyen annex en geinclaveert*, een duydelijke afſonderinge en buytenſluyting van den Lande en Graafſchappe van Zeland moeten beteekenen, of ik en verſta de Duytſe taal niet.

Dat het ſelve in't jaar 1570. nog een Dorp genomt werd, kan wel zyn, dewijl het ſelve met de troublen van 't jaar 1572. benevens andere ope vlekken bewald en geveſt is geworden.

41 q *Omtrent ſeven-hondert en vyftig jaren*,] Dit ſchrijft *Jan van Reigersbergen* in ſijn *Chronijk van Zeland*, in het ſeſte en ſevende capittel, uyt de getuygeniſſe van *Hermannus Polianus* en *Carolus Battus* ſeer omſtandelijk.

r *Al vele eeuwen te voren*,] Wy hebben hier voor op het I. Hooftſtuk *num.* 60. aangeweſen, dat de Cimbren ſeer ervaren waren in het dijken en dammen, en met hun aankomſt in het oud Batavien, de lage Landen tot keringe van het hoge opkomende water, met dijken en dammen hebben verſekert, daar uyt dan genoeg is af te nemen, dat ſy ook in Zeland de eerſte bedijkers geweeſt zyn, en dat van de Franken en Deenen niet anders en is geweeſt, als een vervolg van haar lang begonnen werk; hier toe dient de getuygenis van ſekren ongenaamden ſchryver, by *Pythoëus* uygegeven, daar hy ſeid, *Normanni anno 836. tributum exactantes, in Walachram inſulam venerunt, ibique Eggihardum ejus loci Comitem, & Hemmingum cum aliis multis occiderunt. Dat is:* De Normannen ſoekende alles onder ſchatdwang te brengen, zyn in den jare 836. in het Eiland *Walcheren* gekomen, en hebben aldaar *Eghart* den Grave dier plaatſe, *Hemming* en meer andre ter neder gemaakt. Daar uyt dan immers blijkt, dat *Walcheren* lange voor die tijd van hun overkomſte een bedijkt en byſonder Eiland, en lange voor die tijd by haar byſondre Graven is beſeten geweeſt.

Tot beveſtiging van het welke ſeer aanmerkelijk is de plaats van *Plinius*, die niet lang na de geboorte Kriſti geleeft heeft, *lib.* 16. *cap.* 1. *Sunt in ſeptentrione, inquit, viſa nobis Cauchorum gentes, qui majores, minoreſque appellantur. Vaſto ibi meatu perpetuis, bis, dierum noctiumque ſingularum intervallis effuſus in immenſum agitur Oceanus, æternam operiens naturæ controverſiam, dubiumque, an terra ſit aut pars maris. Illic miſera gens tumulos obtinet altos, aut tribunalia ſtructa manibus, ad experimenta altiſſimi æſtus, caſis ita impoſitis, navigantibus ſimiles, cum integant aquæ circumdatæ, naufragis vero, quum receſſerint. Piſces circa tuguria venantur, non pecudem his habere, non lacte ali, ut finiti-*

finitimis, ne cum feris quidem dimicare contingit, omni procul abacto frutice ulva & paleſtri junco fines nectunt, captumque manibus lutum ventis magis quam ſole ſiccantes terra cibos, & rigentia ſeptentrione viſcera ſua urunt. Potus iis non niſi ex imbre ſervato ſcrobibus in veſtibulo domus. Dat is: In 't noorden na de Zeekant komen ons de Chauchiſe volken te voor, dewelke grote en kleine Cauchen genomt werden; alwaar die grote Zee twemaal tuſſen nagt en dag op ſijn geſetten tijd het Land overvloeid, en wederom weg loopt, makende een wonder van de natuyr, en twijvel ofmen 't ſelve water of land ſal noemen; daar onthoud hem dit arm volk op heuvelen en bergskens, tegen den hogen vloed gemaakt, daar ſy haar hutten op ter neder ſtellen, ſodanig dat ſy, als het water opkomt, als ſchepen ſchynen te dryven, en als het water ontloopt, ſchynen als luyden dewelke ſchipbreuk hebben geleden; ſy vangen de viſſen voor haar hutten, als het laag water is; hun ontbreekt het vee, en melk, ende en hebben geen wildvang, nogte enige fruitbomen, gelijk als de nabuyrige volken; ſy bepalen haar Landſate *met rijs en vuyligheid;* ſy drogen haaren ſlik-turf, ongelijk beter met den wind, als met de ſon; met den ſelven turf koken en braden ſy hare ſpijſe, en warmen hare lighamen jegens de koude noorden winden; haar drank is regenwater, voor hare huyſen in bakken gevangen. Het welk alles geen volk nader als de Zeeuwen kan werden toegepaſt; Doen waren ſy al beſitters van de Zeeuſe gorſingen, en verſtonden haar het Zeewater af te keeren, het welkmen niet oneygentlijk voor de eerſte beginſelen van haar beſit mag houden; dit verſchild immers veel van de tijd der Denen en Normannen.

42 [f] *Zuid en Noord-beveland*] *Zuid-beveland* is al een van de oudſte en voornaamſte bedijkte Eylanden, buyten die van *Walcheren*, en *Schouwen*, tot vervolg van de Landen en heerlijkheid van *Borſſelen*, het welk daar nu gelijk als aangehegt is; is wel het grootſte en breetſte Eyland geweeſt, dog met verſcheide hoge vloeden, voornamelijk aan de Brabandſe zyde dapper afgenomen; begrypt in ſig de twee Steden *Rommerſwaal* en *Goes*; dog wanneer dat het bedijkt is en weetmen niet.

Noord-beveland is mede een ſeer oude bedijking, en met dat het rondom in zyn eygen dijken leid, zyn by verſcheide hoge vloeden veel Landen buyten gedijkt en met het water gemeen gelaten; men ſeid dat het bykans tot by *Duyveland* geſtrekt heeft, ſoo dat het water van de *Schelde* alleen tuſſen beyden lag.

43 [t] *Goes*] De naam van *Goes* willen ſommige afkomſtig te zyn van het oud Duyts woord *Goes*, het welk een gans betekent, daar by voegende dat ter plaatſe daar de Stad nu ſtaat, een ſchorre geweeſt is, daar op haar vele ganſen onthielen, en daar om ſy luyden een *gans* tot een wapen hebben aangenomen. Om dat de wapens van de Steden al veel laat by gekomen zyn, en meeſt na de namen der Steden ſouden uytgevonden zyn, gelijk den *Profeſſor Boxhorn* oordeeld, dat wel in enige dog in weinige plaats heeft, ſoo is het daar mede ſoo breed niet als dien Heer wel gemeent heeft; want dat hy van de Stad van *Leyden* bybrengt, dat die de ſleutelen tot haar wapen ſouden voeren, om dat door het openen haer poorten den wandelenden man vry en bevcylig geley gegeven wierd, ſiende mogelijk op het oude ſeggen, dat die van *Leyden* de reiſende luyden, door het woud ſonder genaden tot *Alphen* geleyden, daar het dan al fijn was, daar in is hy groffelijk gemiſt, ſo ik in mijne korte beſchryvinge der Stad *Leyden* naar waarheid anders heb aangeweſen, dat doen Grave *Willem*, *Florens Soon* Koning van Romen wierd, het welk een *St. Pieters* ſleutel tot haar wapen voert, hy die van *Leyden* als zyn geboorte Stad tot een onderſcheid met een dubblen ſleutel tot een wapen vereert heeft, daar van het oude wapen zynde een *St. Pieter*, ſittende op een verheven Troon onder een Kerk-welf, met een ſchild daar in een dubbelen ſleutel vertoont werd, als nog in weſen is.

Dog wederkerende tot onſe naamreden, meent den Heer *Profeſſor*, dat die genomt ſoude zyn na den over-ouden Duytſen naam *Goes*, dat een gants welige en vrugtbare aarde beduyd, daarom deſelve Stad, niet enkelijk *Goes* genomt ſoude zyn, maar *Ter-goes*, dat is daar ter plaatſe daar het welige en vrugtbare aarde is, het welk zyn reden heeft, om dat het beſte beduydſel der naamredenen van Steden of Dorpen *is*, na de omſtandige gelegentheid van de plaats, of na den handel en bedrijf der inwoonderen: dog gelijk als wy hier vorens hebben onderſcheiden, heeft het zyn uytſondering, dat vele Dorpen en Steden haar beg n en naam hebben van de bywoninge en onderſchuylinge van enig kaſteel, ſlot ofte ſterkte, daar van ſy den ſtigter en bouw-heer tot haren patroon en beſchermheer hebben, onder welke ſy ſchuylen, welke ſterkten door ſodanige toevallige bywoonders, tot een Dorp en daar na tot een Stad geworden zynde, het ſelve Dorp ofte Stad haren naam van den ſtigter ofte beſcherm-heer behoud; ſo vinden wy hier ook, dat op deſe plaats van ouds een kaſteel ofte ſterkte gebouwt is geweeſt, het welk daar na door de toevallende bywoonders tot een Dorp, en eindelik tot een Stad geworden is, ſo dat ſe na den naam van dat kaſteel of van den ſtigter van het ſelve alſo kan genomt zyn, en wel waarſchijnlijk van den ſtigter, (wie dat hy geweeſt zy) want de ſterkte ſelf is naar zyn gelegentheid het Ooſteynde genomt, waar uyt men ſoude beſluyten, datter eerſt een bewoninge van enig volk by den anderen geweeſt is, tot beſcherminge van dewelke dit kaſteel ſoude gebouwt zyn, daar van nog enige overblijſſelen te ſien zyn, het welk daar na met de bywoninge ontwijvelijk na dien beſcherm-heer *Goes* genomt is; met welke naam het ſelve kaſteel ofte ſlot in 't jaar 1300. bekent *is*, doe *Jan Renes* met den Vlamingen het ſelve belegerd had; het is de Hooftſtad van *Zuidbeveland*, en de enigſte op dat Eiland, tegens den hoek van *St. Wolfers-dijk* ſuydwaarts af gelegen; hunne handteringe is van ouds landbouwerye geweeſt, dog hebben ſig naderhand mede tot de viſſerye en haring vangſt geſtelt; Tot het *jaar* 1417. heeft het ſelve als een open vlek gelegen, onder de beſcherminge van het ſelve kaſteel, tot dat *vrouw Jacoba* by *Handveſt van den* 20. *November* 1417. vergunt heeft de Stad te mogen veſten, na dat het enige jaren te vorens Stede regten verkregen had.

44 [u] *Rommerſwale*,] Andre ſeggen *Romerſwaal*, en willen dat het by den Romeinen gebouwt, en alſo genomt ſoude zyn, dog groffelijk geſwijmelt;

Digitized by Google

by andre, het welk het naast by komt, werd het *Reimerswaal* genomt: want men houd het daar voor, dat het van ouds *Remburswaal* genomt is geweest; het is een van de oudste en welvarentste Steden van Zeland geweest, maar van tijd tot tijd door het inbreeken van den vloed t'enemaal verarmt, so dat sy by na niet magtig genoeg en waren hun land te houden; want behalven de voorgaande invloeyingen, die sy met verscheide insnydingen 't haren groten kosten en land verlies wederom herstelt hadden, zyn sy volgens nette aantekening van een inwoonder aldaar, in 't jaar 1551. twemaal ingebrooken, en stond het water wel 12. voeten hoog in de kerken, het welk enigsints herstelt zynde in 't jaar 1555. wederom ingebrooken is, so datter niet behouden en wierd, als het ronde van de Stad; In 't jaar 1557. wederom ingebroken zynde, zyn het merendeel van de huysen, en Zout-keten (want sy haar met het Zout-sieden erneerden,) met de Gods-huysen, Stads-huys en Poorten omgevallen; in 't jaar 1558. wasser een groten brand, daar by het vierdepart van de Zout-keten af branden; in 't jaar 1561. en 1563. is het wederom ingebrooken, daar by sy 't meestendeel van haar aangedamde werken verloren.

Na dat sy nu over de 34. jaar met de Zee te vergeefs hadden geworstelt, hebbense de Stad en het Land t'enemaal moeten laten dryven; so dat de Zee meer en meer indringende, het gehele Land en de Stad heeft weg genomen, en sedert dien tijd, de Stad by na geen Dorp meer en geleek te wesen, en hier en daar maar enige kleine tekenen zyn overgebleven, en zy van haar inwoonderen gants verlaten, met de Zee gemeen is blyven leggen. Sie hier van in 't lange de *Chronijke van Zeland*, *pag.* 420.

45 [w] *Kortgene*,] Also genomt by verkortinge in plaats van *korte eygenheid*, hoedanig in Zeland genomt wierden eygene heerlijke goederen, gelijk als in Holland *Oud eygen* genomt werd; so dat dese plaats met de naam van *korte eygenheid*, beduyd een heerlijkheid kort en smal in haar begrip, en klein in gesag; is nu mede so door een groten brand, daar by alle de huysen af branden, als door den vloed tot den grond vergaan en afgespoelt; dit is geweest de geboorte Stad van *Johan van Reigersbergen*, dewelke in sijn *Chronijke van Zeland*, *cap.* 10. den oorspronk en val van het selve Stedeken in 't lange verhaalt.

46 [x] *Duyveland*] Is mede een van de oude Eylanden van Zeland, rondom met sijne dijken in 't water gelegen, daar door ook vele grondbraken geleden, en veel Land verlooren heeft, bysonderlijk met de hoge vloeden van de jaren M. CCLXXX. M. CCC. IV. M. D. XXX. XXXI. en XXXII. als wanneer veel Lands wierd buyten gedijkt, om het verder te bewaren; men seid dat het aan de zuidzyde by na tot aan het Land van *Staveneſſe*, en niet verre van *Noordbeveland* gestrekt heeft, waar tussen de *Vliete* gelegen heeft, die by een al te hoge vloet gants onder liep, dewelke den Grave om de aangelegentheid van die landstreke selfs in persoon, so men seid, heeft doen bedijken, makende aldaar een *Kete*, die men *'s Gravenkete* plag te noemen, dog door den hogen vloet van den jare 1530. met meer Landen daar omtrent is ingebroken en weggespoelt; sedert is die niet wederom bedijkt en voort met het water gemeen geworden, sulx het water aldaar tussen *Noordbeveland*, *Tholen* en *Duyveland*, dat te voren met een kleine doorvaart malkanderen seer na by kwam, seer wijd geworden en gebleven is, en een grote en wijde doorvaart gemaakt heeft, alwaar deselve op den hoek van *Tholen*, daar het Land van de *Vliete* verdronken leid, als nog de *Kete* genomt werd.

47 [y] *Wolfaartsdijk*,] Mede een van de oude bedijkte Eylanden tussen *Noord* en *Zuydbeveland* gelegen, door verscheide hoge vloeden tot een klein begrip afgenomen, en ten ware den aanwas van een grote schorre, aan de oostzyde by Hertog *Jan van Beyeren*, oom van *vrouw Jacoba*, met het Dorp van *Hongersdijk* bepoldert en bedijkt, bedraagende omtrent een derdepart van het gantse Eylandeken, gants klein soude gebleven hebben; Dit Eiland plag aan de westzyde na *Walcheren* te strekken, tot over *Arnemuyden*, daar doen ter tijd meer Lands was, dan nu 't gehele Eiland groot is, op welk Land twee grote Dorpen en Kastelen plagten te staan, d'eene *Ter-muyen*, en d'ander *Sabbing* genomt, met een klein Stedeken de *Piet* genaamt, daar van volgens levende getuyge van *Johan van Reigersbergen* als hy in sijn *Chronijk van Zeland*, *cap.* 10. verhaalt, nog tot het jaar 1512. den toorn met meer stukken van oude gebouwen en ook van de kerk te sien waren, welken toorn eerst in September van 't voorsz. jaar 1512. door eenen groten storm is omgevallen en ter neder gestort.

48 [z] *Het Land van Tertholen*,] Het Land van *Tertholen*, mede onder de oude bedijkte Eylanden gerekent, tegens het scheid van Braband aan gelegen, is aan de zyde van de *Oost Schelde*, en geschoten deurvaart van *Kaisar Otto*, mede veel afgenomen, en afgespoelt, dog begint tegenwoordig door verloop van de stromen, wederom sodanig aan te wassen en verlanden, datmen daar niet als met het hoogste water kan door varen, zo dat het voorsien werd in 't korte geheel te verlanden; Op dit Eyland is een propre Stadt gelegen, van redelijke oudte mede onder de grote Steden gerekent, het vierde lid in de Vergaderinge van de *Staten van Zeeland*, gelijk als sommige willen, also genomt van des Graaflijkheids *Tol*, die daar van de op- en af komende Koopwaren naar en van *Braband*, van ouds gelijk als nog tegenwoordig plag ontfangen te werden; Is van ouds een Graeffelijkheids leen geweest, dog vele Jaren by bysondre Heeren beseten, als by *Jan van Henegouwen*, broeder van *Graaf Willem de Goede*, die het onder anderen in de erfenisse van hunnen Vader *Jan van Avennes*, Grave van Henegouwen, was aanbedeelt, en die in sijnen tijd *Tertholen* seer versterkt en verbetert heeft; hy sterf in 't Jaar 1356. en liet na uyt *Vrouw Maria*, dogter van *Hugo*, Grave van Soissons, een erfdogter *Johanna van Henegouwen*, Gravinne van Soissons, en Vrouwe van *Tertholen*; sy troude aan *Lodewijk van Chattillion*, Grave van Bloys, by dewelke sy na liet drie soonen, als *Lodewijk*, *Jan* en *Gwie* van Bloys, alle na den anderen *Heeren van Tertholen*, en sonder kinderen overleden, so dat by overlijden van *Gwie van Blois*, in den Jare 1379. de Heerlijkheid van *Tertholen* wederom aan de Graaflijkheid gekomen is.

49 [a] *Sint Maartens Dijk*] Onder de oude bedijkte Eylanden van Zeeland, so men meent, wel eer by de *Heeren van Borsselen* bedijkt, en sodanig versekert, dat het sonderling geen schade by de hoge Vloe-

Digitized by Google

Vloeden geleden heeft, is by na met het Land van *Tertholen* verheelt, alleen met een Binne-water van *Tertholen* afgescheyden.

50 [b] *Orisant*] Is een bedijkinge tegens Noordbeveland, aan en gelijk als met het selve verheelt.

51 [c] *Sint Anna-Land, Poortvliet en Vossemaar*,] Sijn aanwassen aan het Land van *Sint Maartensdyk*, gelijk als gegroeyt, en metter tijd by bepolderinge daar aan verheelt, strekken sig tot aan 't Land van *Tertholen*, alleen met een Veer, en kleine overtogt van den anderen gescheiden.

52 [d] *Het Eyland Flakke*] By de sommige *Overflakke* genomt, om dat het over het Water en droogten van *Flakké* gelegen is, daar van het Milherens-Land ofte Ooltjens plate de Moeder-Stad is, als de eerste bedijkinge en beginsel van het selve Eyland, het welk door de menigvuldige aanbedijkte bepolderingen, so groot in begrip geworden is, als een Eyland in Zeeland sijn mag.

53 [e] *Middel, ofte Milherens-Land*] op het Land van *Flakké*, tegens over *Willemstad*, by Heer *Adolf van Kleef*, *Heere van Ravesteyn* bepoldert, gemeenlijk genomt *Olof ofte Oolkens Plate*.

54 [f] *Oude en Nieuwe Tonge*] Twee grote en welvarende Dorpen, op het Eiland *Flakke*, en voornaame aangedijkte bepolderingen.

55 [g] *Sommersdijk*] Mede een schoon Dorp, en bysondere bepoldering.

56 [h] *Driesschere*] Plag een schorre te wesen met de Zee gemeen, en in korten tijd sodanig aangewassen, dat het mede bepoldert, en tot een groot Dorp geworden is.

57 [i] *Dircksland*,] Een voornaam en welvarend Dorp, geen van de minste, maar van de jongste bedijkingen, het welk onder het oude Land van *Goeré* behoort hebbende, nog onder Holland gehouden werd.

58 [k] *Goerée*,] De naamreden van *Goerée*, is uyt het woord self bekent, als zynde een goede Rede en Haven voor de Schepen, tegen over *Hellevoetsluys*, en het oude Kasteel en Hollandse sterkte *Helium*, dat gelijk als t'sijner plaatse is aangewesen, verre in de *Maas* is verdronken en afgespoelt, so dat van ouds sodanige wijte tussen het Land van *Voorn*, en het *Goereese* Land niet en is geweest, als jegenwoordig, mogelijk maar een enge Vaart, gelijk als vele plaatsen by verloop van tijd, en doorbreken der stroomen zyn verandert. Daar uyt niet sonder reden gedreven werd, dat het Land van *Goeré* en *Bommené*, op 't Land van *Schouwen*, en het aanbedijkte gedeelte van *Dirksland*, aan het Eyland van *Flakké*, met een rond afgespoelden Cirkel, onder de Landen van *Voorn* behoort hebben, en daarom als nog onder Holland, en het Hollandse regt werden gehouden; Men bevind ook in oude schriften, dat het Land van *Goeré*, *Westvoorne* en *Oost-Voorne*, daar den *Briel* de Hooft-stadt van is, bekent staan; den Professor *Boxhorn* verhaalt in sijn *Toneel van Holland*, dat hy in de Papieren van het Klooster van *Reynsburg*, van den Heere van *Goerée* vermelt vind.

59 [l] *Gants doen wegnemen ende wederom*,] De hoge Vloeden, daar door vele Landen zyn ingebroken, en vele Dorpen en Landen zyn verdronken, en afgespoelt, zyn wel de voornaamste geweest in 't jaar 1304. in 't jaar 1437. en in 't Jaar 1530.

Walcheren heeft bysonderlijk aan de zyde van *Westkapelle* en *Domburg*, daar het tegen de Zee aan gedijkt was, veel afgebreuk geleden, soo dat oud *Westkapelle* nu verre in Zee leid verdronken, op welken houk nog omtrent hondert jaren, of weinig meer geleden, een groote inlaag geschiede, welk Voorland nu al wederom weg gespoelt is, en met grote kosten het Eyland aldaar moet werden versekert; aan d'ander zyde is oud *Arnemuyden*, en het Klooster, door grondbraaksel vervallen en afgebrooken, daar het groote diepte maakte, en het nieuw *Arnemuyden* in de Schipvaart en Koopman- 61
schappen seer dede toenemen en welvaren, daar het nu so verland, datmen daar nu naauwlijks met hoog water te Scheep kan aankomen, het welk *Arnemuyden* t'enemaal doet vervallen en verarmen; omtrent *Vlissingen* en *Welsingen* moet den Dijk met rijse Hoofden, en sware steenen tot grote kosten van het Land behouden werden.

Het Land van Schouwen is tot verscheide reysen ingebrooken, en naar *Zuidbeveland* toe, daar het seer nauw plag te wesen, omtrent *Zuidkerk*, wel een mijle lengte gedamt, dog begint daar wederom te landen en aan te wassen, gelijk het ook aan d'ander zyde, noortwaarts aan, met de bedijkingen van *Noorgouwe* en *Driesscherre*, en andere Polders aangewassen en vergroot is, het welk Schorren waren, die in de tijd van anderhalf hondert jaren waren aangewassen, en tot goed Land geworden, daar het te voren een ruyme Zee was geweest, en by *Brouwers-haven*, sijn ook verscheide aangewassen Landen bedijkt, en aan het Lant van *Schouwen* verheeldt.

Het Eyland van *Wolfersdijk* is mede naar *Walcheren* toe soo veel afgenomen, dat het nog wel soo veel grooter als het nu is, plag te wesen, want het sig gestrekt heeft tot over *Arnemuyden* toe; daar tegen aan de oostzyde een groote schorre, met de naam van *Hongersdijk* is aangewassen en aanbedijkt, daar te vooren die Heuden en Roggeschepen, in dat groote Wiel, tussen den nieuwen dijk, en den bepolderden Hongersdijk, plagten in te varen, die nu buyten beyde de Dijcken in het *Oosterschelde* moeten in komen; het bedijkte *Orisant*, leggende voor *Noordbeveland*, is mede veel afgespoelt.

Zuidbeveland heeft vele grondbreuken, door den sterken stroom van de *Schelde* moeten lijden, en heeft aan de zyde van *Braband* en *Vlaanderen*, vele Dorpen en Landen door het inbreeken der Dijken verlooren; De Stad van *Rommers* of *Riemerswaal* self, die bevorens een neringagtige en welvarende Stad plag te wesen, is door de hooge Vloeden soodanig afgenomen, dat die t'enemaal heeft moeten werden verlaten, soo dat daar van niet meer als eenige gedenktekenen overig sijn, daar van breder te sien by den *Professor Boxhorn*, in sijne *Beschryvinge van Zeland*, *pag.* 420. Omtrent *Baarland* zijn verdronken en afgespoelt de Dorpen *Oostende*, *Stuvesand*, en *Rilland*, dog heeft *Zuidbeveland* omtrent de Dorpen *Hanswaard*, *Nieuwland*, en *Zeraertskerke* vele aanwassen gehad, en is met verscheide bepolderingen en bedijckingen aan die kant dapper vergroot; in de Oostwatering sijn omtrent den Jare 1531. wederom verscheide schoone Dorpen en Landen mede binnen gedijkt, en aan het Eyland verheelt, als

Digitized by Google

sijn *Nieuveland*, *Mere*, *Krabbendijk*, *Valkenisse*, den *Brouk*, *Hanswaart*, *'t Bad*, *Rilland*, en meer andere Heerlijkheden, dog het meestedeel is onbedijkt gebleven.

In 't Jaar 1530. sijn de ses Parochien van de oudste Polders van *Borsselen* ingelopen, als *Monster*, *Sint Catrijn*, *Oostkerke*, *Westkerke*, *Wolfersdorp*, en *den Devik*, waar in voormaals de Heeren van *Borsselen* haar verblijf plagten te houden, welke Parochien in den Jare 1531. met groote kosten wederom ingedijkt, in 't Jaar 1532. andermaal zyn doorgebrooken, en sedert met het Water gemeen blyven leggen, soo dat dit Eyland, dat te vooren een van de voornaamste Eylanden in Zeeland geweest is, nu van seer kleyne en geringe gelegentheid geworden is.

Noort-beveland heeft mede veel afbreuk geleden, en veel Land verloren, het welk soo groot geweest is, dat aan de Noortzyde nog drie Dorpen gestaan hebben, met seven hondert gemeten Lands, dat hem strekte tot over *Duyveland*; dit Land is mede groot in begrip geweest, en hadde behalven het Stedeken *Kortgene*, dat nu t'enemaal vervallen is, de Dorpen *Swollekerk*, *Wissenkerk*, *Geersdijk*, *Welle*, *Emelisse*, *Kats*, *Soeke*, *Wele*, met meer andere gehugten, die mede Kerken ofte Kapellen hadden, als *Vliete*, *Hamerste*, *Guitsterdijk*, &c. dewelke alle met veel Vee en Menschen te gelijk sijn verdronken, en overspoelt.

Duyveland heeft mede veel Lands over de zuydzyde en westzyde, omtrent het Dorp van *Vianen* verloren, dog heeft aan de oost en noordoost zyde wederom veel aangewonnen. *Philips Land*, een Eylandeken door Heer *Philips*, de bastart van Borgonjen, bedijkt tussen *Beoost Duyveland* en *Sint Annaland*, is in 't jaar 1532. t'enemaal weggespoelt.

62 [m] *De oude Stromen en Vaarten gelijk als buyten kennis,*] Om het welk so veel mogelijk aan te wijsen en in kenniss te houden, sy gelet dat de *Schelde* eerst regt door Zeland gelopen heeft, tussen *Bierviet* en *Vlissingen* naar Zee toe, dewelke in 't jaar 1397. door *Kaisar Otto* in twee armen verdeelt is, daar van den een zyn ouden loop heeft behouden, en met de naam van de *Hond* hervormt is, en de andere tussen de Eylanden *Zuidbeveland* en *Tertholen* is door gegraven, onderscheiden in *Ooster* en *Westerschelde*, sulx hier voor breder is aangewesen.

Men leest niet dat in *Walcheren* over vier of vijfhondert jaren enige grote schepen quamen, als in de Haven van *Westkappelle*, daar op grote Zeevaart was, blijkende uyt de Zee-regten van *Westkapelle* nu t'enemaal vervallen, daar van hier naar breder. Als dat by en een weinig voor onse tijden, voor *Arnemuyden* so grote diepte was, en so veel voorland, dat daar een bequame Haven was, om met grote schepen in te komen, en aldaar veel groter koophandel buytens Lands was van alle kanten, als nu te *Middelburg* mag wesen, dat nu t'enemaal tot aan de Stad toe is weggespoelt, en de diepte sodanig verland, datmen nu by na met geen vaartuyg daar kan aankomen, so dat de diepe doorvaart die daar voor by plag te lopen, nu t'enemaal onvaarbaar geworden is, daar van de laatste en grootste afbreuk en verlandinge van de diepte geschied en gevallen is in 't jaar 1538.

Van en voorby *Zierixzee*, tot *Drieschorre*, ofte *Dreyschere* plag mede een bequame en diepe vaart te zyn, dewelke nu t'enemaal is verland, sodanig dat men die naulijks meer bevaren kan, maar de schepen van beneden naar *Zierixzee* al veel binnen *Duyveland* moeten omvaren; daar nog by of weinig voor onsen tijd, de schepen van *Zierixzee* met volle ladinge inquamen, en wederom benoorden door *Majengat*, by seker schorre, *Repers* genomt, uytquamen, dat nog tegenwoordig *Majengat* genomt werd; welken aangaande, *Jan van Reigersbergen* verhaalt, dat de oude Chronijken vermelden, dat *oud Dreischere* de vermaartste haven en rede van 't Land van *Schouwen* plag te wesen, daar de meeste menigte van haring-buysen plagten af te varen, meer dan van enige havenen in *Walcheren*, en datter van daar, en van *Westschouwen* vele koopvaarders oost en west voeren; en men leest dat den Admiraal van Vrankrijk met veel schepen deur *Noordgauwe*, jegens *Graaf Gwye*, voor *Zierixzee* quam; en dat *Steenbergen* aan de Brabantse zyde, een grote vermaarde koopstad plag te wesen, daar veel schepen door het gat van *Der-goere* inquamen door het *Flakké*, daar nu de *oude* en *nieuwe Tonge* gelegen zyn, en so voort tot regt op *Steenbergen* aan, welke vaart nu t'enemaal weg en onbekent is; nog dat *Bronwershaven* een Haven plag te zyn, daar het bier uyt Holland in quam, en so voort door Zeland met kleine schuytkens over de veeren vervoert wierd, eer dat de stromen en wateren soo groot waren, daar van het sijnen naam schijnt te hebben, daar nu veel voorlands aangegroeyt, en aangewassen is.

En dewijl men van geen andre vaarten en leest, volgt daar uyt, dat alle andere vaarten nieuw, en door den inbraak en overloop van water doorgebroken en de voorgaande verland, ofte ingedijkt zyn; so datmen om die menigvuldige veranderingen van de beginselen der Zeeuse vaarten niet sekers besluyten kan.

Digitized by Google

IV. HOOFTSTUK,

Van het begin, alouden aart, en gelegentheid van dit Land, voor de verdeylinge met de Zee gemeen, niet als Meeras, Bos en Wildernis, met een Beſchryvinge van de eerſte Dorpen en bywoningen, in en omtrent het onbedijkte Meeras en Wildernis.

INLEYDING.

HOlland *ten deelen met de* Zee *gemeen*, Wildernis, Bos *en* Meeras, *metter tijd tot effen en vrugtbaar Land gemaakt. Onbegrijpelijkheid van* Ebbe *en* Vloed. *Aanwaſſen en afnemen der lopende* Stromen. *Hoe en waar door de oneffen en rompelige Landen in* Holland *en* Zeeland, *tot gelijk Land zyn geworden. Oorſpronk van het verwijden van de* Zuider zee, *tuſſchen* Staveren *en* Enkhuyſen. *Verwijden en vergrooten van de* Haarlemer *ofte* Leidſe Meer. *Tegenſtrijd tuſſen die van* Leyden *en* Amſteldam, *over het bedijken van de* Leidſe Meer, *en* Rijnlands *uytwateren in de* Zee, *ſonder reden by die van* Amſteldam *wederſprooken.* Zeland *te vorens vaſt Land aan* Vlaanderen, *door toevallige opkomſt en inbreuk tot verſcheide Eylanden overvloeyende, en Kreken gemaakt. Door kunſt van Bedijkingen wederom tot vrugtbaar Land geworden. De benamingen van de eerſte Landſaten en Dorpen, omtrent de hooge en onbedijckte Meeragtige Landen, ſijn vaſte teekenen van het* Bosachtig, Wildernis *en* Meeraſſig *Land. Als die de naam hebben van* Bos, Haag, Rijs, Hout, Sand, Wijk, Wout, Bent, Veen, Meer, Broek, Poel, Riet, *en ſoo voort. Oorſaak van* Landſiekte, *door quade* Winden, *en ongeſuyverde* Lugt. *De Zuyd en Noordweſte Winden, oorſaken der veranderingen in droogten en diepten omtrent de Zeekuſten en onbequaamer Havenen als in* Engeland. *Door koude en Vorſt des Winters ende des Somers, door het geduyrig waſſen, ſchrobben en boenen van de Huyſen en Straten te ſuyveren. Daarom de* Amſteldamſe *en* Leidſe Vrouwen *ſindlijker en netter zyn in't ſchoonmaken van haar Huyſen. De* Zeeuwſe Koorts, *door verandering van Lugt en Water, en nevelige dampen uyt de* Zee.

HEt is ſeer waarſchynlijk, dat *Holland* in vorige eeuwen ten deelen met de *Zee* gemeen gelegen heeft, en ſeer rompelig en oneffen grond geweeſt is, en door het inbreeken van de *Zee* en *Watervloet*, ſo als men ſiet, geſlegt, zedert door des ſelfs vertrek en omkeer, en [a] *door Bedijkers naarſtigheid*, tot effen en vrugtbaar Land geworden is; Want men bevind in de Zee [b] *dat deſelve alle vierentwintig uyren* met een harde drift opkomt en wederkeert, dat men *Ebbe* en *Vlood* noemt, de welke ſonder ſtille ſtand heen en weder beweegt, en door harde winden hoger opgedreven, aan d'een ofte aan d'ander zyde, een inbrek in't Land maakt, en voor ſekren tijd van jaren, tot gehele eeuwen toe, [c] *geduyrig op de eene kuſt* het Land afneemt, en aan de andre kuſt aanbrengt, afwijkende van die gene, die daar tegen over legt, en in een andre eeuwe haren loop wederom geheel en al verandert, overgevende 't gene ſy opgevat had, en wederom opvattende het gene ſy bevorens overgegeven had, ſonder darmen vaſte reden kan geven van ſodanige ſtrydige bewegingen, en veranderingen; geheel anders als in de aflopende ſtromen, daar wel de kragt van het water enige kromten, en bogten maakt, en van d'eene zyde afneemt, het gunt aan d'ander zyde aanwaſt, dog [d] *met kunſt van hoofden en kribben* kan werden verleid, en van loop verandert.

Wanneer en hoedanig dat deſe grote verandering in *Holland* geſchied zy, is onſeker; de naaſte giſſing is, dat door ſodanige aangroeyende beweging van de *Zee*, de ſanden op de mond van de drie grote *Waterſtromen*, daar door het boven-water door deſe Landen, in de *Zee* komt te loſſen, als zyn den *Rhijn*, de *Maas* en *Schelde*, aangewaſſen zynde, der ſelver vrye loop is belet geworden, en deſelve *Stromen* hebben beginnen te verlanden, en alſo den overloop van het water nu en dan veroorſaakt, en vermeerdert is; welken overloop het rompelige tot vlak Land gemaakt, en de toevloeyinge van deſelve ſtromen hier en daar nieuwe loſinge geſogt heeft, daar door ſo [e] *veel byſondere Eylandekens* en droogten, het hooft hebben komen bovenſteecken; en alſo het Land niet alleſints gelijk en was, zyn door den ſelven overloop, verſcheide ſtilſtaande *Poelen* en *Meeren* veroorſaakt, dewelke dan metter tijd ſo door

Digitized by Google

door den toeloop van het hoger Land, als het bedijken van het lager, groter en groter zyn geworden, want ten tijde van *Tacitus* was [f] *de Zuiderzee* niet anders bekent, als voor een scheidinge tussen *Holland* en *Friesland*, dewelke nu door overloop en toevloet van de grote stromen en andere binnewateren, tussen de *Tesselse Eylanden* doorgebroken, een volkomen Binnenzee maakt.

So is de [g] *Haarlemer* en *Leidse Meer* by onse tijd, en sedert een eeuwe herwaarts, sodanig vergroot en aangewassen, dat men deselve met kleine en enge overgangen, tot aan het vaste Land van *Hillegom*, sonder vaartuyg konde overgaan; daarse nu so groot is, dat men die naulijks kan oversien.

Zeeland dat bevorens [h] *by na vast Land was aan Vlaanderen*, is uyt gelijke toevallige opkomst in [i] *verscheyde Eylanden, Gorsingen en Kreeken* verdeelt, die by laagwater bykans droog lopen.

So zyn met het opperssen van het water, [k] *het Hollands Diep*, dat bevorens een kleine doortogt was, en [l] *den Biesbos tussen Geertruidenberg en Dordregt*, dat al vast Land was, tot een groot en wijd water geworden; en is dit Land metter tijd met so veel vaarten uyt de grote Rivieren, niet alleen na de Steden, maar ook na alle de Dorpen en huysen binnen 't Land verdeelt, en met kaden en dijken sodanig beset, dat het *Water* en *Meeras*, en [m] *het Land, dat by aanwassende slibber* tot kleine bosschagien was aangewonnen, en al wildernis, onbruykbaar, en onvrugtbaar scheen te wesen, door kunst [n] *van Dijken* en waterleydingen al goed en vrugtbaar Land geworden is, en in sodanige verdeilinge bematigt, datmen soude seggen, dat het water en het land tot beyder nut met den anderen hadden gedeild.

Dat dit Land in de eerste bewoning buyten het hoge van het *Batavise Eyland*, meest al *Bos* en *Meeras* en *Wildernis* geweest is, betuygen ons de benamingen van vele Dorpen, in den uytslag en beduyd van *Bos*, *Hage*, *Rijs*, *Hout*, *Sand*, *Wijk*, *Wout* en *Bent*, en so voort als zyn, in 't hoge het [o] *Schaken bos*, [p] *Boskoop*, [q] *'s Gravenhage*, [r] *Rijswijk*, [s] *Voorhout*, [t] *Noordwijkerhout*, [u] *'s Gravensand* en *Sand-Ambagt*, [x] *Sand*, [y] *Sandhorst*, [z] *Sandvoord*, [a] *Naaldwijk*, [b] *Beverwijk*, [b] *Schalkwijk*, [d] *Zuidwijk*, [e] *Katwijk*, en in de lage wouden, [f] *Spaarwout*, [g] *Rijnsaterwoud*, [h] *Jacobswoud*, *Esselikerwoud*, en *Wouterbrugge*, [i] *Woudshoorn*.

Dus verre aan de *Overrijnse* kant aangewesen zynde, dat het alle wout en wildernis geweest is, daar het nu alle bebouwt, en tot goed vrugtbaar Land gemaakt is, volgen nu de Dorpen aan d'anderzyde van den *Rhijn*, daar het naar het hoge begon te strekken, dewelke mede genoeg uyt beelden, dat het daar al Bos en Wildernis geweest is, als zyn [k] *Aduwaarts* ofte *Hasartswoud*, [l] *Sweter* ofte *Sueterwoud*, [m] *Benthuysen* en *Benthoorn*, daar omtrent mede nog al verscheide *lage Landen*, *Meeren* en *Poelen* gelegen hebben, met deselve namen als nog bekent, dewelke met de lage Landen aan de overslyde van den *Rhijn* gelijk geweest zyn, hare naam hebbende van *Veen*, *Meer*, *Broek*, *Poel*, *Ried*, en *Dam*, als daar zyn in 't hoge [n] *Teylinger Broek*, [o] *Soetermeer*, [p] *het Rietvelt* onder *Alphen*; [q] *Waddingsveen*, *hoge Veen*, en in 't lage van *Rijnland*, [r] *Aarlanderveen*, [s] *nieuw Veen*, en in *Amsteland*, [t] *Amstelveen*, *de Meeren*, [u] *Aalsmeer*, [w] *Stommeer*, [y] *Vennemeer*, [z] *Henemeer*, [a] *Poelgeest*, [b] *Abspoel*, en so voort.

So dat van het *Schakenbos* of de hoge kant langs, en wederom door de gantse laagte tot op 't hoge, als een ronde ommegang tot weder aan het *Schakenbos* toe, in de benaminge der Dorpen niet als *Bos*, *Meer*, *Poel* ofte *Wildernis* beduyd werd; hier by komen de *Amstelse*, *Westfriese* en *Waterlandse* bedijkte *Meeren* en beleyde *Dammen*, strekkende van *Amsteldam* af tot aan *Alkmaar* toe, van d'een tot d'ander sonder veel tussen Land, dat al Water en Meer plag te wesen, als daar zyn [c] *de Diemermeer*, [d] *de Zypermeer*, [e] *de Purmermeer*, [f] *de Beemstermeer*, [g] *de Schermermeer*, [h] *de Wormermeer*; daar van de *Beemster*, *Schermer*, en *Wormer* in *Kennemerland*, en de *Purmer* in *Waterland* gelegen zyn; [i] *daar in sig nog verder vertonen* de *Monikkemeer*, de *Broukermeer*, de *Burgmermeer*, de *Noordmeer*, de *Bel* ofte *Bylemeer*, de *Buyksslotermeer*, en meer andre, dog het selve is so vast en goed Land niet, en is met nog so veel sloten en wateren beset, dat het buyten dese bedijkingen weinig heel en vast Land heeft, so dat het met regt *Waterland* genomt werd; dit alles, gelijk gesegt is, werd bewaart door de welversekerde *Dammen* van [k] *Sparendam*, [l] *Sanerdam*, [m] *Edam*, [n] *Monnikkendam*, [o] *nieuwen Doornikerdam*, anders [p] *Durkerdam* en *Uytdam*, het welk so veel verandering van de voorgaande oude tijden heeft bygebragt, dat niet alleen *Cæsar* en *Tacitus*, maar self onse voorouders dit Land niet souden kennen.

Komen-

Digitized by Google

Komende dan tot de verder geſtalte van dit geweſt, en waar door onſe Zeehavenen ſo ligtelijk verlanden, en de lugt van deſe Landſtreke ſo ongeſont is, waar door hier ſo veel ſware ſiekten ontſtaan, dewelke eensdeels werden veroorſaakt van buyten door de opſtygende Zee-dampen, die door het brakke water van den Vloed met de aaſſemende lugt vermengt werden, en anderdeels door de quade winden, en ſtilſtaande binne-wateren; zy geweten, dat de verſtoppinge van de grote ſtromen, omtrent de mond en uytloſe der ſelver ter Zeewaart, en den overvloed van het water, en verdeilinge der binne-landen door de opperſinge van den vloed, werd veroorſaakt door den geſtadigen [q] *Weſt, Zuyd, en Noordweſten wind*, op deſe kuſten, dewelke de ſayſoenen en getyden van de jaren door den anderen gerekent, bevonden werd dat wel drie deelen weſtlijk tegens een deel ooſtlijk wayt; dat dan de oorſaak is van ſo veel ondiepe en onbequame Havens, aan de *Hollandſe, Vlaamſe* en *Franſe* kuſten, die veel dieper en bequamer in *Engeland* zyn, daar ook een beter en geſonder lugt is, want [r] *uyt de grote vogtigheid en vuyle dampen*, die ſodanige winden mede brengen, komen vele ſiekten voort.

Want al dat de laagte en vlakte van het Land, door den aanwaſſenden ſlibber van het overvloeyende water, het aardrijk verbetert, vrugtbaar en vet maakt, het welk des winters ligt onderloopt, en in 't voor-jaar door een byſondre kunſt van het ſtellen en malen van watermolens wederom ſchielijk droog gemaakt werd, dat bederft aan d'anderzyde de dampige en nevelagtige lugt, door die ſchadelijke weſte winden, op deſe kuſten nedervallende, dewelke indien die niet door de koude *Winter* en *Vorſt* gematigt, en door de reinigheid van de *Hollandſe* vrouwen tot tweemaal 's jaars, en wekelijks onderhoud van hare huyſen en ſtraten geſuyvert en wierd, veel ſiekten ſoude veroorſaken, voornamentlijk in de binne Steden, gelijk als *Amſteldam*, dat rondom in *Meeraſſig* en *Modderagtig* Land leid, een ſware en nevelagtige lugt maakt, en de *Stad Leyden* dewelke anderſints wel rondom in 't beſte Land leid, dog weinig ververſing van water heeft, die beide [s] *ſelden dry Somers aan malkanderen* vry zyn, of zyn enige beſmettelijke ſiekten onderworpen, het welk de oorſaak ſchijnt te zyn, dat die van *Amſteldam* en *Leyden*, ſo veel netter en ſinlijker in 't hare huyſen zyn, voornamentlijk in het ſchuyren en boenen van het hout-werk en yſer-werk, dat door de vogtige en dampige lugt komt te verſtikken, en verroeſten, dat ſy met ſchuyren en boenen voorkomen, het welk ook een bewegentheid en ſuyverheid in de huyſlugt maakt. So bevindmen dat [t] *in Zeland* de ſcharpe winden de lugt ſo ongematigd maken, dat andre die daar komen, en die lugt niet gewoon zyn, een langdurige *Koortſe* krygen, diemen de *Zeeuſe Koorts* nomt, daar de luyden jaren en dagen aan gaan quynen, gelijk ook de fruit-bomen in de hoven aldaar, en ook binnewaart de Zeekant naaſt leggende, in 't ſchoonſte van 't bloeyen, dikwils van een nevelwind bevangen werden, en ſo ſekre vrugten niet en dragen als wel verder binnewaarts.

Summaria op de Bewijs-redenen van het

VIERDE HOOFT-STUK.

1. *Den aanwas en ſlibber heeft door konſt en neerſtigheid van Bedijken, de lage Landen tot de beſte Weylanden, Tuynen en Boomgaarden gemaakt.*
2. *Voor de bedijkinge niet bewoont ofte bebouwt.*
3. Onbegrijpelijkheid *van* Ebbe *en* Vloed, *en des ſelfs gewaande oorſaak.*
4. *Verſcheide gevoelens over die ſaak.*
5. *Het regt van* Hoofden *en* Krippen *in de* Rivieren *te mogen ſteken, behoort onder de* Regalia Principis.
6. De Zuiderzee, Haarlemer- *en* Leidſemeer, *tuſſen* Zeland *en* Vlaanderen, Hollandſdiep *en* Biesbos *by na al vaſt Land.*
7. *Eerſte bedijkingen in* Holland, *waar en wanneer.*
8. *Het* Schakenbos, *wat en waar gelegen.*
9. Boskoop.
10. 's Gravenhage.
11. Rijſwijk.
12. Voorhout.
13. Noordwijkerhout.
14. 's Graveland.
15. Het Sand.
16. Sandhorſt.
17. Sandvoort.
18. Naaldwijk.
19. Beverwijk.
20. Zuidwijk *en* Noordwijk.
21. Katwijk *en* Noordwijk.
22. Spaarwoud.
23. Rijnſaterwoud.
24. Jacobswoud, Eſſelikerwoud.
25. Woudshoorn.
26. Aduwaards *ofte* Hafarswoud.
27. Soeterwoud.
28. Benthuyſen *en* Benthoorn.
29. Tedingerbrouk.
30. Soetermeer *en* Zegwaart.
31. *Het* Rietveld.
32. Waddingsveen *en* Hogeveen.
33. Aarlanderveen.
34. Nieuveen.
35. Amſtelveen.
36. Aalſmeer, Stommeer, Legmeer, Vennemeer, Hennemeer.
37. Poelgeeſt *waar gelegen.*
38. Abs-Poel.
39. *De* Diemermeer *Beſchryvinge.*
40. *De* Zypermeer.

41. De

Digitized by Google

41. De Purmer.
42. De Beemſter.
43. De Schermer.
44. De Wormer.
45. Sparendam.
46. Sanerdam.
47. Edam.
48. Monikendam.
49. Nieuwendam.
50. Durkerdam *en* Uytdam.

51. De Weſte, Zuid *en* Noordweſte *winden, veroorſaaken veel veranderingen in droogten en diepten aan de* Zeekuſten *in dit Land.*
52. *Waar door den menſe meeſt en beſt in geſontheid werd onderhouden.*
53. *De verandering van de* vier getijden des jaars *maakt getemperheid in de lugt.*
54. *Grote ſterfte en ſiekte binnen* Leyden *en* Amſteldam.
55. *De* Zeeuſe Koortſe *en al te ſcherpe Zeelugt in Zeeland verdedigt tegens den* Profeſſor Boxhorn.

BEWYSREDENEN,

OP HET IV. HOOFTSTUK.

a *Door bedijkers naarſtigheid,*] Want voor de bedijkinge liep de vloed van de zee over het lage Land uyt en in, het welk niet anders als *Poel, Meeras* en *Wildernis* was, en niet en konde bebouwt ofte bewoont
1 werden, het welk door de aangewaſſen ſlibber van het uyt en inloopende Zeewater, met de Rivieren hier om ſtreeks vermengt, ſodanige vettigheid heeft bygebragt, datmen door het bedijken en afſtoppen van den Vloed, van en in de lage Landen, de ſchoonſte en koſtelijkſte Weylanden, Tuynen en Boom-
2 gaarden heeft kunnen maken; Dat deſe Landſtreeke, daar nu het beſte en vrugtbaarſte Land leid, voor die tijd niet bewoont of bebouwt en is, blijkt daar uyt, datmen de alleroudſte Gebouwen niet en vind als op het hoge, en ſoo niet in het lage.

3 b *Dat deſelve alle vier-en-twintig uuren*] Datmen vloet en ebbe nomt; Wat de oorſaak is, en waar door ſulks bykomt, dat de Zee alle 24. uyren vloeyt en ebbet, is ſeer bedenkelijk en onbegrijpelijk. De Geleerden, de welke daar over hare Herſenen lange beſig hebben gehouden, en hebben het niet verder kunnen brengen, als dat het ſelve door de kragt van de Maan alſoo heen en weer geleid werd; want men bevind dat de vloed en ebbe te gelijk, met het waſſen en afnemen vande Maan, alle dagen mede ſoo veel vrouger en later komt; *Æſtus Oceani, inquit Vincentius Belluacenſis, in ſpeculo Doctrinali ſuo libro 16. cap. 41. Lunam ſequitur, cujus reſpiratione retrotrahitur, & ejusdem impulſu refunditur, cum luna creſcente creſcit, & cum decreſcente decreſſit.* De reden nu waarom dat de vloed opkomt, en de ebbe op ſijn juyſte tijd afloopt, is mede uyt de beweginge en loop van de Maan: Want als de Maan uyt het Ooſten naar het Zuyden begint op te ſtijgen, dan waſt het Water, en wederom als de Maan uyt het Zuyden naar het Weſten wijkt, dan valt het Water; Soo ook met een donkre Maan, als de Maan beſchijnt die gene die tegen onſe voeten aangaan, en van het Weſten naar het Zuyden gaat, waſt inſgelijks het Water, en als de Maan haar luyder Zuyden verlaat, en naar ons Ooſten keert, ſoo valt het Water by ons. En na dat de Maan trager of ſnelder voort gaat, ſo vloeyt het Water, het welk de oorſaak van het *Springvloet* is, ſoo wanneer als de Maan vol, en op ſijn hoogſte kragt is.

4 Hier van ſijn verſcheide gevoelens onder de oude Wijſen geweeſt, gelijk als te zien is by *Plutarch. de Placitis Philoſophorum. Plato* volgens het getuygenis van *Stobæus Lib. 1. Eclog. 1.* meende, dat het uyt een verborgen hol van de Aarde voortquam, het welk de zee ſo dede opſwellen, en op en neder gaan; *Ariſtoteles* en *Heraclides* ſchreven het de kragt en hette van de Son toe; De *Platoniſe* (welkers gevoelen by *Strabo Lib. 1. Geograph.* gevolgt werd) ſeyden, dat de Zee het uyt en in aſemen der levendige zielen gelijk was; en gelijk den adem uyt en in gaat, de zee op gelijke wyſe, gelijk als ſijn adem ſchept, en op en af loopt; Andre, daar van *Pomponius lib. 3.* ſpreekt, hebben gemeent datter enige verborgen holen waren, dewelke het water van de zee innamen, en wederom uyt gaven. *Macrobius lib. 2. in ſomnium Scipionis* meende, dat deſe beweging daar van daan quam, dat de Inhammen en Bayen van de Zee van het Ooſten, en van het Weſten, met het uyt en invloeyen ſodanig tegen malkanderen aanſtoten, dat het ſelve ſoodanige beweging over de gantſe Zee maakt; *ex quarum colliſione, inquit, naſcitur famoſa illa Oceani acceſſio, & receſſio*; Sie verder onder de Oude *Ptolom. 2. Quadripart. Cap. 3. Plin. Lib. 2. Nat. Hiſt. Cap. 97. Cicer. Lib. 2. de divinat.* en onder de volgende Schryvers *Albert. de Elementor. proprietatibus. Tomam de Occultis naturæ operibus. Timon. II. Meteor. Quaſt. II. Pic. Mirand. contra Aſtrologos III. Cap. XV. Auguſtin. Niph. Lib. 3. de noſtratum Calamitatum cauſis, ſuper enunciatum XXV.* Dat de ebbe en vloet door de kragt van de Maan alſoo beſtierd wierd, ſchijnen ook *Cæſar* en *Tacitus* verſtaan te hebben, met dat ſy van de Springvloet, door kragt van de volle Maan weten te ſpreeken. Aldus verhaalt daar van *Julius Cæſar de Bello Gallico Lib. 4. Eadem nocte accidit, ut eſſet Luna plena, qui dies matutinos æſtus in Oceano maximos efficere ſolet. Dat is:* In den ſelven nagt geviel het dat de Maan vol was, op welken tijd, de ogtent vloeden van de Zee, gemeenlijk hoger opkomen. En *Tacitus lib. 1. Annal. Vitellius primum iter ſicca humo, aut modice adlabente æſtu quietum habuit, mox impulſu aquilonis, ſimul ſidere æquinoctii, quo maxime tumeſcit Oceanus, rapi agique agmen, & opplebantur terræ; eadem freto, littori, campis facies, neque diſcerni poterant incerta ab ſolidis, brevia a profundis. Dat is: Vitellius* heeft in 't eerſt een ſeer gemakkelijken en geruſten togt gehad, dewijl het land droog was, of weinig met de vloet belopen, met quam daar een Noord-Weſten ſtorm, juyſt op de tijd van het *Æquinoctium*, dat dag en nagt even lang is, op het welk de Zeevloeden ſig allermeeſt verheffen, doen raakte ſijn volk in roer, en begonnen te drijven en te ſwemmen, het Land liep onder Water, en was tuſſen de Zee, het ſtrand, en het veld

geen

geen onderscheid, nochte konde men geen Land van 't Water, nogte diepte van de ondiepte onderscheiden.

5 [c] *Geduyrig op de eene Kust,*] Soo bevindmen dat onse Zeestranden geduyrig afnemen, en in Engeland, tegen ons over, geduyrig aanwassen, daar van de redenen nog onbekent zyn.

[d] *Met kunste van hoofden en kribben,*] Hierom valt dikmaals grooten twist, met dat den een den ander, met Kribben of Hoofden te steeken, merkelijk kan beledigen; het welk een *poinct van Jurisdictie* is, en onder de *Regalia Principis* behoort, jemant soodanig regt te vergunnen; Daar toe ook by verscheide Steden Octroy is versogt en verkregen, tot verleidinge van den afdryvenden stroom, op dat die hun in het toenemen van droogte en landinge niet hinderlijk sy.

[e] *Vele besondere Eylandekens,*] Die by ons al vroeg bedijkt sijn geworden, en tot gelijk Land gemaakt, dat nog lange daar na eerst by die van Zeeland, daar te veel water was om dat soo wel te kunnen doen, gevolgt is. By *Tacitus* tyden en was het in *Batavien nog niet al bedijkt*, als hy het *Batavise Eyland* noemt *Insulam inter vada sitam*, het Eyland ten wedersyden tussen de droogten en Eylandekens in gelegen.

6 [f] *De Zuider Zee,*] Sie hier van 't geen wy hier voor op het I. Hooftstuk, num. 41. hebben aangewesen.

[g] *Haarlemer en Leidse Meer,*] Sie hier van mede het gene wy in 't lange op het II. Hooftstuk Num. 35. verhandelt en getoond hebben.

[h] *By na vast Land aan Vlaanderen,*] Sulx wy op het I. Hooftstuk, Num. 40. breder hebben aangeteekent.

[i] *In verscheyde Eylanden, Gorsingen en Kreeken,*] Daar van wy in en op het voorgaande III. Hooftstuk in 't lange gehandeld hebben. Hier van spreekt ook *Julius Cæsar, Lib. 6. de Bello Gallico*, en noemt deselve *Insulas quas æstus efficere consuerunt*, Eylandekens door den Zeevloet gemaakt.

[k] *Het Hollands-diep,*] Tussen de *Klunder* en *Wilmstadt*, op de Vaart naar Zeland.

[l] *Den Biesbos,*] Is met den hogen vloed van het Jaar 1421. (diemen den *St. Elisabets vloed* nomt) en onderlopen van vele Dorpen, met de Vloed gemeen blyven leggen, daar nog soo veel droogten zyn, dat deselve by onbekende Schippers niet wel en is te bevaren.

[m] *Het Land dat by aanwassende slibber,*] Hoe en in wat voegen dit wateragtig, hol en bol land tot vast Land is aangewassen, is seer bedenkelijk, daar van hebben wy op het I. Hooftstuk num. 36. op de benaminge van Holland erkent, dat dit van ouds een seer laag, wateragtig, en bol land geweest is, dat lang met de Zee gemeen gelegen heeft; daar van *Mamertinus in Panegyrico*, in een lof-spreuke aan den *Kaiser Maximianus Herculeus*, in den jare 286. t' sijner eeren gedaan, aldus van Holland betuygt: *Nu is, magtig Kaisar* (seyd hy) *door u treffelijke oorlogs-togten overwonnen en gesuyvert het Land, het welk over al de* Waal *doorvloeidt, en omhelst is met de armen van den* Rhijn, *en om soo te seggen geen vast Land en is, want het is so van het Water doorsogen, dat het gelijk als wijkt, en onse voetstappen overstroomt, als wy daar over gaan, niet alleen op sulke plaatsen daar het oogschijnlijk broukig, en meerassig is, maar ook daar het wat vaster schijnt te wesen; en als daar met de voeten op gestampt werd, gelijck als schuddende bevet, als of het de swaarte gevoelde, soo swemt het, om de waarheid te seggen, in het water, en schudt, als daar op hangende;* Maar hoedanig, en wanneer het selve tot soodanig vast Lant geworden is, daar van heeft de tijd de gedagtenis weg genomen, en doen verliesen; het selve heeft, ons bedunkens, den nauwkeurigen ondersoeker der oudheden, *Jacob van Oudenhoven*, in sijn beschryvinge van Zuidholland, in het III. Hooftstuk seer waarschijnlijk uytgevorst, en gelijk als van den grond opgehaalt; als hy wil dat de Noordweste storm-winden, dewelke dese Kusten veel onderhavig geweest zijn, veel hoge en swaare vloeden hebben veroorsaakt, daar door men bevonden heeft, dat het Sand niet alleen tot een oever, maar ook selfs tot Duynen is opgeworpen, daar door den *Rhijn*, die nog onbedijkt lag, met soo vollen loop niet in de Zee konde vallen, maar tegens de Duynen gestut, en sijn losse loop gebroken wierd; het welk dan heeft veroorsaakt, dat het Water van den *Rhijn* eenigen tijd op het Land bleef staan, eer dat het sijne losinge in de Zee kreeg, en dat onderwijlen het opperwater besonk, en door dien nedergesonken slijm en slijk het Land allengskens gehoogt en gestijft is: so dat by den geleerden *Petrus Nannius Miscellan. Lib.* 10. seer wel geseid werd, dat *Holland* een weldaad is geworden van den *Rhijn* en Noordwesten wint, het welk een langsaam werk, en van een seer langen tijd geweest is; Gelijk dan *Plinius* nog by sijnen tijd twijvelde, of het Land of een gedeelte van de Zee was; Als nu de Landen een weinig begonnen te hoogen, en waren de lage landen anders niet dan Wildernissen, Zwetten, Poelen, Meerassen en Riedtsudden, dewelke niet anders als door bedijckinge hebben kunnen geëffent en verbetert werden.

[n] *Dyken en Waterleidingen,*] De eerste bedij- 7
kingen in *Holland* zyn waarschijnlijk geweest in het lage Land van *Rhijnland*, omtrent de Stad van *Leyden*; eerst met het leggen van den hogen *Rhijndijk*, daar mede de binne-landen, dewelke eerst het hooft hebben beginnen boven te steeken, en nu nog de hoogste Landen zyn, bedijkt zyn geworden, en daar na met het leggen van den Zeedijk, dat eerst lange daar na geschied is, voor de Overrijnse lage Landen: want wanneer den hogen *Rhijndijk* gelcid zy, en het *Rhijn*- en *Delfland* tussen den *Rhijn* en *Maas* besloten zy, (want *Rhijn*- en *Delfland* eertijds met den anderen gemeen gelegen hebben,) daar en vindmen niet van, en is mede buyten geheugenis geraakt; dog dat die bedijkinge al geheel oud is, kanmen sien uyt de als nog overige stukken en hoogten van een dijk, dewelke van *'s Gravensande* af dwers door het *Westland*, door *Naaldijk*, *Poeldijk* en *Honsholredijk* heeft gelopen, daar sedert door aanwassen veel buyten-land is binnen gedijkt, dat nu het beste Land is, de beste vrugten voortbrengt, en niet als met voorname Woningen, Hoffsteden, en vrugtbare Boomgaarden beset is; ondertussen bleven de Overrijnse Landen nog met de Zee gemeen leggen. Die van *Leyden* hebben eerst door hulp van den *Burggraaf*, enige Landen

Digitized by Google

tuſſen de Maren en den Rhijndijk, daar de Landen wat hoger lagen, als wel de andre Landen aan de andre zyde van de Maren, daarom het lage Land genomt, met den *Marendijk* beginnen te bedijken, begrypende de Landen, beneden de *Geeſt* van het Dorp *Oegſtgeeſt* gelegen, lopende lang benevens de Maren, door het voorſz. Dorp *Oegſtgeeſt*, tot aan *Rijnsburg*, en van daar den *Rhijn* langs, daar het de hoge *Morſch* genomt werd, tot aan de Stad. Dit ſoude ik geloven, dat met het opſchieten van den *nieuwen Rhijn*, en het ſchieten van de *Corbuloos-graft*, daar van breder 't ſijner plaatſe, omtrent vijftig jaar na Kriſti geboorte geſchied is, als wanneer goede gelegentheid geweeſt was, om met het ſchot uyt den ſelven *Rhijn* deſen Dijk te maken; dit wierd genomt het *Marendorp*, daar van de ſtraat binnen de Stad van *Leyden*, langs den *Rhijn* dwars door de Stad lopende, als nog het *Marendorp*, *Landſyde* en *Rhijnſyde* genomt werd; de reden van deſe bedijkinge, en was ſo ſeer niet om het lage Land binnen deſelve bedijkinge gelegen, als wel om den af- en toegang tot de Burgſaten en Inwoonderen omtrent den Burg, en de Stad van *Leyden*, om namentlijk de inwoonderen van *Oegſtgeeſt*, *Warmond*, *Rhijnsburg*, *Noordwijk*, *Noordwijkerhout*, *Saſſem*, *Lis*, *Hillegom*, en daar omtrent te voet daar na toe te geleiden, met datter geen weg was, gelijk hier naar onder de beſchryvinge van *Poelgeeſt* breder werd verhaald.

Dit is al veel jaren voor het maken van den *Sparendamſen Zeedijk* geſchied, daar mede het gantſe lage land tot den *Rhijndijk* toe is binnen gedijkt geworden; dog daar van is geen andere Tijd-beſchryvinge, als het overleggen van het *Spaarne*, en het leggen van den *Sparendam*, het welk het eerſte werk van de nieugeſtelde Heemraden van Rhijnland is geweeſt, dat ſijn begin genomen heeft met het jaar 1253. daar van het Handveſt en beveſtiging van deſelve Heemraden aldus luyd.

WILHELMUS, Dei Gratia, Romanorum Rex, *ſemper Auguſtus, univerſis, præſentes litteras inſpecturis, gratiam ſuam & omne bonum. Ad univerſitatis veſtræ volumus pervenire notitiam, tenore præſentium, ſimpliciter proteſtantes, quod de communi conſilio Nobilium miniſterialium, ac Vaſallorum noſtrorum in Hollandia ac aliorum bonorum virorum, bonum ſtatum prædicta Provintiæ deſiderantium, ordinabimus, & faciemus tranſmeatum quendam aquarum (qui* Spoya *vulgariter appellatur) vel foramen, habens in latitudine viginti quatuor pedes, per quod Majores naves cum ſuis oneribus poſſint de facili pertranſire in Dampno apud Sparnam, vel prope, ubicunque nos cum noſtro conſilio duxerimus ordinandum: volentes quod omnes naves dictum tranſmeatum tranſeuntes, ad ſolutionem expenſarum, quæ in ſtructura & in factura ipſius tranſmeatus collocatæ fuerint, teneantur, quouſque dictæ expenſæ plenarie fuerint perſolutæ. Itaque qualibet navis, dicta Elf-ſchuyte, vel conſimiles, duodecim denarios, & navis ferens fenum, vel arundines, octo denarios, Navis cum pendenti gubernaculo ſex denarios, & aliæ vel parvæ naviculæ unum denarium, pro tranſitu ac reditu ſolvere teneantur. Quibus expenſis plenarie perſolutis homines noſtri de Hollandia à ſolutione prætaxatæ pecuniæ liberi remanebunt, ſed ad rogandum & manu tenendum per tranſmeatum alii tranſeuntes, denarios ipſos perſolvant, prout ſuperius eſt expreſſum, quamdiu nobis & noſtro conſilio viſum fuerit expediri. In cujus rei teſtimonium præſentes litteras tam noſtro quam* Florentii *fratris noſtri, qui ad hoc ſuum aſſenſum præbuit, ſigillis fecimus ſigillari.* Datum Leydæ, quinto Idus Aprilis, Indictione undecima, Anno Domini MCCLIII.

Van den Sparendammer Sluys, ende Sluys-gelde.

WILLEM, by der Gratien Gods, Coninck der Romeynen, altoos vermeerderende; Allen den genen die deſe letteren ſullen ſien, ſijn gratie, ende alle goet. Totter kenniſſe uwer gemeenlijkhede, willen wy dat komme, dat wy oirconden ſlechts door deſe letteren. Alſoo dat wy van gemene raede onſen Dienſtelieden, edel ende onedel in Hollandt, ende by raede andere goede lieden, die den ſtaat des Landts begeeren goedt te weſen, ſullen ordonneren, ende doen maecken, een watergank, diemen heet een Spoye, of een gat, hebbende in de wijtte vieren-twintigh voedt, daer die merer-ſchepenmet hüer laſten lichtelijken moghen doorlijden, tot ten *Sparendamme*, of daar by, ſoo waer dat wys te raede werden. Ende willen dat alle die Schepen, die deſe watergangh duerlijden, ſchuldich ſijn weder te gelden, den koet diemen legget aan duſdanighe wateringhe, al ſoo langhe, als die koſt volkomelijk ſy betaalt, ende aldus: dat *elk ſchip, datmen hiet Elf-ſcute*, of deſgelijcx, *gelden ſal twaelff penningh, Elcke ſchip, dat turffe voert, of riet, acht penningh, elcke ſchip dat hoy voert acht penningh, Een ſchip met een hangende roeder ſes penning, mit een handroeder drie penningh*, ende *andere* kleine ſchepene *een penningh*, om 't keren ende wederkeren ſomwijls. Ende als die koet des wateringe volkomentlijk is betaalt, ſoo ſullen onſe luyden van Hollandt vry ende quijt blijven van duſdanigh geldt te gheven. Maar om deſe watergank te beterne, ende omme te houden metter handt, ſoo ſullen ander luyden dier deurlijden, al duſdanigh gelden, alſoo als 't hier voren is geſeyt, ende alſoo lange als 'tons ende onſe raede dunket oirbair te weſen. In oirkonde des dinges, ſoo hebben wy doen ſegelen mit onſen ſegele, ende mit onſen Broeders ſegele Florens, die daer toe gaf ſijn conſent, deſe tegenwoordige letteren. *Gegeven tot Leyden des vijffden Idus van April, opten* xj. *Indictie, Int Jaer ons Heeren duyſent twee bondert ende drie en vijftigh.*

Confirmatie van den Sluys-gelde tot Sparendam.

WY WILLEM Grave van Henegouwen, van Holland, van Zeland, ende Heer van Vrieſland, maken kond allen luyden, dat wy een Hand-veſt, van Koning Willem onſen Broeder, daer God de Ziel af hebben moet, geſien hebben, van woorde te woorde, inder manieren dat hier na volgt: Willem by, &c. welke Hand-veſt voornomt wy Willem Grave van Henegouwen ende van Volland voorſz. ſullen houden,

Digitized by Google

den, ende doen houden, vaſt ende ſtade, inder manieren dat hier voorſz. is, ſonder argeliſt. In oirconden deſen brieff belegelt met onſen zegele. *Gegeven in den Hage des Woonſdags voor Paeſſendag, in 't Jaer ons Heeren duyſent drie hondert-en-vijftien.*

Daar na zyn de lage Landen van *Kennemerland*, en *Weſtvrieſland*, ofte *Waterland* beginnen bedijkt te werden, als zyn *Ooſt* en *Weſtzanen*, *Schermer*, *Beemſter*, *Wormer*, *Purmer*, *Zype*, &c. En in *Amſteland* de *Diemermeer*, daar van breder 't ſijner plaats, alwaar de vrugtbaarſte Landen, en voornaamſte woningen en hoeven van gants Noordholland gelegen zyn.

8 ° *Schakenboſch*,] Beſuyden het Haegſe Bos gelegen, het welk ſig tot Uytregt uytſtrekte, en om de vervaarlijkheydt van de Rovers, die haar daar in onthielden, ſoo men ſeid, het *Wout ſonder genade* genomt wierd. Dit werd by *Tacitus lib. 4. Hiſtor. Sacrum nemus* genomt; over de uytlegginge van welk woord *Sacrum* verſcheyde gevoelens zyn; *Paulus Merula* in ſijn *Boek van de Wilderniſſen*, *Tit. 3. Cap. 1.* noemt het *Sacrum, quaſi minime ſacrum, & velut deſecratum, ſceleſtum, & execrandum*, als een onveilig en vervloekt Bos, het welk met het Duytſe woord *ſchaken*, dat is, met gewelt roven en afnemen, en de omſtandige gelegentheid van de plaats wel over een komt, met dat het in dat *Bos* ſeer onveylig was, en haar daar omtrent veel Struykrovers onthielden; het en is ook niet ſtrydig tegens het woord *Sacrum*, het welk wel meer in ſodanigen ſin werd genomen; ſoo ſeid den Poët *Virgil. Æneid.*

—— Quid non mortalia pectora cogis
Auri ſacra fames!

Dat is:

Wat maakt den menſch een groot geweld,
Om 't Aardſche goed, en 't Duyvels geld?

Soo wierd van ouds *Homo Sacer* genomt die gene, dewelke tot verſoeninge van een vervloekte en affchrikkelijken overval en beſoekinge van Peſt, of diergelijke, den eenen God of den ander, als een vervloekte wierd opgeoffert; Waar uyt dan by gelijkeniſſe *Homo Sacer*, ook voor een ondeugend, en vervloekt mens werd genomen; in ſodanigen ſin ſeid den Poëet *Horat. Lib. 1. Sermon. Satyr. 6.*

—— Inteſtabilis & ſacer eſt.

Soo werd ook *Sacer morbus*, een quade ſiekte genomt; ſoo nomtmen de Peſt-ſiekte, een *gave Gods*; Sie verders van gelijke beduydſels van dit woord by *Macrob. Lib. 3. Saturnal. Adrianus Junius* ſchijnt mede van dat gevoelen te zyn, als hy ſeid: *Batav. Cap. XII.* Schakenboſch, *Voce non multum a veteri appellatione abſona*, een naam dewelke met de ſaak over een komt. Alhoewel dat *Philippus Cluverus* 't ſelve tegenſpreekt, en meent dat het voor een verſekerde en goede toegewyde plaats moet gehouden werden, om dat de Duytſers wel voor een gewoonte hadden, in de Boſſen een geheiligde, en hare Goden toegewyde plaats te houden; Sie den ſelven *Cluver. de trib. Rheni Alvei, cap. 16.* daar hy den voornoemden *Merula* tegen ſpreekt. Dog ſoude des niet tegenſtaande het met *Merula* houden, om dat die aloude manieren der Duytſen, omtrent het vieren van hare Goden, tot deſe tijd en gelegentheid van de plaats en naamreden niet wel en is te paſſen; want of hy wel uyt *Tacit.* by brengt, dat ook ſommige Boſſen in ſodanigen ſin *Sacri* en *Caſti* ſijn genomt, daar uyt en volgt niet dat het over al ſoo moet verſtaan werden. Dat het nu vremt ſoude ſchijnen, dat *Claudius Civilis*, ſijn geheimen Raad en aanſpraak aan het volk, op ſoo een plaats, dewelke affchrikkelijk was, ſoude hebben gehouden, is te verſtaan, dat wel van ouds die plaats alſo genomt is, maar in die tijd niet meer onveilig en is geweeſt, en ſulx wel voor een vertroude plaats kan gehouden zyn, daar men over ſwaarwigtige ſaken beraadſlaagde en vergadering hield; te meer om dat de Roomſe krygs-benden haar in het opperſte gedeelte van het Bataviſe Eyland, omtrent *Wijk te Duyrſtede*, *Wageningen*, *Rhenen* en *Aarnhem* onthielden, en *Claudius Civilis* hem in het nedergedeelte van het Eyland begeven had, om met hulp van de Kennemers en naaſt aan gelegen landluyden, tegens deſelve op te trekken; hebbende volgens tuyg van *Tacitus lib. 5. Hiſtoriar.* het *Oppidum Batavorum* op den Galliſen kant buyten het Bataviſe Eyland gelegen, van ouds *Batenburg* genomt, daar den ſelven *Claudius Civilis* zyn optrek plag te houden, en de vergaderinge plag te weſen, dat hy daar na t'enemaal heeft verlaten, en ſig in het nedergedeelte van het Bataviſe Eyland ter neder geſtelt. *Civili, inquit* Tacitus *dicto loco, Chaucorum auxilia venere. Non tamen auſus oppidum Batavorum armis tueri, raptis quæ ferri poterant, cæteris injecto igni in Inſulam conceſſit. Dat is:* De Goylanders quamen hem wel te hulp, maar dorſt efter hem op het *Batenburg* niet betrouwen, ſo dat hy al mede nam wat los was, het overige in brand ſtak, en ſo in het Bataviſe Eyland over quam; *Cluverus Tract. de Trib. Rheni Alveis, cap. 16.* meent dat dit *Sacrum nemus* ofte *Schakenbos*, niet verre van het *Batenburg*, omtrent het midſe van het Land, tuſſen *Maas* en *Waal* ſoude gelegen hebben, het welk hy oordeelt dat het *Oppidum Batavorum*, daar *Tacitus* van ſchrijft, geweeſt zy, dat by anderen op Nimegen geduyd werd, daar het, ſo hy meent, mede al bos en digt met bomen beplant was, het welk by *Johann. Iſaac. Pontanus diſcept. Chorographicar. cap. 16.* mede gevolgt werd; ſommige willen, dat dit *Oppidum Batavorum Wijk te Duyrſtede* ſoude geweeſt zyn, en dat de woorden van *Tacitus*, in plaats van *Batavorum*, in *Batavodurum* moeten verandert werden, *inter quos Lipſius ad dict. Taciti locum*; dog word met regt van andere tegengeſprooken en verwurpen, ſo dat wy menen met goede redenen by het gevoelen van dit *Sacrum nemus*, en *Schakenbos* tuſſen den Hage en Leyden te blyven.

9 P *Boskoop*,] Een Dorp en Heerlijkheid niet verre van *Der-gonde* gelegen, het welk onder de Graaflijkheid te regt behoort, waar van de gifte van de Paſtorye en Kerke de Abdye van *Reinsburg* van ous heeft toegekomen, daarom nog by deſelve aan den Preekheer, als een ſucceſſeur van en in de bedieninge van de Paſtorye, een jaarlijkſe toegift werd uytgekeert. Ik vinde ook by eenen brief van *Floris de IV.* van donderdaags na de onthoofdinge

Digitized by Google

van *Sint Jan* M. CC. XXIII. aldus geschreven, *dat uwe gehele gemeente wete, dat wy alle mannen wonende tot Rhijnsburg en tot Boekscoep, die toehoren de Abdisse en convent der Kloosters van Rhijnsburg, van nu voort, &c.*

10 q *Hage,*] Dat het van den *Hage* af al bos en meest wild, woest en onbewoont Land geweest is, betuygd genoeg, dat van ouds in die streeke tot het *Lugdunum* toe geen andre vaste plaatsen bekent zyn geweest, als *Flardingen*, op den hoek van den uyterstен Gallisen kant, en *Rhijnsburg* op het hoge en vrugtbare Land, daar van ouds de geestelijken adel haar onthouden heeft, of ten waar het van het huys te *Kenenburg* te verstaan was, als wy elders hebben aangetekent; tot dat by tijde van de eerste Graven van Holland, het *'s Gravensand* tot een Stad gemaakt is, daar de Graven van Holland haar Hof gehouden hebben, ter tijd dat Koning *Willem* in den jare 1349. of, so andere menen, in den jare 1253. om de oefeninge des jagts nader te wesen, het Paleys en Hof in den Hage heeft doen timmeren, daar sedert dien de Graven van Holland haar Hof gehouden hebben, en niet alleen de algemene Justitie, maar ook des Staats, en 's Lands vergadering is vast gehegt, het welk sedert met den naam van *'s Gravenhage* genomt is.

11 r *Rijswijk,*] *Adrianus Junius* meent dat hier de Hessen haar vry-plaats en wijk gehad hebben, en dat haar dese Landstreeke te bebouwen is gegeven, *à Rugiis Æstrorum finitimis populis.* Of dat daar dappere kloeke mannen, als een overblijfsel der reusen gewoont hebben, also genomt, gelijk als *Reuswijk*; dog soude het daar mede houden, dat het *Rijswijk* moet zyn, van *Rijs* ofte *Rijsbos*, als in het Kreupelbos, of wel ter zyden van het bos af gelegen; sodanige Hofstad met sijn toebehoren en drie andre mansen sijn mede met den naam van *Rijswijk* bekent, in de lijst van de goederen van *Sint Maartens Kerk* tot *Vytregt*, van omtrent het jaar 800. en staat aldaar in de ordre de eerste, aldus: *In villa Rijswich Ecclesia cum terris ad easdem pertinentibus, & tres alii mansi.* Of nu dat van dit *Rijswijk* te verstaan zy, is bedenkelijk, om dat nog een ander *Rijswijk* omtrent de *Lek* bekent is; Immers dat het geen *Reuswijk*, maar *Rijswijk* moet zyn, is wel seker. So is onder de Edelen ten tijden van *Diderik de V. en VII. Grave van Holland*, die in't jaar 1099. overleefde, onder anderen, benevens *Alewyn* Burggraaf van *Leyden*, met sijne broeders *Starelot* en *Turfing* mede aangetekent, eenen *Dodo Heere van Rijswijk*, en in 't jaar 1200. onder de Edelen ten tijde van *Diderik de VII.* werd vermaan gemaakt van *Heer Jan*, *Aarnout*, en *Henrik van Rijswijk*, en anno 1235. *Golekem van Rijswijk*, alle Ridderen.

12 s *Voorhout,*] Een Dorp omtrent een uyr van *Leyden*, also genomt, gelijk als voor het hout en bos gelegen, want hier omtrent een groot bos gelegen heeft, zyn aanvang nemende met het Dorp *Sassenhem*, en het huys te *Teylingen*, niet verre van *Voorhout* gelegen, strekkende tot *Haarlem* toe; daar van *Merula* in sijn boek van de Wildernissen, verhaalt, dat het een oud seggen geweest is, datmen, met een sparre te baat te nemen, van den eenen boom op den ander konde voortklimmen, van *Teylingen* af tot aan Haarlem toe.

13 t *Noordwijkerhout,*] Een Dorp tussen *Noordwijk* en *Voorhout*, daar ontwijffelijk dit bos al mede heen gestrekt heeft, daar uyt verstaan werd, dat dit bos tot aan *Noordwijk* gereikt heeft, want hout bos betekent, so seitmen het *Haarlemerhout*, den *Aardenhout*.

u *'s Gravensand en Sand-ambagt,*] Alsoo ge- 14
nomt van het *Gravensand* ofte burgt, daar de Graven van Holland tot het jaar 1250. optrek gehouden hebben; hier zyn in't jaar 1540. in 't opdelven van enige grondvesten verscheide Roomse oudheden gevonden, so dat het by tijde van de Romeinen ook al een voorname plaats moet geweest zyn. Dese plaats is over vier-hondert jaar een bewalde Stad geweest, en had een haven, die in de *Maas* liep, dewelke door den aanwas van slijk en modder gestopt is; heeft nog een seer hogen toorn, dewelke de schippers tot een baken en kenteken in de Zee verstrekt; de gedagtenis van het Hof, dat de Graven van Holland, eer het Palleys in den Haag gebout was, tot *'s Gravensanden* gehouden hebben, wijsen nog uyt den Hof-laan, en het Hofland aldaar bekent; en het huys daar voor den oorlog de Pastoor woonde, is eertijds de keuken van het Graven Hof geweest.

x *Het Sand,*] Is een slot geweest buyten Kat- 15
wijk, daar de Heeren van Wassenaar plagen te wonen, dog nu t'enemaal vervallen, alleen dat de Jurisdictie en het bysonder Regts-gebied, met die naam als nog bekent is, en werd nu beseten by vrouw *Maria van Reigersbergen*, vrouwe van beyde de *Katwijken* en *t' Sand.*

y *Sandhorst,*] Een Ridderlijke Hofstede in 16
Wassenaar, omtrent het jaar 1300. by *Heer Dirk van Wassenaar*, jonger soon van *Heer Philips van Wassenaar*, doen bouwen, en tot een Stam-huys van *Sandhorst* gemaakt, dog nu versturven.

z *Sandvoort,*] Een Zeedorp niet verre van 17
Haarlem.

a *Naaldwijk,*] *Naaldwijk*, andre seggen *Naal-* 18
dijk; *Naaldwijk* genomt, als den *Wijk* van de *Naalde*, ofte spits van den *'s Gravensandsen* toorn, het welk voor een baken in Zee strekt; is mede een oud en seer sterk slot geweest, het Stam-huys van de Heeren van *Naaldwijk*, in der tijd *Erfmaarschallen* en opperste *Stalmeesters* van de Graven van Holland, niet verre van *'s Gravensande* gelegen; daar van *Hadr. Jun.* in sijn *Batav. c.* 17. vermeld dat aldaar in 't opdelven van enige grondvesten seekren steen gevonden is, met een toegeëygent opschrift van de Kaiseren M. AURELIUS ANTONINUS en L. AURELIUS VERUS, die in het 162. jaar naar Kristum, Kaisars wierden, daar uyt dan van de oudheid van dit gebouw kan werden geoordeelt; 't selve is by gebrek van mans oir gekomen, eerst aan den huyse van *Montfoort*, daar na aan de Graven van *Arenberg*; onder dewelke Grave *Karel van Arenberg*, *Baanderheer van Naaltwijk*, en *Maarschal van Holland*, 't selve met den innekomen van dien verkoft heeft aan den Illustren huyse van *Nassauw*; Hier onder behoren *Honsholredijk*, *het opstal't Hondland*, met de Waranden daar toebehorende, daar jegenwoordig het Princen Huys en Hof gebouwt is. Van den geslagte en qualiteyt van *Naaldwijk*, sal hier naar 't sijner plaatse nader werden verhandelt.

b *Beverwijk,*] Sommige noemen dat gelijk als 19
Bey-

Digitized by Google

Beyerwijk, a Bavaris ſive Bajoariis Francia Populis, welke Landſtreke voor een vryplaats van dat volk ſchijnt geſchikt en ingeruymt, gelijk ſy dat voor een manier hadden, dat ſy hier of daar haar Wijk namen; Sie *Adrian. Jun. Batav. Cap.* 17. Andere menen, dat het ſijnen naam heeft van der Pelgrims en Reyſigers bedevaart ofte Bevert, om dat hier een Kapelle ter eeren van *Sint Aagt* plag te ſtaan, en wiert genomt *Agaten-Kerk*, daar de Reiſigers haar Bevaard quamen doen, daar van de *Agaten-weg* aldaar nog bekent is; Soo dat *Beverwijk* alſoo genomt is geweeſt als een wijk der Beverden; Is een ſeer vermakelijke plaats, aan het Ye gelegen, ſoo digt bewoont, als ſommige bemuyrde Steden, twee uyren van *Haarlem* en *Alkmaar* gelegen, en een groot half uir van de ſtrand en oever vande Zee, daar het *Wijk op Zee* genomt werd.

[c] *Schalkwijk,*] Een Dorp digt onder Haarlem gelegen.

20 [d] *Suydwijk,*] Een Ridderlijke Hofſtede onder *Waſſenaar*, daar toe de Heerlijkheid van *Suidwijk* behoort, anders genomt het Huys te *Snyk*, welke Heerlijkheid van ouds, gelijk noch tegenwoordig, onder den huyſe van *Waſſenaar* behoort heeft; Welk *Suydwijk* is het gedeelte van *Waſſenaar*, daar de Kerk en Dorphuyſen ſtaan, ſoo dat het huys *Snyk* in *Waſſenaar*, en het Dorp *Waſſenaar* in *Suidwijk* leidt.

21 [e] *Katwijk en Noortwijk,*] *Katwijk* is een van de oudſte Dorpen, daar de *Katti* uyt *Hermonduyren* herwaarts over komende, voor tegens het *Bataviſe Eyland* aan, ofte anders op den uyterſten kant van het *Bataviſe Eyland* haar ter neder geſet, en haar *Wijk* genomen hebben, ſig in tween of wel in drien verdeelende, gelijk als *Adrianus Junius* in ſijn *Batavia Cap.* 17. het ſelve duyd, dat is *Katwijk, Suidwijk* en *Noortwijk*; *Noortwijk* menen ſommige dat van de Normannen mogt ſijn, dog het ſelve en heeft geen ſchijn van waarheid, nogte komt met de oudheid van het ſelve Dorp niet over een; *Bokkenberg* verhaalt, dat in *Katwijk* de plaats kan aangeweſen werden, daar een groot Gebouw geſtaan heeft, des *Burg-Graven Hof* genomt, daar haar de Burg-Graven quamen verluſtigen.

22 [f] *Spaarwout,*] Beneven den Sparendamſen Dijk, niet verre van Haarlem gelegen, daar van het Geſlagt van *Sparenwoude* de naam heeft, en in de oude ſchriften geleſen werd, dat *Willem van Sparenwoude, Floris* ſoon, als Leenman van de Graffelijkheid, in 't Jaar 1454. ſijn eygen zegel gebruykte; Sie *Samuël Ampſing, beſchryvinge der Stadt Haarlem, pag.* 68.

23 [g] *Rijnſaterwout,*] Een Veendorp tuſſen *Leyden* en *Amſteldam*, tegen de *Leidſe Meer* aan gelegen, het welk in voortyden aan het vaſte Land van *Hillegom* gepaald heeft, ſo datmen van *Hillegom* eerſt kwam op de *Vennip*, niet die Huyſen die nog op het ſcheid van het vaſte Land, jegens de *Leidſe Meer*, als een Eyland overig ſijn, maar een heerlijckheyd aan het vaſte Land van *Hillegom* gehegt, daar van de Huyſen met een gedeelte van het Land by de *Meer* ſijn afgeſpoelt, en het overige nog jegenwoordig aan het vaſte Land tegens *Hillegom* aanpaalt; van welke *Vennip* men voort konde komen op *Benſdorp*, een Dorp het welk merendeels van de ſelve *Meer* is afgeſpoelt, waar van alleen die drie of vier Huyſen, met het Land daar toe behoorende, overig zijn, als nu t'onregt de *Vennip* genomt, om dat het ſelve Eylandeken de Heerlijkheid van de *Vennip* allernaaſt leid, of gelegen heeft, dog eigentlijk onder *Benſdorp* behoort heeft, van welk Dorp *Benſdorp*, men met een kleine overtogt konde komen op *Rijnſaterwoude*, en ſoo voort op het *Groene Woud*, *Eſſelikker Wout*, *Jacobſwoud* en *Wonderbrugge* tot *Woudshoorn* aan den *Rhijn*, daarom het eerſte *Woud*, naaſt aan de Wilderniſſe van *Benſdorp* gelegen, *Rijnſaterwoude* genomt is, als ſijnde het eerſte Woud ofte Bos der *Rijnſaters*, naaſt aan de Hey ofte Wildernis, daar van *Benſdorp* ontwijvelijk de naam gehad heeft, als op de Hey en Wildernis gelegen, want het woord *Bent* eygentlijk Hey betekent, daarmen de Beſemen van maakt; by gelijkenis van welke *Bent*, als zynde onvrugtbare gewaſſen, onſe Huyſluyden de Boſſen in het Veld, dewelke om haar hardigheid en wreedheid by de Beeſten als onſmakelijk geort, en niet gegeten werden, *Bentboſſen* genomt werden; en moet hem niemand vremt dunken, dat tuſſen *Hillegom* en *Rijnſaterwoude* nu een ſo groten plas Water tuſſen beyde leggende eertijds *Wildernis, Boſch*, en vaſt aan een gelegen Land ſoude geweeſt zyn, ſo om de bomen, die nog dagelijks uyt de grond werden uytgehaalt, en gevonden, als dat in de voorgaande eeuwe nog luyden geleeft hebben, dewelke geheugenis hadden, dat yemand met een kodde van *Rijnſaterwoude* tot op *Benſdorp*, en ſo voort aan het vaſte Land van de *Vennip* en *Hillegom* konde over komen, uyt welkers getuygenis by *Hoog-Heemraden van Rhijnland*, in den Jare 1508. ter gedenkenis een Kaart is doen maken, dewelke het ſelve alſoo uytbeelde, die ik met verwonderinge over het onderſcheid tuſſen die en de tegenwoordigen toeſtand, geſien en opgemerkt heb.

[h] *Jacobs Wout, Eſſelijker Wout,*] *Jacobs Wout* 24
is geweeſt het Stamhuys van de Heeren van *Woude*, een ſeer oud geſlagt, die dit goed al beſeten hebben, met en korts na de inſtellinge van de *Graven van Holland*, na het ſchryven van *Willem van Goudhoven*, dog daar van en is geen ſeekerheid. Deſe Heren zyn al veel *Jacob* genomt geweeſt, en was den eerſten, dewelke in de oude Schriften bekent is, *Jacob van Woude*, die geleeft heeft omtrent het Jaar 1280. hy troude met de Erfdogter dan de Heer van *Warmond*, en beſat de Heerlijkheden van *Woude*, daar van *Jakobs Woude* het regte Stamhuys was, gelegen aan de Heere-weg na *Leymuyden*, daar omtrent nog by onſe tijd een oud vervallen toorntje plag te ſtaan, dat men, om dat het daar omtrent niet heel veilig was, het *Potters-Toorntjen* plag te noemen; na dat hy enigen tijd met de gemelte dogter van de *Heer* van *Warmond* getrout was, heeft hy *Jacobswoude* verlaten, en is naar *Warmond* gaan woonen; voor deſen *Heer Jacob* was eenen *Heer Floris van Wonde*, daar van omtrent het Jaar 1303. vermelt werd. Sie van dit geſlagt breder hier in de beſchryving van de Edelen van *Holland*. De Heerlijkheid van *Wonde* heeft hem geſtrekt van het Ambagt van *Leyderdorp*, tot aan *Woudshoorn* en *Langeraar* toe, en begrijpt in ſig *Eſſelikker Woude*, en het Dorp *Wouwbrugge*, met de omleggende Landen, laatſt beſeten by *Diderik van Waſſenaar*, een jonger ſoon uyt den huyſe van *Warmond*.

[i] *Wouts-*

Digitized by Google

25 [i] *Woudshoorn*,] Alſo genomt als den hoek en hoorn van het ſelve *Wond*, anders genaamt *Oudshoorn*, daar onder behoort de *Gnephoek*, een ſtreeke Lands, ſtrekkende langs den *Rhijn*, van de *Heimans Wetering* af, tot aan de hooge en lage Waart van *Koudekerck*, ſoo dat *Oudshoorn* ſig van daar af ſtrekt over de ſelve *Heimans Wetering*, tot aan den Aarweg jegens *Aarlanderveen*; heeft voor deſen met *Alphen*, dat (gelijk als *Woudshoorn* aan d'een ſyde) aan d'ander zyde van den *Rhijn*, tegens malkanderen behuyſt en bewoonſt is, onder eene Parochy-Kerk behoort, dog is nu van den anderen verdeelt, en een Kerk op ſig ſelven vergunt: Deſe Dorpen leggen malkander ſoo digt en gelijk aan wederſyden den *Rhyn*, datmen 't ſelve voor een Dorp ſoude houden; behoort onder de Graaflijkheid, en is daar jegenwoordig beſitter van de *Heer Cornelis de Vlaming van Oudshoorn, Ridder, Heere van Oudshoorn en Gnephoek, &c.*

26 [k] *Aduwaarswoud*,] Anders *Haſarswoud*, behoort mede onder de *Heeren van Woude en Warmont*; is een vrye Hals-heerlijkheyt, en ſtrekt hem in 't ronde tuſſen *Alphen*, *Benthuyſen* en *Soeterwoude*, tot aan en langs den *Rhyndijk*.

27 [l] *Soeter-ofte Sweterwoud*,] Het welk van ouds *Sueterwoud* wierd geboekſtaafd, de (u) vocaal, en medeluydende voor een (v) ofte (vouw) genomen, gelijk als in oude tijden gebruykelijk was, daar uyt de naam door onkunde van *Sweterwoude* in *Soeterwoude* ſchijnt verandert te zyn; daar nogtans den oorſpronk van deſelve naam komt van de *Swet*, daar mede het ſelve door ſekre Sluys ter *Rhijnwaarts* uytwaterde, daar van ook het Slot en Hofſtede van *Sweten*, nu *Swieten*, op den hoek van deſelve uytwateringe gelegen, genomt werd, daar van de beſitters van deſelve Hof-Stede inder tijd Ambagts-Heeren van *Soeterwoude*, en grondeygenaars van de Landen omtrent deſelve Hofſtede gelegen, *Heeren van Sweten*, ofte *Swieten* genomt ſijn geworden, daar van hier naar breder.

28 [m] *Benthuyſen en Benthorn*,] Agter beſyden *Haſarswoude* gelegen, welkers namen inſgelijx Bos en Wildernis mede brengen.

29 [n] *Teylingerbroek*,] Een ſtreeke Lands langs de *Vliet*, tegen over *Voorburg* in *Delfland*, onder den Banne van *Stompwijk* behoorende.

30 [o] *Soetermeer*,] *Soetermeer* en *Segwaart*, onder eene Parochy-kerk, leggen op een kruysweg, tuſſen *Leyden*, *Rotterdam*, *Delft* en den *Hage*, behoordt onder de Graaflijkheid, en is *Gerard van Wyngaarden*, Præſident van den Hove van Holland, dewelke inden jare 1598. overleefde, ten huywelijk aangekomen met *Sandrina Kroeſingh*, Erf-dogter van den Heer van *Benthuyſen* en *Soetermeer*, zedert welke deſelve Heerlijkheden onder ſijn geſlagt gebleven ſijn; Werd nu, met het overlijden van *Ionker Karel van Wyngaarden*, beſeten by Heer *Daniël van Wijngaarden*, *Heere van Werkendam*, *Curator van de Univerſiteyt van Leyden*, *Bailiuw en Dijk-Graef van het Land van Woerden, &c.*

31 [p] *Het Rietveld*,] Een ſtreeke Lands achter *Alpherhoorn*, ſtrekkende van by den Dijk af, tot aan *Haſarswoude*, het welk noch ſoo bol is, dat het by na geen vruchten opbrengt, en niet anders als een Sudſe, daarmen een ſtok van twaelf voet kan doen inglyen, ſonder vaſte grond te raken.

32 [q] *Waddingsveen*, *Hogeveen*,] *Waddingsveen*, een Dorp niet verre van Dergoude gelegen, daar de *Hooge Veen* aanpaalt, werd in tween verdeelt, met *Noord* en *Zuid Waddingsveen* onderſcheiden, daar het *Noord Waddingsveen* onder *Rhynland*, en het *Zuyd Waddingsveen* onder *Schieland* behooren, beſtaande veel in moerige Landen, daar van al een groot gedeelte uytgeveent, en tot Water gemaakt is.

33 [r] *Aarlanderveen*,] Een Dorp ſtrekkende van *Nieukoop* tot aan den *Aardijk*, en begrypende de Landerjen tuſſen *Korteraar* en den *Rhijn*, tegen over de *Goudſe Sluys*.

34 [s] *Nieuwveen*,] Aan d'ander zyde van *Korteraar*, tegens *Kalſlagen* aan gelegen.

35 [t] *Amſtelveen*,] In *Amſtelland*, omtrent anderhalf uyr buyten *Amſteldam* gelegen.

36 [u] *Aalſmeer*,] Tegen de oude Meer aan gelegen, en ſtrekt ſig van *Leymuyden* en den *Ruygenhoek*, tot het nieuwe Meer ofte Schinkel toe; plag van ouds mede onder *Rijnland* gerekent te werden, dog behoort eygentlijk onder *Kenemerland*, daar van de reden te ſien is in de Inleydinge op de Coſtuymen van *Rhijnland*, num. 20. Is dapper door de ſcholp van de Meer afgeſpoelt, ſoo dat by na al het Voorland weg is, dat by onſe tijd nog al vry een hoek Lands plag te weſen.

[w] *Stommeer*,] Een nieuw bedijkte Meer onder het Dorp van *Aalſmeer*.

[x] *Legmeer*,] Een bedijkte Meer by *Tamen* en *Uythoorn*.

[y] *Vennemeer*,] Een onbedijkt Meertjen, tuſſen *Homade* en *Warmond* aan de *Vrouwe-Veen*, behoorende onder de Vrye Heerlijkheyd van *Boekhorſt*.

[z] *Hennemeer*,] Een klein bedijkt Meertjen, after *Warmond*, daar in de *St. Pieters Kerk* tot *Leyden* wel de grootſte Ingeland is.

37 [a] *Poelgeeſt*,] Niet dat *Poelgeeſt*, het welk aan den *Rhyn* in *Koudekerk* gelegen is, maar oud *Poelgeeſt*, anders *Alkemade*, dat onder *Oegſtgeeſt* plag te leggen, daar de Ridderlijke Stamme *Poelgeeſt* de naam van heeft, dog nu t'enemaal vervallen, laatſt beſeten by Heer *Floris van Alkemade*, in 't jaar 1511. ſonder Kinderen overleden; Is alſo genomt als op de *Geeſt*, dat is de hoogte tegen de *Poel* aangelegen, dewijl daar eertijds een groote *Poel* plag te leggen; Want voor het leggen van de Marendijk buyten *Leyden*, dat omtrent by *Koning Willems* tijd, of *Grave Floris* ſijn Vader, voor het jaar 1235. geſchied is, ten tyde als de Burggraven van *Leyden* nog Heeren waren van *Rhynland*, ſoo was het Water van de Maren, en deſe Poelen met de Zee gemeen, ſoo dat de lage Landen, tot aan de *Geeſt* toe ten Noorden, de Mare ten Ooſten, de lage *Rhyndijk* ten Zuyden, en de hoge *Morſch* ten weſten, by alle hoge vloeden, overvloeyden, en de Huysluyden van *Oegſtgeeſt*, *Warmond*, en andre omleggende plaatſen, te voet binnen de Stad van Leyden niet komen en konden, en geen gangpad ofte weg na de Stad en hadden, maar moeſten om *Eindegeeſterdam* tot aan de *Morsdijk*, en ſo langs deſelve voorby 't Geregt tot aan de Stad komen, zynde geen wagen-weg dan over 't Schouw van *Valkenburg*; ſo dat de wagens van Haarlem merendeels aan de *Geeſt* bleven ſtaan, gelijk dat by den

Bur-

Digitized by Google

Burgermeeſter Orlers, in ſijn beſchryvinge van Leyden, pag. 44. uyt de ſchriften van ſijn oom *Jan van Hout*, in ſijn leven Secretaris der Stadt Leyden, wydlopig verhaald werd.

38 [b] *Abſpoel*,] Daar den *Suffragaan van de Abdye van Reinsburg*, die ſijn beſit in *Oegſtgeeſt* had, ſijn woonſte hadde, want de Kerk van *Oegſtgeeſt* een grote Capellarie was, daar onder *Sint Marien Kapel*,) dewelke geſtaan heeft daar nu de *Vrouwe Kerk* binnen *Leyden* gemaakt is) behoorde, en daar van de *Abdye van Rijnsburg* de gifte toequam, 't welk breder te ſien is in mijn *Korte beſchryvinge der Stadt Leyden, pag. 55. en volgens.* Waar nu deſe woonſte van den *Suffragaan* van *Oegſtgeeſt* geſtaan heeft, is niet ſeeker, waarſchijnlijk ten einde de Geeſt, alwaarmen over den nieuwen weg in 't Land nog enige grondbraken van een oud gebouw vind, daar van het Land, daar 't ſelve geſtaan heeft, *De gebrooken Kelder* genomt werd.

39 [c] *Diemermeer*,] Een bedijkinge van de Landeryen omtrent de Heerlijkheid *Diemen*, (daarſe haar naam van heeft) digt onder *Amſteldam*, daar ſoo veel *Hoffteden en plaiſier-plaatſen* van die van *Amſteldam* zyn, dat by na den gantſen grond in eygendom aan de Ingeſetenen van deſelve Stad behoort, dewelke daar ſoo koſtelijk getimmert hebben, en met dat het van ſig ſelven een ſeer ſlegte grond is, door het inbrengen van goede aarde in haar Tuynen en Boomgaarden, ſo veel koſten maken, dat het met regt een ſpil-penning van de *Amſteldamſe Koopluyden* mag genomt werden; Dit Meer plag nog by onſe tijden een Binnenlands-water en Poel te zyn, tot dat deſelve in 't jaar 1630. is bedijkt en opgemalen; Is in 't jaar 1651. met het doorbreeken van den *St. Antonis Dijk*, door een Noordweſten ſtorm mede ingebrooken, en onder gelopen; En is deſelve wederom in 't jaar 1672. tot verſekering van de Stadt van *Amſteldam*, tegens de France doorgeſteeken, en ondergeloopen, beyde tot groote ſchade en verlies van de beſitters van deſelve Hoven en Tuynen; ſoo dat al de Boomen door het ſoute Water uytgingen en verdorden, het welk, met dat het Land ſoo veel lager leid als de Ebbe, niet anders te helpen was, als het ſelve van nieuws op te malen, 't geen over ſoo weinig Land ſeer koſtelijk viel, want het gantſe beſlag van de ſelve bedijking, ſeidmen dat niet over ſes Morgen en vijftig Roeden groot is; niet tegenſtaande welke groote ſchade en koſten, alle deſelve Hoven en plaiſierplaatſen wederom beter en koſtelijker ſijn opgemaakt, als die van te voren waren.

40 [d] *De Syppermeer*,] Is in het eerſte begin eigentlijk geen Meer geweeſt, maar een aangewaſſen uytterdijk, daar van wy in de Hollandſe Kronijk leſen, dat *Willem, eerſten Heer van Schagen*, dewelke ſeer oud zynde, in 't jaar 1473. overleden is, by de Zijp, omtrent *St. Maartens Dorp*, een groot ſtuk Lands bedijkte, het welk in 't jaar 1570. door den hoogen vloed ingebrooken zynde, als een Meer en Poel met de Zee gemeen gelegen heeft, tot dat het ſelve voor eenige Jaren wederom is bedijkt geworden.

41 [e] *De Purmermeer*,] Omtrent een uur wegs van *Amſteldam*, daar *Purmereynde* de naam van heeft, is mede door de bedijkinge van water, tot ſchoon en vrugtbaar Land gemaakt, daar veel ſchone en vette Oſſen geweid werden.

[f] *De Beemſter*,] Aan de *Purmer* volgt de *Beemſter-meer*, dewelke bedijkt ſijnde, meer als gemeen vrugtbaar land heeft opgedaan; ſulks ook genoeg uytwijſen de menigvuldige woningen en Hoffteden, ſoo 't *Amſterdam*, te *Hoorn*, als elders te huys horende, daar een regtdraatſe weg, doorgaans ſeer cierlijk beplant, met ſodanige uytſtekende Woningen en Hofſteden digt aan den anderen beſet, doorloopt, datmen gemeenlijk de *Rijke buyrt* nomt; dit is van alle oude tijden af een *binnemeer* geweeſt, dewelke tot een bequame deurvaart van veel ſchepen gediend heeft, tot den jare 1608. toe, als wanneer eerſt de bedijkinge van het ſelve grote *Meer* is by der hand genomen. 42

[g] *De Schermer*,] Is al een van de eerſte en oudſte bedijkingen; men ſeid dat daar omtrent den jare 1200 vaſt en bewoont land was, het welk ingebroken zynde, met de vloed gemeen geworden ſoude zyn, tot dat 't ſelve eenige eeuwen daar na by bedijkinge ſoude herſtelt zyn, dog daar en is geen blijk van; ſtrekt ſig van de *Rijke-buyrt*, op het eynde van de *Beemſter*, tot aan *Alkmaar* toe. 43

[h] *Wormermeer*,] Op oſte jegens het ſcheid van *Kennemerland*, en met het einde jegens *Purmerland*, uytwaterende door den *Twiſch*, alſoo genoemt om dat 't ſelve 't wisken *Kennemerland* en *Waterland* de ſcheidinge maakt, daar van het Dorp *Wormer* ſijn naam heeft, een welbewoonde, neringrijke en welvarende plaats, verdeelt in veel naamkundige buyrten, alle aan den anderen, ſoo aan de ooſtzijde als aan de weſtzijde gelegen, voorſien met een Kerk, Toorn, Regthuys, &c. 44

[i] *Daar in ſig nog verder vertonen de Monikemeer de Broukermeer, &c.*] Alle kleine *Meertjes*, dewelke van tijd tot tijd bepoldert en bedijkt, en van water tot land gemaakt zyn.

[k] *Sparendam*,] Dat ſijn naam heeft van het afdammen van het *Sparen*, by *Florens Grave van Holland* in den Jare 1285. des Maendags na *St. Valentius* dage, om de hooge invloeyende ſtromen van 't voorſz. *Ye* te beletten, en d'uytwateringe van de Riviere *Spaerne* bequamelijker te konnen gebruyken. Inden Jare veerthien hondert twee-en-tnegentig de Sluyſe in den voorſz Dam ſeer zijnde ontſtelt, door de exceſſive ſtormen, ende ſeer hooge vloeden; wierde de ſelve verſet, om vier duyſent vier hondert vier-en-veertig Vrankrijkſche Schilden ende acht ſtuyvers. Teghenwoordig leggende in den voorſz Dam, ofte dijke vier in getale, als de kleyne Haerlemmer-ſluys, de groote Kolk-ſluys, de Woerde ende groote Haerlemmer-ſluys. Van alle de welke Heeren Dijkgraef ende hooge Heemraden van Rijnlandt het bewint hebben. De Juriſdictie deſer plaetſe belendt aen 't Noorden die Schinkel-dijk, alwaer het Viſſchers eynd is, ſoo genaamt, om datter meeſt Viſſchers zijn die daar woonen, die met heure Viſch ende Drijf-ſchuyten moeten aen komen, by de voornoemde kleyne Sluyſe, die de Stadt Haerlem onderhoudt, ende van daar ſtrekt het andere deel ſoo den dijk langhs, totte groote Kolk-ſluys toe, die van binnen met twee deuren nae het Sparen, ende van buyten met vier deuren tegen het voorſz Ye wel verſien is. 45

De

Digitized by Google

De voorſz Kolk is omtimmert met bequame neringhdoende wooningen, alwaar eertijdte plachte te ſtaan des Graafflijkheydts Tol-huys, 't welk by de Gelderſche in den Jare vijfthien hondert ſeventhien, (na dat ſy-luyden de Stede van Medenblik overvallen, gepilleert ende verbrandt hadden) metten Dorpe van Sparendamme voorſz. in de aſſche geleydt, ende zedert ledigh ende deſolaat gebleven, tot den Jare vijfthienhondert negen-en-dertigh, dattet ſelve erf om betimmert ende bepoot te werden, in erf-pachte uyt-gegeven is, aan eenen *Frans Gerritſen*, omme drie ponden 's Jaars: ſoo dat nu de tolle van Sparendamme werd by Commiſſie van de Ed. Mog. Heeren van de Rekeninge gegeven te bedienen binnen Haarlem, ende is Tollenaar den *E. Iohannes Kichelaar*. Het houte Breggetjen ſtaande aan de Noordt-weſt-zijde van de voorſz Kolk, reſponderende op 't voetpad naar de Stede Haarlem, wertonderhouden tot laſte van de voorſz. Stede. Ende de Pol aan 't voorz voet-padt gelegen werdt meeſt by Scheepmakers bewoont. Bezuyden de Kolk, langs den Dijk, heeft men de Woerder-ſluys gebouwt en gemaackt anno ſeſthien hondert elf, die tot laſte van des ſelfs gemeene Ingelanden leydt, daar op d' Ingelanden haren particulieren toe-ſiender houden, ende ſoo komt men tot de Pot-paal toe, die de banſcheydinge tuſſchen Spaarwoude ende Sparendam voorſz. Ten tijde van de Schiltalen gaderde deſe plaatſe hare laſten ende ommeſlagen by kerven, ende dat na elcks by hen-luyden gegoet was, doende elcke kerf twee hondert vijftigh Rijnſchgulden, dier ſy hadden twaalf ofte derthiende halve. In den Jare ſeſthien hondert ſes-en-twintigh door groote ſtorm-winden ſtorte alhier de Kerke in, ende 's Iaers daar naa in April vinght men aan die capatieuſer de teghenwoordige op te bouwen. Wat aan belangt d'adminiſtratie van de Juſtitie als policye wert geadminiſtreert ende geregeert by *Symon Claeſſen van Aſſendelft*, Schout, ende vijf Schepenen, genaamt *Claas Teuniſſen Viſſcher, Cornelis Iacobſz. Droogh, Rutger Harmenſz. Muyter, Willem Jacobſz. Boom*, ende *Jacob Claaſſen van Petten*, die tot haren Gerechtſchrijver hebben *Hendrick van Wtrecht*. 't Nieuw aangekomen Collegie van Schepenen mette af-gaande verkieſen, ende ſtellen jaarlicks Kerk-meeſteren, ende Arme-meeſteren: maar al dat den Weeſen aangaat, werdt by den voorſz Schout ende Schepenen in achtinge genomen, ende op alles na behooren verſien; Den tijdt naackende, dat men naa Kennemer gewoonte de Wethouderen vernieut, werdter by Schout ende Schepenen, in de weeke voor Paaſſchen nominatie gedaan, van thien Perſoonen; die ſchriftelijke den Bailliu van Kennemer-landt werden over-levert. Omme uyt het dubbelt getal vijf t'eligeren ende verkieſen, die voor den loopende jare 't Schepen-ampt ſullen bedienen, ende by den voorſz Schout be-eedigt werden. Dit Dorp is in hooge noch in lage Juriſdictie in 't geheel noch ten deel noyt van de gemelde Graeflijkheydt afgedeelt ofte geſcheyden geweeſt, als is 't dat Heeren Dijk-grave ende Hooge Heemraden van Rhijnlande de beheeringe ende 't bewindt van den Zeeburgh ende Sluyſen gelaten werdt. 46

[l] *Sanerdam*] Anders genomt Saardam; Van de oudheyd, oorſprong, ende omſtandige gelegentheyd van deſen Sanerdam is hier voor op het II. hooftſtuk int lange verhandelt.

[m] *Edam*,] Eigentlijk *Tedam* van het *Te*, tegen de- 47
welke hier een dam ofte dijk geleyd is, is een proper Stedeken, dat hem met Schepen maken, en voort met land bouwerye erneert, daar van de *Edamſe Kaas* de naam heeft; leyd omtrent twee mylen van Hoorn, ſtrekt ſig met een drieſprong tegen de *Purmer* aan.

[n] *Monikendam*,] Heeft de naam van de water- 48
loop *Monik*, en *Monikkemeer*, dewelke midden door de Stad plag te vloeyen, ende nu is afgedamt; leid mede tegen de *Purmer* aan, niet verre van *Edam*.

[o] *Niewendam*,] Tegen over *Amſteldam* gele- 49
gen, tegens de *Buykſloter Meer* aan, dewelke met deſen dam tegens het *Te* is afgedamt geweeſt.

[p] *Durkerdam*, *Uytdam*,] Sijn mede geleyde 50
dammen tegens het *Te*, ſtrekkende tegen de droogte van het *Pampus* aan, ſijn alle bewoonde plaatſen, haar met het varen en viſſen ernerende

[q] *Weſt*, *Zuyd en Noordweſte Winden*,] Daar 51
door veel ſand op onſe kuſten werd aangeſet, en met de ſterke vloeden op d'eene plaats het Land werd afgenomen, en op een ander wederom aangeſet, dat ſo veel veranderingen van droogten en diepten veroorſaakt, daar door de Zeegaten ſodanig veranderen, datmen die ſonder Lootsluyden, en dan nog al niet ſonder perykel, kan uyt of inkomen.

[r] *Uyt de grote vogtigheid, en vuyle dampen*,] De 52
mens werd door de lugt onderhouden, in het uyt- en inaſemen van deſelve, ſonder dewelke geen levendige ziele beſtaan kan, en de lugt werd door de winden onderhouden, dewelke van warme, koude, vogtige ofte droge eygenſchappen zyn, en hoe deſelve beter werden getempert en gelijker vermengt, hoe de lugt, die de winden ontfangt, ſuyverder en aangenamer is; en zyn als dan ook de menſen, dewelke deſelve lugt ontfangen, en weder uytgeven, gelijk de viſſen het water, ſoo veel te geſonder en welvarender; dat heeft den Almo- 53
genden God in de veranderingen der jaargetyden van Somer, Herfſt, Winter, en Lenten, tot onderhoud van het menſchelijke geſlagt, ſodanig geſchikt, dat nimmermeer te veel hette, of te veel koude in de Somer en Winter en blijft, en de bedervende vogtigheid van de afvalligen Herfſt door de koude Winter werd geſuyvert, gelijk wederom de verſturvene en ſchrale Lente door de aankomende warmte van de Somer werd verſagt, en de brandende hitte van de ſomer door de felle Winter en bytende overſtallige koude des lugts werd geſuyvert.

Hoe dat dan de lugt meerder getempert en beter van die vuyle dampen werd geſuyvert, hoe dat den mens ook meer ontlaſting van enige bedurven humeuren verneemt; ſo is het op het hoge (daar de lugt door geen ſtank of vuyligheid, uyt de moerige gronden en ſtilſtaande wateren opgenomen, beſmet werd) veel geſonder en friſſer te weſen als in het lage, en moerige, daar de lugt die vuyle dampen naar hem trekt, en by den mens werd ingeaaſſemt; gelijk het ook beter is omtrent de lopende ſtromen, als de ſtilſtaande wateren, dewelke ſtank en bedurventheid veroorſaken. *Putret, inquit Ariſtot.*

pro-

Digitized by Google

problemat. sect. 14. *quod quiescit: nullo modo, aut minus ita afficitur quod movetur, ut aqua profluens, & concluſa. Igitur ut locis editis aër undique afflante ſpiritu agitatur, ita cavis manet immotus. Ad hæc locis apertis purus ac diverſus aſſidue propter agitationem aër habetur, paluſtribus impurus. Dat is:* Het bederft dat ſtilſtaat, en 't gene ſig beweegt, heeft daar ſo veel geen noot van, gelijk daar zyn de lopende en ſtilſtaande wateren, ſulx gelijk op hoge en verheven plaatſen, de lugt door de doorſpelende wind beweegt werd, ſo is hy in 't lage ſonder beweging; ſo dat de lugt in het hoge ſuyver is, in het lage en moerige onſuyver.

54 [f] *Selden drie Somers aan malkanderen,*] Het welk ſig om de tien of twaalf jaren tot een grote en algemene beſmettelijke Peſtſiekte verheft; ſoo is in 't jaar 1624. de ſlaande hand Gods ſeer ſterk geweeſt, en voornamentlijk binnen de Steden *Leyden*, en *Amſteldam*, die in 't jaar 1635. nog ſwaarder verhefte, als wanneer binnen *Leyden* in eene week omtrent de vijftien-hondert menſen wierden begraven, en binnen 's jaars omtrent de twintig-duyſent menſen van de Peſtſiekte quamen te ſterven; wederom in 't jaar 1655. heeft God de Heer dit Land met gelijke bedroefde ſiekte beſogt, waar door den handel t'enemaal ſtille ſtond; de ſchepen naar Spanjen gevaren, mogten niet ontladen werden, en quamen de ſommige wederom 't huys; de Franſe en Engelſe verboden wel ſcherpelijk het inkomen van alle Hollandſe manifactuyren, en mogten na datter vertoont was met de paſſagiers en getuygenis van de Magiſtraat, dat deſelve uyt ſuyvere plaatſen quamen, eerſt in veertig dagen geroert werden; op die tijd ſtorven binnen *Leyden* gantſe familien van 13. 14. en 15. perſonen geheel en al uyt; binnen Leyden zyn in de Maanden van Auguſti, September, October en November geſtorven omtrent dertien-duyſent, agt-hondert en tagtig menſen; tot *Amſteldam* in ſes Maanden dertien-duyſent vijf-hondert, in welk jaar (let wel) tot *Dort*, *Haarlem* en *Rotterdam*, te ſamen niet meer en waren geſtorven als vijftien-hondert menſen; in 't jaar 1669. is binnen Leyden een ſeer ſware en byſondere ſiekte geweeſt, dewelke de huys-geſinten ſodanig beſmette, en gelijk als vergiftigde, datter niemand vry en bleef, en men geen hulp ofte byſtand om geld konde verkrygen; de ſterfte was wel ſo groot en menigvuldig niet, maar de ſiekte ſoo wonderlijk, dat die geene die daar van quam op te ſtaan, nog jaar en dag daar na tot ſijn vorige geſondheid niet en konde geraken, maar quynen bleef, gelijk of hy vergeven was, en was de ſterſte wel meeſt onder de voornaamſte burgers en luyden van aanſien, ſo dat gehele collegien van Regeringe uyt ſtierven, daar van niemand over bleef.

55 [t] *In Zeland,*] Dit werd geheel anders uytgeleid by den *Profeſſor Boxhorn*, in ſijn *aantekeninge op de Chronijk van Zeland*; daar hy van den aard en eigenſchap van de lugt over Zeland hangende aldus ſchrijft, en de goedheid van deſelve tegens de onwetenheid van andre ſoekt te verdedigen, met deſe woorden.

My is ondertuſſchen niet onbewuſt, wat oordeel over de *Seeuſche* locht by de naerbuerige volckeren, ende eenige vreemde werdt gegeven; als of *Zeeland* yets gemeen ſoude hebben met Sardinien, van het welke de oude getuygen, dat het aardtrijk weeldrig was in het voortbrengen van goet Koren, doch dat het bedekt wierde van eenen Hemel, die veel ſware ſiekten onder den ingeſetenen verwekte. Ja, de *Zeeuſche koorſen* zijn nu by naer een ſpreekwoord en ſchrik by den aangrenſenden volkeren geworden. Doch, gelijk de waarheyd geen grooteren vyand heeft als vooroordeel, ſoo is het ſeeker, dat van de goede geſtalte deſes Hemels, de geſonde ende lang levende, ſoo ingeboorene, als vele vreemde inwoonderen konnen getuygen. Ende hier tegen mogen niet bygebracht werden de exempelen van alſulke, die elders ofte ſwack van lighaam gebooren zijnde, ofte door onmatigheyd haar krachten ſelfs verſwakt hebbende, en in deſen Eylande komende, koortſen ende andere ſiekten werden onderworpen; niet meer, dan of men wilde ſeggen, het welk gantſch ongerijmt is, dat de gaſthuyſen zijn oorſaaken van de ſiekte der genen, die nu gereedts ſiek zijnde, daar in ontfangen worden.

Het ſtaat vaſt, dat de locht van *Zeeland* ſoo goed, doordringende, ende ſuyverende is, dat ſy niet en kan verdragen datter eenige onſteltenisſe ofte onſuyverheyd in der menſchen lighamen ſoude overblijven, maar dat zy de ſelve door hare doordringende kragt, ende natuyrlijke eygenſchap daar uyt verdrijft, om den menſchen diſpooſter ende geſonder te maaken, gelijkmen dan dagelijks kan ſien, dat de luyden, die ſig aldaar ontrent het Zeewater geneeren, als, ſchippers, boodsgeſellen, ende viſſchers, met t'ſamen hare kinderen, meeſt ſterker ende vaſter lighamen hebben, als wel andere. Ende is de reden, waarom de uytlanders meer ſiekten onderhavigh ſijn als wel de inlanders, vermids deſe allenkskens voor ſoodanige ongetempertheyd worden bewaart, ofte daar van geſuyvert.

Dogh men ſoude my hier mogen tegenwerpen voor eerſt vele oude Graaflijke brieven, roerende de Steden van *Zeeland*, in de welke dickmaal te leſen is, dat men hare oude Privilegien ende herkomſten verſchoont en vernieuwt, om dat de voorgaande brieven, daar van gegeven, *door de ſoute ende verdoende logt van Zeeland* vergaan waren; neffens dien ook het oordeel van wijſe ende wel verſogte mannen, die in *Zeeland* gebooren zynde, openlijk met hare ſchriften, voor de geheele wereld deſe lugt voor ſchadelijk gekeurt hebben. Immers is het vonnis, dat by die groote Regtsgeleerde, *Nicolaus Everardus* van *Middelburgh*, daar over geveld word, gantſch ſchrickelijk, ende bequaam om eenen afkeer van *Zeeland* te verwecken in de gedaghten van alſulcke, die het voor een zegen ende geluck reeckenen, lange te mogen leven. Op het hondert en twee en dertighſte *Conſilium*, ſtaan hier van deſe ſijne woorden te leſen; *Nec eſt veriſimile, quod in patria Zelandiæ, ubi aër deſe corrumpit ferrum, vixerunt aliqui centum & viginti duo annos: imo de mille vix unus, ibi continue moram trahens, attingit quinquageſimum annum.* Dat is: *Het en is niet waarſchijnelijk, dat in het land van Zeeland, alwaar de lught door hare nature het yſer ſelfs doet bederven, yemand hondert ende twee en twintigh jaren ſoude geleeft hebben. Ja, van duyſent, die aldaar*

geduurigh woonen, en magh men naauweljcx een vinden, die tot de viiftigh jaren kan geraaken. Voorwaar deſen Heer heeft hem de reghten beter verſtaan, als de gelegentheyd van ſijn vaderland, buyten 't welke hy meerendeels gewoont heeft, zynde hier in ſchendigh bedrogen. Immers overtuygt hem van onwaarheyd de dagelyxſche ondervindinge, die, als verhaalt is, ons vertoont vele grijſe Zeeuwen, die in de dorpen aan de Zee gelegen gebooren zynde, ende altijdt daar gewoont hebbende, en verre af zijnde van het gulſig leven, het welk in Steden meer als in dorpen geleyd word, ende eenen korten wegh is om over al tot een kort leven te geraacken, tot eenen ſeer hoogen, geſonden, ende ſtercken ouderdom zyn gekomen.

Jaſon Patrenſis, ook een Zeeuw, ende vermaard meeſter in de Medecynen, ſeght in het derde boeck van ſijn gedagte werk, dat de lugt in *Zeeland* te killigh, ende te vogtig is; ende raad den ingeſetenen, dat ſy volgende het exempel van de oude Ægyptenaaren, die nogtans onder een veel genadiger Hemel leefden, om haar te ſterken tegens de ſchadelyke lugt, 's morgens opſtaande, voor het opſtooten van de venſteren ofte deuren van hare ſlaepkameren, branden ſouden wierook, benzoi, maſtik, jenyverbeſien cruynnagelen, ende andere diergelyke wel ende ſterkriekende dingen; ende het ſelve des avonds deſgelijx onderhouden. Dogh dat deſe goede raad alhier onnoodigh is, blykt daar uyt, dat die by een yeder, immers by de meeſte menigte, ſonder hinder, werd agtergelaten.

Lieven Lemnius ſchryft ook, dat de lugt in *Zeeland* ſcherp is, ende dat door de ſiltige, moeragtige optreckende dampen ende gebreck van geboomte. Dog in dien het waar is dat de oorſaacke weg genomen zynde, ook het quaad ſelfs weg genomen werd, ſoo moetmen gelooven, dat dit oordeel in deſe tyden niet gelden mag, in de welke de eylanden van *Zeeland* over al luſtig beplant zyn. De ſelfde *Lemnius* voegt daar by, dat de lugt in *Zeeland* ſelden ſoo beſmet word, dat ſy peſte veroorſaact, dog beſmet zynde, ontſteekt ſchrickelyk die ſiecte; even als een hert hout langſaam aan den brand raact, maar brandende, geeft een luſtige vlamme. De waarheyd daar van werd nog beveſtigt van de dagelyxe ondervindinge.

Dit ware genoeg hier van geſegt, ten waar de ſcherpe penne van den doorlugtigen, ende door ſijne ſchriften ook vermaarden Heer, *Cuthert Tonſtal*, de myne ook tarde, niet toelatende dat ik hem hier onverſprooken ſoude laten voorby gaan. Deſe, zynde een Engelſman van geboorte, ſwak van lighaam, ongewoon het veranderen van plaatſen, nogtans van wegen den Konink van *Engeland* Ambaſſadeur aan den Konink van Spanjen geſonden, ſchryft in den jare 1517. aan die groote *Rotterdammer Eraſmus*, onder wiens brieven deſe ook in het derde boek is te leſen; Dat hy met den Konink van Spanjen ſig met ſyn gevolg een wyle tyds hadde in *Zeeland* onthouden, om van daar naar Spanjen te varen; dat hy daar bevonden hadde te weſen een lugt van ongeſonden reuk, ende vergiftigt; dat hy daar over, neffens drie van ſyne dienaars, in een ſware koortſe was vervallen; dat een groot deel van de hovelingen des Coninx door ſiecte ook het bedde hadden moeten houden; dat God te danken ware, dat den Konink geſond daar uyt gekomen was; dat niemand uyt dat eyland onbeſeert ofte ongeſchent kan komen; dat ook het water daar ſoo ſwart, en door tempeeſten ontſtelt zynde, ſoo ſchrickelyk is, dat het te gelooven is, dat niet verre van de kuſten van *Zeeland*, den Styx en Acheron, die helſche rivieren gelegen zyn; ende veel meer anders, bitter van woorden, ligt om te beantwoorden, en te lank om alles te verhalen. Want dit zyn de woorden van eenen half-geſonden Engelſman geſprooken, die mogelyk door het onmatig drinken van een kop ſek, ende het gulſig eeten van ſyn ſoete paſteyen, nu bereets ſyn kragten al hadde verlooren. Ende het ſoude niet ſonder reden weſen te gelooven, dat hy dit ſchryvende, met een heete koortſe is bevangen geweeſt. Immers, ten laatſten komt hy wederom tot ſijn ſelven, als hy in het vervolg van deſen brief ſig ſelfs beſchuldigt van valsheyt, ende ongelyk aan deſen eylande gedaan te hebben; ſeggende, dat hy over ſyne ſiecte, ende moeyelykheyd die hy door tempeeſt in het afſchepen geleden hadde, revengie wilde hebben in het uytſpouwen van quaat, ende 't verſwygen van veel goeds, het geen hy van deſen vrugtbaren ende havenryke eylande konde getuygen. Dit zyn ſyn eygen woorden, waar uyt genoegſaam blyken mag, dat hy ſelve begeert heeft, dat men hem, door koortſe, gal, ende gramſchap gedreven geweeſt zynde, in het voorverhaalde geen geloof ſoude willen geven.

Of den ſelven Heer *Boxhorn* hier mede nu de ervarentheid, dewelke hem daar in tegenſpreekt, voldaan hebbe, kan een yder oordelen; het kan weſen, dat die luyden tot en in die lugt gewoon, ook by en in deſelve ſeer wel beſtaan; men bevind ook dat aldaar noyt ſo grote ſterf-ſieken zyn geweeſt, als wel op andere plaatſen, mogelijk om dat de ſiltigheid van de Zeelugt de vuyle dampen van het aardrijk meerder ſuyvert, maar die ſiltigheid, die hun daar in goed doet, is in andere, dewelke een ſoeter en ſagter lugt gewoon zyn, quaad en onverdragelijk, en maakt haar ſodanige giſting en ontſteltenis in het bloed, dat ſy daar van de Koortſe krygen, die ſy in jaar en dagen niet en kunnen quyt werden, en haar ſoo onderhoud, dat ſy gaan quynen gelijk of ſy vergeven waren; ſy en hebben ook van hare boom-vrugten en fruyten ſo veel niet te beogen; dit leerd de leer-meeſter der ſaken door de ondervindinge ſelf, die niet liegen en kan.

Digitized by Google

V. HOOFTSTUK,

Van het bouwen der *Steden*, *Sterkten* en *Burgten*; welke die geweest zyn, en sedert welke tijd die zyn opgekomen in het *Nederland*, *Betuw*, *Over-Yssel*, *Holland*, *Zeeland*, en *West-Vriesland*, met het *Stigt van Uytregt*, en een verdeilinge van de selve, nevens een beschryvinge der *Steden* en *Dorpen*.

INLEYDING.

ONder de oude Duytsen *geen vaste* Steden, *nog betimmerde t' samenwooningen by den anderen, maar wyd en zyd, seer slegt, meest van hout, en hadden ook holen onder de aarde. Den* Rhijn *afkomende, hebben sy Huysen van steen beginnen te bouwen, en met Muyren en Vesten te versekeren. De oudste Steden* Keulen, Trier *en* Tongeren, *om hoog, en het* Lugdunum Batavorum *in't lage aan den* Rhijn, *en* Thurdregt *aan de Maas. Daar na zyn* Wyk, Aarnhem, Rhenen *en* Wageningen *gebouwt, en soo vervolgens het* Oppidum Batavorum, Nymegen, Batenburg, Flardingen, Hellevoet, Rhijnesburg, Wiltenburg, *den* Burgt tot Leyden, Nymegen, Nigropullo *tot* Woerden, *de* Burgten tot Alfen, Swammerdam, Koudekerk, Roomburg *buyten* Leyden, *den* Burg tot Leyderdorp, Valkenburg, Brittenburg, *den* Burg tot Wassenaar, Voorburg, *enz. by tijde van de* Romeinen *gebouwt.* Hillegersberg *en* Sterrenburgh *in* Schieland, Kenenburg *in* Delfland. *Naar* Wijk *komt* Uytregt, *naar* Leyden *en* Dordregt *komen* Haarlem, Delff, Goude, *in agting van oudheid.* Amsteldam *en* Rotterdam *sijn jong en nieuw. De kleine Steden in* Zuid-Holland *zyn* Gornichem, Woudrichem, Heusden, Leerdam, Asperen, Heukelum, Vianen, Schoonhoven, den Briel, Vlaardingen, Schiedam, 's Gravesande, Woerden, Yselsteyn, Monfoort, Ouwater, Wesop, Muyden *en* Naarden; *In 't Noorder deel* Alkmaar, Schagen, Hoorn, Enkhuysen, Purmereind, Edam, Monnikkendam *en* Medenblik. *Inleyding en bewerp der Beschryvinge.* Over-Yssel, *hoe gelegen, en wat daar onder behoort; In de drie Drostampten* Zalland, Drent *en* Twent *verdeelt. Hare Steden.* Gelderlands *verdeilinge en hare Steden.* Holland *en* West-Vrieslands *verdeilinge, en onderhebbende Steden.* Zuid-Holland *wat, en hare Steden.* Noortholland. *Het Land van* Voorn. Kennemerland *en* West-Vriesland. *Oudheid der Steden, waarom niet wel te beschryven. Eerst* Civitates, *ofte Burgerschappen, daar na tot* Steden *gemaakt. Welke voor de oudste te houden.*

DE *Tuytse Volken* en zyn van ouds niet gewoon geweest *eenige vaste Steden* [a] te bouwen, *nogte hare Hutten* [b] *digt by den anderen* [c] te setten; woonden elk verscheiden, ter plaatse daar yder sijn sinlijkheid strekte, niet huys aan huys, gelijk alsmen seid, maar elk op sig selven, met sekre ruymte van den anderen afgescheiden, seer slegt, meest van hout of van stroo, *hadden* [d] *geen kennis met Kalk of Steen* te metsenen, maar bestreeken haar getimmer met aarde, dat sy seer net wisten te doen. Haar Timmerhout was ruw en ongeschaaft; hadden ook veel *holen onder de aarde*, [e] tegen de koude des Winters, die sy digt toe stopten, en tegen den overval van hare vyanden verbergden. In dese Landen den *Rhyn* afkomende, hebben sy [f] *door gemeenschap van de nabuyrige Franken* en *Gaulen*, hare Huysen van steen en gemale tras leeren metsenen, en tegen de magt van hare vyanden met muyren omcingelt, en met Burgten beset.

De oudste bekende Steden in het hooger deel der Rhijnsaten, sijn geweest [g] *Keulen aan den Rhyn*, [h] *Tier*, en [i] *Tungeren* aan de Mase, als doen [k] *scheidpalen van haar vaste besit*, tegens andre hooger aangelegen Volken. Nederwaarts in het *Batavien* werd voor de oudste sterkte gehouden het [l] *Lugdunum Batavorum*, aan den uytloop van den *Rhyn* gebouwt, en aan de *Mase* [m] *Thuredregt*, nu *Dordregt*, als een overtogt over de *Maas* na den *Rhyn*.

Daar na zyn [n] *op en rondom het Batavise Eyland* van om hoog, onder de Over-Betuwe, de Steden [o] *Wijk te Duyrstede*, [p] *Arnhem*, [q] *Rhenen* en [r] *Wageningen* gebouwt, dewelke daar na voor Legerplaatsen van de Romeinen gedient hebben; met het overkomen der *Katten* is het *Oppidum Batavorum*, nu [s] *Nymegen*, op den hoek van de Overlanden, na den *Gallisen* kant geplaatst, daar [t] *een Fanum, ofte Heidense offerplaats* geseid werd ge-

Digitized by Google

vonden te zyn, en de Stad [u] *Batenburg*, in het Maas-Waalſe Land, en op den overtogt van *Turetregt* over de *Maas*, naar de hoogte van het nederſte en buytenlandſe *Batavien*, de Stad [w] *Flardingen*, en de ſterkten [x] *Helium*, *nu Hellevoet*, [y] *Rhynsburg*, en hoger op in de kromte van den *Rhyn*, het [z] *Wiltenburg*, nu *Uytregt*, en andre Sterkten, daar van in de [a] *Kaarte van Peutinger*, tot aanwijſinge van de reyſe van den *Kaiſar Antoninus* gewag gemaakt werd.

De andre ſterkten buyten de vaſte Steden, meentmen dat meeſt by de Romeinen gebouwt zyn, als den [b] *Burg tot Leyden*, den [c] *Burg tot Nymegen*, de [d] *Sterkte Nigropullo*, tot *Woerden*, [e] *den Over- en Nederburgt tot Alfen*, en den Burg tot *Swammerdam*, daar de Romeinen haar Winterleger hadden, die ſy *Albiniana Caſtra* noemden. Den Burgt tot *Koudekerk*, diemen meent dat in de oude Reiskaart van *Antoninus* [f] *Matilo* genomt werdt, [g] *Prætorium Agrippinæ*, anders *Roomburg* buyten *Leyden*, en den *Burg* omtrent de Kerk van *Leyderdorp*, daar [h] *by onſe tijd* het Vrouwe-Klooſter op *Roomburg*, der Suſteren op *Roma*, en het *Reguliere* Monnike-Klooſter, aan d'overſyde, omtrent de Kerk van *Leyderdorp* geſtaan hebben. [i] *Valkenburg*, [k] *Brittenburg*, ofte het *Huys te Britten*, [l] *den Burg tot Waſſenaar*, en [m] *den Grooten Burg tot Voorburg*; dog van het *Brittenburg* geloofdmen dat het al voor de tijd van de *Romeynen* geweeſt zy, van het *oud Batavia*, te vorens *Brittia* genomt, daar van hier voor in 't I. Hooftſtuck. Num.

De verdre Steden en Sterkten ſijn veel jonger: als dat onder de oude Burgten by de ſommige mede gerekent werden, [n] *Hillegersberg*, [o] *Sterrenburg* in *Schieland*, en [p] *Kenenburg* in *Delfland*.

Naaſt *Wijk te Duyrſtede* komt [q] *Uytregt*, en naaſt het *Lugdunum*, (nu *Leyden*) en *Thurdregt* ofte *Dordregt*, komen onder de grote Steden [r] *Haarlem*, [ſ] *Delft* en [t] *Tergoude*, in eenige agting van oudheid; [u] *Amſteldam* en [w] *Rotterdam* zijn gants jong en nieulijks opgekomen Steden; De kleine jonger Steden in *Zuidholland* zyn [x] *Gornichem*, [y] *Woudrichem*, ofte *Gorkum*, *Workum*, [z] *Heusden*, [a] *Leerdam*, [b] *Aſperen*, [c] *Heukelum*, [d] *Vianen*, [e] *Schoonhoven*, [f] *Den Briel*, [g] *Vlaardingen*, [h] *Schiedam*, [i] *'s Graveſande*, [k] *Woerden*, [l] *Yſelſteyn*, [m] *Mondfoort*, [n] *Ouwater*, [o] *Weſop*, [p] *Muyden* en [q] *Naarden*; In 't Noorder deel [r] *Alkmaar*, [ſ] *Schagen*, [t] *Hoorn*, [u] *Enkhuyſen*, [w] *Purmerend*, [x] *Edam*, [y] *Monnikkendam*, en [z] *Medenblik*, daar onder ook al eenige van aanmerkelijke oudheidt.

De vermeerdering en aanwas der Dorpen is mede ſo menigvuldig, en ſodanig verandert, dat gelijk in 't verleggen der ſtromen en Wateren, in 't voorgaande Hooftſtuk aangeweſen, het Landſchap mede ſig ſelven niet meer en gelijkt, ſoo dat *Cæſar* en *Tacitus* ſouden menen in een geheel andre wereld te komen.

Alleen voor hebbende het *Oud Batavien* te beſchrijven, ſullen wy in het ſelve voortgaan, en ophouden met de eerſtelingen van het *Bataviſe Eyland*, en die gene dewelke uyt deſelve naar om lage, en zydelings uyt haar zyn voortgekomen, en met deſelve als van eene Moeder van ouds zyn verenigt gebleven. Als de Landſaten omtrent den *Yſel*, daar onder *Over-Yſel*, en het nedergedeelte van het Graafſchap *Zutphen*, den *Yſelſtroom* langs. Het nedergedeelte van *Gelderland* [a], beſtaande in het Over- en Neder-*Betuwe* [b], *Holland*, *Zeeland* en *Weſt-Vrieſland*, en het Stigt van *Uytregt*, met de aanwyſinge van den eerſten opkomſt der Steden en Landſchappen met de verdeylinge, uytbreiding en verandering zedert dien gevallen.

[c] *Over-Yſſel* werd beſloten in 't Noorden met *Vrieſland* en *Groningen*, ten Zuyden met *Gelderland* en 't Graafſchap *Zutphen*, ten Ooſten met *Weſtphalen* en *Munſterland*, in het Weſten met de Rivier den *Yſel* en *Zuider-zee*; werd verdeelt in drie Droſt-Ampten, als *Yſſelland* ofte *Zalland*, *Drent* en *Twent*, daar van het *Zaalland* ſig langs den *Yſel* uytſtrekt; Het Landſchap *Drent* is langs *Vrieſland* en *Groningen* uytgebreid, en de *Twent* paalt ſig aan het Graafſchap *Benthem*, *en Munſterland*.

In *Over-Yſſel* leggen agt ſterke en wel-bemuyrde Steden, als [d] *Deventer*, een van de oude Handſe Steden, [e] *Kampen*, [f] *Swol*, [g] *Vollenhoven*, [h] *Steenwijk*, [i] *Haſſelt*, [k] *Otmarſen* en [l] *Oldenzeel*, beneffens nog verſcheyde andere [m] groote en ſterke plaatſen, meeſt onbewalt. [n] Hier onder behoort ook *Zutphen*, en [o] *Doesburg*, met de om en tuſſen beyde gelegen ſterkten en ſchanſen, als mede in den omloop van onſe *Bataviſe* beſchryving begrepen.

[p] Het nederdeel van *Gelderland*, ſoo veel het *Batavien* raakt, werd in tween verdeelt, het *Aarnhems* deel, en het *Rijk Nimmegen*, van beyde de Hooftſteden alſo genomt.

Onder het *Aarnhems* deel behoren een gedeelte van de *Over-Betuwe*, daar onder de Steden

den [q] *Aarnhem* en *Wageningen*: blyvende de Steden *Rhenen* en *Wijk* onder 't Stigt van *Uytregt*, voort overſpringende op de *Veluwe*, tot [r] *Harderwijk*, [s] *Elburg* en [t] *Hattum*, met hun [t] onderhorige Dorpen.

Het *Rijk Nimmegen*, het grootſte en beſte deel van *Gelderland*, begrijpt in ſig de gantſe [u] *Betuwe*, tuſſen den *Rhyn* en *Waal*, met de Steden en Sterkten [w] *Schenkenſchans*, [x] *Tolhuys* en *Knodſenburg*, [y] *Tiel* en *Sandijk*, en den [z] *Tielſen Waard*, met de Graafſchappen [a] *Bueren* en [b] *Kulenburg*, (dog deſelve houden haar Landſtands beſtier op hun ſelven.) Verder het gantſe [c] *Maaswaalſe Land*, eigentlijk het Rijk *Nymegen* genomt, daar onder behooren de Steden [d] *Nymegen* en *Batenburg*, [e] *Saltbommel*, en den [f] *Bommeler-waard*, de Schanſen *Voorn* en St. *Andries*, met de onderhoorende Dorpen.

Het Neder-*Batavien*, nu *Holland* en *Weſt-Vrieſland*, is van ouds verdeelt geweeſt in drie deelen ofte Koninkrijken, alſo genomt; daar van het eerſte was het Rijk *Merovei*, nu *Zuidholland*, alſo genomt van *Meroveus*, die hem op het Huys en Slot [g] *Merwede* onthield, welkers Koningrijk en gebied ſig uytſtrekte vande vliet *Durfos*, omtrent [h] *Roſendaal* en *Steenbergen*, tot aan *Helium* ofte *Hellevoet*, begrijpende den [i] *Briel*, *Heemvliet*, *Geervliet*, het Land van *Voorn*, *Stryen*, *Geertruydenberg*, *Breda*, *Steenbergen*, en het Baljuwſchap van *Zuidholland*.

Het twede werd *Arundelius*, anders [k] Koning *Ezeloor*, die tot *Voorburg* zyn verblyf hadde, toegeſchreven, welkers Koninkrijk begreep de Bailluwſchappen [l] *Delfland*, [m] *Schieland*, [n] *Rhynland*, en het [o] *Waterſchap van Woerden*, met de Steden, Dorpen en Heerlijkheden daar toe behoorende.

Het derde begreep het Koningrijk van [p] *Medenblik*, daar over (ſo men ſeid) *Koning Radbout* van Vrieſland, ſijn gebied had, en begreep de Landen van [q] *Weſt-Vrieſland*, met de Steden en Dorpen daar onder behoorende.

Dog naderhand in byſondere Graafſchappen en Landſchappen onder vier [r] Hooftdeelen verdeelt, daar van het eerſte was *Zuidholland*, het tweede *Noordholland*, het derde de Landen van *Voorn*, die haar byſondre Heeren gehad hebben, het vierde *Kennemerland*, en *Weſtvrieſland*, jegenwoordig aldus uytgebreid.

Onder het eerſte deel van *Zuidholland*, behoren de Steden *Dordregt*, *Gornichem* de Hooftſtad van de Landen van *Arkel*, by de Heeren van Arkel gebouwt, *Workum* de Hooftſtadt van het Land van *Altena*, en het ſterke ſlot *Louveſteyn*, het Kaſteel en ſlot *Vianen*, *Leer* of *Lingerdam*, *Heukelum*, *Aſperen*, *Nieuwpoort*, *Schoonhoven*, *Yſelſteyn*, *Heuſden*, *St. Geertruydenberg*, *Wilmſtad*, *Klunder*, en *Geervliet*, de Hooftſtadt van de Landen van *Putten*, met de naarvolgende Landſchappen, en bedijkte waarden: als den *Krimpenderwaart*, *Alblaſſerwaard*, *Lieſvelt*, *Jaarsvelt*, het Land van *Arkel*, van *Vianen*, het Graafſchap *Leerdam*, het Land van *Altena*, het Ambagt *Nederveen*, het *Geertruydenbergs* Land, tot aan den Brabandſem Bodem, den verdronken Waard, tuſſen *Geertruydenberg* en *Dordregt*, nu den *Biesbos*, de hoge en lage *Swaluwe*, het Land van *Niervaart*, by de *Klunder*, de Polder van *Ruygenhil*, daar *Wilmſtadt* in leidt, en den *Finart*, het Land van *Putten*, en Oud en Nieuw-*Beyerland*, met haar [s] onderhebbende Dorpen en Heerlijkheden.

Onder *Noordholland* behooren de Steden *Delf*, *Leyden*, *Gouda*, *Rotterdam*, *Schiedam*, *Ouwater*, *Woerden*, *Yſſelſteyn*, de oude Stadt *Flardingen*, de Dijkgraefſchappen van *Rynland*, *Delfland*, *Schieland*, en het Watergraafſchap van *Woerden*; met haar menigvuldige [t] Dorpen en Heerlijkheden.

Onder het Land van *Voorn* behooren de Steden *Briel* en *Goeré*, met de Landen *Overflakké*, van *Goeré* en *Yſelmonde*, met de onderhorige [u] Dorpen en Heerlijkheden.

Onder *Kennemerland* en *Weſtvrieſland* behooren ook *Amſtelland*, *Goyland*, *Waterland*, met de [w] Eylanden *Vlieland*, *Teuel*, *Schelling*, *Wieringen*, *Urk* en *Ens*; De Steden *Haarlem*, *Alkmaar*, de oude Koopſtadt *Vergnen*.

Onder *Amſtelland*: de Stad *Amſteldam*, met de *Diemer*- en *Bylemer-meer*.

Onder *Weſtvrieſland*: de Steden *Hoorn*, *Enkhuyſen* en *Medenblik*.

Onder *Waterland*: *Edam*, *Monnikendam* en *Purmerende*.

En onder *Goyland*: *Naarden*, *Muyden*, *Weſop*, met haer [x] onderhorende Dorpen.

Onder het *Stigt* van *Uytregt* behooren de Hooftſtadt [y] *Uytregt*, *Wyk te Duyrſtede*, *Rhenen*, *Amersfoort* en *Montfoort*, met haar onderhorende [z] Dorpen en Landſchappen.

Dat wy in 't verder den ſtrijd tuſſen het eerſtelingſchap der Stedenbouw niet op en vatten, en

Digitized by Google

en naar het ſelve tot op de Naalde van het Middelpunt niet en ſprietogen, zy geen wonder, om dat van de ſommige wel de beginſelen van t' ſamenwooninge van het volk, op die of geene plaats ſeer oud is, diemen [a] *Civitates*, dat ſijn Burgerſchappen, ſoude noemen, die dan ook onder hare Burgten en ſterke bouwen ſchuylden, als by de Roomſe tyden waren den *Burg tot Leyden*, tot *Nymegen*, het *Knodſenburg* in de *Betuwe*, het *Wiltenburg* tot *Uytregt*, het *Batenburg* in 't *Maaswaalſe land*, het *Slavenburg* tot ſcherm van het oud *Flardingen*, *Rijnsburg*, *Valkenburg*, *Voorburg*, en andre meer, daar onder de Landſaten haar ter nederſetteden, die eerſt lang daar na tot *Urbes*, dat zyn bemuyrde en bepaalde Steden, en in het vrye open tot *Oppida*, dat zyn Dorpen, Ambagten, en heerlijkheden geworden zyn. Om daar van in 't byſonder in oudheid en voorregt te oordelen, is meer by de behering, als by de Oudheid ſelfs, de welke ſig in het eerſtelingſchap heeft ingedrongen; daarom ſeer teder op te halen, en onhelpelik, den aangenomen rang van haar gewaande oudheid, tot veſting van haer beheerſte eerſtelingſchap uytpluſelijk tegen te gaan, veel min te veranderen; Wy ſouden de Stad *Keulen*, *Trier* en [b] *Tongeren*, benevens het *Lugdunum Batavorum* en *Thurdregt*, *Wijk te Duyrſtede*, *Rhenen* en *Wageningen*, voor de oudſte beheerſingen ſtellen, en naaſt deſelve, (om de Gelderſe Steden, als *Aarnhem*, *Nimmegen* en *Batenburg*, *Tiel*, *Bommel*, en naaſt aangrenſende *Gorcum*, *Worcum*, *Heuſden*, en andre minder Steden voorby te gaan,) de Steden *Flardingen*, *Verone*, *Delff*, *Haarlem* en *Tergoude*, *Alkmaar*, *Enkhuyſen*, *Hoorn* en *Medenblik*, dewelke mede haar oudheids roem toekomt, boven andre, daar van de ſommige, gelijk als *Amſteldam* en *Rotterdam*, ſchoon in opkomſt jonger, in op-en-voortgang groter en magtiger ſijn dan de andre.

Summaria op de Bewijs-redenen van het

VYFDE HOOFT-STUK.

1. GEne *Steden nogte betimmerde huyſen en 't ſamenwoningen van ouds onder den* Duytſen *bekent.*
2. Oppida, *wat en hoe de ſelve by* Cæſar *te verſtaan, en met de woorden* Taciti *over een te brengen.*
3. *Hoedanige hutten by de* Duytſe.
4. *Hadden geen kennis van met kalk en ſteen te metſenen.*
5. *Woonden in ſpelonken onder de aarde.*
6. *Door den ommegang met andre volken hebben ſy huyſen en Steden beginnen te bouwen.*
7. Keulen.
8. Trier.
9. Tungeren.
10. Nederduytſland *in* Hoog- *en* Neder-batavien *verdeelt, en* 19.
11. Ludunum Batavorum, Leyden, *wanneer gebouwt en* 15. 16.
12. *Des* Keiſers *titel*, Semper Auguſtus, Plus Oultre, Mundi dominus, &c.
13. *Kaiſars Steden.*
14. *Den* Burg tot Leyden *en tot* Nimegen, *wanneer gebouwt.*
15. *Een algemene Stede-bouw, en* 11.
16. Gallia Comata, Barbata, Gallia Lugdunenſis.
17. Tabula Peutingeriana.
18. *Naamreden van* Lugdunum Batavorum, Leyden.
19. Turetrecht, Thuringeri, Tungri, Dordregt, *by wie gebouwt, en wanneer* 22.
20. *Haar naamreden.*
21. Ter-goude, *by wie geſtigt, en haar naamreden.*
22. Dordregt, *wanneer gebouwt, en haar naamreden.*
23. Aarnhem, Wijk te Duyrſtede, Wageningen, Rhenen, *waar gelegen, en niet daar ſy nu vertoont werden.*
24. Wijk te Duyrſtede, *Beſchryving.*
25. Aarnhem, *Beſchryvinge.*
26. Rhenen.
27. Wageningen.
28. Nimmegen, *of het* Oppidum Batavorum, *wanneer en van wie gebouwt, en van de naam van* Nimmegen.
29. Nimwegen, *een offer-plaats der oude* Batavieren.
30. Batenburgs *oudheid.*
31. Flartingen, *de oudſte Stad in* Holland, *haar naamreden.*
32. Rhijnesburg, *wat en hoe te verſtaan by* Lambert Schafnaburg, *en of* Kenenburg *kan toegepaſt werden.*
33. Helium, Hellevoet, *waar gelegen, en Beſchryvinge van t' ſelve.*
34. Rhijnsburg *by* Katwijk, *Beſchryvinge*, Klooſterbouk.
35. Wiltenburg, Utregt, *Beſchryvinge en oudheid, en* 43.
36. *Den* Burg tot Leyden, *Beſchryvinge.*
37. *Den* Burg tot Nimmegen.
38. Nigropullo *nu* Woerden.
39. Matilo, Koudekerk.
40. Prætorium Agrippinæ, Roomburg *buyten* Leyden.
41. Valkenburg, *Beſchryvinge, oudheid, naamreden.*
42. Voorburg, *Beſchryvinge.*
43. Utregt, *Beſchryvinge, en num.* 35.
44. Haarlem, *Beſchryvinge en oudheid, en by wie geſtigt, naamreden, fabel van* Heer Lem.
45. Damiaten, *Belegering en* Saagſchip.
46. Heruli *eerſte ſtigters van* Haarlem.
47. Oud Haarlem.
48. *Oorſpronk van het geſlagte van* Haarlem.
49. Delft, *Beſchryvinge, oudheid.*
50. Goude, *Beſchryvinge, oudheid.*
51. Amſteldam, *Beſchryvinge, ſtigters, oudheid en naamreden.*
52. Rotterdam,
53. Gorcum,
54. Worcum.
55. Heuſden.
56. Leerdam,
57. Aſperen.
58. Heukelum.
59. Vianen.
60. Schoonhoven.
61. Den Briel.
62. Flardingen, *en* No. 31.
63. Schiedam.
64. Wourden.
65. Yſelſtein.
66. Monfoort.
67. Oudewater.
68. Weſop.
69. Muyden.

70. Naar-

Digitized by Google

70. Naarden.
71. Alkmaar.
72. Schagen.
73. Hoorn.
74. Enkhuyſen.
75. Purmerend.
76. Edam.
77. Monikendam.
78. Medenblik.
79. Deventer.
80. Handzee Steden, *wat en welke, hoe alſoo genomt.*
81. Kampen.
82. Swol.
83. Zutphen.
84. Doesburg.
85. Harderwijk.
86. Elburg.
87. Hattum.
88. *Dorpen onder* Aarnhems *deel.*
89. *Op de* Veluwe.
90. *Dorpen in de* Betuwe.
91. Knodſenburg.
92. Tiel *en* Sandwijk, *Beſchryvinge.*
93. Tielerwaard.
94. Buyren, *Beſchryving, Dorpen.*
95. Kulenburg, *Beſchryving en Dorpen.*
96. Maas-waal.
97. Saltbommel, *Beſchryvinge.*
98. Bommelerwaard.
99. Delfland, *Beſchryvinge.*
100. Schieland, *Beſchryvinge.*
101. Rhijnland, *Beſchryvinge.*
102. *'t Land en Waterſchap van* Woerden.
103. Weſtvrieſland, *Beſchryvinge.*
104. *Oude verdelinge van* Holland.
105. *Dorpen onder* Zuidholland.
106. *Onder* Rhijnland.
107. *Onder* Delfland.
108. *Onder* Schieland.
109. *Onder* Woerden.
110. *Onder het* Land van Voorn.
111. *Eylanden* Vlieland, Texel, Schelling, Wieringen, Urk *en* Ens.
112. *Onderhorige Dorpen.*
113. Amersfoort, *Beſchryvinge.*
114. *Dorpen en Landſchappen onder 't* Stigt van Utregt.
115. *Onderſcheid tuſſen* Civitates, Oppida, *Steden, Dorpen en Heerlykheden.*

BEWYSREDENEN,

OP HET V. HOOFTSTUK.

a 1 EEnige vaſte Steden,] *Tacitus de moribus Germanorum, Nullas Germanorum populis urbes habitari ſatis notum eſt: ne pati quidem inter ſe junctas ſedes.* *Dat is:* Dat de *Germanſe volken* gene vaſte Steden bewoont hebben, is genoeg bekent, ja ſelfs en hebben ſy geen Sale ofte woonſte digt by malkanderen willen hebben. *Dio lib. 39. in rebis geſtis Cæſaris, Urbes non habent, ſed in tuguriis degunt,* ſy en hebben geen vaſte Steden maar wonen in hare hutten.

2 Hier tegens ſchijnt te ſtrijden dat *Jul. Cæſ.* doorgaans deſelve *Oppida* toeſchrijft, daar door men gemeenlijk verſtaat bewoonde Vlekken, die wy *Dorpen* noemen. *Ita lib. 4. de Bell. Gallic. Suevos* (id eſt Catos) *poſtquam per exploratores pontem fieri comperiſſent, more ſuo concilio habito, nuntios in omnes partes dimiſſe, uti de oppidis demigrarent, liberos, uxores, ſuaque omnia in ſylvas deponerent. Et lib. 6. de Bello Gall. Ubiis imperat, ut pecora deducant, ſuaque omnia ex agris in oppida conferant.* Dog om 't ſelve wel te verſtaan, en met het ſchrijven van *Tacitus* over een te brengen, dient de nader uytlegginge van het woord *Oppidum*, wat hy daar door verſtaat, te weten de ſchuylplaatſen en de boſſen, met een walle ofte graft tegens den aanval van buyten verſekert; ſoo ſeid hy *lib. 5. de Bell. Gallico. Oppidum vocant, quum ſylvas impeditas vallo, atque foſſa muniverunt, quo incurſionis hoſtium vitandæ cauſa convenire conſueverunt;* *Dat is:* Sy noemen het een *Oppidum* ſo wanneer ſy de onveilige boſſen, daar ſy om den aanval der vianden te ontgaan, veel by den anderen komen, met een walle, ofte geſchoten graft verſeekert hebben; ſoo dat het ſelve tot geen vaſte bewoonde plaatſen kan geduyd werden.

3 b *Nogte hare hutten,*] Deſe hutten en ſchuylplaatſen waren niet anders als vier boven gekromde palen, die dan met andre takken en bladeren overdekt, en van ſijds toegevlogten ſijn geweeſt. Soo ſpreekt *Tacit. de Morib. Germanor.* van de *Fenner* ende *oude Duytſen, Nec aliud infantibus, in ferarum imbriumque ſuffugium, quam ut in aliquo ramorum nexu contegantur; huc redeunt juvenes, hoc ſenum receptaculum, id beatius arbitrantur quam ingemere agris, illaborare domibus, ſuas, alienaſque fortunas ſpe metuque verſare.* *Dat is:* Hare kinderen hebben geen andere beſcherminge tegens de wilde dieren, ofte tegens den ſtortregen, als dat ſy ſchuylen onder een deel 't ſamengevlogte takken van boomen; hier keeren ſig de jongelingen na toe, en dit is het vertrek der ouden; dit agten ſy veel beter te weſen dan enigen ſuyren arbeid te doen in de velden, of enig werk te doen in de huyſen, ende alſoo in vreſe ſijn eygen of eens anders goederen te wagen. *Seneca lib. de providentia divina. Omnes, inquit, conſidera gentes, in quibus Romana pax deſinit. Germanos dico, & quicquid circa Iſtrum vagarum gentium oscurſat; Perpetua illos hyems, triſte cœlum premit, maligne ſolum ſterile ſuſtentat, imbrem culmo, aut fronde defendunt.* *Dat is:* Aanmerkt alle de volken dewelke buyten het Roomſe verbondt ſijn, ik meen de Germans, en al die gene dewelke omtrent de nauwte der twee Zeen ſwevende ontmoeten. Het is by haar geduyrig Winter, haar drukt een bedroefde lugt, ſy werden in een onvrugtbaar land armelijk onderhouden, ſy beſchutten haar tegen den regen met ſtoppelen, of met gevlogte takken van bomen.

c *Digt by den anderen,*] *Tacit. lib. de Morib. Germ. Nullas Germanorum populis urbes habitari ſatis notum eſt, ne pati quidem inter ſe junctas ſedes; colunt diſcreti, ac diverſi, ut fons, ut campus, ut nemus placuit, vicos locant, non in noſtrum morem connexis, & cohærentibus ædificiis, ſuam quiſque domum ſpacio circumdant.* *Dat is:* De Duytſen en bewonen geen vaſte Steden, en willen hare hutten

Digitized by Google

ten niet digt by den anderen ſtellen, ſy houden haar van malkanderen afgeſondert, en ſetten hun ter neder daar het haar na de gelegentheyt van de rivier, het veld, of het bos beſt behaagt; Sy maken ook t' ſamen-woningen, dog niet op onſe wijſe digt by den anderen, maar elk heeft ſijn byſondere woonſte met een afgeſchoten plein ende ruymte van malkanderen af.

4 [d] *Hadden geen kennis met kalk of ſteen,*] *Idem Tacit. d. loc. Nec cæmentorum quidem apud illos aut tegularum uſus, materia ad omnia utuntur informi & citra ſpeciem aut delectationem*; ſy en hebben geen kennis van tras of ſteen, ſy gebruyken in alle ſaken onbeſnoeyde en onſchikkelijke materialen, ofte ſtoffen.

5 [e] *Holen onder de aarde,*] *Tacit. d. loco, Solent & ſubterraneos ſpecus aperire, eoſque inſuper fimo onerant ſuffugium hiemi*; ſy zyn ook gewoon holen onder de aarde te maaken, die ſy met mes overdekken, voor een ſchuilplaats jegens de koude. *Pompon. Mela, lib. 2. cap. 1. de Sarmatis, Ob ſæva hiemis admodum aſſiduæ demerſis in humum ſedibus ſpecus, aut ſuffoſſa habitant.* Vermits de geſtadige hardigheid van den Winter, ſoeken ſy haar woonſte onder de aarde, en bewonen ſpelonken, of gemaakte holen. *Xenophon in expeditione Cyri, de frigidis Armeniæ partibus, unde Cimbri & Keltæ primitus oriundi, Domicilio erant ſubterranea, quorum oſtium ſimile putei ori, inferiora autem lata. Introitus eorum pro jumentis effoſſi, homines per ſcalas deſcendebant*; ſy hadden haar woningen onder de aarde, den ingang ter nauwte van een put, onder wijd, den ingang voor de beeſten uytgedolven, en moſten de menſen deſelve met ladders beklimmen.

6. [f] *Door gemeenſchap van nabuyrige Franken,*] *Ita Jul. Cæſar. lib. 4. de Bello Gallico. Succedunt Ubii qui ſunt ejuſdem generis, & paulo etiam cæteris humaniores, propterea quod Rhenum attingunt, multique ad eos mercatores ventitant, & ipſi propter propinquitatem Gallicis ſunt moribus aſſuefacti.* Daar aan volgen die uyt het Keulſe-land, van het ſelve volk, een weinig gemanierder als de andere, om dat ſy omtrent den Rhijn verkeeren, en vele Koopluyden aan haar hunne Waren komen venten, die dan ook om de nabuyrige gemeenſchap haar aan der *Gaulen* ofte *Franken* manieren gewenmen.

7 [g] *Keulen aan den Rhijn,*] Van deſe Stad werd by *Jul. Cæſar. de Bello Gallico lib. 4.* geſeid, *Ubii, quorum Civitas ampla atque florens, ut eſt captus Germanorum.* Die van Keulen, een grote en welvarende Stad, na der Duytſer wijſe gebouwt. Daar uyt van hare oudheid genoeg blijkt, al waar men ſeid, de afgeſonden der Apoſtelen het *Euangelium* daar omſtreeks eerſt verkundigt hebben, daar van hier naar t' zyner plaatſe.

8 [h] *Trier,*] Deſe Stad is van geen minder ouderdom, als de welke op een penning van de *Kaiſar Auguſtus, Treviris Auguſta* genomt werd. Soo werd deſelve genomt by *Pompon. Mela lib. 3. cap. 2. Hanc Excellentiſſimam vocat Salvianus. Tranſalpinarum Urbium Maximam vocat Zoſimus*, een van de oudſte Steden in Europen; men ſeid datſe by *Trebeta* de broeder van *Ninus* Koning van Aſſyrien, voor Chriſtum 1496. jaar ſoude gebowt ſijn

9 [i] *Tungeren,*] *Ptolom. Cæſar. Tacit. ſunt Germanorum populi inter Tabudam & Moſam habitantes, eorum meminit* Ammianus Marcellin. *lib. 26. 27. Tungrorum urbem antiquiſſimam Atuatucam vocatam opinatur Mejerus.* Dat dit een oude Stad, en dit volk de eerſte beheerſers van dit Land geweeſt moeten zyn, blijkt uyt *Tacito de Morib. Germanor.* als hy ſeid: *Qui primum Rhenum transgreſſi Gallos expulerunt, nunc Tungri, nunc Germani vocati ſunt.* Die eerſt den *Rhijn* waren overgekomen, en de *Gaulen* verdreven hebben, zyn nu *Tungers*, en dan *Germans* genomt geworden.

[k] *De ſcheypalen van haar vaſt beſit,*] Wy hebben hier voor op het I. Hooſtſtuk aangeweſen, dat de *Cymbren* en *Kelten* van boven den *Rhijn* langs afkomende, het gantſe beſit in Hoog en Neder-duytſland verdeelt hebben, daar van de Landen van *Keulen, Trier* en *Tungeren*, het' ſcheid en bepalinge waren, en gelijk als een ſchut en ſcherm tegens de hoger opgelegen wilde en woeſte Duytſers.

Welk Duytſland wederom in het hoge en lage verdeelt is, daar van het opper gedeelte begrypende de Landen van *Trier, Keulen* en *Tungeren*, met een gedeelte van *Gelderland* en *Brabant*, het *Neder-duytſland*, en het verder gedeelte tot aan de *Noordzee, Batavien*, en de inwoonders van dien, *Batavieren* genomt zyn geworden; die dan met 10
de overkomſte der *Katten* wederom in tween verdeelt wierden, als waren de oude Batavieren, bewoonders van het *Bataviſe Eyland*, en de nieuwe aangekomen *Katten* en *Heſſen*, die haar op den onbewoonden buytenkant tegens de *Gaulen*, tuſſen *Maas* en *Waal*, en ſo voort nederwaars rondom langs de kant ter neder geſet, en onthouden hebben, dog naderhand ſonder onderſcheid met den anderen zyn vermengt.

[l] *Lugdunum Batavorum,*] *Leyden*, wanneer 11
en van wie het *Lugdunum Batavorum* gebouwt, en tot een ſterkte en verſekerde plaats gemaakt zy, en is ſo onſeker niet, als van ſommige andre Steden. *Suetonius* verhaalt in ſijn *Beſchryvinge der Roomſe Kaiſeren lib. 2. cap. 60.* dat den Kaiſar *Auguſtus* in alle geweſten en Provincien van zyn gebied, en bondgenootſchap, tot een luyſter en grootmakinge van ſijnen naam, *Kaiſars Steden* liet bouwen, want hy liet hem *Semper Auguſtus, altijd vermeerder des* 12
Rijks noemen, gelijk de volgende Kaiſeren den ſelven titel mede gevoert hebben, en *Kaiſer Karel* met den tijtel van *Plus oultre* heeft willen nabootſen; ja ſo verre dat den *Kaiſar Antoninus*, als een Rijks volger van den *Kaiſar Auguſtus*, den titel van het gebied des gantſen werelds heeft derven gebruyken; als blijkt uyt het antwoord aan *Eudæmon* op ſijne klagten jegens de Zerovers van Italien: *in l. 9. ff. ad Leg. Rhodiam de jactu*, in deſe woorden: *Ego quidem mundi Dominus, lex autem maris, hoc idem quoque divus Auguſtus judicavit.* Van ſoda- 13
nige Kaiſars Steden getuygen *Joſephus* en *Egeſippus*, dat *Herodes in Judæa* enige Steden en Tempelen, onder anderen de Stad *Cæſarien*, ter eeren van den *Kaiſar Auguſtus* liet bouwen en opregten; *Eutropius* verhaalt ook dat den Koning *Juda* in *Mauritanien* een Kaiſers Stad ter eeren van *Auguſtus* heeft doen bouwen; ſo heeft dan ook *Minucius Plancus* een diſcipel van *Cicero*, in der tijd ook Burgermeeſter van Romen, als hem het beſtier van Nedergallien, was aanbevolen, het *Lugdunum* doen bouwen

wen en verſterken, niet ſo ſeer ter eeren als tot verſekering van het bondgenootſchap met den Romeinen, als hebbende op het een eynde van *Batavien* het ſterke Kaſteel *Nimwegen*, het welk alhoewel onſeker, wel ſoo oud kan zyn, waar van hier naar breder, en op het ander eynde het *Lugdunum Batavorum*, dat ſy ook met gelijke namen, het eene *Oppidum*, het ander *Lugdunum Batavorum*
14 genomt hebben; het ſy dat doen mede den *Burg tot Leyden* geſtigt is, of dat die van te voren daar al geweeſt zy, (gelijk als wel waarſchijnlijk is) en deſelve door *Minucius Plancus* by deſe gelegentheid verſterkt, waar op ſonderling ſtaat te letten dat den *Burg tot Leyden*, en den *Burg tot Nimwegen* op gelijke manier, op de *Roomſe* wijſe gebouwt zyn. Deſen
15 algemeenen Stede-bouw is geſchied, en aangeleid in het XVIII. jaar des Kaiſar-Rijks van *Auguſtus*, en XXII. jaar voor *Kriſtum*. Van het bouwen van dit *Lugdunum* op het jaar XVIII. des Kaiſar Rijks van *Auguſto*, getuygt den al ouden en ongenaamden ſchryver van het *Faſciculus temporum*, dat naar het eygen handſchrift van den Chronijk-ſchryver in 't jaar 1474. gedrukt is, daar van ik een oud geſchreven afſchrift onder my heb, met vele uytbreidingen en byvoegſelen van een geleerd en wel ervaren Chronijk-ſchryver beveſtigt; dewelke als den Chronijk-ſchryver met korte woorden geſeid had; *Lugdunum conditur à Minucio Planco*, (het
16 gedrukte ſeid *Plauto*) daar byvoegt, *cum Galliam Comatam regeret, quæ primitus Gallia Barbata.* Dat ſommige uyt onkunde van het *Gallia Comata*, ofte *Barbata*, neder-*Gaulen* ofte *Gallien*, op *Lyons* in Vrankrijk miſduyden, niet beſeffende dat *Lyons* gelegen is in het deel van *Gallien*, dat *Gallia Lugdunenſis* genomt werd, niet gemeens hebbende met het *Gallia Comata*, het welk in drien verdeelt werd, *in Galliam Aquitanicam*, *Galliam Belgicam*, en *Galliam Celticam.* Waar van het *Gallia Comata Belgica*, onder anderen mede de Landen hier omſtreeks tot aan den *Rhijn* toe gelegen, begrijpt, ſo als wy t' ſijner plaatſe breder hebben aangewеſen.

Dit is het *Lugdunum* daar het Reisboek van den *Kaiſar Antoninus*, en het oude Kaartboek dat den *Kaiſar Theodoſius* gebruykt heeft, dat onder den ervaren Land-beſchryver *Keltes* in de Langbardſe taal geſchreven, en nagebootſt bevonden, en by
17 *Koenraad Peutinger* in 't ligt gebragt is, van getuygen, hoe datmen van het ſelve *Lugdunum* tot *Nimwegen*, gants *Batavien* door gereiſt heeft, welke kaart te ſien is by *Petr. Bert. Rer. German. lib.* 1. *cap.* 23. en in mijne korte *Beſchryvinge der Stad Leyden*, *pag.* 4. en 392. daar deſelve kaarte aldus verklaart werd:

Dit en waren geen nette *Paskaarten*, maar alleen ongemeten *Reiskaarten*, dewelke de Krijgsoverſten in het reyſen tot haren weg-wyſer gebruykten. Daar van deſe tot een goed voorbeeld mag verſtrekken, dewelke ontwyvelijk uyt het *Reisboek* van *Antoninus* getrokken is geweeſt, met dat deſelve daar mede in alles over-een-komt, of mogelijk nog ouder is; om dat daar in *Trajectum* niet bekent en ſtaat, het welk in het Reisboek van *Antoninus* geſtelt is, datmen ſeide by *Antoninus* gebouwt en aangeleid te zyn, daarom het (volgens gevoelen van *Lanbertus Hortenſius*) ook *Antonina* genomt is geweeſt. Dog by *Philipp. Cluver. de trib. Rheni alveis*, *cap.* 16. *pag. mihi* 131. & 132. werd tegen geſproken, en voor ſoo oud niet gehouden en werd. Uyt welke kaart te ſien is, dat aan de regterhand van den *Rhijn* noch gene reyſen gemaakt en waren, of immers dat die by deſe reiſigers onbekent waren, in welke ſtreeke enige Barbariſe letteren gevonden werden, dewelke by *Beatus Rhenanus*, *lib.* 1. *Rer. Germanicarum*, aldus werden t' ſamen gevoegd. CHAMAVI QUI EL PRANCI. CHAUCI, VAPLUARII, en uyt de letteren daar tuſſen in gevoegd, CHREPSTINI; het welk by *Petrus Bertius lib.* 1. *Rer. Germanicar.* daar hy ook deſe heeft in gebragt, mijns bedunkkens, vry duydelijker, werd uitgevonden, met deſe woorden: CHAUCI AMPSIVARII CHERUSCI ET CHAMAVI QUI ET FRANCI. Alle namen van de Inwoonders deſer Landen by *Jul. Cæſar*, *Tacitus*, *Plinius*, *Ptolomæus*, en *Strabo* bekent. *Chauci* waren *Germaniæ populi*, *Duitſen*, dewelke in twederhande ſoorten verdeelt wierden, andere lager en minder, andre hoger en meerder, *Chauci minores*, *& majores.* *Minores*, en Neder-*Chauci*, waren de *Frieſen* en *Groeningers*, dewelke in deſe kaarte ſchijnen beduyd te werden. *Majores Chauci*, en *Bovelanders*, waren de *Luneburgers*, *Bremers*, en andre tot *Hamburg* toe, die hier onder de *Ampſivarii* ſchijnen geſtelt te zyn. *Cheruſci* zyn by *Tacito*, *Populi Thranſrhenani*, dat is *Overrijnders*, tot de *Hertzen walden* toe, daar mede deſelve, gelijk als met een muyr van *Sweden* werden afgeſcheiden, die ook *Lunenburgers* en *Manſfelders* genomt werden. *Chamavi* zyn een *Duytsvolk*, welkers Hooftſtad *Caminum* is, een Stad in *Pomeren*, niet verre van *Stettin.* *Hadrianus Junius* nomt het *Kampen*; ſoo dat hier door *Overyſſel* ſoude kunnen verſtaan werden. Andre ſeggen *Chamea* een Stad in *Weſtphalen*, in 't *Graafſchap* van *Mark*, niet ver van *Munſter*, het welk met het gevoelen van *Cluverus* over-een-komt, die deſelve nomt *Germaniæ populos verſus Chaucos minores*, dat is een volk, palende aan *Frieſland* en *Groeningerland*, daar voor ook deſelve alhier ſchijnen geſtelt te zyn. In 't midden van beide deſe reiſen van *Lugdunum* tot *Niemegen*, ſtaan deſe letteren langs heen, dewelke t' ſamen getrokken PATAVIA; dat is BATAVIA uyt maken. By de genomde plaatſen daar deſe reyſen op gevallen zyn, ſtaat een ſeker Rooms-getal, daar van het beduyd een raadſel is. Daar van hier naar. Aan de bovenkant van deſelve Reiskaart ſtaat FRANCIA, dat is, *oud Frankenland.* MATILONE; *Abraham Ortelius*, *in Theſauro Geographico*, nomt dit een Stad in *Batavien*, doch ſonder verder Beſchryvinge van deſe plaats. *Petrus Bertius*, *lib.* 1. *Rer. German.* nomt het *Koudekerk*, uyt wat eigenſchap, is my onbekent, mogelijk om dat de gelegentheid van de plaats daar mede over-een-komt. Hy voegd daar ook by dat t' ſelve eertijds *Kirch-werve* genomt ſoude zyn geweeſt, dat wy hier voor met meerder blijk en eigenſchap aan *Oeſtgeeſt* hebben toegepaſt. *Cluverus* meent dat het een ſterkte is geweeſt aan d'anderſyde van den *Rhijn*, tegen over *Koudekerk* gelegen. Mogelijk daar ter plaatſe tegenwoordig noch een heuvel en manier van een Burgt-grond, een weinig van den dijk af in 't velt

Digitized by Google

vertoont werd. ALBAMANIS ofte ALBINIANA CASTRA; Andre seggen *Albimanis*, 't welk t' selve is met *Albiniana* van *Antoninus*, dat doorgaans voor *Alphen* bekent is. *Cohortis* III. *Albiniana ex vetusto lapide meminit Goltzius in Thesauro. Et post eum Abraham Ortelius Simlero in Alphen vertit, cujus Etymon & Ortographiam Vide apud Philipp. Cluv. de trib. Rheni Alveis, cap.* 16. *pag. mihi* 131. Dit werd ook by andre *Alpheniana Castra* genomt van *Alphenus Varus*, een *Veld-overste* der *Batavieren*. Daar van *Tacitus lib.* 2. 3. 4. *Histor.* en *Plutarchus in Otthone*, vermaan maken: het welk wel naast met onse benaminge van *Alphen* over-een-komt. NIGROPULLO; dat hier door niet *Oudewater*, maar *Woerden* moet verstaan werden, blijkt uyt een aanmerkelijk overblijfsel van de naam, *Swarte-kieken-buyrt*, leggende binnen in de Stad, langs de waterkant, nog tegenwoordig also genomt. LAURI; *Abraham Ortelius*, *in Thesauro Geographico*, schijnt daar in *M. Velserum* te volgen, dewelke uyt het bygevoegde getal besluyt, dat het (gelijk als een voorhooft-lauwerkrans) de voorstad van *Utregt* soude beduyden. *Si numeros conferas* (inquit) *incidit in Trajectum Antonini. Quid si sit ejus Urbis sub-urbanum, ut Daphne ad Antiochiam Syriæ?* Het welk wat ver gesogt is, met dat in die gantse kaart van geen *Trajectum*, datmen gemeenlijk voor *Utregt* hout, vermaant en werd. Hoe vast ook het getal gaat dat by dese plaatsen gesteld wert, sullen wy hier naar aanwijsen. FLETIONE; dit seid *M. Velserus* dat met het Reis-boek van *Antoninus* over-een komt, immers daar van weynig verschilt. *Abraham Ortelius* verhaalt, dat hy een ander afschrift gehad heeft daar *Electione* stont, in plaats van *Fletione*. LEVE FANO, *Leeuwen*, een Dorp aan den overkant van de *Waal*, in het Land van *Maas-waal*, twee mijlen boven *Tiel*, en vier mijlen beneden *Nimwegen*; volgens het gevoelen van *Cluverus*, en andre. Doch *M. Velserus* meent dat het is het Dorp *Lee* aan den *Rhijn*, tegen over de Stad *Rhenen*, dat wel soo waarschijnlijk is. CARVONE, *Heyen*, ofte *Hyen*, een plaats in de tegenwoordige Land-kaarten bekent, tussen de *Waal* en den *Rhijn*, omtrent halfwegen *Tiel* en *Nimwegen*. *Simlerus* en *Ortelius* meenen, dat hier door de *Graaf* verstaan werd. Het welk wat verre buyten de streek van de eerste reys soude loopen, doch dese streek en houd geen streek. CASTRA HERCULIS; nu KNODSENBURG; *Abraham Ortelius* nomt het *Erkelens*, een plaats niet ver van *Kleef* gelegen. *Gerardus Noviomagus*, neemt het voor *Arkel*, by *Gorkum*, welk beyde om de al te groten tussen stant d'eene soo verre boven, en d'andre soo verre beneden *Nimwegen*, by *Philippus Cluver. de trib. Rheni Alveis, vers. cap.* 16. wert wederleit, en tegengesproken, daar van hy erkent den rechten naam, nochte plaats niet seker te kunnen beseffen. FORUM ADRIANI, nu VOORBURG; de stigtinge van dit *Voorburg*, en omstandige gelegentheid van 't selve, werd hier voor op het *nader bewijs* van de *Voor-reden* breder verhandelt. FLFNIO, hoe dese plaats van ouds genomt, en wat deselve geweest is, wert tot noch toe niet regt geweten. TABLIS, dat is ALBLAS; soo wert het van *Philippus Cluverus*, en andre genomt, aan de *Merwe* tegen over *Dort* gelegen, daar van de bedijkte Landen omtrent gelegen, den *Alblasserwaard* genomt werden. CASPINGIO; nu *Giessen*, en *Giessenburg*, tussen *Dordregt* en *Gorinchem*, aan de Rivier de *Waal* gelegen. GRINNES; dit werd by *Rhenanus*, *Grin* genomt, dat by ons onbekent is, andre, als *Divæus*, *Junius*, en *Cluverus* noemen het *Rhenen*, 't selve dat by *Tacitus* bekent is. *Ad* DUODECIMUM; wat dit voor een plaats geweest is, valt bedenklijk, *Ortelius* en schrijst daar van niet anders, als dattet een plaats geweest is tussen den *Rhijn* en de *Maas* gelegen. Wy nemen het op de streeke van *oud Wageningen*, 't welk een weynig boven het tegenwoordig *Wageningen* gelegen heeft. Dog wat dese twee laatste plaatsen van *Rhenen* en *Wageningen* aangaat, valt dit bedenken, dat, of wel de naam *Grinnis*, voor *Rhenen* bekent is, daar op dan *Wageningen*, *ad Duodecimum*, soude kunnen volgen, de tweede reyse op de *Kaart* van *Peutingerus*, soo veel verder daar van afgetekent staat, dat het hier mede niet en soude kunnen over-een komen. Ten waar men wilde seggen, gelijk als ook uyt vele omstandigheden te sien is, dat dese Kaart op geen nette stant en juyste maat gemaakt is geweest. XVIII. Dat is, AGTIENHOEVEN, hoe dese plaats genomt is geweest, is mede een raadsel. Het sy datmen 't selve voor een *Mijl-steen*, ofte *Mijl-paal* wil stellen, gelijk soodanige tekenen wel meest beduyden, of dat het een getal van *Wijken* en *Hoeven*, onder 't selve behorende, of de soo veelde *Legio Romana*, dat is, *Roomse krys-bende* (aldaar geplaatst) betekent heeft: Immers blijkt uyt dese Kaart dat het naast-aan en niet verre van *Niemegen* afgelegen is. Aangaande dit getal hebben wy te meer-malen vermaant, dat het beduytsel van het Roomse getal, by dese verblijf-plaatsen gestelt, een duyster raadsel is, daar van wy dese driederhande in bedenken nemen. Dat het een getal mach zyn geweest van de onderhorige *Wijken* en *Hoeven*, onder 't selve Dorp behoorende, gelijk in die tijden de vaste plaatsen daar op gestelt en verdeelt waren, of dat de soo veelde *Roomse krys-bende* aldaar geplaatst was, want men leest by *Julium Florum lib.* 4. *cap. ultim.* dat *Drusus* den *Rhijn* met meer als vijftig sterkten versekert had. Of dat, gelijk als *Philipp. Cluver.* en andre meenen, het selve getal de soo veelde *Mijl-steen*, ofte soo veel duysent-schreden wegs, van de reys ofte van de eene plaats tot op de ander betekenen mogt. Het welk ook wel een gemene manier van aftekening geweest is. Dog dewijl het selve niet en vervolgd, en het geen verder afleyd, met minder getal werd aangetekent, als het gene veel eerder en naarder byleyd, en kan sulks geen plaats hebben. Ten waar datmen het soo wilde nemen, dat het niet en was het getal van de mijlen, en duysent-schreden van de gehele reyse, maar alleen van den tussen-stant van d'eene plaats op d'ander, het welk wel het naaste soude by komen; doch al mede wel ingesien, om de groote ongelijkheyt van het getal der duysent schreden, ofte mijlen, met den tussen-stant van de aangewesen plaatsen, kan het soodanigen schik niet vinden, dat het wel uytkomt. Wy hebben daar van gemaakt het geen wy konden, tot datter

datter yemant komt die het beter weet. PRÆTORIUM AGRIPPINÆ; Met deſen naam is dit *Rooms-gebouw*, in het *Reisboek* van *Antoninus*, en de *Kaart* van *Peutingerus*, op dese plaats, omtrent twee-duyſend ſchreden boven *Leyden*, bekent. Dat *Marcus Velſerus* den naam van *Roomburg* geeft, en van ouds by ons daar voor erkent is, ſulks het geheele Blok en Landſtreek van dit *Roomburg*, in hoogte van de andre omleggende Landen afgeſcheyden, daar op dit *Wapen-huys* geſtaan heeft, en tegenwoordig tot *Teel-* en *Warmoes-landen* is uytgegeven, als noch met de naam van *Roomburg* genomt werd. Het welk daarom ook de *hoge Woerd* ofte *Waard* genomt is geweeſt, daar de *hoge Woerd-ſe-poort* de naam van heeft, gelijk in tegendeel aan d'anderſijde van den *Rhijn* de *lage Waard*, niet by *Koudekerk*, maar by de Stad *Leyden* (van ouds) bekent is. Niet het *Rodenburg*, ofte *Radenburg*, ſoo ſommige gemeent hebben, het welk een oud *Adelijk Stam-huys* is, 't geen van de *Graaflijkheid* te Leen werd gehouden, en vry nader de Stad gelegen heeft, aan de *Watering*, dewelke van deſelve *Hofſtad*, de *Rode-ſloot* genomt is, en voort rondom het *Roomburg* loopt, het welk als een *Eyland* in 't water gelegen heeft. Welke graft ook zyn uytgang had tot in de *Vliet*, ofte *Korbuloos graft*, gelijk deſelve noch jegenwoordig loopt uyt den *Rhijn* langs het Land van *Roomburg*, regt door tot voorby *Kroneſteyn*, in de *Vliet*. Welke *Hof-ſtad* ſijn aangang gehad heeft met een laan, omtrent 100. roeden beneden deſelve *Rodeſloot* ofte *Wetering*, van den *Rhijn-dijk* af, dwers door de *Weylanden*, tot op de hoogte van deſelve *Wetering*, met een *ſteene-brugge* over deſelve, tot aan het huys, welke laan als noch de *Rodenburger-laan* genomt werd, en mede onder het leen van 't ſelve huys behoort, daar omtrent *Petrus Scriverius* meent dat ook enige oudheden ſouden gevonden zyn. Het welk ik vertrouwe miſduyd te werden, alſoo dit *Rodenburg* wel op den hoek van het *Roomburger-land* geſtaan heeft; doch met het oude *Roomſe gebouw*, dat geheel aan d'anderſyde gelegen was, gants geen gemeenſchap en heeft, het welk zyn byſonder uytpad en aangang gehad heeft na den *Rhijndijk* en *Rhijn*, uytkomende omtrent de Kerk van *Leyderdorp*, met een laan daar over alle de Landen op *Roomburg* gelegen, noch jegenwoordig haar uytpad hebben, dewelke de *Roomburger-laan* genomt werd, met onderſcheyt van de andre *Rodenburger-laan*. Sie hier van breder op num. 40. Het ſal ons ter deſer ſaaken genoeg zyn, ontwijfelijk te hebben beweſen, dat het *Lugdunum Batavorum*, en andre plaatſen daar toebehoorende, op dien tijd, en op deſe ſelve plaatſen, daar die haar nu vertoonen, bekent ſtaan. Het welk by *Antoninus Caput Germaniarum* genomt werd. Dat is, de eerſte en voornaamſte van *Duytſland*. Doch werd het ſelve by andre voor een byvoegſel en verkeert op-neem gehouden, en te onregt dit *Leyden* toegepaſt; dat namentlijk *Antoninus*, die woorden *Caput Germaniarum* aan dit *Lugdunum* niet en heeft willen toeſchryven, maar aan de andre plaats, daar hy van dit *Lugdunum* na toe gereyſt heeft, en de woorden aldus geleſen en verſtaan moeten werden. *A Lugduno Argentoratum caput Germaniarum*. Dat is van *Leyden* na *Straasburg*, de *Duytſe Rijks-ſtad*; dat ook andre op *Keulen* willen toepaſſen, het welk mede by *Ammian. Marcellinus lib. 15. Urbs ampli nominis*, dat is, de *Hooft-ſtad* genomt werd. Dog dat *Antoninus* 't ſelve van *Straasburg* geſeid heeft, is waarſchijnlijker: om dat hy ſijne reyſen veel derwaarts genomen, en met die plaats geëindigt heeft. Hier in geeft *Philippus Cluverus de trib. Rheni Alveis, cap. 15.* den geleerden *Joſeph Scaliger* ongelijk, en betoont daar met goede redenen dat hy 't kwalijk gevat heeft.

Van deſe reyſen en kaarten ſchrijft *Math. van der Hoeven*, in ſijn *Handveſt-Chronijk, het IV. boek, cap. IX.* aldus:

Den Kayſar *Marcus Aurelius* Philoſooph, *Antoninum Pium*, dit jaar 162. in 't Rijk volgende, heeft hy in ſijn *Itinerario* ofte Reys-boek, mitsgaders ook *Ptolomeus* mentie gemaakt van de twee heyr-banen, ſtraten ofte heerwegen, d'een ter regter, d'ander ter ſlinker zyde, door 't Eyland van *BATAVIA*; 't welk ook mette *Tabulis Peutingerianis* is over-een-komende, als volgt.

Den eerſten weg liep door de regter zyde des Eylands van *oud Batavia*, dat is, door de kant des *Rhijns*, als:

Colonia Trajana	M P.		*Cliver* ſeyd dit 't Dorp *Kellen* zy, by de Stad *Cleve*.
Burginatio	M P.	V.	*Bimmen*.
Arenatio	M P.	VI	*Clivero Arnhem*, maar is het Dorp *Rencom*.
Noviomagi	M P.	X.	*Nimagen*.
Caſtra Herculis	M P.	VIII.	*Erkelens*.
Carvone	M P.	XIII.	*Stad Grave*.
Levefano	M P.	VIII.	*Leeuwen*.
Fletione	M P.	XVI.	*Vleuten* tuſſen *Utregt* en *Woerden*.
Lauri	M P.	XII.	*Leerdam*.
Nigro Pullo	M P.	V.	*Woerden*.
Albinianis	M P.	XI.	*Alphen*.
Matilone	M P.	V.	*Rijnburg* tegen over *Coudekerk*.
Prætorium Agrippinæ	M P.	III.	*Roomburg* by de *Hogewoert*.
LUGDUNO			*LEYDEN*, andere *Looſduynen*.

Maar den anderen *Herbaan* liep door de ſlinkerſyde des Eylands van *oud Batavia*, als:

Colonia Trajana			*Kellen*.
Burginatio	M P.	V.	*Bimmen*.
Arenatio	M P.	VI.	*Rencom*.
Noviomagi	M P.	X.	*Nimagen*.
Ad Duodecimum	M P.	XVIII.	*Wageningen*.

Digitized by Google

Grinnibus n	M P.	VI.	*Rhenen.*
Caſpingio	M P.	XVIII.	*Ghieſſenburg.*
Tablis	M P.	XII.	*Alblas.*
Flenio	M P.	XVIII.	*Vlenten.*
Foro Adriani	M P.	XII.	*Voorburg* ofte *Voorburg.*
LUGDUNO			*LEYDEN.*

Evenwel alsmen van *Grinnes* is weg-werpende de eerſte letter *G*, leeſtmen *Rhenen*, ofte *Rhenen*. Dit is hierom by den *Autheur* aangemerkt, om den mond te ſtoppen van enige lieden, die gemeynlijk houden, dat het Eyland van *Batavia* in deſe oude tijden niet ſeer bewoont en zy geweeſt; daar dat immers hier anders blijkt. Want waren de wegen ten tijde des Kayſars *Antonini* ſoo nauw ofte menigvuldig met Vrydommen en Dorpen beſet hier in *Batavia*; ſoo en konden ook de gebuyrige Landen ten ſelven tijde niet woeſt ofte vogelwey gelegen hebben, gelijk als uyt de twee naarvolgende tafelen aangeweſen wert.

Den ſelven Kayſar *Marcus Aurelius Antonius*, heeft tot memorie ook nagelaten de Plaatſen en Steden van ſijne togten van de *Geſſoriacenſe Haven* (dat was eertijds, ſoo enige meynen, op 't eynde van de *Vlaamſe* Rivier *A A*, neffens *Grevelingen*, zynde nu verſant, maar evenwel noch ter tijden een doorgaande Haven, mits den uytval van de Rivier *A A* voorgeſchreven; tot *Bavacum* toe, andere *Boulongne*, als volgt:

Tarvenna	M P.	XVIII.	*Terwane*, en *Beloingne.*
Caſtellum	M P.	IX.	*Caſſel.*
Viroviacum	M P.	XVI.	*Verwijk.*
Tornacum	M P.	XVI.	*Dornijk.*
Pons Scaldis	M P.	XII.	Eertijds de Brugge op 't *Schelt.*
Bavacum	M P.	XII.	*Bavais* in *Henegouwen.*

Den tweeden *Herbaan* van *Caſtello* (ofte *Caſſel*) op *Agrippinam* (ofte *Colen*) was ontrent 162. *Italiaanſe* mijlen; deſe mijlen en zyn qualijk een halve mijle *Hollands.*

Minariocum	M P.	XI.	Leyt tuſſen *Caſſel* op den weg naar *Dornijk.*
Nemetacum	M P.	XIX.	*Nomets* by *Orchijes.*
Camaracum	M P.	XIV.	*Camerijk.*
Bavacum	M P.	XVIII.	*Bavais.*
Vodogariacum	M P.	XII.	*Bins.*
Geminiacum	M P.	X.	*Gembloux.*
Perviciacum	M P.	VII.	*Perwes.*
Advatic. Tungrorum	M P.	XVIII.	*Tongren.*
Coriovallum	M P.	XVII.	*Valkenburg.*
Juliacum	M P.	XVIII.	*Gulich.*
Coloniam Agrippinam	M P.	XVIII.	*Colen.*

Maar hier ſtaat te letten, dat alle de vier voorgaande reyſen en togten van *Marcus Aurelius Antonnius*, door de Landen van *Brittannien, Duytſland* en *Gallien*, genoeg zyn toonende, dat het *Itinerarium* ofte Reysboek, 't welk noch jegenwoordelijk geſien word onder den naam van *Antoninus*, niet en zy gemaakt van *Antoninus Pius*, ſoo enige gedwaalt hebben, maar wel van den Kayſar *Marcus Aurelius Philoſophus*, want hy *Pius* is overleden, als *Dio* en *Jul. Capitolinus* verklaren, anno 161. na Kriſtus geboorte, als wanneer *M. Aurelius Ceſar* ten derde, en *L. Lucius Ceſar* Burgemeeſters waren, den ſeſten dach van Maart, naar dien hy 22. jaren, 7. maanden en 26. dagen geregeert hadde; dus verre *Matthijs vander Hoeven.*

18 Wat nu de naam van *Lugdunum* en *Leyden* aangaat, hier van verhaalt den *Profeſſor Boxhorn* in ſijn *Tonnneel van Holland*, dat van het woord en naamreden van *Lugdunum* verſcheide gevoelens zyn, daar van ſy alle wel overeen komen met het woord *Duynum*, dat in de *Keltiſe* en *oud Duytſe* ſpraake een heuvel en hoogte beduyd, gelijk noch tegenwoordig de op geworpen ſandbergen en hoogten van de Zee, *Duynen* genomt werden; maar met het bywoord *Lug*, ofte *Lugo* weten ſy geen raad; ſommige willen dat het van het *oud Gallikeltiſe* woord *Lugum*, dat een haven beduyd, ſoude afkomen; *Ericus* een Monik, die het leven van *St. Franciſcus* beſchreven heeft, duyd het ſelve in het 4. boek ſijner Beſchryvinge op het woord *lugt*, en *gutig*, gelijk een lugtige hoogte; *Geropius Becanus* nomt het *Lucdunum*, gelijk als *een duyn van geluk*; *Adrianus Junius*, ſeid dat het de naam mach hebben van *lege Duynen*; *Gerardus Noviomagus*, die van *Guicciardijn* gevolgt werd, om de naam van *Leyden* te vinden, gaat het woord *Lugdunum* voor by, en willen dat de Stad van ouds *Legia* ſoude genomt zyn geweeſt, van de *Roomſe* legioenen, deweke aldaar winter-legerden; de oude Hollandſe Chronijk-ſchryvers *Jan van Leyden*, en die hem gevolgt hebben, willen, dat den het naam van *Leyden* ſoude hebben, van het geleiden der Reiſigers, door het bos dat ſy het *woud ſonder genaden* noemden, om dat het ſoo onveilig was, dewelke door het ſelve bos tot *Alfen* toe geleid wierden, daar het dan *al ſijn* en veilig was; maar wat raad dan met het *Lugdunum Batavorum*; in plaats van het *Leythen*, dat eerſt omtrent het jaar 800. uyt het regiſter van de kerkelijke inkomen van *Sint Maartens* kerk tot *Utregt*, met die naam bekent geworden is; den Burgermeeſter *Orlers* in ſijn *Beſchryvinge van Leyden*, meent dat het beſt beduyd kan werden van *Luyk Dunum*, van het luyken en ſluyten der duynen, door den tol en aanhoudinge van de uyt en invarende, aan het huys te *Britten*, het welk daar na een weinig verandert *Leygdun*, en eintelijk *Leyden* ſoude

Digitized by Google

ſoude geworden zyn; wat het zy, wy houden het met het *Lugdunum*, nu *Leyden*, en beſluyten het met *Tacit. de Morib. German.* wegens de Goden der *Germans*; dat wy deſen aangaande een yder zyn gevoelen vry laten, ſoo veel by en af te doen, als het hem goeddunkt.

Deſe Stad is van ouds vermaard, wegens de Lakenrederye, ofte draperye, dewelke met het aloude begin van de Stad aldaar gepleegd is, daar van in de oude Keurboeken van over vier-honderd jaren al verſcheyde ordonnantien en reglementen werden gevonden, onder ten tijtel van *Lakenen en Wollen te verkopen, van den Wevers, van Lakenreders, van den Makelaars, van den Volders, enz.* Gelijk ook aldaar van ouds den ſtapel geweeſt is van allerhande Sayen, Bayen, Fuſteinen, Greynen, en andre manifactuyren, het welk de Stad ſodanig heeft doen toenemen en aanwaſſen, dat deſelve in korte jaren tot ſes malen toe heeft moeten uytgeleid werden, daar van de eerſte vergrotinge geſchied is in 't jaar 1294. De twede in 't jaar 1355. De derde in 't jaar 1389. De vierde in 't jaar 1610. De vijfde in 't jaar 1644. En de ſeſte en laatſte in 't jaar 1659. Tot voortſettinge van welke neringe en hanteringe verſcheide hallen zyn gemaakt. Als zyn de *Say-hal, Bay-hal, Fuſtein-hal, Laken-hal*, enz. In deſe Stad is in den jare 1575. in vergeldinge van de ſchade en ongemakken, die deſelve door de ſtrenge belegering van den jare 1573. en 1574. had geleden, opgeregt een *Academie* en *hoge Schole*, tot voortplantinge van alle ſtudien, konſten en wetenſchappen, niet alleen voor deſe Stad maar ook voor alle andre nabuyrige Steden en Landen, daar in men dagelijks in alle facultaten en wetenſchappen openbare leſſen ſoude doen, met genoegſame innekomen tot onderhoudinge van dien behorende. En boven dat met de vrydom van de excijs van een oxhooft wijn des jaars, voor die gene dewelke aldaar ter ſtudie komen; daar toe is ook een *Biblioteeq* van allerhande boeken toegeſtelt, daar men tweemaal des weeks zyn gerijf van hebben kan, voor die gene dewelke van buyten komen te reyſen, of anders de magt niet en hebben om haar op alles te voorſien; voor de onvermogene aanquekelingen in de Godsgeleertheid, is ook een byſonder huys, ſoo wel voor de Franſe als Nederduytſe gemeente, daar deſelve geleerd, en onderhouden werden, dat men het *Duytſe en Franſe Collegie* nomt; als daar van en van alles tot deſelve Academie behorende, breder te ſien in de *Beſchryvinge van Leyden*, van den Burgemeeſter *Orlers*, het 1. *Deel*, *cap.* 9. *pag.* 180. Sie mede het gene daar van op het volgende ſevende Hooftſtuk breder werd aangeweſen.

Rondom de Stad *Leyden* leggen de ſteenoven en kalkpotten, daar mede het gantſe Land, van goede en welgemaakte ſteen en kalk voorſien werd, en is aldaar de markt van de beſte boter, die daarom ſtreeks geleid werd; ſoo dat wy het met het volgende Vers van den welgeleerden Heer *Nicolaas Lydius*, jegenwoordig Leraar Jeſu Chriſti, tot *Franeker*, beſluyten.

OUd Leyden, groote Stadt, heel Spinhuys vanden Staat,
Kleyn-Wals-kleyn-Vlaanderland, die met een Wollen draat
De Wereld trekt en dekt; Eerſt roemt ghy op uw Kielen,
In ſpijt van't logge Sand, nu leeft ghy by de Wielen,
Daar uw geluk op ruſt, en dies te vaſter ſtaat,
Hoe ſneller dat het rad om heete Spillen gaat,
Goud-Sijde-Wolle-worm, 'k wil naar geen Kolchos varen;
Van Wolle ſpint ghy Sy, en Gout van Kemels-hairen;
Uw Roomſche Sleutelen, alleen in Lood geprent,
Doen Goude Kaſſen op in 's Werelds ander end.
Met Steen uyt eygen Kley vergroot ghy uwe Veſten;
Seg lekkre Butter-tand, is Leydſche niet de beſte?
Maar 't minſte van u roem die ſchoeyt op hooger leeſt,
Gy zyt, en zyt wel eer dat ſtale Hek geweeſt,
Daar 't woedent ongediert zyn tanden op vermaalde,
Wanneer in taey geduld uw Yſre moed verſtaalde,
Al wrong 't u om den hals, en braakte Vuur en Loot,
Gy ſluyten 't op uw Borſt, tart Dood en Hongers noot.
Al wat nu Letters kaawt, dat bukt ſig voor u neder,
Wat na de hoogte vliegt, dat drijft op uwe Veder,
Dat lekt de Leydſche Pen, en trekt hem van de Aard,
Voert ſijn gedagten op, en tiltſe Hemel-waard.
Roem Haeghje op uw Hof, op ſcherp geſleepen Raden,
Op kloeke Meeſterſchap: 't Is plant van Leydſe ſaden,
Meeſt Eyers van haar Neſt: gaart Eyeren, maar ſegt,
In Leyden is de Hen die al de Eyers legt.

N. LYDIUS.

m *Thu-*

Digitized by Google

19 [m] *Thuredregt, nu Dordregt,*] Hier voor hebben wy aangewesen; dat de *Cymbren* en *Kelten* met haar by hebbende troeppen hier te Lande komende, haar in tween verdeelt hebben, daar van den eenen hoop in het *Batavise Eyland* haar ter nedersetten; dat sy het eerste *Batavia* noemden; en den anderen hoop naar *Tungeren* en het Land van *Luyk* hoger optrokken, daar van sy den naam van *Turingeri* ofte *Tungri* aannamen, en werd deselve Landstreke het twede *Batavia* genomt, in onderscheid van het eerste, dewelke met hare Koopmanschappen de *Mase* afsakkende, en haar verblijf-plaats soekende, de Stad *Dordregt* ofte *Thurdregt* gebouwt hebben, welkers grootsten handel van ouds op die gewesten geweest is, en noch werd onderhou-
20 den; also genomt van *Thur*, en *Dregt*, na haren naam *Thurendregt*, dat is den overtogt van de *Thuringers* naar *Flardingen*, en andere plaatsen van het *Batavia*, want het woord *Dregt* ofte *Dragt* een overtogt betekent, daar van ontwijvelijk *Maastrigt*, *Trajectum ad Mosam*, den overtogt over de *Maas* mede sijnen naam heeft, dat ook by de *Tungri* en *Luykenaars* gestigt is, by dewelke tot noch toe de helft van de Stads en Lands regeringe aldaar bekleed werd. Van daar, te weten van *Dordregt* ofte *Thurdregt*, zy ook aan d'een zyde door den *Yssel*, in 't midden van het eerste *oud Batavien*
21 doorquamen, en soo men meent *Tergoude* gestigt hebben, by verwisseling van *Ter* ofte *Thur*, in plaats van *Thuringer-gonde*; want *Goude* beduid in de oude tale niet anders als een Landstreeke en gedeelte van een Landschap; *Gows* betekent in de *Chaldese* en *Scytise* tale, een uytgestikte sode, een stuk ofte gedeelte uyt het Land, *Gleba*, *Cespes*, het welk andre willen dat een *Deens* woord soude zyn, by dewelk *Gow*, een graft ofte wijk beduid. Sie *Adrian. Schriek. Monit.* 2. *Jud.* 3. *in verbo Govs. Math. vander Houve Handvest-chron.* 3. *boek, cap.* 7. Soo ook aan d'anderzyde na *Zeland* toe, by deselve verscheide plaatsen beheerst en bebouwt zyn, met gelijke uytslag en benaminge van *Ter* ofte *Thur*, als *Terveer*, *Tertholen*, *Tergoes*, en soo voort.

22 Wanneer en omtrent wat tijd de Stad *Dordregt* gebouwt en gestigt is, daar in en zyn de Schryvers niet eens; hier komt onsen *Jan Gerbrantsz. van Leyden*, met sijn ongebore stigters en bouw-heeren wederom in 't spel, met eenen *Dorotheus* den stigter van *Dort*, daar van ons *Petrus Scriverius* uyt sijne noch ongedrukte bladeren kennisse gedaan heeft. Sulx ons dat by den *Professor Boxhorn* in sijn *Tonneel van Holland* werd mede gedeelt. De woorden van den schryver werden aldus in Duyts gebracht.

Veel Slavi hebben gegaan over de Mase: *daar agter, naar de Stad van* Dordrecht, Zuyd-Holland *is gelegen; en die* Zuyd-hollanders *waren genaamt* Wilti, *en sy hebben haar gevoet met Wey-beesten, Schapen, Koeyen, en Paarden; en sy zyn daar na soo vermenigvuldigt, dat sy vermogten een sterk Leger voort te brengen om te oorlogen. Maar in dat Land* (ik lese uyt de Nederlandse Chronijk-schryver, die dese dingen van woord tot woord heeft uytgeschreven; *Maar onder dese*) *met lankheid van tijden heeft geweest een rijk en seer magtig man, met namen* Dorotheus, *te weten, in 't jaar* 805. *want van desen seer vermaarden* Dorotheus, *de Stad Dordregt heeft daar naar getrokken haar begin sel en naam. Alsoo dat geseyt soude worden in de Duytse spraare* Doretheidrecht, *'t welk in het Latijn gesey wort* Dordracum. *En dese Stad met successe van tijd is gewassen in sulke solemniteyt, datter wondere dingen geseyt werden van deselve. Daar word gesey datter met lankheid van tijden een Maagt, genaamt in het Latijn* Sotheris, *maar in 't Duyts* Zuwaart, *soude in deselve Stad de kele afgesteken hebben geweest. En men seyt dat dese Maagt heeft gestigt de Kerke van* Dort, *kopende alle nootsaakelijkheden met drie penningen, en deselve altijd in haar borse wedervindende. En als drie werkluyden deselve de kele afgesteken hadden, door hope van 't gelt, 't welk sy meenden dat de Maagt overvloet hadde, en alleenlijk vonden drie penningen; siet daar is een Fonteyne uyt de aarde gesprongen, goet zynde tegen krankheyden en verscheyden siekten. Den tijd van dese Maagt word niet geweten van het volk, maar de Fonteyne word binnen* Dordrecht *gesien.* Dus verre *Gerbrandus.*

Van dien *Dorotheus* dan, (seyd den selven *Boxhorn*) en hebben onse Chronijken niet sekers. Ik meene dat het komt uyt een fabel, en ketterye der gener, die welke als sy haar selve gebaart hebben, met een quaat exempel, dat *Bato* den fondateur is van *Batavia*, *Zialandus* van *Zeeland*, *Metellus* van *Middelburg*, *Vlisses* van *Vlissingen*, *Syringus* van *Zierikzee*, *Rotterus* van *Rotterdam*, denkken dat sy der kr ayen oogen doorsteeken hebben. Dewelke peste heeft also seer ingevaren de geleerden (is dat sy also mogen genaamt werden) der voorgaande eeuwe, dat uyt haar lieden herssenen, gelijk uyt het Troyaans paard, zyn ontallijke sulke nimmermeer geboren helden voortgekomen. Dese pestilentiale Planete heeft ook den cierlijken *Hadrianus Junius* geraakt: die meynt, sonder seeker kennisse, dat *Dordregt* de markt sy geweest niet van *Dorotheus*, maar van eenen *Duretus*, eertijds een vermaarden man, wel bekent onder zyn volk, van den welken hy seyt, datter in onse Historien mentie gemaakt word, maar die duyster en kleyn is.

Hy meynt dan dat het woord *Dregt* by onse voor-ouders soo veel soude geweest hebben, als by de oude en suyverlijk spreekende Latijnse *forum*, dat is, *markt*: niet soo veel om dat daar recht geseyt en gedaan wort, gelijk dat woord ook luyd, als om dat daar de waren gedragen werden, als tot een markt, en daar alle verkogt werden. Als of *Dregt* moeste getrokken en genomen werden van *dragen*. Maar ik wilde dat *Junius* hadde geseyt, met wat authoriteyt of reden betrout zynde, hy geeft aan *Dregt* dese beteekenisse van *markt*; dewelke aangesien ik tot nu toe niet gelesen, noch gevonden hebbe, ik meene dat het sy een oprechte vond, en versierde dink van dese man. En *Philippus Cluverus* in zyn XVI. *cap. van de gaten des Rhijns*, segt vastelijk, dat het woord *Trajectum* (*Dregt*) gegeven van de *Romeynen* aan een Stad of Dorp, niet anders en beteekent, dan een opregt overschepen of overdragen der Riviere; en dat het woordeken *Dregt*, of *Tregt*, of ook *Trigt* verdorven van *Trajectum*, is suyver en opregt Latijn. Behalven dat ontelbare Steden, veel Dorpen en Vlekken hebben den naam gekregen van *Dregt*, my dunkt dat *Dordregt* is also geseyt van *Door*, en *trekken*, 't welk bewijst *door trekken*; van *trekken*

komt

Digitized by Google

komt *Tregt*, ofte om dat het beter ſoude luyden, d'eerſte letter ſoetelijk verandert zynde, komt *Dregt*, ſeer bequamelijk met deſe naam getekent; om de ſeer gemaklijke en ſeer lichte overtrekkinge en overvoeringe, van d'een zyde vorder in *Holland*, van d'ander in *Braband*, *Zeeland*, en in al de omleggende contreyen. Uyt onſe meninge men moet ſchryven *Dordregt*, gelijk het gemeenlijk geſchiet, hoe wel dat *Junius* ſeer daar tegen ſtryd en het ſelve verſoeit. Dus verre *Boxhorn*.

Dominicus Marius van Venetien, ſtelt in ſijn Wereld-beſchryvinge, dat de Stad *Dordregt* geſtigt ſoude zyn by *Antoninus Pius*, die in 't jaar 140. naar Kriſti geboorte Kaiſar was, dewelke eerſt *Benefacta* daar na *Dordrana* genomt ſoude zyn geweeſt. Dat ſulks geſchreven is blijkt, maar het bewijs daar van is verre te ſoeken; dit ſtellen wy by het gene *Adrianus Junius* van eenen *Duretus Dordregt* wil toepaſſen.

Johan van Beverwijk in ſijn *begin van Holland in Dordregt*, *cap.* 7. verhaalt voor een gemeen gevoelen, dat omtrent het jaar 700. enige viſſers hutten en ſchuyren op *den hogen Dijk* aan de Rivier de *Merwe* ſouden gemaakt zyn geweeſt, van de Sloe (dewelke nu by den boom het ſcheid van den *Riedijk* is) tot het *Speuy*, en daar na tot de *Vuylpoort*, die allengskens tot een ſtraat gemaakt, en lange tijd alleen met houte woningen beſet gebleven is; deſen Dijk was heel hoog tegen de vloed opgeworpen, en daarom hebben deſelve viſſers en ſchippergaſten haar daar omtrent eerſt ter nedergeſtelt; dat het water voor by deſen Dijk plag te lopen, is kennelijk, uyt den toorn die eertijds aan de tolbrug geſtaan heeft, daar de tol van de voorby varende ſchepen ontfangen is, daar van deſelve brug ſijnen naam heef; ſoo veel is de Stad hier aangewaſſen, dat deſen Dijk langen tijd als een langwerpig Dorp van boeren en viſſers bewoont, nu het aanſienlijkſte van de Stad is geworden; het ſekerſte dat daar van werd gevonden is ſekren brief van *Kaiſar Hendrik de IV.* die in 't jaar 1057. Kaiſar wierd, daar in *Dordregt* met de naam van *Inclytæ Urbis Thuredregt* onder anderen mede bekent ſtaat, dog ſchijnt dat doe nog geen bemuyrde Stad en was, gelijk als doen ter tijd meeſt *Oppida*, open Vlekken, en nog geen, immers met allen weinig bemuyrde Steden waren; welke Stad eerſt in den jare 1230. tot een bemuyrde Stad is geworden, als blijkt uyt het hooft van ſeker geſlagt Regiſter van de *Duyken*, een aloud *Dordregts* geſlagt, dat my onder andere ſtukken in handen is gekomen, met duſdanig opſchrift: *In den jare 1230. quam eenen* Gys Duyking *tot* Dordrecht, *begreep de Stad met de Zuyſelingen, en begonſtſe te muyren, weſende een geboren Batavier, was ſeer rijk, en nam daar een wijf, de dogter van eenen* Graven vander Mark, *daar hy vijf kinderen aan wan*, Willem, Jan, Jutte, Katryn, *en* Eliſabet, *gaf met elk vijf-hondert Franſe ſchilden jaarlijks; was eertijds genaamt* Turdrijſt, *en na groot werdende* Durdregt; welke Hiſtorie geſegt werd dat in een gelas in de grote Kerk, noch even voor de Troublen ter gedagtenis ſoude geſtaan hebben.

Janus Rutgerſius, een geboren *Dortenaar*, *Var. Lect. lib. 3. cap.* 13. betoont met veel redenen, dat Dordrecht zy alſoo genomt van de Rivier *Dorta*, en deſe naam heeft hy beduydelijk geleſen in het tafereel van de Beſchryvinge der Plaatſen, die hy ſchrijft geſien te hebben. Het by gelegen Dorp *Dortſmonde* geſeyt, dat is den *mont van Dorta*, behout noch het teeken, ja den naam ſelve van dien. *Regino* gedenkt van *Dortſmonde* in het jaar 898. *Zundibolchus*, ſegt hy, *tot hem gevoegt hebbende den* Grave Odorcus, *en nog meer andere met vrouwen, kinderen, en alle ſoorten van huysraad, is gegaan in een ſeer wel bewaarde plaatſe, die geſeyt word* Durtos, *en heeft hem aldaar verſterkt. Het welke als het 'ter ooren van den Konink gekomen was, een Heyr-leger verſamelt hebbende, heeft zyn beſte gedaan om het Kaſteel't overwinnen; maar hy en heeft het niet konnen innemen om de moraſſen en menige uytſtortingen der wateren, die de Riviere* Maſe *in deſelve plaatſe is doende.* Veel andere benamingen en naamredenen zyn te ſien by *Jan van Beverwijk*, *Jacob van Ondenhoven*, in hunne *Beſchryvingen der Stad Dordregt*, en de laatſte *Beſchryvinge van Mathijs van Balen*, onlangs uytgegeven. Sie mede *Adrian. Jun. Batav. cap* 17. daar hy ook van den voorverhaalden brief van *Kaiſar Hendrik de IV.* gewag maakt.

Dordregt is de eerſte en oudſte Koopſtad geweeſt van *Holland*, byſonderlijk van den binnenlandſen handel met de *Thuringers* en *Luykenaars*; ſoo dat deſelve Stad in 't jaar 1350. met een nieuwe haven vergroot is, dewelke in 't jaar 1587. is beginnen betimmert te werden, wel meeſt van vremde Koopluyden, inſonderheid van *Luykenaars*, die daar om de Religie gevlugt waren, welke haven in 't jaar 1610. voort deur gemaakt is, ſo datſe nu van de *blauwe poort* tot het *grote hooft* in en uytloopt; en ſedert t'enemaal is voltimmert, en als een nieuwe Stad met vier bruggens, aan het middelſte deel van de oude Stad verheeld werd; de oude Stad is boven alle andere Steden met aanſienlijke en treffelijke huyſen, al veel met blauwe arduyn en traſſtenen gevels, en grote verwulfde kelders en pakhuyſen bebouwt; hier plagten de *Graven van Holland* gehuld te werden; deſe Stad heeft veel voor-regten, als zyn de *Hollandſe Munterye*, dewelke met vrydom van excijſen is begunſtigd, voor al die gene die daar aanbehoren; het voorſitten in alle Staats vergaderingen; en het *Stapelregt*, dat is het regt om aldaar alle vremde waren te doen verſtapelen, dat is enige dagen aldaar te mogen ophouden, en gevent te werden; het beſtaat in den ſtapel van de *Rijnſe Wijnen*, die den *Rhijn* en *Maas* afkomen, als ook van yſer, kalk, marmerſtenen, moleſtenen, vlothout, kolen, uyt *Namen* en *Luyk* afkomende, als mede van greynen, en andre waren die door de *Gelderſe*, *Kleefſe*, *Brabandſe*, en *Vlaamſe* ſchippers werden op en afgevoert, daar van de Privilegien en Handveſten in 't lange te ſien zyn, in het *derde Placcaat boek van de Staten van Holland*, jegenwoordig op de perſſe, in het 3. *boek*, *titel.* 8. *pag.* 252.

[n] *Op en rondom het Bataviſe Eyland*,] Vele zyn van gevoelen uyt de plaatſe *Taciti*, *Hiſtor.* 5. daar hy van de vier *Bataviſe Vlekken* ſpreekt, dat deſe vier plaatſen *Aarhem*, *Wijk te Duyrſtede*, *Wageningen* en *Rhenen*, niet aan d'overſyde van den *Rhijn* maar op de binnekant van het Eyland gelegen zyn geweeſt, daar in ſommige oude kaarten miſſen, want 23

die

die de sekerheid van de plaatsen soo nauw op een stip niet hebben aangewesen, als wel de Land-beschryver van onsen tijd; immers is daar van bekent, dat *Wijk te Duyrstede*, *Wageningen* niet en staan op deselve plaatsen daar die te voren gestaan hebben. Ik bevinde in verscheide oude kaarten, dat *Wijk te Duyrstede*, *Wageningen* en *Rhenen*, op het Eyland en binnekant van den *Rhijn* geplaatst werden. Sie onder andre de oude kaarte met de naam van *Tractus Rheni in Germania inferiori ad* IV. & V. *Histor.* C. Taciti, *in* Petri Bertii *Rer. Germ. lib.* 1. ingelijst *pag. mihi* 33. daar over *Abrah. Ortel.* van *Philipp. Cluver. de Trib. Rheni Alv. cap.* 13. berispt werd, dat hy *Wijk te Duyrstede* aan d'oversyde van den *Rhijn* geplaatst heeft. Sie voort den selven *Philipp. Cluv. dict. cap.* 13. daar hy met goede redenen beweert, dat dese vier Steden *Arnhem*, *Wijk*, *Wageningen* en *Rhenen*, aan de binnekant van den *Rhijn* op het *Batavise Eyland* gelegen zyn geweest.

24 ° *Wijk te Duyrstede*,] Is een van de oudste en grootste Steden in het *oud Batavien*, omtrent drie uyren van *Utregt* gelegen. Hier van spreekt *Tacit. lib.* 5. *Histor.* daar hy ook van *Grinnis* en *Vada* gewaagt, dat is *Rhenen* en *Wageningen*; is van ouds *Durostadium* ofte *Batavodurum* genomt geweest, nu *Wijk te Duyrstede*, mogelijk om dat het op deselve plaats niet en staat, daar het van ouds gestaan heeft, en daar van gelijk als afgeweken ofte maar een gedeelte van de grote Stad is; *Trithemius in Chronico Hirsangiensi*, en andre onser Chronijkschryvers, seggen, dat dese Stad soo groot is geweest, dat hy wel tussen de vijftig en tsestig Parochy Kerken onder hem gehad heeft; het welk seer hard werd tegen gesprooken by *Wilhelm. Heda in Rixfrido Episcop. Ultraject.* VII. dog 't gunt alhoewel by de oude Schryvers daar van weinig gewag gemaakt werd, na de gemene manier van verdelinge der Parochie Kerken, Hooft-kerken en Klooster-kerken in de grote Steden, soo vremt niet moet dunken; want men noch huydensdaags in de Stad van *Keulen* over de drie-hondert en vijftig Parochie- Klooster- ofte Capel-kerken kan tellen.

25 P *Aarnhem*,] Dit werd mede voor een seer oude Stad gehouden, daar het uyterste *Roomse* winter-leger geplaast wierd, daar van *Tacitus lib.* 5. *Histor.* aldus schrijst, *præsidia Cohortium modicis vicis quadripartita Civilis invasit. Decimam legionem Arenaci, Secundam Batavoduri, & Grinnes, Vadamque, Cohortium alarumque castra. Dat is: Civilis* heeft het volk in vieren verdeelt, de vier matelijke Steden ingeruymt, daar van hy *Aarnhem* met het thiende Legion ofte grote krygs-benden, *Wijk te Duyrstede* met de twede, *Rhenen* en *Wageningen*, met de ruyter-vleugelen en minder krygsbenden besette. Hier uyt kan men sien, dat *Aarnhem* voor een grote Stad, boven *Wijk*, *Rhenen* en *Wageningen* bekent is. Sie de *Beschryvinge van de Stad Aarnhem* in 't lange, by *Mr. Arent Slichtenhorst* in het *Tonneel des Lands van Gelder*, *lib.* 1. *num.* 151.

26 9 *Rhijnen ofte Rhenen*,] Alsoo genomt om dat het aan den *Rhijn* gelegen is, en aldaar een bequame overtogt over den *Rhijn* is; waar van dat het van ouds *Grinnis* genomt is, en weetmen niet; *Rhenanus* nomt het *Grin*, andere duyden het op *Groeningen*, doch het selve komt met de plaats van de oude Landkaart niet overeen; het soude wel kunnen zyn, dat het de naam gehad heeft van de *Poelplasse*, even buyten de Stad, de *Groep* genaamt, anders de *Grient*, ofte *Grint*.

27 r *Wageningen*,] By *Tacitus Vada* genomt, mogelijk om datter enige *Vada* ofte droogten voor plagten te leggen; is mede veel groter geweest als het nu is, als blijkt uyt de als noch overige grondvesten van het oud *Wageningen*, al vry een stukweegs buyten het jegenwoordig *Wageningen* gelegen. Sie hier van mede in 't lange *Adr. Slichtenhorst*, *Tonneel des Lands van Gelder*, *lib.* 1. *num.* 165.

28 t *Niemegen*,] Dat den Burgt en Kasteel tot *Niemegen*, door de *Katten* met haar aankomste omtrent LX. jaar na Kristi geboorte gebouwt is, met of benevens het *Oppidum Batavorum*, nu *Batenburg*, tot bevrydinge van het selve Land, daar sy haar ter neder setten, immers niet eerder en kan gemaakt zyn, om dat sy het ledig en onbewoont vonden, is veel waarschijnlijker, als het gene den *Kaisar Julius*, ofte den *Kaisar Klaudius*, uyt de misduydinge van het opschrift van sekren gevonden steen, tot stigters van desen burgt wil maken; op welken steen de naam van *Cajus Julius Claudius Pudens* gevonden werd, dat geen gemeenschap en heeft met *C. Julius Cæsar*, ofte met de *Kaisar Claudius*, met dat *Julius* en *Claudius* algemene voornamen der *Romeinen* zyn geweest, die yder een toegepast souden kunnen werden, en hier eenen *Pudens* werden bygevoegt, dewelke onder de *Roomse* geslagten niet seer bekent en is; dat ook op den selven steen geen *Characters* werden gevonden, die na *Nimwegen* gelijken, op welken burgt sommige willen dat *Claudius Civilis* zyn optrek en verblijf genomen soude hebben, gelijk nog tegenwoordig de bewoninge en besit van den selven Burgt, aan de voornaamste Edelen van 't Land, onder den titel van *Burggraven* vergunt werd, naar het voorbeeld van de *Burggraven van Leyden*; en staat te letten dat de form en maaksel van den selven Burg, met den Burg van *Leyden* wel overeenkomt, en daarom, als om andre gelijke omstandigheden, dat namentlijk de een op het een, en de ander op het ander eynde het gehele ingenomen Land besluyten, by sommige geoordeeld werd, dat deselve Burgten op een en deselve tijd gebout souden zyn, niet van de *Romeinen*, maar van de *Katti* en *Batavi* self; daarom ook den naam van *Batavorum Oppidum*, en *Lugdunum Batavorum* aan deselve Steden soude gegeven zyn; dog het selve werd aangaande het *Lugdunum Batavorum*, by andre alleen de Stad toegepast, menende niet sonder redenen dat den Burg van *Leyden* by den *Romeinen*, ten tijde van het opschieten van de Corbuloos graft, omtrent tien of twaalf jaar te voren gebout is, sulx hier voor ook is aangetekent, en werd by *Philippus Cluverus de Trib. Rheni Alveis*, *cap.* 13. met goede redenen tegen gesprooken, dat *Nimwegen* het regte *Oppidum Batavorum* niet en is, daar *Claudius Civilis* zyn verblijfplaats heeft gehouden; maar dat het van *Batenburg* te verstaan is, het welk vry Landwaard, en met deselve naam als noch bekent is; want of *Nimwegen* mede onder andere een *Oppidum Batavorum* kan genomt werden, als zynde mede een Stad, by den *Batavieren* buyten het Eyland gebouwt, soo volgt daar uyt niet, dat door het eerste *Oppidum Batavorum*

Digitized by Google

tavorum in 't byſonder alſoo genomt, zynde de verblijf-plaats van *Claudius Civilis*, daar *Tacit. lib.* 5. *Hiſtor.* van ſchrijft, *Nimwegen* ſoude moeten verſtaan werden; de opſchrift van den ſelven ſteen, en verklaringe jegens de miſduyde uytlegging van dien, mitsgaders van de verſierde naamreden van de Stad *Nimwegen*, is breder te ſien in de *korte Beſchryvinge der Stad Leyden, pag.* 295. en volgende.

Hoe dat nu dit *Oppidum Batavorum* aan de naam van *Nimwegen* gekomen is, en wanneer, of door wie eerſt geſtigt zy, weetmen niet ſeker, en is meeſt fabuleus en verdigt, 't geen daar van by de oude Chronijken vermelt werd; ſommige verdigten, dat het van *Magus Ditis* of *Samotes* ſoon, een magtig Koning van *Vrankryk* ſoude geſtigt, en naar zyn naam genomt zyn. *Vitus Vinshemius* en *Henricus Henning*, en die hun op hunne getuygenis beroepen, Schryvers van geen of weinig geloof, geven voor, dat *Marcomirus* der An-zeeſe *Cimmeren* Koning, omtrent den jare CCCXVII. na den Romen bouw, en CCCCXXXIV. voor Kriſti geboorte, *omtrent den* mond van den *Danauw*, van den *Scythen* verſlagen en verjaagt, met een hoop volks van vier-hondert negenen-tagtig-duyſent drie-hondert en tſeſtig weerbare mannen, den *Rhijn* afgekomen zyn, en dat hun de Landen die nu de *Gelderſe*, *Frieſe* en *Weſtphalingers* beſitten, ſouden ingeruymt ſijn; en dat deſe met de vorige beſitters der ſelver Landen, Huwelijken en Bondgenoodtſchap makende, *nieuwe Magen* en Vrienden genomt wierden, en dat van deſelve deſe Stad gebouwt, en met de naam van *Nieuw Magen* ſoude genomt zyn. Andere willen dat den *Kaiſar Julius* 't ſelve ſoude gebouwt hebben; van welk gevoelen *Kaiſar Frederik de I.* anders *Ahenobarbus*, dat is *Geelbaert* genomt, geweeſt is, daar van 't gedenkſchrift van ſijnen tijd, daar by hy roemt dat hy 't ſelve herbouwt, en vry beter gemaakt heeft als den *Kaiſar Julius* den eerſten Stigter, mag getuygen.

Julius in primo tamen exſtitit ejus origo,
Impar pacifico reparatori Friderico.

Het welk wel ſoude over een komen met den gevonden Opſchrift-ſteen, daar ſy den naam van *Julius Cæſar* uyt weten te leſen, hier voren aangeroert: Andre wederom menen, dat *Julius Cæſar* den eerſten Stigter niet en ſoude geweeſt zyn, maar by hem ſoude herbouwt, verbetert, en op de wijſe der Roomſe gebouwen ſoude herſtelt, en gelijk als vernieuwt zyn, het welk wel het naaſte en waarſchijnlijkſte ſoude zyn met der gener gevoelen, dewelke menen dat het eerſte begin geweeſt zy een Heidenſe Kapelle en offer-plaats, daar dan ook het noodlot der toekomende gelukken ofte ongelukken, door den Prieſteren betuygd en voorſeidt wierd, dat meeſt inde open lugt, en in de boſſen onder een open verwelf, daar toe opgeregt, geſchie-
29 de. Van welke manier van doen *Tacitus de Morib. Germanor.* aldus ſchrijft: *Deos ex magnitudine Cæleſtium arbitrantur, lucos, ac nemora conſecrant, deorumque nominibus appellant ſecretum illud, quod ſola reverentia vident; Auſpicia ſorteſque maxime obſervant. Sortium conſuetudo ſimplex, virgam frugifera arbori deciſam, in ſurculos amputant, eoſque notis quibuſdam diſcretos ſuper candidam veſtem temere ac fortuito ſpargunt. Mox ſacerdos precatus deos, cælumque ſuſpiciens ter ſingulos tollit, ſublatos ſecundum impreſſam ante notam interpretatur. Si prohibuerunt nulla de eadem re in eundem diem conſultatio; ſin permiſſum, auſpiciorum adhuc fides exigitur.* *Dat is:* Sy agten de Goden uyt de verborgene grootheid des Hemels, en der Hemelſer Goden; Sy heiligen de Boſſen en het Geboomte, noemen deſelve met de namen der Goden, en houden die voor een verborgentheyd, dewelke ſy niet als met de grootſte eerbiedigheydt harer herten aanſchouwen; Sijn byſonderlijk naarſtig in 't waarnemen van Hemelſe Voorſeggingen, die ſy aan hunne lotingen bepalen; Haar manier van lotingen is gantſch eenvoudig; ſy ſnijden een tak van een vrugtdragenden boom, en deſelve verdeelen ſy in kleine ſtukskens, die ſy met eenige tekenen onderſcheiden, deſe werpen ſy op een wit kleedt, in 't wild heenen, als op een onſeker getal, dan ſlaat den Prieſter de oogen op na den Hemel, en aanbid de Goden, neemt elk ſtoksken driemaal op, en doet verklaringe van yder van deſelve, na het merk 't welk te vooren daar op getekent is geweeſt. Indien dan de looten haar tegen vallen, ſoo en is des ſelven daags van die ſake geen verder onderſoek; maar indien de looten toevallen, gaan ſy voort tot de Voorſeggingen en tekenen des Lugt-hemels.

Dat het hier mede Boſch geweeſt ſy, is het gemeen gevoelen, als mede het Prieſter-hof en bewoninge daar haar de Prieſters onthielden, (want *Tacitus d. loco* ſpreekt de *Sacerdote Civitatis*, van den *Prieſter* der vergaderde Woonſtê) en daar van de Stad de naam ſoude kunnen hebben van *Magen*, anders *Megen*, want *Magi* waren Wijſe, die haar op alle Lugt-hemels-tekenen en voorbeduydingen verſtonden; hoedanige (ſonder gelijckenis) waren de Wijſen uyt het Ooſten, *Matth. cap.* 2. van de welke by verder opbouwinge van de ſelve plaats tot een Stad, ofte by herſtellinghe en herbouwen deſelve, als geſegt, *Nieuw Magen* kan genomt zyn. Het ſy dan hoe dat het ſy, het is kennelijk, dat dit is een van de eerſte en oudſte Steden van het Batavien.

[t] *Een Fanum ofte Heidenſe Offer-plaats,*] Sodanigen Capelle werd op den *Burg* van *Nimwegen* als nog vertoont met opene Galeryen van ſeer groote Oudheid. Wat deſen *Burg* aangaat, daar van ſullen wy ſpreken in de Beſchryvinge en optellinge der Burgten, ſo voor als met den tijd der Romeynen.

[u] *Batenburg*,] *Mr. Arent van Slichtenhorſt*, *in* 30 *ſijn Toneel des Lands van Gelderland, lib.* 1. ſeid wel te regt, dat deſe plaats ſijn naam en aanwas aan den *Burgt* ſchuldig is, waar by van oudheids halven ſig geen ander Slot in 't heele Vorſtendom mag vergelijken.

Over de oudheid tuſſen dit *Batenburg*, en het *Oppidum Batavorum*, het welk *Nimwegen* werd toegeſchreven, zyn de Schryvers oneens, welk van beyden het *Oppidum Batavorum*, daar van *Tacitus* ſpreekt, moet werden toegeſchreven; welken aangaande *Joh. Smith, lib. ſingulari de Oppido Batavorum*, gelijk als met geweld ſoekt te beweeren, dat *Nimwegen* voor het regte *Oppidum Batavorum* is te houden, daar toe hy ook kragtige bewijsredenen bybrengt, alhoewel hy ſelf aan het *Batenburg*

Digitized by Google

d. Tract. cap. 2. toegeeft, dat het Kasteel en Sterkte *Batenburg* in oudheidt, alle andere Sterkten en Burgten te boven gaat; daarom ook sommige menen, dat *Claudius Civilis* daar op sijn optrek mogt hebben gehouden, om dat ook onder 't gebied van *Batenburg*, een gemaakten berg, en hogen heuvel omtrent het Dorp *Luer* te sien is, en omtrent *Batenburg* mede verscheide Penningen sijn gevonden. *Philipp. Cluv. de Trib. Rheni Alveis Cap.* XIII. en maakt geen onderscheid tussen *Castellum* en *Oppidum*, en meent dat het *Oppidum Batavorum* meer van *Batenburg* als van *Nimwegen* te verstaan is; andere misduyden het *Batavodurum*; *Jan van Varnewijk in sijn Antiquiteyten deser Nederlanden, in 't IV. boek, het XV. Cap.* houd het daar ook voor, dat de overkomende *Katten* in *Maasewaal* eerst sijn aangekomen, en aldaar tegen over *Megen* een sterkte tegens de Overmaasse *Gaulen* gebouwt hebben, dat sy de naam van *Batenburg* gegeven hebben, veel jaren voor dat *Nimwegen* soude gebouwt zyn, welke plaatse om andere saken daar inne verhaalt, niet ondienstig is nagesien te werden, sonder aan den verstorden *Bato* eenig geloof te geven, sulks breder t' sijner plaatse is aangewesen; Dog wy houden het in desen met het geene *Iohann. Smith*, in sijn *Oppid. Batav.* daar van schrijft, alhoewel hy in sijn onnodig bygebragte bewijs van het *Sacrum Nemus Tacti* omtrent *Nimwegen* mist, het welk by na met een gemeen gevoelen van alle Schryvers tussen *Leyden* en den *Hage* geplaatst werd.

31 w *Flartingen*,] Werd voor de oudste Stad van *Holland* gehouden, daar *Dordregt* op overscheepte, om alsoo verder na *Noord-holland* te komen; is nu verre in de *Maas* verdronken en afgespoelt, so dat niet en heeft gelegen daar hem het *Vlaardingen* nu vertoont. Den *Professor Boxhorn* in sijn *Toneel van Holland*, meent dat het sijn naam heeft van sekre waterloop, die daar benevens gelopen heeft, met deselve naam genomt, dog daar van en blijkt niet; zyn regten naam is *Verdingen*, 't welk in oud Duyts *Vertollen*, en tol betalen beduyd; want aldaar een tol wierd geheft van voorbyvarende en in en uytvarende schepen, door de *Korbuloos graft* na den *Rhijn*, die wy hier voor hebben aangewesen, dat hier waarschijnlijk heeft uytgewatert; dese plaats is van sulke agtinge geweest, dat deselve buytens Lands en in verscheide oude Beschryvingen voor het gantse Landschap genomt is; gelijk als ook het selve al veel *Friesland* genomt is, soo is *Diderik de IV. Grave*, in 't jaar 1047. en daar omtrent *Grave van Flardingen* genomt geweest, volgens het schryven van *Hermannus Contractus* in zyn Jaar-beschryvinge op het selve jaar van sijnen tijd, daar hy hem alsoo nomt, gelijk hy dan ook op het jaar 1049. het selve Land een Provincie nomt; dit zyn sijne woorden: *Theodoricus quoque de Phladirtinga Marchio rebellavisse, & Episcopatus sibi contiguos ad injuriam Imperatoris populatus esse nunciatur.* *Dat is:* Daar werd ook gebootschapt dat *Diderik Markgrave van Vlaardingen*, tegens den Kaisar opstond, en de Bisdommen daar omtrent ten spijt van den Kaisar bedorven en verwoest heeft; en op het jaar 1049. aldus: *Interea glaciali hyeme suppeditante, nonnulli de partibus maritimis milites & principes cum Leodiensi Episcopo, Trajectensi, & Metensi congregati, Theodorico in Phladirtinga insidias tendunt, commissaque pugna victum occidunt, & Provinciam illam Imperatori subiciunt, quam tamen non multo post Gothofridus occupans ab iisdem pugna petitus & victus vix aufugit.* *Dat is:* Ondertussen zyn by gelegentheid van de harde Vorst enige Zeehelden en Vorsten, met den Bisschop van *Luyk*, *Utregt* en *Mentz* vergadert, en hebben tegen *Diderik* in *Vlaardingen* lagen geleid, en den slag gelevert, den overwonnen doodgeslagen, en deselve Provincie onder des Kaisars gehoorsaamheid gebragt, doch deselve aan *Gothefrid* zynde toevertrouwt, zyn zy den selven korts daar na aangevallen, so dat hy overwonnen den strijd naulijks heeft kunnen ontvlugten. Sie voort het gene *Janus Dousa* in sijn *Batavia lib.* 6. van de Stad *Vlaardingen* breder verhandelt.

Benevens *Vlaardingen* werd gemeenlijk *Rhijnsburg* in oudheid en Stads-recht gelijk gestelt, en by *Vlaardingen* gevoegt, om de plaatse van *Lambertus Schafnaburgensis*, dewelke dese twee plaatsen twee sterke Steden van *Friesland* nomt; Aldus schrijft hy op 't jaar 1047. daar hy van den togt van *Koning Hendrik* spreekt: *Deinde exercitum navalem duxit per Rhenum in Frisiam contra Godefridum ejusque adjutorem Didericum, ibique duas urbes munitissimas capit Rhijnesburg & Fleerdingen.* *Dat is:* Daar op heeft hy (te weten *Koning Hendrik*) een scheeps vlote den *Rhijn* afgesonden naar *Vriesland*, tegens *Godofridum* en sijnen medehulper *Diderik*, en heeft aldaar twee sterke Steden *Rhynesburg* en *Fleerdingen* ingenomen. 32

Of nu voor dit *Rhijnesburg* het *Rhijnsburg* by *Katwijk* te verstaan zy, is onseker. *Janus Dousa* in sijn *Batavia lib.* 6. meent, dat het van de oude sterkte en het slot *Kenenburg* te verstaan is, niet verre van *Vlaardingen* op de uytwatering van den *Rhijn* gelegen, het welk ontwijvelijk van ouds *Rhenenburg*, *Rhijnenburg* en mogelijk wel *Rhijnesburg* genomt is geweest; 't geen om verscheide redenen seer waarschijnlijk is; Als I. dat *Hermannus Contractus* en *Lambertus Schafnaburgensis* van een en deselve Scheepsvlote spreeken, die door den *Rhijn* naar *Vlaardingen* wierd afgesonden; nu is kennelijk, dat of schoon *Rhijnsburg* by *Katwijk* aan den *Rhyn* gelegen is, het selve den weg niet en is naar *Vlaardingen*, en dat dese scheepsvlote niet waarschijnlijk door de Stad *Leyden* den *Rhyn* is afgekomen, daar dit *Rhynsburg* noch wel een goede uyre van daan leid, om alsoo door de *Korbuloos graft* (dewelke gants krom loopt, en seer eng is) naar *Vlaardingen* te komen, noch dat ook den slag gedaan zynde, de overwinnaars door deselve engte en nauwe vaart haar overwinninge, even voorby de Stad *Leyden*, daar dese graft in den *Rhyn* komt, tot *Rhynsburg* by *Katwijk* souden vervolgt hebben.

II. Dat dese scheeps vlote niet den *Rhyn* naar *Leyden* vervolgt heeft, maar door de *Waal*, dewelke als een tweeden arm des *Rhyns*, ook wel abusive den *Rhyn* genomt kan werden, by die gene dewelke de gelegentheid van dit Land en veranderde benamingen der vaarten soo wel niet en weten.

III. Dat desen slag volgens het schryven van onse Histori-schryvens selfs niet voor *Vlardingen* maar omtrent *Dordregt* geschied is, als wy t' sijner plaatse breder sullen aanwijsen, van waar het manschap van deselve vlote na de overwinninge wel kan

Digitized by Google

kan op *Vlaardingen* aangevallen zyn, en 't selve vermeestert hebbende, dit *Rhynesburg* nu *Kenenburg*, een weinig daar beneden gelegen, en het Land omtrent geplundert hebben, maar dat sy haar overwinninge deselve graft langs door de Stad *Delff*, en rakende voorby *Leyden*, tot *Rhynsburg* by *Katwijk*, (werwaarts anders gene vaart en leid) souden vervolgt hebben, is niet aannemelijk.

Dat nu *Rhynsburg* by *Katwijk* wel met *Vlaardingen* in ouderdom en aansien soude over-een komen, en jegens het *Rhynesburg* nu *Kenenburg*, niet te gelijken en is, het welk noyt de naam van een sterke Stad heeft kunnen hebben, en doet ter saake niet, om dat men den roem van dese vermeesterde plaatsen voor twee sterke Steden te doen gelden, den hogen moed van de overwinninge moet toeschryven; Of nu dit het jegenwoordige *Kenenburg* anders *Rhenenburg* is toe te passen, kanmen niet wel seker weten, om dat dit *Kenenburg* zyn naam kan hebben van het waterken de *Keen*, daar omtrent gelegen; immers dat dese sterke plaats daar *Lambertus Schafnaburg* van spreekt, hier omtrent moet gelegen hebben, is seker.

33 [x] *Helium nu Hellevoet*,] *Helium* beduyd eigentlijk een afdalinge na beneden, daar van het woord Helle, een nedergang; hier is al van ouds den uytloop van den *Rhyn* geweest, op den hoek van dewelke een Kasteel en sterkte gelegen heeft, het *Flevum* ofte *Flie*, daar gelijk gebouw gestaan heeft; dat dit *Helium* is van een ongemene oudheid, brengen genoeg mede de getuygenissen van *Plinius*, *Cæsar* en *Tacitus*; *Plinius lib.* 4. *Histor. cap.* 15. besluit tussen dese twee sterkten het gantse *Batavien*, als hy seid, sprekende van het *Batavise Eyland*, en volkeren daar onder behorende: *Quæ sternuntur inter Helium ac Flevum. Ita appellantur ostia, in quæ effusus Rhenus ad septentrionem in lacus ab occidente in amnem Mosam se spargit. Dat is*: Dewelke haar uytbreyden tussen *Hellevoet* en het *Flie*; soo werden de uytwateringen, daar sig den *Rhyn* in looft, genomt, dewelke naar het noorden sig in meeren, en plassen, naar het westen in de *Maas* verspreyt. Van het Kasteel en sterkte is niet meer overig als de naam, vermits het verre in de *Maas* verdronken leid, en t'enemaal is weggespoelt; Wat het *Helium* aangaat, is bekent dat het selve op den hoek van de *Maas* gelegen heeft, tegens over den *Briel*, met gelijke benaminge den *Bree-hel* van ouds genomt.

Hoedanig nu den *Rhyn* tot hier toe gekomen is, en wat loop deselve gehat heeft, moet men niet denken dat deselve door enige binnewateren tot dit *Hellevoet*, ofte *Helium* geleid is, alle welke binnewateren en graften seer jong zyn, en tot uytwatering en losing van de opgemalen binnewateren gemaakt en geleid zyn, uytgesondert alleen de *Korbuloos graft*, dewelke omtrent ten tijde van den *Kaisar Nero*, mede maar tot een vaart en toegang uyt den *Rhyn* tot in de *Maas* geschoten is, en in soodanige kromte en naute, dat deselve tot losinge en uytstortinge van de Zee niet en heeft kunnen dienen, en mede van sodanige oudheid niet en is als daar *Plinius* van spreekt; gelijk ook niet en is de *Lek*, dewelke de sommige door dese *Rhyns* losinge hebben willen duyden. Wat dan? Het waarschijnlijkste is, dat hier door verstaan werde de losinge en afleydinge, dewelke den *Rhyn* door de *Waal* genomen heeft, en weder met de *Maas* en *Merwe* vermengt, alsoo t' samen het water van den *Rhyn*, tot hier toe gelijk als in de mond van de Zee leyden; op den hoek van welke uytlosinge na de Zee, dit *Helium* tot een verseckerde sterkte gebouwt was; dit bevestigen noch verder de bygevoegde woorden van *Plinius* op deselve plaatse: *Medio inter hæc ore nominis sui custodiens alveum. Dat is*: In het middelste tussen dese twee uytwateringen sijnen naam behoudende; dat is de uytlosinge van den *Rhyn* self by *Katwijk* in de Zee; het welk over-een komt met de plaatse, *Tacit. lib.* 2. *Annal. Rhenus apud Principium agri Batavi velut in duos amnes dividitur, servatque nomen & violentiam cursus qua Germaniam prævehitur, donec Oceano misceatur.* Soo dat *Plinius* driederhande losingen van den *Rhyn* stelt, aan het *Flevum*, aan het *Helium*, en in den midden *Rhyn*, daar den *Rhyn* sijnen naam behoud.

[y] *Rynsburg*,] *Rynsburg* is een seer oud gebouw 34
geweest, daar van weinig overig is als de naam, de welke mede brengt, dat het een Burgt en sterkte geweest is, maar van wat voor gedaante en kanmen niet wel weten, als by gissinge van de grondtekeninge der uytgegraven Grondsteenen, in 't Jaar 1613. en daar voor doen opgraven, daar van de aftekening te sien is by den Oudkunden *Iocchum Oudaan* in sijn *Roomse Mogentheyt*, 1. *Samenspraak*, *pag.* 23. het welk maar een voorwerk vertoont, waar uyt de groote van het verder Gebouw kan werden afgemeten; Heeft gestaan ter plaatse daar Vrouw *Petronella*, Gravinne van Holland, de Huisvrouw en Weduwe van *Graaf Floris de vette*, in 't Jaar 1113. het Abdisse Klooster ghebouwt heeft, daar van den Ommering met het oude muyrwerk van trasteen ten deelen noch te sien is, welke muyrstenen van sodanige oudheid, en sodanig maaksel zyn, dat men soude geloven, dat deselve gemaakt zyn geweest van de afgebroken steenen van den selven Burgt, het welk de oorsaak is, dat van den ouden Burgt niet meer overblijssel te sien is.

[z] *Wiltenburg*,] Dit is volgens de oude Chro- 35
nijkschryvers, te vorens *Antonia* genomt geweest, van sijnen Stigter *Antonius*, een Rooms Edelman van grooten Huyse, dewelke van den *Kaisar Nero* verbannen was, en hier ter plaatse aan den Rhijn sig ter nederstellende, in 't Jaar naar Kristi geboorte LXV. dit Kasteel en Burgt gebouwt heeft, dat hy na sijnen naam *Antonia* heeft laten noemen. Desen *Antonius* was bygenaamt *Antonius de Columna*, op onse spraake *Antony van Zuylen*, van de welke men seid, dat het aloude geslagt van *Suylen* tot Utregt sijnen oorsprong soude hebben. Na dat dit Kasteel en Burgt omtrent hondert en vyftyg jaar gestaan hadde, is het selve van den *Wilten* en *Slaven* in 't jaar CC. naar Kristi geboorte, in de belegering van de Stad *Uytregt*, als doen mede *Antonia*, ofte *Antonina* genomt, ter neder geworpen.

Dog naderhand wederom opgetimmert en herstelt, hebben sy 't selve na haren naam *Wiltenburgh* laten noemen. Sie hier van *Ioann. à Leydis, Chron. Belgic. lib.* 1. *cap.* 2. & 3. by de *Hollandse Chronijk divis.* 2. *cap.* 18. *en* 19. met de swymelende byvoeginge en veranderinge van het jaar CLXXXVII. in

Digitized by Google

plaats van c c. ſtukswyſe nageſchreven; is naderhand by den overval van de *Deenen* en *Noormannen* wederom t'enemaal ter neder geworpen, en ſedert niet opgebouwt; ſoo dat daar van niet als de oude grondſteenen onder de aarde overig ſijn.

[a] *De Kaarten van Peutinger*,] Deſelve zyn te ſien by *Petr. Bertium* in ſijn *Commentar. Rer. Germanicar. lib.* 1. *cap.* 23.

36 [b] *Den Burg tot Leyden*,] Het geen de Hollandſe Chronijkſchryvers beuſelen van eenen *Engiſtus*, dewelke omtrent het Jaar 400. uyt Engeland overkomende, deſen Burg ſoude geſtigt hebben, is van geen geloof ter wereld; Het gemeen gevoelen is, dat deſen *Burg* al voor de bewooninge van de Stad geweeſt zy, onder welkers beſcherminge de rondom geſetene haar begeven hebben, en ſo eindelijk tot een Stad geworden is; men kan ook ſien uyt de omſtandige gelegentheid, dat den ſelven Burg buyten en aan d'een zyde van de Stad gelegen heeft; Het welk vaſt geſtelt, den ſelven *Burg* al vry oud moet weſen, met dat wy hier voor hebben aangeweſen, dat het *Lugdunum Batavorum* omtrent 20 jaar voor Kriſtus geboorte gebout en angeleid is, dat wel waarſchynlijk als doen beſtaan heeft in het Kaſteel en ſterkte van den *Burg*, en onderhoorige Landſaten rondom de ſelve; wantmen doen noch hier omſtreeks van geen bemuyrde Steden en wiſt, daarom die by *Tacit. Vici*, dat zyn bewoonde Vlekken, genomt werden. Soo is dan waarſchijnlijk *Minucius Plancus* (daar van hier voor op het *Lugdunum Batavorum*) in of omtrent 22. Jaar voor Kriſtum, den Stigter van deſen Burg geweeſt, en is deſelve om ſijne ſterkte, en toevloeying van de rondom gelegene Landſaten, een Stad genomt, alhoewel buyten de ſterkte van den Burg, ook maar een Vlek geweeſt is. Men meent dat het gebouw en aanleydinge van deſen *Burg* veel dieper en lager geweeſt is, en dat het ſelve met het doorgraven van den nieuwen Rhyn, uyt het ſchot van deſelve Graft ſoodanig omleyd en verhoogd is, als hy ſig nu vertoont, het welk wanneer geſchied mag zyn, niet ſeker en is.

37 [c] *Den Burg tot Nimwegen*,] Deſen Burgt is van gelijk maakſel en vorm met die van Leyden, daar uyt men ſoude beſluyten, dat den ſelven Burg ook van en omtrent deſen tijd moet gebouwt zyn. Sommige meenen dat den ſelven Burgt by den *Kaiſar Julius* tijd al gebouwt zoude zyn. Van dit gevoelen is ook *Mr. Arent Slichtenhorſt, in ſijn Toneel des Lands van Gelder*, 1. *boek*, *num.* 61. Het welk ſommige met het opſchrift van een uytgegraven ſteen, daar ſy *Iulius* op willen leſen, beveſtigen, dog dat die van den *Kaiſar Iulius* ſoude zyn, en heeft geen gevolg, ſulks wy elders hebben aangeweſen.

38 [d] *De Sterkte Nigropullo*,] Alſo bekent op de Reiskaart van *Antoninus*, het welk wy nergens anders kunnen t'huys brengen als tot *Woerden*, alwaar nog tegenwoordig de ſwarte Kiekebuyrt bekent is.

[e] *Over en Nederburgt tot Alphen*,] Daar van nog de hooge heuvelen ten deele verlaten en afgehaalt, te ſien zyn.

39 [f] *Matilo*,] *Koudekerk*, van ouds *Kerkwerve* genomt, benoorden den Rhyn gelegen; alſo werd de plaatſe op de Reiskaart van *Peutingerus* uytgeleid by *Petr. Bert*, *Rerum Germaner. lib.* 1. *cap.* 23.

[g] *Prætorium Agrippinæ*,] Het Roomſe *Wa-* 40
penhuys, dat op *Roomburg*, op de hoogte van het ſcheyden van den ouden en nieuwen Rijn geſtaan heeft, daar by onſe tijden, ter plaatſe daar het *Kloſter* van *Roomburg* gebouwt is geweeſt, een *Voorhooft-ſteen* is uytgegraven (dewelke by andre, te onregt, het *Huys te Britten* werd toegeſchreven) met dusdanig Opſchrift:

IMP. CÆS. L. SEPTIMIUS. SEVERUS AUG. ET M. AURELIUS ANTONINUS CÆS. COH. XV. VOL. ARMAMENTARIUM VETUSTATE CONLAPSUM RESTITUERUNT. SUBVAL. PUDENTE LEG. AUG. PR. PR. CURANTE CÆCIL. BATONE PRÆF.

DAT IS:

Lucius Septimius Severus Kaiſar Rijksvermeerer, en M. Aurelius Antoninus mede Kaiſar, hebben het vervallen Wapenhuys van de XV. *vrywillige Krijgsbende doen herbouwen, onder Valerius Pudens Kaiſars Stadhouder, en het beleid van Cecilius Bato, Hopman.*

Dit geſchiede omtrent het twee-hondertſte van onſe Jaar-tellinge; Maar hoe lang te vooren dit *Prætorium Agrippinæ* gebouwt is geweeſt, en hoe het den ſelven naam gekregen heeft, is onſeker. Men ſeid, dat *Agrippina* de Moeder van de *Kaiſar Nero*, die geleeft heeft omtrent 50. Jaar na de geboorte Kriſti, verſcheide Sterkten tot Vry-plaatſen gemaakt heeft, daar de *Veterani Milites*, en vrygevogten Krijgs-lieden haar op haar ſelven, om haar dappere daden, buyten alle dienſt onthouden mogten. Daar van tot een ſekre tuyg deſer dagen tot *Keulen* (dat daar van *Colonia Agrippina*, ofte *Agrippinenſis* genomt werd) in het graven van de niewe Bol-werken, een grawe ſteenen Kiſt van menſen lengte is uytgegraven, die ik geſien en uytgeteekent heb, dewelke nog gants en ongeſchendt was, met verſcheide *Hercules* en *Satyrs-beelden* van byſonder beduytſel opgetoyt, en onder anderen een *Vrouwen-beeld* met een jok om den hals, ſtaande met de voeten op verſcheyde *Doods-hoofden*; En in het midden van het Voorpand van deſelve Kiſt, ſtond tuſſen twe ſodanige *Hercules-beelden* dit aanmerkens-waardig opſchrift:

D. M.
C. SEVERINO VITEALI VETERANO HONESTE MISSIONIS EX BF. CŌS. LEG. XXXV. SEVERINIA SEVERINA FILIA PATRI KARISSIMO ADSERENTE VITALINIO HILARIONE LIBERTO FACIUNDUM CURAVIT.

DAT IS:

De Salige Siele, ter eeren van
C. SEVERINIUS VITEALIS, *den vrygeken-*
den

Digitized by Google

den Krijgsman, door gunst der Burgermeesteren, van sijnen goeden dienst ontslagen uyt de XXXV. *Krijgs-bende, heeft sijn dogter* SEVERINIA SEVERINA *ter liefde van haren waarden Vader, op het tuyg van* VITALINIUS HILARIO, *sijnen vry-gemaakten dienaar, dit denkteken doen maken.*

Soo geloof ik, dat dese selve *Agrippina* dit *Roomse Wapenhuys* op *Roomburg*, en het *Prætorium Agrippinæ* uyt gelijke insigt heeft doen bouwen; het welk door de *Deenen* en *Normannen*, die hier tot verscheide tijden alles verwoest hebben, vervallen zynde, daar na voor de vrywillige Krijgs-benden van de *Roomsgesinde Batavieren* herbouwt is.

h *By onsen tyd,*] Men seid dat het Monniken Klooster tot *Leyderdorp* eerst gebouwt is, en dat de Monniken seer uythuysig waren; doch soo haast als het Vrouwen-Klooster op *Roomburg* gestigt was, deselve vry beter by Huys bleven, en dat sy veel ommegang met malkanderen hadden, onder anderen dat korts voor de *Reformatie*, een van dese Monniken, een Bagijn, in een bos stroo gebonden, t'huys bragt, dewelke daar na met malkander getrouwt zyn geweest, daar van de afkomelingen noch in 't leven souden zyn.

41 i *Valkenburg*,] Een Kasteel en sterkte, dewelke gelegen heeft omtrent voor het Huys te *Toornvliet*, een weinig beweesten den Rhijndijk, daar een merkelijke hoogte leid, en soo nu en dan eenige Roomse Penningen en Potscherven gevonden werden, onder anderen sijn daar penningen gevonden met het beeldt van den *Kaisar Caligula*; Voort daalt dese hoogte tot een eenparigheid met het ander land, en strekt sig so ter lengte van eenige hondert schreden tot aan 't Marktvelt, alwaar wederom beginnende te rysen, lopen de grondspeuren onder door de huysen heen tot onder de Kerk en den Thoorn, en voort wederom onder de andere huysen, daar nog soo nu en dan de tras-steenen uytgegraven, en gevonden werden. Hier uyt kan men genoeg van de Oudheid, en van een aansienlijke groote in den omringh van desen Burght, oordelen, dewelke niet veel minder en is als den omring van den Burg tot *Voorburg*, die op thien of twaelf Mergen land geschat werd. Wat de naamreden aangaat, werd geen waarschynelijke eigenschap gevonden, als dat de Landstreeke daar omtrent seer overvloedig van wild en vlugt jagt mag geweest zyn, daar van het *Valkenburg* kan genomt zyn, gelijk als den Burgt tot *Nimmegen* mede het *Valkenhof* genomt werdt; het geen de oude *Hollandse Kronijk* van eenen *Valk*, de Soon van *Elinus*, anders Koning Eseloor, den Stigter van dit Valkenburg droomen, moetmen by de andere fabulen en verdigtsels van den selven Kronijkschrijver stellen.

k *Brittenburg*,] Hier van in 't langh op het I. Hoofdstuk, Num. 43.

l *Den Burg tot Wassenaar*,] Daar van hem noch een grooten heuvel omtrent het Dorp van *Wassenaar* vertoont, daar van den grond nog ongeroerd leid.

42 m *Den groten Burg tot Voorburg*,] Heeft gelegen aan de Delfse Vliet, tussen den ouden tol, en Haagse vaart; Welke Vliet met veel waarschijnlijke redenen gehouden werd, voor de regte *Fossa Corbulonis*, die ten tijde van den *Kaisar Nero* gegraven is, beginnende uyt den *Rhyn* van *Leyden* af, en lopende door *Delff* in de *Schie*, alsoo genaamt, gelijk als een geschoten water (het welk nu by *Schiedam* aan de *Maas* gestopt is, daar *Schiedam* sijn naam van heeft) om daar door binnens Lands met kleyn vaartuyg, uyt den *Rhyn* in de *Maas*, heen en weer alle behoeften te kunnen voeren. Op het begin van welke Vliet, den *Burg tot Leyden*, en omtrent ten halve onder wege desen Burg, (daar by namaals het Dorp van *Voorburg*, als het voorgeburgt aangeleyt is) gestigt zyn. Desen Burg seitmen dat tot een Koornhuys gehouden is, en in sijn grafte wel thien Morgen Lands beslagen heeft, daarom deselve om zyn grote alleen, met den naam van Burg is genomt geweest, sonder bynaminge; doch soude het daar voor houden, dat deselve naar de Roomse wijse, mede naar den Stigter gebynaamt is geweest, doch met den ouderdom en verloop van tijden vergeten. Uyt de penningen aldaar in menigte gevonden, werd gegist dat de Stigters van desen Burg geweest zyn, *Ælius Hadrianus*, ofte de twee gebroeders *Lucius Aurelius Verus*, en *Marcus Aurelius Antoninus*, welkers gebied tussen de hondert en 't sestig jaren naar de geboorte van *Kristus* bepaalt werd. Uyt welkers half leesbare namen, de ongeleerde Papen de naam van *Arundulius* ofte *Elinus*, anders *Eseloor* gesmeet hebben, met dat, op sommige van die penningen een beeltenis, gelijk als met Esels ooren gesien werd, het welk uyt de bygebragte gelijkheid van andre penningen dier soort, de twee opperste blaadjens van den laurier-krans zyn, daar van d'andre glad gesleten waren, en naaulijks konden gesien werden. Dat desen Burg gestigt is, naar het graven van de *Fossa Corbulonis*, blijkt uyt dien, de grond daar omtrent meest laag is, of aan de noordzyde daar die uyt de natuyr hoog is, onder sandig valt, en de gront daar den Burg eygentlijk gestaan heeft, zynde in 't hoogste van alle het Land daar omtrent, uyt kley met aarde vermengt bestaat, als zynde verhoogt uyt het schot van de *Fossa Corbulonis*, nu de Vliet, welkers grond onder kley is, mogelijk van de vloet en gemeenschap van den *Rhyn* en de *Maas*, gelijk de kley-landen in *Rhynland* haren oorspronk hebben, van den eertijds daar door stromende, en daar na overvloeyende *Rhyn*. De fundamenten van den selven Burg omtrent den jare 1626. of 1628. uytgegraven werdende, om den duyst, ofte tras-steen, daar uyt deselve bestonden, is de grond aldaar mede van kley bevonden, en is als doen onder andre antiquiteyten, een grooten aarden pot gevonden, in dewelke omtrent een water-emmer vol silvere penningen, by verscheyde Roomse Kaiseren doen munten, gevonden zyn. Te Land reysende van *Leyden* naar desen Burg, quam men eerst, eermen aan den Burg quam, aan 't Voorgeburgt, nu het Dorp en Ambacht *Voorburg*, en daar te vooren door het *Sacrum nemus*, nu *Schakenbos*, door het Ambacht van *Veur*, als van *Leyden* komende oostwaart voor *Voorburg* gelegen, daar het Dorp *Voorschooten*, gelijk als voorgeschooten is. Gelijk in een seer oude lijste van het inkomen en schat-gelt, dat by de Hoeven en onderhorige Hofsteden, aan de Cathedrale-kerk tot Utrecht most werden opgebragt by *Arnold Bucchel*, in de

Digitized by Google

in de aantekeninge op de Hiſtorie van *Willem Heda*, onder *Odilbald* de XII. Biſſchop van *Uytregt*, die tot omtrent den jare 900. geleeft heeft, deſe Dorpen beſchreven werden: dat in *Foreſchate* en *Fore* drie, en in *Forenburg* lagen twee ſchat-geldende Hoeven.

n *Hillegersberg*,] Omtrent een uyr gaans buyten *Rotterdam* gelegen, om de kortheyt den Berg genomt.

o *Sterrenburg*,] Een ſlot en ſterkte omtrent ſoo verre van *Schiedam* gelegen.

p *Kenenburg*,] Een ſlot en ſterkte, een weyn'g beneden *Vlaardingen*, daar van breder hier voor op de beſchryving van *Flaardingen*.

43 q *Utregt*,] *Utregt*, *Ultrajectum*, dat is een overtogt, alſoo genomt gelijk als de overtocht van en op het Bataviſe Eyland. De oude Chronijckſchryvers willen dat deſe Stad van eenen *Antoninus* Rooms Edelman, van den *Kaiſar Nero* verbannen, in 't Jaar LXV. naar Kriſti geboorte gebouwt, *Antonina* genomt ſoude zyn geweeſt, als wy hier voor op *Wiltenburg* hebben aangeteeckent. Andere ſeggen, dat deſelve by *Marcus Antonius*, doen hy om de *Gaulen* te vervolgen, van den *Kaiſar Julius* was afgeſonden, ſoude gebouwt, en alſoo genoemt geweeſt zyn; Andere wederom willen dat deſelve door den *Kaiſar Antoninus Pius* ſoude geſticht zyn, het welk, indienmen de naam van *Antonina*, en den Stigter *Antoninus* uyt de gevonden penningen ſoude plaats geven, wel het waarſchijnlijkſte ſoude zyn, om dat by *Tacitus*, die by de tijd van den *Kaiſar Veſpaſianus*, in deſe Landen geweeſt en geſchreven heeft, daar van geen gewag gemaakt en werd, en doen ter tijde de Stadt *Uytregt*, of de naam van *Antonina* nog niet bekent en is geweeſt.

Dit ſchijnt wel een oud en gemeen gevoelen by die van *Utregt* geweeſt te zyn, dat dit *Antonina*, ofte *Antonia* by den *Kaiſar Antoninus Pius*, die tot verſcheide malen in dit Land geweeſt is, uytwijſende de Reiskaarte daar van zynde, daar dit *Antonia* mede nog niet bekent en is, tot een gedenken van ſijnen naam en reyſe aldaar, ſoude gebouwt ſijn, met dat die van *Utregt*, een oud *Mercurius* beeld, met de groete aan den *Kaiſar*, en ter eeren van den ſelven opgerecht, den ſelven *Kaiſar Antoninus* hebben willen toeſchryven, het welk in de Voorſaal van het Raadhuys aldaar lange ten toon geſtaan heeft, en met het vertimmeren van het ſelve verplaatſt is. Het was een groot, dik, en ſwaar houten beeld, lang omtrent de twaalf Rhijnlandſe voeten, met vleugels om het hooft, hebbende in de regter hand een ſtaf met ſlangen, ſijnde beneven den navel een vierkante paal, met dit volgende Opſchrift en Letteren van gelijke ſlag, welk Opſchrift ſy uyt onkunde van oudheid, om dat daar in den titel van Kaiſar genomt werd, den *Kaiſar Antonijn* haren gemeinden Stigter hebben willen toeſchryven.

Het Op-ſchrift luyd aldus:

HERMES BATAVIENSIS HUC CÆSAR ADSUM FIDUS INTERPRES DEORUM HERMES AB URBIS HUJUS INCOLIS ROGATUS AGAM UT RUDIS SUI TRIUMPHI INTERPRETEM. SED TEMPUS HAUD PATITUR UT HOC DIUTIUS LOCO EXPLICANDIS SINGULIS MOLESTUS SIM FORTE DOCTO CÆSARI IDQUE LASSO, CANDORIS TAMEN HOC TAMEN TUI SIT BENIGNE CÆSAR INTERPRETARI BATAVICÆ INGENIA PLAGÆ CRASSA ATTAMEN MINIME MALA TU MODO FAVE ET FREQUENTEM HUC COMMEARE CÆSAR HERMEN JUBETO LATIO RELICTO ORNABITUR URBS LITTERIS HONESTIS, OPIBUSQUE. VALE.

Dat Is:

Den Bataviſen Hermes, *tot den Kaiſar, een getrouwe bode der Goden, van de Ingeſetenen deſer Stad verſogt ter blijder bootſchap van deſen geringen Zegepraal; Dog den tijd en laat niet toe ter deſer plaatſe den geleerden, en dat, van de reyſe vermoeyden Kaiſar, met een verhaal van ſaken langer op te houden. Het zy dan van uwe goedheid weldadige Kaiſar, deſe ruwe, dog oprechte Bataviſe imborſten deſen ten goede te nemen; Sy deſelve gunſtig, en laat Hermes, ſijn verblijf verlatende dikmaals herwaarts komen, dat de Stad in geleertheid en wijsheyt verheerlijkt, en met Rijkdom begunſtigt werde. Sygegroet.*

Dit hebben ſommige onkunde en domme yveraars (hebbende ergens geleſen dat den *Kaiſar Antoninus* hier te lande gereiſt heeft) den *Kaiſar Antoninus* willen toepaſſen, gelijk of dat beeld, het welk een Tolk ofte Boode uytbeeld, voor een aanſpraak van het Bataviſe volk in ſijnen tijd ſoude opgerecht zyn. Het ſchijnt voor die geen die weinig kennis van oudheid hebben, vry wat te weſen. Maar die ſlegts aan enige de minſte oudheid heeft geroken, kan met handen en vingeren taſten, dat in dit Opſchrift niet ter Wereld en is, dat na eenige oudheid ſmaakt, maar een gants jonge tijd moet zijn; Om welke goede luyden uyt den droom te helpen, ſy gelieven te weten, dat *Kaiſar Karel* de V. in het jaar 1540. de Hollandſe Steden perſoonlijk heeft weſen beſien, en by yder een na ſijn vermogen is ingehaalt, daar van binnen *Leyden*, in de huyſinge, tegen over het Stadhuys, daar hy geherbergt was, een uytſtekende geſigt-plaats ter hoogte van de eerſte verdieping gemaakt is, daar als noch ſijn Wapen met ſijn certytel van *Plus Oultre* vertoont werd. Soo hebben ook die van *Uytregt* den *Kaiſar*, dewelke aldaar onder de leertugt en opſigte van den Biſſchop *Adrianus*, daar na Paus van Romen, opgequeekt was, met een ongemeene Zegepraal ingehaalt, en dit beeld van *Mercurius* aldus doen ſpreeken en verwelkomen; daar van de beſchryving met het afdruk ſel van deſen ſelven Hermes, het ſelve Opſchrift by *Herman Berkulo*, op die tijd in druk is uytgegeven.

Het gene de gelegentheid van deſe Stad *Utregt* allermeeſt voordelig is, en verwonderens waardig maakt, is, datmen van daar in eenen dach reyſen kan

Digitized by Google

kan tot vijftig beſloten Steden, dewelke men wil, alle van daar even ver gelegen; daar benevens mach een man 's morgens uytgaande en wandelende, komen tot een van 26. Steden, welke het hem gelieft, en aldaar zyn middagmaal gehouden hebbende, des avonds wederom 't huys ſijn avondmaal nemen; daar is een ſeer geſonde en ſuyvere lucht, die uyt de naaſt-gelegene plaatſen vele luyden nodicht aldaar te komen wonen; welke redenen, dat het aldaar ſoo geſonde lucht is, en ſoo bequamen toegang heeft van vele Steden en rondom gelegen Plaatſen, de Magiſtraat van *Utregt* bewogen hebben aldaar een *Illuſtre School* tot oeffening van allerhande ſtudien en leerkunſten op te rechten, dewelk op den 15. van Junius 1634. is ingeſtelt; en met den groten aanwas en toeloop van vele leerlingen, is deſelve Schole by de Staten van *Utregt* op den 15. Maart 1636. met een grote triumphe tot een volle *Academie* met allen rechten als andere *Academien* begunſtigd, gelijk deſelve tot noch toe in een goede ordre werd onderhouden. Van de Stigtinge en eerſten oorſprong der Stad *Utregt*, is breder te ſien by *Willem Heda* in ſijn *Hiſtorie van de Biſſchoppen van Utregt*, *in Proëmio cap.* 1. en *cap.* 5.

44 1 *Haarlem*,] *Jan van Leyden* den Karmeliter Monnik tot *Haarlem*, in ſijn *Chron. Belgic. lib.* 1. *cap.* 11. en ſijnen nabootſer den *Hollandſen Chronijk-ſchryver diviſ.* 2. *cap.* 24. duwen ons, naar hun gewoonte, van de ſtigtinge en oudheid van *Haarlem*, wederom een louter verdigtſel en fabel in de hand, van *Heer Lem*, ofte *Willem*, een man van dappre grote, tot den Stichter en Doop-heffer van *Haarlem*, een afkomeling van een Burggraaf van *Leyden*, wiens naam zy niet en weten te noemen, wie dat hy geweeſt is, of wanneer hy geleeft heeft, dat gaat immers al vry vaſt; ſommige duyden het op *Engiſtus*, die ſy den eerſten ſtigter van den *Leidſen Burg* maken, daar van hier voor, het verloren kint heeft ſijn vader gevonden. Deſen Burggraaf had veel kinderen en onder anderen een ſoon *Lem* genaamt, die ſoo kloek was, dat de Wilten haar in *Vrieſland* onthoudende, hem tot hunnen Koning gekoſen hebben; deſe ſoude een ſoon geteelt hebben *Dibbalt* genomt, die Koningh van *Frieſland* wierd, wiens huysvrouwe een Reuſinne was, een ſtark en vroom Ridder; deſen *Heer Lem* maken ſy tot een ſtigter van *Haarlem*, doch deſe ſtigtinge was niet genoeg, het moſt ook in ſijn afkomelingen volgen, want ſy ylen mede dat deſen *Heer Lem* een ſoon ſoude gehad hebben, dewelke *Ridſard* genomt wierd, anders *Arundilius Eſelinus*, van wegen ſijne grote ooren *Koning Eſeloor* genomt, den ſtigter van den groten *Burg tot Voorburg*, die wederom een ſoon had *Falco* genomt, den ſtigter van *Valkenburg*, daar van hier voor. En om dit werk wat meerder ſchijn te geven, willen ſy van de naam *Heer Lem* by ſpliſſing van deſelve woorden, het ſwaart in haar wapen geduyd hebben, om dat *Lem* ofte *Lemmer* in de oude taal een ſwaart beduyd; voorwaar, moye deuntjens en ſprookjens, om de kinderen voort te vertellen, tot dat ſy in ſlaap vallen; Dit ſchijnt blindeling gevolgt te ſijn by *Guicciardijn* in ſijn *Nederlandſe Beſchryvinge*, *in het* 3. *Deel*; en dat meer als wonder is, deſe poppe werd by *Petr. Corn. Bokkenberg*, in ſijn Tijd-Hiſtory-ſchryver van Holland, in ſijn *Batav. & Friſiæ Reges*, met een ordentelijke lijſte van Geſlagt-rekening, en een verſiert Jaar-getal opgetoyt en vertoont; *Petrus Schriverius*, dat ſelfs een *Haarlemer* was van geboorte, ſpot daar mede in ſijn nader verklaringe van *oud Batavien*, met deſe woorden: *Ik heb*, ſeid hy, *nog niemand van enig geſond oordeel en beſcheydene wetenſchap geſien, die dit beſtaan heeft met bewijs-redenen vaſt te maken, en ſal, mijns oordeels, niet ligtelijk jemand gevonden werden die ſulks ſal bewijſen.*

Wy ſtellen het ſelve benevens het groote Schip 45
en ſchoone Hiſtorie van *Damiaten*, daar die van *Haarlem* ſoo dapper van roemen.

Dat dit mede voor geen waarheidt kan werden aangenomen, daar toe dient, dat den Optogt tegens de Sarracenen, by den Kriſtenen, met een algemene *Heerevaart* gedaan, en de Belegering van *Damiaten*, vele jaren later is geweeſt, als het by die van *Haarlem* beſchreven werd. Deſe ſaak werd by *Theodorus Schrevelius*, uyt de oude *Hollandſe Kronijk*, *div.* 13. *cap.* 12. dat overgeſet is uyt *Jan van Leyden*, *Chron. lib.* 18. *cap.* 20. die daar ſomwijlen van het ſijne wat by doet, aldus beſchreven: Als *Alexander de III. Paus* van die naam, en *Frederik*, *Kaiſar van Romen*, door een yver van de *Pauſe Religie* inne geſtelt hebben, by publique *Edict*, eene generale ſcheepvaart, ter eeren van 't *Kruys*, om *Ieruſalem* wederom te veroveren en te bemagtigen, is daar ook een *Ambaſſadeur* van groten aanſien geſonden na *Mentz*, op den *Rhijn*, die in *Duitſland* een groot Leger ſoude werven. Van deſe Togt zyn de voornaamſte Hoofden geweeſt, groote Meeſters, en Doorlugtige Mannen van het geheele *Kriſtendom*, onder de welke wel de voornaamſte geweeſt is *Fredericus*, de eerſte *Kaiſar* van die naam, de naaſte aan deſe *Philippus*, Koning van *Vrankrijk*, en *Richardus* van *Engeland*, beneffens deſe ook de *Hartogen van Saxen*, van *Ooſtenrijk*, van *Lotharing*, van *Braband*; Hier-en-boven de *Graven* van *Vlaanderen*, en van *Kleef*; Die van *Haarlem* hebben haar ook op dien Togt begeven, en haar verpligt by eede tot de Kriſtelijke krijg, en ſijn *Florentium* gevolgt, de XIII. *Grave* van *Holland*, en veel andere *Princen* en *Vorſten* meer, die in 't jaar 1188. t'zeyl gegaan zijn, op hoope van de Heylige Stadt te veroveren; In *Calabria* gearriveert zynde, aan de ſlinker zyde van *Italien*, ſo was de *Kaiſar Fredericus* bekommert en ongeruſt, en als hem yet quaats ſwaarmoedig op de leden lag, heeft eindelijk den *Abt*, die mede t' Scheep was, een uitlegger van de *Heilige Schriften*, ende vol van een Prophetiſe *Geeſt*, gevraagt, wat einde en uitkomſte deſe Scheepvaart en Togt ſoude hebben? Den *Abt* hier over een weinig tijds in gepeys ſittende, heeft eindelijk aldus geantwoord: Op deſe Togt, daar by na alle *Princen* en *Monarchen* van gants *Kriſtendom*, door ſonderlingen yver gedreven, by een gekomen zyn, en met ons in een Vlote zyn, en zal niet goeds verricht worden, alles laat hem vreemt aanſien, ik kan niet beſpeuren eenig geluk, alles ſchijnt my tegens wind en ſtroom, 't is al vergeeſſe moeyten, dat ſy na 't *H. Land* haar courſe nemen, want de ſchikkinge *Gods* ſulks niet gehengt, ſoo anders mijn geeſt de waarheyt betuigt, meer hier van te ſeggen ſchrikt mijn gemoed; en met een kwam hy

Digitized by Google

hy te swijgen: Maar de *Kaisar* sig niet vernoegende met dese antwoord, heeft den *Abt* geboden, dat hy vordere uitspraak soude doen, van 't gunt haar nog soude overkomen, so voorspoed als tegenspoed, en dat hy niet voor hem verbergen soude; doen heeft den Abt niet sonder swaare sucht voorseyt, wat hem wedervaren souden, (*God* geve dat ik een vals *Propheet* mag wesen) en so het my vry staat te spreeken, onse *Kaisar* sal op dese tocht Scheepbreuk lijden en blyven, en sal nimmermeer wederom tot de sijne komen. Den *Kaisar* dit gehoort hebbende, is vry verslagen geweest in sijn gemoet: Niet tegenstaande maakt gelaat van goeds moets te zyn, en alles in de wind te slaan, behoud binnen in sijn hert sijne droefheid en angst, en sijn volk ernstelijk vermaant hebbende, neemt sijn kourse door *Bulgarien*, en gaat recht op 't *Heylige Land* aan, en neemt in, met macht van volk verscheyden Steden, en Kasteelen, tot de Woestijne van *Sur*, maar heeft *Jerusalem* niet konnen bemachtigen. Maar dat hy niet onbestaan soude laten, hebben die geconfedereerde *Princen* met gemeen advijs voorgenomen, haar reys vorder te begrijpen, en zyn eyndelijk met groot gevaar geland aan *Pelusium* (dees Stad word *Damiata* genomt,) alwaar de Vloot een weynich tijd haar onthoudende, waren seer verlegen, dat sy daar vonden de Haven soo gesloten met staal-ysere ketenen, datter geen Schip konde aankomen, het krijs-volk bersten van boosheyt, hier was goede raad duyr, lagen een ruymen tijd voor de Haven, en dreven op anker, en als dit belech vry lang duyrde, en dat het de soldaten begon te verdrieten, hebben de *Haarlemse Bataviers* een vond gepractiseert, om haar daar door te redderen, en een swaar Schip toegerust hebbende, hebben haar aanslach geopenbaart, en getoocht dat sy nu een Schip gereed hadden, wel gemonteert ten strijd van voren en van achteren, onder beslagen met ysere sagen. En een sterke wind waar genomen hebbende, zyn daar op 't zeil gegaan na de Haven, en metter vaart de ysere ketenen verbroken zynde, 't zy dan door de swaarte van 't schip, of door de scherpte van de yseren saach, de wech geopend na de Stad, en zyn alsoo tot binnen in de boesem van de *Nijl* ingeborsten, niet tegenstaande de *Turken*, en de *Saracenen* grouwelijk haar te weer stelden, om de Kasteelen aan beyde zyden te bewaren. Hier door is ontstaan een jammerlijk geschreeuw van de vyand, en een gejuych en blijdschap van de *Kristenen*, soo soldaten als boods-volk: En alsoo de Ketenen verbroken zynde, de Haven geopent, hebben de *Haarlemse Bataviers* voor de geheele Vloot van de *Kristenen* de banier opgesteken, om dese hare Tocht wel en gelukkelijk uyt te voeren, en hebben alsoo occasie gegeven, omme de Stad *Damiata* te vermeesteren, en te overweldigen. Alsoo de Stad ingenomen, de vyanden verslagen en verjaacht zynde, hebben de *Princen* en *Vorsten* van de *Kristenen*, haar belofte aan hare *God* betaalt, en hem de eere gegeven van de overwinninge, en gesongen, *Te Deum Laudamus*. Na dese Kristelijke Dankseginge, heeft de Kaysar, met name de *Barbarosse*, alle de Princen en Vorsten by een doen komen, en heeft *Florentium*, *Grave van Holland*, ter eeren van de *Hollandse Bataviers*, beschonken met seer loffelijke prijsen en Ridderlijke vereeringen, en de *Haarlemse Bataviers* een schild geschonken, met het Wapen, tot een eeuwige gedachtenis van de Tocht na *Damiaten*: *Een bloote degen, met vier sterren in 't vierkant: boven dien heeft den Patriarch van Jerusalem tot bewijs van gunst en segen, daar boven geset een wit kruys.* Alsoo zyn die van *Haarlem* onse burgeren gelukkelijk 't huys gekomen in 't *Vaderland*, en hebben van een ander quartier van de wereld, hare schilden en wapenen, teeckenen van victorie en overwinninge mede gebrocht, en hebben met hare baniere getriumpheert over *Pelusium*, *Damiaten* verovert.

Hy seid, *als Alexander de III. Paus, en Frederik Kaisar van Romen*, &c. *Jan vander Beek*, en *Willem Heda*, in de Beschryvingen van de *Bisschoppen van Utregt*, onder *Balduin*, de xx ix. zyn de eenichste oorsaaken van dit verdichtsel, daar in *Jan van Leyden* in sijn *Hollandse Chronijk*, *lib.* 18. *cap.* 20. gevolchd werd, die daar mede den *Paus van Romen*, als het *hooft van de Geestelijkheid*, en te gelijk de *Graven van Holland*, die hier mede in 't spel komen, hebben soeken te pluim-strijken, die de uitschryvinge en optocht van dese *Kruisvaart* den *Paus Alexander de III.* van dien naam, onder het beleid van *Frederik Barbarosse*, vergesel-schapt met *Graaf Floris de XIII.* en meer andre voorname *Vorsten* toeschryven. Dat de *Haarlemers* daar bykomen, die by geen van al d'andre gekent en zyn, komt uyt de koker van *Jan van Leyden*, dat een *Haarlemer Karmeliter Monik* was. Doch de Stad *Haarlem* is de Hoof-stad van *Kennemerland*, welke *Kennemers* by *Heda* daar bygevoegt zyn. Al actie genoeg. Maar wat raad? noch de saak, noch de tijd van dese optocht, komt met andre oude en geloofwaardiger Schryvers niet over een. *Vincentius Belluacensis*, die de eenichste overwinning van 't selve *Damiaten*, sedert dat het in der *Soldanen* en *Turken* handen gevallen was, beleeft, en by dach-boek beschreven heeft, stelt het selve op 't jaar 1219. niet onder *Frederik den Barbarossen*, maar onder het beleid van *Koning Ludowijk van Vrankrijk*. Dit werd ook bevesticht by *Godefrid*, *Monik van Sint Pantaleon*, tot *Keulen*, die ook in die tijd geleeft heeft. Doch sy en vermanen nergens in de geheele beschryving, die sy van dach tot dach gehouden hebben, van *Graaf Floris*, noch van sijnen soon *Willem*, veel min van de *Haarlemers*, ten waar dat ook enige *Haarlemers* onder de *Friese-benden* gedient hadden, die daar bekent staan. Doch al wederom te ondeeg, sy betuygen, dat de *Stad* by *Koning Ludowijk* en de sijne vast belegert was, en eintelijk uyt hongers nood, sonder enich geweld ofte bloed-storting is overgegeven. Dit komt over een met de Beschryving van *Albertus Krantzius*, in sijn *Kerkelijke Historie*, die hy *Metropolium* nomt, *lib.* 8. *cap.* 21. daar hy van *Bisschop Rudolph* verhaalt, dat hy van *Bisschop* tot *Paus* gekoren wierd, en onder anderen daar by-voegt: *Dat omtrent die tijd, de Koning van Vrankrijk in den optogt na Hierusalem, met een groot Heir, het Heilige Land in Ægypten aandede, en de Stad Damiaten in-nam.* *Arnold Buccbel* in sijn aantekeningen op de *Chronijk van Heda*, onder *Balduin de* 29. op dese plaats, berispt *Hedam* in de Tijdrekening, en seid dat dese Stad voor het jaar 1218.

of

of 19. niet en was gewonnen. Daar in *Heda*, benevens *Beka*, en andre gemist hebben. *Joannes Nauclerus Tubingensis Præpositus* in sijn *Wereld-Chronijk*, *Generat.* 21. *vol.* 2. seid wel, dat *Damiaten* enige jaren te voor van den *Koning Almarac* beset, en opgeëist is, doch dat hy sonder vrucht 't selve heeft moeten verlaten. Dese Tijd-rekening werd by meest alle vast gesteld. Den naukeurigen ondersoeker *Petrus Scriverius*, (een *Haarlemer* van geboorte) in sijn *Beschryvinge van oud Batavien*, onder *Willem de I.* de *XVI. Grave van Holland*, na sijn tellinge, verhaalt, dat hy vele (en mogelijk alle) Schryvers tot dien eynde heeft nagesien, maar nergens heeft hy gevonden, dat op of omtrent die tijd *Damiaten* van de *Kristenen* soude ingenomen zyn, en schaamts-halven, op dat het niet al leugen mocht schijnen, bedekt hy 't selve met het gevoelen van *Reinerus Snojus*, die *lib.* 6. *Rer. Batav. ad annum* 1184. een goeden pleyster op dese wonde leyd, dat, dewijle het niet bewesen kan werden, dat dit van *Damiaten* te verstaan is, soo moet het dan een ander Stad geweest zyn, seyd hy, en brencht het tot *Acon*, eertijds *Ptolemais* genaamt, een Stad in *Syrien*, dewelke by de *Ridders van Malta*, van de ordre van *Sint Jan* lange belegert, en als sommige willen in het jaar 1191. van de *Kristenen* soude gewonnen zyn, daar veel *Turken* verslagen en gevangen wierden; Dit gaat immers heel vast; Hier is 't nu gevonden; Voorseker hebben daarom de *Sint Jans Heeren* en *Maltese Ridders* van deselve ordre, haar Hof en Woon-plaats tot *Haarlem* verkosen, uyt den hoofde van dewelke de Stad van *Haarlem*, als de laatste besitters van dien, noch veele goederen besitten. Maar wat raad nu met het schip, met de scherp-snijdende sagen, in den boech, om de ysere ketens aan stukken te sagen? dat schijnt een onmogelijke saak: want hoe soude een schip dat met volle zeylen aan komt, in soodanigen gewicht gehouden kunnen werden, dat het op en neder soude sagen, of met den eersten aanstoot, souden de zeylen moeten overvallen, en het schip moeten afwijken. Den Heer *Petrus Schryver* weet dat aardich goed te maken: hy bekent wel dat de Histori-schryvers daar niet van en schryven, en dat het wat vremt is om in te schikken, maar dewijl by de sommige, van torens met val-bruggens gesprooken werd, (doen ter tijd een voornaam wapen-tuych om een Kasteel te bestormen) kunnen deselve, of diergelijke andre instrumenten, op Koggen en Vlot-balken getimmert zyn geweest, daar die van *Haarlem* de beleiders van geweest zyn; Dat is wel uytgevonden.

46 Om dan wederom te komen tot de waarschijnlijke oudheid en naamreden van *Haarlem*, soo is het meeste en naste gevoelen van die gene, dewelke menen dat *Haarlem* soude gesticht en genomt zyn van de *Heruli*, een Duyts volk, dewelke uyt het Eyland *Scandinavia* verdreven, andere plaatsen hebben moeten soeken, volgens het schryven van *Jornandus*, *Bisschop van Ravenne*, dewelke omtrent de tijden van den *Kaisar Justinianus* geleeft heeft, in sijn *Histor. de Reb. Getic.* welke *Heruli* volgens het schryven van den selven *Jornandus* haar eerst begeven hebben omtrent de broekige Landen van *Mæotien*; *Aimonius* verstaat daar door de *Langbarden*, *Sigonius* meent dat dese *Heruli* omtrent *Singidon in Pannonien* haar hebben onthouden; *Ortelius* meent dat sy onder *Beyeren* omtrent den *Danauw* gewoont hebben, welke *Heruli* van daar derwaarts over souden gekomen zyn; en haar daar ter neder souden hebben gestelt, het welk naast komt aan het gevoelen van den *Professor Boxhorn*, dewelke in sijn *Toneel van Holland*, op de Beschryving van *Haarlem*, voor het sekerste besluyt, dat deselve Stad met de overkomste der Noordse volken soude gebouwt zyn, want dese *Heruli* ook uyt de Noordse volken afkomstig waren; soo dat de stichtinge van de Stad *Haarlem* wel ouder mach zyn dan hy meent, want de *Deenen* en *Normannen* zyn eerst omtrent het jaar 800. in dit Land gekomen, als rovers en vyanden; en de *Heruli* het sy dan waar sy haar ondertussen hebben onthouden, (doch wy souden daar in *Ortelium* volgen) zyn al omtrent het jaar 500. of daar voor uyt haar Land verdreven, want *Jornandes* omtrent de tijd van den *Kaisar Justinianus* geleeft heeft, die in 't jaar 568. overleden is; soo dat den uyttocht van de *Heruli* noodsakelijk wel soo veel vroeger geschied moet zyn, dewijl *Jornandes* niet en kan geschreven hebben als het geene by en voor sijnen tijd geschied was; daar by komt dat dese *Heruli* niet als rovers en vyanden, maar als schuylende, en behorende onder de hoger opgelegen *Germans*, omtrent den *Danauw*, en aan het begin van den *Rhyn*, by den Rhijnsaten gevoegt, als vrienden en oude Landsluyden, naar het *Batavise Kennemerland* souden overgekomen zyn, en hun zate genomen hebben, daar sy het ledichst en bequaamste vonden.

Het gevoelen van *Adrianus Junius*, dewelke de 47
oudheid van *Haarlem* op het Kasteel en sterkte *oud Haarlem*, dat omtrent de derde mijl-paal buyten de Stad, dicht aan *Heemskerk* gelegen is, en het al oud Adelijk geslacht van *Haarlem* wil brengen, werd by andre om goede redenen tegen gesprooken; want behalven dat men den stichter en eersten besitter van het selve slot, noch den tijd wanneer 't selve gebouwt is, niet en weet, en of schoon het selve een seer oud Kasteel ofte Slot geweest zy, soo en kan het echter den vereysten ouderdom van de stichtinge der Stad *Haarlem* niet ophalen; gelijk ook niet het aloud Adelijk geslacht van die van *Haarlem*, daar van dit Kasteel wel het Stam-huys kan geweest zyn, soo verre kan reyken, dat uyt deselve den Stigter van *Haarlem* soude te vinden zyn, als dewelke niet boven het jaar M. C. kunnen bereiken; het selve slot *oud Haarlem* is ook te verre vande Stad gelegen, als dat de stichting van het een, de oorsaak van het ander soude kunnen zyn; men vind ook geen bysondre stichters van Steden, of sy hebben eerst een Burcht, Kasteel ofte Slot, tot versekeringe van de mede-brengende ofte aankomende Landsaten gemaakt, daar sy dan metter tijd een Maal-stad afgemaakt hebben; het soude veel aannemelijker zyn, het geen *Theodorus Schrevelius* desen gewaanden *Heer Lem* toeschrijft, dat in 't jaar 506. het welk dan met de tijd van de *Heruli* hier voren geroert wel soude over-een-komen, in de sandige en bosachtige plaatsen aldaar een sterk Kasteel gesticht soude zyn, en dat daar na van 't selve Kasteel een Stad gebouwt is, dewelke na de naam van den stichter ofte stichters *Herulem*,

Digitized by Google

of soo het oude verdichtsel wil, *Heer Lem* soude genomt zyn; soo werd ook *Bakenes* een wijk en gebuerte binnen de Stad, *oud Haarlem* genomt, daar men meent dat dit *Kasteel* gestaan heeft, het welk met meer redenen het *oud Haarlem* mach genomt
48 werden; het kan wel zyn dat die van het oud Adelijk geslacht van *Haarlem*, hier eerst hun besit gehad hebben, en mogelijk wel Heeren van die *oud Haarlemse*, anders Bakenesse wijk, dewelke afsonderlijk buyten de Stad geregeerd is, geweest zyn, gelijk als merendeels de Kastelen en Sterkten aan d'een hoek, of d'ander aan de Stad en buyten het gebied van deselve werden gehouden en gelaten, en dat sy by verval en nederwerping van het selve eerste Kasteel, door de *Denen* en *Normannen*, haar verplaatsing buyten de Stad genomen, en aldaar een ander Stam-huys hebben opgerecht, dat sy mede *oud Haarlem* genomt hebben; soo dat dit geslacht van *Haarlem* wel mede uyt de oude *Heruli* kan gesproten zyn, alhoewel door het algemeen ongeluk van dien ongeletterden tijd, niet en kan bewesen werden; Dit is dan het gene wy buyten de kennelijke versierde fabulen van onse oude Hollandse Chronijk-schryvers, na waarschijnlijke ramingen hebben kunnen uytvinden.

Haarlem is van ouds vermaard geweest wegens hunne Linneweverye, Vlas en Garen Koopmanschap, en het maken van Tapyten, Damaste Lijnwaten, Smallen, Noppen, en Gefriseerde Lakenen, Twynerye, Bleikeryen, en wat des meer is, daar van breder hier naar op het VII. Hoofdstuk. Sy beroemen haar ook dat in haar Stad by eenen *Laurens Koster* in 't jaar 1440. de Drukkunst soude gevonden zyn, niet op die wijse en maniere als nu gebruykelijk, met gegoten letteren van loot en van tin, die elk bysonder uyt kassen van de Letter-setters opgenomen, en op de sethaak te samen geset werden, eerst een woord, daar na een regel, eintelijk een gehele vorm, maar wierd een boek van blad tot blad op houte tafelkens gesneden. Andre willen, dat dese kunst tot *Mentz* in *Duytsland* soude gevonden zyn; doch is daar van een eenparich gevoelen, dat die eerst tot *Haarlem* gevonden, en van daar na *Mentz* in *Duytsland* is overgebracht. Als daar van in 't lange te sien by *Adrian. Jun. Batav. Histor. cap.* 18. *pag. mihi* 253. daar hy onder andere aldus schrijft:

Urbi nostræ [Harlemo] *primam inventæ isthîc artis Typographicæ gloriam deberi, & summo jure asserendam ajo, utpote propriam & nativam; sed luminibus nostris sola officit inveterata illa & quæ encausti modo inscripta est animis opinio, tam altis innixa radicibus, quas nulli ligones, nulli cunei, nulla rutra revellere aut eruere valeant, quâ pertinaciter credunt, & persuasissimum habent, apud Mogontiacum, claram & vetustam Germaniæ urbem, primò repertas literarum formulas, quibus excuderentur libri. Utinam hîc incredibilem illam dicendi vim, quæ in Carneade fuisse perhibetur, voto exoptare possem, qui nihil defendisse unquam, quod non probarit; nihil oppugnasse, quod non everterit, dicitur; ut saltem refugam illam laudem postliminio revocare, & hoc quasi tropheum erigere possem, Veri interpolator: Quod ego non alio optarem, quam ut Veritas, rectè à Poeta vetere Temporis filia nuncupata, aut (ut ego soleo) χρόνου ἴασιν, tandem detegatur; quæque, juxta Democritum, altissimo in puteo demersa hactenus delituit, in apertum proferatur. Si gloriosum certamen suscipere non piguit Ægyptios & Phœnicas, literarum inventione; his Deo duce earum inventum ad se trahentibus, quando tabulas θεοχαράκτους, hoc est, à Deo exaratas jactant: illis à se repertas Græcia intulisse gloriantibus, quando Cadmus Phœnicum classe vectus, rudibus Græcorum populis artis illius auctor, eas commonstravit. Rursus, si Athenienses Cecropi suo, Thebani Lino, eandem laudem vindicant: Palamedi Argivo excogitatorum characterum gloriam Tacitus & Philostratus deferunt: Ut Hyginus Latinorum Carmenta Evandri matri. Si itaque controversam dubiamque gloriam cuncta gentes ad se ceu propriam rapere non erubuerunt, quid vetat quo minus indubitandæ laudis possessionem, de quâ per socordiam avitam exturbati sumus, quasi postliminii jure repetamus? Equidem non invidiâ, aut malevolentiæ studio transversus agor, ut huic asseram, quod alteri derogem ac detraham: Crassi impudentiam non imitabor, hinc Scævolæ sanctimoniam & gravitatem affectando, illinc prehensationibus favorem hominum eblandiendo. Haud is sum. Corruptis arbitriis planum agere non decrevi. Veritatem illam unam perspicuam, quam uti cœleste Solis jubar nulla nox, nulla caligo, quantumvis alta, obtenebrare potest, exhibiturus, quantum in me est, idque simplici ac minimè fucato orationis filo, quod illa amat. Quod si optimus ille testis est, auctore Plutarcho, qui nullo obstrictus beneficio, neque alterius addictus studio, liberè quod sentit loquitur & intrepidè, meum testimonium meritò locum habeat, qui nec mortuum aut heredes posterosve cognatione attingo, neque gratiam aut beneficium indè expectem, qui quicquid hujus feci, id totum sepultis manibus pietatis ergò impendi. Dicam igitur quod accepi à senibus & auctoritate gravibus, & Reipublicæ administratione claris, & qui à majoribus suis ita accepisse gravissimo testimonio confirmarunt, quorum auctoritas jure pondus habere debeat ad faciendam fidem. Habitavit antè annos centum duodetriginta Harlemi in ædibus satis splendidis (ut documento esse potest fabrica, quæ in hunc usque diem perstat integra) foro imminentibus, è regione Palatii Regalis,* Laurentius Johannis *cognomento* Ædituus Custos *ve,* (quod tunc opimum & honorificum munus familiæ eo eo nomine clara hereditario jure possidebat;) *is ipse, qui nunc laudem inventæ artis Typographicæ recidivam justis vindiciis ac sacramentis repetit, ab aliis nefariè possessam & occupatam, summo jure omnium triumphorum laureâ majore donandus: Is fortè in suburbano nemore spatiatus (ut solent sumpto cibo, aut festis diebus cives qui otio abundant) cœpit faginos cortices principiò in literarum typos conformare, quibus inversâ ratione sigillatim chartæ impressis versiculum unum atque alterum animi gratiâ ducebat, nepotibus generi sui liberis exemplum futurum: quod ubi feliciter successerat, cœpit animo altiora (ut erat ingenio magno & subacto) agitare, primumque omnium atramenti scriptorii genus glutinosius tenaciusque, quod vulgare lituras trahere experiretur, cum genero suo Thoma Petro, qui quaternos liberos reliquit omnes fermè Consulari dignitate functos, (quod eò dico, ut artem in familiâ honestâ & ingenuâ, haud servili, natam intelligant omnes) excogitavit: indè etiam pinaces totas figuratas additis characteribus expressit: quæ in genere vidi ab ipso excusa Adversaria, operarum rudi-*

Digitized by Google

rudimentum, paginis ſolum adverſis, haud opiſtographis, (is liber erat vernaculo ſermone ab auctore conſcriptus anonymo, titulum preferens Spæculum noſtræ ſalutis;) *in quibus id obſervatum fuerat inter prima artis incunabula (ut nunquam ulla ſimul & reperta & abſoluta eſt) uti pagina averſæ glutine commiſſæ cohæreſcerent, ne illa ipſa vacua deformitatem adferrent. Poſtea paginas formas plumbeis mutavit, has deinceps ſtanneas fecit, quo ſolidior minuſque flexilis eſſet materia, durabiliorque: è quorum typorum reliquiis quæ ſuperfuerant conflata cænophora vetuſtiora adhuc hodie viſuntur in Laurentianis illis, quas dixi, ædibus in forum proſpectantibus, habitatis poſtea à ſuo pronepote Gerardo Thoma, quem honoris cauſſa nomino, cive claro, antè paucos hos annos vitâ defuncto ſene. Faventibus, ut fit, invento novo ſtudiis hominum, quum nova merx, nunquam antea viſa emptores undique excitet cum uberrimo quæſtu, crevit ſimul artis amor, crevit miniſterium, additi familia operarum miniſtri, prima mali labes, quos inter Joannes quidam, ſive is (ut fert ſuſpicio) Fauſtus fuerit ominoſo cognomine, hero ſuo infidus & infauſtus, ſive alius eo nomine, non magnoperè laboro, quòd ſilentium umbras inquietare nolim, contagione conſcientiæ quondam dum viverent tactas: Is ad operas excurſorias ſacramento dictus, poſtquam artem jungendorum characterum, fuſilium typorum peritiam, quæque alia eam ad rem ſpectant, percalluiſſe ſibi viſus eſt, captato opportuno tempore, quo non potuit magis idoneum invenire, ipſa nocte quæ Chriſti natalitiis ſolennis eſt, quâ cuncti promiſcuè luſtralibus ſacris operari ſolent, choragium omne typorum involat, inſtrumentorum herilium ei artificio comparatorum ſupellectilem convaſat, deinde cum furè domo ſe proripit; Amſtelodamum principiò adit, indè Coloniam Agrippinam, donec Moguntiacum perventum eſt, cen ad aſyli aram, ubi quaſi extra telorum ictum (quod dicitur) poſitus tutò degeret, ſuorumque furtorum apertâ officinâ fructum uberem meteret. Nimirum ex eâ, intra vertentis anni ſpatium, ad annum à nato Chriſto 1442. iis ipſis typis, quibus Harlemi Laurentius fuerat uſus, prodiſſe in lucem certum eſt,* Alexandri Galli Doctrinale, *quæ Grammatica celeberrimo tunc in uſu erat, cum* Petri Hiſpani Tractatibus, *primâ fœturâ. Iſta ſunt fermè quæ à ſenibus annoſis fide dignis, & qui tradita de manu in manum quaſi ardentem tædam in decurſu acceperant, olim intellexi, & alios eadem referentes atteſtanteſque comperi. Memini narraſſe mihi Nicolaum Galium, pueritiæ meæ formatorem, hominem ferreâ memoriâ & longâ canitie venerabilem, quòd puer non ſemel audierit Cornelium quendam bibliopegum ac ſenio gravem, nec octogenario minorem (qui in eadem officinâ ſubminiſtrum egerat) tantâ contentione ac fervore commemorantem rei geſtæ ſeriem, inventi (ut ab hero ſuo acceperat) rationem, rudis artis polituram & incrementum, aliaque id genus, ut invento quoque præ rei indignitate lachryma erumperent, quoties de plagio inciderat mentio: tum verò ob ereptam furto gloriam ſic irâ exardeſcere ſolere ſenem, ut etiam lictoris exemplum eum fuiſſe editurum in plagiarium appareret, ſi vita illi ſuperfuiſſet: tum devovere conſuevisse duris ultricibus ſacrilegum caput, noctesque illas damnare atque exſecrari, quas unà cum ſcelere illo, communi in tubili, per aliquot menſes exegiſſet. Quæ non diſſonant à verbis Quirini Taleſii Cos. eadem ferè ex ore librarii ejuſdem ſe olim accepiſſe mihi confeſſi. Iſta dictare me compulit cupiditas & ſtudium defendendæ Veritatis, quamvis illa odium ſui plerumque parere ſoleat: in quâ tuendâ potius quam ut deſerere vadimonium velim, ad ſuſcipiendum odium paratior ſim ac promptior. Nam iſtud facilè ponent, qui rem ipſam ſincerè ac candide indagabunt & expendent, tanquam in Critolai bilance appenſam: at Veritatis, quæ Dei imago quædam eſt, qui non libenter patrocinium ſuſcipiat, vix hominis appellationem mereri exiſtimo, cujus curâ atque amore nihil cuiquam vel ſanctius vel antiquius eſſe debet. Tuendo Veritatem & conſtabit ſuus Urbi noſtræ honos, in cive ereptam inventionis pulcherrimæ gloriam recuperaturæ, & cadet eorum arrogantia, quos falſam alienæ gloriæ hæreditatem cernere non puduit, & quaſi dejectis de ponte ſexagenariis alieni juris poſſeſſionem ſuperbè uſurparunt. At vereor, ut ſurdis iſta auribus canantur: Utcunque tamen erit, juvabit me & memoria Inventoris & gloria Urbis pro virili conſuluiſſe, dum apud leves & veri incurioſos animos plus valet præjudicium opinionis (quod antea quoque teſtatus ſum) quàm cum ratione auctoritas. Quæ injuria muſſitanda eſt & devorandaparium lubentibus. Quanquam dolendum minus foret, eam laudem in clariſſimam Germaniæ urbem, velut aliam in familiam, tranſiſſe, ſi non plagio, ſed rectâ ratione factum id fuiſſet, &c. Het welk in 't Nederduytſch overgeſet zijnde, aldus luydt:* Onſe Stadt [*Haarlem*] ſegge ik de eere van de *Vindinge der Boekdrukkerye* toe te komen; die haar ook toe te ſchryven is als haar eigen geboren: maar die verouderde en ingebrande meyninge verdwelmd hier onſe oogen, die ſulke dappere wortelen heeft geſchooten inde herten der menſchen, dat ſy met geene graven nochte houwelen uyt te royen en is, waar door ſy vaſtelijk geloven, en voorſeeker houden, dat de Druk-letteren eerſt te Mentz, een oude en vermaarde Stad in Duytſchland, ſouden gevonden zyn. Och! ofte ik hier met wenſchen verkrijgen konde die ſonderlinge kracht van welſprekentheid, diemen ſeyd in den Philoſooph Carneades geweeſt te zyn, die noit yets voornam te verdedigen, of hy heeft het ſelve beweſen; noit yets beſtrede, dat hy niet te gronde en heeft omgekeert; op dat ik de gevlugte eere weder halen, en dit ſege-teycken haar oprichten mogte, als een opſoeker en herſtelder der Waarheid: dat ik tot geen ander einde en ſoude begeren, dan op dat de Waerheid, by den ouden Poëet, een Dochter van den Tijd ten rechten genoemt; ofte een Aanlegſter van den Tijd, als ikſe plag te noemen, mochte ontdekt en te voorſchijn gebracht worden; dewelke (op dat ik met Democritus ſpreeke) tot noch toe in eenen ſeer diepen put heeft geſonken gelegen. Soo het die van Ægypten en Phenicien niet verdroten en heeft eenen eerlijken ſtrijd van de vindinge der Letteren aan te nemen, deſen door beleyd van God de vindinge der ſelve ſich toerekenende, wanneer ſy de tafelen van God geſchreven, by ſich voorgaven: die andere daar-en-tegen roemende, dat ſy die gevonden hebbende, de ſelve in Griekenland hebben gebragt, als Cadmus door de Vlote van Phenicien overgevoerd, het rouwe Griekſche volk die konſt aangeweſen heeft. Wederom ſo die van Athenen hunnen Cecrops, en die van Theben hunnen Linus de ſelve eere geven: ſo Tacitus en Philoſtratus den roem van de gevondene letteren den Griekſchen

Digitized by Google

Palamedes opdragen: gelijk ook Hyginus de vindinge der Latijnſe letteren Carmenta de moeder van Evander toeſchrijft. Indien derhalven alle volken niet en hebben ontſien die twijfelachtige en twiſtige eere als haer eygen tot ſich te trecken: wat ſal ons verhinderen, dat wy het beſit der ontwijfelijke eere, waer van wy door onſer voorouderen ſloffigheyd verſtooten zyn, nu niet rechtelijck en ſouden wedereyſchen? Gewis, ik en worde door nijdigheyd ofte quaatwilligheyd niet verrukt, dat ik het den eenen ſoude benemen, en den anderen geven. Ik en ſal de onbeſchaemdheyd van Craſſus niet navolgen, nu de heylicheyd en deftigheyd van Scævola nabootſende, nu met ſtroken en ſtrelen de gunſte van menſchen aftroggelende. Ik en ben die man niet. Ik en hebbe niet voorgenomen den valſchaard te ſpelen door bedorven en bedriegelijke ſegsluyden. Ik wil alleen, ſo veel in my is, die klare waarheid vertoonen, de welke, als een hemelſche Sonne-ſtraal, geen nacht, geen duyſterniſſe, hoe dik ook, kan verdonkeren, en dat met eene eenvoudige en ongeblanckette reden, dewelke ſy lief heeft. Indien hy, naar het gevoelen van Plutarchus, de beſte getuyge is, die door geen weldaed verplicht, nochte in eenen anderen gehouden, vry uyt ſpreckt dat hy gevoeldt, ſoo laat dan mijne getuygeniſſe met recht gelden, die den dooden ofte ſijne Erven en Nakomelingen in Bloede nochte Maeghſchap niet en beſta, nochte eenige gunſte nochte weldaad van hun en verwachte, dewelke, wat ik hier in doe, alleen ſchuld-pligtich doe ter eeren van den begravenen. Ik ſal dan ſeggen wat ik van oude en aanſienlijke luyden en Magiſtraats-perſoonen gehoort hebbe, dewelke dier en hoogelijk betuygden het ſelve van hunne voor-ouderen alſo verſtaan en ontfangen te hebben, welker deftigheyt met recht by ons gewicht behoordt te hebben, om onſe ſaake te doen gelooven. Daar heeft voor hondert en acht-en-twintig Iaren binnen Haarlem in een heerlijk Huys (gelijk het gebou, dat noch tegenwoordig ſtaat, uyt wijſen kan) aan het Marktveld, tegen over het Koninklijk Paleys, een *Laurens Janſz. Koſter* gewoont (vanwelk vet en eerlijk Ampt dat geſlacht de naam droeg, en erffelijk beſat) die ſelve, die nu den vervallen lof van de gevondene Konſte der Boeck-drkkkerye, van anderen ſchendig gerooft en beſeten, met recht is achterhalende, en wedereyſchet; met allen waardig door de hoogſte eere te bekroonen. Hy dan by gelegentheydt in het Boſch, dicht onder de Stadt gelegen, wandelende (gelijk de Renteniers en rijke Burgers, na de Maeltijdt ofte op Feeſtdagen plegen) begon allereerſt Boeke-ſchorſſen tot Letters te ſnyden, dewelke hy ſegels-gewijs averechts en omgekeert op papier gedrukt hebbende, alſoo een regel ofte twee uyt luſt maakte, tot nut en dienſte van ſijn Swagers kinderen. Het welke als hem wel gelukt was, begon hy grooter dingen te beſtaan (gelijk hy een man was van groot diepſinnig verſtandt) en bedacht eerſt met ſijnen ſwager Thomas Pieterſzoon (dewelke vier Kinderen nagelaten heeft, die meeſt alle vande Rade ofte Wethouders zyn geweeſt, dat ik daarom ſegge, dat een yegelijk verſtaan mag, dat deſe Konſte in een eerlijk en waardigh Geſlachte is gevonden) een ſoorte van dikker en tayer inkt, om dat hy bevond dat de gemeyne inkt vloeyde en kladde, waar mede hy ook geheele gebeelde Tafelen en Formen, met bygevoegde Letteren gedrukt heeft. Op welke wijſe ik van hem gedrukt geſien hebbe eenige Proeven, het beginſel van ſijn werk, alleen op eene zyde gedrukt: dat was een Nederduytſch Boek, van eenen onbekenden Autheur beſchreven, geintituleerd *Spiegel onſer Behoudeniſſe*, waar in dat waargenomen was onder de eerſte beginſelen van deſe Konſte (gelijk dan geene te gelijk gevonden en voltrocken word) dat de bladeren tegen malkanderen gepapt waren, op dat de ledigheyt der ſelve niet misſtaan en ſoude. Daar na heeft hy de Boekſtaven in loot verandert, en die ook wederom in tinne, op dat ſy te min buygſaam, vaſter en geduriger ſouden weſen: uyt welker Letteren overblijfſel noch huyden Wijn-kannen geſien worden inde gemelde Huyſinge van *Laurens* voornoemd, aan de Markt gelegen, naderhand van ſijnen na-neve Gerard Thomaſzoon bewoond, dien ik om der eere wille noeme, een vermaard Burger en oud man, voor weynige jaren geſtorven. Als nu deſe nieuwe Ware, noyt te voren geſien, van alle kanten Koopluyden verwekte, ſo is door de overvloedige winſt de liefde tot de Konſte met een aangewaſſen, de arbeyd en 't werk ook, en daar ſijn werkgaſten aangenomen, het welke het eerſte begin van het quaad is geweeſt, onder welke Geſellen een ſeeker Jan is geweeſt, het ſy dat hy (als men vermoed) Fauſt was toegenaamd, ſijnen Meeſter ontrou en rampſalig, of yemand anders met dien naam, daar my niet byſonders aan gelegen en is, om dat ik de begraven dooden niet ſtooren en wil, in hunne conſcientie ongetwijfeld geraakt zynde, terwijl ſy leefden. Deſe Jan tot de Drukkerye onder Eede aangenomen knechten, na dat hy de konſte van het Letterſetten, en de wetenſchap van het Letter-gieten, en wat meer tot die ſaake behoord, nu meynde wel te weten, hebbende gelegen tijdt verſpied, boven welken hy geenen bequamer en konde bekomen, heeft op den Korsnacht, in welken alle 't Huysgeſin het Geboorte-Feeſt vierden, alle het Letter-tuyg en gereedſchap tot deſe Konſte dienende, opgepakt, en is als een Dief ten huyſe uytgeſtreeken, en eerſt t'Amſterdam gevlucht, en na te Keulen, tot der tijd dat hy te Mentz is gekomen, als in eene verſekerde plaatſe, daar hy buyten ſcheuts veylich mochte woonen, en met open winkel den rijken vrucht van ſijne dieverye maeyen. Want het is ſeeker, dat binnen 's jaars, inden Jaere 1442. met die ſelve Letteren, die *Laurens* te Haarlem gebruykt hadde, in 't licht gekomen is *Alexandri Galli Doctrinale*, welke Grammatica doe ter tijdt in ſeer groot gebruyk was, met *Petri Hiſpani Tractatibus*, ſijnde de eerſte vrucht. Dat zyn meeſt die dingen die ik eertijds verſtaan hebbe van ſeer oude en geloofwaardige luyden, en die ſulks niet anders als eene brandende toortſe in eene loop-bane van hand tot hand ontfangen hadden, en hebbe ook anderen bevonden, die dat ſelve mede alſo verhaalden, en betuygden. My gedenkt ook noch dat Nicolaes Gaal, mijn School-meeſter in mijne jonckheydt, een man van eene yſere memorie, en aanſienlijk door ſijne graeuwe hayren, my placht te verhalen, dat hy jong zijnde, meer dan eens gehoort hadde eenen Cornelis Boekbinder, eenen ouden deftigen

Man,

Digitized by Google

Man, weynig onder de tachtig jaeren (die ook in Laurens Winkel voor knecht gediend hadde) met sulken yver en heftigheid sijns Gemoeds de gantse gelegentheid van de geschiedenisse vertellen, de maniere van de Vindinge (gelijk hy't van sijn Meester verstaan hadde) de verbeteringe en aanwas van de rouwe Konste, en andere diergelijke dingen, dat hem ook tegens sijnen dank van wegen de onwaardigheyd van de daad de tranen uytbersteden, soo dikwils als van dese Dieverye gewag gemaakt werde: en dat de oude Man om dese ontstolen eere sig so ontstelde en vergramde, dat ook scheen dat hy desen Dief wel hadde willen vernielen, indien hy in 't leven ware geweest; dat hy ook desen eerlosen sielt ter Hellen toe vervloekte, en die nachten versoeyde en verdoemde, dewelke hy te gelijk met desen Schelm in eene Slaepkamer eenige maanden hadde overgebragt. Welke dingen over een stemmen met de woorden van den Burgemeester Quirinus Talesius, die my verhaalde genoegsaam het selfde uyt den mond van den gemelden Boekverkoper wel eer verstaan te hebben. De lust en yver tot de beschermingе der Waarheid, heeft my gedrongen dit te seggen, of sy schoon gemeynlijk sig selven haat pleeg te baren: gereder en bereyder zijnde die haat te dragen, dan mijn schuldige plicht in de beschermingе der Waarheid te verlaten. Want alle die dese sake billijk en bescheyden, als in Critolaus Weegschale, sullen overwegen, sullen dien haat lichtelijk afleggen: maar die de verdedinge van de Waarheid, dewelke het beeld Gods is, niet gaarne aan en nemen, achte ik den naam van eenen menschе schier onwaardig; boven welker sorge en liefde niemand yets heyliger nochte liever en behoorde te wesen. Door het beschermen van de Waarheyd sal onse Stad haere eere genieten; de eere van een d'allerheerlijkste vindingen wederkrygende, die haren Burger ontnomen was; en hunner trotz en hoogmoed sal ter neder sinken, die sig niet geschaemt en hebben in eens anders erfdeel vermetelik te vallen, en de selve aan sig te trekken, de gerechtigde en ware besitters verstootende. Maar ik vrese, dat ik dit voor een doof mans deure singe: hoe 't dan noch uytvallen sal, soo sal my dit niet te min goed doen, dat ik voor de gedachtenisse van den Vinder, en de eere van de Stad, naar mijn uyterste vermogen het beste gedaen hebbe, terwijl dat by lichtvaerdige Menschen, en die na de waarheydt niet en vragen, het voor-oordeel van hunne meyninge meer geld (als ik te vooren ook aangeroerd hebbe) als alle reden en aansienlijke geloofwaardigheid. Welk ongelijk de beroofde en des t'onvredene Burgers moeten inkroppen, en verdouwen; Hoe wel minder te beklagen soude wesen, dat dese lof tot een wijdvermaarde Stad van Duytsland als tot een ander Geslachte ware overgegaen, indien sulks niet door dieverye, maar door rechte wegen ware geschied geweest, &c.

Sie hier van breder *Mart. Zuer. Boxhorn* in sijn *Toneel van Holland*, in de Beschryvinge van *Haarlem*; *Et Tractat. de Typographicæ artis inventione & Inventorib.* en *Petr. Scriver. Lauren-krans*, voor *Laurens Koster*, van de *Haarlemse Drukkerye*; En bysonderlijk den selven *Boxhorn* in sijn nader Beschryvinge van deselve Drukkunst, in sijn *Kerkelijke Historie*, daar hy aldus spreekt: Dit verhaalt den voortreffelijken ende geloofwaardigen *Junius*: Daar zynder nochtans veel in *Duytsland*, en onder deselve voornemelijk die van *Mentz*, dewelke met alle neerstigheid poogen sig toe te schryven d'eere van de gevonden alderedelste konste van Drukken. Maar ten is niet swaar dese soo grote en edele twist, die geoeffent heeft de voormaarste verstanden van onse eeuwe, te slissen en nederleggen, als wy toegeven, 't gene dat de waarheid tuycht, dat de rouwe letteren aldereerst gevonden geweest zyn van *Laurens van Haarlem*; maar dat de tinne, kopere, en loode letteren, zyn verbetert geworden naar het exempel der ruwe letteren, door *Johan Faust*, borger van *Mentz*. Dat word getuycht uyt den *Donatus Grammatist*; gemaakt en gedrukt op parkement; op den welken *Mariangelus Accursius*, een scherpsinnich en geleerd man, ten tijde onser grootvaderen, aangeteikent heeft, dat de konst van drukken met gemelte letteren, eerstmaal bedacht is geweest van *Jan Faust* van *Mentz*, maar dat *Donatus*, in Holland gedrukt in een gesneden tafel, hem heeft het voorbeelt en voorschrift voorgeslagen: gelijk dat verhaalt *Angelus Roccha van Camerin*, van d'order der *Heremiten van St. Augustyn*, en meester in de Theologie. De woorden van den welken, als ook van *Mariangelus*, ik sal verhalen tot onderrechtinge van onse tegenparty, op dat sy niet langer blint blijven in soo groote klaarheid des waarheids. De konst van Drukkerye, (*Roccha* spreekt,) is gevonden geweest in *Europa*, in 't jaar onser zaligheid 1442. als *Polydorus* schrijft, van *Jan Guthenberg* gebooren van *Duytsland*, Ridder, gelijk hy secht gehoort te hebben van sijn borgers, in een Stad van *Duytsland*, dewelke sy noemen in hare gemeyne sprake *Maynts*. In het sesthiende jaar daar na, dat was des zalicheids der menschen 1458. eenen met namen *Coenraad*, gelijk den selven *Polydorus* getuycht, ook een Hoochduytser, heeft deselve Drukkerye in den eersten tot *Romen* in *Italien* gebracht, dewelke daar naar *Nicolaas Jenson*, Fransman, seer wonderlijk heeft verciert. Dus verre *Polydorus*. Maar *Volateranus* verklaart, dat twee gebroeders van *Duytsland* ingevoert hebben de konst van drukken in *Italien*, en dat sy deselve ingestelt hebben tot *Romen*, in het jaar van de verlossinge der wereld 1465. en dat sy eerstelijk gedrukt hebben de boeken van den Heyligen vader *Augustinus*, van de Stad Gods, en d'institutien van *Lactantius Firmianus*. Andere melden, dat de Belijdingen van den selven *Augustinus* eerst in druk zyn gegaan. Daar zynder die willen, dat *Jan Faust* en *Ivo Scheffer* geweest hebben de vinders van dese kunst, in het jaar des menswerdinge ons Heeren 1440. en dat die daar naar voltoyt is geworden in *Duytsland* by *Jan Guthemberg*: maar dat deselve gebracht is in 't jaar 1460. van *Coenraad*, ook een *Duyts*, tot *Roomen*, en van *Sixtus Russinger van Straasburg*, tot *Napels*, en dat sy in *Italien* van *Aldus*, den ouden, sierlijker is gemaakt; in *Vrankrijk* door *Niclaas Jenson*, Fransman. Maar ik wil hier byvoegen (om den twist van soo veel Schryvers) 'tgene ik gevonden hebbe geschreven met de hand van *Mariangelus Accursus*, in 't eerste blad van *Donatus den Grammatist*. Want *Aldus* den Jongen, een geleerd man, en seer naarstich in 't on-

Digitized by Google

onderſoeken der oude ſchriften, heeft my getoont een boek van *Donatus*, van parkement gemaakt, en gedrukt, in welkers eerſte blad deſe woorden geleſen worden: *Jan Fauſt, borger van Mentz, moederlijken Grootvader van* Jan Scheffer, *heeft eerſt gevonden de kunſt van't Drukken met kopere letteren; dewelke ſijn ſoon* Pieter Scheffer *daar naar heeft van loot gegoten, en veel dingen bygevoegt om de kunſte te verſieren. Maar deſe* Donatus *en Confeſſionalen zyn eerſt gedrukt in't jaar* 1450. *Hy is voorwaar geleert geweeſt uyt den* Donatus van Holland, *voortijds gedrukt op een ingeſnede tafel.* Dit ſtond daar alſoo; daar ook ter zyden met deſelve hand aldus was geſchreven: *Mariangelus Accurſius heeft deſe woorden geſchreven.* Dit boek is de *Grammatica van Donatus*: maar niet weinich, aangaande d'orden, verſchillende van die, welke wy gewoon zyn te gebruyken in *Italien:* ja, het beginſel is ſeer gelijk d'inſtitutie van *Guarinus*, die geoordeelt word veel dingen uyt den ſelven *Donatus* uytgetrokken te hebben. De letteren en de bekrompen maniere van drukken deſes boeks vertoonen die nieuwe ongeſchikte vindinge der konſte. Dus verre *Roccha.* Laat ons nu een weinich neerſtelijker aanmerken de woorden van *Mariangelus.* Hy nomt een ingeſneden tafel, in dewelke de letteren ingeſneden werden. Deſe heeft geweeſt d'eerſte en ruwe vont, maar ſeer koſtelijk, van *Laurens Koſter.* Want die letteren alſoo geſneden, hadden geen ander gebruyk buyten het boek, tot het welke ſy voorgenomen en geſchikt waren; veel anders als het heden geſchiet. Want die gegoten letteren, die men nu gebruykt, de formen, gelijk ſy die noemen, gebroken zynde, worden gebeſicht in alle andere ſchriften te drukken. Die van *China* gebruyken ſulke ingeſneden tafelen, om haar ſchriften in't licht te geven; by dewelke deſe konſt van Drukkerye word geſecht geoeffent geweeſt te zyn, een langen tijd voor dat die van *Europa* deſelve gebruykten. Dus dan heeft deſe vont van *Laurens* alder eerſt ruw geweeſt, en de letteren en waren ſoo wel alleſints niet geeffent, (ik ſpreeke met de waarheid) of t'enemaal over een komende, maar ſy waren of door ongelijkheid oneven, of met hoeken een weynich uytſteekende, of door de rondheid wankelbaar, ſonder gelijkheid van mate, en niet konnende wel geſloten werden. Want geen konſt kan gelijkelijk gevonden, en neerſtelijk onderſocht worden: noch daar en kan niet met allen weſen, 't welk t'ſamen heeft den lof van de volmaaktheid, en de eere van de nieuwigheid. Wy noemen dan met reden *Haarlem* de moeder des Drukkonſts, maar *Mentz* des ſelve voeſterſſe en beſonderſte verſierſter. Want aan deſe moeten de verbeterde tinne letteren gegeven worden, 't welk ook bevonden wert geſchreven in 't voorſte der boeken. Dit is wel te ſien in de werken van *Joannes Boccacius*, eerſtmaal gedrukt in 't groot. Dat dan die ydele verdichtſelen van die van *Mentz*, en van andere, verre wech varen; tegen de welke (behalven het klaar getuygeniſſe van *Mariangelus Accurſius*) wy tegenwerpen een ander van geen minder waarde, genomen uyt de *Chronijk van Ceulen:* welkers Autheur, die in deſelve tijden in achtinge was, alſoo ſchrijft: *Deſe hoogweerdige kunſt is vonden aller eerſt in Duytſland, 't zoo* Mentz *am* Rhyne, *by den jaren ons Heeren* MCCCCXL. *Und van der zijt an bis men ſchreve* L, *wart onderſogt die kunſt, und wat daar zo behoirt. Und in den jairen ons Heeren, do men ſchreyf* MCCCCL. *do was eyn Golden jair, do begon men tzo drukken, und was dat eyrſte Boich dat men drukte, die Bibel zo Latijn; und wart gedrukt mit eynre grover ſchrift, as is die ſchrift dae men nu Myſſeboicher mit drukt.* Voorders. *Wie wail die konſt is vonden tzo* Mentz, *als vurſz. op die wijſe als dan nu gemeynlig gebruycht wirt, ſoo is doch die eyrſte vurbylding vonden in* Holland *uyt den* Donaten *die dae ſelfſt vur der zijt gedrukt zyn. Und van ind uyſden is genommen dat begynne der vurſz. kunſt. Und is vill meyſterlicher und ſubtilicher vonden, dan die ſelve maniere was, und ye mere kunſtlicher werden.* Nu jemand ſoude hier mogen tegen werpen dat daar ſoo veele en verſcheide opſchriften zyn van d'alderoudſte boeken, die eenſtemlijk toeſchryven de vond van de konſt der Drukkerye aan de Stad van *Mentz*, geen vermeldinge doende van *Haarlem.* Hier op is lichtelijk t'antwoorden, indien wy toegeven 't gene dat de waarheid ſelve is, te weten, dat d'eerſte Drukkerye niet anders en heeft geweeſt als een bedriegerye der boekdrukkers de gedrukte boeken verkoopende voor geſchreven met de hand, om des gewins wille. Want men moet niet twijffelen, dat de geſchreven boeken in dien tijd in ſeer groote waarde waren. Om welke ſaake ſy hebben willen verhelen en verbergen de konſt van ſoo haaſtelijk veel duy ſent boeken te leveren, op dat ſy deſelve prijs ſouden bekomen voor het gedrukte, als voor het met de hand geſchreven. Om welke reden ſy ook naarſpoorden in de gedrukte boeken de letteren, en alle der ſelver afkortingen, die men gebruikte in 't ſchryven. Sy beſichden ook 't parkement, op dat ſy in als gelijk ſouden ſchijnen de met de hant geſchreven boeken. *Mariangelus Accurſius* verhaalt, dat den Hollandſen *Donatus* is gedrukt geweeſt in 't parkement. Tot grondich bewijs hier van, dient het gene de geloofwaardige, ſoo als hem noemt *Chriſtophel Beſold*, in ſijn boek van de printerye, *Johan Walg* verhaalt, waardich om te gedenken, dat men tot Parijs voor de geheelen Bibel op parkement ſoo wat henen geſchreven, placht vier of 500. kroonen te geven; niet zynde over ſulks te verwonderen dat de Bibel onder den gemeinen man, als niet konnende ſulke koſten vervangen, te dier tijd ſoo weinich, ofte gants niet werde geleſen. Hy voecht daar by, dat *Jan Fauſt*, konnende ſijne gedrukte Bibels beter koop geven, en voor geſchreven ter merkt tot Parijs brengende, het ſtuk heeft voor 60. kroonen beginnen te verkoopen, daar naar minder, en ten laatſten voor veel lager en ſeer geringe prijs. Doch hier door is den bordel ten laatſten uitgebroken, ſiende, die voor een Bibel 60. kroonen gegeven hadden, dat den haren al even de ſelfſte was, als die, daar andere maar 4. of 5. kroonen hadden voor betaalt; en hebben daar over hare penningen, te veel gegeven, van *Fauſt* wederom geëyſt, ſeggende, de koop niet te willen houden, als zynde verre over de helft bekocht en bedrogen, en bevonden dat die Bibels met de hand niet waren geſchreven. Op dat ook dit bedroch niet ſoude kennelijk weſen, ſoo verbonden ſy alle werkluyden en knechten, met een ſolemnele eed, dat

Digitized by Google

dat sy aan niemant souden kond maken de geheimen van sulke een konste. Men kan vermoeden, dat *Laurens Koster* op dese maniere te werk heeft gegaan. En alsoo als hy de gedrukte voorgeschreven boeken andere luyden verkocht heeft, soo ook heeft hy daar mede sich selven, en sijn eere seer verkort; tot dat den roekelooſen knecht, die alle 't werktuygh sijns meesters gestolen hadde, tot *Mentz* gevaren, openbaar gemaakt heeft de verborgentheden des grote konsts. Hierom werd het vinden van de Drukkerye dien van *Mentz* van onwetende toegeschreven. Dus dan behoort alleen den Nederlanders, en onder dese den *Hollanders*, voornamentlijk dien van *Haarlem*, rechtelijk toe de eere van de eerstgeboorte van dese konst, door dewelke de kennisse van de waarheid ofte de schriften, uyt dewelke alleen te halen is de waarheid, voor de gemeinte tot noch toe gelijk als opgesloten, voor den dach en jeders ooren zyn gekomen.

49 [f] *Delft*,] Het gemeen seggen is uyt de oude Hollandse Chronijk-schryvers, en die gene dewelke deselve daar in gevolcht hebben, dat den Bultrugger, Hertoch *Govert van Lotteringen*, na dat hy door toedoen van *Bisschop Willem van Utregt*, den *Grave Diderik de V.* noch seer jong zynde, met zyn moeder *Geertruid* en *Robbregt*, bygenaamt de *Friese* zyn behoude vader, uyt den Lande verjaacht hadde, en het *Graafschap van Holland*, omtrent vier jaar met geweld hadde beseten, dese Stad tot sijn versekering en toevlucht in tijd van nood soude gebouwt hebben, sommige seggen in 't jaar M. LXXI. voor den tocht tegens de *Friesen*, andre in 't jaar M. LXXV. na de overwinninge en uytvoeringe, doch het meeste gevoelen is, dat sulx voor den optocht van 't jaar M. LXXI. geschied zy; het welk te verstaan is niet van een gants nieuwe *Colonie* en stichtinge, maar een versterkinge, van het oude *Delff*, zynde een Dorp en 't samen-woninge te vorens aldaar geseten, gelijk meest alle de Steden haar begin en eersten oorsprong (daar van wy hier eygentlijk handelen,) veel ouder is als de vesting en versterking van deselve, sulks dat van de Stad *Delff* seer wel werd aangemerkt, by den naukeurigen onderzoeker den Burgermeester *Dirk van Bleiswijk*, in sijn *Beschryvinge van Delff*, *II. Hooftstuk*. Hy heeft ook by *Delff*, niet verre buyten de Stad, een sterk Slot en Kasteel doen bouwen, dat nu niet meer in wesen is; in onderscheid van het vorige Dorp ofte bewoninge van *Delff*, den eenen hoek van de Stad *oud Delff* genomt, daar een graft midde doorloopt, de *oude Delff* genomt, welke graft men houdt de oude *Korbuloos graft* te zyn, dewelke met een kleine kromte door de Stad loopt, waar van breder t' sijner plaatse. Van welke graft *Delft* sijnen naam heeft, als aan de *Delff*, dat is graft gelegen, want delven ofte graven by ons het selve beduyd, in welk *oud Delff* noch lange tijd vele Hofsteden en boeren-woningen gelegen hebben, dewelke soo veel vryheid niet en hadden als die onder het nieuwe *Delff* hoorden, die van Hertoch *Govert* soo het schijnt meerder waren begunsticht, als blijkt by seker *Handvest van Grave Floris op Sint Andries-dag anno* 1268. aan die van de *oude Delft* gegeven, dat sy het selve recht en vrydom souden hebben met die van de *nieuwe Delft*, luydende als volcht.

IK Florens, Grave van Hollandt, doe kont alle den geenen die desen letteren sien, dat ik by mijnen vryhen wille, ende by Raide mijnre Mannen hebbe gegeven der meenre Poirte van Delff, die Oude-Delff van Arnouts Snemen Brigge, totter Gast-Huys Brigge, ende alsoo lange als die Hofsteden zyn, in alsulcke Vryhede als sy hebben die Nieuwe-Delf, voor Koninck Willem mijnen Vader, en van my, ende all heweic hem gegeven, die Oude-Delff haer Poerte mitte muyre mit timmeringe, daer Byne zael niet gemeeret wesen, die renten die sy my Jaerlijks geven, noch hare Heerevaert, noch geen dienst die sy my schuldich sijn te doen, of minen Nakomende van desen dage voorwaert, maer alle die geene Arm ende Rijke, die wonen op die Oude-Delff in 't Noort-eynde, zellen staen te Rechte voor die Schepenen en Gerechte van Delff, en sullen mit hem gelden alsulcke saecke als der Poirte aen komt, ende die Hof-steden vander Oude-Delff, selmen winnen tot sulker winninge als mense winnet, op die Nieuwe-Delff, en voor Schepenen, ende soo wie soo anne komt van Poorters, sy huer waer van Hof-Lande van Delff, het sy van Koope of van Besterffenesse, of van Huywelicke, of hoe het hem aenkomt, die huer ware sal ewelijke schot, en alle saecke gelden mitter Poort van Delff, wair enich Man die Erve ofte goet hadde binnen der Vryheden van Delff, ende niet geldene wilde sijn ongeldt, gelijcken eenen anderen Poorter, daer soude men den Grave mede rekenen ende opgelden, ende die hoech stalle sel die Grave innen by Vonnisse van Schepenen, en die Schepen van Delff moeten schouwen metten Gesworen over alsulke Huyr-Landt als den Poorteren toehoirt van Delff, dat ick wille dat die vaste ende gestade zy, soo heb ick desen Brief doen Besegelen met mijnen Zegele, dese Brief was gegeven tot Haerlem inde Iaer ons Heeren M. CC. LXVIII. Op Sinte Andries dach.

Onder aen stondt geschreven.

Gecollationeert jegens den Originalen Brief, uythangende met eenen Ouden Zegele in Groenen Wassche, ende accordeert met den selven, in kennisse van My,

En was onderteyckent

H. de EYNDEN.

Sommige menen dat het oud Adelijk geslacht van *Delff*, het welk t'enemaal is versturven, de naam aan deselve plaats gegeven heeft, doch daar van werd meer geseid als bewesen; als van welk geslagt niet anders en blijkt als by sekeren gift-brief, twee honden Lands by vrouw *Ada*, *Markgravinne van Brandenburg*, aan de Abdye van *Rhynsburg*, in 't jaar M. C C V. gegeven, daar onder andere Edelen getuygen over waren *Diderik van Delft* en zyn broeder.

Wanneer dese bewoning en nedersate van *oud Delff*, ten wedersijden de *Korbuloos graft*, zyn begin genomen heeft, en weet men niet, doch is uyt alle omstandigheden seer oud.

[t] *Goude*,] *Reinerus Snoyus*, een geboren *Gou-* 50
wenaar,

Digitized by Google

wenaar, maakt *Der-goude* niet ouder als van het jaar M. CCLXXII. als wanneer hy seid: *Sub hoc Florentio anno proxime dicto* (sc. M. CCLXXII.) *Gouda Hollandiæ Urbs condita.* Onder desen *Grave Florens* is op 't jaar M. CCLXXII. de Stad *Goude* in *Holland* gebouwt, op de kant van den *Yssel*; Doch versta (als van andre Steden geseid is) de vesting en bemuyring van des Stads omring, en niet het eerste beginsel en oorsprong van de *Colonie* en bywoninge, dewelke ontwijffelijk soo oud is, als het schieten van de *Gouwe* na den *Rhyn*; dit brengt ook mede het *Handvest van Graaf Floris, op Sint Margrieten-dag* anno M. CCLXXII. aan die van *Dergoude* gegeven; daar by niet geseid en werd, dat doen eerst de Stad *Dergouda* soude gebouwt werden, maar dat doen de limyten en vrydom van de Stad verder zyn uytgebreid. Den *Professor Boxhorn* in sijn *Toneel van Holland*, meent dat de Stad *Gouda* in 't jaar M. C C. noch niet bekent was, uyt den inhoud van het *Handvest van Graaf Floris*, dondersdachs na *Sint Juns* onthoofding M. CC. XXIII. aan de *Abdye van Rhynsburg* gegeven, daar deselve quytgescholden werden van den Moerdrechtsen tol, by het welke van *Gouda* niet vermelt en werd, &c. Het welk geen gevolch met allen en maakt, want dat des Graaflijkheids tol op die tijd tot Moerdrecht gegeven is, daar uyt en volcht niet, dat *Gouda*, daar eerst naderhand den tol geleid is, als doen niet bekent en soude zyn geweest; maar in tegendeel moet het noodsakelijk volgen, dat so wanneer de graft en het water de *Gouwe* is gegraven, en met een sluys beleid is, die plaats noodsakelijk is bewoont geweest, of aanstonds is bewoont geworden, het welk al vry oud is, en niet verre van de Roomse tijd en kan geschied zyn.

Wat de naam en naamreden aangaat, en verder Beschryvinge van de Stad *Goude*, sullen wy het besluyten met het gene in de Archiven van die Stad ter geheugenis is aangetekent, zynde van den volgenden inhoud:

Ex Annalium scriptoribus, alii Goudam oppidum à muliere quapiam loci illius domina nomen suum sumpsisse, alii vero ab auratis bracteis, lamellisve, quibus turris, insigni gloriosæ magnificentiæ exemplu, olim fuerit contecta, sortem nominis dataum autumant. Rectius vero illi, qui nominis sui originem trahere arbitrantur à Cimbrica voce Gouw, *quæ & aggerem fossæ, sive aquagio obductum, & ipsum quoque aquæductus alveum denotat: quando & hodie ejus nominis aquæ-ductus, sinuoso ripæ gyro flexuosoque, in quendam laciniarum fere modum curvato, exstat, qui è Rheno corrivatus, & originem sumens ab emissario quodam non ita longe ab Alpheno pago, ubi olim Alpheniana, sive ut alii, Albiniana Romanorum castra fuerunt, dissito, primo Boscopium perlabitur, deinde ipsum oppidum Goudam magno aquarum pondere interluit, & in Iselam fluvium, ad quem Gouda sita est, exit: atque hanc propiorem vocis originem esse consetdoctissimus Hadrianus Junius in Batavia sua. De urbis hujus fundatore, propter Historiographorum negligentiam, nihil certi constat; fundamenta tamen Goudæ eo quo nunc est loco, jaci cœpisse ad annum à salutifero partu millesimum ducentesimum septuagesimum secundum Annalium fides tradit, idque ex diplomate quodam beneficiario Florentii ejus nominis quinti, decimi sexti Hollandiæ Reguli, dato eodem anno, die Martis post Margaretæ festum, quo Florentius illustri cuidam viro Nicolao Catzio Equiti ad amplificationem territorii Goudani largitur trecentas quinquaginta virgas, Belgice* geerden *vocant, à medio Iselæ introrsum in longitudinem, totidemque in latitudinem. Adfertur etiam hoc distichum:*

FUNDABAT, CATTOS FLORENTE REGENTE, NOTATO
POSTERITAS, GOUDÆ MOENIA, CATTUS EQUES.

Doctissimus Junius ad annum sexagesimum secundum jacta collegit: verum Gouda ante etiam exstitit, tituloque ejus multi se ornarunt, in quibus fuit Illustrissimus Heros Theodoricus Goudanus eques, & Wilhelmo Romanorum Regi à supremis consiliis, cujus honesta sit mentio in diplomate Trajectensibus ab eodem rege dato, anno millesimo ducentesimo quinquagesimo secundo. Neque ipsum Florentii diploma loquitur, Goudam tum demum cœpisse, sed tantummodo contractiores territorii limites extensos esse; unde urbis hujus fundamenta ad inferiora longe tempora rejicienda videntur. Ostenditur etiamnum hodie ad quartam milliaris partem, extra urbem locus, ubi olim templum extructum fuit, veteris sepulchreti nomine adhuc notus, qui olim, vigentibus adhuc avitis illis ceremoniis, quotannis sub Majum, feriis Rogationum, publica quadam supplicatione invisi solet. Est insuper & via quædam regia quæ prisca Gouda dicitur. Nec à vero dissilire videtur, incolas hujus urbis, quia longius ab Isela dissiti, negotiationis oportunioris gratia, quæ populos interdum ad versuram soli faciendam excire solet, ad ipsas Iselæ ripas, propter facilem undecunque appulsum, sedes cœpisse. Dimidio circiter ab hac urbe milliario, non ita pridem, multa ex argento numismata reperta sunt, cum hac ab adversa parte Epigrapha, LUDOVICUS IMP. *aversa vero hac* XPISTIANA RELIGIO; *quæ cusa videbantur tempore Regis Ludovici Pii, Caroli Magni filii, Caroli vero Calvi patris, qui primus Hollandiam comiti Theuderico Aquitano, cum primum Christiana religio in his regionibus exurgeret, donationis titulo habendam dedit. Facies urbis hujus rotunda fere. Fossas habet latas & profundas, olim mœnibus & vallis circundata, nunc muris septa: palustri & uliginoso loco condita, & undique quovis tempore per emissaria sua, spatio viginti quatuor horarum inundari potest; ita ut à nulla parte obsidionem, aut tormenta bellica metuat, nisi per aggeres utrimque Isalæ (ad quam ejus situs est) obductos, quibus tamen fortia satis propugnacula objecta, hostilem incursionem facile excludura. Juxta urbem hanc, durante adhuc fatali illo & internecivo Bello, Illustriss. Ord. impensis publicis novum quoddam emissarium solo prius diligenter fistucato, & crepidine lapidea à saxo durissimo coloris cærulei communito, sapienter faciendum curarunt, per quod (urgente sic necessitate) ingentes corbitæ & celoces onerariæ, passis velis, quod per urbem fieri non potuit, citius ad belli usum perveherentur. Pontem habet sublicium trans Iselam. Proprietarios & dominos hujus urbis per aliquot annos fuisse comites Bulosios (quorum monumenta etiam marmore in media Basilica, in sacello quodam ferreis cancellis septo, ante annos aliquot visa sunt) certum est. Horum primus fuit illustrissimus quidam & summo loco natus*

Heros

Digitized by Google

Heros Joannes Hannonius, Johannis Hannonis Hollandiæ Reguli filius, Dominus in Beaumont, atque Wilhelmi, Hollandia item Reguli (cui cognomentum Boni virtus dederat) minimus natu frater; huic ex Comitatu Hollandiæ bona quædam cesserant, & inter alia Gouda ac Scoonhovia cum appendicibus suis, per matrimonii vero contractionem Comes Bulosii, quod est in Galliis, factus est. Bulosiorum ultimus fuit Guido, qui obiit anno millesimo trecentesimo nonagesimo septimo, XI. Kal. Januar. post cujus obitum (quandoquidem nulli legitimi erant hæredes) Gouda & Scoonhovia territoria, Bailivatus Bulosius dicta, rursus ad Hollandiæ Comitatum, atque hoc temporibus Alberti Bavariæ Ducis, delata sunt. Arcem in ea ut & Schoonhoviæ, Johannes Hannonius Dominus in Beaumont, de quo paulo ante, exstruxit, institutis utrobique teloniis portoria & vectigalia exacturis; hæc arx admirabili fabrica constructa, ut tutissimum adversus pericula perfugium, destinata est per Hollandiæ Proceres atque Ordines tanquam gazophylacium & conditorium asservandis diplomatibus privilegiisque principum Hollandiæ indultis: verum & hanc fatalis illa superioris tempestatis procella diruit, soloque æquavit, sola editiore turre arcis memoriam adhuc tuente. Anno salutis millesimo quadringentesimo octavo XIV. Kal. Septembr. hæc Urbs luctuoso incendio ita dejecta & in cineres versa fuit, ut quinque tantum domus remanserint, eæque apud portum, quarum adhuc hodie tres visuntur antiqua frontispiciorum structura; incendium hoc incidit in feriis Ludovici, loquente Hexametro hoc homœoteleuto.

FLETIBUS ID DIDICI QUIA
GOUDA CREMAT LUDOWICI.

Habet hæc Urbs insignia quædam ædificia, ac primo templum, quo haud scio an alibi spatiosius sit atque amplius, ipsam etiam Cathedralem Ecclesiam Colonienſem aliquot pedum mensura superans, spectandum olim altissimo, turris fastigio; verum (ut in rebus humanis nihil diuturnum aut perpetuum natura patitur) anno parte salutis millesimo quingentesimo quinquagesimo secundo, pridie Id. Januar. cælesti igne conflagravit, prodigio haud dubio divinitus facto inter arundineo tegulo constrata undecunque tecta, qua tum templum ambibant, sed intacta tamen a fulmine. Incendium hoc exprimunt hi numeri ab Hadriano Junio hoc disticho comprehensi:

LUX BISSENA FUIT, IANI HORA VESPERE NONA
CUM SACRA IOANNI VULCANO CORRUIT ÆDES.

Postea vero magnificis operis atque impensis reparatum superiorum temporum splendorem & amplitudinem obscurat. Hujus specularia & opera vitrea, omnia fere a potentissimorum Regum & Principum, tam secularium quam Ecclesiasticorum, D. D. item Ordinum, & Oppidorum, Collegiorum liberalitate profecta, & a duobus fratribus Theodoro & Gualtero Crabeth, luminibus artis encausticæ, Gauda orundis, confecta, tota fere Europa admiratur. Forum habet augustissimum, triangulari propemodum forma, cujus in medio, ceu centro, existit Prætorium, juri dicundo, habendo Senatui, obeundis Urbis muniis destinatum ædificium, quo Jacoba Heroina, Hollandiæ olim Comitissa, Goudam, cum ab omnibus fere Hollandiæ Oppidis quæ ad Philippum Burgundiæ Ducem desciverant, deserta, habitaculum sibi in Urbis hujus arce deligeret, donavit: quanquam extrema demum manus anno MCCCCXL. Prætorio addita videatur: hujus pars ima columnis suffulta, & opere fornicato concamerata, macello, posterior vero theatro Justitiæ sanguinariæ, publicæque securitatis vindici dicata, singularem architecti urbani industriam demonstrat. Multa in hac urbe sacra sunt hospitia. Cives in extruendis ædificiis mediocritatem adhibent; quæ in omni usu cultuque vitæ laudatur, caventque ne inutili sumptu & magnificentia modum, quo in genere multum boni (Cicerone teste) inest, excedant; nec tamen ædificiis deest mundities, ornatus, & elegantia. Urbs est copiosa, & rebus omnibus affluens, ob fluvii portusque opportunitatem; immo pylori vicem in corpore humano obtinet, quando intermedia intercipit quidquid Hollandia, Brabantia, Zelandiaque mutuis necessitatibus submittit. Hunc Trajectum, ut jus Privilegiarium, tanquam nervum & Reipublicæ hujus columen, Urbs (quamvis ab aliis sæpe oppugnatum) fortiter, & ex longi temporis præscripto & diplomate summo jure urget, & sibi servat. Magna hic cœli salubritas, tum quia aër liber a maris offensa & gravitate ejus secretus est, tum etiam propter reciprocum illum Iselæ æstum, & quia colliciis rivorum undicunque ita divisa est, ut nullum fere tota urbe domicilium extet ἄνυδρον, quod non præterlabatur aut perlabatur aqua alveus, sordium & inquinamentorum colluviem reciproco Iselæ æstu expurgans. Nulla usquam urbium, prope dixerim cum fidei periculo, vel fœliciora vel frequentiora, producit alitque plantaria, non vicinis modo Belgis, sed etiam longe dessitis regionibus, expetita. Tres habet hæc Urbs anniversarios mercatus, quos ingens omnis generis rerum affluentia, & ubertas exornat, maxime vero laneis pannis, & Stolwicensium caseorum molibus, & benitate non incelebres. Olim in hac Urbe trecentas quinquaginta officinas cerevisiarias fuisse constat. Cereali namque potu adeo inclyta fuit, ut bona Flandriæ, Zelandiæque pars vix alio exotico zytho uteretur, quam quod Goudanorum cortinis concoctum esset, quod Goutse Keyte *dicebatur. Plurimæ hic etiam juxta Iselum sunt literariæ. Status Politiæ commodus, & regitur ab iis qui ætate, Sapientia, Consilio, & industria cæteros anteire putantur. Incolæ bene morati & culti. Viget apud eos humanitas & concordiæ studium, maxime in Religionis negotio, quæ laus utinam vere hoc turbulento sæculo adeo exacerbatis & exulceratis plerorumque animis, de aliis etiam prædicari posset. Bellica etiam virtute semper claruerunt, & navalis rei peritissimi, in quibus principem honoris ac gloriæ gradum ascendunt Cornelius & Fredericus Houtmannus, par nobile fratrum, qui singulari patriæ studio & summa industria, Confœderatarum Provinciarum nomine, in Indiam Orientalem primi advecti, maximo earundem Provinciarum emolumento & fœnore, per multos annos ibidem comercia exercuerunt, & Batavo illi Mercurio Lucrioni officinam institoriam constituerunt. Dedit hæc Urbs superiori sæculo ingenia quædam non infelicia neque sterilia, quorum nonnulla autor libri hujus recenset; quædam etiam hoc nostro, quorum doctissimi viri Justus Lipsius, Janus Gruterus, & Dominicus Baudius Insulensis honestissime in libris*

Digitized by Google

ſuis meminerunt. Oriundus etiam hac urbe magnus ille Deſiderius Eraſmus; Goudæ enim conceptus & utero geſtatus, Roterodami (quo cum ad pariendum vicina eſſet mater, ſe certa de cauſa contulerat) in lucem editus eſt. Complures in hac urbe annos vixere magni nominis viri, Balduinus Ranſæus, & Paulus Traudenius; quorum ille alter quidam Hippocrates magna cum laude medicinam exercuit; hic vero numeroſiſſimam undique ad hanc Urbem confluentem pubem, humaniori litteratura fideliter, al magnam Urbis hujus gloriam, inſtituit. Dat is: Sommige Schryvers verhalen: dat de Stad *Gouda* haar naam ſoude hebben, van een Vrouw, beſitſter van die plaats alſoo genomt, (by ons geſeid *Goudje*,) andre van het goud en vergult, daar den toorn, tot een teken van Heerlijkheid, eertijds mede gedekt was; waarſchijnlijker is het gevoelen van die gene, dewelke haren naam het Cimerſe woord *Gouwe* toepaſſen, het welke, een bedijkte ſloot ofte graft, ook wel een waterloop ſelve beduyd: om dat noch tegenwoordich een watergang van die naam, met wyde en kromme bochten in weſen is, komende uyt den *Rhyn* door een gekorten toeloop, niet verre van het Dorp *Alfen*, alwaer eertijds de Romeinen haar winterleger, *Alpheniana*, of gelijk als andre willen *Albiniana Caſtra*, geplaatſt hebben, dewelke door *Boskoop*, en ſoo voort door de Stad *Goude*, met een ſterken ſtroom in den *Yſel* uytwatert. Deſen oorſpronk meent *Adrianus Junius* in ſijn *Beſchryvinge van Batavien*, dat de waarheid naaſt komt; wie den ſtichter van deſe Stad geweeſt is, blijkt mits de onachtſaamheid der Schryvers, niet ſeker; dat deſelve Stad hier ter plaatſe gebouwt is, blijkt uyt het begunſtichde *Handveſt van Grave Floris de V.* gegeven des Dingsdachs naar *Margrieten-dag* in 't jaar M. CC LXXII. daar by den ſelven *Grave Floris* aan *Niklaas Katz*, Ridder, tot vermeerdering van den ommering en rechtsgebied van *Dergoude*, noch vijftich roeden Lands van den *Yſel* af binnewaarts, ſoo in de lengte, als in de brete vergunt heeft, daar van dit Knuppel-dicht:

Wanneer Graaf Floris 't Katſe volk regeerd'
Heeft Kats den Ridder 't Goudſe Rijk vermeerd.

Den geleerden *Junius* ſeid dat de eerſte Grondveſten van deſe Stad in 't jaar MCCLXII. (hy meent LXXII.) geleid zyn; doch *Gouda* is lang voor die tijd geweeſt, en hebben vele daar van den naam gehad; onder dewelke geweeſt is eenen Heer *Diderik van der Goude*, Ridder, *Koning Willems*, geheimen Raad, van dewelke ter goeder gedachten vermaan gemaakt is in het Handveſt, by den ſelven *Koning Willem*, in 't jaar MCCLV. aan die van *Utregt* verleent. En ſeid het Handveſt van *Graaf Floris* niet, dat doen eerſt de Grondveſt van *Dergoude* ſoude geleid zyn, maar dat de palen van den omring van 't ſelve gebied ſoo veel verder zyn uytgeſet; daar uyt dan genoeg blijkt, dat de Veſting van deſe Stad veel ouder is; daar werd ook een vierendeel uyrs van de Stad een plaats vertoont, daar eertijds een kerk geſtaan heeft, daar van noch een oude Graf-ſtede geſien werd, daar noch op de oude Gods-dienſtige wijſe jaarlijks in de maand van Mey, een gewoonlijke bedevaart gedaan werd; daar is ook een Heeren-wech die de oude *Gouwe* genomt werd; het en is ook niet onwaarſchijnlijk, dat de borgers van deſe Stad, om dat ſy wat verder van den *Yſel* geſeten waren, om hunne Koopmanſchap en handel, dewelke veel luyden van plaats doet veranderen, om den gemakkelijker af en toegang, aldaar ſoo veel nader aan den *Yſel* haar ſate genomen hebben. Omtrent een half myle van de Stad ſijn ook onlangs verſcheyde ſilvere penningen gevonden, met dit opſchrift, LUDOVICUS IMPERATOR, en aan d'anderſyde CHRISTIANA RELIGIO, dat is, KAISAR LODEWYK, en aan de weerſijde *de Chriſtelijke Godsdienſt*; dewelke geacht werden geſlagen te zyn ten tyde van *Kaiſar Ludowijk*, bygenaamt de *Godvrugtige*, een ſoon van *Karel de Groote*, en de vader van *Karel de Kalwe*, dewelke aan *Diderik van Aquitanien*, den eerſten *Grave van Holland*, doen de *Chriſtelijke Godsdienſt* in deſe Landen begon geleert te werden, het *Graafſchap van Holland* gegeven heeft; De gelegentheid van deſe Stad leid in 't ronde, van ouds met goede wyde en diepe graften en ſterke bolwerken voorſien, en met muyren geveſt, op een vaſte en bequame grond, diemen van alle kanten, door de uyt en invloeyende wateren, in de tijd van vier-en-twintich uyren kan onder water ſetten; ſoo dat deſelve Stad voor geen belegering ofte overval behoeft te vreſen, als langs de dijken ten wederſyden den *Yſel*, (daar de Stad op gelegen is) dewelke met genoegſame ſterkten tegens den vyand voorſien zyn; aan deſe Stad is noch ten tijde van den Spaanſen oorlog, op koſten van de Staten des Lands, een nieuwe graft gemaakt, en met blaauwe ſtenen bemetſelt, door dewelke (in tijd van nood) de grote gelade ſchepen, met volle zeylen, (het welk te voren door de Stad ſo niet konde geſchieden) kunnen door vlyen; heeft een vaſte brugge over den *Yſel*; het gebied en regering over deſe Stad is lange jaren geweeſt by de Heeren van *Bolois*, welkers gedenktumelen van Marmerſteen, rondom met yſere ſtaketſels beſet, noch onlangs in een hoek van het Stedehuys te ſien zyn geweeſt; onder dewelke geweeſt is, den edelen welgeboren Heer *Jan van Henegouwen*, Graaf *Jan van Henegouwens* ſoon, Heere van *Beaumont*, jonger broeder van Grave *Willem*, bygenaamt de *Goede*, dewelke eenige goederen uyt het *Graafſchap van Holland* waren opgekomen, onder anderen de Steden *Dergoude* en *Schoonhoven*, met alle haren toebehoren; door huwelijk wierd hy *Grave van Bolois*, in Vrankrijk; Den laatſten *Grave van Bolois* is geweeſt eenen *Guido*, dewelke den 22. December 1396. overleefde, na welkers overlyden, ſonder wettige erven, de Heerlijkheden van *Dergoude* en *Schoonhoven*, het Baljuwſchap van *Bolois* genomt, wederom aan Holland gekomen zyn; deſen Heer *Jan van Henegouwen* voorgenomt, Heere van *Beaumont*, heeft tot *Dergoude* en ook tot *Schoonhoven* een ſterk Kaſteel doen maken, het welke hy met goede tollen van de voorbyvarende ſchepen te ontfangen, begunſticht heeft; welk ſlot als een verſekerke plaatſe by de Staten gehouden is, om 's Lands brieven en oude Handveſten aldaar verſekert en bewaart te werden; doch deſe ſterkte is door den voorgaanden groten brand van den 18. Auguſty 1458. mede om verre geraakt,

en

Digitized by Google

en tot de aarde toe geslecht, daar van alleen den toorn ter gedachtenis bleef staan, daar door dese Stad soo verre tot asse verbrande, dat niet meer als vijf huysen omtrent de poort overbleven, van dewelke noch drie met hunne oude gevels in wesen zyn; desen brand geschiede op *Sint Lovijs-dag*, uytwijsende seker taldicht van dien tijd; Dese Stad heeft verscheide voornamen gebouwen; als voor eerst zyn de grote Kerk, wiens weergade van ruymte en grote ik nergens en weet, enige voeten groter dan de Domkerk tot *Keulen*, met een seer hogen toorn voorsien, doch deselve (gelijk in de menselijke saken, op der aarde niet bestendich ofte eeuwichduyrende en is) is op den 12. January 1552. mede door een onweer en groten blixem in brand geraakt, en tot den ommegang ter neder gestort, sonder deselve te beschadigen; het welk by *Adrianus Junius* met een Jaar-tijdich Knuppel-dicht is aangetekent; doch korts daar na met schoonder en heerlijker gebouw, als de voorgaande hersteld; voor welker kostelijk geschilderde glasen, uyt den versamelden penning, van alle ordres soo wereldse als geestelijke mildadige giften, door de kunstige hand van *de twee gebroeders Dirk en Wouter Crabet* doen maken, sich al de wereld moet verwonderen; heeft een seer aansienlijk markt-veld, dat van drie hoekwegen begaan werd, daar het Raadhuys in 't midde staat, met welk gebouw vrouw *Jacoba*, doen sy by na van alle Steden (dewelke het met Hertoch *Philips van Borgondien* hielden,) verlaten, binnen de Stad *Gouda* haar toevlucht nam, de Stad vereert heeft, het welk alhoewel in 't jaar 1440. scheen voltoyt te zyn, is daar na het onderste gedeelte, op pilaren gestelt en overwelft, tot een vlees-halle, en het agterste gedeelte tot een schavot, ofte lijfstraf-plaats geschikt, 't welk een kunstig werk verthoont; de borgers houden haar in het timmeren van hare huysen middelmatich, het welk in al het mensen doen werd gepresen, en wachten hun, dat sy in geen grootheid, ofte onnodige kosten, de maat, (daar *Cicero* seid, dat veel goeds in gelegen is,) enichsints te buyten gaan, soo nochtans datter geen nettigheid, noch geen cieraad aan en gebreekt; het is een Stad vol en overvloedich van allerhande toevoer, om de gelegentheid van de doortocht; en is als een stuytbeen in het mensen lichaam, sittende in het midden van de losinge, van al het gene haar uyt *Holland*, *Braband* en *Zeeland*, tot wedersijds gerijf en noodsakelijkheid werd toegesonden; desen doortocht werd by deselve, als een voorrecht, en een senuwe ter behoud van het Land, (niet tegenstaande den benydenden tegenstand van andre) uyt hun langdurig besit, en vergund voorrecht ten uyterstèn beweerd, en staande gehouden; hier is een seer gesonde lucht, soo om dat deselve vry is van alle opkomende Zeedampen, als door de beweginge en verversinge van den op en afloop van het *Yssel-water*, en ook om dat de Stad met verscheide watergangen sodanich verdeelt is, datter geen vuyl of stinkent water kan blijven, of het looft en ververft sich door den uyttocht in den *Yssel*; en ik derf seggen, datter by na niet eene Stad ofte plaats in *Holland* is, dewelke bequamer is tot het teelen, en voortsetten van aller hande geboomte, en planterye, niet alleen by de omleggende plaatsen, maar ook van alle andere verre afgelegene plaatsen gesocht en begeert; hier zyn drie week-markt-dagen, vol van alle noodelijke toevoer, voornamentlijk is daar den handel van wolle Lakenen, en overvloed van Stolkse-kaas, die nergens soo goed en soo overvloedich ter markt komt; en plachten hier over drie-hondert en vijftich Brouweryen, ofte Bierstekeryen gaande gehouden te werden; want het *Goudse* bier plach in sodanige achtinge te zyn, dat in *Vlaanderen* noch in *Zeland* geen ander bier wierd gedronken, als het gene *Dergonde* wierd gebrouwen, het welk men *Goudse* keyte nomde; daar zyn ook veel steenovens omtrent en langs den *Yssel*; het Landstands bestier is hier in een goeden schik, en werd bedient by die gene dewelke in ouderdom, wijsheid en voorsigtigheid boven andre uytsteken; de ingesetenen zyn geschikt en wel gemaniert; onder haar bloeyt den yver tot beleeftheid, en onderlijke eendracht, voornamentlijk in Gods-dienstige saken, het welk te wensen was, dat in dese bedorve eeuwe en verwijderde gemoederen, van alle andere mede mocht geseid werden; sy hebben haar allesints ten oorlog dapper getoont, bysonderlijk ter Zee, en Schipvaart ervaren, daar van den lof boven andere toekomt de twee gebroeden, *Cornelis* en *Frederik Houtmans*, dewelke uyt bysondere liefde tot het Vaderland, de eerste zyn geweest, dewelke uyt ten naam van de Staten der Verenichde Nederlanden, naar Oost-Indien zyn gevaren, en aldaar den handel vele jaren tot groot voordeel van den Staat gedreven hebben, en de vaste comptoiren hebben ingevoert; uyt dese Stad zyn verscheide grote lichten en verstanden voortgekomen, daar van onder anderen *Justus Lipsius*, *Janus Gruterus*, en *Dominicus Baudius*, in hunne schriften gewach maken; den groten *Desiderus Erasmus* moet ook voor een *Gouwenaar* gehouden werden; want hy ter *Goude* van sijn moeder ontfangen en opgeleid zynde, is hy te *Rotterdam* (werwaarts sijn moeder op het uyterste zynde, om sekre oorsaken haar begeven had) ter wereld gebracht; *Balduinus Ransaus* en *Paulus Traudenius*, hebben haar ook lange binnen *Dergonde* erhouden; daar van den eenen als een anderen *Hippocrates*, met groten lof de konst der Medicinen heeft geoeffent, en den ander een groot getal van jongelingen, in de Latijnse en andere talen, tot luyster van de schole aldaar geleerd, en tot hun verder studien en wetenschappen gevordert heeft.

51 *Amsteldam*,] Een Stad alhoewel van geen grote oudheid heeft te roemen, soo is efter in haar nieuwigheid de gelukkigste van allen, en is in weinich jaren soo verre aangewonnen in rijkdom en grootheid, dat hedensdaags geen ander en is by haar te gelijken, en met recht mach geseid werden, een beknopte wereld, binnen de gestrekte wallen van een Stad begrepen.

Wie de eerste stichters en bewoonders van *Amsteldam* zyn geweest, en weetmen niet seker, als dat het selve de Heeren van *Amstel* werd toegeschreven; de eerste bewoninge van *Amsteldam* was volgens het gemeen gevoelen van slechte en geringe vissers, dewelke eerst aan de Zeedijk gewoont hebben, daar nu Sint *Olofs* Kasteel staat, haar bergende in hutten van riet, voor hare woonste; Doen

Digitized by Google

was den *Dam* in den *Amſtel* noch niet geleid, en noch gene ſluyſen bekent, als een valdeur ofte verlaat in de *Zeedijk*, daar door het water van den *Amſtel* heeft moeten loſen, want de doorvarende ſluyſen doe noch niet bekent en waren; omtrent deſe uytwatering heeft een Kaſteel en ſterkte geſtaan, op den oever van den *Amſtel*, by de *Heeren van Amſtel*, tot beſcherming van deſe Aandijkſe viſſers, ſoo het ſchijnt, aldaar gebouwt, daar uyt dan genoeg blijkt dat de *Heeren van Amſtel*, dewelke van alle oude tijden eygendom aan *Amſtelandgehad*, en Heerſchappye daar over gevoert hebben, de beſcherm-heeren en eerſte Voorders van dit *Amſteldam* geweeſt zyn, welk Kaſteel wanneer en by wie't ſelve gebout is, en weetmen niet, om dat de Heeren van *Amſtel* ſtichters van dit Kaſteel, niet voor het jaar M. XIII. by de oude Chronijk-ſchryvers gemeld werden; Dit Kaſteel heeft noch geſtaan in 't jaar M. CCIII. ten tyde van den roer tuſſen *Graaf Willem de I. Grave Floris de III.* broeder, en *Lodewijk van Loon*; dewelke na de dood van *Diderik de VII. Grave Florens* ſoon, tegens wil en dank van *vrouw Ada*, weduwe van gemelte *Graaf Floris*, ſich in 't Graafſchap van *Holland* ſocht in te dringen, en van de Edelen in *Amſteland* verdreven zynde, by *Gysbert van Amſtel* gebergt wierde, en door des ſelfs geleide, vry tot *Utregt* binnen geraakte, waarom de *Kennemers* ſoo tegens hem verſtoort waren, dat ſy den Zedijk doorſtaken, en al het binnen-land lieten onder water lopen, en het Kaſteel in brand ſtaken; Soo datmen den Dijk heeft moeten binnewaarts in leggen; Sie *Joann. a Leyd. Chronic. Belgic. lib.* 20. *cap.* 2. oude *Hollandſe Chron. diviſ.* 15. *cap.* 2. *Joann. Bekam. in Theodorico ſecundo Epiſcopo* XXXII. *& Wilhelm. Hed. ſub eod. Epiſcopo.*

Waar en op wat plaats dit Kaſteel geſtaan heeft, is het gemeen gevoelen, dat het ſelve tuſſen de Papenbruch en ouwe Bruch geſtaan heeft, daar den eerſten Dam geleid is geweeſt, daar *Amſteldam* de naam van heeft, dewelke daar na weder opgenomen en verleid is, daar omtrent *Joh. Pontan.* verhaalt, dat in het graven van nieuwe huyſen verſcheide ſtukken van muyren van een oud gebouw gevonden zyn.

Dus verre by waarſchijnlijke giſſinge van den ouden oorſprong van die van *Amſteldam*, daar uyt men kan ſien, dat deſelve ſo jong niet en is, als ſommige wel meenen; dewijl dan de Heeren van *Amſtel* van ouds eygendom aan *Amſtelland* gehad hebben, en daar over Heerſchappye gevoert hebben, by gevolch ook Heeren van deſe plaats geweeſt zyn, van welkers geſlacht in de oude Chronijken voor het jaar M. XVIII. of XIX. geen gewach gemaakt en werd, en men ook niet geſchreven en vind, wanneer dat deſe *Amſtelſe* viſſers onder de Heeren van *Amſtel* geraakt zyn, moet men vaſt ſtellen, dat haren oorſpronk en eerſte opbouwinge niet jonger en is, als de geheugenis van de Heeren van *Amſtel*.

En ſy gelet, dat deſe Landſate niet voor het jaar M. CC. III. en noch enige jaren daar na tot den *Amſtel*, met een vaſten binnen-dam tot verſekerheid van den Zee-dijk, maar alleen met de naam van *Amſtel* ofte *Amſtels* veſten, dat is verſekerheid, genomt is geweeſt, het zy dat ſulx op het oude Kaſteel, of op het Dorp ofte Vlekke geduyd is.

De eerſte Heer van *Amſtel* werd vermelt, doch ſonder naam in 't jaar M. XIX. in de lijſt van de Vaſſallen en Leenmannen, en hare goederen onder de Kerk en Biſſchop van *Utregt* behorende, door *Adelbolt de XIX.* ten tijde van *Diderik de III.* ter eeuwigen geheugeniſſe doen opſtellen, daar men onder andere Heeren ook de Heer van *Amſtel* geſchreven vind; *Heda* in ſijn *Beſchryvinge van de Biſſchoppen van Utregt*, brengt deſelve lijſte te voor, doch ſtelt die twee jaren later; een klein verſchil; ſie deſelve lijſt, mede *Joann. a Leydis, Chronic. Belgic. lib.* 9. *cap.* 10. *Hollandſe Chronijk diviſ.* 7. *cap.* 14. met deſe woorden: de Heere van *Amſtel* hielt te Leen van den Sticht het meeſte deel van ſijn Heerlijkheid; *Arnoldus Buchel* over *W. Heda in Epiſcop. Andrea XXV.* brengt een brief by, aan de Parochianen van de Mye, in den jare M. C. XXXI. gegeven, daar in *Egbert* en *Godefrid van Amſtel* als getuygen geſtaan; van welken *Egbert van Amſtel* het geſlacht van de Heeren van *Amſtel* begint, van het welk en van het verval ſedert det' ſamenſweringe met *Gerrit van Velſen*, jegens *Grave Floris*, hier naar breder 't ſijner plaatſe.

52 w *Rotterdam*,] De geboorte-plaats van den geleerden *Deſiderius Eraſmus*; Hier doet hem wederom een louter verdichtſel van gewaande oudheid op, dat de Stad van *Rotterdam* gebouwt en geſtigt ſoude zyn van eenen *Roter*, *Koning van Vrankrijk*, die mogelijk noyt geboren is geweeſt, dewelke (om wat meer ſchijn te geven) geleeft ſoude hebben omtrent XLII. andre ſeggen LXXXIX. jaar naar Kriſti geboorte; geſecht, maar niet beweſen; dus ſouden de jongſte wel de oudſte Steden werden; ik heb geleſen in een Handveſt van *Graaf Willem*, in den jare 1328. aan de ingeſetenen van *Rotterdam* gegeven, dat *Rotterdam* doe noch geen Stad en was, aldaar genomt het *Ambagt van Rotterdam*, dat by een Rechter, dat is een Schout, en twee geſworens berecht wierd, alhoewel ſy dertich jaren te voren al Stads recht mochten verkregen hebben, 't geen ſoo het ſchijnt in de eerſte jaren niet en is geoeffent; want ik vinde in ſekren brief van *Ian van Holland*, aan die van *Rotterdam*, in 't jaar 1293. gegeven, dat hun daar by vrydom en poortrecht vergunt werd; ſoo dat den *Profeſſor Boxhorn* in ſijn *Toneel van Holland*, gemiſt heeft te ſchryven, dat ſe omtrent het jaar M. CC. LXX. met een bolwerk omgeleid, en met Stads Privilegien ſoude begunſticht zyn.

Het is waarſchijnlijk, dat deſe Stad ſijnen naam heeft van de Rivier de *Rotte*, daar deſelve over heen gebout is, dewelke plag te lopen uyt de *Maas* tot in den *Rhyn*, en nu aan den *Hildam* van achteren, en tot *Rotterdam* met verſcheide ſluyſen van voren is afgedamt, en nu dient tot uytwatering van de binnepolders; wanneer deſen Dam ofte verlaat ſluyſen tot *Rotterdam* geleid ſijn, weet men niet ſeker, ſoo dan ook niet van het eerſte beginſel van het Dorp, nu de Stad *Rotterdam*, want men houd het daar voor, dat de eerſte bewoninge met en omtrent deſe geſtopte of gedamde uytwatering van enige ſchippers geweeſt zy, die ſich om de gelegentheid der plaatſe hier onthouden hebben, en metter tijd tot groote koopluyden geworden zyn.

53 x *Gorcum*,] Is in 't jaar M. CC. XXXI. geſticht by

by *Ian*, Heere van *Arkel*, daar van *Ioann. a Leydis Chronic. Belgic. lib. 22. cap. 111.* aldus schrijft:

Igitur prope Arkel erat iſtis diebus quoddam firmum præſidium, pertinens ad Joann. Octavum Dominum de Arkel, circa quod præſidium morabantur quidam piſcatores, eo quod Fluvius Merweda cœpit ibi fluere, & defluere, propter inundationes Fluviorum Moſæ & Wachala. Qui Wachala apud Tjelam Geldriæ oppidum reſtrictus fuit, ne antiquum curſum in longa aqua dicta Lingen de cætero haberet, ſed poſtmodum majore & profundiore alveo verſus Bomeliam ſe derivando in ſuperiore & inferiore Inſula Bommelana Moſæ partem allambit & amplectitur. Et quia piſcatores prope Arkel degentes dicebantur miſeri piſcatores, thentonice Gorkens, ideo oppidum poſtea dicebatur Gorcum nunc vero Gorichem. Nunc igitur Dominus de Arkel præcepit Villanis in Wolfaria domos proprias infringere & adjutorio ſuo eas circa prædictum præſidium in modum Civitatis locare, & præſidium illud mutatum conſecratumque fuit in domum Dei, ſive in Eccleſiam Parochialem, & adducta ſunt omnia ornamenta cum imaginibus Eccleſiæ de Wolfaria in eandem Eccleſiam de Gorichem. Quod oppidum idem Dominus de Arkel muravit. Inſuper ædificavit in Orientali parte ejuſdem novelli oppidi fortiſſimum caſtrum totius Dominii de Arkel, in quo deinceps ipſe & ſui ſucceſſores Domini de Arkel moram faciebant. Het welk, alſo het by den ontrouwen overſetter van de oude *Hollandſe Chronijk divis. 16. cap. 10.* niet wel is nageſchreven, hebben wy 't ſelve aldus verduyſt:

In die dagen dan was by *Arkel* een ſterk ſlot, toebehorende aan Johan den achtſten Heere van *Arkel*. Omtrent dit Slot woonden enige viſſchers, om dat de Riviere *Merwe* begint daar te loopen en af te loopen, om het overvloeden der Water-ſtroomen, *Maſe* en *Waal*; welke *Waal* heeft geſtopt geweeſt by *Tiel*, een Stad van *Gelderland*, op dat het ſijn ouden loop voort aan niet hebben en ſoude in de *Lingen*: maar namaals ſich afkeerende in een dieper en meerder gracht naar *Bommel*, omhelſt en aanroert de *Maſe*, in de bovenſte deelen van *Bommelerwaart*. En om dat die viſſers woonende by *Arckel*, werden geſeyt ellendige of arme viſſers, in het Duyts *Ghorkens*, (*daarom men noch hedensdaachs plach te ſeggen van ſeer arme menſen, gor en dor*) dat is de reden waarom de Stad daar naar wert geſeyt *Gorkum*, maar tegenwoordich *Gorichem*. Den Heere van *Arkel* heeft dan bevolen aan de Dorp-luyden in *Wolfaria*, haar eygen huyſen te breken, en deſelve op Stads wijſe te timmeren, met haar hulpe omtrent het voorſeyde Slot. En dat Slot of ſterkte is verandert en geheylicht geweeſt in een Gods-huys, of in een Parochie Kerke; en alle de kerkelijk ornamenten, met de beelden der Kerke van *Wolfaria*, zyn gebracht in deſelve Kerke van *Gorichem*, welke Stad deſelve Heere van *Arkel* heeft bemuert. Hy heeft ook getimmert, aan d'Ooſtzyde van die ſelve nieuwe Stad, het ſterkſte Slot der gantſe Heerſchappye van *Arkel*, aldaar hy en ſijn naarkomelingen Heeren van *Arkel*, ſouden van dien tijd af haar woon-plaatſe houden.

54 y *Worcum*,] Van ouds *Woudrichem* genomt, de Hooftſtad van het Land van *Altena*, daar eertijds een ſeer oud Kaſteel geſtaan heeft, dat genomt wierd *Holtena*, daar van men de oude gebrooken muyren noch tegenwoordich ſien kan; Hoe dat het aan de naam van *Woudrichem* komt, weet men niet ſeker; Is gelegen ſchricks over *Gorcum*, aan den *Waalkant*, heeft van ouds gehoort onder de Graven van *Hoorn*; in 't jaar 1150. werd vermelt dat het ſelve onder de Heeren van *Hoorn* gehoort heeft, dewelke daar na Graven genomt zyn; Is voor deſen een Leen van de Graven van *Kleef* geweeſt, doch is in 't jaar 1332. by *Willem de III.* van dien naam, Grave van *Holland*, by genaamt de *goede*, den gront eygendom gekoft van *Diderik van Kleve*, ſedert welke tijd het een *Hollands* Leen geworden is; de Graven van *Hoorn*, hebben 't ſelve beſeten tot den jare 1600. als wanneer *Walburg van Nienarent*, weduwe wijlen van *Philips Montmorenzy*, *Grave van Hoorn*, dewelke in 't jaar 1568. tot *Bruſſel* onthalſt wierd, 't ſelve met de Heerlijkheid van *Altena*, aan de Staten van *Holland*, voor een ſomme van tnegentich duyſent gulden verkoft; is in 't jaar 1460. met wallen en poorten verſterkt; het gemelte Kaſteel moet een ſeer ſterk ſlot geweeſt zyn, om dat in 't jaar 1395. die perſoonen, dewelke ſchuldich waren aan den doodſlach van *Alid van Poelgeeſt*, de boele van *Hertoch Aalbregt*, daar op tot hun verſekering gevlucht waren.

z *Heuſden*,] Heeft van ouds behoort onder het Graafſchap van *Teiſterbant*; den eerſten Heer van *Heuſden* was *Robbregt*, de twede ſoon van *Robbregt van Kleef*, Grave van *Teiſterbant*; Daar van ſchrijft *Johan. a Leyd. Chronic. Belg. lib. 4. cap. 12. op het jaar* M. C C. L X X X IX. aldus: *Robertus de Clivis, Comes Teiſterbant duxit in uxorem Kunegondam filiam Comitis de Hoy, ex qua genuit tres filios. Quorum primus dicebatur Ludovicus, ſuccedens Comes Teiſterbandiæ, Secundus dicebatur Robertus, cui ſucceſſit Dominium de Heuſden cum multis villis, & factum fuit ſpeciale Dominium; hic Robertus fuit primus Dominus de Heuſden, minuitque arma ſua, propter fratrem ſeniorem, habuitque ſcutum in dextra parte rubrum & in ſiniſtra blavum cum octo ſceptris, accepitque illa Dominia in feudum a Domino Clivenſi, quia ſuperior domus fuit. Tertius filius dicebatur Theodoricus, & obtinuit Dominium Haltena, & fuit primus Dominus de Haltena.* *Dat is: Robbert van Kleef*, Grave van *Teiſterbant*, trouwde met *Kunigond*, de dochter van den *Grave van Hoy*, daar uyt hy gewan drie ſoonen; den eerſten wierd *Lodewijk* genaamt, den volgenden Grave van *Teiſterbant*, den tweden was *Robbert*, dewelke de Heerlijkheid van *Heuſden* te beurd viel, met vele aanbehorende houven, en is een byſondre Heerlijkheid geworden; deſen *Robbert* was den eerſten Heere van *Heuſden*, en heeft ſijn wapen om ſijn oudſte broeders wille verandert, en hy voerde een ſchild aan de rechter zyde rood, en aan de ſlinker zyde blauw, met acht ſcepters, en heeft die Heerlijkheden te Leen ontfangen, van den Heere van *Kleef*, als van hoger huyſe; den derden was *Diderik*, en verkreeg de Heerlijkheid van *Haltena*, en hy was den eerſten Heere van *Haltena*. 55

a *Leerdam*,] Een Stedeken boven *Gorcum*, aan de *Linge*, omtrent een half uyr van *Aſperen* gelegen, heeft zyn gebied, over de Rivier, daarom het Land van *Dam* genomt, ſommige noemen het *Lingerdam*, van de Rivier de *Linge*, is een 56

Digitized by Google

Graaffchap op fich felven, heeft van ouds te Leen behoort onder den huyfe van *Arkel*, is in 't jaar 1150. by *Jan de VI.* Heere, gegeven aan fijn foon *Pholpard*, van wiens wonderlijk leven en bedrijf, hier naar 't fijner plaatfe, naar wiens dood het felve Land wederom quam, aan den felven huyfe en Heeren van *Arkel*, onder dewelke het gebleven is tot het jaar M. CCCCX. als wanneer *Maria* de erf-dochter van *Jan de XVI.* en laatfte Heer van *Arkel*, troude aan *Iohan van Egmond*, aan dewelke fy de Heerlijkheid van *Leerdam*, ten huywelijk bracht, van dewelke defelve quam op zyn foon *Willem*, en fijne nakomelingen, in 't jaar M. CCCC. XCII. is *Frederik*, *Willems* foon gemaakt eerfte Graaf van de Landen van *Leerdam*, dewelke overleden zynde in 't jaar M. D. III. het felve Graaffchap kwam op *Floris van Egmond*, die in 't jaar M. D. XXXIX. overleefde, nalatende *Maximiliaan van Egmond* fijnen navolger, wiens enige erf-dochter was *Anna van Egmond*, dewelke ftierf in 't jaar M. D. LVIII. en het Graaffchap van *Leerdam* befprak, aan haar foon *Philippus Wilhelmus* Prince van *Oranjen*, dewelke in 't jaar 1618. komende te fterven, 't felve by Teftamente gemaakt heeft, aan zyn broeder *Maurits*, Prince van *Oranjen*, federt welke tijd het felve aan den huyfe van *Oranjen* is gebleven; de Stad *Leerdam* heeft eertijds mede gehad een feer fchoon Kafteel, het welk nu t'enemaal vervallen en ter nederleid.

57 [b] *Afperen*,] Dichte by *Leerdam*, aan de *Linge* gelegen, is mede van ouds gefproten en te Leen gegeven, uyt en by den huyfe van *Arkel*; Waar van het felve fijnen naam heeft en weetmen niet, als dat alfoo moet genomt en gefticht zyn, by fucceffie van een jonger broeder uyt den huyfe van *Arkel*; In 't jaar M. CCC. LIV. is het by overlyden van *Guye van Afperen*, die in den flach tegens de *Frieſen* doodbleef, op zyn enige dochter verftorven, die het felve mede ten huywelijk bracht aan *Diederik van Polanen*, dewelke nalieten *Otto van Polanen*, Heere van *Afperen*, wiens dochter *Alferad* vrouwe van *Afperen* troude met *Iohan Heere van Langerak*, en lieten na een enige dochter *Elburg* genaamt; defe troude met *Rutgerus van Burfelen*, aan dewelke fy de Heerlijkheid van *Afperen* ten huwelijk aanbracht, dewelke in 't jaar M. CCCC. LXI. door eenen *Aarnout Piek*, uyt een oude veete en euvelen moet, op fijn flot met een koegel door het hooft wierd gefchoten, dat hy het beftierf, federt welke het aan den geflachte van *Boetfelaar* is gebleven, waar van hier naar 't fijner plaatfe.

58 [c] *Heukelum*,] Anders *Herculim* genaamt, van *Hercules*, daar men feid dat *Arkel*, om de grote fterkte van de eerfte *Heer van Arkel*, de naam af heeft; leid op de Rivier de *Linge*, en is mede afgekomen uyt den huyfe van *Arkel*, hier van meld *Regino* op 't jaar D. CC. LXXXIV. dat het van Koning *Karel de Groot*, om de wederfpannigheid en rebellie van de *Neder-zaxen*, (foo nomt hy de *Batavieren*) nevens andere omleggende plaatfen overvallen en verwoeft is, doch hy nomt het *Huculim*, fo als hy veeltijds de namen van de plaatfen fonder opmerking in 't ruwe ter neder ftelt, dit zyn fijne woorden: *Karolus ingreſſus eſt Saxoniam, eo quod iterum rebellaſſet, & cum eis aliqua pars Friſonum, & pervenit uſque ad Huculim circumeundo, & vaſtando omnia. Dat is: Karolus* quam in *Neder-zaxen*, uyt oorfaak dat fy met een deel *Frieſen* wederom gemuyt hadden, en quam tot aan *Huculin*, het welk hy rondom gaande t'enemaal verwoefte; Hier uyt kan men fien dat het ouder is als *Leerdam* en *Afperen*, het heeft mede een oud en fterk flot, het welk men meent dat by de Heeren van *Arkel* omtrent het jaar M. CC. gebouwt is; den eerften dewelke den titel van Heer van *Heukelum* gegeven is, was *Otto*, *Ian de VIII. Heer van Arkels* jonger foon, aan wien het felve in 't jaar M. C. C. LXXII. gegeven is, federt het welke 't felve aan des felfs nakomelingen gebleven is, tot dat het in 't jaar M. D. XCVII. door overlijden van de enige dochter van *Otto van Arkel*, dewelke ongetrout overleefde, wederom quam op *Eliſabet van Arkel*, weduwe wylen den Heere van *Kaſtres*.

[d] *Vianen*,] Het Kafteel en fterkte van *Vianen*, is gefticht en gebouwt, foo de Chronijken melden, in 't jaar M. C X C. by *Zueder* broeder van *Ian de III.* dier name, Heer van *Kuylenburg*, dewelke dat Landfchap toequam, by deilinge tegens fijn broeder, over fijn vaderlijke erffenis; is gelegen aan de linkerfyde van de *Lek*, leid op het fcheid tuffen het fticht van *Utregt* en *Holland*; is een vrye Heerlijkheid op fich felven, buyten het gebied van den Staat, doch echter op den *Hollandſe* bodem gelegen; heeft fouveraine macht en vryheid, om alle vervolchde perfonen, ter fake van doodflach, banquerotte en voorvluchte, hoedanich dat het foude mogen wefen, te herbergen en befchermen. 59

Den eerften Heer was *Sweder van Vianen*, dewelke als een jonger foon vanden Grave van *Kulenburg*, de naam en wapen van *Kuylenburg*, naar het gebruyk onder den Edelen, verlaten, en dat van *Vianen* met het bouwen van het flot en fterkte aldaar heeft aangenomen; defen *Zweder* bleef in den flach by *Bremen*, in den jare M. C C. XXXIV. Wie fijn navolgers waren en weet men niet, als dat in 't jaar M. CCC. XL. een tweden *Zweder* de Kapelle, onder het Dorp *Hageſtein*, dichte onder *Vianen* gelegen, in een Parochie-kerk heeft doen herbouwen, en dat *Gysbregt van Vianen* in 't jaar M. CCC. LXXII. een fchonen toorn by het Kafteel heeft doen fetten, om het rantfoen dat hy getrokken had, over de gevankenis van des Graven foon van *Sint Paulus* in *Artoys*, daarom hy den felven toorn ook *Sint Pauwels Toorn* heeft doen noemen; welken ftach gefchiede in 't Land van *Gulik*, in den jare 1371.

Tot dat *Walraven*, Heere van *Brederode*, die in 't jaar M. CCCC. LXXI. tot *Gorcum* in het innemen van de Stad wierd dood geflagen, trouwde met vrouw *Jenne*; d'Heer *Boxhorn* noemt defelve *Leonora*, de erf-dochter van *Hendrik van Vianen* en *Ameyde*, waar door hem defe beyde Heerlijkheden aanquamen, federt welke tijd *Vianen* aan den geflachte van *Brederode* is gebleven.

[e] *Schoonhoven*,] Een oude Stad aan de rechterfyde van de *Lek* gelegen, heeft fijn fterkte, dat men 't felve van alle zyden onder water kan fetten; men meent dat het fijn oorfpronk heeft uyt de ruine van het lang vervallen Stedeken *Nieupoort*, aan de d'overfyde gelegen, van waar fich de inwoonderen over de *Lek*, daar nu *Schoonhoven* is, fouden ter neder gefet hebben; heeft haar naam van de fchoonheid en gelegentheid van de Haven, foo fommige menen, 60

Digitized by Google

menen, soo ook in de oude schriften *Schoonhaven* genomt is; Andre willen dat het alsoo genomt soude zyn, van het Hof, dat aldaar plach gehouden te werden, of wel van de vermakelijke en plaisierige Hoven en vruchtbare Landen daar rondom gelegen; soo werd het by *Heda, Bella Curia*, Schoonhof genomt, en by *Cornelius Aurelius Belloportus*, Schoon-haven; *in 't jaar* M. CC. XXXII. heeft Grave *Floris de IV.* ten gevalle van *Otto de XXXVI.* Bisschop van *Utregt*, een binnendijk doen maken van *Schoonhoven* tot *Utregt*, en oort tot *Amerongen* toe, tot op het hoge sand.

61 [f] *Den Briel*,] Van het gat en uytloop van den *Rhyn*, *Helium*, dat is een hellende afloop, alsoo genomt, gelijk als *Brehel*, dat is de wijde en open mond van het hellende en nederstortende *Helium*, daar van wy hier voor hebben aangewesen, dat *Hellevoet* en *Hellevoet-sluys* hunnen naam hebben; dit is het gevoelen van *Adrian. Junius* in sijn *Batavia*, en *Philippus Cluverus de Trib. Rheni Alveis, cap. 2.* De Rhym-chronijk van *Melis Stokke* nomt het Wydenis, wegens de grote wyte en breete van de mond van de *Maas* aldaar; het is de Hooftstad van het Land van *Voorn*; wanneer die gebouwt is, weet men niet seker, het en is niet buyten waarschijnlijke gissing, dat met het vervallen en vergaan van de sterkte, en Kasteel *Helium*, de bywonende Landsaten aldaar verplaatst zyn; om dat het Land van *Voorn* veel by *Zeeuse* Burggraven te Leen beseten is, hebben sommige gemeent dat den *Briel* onder *Zeland* behoorde, doch is altoos onder *Holland* gerekent en gehouden, sulks wy hier voor hebben aangewesen.

62 [g] *Vlaardingen*,] Werd voor de eerste en sterkste plaats eertijds in *Holland* gehouden, waar van breder hier voor Num. 31.

63 [h] *Schiedam*,] Heeft sijn naam van het water de *Schie*, het welk sijn begin neemt van *Delff* af tot op *Overschie*, en van daar het binne-water tot in de *Maas* komt te losen, daar die van *Rotterdam* mede een graft na toe geleid hebben, dewelke sy ook de *Schie* noemen, strekkende van *Rotterdam* af tot *Overschie*, daar deselve in de rechte *Schie* valt, daar het alles Land plach te wesen, en het Dorp *Overschie* de naam van heeft, als over de *Schie* gelegen; welke *Schie*, op dat die maar alleen soude strekken tot uytlosinge van het binne-water der uytspuwende en opmalende polders van *Delfland*, tot *Schiedam* met een Verlaat-sluys is afgedamt; wanneer dese vaarten en wateringen gemaakt zyn, en weet men niet seker; van de mannen wonende in de Ambachten van *Sevenhuysen*, *Bleiswijk*, *Rotte* en *Schie*, werd vermelt in het *Handvest van Graaf Floris*, aan die van *Schieland* en *Dergoude* gegeven, in 't jaar M. CC. LXXXII. het welk wy om andere aanmerkens waardige omstandigheden hier mede hebben ingelijft, beginnende aldus:

WY Floris, Grave van Holland, maken bekent een jegelijk die dese tegenwoordige sullen sien, dat, als tot onser audientie gedragen was van enige onse geloofweerdige Ondersaten, Edelen en onedelen, dat de mannen onser Baljuschap tusschen Schye *en* Goude, *hebbende Landen en besittingen tot genoegsame opdijkinge der voorseyde Landen en besittingen niet genoechsaam, gelijk het gemeyn welvaren des Lands nuttelijk en vereysende is; Wy, met gemeynen raad der wijsen, hebben hen toegelaten, dat onse mannen, woonende in sulke Ambagten, te weten, in* Zevenhuysen, Bleiswijk, Rotte, *in het Ambagt van* Schye, *in het Ambagt van Heer* Alewijn van Roderisen, *van Heer* Arnest van Welven in Broech, *in het Ambagt van Heer* Gillis van Voorschoten, *en in het Ambagt geseyt* Bokelsdijk, *henlieden souden vlijtig wesen om in 't gemeyn te geven onderstand, soo met arbeyden als met kosten: alhoewel datse eygentlijk naar de Wetten des Vaderlands niet daar toe verbonden nog gehouden en zyn: en nu niet alleen uyt het verhalen van velen, maar uyt de klaarheid der sake beschеydelijk aanmerkende, dat door sulke gemeyne opdijkinge der voorseyde, het voorseyde Land met grote watervloed is overloopen, de Dijken doorbroken, en gescheyden zynde, en met gemeynen rade der Heemraden der selven Ambagten, dewelke het geschil niet en heeft aangeraakt, en der verscheyder Edelen onses Lands: Wy, eyndelijk, absolveren van de voorseyde opdijkinge onse voorseyde ondersaten, wonende in de voornaamde Ambagten. Die herstellende in alle regt, en haar eerste constuyme, dewelke sy, haar Voor-vaders, van ons, en onse Voor-vaders, gewoonlijk zyn geweest te hebben in haar Ambagten, willende, dat alle de gene, die Landen en besittingen hebben, en gewoon zyn Dijken te verhaken, van over lange voorleden tijden, souden neerstig opligt hebben op haar regt en onde constuyme in het opdijken: Word ook toegeseyt van de gene, die wonen in de voorseyde Ambagten, dat, is 't dat yemand hebbende in de voorseyde palen enig Land, dat eygentlijk* Polre *genaamt word, en opgedijkt is, aan sulk een Land met sijn Dijken willen af seggen, te seer met arbeyt en kosten belast zynde, alle voorseyde mannen sullen op haar nemen de voornaamde* Polre *om te bedijken, en sullent bedijken tot haar arbeyt en kosten, gelijk het nuttig is tot het welvaren des Land, en dan sal het voorseyde Land met eygen regt aan de voorseyde Dijken vast houden, en toebehoren. Sy mogen ook een Dijk leggen en vermaken, gelijk met raad der Heemraden haar sal dunken profijtelijk te wesen. Word ook bygevoegt, dat soo de voorseyde mannen der voornoemde Ambagten, den Dijk souden willen trekken, en verleggen tot sulke plaatse, daar eertijds den ouden Dijk bedijkt is geweest, of elders, dan sullen de mannen, aldaar wonende, den voorseyden Dijk tot haar weder nemen, en sullen die maaken gelijk sy voor langen tijd plegen te doen, en dat Land, welk genaamt word* Uytdijk, *sal ons met vollen regt toebehoren, en uyt dit Privilegie sal alleen ons Ambagt van* Schye *profijt en gemak wedervaren. Gegeven in het jaar* M. CC. LXXXI. *op den dag der geboorte der Salige Maget Maria.*

En werden de *Schiedammers* in de brieven der Graven van *Holland*, veel inwoonders van de Rivier ofte waterloop alsoo genomt.

[i] *'s Gravensande*,] Is mede een van de oudste Steden in *Holland*, daar van breder in 't voorgaande Hooftstuk.

[k] *Woerden*,] Alsoo genomt van de *Waard* ofte *Woerd*, op welk Land 't selve gebouwt is; *Woerden* is gesticht in 't jaar M. CLIII. by *Godefrid de XXVIII.* Bisschop van *Utregt*, daar van *Johannes Beca*, in de Beschryvinge van den selven *Godefrid* aldus verhaalt: *Hic Episcopus pro sempiterna sua laudis* 64

laudis memoria superadificavit Beato Martino quatuor Castra, scilicet Horst contra Comitatum Gelriæ, Vollenho contra Dominatum Frisiæ, Montforde adversus Comitatum Hollandiæ, & Woerden adversus rebellionem propriæ Civitatis, ut ex eis Imperium inimicorum ab omni parte restringeret, & diversis raptoribus facilem Episcopatus ingressum interdiceret. *Dat is:* Desen Bisschop heeft ter gedachtenis sijns eeuwigen lofs, ter eeren van *Sint Marten*, getimmert vier Kastelen ofte sterkten, als, *Horst* tegens het Graafschap van *Gelder*, *Vollenhove* tegens de Heerlijkheid van *Vriesland*, *Mondforde* tegens het Graafschap van *Holland*, en het Kasteel tot *Woerden* tegens de wederspannigheid en rebellie van sijn eygen Stad, op dat hy uyt deselve het geweld der vyanden van alle kanten soude tegenstaan, en de geweldige rovers den toegang tot sijn Bisdom soude beletten. Hier uyt kan men sien, dat *Woerden* al ouder, en langer geweest is, eer dat het Kasteel tot haarluyder betemminge gesticht is: want dese Stad dikmaals oorsaak gegeven heeft aan seer sware oorlogen, tussen de *Hollandse* en *Stigtse*, om dat het voor beyde partyen altijd openlag.

Op dit Kasteel heeft den Bisschop een Kastelein gestelt, die daar na met den titel van *Heer van Woerden* begunsticht is; tot dat Heer *Herman van Woerden*, die in 't jaar M. CC. LXXXVIII. het Slot, Heerlijkheid en Stede van *Woerden*, van *Graaf Floris de V.* te Leen had ontfangen, mede had geconspireert en geholpen in het verraad en moord van den selven Graaf *Floris* sijnen Heer, waarom hy uyt den Lande verbannen, en sijne goeden verbeurt verklaart zyn, daar door de Heerlijkheid van *Woerden*, in den jare M. CC. XCVI. aan de Graaflijkheid van *Holland* is vervallen, daar na aan deselve gebleven, en zedert by die van *Holland*, altoos een Kastelein op het Slot van *Woerden* gestelt is; Dit Slot wierd de sterkste plaats in *Holland* geacht, en wierd daarom genoemt de sleutel van *Holland*, gelijk daar van schrijft *Reinerus Snoyus Rer. Batav. lib.* 12. *Erat hæc, inquit, omnium per Hollandiam munitissima, æstimata inexpugnabilis, modo præsidii satis intus esset, ut clavis vulgariter Hollandiæ diceretur.* Dit was, seid hy, de alder sterkste plaatse van geheel *Holland*, wierd voor onwinbaar gehouden, als daar volk genoeg in was, soo dat het gemeenlijk de sleutel van *Holland* genoemt wierd.

65 [l] *Yselstein*,] Op den hoek van den *Hollandsen*, of *Nederysel*, heeft mede een sterk slot, daar van by de Chronijken op het jaar M. CC. L. vermelt wert; hier over is altijd groten twist geweest, of het selve onder het sticht van *Utregt* behoorde, om de besettinge van het welke verscheyde oorlogen geweest zyn; doch is altoos aan de *Hollandse* zyde gebleven, en heeft tot sijnen Heer den *Prince van Oranjen*.

66 [m] *Montfoort*,] Wy hebben in de Beschryving van *Woerden* uyt *Johannes Beka* aangewesen, dat *Godefrid de XXVIII. Bisschop van Utregt*, dese sterkte in 't jaar M. C. LXIII. tot een versekering jegens het Graafschap van *Holland* heeft doen maken; doch is daar na beneffens *Yselstein* en *Woerden*, den Bisschop afgewonnen, en onder *Holland* gebracht.

67 [n] *Oudewater*,] Is eygentlijk *oude Waarder*, van den *ouden Waard*, in dewelke 't selve Stedeken gelegen is; wanneer en by wie het selve gesticht en gebouwt is, weet met niet seker, om dat in de Chronijken van het selve niet voor het jaar M. CCC. XLIX. vermelt werd, als wanneer het van Bisschop *Jan van Arkel* belegert, gewonnen en verbrand, dog naderhand wederom herbouwt is.

68 [o] *Wesop*,] Werd doorgaans in de oude brieven *Wespe* genomt; in wat tijd het selve gebouwt is weet men niet, en werd daar niet anders van gevonden, als dat het van ouds sijn bysondre Heeren gehad heeft; daar van in sekren brief van Heer *Gysbert van Amstel*, aan d'Abdisse van *Rhijnsburg*, van den 10. February M. CCC. XXXIII. geschreven, van eenen *Mense* van *Wesepe* vermelt werd; is van ouds vermaart door de Brouweryen, en bysondre soort van bier-brouwen, 't welk het heele Land door getrokken werd, en bysonderlijk tot *Leyden*, daar sy 't selve den *Vlaamsen Doctor* plegen te noemen, is een seer vermakelijk Stedeken aan de Vegt gelegen; dewelke tegens de wallen aanspoelt.

69 [p] *Muyden*,] Aan wedersyden van de Vegt gelegen, soo dat daar de Vegt midden door loopt, heeft een seer sterk *Kasteel*, het welk noch volkomentlijk in wesen is, en noch dient tot eenige sware gevangenen; staat tot bestier van den Drost van *Muyden*, in der tijd; Op dit huys is *Graaf Floris de V.* in 't jaar M. CC. XCVI. van *Gerrit van Velsen*, en sijne medehulpers versekert en gevangen geset; en na dat hy van *Gerrit van Velsen* ter dood gequetst was, is hy van den *Kennemers* ontset, die hem half dood wederom op het huys te *Muyden* brachten, alwaar hy sijnen geest gaf. *Muyden* heeft sijn uytwatering in het *Ye*, het welk een volkomen vaart en haven is, daar men met geladen schepen konde uyt en in varen, doch nu tot een naauwe vaart verland.

70 [q] *Naarden*,] Een seer oude plaatse, de Hooftstad van *Goyland*, daar van in de oude gedenkschriften dikwijls van het *oud Naarden* vermelt werd; is het selve dat in sommige brieven *Narding* ofte *Naarding* genomt werd; van de naamreden van dit *Naarden* en weetmen geen andre gissing, als dat het alsoo genomt mocht zyn, gelijk als de naaste en naarder plaats aan het Sticht van *Utregt*; gelijk men ook niet seker en weet, door wie en wanneer het gebout is; *Oud Naarden* heeft gelegen op den hoek van de *Zuider-zee*, nu t'enemaal afgespoelt, en met de Zee gemeen; daar van noch met laag water de tekenen, en oude overblijfselen der straten, en kerke dikmaals gesien werden; 't selve meent men dat door *Jan van Arkel*, die in 't jaar 1346. de 47. Bisschop van *Utregt* wierd, verbrand en vernielt, en sedert van de Zee is afgespoelt en ingenomen; het welk in 't jaar M. CCC. LX. by tijde van *Willem*, bygenaamt de *Goede*, verplaatst en tot een nieuw *Naarden* herbouwt is; hier van kan men sien in het Handvest van *Hertog Willen van Beyeren*, anderen daags naar *Pinxter* M. CCC. L. aan die van *Naarden* gegeven, dewelke aldus luyd:

WIllem Hertoge van *Beyeren*, Grave van *Holland*, *Zeland*, en Heer van *Vriesland*, maken kond allen luyden; Want onse lieve getrouwe Stede van *Naarden*, om onsent wille, van onse vyanden swaarlijk verderst is; en hare Handvesten diese van onse Ouderen hadde, verloren heeft: soo

en

Digitized by Google

en is onſe wille niet, datſe daar by aan hare rechte en vryheid yet vermindert zy: maar wy willen haar dat vermeerderen en niet verminderen. Daarom ſoo hebben wy haar geoorloft en oorloven mits deſen brieve te begrypen een nieuwen Stede, ergens daar ſy ons en haar ter beſte oorbaar ſtaat: by rade van *Hindrik van Heemskerk*, onſen Baljeuw daar in den Lande, en der gerechten van onſen Steden van *Amſterdamme*, *Muyden*, en *Weſep*; die te betimmeren en te beſitten in al ſulke rechten, als die Stede van *Naarden* plach te ſtaan, eer ſy verbrande: ter tijd toe datſe ons uyt ſchrifte betoocht hebben, van hare oude Handveſten, daar wy hare Handveſten uyt beſegelen en vernieuwen mogen: of ter tijd toe dat wy haar nieuwe rechten en vryheden geven. Voort ſoo geven wy haar oorlof by deſer luyden rade voorſz, eenen Veſte te maken om die Stede, daar ſijt begrypen ſullen, en bidden alle goede luyden, die daar ontrent geſeten zyn, dat ſy onſen Stede van *Naarden* vorderen, en helpen veſten en graven; want ter onſe luyden en landen wel mede geſloten ſullen weſen. In oorkonde, deſen brief beſegelt met *onſen ſegel*. Gegeven in 't jaar onſes Heeren 1350. op den anderen dach na Pinxteren.

71 1 *Alkmaar*,] Werd by de ſommige gehouden voor een van de oudſte Steden van *Holland*, *Alekmeer* van ouds genomt, dat is een *Lekmeer*, want in de oude Duytſe taal, beduyd de letter A, voor een bywoord geſtelt, ſoo veel als een; ſommige menen dat deſelve genomt ſoude zyn *Almeer*, gelijk of het daar omtrent daar de Stad nu ſtaat *al meer*, *Poel* en *Meeras* plag te zyn, het welk met den grond en omleggende gelegentheid van deſelve Stad geenſints over-een-komt; Wat de oudheid deſer Stad belangt, willen wy liever bekennen 't ſelve niet ſeker te weten, als het verſierde verdichtſel van den ſtichter *Adgillus*, Koning der *Frieſen*, een ſoone van *Radbout*, beyde *Frieſe* Koningen. *Ludowijk Guicciardijn* meent dat deſe Stad gebouwt ſoude welen met het vervallen en afſpoelen van de oude Stad *Verona*, daar van hier voor, dewelke by *Jan van Henegouwen* omtrent het jaar 1300. om haar quade trouwe, en rebellie verbrand en afgeworpen is, en niet weer herbouwt, voort door de Zee is wegeſpoelt, overvloeyt, en op deſe plaatſe ſoude overgebracht zyn; Hier toe ſoude de verſierde naam van *Altena* wel paſſen, gelijk als ſommige deſe Stad hebben willen noemen, uyt ſake dat ſeker Vorſt van *Veronen*, aan de borgers van *Veronen* vertrekkende, ſoude vermaant hebben, dat ſy haar niet al te na aan de Zee ſouden verplaatſen, het welk indien ſoo wel met de waarheid, als met de omſtandigheid der ſaken over een quam, wel aannemelijk ſoude zyn; Maar wat raad met de oude Chronijken, dewelke van lange voor dien tijd van *Alkmaar* vermelden? Dus doende ſoude het geen oude Stad kunnen zyn, maar de jongſte Stad van allen werden, met dat deſelve ſoo te verſtaan geen vier-hondert jaar en ſoude kunnen bereiken. De oorlogen by die van *Alkmaar* tegens de *Frieſen*, betuygen genoeg van hare oudheid; daar van leeſt men by *Joann. a Leydis Chronic. Belg. lib. 7. cap. 11.* by de grote *Chronyke van Holland divis. 5. cap. 4.* mede in Duyts vertaalt: dat den ſelven *Grave Diderik*, met den aanvang van ſijn Graafſchap, in 't jaar M. CCC. III. de *Frieſen* naar een harden ſtryd tot gehoorſaamheid had gebracht, doch dat deſelve haar verbond niet en hielden, en een jaar daar na met een grote macht van volk wederom op *Holland* aan quamen, en de Stad van *Alkmaar* ſtormenderhand in namen, en alles dood ſloegen wat ſy daar in vonden; dit zyn ſijne woorden: *Friſones non ſervantes fidem ruperunt pactum, confregerunt jugum rebellaverunt que ſatis crudeliter adverſus Comitem Hollandiæ. Nam tranſmeantes in Hollandiam cum exercitu copioſo devaſtaverunt oppidum Alcmarienſe, trucidantes habitatores loci illius, & ipſum oppidum comburentes, tradiderunt igni devorandum, &c.*

Hier uyt kan men genoeg van de oudheid van deſe Stad oordelen, dewijl die voor de tijd van de Graven van *Holland* al in weſen geweeſt is, en van hare eerſte ſtichtinge by gene Schryvers vermelt werd. De naaſte giſſinge van de oudheid van de Stad *Alkmaar* is; dat de Stad *Vroon* ofte *Verona*, (zynde een Frontier van *Weſtvrieſland*, tegen *Holland* en *Kermerland*, en een bequame gelegentheid voor de *Frieſen*, om haar ſterk te maken tot een inval van *Holland* en *Kennemerland*, dat ſy dikwils plunderden en beroofden, vermits ſy gemeenlijk vyanden waren tegen deſe Landen, daar onder de rebellige *Frieſen* niet en wilden buygen, ſoo dat die van *Veronen* haar ſelven rijk maakten met den buyt der geroofde *Hollandſe* goederen; ſoo ſy ook van ouds geweeſt waren de herbergen van de grote Zerovers *Ganaſcus* en *Carauſius*, ten tijde van de Romeinen, daar van 't ſijner plaatſe) ſy-luyden daar door ſeer gehaat wierden, ſoo dat enige van de inwoonderen van dien nadenken begonden te krygen, dat hare ſaken op het hoogſte geweeſt waren, en vermits ſy verſcheide malen de zegelen, en verbondbrieven, met den Romeinſe en andre overhoofden deſer Landen gemaakt, hadden verbroken en tegen gegaan, haar met haar woonſten buyten de Stad begaven, langs de Geeſtkant, by de ſtroom van den *Rhyn* heen, omtrent een mijl van de Stad van *Verone* af, het welk men voor het eerſte en oudſte begrip van *Alkmaar* houd; dit is geſchied, ſeid de *Chronijk van Alkmaar*, omtrent het jaar 520. min, of meer.

De Stad *Alkmaar* heeft veel ongemakken en overvallen van de *Frieſen* moeten lijden, en zyn in geduyrige aanloop en aanſtoot tegen deſelve geweeſt, als onder anderen in 't jaar M. LXXII. onder den *Bultenaar Govard* is deſelve over de twee maanden ſeer ſtreng en ſeer nauw belegert geweeſt, tot dat eintelijk deſelve by den Grave met hulpe van den Biſſchop van *Utregt* is ontſet geworden; In 't jaar M. C. XXXII. is *Alkmaar* van *Floris* bygenaamt de *Swarte*, een twede ſoon van *Diderik de VI.* dier naam *Grave van Benthem*, met geweld ingenomen, en te vier en ſwaard in den grond bedorven; korts daar na zyn wederom die van *Alkmaar* van de *Frieſen* belegert, het welk volgens daar na noch eens, tweemaal en meer geſchied is; tot dat het geweld der *Frieſen* by Koning *Willem* is begonnen gefnuykt te werden, dewelke by de Stad het ſterke Slot *Thorenburg* heeft doen bouwen, en tot meer ſekerheid en grote koſten een dijk heeft doen leggen, van *Alkmaar* af tot de uyterſte palen van *Weſtvrieſland* toe, op welken Dijk hy, tegens de in-

Digitized by Google

inbreuken der *Vrieſen* in *Holland*, mede twee Kaſtelen en ſterkten heeft doen maken, het eene *Nieuburg*, het ander *Middelburg* genomt.

Dat niet verre van *Alkmaar* een kampe Lands van ouds het Marktvelt van *Veronen* genomt is, en doet ter deſer ſaake niet, om aldaar de rechte plaatſt van de Stad *Verona* vaſt te ſtellen, want een gehele Landſtreke daar omtrent met de naam van *Vroon-landen* bekent zyn, gelijk wy hier voor op het II. Hooftſtuk in de Beſchryvinge hebben aangeweſen. Wat nu de benaminge van het Marktvelt van *Verona* beduyd, is gelooflijk, dat dewijl in voor tijden den *Rhijn* voor by *Alkmaar* gelopen heeft, en een ſeer gemakkelijke toegang was, daar omtrent onder de vrydom van *Veronen* een Paardemarkt geweeſt zy, en op ofte rondom deſe kampe Land, het Marktveld geweeſt is, daar van deſe benaming is overgebleven, want men niet gewoon is een Markt in een Stad, ofte bewoonde Vlekke, een veld te noemen.

72 [f] *Schagen*,] Een vermaarde oud adelijke *Hollandſe* vryheid, een groote en aanſienlijke plaats, ſeer dicht bewoont, werd by de ſommige onder de Steden van *Holland* getelt, om dat het ſelve by Hertoch *Willem van Henegouwen*, in 't jaar 1415. met Stads rechten, Privilegien en Vryheden begunſticht is; Men wil ſeggen, dat het by den *Deenen*, doen ſy hier in 't Land quamen, ſoude geſticht zyn, om dat in *Denemarken* een Stedeken is, dat met deſelve naam genomt werd; is altoos een byſondre vrye Heerlijkheid geweeſt, geſproten uyt ten huyſe van *Adelbert van Beyeren*, de ſoon van *Kaiſar Lodewijk*, uyt *Margarieten van Henegouwen*, dewelke als zynde Grave van *Henegouwen*, *Holland*, *Zeland*, &c. ſijn baſtard ſoon *Willem*, door den *Paus Nicolaas*, gelegitimeert en geêgt, Heere van *Schagen*, en de vier naaſt gelegen Dorpen gemaakt heeft, als *Verningerhorn*, *Harinkhuyſen*, *Kolhorn*, *en Burghorn*; Deſen *Willem* den I. Heer van *Schagen*, heeft omtrent het jaar 1440. op de *Vroon-landen* een ſterk Slot doen bouwen, dat tot noch toe by ſijne nakomelingen de Heeren van *Schagen* bewoont is; van het geſlachte van de Heeren van *Schagen*, werd hier naar 't ſijner plaatſe in 't lange verhandelt.

73 [t] *Hoorn*,] *Doctor Velius* verhaalt in ſijn *Chronijk van Hoorn*, in het eerſte boek, met ſeer waarſchijnlijke redenen van de naamreden, en opkomſt der Stad *Hoorn*, datter eertijds in den Dijk aldaar een ſluys met een overtoom, aan de ooſtzyde van den roden ſteen ofte markt, van ouds alſoo genomt geweeſt is, dienende tot loſinge van het binnewater, en in en overtocht der Landluyden naar de Zee; alwaar drie brouwers van *Hamburg*, die aldaar veel met hunnen bieren tot gerijf van de binnen Landſaten quamen handelen, beſtonden drie herbergen ter neder te ſtellen, daar van de voornaamſte het teken van een hoorn gebruykte, door welke herberge en verder bywoninge, deſelve plaats in nering en koopmanſchap ſoo verre is aangewaſſen, dat het tot een welvarende Stad geworden is, dewelke den naam van *Hoorn*, na de eerſte der voorſz. drie huyſingen behouden heeft. *Adrian. Junius* meent, dat het de naam heeft van de kromte van de haven, dewelke ſich als een hoorn vertoont; deſe eerſte huyſingen zyn aldaar volgens oude gedenkſchriften by deſelve brouwers, tot voortſettinge van hare brouwneringe gebouwt, in 't jaar M. CCC. XVI. by tijde van Grave *Willem de III.* bygenaamt de *Goede*; een van deſe huyſen ſoo *Velius* getuygt, (dewelke daar van een omſtandelijke Beſchryvinge doet,) heeft nog geſtaan tot het jaar 1560. ſoo dat dit gevoelen op geen loſſe waan geveſt is; Van ouds vermaart, niet alleen van een binnelandſe beeſtemarkt, daar op alle de magere beeſten van gants *Noordholland* ter markt komen, maar ook van den *Deenſen* Oſſen-handel, door dien de Koopluyden aldaar met hunne Oſſen aanquamen en overgeſcheept wierden; Sie verder de Beſchryvinge van *D. Velius*, daar toe wy om kortheid overwijſen, en naar hem den *Profeſſor Boxhorn* in ſijn *Toneel van Holland*.

74 [u] *Enkhuyſen*,] Den *Profeſſor Boxhorn* houd het daar voor, dat deſe plaats eertijds *Harinkhuyſen* genomt is geweeſt, en alſoo by verkortinge in *Enkhuyſen* ſoude verandert zyn, daar van het wapen van de drie gekroonde Haringen ſoude voortkomen, het welk ſoo vremt niet en ſoude zyn, indien dat men op de wapens der Steden, dewelke eerſt ſeer laat zyn ingevoert, enige vaſte ſtaat konde maken. *Adrian. Jun.* in ſijn *Bataviſe Hiſtorie*, ſchrijft mijns bedunkens met meerder waarſchijnlijkheid, dat *Enkhuyſen* genomt ſoude zyn van de enkele huyſen, die in den beginne alleen en op ſich ſelven gebouwt waren, en daar na dichter voltimmert, eerſt tot een Dorp, daar na tot ſoo een grote Koopſtad geworden zyn, welk woord enkel huyſen in *Enkhuyſen* is verandert, daar van andere, om dat juyſt in de oude ſchriften de naam van Enkelhuyſen niet en werd gevonden, het daar op duyden dat aldaar een ſtreeke huyſen gebout was, daar deſe gekoppelde bewoning het uyterſte eynde van was, en dat deſe bewoonde plaats *Enkhuyſen* genomt is, van het woord *Enke*, want *Enkede*, en *Enke*, in onſe oud Duytſe ſpraak, het uyterſte eynde, en het enkel beduyd; welke woorden *enkel*, en *Enke* geen ſtrydigheid en geven, en in een en den ſelven ſin kunnen aangenomen werden; de eerſte beginſelen van dit *Enkel*, en *Enke*, nu *Enkhuyſen*, zyn al vry oud, en hachlijk, wel van omtrent de tijd dat de Romeinen in deſe Landen quamen; het werd by den Gedenk-ſchryvers voor een bekende ſaak gehouden, dat de Zuiderzee die nu ſoo breed en wijd is tuſſen *Enkhuyſen* en *Staveren*, ſeer nauw plag te weſen, gelijk wy 't ſijner plaatſen breder hebben aangeweſen. Soo dat voor *Enkhuyſen* noch veel voorland gelegen heeft, het welk metter tijd als onbedijkt, en onverſekert tegens den vloed en het afſpoelen van het aandringende Zewater, ſoo verre is wechgenomen, dat het eintelijk, ook een gedeelte van deſe Stad of Vlekke heeft ingenomen, eer het ſelve is bedijkt geworden, ſo noch jegenwoordich werd aangeweſen, dat deſelve huyſen wel een goteling ſchoot buytens Dijks geſtrekt hebben, dewelke nu in Zee verdronken leggen, omtrent de droogte, die ten zuidooſten van 't Ooſterhooft regt af te varen gevonden werd, daar men meent dat de kerk en eerſte huyſen geſtaan hebben, welke droogte noch tegenwoordich het oude Kerkhof genomt werd; de eerſte beginſelen van deſe bewoningen waren ſeer ſlegt, en volgens de Gedenkſchriften by *Jan Simonſz. Blauw Hulk* uytgegeven;

niet

Digitized by Google

niet anders als kleine huttjens, en luyden van seer gering behelp; hebbende maar alleen een oven om brood te bakken, en een schip om mede te varen, daarom ook in de eerſten jaren en in oude Gedenkſchriften niet en werd vermeld, voor het jaar 1279. (omtrent welke tijd men ſeid dat *Verone* ſoude verbrand, en verdelgt zyn,) dat *Jan van Arkel*, door *Niklaas van Putten*, dien hy had afgeſonden, om de wederſpannige *Vrieſen* te onderbrengen, dit *Enkhuyſen* mede dede af branden.

75 [w] *Purmerende*,] Deſe plaats brengt ſijn naam-reden ſelfs mede, als gelegen aan het eynde van de Rivier de *Purmer*; is ſoo oud niet, alhoewel mede ſtem en ſitten in de Staatſe vergadering heeft; den eerſten Heer van *Purmerende* werd geſeid geweeſt te zyn eenen *Willem Eggert*, dewelke aan *Willem van Beyeren*, Hertoch *Aalbregts* ſoon, die om den toorn ſijns vaders gevlucht was, en hem tot *Denemarken* onthield, geld leende en byſtand dede, om welke oorſaak hy na ſijn vaders dood Graaf van *Holland* geworden zynde, den ſelven *Willem Eggard* met de Heerlijkheid van *Purmereynde*, en de twee bygevoegde Dorpen *Nek* en *Ilpendam* begiftigde, die daar een ſeer ſterk Slot heeft doen bouwen; ſijn ſoon *Jan Eggard* verkoft deſelve Heerlijkheid aan *Gerard van Zijl*, en vertrok naar *Vlaanderen*; deſen *Gerard van Zijl* heeft deſelve plaats wederom verkoft aan *Johan Burggraaf aan Montfort*, dewelke van rebellye en muyte beſchuldichd zynde, wierd deſelve Heerlijkheid by *Maximiliaan van Ooſtenrijk* verbeurd verklaart, en aan *Balthaſar van Valkeſtein* ſijn Veldoverſte gegeven, van wien deſelve by *Johan* de *I. Grave van Egmond*, omtrent het jaar M. CCCC. LXXXVI. wierd afgekoft, zedert het ſelve onder den geſlachte van *Egmond* is gebleven, tot het jaar 1590. als wanneer het ſelve van de weduwe van *Philips Montmorenzy*, Grave van *Egmond*, dewelke in de troublen tot *Bruſſel* onthalſt wierd, by de Staten van *Holland* is ingekoft.

76 [x] *Edam*,] van ouds *Idam*; als den Dam van de Ye, gelegen aan de binnekant van de Zuiderzee; haar doen heeft van buds beſtaan in Scheepmakerye, wanneer gebouwt, is onſcker.

77 [y] *Monekendam*,] Heeft de naam van het water dat midden door de Stad loopt, de *Monik* genaamt, dewelke in Zee plag te lopen, doch nu afgedamt is; van *Monikendam* werd vermelt in den jare M. CC. XCVII. dat de *Vrieſen* aldaar aan quamen, om den Biſſchop van *Utregt* byſtand te doen, is een groot uyre van *Edam* gelegen.

78 [z] *Medenblik*,] De laadſte onder de Steden van *Holland*, doch geenſints de jongſte; het gemeen gevoelen is dat *Radbout* der *Vrieſen* Koning alhier ſijnen ſtoel ſoude geſet hebben, het welk wy 't ſijner plaatſe, met *Janus Douſa Hiſtor. Batav. lib. 6.* en andere, als een louter verdigtſel hebben tegengeſprooken; alhoewel dat alle de Gedenkſchriften betuygen, gelijk wy het ook daar voor houden, dat het de eerſte en oudſte Stad is in *Weſtvrieſland*; heeft ſijnen naam van een waterken ofte Rivierken *Medemelakka*, het welk door bedijkinge is verloren, dat men nu niet en kan aanwijſen waar het ſelve geloopen heeft, en daarom mede verdacht mocht werden gehouden: ten ware 't ſelve mede verhaalt ſtond in de Gift-brief van *Kaiſar Otto* van den VIII. Kalend. van Septemb. dat is den 25. Auguſt. D. CCCC. LXXXV. daar gewag gemaakt werd van het Land tuſſen de twee Rivieren *Medemelakka* en *Chimeloſara*, anders geſeid *Gemerchi*; waaar nu deſe twee Rivierkens gelopen hebben is niet bekent, en buyten twijfel zyn deſelve al lange met de Zee gemeen, ſodanig dat daar van geen de minſte tekenen overig zyn, maar de naaſte giſſing is, dat deſe Rivierkens gelopen hebben tuſſen *Medenblik*, daar het nu gelegen is, en het Eylandeken *Emeloord*, dat mede van dit Rivierken *Chimeloſora* ſijnen naam mach hebben; *Medeblik* werd ook vermelt in de brieven van *Godebald* Biſſchop van *Utregt*, in 't jaar M. C. XVIII. daar by de Kerk van *Medenblik* gegeven werd aan *Sint Maartens* Canoneſie tot *Utregt*; luydende aldus:

Eccleſiæ Rectoribus ſummopere adnitendum eſt ſubditorum neceſſitati, ſubvenire commodis temporalibus, ut poſſint vacare ſpiritualibus; corpus enim dum arctatur penuria, haud facile contemplatur celeſtia. Unde ego Epiſcopus, fraternæ charitati condeſcendens; & proſpe futurorum in poſterum conſulens, Eccleſiam quandam in occidentali Friſia, in villa, quæ Medemblec vocatur, cum omnibus ſuis appendentiis, & cenſu ad Cameram Epiſcopalem pertinente, & circatu, & oblationibus, utilitati fratrum in Eccleſia B. Martini Deo famulantium in memoriam conceſſi. Ita ut hæc omnia per manus eorum ad arbitrium ſuum diſponantur. Data Dominicæ incarnationis M. C. XVIII. *indictione* XI. *Dat is:* De regeerders der heilige Kerke moeten daar toe ſeer arbeiden, en te hulpe komen, den nootdruft der onderdanen met tijdlijk inkomen, op dat ſy in het geeſtelijke mogen yveren; want als het lichaam behouftich is, is het traag in geeſtelijke oeffeningen; ſoo heb ik *Godebold*, by der geheugenis Gods Biſſchop van *Utregt*, uyt broederlijke liefde in hope van toekomende vlijt, gegund en gegeven tot onſer memorie, en nuttigheid der broeders Gods, dienende in *Sint Martens* Kerke, een Kerke in *Weſtvrieſland*, in de Stad dewelke *Medenblic* genomt werd, met alle ſijn inkomen, en offerhanden daar toe behorende, haren wille daar mede te doen; gegeven in 't jaar naar de menswerdinge onſes Heeren M. C. XVIII. de elfde *indictie*.

[a] *Het neder gedeelte van Gelderland*,] Te rekenen van *Schenkenſchans* af voort nederwaarts.

[b] *Over en neder Betuwe*,] Sie daar van het gene op het twede Hooftſtuk Num. 14. is verhandelt.

[c] *Overyſel*,] Alſoo genomt, om dat het over en langs den *Yſel* gelegen is.

[d] *Deventer*,] Aan d'overſijde van den *Yſel*, 79
omtrent vier uyren van *Swol* gelegen, de Hooftſtad van *Overyſel*, en een van de Rijxhanze Steden; een verblijf-plaats van de oude *Zaliers* en *Franken*.

Van deſe volken werd vermelt by *Ammianus Marcellinus lib.* 20. die deſelve *Anſuarios* nomt, van het woord *Anſa*, het welk een handvat betekent, ſoo dan uyt die naam te vinden is, de naam van *Anze*, ofte *Handze* ſtand, want *Anze*, ofte *Handze*, een vaſt verbond, en beloſte onder handtaſting betekent. *Tacitus* nomt deſelve *lib.* 13. *Annal. Anſibarios*, en geeft haar de lof van de kloekſte en herbergſaamſte onder de volken. *Eoſdem agros, inquit, Anſibarii occupavere, validior gens non modo ſua copia, ſed adjacentium populorum miſera-*

Digitized by Google

tione; deſelve Landen, ſeid hy, werden by de *Anſibary* beſeten, een volk van de kloekſte, niet alleen om haar krys-macht, maar om de hulpe en bewegentheid met andere omleggende volken, die ſy te vriend hadden. Het gemeen gevoelen is, dat de *Katten* en *Heſſen* herwaarts overkomende, door het *Flie* en *Yſel* ter Rijnwaarts zyn ingekomen, en aldaar aankomende, ſouden overwintert, en haar alhier, daar nu *Deventer* is, ter neder geſet hebben, noemende deſelve verblijf-plaatſe *Fortuna*, *Avontuyr*; daar na de Stad *Deventer* ſijnen naam *Davontuyr*, nu by verkortinge *Deventer* ſoude hebben behouden; ſommige willen dat *Deventer* alſoo genomt ſoude zyn van een *Davo*, een machtig Vorſt onder den *Saxen*, die ſy menen dat deſe plaats geſticht en gebouwt ſoude hebben. *Adrianus Junius* in ſijn *Bataviſe Beſchryving cap.* 9. *pag.* 97. is van gevoelen, dat, om dat deſelve volken ook *Attuary* zyn genomt geweeſt, by verandering *D'aventuary* ſouden genomt zyn, nu by verkorting *Deventer*; waar van wel het waarſchijnlijkſte is, dat het van het woord *d'Avantuyr*, nu *Deventer* genomt is, om dat wel ſeker is, dat de *Katten* alhier ter Rhijnwaarts zyn aangekomen, en hun verblijf-plaats genomen hebben, op het *Aventuyr*, waar ſy voort ſouden vervaren; dat dit een gemeen gevolen geweeſt is, betuygen de oude opſchriften aan des Stads poorten, en elders te ſien; daar van is ook gevonden een ſeer oud Rijm, daar in die ſaake omſtandelijk verhaalt werd, het welk wy ter gedachte vande oudheid, hier laten invloeyen.

MEn vint klaerlijck in Hiſtorien geſchreven,
Wie Julius Ceſar in ſijnen dagen
Den Romeren tho gefalle heft over gegeven
Vele Landen tho dwingen in ſijnen leven,
Und die tho brengen onder des Rijcks verdragen.
Welke tydinge men hier hoerde gewagen,
Want hy dwank die Wilten und Slaven,
So dat vele dat ſpel verlaren ſagen,
Unde ten leſten ſik onder den Roemeren gaven.
Hier mede liet Julius ſijn weldicheyt draven,
Wederkyrende metter Victorien geſchalle.
Acht und vijftigh Jaar ſagmen dit laven,
Vor Chriſtus geboerte, by rechten getalle.

Daar na omtrent vier und negentich jaren
Doe Claudius was regeerende magtig,
Welk in Britanien ſik dede openbaren
Den tinſpennink halven und gewalt to waren,
Und de averwonnen hebbende waragtig,
Wederkyrende is hier gekamen pragtig,
Und deſſe Meerlanders weder tondergebrocht,
Welk dit Land mede was beklagtig,
Und die Inwoners hebben genade geſocht
An Claudio met fryheit unde tocht
Und den Roemeren ewige trew geſworen,
Und met gelimpe den frede gekocht
Den ſy niet lange wolden orboren:

Hondert jaren und dertig ſonder falgiren,
Na dat Chriſtus ons heil was gebooren
So iſſer ein volk geweſt in't vermeren
Welk zig metter wapen konde generen,
Und hieten de Catthi onder Marte verkaren,
Magtig und ſtrydbar, grimmich van toren
Grof van ſtature, ſeer moedich und ſtolt,
Die wonachtig waren in tyden hier vooren,
By den Hermunduren in't wilde Wolt
Hercynion genant, dan na onderholt,
Sint ſy verdreven van den Salinen ſterck
Om eynen ſtroom, die fruchtbar was van ſolt,
So die noch ter tijdt bewijſt zyn merck.

Als nu die Catthi waren verdreven,
Hebbe ſy vele Landen verwoeſtet ſere,
Wykende op Galliam, und ſik dar gegeven,
Und ein deel is metten Alanen gebleven,
Und ſik verſamelt na Martis lere,
Die namaels in Hiſpanien ten korſten kere
Sint geflôcht, und na Cathaloniam gefundyrt,
Metter wapen landt und luden vermeert,
Die ſo noch genoemt bliſt in haerder eere,
Conradus Celtis ons hier in docyrt
Dat die Catthi ôck Heſſen werden genoemt,
Wie wal Rhenanus dat anders probyrt,
Twe nabuers werden wal by ein geſoemt.

Dat ander deel der Catthi excellent
Sint durch twiſt wt Galliam gejaecht,
Und als vagabundi om her bekent
Den Rhyn afkomende, und daar omtrent
Innemende eyn plaatſe, und dat gewacht
An den overſten arm des Rhyns ſiek gelâcht,
Dier tydt weſende ein wilt Land und ledig,
Regt al had ſy die Fortune daar gedacht,
Soe hefiet deſſe behaecht, des, ſy vermedich
Raſt namen, und al was dit volk onſedich,
Soo hebben ſy dan noch ein veſtinge verklârt,
Und die Davontur geheten fredich,
Und lange duſſe plaetſe ruſtelik bewaert.

Dan doe dit volck durch haer vermeten,
Gans hadde vergeten der Romeren gebot,
Such nemende wt den Francken by geſeten,
Einem Oberſten, ſo die Cronicken doen weten,
Welk zy deden den Romeren tho trot,
Biſz dat Conſtantius na der Fortunen lot
Regnerende was, 't is niet gelagen,
Die heft ſy weder bedwongen tot ſynen genot,
Und ſo mede na Vrieſland geflogen,
Und die Batavos met gelimpe bedrogen,
Drie hondert Jaar und thien doemen ſchref
Na Chriſtus gebort, hördemen dit verhogen,
Daer menich from Kryſchman om bleff.

Wie wal Conſtantius deſſe Nederlanden t'ſamen
Dwank onder den Romeren in ſynen dagen,
Zo was dit volck und de Wilten met namen
Altijd partijch, ſoo dat ſy dickmaal onder quamen.
Und want ſy from waren und ſtolt in't wagen,
Geſchikt ten Krige und om Wapen tho dragen,
So ſint ſy by den Romeren ſeer geacht:
Want ſulcke volk konde hem behagen
Die hen byſtonden met ganſcher macht.
Und al waren ſy dickmals anders bedacht,
Nog ſint ſy van deſſer tijt onder den Romeren gebleven
Fry ſonder tins, ſonder eygen pacht,
Noch den Romeren geen tribut gegeven.

Und al zyn deſſe Landen dikmâl verheert,
Und verwôſtet in mannige manyren,
So is daarom Davontur rijckelik gepaſſeert,
Und den nâm geholden, wie ſy was gefundeert.
Der Catthi naam was fremt int fieren,
Want ſy hadden die konſt om tenten tho ſpiren;
Dan na verandert, und den naam vergetens
Biſz datmen hier Gades Tempel dede vercyren,
Afſtellende alle Afgodrie und ydel vermeten,

Anne-

Annemende dat Gelaof, mit wil und weten,
Durch vlijt van Heillige Mannen und gude leringe.
Seven hondert Jaer sagmen sulks verpeten,
Na Christus geboorte und sijne beheringe.

Vijtich Jaren na dus dit Land was bekert,
Is desse plaatse overwonnen met gewalt;
Und van den Wenden und Denen overheert,
Verwoestet, wtgebrant, und ganz omgekeert,
Und dat Berchslot opt Daventur gesteit,
Is mede verwonnen und schandich vermaelt,
Welck namaals veel vaster is gemaeckt.
Und is onder den Rijksborgeren getalt,
Und na dessen tijdt den Roemeren niet meer versaekt,
Sick gevende tot den frede, hebbende gesmaakt
Dat twist groote dingen kan verminderen.
Dus is Daventur ondert Rijk geraakt,
Und daar by gebleven als gude Kinderen.

Domen schref negen hondert und twintig jaren,
Wert Utregt und dit Land gedestrueert,
Welk Baldricus weder dede bewaren,
Met muren und tornen, und dede vergaren
Alle desolatien, und datter was verheert
Hest hy met alle lusten geredificeert.
Negentich Jaar hyr na onder Barnulphus regeren,
Is Daventur seer vastelick vermeert,
Durch liefte die hem dat dede funderen,
Hier settende ein Collegium met gůden leren.
Und die Kercke begaaft seer rijkelik,
Welck noch dagelicks staet tho meren,
Als daar openbaar is und blskelik.

Otto de III. Romsch Keyserl. Majestaet,
Hest dat Dutsche Rijk zeer verheven
Durch gude ordinancie und wysen raet,
Want den Chur gaf hy ter baet
Den Dutschen Forsten, wie noch is in ons leven,
Die hest dat Lant veele regalien gegeven,
Und ryckelik vercyert, women noch kan merken.
Dit geschag domen schref dusent und seven:
Daar na toe eyn ewig verstercken;
Omtrent negentig jaar, sagmen ook merken
Eyn verbontenis, welk de Anse wert geheten,
In welker die Averyselse perken
Samptlick mede gingen so sy waren gesteten.

Dus is Daventur oorspronkelik begonnen
Met den Arent vercyrt dragende roet und wit,
Vast by den frede, noch vaster besonnen,
In tyden des twistes, ők ny verwonnen,
Van der tydt dat sy bleff in't Rijcks besit.
Wie wal hier eertydes eyn ander gerit,
Veel heben bedreven onder Schilt und Wapen.
Want sy vůrden ein Borch int rode verpit,
Bisz dat Otto anders dat wolde betrapen,
Dus wert sy genoemt onder Heeren und Knapen,
Eyn Keyser vrye Anse-Stadt, bondig und vast:
Wie wal sommige daar lelik om gapen,
God geve Daventur altijdt frede und rast.

Sulks dat dit al een seer oude Stad is, en volgens het gemeen gevoelen, omtrent het jaar Cxxx. naar Christum soude gebouwt zyn, ten tijde als wanneer de *Katten* en *Hessen* herwaarts over quamen; 't Is een vermakelijke Stad langs den *Yssel* gelegen, daar in sig veel schone en oude gebouwen vertonen.

80 *Een vande oude Hanse-Steden,*] Wat dat de *Hanse-Steden* zijn, en hoe alsoo genomt, werd verscheidentlijk uytgeleyt, sommige menen, dat deselve Anzese Steden genomt werden, gelijk als aan de Zee gelegen; maar andre duyden het met meerder waarheid, op het woord *Ansa*, ofte *Hand*, want *Ansa* een *hantvat* bedüyd, en *Handsen* beduyd in onse oude taale een Verbond van getrouwigheyt, het welk met hand-tasting werd bevestigt. Daar toe diendt dat met den Overval van de *Denen* en *Normannen* in dese Landen, de voornaamste aen de Zee en op de Rivieren gelegen Steden van handel en Koopmanschap, van de *Baltise* Zee af, tot aan den uytgang des *Rhyns*, met den anderen jegens deselve, en ter handt-havenis van de voorsz. handel en koopmanschap, een Verbond van bystand en getrouwigheyt hebben aengegaen, het welk in de oude taal een *handse* genomt werd, en daar van deselve Steden *Handse-Steden* genomt zyn. Dit Handse ofte Verbond, is in vier Deelen verdeelt geweest, in *Lubekze*, *Keulse*, *Brunswijkze* en *Pruysse*, daar van *Lubek* het hooft is, alwaar ook de Bescheyden van Verdrag bewaard werden, en de magt heeft de andere Steden in voorvallende saken te beroepen; heeft onder hem de Wendese Steden, *Hamburgh*, *Rostok*, *Wismar*, *Straalsund* en *Lunenburg*, en de Pomerse *Stettijn*, *Anclam*, *Gohnauw*, *Gripswald*, *Kolberg*, *Stargard* en *Stolpen*.

Keulen het welk in 't Jaar D. C C C. L X X X I. onder het Handse Verbond gekomen is, heeft met hem de Kleefse en Marktse Steden, als *Wesel*, *Duysburg*, *Warburg*, *Unne* en *Hammon*; Als mede de Westphaelse, *Munster*, *Osnabrug*, *Tremonie*, *Susart*, *Erfort*, *Paderborn*, *Lemgouw*, *Byleveldt*, *Lippe* en *Koesvelt*; Item de Gelderse, *Nimwegen*, *Zutphen*, *Ruremunde*, *Aarnhem*, *Venlo*, *Elburg* en *Harderwijk*; met de Overysselse, *Deventer*, *Kampen*, *Sivol*; ende de Vriesse, *Groeningen*, *Bolswaart*, *Staveren* en *Brunswig*.

Het derde lid der Hanse-Steden, begrijpt de Saxse Steden, *Magdenburg*, *Goslaar*, *Enbic*, *Gotting*, *Hildeshem*, *Hanover*, *Pulsen*, *Buxtedam*, *Stadam*, *Bremen*, *Hamelen*, *Minden*, *Dantsic*, *Pruyssen*.

Het vierde lid der selver Steden is *Regensberg*, *Kolmar*, *Torunjen*, *Elbing*, *Brunsberg*, met de Lyflandise, *Riga*, *Dorpat* en *Revel*, met *Bergen in Noorwegen*. Dese verknogte gemeenschap heeft groot regt gehad, en is met verscheide voorregten begunstigt geweest, hebben verscheide sware oorlogen gevoert, en vele nabuyrige oorlogen doen bevredigen: Sie van de Instellinge van dese Duytse Gemeenschap, en van hare Regten en Geregtigheden, by *Albert. Crantz. Pet. Bert. Rer. Germanicarum, Lib. 3. cap. 4.* en *Johann. Isac. Pontan. Histor. Danic. lib. VIII. pag. mihi*, 494.

81 [c] *Kampen*,] *Kampen*, alhoewel onder Overysel behoort, leid aan dees zyde van den *Yssel*, een sterke en seer vermakelijke plaatse, in de lenghte langs die *Rivier* gelegen, is met een hoge en sterke muyr omcingelt, op sijn tussenlenghte voorsien met uytstekende torens en schiet-gaten, van seer oud gebouw; Is mede begrepen onder de oude Handse Steden, daar uyt van hare oudheid staat te oordelen, want tot het selve verbond geen andere zyn ingelaten, als besloten en bemuyrde ofte bewalde Steden, met poorten, die men konde sluyten en ontsluyten; Soo dat het voor het jaar D. C C C. den

Digitized by Google

al een bemuyrde of bewalde Stad moet geweeſt zyn; heeft een ſeer kunſtig gemaakte brugge over den *Yſel*, dewelke op geene grond palen en ruſt, maar met ſteek balken ſodanich in malkanderen is gevlogten, dat het werk t'enemaal ſchijnt te hangen, en het gantſe werk ſich ſelven onbeweeglijk vaſt houd; Aan d'overſyde van welke brugge een ſeer ſterke Schanſe tot beweringe van deſelve brugge gelegen is; het ſchijnt dat hier de Leger-plaats van het krygs-volk plach te weſen, en als de ſterkſte Stad tegens het geweld der vyanden, *Kampen* genomt is, het welk vechten en ſlagleveren beduyd, als uyt welke Stad alle andere romdom gelegen plaatſen beſchermt en geholpen wierden.

82 [f] *Zwol*,] De derde van de *Handſe Steden* van *Overyſel*, is gelegen aan een ſprante ſtrooms, dewelke in de Vecht uytloopt, is met een dubbele graft en walle tot meerder ſeekerheid, met elf uytſtekende toorns, en verſcheyde halve manen en hoorn-werken, jegens den aanval der vyanden voorſien; heeft van binnen drie ſterke Kaſtelen, op ſich ſelven beſtaande, heeft ſijnen naam van het Vee, het welk daar door gedreven en vertolt moet werden, en voornamelijk van de Deenſe-oſſen, Schapen en Verkens, daar van aldaar groten handel werd gedreven, onder anderen in de wol-komenſchap, dewelke van oudsaldaar gedreven is, daar van de naam van *Zwolle*, ofte *Dſwolle*, gelijk als wolle Stad.

Deſe drie Steden *Kampen*, *Deventer* en *Zwol*, hebben het recht van munt te ſlaan by beurten; zyn van ouds in grote achtinge by het Duytſe volk geweeſt, en zyn in 't jaar 1495. onder des Kaiſars Rijks-ſteden aangenomen, en met alle voorrechten des Rijks, en andere vryheden begunſticht.

[g] *Vollenhoven*,] Leid jegens het Zuiderſe *Flie*, omtrent een uyr van *Kampen*, en twee van *Steenwijk*, alſoo genomt van de vrugtbaarheid der omgelegen hoven.

[h] *Steenwijk*,] Een klein Stedeken, doch ſterk van muyren, wallen en graften, leid op het Rivierken de Aa, het welk daar voor by loopt, en door het *Bloxzijl* in de Zuiderzee looſt.

[i] *Haſſelt*,] Aan de Vecht gelegen, omtrent een uyr van *Zwol*, en twee van *Vollenhoven*, een ſeer vermakelijke plaats.

[k] *Otmarzen*,] Een ſeer oude plaatſe, by *Odemar* der *Franken* Koning geſticht, ſoo *Trithemius*, en andere willen, waar van het ſelve van ouds *Odomark*, nu *Ootmarzen* genomt is; leyd aan een ſprante van de Vecht, omtrent twee uyren van *Nieuhuyſen*, en drie van *Almelo*.

[l] *Oldenzeel*,] Omtrent een uyre van *Otmarzen* gelegen, deſe alle zyn matige en propere Stedekens.

[m] *Andere grote Plaatſen*,] Als zyn *Meppel*, *Ommen*, *Hardenberg*, *Nyenhuyſen*, *Ryſen*, *Almeloe*, *Diepenhem*, *Goer*, *Delden en Enſchede*.

83 [n] *Zut en*,] Is een Graafſchap tuſſen *Gelderland* en *Overyſel*, op ſich ſelven, doch werd wel meeſt onder *Gelderland* gerekent, leyd omtrent twee uyren van *Deventer*, aan den *Yſel*, heeft de naam van het Veenachtich Land, gelijk als het Zuider Veen geſeid, daar het ten zuyden tegen aan leid; gelijk ook niet verre van de Stad het Noordveen gelegen leid; is door Huwelijk van Grave *Otto van Gelder*, eerſten Grave van het Furſtendom *Gelder*, met des Graven van *Zutvens* erfdochter aan het Vorſtendom van *Gelder*, daar van het tegenwoordich een lid is, vaſt gehegt en van *Overyſel* afgetrokken; is niet alleen een lid van *Gelderland*, maar ook onder de XVII. Provincien, en Landſchappen van *Nederland*, een Landſchap op ſich ſelven; is een ſeer oud Graafſchap, daar van al lange voor de tijd van *Karel de Grote*, in de Jaar-boeken vermeld werd, ja ſelfs al eer dat *Gelderland* een Voogdye was; werd by *Johann. a Leyd. Chronic. Holland. lib. 5. cap. 35.* op het jaar 914. voor een Graafſchap erkent, heeft van ouds in ſijn bepalinge omvangen een groten lap van het *Kleefſe* Land, als het Droſt-ampt van *Elten*, het oudſte en rijkſte van *Gelderland*, daar veel Heerlijke goederen onder te Leen behoren, het welk eerſt door *Karel van Borgonien* aan de *Kleefſe* Heeren vervremt is; de gehele *Lymers*, en 't Graafſchap van *'s Heerenberg*, de Stad *Goch Kranenburg*, en de Landſtreek van de *Duffel*, *Burik*, en *Rees*; heeft ook onder hem gehad een goed deel van de *Veluwe*, ſelf ook de Steden *Naarden*, *Muyden* en *Weſop*, eerſt *Naardinxland*, daar na *Goyland* genomt, na vrouwe *Goedelent*, *Abdiſſe van Elten*, dewelke in 't jaar M. CC. LXXX. deſelve gantſe Landſtreek aan Grave *Floris van Holland* verkoft heeft. Sie hier van in 't lange *A. Slichtenhorſt* in ſijn *Toneel des Lands van Gelder*, 1. *boek*, *cap.* 118. Tegenwoordig ſtrekt hem het Graafſchap van *Zutphen*, een weinig van *Deventer* af, daar het van *Iſaland*, ofte *Zalland* afſcheid, tot aan de Grenſen van *Munſterland*, ſoo voort rond lopende tot aan *Yſeloord*, en begrypt in ſich de Steden *Lochem*, *Borkelo*, *Grol*, *Brevoort*, *Aanholt*, *Deutecum*, *Doesburg Yſelburg*, *Emmerik*, *'s Heerenberg*, en *Zeventer*, met de omleggende Dorpen en Vlekken.

[o] *Doesburg*,] Heeft ſijn naam van *Druſus Nero*, den Roomſen Veldheer, ſchoon-ſoon van den *Kaiſar Auguſtus*, dewelke met het doorgraven van de *Foſſa Druſiana*, daar mede den Rijmſtroom ter *Yſelwaart* geleid is, omtrent XIII. jaar voor Kriſti geboorte, deſe plaats gebouwt, of (ſoo ſommige willen) ſoude vernieuwt, en met een burg verſterkt hebben, daar van het *Druſeburg*, gelijk als *Druſiburg* is genomt geweeſt, met de tijd in *Doesburg* verandert. Hier van tuygt *Jul. Flor. Hiſtor. lib.* 4. *cap.* 12. dat *Druſus* op de *Maas*, *Weſer*, *Elve*, en den *Rhijn*, meer als vijftich burgten had doen maken; ſommige willen dat dit *Aſciburgum* ſoude zyn, daar *Tacitus lib.* 4. *Hiſtor.* van ſchrijft, doch komt met de omſtandigheid van deſe plaats niet over een. 84

Deſe Stad is gelegen tuſſen den ouden en nieuwen *Yſel*, op den hoek van de nieugeſchote graft, en *Foſſa Druſiana*; is een welgelegen en ſterke plaats jegens den inval der vyanden, ik ſegge een welgelegen plaats, als hebbende een tocht en doorvaart door behulp van beyde de ſtromen, door het Graafſchap naar *Munſterland*, maar ook door de nieuwe graft van *Druſus*, na *Yſeloord*, en van daar den *Rhijn* op, of na beneden tot de meeſte plaatſen van 't Stigt van *Utregt*, *Zuidholland*, *Zeland*, en aanpalende Landen, gelijk ook aan d'anderſijde naar de onderſte deelen des Graafſchaps, naar *Overyſſel*, *Noordholland*, beyde de *Vrieſlanden*, en elders; is mede een

een van de vrye *Handse Steden*, daar van hier voor breder.

p *Het nederdeel van Gelderland*,] Sie van dese verdeling *Adr. Sligtenhorst* in sijn *Toneel van Gelderland*, 1. *boek*, *pag.* 3.

q *Harnhem en Wapeningen*,] Sie de Beschrivinge van dese Steden, hier voor N°. 23.

85 r *Herderwijk*,] Werd by *Arend van Sligtenhorst* aldus beschreven: *Herderwijk* en is niet alleen onder de vier kleine Steden van de Velouw, de eerste en grootste, maar ook onder de twee Gelderse zee-steden de voornaamste, en beslaat oostwaarts den Velouwsen bodem, en westwaerts den oever van de zuider Zee, die uit de kreeken en opwellingen van 't oude Vlie, allenxkens is opgezwollen tot een bare en middelmatige zee, en jaarliks door sijn inbreuk het vaste land met de mueren seer beknabbelt, met namen aan het oster-einde, en wyder en wyder zoude doordringen, indien op grote kosten des Stads graften t'elkens met nieuwe breydels en steene werken niet en wierden bezorgd. In stede van haar oude wapen, wesende een *Kogge* ofte schip, voert sy nu een *Nassousen Leeu*, door gunninge van wijlen *Otto*, den sevenden Grave van Gelder. Onder wiens heerschappy, omtrent ofte na het Jaar 1230. sy, neffens *Ruermund*, *Arnhem*, *Bommel* en andere Steden, eerst met een steenen muyr, en laetstelijken by ons gedenken in 't begin van de Nederlandse onrusten met een frayen aarden Wal, en andere Buyten-werken is besloten; boneffens twee Zeepoorten, die met een langwerpige *Brug* van palen, een stuk weegs in Zee lopen, zijn'er nog drie andere Landpoorten, waar van de kostelijkste is de *Luttekepoort*, die met drie toorens cierelijken opgaat. Behalven den geduyrigen aantogt van vreemde en wegvaardige luyden, en een dagelijks *Veer*, te scheep op *Amsterdam*, en met vragtkarren op *Arnhem*, *Zutveen* en *Deventer*, is hier ook de *hooghste munt* van 't Vorstendom, en de afflag van alle vissen, die tusschen Muyden en Kampen naer Gelderland werden vervoerd; welk aanzienlijk, en voor de Burgery overbatelijk voorregt Vorst *Arnold* op 't Jaar 1443 aan de Stad heeft geschonken. Dat sy daer-en-boven een lid is van de *Anzee-steden*, heeft sy wel gemein met de meeste mindere Steden van Gelderland, maar dat sy tot noch toe heeft gehouden een eygen *Scherprechter*, alleen gemein met de Hoofdsteden. *Herderwijk* heeft van tijd tot tijd sterken handel en Zeevaart gedreven, zo by de naburen, als in verre landen, en met namen omtrent het jaar 1280. op de Elve, 't welk ook een vrye en eygene plaats te *Schanor* heeft bedongen, en ontallijke andere vrydommen verworven by de wijlen Koningen van Denemarken, welke in het jonghste Verdrag tusschen dese Kroon en de Heeren Staten gemaakt, mede zijn in bedongen, en eensdeels 't eindens dit werk te lesen. Op het jaar 1348 heeft *Reynald* aan de Stad verleent (behalven jaarlikse en weekelike markten, waar van geene op Odulfsdag in den Somer-maand, en dese alle Saterdagen werden gehouden) gemeenschap van de Zutveensse vryheden; en *Arnold* op het jaar 1435. voor een verschot van 3300. Rhijnse goudguldens aan haar bepandet het kommerloos gebruyk van alle Gelderse tollen. Het *Juriaensgild* is hier mede zeer agtbaar, en met ruyme inkomsten en vryheden vereerd.

De Stad heeft, zelfs ook ten tijden van de Vorstin *Eleonore*, gehad eene gemeyne, doch by de nabuyren zeer vermaarde *School*, die voor omtrent 50. jaren door de Ridderschap en Steden van 't Velouwsse Vierdeel op een beter voet is vernieuwd; en welke Prins *Maurits*, om dat sy onder sijne Stadhouderschap was opgericht, *Sijne* ofte de *Nassouse School* gewoon was te noemen: gelijk mede eene andere doorlugtige School, die echter op den 12. van den Bloeymaend des jaars 1648. tot eene Vorstelijke en algemeyne *Academie* is verhooghd; daar de Gelderse soo wel als uytheymse jeughd in allerley spraken en wetenschappen werd gescherpt en onderwesen, zelfs ook in de Genees-konst en kenniss van kruyden, waar toe een wel-gestoffeerde *Bloemenhof* is bereyd. De algemeyne *Boekenkamer* is met menigte en treffelijke stukken wel voorzien, waar onder mede eenige in de Syrisse, Arabisse en Sineese spraken beschreven.

s *Elburg*,] Is gelegen vier uuren van *Herder-* 86
wijk ende *Kampen*, van welkers eerste stichting ik niet bestendichs en weet voor te brengen, als dat de wallen ende huysen schijnen te betuygen, dat het onder alle Gelderse Steden het jongste kind is, en, na 't aanwijzen van de Tijdschryvers, eerst onder Hertog *Willem* den eersten, die dese plaats wegen sijne goede gelegenis zeer hadde bezint, door *Arend van Boekop*, Richter van Velouwen gevest en bemuyrd; hoewel het, neffens meer andere plaatsen des Vorstendoms, met de Anzee-steeden mede verbonden is. De Stadt is van allerley lijftocht, en met namen van vis en wilde Ent-vogels, die met menigten in de koyen daar omtrent werden verlokt en gevangen, wel gestoffeerd, liggende op een vetten grond aan de strand van de Zuider-zee, in 't vierkant; Dwars door de Stadt loopt een beek, die ten wederzyden met een burgwal is afgeheynd, en met vyf steene bruggen beslagen.

t *Hattum*,] Een uur gaans van *Swol*, niet wijd 87
van den lugter boord des Yssels gelegen, daar vier verscheide waterstrengen, van Appeltoorn en elders uyt de Veluwe af komende, met namen de *Grift*, neffens de *nieuwe*, *oude* en *Terwoldse Weteringen*, t'zamenvloeyen, gerieffelijk om alle Waren met schuyten af en aan te voeren. By de geleerde werd het voor geloofwaardig aangenomen, dat de oude *Attuariers*, nabuyren van de *Chamavers* ofte Kampenaars, haar naam aan Hattem hebben overgeset, om de naauwe over-een-koming, soo van namen als plaatsen; Het heeft in voorleden tijd een magtig Blokhuys of Burgt gehad, omtrent het jaar 1404. door *Reinald* den eersten Hertog getimmerd, 't welk dikmaals is bepand geweest, en door den laatsten Vorst *Karel* met nieuwe Voorwerken en Wallen nog meer versterkt: behalven een steeuwigen Toorn, waar binnen de Vry-Heer van Wassenaar, naderhand Keyserlijk Veldheer in Vriesland, lange jaren, en ook na hem de Rentmeester van Salland, en Schout van Deventer (die beyde op het jaar 1521. in den slag van Aperloe wierden gegrepen) in eene ysere hang-kouw, genoemd *Wassenaars kouw*, hebben gevangen gesseten, daar van breder te sien *Adr. Slichtenhorst*, *in sijn Gelderse geschiedenissen*, op het jaar 1512. en en 1521. Van dit Slot, wiens muyren over de 25. voeten dik waren, en is niet anders in wesen als een

hoop

hoop puyns en vervallene ſteenen. Deſe Veſting met ſijn gantſe geregtigheid, plagt het erfgoed te zyn van *Jan van Hattem*, baſtaard-ſoon van *Reynald* den derden, die op het jaar 1371. is overleden.

88 [t] *Onderhoorige Dorpen*,] De Dorpen en Heerlijkheden langs den *Rhyn* en *Yſel*, beginnende van tegen over Zutphen tot Wageningen toe, behorende onder

HET AARNHEMSE DEEL

Syn Brummen.
Oprees.
Opboreel.
't Zuideren.
Terhorſt.
Lonen.
Beekbergen.
Spankeren.
Hal.
Eerdbeek.
Kaldenhaven.
Dieren.
Elkum.
Middagten.
Reit.
Biljon.
Velp.
Ter Let.
Yſeloort.
Bathanjen.
Muninkhuiſen.
Klingerbeek.
Ooſterbeek.
Mariendaal.
Guldenſpijker.
Dorewaart.
Heelſom.
Renikom.
Grunsfort.
Bemmekom.
Halſlo.
Heukelum.
Harten.
Wolfhees.

89 OP DE VELUWE.

Het Engelander holt.
Hartskamp.
Achlum.
Appeldoorn.
Beekbergen.
Anſtoot.
Otterlo.
Brockhuys.
Moſel.
Eyſchaten.
Eden.
Koetwijk.
Garderen.
Biesken.
Flierbeek.
Lunteren.
Barneſelt.
Hacſelt.
Deelen.
Voorthuyſen.
Hoemen.
Ter Schuyr.
Schuyderbeek.
Kemna.
Heel.
Putten.
Ermelen.
Schoonrebeek.
Hoeflaken.
Niekerken.
Kalenbroek.
Hulkeſtein.
Arlar.
Diermen.
's Herenloo.
Nunſpeet.
Hulſthort.
Staverden.
Elſpeet.
Hoge Suyren.
Duirſpijk.
Schottenbroek.
Ooſterwoelde.
Oldenbrock,
Yrſt.
Klarenwater.
Hulsbergen.
Heerde.
Swanenburg.
Vorgten.
Veſen.
Vun.
Nazareth.
Epen.
Kannenburg.
Vaſen.
Loo.
Twolde.
Twelde.
Kruysvoort.
Holthuys.
Duyſterwoord.
Fryenburg.
Yperenburg.
Welop.
Nyenbeek.

90 [u] *De gantſe Betuwe*,] De Dorpen en Heerlijkheden in

DE BETUWE

Syn Herwijn.
Aart.
Parik.
Paanderen.
Hulhuyſen.
Drommelen.
Gent.
Voornenburg.
Angeren.
Bemmel.
Dornik.
Lent.
Reſſen.
Elſt.
Bronkhorſt.
Emmeren.
Ooſterhout.
Falburg.
Sluykwijk.
Nieuwland.
Heteren.
Hevelt.
Loinen.
Aendelft.
Rodentooren.
Wolferen.
Inderink.
Himme.
Setten.
Rawijk.
Heyen.
Wees.
Doyewaart.
Apenburg.
Hoeſden.
Keſteren.
Ochten.
Lee.
Yſendoorn.
Lienden.
Verhuyſen.
Open.
Ommeren.
Ingen.
Ek.
Mel.
Weſtroyen.
Zoelen.
Maurik.
Rijswijk.

[w] *Schenkenſchans*,] Daar van hier voor op het II Hooftſtuk, *Num.* 4.

[x] *Knodſenburg*,] Een ſterke ſchans, recht te- 91
gens over *Nimwegen* gelegen, daar men meent dat de Romeinen haar winter leger hielden, dat ſy *Caſtra Herculis* genomt hebben, als te ſien in het *Itinerarium Antonini*, daar van hier voor *No.* 17.

[y] *Tiel en Sandwijk*.] Een van de oudſte Steden 92
van *Gelderland*, op de rechter zyde van den ſcheepryken Waal-ſtroom, die by hoog water de Veſten beſpoelt, is van *Nimegen* vier en van *Salt-hommel* en *Buyren* twee uyren gelegen, met een gedeelte van de Voorſtad, noordwaarts in't Gerigt van *Sandwijk* ſtrekkende; Voorts werd uyt *Maas* en *Waal* na de Stad gevoert, de ruymte van allerley Koorn, Ooſt en andre vruchten, ook tam en wild gevogelte, ſoo dat'er van deſe en andere toevoeringe weekelijks drie merkt-dagen gehouden werden. Het is de aanſienlijkſte Stad in het rechte Eyland van *oud Batavien*, 't welk met twee armen van den *Rhijn* word om-vangen, en van ſijn *begin* af tot beneden deſe Stad toe, den onvervalſten naam van *Batavien* ofte *Betouw* als noch by ſich houd. Den oorſpronkelijken naam acht men geweeſt te zyn *Thijl* ofte *Tijl*, (hoedanige ſpeldinge in oude zegels voor 300. jaren gebeſigt te vinden is,) dat is, een rye, 't welk in 't begin deſe plaats ſchijnt gegeven te zyn, doen ſy noch maar een haven was; en dat aldaar, vermits de bequame landinge, een tijl ofte tal huyſen, door enige viſſers ofte andere op een hoogte ofte dijkagie langs den ſtroom zyn gebout en allenskens vermeerdert. Tot verſekering van de welke naderhand een Burgt ofte Sterkte ſoude zyn opgeworpen, en door de *Deenen* voor de tweede maal in 't jaar 1200. vernield, doch ten tijden van Hertoch *Reynald den eerſten* op nieus opgemaakt, genaamt het *Tolhuys*. Deſe plaats verder tot eene Stad geworden zynde, heeft ſijn eerſten naam van *Tijl* ofte *Steenen Tijl* behouden, en ook van den aanvang tot aan het jaar 1336. een Burcht met een Leeuw daar voor ſtaande tot een wapen gevoert.

Veele

Veele soo oude als hedensdaagse Schryvers willen, dat dese Stad wel eer de eer heeft gehad, van te weesen de Hooftstad des Graafschap van *Teysterband*. Voor eerst, om dat *Walger* ofte *Walchert*, Grave van *Teysterband*, en halve broeder van *Diderik*, den eersten Grave van *Holland*, omtrent het jaar 902. sijn woon-plaats by *Thiel*, in de Vlekke *Avesaat* heeft genoomen, en binnen de voorzeyde Stad gesticht een fraye Kerk, ter eeren van de heylige *Walburg*. Ten anderen, vermits de Steden *Buyren* en *Kuylenburg*, met haar ban, insgelijks alle de Dorpen van de *Neder-betouw* en *Thieler-weerd*, met noch sommige in 't Ampt tussen *Maas* en *Waal*, te gader bereekent op 72. Dorpen, van ouden tijden af aan de Stad *Thiel* verplicht zyn, ses weeken lang te komen *burg-werken*, (soo houd de oude uytschryving van 't jaar 1433.) dat is, aan de sterkte van de Stad te arrebeyden; welke dienstbaarheid, tot believen van de Heeren van de wet, t'elkens met een sekeren penning word gelost en afgekoft. Wanneer *Thiel* aller eerst tot eene Stad verheeven zy, leest men, dat het selve in de jaren 454. en 460. is geweest een haven van 't Franse Nederland. En in een oud geschreven Jaar-boek op het Raadhuys berustende staat aangeteykent, dat in 't jaar 618. onder het Kayser-rijk van *Heraclius*, alhier aangeland zy *Dagobert* Koning der *Vranken*, die het Slot *Wiltenburg* heeft doen timmeren, en *Trajectum* soude genomt hebben; en is in 't jaar 695. buyten *Tijl* tot *Sandwijk*, ter eeren van *Vincent*, een Kerk opgericht, welke door de Walsse binnen *Thiel* tot besetting leggende knechten op het jaar 1574. wierd te schande gemaakt.

93 [z] *Tielsen Waard*,] De Dorpen behoorende onder de

TIELERWAARD,

Zyn Kapel.	Geldermalsen.
Avezaat.	Meteren.
Zoelen.	Tuil.
Wanoy.	Deyl.
Zenoven.	Hasten.
Ophemert.	Enspijck.
Varik.	Helwy.
Zenuaart.	Rund.
Asselt.	Herwijn.
Opynen.	Hellecum.
Neerynen.	Wajesteyn.
Waardenburg.	Fueren.

94 [a] *Buyren*,] De onderhorende Plaatsen in het

GRAAFSCHAP BUYREN,

Zyn de Stadt Buyren.	Sermond.
Arichem.	Trik,
Raversway.	*en*
Buyrmalsen.	Beusichem.

95 [b] *Kulenburgh*,] De Dorpen onder het

GRAAFSCHAP KULENBURG,

Zyn Marienweert.	Everding.
Beest.	Sydervelt.
Gobbeldinge.	Renoy.

[c] *Het Maaswaalse Land*,] De Dorpen onder 96

HET MAASWAALSE LAND

Zyn Homen.	Leberg.
Walden.	Nysterik.
Huem.	Hernen.
Overasselen.	Venetgen.
Neerasselen.	Bulgaren.
Hettert.	Wynst.
Heel.	Deest.
Neerbos.	Houtmeer.
Vure.	Apelten.
Boningen.	Druyten.
Withen.	Offerden.
Ballegoye.	Maasbommel.
Blankenburg.	Pafelijk.
Keen.	Leeuwen.
Luyre.	Wamel.
Ewijk.	Alphen.
Dodendaal.	Drummel.

[d] *Nimmegen en Batenburg*,] Daar van breder Num. 28. en 30.

[e] *Saltbommel*,] Twee mijlen van *'s Hertogenbos*, 97 en ook schier soo ver van *Tiel*, gelegen in een Eyland, omvangen van een gedeelte van den *Rhyn*, genaamt de *Waal*, 't samen met de *Maas*; is het hooft van den *Bommelerwaard*, een heerlijken en groeysamen Land-streek, welke van dese Stad haar naam heeft ontleent, en sig van de Schantsen *Voorn* en *Sint Andries* uytstrekt tot aan *Workum*; zynde aan de rechter zyt met de *Waal*, en aan de luchter met de *Maas*, van boven tot beneden toe afgesloten. *Bommel* is door *Kayser Otto de III.* op het versoek van *Ansfrid*, Bisschop tot *Utregt*, en laatsten Grave van *Teysterband*, eerst in 't jaar 998. en daar na wederom in 't jaar 1013. door *Kayser Hendrik* overgedragen aan de Kerk van *Utregt*: *Otto van Nassouw*, heeft het *Bommel* tot eene Stad verhoogt, en met steene muyren omvangen. Behalven dat er noch twee andere geweldige Schantsen aan 't bovenste begin van den *Bommelerweerd*, in 't jaar anderhalf-duysent negen-en-tnegentig zyn gebouwt, die de Stad voor een vyandelijken aanval en volkomen beleg van die zijt beschutten. Waar van de eene, na de gelijkenis van de Schants van *Antwerpen*, met vijf grote Bolwerken en andere werken versorgt, van den Cardinaal van Oostenrijk *S. Andries*; maar d'andere, van 't Eiland 't welk sy beslaat, ofte van haar timmerman Prins *Maurits*, de *Schants van de Voorn* ofte *Nassau* word genomt. De Schants *Sint Andries*, welke in 't volgende jaar na sijne stigting den vyand door de Staten deser Landen, soo met geld als met geweld, is uyt de hand gebrooken, legt omtrent het Dorp van *Herwarden*, 't welk wel eer een Schependom en sijne bysondere Heemraden plagt te hebben, doch op den grond en gerecht van *Rossem*: welke Vlek een schouw voert, en alwaar noch een Kerk staat, vermaart door het graf van den Oversten *Marten van Rossem*. Op de Kerk staat een tooren te pronk, die sijns gelijk in *Gelderland* niet en heeft, en noch hooger dan de *Martens* tooren tot *Utregt*; hoewel de top daar aan ontbreekt, welke in 't jaar 1538. is verbrand; Behalven 't gemak van de grote stroomen, heeft dese

Digitized by Google

Stad ook een binnen-vaart voor de ſchuyten, loopende door den *Thieler-weerd* naar de Stad *Knylenburg*, en by winterſſe ofte regenachtige tijden, ſeer gerijffelijk voor den wegvaardigen man. *Salt-Bommel* is van ouds voorſien geweeſt met hoge gerechtigheid, ook met een munte, bank, tol en 't recht van 'Burgerlijke ongelden; gelijk af te nemen is uyt de Handveſt van *Kaiſar Otto de III.* van den jare 998. en de beveſting van *Hendrik den II.* van 't jaar 1013. die beyde gevonden werden by *Heda* in ſijn werk van de *Utregtſe Biſſchoppen*. Het hoge gericht van den *Ban* ofte *Eenige van Bommel*, heeft geſtaan aan ſeſtien Schepenen, half gekooſen uyt de Stad en half uyt het Land, en wyſende ſonder enige tegenſpraak. De Burgers van *Bommel* zyn ten platten Lande niet ſchatbaar over hunne erven, dan alleen gehouden te laſten de gewoonte der nabuyren, in 't maken van wegen, dijken en ſlooten. Doch vermogen die van *Bommel* op allen ingeſetenen van hare Stad te ſetten keuren en ongelden, vermogens den geweld-brief van Grave *Reynald*, van 't jaar 1327. Het vlakke Land is van den Burgerlijken Schepen-ſtoel der Stad naderhand afgeſpliſt, en neffens 't Gericht van *Bommel*, noch vier andere Gerechten aangeſtelt, welke in val van ſwarigheid ſig met malkander mogen beraden, en ſpreken insgelijks een onwederſprekelijk vonnis, volgens den brief van *Reynald* van 't jaar 1337. Alleen is het pynelijk hals-gericht, over de gantſe *Ban van Bommel*, aan deſe Stad verbleven.

98 [f] *Den Bommeler-waard*,] De Dorpen in

DE BOMMELER WEERD.

Zyn Roſſum.	Ammelroy.
Herwaarden.	Bruekum.
Herwijnen.	Wel.
Heuſden.	Gameren.
Driel.	Nywalen.
Velddriel.	Aalſt.
Ouſſen.	Zuylichem.
Heel.	Pouderoye.
Delwijnen.	*en*
Kerkwijk.	Brakel.

[g] *Het Huis en Slot Merwede*,] Daar van hier voor in 't II. Hooftſtuk, N°. 7. 8.

[h] *Steenbergen*,] Sie *Matth. van der Hoeven*, het I. Boek, 3 Capitt. en het II. Boek, Cap. 8.

[i] *Den Briel, Heemvliet*,] Den *Briel* is de Hooftſtad van het Land van *Voorn*; alſoo genomt van het woord *Bree-hel*, want gelijk bevorens van het *Helium* geſeid is, beduyt het woord hel, een diepte ofte afdalende plaats, gelijk of men ſeyde de brede diepte, ofte brede afſtorting en nederhelling, van de *Maas* in de Zee; gelijk dat by *Adrianus Junius* in ſijn *Bataviſe Hiſtorie*, en *Philippus Cluverus de trib. Rheni Alveis, cap.* 2. werd uyt geleid, en hier voor Num. 33. en 61. breder is verhandelt. Wanneer het ſelve gebout is, daar van vindmen niet geſchreven, daar uyt men ſoude oordelen, dat het een van de eerſte beginſelen van het Land van *Voorn* geweeſt is; Sie hier van breder *No.* 33. *en* 61.

Heemvliet, is een byſondre Heerlijkheid op het Land van *Voorn*, aan de Graaflijkheid van *Holland* te Leen gehouden.

Geervliet is de Hoofſtad van het Land van *Putten*, daar van hier naar onder Num. 103. is van ouds een bemuyrde Stad geweeſt, daar in 't jaar 1300. *Nicolaus* Heere van *Putten*, een Canonesye van tien Canoniken geſticht hadde; hier is van ouds een vermaarden tol van de Graaflijkheid van *Holland* geweeſt, nu tot het Ruardſchap van *Putten* behorende.

[k] *Arundelius*, *anders Eſeloor*,] Van deſen *Koning Eſeloor* is hier voor Num. 42. en elders breder verhandelt.

[l] *Delfland*,] Daar de Stad *Delff* de Hooftſtad van is; wanneer het ſelve bedijkt en van *Rhijnland* is afgeſcheiden, en is niet ſeker, want het te vorens onder het Dijkgraafſchap van *Rhijnland* behoort heeft, ſoo noch ſeer onlangs de Dorpen *Monſter*, *Terheyde*, *Wateringe*, *Lier*, *Rijſwijk* en *Voorburg*, onder het Baljuſchap van *Rhijnland* behoort hebben; Dewelke mede in 't jaar 1581. aan *Foy van Broekhoven*, doen ter tijd Baljuw van *Rhijnland*, als ſijne onderhorige, den nieuwen eed van getrouwigheid gedaan en geſworen hebben aan *Prins Willem van Oranjen*, als hem gedefereert zynde de hoge Overigheid en Regering van de Graaflijkheid van den Lande van *Holland*, *Zeland* en *Vrieſland*, ſoo dat eerſt by het maken van de Landſcheidinge tuſſen *Rhijnland* en *Delfland*, het Dijkgraafſchap en Waterſchap van *Delfland*, met *Maasland* is vereenigt, en van *Rhijnland* is afgeſcheyden, dog lange daar na het Baljuſchap en Manſchap van *Delfland*, is opgeregt, die te vorens ten deele onder *Maasland*, en ten delen onder *Rhijnland* behoort hebben; want het blijkt by *Sententie van den Hove van Holland van den* 4. *Mey* 1527. dat *Rijſwijk* doen noch onder den Baljuw en Welgeboren-mannen van *Rhijnland* gehoort heeft, en by gelijke *Sententie van den* 4. *Maart* 1532. dat de Huyſluyden van *Delfland* doen noch onder het Baljuſchap van *Maasland* behoorden, als daar van breder te ſien in ſeker Sententie-boek van *Sententien en geweſen ſaken van den hogen en Provincialen Rade in Holland*, in den jare 1662. uytgeweſen, pag. 103. en pag. 304.

Wat nu het Heemraadſchap van *Delfland* aangaat, daar van ſchrijft wel den Burgermeeſter *Bleiswijk* in ſijn *Beſchryvinge van Delff*, *pag.* 555. dat de inſtellinge van dit Collegie al veel honderden van jaren ſijn begin heeft genomen, doch hy brengt daar van geen ouder *Handveſt* by, als dat van de verkieſinge van de Heemraden van *Hertog Aalbregt*, van den 20. *November* 1391. en noch ſekre uytſprake van den ſelven *Hertog Aalbregt*, des ſondags na *Sint Blaſius-dag*, van den jare 1375. tuſſen de Heemraden van *Delff*, en de Stad van *Schiedam*, wegens de Heul van *Overſchie*, daar by van het Heemraadſchap van *Rhijnland* al blijkt by *Handveſt van Koning Willem, van den* 5. *idus Octobris* 1253.

Delfland ſtrekt ſich in 't noordweſten tot aan de Noordzee, daar het met den Zedijk bewaart werd, dewelke met de aanwaſſen en gorſingen ſoo veel verder geleid is, als den ſelven Dijk voor deſen plag te weſen, die wy in de Beſchryvinge van *Sgraveſande* breder hebben aangeweſen, dat een groot ſtuk binnewaarts heeft gelegen, daar van aan dees zyde van *Honſholredijk*, noch enige kenbare

ſtuk-

Digitized by Google

ſtukken in weſen zyn; in 't zuydweſten paalt het tegen de *Maſe*, ten noordooſten tot de Landſcheidinge van *Rhynland*, en in 't zuidooſten aan *Schieland*, en van daar door een gedeelte van *Overſchie*, zuidweſtelijk aan, tot digt onder de muyren van *Schiedam*, en begrijpt in ſich omtrent de ſes-endertig duyſend Morgen Lands.

100 [m] *Schieland*,] Wanneer het Heemraadſchap van *Schieland* is ingeſtelt kan men ook niet ſeker ſeggen; Daarom ſoude geloven dat het wel ſoo oud niet en is, als dat van *Delff*, want ik vinde in de voorſz. uytſprake van *Hertog Aalbregt van Beyeren* van den jare 1375. dat daar in gewag gemaakt werd van de Heemraden van *Delfland*, en de Stad van *Schiedam*, daar uyt men ſoude oordelen, dat de Heemraden, en het Heemraadſchap van *Schieland*, doen nog niet en ſijn opgeſtelt geweeſt, en dat het ſelve te voren ten delen met die van *Delfland*, door de *Schie*, en ten delen met die van *Rhijnland* na den *Hildam* toe heeft uytgewatert; te meer om dat *Rotterdam*, het welk de Hooftſtad van *Schieland* is, een ſeer jonge Stad is, als wy te ſijner plaatſen hebben aangeweſen.

Schieland ſtrekt ſig langs *Delfland*, van *Schiedam* af met het water de *Schie*, tot aan *Rodenrijs* over de *Schie*, en ſoo voort achter *Berkel*, midden door *Waddingsveen* tot in de *Gouwe*, en wederom aan de *Maaskant* van *Schiedam* na *Delfshaven* en *Rotterdam*, tot aan den *Yſſel*, en den *Yſſel* langs wederom tot aan de *Gouwe*, tot aan *Zuidwaddingsveen*.

101 [n] *Rhijnland*,] Wat *Rhijnland* aangaat, 't zelve heeft in Regt en Landſaken, de oudſte Regtbank van het gantſe Land geweeſt, daarom ook van ouds genaamt is *het Hof van Rhijnland*, dat niet als by Edele en Welgeborene bekleed wierd, gelijk als wy in de Inleydinge op de Coſtuimen van *Rijnland* en by gevolg van het gantſe Land, Num. 15. breder hebben aangeweſen, welkers inſtellinge geen begin en heeft, en alle oudheden te boven gaat. Het Waterſchap van Rhijnland werd beveſtigt by het Handveſt van *Koning Willem*, van de 5. Idus van Octob. 1253. Het welk zijnde eygentlijk een *confirmatie* van een voorgaande Regt, kan daar uyt aangemerkt werden, dat het voor die tijd al moet geweeſt zyn; hier van is de Stad van Leyden de Hooftſtadt.

Het *Landſchap van Rhynland*, dat bevorens in haar Jurisdictie een groot deel van *Delfland* begreep, ſtrekt en ſcheid ſig nu tot aan de Landſcheiding tegens Delfland en Schieland, aan d'een zyde tot aan de Noordzee, en van zijds aan tot Kennemerland en Amſteland, tot aan het Sigt van Utregt, en den Lande van Woerden; Dog het Waterſchap en Heemraadſchap ſtrekt hem nog verder uyt, met dat verſcheide Landen van *Kennemerland*, *Amſtelland* en uyt het Land van *Woerden* met hare Canalen mede met Rhijnland uytwateren; So dat de contribuerende Landen van het Heemraadſchap van Rhijnland, en die met deſelve uytwateren, bedragen tuſſen de 70. en 80. duyſent morgen Lands.

102 [o] *Het Land van Woerden*,] Het Dijkgraafſchap en Heemraadſchap van *Woerden* is ſo oudt niet, om dat van ouds veel al met Rhynland heeft uytgewatert, want of wel het Kaſteel en Stad van Woerden geheel oud is, daar van al in 't jaar elfhonderd en t'ſeſtig gewag gemaakt werd, ſo vind men van de Inſtellinge van het Dijkgraafſchap en Heemraadſchap van Woerden in oude Brieven weynig vermaan. Het oudſte dat ik vinde, is een *Handveſt van Hertog Aalbregt*, in 't jaar 1388. des Donderdags na elf duiſent Maagden-dag, inhoudende *dat den Heemraad van Woerden die nu zijn, of namaals weſen ſullen, noit afgeſet en ſullen werden van den Baliuw, voort dat ſy rekeninge en bewyſinge ſullen doen, ende onſe Heemraadſchap bewaren en bedryven, tot onſe en des gemeen Lands oirbaar, gelijk dat onſe Heemraders in Rhynland doen.* Strekt ſig ten twee zyden tegens het Stigt van Utregt, tot de Landen van Yſelſteyn, en het Heemraadtſchap van Rhijnland tot Bodegraven toe; heeft ſijn Uytwätering ten deelen door het Heemraadtſchap van Rijnland, en ten delen door den *Yſel*, door Montfoort en Oudewater, voor by Dergoude, en ſo voort na de *Maas*.

p *Medenblik*,] Van de oudheid van dit Medenblik, en den ſtoel van der Vrieſen Koningh *Radbout*, is hier voor Num. 78. breder verhandelt.

q *Weſtvrieſland*,] De gelegenthe'd en omring van Weſtvrieſland, werd hier voor in het II. Hooftſtuk, Num. 21. ende volgende beſchreven; en de beſchryvinge van de Steden in Waterland en Weſtvrieſland gelegen, gaat hier voor Num. 73. en volgende, en de Dorpen hier onder behoorende te ſien hier naar onder Kennemerland, Num. 112. 103

r *Onder vier Hooftdeelen*,] Na den ſchik van het onderſcheid tuſſen het Aaſdoms en Schependoms regt, op 't ſtuk van erffenis, is Holland verdeeld in *Suidholland*, *Noordholland*, het Land van *Voorn*, en *Kennemerland* met Weſtvrieſland; Onder welke verdeling Noordholland van Zuidholland en het Land van Vooren werd onderſcheiden; niet na de Landſtreeke, gelijk als in 't Noorderdeel van Holland, maar het aloude onderſcheid, daar mede het van den anderen werd verdeeldt in opſigt van Zuidholland alleen, anders ſoude Kennemerland en Weſtvrieſland het regte Noordholland zyn, gelijk het ook wel ſomwylen buyten opſigt van deſe verdelinge *Noordholland*, en het *Noorder-quartier* genomt werd. *Grot. Inleid. lib. 2. cap. 27. verſ. de Landen van Holland*, deelt Holland in twe deelen, als dat al het gene noordwaard van den Yſſel leid, Noordholland genomt werd, uytgenomen ſeid hy, dat Kennemerland en Weſtvrieſland, waar onder komt ook Waterland en Zevank, haar eygen namen en bedieningen hebben behouden. En het gene zuidwaard van den *Yſel* leyd, Zuidholland genomt werd, uytbeſondert dat de Landen van *Voorn*, *Putten*, *Stryen*, *Arkel*, *Altena* en *Heuſden*, haar byſondre benamingen en bedieningen hebben gehouden. Zoo werd ook het onderſcheid van de Comptoiren en Rentmeeſters van Zuidholland, Noordholland, en Kennemerland met Vrieſland als nog onderhouden. Zie vande boven ſtaande verdelinge *Matth. van der Hoeven in ſijn Handveſt Chronijk, lib. 2. cap. 3. Coſtuimen van Zuidholland, pag. 1.* 104

s *Met haar onderhoorende Dorpen*,] De beſchryvinge vande Steden is hier voor t'ſijner plaatſe ten genoegen gedaan: Volgt nu een optellinge van 105

Digitized by Google

de Dorpen onder elks gebied behoorende; Daar van in de verdelinge van

ZUID-HOLLAND

Behooren deſe volgende Steden, Dordrecht,
Gornichem *en't Land van* Arkel,
Workum.
't Landt van Altena,
Louveſtein.
Het Slot en Landen van Vyanen.
Het Graafſchap Leerdam.
Heukelum.
Aſperen.
Nieupoort.
Schoonhoven.
Nederveen.
St. Geertruidenbergsland.
Den verdroncken Dortſen Waard.
De Hoge ende Lage Swaluwe.
Het Land van Niervaart *by de* Klunder.
De Ruygenhils-polder, daar onder Wilmſtadt *en den* Finart.
Het Land van Putten.
Oud en *Nieuw Beyerland.*

Volgen nu de Dorpen.

Onder het Bailiuwſchap van *Zuid-Holland*, daar *Dordregt* de Hooft-ſtadt van is, behoren

Merwe, *ofte* Merwe-Polder, *reſorterende aan de Stadt* Dordregt, *als breder in't II. Hooftſtuk, num.* 8.
De Mijl-polder, *in het Jaar* 1617. *by de Heer* Cornelis van der Mylen *doen bedijken, en tot ſijn Ambachts Heerlijkheidt gemaakt.*
Dubbeldam, *alſoo genaamt van het Rivierken den* Dubbel.
Den Alblaſſer-Waard, *daar onder behooren de Heerlijkheden en Dorpen* Slydregt.
Alblas.
Alblaſſerdam, *onder het Slot* Souburg.
Papendregt.
Nieuw-lekkerland.
Streefkerk.
De Heerlijkheidt Ruybroek, *anders* Wijngaarden, *van ouds beſeten by den Adelijken Geſlagte van Wijngaarden.*
Molenaars-graaf.
Brandwijk.
Gybeland.
Eleskens-graaf.
Den Vuylendam.
Gyſendam,
Gyſen Oukerk.
Gyſen Nieukerk, *Anno* 1382. *bedijkt. daar onder het* Slot Gylenburg.
De Heerlijkheden Hoſtwegen *en* Hardingsvelt.
Peurſen.
De Heerlijkheidt Slingeland *den Heer van Brederode toebehoorende.*
Ottelandt.
Laag Blokland.
De Heerlijkheyt Goudriaan *en* Noordeloos, *den Heer van Brederode behorende.*
Amersgraveland.
Gelekens.

MOERKERKER-LAND,

Anders genoemt den Hoekzen-waard, *daar onder behooren de volgende Dorpen en Heerlijkheden.*

Pietershoek.
De Heerlijkheid Maasdam.
Mijns Heeren Land,
De Heerlikheid Oudt Heynenoort.
Godſchalkeroort.
En Ooſt-Somerland.

DEN STRYENSWAART.

Daar onder oud Stryen.
Nieuw Stryen, *met den* Uytterdijck, *of het* Land van Eſſe.
De Zuid *en* Noord-kabel *van den* Broek.
Oud Bonavontuyr.
's Gravendeel.
Group.
Kromſtryen.
Numans Gors, *anders* Klaaswaal.
Nieu, Klein, *en* Groot Krom Stryen.
Sillershoek.
St. Antonis Polder.
en
Weſtmaſe.

DEN RYDERWAART.

Ende het Landt van Yſelmonde, daar onder

Heer Jans Dam.
Kleine Linde.
Grote Linde.
Nederhoeven.
De Heerlikheidt van Heer - Ouwelands Ambagt.
Schobbeland.
en Molenaars Ambagt *aanden Devel.*
De Heerlikheid van Kyfhoek.
Hendrik Iden *Ambagt, daar onder het* Huys Boquet *behoort.*
Ryſoort.
Adr. Pieterſz. Ambagt.
Ryderkerk, *daar het* Slot Woude *onder hoort.*
De Heerlikheden van Ooſt *en* Weſt-Yſelmonde.
Ooſt *en* Weſt-Barendregt.
De Heerlikheidt van Karneſſe.
Oud Beyerland.
Nieuw Beyerland.
Zuid Beyerland.

DE LANGE-STRAAT.

Daar onder behooren

Groot *en* Kleyn Waſpijk.
De Heerlikheidt van Kapelle.
Beſoyen.
En de Heerlikheidt van 's Gravenmoer.
Sprang.
Het Ambagt van Nederveen.
De vijf Heerlikheden onder den Hertog van Aarſchot *behoorende, als* Made.
Drummelen.
Stanthaſen.
Hoge en lage Swaluwe.
En de Stad Sevenberge.

ONDER GORKUM

Ende den Lande van Arkel *behooren de Dorpen*

Arkel.
Rietvelt.
Schelluynen.
Nieuwland.
Hoornaar.
Hoog Blokland.
Leerbroek.
Reyerskop.
Middelkoop.
Ooſterwijk.
Kedechem.
Het nedereind van Spijk.
Het Fort Louveſteyn.
Hier onder behooren ook de Steden Heukelum *en* Aſperen, *dewelke hare byſondere Heeren hebben.*
Onder Aſperen *behoort het Droſtampt van* Arkel, *daar onder het Slot* Spijk.

ONDER WORKUM

Ende het Landt van Altena *behooren*

Het Droſtampt van Altena, *waar onder de volgende Dorpen en Heerlijkheden, als de* Stad Workum,
Almkerk.
Gyſen.
Ryswijk.
Neereyl.
Opeyl.
Uytwijk.
Waarthuyſen.
Emmikhoven.
Sleewijk.
Hil.
Andel.

Gif.

Digitized by Google

Gif.
Ende de Heerlikheden Werken.
en Werkendam.

ONDER HET LAND van VIANEN

Behooren Heykoop.
Boeykoop.
Lexmunde.
Lakervelt.
Achthoven.
Meerkerken.
Amelesteyn.
Bakesteyn.

ONDER SCHOONHOVEN

Sijn half Nieupoort.
Vlist.
Boerepas.
Sevender.
Cabauw.
Polsbroek.
Jaarsvelt.
Bergambagt.
Heer-Aartsbergen.
Berekouw.
Stolkwijk.
Lekkerkerk.
Zuidbroek.
Krimpen op de Lek.
Ouwerkerk op d'Yssel.
Krimpen op d'Yssel.
Kralingen *of* Stormpolder.

ONDER LEERDAM

Behooren het Fort ende sterkte Yselsteyn, *dat onder hem heeft het vermaarde Dorp van* Benskoop, *ende de Dorpen* Schoonrevoort *en* Akkon.

TOT HET LAND van HEUSDEN

Behoren Oud-heusden.
Elshout.
Hulten.
Herpt.
De Heerlikheidt van Heesbeen.
Baartwijk.
Vlymen.
Douveren.
Engelen.
De Heerlikheidt van Drongelen.
Hedinkhuysen.
Genderen.
De Heerlikheden van Babilonien-broek.
Onsenoordt.
Wijk.
Aalburg.
Veen.
Etten.
Meeuwen.
en
Kuyk.

GEERTRUYDENBERG

Dat al in't jaar 1213. by Graaf Willem van Holland is beseten, en sulx over de 400. jaren aan Holland geweest is, het welk sig tot aan den Brabantsen Bodem strekt, daar onder

Behooren Made.
Oosterhout.
Schenloo.
Raamsdonk.
Vcene.
Standhase.
En het Bosch tussen Oosterhout *en* Schenlo.

In't jaar 1348. heeft de Stadt *Geertruydenberg* by Verdrag en Handvest en scheidinge tussen Holland en Braband aan haar behouden alle den Moer en Wilderden tot aan *Silverberg* en de Noordoost hoek van de *Moyekene* riole, en van daar uytter riole over Stanthasen, tot aan Drimmelen: Het selve Verdrag luid als volgd:

WY Schepenen, Raad en gemeyne Poorten van *S. Geerdenberge*, maken kont allen luyden, dat wy aangesien hebben de trouwe en grote vriendelijkheden die ons onse lieve Heere, Heere *Wilhelm van Duvenvoort*, Heere van *Oosterhout*, gedaan heeft, en hy, en sijne nakomelingen noch doen mogen, en hebben hem en sijne nakomelingen quijtgeschouden tot eeuwigen dagen, voor ons en voor onse nakomelinge alle eysch, alle recht en aantale die wy hebben ofte hebben mochten, aan allen dien *Mour* en *Wilderde*, die gelegen is buyten der palinge, die hier na beschreven staat. Welke palinge aangaat aan *Silverberg*, en van daar rechte voort strekkende tot aan den noordoosthoek vander *Moynke* (nu genaamt de *Moyekene* ofte *Roevaart*,) Riole van *Middelburg*. En van daar recht strekkende rewijs uytter Riole, over den *Mour* van *Standhasen*, tot aan den *Mour* van *Driemilen*, (nu *Drimmelen*) en den *Mour* van *Standhasen* totter lester Overmaten toe van *Standhasen*, behoudelijk onsen lieven Heeren den *Grave van Holland*, en den *Hertoge van Braband* heur gerechter palingen, als syse eendrachtelijk doen palen. En alle dese *Mouren* en *Wilderden* voorschreven, die gelegen zyn buyten der palinge voorschreven, sullen onsen lieven Heere van *Oosterhout* en sijn nakomelingen, ofte wie datse van hun verkrijgen sal, vryelijk gebruyken, metten gronde tot heur beste oirbaar tot eeuwigen dagen, sonder enich wederseggen van ons of van onsen nakomelingen. Voorts hebben wy jegens onsen lieven Heere van *Oosterhout* genomen in een gerechten *Erfchijns* alle sijn *Mour* en *Wilderden* van *Standhasen*, mette gronden die gelegen zyn binnen den voorschreven palen, en die onse lieve Heere voorschreven gekregen heeft, jegens onsen lieven Heere de *Grave van Holland*, daar *God* de ziele af hebben moet, te bruyken en te besigen voor onse nakomelingen, of den genen diet van ons, of van onsen nakomelingen verkrygen sullen, tot onser bester nutschippe en oirbaar jaarlijks om 15. pond Hol. eenen schilt-voor 18. groten of alsulk payement als daar goet jegens is, alle jaar en altoos te betalen onsen lieven Heer voorschreven, of sijnen nakomelingen op *Sint Martens-dag* in den Winter, of binnen 14. dagen daar na onbegrepen. En waart saake dat wy desen *Cijnse* voorschreven niet en betalen binnen den tijde voorschreven, soo hebben wy ons verwillekeurt, dat onse lieve Heer voorschreven of sijne nakomelingen, onsen Burgemeesteren afpanden mogen den *Chijnse* voorschreven aan *Twijstaden panden*, en die verboren over *Dwersnacht*. En behouden onsen lieven Heer van *Oosterhoude* en sijnen nakomelingen haar Heerlijkheden en Ambachts-heeren recht, alsoo ander Ambachts-heeren hebben in *Zuyt-holland*. In oirkonden desen brieve besegelt met onser gemeene Poorteren zegele. En om de meerdere sekerheid, hebben wy gebeden onsen lieven Heere, Heere *Wilhelm* Hertoge van *Beyeren*, Palensgrave van den *Rhijn*, verbeyder der Graaflijkheden van *Henegou*, van *Holland*, van *Zeeland*, en van *Vriesland*, dat hy dese voorschreven Voorwaarde confirmeren wil, en sijn consent daar toe geven, en wy *Wilhelm* Hertoge van *Beyeren* voorschreven, om bede wille onser getrouwer Stede van *Geerdenberge*, hebben wy dese saaken geconfirmeert, en onse consent daar toe gedaan. In kennisse der waarheid besegeld met onsen zegele. Gegeven in't jaar ons Heeren 1348. op *Sinte Stephanus-dag*, *Martelaar*.

Digitized by Google

De KLUNDER en WILMSTADT.

Sijn twee propre Stedekens, aankomende den *Prince van Orangien*, daar onder behooren,

Heininge Polder.	Slabbegors.
Den Ruigenhil, *daar*	Schuddebors.
Wilmstad *in leid.*	Vrou Jacobs Land.
Den Finaard.	*en*
Appeler.	Niervaart.

Daer van den *Finaart* bedijkt is Anno 1552.
Den *Ruygenhil* ——— Anno 1564.
De *Heininge* ——— Anno 1582.
Den *ouden Appellaar*, ——— Anno 1589.
Den *nieuwen Appellaar*. —— Anno 1615.

Onder den verdronken *Waard* tussen *Geertruidenberg* en *Dordregt*, den *Biesbos* genaamt, hebben verscheide Dorpen gelegen, dewelke met den hogen Vloed van het jaar 1421. die de *Sint Elisabeths* Vloed genomt werd, verdronken zyn gebleven.

Onder het Land van *Putten* heeft van ouds behoort het Land van *Stryen*, dat nu onder het Baljuschap van *Zuid-holland* behoort, het welk hem strekte tot *Sevenbergen* toe, dat noch voor het jaar 1290. onder de Heerlijkheid van *Stryen* behoort heeft, als wanneer *Willem van Stryen* dit quartier te Leen heeft uytgegeven aan sijnen neve *Willem Hugemans*, sedert welke tijd het selve een bysondre Heerlijkheid geworden en gebleven is. Den Brief luyd aldus:

ALlen den genen die desen letteren sullen sien ofte hooren lesen, maken kont en kenlijk wy *Wilhelm*, Ridder Heer van *Stryene*, dat alle dat *Land*, *Mour* en *Gors*, dat leget tussen *Okerlake* en *Lindonk* aan beyden zyden, en tuslen *Marke* en die *Swaluwe* aan beyden eynden, alsoo als de *Okerlake* uytter *Marken* westwaart loopt, en wijst den rechten Ree en drie-boom op die *Spange*, die haar alrenaast is: En alsoo alse die *Spange* uytter *Zwalewen*, weder tegens de *Okerlake* komt geloopen, den rechten Ree en Drie-boom: En van deser genoemder *Spangen* zuydwaart loopende langs der *Zwalewen* kant, tot aan 's Heeren goet van *Breda*: Dat dit voorschreven *Land*, *Mour* en *Gors*, *Wilhem Hugemans* sone, onse Neve ofte sijne oudsten oir, die na hem komen mach kinds kind te latene, en immers den oudsten oir, mogen verkoopen en wettelijken waren so wien die sy willen, en haren wille mede doen alse met haren vryen Leen-goede. En want ons *Wilhelm*, Ridder Heere van *Stryene* voorschreven, te pijnlijke en te moeyelijke is, elke mense sonderlingen sijnen brief te bezegelen, soo hebben wy hem allen, zyn sy uyt *Vlaanderen*, of uyt wat anderen Lande dat sy zyn, die 't *Land*, *Mour* of *Gors* gekocht hebben, of kopen sullen, jegens *Wilhelm Hugemanse* onsen Neve, ofte ook sijn oir voorschreven binnen desen voorgenoemden palen, desen jegenwoordigen gemeenen brief in kennisse en wetenissen bezegelt met onsen zegele. En wy *Wilhelm*, Ridder Heere van *Stryene* voorschreven, beloven voor ons en voor onsen oir, die na ons komen mach, allen den genen die tegens *Wilhelm Hugemanse* of sijnen oir voorschreven, *Land*, *Mour* of *Gors* binnen desen voorgenomden palen gekocht hebben, of kopen sullen, te houdene, en te doen houden, te vryen, te wetten, en te waren tegens allen mensen, Over-heere van desen goede voorschreven. En om alle dese dingh te blijven vast en gestade, soo hebben wy *Wilhelm* Ridder Heere van *Stryene* voorschreven, desen brief bezegelt met onsen zegele uythangende. Dit was gedaan als men schreef in 't jaar ons Heeren 1290. op *Sint Lambertus-dag*.

Soo dat hier en tussen al heel Land plag te wesen met een kleine doortogt onderscheiden, daar nu soo groot Water tussen beiden leid.

Ik bevinde inde oude Handvesten van het Land van *Putten*, by *uitsprake van Hertog Maximiliaan, van den agtsten February*, 1486. dat *Stryen* weinig tijds te vooren eerst van het Land van *Putten* is afgescheiden; daar by verklaart werd, dat *Stryen* maar een derdepart sal blyven gelden in des Lands omslagen, die sy te samen plagten te dragen.

Onder HET LAND van VOORN

Leggen de Steden Briel, Goeré *en* Bommené, daar van t'zijner plaatse, en begrijpt in sig 16 Dorpen,

Als Oostvoorn, *eertijds* de Kapel van Voorn *genomt, daar het Hof plag gehouden te werden.*	*uytgegravene grondvesten oordeeld.*
Rugge.	Swarte Waal.
Rukkange.	Nieuwe Waal.
Ouden Hoorn.	En Over-Flakke.
Nieuwen Hoorn.	*De Dorpen* Ouddorp.
Nieuw Hellevoet,	Dircksland.
Of Hellevoetsluys, *daar omtrent het Kasteel* Helius *gelegen heeft, soo men uit de aldaar*	Melissant.
	Herkinge.
	Ouwe Tonge.
	Nieuwe Tonge.
	Bommené.
	en
	Rouxenisse.

Het Land van *Voorn* heeft sedert het jaar 1140. tot het jaar 1351. sijn besondere Heeren gehadt; En is om de geschillen tussen Holland en Zeeland, over het regt tot eenige der selver plaatsen by Handvest van *Vrouw Maria van Bourgondien*, van den 14. Maart 1476. aan Holland en Westvriesland gehegt, als daar van breder t'sijner plaatse. Onder het Land van *Voorn* leggen ook de twee Heerlikheden *Heenvlied* en *Abbenbroek*.

HET LAND VAN PUTTEN.

Begrijpt jegenwoordig het Stedeken *Geervliet*, daar den *Ruwaart* sijn verblijf-plaats houdt, en voort de Dorpen

't Zuidland *of* Blenkvliet.	*Den* Korendijk.
Spijkenis.	Velgersdijk.
Heekeling.	Oud en nieu Pendregt,
Schuddebeurs.	Piershil.
Simonshaven.	Portugaal.
Biert.	Rhoon, *Over de Maas.*
	Hoogvliet.

Per-

Digitized by Google

Pernis.
Valkesteyn.
Albrandswaard.
Rotsant.
's Graven-Ambagt.
En den Bommel.

106 t *Met haar menigvuldige Dorpen*,] Onder

RHYNLAND

behoort de Hooftstadt *Leyden*, ende de volgende Dorpen en Heerlikheden, als

Voorschoten
en Wassenaar.
Daar onder Zuidwijk.
Katwijk, *anders* Katwijk binnen.
't Zandt.
Katwijk op Zee.
De Heerlikheden Valkenburg.
Rynsburg.
Noortwijk binnen.
En op Zee.
De Streeke Langevelt.
Offem.
Noortwijker-hout.
Vennip.
Lis.
Zassenhem.
Voorhout.
De Heerlikheid Warmond.
De Vrye en lage Boekhorst.
Alkemade.
De Heerlikheid Oegstgeest.
Leyderdorp.
Soeterwoude.
Stompwijk *onder de Stadt* Leiden *behoorende*.
En Voorburg *onder* Delft.
Homade.
De Heerlikheit Alkemade.

Esseliker Woude.
Woubrugge.
Oudshoorn.
Gnephoek.
Alphen,
Hasartswoude.
Benthoorn.
Swammerdam.
Aarlander-veen.
Korter en Langer-aer.
Reinsaterwoude.
Jacobswoude.
Leymuyden.
Kalslagen.
Kuidelstaart.
Schrevels regt.
Nieuwveen.
Uyterburyrt.
Nieuwkoop.
Agtienhoven.
Zevenhoven.
Noorden.
Vriesekoop.
Schoot.
Zoetermeer.
Segwaart.
Benthuysen.
Wilsveen.
Tedingerbroek.
Waddingsveen.
Slupijk.
Rewijk.
Blommendaal.
Middelburg.
En
Boskoop.

107 ONDER DELFLAND

Leid Delf.
Delfshaven.

En de Dorpen

Poortland.
Ryswijk.
De Heerlikheden Wateringen.
Monster.
Naaldwijk.
's Gravesande.
Sand-Ambagt,
Ter-Hey.
Loosduynen.
Scheveningen.
Hoog- en Wout-Harnasch.

Groenevelt.
't Hoenderland.
Lier.
Hodenpijl.
't Hof van Delf.
Vryenban.
Biesland.
Akkersdijk, *ofte* Vrouwenregt.
Ruyven.
Nootdorp.
Nieuwe-veen.
Hooge veen.
Pinaker.
Absregt.
Sint Maartens regt.

Dorppolder.
Berkel.
Maaslandt.
Maaslandtsluys.
Schipluy.
En Schoonderlo.

ONDER SCHIELAND 108

Leggen de Steden Schiedam.
Vlaardingen,
En Rotterdam.

Met de Dorpen

Ouderschie.
Beukelsdijk.
Charlois.
Oud en nieu Mathenes.
Hogenban.
Ketel.
Spaland.
Schiebroek.
Hillegersberg.
Kool.
Kralingen.
Sevenhuysen.
Kapel.
Bleyswijk.
Wilde Veenen.
Moordregt.
Zuid-waddings-veen.
Spierings-hoek.
Hodenpijl,
En
Spangen.

ONDER het LANDT van WOERDEN 109

Behooren Oude Landt.
Snel.
't Middellandt.
Kromwijk.
Bulwijk.
Geesdorp.
Brevelt.
Rietvelt.
De Brêe.
Waarder.
Barbarswaarder.
Tekkop.
Bodegraven.
Vliet.
Hekendorp.
Linschoten.
En het Bailiuwschap van Oudewater.

ONDER het LAND van VIANEN

Behoren de Stad Vianen.

De Dorpen.

Meerkerk.
Lakervelt.
Heykoop.
Lexmonde.
Ameyde.
En Tienhoven.

u *Onderhorige Dorpen*;] Dewelke hier voor 110 onder *Zuidholland* en de verdelinge van het Landt van *Voorn*, *Putten* en *Stryen* werden opgetelt.

w *Kennemerland en West-vriesland*,] Onder 111

KENNEMERLAND.

Behoren de Steden Haarlem *En* Alkmaar.
En de navolgende Dorpen, Beverwijk.
Wijk aan Duyn.
Wijk op Zee.
Tetrode.
Aelbertsberg.
Vogelsang.
Heemskerk.
Velsen.
De Heerlikheid Assendelft, *daar onder behoort het* Huys te Assenburg.
Schoten.
Akendam.
Heemstede.
Bennebroek.
Blommendaal.
Hillegom.
Berkenrode.
Sparendam.
Sparenwoude.
Overveen.
Aalsmeer.
Nieuwerkerk.
Santvoort.
Schotergeest.
Foren.
Bakenis.
Adrichem.
Berkenrode.
Kolster.
't Hof Ambagt.
Houtrijk.
Pelonen.
Nieuwerkerk.

Zuid

+ Zuid Schalkerwijk.
+ Vijfhuyſen.
Rijk.
Rijkeroord.
Limmen.
Uytgeeſt.
Schorel.
Groetkamp.
Heiloo.
Kaſtricum.
Wormer.
Giſp.
Ooſtſanen.
Sanerdam.
Akerſloot.
Ooſtdom.
Bockelmeer.
Bakkum.
Egmond op den Hoef.
Egmond op Zee.
Wimmenum.
Bergen.
Petten.
Pollemerban.
Kalansoog.
Abſtee.
Huyſduynen.
Ouddorp.
Otterleeck.
Urſem.
Veenhuyſen.
Koedijk.
Huyſwaart.
St. Pancras.
Broek.
Zuidſcher woude.
Noortſcher woude.
Oud Karſpel.
Haring Karſpel.
Kalverdijk.
Dijkshoorn.
Warmenhuyſen.
De Heerlikheid Schagen.
Sint Maarten.
Eerrigenburg.
Niedorp.
Nieuwe Niedorp.
Winkel.
Nieuburg.
Graft.
Rijp.
Suidſchermer.
Noordſchermer.
Wieringerwaard.
En Zype.

112 *Weſtvrieſland*,] Werd in tween verdeelt, daar van het eene gedeelte *Weſtvrieſland*, het ander *Waterland* genomt werd.

ONDER WESTVRIESLAND.

Behoren de Steden
Hoorn.
Enkhuyſen.
En Medenblik.

De Dorpen.

Swach.
Ooſter *en*
Weſterblokkert.
Binnewyſent.
Weſtwout.
Oudijk.
Schellinghout.
Wydenis.
Ooſterbeek.
Berkhout.
Scharrewoude.
Schardam.
Groothuyſen.
Avenhoorn.
Oudendijk.
Baars.
Ooſtmyten.
Hauwerd.
Nubixwouw.
VVoggenum.
VVatwy.
Spanbroek.
Opmeer.
Baasdorp.
Berkhout.
Muyſen.
Groſthuyſen.
Vennop.
Woggenum.
Nieuw *en*
Oud Boxwoude.
VVarwayde.
Opmeer.
Opdam.
Veenhuyſen.

Onder Enkhuyſen.

Boven-Karſpel.
De Streek.
Grote Broek.
Lutje Broek.
Hoog-Karſpel.
Gammers-Kerſpel.
VVavers-hove.
Opperdoes.
Ooſtwoude.
Twiſch.
Lammerſag.
Abbekerk.
Midwoude.
Homwoude.
Hertswoude.
Eerſtwoude.
Zybe-Karſpel.
Benninxbrock.
En VVieringerwaart.

ONDER VVATERLAND

Behoren de Steden
Edam.
Monnikendam.
En Purmerent.

En de Dorpen

Midlye.
Quadijk.
VVaarden.
Ooſthuyſen.
Etterſem.
VVormer.
Giſp.
Monikerbroek.
Rietbroek.
Landsmeer.
Zuiderwoude.
Dunderdorp.
Schellingwou.
Buykſloot.
Voolwijk.
Broek.
Ransdorp, *ofte* Rapop.
VVeſt-zanen.
En het Bailiuwſchap van VVaterland.
Zeevank.
Purmerland.
Ilpendam.
Zuid-
VVeſt-
Ooſt-
en Noord-Beemſter.
en
Crommenie.

Onder *Waterland* behooren mede de Eylanden

Het Vlie.
Urk.
Empeloor.
Marken.
Het Eyland Texel.
Met de Dorpen den Burg.
Koog.
Den Hoors.
Het VVieringer Eiland.
De Helder.
En het Eierland.

ONDER AMSTELAND

Daar Amſteldam *de Hooftſtadt van is, behooren*

Diemen.
Diemerdam.
Amſterveen.
Legmeer.
Ouwerkerk.
VVaarthuyſen.
Duyvendregt.
Boxtel.
Ruygewilnis.
VVaver.
VVaverveen.
Loenen.
Mynden.
Loosdregt.
Sloten.
Sloterdijk.
En
Ooſtdorp.

y *Onder het Stigt van Utregt*,] Het *Stigt van Utregt*, (anders genomt het Nederſtigt, in opſigt van het Opperſtigt van *Keulen*, waar onder het voor den eerſten Biſſchop *Willeboorts* tijd geſtaan heeft, andre menen ten opſigt van het *Trajectum ad Moſam*, ofte *Maſtricht*) heeft vijf geſloten Steden, als 113

Utregt *ofte* Wiltenburg.
Amersfoort.
Rhenen.
Wijk te Duyrſtede.
en Montfoort.

Sie van *Utregt*, *Rhenen*, en *Wijk te Duyrſtede* 't ſijner plaatſe. *Amersfoort* is van ouden tijden een byſonder Kaſteel en ſterkte van een Adelijk geſlagt geweeſt, het welk in 't jaar 1257. tot een Stad geworden is, als blijkt by de bulle van *Biſſchop Hendrik*, aan deſelve Stad daags na *Sint Martens-dag* 1257. gegeven, breder te ſien by de aantekeningen op *Willem Heda*, in ſijn *Beſchryving van de Biſſchoppen van Utregt*, *pag. mihi* 217. alſoo genomt

nomt van de Rivier *Amesis* ofte *Eems*, dewelke in de *Veluw* by *Emminkhuysen* sijn begin heeft, en door *Amersfoort* voort loopt.

Monfoort is ook een seer oud Adelijk Kasteel en Stamhuys geweest, van welk geslagt in de oorlogen van de Bisschoppen van *Utregt* veel gewag gemaakt werd, daar van wy hier voor *Num.* 64. en 66. hebben aangetekent, dat by *Godefrid* de XXXVIII. *Bisschop van Utregt* in 't jaar M. C. LXIII. tot een sterkte tegens die van *Holland* soude gebouwt zyn, doch is wel meest voor die van *Holland* geweest, want de Burggraven van *Montfoort* hebben haar altoos seer wederspannig tegens den Bisschop getoont; soo als te sien is in de uytspraak wegens het Burggraafschap van *Montfoort* tussen *Willem de XLI. Bisschop*, en Heer *Henrik de Rover*, *Burggrave van Montfoort*, *van vrydags voor Vrouwendag*, *in 't jaar* M. C. C. XC VI. luydende aldus: *Allen den &c.* Willem *by dengenaden Gods*, *Bisschop van* Utregt, *dat wy ons bekroenden van* H. Henrik de Rover, *Burggrave van* Montfoort, *en dat Borgleen dat daar toebehoort, t' onregte besat, en wy daar op eenen anderen setten mogten, als wy wouden; hier op antwoorden* H. Heinrik *en seghede, dat hy metten regte op ten huus van* Montfoorde *een Erf-borchman wesen soude, en dat Borchleen dat ten huse behoort, sijn recht Erf-borchleen ware, t' huys van* Montfoorde *mede te houdene, tot des Stichts behoef, en begeerde des eens dages, voor ons Sticht-mannen te rechte te komen, dat voort te brengen, alse hy schuldig ware te doene, den dag logede wy hem 't Utregt op onsen Sael, by goeder luyden wytinge, die dat segeden, dat wijt van regte wegen schuldig te doene waren, daar quam hy voor ons met sijnen vrinden met des Stichtsman, en boer dat te houdene, als hy metten regte op ten huus van* Montfoorde *een Erf-borchman ware, en dat Borchleen, dat tenhuyse behoort, sijn recht Erf-leen wesen soude. Daar werd hem gewijst, brogte hy 't an ons mit tween Stichtes mannen, alse hy soude mit den regte, dat hy daar mede volstaan sonde, en mitten regte in den Borgleen blijven hy en sijn erf-namen. Daar quam hy voert, en hielt dat op den heiligen met tween Stichts mannen als hem gewijst was mit regte en mit oordeele, dat hy mitten regte, op ten huyse van* Montfoort *een Erf-borchman wesen sonde, dat Borchleen te houdene, tot des Stichts behoef. In oirkonde van desen dingen, en dat dit vast en stade blijve, en hier of meer en gene quaestie kome, soo hebben wy onses zegel aan desen brief gedaan. Dit geschiede in den jare ons Heeren dat men schreef duysent twee-hondert ses-en-tnegentig, vrydag voor onsen Vrouwen-dag te Ligtmisse.*

Soo heeft *Jan de IV.* en *XLVII. Bisschop van Utregt*, *Zueder Burggraaf van Montfoort* in 't jaar M. CCC. LIII. andre seggen LVI. na een sware Belegering van het selve Fort tot overgifte gedwongen, om dat hy met den Heere van *Kulenburg* en *Vianen* tegens hem gerebelleert had; als te sien is in de *oude Hollandse Chronijke onder Grave Willem de V.* Sie mede de *Chronijk der Bisschoppen van Utregt* van *Beka* en *Heda*, onder den selven *Jan de IV.*

ONDER GOYLANDT,

(dat sijn naam heeft van *Goedeland*, *Abdisse van Aliena*, aan dewelke *Kaisar Otto de I.* omtrent het Jaar D. CCCC. L. het besit van het Geestelijk inkomen van dese Landstreke gegeven, ende het Landschap na haren naam, *Goedeland*, nu *Goyland*, soude hebben doen noemen) leggen de Steden,

Naarden.
VVesop.
En Muyden.

En de Dorpen ende Gehugten.

Muyderberg.
Krayloo,
's Graveland.
Hilversum.
Bossum.
Huyssen.
Blaricum.
Immenes.
Marum.
Onder Goyland *hebben gelegen het Huys en sterke Slot te* Muyden.
Kroonenburg.
En ten Bosch.

VVelk *Kronenburg* ten tyde van *Graaf Floris* en *Gerrit van Velsen* bekent is, en in 't jaar 1374. by die van Utregt vernietigt is. Het *Huys te Muyden* als nog in wesen zynde, is van ouds het verblyf geweest van den Drost en Drostampt van Muyden, welkers gebied sig over gants Goyland uytstrekt.

Het STIGT van UYTREGT

werd verdeelt in vier *Quartieren*, ofte *Maarschals Ampten*, als

Het Oversticht.
Het Nedersticht.
Ameland *ofte* Emeland.
't Land van Montfoort.

ONDER HET OVERSTIGT 114

Behoren de Dorpen Amerongen.
De Bilt.
Bunnik.
Vechten.
Koren.
Daar onder het Slot
Hardenbroek.
Doorn.
Darthuysen.
Driebergen.
Goye.
Honten.
Jutfaas.
Leersum.
Mederlang.
Broek.
Overlangbroek.
Odijk, *aanden Rhijn gelegen, behoorende onder den Huyse van* Beverwaard.
Ouden.
Wulven.
Zeyst.
Sterkenburg.
Schalkwijk.
Schonauwen.
Tul *en* Twaal.
Vreeswijk.
VVerkhoven.
En daar onder de Ridderlikke Husen en Hofsteden Amerongen.
Hardenbroek.
Zuylesteyn.
Doorn.
Natewis.
Levendaal.
Sterkenburg.
Schonauwen.
Beverwaard.
Rynesteyn.
VVulven.
Rynhuysen.
Plettenburg.
Schalkwijk.
Berkestein.
En het Huis te Zandenburg.
Kersbergen.
En Ryfenburg.

ONDER HET NEDERSTIGT

Leggen Abkoude.
Breukelen.
Breukeler-waart.
Breukeler-veen.
Brendijk.
Kortehoef.

Digitized by Google

Arkeveen.
Kortrijk.
Kokengen.
Met de Gehugten
Nieukoop.
Geentsdorp.
Lokkers-geregt.
Montfoorts-geregt.
Kamerijk.
Denmarken,
Of Demmerik.
D:n Ouden Rijn.
d'Haar.
De Lange en Ruyge weyde.
Geeltgensdorp.
Gerverskop.
Gallekop.
Harmelen.
Harmelerwaard.
Loendersloot.
Aukoop.
Hoenkoop.
Lopik.
Lopiker Kapel.
Loenen op de Vegt.
Maarsen.
Maarseveen.
Maarsebroek.
Nigtevelt.
Nyekoop.
Oostveen.
Overmeer.
Nederhorst.
Portenge.
Papendorp.
Reierskop.

Spenge.
Ter Aar.
't Nedereinde Jutfaas.
't Gemaat.
't Geyn.
Tienhoven.
Vinkeveen.
Vleuten.
Den Eng.
Velthuysen.
Meern.
VVestbroek.
VVilligen.
Langerak.
Zwe'ser-einde.
Zuylen.
Zegveld.
Oud en Nieuw Zegvelder broek.
Met de Ridderlicke Huisen en Sloten
Abkoude.
't huis te Nieuwenrode.
Ter Haar.
Ham.
Den Enge Mynen.
Harmelen.
Loenresloot.
Nederhorst.
Ter Aa.
Oudaan.
't Huys te Zuylen.
't Huys ter Meer.
Te Vooren.
't huys Ruywel,
En het vervallen Slot
Vredeland.

ONDER EMELAND

Leggen Afgat.
Binschoten.
Baren.
Duyts.
Haar.
Donkelaar.
Eembrugge.
Emmenes.
Buytens.
En Buytens-dijks.
Hamers-veldt.
Hoogland.
Zeldert.
Leusden.
Lutsderbrouk.
Marien.
Mersbergen.

Renswouw.
Stoutenborg.
Snorenhof.
Sevenhuysen.
Soest.
Soestdijk.
VVoudenburg.
Yselt.
Hier onder de Heerlikke Huysen Renswoude.
Emmikhuysen.
Borneval.
Drakestein.
Gerestein.
Ligtenberg.
Prattenburg.
En Ter Leem.

ONDER MONTFOORT.

Behoren Agthoven.
Kattenbroek.
Schagen.
Papenkop.
Diemerdorp.
Pelanen.

De Haar.
Oudekoop.
Dijkveldt.
VVilliskop.
Blokland.
Heeswijk.

Buyten en onder dese vier *Maarschals Ampten* leggen het *Drostampt Hagestein* en *Oud Munster*, dewelke haar hoog Geregt op hun selven hebben. Ende de *Prosdy van St. Jan*, daar onder in't bysonder behooren

Mydregt.
VVilnis.
Uythoorn.
Tamen.

VVestveen.
Blokland.
Ende de een zijde van Kudelstaart.

a *Civitates dat zijn Burgerschappen*, } Het onderscheid tussen Gemeenten, Steden, Vlekken, Dorpen en Wijken, *Civitates*, *Urbes*, *Oppida*, *& Vicos*; een gemeente *Civitas* was een t'samenwoninge van verscheide by een vergaderde Borgeren, onder eene Borgte en versekering van onderlinge bystand, en onderhorigheid van eenderhande wetten, daarom ook die sterkten tot haar beschermінge opgeworpen, *Borgten* ofte *Burgten*, ende de Opperhoofden van dien, *Burggraven* genomt wierden; *Cicero de somnio Scipionis*, *Nihil est illi Principi deo, qui omnem hunc mundum regit, quidem in terris acceptius, quam Concilia, coetusque hominum jure sociari, qua civitates appellantur.* Dien groten God, die alles wat in de Wereld is, bestierdt, en kan geen ding aangenamer sijn, als dat de beraadslagingen der Volken en gemeenten in gelijke regten met den anderen verknogt en verbonden werden. 115

Een Stad, *Latine Urbs* begrijpt een vergadering van digt bewoonde huysen, het welk by ons voor een bemuurde ende bewalde Stad gehouden werd, in onderscheid van de *Oppida* ofte Vlekken, dat wy open Vlekken noemen, hoedanige in voortijden meest alle de Steden geweest zijn. Want het bemuuren ende bewallen der Steden en is voor vier ofte vijf hondert jaren soo gemeen niet geweest.

Dorpen, *Latine Pagi* sijn vergaderingen ende gemeenschappen van veel Bouwhouven, ende Landhuysen, onder een Regtsgebied. *Unde Cæsar, de belle Gallico lib 1. scribit Helvetiam totam, in quatuor fuisse pagos divisam.* Alsoo genomt van, door, op, gelijk als op ende aan den doortogt gesteten, so als de Dorphuysen al veel dy den anderen gevonden worden, daar en op die plaatsen daar den meesten doortogt is, daar van het meest betimmerde gedeelte van verscheide bywoningen, in onderscheid van den gehelen omring van het selve regtsgebied, dat men een Ambagt nomt, het Dorp van het selve Ambagt genaamt werd, daar gemeenlijk de Kerk en den Toorn tot een teken van een bysonder Regtsgebied, gebouwt is. Daarom het van ouds een *Karspel*, gelijk als een Kerkvergadering genomt is, sodanige nog veel in Kennemerland sijn gebynaamt, als, sijn *Onwkarspel*, *Haringkarspel* &c. Den geheelen omring van het Regtsgebied, werd het *Ambagt*, ofte *Ambagtsheerlijkheid*, (indien het hoog regt heeft, ende van leven ter dood wijsen mag) genomt, gelijk het *Ampt*, en *Ambagt*, dat by de opsienders en overheden van en over de inwoonders van den selven omring werd bedient.

Wijken, *Vicus*, sijn, gebuurten, of t'samenwoningen, anders gehugten (om dat sodanige Wijken op of omtrent het hoogste Land genomen wier-

wierden) dewelke onder geen seker geordent Regtsgebied en behooren.

[b] *Keulen, Tungeren, en Trier,*] Daar van hier voor *Num. 7. en volgende.*

Wat Tungeren aangaat, dit is de eerste en oudste Stad ende plaats, daar haar de oude Tungers, ofte Germans, over den Rhijn komende, in 't Land van Overmaas ter neder geset hebben; van dewelke *Tacitus* verhaalt, datse sijn de oude Duytsen geweest, die naderhand Germans sijn genomt. *Cæterum, inquit, Germaniæ vocabulum recens, ac nuper additum, quoniam qui primi Rhenum transgressi Gallos expulerunt, nunc Tungri, nunc Germani appellati sunt; ita nationis nomen, non gentis evaluisse paulatim, ut omnes primum a victore ob metum, mox a se ipsis invento nomine, Germani vocarentur, ac ita evenisse, ut unius nationis Tungricæ nomine, tota gens Transrhenana appellaretur.* Sie van de Oudheid der Tungerse Volken *Hubert. Thomas* in sijne Antiquiteyten van het Land van Luyk, daar hy onder andere, naar verhaal van het verschil der Tungerse oudheid, besluyt, dat de reden waarom dat by *Cæsar* geen of weinig vermaan van de Tungerse gemaakt werd, geweest is, dat de *Eburones, Caresers, Peemans, Condrusers*, ende andere, daar *Cæsar* van spreekt, deselve sijn, dewelke uyt de Tungers afkomstig, in soo velerhande soorten van volken sijn uytgebreid, die den ouden algemeenen Tungersen naam verlaten, en hare bysondere namen hebben aangenomen, hoedanig moet werden verstaan, het gene *Tacitus de Morib. German.* daar van schrijft.

VI. HOOFTSTUK,

Van den *Steden-bouw*, opkomst en nader verdelinge van de Landen, Steden en Dorpen in *Zeland.*

INLEYDING.

ZEland *soo wel onder oud* Batavien, *als het* Batavise Eyland, Kennemerland *en* Westvriesland, *Een klein Land van groten doen. Niet als uyt slijk en modder tot Land geworden. Aangewassen, bedijkt, door grondbrake afgespoelt en ingebroken. Oudste en eerste* Stede-bouw *in* Zeland. Zeland *werd verdeelt in de Eylanden* Walcheren, Schouwen, Duyveland, Zuid *en* Noord-beveland, Wolfersdijk, *het Land van* Tertholen, Sint Maartens Dijk, *en* Over-flakké, *met hunne Steden en Dorpen.*

HIer bevorens ten genoegen aangewesen, [a] dat soo wel *Zeland*, als het *Batavise Eyland, Kennemerland* en *Westvriesland*, onder het oud *Batavien* behoort hebben, al is 't dat [b] den *Kaisar Julius* in sijn *Gaulise Beschrijvinge* deser Landen, en des *Kaisars Vespasiaans* [c] Rentmeester *Tacitus*, als hy in dese Landen was, in sijn *Boek der Germanse volken*, soo veel gewag daar niet van en maken. Vereyst het vervolg van het voorgaande Hooftstuk, (daar in van den *Steden-bouw* en verdelinge der Landen, en Dorpen, van het *oud Batavien*, en in middels ook van het *Betuse* gedeelte van *Gelderland* aangeroed is, als mede van het Stigt van *Utregt*, het welk ten delen daar mede gelijk als ingeankert is geweest) ook jetwes van den *Steden-bouw*, opkomst, en nader verdeling van de Landen, Steden en Dorpen van het *Batavise Zeland*, op te halen, en naar sijne waarde te verbreiden.

Het is dan te verwonderen, dat een Land van [d] soo weinig grondvesten, en [e] van so klein en arm op doen en erhoud, by na niet als uyt slik en modder, daar aan men twijvelden of men 't Land, of water mogt noemen, en met de baren van de Zee scheen te worstelen, tot soo een vrugtbaar Land, en tot soo grote en welvarende Steden heeft kunnen opstijgen.

Het is waar, dat vele bedijkte Eylanden en gorsen, den slag van het opkomende water niet en hebben kunnen verdragen, en het zy door onkunde, of door onagtsaamheid, soo als die in korte tijden door bedijkingen waren aangewonnen, nog veel ylder en dikwijls met een getijde zyn [f] door gegaan en weggespoelt, maar in tegendeel is ook waar, dat verscheide andre gorsen, dewelke met het water gemeen lagen, daar door sodanig zyn aangewassen, dat deselve, dewelke te vorens voor verlaten geagt wierden, [g] tot grote en vrugtbare Landen zyn geworden, daar van de wedersijdse voorbeelden menigvuldig, en genoeg bekent zyn.

Den oudsten *Steden-bouw* in *Zeland*, die men kend, is op het bedijkte Eyland van *Walcheren*, in de aloude Zeestad [h] *Westkappel*, nu met de Zee gemeen en weggespoelt, daar na *Domburg*, daar van nog de naam in een seker vesting en omring bekent is; En jongst de vermaarde Koopstad *Middelburg*, de Hooftstad van gants *Zeland*. Om welkers Steden, gelegentheid, en verdeilinge van het Landschap wel te beschryven, van noden is het *Zeland*

Digitized by Google

in hunne Eylanden te verdelen; want of wel de eene van de jegenwoordig *Zeeuſe Steden*, de ander in het eerſtelingſchap en oudheid mogt te boven gaan, ſoo ſoude het een verwerring geven, in der ſelver ontledinge en omring, van het eene Eyland op het ander over te ſpringen.

Zeland werd dan verdeelt in de volgende Eylanden, als het Eyland van *Walcheren*, het Land van *Schouwen*, *Duyveland*, *Noord* en *Zuidbeveland*, *Wolfersdijk*, het Land van *Tertholen*, *Sint Maartensdijk* en *Overflakké*.

Het Land van *Walcheren* begrijpt [i] de Steden *Middelburg*, *Vliſſingen*, *Terveer*, *Arnemuyden* en *Domburg*, met het oud vervallen *Weſtkappel*; daar van de twee laatſte de eerſte en oudſte geweeſt zyn; Dit Eyland, werd wederom verdeelt in de vijf *Ambagten*, en in de *Ooſt*, *Weſt*, en *Zuidwatering*, met hun onderhorige Heerlijkheden, Dorpen, en Gehugten.

Het Land van *Schouwen*, met *Duyveland* t' ſamen aan malkaderen gehegt, heeft [k] de Steden *Zierixzee*, *Brouwershaven* en *Bommene*, met haar onderhebbende Heerlijkheden, Landen, Polders en Dorpen.

[l] *Duyveland* leid tegens *Zierixzee* over, daar de vaart tuſſen beyden loopt, werd verdeelt in *Ouwe* en *Nieukerke*, het oude *Nieuland*, *Bruyniſſe*, en onderhebbende Dorpen.

Het *Zuidbeveland* anders het Land van *Tergoes*, heeft de Stad *Tergoes* tot een Hooftſtad, en werd in verſcheide Hooftdelen en Heerlijkheden verdeelt, als onder andere in de *Weſtwateringe*, daar onder de Baronnie [n] van *Borſſelen*, en de Watering van *Kruyningen* en *Krabbendijk*, met hun onderhebbende Dorpen. Dit Eyland is aan de *Brabandſe* zyde dapper afgeſpoelt, want het ſig ſoo verre plag uyt te ſtrekken, datter by na niet anders als [p] de *Ooſtſchelde* tuſſen beyden lag; daar de Stad *Reimerſwaal* van wegen hare Zoutketen vermaard, op den hoek gelegen heeft, dewelke met veele onderhorende Dorpen weggeſpoelt, en met het water gemeen is gebleven.

[q] *Noordbeveland*, en [r] *Wolfersdijk*, hebben ſoo digt aan den anderen gelegen, datter maar een enge deurvaart tuſſen beyden was, daar nu ſoo groten plas tuſſen beyden leid, welke Eylanden mede grote grondbraken geleden hebben, en wel meeſt aan de zyde van *Noordbeveland*, daar onder anderen het Stedeken *Kortgene*, de geboorte plaats van den Zeeuſen Hiſtory-ſchryver *Jan van Reigersbergen*, plag te ſtaan, dat mede van den Vloed overſpoelt is, en nu met het water gemeen leid; hier onder leggen *oud Noordbeveland*, *Wiſſenkerken Polder*, *Fredriks Polder* en *Kolijn Plate*, met de onderhorende Dorpen; en onder *Wolfersdijk* heeft gelegen de *oude Piet*, daar het nu wederom vry begint aan te waſſen.

Het Land van [l] *Tertholen*, met de Landen van *Sint Maartensdijk*, en *Sint Anneland* verheelt, heeft *Tertholen* tot een Hooftſtad, en werd verdeelt in *Oud en Nieuw Kerkerland*, het *oude Nieuland*, *Bruyniſſe*, en andre Heerlijkheden en Dorpen.

[r] Het *Overflakké* alſoo genomt, om dat het over het water en droogte *Flakké* leid, is al veel aengewonnen en aanbedijkt Land, daar in leid *Middelheernis*, anders *Ooltjens Plaat*, *Sommelsdijk*, *Oude* en *Nieuwe Tonge*, en *Dirkſland*, dat als een gedeelte van het *Goereſe* Land onder *Holland* behoort.

Kort inhoud van de Bewijs-redenen op het SESDE HOOFT-STUK.

1. ZEland, *mede onder het* oud Batavien *te rekenen.*
2. *Den* Kaiſar Iulius, *en* Tacitus *van* Zeland *onkundig.*
3. Zeland *van een klein en arm opdoen groot en magtig geworden.*
4. *Grondbraken in* Walcheren.
5. *In* Zuidbeveland.
6. *De ondiepte der afgeſpoelde* Dorpen *veroorſaken* Graaf Ian van Naſſauw *op de* Moſſelkreek, *het verlies van den voorgenomen Slag, en Landinge.*
7. *Overvloeying en Landbrake in het Land van* Borſſelen.
8. *Grondbrake voor* Baarland *en* Bakendorp.
9. *In* Noordbeveland.
10. *In't* Land van Schouwen.
11. *Van* Duyveland.
12. *Aanwaſſen en nieuwe bedijkingen in* Zéland.
13. *In* Walcheren.
14. *Op't* Land van Schouwen.
15. *Aan* Wolfersdijk.
16. *Aan* Sint Maartensdijk.
17. *Aan't* Land van Tertholen.
18. *Aan* Middelhernis *ofte* Ooltjens Plate.
19. *Dorpen in't* Land van Walcheren.
20. *Dorpen in't* Land van Schouwen.
21. *Dorpen in* Duyveland.
22. *Dorpen in* Zuidbeveland.
23. *In* Borſſelen.
24. *Verdronken Dorpen in de* Ooſtwatering.
25. *Dorpen in* Noordbeveland.
26. *In* Wolfersdijk.
27. *In't* Land van Tertholen.
28. *In* Overflakké.
29. *Een optellinge der* Steden *en* Dorpen *in* oud Batavien, Holland, *met* Weſtvrieſland, Zeland *en't* Stigt van Utregt.

BE-

Digitized by Google

BEWYSREDENEN,

OP HET VI. HOOFTSTUK.

a *At soo wel Zeland*,] Wy hebben hier
1 voor op het *I. Hooftstuk Num.* 23. en 46. en in het *III. Hooftstuk. Num.* 9. aangewesen, dat de *Zeeuwen* in oudheid den Batavieren gelijk gestelt, te samen afkomelingen van den *Kelten*, ende *Cimbren*, voor een en deselve volken te houden zyn.

2 b *Den Kaisar Julius*,] Men leest niet, dat den *Kaisar Julius* oyt verder in dit Land geweest is, als by en omtrent het *Batavise Eyland*, en of hy selfs wel binnen op het selve Eyland geweest is, werd getwijffelt, soo wy elders t' sijner plaatse hebben aangetekent. Soo leest men ook wel in sijne Gaulise Oorlogen van de Brabandse, ende Walsvlaamse *Aduers*, ende *Nerwers*, daar door de *Antwerpenaars* en die van *Doornik* verstaan werden, maar van verder kennis en ommegang met den Romeinen en vind men niet.

c *Den Rentmeester Tacitus*,] Soo en hebben ook de Roomse benden, onder *Germanicus*, ende *Arminius*, Oversten des Kaisars *Vespasiaan*, van de welke den selven *Tacitus* mede was afgesonden, niet verder geweest als omtrent het *Flie*, en het oppergedeelte van het *Batavise Eyland*. Soo dat geen wonder en is, dat sy van de *Zeeuwen* en Zeeuwse landen niet of weinig geschreven hebben.

3 d *Soo weinig Grondvesten*,] Als het welk al water is, en daar onder enige Gorsingen ende Kreken, dewelke dan onder, dan boven met de Zee gemeen gelegen hebben, voor dat deselve sijn bedijkt geworden.

e *Van soo klein ende arm opdoen*,] Daar toe voornamentlijk dient de plaatse van *Plinius*, bevorens mede bygebragt, rakende de eerste beginselen van de bewoning van Zeland, *lib. 16. cap.* 1. dat omtrent de tijden van Kristi geboorte, immers niet lang daar na, by den selven *Plinus* geschreven is in sijn 16. Boek cap 1. *Sunt in Septentrione*, seid hy, *visæ nobis Cauchorum gentes, qui majores minoresque appellantur, vasto ibi meatu, perpetuis bis dierum noctiumque singularum intervallis effusus in immensum agitur Oceanus, æternam operiens naturæ controversiam, dubiumque, an terra sit, aut pars maris. Illic misera gens tumulos obtinet altos, aut tribunalia structa manibus, ad experimenta altissimi æstus, casis ita impositis, navigantibus similes, cum integant aquæ circumdata, naufragis verò, quum recesserunt. Pisces circa tuguria venantur, non pecudem his habere, non lacte ali, ut finitimis, ne cum feris quidem dimicare contingit, omni procul abacto frutice, ulva & palestri junco fines nectunt, captumque manibus lutum ventis magis quam sole siccantes terra cibos, & rigentia Septentrione viscera sua urunt. Potus iis non nisi eximbre servato scrobibus in vestibulo domus.* *Dat is*: In 't Noorden na de Zeekant komen ons de *Cauchise* volken te voor, dewelke grote en kleine *Cauchen* genomt werden: Alwaar die grote Zee tweemaal tussen nagt en dag op sijn gesetten tijd het Land overvloeid, en wederom weg loopt, makende een wonder van de natuur, en twijffel of men 't Water of Land sal noemen: daar onthoud hem dit arm volk, op heuvelen en bergskens, tegen den hogen vloed gemaakt, daar sy haar hutten op ter neder stellen, sodanig, dat sy, als het Water opkomt, als Schepen schijnen te drijven, en als hen 't Water ontloopt, schijnen als luyden dewelke Schipbreuk hebben geleden. Sy vangen de Vissen voor haar Hutkens als het laag Water is, sy en hebben geen Vee, nog Melk, nog Wildvang, nog enige Fruitbomen, gelijk als de nabuyrige volken, sy bepalen haar Landsate met Rijs en Vuyligheid, drogen haar Slijkturf ongelijk beter met de Wind, als met de Son, met den selven Turf koken en braden sy haar spijse, ende warmen hare Lighamen tegens de koude Noorde Winden; haar drank is Regenwater, voor haar Hutten in Bakken gevangen. Dit ende dusdanig is den eersten oorspronk van de Zeeuse Landsate, en t' samenwoning geweest.

f *Doorgegaan ende weggespoelt*,] Als te sien in 4
't Land van Walcheren, aan de zijde van Westkappel, daar de vermaarde Koopstad *Westkappel* t'enemaal is weggespoelt, ende het Binneland tot twee malen toe is ingedijkt, ende nog dagelijks afneemt, soo ook voor *Domburg* veel voorland heeft geweest, dat nu mede verre in de Zee leid verdronkken. *Welsinge* verloor by grondbrake met den Vloed op Bamisse 1527. 29 gemeten 122 Roeden. *Vlissingen* verloor in 't jaar 1530. 12 gemeten en 16 Roeden, en in 't jaar 1532. 9 gemeten 63 Roeden. Ende van *Koudekerke* zyn by grondbrake van de jaren 1530 en 1532 ingedijkt omtrent 42. gemeten.

Zuidbeveland heeft vele grondbraken gehad aan 5
de Vlaamse en Brabandse sijde, soo dat de Stad *Roemerswaal* mede t'enemael is afgespoelt, en veel schone Dorpen daar omtrent gelegen nog jegenwoordig met den Vloed gemeen leggen, als *Lodijk*, *Kouwerve*, *Duyvene*, *Schoude*, den *Bronk*, de *Kreke*, *Steenvliet*, *Evaertswaardt*, *Ouwaardinge*, *Rilland*, *Krabbendijk*, *Meere*, *Nieuwland*, *Schodde*, *Tolseynde*, *Pietermanskerke*, *Inklenoord*, *Bat*, *Zuidkerke*, *Agger*, dewelke in 't jaar 1530 op den 5. November op een getijde 't onder liepen, ende tot nog toe met den vloed gemeen sijn gebleven, welke droogte *Graaf Jan van Nassouw* op de Mos- 6
selkreke, soo men seid, met sijn Schepen en Chaloupen in 't jaar 1631. den 19. Augusti heeft doen stranden, ende den voorgenomen slag ende Landinge doen verlieren.

Ende in de Heerlijkheid ende *Baronnye van Bors-* 7
selen zyn uytgeslagen en als grondbraaksel buyten gedijkt in de *Nieuwe Polder*, in 't jaar 1504. 51. gemeten 39 Roeden ende in 't jaar 1507 nog 39 gemeten 26. Roeden. In de Parochie van *Goudorp* in 't jaar 1519. 55 gemeten 107 Roeden. In *Oud Everinge Polder* 160. gemeten. In *Ellewoudsdijk*, ende *Everingen* in den jare 1530 en 1532. 34 gemeten 3 Roeden, en sijn nog in verscheide Blokken uytgeslagen 331 gemeten 94 Roeden, soo dat in Borsselen in 't geheel zyn uytgeslagen en buyten gedijkt, 679 gemeten en 19 Roeden Lands.

Digitized by Google

8 In *Baarland* ende *Bakendorp* ſijn mede uytgeſlagen en buyten gedijkt in 't jaar 1488. in de lange Polder voor *Baarland* 17 gemeten 37. Roeden, en in 't *Nieuw Land* Anno 1501. 22 gemeten, in *Stuveſand* 18 gemeten, in 't jaar 1513. in de *lange Polder* 40 gemeten, in 't jaar 1522. in den *Hoppaart* voor Baarland 13 gemeten, en in 't jaar 1546. 15 gemeten 48 Roeden, in 't jaar 1530 en 1532. in de lange Polder 400 gemeten, en in 't jaar 1547. nog 34 gemeten 22 Roeden, makende te ſamen, dat voor Baarland en Bakendorp is uytgeſlagen, buyten gedijkt en by Grondbraak verloren, 561 gemeten en 7 Roeden Land.

9 *Noord Beveland*, dat ſonder Duynen met ſijn Dijken rondom in 't Water gelegen heeft, heeft de meeſte mede grote Grondbraken geleden. Het is aan de Noordſijde omtrent het Dorp van *Weel* ſoo groot geweeſt, datter noch drie Dorpen voor ſtonden, met omtrent ſeven hondert gemeten Lands, ſtrekkende na *Nieuw Kats* over Duyveland; ſommige ſchrijven dat het met dien hoek bykants tot aan Duyveland geſtrekt heeft, datter maar alleen de Scheld tuſſen beyden liep. Dit Eyland is in 't jaar 1530. voor een groot gedeelte met het doorbreken van den Dijk geheel onder gevloeid, en is ſedert onbedijkt gebleven, ſoo datter op die tijd weg ſpoelden het *nieuwe Land van Kats* met 688 gemeten, 142 Roeden Lands, met het Dorp *Kats*, *beweſten Waals*, *Hamerſte*, de *Edikinge* en *Nieuwerkerk*, t'ſamen groot 1322. gemeten 88 Roeden, het Noord Ambagt van *Emeliſſe*, en *het Witte Kinderen Ambagt*, groot 1103. gemeten 17. Roeden, *worde Meerſhouk* groot 286 gemeten en 22. Roeden, *Welle* en *Konimkhem* groot 3568. gemeten 21. Roeden, *Kampen-Ambagt* groot 443. gemeten 62. Roeden *Geeſdijk* en *Wiſſenkerk* groot 3552. gemeten, en *Soetelingskerke* groot 753. gemeten 21. Roeden, ſoo dat van het Noordbeveland op die tijd is weg geſpoelt elf duyſent negen hondert twee gemeten en 23. Roeden Lands, dog 't ſelve begint weêr hard aan te groeyen.

Op het Land van Wolfartsdijk plagen twee ſchone Dorpen met twee Kapellen te ſtaan, *Termuyden* en *Sabbinge* genomt, en nog een Stedeken de *Piet* genaamt, daar van den Toorn lange te ſien geweeſt is, maar de Kerke was met het Land al weg geſpoelt.

10 In 't Land van Schouwen is mede ſedert den jare 1475. tot den jare 1556. en 1559. uytgeſlagen, en buyten gedijkt vande Dorpen *Zuidkerke*, *Brieſkerke*, en *Sint Jacobs Kerke*, makende omtrent het ſeſde gedeelte van het Eiland, 1979. gemeten en 28. Roeden Lands. De Parochie van *Rengerskerke* 69. gemeten 190. Roeden, *'t Segambagt* 15 gemeten 60. Roeden 't Weſtambagt van *Haamſtede en Armoeder hoek* 312. gemeten 68. Roeden, *Sint Jeroens Polder* is geheel onder gelopen groot 22. gemeten, en de Parochie van *Klauskinderen*, *Burg*, en *Weſtland* 752. gemeten, makende voor het Land van Schouwen te ſamen, 3133. gemeten 46. Roeden Lands.

11 Van Duyveland ſijn geheel en al weg geſpoelt, *Staveneſſe* groot 804. gemeten eenentnegentig Roeden, het *Sint Philips Land* groot 435. gemeten en 41. Roeden, de Polder van *Minden* groot 188. gemeten, en de Polder van *Vrybergen*, groot 200. gemeten, de Polder van *Spoitwijk* groot 70. gemeten, makende te ſamen 1739. gemeten 32. Roeden Land, daar toe om het verder Land te bewaren, langs den Noord een ſwaren Dijk is doen maken, daar toe van de volgende Landen ſijn buyten gedijkt, ofte uytgeſchoten en uytgekort tot het maken van den ſelven Dijk uyt de Parochie van *Kapelle* 134. gemeten, uit de Parochie van *Nieuwkerke* 11. gemeten 108. Roeden, uyt het Landeken van *Alte kleine* 8. gemeten 108. Roeden. Uyt *Krimps Hofſtede* 35. gemeten, uyt de Polder van *Moggershil* 143. gemeten, en uyt het Polderken van *Nieuwſtrijen* 36. gemeten, t'ſamen 371. gemeten 16. Roeden uytgeſlagen ofte uytgedijkt Land.

Alles, ſoo als het ſelve uyt des gemeen Lands Rekeningen dien aangaande gehouden, getrouwelijk is uyt getrokken.

8 *Tot grote ende vrugtbare Landen*,] Van de grote der bedijkte gorſingen ende aanwaſſen, is ſoo geen perfekte aantekening gehouden, daar van wy de voornaamſte ſullen op tellen: Het is een oud ſeggen dat in *Walcheren* benoorden ter Veer, binnen tijd van enige hondert jaren, verſcheide Polders ſijn bedijkt, en tot goed en vrugtbaar Land gemaakt, en in de jongſt voorgaande eeuwe is tuſſen den *Ooſtdijk* en *der Veer* een groten Dijk geleid, den *Vingerling* genaamt, ſedert welke tjid tuſſen den Ooſtdijk en Stede van ter Veer, ſoo een grote Schorre, en ſtuk Lands is aangegroeyt, dat men 't ſelve met grote vrugt tot aan de Poorte van Arnemuyden ſoude konnen bedijken.

Voor *Arnemuyden* is het ook geheel verland, dog weinig tot voordeel van de Stad, dewelke daar door de Schipvaardt, die daar ſeer welvarende was, heeft verloren, en daar door t'enemaal is bedorven. Aan beyde zijden van Arnemuyden ſijn nog ſeer onlangs verſcheide Gorſingen binnen gedijkt, en tot ſeer vrugtbaar Land gemaakt, als daar is *de Oranje Polder*, Sint *Jooſt Land* in 't jaar 1631. en de *Middelburgſe Polder* in 't jaar 1645. bedijkt.

Op het Land van *Schouwen* is aan de Noordkant mede veel ſchoon Lands bedijkt, als daar ſijn *Noortgouwe* en het Land van *Dreyſchere*, het welk Schorren plagten te weſen, daar nu koſtelijk Land leidt, ende omtrent Brouwershaven ſijn in onſe eeuwe mede verſcheide Polders en Dorpen aangewonnen, als daar ſijn *Sonnemaare*, *Nataars-Polder*, *Belois-Ambagt*, *Kijkuyt-Polder*, en *Boeren-Broods-Polder*.

Aan de Ooſtzijde van *Wolfersdijk* was mede een grote Schorre aangewaſſen, dewelke by Hertog Jan van Beyeren den Oom van Vrouw Jacoba is bedijkt geworden, daar onder nu het Dorp van Hongersdijk gelegen is, en ter ſelver tijd, en daar te voren quamen de Heuden en Koggeſchepen in die grote waak tuſſen den Nieuwen Dijk en Hongers Dijk, daar ſy nu buyten die beyde Dijken moeten omvaren, om in de Ooſterlandſe Haven te komen. En aan de Weſtſijde daar *de Piete* geſtaan heeft, is ook een grote Schorre aangewaſſen.

Aan *Sint Maartens Dijk* ſijn aangewonnen en aangedijkt, het *Sint Anna Land*, *Moggershil*, *Kemps Hofſtede*, de Heerlijkheid van *Staveniſſe*, en meer andere Polders, dewelke in deſe Eeuwe of weinig te voren ſijn aangedijkt en bepoldert, dat nu ſeer vrugtbaar en ſchoon Land is; Dit Land ſtrekt ſig aan het Land van *Tertholen*, ſoo digt dat het

het maar met een klein veerken van den anderen is afgeſcheiden.

17 Het Land van Tertholen is mede aangewaſſen en vergroot met de Heerlijkheden van *Poortvliet*, *Voſmaar*, *Scharpenis* en *Weſtkerke*.

18 Aan *Middelherens* en Heer *Adolphs Plate*, anders *Ooltjens Plate* ſijn ook metter tijd veel Polders en voorname Dorpen aan bedijkt, als de *Oude en Nieuwe Tonge*, *Sommerdijk*, *Herkingen*, de *Stad*, *Melis Sant*, *Nieuland*, en *Dirxland* op Overflakke, alſoo genomt van de Sandplaat Flakke die daar tegen over leid, welke drie laatſte onder Holland behoren.

h *Weſtkappel*,] Daar van hier voor op het III. Hooftſtuk, num 35.

i *De Steden Middelburg*,] De Steden op het Land van Walcheren werden eenſdeels beſchreven op het III. Hooftſtuk num. 27. en volgende, en de Stad Middelburg num. 31. en ſoo voort vervolgens, Vliſſingen, ter Veer, Arnemuyden, Weſtkappel, en Domburg, met hun onderhorige Heerlijkheden en Dorpen.

De Dorpen en Heerlijkheden in het ſelve

19 EYLAND van WALCHEREN

Syn Ooſter *en* Weſter Souburg.
Rammekens.
Ritthem.
Nieuwerve.
Bekerke.
Krommenhoek, *in het jaar* 838. *bedijkt.*
Swanenburg.
Vyg-eter.
De Boe.
Koudekerke.
Biggenkerke.
Meliskerke.
Hogelande.
Soutelande.
Sint Jans Kerke.
Mari-Kerke.
Poppendamme.
Grijpskerke.
Boudijnskerke.
Poppekerke.
St. Aagtenkerke.
Soetendale,
Seroskerke.
Weſtkappel.
Ooſtkappel.
Waterlooſwerve.
Weſthove.
Duynhove.
Rhynsburg.
Gapinge.
Kleverskerk.
Schellag.
St. Laurens.
Brigdam.
Sandijk.
Hayman.
Noortmonſter *ofte* Nieuwerkerk.
Ridderlikke Hofſteden, Het Kaſteel van Souburg.
Popkensberg.
Nieuwenhoven.
Weſthoven.
Het vervallen Huis Sandenburg.
Het Huys Ter Hoog.
En het Huys Ter Linde.

k *De Steden Zierikzee*,] Daar van mede hier voor op het III. Hooftſtuk, No. 37.

Landen, Polders en Dorpen in't

20 LAND van SCHOUWEN

Zyn Zuidland.
Rengerskerk.
Onſe Vrouw op Zee.
Duyvendijk.
Welland.
Seroskerke.
Haamſtede.
Burgt.
Reneſſe.
Ouderdijk.
Leliendaal.
Ellemeet.
Elkerzee.
Vrye Dorp.
Armoeder hoek.
Klaus Kinderen.
Weſtenſchouwen.
Dreiſchor.
Sonnemaar.
Noortgouw.
Schuddebeurs, *met de Heerlikke Huiſen.*
Het Slot tot Haamſtede.
Het Huis te Moermont.
Het Huis te Dryſchorre.
en
Het Huis te Swanenburg.

l *Duiveland*,] 21

IN DUYVELAND.

Leggen Kapelle.
Nieuwkerk.
Oudekerk.
Ser-Jans-Land.
Ooſt Duiveland.
Ooſt-Eiland.
Bruiniſſe.
Ooſterſtein.
En Vianen.
Van de welke
Kapelle,
Oukerk.
Nieukerk
En Vianen *onder het Gerecht van* Zierikzee *behooren.*

m *Zuid-beveland*,] Daar in de Steden *Tergoes* 22
en *Reimerswaal*, daar van mede op het III. Hooftſtuk No. 43. en volgende, is bedijkt in 't jaar 850.

ONDER ZUIDBEVELAND

Leggen de volgende Dorpen.

Kloetinge.
Kapelle.
Bieſelinge,
Kattendijk.
Wemeldinge.
Lierſakken.
Waarde.
Valkeniſſe.
Krabbendijk.
Ons Lievrouwen Polder.
Kruiningen.
Schore.
Vlakké.
Baarland.
Bakendorp.
Oudeland.
's Gravenpolder.
Hoedekinskerk.
Ooſtende.
Everingen.
Ellewoutsdijk.
Driewegen.
Oveſandt.
Henikensſant.
Ser-Abskerk.
Terniſſe.
Heer Arents-Kerk.
Symons-kerk.
Baarsdorp.
Wiskerke.
Heer Henriks kinderen
Stuveſant.
Koudorpe.
Vinnegen.
Gauwegen.
St. Marten ter Groete.
En Handſwaarts.

n *Van Borſelen*,] *Borſſelen* is een Eyland op ſig 23
ſelven geweeſt, in 't jaar 1532. mede overſtroomt, en in 't jaar 1616. aan *Zuidbeveland* gedijkt, daar van de volgende Dorpen nog met de Zee gemeen leggen, als *Monſter*, *St. Cateline*, *Ooſtkerke*, *Wolfertskerk*, *Weſtkerke* en den *Devik*.

De verdronken Dorpen in Ooſtwatering, daar 24
in de Stad *Reimerswaal* mede gelegen was, ſijn *Couwerve*, *ofte Cauwerve*, (ſoo ſommige willen de Woonſte van Cauchi) *Bat*, *Agger*, *Inkenoort*, *Lodijk*, *Duvenre*, *Tolſeynde*, *Nieuwland*, *Kreeke*, *Steenvliet*, *Everswaardt*, *Schoudee*, *Vinkenis*, *Rilland*, *den Brouke*, *Mere*, *Ouwaardinge*, met de Ridderlijke Hofſteden, en Adelijke huyſen, de Hofſtad *Kruiningen*, *het Huis te Voorhout*, de Huiſen *Maalſtede*, *Brunelis*, *Giſtelles* tot *Capelle*, het Huis te *Ellewoutsdijk*, het Huis te *Schengen*, ende het Huis te *Werf*.

p *De*

Digitized by Google

p *De Stadt Reimerſwaal,*] Daar van op het III. Hooftſtuk, N°. 44. In welke Stad den Koning van Spanjen *Philips*, in 't jaar 1545. by de Staten tot Grave van Zeeland gehuld wierd.

25 q *Noordbeveland,*] Dit Eyland

NOORD BEVELAND

Is in 't jaar 1532. geheel ondergelopen, daar van in den jare 1598. wederom bedijkt is een partye van 5453. gemeten, met de

Wiskerkepolder.	Frederiks-Polder.
Nieu Noortbeveland.	Oud Noordbeveland.
De Laye.	*En* de Kolijns plate.

Blyvende het Stedeken *Kortgene*, met de navolgende afgeſpoelde Dorpen nog met de Vloedt gemeen leggen, als *Kats*, *Emeliſſe*, *Vliete*, *Welle*, *Wiſſenkerke*, *Kampen*, *Noortdijk*, *Soetelings-Kerke* en *Geersdijke*.

r *Wolphersdijk,*]

26 ONDER WOLFERSDYK

Leggen Ooſterland.	Nieulands-polder.
Weſterland.	*En* Hungersdijk.
Zuiderland.	*Met het verdronken* Stedeken de Piet, *en het* Dorp Wolfersdijk.
Subbingen.	
Herenpolder.	

27 s *Tertholen,*]

ONDER TERTHOLEN

Leggen de Steden	Scherpeniſſe.
Tholen,	Staveniſſe.
En St. Maartensdijk.	St. Anne-land.
De Dorpen	Vosmaar.
	Kempes Hofſtede.
Schakerloo.	Nieuw Vosmaar.
Poortvliet.	*en*
VVeſtkerke.	Bruiniſſe.

28 t *Het Overflakke,*]

ONDER OVERFLAKKE

Leggen Middelharnas-Land.	Meliſſand.
Anders Adolfs, *ofte* Oeltjens plate.	De Oude en Nieuwe Tonge.
Sommelsdijk.	Klinkeland.
De Moer.	St. Eliſabets polder.
't Ooſt-einde.	Oud Hekinge.
De Heere-Polder.	De Nieuwe Polder.
't Noordland.	Roxnes.
Duyvenwaard.	Het Nieuland.
	En Dirksland.

Het welk onder Holland werd gereekent.

Dus verre van de Steden en Dorpen van het oud *Batavien*, beſtaande in een gedeelte van *Gelderlandt*, *Holland*, *Zeeland* en 't *Stigt van Utregt*, een ſo klein Land, dat den *Koning van Spangien* 't ſelve in de Landkaarte vertoont zynde, het hem ſoo klein jegens andre Landen ſcheen, dat hy het met een groote veragtinge, als een vliege uyt de Kaart wilde uytknippen; hoe klein dat het zy, ſoo is 't egter ſoo volkrijk, en met ſoo veel digtbewoonde Steden en Dorpen, als een van de grootſte Koninkrijken, gelijk daar van te ſien is de volgende opgeſtelde Lyſte

Onder het Bataviſe Eyland, en Gelderſe Betuwe, leggen 5. Steden, als 29

Nimmegen.	Batenburg.
VVageningen.	*En*
Thiel.	Bommel.

Onder Holland en Weſt-Vrieſland leggen 38. beſlooten Steden, en een Vlekke, 's Gravenhage daar mede onder gerekent.

Flardingen.	Den Briel.
's Graveſande.	Geervliet.
Dordregt.	Goerée.
Haarlem.	Willemſtad.
Delf.	Bommené.
Leyden.	Schiedam.
Goude.	Woerden.
Amſteldam.	Weſop.
Rotterdam.	Muyden.
Gorkum.	Naarden.
's Gravenhage.	Alkmaar.
Workum.	Schagen.
Heuſden.	Hoorn.
Leerdam.	Enkhuyſen.
Aſperen.	Edam.
Heukelum.	Purmerend.
Vianen.	Monikendam.
Schoonhoven.	Medenblik.

Maakt t'ſamen 38. Steden.

Steden in Zeeland.

Middelburg.	Brouwershaven.
Vliſſingen.	Tergoes.
Ter Veer.	Kortgene.
Arnemuyden.	De Piet.
Weſt-Kappel.	Rommerswaal.
Domburg.	Tholen.
Zierikzee.	*En* St. Maartensdijk.

Maakt 14. Steden.

Steden in 't Stigt van Uytregt.

Utregt.	Rhenen.
Amersvoort.	*En*
Wijk te Duyrſtede.	Montfoort.

Maakt 5. Steden.

Dorpen in Oud Batavien.

Inde de Over-Betuwe, —— ——	23
In Maas en Waal, —— —— ——	18
In de Neder-Betuwe, —— —— ——	17
In den Tielerwaart. —— —— ——	23
In den Bomlerwaard. —— —— ——	10

Maakt t'ſamen 91. Dorpen.

Dor-

Dorpen in Holland.

Onder het Bailiuwſchap van Zuidholland,	85
Onder 't Land van Arkel,	14
In 't Land van Altena,	14
Onder Vyanen,	8
Onder Schoonhoven.	16
Leerdam,	3
Onder 't Land van Heuſden,	20
Onder Geertruidenberg,	6
Klunder en Wilmſtad,	7
't Land van Voorn,	18
Putten,	21
Onder Rhynland,	60
Delfland.	34
Schieland,	21
Woerden,	15
Vyanen,	6
Onder Kennemerland,	87
Onder Weſt-Vrieſland,	53
Onder Waterland,	34
Amſtelland,	17
Goyland,	10
Maakt t'ſamen	594. Dorpen.

Dorpen onder Zeeland.

Op 't Land van VValcheren.	39
Op 't Land van Schouwen.	20
In Duyveland.	9
Zuidbeveland.	62
Noordbeveland.	15
VVolfersdijk,	8
Tertholen,	10
Overflakké.	17
Maakt t'ſamen	180. Dorpen.

Dorpen in 't Stigt van Uytregt.

Onder 't Overſtigt,	22
Onder 't Nederſtigt,	58
Onder Emeland,	22
Onder Montfoort,	12
Maakt t'ſamen	114. Dorpen.

Steden.

In Oud Batavien,	5
In Holland,	38
In Zeeland,	15
In 't Stigt van Utregt,	5
Maakt t'ſamen	61. Steden.

Dorpen.

In Oud Batavien,	91
In Holland en VVeſt-Vrieſland,	549
In Zeeland,	180
In 't Stigt van Utregt.	114
Maakt t'ſamen	934. Dorpen.

VII. HOOFTSTUK,

Van wat *aart, geſtalte, kledinge, ſeden, leven* en *manieren*, de oude *Batavieren* en inwoonders van dit Land geweeſt zyn.

INLEYDING.

DE eerſtelingen der Duytſe *volken, harde en ruwe menſen, haar geſtalte grof en groot, hare kledinge ontſaglyk, met hun beſit te vrede, gemeen en onder makanderen. Hare oeffening was in den oorlog, en jagt, vroom van inborſt, opregt en heus, vriendhoudende, en ſtraf tegens hare vyanden, leerſaam. Den* Kaiſar Julius *en* Tacitus, *Beſchryvers van haar ſeden en manieren. Grote lighamen, dreigent van geſigt, kloekhertig, vlytig in alle leer-oeffeningen, tot den oorlog en jagt genegen, ſchoon, welgemaakt van leden, geluw van haar, ſonderling van baart, andre glad af, andre met grote knevels. Haar eerſte woning was in hutten, en holen onder de aarde, daar na hebben ſy huyſen gemaakt van hout en leem, niet digt by een. Hare klederen van vellen ſonder pragt of praal, van mans en vrouwen met weinig onderſcheid, meeſt naakt. Handelden geen geld, en deden alles by wiſſeling, tot dat ſy door ommegang met andre om geld leerden kopen en verkopen. Met tene vrouw vernoegt, onderhielden haar Huwelyks wetten ſeer ſtreng. Trouden hare kinderen niet jong uyt. De dogters quamen ſuyvre maagden en onbeſmet in haar egt, ſtraf der onkuyſheid, jongelingen en maagden van eender jaren en kloekte te trouwen. Manier van Huwelyken, Huwelyks-gave; de mannen den oorlog, de vrouwen de huyſorge bevolen. Haar jaarſaiſoen in winter, lenten en ſomer verdeelt, begonnen haar Tyd-rekening met de nagt. In huyshoudinge ſeer gemeen, met hun huysgenoten, ſlegte ſpyſe, niet anders als wildvang, melk, boter, kaas en eyeren. Onkundig in het voorttelen van Landvrugten, meer gene-*

Digitized by Google

genegen tot den drank, als onthaal van spijse, gastvry, en herbergsaam, op maaltijden, en in vergaderingen gewapent. Twistagtig by den dronk, dog ligt te versoenen. Een doodslag met enig Vee te beteren. Haar leg en sit-plaats op de aarde op een bos hoy of stroo. Haar houdinge in het eeten en aansitten. Batement spel over haar tafel. Waren seer tot spelen genegen. De vrouwen seer kloek in het kinder-baren, voeden haar kinderen self, sonder dienst van minne-moeder. Duytsen *laten haar naaste bloed hun goed erven, sonder daar van by uyterste wille te bevelen, als onder haar kinderen. Haar kindren hebben schoon geluw blond, gekrult hayr. Laten haar en haar uytwassen, sonder af te scheren, voor overwinninge hunner vyanden in het oorlog; hadden ook een armring die sy niet eer af en lieten. Haar oeffening in het paardryden en swemmen. Haar wapenen tegens haar vyanden. Aanroepinge tot* Herculem *voor het aangaan van den stryd. De vrouwen verstellen en moedigen hare mans ten stryde. Dappere krygs-lieden, van groot beleid, en verstand, ook buytens Lands geoeffent. Verkoren hun oversten met gemene toestemminge, op wiens dapperheyd sy haar verlieten. Vertrouden meer op hun voetvolk als ruyterye. Hun slagordre dat ruyters en voetvolk te gelijk konden vegten. Bescheydentlijk te wijken was een voorsigtige daad, maar sijn schild agter te laten een schande. Begonnen den stryd met een groot gejuyg. Hadden haar ordinaris vergaderingen van staats saken, daar yder vry spreken had. Het toestaan of weygeren in het aanstoten der wapenen, of binnensmonds gemommel. In desen raad mogt een yder sijn aanklagte doen. Hielden straf regt over misdaders. Maagden en vrouwen ten gijssel van hun aangegaan vrede verbonden. Hadden geschreven wetten, maar leefden by gewoonlijke instellingen. Beregters van gelijk en ongelijk, uyt de aansienlijkste onder haar, die sy* Comites *nomden, anders Staats-mannen, ofte Hof-jonkers. Verbranden haar dode lighamen sonder uyterlijke pragt, te gelijk met hun wapentuyg en lijf-paard. De vrouwen en getrouste dienaren lieten haar mede benevens hunne mannen en Heeren verbranden, dog sedert den ommegang met andre volken hebben sy hunne dode lighamen mede beginnen te begraven. Het begraven der doden waar uyt voort gekomen. Bygeloof van nagt-spoken, guygelaryen, toverkonsten en Sybillise voorseggingen tegen gesproken. Der oude* Duytsen *bygeloof in de voorseggingen van het vogel-geschrey, en voortekenen van hunne brand-offeren, Priesterlotingen, en andre gewaande proef-tekenen.*

DE eerstelingen van het *Batavise* en *Duytse* volk, als uyt het noorden, een kout en ongemaklijk Land oorspronklijk, sijn in den beginne [a] harde en ruwe mensen geweest, grof van leden, en groot van lighaam, [b] meest nakent, en onagtsaam opgevoed, met vellen van wilde beesten bedekt; Malkandren in alles gelijk, om dat sy [c] geen vermenging met andre volken hadden; [d] Van wegen hare sterkte, waren sy seer ontsaggelijk, sy hadden niemant te ontsien, in de beheersing van het geen sy aanvaarden opgevoed, met hun besit te vreden, [e] gemeen en trouw, begaven haar tot geen andre saken, als den oorlog tegens die haar tegen waren, in't verder erhielden haar [f] met de jagt van wilde dieren, vroom van inborst, opregt, en heus, medegaande, en [g] behulpsaam omtrent die vrundschap met haar sogten, en hard tegens hare vyanden, en die haar verongelijkten, [h] in't begin ruw en ongemaniert, dog vlijtig en leersaam tot verbetering van gemaniertheid, en wel leven.

Den *Kaisar Julius*, en naar hem den Gedenk-schryver [i] *Tacitus*, die sijn bysonder werk gemaakt heeft van haar luyden oorsprong, zeden en manieren uyt den grond op te halen, betuygen daar van, dat sy grote lighamen en sterke leden hadden, snel en dreigent van gesigt, kloek van herten, vlijtig tot allerhande oeffeningen des [k] lighaams, tot den oorlog en [l] jagt genegen; in haar grote [m] niet onbesuyst, maar wel gemaakt en geschikt van leden, soo wel mans als vrouwen, [n] geluw van haar, [o] haar baard droegen sy sonderling, sommige lieten het al afschrappen, andre droegen grote knevels, wijd uytgeset, en lang van haar tot over hunne bovenste lippen; sy waren [p] blank van lighaam, in schoonheid en welgemaaktheid, uytmuntent boven andre volken.

Haar [q] eerste bewoningen maakten sy in [r] holen en spelonken onder de aarde, daar sy haar schatten, die niet groot en waren, benevens haar nooddruft tot haar leeftogt in verborgden, sy stopten den ingang met ruygte en vuyligheid, tegens den aanloop der struykrovers; daar na hebben sy ten voorbeeld van hare gebuyren enige hutten opgeslagen, en op de *Duytse* wyse [s] huysen gemaakt van hout en leem, niet digt by een, maar wijd en sijd van den ander.

Haar

Haar klederen waren weinig, [t] meest vellen van wilde dieren, het welk [u] by de best gemanierde in een dun opperkleed is verandert van swaarder, dat sy des winters, [w] en van ligter stoffe, dat sy des somers gebruykten, om de koude en schaamte te dekken, sonder pragt ofte praal; [x] de stoffen der kledren van mannen en vrouwen waren van weinig onderscheid, de [y] mans hadden een opperkleed tot aan de keel, met een gesp, of anders met een haak en knoop van doorn-hout toegedaan, niet lang maar kort opgeschort, met agter en voorpanden, [z] soo nauw aan 't lijf gepast, dat men het maaksel en vergadering van de leden daar konde doorsien, sonder mouwen, de armen meest bloot; twisken de klederen der mannen en vrouwen was mede weinig onderscheid, als dat de vrouwen wat lugter, en [a] veel met linnewaad gekleed waren; onder deselve was mede [b] geen schaamte, voor het grootste gedeelte des lighaams naakend; dog naderhand hebben sy haar schaamte met [c] een schorte tot aan de knyen weten te bedekken, [d] de armen en het bovenste deel van de borst meest bloot, den [e] hals en om de schouderen laag uytgesneden. [f] Van het haar op te toyen, maakten de vrouwen soo veel werk niet, als de mans, sy lieten het agter over de schouderen neder hangen, in verlegentheid bonden sy het agter in den hals, met een strik ofte knoop by malkander.

Sy hadden geen handeling [g] van geld, behielpen haar met verwisseling van het eene voor het ander, tot dat sy door den ommegang met andere volken het geld, en om geld te kopen en verkopen, hebben leeren kennen, en daar mede hebben beginnen te handelen; onder dien hielden sy *meer van silver-geld als van goud*, om het gemak van geringer en minder handeling.

In hun leven was bysonderlijk aan te merken, dat sy by na alleen onder alle volken hun [h] met eene vrouw lieten vergenoegen, [i] uytbesondert enige Edelen die niet om haar onkuysheid, maar om haren staat meer huys-vrouwen mogten hebben, [k] onderhielden haar Huwelijks wetten seer nauw en streng, [l] trouden hare kinderen niet jong uyt, op dat sy soo veel te sterker en kloeker mogten blijven, [m] voor de twintig jaren te Huwelijken, wierd voor haar een schande gerekent, en voor een eer dat de jongelingen lange ongetrouwt bleven; De dogters kwamen [n] suyvre maagden en onbesmet in haar egt, en [o] waar het soo dat jemand onder haar in 't wild leefde, en in 't heimelijk te schande kwam, die mogt tot gene tijden tot den egt komen, hoe schoon, of hoe rijk sy waren; [p] was het een getroude vrouw die haar kwam te verlopen, deselve wierd ten straffe van dood en leven aan de man overgegeven; Daar op wierd ook sonderling in 't uyt-huwelijken gelet, dat de jongelingen en maagden van eender jaren waren, en [q] van gelijke kloekte en grote, op dat de kinderen in grote en kloekte hare ouderen mogten gelijk blijven. De Huwelijken geschieden [r] in de tegenwoordigheid van ouders en vrunden, sonder enige verder omstandigheid, aan wiens goedvinden het stond, de Bruid met een Huwelijks gave te vereeren; Dese giften waren [s] niet tot enige vrouwelijke vermakelijkhed, nogte bestonden in jets daar mede haar de Bruid konde optoyen, maar strekten alleen tot een vast en bondig huwelijk, en tot schut en scherm ter kamp, of tegenweer, waren gemeenlijk een koppel ossen, om het juk van enigheid en gewillige gelijk dragentheid uyt te beelden; Een strydbaar en opgeteugeld paard, een schild met een speer, een dagge met een priem, en diergelijke; Naar het ontfangen van het welke de Bruid den Bruydegom mede met enig wapen-tuyg vereerde; Dit waren haar huwelijks verbonden, en tekenen van eendragtigheid in alles wat in het huwelijk mogt voorkomen, [t] soo wel in als buyten den oorlog, want tussen man en wijf was [u] alles gemeen sonder enig onderscheid, so wel in tegenspoed als in voorspoed; Daar uyt het aloude regt van gemeenschap van goederen tussen man en vrouw by ons gebruykelijk sijn oorsprong schijnt te hebben.

De mannen en onder deselve de kloekste, en strydbaarste wierden [w] tot den oorlog geschikt; De huys-sorge, en het waarnemen van de [x] Landbouwerye wierd de vrouwen, oude mannen en swakste des huysgesins aanbevolen; hadden geen kennis, nog deden groten arbeid om de Landen vrugtbaar te maaken, te sayen, [y] of bomen te planten, [z] de winter, somer, en lente was by haar bekent, maar het saisoen van den herbst, tot voortsettinge van vrugten en planten, kenden sy niet, [a] sy begonnen hare Tijd-rekening met de nagt, die sy eerder dan den dag stelden.

Sy leefden seer gemeen in hun huyshoudinge; tussen haar huysgesinden, [b] tussen Heer en Knegt maakten sy weinig onderscheid, sy aten by den anderen, en hadden gelijke spijse en huis-vesting, als sy geen gasten en hadden, want als sy gasten hadden, lieten sy haar van hun jongelingschap en dienst-boden oppassen en bedienen; [c] haar spijse was slegt en sonder kostelijke

lijke toebereidſels der vermengde ſauſen, beſtaande meeſt uyt [d] melk, boter, en kaas, (daar van ſy velerhande toebereidſels wiſten te maken,) [e] en vlees, ſo uyt hun eigen Vee, als uyt het wildvang; [f] ſy gebruykten weinig koren-werk, want [g] ſy en verſtonden haar op de Landbouwerye niet, en [h] de vrugten des velds waren haar onder de ſlegſte ſpijſe, [i] van wilde haver en gerſt maakten ſy haar brood, en potkoſt. Sy waren [k] in geen dingen onmatiger, als in eten en drinken, konden haar wel beſcheidentlijk dronke drinken, en het [l] en was geen ſchande een gehelen nagt over te ſitten drinken; [m] die naaſt aan den *Rhyn* woonden dronken wijn, en de verder afgelegen verſtonden haar op [n] bier te brouwen, van haver en gerſt met water gekookt, [o] hielden veel van gaſten en maaltyden, onder de maaltijd ſpraken ſy [p] veel van hare vyanden, van oorlog en vrede, en van vrundſchap en bondgenootſchap met andere volken; waren ſeer gul en openhertig, jemand onder den dronk wat te beloven of toe te ſeggen, doch het geen ſy in dronkenſchap malkanderen onbedagtelijk hadden toegeſeid, mogten ſy [q] des anderen daags erhalen, en weder afgaan; als ſy hoveerden, quamen ſy [r] gewapent ter maaltijd, om haar in alle voorvallen te kunnen verweren, met dat ſy onder den dronk ook ſomwylen ſeer twiſtagtig en oplopende van ſinnen waren, het welk dan ſelden ſonder quetſe ofte doden eindigde; buyten dien [s] waren ſy ſeer herbergſaam, en ſtelden een eer in het wel onthalen van buyten luyden, beſchermden deſelve tegen alle ongelijk dat haar wierd aangedaan, ſy waren ook malkanderen getrouw in het beſchermen van haar [t] huysgenoten en naaſte vrunden, voor wien ſy mede alle aangedaan ongelijk opnamen, dog haar toorn en vyandſchap onder den anderen, geduyrde ſelden lang, ſy lieten haar [u] ligt bevredigen, en verſoenen, ſelfs ſoo wanneer jemand van de hare gedood of ter neder geleid wierd, dat ſy met enig vee mogten boeten.

[w] Haar leg en ſit-plaats was op de aarde neder, op een boshoy, ofte ſtroo, als ſy aten hadden ſy elk haar ſit-plaats en haar tafeltjen byſonder, een weinig van de aarde verheven, daar op elk hunne ſpijſe wierd voorgediſt, [x] meeſt by ofte omtrent den haard; de tafelkens, daar op hare ſpijſe wierd voorgeſet, waren drieſtapelt, en ſeer laag by de aarde. [y] Haar vaat en ſchotel-werk, daar ſy uyt aten en dronken, was van gebakken aardewerk, [z] het jongelingſchap ſoo wel dogters als ſoonen waren hare tafel-dienaars ter maaltijd, behalven dat ſy ook [a] hunne dienſtelingen, tot af en aandragers hadden, ſy waren ſeer ruw en onmanierlijk in het genuttigen van hunne ſpijſe, gebruykten geen meſſen, om die ordentelijk voor te ſnyden, maar trokken en ſcheurden deſelve met de handen en tanden van malkander; over haar maaltijd hadden ſy de [b] Schou-ſpelen van haar jongelingſchap, dewelke haar gants naakt tuſſen de blote ſwaarden en vreſelijke priemen, onbeſchadigt wiſten in te werpen, over en door te ſpringen; Sy maakten ook onderſcheid onder hunne [c] gaſten, van meerder en minder aanſien, onder meer gaſten ſetten ſy haar in 't ronde neder, en wierd de middelſte plaats voor de voornaamſte van eer en waardigheid gelaten, daar ſig den waard beneven ſtelde, en beſorgde dat hem de beſte ſpijſe wierd voorgeſet, buyten de maaltijd waren ſy ook ſeer [d] tot ſpelen en dobbelen genegen, om hun ledige tijd mede te verdryven.

De vrouwen waren [e] ſeer kloek in 't kinder-baren, ſy reinigden, en waſten haar ſelven, en het jong geboren kind ter ſtond in de Rivier, en namen hunne ſoo jonge kinderen over al mede, wat ſy te doen hadden, ſoo dat de opvoevinge der kinderen ſeer ſlegt, nakend en onagtſaam was, alleen dat [g] de moeder haar eygen kint ſoogde, ſonder daar toe een minnemoer ofte dienſteling te verſoeken, ſoo wel onder de grote, als onder de kleine. Sy hadden ook voor een manier, dat ſy haar kinderen en naaſte bloed haar goed en nalatenſchap lieten erven, het welk onder de kinderen, [i] na den ouderdom verdeelt wierd, [k] ſonder enig bevel by uyterſte wille te doen, en wierden [l] de ſuſters kinderen by de omen van moeders zyde ſoo veel geagt als hun eygen; hare kinderen hadden ſchoon geluw [m] blond en gekrult haar, en als ſy begonnen tot haar mannelijke jaren te komen, lieten ſy [n] het haar en baard ſonder enige afkortinge uytwaſſen, en 't ſelve niet ſcheeren ofte affnyden, voor dat ſy hunne vyanden, als de regte beloninge van haar geboorte hadden bevogten, en overwonnen.

[o] De kloekſte en vroomſte onder haar droegen een teken van een yſre band, en arm ring, gelijk als een boeye om den arm, dewelke ſy mede niet af en leyden, voor dat ſy haar vyand overwonnen hadden; want deſen arm-ring te dragen was veragteltijk, en een teken dat ſy tegens haren vyand nog niet byſonders hadden uytgeregt; met de duſdanige, dewelke om de vrygheid van haren als geboeyden arm vogten, en daarom dapper tot den ſtryd aangemoedigt wierden, beſtond den aanvang, en eerſten aanval van het gevegt; na de overwinninge waren ſy geduyrig beſig, [p] omtrent de bloedige lighamen der doden en gequetſten, om die te helpen.

Haar

Digitized by Google

Haar meeſte oeffeninge was in het paardryden en [q] ſwemmen, daar ſy haar ſoo wel op verſtonden, dat ſy te paart ſittende met haar volle wapenen de Rivieren en ſtromen konden over ſwemmen. [r] Haar wapenen tegens haar vyanden waren lange glavien, ruwe en gepikkelde ſtaven, en grote knodſen, lange degens en ſwaarden, matte en houte ſchilden, gebruykten geen harnaſſen, noch geen ſtormhoeden; als ſy ten ſtryde gingen, riepen ſy [s] haren Af-god *Herculem* den ſterke aan, en als ſy in den ſtryd op haar vyanden aantogen [t] namen ſy hare naaſte magen, wijven en kinderen met haar, ter getuygenis van haar dapperheid; de vrouwen plagen ook in den ſtryd te ſtaan, om de mannen [u] te vermanen en aan te moedigen, om klouk en ſtout voor haar vryheid en Lands beſcherm te vegten, daar door ſy haar in den ſtryd dapper verkloekten, en veel de overhand hielden; het waren dappere en [w] kloeke krygsluyden boven andre volken; en by haar wierd [x] in den oorlog ſeer groot beleid en verſtand gebruykt; als binnen 's Lands geen oorlog en was, trokken ſy om haar krygs-oeffening te onderhouden [y] andre volken te hulp, ſy [z] verkoſen hunne Overſten met gemene toeſtemminge, en [a] ſtelden den uytſlag van hare ſaken onder de dingen die onſeker zyn: maar haar kloekmoedige volſtandigheid hielden ſy voor een ſekre ſaak, daar ſy haar op vertrouwen mogten, [b] ſy verlieten haar meer op de dapperheid van hun krygs-overſten, als op hun gantſe magt; het welk haar weinig onſekere gevallen, en [c] weinig twijvelagtige gevegten dede hebben, in den aantogt vertrouden ſy haar [d] meer op hun voetvolk, als op de ruyterye, daar ſy de uytgeleſenſte van haar jongelingſchap toe gebruykten, die ſy in de ſlag-ordre voor aan ſtelden, daar dan de ruyterye kort op volgde, en haar ook in ſlag-ordre ſtelden, in manier en [e] vorm van een beytel, dat de ruyters en voet-knegten [f] door malkanderen gemengd t' ſamen konden vegten. [g] Uyt ſijn plaats te wijken, als het hervat werd, wierd meer voor een voorſigtige als vreesachtige daad gehouden; maar [h] ſijn ſchild en wapentuyg agter te laten wierd voor een van de ſchandelijkſte ſaken geoordeelt; Sy begonnen haren aanval [i] met groot geſang en gejuyg, tot aanmoedeging van de hare, en verſchrikkinge van hunne vyanden, daar ſy ook hunne voorſeggingen uyt wiſten te beduyden.

Op ſekre tijden plagen ſy [k] te vergaderen en raad te houden, tot gemeen Lands oirboir, en daar mogt een ygelijk [l] vry ſpreeken, en ſijn goeddunken ſeggen ſonder verbeurte; waren gewoon, het geen de gemeente in de vergadering voorgeſtelt [m] wierd, indien het haar behaagde met het opſteeken en rammelen van hare wapenen tegens malkander voor goed te keuren, en als het haar mishaagde, ſonder volkomen uytſpraak te mommelen, daar uyt dan een beſluyd gemaakt wierd, niet met magt van gebieden, maar by manier van onderwijs [n] ter gehoorſaamheid, ſy beſloten hunne ſaken niet haaſtig, maar wel overdagt, in deſen raad mogt ook [o] een yder ſijn klagte doen, en een ander van den lijve aanſpreeken; ſy deden ſcherp en ſtraf regt, over miſdadigers, en [p] in de boeten hadden ſy groot onderſcheid, na gelegentheid des ondaads; Sy hadden ook [q] haar agter-raad met de vrouwen, welkers raad en goeddunken niet verſmaad en wierd, als dewelke veel wijs en kloek van verſtand waren; de vrouwen en byſonderlijk de jonge hubare maagden, wierden veel [r] ten onderpand voor het naarkomen van hare vrede verbonden, en beloften als hare waardſte panden en grootſte ſchatten in handen ſtelt.

[f] By haar waren geen beſchreeven wetten, maar [t] alleen vaſte en onverbrekelijke gewoonten van goede zeden, dewelke by haar gelijk als by die van *Lacedemonien*, meerder geagt wierden als by andre haar geſchreven Wetten; [u] De beregters van gelijk en ongelijk wierden mede by de meergenomde vergadering geſtelt en gekoren, wel meeſt uyt de aanſienlijke benevens den Vorſt, dewelke [w] *Comites* genomt wierden, anders Staats-mannen, ofte Hof-jonkers, dewelke den Vorſt in alle ſaken en overal by woonden; deſe wierden tot regters over byſondre wyken en karſpels geſtelt.

[x] Het begraven der doden geſchiede veel op de Heidenſe wijſe met brand-offeren, met het doen der oude *Romeinen* veel over-een-komende, dog ſlegt, eenvoudig, ſonder daar toe enige uyterlijke pragt te gebruyken, [y] gelijk de *Romeinen* plagen, dewelke grote en koſtelijke uytvaarten maakten, met veel plegtelijke omſtandigheden; dit onderſcheid wierd alleen onderhouden, dat de gemene lighamen met ſlegt hout, en de lighamen van voorname mannen van eer [z] op een ſtapel van byſonder hout, dog wel meeſt van eyken, geleid wierden, en met [a] hun wapen-tuyg, en het geſlagte paard, daar ſy mede ten ſtryde plagen te ryden, verbrand, en de aſſe in een ſteene kruyk ofte pot verſamelt. [b] De getroude vrouwen der oude *Kelten* hadden ſodanige trouw en eere voor hare mannen, dat ſy haar volgden en, lieten haar omtrent den hout-ſtapel, of door ſteeken, of aan een boom hangende verworgen, en wierden ſoo

ſoo mede met hare mannen verbrand; die ſulkes niet en beſtond, wierd niet geagt; van gelijken deden ook [c] haar getroudſte dienaren, die haar ook benevens haar Heeren en meeſters lieten ſlagt-offeren en verbranden; [d] de ſtok oude en onmagtige, of anderſints dood-kranke, wierden op haar verſoek ter ſlagt en brand-offer geleid, en aldaar doorſteken en op gelijke wijſe verbrand.

Dog na dat ſy in dit Land overquamen, en met andre volken ommegang kreegen, hebben ſy mede het brand-offeren beginnen agter te laten, en haar afgeſtorven doden doen [e] begraven, mogelijk dat ſy onderwijlen [f] tot kennis van de Heilige Schrift gekomen zyn; want de dode lighamen te begraven is van den beginne een goed en noodſakelijk werk geweeſt, op dat het lighaam eenes menſe, daar in een redelijke ziel, ja in de gelovige God gewoont heeft, niet voor de beeſten weggeworpen, maar eerlijk tot aarde gebracht werde, daar dat van gekomen is en [h] wederkeeren moet, het welk ook het brand-offer ſchijnt te beduyden, daar door het tot ſtof en aſſe gebragt, en voor alle verrottinge bewaart wierd, ſoo ook onſe voorvaderen de begraveniſſen hebben ingeſtelt, en tot verſekeringe der opſtandinge hare eygen ſpelonken, en [i] Erf-graven gehad en gehouden; Dat ook de *oude Batavieren* in dit Land haar eygen begraaf-plaatſten gehad en gehouden hebben, kan men noch tegenwoordich uyt de overblijfſelen van deſelve, in ſommige plaatſen van *Gelderland*, als omtrent het *Batenburg* en de [k] oude Stad *Santen*, en [l] in het *Drentſe* gedeelte van *Overyſſel* bemerken, alwaar deſelve in de hoogte van het Veen noch te ſien zyn, vry ruym en groot, datmen daar in kan ſtaan en gaan, doodkiſt gewijſe aan het boven eynde breder, en aan het onder eynde wat ſmalder, van ſijds voor en after met grote aard-ſtenen opgeſet, en met gelijke grote ſark-ſtenen overdekt, van ſodane ſwaarte, dat men niet bedenken, kan hoe die ſware ſteenen ſoo ver op het hoge gebragt zyn; werden van de inwoonders aldaar [m] Hunen ofte reuſen bedden genomt.

Wy houden het daar voor dat deſe manier van de doden te begraven, by de eene dus, en by de ander ſoo, door openbaringe van de H. Schrift is voorgekomen, en achtervolgt; volgens het welke het [n] een vloek was de doden onbegraven te laten.

Uyt miſduydinge van het welke de Romaniſten, tot huyden deſen dach toe haar ſelven inbeelden, dat de geeſten van de onbegravene doden op de aarde ongeruſtich blyven ſwerven, en daar uyt ſoo vervaarlijke gewaande nacht-ſpoken ſouden voortkomen, dewelke nochtans by niemand geſien of gehoort en werden, als [o] onder die gene die daar in geloven; daar wy geen meer achting voor en hebben als voor de verſierde guygelaryen, [p] toverkonſten, nachtſpoken en [q] Sybilliſe voorſeggingen, daar in onſe eerſte voorſaten, ſoo het ſchijnt door miſleidinge van hunne Offer-prieſters, of mogelijk wel van de voorſeggingen, en openbaringen der Goddelijke Propheten jets tot haar kennis gekomen zynde, in alle ſodanige dewelke haar enige waarſeggerye en wetenſchap van toekomende dingen hebben aangematigt, mede enig bygeloof geſtelt hebben; ſy hebben ook grote opmerking [r] in het vogelgeſchrey, [s] en boſpaarden, en andere gewaande proef-tekenen gehad, van ſekere [t] gevallige lotingen en [u] waag-halſde gevangenen, die ſy ter behoud, ofte ter neerlage van hunnen voorgenomen ſtryd, met een van de haren man voor man lieten vegten, en aan wie van beyden de overwinninge viel, 't ſelve hielden ſy voor een goed, of kwaat voor-teken; gelijk ook [w] de *Romeinen* menigmaal hun gantſe overwinninge aan ſoo een kamp-vegt gehangen hebben; ſo als wy leſen in de voorbeelden van de gebroederen *Horatii* en *Curiatii*, en den kampvegter [x] *Titus Manlius Torquatus*, in de *Roomſe* Gedenk-ſchriften bekent, in welke of gelijke ſaken wy al veel geſien hebben, dat de hoogmoedige beroepers den kans verloren hebben; ſoo ook by onſe tijd in het al te euvel, en hoogmoedig beroep van den bekenden ſlag tuſſen [y] *Breaute* en *Lekkerbetien* is voorgevallen; hoedane vermetelheid ook in den ſnorkenden Reuſe *Goliath* tegens *David*, niet alleen met het omkomen van den ſelven *Goliath*, maar met den nederlag en vlugte der *Philiſtijnſe* volken geſtraft wierd.

Kort inhoud van de Bewijs-redenen op het

SEVENDE HOOFT-STUK.

1. DE oude Duytſen *ſterke harde en ſtraffe menſen, meeſt naakt alleen met vellen van beeſten bedekt.*
2. *Met geen andre volken vermengt.*
3. *Roem van haar ſterkte.*
4. *Haar woord, en trouw.*
5. *Lieſhebbers van de jagt.*
6. *Herberghſaam.*
7. Julius Cæſ. *Beſchryvinge der* Duytſe *volken.*
8. Tacitus de Moribus Germ.
9. Duytſers *ongemeen groot van lighaam en geſtalte als Reuſen.*

10. On-

Digitized by Google

10. *Onderscheid tussen de* Nederlanders, Friesen, Brabanders, *en* Vlamingen, *in hun gestalte.*
11. Karolus Magnus *grote.*
12. De Duytsen *hadden lang, geluw, gekrult haar, en* 14.
13. *Hoedanig sy haar baarden plagten te dragen.*
15. *Syn schoon en blank van lighaam, voornamentlijk de vrouwen.*
16. *Hunne manier van huysen en bewoningen.*
17. *Woonden eerst in holen en spelonken, daar na in hutten en huysen van bout.*
18. *Haar kledinge van vellen der wilde dieren, meest naakt, en bloot.*
19. *Droegen ook kasakken van verscheide kleur; Het Italiaans vloertien, en ganssen oogen, schildekens, nopjens, wat, en hoe te verstaan.*
20. *Onderscheid tussen mannen en vrouwe klederen en* 23.
21. *Nauw en om 't lijf gepaste klederen der mannen.*
22. *Pudsen en pompbrouken.*
24. *De oude* Duytsen *hadden geen kennis van geld, maar behielpen haar met de oude manier van ruylinge.*
25. *Leefden seer kuys en genoegden haar met eene vrouw.*
26. *Edelen en hoge Statelingen mogten meer als eene vrouw trouwen, het welke waren vrouwen van Staat; hoe te verstaan van* David *en* Salomon?
27. *Trouden haar kinderen niet jong uyt, niet beneden de* 20. *jaar.*
28. *Eerbaarheid en kuisheid der vrouwen, in onderscheid van het tegenwoordige leven en ommegang.*
29. *Straffe van Overspel.*
30. *Trouwen van gelijken ouderdom en grote.*
31. *Manier van Huwelijk sluyten en Huwelijks goed.*
32. *Vrouwen en kinderen volgen mede ten oorlog.*
33. *Alles gemeen tussen man en vrouw, ook van wederssijdse kinderen by den* Duytsen *gebruykelijk.*
34. Duytsers *tot den oorlog geschikt, onervaren in de Landbouwerye en Boomplantinge.*
35. *Uytlegginge en betering van de plaatse* Taciti.
36. *Kennen geen ander Jaar-gety als van winter, lente en somer tijd.*
37. *Verdelinge der Maand-tijden, andre natuyrlijke, andre burgerlijke, Somme-maanden, en Maandelijke Maanden.*
38. Maand *rekening van de* Romeinen.
39. *Verdelinge van dagen en weeken, namen der dagen en beduydsel van dien.*
40. *Dag-goden en hare afbeeldinge.*
41. *Tijd-rekening met den nagt te beginnen.*
42. *Ongelijke uyren by de* Ioden *gebruykelijk.*
43. De Duytsen *waren seer gemeen met hunne huys-genoten en dienstelingen.*
44. *Hun spijs was slegt en niet anders als boter, kaas en wildvang en* 45.
46. *Boter en kaas maken, by wie eerst gevonden.*
47. *Haar brood was van wilde haver en gerst.*
48. *Eerste vinders van bier te brouwen.*
49. *Dronke drinken was by de oude* Duytsers *geen schande.*
50. *Drink-wetten der* Romeinen *en* Duytsen; *verhensen wat?*
51. Der Duytser *opregtigheid, niet bedriegelijk by den dronk.*
52. *Herkomst van de oude Costuyme, dat men van alle handelingen in een dronken gelag geschied mag afgaan.*
53. De Duytsen *komen gewapent ter maaltyd, en in hun vergaderingen, en syn onder den dronk seer twistig.*
54. *Seer herberghsaam en getrouw omtrent hare gasten en magen.*
55. *Syn ligt te bevredigen over het ongelijk haar aangedaan en van de manier van soeninge van een doodslag.*
56. *Haar leg en sit-plaats aan de maaltijd, en* 57. 63.
58. *Slavonise en Illirise vrouwen ter maaltijd, drinken de gasten toe, by de* Duytsen *komen de vrouwen niet aan de tafel, maar by de* Engelse *dienen de vrouwen de gasten voor, en buyten de maaltijd werden van andre mannen opgepast en uytgeleid.*
59. Der Duytsen *vaat en schotel-werk om uyt te eeten, of te drinken.*
60. *Syn seer gemeen en verdraaghsaam met hunne dienstelingen.*
61. *Lijf eygenen in* Duytsland, *wat van haren dienst.*
62. De oude Duytsen *hadden hare Schouw-spelen over haar maaltijd.*
63. *Haar ordre in 't nedersitten tussen meerder en minder.*
64. *De oude* Duytsen *veel tot dobbelen en spelen genegen.*
65. *Of en hoe verre het dobbelen en spelen geoorloft zy.*
66. *By de wetten van* Iustinianus *verboden.*
67. *By* Koning Karel de VII. *van* Vrankrijk.
68. *Hoedanig by de Wereldlijke en Geestelijke Wetten verboden.*
69. *Stryd tegens al de Wetten der tien Geboden.*
70. *De dobbelaars en speelders by den* Keurpaltz Frederik de III. *de gemeenschap van het Avondmaal verboden.*
71. *Hoe verre en hoedanig het dobbel-spelen geoorloft.*
72. De Duytse *vrouwen seer kloek in het kinderbaren.*
73. *Haar opvoedinge der kinderen ruw en slegt.*
74. *Sogen altoos haar kinderen self.*
75. *De kinderen ofte naaste vrunden zyn Erfgenamen der afgestorvene, en weten van geen making by uyterste wille.*
76. *Het wapen-tuyg en lijf-paart is voor een van de kinderen, die de bequaamste is deselve te voeren.*
77. *Geslagt-rekening van* Kristus, *by* Matheus *en* Lucas *anders, hoe te verstaan.*
78. *Lieten haar nog baard scheren, voor dat sy haar vyanden hadden overwonnen.*
79. *Een yseren ring en boeye om den arm soo lang en tot dat sy de overwinninge tegen hare vyanden hadden bevogten.*
80. *Wegdragen der doden en gequesten in den oorlog.*
81. *De kunst in 't paardryden en swemmen onder den* Duytsen.
82. *Hare wapénen en geweer tegens hunne vyanden.*
83. *Vrouwen en kinderen trekken mede ten oorlog.*
84. Duytse *kloeke krys-luyden boven andre volken, groot van beleid en verstand.*
85. Oorlogden *ook buytens Lands den* Romeinen *een groten stut.*
86. *Verkiesing van haar Oversten.*
87. *Stellen den uytslag van den stryd, onder het onseker, en de dapperheid onder het seker.*
88. *Hare Oversten gaan altijd voor.*
89. *Hunne slag-ordre.*
90. *Lof der* Hollandres *in den slag jegens de* Sweden *op het* Eyland Funen.
91. *Het voorsigtig wijken en hervatten van de troppen prijslijk.*
92. *Syn schild en wapentuyg agter te laten, een eeuwige schande*
93. *Sy beginnen den stryd met groot gejuyg en gesang, dat by vele volken als nog in gebruyk is.*
94. *Vindinge van de trommelen en trompetten, harpauchen, trombonen, cornetten, jagoten, schalmeyen.*
95. *Staatse vergaderingen der oude* Duytsen, *op hun gesette tijden, over-een-komende met de instellinge van alle vrye republijken.*
96. *Instellinge en toestemminge van Staats saken, en Wetten onder de* Romeinen.
97. *In de Republijke van* Venetien.
98. *In de Regering van* Genua.
99. *In* Engeland.
100. *In* Duytsland, *in de vrye* Furstendommen *des* H. Roomsen Rijks.
101. *In de* Hollandse *en* Nederlandse *Regering.*
102. *Manier van toestemminge by de oude* Duytsen.
103. *In hare vergadering werden ook algemene klagten en beschuldigingen gehoort, en gevonnist.*
104. *Betigting der misdaden by wie te doen.*
105. *Beraadslaging met de vrouwen, ook in gewrigtige saken; sommige wierden voor Propheterssen gehouden, en bedienden ook het Priester-ampt.*
106. De oude Duytsen *hadden geen geschreven Wetten, gemeen met vele nog gebruykelijke costuymen.*
107. *Instelling der* Comites *als berigters van gelijken en ongelijk.*
108. Comites, Graven, *waarom alsoo genomt.*
109. *Begravenis der doden onder den ouden* Duytsen, *en num.* 114.
110. *By den* Romeinen.
111. *By den* Hebreen, Chaldeen *en* Persen.
112. *Het paard en wapentuyg met de getrouwste hunner dienaren, en hunne getroude vrouwen, wierden door vry-willige overgift, met hunne Heeren en man-*

nen

Digitized by Google

nen mede ter brand-offer geslagt, en verbrand.

113. *Stok oude en onmagtige mannen lieten haar ook ten brand-offer slagten.*

114. *De doden te begraven onder de* Kelten *een oud gebruyk, uyt de kennis van de H. Schrift.*

115. *Het begraven der doden een goed en noodsakelijk werk, en num.* 118.

116. *Het Erf-graf van* Abraham, *en begravenis sijner nakomelingen.*

117. *Het Land van* Drent, *eerst by de oude* Noordse *brutale, wrede en heilose menschen bewoont, seer groot van Statuyre, daarom Reusen genomt, en van den Reusen en Tyrannen des ouden Testaments, hoe te verstaan.*

118. *Uytlegging van den Text* Math. 8. 21. laat de doden de doden begraven

119. *Zielmissen tot verlossinge der swevende nagtspoken tegenge prooken.*

120. *Toverye, en straffe tegens deselve, voor een wangelove en onregtvaardig vonnis gedoemt.*

121. *In het voorbeeld der* Vaudoisen *tot* Atregt *Anno* 1459. *en volgende.*

122. *En jonghste wijsdommen van het jaar* 1595. *in den Hove van* Utregt.

123. *Voorbeelden van andre Landen uyt* Wiero, Iongtijs *en andre door* I. van Heemskerk *by een gebragt.*

124. *Bedriegerye van de gewaande tovenaars, en waarseggers, hoedanig te straffen.*

125. *Tovenaars van* Egypten; *wat sy konden en niet doen, en haar bedriegerye in den geest van* Samuel *op te wekken.*

126. *Nabt-spooken en waarseggende geesten, niet als waan, en enkel bedrog.*

127. *Sybillise voorseggingen en* Heidense Orculen; *wat daar van te houden? hoe en wanneer opgehouden, en wonderlijke getuygenissen van de komste* Kristi, *als den enigen en regten Propheet en waarsegger boven alle.*

128. *Voorsegging uyt het vogelgeschrey, en het gebaar der wilde paarden, by de oude* Duytsen.

129. *By de* Romeinen, *in het viervoetig gedierte.*

130. *Beduydsels der gevallige lotingen.*

131. *Geluk of ongeluk der avontuyrlijke kamp-vegten der gevangenen.*

132. *Lijf om lijf, voor de victorie te laten vegten by de* Romeinen, *in de drie gebroeders* Horatii *en* Curiatii.

133. *Den kamp-vegt tussen* Manlius Torquatus *en* Gallus.

134. *Den slag tussen* Breauté *en* Lekkerbeetien.

BEWYSREDENEN,

OP HET VII. HOOFTSTUK.

1 HArde *en ruwe Menschen*,] *Plinius Hist. Natural. lib.* 2. *cap.* 78. daar hy deselve in 't Noorden en koude Landen geseten de *Æthiopiers* tegen stelt, spreekt daar van, *quod adversa ab Æthiopis plaga mundi, atque glaciali, sint gentes ex rigore cæli truces*, dat deselve uyt het Noorden en harde koude Landen oorspronkelijk, uyt de hardigheid van de Lugt ook harde en wrede Mensen zijn. Soo nomt hun *Tacit. de Morib. Germanor cap.* 4. met het selve woord *Truces*, harde en straffe mensen; *quod eorum terra, in universum aut sylvis sit horrida, aut paludibus fœda, magna corpora, & tantum ad impetum valida, quæ frigora atque inediam cælo solove tolerare consueverunt.* Dat haar Land doorgaans door de Bosschagien affchuwelijk, en door de Meerpoelen vuyl en quaad van lugt was, dat sy grote Lighamen hadden, bequaam om alle geweld te weren, dewelke de harde koude en onvrugtbaarheid van de Aarde, en Lugt verdragen konden. En aldaar *cap.* XIX. *In omni domo, nudi ac sordidi, in hos artus in hæc corpora, quæ miramur, excrescunt.* In haar Huishouding sijn sy naakt en vuyl, daar in sy, tot verwondering, tot soo grote ledematen en Ligh amen uitwassen. En *cap.* XXX. daar hy van der K tten oorsprong spreekt: *Duriora, inquit, genti corpora, stricti artus, minax vultus & major animi vigor.* Sy sijn hard van Lighaam, sterk van ledematen, en fel in 't aansien. *Vitruvius* seid, in 't Noorden is een volk van ongemeen grote Lighamen. *Sub septentrionibus nutriuntur gentes immanibus corporibus.* Tacitus 11. *Annal. Corpus visu torvum, & ad brevem impetum validum.* Sy hebben Lighamen wreed om aansien, en seer bequaam tot een schielijken aanval; en *Historiar. lib.* 2. *Truces corpore, horridi sermone, cæteros ut impares irridebant*, groot van Lighaam, straf in 't spreeken, beschimpende andere die met haar luyden niet gelijk en waren. Soo spreekt hy ook van de Brittons, afkomstig uyt den Duytsen, *in vita Agricolæ, magni artus Germanicam originem asseverant.* Dat haar grove ledematen den oorsprong en afkomst uyt den Duytsen betuygden.

b *Meest nakent*,] *Jul. Cæs. lib.* 4. *de Bello Gallico* schrijft aldus van de Duytsen. *In eam se consuetudinem adduxerunt, ut locis frigidissimis, neque vestitus præter pelles habeant quicquam (quarum propter exiguitatem, magna est corporis pars aperta) & lavantur in fluminibus.* Sy sijn van gewoonte in de grootste koude haar niet anders als met Beeste Vellen te bekleden (om welkers kleinheid, het meeste gedeelte van haar Lighaam sig naakt en bloot vertoont) en haar in 't Rivierwater te wassen. En *lib.* 6. *intra annum vigesimum femina notitiam habuisse in turpissimis habent rebus. Cujus rei nulla est occultatio, quod & promiscue in fluminibus perluuntur, & pellibus, aut parvis Rhenonum tegumentis utuntur, magna corporis parte nuda.* Sy houden het voor de grootste schande haar binnen de 20. jaren met enig Vrouwvolk te vermengen. Daar is geen beschaamte vermijdentheid onder den anderen, want sy sonder onderscheid haar in de Revieren wassen, en sijn met Vellen van Dieren, wel meest met kleine Bokke Vellen omhangen, voor het meeste gedeelte des lighaams naakt en bloot. *Pompon. Mela* betuygt het selve *lib.* 4. *cap.* 3. *Maximo, inquit, frigore nudi agunt, antequam puberes, & longissima apud eos pueritia est.* In de grootste koude gaan sy naakt, tot dat sy huwbaar zyn, het welk by haar seer laat by komt. Idem *Seneca, lib.* 1. *de ira cap.* 11. *Germanis quid induratius ad omnem patientiam? ut quibus magna ex parte non tegumenta corporum provisa.* Wat isser harder volk, als de Duytsen dewelke alles verdragen konnen: Als dewelke voor een groot gedeelte des lighaams naakt, en van dekselonvoorsien zijn. Dese Vellen daar sy hare Schouderen mede bedekten, en waren niet van t' samen genaaide, maar van enkele Vellen te verstaan, tegens het misverstand van de sommige

ge,sulks dat by *Tacit. Annal.* 2. te sien is,daar hy van den aantogt van *Germanicus* tegen de *Cheruscen* seid, dat hy alleen met een vagt om de schouderen gedekt, het Vyands Leger bespiede, omtrent hare Tenten was,en voor een van haar volk wierd aangesien, *nocte,inquit,cæpta,egressus augurali,per occulta & vigilibus ignara, comite uno, contectus humeros ferina pelle, adit castrorum vias, adsistit Tabernaculis, fruiturque fama sui.* Daar hy het dekfel van een vagt ofte vel, wel duydelijk van een kleed onderscheid. Welke vellen met het harige en wollige na buyten wierden gedragen voor het af keeren van den Regen en Snee. Als te sien *apud Isodorum lib.* 19. *cap.* 23. *Rhenones, inquit, sunt velamina humerorum & pectoris, usque ad umbilicum, atque intortis villis adeo hispida, ut imbres respuant.* De Rhene Vellen, sijn haar het dexsel der schouderen en borst tot de navel toe, soo ruyg harig digt, dat den Regen daar by neder loopt.

2 [c] *Geen vermenging met andre volken,*] *Tacit. de morib. Germanor. cap.* 4. *Eorum opinionibus accedo, qui Germaniæ populos, nullis aliarum nationum connubiis infectos, propriam & sinceram, & tantum, sui similem gentem exstitisse, arbitrantur. Unde habitus quoque corporum, quanquam in tanto hominum numero, idem omnibus.* Ik houde het met die gene, dewelke willen, dat het Duytse volk, als door geen Huywelijken met andre vermengt, een eygen en opregt volk is, hun selven in alles gelijk. Waar van onder soo grote menigte van Mensen, de gestalte van hun lighaam, een en de selve is.

3 [d] *Van wegen hare sterkte,*] Soo dorsten sy tegens den *Kaisar Julius* spreeken *lib.* 4. *de bello Gallico*, datter geen volk op de Wereld en was, het welk sy niet en souden kunnen overwinnen. *In terris esse neminem, quem non superare possint.* En *lib.* 1. geeft hy haar die lof, dat sy seer groot van gestalte de kloekste en sterkste in de Wapenen waren. *Ingenti magnitudine corporum Germanos incredibili virtute, atque exercitatione in armis esse; & paulo post, Germani pedites velocissimi ac fortissimi.* En *lib.* 1. *de bello Gallico. in pr.* sprekende van de verdeinge der Volken, seid hy, dat onder al deselve de Duytsers de sterkste waren. *Horum omnium fortissimi sunt Belgæ, propterea, quod minime important ea, quæ ad effeminandos animos pertinent.* 't Selve seid ook *Tacitus de morib. Germanor. cap.* 29. by na met gelijke woorden van de Batavi, *omnium, inquit, harum gentium præcipui sunt Batavi, tantum in usum præliorum sepositi, velut tela, atque arma bellis reservantur.* Van al dese volken sijn de Batavi de voornaamste, als ten Oorlog geschikt en gelijk als schigten en Wapenen bewaart en weg geleid.

4 [c] *Gemeen en trouw,*] *Tacit. lib.* XIII. *Annal. nullos mortalium armis aut fide ante Germanos esse,* dat haar geen volk in de Wapenen ofte getrouwigheyt overtrefte. Sy hielen haar woord en onbedrieglijke trouwe in alle saken, self tot verlies van leven en vryheyd. Soo verre dat als sy haar vryheid met dobbelen (daar sy veel van hielden) verloren hadden, lieten sy haar gewillig binden, en tot dienstbaarheid verkopen. *Aleam, inquit Tacitus de moribus sobrii inter seria exercent, tanta lucrandi perdendive temeritate, ut, cum omnia defecerunt, extremo, ac novissimo jactu, de libertate, & de corpore contendant. Victus voluntariam servitutem adit, alligari se ac venire patitur, quamvis junior, quamvis robustior, ipsi fidem vocant.* Welke trouwe als nog onder de oude Hollanders bekent is, dat sy haar woord houden, al hadden sy het over het Water malkander toegeroepen. Soo trouw waren sy ook in hunne bystand aan andre, dat de Roomse Keiseren haar tot hun lijfschutten verkoren hebben, als op dewelkers getrouwigheid sy hun verlaten mogten, als breder t' sijner plaatse. In tegendeel en konden geen ontrouwe nog ongelijk van andre verdragen, daar sy haar met de Wapenen tegen stelden, daar in sy geoeffent, en gelijk als toe geboren waren. Gelijk daar van den selven *Tacitus de morib. Germanor.* getuygt, als hy seid: *tanquam in usum præliorum sepositi, velut tela atque arma bellis reservabantur.* Dog mogt yemand daar tegens inbrengen, dat sy ook ligtelijk quamen tot het verbreeken van de verbonden met hun gemaakt. Het antwoord is gereed. Dat sy een yder getrouw waren, maar geen ontrouw tegens haar en konden verdragen, daar sy niet als trouwigheid van verwagten, agtende, dat volgens den regel in regten in wedersijdse verbanden bekent, (dat als den een aan sijn sijde niet en voldoet, den ander ook los en onverbonden is soo hy wil) den eersten tegendoender voor den verbondbreker moet werden gehouden, en sulks het ingeschapen regt hun geleerd heeft, dat sy geen woord en moeten houden; tegens die gene die hun woord tegens haar niet en houden, en van die gene, dewelke het wel gemeent hebben, niet qualijk wag werden opgenomen, dat sy de ontrouwe haar aangedaan met het uyterste soeken te wreeken. Dat sy haar woord hebben soeken te houden blijkt, dat sy in verseker ing van hun woord, haar jonge Maagden, als hunne waardste panden, daar voor ter borge gestelt hebben; soo als *Tacitus* daar van *Lib. de Moribus* verhaalt, met dese woorden: *Ut efficacius obligentur, inter obsides puellæ quoque nobiles imperantur.* Op dat sy so veel te vaster verbonden mogten zyn, hebben sy ook haar Edele jonge maagden ter pand gestelt. Het is een gemeen seggen der Ouden geweest, dat al waart dat de trouwe onder alle volken weg was, men alleen onder de Duytsen haar ballingschap en verseker ing soude vinden.

5 [f] *Met de jagt van wilde dieren,*] Daar van betuygt *Jul. Cæs. lib.* 4. *de Bello Gallico*, met dese woorden, *multum sunt in venationibus, quæ res & cibi genere, & quotidiana exercitatione & libertate (quod à pueris nullo officio aut disciplina assuefacti, nihil omnino contra voluntatem faciant) & vires alit, & immani corporum magnitudine efficit.* Sy zyn veel op de jagt, welk doen in de soorte van spijse in de dagelijkse oeffening, en levens vryheid (om dat sy van jongs af sonder last of bedwang gewoon sijn te leven, en niets tegens haar sin en wil doen) de kragten versterkt, en haar tot klocke en sterke lighamen maakt. *Tacit.* verhaalt ook *lib. de Morib. Germanor.* dat soo wanneer sy niet en oorlogen sy veel ter jagt gaan. *Quotiens bella non ineunt, inquit, multum venatibus transigunt.*

8 *Behulpsaam omtrent die gene die vrundschap & met haar soghten,*] Sie *Jul. Cæs. lib.* 6. *de Bello Gallico*; daar hy aldus spreekt: *Hospites violare fas non putant, qui quaque de causa ad eos venerint ab injuria pro-*

hibent, ſanctoſque habent, iis omnibus domus patent, victuſque communicatur. Sy houden het voor een ongeoorlofde ſaake, hare medegenoten te bedriegen, ofte ontrouw te zyn, en beſchermen die gene van alle overlaſt, dewelke tot haar over komen, en hare vrundſchap ſoeken, dewelke ſy gelijk als Heilig houden, voor deſe ſtaan hare huyſen open, en werden haar alle levens middelen mede gedeilt. 't Selve betuigd ook *Tacit. de Morib. Germanor. cap.* 21. *Convictibus & Hoſpitiis non alia gens effuſius indulget, quemcunque mortalium arcere tecto nefas habetur, notum ignotumque, quantum ad jus hoſpitii, nemo diſcernit, victus inter hoſpites comis.* Daar en is geen volk omtrent vremde gaſten ſoo herberſaam, en mede deilbaar, ſy menen dat het een gants ongeoorlofde ſaak is, voor jemand ſijn huys te ſluyten; ſy en maken in 't wel onthalen van een buytegaſt geen onderſcheid tuſſen bekende, of onbekende; haar onthaal der buyten gaſten is ſeer beleeft.

h *In 't begin ruw en ongemaniert*,] Daar van geeft *Jul. Cæſar* deſe reden, *Lib.* 1. *de Bello Gallico, Propterea, quod a cultu atque humanitate Provinciæ longiſſime abſunt, minimeque ad eos mercatores ſæpe comeant.* Om dat ſy wat verre buyten de wellevens oeffeninge van de Provincie afgelegen zyn, daar ſy geen ommegang met de Koop-luyden en hebben. En *lib.* 4. *de Bello Gallico*, daar hy van de Neder-duytſe ſpreekt: *Hi, inquit, paulo ſunt cæteris humaniores, propterea quod Rhenum attingunt, multique ad eos Mercatores ventitant, & ipſi propter propinquitatem Gallicis ſunt moribus aſſuefacti.* Deſe ſeid hy, ſijn veel beleefder als de andere, om dat ſy haar omtrent den *Rhyn* onthouden, en de Koopluyden met haar groten handel dryven, en ſy ſoo na by zynde, de *Gauliſe* manier en zeden weten te volgen. Let wel dat doen der tijd, al de Frankſe *Gaulen* voor de beleeftſte en welgemanierſte volken ſijn gehouden.

i *Tacitus die ſijn byſonder werk gemaakt heeft*,] Den *Kaiſar Jul.* en *Tacitus* ſijn by na de enigſte getuygen; dewelke hun werk gemaakt hebben, van de aloude zeden en manieren der *Duytſen* gelijk als uyt den gront op te halen, en byſonderlijk *Tacitus*, dewelke na de verhandeling van der ſelver zeden en manieren *lib. de Morib. Germanor.* aldus beſluyt: *Hæc in commune de Germanorum origine ac moribus accepimus.* Dit is, het gene wy van den oorſprong leven en zeden der *Duytſen* hebben kunnen onderſoeken; Daar uyt men ſoude oordelen, dat hy daar van enige oude ſchriften geſien heeft; tot bewijs van al het welke wy het gene *Cæſar* en *Tacitus* daar van ſchryven, goedgedagt hebben alhier in te lijven.

7 Dus ſchrijft daar van den *Kaiſar Julius*, *lib.* 1. *de Bello Gallico, Germanos ingenti magnitudine corporum, incredibili virtute atque exercitatione in armis eſſe. Dat is:* Dat de Duytſen ongemeen groot en ſterk van lichaam, ſeer kloek en wel geoeffent in de Wapenen zyn. *Et lib.* 4. *Ii centum pagos habere dicuntur: ex quibus quotannis ſingula millia armatorum, bellandi cauſſa, ſuis ex finibus educunt. Reliqui domi manent: pro ſe atque illis colunt. Hi rurſus invicem anno poſt in armis ſunt: illi domi remanent. Sic neque agricultura, neque ratio, neque uſus belli intermittitur: ſed privati, ac ſeparati agri apud eos nihil eſt: neque longius anno remanere uno in loco, incolendi cauſſa, licet. Neque multum frumento, ſed maximam partem lacte atque pecore vivunt, multumque ſunt in venationibus. Quæ res & cibi genere, & quotidiana exercitatione, & libertate vitæ (quod a pueris nullo officio, aut diſciplina aſſuefacti nihil omnino contra voluntatem faciunt) & vires alit, & immani corporum magnitudine efficit. Atque in eam ſe conſuetudinem adduxerunt, ut locis frigidiſſimis neque veſtitus, præter pelles, habeant quidquam, quarum propter exiguitatem, magna eſt corporis pars aperta; & laventur in fluminibus. Mercatoribus eſt ad eos aditus, eo magis, ut quæ bello ceperint, quibus vendant, habeant; quam quo ullam rem ad ſe importari deſiderent. Quin etiam jumentis, quibus maxime Gallia delectatur, quæque impenſo parat pretio, Germani importatis non utuntur; ſed, quæ ſunt apud eos nata prava atque deformia, hæc quotidiana exercitatione, ſummi ut ſint laboris, efficiunt. Equeſtribus prœliis ſæpe ex equis deſiliunt, ac pedibus prœliantur; equoſque eodem remanere veſtigio aſſuefaciunt; ad quos ſe celeriter, quum uſus poſcit, recipiunt. Neque eorum moribus turpius quidquam, aut inertius habetur, quam ephippiis uti. Itaque ad quemvis numerum ephippiatorum equitum quamvis pauci adire audeant. Vinum ad ſe omnino importari non ſinunt, quod ea re ad laborem ferendum remolleſcere homines, atque effeminari arbitrantur. Publice maximam putant eſſe laudem quam latiſſime a ſuis finibus vacare agros: hac re ſignificari, magnum numerum civitatium ſuam vim ſuſtinere non potuiſſe. Dat is:* Deſe (te weten de Duitſen) werden geſeid hondert Vlekken te hebben, uyt de welke ſy alle jaren elk duiſent gewapende mannen kunnen te velde brengen. De andere blyven t'huis, om voor haar en hun ſelven het Land te bouwen, dewelke het volgende jaar by beurten te velde trekken, terwijl dat deſe t'huys blyven; en alſo werd in de Landbouwerye, nog in de Oorlogsſaken yets verſuimt. Sy en hebben onder haar geen byſonder ofte bepaalt land, en blyven met hare Landbouwerye niet meer als een jaar op eene plaats, hebben niet veel granen, maar leven meeſt by melk en vlees, en gaan veel ter jagt; Het welk, ſo in ſpijs en dagelijkſe oeffening, als in levens Vryheid, (dat ſy van Kinds been af, tot geen dienſtbaarheid ofte leertugt gewoon, niet tegens haar eigen wille en doen) de kragten verſterkt, en maakt dat ſy in groote kloekheid des lichaams gewoon werden, dat ſy in de allerkoudſte plaatſen gene dekkleden gebruiken, als alleen vellen van beeſten, (dewelke ſeer klein zynde, het meerder gedeelte van het lichaam nakent en bloot is) en haar dageliks in de Rivieren gaan waſſen. De Koopluiden en handelaars komen tot haar, meer om met haar te handelen over 't gene ſy met den oorlog verovert hebben, als dat ſy enige toevoer van noden hebben. De Duytſers gebruyken ook geen laſtdragende of arbeidſame beeſten, (daar de Gaulen veel werk van maken, en by haar ten dienſte werden opgeſogt) die van buyten aankomen, maar alleen die gene dewelke by haar, het ſy hoedanig die zyn, werden aangeſokt, dewelke ſy door geduyrige oeffening, den arbeid en laſt gewoon maken; In den oorlog weten ſy ligt van de paarden af te komen, en haar als voetknegten te redden, en maken dat de paarden op haar plaats blyven ſtaan, tot de-

welke

welke sy, als het nodig is, in alder yl weder keeren. Daar en is onder haar niet schandelijker, nogte onaardiger als een zadel op het paard te gebruyken, en derven jegens hoedanig getal van Zadelruyters het mogt weſen, met kleine troppen aangaan. Sy en willen niet dat haar eenigen wijn werd toegevoert, om dat sy menen, dat daar door de menſen van arbeid en ongemak te lijden afwennen. Meenen dat het hun meeſte los is, dat de van haar afgelegen Landen op het verſte onbebout en ledig blyven leggen, daar door sy willen te kennen geven, dat veel omleggende Steden tegen hare magt niet en hebben derven aangaan.

Et Libro VI. *de Bello Gallico: Quoniam, inquit, ad hunc locum perventum, non alienum esse videtur, de Galliæ Germaniæque moribus, & quo differant ea Nationes inter se proponere. In Gallia & Germani multum ab hac consuetudine differunt. Nam neque Druides habent, qui rebus divinis præsint; neque sacrificiis student. Deorum numero eos solos ducunt, quos cernunt, & quorum opibus aperte juvantur, Solem & Vulcanum, & Lunam: reliquos ne fama quidem acceperunt. Vita omnis in venationibus, atque in studiis rei militaris consistit: ab parvulis labori ac duritiei student. Qui diutissime impuberes permanserunt maximam inter suos ferunt laudem: hoc ali staturam, ali vires, nervosque confirmari putant: intra annum vero XX. feminæ notitiam habuisse, in turpissimis habent rebus. Cujus rei nulla est occultatio; quod & promiscue in fluminibus perluuntur, & pellibus, aut parvis renonum tegumentis utuntur, magna corporis parte nuda. Agriculturæ non student; majorque pars victus eorum lacte, & caseo, & carne consistit: neque quisquam agri modum certum, aut fines proprios habet; sed magistratus, ac principes in annos singulos gentibus cognationibusque hominum, qui una coierunt, quantum eis, & quo loco visum est, attribuunt agri; atque anno post alio transire cogunt. Ejus rei multas afferunt causas; ne assidua consuetudine capti studium belli gerendi agricultura commutent; ne latos fines parare studeant, potentioresque humiliores possessionibus expellant; ne accuratius, ad frigora atque æstus vitandos, ædificent; ne qua oriatur pecuniæ cupiditas; qua ex re factiones, dissensionesque nascuntur: ut animi æquitate plebem contineant, quum suas quisque opes cum potentissimis æquari videat. Civitatibus maxima laus est, quam latissimas circum se vastatis finibus solitudines habere. Hoc proprium virtutis existimant, expulsos agris finitimos cedere, neque quemquam prope se audere consistere. Simul hoc se fore tutiores arbitrantur, repentinæ incursionis timore sublato. Quum bellum civitas aut illatum defendit, aut infert; magistratus, qui ei bello præsint, ut vitæ necisque habeant potestatem, deliguntur. In pace, nullus communis est magistratus; sed principes regionum atque pagorum inter suos jus dicunt, controversiasque minuunt. Latrocinia nullam habent infamiam, quæ extra fines cujusque civitatis fiunt, Atque ea juventutis exercendæ, ac desidiæ minuendæ causa fieri prædicant. Atque, ubi quis ex principibus in concilio se dixit ducem fore, ut qui sequi velint, profiteantur; consurgunt ii, qui & causam, & hominem probant, suumque auxilium pollicentur, atque ab multitudine collaudantur: qui ex iis secuti non sunt, in desertorum ac proditorum numero ducuntur: omniumque rerum iis postea fides abrogatur. Hospites violare, fas non putant: qui, quaque de caussa, ad eos venerunt, ab injuria prohibent, sanctosque habent, iis omnium domus patent, victusque communicatur.* *Dat is:* Van dese manieren verschillen de Duitsers veel, want sy en hebben nog Priesters die over den Godsdienst gestelt zyn, nogte bemoeyen haar met enige offersaken. Houden alleen onder hunne Goden, die sy voor haar sien, en door wiens doen sy opentlijk werden geholpen, de Son, het Vier en de Maan. Van andere en hebben sy noyt gehoort. Al haar doen bestaat in des jagts en oorlogs bedrijf, van jongs af werden sy jegens koude en ongemak verhardt. Lang onhuwbaar te blyven is haar een eer, daar door sy menen dat haar gestalte, haar ledematen en kragten versterkt werden. Voor de twintig jaar haar met Vrouvolk te vermengen, is haar grote schande. Daar van sy niet en vermyden, ofte enige schaamte hebben, met dat sy door malkanderen in de Riviere haar selven wassen en baden, en werden alleen met eenige vellekens van bokken bedekt, hebbende het meeste deel des ligchaams naakt en bloot. Sy en oeffenen haar in geen landbouwerye, en al haar spijse bestaat meest in melk, kaas en wild vlees: en niemand heeft onder haar eenige bysondre grond ofte land-eygendom, ofte bepaalt besit. Maar haar Overheid bescharen t'elken jaar aan het volk en gemeente, die het met malkanderen houden, so veel land als haar metten anderen nodig agten, en doen haar na het verloop van een jaar op een ander vertrekken. Daar van sy groote reden by brengen; op dat sy met al te lang op eene plaats te blyven, haar oorlogsoeffening niet tot de lust van de landbouwery veranderen; dat sy met haer bepalinge te verre uyt te breiden, de magtigste, de minder soorte uyt haar besit niet en stoten. Dat sy niet al te grote en gemakkelijke gebouwen tegens de koude of hitte en komen te bouwen. Dat onder haar gene geldsugt plaats en hebbe, daar uyt onenigheid, eensydigheid en tweespalt ryse. Dat sy haar volk in gelijkheid by den anderen houden, met dat een yder mag sien, dat hy met de grootste gelijk staat. Het is de grootste lof der Borgerschappen en Steden, dat sy binnen hunnen bepaalden ommering veel ledig erf en plein hebben; darr in stellen sy haren grootsten roem, dat de nabuyrige Landsaten voor haar moeten wijken, of uyt haar besit verjaagt werden, daar mede sy hun jegens alle buyten aanval beveiligt agten. Als de gemeente, of oorlog werd aangedaan, of self oorlog komt aan te vangen, werden Overheden verkoren, de welke magt ter leven en ter dood hebben. In vrede hebben sy geen algemene overheid, maar de hoofden en opperste van elke plaats sijn hare regters, elk in den sijnen, dewelke alle geschillen ter neder leggen. Het roven van buyten haren omring en is geen schande, daar mede sy haar jonge jeugt seggen te oeffenen, en buiten ledigheid te houden. En als yemand uyt de voornaamste in hare vergadering sig tot veldoverste aanbied, staan die gene dewelke het met hem houden, over einde, dewelke de saak, en den Vorst aannemen, en hem de behulpsaamheid aanbieden, en werd voort van de Gemeente voor haren Vorst erkent. Dewelke uit den haren niet en volgen, werden voor wederspannige Landverraders gehouden, en werd haar daar na in gene saken eenig geloof gegeven. Vremdelingen die van buyten aankomen, agten sy ongeoorloft eenig hinder te doen, beschermen

Digitized by Google

men haar jegens alle aangedaan ongelijk, en houden haar in grote agtinge. Voor haar ſtaan alle deuren open, en werd haar alle levens-behoefte mede gedeilt; en ſo voort.

8 *Tacitus de Morib. Germanor.* ſchrijft daar met vry meerder omſtandigheid van aldus: *Ipſos Germanos indigenas crediderim, minimeque aliarum gentium aduentibus & hoſpitiis mixtos: quia nec terrâ olim, ſed claſſibus aduehebantur qui mutare ſedes quærebant: & immenſus ultrà, utque ſic dixerim, adverſus Oceanus raris ab orbe noſtro navibus aditur. Quis portò præter periculum horridi & ignoti maris, Aſiâ, aut Africâ, aut Italiâ relictâ, Germaniam peteret? informem terris, aſperam cœlo, triſtem cultu aſpectuque, niſi ſi patria ſit. Celebrant carminibus antiquis (quod unum apud illos memoriæ & annalium genus eſt) Tuiſtonem Deum terrâ editum & filium Mannum, originem gentis conditoreſque. Manno treis filios aſſignant, è quorum nominibus proximi Oceano Ingævones, medii Herminones, ceteri Iſtævones vocentur. Quidam autem licentiâ vetuſtatis plureis Deo ortos, pluresque gentis appellationes Marſos, Gambrivios, Suevos, Vandalios affirmant: eaque vera & antiqua nomina. Ceterum Germaniæ vocabulum recens, & nuper additum: quoniam qui primi Rhenum transgreſſi Gallos expulerint, nunc Tungri, nunc Germani vocati ſint: ita nationis nomen, non gentis evaluiſſe paulatim, ut omnes primùm à victore ob metum, mox à ſeipſis invento nomine Germani vocarentur. Suiſſe apud eos & Herculem memorant, primumque omnium virorum fortium, ituri in prœlia canunt. Sillis hæc quoque carmina, quorum relatu quem Barditum vocant, accendunt animos, futuraque pugnæ fortunam ipſo cantu augurantur. Terrent enim, trepidantve, prout ſonuit acies. Nec tam vocis ille, quàm virtutis concentus videtur, affectatur præcipuè aſperitas ſoni, & fractum murmur objectis ad os ſcutis, quo plenior & gravior vox repercuſſu intumeſcat. Ceterùm & Vlixem quidam opinantur longo illo & fabuloſo errore in hunc Oceanum delatum, adiſſe Germaniæ terras, Aſciburgiumque quod in ripâ Rheni ſitum hodieque incolitur ab illo conſtitutum, nominatumque ἀσκήριγιον. Aram quinetiam Vlixi conſecratam, adiecto Laërtæ patris nomine eodem loco olim repertam, monumentaque, & ſinceram & tumulos quoſdam Græcis literis inſcriptos in confinio Germaniæ rhætiæ que adhuc exſtare, quæ neque confirmare argumentis, neque refellere in animo eſt: ex ingenio ſuo quiſque demat, vel addat fidem. Ipſe eorum opinionibus accedo, qui Germaniæ populos nullis [aliis] aliarum nationum connubiis infectos, propriam & ſinceram & tantùm ſui ſimilem gentem exſtitiſſe arbitrantur. Unde habitus quoque corporum, quamquam in tanto hominum numero, idem omnibus: truces & cærulei oculi, rutilæ comæ, magna corpora, & tantùm ad impetum valida. Laboris atque operum non eadem patientia: minimeque ſitim æſtumque tolerare, frigora atque inediam cælo ſoloque aſſueverunt. Terra & ſi aliquanto ſpecie differt, in univerſum tamen aut ſilvis horrida, aut paludibus fœda: humidior quà Gallias; ventoſior quà Noricum ac Pannoniam aſpicit: ſatis ferax, frugiferarum arborum impatiens, pecorum fœcunda, ſed plerumque improcera, ne armentis quidem ſuus honor, aut gloria frontis, numero gaudent, eaque ſolæ & gratiſſimæ opes ſunt. Argentum & aurum propitii an irati dii negaverint, dubito. Nec tamen affirmaverim, nullam Germaniæ venam argenium aurumve gignere, quis enim ſcrutatus eſt? poſſeſſione & uſu haut perinde afficiuntur. Eſt videre apud illos argentea vaſa, legatis & principibus eorum muneri data, non in alia vilitate quàm quæ humo finguntur: quamquam proximi ob uſum commerciorum aurum & argentum in pretio habent, formaſque quaſdam noſtræ pecuniæ agnoſcunt, atque eligunt: interiores ſimplicius & antiquius permutatione mercium utuntur. Pecuniam probant veterem & diu notam, Serratos, Bigatoſque. Argentum quoque magis quàm aurum ſequuntur, nulla affectione animi, ſed quia numerus argenteorum faciliori uſui eſt promiſcua ac vilia mercantibus. Ne ferrum quidem ſupereſt, ſicut ex genere telorum colligitur. Rari gladiis aut majoribus lanceis utuntur, haſtas, vel ipſorum vocabulo frameas gerunt, anguſto & brevi ferro, ſed ita acri & ad uſum habili, ut eodem telo, prout ratio poſcit, vel cominus vel eminus pugnent, & eques quidem ſcuto frameaque contentus eſt, pedites & miſſilia ſpargunt, pluraque ſinguli, atque in immenſum vibrant, nudi aut ſagulo leves, nulla cultus jactatio: ſcuta tantùm lectiſſimis coloribus diſtinguunt, paucis lorica: vix uni alterive caſſis, aut galea. Equi non formâ, non velocitate conſpicui, ſed nec variare gyros in morem noſtrum docentur. In rectum aut uno flexu dextros agunt, ita conjuncto orbe, ut nemo poſterior ſit. In univerſum æſtimauti, plus penes peditem roboris: eoque mixti prœliantur, aptâ & congruente ad equeſtrem pugnam velocitate peditum, quos ex omni juventute dilectos ante aciem locant. Definitur & numerus: centeni ex ſingulis pagis ſunt: idque ipſum inter ſuos vocantur, & quod primò numerus fuit, jam nomen & honor eſt. Acies per cuneos componitur. Cedere loco, dummodo rurſus inſtes, conſilii quàm formidinis arbitrantur. Corpora ſuorum etiam in dubiis prœliis referunt. Scutum reliquiſſe præcipuum flagitium. Nec aut ſacris adeſſe, aut concilium inire ignominioſo fas, multique ſuperſtites bellorum, infamiam laqueo finierunt. Reges ex nobilitate, duces ex virtute ſumunt. Nec regibus infinita aut libera poteſtas; & duces exemplo potius quàm imperio, ſi promti, ſi conſpicui, ſi ante aciem agant admiratione præſunt. Ceterùm neque animadvertere, neque vincire, neque verberare quidem niſi ſacerdotibus permiſſum: non quaſi in pœnam nec ducis juſſu, ſed velut Deo imperante, quem adeſſe bellantibus credunt: effigieſque & ſignu quædam detracta lucis in prœlium ferunt. Quodque præcipuum fortitudinis incitamentum eſt, non caſus, nec fortuita conglobatio turmam aut cuneum facit, ſed familiæ & propinquitates & in proximo pignora: unde feminarum ululatus audiri, unde vagitus infantium, hi cuique ſanctiſſimi teſtes, hi maximi laudatores. Ad matres, ad conjuges vulnera ferunt: nec illæ numerare, aut exſugere plagas pavent. Ciboſque & hortamina pugnantibus geſtant. Memoriæ proditur, quaſdam acies inclinatas jam & labantes à feminis reſtitutas, conſtantia precum & objectu pectorum, & monſtratâ cominus captivitate. Quam longè impatientiùs feminarum ſuarum nomine timent: adeò ut efficatiùs obligentur animi civitatum, quibus inter obſides puellæ quoque nobiles imperantur. Ineſſe quinetiam ſanctum aliquid, & providum putant; nec aut conſilia eàrum aſpernantur; aut reſponſa negligunt. Vidimus ſub divo Veſpaſiano Velledam, diu apud pleroſque*

Digitized by Google

que numinis loco habitam. Sed & olim Auriniam, & complureis alias venerati sunt, non adulatione, nec tanquam facerent Deas. Deorum maximè Mercurium colunt, cui certis diebus, humanis quoque hostiis litare fas habent. Herculem ac Martem concessis animalibus placant: pars Suevorum & Isidi sacrificat. Unde caussa & origo peregrino sacro, parum comperi, nisi quòd signum ipsum in modum liburnæ figuratum, docet advectam religionem. Cæterùm nec cohibere parietibus Deos, neque in ullam humani oris speciem assimilare, ex magnitudine cælestium arbitrantur: lucos ac nemora consecrant, Deorumque nominibus appellant secretum illud, quod sola reverentia vident. Auspicia, sortesque ut qui maximè observant. Sortium consuetudo simplex; virgam frugiferæ arbori decisam, in surculos amputant, eosque notis quibusdam discretos super candidam vestem temerè ac fortuitò spargunt; mox si publicè consulatur, sacerdos civitatis, sin privatim, ipse paterfamilias precatus Deos, cælumque suspiciens, ter singulos tollit, sublatos secundùm impressam antè notam interpretatur. Si prohibuerunt; nulla de eadem re in eundem diem consultatio. Sin permissum; auspiciorum adhuc fides exigitur, & illud quidem etiam hîc notum, avium voces, volatusque interrogare. Proprium gentis, equorum quoque præsagia ac monitus experiri, publicè aluntur iisdem nemoribus ac lucis, candidi & nullo mortali opere contacti, quos pressos sacro curru sacerdos ac rex vel princeps civitatis comitantur, hinnitusque ac fremitus observant. Nec ulli auspicio major fides non solùm apud plebem, sed apud proceres, apud sacerdotes. Se enim ministros Deorum, illos conscios putant. Est & alia observatio auspiciorum, quâ gravium bellorum eventus explorant. Ejus gentis, cum qua bellum est, captivum quoquo modo interceptum, cum electo popularium suorum, patriis quemque armis committunt; victoria hujus vel illius, pro præjudicio accipitur. De minoribus rebus principes consultant, de majoribus omnes, ita tamen, ut ea quoque quorum penes plebem arbitrium est, apud principes pertractentur. Coëunt, nisi quid fortuitum & subitum inciderit, certis diebus, cùm aut inchoatur luna aut impletur, nam agendis rebus hoc auspicatissimum initium credunt. Nec dierum numerum ut nos, sed noctium computant. Sic constituunt, sic condicunt, nox ducere diem videtur. Illud ex libertate vitium, quòd non simul, nec jussi conveniunt, sed & alter, & tertius dies cunctatione coëuntium absumitur. Ut turbæ placuit, considunt armati. Silentium per sacerdotes, quibus tum & coercendi jus est, imperatur. Mox rex vel princeps, prout ætas cuique, prout nobilitas, prout decus bellorum, prout facundia est, audiuntur, auctoritate suadendi magis quàm jubendi potestate. Si displicuit sententia, fremitu aspernantur: sin placuit, frameas concutiunt. Honoratissimum assensus genus est, armis laudare. Licet apud concilium accusare quoque, & discrimen capitis intendere. Distinctio pœnarum ex delicto, proditores & transfugas arboribus suspendunt, ignavos, & imbelles & corpore infames, cœno ac palude injectâ insuper crate, mergunt. Diversitas supplicii illuc respicit, tamquam scelera ostendi oporteat dum puniuntur, flagitia abscondi. Sed & levioribus delictis pro modo pœnarum, equorum pecorumque numero convicti multantur, pars multæ regi vel civitati, pars ipsi qui vindicatur vel propinquis ejus exsolvitur. Eliguntur in iisdem conciliis & principes, qui jura per pagos vicosque reddunt. Centeni singulis ex plebe Comites, consilium simul & auctoritas, adsunt. Nihil autem neque publicæ neque privatæ rei, nisi armati agunt. Sed arma sumere non ante cuiquam moris, quam civitas sufficere idoneum probaverit. Tum in ipso concilio vel principum aliquis vel pater, vel propinquus scuto frameaque juvenem ornant; hæc apud illos toga, hic primus juventæ honos: ante hoc domus pars videntur, mox reipublicæ. Insignis nobilitas aut magna patrum merita, principis dignationem etiam adolescentulis assignant. Ceteris robustioribus ac jampridem probatis aggregantur, nec rubor inter Comites aspici. Gradus quinetiam & ipse comitatus habet, judicio ejus quem sectantur. Magnaque & comitum æmulatio, quibus primus apud principem suum locus: & principum, cui plurimi acerrimi Comites. Hæc dignitas, hæ vires, magno semper electorum juvenum globo circumdari, in pace decus, in bello præsidium. Nec solùm in sua gente cuique, sed apud finitimas quoque civitates id nomen, ea gloria est, si numero ac virtute comitatus emineat; expetuntur enim legationibus, & muneribus ornantur, & ipsâ plerumque famâ bella profligant. Cum ventum in aciem, turpe principi virtute vinci; turpe comitatui, virtutem principis non adæquare. Jam verò infame in omnem vitam ac probrosum, superstitem principi suo ex acie recessisse. Illum defendere, tueri, sua quoque fortia facta gloriæ ejus assignare, præcipuum Sacramentum est. Principes pro victoria pugnant: Comites pro principe. Si civitas, in quâ orti sunt, longâ pace & otio torpeat; plerique nobilium adolescentium petunt ultrò eas nationes, quæ tum bellum aliquod gerunt; quia & ingrata genti quies, & facilius inter ancipitia clarescunt, magnumque comitatum non nisi vi belloque tueantur, exigunt enim principis sui liberalitate illum bellatorem equum, illam cruentam victricemque frameam. Nam epulæ, & quamquam incomti largi tamen apparatus, pro stipendio cedunt. Materia munificentiæ per bella, & raptus. Nec arare terram, aut exspectare annum, tam facilè persuaseris, quàm vocare hostes & vulnera mereri, pigrum quinimmo, & iners videtur sudore acquirere, quod possis sanguine parare. Quotiens bella non ineunt, [non] multum venatibus, plus per otium transigunt, dediti somno, ciboque. Fortissimus quisque ac bellicosissimus nihil agens, delegatâ domus & penatium & agrorum cura feminis senibusque, & infirmissimo cuique ex familiâ. Ipsi hebent: mira diversitate naturæ, cùm iidem homines sic ament inertiam, & oderint quietem. Mos est civitatibus, ultrò ac viritim conferre principibus vel armentorum vel frugum, quod pro honore acceptum, etiam necessitatibus subvenit. Gaudent præcipuè finitimarum gentium donis, quæ non modò a singulis, sed publicè mittuntur: electi equi, magna arma, phaleræ, torquesque. Jam & pecuniam accipere docuimus. Nullas Germanorum populis urbes habitari, satis notum est; ne pati quidem inter se junctas sedes. Colunt discreti ac diversi, ut fons, ut campus, ut nemus placuit. Vicos locant, non in nostrum morum, connexis & cohærentibus ædificiis: suam quisque domum spatio circumdat, sive adversus casus ignis remedium, sive inscitia ædificandi. Ne cæmentorum quidem apud illos aut tegularum usus. Materia ad omnia utuntur informi, & citra specium aut delectationem. Quædam loca diligentius illinunt terra ita pura ac splendente, ut pictu-

Digitized by Google

picturam ac lineamenta colorum imitetur. Solent & subterraneos specus aperire, eosque multo insuper fimo onerant, suffugium hiemi & receptaculum frugibus: quia rigorem frigorum ejusmodi locus molliunt: & si quando hostis advenit, aperta populatur, abdita autem, & defossa, aut ignorantur, aut eo ipso fallunt, quòd quærenda sunt. Tegumen omnibus sagum, fibulâ; aut si desit, spinâ consertum. Cetera intecti, totos dies juxta focum atque ignem agunt. Locupletissimi veste distinguuntur, non fluitante, sicut Sarmatæ ac Parthi, sed strictâ & singulos artus exprimente. Gerunt & ferarum pelles, proximi ripæ negligenter, ulteriores exquisitiùs, ut quibus nullus per commercia cultus. Eligunt feras, & detracta velamina spargunt maculis pellibusque belluarum, quas exterior Oceanus, atque ignotum mare gignit. Nec alius feminis quàm viris habitus, nisi quòd feminæ sæpius lineis amictibus velantur, eosque purpurâ variant, partemque vestitus superioris in manicas non extendunt, nudæ brachia ac lacertos, sed & proxima pars pectoris patet. Quamquam severa illic matrimonia. Nec ullam morum partem magis laudaveris, nam propè soli barbarorum singulis uxoribus contenti sunt, exceptis admodum paucis, qui non libidine, sed ob nobilitatem plurimis nuptiis ambiuntur. Dotem non uxor marito, sed uxori maritus offeret. Intersunt parentes & propinqui, ac munera probant: munera non ad delicias muliebres quæsita, nec quibus nova nupta comatur, sed boves & frenatum equum, & scutum cum framea, gladioque. In hæc munera uxor accipitur: atque invicem ipsa armorum aliquid viro offert, hoc maximum vinculum, hæc arcana sacra, hos coniugales Deos arbitrantur. Ne se mulier extra virtutum cogitationes, extraque bellorum casus putet, ipsis incipientis matrimonii auspiciis admonetur, venire se laborum periculorumque sociam, idem in pace, idem in prælio passuram ausuramque; hoc juncti boves, hoc paratus equus, hoc data arma denuntiant. Sic vivendum, sic pereundum; accipere se quæ liberis inviolata ac digna reddat, quæ nurus accipiant, rursúsque ad nepotes referant. Ergo septâ pudicitiâ agunt, nullis spectaculorum illecebris, nullis conviviorum irritationibus corruptæ. Litterarum secreta viri pariter ac feminæ ignorant. Paucissima in tam numerosâ gente adulteria; quorum pœna præsens, & maritis permissa. Accisis crinibus nudatam coram propinquis expellit domo maritus, ac per omnem vicum verbere agit; publicatæ enim pudicitiæ nulla venia; non forma, non ætate, non opibus maritum invenerit. Nemo enim illic vitia ridet: nec corrumpere & corrumpi, sæculum vocatur. Melius quidem adhuc eæ civitates, in quibus tantùm virgines nubunt, & cum spe votoque uxoris semel transigitur. Sic unum accipiunt maritum quo modo unum corpus, unamque vitam; ne ulla cogitatio ultrà, ne longior cupiditas, ne tamquam meritum, sed tamquam matrimonium ament. Numerum liberorum finire, aut quemquam ex agnatis necare, flagitium habetur; pluſque ibi boni mores valent, quàm alibi bonæ leges. In omni domo nudi ac sordidi, in hos artus, in hæc corpora, quæ miramur, excrescunt. Sua quemque mater uberibus alit, nec ancillis ac nutricibus delegantur. Dominum ac servum nullis educationis deliciis dignoscas. Inter eadem pecora, in eadem humo degunt; donec ætas separet ingenuos, virtus agnoscat. Sera juvenum Venus, eoque inexhausta pubertas; nec virgines festinantur, eadem juventa, similis procreritas, pares validique miscentur, ac robora parentum liberi referunt. Sororum filiis idem apud avunculum, qui apud patrem honor. Quidam sanctiorem artioremque hunc nexum sanguinis arbitrantur, & in accipiendis obsidibus magis exigunt, tamquam ii & animum firmiùs & domum latiùs teneant. Heredes tamen successoresque sui cuique liberi: & nullum Testamentum. Si liberi non sunt, proximus, patrui, avunculi. Quanto plus propinquorum, quo major affinium numerus, tanto gratiosior senectus nec ulla orbitatis pretia. Suscipere tam inimicitias seu patris seu propinqui, quàm amicitias necesse est. Nec implacabiles durant. Luitur enim etiam homicidium certo armentorum ac pecorum numero, recipitque satisfactionem universa domus, utiliter in publicum, quia periculosiores sunt inimicitiæ juxta libertatem. Convictibus & hospitiis non alia gens effusiùs indulget. Quemcunque mortalium arcere tecto nefas habetur, pro fortunâ quisque apparatis epulis excipit. Cum defecerit, qui modò hospes fuerat, monstrator hospitii & Comes, proximam domum non invitati adeunt, nec interest, pari humanitate accipiuntur. Notum ignotumque, quantum ad jus hospitii, nemo discernit. Abeunti, si quid poposcerit, concedere moris; & poscendi invicem eadem facilitas. Gaudent muneribus, sed nec data imputant, nec acceptis obligantur. Victus inter hospites comis. Statim è somno, quem plerumque in diem extrahunt, lavantur, sæpius calidâ, ut apud quos plurimum hiems occupat. Lauti, cibum capiunt, separatæ singulis sedes, & sua cuique mensa. Tum ad negotia, nec minus sæpe ad convivia procedunt armati. Diem noctemque continuare potando, nulli probrum. Crebræ ut inter vinolentos rixæ, rarò conviciis, sæpius cæde & vulneribus transiguntur. Sed & de reconciliandis invicem inimicitiis, & jungendis affinitatibus, & adsciscendis principibus, de pace denique ac bello plerunque in conviviis consultant: tamquam nullo magis tempore aut ad simplices cogitationes pateat animus, aut ad magnas incalescat. Gens non astuta nec callida, aperit adhuc secreta pectoris, licentiæ loci. Ergo detecta & nuda omnium mens, postera die retractatur: & salva utriusque temporis ratio est. Deliberant, dum fingere nesciunt: constituunt, dum errare non possunt. Potui humor ex ordeo aut frumento, in quamdam similitudinem vini corruptus. Proximi ripæ & vinum mercantur. Cibi simplices, agrestia poma, recens fera, aut lac concretum. Sine apparatu, sine blandimentis expellunt famem; adversus sitim non eadem temperantia. Si indulseris ebrietati, suggerendo quantum concupiscunt; haut minus facilè vitiis, quàm armis vincuntur. Genus spectaculorum unum atque in omni cœtu idem. Nudi juvenes, quibus id ludicrum est, inter gladios se atque infestas frameas saltu jaciunt. Exercitatio artem paravit, ars decorem, non in quæstum tamen aut mercedem, quamvis audacis lasciviæ pretium est, voluptas spectantium. Aleam (quod mirere) sobrii inter seria exercent, tanta lucrandi perdendive temeritate, ut cùm omnia defecerunt, extremo ac novissimo jactu de libertate & de corpore contendant. Victus voluntariam servitutem adit.

Quam-

Quamuis junior, quamuis robuſtior, alligari ſe ac venire patitur. Ea eſt in re prava pervicacia, ipſi fidem vocant. Servos conditionis hujus per commercia tradunt, ut ſe quoque pudore victoriæ exſolvant. Ceteris ſervis, non in noſtrum morem deſcriptis per familiam miniſteriis, utuntur. Suam quiſque ſedem, ſuos penates regit. Frumenti modum dominus, aut pecoris, aut veſtis ut colono injungit: & ſervus hactenus paret. Cetera domus officia, uxor ac liberi exſequuntur. Verberare ſeruum ac vinculis & opere coercere, rarum. Occidere ſolent, non diſciplina & ſeveritate, ſed impetu & ira, ut inimicum, niſi quod impunè. Liberti non multum ſupra ſervos ſunt, rarò aliquod momentum in domo, numquam in civitate, exceptis dumtaxt iis gentibus, quæ regnantur. Ibi enim & ſuper ingenuos & ſuper nobiles aſcendunt. Apud ceteros, impares libertini libertatis argumentum ſunt. Fenus agitare & in uſuras extendere, ignotum: ideoque magis ſervatur, quàm ſi vetitum eſſet. Agri pro numero cultorum ab univerſis per vices occupantur, quos mox inter ſe ſecundùm dignationem partiuntur. Facilitatem partiendi camporum ſpatia præſtant. Arva per annos mutant, & ſupereſt ager, nec enim cum ubertate & amplitudine ſoli labore contendunt, ut pomaria conſerant, & prata ſepiant, & hortos rigent, ſola terræ ſeges imperatur. Unde annum quoque ipſum non in totidem digerunt ſpecies. Hiems & ver & æſtas intellectum ac vocabula habent: autumni perinde nomen ac bona ignorantur. Funerum nulla ambitio. Id ſolùm obſervatur, ut corpora clarorum virorum certis lignis crementur. Struem rogi, nec veſtibus, nec odoribus cumulant. Sua cuique arma, quorundam igni & equus adjicitur. Sepulcrum cæſpes erigit. Monumentorum arduum & operoſum honorem, ut gravem defunctis, aſpernantur. Lamenta ac lacrymas citò, dolorem & triſtitiam tardè ponunt. Feminis lugere honeſtum eſt: viris meminiſſe. Hæc in commune, de omnium Germanorum origine ac moribus accepimus. Nunc ſingularum gentium inſtituta, ritusque quatenus differant, quæ nationes è Germaniâ in Gallias commigraverint, expediam. Validiores olim Gallorum res fuiſſe, ſummus auctorum divus Julius tradit, eoque credibile eſt, etiam Gallos in Germaniam transgreſſos. Quantulum enim amnis obſtabat, quominus, ut quæque gens evaluerat, occuparet permutaretque ſedes promiſcuas adhuc, & nulla regnorum potentia diviſas? Igitur inter Hercyniam ſilvam, Rhenumque & Mœnum amnes, Helvetii, ulteriora Boii, Gallica utraque gens, tenuere. Manet adhuc Bojemi nomen, ſignificatque loci veterem memoriam, quamvis mutatis cultoribus Sed utrum Araviſci in Pannoniam ab Oſis Germanorum natione, an Oſi ab Araviſcis in Germaniam commigraverint, cùm eodem adhuc ſermone, inſtitutis, moribus utantur, incertum eſt: quia pari olim inopia ac libertate, eadem utriuſque ripa bona malaque erant. Treviri & Nervii circa affectationem Germanicæ originis ultrò ambitioſi ſunt, tamquam per hanc gloriam ſanguinis, à ſimilitudine & inertia Gallorum ſeparentur. Ipſam Rheni ripam haut dubiè Germanorum populi colunt, Vangiones, Treboci, Nemetes. Ubii quidem, quamquam Romana Colonia eſſe meruerint, ac libentius Agrippinenſes conditoris ſui nomine vocentur, origine erubeſcunt, transgreſſi olim, & experimento fidei ſuper ipſam Rheni ripam collocati, ut arcerent non ut cuſtodirentur. Omnium harum gentium virtute præcipui Batavi, non multum ex ripa, ſed inſulam Rheni amnis colunt, Cattorum quondam populus, & ſeditione domeſtica in eas ſedes transgreſſus, in quibus pars Romani imperii fierent. Manet honos, & antiquæ ſocietatis inſigne, nam nec tributis contemnuntur, nec publicanus atterit, exemti oneribus & collationibus, & tantùm in uſum præliorum ſepoſiti, velut tela atque arma, bellis reſervantur. Eſt in eodem obſequio & Mattiacorum gens. Protulit enim magnitudo populi Romani ultra Rhenum, ultraque veteres terminos imperii reverentiam. Ita ſede finibuſque in ſua ripa, mente animoque nobiſcum agunt, cetera ſimiles Batavis, niſi quod ipſo adhuc terræ ſuæ ſolo & cælo acrius animantur. Non numeraverim inter Germaniæ populos, quamquam trans Rhenum Danubiumque conſederint, eos qui Decumates agros exercent. Leviſſimus quiſque Gallorum, & inopia audax, dubiæ poſſeſſionis ſolum occupavêre. Mox limite acto promotisque præſidiis, ſinus imperii, & pars Provinciæ habentur. Ultra hos Catti initium ſedis ab Hercynio ſaltu inchoant, non ita effuſis ac paluſtribus locis, ut ceteræ civitates, in quas Germania pateſcit. Durant ſiquidem colles, paulatimque rareſcunt: & Cattos ſuos ſaltus Hercynius proſequitur ſimul atque deponit. Durior agenti corpora, ſtricti artus, minax vultus, & major animi vigor. Multum (ut inter Germanos) rationis ac ſolertiæ: præponere electos, audire præpoſitos, noſſe ordines, intelligere occaſiones, differre impetus, diſponere diem, vallare noctem, fortunam inter dubia, virtutem inter certa numerare: quodque rariſſimum, nec niſi ratione diſciplinæ conceſſum, plus reponere in duce quàm in exercitu; omne robur in pedite, quem ſuper arma ferramentis quoque & copiis onerant. Alios ad prælium ire videas, Cattos ad bellum; Rari excurſus & fortuita pugna. Equeſtrium ſanè virium id proprium, citò parare victoriam, citò cedere. Velocitas juxta formidinem, contatio propior conſtantiæ eſt. Et aliis Germanorum populis uſurpatum, rara & privata cujuſque audentia, apud Cattos in conſenſum vertit, ut primum adoleverint crinem barbamque ſummittere, nec niſi hoſte cæſo exuere votivum obligatumque virtuti oris habitum. Super ſanguinem & ſpolia revelant frontem, ſeque tum demum pretia naſcendi rettuliſſe, dignoſque patria ac parentibus ferunt. Ignavis & imbellibus manet ſqualor. Fortiſſimus quiſque ferreum inſuper annulum (ignominioſum id genti) velut vinculum geſtat, donec ſe cæde hoſtis abſolvat. Plurimis Cattorum hic placet habitus: jamque canent inſignes & hoſtibus ſimul, ſuiſque monſtrati: omnium penes hos initia pugnarum, hæc prima ſemper acies, viſu nova. Nam ne in pace quidem vultu mitiore manſuescunt. Nulli domus, aut ager, aut aliqua cura, prout ad quemque venêre aluntur, prodigi alieni, contemtores ſui, donec exſanguis ſenectus tam duræ virtuti impares faciat. Proximi Cattis certum jam alveo Rhenum, quique terminus eſſe ſufficiat, Uſipii ac Tencteri colunt. Tencteri ſuper ſolitum bellorum decus, equeſtris diſciplinæ arte præcellunt. Nec major apud Cattos peditum laus, quàm Tencteris equitum. Sic inſtituêre majores, poſteri imitantur. Hi luſus infantium, hæc juvenum æmulatio; perſeverant ſenes, inter familiam, & penates, & jura ſucceſſionum equi traduntur; excipit filius, non ut cetera maximus natu, ſed prout ferox bello & melior. Juxta Tencteros Bructeri olim occurre-

Digitized by Google

currebant, nunc Chamavos & Angrivarios immigrasse narratur, pulsis Brecteris ac penitus excisis, vicinarum consensu nationum, seu superbiæ odio, seu prædæ dulcedine, seu favore quodam erga nos Deorum; nam ne spectaculo quidem prœlii invidere, super LX. millia non armis telisque Romanis, sed quod magnificentius est, oblectationi oculisque ceciderunt. Maneat quæso, duretque gentibus si non amor nostri, at certè odium sui: quando urgentibus imperii fatis nihil jam præstare fortuna majus potest, quàm hostium discordiam. Angrivarios & Chamavos à tergo Dulgibini, & Chasuari cludunt, aliæque gentes haut perinde memoratæ, à fronte Frisii excipiunt. Majoribus, Minoribusque Frisiis vocabulum est, ex modo virium; utræque nationes usque ad Oceanum Rheno prætexuntur, ambiuntque immensos insuper lacus, & Romanis classibus navigatos. Ipsum quinetiam Oceanum illà tentavimus, & superesse adhuc Herculis columnas fama vulgavit: sive adiit Hercules, seu quidquid ubique magnificum est, in claritatem ejus referre consensimus. Nec defuit audentia Druso Germanico, sed obstitit Oceanus in se simul atque in Herculem inquiri. Mox nemo tentavit: sanctiusque ac reverentius visum, de actis deorum credere, quàm scire. Hactenus in Occidentem, Germaniam novimus. In Septemtrionem, ingenti flexu redit. Ac primò statim Chaucorum genus, quamquam incipiat à Frisiis, ac partem litoris occupet, omnium quas exposui gentium lateribus obtenditur, donec in Cattos usque sinuetur; tam immensum terrarum spatium non tenent tantùm Chauci, sed & implent: populus inter Germanos nobilissimus, quique magnitudinem suam malit justitia tueri, sine cupiditate, sine impotentia; quieti secretique, nulla provocant bella, nullis raptibus aut latrociniis populantur. Idque præcipuum virtutis ac virium argumentum est, quod ut superiores agant, non per injurias assequuntur. Promta tamen omnibus arma, ac si res poscat exercitus, plurimum virorum equorumque, & quiescentibus eadem fama. In latere Chaucorum, Cattorumque, Cherusci nimiam ac marcentem diu pacem illaceffiti nutrierunt, idque jocundius, quàm tutius fuit; quia inter impotentes & validos falso quiescas: ubi manu agitur, modestia ac probitas nomina superioris sunt. Ita qui olim boni æquique Cherusci, nunc inertes ac stulti vocantur: Cattis victoribus fortuna in sapientiam cessit. Tacti ruina Cheruscorum & Fosi contermina gens, adversarum rerum ex æquo socii, cùm in secundis minores fuissent. Eundem Germaniæ sinum proximi Oceano Cimbri tenent, parva nunc civitas, sed gloria ingens, veterisque famæ latè vestigia manent; utrâque ripâ castra, ac spatia, quorum ambitu nunc quoque metiaris molem manusque gentis, & tam magni exercitus fidem. Sexcentesimum & quadragesimum annum urbs nostra agebat, cum primùm Cimbrorum audita sunt arma, Cæcilio Metello ac Papirio Carbone Coss. Ex eo si ad alterum Imperatoris Trajani consulatum computemus, ducenti fermè & decem anni colliguntur: tamdiu Germania vincitur. Medio tam longi ævi spatio, multa invicem damna, non Samnis, non Pœni, non Hispaniæ, Galliæve; ne Parthi quidem crebrius admonuere, quippe regno Arsacis acrior est Germanorum libertas. Quid enim aliud nobis quàm eadem Crassi, amisso & ipso Pacoro, infra Ventidium dejectus Oriens objecerit? At Germani Carbone & Cassio, & Scauro Aurelio, & Servilio Cepione, M. quoque Manlio fusis vel captis, quinque simul consulares exercitus Populo Romano, Varum tresque cum eo legiones etiam Cæsari abstulerunt. Nec impune C. Marius in Italia, divus Julius in Gallia, Drusus ac Nero & Germanicus in suis eos sedibus perculerunt. Mox ingentes C. Cæsaris minæ in ludibrium versæ. Inde otium, donec occasione discordiæ nostræ & civilium armorum, expugnatis legionum hibernis, etiam Gallias affectavere: ac rursus pulsi inde, proximis temporibus triumphati magis quàm victi sunt. Nunc de Suevis dicendum est, quorum non una ut Cattorum Tencterorùmve gens: majorem enim Germaniæ partem obtinent, propriis adhuc nationibus nominibusque discreti, quamquam in commune Suevi vocentur. Insigne gentis, obliquare crinem, nodoque substringere. Sic Suevi à ceteris Germanis, sic Suevorum ingenui à servis separantur. Sic in aliis gentibus seu cognatione aliqua Suevorum, seu (quod sæpe accidit) imitatione, rarum & intra juventæ spatium: apud Suevos usque ad canitiem horrentem capillum retrò sequuntur, ac sæpe in ipso solo vertice religant. Principes & ornatiorem habent. Ea cura formæ, sed innoxiæ. Neque non ut ament amenturve: in altitudinem quandam, & terrorem adituri bella comti, ut hostium oculis, ornantur. Vetustissimos se nobilissimosque Suevorum Semnones memorant. Fides antiquitatis religione firmatur. Stato tempore in silvam auguriis patrum & prisca formidine sacram, omnes ejusdem sanguinis populi legationibus coeunt, cæsoque publicè homine celebrant barbari ritus horrenda primordia. Est & alia luco reverentia. Nemo nisi vinculo ligatus ingreditur, ut minor & potestatem numinis præ se ferens, si fortè prolapsus est, attolli & & insurgere haut licitum, per humum evolvuntur, eoque omnis superstitio respicit, tamquam inde initia gentis, ibi regnator omnium Deus, cetera subjecta atque parentia. Adjicit auctoritatem fortuna Semnonum. Centum pagis habitatur: magnoque corpore efficitur, ut se Suevorum caput credant. Contra Longobardos paucitas nobilitat, quòd plurimis ac valentissimis nationibus cincti, non per obsequium, sed prœliis & periclitando tuti sunt. Reudigni deinde & Aviones, & Angli, & Varini, & Eudoses, & Suardones, & Nuithones fluminibus aut silvis muniuntur, nec quidquam notabile in singulis, nisi quòd in commune Herthum, id est, Terram matrem colunt, eamque intervenire rebus hominum, invehi populis arbitrantur. Est in insula Oceani Castum nemus, dicatum in eo vehiculum veste contectum, attingere uni sacerdoti concessum. Is adesse penetrali Deam intelligit, vectamque bubus feminis multa cum veneratione prosequitur. Læti tunc dies, festa loca, quæcumque adventu hospitioque dignatur. Non bella ineunt, non arma sumunt, clausum omne ferrum, pax & quies tunc tantùm nota, tunc tantùm amata, donec idem sacerdos satiatam conversatione mortalium Deam templo reddat; mox vehiculum & vestes, & si credere velis, numen ipsum secreto lacu abluitur. Servi ministrant, quos statim idem lacus haurit. Arcanus hinc terror, sanctaque ignorantia, quid sit illud quod tantùm perituri vident. Et hæc quidem pars Suevorum in secretiora Germaniæ porrigitur. Propior (ut quo modo paulo antè Rhenum, sic nunc Danubium sequar) Hermundurorum civitas, fida Romanis, eoque solis Germanorum non in ripa commercium, sed penitus, atque in splendidissima Rhætiæ Provinciæ colonia,

Digitized by Google

lonia, passim sine custode transeunt, & cum ceteris gentibus arma modò castraque nostra ostendamus, his domos, villasque patefecimus, non concupiscentibus. In Hermunduris Albis oritur flumen inclitum & notum olim: nunc tantùm auditur. Juxta Hermunduros Narisci, ac deinde Marcomani & Quadi agunt. Præcipua Marcomanorum gloria virésque, atque ipsa etiam sedes pulsis olim Bojis virtute parta. Nec Narisci Quadive degenerant. Eaque Germaniæ velut frons est, quatenus Danubio prætexitur. Marcomanis, Quadisve usque ad nostram memoriam reges manserunt, ex gente ipsorum, nobile Marobodui & Tudri genus, jam & externos patiuntur. Sed vis & potentia regibus, ex auctoritate Romana, rarò armis nostris, sæpius pecunia juvantur. Nec minus valent retrò Marsigni, Gothini, Osi, Burii: terga Marcomanorum, Quadorumque claudunt, è quibus Marsigni, & Burii sermone cultúque Suevos referunt; Gothinos Gallica, Osos Pannonica lingua coarguit non esse Germanos: & quòd tributa patiuntur. Partem tributorum Sarmatæ, partem Quadi ut alienigenis imponunt: Gothi, quò magis pudeat, & ferrum effodiunt. Omnesque hi populi pauca campestrium, ceterùm saltus & vertices montium jugumque insederunt. Dirimit enim scinditque Sueviam continuum montium jugum, ultra quod plurimæ gentes agunt, ex quibus latissimè patet Lygiorum nomen in plures civitates diffusum. Valentissimas nominasse sufficiet, Arios, Helveconas, Manimos, Elysios, Naharvalos. Apud Naharvalos antiquæ religionis Lucus ostenditur. Præsidet sacerdos muliebri ornatu, sed Deos interpretatione Romana Castorem Pollucemque memorant. Ejus numinis nomen Alcis, nulla simulacra, nullum peregrinæ superstitionis vestigium, ut fratres tamen, ut juvenes venerantur. Ceterùm Arii super vires, quibus enumeratos paulo antè populos antecedunt, truces, insita feritati arte ac tempore lenocinantur, nigra scuta, tincta corpora, atras ad prœlia noctes legunt: ipsaque formidine atque umbra feralis exercitus terrorem inferunt, nullo hostium sustinente novum ac velut infernum aspectum, nam primi in omnibus prœliis oculi vincuntur. Trans Lygios Gothones regnantur, paulo jam addictius quàm cetera Germanorum gentes, nondum tamen supra libertatem. Protinus deinde ab Oceano Rugii, & Lemovii: omniumque harum gentium insigne, rotunda scuta, breves gladii, & erga reges obsequium. Suionum hinc civitates, ipso in Oceano, præter viros armaque classibus valent, forma navium eò differt, quòd utrimque prora paratam semper appulsui frontem agit: nec velis ministrantur, nec remos in ordinem lateribus adjungunt. Solutum ut in quibusdam fluminum, & mutabile ut res poscit, hinc vel illinc remigium. Est apud illos & opibus honos; eoque unus imperitat, nullis jam exceptionibus, non precario jure parendi, nec arma ut apud ceteros Germanos in promiscuo, sed clausa sub custode & quidem servo, quia subitos hostium incursus prohibet Oceanus. Otiosa porrò armatorum manus facile lasciviunt, enim verò neque nobilem neque ingenuum, ne libertinum quidem armis præponere regia utilitas est. Trans Suionas aliud mare, pigrum, ac propè immotum, quo cingi cludique terrarum orbem hinc fides, quòd extremus cadentis jam solis fulgor in ortus edurat, adeò clarus, ut sidera hebetet. Sonum insuper emergentis audiri, formasque Deorum, & radios capitis aspici persuasio adjicit. Illuc usque (& fama vera) tantùm natura. Ergo jam dextro Suevici maris litore Æstyorum gentes alluuntur: quibus ritus habitusque Suevorum, lingua Britannicæ propior. Matrem Deûm venerantur, insigne superstitionis, formas aprorum gestant. Id pro armis omniumque tutela, securum Deæ cultorem etiam inter hostes præstat. Rarus ferri, frequens fustium usus. Frumenta ceteroque fructus patientius quàm pro solita Germanorum inertia laborant. Sed & mare scrutantur, ac soli omnium succinum, quod ipsi Glesum vocant, inter vada atque in ipso litore legunt. Nec quæ natura quæve ratio gignat, ut Barbaris, quæsitum compertumve, quineiam inter cetera ejectamenta maris jacebat, donec luxuria nostra dedit nomen, ipsis in nullo usu, rude legitur, informe perfertur, pretiumque mirantes accipiunt. Succum tamen arborum esse intelligas, quia terrena quædam atque etiam volucria animalia plerumque interlucent, quæ implicata humore, mox durescente materia, cludantur. Fecundiora igitur nemora lucosque, sicut Orientis secretis, ubi thura balsamaque fundantur, ita Occidentis insulis terrisque inesse crediderim, quæ vicini Solis radiis expressa atque liquentia in proximum mare labuntur, ac vi tempestatum in adversa litora exundant. Si naturam succini admoto igne tentes, in modum tedæ accenditur, alitque flammam pinguem & olentem: mox ut in picem resinamve lentescit. Suionibus Sitonum gentes continuantur. Cetera similes uno differunt, quòd femina dominatur: in tantum non modò à libertate, sed etiam à servitute degenerant; hic Sueviæ finis. Peucinorum, Venedorumque, & Fennorum nationes Germanis an Sarmatis ascribam dubito: quamquam Peucini, quos quidam Bastarnas vocant, sermone, cultu, sede, ac domiciliis, ut Germani agunt. Sordes omnium ac torpor, procerum connubiis mixtis, nonnihil Sarmatarum habitum fœdantur. Venedi multum ex moribus traxerunt. Nam quidquid inter Peucinos Fennosque silvarum ac montium erigitur, latrociniis pererrant; hi tamen inter Germanos potius referuntur, quia & domus figunt, & scuta gestant, & pedum usu ac pernicitate gaudent, quæ omnia diversa Sarmatis sunt, in plaustro equoque viventibus. Fennis mira feritas, fœda paupertas, non arma, non equi, non penates: victui herba, vestitui pelles, cubile humus, sola in sagittis spes, quas inopiâ ferri ossibus asperant. Idemque venatus viros pariter ac feminas alit. Passim enim comitantur, partemque prædæ petunt. Nec aliud infantibus ferarum imbriumque suffugium, quàm ut in aliquo ramorum nexu contegantur, huc redeunt juvenes, hoc senum receptaculum. Id beatius arbitrantur, quàm ingemere agris, illaborare domibus, suas alienasque fortunas spe, metuque versare. Securi adversus homines, securi adversus Deos, rem difficillimam assecuti sunt, ut illis ne voto quidem opus sit. Cetera jam fabulosa: Hellusios & Oxionas ora hominum vultusque, corpora atque artus ferarum gerere, quod ego ut incompertum, in medium relinquam. Dat is: Belangende den oorspronk der *Duitschen*, ik achte dat deselve rechte ingeboorlingen sijn, en geensins door eenige uytheemsche overkomsten van andere volkeren van buyten vermengt: want eertijdts alle die gene, die hare woon-plaatsen sogten te veranderen, plagten in te komen, niet te lande, maar met Schepen te water: en hare Zee is groot en seer verre strekkende, en om soo te spreken, te-

gen ons aan, ſulks dat ſeer weynig Schepen uyt onſe wereldt daar na toe varen. *En behalven het peryckel van deſe grouwelijke en onbekende Zee, wie ſal daar weſen, die* Aſien, Afrijkken *of* Italien *ſal verlaten, en in* Duitſchland *met'er woon ſal trekken? in een ruw Landſonder cieraadt, ook ſivaar van logt, en ongebout, en overſulks droevig om te aanſchouwen, of ten waar dat het ſijn Vaderlandt ware?* Dog onder anderen hebben ſy hier ſekere oude Liedekens (want dit zyn by haar de eenige geheugeniſſen en Jaar-boeken die ſy hebben) in dewelke ſy verhalen dat den God *Tuiſto*, voort-geſproten zijnde uyt der aarde, mitſgaders ſijn Soone *Mannus*, den eerſten oorſpronk ſouden weſen van haren volke, mitſgaders de eerſte Opbouwers des ſelfs. Voorts ſchrijven ſy *Manno* drie Soonen toe, na welkers namen de Volkeren, woonende naaſt de *Oceaniſche Zee*, genaamt zijn: voor eerſt de *Ingevoners*, de middelſte de *Herminoners*, en de laatſte de *Iſtevoners*. Daar zyn ook eenige die door de vryheydt van de misbruyken der oudheydt willen ſeggen, dat'er meer Sonen van dien Godt voort-geſproten ſijn, en verhalen overſulks meer andere namen onder haren volke, gelijk de *Marſiſche*, *Gambriviſche* en *Vandaliſche*, dat al t'ſamen rechte oude namen zijn. Doch den naam van *Germania* is nieuw en onlangs eerſt gehoort. Want die gene die uyt deſe Landen eerſt over den *Rhijn* trokken, en de *Franſchen* verdreven, ſijn doen ter tijd volgens dien ſelfden naam *Germaniſche* genaamt geworden, en werden na dien tijdt genaamt *Tungerſe:* want overmits den naam van de overgekomene Volken allenkskens te niet gegaan is: Soo zijn ſy door de groote vreſe, die de *Franſchen* hadden van den *Duytſchen*, alle gelijk na de overwinnende volkeren, *Germaniſche* genaamt, een naam die ſy by haar ſelven vonden. Sy verhalen ook dat *Hercules* by haar geweeſt is, en dat hy de voornaamſte is onder alle kloeke mannen. En ſoo wanneer ſy ten ſtrijd trekken, ſo ſingen ſy ſekere Liedekens tot ſijn lof Onder andere hebben ſy ook Geſangen, die ſy *Barditum* noemen, door dewelke ſy de gemoederen van malkanderen opwekken; ja ſelfs door ſoodanig wakker ſingen wikken ſy de victory van haren toekomſtigen ſtrijdt: want ſy verſchrikken andere, of ſy werden ſelfs verſchrikt, na gelegentheyt van den wederklank des geluyts, 't welk hare ſlag-ordre van hem geeft: want dit geſang agten ſy niet alleen een vermakelijke eendrachtigheyt van ſtemmen te weſen, maar houden het ſelve een bewijs te zijn van ſtouthertigheyt; en byſonderlik hebben ſy een behagen in een harde weerklank des geluyts, mitſgaders in een gebroken mommelende ſtemme, ten welken eynde ſy haar Schilt aan haar mondt ſetten, op dat daar door hare ſtemme grover als met een weerſlag haar ſou verheffen. Boven dit zyn daar ook eenige, die meynen dat *Ulyſſes* op ſijn lange en beuſſelachtige doling alhier in deſe *Oceaniſche Zee* ſou gedreven zijn, in deſe Landen van *Duitſch-landt* ſou getogen zijn, en de Stad *Aſciburgium* (noch tegenwoordig op den Oever van den *Rhijn* gelegen, en heden ten dage nog bewoont) ſou gebout hebben: en dat deſelfde ook van hem den naam van Ἀσκιβύργιον ſou ontfangen hebben. Daar by verhalen ſy ook hoe op deſelfde plaatſe, een Altaar geheyligt ſijnde ter eeren van *Ulyſſes*, gevonden is geweeſt, en dat ook op deſelfde geteykent was den naan van ſijn Vader *Laërtes*. Wyders dat ontrent den Landt-palen van *Duitſch-landt* en *Beyeren* als noch eenige gedenktekenen en Graven zyn beſchreven met *Grieckſche* Letteren. 't Welk alles ik niet van meyninge ben met eenige bewijs-redenen te beveſtigen, nog met tegen-ſtrijdende redenen te weder-leggen: Want ik late een yeder daar in ſijn vryheyt, om deſelve na zijn eygen verſtant te weder-ſpreken of aan te nemen. Doch evenwel voege ik my na de meyninge der gener, die achten dat de volkeren van *Duitſchlandt* met geen vreemde Houwelijken altoos van eenige andere uytheemſche volkeren bevlekt zijn geweeſt, maar altijdts geweeſt zijn een eygen ſuyver volk, en 't welk derhalven alleenlijk malkanderen gelijk zy. Sulks dat het hier van daan ſijn oorſpronk heeft, dat ſy alle gelijk in ſulken grooten menigte en oneyndelijken getale van menſchen, eenderley geſtalteniſſe van lichamen hebben; want ſy hebben een wreet geſicht en Hemels blauwe oogen, geel blinkend hayr, groote lichamen, en geweldig, dog alleenlik tot een heftigen aanval: want by haar-lieden is geen groote *gene*gentheyt tot het werken, noch geen geſtadige verdraagſaamheydt in moeyte en arbeydt: inſgelijks konnen ſy ook geen dorſt noch groote hitte lijden: doch koude en honger zijn ſy gewent te verdragen, van wegen de gelegentheyt hares luchts en Landts. Aangaande haar Landt, alhoewel het hier en daar eenigſins in uyterlijke geſtaltenis van malkanderen verſcheelt, nochtans in 't gemeen is het ſeer woeſt, van wegen de menigvuldige Boſſchen, of ſeer vuyl van wegen de verſcheyden Moeraſſchen: in dat geweſte, daar het ſtrekt na de *Franſche Landen*, is het veel vochts onderworpen: en daar het ſtrekt na de *Norimbergſche* en *Hungerſche Landen*, is het veel wints onderworpen. Wyders is het een Landt vrugtbaar genoeg, doch lijd geen Ooſt-dragende boomen; het is overvloedig van kleyn Vee, maar in 't gemeen kleynachtig: boven dien heeft ook het groote by haar-lieden niet hare behoorlijke ſchoonheyt, noch heerlikheyt van voorhooft. En op ſulks nemen de *Duitſchen* weynig achtinge, maar verheugen haar voornamelijk, dat ſy mogen hebben een groot getal der ſelver: en deſe menigte van beeſten zijn hare eenige en aangenaamſte rijkdommen; wyders weet ik niet, waarom dat de Goden haar geweygert hebben beyde het Silver en Gout, want ik twijffele ſeer of ſulks gedaan zy uyt een verſtoomiſſe, of uyt een gunſt tegens haar-lieden. Nochtans ſou ik niet derven verſekeren, dat in *Duitſch-land* gene aders altoos ſouden weſen, die Silver of Goudt ſouden voortbrengen: want wie heeft na ſulks onderſoekinge gedaan? in het beſitten en gebruyken des ſelfs hebben ſy geen byſonder behagen. Sulks ſiet men noch dagelijks by haar-lieden aan ſekere Silvre-vaten, die aan haren Geſanten en voornaamſte Heeren tot een vereeringe geſchonken werden: want deſe werden by haar immers ſoo weinig geagt als hare andere ſlechte vaten van aarde gebakken. Nochtans die gene die al'er naaſt aan den *Romeynen* palende zijn, deſelfde, overmits de onderlinge koopmanſchap, houden het Goudt en Silver in waerde, ſulks dat ſy ook kennen en aannemen ſekere munten van onſe maniere van gelt: maar die binnenwaarts in het Landt woonen, deſelfde leven

als

Digitized by Google

als nog in eenvoudigheyt, en volgens de oude maniere handelen sy meest met verwisselinge van waren. Voorts hebben sy een behagen in oud geld, en 't welk van over lange bekend is, gelijk daar zijn de penningen, die *Serraters* en *Bigaters* genaamt werden. Vorder hebben sy liever Silver dan Goud, niet door eenige bysondere sinlikheyt hares gemoets tot sulks: maar overmits die gene die willen slechte gemeene dingen kopen, best met de menigte van de kleyne Silvere penningen beholpen zijn; wyders is by haar geen groote overvloed van Yser, gelijk sulks genoegsaam uyt de maniere van haar geweer af te nemen is: want daar sijn weynige onder haarlieden, die swaarden of groote Hellebarden gebruiken: maar in 't gemeen hebben sy halve spiessen, die sy met haar eygen *Duytsche* woort *Pfriemen* noemen. Dese Pfriemen hebben op het eynde een kort en smal Yser: dog zijn deselfde van sodanige scherpte, en gedienstigheyt ten Oorloge, dat sy met dit geweer, na dat de gelegentheyt vereyscht, beyde van na by en van verre weten te vechten; ja selfs de Ruyters vergenoegen haar, so wanneer sy alleenlik een Schildt en soodanig een Pfriem hebben. De Voet-knegten spreyden ook van haar al'erley werpgeweer; ja selfs een man alleen weet met groote kracht seer verre vele stukken te gelijk uyt te werpen: in 't gemeen gaan sy naakt of seer ligt gekleet met een kort kleedken: want by haar is geen hovaardy in eenige kleedinge. Doch uytgesondert hare Schilden, die sy met uytgelesene verscheydene verwen heerlik verçieren. Daar zijn ook weynige onder haar die rustingen hebben; en naauliks is'er in een geheel Leger een of twee, die een storm-hoed of helm heeft: hare Paarden sijn slecht en geensins heerlijk van gestalteniſſe, en niet met allen uytstekende in snelheyt: ook werden deselfde na ons gebruyk niet geleert in eenig wenden en omlopen. Oversulks dryven sy hare Paarden al'er bequaamst voort, recht uyt of met een ombuyginge alleen, dat met sodanige gelijke omkrommige toegaat, dat niemandt van haarlieden de achterste is. Derhalven soo men hare kloekheyt ten nautsten wil overleggen, soo sal men bevinden dat haar meeste gewelt in haar Voet-volk bestaat. Oversulks zijn hare Ruyters en Voet-knechten in 't gemeen door malkanderen gemengt soo wanneer sy strijden: dog hier in voorsichtig, want sy verkiesen uyt alle hare jongmanschap soodanige Voet-knechten, die van wegen hare snelheydt seer bequaam, en over een stemmende zijn met hare Ruyter-strijden, en nemen ook goede achtinge dat sy deselfde Voet-knegten voor in hare slag-ordre stellen. Insgelijks werdt seker getal der selver Voet-knechten bestemt hondert uyt yeder Vrydom: en uyt kracht van dese beroepinge werden sy na den naam *Hondert* onder de hare genaamt: sulks dat het gene 't welk eerst een woort van haar getal geweest is, nu een naam van eere geworden is. Hare slag-ordre werdt gestelt na de maniere van een Beytel. Van syn plaatse te wijken is by haar geen schande, so wanneer men weder op een nieu aan valt, want sulks houden sy een teken te sijn van voorsigtigheyt. De lichamen van hare verslagenen nemen sy straks weg selfs in twijffelagtige strijden. 't Is by haarliedende meeste schande, dat men sijn Schilt achter gelaten heeft: Oversulks werdt soodanigen mensche eerloos gehouden, en hem is niet geoorloft in hare Godsdienſten tegenwoordig te wesen, noch ook in hare vergaderingen te komen: waar over vele na de voleyndinge van den Oorlog by den leven zijnde, hare schande dikwils geeyndigt hebben, met haar selven door een strik te verworgen. Hare Koningen kiesen sy uyt de Edelste van de haren, en de Krijgs-oversten uyt de vroomste. Dese Koningen hebben by haarlieden geen volkomen vrye en onbepaalde magt. Hare Krijgs-oversten regeeren meer met een goet exempel voor te gaan, dan met gebieden: want op haarlieden is het dat men siet, of sy ook wakker zijn, of voor andere uytstekende, of voor de slag-ordre henen treden. Want *door de verwonderinge komt de voornementheyt*. Wyders yemandt te straffen, gevangen te setten, of te slaan, is by haarlieden niemandt toegelaten dan alleenlijk den Priesteren. 't Welk sy doen niet als geordonneerde dienaars ter straffe, noch ook door last des Krijgs-oversten, maar als door een uytgedrukt gebieden van God, die sy geloven in 't strijden tegenwoordig te wesen. Derhalven dragen sy ook in den Krijg mede eenige beelden en teykenen, die sy uyt de geheyligde Bosschen genomen hebben. Noch is'er een gebruyk onder haar, dat een bysondere aanprikkelinge is tot strijdbaarheid, dat hare Ordonnantien der Ruyteren en Slag-orders der Voet-knechten niet 't samen loopen by geval, noch by onsekere vermenginge van allerley Volk door malkanderen, maar deselfde bestaan uyt de geslachten, en bloet-verwantschappen malkanderen aangaande. Hare liefste panden zijn ook in hare Velt-slagen tegenwoordig: Oversulks wanneer den strijdt aangaat, hoort men een groot gehuyl der vrouwen, mitsgaders een groot gekrijt der kleyne kinderen: en dese zijn de al'er heyligste getuygen haar'er vromigheyt, en de al'er hoogste prijsers van hare kloeke daden; wanneer sy eenige wonden gekregen hebben, die vertoonen sy voor hare Moeders of Huysvrouwen, die ook niet verbaast zijn deselve te tellen, ja ook te zuygen. Daar en boven hebben de vrouwen het gebruyk, spijse den strijders aan te brengen, en met een haar moed te geven; ja men vindt beschreven van sommige Slag-orders, die alree aan 't wijken, ja den moed genoegsaam verloren, dat deselve van de vrouwen weder gantschelik herstelt zijn geweest, door haar gestadig bidden, door 't vertoonen van hare blote borsten, mitsgaders door hare aanstaande dienstbaarheyt, die sy als van na by aanwesen. En voorwaar van de dienstbaarheyt hebben sy een grooten afkeer, en deselfde vreesen sy al'er meest van wegen hare vrouwen, sulks dat de gemoederen haar'er burgerschappen daarom ook veel krachtiger verbonden zijn, wanneer men onder de Gijselaars ook eenige Edele Dochters vereyscht: want sy meinen dat in de vrouwen yet heyligs schuylt, en eenige Godlijke voorsegginge verborgen is; Oversulks verachten sy hare raden niet, noch verwerpen ook niet hare antwoorden; ja wy hebben ten tijden van de Godlijke *Vespasianus* ook gesien de jonckvrouwe *Velleda*, die by velen lange als een Goddinne geacht wierde; Alsoo heeft men ook van ouds *Auriniam* en veel meer andere geeert, niet uyt vleyinge of om haar als Goddinnen te maken. Onder alle de Goden eeren sy al'er meest *Mercurium*, aan den welken sy op sekere dagen noodig achten offerhan-

Digitized by Google

den van menſchen te doen. Doch aan *Hercules* en *Mars* doen ſy ſoodanige offerhanden die daar zijn van geoorloſde gedierten. Boven dit doet ook ſeker gedeelte van de *Sueviſche* Volkeren hare offerhanden aan de Godinne *Iſis:* doch door wat reden en uyt wat oorſpronk ſy deſen buytenlandtſchen Gods-dienſt in haar Landt gekregen hebben, daar van heb ik weinig konnen vinden. Doch dit bemerke ik, dat haar teken 't welk afgebeelt wert na de maniere van een Iacht-ſchip, te kennen geeft, dat deſe Godts-dienſt van buyten ingevoert is. Aangaande den Goden by haar is ſoodanigen meyninge, dat ſy inſiende de grootheyt der Hemelſcher Goden, by haar ſelven achten dat men die in gene Tempelen tuſſchen muyren kan beſluyten, noch niet kan maken na de gelijkeniſſe van eenig menſchelijk weſen. Wyders heyligen ſy de Boſſchen en geboomten, en die hoogſte verborgentheyt der ſelver die ſy alleen met de eerbiedelijkheyt haar'er herten aanſchouwen, noemen ſy met de namen der Goden. *Voorts* zijn de *Duytſchen* boven andere volkeren byſonderlijk naarſtig in 't waarnemen van de voorſeggingen uyt het Vogel-geſchrey en uyt de lotingen. Doch hare maniere van lotingen is gantſch eenvoudig, want ſy ſnijden een tak van een vruchtdragenden boom, en van deſelfde ſnijden ſy wederom vele kleyne ſtokskens, die ſy vorder onderſcheyden door ſekere teykens: Dat gedaan ſijnde werpen ſy deſelfde op een wit kleedt in 't wilt heenen, als op een onſekerheyt: Na het welke dan, indien men van gemeene ſaken beraatſlaagt, de Prieſter van het Vrydom komt, of ſoo men van byſondere ſaken handelt, de Vader des Huisgeſins. Deſe aanbidden de Goden, en ſien na den Hemel, en nemen elk ſtoksken driemaal op, en doen dan verklaringe over yeder opgenomen ſtoksken, na het merk 't welk te vooren op deſelve geteykent is geweeſt. Indien de loten dan haar tegen vallen, ſoo is des ſelfden daags van die ſake geen vorder onderſoek. Maar indien de loten na haren wenſch gaan, ſoo verſoeken ſy nog meerder verſekertheydt uyt de waarnemingen van het Volgelgeſchrey: want dit gbruyk is onder haar ook bekent dat ſy het ſingen der vogelen, midtſgaders haar vliegen onderſoeken: boven dit hebben ſy ook een eygen gebruyk, alleen by deſen volke bekent, dat ſy de voorſeggingen der Paarden, midtſgaders hare vermaningen mede waarnemen. Doch dit ſijn ſoodanige Paarden, die op Gemeen-lands-koſten, t'ſamen in een geheyligd boſch of wilderniſſe onderhouden werden: deſelve zijn gantſch wit, en werden vry gehouden van alle menſchelijke arbeid, en wanneer men haar wil raad vragen, ſoo werden deſelve geſpannen in een geheyligde wagen, en als dan volgt den Prieſter en den Konink of voornaamſte Heere des Vrydoms, en vergeſelſchappen deſe wagen, en nemen naarſtelijk achtinge op het neyen en brieſen der paarden. Daar is by haar-lieden, niet alleen by den volke, maar ſelfs ook by de voornaamſte Heeren en Prieſters, gene voorſegginge die men meerder geloove toeſchrijft dan deſe, want de Heeren Prieſters achten haar ſelven wel dienaars der Goden te weſen, maar de paarden houden ſy als mede kenners van der Goden verholentheden te zyn. Daar is by haar noch een andere waarneminge van voorſeggen, waar door ſy de uytkomſten van ſware oorlogen onderſoeken. Sy nemen een gevangen van dat volk, daar ſy de oorloge tegens hebben: hier tegens verkieſen ſy mede een van hare Lands-lieden, en ruſten elks toe in hare Vaderlandſe wapenen, en laten deſelve alſoo tegens malkanderen ſtryden. De overwinninge van d'een of d'ander werd als een voor-oordeel gehouden. De gemeene en kleyne dingen beraadſlagen hare voornaamſte Heeren, maar van gewichtige ſaken beraatſlagen die van de gemeente t'ſamen: nochtans alſoo, dat alle die dingen, waar in 't gemeene volk ſtemmen heeft, mede by de voornaamſte Heeren verhandelt werden. Voorts, indien daar niet onverwachts, en 't welk eenigen byſondere haaſt heeft, voorvalt, ſoo hebben ſy een gebruyk dat ſy vergaderen: Op ſekere geſette dagen, ſoo wanneer de mane begint, of als deſelve vol is: want om eenige ſaken te verhandelen achten ſy dat het op ſulke dagen te beginnen al'er gelukigſt is. Wyders rekenen ſy den tijd niet na het getal der dagen, maar na het getal der nachten. Want alſoo beſluyten ſy hare ſaken, en op ſulke beſtemmen ſy deſelfde: ſulks dat by haar den nacht ſchynt voor den dach te gaan en deſelve te leyden. Wanneer men ſal vergaderen, ſoo hebben ſy door hare grote vryheyt dit gebrek, dat ſy niet te gelijk, noch ook door perſſinge van eenich gebod t'ſamen komen, want daar lopen dikwils twee of drie dagen door met wachten na malkanderen, alſoo ſy ſoo nu ſoo dan verſcheyden zyn aankomende. Na dit gaan ſy haar gewapent ter neder ſtellen, ſoo haaſt als het de menichte gelieft. Als ſy geſeten zyn, wert daar een gemeen ſtil-ſwijgen bevolen door den Prieſteren, die op ſodanigen tijd macht hebben om haar te gebieden. Daar na wert den Konink, of Prince gehoort, en daar na alle de andere vervolgens, na dat ſy in outheyt van jaren of in edelheid van geſlachte, of in eere van Krygs-ſaken, of ook in welſprekentheid boven andere uytſteken: En in deſen deele ſpreken ſy meer met aanſien en macht van te beſten te raden, dan met macht van te gebieden: En indien by den volke haar gevoelen mishaagt, ſoo verwerpen ſy het ſelfde met een moeyelijke tegen-mommelinge: En indien het haar behaagt ſoo rammelen ſy hare pfriemen door malkanderen. Want de al'er eerlijkſte maniere van toeſtemminge is deſe, de ſaken door het gerammel der wapenen te prijſen. Op hare vergaderinge is het ook geoorloft de misdadigen te beſchuldigen, en deſelfde om het leven aan te ſpreeken: Hare ſtraffen zyn verſcheyden, volgens de verſcheydentheid der misdaden: want de verraders en overloopers hangen ſy aan boomen op. Insgelijks de leuye, en ſlappe bloode menſchen, en die in onnutte ledigheid ydel en eerloos henen loopen, deſelfde verdrenken ſy in modderich water en moeraſſen, duykende hare hoofden onder water, en werpende een horde op deſelfde. Deſe verſcheydentheid van ſtraffen heeft zyn oogen-merk op deſe reden, overmits ſy achten behoorlijk te zyn dat grove ſchelmſtukken wanneer die geſtraft werden, als in 't openbaar vertoont te werden: Maar andere misdaden dat die behooren als verborgen te werden. Aangaande lichter misdaden, werden geſtraft na eyſch der ſaken, indien daar eenige van overtuycht zyn, deſelve werden geſlagen in een boete van ſeker

Digitized by Google

ker getal van paarden of vee-beesten. Een gedeelte van dese boete werd toegeëygent aan den Koninck, of het gemeene vrydom: en het andere gedeelte werd gegeven aan den genen om welkers wille de straffe geschiet, of aan sijn bloetverwanten. Ook werden in dese vergaderingen hare Princen en Overigheden verkoren, met bevel om recht in hare vrydommen en gehuchten een yder te doen. Dese Princen hebben elks tot hare mede-gesellen, hondert mannen uyt den gemeenen volke: haar dienende tot raad en ontsach. Sy verhandelen geen saken altoos, het zy dat deselve het gemeen of haar eygen huys aangaan, sonder in de wapenen te wesen. Doch is het by haar een gebruyk dat niemant eer eenige wapenen dragen mach, voor dat het gantse vrydom hem tot sulks goed gekent heeft. Oversulks in de gemeene vergaderinge staat yemand van de Princen op, of sijn vader, of ook yemant van sijn bloetverwanten, en rusten den jongman toe met een schilt, mitsgaders met hare spriemen: En dit is by haar-lieden als het rechte manlijke kleet en d'al'er eerste eere van de jonkheid; want eer sy hier toe komen, so schijnen sy slegs als een deel van een bysonder huysgesin te wesen: maar daar na zyn sy als een deel van de Republijke. Wyders is het gebruyk dat sy van wegen de heerlijke Adel, mitsgaders de groote verdiensten haar'er vaderen, aan sommige jonge Heeren de Princelijke waardigheid toeëygenen. De andre voegen haar by de al'er kloekste Ridderen, en die van over lange manlijke en opgenomen zyn, ja selfs zyn sy niet beschaamt onder de mede-gesellen van den Prince gesien te werden. Dat meer is desen staat van mede-gesellschap heeft verscheyden trappen, die te vergunnen staan aan het oordeel des genen die sy volgen. Dese mede-gesellen hebben dikwils grooten twist onder malkander, elks om de eerste plaatse te hebben by sijnen Prince: Ook is'er een grote afgunst onder den Princen, soekende elks onder zyn gevolgh het meeste getal te hebben van de edelste en dapperste Heeren, want dit is haar heerlijkheid en haar macht, dat sy altijds gaan omçingelt met een groot gevolg van uytgelesene jonge Heeren: als hare heerlijkheid in tijden van vrede, en hare sterkte in tijden van oorloge. En niet alleen heeft den Prince, aldus uystekende in meeste menichte en heerlijkheid van gevolg, soodanigen naam by sijn eygen volk, maar selfs ook by sijne nabuyrlijke vrydommen: want sy werden versocht tot gesantschappen, en vereert met geschenken, ja dikwils houden sy de oorloge door haren wijd-vermaarden naam. Soo wanneer men tot strijden komt, als dan is het schande voor den Prince, dat hy in vromigheid van sijne mede-gesellen sou te boven gegaan werden: van gelijken is het ook schande voor den mede-gesellen, dat sy de mate van vromigheid van haren Prince niet souden voldoen. Wyders is het eeuwige oneere en haar gantse leven door een verwijt, dat den Prince in den strijd gebleven zy, en sy-lieden ontlopen, haren Prince souden overleven: want haar voornaamste eed is den Prince te bewaren, en te beschermen, en met alle hare vrome daden hem te verheerlijken. Oversulks de Princen strijden voor de victory, maar de mede-gesellen voor den Prince. Indien het vrydom, waar in sy gebooren zyn, langen tijd door gestadige vrede en ledigheid, als slaperig word, soo trekken vele van de edelste jongelingen van selfs na die volkeren, die als dan eenige oorlogen voeren: want ruste is gants onaangenaam voor dit volk, eensdeels overmits sy door perijkelen veel lichter tot heerlijkheid op komen: anderdeels overmids sy haar groot mede-gesellschap niet wel konnen onderhouden dan door gewelt van oorloge; want sy versocken dikwils mildigheidt van haren Prince, als nu dat strijtbare paart, als dan die bloedige overwinnende spriemen; want de kost hoewel niet seer çierlijk dan toegemaakt, nochtans overvloedich opgeschaft, verstrekt haar in plaatse van soldy. Alle middelen van mildigheid werden by haar gesocht door oorlogen en roveryen: want het land te ploegen, en een vruchtbaar jaar te verwachten, daar toe sult gy haar soo licht niet raden, als wel tot den vyant uyt te eysen, en wonden van hem te ontfangen: want het dunkt haar een teken van luyheid, en slaphertigheid te wesen, dat men het gene't welk men met bloed kan verkrijgen, door middel van suyr sweten soekt te bekomen. Wanneer sy niet oorlogen, soo zyn sy veel besig met jagen, doch meest brengen sy haar tijd over met ledigheid, en veel genegen tot veel slapen en brassen. De kloekmoedigste en strijdtbaarste onder haar-lieden trekken niet met allen ter hande: maar de huys-sorge en 't gene hare huys-goden aangaat, mitsgaders het waarnemen van hare Land-neeringe, dat alles bevelen sy aan hare vrouwen, aan den ouden mannen en aan den al'er swaksten van haren huyse, en sy zyn van alles onwetende. Een wondere verscheydentheid na nátuyren, dat dese selve volkeren de luyheid soo beminnen, en de ruste soo seer haten. Vorder hebben de vrydommen aldaar voor een gebruyk, dat sy gewillig aan haren Princen, hooft voor hooft op brengen van hare beesten en vruchten, 't welk tot een vereeringe ontfangen werd, en tot nootwendich onderhout dient. Insgelijks ontfangen sy geerne geschenken, en bysonder van de nabuyrige volkeren: welke geschenken haar toegesonden werden, niet alleen van eenige bysondere personen, maar van wegen het gemeene Land. Dit zyn uytgelese paarden, groot krygs-tuych, çierlijk paarden-tuych, en kostelijke halsbanden: wy hebben ook hier vooren geseyt, dat sy ten desen tijde mede geld begosten te ontfangen. Beneffens dit is het genoeg bekent, dat de *Duitse* volkeren geene Steden bewoonen, en ook niet gesint zyn hare huysen by malkanderen te setten. Derhalven woonen sy elks verscheyden, na dat yder sijn zinlijkheid strekt; de eene verkiesende de gelegentheid van een Fonteyn, d'ander van een vruchtbaar Veld, en de derde een eenich lustich Bos. Want sy timmeren hare vlekken niet huys aan huys ordentlijk aan malkanderen gevoecht, gelijk by ons het gebruyk is. Maar yeder stelt sijn huys op sijn selven, en besluyt het met sekere ruymte afgescheyden van d'andere; 't welk sy alsoo doen, om te verhoeden het ongeluk van brand, of meugelijk ook uyt onwetentheid van schikkelijke timmeringen. By haar is ook geen kennisse van eenige kalk of tegelen. Het timmerhout dat sy in alles gebruyken, is ongeschaaft, ongeschikt, en gants sonder alle schoonheid en vermakelijkheid. Doch eenige plaatsen bestrijken sy geheel kleur-

Digitized by Google

kleurlijk met aarde, dat men het selfde meynen soude als geschildert te wesen, van wegen de fraye streken der verwen. Ook plachten sy vele holen onder de aarde te maken, die sy van buyten met veel beestemis dicht stopten: 't welk sy deden eensdeels om haar te dienen tot een toevlucht in de koude winter: anderdeels tot berginge van hare vruchten. Want ten eersten binnen sodanige plaatsen hebben sy alsulke strengigheid van koude niet als wel buyten. Ten tweeden dient het ook daar toe, soo wanneer den vyand komt in haar Land, dat hy als dan in 't gemeen plondert alle het gene dat haar in 't openbaar voor de hand komt: maar het gene dat verborgen en begraven is, sulks kan den vyand minst beschadigen, eensdeels overmits hy het selfde niet weet te vinden, anderdeels overmits hy met lange te soeken dikwils verhindert werd. Aangaande de kleedingen der *Duitsen*, sy hebben in 't gemeen voor opper-kleet een kasjak, die sy aan haar lichaam met een gesp, of by gebrek van dien, met een doorn vast maken. De vorder deelen van hare lichamen zyn niet bedekt met eenige kleedingen: daar over dat ook haar gebruyk is gantse dagen aan den haart of by het vier te sitten. Doch de rijkste werden uyt haar kleedinge onderscheyden: het maaksel van die is sodanigh, dat deselfde niet wijd of floddrig zyn, gelijk by den *Moscoviters* en *Parthers*, maar eng om haar lichaam gesloten, sulks dat deselfde merkelijk alle de deelen van haar lichaam uytdrukken. Sy dragen ook vellen van dieren: maar eenige die aan den *Rhyn-kant* woonen, zyn onachtsaam in het dragen der selve: maar die gene die diep in 't Land woonen, zyn seer hoovaardich daar in, want sy weten van geen andre kleederen, alsoo sy door middel van Koopmanschap met andere volkeren niet handelen. Wyders kiesen sy de beste dieren uyt, en haar vellen afgestroopt zynde, besprenkelen sy deselfde met verscheyden vlakskens, in gewrochte vellekens van seer groote beesten, die den uytterssten *Oceanus*, en die onbekende *Noord-zee* voortbrenght. De vrouwen hebben geen andere kleedinge dan de mannen, uytgesondert, dat de vrouwen ten meestendeel met linde kleedere gekleed gaan: die in 't gemeen door-werkt zyn met purper. Aan het bovenste deel van dese hare kleedingen hebben sy geene mouwen, ja is ook naast by den ermen bloot, het bovenste deel van hare borst. Niet tegenstaande, soo werden by haar-lieden de houwelijken altijds seer strengelijk onderhouden. En van alle hare manieren is 'er niet 't welk men soo seer mach prijsen als dit selve gebruyk: want van al de *Barbarise* zyn de *Duitsen* schier alleen die geene, die elks met eene vrouwe haar vernoegen, uytgesondert seer weynige Edelen onder haar-lieden, die niet door onkuysheid, maar alleenlijk van wegen haren Edeldom met meer vrouwen uytgehylijkt werden. Het Houwelijks-goet brengt de vrouwe niet aan de man, maar de man brengt sulks aan de vrouwe. Hier over zyn de ouders en de naaste bloetvrienden tegenwoordig, want aan haar bestaat het goedvinden van de geschenken. Dese zyn geen uytgesochte giften, om te dienen tot eenige vrouwelijke vermakelijkheid, noch ook soodanige waar door de nieuw-getroude Bruyd sou konnen opgepronkt werden: maar eenige ossen, een opgetuycht paart, een schild met een pfriem, en een swaart-dagge. Na het overgeven van welke giften de Bruyd aangenomen werd. En sy aan haar zyde beschenkt haren Bruydegom mede met eenige wapenen. Dit is by haar-lieden den al'er sekerssten band, en dese verborgentheden achten sy heiligh te zyn, en deselve houden sy voor hare Huwelijks-goden. Wyders op dat de vrouwe niet zy buyten alle gedachten van vromigheden, en ten eynde sy haar selven niet achte als afgesondert van alle swarigheden der oorloge, soo werd de Bruyd in de eerste inwydingen van haar begonnen Houwelijk vermaant, dat sy by den man komt om hem te zyn een getrouwe mede-gesellinne van alle arbeyden en perijkelen, en dat sy in tijden van vrede, als ook in tijden van oorloge, het gene hy lijd en aanvanght, mede met hem sal lijden, en aanvangen. Want sulks geven te kennen de t'samen-gekoppelde ossen, sulks beduyt het opgetuygde paart, en dit verklaren ook de beschenkingen der wapenen. En voorts soo moet men leven, en sterven. Oversulks ontfangt men dese geschenken in waarde, om deselfde namaals wederom geheel en ongeschent aan den kinderen over te geven, ja op dat hare Swagerinnen die wederom mogen ontfangen; en wyders van geslachte tot geslachte alsoo voorts haren kintskinderen mogen nalaten. Soo dan leven de vrouwen aldaar met een suyvere, en wel bewaarde eerbaarheid, als die nimmermeer geergert werden, door eenige oneerlijke verlokkingen der Schouspelen, noch door onkuyse aanprikkelingen der maaltijden. De verborgentheden der letteren, om te lesen of schrijven, daar van hebben sy gene wetenschap, noch mannen, noch vrouwen. In dese seer grote menichte van volk zyn seer weynige overspelen. Waar over de straffe dieshalven straks bereyd is, want de mannen selfs zyn de straffen na hun believen toegelaten. En dat geschiet in deser manieren: den man van de overspelige vrouwe in tegenwoordigheidt van hare vrienden, ontkleed haar naakt, daar na haar hayr afsnijdende: dit gedaan, drijst hy haar ten huyse uyt, en jaagt haar vorder door het gantse Vlek, lopende haar achter aan al geessselende: want de eerbaarheid, die haar verlopen, en aan andere gemeen gemaakt heeft, deselve kan geen vergiffenisse verkrijgen, noch kan ook van wegen hare schoonheid, noch hare jonkheid, noch hare grote rijkdommen namaals genen man bekomen. Want dese gebreken loopt men aldaar met lacchinge niet lichtelijk over. Insgelijks een ander te verderven ende verdorven te worden nomt men niet, gelijk elders, *den gemeenen loop des Werelds* te wesen. Doch boven al vertoonen haar al'er heerlijkst die vrydommen, waar in de maagden alleen Huwelijken, en daar men met een hope en de eenige trouwe, die men met sijn huysvrouwe gemaakt heeft, het Huwelijk niet meer dan eenmaal volbrengt. Soo dan de vrouwe trouwende een man, ontfangt deselfde als een lichaam en een leven met hem: by haar mach verder geen gedachte wesen, noch ook hare begeerte mach sy niet wyder uytstrekken. Insgelijks moeten sy hem beminnen, niet so seer uyt liefde tot hem selfs, als uyt liefde des Huwelijks. Wyders word het voor een grote schande gehouden, dat men in sijn Hu-

Huwelijkſe voortelinge ſeker getal van kinderen bepaald, ſonder meer te willen hebben. Alſoo is het ook grote misdaat, jemand van den aanwas ſijn'er kinderen te dooden. Soo dat aldaar de goede zeden van meerder krachte zyn, dan elders de goede wetten. Vorder in alle huyſen werden de kinderen naakt en onachtſaam opgevoet, waar over ook deſelfde uytwaſſen tot ſodanige grove leden, en tot ſoodanige ſware lichamen, daar wy ons ſoo ſeer van verwonderen. Een jegelijk moeder ſoocht met hare borſten, haar eygen kint, en daar is niemand die ſijne kinderen aan dienſtmaagden, of eenige minne-moeders beveelt. Boven dit kond gy noch Heere, noch Knegt in teerderheid van opvoedinge onderkennen: want in hare jeugt verkeeren ſy in een Land, en onder deſelfde beeſten met malkanderen, ſoo lange tot dat haren behoorlijken ouderdom de vrye van d'andere affcheyd, en dat hare vromigheid haar boven anderen bekent maakt. Hare jongelingen beginnen het Huwelijk ſeer laat, waar over ſy ook des te kloeker zyn, dewijl de krachten niet vroeg uytgeputtet werden. Insgelijks haaſt men mede niet ſeer met de maagden: want daar wert op gelet dat ſy beyde mogen zyn van eenderley jaren, ook van gelijke grote en koekheid: ſulks dat even gelijke perſoonen, even kloek en ſterk zynde, met malkanderen uytgehylijkt werden: waar door ook in 't gemeen de kinderen aarden na de kloekheid haar'er ouderen, in grootheid en lankheid. By haar is een gebruyk, dat de kinderen der ſuſters gelijke eere hebben by haren oom, even als by haren vader. Ja ſommige meynen dat deſen bant des bloet-verwantſchaps al'er heiligſt en al'er ſekerſt zy, overſulks in het aannemen van gyſſelaars vereyſen ſy deſelfde al'er meeſt, achtende die ſodanich te weſen, als die het gemoet al'er vaſt verbinden, en het huys al'er wijſt by een houden. Nochtans zyn de kinderen erfgenamen van hare ouderen, en navolgers in de beſittinge van hare goederen: want by haar is geen makinge van uyterſte wil. Doch indien daar geen kinderen zyn, ſoo ſtaan in den naaſten trap, om de goederen te beſitten, de broeders en oomen, beyde van vaders en moeders wegen. Hoe dat jemant meer bloet-vrienden heeft, en groter getal van ſwagerſchap, hoe dat ſijne ouderdom heerlijker en aangenamer is. Maar die gene kinderen en hebben, zyn in geen aanſien. De erfgenamen moeten de vyandſchappen des overleden vaders of des bloetverwants, ſoo wel gemeen zyn als de vrientſchappen. Doch de vyandſchap duyrt aldaar niet onverſoenlijk: want ſelfs den doot-ſlag werd by haar geſoent met ſeker getal van groot en klein vee: welken ſoen het gantſe huys als tot een betalinge aanneemt: 't welk ſeer dienſtig is voor het gemeene beſten: want de vyandſchappen zyn al'er meeſt ſorgelijk daar vryheid is. Daar is geen volk in de wereld meer genegen tot geſelſchap, en onthalinge van den gaſten als de *Duitſen*: want ſy houden het voor een ongeoorlofde ſake, eenigen menſe buyten haar dak te ſtuyten: ſy ontfangen de lieden met ſulks als ſy hebben voor te ſetten, jeder na zyn ſtaat. En als hare ſpijſe opgegeten is, ſo is die gene die te voren weert was, aanwijſer van een andere gaſtery: en overſulks gaat hy met ſijn mede-geſel ongenodicht in ſijns gebuyrs huys. En in ſulks werd weynich ſwarigheid gemaakt: want ſtraks werden ſy aldaar met gelijke vriendſchap te gaſte ontfangen, want ſoo veel het recht der gaſt-vryheid aangaat, niemant maakt aldaar onderſcheid of hy bekent zy of onbekent zy, indien men yet begeert ſoo wanneer men henen gaat dat ſelfde geven ſy u gaarne: diergelijke vrymoedigheid is'er aan d'ander zijde van gelijken: want de *Duitſen* hebben ſeer gaarne geſchenken: dog deſe beleeftheid is by haar, wanneer ſy yet gegeven hebben, dat ſy ſulks niet verwijten, of wanneer ſy yet ontfangen hebben, dat ſy daarom aan niemant verbonden blijven. Aldus is de onthalinge onder den gaſten vrolijk. Soo haaſt als ſy ontwaken van haren ſlaap, die dikwils met haar duyrt tot laat op den dach, ſoo waſſen ſy haar, doch meeſt met werm water, uyt oorſaak dat het by haar-lieden langen tijd winter is. Als ſy gewaſſen zyn, nemen ſy eten: En een jegelijk heeft ſijn ſtoel op zyn ſelven, insgelijks ſijn tafel. En gelijk ſy tot koopmanſchappen niet uyt trekken dan gewapend, alſoo doen ſy ſulks mede op gelijke maniere gaande te maaltijden. Vorder is by haar geen ſchande geheele dagen en nachten hem te overladen met drinken. Waar over menichmaal gelijk als onder dronkken-lieden grote twiſtwoorden vallen: en ſelden houden ſy op met laſteren, voor dat het in 't gemeen uytkomt tot doodſlaan en wonden. Evenwel ſpreken ſy in hare maaltijden, van de vyanden met malkanderen te verſoenen, van ſwagerſchappen te maken, ook van Princen aan te nemen, en ſelfs van vrede en van oorloge: 't welk ſy daarom op ſulken tijd doen, eensdeels overmidts als dan haar gemoedt meeſt openhartich is, en genegen tot eenvoudige bedenkingen: anderdeels overmids haar herte als dan meeſt ontſteken is tot voorneminge van grote dingen, want het is een volk 't welk noch loos, noch liſtig is: overſulks geſchiet het meeſt, indien daar noch eenige verborgentheden in haar herte mochten beſloten zyn, dat ſy die over maaltijd door de vryheid van de plaats ontdekken. Als nu al de gedachten haar'er herten dus ontdekt en bloot gemaakt zyn, ſoo werd de ſaak des anderen daags wederom hervat: want ſoo langen tijd is het dat een jegelijk ſijn vrye keure behoud. Soo dan ſy beraden met malkanderen, op ſulken tijd al men niet kan veynſen: en beſluyten wederom hare ſaken op ſulken tijd als men niet kan miſſen. De vochtigheid van haren drank beſtaat uyt gerſt of koorn, wiens kracht in 't ſelfde vermengt, den drank is na de gelijkeniſſe van wijn. Maar die naaſt den *Rhijn-kant* woonen, deſelfde kopen ook wijn. Hare ſpijſe is ſlecht: ſy hebben wilde appelen, of een vers wilt gediert, of ook geronnen melk: want ſy verdrijven haren honger ſonder eenige koſtelijke toebereydinge of eenige bekoringe van verſcheyden ſauſſen. Maar tegens den dorſt gebruyken ſy geenſins deſelfde matigheid: want indien gy hare dronkenſchap wilt toelaten, met haar te ſchenken ſoo veel als ſy begeeren, ſoo ſullen ſy veel lichter door deſe gebreken verwonnen werden, dan door de wapenen. Hare Schou-ſpelen zyn altijds eenparich, en in alle vergaderingen deſelfde: daar komen voort ſekere jongelingen, dit Schou-ſpel kundich zynde. Deſe werpen haar met een ſprongh gants naakt midden tuſſen de bloote ſwaarden en vreeſe-

Digitized by Google

vreeſelijke pfriemen. De oeffeninge maakt dit ſpel konſtich: en hare konſt maakt deſe vertooninge aangenaam. Doch deſe Schou-ſpelen doen ſy niet om eenich gewin of loon: maar het vermaak der aanſchouwers is de hoogſte loon van hare ſtoute ſpelinge. Hare teerling-ſpelen oeffenen ſy nuchteren ('t welk te verwonderen is) onder ernſtige ſaken: en dit doen ſy met ſoo grote lichtvaardige waginge van winnen of verlieſen, dat wanneer ſy het al verloren hebben, met haren laatſten werp durven opſetten hare vryheid, en eygendom van haar lichaam. En indien jemand aldus alles verlieſt, ſoo neemt hy vrywillich ook ſijn dienſtbaren ſtaat aan. En alhoewel hy jong'er en ſterk'er is, ſoo laat hy hem nochtans binden, en als een ſlave verkopen. En wanneer men deſe ſake inſiet, het is anders niet dan een verkeerde hertnekkigheid van haar-lieden: maar ſy noemen het *woord-houden*. Soodanige ſlaven verhandelen ſy, om oorſake dat ſy haar ſelven van de ſchaamte van ſoodanigen winſt met den eerſten ſouden mogen ontlaſten. Hare andere dienſt-knechten gebruyken ſy in haar werk, maar niet volgens de gewoonte by ons, alwaar jeder knecht de huys-ſaken vordert, volgens de ampten aan hem bevolen. Maar alhier heeft een jegelijk dienſt-knecht ſijn eygen huys, en eygen haard. Doch dit is hy onderworpen, dat ſijn Heere hem belaſt op te brengen (gelijk als een Landpachter) ſeker mate van koorn, of ſeker getal van beeſten, of kleedingen, dus verre ſtrekt ſijn dienſt. Sijn huysvrouw en kinderen, bevorderen des Heeren huys-ſaken. Het geſchiet ſelden by haar, dat men eenige dienſt-knecht ſlaat, of met banden, of andere byſondere maniere tot werken dwinght. Doch het gebeurt dat men hem ſomtijd dood-ſlaat, niet uyt kracht der gewoonte van hare ſtrenge ſtraffinge: maar in toorne en hevigheid, gelijk als haren vyand; en ten waar door toorn, hy ſou ongeſtraft vrygaan. De gevryde knechten zyn weynich boven de ſlaven geacht: want ſy hebben ſelden eenich bewint haars Heeren huys, en nimmermeer hebben ſy eenich geſach in de gemeente des vrydoms, uytgeſondert die volken die onder Koningen ſtaan: want aldaar klimmen ſy in hoogheid ſelfs boven de vrye en de Edelen. Maar by de andere volkeren zyn ſy als tot een merkelijk bewijs van de grote vermakelijkheid des vryheids. Vorder eenige winſt met geld te doen, en het ſelfde op woeker uyt te ſetten, daar van weet men in *Duitsland* niet: en overſulks wert meer onderhouden, dan of de woeker met gebod verboden ware. De Landen werden van een jegelijk na het getal der bouwers by beurten waargenomen en beſeten: want de Landen deylen ſy onder malkanderen, volgens de waardigheid van een jegelijk, en de grote ruymten der velden maken dat deſelfde ook lichtelijk onder den anderen verdeilt konnen werden. Alle jaars veranderen ſy hare Landen, want daar is altijd land overich; ook om het land vruchtbaar te maken doen ſy geen groten arbeyt, noch om boomgaarden te planten, noch om weyden af te tuynen, noch ook om eenige hoven met water te beſprengen. Alleen werd het aardrijk van hun gevergt om koorn. Derhalven ſy volgens het gewas en het getal der vruchten het jaar ſelver mede in ſoo veel deelen verdeylen: want de winter, de lente, en de ſomer, zyn by haar bekent, en deſelve hebben hare namen: maar den herfſt is hun ſoo onbekend, als ſijne vruchten zyn. In hare lijken vertoonen ſy gants gene pracht. Doch dit werd onder haar onderhouden, dat de doode lichamen van heerlijke mannen, met ſekere byſondere houten verbrand werden. En in d'opſtapelinge van het hout des lijk-viers, wert niet geworpen, noch eenige kleedinge, noch eenig reuk-werk, maar alleenlijk des mans wapenen: of in het vier van de ſommige wert ook haar paart ſomtijds geworpen. Haar graf wert opgerecht met eenige aarde ſooden, op malkanderen geleyt. Want koſtelijke vereeringen der graf-ſteden verwerpen ſy, uyt oorſake dat ſy die achten als beſwaarlijk te zyn voor den overledenen. Het ſuchten en ſchreyen leggen ſy haaſt af, maar rouw en droefheid ſeer lankſaam. Het weenen der vrouwen is haar eerlijk, maar de mannen is het een eere lange aan den overledenen te gedenken. *Dit is het gene dat wy van alle de* Duitſen *in 't gemeen, en van haren oorſpronk en manieren hebben konnen vernemen. Volgtnu vorder, dat wy kortelijk verhalen, de zeden, en inſtellingen, van yeder der ſelver volkeren in 't byſonder: ook hoe verre eens yeders manieren van malkanderen verſchillen: eyntlijk wat voor volkeren uyt* Duitsland *in de* Franſe Landen *overgetogen zyn.* Men moet aanmerken dat het gene, 't welk den opperſten van alle Schrijvers de Godlijke *Julius* verhaalt, ſeker is, dat de machten der *Franſen*, eertijds veel geweldiger zyn geweeſt dan der *Duitſen*: derhalven het ook geloofljk is, dat eertijds mede de *Franſen* in het *Duitſeland* overgetogen zyn. Want wat is doch de Riviere te beduyden, om het volk ten weder zyden te verhinderen, ſoo wanneer d'een of d'ander de machtichſte was, dat ſy niet ſouden overkomen, en elks innemen ſodanige Landen, die noch gemeen lagen, en als noch niet verdeylt waren aan de heerſchappy, noch van d'een, noch van d'ander? Derhalven hebben de *Switſers* ingenomen alle het Land, 't welk tuſſen het Bos *Schwartſwalt*, en tuſſen de Rivieren den *Rhyn*, en de *Meyn* gelegen is: en de *Boji* hebben insgelijks ingenomen de Landen, noch veel hooger boven deſelfde gelegen. Welke twee volkeren beyde *Franſe* volkeren zyn. Aangaande de *Boy*, in *Duitsland* blijft noch overich, den naam van *Bojemum*, welken naam ons de oude geheugeniſſe van hare plaatſe te kennen geeft, alhoewel tegenwoordig de inwoonders wederom verandert zyn. Maar het is onſeker, of de volkeren genaamt *Araviſci*, die uyt *Duitsland* getrokken zyn, geſproten van de *Oſi*, een *Duits* volk, en van daar in *Pannonien* gevallen zyn: dan of de *Oſi* gekomen zyn van de *Araviſci*, en in *Duitsland* getogen zyn, want ſy gebruyken beyde noch eene ſpraak, gewoonte, en zeden: ook hebben ſy van ouds t' ſamen gelijke armoede en vryheid gehad: insgelijks aan wederzyden van de Riviere, beyde geluk en ongeluk met malkanderen altijd gemeen gehad. Maar de *Trieriſe* en *Oudenaardenſe*, zyn van ſelfs en door grote eergierigheid ſeer genegen om te beweeren, dat ſy van *Duitſen* oorſpronk zyn, even als of ſy door deſe eere des *Duitſen* bloets afgeſondert wierden van de gelijkheid, en bloohertigheid der *Franſen*, Wyders over den *Rhyn* den geheelen kant henen woonen ongetwijffelt

twijffelt niet dan volkeren der *Duitſen*, gelijk die van *Worms*, van *Straatsburg*, en die van *Spiers*. Inſgelijks de *Keulenaars*, alhoewel ſy dien heerlijken naam dragen, dat ſy zyn een *Romeinſe* voortgeplante Gemeente, en dieshalven allerliefſt na den naam van den ſtichter *Agrippinenſers* genaamt werden, nochtans ſchamen ſy haar over hare oorſpronk niet: want deſe volkeren zyn eertijds mede over den *Rhijn* getogen, en op de kant van den *Rhijn*, door beproefde getrouwigheid, ter neder geſtelt, niet uit oorſake op dat ſy in ſekerheid aldaar ſouden bewaart zyn voor viand, maar op dat ſy die ſouden afweeren. Doch van alle deſe volkeren zyn de *Batavieren* de voornaamſte in vromigheid. Deſe woonen niet veel van den *Rhijn-kant*, maar ſy bewoonen het Eiland van de Riviere den *Rhijn*. Eertijds zyn ſy geweeſt een volk van de *Cattiſe Duitſen*, welke volkeren door inlandſe beroerte verdreven, zyn overgetogen in deſe Landen om aldaar een gedeelte van het *Roomſe Rijk* te werden: hare eere blijft noch geſtadig by haar, midsgaders een merkelijk getuigeniſſe van haar oude bontgenootſchap met ons: *want ſy werden niet beſwaard met eenige ſchattingen, en daar is geen Tollenaar die haar eenigen overlaſt doet:* ſulk dat ſy vry zyn van alle laſten en ongelden: want ſy werden by ons afgeſcheiden, alleen om gebruikt te werden ten dienſte der Oorloge, en werden tot den krijg even als geweer en wapenen geſpaart. In diergelijke gedienſtigheid zyn ook de *Mattiaſe* volkeren. Want de groote macht des *Roomſen* volks heeft de hooge eerbiedelijkheit hares Rijks uitgeſtrekt, tot over den *Rhijn*, en hare oude bepalinge. So dat deſe lieden zyn ten aanſien van hare wooningen en Landen, op haren eigen Oever, maar het hert en gemoet is met ons. Vorder in alles zyn ſy den *Hollanders* gelijk, uitgeſondert daar in, dat ſy door de gelegentheid van haar land en locht, veel ſchranderder zyn van geeſt. De lieden die de Tiend-landen waarnemen, alhoewel ſy over den *Rhijn* en de *Donau* woonen, kan ik geenſins onder de *Duitſe* volkeren rekenen: want den lichtſten hoop van de *Franſen*, en die ſtout geweeſt zyn door hare armoede, hebben deſe Landen, die van onſekeren eigendom waren, ingenomen. Deſe zyn daar na doen de Land-palen vermeerdert wierden, en de Heirkrachten wyder uitgebreid, in den ſchoot des Rijks ontfangen, en als een deel van de Provincie gehouden. Meerder voorwaarts deſe hebben wy de *Cattiſe*: de Landen van deſe volkeren nemen haar beginſel van het Boſch *der Hartz*, en zyn geenſins ſo vochtachtig, noch moerasachtig, als de landen van andere Vrydommen, in dewelke *Duitſland* verdeilt is: want daar zyn geſtadig duirende heuvelen, die allenxkens verder en verder lopende verminderen: want het gebergte van *Harto der Harts*, vervolgt hare *Cattiſe* volkeren, en eindigt ook t'ſamen met deſelfde. Dit volk heeft harder lichamen, ſterke leden, ook een dreigend geſicht, en dappere kloekheit in het herte. Wyders zyn by haar ten aanſien van *Duitſen* ſeer goede reden, en kloek vernuft: want hoog verheffen ſy, die ſy verkoren hebben, en geerne hooren ſy, die ſy verheven hebben, ſulks dat ſy alle die in eenig ampt der Overigheit zy, met behoorlijke eerbiedenis erkennen. Verſtaan de gelegentheden der ſaken: ook weten ſy de heftigheit van haren toorne op te ſchorten. En de gelegentheden van de dagen waar te nemen; en des nacht weten ſy haar te verſekeren met Veſtingen. De *Fortuine* ſtellen ſy onder de twijffelachtige dingen: maar vromigheid houden ſy voor ſaken die ſeker gaan. Sy hebben ook een gebruik, 't welk men nergens veel vind, en ook niet verkregen werd dan door zeden van goede Krijgs-ordre, dat ſy haar meer verlaten op den Krijgs-Overſten, als op haar Heirkracht. Alle hare macht beſtaat in haar voetvolk, 't welk ſy behalven de wapenen overladen, met allerlei yſerwerk, ook met overvloet van lijftocht. Andere ſult gy wel ſien gaan tot een Veldſlag. Maar de *Catten* trekken ter Oorloge. Wyders zyn by haar weinige onſekere uitlopingen, en niet veel twijffelachtige gevechten. Doch haar paerde-volk heeft ſodanigen eigenſchap, dat ſy met den eerſten ſeer haaſt de victory krijgen, of ſeer haaſt vluchten. *En voorwaar haaſtigheid heeft ſeer na gemeenſchap met vreſe, maar lankzaamheid komt naarder over een met ſtandvaſtigheid.* Wyders door het ſtout aannemen van eenige weinige, is het tot een gemeen gebruik gekomen by de *Catten*, gelijk als ſulks ook doch ſelden geſchiet by andere *Duitſe* volkeren, dat ſo haaſt als ſy beginnen tot hare manlijke jaren te komen, haar hair en baert laten ſonder eenige afkortinge uitwaſſen, ſulks dat ſy niet eer afleggen har ruige geſtalteniſſe van aanſicht ('t welk tot vromigheid verlooft, en verbonden is) voor al eer dat ſy de victory hebben. Na de victory is het dat ſy ontrent de bloedige doode lichamen, midsgaders den buit, haar hair afkorten, ſeggende, *dat ſy nu eerſt de rechte beloninge haar'er geboorte verkregen hebben, en haar ſelven recht getrou voor haar Vaderland en ouders gedragen hebben.* Maar de bloode, en die haar geſtadig buiten den krijg houden, by den ſelfden blijft altijd deſe vuile geſtalteniſſe. De aller vroomſte onder haar, dragen in 't gemeen elks een yſeren ring, gelijk een boeye, (die by dat volk ſmadelijk is) en leggen deſelfde niet eer af, voor dat ſy door haren viand te verſlaan, haar ſelven daar van bevrijd hebben. En deſe dracht is behagelijk by ſeer vele onder den *Catten*. De vroomſte onder haar ſteken uit in grijſigheid, en vertoonen dit ſelve ſo by den vianden als by den haren. Uit deſe beſtaan altijds de beginſelen des gevechts: want ſy lieden zyn altijds de voorſte ſlag-ordre, die ſeer nieu is om te aanſchouwen: want deſe lieden werden ſelfs in vrede niet eens lieflijk van weſen, noch gematigder gemaakt: niemant heeft onder haar eenig eigen huis, of eigen land, of eenige ſelfs bekommernis: want na dat ſy by yemand komen, daar krijgen ſy de koſt, ſulks dat ſy eens anders goed verteeren, en op eigen ſelfs eigendom geenſins achten: op ſulken wijſe leven ſy ſo lange, tot dat den bloedelooſen ouderdom komt, die haar onbequaam maakt tot ſodanigen harden ongemak haarder vromigheid. Naaſt aan den *Heſſen*, woonen de *Uſipiſche* en *Tenctteriſche*, die ſtrekken tot den *Rhijn*, alwaar deſelfde met ſekeren ſtroom wijder word, ſulks dat den *Rhijn* genoegſaam is hare bepalinge. Belangende de *Tenctteriſche*, behalven hare gemeene eere in Krijgs-ſaken, ſo overtreffen ſy verre alle andere in Ruitery, ten aanſien van hare kloeke ervarentheit, als van hare goede orde: ſulks dat den

Digitized by Google

prijs der voetknechten by den *Heſſen* niet grooter kan weſen, als wel is den lof der Ruiteren by de *Drentiſche*. Want hare Voorouders hebben haar ſeer naarſtig in ſulks geoeffent, en hare nakomelingen volgen haar ſeer vlijtig na. Want dit zyn de ſpelingen van hare jonge kinderen, en in ſodanige oeffeningen zyn hare jongelingen geſtadig beſig elks om ſtrijd, in het ſelfde volherden ook hare oude Mannen. Wijders geven ſy onder hare geſlachten de paarden malkanderen over, even als hare Huysgoden en de gerechtigheden der erffeniſſen. Welke Paarden een van de Sonen ontfangt, niet de outſte van jaren gelijk in andere dingen gebruikelijk is, maar die gene die de ſtrijdbaarſte is ter oorloge en de vroomſte. Ontrent by de *Drentiſche* plachten eertijds de *Bructeriſche* u ſtraks te ontmoeten: Maar nu ſeid men dat de *Chamaviſche* volkeren, en de *Angrivariſche* in hare Landen gekomen zyn. En dat ſy de *Bructeriſche* met gemeene bewilliginge van de naaſt omleggende volkeren, geheelijk hebben verdreven, en te gronde uitgeroeit: 't welk geſchied is eensdeels uit een haat van haren hoogmoet, anderdeels uit een groote begeerlijkheid des buids: of ook uit een merkelijke gunſte der Goden tot onswaarts, want ſy zyn ons ſo gunſtig geweeſt, dat ſy ons niet benijd hebben de aanſchouwinge van dit Schouſpel hares ſtrijds onder malkanderen: daar zyn gebleven boven de t'ſeſtig duiſent menſen, niet door eenige moeite, geweer of wapenen der *Romeinen*, maar 't welk veel heerlijker is ſelfs met een vermakelijk aanſchouwen van ſulks.

En dit is het gene dat ik bidde, mag het niet zyn dat by hare volkeren eenige liefde tot onswaarts oyt kome, dat dan by haar mag blijven een eeuwigen haat tegens malkanderen: want ſo lange het Rijk in ſwarigheden is, ſo kan de Fortuine *ons geen grooter dienſten doen, dan dat ſy den vianden helpe tot tweedragtigheid tegens malkanderen.*

Die van het Vrydom *Engern* en de *Weſtfalers*, werden van achteren aan haren rugge beſloten met de *Dulgibijnſche* en *Chaſuariſche*, en meer andere volkeren, welkers namen niet alle genomt zyn. Van vooren werden ſy omvangen van de *Vrieſen*. Deſe *Vrieſen* werden genaamt na de gelegentheid van hare machten: de eene, die van het groote *Vrieſland*, en de andere, die van het kleine *Vriesland*. Beide deſe volkeren werden afgeſloten door den *Rhijn*, en ſtrekken tot de *Oceaniſe* Zee toe. In deſe Landen leggen ſeer groote Meiren beſloten, waar in ook de *Romeinſe* Vloten gevaren hebben: ja wy ſelfs hebben ook aldaar gewaagt over de *Noord-Zee* te varen. Inſgelijks hebben wy door gemeene geruchten verſtaan, dat noch aldaar ontrent eenige Pilaren van *Hercules* overgebleven zyn: het zy dat *Hercules* ſo verre gereiſt is, of meugelijk, overmids wy het gene 't welk ergens heerlijk gedaan is, gewent zyn eendrachtelijk toe te ſchrijven den grooten naam van *Hercules*. Doch aan *Druſus Germanicus* ontbrak geen ſtoutigheid om yet naarder te onderſoeken, ſo voor hem ſelfs als van *Hercules*. Maar de *Oceaniſe Zee* heeft hem in ſulks verhindert. Na hem is'er niemand geweeſt, die dit vorder gepoogt heeft te onderſoeken: want het is veel heiliger, en eerbiediger altijds geacht, *te geloven de wonderlijke daden der Goden, dan deſelve te weten.* Tot hier toe hebben wy konnen weten van 't gene dat het *Weſterſe* deel van *Duitſland* aangaat. Het ſelfde Land keert hem na het *Noorden*, met een ſeer grote inbuiginge. En voor eerſt komen ons te voren de *Chauſiſche* volkeren: deſe, alhoewel die beginnen van de *Vrieſen*, en ook een Oever van die Zee innemen, nochtans ſtrekken deſelfde voorby de zyden van al de volkeren die ik hier voren verhaalt hebbe, tot dat ten laatſten deſelfde haar uitbreiden onder de Landen van de *Heſſen:* welke grote Landen de *Chauciſche* niet alleen beſitten, maar ook met volk vervullen. Dit volk is onder de *Duitſen* het aller edelſte, want hare groote Landen hebben ſy liever met gerechtigheid dan anders voor te ſtaan: derhalven zyn ſy ſonder begeerlijkheid, inſgelijks ſonder onmatige gramſchap, ſtil en geruſt, niemand tot Oorloge beroepende: inſgelijks plonderen ſy niemands Landen met eenige roveryen. Het voornaamſte bewijs van hare deugt en ſterkte is, dat ſy met geen ongerechtigheid ſulks ſoeken te verkrijgen, waar mede ſy boven anderen mogen uitſteken. Nochtans alle gelijk zyn ſy ſeer vaardig ter wapenen; en wanneer het van noode is, hebben ſy ſtraks by een vergadert een groote Heyrkracht van mannen en paarden: dit gerucht hebben ſy mede wanneer ſy in vrede zyn. Aan d'eene zijde van de *Chauſiſche* en *Catten*, wonen de *Cheruſiſche*. Deſe volkeren hebben een ſeer grote en alles verſlappende vrede een langen tijd gehad, en geſtadig onderhouden, ſonder dat ſy van jemand getergt zyn.

En deſe heeft meer vermakelijkheids gehad, dan ſekerheid: want onder den woelenden en machtigen is het gants niet dienſtig dat men in ſtilte is, want daar men komt te ſtrijden, daar zyn de namen van zedigheid en goedheid overheert. So is het ook geſchied, dat deſe Mansfelders, *die langen tijd voor goede en oprechte lieden vermaart zyn geweeſt, nu voor bloode Sotten werden geſcholden.*

Want alſo de *Heſſen* hare overwinners zyn geworden, is het mede dat haar geluk haar een naam van wijsheid aangebracht heeft. Inſgelijks hare nagebuiren de *Foſiſche* volkeren zyn ook grotelijks beſchadigt door de neerlage van de *Mansfelders*, ſulks dat ſy van hare tegenſpoet gelijke deelinge gehad hebben, daar ſy nochtans in voorſpoed minder waren dan ſy lieden. Ontrent in deſe ſtreke van *Duitſland*, aan deſelve bocht by de *Noord-Zee* wonen de *Cimbriſche*: nu ter tijd een klein Vrydom, maar hare heerlijkheid is ſeer groot: inſgelijks blijven noch wijd en breed bekent de voetſtappen van haren ouden naam: want aan hare oevers ten weder zijden, leggen noch vele Legerplaatſen, en groote ruimten, uyt welkers omvang men nu noch kan giſſinge maken, hoe groten menigte en ſwaren macht dat deſe volkeren gehad hebben, ſulks dat hare ſo grote Heirkrachten wel te geloven zyn. Het is geweeſt in het ſes honderd en veertigſte jaar na de opbouwinge onſer Stad, dat men aller eerſt by ons van de wapenen der *Cimbriſchen* gehoort heeft, ten tijden dat *Cecilius Metellus* en *Papirius Carbo* Burgemeeſteren waren. Van welken tijd, indien men wil afrekenen tot het tweede Burgemeeſterſchap van den Keiſer *Trajanus*, ſo ſal men bevinden, dat'er ontrent twee honderd en thien jaren verlopen zyn. En van die tijd af is men beſich geweeſt om *Duitſland* te overwin-

Digitized by Google

winnen: want in dit tuſſen tijd van ſo langen eeuwe zyn daar vele neerlagen over en weder gevallen. *Wint noch* Samniters, *noch die van* Carthago, *noch de* Spaanſe Landen, *noch de* Franſe Landen, *noch ook ſelfs de* Parthers *hebben ons noyt ſo heftig gedreigt als de* Duitſen: *want de vryheid der* Duitſen *is veel harder quaſt geweeſt, dan het Rijk van* Arſaces. Maar wat ſal het overwonnen *Ooſten* voor de voeten van *Ventidius* ter neder geſlagen, ons anders konnen verwijten, dan dat ſy omgebracht hebben *Craſſum*, waar tegens ſy wederom verlooren hebben *Pacorum?* Maar de *Duitſen* hier en tegen hebben *vijf* Burgemeeſterlijke Heir-krachten den *Roomſen* volke afgeſlagen, ook hebben ſy vele Krijgs-Overſten, namentlijk *Carbonem* en *Caſſium*, en *Scaurum Aurelium*, en *Servilium Cepionem*, en *Marcum Manlium*, of verſlagen, of gevangen genomen: en boven dit hebben ſy den *Keiſer* ook afgeſlagen den Krijgs-Overſten *Varum*, en t'ſamen met hem drie Legioenen. Doch dit alles is ſonder weder vergeldinge niet door gegaan, want *Cajus Marius* heeft haar geſlagen in *Italien:* De Godlijke *Julius* in het *Franſe land:* en *Druſus Nero*, en *Germanicus* in hare eigen landen. Maar daar na zyn de grote dreigementen van den *Keiſer Cajus*, gantſelijk tot een ſpot verkeert. Doch na die tijd hebben ſy ruſte gehad ter tijd toe, dat ſy by gelegentheid van onſe tweedracht en burgerlijke wapenen, de Winter-legers van onſe Legioenen ingenomen hebben, en door middel van dien ook geſtaan hebben naar de *Franſe landen*, doch namaals zyn ſy daar wederom van daan gedreven. Wyders in de navolgende tijden heeft men wel vele Triomphen over haar gevoert, doch nimmermeer te recht haar overwonnen. Volgt nu dat wy ſpreken van de *Sueviſche Duitſen*; deſe beſtaan niet in eenderley volk alleen, gelijk als de *Heſſen* en *Drentiſche*, maar deſelve begrijpen onder haar het grootſte deel van *Duitſland:* en alhoewel ſy met een gemeenen naam, alle *Sueviſche* genaamt werden, nochtans zyn ſy met verſcheiden volkeren en namen onderſcheiden. De gewoonte by dit volk is, haar hair zydeling op te ſtrijken, of aan vlechten op te binden: want door dit gebruik werden de *Sueviſche* van de andere *Duitſen* onderſcheiden: En op deſe wijſe werden de vrye lieden ook onder den *Sueviſchen* van den Slaven onderkent. Doch dit is mede alſo in gewoonte by ſommige andere volkeren aldaar, mogelijk door eenige vermaagſchapping met den *Sueviſchen*, of mogelijk (gelijk als het dikwils gebeurt) door navolginge der ſelver: maar ſulx is by andere ſeer ſelden, en niet dan geduirende hare jonkheid: Maar by den *Sueviſche* vervolgen ſy geſtadig deſe maniere tot haren grijſen ouderdom, met het hair achter op te binden, ſulks dat ſy boven op haar hooft meenigmaals haar hair alleen opbinden: doch hare Princen hebben dit veel çierlijker. Sodanige ſorge dragen ſy voor de oppronckinge van hare geſtalte, doch het geſchiet in eenvoudigheid: want ſy doen ſulks niet om te minnen, noch om gemint te werden. Maar wanneer ſy ter Oorloge trekken, ſo zyn ſy hoog opgeſtreken, het hair recht opſtaande, ſulks dat ſy voor den ogen der vianden, als tot een ſchrik toegemaakt zyn. Van de *Sueviſche* ſeid men, dat de *Semnoniſche* volkeren onder haar lieden de aller edelſte zyn. De ſekerheid van hare oudheid werd beweſen uyt hare Gods-dienſt. Want alle de volkeren van eenen bloede, komen aldaar te ſamen door geſantſchappen, op ſekeren beſtemden tijdt, in een Bos, 't welk heilig is door de voorſegging der Vaderen, en door de hooge eerbiedinge die men het ſelfde van ouds toegedragen heeft: Aldaar ſlachten ſy openbaarlijk een menſe, en oeffenen ſeer ſchrikkelijke zeden van haren *Barbariſen* Gods-dienſt. Behalven dit bewyſen ſy noch andere eerbiedinge aan dit Bos: want niemand gaat in 't ſelfde, dan gebonden zijnde met een band, als een die minder is, ſulks dat hy hier mede de hoge macht Gods is voordragende. Indien hy by geval komt ter neder te vallen, ſo is het niet geoorloft hem op te rechten of op te ſtaan: ſulks dat ſy rollen lanks der aarde. Want alle haar wangeloof ſchijnt daar toe te ſtrekken, als of ſy wilden te kennen geven, dat daar van daan den oorſpronk zy van haren geſlachte, als of daar ware God ſelver, den Heerſcher van allen, en die alle andere dingen onderworpen en onderdanig zyn. Wyders de grote voorſpoet van de *Semnoniſche* volkeren, vermeerdert ook grotelijks haar aanſien: want hare Landen werden bewoont met hondert Dorpen. Derhalven door hare grote menigte laten ſy haar ſelven voorſtaan, dat ſy het hooft genoegſaam zyn van de *Sueviſche*. Hier tegen zyn de *Langobardiſche* vermaart, van wegen haar klein getal: want alhoewel ſy met ſeer vele en ſterke volkeren rondſom beſloten zyn, evenwel zyn ſy in goede vrede verſekert, niet door dienſtbaarheid, maar door ſtrijden, en haar ſelven ſtoutelijk te wagen. Vorder daar aan volgende de *Rheudigniſche*, en *Avioniſche* volkeren: inſgelijks de *Angliſche*, en voorts de *Variniſche*, *Eudoſiſche*, *Suardoniſche*, en *Nuithoniſche* volkeren, deſe werden alle beſchermt door hare Rivieren, of door hare Boſſen. Van deſelve is'er niet byſonders om aan te teikenen, anders dan dat ſy alle in 't gemeen *Herthum*, dat is, de *Aarde* als *Moeder* eeren, want deſelfde meinen ſy, dat haar vermengt in de menſelijke ſaken, inſgelijks dat deſelfde oordeelt over den volkeren die haar leed aan doen. Daar ontrent is in ſeker Eiland van die *Oceaniſe Zee* een Bos, genaamt het *Kuyſche Bos*, alhier is een geheiligde Wagen met een kleed bedekt. Deſe mach niemand aanraken dan alleenlijk den Prieſter: die bemerkende dat de Goddinne daar binnen is, doet de wagen voort trecken met Koe-beeſten, en volgt haar met groote eerbiedelijkheid; die gantſe dagen door is men vrolijk, en de plaatſen aldaar zijn gewijt, tot Feeſten, en wie daar komt, verwaardigt haar te gaſte te ontfangen. Als dan nemen ſy geen Oorloge aan, noch nemen de wapenen niet in de hand, want alle yſer *is* opgeſloten. En dan is'er niet anders bekent dan ruſt en vrede; als dan is'er ook niet anders bemint dan deſelfde: 't wel ſo lange duyrt tot dat dien ſelfde Prieſter de Goddin (nu verſadigt door de menigvuldige beſoekinge der menſchen) wederom brengt in haren Tempel: daar na werd de wagen midsgaders ſijn dek-kleederen, en (indien gy vorder wilt gelooven,) de Goddinne ſelfs in een heimelijk Meyr gewaſſen: waar by geſtelt werden eenige knechten om haar te dienen: welke terſtont van 't ſelfde Meyr ingo-

Digitized by Google

ſwolgen werden. Hier over is by haar allen een verborgene verſchrikkinge, en een heilige onwetenheid, wat ſulks mach weſen, dat deſe menſen die ſterven, alleen ſien mogen. En dit gedeelte van de *Sueviſe Landen*, ſtrekt hem uit tot diep binnen in *Duitſland*. Maar het Vrydom van de *Hermunduriſche*, (op dat ik alſo de *Donau* vervolge, gelijk ik te voren met den *Rhijn* gedaan hebbe) is ons veel naarder; en is ook altijds getrou geweeſt aan den *Romeinen*: overſulks van alle de *Duitſen* zijn ſy alleen die gene, die haren koophandel doen, niet alleen op de kant van de Riviere, maar over al, ja ſelfs in de aller heerlijkſte voort-geplante Gemeente van de Provincie van *Beyeren*. Derhalven over al gaan ſy ſonder bewaarders, inſgelijks daar wy alle andere volkeren onſe wapenen en Legers vertoonen, daar openen wy haar lieden onſe huiſen en hoven, doch begeeren ſy deſelfde niet. In dit Vry dom van *Meyſſen*, neemt haren oorſpronk de *Elbe*, een Riviere ſeer vermaart en van ouds den onſe bekent: doch tegenwoordig werd ſijn naam alleen by den onſe gehoort. By de *Hermunduriſche* leggen de volkeren van *Voitland*, inſgelijks die van *Mehern*. Daar en boven ook die van *Ooſtenrijk*. Doch die van *Mehern* hebben de grootſte vermaartheid, in heerlijkheid en machten, en haar Land 't welk ſy beſitten, hebben ſy met uitdrijvinge van de *Franſe Borbonniſen* door haar eigen vromigheid verkregen. Inſgelijks die van *Voitland*, en die van *Ooſtenrijk*, ontaarden mede niet van hare vromigheid. En dit is als het voorhooft van *Duitſland*, voor ſo veel als het beſloten werd met de *Donau*. Aangaande de *Marcomanniſche*, en de *Quadiſe*, by den ſelven zyn tot onſen tijden toe altijds Koningen geweeſt, uit haar eigen volk. En boven al is by haar ſeer vermaart het geſlacht van *Marobodnus* en *Tudrus*. Maar tegenwoordig hebben ſy ook buitenlanders: doch het gewelt en macht haar'er Koningen hangt aan het *Rooms* geſag. Nochtans werden ſy ſelden met onſe wapenen, maar dikwils met ons geld geholpen. Niet minder vermogen in macht, de volkeren aan d'ander zijde, de *Marſigniſche*, *Gothiniſche*, *Oſiſche* en *Buriſche*; want deſe volkeren al t'ſamen beſluiten van achteren den rugge van die van *Mehern*, en die van *Ooſtenrijk*. Onder deſe volkeren zijn de *Marſigniſche* en *Buriſche* alleen, die in ſpraak en kleedinge de *Sueviſche* gelijk zijn: want de *Gothiniſche* gebruiken de *Franſe Tale*, en de *Oſiſche* gebruiken de *Hungerſche ſprake*: 't welk een vaſt bewijs is dat ſy geen *Duitſen* zijn, des te meer overmids ſy Schattingen onderworpen zijn: want ſommige betalen ſy aan den *Moſcoviters*, en eenige betalen ſy aan die van *Ooſtenrijk*, die deſelfde haar opleggen als aan vreemdelingen. De *Gothiniſche*, 't welk dient tot meerder oneere van haar, delven uit de Gebergten het Yſer. Al deſe volkeren beſitten weinige Velden: want ſy hebben ingenomen boſſen, heuvelen en hoge toppen der gebergten: want het *Sueviſche* Land werd van den anderen afgeſneden en geſcheiden, door een langduyrig Gebergte, over het welke gelegen zijn ſeer vele volkeren, waar van den naam van de *Ligiſche* volkeren aller wijdſt hem uitbreid, en in de meeſte Vrydommen hem ſelven verdeilt. Van deſe de machtigſte te noemen, voor tegenwoordig genoeg ſal zijn. Dit zijn de *Ariſche Helveconiſche*, *Maniminiſche*, *Elyſiſche* en *Naharvaliſche*. In 't Land der *Naharvaliſche*, werd getoont een Bos van ſeer oude Gods-dienſtigheid. Alhier heeft het geſag een Prieſter in vrouwelijke kleedinge: doch volgens hare verklaringe noemen de *Romeinen* deſe Goden *Caſtor* en *Pollux*. Maar werd de Godheid der ſelver genomt *Alcis*. By haar zyn geen beelden, noch ſiet men ook geen teken van enige uitlandſe Gods-dienſt. Evenwel eeren ſy deſelve als Broeders, en ook als jongelingen. De *Ariſche* zijn de gene, die in machten al de volkeren, een weinig te voren aangeroert, verre te boven gaan, en behalven ſulks zyn ſy ook ſeer wreed: en hare aangeboorene wreedheid vermeerderen ſy dagelijks, eensdeels door konſt, anderdeels door lankheid van tijden: hare Schilden maken ſy ſwart, en hare lichamen beſchilderen ſy, en in 't gemeen verkieſen ſy ſeer duyſter ſwarte nachten, wanneer ſy ſtrijden willen, ſulks dat ſy met den ſchrik en ſchaduwe van haar doodachtige Heirkracht ſeer groote benautheid andere aanjagen: want daar is niemand van den vianden die hem niet ten hoogſten ontſet over dit nieuwe, en ſchier Helſche geſicht. *Want de ogen in alle ſtrijden werden al'er eerſt overwonnen.* Hoog boven die van *Sileſien* hebben de *Gothoniſche* hare heerſchappy, die een weinig korter gehouden werden, dan de andere volkeren van *Duitſland*. Doch nochtans noch niet geheel buyten hope der vryheid. Straks daar aan volgende, aan de *Oceaniſche Zee*, leggen de *Rugiſche*, inſgelijks de *Lemoviſche*: deſe volkeren werden hier in onderſcheiden dat ſy ronde Schilden hebben, en korte Swaarden: voorts bewijſen ſy aan hare Koningen behoorlijke gedienſtigheid. Van hier komt men by de vrydommen van de *Suioniſche*, in de *Oceaniſche Zee* leggende. Deſe behalven dat ſy kloek zijn in mannen en wapenen, zyn ook machtig in Scheeps-vloten. De gedaante van hare Schepen verſchilt daar in, dat het voorſte deel altijd even vaardig is, om ten wederzijden (het voor-hooft tonende) aan te leggen, inſgelijks gebruyken ſy geen zeilen, noch leggen hare riemen niet in ordre, aan ſcheeps-boord: want hare roeyinge is los, gints en herwaarts, gelijk als in ſommige Rivieren, en veranderen deſelfde na dat de ſake vereiſcht. Sy dragen ook de rijkdom alle eerbiedelijkheid toe: overſulks heeft een alleen het volle gebied, ſonder eenige uytvluchten tegens hem te mogen maken, want hy regeert, niet als ter bede verkregen hebbende het recht van hem te gehoorſamen. Ook zyn hare wapenen, gelijk by den anderen *Duitſen* onder den gemeenen man niet verſpreid, maar zyn opgeſloten van een bewaarder en Slave: want de *Oceaniſche Zee* verhindert genoegſaam de haaſtige overvallingen der vianden: *En wanneer gewapende lieden ledig zijn, ſo berſten ſy lichtelijk uit tot dertelheid.* Overſulks dat men de bewaringe van de wapenen ſou ſtellen aan jemandt die edel of vry, of een vry gemaakte was, ſulks laat den Koninklijken orbaar niet toe. Boven de *Sweden* is noch een ander Zee, zijnde traag en ſchier onbeweeglijk. Van dewelke men gelooft den gantſen kloot der aarden omringt, en beſloten werd, uit oorſake dat het leſte ſchijnſel der nu ondergaande Sonne aldaar geduyrig is, tot den opgank

Digitized by Google

gank der selve, met sulke klaarheid dat het de Sterren gantselijk verdooft. Noch komt hier by, dat sy haar selven wijs maken, als of sy het geluyt der Sonne uit de Zee opkomende aanhoorden, en gedaanten der Goden, en eenige stralen van 't hooft der Sonne waren siende. Dus verre (waar van de mare waarachtig is) heeft sich de natuire geopenbaart. So dan de *Æstische* volkeren werden aan de rechter oever aangespoelt, van de *Suevische Zee*. Dese hebben even sodanige manieren en kleedingen gelijk de *Suevische*: doch hare sprake is de *Engelse* naarder. Sy eeren de *Moeder der Goden*. En tot een merk-teken van hare wangeloovigheid, dragen sy sekere gedaanten van wilde Swijnen: want sulks in plaatse van wapen en alle andere beschermínge, maakt de Godvruchtige dienaars van dese Goddin gants sorgeloos, selfs midden onder hare vianden. Het Yser werd weinig by haar gebruikt, maar meest gebruiken sy stocken. Sy bearbeiden het koorn en andere vruchten met meerder verduldigheid, dan anders by den *Duitsen* gebruikelijk is, die gewoonlijk hier in traag zijn. Sy doorsnuffelen ook de Zee: *en zyn alleen van alle volkeren die gene, die op de Wadden*, en die selve Stranden opgaderen het Amber-steen, 't welk sy in haar Tale *Gles* noemen. Doch welk de natuyre desselfs zy, en by wat reden het aldaar voort-komt, is by haar lieden als zynde *Barbarise* noit onderfocht, noch bevonden. Ja dat meer is, het heeft langen tijd aldaar blijven leggen, onder de andere uitwerpselen des Zees, ter tijd toe dat onse weeldige dertelheid, deselve een waardigen naam gegeven heeft. By haar is het niet in 't gebruyk. Het werd ruw zijnde, versamelt: en also ongedaan overgebracht, ontfangende daar voor met verwonderinge den prijs. Nochtans kan men genoegsaam bemerken, dat het selfde een sap is der geboomten: want daar in menigmaals eenige aardachtige, of vliegende Dierkens doorschijnen, die eerst blijven hangen aan dese vochtigheid, en daar na wanneer de stoffe verherd, in deselfde besloten blijven. Ik meine dat de Bossen en geboomten in het *Ooften* vruchtbaarder zyn: want gelijk in de verborgene plaatsen aldaar, Wierook en Balsem uit de boomen sweet, also ook in de *Westersche Landen*, en Eylanden, yets uitgetrokken en gesmolten word, door de stralen der nabuyrige Sonne: 't welk vallende in de naaste Zee afgespoelt, en door het geweld der winden en baren, aan de stranden daar tegen over, opgeworpen word. Indien gy een proeve wilt doen van den aard des Ambersteen aan het vyer, so werd het aangeteken, even als hars-houd, en voed een vette en riekende vlamme: en straks daar na werd het tay, gelijk als pek of hars. Naast aan die van *Sweden*, leggen die van *Scandien*. Dese zyn in alles met haar gelijk, uitgesondert dat alhier een Vrouw de heerschappy heeft. So verre zyn sy ontaard, niet alleen van de vryheid, maar selfs ook van de dienstbaarheid: en hier eyndigt het Land van *Suevien*. Aan de *Peucijnsche* volkeren, *Venedische*, en *Fennische*, twijffel ik, of ik die behoor te stellen onder *Duitsen* of *Moscoviters*: nochtans de *Peucijnsche*, die sommige *Bastarnische* noemen, zyn in spraak, kleedinge, woninge en huisen, den *Duitschen* gelijk. Doch hare vuyligheid en lodsigheid toont dat sy eenigsins haar aanstellen, na de gelegentheid der *Moscoviters*, te meer overmids de huwelijken van hare Vorsten met hun vermengt zyn. De *Venedische* hebben ook vele dingen aangenomen, van hare manieren: want sy lopen met hare vrybuyteryen alle de Bossen en Gebergten af, die tussen de *Peucijnsche* en *Fennische* gelegen zyn. Dese nochtans werden beter onder den *Duitsen* gerekent, uit oorsake dat sy ook Huysen bouwen, Schilden dragen, en lust hebben, in te voet te gaan, en in snelheid van lopen, 't welk alles by de *Moscoviters* anders is, dewijl sy vele op wagens en Paarden levende zyn. By de *Fennische* volkeren is een seer wonderbare wildigheid, en een vuyle armoede: want sy hebben noch wapenen, noch paarden, noch woon-huysen. Tot hare spijse hebben sy groen kruyt; tot hare kleedinge hebben sy vellen, en tot haar slaap-plaatse gebruyken sy de aarde: hare eenige hoope bestaat in hare Pijlen, die sy by gebrek van Yser met beenkens scherp maken. Mannen en Vrouwen leven t'samen van de jacht: want in 't gemeen versellen sy hun, en bekomen ook een deel van de jacht. Hare kinderen hebben geen ander bescherm tegens den wilden Dieren, midsgaders den regen, dan dat sy schuylen onder eenige t'samen vlechtingen van tacken: alhier wederkeeren de jonge, en dit is het vertrek der oude lieden. Dit selve achten sy veel gelukfaliger te wesen, dan suyrlijk te arbeiden in de velden, of eenig werk te doen in de huysen, en also in hope en vrese te wagen, sijn eigen, of eens anders goederen. Aldus sorgeloos tegens den menschen, en onbesorgt tegens den Goden, zyn sy dese aller swaarste saken overgekomen. *Dat sy geen Bede-loften van noden hebben.* Belangende vorder de *Helluscische* en *Oxionische* volkeren, die menschen aansichten en gelaat souden hebben, en lichamen en leden dragen, den wilden dieren gelijk, met meer andere versierde fabelen, het selve wil ik (also ik daar van niets bevonden hebbe) laten voor 't gene dat het is.

k *Grote Lighamen*] Dat dit grote en meer als gemeen sterke menschen geweest zijn, vindmen in de *antiquiteyten van Drent* de eerste Lansate van Vriesland, by den Cimbren beseten, by *Jan Picard*, in sijn vremde en vergetene antiquiteyten van het oude Vriesland uytgebeeld, gelijk als die by my ook ten delen in waarheid zyn bevonden, daar van hunne begraaffenis Tomben, met grote grauw rood stenige keyen t'samen gedragen, en in vorm van een dood kist opgestelt, nog in wesen zyn, daar onder de afgestorvene lighamen begraven zyn geweest, daar van nog verscheiden gebeenten van een seer groot maaksel gevonden werden, daar in den selven *Picard* het gemeen gevoelen van de onkunde Inwoonders aldaar involgt, noemende deselve *Hume*, dat zyn *Reusebedden*; Dat ik liever tot dese oude *Cimbren*, voorsaten der *Germans*, wil gebragt hebben, als die versierde traditie der onmenselijke Reusen boven andre van gelijken aart, geloof te geven. 9

Pompon. Mela betuygd ook van deselve, *lib. 3. cap. 3. Quod Immanes sint animis, atque Corporibus, & vaste utraque exerceant, bellando animos, Corpora ad consuetudinem laborum*, dat sy klouk zyn van herten en van lighamen, welke sy beyde aller wegen oeffenen, hare kloukmoedige herten

Digitized by Google

ten ſtrijde, en hare onvermoeyde lighamen den laſt en arbeid te dragen. En aldus ſpreekt *Seneca, lib. 1. de Ira cap. 11.* van deſelve. *Quid eſt Germanis animoſius. Quid ad incurſum acrius, quid armorum cupidius, quibus innaſcuntur innutriunturque; quorum unicum illis Cura eſt, alia negligentibus. Quid induratius ad omnem patientiam, ut quibus magna exparte non tegumenta Corporum proviſa ſunt, non ſuffugia ad perpetuum cæli rigorem. Agedum illis corporibus, illis animis, delicias, luxum, opes ignorantibus, da rationem, da diſciplinam, ut nihil amplius dicam.* Wat is'er kloukmoediger volk als de *Duytſen*, wie is'er harder om een inval te doen? Wie is'er meer tot de wapenen genegen, daar ſy onder geboren en opgevoedt zyn, het welk ſy alleen behertigen, en buyten dien geen andre dingen gade ſlaan, wat volk is'er draagſamer tegens alle laſt en ongemak? Als dewelke voor t'merendeel naakt en ongedekt gaan, en geen ſchut en hebben tegen de geduyrige ſtrengheid van de lugt, met ſodanige lighamen, en ſodanige kloukmoedigheid, onbeweeglijk van welluſten, overdaad en ſchatten. Wat kan daar tegen het vernuft van reden, en leertugt? op dat ik niet verder ga.

Ik heb ook niet lang geleden, in 't Land van *Kleef*, het ontgraven gebeente van een ſeer groot mens geſien, daar van de ſchinkels ongemeen groter waren, als van een gemeen groot mens. So dat al de Ingeſetenen van dat Landſchap, met deſe *Germans* in opſigt van andre volken wel Reuſen mogen genomt werden. Want ſy alle van gelijke geſtalte zyn geweeſt, en geen miraculeuſe grote van den een boven den ander, gelijk den Reuſe *Goliat*, van de deſe te verſtaan is, blijkt hier uyte gnoug, dat'er van het begin des werelds verſcheide volken, van ongemene grote geweeſt zyn, 't welk kennelijk is uyt de Hiſtorien der Heilige Schrift, als voor de Zundvloed getuygd Moſes, *Geneſ. 6. 4.* dat'er ter die tijd waren *Reuſen*, het welk aldaar werd uytgeleid voor geweldige klouke en grote mannen, en van wegen haar ontſag *Mannen van Name*; So zynder ook na de Zundvloed volken van meer als gemene grote in 't land *Canaan* geweeſt, uyt den kinderen Noachs oorſpronkelijk, *Geneſ. 10. 15, 18, en 22.* So hebben *Joſua* en *Kaleb*, dewelke waren uytgeſonden om het land te verſpieden, tot beſcheid gebragt, dat alle het volk dat ſy in 't ſelve Landſchap geſien hadden, waren mannen van grote langte, onder dewelke ſy de kinderen *Enaks* geſien hadden, die ſy Rueſen, dat ſijn geweldige mannen noemden, in welkers ogen ſy als ſprinkhanen waren. *Num. 13. 16. en 32.* Al de *Gottiſe* en *Deenſe* Schrijvers betuygen, dat de Inwoonders van alle de Noordſe landen zyn grote en ſterke mannen geweeſt, dewelke met hun overtogt en verandering van plaats en lugt, by verloop van tijd, na de eygenſchap en aard van het land en lugt, daar ſy vaſte woonſte gehouden hebben, veraard zyn. So vindmen nog tegenwoordig groot onderſcheid van geſtalte tuſſen de *Duytſers, Spaanſe, Italiaanſe, Nederlandſe, Franſe* en *Engelſe* Volken elk in ſijn ſoort, ja ſelf onder de *Nederlanders* is'er groot onderſcheid tuſſen de *Frieſen*, dat nog meeſt grove en ſterke menſen zyn, en de *Brabanders* en *Vlamingen*, die meeſt klein en ſober van geſtalte zyn, dat wel mee ſt in het onderſcheid tuſſen hun vee van paarden, oſſen, koeyen en ſchapen te ſien is, elk na den aart van het land en lugt, daar op en onder ſy leven, tuſſen dewelke de *Hollanders* na de ſagtigheid en wel gematigheid van hun grond en lugt, en in hun lighamen en in hun vee, netter en moyer van maakſel zyn, en in redelijkheid en wel gemaniertheid in hun ommegang en opvoedinge buyten de andere te kennen zyn.

Tacitus in vita Agricolæ, ſpreekt ook aldus van de *Brittons*, dien hy uyt den *Duytſen* afkomſtig houd, *Brittanniam qui mortales initio coluerint, ſndigenæ an advecti, parum compertum; Habitus Corporum varii, atque ex eo argumenta. Namque Caledoniam habitantum magni artus Germanicam originem aſſeverant.* Wat voor volk *Brittannien* aller eerſt bewoont hebben, of deſelve zyn inboorlingen of van buyten aangekomen, daar van heeftmen weinig kennis; Sy ſijn ſeer verſcheiden van kledinge, daar uyt men verſcheidentlijk ſoude oordelen: Want die in *Caledonien*, (nu *Schotland*) wonen, hebben ook ſeer grote leden, het welk een bewijs is, dat ſy van *Duytſen* afkomſt zyn. *Luc. Ann. Florus de bello Cimbrico lib. 3. cap. 3.* ſchrijft, dat *Teutobochus* Koning der *Denen* en *Eyderſe Duytſen*, een man geweeſt is van geweldige grote, die boven alle andere uytſtak, met deſe woorden: *Rex ipſe Teutobochus quaternos, ſenoſque equos tranſilire ſolitus, vix unum quum fugeret aſcendit, proximoque in ſaltu, comprehenſus, inſigne ſpectacu lum triumphi fuit, quippe vir proceritatis eximiæ ſuper trophæa ipſe eminebat.* Selvers den Koning *Teutobochus*, die vier en ſes paarden plag te verwiſſelen, is al vlugtende met het eerſte ontkomen, en is in het naaſte bos overvallen engevangen, een uytmunte van de overwinninge, want ſijn overgrote des lighaams dede hem boven de gantſe Zeegepraal uytſteeken. Den Joodſen *Joſeph, lib. 19. antiq. Judaicar. cap. 1.* ſchrijft daar ook van, *Quod Germani, Cohors Satellitum ex ea gente lectorum ad Principis Cuſtodiam, homines robuſti Corpore, & primos hoſtium Impetus excipere ſoliti, & magnum momentum ad Victoriam afferre, in quamcunque partem incubuerint.* Dat de *Duytſen*, de Lijfbende uyt deſelve tot verſekering des Keiſers, waren menſen groot en ſterk van lighamen, en in den eerſten aanval tegens de vianden gewoon aan te gaan, een grote oorſaak van overwinninge, tegens die gene, daar ſy opkwamen aan te vallen.

Tot den Oorlog] Sie hier voor vers: *Van wegen hare ſterkte.*

l *Tot de jagt genegen*] Sie *Tacit.* en *Cæſar* in de voor verhaalde plaatſen.

m *Niet onbeſuist*] Onder de Oude *Franken*, als uyt den *Duytſen* oorſpronkelijk, zyn ook grote en ſterke mannen geweeſt, de *Duytſers* ſeer gelijk vormig; Daarom *A. Hirtius Panſa*, in ſijn vervolg op *J. Cæſars* Beſchrijving, *de bello Civili, in libro de bello Africano*, de gedaanten van de *Frankſen* en *Germanſe* lighamen te ſamen vougd, als van een en deſelve geſtalte, als hy ſeid, *Gallorum Germanorumque Corpora, mirifica ſpecie, amplitudineque*; De *Frankſen* en *Duytſe* van een byſondre geſtalte en grote; Dog wel gemaakt, en van een welgeſchikte geſtalte; Onder dewelke *Carolus Magnus*, van ongemene grote werd gehou-

houden by de ſommige. Dog andere houden hem van een middelſoorte geweeſt te zyn, net en wel gemaakt; En dat hy niet ſo ſeer om de overgrote van ſijn lighaam, als om ſijn grote daden, *Karel de*
11 *Grote* genomt is geweeſt, niet als het *Goudſe Chronijkſken*, op de naam en ruyg van *Tulpijn* den Aartsbiſſchop van *Reims*, het welk van den ſelven noyt en kan beweſen werden, naar ſijn gewoonte van ſchrijven daar van beuſelt, en taſtelijk tegens de waarheid ſchrijft: Dat hy een ſeer groot lang man was, agt voeten in ſijn gordel dik, ſijn aanſigt anderhalf voet lang, en een voet breedt, ſijn neus een half voet lang, ſijnen baard tot op ſijn gordel, ſijn wenkbrawen een halve palm lang, ogen als leeuwen ogen had, en ſo voort, hy was ſo ſterk dat hy met ſijn ſwaard een gewapent man en paard te gelijk doorkloofde: Dit ſoude ſo doende eer een monſter, als een mens gelijk werden. *Marquardus Freherus*, in ſijn leven Raadsheer van den *Keurpaltz*, ſpreekt daar met ander beſcheid van, in ſeker byſonder bouksken, dat deſſelfs geſtalte regt mannelijk en ſchotig was, dog niet boven natuyrlijk; Dit ſijn ſijne woorden: *non ut prodigioſæ altitudinis longurionem nobis aliquem fingamus, ceu Goliatem Philiſteum, aut maximum Thracem, ſed ut Heroicæ ſtaturæ virum principem*; Niet dat wy ons moeten inbeelden, dat hy een mens van vervaarlijke lengte geweeſt is, als een Philiſtijnſe Goliath, ofte een groten *Thracier*, maar een Princelijk man, van een Helden gedaante; *Eginhard* die ten ſelven tijde geleeft heeft, en een ſigtbare getuyge geweeſt is, ſchrijft daar van; *Quod corpore fuerit amplo atque robuſto, ſtatura eminenti, quæ tamen juſtam non excederet, nam ſeptem ſuorum pedum proceritatem ejus conſtat habuiſſe figuram.* Hy had een grof en ſterk lighaam, dat nogtans de behoorlijke lengte niet te boven en ging, want ſeven van ſijne voeten was ſijn lengte.

12 [n] *Geluw van haar*] Dat ſy geluw en loshangend haar gehad hebben, leerd het voorbeeld van *Caligula*, by *Sueton. cap.* 47. In ſijn Zegepraal der gewaande overwinninge tegens de Bataviſe Duytſen, daar hy verhaalt, dat den ſelven *Caligula*, de kloukſte uyt de *Franſe* mannen genomen, en deſelve gedwongen heeft hun haar geel te maken, en wel gekemt te laten hangen, op dat ſy voor het volk Duytſe gevangenen ſouden ſchijnen: *Præter captivos & tranſfugas Barbaros, Galliarum quoque proceriſſimum quemque, ac nonnullos ex principibus legit, ac ſepoſuit ad pompam, coëgitque rutilare & ſubmittere comam.* Het lange geluw haar, van ouds den *Duytſen* gemeen, is ook by andere tot hun çieraad nagebootſt, en niet alleen met verruwe nagemaakt, daar mede ſy het haar wiſten blond en geel te maken, maar ook met vijlſel van goud beſtroyt, en met gouddraad aardig doorgevlochten; Sulks *Lampridius* van *Commodus Antoninus* verhaalt, *Fuit Capillo, inquit, ſemper fucato & auri ramentis illuminato.* Hy droeg altoos toegemaakt haar met gouddraat doorvlogten; En *Trebellius* van *Galienus*, *quod crinibus ſuis auri ſcobem aſperſit*, dat hy ſijn haar met vijlſel van goud beſtroyde; Sy hebben ook veel het afgeſneden haar van de *Duytſen* weten te kopen en te handelen, om in plaats van het hare te dragen, daar op *Ovidius* van ſijn geliefde aldus ſchrijft.

Jam tibi captivos mittet Germania crines;
Culta triumphata munere gentis eris.

Dat is.

Uyt Duytsland komt u't goud-geel haar van
hun gevangens af,
Dat u de pronk, en haar den roem van d'over-
winning gaf.

Sy plagten ook door de kunſt hun haar van ſodanige kleur te maken, met ſekre ſoorte van loogſalven ofte toegemaakte ſeep, in ronde ballekens gedrayt, daar ſy het haar mede beſmeerden, het welk Bataviſe ſchuym genomt werd: Daar van den Poët *Martialis*:

Et mutat Latias ſpuma Batava comas.

En op een ander plaats nomt hy deſelve ballekens *Comas Mattiacas*, dat by de ſommige van de *Zeewen* verſtaan werd, dewelke in gelijknis van de *Marburgſe Heſſen* en *Katten*, en om andre naamredene, daar van wy elders breder, ook *Mattiaci* genomt werden, dog waarſchijnlijker van de oude *Heſſen* en *Katten*, en ſulks van de *Duytſen* in 't gemeen te verſtaan is: Aldus deunt hy daar van:

Si mutare voles longævos cana Capillos:
Accipe Mattiacas, (quo tibi calva) pilas.

Dat is:

So u het grijſe hooft te veel verkaalt en oud
maakt,
So neemt Matijkze ſeep, dat't haar ſo geel als
goud maakt.

Dat deſelve haar Hooft-haren niet alleen uyt eygen aart, wel opgetoyt en çierlijk gehad en gedragen hebben, maar 't ſelve met kunſt hebben weten geluw te maken, en te doen krullen, getuygt *Diodorus Siculus*, *Biblioth. Hiſtor. lib.* 5. *cap.* 28. ſprekende van *Germans* en *Gallen* aldus, *Comam non modo natura gerunt Flavam, ſed arte quoque genitivum proprietatis colorem imitari ſtudent.* Sy en hebben niet alleen geluw haar uyt hun eygen ſelven, maar ſy ſoeken ook met kunſt de eygen aangebore kleur na te bootſen: *Ammianus Marcell. lib.* 27. *Videbant, inquit, lavantes alios quoſdam comas rutilantes ex more*; Sy hadden ook andre hun haar doen opkrullen; en den ſelven *Diodorus Siculus*, *ibidem*, *Calcis laxivio capillos lavant quotidie*: Sy waſſen hun haar dagelijks met loog van kalk. *Plinius lib.* 28. *cap.* 12. *Prodeſt & Sapo rutilandis capillis inventum ex ſevo & cinere*; Tot het opkrullen doet ook de ſeep met ſmout en aſſe te ſamen gemengt, en den ſelven *Diodorus D. loco*, dat ſy het haar ſodanig weten uyt te kemmen en te laten hangen, gelijkmen doet de manen van een ſchoon paard, daar op den Poëet *Martial. Epigramm. lib.* 1. ſchijnt te ſpelen, als hy ſeid.

——— *Molleſque flagellant*
Colla Comæ

Sy hebben ook het haar met een ſtrik weten te knopen, en çierlijk te vlegten. *Inſigne gentis*, ſeid *Tacitus de morib. German. obliquare crinem, nodoque ſubſtringere: Seneca Epiſtol. ult. Quid Capillum*
ingen-

Digitized by Google

Ingenti diligentia colis, quum illum vel effuderis, more Parthorum vel Germanorum modo vinxeris. Hoe ſijt gy ſo hovaardig op u Hooft-haar, dat gy het op de wijſe der Parters lang laat hangen, of na de *Duytſe* wijſe doet knopen en vlegten.

13 ° *Haar baard*] Diodorus Siculus *d. libro 5. cap. 21. Barbas nonnulli abradunt, quidam modice alunt; Nobiliores tonſura genas quidem lævigant, myſtaces vero demittunt, ut ora ipſorum obtegantur, ideo cum edunt cibi pilis implicantur, cum bibunt ceu per colum potus dimanat.* Sommigé laten hun baarden glad afſchrabben, andre dragen hem wat nederwaarts, de voornaamſte onder haar laten hun aangeſigt en wangen wel glad afſchrabben, dog laten haar knevels over de mond nederhangen; So dat als ſy eten, de ſpijs door den baard gaat, en als ſy drinken, den drank gelijk als door een ſpinnerok daar by neder druypt.

't Selve getuygd *Jul. Cæſar*, van de *Brittons de bello Gallico lib. 5. Capillo, inquit, ſunt promiſſo, atque omni Corporis raſa, præter caput & labrum ſuperius.* Sy dragen lang haar, en laten haar in alle delen des lichaams kaal afſcheren, behalven het hooft en bovenſte lippen: Sommige hebben ook haar knevels opgeſet, en haar baard çierlijk gekrolt en uytgekemt, gelijk als *Sidonius Apollinaris in panegyrico Julio Valerio Majoriano Auguſto, dicto*, daar van ſchrijft

——— *Vultibus undique raſis,*
Pro barba tenues perarantur pectine Criſtæ.

Het aangeſicht over al glad afgeſchrabt, hebben hare baarden gekrult en uytgekemt; Het welk noch onder de *Noord-Hollandſe* Boeren gemeen is, in de bejaarde en oude luyden, dewelke veel werk maken met hare baarden te kemmen en op te toyen: De oude *Duytſers* hebben ook grote en uytgeſtrekte knevels om haar mond gehad, op dat ſy daar door te ontſaggelijker ſouden ſchijnen; En hadden veel al voor een manier van doen, dat ſy haar baarden niet en lieten ſcheeren, voor dat ſy hunne dapperheid met overwinninge tegens hare vianden betoont hadden, als breder by *Tacit. de Morib. Germanor.* Hy verhaalt ook *Hiſtor. lib. 4.* van *Claud. Civilis*, dat hy ſijn hangend gekrult haar niet en liet ſcheeren, voor dat hy tegens de *Romeinen* de overwinninge verkregen had. *Civilis barbaro voto, poſt cæpta adverſus Romanos arma, propexum, rutilatumque crinem patrata demum cæde legionum depoſuit.*

Plinius verhaalt *lib. 28. cap. 12.* dat het krullen en optoyen van het haar meer onder de mans, als onder de vrouwen gebruykelijk was. *Gallorum hoc inventum rutilandis capillis apud Germanos majore in uſu viris, quam inter priſca feminis. Alii tamen inter priſca Germanorum inſtituta referunt; Vide Valer. Max. lib. 2. cap. 1.* De reden waarom het meer onder den mans, als onder den vrouwen gebruykelijk was, daar anderſints de vrouwen meer werk maken van hun ſelven op te toyen, en op te ſchikken, werd by *Clemens pædagog. lib. 3. cap. 3.* bygebragt, dat het niet en was om mede te pronken, maar om dat ſy door het lang haar te vervaarlijker voor hare vianden ſouden ſchijnen. *Ex gentibus Celtæ atque Scythæ comam nutriunt, non ornatus cauſa; Terribile quid in ſe habet, barbarum bene comatum eſſe.*

De manier van het haar geel te verwen, is in *Noort-Holland* van ouds gemeen geweeſt, gelijk als noch tegenwoordig, daar ſy het haar met ſekere loog ſeer ſchoon geel en blond weten te maken, gelijk of het uyt den eygen aart altoos ſo geweeſt was, voornamelijk by de jonge dochters, dewelke met het haar bloot gaan, en met een knoop achter in den hals gebonden, en gelijk als den Poëet *Martialis*, van de *Sicambren* opdeunt: *Crinibus in nodum tortis venere Sicambri*, latende het verder lang neder hangen, elk om het ſchooſte in onderſcheid tuſſen deſelve en tuſſen getrouwde vrouwen, dewelke het hooft met een ſtolpmuts dekken, datmen by na geen haar en ſiet.

Omtrent de kleur van het haar, werd onder- 14
ſcheidentlijk by de Schrijvers geſprooken; d'Een ſchrijft van geluw, de ander van goudgeel, d'ander van blond, en d'ander van ros haar, d'een van ſlegt nederhangende en d'andre van gekrult: Het welk daar uyt voortkomt, dat de *Duytſen* ſelf hun haar niet van eene kleur gehad hebben, en hoe deſelve uyt het ſuyden nader aan 't noorden geſeten waren, ook het haar geelder, en meer na 't noorden roſſer en bruynder gehad hebben. *Vitruvius* ſeid, dat de Noordſe luyden bruyn nederhangend haar hebben, *directum ac rufum ſc. colorem: Seneca de ira lib. 3. cap. 26.* ſpreekt van ros en 't ſamen geknoopt haar, *non eſt inter ſuos inſignitus color, nec rufus crinis, & coactus in nodum, apud Germanos utrumque decet.* Gelijk ook van een bruyne, en roſche kleur den Poëet *Martialis* opdeunt, de *perſona Germanica. Sum figuli luſus, rufi perſona Batavi.*

Tacitus ſpreekt doorgaans van geluw gekrult haar, gelijk ook de Poëten doorgaans den *Duytſers* geluw haar toeſchrijven. *Juvenalis Satyra V.*

Cærula quis ſtupuit Germani lumina, Flavam
Cæſariem, & madido torquentem cornua Cirro?
Nempe quod hæc illis natura eſt omnibus una.

Auſonius in Ediliis puellæ Alemannæ:

——— *Germana maneret*
Ut facies, oculos cærula, flava comas.

Claudianus in Rufinum lib. 3.

Inde truces flavo comitantur Vertice Galli.

Lucanus lib. 2.

Fundat ab extremo flavos Aquilone Zuevos
Albis, & indomitum Rheni caput.

Silius Italicus, lib. 3.

At tu tranſcendes Germanice facta tuorum,
Jam puer Auricomo performi date Batavo.

Virgilius Æneid. VIII.

Aurea Cæſaries ollis.

Boët. de conſolat. Philoſoph. lib. 1.

Vel cur Heſperias ſidus in undas
Cæſurum, rutilo ſurgat ab ortu.

Het welk ook wel op onſe tijden kan gepaſt werden, by de welke de blonte pruyken in grote waarden werden gehouden, werdende tot het toeſtellen van deſelve het haar allerwegen ten dierſte opgekoft, en opgeſogt, en ſo dier verkoft

dat

dat dikwils de pruyk meer als de persoon waardig is, en gelijk den Poëet singt:

——— *Poterat fortasse minoris*
Piscator quam pisces emi.

15 p *Blank van lichaam,*] *Plinius lib. 2. cap. 78.* schrijft, dat de volken die wat dicht naar 't noorden hellen, (daar onder ook de *Duytse* Batavieren) blondharig en blank van kleur zyn, en in het tegendeel de *Æthiopiers* en *Moren*, en die gene dewelke naar het zuyden gelegen zyn, veel al swart gekrolt hair hebben, en swart en geluw van lichaam zyn; *Æthiopes vicini sideris vapore torreri, adustisque similes gigni, adversa plaga mundi atque glacialis candida cute esse gentes, flavis promissas crinibus, truces vero coli ex rigore.* So zyn niet alleen de *Æthiopiers* en *Moren*, *Arabiers* en *Turken*, maar bysonderlijk de *Spanjaarts* en *Portugesen*, daar in van de *Nederlanders* te onderscheiden; *Vitruvius* spreekt daar mede aldus van, *Sub Septentrionibus, nutriuntur gentes candidis coloribus*; *Tacitus lib. 4. Histor.* daar hy van het Batavise jongelingschap spreekt, seid, dat deselve uytstekende waren in schoonheid, en dat by de Bataviers doorgaans een seer klouke schoonheid is onder den kinderen; *forma, inquit, conspicui, & est plerisque procera puericia. Eunapius* in sijn Historie, die by *Sosimus* t'eenemaal gevolgt werd, schrijft van de *Gothen* oorspronkelijke *Duytsen*, dewelke onder den Kaisar *Valens* gevangen geleid wierden, een gelijke getuygenis; *Alius adamabat puerum ex transgressis, candida facie, & amabilem, alii mulieres inter captivas formosa miserabatur, alium virginis capiebat pulchritudo.* Den een had sin in het voorby gaande jongelingschap, om haar schoonheid, en aangenaamheid, andre beklaagden den ongelukkigen staat van het schone vrouwvolk onder den gevangenen, andre verliefden op de schoonheid der maagden. So spreekt ook *Procopius* van de *Gothen* en *Vandalen*, dat sy doorgaans blank en schoon van lichamen zyn. *Candidi, inquit, universi corporibus.* En *Diodorus Siculus lib. 5. Histor.* geeft haar den lof van schoon vrouwvolk onder haar te hebben, *Feminas habent formosas* seid hy. En *Athenæus lib. 13. cap. 8.* beschrijft de *Kelten*, dat onder haar schoon vrouwvolk is. *Ex barbaris Celtæ pulcherrimas habent uxores.* Ten lof van sekre *Duytse* dochter, werd by de Poëet *Ausonius*, in sijn vermakelijkheden aldus opgedeunt.

Delicium, blanditiæ, ludus, amor, voluptas,
Barbara, sed quæ Latias vincis alumna puellas.

En op een ander plaatse van deselve.

Bissula nec ceris, nec fuco imitabilis ullo
Naturale decus ficta non commodat arti.
Sandyx & Cerusca alias, simulate puellas:
Temperiem hanc vultus nescit manus: Ergo, age pictor,
Puniceas confunde rosas, & lilia misce,
Quique erit ex illis color aëris ipse sit oris.

Onder deselve en zynse niet alle even schoon of moy: Onder dewelke de *Hollandse* en omstreekse dochters, wel voor de moyste boven andre geagt werden, niet alleen onder de Steedse en wel gemanierste van opvoeding, maar ook onder de bouwen landluyden, als voornamentlijk te zien in de *Friese*, *Waterlandse* en *Noorthollandse* vrouwluyden.

q *Eerste bewoningen,*] Let wel dat onder de *Cimbren* en *Kelten*, tweederhande soorten van bewoningen geweest zyn: De eerste bewoningen waren wijd en sijd verstroyd, en elk op hun selven, tot dat sy daar na t'samenrottingen en woonsten van veele by een gemaakt hebben, gelijk noch jegenwoordig vele Bouwluyden ten platten lande geheel op hun selven wonen; en andre by een vergadert, een Burgerlijke gemeente met den anderen gemaakt hebben, dewelke onder eene Heer behoren, welke gemeenschap sy een Heerlijkheid, Dorp, ofte Karspel noemden; *Dorpe* genomt van het algemeen oud woord *Dores*, het welk een over gebrachte *Sate* beduyd, een t'samen gevoegde gemeente en *Karspel*, gelijk als *Gaarspil*, een t'samen gevoegde gemeente; Dat ook de oude *Duytsen* in hunne t'samenrottingen, hare huysen boven de aarde, elk van den anderen afgescheiden gehad hebben, betuygd ons *Tacit. de Morib. Germanor. circa finem*, met dese worden: *Nullas Germanorum populis habitari urbes satis notum est, ne pati quidem inter se junctas sedes. Colunt discreti ac diversi, ut fons, ut campus, ut nemus placuit. Vicos locant, non in nostrum morem, connexis & cohærentibus ædificiis: suam quisque domum spacio circumdant.* Dat de *Duytsen* gene vaste Steden bewoont hebben, is genoeg kennelijk: En hebben hare huysen niet dicht aan den anderen willen setten. Wonen elk op hun selven, na de gelegentheid van de souse, het veld ofte bosch daar sy haar nedersetten. Sy bewonen ook gemene en t'samen gevoegde Vlekken en Landsaten, niet op onse wijse, de huysen dicht aan den anderen gestelt, maar elk met zyn tussen plaats onderscheyden. Daar uit men de tweederhande soorten van bewoningen genoeg kan afnemen. 16

r *In Hollen en Spelonken,*] In de eerste tijden, doe onse Voorsaten *Ascenas* afkomelingen in de *Keltise* Landen overkwamen, hebben sy haar sober en armelijk beholpen, elk met sijn vrouw en kinderen, van den anderen hier en daar verstroyt, en hare woningen waren holen en spelonken onder de aarde, daar sy haar levens nooddruft in bergden, en met mes en vuyligheid voor de Struykrovers overdekt; en hare kinderen dekten en verbergden haar onder de takken en bladeren van de bomen, als breder by *Tacitus, d. loco de Moribus Germanorum*, tot dat sy metter tijd na de wijse van hun gebuyren, hutten boven de aarde, en daar na huysen hebben beginnen te maken, eerst van hout, en daar na ook van steene muyren en daken. Van de eerste woonsten en onthoudinge in holen onder de aarde, en verder manier van leven der *Duytsen*, onder alle *Duytse* volken gemeen, is mede te sien en te verstaan, het geen den selven *Tacitus* van de *Finnen*, en bewoonders van den uyterste kant van *Duytsland*, na sijn wijse seer kort beschrijft. *Fœda paupertas. Non arma, non equi, non penates. Victui herba, vestitui pelles, cubile humus, sola in sagittis spes, quas inopia ferri, ossibus asperant, idemque venatus viros pariter ac feminas alit, passim enim comitantur, partemque prædæ petunt, nec aliud infantibus ferarum imbriumque suffugium, quam ut in aliquo ramorum nexu contegantur. Huc redeunt juvenes* 17

Digitized by Google

hoc ſenum receptaculum ; id beatius arbitrantur, quam ingemere agris, illaborare domibus, ſuas alienaſque fortunas ſpe metuque verſare. Dat is: Onder deſe is een vuyle armoede, ſy hebben noch wapenen noch paarden noch woon-huyſen: Tot haar ſpijſe hebben ſy de groente, tot haar kledinge vellen, tot haar ſlaapplaats de aarde, haar enige hoop beſtaat in haar pijlen, die ſy by gebrek van yſer met enige beentkens weten ſcherp te maken. Mannen en vrouwen leven 't ſamen van de jagt, want ſy in 't gemeen haar verſellen, en delen mede het gevangen wild: hare kinderen hebben geen ander beſcherm tegen de wilde dieren of tegen den ſlag-regen, als dat ſy onder enige t'ſamen gevlogten takken en bladen van de bomen ſchuylen; Hier toe keeren haar de jongelingen, en dit is de onthoudinge der oude luyden, dit achten ſy veel beter te weſen, dan onder den arbeid te bukken, in de velden of 't huys enig werk te doen, en tuſſen loſſe hope en vreſe ſijn eigen of eens anders goeden te wagen, en het geluk op te offeren; *Germanos*, ſeid *Seneca de providentia divina, perpetua hiems, triſte Cælum premit, maligne ſolum ſterile ſuſtentat, Imbrem culmo, aut fronde defendunt.* De *Duitſers* werden van een geduyrigen winter gedrukt, en van een onvruchtbare grond gevoed, ſy beſchutten haar jegens den ſlag-regen met ruygte en bladren van bomen. En den Poëet *Ovidius* in het 1. bouk ſijner Hervorm ſangen, deunt daar van aldus:

Tum primum ſubiere domos. Domus antra fuerunt;
Et denſi frutices & juncta cortice virgæ.

Doen wierd het eerſte huys. Want eerder warent holen,
En 't ſcherm voort 't quade weer wierd tak en blaan bevolen.

En *Juvenalis*, in het VI. ſijner Schimpdigten in gelijken ſin.

Credo pudicitiam Saturno Rege moratam,
In terris viſamque diu, quum frigida parvas
Præberet ſpelunca domos, ignemque laremque,
Et pecus & dominos communi clauderet umbra;

Dat is:

Ik loof dat d'eerbaarheid op d'aard is weg genomen,
Ten tijde van Saturnus, die voor deſen noyt ſchromen
Noch ſchamen dêe; doen t'onderaardſe huys
De woonſte was, en ſeker voort geſpuys
Van Rovery, den Huis-god voor de nood bewaarde,
En t'ſamen Heer en Vêe beſloten onder d'aarde.

f *Huyſen gemaakt*] Hare Huyſen die ſy naderhand hebben beginnen te timmeren, waren eerſt van hout licht opgemaakt, en met takken van bomen en ruygten t'ſamen gevlogten, want ſy hadden geen kennis van ſteen en kalk te gebruyken en te bewerken, *Neque Cæmentorum*, ſeid *Tacitus* ter voorverhaalde plaatſe, *apud illos, aut tegularum uſus. Materia ad omnia utuntur informi, & citra ſpeciem aut delectationem.* Cement noch tegelſteenen hebben ſy in geen gebruyk, het maakſel van hare huyſen, en de ſtoffe was met allen ſlecht en ſonder aanſien: Daarom ſeid *Herodianus lib.* 8. dat hare Steden en gebouwen door het vier licht waren te vernielen. *Facillime ignis urbes eorum atque ædificia cuncta depaſcitur: rari enim apud illos lapides, aut lateres cocti, ſed denſas habent ſylvas, ideoque, lignis quum abundent, iis compoſitis, compactiſque tabernacula ſibi ſtruunt.* Het vier kan bare Steden en gebouwen licht vernielen, want ſy by haar ſo geen ſteenen noch gebakke tichelen hebben, maar hebben dicht beplante boſſen, daarom, dewijl ſy hout genoeg hebben, maken ſy hare huyſen van hout, dicht door malkanderen gevlogten. Hoedanig in *Duitſland*, *Engeland* en *Vrankrijk*, ja ſelfin *Vlaanderen* en *Braband*, niet alleen buyten de Steden te landewaard van houte ſtijlen, met gevlogte horden met leem gepleiſtert en dicht gemaakt, maar ſelfs noch in de Steden veel houte huyſen gevonden werden: So zyn noch tegenwoordig in *Engeland* al veel houte huyſen, daar door tot verſcheide tijden aldaar ſo dikmaal groten brand geweeſt is, dewelke op eene tijd gehele wijken en ſtraten heeft weg genomen. So hebben noch by onſe tijd tot *Amſteldam* in de oude Stad verſcheide houte huyſen geſtaan, gelijk ook om het oude Stads Raadhuys van *Amſteldam* al meeſt houte huyſen plachten te ſtaan, dewelke tot het nieuwe Stadhuys in 't jaar 1643 zyn ingenomen, en in ſo een wonder werk des werels hervormt, dat diergelijke nergens te ſien en is; So bevindmen binnen *Utregt* noch verſcheide huyſen met houte gevels: Binnen *Leyden* zyn ook al onlangs huyſen en getimmerten met houte gevels en rietdaken geweeſt: Daar tegens by de *Keuren* van deſelve Stad van den jare 1583 *art.* 59 en 61 is voorſien; Dat *indien jemand enige huyſen had, die gemaakt waren met houte gevels of ſijd wegen, en deſelve vergingen, ofte afgebrooken wierden om te vermaken, of te verniewen, die wederom ſoude moeten doen maken van ſteen en kalk of taraſſe.* Van gelijken *datmen alle woonhuyſen, ſchuyren, looſen, ſchotten, en andere getimmerten, groot of klein, hoog of laag voorts aan ſoude moeten maken met gevelen, of zijd wegen van ſteen en kalk of taraſſe gemetſt, en dekken met leyen, pannen, tegelen, ofte ander hard dak*, Item *So wat rietdaekte huyſen by jemand t'eniger tijd, in heel of deel om timmeringe wille, ofte anderſints ontdekt werden, men't ſelve ondekte wederom ſal moeten dekken met hard dak, op verbeurte, &c.*

t *Meeſt vellen van wilde dieren*] De eerſtelingen en verre afgelegen, hebben niet anders gehad als omgehangen vellen van wilde dieren, maar die gene, dewelke omtrent den *Rhijn* woonden, en wat meer ommegang met andere beter gemanierde volken hadden, hebben ook hunne kledingen gehad, om ten deelen hun lichaam en ſchaamte te bedekken, gelijk dat by *Tacitus de Morib. Germanorum* mede werd onderſcheiden, *Gerunt, inquit, & ferarum pelles, proximi ripæ exquiſitius, ulteriores negligenter, ut quibus nullus per Commercia cultus.* Welke plaats van *Tacitus* averrechts, en het een voor het ander ſchijnt geſtelt, en nageſchreven, en ſulx in plaats van *proximi ripa negligenter, ulteriores exquiſitius*, gelijk de gemeene afſchriften houden, aldus moet herſtelt werden, *proximiores ripæ* 18

exqui-

exquisitius, ulteriores negligenter, dat my verwondert dat *Lipsius*, in sijn aantekeningen niet en heeft verbetert.

Welke manier van Vellen, tot dekſel en kledinge te gebruyken, sy met andre volken gemeen gehad hebben: So spreekt *Herodotus lib. VII.* van de krijgs-lieden van *Xerxis*, *Æthiopes pardorum leonumque pellibus amicti*, dat de *Æthiopiers* met panthers en leeuwen vellen omhangen waren. *Et paulo post*; *Lycii caprarum gerebant pelles ex humeris suspensas*, de *Lyciers* droegen bokken ofte geyte vellen om de schouderen omgeslagen. Daarom seid *Cæsar lib. 4. de bello Gallico* van de *Duytsen*. *Propter pellium exiguitatem corporis magnam partem fuisse apertam, atque nudam*, dat haar om de kleinheid van deselve vellen, het meeste deel van het lichaam naakt en bloot was. *Pompon. Mela lib. 4. cap: 7.* beschrijft de *Indianen*, dat sommige met vellen van wilde beesten omhangen zyn, andre geheel naakt, en andere alleen ter schaamte gedekt waren. *Alii ferarum, inquit, pellibus vestiuntur, pars nudi agunt, pars tantum obscena velati.* Van de *Massageten* een *Scytis* volk schrijft *Strabo, lib. 11. Quod vitulorum marinorum pellibus velentur*, dat sy met vellen van Zee-kalven omhangen zyn, *Et lib. 17* van de *Æthiopiers*, *quod pelles gerant, alii nudi agant, exiguis pellibus cincti.* Dat sy meest naakt zyn, met kleine vellekens omhangen, *& eodem libro de Mauris, Quod leonum ac pardalium & ursorum pellibus velentur.* Dat sy met panters, leeuwen, en beere vellen omhangen zyn.

De vellen, daar de eerstelingen mede omhangen wierden, waren klein, so dat deselve hare schaamte niet en konden dekken, en niet verder en strekten als om de schouderen, om het lijf ten uyterſten tot aan de navel toe, zynde ook de borst gants naakt en bloot. Sommige menen, dat dit bokke vellen mogen geweest zijn, om de beschreven kleinheid. Maar is een soort van gedierte op sich selven geweest, dewelke *Rhenones* een Rhene genomt werden, by na van de grote van een hert. *Rhenones dicti ἀπὸ τῶν ῥηνῶν, id est agnitis pellibus dictos, uti Grammatici volunt, & vulgo explicatur. Illud falsum esse probat Isidorus lib. 19. cap. 23. qui Rhenonum nomen verbum esse putat Germano-Celticum, quia & vocabulum & res ipsa fuerit Celtica, neque veterum authorum quisquam eo usus sit, ut quod ipsum ferœ genus ipsis incognitum; Idem probat Varro de lingua Latina lib. 4 qui peregrinum illud affirmat esse vocabulum. Paulus Diaconus rer. Longobard. lib. 1.* verhaalt, dat op het Eiland Schone sodanige beesten zyn van gestalte en van hoornen by na gelijk een hert: Daar van hy seide een rok gesien te hebben. *Apud Schitofinnos, inquit, est animal non satis absimile cervo, de cujus ego corio, ut fuerat pilis hispidum, vestem in modum tunicæ consuexi.*

[u] *De best gemanierde,*] So seid *Tacit. de Morib Germ. Locupletissimi veste distinguuntur*, de rijkste werden uyt haar kledingen onderscheiden. Sulx ook by *Pompon. Mela lib. 1. cap. 8.* in de *Cyrise* volken werd onderscheiden als hy seid: *Primores sagis velantur, vulgus bestiarum pecudumque pellibus.* De voornaamste dragen kasjakken, de gemene slechte vellen. *Diodorus Siculus*, daar hy van de gemeenschap der *Franken* met den *Duitsen* spreekt *biblioth. Histor. lib. 5. cap. 9.* verhaalt van deselve, dat sy geboorde kasjakken droegen des winters dik, en des somers geheel dun en lichtvaardig; *Saga fibulis subnectunt virgata, per hiemem densa, per æstatem levia.*

Dese kasjakken, en voornamentlijk de somer kasjakken, waren van verscheide kleuren, eerst omhangen over de schouderen, gelijk als de vellen van de dieren, dog naderhand dicht om het lijf toegegordelt: Werden gemeenlijk genomt, *Saga*, doch van welke stoffe deselve gemaakt waren, zyn de schrijvers oneens, waar van het waarschijnlijkste is, dat deselve van vellen van wilde dieren van hun selven van verscheide kleur, gelijk als zyn de tijgers en luparts, of dat deselve door kunst gespikkelt en geverft, of van verscheide stukken van allerhande kleuren met punten by malkanderen gevoegt en ingeset zyn geweest, gelijk als *Tacitus de Moribus* dat beschrijft: *Eligunt feras & detracta velamina spargunt maculis, pellibusque belluarum, quas exterior Oceanus, atque ignotum mare gignit.* Sy kiesen de moyste dieren uyt, en hare vellen afgestroopt besprenkelen deselve met verscheide vlakskens, en ingewrogte stukskens van seer grote beesten, dewelke de Oost en onbekende Noort-zee voortbrengt. *Diodorus Siculus d. loco* voegt daar by, *Saga crebris laterculis florum instar distincta*, kasjakken van verscheide ingevoegde ruytkens gelijk als bloemkens onderscheiden, welke by tijde van de *Romeinen* in grote achting geweest zyn, uyt het schrijven van den selven *Tacitus, Histor. lib. 2.* daar hy de wederkomst van *Vitellius* van over den *Rhijn* beschrijft met dese woorden, *Ornatum ipsius municipia, & Coloniæ in superbiam trahebant, quod versicolore sagulo bracchas, tegmen barbarum, indutus togatos alloqueretur.* Sijn pronk wierd voor hovaardye en grootsheid opgenomen, dat hy met een veelkleurigen kasjak en het vremd gewaad van ruyge en ongeschoren klederen, van verscheide kleur, in den getabberden Raad redeneerde.

Wat voor figuyren en beeldsels van vlekken dit geweest zyn, daar *Tacitus* van seid, *velamina spargunt maculis*, is onseker. Het meeste gevoelen is, dat deselven zijn vierkant ofte rond. geweest, en andere met balken van verscheide kleur, het welk by alle andere volken schijnt gevolgt te zyn; so werden by ons de vierkante figuren een Italiaans vloertjen, het ronde ganſen ogen genomt: De vierkante zyn by de oude schrijvers *tessera, aut tessella* genomt, *quæ quamlibet figuram quadratam significant Quomodo; Tessellæ in vestibus significant figuras quadratas intextas. Isidorus Origin. lib. 19. Tessellæ sunt quibus domicilia sternuntur, a tesseris id est quadratis lapillis nominata.* Vierkante vloersteenen: Dat dese ronde oogskens by de oude in gebruyk zyn geweest, betuygd mede *Salmas. ad Vopiscum in Vita Carini. Hebræi, inquit, quique maculas in vestibus rotundas acu plumarii intextas, acellos vocitare consuerunt.* Welke bey de soorten, het Italiaans vloertjen, by ons in het tafelgoed, en de ganſen oogjens in het linnen nachtgoed, en onderklederen werd uytgebeeld: En de balken ofte vlammen van verscheide kleuren, werden in het *tripte* tapijt-werk ingeweven.

Buyten dese is noch een andre soorte van gevlakte en gefigureerde klederen geweest, diemen *scutulas vestes*, en schildekens nomde; daar van

Digitized by Google

Plinius lib. 8. *cap.* 48. *Istriæ, ac Liburnicæ lanam, & quam sola ars scutulatu textu commendat in Lusitania. Et paulo post, Scutulis dividere Gallia instituit; & lib.* 11. *cap.* 24. *Scutulatum rete habet.* Hier van spreekt het *Codex Theodosianus tit. de Scenicis. lib.* 15. *cap.* 7. *l.* 11. *circa fin. Uti hisdem scutlatis (id est scutulatis) & variis coloribus sericis, auroque, sive gemmis, collo, brachiis, cingulo non vetamus.*

Van wat beeldsel dese schildekens geweest zyn, en sijn de geleerden ook niet eens: Sommige menen dat het ronde schildekens geweest zyn, daar mede de figuyren van onse linne *nopjens*, weinig van de gansoogjes verschillende, souden over een komen, van welk gevoelen geweest is *Isidorus Origin. lib.* XII. *cap.* 1. *Scutulatus vocatus, inquit, propter orbes quos habet.* En meent dat gelijk het appel ofte schijven in de grawe paarden geweest zyn; daar en tegen *Turneb. Adverss. lib.* 27. *cap.* 24. meent dat het geen ronde, maar by na vierkante figuren zyngeweest. *Scutula, inquit, est rhombus, quod latera paria habet, nec angulos rectos, similes scutulæ*, schotig en langwerpig ofte eyrond, *Plinius lib.* XVII. *cap.* XVI. *Scutulam vocat, emplastrum quod est longum* IV. *& latum* III. *digitos. Scutula* werd also genomt van *Scutum*, een schild, dewelke meest langwerpig plachten te wesen, *Magnus Salmasius ad Flav. Vopiscum in vita Aureliani & Carini vult, Scutulas proprie esse virgas, ut Scutulatæ vestes eædem sint, quæ virgatæ, pluribus virgis, hoc est viis transversim decussatimque ductis distinctæ, unde mulliæ in medio quadratæ notæ relinquebantur, quales in retibus, aut reticulatis operibus apparent*, met kleine takskens door malkander heen en weder geleid, dewelke in 't midden een vierkante ofte houkige *Mase*, gelijk als men de netten breid, vertoont.

Het gespikkelt bont is ook doorgaans by alle volken voor een kostelijke dragt gehouden. *Ita Persius Satyra* VI. daar hy van de Triumphe en Zegepraal spreekt:

Iam Chlamides Regum, jam lutea gausapa captis,
Essedaque, ingentesque locat Cæsonia Rhenos.

Dat is verbootst:

Sie daar het Konings kleed, het veldtuyg der gesellen
De Zegenwagen, en de pronk van de Rhenoonse velle.

Welk woord Rhenos seer kwalijk by de uitleggers voor de Rhijnse volken werd genomen, die des Poëten mening niet en schijnen verstaan te hebben; *Rhenones*, dat zyn Rhene velle, werden ook Rheni genomt. Hy seid, *Ingentes Rhenos*, grote Rhenen, om dat deselve vellen niet heel groot en vallen.

Het bont met sodanige puncten van ongemene dieren, als Kastoren, Sabels, Vissebout, en diergelijke ingeset is altoos en noch jegenwoordig voor kostelijk, en voor een Koninklijke dragt gehouden: En dat sulx onder den *Duitsen* in grote achting geweest is, betuygen de bonte tabbarden, elk van een bysondre ingesette kleur, dewelke de seven Keurvorsten aan hadden, als sy Staats wijse vergaderden.

[w] *Van ligter stoffe,*] Behalven dese bonte vellen, hebben sy ook een ander stoffe tot kledinge gebruykelijk gehad, van basten van bomen gesponnen en geweven, dat ligt en dun was, het welk sy in de somer tot deksel van hun schaamte gebruykt hebben: Daar van *Pomponius Mela lib.* 3. *cap.* 3. schrijft, *Quod viri sagis velentur, aut libris arborum.* En *Plinius in proëm. nat. Histor. lib.* XII. *Summum homini munus datum, arbores. Hinc primum alimentum, harum fronde mollior specus, libro vestis. Etiamnum gentes sic degunt,* Den mens is voor een bysondre saak het geboomte gegeven: Daar van is het eerste voedsel, hare bladren geven een sachte lommer en bequame schuylplaats, en van de bast de kledinge, daar van een bekwamen draad gesponnen en geweven, en bekwaam tot kledinge gemaakt wierd, veel sterker en lichter als het gene jegenwoordig van ons vlaskruid gesponnen, en tot linne laken gemaakt werd. Dese manier van de basten van bomen te spinnen, en t'samen te weven, is van ouds als noch by den *Indianen* bekent, dewelke ook sodanige stoffen van velerhande beeldsels, en blommen van velerhande kleuren weten te maken. Van dit linnen wierden dan de somerklederen gemaakt, dit waren de linne klederen der vrouwen met purper doorwrogt, daar *Tacitus* van schrijft.

[x] *De Stoffe der klederen,*] Want het maaksel en vorm der vrouwe klederen, was anders dan van de mans. Hoedanig de woorden van *Tacitus* te verstaan zyn, als hy seid: *Nec aliis feminis quam viris habitus*, dat de vrouwen geen ander kledinge hadden als de mans, want de vrouwen souden de eng gepaste klederen der mans, noch de mans de wijd af en nederhangende der vrouwen, niet gevoegt hebben. 20

[y] *De mans hadden een Opperkleed,*] *Quod Tacitus Sagum vocat, fibula, aut si deest spina consertum.* Dese waren aan d'een zyde ruygharig, welke zyde sy na buyten droegen, op dat den regen daar by konde nederlopen. *Ita Isidorus de Rhenonibus lib.* 19. *cap.* 23. *Rhenones, inquit, sunt velamina humerorum & pectoris usque ad umbilicum, atque intortis villis adeo hispida, ut imbres respuant.* De Rhenevellen zyn een dekscl der schouderen en borst tot de navel toe, dewelke het harige buyten gekeert, so dicht zijn, dat den regen daar by neder-loopt.

Met een Gesp,] *Tacit. Fibula, aut si deest, spina consertum.*

[z] *So na 't lichaam gepast,*] *Tacit. d. loco, Veste* 21 *distinguuntur, non fluitante sicut Sarmata, & Parthi: sed stricta, & singulos artus exprimente. Ita Sidonius Apollin. in Panegyrico Carm.* 5

Strictius assutæ vestes procera coërcent
Membra Virum.

Het mannen opper kleet so nauw aan t'lijf te passen,
Vertoont al sints hoe dat de ledematen wassen.

Welke manier van so nauw om 't lijf te passen, klederen te dragen, by de *Indianen*, *Spanjaarts*, *Italianen* en *Franjen*, als noch in gebruyk is, dewelke daar in by de *Nederlanders* gevolgt werden; ontwijvelijk van de oude *Duitsen* afkomstig, en sedert dien by de sommige onderhouden;

So

So schrijft onder anderen *Nicetas Chroniates* van de Venetianen: *Erat is vestitu patrio indutus, qui fere corpori attextus, & adstrictus undique erat.* Hy was na de wijse van sijn land, aangedaan met een kleed, dat hem so om het lijf sloot, gelijk of hy daar in geweven, of in genayt was.

22 Dese manier van kledinge, dewelke so dicht om het lijf gepast waren, plag ook by de oude *Hollanders* in gebruyk te zyn, dewelke wambijs, brouk en kousen al aan malkander hadden, so nauw gelijk of die met een aantrekker waren aangetrokken, so datmen alle delen des lichaams met vouwen en knepen daar in konde sien, en selfs het mannelijke lid zyn eigen uytsteek had, daar het uyterlijk in geplaatst en gebergt most werden: Het welkmen een *pudse* nomde, en het onder deel van het middel af tot de knie toe een *pompbroek*, hoedanig gewaat ik in een seer oud man, uyt het lage land, by mijn tijd noch gesien heb, dat hem seer aanstotelijk en ergerlijk voor het vrouwvolk vertoonde, en met de oude eenvoudigheid van onse Voorouders over een kwam, doch by de wulpse dartelheid en argwaan van de nakomelingen niet en schikte, so datmen van deselve waarlijk met den Poëet *Horatius* mocht seggen.

Ætas parentum,
Pejor avis, tulit
Nos nequiores, mox daturos
Progeniem vitiosiorem:

Dat is:

Die d'oude wereld wel door sag,
Veel erger als te voren was.
Aanmerkt ons leven noch veel boser,
En na ons noch veel Goddeloser.

Derhalven onder de beter gemanierde de eerbaarheid het selve heeft verboden en doen vervallen.

23 [a] *Veel met linnewaat*] Welk linnewaat veel met purper geschakeert was. *Idem Tacit. Nec alius feminis quam viris habitus, nisi quod femina sæpius lineis amictibus velantur, eosque purpura variant*, het welk niet van de gemeene soort, maar van de voornaamste vrouwen, en aansienlijke dochters te verstaan is. *Plinius lib. 19. cap. 1. Galliæ universæ vela texunt, jam quidem & Transrhenani hostes, nec pulchriorem aliam vestim femina novere*, door gants *Gaulen*, ofte *Frankeland* werd lijnwaat geweven, dat nu mede by de *Over-Rhijnse* gevolgt werd, want hare vrouwen geen schoonder stoffe tot klederen kennen.

[b] *Geen schaamte*] Want de mans en vrouwen haar selven, sonder onderscheid in de Riviere kwamen wassen en baden gants naakt, en sonder schaamte, *Cujus rei, inquit Jul. Cæsar lib. VI. de bello Gall. nulla est occultatio, quod & promiscue in fluminibus perluuntur.*

[c] *Een schorte tot aan de knyen*] Het welk onder het woord *amictus* verstaan werd, als waar mede sy haar optoyden en verçierden, een *schort* genomt, om dat het selve tot aan de knyen was opgeschort.

[d] *De armen en het bovenste deel van de borst meest bloot*] *Tacitus, Partemque vestitus superioris in Manicas non extendunt, nudæ brachia ac lacertos, sed & proxima pars pectoris patet.*

[e] *Den hals en om de schouderen,*] *Nudæ brachia, ac lacertos, Tacit. d. loco.*

[f] *Van het haar op te toyen,*] *Plinius lib. 28. cap. 12. Inventum rutilandis capillis apud Germanos majore in usu viris, quam feminis.*

[g] *Van geld,*] *Tacit. de Moribus. Argentum & aurum propitii an irati Dii negaverint, dubito.* Of 24
de Goden haar het silver en goud ten goeden, of ten quaden verborgen gehouden hebben, is twijvelachtig; en een weinig daar na. *Quanquam proximi ob usum Commerciorum aurum & argentum in pretio habent, formasque quasdam nostræ pecuniæ agnoscunt atque eligunt, interiores simplicius, & antiquius permutatione mercium utuntur, pecuniam probant veterem, & diu notatam. Argentum quoque magis, quam aurum sequuntur, nulla affectione animi, sed quia numerus argenteorum faciliori usu est, promiscua ac vilia mercantibus.* Dat is: Doch de naaste aan den *Rhijn* hebben uyt de Koopmanschappen en handel, ook het silver en goud in achting, en kennen ook enige penningen onser munte: Die gene, dewelke binnen in 't land wonen, behelpen haar, volgens de oude manier met het verruylen en verwisselen van de eene waren tegen de andre: Sy houden veel van oud geld, houden ook meer van silver geld als van goud, niet om de waardye, maar om dat het silvergeld gemakkelijker is, om mede te koopmanschappen en te handelen.

[h] *Met een Vrouwe liet vergenoegen,*] *Tacitus hic.* 25
Prope soli barbarorum singulis uxoribus contenti sunt. Et paulo post. *Melius quidem adhuc eæ Civitates, in quibus tantum Virgines nubunt, & cum spe, votoque uxoris semel tansigitur. Sic unum accipiunt maritum, quomodo unum corpus, unamque vitam, ne ulla cogitatio ultra, ne longior cupiditas, ne tanqam maritum, sed tanquam matrimonium ament.* Dat is: Onder al de vremde volken zyn de *Duitsen* by na alleen, die elk met eene vrouwe haar selven vergenoegen: En een weinig verder: So zyn die plaatsen meer te achten, daar alleen de jonge dochters en maagden huwelijken, en daarmen met een hope, en de enige trouwe die men met sijn huysvrouw maakt, het huwelijk niet meer als eenmaal volbrengt, so dat de vrouw trouwende een man ontfangt, als een lichaam en leven met hem, en mogen by haar geen andre gedachten zyn, noch sy hare begeerte wijder uyt strekken, dan dat sy den man beminnen, niet so seer uyt liefde tot hem selfs, als uyt liefde des huwelijks: Hier uyt kan men sien, dat sy maar eens en trouwden, daar van hier naar breder. Dit meent men dat uyt het gebod Gods aan Adam gegeven: *Genes. 2. 24. En sy sullen tot een vleesch zyn*, uyt de voorbeelden hunner Voorvaderen, schoon dat sy den rechten Godsdienst niet en oeffenden, is overgedragen, en behouden.

[i] *Uyt besondert enige Edelen,*] *Taciti verba: Ex-* 26
ceptis admodum paucis, qui non libidine, sed ob nobilitatem pluribus nuptiis ambiuntur. Doch dit zyn maar wijven ofte vrouwen van Staat geweest, onder dewelke maar een de rechte huysvrouw was. Want in de begraaffenis van soo een man, wierd een onder al deselve vrouwen, die hy liefst gehad

Digitized by Google

hadde uytgesocht, om met hem gebrandoffert te werden: Gelijk dat van den *Thraciers* verhaalt werd by *Herodotus lib. 5. Si quis, inquit, eorum deceſſit, diſceptatio magna eſt inter uxores, quænam præcipue a marito fuerit dilecta. Quæ talis judicata eſt & hunc honorem adepta, ea a viris, atque mulieribus adornata ad tumulum, a propinquiſſimo mactatur, una que cum viro ſepelitur. Ceteris uxoribus id ſibi pro ingenti calamitate ducentibus*, Dat is: So jemant van deselve komt te sterven, is onder desselfs wijven een harde twist, van wie deselve van de man meest bemind is geweest: En die daar voor wierd gehouden, en die eere mocht hebben, wierd kostelijk toegemaakt en verçierd, en van het naaste bloed aan het graf ten brandoffer geslagt, en te gelijk met het lichaam van de man begraven: Daar van spreekt ook *Pomponius Mela lib. 2. cap. 2. Ne feminis, inquit, ſegnis eſt animus, ſuper mortuorum virorum corpora interfici ſimulque ſepeliri, votum eximium habent, & quia plures ſimul ſingulis nuptæ ſunt, cujus id ſit decus, apud judicaturos magno certamine affectant:* Dat is: De vrouwen zyn ook seer kloekmoedig, om op het lichaam van haar gestorven man gedood te werden, en te gelijk met haar mans begraven te werden is al hun verlangen: En dewijl meer vrouwen te gelijk met een man getrouwt zyn, wie dat onder deselve die eer sal hebben, poogt elk om strijd de *Kiesoordelers* te bewegen.

So hadden *David* en *Salomon* wel veel wijven en bywijven van Staat, doch onder deselve was maar eene, die het recht hadde van Koninginne te te zyn; *Salomon*, seid den text in het 1 *Boek der Koningen*, (so de oude stellen, dewelke de *Boeken Samuels* mede in 't getal brengen) het 3. *cap. vers* 11. *had wel drie hondert bywijven, beneven de dochter van Pharao:* Die aldaar boven de seven hondert gestelt, en uytbesondert werd: Want het woord *beneven*, beduid so veel als behalven, als te sien in 't volgende 25. *vers*, en *Chronic.* 11. 38. Uyt het grote getal van seven hondert, en drie hondert wijven en bywijven, is ook wel te sien, dat het maar wijven van staat en Staat-Joffers geweest zyn, om daar mede de grootheid en pracht van des Konings Hof-houdinge uyt te beelden, so heeft ook de Koning *David*, so haast hy tot Koning over gants *Israël* aangenomen en gesalft was, meer wijven en bywijven aangenomen: 2. *Samuël* 5. 13. Alhoewel wel waar kan zyn, dat sy de sommige uyt deselve hebben beslapen, gelijk ook onder den *Duitsen*, en onder de *Hollandse* Edelen, de bastard sonen van Vorsten en Graven, beneven de geëgte zyn geacht en geëert geweest, en selfs met haar naam daar voor bekent stonden, als wy lesen in verscheide bastard sonen van de Graven van *Holland*. Het getal van *Davids* wijven en bywijven, werd nergens uytgedrukt, dat van *Salomon* tot op seven hondert wijven Vorstinnen, en drie hondert bywijven werd begroot: Het welk alsmen daar de Staat-Jofferen, en gevolg van seven hondert Vorstinne wijven soude byvoegen, een geweldig groot getal van Hofgesinde Staat-Joffers soude uytbrengen: Daarom heeft *Josephus Antiquit. Judaicar. lib. 8. cap. 7.* gemeent, dat in plaats van seven hondert moet t'seventig wijven Vorstinnen gelesen werden: Dat alhoewel niet buyten reden is, en in de letter en getal stellinge weinig onderscheid maakt, nochtans in gene oversettinge anders werd gevonden: Daarom *Nicolaus a Lyra* in zyn Glossen over deselve plaats, 't selve aldus t'samen soekt te brengen, dat de LXX. wijven Vorstinnen wel so veel Staat-Jofferen en mede Hof-gesinten onder haar gehad hebben, dat het t'samen seven hondert in getal heeft uytgebragt. *Poteſt dici, inquit, quod ſcriptura hic numerat domicellas, & ſervientes aſſiſtentes ſuis uxoribus, & ſic de ſeptingentis hic numeratis ſeptuaginta erant uxores ejus & Regina, cetera autem earum domicellæ.*

k *Onderhielden haar huwelijks wetten seer streng,*] So seid *Tacit.* al zyn der selver huwelijks wetten hard en streng, so zyn nochtans deselve in gene saken meer te prijsen. *Quanquam ſevera illic matrimonia, nec ullam morum partem magis laudaveris.*

l *Trouwden hare kinderen niet jong uyt*] *Sera juvenum Venus nec virgines feſtinantur* seid *Tacit. de morib.* de jongelingen komen laat aan, nochte de maagden werden tot huwelijken geport. 27

Te sterker en klouker,] *Tacit. de Morib. Sera juvenum venus, eoque inexhauſta pubertas.* De jongelingen trouwen laat, en daar door werden sy kloek en sterk. *Jul. Cæſar lib. VI. de bello Gallico. Qui diutiſſime impuberes permanſerunt, maximam inter ſuos ferunt laudem, Hoc ali ſtaturam, ali hoc vires, nervoſque confirmari putant:* Die het langste ongetrouwt bleven, hadden onder haar de meeste lof: Hier door meenden sy dat de rechte gestalte des lichaams en krachten gevoed, en de senuwen versterkt wierden.

m *Voor de twintig jaren,*] *Cæſ. d. lib. VI. Intra annum XX. feminæ notitiam habuiſſe, in turpiſſimis habent rebus.* Het welk by ons als noch ter keure en voorsorge van de ouders werd gelaten, dat, al is 't dat volgens de Roomse rechten en Costuymen deser landen, de jongmans op haar veertien, en de dochters op haar twaalf jaren verstaan werden bekwaamheid te hebben, om te mogen trouwen, echter de Ouders het huwelijk van haar kinderen, de dochters tot haar twintig, en de jongmans tot haar vyventwintig jaren mogen weygeren, en tegenstaan, sonder enige redenen te geven, en na die tijd hun het huwelijken niet en mogen weigeren, sonder enige wettelijke redenen te geven; *politiq. Ordonn. van den jare 1580. art. 3. Grot. Hollandse Regtsgeleerdheid 1. boek 5. deel verſic. Namentlijk.* Het welk ook in verscheide plaatsen tot Voogden werd uytgerekt, dewelke deselve macht werd gegeven. Als in *Zeland Polityc. Ordonn. van Zeland art 7. Idem Vriesland. Sande deciſ. lib. 2. tit. 1. defin. 6. 7.* en *Utregt Ordonn. op 't ſtuk van 't Huwelijk aldaar art. 5. Vide Rittershuſ. de differ. jur. Civ. & Canon. lib. 1. cap. 2.* Welk onderscheid van twintig ofte vijf-en twintig jaren zyn reden schijnt te hebben, niet op een lichamelijk onderscheid, of de dochters haar so lang niet en souden kunnen onthouden als de jongmans, maar om dat de dochters op die jaren, tot een goede en welgemanierde huyshoudinge bequaam geacht werden: En de jongmans, die de lasten des huwelijks dragen moeten, dikmaals voor hun vijf-en-twintig jaren geen gelegentheid, ofte bequaamheid hebben, om een vrouw en kinderen te onderhouden: Het welk in d'een vroeger, in d'an-

d'ander later aankomende, t'enemaal werd gestelt aan de macht en voorsorge van de Ouders, het huwelijk toe te laten, ofte te weygeren.

n *Suyvere maagden en onbesmet,*] *Tacit. Hic nemo vitia ridet, nec corrumpere & corrumpi sæculum vocatur, tantum virgines nubunt,* de gebreken van eerbaarheid werden by niemand wel opgenomen, nochte jemand te bederven, of bedorven te werden, werd het beloop des werelds toegeschreven, bysonder op die plaatsen daar het een wet is, dat alleen suyvre maagden mogen trouwen.

28 o *Waart so dat jemand onder haar,*] *Tacit. d. loco Publicata enim pudicitia nulla venia, non forma, non ætate, non opibus maritum invenerit.* Want, seid hy, de bedorven en gemeen gemaakte eerbaarheid, kan geen vergiffenis verkrijgen, nochte door schoonheid, noch door jonge bevalligheid, noch door rijkdom tot geen huwelijk komen: En een weinig te voren spreekende van het leven der welgemanierde vrouwen, *Septa, inquit, agunt pudicitia, nullis spectaculorum illecebris, nullis convivio rum illecebris corrupta. Litterarum secreta viri pariter ac femina ignorant.* Dat is: De vrouwen leven in een suyvere en wel bewaarde eerbaarheid; dewelke nimmermeer door enige oneerlijke verlokkingen der schouspelen, of onkuise aanleidingen der gesochte maaltijden geërgert of bedorven werden. De verborgentheden der letter, en ergelijke leeskonst was onder haar luyden, noch by gesellen, noch by vrouwluyden bekent: Het welk als wy by de bedorve manieren van onse eeuwe vergelijken, over de ongelijkheid in de goede seden en manieren met de onse, by dewelke niet gemeender is, en voor een wel levendheid geacht werd, de wulpse saletten der dartelheden, de onhebbelijkheid van gesogte maaltijden, en byeenkomsten te oeffenen, en de geletterde voorbeelden van allerhande, het sy ware of verçierde, onnutte en oneerbare vuyligheden, neerstig gelesen te hebben, en sijn leven daar naar aan te stellen, werd een wellevende aardigheid genomt, en werd onder dien een dochter bedrogen, dat is maar een kleyn ongelukjen: Daar uyt dan voortkomt, dat als het al wel gaat, en de dochter gerespecteert en geëert werd, de ouders, of haar soon, of haar dochter, om de eer van haar selven, haar huys en geslachts wille, gelijk als gedwongen werden, aan jemand in een bevlekt huwelijk tegen haar wil en dank te laten trouwen: So verre dat het by na geen schande meer en is, sich selver in onkuysheid te verlopen, en men een onteerde dochter met wat toe te geven, noch altoos aan een man weet te helpen, want men trouwt nu naulijks meer uyt liefde en voorgesiene deugden, maar om het geld en goed; So verklaart seker Schrijver, op de uytlegginge van dese plaatsen, al over vele jaren daar seer wel van, met dese woorden: *Virtus tunc maxime ac probi mores spectabantur, atque ipsum matrimonium. At nunc antequam eam quam quis ducere velit, vel oculis conspexerit vel ex aliorum relatu qualis sit, acceperit; de dote quam allatura sit, primo loco inquirere, summa ei est cura, de hac si satis ampliter constet, de reliquo nihil prorsus vir est solli citus, sit deformis, sit manca, sit membris capta, vel mutila, quam nunquam amare queat, sit improbis, sceleratisque, atque infamibus prognata parentibus, sit etiam ipsa pudicitia crimine notata, nihil interest, quum dos hæc ampla compenset. Atque hinc tot discordia matrimonia, tot adulteria, tot flagitia, tot divortia, sed & ferro venenoque parata cedes. Verum hæc deploranda potius hoc sæculo inter Christianos, quam meliora speranda.* Dat is: Doen ter tijd wierd de deugd, de goede seden en het huwelijk self meest geacht. Maar nu, eer dat jemand, dewelke hy ten huwelijk begeert, met ogen aanschouwt heeft, of door andere verstaan, hoedanig deselve is, onderstaat hy eerst nauwkeurig, hoe veel de dochter ten huwelijk sal mede brengen, het welk indien genoeg is na sijn sin, is hy verder niet bevorgt of bekommert, of sy moy is, of sy krepel of mank is, of sodanig een die hy nimmermeer soude kunnen lief hebben, of sy van ondeugende ouders, en een oneerlijk geslacht is, en of sy self van oneerbaarheid berucht is, dat verschild hem niet, als maar de middelen genoeg sijn: Daar van komen ons so veel oneensheden en kwaat huyshouden, so veel overspel, so veel schelmstukken, so veel egtscheidingen, ja dat meer is so veel mans en vrouwen moorden, door het swaart of door fenijn: Het welk in dese tijd der Christenen, meer te beklagen dan voor te komen is: 't Geen jegenwoordig met die tijd vergeleken, wel waarlijk mag geseid werden, het geen wy hier voor uyt den Poëet *Horatius* hebben voortgebragt

Ætas Parentum
Pejor avis tulit
Nos nequiores, mox daturos
Progeniem vitiosiorem.

p *Was het een getrouwde Vrouw,*] *Ita Tacitus de Moribus, Paucissima in tam numerosa gente adulteria; quorum pœna præsens & maritis permissa. Accisis crinibus nudatam coram propinquis expellit domo maritus, ac per omnem vicum verbere agit.* 29
Onder dit gantse volk, werden weinig overspelen bedreven: Daar van de straffe op staande voet genomen, en den man werd toegelaten; Dewelke de naaste vrunden by een roept, en haar het haar afscherende, ten huysen uytdrijft, en op alle hoekken van de straten doet geesselen.

q *Van gelijke kloekte,*] *Tacit. de Morib. Eadem juventa, similis procerita s, pares validique miscentur, ac robora parentum liberis referunt.* 30
Van gelijken Ouderdom, en van gelijke grote, en van gelijke kloekte, verbeelden sy de gelijkheid hunner ouderen.

r *In tegenwoordigheid van Ouders en Vrunden,*] 31
Dit komt met onse tegenwoordige tijd en doen wel over een, by dewelke onder luyden van eere de Vrunden van wedersijden by den anderen komen, en bedingen over de *dote*, en huwelijks goed, op de overgifte van den Bruydegom en Bruydt, daar by aan de sijde van den Bruydegom by voorsterven werd begroot, hoe veel de Bruyd voor een duarye uyt des Bruydegoms goederen sal trekken, en hoe verder de goederen na 't scheyden van 't huwelijk sullen werden gedeilt, datmen nomt het huwelijks sluyten, buyten welke bedingen tussen den Bruydegom en Bruid, al de goederen, die zy te samen besitten, gemeen zyn. Sie het *Rooms-Hollands recht 4. boek, het 24. deel.*

Tacit.

Digitized by Google

Tacit. de Morib. Dotem non uxor marito, sed uxori maritus offert, intersunt parentes & propinqui ac munera probant. De vrouw en belooft aan de man geen huwelijks gave, maar de man aan de vrouw, in't byweſen van de ouders en naaſte vrinden, dewelke de huwelijksgave beloven en aannemen.

[f] *Niet tot enige vrouwelijke vermakelijkheid,*] Gelijk als wel by ons de cleinodien en juwelen, die den Bruidegom aan ſijn Bruid vereert, datmen eigenlijk een morgen-gave noemt. *Munera,* ſeid *Tacitus, non ad delicias muliebres quæsita, nec quibus nova nupta comatur, sed boves, & frenatum equum, & scutum cum framea gladeoque; in hac munera uxor accipitur, atque invicem ipsa armorum aliquid viro affert. Hoc maximum vinculum, hæc arcana sacra, hos Conjugales Deos arbitrantur. Ne se mulier extra virtutum cogitationes, extraque bellorum casus putet, ipsis incipientis matrimonii auspiciis admonetur, venire se laborum periculorumque sociam, idem in pace idem in prælio passuram, ausuramque. Hoc juncti boves, hoc paratus equus, hoc data arma denunciant. Sic vivendum, sic pereundum.* Giften, niet tot enig vermaak van de vrouw, of om haar daar mede op te toyen gegeven; maar twee gekoppelde oſſen, een opgetoomt paard, en een ſchild met een ponjaart en dagge, met deſe giften werd de vrouw aangenomen, gelijk ſy ook aan haar ſijde aan de man enig wapentuyg vereert; Dit is den ſekerſten band, deſe verborgentheden achten ſy heilig te zyn, deſelve houden ſy voor haar huwelijksgoden: En op dat de vrouw niet en zy buyten alle gedachten van vromigheid, en haar ſelven niet en achte afgeſondert van alle ſwarigheden van oorloge; So werd de Bruid op den aangang van het huwelijk vermaant, dat ſy by den man komt om hem te zyn een getrouwe medegeſellinne van alle arbeid en perijkel, en dat ſy in tijd van vrede, als ook in tijd van oorlog, het geen hy lijd en aanvangt, ſy mede lijd en aanvangt: Dit betuygen de gekoppelde oſſen, dit beduyd het geteugelt paard, en dit verklaren ook de gegeven wapenen, datmen ſo moet leven en ſterven.

[t] *So wel in als buyten den oorlog,*] Het was by den ouden *Duytſen* de manier, dat als ſy ten ſtrijde gingen, ſy haar vrouwen en kinderen mede namen, en achter hare ſlagordre ſtelden, dit deden hunne vrouwen met groten yver en genegentheid, en waren alſo gewillige medehulpers van haar mans, waar toe mede dient, het gene *Tacitus* van de vrouwen verhaalt, *non casus, inquit, nec fortuita conglobatio, turmam aut cuneum facit, sed familiæ & propinquitates. Unde feminarum ululatus audiri, unde vagitus infantium. Hi cuique sanctissimi testes, hi maximi laudatores. Ad matres, ad conjuges vulnera ferunt, nec illæ numerare, aut exsugere plagas pavent. Dat is:* Haar rotsgeſellen en troppen der krijgs-knechten, en werden niet by malkander gevoegt, by geval, ofte onſekere vermenging van allerley volk door malkander, maar deſelve beſtaan uyt de geſlagten en bloedverwantſchappen met den ander, haar waardſte panden zyn ook in haar veldſlagen tegenwoordig: Overſulks wanneer den ſtrijd aangaat, hoortmen een groot gehuyl der vrouwen, en een groot gekrijt der kleine kinderen; Deſe zyn de allerheiligſte getuygen harer vroomigheid, en de allerhoogſte prijſers van hunne kloekſte daden; Wanneer ſy enige wonden ontfangen hebben, vertonen ſy deſelve aan hare moeders en huysvrouwen, die ook ſonder ſchreum of verbaaſtheid deſelve aanſchouwen, optellen, en ter geneſing ſuygen.

[u] *Alles gemeen ſonder enig onderſcheid,*] So is van ouds, gelijk als noch tegenwoordig een landrecht en coſtuyme, dat tuſſen man en vrouw alles gemeen is, ten ſy en voor ſo veel by voorwaarden werd bedongen. Sie *Grot. Inleyd. lib. 2. cap 11. num. 4. Neoſt ad. de pact. Antenupt. Obſerv. 9. Vinn. ad pr. Inſt. de Societate, Jacob. Coren deciſ. 20. Goris adverſ. de Societate Conjug. cap. 1. Nicol. Burgund. ad Conſuetud. Fland. lib. 1. tit. 15. Coſtuym.* van *Suid-Holland. pag.* 530. *art.* 5. Het welk noch jegenwoordig in *Duitſland* ſo verre werd onderhouden, dat ook dikmaals de wederſijdſe voor-kinderen ſo gemeen gemaakt werden, dan of ſy van deſelve ouders geboren waren; Als daar van te ſien by *Georg. Schultz. ad tit. de Adoptionibus. And. Gail lib. 2. obſ. 125. num. 5.* 33

[w] *Tot oorlog geſchikt,*] *Tacit. de Morib. Tanquam in usum præliorum sepositi, velut tela atque arma bellis reservantur.* Sy zyn als tot den oorlog gehouden, en verſtrekken voor vegtſchichten en wapenen. 34

[x] *Landbouwerye,*] *Tacitus lib. de Morib. Pigrum & iners videtur sudore acquirere, quod possis sanguine parare: fortissimus quisque & bellicosissimus nihil agens, delegata domus & penatum & agrorum cura feminis, senibusque, & infirmissimo cuique ex familia.* Het werd voor een onaardige vadſigheid geacht, in't ſweet ſijns aanſchijns te ſoeken, het genen men met ſijn bloed verkrijgen kan, de kloekmoedigſte en ſterkſte onder haar, trekken niet met allen ter hand, en bevelen de huysſorge, het waarnemen voor de huyshoudinge en landbouwerye aan hare vrouwen, oude mannen, en ſwakſte van haar huysgeſin.

Om de landen vrugtbaar te maken,] Idem *Tacit. ibid. Nec arare terram, aut exspectare annum, facile persuaseris, quam vocare hostes & vulnera mereri.* Het land te ploegen, en de vrugtbaarheid van't jaar te verwachten, kanmen haar ſo licht niet wijs maken, als tegen haar viand aan te gaan; *Jul. Cæsar Comment. lib. 6. Agricultura non student* en *lib. 4. de bello Gallico, non multum frumento vivunt.* Sy en oeffenen geen landbouwen, en eten weinig graan, en *lib. 5. Interiores frumenta non serunt;* De binnelandſe, dat zyn de *Duitſen,* en beſay en geen land. 't Selve ſchrijft *Herodotus* van de *Scythen lib. 4. Histor. non ab aratro, sed ex pecoribus vivunt.* Sy en leven niet by de landvrugten, maar by het vee.

[y] *Noch enige bomen te planten,*] Sy meenden dat de aarde niet bequaam en was, om vruchtdragende bomen te planten, en ontſagen den arbeid, of hadden de wetenſchap niet, om de ſelve bequaam te maken. *Tacit. d. libro. Terra & si aliquanto specie differt, in universum tamen, aut silvis horrida aut paludibus fœda. Satis ferax, frugiferarum arborum impatiens, pecorum fœcunda.* Het land, alhoewel op vele plaatſen in haar geſtalte van malkanderen verſchild, is nochtans in't gemeen ſeer woeſt, van wegen de menigvuldige boſſen, en onſinlijk

vuyl

vuyl wegens hare meer-assen en veengronden; Voort is het land vrugtbaar genoeg, doch kan geen oost dragende bomen verdragen, overvloedig van allerhande vee.

35 *Satis ferax:* So houden meest alle de exemplaren en afschriften van *Tacitus*, *Dat is:* Vrugtbaar genoeg, doch andere menen dat het moet gelesen werden, *Sati ferax*, Dat is: Vrugtbaar van zaat en graan gewas: Het welk beter met de stellinge over een komt, want den sin vereyste, waar in de vrugtbaarheid bestond, gelijk als hy dan wel uytdrukt, waar in de onvrugtbaarheid bestond, te weten in fruytdragende bomen, gelijk mede, dat deselve aard vrugtbaar was van allerhande vee. So als den selven *Tacitus* ook een weinig daar na in den selven sin spreekt: *Nec enim cum ubertate soli labore contendunt, ut pomaria conserant, hortos separent, & prata rigent, Dat is:* Sy en arbeyden ook niet, om na de vrugtbaarheid van de grond, enige fruytbomen te teelen, de vrugthoven af te heinen, en te bevogtigen: Het welk ook het een voor het ander schijnt nageschreven, en veel eigentlijker gelesen werd, *prata separent, & hortos rigent. Dat is:* De weiden af te heinen, en de fruythoven te bevogtigen, want het bevogtigen van de fruythoven, meer aan de boomgaarden eygen is, en het af heinen meer tot de weiden behoort, op dat de boomgaarden en fruythoven van het vee niet en werden beschadigt; So dat het aan de vrugtbaarheid van het land, in het dragen van allerhande fruitbomen niet en heeft gebroken, indien maar de eerste bewoonders den vereisten arbeid hadden gedaan, en de wetenschap tot het aanfokken van deselve hadden gehad; Dat de aarde geen fruitbomen konde dragen, om de scharpheid des luchts, is te verstaan van die gewesten, dewelke meest naar het noorden strekten, en seer koude en winderige lucht hadden.

Door fruitdragende bomen, werden hier niet verstaan wilde appelen ofte peeren, dewelke by den selven *Tacitus* erkent werden, dat hier genoeg wassen, die hy onder de slechte vrugten rekent, als hy seid, *Cibi simplices, agrestia poma*, nochte eikelen en noten, daar van de bossen vol waren, dewelke de menschen voor de uytvindinge van andre fruitbomen, tot spijse plagten te gebruyken: Maar werden daar voor gehouden allerhande soort van gesayde en geënte appelen en peeren, olijfbomen, wijnstokken, vijgen, amandelen, persiken, pruymen, mispelen, kerssen, moerbesien, aperikosen, en wat meer is van voortgeteelde fruytbomen, daar van het *Duitsland* t'zyner plaatse niet onvrugtbaar en was, gelijk als naderhand by voortplantinge van allerhande schone fruitbomen, na de gelegentheid van het land is gebleken.

36 z *De winter, somer en lente,*] *Tacit. d. libro. Annum quoque ipsum non in totidem digerunt species. Hiems, ver & æstas intellectum & vocabula habent: autumni perinde nomen & bona ignorantur.* Het jaar en wierd by haar, in so veel delen niet verdeelt als by ons; de winter, somer en lenten tijd, was by haar met den naam en in onderscheid der tijden bekent, maar den herfst en insameling tijd, en wisten sy van de winter en somer niet te onderscheiden; Daar van de oorsaak was, om dat sy van geen planten, ofte voorttelen van vrugtdragende fruitbomen wisten, 't selve getuygt ook *Diodorus Siculus* van de *Ægyptenaars biblioth. Histor. lib. 1.* in den aanvang. *Hos Deos mundum universum gubernare statuunt, nutrientes, & augentes omnia tripartitis anni tempestatibus, inadspectabili circuitum motu absolventibus, nempe, vere, æstate, & hyeme.* Desestellen vast, dat de Goden de gantse wereld regeren, en alles voeden en onderhouden, door den loop van de onsienlijke beweging van het gantse rond, in driederhande tijden onderscheiden, als de lente, de somer en de winter: Dit is een misslag der *Kelten* geweest, dewelke daar in den *Egyptenaaren* schijnen gevolgt te hebben, en met haar doen naast over een quamen: Daar nochtans van het begin van de wereld af (of so sommige willen sedert de Sundvloed) de tijden na den loop van de son in saytijd, en oosttijd, en in winter en somer zyn onderscheiden, gelijk als dat duydelijk te sien is, *Genes. 8 vers 22.* Daar God seid, *Voortaan alle de dagen der aarden, en sullen sayinge en oogst, koude, hitte, somer en winter, en dag en nacht niet ophouden.* Het welk voor geen niewe instellinge, maar voor een verniewinge van een voorgaande gebruyk te houden is.

Het jaar dan in vier delen, elk na zyn sayson 37
verdeelt sijnde, gelijk nu over al in gebruyk is, volgt de twede verdelinge van de omlopende tijd in maanden, daar van *Censorinus de die Natali* aldus schrijft: *Mensium genera duo sunt; Alii sunt naturales, alii civiles. Naturalium species duæ: quod partim solis, partim lunæ esse dicuntur. Secundum solem fit mensis, dum sol unumquodque in Sodiaco orbe signum percurrit, lunaris autem est temporis quoddam spacium a nova luna; Civiles menses sunt numeri quidam dierum, quos unaquaque Civitas suo instituto observat, ut nunc Romani a Kalendis in Kalendas. Naturales, & antiquiores & omnium gentium communes sunt. Dat is:* Daar zyn twederhande soort van maanden: andere natuurlijke en ingeschapen, andre burgerlijke. De natuurlijke zyn twederhande, andre sonne-maanden, andre maanlijke maanden. Een *Sonnemaand* is, daar by de son elk teken van de twaalf ommegangen van den *Sodiac* omloopt: De maanlijke maan is den loop van de maan, van de eene niewe maan tot de ander. Burgerlijke maanden, zyn een optellinge der dagen na de gebruykelijke verdelinge van het volk; Gelijk als de *Romeinen* van de eene *Kalende* tot de ander tellen: De natuurlijke maanden zyn alle volken gemeen en ouder dan de andere. *Julianus in dicto Hymno, Menses omnibus aliis mortalibus a luna numerantur. Soli nos, atque Ægyptii ad solis motus cujusque anni metimur dies.* De maanden werden by na by alle volken na den loop van de maan gerekent, wy en de *Ægyptenaren* alleen maken de verdeilinge onser dagen, na den loop van de son: Wy, daar mede meent hy de oude *Kelten* en *Duitsen*, dewelke hunne maanden tot desen huydigen dag also gerekent hebben. Hier toe doet ook, het gene *Tacitus* verhaalt: *Coëunt, nisi quid fortuitum, & subitum inciderit, certis diebus quum aut inchoatur luna, aut impletur.* Sy vergaderen te samen met een niewe ofte volle maan, ten sy datter wat bysonders voorvalt: So betuygt ook *Plinius lib. 16. cap. ultim.* sprekende van seker kruyd,

Digitized by Google

Petitur, inquit, ante omnia sexta luna, qua principia mensium annorumque iis facit. Sy verſamelen t'ſelve, na den loop van de ſeſde maan, dewelke haar het begin van haar jaar en maanden maekt; 't Selve beduyd ook de naamreden van *maand*, gelijk als de tijd en dagen van den loop des maans; Het jaar na den omloop van de maan in twaalf maanden, beſtaat in 354. en een vierde dagen; En na den loop van de ſon, beſtaat het in 365. en een vierde dagen, het welk noch jegenwoordig over al gevolgt werd.

38 De *Romeinen* plagten haar jaar in tien maanden te verdelen, beginnende van *Maart* af (volgens her oude gevoelen van het begin des jaars) tot *December*. Met de benamingen van *Martius*, *Aprilis*, *Majus*, *Junius*, *Quintilis*, *Sextilis*, *September*, *October*, *November*, *December*, daar van de ſes maanden, *Aprilis*, *Junius*, *Sextilis*, *September*, *November*, *December*, dertig dagen, de andre vier, als *Martius*, *Majus*, *Quintilis*, *October*, een-en-dertig dagen hadden, en ſulks het geheele jaar niet meer uytbragt als 304. dagen. Welk getal, noch met den loop van de maan, noch met de ſon over een kwam, daar door gebeuren konde, dat de koude dagen in de ſomer-maanden, en de warme in de winter-maanden ſouden komen; om 't welke voor te komen, t'elkens ſo veel dagen ſonder benaming van maand wierden bygedaan, als tot de volheid des tijds geoordeelt wierd van noden te zyn. Tot dat 't ſelve by *Numa Pompilius*, de twede *Rooms-Koning*, uyt het verſtand en onderrechting van de *Griekze* tijd-rekeners, mede in de twaalf maanden verdeelt is, met afneminge van enige overige dagen van de andre maanden, en byvoeginge van de dagen, te vorens in een onſeker getal gehouden, de welke hy in twee maanden verdeelde, noemende deſelve *Januari* en *Februarij*. Dit alſo door *Numa Pompilius* verandert ſijnde, en was de tijd-rekening met zyn twaalf ſonne-maanden noch geen volkomen vindinge van den regten ommeloop der ſonne, dewijl dat ſijne maanden *Januari* 30. dagen, *Februari* 28. *Aprilis*, *Junius*, *Sextilis*, *September*, *November* en *December* 29. *Martius*, *Majus*, *Quintilis* en *October* een-en-dertig dagen hadden t'ſamen niet meer uytbrengende als 354. dagen, ſo dat hy den loop van de maan ſchijnt gevolgt te hebben. Tot dat eintlijk de *Kaiſar Julius* bemerkende, dat het jaar met den ommeloop van de ſonne, niet over een en kwam, in 't 709. jaar na de herſtellinge van *Romen*, het 45. voor *Chriſtus*, op het nauwkeurig onderſoek van de *Ægyptiſe*, en andre *Sterre-kenners*, die hy alomme had laten toetſen, het jaar verdeelt heeft in 365. dagen, en ſes uren, makende den volle *Hemels-loop* der ſonne, ſo men meende. En alſo midsdien op het volle jaar ſes uren over waren boven de 365. volle dagen, wilde hy dat de overſchietende ſes uren, in de drie volgende jaren niet en ſouden werden gerekent, maar dat die in 't vierde jaar een gehelen dag ſouden maken, die hy dan in de maand van *Februari* byvoegde, ſo dat de maand van *Februari* om de vier jaar 29. dagen, en het jaar 366. dagen had. Het welk by ons genomt werd een *Schrikkel-jaar*. Welke inſtellinge en verbeteringe des jaars, niet alleen by het *Roomsvolk*, maar ook by veele *Uytheemſe* is aangenomen, ook by de *Grieken* ſelfs, dewelke anderſints de *Romeinen* ſeer nijdig waren, dat namaals by de *Chriſtenen* mede voor een onfeilbare uytvindinge is aangenomen, en gehouden, en wierd deſe tijd-rekening naar hem het *Juliaanſe-jaar* genomt; hy heeft ook de maand *Quintilis*, die geen byſondre naam en had, als van het getal, dat het de vijfde van 't jaar was, dat in *Maart* begon te tellen, na ſijn naam *Julii* doen noemen, om dat hy in die maand geboren was. Gelijk de maand van *Auguſtus*, de naam gegeven is, van de *Kaiſar Auguſtus*, om dat hy in die maand Burgermeeſter van *Romen* wierd, de *Triumphen* en *Zegepraal* over ſijne vyanden opgeregt hadde, en het *Roomſe rijk* in vrede gebragt was. Alhoewel nu deſe tijd-rekeninge onberiſpelijk ſcheen, en by alle en een yder aangenomen wierd, ſo zyn nochtans by verloop van tijden, daar in noch verſcheide feilen gevonden, als dat hy het jaar ſtelt op 365. dagen, en ſes uren, daar het na de juyſte overſlag, niet meer halen mag als 5. uren 49. minuten, en omtrent 16. ſecunden, in welken tijd de ſon zyn bewegende omloop voltrekt, verſchillende volle tien minuiten en 44. ſecunden, het welk in 144. jaar een gehelen dag komt te bedragen, ſo dat den ſonnen ſtilſtand in de *Leute*, die ten tijde van de *Kaiſar Julius* plag te komen op den 23. ofte 24. *Maart*, volgens den ſelven loop, jegenwoordig ſoude vallen op den 10. of 11. van deſelve maand, ſo dat die gene, dewelke jegenwoordig den ouden *Juliaanſe* ſtijl gebruyken, alſo wijd van de rechten tijd zyn afgeweeken, dat metter tijd de langſte dagen in *December*, en de korſte in *Junio*, en ſulks ook de Hoogtijden in andre ſayſoenen des jaars ſouden kunnen vallen. Dat ook de *Juliaanſe Almanag*, ofte maand-rekening ſodanig is ingeſtelt, gelijk of de nieuwe maan alle 19. jaren juyſt op haar vorige plaats aan den Hemel wederkeerde, daar nochtans bevonden werd dat het ſelve een uur en 27. miniuten vrouger geſchied, ſo dat de nieuwe manen in 312. en een half *Juliaanſe* jaren een gehelen dag vroeger ſouden komen, als het gulde getal op deſelve maand-rekening uytwijſt. Daar door grote dwalingen in den tijd des *Paasvierings* gevallen zyn. Het welk den Paus *Gregorius* de XIII. beweegt heeft, deſe gebreken, door hulp van de *Wiskonſters* van dien tijd, te doen beteren, dat hy in 't jaar 1582. volbragt heeft, ſtellende der ſonnen ſtilſtand op den 21. van *Maart*. gelijk het van te voren by het *Concilie van Niceen* in den jare 325. vaſt geſtelt was, doch met het vervroegen van de maan-rekening niet en konde volgen. En alſo het ſelve niet gevoeglijk konde geſchieden, ſonder eens tien dagen, die nu alrede verlopen waren, uyt den ouden *Almanag*, weg te nemen, vond hy beſt in de maand *October* tien dagen over te ſlaan, in dewelke geen Feeſt-dagen en waren van den 5. tot den 14. ſo datmen in dat jaar van den 4. op den 15. *October* overſprong, en 't ſelve jaar niet meer en had als 355. dagen. Hy telde voorts, dat dit nieuw verbeterde, met het oude *Juliaanſe* daar in ſoude over-een-komen, dat het niet min als 365. en t'elken vier jaar, niet meer als 366. dagen ſoude hebben tot een *Schrikkel-jaar*, en om goed te maken, dat men noyt wederom in eenige verwijdering vervallen en ſoude, wierd het aldus geſchikt, datmen in plaats datter na den ouden

Digitized by Google

den *Juliaanſen* ſtijl, alle 4. jaar een vaſt *Schrikkel-jaar* is, ſonder over te ſlaan, nu altoos yder 400ſte jaar ſijn *Schrikkel-dag* ſoude behouden, maar dat de drie achter-volgende hondert-tallige jaren gemeen, en ſonder *Schrikkel-dag* ſonden zyn: Als by voorbeeld, als het jaar 1600. een *Schrikkel-jaar* was, gelijk het geweeſt is, dat dan 1700. 1800. en 1900. geen *Schrikkel-jaar* en ſouden zyn, en ſulks niet meer als 365. dagen. Wederom het jaar 2000. een *Schrikkel-dag* ſoude hebben: En ſo voort met alle volgende honderſte jaren. Daar uyt volgt dat 400. *Gregoriaanſe* jaaren, drie dagen minder inhouden als de *Juliaanſe*. Deſen nieuwen *Gregoriaanſen* ſtijl, onaangeſien zyn volmaaktheid, is echter niet over al aangenomen. De *Kaiſar* die van *Bohemen*, *Elſas*, *Moravien*, *Spanjen*, *Vrankrijk* en *Italien*, hebben 't ſelve terſtont aangenomen, de *Sileſiers* zyn twee jaren daar na overgegaan. Maar de *Rijks-Vorſten*, *Engeland*, *Schotland*, *Denemarken* en *Sweden*, houden noch by het oude. Gelijk ook in *Nederland*, *Braband*, *Vlaanderen*, *Artois*, *Henegouwen*, *Holland* en *Zeeland*, den Nieuwen-ſtijl is aangenomen. Maar *Gelderland*, *Zutphen*, *Utregt*, *Frieſland* en *Over-Yſſel*, volgen noch den Ouden-ſtijl. So dat alleen de verdelinge en benaminge van de maanden der *Romeinen*, werden gehouden met een kleine herſtellinge van de tijd-rekening, daar mede alle bedenkelijke ongelijkheid werd geëvent, met een ander begin van jaar-tellinge. Want ſy begonnen het jaar te tellen met *Maart*, daar wy het met *Januari* beginnen, welke benamingen wy ſchijnen van haar ontleent en behouden te hebben, doch ſonder opmerking van eenig byſonder beduytſel. Daar van de acht eerſte, als *Januari*, *Februari*, *Maart*, *April*, *May*, *Juni*, *Juli* en *Auguſtus*, haar byſonder beduydſel werd gegeven van hare aardſe Goden en Oppermagten, die ſy deſelve toeëygenden, als *Januari*, van haren tweehoofdigen *Janus*, als ten beiden ſijden omſiende, na het voorbygaande, en na het toekomende. *Februari* van haar ſuyverende *Feeſtdagen*, die men in deſe maand pleegden; *Februum*, volgens tuyg van *Varro de vita populi Romani*, beduyd in de oude *Sabijnſe* taal, een loutering, een ſuyvering. *Maart* alſo genomt van den Krijgsgod *Mars*, als in welke tijd men te veld trok. *April*, van het *Griekze* woord ἀφρὸς, *opening*, als zynde de maand der openinge, in de welke de aard gelijk als geopend werd, of ook wel van ἀφρὸς, *vergaarde vogt*, ofte ſchuym, om dat *Vrouw Venus*, dewelke deſe maand wierd toegeheiligt, uyt een vergaarde vogt en ſchuym van de zee geſeid werd voortgekomen te zyn. *May*, alſo genomt *à majoribus*, van de oude Wijſen, als in welke tijd men raad pleegde van land-ſtands beſtier, gelijk *Junius* van de jongeren, dewelke in die tijd ten oorlog trokken. *Ovid. lib. 6. Faſtor.*

Sic ſtatuit menſeſque nota ſecrevit eadem.
Junius eſt juvenum qui fuit ant ſenum.

So ſchrijft ook *Plutarchus*, in het leven van *Numa*. Andre willen dat het van de Godinne *Juno*, de ſchatten en rijkdommen ter eren, alſo genomt zy. Andere wederom van *Junius Brutus*, de eerſte Burgermeeſter van *Romen*, die op deſe tijd *Terquinium* overwonnen had, en op den Berg van *Cœlio*, ter eeren van deſelve overwinninge, een *Heiligoffer* aanregte. *Julius*, is alſo genomt van de geboorte des Kaiſars *Julius*. *Virgil. 1. Æneidos.*

Julius à magno demiſſum nomen Julo.

Gelijk dan ook *Auguſtus* de naam van de Kaiſar *Auguſtus* gegeven is, om de zege-pralen by hem op die tijd ingeſtelt. So dat het ging hoe het wouw, het kind moeſt een naam hebben. Doch de vier laatſte maanden zyn alleen by het getal gerekent, *September*, *October*, *November*, *December*: dat is de ſevende, achtſte, negende, en tiende, daar dan *Januari* en *Februari* als de elfde en twaalfde op volgde, die by ons de eerſte en twede zyn. Daar zynder ook onder onſe Taal-kunde, dewelke die oudenamen hebben ſoeken te verwerpen, haar met enigen omſpraak behelpende, als daar zyn *Louw-maand*, voor *Januari*; *Sprokkel-maand*, voor *Februari*; *Lente-maand*, voor *Maart*; *Grasmaand*, voor *April*; *May* de *Bloey-maand*; *Junius* de *Wiede-maand*; *Juli*, *Hoy-maand*; *Auguſtus*, *Oogſt-maand*; *September*, *Herbſt-maand*; *October*, *Wijn-maand*; *November*, *Slagt-maand*; *December*, *Winter-maand*. Doch oneygentlijk, gelijk als in alle oorſpronkelijke benamingen der ſaken, de namen in alle talen bedwangelijk kunnen vertaalt werden, en daarom eigen namen en konſt-woorden, de oorſpronkelijke namen in alle Talen behooren te houden. Weshalven ook in deſen de eigen benamingen van de maanden, die by ons niet gevonden, maar gevolgt werden, behouden werden.

De dagen wierden wederom verdeelt in weken 39
van ſeven dagen, naar het voorbeelde van de Scheppinge, want in ſes dagen heeft God de Heere hemel en aarde gemaakt, met alles watter in is, *Geneſ. cap. 1.* en hy ruſtede op den ſevende dag van al ſijn werk dat hy gemaakt had, en heiligde den ſelven tot een Sabbatdag, *Geneſ. cap. 2. Exod. 20. vers 10.* Deſe dagen hebben haren naam gekregen van de VII. planeten en vaſte ſterren, Son, Maan, Mars, Mercurius, Jupiter, Venus en Saturnus; Het welk van alle oude tijden by alle volken ſo is aangenomen en onderſcheiden, met de namen van *Sondag*, *Maandag*, *Twiſtdag* ofte *Dingsdag*, *Woonsdag* ofte *Wodendag*, *Donderdag*, *Vrydag* en *Saturdag*.

Diodor. Siculus de Judæorum gente lib. 26. Quod autem dies, inquit, ad ſeptem illa ſidera, quos planetas vocant, referuntur, id ab Ægyptiis inſtitutum, ad omnes pariter homines dimanavit, nam priſcis Græcis, notus is mos non fuit. Sed is nunc omnibus ſimul mortalibus, ſimulque ipſis Romanis, uſitatus eſt, veluti patrio quodam inſtituto. Dat de dagen na die ſeven ſterren, diemen planeten noemt, geduid werden, is van den *Ægyptenaars* ingeſtelt, en ſo voort tot alle volken voortgeſet. De *Grieken* en wiſten van deſe benaminge niet; Doch deſelve manier van doen is nu tot alle volken, en ook tot den *Romeinen*, gelijk als een aangebore wet gebruykelijk.

Wat het beduidſel van deſelve dagen aangaat, is het naaſte en regtſinngiſte, dat by de *Ægyptiſe* wiskonſtenaars het beduid der ſelver, na den aard en werking van deſelve ſeven planeten is geſchikt.

Daar uyt dan ſchijnt voortgekomen, dat deſe 40

Digitized by Google

planeten by verſcheide Heidenſe volken voor hun *dag-Goden* geëert werden. *De Romanis ita Iſidorus Etymol. lib. 5. cap. 30. Dies dicti a Diis. Quorum nomina Romani quibuſdam ſideribus ſacraverunt, primum enim diem a Sole appellaverunt, qui princeps eſt omnium ſiderum, ſicut & idem dies eſt, caput eſt cunctorum dierum. Secundum a Luna, quæ Soli & ſplendore & magnitudine proxima eſt, & ex eo mutuatur lumen. Tertium a ſtella Martis, quartum a ſtella Mercurii, quintum a Stella Jovis, ſextum a Veneris ſtella, ſeptimum a ſtella Saturni.* Alſo genomt van hare Goden, welkers namen de *Romeinen* ſekere ſterren hebben toegeëigent; Den eerſten dag hebben ſy na *de Son* genomt, dewelke de voornaamſte onder alle ſterren is, gelijk als ook dien dag is het hooft van alle andere dagen; De twede na de *Maan*, dewelke in ſchijnſel en grootheid de ſonne allernaaſt komt, en van deſelve haar ligt ontfangt, d ederde van de ſterre *Mars* den krijgsgod, de vierde van *Mercurius*, de vijfde van de ſterre *Jupiter*, de ſeſde van de ſterre *Venus*, en de ſevende van *Saturnus*.

Deſe hadden hare byſondere afbeeldſels, daar in ſy geëert wierden.

De *Son* was afgebeeld met een half mens, op een *Zuil* geſtelt, hebbende het aangeſicht, ſtralende met vierige vlammen, als een *Sonne*, hebbende in de armen voor het lijf een vierig rad, beduydende den omloop der *Sonne* om de geheele wereld, en de uytgaande hitte en warmte, daar mede alles verwarmt werd, en zyn leven en wasdom krijgt. De *Maan* ſtond mede op een pilaar, als een vrouwe, doch met een korte rok, gelijk een man, hebbende een kapruyn over het hooft, met twee lange ooren, houdende een ſilvere halve *Maan* voor 't lijf, de ſchoenen voor aan de teenen omgekromt. De Schippers en Viſſers, en het zeevarend volk hielden haar voor haar grote *Godinne*, in het beſtier van den water-vloed, en ebbe. Wat het gewaat beduid, bekent *Richard Verſtegen*, (dewelke deſe *Afgoden* uyt de oude *Scytiſe* ſchriften in 't licht gebragt, en ſeer omſtandelijk beſchreven heeft) in ſijn *Nederlandſe Antiquiteyten*, dat hy dat nergens heeft kunnen vinden. Den geleerden en ſorgvuldigen onderſoeker van alle oudheid *Jacobus Lydius*, Preek-heer tot *Dort*, in ſijne aanteekeningen op het *Belgium Glorioſum*, voor enige jaren uytgegeven, daar hy ook onder andre den oorſpronk van deſe week-daagſe benamingen beſchrijft, geeft daar van deſe opmerking: dat de halve *Maan*, en het kleed ter halver dijen betuygt dat de *Maan*, ſo wel voor een man, als voor een vrouw geviert is, volgens tuyg van *Diodorus* en *Euſebius*. De oren aan de kapruyn, beelden uyt, dat by de ouden de *Maan*, op een wagen geſtelt, van muyl-eſels wierd voortgetrokken, om dat de *Maan* (ſeid *Feſtus*) ſo onvrugtbaar is als een muyl-eſel, of dat, gelijk als de muyl-eſel van en uyt een ander geſlagt, te weten een paart voortkomt, ook de *Maan* niet door haar eigen, maar door de ſtralen van de *Son* zyn licht geeft, en dat de ſcharpe punten aan de ſchoenen, de ſchaatſen gelijk zyn, daar mede men gelijk als een *Mercurius* over 't water vliegt. Daar hy de Edelluyden, en voorname Welgeborene van *Romen* by gelijkt, dewelke mede halve maanen aan hare ſchoenen hadden. Doch te onrecht, want dat de *Patricii* en Edelen van *Romen*, half ronde tekens op hare ſchoenen droegen, en was niet, gelijk als *Iſidorus* gebeuſelt heeft, dat *Romulus* ſodanige ſchoenen, gelijk als uyt de lugt nedergevallen, gevonden had, daar een halve maan aan genayt was, maar om daar mede het getal van hondert te betonen, dat by de *Romeinen* met een C getekent wierd, om daar med et ekennen te geven, dat ſy afkomſtig waren van die hondert Raden, die van den beginne tot het beſtier van Stad en Land-ſaken verkoren waren. Van deſe *Afgoden* ſchrijft den Kaiſar *Julius*, *in het 6. boek ſijner Franſe Oorlogen*, Dat de oude *Duitſen* geen Goden erkenden als de *Son*, de *Maan*, en den Wapen-god, en geen andre aannamen, als ſy kenden haar vorderlijk te zyn. Dit zyn de woorden: *Germani multum ab hac conſuetudine differunt. Nam neque Druides habent, qui rebus divinis præſint, neque Sacrificiis ſtudent; Deorum numero eos ſolos ducunt, & cernunt, quorum opibus aperte juvantur, Solem, & Vulcanum, & Lunam, reliquos ne fama quidem acceperunt.* En *Tacitus de Moribus Germanorum* verhaald, dat in haar oude liedekens, die ſy voor geheugenis en jaar-boeken hielden, verhaalt werd, dat ſy den God *Tuiſto*, uyt de aarde voort-geſproten, voor haren God hielden, als den eerſten oorſpronk van haar volk, en den eerſten Opbouwer der Steden en Woningen. Hier is nu den oorſpronk van den *Sondag*, *Maandag* en *Dingsdag*. *Dingen* is in onſe taal *Twiſten*, *Worſtelen*, daar van ſommige willen, dat den naam van *Tuitſen* ſoude afkomen. Sommige willen dat deſen *Tuiſto*, tegen over *Keulen* ſijnen Tempel gehad heeft, daar van die plaats, den naam van *Tuits* ſoude behouden hebben. Het ſchijnt ook, dat de oude *Saxen* dien naam in *Engeland* overgebragt hebben, daar ſy dien dag mede *Tuiſday* noemen, Dit was dan den *Dingsdag*, op dewelke men recht pleegde. Hy wierd vertoond op een pilaar, met een vellenkleed, en een Scepter in de hand, als een Rechter en oordeel-uyter. Dewijl nu geen andre *Roomſe-Goden* onder haar bekent waren, en deſe drie dagen aan die Goden geëigent waren, ſo moeten dan de andre dagen ook hare Goden gehad hebben, niet na *Mercurius*, *Jupiter*, *Venus* en *Saturnus*, die (gelijk als den Kaiſar *Julius*, op de voor-aangetogene plaats getuygt) haar onbekent waren; maar na die gene, dewelke ſy haar voordeel en geluk toeſchreven. Den naaſten aan den Afgod *Tuiſto*, was den God *Woden*, die gewapent vertoont wierd met een krom ſwaart in de hand, dat onder de oude *Saſſen*, een *Seax*, ofte *Seaxe* plag genomt te werden, daar mogelijk ons woord *Seiſen* van af komt, een krom ſnytuig, daar men het graan en gras mede afmaayt. Deſe was haren God van oorlog, en haren *Wodensdag*, de vierde der weeke. Na *Woden* volgde *Thor*, anders *Thunre*, deſen Af-god was in grote aanſienlijkheid, in een Sale geſtelt, ſittende aan het voeten-end van een gedekt-bedde, met een gouden kroon op zyn hooft, rondom met een omſwaay van twaalf blinkende ſterren, hebbende in zyn rechterhand een Scepeter: hy wierd gehouden van wonderlijke macht, datter gene macht by de zyne te gelijken en was, dat zyn Heerſchappije boven alle andre

ſtrek-

Digitized by Google

te, dat hy in de lucht de winden en wolken beſtierde, als hy vergramt was, dat hy blixem en donder liet komen, grote ſlag-regen, hagel, en alle kwaat weder. Den dag, die hem toegeëigend was, hebben de oude *Saſſen Thunresdag* genomt, daar van komt onſen *Donderdag*. Het woord *Thor* beduyd in de oude *Saxenſe* taal vrugtbaar; So dat het voor een god van geluk of ongeluk, gehouden wierd. Daar aan volgd de Godinne *Friga*, mede op een piler vertoont, hebbende in de rechter-hand een bloot ſweerd, in de linker-hand een boog; ſy geloofden dat ſy de vrede, en alle overvloed verleende, en de oorſaak van de liefde onder den menſen was, haren dag wierd *Frigedag* genomt; *Olaus Magnus* in ſijn beſchrijving van de *Noortſe* volken, daar hy ook deſe Afgoden beſchrijft, verhaalt, dat gelijk als *Donderdag* komt tuſſen *Woonsdag* en *Vrydag* in de *Noortſe-Landen*, den Afgod *Thor* in een grote Saal, aan het voeten-ende van een gemaakt bedde, op een Throon geſteld werd, hebbende aan d'een zijde den Afgod *Woden*, en aan d'ander zijde de Afgodinne *Friga*. Sommige willen dat het de Huisvrouw van den Prinçe *Woden* is geweeſt; daarom ſy ook met wapen-tuyg werd afgebeeld. Den leſten, tot de welke ſeven dagen ter weeke toe-geëygent waren, is geweeſt den Afgod *Seater*, hebbende zyn plaats op een berg *Seater-berg* genaamt, daar hy vertoont werd op een piler, ſtaande met de voeten op een vis, met uytgeſtrekte vinnen, maager van aangeſicht, lang haar en een langen baard, bloods hoofds en blood beens, hebbende in ſijn linker hand een rollend wiel opgeheven, in de rechter hand een emer-waters, daar bloemen en vrugten in waren, met een langen rok om het lijf, met een gordel van wit linnen toegeſtrikt, daar de enden van ter zijden afwoeyen. Dat hy bloods hoofds ſtond op de ſcherpe vinnen van den vis, beduyde dat die gene die hem eerden, ſonder kwetſen, of ſeer doen, reiſen ſouden door en over gevaarlijke plaatſen; het Wiel betekent de enige en voortvarende t'ſamen-rotting der *Saſſens*, die al eenen weg gingen; den gordel met de afwayende ſlippen, beduyd de ongebonde Vryheid; door den emer met bloemen en vrugten, werd verſtaan, dat hy met een ſagtvogten regen en douw, de bloemen en vrugten doet voortkomen. Of nu de *Romeinen* dit met hare bekende Goden van *Mars*, *Mercurius*, *Jupiter*, *Venus* en *Saturnus*, in enige gelijkenis hebben willen nabootſen, is uyt alle omſtandigheid wel te ſien, dat'et gemaakt en geleent werk is: Het is ook waarſchijnlijk, dat by de oude *Ægyptiſe Wis-konſtenaars*, de benamingen van de vaſte ſterren, als *Sol*, *Luna*, *Mars*, *Mercurius*, *Jupiter*, *Venus* en *Saturnus*, uyt deſe Afgoden, en deſe bekende *Roomſe* Goden, die daar mede over een kwamen, gevonden zyn. Van deſe en gelijke Afgoden, onder de *Noordſe* volken gebruykelijk, ſchrijft *Olaus Magnus*, *hiſtor. Septentrional. Gent. lib.* 3. *cap.* 3. *& ſeqq.*

41 [a] *Begonnen hare dag-rekeningen met de nagt,*] *Tacit. de Morib. Germ. Nec dierum numerum ut nos, ſed noctium computant.* Nochte ſy maken hare tijd-rekening by de dagen, gelijk als wy doen, maar beginnen van de nacht te tellen; *nox ducere diem videtur*, na de nacht ſchijnt den dag te komen; Hy ſeid, *ut nos*, by de dagen gelijk als wy: Daar uyt dan te ſien is, dat de *Romeinen* haar tijd-rekening met den dag begonnen, gelijk ook by ons door onkunde met den dag geteld werd, daar op den nacht volgt, daar nochtans eigentlijk den nacht tot den dag behorende, moet voorgaan; Want of wel voor de wereld-ſcheppinge niet anders en was als duyſternis, en gelijk als een verwerden klomp, daar van het licht is onderſcheiden, ſo is nochtans die duyſternis tot een natuurlijken nacht geworden en gebleven, eer dat het licht uyt deſelve is onderſcheiden, *want God maakte ſcheidinge tuſſen het licht en de duyſterniſſe, en doen was het avond geweeſt, en het was morgen geweeſt de eerſte dag. Geneſ.* 1. 4, *en* 5. En ſo voort van den eenen dag tot den anderen; So dat dan het eerſte beginſel, en onderſcheid der tijden met den nacht en dag is begonnen, beſtaande in vierentwintig uren, het welk een natuurlijken dag is, van den eenen ſonnen ondergang tot den ander. Van de *Athenienſen*, het oudſte en eerſte volk onder den *Grieken* getuygt *Plinius lib.* 2. *cap.* 77. daar hy ook van de *Babiloniers*, *Humbers* en *Ægyptenaren* ſpreekt, *Ipſum diem, inquit, alii aliter obſervavere. Babylonii inter duos exortus, Athenienſes inter duos occaſus, Umbri a meridie in meridiem. Vulgus omne a luce ad tenebras. Sacerdotes Romani, & qui diem diffiniere civilem, item Ægyptii a media nocte in mediam.* De tijd-rekening van den dag werd by den een anders genomen als den ander. De *Babyloniers* houden deſelve tuſſen de opgangen der ſonne; De *Athenienſers* tuſſen twee ondergangen der ſon; De *Humbers* van den eenen middag tot den anderen; De gemene tijd-rekening werd gehouden, van den morgen tot den avond; De *Roomſe* Prieſters, dewelke een burgerlijken dag hebben ingeſtelt, gelijk mede de *Ægyptenaars*, tellen van den eenen midnagt tot den anderen.

De *Joden* hebben den gantſen nagt en gantſen 42
dag, voor eenen dag gehouden, en verdeelden hare uren van den nagt en van den dag op hun ſelven, met den ſonnen opgang, en met den ſonnen ondergang; de eerſte, twede, derde ure van den dag, of van den nagt, ſo dat de nagten en dagen geen gelijke uren en hadden, ſo heeft *Chriſtus* onſen Saligmaker van de ſeſde ure van den dag, in doods benauwtheid geweeſt, tot de negende ure dat hy den Geeſt gaf, *Luc.* 23. *vers* 44. Het welk niet te verſtaan en is, gelijk als wy rekenen van 's morgens ten ſes uren tot negen uren, maar de ſeſte en negende ure van den dag, het welk met dat op die tijd dat hy gekruyſigt wierd, dag en nagt even lang was, geweeſt is van des middags ten twaalf uren tot des naarmiddags ten drie uren; Gelijk als doen de *Joden* de Apoſtelen op den Pinxter-feeſt, na dat ſy den H. Geeſt ontfangen hadden en allerhande talen begonnen te ſpreeken, beſpottende, ſeyden, ſy zyn vol ſoeten wijns. *Actor.* 2. 13. *Petrus* antwoorde, *ſy zyn niet dronken: Want het is nog maar de derde ure van den dag, Dat is:* De derde ure van den ſonnen opgang, na de rekening van dien tijd, niet als de gemene aantekening wil, ten negen uren, maar 's morgens ten acht uren; De *Joden* houden hare tijd-rekening mede van der ſonnen ondergang, tot wederom den ſonnen ondergang, volgens de woorden van den text. *Het*

Digitized by Google

is avond geweest, het is morgen gemeest, de eerste dag; So noemtmen noch de dertien dagen na de geboorte *Christi*, tot den dag der *drie Koningen*, de dertien nagten, en wy seggen nog *Kers-avond*, ofte *Kers-nagt*, na het voorbeeld der *Joodse* tellinge.

Van de *Kelten*, dat sy mede hare dagen met den avond begonnen hebben, en den nagt voor den dag gesteld hebben, is te sien uyt de plaatse *Taciti*, hier voor aangeroert; Daar van spreekt ook *Jul. Cæsar Comment. lib. 6. Ob eam causam, inquit, omnis temporis, non numero dierum, sed noctium finiunt, & dies natales & mensium, & annorum sic observant, ut noctem dies sequatur.* Om die reden beschrijven sy hare tijd-rekening niet na het getal der dagen, maar der nagten, en rekenen het begin hunner dagen, maanden en jaren sodanig, dat den dag aan de nagt volgt.

Dat nu by ons de dagen gerekent werden so, dat de volgende nagt gehouden werd voor den nagt van dien dag, is een tastelijke mislag, dewelke van de *Roomse* Priesters schijnt voort gekomen, die een burgerlijke tijd ofte dagrekening hebben ingestelt, van vierentwintig gelijke uren, van den eenen mid-nagt tot den anderen mid-nagt, daar uyt metter tijd den gantsen volgenden nagt, voor den nagt van den voorgaanden dag is gehouden.

43 [b] *Tussen heer en knegt,*] *Tacit. lib. de Morib. Germ. Dominum ac servum nullis educationum delicis inter eadem pecora, in eadem humo degunt.* Men kan nog heer nog knegt, in teerderheid van opvoedinge onderkennen: Want in haar jeugt verkeeren sy in een land, en onder deselve beesten onder malkander, so lang tot haren behoorlijken ouderdom de vrye van de andere affscheid, en dat hare vromigheid haar boven andre bekent maakt; Daar van het schijnt overgebleven, dat vele gemene luyden by ons hare dienst-boden mede aan haar tafel laten eten, als sy geen gasten en hebben.

44 [c] *Haar spijse was slegt en sonder kostelijke toebereidinge,*] *Tacit. de Morib. Cibi simplices sine apparatu, sine blandimentis expellunt famen.* Haar spijse is slegt, sonder veel toebereiding, en toegemaakte spijse vullen en versadigen sy hunnen honger.

[d] *Melk, boter en kaas,*] *Cæsar de bello Gallico lib. 4. Non multum frumento, sed maximam partem lacte, atque pecore vivunt. Et lib. 6. major pars victus eorum in lacte, & caseo, & carne consistit.* Sy hadden weinig korenwerk, en leefden meest van melk en van hun vee; Haar meeste spijse was van melk, kaas en vlees. *Tacit. de Morib. Cibi simplices, agrestia poma, recens fera, aut lac concretum.* Slegte spijse, wilde appelen, ofte gerunnen melk. Door de gerunnen melk, *lac concretum* verstaat kaas en boter, daar van *Plinius lib. 11. cap. 41.* seid, dat het wonder is, dat de vremde en *Barbarise* volken, die ook met melk leven, de kunst van kaas en boter te maken niet en hebben geoeffent, ofte so lange tijd onachtsaam hebben nagelaten,

45 die sy (te weten de *Duitsers*) hebben weten tot een aangename dikte te brengen, en tot vette boter, daar de kracht van oly in is. Dit zyn sijne woorden. *Mirum Barbaras gentes, quæ lacte vivunt, ignorare aut spernere tot sæculis casei dotem, densantes id alioquin in acorem jucundum, & pingue butyrum non omittendum in eo olei vim esse*; *Strabo lib. 4.* seid het selve van de *Brittons, quod Gallis simpliciores ob imperitiam caseos non conficiant.* Dat sy uyt onwetenheid der *Duitsen* manieren geen kaas en maakten. Den selven *Plinius lib. 28. cap. 9.* daar hy de gantse manier van boter te maken beschrijft, noemt het *lac coactum*, gerunnen melk. *E lacte, inquit, Fit & butyrum, laudatissimus cibus, & qui divites a plebe discernat; Plurimum e bubulo, pinguissimum ex ovibus, fit ex caprino: sed hyeme calefacto lacte, æstate cupresso tantum, crebro jactatu in longis vasis, angusto foramine piritum ac cipientibus sub ipso ore, alias præligato, additur paulum aquæ, ut acescat, quod est maxime coactum in summo fluitat, id exemptum addito sale butyrum est oleosum natura. Reliqua decoquunt in ollis, ibi quod supernatat, origila appellant. Dat is:* Van melk word boter gemaakt, een seer goede en aangename spijse, uyt welkers gebruyk de grote van de gemene luyden kunnen werden onderscheiden, meest van runderen, dog van schapen komt de vetste, werd ook gemaakt van geyte-melk; In de winter werd de melk een weinig warm gemaakt, in de somer alleen met een karn geduyrig op en neder geroert, in een hoogachtig vat onder wijd, en boven aan de mond nauw, en met een doek om de karnstok digt toe gehouden, met een weinig water by gedaan, op dat het aan 't werken rake, het gene dan meest komt te runnen en boven te drijven, daar uyt genomen en met sout gekneet, werd boter, olyagtig ofte smoutagtig van sich selven; Het overige werd in een pot werm gemaakt, en 't gene dan boven drijft, werd wrongel genomt, daar van men een sekre soorte van kaas maakt, diemen *gemengde-kaas* noemt.

Sommige willen dat de *Kelten*, de eerste vinders en makers van boter en kaas souden geweest zyn, dog het selve is al lange voor hun tijd onder den *Hebreen* bekent geweest, (als te sien is by den Propheet *Esaias cap. 7. vers 15.* en *22.*) daar van sy het hand over hand ontfangen hebben; Daar uyt, (dewijl wy hier voor uyt *Plinio* en *Strabone*, hebben aangewesen, dat het by andre volken so niet bekent en is geweest) van haar oudheid en afkomst uyt den *Chaldeen* en *Hebreen* mede onder andre kan blijken.

[e] *En vlees,*] *Cæsar de bello Gallico lib. 5. lacte & crane vivunt.* Sy leven met melk en vlees; 't Selve seid ook *Herodotus* van de *Scyten Histor. lib. 4. Non aratro sed ex pecoribus*, sy en leven niet by den ploeg, maar van hun vee. *Tacitus de Morib. Cibi simplices, agrestia poma, recens fera aut lac concretum.* Sy hebben slegte spijse, wilde appelen, haar dagelijkse wildvang, en dikke ofte gerunne melk. Daar door, als wy hier voor hebben aangewesen, boter en kaas verstaan werd.

[f] *Eigen vee als uyt het wildvang,*] Wat voor 46
soort van vlees, het sy: hun eygen vee ofte het wildvang, sy tot hun spijse gegeten hebben, willen de sommige onderscheid maken; *Tacitus lib. de German.* spreekt van wildvang. *Cibi simplices, recens fera*, slegte spijs, vers gevangen wild. *Jul. Cæsar lib. 4. de bello Gall.* spreekt ook van wildvang, *Pecore vivunt, multumque sunt in venationibus.* Sy leven van het vee, en gaan veel op de jagt. *Strabo lib. 4. Geograph. Cibus plerumque cum lacte & carnibus omnis generis.* Haar spijse is meest melk en

vlees

Digitized by Google

vlees van allerhande soort; Daar uyt dan genoeg volgt, dat sy van beids tot hun spijs gebruykt hebben, so wel hun eigen aangesokte vee, als hun wildvang

g *Sy en verstonden haar op de land-bouwerye niet,*] Sie hier voor vers *land-bouwerye, num.* 33.

h *De vruchten des velds,*] In het begin was de mens niet anders tot spijse gegeven, als de kruyden des velds. *Genes.* 1. 29. Tot dat daar na ook het vlees der beesten, het gevogelte des hemels en der zee, hem tot spijse is gegeven, gelijk het groene kruyd, *Genes.* 9. 2. en 3.

47 i *Van wilde haver en gerst,*] *Ita Plinius lib.* 18. *cap.* 17. *Primum omnium frumenti vitium est avena, & hordeum in eam degenerat, sicut ipsa frumenti fit instar, quippe quum Germania populi serant eam, neque alia pulte vivant.* Het voornaamste onkruid onder het graan, is de wilde haver, en de gerst veraart in deselve, en werd gelijk als graan: Want de *Duitsers* die sayen 't selve, en eten by na geen andre koeken ofte pap, als die daar van gemaakt werd. *Posidonius apud Athenæum lib.* 4. *cap.* 13. *Cibus est panes quidem pauci, at multa carnes.* Sy hebben weinig brood en veel vlees: De slechtheid van dese wilde haver, daar sy haar brood en koeken van bakten, werd by *Virgilius* uytgebeeld. *lib.* 1. *Georgic.*

Lappæque Tribulique, interque inscitia culta
Infelix lolium, & steriles dominantur avenæ.

Dat is:

Klitten en stekels, het ort en wilden haver, overwassen het goede graan.

k *In geen saken onmatiger,*] *Tacitus de Moribus, Convictibus & hospitiis non alia gens effusius indulget,* daar en is geen volk dat meer van eten en gasten houd.

l *Het was geen schande,*] *Tacitus d. loco, Diem noctemque continuare potando, nulli probrum.*

m *Die naast aan den Rhijn woonden,*] *Proximi ripæ & vinum mercantur.* Dog het wijndrinken, was in de eerste tijd by haar niet bekent, volgens tuyg van *Jul. Cæs. lib.* 4. *bell. Gall. Vinum, inquit, ad se importari non sinunt, quod ea re ad laborem ferendum emolliscere homines atque effeminari arbitrantur.* Sy en willen niet datter enige wijn werd toegevoert, om dat sy meenen, dat de menschen daar door slap en onbequaam tot werken wierden; *Et Comment.* 2. *Nihil pati vini, reliquarumque rerum ad luxuriam pertinentium inferri, quod his rebus elanguescere animos, eorumque remitti virtutem existimant,* sy en laten niet toe datter enige wijn, of andre saken tot wellustigheid dienende werden toegevoert, om dat sy menen, dat daar door de sterkte verflauwt, en de dapperheid weg genomen werd.

48 n *Bier van haver en gerst,*] *Tacitus lib. de Moribus, Potui humor ex hordeo aut frumento in quandam similitudinem vini corruptus,* voor haar drank hebben sy gerst nat in gelijkenisse van wijn gemaakt. *Plinius lib.* 22. *Et frugum quidem hæ sunt in usu medico, ex iisdem fiunt & potus.*

Welke manier van bier te brouwen, onse voorouders al met en voor het opkomen der *Kelten* gehad hebben, het welk sy uyt *Asien* in *Europen* gebragt hebben; Wy noemen het *bier*, de *Saxers* leggen *beer*, het welk voortkomt van het *Hebreusse* woord, *bar*, het welk koorn-vrugt beduyd, daar van het *Griekze* woord, van welk *Hebreus* woord *bar*, het woord *biriah* t'samen gestelt is, door het welk na de uytlegginge van de Geleerden, over 2. *Samuel cap.* 13. *vers* 6. en 8. deeg en t'samen gemengt graan-werk verstaan werd.

Dit bier wierd van also grote kragt gemaakt, dan of het wijn was. *Ita Diodorus Sicul. biblioth. Histor. lib.* 1. alwaar hy de vindinge van 't selve, den Afgod *Bacchus*, dat is de dronkenschap self toeschrijft. *Quod si qua tellus plantam vitis non admitteret, conficiendum ex hordeo docuisse eum ajunt, fragrantia & efficacitate haud multum inferiorem,* indien enig land onbekwaam was, om den wijnstok voort te telen, heeft hy den drank van gerst laten toemaken, dewelke in geest en kragt, niet minder en was dan wijn.

So dat sy haar in dat gerst-nat ook wel konden dronken drinken; So seid *Plinius* van de *Duitsers. Est & occidentis populis sua ebrietas frugo maduda pluribus modis per Gallias, Hispaniasque, nominibus aliis sed ratione eadem. Et vetustatem ferre ea genera, docuerunt, nullaque in parte mundi cessat ebrietas; meros quippe hauriunt tales succos, nec diluendo ut vina nutrigant.* Onder de *Duitsen* is ook de dronkenschap gemeen, door kracht van haar gerst-nat, het welk op velerhande manieren met een andere naam, maar uyt deselve saak bekent is, en sy weten 't selve gants duurzaam te maken, ja is by na geen land, daar de dronkenschap niet bekent en is; Want sy drinken dien drank in zyn volle kracht, sonder dat ergens mede te vermengen, gelijk alsmen den wijn weet te verzachten.

o *Hielen veel van gasten en maaltijden,*] Dat de *Duitsers* van ouds, gelijk noch tegenwoordig, wel hebben mogen eten en drinken, is een bekende saak, daarom den ouden *Schaliger*, in onderscheid tussen de *Duitsers*, *Hollanders* en *Engelsen*, op het stuk van eten of drinken seer aardig opdeunt.

Non comedis, Germane, bibis; Tu non bibis, Angle,
Sed comedis; Comedis, Flandre, bibisque bene.

Dat is:

Den Engelsman die alle lekkerny behoeft,
Verwijt den Duitser, dat hy sterrek drinkt en soeft,
Den Nederlander eet en drinkt wel op sijn pas,
Hy schaft wel, en hy weigerd selden een gelas.

Tacitus d. lib. Convictibus non alia gens effusius indulget. Diem noctemque potare, nulli probrum. Adversus sitim non eadem temperantia, si indulseris 49
ebrietati, suggerendo quantum concupiscunt, haud minus vitiis, quam armis vincuntur. Geen volk is'er so onmatig in eten en drinken; Den gantsen nacht over te sitten drinken, is by haar geen schande. Tegens de dorst, gebruyken sy alle niet deselve matigheid; Want indien gy haar dronkenschap so veel toelaat, met haar te schenken so veel als sy begeren, zyn sy so licht door dese gebreken te verwinnen, dan door de wapenen. By de *Romeinen* is het stark drinken mede geen schande geweest, gelijk daar van verscheide voorbeelden van grote drinkers werden by gebragt.

Sy

Sy waren so sterk in 't drinken, dat sy daar in andre volken te boven gingen, gelijk *Plinius* betuygd, *lib.* 14. *cap.* 22. daar hy hunne manier van doen aldus beschrijft: *Biduo duabusque noctibus per potationes continuasse, non labascæ sermone, nec levatum vomitione; non altera corporis parte, dum biberet matutinas obisse vigilias, plurimum hausisse uno poculo, plurimum præterea aliis minoribus addidisse, optima fide, non respirasse in hauriendo, neque expuisse, nihilque ad elidendum in pavimentis sonum ex vino reliquisse.* Dat sy twee dagen en twee nachten aan den anderen saten en dronken: sonder datmen het aan hunne sprake konde horen, noch dat sy door uytbraken, ofte anderfints waren ontlast, en des morgens even fris waren, dat sy grote glasen te gelijk konden verswelgen, en onderwijlen noch veel kleine daar by deden, dat sy in het drinken van grote glasen niet en verhaalden, maar die met eene teug uyt dronken, nochte den drank uyt braakten, nochte in het omkeren van de glasen yets op de vloer storteden, datmen behoefden op te dweylen.

So dat *Tacitus*, het de *Duitsers* so scherp niet en behoefd na te geven, dat het by haer geen schande was, een nacht over te sitten drinken, daer de *Romeinen* noch veel groter dronkers waren, gelijck als dat in 't lange by den selven *Plinius*, den *Romeinen* te schande verhaalt werd, *d. lib.* 14. *cap.* 22. alwaar hy van de *Duitsen* niet een woord rept, en van de manieren, en overdaadig drinken van veel andre volken verhaalt, welkers manier van leven hem nochtans wel bekent was; Daar uyt te besluyten is, dat de *Duitsers*, by andre volken te gelijken, vry matig in het drinken waren. Alhoewel het stark drinken onder den *Duitsen*, naderhand vry is aangewassen, by dewelke ook wetten en præmien niet alleen by de gemene luyden, maar by de Vorsten self, op het drinken gestelt werden; En hoe dat jemand meer kan drinken, hoe dat hy meer eer en lof heeft.

Plato de legib. lib. 1. getuygd van de *Scyten*, *Kelten*, *Andaluziers*, *Spanjaarts* en *Thraciers*, dat sy dapper tot den drank vervallen waren, *Ælianus variar. Histor. lib.* 2. *cap.* 41. *& lib.* 3. *cap.* 15. verhaalt in 't lange van verscheide volken, die starke dronkers geweest zyn; Onder de *Grieken* is het ook een gemene saak geweest, sterk te kunnen drinken, als by dewelke seer sterken wijn valt, dewelke aller wegen met de naam van *Vinum Græcum* bekent is; van dewelke het latijns spreekwoord *græcari*, *& pergræcari*, een rouws drinken, een nachjen over sitten. *Tiberius* was so genegen tot den dronk, datmen hem spots wijse noemde *Biberius Mero*, den wijn verslindende dronkaart; Hy bragt die gene, dewelke veel konden drinken, tot hoge staat en eere, so quam *Novellius Torquatus*, van het Schout-ampt tot het *proconsulaat*, en hoogste gesantschap, om dat hy in tegenwoordigheid van den Kaisar, drie stopen wijn met eene teug had uytgedronken, daar van hy ook *Tricongius* genomt wierd. Sie voort breder by *Sueton. in Tiberio.* En *Drusus Germanicus* en heeft in gene dingen sijn vader *Tiberium* meerder nagevolgd, als dat hy sterk kon drinken.

Van de drink-wetten der *Romeinen* en *Grieken*, schrijft *Cicero Ultim. Tusculanar.* dat het onder hen luyden in alle gesel schappen een wet was, benevens een ander te drinken, en dat by haar niemand geacht wierd, die sijn kroes niet uyt en mogt, het welk hy onder de wel levens wetenschap stelt, van sich in alles naar de manier van het gesel schap, daar men by is, te voegen. *Mihi quidem, invita, servanda videtur illa lex, quæ in Græcorum conviviis obtinetur ἢ πιθι, ἢ ἄπιθι, aut bibat, aut abeat. Et recte inquit, aut enim fruatur aliquis pariter cum aliis voluptate potandi, aut, ne sobrius in violentiam vinolentorum incidat, ante discedat:* Mijn dunkt, dat die wet in de kunst van welleventheid moet werden gevolgd, dewelke op de *Griekze* maaltijden werd onderhouden, *dat hy mede drinke, of dat hy uyt het gesel schap vertrekke;* En wel te recht, of hy moet benevens een ander de vreugt van drinken uyt houden, of hy moet uyt het gesel schap vertrekken, so hy niet en wil verwachten de belgsieke gramschap van de dronke gasten. So is noch een manier en gast-wet onder de *Duitsen*, dat jemand die voor de eerste maal op een plaats, of in een vergaard gesel schap komt, daar hy noyt in of by geweest, is een groot gelas ofte kroes hem werd toegeschikt, die hy moet uyt drinken, datmen *verhensen*, of *verhansen*, dat is in dat gesel schap of bondgenootschap aangenomen, en den kop ofte kroes een *hensbeker* noemt.

Op de reise naar *Frankfurt* den Rhijn op leid een kleine, doch vermakelijke Stad, onder den Land-graaf van Hessen, *St. Gewer* genoemt, alwaar aan de kant van de wal een koperen halsband aan de muur vast gehegt staat, daar de aankomende vremdelingen by geleid, en den halsband om haar hals werd vast gemaakt; Dan vraagtmen haar of sy met water of met wijn willen gedoopt zyn? Indien sy met wijn seggen, werden sy op een klein tractement wijn geschat; Maar indien sy aan de suynige kant vallen, en met water eissen gedoopt te te werden, staat een van 't gesel schap achter hem gereed, en begiet hem fluks met een vollen emer water over 't hooft; Den Koning van *Sweden* door dese plaats reisende, heeft dese broederschap met een grote silvere kop vereert, daar uyt sy op dese plegtigheid om drinken.

Gelijke manier van doen is onder het Collegie van de *Hoge Heemraden van Rhijnland* in Holland, onder dewelke als jemand nieuw aankomt, of anderfints by haar ter maaltijd komt, die daar noyt meer geweest is, deselve een doek werd omgedaan, en een grote kop met melkpap voorgeset, die hy tot een teken van hunne voorsorge der weylanden, en onderhoud der melkte beesten, moet uyt eten, en daar op een grote kop met wijn, die sy Koning *Willem* noemen, om dat hy haar van Koning *Willem* so men seid, vereerd is, moet uyt-drinken.

p *Veel van hare vianden,*] *Tacit. d. lib. de Germ. Sed & de reconciliandis invicem inimicis, & jungendis affinitatibus, & adsciscendis principibus, de pace denique ac bello plerumque in convivnis consultant, tanquam nullo magis tempore aut ad simplices cogitationes pateat animus, aut ad magnas incalescat.* Sy spreeken op hare maaltijden, veel van met hare vianden te versoenen, en vriendschap te maken, van andre Vorsten tot haar te trekken, en onder anderen veel van vrede en oorlog, gelijk of tot gener tijd

tijd haar gemoed meer openhertig, en meer genegen tot eenvoudige bedenkingen was, anderdeels, dat haar hert dan meest ontsteeken was tot uytvoering van grote dingen.

51 q *Des anderen daags weder afgaan,*] *Tacitus d. loco, Gens non astuta nec callida aperit adhuc secreta pectoris licentia loci. Ergo detecta & nuda omnium mens postera die retractatur.* Het is een volk dat noch loos, noch argliſtig is, en al te gul en openhertig over maaltijd, door de vryheid van de plaats; Derhalven het geen by haar onbedachtelijk tot haar ſchade ofte nadeel is geſchied, mag des anderdaegs wederroepen werden.

52 Dit ſchijnt den grondſlag van een ſeer oude coſtuyme van 't recht in *Holland*, en elders: Datmen van alle koopmanſchappen in een dronke gelag geſchied, binnen vierentwintig uren noch mag afgaan, mids betalende den wijnkoop, ſo daar enige op verteerd is; Sie de coſtuymen van *Holland*, begrepen in de *Coſtuymen van Rhijnland art. 94. Grot.* Inleidinge tot de *Hollandſe* Rechts-geleerdheid, *het 3. boek, het 14. Hooftſtuk, verſ.* Uyt het gunt hier voren; Rooms Hollands-recht, *het vierde boek het 20. deel verſ. wat aangaat num. 6.* Daar van *Nicol. Burg. ad Conſuetud. Flandr. in proëmio num. 5.* byſondere reden geeft: *Leges & jura, inquit, atque inſtituta ſua cuique genti peculiaria & inter ſe diverſa, quæ tamen omnes ſoli ſui genio lepidiſſime congruunt. Homines ſeptentrionali calore flagrantes ſiti magis urgentur & ad pocula promiores ſunt & ideo fere tota Flandria frigori expoſita, & commercio addicta ſancitum fuit, ut ab obligationibus in taberna potoria inter pocula celebratis alterutro Contrahentum poſtridie ante meridiem recedere liceat, nempe ut candida & innocens ebrietas captionibus, & inſidiis eximatur. Ad auſtrum vero gentes natura frigidiores, ſed & vafri & callidi, & ad circumveniendum proclives, ideoque eo loci obligationes ſine interventione Notarii, teſtiumque, vix contrahuntur.* *Dat is:* Alle volken hebben hare byſondere wetten en inſettingen, op hun ſelven, en alhoewel van den anderen onderſcheiden, nochtans na den aard van elk gants dienſtig; De volken naar het noorden hetſig van inborſt, zyn dorſtiger en meer tot den drank genegen, en daarom is door geheel *Vlaanderen* en gants *Nederland*, koud, vogtig en tot den koophandel geſchikt, voor een algemene gewoonte ingeſtelt, datmen van alle toeſeggingen in een drinkherberg, onder een drinkgelag aangegaan, aan d'een en aan d'ander zyde des anderen daags voor de middag, 't ſelve mag wederroepen en afgaan; Op dat de onnoſele en openhertige dronkenſchap, buyten alle bedrog en misleidinge blijve; Doch die gene naar het zuyden gelegen, zyn kouwelijker van naturen, dog loos en argliſtig, en meer genegen om een ander te misleiden; Daarom onder haar weinig toeſeggingen en verbinteniſſen gedaan werden, ſonder overſtand ofte kennis van Notaris en getuygen.

53 r *Gewapent ter maaltijd,*] *Tacit. de Morib. conſidunt armati,* ſy ſitten gewapent ter vergadering, *nihil neque publicæ, neque privatæ rei niſi armati agunt,* ſy en doen niet als gewapent, ſo wel in landſtands, als andere gemene ſaken; en een weinig daar na, *ad convivia procedunt armati,* ſy komen ook gewapend ter maaltijd.

Onder den dronk ſeer twiſtagtig,] *Idem Tacit. Crebræ inter vinolentos rixæ, raro convitiis, ſæpius cæde, & vulneribus tranſiguntur. Diodor. Siculus lib. 5. de Germanis juxta ac Gallis. Solent inter ipſas quoque epulas, cauſa ex jurgio leviter arrepta exſurgere, & ex provocatione inter ſe digladiari, vitæ jacturam nihil æſtimantes.* Sy zyn gewoon ſelf onder de maaltijd, om een beuſeling tegen malkander op te ſtaan, en malkander ter ſchermutſen te beroepen, haar lichaam, noch haar leven ontſiende.

Dit is noch een gemeen gebruyk onder den *Duitſen*, van enige gelegentheid, dat ſy niet en doen of nergens gaan, ſelf niet ter maaltijd noch ter prædicatie, als met den degen omhangen; So doen ook de *Spanjaarden* en *Portugeſen*, het gantſe land door, daar het dragen van den degen en ponjaard ſo gemeen is, dat de ambagts en werkluyden, met deſelve doorgaans omgort zyn; Het welk by de *Hollanders* mede ſo gemeen word, dat ſy ook een ſonderling korte ſlag van degens, niet tot verwering, maar te pronk en tot çieraad over al aan hebben, niet alleen onder de militaire en hovelingen, maar by na ſonder onderſcheid by die gene, die het allerminſt betaamt.

54 s *Waren ſeer herbergzaam,*] *Tacit. d. loco Quemcunque mortalium arcere tecto nefas habetur, pro fortuna quiſque apparatis epulis excipit. Quum defecerit, qui modo hoſpes fuerat, monſtrator hoſpitii & comes, proximam domum non invitati adeunt, nec intereſt, pari humanitate accipiuntur. Notum ignotumque, quantum ad jus hoſpitii, nemo diſcernit, abeunti ſiquid poposceris, concedere moris: & poſcendi invicem eadem facilitas. Gaudent muneribus, ſed nec data imputant, nec acceptis obligantur. Victus inter hoſpites comis.* *Dat is:* Jemand van buyten huysveſting te weigeren, of buyten te ſluyten, is onder haar grote ſchande: ſy ontfangen de luyden met het gene ſy hebben, elks naar zyn gelegentheid voor te ſetten, en als hunne ſpijſe op is, en gebreekt, ſo is die gene, dewelke te vorens waard geweeſt is, aanwijſer van een ander gaſterye, en gaat met zyn medegeſel ongenodigt in zyn gebuurs huys, waar in weinig ſwarigheid gemaakt werd, haar met gelijke vriendſchap te gaſt ontfangende, want ſo veel het recht der gaſterye aangaad, niemand maakt daar onderſcheid in of hy een bekenden, ofte onbekenden gaſt zy; Indien gy yets begeert, als wanneer gy vertrekt, ſulks geven ſy gaarn: diergelijke vrymoedigheid iſſer ook aan d'ander zyde; Want de *Duitſers* hebben ſeer gaarne geſchenken: Doch deſe beleeftheid is by haar, wanneer ſy yets gegeven hebben, dat ſy ſulks niet toe en rekenen, of wanneer ſy yets ontfangen hebben, dat ſy daarom in niemand gehouden blijven; Dus is de onthalinge der gaſten, heus en bly. Hier van tuygd mede den Kaiſar *Julius lib. 6. de bello Gallico*, als hy ſeid, *Hoſpites violare fas non putant, qui quaque de cauſa ad eos venerunt, ab injuria prohibent, ſanctoſque habent, iis omnium domus patet, victuſque communicatur.* De gaſten enig leed aan te doen, werd by haar een ſeer quade ſaak gehouden, dewelke ſy in alle gelegentheid voorſtaan en beſchermen, en gelijk als heilig houden; Voor deſelve ſtaan hun deuren open, en werden wel onthaalt.

t *Haar Huysgeſind en naaſte vrienden,*] *Tacit. de Morib. Suſcipere tam inimicitias ſeu patris, ſeu pro-*

propinqui, neceſſe eſt. De erfgenamen moeten ſo wel de viandſchappen van haar vader, ofte bloedvriend opnemen, en gemeen zyn als de vriendſchappen-

55 [u] *Ligt bevredigen en verſoenen,*] Dit zyn de woorden van *Tacitus*, d. *libro de Morib. Inimicitiæ nec implacabiles durant; luitur enim etiam homicidium certo armentorum aut pecorum numero, recipitque ſatisfactionem univerſa domus, utiliter in publicum, quia periculoſiores ſunt inimicitiæ juxta libertatem. Dat is:* De viandſchap geduurt onder haar niet lang, en werd licht verſoent; Want ſelfs den doodſlag werd by haar geſoent, met ſeker getal van groot of klein vee, welken ſoen het gantſe huysgeſind, als tot een voldoening aanneemt; Het welk ſeer dienſtig is voor het gemene beſt, om dat de viandſchappen onder de vryheid, aller ſorglijkſt zyn; En een weinig te voren verhaalt hy, dat 't ſelve ook in minder delicten plaatsheeft. *Sed & levioribus delictis, pro modo panarum equorum, pecorumve numero convicti mulctantur. Pars mulctæ Regi vel civitati, pars ipſi qui vindicatur, vel propinquis ejus exſolvitur.* In minder en kleinder misdaden, werden ook de ſchuldige na de gelegentheid van de ſtraffe, in ſeker getal van paarden, ofte ander vee gedoemt, en een gedeelte van de boeten werd den Koning, of de gemeente toegeweſen, en een gedeelte werd betaalt aan die gene, om welkers wille de ſtraffe geſchied, of aan ſijne naaſte magen; Welke beyde texten van *Tacitus*, metten anderen vergeleken, blijkt daar uyt, dat ook onder de lichte en minder misdaden, een doodſlag verſtaan werd, *verbis, vel propinquis ejus*, of aan ſijn naaſte magen.

Dit komt over een met de oude wetten van verſcheide volken, als by de Opſtalboomſe wetten. *De Homicidio* §. 7. *Si quis aliquem alterius terræ aut inſulæ occiderit judicibus in* LX. *heredibus in totidem ſit obligatus. Vide etiam leg. Salic. tit.* 44. §. 1. *Bajuvar. tit.* XII. *Saxon. tit.* II. *Anglor. tit.* I *Francor. lib.* IV. *cap.* LXXXII. En het oude *Frieſe* recht, *Keſling* XVI. luid mede aldus, *Dat alle freſena hiara fird beta mey hiara fia. Dat is:* Dat alle *Frieſen* hare ſtraffe ofte boete met hun vee betalen.

En t'gene alhier by *Tacitus*, van de oude *Duitſen* verhaalt werd, dat den doodſlag met des nedergeſlagenen vrinden verſoend werd, heeft noch tegenwoordig by ons plaats in *pardon* ofte *remiſſie*, dewelke niet en werd geſtadet, voor en aleer dat met de vrienden van den nedergeſlagen zy verſoent.

Gelijk ook noch tegenwoordig een gedeelte, van alle boeten en breuken, aan de gemene ſaak werd verdeelt, en in doodſlag, ofte quetſe, den gequetſten, ofte de vrienden van den nedergeſlagen vergoedinge werd gedaan, ſo ſy des begeren.

So ſpreekt ook het oude Handfeſt, by *Graaf Floris*, aan die van *Kennemerland*, beveſtigd vrydags na half vaſten, Anno 1291. alwaar mede van ſoen werd geſproken, met deſe woorden: *So wie een man dood ſlaad met haaſtiger hand, die ſalmen onſe land verleggen, t'hent hy die man vergeld, en onſe moede heeft*, en ſo vindmen in de oude coſtuymen van *Zuid-Holland*, by *Jan van Henegouwen* beveſtigd des Sondags na Bonifaas-dag 1303. *Dat de doodſlagen by den Heer, en met den magen verſoent wierden, om tien pond voor de land winning, en tien pond voor den doodſlag; Daar mede hy ſijn rechte maagſoen mede mogte panden.*

Doch dit is te verſtaan van doodſlagen, die compoſibel waren en geſoent mogten werden.

By den *Cimbren* en oude *Duitſen*, was den doodſlag met ſeker grof, of ander vee, of met een geld boete te beteren, als wy hier voor hebben aangeweſen, tot de tijd van *Kriſtiaan den* III. *Cimbren Koning*, dewelk een doodſlag in arremoede begaan, mede capitaal gemaakt heeft.

[w] *Haar leg en ſitplaats,*] *Tacit. de Morib. Ger-* 56
man. Intecti totos dies juxta focum atque ignem agunt. Sy leggen gehele dagen ongedekt, by of omtrent het vier. *Strabo lib.* 4. *Geograp. de Gallis & Germanis, Humi decumbunt etiammum plerique ſedentes in thoris cibum capiunt.* Noch tegenwoordig ruſten ſy op de aarde, en eten op haar leger ſtede. *Poſidonius apud Athenæum lib.* 4. *cap.* 13. *Galli, inquit, gramine ſeu feno ſubſtrato libationes proponunt ſuper menſis ligneis, leviter a terra ex ſtantibus.* De 57
Duitſers ſittende op een bos hoy ofte ſtroo, ſetten hun de ſpijs voor op een tafelken, een weinig boven de aarde verheven. *Ariſtophanes, in Pluto, pro lecto torum, ſeu ſtratum e juncis*, voor haar legbedde, hebben ſy wat hoy ofte ſtroo geſpreyt, *Diodorus Siculus lib.* 5. *de Gallis & Germanis, Cibum capiunt ſedentes omnes, non in ſedilibus ſed humi, pro ſtragulis, luporum aut canum exuvias ſubjicientes*, ſy nemen hare ſpijſe, ſittende niet op ſtoelen, maar op de aarde neder, op wolf of hondevellen.

Tacitus d. lib. ſeid, *ſeparatim ſingulis ſedes & ſua cuique menſa*, ſittende elk op ſich ſelven, hebbende elk hun byſonder tafelken; 't Selve betuygd *Phylarchus apud Athenæum lib.* 4. *cap.* 13. *Canaturi conſidebant in orbem, deinde menſæ inferebantur cuique ſua*, ſy ſaten in 't ronde om te eten, en wierd yder zyn tafelken ingebragt, en voorgeſet; *Hermippus apud eundem Athenæum lib.* 8. *cap.* 12. betuygd het ſelve van de *Schlavoniſe* en *Illyriſe Duit-* 58
ſen, doch die bragten ook hare wijven ter maaltijd, den welken het geen ſchande was de gaſten voor te drinken. *Illyrii cibum capiunt, potant que ſedentes ductis in eos conventus uxoribus, quibus indecorum non eſt cuivis eorum qui adſunt præbibere*, en *Æliarnus lib.* 3. *var. Hiſtor. cap.* 15. verhaalt, dat een yder van de gaſten de vrouwen (al waren ſy hun onbekent) mogten toedrinken. *Neque Illyrii carent hoc tempore tali culpa bibendi, ſed illi hoc quoque dedecus adjecerunt, quod in convivio hoſpitibus permittitur, ut unuſquiſque mulieribus propinet ſi libeat, etiamſi mulier ad illum nihil ſpectet.* Daar op te letten ſtaat, dat het ſoo veel de vrouwen aangaat, alleen op de *Schlavoniſe Duitſen* kan gepaſt werden; Want by de rechtſchapen *Duitſen*, quamen de vrouwen op geen maaltijden, ofte ſchouſpelen, gelijk als wy hier voren uyt *Tacit.* hebben aangemerkt. *Septa, inquit ille, pudicitia agunt, nullis conviviorum illecebris corrupta.* Sy leven in alle kuysheid, ſonder enige verleidende ſchouwſpelen, ofte aanlokkelijke maaltijden by te wonen. By de *Engelſe*, in tegendeel is de manier, dat de vrouwen opde maaltijden de gaſten voordienen, en in geſelſchappen en in het uytgaan en wandelen van andre mans werden uytgeleid, en opgepaſt.

[x] *Meeſt by ofte omtrent den haard,*] *Tacitus d. loco*

d. loco, Totos dies juxta focum atque ignem agunt. Sy saten geheele dagen by den haard en by het vier; Hier van schrijft ook *Diodorus Siculus, Hist. lib. 5. Prope eos sunt foci, igni ardentes, olisque & verubus instructi, quæ integrorum membrorum carnibus referta sunt*, sy sitten digt by den haard en het vier, daar de potten kooken, en het gebraad aan het spit leid met geheele stukken vlees voorsien. *Pompon. Mela lib. 2. cap. 2.* en *Jul. Solinus cap. 16*, verhaald dat de *Thraciers*, als sy aten, mede rondom den haard saten, op dat sy de spijse so veel te gereder en warm van het spit mogten krijgen.

59 [y] *Haar vaat en schotel-werk,*] Daar van schrijft *Strabo Geograph. lib. 3. in descriptione Hispanor. Vasis utuntur fictilibus ut & Galli.* Sy gebruyken gedraayde aarde, ofte houte vaten; *Posidonius apud Athenæum lib. 4 cap. 13. de Gallorum conviviis, Qui sunt a poculis, potum ferunt, in vasis olla similibus, aut fictilibus, aut argenteis; ex eadem materia sunt & patinæ, quibus cibos apponunt, quidam tamen æneas habent, nonnulli patinarum loco canistra lignea è vitilibus contexta.* De schenkers brengen den drank in vaten, in manier van potten gemaakt, ofte van aardewerk, ofte ook wel van silver, van die selve materie ofte stoffe zyn hare schotels, daar sy de spijse in voorsetten; Doch sommige hebben ook kopere vaten: andre hebben korven van hout, ofte van tienen dicht gevlochten. Het is wel waarschijnlijk, dat de *Duitsers* het selfde vaatwerkt gebruykt hebben, dat de oude *Franken* gebruykten; Doch wat de silvere vaten aangaat, is niet anders als van grote Prinçen en Vorsten te verstaan, buyten dewelke het silver by de oude *Duitsen* onbekent was; *Tacitus de Morib. Argentum & aurum propitii, an irati Dii negaverint, dubito, nec tamen affirmaverim, nullam Germaniæ venam argentum aurumve gignere; quis enim scrutatus est? possessione & usu haud perinde afficiuntur. Est videre apud illos argentea vasa, legatis & principibus eorum muneri data, non in alia vilitate, quam quæ humo finguntur, quanquam proximi ob usum commerciorum aurum & argentum in pretio habent.* Dat is: Ik weet niet of de Goden, of uyt een verstoornis, of uyt gunst tegen 't volk, het goud en silver voor haar verborgen hebben; Nochtans soud ik niet derven versekeren, dat in *Duitsland* geen goud ofte silveraders altoos souden wesen, want wie heeft daar oyt na gesogt? in het besitten en gebruyken van silver of goud, hebben sy geen bysonder behagen; sulcks sietmen noch dagelijks by haar luyden, aan sekre silvere vaten, die aan haar Gesanten en voornaamste Heeren, tot een vereering geschonken werden, want dese werden by haar so weinig geacht, als andre slechte vaten van aarde gebakken; Alhoewel die gene, dewelke den *Gaulen* allernaast, met den onderlingen handel van koopmanschap, het goud en silver in waarden houden.

Sy hebben ook hoorens van beesten gehad, daar sy uyt dronken, volgens tuyg van *Jul. Cæsar Comment. lib. 6. Vrorum cornua studiosè conquisita, ab labris argento circum cludunt atque in amplissimis epulis pro poculis utuntur.* Sy hebben wilde ossehoornen, van de mooyste uytgesogt, die sy aan de mond met silver beslaan, en op grote maaltijden voor drinkvaten gebruyken; *Plinius* maakt daar ook verhaal van, *lib. 11. cap. 37. Vrorum Cornibus barbari septentrionales potant, urnasque binas capitis unius cornua implent.* De *Noordse* volken drinken uyt de horens van wilde ossen, dewelke wel twee pinten nat houden.

[z] *Het jongelingschap,*] *Diodorus Siculus d. libro 5. Juniores iis ministrant, fœmellæ juxta & masculi, sed pueritiæ limites nondum egressi*, de jongste, so wel knechtkens als meiskens, dienen haar ter maaltijd, so lang sy beneden hun jaren van schaamte zyn.

[a] *Hunne dienstelingen,*] *Tacit. lib. de Morib.* 60 *Germ. servis, non in nostrum morem, descriptis per familiam ministeriis utuntur. Suam quisque sedem, suos penates regit, frumenti modum Dominus aut pecoris, aut vestis, ut colono injungit, & servus hactenus paret, cætera domus officia uxor & liberi exequuntur. Verberare servum ac vinculis, & opere coërcere rarum.* De dienstelingen gebruyken sy (niet op onse wijse,) in haar werk volgens de verdelinge van de ampten en diensten aan elk der selver bevolen, yder dienstknecht heeft sijn eigen verblijf, en sijn eigen haard, deselve werden ook belast, gelijk als de landpagters, sekre mate van koorn of seker veer, of sekre klederen op te brengen. Dus verre strekt sijn dienst; Verders bevorderen de huysvrouw en kinderen des Heeren huys saken. Het gebeurt selden dat men een dienstelingslaat, of met gevankenis, of met het werkhuys dwingt. *Vinculis, & opere coercere rarum, inquit, hæc spectant Romanorum mores, quibus peculiare servos in vincula & opus publicum damnare & detrudere. Hinc Terent. in Andria, Actu 1. Scen. 2. comminando Davum servum suum: Verberibus cæsum, inquit, te in pistrinam dedam usque ad necem, ea lege atque omine, ut si te inde exemero, ego pro te molam. Servius Grammaticus scribit apud priscos molarum usum non fuisse, fruges enim torrebant, & deinde in pilis pinsebant. Molas poste a inventas legimus Asinarias quasdam, trusatiles alias, quæ hominum opera versabantur, non sine ingenti labore, ac virium fatigatione. Unde factum, ut pistrinum pro loco fatigationis pleno, & pro negotio operoso, ac molesto viresque conficiente ponatur.*

Het gene hier van de dienstelingen der *Duitsen* 61 gesegd werd, is noch jegenwoordig in *Duitsland* in gebruyk in de dienstelingen, en lijf-eigenen, die hunnen Heer in alles moeten ten dienst staan, met wijf en kinderen en haar gantse huysgesin; die sy *Colonos adscriptitios*, en *proprios homines* noemen. Welkes dienstbaarheid daarin bestaat. Ten I. Dat den Heer zyn ongehoorsamen en wederspannigen diensteling in de gevankenis mag stellen, en hem met geld zyn ondaad doet boeten. II. Dat hy hem naar zyn welgevallen van het land afsetten, en wederom op een ander plaats mag doen overgaan. III. Dat den heer zynen diensteling een extraordinaire schattinge mag opleggen. IV. Dat hy zynen Heer tegens zyne vianden moet te hulp komen. V. Als den Heer een dochter uyt trouwt, moet den diensteling een bruidschat toebrengen tot bescheidenheid van den Heer. VI. Dat sy niet en mogen trouwen, als met bewilliging van den Heer, mids betalende sekren penning ten trouwschat. VII. Dat by het sterven den Heer het beste pand uyt de meubelen van den overleden toekomt, of sekeren penning daar voor, en diergelijke meer. Daar van

Digitized by Google

van breder te sien by *Hussan. de Servis, & hominibus propriis cap.* 7. Welke laatste pligten ook in voortijden by ons plaats hebben gehad, daar by de gesetenen van het Karspel, daar onder sy behoorden, nog enige lijfdiensten aan den Heer van t'selve Karspel schuldig waren, so nog uyt verscheide leenbrieven te sien is; Als daar waren ten I. dat sy niet en mogten huwelijken sonder believen van den Heer, en die vryheid met sekren penning mosten afkopen; Ten II. dat sy op het land mosten blyven wonen, of t'selve mede mosten afkopen; Ten III. Dat by afsterven, den Heer het kostelijkste pand uyt de haaflijke nalatenschap van den overleden toequam. Sie *Grot. Inleid. 1. boek het 4. deel.* 't Selve is in *Vlaandren* en *Braband*, op sommige plaatsen als noch gebruykelijk, volgens tuyg van *Burgundus ad Consuetud. Flandr. tract. 15. Gudelin. de jure novissimo lib. 1. cap. 4. Christin. vol. 4. decis. 80. num. 2. & seq.*

62 [b] *Schouwspelen van haar jongelingschap,*] *Tacitus de Morib. Genus spectaculorum unum, atque in omni cœtu idem, nudi juvenes quibus id ludicrum est, inter gladios se atque infestas frameas saltu jaciunt. Exercitatio artem paravit, ars decorem, non in quæstum tamen aut mercedem, quamvis audacis lasciviæ pretium est voluptas spectantium.* Hare schouwspelen zyn altoos eenparig, en in alle vergaderingen deselve; hare jongelingen dit schouspel kundig, werpen haar met eene sprong gants naakt tussen de bloote swaarden, en vervaarlijke priemen; Haar oeffeningen maken dit spel konstig, en de konst maakt sodanige vertoning aangenaam; dese schouspelen doen sy niet om enig gewin, maar het vermaak der aanschouwers is haar het hoogste loon van haar stout batement.

63 [c] *Gasten van meerder ofte minder aansien,*] *Posidonius apud Athenæum lib. 4. cap. 8. Convivæ plures ad cænam si conveniant, in orbem consident, in medio vero præstantissimi sedes est, seu totius cœtus principis ejus nimirum qui cæteros vel bellica virtute ac dexteritate, vel nobilitate generis anteit, vel opibus. Huic proxime adsidet dominus convivii & utrimque deinceps pro splendore dignitatis qua excellunt.* Indien daar meer gasten zyn, setten sy sich in 't ronde, en de middelste plaats is voor de voornaamste onder haar, te weten voor die gene die de andere in strijdbare dapperheid, ofte in de waardigheid van hun geslagt, en afkomst, ofte rijkdom te boven gaat; hier sit den waard van den huyse beneven, en so voort aan beyde zyden, elk na zyn waardigheid. *Diodorus Siculus d. lib. 5. Egregiis viris pulcherrimas carniam portiones honoris causa apponunt.* De gasten van eer en waardigheid werd het beste van hare spijse voorgeset.

64 [d] *Veel tot spelen en dobbelen,*] *Tacit. d. libr. de Morib. Aleam sobrii inter seria exercent, tanta lucrandi perdendive temeritate, ut quum omnia defecerunt, extremo, ac novissimo jactu, de libertate & de corpore contendant. Victus voluntariam servitutem adit. Quamvis junior, quamvis robustior alligari se ac venire patitur. Ea est in re prava pervicacia, ipsi fidem vocant. Servos conditionis hujus per commercia tradunt, ut se quoque pudore victoriæ exsolvant.* Haar dobbel-spelen oeffenen sy ook nugteren onder ernstige saken, met soo groot ligtvaardich wagen van winnen of verliesen, dat, wanneer sy het al bygeset en verloren hebben, met den laatsten werp ook haar vryheid, en eygendom van haar lichaam derven opsetten en wagen; indien jemand aldus alles verliest, neemt hy ook vrywillig sijnen dienstbaren staat aan, en alhoewel hy jonger en sterker is, laat hy hem nochtans binden, en als een dienstelling verkopen; sodanige verkeerde hardnekkigheid is in dese saak, t'geen sy noemen, sijn woord houden; sodanige slaven verhandelen-zy, op dat sy haar van de blaam van sodanige winst souden ontlasten.

De reden waarom dat sy tot spelen en dobbelen vervielen, was dat sy buyten den oorlog gants ledich waren, en hunnen tijd niet en wisten te verdryven, gelijk dat by den selven *Tacitus* een weinig te voren werd verhaalt, als hy seid: *Quoties bella non ineunt, non multum venatibus plus per otium transigunt.* Als sy buyten den oorlog zyn, verdryven sy haren tijd enichsints met de jagt, doch merendeels met ledigheid; *fortissimus quisque ac bellicosissimus nihil agens*, de dapperste en strijdbaarste mannen doen niet met allen. Van deselve getuygt mede *Alexander ab Alexandro Genial. dier. lib. 3. cap. 21. Proditur, inquit, Germanorum mos peculiaris, ut quum omnia lusissent, nihilque pecuniarum superesset, in lusu extremo de libertate contenderent, victusque in alea servitium pati, & addici victori vellet in mancipium patiebatur.* Het was een gemene manier onder de *Duitsen*, dat als sy alles verspeelt hadden, en geen geld meer over hadden om by te setten, sy voor het laatste haar vryheid te pand setten, en die het also verlor, hem onder de slavernye van den winnaar overgaf.

Het dobbel-spelen werd tweederhande geoeffent, de eene soort dewelke alleen in den werp-val van de dobbelstenen hangt, en die gene wint welkers werp de hoogste oogen valt, sonder enig by-spel van uyt werkende kunst, en sulx alleen hangt aan het geluk van het vallen der stenen. 65

De twede soort is, soo wanneer het winnen of verliesen niet alleen en hangt aan het werp-val van de dobbelstenen, maar dat het selve aan de uyt-werkinge van den werper, hoe dat hy sijn spel daar na sal schikken, t'eneinaal, inmers meestendeel gelegen is, als by den *Romeinen* was *latrunculorum*, en het *calculorum lusus*, dat met ons verkeer-spel wel over een komt, het welk in de kunst van 't wel spelen bestond, en daar in kennis en verstand werd geoeffent, daar van het spreek-woord, *bene calculum ponere*, sijn schijf wel setten, daar door verstaan werd, sijn saak wel overleggen.

De eerste soort is by alle wereldlijke en geestelijke wetten verboden, en als een gants ongeoorlofde saake gedomt. *Tot. tit. ff. & Cod. de Aleatoribus. Vide Censor. Forens. lib. 4. cap. 14. num. 10. Georg. Tholosan. Syntagm. lib. 39. cap. 3.* Soo heeft *Paus Leo den X.* den dobbel, als den Borgerlijken ommegang een pest en verderf gehaat, *lib. 3. decret. tit. 1. Canon Apostol. 41. qui inter decreta Gratiani translatus, cap. Episcop. 35. distinct.*

Het spelen met dobbelstenen was so hatig by tijde van *Cicero*, dat hy *Antonius* als Burgermeester van *Romen*, in 't midden van den Raad sittende, dese lak opleyde, *Philip. 2.* dat sijn huys niet als vol dronkers en dobbelaars was, *domum ejus plenam ebriorum & aleatorumque, dixit. Et paulo post* lici-

Digitized by Google

Licinium Lentulum hominem omnium nequissimum vocat, qui non dubitavit, vel in foro alea ludere, lege quæ est de aleatoribus, condemnatum, en een weinig daar na, noemt hy *Licinium Lentulum*, een man van de grootste ondeugd, dewelke onderstaan hebbende op 't midden van de Roomse markt met den dobbelsteen te spelen, daar over uyt kragte van den dobbel-wet is veroordeelt geweest.

De Chilone Lacedæmonio, qui fertur unus de numero septem Græciæ Sapientum, proditum est, quod quum jungendæ societatis causa Corinthum missus, duces & seniores alea ludentes invenisset, cum re infecta revertisse, dicens se nolle gloriam Spartanorum, quorum virtus constructa Byzantiis claresceret, hac maculare infamia, ut deberentur cum aleatoribus contraxisse societatem. Als *Chylo* den *Lacedemonier* na *Corinthen* gesonden was, om met haar bondgenootschap te maken, de Vorsten en Oudraden vond sitten met den taarlingspelen, hy onverrigter saken wederkeerde, seggende dat hy de Spartiers, die door het bouwen van Byzansen soo vermaart waren, die schande niet wilde aandoen, dat sy met dobbelaars en speelders onderhandelinge maakten, en verbond souden aangaan.

Laërtius in 't leven der wijsen verhaalt, dat *Plato*, siende een kind van weinig jaren met de dobbelsteenen spelen, 't selve hard bestrafte, seggende, het is in sich selven een kleine saak met dobbelsteenen te spelen, doch een groot kwaat daar aan te gewennen. *Parvum est, inquit, alea ludere, at non parvum est assuescere.* Daar van de reden werd bygebragt in *Horologio Principis lib. 2. cap. 45. En, inquit author, mali hujus ratio est, ut qui in pueritia aleæ studium semel deponere, verendum sit ne in virili ætate & tunicam & pallium deponat. Adeo ut ab isto lusu fint arcendi, tum propter pecunias quas perdunt, tum propter vitia quæ colligunt, & mores pravos, quos inde addiscunt.* Want dit is de reden van dit quaat, seid, den *Princen-wekker*, dat die in sijn kintsheid een spelleken heeft bygeset, te vreesen is, dat hy op sijn jaren sijn rok en sijn mantel ten dobbel wagen sal.

Isidorus inquit Orig. lib. 1. cap. 8. Fraus, & mendacium atque perjurium nusquam abest, postremo & odium & damna rerum. Unde & propter hæc scelera legibus interdicta. Hier uyt spruyt bedrog en logentaal: en is dese saak nimmer sonder vervloeken, daar uyt groten haat, en groot verlies, om welke ondaden 't selve by den wetten is verboden.

66 Hier van spreekt den *Keyser Justinianus in lib. 3. Cod. de Aleatorum lusu, & Aleatoribus* aldus: *Aleatorum usus antiqua res est, & extra operas pugnatorias concessa, verum pro tempore abiit in lachrymas, multa millia aliarum nationum suscipiens. Quidam enim nec ludentes nec ludum scientes, sed numerationem tantum proprias substantias perdiderunt, die noctuque ludendo, argento, apparatu lapidum, & ære. Consequenter ergo ex hac inordinatione blasphemare Deum conantur, commodis igitur subjectorum prospicientes hac generali lege decernimus, ut nulli liceat in publicis vel privatis domibus vel locis ludere, neque in specie.* Het dobbel-spel is van ouds bekent, en buyten oorlogs-dienst toegelaten geweest, doch is metter tijd tot een quaad eynde vervallen, daar door vele duysenden van menschen haar bederf is geworden, want daar zyn ook sommige dewelke self niet mede en spelen nog mede spelen kunnen, en die met geld by te setten, alleen haar welvaren hebben verloren, met nagten dach haar geld, haar goud en juwelen te verspelen; uyt welk onmanierlijk doen dan mede alle vloeken en Godslasteringen volgen; waar in wy wel willende voorsien, hebben by dese algemene Wet geboden, dat niemant, nochte in openbare, nochte in besloten eygen huysen, enig dobbel-spel sal hantereu, geen met allen uytbesondert.

So heeft ook *Karel de VII.* Koning van Vrank- 67
rijk in 't jaar M. CCC. LXIX. door een bysondere wet, alle soorte van spelen met den taarling, en dobbel verboden. Daar van den inhoud aldus luid; *Mandavit quod nulla persona in quacunque parte vel loco regni sui, quacunque occasione vel causa commota audeat vel præsumat cum taxillis, vel ad taxillos, seu alio argumento, aut instrumento cujusvis lusorii ludere, vel (quod quidam dicunt incongrue) solatiari eo modo vel forma, quibus res sive bona, aut pecuniarum summa ludentium per viam obligationis contracti debiti (aliquando etiam juramento firmati) perdenda veniant in ludam prædictum, licet non inter manus, ut communiter fieri assolet (scilicet in pluribus mundi partibus, bona & pecunia ipsæ habeantur, sed in patrimonio proprio asserantur, & ipsum patrimonium obligando, super illo promittunt invicem perdendam pecuniam quantamcunque integraliter soluturos ex quo plurimi lugere domestici. Et unde pia & hilaris vita suffragium sibi liberisque suis & cetera familia consuevera at adhibere pacificus inde mærores, & egestates varias ex hujusmodi lascivis moribus suscipere compellatur imprividus. Et deinde, quod dolendum est, penuria impellente aliena misere quærendo sabripere, & vitam suam, nota gravis erubescentiæ relicta posteris vituperose, finire, obligationes, conventiones, aut promissiones, in casu hujusmodi aut simili, vel quocunque modo firmatas, tanquam contra bonos mores factas, ex nunc, prout ex tunc decernentes nullius fore efficacia vel momenti, nec liceat se asserent victorem in ludo prædicto ratione conventionum vel promissorum talium movere, requirere; seu impetere victum, & promissorem hujusmodi, quoquo modo, nec ipsi victo ratione monitionis, requisitionis, vel impetitionis ipsius, aut etiam absque eis, quicquam per se vel alium solvere, vel alias satisfacere de promissis. Pœna imminente victori, si solum petere, vel monere præsumpserit (ut præfatur) & totidem pecuniæ fisci nostri commodis applicanda, pro quota summa victorem monere, vel impetere ausus erat. Et ipsi victo si solvere præsumpserit (ut pretangitur) ejusdem summa, pecuniæ vel rerum forte solutarum, æstimationis debitæ pecuniariæ quantitatis dicti nostri fisci commodis deferendæ. Etenim etiam illum pœna condigna debemus affligere, qui regiæ pietatis gratiosa remedia infirmitatis suæ oblata spernendo non metuit obtinere:* Dat niemand van sijne onderseten, in wat plaats of deel des Rijks sy mogten geseten zyn, in wat geval of by wat gelegentheid het soude mogen wesen, sich sal mogen onderstaan met dobbelsteenen of jegens dobbelsteenen, in wat soort van spel het soude mogen wesen, te spelen, of (dat sommige seer kwalijk duyden) haar tijdkortinge en rust-spel daar mede sullen mogen oeffenen; waar door sy enig geld ofte pand souden mogen komen te verliesen,

Digitized by Google

verpanden, of haar souden mogen verbinden, dat dan dikmaals met eede werd bevestigd, schoon dat het niet dadelijk werd bygeset, maar op hun goed soude mogen werden aangewesen of versekert, gelijk dat op vele plaatsen komt te gebeuren, daar op sy haar verbinden sekere somme van penningen te sullen betalen; daar door veel ongemakken in het huyshouden komen te ontstaan, en daar hy den heilsamen en aangenamen bystand en wel leven met vrouw en kinderen, en verdere huysgenoten goedwillig plag te oeffenen, nu niet als ongemak en gebrek uyt sodanig los en onvoorsigtig leven omtrent deselve komt te veroorsaken; en daar na (het welk te beklagen is) door gebrek, andermans goed soekt te verkrygen, en ontstelen, en sijn leven oneerlijk komt te eyndigen, met een nalatenschap aan sijne nakomelingen, van groote schande en ondeugd: willen wy dat al sodanige obligatien, overkomsten ofte toeseggingen uyt sodanige of gelijke oorsaken, op wat wijse dat die souden mogen wesen, als tegens de goede seden gemaakt en aangegaan voor nu en dan, kragteloos en van onwaarden verklaart sullen zyn. Dat den houder van deselve, daar om den verwonnen toesegger op geenderhande manieren sal mogen aanspreeken, ofte aanmanen, om uyt kragte van dien tot sijnen ofte jemand anders, enige betalinge te vorderen ofte af te eyssen, betaalt ofte voldaan te hebben, op peyne, so jemand daar uyt jets quam te eyssen of te vorderen, gelijke somme te verbeuren, en aan onsen Fisque te betalen, en insgelijks indien jemand daar op jets quam te betalen, mede gelijke somme sal komen te verbeuren, en aan onsen Fisque sal moeten betalen; want wy verstaan dat de sodanige straffe waardich zyn, dewelke de Koninklijke godvrugtigheid tot ontlastinge van hare swakheid geordonneert, agteloos sal komen te overtreden.

68 Wy seggen [*by alle wereldlijke en geestelijke wetten*] om dat sulk doen strijd tegens het natuyrlijke, en tegens het algemen volken recht, en tegens alle goddelijke instellingen. Want dat men sijn geluk alleen aan het vallen van een dobbelsteen wil hangen, is tegens de natuyrlijke vryheid, een oorsaak en wortel van alle quaad, en in sig selven seer godslasterlijk.

Est enim, inquit, Stukkius lib. 3. Antiq. Convivial. Hic ludus altor otii, magister ignaviæ, instrumentum avaritiæ, fraudis officina, rei familiaris eversio, temporis jactura, rixæ materia, morum pernicies, dignitatis labes & insignis ignominia. Est præterea angor animi, & cruciatus assiduus, qui enim perdit, afflictatur, qui lucrum facit, quamvis intemperanter exultet, ne tamen id quod est lucratus amittat, animo anxio, & sollicito reformidat. Nec hic qui hoc ludo tenetur, & ducitur, rem suam familiarem curat, nec suis liberis aut servis aut amicis consulit, neque pietatis & religionis memoriam ullam conservat: sic enim occupat illius animum hoc flagitium, & infame ludendi studium, ut nullum honestæ cogitationi locum relinquat. Dit spel is de aanleidinge tot alle werkloosheid, de leermeester van de onaardige luyheid, een winkel van alle bedrog, den ondergang der huys-saken, een tijd verquister, een twist-verwekker, bederf der goede zeden, kladde en schandvlek der agtbaarlijke waardigheid, is ook boven dien een benauwtheid des herten, en een geduyrige knaging, want die gene die verliest die werd beledigt, die wind, al is 't dat hy sich ten eersten verheugd, is nochtans geduyrig bekommert, dat hy het selve wederom sal verliesen; Ende en kan die gene die tot dit spel genegen is, sijn saken gants niet waarnemen, en sijn kinderen en huisgesin behoorlijk versorgen, ende en kan sijn Godsdienst niet na behoren waarnemen, of daar toe enige gedagten hebben: want sodanig beheerst dese speelsugt en schandvlekke sijn ziel, datter in hem geen gedagten tot jets overblijven. Daarom seid *Chrisostom. Homil. 12. ad Remp. Antioch.* van het dobbelspel seer wel, *Non tantum peccata fugienda, sed & hæc per quæ in peccata prolabimur.* Datmen niet alleen het quade moet vermijden, maar ook dat gene daar door men tot het quade vervalt.

En *Cicero lib. 3. de offic. Aleator quid agit? nempe is suis utilitatibus, aliorum incommodis studet, cujus proterva sors victo mors est, illinsque gaudium societatis diremptio. Nec enim aliter affectus est, quam ut propter suum emolumentum spoliet, alterum violet, &c.* Wat doet den dobbelaar? hy is geduyrig besig na sijn voordeel en na eens anders ongemak te sprietogen, wiens geluk, hem dertel maakt, ende den overwinner de dood aandoet. Den selven *eod. lib. 3. de offic. Illud quidem natura non petitur, ut aliorum spoliis nostras facultates, aut copias augeamus; sed suæ cuique utilitati quo sine alterius injuria fiat, serviendum est.* De natuyr en lijd niet, dat wy met een ander van het sijne te beroven, ons souden verrijken, maar een yder moet sodanig sijn voordeel soeken, dat het niet en geschiede tot schade van een ander.

Hoe veranderen de tijden? hier sien wy het verbod van het dobbel en taarlingspel onder de Fransen, daar jegenwoordig geen volk ofte natie gevonden werd, onder dewelke het dobbelspelen meer geoeffent, en misbruykt werd, als onder haar, bysonderlijk onder de hovelingen.

Het welk by sommige Theologanten soo verre werd getrokken, dat een dobbelspeelder tegens alle en een yder wet en articul der tien Geboden komt sondigen.

Als tegens het I. Gebod: *Gy en sult geen andre* 69
Goden voor mijn aangesigt hebben. Daar tegens sondigt den dobbelaar, dat hy tot Afgoderye vervalt, en in de plaats des enigen en waren Gods, die hem in sijn woord geopenbaart heeft, jets anders pleegt, daar hy sijn geluk en sijn vertrouwen op stelt, en het vallen van de dobbelsteenen onderwerpt. Sie de *Heidelberghse Cathechismus, in de 95. Vrage.*

Tegens het II. Gebod: *Gy en sult u geen Afgoden beeldnog enige gelijkenis maken*, sondigt den dobbelaar, die daar in een Afgoden-dienaar is, dat hy de steenen en tekens van deselve eert, en daar van sijne segening verwagt, *ita Stukkius de antiquit. convivialib. lib. 3. Aleator enim est idololatra, cujus idolum quod colit & veneratur, est ipsa alea, turpe & inhonestum lucrum, cujus amore insatiabili flagrat.* Den dobbelspeelder is een Afgoden dienaar, wiens Afgoderye dewelke by hem geëert en gedient werd, is den dobbel-steen, het schandelijk en oneerlijk gewin, daar hy al sijn hert en sinnen opstelt.

Het III. Gebod. *Gy en sult den naam des Heeren uwes Gods niet ydelijk gebruyken*, werd by hem overtreden, met het geweldig vloeken en sweeren

onder

onder het selve spelen seer gemeen; Daarom de Rechtsgeleerden voor een gemeenen regel stellen, dat een speelder geen geloof waardig en is, en gehouden werd voor een Godslasteraar, een strafschuldige, een leugenaar, en een man van kwaat leven, daarom de sodanige geen geloof in rechten hebben. *Vide Mascard. de probat. vol. 1. conclus. 194. num. 12. & vol. 2. conclus. 999. & DD. ibid. allegat. Johann. Saresb. Policrat. lib. 1. Mendaciorum mater est alea.* Den dobbel is de moeder van het liegen; Hier toe behoort mede het lichtvaardig eedsweeren. *Cyprianus de alea: Quid aliud secum trahit alea ludus, quam feracissimis vocibus depejerare? Ludentem inquit Philipp. Diez. in sum. predict. tom. 2. si adspicias in eo videbis alium juramentum se lucratum fuisse, alium vero eodem juramento ei contradicentem, alium se pejerantem, alium vero causam illius perjurii pertinaciter dantem.* Indien gy het leven van een speelder insiet, so sult gy den eenen horen sweeren dat hy het wint, den ander daar en tegen, t'selve met gelijken eed te ontkennen, en tegen te spreken, een ander sich selven vervloeken, en een ander die dat vloekken en sweeren met een groten drift aanstookt, *Stukkius d. lib. 3. antiq. Convivial. Aleator nomen Domini multis horrendis conviciis atque blasphemiis plerumque polluit atque contaminat.* Een dobbelaar besoedelt hem, met den naam des Heeren met veel schrikkelijke scheldwoorden en lasteringen te misbruyken.

Tegens het IV. gebod, *Gedenkt des Sabbatdags, dat gy dien heyliget*, sondigt hy, dat hy in plaats van den Godsdienst te betragten, en by te wonen, in de kroeg, of elders sit en speelt en dobbelt. *Idem Stukkius d. lib. 3. antiq. Convivial. Aleator dies festos, & cultui divino consecratos turpi illo studio prophanat, & omne tempus quod melioribus studiis atque negotiis impendi oportebat, noxio hoc studio suo perdit atque consumit.* Sy ontheiligen de Feest- en Sabbat-dagen, dewelke tot betragtinge van den Godsdienst zyn ingestelt, met haar vuyl en eerloos spelen; En besteden al haar doen en al haar tijd, die sy met beter oeffeningen behoorden door te brengen, aan dit onnut en schadelijk spelen. *Cicero pro Quintio. Orat. 1. Nullum est tempus aut officium tam sanctum aut solemne, quod non ludendi causa comminuere, atque violare aleatores soleant.* Daar en is geen tijd, noch geen werk so kostelijk, of so heilig, of sy bestaan het, met hun spelen te schenden en ten achter te setten. Den Kaisar *Domitianus*, was soo versot op het spelen, dat hy hem daar mede by ontijde, en selfs op de Feest-dagen besich hield; Derhalven het by vele decreten van *Vrankrijk* op lijf straffe verboden is, op enige feest of heilige dagen, op dewelke men den Godsdienst behoort te plegen en waar te nemen, te spelen. *Vide Gregor. Tholosan. Syntagm. jur. lib. 39. cap 3. num. 16.*

70 Den *Keurpaltz Frederik de* III. heeft in 't jaar vijftien hondert achten vijftig alle speelders de kerke gemeenschap ontseid, en het H. Nachtmaal verboden, met dese woorden: *Quapropter nos quoque ex mandato Christi & Apostoli Pauli omnes illos qui ipsi sibi conscii sunt pollutos se esse sequentibus flagitiis, monemus, ut ab hac mensa domini abstineant, ipsisque denunciamus nullam ipsos partem, & communionem, Christi habere, cujusmodi sunt omnes qui demortuos, Angelos aliasque creaturas invocant, qui simulachra colunt, omnes magi & divinatores, omnes perjuri, homicidæ, rixatores, adulteri &c. Aleatores, avari, denique omnes qui scandalo obnoxiam vitam degunt, Hi omnes quamdiu in ejus modi flagitiis perseverant, certo certius sciant, secumque statuant, sibi ab hoc cibo, quem Christus solis fidelibus instituit, & adornavit, esse abstinendum, ne judicium & condemnatio ipsorum tanto reddatur gravior.* Het welk van woord tot woord, in het tegenwoordige Formulier van het H. Nachtmaal is behouden, en aldus werd uytgedrukt: Daarom wy ook na het bevel Christi en des Apostels *Pauli*, alle die sich met dese navolgende lasteren besmet vinden, vermanen van de tafel des Heeren te onthouden, en verkundigen hen, dat sy geen deel in Christi Rijke hebben, als daar zyn alle afgoden-dienaars, alle die verstorven heiligen, Engelen of andere creaturen aanroepen, alle die den beelden eer aandoen. Alle waanwijse tovenaars en waarseggers, die vee of mensen, midsgaders andere dingen zegenen, en die sulke zegeningen geloof geven, en so vervolgens: Alle meinedige doodslagers, kijvers, en die in haat en nijd tegen haar naasten leven, alle egtbrekers, hoereerders, enz. Speelders, gieregaarts, en alle die een ergerlijk leven leiden; Dese alle en so voorts.

Jegens het V. gebod; *Gy sult vader en moeder eeren*; sondigt een speelder. I. Dat hy jegens de vermaninge van zyne ouders verhard en halsterrig blijft. II. Dat sy de goederen by hunne ouders en groot-heeren, met grote moeite en arbeid vergadert, op dese wijse ter schande en oneer doorbrengen. III. Dat sy haar selven, en die gene die haar ter wereld gebragt hebben, als haar het werpen van de stenen niet en wil dienen, met sonderlijke manieren van spreken vervloeken, en haar geboorten dag beklagen.

Tegens het VI. gebod; *Gy en sult niet doodslaan*, sondigt den selven op twederlei wijse. Eerst dat in dat spelen, dikmaals hoge woorden vallen, dewelke tot feitelijkheid, en ook wel tot doodslaan uytbersten en uytvallen. Ten anderen dat niet alleen voor een doodslager werd gehouden, die jemant sijn leven beneemd, maar ook die sijn even naasten, en deffelfs huysgesinden, als vrouw en kinderen, door bedrog en quade saken het hare afneemt en vervremt, dat haar alle levens middelen gebreken. *Augustin. in Johann. Ipsum dico homicidam non gladio armatum & ferro accinctum, sed astutia fraude & injuria instructum.* Ik noem niet alleen een doodslager, dewelke daarom gewapent uytgaat, en met het swaard omhangen is, maar die hem met snodigheid, bedrog en jemand ongelijk te doen behelpt; Want dat is, seid *Ambrosius* over den 118. Psalm, jemand doden, alsmen hem met bedrog zyn levens middelen beneemt. *Hoc autem est hominem occidere, vitæ suæ ei subsidia subtrahere.* Want seid hy, volgens tuyg van den Ecclesiastes, is dat een doodslager van zynen naasten, die hem zyn onderhoud beneemt, en hy vergiet zyn bloed, dewelke jemand zyn arbeidsloon onthoud. *Is occidit proximum qui aufert communem victum, effundit que sanguinem, qui fraudat mercede mercenarium. Eccles. Jesus Syrach. cap. 34.* in het 22. vers. *Het brood der behoeftigen, is het leven der armen, wie haar van 't selve berooft, is een doodslager, hy dood sijnen naasten, die hem sijnen leeftog af-*

afneemt, en hy vergiet bloed, die den loon des loners rooft.

Het gebeurt ook dikmaal, dat een ſpeelder, als hy het ſijne al verloren heeft, uyt wanhope, ſich ſelven om hals brengt; So ſeid *Tacitus lib. 1. Hiſtor. Infamem vitam exitu inhoneſto fadat.* Hy beſoetelt ſijn ſchandelijk leven, met een oneerlijk einde.

Het VII. gebod; *Gy en ſult geen hoerery bedrijven*, werd door de aanleidinge van ſpelen lichtelijk overtreden; Daar van *Seneca* ſeer wel ſeid: *In Venerem ac libidinem projectorum inhoneſta labes eſt; Animis per libidinem corruptis, nihil honeſti ineſt. Eſt autem quando ipſi aleatores cum proſtitutis mulieribus penes authorem ſuum diabolum, nocturnas vigilias clauſis foribus celebrant. Armantur adverſus ſe miſeri, ſpiritu diaboli repleti, & illic duplex, & geminum crimen admittunt. Hic concrepat alea ſonus, illic ſilentio operatur inceſtus, hic ſine ullo dignitatis ſuæ reſpectu, ſine ulla excuſatione peſtifero ſtudio cedere bonis cogitur, illic ſecreto mortale venenum bibitur. Dat is:* Het is een ſchandelijke vlekke voor die gene, dewelke haer tot vleeſelijke welluſten begeven; Een ziele door welluſtige bewegingen bedorven, en heeft niet goeds in haar; want de dobbel-ſpeelders, als ſy met het vrouwvolk openbaar leven, en door den aanleider, den boſen geeſte, een gantſe nacht als buyten de ogen der menſen, met geſlote deuren komen over te brengen, werden ſy elendelijk tegens haar eigen ſelven gewapent, van den boſen geeſt vervult; daar bedrijven ſy dan een dubbeld quaad; Hier hoortmen de ſtenen en ſchijven klappen; daar gaat om een hoek de hoererye in ſwang; gins werd hy buyten alle eere, en ſonder enige verſchoning, door een ſeer beſmettelijke toeleg van al ſijn goed ontſet, en op een ander plaats werd het ſtervelijk fenijn gedronken.

De overtredinge van het VIII. gebod; *Gy en ſult niet ſtelen*, werd wel meeſt in dit ſpel bevonden, als waar in met alle middelen werd getracht, tot ſodanig doen, met bedrog van een ander voorraad te plegen, en aan d'ander ſijde alles werd aangeleid, om een ander te bedriegen, en door vals ſpelen van het ſijne te beroven; Daarom ſeid *Ariſtoteles lib. 4. Ethicor. Ludus alearum comparatus fuit furto & lenocinio, hoſteſque Reipubl. Aleatores ſunt, quia hoc cupiunt & optant, ut homines ludant & efficiantur pauperes.* Het dobbel-ſpel werd by dievery en hoerewerk vergeleken, en de dobbel-ſpeelders zyn vianden van een welgeſtelden ſtaat, want ſy trachten en wenſen niet anders, als dat de luyden ſpelen, en haar arm maken.

Een ſpeelder begaat dieſte, met dat hy ſijn gelt verſpeelt, ſich ſelven tot armoede brengt, en alles verſpilt, of dat hy ſijn tegenſpeelder van ſijn gelt en goed berooft.

Quiſquis igitur (ſeid *Danæus de Alea*) *alienam pecuniam idcirco apud ſe retinet, quod eam ludendo ſit lucratus, injuſte eam detinet, neque meliori conſcientia quam fur habet rem a ſe furto ablatam.* Indien jemand enig geld by hem houd, dat hy met ſpelen heeft gewonnen, die behoud het ten onrecht, en met geen beter gemoed, als een dief behoud het gene dat hy geſtolen heeft.

Het liegen en bedriegen is in dit ſpel gemeen, en doet den ſpeelder tegens het negende gebod ſondigen; *Gy en ſult geen valſe getuygenis ſpreken tegen uwen naaſten*, niet alleen dat de ſpeelders ſelf, haar met liegen, vloecken en ſweeren tegens haar weder-ſpeelder behelpen; Maar dat ook den eenen ſpeelder voor en tegens een ander valſe getuygenis geeft.

Tegens het X. gebod; *Gy en ſult niet begeren uwes naaſten huys*, enz. *Noch jets dat uwes naaſten is*, ſtrijd den grond en eigenſchap van den gantſen dobbel, als byſonderlijk beſtaande in een ander met alle middelen het ſijne af handig te maken. *Quid agitur in ludo aleæ (inquit Philipp. Diez. loc. com.) niſi de lucrandis nummis aliorum, per fas perque nefas, ſive juſte, ſive injuſte?* Wat werd'er anders in het dobbel-ſpel beoogd, als de winſt en ontrek van het gene eens anders is, het ſy met behoorlijke ofte onbehoorlijke ſaken, met recht ofte met onrecht; Met deſe geeſt was ſelf den Kardinaal *Ludovijk Scarampa* bevangen, als hy *Alphonſus*, den Koning van Napels, op enen dag over de 25. duyſent goude kronen met ſpelen afwon, volgens tuyg van *Garunbert lib. 6. de Vitis Pontific.*

De twede ſoort van dobbel-ſpelen, voor ſo veel de uytwerkinge van het ſpel ſcherpſinnigheid, kunſt, en wetenſchap vereiſt, en alleen tot vermaak en tijdverdrijf, ſonder enig misbruyk werd geoeffent, is altoos een geoorlofde ſaak geweeſt; So verhaltmen van *Porcius Cato*, dat hy om ſijn geeſt te vermaken, ſomwijlen het taarling ſpel heeft gehanteert, ſo hebben ook de Kaiſeren *Auguſtus, Dominianus* en *Klaudius*, haar met het taarling-ſpel vermaakt, en was *Klaudius* ſodanigen lieffhebber, dat hy van ſekere ſoorten van dobbel-ſpelen, ſo men ſeid, een boek beſchreven ſoude hebben, *referente Alexandro ab Alexandro Genial. dier. lib. 3. cap. 21. Joannes Saresberienſis. Policratici lib. 1, cap. 5. hujus voluptate, inquit, Ptolomeum Alexandrum, Cæſarem, Catonem, ipſum quoque Samium graviores operas legimus temperaſſe, quo etiam inter ludendum id agerent, unde eſſent Philoſophicis negotiis aptiores.* Dat *Ptolomeus, Alexander.* den *Kaiſar Julius, Cato*, en ſelfs den vieſen *Samius*, ſodanig vermaak hebben genomen, om haar ſware gedachten te ververſen, ſodanig dat ſy onder het ſpelen bequamer wierden tot hare ernſtige ſaken te verhandelen. *Ita Valerius Maximus lib. 8. cap. 8. Scævolam alea quoque & calculis vacaſſe ſcribit, quum bene ac diu jura civium, & ceremonias Deorum ordinaſſet: ut enim in rebus ſeriis Scævolam, ita in Heroicis luſibus hominem agebat, quem rerum natura continui laboris patientem eſſe non ſinit.* Dat *Q. Mutius Scævola*, ook, ſomwijlen met dobbel-ſtenen en ſchijven geſpeeld heeft, als hy langen tijd het burger-recht, en de cæremonien der Goden hadde beſchikt en gehandhaaft; Want gelijk als hy in ernſtige ſaken een *Scævola* was, ſo was hy in Koninklijke ſpelen een mens, dewelke de natuur niet toe en laat, in gedurigen arbeid en beſigheid te zyn. *De cujus textus varia lectione, in verbis Heroicis luſibus, ita reſtitutis, quum alii ſcurrulibus, alii ſenilibus legendum putarunt, poſt Janum Rutgerſ. var. lect. lib. 2. Cap. 12. & Johann. Iſac. Pontanum. Eſt tamen (inquit Joann. Saresb. d. lib. 1. cap. 5. de alea loquens) cum in aliqua ſpecie ſui licenter admittitur, ſi abſque vitio curarum gravium pondus alleviet, ſine virtutis diſpendio jocundam interpolationem afferat*

Digitized by Google

gaudiorum, Den taarling werd ook in ſommige gelegentheid voor geoorloft, en toegelaten gehouden, ſo wanneer deſelve ſonder hinder van ernſtiger ſaken, den geeſt verligt, en ſonder quetſen van goede ſaken, een vermakelijke en blygeeſtige tuſſenpoos by brengt.

Sodanig werd by ons het tiktak ofte verkeerbert, en het verkeerſpel met taarlingen en ſchijven voor een geoorlofde ſaak gehouden, op maaltijden en vrolijke byeenkomſten gebruykelijk, alhoewel het ſelve mede veel misbruykt, en niet om vermaak en tijdverdrijf, maar alleen om malkander veel geld af te winnen, geſpeelt werd; In welken gevalle de wet van den Kaiſar *Juſtinianus in l. 3. Cod. de alearum luſu & Aleatoribus*, verſtaan werd, als noch plaats te hebben.

72 [e] *Seer kloek in 't Kinder-baren*,] *Strabo Geograph. lib.* 3. daar hy van de *Spaanſe* vrouwen ſpreekt, verhaalt van de *Keltiſe*, *Duitſe* en *Scytiſe* vrouwen, dat ſy het land bouwen, en als ſy haar kinderen gebaard hebben, hunne mans in haar plaats te bedde laten leggen, en haar op paſſen: En dat ſy onder haar werk dikmaals haar kinderen baren, en ſelfs in de Riviere gaan afwaſſen, en reynigen; Daar van hy ſeker voorbeeld bybrengt, van een vrouw die haar tot den arbeid van landbouwery verhuurt hebbende, de Barensnoot is overgekomen, ten welken eynde ſy van haar werk gink, en een weynig aan een zyde trad, tot dat ſy haar kind gebaard had, het welk ſy ter nederleggende, wederom even yverig aan het werk ging, op dat ſy van haar loon niet en ſoude verlieſen, dog den Heer, vernemende dat ſy haar werk ſo gemakkelijk niet en dede, wilde de oorſaak weten, en eindelijk kennis van de ſaak krijgende, betaalde haar dienſt-loon, en liet haar henen gaan; Dat deſelve vrouwe haar kind opnemende, 't ſelve na de Riviere bragt, en afgewaſſen en gereinigt hebbende, daar mede na huys ging; Dit zyn ſijne woorden. *He* (*ſc. feminæ*) *agros colunt, & quum pepererunt, ſuo loco viros decumbere jubent, iisque miniſtrant, atque inter operandum ſæpe infantes lavant, & faſciis involvunt, ad flumen aliquod inclinantes. Poſidonius tradit, inquit, ſibi in Liguria Hoſpitem ſuum Charmolaum Maſſilienſem narraſſe, quum a ſe ad foſſionem quandam conducti eſſent viri pariter ac feminæ, inter has quandam, partus doloribus correptam, non longe ab opere ſeceſſiſſe, editoque fetu ad opus rediiſſe, ne mercedem amitteret. Quam ipſe quum agre opus facere videret, primoque cauſam ignoraret, tandem re cognita, mercede data dimiſit; mulierem autem ad fonticulam quandam infantem extuliſſe, lotumque & pannis quos habebat involutum domum in columem detuliſſe.* Deſelve Hiſtorie verhaalt *Diodorus Siculus Hiſtor. lib.* 4. *Ligures, inquit, feminas quoque in laborum communionem adſciſcere ſolent, quumque mercede mulieres ſimul ac viri operam elocent, res quædam mira & noſtratibus inſolens, mulieri cuidam evenit. Prægnans dum inter viros opus mercenarium facit, partus doloribus coacta, in virgultum quoddam, abſque ſtrepitu ſecedit, ibique infantem enixa, foliis involutum inter arbuſta abſcondit, & operariis denuo immixta, citra partus indicium, eundem cum ipſis laborem continuat. Re autem per vagitum infantis patefacta, præfectus operis nulla ratione puerperam inducere potuit, uti ab opere deſiſteret. Nec illa ante ceſſavit, quam conductor ejus miſertus, perſoluta mercede vacationem ab opere ei conceſſit.*

Ariſtoteles in ſijne beſchrijvinge der wondervallen, verhaalt het ſelve voor een wonder der nature, als hy ſeid, *Peculiare & hoc apud Ligures ajunt eſſe, quod mulieres dum opus faciant, pariunt: lotoque infante ad ſarculum mox, ac foſſionem redeunt, aliaque obeunt munia puerperis minime convenientia.* Men ſeid, dat het onder de *Genevoſe* vrouwen een gemene ſaak is, dat ſy, terwijl ſy gaan ſpitten, en delven, en ſwaar werk doen, haar kinderen baren, en de jong geboren kinderen in de Rivier afgewaſſen hebbende, wederom aan haren arbeid gaan, en ſodanig ſwaar werk doen, dat geen kraamvrouwen gelijkent; Daarom ook den ſelven *Philoſooph Politic. lib. 7. cap. ult.* van de gewoonte der natuurbewegende ſaken, aldus beſluyt, *Conducit autem tum ſanitati tum bellicis actionibus, ſtatim ad frigora aſſuefacere a parvulis. Quo circa multi barbarorum hunc habent morem, ut alii infantes, ſimul ac editi ſunt, frigido flumini immergant, ut Celtæ faciunt.* Het is ſeer goed, en voor de natuurlijke geſontheid, en voor de ſtrijdbare oeffeningen, ſich van jongs af tot koude hardvogtigheit te gewennen; Daarom veel barbariſe en uytlandſe volken, deſe manier van doen hebben, dat ſy, gelijk als de *Kelten*, hare kinderen, ſo haaſt ſy ter wereld komen, in de koude rivier dompelen en waſſen. So ſchrijft ook *Galenus in lib. 1. de tuenda ſanitate* met verwondering, *Quis quaſo noſtrum ſuſtineat, modo editum infantulum, & ab utero adhuc calentem, ad flumen deferre, ibique, ut apud Germanos fieri ajunt, ceu candens ferrum, in frigidam aquam immergendo, ſimul de naturæ vigore, periculum facere, ſimulque corpus ipſum roborare.* *Dat is:* Wie van ons ſoude het kunnen verdragen, datmen een jong en vers geboren kind aan de rivier bragt, en gelijk men ſeid, dat de *Duitſe* voor een gewoonte hebben, het als ter proeve van het heete yſer, in het koud water dompelde, en alſo een toetſe van de natuurlijke kragten nam, om het lighaam te doen verſterken.

[f] *De opvoedinge der kinderen ſeer ſlegt*,] Men 73
bevind door ervarentheid, dat onder arme luyden, die hun kinderen geen gemak aan kunnen doen, de welvarenſte en ſterkſte lichamen voort komen. *In omni domo*, ſeid *Tacitus lib. de Moribus, nudi, ac ſordidi, in hos artus, in hæc corpora, quæ miramur, excreſcunt.* De kinderen zyn gants naakt en ongehavent, en deſe, (het welk my wonder dunkt) komen in ſo grote ledematen en lichamen uyt te waſſen; In den ſelven ſin, ſeid *Jul. Cæſar comment. 6. A parvulis duritiei ac labori ſtudent*, van jongs af werden ſy de hardigheid en werkſaamheid gewoon gemaakt. *Pompon. Mela lib. 3. cap. 3. Maximo frigore nudi agunt, antequam puberes ſunt.* In haar kindsheid werden ſy nakent tot die koude gewend.

[g] *De moeder haar eigen kind ſoogde*,] *Tacit. de* 74
Morib. Suæ quemque mater uberibus alit, nec ancillis aut nutricibus delegantur. Elk een moeder ſoogd haar eigen kind, en werden de kinderen aan geen minnevoedſters vertrouwt; Het welk noodſakelijk van de voornaamſte vrouwen, en ſonder onderſcheid te verſtaan is, ſo wel van grote als van kleine, om dat de minder ſoort geen magt en heeft,

Digitized by Google

haar kinderen aan een ander ter minne te besteden, als welke niet alleen hun eigen huis-werk, maar ook hun landbouwerye moeten waarnemen; 't geen by geen andere volken als alleen by de *Ægyptenaars* en *Hebreen* werd onderhouden. Van de *Ægyptenaars* schrijft *Strabo lib. 17. Hoc de maxime laudatis eorum moribus est, quod omnem prolem alant.* Dat het selve onder hare manieren van doen, de meeste lof waardig is, dat sy haar kinderen self voeden.

75 [h] *Haar kinderen en naaste bloed,*] *Tacit. de Morib. Heredes successoresque sui cuique liberi, & nullum Testamentum. Si liberi non sunt, proximus gradus in possessione, fratres, patrui, avunculi. Quanto plus propinquorum, quo major affinium numerus, tanto gratiosior senectus, nec ulla orbitatis pretia.* De kinderen sijn erfgenamen van haar ouders, en is by haar geen makinge van uyterste wil bekent; dog indien daar geen kinderen zyn, so staan in den naasten trap om de goederen te besitten, de broeders en oomen, beyde van vaders en moeders wegen; hoe dat jemand meer bloedvrienden heeft, hoe dat sijn ouderdom heerlijker en aangenamer is, en die geen kinderen heeft is in geen aansien.

76 [i] *Na ouderdom,*] So verhaalt *Tacit. d. lib. de Morib.* van de Tenc'ters ofte Drenters. *Inter familiam, inter penates, & jura successionum, equi traduntur; excipit filius, non ut catera maximus natu, sed prout ferox bello, & melior.* Sy geven onder de geslagten de paarden aan malkanderen over, even als hare huys-goeden, en geregtigheden der erffenissen; welke paarden een van de soonen ontfangt, niet de oudste van jaren, gelijk in andre erfgoeden gebruykelijk is, maar die gene dewelke de kloekste en strijdbaarste ten oorlog is. Hier uyt is niet duysterlijk aan te merken, dat gelijk als nog tegenwoordig in *Engeland*, den ouSten soon als het hooft van het geslagt, in het besit van het nalatenschap gestelt wierd, dog daar geen sonen en waren, hebben ontwijffelijk de dogters de erffenisse aanvaart, om datter geseid werd, daar geen kinderen en zyn, komen de broeders tot het besit van de erffenis.

[k] *Sonder enig bevel by uyterste wille,*] *Successores sui cuique liberi, & nullum Testamentum.*

[l] *De susters kinderen,*] *Sororum filiis, inquit Tacitus, idem apud Avunculum qui apud patrem honor. Quidam sanctiorem, arctioremque hunc nexum sanguinis arbitrantur, tanquam ii & animum firmius, & domum latius teneant.* De susters kinderen hebben gelijke eer by haren oom, even als hy haren vader; ja sommige menen dat desen band van verwandschap allerheiligst en allersekerst is, agtende die sodanig te wesen, dewelke het gemoed sterker verbinden, en het huys beter by een houden. Wat hier van de reden zy, is bedenkelijk; het schijnt een dobbel verband van vader en van ooms wegen; maar waarom dat niet so wel en meer in de broeders als susters kinderen? of niet wel dat de susters kinderen sekerder zyn?

77 Dog een twede reden is waarschijnlijker, dat vele volken haar geslagt-rekening door de vrouwen opgetelt en gerekent hebben; het welk ook de oorsaak is dat *Matheus* en *Lucas*, een verscheiden tellinge schijnen te maken van de afkomste van Kristus, dat den een ook door de vrouwen getelt heeft, en de ander alleen door mannelijke oir; het welk nogtans op een en 't selve uytkomt, en waarlijk geen verschil en heeft.

[m] *Blond en gekrult hair,*] Daar van hier voor in 't lange aangetekent.

[n] *Het hair en baard,*] *Tacit. de Mor. Et aliis* 78 *Germanorum populis usurpatum rara & privata cujusque audentia, apud Cattos in consensum vertit, ut primum adoleverint crinem barbamque submittere, nec nisi hoste cæso exuere votivum obligatumque virtuti oris habitum; super sanguinem & spolia revelant frontem, seque tum demum pretia nascendi retulisse, dignosque patria ac parentibus ferunt; ignavis & imbellibus manet squallor.* Door het stout bestaan van enige weinige, is het een gemeen gebruyk onder den *Catten*, gelijk ook by de andere *Duytse* volken, dat so haast als sy beginnen tot hare manlijke jaren te komen, sy haar hair en baart sonder enige afkortinge laten uytwassen, en haar ruyge gestaltenis niet eer afleggen ('t welk so tot dapperheid verlooft en verbonden is) voor al eer dat sy de victory hebben; na de overwinninge is het dat sy omtrent de bloedige doode lighamen, mitsgaders den buyt, haar hair afkerten, roemende dat sy de regte beloninge harer geboorte verkregen hebben, en haar selven regt getrouw voor haar vaderland, en ouders gedragen hebben; Maar by de blode, en die haar geduyrig buyten den krijg houden, blijft altijd dese vuyle gestaltenis.

Daar van is een goed voorbeeld van den Vorst *Claudius Civilis*, by den selven *Tacitus lib. 4. Annal. Civilis, inquit, Barbaro voto, post cepta adversus Romanos arma, propexum rutilatumque crinem patrata demum cæde legionum deposuit*, dat hy sijn gekemde en lang gekrulde geel hair, niet en liet korten, voor dat de legioenen der *Romeinen* geslagen waren. *Paulus Diaconus*, verhaalt in sijn *Mengelmoes der Historien*, onder anderen van den *Suevisen* oorlog tegens de *Saxers*, datter ses-duysent *Saxense* van den oorlog waren overgebleven, dewelke beloften deden, dat sy nog hair nog baart souden laten affscheeren, voor dat sy haar van de *Swevise* gewroken hadden; het welke volgens getuygenis van veel andre Schryvers, onder veel volken een gebruyk geweest is, en so gemeen is geworden, dat vele natien daar van haren naam gekregen hebben, als onder andere zyn de *Longobardi* ofte *Langbaarden*.

[o] *De kloekste en vroomste,*] *Tacit. de Morib.* 79 *Fortissimus quisque ferreum annulum (ignominiosum id genti) velut vinculum gestat, donec se cæde hostis absolvat; plurimis Cattorum hic placet habitus, jamque canent insignes, & hostibus simul, suisque monstrati. Omnium penes hos initia pugnarum, hæc prima semper acies, visu nova.* De strijdbaarste onder haar dragen in 't gemeen een yseren ring, gelijk een boeye, (dewelke onder haar smadelijk is) en leggen deselve niet eer af, voor dat sy door haren vyand te verslaan haar selven daar van bevrijd hebben. Desen dragt is by seer vele onder den *Katten* behaaglijk. In dese deugden dragen sy haar grijse haren, en sy vertonen dit selve so wel by den vyanden, als by den haren; uyt dese bestaan de beginselen des gevegts, en dese zyn altijd in de voorste slag-ordre, die seer nieuw is om te aanschouwen.

[p] *Omtrent de bloedige lighamen,*] *Tacit. Corpo-* 80

ra

rasuorum, etiam in dubiis prælis referunt. De lichamen van hare verſlagenen, nemen ſy ſtraks weg, ſelf in twijffelagtige ſtrijden. Dit komt met onſe manieren van oorlogen over een, by dewelke goede ſorg werd gedragen tot het begraven der doden, en wegdragen van de gequetſte, tot welken eynde ſomwijlen ten wederzyden ſtilſtand van wapenen werd verſogt, en toegeſtaan.

81 ¶ *In het paard-rijden en ſwemmen,*] *Tacit. de Morib. Erat & domi eques, præcipuo nandi ſtudio, arma equoſque retinens, integris turmis Rhenum perrumpere.* Sy waren wel te paart, en wel ervaren in 't ſwemmen, konden met de volle wapenen te paard ſittende, den *Rhijn* over ſwemmen. *Pomponius Mela lib. 3. cap. 3. Nandi etiam ſtudium illis eſt*: Sy kunnen ook wel ſwemmen. *Idem Tacit. d. lib. de Moribus, Tenčteri, inquit, ſolitum bellorum decus, equeſtris diſciplinæ arte præcellunt. Nec major apud Cattos peditum laus, quam Tenčteris equitum.* De *Drenters*, den luyſter van den gantſen oorlog, ſteken byſonderlijk uyt in de kunſt van het paardrijden, en hebben geen minder lof van haar ruyterye, als de *Katten* van haar voetvolk. *Herodianus lib. 7. Sunt Germani nandi peritiſſimi.* De *Duytſers* zyn de aller-ervarentſte in 't ſwemmen; en *lib. 8.* verhaalt hy van de *Over-rijnſe*, dewelke met *Alexander* en *Maximius* in oorlog waren. *Quod quum neque pons neque navigium adeſſent, quibus tranſmitteret amnem exercitus, ſubſtitit incertus conſilii miles. At Germanorum quidam, ignari quam rapido abruptoque impetu feruntur Italiæ flumina, ratique ſenſim influere campis, quemad modum apud ipſos, auſi ſeque & equos nandi peritos alveo credere, vi amnis abrepti perierunt.* Dat dewijl noch brugge noch vaartuyg by de hand waren, daar mede het volk over de Rivier konde gebragt werden, is het krijgsvolk aldaar ten eynde raad blijven ſtutten; doch enige *Duytſers*, niet wetende den ſnellen loop van de *Italiaanſe* Rivieren, en menende dat die, gelijk als by haar-luyden den ſtroom, langſamer hand landewaart in liep, ervaren in 't ſwemmen, hebben haar verſtout ſig met hare paarden te water te begeven, dog zyn door den ſnellen loop van de Rivier gebleven. Van de dapperheid der *Bataviſe* ruyterye, en ervarentheid in 't ſwemmen, werd in vele gelegentheden hier naar cap. 11. breder verhandelt.

82 r *Haar wapenen tegens hare vyanden,*] *Rari gladiis, aut majoribus lanceis utuntur. Haſtas vel ipſorum vocabulo frameas gerunt, anguſto & brevi ferro, ſed ita acri, & ad uſum habili, ut eodem telo, prout ratio poſcit, vel cominus vel eminus pugnent, & eques quidem ſcuto frameaque contentus eſt. Pedites & miſſilia ſpargunt pluraque ſinguli, atque in immenſum vibrant, nudi, aut ſagulo leves, nulla cultus jactatio; ſcuta tantum lectiſſimis coloribus diſtinguunt. Paucis lorica, vix uni, alterive caſſis, aut galea.* Daar zyn weinige onder haar, die geen ſwaarden ofte grote hellebaarden gebruyken, in 't gemeen hebben ſy halve ſpieſſen, die ſy met haar eygen Duytſe woorden pfriemen noemen, dewelke op het einde een kort en ſmal yſer hebben: dog zyn van ſodanige ſcherpte en gedienſtigheid ten oorlog, dat ſy met dit geweer, na dat de gelegentheid vereyſt, beyde van na by en van verre weten te vegten. De ruyters genoegen haar ſo wanneer ſy een ſchild en ſodanig een halve ſpieſe ofte pfriem hebben; de voetknegten ſchieten van haar allerley werp geweer, ja ſelf een man alleen weet met grote kragt veel ſtukken te gelijk ſeer verre uyt te werpen; in 't gemeen gaan ſy naakt, of ſeer ligt gekleed, met een kort roksken, want by haar is geen hovaardye in enige kledinge, uytbeſondert hare ſchilden, die ſy met verſcheyde uytgeleſen verwen heerlijk vercieren; daar zyn ook weinige onder haar die ruſtingen ofte harnaſſen hebben, en naulijks iſſer in een geheel leger een of twee, die een helmet ofte ſtormhoed gebruyken.

Van deſe halve ſpieſen ſpreekt ook *Tacitus Annal. 2.* alwaar *Germanicus* onder het werp-geweer ook rekent *præſta, & brevia tela*, afgebrande en korte ſpieſſen; ſo ſeid hy ook op een ander plaats, *Non loricam Germano, non galeam, ne ſcuta quidem ferro nervoque firmata, ſed viminum textus, vel tenues & fucatas colore tabulas.* De *Duytſers* gebruyken geen harnas, nog geen ſtormhoet, nog hebben hare ſchilden met enig yſer-werk beſlagen, of met taje peſen verſterkt, maar van matten gebreid, ofte van ligte houte berden, met verſcheide kleuren opgetoyt; Daar uyt men ſien kan, dat ſy tweder-hande ſchilden hebben van tene matten, ofte van ligte houte berden, hoedanige matte ſchilden men leeſt dat ook de *Scyten* gebruykt hebben; *Herodotus* verhaalt ook 't ſelve van de *Perſen*, dewelke ſy *Crates*, dat is gebreyde en gevlogte horden noemen. Doch *Plutarchus* ſchrijft, dat de uytgemonſterde keur-ruyters by de *Duytſers* ook helmetten gebruykt hebben, met opſtaande wildvangde vederen en pluymen.

f *Haren Afgod Herculem,*] *Tacit. de Morib. Herculem primum omnium virorum fortium ituri in prælia canunt.* Als ſy ten ſtryde gaan, ſingen ſy loſangen van hunnen Afgod *Hercules*, den ſterkſten boven alle ſterke en kloeke helden. Van den Afgod *Hercules* werd hier voor op het *III. Hooftſtuk, Num.* 5 en 10. breder verhandelt.

t *Namen ſy hare naaſte magen,*] *Tacit. d. libro* 83
de Morib. Quod præcipuum fortitudinis incitamentum eſt, non caſus non fortuita conglobatio turmam aut cuneum facit, ſed familiæ & propinquitates, & in proximo pignora, unde ululatus feminarum audiri, unde vagitus infantum. Hi cuique ſanctiſſimi teſtes, hi maximi laudatores. Het is een byſondere aanprikkeling tot den ſtrijd, dat hare krijgsluyden niet by geval t'ſamen lopen, en hare troepen maken, maar uyt geſlagten en bloedverwanten by een vergaderen, en dat ſy hare lieffſte panden, dat zyn hun vrouwen en kinderen, met haar nemen; Wanneer den ſtrijd aangaat, hoort men een groot gehuyl der vrouwen, en een groot gekryt der kleine kinderen, deſe zyn de allerheyligſte getuygen van hare vromigheid, en de hoogſte agters van hare kloeke daden.

u *Te vermanen en aan te moedigen,*] *Tacit. de Morib. Cibos & hortamina pugnantibus geſtant. Memoria proditur quaſdam acies inclinantes jam & labantes à feminis reſtitutas, conſtantia precum & objectu pectoris, & monſtrata cominus captivitate, quam longe impatientius feminarum ſuarum nomine timent.* De vrouwen waren gewoon hare mans ſpijſe toe te brengen, en met eenen haar tot dapperheid aan te moedigen; men leeſt van ſommige ſlagordres, die alrede aan 't wijken waren, en den moed

Digitized by Google

genoegsaam verloren gaven, dat die van de vrouwen gantselijk herstelt zyn geweest, door haar gestadig bidden, en door het vertonen van hare blote borsten, nevens de aanstaande dienstbaarheid, die sy haar als na by aanwesen, daar sy om haar selfs, en om haar vrouwen wil een groten afkeer van hebben.

84 [w] *Kloeke krijgsluyden boven andere volken,*] *Tacit. de Morib. Omnium harum gentium virtute præcipui Batavi.* Onder al dese volken zyn de *Batavieren* de kloekste en voornaamste; en een weinig daar na, *Tantum in usum prœliorum sepositi velut tela atque arma bellis reservantur.* Sy werden alleen tot den aantogt der veldslagen geschikt, en gelijk als het wapentuyg tot den oorlog bewaart. *Plutarchus in Ottone, Ingladiatores, inquit, qui peritia & animo, ad aggrediendum habebantur insignes, invexit Varus Alphenus Batavos.* Tegens de schermutsers, dewelke in kloekheid en ervarentheid, de voornaamste tot een aanval jegens den vyand gehouden wierden, heeft *Varus Alphenus* de *Batavieren* gestelt.

[x] *In den oorlog seer groot beleid en verstand,*] *Tacit. de Morib. Multum inter Germanos rationis ac solertiæ: præponere electos, audire præpositos, nosse ordines: intelligere occasiones, differre impetus, disponere diem, vallare noctem.* By den *Duytsen* zyn seer goede redenen en kloek vernuft; sy verheffen die seer hoog, dewelke sy verkoren hebben, en hooren garen die sy verheven hebben; sy erkennen al die gene, dewelke in enig ampt der overheid gestelt zyn; sy verstaan de gelegentheid der saken, ook weten sy de heftigheid van haren toorn op te schorten; sy weten de gelegentheid der dagen waar te nemen, en des nagts weten sy haar met vestingen te verseker en.

85 [y] *Andre volken te hulp,*] *Tacit. lib. de Morib. Si civitas, in qua orti sunt, longa pace, & otio torpent, plerique nobilium adolescentium petunt ultro eas nationes, quæ tum bellum gerunt: quia & ingrata genti quies, & facilius inter ancipitia claresc unt, magnumque comitatum non nisi vi belloque tueantur.* Indien het volk, daar onder sy geboren zyn, door langduyrige vrede en ledigheid, begint te verluyeren en te verflauwen, soo trekken veel van den voornaamsten jongen Adel van haar selfs na die volken, dewelke enigen oorlog voeren, om haar te hulp te komen; want de stille ruste is gants onaangenaam voor dit volk, om dat sy door het gevaar van twijvelagtige saken, veel ligter tot heerlijkheid opkomen, en so grote gemeente niet wel sonder oorlogen kan werden gehouden.

So hebben sy de *Romeinen* grote hulp en bystand gedaan, en als by deselve niet te doen en was, zyn sy voor en met *Pompejo* tegens *Ptolomeum* naar *Ægypten* opgetrokken, als te sien by *A. Hirtium*, in sijn *Alexandrijnse Oorlogen.* En naar *Spanjen* tegens *Cn. Pompejum*, *Cæsar de Bello Civ. lib.* 3. Naar *Macedonien*, tegens de *Geten* en *Parthen*, *Dio lib.* 45. *Appian. Alexandrin. lib.* 2. En met den *Kaisar Octavian.* voor de Stad *Perusen*, om deselve te ontsetten.

Het welk nog jegenwoordig by ons in gebruyk is, bysonderlijk onder den *Duytsen* Adel, dewelke niet geagt en zyn, als sy niet by jongs onder andere Vorsten en volken ten oorlog gedient hebben, en van hun goede diensten onder de selve betuig kunnen doen.

De reden is, dat deselve jonge Edelluyden, en krijgsluyden kinderen, tot geen andre saken als ten oorlog opgevoed, niet ledig, en sonder oeffening van dapperheid kunnen sijn, of sy spatten uyt in dertelheid, en vervallen tot kwaat en onmanierlijk leven. Hier van spreekt *Tacit. de Morib. German.* aldus: *Quatiens bella non ineunt, plus per otium transigunt, dediti somno, ciboque. Fortissimus quisque ac bellicosissimus nihil agens. Dat is:* Als sy niet en oorlogen, brengen sy meest haar tijd over met ledigheid, en vervallen veel tot lang slapen, en goede cier te maken; de kloekste onder hun trekken niet met allen ter hand.

[z] *Verkosen hunne Oversten met gemene toestemming,*] *Cæsar de Bello Gallico lib. 6. Ubi quis ex principibus in concilio se dixit ducem fore, ut qui sequi velint profiteantur. Consurgunt ii, qui & causam & hominem probant, suumque auxilium pollicentur, atque ea a multitudine collaudantur; qui ex iis secuti non sunt, in desertorum ac proditorum numero ducuntur, omniumque rerum iis postea fides abrogatur. Dat is:* Soo wanneer jemand uyt de Vorsten sig in de vergadering als Veldoverste aanbied, aan die gene die hem souden willen volgen; gaan sy alle by den anderen staan, die hem daar voor aannemen, en wien sy hare bystand en hulpe beloven; die dan uyt den selven hoop hem niet en volgen, houden sy voor een schelm en een landverrader, dewelke in gene saaken enig aansien of geloof werd gegeven. 86

De *Kennemers* setten die gene die sy tot hunnen Vorst verkoren, op een schild, dat sy op hare schouderen geschort hadden, en droegen den selven so door het gantse Leger, als zynde dit een verheffinge en eer van den nieugekoren Vorst, gelijk als dat van den Oversten *Brinio* verhaalt werd, by *Tacit. lib.* 4. *Histor. Erat in Caninefatibus stolidæ audaciæ Brinio, claritate natalium insigni, impositus scuto, more gentis & sustinentum humeris vibratus, dux diligitur.*

[a] *Sy stelden den uytslag,*] *Tacit. d. loco Tortunam inter dubia, virtutem inter certa numerare.* De fortuyn, en 't geluk of ongeluk stellen sy onder de twijffelagtige saken, de kloekmoedige dapperheid houden sy voor saken die seker gaan. 87

[b] *Sy verlieten haar meer op de dapperheid van haar Oversten,*] *Tacit. d. loco, Plus reponere in duce quam in exercitu. Idem eod. lib. Duces exemplo potius quam imperio ante aciem agunt.* De Veldoversten stellen sig voor aan in de slagordre, niet om te gebieden, maar het volk met hun voorgang aan te moedigen. Waar van den selven *Tacitus* nader reden geeft, *d. lib. de Morib.* als hy seid: *Cum ventum est in aciem, turpe principi virtute vinci, turpe comitatui virtutem principis non adæquare. Jam vero infame in omnem vitam ac probrosum, superstitem principi suo ex acie recessisse, illum defendere, tueri, sua quoque fortia facta gloriæ ejus assignare præcipuum sacramentum est. Principes pro victoria pugnant, Comites pro principe.* Soo wanneer het tot stryden komt, is het schande voor den Prince, dat hy in vromigheid van sijn onderhebbende Oversten, in kloekmoedige dapperheid soude te boven gegaan werden: gelijk het ook schande voor de mede-Vorsten soude zyn, dat sy de mate van strijdbaarheid van haren Prince niet en souden voldoen; wy- 88

ders

Digitized by Google

ders is het eeuwige schandvlek en gedurig verwijt, dat den Prince in den strijd gebleven zy, en sy lieden ontlopen, en haren Prince souden overleven; Want haar voornaamste eed-betrachtinge, is den Prince te beschermen, en hem met alle kloeke daden te verheerlijken; So strijden de Princen om de overwinninge, en de onderhorige Oversten voor den Prince

c *Weinig twijffelachtige gevegten,*] *Tacit. d. loco de Cattis: Rari excursus & fortuita pugna.* By haar zyn weinig uytlopen, en niet veel twijvelachtige gevechten.

d *Meer op hun voetvolk,*] *Tacit. lib. de Morib. In universum, inquit, plus penes peditem roboris, eoque mixti præliantur, apta & congruente ad eque strem pugnam velocitate peditum, quos ex omni juventute delectos ante aciem ponunt.* Als men hun oorlogs-bedrijf op het nauwste wil doorsien, so bevindmen dat haar meeste macht in het voetvolk bestaat; Derhalven sy in den strijd gemeenlijk vechten met ruyterye en voetknechten, door malkanderen gemengd, seer wel met den anderen over een komende, door de snelle raddigheid van hare voetknechten, die sy uyt de beste van haar jongelingschap uytsoeken, en in de slagordre voor aan setten.

89 e *In de vorm van een Beitel,*] Daar van deselve troppen *cunei* dat zyn beiteltroppen, genomt werden, *Acies per Cuneos componitur,* seid *Tacit. d. loco*, de slagordre werd door beiteltroppen t'samen gevoegd; En een weinig verder. *Non casus, nec fortuita conglobatio cuneum aut turmam facit, sed familiæ & propinquitates.* De gevallige t'samenlopingen der troppen, en maken geen hopmanschappen, ofte beiteltroppen onder haar, maar de geslagten, en maagschappen.

f *Door malkanderen gemengd,*] Waarom de oude *Duitsen*, hun meer op het voetvolk, als op de ruytery vertrouden, en deselve met den anderen vermengt wierden, verhaalt *Tacit. d. loco*, dat hare paarden niet moy van maaksel, nochte snel in 't lopen waren, en niet schielijk keeren noch wenden en konden. *Equi non forma, non velocitate conspicui, sed nec variare gyros in morem nostrum docentur. In rectum aut uno flexu dextros agunt.* Ten anderen, gelijk als hy van de *Katten* verhaalt, dat de ruyters dat eigen hadden, dat sy wel schielijk aanvielen, doch wederom haast konden gestuyt werden. *Equestrium, inquit, sane virium id proprium, cito parare victoriam, cito cedere.*

Gelijkmen ook by dagelijkse ondervindinge siet, dat niet altijd wel en gelukt, den eersten aanval met ruyterye te beginnen, om dat, so wanneer de eerste troupen geslagen of gestuyt werden, de volgende, die so datelijk niet gelijk en kunnen keeren, over malkanderen vallen, en haar gants reddeloos maken.

90 Hier van hebben wy een levendig voorbeeld, in den slag op het Eiland *Funen*, in Novemb. 1656. tussen de Koningen van *Denemarken* en *Sweden* voorgevallen, in welken slag de *Denen* en *Duitsen*, gants reddeloos en genoegsaam aan 't wijken zynde, den slag soude verloren zyn geweest, indien deselve door de *Hollandse* niet en hadde herstelt geworden, bestaande veel uyt welgeoeffende piekdragers, dewelke in seer goede ordre gesloten, seer langsaam en gelijk als voet voor voet op de *Sweedse* ruytery aandrongen, en deselve man voor man, met hunne hands over handse korte en lange pieken, van hunne paarden afdrongen, en by na sonder quetsen, de gantse ruyterye weer- en reddeloos maakten, daar door de ander afgeweken *Deense* en *Duitse* troppen herstelt, den strijd hervattende, de *Sweden* t'enemaal wierden geslagen. Welken veldslag, zynde de twijvelachtigste in het aandoen, de allergrootste victorie is geweest, daar enige Chronijken van gedenken, dat oyt de *Deense* op de *Sweedse* bekomen hebben. So weinig kan de ruyterye tegens de welsigeoten en in goede ordre gestelde voetknechten doen.

g *Uyt sijn plaats te wijken,*] *Tacit. d. loco, Cedere* 91
loco, dummodo rursus instes, consilii quam formidinis arbitrantur. So sietmen dikmaals in den oorlog, dat door den schijn van wijken en schielijk hervatten en wederkeren, gelijk op nieuws aangemoedigt, en uyt vreese van onverwachte hulp en bystand, de slag werd gewonnen, die anders twijfelachtig, en gelijk als half verloren was.

h *Sijn schild en wapentuig achter te laten,*] *Tacit.* 92
d. libro. Scutum reliquisse præcipuum flagitium, nec aut sacris adesse, aut concilium inire ignominioso fas, multique superstites bellorum infamiam laqueo finierunt. Sijn schild achter te laten, is voor haar de meeste schande, en werd sodanig een eerloos gehouden, en voor hem is niet geoorloft in Godsdienstige, of landstands rakende vergaderingen tegenwoordig te wesen. En vele dewelke in den oorlog, met haar buyten 't gevecht te houden, waren overgebleven, en haar niet vromelijk hadden gedragen, hebben haar selven, om de schande en smaatheid te ontgaan, verhangen en geworgt.

i *Met groot gesang en gejuyg,*] *Idem Tacitus,* 93
Ituri in prælia canunt, Accendunt animos, futuraque pugnæ fortunam ipso cantu augurantur: terrent enim trepidantve prout sonuit acies. Nec tam vocis quam virtutis ille concentus videtur. Affectatur præcipua asperitas soni, & fractum murmur, objectis ad os scutis, quo plenior & gravior vox repercussu intumescat. So wanneer sy ten strijde gaan, singen sy sekre deunen en gesangen, door dewelke sy de gemoederen van malkanderen opwekken, ja self door sodanig wakker singen, verwekken sy de overwinninge van haren toekomende strijd; Want sy verschrikken andere, of sy werden self verschrikt, na gelegentheid van den weerklank des geluyts, het welk haar slagordre van hem geeft; want dit gesang achten sy niet alleen een vermakelijke eendragtigheid van stemmen te wesen, maar houden het voor een bewijs van stoutigheid, en besonderlijk hebben sy een behagen in een harde weerklank des geluyds, en in een gebroken mommelende galm, waar toe sy haar schild aan haar mond setten, op dat haar stemme daar door grover geluyd, en sterker weerslag make.

Dit werd noch tegenwoordig in den oorlog by meest alle volken onderhouden, so tot aanmoediging der krijgslieden, als om daar mede deselve in goede ordre te houden; Hier toe dienen de *Trom-* 94
petten en *Trommels*, daar mede deselve tot een eenparigen-aan-en optocht gehouden werden, en ook in den strijd dienen tot aanmoediging van deselve; De *Trommels* onder het voetvolk, en de *Trompetten* onder de ruyterye.

Digitized by Google

Van de *Trompetten* leeſtmen, *in het vierde boek Moſes cap.* 10. dat Godt aan *Moſes* beval, dat hy twee ſilvere *Trompetten* maken ſoude, tot t'ſamenroepinge der vergaderingen, en tot den optogt der legeren, daar van den text vers 1, 2. aldus luyd: *Vorder ſprak de Heere tot Moyſe: Maakt u twee ſilvere Trompetten, en ſy ſullen u zyn tot de t'ſamenroepinge der vergaderinge, en tot den optogt der legeren.* Deſe beſchrijft *Flavius Joſephus, Antiq. Judaicar. lib.* 3. *cap.* 10. Dat geweeſt is een grote fluyte, rondom digt, van omtrent een elle lang, hebbende een mondſtuk om op te blaſen, eindigende onder klokswijſe; Even gelijk noch tegenwoordig de *Trompetten* gemaakt werden. *Ad invenit autem, inquit, tubæ modum ex argento factæ, quæ eſt hujuſmodi, longitudinem habens pene cubiti. Eſt autem anguſta fiſtula, capacior, præbens latitudinem quæ conveniat ori ad ſuſceptionem ſpiritus, & claſſico ſono vicina, quæ Hebraica lingua vocatur Aſora.*

Deſe manier van doen, is wel by meeſt alle volken gebruykelijk, maar niet met eenderhande maakſel van blaas-tuyg; Het welk veroorſaakt, dat de ſchrijvers niet eens en zyn, by wie en wanneer deſelve *Trompen* ofte *Trompetten* ſouden gevonden zyn; De *Duitſers* gebruyken veelerhande blaas-tuyg, alle met een muſicale harmonie, tot hun veld-geſchrey en aanmoedinge der ſoldaten, als zyn *Harpauken, Cornetten, Trombonen, Fagoten, Schalmeyen*; ſy gebruyken ook een ſoort van dwersfluyten, dewelke een ſeer ſnel en aangenaam geluid maken; De *Switſers* gebruyken ook hunne *Peifers*, onder het geluyd van den *Trommel*, by ons is een *Trompet* gelijk als van ouds gebruykelijk,

Dioniſius Halicarnaſſæus Antiquit, lib. 1. verhaal, dat de *Arcades* de muſicale inſtrumenten eerſt uyt *Griekenland* in *Italien* gebragt hebben. *Arcades, inquit, inſtrumenta quoque muſica in Italiam primi tranſtuliſſe dicuntur, quæ lyra, & trigona & lydi vocantur, quum priorum ſeculorum homines tantum fiſtulis paſtoralibus nec ullo alio inſtrumento muſico uterentur. Aul. Gell. uyt Thucidides*, verhaalt dat de *Lacedemoniers* het fluyt-geblaas in den oorlog gebruykt hebben: En uyt deſelven *Gellius lib.* 1. *noct. Attic.* blijkt dat de *Lacedemoniers* het fluyt-geblaas, en maat geſang in den oorlog gebruykt hebben, niet uyt vermaak, maar op dat het volk met gelijken en gepaſten trant ſouden aankomen, en op den viand ſouden aangaan, *Autor Hiſtoriæ Græcæ, inquit, graviſſimus Thycidides, Lacedemonios ſummos bellatores non cornuum tubarumve ſignis, ſed tibiarum modulis in præliis uſos eſſe refert, non prorſus ex aliquo ritu relligionum, neque rei divinæ gratia, neque etiam ut excitarentur, atque evibrarentur animi quod cornua & litui moliuntur, ſed contra ut moderatiores modulatioreſque fierent, quod Tibicinis numeris temperatur. Nihil adeo in congrediendis hoſtibus, atque in principiis præliorum, ad ſalutem virtutemque aptius rati, quam ſi per multiſonis mitioribus non immodice ferocirent. Quum procincta igitur claſſes erant, & inſtructa acies, captumque in hoſtem progredi, Tibicines inter exercitum poſiti canere inceptabant, ea ibi præcentione tranquilla & delectabili, atque adeo venerabili, ad quandam quaſi venerabilis muſicæ diſciplinam vis, & impetus militum, ne ſparſi, diſpalatique proruerent, cohibebatur: Sed ipſius illius egregii Scriptoris uti verbis libet, poſt hac aggreſſum eſt, Argivi quidem, Socyque acriter, ac cum impetu adorientes. Lacedemonii contra ſegniter ſub Tibiarum præcentu, Tibicinibus multis lege conſiſtentibus, non adeo divinæ rei gratia, verum uti junctim & veluti rythmo incedentes in hoſtem tenderent, neque ordines illis diſſiparentur, quod in magnis exercitibus, ubi congrediendum eſt, fieri ſolet. Dat is:* Den voornamen *Griekzen* Hiſtori-ſchrijver *Thycidides* verhaalt, dat de *Lacedemoniers*, ervaren oorlogſluyden, geen *Trompetten* geluykt, maar het fluytenſpel in den oorlog gebruyt hebben, niet uyt enige plegte van Godsdienſt, nochte ook dat daar door de gemoederen van de krijgs-knechten ſouden werden opgewekt, en aangehiſt, daar toe Cornetten en Kromhorens bequaam zyn, als in tegendeel, dat ſy daar door beſadigder en in geſchikter ordre ſouden werden gehouden, het welk door de gelijkheid van het fluytenſpel werd gematigd; Meinende datter in de bejegening jegens ſijne vianden, en in den aanval der veldſlagen, niet bequamer tot den welſtand en kloekmoedige uytvoeringe konde weſen, als dat ſy door een ſachter toon beſadigd, niet al te heftig en onvoorſichtig ſouden aanvallen; Daarom als het op een ſtrijden ging, en het volk in ſlagordre geſtelt was, eh men op den viand ſoude aangaan, waren de pijpers in't midden geſtelt om op te ſpelen, met ſodanig beſadigt, vermakelijk, en heerlijk voorſpel, dat de onmatige drift en gewelt der kriigsknechten, door die welgematigden toon wierd erhouden, dat ſy niet van den anderen quamen te verdeilen en verſtroyen; Wy ſullen de woorden van dien loffelijken Schrijver ſelf verhalen; So ſy aan malkanderen quamen, vielen de *Grieken* ſeer heftig aan; in tegendeel quamen de *Lacedemoniers* ſeer langſaam by, onder het geluyt van de fluyt-ſpeelders, die in ſeer goede ordre opſpeelden, niet ſo ſeer om enige heilige pligten, als dat de krijgsluyden gelijk als op een gepaſte maat, en geſamender hand tegens den viand ſouden aangaan.

Daar van ook *Polibius Megalenſ. Hiſtor. lib.* 4. *cap.* 20. vermaan maakt, als hy ſeid: *Neque æſtimandum, veteres Lacedemonios & Cretenſes loco Tubæ tibiam & rythmum ad bella ſine cauſa uſurpaſſe. Dat is:* Men moet niet geloven, dat de oude *Lademoniers* en *Cretenſen*, in plaats van de *Trompetten*, het fluyten-ſpel en maat geſang in den oorlog ſonder reden ſouden hebben ingevoert.

Haluattes, Koning van *Lydien*, heeft ook volgens tuyg van *Herodotus lib.* 1. in den oorlog tegens de *Myleſiers* pijpers en gelijkluydende ſnaarſpeelders gebruykt, daar van den ſelven *A. Gell. d. lib.* 1. *cap.* 10. mede vermaan maakt; Daar hy ook van de *Cretenſen* verhaalt, dat ſy in den aanvang van den oorlog cyter en lier-ſpeelders gebruykten, om het volk aan te leiden.

Van het trommelſlag, by na onder alle volken afſonderlijk en onderſcheidentlijk in gebruyk, verhaalt *Plutarchus in vita Craſſi*, en *Appianus Alexandrinus de Bello Parthico*, dat ſulx by de *Parthers* in hunne oorlogen en veldſlagen eerſt gebruykt, en ingevoert ſoude zyn.

k *Te vergaderen en raad te houden,*] *Tacit. de Morib. Germanor. Coëunt, niſi quid fortuitum inciderit, certis diebus ut turbæ placuit; conſidunt armati.*

Silen-

Silentium per Sacerdotes, quibus tum & coërcendi jus eſt imperatur. Mox rex vel princeps, prout ætas cuique, prout nobilitas, prout decus bellorum, prout facundia eſt, audiuntur, authoritate ſuadendi potius, quam jubendi poteſtate. Si diſplicuit ſententia fremitu aſpernantur, ſin placuit, frameas concutiunt, honoratiſſimum aſſenſus genus eſt armis laudare. Sy hebben haar vaſte vergaderingen op ſekre tijden, ten waar datter jets onverwachts was voorgekomen, dat geen uytſtel en konde lijden; Aldus vergadert zynde, ſo haaſt het de gemeente gelieft, gaan ſy gewapent ter neder ſitten; Als zy geſeten zyn, wert'er door de Prieſters een gemeen ſtilſwijgen geboden, die op ſodanigen tijd macht hebben te gebieden; daar na werd den Koning ofte Prince gehoort, en daar na al de andre vervolgens, na dat zy in oudheid van jaren, ofte edelheid van geſlacht, in eere van krijgsſaken, of ook wel in welſprekentheid boven andre uytſteken. Deſe werden gehoort meer met aanſien, en vertrouwen van ten beſten te raden, dan met macht van te gebieden; indien haar het gevoelen mishaagt, ſo werpen ſy het ſelve met een moeilijke tegenmommelinge omverre, en indien het haar behaagt ſo rammelen ſy hare priemen door malkander, want het is de allereerlijkſte en geſaglijkſte manier van toeſtemming, de ſaken door het gerammel der wapenen te prijſen.

Deſe manier van doen, komt met de inſtellinge van alle vrye Republijquen over een, dewelke by den een dus, by den ander ſo, by, uyt den naam, en van wegen de gemeente, onder de beſtieringe van een voornaam Opperhooft werd uytgevoert.

96 De *Romeinen* beſloten ook hare ſaken met toeſtemming van de gemeente, tot welken einde hare Stad in wijken verdeelt was, dewelke alle in 't midden by een kwamen, daar elke Wijkmeeſter ſijn byſondre plaats had; De voorgeſtelde wet die de Vorſten en Oudraden begeerden, wierd enigen tijd voor den dag der afkundiging, voor het Raadhuys en op de merkt aangeplakt, en aan elk wijkmeeſter twederhande brief kens uytgedeelt, van dewelke op het eene ſtond *A. Antiquo*, dat een ſtem van neen en weigering beduyde, en op het ander *V. R. Uti rogas*, het welk een toeſtemminge van de voorſtellinge beduyde; dewelke ſtemmen in elke wijk byſonderlijk op die wijſe, met een van beide deſelve brief kens te rugge te ontfangen, in een buſſe by een vergadert wierden; En deſelve buſſen uyt elke wijk by den anderen gebragt en geopent, en de meeſte ſtemmen tot toeſtemming ofte weigering opgetelt zynde, ſo wierd het beſluyt gemaakt, of het voorgeſtelde ſoude gelden ofte niet. *Vide A. Gell. lib. 10. cap. 20. Paul. Manut. tract. de legib. Roſin. de Antiq. Roman. lib. 8. cap. 3. & notata noſtra ad tit. ff. de Orig. jur. l. 2. §. 2. num. 6.*

97 In de Republijke van *Venetien* beſtaat den Raad gemeenlijk in omtrent drie duyſend perſonen, uyt den adel en voornaamſte der gemeente, alhoewel ſelden meer als vijftien hondert in de raad verſchijnen, daarmen mede met het lot van ſekere kogeltjens van ſilver of van goud tot dien einde omgedeelt, en by yder in een buſſe geworpen, alles beſluyt; Daar by de ſaken werden verdeelt, en geſchikt in een groten en kleinen raad, daar van de manier van doen, hier naar breder werd aangeteken, doch alles onder de oppermacht van een Hertog, die mede by en uyt den naam van de gemeente werd verkoren.

De regering van *Genua*, beſtaat in 400. perſonen, mede by ſekere aangelote perſonen jaarlijks uyt de gemeente te verkieſen: En werd mede in een groten en kleinen raad verdeelt, by haar *Conſiglio* en *Senato* genomd, dewelke mede onder het opperbeleid van een Hertog ſtaan: Daar van insgelijks breder hier naar t'zyner plaatſe. 98

In *Engeland* is den Koning in vele ſaken verpligt, het advijs en goed vinden van het Parlement te volgen, beſtaande in het Hogerhuys der Edelen, en in het Lagerhuys der gemeents-luyden. 99

In *Duitsland* heeftmen mede altoos getracht en onderhouden, tot uytſluytinge van een eenhoofdige Monarchale regering, de macht van het land te vertrouwen aan vele, die van tijd tot tijd ſouden kieſen, een bekwaam opperhooft ofte dienaar van den *Staat*, dewelke in alle vergaderingen van *Politie*, *Juſtitie* en *Militie* voor aan ſitten, proponeren, ſtemmen en beſluyten, na dat de meeſte ſtemmen goedvinden, en in val van onenigheid tuſſen beiden gaan, en de leden tot enigheid brengen, aan dewelke als het hooft van de *Militie*, alle uytvoeringe van dien vertrouwt werd, en te velde om de haaſtigheids wille het oppergeſag werd aanbevolen. Dit zyn de vrye Furſtendommen des H. Roomſen rijks, dewelke als Rijks-ſtenden en Keurfurſten, een Kaiſar tot een algemeen hooft verkieſen. 100

Wat de *Hollandſe* en *Nederlandſe* regering aangaat, dat die mede by de beſte en voornaamſte des volks, uyt de gemeente daar toe beroepen, onder een bepaelt opperhoofd en krijgs-vorſt beſtaat, t'ſelve werd hier na in 't byſonder verhandelt. 101

[1] *Vryſpreken*,] So hebben van ouds de Gedeputeerden en Geſanten, ter vergaderinge van den Staat vryheid gehad, hare advijſen, volgens den laſt aan haar by hunne Steedſe vergaderingen gegeven, vrymoedig en ſonder bekommering, van hare perſonen te mogen uyten; So heeft ook ſelfs den Koning van *Spanjen*, in den jare 1566. den verbonden Edelen, brieven van verſekerheid gegeven, nopende het gene by haar Staatsgewijſe was beſloten, als breder te ſien by *Borre*, *in ſijn Nederlandſe Hiſtorien*, *het tweede boek*, *pag.* 67. En is dienthalven, by de Staten van *Holland*, *op den* 19. *July* 1663. aan de Edelen, Steden en andere, de Vergaderinge frequenterende, verleent een *acte van indemniteit*, en volle verſekering, van hunne advyſen vrymoedig te mogen inbrengen, ſonder daar over in lijf, goed, ſtaat, ofte officie te mogen werden gemoleſteert, ofte geinquieteert, gelijk hier naar breder t'zyner plaatſe ſal werden verhandelt. 102

[m] *In de vergadering voorgeſtelt wierd*,] *Tacit. de Morib. Si diſplicuit ſententia, fremitu aſpernantur. Sin placuit frameas concutiunt. Honoratiſſimum aſſenſus genus eſt, armis laudare.*

[n] *Ter gehoorſaamheid*,] *Idem Tacit. d. loco. Nec Regibus infinita aut libera poteſtas, exemplo potius, quam imperio præſunt; & paulo poſt, Rex vel princeps audiuntur, authoritate ſuadendi magis, quam jubendi poteſtate. Dat is:* De Koningen hebben geen volſlagen ofte volvrye macht, en werden meer uyt hun deugt, als gebieden gehoorſaamt, en een Koning ofte Prins werd in de vergadering gehoort, meer om aan te raden als om te gebieden.

Niet

Digitized by Google

Niet haastig, maar wel overdagt,] *Ita Tacit. de Morib. Deliberant dum fingere nesciunt, constituunt, dum errare non possunt.* Sy beraden haar als sy twijfelen en besluyten als sy het seker zyn.

103 o *Een yder sijn klagte doen,*] *Tacit. d. loco. Licet apud concilium accusare quoque, & discrimen capitis intendere.* Op haar vergaderingen is het ook geoorloft, de misdadigen te beschuldigen, en ter betigting aan te brengen, op pœne van gelijke verschuldiging op sig te nemen.

104 Daar uyt kan men sien, dat ook het selve onder haarluyden plaats had, 't gene dat onder den *Romeinen* een wet was, dat die gene die een ander van de hoogste misdaat beschuldigde, gelijke straffe most lijden, indien hy hem valselijk kwam te beschuldigen. *l. 3. l. 7. ff. de accusat. & inscriptionibus l. ult. Cod. eod.* dat ook nog in *Duitsland* de costuyme is, voor jemand die een ander ter dood wil beschuldigen, dat aldaar een yder vry staat, dog selden voorvalt, om dat sulks niemant behoeft aan te vangen of hy wil, *l. ult. Cod. ut nemo invitus ag.* en de malle en verkeerde mededogentheid al veel der mensen gemoed beheerst, en de misdaden van hunne evenaasten doet bedekken, immers tot geen openbare beschuldiging en port, daarom op dat de misdaden niet ongestraft en souden blijven, publijke officieren gestelt zyn, dewelke ampts-halven alle misdaden moeten onderzoeken.

p *In de boeten,*] *Tacit. Distinctio panarum ex delicto.*

105 q *Haar agter-raad met de vrouwen,*] *Tacit. ibid. Inesse quin etiam sanctum aliquid, & providum putant, nec aut consilia earum spernunt, aut responsa negligunt.* Sy menen datter in de vrouwen jets heiligs, of bysonders in is; nogte sy veragten haarluyder raad, nogte verwerpen haarluyder gevraagd antwoort; onder haar wierden ook vrouwen tot het Priester-ampt gebruykt, wiens voorseggingen sy ook geloof gaven. Daar van *Tacitus d. loco* spreekt, als hy seid: *Vidimus sub Divo Vespasiano Velledam, diu apud plerosque numinis loco habitam; sed & olim Auriniam, & complures alias honorati sunt, non adulatione, nec tanquam facerent Deas.* Wy hebben ten tijde van den *Kaisar Vespasianus* de jonkvrouw *Velleda* gesien, die by vele als een Godinne geëerd wierd, so heeftmen ook van ouds *Auriniam*, en veel meer andere seer hoog geagt, niet uyt pluimstrijkerye, of dat sy als Godinnen souden gehouden werden; *Dio Nicæus lib. 17.* verhaalt dat sekere maagt *Ganna*, na dese *Velleda* gepropheteert heeft. *Masyus, inquit, Marcomannorum rex, & Ganna virgo (ea post Velledam in Germania vates oracula reddebat) Domitianum adierunt.* En den selven *Tacitus lib. 4. Histor.* verhaalt van deselve *Velleda*, dat haar vele geschenken wierden toegebragt. *Mumius Lupercus, inquit, legatus legionis, inter dona missus Velledæ*, en dat sy als een Propheterse geagt wierd. *Ea virgo, inquit, nationis Bructeræ, late imperitabat, vetere apud Germanos more, quo pleraque feminarum fatidicas, & augescente superstitione arbitrantur Deas. Tuncque Velledæ authoritas adolevit, nam prosperas Germanis res, & excidium legionum prædixerat.* Dese maagt van *Bructerse* afkomst, had alomme groot gesag, op der ouden *Duytser* wijse, na dewelke vele vrouwen voor Propheterssen, en door aanwas der bygeloviglheid voor Godinnen gehouden zyn; als wanneer het gesag van *Velleda* begon aan te wassen, om dat sy de *Germans* haar overwinninge en nederlage der vyandse troppen voorseid had. So verhaalt *Tacitus*, een weinig verder van deselve *Velleda*, dat de *Tenckters* haren uytslag en verdrag aan *Civilis* en *Velleda* stelden, dewelke sy door haar gesanten met geschenken lieten begroeten, dog sy konden haar niet persoonelijk naderen, om met haar mond aan mond te spreken; sy onthield haar op een verheven toorn, van waar sy het antwoord als jets dat van boven kwam, door jemand van haar Hofgesind mosten verwagten. *Arbitrum, dicebant Tencteri, habebimus Civilem & Velledam, apud quos pacta sancientur, sic lenitis, subjungit author, Tencteris legati ad Civilem & Velledam missi cum donis, cuncta ex voluntate Agrippinensium perpetravere. Sed coram adire, alloquique Velledam, negatum. Arcebantur aspectu, quo venerationis plus inesset. Ipsa edita in turre, delectus è propinquis consulta responsaque, ut internuntius numinis, portabat.*

Pomponius Mela spreekt van deselve aldus: *lib. 3. cap. 6. Sena insula Gallici numinis oraculo insignis est, cujus Antistites perpetua virginitate sancta numero novem esse traduntur.* Daar is een groot Orakel van een Franse Godinne, op het Eyland *Sena*, alwaar geseid werd dat negen Propheterssen, door haar suyver maagden leven vermaart, haar onthouden. *Putantque*, seid hy voort, *ingeniis singularibus præditas, maria ac ventos concitare carminibus, seque in qua velint animalia vertere, sanare, quæ apud alios insanabilia sunt, scire ventura, & prædicere: sed non nisi dedita ad se opera navigantibus, & in id tantum ut se consulerent profectis.* En men seid, dat sy met een bysondere geest begaaft zyn, dat sy met hare deunen de Zee en de winden kunnen bedwingen, en haar in sodanig gedierte kunnen veranderen als sy willen, dat sy kunnen genesen, 't gene by andre ongeneeslijk is, dat sy toekomende dingen weten en voorseggen, maar niet anders als aan die gene dewelke met voorbedagten raad, en om geen andre oorsaken tot haar komen overvaren en reysen.

r *Ten onderpand,*] *Tacit. d. lib. Ut efficacius obligentur animi civitatum, inter obsides quoque nobiles puellæ imperantur.* Op dat het verband te kragtiger sy, werden ook de edele jonkvrouwen ter gyseling en ten onderpand gegeven.

s *By haar waren geen beschreven Wetten,*] *Tacit.* 106 *Plus ibi boni mores valent quam alibi bonæ leges.* Aldaar gelden de goede zeden so veel, als by andre hunne goede wetten. 't Selve schrijft *Jul. Cæs. lib. 6. Commentar*, van de oude *Franken*, dat sy seer weinig by geschrift aantekenden, maar alles so wel de landstandse als goddelijkke saken aangaande, hun gedenken en onthoud aanbevolen lieten. *In sacris, inquit, neque fas esse existimant ea litteris mandare, quum in reliquis fere rebus, publicis privatisque rationibus Græcis litteris utantur. Id mihi duabus de causis instituisse videntur, quod neque in vulgus disciplinam efferri velint, neque eos qui discunt litteris confisos, minus memoriæ studere. Quod fere plerisque accidit, ut præsidio litterarum, diligentiam in perdiscendo ac memoriam remittant.*

t *Alleen vaste en onverbrekelijke gewoonten,*] Daar van enige by den gemelten *Tacitus* werden uyt-

Digitized by Google

uytgedrukt, dewelke wel meeſt met onſe jegenwoordige algemene Land-wetten over een komen. Als daar zyn ten I. dat een man maar eene vrouw mogt hebben. II. Dat tuſſen de man en vrouw een ondeilbare gemeenſchap was van allehaar goed. III. Dat het naaſte bloed het goed erfde. IV. Dat de huwelijken der kinderen niet mogten geſchieden, als met bewilliging en goeddunken van de ouders en naaſte vrunden. V. Dat niemand voor ſijn twintig jaren toegelaten wierd, ſig ten huwelijk te begeven. VI. Dat de ſlaaſſe dienſtbaarheid by haar ſo niet bekent en was, en in de gemene huyshoudinge tuſſen Heer en knegt was. VII. Dat hare Staats-vergaderingen uyt den Vorſt ofte Prince des volks beſtonden, en niet van vrede ofte oorlog beſloten wierd, als met gemene toeſtemminge des volks; En in Regtsſaken, ten I. Dat elk Dorp zyn byſonderen Regter hadde. II. Dat de lijfſtraffelijke beſchuldiging een yder onder gelijke ſtraffe vry ſtond. III. Dat de ſtraffen na de grote der misdaden groot of klein genomen wierden. IV. Dat de geld-boeten tuſſen den Heer, ofte gemene ſaak, en den beledigden aanklager verdeelt wierden. V. Dat de vyanden des Vaderlands, overlopers en landverraders, aan een boom wierden opgehangen. VI. Dat de vagebonden en eerloſe ten toon geſtelt, en met drek en vuyligheid geſmeten, op een horde gebonden, en in't water verdronken wierden. VII. Dat een vrouw in overſpel bevonden, aan de man ten ſtraffe wierd overgegen, ofte anderſints het haar afgeſchoren ten huyſen uytgeleid, en op alle hoeken van de ſtraten gegeeſſelt, als eerloos uyt het geſelſchap van eerlijke luyden verbannen, en achter land gejaagt wierd, en ſo voort.

Gelijk als by die van Lacedemonien,] *Cic. in Oratione pro Flacco*, daar hy de reden bybrengt, waarom dat de *Romeinen* ook hunne wetten, ſo wel uyt de onbeſchreven gewoonte, als uyt de beſchreven wetten van die van *Lacedemonien* ſochten in te ſtellen. *Ab Athenienſibus, inquit, humanitas doctrina, religio, fruges jura, leges ortæ, atque in omnes terras diſtributæ putantur. Lacedemoniorum virtus ſpectata & nobilitata, non ſolum natura corroborata, verum etiam diſciplina putantur, qui ſoli toto orbe terrarum ſeptingentos jam annos & amplius unis moribus, & nunquam mutatis legibus vivunt.* Van die van *Athenen*, ſeid hy, is de welleventheid, geleerdheid, godsdienſt, en van deſelve hebben de wetten en rechten haren oorſprong, dewelke de gantſe wereld door geplant zyn; Maar in die van *Lacedemonien*, werd die deugd ſelf geacht en verheerlijkt, dewelke niet alleen uyt haren eigen inborſt, maar ook door hare leeringe verſterkt en voortgeſet is, die alleen onder alle volken, nu over ſeven honderd jaren, en langer by haar oude gewoonten, ſonder enige verandering van wetten geleeft hebben; So ſpreekt ook *Plutarchus, in Lycurgo*, over het inſtellen van hunne wetten. *Lycurgus ſcriptas leges non poſuit, ita enim judicabat ea ad felicitatem civitatis, & virtutem omnium maximum adferrent momentum: ita demum manere immobilia, ſi moribus & educationi civium implantarentur, firmam voluntatem ex his elementis oriri, quæ neceſſitatis eſt validiſſimum vinculum.* *Lycurgus* en heeft niet gewilt, datmen geſchreven wetten ſoude gebruyken; Hy meende dat het ſelve een groot voordeel aan de deugd, en voorſpoet van de gemeente bybragt, en dat de wetten onbeweeglijk en onveranderlijk ſouden blijven, indienmen de onderhoudinge van dien, aan de manieren en opvoedinge van het volk kwam te bevelen, om datſe uyt een ſtandvaſtige ſterke wille voortkomt, dewelke het kragtigſte verband der noodſake is.

Welke deugd in haren oorſprong te onrecht die van *Lacedemonien* werd toegeſchreven, maar veel eer den ouden *Duitſen* toekomt, van dewelke ſy deſelve manieren en inſtellingen mogen hebben ontleent. En dien lof nergens anders door verdwaalt is, dan dat de oude *Duitſen* geen dingen hebben beſchreven, om dat gelijk *Tacitus* verhaalt, de letterkunſt by haar lange onbekent was, en ſy geen werk van ſchrijven en maakten. *Litterarum ſecreta*, ſeid hy, *viri pariter ac feminæ ignorant.*

[107] [u] *De beregters van gelijk en ongelijk,*] *Eliguntur in iiſdem conciliis & principes, qui jura per pagos vicoſque reddunt.* In deſe vergadering werden ook hare Princen en Overheden verkoren, dewelke macht hebben, om een yder in ſijn dorp en gehugt recht te doen.

[w] *Dewelke Comites genomt wierden,*] *Tacit. Centeni ſingulis ex plebe Comites, conſilium ſimul & authoritas adſunt.* Deſe hadden enige tot hondert in getal, uyt de voornaamſte der gemeente onder haar, die haar van hunnen raad, en deſſelfs uytwerking dienden, die hem gedurig oppaſten, daarom ſy *Comites*, dat is metgeſellen genomd wierden.

Dit maakten een aanſienlijk getal ter vergadering, als elk ſijne *Comites* en geſellen mede bragt, deſe waren ook onder den anderen van minder en meerder geſag en aanſien onderſcheiden, na dat elk heer dat inſchikte, en den een voor den ander ſtelde. *Gradus quin etiam & ipſe comitatus habet, inquit Tacitus, judicio ejus quem ſectantur. Magnæque comitum æmulatio, quibus primus apud principem ſuum locus, & principum cui plurimi & acerrimi comites. Hæc dignitas, hæ vires, magno ſemper electorum juvenum globo circundari. In pace decus, in bello præſidium. Nec ſolum in ſua gente cuique, ſed apud finitimas quoque civitates, id nomen, ea gloria eſt, ſi numero ac virtute comitatus emineat. Expetuntur enim legationibus, & muneribus ornantur & ipſa plerumque fama bella profligant. Datis:* Deſen ſtaat van medegeſelſchap, heeft ook verſcheide trappen, die te vergunnen ſtaan aan het oordeel des genen die ſy volgen; Deſe metgeſellen hebben ook dikmaals groten yvertwiſt onder den anderen, elk om de eerſte plaats by ſijnen Prince te hebben, gelijk ook onder den Princen ſelf, wie de meeſte en kloekſte geſellen onden hun mogt hebben. Dit is haar heerlijkheid en haar macht, dat ſy altoos gaan omçingelt met een groote ſtoet, en gevolg van jonge Heeren, daar mede ſy beduyden haar heerlijkheid in tijd van vrede, en hun ſterkte in den oorlog; En niet alleen heeft den Prince aldus in de meeſte menigte van gevolg, ſodanigen naam by ſijn eigen volk, maar ſelfs ook by ſijn naburige vrydommen; Want ſy werden tot geſantſchappen verſocht, en met geſchenken vereert, ja dikwils houden ſy de oorlogen door de ontſaggelijkheid van hunnen naam.

Deſe geſellen trekken ook met hunne Heeren en Princen in den oorlog, daar ſy malkanderen tot kloek-

Digitized by Google

kloekheid en dapperheid porren; Door dien het een Prince niet en betaamt, van sijn mede geselschap voor by gegaan te werden, en noch veel minder soude betamen, sijnen voorgaande Prince te verlaten, of hem in kloekheid en dapperheid te wijken. *Quum ventum est in aciem, inquit Tacitus, turpe principi virtute vinci, turpe comitatui virtutem principis non adaequare; jam vero infame in omnem vitam ac probrosum, superstitem principi suo ex acie recessisse. Illum defendere, tueri, sua quoque fortia facta gloria ejus assignare, precipuum sacramentum est. Principes pro victoria pugnant, comites pro principe.*

Uyt dese Princen werden de Veldoversten gekoren, op hunne aanbiedinge, volgens tuyg van *Jul. Cæsar, lib. 6. de bello Gallico*, als hy seid, *Ubi quis ex principibus in concilio se dixit ducem fore, ut qui sequi velint profiteantur, consurgunt ii, qui & causam & hominem probant.* Omtrent den welken de andere Princen haar houden, gelijk als haar metgesellen omtrent haar, en gelijk die van haar metgesellen gevolgt werden, so volgen sy den Veldoversten, en gelijk als den Poëet *Martialis* van gelijke dienstbaarheid, so wel in hoger als minder staats personen, in sijne schimpdichten scherst, *Epigram.* XVIII. *lib.* II. *ad Maximum*

Mane salutatum venio, tu diceris isse
Ante salutatum. Jam sumus ergo pares;
Sum comes ipse tuus, tumidique aut ambulo Regis
Tu comes alterius: Jam sumus ergo pares.

Dat is:

Ik kom des morgens u begroeten, en men seid,
Dat gy al uyt zijt, om den Koning op te wachten,
Ik ben u metgesel, gy van sijne Majesteit.
Wie is nu meer in dienst, of gy of ik te achten?

108 Sulks dat ook dese naam van *Comites*, Princelijke metgesellen, een naam is geweest van groten staat en heerlijkheid; in plaats van dien, seggen wy hedensdaas Graven, het welk in ons duyts, overste Rechters beduid; Dewelke ook hare trappen van hoogheid en waardigheid hebben; Gelijk als *Paltzgraaf*, dat is Overste des Kaisarlijken paleis, *Landgraaf*, Overste des lands, *Markgraaf*, overste des Marks, *Burggraaf*, Overste van sekre sterkte ofte burgt, en onderhoringe van dien, *Centgraaf*, een Overste van een gebied, over vele dorpen te samen, het welk ook tot minder bedieningen gepast werd, als sijn, *Rhijngraven, Dijkgraven, Watergraven, Pluymgraven*, alle Oversten en Regters in hun ampt; Het welk ook niet oncigentlijk voor Princen en, Opperste Vorsten genomen werd, gelijk als de *Graven van Holland* genomt wierden, *tanquam ipsorum Judicum Judices*, seid *Grot. cap. 5. de Antiq. Reipubl. Batav. Quia principum munus est precipuum, inquit, jus dicere*, om dat het voornaamste van sijnen dienst is, het Opperregterschap boven alle rechters, en te besorgen dat alle Collegien van Justitie werden gehandhaaft, daarom noch jegenwoordig de Hoven van justitie den titel gebruyken van *Stadhouder, Præsident en Raden*, en de jaarlijkse verkiesingen en veranderingen van de Schepenen en Regters in steden, tot desselfs verkiesinge staan.

109 x *Het afsterven en begraven der doden*,] *Tacitus* beschrijft hare begravenissen der doden, dat deselve eerst wierden verbrand, doch slecht en sonder enige stoet of kostelijke toebereidsels, anders als wel de *Romeinen* en andere volken, dewelke hunne pragt in alle kostelijkheid van toestellinge, gewaad, en specerye, daar in hebben uytgebeeld. *Funerum nulla, inquit, ambitio, id solum observatur ut corpora clarorum virorum. certis lignis crementur, struem rogi nec vestibus nec odoribus cumulant.* In de dode lijken vertonen sy gants geen pragt, alleen werd dit by haar onderhouden, dat de dode lichamen van heerlijke mannen met bysonder hout verbrand werden, en in de stapeling van het hout des lijkviers werden gene kledingen noch reukwerk bygebragt. *Sepulchrum cespes erigit, monumentorum arduum & operosum honorem ut gravem defunctis aspernantur.* De Grafstede werd met aarde soden opgeregt, want kostelijke eerstukken der Graffteden verwerpen sy, als beswaarlijk voor den overleden.

y *Gelijk de Romeinen*,] Van den kostelijken 110
stoet en toestel van de *Romeinen*, in 't verbranden en tumelen van hare doden, schrijft den selven *Tacitus* seer omstandelijk, *lib.* 3. *Annal* van *Agrippina*, over den toestel der overgebleven asse van haar man *Germanicus. Miserat duas prætorias Cohortes Cæsar, addito, ut Magistratus Calabria, Apuliique & Campani suprema erga memoriam filii sui munera fungerentur. Igitur Tribunorum, Centurionumque humeris Cineres portabantur. Præcedebant incomptæ signa, versi fasces, atque ubi Colonias transgrederentur, atrata plebes, trabeati equites, pro opibus loci, vestem, odores aliaque funerum solennia cremabant: etiam quorum diversa oppida, tamen obvii, & victimas, atque aras diis manibus stantes, lachrymis & conclamationibus dolorem testabantur.* Dat *is:* Den Kaisar had haar twee lijfschut-benden toegesonden, en daar by ook bevolen, dat de Overigheden van *Calabrien, Appulien* en *Campanien*, haar laatste gedienstigheden, ter liefde van de geheugenis sijns soons souden betonen; Derhalven wierden sijne doode assen gedragen, op de schouderen van de Oppermeesters en Hooftlieden, voor aan gingen de vaandelen opgerolt en onopen gedaan, en de roebondels waren omgekeert, en waar sy voorby enige volksaten henen trokken, daar kwam haar het volk tegen in sware roukleederen, en de Ridders in haar lange rouwrokken, en branden na de gelegentheid, en vermogen van hare plaats, kledingen, reukwerk, en andere dingen tot de tumelen gebruykelijk; Daar kwamen ook by enige volken van verre gelegen, deden offeren, en stelden altaren voor de ziel-goden, en betuygden hare droefheid, met wenen en onderling huylen en geschrei, met gebaar en luyder stemme; Den Kaisar *Julius* getuygd ook *lib. 6. comment. de bello Gallico*, dat de *Gaulen* seer pragtig en kostelijk waren in den uytvaart hunner lijken. *Funera, inquit, sunt pro cultu Gallorum magnifica & sumptuosa.*

Dese manier van de doode lichamen te verbran- 111
den, is niet alleen by den *Kelten*, maar ook by meest alle volken van ouds in gebruyk geweest; Uytgesondert de *Hebreen*, *Chaldeen* en *Persen*, dewelke hunne doode lichamen in de aarde, ter verrottinge begroeven, als te sien, *Genes. cap.* 23. en *cap.* 50. daar de andere volken vremt van waren,

Digitized by Google

ren, dat eens menſen lichaam ſoude verrotten, en de bederflijkheid onderworpen zyn, als menende volgens de leere van *Pythagoras*, dat de ziele der afgeſtorvene, op zynen tijd wederom in een ander menſe verwandelde en overging; Het welk de reden is, waarom dat ſy niet en hebben gewild, dat hunne lichamen ſouden verrotten, maar, die te gelijk met de ziele aan het vier, het welk ſy ook voor een God hielden, hebben willen opofferen; Van hun gelove der afgeſtorvene ziele, betuygd *Diodorus Siculus*, *lib.* 5. *Hiſtor.* aldus: *Pythagoræ apud illos opinio evaluit, quod animæ hominum immortales, in aliud ingreſſæ corpus, definito tempore denuo vitam capeſſant. Ideoque in funeratione mortuorum quidam epiſtolas propinqui defuncti inſcriptas in rogum conjiciunt, ut ab iis legantur. Dat is:* Het gevoelen van *Pythagoras*, werd by haar mede aangenomen: Dat de onſterffelijke zielen, door den ingang van een ander lichaam, op zyn tijd wederom leven aannemen; Daarom de ſommige in het lijkofferen, enige brieven by de naaſte vrienden geſchreven, by het lijk wierpen, op dat die t'ſijner tijd mochten werden geleſen.

Uyt deſe algemene manier van doen, van ſo vele oude volken, magmen beſluyten, dat de doode lichamen te verbranden, de aſſe te vergaderen, en ten grave te brengen, geheel oud is, en ſedert ſo niet als voor de Zundvloed in gebruyk geweeſt is. Van deſe manier van doen, onder de volken des Ouden Teſtaments, getuygen de volken van *Jabes*, in het verbranden van *Saul* en ſijne ſonen, 1. *Samuel* 31. Van dewelke de *Romeinen*, 't ſelve ontfangen en nagevolgt hebben, en by wien deſe manier van doen, voor den ommegang met deſelve, niet bekent en was, volgens tuyg van *Plinius*, *lib.* 7. *cap.* 54. *Ipſum corpus, inquit, apud Romanos cremare, non fuit veteris inſtituti, terra condebantur; At poſtquam poſt longinquis bellis obrutos erui cognovere, tunc inſtitutum. Et tamen multæ familiæ priſcos ſervavere ritus. Sicut in Cornelia nemo ante Syllam Dictatorem traditur crematus.* Het verbranden ſelf, is by de *Romeinen* geen oud gebruyk geweeſt, ſy wierden onder de aarde begraven; Doch na dat ſy door veel uytlandſe oorlogen overvallen, hebben vernomen, dat de doode lichamen wierden ontgraven, is het ſelve eerſt ingeſtelt; En zyn noch vele geſlachten by de oude manier van begraven gebleven; So en is in 't geſlachte van *Cornelius*, niemand voor *Sylla* den *Roomſen* Veldheer verbrand geworden: uyt vreeſe dat hem by vergelding gebeuren mocht, het gene hy aan *Marius* gedaan had, wiens beenderen hy dede opgraven, en in de ſtroom *Anienis* werpen.

[z] *Op een ſtapel,*] Daar van ſchrijft *Procopius Gothic. lib.* 2. aldus. *Ipſi multorum lignorum ſtrue in altitudinem congeſta, homineque in ſummo ejus faſtigio poſito, ſtatim omnia ligna incendebant, ab infima parte ſumpto initio. Ut primum vero flamma reſedit, collecta protinus oſſa terra condebant.* Sy ſtapelden een groten hoop hout op malkander in de hoogte, daar ſy het doode lijk opleiden, en ſtaken alle het ſelve hout van onderen op aan brand; En ſo haaſt als de vlamme begon op te houden, vergaderden ſy de aſſe en het overige gebeente, het welk ſy in een aarde kruyk ofte ſteene pot deden, en alſo in het graf neder ſetteden.

[a] *Hun wapentuyg en het geſlachte paard,*] *Tacit. d. loco, Sua cuique arma, quorundam igni & equus adjicitur.* Het wapentuyg van den overleden, werd mede op het vier geleid, en by de ſommige ook deſſelfs lijfpaard

Wy ſeggen (*het geſlagte paard,*) om dat deſelve, niet levendig op het vier geleid, maar eerſt geſlacht-offert wierden, volgens tuyg van *Jul. Cæſar commentar.* 6. *Etiam animalia juſtis funebribus confecta cremabantur.* En wierden niet alleen de paarden, ter goeder gedachten van den overleden, benevens het wapen-tuyg verbrand, maar hebben ook de ſlaven en knechten uyt getrouwigheid omtrent haren Heere hun laten ſlacht-offeren, en mede doen verbranden. *Cæſar d. loco; Omnia quæ vivis cordi fuiſſe arbitrabantur; in ignem inferunt, etiam animalia, ac paulo ſupra hanc memoriam, ſervi & clientes, quos ab iis dilectos eſſe conſtabat, juſtis funebribus confectis una cremabantur.* Al het gene by den overleden lief en waard geweeſt was, wierd met hem mede verbrand, ook de beeſten, en welkers goede gedachtenis noch verder gaat, de ſlaven en dienſtelingen, die by den overleden in achtinge waren geweeſt, wierden na de afgeleyde plegten van het ſlacht-offer, mede met haren Heere verbrand; Welke manier van doen, ook by de oude *Grieken* in gebruyk is geweeſt, gelijk *Homerus Iliad.* XXIII. den *Tumel van Patroclus*, door de uytvoeringe van *Achilles* beſchrijft.

Struxerunt pyram centum pedum quoquo verſum,
Inque pyra ſuprema cadaver poſuerunt, triſtes corde;
——— *Quatuor ante procera cervice equos*
Feſtinanter injecit pyræ, graviter ſuſpirans.
Novem huic Regi menſarii canes erant:
Ex quibus pyræ injecit duos obtruncatos.
Duodecim quoque Troum magnanimorum filios fortes
Ferro mactans (mala quippe mente meditabatur opera)
In ignis robur projecit ferreum, ut depaſceretur:

Dat is:

Daar wierd een lijktumel opgerecht van honderd voeten in 't vierkant, daar het doode lijk op geſet wierd, met grote neergeſlachte droefheid, daar hy met aller yl, vier van des overledens lankhalsde paarden, met een ſugtent gebaar dede inwerpen; Deſen Koning had negen tafelhonden, daar van hy twee geknokt en geſtompt in den ſelven tumel mede inwierp, en buyten dien bragt hy twaalf kloeke en dappere ſonen van grote mannen ten ſlachtoffer, en liet deſelve mede ter verſoeninge van den Koning in 't vier werpen, want hy en docht niet veel goeds van hem, omtrent ſijn leven.

[b] *De getrouwde vrouwen,*] Hier van werd by *Tacitus*, noch by *Cæſar*, enig vermaan gemaakt; Doch uyt andere Schrijvers blijkt, dat ook onder de *Duitſen*, de vrouwen der afgeſtorvene ter liefde van hare mannen, om haar getrouwigheid uyt te beelden, ten ſlachtoffer geleid wierden, om te gelijk met hare mans te werden verbrand; Daar

Digitized by Google

uyt soude geloven, dat sulks niet algemeen onder de *Duitsen* geweest is; Maar alleen by de oude *Kelten* en Noorder *Duitsen* gepleegt is: Hier van schrijft *Procopius de reb. Gothic. lib. 2. Viro defuncto, necesse erat uxorem, quæ virtutis existimationem consequi, gloriamque apud posteros relinquere vellet, laqueo apud viri sepulchrum, non longe post vitam finire. Quæ hoc facere recusaret hanc ignominiæ nota manebat, & a mariti propinquis infestatio.* De man overleden zynde, most de vrouw, dewelke enige liefde tot haar man had, en by hare nakomelingen een goede naam wilde nalaten, haar omtrent het graf van haar man laten verworgen: Die dat niet en dede, was te schande van het volk, en verachtinge voor des afgestorvens magen en bloedvrienden. *Strabo* verhaalt van de *Thraciers lib. Geograph.* XV. dat onder deselve de vrouwen, selfs mede in het vier sprongen, om benevens haar mans te werden verbrand, en die dat niet en deden, dat sy niet geacht en wierden. *Apud quosdam uxores sponte quoque cum viris comburi, quæ id recusent inglorias esse.* Van deselve schrijft ook *Pomponius Mela lib. 2. cap. 2. Nec feminis quidem segnis est animus, super mortuorum virorum corpora interfici, simulque sepeliri votum eximium habent, & quia plures simul singulis nuptæ sunt, cujus id sit decus, judicaturos magno certamine affectant, estque maxime latum, cum in hoc contendatur vincere.* By de vrouwen is een grote kloekmoedigheid, dewelke het een grote eer achten, benevens haar doode mans gedood, en met hen begraven te werden; En want daar vele vrouwen eenes mans zyn, is onder haar voor de oordeeluyters, een groten strijd, wie dat die eere sal hebben; En is een grote blijdschap voor die gene, dewelke hier in komt boven te steken. Van de *Thrachiers*, getuygt *Herodotus Histor. lib. 5.* mede het selve met dese woorden: *Singuli plures habent uxores. Si quis eorum decessit, disceptatio magna fit inter uxores, acri amicorum circa hanc rem studio, quænam præcipue a marito fuerit dilecta. Quæ talis judicata est & hunc honorem adepta est, ea a viris & mulieribus exornata ad tumulum a propinquis summo mactatur, unaque cum viro sepelitur, cæteris uxoribus id sibi pro ingenti calamitate ducentibus, nam id eis summo dedecori datur. Dat is:* Een yder heeft daar verscheide vrouwen; En so jemand aldaar komt te overlijden, is onder de vrouwen van deselve een groten twist, ter nauwer ondersoek van de magen en vrienden, wie van deselven hy het liefste mag hebben gehad; Dewelke daar voor werd gehouden, en die eere komt te genieten, die wierd van vrouwen en mannen seer keurlijk opgeçiert en opgeschikt, ter grave geleid, en aldaar van de naaste maag van den overleden gedood, en met den overleden te gelijk begraven; Het welke de andere vrouwen voor een groot ongeluk houden, dat sy die eere niet en mogen hebben, want het selve haar voor een groot verwijt verstrekt.

[c] *Haar getrouwste dienaren,*] *Cæs. d. l. 6. Etiam servi, & clientes, quos ab iis delectos esse constabat, justis funebribus confectis, una cremabantur.* Daar van breder hier voor vers. *Het wapentuyg en geslachte paard.*

[d] *De stokoude en onmagtige,*] Daar van schrijft 113
Procopius d. lib. 2. Goth. Histor. Nec senescentibus, nec morbo affectis vita amplius frui fas erat. Sed ub quispiam eorum sive consenuisset, sive morbo corripe-retur, protinus cogebatur a propinquis efflagitare, uti se quam primum exhumanis tollerent. Tum illi lignorum strue in altitudinem congesta, desuperque homine in summo fastigio imposito, Herulorum quempiam immittebant, qui cultro eum conficeret. Ut primum vero interfector descendit ad propinquos defuncti, continuo hi omnia ligna ab infimis facto initio, incendebant, ubi autem flamma resedit, collecta ossa sub terram condebant. Het en was niet geoorloft, dat de stokoude onmagtige, en doodkranke in 't leven bleven, dewelke dan aan de naaste vrienden mosten versoeken, dat haar leven mogt werden geëindigt; Dese wierden weg gedragen, en op een hout stapel opgetilt, daar sy dan jemand van het volk deden opklimmen, die deselve met een mes soude doden; Dewelke so haast hy afkwam, de naaste vrienden het hout van onderen begonden aan brand te steken, en so haast en was de vlamme niet gedaan, of sy vergaderden de asse en overige gebeenten, en deden het selve begraven. Onder de *Indianen*, is deselve manier van verbranden der doode lichamen, en gewillige navolging der vrouwen, van ouds en tot noch toe in gebruyk, dewelke daar grote pompe, en kostelijkheid in plegen, so daar van in der selver beschrijvingen doorgaans werd gelesen.

[e] *Haar afgestorven doden doen begraven,*] Dit 114
is de oorsaak, waarom *Tacitus* en *Cæsar* van geen brandofferen der doden en schrijven, dewijl doen ter tijd de begrafenissen lange in gebruyk waren, voornamentlijk onder de *Duitsen*, omtrent den *Rhijn* gesteten.

[f] *Tot kennis van de Heilige Schrift,*] Volgens welke onder den *Hebreen* en *Chaldeen*, een oud gebruyk geweest is, de dooden te begraven. Want wy sien en merken uyt hunne pligten en cermonien, verscheide sekere tekenen van den rechten waren Godsdienst, gelijk die voortijds by de Patriarchen is geoeffent geweest; want wie heeft haar oyt geleert offerhanden te slagten, deselve op aarde, en van soden opgemaakte altaren op te offeren, en haren Godsdienst te oeffenen in de open lugt, in bossen en hagen; Wie heeft haar geleert, dat den soenoffer der afgestorvene met frisse en machtige dieren, ook met mensen, en het gene sy allerliefst plagten te hebben, geschieden most? Van waar hebben sy geleert, dat sy geen Priesteren mogten hebben uyt het gemene volk, maar die gene, dewelke uyt Koninklijken, ofte Vorstelijken bloede geboren waren; Al het welke, en wat des meer is, sy van de *Scytiers*, hunne voorvaderen, en by gevolg van de kinderen van *Noach* geleert hebben; So heeft het mensen offeren, ook zyn oorsaak, en sijn gevolg van *Isaaks* voorgenome offerhande, zynde het liefste pand, dat *Abraham* op de wereld hadde, welk voornemen en gehoorsaamt gebod Gode aangenaam was, het welk by de volken gehoort en verspreid, oorsaak heeft gegeven van sulks na te volgen.

[g] *Een goed en noodsakelijk werk,*] Sie *Genes. 23.* 115
daar van een erf begravenis gesproken werd, dewelke *Abram* koft van *Ephron den Hetiter*, voor hem en sijn gantse geslacht. Sie *Genes. cap. 50 13.* Daar uyt dan te sien is, dat de begraveniſſen der doode lichamen van alle oude tijden, onder de

Vaders

Vaders van het Oude Teſtament in gebruyk geweeſt zyn; Om dat de natuur ons leerd, datmen het lichaam des redelijken menſen, niet en behoort weg te werpen, tot onteeringe en ſchendinge, en den Godsdienſt ons vermaant, het ſelve te bewaren en op te ſluyten, tegens den dag der opſtandinge uyt den doden. Sie *Geneſ.* 50. 5, 6. *Numeri* 33. 4. *Deutern.* 21. *vers* 23. en *Job* 5. 16. So hebben die van *Jabes*, de lichaamen van *Saul*, en ſijne ſonen, dewelke by den Philiſtijnen te *Betſan* aan den muur gehegt waren, en nu enige dagen onbegraven waren geweeſt, en onbequaam om te kunnen balſemen, (ſo alsmen aan der Koningen lichamen plag te doen) weg genomen, en om niet verder te bederven, verbrand, en de beenderen begraven. 1. *Samuël* 31. *vers* 12, 13. Daar uytmen ook ſien kan, dat ook onder ſommige volken des ouden Teſtaments, het verbranden der doode lichamen, en vergaderen der gebeenten en aſſe ter begraeffeniſſe, in gebruyk geweeſt is.

[h] *Wederkeren moet,*] *Geneſ.* 3. 19. *In't ſweet uwes aanſchijns, ſult gy u brood eten, tot dat gy tot de aarde wederkeert, dewijl gy daar uyt genomen ſijt, want gy ſijt ſtof, en gy ſult tot ſtof wederkeren.*

116 [i] *Hare Erfgraven,*] Als is geweeſt de erfgraffſtede van *Abraham*, die hy van den *Hetithers* koft, en voor hem en ſijn gantſe geſlacht ſchikte, *Geneſ.* 23. en *cap* 49. *vers* 29. daar *Jacob* ſijn kinderen beveelt, dat hy in het ſelve graf ſijns oude vaders ſoude begraven werden; dat daar toe was gekoft en opgeregt. *Ik worde*, ſeid hy, *verſamelt tot mijnen volke, begraaf my by mijne Vaders in de ſpelonke, die daar is in den akker Ephrons des Hethiters, in de ſpelonke die daar is in den akker Machpela, die tegen over Mamre is, die* Abraham *met dien akker gekoft heeft van Ephron den Hetither tot een erfbegraffenis. Aldaar hebben ſy* Abraham *begraven, en* Sara *ſijn Huysvrouwe, daar hebben ſy* Iſaac *begraven, en* Rebecca *ſijn huysvrouwe, en daar heb ik* Lea *begraven.* In't ſelve graf zyn ook de beenderen *Joſephs*, want hy wierd eerſt in *Ægypten* begraven, *Geneſ.* 50. 26. en aldaar bewaard, tot dat ſijne gebeenten met den uyttocht van de kinderen *Iſraëls* uyt *Ægypten*, hondert en vijftig jaren daar na, door *Moſes*, volgens de beloften by den kinderen *Iſraëls* geſworen, ten ſelven grave zyn overgebragt, *Exod.* 13 *vers* 19.

Hier uyt ſoude men oordelen, dat dit graf ten ſpelonke *Abrams*, al voor die tijd een erfgraffſtede *Ephrons* geweeſt is, daar uyt de grote weldaad der *Hetithers* werd aangemerkt, dat ſy aan *Abraham* een ſpelonke overgaven, die ſy tot een erfgraffſtede voor haar ſelven geſchikt hadden, welke manier van erfgraven voor ſijn familie en geſlacht te ſchikken en houden, by ons van ouds ſeer gemeen is geweeſt. Daarom ook voor geheiligde en onwandelbare goeden zyn gehouden. *l.* 5, 6. *& l.* 8. *de Religioſ. & ſumpt. funer. junct.* §. 7. *& ſeqq. inſtit. de rer. diviſ.* So verre dat vele luyden gemeent hebben, dat alle graven van die natuur waren, dat deſelve onder het geſlacht moſten blijven, ſonder daar van te mogen ſterven of vererven, of dat deſelve van den geſlachte niet en ſouden mogen werden vervremt; Daar door veel van deſelve, door verloop van tijd, van de rechte eigenaar zyn afgedwaalt, dewelke nochtans, ſo wel tot den naaſten en rechten erfgenaam over gaan, en aan een ander tot ſodanig gebruyk mogen werden verkoft en verhandelt, als enig ander goed. Sie *Grot. Inleid.* 2. *boek num.* 24. *Groeneweg. ad. l. l.* 7. *inſtit. de Rer. diviſ. & ad Rubr. Cod. de Rellig. & ſumpt. funer.*

[k] *De oude Stad Santen,*] Daar van noch verſcheide potten met enige overige gebeente-ſtukken, aldaar uytgegraven, in weſen en in lief hebbers handen zyn.

[l] *In het Drentſe gedeelte,*] Sie hier van de *Beſchrijvinge van de vreemde en vergetene Antiquiteiten, van oud Vrieſland, beſchreven door* Jan Pikard van Koevorden, *in de V. diſtinctie.* Die ik door het land van *Drent* reiſende, om die oudheden te beſien in waarheid alſo hebbe bevonden. 117

[m] *Hunne ofte Reuſen bedden,*] Den ſelven *Johan Pikard*, in ſijn voorverhaalde beſchrijvinge van de *Antiquiteiten van Drent*, is van gevoelen dat deſe grote ſteenen en begraafplaatſen, by groote reuſen ſouden opgeſtelt zyn, uyt oorſaak, datſe van ſo grote en ongemene ſwaarte zyn, en dat die reuſen de eerſte Inwoonders van dat land ſouden geweeſt zyn; Het welk ſo heel onwaarſchijnlijk niet en is, dat deſe geweſten van het oude Vrieſland by reuſen, dat zyn tyrannen, en gruwelijke brutale menſen zyn ingeruymt, en de ſodanige dat landſchap eerſt beſeten en bewoont hebben, niet ſo ſeer van hare grote (alhoewel de ſelve ongemene kloekte hadden) maar van haar tyrannis en geweldig leven; Want dat in het 1. *boek Moyſes* 6. 4. verhaald werd, dat in die dagen ook reuſen op aarden waren, is niet ſo ſeer te verſtaan, van grote ſtaturen van menſen boven andere, maar van tyrannen, geweldigers, die de menſen met alle wrevel en tyrannie overvielen, noch God noch menſen vreſende; Dit ſijn de *geweldige, die van ouds geweeſt zyn*, ſeid den text, *mannen van naam* en ontſag, daar door een jeder diele ſag, het herte gelijk als ontviel; ſodanig waren de menſen kinderen uyt *Cham*, en *Nimrod*, dat een geweldig jager was, voor het aangeſichte des Heeren, *Geneſ.* 10. 9. dewelke God noch menſen vreeſden, en een wereldlijke magt en gebied wilden oprechten, daar mede ſy de gantſe wereld wilden dwingen, het welk *Geneſ.* 11. *vers* 4. by het bouwen van een tooren werd vergeleken, wiens Opperſte in den hemel was, daar van breder hier voor, *in het* 1. *Hoofſtuk, num.* 5.

Dat ſodanige menſen de eerſte Inwoonderen, van het oude *Vrieſland* mogen geweeſt zyn, is ſeer waarſchijnlijk, door dien de *Noortſe* volken, geweldige rouwe en ongemanierde menſen, van ouds groten ommegang, en tocloop met de oude *Frieſen* hebben gehad, volgens het tuyg van de Schrijvers van de *Noordſe* landen; Sulks wy ook bevinden, dat de oude *Frieſen* een veel wreder, harder, en ongemanierder volk geweeſt zyn, dan de oude *Batavi*, omtrent den *Rhijn* geſeten; Ten anderen wijſt haar oude taal, met de *Deenſe, Sweedſe*, en *Normanſe*, ſeer gemeen, 't ſelve genoeg uyt.

Den ſelven *Picard*, en ſchrijft daar niet vremd van; Dat het wel waar ſoude kunnen zyn, dat deſelve mogten geſproten zyn van *Chams* afkomelingen, de welke haar in't land *Canaän* onthielden, daar van de verſpieders, dewelke uyt gegaan waren, om het ſelve land te verſpieden, getuygden, dat

dat sy daar ook Reusen gesien hadden van de kinderen *Enax*, (daar van *Num.* 13. 22. werd gesproken) daar tegen sy als sprinkhanen schenen te wesen; dewelke, alhoewel by *Josua* ten dele zyn uytgeroeyt, en verdelgd, so zyn nochtans vele van deselve overgebleven, tot *Gasa*, *Asdod* en *Gad*, uyt welke den groten Reuse *Goliath* gesproten was; daar uyt meent den selven *Picard*, dat dese *Noordse* volken, by verdeilinge en verplaatsinge souden voortgekomen zyn uyt enige Reusen, dewelke by *Josua* verjaagt, derwaarts souden gevlugt zyn, om aldaar veilig te leven, van waar deselve in het oude *Vriesland* souden overgekomen wesen; Dat (seid hy seer wel) *Denemarken*, *Sweden*, *Gothia*, *Noorwegen*, *Helsingen*, *Finmarken*, *Biarmia*, in ouden tijden nesten van Reusen, en geweldige rovers geweest zyn, is onfeilbaar en sonder tegenspreecken, sulks wy ook in dese Landen den overval van de *Deense* en *Normanse* rovers, afkomelingen van deselve hebben moeten lijden. Sie verder den selven *Picard. d. cap.* 5.

118 [n] *Een vloek de doden onbegraven te laten*,] Sie *Deuteron. cap.* 21. *vers* 23. en van de aloude manier der begraveniſſen en eygen erfgraven, *Genes.* 23. Ook leert ons de natuyre, dat men het lighaam des redelijken menſe, niet en behoort weg te werpen tot onteringe en schendinge, en ons gelove vermaant ons het selve te bewaren en op te sluyten, tegen den dag der opstandinge. Sie *Genes.* 50. *vers.* 5. 6. *Num.* 33. 4. *Deuteron.* 21. 23. *Matth.* 14. 12. *en* 27. 60. En het was een pligt voor die gene, dewelke hun erfgenaam van den overleden wilden stellen, dat sy hem na de gelegentheid van sijnen staat mosten doen begraven; ende en mogten sy de erffenis niet aanvaarden, voor dat den doden begraven was, *l.* 4. *& l.* 14. §. 1. *ff. de religios. & sumpt. fun.* Daar om de Notarissen van ouds in hunne Formulieren der Testamenten gewoon zyn te stellen, *Alvorens bevelende hun zielen in de handen van God Almagtig, hunnen Schepper en Saligmaker, en hunne lighamen de aarde, met een eerlijke begravenis.* En wierden de kosten der begraveniſſen by jemand gedaan, in een boedel, daar meer schuld als goed was, voor alle schulden van het goed afgetrokken en gepræfercert, *l.* 14. §. 3. *& seq. l.* 15. *l.* 45. *ff. eod.* Soo ook den regten sin is van den Text der Heilige Schrift, *Matth.* 8. *vers.* 21. *en* 22. *Laat de doden den doden begraven. Dat is:* Laat die gene die hun meester van het goed willen maken, en haar herten daar aan hangen, den doden begraven, dewelke 't selve toekomt te doen; So segt den gemenen regel in regten, *Mortuus saisit vivum, le mort saisit le vif*, dat is, de dode stelt den levenden in het dadelijk besit, om het begeren en noodsake van den overleden te voldoen; het welk by de Theologanten, alhoewel soo klaar niet, in eenen geestelijken sin aldus werd uytgeleid, *de dode*, dat is, die dood sijn in sonde; welke uytlegginge de sake gants niet en verklaart, en even duyster laat, soo dat beter geseid was, *de dode*, dat zyn die gene dewelke den doden sullen willen verbeelden en repræsenteren, en in sijn stoel gaen sitten, dat zyn sijne erfgenamen, dewelke op sijn goed vlammen, en haar hert en sin daar op gestelt hebben, dewelke voor so veel sy 't selve erfgoed, voor het geestelijke komen te stellen, kunnen geseid werden in hare sonden dood te zyn.

Gewaande nagtspooken,] Sie hier van *Erasm.* 119 *in sijne t' Samen-spreuken*, *in Spectro sive exorcismo*, van de nagtspooken, daar in hy op een seer aardige wijse, de nagtspooken en ongerustige geesten der versturvene tegenspreekt, en niet buyten waarheid, en beschimpt; want dat de ziel-misſen, tot verloſſinge der gestorvene uyt het vagevier, en geruststellinge der spookende en warende geesten, alleen om het gelt dat daar van komt, zyn ingevoert en onderhouden geworden, is een bekende saak; dit was mede een van de voornaamste oorsaken, waarom *Marthijn Luther*, van de Paus-gesintheid is afgevallen, waar van breder 't sijner plaatse. Daar van mijn een seer goed voorbeeld te binnen komt, het welk op het Dorp, daar ik lange als Secretaris gedient heb, is voorgevallen, van een man van geringe middelen, dewelke in 't water was komen te verdrinken, daar voor de vrouw haar door een C. V. M. Pastoor van het selve Dorp, liet wijs maken, dat tot sijne verloſſinge uyt het vagevier, vele Ziel-misſen van noden waren, om dat hy in sijne sonden gesmoort was, en 't selve een hondert gulden of drie soude moeten kosten; so dat de vrouw van deselve man haar had laten bewegen, om schoon in armoede tot verloſſinge van haar mans ziel uyt het vagevier, een goede somme gelds uyt te maken; dog een weinig tijd daar na den selven Pastoor de vrouwe wederom aan sprekende, seggende dat haar man al te swaarlijk in sijn ziele most lijden, en niet konde verlost werden, of daar most nog so veel geld zyn, so wierd de onnosele vrouw daar over seer bedroeft, met dat sy uyt haar kleinigheid so veel geld niet en konde bybrengen, en bestont daar over d'een en d'ander haar nood te klagen; Eintelijk is de sake so verre gekomen, dat deselve vrouw beter is onderregt geworden, en tot gehoor en aanneminge van den herstelden Gods-dienst komende, de Paus en Rooms-gesintheid t'enemaal is afgevallen, en Kristum voor den enigen en waaragtigen Misprieſter en Ziel-verloſſer heeft leeren kennen, en wierd den Prieſter om die en andre saken verbannen.

o *Als die daar in geloven*,] Daar van is een algemene betuygenis, dat alwaar, en by wie dat in de waarseggeryen, toveryen, en nagtspookeryen geen geloof gegeven en werd, deselve aldaar niet en werden gevonden; sulks ook sedert den herstelden Gods-dienst in dese Landen niemand van toverye meer is beschuldigt, veel min veroordeelt; maar alle voorgaande ongoddelijke en onmenselijke executien, en valse beschuldigingen der Rooms-gesinden, by alle wijse en regtsinnige als t'enemaal onregtmatig zyn gedoemt, als wy in de onnosele en t' onregt beſuldigde binnen *Atregt*, die selfs by het Rooms-gesinde Hof en Parlament van *Parijs*; naar genomen kennis van saken zyn herstelt, en in de gedoemde Pausselijke regters sullen aanwijsen.

p *Toverkonst en nagtspoken*,] Wat de toverye aangaat, al is 't dat deselve by de *Indianen*, *Chinesen*, *Japanders*, en andere Heidense volken, uyt onkunde in grote Afgoderye misbruykt werd; en de Romanisten, in een eenvoudig by geloof, omtrent die saken haar hebben laten bedriegen; en omtrent de *Noorder Duytsen*, als in *Noorwegen*, de *Alpise* en *Pyreneese Bergen*, *Savoyen*, *Switserland* en *Biscajen*, noch veel van toverye gehoort werd;

werd; so en heeft nochtans 't selve noyt plaats gehad onder Gods kinderen, en heeft de ervarentheid geleert, dat vele onnosele menſen, daar over te onregte zyn veroordeelt en verbrand, daar onder vele geweest zyn die inder daad meenden gedaan te hebben, 't geen sy niet hadden gedaan, en niet anders en is geweest als een inbeeldinge, en dromen van ontsteide hersenen, die sulks so vast geloofd hebben, dat sy daar op souden hebben willen sterven, daar sulks nochtans by nader onderſoek anders is bevonden; Al de voorvallen dien aangaande in *Duitsland* bekent, souden te lang vallen alhier te verhalen, wat afgrijselijke gruwelen, onder schijn van rechtsvordering aan veel onnosele menſen aldaar gepleegt zyn. *Vid. Author. cautionis criminalis adverſus Sagas.*

Wie en schrikt niet over het doen en uytvoeren, van de Roomse Geestelijkheid tot *Atregt*, aan veel onnosele en onschuldige menſen, in den jare 1459. 1460. en 1461. ten viere veroordeelt; Welker gewijsden omtrent dertig jaren daar na, by 't Parlament van *Parijs*, alle te niet zyn gedaan, en de Rechters, die meest al dood waren, boven de weder uytkering der geconfiſqueerde en aangeslagen goederen, ten hoogsten zyn gestraft geworden. Dese Hiſtorie is in de Franse tale in 't lang beschreven, by *Jaques de Klerk*, Schildknaap van *Beauvoorden*, doen ter tijd woonende binnen *Atregt*. Daar van den Heer *M. Zuer. Boxhorn*, in zyn begonne Nederlandse Hiſtore, het voornaamste getrokken, en by een gestelt heeft, om veel wonderlijke byſondere voorvallen, wel waardig om geleſen te worden, en hier naar op de vervolging en valse beschuldiging, der recht-gelovige Christenen, en genomde *Vaudoiſen*, op het XI. Hooftstuk breder verhaald en ingelijst.

Hier hebben wy goed gedagt by te voegen, de laatste sententien en proceduren, op 't stuk van tovery geweſen, by den Hove van *Utregt*. in den jare 1595. Daar uyt de onnoselheid van de gecondemneerdens genoeg kan blijken, en dat die luyden waarlijk niet en hebben gedaan, dat enige straffe waardig was, en dat alls niet anders en is geweest als dromen en inbeeldingen, die in geen waarheid hebben beſtaan, en hare onnosele bekentenis, van 't geen in geen waarheid beſtond, by die Rechters sonder verder onderſoek, voor waarheid is opgenomen; En is te verwonderen in so wijse en ervare luyden, dat sy haar noch so laat aan de *traditie* van gewaande toverye verschuldigt hebben; welke proceduren alduszyn gehouden.

Willem van Radeland, Raad ordinaris, in den Hove van Utrecht, met hem hebbende tot adminiſtrateur *Lambert Wijnen*, Subſtituyt Griffier, ter preſentie van den *Procureur Generaal*, en den *Maarſchalk van Eemland*, hebben gehoort en geëxamineert den 29. April 1595. ten half twee uren na middag.

Volkert Dirksz., woonende op 't Hoogland buyten Amersfoort, oud ontrent 62. jaren, bekende dat enen *Jan Deenſe*, wonende op den Gelderſen bodem, hem gevange, zynde met vijf andere huysluyde geaſſiſteert, en gedwongen heeft, met hem te reiſen om ſijn paard te segenen, en daar komende, dat het paard wel at en dronk, als andere paarden, doch dat hy 't paard gesegent heeft door dreigementen, en dat is geschied twee of drie dagen, dat hy gevangen met den selven *Jan Deens*, en andere huysluyden hooy hadden helpen nemen binnen Amersfoort, ten huyse van *Hendrik Claasz.* borger aldaar.

Den 2. Mey 1595. ten twee uren namiddag, ten huyſe van Jan Smeetz, *geexamineert*

Heſſen Volkens, oud ontrent veertien jaren, woonende ten huyse van *Claas Janſz.* in 't nedereinde van *Juthpaas*.

Seide, nu ontrent twee jaren geleden, van ſijnen vader *Volkert Dirksz.* gescheiden te zyn, overmids hy hem geen werk hadde te geven, naar dat ſijnen moeder een wijl tijds te voren, om toverye geëxecuteert was, dan seide noyt geweten ofte geseid te hebben, dat ſijne moeder toveren konde, ofte ook ſijnen vader, ofte dat sy oyt jemand betovert hebben.

Hendrikjen Volckens, gaande in haar seventiendejaar, seide dat sy by 't leven, en voor d'exécutie van haar moeder, wel vijf jaren gedient heeft gehad, en dat sy noyt aan hare moeder, enige toverye bemerkt en heeft, nochte ook aan haren vader, bekende niet te min, dat sekere tijd geleden, *Jan Deenſz.* met noch vijf andere huyslieden, ten huyſen van haren vader, daar sy nu ter tijd by woont, gekomen is, hem dwingende met haar te gaan, ofte dat sy hem met knuppelen souden slaan, om seker paard te segenen, welke sy seiden by hem betoovert te zyn, waar toe haar vader seide geen schult te hebben, sulks dat hy gedwongen is mede te gaan.

Seide op gisteren van haar stiefmoeder gehoort te hebben, dat *Mary Huyberts* haar geseid hadde, dat haar moeder ter dood gaande seide, is 'er jemand die daar van weet, dat is mijn soon *Heſſel*, daar sult gy genoeg mede te doen hebben.

Dan het maagdeken (denoterende hare deposante) dat op Schutter-hove woont, noch haar schamel man, en hadde daar geen schult nochte deel toe.

Seide, dat haar broeder *Heſſel*, om 't verwijts wille, dat hy soude toveren konnen, van ſijn vader geſcheiden is.

Den voornoemde *Heſſel* voorschreven, als ſijne moeder ter dood gink, aangeseid zynde, seide daar van niet te weten.

Bekende dat *Adriaan Weyers*, wonende op de Haar, in de Nederwechsche Camp, hem deposant eens met dreigementen van te sullen slaan, gedwongen heeft, ſijn beest, 't welk hy seide by hem betovert te zyn, te segenen, 't welke hy door dwank gedaan heeft, seggende, God segen u beest, doch dat hy daar geen schult toe en hadde.

Vorder gedreigt zyndedat, hy de waarheid soude seggen, ofte dat men 't hem soude doen seggen; heeft echter vorder niet anders willen bekennen.

Digitized by Google

Den 15. Mey, 1595. in de vertrekkamer van deſen Hove, præſentibus mijn Heeren Canter, Radelant, Wijnhof, *en den Procureur Generaal, gehoort en geexamineert*

Elbert Folkens, oud ontrent dertien jaren, ſeide dat geleden ontrent twee jaren, ſijn broeder *Heſſel*, hem een oortje gevende, 't welk hy ſtekende in ſijn dieſſak, door dien daar een gat in was, verloren heeft, en by 't geven van 't ſelve oortjen, ſeide ſijn broeder, ik ſal u een kunsje leren, en begon uyt enen bies melk te melken, en ſchepte van der aarde een tobbe vol melks, ſeggende tegens hem, doet my dit kunsje na: maar hy en dede daar niet toe, en ſijn broeder ſeide, dat hier by geweeſt was den beſemryder, die ſijn broeder wel verſtaan konde, maar hy niet.

Seide, dat ontrent een jaar geleden hy gevangen eens geweeſt is een ſwarte kat en een wolf, en ſijn voorſchreven broeder een grijſe kat, en daar na een wolf, en ſijn vader een grijſe kat, *Grietje Segers*, wonende midden in Amersfoort, een roode kater, noch de huysvrouwe van *Aert Heſſels*, wiens naam hy niet en kan, een grijſe kat, en dat ſy alle een of twee uren in den avond, den tijd van een uur lank by giſſinge buyten Amersfoort op de Bleyk of op 't Sant, poot aan poot gedanſt hebben, en geſongen als katten, en dat de voorſanger was de roode kater.

Seid, eer ſy katten werden, ſo deed den beſemryder haar ontkleden, en geheel naakt maken.

Seid, een week na het voorſz. danſen, dat hy en ſijn broeder geweeſt zyn roode wolf kens, en ſijnen vader een ſwarte wolf.

Seide, dat de quade gekleet zynde in 't root, met een pluymagie op ſijn hoed, des nacht by hem kwam, en vloog met hem ten dake uyt, hem neder ſettende aan de Haar by de beeſten, alwaar hy ſijn vader en broeder vond onverandert, en na dat den quaden hun elk een hairen riem gegeven hadde, zyn ſy terſtond verandert in wolven, en heeft ſijnen vader gevraagt, of hy wel beeſten ſoude konnen bijten, daar op ſijn vader antwoorde ja, hebben twee kleine oſſen in de keel gebeten, en haar bloed geſopen, hy gevangen daar onder niet doende, dan dat hy de beeſten aangedreven heeft, en latende zyn vader en broeder in 't veld, en weder mens geworden zynde, is gaan lopen.

Seide, dat hy in de voorleden winter betovert heeft een ſeker osjen van *Jan Pieterſz.* ſijn meeſter, daar hy noch jegenwoordig by woont, gevende 't voorſchreven beeſt opſtal, door inſtructie van *Heſſel* ſijn broeder, wat hooys, het welke hem ſijn broeder voorſz. gegeven hadde, met byvoeginge van deſe woorden, gelijk ſijn broeder hem geleert hadde, *eet den Duyvel in 't hert*; En dit gebeurden acht dagen na dat het voorſz. beeſt rondomme geſprongen heeft, welk beeſt hy gevangen op dingsdag leſtleden geſegent heeft, en twijfelt niet, of 't ſelve beeſt ſal nu wel tieren.

Ten ſelven dage, namiddag ten drie uren, in den Raadkamer der Stad Utrecht gehoort, ter preſentie van mijn Heeren Canter, Loon, Radeland, Wijnhof, *en den Procureur Generaal*

Elbert Folkens, voornoemt, ſeide te perſiſteren, by ſijn voorgaande confeſſie, daar by voegende, dat al eer den quade met hem ter ſchoorſteen ofte dake uytvloog, hy hem eerſt ſmeerde aan ſijn hooft, met oude reuſel.

Seide, ontrent een jaar geleden, dat hy gevangen ſijn vader, ſijn broeder *Elbert*, een vrouw genaamt de roode kater, die hy meent te wonen binnen Amersfoort, en noch twee jonge dochters van den Eem, kinderen van *Willem Stevenſz.* geëxecuteerde, ter middernacht geweeſt zyn op de bleykerye buyten Amersfoort, en hebben aldaar alle verandert zynde in katten, gedanſt, poot aan poot, gedurende ontrent de tijd van een half uur.

Seide, dat gevaarlijk een half jaar geleden, hy gevangen, ſijnen vader, en *Heſſel* ſijn broeder, in præſentie van ſijn vaders heer en meeſter, dien hy niet weet hoe gekleet is geweeſt, zyn op 't veld by Bunſchooten op de Haar, in den donkeren nacht, alle verandert in wolven, en dat hy met ſijnen voorſchreven broeder de beeſten aandrijvende, ſonder anders te doen, deſelve by ſijnen vader 't haren aanſien, tot twee toe in de keele heeft gebeten, doch en heeft hy gevangen, nochte ſijnen broeder niet gebeten.

Seide, dat ſijn gevangens heere gekleet is boven in 't ſwart, en onder harig als een wolf, zynde in de gedaante van een menſe, maar als ſy wolven ofte katten zyn, ſo is hy mede een kat of wolf.

Seide, dat als ſy buyten Amersfoort danſten, de quade in 't midde van den dans ſtond, in de gedaante van een kat, en doen ſijn vader op de Haar de beeſten beet, dat de quade mede een wolf was, en deſelve beeſten ook beet.

Seide, dat doen ſijn broeder hem eerſt leerde toveren, hem een oortje gegeven had, en heeft hem eerſt geleert met het melken uyt een mes, het welke hy geſteken had in een boom, daar ſijn broeder melk uyt tapte.

Folkert Dirkſz. voornoemt, voorgehouden zynde 't gene ſijne twee ſonen hier voren geconfeſſeert hadden, ſeide 't ſelve wel expreſſelijk te ontkennen.

En is daar naar geconfronteert jegens ſijn twee ſonen, die hem 't voorſchreven, beyde, d'een voor, en d'ander na, conſtantelijk aanſeiden, en hy ter contrarie ontkent heeft, perſiſterende by ſijn ontſchult.

Den

Digitized by Google

Den 16. Mey 1595. ten drie uren namiddag, in de voorſchreven Raadkamer, præſentibus Canter, Loon, Radelant *en* Wijnhof.

VErſocht den Subſtituyt van den Procureur Generaal, dat *Folkert Dirkſz.* op het gene ſijne ſonen hadden geconfeſſeert, gebragt ſoude werden ter ſcharper examen, ter banke geleid, of ten minſten aan de pleie, &c.

De voorſchreve concluſie aan *Volkert Dirkſz.* voorgehouden zynde, perſiſterende by ſijne onſchuldigheid.

't Hof ordonneert, dat de voorſchreve *Folkert Dirkſz.* gebragt ſal werden ter torture en ſcherper examen, dien volgende is de voorſchreven *Folkert Dirkſz.* aan de pleie opgehaalt, en gegeeſſelt zynde, perſiſteerde ſijn onſchult.

Deſelve gevangen andermaal opgehaalt zynde, heeft geperſiſteert als boven.

Den 22. Mey, ten drie uren na de middag, ten huyſe van Jan Smeets *gehoort, ter præſentie, als boven, uytgeſeid* Radelant, *ten derdemale.*

HEſſel Folkens, gevangen, bekende dat geleden ontrent een half jaar, ſijne pete-moeder voor haar, dat op hare kamer binnen Amersfoort, hem gevangen gegeven heeft een nieuw mes, by haar voor hem gekoft om drie ſtuyvers, tot hem ſeggende, *nu ſult gy voortaan mijn heer dienen, die ſal u voort leren*, doen kwam terſtond uyt een hoek van haar bedde den Duyvel, in de gedaante van een ſwarte naakte man, daar jegens ſijne pete-moeder ſeide, *nu heer leert hem voorts*, waar op die ſwarte man ſeide, *wel nu moet gy met my uytgaan*, en is terſtond verdwenen.

Omtrent den avond is den booſen weder tot hem gekomen, ſeggende nu moet gy met my uytgaan, hem gevende om te eten ſeker nat ſtuk leers van een oude ſchoen, en ſijn pete-moeder gaf hem ter ſelver tijd een ſtuk ſwart leers, en een ſwart wolle lapjen met ſpellen, hem ſeggende, nu ſult gy in den dienſt weſen van mijn heer, die ſal u leren konſten en toveren, waar op de quade ſeide, nu ſult gy mijn knecht weſen, en met my gaan, en vattende hem gevangen onder ſijnen arm, is met hem gevlogen ter ſchoorſteen uyt, naar den *Eem* by de roode kater, denoterende de quade met den ſelven *Willem Stevenſz.* en heeft den quade hem door de ſchoorſteen, ten huyſe van den ſelven *Willem* op een kamer neder geſet, en wederomme ter ſchoorſteen uytgevlogen, ſeggende, ik ſal gaan halen de roode kater, en is ter ſelver ſtond de roode kater by hem gekomen, in de gedaante van een vrouwe, en hebben aldaar op de ſelve kamer met den anderen gedanſt; naar het danſen, ſeide de quade tot de vrouwe, gy lelike beeſt, nu ſult gy met my gaan, haar bindende een leren haire riem om 't lijf en het ſelve gedaan zynde, is de roode kater verandert in een wolf, en is de quade met hem gevangen en de roode kater ter ſchoorſteen uytgevolen na Eemland in 't veld, alwaar hy gevangen de beeſten aangedreven heeft, die door deſen quaden en roode kater, weſende in gedaante van wolven, gegeten hebben, en zyn dien nacht aldaar de beeſten dood gebleven, ſonder dat hy gevangen weet, wie die toequamen.

't Voorſchreven gedaan zynde, is hy gevangen van den quaden wederomme, en met de voorſchreven roode kater gebragt ontrent ſijn vaders huys, en hy achter deur een gat in de ſtal gekomen zynde, is op ſijn bedde gaan leggen ſlapen.

Seide, dat hy voor date van 't gene voorſchreven is, met den quaden uyt ſijn pete-moeders ſchoorſteen gevlogen heeft, met de ſelve pete-moeder, op de bleykerye van *Thomas* ſijn ſwager, buyten Amersfoort, by de beeſten van deſelve *Thomas*, alwaar de quade ſekere ſpellen en haar in 't gras geſtrooyt hebbende, hy gevangen de beeſten daar by drijvende, daar van gegeten hebben, en zyn onder de hand ſiek geworden, en korts daar aan tot drie toe geſtorven.

Seide, twee dagen te voren betoovert te hebben *Thomas* ſijn ſwager voorſchreven, doende in ſijn melk ſeker ſchaatſel van de voorſchreve wolle lapjens, item een weinig katte en een weinig hondeſtront, het welke hem den quade gegeven hadde, waar van ſijn ſwager etende, ſiek geworden is, gelijk hy noch ſiek is.

Seide, noch in het overlijden van ſijn moeder, betoovert te hebben *Cornelisje* ſijn ſuſtertje, een ſterk en jong kind, dat eerſt begon te gaan, ſtrooyende in haar melk ſpellen, by hem met een bijl in kleine ſtukjens gekapt, en ook het ſchaafſel van 't voorſchreve wolle lapjen, het welk daar van ſiek geworden is, en noch ſiek is.

Seide, dat hy in ſekeren appelboom, ſtaande tot Breukelen op den dijk, by de huyſinge van *Antonis Huygenſz.* daar hy gevangen by woonde, tot drie diverſe reiſen een mes geſtoken heeft, en door het hecht melk gemolken, door welk melken den ſelven *Antonis* afgeſtorven zyn een veulen, en twee ſchapen, en hebbende deſelve konſt van ſijne voorſchreve pete-moeder geleert.

Seid, geleden een jaar, ſijn broeder *Elbert*, het toveren geleert te hebben, en dat den quade hem een oortje gaf, om ſijnen broeder te geven, en 't ſelven gedaan, is den quade by hem gevangen, en ſijnen broeder achter ſijns vaders huys in 't veld gekomen, ſeggende, hy ſoude hem een kunsjen leren, en ſijnen broeder ſtil ſwijgende, is de quade van hen lieden geſcheiden.

Seide, van ſijn voorſchreven broeder verſtaan te hebben, dat hy betoovert hadde de beeſten van *Ariaan Reyers*, woonende aan de Duyſt.

Digitized by Google

Den 27. Mey 1595. Is Willem van Radelant, *Raad ordinaris, als Commissaris met* Lambert Wijnen, *Substituyt Griffier, met den Procureur Generaal, gereist van* Utregt *tot* Amersfoort, *ten huyse van* Govert Verhaar, *Schout van't Hoogelant, en aldaar gehoort de naervolgende getuygen*

Jan Doens, tot Nukerken, oud ontrent veertig jaren, seide, dat geleden negen of tien weken, hy deposant met *Frans* en *Wouter Jaap Hamme*, *Pieter Boelten*, *Heyndrik Adriaansz.* *Meeus Pietersz.* en enige andere heeft helpen brengen, seker hooy binnen Amersfoort, in *Maures Bottersbarch*, en dat *Folkert Dirksz.* 't selve hooy mede heeft helpen brengen met sijne wagen en drie paarden, en so haast hy deposant t'huys gekomen was, dat sijn paard siek geworden is, en sweete so nat, als of 't in een sloot gelegen hadde, en of 't een koorts op het lijf hadde, en is des daags daar aan dood gebleven, hebbende, al dood zynde, een dood heinst volen geworpen; dat mede drie dagen daar na sijn ander merry-paard mede siek geworden zynde, so werden hem van sijne buren geraden, also *Folkert Dirksz.* gevangen, in een quaad geruchte van toverye was, dat hy 't voorschreven sijn sieke paard soude doen segenen, by alle de gene die het hooy hadden helpen halen, om dat de voornoemde *Folkert* hem 't selve niet meer soude belgen, ofte aantrekken als de andere, het welken by allen geconsenteert zynde, hy deposant gegaan is ten huyse van deselve *Folkert*, hem vindende sitten op sijn bedde, en daar toe versocht zynde, heeft geweigert mede te gaan, dan heeft sijn deposants paard en goed aldaar gesegent, seggende, ik hebbe op u hofstede niet te doen, en also 't voorschreven paard siek bleef, is hy deposant andermaal twee ofte drie dagen daar na wederomme gekomen, met vijf van sijne geburen, ten huyse van de voornoemde *Folkert*, hem eerst met soete woorden versoekende om met hem te gaan, en segenen sijn paard, en daar na met harde woorden, sonder dreigementen, is ten lesten met sijn paard na hun gereden, en tot sijn deposants huys en stal komende, heeft den voorschreven *Volkert* terstond het paard gesegent, seggende, *God segene u paard, u goed en u bloed*, en is weder vertrokken, en is sijn deposants paard daar na gesond geworden, doch hy deposant van sijn huysvrouw verstaan, terwijle hy met sijne geburen om *Folkert* uyt was, dat het paard wederom heeft begonnen te eten en te drinken, het welke, indien hy deposant geweten hadde, den selven *Folkert* niet gehaalt soude hebben.

Daar na ten huyse van Maarten van Grin, *wonende aan de Ham op 't Hogeland, zynde Gerechts Boode, gehoort*

Jacob Jansz. woonende op 't Hoogeland, in het *Nieuweland*, achter Sneul, oud ontrent veertig jaren, seide, dat hem in voorleden somer twee beesten, gaande in 't land van *Steven van Sijl*, gelegen in de *Haar* aan de Lodijk, van de wolf dood gebeten zyn, wesende het eene een stier-pink, en het andere mede een pink, beide ontrent een jaar oudt; ten selven tijde als *Adriaan Reyers*, in 't land daar naast gelegen, twee van sijn beesten, mede van de wolf gebeten waren, zynde t'eene beest gebeten voor op sijn schoft, dat al het gebeent los was, en hy 's morgens 't selve noch leven vindende, sittende in de sloot, heeft het t'huys gebragt, en den hals afgesteken, also het niet leven en konde, en het twede beest was gebeten achter by de staart, so seer datmen in de wonde wel een hooft gesteken soude hebben, en het selve mede noch levende, heeft het gedood, in maniere als voren, sonder dat hem deposant enige meerder beesten gebeten, ofte doodt gebleven zyn; dat hy deposant lest geweest was tot Utrecht op Hasenberg, en dat *Hessel Folkerts* bekende tegens hem, dat hy hem den duyvel overgegeven hadde, en hy deposant met sijn broeder *Elbert*, beiden in gedaante van wolven, de voorschreve twee beesten gebeten heeft.

Jan Ottens, woonende aldernaast de voorschreve getuygen, wesende beide de naaste geburen van *Folkert Dirksz.* d'een aan d'eene sijde, de ander aan de ander sijde, oud ontrent vijftig jaren, seide, dat *Elbert Folkens*, by hem gewoont hadde twee someren, en de laatste winter, en dat hy seer logenachtig was, maar heeft nooyt konnen bemerken, dat hy toveren konde, alhoewel vele waren, die het hem na gaven, dat hy en andere huyslieden daar ontrent wel gesien hebben, dat de wolven uyt den velde quamen lopen, naar het Nieuweland toe, (daar *Folkert Dirksz.* woonende is) sonder dat de voorschreve wolven meerder liepen naar t'huys van deselve *Felkert*, als naar de andere huysen daar ontrent.

Dat mede in de voorleden somer, sonder den juysten tijd onthouden te hebben, op de Haar, verscheide beesten dood gebeten zyn, en onder andere twee beesten van *Jacob Jansz.* en dat *Jacob Jansz.* hem deposant geseid hadde, dat *Hessel Folkens* bekent hadde, die beesten gebeten te hebben, en hem om vergiffenisse gebeden, voorts seide hy deposant, dat hy een eenjarige stier heeft, die van vastenavond of heeft gaan quynen, en dat *Goert Verbaar* hem geseid heeft, dat de voorschreve *Elbert* jegens hem bekent hadde, doen hy gevangen wierde, dat hy 't voorschreve beest betovert hadde, het welke den voorschreve *Goert*, in sijn deposants presentie, den selven gevangen heeft doen segenen, dat hy ook tegenwoordig een paard heeft, het welke mede gaat quynen, en als het leid so sucht en steent het so hard, datmen het wel een kloot scheuts weegs verre horen kan.

Adriaan

Digitized by Google

Adriaan Reyers, woonende ontrent *Folkert Dirksz.* oud ontrent vijftig jaren, seide, dat in de voorleden somer, sonder de naasten tijd onthouden te hebben, ontrent St. Jan in de nacht op twee distincte tijden, vier of vijf nachten na anderen afgebeten zyn, eerst een veers, was achter van sijn bil een deel afgebeten, item noch op twee drie plaatsen in de keele, welk veersken hy des 's morgens in de sloot vond dood leggen, ten tweden een stiertjen, 't welk alleen in de keel gebeten zynde, hy 's morgens noch levendig vindende, t'huys doen brengen heeft, en twee ofte drie dagen daar na, also het niet langer leven en konde, gedoodet heeft, en het vlees verkoft aan vier luyden, elk om een daalder; dat mede in de voorleden somer, noch meerder luyden beesten gebeten zyn, sonder dat hy deposant, den tijd ofte dagen onthouden heeft, en wijders mede wel gesien, dat de wolven liepen na 't Nieuweland toe, en dat de huyslieden seiden tegen den anderen, *dat moet Folkert met de sijne wesen*, dan en weet niet, dat hy toveren kan, doch dat het selve hem gestadig nagegeven is, t'sedert sijn huysvrouw geëxecuteert is; vorder dat hy deposant op saturdag laatstleden, uyt den mont van *Hessel Folkens*, verstaan hadde, dat *Hessel* sijn vader, en *Elbert* sijn broeder, sijn deposants beesten gekeert hadden, 't welk *Elbert* hoorende, seide, *Adriaan Reyersz.* ik hebt gedaan met mijn vader, ik bidde u om vergiffenisse.

Den 28. Mey 1595. ben ik Commissaris, geassisteert als voren, gereist uyt Utrecht, in den Dorpe van Breukelen, *en aldaar gehoort, op de hofstede Oudaan,*

Anthonis Huygensz. woonende op de voorschreven hofstede, oud ontrent veertig jaren, seide, dat seker jong gesel, by hem deposant als schaapharder gedient hadde, die buyten Amersfoort van 't Hoogeland van daan was, en genaamt *Hessel*, te weten van Sinte Victors 1593. tot Victoris 1594. sonder dat hy weet, dat den selven *Hessel* oyt meerder 't huys is geweest by sijnen vader, als op vastenavond enige dagen lank, door dien hy schorft was, en dat so lange sijn broedertjen in sijn plaats gekomen is, die mede een schorft hooft hadde, en dat hy aan deselve twee broeders niet anders bevonden heeft, als aan sijn eigen kinderen; weet ook niet, dat hem eenig veulen ofte beest betovert is geweest, dan is hem ten tijde dat *Hessel* by hem woonde, een veulen afgedrenkt, het welke te voren, wel vijf of ses weken siek gegaan hadde, dat hem ook ten dien tijde wel schapen afgestorven waren aan de pokken, so hy anders niet en weet, dat mede een appelboom ofte twee staan by het huys te Oudaan op den dijk.

Marretje, huysvrouw van de voorgaande getuyge, oud ontrent veertig jaren, verklaarde 't selve als de eerste, dan liet haar dunken, dat *Hessel*, ter wijl hy by haar woonde, tweemaal by sijnen vader t'huys geweest hadde.

Thomis Claasz. oud negentien jaren, seide, dat hy by de voorgaande getuygen gewoont en als knecht gedient hadde, t'sedert Kersmisse 1593. en noch woonende is, en dat hy nooyt heeft konnen merken, dat *Hessel* konde toveren, dan heeft wel gesien, dat als hy 's avonds te bedde gink, dat hy hem segende en sloeg het teiken des H. kruys, gelijk als al de andere boden deden, en als hy gink eten, liet mede sijn mond gaan, niet beter wetende of hy en las mede als andere boden; dat *Hessel*, gedürende den tijd hy daar gewoont heeft, tot tweemalen t'huys geweest is, een reise ontrent vastenavond, en noch een reis in de somer, seide mede dat den tijde voorschreven, als *Hessel* daar woonde, sijn meester een veulen afgestorven was, het welke lange hadde gaan hangen, sonder te weten dat het selve betovert was, gelijk hy deposant ook niet en weet, dat sijn meesters schapen afgestorven souden zyn.

Den 5. Juny 1595. namiddag, in presentie van mijn Heeren Canter, Radelant, Wijnhof *en* Zijl, *vergeselschapt met den Procureur Generaal*

Folkert Dirksz. gevangen, geworpen geweest in 't water van de oude gracht binnen Utrecht, en is bevonden somwijlen te drijven, somwijlen onder te gaan.

En de voorschreven *Folkert*, daar na gebragt sijnde in de Raadkamer voorschreven, heeft gepersisteert by zyne voorgaande confessie, sonder yets te willen bekennen.

Den 6. Juny 1595. ten drie uren namiddag, præsentibus Canter, *met de voorschreve Heeren, in de Raadkamer wederom gehoort*

Folkert Dirksz. zynde buyten pijne en bande van yser bekende (naar dat hy een tijd lank zyne negative geadhereert hadde) dat hy gevangen, des jaars te voren doen sijn huysvouw St. Jacob daar na geëxcuteert werde, staande op sijn misdal, naar noens tussen drie en vier uren, en seer mistroostig zynde, om dat hem een merrypaard afgestorven was, het welke wel twaalf ponden groten vlaams waardig was, gerukt en geplukt geweest zynde, aan beide sijde sijns lijfs van den quade, vragende waaromme hy so mistroostig was, seggende, wilt gy deel met my hebben, en my stantvastelijk aanhangen, so en sult gy geen gebrek hebben, *want ik ben boven hem, en de gene die het goed heeft en neemt*, waar op hy gevangen, door mistroostigheid seide hem te sullen aanhangen, en is den boosen doen van hem terstond verdweenen.

Seide, dat hy den selven avond, met sijn wijf in 't veld gegaan is op sijn Rogland, en sy hem een wisjen gaf, om daar mede te betoveren de paarden van *Jan Ottens* sijn buurman, het welke hy niet willende doen, heeft het wisjen van hem geworpen.

Digitized by Google

Seide, dat ontrent twee jaren na die tijd, na dat hy wederomme benauwt, en mistroostig geworden was, vermids hem een paard en koebeest afgestorven waren, hem gevangen de quade is verschenen, seggende, wilt my stantvastelijk aanhangen, so en sult gy geen gebrek hebben, en naardien hy belooft hadde 't selve te sullen doen, heeft den bosen hem gegeven een swart gelapte wambuys en een snuytdoek.

Seide, so wanneer hy gevangen 't voorschreven wambuys aan dede, dat hy als dan gequelt wierde om quaat te doen, en dat hy hem dan konde veranderen in een katte ofte wolf.

Seide, dat hy in den laatsten avond, St Jan in de voorleden somer, ontrent de middernacht, met sijn kinderen gegaan is na de Haar, in 't land van *Truye van Zijl*, aan hebbende het voorschreven swarte wambuys, midsgaders ook sijn kinderen, zynde in wolven verandert, gebeten hebben in de keele een beest van *Jacob Jansz.* sijn neef, naar dat sijt 't selve in de sloot te voren gejaagt hadden, en noch een ander beest, 't welke hy vermoede toe te komen *Adriaan Reyersz.*

Seide, niet te weten hoe dat de quade genomt is, dan was kostelijk gekleet, met een pluymagie op de hoed, en de vederstaf in de hand.

Seide, met sijne kinderen op de bleyke, buyten Amersfoort, verandert geweest te zyn in een graauwe katte, na dat den quaden hem eerst sijne boxe uytgetrokken, en met olye ofte diergelijke gesmeert hadde; ontkent gedanst te hebben, en niemand anders aldaar gekent te hebben als sijne twee sonen, dan is waar, dat aldaar waren vijf ofte ses katten, die 't samen omme liepen en dansten, en aldaar een half uure geweest zynde, is met sijn kinderen naar huys gegaan, en door de deure van de paardestal in huys gekomen.

Seide, dat hy 't voorschreve swarte wambuys, anderhalf jaar gehad heeft, en daar na verbrand is, en dat dat selve plag te leggen onder de hilt, onder wat strooy.

Welke bekentenisse hem voorgelesen zynde, heeft daar by gepersisteert.

Daar by voegende, dat hy naar 't bijten van de voorschreve beesten, aan hebbende 't voorschreve swarte wambuys, drie ofte vier dagen daar na in een wolf verandert zynde, gebeten heeft een beesjen van *Meeus Pieter Roelen*, mede gaande in de Haar.

En dat hy ontrent te dier tijd aan hebbende 't voorschreve wambuys, en verandert zynde in een wolf, in den avond gelopen heeft na vier ossen, gaande twee en twee, land aan land, omme deselve te bijten, dan en heeft de selve niet konnen bijten, overmids de ossen te wild waren.

Seide, naderhand niet onthouden te hebben, of hy 't voorschreve swarte wambuys aan hadde, de leste reise ofte niet, of hy in een wolf verandert was geweest, maar hy bekende, dat hy *Hessel* sijn soon by hem hadde, die met de quade liep na de ossen.

Seide, dat de roode kater, woonende tot Amersfoort, en wel bekent was, sonder dat hy deselve konde nomineren, en dat deselve op de bleyk voorschreven mede gedanst hadde.

Den 13. Juny 1595. ten tien uren voor de middag, in de Raadkamer, præsentibus Canter, Loon, Radelant *en* Zijl, *en den Procureur Generaal;*

Folkert seide, ontrent een jaar geleden, het swarte wambuys voorschreven t'sijnen huyse verbrand hadde.

Seide, de voorschreve roode kater niet te kennen.

Seide, mede niet te kennen de dochteren van *Willem Stevensz. ter Eem.*

Den Procureur Generaal, gehoort hebbende de confessie van Folkert Dirksz. *concludeerde, dat hy criminelijk aan den lijve soude gestraft werden, naar de exigentie van de sake.*

Folkert Dirksz. seide, te hebben leetwesen en berouw, ende versochte gratie.

Den 14. Juny 1595. 's morgens ten acht uren, ten selven dage dat Volkert *ge-executeert is, te tien uren daar aan, præsentibus* Radelant, *en den Substituyt van den Procureur Generaal, gehoort in Schouten kamer*

Folkert Dirksz. verklaarde, dat *Willem Stevensz.*, geëxecuteerde, in de wandelinge genaamt *Both*, ofte *Bulk*, mede daar by aan en over geweest is, als hy gevangen de beesten in 't veld beet, en tot twee ofte drie reisen met hem, als een mense in 't veld gekomen zynde, mede in een wolf verandert is geweest, sonder dat hy gevangen weer, of hy de beesten mede gebeeten heeft, dan gelooft beter ja dan neen, sonder dat hy van sijne kinderen ofte jemand anders yet weet.

Den 24. Juny 1595. ten drie uren namiddag, in de Raadkamer præsentibus Loon, Canter, Radeland, Wijnhof, *en* Zijl, *met den Procureur Generaal gehoort,*

Heinderikjen Folkerts, gevangen, seide, dat sy oud geworden zynde ontrent elf jaren, hare pete-moeder, op een tijd tegens haar seide, dat 'er een man by haar soude komen, die gever en nemer was van de heele wereld, en boven de groten man, die niet doen en konde buyten hem, en dat daar na de quade by haar gekomen is, in de gedaante van een mens, uytgesondert, dat de handen waren als klaauwen, gekleed zynde in 't sluweel, tot haar seggende, wilt gy my dienen, gy sult so rijk werden, als 't water diep is, daar sy gevan-

Digitized by Google

gevangen op antwoorden, kont gy dat doen, so wil ik u so lief hebben, als onsen lieven Heere, geschiedende 't gene voorschreven is, in de tegenwoordigheid van hare pete-moeder, die also doen haar gevangen gaf een hooftpeultjen en drie stuyvers om een mes te kopen, het welke haar vader voor haar gekoft hebbende, sy gevangen een dag of anderhalf daar na verloren heeft.

Seide, dat twee jaren daar na, doen sy woonde by *Lijsjen Schutterhove*, haar voorschreve oude pete-moeder haar geseid heeft, dat den quade weder by haar soude komen, en gaf haar pete-moeder haar een schorteldoek, den quade komende, gaf haar een riemtjen van groen papier, en al sy 't selve riemtjen hadde, so konde sy quaat doen, en als sy 't quaat gedaan hadde, nam hy haar 't selve riemtjen wederom af

Seide, naar dat den booſen haar een riemtjen hadde aangedaan van leer en hair, dat sy met haar vader, tot twee reisen toe in een wolf verandert zynde, in 't veld geweest is, om beesten te bijten, eerst tot *Bikerken*, daar de roode kater, te weten *Grietje Segers*, tot Amersfoort mede was, onder een deel ossen, die sy nochtans niet gebeten en hebben, overmids die te wild waren, en noch eens daar *Thomis Bulk* by was, met sijn oudsten soon, en hebben als doen gebeten een beest van *Ariaan Reyers*, en een beest van *Jacob Jansz.*

Seide, dat t'elken haar vader haar opwekte, en den aanvoerder was, dat hy ook de eerste reise de roode kater gehaalt hadde, om hem te helpen bijten.

Dat sy betovert heeft met een wisjen hooy of gras een veulen, toebehoorende de voorschreve *Lijsjen*, daar sy by woonde.

Dat sy een vrouw tot Nikerken, haren hals, met een spelle slim getovert heeft, en geleden ontrent veertien dagen, deselve vrouwe gesegent hebbende, is haren hals wederom recht geworden.

Dat sy sekere melkkoeye, gaande tot Nikerken, voor aan in 't veld, betovert heeft, en gestorven is, naar date dat sy gevangen, by den Hove was geëxamineert.

Dat sy tot ses distincte reisen toe, buyten Amersfoort op de bleyk, verandert zynde in een katte, gedanst heeft met *Marye Barten*, vrouwe van *Wouter Jacob Hamme*, item de vrouw van *Arent Hessels op Seldert*, *Thomis Both*, ofte *Bulk* met sijn soon, haar vader, de roode kater, de welke haar vader deden voor dansen.

Dat den quade met haar drie of vier jaren herwaarts geconverseert heeft, en gewoonlijk is by haar te komen des dingsdags en des woensdags.

Dat by het voorschreven dansen geweest zyn, haar vier broertjens tot vier reisen toe.

Dat geleden ontrent een jaar, den quaden haar gegeven heeft een wisjen gras, daar mede sy heeft doen hagelen in haar quartier, en ontrent Utrecht, seggende gelijk den booſen haar voorgeseid hadde, *latet hagelen dat het barst, konde ik den grote man mede dood hagelen, ik en soud niet laten*, welke woorden gesproken hebbende, begon het te hagelen, en doen sy door ingeven van den quade seide, *houd op*, so hiel den hagel op

Den 26. Juny 1595. voor de middag ten tien uren, præsentibus, den Procureur Generaal, en den Schout van Amersfoort, gehoort

HEyndrikjen Folkens voorschreven, geadduceert in præsentie van vier vrouwen, te weten *Jannetje Wouters*, en *Jacob Hammen* huysvrouw, de huysvrou van *Aart Hessels op Seldert*, *Anna Willem Snellen*, en *Anna Barents*, van de welke zynde gevraagt, sy seide de twee eerste te kennen, maar niet de twee laatste.

De voorschreve twee eerste vrouwen, stantvastelijk aanseggende, dat sy met henluyden tot drie verscheiden reisen, op de voorschreve bleyke gedanst heeft, gesamentlijk met haar vader, en *Dirk* haren broeder, het welke de vrouwen ontkennende seiden, dat sy het valselijk logen, daar tegens de voorschreve *Heyndrikjen* seide, sulks waarachtig te wesen, en dat sy daar op sterven wilde.

Daar na *Dirk Folkens* voor, en *Hessel* sijn broeder na, elks apart geadduceert zynde by de voorschreve twee vrouwen, seiden de selven niet te kennen, nocht ook in gedaante van katten daar gedanst te hebben.

Hier na geadduceert zynde *Elbert*, en *Gijsbert Folkens*, mede elk apart, seide de voorschrevene vrouwen niet te kennen, en noyt met haar gedanst te hebben.

Ten selven dage, namiddag ten vier uren, present Sijl, *en den Procureur Generaal, met den Schout van Amersfoort, wederomme gehoort*

HEndrikje Folkens, en vertoonde sekere koorde, die sy seide van den quaden na den middag ontfangen te hebben, omme daar mede toekomende nacht, haar selven 't leven te benemen.

Seide, de voors vrouwen door bevel van den quade te onrecht beschuldigt te hebben, en noyt met haar gedanst te hebben, daar op sy wilde leven en sterven.

Maar 't gene sy geseit hadde van de *Roode Kater*, en van *Marie Barten*, dat alle het selve waarachtig was.

Hessel Folkens, geadduceert, seide, ten tijde dat de confrontacie binnen *Amersfoort* geschiede, dat hy gesien heeft, dat den quade sat onder de armen van den roode kater, in de gedaante van een ratte.

Heinderikje voors. seide, dat ten selven tijde van de voors confrontacie achter op de koetse van den voors roode kater sat den quade, gekleet in swart fluweel, hebbende een swarten hoet op 't hooft.

Digitized by Google

Den 22. Mey, namiddag ten drie uren in de Raadkamer gehoort, præsentibus Loon, Canter, Radelant, Wijnhof, *en den Procureur Generaal*

Hesſel Folkens, perſiſteerde by ſijn voorgaande confeſſie, 't gene hy van ſijn vader geſeid hadde.

Daar by voegende, dat doen de leſte waternoot was, hy gevangen, ſijn vader, en broeder *Elbert*, te ſamen in den donkeren nacht uytgegaan zyn, en gekomen door Amersfoort op de Coppel, alwaar mede gekomen zyn drie andere vrouwsperſonen, hier voren genomineert, en na dat ſy haar alle ontkleet hadden, tot op haar hemde toe, zyn ſy van den quaden geſmeert, en verandert in katten, en hebbende ontrent een half uur onder haar ſeſſen, poot aan poot gedanſt, zyn wederomme menſen geworden, en naar huys gegaan, zynde ſijn vader, hy gevangen, met ſijn broeder in huys gekropen, door een gat van de ſtalle, leggende ſijn ſtief-moeder op haar bedde, en gaande na huys, heeft haar vader hun belaſt niemand yet te ſeggen.

Seide, dat ſijn vader, nochte ſijn moeder, hem gevangen noyt ſijn *Vader ons* geleert, ofte voorgehouden hebben, maar wel ſijne ſtief-vader.

Seide, dat Sint Jans avond, midſomer leſtleden, hy gevangen ſijn vader en broeder voorſchreven van de quade opgerecht zynde, ſijn vader ſeide, komt jongens gaat mede, 't ſamen gegaan zynde by Bunſchoten op de Haar, en daar komende, de quade hun elks omgedaan heeft een hairen riem, en is ſijn vader geworden een ſwarte wolf, hy gevangen een grijſe, en ſijn broeder een roode wolf, den quaden en ſijnen vader, ſchietende het lijf vol aarde, vielen de beeſten aan, mids dat hy en ſijn broeder, deſelve aangejaagt hadden, bijtende die in de keele en in de billen, 't een voor, 't ander na, alſo de quade mede in een wolf verandert was. En daar naar dat het werk volbragt was, zyn ſy twee broeders by de quade gekomen, wederom menſen geworden, en haar vader ſeide, gaat voor henen na huys, ik ſal u volgen, en ſwijgt ſtille, latende hun vader in 't veld, zyn vertrokken.

Seide, dat ſijn vader (alhoewel hy 't ontkend) kan toveren, en ook verſtaan te hebben van ſijn pete-moeder, en dat hy gedurende 't leven van ſijn moeder al toveren konde.

Seide, dat hy meer van ſijn vader niet en weet, dan 't gene hier voren verklaart is, en dat de quade, doen hy eerſt in apparentie geſtelt is, hem bevolen heeft, dat hy voor eerſt ſijn vader niet en ſoude beklappen, dan als hy 't immers moſte ſeggen, dat hy 't dan ſeggen ſoude.

Seide, dat ſijne ſtiefmoeder hem gevangen ingegeven heeft, dat hy ſoude wederroepen, 't gene hy van ſijnen vader geſeid hadde.

Elbert Folkens, gevangen, gehoort, ſeide by ſijn voorgaande reſponſive te perſiſteren, daar by voegende, dat hy gevangen, ſijn vader en broeder, 't elke reiſe t'ſamen van huys gaande, den quaden en ſijn vader hem, met ſijnen broeder de beeſten heeft hieten aanjagen.

En als ſy in katten ofte wolven verandert zyn geweeſt, dat hun vader bevolen heeft hem gevangen, en ſijn broeder 't ſelve niemand te ſeggen, en dat ſy hem in geen laſter ſouden brengen.

Gevraagt zynde, waaromme hy op Saturdag leſtleden voor enige Heeren anders verklaart heeft ſeide, dat *Heſſel* ſijn broeder hem bevolen hadde, dat hy ſijn vader niet en ſoude beklappen.

Den 25. Mey 1595. ten vier uren namiddag, in de Raedkamer der Stad Uytrecht, ter præſentie van mijn Heeren van Loon, Canter, Radelant, Wijnhof *en* Zijl, *en den Procureur Generaal*

Folkert Dirkſz. andermaal gehoort, ſeide en bekende dat hy ſijn ſoon van hem hadde laten gaan, om dat hy befaamt wierde dat hy toveren koſte, maar dat ſijn ſoon daar geen ſchult toe en hadde.

Bekende geſegent te hebben het beeſt van *Weſſel Adriaanſz.*, komende op ſijn *Weſſels* ſtal, en dat hy het beeſt vindende ſeer ſiek, uyt ſijn ſelven, en ongedwongen van jemant, geſeid heeft, *God ſegene u beeſt, en al uwe goed.*

Heſſel Folkens, gevangen, en andermaal gehoort en geëxamineert zynde, bekende van ſijnen vader gegaan te zyn, door dien hem gevangen aangeſeid wierde dat hy konde toveren, en dat ſijnen vader hem ook daaromme wilde quyt weſen, dat hem gevangen mede verweten wierde, dat hy jegens ſekere jonge hem gevanteert hadde, dat hy kunsjens ſoude doenkeunen, maar gedreigt zynde met de torture, heeft geperſiſteert by ſijne confeſſie, en ſeid, geen ſchult ergens toe te hebben.

Den 27. Juny, 1595. namiddag ten drie uren, in de Raatkamer, *preſent* Loon, Canter, Radelant *en* Sijl, *met den Subſtituyt van den Procureur Generaal gehoort,*

Beſſeltjen Reyers, huyſvrouw van *Aart Heſſels*, aangeſeit zynde, dat ſy toveren koſte, was 't ſelve ontkennende, en dat ſy daar de dood op wilde ſterven, dat ſy ontſchuldig was.

't Hof geſien, de voorſz reſponſive in reguart nenemde dat de voornoemde *Beſſeltje* bevrucht, en op 't uyterſte van kind was, ontſlaen haar by proviſie op hanttaſtinge uytde apprehenſie, van t'allen tijde wederom inne te ſullen komen, *ſub pœna confeſſi & convicti*, ſtellende daar en boven cautie van ſes hondert guldens. Actum by deſelve Heeren, ten dage als boven.

Welke hanttaſtinge de voorſz *Beſſeltje Reyers* terſtont gedaan heeft, aan handen van *Mr. Antonis van Loon*, Raad ordinaris in den voorſz. Hove.

Den

Digitized by Google

Den 1. July, 1595. ten drie uren namiddag, in de Raadkamer present Loon, Canter, Radelant, Wijnhof *en* Sijl, *met den Procureur Generaal gehoort*

H*Enderikje Folkens'*, voorgeleſen zynde hare confeſſie, heeft by deſelve geperſiſteert, uytgeſeid dat ſy de huyſvrouw van *Aart Heſſels*, en *Wouter Jacob*, ſamen te onrechte beſchuldigt hadde, en daaromme 't ſelve gerevoceert heeft; ſeide dat ſy de voorleden ſomer, komende met haar vader rijden om riet te halen, voor by de dore van *Antonis Bothoffebulk*, geſien heeft dat den ſelven *Bulk*, ſtaande op de kant van de ſloot, ontrent ſijn huys, uyt deſelve ſloot boter karende, en haren vader vragende, wat doet gy, ſeide daar op, ik karen boter uyt de ſloot, daar op haar vader ſeide kont gy dat doen? en hy weder antwoorde, dat kont gy mogelijk ook wel.

Antonis Corneliſz. Bulk, oud ontrent 28. jaren, gevangen, geadduceert zynde, was alle 't voorſz. ontkennende, niet tegenſtaande het ſelven by *Henderikjen Folkens*, ſtantvaſtelijk aangeſeid werde, doch bekende in ſijn deure geſtaan te hebben, als *Folken Dirks* het riet haalde.

Heſſel Folkens, geadduceert zynde, ſeide in preſentie van de voorſz *Bulk* ſtantvaſtelijk, dat ſy te ſamen op de bleykerye buyten *Amersfoort*, als katten gedanſt, en in de gedaante van wolven gebeeten hadden de beeſten van *Adriaan Reyers* en *Jacob Janſz.*

De voornoemde *Bulk* heeft alle 't voorſz. expreſſelijk ontkent.

De voornoemde *Heſſel* heeft vorder geperſiſteert by ſijne voorgaande confeſſie, en voorgehouden zynde, ſeide niet meer gedaan te hebben.

Den Procureur Generaal concludeert dat de voorſz *Antonis Bulk*, ſal gebracht werden ter torture en ſcherper examen geſtelt ſal werden.

't Welk aanhoorende de voornoemde *Antonis Bulk*, gevangen, ſeide te perſiſteren by ſijn voorgaande ontkennen.

't Hof ordonneert den gevangen geſtelt te werden ter ſcherper examen.

En is den ſelven *Antonis Bulk* dien volgende aan de pley gebonden, en een wijl tijds opgehaalt zynde, aan den ſelve gehangen hebbende, heeft by ſijn ontkennen geperſiſteert.

Andermaal aan de pley opgehaalt, en met roeden gegeſelt zynde, heeft geperſiſteert als vooren.

Den 3. July, 1595. ten drie uren na de middag, in de Raadkamer preſent Loon, Canter, Radelant, Wijnhof *en* Sijl, *met den Procureur Generaal gehoort,*

D*Irk Folkenſſz* oud 8. jaren, ſeide dat ſijn vader, geleden ontrent 1. jaar, hem heeft leeren toveren, en dat hy met ſijn vader en andere drie broeders, dikwils als een wolf, met meer andere gelopen heeft, en de beeſten helpen aandryven, die ſijn vader en andere beeten; dat hy ten tijde doen ſijn vader al gevangen was, betovert heeft een koebeeſt van *Adriaan Reyers*, met een wiſken gras, dat de quade hem gaf.

Dat hy de voorſz koeye door bedwank van *Ariaan Reyers* geſegent hebbende, deſelve nu weder geneſen is; ſeide tot vier verſcheyden reyſen, met ſijn vader, ſuſter, drie broeders, *Both*, met ſijn ſoon, de roode kater, *Marie Barten*, en meer andere, gedanſt te hebben op de voorſz. bleykerye, in de gedaante van katten; dat hy op een blat van een elſen boom, met hulpe van de quade, nevel en onweer konde maken, dewelke hy aanroept, ſeggende: *Vader komt helpt my.*

Gysbert Folkens, oud omtrent ..... ſeide dat ſijn vader, geleden omtrent twee jaren, hem heeft leeren toveren, en dat hy met ſijn vader en broeders, in de gedaante van wolven wel gelopen heeft, maer dat ſy en *Both* de beeſten beten, met ſijn ſoon, en hy gevangen, met ſijn broeders deſelve aandreven; dat hy tot vier reyſen toe, geweeſt is in de gedaante van een katte, op de voorſz bleyk, ſonder dat hy eenige beeſten ofte menſen betovert heeft.

Antonis Bulk voorſz, andermaal gehoort, ſeide niet te weten waar ſijnen vader is, alſo hy hem niet geſeyt hadde waar hy wilde trekken, dan dat ſijnen broeder buyten *Delf* woont, ſonder de plaats te konnen noemen.

Hier na wederom gedreygt zynde met de torture,

B*Ekende* dat ontrent anderhalf jaar geleden, ſijn vader hem gevangen, had geraden dat hy hem ſoude begeven in den dienſt van den quaden, die daar tegenwoordig was, en tot hem ſeide, dat hy God ſelver was, en indien hy hem dienen en aanhangen wilde, dat hy nimmermeer gebrek ſoude hebben, waar op hy gevangen antwoorde, dat hy hem wel dienen wilde, indien ſulks waarachtig was.

Dat hy hem ter ſelver tijd in dienſte van den quade heeft begeven, op conditie dat hy 't allen tijde wederom van hem ſoude mogen ſcheiden; Dat hy tot twee reyſen met ſijnen vader, en met *Folken Dirks*, met ſijne kinders ſnachts in 't velt als wolven gelopen hebben, dan dat ſy noyt ſijns wetens beeſten gebeten hadden, maar wel helpen keren, en te hoop jagen, en dat de gebeten beeſten toequamen 't een *Jacob Janſſz*, en 't ander *Adriaan Reyerſſz.*

Dat hy mede twee reyſen geweeſt is buyten *Amersfoort* op de voorſz bleykerye, verandert zynde in een katte, met ſijnen vader, *Folken* met ſijn kinderen, de roode kater, en *Marie Barten*; dat hy door bevel en in preſentie van ſijn vader, in een ſloot ontrent ſijn Hofſtede boter gekarent heeft, hebbende ſijn vader de lepel met de boter-nap in de hant, daar mede hy de boter ontfing en in huys bragt, ſonder dat hy gevangen yet van de boter genoten heeft; dat hy gevangen geleden ontrent een jaar, geweeſt is op 't Hoogland, by een Predikant, die eertijds geweeſt is Paſtoor van *Hoſtaken*, tegen-

Digitized by Google

tegenwoordig woonende binnen *Amersfoort*, dewelken hy gevangen te kennen gegeven heeft, hoe dat hy van den quade misleyt was, en dat hy deselve begeerde te verlaten, hem raad vragende, hoe hy daar toe soude mogen geraken, die hem riede dat hy den boosen vyand soude versaken, en tegens hem seggen dat hy gaan soude in d'afgront der hellen, het welke hy gevangen gedaan hebbende, is zedert van den boosen niet getemteert geweest.

Den 7. July, 1595. ten thien uren voormiddag, present Sijl, *en den Procureur Generaal, gehoort ten huyse van* Jan Smit.

HEer *Jan Antonis Slydregt*, eertijds Pastoor tot *Houvelaken*, tegenwoordig woonende binnen *Amersfoort*, oud ontrent 68. jaren, verklaarde, na dat hem was voorgehouden de voorsz confessie, en dat hy getuygde, gedenoteert met den selven Predicant, geen geheugenissie van 't gepasseerde hadde, nochte ook te geloven sulx geschiet te zyn.

Daar na is de voorsz Commissaris *Sijl*, met den Substituyt, en de Heer *Jan Antonis Slydregt*, gegaan op den huyse Hasenberg, en geadduceert zynde, *Antonis Bulk* persisteerde by voorgaande confessie, en seide, de voornoemde *Slydregt* den selven persoon te wesen, en geschiet te wesen, voorleden jaar in de nasomer, als hy met den selven *Slydregt* tot *Amersfoort* gink, ontrent het Molenbroek, dog doen hy hem raad tegens den quaden vraagde, dat hy sijn selven niet en noemde, ofte seide te wesen de persoon, maar gebruykte dese woorden, offer jemant waar die de quade gehoor gegeven hadde, &c.

Waar tegens de voornoemde getuyge seide, van 't selve niet alleen geen memorie te hebben, maar om veele redenen en konde hy niet geloven, dat het geschiet soude zyn.

De voornoemde *Bulk*, gevangen heeft echter daar by gepersisteert.

Den 10. July 1595. naar den noen ten drie uren, in de Raadkamer, præsentibus Loon, Canter, Radelant, Wijnhof, Zijl, *en den Procureur Generaal geexamineert*

ANtonis Cornelisz. *Bulk*, wilde terstont ontkennen het kaarnen van de boter, item dat *Marye Barten* met hem gedanst soude hebben, maar zyn confessie hem voorgehouden zynde, is by deselve gebleven, en gepersisteert.

Marye Barten, huysvrouwe van *Thomis Rijxsz.* woonende op 't Hoogelant buyten Amersfoort, oud tussen de vijftig en t'sestig jaren gevangen, gevraagt zynde, of sy niet toveren konde, en buyten Amersfoort gedanst hadde, in gedaante van een katte, seide neen.

Heyndrikje Folkerts, in præsentie van deselve geadduceert, seide haar aan, dat sy tot ses reisen toe met haar op de bleyke gedanst hadde, het welke *Marye Barten* ontkende.

Hessel Folkertsz. insgelijks geadduceert zynde, in presentie van deselve, seide haar aan, dat hy tot vier malen toe, met haar op de voorschreve bleyke gedanst hadde, in de gedaante van een katte, het welke *Marye* mede ontkende.

Anthonis Cornelisz. Bulk, voorschreve mede geadduceert zynde, in presentie van deselve *Marye*, seide dat sy tot twee verscheiden reisen, met hem ter voorschreve plaatsen, in de gedaante van een katte gedanst hadde, het welk sy mede was ontkennende.

De Procureur Generaal gehoort de aansegginge van de voorschreve drie gevangenen concludeert dat *Marye Barten*, gevangen gebragt sal werden ter torture en schrper examen.

Den voornoemde *Marye*, persisterende, seide, dat sy onschuldig was, en niet anders te konnen seggen, alwaar dat men haar de leden aanstukken trok.

't Hof condemneert de gevangen gestelt te werden ter torture en scherper examen.

Volgens dien, is deselve *Marye* gestelt aande pleie, en een weinig opgehaalt zynde, bekende

Eens op de voorschreve bleyk, met *Folkerts* kinderen gedanst te hebben, in de gedaante van een katte.

Daar na los gelaten zynde, en weder opgehaalt, bekende

Dat sy vier malen ter voorschreve plaatsen, met *Folkens* kinderen, en *Antonis Bulk* gedanst hadde, als in de gedaante voren.

Los gelaten zynde, seide ontrent een jaar geleden, dat den quaden, ontrent den avondstont by haar gevangen gekomen is in 't veld, in de gedaante van een mansperson, haar vragende of sy met hem gaan wilde spelen en dansen, waar op sy antwoordende, dat sy niet dansen en koste, den quaden haar seide, ik sal 't u wel leren, en is sy gevangen met hem gegaan,

Seide, dat de quade haar te meermaal versocht heeft, om mensen te betoveren, en dat sy mede voor wolf soude lopen, maar dat sy sulks niet heeft willen doen, nochte ook niet te weten, waar mede men sulks doet, also den boosen seide, dat hy haar 't selve wel souden leren, ingevalle sy 't selve mede wilde doen.

Den 11. July 1595. naar middag ten drie uren, present de voorschreve Heeren, en een Griffier, van den Hove gehoort en geexamineert.

Marye Barten voornoemt, persisterende by hare vorige confessie, voegde daar by, als dat den quade in 't wit gekleet was, doen sy op de bleyken dansten.

Seide, doen sy danste, dat sy geen katte en was.

Dat sy niemant meer en kende, die ter voorschreve plaatsen mede gedanst hadden, als de kinderen

Digitized by Google

ren van *Volkert* en *Antonis Bulkensz.* hoe wel dat'er nochtans andere meer by waren.

De voornoemde *Marye Barten* gedreigt zynde, met de torture, by ordonnantie van den Hove, bekende,

Dat, doen sy met den quaden henen gink, in manieren hier voren verhaalt, sy als doen op de bleyk, met *Folkert* en sijne kinderen, alle gedanst hebben, in de gedaante van katten.

Dat sy belooft heeft, den quade te dienen, en met hem te gaan spelen; dat sy God afgegaan was, maar dat sy daar na den booſen weder afgegaan is, en God aangegaan.

Hier na by den Scherprechter opgetogen, en gegeselt zynde, en gevraagt zynde wat den vyand haar gaf doen hy eerst by haar quam, seide niet van hem gehad te hebben, nochte ook jemands persoon ofte beesten betovert te hebben, en los gelaten zynde, persisteerde en seide 't selve.

Den 18. July, 1595. ten drie uren na middag, in de Raadkamer, præsent mijn Heeren Brouxelles, Canter, Loon, Radelant Wijnhof, Zijl, Ruysch, Wede, *en den Procureur Generaal geexamineert*

't HOf verstaan hebbende, dat *Antonis Bulken* soude wederroepen zyne voorgaande confessie, heeft geordonneert, datmen hem van nieuws sal stellen ter scherper examinatie: actum ten dage voorschreve.

Antonis Bulk voornoemt geadduceert zynde, heeft gepersisteert by sijne revocatie.

't Hof ordonneert, dat de gevangen geleid sal werden ter banke, en ter scherper examinatie.

Dienvolgende, is den voornoemden gevangen ter banke geleid, gerekt en getortureert, heeft echter gepersisteert by zyne revocatie, seggende geheel onschuldig te zyn, en niet misdaan te hebben.

Marye Barten, geadduceert zynde, persisteerde by haar voorgaande confessie, seide de selve waarachtig te zyn, uyt gesonderd dat sy niet openlijk wilde bekennen, dat sy belooft soude hebben den duyvel te dienen, maar wel dat sy met hem gaan soude speelen, gelijk sy ook gedaan heeft.

Seide den duyvel te hieten *Henric*, en dat hy haar noemde *Marye*.

Dat sy vier maal met den duyvel gedanst heeft, en dat *Antonis Bulk*, daar eens of twee maal by is geweest in sijne klederen, so hy gaat en staat.

Den 21. July, 1595. ten vijf uren namiddag, in de voorschreve Raadkamer, presént de voorschreve Heeren, dempto Wede, *wederomme geexamineert,*

Antonis Bulk voornoemt, geadduceer zynde, heeft gepersisteert by zyne voorgaande revocatie.

Daar na aan de pleie gestelt en opgehaalt zynde, na dat hy lange aan de pleie gehangen had, heeft eindelijk bekent zyne voorgaande confessie waarachtig te zyn.

Uytgesondert dat hy onschuldigde *Marye Barten*.

Den 24. July, 1595. ten vijf uren na middag, in de Raadkamer, præsent Brouxelles, Canter, Radelant, Wijnhof, Zijl *en* Ruysch, *wederomme geexamineert*

Antonis Bulk voorschreven, geadduceert, en sijne confessie vanden een-en-twintigste July lestleden voorgelesen zynde, persisteerde by de selve, en seide, niet anders ofte meer gedaan te hebben.

Seide, dat hy gevangen, na sijn beste onthoud, in 't bijten van de beesten, geweest is een grijse wolf.

Marye Barten, mede geadduceert, en haar voorgehouden zynde hare voorgaande confessie, seide te bekennen,

Dat sy drie maal op de bleikerye geweest was, maar niet in de gedaante van een katte gedanst te hebben.

Dat sy den duyvel niet gesien en heeft, sedert Mey lestleden.

Dat naar haar bedenken, *Antonis* de twee eerste reisen daar mede geweest is.

Den 29. July, 1595. ten twee uren na middag, in de Raadkamer der Stad Utrecht, præsentibus mijn Heeren Brouxelles, Canter. Loon, Radelant, Wijnhof, Zijl, Ruysch, Wede, *en den Procureur Generaal;*

Marye Barten, geadduceert zynde, en op alles ondervraagt zynde, persisteerde by 't gene sy te voren bekent en verklaart hadde.

Hier na gedreigt met de torture, bekende, doen sy met den quaden de twede reise gink, dat hy haar gevangen belooft hadde een rok, maar dat sy deselve niet en heeft ontfangen.

Daar na ontkleet, en aan de pleie gebonden, en met roeden gegeselt zynde, heeft niet meer ofte anders willen bekennen, als sy te voren gedaan hadde.

Ontkennende enige personen, ofte beesten betovert te hebben.

Andermaal aan de pleie opgehaalt, en gegeesselt zynde, heeft gepersisteert, sonder yet vorders te willen verklaren.

Digitized by Google

Sententie by den Hove van Utrecht, gepronuncieert, en ten ſelven dage ge-executeert, over de voorſchreve gevangen perſonen.

Den 14. *July* 1595. *præſentibus, mijn Heeren* Loon, Canter, Radeland, Wijnhof, *en* Zijl.

Folkert Dirkſz. geëxecuteert met den viere, *den* 1. Auguſtus, 1595. *Heſſel Folkens*, oud ontrent veertien jaren, ingeſicht genomen hebbende op zyne jonkheid, is gecondemneert dat hy gevangen gebragt ſal werden ter plaatſen daar *Hendrikje Folkens* ſijn ſuſter, en *Marye Barten*, met den viere geſtraft ſullen werden, het welke gedaan zynde, dat hy gevangen daar na ſtrengelijk gegeeſſelt ſal werden, ſulks dat het bloed daar na volgt, en 't ſelve gedaan, gevankelijk geſtelt ſal werden in een fiole, op den huyſe van *Haſenburg*, en aldaar blijven ter tijd en wijle anders by den Hove geordineert ſal werden.

Præſentibus, en by mijn Heeren Brouxelles, Canter, Radelant, Loon, Wijnhof, Zijl, Ruyſch *en* Wede.

Ten voorſz. dage, by den voorſz. Heeren,

Hendrikje Folkens dochter, oud ontrent ſeventien jaren, geëxecuteert met den viere.

Dirk Folkerts, deſelve ſententie, als ſijn broeder *Heſſel* voorſchreven.

Den 26. *July* 1595. *by de voorſz. Heeren.*

Antonis Bulk, oud ontrent acht-en-twintig jaren, geëxecuteert met den viere.

Den 1. *Auguſti voorſz. by deſelve Heeren.*

Gijsbert Folkerts, deſelve ſententie, als *Heſſel* en *Dirk* ſijne broeders.

Marye Barten, huysvrouw van *Antonis Bulk*, geëxecuteert met den viere.

Van beter en regtſinniger gevoelen, is het gewijſde en ſententie van den Hogen Rade in Holland, van den 8. Juny 1593. daar by ſeker vrouwsperſoon van *Schiedam*, in cas van purge, jegens betigtinge van tovery, by den Hove van Holland, ter torture gecondemneert zynde, uyt de hegtenis is ontſlagen, de ſententie van den Hove van Holland is te niet gedaan, en den Bailjuw gecondemneert in de koſten; Daar mede wy deſe materie ſullen ſluyten, luydende aldus.

IN der ſake hangende voor den *Hogen Rade in Holland*, tuſſen *Maritjen Arents*, *de Huysvrouwe van Jacob Adriaanſz. Schoenmaker tot Schiedam*, tegenwoordig gevangen op de *Voorpoorte van deſen Hove*, Impetrante in cas d'Appel, ter eenre, en *Melchior Willemſz. van Welhoek, Bailjuw der ſelver Stede, en den Procureur Generaal van den voorſz. Hove*, met hem gevoegde, ter andere ſijde, zynde tuſſen deſe partyen queſtie gereſen, ter oorſake dat d'Impetrante gelicht hebbende voor den *Hove van Holland Mandament*, in cas van purge, en uyt krachte van dien, den Gedaagden hebbende aldaar doen dagvaarden, hadden ten dage dienende, doen allegeren. *Dat ſy Impetrante was een Vrouwe van eeren, die noyt achterhaald was geweeſt van enige Faute ofte meſus, hebbende dagelijks zo met haar Gebueren, als met andere luyden van eeren verkeerd, gehandeld en omme gegaan, ſonder dat men oyt anders aan haar geſien ofte gemerkt hadde, dan 't gene men aan goede, eerlijke, deugdelijke vrouwen gewoon was te ſien en te merken, gelijk daar van niet alleen haar Impetrantes Gebueren, maar ook de gene die by haar Impetrante gewoont hadden, goede, ſekere en perfecte getuigeniſſe mochten geven. Deſen alles niet tegenſtaande was, of door haat, en uyt of deur onverſtand, d'Impetrante nagegeven, dat zy ſoude weſen een Toovereſſe, en namentlijk dat ſy ſoude betovert hebben gehad de kinderen van een* Maritje Reyers *dochter, woonende tot* Schiedam; *'t welk gekomen weſende tot kenniſſe van haar Impetrante, was benoodigt geweeſt daar tegens te voorſien by wege van Juſtitie, concluderende ten dage dienende, dat d'Impetrante by ſententie van den voorſz. Hove verklaart ſoude werden puir, ſuyver en innocent van de pretenſe tooverye in 't Venuencourt gementioneert, en in gevalle van lang Proces, dat d'Impetrante by proviſie ontſlagen ſoude werden van de perſonele comparitie, en geadmitteert te mogen occuperen by den Procureur, onder handtaſtinge en belofte van hare Perſoon t'allen tijden, ter Ordonnantie van den voorſz. Hove weder te ſiſteren,* ſub pœna confeſſi & convicti, *ofte onder alſulke cautie, als 't Hof ſoude arbitreren.* Makende eiſch van koſten, ſchaden en intereſten, ofte tot andere al ſulken finen en concluſien als *'t Hof* bevinden ſoude d'Impetrante oirboirlijkſt te weſen. Waar tegens van wegen den Gedaagden is geallegeert. Dat d'Impetrante deur der *Stede van Schiedam*, over lange jaren berucht geweeſt was van tooverye, welke berugtinge ſulks continuerende, en den voorſz. *Bailjuw* genoodſaakt zynde hem daar op te informeren, was tot zijne kenniſſe, en aan den dag gekomen, dat d'Impetrante *ſeer ellendelijken betoovert gehad hadde, ſeker dochtertjen van eene* Maritjen Reynen *hare over-buure, genaamt* Maritjen Cornelis, *'t ſelve dochtertjen meenigmalen ſtom, lam en kreupel tooverende, in een moment en ogenblik tijds. Item 't voorſz. dochtertjen ſtootende, op 't vuur werpende, ſomma ſulks tracterende dat het ſelve een grote miſerie en ellendigheid om ſien, en hooren was*, welke grouwelen d'Impetrante aan de voorſz. *Maritje Cornelis* gepleegt hadde, ſomtijds alleen, ſomtijds geaſſiſteerd zynde met eene *Anna van Hondert Teunen*, tegenwoordig gevangen binnen *Schiedam*, met welke *Anna van Hondert Teunen*, d'Impetrante op een kermis geweeſt was, ten huyſe van de voorſz. *Maritjen Reynen*, vergeſelſchapt zijnde met noch drie andere vrouwperſonen, namentlijk *Neeltjen Andries*, *Anna Claas Laanſges*, en *Bay Buyes, danſende en ſingende, wy willen van avond niet tuys gaan, de ton moet op den bodem ſtaan*; dat noch op een ander tijd 't ſavonds ſo de voorſz. *Maritje Cornelis* met meer geſelſchap by het vuur ſat, was deſelve by d'Impetrante gevat, *en in de*

pre-

Digitized by Google

preſentie van de voorſz. Maritjen Reinen, *en t'ander geſelſchap, op een groot vuur geworpen, en by 't voorſz. geſelſchap daar weder uyt getrokken.* Op een ander tijd d'Impetrante gekomen zynde ten huyſe van de voorſz. *Maritjen Reinen*, omme met haar te expoſtuleren; uyt ſake dat de voorſz. *Maritje Reinen*, ſoude geſeid hebben, *dat d'Impetrante een Toovenaarſter was*, hadde ſy Impetrante de voorſz. *Maritje Cornelis dochter*, neffens haar moeder ſtaande, *ſo ſchrikkelijk aangeſien, dat de voorſz.* Maritjen Cornelis *op ſtaande voet blind, kreupel en ſtom ter aarden neder in onmachte gevallen en blijven leggen was*, en de Impetrante by de geburen die daar by gekomen waren, gebeden en geſeid zijnde, *dat zy de voorſz.* Martjen Cornelis *dochter ſoude ſegenen*, hadde 't ſelve niet begeren te doen, vreſende dat het dochtertien geſond werden, en ſy daar deur haar ſelven ontdekken ſoude, maar vragende tot meermalen hoe 't voorſz. dochtertjen hiete; en beginnende ſomwijlen ſommige woorden te ſpreken, alsof ſy de voorſz. *Maritjen* ſoude willen ſegenen; was by den geburen eindelijk ter deuren uyt geſtooten, gedurende welke quellagie de voorſz. *Maritjen Cornelis dochter*, alle tijd geſeid en daar by geperſiſteert hadde, *dat d'Impetrante eene was van die haar de quellagie was aandoende*, 't welk des te meer geloofs meriteerde, na dien van den tijd en ure af, dat d'Impetrante uyt *Schiedam* geſcheiden, en haar ſelven al hier ter purge komen ſtellen was, de voorſz. *Maritjen Cornelis* dochter, d'Impetrante noyt meer geſien, nochte vernomen gehad en hadde, confirmerende mede 't geene voorſz. was, *dat d'Impetrante tot meer malen gevonden was, achter op de plaatſe van de voorſz.* Maritjen Reinen, *ſonder dat ſy Impetrante aldaar yet te doen, te ſeggen of te te vragen hadde.* Dat mede aangemerkt was, *dat d'Impetrante op ſekeren tijd met een rijsjen in 't water geſpeeld hadde, aan 't Schip van* Cornelis Cornelisz. *in zynen leven man van de voorſz.* Maritjen Reinen, *waar naar 't voorſz. Schip, 't zeilgegaan zynde, was in zee gebleven en vergaan.* En alſo eene *Annetjen Huibrechts, jongwijf van de voorſz. Maritjen Reinen*, altijds zeide, dat haar vrouwen dochtertjen by de Impetrante moſte betovert zyn, had de Impetrante de ſelve op ſtraat ontmoetende, altijd ſeer vreeſelijken aangeſien, de voorſz. *Annetjen* dreigende, en ſeggende, *kan ik uwen vinger eens in mijn mond krygen, ik ſal het u wel verleeren*, behalven alle 't welke noch waarachtig was, *dat d'Impetrante aan een ſekere vrouwsperſoon genaamt* Ariaan Courten, *haar Impetrants water tot Delft ſoude laten beſichtigen, by een ſwarten* Broer Jan, 't welk de voorſz. *Ariaan Courten*, gedaan en aan de Impetrante weder gerapporteert hebbende de antwoorde van den voorſz. *Broeder Jan*, hadde d'Impetrante daar op geantwoord, *Och! Aryaantje buur ik hebbe ſulken aanvechtinge, maar houd het by u, ſegt het niemand*, en ſekere jaren daar naar, des Impetrantes man ſavonds gegaan zynde op de wachte, en d'Impetrante alleen 't huys zynde, hadde ſy Impetrante met luyder ſtemmen geroepen en gekreten, ſeggende ſeer miſtrooſtelijk, *hoe ben ik, en wat ſal ik aangaan, wat heb ik gedaan, waar ſal ik blyven?* En meer andere diergelijke woorden. Dat ook geleden omtrent den tijd van een jaar ofte daar omtrent, d'Impetrante geweeſt was in *Broertjens veld* binnen *Schiedam*, in 't geſelſchap van eene *Anna Hondert Teunen, Neeltjen Andries*, en *Anna Claas Lantges, alwaar ſy luyden met hare reſpective vryers (weſende Duivels in menſchen ſchyn) hand aan hand gedanſt hadden, d'een d'ander wel ſiende, maar voor andre perſonen onſichtbaar zynde, door krachte van ſeker kruyd, 't welk ſy van den Satan ontfangen hadden*; concludeerde by deſen, en meer andere middelen tot ſubreptie en obreptie van des Impetrantes mandament, ten fine van niet ontfangelijk, en by *ordine*, dat de Impetrante haren eiſch, concluſie, en verſochte proviſie ontſeid ſoude werden: Maar ter contrarie *d'Impetrante geexecuteert met den vuyre, en haar goederen verklaart geconſiſqueert ten profijte van de Hoge Overheid, en dat by proviſie de Impetrante gaan ſoude in beſlotene gevangenis, omme daar na, tegens haar geprocedeert te werden, ſulks als uyt de informatie gevonden ſoude werden te behooren*, ſuſtinerende *dat d'Impetrante in de ſupplemente van proeve gebracht ſoude worden tot ſcherper examen*, ofte tot anderen al ſulken, &c. En de *Procureur Generaal* van wegen de *Hoge Overheid*, hem voegende met de Gedaagden, perſiſteerde by deſelve concluſie. Waar tegens, na dat van wegen de Impetrante, ontkennende feiten haar te laſte geleid, voor replijk en by hare verſochte proviſie, en van wegen den Gedaagden en Gevoegde voor duplijk, en by hare geſuſtineerde geperſiſteert was, hadden *Commiſſariſen, ter audientie van de Rolle* gecommiteert, de ſake gehouden in advys, welk voor en aleer te uyten, was deur laſt van de *Provincialen Raad*, de voorſz. Impetrante by den *Procureur Generaal*, gelogeert op de *Voorpoorte van den voorſz. Hove*, en ſekere *Commiſſaris* gecommiteert, die op de feiten haar te laſt geleid, hem ſoude informeren, welke Commiſſaris, volgende ſijne Commiſſie, hem geinformeert en den *Hove* rapport gedaan hebbende, was by den ſelven *Rade* op den 16. July, Anno 1591. op de proviſie ten weder zyden verſocht, recht gedaan, en d'Impetrante hare verſochte proviſie ontſeid, en verklaart in hechteniſſe daar inne ſy was, blijven ſoude, ten uyteinde van de ſake, en voorts geordonneert partyen, te ſchrijven by eiſch, antwoord, replijk en duplijk van acht dagen tot acht dagen, en veertien dagen daar naar hare productie te doen, en voorts ſommarie te procederen, volgende den ſtijle van den *Hove*. Dienvolgende hadde de voorſz. partyen geſchreven by antwoord, replijke en duplijke, diverſche ſtukken en munimenten geproduceert, en hadden die van de voorſz. *Rade Provintiaal, by hare Sententie, in date den 24. February 1592. voor en aleer recht te doen, ten principale, verklaard, dat de voorſz. Impetrante gebracht ſoude werden, ter torture en ſcherper examen, omme gehoort de te werden op de feiten by den Gedaagden, tot hare laſte gepoſeert, omme 't ſelve gedaan voorts gediſponeert te werden naar behooren.* By welke Sententie de Impetrante, bevindende haar ſeer beſwaart, hadde daar van geappelleert, en in den *Hogen Rade* geimpetreert mandement omme ontfangen te worden als appellante, doende de Gedaagdens uyt krachte van dien dagvaarden voor den voorſz. *Hogen Rade*. Ten dage dienende was van wegen de Impetrante geconcludeert, *dat ſy ontfangen ſoude worden als appellante, en voorts in*

Digitized by Google

appel, tot nullité ofte correctie van de Sententie in queſtie, en doende dat die van den Rade provintiaal behoorden gedaan te hebben, dat verklaard ſoude worden in deſen geen torture te vallen, maar dat Impetrante geajudiceert ſoude worden haren eiſch en concluſie, in cas van purge genomen, en den Gedaagden verklaard tot zynen eiſch niet ontfangelijk, en by ordine zy Impetrante daar van geabſolveert, ten minſte dat d'Impetrante hare proviſie, aldaar verſocht, ſoude worden geadjudiceerd, en dat by proviſie haar verleent werde de clauſele van inhibitie ofte &c. Makende eiſch van koſten. Waar tegens van wegen den Gedaagden geconcludeert zynde tot niet ontfangelijk in appel, tot abſolutie van de inſtantie, en by *ordine* tot approbatie van de Sententie in queſtie, en dat'er voor de Impetrante geen proviſie behoorden te vallen met de koſten, en van wegen de Impetrante tot rejectie van de voorſz. exceptie geconcludeerd, en voorts voor replijk, en van wegen den Gedaagden en Gevoegden voor dupliqúe geperſiſteert zynde, was d'Impetrante verleent de *Clauſule* van *inhibitie*, en voorts Proces ontfangen, als Proces by geſchrifte, omme geterminеert te werden, *ex iiſdem actis an bene vel male.* De ſake ſulks gefurneert zynde, hadden partyen verſocht haarlieder recht en expeditien van Juſtitie, geadminiſtreert te worden. En de ſake daar op by den *Hove* geſien zynde, was bevonden niet in ſtate omme eindelijk geterminеert te worden; en daar omme op den 9. July, 1592. de Gedaagdens geordineert *de Articulen en feiten by hem tot laſte van de Impetrante gepoſeert, als noch binnen de vacantie van den Oeſt doen aanſtaande, by ordinaris enqueſten te verifieren, ſulks als naar rechten voor Commiſſaris daar toe gecommitteert, mids dat de Impetrante van gelijken ſouden mogen doen, indien het haar goed dachte, omme't ſelve gedaan by den Hove gediſponeert te mogen worden naar behooren*, reſerverende de koſten ten uyteinde van de ſake. Waar mede de voorſz. Commiſſaris ſecretelijk *ex officio* belaſt, *alles te indageren, en dat tot innocentie ofte beſwaarniſſe van de Impetrante enigſins ſoude* weten te dienen. Dienvolgende hadde de voorſz Partyen ſekere ordinariſſe enqueſte gedaan. Hadde mede de voorſz. Commiſſariſſen verſcheiden getuygen *ex officio* gehoord, en na dien by de voorſz. Partyen gerenunchieert was, van de vordere productie, reprochen van rechten, by de Impetrante geëmploieert, gereprocheert by de Gedaagdens, en wegen de Impetrante geſalveert, en van wegen Gedaagden ſalvatien van rechten waren geëmploieert, en by Partyen in rechten was geconcludeert en recht verſocht. 't Hof alles geſien en met rijpe deliberatie van Raden, deur geſien en over gewogen hebbende 't gene ter materie dienende was, en gelet op 't gene naarder in deſen gededuceert en geverifieert is geweeſt, doende recht uyt en van wegen de *Hoge Overheid, en Graaffelijkheid van Holland, Zeeland en Vrieſland, en doet te niet de Sententie van de Rade Provintiaal in queſtie, abſolveert d'Impetrante van de concluſie by den Gedaagden aldaar tegens haar genomen, ontſlaat haar uyt ter hechtenis daar inne ſy is, en condemneert de Gedaagdens in de koſten van de voorgaande, en compenſeert de koſten van deſe inſtantie om redenen.*

Aldus gepronuncieert den 8. July, Anno 1593. En 't Zegel van Juiſtitie van den Hoogen Rade *hier aan doen hangen.*

Van ſodanige gewaande inbeeldingen heeft ons 123
d'Heer *Jacob van Heemskerk*, in ſijn *Bataviſe Arcadia, de preſtig. demon. lib. 6. cap. 16.* en Doctor *Jongtijs* in ſijn *Verhandeling der Toverſiekten, cap. 5.* ſeer aardig verbeeld; In onſer vaderen eeuwe dan, als wanneer het branden van ſulke waan-ſuchtige en ſwart-gallige menſen, die onder den naam van tovenaars en tovereſſen van kant geholpen wierden, dapper in ſwang ging, heerſte over een van de voorneemſte geweſten die aan de vruchtbare Rijn-kant gelegen zyn, een Vorſt van ſonderlingen goedertieren aard, en ſeer beſadigden gemoede, die vyand zynde van alle onbehoorlijke bloetſtortinge, den hevigen yver ſijner amptluyden, in deſe arme wichten met loode ſchoenen na te gaan, en in hare antwoorden looſelijk te verſtrikken, ſo veel inbond als de gewoonte van die ongelukkige tijd eenigſints in ſulken verblinde eeuwe wilde toelaten. Dewelke niet alleen hier in het ſpoor van gerechtmatigdheid vry verre te buyten ging, maar ſelfs in vrome en godvruchtige menſen, om dit of dat tegens 't algemeen ingewortelt gevoelen van goddelijke ſaken te gelooven, wreedelijk als Gods-laſteraars ten vyere te veroordeelen, en uyt een blinden yver (of mogelijk wel onder ſchijn van yver,) tot voorſtant van Gods Kerke, de dierbare even-beelden Godes jammerlijk om den hals te helpen, ſich ſelven voorwaar een al te ruymen toom gaf. En dat dikwils noch om der goede luyden goet ('t welk in diergelijke gelegentheden niet ſelden de ſoppe is daar de vis om op de rooſter moet) in haar kluyven te krijgen. Deſe goede Heere eens in een ſtedeken van ſijne Heerſchappye komende, dat boven alle andere met de klank van toverye berucht was, ſo wiert hem, t' ſijnen aanweſen aldaar, overgegeven een lijſte van twaalf vrouwen, die op aanklachte gevangen, en op hare bekenteniſſe (by 't meerendeel door pijnigen uytgeperſt) ten vyere gevonniſt waren. De miſdaden die haar nagegeven wierden waren grouwelijk, onweer te verwekken, menſen en vee te betooveren, 't koren van den eenen Akker op den anderen te beſweeren, van de minſte zynde. d'Ampt-luyden achtende, dat men niet beters mochte doen, dan ſulke booſwichten, en werelds-verdrieten, in de tegenwoordigheid van haren Heere de gemeene wrake op te offeren. Die dan (ſo ſy meenden) voorts met eenen der verweſener goederen, (als na rechten aan den Heer vervallen,) konde te gelde maken, en het geld voor een teerpenning in ſijn beurſe ſteken. Maar het gemoet van deſe edel-aardigen *Prince*, noyt vaardig om tot bloet-ſtorten te verwilligen, begeerde de beſchuldigde eerſtſelfs te ſien en te hooren; en na dat hyſe met eygenen monde ondervraagt hadde, bevond hy ſommige door pijne beleden te hebben, 't geenſe noyt gedacht, veel min gedaan hadden; en bereyt te zyn, liever hare onnoſele zielen door de onverdiende vlamme te laten gaan, dan de vinnigheden der onmedoogende beulen op hare teere lichamen weder van nieuws te gedoogen. Andere bevond hy te zyn, oude verſufte wijven, vol eenſinnige en ſpoorbijſtere grillen, op welker ſeggen, 't een tegen 't ander loopende, geen meer ſtaats te maken was, dan op 't ſeggen van dien kluchtigen haan, die in voorleden tijden hem ſelven wijsmaakte

maakte, dat alle de schepen die in een grote Koopstad jaarlijks aanquamen, de sijne waren; sich volgens dien wel vastelijk inbeeldende, rijker te zyn dan de Keyser, daar hy sonder der goede luyden hulpe van armoede soude hebben moeten vergaan. Maar onder anderen was'er eene, noch jong van jaren, en van uytnemende schoonheid, hoewel wat hol-oogt en verwildert daar uytsiende; dese seyde, met een neergeslagen wesen, vol uyt, datse vrywillig bekent hadde een tovereese te wesen, en dat hare bekenteniese waar was. Maar gevraagt zynde watse dede alse tooverde, en van wie datse dese toover-kunste geleert hadde; so antwoorde sy, datse sulks geleert had van een oude vrouwe, wel eer haar gebuere, en nu overleden: dat deselve haar hadde gegeven een grote pot vol tover-vet, waar mede sy haar besmeerde, en als dan enige vreemde woorden sprekende, diese selfs niet en verstont, noch wist watse te beduyden hadden, so vloogse ter schoorsteen uyt, en dwalende over berg over dal, wiert gevoert op der Kollen Bruylofs-feest, daar men dapper danste, en wonder vrolijk was, en op de wederom-komste, verwekten sy storm en onweer, *en deden de schepen in den Rhijn* vergaan: brachten hagel over lover en gras, saeyden de heete sieckte door de Dorpen, deden vee en menschen sterven, en in 't korte stelden aen dingen, die niemand buyten hun doenlijk en waren. Werdende somtijds, alse wilden, katten, somtijds kievitten, somtijds bonte-krayen, somtijds vloyen, somtijds vliegen, en somtijds yet anders. Hier by so vast blijvende, en so veel bescheyts seggende, dat des Heeren Raden, daar door oorsake meenende gevonden te hebben, om den selven voortaan de hant wat beter te doen lichten in sulke voorvallen, alreede bestemden, dat hier zynde eygen vrywillige schult-bekenteniese, op sulk beken niet anders mocht volgen als schultvonniese, en op 't vonniese de verdiende straffe des doods. Doch de goedertieren Vorst dese gevangene des niet te min seer vriendelijk aansprekende, vraagde haar, offe dat vliegen uyt de schoorsteen, daarse so veel van geseyt hadde, wel in sijn tegenwoordigheyt soude konnen in 't werk stellen? Waar op de schoone jonge vrouwe zedelijk antwoorden, van niet daar ter plaatse, maar wel in haar eygen huys; indien sijn Vorstelijke genade geliefde de moeyte te neemen van daar te komen; en haar wilde veroorloven van aldaar op hare vrye voeten gestelt te mogen werden. Kortelijks haar begeerte wiert ingewilligt; De Vorst, met sommige van sijne voorname Raden, mitsgaders de Rechter, en Ampt-man van de plaatse, met enige geestelijke gaan daar na toe. De vrouwe wierd in sulken kamer alse aanwees, op haar vrye voeten gestelt, sy langt voort een smullig smeer-potjen uyt een oud bestoven kasjen, neemt een besem tussen haar beenen, daar na besmeert haar selven met een weynig van 't voornoemde smeer, onder d'oxelen, onder de neus, en in de slaap van 't hooft; waar op enige woorden preutelende, die noch sin noch verstant in en hadden, soo dede sy een averechtsen sprong in 't ronde, even gelijk een hont die na sijn staart om loopt, en daar mede vielse als beswijmt ter aarden, met den besem tussen haar beenen, so vast in 't slaap zynde, datmen haar niet dan beswaarlijk scheen te sullen konnen wakker krijgen. Dit slapen duurde twee volle uyren, tot grote verwonderinge van alle de bystaanders, die verbaast zynde, verwachten wat hier eyndelijk van werden wilde. De twee uyren verstreken wesende, so stond sy, noch half in den dut zynde, metter vaart weder op, en haar met haar besem tussen de beenen onder de schoorsteen vindende, so vraagde sy (nu volkomentlijk wakker geworden, en enigsints buyten de voorgaande duyselinge zynde) of men haar niet wel hadde sien weder ter schoorsteen inkomen, gelijk sy te voren daar uytgevlogen was? De Prins (om haar voorts te degen uyt te hooren) veynsende van ja; vraagde waarse ondertussen geweest, en watse al gedaan hadde? waar op sy met een grote verseckertheid seide, datse veel hondert mijlen van daar was geweest, daar men so gedanst en gesprongen hadde, datser noch vermoeyt van was. Datse aldaar onder anderen hadde gesien, een seker bejaart man, met een langen grijsen baart, die den dans leyde, hebbende een swarte fluweelen mutse op 't hooft, een goude keten om den hals, en voorts van boven tot onderen hem beschrijvende van sodanigen gestalte en wesen, dat de Prins, en alle d'andere omstaanders, hem kennende wierden voor een van de Hof-richters, aldaar tegenwoordig, die menige van dese verdwaalde menschen hadde helpen veroordeelen, en ten vyere verdoemen. De Vorst wierd lacchende, en vraagde de vrouwe (op den Rechter wijsende) of de gene diese den dans hadde sien leyden, desen niet eenichsints en geleek? waar op sy, hem wat naauwer besiende, tot antwoord gaf, dat hy de gene diese aan den dans gesien, en aldaar by de hant gehad hadde, niet alleen geleek, maar datse daar op den dood wilde sterven, dat hy 't selfs was. Verder ondervraagt zynde watse meer uytgerecht hadde, so seyde sy, datse in de wederom-komste tegens de mast van een schip, in den *Rhijn* seylende, aangevlogen was, so dat het schip hadde moeten water scheppen, en in gevaar was geweest van te vergaan: waar af datse een buyl in haar hooft behouden hadde, dewelke sy toonde, en men bevond in der daat waar te zyn. Maar hadde die gekregen so alse eerst op haren omsprong duyselende ter aarden viel. Voorts verhaalde sy, datse het koorn op sekeren Akker, buyten 't Stedeken gelegen, met de staart van haar besem hadde ter aarden geslagen. Waar na zynde doen sien, so bevontmen, dat het koorn daar omtrent was neer-geslagen door een dwerl-wint, doch niet op de genoemde plaatse alleen, maar ook op andere daar rontom, noch ook niet juyst recht op den tijd dat sy in 't slaap gelegen hadde. Vele andere vreemde bejegeningen vertelde sy noch, waar geen proeve van konde genomen werden: en daar onder verscheyden, die buyten alle schijn van mogelijkheid waren. De medoogende Vorst, na dat hy haar met groot gedult hadde uytgehoort, seyde haar aan, met toestemminge van alle de bystaanders, hoe dat sy noyt uyt de kamer geweest, maar alleen daar in 't slaap was gevallen: en alle dese dingen, diese verhaalt hadde, slechts hadde gedroomt. Lang was sy eerse sulks wilde geloof geven, en eer men haar daar toe konde brengen van uyt het hooft te setten, dat haar niet in der waarheid gebeurt was, 't geen sy voor waar vertelt hadde. Eyndelijk men

Digitized by Google

dede haar sien de proeve van't smeer, daarse haar mede hadde gesmeert, aan een hont; die gestreeken zynde onder sijn neus, terstont duyselende ter aarden viel: sijn beenen van hem stekende niet anders dan of hy dood waar geweest. Waar op sy enig nadenken krijgende, so dede de Prins haar in sijn bywesen, door sijne Godgeleerde onderrechten, vermanen van hare sinnen van sulk bygeloof af te trekken: en haar vertrouwen alleen te stellen op de gene die al goet en almachtig zynde, alles ten goede van sijne schepselen bestiert; en deselve door haar ongeloove by wijlen laat vervallen, tot sulke vertwijffeltheden, als sy haar dus lange ingevonden hadde. Haar daar mede van alle verdere straffe ontslaande, en buyten alle moeyten van gerechts-dwank stellende. d'Andere gevangene dede hy insgelijks vry setten, na ernstige voorgaande vermaninge, en belofte van beterschap. Bevelende sijne Ampt-luyden, en Rechteren, wel scherpelijk, van voortaan niet meer met de mensen (die kostelijke evenbeelden Gods zyn) so om te springen als of het stroo-wissen en takkebossen waren. Maar veel eer dusdanige bygeloovige, en dikwils ontstelde, ja huns verstants niet machtige herssenen, met soetigheid t'ondergaan, om de verdwaalde schapen, so't mogelijk ware, weder op de rechte wech te brengen. En so de noot immers vereyste, enige straffe te gebruyken, dat het dan sodanige mochte zyn, die tot beteringe, en niet tot bederf strekte: gevende tijd van bedenken, en sich beter door goede onderrechtinge te beraden, en niet, met de beschuldigde terstont de mutsaart onder de voeten te stooken, de verdachte van duyvelerye in der daat voor den duyvel te jagen.

124 Dat die gene die haar voor waarseggers uyt geven, en daar op toeleggen door schijn van jets bysonderlijks te weten, en wat wonders te vertonen om daar mede de mensen te bedriegen, die eigentlijk tovenaars genomt werden, daar over straf baar zyn, is een kennelijke saak, dog geensints tot de doodstraffe, veel min tot de onkristelijke manier van levendig te doen verbranden, maar alleen tot betering; Gelijk als men volgens tuyg van *Weyerus de Præstig. Dæmon. lib. 6. cap. 19. & de Lamiis cap. 22.* in *Bononien* en *Florencen* gewoon is te doen, gevende tijd van bedenken, en sig door goede onderregtinge te beraden.

Dat dit alle bedriegerye is, en wat de behendige kunst daar in vermag, is in de gogelaars en asak-spelers een bekende saak, dewelke veel wonderlijke en onbegrijpelijke dingen weten te vertonen, dewelke ondersogt zynde, niet anders als in hand-gawigheid bestaan; So konden de tovenaars
125 van *Egypten* ook door haar konsten haren staf in een slange doen veranderen, *Exod.* 7. 11. sy konden ook het water in bloed doen veranderen, *vers* 22. en vorsen uyt het water doen opkomen, *cap.* 8. *vers* 7. maar het stof en konden sy tot geen luysen maken, gelijk als *Aaron. vers* 8. niet dat sy het waarlijk so deden, maar in uyterlijken schijn, en niet in der daad gelijk als dat by de jongste oversetters werd verstaan, den Text seid, (*met haar beswering*,) dat is met haar diere en vremde woorden die sy daar over spraken, om het volk daar door van hun doen en magt te doen versekeren; De LXX. oversetters seggen τοις φαρμακοις, met haar toegemaake bedriegeryen, de ouden Text van *Hironimus* seid, *in Cantationibus suis*, dat is, met haar bedriegelijke besweringen. So werd in het *V. boek Moyses, cap.* 18. *vers* 10. 11. gesegt. *Onder u en sal niet gevonden werden, die sijn soon, of sijne dogteren door het vier doet doorgaan, die met waarseggeryen omgaat, een guygelaar, ofte een besweerder die met beswering omgaat, ofte een waarseggenden geest vraagt, ofte die den doden vraagt.* Sodanig een was de tovereſſe die de geest van *Samuël* dede opkomen, 1 *Sam.* 28. daar in de bedriegerye van de toverkunst seer naakt ten toon werd gestelt, datter niet in en is, dat in der daad en waarheid bestaat; want wat dede die tovereſſe, sy dede een oud man met een mantel bekleed, en als eenen doden geest, voortkomen, die de rol van den afgestorven *Samuel* speelde. Hier in konde *Saul* ligt bedrogen werden, sonder dat daar in enige onnatuyrlijke dingen behoefden plaats te hebben, of dat de duyvel in schijn van de geest van *Samuël* behoefde te verschijnen, gelijk als sommige willen; dit was dese vermaarde toverye daar veele haar tot een voorbeeld op beroepen; en staat aanmerkelijk te letten uyt het 13. en 14. *vers*, dat *Saul* den toegemaakten geest van *Samuël* niet en sag, maar de vrouw alleen seide, dat sy een oud man, dat is een aansienlijk statelijk persoon, sag opkomen, daar tegens dan *Saul* meende dat hy als tot de geest van *Samuël* sprak, daar van hy door ingevinge van dese vrouwe, uyt onderscheppinge van sijn eigen verhaal, dusdanig antwoord ontfing, want het was in des tovereſſen magt niet, den waren *Samuël* op te wekken, en daar te doen verschijnen; die dan met waarseggerye, guygelarye en besweringen omme gaan, en den mensen bedriegen, schoon dat sy in der daad niet onnatuyrlijks en doen, werden doorgaans in de H. Schrift met de naam van *tovenaars* genomt; dewelke God de Heer ook somwijlen door den bosen geest enige werkingen toelaat, tot verderf van die gene die daar in geloven, hoedanige ten hoogsten straf baar zyn. *Exod.* 22. 18. en uyt de gemeenschap der mensen moeten werden gehouden, *Deuteron.* 18. 10. 11. en daarom *Paltz. Frederik de III.* in de Kerk-ordeninge van den jare 1563. dewelke in ons Formulier van het *H. Avontmaal* is ingelijst, onder anderen heeft gewilt, dat niet alleen alle tovenaars en waarseggers die vee of mensen, mitsgaders andere dingen zegenen, maar ook alle die gene, dewelke de sodanige enig geloof geven, van de gemeenschap des *H. Nagtmaals* sullen werden afgehouden, en voor geen ledematen Kristi sullen werden gekent.

Wat de bedriegelijke nagtspoken der verstorvene swevende zielen, tot het naarkomen van enige verfierde ongerustigheden aangaat, daar van hebben wy hier voor de verwaande ingevoerde nagtspoken van *Erasmus* bygebragt: Daar by wy ook dese in onsen tijd gespeelde rolle der leerlingen van sekre vermaarde Latijnse schole in *Gelderland*, doen der tijd dat ik mijne leer-oeffeninge daar ook gehad hebbe, wel mag byvoegen. De leerlingen in het geloofs onderſoek van haar meester, het wangeloof der Paus-gesinden, omtrent de nagtspoken der onsalige zielen, en ongedoopte kinderen, ingedrukt zynde, hebben tot spot vande Paus-gesinden, die daar veel waren, opgestelt de volgende nagtspook;

Digitized by Google

ſpook; Sy gingen in den donkeren nagt op het kerkhof, en namen uyt het gebeenthuys verſcheide doodshoofden, en menſchen ſchenkels, daar ſy kleine brandende kaarskens in ſetten, en rondom op de muyr van 't kerkhof, boven op twee gekruyſte ſchenkels ter neder ſchikten, en rondom op verſcheide plaatſen van het kerkhof planten ſy hier en daar met pek beſmeerde rijskens, die ſy ook aan brand ſtaaken, dewelke om haar ſwakheid heen en weer beweegden; dat van verre aangeſien, een ſeer ſchrikkelijk vertoog maakte; het welk alſo in ordre geſtelt, wierd een groot geſugt en geſteen gemaakt, dewijl dat andre groot rumoer en ſtraatgerucht maakten, daar van de by en aankomende ſo ontſtelt en verſchrikt waren, dat daar toe niet dorſten naderen, en alleen van verre dit ſpook aanſagen; het welk met den uytgang van deſelve kaarskens, verdwijnende, wierd wederom alles herſtelt, ſoo dat daar van geen overblijſſelen gevonden wierden. Dit wierd lange tijd by de Paus-geſinde en ſommige andre bygelovige voor een opregt ſpook gehouden, tot dat daar van eyntelijk den regten toeſtel uytlekte, en openbaar wierd; Duſdanige en gelijke ſpoken zynder veel gevonden, dat alſmen die wel onderſoekt, het niet anders als toegeſtelt werk, of enkele waan en inbeeldinge werd bevonden, van jets dat in waarheid niet en is.

126 9 *Sybilliſe voorſeggingen*,] Deſe *Sybillen* en waarſeggende geeſten, werden by *Joan. Pikard.* in ſijn *Beſchryvinge van de vremde en vergetene Antiquiteyten van het oude Vrieſland*, *diſtinct.* 14. de *Drentſe witte vrouwen*, en tovereſſen toegeſchreven, die hun aldaar in de ſpelonken der grote heuvelen ſouden onthouden hebben; daar hy veel nagtſpoken en wonderen van vertelt, dewelke omtrent de tomben en begraafplaatſen (daar van hier naar) ſouden ontmoet zyn, daar hy ook al enig bygeloof in ſchijnt te ſtellen, dat nogtans geen regtſinnig Godsgeleerde betaamt. So ſchrijft hy in ſijn *vijfde Diſtinctie ſijner Antiquiteiten van Frieſland*; *By deſe oude Heidenſe reuſe-begraveniſſen, heeft het, ſeid hy, in oude tijden ſchrikkelijk geſpookt, wonderlijke vremde en ongelooflijke ſaken omtrent deſelve werden geſeid geſien te zyn; weinig heeft men geſien ſo ſtout en onverſaagt, die het ſelve derfden genaken, of by nagt voor by paſſeren.* Voorwaar deſe malle vreſe is de enigſte oorſaak daar in het bygeloof van alle ſpokeryen beſtaat; waarom en ontmoet een regtſinnig geloovig Kriſten, niet ſo veel ſpokerye als een bygelovig Paus-geſinde? om dat hy daar niet aan en gelooft, dat de duyvel enige magt heeft, omtrent enige regtſinnige Chriſt-gelovige, jets te doen ofte ontmoeten, als het gene God hem toelaat. En God de Heer aan jemand, die ſijn regten en enigen God wel ken, in welkes kenniſſe den regten Gods-dienſt beſtaat, gene ſodanige beſoekinge laat toekomen, als tegens dewelke al ſodanige beſoekinge t'enemaal vrugteloos ſoude zyn, als die haar alleen op God betrouwen, en de kloekmoedigheid wel hebben, om ſodanige viſe vaſen in den grond te onderſoeken en uyt te vorſen, het welk dan dikmaals niet anders bevonden werden als het bedrog van quade menſen, door een duyvelſe ingevinge daar toe geport. Wy bidden niet te vergeefs, *leid ons Heer in geen verſoekinge, maar verloſt ons van dien boſen; Die op God betrouwt*, ſeid den Propheet *David*, in den 91. *Pſalm, hem en ſal geen leed geſchieden. Hy en ſal niet vreſen voor den ſchrik des nagts, ſijne waarheid is een rondaſſe en beukelaar. Hy ſal ſijne Engelen van u bevelen, dat ſy u bewaren in alle uwe wegen.*

Onder andere Sibillinen en Propheteſſen, of witte vrouwen Tovereſſen, ſo men die mag noemen, die in 't Land van *Drent* in de ſpelonken der heuvelen ſouden geëert en geviert zyn geweeſt, nomt den ſelven *Pikard. diſtinct.* 14. ook deſe *Roomſe Velda*, ofte *Velleda*, daar van hy aldus ſchrijft: *Welda, Velda, Velleda*, is geweeſt die vermaarde kol, die ſig met wighelary, waarſeggen, duyvels beſweeren, en andere ſwarte konſten, eenen groten naam gemaakt heeft in der *Bructeren Land*, by der Lippe in 't *Stigt van Munſter*, daar *Tacitus* van ſchrijft, die voor een ſonderling præſent, naar *Roomen* is gebragt, en aldaar in een triumph opentlijk vertoont is; Dat deſe, by de bygelovige *Romaniſten* voor een Propheterſſe wiert gehouden, is ſo wonder niet, alſo ſy volgens het verhaal van *Tacitus*, ſelfs die rol meer als enige andere konde ſpelen, met haar op een hoge toorn te onthouden, als of ſy daar te beter den Prophetiſen geeſt konde ontfangen, haar gants afgeſondert van alle mondelinge aanſpraak en geſigt te onthouden, een ſeer wel bedagt en dubbel-vallig antwoort te doen geven, en wat des meer is.

Wat de regtſinnige Chriſtenen aangaat, wy en geloven niet alleen in geen ſpooken, prophetiſe geeſten van onſen tijd, waarſeggers of tovenaars, maar menen dat nog uyt de H. Schrift, nog uyt andre geloofwaardige Schrijvers, ofte geſchiedeniſſen ſal aangeweſen werden, dat'er buyten de Propheten des ouden Teſtaments, en den wandelenden *Kriſtus*, ſijne Apoſtelen des nieuwen Teſtaments, enige Propheten ofte waarſeggers, of die enige miraculen hebben gedaan, of kunnen doen, veel min enige waarlijke nagtſpooken of toveryen, onder de gelovige, veel min onder de regtſinnige Chriſtenen oyt op de wereld geweeſt zyn; maar alle 't gene daar van is voorgekomen, louter bedriegerye is geweeſt, en vele onnoſele menſen, onder de dekmantel van toverye te onregte zyn veroordeelt, en daarom niet al aannemelijk, en ſo breed niet en is, 't geen van de als noch onbekeerde *Heydenen* vertelt werd; ſo als wel duydelijk te ſien is in deſe Propheterſſe *Velleda*, dat al het gene daar van by *Tacitus* verhaalt werd, niet anders als louter bedriegerye, en bygeloof der *Romaniſten* geweeſt is, het welk geen rechtſinnig Chriſten betaamt aan te nemen, dewelke moet vaſtſtellen, dat ſedert de komſte Kriſti, en met den H. Geeſt begaafde Apoſtelen, gene Prophetien noch *Miraculen* onder de Chriſtenen geloof gegeven mach werden.

So leeſt men, dat ſekre tijd voor de geboorte Kriſti had begonnen op te houden het groot Orakel van *Apollo te Delphos*, niet meer antwoordende op de voorgeſtelde vrage als het plag, als daar van getuygd *Cicero de Divinatione*, daar van hy wel verhaald, dat het ſelve Orakel by ſijnen tijd ophield van meer te antwoorden, maar de reden waarom, hem onbekent geweeſt is; Want hy ſchrijft daar van aldus: *Nunquam illud Oraculum tam celebre, & tam clarum fuiſſet, neque tantis donis refertum*

niſi

Digitized by Google

niſi omnis ætas Oraculorum illorum veritatem eſſet experta. Jam diu idem non facit: Ut igitur nunc minore gloria eſt, quia minus Oraculorum veritas excellit, poteſt autem vis illa terræ, quæ mentem Pythiæ divino afflatu concitabat, evanuiſſe vetuſtate, ut quoſdam exaruiſſe amnes, aut in alium curſum contortos, & deflexos videmus. Sed ut vis, acciderit, magna enim quæſtio eſt. Dat het ſelve Orakel nimmermeer ſo veel geagt en ſoude hebben geworden, nog met ſo veel geſchenken begiftigt, (ſie doch het bedrog der Prieſteren,) ten ware de waarheid van des ſelfs voorſegginge alomme was bekent geweeſt. Doch heeft nu lange opgehouden, en daarom werd het ſelve minder geagt, om dat de waarheid van hare voorſegginge minder is bekent geworden; het kan wel, dat de kragt van die grond, daar op deſe Pythiſe Goddinne geſtelt is, daar door het ſelve beeld met een waarſeggende geeſt was aangedaan, door oudheid verſlapt ofte vergaan is, gelijk als men de Rivieren ſomwijlen ſiet uytdrogen, en hunnen loop veranderen; doch het ſy hoe dat het ſy: daar over is groot geſchil.

Plutarchus gaat daar rond in, en hy meent, dat al 't ſelve bedriegery en loutere fabulen zyn geweeſt, daar mede de menſen met een dubbelſinnig antwoord zyn bedrogen geweeſt, en daarom van God geſtraft, en in een kleinagtinge der menſen gekomen, en alſo t'enemaal is te niet gelopen; als hy in ſijn Tractaat, *de Oraculorum defectu*, in 't lange beweerd en verhandelt. *Aquilas quaſdam, inquit, aut olores fabulantur ab extremis terræ partibus ad medium ejus volatu tendentes Pythiæ eodem conveniſſe ad locum, cui Omphalo id eſt Umbilico nomen eſt. Poſtea autem temporis Phæſtium Epimenidem, fabulam hanc vanitatis coarguiſſe apud Deum, quumque Oraculum accepiſſet ambiguum atque obſcurum, dixiſſe:*

Non equidem terræ aut extat medius maris umbo,
Aut ſuperis ſolis, hominum non cognitus ulli eſt.

Atque hunc quidem merito ultus eſt Deus, fabulæ priſcæ, tanquam picturæ conatum inprobitatem inquirere. Dat is: Men heeft van ouds de luyden wijs gemaakt, datter ſekren arent, ofte ſwaan van de uytterſte geweſten des werelds, aldaar als het middel-punt van dien, is komen vliegen, en ter ſelver plaatſe neder ſitten, daarom deſelve Omphal, dat is navel ofte middel punt is genomt geworden, en dat daar na ſekeren *Phæſtius Epimenides* deſe gantſe fabel en bedriegery ontdekt heeft by ſijnen Afgod; en als hy een dubbelſinnig en duiſter antwoord had ontfangen, ſoude geſeid hebben, dat de bedriegerye, van dit midzeeſche Orakel, alleen Gode, maar den menſen niet bekent en was, en dat daarom den God ſich over dit verdigtſel wrekende, nader onderſoek, en prouve van onwaarheid, gelijk aan de ſchijn van een bedriegelijke ſchilderye, gedaan heeft.

Sie doch hoe verre dat God de Heer die Heidenſe menſen ſelf ten onderſoek van de grond der waarheid verligt heeft; wat ſouden wy Chriſtenen dan niet wel moeten doen, dewelke ſo veel verder verligt zyn, eer wy ſodanige bedriegeryen geloof ſouden kunnen geven? De regte oorſaak van het ophouden van het ſelver Orakel, werd ons beter beduyd in het voorbeeld van *Octavianus Auguſtus* by *Nicephorus Caliſtus*, daar den ſelven *Auguſtus* de vernietinge van het ſelve Orakel, door Jeſum Kriſtum heeft moeten erkennen; So ſpreekt deſelve *Nicephorus Hiſtor. Eccleſiaſt. lib. 1. cap. 17. Cæſar Auguſtus, quam plurimis præclaris feliciter geſtis rebus, clarus, primuſque ipſe monarcha pronunciatus, provectiore jam ætate, ad Oraculum Pythii Apollinis venit & Sacrificio omnium Maximo apud Hecatombe dæmoni oblato, quæſivit, quiſnam poſt eum Romanum eſſet adminiſtraturus imperium. At quum nullum ederetur reſponſum, alterum quoque adjecit Sacrificium denuoque rogavit, quid ita Oraculum, pluribus verbis utiſolitum nunc tandem obticuiſſet? Tum illud parva poſita mora, ad hunc modum reſpondit:*

Me puer Hebræus divos Deus ipſe gubernans,
Cedere ſede jubet triſtemque redire ſub Orcum:
Aris ergo dehinc tacitis abſcedite noſtris.

Tali reſponſo accepto, Cæſar Romam eſt reverſus, atque ibi in Capitolio aram Maximam exſtruxit, cum ejuſmodi Latina inſcriptione, ARA PRIMO GENITI DEI. Dat is: Den Kaiſar *Auguſtus*, na dat hy veel roemwaarde dingen had uytgevoert, en de eerſte Monarch van het Roomſe Rijk verklaart was, zynde nu op ſijn dagen gekomen, is na het Orakel van *Apollo* gereiſt, en heeft aldaar het grootſte Offer *Hecatombe* genomt, doen vieren, en het ſelve den duyvel opgeoffert hebbende, beſtond te vragen, wie dat doch naar hem het *Roomſe Rijk* ſoude beſtieren; en dewijl daar geen antwoord op gegeven wierd, liet hy een twede Offer doen, en vraagde andermaal, hoe dat het by kwam, dat het Orakel dat ſo vaardig in het antwoorden geweeſt was, ſtille ſweeg; en heeft het ſelve Orakel na weinig vertoeven, aldus beginnen te uyten; *Het Hebreeus kind, Godzynde, en de Goden onder ſijn gebied hebbende, heeft mijn van plaats doen verhuyſen; en wederom na de duyſtere helle doen vertrekken; vertrekt gy-luyden dan ook, ſonder beſcheid van dit uytgediende Altaar.* Hoedanig antwoord den Kayſar ontfangen hebbende, is hy na *Romen* gekeert, en heeft aldaar een Altaar opgeregt, daar op geſchreven ſtond. DIT IS HET ALTAAR, TER EEREN VAN DEN EERST-GEBOREN SONE GODS. Sie mede *Suidam in Auguſto & Cedrenum in compendio Hiſtor.*

Hier van brengt ook *Elias Schedius de Dis Germanis, cap. 13.* gelijke getuygeniſſe van den *Griekſen Poëet Orpheus* voort, dewelke voor of omtrent den *Trojaanſen oorlog* geleeft heeft, en ook van Kriſti lijden en ſterven gewag maakt in deſe verſen:

Οὐ γάρ κε τὸς ἴδοι θνητῶν μερόπων κρείσσονα,
Εἰ μὴ μονογενὴς ὃς ἀπρήκτοις φύλαξ ἀνάσσει
Χαλδαίων, ἰδέαι γὰρ ἄστρου πορείης.
Non enim quiſquam mortalium videre poſſet eum, qui hominibus imperat.
Niſi unigenitus quidam profectus ab origine antiqua gentis Caldæorum, ſciebat enim aſtri curſum.

Nec enim verba hæc, ut quidam inepte putant, de Abrahamo intelligenda; quid enim μονογενὴς ſibi vult? Certe Abraham non fuit unigenitus. Et oracula Judæos alias Chaldæos vocant; inter quæ hoc unum, quod etiam Chriſtum hominem fore prædixit, deque paſſione ejus mentionem facit:

Θνητοῦ

Θνητὸς ἦεν τὸ σῶμα, σοφὸς τὸ μαντεύεσθαι ἄριστος,
Ἀλλ' ὑπὸ Χαλδαίων κριτὴς ὤφλεν συναχθείς,
Γόμφοις καὶ μολόβδοις πικρὸν ἀνέπλασε παλαστήν.
Corpore erat mortalis, sapiens per facta stupenda,
Sed à Chaldæis in judicium conductus,
Clavis & lignis crudelem sortitus est exitum.

Et vulgatissimum illud:

Παῖς ἰθυφαὴς κέλευ' με θεοῖς κατοικίσαι ἀνάκτων
Τὸν δὲ δόμων ἐκβαλεῖν, ἐς ἄλδαν καὶ δόμους ἰόντ',
Λοιπὸν ἄνησ' ἐμὸν βωμὸν ἱμείρεσθαι.
Puer Hebræus jubet me Dis beatus imperans
Hanc domum linquere, & infernum rursus adire,
Linquas igitur cæterùm altaria nostra.

118 1 *In het Vogelgeschry,*] Tacit. lib. de Morib. German. *Illud etiam hic notum, avium voces volatusque interrogare. Proprium gentis, equorum quoque præsagia ac monitus experiri; publice aluntur iisdem nemoribus ac lucis, candidi & nullo mortali opere contacti, quos presso sacro curru Sacerdos, ac rex vel princeps civitatis comitantur, hinnitusque ac fremitus observant, nec ulli auspicio major fides.* Dit is ook by haar in gebruyk, dat sy uyt het geschrey, en vliegen der vogelen, haar geluk of ongeluk willen voorseggen; Behalven dit, hebben sy ook een eygen gebruyk, alleen by dese volken bekent, dat sy de voorseggingen der bospaarden, in der selver houdinge tot haar geluk ofte ongeluk in agt nemen; dit zyn sodanige paarden die tot gemeen-lands kosten in een geheiligd bos ofte wildernis onderhouden werden, deselve zyn gants wit, en vry gehouden van allen arbeid; wanneer men der selver voortekenen wil onderzoeken, werden deselve in een geheiligde wagen gespannen, en als dan volgt den Priester en Koning, ofte Vryheer der gemeente, neerstelijk achtnemende op het hinniken en briesen van deselve paarden; en werd gene voorseggingе meer geloof gegeven dan dese.

119 De *Romeinen* stelden ook groot geloof in het geschrey en het vliegen der vogelen, indien dat een wilden Arent aan de rechterzijde quam gevlogen, en met uytgestrekte vleugelen geschal maakte, was by haar een seker teken van toekomende geluk. *Dionis. Halicarn. lib. 3. Histor.* verhaalt, dat als een Arent *Tarquinius Priscus*, al vliegende de bonet van het hooft opvatte, en wederom op zijn hooft liet nedervallen, 't selve hem tot een groot voorteken van geluk is geduyd geweest; wederom dat de jongen van een Arent, door een Giervogel uyt het nest geschoffelt, en met den bek van een gerukt, en het nest gebroken en vernielt wierd, is *Tarquinius Superbus*, den laatsten *Roomsen* Konink tot voorsegginge van zijn Ballingschap, en verval van zijn Rijk geduid; so heeft ook den Arent met het wegrukken van een pijl uyt der Trawanten handen, en in de diepte van de Rivier te laten nedervallen, *Dionysius Syracusanus*, het benemen van zijn Rijk, en alle verder ongelukken voorseid.

Indien datter een Arent, een Gier, en een Raven, by den anderen saten, of met den anderen vlogen, beduyden grote oorlogen, en twijvelagtige strijden; de Oyevaars verkundigden niet dan vrede en vrundschap; uyt de vlugt van Havikken, Sperwers en Valken wierden Bruyloften, en voortteelingen van allerhande Vee, en alle voorspoedige saken beduyd; als in het gesigt van *Darius*, de Havikken twee grijpvogels quamen te verscheuren, heeft hy hem van het *Persise* Rijk door het straffen der verraders verzekert.

Indien een Exter, ofte Nachtegaal, naar het zuyden ofte noorden gesien wierd te vliegen, beduyde geluk en voorspoed, buyten vrese; en het geroep van een swarte Rave of een Kray, sittende of vliegende aan de slinkersijde, beduyde ongeluk en tegenspoet; so erinnert den Landman zijn voorseyde tegenspoet, dat hem een bonte Kray aan zijn slinkersijde sittende, op een tak van een uytgeholden eyken boom had toegeropen, met dese versen van den Poëet *Virgilius Bucolicor. Eclog.* 1x.

Quid? nisi me quacunque novas incidere lites
Ante sinistra cava monuisset ab ilice Cornix,
Nec tuus hic Mœris, nec viveret ipse Menalcas.

Dat is:

Ja had een Bontekray, ter slinkerhand geseten;
Op een vermolsemd Rijk my niet by tijds geheten
Dit pleit te staaken, daar een groter ramp genaakt,
Menalk en Mœris was al lang om hals geraakt.

Het welk aldus werd uytgeleid, dat een vliegende kray op een hollen en onvrugtbaren eiken boom, aan de slinker zijde nedervallende met zyn toeroepende gekray, schade voor den Landman, over zijn vrugten en landbouwerye, door de woedende soldaten en krijgers af te nemen en te bederven voorseide. *Ita Servius ad d. locum. Quæ res agrorum damnum significabat. Ilex enim blandifera arbor est, quæ quando vitiosa est vicium possessionis ostendit fore per milites clamore gaudentibus & litibus, sicut cornix est. Nam hæc avis clamore lætatur, & alias frequenter invadit.* So wil ook den selven *Virgil. eod. lib. Eclog.* 1. (spelende het voorbeeld by hem *Eclog.* 1x. nader uytgedrukt) dat een eiken boom van den blixem geraakt, een kwaat voorteken geeft, als hy seid:

Sæpe malum hoc nobis (si mens non læva fuisset)
De cælo tactas memini prædicere quercus.

Dat is:

't Gedenkt me (had my't hoofd niet averregts gestaan)
Dat d'eyken van het weer getroffen, stadig aan
Dit onheil spelden: dat de Kray ter slinker sijde
Des hollen ollembooms dit krayde wel ter tijde.

Daar de sommige dit vers by doen:

Sæpe sinistra cava prædixit ab ilice cornix.

Doch by andere te overvloedig by gelapt, geoordeelt werd; Het welk wel met den sin, maar geensints met den rechten schik van woorden over een komt, met dat dan twemaal in eene rede souden komen, de woorden *Sæpe*, en het woord *prædicere, prædixit*, het welk den schik van wel schrijvens redenkunst niet en lijd.

Het omswerven en nedersitten der swaluwen, wierd ook voor een kwaad teken gehouden.

Hoedanig voorteken *Darius* ontmoete, als hy tegen de *Scyten* soude optrekken, dat voor een

voorseggingе van sijn nederlaag tegens deselve gehouden wierd.

Het korren van de duyven, en nacht-krayen van den haan, beduyde vreugd en blijdschap; Maar het korren van de tortelduyven, en krayen van de hennen, dat selden gebeurd, waren voortekenen van droefheid, en wondervallig ongeluk.

Het geroep van een sparrende raven, beduide selden goed; Indien sy van het ooſten afkomende, helder op sparden, brachten geluk mede, maar indien sy van het weſten aankwamen roepen met een schorre, en gelijk als gekropte keel, was een sekere dood ofte ondergang; Voor den bloedigen oorlog, tusſen *Sylla* en *Marius*, wierd gesien dat de ravens haar eigen verscheurde jongen op aten, en het overige mede in het nest bragten, het welk men daar na tot een voorteken van dien bloedigen oorlog heeft willen duyden. Men segt dat als den welspreker *Ciceroos* dood na by was, hem deselve door een raven voorseid is; want doen hy op de *Cajetaanse* Hofstad was, kwam'er een raven gevlogen, met het onrust van een uurwerk in sijn snebbe, dat hy voor sijn voeten liet nedervallen, en so naar hem toe vloog, en sijn opperkleed met sijn bek vast hield, dat sijn diensteling dede seggen, dat de Trawanten kwamen om hem te doden, volgens tuyg van *Valerius Maximus*, *lib. 1. cap. 4.* doch *Plutarchus* en *Appianus*, schrijven een weinig anders van sijnen dood.

Een nacht-uyl by dag te sien, wierd mede voor een ongelukkig teken gehouden.

De swermende byen, wierden ook geoordeelt een ongelukkigen oorlog te beduyden; Want als deselve voor den *Pharsaliſen* oorlog op het altaar kwamen te strijkken, en ook op de schepen kwamen ter nedervallen, is het op de nederlaag en ongelukkigen strijd van *Pompejus Magnus*, die korts daar aan voorviel, geduid geworden. Wanneer in het leger van *Brutus*, een swarm byen was komen nedervallen, oordeelden de voorseggende wijsen, dat hy van die plaats soude vertrekken, op dat hem aldaar geen ongemak mogt wedervaren.

En zyn de goede en quade voortekenen van het gevogelte, tot het minste vliegende gedierte, self tot sprinkhanen, sparrebouten, vliegen, muggen en mieren, so menigvuldig onder de *Romeinen* geweest, dat het te lang soude vallen, de bekende voorbeelen van deselve te verhalen.

§ *En Bospaarden,*] *Tacit. d. libro. Proprium gentis equorum quoque præsagia ac monitus experiri, &c.*

De *Romeinen* hadden ook hare byſondere voorseggingen, van geluk of ongeluk, in het viervoetig gedierte, en byſonderlijk in de leeuwen, wolven, muylezels, jonge runderen, rammen, geyten, slangen, hasen; honden en so voort.

Het ontmoeten van een leeuw betekende oorlog, en viandlijk ongemak op den weg; daar en tegen was het ontmoeten van een geyte gelukig, so ook een ram van byſondere kleur.

Indien men een wolf ter rechter zyde, met een opgesparden mond ontmoeten, was een teken van groot geluk, maar als een wolf onder het volk of in de stad kwam, en onbeschadigt ontkwam, wierd voor een kwaat voorteken gehouden; daar door dikmaals de *Romeinen* een nederlaag voorseid is; Wederom dat een hert van een wolf gejaagt, tusſen beide de legers onbeschadigt kwam doorgelopen, heeft de *Romeinen* de overwinninge tegen hare vianden voorseid. Dat'er in het *Capitolium*, en op de merkt van *Romen*, een wolf gesien is, heeft de *Romeinen* groten overval van wapenen en vremde oorlogen beduyd; Alſo men het *Roomſe* volk in *Lybien* soude plaatsen, en de wolven de verdeilde parken om verre gelopen en plat getreden hadden, heeft het selve haar met de plantinge aldaar doen ophouden, en wederkeren. So werd geseid, dat het tegenkomen van een swartagtigen wolf seer ongelukkige reisen gemaakt heeft.

Indien een eenjarige vaars kwam te jongen, of een muyl-ezel twee jongen voortbragt, wierd voor een seer quaad voorbeduydsel van pest, siekte, ofte sterfte gehouden.

Dat een ezel een leeuw had omgebragt, wierd tot een afschrikkelijk voorbeeld gehouden, het welk den groten *Alexander* sijn dood voorseid soude hebben.

Dat een slange den reisiger sijn weg belet heeft, en onbeschadigt ontkomen was; Dat een swarten hond in eens anders huys was ingelopen, of een jongdragende vos, of een teve met jongen beset ontmoete, wierd mede voor een ongelukkig voorspook gehouden, gelijk ook van een haas geschreven werd, dat deselve een reisiger schielijk komende tegenlopen, hem een ongelukkige en onvoorspoedige reise soude voorseggen.

So wierd het ook voor een ongelukkig teken gehouden, een *Ethiopiſe* swarte onvoorsiens tegen te komen.

Ook hebben de *Romaniſten* van ouds, gelijk als tot noch toe, voor een ongelukkig voorspook gehouden, een menselijk geluyd ofte sugtende stemme te horen van yets ofte van jemand, diemen niet en siet. Siet hier van breder by *Alexand. ab Alexandro lib. v. cap. 13. Pencer. de divinationib. Rubr. de Augurijs, & Aruſpicina, & poſt eos Joann. Roſin. de Antiq. Roman. lib. 3. cap. 9. Theodori Zuingeri Theatr. Humanæ vitæ, cap. Philoſophia Humanæ vitæ. §. doctrina, eruditionis, omnia augurio, prodigia, ſomnia, pag. mihi. 158. & ſeqq.*

[t] *Gevallene Lotingen,*] *De Germanis Tacitus:* 130
Auſpicia, Sorteſque maxime obſervant. Sortium conſuetudo ſimplex. Virgam frugifera arbori deciſam in ſurculos amputant, eoſque notis qui buſdam diſcretos ſuper candidam veſtem temere ac fortuito ſpargunt. Mox ſi publice conſulatur, Sacerdos civitatis; ſin priuatim ipſe pater familiæ precatus deos, cælumque ſuſpiciens ter ſingulos tollit, ſublatos ſecundum impreſſam ante notam interpretatur. Si prohibuerunt, nulla de eadem re in eundem diem conſultatio. Sin permiſſum, auſpiciorum adhuc fides exigitur. Dat is: De *Duitſen* zyn boven andere volken, geweldig naarstig in het waarnemen van de voorseggingen, en lotingen. Haar manier van lotinge is seer slegt en eenvoudig; Sy snyden een tak van een vrugtdragenden boom, en van deselve snijden sy wederom vele kleine stokskens, die door sekre teykenen onderscheidende; dese werpen sy op een wit kleed, in een onsekerheid in 't wild heenen; daar op doen zy indien men van gemene Lands saken handelt, den Prieſter van het vrydom, of so men van byſondre saken, de vader des huisgesins, na voorgaande aanbidden der Goden, en opslag na den Hemel, elk stoks-

ſtoksken driemaal opnemen, en doen dan verklaring over elk opgenomen ſtoxken, na het merk 't welk te voren daar op getekent is geweest; Indien deſelve loten dan tegen vallen, ſo is ten ſelven dage van die ſaak geen verder onderſoek, maar indien de loten na haar ſin vallen, ſo ſoekken ſy nog meerder ſekerheid, uyt de waarneminge der voorbeduydſelen en voorſpooken.

De Divinationibus ex ſortibus vide Joann. Peucer. de Divinat. daar hy onder anderen twederhande ſoorten van gebruykelijke lotingen nomt, andere politijke, dewelke ter noodſakelijke uytkomſte van een twijvelachtige ſaak onpartijdiglijk werden aangeſtelt, dewelke voor geoorloft werden gehouden. Als by voorbeeld in rechts ſaken en andre politijke voorvallen, daar men of met lotinge begint, of by het ſteeken ofte gelijkheid der keurſtemmen tot het lot komt, hoedanige lotingen voor geoorloft, en noodſakelijk werden gehouden, en by ons noch plaats hebben; andere dewelke alleen in giſſingen prophetien, en gewaande waarſeggeryen uyt het waarnemen van de veranderlijkheid der elementen, en andere onſekre voorſeggingen, en ook by manier van lotinge beſtaan, dewelke als buyten enige noodſake, en tegen den grond van het Chriſtelijke geloof, by guygelarye en bedriegeryen gepleegt werden, daarom voor gants ongeoorloft, en die gene dewelke deſelve komen te handhaven, ten hoogſten ſtrafbaar werden gehouden, ſulks wy hier voor 't ſijner plaats nader hebben verhandelt. *De quibus ita Peucerus d. loco: Divinatoria ſortes Oracula excudunt, abdita atque abſtruſa eruunt, ignota eliciunt, incerta confirmant, impendentia proſpiciunt, ſuſceptorum negociorum exitus prænoſcunt, arguta quidem & ſolerti conjectatione, de numeris formiſque elementorum mixtorumve, deque judiciis caſu ac fortuito, & prorſus ut cecidit acceptis: Sed à veritate aliena commentitia, atque impia, utut ſortium talium artifices & interpretes pingant ſua commenta; & præſtent quandoque quæ magnifice promittunt. Dat is:* De waarſeggende raadſelen ofte lotingen brengen de Oraculen voort, brengen verborgen en verholen dingen aan den dach, onbekende dingen maken ſy bekent, en de onſekere werden daar door beveſtigt, ſy voorſien toekomende dingen, ſy hebben voorweetenſchap van den uytſlag der aangevangene ſaken, voorwaar door een ſeer argwaande giffinge van het getal en geſtalte der Elementen, en eygenſchap der ſelver uytwerkingen, en van de voortekenen, der gevallige ſaken na dat het lot valt; Doch alles van de waarheid vervremt, en gants verſiert, en t'enemaal godloos, hoe ſchoon deſelve waarſeggende konſtenaars, dat ook weten op te toyen, al is't dat ſy ſomwijlen komen te voldoen, het gene ſy op het ſchoonſte voorgeven.

131 [u] *Waaghalſde gevangenen,*] *Tacit. Eſt & alia auſpiciorum obſervatio, qua gravium bellorum eventus explorant. Ejus gentis cum qua, bellum eſt, captivum quoquo modo interceptum, cum electo populariam ſuorum patriis quemque armis committunt, victoriam hujus vel illius pro præjudicio accipiunt. Dat is:* Daar is by haar noch een andere waarneminge van voorſeggen, waar door ſy de uytkomſten van ſware oorlogen onderſoeken; Sy nemen een gevangen, van dat volk daar ſy oorlog tegens hebben, daar ſy een van hare landslieden tegen ſtellen, ruſten elk der ſelver toe, in haar gewoonlijke wapenen, en laten deſelve ſo tegens malkanderen ſtrijden, en houden de overwinninge van een van beide tot een vooroordeel.

[w] *De Romeinen menigmaal,*] Lijf om lijf te laten vechten, en daar aan de gantſe victorie te hangen, hebben ook ſomwijlen de *Romeinen*, doch by beroep van hare vyanden aangeregt, en daar aan de overwinninge van het gantſe volk gewaagt, als te ſien in het voorbeeld van de drie gebroeders *Horatii*, aan de ſijde van den *Romeinen*; en de drie gebroeders *Curiatii*, aan de ſijde van den Koning van *Albanien*, dewelke drie tegen drie om de overwinninge tuſſen beyde de volken met wederſijdſe bewilliging beſtonden te vegten; in welk gevegt in den eerſten aanval twee van de *Horatii* ter neder gemaakt wierden, ſo dat de overwinninge in handen van de *Curiatii*, en aan de ſijde van den Koning van *Albanien* ſekerlijk ſcheen te neygen; daar tegen den laatſten *Horatius* ſich veinsde te wijken, en de vlugt te nemen, om de *Curiatios* verdeilt te krijgen, en alſo een voor een tegens deſelve te mogen aangaan, gelijk als geſchiede; want de *Curiatii* meinende den ſtrijd genoeg gewonnen te hebben, volgden den gevlugten, ſo ſy meenden, een voor een langſaam na, op een ſmallen weg daar den overgebleven *Horatius* na toe geweken was; dewelke ſiende dat ſy verdeilt waren, ſich ſeer ſchielijk keerde, en beyde de *Curiatios* een voor een overwonnen hebbende, eer ſy den anderen konden te hulp komen, voort op den derden is aangekomen, tegen dewelke hy nu, gelijk ſtaande, kloekmoedelijk is aangevallen, en heeft deſelve mede ter nedergeleid, tot groten roem der *Romeinen*, en nederlaag der *Albaniers*, daar mede den oorlog tegen deſelve een gewenſt eynde hadde. Welke Hiſtorie in 't lange werd beſchreven by *Livius Hiſtor. Roman. lib. I. cap. XXIV. XXV.* 132

Forte in duobus tum exercitibus erant trigemini fratres, nec ætate, nec viribus diſpares. Horatios Curiatioſque fuiſſe, ſatis conſtat, nec ferme res antiqua alia eſt nobilior. Cum trigeminis agunt reges, ut pro ſua quiſque patria dimicent ferro, ibi imperium fore, unde victoria fueri; nihil recuſatur, tempus & locus convenit; priuſquam dimicarent, fœdus ictum inter Romanos & Albanos eſt his legibus, ut cujus populi cives eo certamine viciſſent, is alteri populo cum bona pace imperitaret. *Fœdera alia aliis legibus, ceterum eodem modo omnia fiunt. Tum ita ſanctum accepimus, nec ullius vetuſtior fœderis memoria eſt. Fœdere icto, trigemini, ſicut convenerat, arma capiunt. Quum ſui utroſque adhortarentur,* Deos patrios, patriam ac parentes, quicquid civium domi, quicquid in exercitu ſit, illorum tunc arma, illorum intueri manus: *in medium inter duas acies procedunt. Conſederant utrinque pro caſtris duo exercitus, periculi magis præſentis, quam curæ expertes, quippe imperium agebatur, in tam paucorum virtute atque fortuna poſitum. Datur ſignum, inſeſtiſque armis, velut acies, terni juvenes magnorum exercituum animos gerentes, concurrunt: nec his nec illis periculum ſuum, publicum ſervitium obverſatur animo, futuraque ea deinde patriæ fortuna, quam ipſi feciſſent. Ut primo ſtatim concurſu increpuere arma, micanteſque fulſere gladii; horror ingens ſpectantes perſtringit: & neutro inclinata ſpe, torpebat vox, ſpirituſque.*

Digitized by Google

tusque. Consertis deinde manibus, quum jam non motus tantum corporum, anceps telorum armorumque, sed vulnera quoque & sanguis spectaculo essent: duo Romani, super alium alius, vulneratis tribus Albanis, expirantes corruerunt. Ad quorum casum quum conclamasset gaudio Albanus exercitus, Romanas legiones jam spes tota, nondum tamen cura deseruerat, exanimes vice unius, quem tres Curiatii circumsteterant. Forte is integer fuit, ut universis solus nequaquam par, sic adversus singulos ferox. Ergo, ut segregaret pugnam eorum, capessit fugam, ita ratus secuturos, ut quemque vulnere affectum corpus sineret. Jam aliquantum spacii ex eo loco, ubi pugnatum est, aufugerat, quum respiciens videt magnis intervallis sequentes, unum haud procul ab sese abesse: in eum magno impetu redit. Et dum Albanus exercitus inclamat Curiatiis, ut opem ferant fratri, jam Horatius caso hoste victor secundam pugnam petebat. Tum clamore qualis ex insperato faventium solet, Romani adjuvant militem suum: & ille defungi prælio festinat. Prius itaque quam alter, qui nec procul aberat, consequi posset, & alterum Curiatium conficit. Jamque æquato Marte singuli supererant, sed nec spe nec viribus. Alterum intactum ferro corpus, & geminata victoria ferocem in certamen tertium dabant: alter fessum vulnere, fessum cursu trahens corpus, victusque fratrum ante se strage, victori objicitur hosti, nec illud prælium fuit. Romanus exultans: Duos, *inquit*, fratrum Manibus dedi, tertium, causam belli hujusce, ut Romanus Albano imperet, dabo. *Male sustinenti arma, gladium superne jugulo defigit: jacentem spoliat. Romani ovantes ac gratulantes Horatium accipiunt, eo majore cum gaudio, quo propius metum res fuerat.*

133 x *Titus Manlius Torquatus,*] Gelijk voorval isser geweest in het gedenkwaardich voorbeeld van *Titus Manlius*, tegens een van de vyandse *Gaulen*, dewelke het leger der *Romeinen* uyttarden, dat niet een onder haar gevonden soude werden, dewelke tegens hem soude derven aangaan, om aan der selver overwinninge, de gantse nederlag ofte victorie tussen den *Romeinen* en *Gaulen* te stellen; De *Romeinen* hielden daar over raad, en vonden niet goed aan so een kampvecht, de uytkomst van haar voorgenomen slach te hangen. Tot dat *Tit. Manlius*, een jongeling van groten huyse, sijn lijf en leven, voor het behoud der *Roomse* gemeente kwam op te offeren, by na berstende van spijt, dat een *Gauler* van sijn dapperheid boven andere so kwam te snuyven, gelijk of niemand onder de *Romeinen* tegens hem soude derven kampen; het verdrag werd gemaakt dat met den kampvecht van dese, den slach soude gewonnen of verloren zyn; Desen kamp geschiede op de bruggen over den *Rhijn*, tussen beyde de legers, en in 't aansien van deselve; dewelke sodanig uytviel, dat den snuyvenden *Gaul* van *Tit. Manlius* seer kloek en dapper gevelt wierd, die hem na een ongemene worsteling, en dodelijke steek in sijn ingewanden, het hooft af hieuw, en den keten daar hy mede behangen was, so bebloed als hy was, om sijn hals hing. Daarom hy en al sijn geslagt, de naam van *Torquati*, dat is beketende ontfangen en behouden hebben, dit gaf den *Gaulen* sodanigen afschrik, dat sy aanstonds opbraken, en wech trokken. Dese Historie werd by *Aul. Gellius*, *lib.* 9. *cap.* 13. en by *Cicero lib.* 3. *de officiis* en *lib.* 1. & 2. *de finib.* in 't kort verhaalt, doch by *Livius*, *Histor. Roman. lib.* 7. *cap.* 10. wijdlopig verhandelt: luydende al dus:

Dictator, quum tumultus Gallici causa justitium edixisset, omnes juniores Sacramento adegit, ingentique exercitu ab urbe profectus, in citeriore ripa Anienis castra posuit. Pons in medio erat, neutris eum rumpentibus, ne timoris indicium esset: prælia de occupando ponte crebra erant: nec qui potirentur, incertis viribus satis discerni poterat: tum eximia corporis magnitudine in vacuum pontem Gallus processit: & quantum maxima voce potuit, Quem nunc, *inquit*, Roma fortissimum virum habet, procedat agedum ad pugnam, ut noster duorum eventus ostendat utra gens bello sit melior. *Diu inter primores juvenum Romanorum silentium fuit, quum & obnuere certamen verentur, & præcipuam sortem periculi petere nollent. Tum T. Manlius L. filius, qui patrem à vexatione tribunitia vindicaverat, ex statione ad dictatorem pergit:* Injussu tuo, *inquit*, imperator, extra ordinem numquam pugnaverim, non si certam victoriam videam: si tu permittis, volo ego illi belluæ ostendere, quando adeo ferox præsultat hostium signis, me ex ea familia ortum, quæ Gallorum agmen ex rupe Tarpeja dejecit. *Tum dictator,* Macte virtute, *inquit*, hac pietate in patrem patriamque T. Manli esto, perge, & nomen Romanum invictum juvantibus Diis, præsta. *Armant inde juvenem æquales: pedestre scutum capit, Hispano cingitur gladio, ad propiorem habili pugnam. Armatum adornatumque adversus Gallum stolide lætum, & (quoniam id quoque memoria dignum antiquis visum est) linguam etiam ab irrisu exerentem, producunt. Recipiunt inde se ad stationem ceteri, & duo in medio armati spectaculi magis more, quam lege belli distituuntur, nequaquam visu ac specie æstimantibus pares. Corpus alteri magnitudine eximium, versicolori veste pictisque & auro celatis refulgens armis. Media in altero militaris statura, modicaque in armis habilibus magis quam decoris species: non cantus, non exultatio, armorumque agitatio vana, sed pectus animorum iræque tacitæ plenum. Omnem ferociam in discrimen ipsum certaminis distulerat. Ubi constitere inter duas acies tot circa mortalium animis spe metuque pendentibus: Gallus velut moles superne imminens, projecto læva scuto in advenientis arma hostis, vanum cæsim cum ingenti sonitu ensem dejecit. Romanus mucrone surrecto, quum scutum scuto imum perculisset, totoque corpore interior periculo vulneris factus, insinuasset se inter corpus armaque uno alteroque subinde ictu ventrem atque inguina hausit, & in spatium ingens ruentem porrexit hostem. Jacentis inde corpus ab omni alia vexatione intactum, uno torque spoliavit, quem respersum cruore, collo circum dedit suo. Defixerat pavor cum admiratione Gallos. Romani alacres ab statione obviam militi suo progressi, laudantes gratulantesque ad Dictatorem perducunt. Inter carminum propemodum incondita quædam militariter joculantes,* Torquati *cognomen auditum, celebratum deinde posteris etiam, familiaque honori fuit. Dictator coronam auream addidit donum, mirisque pro concione eam pugnam laudibus tulit. Et hercle, tanti ea ad universi belli eventum momenti dimicatio fuit, ut Gallorum exercitus proxima nocte, relictis trepide castris,*

caſtris, in Tiburtem agrum, atque inde ſocietate belli facta, commeatuque benigne ab Tiburtibus adjutus, mox in Campaniam tranſierit.

134 y *Breaute en Lekkerbeetje,*] Deſe kampvecht geſchiede op den 5. February, van het jaar 1600. by beroep van een bende *Franſe*, jegens een bende *Brabandſe* ruyters, van 22. in getal, omtrent de Stad *'s Hertogenbos*, tuſſen den Overſten *Breaute*, een *Frans* Edelman, en *Jan Abramſz.* anders genaamt *Lekkerbeetje*, de eene van de *Spaanſe*, d'ander van de *Staatſe*, ofte *Princen* zyde, in welken ſlag naar een lang en hevig gevegt, *Lekkerbeetje* doodgebleven, en den beroeper *Breaute*, na dat hy ſijn derde paard beſchreden had, van de ſijne verlaten, en van de andre overige *Brabanders* beſet, in *'s Hertogenbos* gevangen gebragt, en na dat ſy hem omtrent een uyr gevangen hadden, is ontwapent met meer als dertig wonden, zynde een Cornet met enige andre, die by het gevegt niet geweeſt en waren, deerlijk vermoort. Daar van breder te ſien by *Eman. van Meteren, pag.* 432. en *Pieter Borre, in het* 37. *boek der Nederlandſe Oorlogen, pag.* 4. Dewelke het ſelve beroep en uytſlag, aldus omſtandelijk verhaalt.

Daar was een ſeker jonk ende coragiens Edelman in Vrankrijk van grooten huyſe ende geſlachten, geboortig uyt Normandijen, die genoemt werd den Heer van Breaute. Deſe was op een ſeekeren dach, naar dat den Peys tuſſen den Konink van Vrankrijk, ende den Konink van Spaangien beſlooten was, by den Konink van Vrankrijk gekomen in rouw ofte truyr kleederen, den Konink vraegde hem waaromme hy rouw droech ende truyr-kleederen aan hadde, na dien niemand van ſijn geſlagte en was geſtorven. Hy antwoorde den Konink dat hy rouwe droeg om dat hy deur den gemaakten Vrede, d'occaſie verloren hadde omme ſijne vromigheid te bethoonen, ende eenen name int handelen van wapenen te verkrijgen, de Konink ſeyde hem als hy anders geene oorſaake en hadde, dat hy ſijnen rouwe wel mochte aen d'eene zyde ſetten ende laten varen. Want indien hy ſoo ſeere begeerig was, omme deur de wapenen vermaart te werden, hy wilde hem recommandeeren aande Heere Staten Generaal ende ſijn Excellentie, om hem aldaar eene eerlijke Charge te geven; hy daar over verblijd zynde, nam ſulex danckelijk aan, ende badt den Konink dat hy hem ſoodanigen recommandatie wilde geven; 't welk den Konink dede, ende quam daar mede aanden Staten Generaal ende ſijne Excellentie, ende werd daar deur tot een Ritmeeſterſchap onder de Franſche geavanceert. 't Is daar na gebeurt dat de Lieutenant van deſen Breaute met 20. Franſche uyt deſelve Compagnie uytgetogen was, die ſy onder hun Natie noemen Meeſters, om datſe Eenſpannigers ſelfs Meeſters vande Peerden zyn: Deſe haar ſelven onvoorſichtelijk vanden anderen in tween geſcheyden hebbende, werden vande Ruyteren van Grobbendonck uyt Dieſt overvallen ende tot 's Hertogen-Boſch gevankelijk gebracht, den Lieutenant aan den voornoemde Heere van Breaute ſijnen Ritmeeſter geſchreven hebbende om geld tot rantſoen, dewelke hem 't geld ſond, dan ſchreef daar by, *Je ſuis bien ébahy que vous avecque vingt Maiſtres, vous eſtes laiſſé batre de quatrante Coquins*; Dat is: Ick ben ſeer verwondert dat gy met twintig Meeſters u hebt laten ſlaan van 40. Cocquins of fielen. Deſen Brief komende in handen van Gerard' Abrahams of Leckerbeetgen, Lieutenant van den Heere Anthony Schets Heere van Grobbendonk, ſchreef deſelve wederom aan den Heere van Breaute, dat hy daar af niet en behoefde verwondert de weſen, dewijle deſelve Coquins ſo goede Soldaten waren, datſe niet alleen in meerder getal jegens ſulke Meeſters en ſouden derven gaan, maar ook wel in gelijk getal, ende ſo hy Breaute des wilde beproeven met 20. Meeſters, tegens hem Leckerbeetgen met 20. Ruyteren van ſijn Compagnie, ſoo ſoude hy de plaatſe ende tijd noemen, ſy ſouden hem daar inne goed komen; Breaute en konde dat niet verdragen, ende nam de conditie aen, ende daar gingen Trompetters over ende weder over, ende werde de plaatſe genomen op de Vuchtſche Heyde (deur dien Leckerbeetgen hem als een geproſcribeerde nergens en dorſte betrouwen) op belofte aan beyden zyden, datmen ſonder bedroch vechten ſoude, ende de vechtende geene moeyte als vande gedeſtineerde partije en ſoude geſchieden. Sijn Excell. hadde dit geerne ontraden, ſeggende: Dat de partije te ongelijck was. Want hy weſende een Edelman van goeden huyſe, en konde geen eere noch reputatie begaan, tegen eenen geproſcribeerden verrader ende ſchelm, ende van geen edel bloed zynde. Dan 't was te vergeefs, het edele Franſche jonge bloed was te heet, hy wilde daer mede deur. Hier op vertooch hy uyt Geertruydenberg met ſijn partije, ende ſliep den vierden February des nachts te Loon op 't Sant, alwaar hy, Roomſch Catholijck zynde, des morgens vroech hem Biecht ende Miſſe dede doen, ende reed doe voorts na Vucht, alwaar Grobbendonck haar ſond Spaenſe Wijn, Brood, ende Kaſe, daar af Breaute niet en nutte, maar wel ſijn Volk, ende naar dat Leckerbeetgen voorts gekomen was tot op de Vuchtſche Heyde voornoemt, hebben de Trompetters ten beyden zyden elcks anders haar parthije gaen tellen, 't welk geſchieds te een uyren naar-noen, ende daar naar van beyde zijden haar by malkanderen gevoecht om de charge te ſlaan: ende naar dat hem de perſoon van Leckerbeetgen wel gedecifereert was, ſloegen de Trompetten, waer op de voorſz. parthijen malkanderen met grooter furie chargeerden: In welke eerſte charge de voornoemde Leckerbeetgen van Breaute ſelfs doodtgeſchooten werd, door ſijn Cop, dat hy dood vande Peerde viel: Ende ook onder anderen Leckerbeetgens Broeder genoemt Anthonis Abrahams, ende Swagher. Ende van Breautees zyde bleven doot ſijn Quartier-meeſter Oliſſon, ende noch eenen Beautrubert genaamt: Hier deur hadde Breaute groot voordeel, indien hy dat wel waar genomen hadde, mits de Commandeurs van ſijn Vyanden gebleven waren: Maer hy was ſo haaſtich ende furieus, dat hy ſijn volk noyt wederom t'ſamen bont, 't welck hem in 't verdriet bracht, want of wel de Commandeurs van ſijn Vyand gebleven waren, ſoo deden d'andere als oude ende ervaren Soldaten, ende ſloten hen ſelven wederom in een ſo veele mogelijk was; Breaute d'eerſte reyſe door den Vyand gepaſſeert weſende, wende hem terſtond

Digitized by Google

ſtond wederom na ſijn Vyanden, ſonder na ſijn volck om te ſien, ende chargeerden wederom, in 't welke ſijn Peerd geſchooten werde, ende doe werden vande ſijne geſchooten drie Ruyteren met namen; *Cachou*, *Mortcou ende le Coing*: Hy dede daar na van ſijn Peerd aſſitten, een ander Ruyter Sigure genaamt, ende quam ſoo weder te Peerde, en ging daar ten derde-maal aan de charge, in welke ſijn Peert weder gheſchooten werde, ende van den ſijnen noch eenen dood bleef, genaamt *la Rilliere*; in deſe Charge waren mede te voet gemaakt noch drie van ſijne Ruyteren, *la Roſe*, *de Noyer*, *ende Bremond*: ende vochten alles te voet, ende midts de quade ordre die hy hadde gehouden, was de Vyandt hem nu te ſtijf geworden, daar deur de couragie van ſijne begonſt te faalgeren, in voegen dat eenen *la Piere*, ende den ander *du Lyon* met volle carriere wech reden, en hem abbandonneerden. Eenen genoemt *uyten Eng*, die gequetſt was reet mede wech, mitſgaders ook *Sint Amont*, die beyde armen aan ſtukken geſchoten waren; een ander genaamt *la Texte* reed daar na ook daar van, hem excuſerende op ſijn Peert dat verſchrickt was, ende hem tegen ſijnen wille wech gedragen hadde. Van gelijken werden beſchuldicht van hem verlaten te hebben *Compagne* ende *Baron*, die doch heur daar naar van ſulks hebben willen excuſeren: Nietemin hy aldus verlaten weſende, ende mette andere te voete een wijle coragieuſelijk gevochten hebbende, gaf hem ten laatſten gevangen, op toe-ſegginge van goed quartier, gelijk mede deden La Roſe, de Noyer ende Bremond, ende ten leſten ook Breautees Neve Tibou, die lange gevochten hebbende, noch, te Paarde ſat; Breaute werde daar na belaſt te ſitten opt Peert van ſijn Trompetter, ende naar den Boſch gebracht, daarſe doen bevonden dat Groddendonk een Embuſcade van Voet-volk hadde doen houden: Middelertijd advertentie aan Grobbendonk gedaan zynde van Breautees gevankkeniſſe, ende dat ſijnen Lieutenant doot was, laſte deſelve (ſo men daar naar ſeyde) datmen Breaute metten ſijnen mede doot ſlaan ſoude, 't welk ſchandelijk ende tegen ſijn geſchreven beloften was: Maar dat en mochte Breaute niet helpen, want gekomen weſende inden wech, ofte ſtrate vande Galge, werde gedaan af ſitten, en word aldaar ſchandelijk mette gene die met hem gevangen waren, vermoort met koelen bloede, tegen 't geloof van 't Quartier hem toegeſeyd, ende tegen Grobbendoncx eygen beloften te voren gedaan. Den Cornet van Gobbendonks dienaars, ende meer andere hielpen den ongelukkigen Breaute ende ſijne mede gevangenen vermoorden. Aldus liep dit gevecht van Breaute qualijken af, daar niemand hem te voren en hadde konnen afkeeren; hy was een Edelman van goeden huyſe, daarom hy ook op des Koninks van Vrankrijks recommandatie terſtont geavanceert was geweeſt. Sijn lichaam werd tot Dordrecht geſonden, ende aldaar uytgeſchildert met 30. wonden, daar van ik de Copye t'anderen tyden geſien hebbe inde huyſinge vande Princeſſe Weduwe van Orangien, ende is vorders het lichaam gebalſemt zynde na Vrankrijk geſchickt, daar het ſeer eerlijk begraven is geworden.

[z] *Goliat tegens David*,] Deſe Hiſtorie werd beſchreven in het *I. boek der Koningen ofte Samuels*, in het *XVII. Capittel*. Daar van het kort inhoud is: De Legers der *Philiſteynen* en *Iſraëliten* tegens malkanderen leggende, treed den Reuſe *Goliat* her voor, en bood hem aan met jemand uyt den *Iſraeliten* te vegten, om de gantſe overwinninge tuſſen beyde de volken. *Iſrael* verſchrikte voor ſijn gedaante, wapenen en trotſig uyt dagen, want ſijn hoogte was ſes ellen en een ſpanne; hy had eenen koperen helm op ſijn hooft, en had een ſchubachtig Pantzer aan, dat dijſ-duyſent ſikkelen kopers ſwaar was; hy had een koperen ſcheen harnas boven ſijn voeten, en een koperen ſchild tuſſen ſijne ſchouderen; de ſchacht ſijner ſpieſe was als een wevers boom, het lemmer ſijner ſpieſe was ſes-hondert ſicchelen; *Saul* had belooft dien man die hem ſloeg met grote rijdom te verrijken, aan hem ſijn dochter te geven, en ſijns vaders huys vry te maken in *Iſrael*. *David* een ſchaapharder, van ſijn vader in het Leger, tot ſijn broederen geſonden zynde, en dit ſiende, wierd verdrietig over den trotz deſes onbeſneden *Goliaths*, en verklaart ſich gewillig om met hem te ſtrijden; dies hem ſijn oudſte broeder heftig ſcheld, over ſijn vermetenheid. *Saul* laat *David* halen, die by ſijn aanbod blijft, en geeft reden van ſijn goeden moed, hy gaat ongewapent met ſijn herders ſtaf, en ſlinger tegens *Goliath* aan, die hem dapper klein acht, vloekt en dreigt; Maar *David* vol geloof, en betrouwen op God, lied het wapentuyg, daar hy van *Saul* mede was aangedaan, af, want hy kende met deſelve niet omgaan. En nam ſijnen ſtaf in ſijne hand, en koos ſich vijf gladde ſteenen uyt de beke, en leydeſe in ſijn taſſe, en nam ſijnen ſlinger, en een ſteen uyt ſijnen tas, en ſlingerde en trof den *Philiſtijn* in ſijn voorhooft, dat den ſteen daar in bleef ſteken, daar door hy op ſijn aangeſigt ter neder viel; *David* nu en had geen ſwaard, daarom liep hy toe, en ſtond op den *Philiſtijn*, nam ſijn ſwaart, trok het uyt ſijn ſchede en dode hem, daar op de *Philiſtynen* vlugtende, geſlagen en geplundert wierden.

Digitized by Google

VIII. HOOFTSTUK,

Van het onderscheid der personen, en hantteringe der menſen, onder den *Batavieren* in 't byſonder, en hare zeden en manieren in de volgende tijden.

INLEYDING.

ONder de oude Duytſen was weinig onderſcheid van perſonen. Andre Edele, andre on-Edle. Daar na op de Roomſche wijſe mede verdeelt in Edele, Vrygemaakte *en* Dienſtbare. *Dog de jegenwoordige* Batavi *kunnen na hun doen beſt verdeelt werden in* Edele, *onder dewelcke zyn de* Krijgs-overſten, Renteniers *ofte* Welgeborene, Koopluyden, Soldaten, Matrooſen, *en* Boeren *ofte* Bouwluyden, *en is de ſlaafſche dienſtbaarheid by deſelve gantſch onbekent. Het leven en de manieren der* Edelen, *veel van andre ſoorten van menſchen onderſcheiden. Staan dapper op haren* Adel, *trouwen nu veel aan den ouden rijkdom, uit redenen van haar beter beſtaan. Beſoeken veel andre landen en volken tot opmerking en lering,* Krijgsluyden *en* Edelen *leven op eene manier ſeer uytwendig in hare kledingen, na de manier van andre Hoven, dog wel meeſt na de manier van* Frankrijk. Soldaten *leven armelijk op hun Soldye. De* Renteniers *leven ſtil en ſuinig in hun huishouden. Trekken hunne kinderen op in de ſtudien en wetenſchappen, of inde koopmanſchap. Der* Koopluyden *doen is kloek ende ſchrander, om yets uyt te vinden, daar ſy winſt mede kunnen doen, alwaar 't met miſleidinge van een ander. Handelen op alle Geweſten en oorden des werelds. Waar toe de gelegentheid van dit land beter en bequamer is als in eenig ander Land. De* Ooſt-Indiſche *en* Weſt-Indiſche Compagnie *brengen grooten handel by, dog op hun ſelven. Den* Ooſt-Indiſchen *handel waſt dapper aan, dog de* Weſt-Indien *zyn meeſt verwaarlooſt.* Matroſen *en* Bootsgeſellen *bebouwen ende beveyligen de Zee. Een ſlegt, ruw, ſtout en ongemaniert* volk, *met onderſcheid wogt ons van bedieningen, onder dewelke die gene, die de* Koopluiden *dienen, verre de ſchikkelijkſte zyn. Andre zyn buytelands ende binnelands-vaarders. Onder de ruwe ſoort zyn* Kapers *en* Zeerovers, *een ſeer ſtout en onvertſaagt volk. De* Boeren, *die met het vee en landbouwery omgaan, zyn naarſtig en arbeidſaam, veel al dom ende bot, ende dapper ſtijfſinnig op hun oude manier van doen. Leven ſober in hun ſpijs, maar dapper genegen tot den dronk. Onder de* Bouwluyden *behooren niet alleen de* Akkerluyden, *maar ook de* Boomgaart-luyden, Entluiden, *en* Zaadverkoopers, *die vermits hunnen geduyrigen ommegang met de luyden uyt de Stad, ſeer wel gemaniert en geſchikt van leven zyn. Der* Huysluiden Taal *is de oude* Duytſe Moedertaal *gantſch gelijk.*

DUs verre van den aard, inborſt en erhoudinge der oude Duitſen in 't gemeen, dewelke [a] met den ommegang van andre nabuyrige volken ſeer verandert is; want onder de oude was weinig onderſcheid van perſoonen, en [b] grote gemeenſaamheid met den anderen, in alle [c] oprechtigheid ende trouwe, alleen dat andre waren Edele, andre on-Edele.

Edele waren, dewelke [d] tot dien trap van waardigheid, uit hun eigen, en uit hun ouders verdienſten [e] gekoren waren; Ende onder deſen Adel waren ook [f] trappen van onderſcheid, van hooger en minder waardigheid.

On-Edele waren alle andere dewelke tot deſelve waardigheid niet aangenomen waren, [g] ſonder eenig onderſcheid, en werden gemeenlijk [h] Burgers genoemt.

Deſe zyn daar na op de Roomſe wijſe mede beginnen verdeelt te werden in [i] Edele, [k] Vrygeborene, [l] Gevryde ende [m] Dienſtbare; Dog [n] den aard en levens ommegang van de jegenwoordige Batavieren, ſoude niet oneygentlijk kunnen verdeelt werden in Edelen, Krijgsoverſten, Renteniers ofte welgeboorne Koopluiden, Soldaten, Matroſen, en Boeren ofte Bouwluiden.

[o] De Edelen [p] plagen veel en groot van getal te weſen, dog zyn [q] met den oorlog ſeer vermindert ende verſtorven; deſe zyn van ouds veel al [r] tot Krijgsdienſten ofte Staatsſaken gebruykt en gevordert, in haar ommegang [s] ſedig en manierlijk van leven; veel van andere ſoorten van menſchen onderſcheiden. Buitens lands veel erhouden, om de manieren [t] van andere volken, en [u] velerhande taal te leeren. Veel [w] uitwendig gekleed na de manier van andre

andre Hoven. [x] Stoffen veel op haren Adel, en eer van haar geslagt; Plagten haar voor onteert te houden hunne kinderen aan yemand van burgerlijk doen uit te huwelijken; dog 't selve is [y] omtrent den rijkdom, om door deselve haar Adelijken stand te beter te kunnen ophouden, vry verandert; soo dat de Edelluiden veel aan rijke dogters trouwen, sonder aanschou dat sy van geen Adel en zyn, en die geene, dewelke [z] veel goed hebben, zyn van geen minder aansien dan de Edelen. Onder andere zeden en manieren der naburige volken, houden sy die van de Franse voor de wellevenste, en tragten haar in hun ligtvaardig gebaar, (dat sy welleventheid noemen) gewaad, pronkeryen, en [a] al haar doen na te volgen, en 't selve aan te nemen: Dat nog met de oude besadigden aard der oude Duytsen, nog met [b] het regte oogwit van het reisen en besoeken der nabuyrige volken over een komt. De gemeenschap met andre volken is niet om den een of den ander in al haar doen na te volgen, maar om hun manier van leven te zien, haar landstands regeering, en haar landwetten op het naauwste te ondersoekken, en daar uit het beste aan te nemen, en het sijne te beteren.

De Krijgs-Oversten leven [c] op de selve manier als de Edele; Zyn seer uitwendig in hun habijt, en houden een goede tafel; maar [d] de Soldaten leven sober en armelijk op hun Soldye, alleen dat sy somwijlen enigen buit op hunnen vyand halen; Zyn seer nauw aan hun Krijgsordre en bevel van haar Oversten gebonden.

De Renteniers ofte Welgeboorne [e] die van haar eigen inkomsten leven, en haar van ouds buyten alle Handwerkelijken dienst gehouden hebben, zyn in geen minder agting dan de Edelen, dog hebben een gantsch andere manier van leven, zyn [f] suinig in haar huis-houden, sedig en wel gemanierd, en niet soo uitwendig in haar dragt; haar kinderen werden gemeenlijk ter scholen besteed, om geleerdheid en wijsheid te bekomen, welkers voorname oeffening is in de Godsgeleerdheid, Regtsgeleerdheid, ofte Artzeny en Genees-kunst, daar toe dan de verdere oeffeningen der vrye Kunsten, tot de behulp-middelen en werktuygen dienen; Hier toe is [g] in de Stadt van Leiden een Academie en hooge Schoole opgeregt, en om de luyden voornamentlijk tot de oeffening der Godsgeleerdheid te houden, en op te wekken, is daar toe [h] by den Staat een bysondre leerplaats geschikt, daar die geene, dewelke het niet al te wel vermogen, tot kosten van het Land, in die professie werden geoeffent, en onderhouden.

[i] Der Koopluiden doen is kloek en neerstig in het beoogen van winst te doen, door de onderhandeling met alle naburige volken, en by vertiering van allerhande Koopwaren hun voordeel te soeken, daar toe de gelegentheid van dit [k] land beter en bequamer is, als in eenige andre Landen.

Weten alle uitheemsche Handwerken na te bootsen, en in wesendlijke deugd te verbeteren, [l] in hun Koopmanschap zijn sy onbepaald, en doen hun uyterste vlijt om met alle middelen de meeste winst te doen, alwaer 't met misleidinge van een ander, als maar sulks voor 's hands, en met geen onbehoorlijke middelen geschied, menen sy dat hun alles geoorlofd is; Houden haar stuk vast als sy menen regt te hebben; Buiten haar Koopmanschap handelen sy met de luyden seer vroom, en soo heus als yemand anders soude konnen doen, en gedragen haar alles naar Regt en Wetten.

Den Koophandel bestaat voornamentlijk in het maken van allerhande [m] geweven stoffen en handwerken; In den handel van [n] Haring en gesoute Vis, in de [o] Walvis-vangst en vaart op Groenland, en [p] Scheeps-timmering, daar [q] soo velerhande Ambagten en soorten van Koopmanschappen, elk in den sijnen aan te werk komen, en so veel toebehoort, dat deselve handelingen voort allerhande soorten van Koopmanschappen naar sig trekken, daar mede den handel in alle [r] oorden van de wereld werd gedreven, soo datter naauw een plaats in des werelds omring, hoe onnaderlijk die ook is, gevonden werd, of daar werd gevaren of gehandeld, dog wel voornamentlijk op [s] de Straat, [t] Vrankrijk, [u] Spangien en Poortugaal, [w] Engeland, Schotland en Iirland, na de [x] Oostersche en [y] Noordsche Landen, [z] langhs den Rhijn en Maas, [a] de Vegt, Elbe, Weser en Eems, ende de plaatsen daar omtrent gelegen, daar dan de Koopluiden na toe senden, en wederom van daan brengen het geen aldaar best begeerd werd, en hier het meeste voordeel mede te doen is; Hier onder plag de [b] Schelde mede gereekent te werden, maar sedert het verval van den Koophandel tot Antwerpen, is het maar een binnevaart geworden.

[c] Tot de Weverye behooren alle soorten van Wolle Lakenen, Sayen, Heresayen, Fustejnen, Gogreinen, Boratten, Karsayen, Stametten, Bayen, Rassen, Pletsen, Bombasynen, Katoenen, Vaandoeken, Kanefassen, Dekens, Duffels, Wolle en Linne-rollen, Carpetten, Kan-

Digitized by Google

Kantoor-kleden, allerhande nagemaakte Sargien, Fluwelen, Fulpen, Tourſſen, Farandinen, Tapijten, Trijpen, [d] allerhande Lijnwaten, Doeken, Dundoeken, Kamerixdoeken, Tijkwerken, Servetwerken, Speldewerken, Genaeide Kanten, Borduyrſels, Paſſementen, Koordewerken, Lintwerken, Franyewerken, Draattrekken en Knoopmaken; daar toe dan elke ſoort wederom ſijn byſondere Handwerkers van nooden heeft; Tot de Laken-rederye alleen behooren Velle-bloters, Wolwaſſers, Kammers, Rietmakers, Schietſpoelmakers, Kamſlagers, Spinders, Wielmakers, Spoelders, Wevers, Volders, Kaarde-ſetters, Droogſcheerders, Noppers, Stoppers, Verwers en Perſſers. Tot de Greinderye behooren Twijn-moolens, Kloſſen, Bobijnen, Twijnders, Bobijnders, Dubbelaars, Wevers en Verwers; en ſoo voort heeft elke ſoort van Weverye ſijn byſondre Ambagt en Handwerkers van nooden, daar [e] een ongelooflijk getal van menſen aan te werk komen. Tot de Viſſerye en het Scheeps-timmeren, komt wel veel volk aan te werk, maar beſtaat in ſo velerhande ſoort niet.

Den handel van de Ooſt-Indiſche Compagnie en Maatſchappy, geeft ook een [f] groote Nering en vertiering onder de menſen, en geen klein voordeel aan het inkomen van 't Land; dog 't ſelve is een afgeſonderden handel, dewelke [g] alleen by de Compagnie mag werden gedreven, en by niemand anders, die ſoodanig is aangewaſſen, dat de Compagnie aldaar een gantſche Republijk op hun ſelven beſit, en haarluider ingeleide hooftſom, daar mede den handel wert gedreven, tot vier voor een is aangewaſſen. Gelijke Maatſchap was opgeregt [h] na de Weſt-Indien, dewelke by gebrek van goede voorſorge en ordre, by na t'eenemaal is komen te vervallen, en wederom voor een yder open geſtelt is.

Matroſen ofte Bootsgeſellen, zyn de zeevarende dienſtelingen, een ſlegt, ruw, ongemaniert en ſtout volk, van wegen de geſtalte van wint, lugt en water, daar ſy in leven, en ſpijſe die ſy genutten, beſtaande meeſt in Vis, geſouten Vleeſch, Spek, Gort, Erweten, Rijs, en wat des meer is; Zyn hardvogtig en lijdſaam in hun ongemak, ſtuyrs en wreed, de winden en baren van de zee gelijk, dewelke met geen goede woorden, nog met geen gedienſtigheid te payen zyn; een vergaarden hoop uit het ſchuim van allerhande volken; Deſe zyn van tweederhande ſoort; andre dewelke als krijgs en oorlogs-luiden haar ſelven aan den Staat verhuyren, om [i] de zee van de vyanden te beveyligen; Andre, dewelke alleen dienen om het Schip te regeeren, en [k] ten dienſt vanden Koopman te voeren; Gene ſtaan [l] onder het gebied van hunne Officieren en Hoofden, over hun geſtelt; Deſe alleen onder't gebied van [m] Schippers en Stierluyden, ſo veel het Scheeps werk aangaat, en dienen om koſt en loon, ſo lang de reis duyrt.

Dewelke wederom verdeelt werden in Binne- en Buitelands-vaarders; Binnelands-vaarders zyn die op alle Veeren met Reiſigers en Pakgoederen, binnen's Landt, [n] om ſeker loon, [o] van de eene plaats op d'ander varen, diemen gemeenlijk Schippers noemt. De Buitelandsvaarders zyn eigentlijk [p] Matroſen en Bootsgeſellen: Onder deſe zyn ook [q] Kapers en Zeerovers, dewelke naar voorgaande toelatinge werden uitgeruſt, om op hunnen vyand te roven, en alle afbreuk te doen, een ſeer waaghalſig, wreed, en ſtout volk, dewelke niet en beoogen, als haar ſelven door den geroofden buit te verrijken, daar ſy dan dikmaals weinig onderſcheid in maken, hoe ofte van wie ſy die krygen.

De [r] Boeren en Huisluiden, die haar met de Landbouwerye en hantering [s] der ſuivel en [t] ſlagtbeeſten erneren, zyn [u] naarſtig en arbeidſaam, [w] dom en bot van verſtand, diemen niet met harde, maar met goede en ſagte redenen moet bejegenen, geven de reden plaats alsmen haar deſelve inſcherpt, en tijd van bedenken geeft om deſelve te verſtaan, anders ſeer [x] ſtijfſinnig, en geenſints van hare voorige gewoonte af te brengen; Op het Land en in de Dorpen, wat verre van de vaſte Steden afgelegen, zyn ſy [y] ſlegt, opregt, en met het hare vernoegd, weten van geen ander goed, als dat tot verſadiging en gemeen onderhoud dient; [z] Haar ſpijs is meeſt Moeskruid, Wortelen, Kool, Knollen, Erften, Bonen en Melk, en by die wat meer vermogen, gerookt Spek, en ſomwijlen een ſtuk geſoute Vlees. Haar drank is Wey of [a] Bier, daar ſy haar ſelden in matigen, maar (gelijk alsmen ſeid) ſomwijlen wel een donkertjen over ſitten; Omtrent de Steden zyn ſy olijker en gaauwer; zyn niet wel ſoo fris van leden, als wel [b] grof en ſterk, dog loom van lichaam; Al haar bedrijf buiten haar werk, is [c] by den drank, en in de Herberg.

Deſe kunnen in hun doen, in driederhande ſoorten verdeelt werden: Ten I. in die geene, dewelke alleen met het maken van Boter en Kaas, beweiden en voortſetten [d] van het vee hun erneren, elk na ſijn landſtreke daar hy hem ter neder ſet. Ten II. Andre dewelke ſig niet anders als met [e] teelen, ploegen en zayen van allerhande granen, en andere Land-vrugten beſig houden. Ten III. Andre zyn [f] Tuin en Boomgaar-luiden, die haar met het planten, voort-

Digitized by Google

telen en onderhouden van allerhande Moeskruiden, Fruiten en Boom-vrugten erhouden; Daar van de laatſte veel en meeſt met Steeluiden en Renteniers omgaan, en veel al in en digt onder de Steden, en op Heeren houven woonen, vry geſchikter en gemanierder als andere.

De Nederlandſe Boerſe taal is de oude Duitſe [g] Moedertaal in alles gelijk, en door verſmeltinge van veel onuitgalmelijke dubbel-letteren, [h] ongelijk ſagter en aangenamer. Ik ſpreek van de ſedige en welgemanierde, en niet van het geſpuys van volk, 't welk ten voorbeeld van de liſpende en kromtongde wyven, de regte grondtaal [i] verbabbelen, en [k] in de eene plaats anders uitgalmen, als in d'ander, die verre daar van gelegen; Ik ſpreek ook niet van de verbaſterde Hovelingen, en na-apende Regts-oeffenaars, diemen Practiſijnen nomt, nog ook van de woord-gebrekende Artzeniers, diemen Doctoren, Apotekers en Chirurgijns nomt, dewelke [l] verſcheide Talen onder een vermengen, en ſodanig vervormen, dat ſy den regten grond van hun uytſlag niet en kunnen aanwyſen, en met alderhande vermengingen hun eigen Taal tot een bedelaars mantel maken, met duyſent lappen van verſcheide kleur aan een gehegt.

Kort inhoud van de Bewijs-redenen op het

AGTSTE HOOFTSTUK.

1. Velgemaniertheid der Duytſen, *door den ommegang met andre volken.*
2. *Seer gemeenſaam en opregt.*
3. *Den regten adel uyt kloekheid, dapperheid en vromigheid, in groote agting by den* Duytſen.
4. *Beſtond meeſt in dapperheid ten oorlog, en van haarluyden Ridder maken.*
5. *Verdeiling en onderſcheid der perſonen.*
6. *Burgers.*
7. *Edele.*
8. *Vrygeboorne, en onderſcheid tuſſen ſlavernye en gemene dienſtbaarheid, tot uytlegging van de plaats van Ariſtoteles.*
9. *De ſlavernye der* Romeinen *waar uyt voortgekomen.*
10. *Vrygemaakte.*
11. *Dienſtbare, welke by den* Romeinen, *en welke by den ouden* Duytſen, homines proprii, *lijf eygenen, by de* Coloni adſcriptitii & dediritii *te vergelijken.*
12. *Die haar vryheid verkopen, en verdobbelen, hoedanig met deſelve te handelen.*
13. *De magt van leven ter dood, by niemant als by den* Romeinen *gepleegt, naderhand ingetoomt.*
14. *Lijf eygenſchap ook van ouds in deſe Landen bekent, waar in beſtaat.*
15. *De ſlavernye by alle Kriſten volken vernietigt.*
16. *Onderſcheid der perſonen, in alle ſaken nodig tot het beſtaan van het menſchelijk geſlagt; verkieſinge in hun doen, een Goddelijke beſtiering.*
17. *Heeft ſijn begin van de ſcheppinge af.*
18. Saxers *en gemene* Duytſers *in vierderhande ſoorten verdeelt, edele, vrye en welgeboorne, vrygemaakte, en dienſtelingen, dog wel meeſt in driederhande, krijgslieden, kunſtelingen, bouwlieden; andre Prieſterlingen, krygslieden en werk lieden.*
19. In Duitſland *geen edele, aan onedele, en elk na ſijn ſtaat met ſijns gelijk te trouwen.*
20. *Den oorſpronk van oorlog, Afgoderye, haat, nijdt, en vervolging uyt de ſonden en overtredingen van* Adam, *en ſijne wederſpannig kinderen voortgekomen.*
21. *Los der oorlogs daden.*
22. *Geringe luyden door den oorlog tot grote ſtaat verheven.*
23. *Den oorlog altoos onder den* Duytſen *en* Nederlanders, *over den oorſprong van den Adel.*
24. *Den naam reden van het woord Adel.*
25. *In den Hoek'ſen en Kabeljauſen oorlog, en tagtig-jarigen ſtryd tegens den* Koning van Spanjen, *vele Edelen gebleven, en het getal der Adelijke geſlagten vry verminderd.*
26. *De* Nederduytſe *veel ſediger en manierlijker als andere hoger volken, om den ommegang met andre volken en taalkunde.*
27. *Geſanten ervaren in allerhande talen, uyt den Adel verkoren.*
28. *Het invoeren van de* Franſe *ſpraak, in alle hoven oorſaak van het verval der ſtudien, en onkunde der Edelen.*
29. *Misbruyk inde habyten, ſonder onderſcheid tuſſen grote en kleine, tegens verſcheide voorgaande edicten en ordonnantien.*
30. *'s Heeren klederen, wat.*
31. Der Duytſen *roem op haren Adel, boven den Rijkdom.*
32. Patricii *en welgegoede, anders welgeboorne, by den* Nederlanders *beneven Edelen geagt.*
33. *Van hoedanigen rijkdom te verſtaan, en wat voor ouden rijkdom te houden, en 36.*
34. *Den Adel van driederhande ſoort, en 35.*
35. *Edelen mogen geen Koopmanſchap doen.*
37. *De pronkerye onder de naam van* Franſe, *of nieuwe mode, en Franſe Kramers het bederf van vele familien, ſonder dat men onderſcheyt van perſonen kan maken.*
38. *Misbruyk en gebruyk van het reyſe, en roem van het ſelve.*
39. *De krygers en ſoldaten mogen de huyſluyden geen overlaſt nog enige ſchade doen, op grote boeten.*
40. Patricii *wie.*
41. *Welgeboren Mannen van Edelen afkomſt, en van ouds daar voor erkent, de Hoge Vierſcharen van Rhijnland, Delfland, &c.*
42. *Advijs over 't Regt der Welgeboorene van Maaſland, op een Sententie van den Jare 1532. en eenige bewijſtukken.*
43. *Suynigheid der* Hollanderen, *in haar huyshoudinge anders als onder de Edelen.*
44. *Opregtinge van de Academie tot* Leyden.
45. Collegium Theologiæ, *op des Lands beurſe opgeregt, en deſſelfs reglement en ordonnantie.*
46. *De Koopmanſchap en geldhandel by den ouden* Duytſen *onbekent, eerſt in de laatſte eeuwe aangevangen.*
47. *Door de* Batavieren *den Koophandel eerſt op geſtelt, met haar ſchipvaart ter Zee.*
48. Cauchen, *groot en kleine, welke,* Weſtfrieſen, Waterlanders, Kennemers *en* Seeuwen.
49. *Welke de eerſte Koopluyden onder deſelve? de* Batavi.
50. Ganaſcus *en* Caraufius, *eerſte Zeerovers tot* Verone.
51. *Waarom het* Batavien, *of te* Holland, *beter en bequamer tot de Koopmanſchap.*
52. *Der Koopluyden aard.*
53. *De weveryen eerſt by de* Vlamingen *gevonden; hoedanig in* Holland, *en voornamentlijk tot* Haarlem *en tot* Leyden *ter nedergeſtelt.*
54. *Ondergang van* Antwerpen, *en welvaart van* Amſterdam.
55. *Opkomſt van den handel van haring en ſoutevis, door wie eerſt voortgeſet.*
56. *Ordre op deſelve.*
57. Groenlandſe *vaart, en walvisvangſt, hoedanig deſelve werd geoeffent.*
58. *Scheeps-timmering een groten handel.*

59. De

59. *De Koopmanſchap trekt en voed allerhande ambagten, en onderhout een ongelooflijk getal van volk.*
60. *De Hollandſe Koopmanſchap in alle oorden des werelds bekent.*
61. *Den* Levantſchen *handel, ofte den handel door de* Straat, *waar in die meeſt beſtaat.*
62. *Den handel in* Franſe *waren, en Koopmanſchappen, waar in die beſtaat.*
63. *Op* Spangien *en* Portugal.
64. *Handel op en met* Engeland.
65. Engelſe *Court.*
66. Schotſe *Waren.*
67. Yerſe.
68. Ooſterſen *handel, waar in die beſtaat.*
69. Noordſen *handel.*
70. Groenlandſen *handel.*
71. *Handel langs den* Rhijn *en* Maas.
72. Frankfurtſe Mis, Neurenburgſe *waren.*
73. *Handeling op* Luyk *en* Aken.
74. *Op* Sileſien, Hamburg, Bremen, Brunſwijk, *het* Stift Munſter, &c.
75. *Wolleweverye van ouds tot* Leyden, *linneweverye tot* Haarlem, *en garentwijnderye tot* Dordregt, *en* Haarlem *bekent.*
76. *Lakenhandel over de vier-honderts jaar tot* Leyden *bekent.*
77. *Het Wanthuys vierendeel.*
78. *Met den overkomſt der* Iperlingen, *anno* 1325. *of* 1330. *dapper aangewaſſen, daar door de Stad vergroot.*
79. *Gelijke oudheid en ſtapel van de linneweverye tot* Haarlem.
80. *Hoge agting en uytnementheid van het* Leydſe *laken, en* Haarlemſe *linnen.*
81. *Een ongelooflijk getal van menſen, dewelke aan de manifactuyren, en verderen koophandel te werk komen, in een ruywe ſchets aangeweſen.*
82. *Aan de lakerederye binnen* Leyden, *over de* 12. *duyſent menſen, op een goeden tijd te werk gebragt.*
83. *En over de verdere manifactuyren, viſſerye ter Zee, landbouwerye, koophandel, en wat daar toe behoort, Jonkers-handwerk, en arbeidſluyden, &c. moeten in dit* Holland *en* Zeland, &c. *meer als vier-en-twintig maal hondert-duyſent menſen woonen, eten en drinken.*
84. *Den handel van de* Ooſt-indiſe Compagnie, *waar in die voornamentlijk beſtaat.*
85. *Wanneer men eerſt in* Ooſt-Indien *heeft beginnen te handelen, en tot een vaſte Compagnie gebragt.*
86. *Der ſelver Octroyen.*
87. *Magt van de Compagnie in* Indien.
88. *Avance van de actien in oud* Capitaal.
89. *De* Weſt-Indiſe Compagnie *in gelijken ſtand gebragt, is door gebrek van goed beleid by na t'enemaal komen te vervallen.*
90. *Matroſen ofte bootsgeſellen, van ſoldaten te onderſcheiden.*
91. *Van het regt tuſſen ſchippers, reders, bevragters en bootsgeſellen, &c.*
92. *Artijkel-brief voor de zevarende geſellen, en hunne ordres.*
93. *Ordonnantie op de veeren.*
94. *Gemak in 't reiſen door geheel* Holland.
95. *Matroos, wat, en deſſelfs naamreden.*
96. *Kapers en Zerovers hoe te onderſcheiden.*
97. *Boeren en bouwluyden van wat aart, zeden en manieren, en hunnen handel en bedrijf; bot, ſtijfſinnig, ſlegt en opregt, ſlegt in hun ſpijs, maar tot drinken genegen, grof en ſterk, maar loom van geeſt.*
98. *Alle Koopmanſchappen in een dronken gelag geſchiet, binnen* 24. *uyren af te gaan.*
99. *Akkerluyden, en die haar met de teellanden erneren, hoedanig van koeboeren te onderſcheiden, en wat van de dienſteygenen der oude* Duytſen.
100. *Tuyn en boomgaart-luyden, ſaadverkopers en blommiſten.*
101. *Verval der warmoeſnering, waar door.*
02 *Enſluy en Enteryen.*
103. *Wonderlijke Hiſtorie der blommiſten van den jare* 1637.
104. *Der landluyden taal in alles de moeder taal gelijk.*
105. *Onderſcheid van ſpraak en galm tuſſen d'eene Stad of d'ander, en misbruyk in de oeffening van ons eygen taal.*

BEWYSREDENEN,

OP HET VIII. HOOFTSTUK.

1 [a] *Met den ommegang van andre*] Daar van *Tacitus* en *Caſar* verhalen, dat die gene dewelke wat meer gemeenſchap met de nabuyrige volken hadden, veel gemanierder waren als de binnelanders. *Caſar lib. 4. de Bello Gallico. Qui ſunt ejuſdem generis, etiam cateris humaniores ſunt, propterea quod Rhenum attingunt, multique ad eos mercatores ventitant, & ipſi propter propinquitatem Gallicis ſunt moribus aſſuefacti.* Deſe ſijn veel beleefder als de andere, om dat ſy omtrent den Rhyn wonen, en de buyte Koopluyden veel met haar komen om te gaan, ende om dat ſy daar digte aanwonen, veel de manieren der Gaulen navolgen. *Tacit. de morib. Quanquam ob uſum commerciorum proximi aurum & argentum in pretio habent, formaſque quaſdam noſtræ pecuniæ agnoſcunt; Interiores ſimplicius, & antiquius permutatione mercium utuntur.* Alhoewel ſy ons ſo na by ſijn, en om de onderhandelings en koopmanſchaps wil, het goud ende ſilver in agtinge hebben, ſo houden nogtans de inlanders haar by de oude manier van het een tegens het ander te verruylen. Ende een weinig daar naar: *Gerunt & ferarum pelles, proximi ripæ exquiſitius, ulteriores negligenter, ut quibus nullus per commercia cultus.* Sy dragen ook vellen van wilde Dieren; die gene die aan den Rhyn wonen, koſtelijker en beter, en die verre buyten af wonen ſlegter en ſlordiger; om dat ſy geen gemeenſchap met de beter gemanierde hebben. Welken text wy aldus tegens de oude af-ſchriften herſtelt hebben, als breder in het voorgaande Hooft-ſtuk N°. 18.

[b] *Grote gemeenſaamheid,*] *Idem Tacit. Inter Dominum ac ſervum nullis educationis deliciis dignoſcas, inter eadem pecora, in eadem humo degunt, donec ætas ſeparet ingenuos, virtus agnoſcat;* Tuſſen Heer en Knegt is weinig onderſcheid in de huyshoudinge; Want ſy verkeren in een land, onder deſelve beeſten met malkander, ſo lang tot dat haren behoorlijken ouderdom, de vrye van de dienſtbare afſcheid, en hun vromigheid, haar boven andere bekent maakt. 2

[c] *Opregtigheid,*] *Gens non aſtuta nec callida, aperit ſecreta pectoris; nuda omnium mens, & ad ſimplices cogitationes patet animus:* 'T is een volk nog loos nog liſtig, alles wat in haar herte verburgen is, werd by haar in eenvoudigheid geuytet, en al hare enkele gedagten werden by haar uyt-geboeſemt. 3

[d] *Tot dien trap ende waardigheid,*] Den Adel is by den ouden Duytſen bekent geweeſt, voort- 4

Digitized by Google

komende uyt hun kloekheid, dapperheid, ende vromigheid. Van de dese werd by *Tacitus de morib. Germanorum* doorgaans gesproken. Dese deugd ende waardigheid der Ouderen, wierd ook in de Kinderen erkent, *Tacitus*; *Magna patrum merita Principis dignatione etiam adolescentulis assignant:* Den voornaamsten Adel werd om de verdiensten van de Ouders, ook den Jongelingen mede gedeelt.

4 [c] *Gekoren waren*,] Desen Adel bestaat alleen in en by den Oorlog, ende dapperheid in den selven betoont. Niemand werd in den Oorlog, of tot den stant van Adel aangenomen, ten sy het gantse Vrydom hem daar voor goed gekent heeft. Dit geschied in hunne Vergaderingen, op een sonderlinge wyse, by na op gelijke wyse als by ons en by de Duytsen, het Riddermaken plag toe te gaan. Dus schrijft daar van *Tacit. d. libro de moribus Germanorum. Arma sumere, non antè cuiquam moris, quam civitas suffecturum probaverit. Tum in ipso Concilio vel Principum aliquis, vel Pater, vel propinquus, scuto framcaque juvenem ornant: Hæc, apud illos, toga, hic primus juventæ honos, antè hoc domus pars videntur, mox reipulicæ, cæteris robustioribus jam pridem probatis aggregantur. Hæc dignitas, hæ vires, magno semper electorum Juvenum globo circumdari, in pace decus, in bello præsidium*; Dat is: Het is by haar in gebruyk, dat niemand enige wapenen dragen mag, voor dat het gantse Vrydom hem daar toe heeft goed gekent. Tot dien eynde staat jemand van de Princen, of de Vader, of jemand van de naaste Vrienden uyt de vergadering op, en rusten den Jongman toe met een Schild en een Priem-dagge. Dit is by haar het regte manlijke kleed, en eersten trap van eere voor de jonkheid; want eer sy daar toe komen, zyn sy slegts als een deel en lidmaat van een bysonder huysgesin, en daar na werden sy een lid van staat. Dese werden de kloekste Ridderen, en die lange dien staat bekleed hebben, by-gevoegd; Dit is der Princen heerlijkheid en magt, met een groten stoet van de sodanige uytverkorene Jonk-Heeren verselt te zyn: Dit is haar luyster in tijd van Vrede, en haar sterkte in den Oorlog.

5 [f] *Trappen van Onderscheid*,] *Tacit. Gradus quin etiam & ipse comitatus habet, judicio ejus, quem sectantur.* Van de trappen en waardigheden van Adel, werd hier naar in 't XIII. Hooft-Stuk, breder verhandelt.

[g] *Sonder enig Onderscheid*,] *Tacit. d. loco. Inter Dominum ac servum, nullis educationis deliciis dignoscas. &c.*

6 [h] *Burgers*,] Alsoo genomt van de Burgten en sterkten der Edelen, onder welkers beschermínge sy woonden, anders Burgsaten.

7 [i] *Edele*,] Die boven andre in uytmuntenheid, geagt en ge-eert zyn.

8 [k] *Vry-geboorne*,] *Ingenui, qui statim ut nati erant liberi erant* §. 1. *Instit. de Ingenuis*: Gants vrye, en niemands slavernye onderworpen; Hoedanige van natuyren alle menschen geboren zyn, *c. 4. ff. de Just. & Jure*: Want dat *Aristot. lib. 1. Politic.* schrijft, dat sommige slaven van natuyren zyn, en slaven geboren werden; is te verstaan, dat sommige so loom van geest geboren werden, nogtans sterk van lighaam, ende sulks van natuyre daar toe als geschikt zyn, om de andere dewelke meer verstand en kennis hebben, ten dienste te zyn, te weten, in een al-gemenen dienst, maar geensints in slavernie, daar hy niet van en spreekt, want het is wat anders een slavernye, of een gemene dienstbaarheid. De slavernye der Romeinen ende magt over de vry-geboorne, om daar mede sijnen wille te doen, selfs om deselve vant leven ter dood te brengen, is uyt den Oorlog voort-gekomen, dat de gevangenen in plaats van gedood te werden, onder sodanige slavernye, en volle magt van hun alles op te leggen, en doen doen datmen wilde, het leven vergunt wierd: §. 3. *Instit. de Jure Personar.* Daar van breder te sien is, by *Grot. de Jure Belli ac Pacis, lib. 3. cap. 4.*

[l] *Gevryde*,] Sijn die gene, dewelke door gunst van haren Heer, van de slavernye sijn vry gestelt, het welk by de Romeinen op veler-hande wyse geschiede: §. 1, & 2. *Instit. de libertin*: Dese waren onder de Oude Duytsen by na met den dienstbaren gelijk: So seid *Tacit. de morib. German. Liberti non multum supra servos sunt. Raro aliquod momentum in domo, nunquam in civitate, exceptis duntaxat iis gentibus, quæ regnantur. Ibi enim & super ingenuos, & super nobiles ascendunt:* De Gevryde sijn niet veel boven de Dienstelingen; want sy hebben selden enig bewind, in haars Heeren huys, en nimmermeer hebben sy enig gesag in de gemeente des Vrydoms: Uyt-besondert die volken, dewelke onder Koningen staan, alwaar sy in hoogheid self boven de vrye en Edelen, op-klimmen.

[m] *Dienstbare*,] Dit waren by de Romeinen Slaven, dewelke door den oorlog tot een slavernye gebragt waren, ende met het regt van leven oft dood beseten wierden; of die gene die daar van by voort-telinge gekomen waren, dewelke alle deselve slavernye onderwurpen bleven: §. 4. *Instit. de Jure Personar.* Dog onder de Oude Duytsen, heeft noyt sodanige slavernye plaats gehad, by dewelke maar enkele dienstbaarheid plaats had. Alhoewel deselve, lijf-eygenen, en *homines proprii* genomt wierden; dat is niet te verstaan, dat den Heer daar over de magt van leven en dood had: maar dat hy sijnen Heer in alles most beschermen en ten dienst staan. Dewelke niet oneygentlijk met de *colonis ad scriptitiis* ende *dedititiis* der Romeinen vergeleken kunnen werden; die gestelt sijn, om een seker stuk lands voor den Heer te bebouwen, *c. unic. Cod. de dediticia, & de latina libertate tollend.* Dese waren niet alleen voor haar selven, maar ook voor haar kinderen en afkomelingen, den Heer gelijke dienstbaarheid schuldig, daarom sy ook lijf-eygene genoemt wierden. Van sodanige dienstbaarheid is te verstaan, de vrywillige overgifte, daar toe de sommige selfs onder den Duytsen haar hebben laten verkopen. Ende sodanige dienstbaarheid was het, t'welke in het dobbelen en spelen by de Oude Duytsen gewaagd wierd, daar *Tacit. lib. d. morib. German.* aldus van schrijft: *Aleam exercent tanta lucrandi, perdendive temeritate, ut cum omnia defecerunt, extremo ac novissimo jactu de libertate & de corpore contendant. Victus voluntariam servitutem subit. Quamvis junior, quamvis robustior, alligari se ac venire patitur.* Hare taarlingen oeffenen sy met sodanige ligtvaardige drift

drift van winst of verlies, dat so wanneer sy het al verloren hebben, met den laatsten werp haar Vryheid, en lijf-eygendom derven by setten. Die sulks verliest, neemt vrywillig sijnen dienst-baren staat aan, ende hoe jong en sterk hy is, laat hy hem nogtans binden, en als een doemeling verkopen. Het onderscheid tussen een Roomse slaaf, en een Duytse diensteling, wyst *Tacit. d. lib. de morib. German.* seer klaar aan, als hy seid: *Servis non in nostrum morem descriptis per familiam ministeriis utuntur. Suam quisque sedem, suos penates regit; frumenti modum Dominus, aut pecoris, aut vestis, ut Colono injungit, & servus hactenus paret.* Sy gebruyken haar dienstelingen, in haar dienst, maar niet volgens de gewoonte by ons, by dewelke yder Knegt de huysaken bevordert, volgens de ampten hem aanbevolen; maar hier heeft een ygelijk dienstknegt sijn eygen huys, en sijn eygen haart: Alleen dat sijn Heer hem belast (als een land-pagter) op te brengen sekre maat van graan, seker getal van beesten, of velle kledingen, dat den diensteling moet voldoen.

13. Hy voegd daar by: *Verberare servum, ac vinculis & opere coercere, rarum. Occidere solent, non disciplina & severitate, sed impetu & ira, ut inimicum, nisi quod impune.* Dat is: het geschied selden dat men een dienstknegt slaat of met gevankenis, of andre manieren tot werken dwingd; dog het gebeurd dat een Heer sijn knegt dood slaat, niet uyt gewoonte van haar strenge straffe, maar in toorn en hevigheid, en ten waar door toorn, hy souw ongestraft gebleven hebben.

De magt van leven of dood over de slaven, is maar alleen by den Romeinen, en enige weinig volken toegelaten geweest: want dat in §. 1. *Instit. de his qui sui vel alieni juris & l. 1. §. 1. omnes pereque gentes*, by alle volken, werd geseid; is maar van de sommige te verstaan, door een verdubbeling van spreeken. Dit en is by de Duytsen, Parten, Hilpanjaarts nog ook by de Grieken oyt gepleegt; volgens tuyg van *Tacit.* op dese plaats: *Justin. lib. 4. Histor. Athenæus lib. 6. Bodin. de Repub. lib. 1. cap. 5.* Het is ook tegen de natuyrlijke Wet geoordeelt, dat den eenen mens den ander, buyten den oorlog, selfs in de slavernye, soude mogen doden. So vermaant den Apostel *Paulus* de *Colossensen* in sijnen Brief tot deselve, *cap. 4.* na dat hy in het laaste van het 3. *capitt.* geseid hadde, datter geen onderscheid der personen was, aldus, *Gy Heeren*, seid hy, *doet uwe dienstknegten regt en gelijk, wetende, dat gy ook eenen Heere hebt in den Hemel.* Ende het is ook naderhand by den Keiser *Antonyn*, bygenaamt de Godvrugtige, den Romeynen verboden, dat sy overhare slaven, gene straffe sonder oorsaak souden mogen nemen, en den Regter soude vermogen, op de klagten van den slaaf, den selven aan een ander te doen verkopen, ende hem van de wreedheid van den eersten Heer te bevryden. §. 2. *Instit. l. 2. ff. de his qui sui vel alien. jur.* Op gelijke wijse oordeelt den Wijsgeer *Plato lib. 2. de legibus*, dat een slaaf, schoon dat hy door sijn ongeluk tot dien staat gekomen is, hy egter een mens is, ende volgens het regt der natuyren, daar in, met den Heer gelijk staat; Het was ook een goed middel voor den Heer self, sodanigen klagtigen slaaf te doen verkopen; op dat die Heer het gevaar niet en soude staan, dat sijn slaaf hem soude ontlopen, of hem mogt vermoorden, en om hals brengen.

Dat dese dienstbaarheid der oude Duytsen in hunne, ook in dese Nederlanden, plaats gehad heeft; hebben wy elders uyt de oude hand-vesten en land-wetten van dese landen aangewesen. T selve getuygd *Gudelin. de Jure novissimo lib. 1. cap. 5.* Dat in *Henegouwen*, *Burgundien* en vele andre plaatsen van Vrankrijk, als nog in gebruyk is. Dese noemen sy *Gens de main morte*, menschen van een dode hand, daar van *Chassan. ad Consuetud. Burgundiæ. rubr. 9. §. 17.* in 't lange verhandelt. *De Rusticis Colonis adscriptitiis & propriis hominibus Germanorum, Vide Zas sing: respons. lib. 1. cap. 3. num. 75. cum seq. Joann. Frideric. Husan. de servis seu hominib. proprius.* Dog dese lijf-eygenschap en heeft sijn oorsprong niet uyt het oorlog, maar is een *homagium* ende dienstbaarheid, dewelke een onderdaan aan sijnen Heer schuldig is, voor het schut en scherm, daar een Heer sig aan sijnen onderdaan verpligt, ende bestaat in het regt van leengoed dat daar mede werd uytgegeven; Het welk alhoewel na de Roomse Wetten, *in liberalibus causis* beregt werd, so en heeft het selve noyt geen gemeenschap met de ware slavernye der Romeinen gehad. Dewelke nu in 't geheel en al, is vernietigt, ende vervallen; met dat onder alle Christen volken een gewoonte is, de gevangene soldaten voor seker rantsoen te losen; ofte jegens malkanderen te wisselen, uyt-besondert by den *Turken*, *Saracenen* en *Tartaren*, by dewelke de gevangenen als nog tot slaven gemaakt, ende met de selve Koop-manschap werd gedreven.

Dese verdelinge is by na onder alle volken uyt de noodsakelijkheid, tot beter bestand van de Burgerlijke gemeenschap ingevoert, en behoort daarom tot het regt der volken: *Quod gentes humana usu exigente & humanis necessitatibus sibi constituerunt. §. 2. Instit. de Jure Nat. gent. & Civil*, buyten het welke geen Burgerlijke gemeenschap bestaan kan, want indien datter geen Overheid, of geen gebied van den een over den ander, en desselfs onderwerping was, en dat alle menschen even magtig en even gegoed waren, men soude niet sonder vreese van gelijke magt en vermogen, van overweldiging konnen zyn, en niemand soude den ander ten dienst willen staan, daar uyt dan dienstbaarheid en onderdanigheid, jegens den magtiger voor den minder, om sijnen dienst en onderwerping voortkomt. Daar in ook het ingeschapene onderscheid in de verkiesinge der menschen doen is aan te merken, en tot bestand van het menselijke geslagt, boven alle menselijke vernusten, in het verkiesen van manier van leven, als yets Godlijks uytsteekt. Want indien wy alle eenen sin hadden, in het ondernemen van enig handwerk of doen, tot onderhoud van de menselijke gemeenschap nodig, wy souden alle het vermakelijkste, het gemakkelijkste, en het voordeligste soeken, het welk sodanig gebrek soude veroorsaken, dat de menselijke gemeenschap, dewelke in onderlinge behulpsaamheid, van grote en kleine saken, beter en slegter, meerder en minder, elk na sijn doen bestaat, niet en soude kunnen werden onderhouden. Soo is dan den mens elk in en tot het zyne, tot behulp van eenander, en bestand van het al-geheel, door

door de al-wyse Goddelijcke bestiering geschikt, dat wy met onse menselijke redenen, niet en kunnen beseffen, waar uyt die verkiesing van meerder en minder, erger en beter, dan uyt een bysondere Goddelijke bestiering voortkomt. Want wien soude, menselijker wyse, tot de allervuylste en slegste handwerken, uyt sig selven genegen zyn: nogtans bevind men, datter also veel tot de allergeringste, vuylste en slegste ambagten vallen, en gelijk als met een eygen drift en genegentheid daar toe geport werden, als tot iets meerder of groter aan te vangen; daar toe dan veel doet, dat de kinderen in het doen van haar ouders werden opgequeekt, en daar wel meest toe genegen zyn. Deselve bedenking is over het onderscheid van elk aangesigt, en wesen der mensen, in het een anders als in het ander, so ook in de hand van schryven onder so vele mensen, dat noyt malkander so gelijkt, of daar is onderscheid in te vinden.

Soo gaat het ook in andre hoger Staats saken, elk in zyn soort. Den staat der mensen, in meest alle gemeenschappen, in meerder en minder, hoger en lager, in Edelen, dewelke om haar verdiensten en waardigheid in gebied boven andre gestelt werden; Vrye luyden, dewelke op haar selven kunnen bestaan, en geen persoonlijke dienstbaarheid onderworpen zyn, ende haar van een ander kunnen laten dienen; en in dienstelingen dewelke de andre om loon ten dienst staan; welk onderscheid van personen in alle gewesten der Wereld werd onderhouden, en is van den beginne also geweest, waarschynelijk al voor en na de Zund-vloet, het welk alle volken elk in den sijnen is gemeen geworden, die gelijk onderscheid der mensen onderhouden. Selfs by den *Indianen*, *Japanders*, *Chinesen* en verre af-gelegen Landen; tot een betuyg dat de noodsakelijkheid sulks onder alle volken heeft ingevoert.

Daar van *Plutarch. Dionis. Halicarnass. Livius*
17 de eerste instellinge de Oude Duytsen, en Romeinen willen toe schryven; Dog het selve en is niet verder aan te nemen, als dat onder deselve mede is ingevoert, het gene onder alle menselijke gemeenschappen de noodsakelijkheid geleert heeft. Met meerder redenen soude den oorsprong van het selve, de Zegening van *Sem* en *Japhet*, en den Vloek van *Cham*, *Genes.* 9. mogen toegeschreven werden. Sulks dat werd aangemerkt by *Joann. Naucler. Chronograph. Generat.* 9. Van dese onderhoudinge onder den Duytsen, is te sien by *Tacit: de morib. Germanor.* als hy seid *Reges ex nobilitate, Duces ex virtute sumunt.* Hare Koningen hebben sy uyt Adelijken afkomst, ende hare Veld-Oversten, werden uyt de kloeke dapperheid verkoren. En daar na: *Dominum ac servum nullis educationis deliciis distinguas*, tussen Heer en Knegt, is in de onthoudinge weinig onderscheid, met byvoeginge, *donec ætas separet ingenuos virtus agnoscat*, tot dat de jaren en de deugt ofte dapperheid, het onderscheid maken. En een weinig verder seid hy, *Liberti non multum supra servos sunt: raro aliquod momentum in domo, nunquam in civitate, exceptis duntaxat iis gentibus qua regnantur; ibi enim & super ingenuos & super nobiles ascendunt; apud cæteros impares libertini libertatis argumentum sunt.* De gevryde sijn weinig boven de dienstbare: want sy hebben selden enig bewind in haar 's Heeren huys, ende nimmermeer hebben sy enig gesag in de gemeente des Vrydoms. Uytbesondert die volken dewelke onder Koningen staan: Want aldaar klimmen sy in hoogheid, selfs boven de vrye, en Edelen: maar by de andre volken sijn de vrygemaakten in minder agting, en strekken alleen ten roem van hun geliefde vryheid. En van de Swesise volken spreekt hy aldus: *Est apud illos & opibus honos, eoque unus imperitat, nullis jam exceptionibus, non precario jure parendi, nec arma, ut apud cæteros Germanos in promiscuo; Sed clausa sub custode, & quidem servo, quia subitos hostium incursus prohibet Oceanus. Otiosæ porrò armatorum manus facile lasciviunt, enim vero neque nobilem neque ingenuum, ne libertum armis preponere Regia utilitas est.* Dat is: den Rijkdom is by haar in groter agting, en heeft een alleen het gebied over het volk, sonder enige uytvlugten tegens hem te mogen maken, want hy regeert niet, als ter bede verkregen hebbende het regt om hem te gehoorsamen; Ook sijn hare Wapenen gelijk by den anderen Duytsen, onder den gemenen man niet verspreid, maar werden opgesloten, ter bewaringe van een slave; want de Oost-Zee is haar genoegsame scherm, tegens den schierlijken overval der vyanden. En wanneer gewapende lieden ledig zyn, so bersten sy ligtelijk uyt tot dertelheid. Oversulks, indien men de wapenen soude stellen in handen vande Edele, of vrye, of vry-gemaakte, dat en laat de Koninklijken oirboir niet toe.

Adamus Bremensis, een navolger van *Tacitus*, verdeelt de *Swavers* in vierderhande soorten, als hy 18
seid: Dit volk bestaat in vierderhande onderscheid der personen, in Edele, Vrye en Welgeborenen, vrygemaakte en dienstelingen. *Quatuor differentiis gens illa consistit, nobilium scilicet, liberorum, libertorum, atque servorum.* Het welk niet alleen van de *Saxers*, maar het gantse Duytse Volk te verstaan is, met dat alle 't gene *Tacitus* van de Duytsers in 't gemeen verhaalt, by den selven *Adamus Bremensis* den *Saxers* werd toegepast; in 't gemeen werd het onderscheid der personen, in driederhande soorten verdeelt, gelijk als ook by *Grot. de Antiq. reipub. Batav. cap.* 1. werd aangemerkt, als hy seid, *Hæ qualitates, Ordines vocantur, vulgus Status appellat. Tales Hippodamus Ordines tres faciebat: artifices, agricolas, milites; Plato Custodos, milites, agricolas; Egypty Sacerdotes, milites, opifices Galli Veteres, Druides, Equites, Plebem; Romani Patricios, Equites, Plebeos.* Dese werden Staten genomt, hoedanigen staat *Hippodamus* in driederhande soorten van mensen verdeelde, *Kunstelingen, Bouw-lieden* en *Krygs-lieden*. *Plato* onderscheide deselve in *Rust-bewaarders, Krygs-lieden* en *Bouwlieden*; de *Ægyptenaars* in *Priesterlingen, Krygs-lieden* en *Werk-lieden*; de *Gaulen* in *Priesters, Ridders* en *gemeen Volk*; en de *Romeinen* in *Wel-geborenen, Ridderen* en *gemene luyden*. 'T selve schrijft ook *Guibaldus Elnosensis Abbas, in vita Beati Lebuini*, van den *Saxers*, het welk als voren van de Duytsers in 't gemeen verstaan werd. *Erat gens Saxonum, inquit, sicut nunc usque consistit, Ordine tripartito divisa. Sunt enim ibi qui eorum lingua Edlingi, sunt qui Frilingi, sunt qui Lassi vocantur. Quod latina lingua sonat, Nobiles, Ingenui ac Serviles.* Het *Saxense* volk van ouds, gelijk als nog tegenwoordig

Digitized by Google

dig verdeelt geweest in driederhande soort, als in: *Edel-luyden, Vrylingen* en *Dienstelingen. Idem iisdem pœne verbis exprimit Nithardus Histor. Francorum lib.* 4. Van welke *Edelingen, Vrylingen* en *Lassen* in de oude *Francisse* Wetten veel gewag gemaakt werd. Onder de oude Duytsen is den Adel altoos boven den Rijkdom der Vrylingen geagt geweest, en en vermogt geen On-edel aan een Edel geslagt te Huwelijken; Vrylingen met Vrylingen, of Vrygemaakten, en een Diensteling mogt aan niemant anders als aan een Diensteling trouwen, volgens tuygenis van den selven *Adamus Bremen-*
19 *sis. Id legibus, inquit, firmatum, ut nulla pars in copulandis conjugiis propriæ sortis terminos tranferat: Sed nobilis nobilem ducat uxorem, & liber liberam, libertus conjungatur liberta, & servus ancilla. Si verò quispiam horum non sibi congruentem & genere præstantiorem duxerit uxorem, cum vita sua damno componat.* Het welk onder de Duytsers als nog werd onderhouden, onder dewelke doorgaans, en over al, so verre als het Duytsland genomt werd, de Edel-luyden, al waren sy van nog so geringe middelen, in waardigheid en agting boven andere soorten van mensen gehouden werden; niet uyt enige Burgerlijke Wet, maar uyt eerbiedigheid, die sy dien staat schuldig kennen. Van de Oude *Kelten* betuygd *Jul. Cæsar Bell. Gall. lib.* 6. daar hy alleen de *Priesterlijke* en *Riddermatige* in agtinge brengt, want het gemene volk en vermag by sig selven niet, seid hy met dese woorden: *In omni Gallia eorum hominum, qui aliquo sunt numero, atque honore, genera sunt duo. Nam plebs pœne Verserum habetur numero, quæ per se nihil audet, & nulli adhibetur consilio. De his duobus generibus alterum, est Druidum, alterum Equitum, id est sacerdotum & Nobilium.* Onder den *Adel* wierd die gene dewelke in enigen krygsdienst boven andere uytstak; boven de andere gestelt, om dat uyt den oorlog als de baarmoeder van deselve, den *Adel* voortkomt. Wederom gelijk als een krygs-dienstige boven een enkel Edelman, so werd een slegt Edelman, boven een Burger van grote middelen, en een Burger van middelen boven een Werk-man gestelt.

Daar van *Athenæus* uyt de schriften van *Possidonius* van de Oude *Duytsen* en *Gaulen* bybrengt. *Quod si convivia plures ad canam conveniant, in orbem quidem considant, at in medio præstantissimi sedes sit. Veluti cœtus principis, ejus nimirum, qui cæteros vel bellica dexteritate, vel nobilitate generis anteit, vel divitiis.* Dat so wanneer meerder tafelgasten by een ter maaltijd komen, sy alle wel in 't ronde gaan sitten, dog in 't midden de plaats is voor de voornaamste onder haar, te weten voor die gene, dewelke andere in oorlogs saken, in waardigheid van geslagt, of in rijkdom te boven gaat.

20 Dit schijnt sijn oorsprok te hebben, dat wel in den beginne *Adam* den eersten mens, van God sijnen Schepper, onder andere saken, ook dit geleert had, dat den H. Geest ook in de ziele des mensen soude wonen, en in deselve een drift en begeerte tot Godvrugtigheid soude verwekken: Dog dat de afkomelingen van *Adam*, met hunnen ouden Vader *Cain* van de vrese en eere van den enigen en waragtigen *God* zyn afgeweken, en door des Duyvels ingeven, vervallen tot eerbiedigheid aan valse en gemaakte Goden te bewysen, waar uyt (met dat sy den regten *God* niet en erkenden) twist, onenigheid, roof, moord, en den heilosen oorlog ontstaan zyn, welkers aanlokkende betragtinge door den bosen *Geest*, den mensen ingeblasen zynde, al het gene tot hardigheid en wreedheid strekte, in plaatse van deugd en vromigheid, in de Ziele van den mensen is ingekropen, en hebben den Krijgs-God *Mars*, den sterken *Hercules*, en den woedenden en al-bedervenden *Vulcaan*, en andere gewaande en versierde, (als magt hebbende) *Goden*, in de plaats van den enigen en waaragtigen *God* beginnen te eeren en vieren. Zoo is dan de dapperheid in den oorlog voor een groote deugd geacht geworden, en daar in het eene volk boven het andre, en den eenen mens boven den ander geagt geworden, niet om hunne ware deugd van gemoed, maar om haar uiterlijke kloekte en sterkte in den strijd, en dapperheid in het oorlog; Daar van seid *Cicero, in oratione pro Murena*; *Rei Militaris virtus præstat omnibus*; *& paulo post, Summa dignitas* 21
est in iis, qui militari laude antecellunt. De deugd en kloekheid in oorlogs-saken, gaat alle andere deugden te boven, en de grootste waardigheid werd by die geene betragt, dewelke in oorlogs-saken uytsteeken; Het welk by na onder alle volken plaats heeft, sulks dat by *Herodotus lib.* 2. seer wel werd aengemerkt, als hy seid: *Hoc ab Ægyptiis an mutuati sunt Græci, pro certo dijudicare nequeo, quando quidem videam & apud Thracas, & Scytas, ac Persas, ac Lydos, adeoque apud omnes ferme Barbaros haberi; pro nobilioribus civibus eos, qui opificia discunt, horumque liberos: generosiores autem, qui a manualibus operibus abstinent, maxime vero, qui militari rei vacant. Dat is:* Of dit de Grieken van de Ægyptenaren hebben, geeft mijn groot bedenken: om dat ik sie, dat ook by die van Thracien, by den Scyten, Persen, en Lydiers, en by na by alle vremde Volken onder den Burgerstaat de Ambachtsluyden en hare afkomelingen minst geagt worden; En veel meerder waardigheid gegeven werd, aan die gene, die haar van geringe ambagten en handen arbeid onthouden; dog allermeest aan die gene, dewelke hunne dapperheid in den oorlog betoonen; het welk by na onder alle Christen volken, en meest by den Duitsen is aangenomen, onder dewelke den regten eertitel van Adel, by die van Burgerlijken Adel nergens mede te verkrijgen is, als met en door een oorlogse dapperheid. Dit betuigd ook *Tacitus*, als hy van den Duitsen seid: *Reges ex nobilitate, Duces ex virtute sumuntur.* Koningen werden uit een Adelijk geslagt en afkomst, maar Veld-heeren werden om haar dapperheid verkoren. Soo wierden ook uit de slegte soort van mensen die gene, dewelke den vrylingen, en Edellieden te boven gingen, in gelijke waardigheid met deselve tot Veld-oversten gekoren; 't Selve lesen wy ook van den Romeinen by *Livium*, *Dionisium Halicarnasseum*; en andere, dat onder haarluiden die gene, dewelke (uyt de allergeringste self,) haar in het oorlog wel hadden gekweten, tot den hoogsten trap van waardigheid wierden aangenomen; Dit verhaalt *Dionisius Halicarnasseus lib.* 3. *Histor.* van *Tullus Hostilius*, Rooms Koning, dat hy tegens *Fufetium*, Koning van Albanien soude geantwoord hebben,

dat

dat onder de Romeinen de hoge ampten en weerdigheden niet en wierden gegeven aan die gene dewelke het meeſte goed beſaten, of die haar op het optellen van de eerwaardigheid van hun geſlagt en afkomſt beroemden, maar aan die gene, dewelke deſelve met hun eigen doen verdienden. *Magiſtratus, inquit, & Senatoria dignitas, cæterique honores deferuntur apud nos, non iis, qui amplas poſſident opes, aut longam Majorum indigenarum poſſunt oſtendere ſeriem; ſed iis qui talibus honoribus ſunt digni; nulla enim alia re, quam virtute, mortalium nobilitatem conſtare ducimus.*

22 Den *Kaiſar Auguſtus*, die hem beroemde van Ridderlijken huyſe te zyn, en van een rijk en oud geſlagt, wierd van *Marcus Antonius* verweten dat ſijn overgrotevader een vrygemaakte ſlaaf, een lijndrayer uyt het Dorp *Turin*, en ſijn grotevader een ſilverſmit geweeſt was. *Cicero in Epiſtolis*, noemt hem een ſoon van een makelaar. *Vid. Raphaël Volater. Antropol. lib.* 17.

Veſpaſianus, dewelke door ſijn deugd tot het *Roomſe* gebied gekomen is; en twee ſoonen ſijne navolgers heeft nagelaten, was van geringe ouders, die op het boeren Dorp *Reate*, daar den Eſelhandel gedreven werd, geleeft hebben. *Fulgoſus lib.* 3. *cap.* 4.

De *Kaiſar Diocletianus* vader, was een gevryden Notaris; hy was een Dalmatier, dewelke in den ſlag tegen de *Perſen*, na de dood van *Carus*, de troupen aanleyde, en hem ſo wel had gekweten, dat hy tot *Rooms Kaiſar* verkoren wierd. *Volateran. lib.* 21. *Antropol. & Fulgoſ. lib.* 3. *cap.* 4.

Opilius Macrinus, een gevryde ſlaaf, heeft in een hoerhuys als knegt gedient, is daar na in *Africa* een Procureur van ſaken geweeſt, andre menen dat hy een ſchermutſer en kampvegter ſoude geweeſt zyn, en naderhand als amptman in *Africa* geſonden; Is van ſo een geringen doen, door ſijn gawigheid en deugd, door *Caracallæ* Hofmeeſter gemaakt, en eintelijk tot het Kaiſarlijk gebied gekomen. *Dion in Macrino.*

P. Ælius Pertinax, een timmermans ſoon, na dat hy by tijde van *Commodus* veel aanſienlijke ampten bekleed had, is omtrent ſijn 70. jaren, om ſijn grote ervarentheid Rooms Kaiſar verkoren. *Jul. Capitolin. & Fulgoſ. lib.* 3. *cap.* 4.

Den *Kaiſar Maximus*, was een wagemakers ſoon, volgens tuyg van den ſelven *Fulgoſus lib.* 3. *cap.* 4.

En *Maximus* uyt *Tracien* geboren, was, volgens getuygenis van *Lampridius*, van de allergeringſte ouders; ſijn vader was *Micea*, een Goter, en ſijn moeder *Ababa*, een *Alamiſe* dogter, en hy was in ſijn jonkheid een ſchapen hoeder, ofte oſſendryver, daar na een ruyter, en ſo voort. Sie *Capitol. & Fulgoſ. lib.* 6. *cap.* 10.

Arſaces, den groten Koning der *Parthen*, heeft in ſijn jonkheid door armoede met de gaaudieven omgegaan, volgens het ſchryven van *Alexand. ab Alexand. lib.* 1. *cap.* 2. *Fulgoſ. lib.* 3. *cap.* 4.

De opvoedinge ende onthoudinge van den Rooms Koning *Tullus Hoſtilius*, was een ſlegte oſſeſtal, en geneerde hem in ſijn jonkheid met de beeſten te hoeden. *Val. Max. lib.* 3. *cap.* 4. *Servus Tullius*, de ſeſte Rooms Koning was uyt de ſlavinne *Ocriſia* geboren, en van geringe afkomſt, daar om hy ook *Servus* is bygenaamt geweeſt. *Val. Max. d. lib.* 3. *cap.* 4. *Flor. lib.* 1. *cap.* 6. *Alexand. ab Alexand. lib.* 1. *cap.* 13. en *Tarquinius Priſcus*, is alleen door de goede fortuyne tot Rooms Koning opgeklommen, tegens vele ſtrydende wederwaardigheden; dat hy een vremdeling, en dat meer is, een *Corinthier* was, ſijn vader *Demaratus*, een ſlegt Koopman, en een balling 's Lands. *Vide Valer. Maxim. d. lib.* 3. *cap.* 4.

Men ſeid ook dat de vader van den *Kardinaal Maſaryn*, daar in ſijnen tijd het gantſe *Franſe Rijk* op ruſte, een hoedekramer, en een poſtilion geweeſt is.

Dit is ook by ons en onſe voor-ouderen, in den oorlog, byſonderlijk te water, daarmen niet en kan achter uit lopen, in byſondere agtinge genomen, dat de allergeringſte Matroſen, door hare ervarentheid en betoog van hare byſondere daden en dapperheid, elk na ſijn waarde, tot de bedieninge van de grootſte Ampten en waardigheden zyn opgeklommen, en metter daad bevonden; dat wy den meeſten dienſt en voorſpoet gehad hebben, van die gene, dewelke alle ſoorten van ſcheepsdienſtbaarheid ſelf bekleed hadden, en die pekbroeken, (ſomen die ten roem van hare verdienſten gewoon is te noemen,) ſoo van het minſte tot het meeſte, van het geringſte, tot het grootſte, waren gevordert en opgeklommen. En op dat ik niet en roeme van het gene in en ten tijde van *Jacob van Heemskerk*, *Moy Lammert*, *Pieter Pieterſz. Hein*, (daar onder mijn Grootvader *Ewout Bont*, voor en tot het jaar 1600. geenſints de minſte was) *Pieter Floriſz. Jan Evertſz. Cornelis Houtebeen*, *Cornelis* en *Jan de Haan*, *Witte Wittenſz.* en *Michiel de Ruiter*, en andere vrome helden te water, alhier te lang op te tellen, is voorgevallen, dewelke alle van de allerminſte tot de grootſte dienſten gebruikt en gevordert geweeſt zyn, en van ſeer geringe gelegentheid tot den hoogſten trap van waardigheid gebragt zyn; So ſullen ons een voor al genoeg zyn de treffelijke voorbeelden van de onverwinnelijke zeehelden *Harper*, *Maarten Herperſz.* en *Cornelis Tromp*, welkers uitſtekende bequaemheid, en kloekmoedigheit in ontallijke zee-ſlagen en voorvallen, niet genoech na waarde, of verdienſten kunnen werden geroemt.

Den oorlog is dan altoos den oorſprong van den 23
Duitſen en Hollandſen Adel geweeſt, want Koningen, Princen, Graven, &c. zyn maar namen van bedieningen; En wie in ſijne ouders en voorouders ſodanige waardigheden en voorname bedieningen uit eigen verdienſten meeſt weet aan te wijſen, dat is den beſten Edelman.

Van de byſondere verdelingen der menſen en ſtaten onder deſelve, en de noodſakelijkheid van dien, onder een welgeſtelde Gemeente, werd breder geſchreven by *Joann. Bodinus de Republ. lib.* 3. *cap.* 8. *Georg. Tholoſanus lib.* 4. *cap.* 1.

[n] *Den aart en ommegang van de jegenwoordige Batavieren,*] Dusdanige verdelinge maakt den Autheur van de aanmerkingen over de Vereenigde Nederlandſe Provincien, in het IV. Hooftſtuk, na den aart en toeſtand van het tegenwoordige Hollandſe bedrijf, ſeer wel aangemerkt.

[o] *De Edelen*,] Hier voor hebben wy aangeteekent, dat den Adel uit de waardigheid van den krijgsdienſt ſoo van geſlagt en afkomſt, als van eigen verdienſten voortkomt.

De

Digitized by Google

24 De naam, en naam-reden van het woord *Adel* komt van het Hebreeuſe *Adar*, het welk voornaam, ofte uitſtekent boven andere beduid; het oud Duitſe woord is *Adal*, ofte *Athal*, *teſte Paulo Diacono*, *Rer. Longobard. lib.* 1. *cap.* 21. Daar hy ſchrijft, dat de Langbardſe Koningen, *Adalingen* genomt werden, het welk ſy voor een eigen woord van hun geſlagt gehouden hebben. *Hi omnes, inquit, Adalingi fuerunt: Sic enim apud eos quædam nobilis proſapia vocabatur.* De Duitſers ſeggen, die Ædelleute, en die Ædelen, andere ſeggen Edelluiden en Edelen; den Adel, *Thi Adalinge, Athalinge, Edellinge.* In de oude Wetten van den Koning *Kanut*, (daar van de Duytſers *Kanuten* of *Knouten* genomt werden,) vindmen het woord Aethelinge. Ende in de oude Saxenſe tijdſchriften, is het woord Edelinge bekent; ſoo dat het woord Adel en Edel van ouds, en nog voor uitmuntend, en uitſtekent boven andere bekent is.

p *Plagten veel in getal te weſen*,] Daar van wy hier naar in 't XIV. Hooftſtuk, een Lijſte gemaakt hebben van die gene, dewelke van ouds daar voor erkent geweeſt zyn.

25 q *Met den oorlog ſeer vermindert*,] voornamentlijk met en in de hevigheid van den Hoekſen en Kabeljauſen oorlog, om welke partyſchap den Adel geweldich tegen den anderen opſtond, en in dien tijd, (dewelke geduurt heeft van het jaar 1350. af, tot het jaar 1500. toe,) vele Edelen om hals geraakten; Daar by komt den tagtig-jarigen oorlog met den Koning van Spangien, daar door veel oudadelijke geſlagten zyn vermindert en uytgeſtorven, en verders het getal der Edelen ſeer is verkleint, door dien veel van de oude zyn verſtorven, en by de Staten deſer Landen, geen nieuwe Ridders op hun ſelven zyn gemaakt, maar het Ridderſchap alleen hebben doen beſtaan in een klein getal van die gene, dewelke ſy daar toe uyt de oude Hollandſe, ofte andere Adelijke geſlagten hebben willen erkennen, daar van hier naar breder.

r *Tot krijgsdienſten ofte Staatsſaaken*,] Want deſelve niet alleen in 't oorlog tot allerhande Krijgsdienſten (daar van eigentlijk den Adel ſijnen oorſprong heeft,) maar ook in 't byſonder tot het beſtier van landſtands ſaken gebruikt zyn geweeſt, daar in de Ridderſchap nog jegenwoordig de eerſte ſtemme en ſitplaats hebben.

26 s *Sedig en manierlijk van leven*,] Uyt den ommegang met andere volken; ſoo ſpreekt *Julius Ceſar lib.* 4. *de Bello Gallico* van de Nederduytſers, dat ſy veel beleefder en gemanierder waren dan de andere, om dat ſy veel met de nabuyrige volken omgingen, en hare manieren volgden. *Succedunt Ubii, inquit, qui ſunt ejuſdem generis etiam cæteris humaniores, propterea quod Rhenum attingunt, multique ad eos mercatores ventitant, & ipſi propter propinquitatem Gallicis ſunt moribus aſſuefacti.*

t *Den ommegang met andre volken*,] *Tacit. de Morib. Germanor. Pleriqui nobilium adoleſcentium petunt ultro eas nationes, quæ tum Bellum aliquod gerunt, quia facilius inter ancipitia clare ſcunt, magnumque Comitatum non niſi vi belloque tueantur.* Vele jonge Edelen reyſen naar andre landen, daar enigen roolog is, om dat ſy in twijvelagtige voorvallen de meeſte eer kunnen inleggen, en een groot land niet anders als met geweld van wapenen kan bewaard werden.

u *Velerhande Taal*,] Sy moſten vele talen leeren 27
om haar bekwaam te maken, om als Geſanten in Staatſe beſendingen, naar andere volken gebruykt te werden; daar toe van ouds de Edelluyden, en die gene, dewelke groote ſtaat voerden, geroepen zyn geweeſt. *Hæc dignitas, inquit Tacitus in Germania ſua, (loquens de Germanorum nobilibus) hæc vires magno ſemper electorum juvenum globo circumdari, in pace decus, in bello præſidium. Nec ſolum in ſua gente cuique, ſed apud finitimas civitates id nomen, ea gloria eſt, ſi numero ac virtute Comitatus emineat; expetuntur enim legationibus, & muneribus ornantur.* Dit is hare waardigheid en haar magt, dat ſy met een grote ſtoet van uytgeleſene jonkheeren, uitgaande verſelt zyn; dit is haar heerlijkheid in tijd van vrede, en haar ſterkte in tijd van oorlog. En niet alleen heeft deſen luiſter plaats onder haar eigen, maar ook by de nabuyrige volken hebben ſy den naam, want deſe Edelen werden tot Geſantſchappen verſogt, en met geſchenken vereert.

Dog ſedert het verval van de regte Studien, en 28
toelatinge dat de Franſe over al, en in alle Hoven haar eigen taal mogen ſpreeken, is het leeren van veelderhande talen, dewelke tot de cierlijkheid van ſpreeken, en het welleven behooren, gantſch verwaarlooſt, en uitgebannen; ſoo dat de geleertheid tegenwoordig niet, of weinig werd geagt, en yemand die maar het Franſe mengelmoes der talen kan rabbelen, al bekwaam genoeg werd geoordeelt, niet alleen om gemene landſtandsſaken te bekleden, maar ook als Geſanten van wegen den Staat naar andere landen geſonden te werden, daar wy in onſe eigen tale als volkomener en ouder, veel meer recht toe ſouden hebben, om, buyten de algemene Latynſe, tot nog toe gebruikelijk, in de landſtands Regeringe in te dringen. Door het misbruik van welke Franſe taal, de gantſe ſtudien en regte wetenſchappen, in kleinachtinge komen, en t'enemaal werden bedurven en verwaarlooſt, daar uit ons in korte jaren een algemeene bottigheid, en onwetenheid van talen, niet alleen, maar van alle konſten en wetenſchappen erger als oyt onder de *Barbaren* ſelfs geweeſt is, te wagten ſtaat.

w *Uytwendig gekleed*,] Daar in ſy van den 29
burger ſtaat werden onderſcheiden, waar in, tot bederf van vele huysgeſinden mede ſodanig verval is, niet alleen in en omtrent de Hoven, maar ſelfs ook in andre Steden, datmen tegenwoordig geen menſen van Staat, en van minder ſoorte kan onderſcheiden, ſo dat wel noodſakelijk van noden ſoude zyn, dat het Placcaat en Edict van *Kaiſar Karel*, van den 7. October 1531. Art. 34. en volgens op den 30. January 1545. en den 27. Mey 1550. wederom onder ons vernieuwt wierde. Waar van wel onlangs enige bedenkingen en goede voorſlagen ter vergadering van de Staten van Holland zyn geweeſt, doch tot noch toe tot geen vaſt beſluyt zyn gebragt. Het *Placc. van den* 27. *Mey* 1550. luyd aldus;

Digitized by Google

Ordonnantie en Verbod,

Nopende het dragen van Zijde-Lakenen, en andre kostelijke klederen.

Karle by der gratien Gods, Rooms Kayſar, altijds vermeerder des Rijks, Koning van Germanien, &c. Allen den genen die deſe tegenwoordige ſien ſullen, Saluyt. AL EYST ZOE, dat wy hier te voren, aanmeerkende de grote ongeregeltheid, weſende tuſſchen onſen vaſſalen, ſmalle Heeren en onderſaten, op 't ſtik van haren klederen en habillementen, te zeer koſtelik uytnemende en exceſſijf, tot haren onverdragelijken koſten: omme daar inne te verſien, zekere Ordonnantien en Verboden gemaekt hadden, en tegens d'overtreders van dien zekere boeten en pœnen geſtelt. En zedert, te weten in 't jaer vijfen-veertig, leſtleden, uyt enige goede redenen onſe voorſeide Ordonnantie en Verboden, vernieuwt en gemodereert, en deſelve doen condegen en uytroepen in onſen Landen van herwaerts over, op dat niemand daer van ignorantie pretenderen mogte. Deſen nogtans niet tegenſtaande, verſtaan wy en bevinden by experiencie, dat de voorſchreven ongeregeltheyt vermeerdert langs ſo meer: ſo overmids de diverſitheyt van kleederen en tfautſoen van dien met recamueren, gout en ſilver draat, franyen, broduerwerk, en meer andere ſoorten van zyde ſnoeren, ſtikzels en andere nieuwe inventien, de welke principalicken die edel-lieden, vrouwen en jonkvrouwen gebruykt hebben en gebruyken; als ook uyt dien, dat vele van onſe onderſaten, ſo mans als vrouwen, henlien eenſdeels kleeden met zyde lakenen, en voordere dant hemlien betaamt en haren ſtate en vocatie toebehoort, alles tot haren grooten en exceſſiven laſte, en tegens de gemeene welvaart van onſe voorſeyde landen: en noch meer ſal, indien by ons daarinne niet gevougelik verſien en worde. DOEN TE WETEN, dat willende daar inne remedieren voor den toekommende tijdt, ter indempniteyt van onſe voorſeyde vaſſalen en onderſaten, en andere binnen onſen voorſeyden lande wonende en inſetene: nae dien dat onſe voorgaande ordonnancien en verboden van nieus overſien en geviſiteert, en daar op in onſen raede gelet es geweeſt, en geconſidereert tgene des daar inne behoirde geconſidereert te wordene, wy met groote en rype deliberatie, by adviſe van onſe ſeer lieve en ſeer beminde ſuſtere die Konijnghinne Douagiore van Hongrien van Bohemen, &c. voor ons regente en gouvernante in onſe voorſeyde landen van herwaarts overe, van den Ridderen van onſer ordene, en van den hoofden, Preſidenten en lieden van onſen raede van State, Secreten en Financien: hebben van nieuw uut onſer gerechter wetentheyt, authoritheyt en volle maght, geordonneert, geinterdiceert en verboden: ordonneren, interdiceren en verbieden by deſen, allen onſen vaſſalen, tſy Hertogen, Princen, Marcgraven, Baenreheeren, Edelen ofte anderen onſen onderſaten, wonende en verkeerende in onſe voorſeyde landen, van wat ſtate, qualiteyt oft conditie ſy zijn, zoe vrauwen als mans perſoonen, ſonder eenige exceptie, het dragen en 't gebruuck van alle ſoorte van gaude en zelvere lakenen, van brocat, van gaudt en zelver broduren, boortſels, frenyen, paſſementen, profilluren, ingewrochte weercken, geſmet gaudt, ſnoeren, cavetillen, fluweel, ſatijn, oft taffitaf, gebareert, gebroucheert, gemijngelt, bedeckt oft duertrocken met gaudt, oft zelver, en andere gelijcke overvloedigheden in kleederen en habillementen, als tabbaarden, mantels, cappen, paltrocken, kuerſen, waembaiſen, mauwen, maukens, kuerskens, cauſſen: nochte ook in de zadels en garnituren van peerden, uutgeſondert en behaudelick, dat de Hertogen, Princen, Markgraven, Graven en Ridders van onſer ordene, en de Hoofden en Capiteynen van onſe ordonnancien, ſullen mogen dragen gaude ofte zelvere lakenen op haarlier harnas en wapenen, zoe wanneer ſy gewapent ter oorlogen trecken ſullen, te velde oft in garniſoen: ſonder die nochtans in ſteeckſpelen, tournoyen, oft in mommerien te mogen gebruucken. Welverſtaande dat een ygelick ſal mogen dragen gaude oft ſelvere knoppen oft naſtelijngen, alleenlicken op de ſneden van mauwen van de tabbaarden, en op de paltrocken voor op de borſt en van de fente. En inſgelijcks op de mauwen van de paltrocken, wanneer de ſelve geſneden zyn ſullen: en op de capelle van de kappe, op de bonnetten, en niet elders. Dat niemandt van onſe vaſſalen en onderſaten, zoe vrauwen als mans perſoonen, van wat ſtate, qualiteyt oft conditie ſy zijn, en ſullen mogen dragen tabbaarden, mantels, paltrocken oft kuerſen, van ſatijn, damaſt oft fluweel kramoſijn: dan de Hertogen, Princen, Marcggraven, Graven, Baenreheeren, oft de Ridders van onſer ordene, de hoofden van officien en principaal officieren van onſen huſe, en die van onſer ſuſter der Konijnginne. Dat niemandt van onſer vaſſalen en onderſaten, nocht andere woonende en verkeerende in onſe voorſeyde landen, en ſullen mogen dragen tabbaarden van fluweel, ſattijn oft damaſt, van wat couleur dat ſy zyn, niet carmoſijn weſende, uutgenomen de bovengenomde, en de Raadſlieden van onſen Secreten en grooten Raden, en andere Raden provinciale: die lieden van onſer Financien, en kameren van der Rekenijngen, en de ontfangers generale van onſen voorſeiden landen, en onſe principale officieren van dien, als Bailliuwen, Droſſaten, Schauteeten, Meyers, Prevooſten en andere gelijcke, ſonder middel ſubject onſen overſten en provincialen Raden van onſen voorſeiden landen: die Rudders die ruyteren van onſe ordonnancien en edele lieden van onſen huſe, en van onſer voornomde ſuſter de Konijnginne, en andere edel mannen van name en wapene, voor ſulcke gehauden en geacht, ſonder dat homlien geoorlooft ſy haar voorſeide tabbaarden te doen broderen met zyde ſnoeren, frenyen noch paſſementen. Behaudelick dat ſy daar op ſullen mogen doen ſtellen eenen boort oft bende van eender ſorte van zyde, oft in de ſtede van dien dry kleene bendekins oft boordekins van de breedde van een palme tſamen, ſonder daarinne te mogen brijngen eenigweerck noch nieuwe inventie, dan alleenlick een pointe oft ſtickzel van zyde aan elcken kant, om den voorſeiden boort ofte de voorſeide drie boordekens te doen hauden en van gelijcken ſullen mogen gebruucken aande lijfven mauwen en rontſomme hare paltrocken en kappen, ſo voorſeit es. Dat negeene edel-mannen nocht andere hueren pagen lackayen oft dienaren en ſullen mogen geven eenige livreye oft kleed van zyde: maar ſullen mogen doen ſtellen op hare kleederen een mauwe van zyde ſonder meer, oft eenen boird van der breedde van een palme met eencn naat oft ſtickzel aan elcken kant, om de ſelve te doen hauden ſo voorſeyt es: oft twee boorden, behauden datſe de voorſeyde

Digitized by Google

ſeyde breedde niet extederen. Ende en ſal in den voorſeyden boort ofi mauwe niet mogen weſen eenig broduerweerck oft van zyden ſnoeren oft ſtickzels. Ook en ſullen de voorſeide lackeien, dienaren en pagen niet mogen dragen die opperkouſſen van zyde, waembaiſen, ſchoenen nocht ſcheeden van fluweele. Voorts verbieden wy allen artiſanen, ambachts-lieden en dorp-lieden te dragen paltrocken, nocht waembaiſen van zyde, nocht ook kouſſen geboirt ofte gebouffeert met zyde, in wat ſorte dat het zy: ten ware dat ſy in des Princen dienſt waren, op de peine voor de gene die naar drie maanden na de publicatie van deſen bevonden ſullen worden overtreders en violateurs, te verbeuren de tabbaarden, accoutrementen, en weercken die ſy dragen, en de welke ſy tegens onſe tegenwoordige ordonnancie en verbodt gebruuken ſauden. En boven dien te vallen inde boete van de weerde van de voorſeyde kleederen, habillementen en weercken. De voorſeyde peinen en boeten t'appliceren een vierendeel tot profite van der prochie-kerke vander plaatſe, daar ſulcks gebueren ſaude: dander vierendeel, tot onſen profite: tderde vierendeel tot profite van den aanbrijnger: en tvierde vierendeel tot profite van den officier, die d' executie daar van doen ſal. En inder ordonnancie als boven, de vrauwen en kinderen ſullen hemlien reguleren en dragen na den ſtaat en treyn van haren mans en vaders. En de weduwen en hare kinderen na den ſtaat van wilen haren mans en vaders ſo lange als ſy in wewelicke ſtaate blyven. En ten hende, dat onſe tegenwoordige ordonnancie en verbodt in toekomende tijden bet geachtervolgt en onderhauden worde, zoe hebben wy verboden en geinterdiceert, verbieden en interdiceren by deſen allen kleermakers, kauſſemakers, broduerwerkers, haren dienaren en anderen, te ſcheppen, ſnyden, naeyen, nochte makene eenige accoutrementen nochte weercken, by deſe tegenwoordege ordonnancie verboden. Maar dat ſy zorcfuldige toeſichte nemen, en hemlien informeren, ofi de gene die zy in zoedanige weercken en kleederen dienen ſullen, begrepen zijn oft niet onder dit tegenwoordig verbodt: op de peyne indien bevonden ware, dat ſy gewrocht ofte gebeſoingneert hadden voor den genen den welken tgebruuck niet toegelaten en es, te vallene in de boete van de weerde van de ſtoffe voor d'eerſte maal: voor de tweede maal, te verbueren tdobbel, ende geſuſpendeert te wordene van d' exercicie van haren ambachte: en voor de derde maal, daar van gepriveert te wordene, daar en boven arbitralicken gecorrigiert. Voorts verbieden wy ſcherpelicken, allen cramers en kooplieden van zyde-lakenen, te verkoopen zyde lakenen op den borg den dienaren, maarten en dienſtboden, dienende op jaarlicſchen loon oft huere: noch ook den jongers van familien hebbende noch hare vaders en moeders, nocht andere weſende in voochdien, totten auderdom van twintig jaren: op de peine te verbueren de ſchult, en daar en boven te vallen in de boete van ſes Carolus guldens, voor elcke reyſe dat ſulks geſchien zaude: t'appliceren een derdendeel tot onſen profite: t'ander derdendeel tot profite van den anbrijnger: en tderde derdendeel, tot profite van den officier, die d'executie daar van doen ſal, Ontbieden daaromme en bevelen, &c. Des t'oorconden zoe hebben wy onſen zegel hier an doen hangen.

Gegeven in onſe Stat van Brueſſel, den ſeven-en-twintigſten dag van Méye, in 't jaar ons Heeren duſent vijf-hondert en vijftig, van onſen Keyſerrijcke t'eenendertigſte: en van onſen Rijcken van Caſtilien en van anderen t'vijf-en-dertigſte,

Aldus geſchreven op den Ploy:

By den Keyſer en ſijnen Rade;

En geteekent:

VERREYKEN.

Dit wierden 's Heeren klederen genomt, in on- 30
derſcheid van den Burger-dragt; ſo vind ik in een oud *Keurboek der Stad Leyden, van 't jaar* 1350. of daar omtrent, dat met het begin van den Hockſen oorlog, vele vaſallen, en andere ter Heervaart op ontboden wierden, en daar van duſdanige keure, (die wy om de oudheids wille hier mede hebben ingelijſt,) *Item wat poorters te Leyde, enig's Heeren, mans ofte vrouwen klederen droegen, het ſy halve klederen, of halve rokken, of volle klederen, of rokken, verbeurde thien ponden, alſo dikke als hyſe draget, het ſy binnen de Stede van Leyden, ofte buyten, datmen betogen mag met twien poorteren, uytgenomen klederen, ons liefs Heeren* Hertoge Willems, *Grave van Holland, onſer liever vrouwen der Gravinne,* Hertog Aalbregt, *nu ter tijd Ruard van Holland, des Burgraven van Leyden, oic uytgenomen Ruderen, die mogen dragen klederen, Heeren, of Vrouwen, ſonder verbeurniſſe. Item ſo en ſellen niemant van onſen poirteren hem meer te ſamen kleden, nog onderling, nog mit niemand van buyten der Stede van Leyden, dan ſy vier, uytgenomen 't Geregt van Leyden, die geſellen van den ſcutte, en die gene die gekoren worden ter Herevairt, die mogen hoir gemeen kledinge dragen, alle jair als ſijſſe hebben een jair al uyte, ſonder verbeurenisſe. Die nu ter tijd enig Heeren klederen dreicht, of heft, of die enig onſer poirteren, nu ter tijd meer te ſamen gekleet zsen, dan ſy viere, als 't geroert is, die ſellen die kledinge uytdragen mogen, hoir jair ſchair, ſonder verbeurniſſe.* Uyt welke keuren, ik bevinde dat niemand als vrywillige en buyten ordre ter Heervairt gaan mogt, ook dat niemant een knegt mogt houden, uyt deſe volgende keure. *Item ſo wat knegt die binnen Leyden woent, is hy poorter, is hy gien, die onder den Heervaerts luden van Leyden quame, als men Heerevaart varen ſal, het wair in hoir ſchepen, of op hoir wagen, waert in hare herbergen, waart in hoir paveljoen, of wair dat onſe Heerevaarts lude te ſamen waren, hy en hadde onthout van onſen Heervaarts-luden, verbeurde drie ponden, en die poorte een jair. En elke Herevaarts-luden, ſellen hebben eenen knegt en niet meer.*

x *Stoffen veel op haren Adel,*] Voornamentlijk 31
onder den *Duytſen*, dewelke den Adel boven den Rijkdom houden, en niet alleen voor ſchande agten, maar in ouden tijden voor ſtrafbaar gehouden hebben, dat een Edelman met een ſlechte burgers dochter ſoude trouwen; ſulks wy hier voor uyt *Adamo Bremenſi* hebben aangeweſen. De *Hollandſen* Adel, in tegendeel trouwt haar kinderen uyt aan rijke Koopluyden hun kinderen, om hun geſlagt te beter te kunnen onderhouden,

Digitized by Google

en is tegenwoordig ſodanige vermenging met deſelve, dat veele gegoede, welgeborene, anders *patricii*, welkers ouders en voor-ouders op haar eygen middelen in ſtilte geleeft hebben, door het be-
32 ſit van hun aangekofte heerlijke goeden, mede als Edelluyden geacht werden, die het waarlijk niet en zyn; welken aangaande by veele den ouden Rijkdom ſo veel is als den Adel.

33 Wy ſeggen den ouden Rijkdom, om dat den ſchielijken Rijkdom, en Rijkdom by ons ſelf gewonnen, niet geagt en werd: So ſeid *Ariſt. 2. Rhetor. cap. 9.* van deſelve. *Eos, qui divitias nuper aſſecuti ſunt, magis offendere, ſive moleſtia afficere alios, quam qui olim, & a genere receperunt:* Dat die gene, dewelke hun Rijkdom onlangs verkregen hebben, by andere die deſelve van hun ouders en voor-ouders is aangekomen, veracht werden. *Plinius* verhaalt *lib. 33. cap. 2.* dat by den *Romeinen*, die gene, welkers ouders niet boven de vier-hondert ponden ter ſchat geſtelt geweeſt hadden, in het Schouw-ſpel in de XIV. ordre geen plaats mochten hebben: nochte het recht van den gouden vingerling verkrijgen konden. *Plutarchus in libro adverſus nobilitatem, ita de nobilitate loquitur. Quid aliud nobilitatem eſſe exiſtimamus, quam antiquas divitias vel antiquam gloriam!* Wat is den Adel anders als den luyſter van den ouden Rijkdom. Den oudvader *Hieronimus ad Helvidiam*, ſeid, *den adelijken roem van de wereld, beſtaat niet als in ouden Rijkdom, en lang vergaarde ſchatten. Nobilitas mundi nihil aliud eſt, quam inveteratæ divitiæ.* Sie voort het gene hier van in 't lange werd verhandelt by *Tiraquellus de nobilitate tom. 1. cap. 3. num. 1. num. 7. & num. 8. ubi multis probat, generos divites magis quam nobiles & uxores quoque divites quam nobiles quæri, præſertim ſi ſint divitiæ antiquæ, & a noſtris genitoribus relictæ d. loco, num. 1. & 8. & hinc fieri, ut ſæpiſſime nobiles viri ſuas filias nuptui dent filiis ignobilium ex Guilhelmo de Monte Land. ibid. num. 7.*

y *Omtrent den Rijkdom*,] Vele zyn van dat gevoelen, dat den Adel met den Rijkdom behoort te verenigen, om dat den Adel ſonder Rijkdom niet beſtaan en kan. *Vide Tiraquell. de nobilitate, cap. 3. num. 7.*

34 z *Die veel goed hebben*,] De Regtsgeleerden maken driederhande ſoort van Adel, een Adel van geboorte en geſlagt, een Adel van ſtaat, en een Adel van rijkdom. *In l. 3. Cod. de Commerc. & Mercatorib.* daar de Kaiſars ſodanige Edelen, behoudens haren Adel, geringe Koopmanſchappen
35 verbieden te oeffenen. *Ita Impp. Honor. & Theodoſ. de nobilioribus in d. l. 3. Nobiliores natalibus, & honorum luce conſpicuos, & patrimonio ditiores perniciоſum urbibus mercimonium exercere prohibemus, ut inter plebejos & negociatores facilius ſit emendi vendendique commercium.* Gelijke verdeling werd gemaakt by *Ariſtot. lib. 4. cap. 4.* daar hy van het onderſcheid der Gemeente en Adeldom aldus ſchrijft: *Nobilium, ſive mavis patrciorum opulentia clari natales, virtus & eruditio & his ſimilia, quæ differentiæ cauſa nominantur.* Welke verdelinge van den Adel, indien ergens, ſo heeft die by ons plaats, by dewelke de luyden van ſtaat, en de oude *Patricii*, dat is den ouden Rijkdom, uyt dewelke deſelve ten merendeel verkoren werden, benevens de Edele geacht werden, en doorgaans met den naam van *Edele Mogende Heeren* genomt werden, en aan de ſommige de vrye jacht benevens de Edele vergunt werd, ſchoon dat ſy niet Edel van geſlagt of van afkomſt en zyn.

Al het welk ſo veel den Rijkdom aangaat, in 36
een goeden ſin te verſtaan is, van een goeden en eerlijken Rijkdom, en niet van die gene dewelke haar, alleen door het geld en goed dat ſy beſitten, in dien ſtaat ſoeken in te dringen, ſonder te ſien hoe ſy daar aan komen, ofte hoe dat het gewonnen is; daar van de voorbeelden ons genoeg leeren, dat vele onder de Edelen tot geringen ſtaat vervallen, en om haren Adel ſtaande te houden, of ſo ſy menen tot groter luyſter te brengen, haar niet en ontſien, niet alleen met de allergeringſte, maar ſelf met de befaamſte vrouw-luyden, te huwelijken, als ſy maar geld hebben. *Quin & hoc etiam,* ſeid een ſeker politijk ſeer wel, *iis accedit peſſimi moris, & ſummæ indignitatis, quod earundem divitiarum cupido imos ſummis per connubia miſceat: quotieſcunque falſam illam & adulterinam nobilitatem dote, auctum iri ſperatur. Adeoque raro quis curat, improbam impudicamque eſſe uxorem, & non ſolum ſordidiſſimis ſed ſcelaratiſſimis aliquando parentibus prognatam, modo hæc omnia dos ampla compenſet. Dat is*: Sy ſijn ook ſo verre in quade ſaken en ſchande vervallen, dat hunne begeerlijkheid tot den Rijkdom, de allerſlegſte en geringſte, met de beſte en voornaamſte door huwelijk doet vermengen, als'er maar hoop is, dat ſo een ſchandelijke en verbaſterde ſmette, met groot goed mach bedekt werden. So werd daar dikmaals by de ſommige niet opgeacht, of hy een ondeugende of een oneerlijke vrouw trouwd, of een dewelke van de allervuylſte en oneerlijkſte ouders is voortgekomen; als dit maar met groot huwelijks goed gelijkt werd.

Voorwaar een ydelen roem, en de ſodanige bedriegen veeltijds haar ſelven, niet dat den luyſter van andere Edelen, die by haar ſelven beſtaan, de ſchandvlek van hun geſelſchap niet en wil noch kan verdragen; gelijk ook ſulks wel onder de minder ſoorte, maar geenſints onder den rechten Adel oyt is voorgevallen; dewelke liever tot de uyterſte armoede ſouden vervallen, als dat ſy haar geſlagt die ſchande ſouden aan-doen: by dewelke een armen, en vervallen Edelman noch altijd meer geacht werd, als ſodanigen Rijke.

Pronkeryen,] Onſe voor-ouders, ſeide een ſe- 37
ker Heer van groten doen, waren *mannen*, en wy ſijn nu maar een deel *poppen*; hier van zyn al veel de Franſe-kramers winkels, en de kleermakers den oorſaak, dewelke alle daag wat nieuws bedenken, het welk als ſy het maar de naam van nieuwe mode geven, dadelijk gevolgt werd, eerſt by den hovelingen, en dan ſo voort by de jonge luyden in 't gemeen, tot bederf van vele geſchikte huyshouders, dewelke daar door ſodanich werden ingewikkelt, dat ſy dikmaals het geen hare kinderen in de Franſe-kramers winkels verſchuld ſtaan, naulijks weten te betalen. Geheel anders als onſe voor-ouders, dewelke ſeer lang by een en deſelve dragt bleven, en weinig verandering in hunne manier van kledinge hadden, wel inwendig koſtelijk, by die gene die het vermochten, maar niet opſigtig, of uyterlijk opgetoyt,

Digitized by Google

soyt, en gelijk het spreekwoord seid, *Moribus antiquis*, men weet tegenwoordich tussen grote en kleine Mevrouwen, Juffers en Dienst-maagden geen onderscheid, onder welke die van de geringste haar Mevrouw noemen laten, in 't wit sattijn gekleet gaan, en den ring aan den duym dragen, het welk alleen een habijt van Koninginnen, Princessen en Gravinnen plag te wesen.

[a] *In al haar gedaen na te volgen*,] Het selve dat wy uyt *Jul. Cæs.* en *Tacit.* hebben aangewesen, dat de oude *Duytsen*, als sy met de nabuyrige volken begonnen om te gaan, ook haar ruwe en harde manieren afwenden, en na de zeden van hunne nagebuyren begonnen te schikken en veranderen, heeft tegenwoordig in ons ook plaats, dewelke gelijk als de *Romeinen* hare kinderen na *Griekenland* ter leringe sonden, onse kinderen naar *Vrankrijk* senden, om goede manieren en hunne wellevende ommegang te leeren, het welk dikmaals geheel anders uytvalt: want deselve wederkerende dan veeltijds wel uyterlijk goede mijnen toonen, en met de mensen wel weten om te gaan, doch niet minder als wel-leventheid, in deugd en eerbaarheid mede brengen, maar in tegendeel van alle ondeugd, lichtvaardigheid en kwaat leven vol zyn, sonder haar tot enige studie van konsten, ofte wetenschappen te begeven, daar door dikmaals die gene dewelke van hun selven van goede inborst zyn, door het kwaad gesels chap t'enemaal werden bedorven.

38

In seker Tractaat van den op- en voortgang der *Vereenigde Nederlandsen Provincien*, op den naam van den Heer *Wiliam Tempel* uytgegeven, werd daar van in het IV. Hooftstuk na waarheid gesproken: *Dese zyn hare costuymen, zeden en maniер van leven, vry veel verschillende van andre luyden, en buyten 's Lands meest opgevoed zynde, tragten veel eer gekleed te gaan, als haar nabuyrige Hoven, dan na de gemene wijse van het Land, sy stoffen meer op haren Adel dan men in andere Landen doedt, daarmen 't meer gewoon is; Sy tragten de Fransen in hare gesten, gewaad, manier van pragt, eten, pronkerye, debaucheren, ofte slempen na te apen.* Mijns oordeels seid den Autheur, *wat slimmer dan sy wilden zyn, met het tragten van beter te zyn dan sy behoeven, gevende veeltijds quade voorbeelden, daar sy goede originelen ofte ingeborenen mogten zyn, met de gewoonten, en deugden hun eygen Land en climaat eygen te rafineren ofte aan te leggen. Anders is het een eerlijk, goedaardig, beleeft, en edelmoedig slag van volk, en quyten haar gemeenlijk met eer en reputatie, in 't gene daar haar Vaderland haar in te werk stelt.*

Om hier van wat beter versekert te zyn, dat de kinderen door geen kwaat gesels chap en werden bedorven, reysen sy veel in 't gesels chap van andre, of onder opsicht van jemand, aan welkers ontsag, en manier van leven sy werden toevertrouwt.

[b] *Het regte oogwit*,] Want die met vrugt wil reysen, moet niet alleen in *Vrankrijk* en *Engeland*, maar ook in *Italien*, en andere Landen overgaan, om niet alleen haar taal en hun manier van leven, maar ook hun Landstands bestier en Landwetten te ondernemen, daar toe geen enkele Franse taal, daar het vele alleen op laten aankomen, maar verder studien en wetenschappen van noden zyn; so dat men met de woorden van den *Kaisar Justinianus proem. Instit.* §. *ult.* haar wel mach vermanen: *Summa itaque ope & alacri studio ipsos sic eruditos ostendant, ut spes eos pulcherrima foveat, toto itinere perfecto posse, etiam nostram rempublicam in partibus ejus hisce credendis gubernari.* Dat sy haar so leersaam tonen, dat men mach te gemoet sien, dat sy hunne gantse reyse volbracht zynde, ons ten besten van ons Land, in saken van het Landbestier sullen kunnen dienen.

Tot een besluyt sullen wy hier byvoegen het gene den geleerden *Justus Lipsius* tot lof van het reysen, aan de jeugd en liefhebbers van studien, *Centur.* I. *Epistol. Miscellan. ad Philippum la Noy*, heeft nagelaten

IN Italiam cogitare te audio, nobilissime juvenum: & audio volens. Placet ea mens, quam aquatam scio non nisi optimæ cuique menti. Humiles istæ & plebeiæ animæ, domi resident & adfixæ suæ terræ: illa divinior est, quæ cælum imitatur, & gaudet motu. Itaque sive prisco sive nostro ævo, peregrinati ferè sunt viri magni. Sed ista hîc cautio: ut id fiat non cum voluptate solùm, sed cum fructu. Vagari, lustrare, discurrere quivis potest: pauci indagare, discere; id est, verè peregrinari. Ut tu id possis, finem verum fructumque ante omnia mihi propono, quem is petitum. Ut enim ii qui jaculum mittunt, non in vanum dirigunt, sed scopum præspeculantur ad quem collineent: sic tu præfini, quid peregrinatione istac quæras. Duo, nisi fallor: utilitatem, & voluptatem. Non enim hanc solùm. Nec ut coronarii bellissimas saltem herbas floresque strupis aut coronis innectunt, salubrium nullâ curâ: ita hîc tu. Quin contrà potiùs, plura ad mentem ac salutem referes quàm ad sensus aut adspectum. Ac de voluptate aliquid dicere vacuum sit: cùm ea sponte obvia: nec quisquam tam lapis aut frutex, quem non titillet ac flectat amæna illa variaque spectio gentium, urbium, locorum. Natura scilicet illuc aurigatur, nec duce opus ullâ ratione. At in utilitate laborandum est, quam nec secuti omnes; nec qui secuti, adsecuti. Eam tibi ingero, & triplici hoc limite designo, Prudentiæ, Scientiæ, Morum. Hæc enim omnia peregrinatio adferre debet, (si consilio, si ritè instituta.) Ac Prudentiam ab eâ peti, Homerus nobis satis auctor; ille non poëtarum solùm eximius, sed, me judice, sapientum. qui cautæ illi Ulyssææ prudentiæ quam aliam caussam ubique tribuit, quàm quòd πολύτροπον: *quodque, ut ipse ait,*

Πολλῶν δ' ἀνθρώπων ἴδεν ἄστεα καὶ νόον ἔγνω;

Et verè. Instituta enim illa varia gentium, ritus moresque hominum, formæ civitatium, incredibile est ad judicium & prudentiam quàm potenter possint. si tamen non visa aut libata ea leviter; sed admissa, retenta, & collata inter se examinis quadam lance. Quod ante omnia tibi censeo faciendum. Vide inquam, audi, judica: nec conquire solùm hæc talia, sed in ea inquire. Et inquisitio quidem à te & tuâ mente erit: conquisitio ab hominibus esse debebit, aut à libris. Nam & libri ferè sive historiæ peculiares suis quibusque locis & linguis sunt quas indagabis: & homines ævo & usu provecti non deerunt à quibus percontando discas. Etsi enim modestiam & silentium jure tibi suadeam: tamen nihil abnuo quin pariter fræna sæpè laxes effræni illi membro.

Digitized by Google

bro. Jus tibi sermonis non in viâ solùm (siqui ejusmodi comites) sed in hospitio sit: nec ante mensam modò, sed in eâ, & post eam. Sed sermonis jus intra hos fines, quærendi de moribus, legibus, facie cujusque urbis. addo & de Principibus, bellis, casibus, aut siquid eventuum magis insigne. Hæc notabis, hæc sepones, certus ex iis civilem illam prudentiam inseri, tacitâ quadam vi & viâ. Ut enim herbas, ut arbores crescere non cernimus, sed crevisse: sic factam hanc prudentiam potiùs, quàm fieri. Atqui incrementum & irrigatio illi, ab his inquisitorii, ut sic dicam, humores guttis: quas altè perbibit melior animus, & paullatim madescit sapientis judicii succo. Atque hæc de Prudentiâ dixerim: verbis parcè, rebus ampliter, si rebus experiris. Ad Scientiam te nunc eâdem manu duco. Quam mirêre fortassè, quòd peregre quæram. cùm domi illi sedes potiùs, & hæc litterarum studia quiete secretoque magis gaudeant, quàm motu aut discursu. Sed desines hujus admirationis, si animum flectes ad duplicem, qui ad Scientiam, modum. Aut enim ab Auribus ea, aut ab Oculis est: à Doctore duco, aut à Libris. Et de libris quidem, nemo it negatum quin domi habeantur, tractenturque meliùs: in doctoribus, aliter esse ratio suadet mecum. Quæ enim illa, obsecro, tam felix regio, quæ felicissima omnia ingenia includat? Quin sparso illa: &, deâ dispensante, sua cuique terræ velut gemmula quæ illustret. Hanc adi; hanc audi: & è sacris illis pectoribus, bianti ore bibe abditæ doctrinæ fontes. Quis non à Turnebo aliquo doctior redeat? prudentior à Sigonio? disertior à Mureto? quorum ego non auditum solùm magno emerim, sed visum. Quòd si notitia etiam aliqua tibi cum iis accedet (& id pronum apud tam humanos:) deus bone, quæ occasio hîc tibi discendi & ditescendi! quot gazas legere & recondere cottidie poteris latentium litterarum! Mecum vides. tu arripe tantùm: & me auctore, in usum ejusmodi virorum omni arte irrepe, vi irrumpe. Nusquam meliore damno frons ponitur. Hæc Platonis, hæc Pythagoræ, Democriti, & aliorum sapientium mens fuit: qui relictâ penu artium Græcia, non ad cultos solùm, sed ad barbaros peregrinati, acri quodam cupidine discendi. Jam & alia ab Oculis utilitas: qui hîc tibi soli & nudi ad Scientiam sæpe duces. Italiam ecce nunc adis. illam frugibus, viris, opidis cultam, illam famâ inclutam scriptisque. In eâ non vestigium usquam pones, non oculum flectes; quin monumentum aliquod premas, aut memoriam usurpes, ritus sive historiæ priscæ. Illîc Thrasymenum miserantibus oculis subjicies, aut æternum imperii vulnus Cannas: hîc magis lætis, Albanum, aut Tybur, aut nobilis Bajas. Plinii alibi mansio, & Virgilii aut Propertii patria tibi ostendetur; alibi rudera Varronianæ aut Tullianæ villæ. Quanti & quàm arcani gaudii ista visio? cùm non animo solùm, sed pænè oculis sese inferunt manes illi magni, & sola premimus pressa toties ipsis. Jam coloniæ illæ veteres, jam templa, theatra, arcus sepulchra, lapedes, quem non & doceant mirificè & delectent? Doceant dico. quia verè notata aut exscripta hæc talia, mirum quantâ luce mentem perfundant, trepidantem per veterum scripta. idque experti dicimus ipsi. Ut omittam etiam illud commodum, quòd nescio quomodo attollatur & grandior sese fiat animus, adspectu tot sublimium & grandium rerum. Cupidinem veræ virtutis & gloriæ ingenerat, visa toties aliena gloria & virtus. Ad Mores jam venio, qui postremus mihi locus; tibi siquid sapis ô adolescens, primus. Ab hoc enim scopo si aberrasti, aberrasti ab aliis: & inutilis, imò noxia, scientia omnis prudentiaque est, secreta à probitate morum. Cetera speciosa puta, hanc necessariam: illa ad ornatum adhibe, hanc ad salutem. In moribus autem duplex mihi præceptio: & ut bonos rectosque ubique adnotes, & fugeas malos & detortos. Sed in bonis, ne mentiar, haud magna fortasse peregrè copia est. Latent enim plerumque verè probi: & in pectore intimo domicilium Virtus habet, non in vultu aut fronte. atque inde ut extrahatur, usu opus & notitiâ quadam propiore: ad quam peregrinantibus rarò accessus. Tamen elegantia quædam morum & comitas, & externa quædam, ut sic dixerim, virtus, quin apud exteros jure quæratur, non negabis. Quid in cultu, vestitu, actionibus deceat; quæ Veneres & lepôres in sermone aut gestu; docere te ritè politiores illæ gentes possint, Itali, Hispani, Galli. atque ita rus illud nostrum aptè sæpè diluas quæsitâ istâ urbanitate & peregrinâ. Sed quæsitâ, non adfectatâ; usurpatâ modicè, non ostentatâ: alioqui nihil comptu eo incomptius, elegantiâ ineptius. Risimus non semel ejusmodi histriones, qui ab Italiâ aut Galliâ novi, gestus nescio quos mimicos molestè usurpabant, & delicias parùm non dicam civiles, sed viriles. Tu hæc fuge, & inprimis vera & interna animorum vitia, quorum ubique larga & obvia seges. è quâ ne quas specas improvidè colligas, magna mihi pro te cura, imò metus. Admittimus enim nescio quomodo & combibimus facilè peregrinas illas culpas; sive quia novitate aliquâ blandiuntur, sive quia specie virtutum. Atque ut venena vinis admixta, medicorum scito, perniciter & perniciosè penetrant: sic peccata hæc adsita virtuti. Ferè enim ita fit, ut in quâ gente vitia certa increbuêre, mores jam vocentur, nec in veniam modò veniant, sed laudem. Adde, quòd naturâ ipsâ proniores nos ad mala imitanda. Ut pictor, levi manu, & volante penicillo, rugas, verrucos, nævos in facie exprimit, haud tam facilè ipsam: sic probitatem laboriosè imitamur, nullo negotio maculas illas animorum. Advigila hîc igitur: & jam antè seriò provide, quæ vitia cognata vel amica cuique genti. Quis enim neget? ut hominibus singulis, sic populis suæ laudes, suæ labes. Galliam ecce cogitas? levitatem & vanitatem etiam, quæ in plerâque eâ (omni, falsò dicam) gente. Italiam? proteriviam in eâ & libidinem. Hispanias? typhum quemdam & Africanum fastum. Germaniam? comessationes & ebrietatem. Quæ velant illi, scio; & comitatem, fiduciam, gravitatem, hilaritatem interpretantur falsò. at tu vitabis, nec in venas rapies perversi judicii aura blandientem pestem. De moribus tantum est. & pertexui hanc telam: nisi quòd leve parergum illi addam de Italiâ ipsa. Laxat enim nescio quomodo vela huic stilo, provebitque longiùs amor & cura tui. In terram is igitur terra ista meliorem, fateor: gentem gente nobiliorem: haud scio an probam magis, an fidam. Ingenium, & subtilitas, & magni erectique animi in illi locis habitant: non semper puri, simplices, & ad Gallicam istam nivem, Ideoque incautis & apertis nobis nonnullum ibi periculum, & quidem à duplici telo. Nam & inter vivos multi tecti,

Digitized by Google

tecti, callidi, periti simulare: & inter fœminas, formæ conspicuæ, sed lascivæ & procaces. Hîc Scylla, ibi Charybdis: & duo hæc discrimina ut enaviges, opus non prudentiâ quadam solùm, sed dicam fortunâ. Prius tamen illud me angit minùs. quod amoliri magnam partem posse videor cavendis quibusdem præceptis. Nam contra insidiantes illos aut simulantes quidni firmum scutum à simulatione item aliquâ sit? Cres mihi esto inter Cretas. Nec viam tibi tamen ad fraudes præco. Absit, sed ut medici venena quædam venenis pello, in salutem tuam non in noxam. Ad minutas & innocentes quasdam simulatiunculas te voco: nec ad alienas insidias, sed ad animi tui opportuna tegumenta. In Italiâ totâ tria hæc mihi serva. Frons tibi aperta, lingua parca, mens clausa. Comis & communis vultus adversus omnes sit, animus externo nulli pateat: & velut in thecâ clausum eum habeas, dum redeas ad notos animos & verè amicos. Epicharmææ sapientiæ ille nervus hîc valeat, nulli fidere. Nisi facis: non unus Ulysses Ajacem te circumveniet; & dolorem nobis debes, illis risum. Atque hæc tamen cautio mea propriè in vulgus Italorum dirigitur. Nam de nobilibus cur diffitear? reverè optimates illi plerumque optimi: celsi, alti, sinceri; virtutis, gloriæ, litterarum amantes. In vulgo aliter esse observavimus, qui fex & limus, & verè vulgus. Itaque in illis vetus Italicus aut Romanus sanguis ferè apparet: in istis, peream, nisi claræ reliquiæ (fidenter dicam) Gothorum, Vandalorum. Jam contra telum alterum quî muniam te, aut moneam? Ita sim saluus, ut optopotiùs quàm spero te hîc planè saluum. Tantùm mihi metus & ætas tua facit, quæ in ipso æstu: & illæ non dicam fœminæ, sed Veneres, Venetæ aut Romanæ. In naturâ tantùm tuâ spes omnis præsidii hîc, & voluntate. Quarum si alterutra ad calidas & callidas istas Solis filias inclinat: quis hominum te servet? certè rues: nec ullo præceptorum sufflamine te sistam. Tamen ne nihil dicam aut addam: ecce armaturam à me duplicem, Oculis, Auribusque. Oculos inquam, primùm mihi claude, & averte longè ab illecebroso hoc aspectu. Aditus enim mali morbi hinc est: nec amor aut cupido facilè irruperit, nisi per geminas has fenestras. Sed & aures etiam muni, contra omnes non Venereos solùm, sed paullò magis venustos sermones. Ii sunt enim qui titillant, qui excitant: & ut cupere ab aspectu est, sic velle ab auditu. Igitur ut athletis olim, munimenta quædam aurium adponi mos (ἀμφώτιδας vocabant) ad vitandos ictus: sic tu hoc firmum contra amatoria vulnera habe velamentum, Amatorium nil audire. De hominibus dixi (quæso ne cum invidiâ cujusquam aut irâ: quia liberè aliquid protulerim fortasse, nihil acerbè aut malignè) adjungam & aliquid de locis. Qui varii in Italiâ omni & pulchri: ut non injuriâ deliberes, quem præferas ad videndum, sive habitandum. Et meo quidem sensu (vidimus enim plerosque omnes, & trivimus) prima tibi vel antiquitatis caussâ, adeunda Roma est: adeunda tamen, non habitanda. Confusio enim ibi & σύγχυσις, aëris & morum haud pura puritas: & quod verissimè à Varrone dictum, turba turbulenta; Loca igitur illa prisca & vetera monumenta ac rudera,

——— Et campos ubi Troja fuit,

cùm lustratus satis & veneratus fueris: Neapolim mihi abi, & paullisper inside illam nobilem, illam cultam, illam amœnam. Per quam viam deliciæ locorum multæ, quas omitto, sed si inhabitandæ diutiùs Italia est, in Thuscos mihi redi, & illos incole, linguæ, aëris, morum caussâ. Omnia hæc ibi pura. Quod si de opido etiam quæris: Florentia mihi aut Senæ placeat: & magis istæ. At jam in ambitu & reversione, Bononiam amicam studiis libens videbis, & eâdem laude insigne Patavium. Quibus cùm dies aliquot dederis, non pigebit in urbe maris domina (Venetias dico) lustrandâ ponere septimanas. Heu ad invidiam pulchra, opulens, felix urbs! minus tamen ad nostrum Genium, quia Mercurio amicior quam Minervæ. At in exitu grande illud & diffusum Mediolanum te capiet, in quâ fine Italiæ finis mihi epistolæ. Dat is: Ik heb verſtaan, en verſta het geern, waarde jongeling, dat, gy van voorneems ſijd te reyſen; het welk my wel aanſtaat, als het welk uyt een goed imborſt voortkomt; want die aardſe en kleine zielen dewelke altoos in huys ſitten, zyn aan haar eygen Land gebonden, maar de andere zyn geeſtiger, dewelke uyt Hemelſe eygenſchap beſtaan, en de beweginge lief hebben. So hebben ſo wel in de oude als jegenwoordige tijden, grote verſtanden gereyſt, doch hier in ſtaat voor al te letten, dat het ſelve niet en geſchiede alleen uyt vermaak, maar om vrugt en voordeel daar uyt te trekken. Daar zynder wel veel, die hier en daar reyſen, maar weinig met opmerkinge en naarſtig onderſoek, daar in het rechte onderſcheid beſtaat; dewijl gy des magig ſijt, voorſie ik daar uyt een gewenſt eynde, want gelijk als de ſchutters niet in 't wild ſchieten, maar altoos na een doelwit mikken, ſo ſchrijft gy u ſelven voor, tot welken eynde gy begeert te reyſen. Tweſints, ſo ik het wel heb, uyt vermaak, en om daar vrugt uyt te trekken, want het is hier niet mede gelegen, gelijk als met de kranſe-makers, dewelke het quade ſo wel als het goede, geſond en ongeſond, ſonder opmerking by den anderen vlegten, waarom gy in tegendeel meer tot u behoud en deugt, als tot de uyterlijke ſinnen hebt toe te paſſen, ſo dat onnodig is van het vermaak veel te ſeggen, dat ſich ſelven genoeg openbaart, en niemand ſo ſtokkig of houtig bevonden werd, die niet ſoude beweegt werden, vermaak te ſchep-pen, in de veranderinge der volken, Steden en Plaatſen. De ingeſchapene begeweging ſpeelt daar den voerman, en heeft geen voorganger van noden, doch men moet op de vrugt des reiſens ſien, dewelke niet alle gevolgt, en onder die niet alle verkregen hebben. Dit ſal ik u alleen te gemoet voeren, dat het ſelve beſtaat in driederhande ſoort, in voorſigtigheid, wetenſchap, en welgemaniertheid, want hier in beſtaat het reyſen, ſo het wel en ten oirboir werd aangeleid; dewelke wijsheid en voorſigtigheid baard. Dit betuygt ons *Homerus*, niet alleen uytſtekende in ſchranderheid, maar ook in wijsheid, dewelke de liſtige voorſigtigheid van Uliſſes geen andre oorſaak toe en ſchrijft, als dat hy veel gereiſt, en de manieren van veelderhande volken, en de gelegentheden van velerhande Steden beſogt had; waarlijk alſo, want de inſtellingen van de verſcheide volken, en verſcheidentheid in de gewoonte en manieren, en den ſtand der Steden, brengen een ongelovelijke wijsheid, en voorſig-

tig-

Digitized by Google

tigheid by, indienmen 't geen men noyt ter prouve geleid, of so wat ligt over gestapt heeft, met het gene men gesien, ondervonden en onthouden heeft, daar tegens komt te evenaren, en juysten, het welk ik oordeel dat u voor al staat waar te nemen; aanschouwt, hoort, en oordeelt, en leert niet alleen het gene u voortkomt, maar onderssoekt alles in den grond. Het onderssoek bestaat wel in U E. eygen selven, maar de verkregen lering is uyt het doen en schryven der mensen, want van elke plaats zyn besondre beschryvingen en talen te onderssoeken, en u en sullen geen bedaagde en ervaren luyden gebreken, die gy alles sult mogen vragen, want al is 't dat ik u de sedigheid en stilswijgentheid heb aangeraden, so en ben ik daar niet vremd van dat gy de teugels van dat onbeteugelde lid, somwijlen eens los maakt, de vrymoedigheid van spreken is u niet alleen toegelaten op den weg, als gy goed gesselschap aantreft, maar ook in de herberg, over tafel, voor en na den eeten; tot dit recht van spreken ten onderssoek op de manieren, wetten en gedaante van yder Stad, soude ik ook by doen van der selver Princen en Vorsten, saken van staat en oorlog, en 't gene by haarluyden bysonderlijk is voorgevallen, daar staat u op te letten, en te onderssoeken, daar uyt kanmen een sekere burgerlijke kennis en wetenschap verkrygen, dewelke stilswijgende wast en aangroeyt, want gelijk als wy de bomen en kruyden niet en sien wassen, en dat alleen bemerken, dat desselve gewassen zyn, also vernemen wy dese kennis en wijsheid, sonder ons weten, en den aanwas, en toevloeying van de druppelen des onderssoeks: dewelke een verbeterden inborst komt in te drinken, en met het nat van een volkomen wijsheid bespoeyt werd; Dus verre van de begaafdheid des verstands, indienmen op de saken wil onderssoeken, daar toe is meer bedenkelijk swijgen van noden; ik leyde u nu door den selven weg tot de wijsheid en wetenschap, daar toe gy mogelijk het reysen onnodig sult oorden: om dat men desselve so wel t' huys kan vinden, en dese letter ofte schrift-wijsheid meer de stilte en enigheid vereyssen, als veel te bewegen en heen en weder te keeren, maar gy sult u dit tegenwerp haast opgelost vinden, als gy de twederhande manieren, tot het verkrijgen van dese wetenschap nodig, sult aangemerkt hebben, want dese moet uyt het gehoor van de levende stemme, of uyt het lesen der boeken gehaalt werden; so veel de boeken aangaat is een bekende saak, of desselve kunnen t' huys beter als elders gebruykt en geleert werden, maar met den leermeesters, meen ik, dat de saak geheel anders gelegen is, want wat isser voor so een groot rijk, in het welk al die grote zielen te samen souden wonen; desselve soort is wijd en sijd verdeelt, en heeft elk gedeelte des aardrijks door Gods toedoen zyn gelukkige sprante, als een kostelijke gesteente, daar door desselve werd verheerlijkt; tot de dese sult gy gaan, dese sult gy hooren, en uyt deser heilige borsten, sult gy met vollen monde het fonteinwater der verborgene geleertheid drinken. Wie en soud van eenen *Turnebus* niet geleerder? Wijser van *Sigonius*, en welsprekender van *Muretus*, wederkeren? Wiens gehoor niet alleen, maar selfs het gesicht ik veel soude achten, indien gy enige kennis met de sodanige kunt houden, (daar van sy gants niet vremd en zyn,) lieve God, wat gelegentheid is niet geboren, om te leeren, en letterrijk te werden? Wat schatten van verborgen geleertheid, sult gy niet alle dage kunnen vergaderen en wegleggen? Gy moet het met mijn bekennen, vat het maar aan en begeest u maar, of liever dringt u selven in der selver gesselschap, gy en sult nergens met beter schade u hooft stoten. Dit was het gevoelen van *Plato*, *Pythagoras*, *Democritus*, en andere wijse; dewelke uyt *Griekenland*, dat onvoorsien was van wijsen, niet alleen na welgemanierde en zedige, maar ook naar onhebbelijke uytheemse volken reysden, uyt een enkele lust, om wat te leeren; nu isser noch een andre vrugt uyt het gesigt te halen, dat u alleen tot wetenschap sal leyden. Gy wild naar *Italien* toe, een Land so vrugtbaar, so vol van deftige mannen, van so veel nette beboude Steden, en so door den algemenen roep, als door geschriften befaamt, daar sult gy niet een voetstap ter neder setten, noch u ogen opslaan, of gy sult een oud gebouw sien, of enige geheugenissen vinden, oude gewoonten, en oude gedenktekenen, daar sult gy eenen *Transsmenum* met beklagelijke oogen aansien, ofte de ewigduyrende Rijks wonde van *Cannas*, gins sult gy met meerder vermaak het *Albanise* gebergte sien, den *Tybur*, of de Edele River *Bajen*; op een ander sal u het verblijf van *Plinius*, en het Vaderland van *Virgilius*, of *Propertius* aangewesen werden, op een ander plaats sullen u de muyren en overblijfselen van *Varroos*, of *Ciceroos* Hoofstede voorkomen, wat heeft dat gesigt niet een groote verburgentheid in hem? Alsmen niet alleen met de gedagten, maar selfs met de oogen so groter zielen geesten mach aanschouwen, en hare voetstappen mach nagaan, wat sullen dan u noch niet wel wonders leeren en vermaken, die oude t' samenwoningen, kerken, schouwspelen, vreugde-bogen, begravenisplaatsen, en opschrift-steenen. Leert daar uyt, segh ik, om dat die aanmerkingen en optekeningen, waarlijk een wonder licht bybrengen aan die gene, dewelke de oude schriften duyster schijnen, dat wy met ervarentheid mogen seggen, op dat ik niet en verswijge dat voordeel, dat daar door het gesicht van so grote saken, de geest van een mens ook opstijgt, en gelijk als verheft werd, het verwekt een begeerte tot gelijke eer en deugt, datmen de eer en hoogheid van een ander so dikmaal aansiet; nu kom ik tot de manieren, dat by my de laatste, maar by u de eerste plaats mach hebben, want so gy desen bal mist, so mist gy al de andre, en het is een onnutte en schadelijke kennis en wetenschap, dewelke van de welgemaniertheid der zeden afwijkt, andere dingen, zyn wel van grote kragt, maar dese van noodsakelijkheid, gene doen tot verciering, andre tot noodsakelijkheid, dese tot den welstand van binnen; in de zeden vinde ik een twederhande opmerking, dat gy de goede en oprechte wel waarneemt, en van de quade en verkeerde afwijkt, doch wat de goede en oprechte zeden aangaat, op dat ik niet en liege, dese zyn buytens Lands so veel niet, want de vrome leven al veel in 't verborgen, en de deugt heeft zyn woonplaats in het binnenste van het hert, en is niet in het aangesigt, of in het voorhooft te lesen, daarom tot het bekennen van desselve nader ommegang en ken-

kennis van noden is, daar de Reisigers so ligt niet toe en komen; nochtansen machmen niet ontkennen, dat de welgemaniertheid, en oprechte beleeftheid by de buytelandse gesogt wert, en aangenaam is, want wat in de erhoudinge, in de kledingen, en uyterlijk mijnen betamelijk is, wat voor aangenaamheden en aardigheden, in het spreken en neygen van sonderling gebruyk is, dat sullen u de *Italianen*, *Spanjaarts*, en *Fransen* leeren; so sult gy dan selfs de boersheid van ons land, door de inscherping van die uytlandse beleeftheid kunnen beteren, en afwassen, doch niet stijf en gemaakt, maar met een Hollandse oprechtigheid, want daar en is geen groter onvolmaakheid, als in sodanige welgemaakte beleestheid, of onaardiger, dan een al te seer gesogte aardigheid. Wy hebben menigmaal by ons selven gelaggen, met die nieuwe groene *Franse* Schouw-speelders, dewelke so eerst uyt Vrankrijk overkomende, niet en weten in wat bochten sy haar lichaam willen setten; dit sult gy schuwen, en insonderheid de innerlijke en verborgen ondeugden der selver, daar sy allerwegens vol van zyn, van dewelke gy doch geen tekenen ofte aanhangselen mede brengt, want men weet dikmaal niet hoe datmen met deselve komt te drinken, of in haar gesellschap komt te geraken, daarmen door derselver quade manieren, ofte uyt schijn van deugt, of door soete aanlokselen soude verleyd werden, gelijk als het vergif met wijn gemengt, door de kunst der Medicijns so veel te dieper en sterker doordringt; so gaat het ook met dit quaat omtrent jets goeds, want het geschied also, dat so wanneer onder de luyden enige quade manieren zyn doorgeslopen, en dagelijks in gebruyk zyn, dan weetmen te seggen, het is de manier so, het is de mode, en we menen dat het een pryselijke en onberispelijke saak is; daar by komt dat wy uyt ons selven altoos meer genegen zyn het quaad, als het goede aan te nemen, gelijk als een schilder met een lichte pinceel en een losse hand, de rimpels, vratten, en male in het aangesigt weet na te maken, maar de deugt self en kunnen wy so licht niet navolgen, nochte met vele moeyten de vlekken van het gemoed verbeteren; let dan daar wel op, en legt te voren by u selven wel over, welke deugden ofte ondeugden een jeder slag van volk meer eygen, ofte aangenaam zyn, want wie kan dat tegenspreeken, of een yder mens in 't bysonder heeft sijn eygen lof, en sijn eygen veragting, so ook onder yder slag van volk; wilt gy na Vrankrijk, onder deselve (ik sech niet onder alle) hebt gy de ligtvaardigheid, en ydelheid, in *Italien* hebt gy baldadigheid, en onkuisheid, in *Spanjen* een opgeblasen hoogmoed, en *Africaansen* tuyt, in *Duytsland* houdmen met het fressen, und soubsen, dit sullen sy ook beleeftheid, getrouheid, aansienlijkheid, en vrolijkheid noemen, voor de sodanige sult gy u wachten, op dat gy geen voedsel en trekt van een verkeert en bedorven verstant, hoe schoon het u ook voorkomt; Dus verre van de seden der mensen, welke webbe by my is afgeweven, alleen dat ik ker dit van *Italien* by doe, want het seil spant sich ter goeder genegentheid tuwaars wat verder uyt als ik dachte. Ik moet bekennen dat dit volk in een beter Land gesseten, ook beter en eedelhaftiger is, maar of wel so deugtsaam en getrouw, en weet ik niet; daar wonen luyden van vernuftig, scherpsinnig, en groot verstant, seer moedig, niet altijd een voudig en opregt, en wit als Franse sneeu, so dat de openhertigheit, en gulheit van onse, tegens haar schalkheid, en schranderheid niet op en mag, en tweesins bedroge werden, want onder de mannen zynder veel bedekt, listig, en seer ervaren te veinsen, onder de vrouwen zyn veel schone maaksels, dertel en wellustig; hier zyn de twee klippen en steenen des aanstoots, daar gy u voor hebt te wagten, daar toe niet alleen voorsigtigheid en wijsheid, maar ook geluk en voorspoet. Voor het eerste maak ik so veel swarigheid niet, om datmen sich met enige voorgeschreven regulen kan wapenen, want waarom en soude men tegens de listigheden en geveinstheden, met een schild van gelijke listigheid en geveinstheid sig niet kunnen wapenen, want onder de Cretensen moet gy ook een Cretenser zyn; so nochtans dat ik u geenen weg tot het bedrog en wijse, maar gelijk als de Medicijns het eene venijn met het ander doen verdwijnen, en tot u behout, geensins tot schade; Ik spreek maar alleen van enige kleine veinseryen, geensints tot bedriegeryen, maar alleen om u selven achterhoudende te helpen, door gants *Italien* staan dese drie dingen voor u waar te nemen, dat u voorhooft onbedekt vertoont werde, weinig van spreeken, en ingetogen van herten; een vriendelijk en gemeensaem gelaat tegens een yder, dat het innerlijk niet en werde geuyt, en gelijk als in een kist opgesloten blyve, tot dat gy wederom by u oude en vertroude vrienden komt; dat de leere van die voorsigtige wijsheid, in desen plaats hebbe, niemand te vertrouwen, als diemen vertrouwt; eenen *Ulisses* is niet magtig *Ajax* te bedriegen; als gy voor ons pynlijk siet, moet gy voor haar een laggent gelaat toonen. Dese waarschuwinge doe ik meest, jegens het gepeupel, waarom mocht gy seggen, hebt gy minder vertrouwen op de grote? de voornaamste der selver zyn voorwaar de beste, hoogmoedig, groots, en beminners van eer en deugt, en liefhebbers van geleertheid; in de gemene soort hebben wy dat anders onder vonden, het schuym, het slijk, en waarlijk niet anders als gespuys, so dat in de gene noch de oude *Roomsen* en *Italiensen* inborst te vinden is, maar in dese, ik spreke regt uyt, niet anders in is, als een trouloſen aart van de oude Gothen en Vandalen. Nu stelle ik u een ander schild om u tegens alle voorvallen te wapenen, dat doet de vrese en sorge die ik in u swakke jonkheid hebbe, voor den eersten aanval der *Venetiaanse* ofte *Roomse* vrouwen, (dat ik niet en segge der *Roomse* en der *Venetiaanse* hoeren,) waar tegen alleen uwe toevlugt is, tot een onbeweeglijke standvastigheit van u vlees en wille, welke een van beyde indien sy tot dese verhitte dochter der sonne komen toe te vallen, wie sal u daar uyt redden, voorwaar gy sult van boven nederstorten, en van geen leermeesteren hulpe kunnen gestuyt, of ondervangen werden; doch op dat ik het al bysette, daar zyn u oogen en u ooren, een dubble behulpmiddel, als gy omtrent de selve komt, so sluyt u oogen toe, en keert u van dit verleident aanschijn af, want dit is den toegang van een groot quaat, op dat u door dese aanlokkende vensteren gene begeerlijkheid, ofte toegenegent-

Digitized by Google

negentheid verſtrikke, ſo moeten ook de ooren bewaart werden tegens het gehoor, niet alleen van welluſtige, maar ſelfs van daar toe neigende redenkavelingen, want deſe maken een kittelen en opwekken, gelijk als de begeerlijkheid door het geſigt komt, ſo komt de drift van de wille door het gehoor, gelijk alsmen in ouden tijden den kampvegters de ooren plag te ſtoppen, om geen vreſe voor ſlagen te hebben, ſo hebt ook dit behulpmiddel jegens de liefkoſende wonden, deſelve geen gehoor te geven; Dus heb ik van de ommegang der menſen geſproken, nu ſal ik, ſo ik het ſonder belging van jemant ſeggen mag (want ik ſpreek regt uyt ſonder queſte ofte nadeel nochtans van jemand) jets van de plaatſen byvoegen. Deſe zyn in *Italien* veelerhande, en deſelve zyn met allen ſchoon, ſo datmen met regt ſoude mogen twijffelen welke gy liever ſoud willen beſigtigen, ofte waar gy u ſoud willen erhouden, en mijns bedunkens (want ik hebbe by na alle deſelve geſien en doorwandelt,) ſtaad u eerſt en voornal, om de oudheids wille de Stad van *Romen* te beſien, doch niet om aldaar te wonen, want daar is een mengelmoes van lugt en van ommegang, dat niet heel ſuyver en is, en gelijk als *Varro* na waarheid daar van ſeyde, *turba turbulenta*, een beroerden roer; als gy dan de overblijffelen en plaatſen der oudheden aldaar ſult geſien en wel naargevorſt hebben, ſo vertrekt van daar na *Napels*, en houd u aldaar een weinig tijd op, om de ſchoonheid, nettigheid, en vermakelijkheid van die plaats, benevens andere frayigheden, die ik overſla te verhalen, wel te beſien. Indien gy u verblijfplaats ergens ſoekt, neemt die by de *Tuſcanen*, om de taal, manieren, en den goeden lugt aldaar; ſo gy na een vermakelijke Stad vraagt, ſo gaat na *Florencen*, of na *Senedie*, dat ik nog voor beter houde. In 't voorby-gaan, of in 't wederkeren, ſult *Bononien* de ſtapel van geleertheid, en de Stad *Patavien*, van gelijken doen beſouken, alwaar enigen tijd beſteed hebbende, en ſal het u niet vervelen in de vermaarde Zee en Koopſtad *Venetien*, enige weken te beſteden, een Stad boven alle andere vermaart van ſchoonheid, pragt, rijckdom en welvaren, doch ſo ſeer niet van onſen doen, om dat deſelve meer hangt aan de Koopmanſchap, als aan de geleerdheid. Voor het laatſte ſult gy de grote en wijd-uytgeſtrekte Stad van *Milanen* gaan beſien, met welk eynde van *Italien* ik ook deſe mijnen brief ſal eyndigen.

[c] *Op de ſelfde manier als de Edelen*,] Om dat den Adel door de Krygs-oeffening werd verkregen, en de voornaamſte Ampten des Krygs, onder en met deſelve beſtaan.

39 [d] *De Soldaten leven ſober op hun ſoldye*,] Dit zyn *Officieren* van vijfſtuyvers daags, daar by ſy niet en ſouden mogen beſtaan, maar aangeſien zy in haar Leger-plaats, dat ſy Guarniſoen noemen, niet anders als haar ſchildwagt hebben waar te nemen, en in haar ledige tijd hun werk, en hun ambagt kunnen doen, en in 't veld van den roof van hare vianden, wel leven kunnen, hebben ſy niet te klagen, en werd noch altoos volk gevonden, die ſodanigen dienſt, en ſtaat van leven verkieſen.

Wy ſeggen, den roof vanhare vianden, &c. om dat wel ſcherpelijk op grote ſtraffe en boeten by verſcheide Placcaten daar jegens is voorſien, dat ſy den huys-luyden van onſe ſijde geen overlaſt komen te doen; op welkers klagte ſy hard geſtraft werden, ook wel met de dood, indien de overlaſt groot is. Daar van te ſien den *Artijkelbrief, voor de Militie te Lande, van den* 13. *Auguſti* 1590. *art.* 14. luydende aldus: *niemand en ſal in 't aan of aftrekken, ſtilleggen, monſteren, of in beſette plaatſen den inwoonderen der geunieerde Provincien, haar toeſtanders of bondgenoten verdrukken of beroven, enige eet-waren, geld, ofte anderſints afperſen, ſonder de eetbare waren, of andere, behoorlijk te betalen, alles op lijfſtraffe.*

Doch hoe nauw daar op werd onderſogt, en hoe ſcherp het ſelve werd verboden, ſo en gaat het ſelve ſo effen niet, en werd het hun niet gegeven, ſy maken dat ſy het krygen; daarom deſelve niet oneygentlijk *Krygers* genoemt werden, en als het niet al te grof en gaat, dat daar geweld, of tegenſtand by komt, werd daar ſelden over geklaagt, weshalven het ſelve verbod onvermidert den ſelven Artijkel-brief, dikmaal is vernieuwt en nader verklaart, als jongſt *by de Staten van Hollands, op den* 5. *Auguſti* 1672. jegens het bederven van het hoy, ſtroo, en langvoer, mitsgaders boom en aardgewas, als mede het ſchieten en roven van hoenderen, ganſen, eenden, duyven en konynen; En by ordre van ſijn Hoogheid, jegens alle plunderingen van enige huyſen, ſchepen, wagen, of karren, ſtelen van paarden of beeſten, affnijden van het koorn en ander geſayde ſouraggeren, aan plaatſen die haar niet en ſullen weſen geaſſigneert, afbreken van huyſen, en getimmerten, qualijk tracteren van huys-luyden, en ſo voorts; *van den* 21. *July.* 1673. en noch dat tot beter verſekering van dien, by de *Staten van Holland, op den* 8. *Auguſti* 1673. is gereſolveert, en by de *Staten Generaal op den* 14. *October* 1673. gepubliceert, dat de ſchade die de Militie de ingeſetenen van den Lande komt te doen, op de begrotinge by haar, onder en voor den Geregte te doen, uyt het tractement van de Ritmeeſters en Kapiteinen ſal moeten werden betaalt; en nog tot meerder ſekering, by *Reſolutie van den* 14. *Juny*, 1673. en daar op gevolgde Placcaat van den ſelven 14. *Octob.* daar aan volgende, is geſtatueert, dat de Huyſluyden alle geweld en overlaſt, haar aangedaan, met gelijk ofte meerder geweld, vryelijk mogen weeren en tegeſtaan, ſonder verbeuren, alwaar 't dat daar yemand dood bleef.

[e] *Die van haar eygen inkomſte leven*,] Dit ſijn 40 de rechte *Patricii*, erkent by de Romeynen, by de Grieken *Eugenii*, by de Hooghduytſche *Wohlgebohrn*, en by ons *Welgeboorene* genoemt, buyten deſen vermogten de Princen deſer Lande gelijk te ſien is uyt het Privilegie van Keyſerinne *Margareta*, gegeven aan die van Kennemerland, des vrydags naar Aſcentionis-dag 1346. niemant aantenemen tot hare Raden, of tot andere aanſienelijke Ampten gebruyken.

Deſe Welgeborene waren van Edelen afkom- 41 ſte, in minder Staat als 't Ridderſchap, als daar van wel gederiveert, maar in perſoon tot die waardigheyt niet gekomen weſende; In ouden tijde eer de Hoven van Iuſtitie waren opgeregt, wierden

Digitized by Google

wierden sy by de Graven beneffens hun tot Regters van de hooge Vierscharen beschreven, en wierden somwijlen ook genoemt Knapen, Schiltboortige-mannen, en Schiltknapen. Dese Vierscharen wierden gehouden in Rhijnland, het welk het voornaamste was, en het Hof van Rhijnland genoemt wiert; de tweede was Delfland; de derde Schieland, en de vierde Kennemerland; wesende eerste Hoven van Justitie hier te Lande, tot dat in den jare 1428. het Hof van Holland opgeregt is. Over dit regt der Welgeboorene en de vrydom van Schot haar toekomende uyt haar Adelijke geboorte, zyn, soo blijkt ook van den jare 1200. af, tot nu toe, menigte disputen en ongeregeltheden voortgekomen, dan zyn dese Welgeboorene t'elkens by de Graven en de Hoven van Iustitie gemaintineert in der selver regt en vrydom van Schoth. Van dit Schoth, in ouden tijde sijnde geweest de grootste last der Onderseten, was niemant geëxemteert als die van de Ridderschap, en die van Edelen geboorte was, en wert 't selve noch in't merendeel van alle Dorpen en Ambachten, en voornamentlijk dewelke de Riemtalen moeten betalen, alle jaren omgeslagen en ingevordert, sommige onder de Riemtalen, andere onder de Gemenelands onkosten; en genieten, of vermogen te genieten daar van als noch de huydensdaagse Welgeboorne, (wel verstaande die van oude Welgeboorene in Mannelijke linie wettelijk zyn gedescendeert) de selfde ofte de oude vryheyt van hare Voor-ouders; soo dat by Grot. 1. B. 14. D. te onrechte geseyt wert dat het Schoth ophout, en dat de Edelen soo wel als de On-edelen gelijkelijk met de gemene middelen dat souden betalen; 't sal ook uyt het volgende advijs en de stukken daar by geallegeert (waar van 't sijnder tijd hier naar breder mentie gemaakt sal werden) blijken, dat dese Welgeboorene, gelijk hy Grotius wil, op de voorseyde plaats noyt onder de On-edelen zyn gereekent; hy verwart sig met te seggen, dat de Welgeboorne hadden recht om haar Wapen, dat is haar Geslagt teyken opentlijk te voeren, te rijden met een Spoor, en Schoth vry te zyn, door dien niemant een Geslagt-wapen kan ot vermag te voeren, sonder voorgaande nobilitatie, of ouden Edeldom, en Schoth vry te wesen, sonder bewijs van Adel te hebben gedaan, siet daar van in't 12. Hoofdstuk deses Boeks, als mede het Privilegie van den vrydom der Edelen, gegeven des Woensdags naar St. Laurens dag in den jare 1305. aldaar ingevoegt, Thomas de Rouks in sijn Nederlandsen Herault cap. 6. num. 14. en andre. 't Is waar dat sedert de veranderinge van de Graafselijke Regeringe soo nauw op 't recht der Welgeboorne niet is gesien, en dat de hoge Baljuws Vierscharen ook sonder onderscheyt met gemene Huysluyden, en geen Welgeboorene of Edelen, zyn bedient geworden; 't welk my dan bewogen heeft daar over wat ampel te schryven in de redeneringe van 't recht der Edelen en Welgeboorene by my te vooren uytgegeven, 't geen dan ook vertoont wert by Grotius, op gelijk fondament voorgegaan te zyn; maar t'sedert my soo veele baarblijkelijke bescheyden over dit recht te vooren gekomen zynde, hebbe ik daar op in der saake van verscheyde Mannelijke descendenten, van eenige Welgeboren Mannen van Maasland, over een Sententie van den Hove van Holland van den 4. Marti 1532. dit volgende advijs gegeven; 't welk ik om de omstandigheyt en gedenkwaardige saaken goetgevonden hebbe hier in te lijven.

42 *Gesien by de ondergeschreven seekere Sententie van den Ed. Hove van Holland, van den 4. Martius 1532. in de saaken van de Wel-geboore Mannen van Maasland, Impetranten, Contra den Rent-meester van Noort-holland, en eenige gemene Huysluyden van den selven Ambachte, met de documenten tot bewijs van de wettelijke mannelijke afkomste van eenige descendenten van de Welgeboorne daar in vermelt, soude van advijs zyn, dat dewijle uyt deselve ten genoegen blijkt, dat der voorsz. descendenten Voor-ouders erkent worden onder het oude Welbore Manschap van Delfland, en Maasland, en uyt dien hoofde vry en exempt verklaart zyn van eenig schoth, loth, riemtalen, en andre Hofregten te gelden, benevens andre gemeene luyden, daar voor niemant erkent en is geweest, als die gene die van Ridderlijken of Adelijk en Wel-geboren Geslagt was, als zynde van Ouds het Volk in Holland verdeelt in drieder hande soorten van Staten, als eerst in het Ridderschap, dat sijn Edelen, die tot den trap van het Ridderschap gekomen waren, haar houdende in de Ridderlijke oeffeninge; De tweede soort waren Welgeboren, dat is gemeene Edel-luyden, uyt een Ridderlijke Stam nedergekomen, doch onder de Ridderschap niet behoorende, en geene Ridderlijke oeffeninge hanterende, maar haar generende met de Land-bouwerye en stil leven; De derde soorte waren Borgeren, en gemene Huysluyden, niet afkomstig van eenig Ridderlijk of Adelijk Geslacht, doende aller hande Ambacht, Hantwerk, en Neringe, soo alsmen ook bevint dat op die wijse; en drieder hande verdelingen der Lantsaten, deser Landen van Holland en West-Vriesland, niet alleen t'sedert 't afzweren van den Konink van Spangien, maar selfs van de beginselen der voorsz. Landen af, Staats-wijse en Politiquelijk zyn geregeert geworden, by de Ridderschap, Edelen en Steden; werdende de Ridderschappe aangemerkt voor Persoonen, tot den Staat van Ridderen gekomen zynde; Edelen die den Adel hebben,*

ben, alleen uyt haar Gehoorte, die men noemt Schilt-knapen, Schiltboortigemannen, ofte Welgeboornen, soo als uytdrukkelijk wert geseyt in de oude Hollandsche Chronijk, onder de Lijste van den Edeldom, onder de Graven Diederik de sesde, Floris de vierde, Jan van Henegouwen, Willem de Goede, Willem van Beyeren, Aalbert van Beyeren, Willem de sesde, Philips van Bourgongien, *en andere; item de redeneringe van 't regt der Edelen, cap. 2. num. 8. en cap. 4. num. 13. Ook mede de Sententie van de Welgeboorne Mannen van Delfland, contra den Baljuw aldaar, van den Jare 1665. den 2. February: En voor de Steden, de Burgeren en Gemeenten van deselve Steden, en de Gemeene Luyden, dewelke van der selver calibre sijn; Het welk den selven staat was van Persoonen, dewelke by den Franken en Saxen; daar wy onsen oorspronk van hebben,* Edeling, Friling *en* Lassi *genoemt wierden, anders Edelluyden, Vrye ofte Welgeboren, en Verlaten, ofte dienstbare; als te sien by* Johan Pontan. Origin. Francicar. lib 6. cap. 15. *en by* Paul Mathwegner Pract. Observ. de Verb. Signific. in Verb. Lassi. *Gelijk ook 't selve in de voorverhaalde Sententie van den Hove van Holland, seer net en wel wert onderscheyden; derhalven de Geslagten van de voorgemelde Welgeboore Mannen, en de afkomelingen van dien, als gerekent onder de Welgeboornen van dien tijd, en vervolgens haar voyt geneert hebbende met eenige Mechanique Ambagten, ofte Hantwerken, daar door sy haar die selve staat onwaardig gemaakt souden hebben, naar Rechten en Coustuyme deser Landen, voor volkomen gequalificeerde Edelluyden moeten werden gehouden, en tot alle benefitien en waardigheden daar toebehoorende, moeten werden geadmitteert en daar voor gehouden, en gerespecteert als volgens Coustuymen en vude Herkomen deser Landen, notoir synde, dat niemand Schath of Loth vry mogte wesen, of hy was Edel, dat is Ridderwatigh ofte Welgeboren, dat is daar van neder dalende, en haar houdende in den selven staat, dat wel duydelijk werd bevestigt in de Handvesten en Coustuymen van* Kennemerland, pag. 4. *volgens* Privilegie van Floris, Grave van Holland, *gegeven des Vrydags naar half Vasten Anno* 1291. *alwaar den Grave ordonneert, dat soo jemand aangesproken werd om Schoth te gelden, dat die sijn getuygen sal doen van swaart sijde, als recht is, en soo hy dat niet mogte doen, dat hy Schoth met de buyren (dat sijn gemeenten en geen Edelen, of Welgeboorenen,) salgelden of het ware dat den Baljuw kennelijk ware, met goede luyden die hy betroude, dat hy Edel ware, en alsoo besturven, dat hy sijn getuygen niet doen en mogte; voorts mede* pag. mihi 11. *by het* Handvest van Jan van Henegouwen, Grave van Holland, *gegeven op St. Lucien* 1303. *daar by wel duydelijk wert geseyd, dat die alleen vry sijn van Schoth te gelden, dewelke kunnen betuygen dat sy van Edelen luyden sijn, van vader en van oude vader, alle het 't welke by* Grave Willem van Henegouwen en Holland, *met een seeker Privilegie, dat men noemt het* Handvest, beroerende de Vryheyd van den Edeldom van Holland, *gegeven in den Jare* 1530. *des Woensdag voor Sint Laurensdag, nog naarder wert verklaart, daar by den Grave seyt, hoe sijnen Welgeboorn luyden eenen twist hadden, jegens die gemeynten daar hy toe ontboden hadde, sijne voorname Edelluyden, sijne Vasalen, mitsgaders de gesamentlijke Schepenen van de Steden van Holland en Zeeland, en dat doen op die dagvaart by sijne Leenmannen is beslooten, dat die geenen die niet bewijsen en konde dat se Edel waren van afkomste, moeste Schoth met de gemeenten geven. Zynde voorts successivelijk het voorsz. regt van de Welgebooren Mannen by de volgende Graven in sulken hooge achtinge genomen, dat selfs Keyserinne* Margareta *by Privilegie van den Jare* 1346. *des Vrydags na H. Ascencionis-dag, aan die van Kennemerland heeft belooft, dat sy of hare nakomelingen niemant nemen sullen tot geswooren Raden, ofte tot Segellaars dan Welgeboore Mannen, en voorts noch andere voordeelen, uytwijsende alle haar oude Privilegien, die veelvoudig daar van by deselve Graven gegeven sijn, waar op onder andren niet alleen remarquabel is, het Handvest van Hertog* Willem van Beyeren, *mede gegeven aan die van Kennemerland, den derden April* 1415. *daar mede hy, confirmerende de Oude Handvesten, seyt, hoemen Welboornschap betuygen sal, sprekende voorts over dat regt van woordt tot woordt, in dier voegen als by 't voorgemelte Privilegie van* Graaf Floris van Holland, 124. *jaren daar bevorens*

voorens verleent, staat verhaalt, en heeft Hertog Philips van Bourgongie, by Brieve van dato den 11. Juny 1452 openlijk verstaan, dat Wel-geboore Luyden, over hare pretense exemptie van Scheth en Schattingen souden overleveren het regt, dat sy daar toe hadden, en dat al die gene, die daar van dengelijk bewijs quamen te doen, het selve t'allen tyden souden genieten, welk bewijs, in conformite van den selven Brief, by de Voorouders immers heeft gedaan moeten sijn, alvorens by jonger Sententie yemand verklaart heeft konnen werden van't selve Scheth, en anders vry te weesen, soo als de Welgeboore Mannen van Maasland, volgens de voorverhaalde Sententie, en andere Welgeboore Mannen van Akkersloot, Castricum, Sevenhuysen, en andere, in die tijd genoten en exempt verklaart sijn, soo sijn dan mede omme redenen, van dat de Welgeboore luyden in't Schoth niet betalen, de gemene Huysluyden van Sevenhoven, Nieuveen, Kudelstaart en Kaistagen, by Handvest van Hertog Philips van Bourgongien, van den 11. Maart 1456. een derdendeel van haar Erf-scheth vermindert, soo als van gelijken verscheyde andere plaatsen, en sijn die van Uytgeest nog by onsen tijd, by de Staten van Holland, op den 26. September 1624. een gelijke redenen vry en exempt verklaart voor een derdendeel van de Herbst-bede, Bottingen en Vroonschulden, diemen den Grave plag te betalen, en als nog by de Grauffelijkheyt wert ingevordert. Soo ook in de Oude Keuren en herkomen van Zeeland, cap. 1. art. 3. uytdrukkelijk vast gestelt staat, dat den Grave of Momber 's Lands, tot sijnen Stedehouder ter hooger Vierschaar stellen sal een Edelen Wetagtigen Man, geboren van Zeeland, en gegoed binnen den selven Lande, tot dry sent Kroonen 's Jaars in eygendom, om met al evene Edele Leen-Mannen het regt te besitten, en die Vierschaar te houden; blijkt ook uyt de oude Constuymen en Handvesten van Zuydholland, alwaar het Hof en eerste hooge Vierschaar van het eerste Holland geweest is, volgens het gevoelen van Jacob van Oudenhoven, in sijn Beschryving van Zuyd-holland, pag. 6. dat den Baljuw sijn hooge Vierschaar om den Delinquanten te regt te brengen, spannen most, met Mans-mannen, dat is Mannen van Leen, die het Leen-regt of Leen-mannen Eed gedaan hebben, dewelke in de selve Hand-vesten genoemt werden Welgeboore Mannen, die Mans-waard sijn, den Baljuw na te volgen; sie de selve Beschryvinge van Zuyd-holland, pag. 470. en 513. Tot welker qualiteyt van Welgeboore Man, en Regter in des Baljuws hoge Vierscharen, (die voor desen de eerste Hove van Justitie sijn geweest, en by de Graven selfs bedient, tot dat Anno 1428. 't Hof van Holland is opgeregt) niemant oyt aangenomen is geworden, of is buyten alle bedenken altyds voor Edel bekent geweest, of dat hy alvooren genoeg bewijs van sijn Welboornschap in conformité van de Privilegien van de voorgaande Graven heeft moeten doen, soo als wy bevinden dat onder de Welgeboore Mannen van Delfland is aangenomen geworden een Bartholomeus Vleerman, omme redenen, dat hy voor den Baljuw en Welgeboore Mannen dede sijnen Adelijken tuyg of betuygenisse by ses sijne Edelen en Welgeboore Magen, die met Eden ten Heyligen sweoren, dat hy was een Welgeboore Man, Geboore uytter Maagschappye van Goirle van Byelingen, volgens de Sententie daar van gegeven op den 27. July 1411. Blijkende mede by Sententie en opene Brieven van Hertoch Philips van Bourgongien, van den Jare 1446. te sien in de Handvest-Chronijk van Mathijs vander Houve, in't tweede Boek, het 16. cap. hoe dat eenen Dirk Claasz. Soon, sijnen Edelen tuyg gedaan, en voor gesworen heeft ten Heyligen, en vier sijne Welgeboore Magen naar gesworen hebben, dat hy een Welgeboore Man was, geboore uytter Maagschappye van Bronkhorst, wiens descendenten in Mannelijke Linie, nu genaamt 't Hoen van Bronkhorst, jegenwoordig 't selve Welgeboore Manschap onder Delfland nog bedienen, en uyt dien Hoofde, gelijk van allen ouden herkomen, nog niet en betalen in't Schoth onder den Ambagte van Maasland. De Graven van Holland niet willende dat yemant ongequalificeert, tot dese digniteyt van Welgeboore Man soude werden aangenomen, en daar uyt vrydom genieten van Schoth, en andre regten, de Riddermatige en Welgeboore-me alleen toebehoorende, hebben daar van aan diverschе Geslagten hare Handvesten gegeven, gelijk onder andre my een getoont is van Hertog Philips van Bourgongie, van den 10. dag in Julio 1446.

waar mede hy cond doet allen luyden, dat hy geſien heeft wettige Brieven en beſcheyden ſijner Stedehouder en Raad in Holland vertoont, datte Hendrik Perſijn, Claas Gijsbregt Soone *is een Schiltboorien Welgebooren Man, van ouder herkomen, willende en laſtende, dat hy, alle vryheyden en exemtien ſal genieten en gebruyken, gelijkerwijs ſijn Voor-ouders, en alle andre Schiltboortige, en Welgebooren Luyden altijd genoten en gebruykt hebben. Deſen Brief was gegeven in den Hage, onder 't zegel van den hooggemelten* Hertog Philips van Bourgongie.

Van deſen Hendrik Perſijn, Claas Gijsbregts Soone, *is gelijk my gebleken is, door wettelijk Manſoir afkomſtig* Willem Perſijn van Ouwendijk, Joris Soon *tot 's Graveſande, wiens Voor-ouders in regte linie altijds in Rhijnland en Delfland doorgaans als Welgeboorene ſijn erkent, en in teeken van een Welgebooren afkomſte met hun volle Wapenen gehouden op Sarken, aldaar van ouds begraven leggen.*

Sijnde ook wel mede voor Welgeboorenen en Edelen aangenomen geworden, door ſinguliere verklaringe van de voornaamſte Riddermatige Edelen, als hoofden van hare Familien, dat verſcheyde anderen van hare collaterale Vrienden en jonger Soonen uyt haren Geſlachte en Wapenen waren, als onder anderen bevinde van Heer Dirk van Aſſendelft, *Ridder, dat ſoodanig voor ſijn Neve aengenomen is* Mr. Jacob van Aſſen, Jan van Aſſens Soon, *gewonnen by* Magtelt van Grieken, *volgens acte daer van ſijnde gegeven op St. Pontianus-dag 1425. inhoudende onder andere, dat den ſelven* Mr. Jacob van Aſſen, *woonende tot Alphen, van den Ridderlijken huyſe en Linie van* Aſſendelft *geſprooten, en over ſulx Schoth noch Lot ſchuldig en was; ſulx is eenen* Willem van Leeuwen, *als beſitter van ſekere ſeven Morgen Lands, geſprooten uyt de Ridderlijke Hof-ſtede van Leeuwen, onder Alphen, met het regt van twee paar oude Swanen, met de jongen te voeden en dryven in den Rhijn, in 't Water tuſſchen Swammerdam en Leyden, by* Heer Jacob van Waſſenaar, *Burggraef tot Leyden, by Brief en Zegel van den 7. Janu. 1450. voor ſijn Neve, en dien volgens voor een goed Edelman erkent. ſoo als van gelijken gedaan heeft* Heer Dirk van Zwieten, *Ridder, &c. op den 7. Mey 1499. voor eene* Jan Symonſz. *Poorter tot 's Gravеſande, daer mede verklarende, dat hy was ſijnen Neve, gekomen en geſproten van ſijns Vaders wegen uytter Maegtael van* Swieten, *en hy, en ſijn Ouders, altijd van* Heer Dirk, *en ſijn Ouders, voor ſulx gehouden ſijn geweeſt. Soo is ook de hooge Vierſchaer van Rhijnland, tot den Jare 1559 toe, by Edelen en Welgeboorne bekleed geweeſt, dewelke by den Baljuw daer toe t'elken Regtdag beſchreven en beroepen wierde; ſelfs ook nog daer na doen die Vierſchaer uyt een ſeker getal van beëdigde, en daer toe verkoren luyden is gebragt, dewelke tot den Jare 1582. toe, niet anders als civile en gemene ſaeken beregt hebben, blijvende het regt van den hoogſten, dat is in alle criminele en lijf-ſtraffelijke ſaken, ter kenniſſe van de andere Edelen en Welgeboorne, 't welk eerſt in het Jaer 1592. is verandert, en tot een gebragt, als breder te ſien in de Inleidinge op de Coſtuymen van Rhijnland, ſoo ook by onſen tijd verſcheide uyt die oude Geſlagten, als die van* Tol, *van* Witſenburg, *van* Egmont, *van* Swieten, *en andere ſommige by Vonnis, andere by overgifte, voor Edele en Welgeboorne, en by gevolge Schot-vrye luyden erkent ſijn, en aen het Schoth, Loth, en Riem-talen, benevens andere gemene Huyſluyden niet en betalen, om dat haer Ouders en Voor-ouders van ouds, als Regters van de hoge Vierſchaer onder den Welgeboornen gedient hadde, ſoo nog tegenwoordig de Regters van de ſelve Vierſchaer, Welgeboore Mannen genoemt wierden, ſchoon dat veele van de ſelve, ſedert het begin van deſe Republicq, en het afzweren van de Graeffelijke regering tegens het regt en waerdigheid van deſelve hooge Vierſchaer, geen Edelen en Welgeboorne ſijn geweeſt, als zedert welken tijd deſelve Vierſchaer by naar ſoo wel by gemene Huyſluyden is bedient geworden, en daerom ſedert dien het Schoth, vermits de kleinigheyt van dien, over deſelve, benevens andere ſwaerder laſten, ſonder onderſcheid is begonnen omgeſlagen te worden, waer tegens haer ſommige van die oude Geſlagten, met goet Regt geſtelt, en haer oude Vryheid verkregen hebben. In ſoodanigen ſin is op te nemen het geene tegens ſoodanige nieuwe opgeworpen en ingedrongen Welgeboornen ſchertswijſe by my is geſchreven, in de redening over den oorſpronk, regt en onderſcheid der Edele en Welgeboorne in Holland, mitsgaders der ſelver Voor-regten, ſoo*

Digitized by Google

soo die nu sijn, of van alle oude tijden geweest sijn, alwaar cap. 1. wel onderscheydentlijk by verklaringe van Jan van Beyeren, *van den 27. April 1422. wert aengewesen, dat by tijde van de Graven selfs sommige van de gemene Huysluyden haer daer hebben soeken in te dringen, en om haer rijkdom, benevens andere voor Edele hebben willen erkent wesen; hebbende tot dien eynde op haer sub en opreptijf te kennen geven, Privilegien en Vryheyt van Edeldom verkregen, dewelke by den selven Grave* Jan *wel duydelijk werden afgeslagen, en voor onwettig verklaert, met bevel aen allen Baljuwen, Schouten, Regteren, Edelmannen, Gesworens, &c. Dat sy sulke Brieven niet en souden aannemen, vorderen of vonnisse daer op vragen ofte wysen, ten sy dat daer behoorlijke Brieven van confirmatie by waren; gelijk ook dien conform Hertog* Willem van Beyeren, *by Brieven van confirmatie gegeven op St. Jacobs-dag 1415. voor eenen* Laurens van Overveest, *die by opene Brieven van* Sigismundus, *in den selven jare in der hoogster forme met Zegel en Wapen was genobiliteert, uytdrukkelijk wert erkent en verklaert, dat den voorsz.* Laurens van Overveest, *sijne Kinderen en Nakomelingen, ten aensien by hoog-gemelde* Sigismundus *waren gegeven, en gegunt, met hooger gratie en uytnemender vuerdelen Wapenen te voeren, in alle Ridderlijke oeffeningen na seden en gewoonten van alle oude Welgebooren luyden, alle vryheden, gratienen vuerdeelen sullen gebruyken, als andre Edele en Welgeboren gebruyken, en hebben naer Regten en ouder herkomen; en sulx goet onderscheyt te maken staet tusschen die oude Geslagten, dewelke van ouds, en voor die tijd, en tusschen die gene dewelke naderhand het selve Ampt bedient hebben. Alle het welke geappliceert sijnde tot het cas subject, het een ontwijffelijke saek is, of de wettige Mannetijk descendenten van de Welgeboorne genomineert in voorgemelte Sententie van den Jare 1532. sijn voor Edele en Welgebooren Geslagten te erkennen, als sijnde naer onse Wetten, Privilegien en Costuymen van den Lande, het immers soo klaer als 't ligt, dat op den middag schijnt, dat Welgebooren Luyden van allen ouden tijden (tot op dien tijd dat desselfs Vierschare tot een seker getal persoonen is gebragt, en om reden als boven verhaelt) sijn geweest Edelluyden van den Lande, en gants insepa-*

raat met andere Riddermatige Edelluyden, selfs van de grootste Huysen, en wel insonderlijk die vande Geslagten der voorsz. Welgeboorne, als uytdrukkelijk daer voor bekent staende, in de voorverhaelde Sententie van den Jare 1532. en elders.

Sonder dat daer tegens eenigsints kan werden geobjicieert, dat de voorsz Welgebooren Mannen of haer descendenten, te Landewaert op haer eygen Goederen hebben geleeft, en de Landbouwerye aengehouden, dewijle wel naer Regten Secundum l. Colon. 19. Cod. de Agric. & centitiis, *Landluyden en Bouw-luyden van alle Adelijke en Ridderlijke waardigheit werden afgeweert, doch het selve te verstaan is van soodanige, dewelke gewinshalven, met haar eygen handen Boerewerk doen, om haar kost daar mede te winnen, maar niet van die gene, dewelke op haar eygen goet de Landbouwerye doen plegen, het welk ook onder de Grootste en voornaamste Edelen niet alleen geoorloft, maar in meerder agtinge was als inae andere, dewelke haar goeden niet wel en minageerden, en daar door tot verval geraakten,* ita expresse tenet Guido Pago, qui ita in Parlamento Delphinæi concluſum refert decis. 296. eum quidem qui ſuis etiam manibus agricultùram aliamque rem ruſticam in ſuis fundis exercet nullum ob id nobilitatis præjudicium facere: *Sulks wy ook in alle oude Historien lesen, dat Koningen, Princen, Graven, en Vorsten de Landbouwerye op die wyse geoeffent hebben, en toegedaan geweest zyn,* ut poſt omnes late tractat And. Tiraquell. tom. 1. Nobilitate, cap. 32. *dat zyn by ons de regte Welgeboorne geweest, dewelke haar alsoo hebben erhouden, dewelke by den Grave, om haar wel leven tot Regters van sijn Hooge Vierschaar zyn gekooren geweest, boven die geene dewelke haer in Militare oeffeningen besig hielden.*

Aldus geadviseert binnen Leyden den 10. Maert. 1674.

Was geteeckent

SIMON van LEEUWEN.

[f] *Suynig in haar huyshouden,*] Daar door sy 43 hunne middelen vergaard hebben. Geheel anders als de Edelen, dewelke dikmaals haar teer na haar neer setten, en soo veel, ja dikmaals meerder als sy hebben, komen te verteren; Hoedanige Geslagten, al waren sy nog soo gegoed, onmogelijk kunnen bestaen blyven, voornamentlijk daar kinderen zijn, dewelke niet ter hand en trekken, of eenige

eenige Konſten en Studien willen leeren, nog tot enige aanſienlijke Ampten kunnen werden gevordert, en daar door alſoo ſy haren ſtaat niet minder willen aanſtellen als hunne Ouders gedaan hebben, noodſakelijk met den eerſten moeten te gronde gaan, en ſodanig dat al was het om ſoo te ſeggen een oneindig goed, dikmaals tot de derde man niet over en gaat.

44. 8 *In de Stadt Leyden een Academie*,] Van de inſtellinge van de Academie binnen Leyden, is hier voor op het V. Hoofſtuk, N°. 18. en elders by verhaal geſprooken. Dat de ſelve vrydom aan de Stad gegeven is, om de grote ſchade en armoede by de Ingeſetenen van de Stad, in den Jare 1573. en 1574. gehad en geleden, daar van de opregtinge en inleydinge by *Willem, Hooglofflijker Memorie, Prince van Orangie*, is gedaan op den 8. February, in 't Jaar 1575. En ſijn op den 2. Juny daar aan volgende, by den ſelven *Prince van Orangien*, gedaen maken ſekere Statuten en Geboden, dewelke tot de regte regeringe en vordering van deſelve Univerſiteyt nodig en dienſtig gevonden wierden. Dan alſoo ſedert het verloop van dien tijd de ſaaken merkelijk waren verandert, ſo zyn deſelve Statuten en Ordonnantien op den 1. Octob. 1631. by de *Staten van Holland en Weſt-vrieſland* t'enemaal verandert en vernieut, gelijk deſelve tot noch toe werden onderhouden, uytgeſondert dat in het jaar 1662. op het 32. articul enige verandering is gevallen, luydende deſelve Statuten met de verhaalde verandering als volgt:

Wetten en Statuten van de Univerſiteyt tot Leyden. Gearreſteert by de Ridderſchap, Edelen, en Staten van Holland en Weſtvrieſland, repreſenterende de Staten van den ſelven Landen.

DE Ridderſchap Edelen en Steden van Holland en Weſtfrieſland, repreſenterende de Staten van den ſelven Lande, allen en eenen yegelijken, die deſe jegenwoordige letteren eenighſints aangaan, ofte dieſe leſen ofte hooren ſullen, Saluyt:

Alſoo *wel eertijds door Authoriteyt van Philips den tweeden dier name, Koning van Spangien, is geordonneert geweeſt, dat binnen de Stadt Leyden eene openbare Schole Univerſiteyt ofte Academie opgerigt ſoude werden, in dewelke de ſeugt, ſo van Holland en Zeeland, als van de andere omleggende Provincien, mitsgaders Rijken en Republijken geleert en geoeffent ſoude mogen werden, naar breder vermelden der brieven van Octroye, de Magiſtraat der Stad Leyden tot dien eynde verleent, en dat die voorſz oprechtinge ofte inleydinge der Univerſiteyt van Leyden, op den 8. February van den Jare* xv^c *vijf-en-tſeventig gehouden en gedaan is geweeſt, en dat door authoriteyt der voorſz. Brieven van Octroye, den Heere Wilhelm Prince van Orangien nu L. M. is opgeleyt geweeſt, te maken ſeekere Statuten en Geboden, dewelke tot regte Regeringe en vorderinge van deſe Univerſiteyt noodig en meeſt proffijtelijk ſouden mogen ſchijnen. En dat by ſijne Excellentie op den tweeden Juny van den voorſz. Jare ook ſodanige Statuten en Geboden, als voorſz. is, zyn gemaakt geweeſt; Maar dat ons onlangs by den Curateuren der voorſz. Univerſiteyt en Burgemeeſteren der voorſz. Stad Leyden is vertoont geworden, dat ſedert door 't verloop van den tijd de ſaaken ook ſulx zyn verandert geworden, dat de gemelte Statuten en Geboden nootwendelijk wel dienden wat verandert en gedreſſeert te worden, na de jegenwoordige geſtalteniſſe van de voorſz. Univerſiteyt, en dat over ſulx by hen-luyden met communicatie van den Rector, Aſſeſſeurs en Senaat der ſelver Univerſiteyt, uyt kragt van de Authoriſatie daar toe by de voorſz. eerſte Statuten, en onſe nadere reſolutie van 19. Decembris* xvj^c *negenthien verleent, waren gemaakt ſeekere nieuwe Wetten en Statuten, na den welken den Rector, Curateurs, Profeſſores, Studenten en vordere Lutmaten van de Univerſiteyt hen voortaen ſouden hebben te reguleren. Verſoekende daar van onſe approbatie.* Soo is 't, *dat wy geſien en overwogen hebbende deſelve Wetten en Statuten; op alles gehad't advijs van den geenen, die hier toe by ons zyn Gedeputeert geweeſt, hebben geapprobeert en voor goet gekent by deſen, de Pointen en Articulen hier naar volgende.*

I.

DAt de Senaat het Lichaam des Univerſiteyts repreſenterende, ſal beſtaan uyt twaalf ordinaris Profeſſoren, te weten: uyt yeder Faculteyt drie, als drie Théologen, drie Rechts-geleerden, drie Medicijnen, drie Philoſopen, onder dewelke ook de Profeſſoren van de talen en goede kunſten worden begrepen: ten ware het voorſz. getal om eenige gewigtige oorſaaken by den Curateuren van de Univerſiteyt ende Burgemeeſteren der Stad Leyden, naar gelegentheyt mogte werden vermindert ofte vermeerdert, doch niet excederende 't getal van vijfthien.

II. Dat op den eerſten dag van February van elken Jare, by de meeſte ſtemmen van de Senaat der Univerſiteyt, ſullen werden genomineert drie uyt den ſelven Senaat, die in de Duytſche ſpraake ervaren zyn, uyt den welken den Heere Prince van Orangien, als Stad-houder van Holland en Weſtvrieſland, en in abſentie van ſijn Excellentie 't Hof van Holland, by advijs van Burgermeeſteren der Stad Leyden, eenen Rector ſal verkieſen, dewelke op den achtſten dach van deſelve Maant Februarius, in de bedieninge van ſijn ampt treden ſal, welke bedieninge niet langer en ſal duyren, als voor den tijd van een Jaar, maar ſal 't eynden den voorſz Jare wederom tot nieuwe nominatie en electie van andere perſoonen werden geprocedeert, in manieren en op de dagen als vooren, ſulks dat in de voorſz. nieuwe nominatie ook niet en ſal mogen werden geſtelt die gene, dewelke het voor-leden Jaar Rector is, maar ſal deſelve afgaande

Rector

Digitized by Google

Rector vier Jaren daar na moeten ſtille ſtaan, ſonder op de nominatie gebracht te mogen werden, gelijk ook voor het eerſte der voorſz. vier Jaren niet en ſullen mogen werden genomineert eenige van de Proffeſſoren, zynde van de ſelfde faculteyt van de voorſz. ouden of afgaanden Rector, maar ſal de nominatie uyt de drie andere reſterende faculteyten, te weten uyt elke faculteyten een, t'elken Jare moeten gedaan werden, op dat alſoo 't voorſz. Rectoraatſchap (voor ſoo veel mogelijk ſal weſen) mach gaan en komen van de eene faculteyteyt der voorſz. Univerſiteyt op d'andere, geene uytgeſondert; En ſal het den voorſz. Rector vryſtaan, ter oorſake van ſijne abſentie ofte ſiekte, den geenen, die jongſt voor hem het Rectoraatſchap bedient heeft, tot eenen Vicarium ofte Stede-houder, by advijs van den Aſſeſſeurs, *in ſijne plaatſe te ſtellen.*

III. Dat den Rector ſullen bygevoegt werden vier Aſſeſſeurs, uyt elke Faculteyt een, als een Theologus, d'ander een Rechts-geleerde, de derde een Medecijn, de vierde een Philoſophus, ofte Profeſſor der goede konſten, of van de talen, van den welken allen Jaren op den achtſten February twee van hare bedieninge ſullen afgaan, in plaatſe van dewelke als dan twee andere, na de ordre en name, die deſelve ten aanſien van hare reſpective Faculteyten houden, ſullen ſuccederen, dewelke geſamentlijk met den Rector raatplegende, op alle voorvallende ſaaken ſullen diſponeren, en overſware en hoogwigtige ſaaken, ſullen ſy-luyden gehouden zyn te roepen de Curateurs van de Univerſiteyt.

IV. Dat den Rector alle ſaaken, die om te verhandelen ſullen voor vallen, in deliberatie van de Aſſeſſeurs leggen, daar op elk ſijne opinie vragen, en mette meeſte ſtemmen concluderen ſal.

V. Dat by 't over-lyden ofte onbequaamheyt vanden Rector, Aſſeſſeur, ofte Aſſeſſeurs, een ofte meer andere, in manieren als vooren, ſullen werden genomineett en geſurrogeert, en ſal aangaande de voorſz. onbequaamheyt by de Curateuren van de Univerſiteyt kenniſſe genomen en geoordeelt werden, al voorens daar op gehoort hebbende 't advijs van de voorſz. Senaat.

VI. Wat Autheur, boek ofte materie elk Profeſſor leeren ofte leſen ſal, moet by den Rector, Curateurs en Burgermeeſters, mitsgaders Aſſeſſeurs geſtatueert werden, waar na de Profeſſeurs hen ſullen hebben te reguleren. En ſal elke faculteyt haren behoorlijken cours met doceren moeten abſolveren, binnen den tijd van drie, ofte uyterlijke vier Jaren.

VII. Dat alle de voorſz. Profeſſeurs ſullen gehouden weſen in de Univerſiteyt, niet alleenlijken op te publyque promotien en inaugurale diſputatien, maar ook in het doen van hare leſſen te verſchynen met hare tabbaarden.

VIII. De Curateurs van de Univerſiteyt, en Burgermeeſters der Stadt Leyden, ſullen elken van de Profeſſoren, naar datſe beſt met hun-luyden ſullen konnen accorderen, toevoegen eerlycke gagie, uyt de goederen of in-komſten daar toe by ons gedeſtineert en geſchikt, ofte als noch te deſtineren, al volgende de Authoriſatie en macht den ſelven Curateuren en Burgermeeſteren daar afgegeven.

IX. Dat de Profeſſoren 't eynde van elke drie maanden een vierdepart van haere jaarlijkſche belooninge ontfangen ſullen, uyt handen van den Rentmeeſter daar toe ſpecialijken geſtelt, ofte noch te ſtellen.

X. Dat by den Rector, Curateurs en Aſſeſſeurs, ſullen gekooren werden twee Secretariſen, van de welke den eenen regiſter houden ſal van alle Reſolutien van den Senaat, en den anderen van alle het geen by den Rector en Rechters der Univerſiteyt, mitsgaders by den Rector en Aſſeſſeurs in Regt-ſaaken als Vrede-maakers ſal gedaan ofte verhandelt worden; maar den Rector ſal aanteekenen de namen, toenamen, ouderdom, woonplaatſe, ſoorte van Studien, en het Vaderland van alle die ſigh onder deſe Univerſiteyt ſullen begeven, met den dag van haar-luyder aankomſte.

XI. Dat den Rector ook ſal bewaren het groot Zegel van de Univerſiteyt, en ontfangen 't geldt van alle des Univerſiteyts gerechtigheden, baten en profijten, ſoo over de voorſz. aanteekeninge, als anders, en het ſelve wederom uytgeven nae ſijn eygen en der Aſſeſſeuren goetvinden, waar van hy alle Jaars gehouden ſal weſen aan de Senaet te doen behoorlijke reeckeninge, bewijs en reliqua.

XII. Datter twee Bodellen ſullen zijn, van de welke den eenen gehouden ſal weſen den Rector, en den anderen alle de Profeſſoren in 't gemeen ten dienſte te ſtaan, en dat ſy beyde ſullen trachten met vlijt

Digitized by Google

hare instructie alreede gemaakt, ofte noch te maken, wel te achtervolgen. Der welker electie staan sal aan de Curateurs, in sulker voegen, dat by den Senaat drie Persoonen sullen genomineet werden, uyt dewelke sy-luyden een sullen verkiesen: gelijker wysen ook haar-lieden toekomen sal 't regt van de bodellen, als sy sulx verdienen, met communicatie van de voorsz. Senaat, te deporteren; en sullen de bodellen den eedt aan handen van den Rector, Curateurs en Burgermeesters doen, van alles getrouwelijken te doen, 't geen sy haarlieden ampts wegen sullen belasten.

XIII. Dat alle de gene, die om te studeren tot dese Universiteyt komen, gehouden sullen zijn binnen den tijdt van acht dagen, te rekenen na heure aan-komste binnen de Stadt Leyden, sich te vertoonen den Rector, en van de selve te laten immatriculeren of inschrijven, en daar vooren te betalen, tot behoef van de Universiteyt, vijfthien stuyvers, sonder meer, of dat sy-luyden anderssints, en by gebreke van dien, voor geen Studenten sullen werden gehouden, 't welk ook onderworpen zijn alle die gene, de welke tegenwoordelijken van nu voort aan voor Litmaten van de Universiteyt willen zijn gehouden; dat ook alle jaren, als den nieuwen Rector gekooren en geïnaugureert sal zijn, alle Studenten en Litmaten van de Universiteyt hare namen binnen veerthien dagen na de voorsz. inauguratie sullen laten recenseren of wederom aanteykenen, daar voor betalende ses stuyvers, sonder meer, ten behoeve van den Rector ende Secretaris voornoemt. Wel verstaande dat niemand als Student en sal mogen werden ingeschreven, die nog geen twaalf jaren oud en is, dan met goetvinden van de Curateurs voornoemt.

XIX. Den Rector sal sweeren en beloven aen handen van de voornoemde Curateurs, ten by-wesen van Burgermeesters der Stede van Leyden, dese Statuten en Ordonnantien van de Universiteyt na hare forme en inhouden te sullen onderhouden, en by anderen doen onderhouden, sonder daar tegens te doen ofte laten geschieden in eeniger manieren, en dat hy naar alle sijn vermogen sal beletten, alle 't gunt hy bevinden sal, tot vermindering der waardigheydt en profijt van de Universiteyt te strekken: maar ter contrarie, dat hy met alle vlijt, naarstigheyt en sorge sal bevorderen, 't gunt tot vermeerderinge van 't voordeel en eere der voorsz. Universiteyt, mitsgaders tot behoudenisse van de gemene welvaart, en profijt van alle de Litmaten en Studenten van dien, en voornamentlijk ook tot vermeerdering van den waarachtigen dienst Gods, en bevestinge van alle goede Discipline is dienende, sonder in desen te sullen gebruyken eenige particuliere affectie, gunste, ofte haet, noch de insichte te sullen hebben op eygen bate ofte profijte, en voorts al te sullen doen, dat een goet Rector des Universiteyts schuldig is, en behoort te doen.

XV. Die Assesseurs sullen sweeren en beloven, dat sy den Rector sullen hebben in eere en aansien, en voor soo veel henluyden aangaan mag, de Wetten en Statuten van de Universiteyt ter goeder trouwe onderhouden en voorstaan, den voorsz. Rector in alle voorvallende saecken, des by hem geroepen sijnde, assisteren met goeden raedt en advijs, sulx sy-luyden in oprechte conscientie na Gods woort, mitsgaders allen rechten en equiteyt, en tot vordering, soo wel in saken den Universiteyt, als de geschillen tusschen Studenten of Litmaten van dien, en hare party en te beslechten en eyndigen, mitsgaders ook tot oirbaar van de voorsz. Litmaten en Studenten bevinden sullen te behooren.

XVI. De Burgermeesters en Schepens der Stadt Leyden sullen jaerlix aan handen van den Curateuren verklaten by den eet, die sy de Graeffelickheydt van Hollandt hebben gedaan, dat sy, voor soo veel hen aangaan mach, d'Ordonnantien en Statuten der Universiteyt wel en ter goeder trouwen onderhouden, naekomen en helpen voorstaan sullen, den Rector, des by hem vermaant ofte geroepen zijnde, sullen assisteren in alle judiciele saken, sulx sy-luyden in oprechter Conscientien, naar Gods woort, mitsgaders allen rechten en equiteyten bevinden sullen te behooren.

XVII. Den Officier van de Universiteyt sal mede jaarlicx aan handen van de voorsz. Curateuren sweeren en beloven by den Eedt, die hy de Graeffelickheyt van Holland gedaan heeft, dat hy sich in saecken van de Academie sal reguleren en gedragen naar de ordonnantien en statuten van de Universiteyt, en dat hy deselve, na sijn vermogen onderhouden sal.

XVIII. Alle Professoren, soo ordinare als extraordinare, sullen voortaan op hare aanneminge aan handen vande Curateuren der Universiteyt en Burgermeesteren der Stadt Leyden, onder eede beloven, dat

Digitized by Google

dat sy-luyden de Wetten en Statuten van de voorsz. Universiteyt, voor soo veel hen aangaan mach, ter goeder trouw onderhouden, en voorstaan sullen. En sullen alle de tegenwoordige Professoren op 't invoeren der Statuten, gelijken Eedt doen aan handen als vooren.

XIX. De Studenten, gekomen zijnde tot hare sesthien jaren, sullen zweeren met ongedekten hoofde, opgeheven handen, en uytgestrekte vingers, als na rechten gebruykelijk is, dat sy den Rector, Curateurs en Senaat der Universiteyt alle onderdanigheyt en eere bewijsen, mitsgaders allen geboden en wettelijke bevelen en verboden van deselve Universiteyt gehoorsamen sullen, en soo sy-luyden yets bevinden ofte vernemen, streckende tot schade, of anderssints strydig tegen 't profijt van de Universiteyt, dat sy-luyden 't selve den Curateurs vande selve Universiteyt, ofte den Rector sullen te kennen geven, datse ook de Universiteyt, ofte Officiers van dien, in haren Rechten niet en sullen defrauderen, ofte daar van yet onthouden. Dat de Studenten van de Thologie, studerende op andere Beursen van de Provincien, Steden en Collegien, maar geen anderen, boven den voorgaanden gemeenen Eedt, noch daar beneffens sullen sweeren, dat soo lange alsse hen in dese Universiteyt sullen onthouden, sy-luyden in 't stuck van de Religie, ook geene andere leeringe en sullen aanhangen ofte volgen, dan die in de selve Universiteyt geleert en gehouden werdt. Maar belangende de geene, die beneden hare sesthien Jaren zijn, de selve sal den Rector onder handtastinge gelijke beloften afnemen, en indien sy in dese Universiteyt blyven tot hare sesthien Jaren, sal den Rector ten tijde van de recensie haar den Eedt solemnelijk afnemen.

XX. De Studenten en sullen haar niet vervorderen eenige Collegien onder henluyden, die van eene Stadt, Provincie, ofte Natie zijn, op te rechten, ofte die voor desen opgerecht zijn, te onderhouden, ofte Litmaten daar van te zijn, om uyt kracht van eenige aangenomen Wetten malkanderen tot solemnele by-een-komsten te verbinden, onder wat pretext het ook zoude mogen zijn; sullen mede niemandt maaltijden, sympolia, gelt ofte yet anders, directelijk ofte indirectelijk af-eyschen ofte doen geven, noch ter oorsaak van in-komste, welkom, adieu, ofte vertrek, nochte van promotien, oratien, propositien, disputatien, ofte andere solemnele acten en exercitien, die in de Academie gepleegt werden, hoedanig die ook souden mogen zijn, veel min die gene, die sulx weygeren in eenige publijcque exercitien uyt te klopppen, ofte in eeniger manieren te turberen, ook selfs niemant daar over te dreygen, en dit alles op soodanige straffe, als by ons Plakkaat van den xxvij^en. September xvj^c. xxix. daar toe gestelt is.

XXI. Dat in dese Universiteyt mede sullen werden gemaakt *Doctores*, *Licentiati*, *Baccalaurei* en *Magistri*, inde respective faculteyten, en dat op soodanige manieren, als hier naar breder wert verklaart.

XXII. Dat van nu voortaan elk een, die begeert gepromoveert, ofte gevordert te werden tot het Doctorschap, Licentiaatschap, Magisterschap ofte Baccalaureaatschap respective, 't zy in der Theologien, in de Rechten, in der Medicijnen, ofte in de Philosophie en goede konsten, voor en aleer hy tot het openbaar onderzoek, om tot de geroerde waardigheyt te komen, mach werden toegelaten, gehouden is aan te spreeken een van de ordinarise Professoren der faculteyten, daar toe hy begeert gevordert te zyn, en van hem te begeeren tot een heymelijk onderzoek toe-gelaten te werden.

XXIII. 't Welk gedaan zijnde, sal de selve verzochte Professor alvoren hem onder-vragen en vernemen, niet alleen hoe lange sulk eenen in der selver Faculteyt sal hebben gestudeert, maar ook en sonderling op sijnen handel en wandel.

XXIV. En daar van ten genoege onderrecht zijnde, sal hem met goet-dunken en believen van alle sijne ordinarise mede-Professoren in der selver faculteyt, eenen seeckeren tijdt voor-stellen, om van de selve heymelijk, als hier naar volgt, te werden onderzocht.

XXV. Voor soo veel de Theologie belanght, *in locis communibus Sacræ Scripturæ*, en voorts *summariè de tota substantia Veteris & Novi Testamenti*, en bysonder *in locis controversis*.

XXVI. Aangaande de Regten, *in Institutionibus Juris*, en voorts sommarischer wijse in de geheele Rechten.

XXVII. Voor soo veel de Medicijnen aangaat, *in Institutionibus Medicinæ*, voorts *summariè per totam Medicinam*, en bysonder *in Methodo medendi*.

XXVIII. Ende aangaande de Philosophie en goede konsten, *in tota Philosophia*.

Digitized by Google

XXIX. Sal vorder de verſoeker al vooren in handen van den voorſz. Profeſſor leveren, 't gene den Heeren Profeſſoren van de ſelve faculteyt voor hare extraordinariſe moeyten in deſen tot een vereeringe is toegevoegt, te weten, voor elken Profeſſor, die daar over ſtaan ſal, thien guld. van xl. grooten 't ſtuk, die onder de ſelve in alle gevalle ſullen werden verdeelt.

XXX. By ſoo verre de verſoeker de genoemde ordinariſe Profeſſoren daar inne ten genoegen heeft geantwoort, ſo ſal men tegen s'anderen daeghs, ter ſelver uyren, voorſchrijven, 't zy twee *locos ſcripturæ ex utroque Teſtamento*, ofte twee ſware Loyen, ofte twee *Aphoriſmos Hippocratis*, ofte twee Texten uyt *Ariſtoteles*. 't Welk te verſtaan uyt de faculteyt, daar inne elk begeert gevordert te zijn, en ſal gehouden weſen, die naar noen ten vijf uyren te verklaren en uyt te leggen, 't welk doende, ſullen hem de jegenwoordige Profeſſoren daar inne onderſoeken en beproeven, en elk op ſijne verklaringe en uytlegginge een of twee Argumenten voorwerpen.

XXXI. Indien hy in de ſelve tweede onderſoekinge den ſelven Profeſſoren mede ten genoegen antwoort, ſal men hem een getuygeniſſe aan den Achtbaren Heere *Rectorem* mede deelen, om tot openbare onderſoekinge ofte Diſputatie toegelaten te mogen werden.

XXXII. Waar naar den verſoeker, invoegen tot noch toe gebruykt zijnde, *Theſes diſputandas*, in 't goet-dunken der Profeſſoren in elke faculteyt, mach voorſtellen, uytgeven, en de ſelve ſulx openbaarlijk, ofte in de Senaat verdedigen en ſtaande houden, te weten, *in Gradu Doctoratus & Magiſterii* ſonder *Preſes*, *in Gradu Baccalaureatus* onder een *Preſes*, ende *in Gradu Licentiæ*, ſonder ofte onder een *Preſes*, ten Keure van den Verſoeker, ten eynde de Senaat des Univerſiteyts ſpeuren en oordeelen mach, dat hy ſulx met eeren heeft beſtaan, en dat hy, ſonder des Univerſiteyts ſchande, tot een Doctor, Licentiaat, Magiſter, ofte Baccalaureus, reſpective, 't zy der Theologien, der Rechten, der Medicijnen, ofte der Philoſophie en Konſten, aangenomen en erkent mach worden, betalende alsdan over de gerechtigheyt *pro Doctoratu & pro Licentia* 't feſtig, *pro Magiſterio & pro Baccalaureatu*, dertig guldens, van veertig grooten 't ſtuck, ſonder meer, te verdeelen naar het gewoonlijk gebruyk.

XXXIII. De Promotien ſullen in 't openbaar geſchieden, in 't aanſien van de geheele Univerſiteyt, ofte in beſlotene Kamer van de Senaet. Die in 't openbaar wil gepromoveert werden, ſal des daeghs voor de Promotie met beyde de Bodellen des Univerſiteyts Scepters voor hem dragende, gaan nodigen de Profeſſoren in haere huyſen, en de Heeren Officier, Burgermeeſteren en Gerechte der Stede Leyden, op het Raet-huys, ten eynde ſy met hare tabbarden in de Univerſiteyt verſchijnen, om ſijne Promotie te vereeren, en op den beſtemden dag van de Promotie ſal den Candidatus gekleedt met eenen zwarten ſijden Damaſten Tabbart, met ſluwele opſlagen, gaan ten huyſe van den Promotor, om met hem nae de Academie te gaan, alwaar mede alle de Profeſſoren met hare Tabbarden verſchijnen, en in de Senaatskamer vergaderen ſullen, uyt de welke ſy geſamentlijken, ſoo haaſt de Heeren Magiſtraten ſullen gekomen zijn, den Rector en Promotor met den Candidatus voorgaande, en de andere Profeſſoren in haar ordre volgende, in de Academie ſullen gaan, alwaar de Candidatus, ſtaande op de onderſte ſtoel, een Oratie doen ſal van ſulken materie, als het hem ſal goet-dunken, doch alſoo, dat hy gehouden ſal zijn, deſelvige aan de Promotor te vooren te toonen; deſe Oratie geëyndigt zijnde, ſal hy op den opperſten ſtoel klimmen, en aan de zyde van den Promotor geſtelt werden, dewelke mede een korte oratie doen ſal, in de welke hy den Candidatum naar verdienſten gepreſen en tot ſijnen plicht vermaant hebbende, hem *Doctorem*, *Licentiatum*, *Magiſtrum*, *Baccalaureum ſolemni formula* promoveren ſal, en daar na hem het Boek ſijner faculteyt, eerſt open, en dan geſloten voor houden, een gouden Ring aan ſijn voorſte vinger ſteken, een ſluwele Bonnet op het hooft ſetten, en eyndelijk de rechter-handt geven, en ſal klare beduydinge van deſe Ceremonien daar by voegen. Dit gedaan zijnde, ſal den gepromoveerden naar een korte Dankſegginge tot Godt, den Rector, Magiſtraat, Profeſſoren, Doctoren, Predikanten, en voorts alle de toehoorders bedanken. En ſal alsdan tuſſchen den Rector en Promotor, alle de Profeſſoren volgende, t'huys geleydt werden.

XXXIV. Den Secretaris van de Senaat ſal aan den gepromoveerden eenen Brief verleenen in parquement geſchreven, en

Digitized by Google

en by hem op de plijke geteykent, en by den Rector en Decanus van yeder faculteyt respective onderteykent, inhoudende den Titel van des gepromoveerdens inaugurale disputatie, als mede in wat manieren hy gepromoveert is, aan welken Brief met zyde snoeren hangen sal het Universiteyts groote Zegel, in rooden wasse uytgedrukt, waar voor den Secretaris vier guld. van xl. grooten 't stuk genieten sal, sonder meer.

XXXV. Maar by aldien de versoeker den Heeren Professoren van sijne faculteyt, ofte in de eerste, ofte in de tweede heymelijke ondersoekinge, niet ten genoegen en konde antwoorden, sullen de voornoemde Professoren den selven, onder den eedt van secreet te houden, sijn versoek beleefdelijk ontseggen, met vermaninge van hem, sonderlinge in 't gene hy gefeylt mocht hebben, beter te oeffenen, 't welk doende sy sorge dragen sullen voor de eere van de selve Student. Ten welken eynde elk van hen gehouden is sulks by hem te bewaren, en niemant te ontdekken; en beyde de beproevingen sullen geschieden ten huysen van den ordinarisen Professor eerst versogt zynde, ofte daar 't selve met gemeen goetdunken heymelijk sal konnen geschieden, en sal ook de versochte Professor, om de heymelyke ondersoekinge te bevorderen, sijne medebroederen selfs by monde, ofte geschrifte, ofte door den versoeker aanspreeken en vermanen, sonder daar toe eenige Bodellen of Boden te gebruyken; alles op dat soodanige ontseggінge (indien het soude mogen gebeuren) den ontseyde niet en gedye tot schimp, schande of oneer, en sulx in hem geen bevlytings afkeer en veroorsake.

XXXVI. En dat de jegenwoordige regule striktelijk in alles sal werden onderhouden, sonder dat het in 't vermogen van de Professoren, ofte eenige van hen noch ook van den Senaat der Universiteyt sal staan, yemant daar inne te verschoonen, ofte aan te sien.

XXXVII. Dat de Curateurs van de Universiteyt, dewelke by ons alreede zijn, ofte noch sullen werden gestelt, mitsgaders Burgermeesters der Stadt Leyden, sullen gehouden zijn te besorgen alle 't gunt henluyden in't bysonder ofte gesamentlijk met den Rector en Assessеurs, tot cieraat, vermeerdering en heerlijkmakinge der voorsz Universiteyt, mitsgaders van 't Duytsche en Fransche Collegie Theologie noodig en oirbaarlijk dunken sal. Welke Curateurs en Burgermeesters voornoemt, daaromme tot allen tijden sullen hebben vryen ingank inde Vergaderinge van den Senaat der voorsz. Universiteyt, en aldaar mede in alle voorkomende saken mogen stemmen en helpen resolveren; der welker Officie maar voor eenen seekeren tijd duyren, en sulks veranderlijk wesen sal, volgens de Resolutie by ons daar op genomen, en by't overlyden van yemanden uytten voornoemden Curateuren, sal een ander in des Overledens plaatse by ons gestelt werden, en sal de voornoemde Curateurs en Burgermeesters, tot bequamer bedieninge haars ampts, vry staan haere bysondere onderlinge t'samen-komste te houden, en in de selve over de saken van de Universiteyt, en van de Collegien voorsz. te beraatslagen, sulks als hen dat goedt dunken sal.

XXXVIII. Dat den Rector, Professeurs en d'Officiers van de Universiteyt, mitsgaders de Doctores en Magistri, die haren titule in deselve Universiteyt hebben verkregen, en aldaer noch continuelijk tot goede Studien hare naerstigheyt doen, niet doende eenige Koopmanschap, Ambacht, Hand-werk ofte Poorters-neeringe, sullen voor hare huysen en huys-gesinnen vry en ontledicht zyn van eenige soldaten ofte hovelingen te logeren, daer en boven van alle ordinaire dach en nacht wachten, ook van alle contributien tot alle gemeene der Stede-werken ofte Fortificatien. Welke vrydommen ook sullen genieten alle Studenten, elk voor haer selven: ten ware by avontuere omme eenige dringende nood en gewichtige oorsaeken, by advijs en goetvinden van den Rector en Senaat der Universiteyt anders mocht werden gestatueert.

XXXIX. Dat de Studenten, Secretaris, Bodellen. en alle die gene die tot de Universiteyt behooren, soo wel in civile als criminele Saaken, 't zy datse aanleggers ofte verweerders zyn, niet dan voor den Rector en Assessеurs, met den Burgermeesteren en twee Schepenen der Stad Leyden sullen te recht staan, 't zy of deselve met Studenten, of met Borgeren geschil mochten hebben: behoudelijk dat Burgers ofte Inwoonders der Stad Leyden, niet tegenstaande die met eenig litmaat van de Universiteyt mochten te doen hebben, ofte hen aan yemant van

Digitized by Google

de Universiteyt mochten hebben misgrepen, in saaken daar van wegen de Graafselijkheyt, en by de Officiers der selver, jegens yemand criminelijk geprocedeert werd, sullen te recht staan voor Schepenen der selver Stede, en niet voor de Rechters der Universiteyt. En so wanneer eenig gebuyr-twist om erf-scheyding en servituten, of diergelijke saken, mogte ontstaan, 't zy tusschen Burgers, Poorters ofte Inwoonders der voorsz. Stede, ter eenre, mitsgaders Professoren, Studenten, en andere Litmaten van de Universiteyt voorsz. ter andere zyden, 't zy ook alleenlijk tusschen Litmaten der selver Universiteyt ten weder-zyden, dat soodanige gebuyr-questie, niet by den Rector en Regters der Universiteyt, maar by Schout en Schepenen der voorsz Stede geëxamineert en gedecideert sal werden. Dat wyders beyde de partyen, al eer sy voor de voornoëmde Rechters van de Vniversiteyt in 't Recht mogen komen, ontboden sullen werden voor den Rector en Assessеurs, die hen-luyden, so verre het doenlijk is, sullen accorderen: maar den Rector en Professeurs sullen in de eerste Instantie geconvenieert werden voor den Hove van Holland, en so sy-luyden aanleggers zyn, sullen hare tegen-partye roepen voor haren competenten of dagelijkschen Rechter. Wyders en sal van de Sententie by den Rector, Assessеuren, Burgermeesteren ende Schepenen gewesen, gene provocatie toegelaten worden. En dit al by provisie en tot dat anders sal wesen geordineert: Ende en sal den Schout van der Stad niemand van den Studenten of Litmaten der Vniversiteyt in apprehensie mogen nemen, dan naar voorgaande ordre van den Rector en Burgermeesteren, uytgenomen alleenlijk den genen, die hy in eenig swaar en enorm delict op ter heete daat bevinden sal.

XL. Dat de Rector, Curateurs, Burgermeesters en Assessеurs voornoemt, met advijse van de andere Litmaten van de Senaat der Vniversiteyt, is 't nood, sullen vermogen te maaken, al sulke andere Statuten en Ordonnantien, als tot vorderinge ende vermeerderinge der selver Vniversiteyt eenighsints dienen sullen; mits dat sy de approbatie van dien aan ons versoeken sullen, behoudelijk ook, dat sy niet en statueren 't geene de Stadt Leyden, of de Burgeren en Inwoonderen van dien eenigsints aangaat, ten zy de saake alvooren sy gecommuniceert mette Magistraat der voorsz. Stede, en by deselve goet gevonden: des so en sullen ook die van de Magistraat voornoemt geen Statuten of Geboden, de Vniversiteyt en Litmaten van dien eenigsints aangaande, verkondigen, dan by gelijke communicatie ende goet vinden van den Rector, Assessеurs, Senaat, en so het noot zy, van den Curateurs.

XLI. De Feriæ ofte Vacantien van de Vniversiteyt, (geduerende dewelke de Professoren mogen trekken en vaceren in hare particulieren affairen, en andersints, daar 't hen gelieven sal, sonder wedden te verliesen) sullen gehouden werden op de navolgende tijden of dagen, en anders, of langer niet, op pœne van in tegendeel aan 't voorsz. wedden gekort te sullen werden: als van Kers-avont af tot den 7. dagh van January daar aan volgende toe, beyde inkluys, op den 1. February, om de nominatie van den nieuwen Rector, van den 8. tot den 21. der selver Maant, om de recensie, acht dagen voor en na Paasschen, van 's Heeren Hemelvaarts-dagh af, tot acht dagen na Pinxteren toe, van den eersten der Hontsdagen, tot den eersten Septembris daar aan volgende, twee dagen op de Valkenburgsche Markt, van den 3. tot den 10. Octobris, beyde incluys, om de gedachteniss van 't Ontset der Stadt Leyden. En wat aangaat de Woensdagen en Saturdagen, van elke Weeke door 't geheele Jaar, op welke twee dagen de ordinaire Professeurs niet gewoon en zyn eenige publijke lessen te doen, deselve twee dagen sullen worden bestedet tot de publijke Promotien, Disputatien, en diergelijke solemnele actien gecelebreert werdende, mitsgaders (voor so veel eenigsints doenlijk is,) tot de particuliere Collegien van Disputatien, Examinatien en Institutien, die de Professoren t' haren huyse zyn houdende, en so noch eenige van die particuliere oeffeningen op andere dagen souden moeten vallen, deselve sullen de voorsz. Professoren gehouden wesen also te dirigeren en aan te stellen, datse niet en geschieden op deselve uyren, als de respective openbare lessen in deselve faculteyten, konsten en talen werden gedaan.

XLII. Alle Studenten, so wel uytheemsche als Inlandsche, sullen in 't komen

men en wederkeeren tot deſe Vniverſiteyt, vry zyn van alle tollen, aangaande hare klederen, boeken, en vorderen huysraad, en daar-en-boven genieten alle Privilegien en Vryheden hen na beſchreven rechten toekomende, voor ſo veel die by deſe Wetten en Statuten niet ſpecialijk en zijn gederogeert.

Alle welke voorſz. Statuten en Ordonnantien wy willen, dat binnen deſe Univerſiteyt by den Rector, Curateurs, Burgermeeſters, Aſſeſſeurs, Profeſſeurs, Studenten, en andere Litmaten der ſelver Univerſiteyt, voortaan achtervolgt en onderhouden ſullen werden, Bevelen daarom allen en een yegelijk van hen-luyden, mitsgaders den Magiſtraat der Stad Leyden, en allen anderen, die deſe Statuten eenigſints mogen aangaen, deſelve na hare forme en inhouden te onderhouden en achtervolgen. En wy behouden aan ons de macht van vermeerderinge, moderatie, veranderinge en interpretatie der ſelver.

Gedaan in 's Gravenhage onder onſen grooten Zegel hier aen gehangen, in den Jare naar de Geboorte ons liefs Heeren, eenigen Heylands en Saligmaakers Jeſu Chriſti duyſent ſes hondert-een-en-dertig, op den eerſten dagh van de Maant van October. En is geparapheert

J. de WASSENAAR, *vt.*

Onder ſtaat

Ter Ordonnantie van de Staten voornoemt.

En is geteekent

C. vander WOLF.

En is beſegelt met een groot root waſſen Zegel, aan doublen Franchijnen ſtaarte uyt hangende, verwapent met den Hollandſchen klimmenden Leeuw. En in den ommeloop geſchreven

Sigillum Ordinum Hollandiæ.

45 h *By den Staat*,] Hier toe zyn by de Staten van *Holland* enige geamortiſeerde en aangeſlagen goederen en innekomen geſchikt, daar uyt een *Collegium Theologiæ* is opgerecht, daar van enige jonge borſten van goede hope, buyten hare koſten werden onderhouden en geleerd, voor ſeker getal van jaren, of tot dat ſy bekwaan geoordeelt werden, haar eygen ſtudien voort te voltrekken, en hare bevorderinge verder te ſoeken. Om daar van grondige kennis te geven, hoe dat het in't ſelve Collegie toegaat, dient de volgende Ordonnantie.

Ordonnantie van't Collegium Theologie tot Leyden, gemaekt by de Ridderſchap, Edelen en Steden van Hollant en Weſt-Vrieſlant, repreſenteerende de Staten van den ſelven Lande, op 't ſtuyr en beleyt van *'t Collegium Theologiæ* by den ſelven Heeren Staten gefundeert, ende opgericht in de Vniverſiteyt binnen der Stadt Leyden.

't EERSTE DEEL.

Belangende d'Opſienders.

I.

EErſt ſal tot beleyt van't Collegie by den Heeren Staten voornoemt werden geſtelt en gecommitteert uyt twee of meer bequame Perſoonen, by de Curateurs van de Vniverſiteyt en Burgermeeſters der voorſz. Stadt voor te ſlaan, ofte alſulke andere als de Heeren Staten goet vinden ſullen een Regent, ſpreekende de Nederduytſche Tale, die daar toe, ſoo ten opſicht van eenen goeden ende Godtſaligen wandel, 't profiteren der Gereformeerde Religie, als anderſints, ghenoeghſaem bequaam ſal worden gevonden, zijnde van goeden aenſien, ontſagh, beleyt ende voorſichtigheydt wel ervaren ſoo in de Latijnſche, Griekſche, ende Hebreeuſche ſpraecken, als oock in de Philoſophie ende Theologie, ſtaende in eenigheydt in de Leere met de Gereformeerde Kercken hier te Lande, tot welcker verſeeckertheydt hy mede gehouden ſal zijn, in 't aenvangen van ſijn Ampt de formulieren van eenigheydt in de Leere, namentlijck de Confeſſie ende Catechiſmum der Nederlantſche Gereformeerde Kercke, mitſgaders de naardere verklaringen ofte Canones in de laetſte Synode Nationael tot Dordrecht geſtelt, als ſchriftmatigh, te onder-teyckenen.

II. Wiens Ampt ende Officie weſen ende ſtrecken ſal tot directie van de Studia, 't leven, converſatie ende manieren der Burſalen. Ende ſulcx voornemelijck dat ſy, hen ſelfs recht leerende kennen, tot kenniſſe van Gode Almachtigh mogen geraecken, ende in ſijn heylige vreeſe werden opgetrocken, ende dat ſy, achtervolgende Godes H. Woordt, dagelijcx ernſte-

lijck

lijck werden vermaent ende onderrecht, hare Magistraat ende Overigheydt alle ghehoorsaemheydt ende eerbiedinge toe te dragen, ende in 't voorder de Bursalen neerstelijck te doen frequenteren de lessen, soo in de Universiteyt, als in 't Collegie, te ordonneren ende bevelen wiens lessen elck een sal hebben te hooren, gesamentlijck om de voorsz. Bursalen te oeffenen, soo veel eenighsints doenlijck is, soo in 't confereren, resumeren ende repeteren van de gehoorde lessen, als ook in 't disputeren, proponeren, ende declameren, ende andere scholastique oeffeningen ende exercitien.

III. Ten welcken eynde de Regent hem dickmalen in der Lessen sal laten vinden, oock alle Sondagen in de Predikatien, die de Bursalen sullen hooren, omme opsicht te nemen, ende oock daer op te letten, offer eenige Bursalen souden mogen zijn achter gebleven.

IV. Sal alle weecke de Lessen in der Theologie, oock de Predikatien by den Bursalen gehoort, onder den selven, soo veel doenlijck is, doen repeteren, ende ten minsten alle Sondagen ende Woensdagen den Bursalen uytleggen den Catechismum, sal oock de Lessen, repetitien, propositien, disputatien en andere exercitien onder den Bursalen van half jaer tot half jaer alsoo verdeylen, dat sy door de selve ten bequaemsten ende spoedighsten mogen werden gevordert, welcke verdeylinge, met advijs ende kennisse van de Professoren Theologie geconcipieert, door den Regent den Bursalen aenghedient ende eens gheselt zijnde, voor dat selve half jaer onveranderlijck sal onderhouden werden.

V. Sal oock versorgen, dat die geene, die in 't Collegie komen, eerst in *Latinis*, *Græcis & Hebraicis*, mitsgaders in *Logicis* ende *Mathematicis* geoeffent werden, daer naer in *Physicis* ende volgende in *Ethicis* ende *Metaphysicis*, sonder nochtans daer-en-tusschen te versuymen den Catechismum, ende andere oeffeninghen van godtsaligheydt, maer door de Philosophie ende de Hebreeusche tale ghetraeckt, ende *ad Theologiam* gepromoveert zijnde, dat sy als dan voor 't eerste in *Locis communibus* sullen werden geëxerceert, daar naar in *Lectione*, *Auditione* en *Meditatione Veteris & Novi Testamenti*, mitsgaders in 't disputeren en proponeren, tot welken eynde sy de publijke Theologische en Hebreeusche Lessen in de Vniversiteyt sullen moeten frequenteren, en uyt de selve Lessen weder-gekeert zynde, daar over van den Regent en Sub-Regent respective geëxamineert worden, sonder dat de voorsz. Bursalen sich mette private Lessen ofte Exercitien sullen mogen genoegen, welke private Lessen en Exercitien ook also sullen werden verdeelt, datse niet en concurreren op de zelve uyren als de publijcque Theologische ofte Hebreeusche Lessen werden gedaan, en sullen ook in 't voorsz. Collegie geene publijcque lessen mogen gedaan worden, *Excepta lectione Catechismi & Analysi capitis Biblici præleeti*; wyders zal den voornoemden Regent ook versorgen, dat niemande sijn voorgaande Studien veranderen of verlaten sal, om tot hooger te geraken, dan met voorgaande kennisse van den Regent, en publijque Examinatien. Welke tot dien eynde ordinarie ten minsten eens 's Jaars in de Vacantie van October, en extraordinaris voor de Vacantie van Paesschen, solemnelijk in 't Collegie by den Regent en Sub-Regent, elk in den sijnen, geschieden sal, en dat in jegenwoordigheydt van den Professor ofte Professoren van sodanige tale, konste, of faculteyt, als die gene, die gepromoveert zullen worden, respectivelijk sullen hebben gehoort.

VI. Sal t'allen tijden, als de Bursalen hare maaltijden sullen houden, of soo hy daar niet kan by wesen, den Sub-Regent hem daar jegenwoordig laten vinden, over en weder-over wandelende, so wel om op de zeden en manieren van de Bursalen te letten, als ook omme toe te sien op 't Regiment van de Schaf-meester, en of hy ter taeffelen wel en behoorlijk doet aanschaffen, waar over, indien tusschen den Regent en Schafmeester verschil soude mogen vallen, sal de Regent een ofte meer Professoren in de H. Theologie daar toe roepen, tot sijner ontlastinge.

VII. En sal van de saken van 't Collegie, belangende de instellinge, vorderinge, en voortgank mitten gevolge van dien, pertinent Register houden, of by den Sub-Regent doen houden.

VIII. Den Regent sal worden bygevoegt een Sub-Regent, ofte Mede-hulper, wel ervaren zijnde inde Nederlantsche, Latijnsche, Griecksche en Hebreeusche talen, ook in der Philosophie, vroom van leven en eerlijk van zeden, volgende de Gereformeerde Religie, daar van hy ook openbare Pro-

Professie sal doen, staende in eenigheydt der Leere met de Gereformeerde Kerken hier te lande, tot welker versekertheyd hy als Sub-Regent mede gehouden sal zijn, in't aen-vangen van sijn Ampt, de formulieren van eenigheyd in de Leere, namentlijk de Confessie en Catechismum der Nederlandsche Gereformeerde Kerken, mitsgaders de naerdere verklaringen ofte Kanones in de laetste Synode Nationael tot Dordrecht gestelt, als schrift-matig, te onderteykenen.

IX. De welke de Jonge Bursalen in *Hebraicis*, *Græcis* en *Latinis*, mitsgaders in *Logicis*, *Mathematicis*, *Physicis*, *Ethicis* en *Metaphysicis* oeffenen en exerceren sal met doen repeteren, declameren, disputeren, en anders, soo dikmaels en ter sulker uyre en plaatse, als hem by den Regent ten gevoeglijksten sal werd en geassigneert, sal ook gehouden zijn in des Universiteyts Lessen dikwils te verschijnen, en den Regent getrouwelijk te assisteren in stuyr en beleyt van't Collegie, waar toe hy ook in't afweesen van den Regent sijn plaatse vervullen en persoon representeren sal, in't welke hy mits desen wert gestelt en geauthoriseert, gelijk hy mede den Regent op sijn aan-manen, in de directie en stuyr van't Collegie gewilliglijk assisteren, en, soo hy yet verneemt, daar van de Regent dient kennisse te hebben, tijdelijk hem bekent maken, mitsgaders voorts met hem in alles goede eenigheyd en correspondentie onderhouden sal.

X. En sullen beyde, soo wel den Regent als Sub-Regent, in't aan-nemen van hare Ampten aan handen van de Curateurs der Universiteyt solemneljken sweeren, hun in den last en't Ampt, hun opgeleyt en vertrouwt, getrouwlijk te dragen, de regelen en wetten van den Collegie te onderhouden, en de Jeught, onder de gehoorsaamheyd van hare wettige Overheyd, op te trekken in de Religie, die nu ter tijd in den lande openbaerlijk wert geleert, en in de voor-geroerde Belijdenisse, Catechismo, en naarder verklaringen der Nederlandsche Christelijke Gereformeerde Kerken vervatet is, en verklaart staet.

XI. Sal ook tot dienst van't voorsz. Collegie, beneffens den Regent en Sub-Regent, by den Heeren Curateurs voorsz. werden gecommittert en gestelt eenen *Oeconomus*, Dispensier, ofte Schaf-meester, wesende een Man van goeden, vromen en godsaligen leven, staende tot eerlijke en loffelijke Name en Fame, een Litmaat van de Gereformeerde Kerke.

XII. Wiens Ampt wesen en hem uytstrekken sal, totter huys-houdinge, en sulks om de tafel te voorsien, alle de Bursalen van behoorlijke mond-kosten, spijs, drank, haveniesse en gemak, vuyr en light op haar-luyder gemeene vergaderinge te versorgen, en hem met't verder onderhoud van den huyse te bemoeyen. 't Welk te verstaen is, dat hy gehouden sal zijn, t'sijnen kosten te versorgen en bestellen de kaersen, die over de Maeltijden, en in de gemeene Lantaernen van noode sullen zijn, maar voor soo veel aengaet't light, 't welk men gebruyken sal tot lessen, repetitien, gebeden, mitsgaders andere extraordinaris t'samen-komsten, en van gelijken de kaersen en olie, die hy de Bursalen, ter bescheydenheyd en ten bevelen van den Regent sal uyt-deelen, dat hy daer van reekeninge houden en voeren, en ter Ordonnantie van de Curateurs en Burgermeesters voldaen en betaelt werden sal, van gelijcken dat hy, t'sijnen kosten de stove in de gemeene Eet-plaatse sulex driemalen's daeghs sal stooken, dat deselve gemeene plaatse genoughsame warmte sal hebben. Te weten, ten eersten 's morgens op der Bursalen eerste t'samen-komste, ten tweeden, 's middaghs, ten derden t'savonts, op beyde de Maeltyden, en soo dickwils als de stove op andere tijden; ten bevele van den Regent, sal werden gestookt, dat hy daar van reekeninge houden, en als-vooren, extraordinaire betaelt werden sal, dat hy wel letten en naarstigh opsight nemen sal, dat den gemeen dienaer des Collegii, mitsgaders de wasscherse, elk in den sijnen, haer officie en opgeleyde plight doen sullen; vorder dat de gemeene plaatsen werden gereynigt, en de daeken, veynsteren, glasen, kasynen, deuren, muyren, en andere saaken't gebouw van't Collegie en de haveniesse van dien aangaande, wel en naar behooren onderhouden; ten welken eynde hy alle veerthien dagen eens metten Regent omme-gaan, en vlytigh op alles letten sal, Curateurs en Burgermeesters tijdelikken te kennen gevende, waer toe, of aen, eenige reparatien van noode sullen zyn.

XIII. Den Schaf-meester sal tot sijnen kosten onderhouden soo veele Dienst-boden, als tot behoorlijke dienst van de *Oeco-*

conomie noodigh ſullen weſen.

XIV. Ende ſal tot koſten van 't Collegie onderhouden worden een gemeen Dienaar, ofte *Famulus*, ook Student zijnde, wiens Ampt ſal weſen, de tafel der Burſalen te bedienen de gemeene plaatſen van 't Collegie van alle vuyligheyd te reyninigen, de klok ter geordineerder uyren te kleppen, voor het lynwaet der Burſalen, als't gewaſſchen wert, te ſorgen, en voorts ſoodanige dienſten te doen, als de Regent, ofte Sub-Regent, tot dienſt van Collegie noodigh vindende, hem in der billigheyd ſullen bevelen.

XV. Sal den Burſalen behoorlik tracteren voor ſoodanige ſomme Jaerlikx, als de Heeren Staten nae de gelegenheyd der tijden ſullen goet vinden, hem toe te voegen.

XVI. En ſal de betalinge van de montkoſten der Burſalen de Schaf-meeſter t'elken vierendeel-Jaers werden gedaen, op de atteſtatie en getuygeniſſe van den Regent, alles ter ordonnantie van den Curateurs en Burgermeeſters, ſulkx en inder voegen, als alle andere penninghen van de Univerſiteyt werden uyt-gekeert en verſtrekt.

XVII. De Schafmeeſter wert gehouden dagelikx ter behoorlikker uyren eensdeels hier naar uyt-gedrukt, ende voorts ten bevele en verklaren van den Regent aan te rechten. Ten eerſten, alle morgen ten in-byten voor elke vier Burſalen een vierendeel-pont boters, ende goet tarwen-broot daar toe; en op Sondagen des middaghs tot voor-ſpijs, voor elk een ſnede tarwen-broots-ſoppe, op de vleeſch-ketel geweekt; tot her tweede gericht, geſprenght ofte geſouten warm runderen-vleeſch, en voor het derde gericht, ſchapen-hutſepot met lamoenen, ofte hutſepot met groen kruyt geſtooft. Des avonts tot voor-ſpys, ſalaet van groen des Somers, en van biet-wortelen des Winters, voor het tweede gericht, gebraden ſchapen, ofte kalveren-vleeſch, voor 't derde gericht, boter en broot, een vierendeel pont boters voor vier perſoonen. Op Maendage des middaeghs tot voor-ſpijs, witte-broot-ſop in melk, ofte ſchapen-nat geweekt, ofte geſtoofde knollen, voor het tweede gericht, geſprenght ofte geſouten vleeſch, voor het derde gericht, gehakt met korenten geſtooft naer behooren. Des avonts tot voor-ſpijs in de winter, rijſten-bry van ſoete melk, en in de ſomer, ſoete melk met witte-broot gekookt, voor het tweede gericht, het overblijffel van 't gebraden, en voor 't derde gericht, boter en broot, als vooren. Op Dijnſdagen des middaeghs tot voor-ſpijs, kort warmoes-groen, ofte van kool, voor het tweede gericht, geſprenght ofte geſouten vleeſch, voor het derde gericht, ſchapen hutſepot met witte wortelen, pruymen, of turkxſche boontjens; des avonts tot voor-ſpijs knollen geſtooft en wel overgooten met boter; voor het tweede gericht, het overblijffel van ſchapen-vleeſch geroofſt zynde en met boter en aſijn overgoten, ſomtijds ook geſtooft zijnde met appelpont daar om geleyt, ook wel gehakt daar van gemaekt, naar gelegentheyd, en in gevalle van 't voorſz. ſchapen-vleeſch niet en is overgebleven, in plaatſe van dien runderen of ſchapen-hutſepot met turkxſche boontjens ofte wortelen. Op Woenſdagen des middaaghs tot voor-ſpijs groene of grauwe erreweten met boter en aſijn daar over, ſomtijds ook deſelve groene erreweten in ſtukken gewreven met boter en wat geimber en ſaly daar in gekookt: voor het tweede gericht, verſche zee-viſch ofte rivier-viſch, naar gelegentheyd van wint en weder, of anders in plaatſe van dien geſouten viſch, ofte ſtock-viſch: ende voor 't derde gericht, boter en broot, daar toe komijnde koeyen-kaes om tot het boter en broot te eeten; des avonds tot voor-ſpijs, kaernemelk met witee-broot ofte biſckuyt wel geſoden, ende een goet ſtuk boters daar onder: tot het tweede gericht, viſch, naar gelegentheyd als voren: en tot het derde gericht, boter en broot, mede als voren. Op Donderdagen des middaeghs tot voorſpijs, turkxſche boontjens groen, ofte gepelt, ook wel roomſche boonen en peulen des ſomers: tot het tweede gericht, geſprenght ofte geſouten vleeſch, tot het derde gericht, hutſepot met roode ofte witte wortelen, of in de voortijd met groen kruyt ofte ajuyn geſtooft: des avonts tot voorſpijs, ſalaet ofte ſoete-melk met witte-broot, ofte biſcuyt geſoden, ook wel in de winter bier met broot geſoden: tot het tweede gericht, runderen ofte ſchapen hutſepot met geſtoofde pruymen: en voor 't derde gericht, boter en broot als vooren. Op Vrydagen des middaeghs tot voorſpijs, grauwe erreweten, knollen ofte kool, langwarmoes zynde geſtooft: voor het tweede gericht, viſch, naer gelegentheyd als vooren: en voor het derde geticht boter en broot

broot met kaes daer op, mede als vooren: des avonts tot voorſpijs ſoete melk met biſcuyt, ofte witte-broot geſooden: voor tweede ſpijs, viſch, naar gelegentheyd als vooren, en voor derde ſpys, boter en broot, mede als vooren. Op Saturdagh des middaeghs tot voorſpijs, groene erweten met koek doorſlagen en boter overgegoten: voor het tweede gericht, zee-viſch ofte rivier-viſch, naar gelegentheyd: en voor het derde gericht, boter en broot met koeyen-kaes: des avonds tot voorſpys, kaerne-melk met witte-broot of biſcuyt t'ſamen wel geſoden: voor het tweede gericht, het overblijſſel van 't vleeſch met geſtoofde pruymen, en ſomtyds wel ſoete appelen geſtooft daar omme geleyt, wel verſtaende, dat in tyd van nood, als men deſe voorſz. ſpijſen niet hebben en kan, hy alſdan, in plaatſe van 't geene men niet hebben en kan, met kenniſſe van den Regent yet anders ſal mogen ſchaffen in deſſelfs plaatſe, 't welk even goet is: ten laatſten ſal den Burſalen tot haren drank verſorgen bier van drie gulden 't vat, en dit al redelijker wijſe, ten genoegen van des lichaams nootelijk voedſel en onderhoud, en ſal hy voor den Burſalen in de gemeene Eet-plaatſe gehouden zyn te doen brengen, terſtond naar het middaghmael, twee fleſſchen, elk houdende een vaane van 't voorſz. bier, en tuſſchen drie en vier uyren, mede naar noene, vier der voorſz. fleſſchen, en naer de avond maaltijd mede twee fleſſchen als vooren.

XVIII. De Schaf-meeſter ſal op 't aannemen van ſijn ampt aan handen van de Curateurs voor-noemt eedt doen de regulen en wetten van den Collegie te onderhouden, en voor ſoo veele hem aangaat, by elk een te doen onderhouden, alle ſchandalen en ergerniſſen, 't Collegie aentreffende, tot kenniſſe te brengen en te openbaaren aan den geenen, die ſulx ampts-halven toekomt te weten, weren en ſtraffen ſonder die yemand vreemts te ontdekken, ofte verklaaren, ende voorts den oirbaar en het welvaren van 't Collegie, naar alle ſijn vermogen, te verſorgen. En en ſal niemand in ſijn dienſt mogen aannemen, ten zy aan handen van den Regent onder hand-taſtinge gelijke beloften doende.

XIX. De Huys-vrouwen, Dienſt-boden, ende ſulx 't geſinde van den Opſiender, Mit-hulper en Schaf-meeſter, elk in den ſijnen, indien ſy eenige hebben, moeten zyn van goeden, vroomen en Godſaligen leven, handel en wandel, ſtaande ter goeder name en fame, onbeticht en onberugt van alle onbehoorlijke ſaaken, de Gereformeerde Religie niet alleen toegedaan, maar ook openbaare Profeſſie en belijdeniſſe daar van doende.

XX. En, om op de vorderniſſe van de Burſalen te letten, ſullen de Profeſſoren Theologiæ by gebeurte dikwils, ten minſten eens ter weeke, hun werk maken en ſigh laaten vinden in het Collegie, om aldaar te aſſiſteren en hooren *Analyſin Theologicam*, die by den Regent wert geleſen, en ook om mede opſicht te nemen op de manieren en 't leven van den Burſalen, en met eenen toe te ſien, dat den Schaf-meeſter hem, nopende het tractement, wel en behoorlyken quijte.

XXI. Sal ook allen Profeſſoren *Theologiæ*, *Philoſophiæ*, en *Linguarum* vry ſtaan in 't Collegie te koomen, en aldaar te verſchijnen, ſoo dikwils als den Regent eenige *Lectiones Catechiſticas*, ende hy met den Sub-Regent eenige repetitien, ofte andere exercitien doen onder den Burſalen, in een yeders Profeſſie ofte Faculteyt, ſonderlinge als *Solemnes Orationes*, *Diſputationes*, ofte *Examina Publica* in 't Collegie ſullen geſchieden.

XXII. Van gelijken ſullen de Profeſſoren *Theologiæ* en *Philoſophiæ*, mitſgaders van de Griekſche en Hebreeuſche Spraake, gehouden zyn alle drie maanden eens in 't Collegie te komen, en de voorſz. Burſalen, ten overſtaan van den Regent en Sub-Regent, te oeffenen in het repeteren, van 't gunt ſy die voorleden drie maanden van de ſelve ſullen hebben gehoort, geleert, en onthouden. 't Welk den ſelven Profeſſoren geſamentlik, en elk van hen van gelijken, mitſdeſen werd gelaſt en bevolen te doen. En ſullen de voorſz. Profeſſoren alſdan ook eenige vragen den voorſz. Burſalen mogen voorſtellen, naar gelegentheyd, ſonder dien aangaande aan eenen preciſen tyd gebonden te zyn.

XXIII. En ſullen de Curateurs ten minſten twee reyſen 's jaars, tot ſoodanigen tyden, als 't hen gelegen weſen en goetdunken ſal, onverſiens in den Collegie komen, om hen behoorlijken en naarſtelijken te ondervraagen, hoe hem yegelijk in ſijn ampt, vertrouwde en opgeleyde laſt is dragende, ſoo wel ten opſicht van den Regent, Sub-Regent, Schaf-meeſter, en huys-geſinden, als ook van de Burſalen,

Digitized by Google

of sy wel vorderen en toenemen, om, eenige gebreecken en Mishandelinge bevindende, daarinne tydelik te mogen voorsien, daar en sulcx sy ten meesten oirbaar van 't Collegie en vorderinge van dien, bevinden sullen te behooren, 't welk doende sy de Bursalen in haar jegenwoordigheyd door eenige t'haren believen, sullen doen ondersoeken en beproeven, of sy behoorlijk toegenomen en gevordert sullen zyn. En die sy sulcx bevinden sullen hem best bevlijtight en gequeten, of niet behoorlijk gevordert te hebben, eenige vereeringe toe voegen, of vermanen en bestraffen, alles om den anderen te dienen tot een spoor en ontsich.

HET TWEEDE DEEL.

Belangende de Giften van de Beursen der Bursalen, beproevinge en ondersoekinge voor der selver in-komst in 't Collegie.

I.

DE Beursen, door de genoemde E. E. Mog. Heeren Staten alreede opgestelt ofte noch op te stellen, sullen als vooren wesen jaerlicx van hondert twintigh gulden voor de montkosten, van elf gulden voor het bewasschen van lijnwaat, van twintigh gulden voor ordinaris subsidie, boven de vrye bewooninge, ende ter nominatie van den geenen, die sulcx vergunt is, of sal worden, staan ter gifte van de selve E. E. Mog. Heeren Staten, of haar gecommitteerden Raden.

II. En sullen tot de voorsz. Beursen voor al werden genomineert, die binnen de palen van Holland en West-Vriesland gebooren sullen zyn, van bequamen ouderdomme, 't welk hem verstaat niet onder de seventhien jaren, niet merkelijk mismaakt van gesicht, spraak ofte leden, ende hebbende goede getuygenisse van haren voorgaanden Rector, of Schoolmeester, dat sy zyn goet van aart, begrip en verstand, in hare Studien soo verre gekomen wesende, dat sy bequaam zyn tot der Universiteyt te gaen, en sulcx de gemeene Lessen met vruchten te hooren.

III. Omme waar van versekert te zyn, sullen alle de geene, die genomineert zyn, om met een van de Lands-beursen voorsien te werden, hen al-vooren stellen ter examinatie, proeve en ondersoek van den geenen, die daar toe by den Senaat vande voorsz. Universiteyt, uyt het Collegie van den Professoren, door den achtbaaren Heere Rector in der tydt, sullen werden gestelt, welke Proeven en ondersoekingen geschieden sullen, in *Latinis*, *Græcis*, *Rhetoricis*, *Logicis* en *Catecheticis*, ten overstaan van den Regent en Sub-Regent. En sullen de gecommitteerde daar inne handelen en voorts-varen op haarluyder eeden, daar mede sy aan der Universiteyt verplight staan, sonder yemand daar inne te verschoonen, of gonst, of afgonst toe te dragen, het welk indien de Regent of Sub-Regent in't examineren, ofte beproeven bemerkten, sullen het selve de Curateurs aandienen en te kennen geven, omme daar inne by hen-luyden, ten oirbaar van den Collegie, te werden versorght, dat die geene, die 't selve onnut zyn, daar toe niet en werden gevordert, en sullen de Gecommitteerde, mitsgaders de Regent en Sub-Regent ter saake van 't ondersoek tot laste van 't Collegie genieten elk twintigh stuyvers.

IV. Ende daar toe over sulcx bequaam gevonden zynde, sal hem by den Rector afgevraaght werden, of hy ook *ad Studium Theologicum*, ofte *Scholasticum* zy geneyght, en van meeninge is daar in te volherden. En by soo verre de Student niet rondelijk en soude verklaren tot de voorsz. Studien geneyght te zyn, werdt verstaan, dat men den selven niet en sal admitteren. Welke verklaringe geschiet zynde, sal hem daar van verleent werden acte onder 't Segel van de Universiteyt, dewelke elk eenen, doende tot dien eynde vervolgh, gehouden werd te verthoonen, beneffens sijne requeste den Staten over te leveren.

V. Daar op by den Heeren Staten behoorlijke acten van aanneminge verleent, de welke by de Bursalen vertoont sullen werden aan den Regent van't Collegie, omme by den selven over genomen en geregistreert te werden in 't register.

VI. 't Welk gedaan zynde, sal elk Bursael hem door den Achtbaren Heere Rector van de Universiteyt doen *immatriculeren*, en aan handen van den selven Rector, mitsgaders van den Regent en Sub-Regent, ten overstaan der Curateurs, ofte eenige van hen, en van de Professoren van de Faculteyt der Theologie, beneffens den gewoonlijken eedt, die alle andere litmaten van de Universiteyt gehouden zyn te doen, ook beloven, dat soo lange als hy in desen Collegie sal blijven in 't stuk

Digitized by Google

't ſtuk van de Religie geene andere leeringe ſal aanhangen ofte volgen; dan die in de voorſz. Univerſiteyt geleert en gehouden wert, daar beneffens ſijne wettige, hooge en ſubalterne Overigheyd, mitſgaders den Regent en Sub-Regent, met aller eerbiedinge gehoorſaam en onderdanigh te zyn, hem te dragen naar de regelen en wetten van 't Collegie, ſoo die nu ter tydt gemaekt zyn, of ſullen worden, alle blamatien, ſchandalen en ergerniſſen 't Collegie aantreffende tot kenniſſe te brengen en te openbaren aan den geenen, die ſulcx Ampts-halven toekomt te weten, weeren en ſtraffen, ſonder die yemant vreemts te ontdekken of verklaren, uyt 't Collegie niet te ſcheyden, dan met behoorlijke affcheyt, 't welk hem verſtaat met voor weten van de geene, die hem heeft genomineert, en bewilligen van den Heeren Staten, ſijne Studien nier te veranderen of verlaten, te man gewerden en tot bequamen ouderdom gekomen zynde, hem, 't zy in Kerkelijke ſaaken, of de Scholen, en de regieringen van dien aangaande, te laaten gebruyken ten dienſte van den lande van Hollandt en Weſt-Vrieſlandt, en hem ſulcx tot geenen tyden aan yemants dienſte te verbinden, dan met ſoodanige conditie en voor-beſprek daar van acte gemaakt, by de Burſalen, Rector, Curateurs, Profeſſoren, Regent en Sub-Regent onderteykent, by de Regent overgenomen, doen regiſtreren, en aan de Curateurs overgelevert werden ſal, omme tot het Landts verſekertheydt bewaart te worden, alle welke voorſz. beloften ook de Burſalen, die alreede in het Collegie zyn, gehouden ſullen weſen aan handen en in voegen als vooren, te doen.

VII. Al het welk gedaan zynde, ſal de Burſaal borge ſtellen, dat in gevalle hy mochte van ſinne worden, de *Studia Theologica* ofte *Scholaſtica* niet te volgen, of ſich ſoo komen te gedragen, dat hy de Kerken, ofte Scholen deſer Landen geen dienſt en ſoude konnen doen, de borge als dan de koſten, die aan den Burſaal tot onderhoud in het voorſz. Collegie ſullen zyn gedaan, ſal reſtitueren, waar van een publijcque acte in behoorlijke forme gemaekt, aan de Heeren Curateurs overgelevert, en by der ſelver Secretarius geregiſtreert ſal worden, omme tot 's Lants verſeekertheydt bewaart te worden, en ſal als dan de Burſaal, op het aandienen van den Regent aan den Schaf-meeſter, de vruchten van ſijne beurſe genieten, en ſal hem alle vieren-deel-jaars een vierde part van het voorſz. ordinaris ſubſidie, tot noodtwendigheden van boecken, kleederen, papier, pennen, inkt, en anderſints by den Regent ofte Sub-Regent verſtrekt werden.

VIII. De gifte zal weſen en geduren voor een tijdt van ſes jaren, binnen de welke ſy tot den Kerken-dienſt niet en ſullen beroepelijk zijn, en ſullen daar na de profyten van hare Beurſen buyten het Collegie noch mogen genieten twee jaren, (ten ware datſe onder dies tot den dienſt beroepen werden) om haar elk in hare Claſſen voorts te oeffenen, ofte ook om te peregrineren, en andere landen, Univerſiteyten, en Kerken te beſoeken.

IX. In ſulken verſtande nochtans, dat den voorſz. tijd by den Heeren Staten, tot haarder diſcretie, ſal mogen worden verlengt, indien de Burſaal op de getuygeniſſe van den Regent, mits ſiekte, ofte andere gelijke ongevallen (wettelijke verhinderinge mede brengende,) zijn voorgenomen *Studia* niet en hadde konnen voleyndigen, en ten ware by interceſſie van den Curateurs, op de recommandatie van den Rector, Profeſſoren *Theologiæ*, en Regent eenige prolongatie by de *Mecænates* wierde vergunt.

HET DERDE DEEL.

Belangende 't Beleydt der Burſalen in 't Collegie, hun ordwooninge, Ordre ende Regel van den Huyſe.

I.

ALle den Burſalen ſal t'harer aen-komſte, eer ende al-vooren ſy den voorgaenden eedt ende beloften ſullen doen, door den Regent voor-gehouden ende opgeleſen worden, de regelen ende wetten van 't Collegie, beroerende het Ampt ende offitie der Burſalen, oock een doubelt of Copie van dien werden over-gelevert, om 't ſelve t'allen tijden te mogen doorſien ende leſen ende hen gehelijck, daer nae te gedragen, dewelcke tot dien eynde 't allen tyden in hun kamers op hare taeffelen gereet aen der hant leggen ſal moeten. Ende ſullen de Regulen ende Wetten, jaerlicx op ter Feeſte van den derden Octobris, by den Regent voor alle den Burſalen gheleſen ende vernieuwet worden.

Digitized by Google

II. Vorder zijn de Burſalen ghehouden t'harer in-komſte in den Collegie te brengen een Duytſchen Bybel, met een Pſalm-boeck, mitſgaders een bedde, ende ſoo veel wollen ende linnen daer toe, als de dagelickſche noodtdruft ſal vereyſchen, met een noodigh ghetal van ſervetten, om aen de taeffel te gebruycken.

III. Sullen oock de Burſalen, t'harer in-komſte als vooren, den Regent in geſchrift overleveren een rolle, lijſte ofte verklaringe van alle de boucken, die ſy met hen brengen, ende geen nieuwe boecken moghen koopen, ter ſchencke ontfangen, noch by mangelinge, ofte anderſints bekomen, dan met weten ende believen van den Regent, ende ſullen ſoodanige boecken, die de Burſalen op nieuws ſullen bekomen, t'elckens by hem op haer rollen, lijſte ofte verklaringhe werden gheſtelt, ende daer mede verhooght. Ten welcken eynde de Regent de rollen, lijſten of verklaringhen ſorghvuldelijcken bewaren, oprygen, of by den anderen boecxgewijſe op binden ſal.

IV. Elck van den Burſalen is gehouden alle dagen des morgens, tuſſchen den eerſten Aprilis ende eerſten Octobris te vijf uyren, ende daer buyten ten ſes uyren op het tweede kleppen van de ſchelle, by den ghemeenen Dienaar te doen, ten vollen gekleet, ende behoorlijcken gewaſſchen en ghekemt te verſchijnen ter ghemene plaetſe vande vergaderinge, die daer toe is, of ſal worden geordineert, al waer de namen al voren van alle de Burſalen by den Regent ſullen worden op-gheroepen, vervolghens by een van de Burſalen, ten bevele van den Regent daer toe te ſtellen, 't gemeen Ghebedt gedaen, ende daer naer een ofte meer Capittelen uyt den Nederduytſchen Bybel geleſen ſullen worden.

V. Niemandt en ſal ten in-bijten, ter maeltijdt, ofte tot andere vergaderingen mogen komen, ten zy met 't kleppen van de ſchelle daer toe genoodigt ende t' ſamen gheroepen deur den gemeenen Dienaer, ſonder dat hem yemandt anders ſal mogen vervorderen tot het roeren ende kleppen van de ſchelle. Ende ſal het middagh-mael van de voorſz. Burſalen beginnen preçijs ten elf uyren.

VI. Ter maeltijdt ſal elck, voor 't eerſte ende op 't aenkomen, voor-plaetſen hebben ende nemen, naer den tijdt, dat ſy in 't Collegie komen, maer ſullen de geene, die by den Regent bevonden ſullen worden, meeſt toe-genomen ende gevordert te hebben, de voor-plaatſen werden vergunt en toe-gevoegt.

VII. Tegen het eynde van de maaltijd, ſo wel 's middaags als s'avondts, ſullen de oudtſte Burſalen by beurten een Capittel uyt het Oude en Nieuwe Teſtament vervolgens ſtichtelijk leſen, en ſal den Regent 't ſelve Capittel t'elkens met klare afdeelinge, verklaringe der duyſtere plaatſen, en aanwyſinge van de voornaamſte leerſtucken, tot den *Catechiſmum* ofte *Locos communes* gehoorende, kortelijk uytleggen en verklaren.

VIII. Yegelijk van de Burſalen is gehouden, des avonds ten acht uyren, voor 't aflaten van de Schelle, ter gewoonlijker plaatſe te komen tot de gemeene avont-gebeden, daar de Regent een korte vermaninge ſal doen van de vreeſe Gods, van het Godvruchtig leven, en van 't bidden om de genade Gods, tot het gehoor van welke vermaninge de voorſz. Burſalen ſich ook met goeder aandagt en ootmoedigheyt ſullen hebben te begeven, ten welken eynde de namen aller Burſalen ook ſullen werden op-geroepen.

IX. Niemant en ſal s'avonds vuyr ofte licht in ſijn Kamer mogen hebben ofte ghebruyken, dan ter diſcretie en met believen van den Regent. En ſal in allen gevallen ook niemandt licht in ſijn Kamer mogen hebben des avonds na negen uyren, maar ſal ſich terſtont na de klok-geſlag na negen uyren te ruſte begeven, doch ſal elk een, die 's morgens hem begeert ter Studie te begeven, ſoo vroeg het gebruyk van 't ligt mogen hebben, als hem goed dunkt, mits dat niemant op ſijn Bedde ſal mogen ſtuderen, en dat alle kandelaren, daar het licht opgeſtelt wert, ſullen weſen metaal, of yſer, ſtaande tot ſoodanigen plaatſe, daar ſy voor ongeluk van brandt mogen zijn verſeekert, en de geene, die de Regent het gebruyk van 't licht in hare Kamers niet en ſal begeeren toe te ſtaan, zijn gehouden te komen ter gemeene verordende plaatſe, en aldaar te ſtuderen. En ſoo yemand eenige groote Boeken van nooden ſal hebben in het ſtuderen, ſal de ſelve in de opgeregte Bibliotheque des Collegiums met believen des Regents, mogen gebruyken.

X. De Regent en Sub-Regent ſullen by beurte, ten minſten tweemaal ter weecke, alle de Kameren der Burſalen beſoeken, en op alles naarſtelijk toeſien, hoe ſy hen gedra-

Digitized by Google

dragen, sonderlinge wat Boeken, Geschriften en Papieren sy hebben en lesen, of sy hare Kameren in behoorlijke reynigheydt onderhouden, hun bedden ook maken, op 't onderhout van hare Klederen behoorlijke opsigt dragen, en andere gelijke saken, tot het Ampt van een naarstigen en wakkeren Regent en Sub-regent behoorich.

XI. Niemant en sal hem, 't zy daegs of 's nagts, sonder des Regents oorlof en believen, uyt het Collegie begeven, noch boven den tijdt hem by den selven voorgestelt, uyt blyven mogen.

XII. Van gelijken en sal hem niemant begeven in eens anders Kamer, nog ook eenige Buyten-Personen in hun Kamers mogen laten komen. of ontfangen, ten sy den Regent sulks, om seekere bewegende redenen, toegelaten hadde. In welken gevalle, sulk eenen den tijdt aldaar niet en sal mogen over brengen met klappen, speelen, of andere onnutte daed, maar alleenlijken verhandelen 't geene daar omme hy aldaar gekomen is.

XIII. Sullen vorder de Bursalen gehouden wesen, de lessen, die sy hooren, afgedaan en geëyndigd zijnde, sonder divageren wederom naar 't Collegie te gaan, en hen te begeven het sy op hun Kamer, of ter gemeene plaatse.

XIV. Alle weeke drie maal sullen *Exercitia Stili*, op de materie by den Regent voorgestelt, van de Bursalen overgelevert en vertoont, en by den Regent, of onder-Regent gecorrigeert en verbetert werden.

XV. Van gelijken sal alle veerthien dagen in *Philosophicus* gedisputeert, of gedeclameert werden, maar door de Philosophie gekomen, en tot het *Studium Theologiæ*, geraakt zijnde, sullen sy in plaatse van de Oeffeninge in den stijl ende maniere van schrijven, van veerthien dagen te veerthien dagen (by beurten veranderende) met disputatien in der Theologie geoeffent, en door examinatie van den Regent, bequaam bevonden zijnde, in het proponeren, het zy in Nederduytsche of Latijnsche Talen geoeffent werden, mits dat sy-luyden in de Nederduytse Tale proponerende, sullen soeken de selve te verryken, en van alle uytheemsche, bastaarde en geschuymde woorden te suyveren.

XVI. t' Elken vierendeel Jaars sal by de geschikste der Bursalen, ter bescheydentheyt van den Regent, in der Theologie gedeclameert werden.

XVII. De Bursalen sullen d'eerste derdehalf Jaren meest in *Studio Linguarum* en *Artium* besteden, en middeler-tijd soodanige vlijt en naarstigheydt aanwenden, dat sy bequaam en waardig mogen bevonden werden, om na gelegentheyd, *ad Gradum Magisterii*, *in Artibus*, indien 't versocht werdt, gepromoveert te werden, op pœne anders bevonden zijnde van hun beurse gepriveerd te werden, wettige verontschuldinge uyt-gesondert.

XVIII. Maar 't sal staan in 't oordeel van den Regent en de Senaat van de Universiteyt, om de Promotie voor een tijd op te houden en uyt te stellen, al waar 't sake, dat den Bursaal daar toe ten voorgestelden tyde bequaam mochte werden gevonden, en sal den vorderen tijd voornemelik employeren *in Studio Theologiæ*.

XIX. Niemant en sal eenige repetitien der lessen vermogen te versuymen, ten zy met bewilligen en toelaten van den Regent of onder-Regent elk in den sijnen.

XX. Elk der Bursalen moet des Sondaegs de voor en naarmiddagse Predicatien van begin tot den eynde, met goeder aandagt, en een jegenwoordigen Geest naarstelijken hooren, in soodanige Kerke, als hem door den Regent sal worden belast. 't Welk doende sy haar sit-plaatse sullen nemen tot sulken plaatse, als hen bevolen sal wesen, en zijn gehouden den Regent t'zynen believen en vermanen reekenschap te geven van 't gunt sy gehoort, verstaan en geleert hebben.

XXI. De Bursalen zijn ook gehouden altijdts onder den anderen Latijn te spreeken, op sodanige pœne, als den Regent goedt vinden sal.

XXII. In gevalle eenig Bursaal binnen de ses jaren sijner Studeringe hem selfs met trouw-belofte aan eenige Vrouwe quame te verloven, of verbinden, sal, boven de privatie van sijn Beurse, gemulcteert en arbitralijk gestraft werden, naer exigentie van der sake.

XXIII. Soo wie der Bursalen yet breken sal aan veynsteren, glasen, of gelijcke getimmerten van 't Collegie, die is gehouden 't selve te sijnen kosten te doen boeten, en sal boven dien by den Regent, naar der saken gelegentheyt, gestraft werden.

XXIV. Binnen 't Collegie en sal niemant vreemts mogen slapen of vernachten, sonder des Regents voorgaande oorlof en believen.

XXV. Niemant vermach sijne klederen so te laten maken of dragen, daar uyt bin-

Digitized by Google

binnen of buyten den huyse eenige ergerniſſe mocht werden genomen, 't welck ſal ſtaan ter diſcretie van den Regent.

XXVI. 's Morgens voor den In-byten is elk gehouden ſijn Bedde te maken, Kamer te keeren of vagen, en de vuylicheydt wech te dragen ter plaatſe, die daar toe geëygent is.

XXVII. Geen van de Burſalen en ſal vermogen in Herbergen te gaan, om wijn, bier of tabak te drinken, noch ook eenige ſpijs, of drank, 't zy Wijn, Bier of Tabak van buyten in den Collegie brengen, halen, ofte laten komen op ſware ſtraffen, hem van den Regent, na gelegentheyt der ſaken, op te leggen, noch ook apart in ſijn Kamerken mogen eten, of drinken, ten waer door ſiekte, of ſtraffe, en dat met voorweten van den Regent, en op het aanregten van den Schaf-Meeſter.

XXVIII. Dat over de ſieckten der Burſalen geſtelt ende gebruyckt ſal worden een *medicijn*, ter ordonnantie van den welcken den ſiecken niet alleen naer 't vereyſſchen van der ſaecken, met kenniſſe ende voor-weten van den Regent, verſtreckt ſullen werden de Medicijnen tot hun geſondt-werdinghe noodich, tot laſte van 't Collegie, met oock hun ſpijs ende drank, tot laſte van den Schaf-meeſter, ſoo verre deſelve de dagelijckſche portie ende aenrechtinge niet merckelijck te boven en gaet, in welcken gevalle 't vorder oock komen ſal tot laſte van 't Collegie, ghelijck oock al 't gheene den Schaf-meeſter, ten bevele van den Regent, ſal hebben verſtreckt ter ſaecke van doove-koolen, kranck ſtoelen, Urinalen, doecken, ende ghelijcke noodtwendige behoeften, die de ſiecke Burſalen van noode hebben gehadt. Sal oock tot laſte van het Collegie yemandt by den Regent beſtelt worden, die den ſiecken hare behoorlijcke handt-reyckingh ſal doen.

XXIX. Des Woons-dachs ende Saterdaechs ſullen, ter diſcretie des Regents, binnen het Collegie d'Exercitien des lichaems gebeuren, beginnende 's winters een uyr voor het middachmael, ende ſomers een uyre voor het Avont-mael, de welcke kort weſen, ende een half uyr voor de maeltijd ophouden ſal.

XXX. Het ſal in 't vermoghen zijn van den Regent, omme den Burſalen inde Vacantien van Paeſſchen ende van de Honts-dagen, ten verſoecke en op 't beſchrijven van haer Ouders, voochden ofte vrinden, t'huys te laten reyſen, mits datſe ten geſetten tijde wederom in 't Collegie moeten zijn, ten eynde ſy daer door in den loop van hare Studien niet en werden verachtert.

XXXI. Ghelijck oock in 't vermogen ſal ſtaen van den Regent, om op Woenſdagen en Saturdagen, weſende de ordinariſe Vacantien van de Univerſiteyt, den Burſalen te mogen oirloven buyten der ſtede te gaen, om te ſpelen, en hun te verluſtighen, mits hen belaſtende, datter niet onbehoorlicks en werde bedreven, 't welck ontſtichtinge of argerniſſe ſouden mogen veroorſaecken.

XXXII. Ende ſullen oock geene Burſalen in den Collegie, 't zy in haer kamerkens, of daer buyten moghen hebben eenige geweeren, muſicale inſtrumenten, of onbehoorlijck ſpeeltuygh, het zy rapieren, ſwaerden, ponjaerden, ſtocken, bogen, chyters, fluyten, harpen, verkeer-borden, kaert-ſpelen, taerlingen, ofte yet diergelijcks, hoe men't ſelve oock ſoude mogen noemen, gelijck oock niemant eenigh honden, gevogelt ofte ghediert ſal moghen houden of voeden, maer ſullen hen, dies niet teghenſtaende, mogen oeffenen in der Muſycke, in ſulcken verſtande dat ſy geen Muſyck-boecken en ſullen moghen hebben, dan met kenniſſe ende toelatinge van den Regent, op dat ſulcx alle ontucht ende lichtveerdigheydt, voor ſoo veel mogelijck is, mach werden gemijt ende verhoet.

XXXIII. De geene die door traegheydt bevonden werdt niet ghenoechſam te vorderen, of die eenichſints misbruyckt, de Wetten overtreet ende daer jegens miſdoet, of die anderſints in eenige grove feylen valt ende miſhandelinge bedrijft, ſal na het uyt eyſſchen, ende der gelegentheydt van dien, vermaent en beſtraft worden, het ſy in 't heymelijck, het zy in 't gemeen met af-houdinge van mael-tyden, ghebot van in haer kamer, ofte in het Collegie te moeten blyven, ende ſoo uyt de ſtraffe van een Regent geen beteringe en volcht, ſal by den Heeren Rector van de Univerſiteyt, ende een ofte twee van den Profeſſoren, by den Rector ende Regent te verſoecken, dewelcke in ſulcken ghevalle hen daer toe ſullen laeten gebruycken, op het rapport en mede-ſtemminge van den Regent geſuſpendeert, of op het ſelve rapport, by den Heeren Staten van de beurſe geheel ghepriveert, ende voorts arbi-

Digitized by Google

arbitralijcken gheſtraft worden, blijvende evenwel aen het ghemeen-landt verplicht. Ende dit alles onvermindert ende behoudens de Criminele ſtraffe, die (dat Godt verhoede) eenige van den Burſalen ſouden mogen komen te incurreren in ſwaere ende enorme delicten, achter-volgende de reſolutie der Heeren Staten.

XXXIV. Behalven welcke Burſalen van 't ghemeen Landt, alle Steden, ofte particuliere perſoonen, die eenighe jonghe geſellen ſouden willen op voeden *in Studiis Theologicis*, de ſelve oock in 't Collegie ſullen moghen beſtellen ter ghehoorſaamheydt van den Regent, ſoo verre daer overige, ofte ledige plaetſe ſal zijn, mits aen den Schaf meeſter voor de montkoſten, als andere behoorlijcke verſeeckertheydt doende, ende hun in alles gedragende nae de Wetten ende Regulen ſoo langhe ſy in het Collegie ſullen woonen.

XXXV. Dat, buyten koſte ende laſte van den Schaf-meeſter, yemandt van wegen 't Collegie ſal worden gheſtelt ende beloont, om alle der Burſalen lynwaet te reynigen en waſſchen.

XXXVI. En ſal 't Collegie vry zijn van alle exchyſen, Impoſten en de andere ghemeene Landts laſten, ſoo wel van de Heeren Staten, als van de ſtadt Leyden, maer ſullen de Burſalen, in reſpect van de gheheele vrydomme, weder moeten derven de verdere vryheden van wynen ende bieren, die andere Litmaten van de Vniverſiteyt zijn genietende. Ende en ſullen de Regent, Sub-Regent en Schafmeeſter niet vermogen eenigh ander of vreemt Student, niet weſende van hare eyghene particuliere familien, otte van de voorſz. Burſalen in de koſt te houden, of by haer te laten logeren.

Welcke voornoemde Ordonnantie de Staten verſtaen ende bevelen, dat in alle ſijne Poincten ende Articulen, als vooren ſal worden naer gekomen, geobedieert ende achtervolght, ende ſullen niet te min de ſelve t' allen tijden mogen veranderen ende vermeerderen, ſulx na de gelegentheydt des tijdts ende noodt van der ſaecke, bevonden ſal werden te behooren.

Gedaan in 's Gravenhage onder onſen grooten Zegel hier aen gehangen, in den Jare naar de Geboorte ons liefs Heeren, eenigen Heylands en Saligmaakers Jeſu Chriſti, duyſent ſes hondert-een-en-dertig, op den eerſten dagh van de Maant van October. En is geparapheert

J. de WASSENAAR, *vt.*

Onder ſtaat

Ter Ordonnantie van de Staten voornoemt.

En is geteekent

C. vander WOLF.

En is beſegelt met een groot root waſſen Zegel, aan een doublen Franchijnen ſtaarte uythangende, verwapent met den Hollandſchen klimmenden Leeuw. En in den ommeloop geſchreven

Sigillum Ordinum Hollandiæ.

i *Der Kooplуyden doen,*] De oude *Duytſen* leefden alleen by het gunt ſy vonden, en by haar ſelven hadden, wiſten van geen onderhandeling, ofte Koopmanſchap met andre, die ſy eerſt in de laatſte eeuwen hebben beginnen aan te vangen. Hadden ook geen handeling ofte kennis van geld, dat ſy eerſt uyt de ommegang met de *Romeinen* hebben leeren kennen. Doen moſt noch elk Land voor ſijn eygen volk ſorgen, en voor ſijn inwoonders zajen, bouwen, en weven, en hun overvloet ruylden ſy met andre nabuyrige volken, als by voorbeeld twee hoenderen voor een gans, twee ganſen voor een varken, drie lammeren voor een ſchaap, drie kalven voor een koe; het ruylen met graan had ook ſijn gebruyk, welke ruylinge en verwiſſeling buyten de eetwaren niet en ging, tot dat deſelve manier van doen ook in andre waren, en eintelijk ook tot Koopmanſchap voor geld gekomen is. 46

Aldus getuygd *Tacit.* daar van, *lib. de Morib. German. Argentum & aurum propitii, anirati dii negaverint, dubito. Nec tamen affirmaverim, nullam Germaniæ venam, argentum, aurumve gignere. Quis enim ſcrutatus eſt? poſſeſſione & uſu haud perinde afficiuntur. Eſt videre apud illos argentea vaſa, legatis & principibus eorum muneri data, non in alia vilitate, quam quæ humo finguntur, quanquam proximi ob uſum commerciorum, aurum & argentum in precio habent, formaſque quaſdam noſtræ pecuniæ agnoſcunt, atque eligunt. Interiores ſimplicius, & antiquius permutatione mercium utuntur; pecuniam probant veterem, & diu notam, ſerratos, bigatoſque. Argentum quoque magis, quam aurum ſequuntur, nulla affectione animi, ſed quia numerus argenteorum faciliori uſui eſt, promiſcua, ac vilia mercantibus. Dat is:* Ik en weet niet waarom dat de Goden haar het ſilver en het goud geweigert hebben? of uyt gunſt, dan, of uyt een verſtoornis tegens deſelve. Nochtans ſoud ik niet derven verſekeren, dat in *Duytſland* geen aders ſouden weſen, dewelke ſilver ofte goud voortbrengen

gen. Want wie heeft oyt daar na gesogt? In het besitten en gebruyken van het selve hebben sy geen bysonder behagen, so sietmen noch dagelijks aan hare silveren vaten, die aan hare gesanten en voorname Heeren geschonken werden, want dese werden by haar immers so slecht geacht als haar andre vaten van aarde gebakken. Die gene dewelke aller naast aan de *Romeinen* palen, vermits den handel en ommegang met deselve, houden het goud en silver in waarde, sulkes dat sy ook sekere munt van ons geld kennen en aannemen, maar die binnewaarts in 't Land wonen, leven als noch in eenvoudigheid, en handelen meest met verwisseling van waren, volgens de oude manier. Voorts hebben sy behagen in oud geld, gelijk als daar zyn die penningen die Serraten, en Bigaters genomt werden, (dat waren penningen die rondom aan den rant saags-wijse gekartelt waren, en daar *Roomse* triumph-wagens op afgebeelt stonden) voorts hebben sy liever silver dan goud, niet uyt een sinlijkheid, maar om dat die geen die wat kopen wil, best met de menichte van kleine silvere penningen geholpen is. So spreekt hy ook op het laatste van 't selve boek, van haar-luyder gering behulp. *Victui herba, vestitui pelles, cubile, humus sola in sagittis spes, idemque venatus viros pariter ac feminas alit, passim enim comitantur, partemque prædæ petunt. Nec aliud infantibus ferarum imbriumque suffugium, quam ut in aliquo ramorum nexu contegantur; huc redeunt juvenes, hoc senum receptaculum, id beatius arbitrantur, quam ingemere agris, illaborare domibus, suas, alienasque fortunas spe metuque versare. Securi adversus homines, securi adversus Deos, rem difficillimam assecuti sunt, ut illis ne voto quidem opus sit.* Dat is: Haar spijs is groenkruid, haar kledinge zyn vellen, haar rust-plaats is de aarde, haar enige hoop bestaat in haar pijlen die sy by gebrek van yser, met enige beenkens weten scherp te maken. De mannen en vrouwen leven t' samen van de jacht, want sy gaan altoos mede, en deylen mede van de vangst. Hare kinderen hebben geen ander bescherm tegens de wilde dieren, of tegens den regen, als dat sy haar onder enige t' samen gevlogte takken verschuylen. Hier onthouden haar de jongelingen, dit is de herberg voor de oude. Dit achten sy veel beter, dan in 't veld swaar werk te doen, of in de huysen te arbeiden, of tusschen hoop en vrese hun eygen, en eens anders goederen te wagen; Dus sorgeloos tegens de mensen, en onbekommert tegens God, zyn sy dat te boven gekomen, dat sy geen Bedegeloften van noden hebben.

So spreekt *Polybius lib. 2. Histor.* van de *Italise Gaulen* in 't gemeen. *Habitabant autem vicatim sine muris, neque supellectilis ullum usum norant, quidque simplex illis vivendi modus, ut quibus somnus in herba, aut stramenti toro erat, alimonium carnes tantum, nec quicquam aliud curæ, nisi res bellica, & agrorum cultus, nulla alia neque scientia, neque arte apud eos cognita.* Sy woonden in de vlakte sonder enich beschutsel, sy en wisten van geen huisraad, want haar manier van leven was slecht en eenvoudich, als dewelke haar op hoy of stroo te slapen leyden, haar spijs was enkel vlees, en hadden geen andre oeffeningen als in den oorloch, en in de landbouwerye, en was by haar luyden geen ander doen, kennis noch wetenschap. Van de *Overijnse Meruwers* seid den Kaisar *Julius lib. 2. Comment.* dat sy gene gemeenschap ofte kennis met enige Koopluyden hadden. *Nullum aditum esse ad eos mercatoribus.* En dat het met de *Overrijnse Duytsen* mede so gelegen was, blijkt uyt de Beschryvinge van haar doen. *Comment. lib. 6. Neque quisquam*, inquit, *agri modum certum, aut fines proprios habet. Sed Magistratus ac principes in annos singulos gentibus, cognationibusque hominum qui una cojerunt, quantum eis, & quo loco visum est attribuunt agri, atque anno post alio transire cogunt; ejus rei multas afferunt causas, ne assidua consuetudine capti, studium belli gerendi, agriculturæ commutent: ne latos fines parare studeant, potentioresque humiliores possessionibus expellant: ne accuratius ad frigora, atque æstus vitandos ædificent, ne qua oriatur pecuniæ cupiditas; qua ex re factiones discensionesque nascuntur, ut animi æquitate plebem contineant, cum suas quisque opes cum potentissimis æquari videat.* Niemand en heeft onder haar eenig eigen Land, maar de Prince, ofte Overheid stelt het volk en gemeente, dewelke haar by den anderen erhouden, alle jaar een seker park daar sy haar ter neder setten, en voor die tijd onderhouden kunnen, en een jaar daar na moeten sy wederom na een ander plaats vertrekken. Hier van geven sy verscheide redenen, dat sy niet, door langdurige gewoonte, haar lust en yver tot den oorloch, in de kunst van landbouwerye komen te verwisselen en veranderen, op dat sy niet na een grote behering mochten trachten, en de machtige den minder uyt hun besit mochten komen te stoten, dat sy geen cierlijke huysen tot schuyling voor de koude en hitte mochten bouwen; dat sy geen begeerte tot geld en rijkdom krygen, daar alle twist en onenicheid uyt voortkomt, dat sy het volk in gelijkheid van staat houden, als sy het hare met hun meerders besit, komen te evenaren, daar uyt men dan kan sien, dat sy met hun kleinicheid en armoede, de rijkste en machtichste in haar doen overwonnen hebben, en na geen rijkdom gestaan en hebben.

Wat de Koopmanschap aangaat, daar door men 47
moet bekennen dat dit klein Land door geduyrige onderhandeling, met andere Landen, na hun gelegentheid, groter en machtiger geworden is, als enigen Staat of Koninkrijk van de gantse wereld, dese heeft ontwijvelijk zyn begin genomen met den *Nederduytse Batavieren*, eerst met den roof en buyt van andere, daar sy haar vaste woonstede mede gebouwt en versterkt hebben, en haar so ontsaggelijk mede gemaakt hebben, dat alle nabuyrige volken haar ontsien en verwondert hebben, daar door sy in onderhandelinge met deselve geraakt zyn, en dat wel voornamentlijk met hun schipvaart, en dapperheid ter Zee, daar in sy meer ervaren waren dan enige andere volken, en hun een vryen toegang gemaakt hebben, tot alle volken en gewesten van de gantse wereld. Tot desen aanvang dient het geen *Tacit Annal. lib. 11.* van de *Kennemers* en *Westfriesen* verhaalt. *Chauci inferiorem Germaniam incursavere, duce Gannasco, qui natione Caninefas, levibus navigiis prædabundus Gallorum maxime oram vastabat, non ignarus dites, & inbelles esse.* Dat is: De Chauci zyn in het Neder-

derduytſland gevallen, onder het beleid van haren Overſten *Gannaſcus*, dat een geboren *Kennemer* was, die met ſeer licht vaartuyg de *Gaulen* en den Gauliſen kant, ten roof grooten afbreuk dede, wel wetende, dat ſy rijk van goed, en onervaren ten oorloch waren.

48 De *Chauci* waren tweederhande, *Majores* en *Minores*, gelijk deſelve by den Landbeſchryver *Ptolomeus* werden verdeelt. De meerder ofte Over-*Cauchen* bewoonden de Landſtreekke tuſſen de Weſer en Elbe, de minder Cauchen daar hier van geſprooken werd, hadden haar woonſte binnen de Rivieren de *Eems* en *Weſer*; Deſe trokken dan voort lager af, en beſaten het Noord-holland, en Zeland; Want deſelve werd by *Plinius lib.* 16. *Cap.* 1. de gantſe Kuſte ofte ſtrand van de Noort-zee toegeſchreven, daar ook Zeeland, en de Zeeuſe Kuſt duydelijk in begrepen werd. *Sunt in ſeptentrione inquit, viſa nobis Cauchorum gentes, qui majores, minoreſque appellantur. Vaſto ibi meatu perpetuis bis dierum, noctiumque ſingularum intervallis effuſus in immenſum agitur Oceanus, æternam operiens rerum naturæ controverſiam, dubiumque terra ſit, an pars Maris. Illic miſera gens tumulos obtinet altos, aut tribunalia ſtructa manibus ad experimenta altiſſimi æſtus, caſis ita impoſitis, navigantibus ſimiles, cum integant aqua circum data, naufragis vero quum receſſerunt, piſces circa tuguria venantur. Non pecudem his habere, non lacte aliut finitimis, ne cum feris quidem dimicare contingit, omni procul abacto frutici, elva & paleſtri junco ſines nectunt ad prætexenda piſcibus retia, captumque manibus lutum ventis magis quam ſole ficcantes terra cibos, & rigentia ſeptentrione viſcera ſua urunt. Potus iis, non niſi ex imbre ſervato ſcrobibus in veſtibulo domus.* *Dat is:* In 't Noorden komen ons de Cauchiſe Volken te voor, dewelke groote en kleine Cauchen genoemt werden, alwaar die grote Zee twemaal tuſſen nagt en dag op ſijn geſette tijd overvloeid, en wederom weg loopt, makende een wonder van de Natuyr, en twyfel, of men 't ſelve Water of Land ſal noemen. Daar onthoud hem dit arm volk op heuvelen en Bergskens, tegens den hoogen vloed gemaakt, daar ſy haar hutten op ter neder ſtellen, ſoodanig dat ſy, als het Water opkomt, als Schepen in 't Water ſchijnen te drijven, en als het Water ontlopen is, ſchijnen als Luyden die Schipbreuk geleden hebben: Sy vangen de Vis voor hare Hutten, en ſtellen haar netten als het laag water is; Hun ontbreekt het Vee, en Melk, en hebben geen Wiltvang, noghte eenige Fruitbomen, gelijk als de nabuyrige Volken; Sy bepalen haar Landſate met rijs en vuyligheid, als netten voor de Viſſen. Sy drogen haar Slijk-turf ongelijk beter met de Windt als met de Son, met de ſelve Turf koken en braden ſy hare ſpijſe, en verwarmen haar lichamen tegens de koude Noorde Winden; haar drank is Regen-water, voor haar huyſen in bakken gevangen.

Jonkhr. *Matthijs vander Hoeven*, begrijpt onder deſe Cauches niet alleen de Water-landers en Weſt-Vrieſen, maar ook die van Zuidholland. *Handveſt Chron. het* 3. *boek, het* 10. *Deel.*

Tacitus erkent ook dat ſeker deel der Zee-ſtranden van de Noort-zee, by deſelve beſeten ſijn geweeſt. *Lib. de Morib. Germanor.* als hy ſeid: *Chaucorum gentem a Friſiis incipere, & partem littoris occupare.*

Hier werden nu de Weſt-Vrieſen, de Kennemers, de Zuidhollanders en Zeeuwen genomt, voor die gene die deſe plaatſen hadden ingenomen.

Den Poëet *Claudianus* ſtelt de bewoninge der minder Cauchen aan beyde zyden van den Rhijn, tot aan de Zee, als hy *ad Stiliconem* aldus opdeunt.

Impiger a primo deſcendens fluminis ortu,
Ad biſidos tractus & junctæ paludibus oræ.
Ut Salius jam rura colat, flexoſque Sicambri
In falcem curvent gladios, geminaſque viator
Cum videat ripas, quæ ſit Romana requirat;
Ut jam trans fluvium, non indignante Cayco,
Paſcat Belga pecus, mediumque ingreſſa per alveum
Gallia Francorum montes armenta pererrent.

Om nu wederom tot de Koopmanſchap te ko- 49
men, wie van deſe de eerſte en voornaamſte inſtellers van den overzeeſchen Koophandel geweeſt ſijn, ſouden de Zeeuwen haar wel van de voornaamſte houden, welkers doen in het bebouwen van de Zee, altoos boven andre is geagt geweeſt; dog ſoude de ſaak wel ingeſien, de eerſte aanleydinge van dien, de *Kennemers* moeten toegeſchreven werden, met en door haar van ouds vermaarde Koopſtadt *Verona*, een bekende haven voor de Zee-rovers, en die gene dewelke de Zee hebben beginnen te bebouwen; Hier van getuygen de voorbeelden van den Overſten *Ganaſcus*, dat een geboren Ken- 50
nemer was, dewelke met ſijn ligt vaartuyg de gantſe Zeeſtrand zuyverde, en de Gaulen grooten afbreuk dede, ſoo wy hier voor uyt *Tacit. de Morib. German.* hebben aangeweſen; daar toe ontwijvelijk geen andre Zeehaven ſoo wel gedient heeft, of ter dier tijde bekent was, als die van de Stad *Verone*; hier heeft hem ook lange onthouden den vermaarden Zee-rover *Carauſius*, een man van geringe Ouders, uyt Goyland geboren, in 't Jaar 286. om ſijn groote ervarentheyt ter Zee, van den Keyſer Maximianus tot Admiraal van de Nederlandſche Zeekuſt, tegens de Franken en Saxenſe verkoren. Dog gelijk hy in 't jaar 280. met 16000. Franken in plaats van den Kaiſar *Probus* te hulp te komen, hem ſeer ontrouwelijk had gedragen, (met dat ſy eerſt aanſloegen alle de Schepen van de grote Zee, anders *Pontus Euxinus*, daar na de Zeekuſten van Aſien, Grickenland, en Lybien plunderden, het gantſe Eyland van Sicilien, en de Rijke Zee-Koopſtad van *Syracuſen*, en de Middelandſche Zee ſchuymden, en door de Straat Gibralter agter Spangien om, met een grooten buyt in de Haven van Veronen, en vervolgens in Batavien wederkeerden, als breder te ſien *apud Soſimum*, & *Eumenium in Panegyrico Maximiano dicto.*) ſoo bedroog hy den Keiſer Maximianus ook, en in plaats van hem te helpen, hield hy het met de Bataviſe volken, met hun, den buyt by hem verovert, deelende. *Vide Sigon. lib.* 1. *Imp. Occid. Sept. Aurel. Victor. & Paul. Diaconum.*

Daar uyt genoeg te ſien is, dat de oude Batavieren ervaren Schippers en Zeeluyden geweeſt ſijn, hebbende tot haar verblijf-plaats de Koopſtad *Verone*, want doe nog geen andere Zeehavens bekent en waren, van waar ſy hun Meeſter van de Zee gemaakt hebbende, met hun Vaartuyg na alle Geweſten des Werelds konden varen en handelen. Wat de Koopſtad *Verone* aangaat, daar van werd hier voor op het II. Hooftſtuk, N°. 32. omſtandelijk verhandelt.

Digitized by Google

In de eerſte ſes of ſeven hondert jaren, was de verhandelinge van Koopmanſchap in deſe Landen nog niet groot, en waren by na geen andre Koopluyden, als eenige weynige in Italien, die binnen de Binnenlandſe Zee bleven, en eenige kleine Koopluyden, dewelke binnen 's Lands handelden; tot dat den handel van de Viſſerye is bekent geworden, daar uyt de Handwerken en Weveryen gevolgt zijn, en om de bequame gelegentheid van dit Land en vaart op Ooſten en Noorden, een vaſten handel met en naar alle Geweſten des Werelds, en goede gelegentheid om allerhande inkomende Waren binnen 's Lands te verbruyken, en doen vertieren, en de eene Ware voor en door de andere te doen verwiſſelen, hier geſtapelt, en aan deſen handel vaſt gehegt is geworden.

31 [k] *Dit Land beter en bequamer*,] Waarom dat dit Land beter en bequamer is, om ſoo een algemene Negotie van allerhande Koopmanſchappen, en kennis met alle handelende volken te onderhouden, als eenige andere, daar van kunnen verſcheide redenen gegeven werden.

I. Dat *Holland*, gelijk als in 't hart en binnenſte van *Europen* leid, en de Koopluyden gelegentheid hebben, om alle Waren buytens Lands goede Koop in te kopen, en deſelve of ter ſlete alhier, tot hooger prijs te doen verbruyken, en vertieren, om of ſelfs te verbeſigen, of yets anders van te maken, of ook wel ſonder yets toe te doen, naar andre Landen, daar ſchaarsheyd van ſoodanige Waren ſijn, met een redelijke winſt te verhandelen. Het welk eygentlijk is *Negotie*, en Negoçieren: Want of wy wat verder van Italien en Levante, afleggen als van het Ooſten en Noorden, ſoo ſietmen dat al hunne Waren alhier verbruykt werden; het grof zout werd hier geſoden, om tot de Viſſerye te verbruyken, de Syde, Vlaſſen, en Wollen werden tot de Manifactuyren aangeleid, het Koorn werd onder het groot getal van menſchen, die wy hier met de Viſſerye en Manifactuyren, en daar uyt beſtaande Ambagten kunnen onderhouden, en hier ſoo veel niet en waſt, geſleten: Het grof hout, pik, teer en hennip, hier in het bouwen en uytruſten van Schepen van noden, om Kabels, touwen en Viſnetten af te maken, daar mede wel de helft van de ſelve Waren hier te Lande kunnen werden verarbeyd, en verbeſigt; want men bevind, dat geen Land van ſoo kleyn begrip, ſoo veelerhande Ambagten, daar ſoo veel Menſchen aan te werk komen, kan te werk ſtellen, en onderhouden, daar by komt dat geen Land met ſoo vele Wateringen is doorſneden, door en langs dewelke men alle ſoorten van Koopmanſchappen, met ſeer weinig koſten kan vertieren, en heen en weder voeren.

II. Dat in *Holland* de vaſte Goederen en Renten met vele Schattingen en ongelden belaſt ſijn, ſo datmen daar weinig van trekt, en daar door de penningen by de Koop-luyden voor een weynig meer tegens vier, vierdehalf, en menigmaal tegens drie ten hondert wel te krijgen zijn, waar mede ſy met gereed geld kunnen kopen, en te borg, of by retouren, dat is verwiſſeling van andere Waren, kunnen handelen, dat van geen andere Volken kan werden nagedaan, en de voornaamſte reden is, waar door de Hollanders de Negotie van andre plaatſen tot haar hebben getrokken.

[l] *In hun Koopmanſchap*,] Het doen en den aart 52
der Koopluyden werd by den Schryver van de aanmerkingen inden Op- en Voortgang der Vereenigde Nederlandſche Provintien, aldus afgemaalt: „De Koopluyden, ſeid hy, ſijn meer vlugtig van „Geeſt, (werdende het verſtand, door den han„del en ommegang in Steden geſcherpt) ſy kunnen „een ding geweldig nabootſen, ja ſodanig, dat het „hare 't originele dikmaal overtreft, ſy ſijn kloek „en naarſtig in het uytvoeren van het gene ſy beoo„gen, en voor hebben. Sy leggen haar kennis en „verſtand aan, om by de onwetenheid en dwaas„heyt van andre luyden, daar ſy mede verkeeren „voordeel te behalen. Sy houden haar ſtuk vaſt, „als ſy het regt in haar hand hebben: In andere „Poincten daar ſy met luyden te doen hebben, die „van haar verſtand zijn, en in ſchranderheid, en „kloekheid van verſtand, haar niet en behoeven te „wijken, en op het Regt en Wetten haar beroe„pen, met ſodanige handelen ſy ſo eerlijk, en ſoo „vroom, als yemand ter Wereld, het welk ſo ſeer „niet en ſpruyt uyt een grondſlag van conſcientie, „of zedigheid, maar uyt een gewoonte, ingevoert „op de noodſakelijkheid van met haar te moeten „handelen, het welk alſoo ſeer ruſt op de algeme„ne vromigheid, als den oorlog op goede diſcipli„ne, en ſonder welke alles in verwerring ſoude ra„ken. Koopluyden ſouden Kramers, en Soldaten „ſouden dieven zijn.

[m] *Geweven Stoffen en Handwerken*,] Diemen *Manifacturen* noemt, beſtaande in al het gene omtrent de Weverye met handen kan gemaakt werden.

De Weveryen ſchijnen eerſt by de Vlamingen 53
aangevangen; dewelke by de Graven van Vlaanderen in goede agtinge en voorſorge gehouden, en gevordert wierden. Als onder anderen by *Boudewijn*, bygenaamt de jonge, ſedert de Foreſtiers, *de vierde Grave van Vlaanderen*, dewelke omtrent den jare 960. alſoo doe ter tijd niet veel geld in 't Land en was, en op dat de Waren en Koopmanſchappen, d'een tegen d'ander ſouden mogen werden verwiſſelt, ofte vermangelt, in verſcheyde Plaatſen Jaarmarkten heeft ingeſtelt, met vrydom van geen Tol voor de inkomende, en uytgaande Waren te betalen. Daar van ſchrijft onder anderen *Jacob. Meyerus Annal. lib.* 12. op het Jaar 958. aldus: *Confectus jam Arnulphus etate filium ſuum Balduinum rerum admovit gubernaculis, Comitemque appellavit, hunc ſtrenuum, induſtrium prudentemque fuiſſe virum, teſtantur affatim rerum conditores, ab eoque Hyprам, Furnas, Bergam, Broburgam, Dyxmudam, Aldenburgum, Roſilariam, cum aliis pleriſque locis in melius reparata, aucta preterea mercatura commercia Brugis, Cortraci, Toralti, Caſſetique rerum Venalium Nundinas ſtatoſque mercatus indictos, eaque adhuc tempeſtate op pauciatem pecunie Flandros inter ſe permutatione mercium plurimum uſos, viceque rerum exercuiſſe commercia.* Aarnout tot ſijn dagen komende, heeft ſijn ſoon Boudewijn het Lands beſtier als Grave in handen geſtelt; dat dit een dapper verſtandig, voorſigtig man is geweeſt, betoonen ſijne daden en werken, van en onder hem ſijn Yperen, Feurn, Bergen, Broburg, Dixmuyden, Aldenberg, Rodenberg, Ronſelaar, en verſcheyde andere plaatſen in een beter

ſtand

ſtand gebragt; en door hem is den Koophandel vermeerdert met de vrye Jaarmarkten tot Brugge, Kortrijk, Toralt en Kaſſelt in te ſtellen, op dat de Vlamingen, by die tijd, datter nog ſo geen geld ommeging, met verwiſſeling van Waren ſouden kunnen handelen; waar door de Koopmanſchap aldaar in den tijd van drie hondert jaren dapper aannam, en de luyden ſoo wel ten platten Lande, als in de Steden daar wel by voeren, tot dat door de Oorlogen tuſſen Vrankrijk en Vlaanderen, de Nering van het platte Land van Vlaanderen, daar veel geweven en gewrogt wierd, naar Leuven in Braband gedreven, en getrokken wierd. Alwaar met haar niet wel gehandeld, en de Koopmanſchappen te veel belaſt werdende, omtrent den jare 1300. groote beroerten ontſtonden, ſoo dat tot Leuven verſcheyde Magiſtraats-perſoonen op het Raadhuis wierden doodt geſmeten; ondertuſſchen maakten die geene dewelke nog tot Brugge in Vlaanderen gebleven waren, om de opgeſtelde Hallen en Schattingen mede grooten oproer. Tot Yperen wierden in 't Jaar 1303. de gantſe Magiſtraat der Stad, beſtaande inde Voogt en thien Schepenen, op de Halle vermoort. Te Gent wierden in 't jaar 1301. twee Schepenen, en elf andere Mannen dood geſlagen. In 't jaar 1302. bleven tot Brugge in een oploop meer als 1500. menſchen doot; daar mede de Nering t'eenemaal verſtroyde, een gedeelte van de handdadigen trokken naar *Zandwits* in Engeland, daar ſy haar neder ſetten, van welke tijd de Draperye in Engeland is bekent geworden. Een ander deel verſpreyde ſig na de Landen van Overmaas in Holland, daar van de meeſte haar tot Leyden neder ſetten, ſedert welken tijdt de Draperye in die Stadt, en de Linne-weverye tot Haarlem geſtapelt is geworden. Die hare Factorye hadden ten
54 deele tot Amſterdam, en ten deele tot Antwerpen, daar den Ooſterſchen handel gedreven wierd, daar door die van Antwerpen, als mede door den onbekommerlijken af en toegang, door de Schelde, tot aan de Stadt, verre boven Amſteldam in Koopmanſchap toenam. Tot dat in 't jaar 1585. de Stad Antwerpen door den Prince van Parma ingenomen zijnde, door verſuym van de Schelde open te houden, de Stadt Antwerpen van de Zee in 't geheel afgeſlooten is geworden, en alſoo de Koopluyden genoodſaakt zyn geweeſt Antwerpen te verlaten, en voort t'eenemaal naar Amſteldam over te gaan, Alwaar ſedert de Stapel van alle Koopmanſchappen gemaakt en gebleven is.

55 n *Haring en Geſouten Vis*,] Zedert datmen den Haring en Souten Vis, beter heeft beginnen te ſouten, en in tonnen te pakken, is den ſelven handel wel twee derden aangewaſſen, ſoo buyten als binnen 's Lands, en is het ſelve een kragtig middel geworden tot onderſtand van den Staat; gevende een groote vervulling onder het volk binnen 's Landts, inſonderheid voor die geene, dewelke door de Paufelijke inſettinge verpligt zijn, haar voor ſekeren tijd van het Vlees-eten te onthouden, om dat deſen handel t'enemaal hangt aan de goede voorſorge van het wel ſouten, pakken, goed vaatwerk, en wat des meer is, (daar van eenen *Willem Beukelſen van Biervliedt*, de eer werd gegeven, dat hy over omtrent de drie hondert Jaar deſe Kunſt eerſt ſoude hebben gevonden.)

Tot handhavenis van de ſelve Neringe, moeten 56
volgens Placcaat van den 12. April, 1588. op alle Zeevarende plaatſen, daar den Haring-vangſt geoeffent werd, Keur-meeſters geſtelt werden, dewelke ſeer naauwe toeſigt hebben, op den inkomenden Haring, dat die wederom verſout en verpakt werd, op de deugt van het ſout, en bequaamheid van het vaatwerk, dat in 't verſouten en verpakken, de onſuyvere, wrakken, kuitſieken, wanſouten, en melkſieken Haring werd uytgeſchoten. En dat geen Buytenlandſen Haring daar onder vermengt werde, dewelke moeten blyven ſo als ſy zijn, en zoodanig werden onderſcheyden, dat die voor geen Inlandſen Haring kan verkogt werden. Voorts is tot vermenigvuldiging van den Haring by *Placcaat van den 17. Maart*, 1603. bevolen, dat geene Netten mogen werden uytgeſet voor den 24. Juny, en geen Haring mag verkoft werden, of hy heeft thien dagen in 't ſout gelegen.

o *Walvis-vanghſt, en vaart op Groenland*,] Se- 57
dert datmen Traan, ofte oly van Walviſſen, in deſe Landen heeft beginnen te gebruyken, is deſen handel, en deſe vaart dapper aangenomen, om dat het Noorden, daar deſelve te vangen zijn, niet verre van ons leydt, en met Suydelijke winden, die veel by ons wayen, binnen ſes of acht dagen kan beſeylt werden. Dit is een van de wonderlijkſte ſaken van de Wereld, datmen met ſoo weinig vaartuyg, en ſoo weynig toedoen, ſoo groote en magtige viſſen ſoo ſekerlijk kan doen vangen. Die geene dewelke haar daar toe verhuyren, varen daar op in een ſloepe met weinig volk uyt, wel voorſien van Harpoenen en Lynen, deſe ſoo haaſt ſy een viſch vernemen (dewelke dikmaals tot veel in getal aan de Groenlandſe kant leggen en beylen) roeyen ſy daar na toe, en komen hem ſoo digt, dat ſy hem bequamelijk met hunne Harpoenen kunnen beſchieten, waar van ſy hem twee a drie in 't lijf ſtieren, die wel ſcherp en weerhakig zijn, dat ſy niet weder los en kunnen gaan, zoo roeyen ſy op het ſpoedigſte van hem af, en geven de lijn, daar de Harpoen aan vaſt is, ſoo veel bots als ſy kunnen, ſoo dat ſy al buyten gevaar zijn, eer hy voelt dat hy geraakt is, en blyven daar omtrent, tot dat hy ſoo machteloos werd, dat ſy hem na het Land toe kunnen ſeulen, daar ſy hem het ſpek en al 't gene bequaam is, afhakken, en voort tot Traan koken, de Baarden die veel in getalle groot en zwaar zyn, werden in 't Schip gebracht, welk mede goede Waar is.

p *Scheeps-Timmering*,] Daar toe hier te Lande 58
ongelooflijk veel hout verbruykt werd, en daar in een groten handel en gewigtige Koopmanſchap beſtaat, vermits meeſt al de groote Schepen voor de vreemde volkeren van Europa, door de Hollanders getimmert en gemaakt werden.

q *Soo veelerhande Ambagten*,] Niet alleen van 59
gemeene Ambagten, daar by de menſen onder den anderen beſtaan, maar van byſondere Ambagten en Handwerken, elk tot ſijn bedrijf behoorende, daar van hier naar een goed voorbeeld in de Laken-rederye, en Greyn-rederye gemaakt werd, en ſoo voort in alle ſoorten van Handwerken kan gegiſt werden, hoe veel menſchen daar aan te werk komen, en hunne koſt kunnen winnen.

r *In alle oorden van de Wereld*,] Naar Ooſt en 60
Weſt, Zuyden en Noorden, daar van de Ooſt-In-
diſe

Digitized by Google

diſe Compagnie een groot gedeelte weg neemt, daar ongelijk meer ſoude werden gehandelt, en nog veel nieuwe plaatſen ſouden werden ontdekt, indien 't ſelve in een vryen en open handel beſtondt, dog den Staat is daar aan gelegen, dat dien handel gereguleert werde, dewelke nu een beſtendigen handel maakt, en anderſints van ſig ſelven ſoude doodt lopen.

61 [r] *Na de Straat*,] Dit is wel den grootſten en voornaamſten handel der Hollandſe Koopluyden, voornamentlijk in de *Wolle Lakenen*, *Grofgreynen*, en andere Nederlandtſche *Manufacturen*, die ſy daar in groote menigte met hunne Schepen, diemen *Straatvaarders* noemt, na toe brengen; dit werdt genoemt de Straat, ofte *Fretum Herculis*, begrijpende niet alleen gantſch Italien, en de Eylanden daar omtrent gelegen, maar ook de voornaamſte handel-plaatſen in Turkyen, behoorende onder den Grooten Heer, daar van de voornaamſte handel-plaatſen ſijn *Venetien*, *Marſeille*, *Genua*, *Livorne*, *Conſtantinopel*, *Tunes*, *Algiers* en *Aleppo*, daar ſy hunne Lakenen en andere Manifactuyren na toe brengen, en tot Retour wederom bekomen *Oſſenhuy len*, *Smyrnaſe*, *Cyperſe* en *Syriſe Zyde Stoffen*, *Kamelotten*, *Tourſſen*, *Pourdeſoyen* en *Kattoenen*, *Perſiaanſe*, *Cyperſe* en *Syriſe ſyde*, *gemaakte Syde van Bolonien*, *Genua*, *Venetien* en *Napels*, *Florentijnſe Raſſen*, *Turxſe* en *Venetiaanſe Dekens* en *Tapijten*, *Goud* en *Silver-draad*, en *koſtelijke Goude* en *Silvere Lakens*, *Paarlen*, *Coralen*, *Griekſen Wyn*, *Malveſey*, *Rijſt*, *Fluwelen*, *Sattynen*, *Damaſten*, *Armoſynen*, *Melaanſe* en *Napelſe Zyde Kouſen*, *Indigo*, *Alun*, *Zulphur*, *Gommen* en *Galnoten*, *O'yf-oly*, *Anijs*, *Comijn*, *Corenten*, *Rabarber*, *Zenevlaan*, *Kaſſia Tutia*, en ontallijke andere Medicinale en welrieckende *Kruyden*; Alle welke Waren meeſt hier in 't Land werden verbruykt, en de reſt verſonden.

62 [p] *Op Vrankrijk*,] De Franſe Waren werden in dit Land ſeer veel vertiert, en verbruykt, voornamentlijk de Wijnen; de Koopſteden in Vrankrijk, daar op voornamentlijk werd gehandelt, ſijn *Calez*, *Ronaan*, *Sainct Malo*, *Burdois*, *Bajone*, *Rochel*, *Tolon*, en andere plaatſen omtrent de Rivier de *Charente* gelegen, daar het grove Sout, en de meeſte *Lintweverye van allerhande kleuren*, *oly*, *Saffraan*, *Limoenen*, *Kaſtanjen*, allerhande ſoort van *Glas*, *Netten*, *Breygaren*, *Papier*, *Spaanſe Seep*, en veelerhande *Syde Stoffen* van daan komen, dewelke van *Parijs* in groote menighte over *Ronaan* en *Calis* werden afgeſonden, en veel in Holland verbruykt werden. Buyten dien de meeſte *Wijnen* in Vrankrijk vallende, in *Holland* werden vertiert, als zyn de *Bordeauxſe*, *Lagonſe* en *Citerniſe*, *Petouwen*, *Conjakken*, *Anjouwen*, *Libornſe*, *Hooglandſe*, *Toſſaanſe*, *Kotouſe*, *Courten* en *Nantiſche Wynen*, welke Wynen, elk in ſijn ſoort wederom verdeelt, en in hun byſondere Namen genomt werden, daar onder tweederhande ſoorten van Brandewijnen, *Nantiſe* en *Bordeauxſe*.

63 [u] *Op Spangien en Poortugaal*,] Den Spaanſen Handel werd meeſt tot *Hiſpal*, anders *Sivilien*, gedreven, de Retouren beſtaan veel in alderhande *Weſt-Indiſe Waren*, daar van aldaar de Stapel is; boven dien werd daar een grooten Handel gedreven in de *Segoviſe Wolle*, en *Spaanſe Wijnen*, als daar zijn de *Sereſe*, en *Condaatſe Sekken*, *Pierſemijnſe* en *Canariſe* en *Sipioenſe Baſtard*, *Wijntint*, en *Alecantſche Wijnen*, *Madrieſe Syropen*, *O'yf-oly*, *Limoenen*, *Vijgen*, *Roſijnen*, *Orangie-Appelen*, *Appelen de China*, en wat des meer is. Gelijken handel werd tot *Liſſebon* in Portugaal gedreven.

64 [w] *Engeland, Schotland en Hierland*,] Volgens het decreet en beſluyt van de Staten Generaal van den 20. September 1591. is alleen de Engelſe toegelaten haar gemaakte *Wolle Lakenen* uyt Engeland gelijk mede het *Engels Tin*, *Engelſche Dekens*, *Wolle Kouſen* en *Engels Bier* in Holland te brengen, en verkopen. Welke vrydom by Ordonnantie van den 25. October, in den jare 1616. bepaalt, als mede by Placcaat van den 6. Mey, 1643. vernieuwt is, dat om de Engelſe van de Hollandſe Lakenen beſt van den anderen te onderſcheyden, de Engelſe geen andere ſoort van Lakenen, als van gemengde kleur, en geen witte, ſwarte, rode of andere Enkel-kleurde hier in 't Land mogen brengen, tot dien 65 eynde hebben ſy vrydom verkregen ter plaatſe daar het haar goet dunkt een Venthalle te maken, daar deſelve Lakenen ter geſettet tijd mogten werden verkoft, dat ſy de Engelſe Court noemen, daer over een Court-meeſter geſtelt werd, dewelke op alles goede ordre houd. In den aanvang is deſe Court tot *Middelburg* gehouden geweeſt, daar na tot *Delft*, en nu tot *Rotterdam*, daar den Engelſen handel in korten tijden dapper is toegenomen; ſy hebben hare geſette toondagen, dat deſe Court, en de Pakhuyſen tot de ſelve behoorende, werden geopent; houden ook verſcheyde Extraordinaire Verkoopdagen, by Biljetten alomme aangeplakt, en bekent doen maken.

Op gelijke wijſe werd ook met de Schotſe Wa- 66 ren gehandeld, daar van de Stapel Terveer in Zeland werd gehouden. Ingevolge van het Accoord met die van *Terveer*, opgeregt op den 19. Novemb. 1612. Beſtaande meeſt in *Schotſe Kolen*, *Schaapsvellen*, *Oſſe-huyden*, *Hondz-* en *Konijns-Vellen*, *Schotſe Karſayen* en *Pletſen*, *Schaly-leyen*, *Pot-loot*, *Ongel* en *Kaars-ſmeer*.

Uyt Hierland, of Yrland komen ook *Schaaps-* 67 *vagten*, *Grove Lakenen*, diemen *Verſe Frieſen* nomt, *Smeer*, *Boter*, *Honing*, *Eyeren*, en wat des meer is. Daar werden ook *Schalen* en *leyen* gegraven, omtrent *Salcum*, daarom deſelve *Salcumſe leyen* genomt werden, die men voor de beſte hout. Dog deſelve en hebben geen byſondere handel-plaats in Holland. De Plaatſen op dewelke van hier aldaar werd gehandelt, ſijn *Dublijn*, *Korke* en *Waterfort*.

68 [x] *Ooſterſe*,] Den Ooſterſchen handel is ook een voornamen handel, dewelke ſig ſeer wijd en breed uytſtrekt, begrijpende den handel op de drie Handſe Steden, *Lubek*, *Wismar* en *Roſtok*, voort door gantſch *Denemarken*, *Pomeren*, *Pruyſſen*, *Kourland*, *Lyfland* en *Polen*, daar van de voornaamſte handel-plaatſen gehouden werden tot *Koppenhagen* en *Nyburg* in Denemarken, *Straalſund* en *Stetijn* in Pomeren, *Dantſik*, *Toorn*, *Elburg* en *Regensburg* in Polen en Pruyſſen, tot *Riga*, *Revel* en *Nerva* in Lijfland; De voornaamſte Waren, dewelke van daar komen, zijn *Deenſe Oſſen*, *Tarw* en *Rogge*, daar grooten Handel in werd gedreven, *Honing*, *Was*, *Mee*, *Smeer*, *Quik-ſilver*, *Oſſen-huyden*, *Schape-vellen*, *Pomerſe Wol*, *Pruyſſe*, *Koerlandſe* en

Sta-

Staïjuse Pik, *Pruyssse Syroop*, *Gerste*, *Mout*, *Glas* en *Timmer-hout*, *Koerlands Klaphout*, *Pruyssse* en *Pomerse Deelen*, *Jopenbier*, *Dantzigs*, *Rostoks* en *Lubeks Bier*, *Mee*, en soo voort.

69 [y] *Noordse Landen*,] Den Noordsen Handel werd gemeenlijk genomt den Handel op *Noorwegen*, *Sweden*, *Lapland*, *Muscovien* en *Russien*, alhoewel de Schepen die na Sweden willen, mede voor een groot gedeelte de *Sond* door voorby Denemarken moeten. Desen handel werd meest gedreven op *Bergen* en *Anslo* in *Noorwegen*, *Stokholm* en *Gottendorp* in *Zweden*, *Kol* in *Lapland*, *Muscouw* in *Muscovien*, *Archangel* in *Russien*. Den Handel bestaat meest in *Noordse Balken*, *Planken*, *Masten* en *Sparren*, *Pik*, *Potas*, *Weedas*, en *Stokvis*, uyt *Noorwegen*, *Sweeds Yser en Koper*, *Ossen-Huyden*, *Sweedse Vloer-steenen*, en een soort van hout dat tot *Pijpduygen* en *Kapravens* gehakt wert, *Muscovisen Vngel*, en allerhande soorten van kostelijke *Bonte Vellen*, *Droge Huyden*, *Honing*, *Was* en *Kaviaar*, dat is Kuyt van Steur, het welk gesouten en ingeleid, in Italien veel werd gegeten.

70 Tot desen Noordsen handel, behoord ook de Groenlandse Vaart, *bestaande in de Walvis-* en Walrussen vangst, daar van de Walvissen om den traan af te kooken, en de Walrussen om de beene Tanden gevangen werden, dewelke niet minder als Oliphants-Tanden geagt werden, om wat moys af te drayen, en werden ook veel tot Hegten van Messen gebruykt; Uyt *Russien* valt ook veel *Koorn* datmen in dieren tijd wel gesogt heeft.

71 [z] *Langs den Rhijn en Maas*,] Dit soudemen eer een Binnelandse als Buytenlandsen Handel mogen noemen; langs den Rhijn bestaat den voornaamsten Handel op *Keulen*, in de Rhijnse Wijn, dewelke in menigte van Vaten aldaar werd gestapelt en afgesonden. Van *Basel* werdt ook veel *Duytsch Papier* afgesonden, en komt ook jaarlijks door de *Roer* en *Lippe* veel *Ticchel-steen*, en *Eeken Timmerhout* op Wesel den Rhijn af.

Te Dorsten op de Lippe werd ook veel *Laken* gemaakt, en komt veel *Guliks Vlas*, en *Elverder Gaarn* en *Lint*, van Gulik en Bergsland, en is de Stadt *Solingen*, wegens hare Degens en Klingen, en Lemmeren bekent, dewelke daar in groote menigte gemaakt, de Wopper en Rhijn af komen, en naar alle plaatsen gesonden werden. De *Kloesse Naaldens* werden over al voor de beste gehouden. De *Keulse Okkernoten* en *Hasenoten* werden ook in soo groote menigte hier te Lande verbruykt, datmen sig moet verwonderen, waar soo veel Haasenoote Boomen staan, daar deselve in soo groote menigte aanwassen. De *Frankfortse Jaarmarkten*
72 brengen een ongelooflijk goed van allerhande soorten van Koopmanschappen en Waren by malkander, en voornamentlijk in boeken; onder anderen komen daar alderhande soorten van *Malerye*, benevens *Neurenburgse Kramerye* en *Winkel-Waren*, dewelke het geheele Land door verspreid werden.

73 In gelijkheid van den Rhijn, soo dient ook de Maas tot den Handel en Koopmanschap; Op de selve Rivier leggen de Steden *Luyk* en *Aken*, seer dienstig en bequaam tot den Koophandel aldaar. Het Land van Luyk levert velerhande soorten van Koopmanschappen by, als *lood*, *Sarken*, en allerhande soorten van *Vloerstenen*, *Schalyen* en *leyen*, om Huysen, Toorns en Kerken mede te dekken, *ruw Yser*, gemaakte en gegoten *Ysere Staven* en *Platen*, *Geslagen Blik*, allerhande gemaakten *Huysraad van Yserwerk*, allerhande soorten van *Glase Vaten*, allerhande *Spykers*, dewelke daar in grote menigte gemaakt, en over al versonden werden, daar werden ook veel *Luykze Koolen* gegraven, en daar werd goed *Speltbier* gebrouwen, dat seer gesond is, en niet alleen daar omtrent, maar ook verre van daar veel geacht en gesocht werd; daar wast ook veel *Eyken Timmerhout*, het welk in het *Ardennen*, en andere Bossen daar omstreeks gehakt werd, en de Maas afgebragt werd, en nog meer soude geven, indien sy het bekwamelijk te water konden krijgen.

Tot *Aken*, een groote en magtige Stad, woonen veel Smits of Smeden in Koper, dewelke niet alleen Nederland, maar ook alle andere gewesten, van allerhande soorten van *Kooperwerken* voorsien.

[a] *De Vegt, Elbe, Weser en Eems*,] De vier andere Rivieren, de Vegt, Elbe, Weser en Eems, zijn mede wel dienstig tot den Koophandel, dog niet anders als door behulp van de Zee.

Aan de mond van de Vegt ofte Oder, leid wel de Pomerse Koopstad *Stetin*, dog de Schepen moeten nog vry hooger op, om de *Silesise Lynwaten Garen* en *Tafel-kleden*, als mede de *Breslause Meekrappen* af te halen.

Aan de Elve leyd de Stad *Hamburg*, niet min 74
welvarend in rijkdom als in koopmanschap, daar soo wel als tot Amsteldam vele Schepen na Oosten en Westen uytgerust en versonden werden. Behalven de Waren dewelke door de Elve van Hamburg afkomen, soo geeft deselve Riviere nog den Handel van Lunenburgs gegraven *Sout*, van *Meyburgze Deelen*, *Holsteinse*, *Ditmarsise* en *Deense Ossen*, dewelke jaarlijks boven Hamburg gescheept, en in Holland overgevoert werden, geeft ook het *Havelbergse Pylaken*, en het vermaarde *Sessser* en *Hamburger Bier*, de *Sergien* en *Swilgers* van *Brunswijk*, en de *Ganse-veeren*, daar de Bedden mede gevuld werden.

De Weser geeft ook verscheyde soorten van Koopmanschappen, van de Koopstadt *Bremen*, op de Weser gelegen, het *Bronswykze Mout*, den *Bronswyker Mom*, en het *Bremer Bier*.

De Eems, daar de Stad *Emdem* by leyd, geeft al het Gewas van Oost-Vriesland, en bysonderlijk de *Friesse Paarden*, en *Over-Eemse Ossen*, en *Friesse Koeyen*, en al de Waren dewelke uyt West-phalen, en bysonderlijk uyt het *Stift Munster* en *Osnabrugge*, naar Holland werden verhandelt, onder andere verscheyde soorten van Wolle en Linne Laken, daar onder de *Oldersumse*, en *Munsterse Pylakens*, *Osenbrugs Kanefas*, *Osenbrugs Linnen* en *Munsters Roldoek*, als mede de *Westphaalse Hammen*, en het *Timmerhout*, het welk tot Embden gebragt, en overgescheept werd.

[b] *De Schelde*,] Van den ouden en nieuwen loop van de Schelde, en verloop van den Koophandel tot Antwerpen, werd hier voor in 't III. Hoofstuk, en in dit selve Hoofstuk, N°. 53. aangeteekent.

[c] *Tot de Weverye*,] De Weveryen schijnen 79
eerst by de Vlamingen aangevangen, en op Antwerpen verhandelt te zijn, daar door deselve Stadt geweldig toenam, en voornamentlijk met den Oo-

sten

ſterſchen handel, dewelke daar t'eenemaal vaſt geplant was, ſo als nog te ſien is aan 't koſtelijk en groot Gebouw dat de Ooſterſe Koopluyden aldaar tot dienſt van hunnen Koophandel hebben laten maken, dat nog tegenwoordig het *Ooſter-huys* genomt werd, dog nu van geen gebruyk en is. Van daar de Koopluyden dewelke in de Weverye handelden, door de opkomende Oorlogen, nu hier, dan daar hebben moeten verplaatſen, en eyntelijk de Wolle-weverye tot *Leyden*, de Linne-weverye tot *Haarlem*, en de Garen-twijnderye ten deelen tot *Dordregt*, en ten deelen mede tot Haarlem, ter neder geſtelt, en door *Amſterdam* vertiert is geworden. Tot Leyden en Haarlem, om dat aldaar van ouds de Wolle en Linne-Weverye meer als in andere Steden is geoeffent geweeſt.

76 Zoo vind ik uyt een oud Keurboek der Stadt Leyden, van over de drie hondert Jaren, datmen doen aldaar Laken gemaakt, en gevolt heeft, daar van de oude *Volders Graft* als noch ſijnen naam heeft. De Koopluyden hadden een Huys, daar ſy haar Laken moſten te koop brengen, dat men het *Wanthuys* noemde, Als te ſien by het voorverhaalde Keurboeck, daar onder anderen aldus ſtaat: Item / wie Wolle Laken ey in 't Wanthuys te Leyden brogt te koop / ware hy van buyten of van binnen / dat langer ware dan xl. Ellen / ſoo wat boven die xl. Ellen was / dat ey ſoude die Koopman niet gelden / maer ware dat ſake dattet Keurlen ware dan xl. Ellen / dat ſoudemen den Koopman aſſlaen. Item / wie Wolle Verkoopen wil / Maeſtdaegh binnen Leyden / die ſelfſe Verkoopen ey 't Wanthuys. Op een ander plaats werd het ſelve *Wanthuys* een Herberge genomt, daar van den Makelaars geſeid werd: Item / ſoo wie Laken Verkoopt / die ſelt bevoren ey den Koopmans Herberge / ey daer doen ſtrijken / ey mergens anders / ey daer te Bekaben die Makelaars / ey den ſtrijkers. Item / wie binnen Leyden Wolle Laken Verkoft / die ſelfſe Verkoopen by den Makelaers. Mogelijk die plaats, die onder de drie eerſte Gebouwen van de Stadt, het Tolhuys, de Herberg, en het Bouwhuys behoort, als wy in de korte Beſchryving der Stadt Leyden, pag. 15. hebben aangeweſen, dewelke daar na tot het Wanthuys, dat is, het Lakenhuys kan gebruykt zijn, en alſoo ook de Koopmans Herberge kan genomt zijn geweeſt; Hier uyt kanmen ſien, dat de Koopluyden die in 't gros handelden, hare Lakenen op 't Wanthuys moſten brengen, en door een Makelaar moſten doen verkopen; In 't ſelve Keur-boek in ſekre Keure van den Volders betuygen den Schout, Schepenen en Raden, in de Voor-reden, en in het ſlot der ſelver Keure, *Dat veel van de gemeente haar met het Laken-reden geneerden, en dat de Draperye een goede Neringe was binnen Leyden.* De jongſte Keure van 't ſelve Keurboekjen was gemaakt by tyde van Hertog *Willem*, en Hertog *Aalbregt*, doen ter tijd, ſtaat daar, *Ruwaard van Holland*, dat is te verſtaan, dat hy eerſt Ruard van Holland geworden was, dat hy aannam in 't jaar 1358. Nu is waarſchijnlijk, dat die andere Keuren veel ouder waren, en mogelijk doen al buyten Memorie. Van de oudheid der Draperye, blijkt ook uyt de alleroudſte verdelinge van de Stadt, doe die in vier vierendeelen verdeelt was, onder deſelve het *Wanthuys vierendeel*, mede bekent ſtaat, welke vieren- 77
deelen ſig ſtrekten van het middepunt van de Stadt, daar nu den blaauwen Steen leid, en ſoo voort elk in ſijn Wijk, naar de Buytenkant van de Stadt, waar van het Wantluys vierendeel ſijn begin had aan het Raadhuys, en begreep de eerſte zyde van de Maarsman-ſteeg, ſoo voort omloopende de Zuydzyde van den Nieuwen Rhijn langs, want die doen de Veſt was, dat Vierkant om, ſoo verre het ſtrekte, wederom tot aan het Raadhuys, in welk vierendeel, aan het jegenwoordige Raadhuys de *Herberge* geſtaan heeft.

Daar in wy niet eens en ſijn met de andere Schry- 78
vers, die menen dat de Draperye met het vertrek en vlugt der Yperlingen, tuſſen het jaar 1320. en 1330. eerſt tot Leyden ſoude geplant zijn, die wy wel ſekerlijk menen dat daar al lang, en met het eerſte begrip der Stadt bekent is geweeſt, dewelke die van Yperen gemoedigt heeft, hun daar na toe te begeven, daar gelijke Neringe gedaan wierd. Wy ſouden wel geloven, dat met de overkomſt der Yperlingen, deſelve Nering dapper is aangewaſſen, want wy bevinden, dat omtrent die tijden de Stadt Leyden tweemaal is vergroot, als eens in 't jaar 1355. met het innemen van het Marendorp, en nog eens in 't jaar 1389. aan de zyde van het Rapenburg en Steenſchuyr, met de groote van omtrent 365. Morgen, alwaar tot een teken, dat om den aanwas van de Draperye de Stad alſoo is uytgeleyd, de oude benamingen van de gantſe ſtreek genoeg mede brengen, als daar ſijn de Wevers-brugge, nu de Hogewoerts Brugge, de Ooſterlings-Brugge, nu de Groene Brugge. De Ooſterlingplaats, ofte Gaarnmarkt, de Raamſtegen, daar de Lake-ramen geſchikt ſijn geweeſt, daar omtrent de Vellewaſſers ook haar plaats hadden, ſoo nog by mijnen tijd, ten eynde deſelve wijk in de Veſt de Vellewaſſers haar gelegentheid hadden, dewelke maar onlangs verplaatſt zijn. En is die gantſe wijk het *Ooſtenrijk* genomt geweeſt. Ten gevalle van dit nieuw aankomende Volk, is in het ander deel van de ſelve vergrooting, het welk *Burgondien* genoemt is geweeſt, A°. 1400. een St. Joris Doel opgeregt, ſo ſchoon en ſoo bequaam als in eenige Steden in Holland, tot de oeffening van het Roer, Voetboog en Handboog, daar de Vlamingen veel Werk van maken, en ſoo net met de Handboog op het ſtuk weten te ſchieten, alsmen met eenig Roer ſoude kunnen doen. Sie Verder van de Drapery-Nering en aanwas van deſelve, den Burgermeeſter *Orlers*, in de *Beſchryvinge der Stadt Leyden, het I. Deel, Cap. XI. pag.* 241.

d *Allerhande Linwaten*,] Wat de Linne-we- 79
verye en bleykerye aangaat, is ook een bekende ſaak, dat die van ouds ende boven gedenken in en omtrent de Stad *Haarlem* geſtapelt is geweeſt, in allerhande Koopmanſchap van *getwijnt garen*, *linnen*, *ſmalle noppen*, en wat des meer is. Sy hebben daar van ouds een ſoort van gefriſeerde Lakenen geweven, dewelke in Spanjen veel geagt werden. Sie hier van Adr. Jun. *Batav. Cap. XV.* 80
ende XVII. in de *beſchrijving der Stad Haarlem*. Ende van uytnemende ſijnheyd van Linnewaat ende loff der Linneweverye *Samuel Ampſing*, in ſijn *Beſchrijving der Stad Haarlem pag.* 341. *en volg.* Soo dat ook de Vlaamſche Gaarntwynders

en

Digitized by Google

en linne-wevers hier haar sekeren toevlugt hadden.

Ubbo Emmius in sijn Friesche Historien, verhaald dat het Leidsche laken in soodaanige agting plag te wesen, dat in't Jaar 1410. ten bevelen van *Faelqua Vorstinne van Vriesland*, een seer wrede Vrouwe, de Edele en Hoog-gebore Heeren *Ailt tho grote Valderen*, en *Ailt tho kleine Valderen* onnoselijk ter doodt verwesen, souden onthalst werden, sy in plaats van op een Fluweel kleed, op een Leids-Laken nederknielden.

Jacobus Viverius in sijn Kaart-Boek en Landtbeschryvinge, in de Beschryvinge van Holland pag. 230. verhaalt dat'er een *Webbe Linnen* tot Haarlem gereedt, in Spanjen gevoerd is, dat 75. ellen lang was, en niet meer als drie pont swaar woeg.

En heeft den selven *Samuel Ampsing* aangeteekent, dat Anno 1598. een stuk *Linden* binnen Haarlem gemaakt is om buytens Lands weg te vereeren, daar voor elke Vlaamsche elle veerthien gulden betaelt is. En dat in 't Jaar 1606. eenen Jacob Jansz Smuysers aan Passchier la Martyn vermangelde een stuk *linnen*, soo fijn, *als hier te lande noyt gesien was*, *lang* 50. ellen, om vyf-en-veertig oxhoofden van den besten wijn court. Soo zyn ook by de Heeren Staten van Holland eenige *Lijnwaat* Damast-werken tot Koniklijke en Vorstelijke Geschenken aldaar gemaakt, en betaalt tot vyftig gulden de elle. En verhaalt, by seker Koopman aldaar gesien te hebben getwynt garen, dat hy verkoft voor ses gulden het loodt, en het pondt tot honderd vyftig gulden.

81 [c] *Een ongelooflijk getal van Menschen*] Waar van wy alleen een proef sullen nemen in de *Lakenrederye* binnen Leyden, dewelke als die in fleur was drie hondert en vyftig Getouwen heeft kunnen gaande houden, en tot elk Getouw behooren ten minsten vier *Vellebloters*, *Afdoenders*, *Vlakers*, *&c.* twee *Wolwassers*, twee *Kammers*, ses *Spinders*, twee *Spoelders*, twee *Wevers*, twee *Volders*, twee *Kaarde-setters*, twee *Lake-Rauwers*, twee *Droogscheerders*, een *Nopper*, een *Stopper*, twee *Verwers*, *Persers* en soo voort; soo dat aan elk getouw tusschen de dertig en veertig menschen te werk koomen. En in 't geheel over 350. Getouwen binnen de Stad Leyden alleen doen dien Nering op't hoog-
82 ste was, aan de Draperye en Laken-rederye over de twaalf duysent mensen zyn te werk gekomen.

Het welke mede opgerekent in andere Manifacturen, dewelke d'een door d'ander al mede hun volk van noden hebben, wel staat kan gemaakt werden, dat daar aan een ontallijk getal van menschen te werk komt. Welken aangaande seker Politijk op 't minste gerekent, niet buyten waar-
83 schynlijke gissinge, staat maakte, dat'er in dit Holland over de vier-en-twintigmaal hondert duysent menschen mosten woonen en leven, namentlijk:

Door de Visscherye op Zee en de Visschers uyt te rusten, voor soo veel daar toe behoort, met hun Schepen, tonnen, sout en andere materialen en werktuygen daar toe behoorende omtrent vier hondert en vyftig duysent, segge 450000.

Door de Land-bouwerye, binnelandsche-Visscherye, Duyn-meyerye, Turfmaken, en wat des meer is uyt te rusten, tuyg, want en ander gereedschap daar toe behoorende, ten minsten twee hondert duysent, is 200000.

Door het maken van allerhande Manifactueren, Schepen, Konst en Handwerken, die buytens lands versonden werden, vier hondert en vyftig duysent is 450000.

Door den Handel in het vervoeren en buytens lands verkopen van alle Gewassen, en Werken onser Inwoonders, 't zy Vis, Land-vrugten, Handwerken, &c. En wederom van buytens lands te halen allerhande Waren en Koopmanschappen hoedanig die zyn, om binnen 's lands ofte buyten's lands te verhandelen (daar onder niet gerekent, die deselve ter sleet verkopen) en alle de gene die deselve Negocianten ten dienst zyn, gelijke vier hondert en vyftig duysent, segge 450000.

Door al dese Inwoonders, voor soo veel sy haar noodsaaklijkheid, en nootdruft van noden hebben te voorsien, te bearbeyden, omtrent alle 't gunt hier te lande werd gesleten, als spijs, drank, kledinge, woning, konst, noodige, gemakkelijke ofte vermakelijken Huysraad, te maken of verkopen, ses hondert en vyftig duysent, is nog 650000.

Eintelijk door den arbeid en noodsakelijke sorg van de ledig-gaande Edelen, Regeerders en Officianten in de Politie, Justitie, Finantie, Militie, Renteniers, Soldaten, Inwoonders van Gods Huysen, armen, bedelaars &c. twee hondert duysent, is 200000.

2400000.

Maakt t'samen de voorsz. vier-en-twintigh maal hondert duysent menschen. Want datmen het getal der menschen wil rekenen, naar het hooft-geld nu of dan opgestelt, is wel bekent, dat daar op geen staat en kan werden gemaakt op het alinge getal die in dit Land zijn, of wel moeten werden gehouden hier te zijn, om dat sy komen en gaan, en even wel in dit Land werden onderhouden; by voorbeeld, al die geene die scheep varen, al die geene die om haar soberen stand in het hooft-geld niet en kunnen werden opgestelt, die in dit Land ontallijk veel zijn en zyn moeten.

[f] *Groote Nering en Vertiering*,] Den handel 84
van de Oostindische Compagnie bestaat in de navolgende Speceryen en Waren; als *Peper*, *Folye*, *Noten*, *heele Rompen* of *gebroken Nagelen*, *Indigo*, *Peyper-Suyker*, *Kandy-Suyker*, *Salpeter*, *Cassiolin-*

fialinga, *Sandelhout*, *Kaneel*, *Was*, *Kamfer*, *Gomma-lacca*, *Segel-lak*, *Sapoenhout*, *droge* en *confijte Gember*, *Kokos-noten*, *Benjuwijn*, *Ebbenhout*, *Lywaten* geverft of ongeverft, *Porceleynen*; Allerhande Sijde Stoffen, als dobbele en enkele *Damaſten*, *Armoſijnen*, *geblomde Damaſten* van driederhande coleuren, *Satijnen*, geblomde en gecoleurde *broccaden*, *Chineſche Stoffen op gonde lakenſe wijſe*, *Chineſche Zidſen*, *Panges*, *Kriſpen*, *Teffaſejes*, gecoleurde *Chiaus*, en *Weerſchijnen*, allerhande ſoorten van *Porceleynen*, en wat meer is.

85 b *Alleen by de Compagnie*,] Sedert het Jaar 1592. heeft men eerſt op Ooſt-Indien beginnen te handelen, by eenige principale Koopluyden in compagnie binnen Amſteldam, daar van de apparentien goed en groot bevonden zijnde, onlangs daar na by verſcheyde andere Koopluyden, ſo in Zeeland op de Maas, als in't Noorder-quartier en in Weſt-Frieſland, dewelke gelijke Compagnien opgeregt, en deſelve Navigatie, Handeling en Commercie by de hand genomen hebben, tot dat in't Jaar 1602. om den ſelven Handel in een goede orde, policie, correſpondentie en gemeenſchap te brengen, onderhouden en vermeerderen, de Staten Generaal deſelve Compagnien hebben vereenigt, en gelijk als tot een gebragt, en daar toe by openbare af-kundiging en aanſlag van biljetten alle Ingeſetenen van deſe Landen doen nodigen, om onder het beleid en beſtier van de Bewindhebberen daar toe geſtelt in deſelve Compagnie tot ſekere beſtemde ſomme toe, ſoo veel of ſoo weinig penningen als het hun believen ſoude, in te leggen; in welke equipagie en toeruſtinge tot dienſt en profijt van deſe Compagnie, de Kamer van de Bewindhebbers binnen Amſteldeldam ſoude hebben te bevorderen en beſorgen d'eene helft; De Kamer van Zeeland een vierdepart; de Kameren op de Maze tot Rotterdam en Delft, en de Kamer in Noord-Holland tot Hoorn elks een agtſte part, daar toe aan deſelve Kameren in den Jare 1602. een Reglement en Octroy voor den tyd van twintig Jaren verleent en vergunt is. Het welk van tyd tot tyd onder ſekere bygevoegde ampliatien is vernieuwt en gecontinueert; als mede op den 22. Decemb. 1622. en den 13. Maart 1623. en den 22. Junii 1647. gelijk in't brede te ſien is in't Groot Placcaat-boek 1. vol. pag. 539.

Het welk met den Jaare 1672. komende te expireren, wederom is vernieuwt en verlengt voor gelijke vyf-en-twintig jaren.

En of wel by het eerſte Octroy van den Jare 1602. deſelve Compagnie privative en alleen was toegeſtaan op Ooſt-Indien te mogen handelen, ſoo is op den 9. September 1606. by Placcaat van Gemelte Staten Generaal, tot meerder ſekerheid verboden. *Dat geene Ingeſetenen nogte Inwoonderen van de Vereenigde Nederlanden, 't zy Koopluyden Commyſen, Schippers, Stierluyden, Zee-varende luyden, nogte andere, direktelijk nog indirectelijk ſullen onderſtaan uyt de Vereenigde Nederlanden of andere Koninkrijken en Landen, in yemands dienſt anders dan in de voorſz. Generale Compagnie te varen, ofte te handelen in eeniger manieren voorby de Cabo de Bone Eſperance, of door de Straat van Magellanes op de verbeurte van Lijf, Schepen en Goedt.* En nog naarder by Placcaat van den 3. December 1616. en by vernieuwing van den 14. Decemb. 1617. en 4. May 1632. verboden in vremde Potentaten dienſt naar Ooſt-Indien te varen, of eenig volk in vreemde Heeren dienſt aan te nemen, nog naar Ooſt-Indien te varen buyten de geoctrojeerde Ooſt-Indiſche Compagnie. Welken Handel in den tijd van tagtig Jaree ſoodanig is aangewaſſen, dat nu jegenwoordig in Indien de Compagnie een gantſche Republijcq beſit, en regeert; en wel magtig ſoude zyn haar Capitaal, waar by de Compagnie is opgeregt, af te leggen, ten waar het ſelve in faveur van de participanten, ter uytdeelinge van de avancen en winſten daar mede gedaan, moſt werden gehouden, welke uytdeelinge werd gedaen als van de retoeren vyf ten hondert in caſſa is, met welke actien in deſelve Compagnie op goede en quade tydingen, een ſeer groten Handel werd gedreven; en de avancen van dien ſodanig zyn gereſen, dat een actie van een hondert gulden Capitaal gemeenlijk tuſſen de vier en vyf hondert gulden waardig is, nu meerder dan minder. 87 88

h *Na de Weſt-Indien*,] De opregtinge van de Weſt-Indiſche Compagnie is naar het voorbeeld van de Ooſt-Indiſche, geſchied in den Jare 1621. om in gelijkheid van deſelve te mogen handelen op de Kuſten en Landen in *Africa* van den *Tropicus Cancri* tot *Cabo de bon Eſperance*. Item op de Landen van *America* ofte Weſt-Indien, de *Straat Magellanes*, *la mair Anjan*, en andere daar omtrent gelegen, *Braſil*, *Farnambuco* en *Nova Guinea*. Daar van het Octroy en Inſtellinge van den 3. Junii 1621. te ſien is in't Groot Place. Boek 1. Volum. pag. 565. Dog is van ſoodanigen opgang niet geweeſt, dat het ſelve heeft kunnen gemeintineert en ſtaande gehouden werden, ſoo dat den ſelven handel in het Jaar 1634. onder ſekere Conditien voor een ander is open geſtelt, en een jeder genodigt en aangemoedigt, aldaar nieuwe Colonien te ſocken, welke Conditien op den 6. Jan. 1635. den 16. Octob. 1637. den 29. April 1638. en den 10. Auguſti 1648. ſijn vernieuwt, mede aldaar breder te ſien. Doch al mede van weynig effect en voortgang, en die geene, dewelke haar daar na toe begeven hebben, zyn aldaar niet wel gevaren, ſoo dat de ſaaken van de Weſt-Indiſche Compagnie voor verlooren actien werden gehouden, daar niet of weinig van te wagten ſtaat. 89

Den Handel op Weſt-Indien beſtond voornamentlijk in *Tabak* en *Suyker*, in *Letterhout*, *Campechehout*, *pokhout*, *Geelhout*, *Huyden*, *Kattoenen* en eenige ligte ſijde Stoffen: Ook waren daar eenige *Silvere Mijnen*, daar van ſekere Silver-mijn in de Capitanie van *Siara* by publicatie van den 31. Auguſti 1652. aan een yeder werd opengeſteld.

i *De Zee te beveiligen*,] Dit is wel het ruwſte ſlag van volk, en by na het ſchuym uyt alle volken, en daarom niet als met ſtrenge ordre te regeeren, die men niet anders als om te vegten aanneemt, en zyn daar in gelijk met de Soldaten te land, als alleen dat het gevegt te water op een andere wijſe toegaat. 90

Ten

91 [k] *Ten dienst van den Koopman*,] Dit is een ander slag van volk, in de kunst van de Zee-vaart geoefsent, met de andere soort niet gemeens hebbende, welkers dienst alleen is het Schip te voeren, na de plaats daar het selve geschikt is, en sy op aangenomen zyn, een seedig en wel gemaniert Volk. Van het regt tussen de Schippers, Reders, Bevragters en Bootsgesellen in 't lange te sien de Ordonnantie van Keiser Karel op de Zee-regten van *den* 19. *Julii* 1551. en van Koning Philips van *den laatsten Octob.* 1563. het Placc. van den 26. Julii 1597. en den 2. April 1605. mitsgaders de *Oude Zee-regten van Westcappel*, hier voor op het *derde Hoofdstuk* t' sijner tyd ingelijst, en die *Gotlandsche Water-regten*, by de gemeene Koopluyden tot Wisbuy gemaakt en geordonneert, dewelke met den druk gemeen zyn, welke Wisbuysse Zee-regten al veel uyt die van Westkappel getrokken en over-geschreven zyn; Uyt alle dewelke het selve regt soo tussen de Koopluyden en Schippers, als tusschen den Schipper en Schipsgesellen, beknoptelijk by een is gestelt.

92 [l] *Onder het gebied van hunne Officieren*,] Volgens den Artykel-Brief en Instructie tot dien eynde op *den* 27. *April* 1629. opgestelt, op den 24. *Julii* 1636. vernieuwt, en op den 4. *Augusti* 1664. vermeerdert, te sien in het *Groot Placc. boek* 2. *Vol. pag.* 187. en 3175. En den jongsten Artykel-brief en Instructie rakende den Oorlog ter Zee van den 16. Septemb. 1672. en de *nader ordre tot beter directie van de nodige Krijgs-discipline van den Oorlog ter Zee* van den 27. Julii en 32. Decemb 1665. den 14. April 1672. en 24. April 1673. als breeder te sien is in het *Derde Placc. boek lib.* 1. *tit.* 6. onder *num.* 5. 6. 7. 8. *pag.* 209. *en volgende.*

[m] *Onder hunne Schippers en Stierluyden*,] Als hier voor onder de Zee-regten tussen den Schipper en sijn Schips-gesellen in 't lang is aangetekent.

93 [n] *Voor seker loon*,] Om dat de luyden niet en souden werden overschat, soo zyn op alle Veeren Ordonnantien, waar naar haar de Schippers en de Reisigers gedragen moeten. Soo ook op het bestellen der Pak-goederen, dat deselve niet en werden vermist, en hoe veel daar van te vragt moet betaalt werden.

94 [o] *Van d'eene Plaats op d'ander*,] Hier in werd de gelegenheid van Holland by den Schrijver van de Aanmerkingen over de Vereenigde Nederlandsche Provincien cap. 3. onder anderen seer gepresen, wegens het groot getal van Rivieren en Vaarten diemen in dese Provincie vind, welke niet alleen tot alle groote Steden geleyden, maar ook by na tot alle Dorpen en Boeren-huysen in 't land, en de ontallijke Zeil en Trek-schuyten, diemen langs deselve heen en weer siet kruyssen, het welk een groot gerief is voor den Koophandel, die de situatie of gelegentheid des Lands eigen is, daar de Vaarten soo gemeen en soo gemakkelijk zyn, dat het klein Vaar-tuyg al veel by een alleen kan gevoert werden; en een paart in eene Schuyt meer volk of goed kan voort-trekken, dan vyftig met een Wagen, daar het torssen en dragen den prijs van alle Waren van eenig gewigt dapper vergroot; En datmen door dit gemakkelijk reysen geen tyd en verliest, en by nagt en by dag op de juyste en gesette tyd kan voort-komen, en ondertussen geen saken versuymt werden, met datmen al voort-varende slapen, eeten, lesen en schrijven kan, en alsoo by een naarstig Man, voor dewelke het waarnemen van den tyd het grootste natuyrlijk gemak is, niet verlet of versuymt werd. Daar by komt, dat de Vragten en Veer-gelden te Scheep soo reedelijk gestelt zyn, dat deselve niet het vierde part komen te bedragen van de Vragten met de Wagens.

P *Matrosen*,] Waar het woord Matroos 95
van af-komt, heeft sijn bedenken. *Mat* beduid in het Hebreeus, en ook in onse Oud-duytsche taal, moede van werken, soo seidmen mat en moede, en *Tros*, is soo veel als last-dragt; soo seidmen trossen, dragen; en sulks Matros of Matroos, Last-drager en Arbeyder, en een die het werk doet soude beduyden: Dog eygentlijker geseid van boot en Schips-luyden; soo werd in de Oude Zee-regten met onderscheid genoemt Schip-heer, en Schips of Bootsgesel, en by de volgende Ordonnantie Schippers en Schip-luyden.

q *Kapers en Zee-Rovers*,] Dese zyn van twe- 96
derhande soorten; Andere dewelke by publicatie werd toegelaaten op den vyand te mogen kapen en roven; andere, dewelke sonder toelatinge op Zee al roven wat sy krijgen kunnen, sonder onderscheid van vrienden of vyanden, diemen eigentlijk Zee-Rovers noemt. Die daar sy agterhaalt werden, niet alleen voor vyanden gehouden werden, maar buyten dien sy, en ook al de gene, dewelke deselve eenige hulp of bystand gedaan hebben, met toevoer van Vivres, Victualie, Amonitie van Oorlog, Schips-gereedschappen, of andere noodsakelijkheden, aan lijf en goed werden gestraft, volgens Placcaat van de *Staten Generaal van den* 25. *Augusti* 1611. Soo werd ook by Placcaat *van den* 27. *Julii* 1627. *en* 26. *April* 1653. seer scherp verboden, dat niemand van de Ingesetenen deser Landen op vremde Commissien in Zee sal mogen gaan of verblyven, mede op peyne van lijf en goed. Soo ook die geene, dewelke op dubbele Commissie in Zee varen, voor Zee-rovers werden gehouden, en als de soodanige getracteert sullen werden by Placcaat van den 20. Januarii 1658. dewelke ook by de Regten voor vyanden werden gehouden, en geoorloft is op deselve te roven, en het hare te benemen. *Arg. Authent. Cassa & irrita. Cod. de Sacrosanct. Eccles. junct. tit. de milite Vasallo, qui contumax est. libr.* 2. *feudor. tit.* 22. *Bald. in l.* 1. *Cod. Qui bon. ced. poss. dicit piratas hostes publicos & infames esse, & in l. Navigia Cod. de furt. piratas hostibus fidei comparari & ideo posse impune despoliari, quem refert & probat* Jason *in Consil.* 170. *vol.* 2. *& piratas latrones vocat* Alva *in Cap.* 1. §. *Navigia. extr. de statu & consuet. Contu. lib. Eccles.* Kapers zyn eygentlijk die geene, dewelke op behoorlijke Commissie varen, die hun in alles moeten houden na de Placcaten dien aangaande gemaakt of nog te maken.

r *Boeren*,] Also geseyd als Bouw-heeren, an- 97
ders Huys-luyden, om dat door haar de dagelijkse Huyshoudinge, en noodsakelijk onderhoud verschaft werd.

s *Suyvel*,] Dit werden Koe-boeren genoemt, om dat sy niet als met de Beesten, het Koeyen-melken

Digitized by Google

ken, en Suyvel-maken om gaan; dese zijn wel van de domste en botste soort, om dat sy weinig ommegang met mensen hebben.

t *Slagt-beesten*,] Dit werd ook, en wel meest by Stee-luyden, en luyden van gelegentheid gehanteert, die of haar eygen Land, of ook wel ingehuyrt Land van andre, met magere Beesten, het sy vare Koeyen die geen Kalf en dragen, of met magere Ossen besetten, en om hun plaisier beweyden en vet maken; dese werden Osse-weyders genoemt.

u *Naarstig en arbeidsaam*,] Daar in sy van de oude Duytse verschillen, dewelke buyten den oorlog luy waren, en van geen werken en wisten. *Nec arare terram, pigrum quinimo, & iners videtur sudore acquirere, pluis per otia transigunt, dediti somno, ciboque*, seyd *Tacitus de Morib. Germ.* Sy weten van geen Land te bouwen of te ploegen, 't is een luy volk, welke voor onaardig houden, yets door arbeid en sweten te verkrygen, sijn veel ledig, en houden veel van eten en slapen.

w *Dom en bot*,] Soo seidmen van yemand, dewelke niet heel wel gemanierd en is, een botten Boer, en Boers, of op sijn Boers, German. Beurtscher weys / Boersheyd, onmanierlijkheidt. Soo seid *Cicero*, lib. 3. *Officior. Urgent sane rustice, negant enim posse, & in eo perstant.* Sy sijn Boers in haar bejegening, sy seggen niet te kunnen, ende en willen niet onderregt sijn.

x *Stijfsinnig, en geensints van haar gewoonte*,] Om dat sy by na gelijk als de Beesten, daar sy mede om gaan, uyt gewoonte leven, en geen reden van haar doen weten te geven, voornamentlijk omtrent hunnen Godsdienst, dewelke meest bestaat uyt Paus-gesinde, dat sy het houte geloof noemen, daar van sy geen andere reden weten by te brengen, als dat sy die verblintheydt aanhangen, om dat haar Ouders, Voorouders en hare Vrienden van die Gesinte geweest zijn. Zoo sijn sy ook in andre saken van haar oude manier van doen niet af te brengen, alwaar 't soo dat sy voor de hand wisten, en genoeg overtuygt waren, dat het anders beter was.

y *Slegt, opregt*,] Gelijk de oude Duytsen, *Gens non astuta nec callida detecta, & nuda omnium mens*, seyd *Tacit. de Morib.* Een volk, niet olijk nog bedrieglijk, maar openhertig.

z *Haar spijs*,] Sy leven van de Land-vrugten, gelijk de oude Duytsen, *Cibi simplices, agrestia poma aut lac concretum, sine apparatu sine blandimentis expellunt famem*, seyd *Tacit. d. loco.* Geringe Spijse, wilde Boom-vrugten, veel melk, en met slegte Pot-kost versadigen sy haren honger, dog dat onderscheid isser in, dat de oude Duytsen veel vlees aten, en al veel met de Jagt van het Wildvang hanteerden, dat by ons niet en is, soo dat sy haar al veel met den slegten Pot-kost, en met Melk moeten behelpen, uytgesondert enige weinige, die ook somwijlen Spek en Vlees eten.

a *Bier, daar sy haar selven in matigen*,] Soo dat sy hier in de Duytsen gelijk zijn, daar van *Tacit. d. lib. de Moribus Germ. Potui, inquit, humor ex hordeo aut frumento, in quandam similitudinem vini corruptus. Diem, noctemque continuare potando, nulli probrum*; Haren drank werd van Gerst en Water gekookt, dat sy soo sterk maken als wijn, en een nagt over te sitten drinken, en is by haar geen schande. En een weynig daar na seyd hy: *Crebræ, ut inter vinolentos, rixæ, raro conviciis, sæpius cæde & vulneribus transiguntur. Dat is:* Onder haar, gelijk als gemeenlijk onder dronke luyden, vallen grote twistwoorden, dewelke selden sonder doodslaan of wonden eyndigen; soo is ook onder de Boeren selden Kermis of diergelijke by-een-komsten, of daar werd gevogten, dog voor desen vry meer als tegenwoordig, het welk niet uyt hun eygen aart, maar om de grote Boeten en naauwe toesigt nu is gemindert.

b *Grof en sterk, dog loom van lighaam*,] Gelijk als tot het werken toe-gestelt, anders als de oude Duytsen, welkers kloekheid in de handeling der Krijgs-wapenen bestond, dog niet veel van werk-arbeid hielden. *Magna corpora & tantum ad impetum valida, laboris, atque operum non eadem patientia.*

c *By den drank, en in de Herberg*,] Om dat 98
veeltijds de luyden by den dronk rijk en mild sijn, tot kopen en verkopen genegen, en veel al tot malle koopmanschappen vervallen, is op veel plaatsen ten platten Lande een Wet en gewoonte, dat die geen, dewelke in een dronken gelag enige Koopmanschap komt te doen, daar aan hy misleid en bedrogen is, des anderen daags, of wel binnen vier-en-twintig uyren na dat den koop geschied is, van den Koop mag afgaan, mits betalende het gelag of wijnkoop, soo daar enige op verteert is. Sie *Grot. Inleyd. 3. Boek, 14. Deel, num.* 8. Costuymen van Rhijnland, *art.* 94. en 't gene aldaar aangetekent; *Burgund. ad Consuetud. Flandr. in Proëm. Num.* 5. verhaald ook van gelijke Costuymen in Vlaanderen, daar hy seer aardig op de manieren van dese Luyden speelt, in 't voorgaande Hooftstuk, N°. 52. breder aangetekent.

d *Van het Vee*,] Als van Paarden, Koeyen, Ossen, Kalveren, Schapen, Verkens, Hoenderen, Ganzen, Duyven, &c. dese werden Koeboeren genoemt.

e *Telen*,] Dit zyn eygentlijk Agricolæ, en Boe- 99
ren die het Land bebouwen, dewelke niet en mogten ter Heervaart ontboden werden, of tot eenig bysonder werk gebruykt werden, op dat de Landbouwerye ondertussen niet en werde verhindert. *l.* 1. *Cod. de Agricolis, Censitis & Colon. Vide Klok de Contribut. cap.* 18. *N°.* 41. en waren gelijk als diensteygen aan het bepaalde Land, dat sy bebouwden, sulx dat het Land verkost wierd met de dienstbaarheid van soodanige dienst-eygenen, en het Land sonder deselve dienst-eygenen niet en mogt verkost werden, of dat deselve dienst-eygenen, op ander Land, als daar sy toe behoorden mogten geset werden, *Per l.* 2. *Cod. de Agricol. & censit. Covarruv. ad. cap. quamvis, part.* 2. §. 1. *num.* 3. *luc. de Penna, ad l.* 2. *Cod. de Agric. Andr. Gail, de Arrest. Imp. cap.* 8. *num* 14. Daar toe ook haere Kinderen verbonden waren, *l.* 11. *Cod. Eod. Pirez ad Cod. d. tit. de Agricol. & censit, num.* 7. 8. Dese waren andere Huys-dienstelingen, en andere Lands eygenen, *Inquilini & Coloni*, daar van de *Inquilini* tot de Huys-dienstbaarheid, en *Coloni* tot de Landbouwerye behoorden, *Brunnemann. ad l.* 2. *Cod. de Agricol. & censit.* Alle welke dienstbaarheden by ons onbekent zijn; dog in Duytsland is nog gelijke manier van doen onder de Lijf-eygenen in gebruyk, daar sy nog hare *Colonos adscriptitios*, en en Land-dienstelingen hebben, *Vide Joann. Fridric. Hussan.*

Digitized by Google

Huſſan. in Tract. de Serv. & hominib. per tot. & maxime, cap. 2. num. 37. Georg. Schultz ad tit. inſtit. de jure perſonar. litt. c. Gelijke ſoorte van dienſtbaarheyt is ook in Vrankrijk in gebruyk, die ſy noemen *les Hommes de mainmorte*, dewelke wel eygentlijk geen ſlaven en zijn, maar aan de Land-dienſtbaarheid van den Heer, met Wijf en Kinderen Verbonden zijn, welk regt ook met het Land overgaat. *Vide Pireſ. ad d. tit. Cod. de Agricol. & cenſit.* En daar van werd in 't lange verhandelt, *ad Conſuetud. Burgund. Rubr. 9. des mains mortes.*

Op dat de Landbouwerye, en het inſamelen der Landvrugten niet en werde verhindert, ſo is den Bouw-luyden by ons ook toegelaten op een Sabbat-dag of andere Heyligen dag, hun werk te mogen vorderen, ſonder verbeuren; Als te ſien by de 125. *Keure van Rynland*, luydende aldus: Niemand en ſal op Sondagen of geordonneerde biddagen eenig uytwendig werk mogen doen; maar hem daar van af houden, uytgeſondert nogtans dat elk eenen ſijnen Hoy-bouw, en Oogſt na gelegentheid des tijds ſal mogen waarnemen.

100 [*Tuyn en Boomgaard-luyden*,] Daar onder behooren ook de Warmoeſiers, Groen-luyden, Ent-luyden, Saad-verkoopers en Blommiſten, dewelke eigentlijk onder de Land-bouwerye niet en behooren, immers onder de Boeren en Bouw-luyden niet werden gerekent: als zynde Neringen en Koopmanſchappen op ſig ſelven. Soo zyn voor deſen de voornaamſte van de Stad van Leyden Warmoeſiers geweeſt, dewelke haar met de beteelinge van allerhande Aard-vrugton en Warmoes-vrugten geneerden, die ſy na alle andere Steden en Plaatſen, daar die teelinge nog onbekent was, in groote menigte verſonden, daar door ſy in korte tyden rijk en welvarende wierden, en de Warmoes-landen tot een hoogen prijs deden opſteygeren, tot vier en vyf, ja de ſommige tot ſes duyſend gulden yder morgen, ſoo dat by het redres en herſchattinge van de verpondingen van den Jare 1632. deſelve als ſoo veel meer in prijs, en dienvolgende ook in huer, waardig zijnde dan andere landen, wel tot vier-dubbel in de verpondingen verhoogt zyn geworden.

101 Dog ſedert dat de Saad-luyden het Saad aan andere hebben beginnen te verkoopen, en de teelinge van deſelve vrugten algemeen gemaakt is, en men bevonden heeft, dat de Geeſt en Veenlanden ligtelijk tot deſelve teelinge bequaam gemaakt konden werden, heeftmen over al gelijke teelinge opgeſtelt; ſoodanig dat die plaatſen, dewelke ſelf plagten te trekken, nu van hunnen overvloed mede aan andere plaatſen verſenden, dewelke geen grooter verpondingen van hunne Teel-landen en betalen als jegens gemeen Land, en daarom het goed beter koop kunnen geven, als andere beſwaarde landen, is deſelve Neringe tot Leyden dapper komen te vervallen.

102 Soo is het ook gegaan met de Ent-luyden en Enterye van allerhande Fruyt-boomen, dewelke alleen in en omtrent de Stad Leyden plag te weſen, en een Neringe was van grooten doen en van grooten opgang. Maar ſedert datmen deſelve Enterye in 't Veen mede heeft beginnen op te ſtellen, ſoodanig is vermenigvuldigt, dat daar geen of weinig voordeel te doen is. En alhoewel de Enterye uyt het Veen ſoo goed niet is om op het hooge, en in vaſt en droog land te planten, ſoo heeft evenwel de menigte daar in een groot verval gebragt.

De Blommiſten, en de geene dewelke haar met 103
het ſayen en aſ-ſetten van allerhande ſoorten van Bloemen, Tulpen, Anjers, en wat des meer is, erneren, zyn wel meeſt in eenen ſtand gebleven, en weeten met het doen voort-komen van eenige Bloemen, dewelke niet gemeen en zijn, of noyt meer geſien en zijn, onder de Liefhebbers nog al een grooten handel te dryven. Welken aangaande voor wat wonders te gedenken is, dat korts na de groote ſterfte van het Jaar 1635. als namentlijk in 't Jaar 1636. en in 't begin van het Jaar 1637. binnen Haarlem den Handel der Blommiſten in in allerhande rariteyten van Tulpen ſeer hoog gereſen is, het welk tot Leyden, Amſteldam en ſommige Steden in 't Noorder-quartier mede volgde, in ſoo verre, dat voor eene Tulp, die voor en naar om tien of twaalf ſtuyvers te bekoomen is geweeſt, tot vyftien hondert en meer guldens wierd gegeven. Tot Haarlem waren verſcheide Wevers, die al hun goed tot geld maakten, en aan deſen Handel geraakten, en ſoo ſy meenden, tot ſchat-rijke luyden wierden. Al wie maar raad wiſt om de Randſoenen van het gekofte te betalen, geraakten aan deſen Handel: want men handelde op credyt, om 't verkofte in het Sayſoen van den een tot den anderen te leveren. Die nog eenig geld bedongen, en by tyds ophielden, die waren daar beſt aan. De Waarden en Herbergiers voeren daar ook wel van: want daar wierden uyt de bedongen Rantſoenen, dewelke wel meeſt in den ſlag bleven, groote maaltijden gehouden; Het welk eintelijk eer dat het nog tot de Levering kwam, van ſig ſelven ſtuyte, en gelijk het te vooren ſchielijk was gereſen, ook ſoo ſchielijk daalde; Derhalven de Magiſtraten en Overheden van de Steden *Haarlem*, *Leyden*, *Amſteldam*, *Alkmaar*, *Hoorn* en *Enkhuyſen*, daar uyt het bederf van hare Ingeſetenen te gemoet ſiende, 't ſelve aan de Staten van Holland te kennen gaven, en verſogten, dat al ſoodanige contracten en handelingen mogten werden vernietigt, en voor ongeoorloft de Koopmanſchap mogt werden gehouden. Daar op by haar Ed. Groot Mog. naar genomen advijs van den Præſident en Raden van den Hove Provinciaal, naar haar gewoonlijke wyſheyd op den 27. April 1637. wierd verſtaan. *Dat voor en aleer haar Ed. Groot Mog. en den voorſz. Hove naarder ſouden werden geinformeert ende berigt, op den oorſpronk, en tijd, van de ſucceſſive en grove rijſingen in't verkoopen van de Tulpen, als mede van de ſubite dalinge van dien, de diverſiteit van de gemaakte contracten, met den gevolge van dien, mitsgaders de menigvuldigheid van de Contrahenten in de reſpective Steden*; Het welk haar Ed. Groot Mog. meinden dat gevoeglijkſt ſoude kunnen werden gedaan en geeffectueert door de reſpective Magiſtraten van de Steden, *dewelke verſogt wierden partyen contrahenten te accorderen en vereenigen, was het doenlijk, of dat deſelve anders gehouden ſouden zijn, haar genome informatien aan den voorſz. Hove over te ſenden. En wierden middelertijd de Planters van de voorſz. Tulpen geauthoriſeert, haar verkofte Tulpen tot laſte van hare Kopers, die in gebreke bleven,*

bleve, hare gekofte Tulpen te ontfangen, naar voorgaande behoorlijke inſinuatie te behouden of verkopen, om daar na het kort op deſelve Kopers te verhalen, ingevalle verſtaan ſonde mogen werden, dat de voorſz. kopen haar effect behoorden te ſorteren. Blijvende middelerwijlen alle contracten van Tulpen in ſuſpenſo, en ongeprejudiceert. Daar by de ſaak alſoo is gebleven, ſonder dat op alſulke obligatoire contracten enig regt is gedaan. Van deſen handel wierden niet alleen de dagelijkſe prijs-couranten in alle Steden overgeſonden, maar zyn daar van verſcheyde blawe boekskens en beſchryvingen in druk uytgegaan, dewelke by ſommige liefhebbers ter wonderlijker gedagten werden bewaart. *Aitzma 2. vol. 17. boek pag. 504.*

104 g *Moeder-taal in alles gelijk,*] Als dewelke t'enemaal mannelijk is, en de woorden na hare boekſtaven volmondelijk uytgegalmt.

h *Ongelijk ſagter,*] Dit is de Nederſaxenſe en regt Hollanſe Taal, ongelijk ſafter en cierlijker dan de Over-Saxiſche; Soo ſeggen wy Hout, in plaats van *Holt*, Sout in plaats van *Solt*, timmeren in plaats van *zimmeren*, bijten in plaats van *beitſen*, Water in plaats van *Waſſer*, Huys in plaats van *Haus*, en ſoo voort.

i *Verbabbelen,*] Voornamentlijk in de Marktwijven, en omloopers van allerhande Vrugten en Huys-noodſaakelijkheden, dewelke haren galm ſoodanig veranderen, datmen onmogelijk niet en kan verſtaan wat ſy roepen.

k *In d'eene Plaats anders,*] Anders werden de 105 anderſints goed Duytſche woorden uytgegalmt by een Hagenaar, anders by een Leydenaar, of een Dortenaar, en nog anders by een Rotterdammer en Delvenaar, en anders by een Amſteldammer en een Noord-Hollander, ook anders by de Stee-luyden, en anders by de Boeren en Huyſ-luyden.

Verſcheyde Talen,] Soo dat hunne Konſt-woorden, ſoo ſy die noemen, niet wel en kunnen werden verſtaan, ſonder inſien en verklaaringe vande Baſtard-woorden-boeken, tot dien eynde byeengeſteld. Niet dat'er geen Konſt-woorden onderloopen, dewelke niet wel anders als by omſpraak kunnen werden verduytſt: Maar dat buyten dien het misbruyk van de Grond-taal in andere woorden, dewelke men wel eygentlijk in goed duyts kan ſeggen, onverdraaglijk groot, en daar in met ander mans veeren onverſtandelijk gepronkt werdt.

l *Verſcheide Taalen onder een,*] Daar van wy t'ſijner plaatſe breeder ſullen handelen.

IX. HOOFTSTUK,

Van de zeden en manieren der Gelderſen en Zeeuwen in 't beſonder.

INLEYDING.

DE Batavieren *werden tegenwoordig verdeelt in* Gelderſe, Hollanders *en* Zeeuwen, *want de* Frieſen *zyn altoos van de* Batavieren *onderſcheyden. De* Keltiſe, *daar na verwiſſelt in* Gelderſe, *ſijn de* Zuid-Cimbers, *die by de Romeynen* Sycambri *genoemt wierden; waren van aart en imborſt den ouden* Duytſen *meer gelijk als de* Hollanders, *als nader aan deſelve gelegen. Werden voornamentlijk met den ouden* Duytſen *geleken, in de gewoonte van hun* Staatſe *Vergaderingen, die ſy* Land-dagen *noemen, in ſaken van Oorlog, haar Huwelijken, Overdragten, Gaſt en Herbergzaam in hun Steden, Huyſen, Kledingen, Eten en Drinken, en in hunnen Godsdienſt, Oorlogs-luyden van geboorte, Ryders en Snaphanen. De* Hollandſe Batavieren *hebben hun meer met den Koophandel bemoeyt, daar door ſy ſediger en beter gemaniert van ommegang ſijn geworden. De* Bataviſe Zeeuwen *hebben hun dapperheid in het bebouwen van de* Zee, Schipvaart *en* Zee-roverye *geoeffent,* Matzers *genomt, in andere Landen ſeer ontſien en gevreeſt, anders gul en openhertig. By de* Land-vorſten *om haar onvertſaagde kloekmoedigheyd en yver voor hare Vryheid, veel ter Heerevaart verſogt. Haar Wapentuyg en Veldteeken. Haar ruwe manier van leven met den ouden* Duytſen *gelijk. Haar Land werd door de Zee by naar onwinbaar gemaakt. Daar van haar naam en naam-reden. In hun eerſte nederſate een ſlegt en arm volk, dog in korte tijden door haar* Zee-rederye *tot rijke en magtige Luyden geworden. In het begin waren hare Landvrugten ſober en ſlegt, door kunſt en moeyte van bedijken ſeer vrugtbaar geworden, voornamentlijk in de Tarw en Saad-dragende Landen.*

DE Batavieren werden [a] tegenwoordig verdeelt in Gelderſe, Hollanders en Zeeuwen, daar van de Gelderſe de eerſte, de Hollanders de tweede, en de Zeeuwen de laatſte plaats werdt gegeven; wat [b] de oude Frieſen aangaat, deſelve zijn altoos van de regte Batavieren onderſcheyden geweeſt. De [c] Zuyd-Cimbers, by de Romeynen Sycambers, nu Gelderſe ofte Keltiſe, ſijn de voornaamſte en [d] eerſte Cymberſe en Keltiſe Landſaten deſer geweſten geweeſt, kloeke en ontſaggelijke Mannen, en in hunnen aart en imborſt den ouden Duyt-

Digitized by Google

Duytſen meer gelijk dan de Hollanders; kennelijk blijk daar van, is dat ſy naaſt aan de hooger Duytſers aanpalen, en gelijk van ouds, alſoo nog tegenwoordig, veel gemeenſchap met de ſelve hebben gehouden; werden byſonderlijk [e] met den ouden Duytſen vergeleken in de gewoonten van haar Staatſe Vergaderingen, die ſy Land-dagen noemen; in ſaken van Oorlog, Huwelijken, ſaken van Overdragten en overkomſten, Gaſt- en Herbergſaamheid, ſterk in 't drinken, in hunne Kledingen, Steden, Huyſen, Gods-dienſt, en wat diergelijcke meer is. Van jongs af in den Oorlog opgekweekt, en [f] gelijk als met en tot den oorlog geboren; geweldige Voorſtanders van hunne Vryheid, Rijders en Snaphanen, [g] welkers Ruyterye by den Romeynen immers niet min dan de Hollandſe ontſien was. De Nederſte Batavieren, nu Hollanders, in onderſcheid van de andere, hebben haar [h] meeſt met de Koopmanſchap erhouden, ſoo ſy nog doen, daar door ſy uyt de gemeenſchap met andere volken, doorgaans ſtadiger, en [i] van beter gemaniert leven gehouden zijn, dan de andere.

De Zeeuwen, het laatſte volk der Duytſen, zyn ook van ouds [k] onder de Batavieren begrepen geweeſt, en gelijk de andere te Lande, hebben ſy hare dapperheid ter Zee, in 't bebouwen van de Zee geoeffent; van de welke de [l] eerſte Zeerovers in andre Landen bekent zyn geworden, daar van ſy [m] by de ſommige Mattiaci, Matzers, dat zyn dood-ſlagers, genoemt zyn, in andere Landen ſoo ontſaggelijk, dat al de Nederlandſe Zee-vaarders en Kapers, na de [n] Vliſſingers eerſte en oudſte Zee-reders, buyten die van [o] Weſt-Kappel, [p] Pitſelingers of Vliſſingers genomt zijn; ſy ſijn van ouds bekent voor goed-aardig en opregt van gemoed, [q] gul en openhertig; ſy zyn ſeer vernuftig en verſtandig in hun Koopmanſchap, [r] lief hebbers van de Vryheid, vaardig, dapper en volſtandig in de Wapenen, daarom ſy van de Landvorſten [ſ] veel ter Heerevaart beroepen wierden. [t] Haar Wapentuyg is van ouds van dat van de Hollanders onderſcheyden geweeſt; ſy hadden meeſt kromme Baarſen en Staven, daar ſy haar Vyand mede ſlagteden. In de geheugeniſſen vande oude geſchiedeniſſen, werden ſy veel by Leeuwen geleken, daar van hun Wapen een Leeuw, ter halven uyt de baren van de Zee opkamende, met dusdanig omſchrift, LUCTOR, ET EMERGO. *Ik Stryde, en Verrijſe.* Sy hebben ook [u] veel andere Penningen gehad, ſoo in Silver als in Koper, met ſeer duydelijke omſchriften, daar ſy haar kloekheid en dapperheid mede hebben uytgebeeld. [w] Haar manier van leven was met de manieren der oude Duytſen gantſch gelijk.

De Zee maakt dit Land [x] by na onwinbaar, waar van de Graven van Holland in hare Brieven, Zeeland dikmaals noemen een ſterkte der Zee.

[y] Van des ſelfs Naam-reden, van waar, en waarom het Zeland genomt is geweeſt, brengt de eygenſchap van het Land ſelf mede, als aan en rondom in de Zee gelegen; Het is van ouds een ſeer [z] ſlegt en arm volk geweeſt, van geringen doen, beſtaande alleen in arme Viſſers, dog ſijn daar na in korte tijden met hun handelinge ter Zee, tot magtige en rijke Koopluyden geworden, de welke met hunne Schepen in vele vreemde Landen, hare Koopmanſchappen over en weer hebben beginnen te verhandelen.

Gelijk als de menſchen hier in't begin haar [a] ſober hebben moeten behelpen, zoo zijn ook de vrugten en leeftogten van dit Land, dat rondom in 't Water lag, ſeer ſober geweeſt, tot dat het ſelve met groote moeyte en kunſt heeft beginnen bedijkt te werden, en de Landbouwerye is beginnen geoeffent te werden, want het bedijkte Land, door den opgeſetten ſlibber van de Rivier, en het neerſtig bebouwen van de Landſaten, ſoodanig is aangewaſſen, dat het gunt te vooren met de Zee plag gemeen te leggen, en by na onvrugtbaar was, nu tot het [b] beſte Land is geworden, daar beter Tarw en Zaad waſt, als in eenige Landen.

Kort inhoud van de Bewijs-redenen op het

NEGENDE HOOFT-STUK.

1. TOt *het Jaar* 800. *zijn de* Gelderſe, Hollanders *en* Zeeuwen, *met eenen gemeenen naam* Batavieren *genoemt, anders* Neder-Saxen.
2. *Het oud* Batavien *heeft ſig niet met het* Bataviſe Eyland *bepaalt, maar over al het Land tuſſchen de* Schelde, *de* Maas, *den* Rhijn *en de* Zee *uytgeſtrekt, begrijpende mede* Kennemerland *en* Weſt-Vrieſland, *daarom ook by de oude* Schryvers Vrieslandt *genomt.*
3. *Der oude Duytſe zeden en manieren met den* Gelderſen *gemeen, hoe te verſtaan.*
4. *De* Gelderſe *gelijk als tot den* Oorlog *geboren en opgewiegt.*
5. *Onder de ſelve de voornaamſte* Bataviſe *Ruyters, by* Sligtenhorſt *al te hoog verheft, en den ſelven onderſteit.*
6. *De kunſt van ſwemmen, de Hollanders eygen.*
7. *De* Betuwe, *een klein gedeelte van* Batavien, *een oorſprong den* Gelderſen *alleen toegeſchreven.*
8. *Hoe verre ſig het oud* Batavien *heeft uytgeſtrekt.*

9. De

Digitized by Google

9. De Gelderse, *een volk op hun selven, buyten de oude* Bataviers, *daar sy naderhands mede zijn vereenigt.*
10. Slichtenhorst *tegengesprooken en wederleid.*
11. *Wie dat waarschynelijker de* Gelderse *of de* Hollanders *voor de regte* Bataviers *zijn te houden.*
12. De Hollanders *veel bequamer om de Zee met Schepen te bebouwen, en den handel te dryven, als de* Gelderse.
13. *Wanneer den Koophandel is opgekomen.*
14. *Zee-roverye der oude* Bataviere, *onder* Gannascus *en* Carausius, *en Num.* 17.
15. De Hollanders *de geschikste en best gemanierde.*
16. De Zeeuwen *mede onder de oude* Bataviers *begrepen.*
17. *Of de Zee-roverye den* Zeeuwen *meer als de* Hollanders *eygen is: Neen, immers niet in den eerstten toestel, dat alleen geschied is by de* Kennemers, Waterlanders, Goylanders, *&c.*
18. Cauchi Minores, *welke.*
19. De *plaatse* Taciti, *aangaande de Scheeps-strijd van* Claud. Civ. *uytgeleyd en verklaart.*
20. Zeeuwsche *naamreden.*
21. Vlissingers *eerste opkomst en oudheid, en haren eersten handel.*
22. De *eerste* Reders *na die van* West-kappel.
23. *Naam-reden van* West-Kappel.
24. Zeeuwen *gul en open-hertig, voorstanders van de Vryheyd boven andere.*
25. *Papiere geld in de Belegering der Stads* Leyden.
26. Boxhorns *Lof der Zeeuse vromigheyd.*
27. *Hun Wapen-tuyg.*
28. *Der* Zeeuwen *bystand in het ontsetten van de Stad van Leyden, in het jaar* 1574.
29. *Halve Manen op den hoedt, tot een teeken van Vryheyd.*
30. *Bitterheyt van de* Zeeuwen *tegens de* Spanjaarts.
31. *Der* Zeeuwen *manier van leven met de Bataviere gemeen.*
32. *Sterkte en onwinbaarheid van Zeeland.*
33. *Den slagh op de Mossel-kreek.*
34. *Soberen toestand der* Zeeuwen *in hunnen opkomst.*
35. *Van de jegenwoordige vrugtbaarheid van* Zeeland.
36. *Nergens beter bequaamheyd om turf te maken als in* Holland.
37. *Sout-keten.*

BEWYSREDENEN,

OP HET IX. HOOFTSTUK.

1 [a] *Tegenwoordig,*] Want voor desen hebben de Betuwers, Hollanders en Zeewen onder Oud-Batavien gehoort, en zijn met eenen naam Batavieren genomt geweest, en voor een Volk gehouden tot den Jare DCCC. of daar omtrent, sedert sy aldus zyn verdeelt geworden, als breeder in het eerste Hoofd-stuk van het tweede Deel sal werden aangewesen.

[b] *De Oude Friesen,*] Uyt den Over-Saxen oorspronkelijk, soo wy elders, en bysonderlijk in in het eerste Hooft-stuk N°. 52. onderscheidentlijk hebben aangewesen: Want de *Neder-Saxen* eygentlijk de Batavieren genoemt werden, daar van de Gelderse de eerste zijn, waar van de Oude Rijm-Chronijk van *Melis Stokke* aldus schrijft:

Oude Boeken hoor ic gewaegen,
Dat al't Land beneden Nyemagen
Wilen Neder-Sassen hiet
Alsoe als die Stroem verschiet
Vander Masen en van den Rhijne
Die Schelt was dat West en Sijne,
Alsoe als sy valt in die Zee,
Oest-strekkende min no mee
Dan totter Lavecce of ter Elve.

2 Daar uyt genoeg te sien is, dat het Batavien niet met het Batavise Eyland alleen is bepaalt geweest, maar sig verder heeft uytgestrekt tussen de Schelde, de Maas, den Rhijn en de Zee, begrijpende ook Kennemerland en West-Vriesland tot aan de Elve, sulks wy meer als op eene plaats hebben aangewesen. Dat ook *Holland* met het West-Vriesland verknogt by sommige oude Schrijvers *Vriesland* genoemt werd, hoedanig *Lambertus Schaffnaburgensis* Flardingen en Rhijnenburg, soo sommige willen Kenenburg, Rhenenburg genomt, andere seggen Rhijnsburg by Katwijk, *duo munitissima Frisiæ Oppida*, twee sterke Steden in Vriesland, genoemt heeft, als mede t'sijner plaatse breder.

[c] *De Suid-Cimbers ofte Sycambers,*] De Naamreden van de Sycambers, nu Gelderse, ofte Kelters, is ook elders aangewesen.

[d] *Eerste Cymberse Landsaten deser Gewesten,*] Gelijk wy hier voor op het 1. Hooft-stuk *Num.* 33. hebben aangewesen, en voornamentlijk *Num.* 22. daar wy de Gelderse Vorsten en Germanse Koningen uyt den Cimbersen van den eersten begin en oorsprong der selver vervolgens tot op de tijden van *Tacitus*, kortelijk hebben aangewesen.

[e] *Den ouden Duytsen vergeleken,*] Aarnout Slichtenhorst heeft in sijn Toneel des Lands van Gelder *Num.* 49. 50. en volg. de Gelderse Seden en Manieren by na in alles met den Ouden Duytsen willen vergelijken. Maar schoon wel eenige weynige seden en manieren, met den Ouden Duytsen den Gelderse meer als andere toegepast konnen werden, als dat sy sterke, kloeke, en ruwe mensen zijn, bequaam ten Oorlog, en dapper te Velde; dat ook de ruwe manier van eten en drinken, mitsgaders den uytslag en galm van Taal der Oude Duytse, den Gelderse meer eygen is als de andere, soo staat nog te oordelen, of de Gelderse de Oude Duytsen, in welgemaniertheid, bedaartheid, trouw en andere deugden, meer souden gelijk zyn, dan de Hollandse, beter opgevoede en welgemanierde Volken. Welken aangaande de toepassinge van de goede seden der Oude Duytsen den Gelderse niet meer, ja wel soo min toekomt, als eenige andere Batavise Volkeren, boven dewelke sy in geen welgemanierde zeden, heuse, beleefde en mede gaande bejegeningen met en onder den mensen in meerder volmaaktheid, en minder gebreken, te roemen hebben.

[f] *Gelijk als met en tot den Oorlog gebooren,*] 4 Daar toe wel kan gepast werden, het geen Tacitus van de Batavieren in't gemeen betuigd, daar van de Gelderse in dat stuk de minste niet en waren, *lib. de Morib. German.* als hy seid: *Omnium gen-*

Digitized by Google

gentium virtute præcipui Batavi, tantum in usum prælio-rum sepositi, velut tela atque arma bellis reservati. Duriora genti corpora, stricti artus, minax vultus, & major animi vigor. Onder alle dese Volkeren zyn de Batavieren de voornaamste en kloekste, gelijck als tot Krijgs-oeffening geboren, en gelijk als het beste Wapen-tuyg, ten Oorlog gespaart en uytgesogt; Kloek en sterk van lighaam, groff en uytgestrekt van leden, dreigend van gesigt en opslag, en vol moede.

5 g *Welkers Ruyterye*,] Mr. Arent van Sligtenhorst *in* sijn *Tonneel van Gelderland* 1. *boek* meent, dat in dit stuk by Tacitus, Cæsar, Plutarchus en andere, door de Betuwers de Gelderse verstaan werden; Het welk alhoewel van de Batavieren in 't gemeen geseid werd, echter de Gelderse onder deselve wel de voornaamste Ruyters kunnen zyn geweest, en wat van de Batavise Ruyterye by Tacit. en Cæsar werd geroemtuyt, de Gelderse daar in wel de voornaamste mogen geweest zyn: Daar van den selven Slichtenhorst aldaar *num* 21. dog al te vermetel spreekt. „ Dat alhoewel het eer-„ ste kenteken van der Batevieren bysondere „ Krijgs-pleging, te weten de kunst van wel ry-„ den den Batavieren eertijds in't hondert aanging, „ Soo is 't nogtans buyten verschil, seid hy, dat dese „ schoenen beter aan de Gelderse voeten passen. Het welk voor soo veel hy aldaar op de tegenwoordige tyd wil passen, soo verre buyten spoor niet en is, met dat de Gelderse niet veel andere gelegentheid hebben, als haar Kinderen tot den Oorlog op te brengen. Maar dat hy 't selve in sijn 19. verset ook den roer van *Claudius Civilis* tegen den Romeinen wil toepassen, en de Gelderse mede onder de vyftien opgerokkende legioenen wil plaatsen, en haar de eer wil geven, dat de Romeinen bekommerd waren, om die onrusten ter goeder tyd neder te leggen, en dit volk, (daar hy de Gelderse onder schijnt te willen verstaan) als door langduerige ervarentheid en Oorlogen geslepen, benevens haren Veldheer wederom te bevredigen, daar hy de Gelderse noemt een *onuytputtelijke Winkel van Ruyters en Knegten*, in roem van Krijgswetenschap, van menigte van kloeke mannen, en soo voort, daar in is hy wel dapper gemist, en is seer bedenkelijk uyt het geene Tacitus self daar van schrijft, of daar wel eene troep van de Gelderse Betuwers is by geweest. Tot desen Roer, seid *Tacitus lib.* 4. *Histor.* dat *Klaudius Civilis* de voornaamste der Landsaten in 't *Schakenbosch* (tussen Leyden en Delff) by den anderen ter maaltyd riep, en na de maeltijd met een bysondere Welsprekentheid om gesogte oorsaaken tegens den Kaiser Vespasiaan oprokkende en gaande maakte, en dat hy de Kennemers tot bystand versogt, dewelke hem ook met hunnen Veld-Oversten *Brinio* tydelijk by kwamen. Maar van de Gelderse Betuwers werd in den selven optogt nog voor noch na eenig gewag gemaakt, als alleen, dat de *sedes belli* en meesten aanval in en omtrent het Betuwse Gelderland geweest is.

h *Meest met de Koopmanschap*,] Dit schijnt den selven *Slichtenhorst* in sijn voor-verhaalde Tonneel van Gelderland *Num.* 21. ter schimp na te geven; Dat de bysondere Krijgspleging den Geldersen meer eygen soude zyn geweest als den Hollanders, met dat het Hollandse deel van de Betuw door den overloop van de Zee en Binnewalen geheel broekagtig en gebrooken zynde, de Inboorlingen aldaar veel bequaamer waren tot het stille sitten, en tot de Winkel-Neringen, dan tot het draven, hebbende meer verstands met houte, dan met levende Paarden om te gaen, om de Mast dan een Hengst te beklimmen, en om het Roer, dan den Toom te bestueren. Welke reden omgekeert, glad tegen sijn neus komt aan te stuyten en te betuygen, dat de Hollanders boven de Gelderse van alle oude tyden de kunst en ervarentheid 6 hebben gehad, om het Water en de Zee te bevegten, en dat de eer van wel te kunnen swemmen, daar door de Batavise Troupen soo vermaart geweest zijn, van met de volle wapenen de Rivier te kunnen overswemmen, de Hollanders alleen soude toekomen, en niet den Gelderse. Soo ook de Friese en Kennemaarse Troepen onder den naam van Batavi doorgaans genoeg bekent zyn, maar van den Sugambers werd weinig of geen gewag gemaakt, als alleen, dat als den *Kaisar Julius* over de geleyde Brugge den Rhijn overtrok, sy luyden de Vlugt namen, en haar Land ten besten gaven, daar van den selven Cæsar *lib.* 4. *de bello Gallico* aldus schrijft: *Cæsar ad utramque partem Pontis firmo præsidio relicto, in fines Sigambrorum contendit. Interim à compluribus Civitatibus ad eum legati veniunt, quibus pacem atque amicitiam petentibus, liberaliter respondit, obsidesque ad se adduci jubet. Sigambri ex eo tempore, quo Pons institui cœptus est, fuga comparata, hortantibus iis, quos ex Thentheris, atque Usipetibus apud se habebant, finibus suis excesserant, suaque omnia exportaverant, seque in solitudinem ac sylvas abdiderant. Cæsar paucos dies in eorum finibus moratus, omnibus vicis, ædificiisque incensis, frumentisque succisis, se in Ubiorum fines recepit.* De Kaisar aan beyde sijden de Brugge wel versekert hebbende, is op Gelderland overgetrokken, alwaar hem de Gesanten van verscheyde Steden komen begroeten, en sijne vriendschap en vrede versoeken, die hy goed antwoord geeft, en hunne gyselaars tot versekering aanneemt. Van die tijd af, dat de Brugge begonst wierd te maken, zyn de Gelderse, door het aanraden van de Drenters en Goylanders, die sy by haar hadden, met alle hare goederen gevlugt, en hebben haar in de Bossen en afgelegene Plaatsen gebergt. Den Kaisar aldaar eenigen tijd verblijvende, heeft al hunne Plaatsen en Huysen aan brand gesteken, en het gesayde graan afgesneden hebbende, is soo voort na Keulen vertrokken.

Hier uyt kanmen sien, dat de *Betuwers*, daar de *Gelderse* doen nog niet onder gerekent en waren, vriendschap met den Kaysar maakten, en sy-luyden, (te weten de Gelderse,) de vlugt genomen, en geen stand jegens den Kaisar hebben gehouden. Dien goeden Heer mist wel groflijk, dat hy de *Betuwe*, en dat gedeelte van *Batavien*, daar mede de *Gelderse* sijn verenigt, voor gants *Batavien* neemt, en al wat van den *Batavieren* geseid werd, den *Gel-*7 *derse* toeschrijst, dewelke daar aan niet het minste deel gehad en hebben. Het schijnt ook, dat hy niet en heeft geweten, dat het *Batavien*, en de *Batavise* Volken, hun verder als het *Batavise Eyland* uytgestrekt hebben. Had hy *Tacitum* wat beter ge-

leſen, hy ſoude wel verſtaan hebben, dat onder het *Batavien* de gantſe Landſtreeke tuſſen de *Schelde*, *Maas*, *Rhijn* en *Over-Rhijn*, langs het *Flie*, tot in
8 de Noord-Zee toe, is gehouden geweeſt, gelijk wy ook t' ſijner plaatſe klaar hebben aangeweſen, dat *Kennemerland*, *Waterland* of *West-Vrieſland*, *Amſtelland* en *Goyland*, daar onder mede gereekent, en voor de regte *Batavi* zijn gehouden geweeſt, het welk dan aan d'ander zyde gantſch *Zeeland* mede begrepen heeft; daar van *Tacitus de Morib. Germ.* rond uyt ſchrijft, als hy van verſcheyde *Duytſe* Volken geſproken had, en de *Batavieren* de eer geeft, dat ſy onder al deſelve de voornaamſte waren. *Horum, inquit, præcipui Batavi,* ook wel duydelijk daar by voegende: *Eſt in eodem obſequio Mattiacorum gens. Protulit enim magnitudo populi Romani ultra Rhenum, ultraque veteres terminos Imperii reverentiam.* Onder deſelve behooren ook de *Mattiaſche*, dat zijn de *Zeeuſe* Volken, want de Roomſche Magt heeft de eerbiedigheydt hares rijks ook over den *Rhijn*, en hare oude bepalinge uytgebreyd.

9 Zoo dat de Gelderſe een volk op hun ſelven ſijn geweeſt, niet gemeens hebbende met de oude *Bataviers*, daar mede ſy lange na de tijd van de Romeynen, met het kleyne gedeelte van het *Bataviſe Eyland*, ſoo verre de jegenwoordige *Betuwe* ſtrekt, by een nader verdelinge ſijn verheelt, en verenigt geworden. Waar blijft nu den Schryver met ſijn
10 ydelen roem van het oud *Batavien*, en de eer van de oude *Batavieren*, (daar de *Gelderſe* niet onder bekent en waren) de *Gelderſen* alleen toe te ſchrijven, als hy tegens de taſtelijke waarheyd met ſtijve kaken derft uyt duwen, dat de oude Inwoonders van *Gelderland*, de regte *Batavieren* ſouden zijn geweeſt, en de *Betuwe*, daar *Nimwegen*, ſeyd hy, de Hooftſtad van is, alleen voor het *oud Batavia* te houden; daar hy moet bekennen, en de gelegentheyd ſelfs aanwijſt, dat de Stadt *Nimwegen* buyten het *Bataviſe Eyland*, gelijk by *Tacitus* werd beſchreven, gelegen is. Had hy de oude Landkaarten wat beter ingeſien, en met het ſchrijven van *Tacitus* en *Cæſar*, daar hy nogtans de mond van vol heeft, wat beter over een gebragt, hy ſoude ſulk vermetel ſchryven van de *Gelderſe* agtbaarheyt wel afgehouden hebben, en hem vergenoegt hebben met een vereniging en verheling van *Gelderland*, met het kleyn gedeelte van *oud Batavien*, datmen nu de *Betuwe* noemt, begrijpende maar het ſmalſte gedeelte, daar het na ſijn eygen ſchryven boven een mijle niet breed en is, tot daar het ſig in meerder als drie mijlen begint uyt te ſtrekken.

11 Derhalven alsmen de ſaak wel inſiet, de Hollanders onwederſprekelijk voor de regte *Bataviers* zijn te houden, en niet de *Gelderſe*, ſchoon dat ſy dat gedeelte beſitten, dat de *Betuwe* genomt werd, het welk haar niet uyt een oud beſit, maar by overgifte en nader verdelinge, ſedert de verloſſing en ontſlag van den overlaſt der Denen en Normannen, en ſulks ſo veel eeuwen later als den tijd en ommegang met de Romeynen, is aangekomen, als breder hier naar t' ſijner plaatſe.

12 Komende dan wederom tot den handel en Koopmanſchap van de *Hollanders*, werd by den gemelten *Slichtenhorſt*, alhoewel ter ſchimp, wel te regt erkent, dat de Hollanders veel bequamer zyn geweeſt om de Zee met Schepen te bebouwen, dan de *Gelderſe*, dewelke van den beginne af, hun meeſter van de Zee gemaakt hebben, en daar door den Koophandel met andere volken, in alle geweſten des Werelds tot hun getrokken hebben; en niet alleen een Winkel ſijn geworden (ſoo hy dat noemen wil) voor alle andere Steden, en binnen-gelegene Plaatſen, maar ook met den overvloed van aangebragte en toegeſondene Waren en Stoffen, den handel met alle andere volken, ſoodanig hebben doen bloeyen en aanwaſſen, dat haar alleen de eer toekomt, dat wy in onſe klenigheyt in magt, beneven, ſo niet boven, andere Republijken en Koningrijken, hoe magtig die ook mogen weſen, opgeſtegen en verheft zijn.

Sy hebben ſelfs ten tyde van de Romeynen, doe 13
den Koophandel deſer Landen nog niet bekent en was, en alleen in Krijgs-magt beſtond, hun altoos Meeſter van de Zee gemaakt; want over ſes ofte ſeven-honderdt Jaren, in gantſch Europen yder land voor ſijn eygen Inwoonders in leeftogt en verder noodſakelijkheyd ſorgen moſt, en by na geen Koopluyden waren, dan eenige in de Republijke van Italien, de welke binnen de Middellandſe Zee bleven, 't geen naderhandt door toedoen van de *Hollanders*, en hunne Zeevaart tot een algemeene handel is geworden, over alle Geweſten des Werelds.

Tacitus verhaalt, dat niet lang na de Geboorte *Chriſti*, de *Hollanders*, te weten de *Weſt-Vrieſen* en *Kennemerlanders*, onder het gebied van *Gannaſcus*, dat een gebooren *Kennemerlander* was, dewelke te voren de Romeynen gedient had, en van deſelve wederom tot de ſijne was overgelopen, met hun vaartuyg op de Franſe Kuſten begonnen te roven, wel wetende dat ſy-luyden geen Zeevoeten en hadden, en dat daar wel wat te halen was; Dit zyn ſijne woorden: *Annal. lib. XI. Per idem tempus Chauci, nulla diſſenſione domi alacres duce Gannaſco, qui Natione Caninefas, auxiliaris & din meritus poſt, transfuga, levibus navigiis prædabundus, Gallorum maxime oram vaſtabant, non ignari dites & imbelles eſſe.* Omtrent deſelve tijd hebben de Noordhollanders, alſoo ſy binnen 's Lands niet te doen hadden, ſeer ſcherp drieſende, onder het beleid van hunnen Overſten *Gannaſcus*, die een geboren *Kennemerlander* was, en by de Romeynen lang gedient had, dog daar na wederom was overgelopen, met haar ligt Vaartuyg op de Franſe Kuſten beginnen te roven, wetende dat deſelve rijk en onervaren ten Oorlog waren.

Zoſimus en *Eumenius, in Panegyrico Maximiano* 14
dicto, verhalen dat eenige *Bataviſe Franken*, onder de gevangenen van den Kaiſar *Probus*, doen hy de *Franken* naar een hevig gevegt overwonnen, en weder onder het Roomſe gebied gebragt had, in den jare 280. al de Schepen by den *Pontus Exinus*, by de Turken de ſwarte Zee genomt, hebben aangeſlagen, en al de Zee-kuſten van *Aſien* en *Griekenland*, en op de Zee-kant van Lybien, het Eyland van *Sicilien*, en de magtige Stad van *Syracuſen* geplundert, en eyndelijk haar meeſter van de *middelantſe Zee* gemaakt hebben, door de *Straat Gibralter*, agter *Spangien* om varende, met een grooten buyt door de *Noort-zee* wederom in *Batavien* inlopende; dit zijn de woorden van den *Pane-*

gyr.

gyr. Sub dibo Probo paucorum ex Francis captivorum incredibilis audacia & indigna felicitas, qui a Ponto usque correptis navibus, Graeciam, Asiamque populati, nec impune plerisque Lybiæ littoribus appulsi, ipsas postremo navalibus quondam victoriis nobiles cæperunt Syracusas: & immenso itinere pervecti Oceanum qua terras rupit, intraverunt, atque eventu temeritatis ostenderunt, nihil esse clausum pyraticæ desperationi, quo navigiis pateret accessus. Dat is: Onder den Kaisar *Probus* was een ongelooflijk stout bestaan, en onverdient geluk van enige Duytse gevangenen, de welke van de *Pontise Zee* af al de Schepen aanhaalden, en de gehele Kusten van *Asien*, en Griekenland plunderden, en de Kusten van *Lybien* op verscheide plaatsen aanvielen, en eyndelijk wegens haar overwinninge ter Zee, de vermaarde Stadt *Syracusen* innamen, en hunne reyse bevorderende, in de Havenen van de Oost-zee inliepen: alsoo metter daat betonende, datter voor de Zee-rovende waag-halsen, so verre men de Zee bevaren mag, niet gesloten en is. Klaarblijkelijk bewysende, dat het de *Bataviše Franken* geweest zijn, en aldaar t'huys hoorden.

Zoo zijn ook ten tijde van den Kaisar *Maximianus*, in den jare 286. en daar omtrent, onder het beleyd van *Carausius*, *Admiraal van de Belgise Zee*, een *Goy-lander* van Geboorte, op de *Bataviše Kusten* groote oorlogen gerese n, weynig tot voordeel van de Romeynen, alsoo het de *Hollanders* met *Carausio* t'samen stonden, en sy met den anderen den buyt deelden; daarom hy met den Kaysar in ongenade rakende, sig naar *Armorien* of *kleyn Britten-Land* begaf, daar hy het *Purper* aannam, en het hoogste gebied had; Daar van schryven *Sigonius de Imperio Occid.* aldus: *Interim Batavia Regio per Francos Reges aliquot occupata ad Carausium Tyrannum defecit.* Ondertussen heeft *Batavien*, van de *Frankse Koningen* beheerst, sig onder de bescherming van den Zeerover *Carausius* overgegeven. En *Eutropius in Maximiano, Carausius nec præda integra aut Provincialibus reddita aut Imperatoribus missa, sed sibi sola retenta, cum suspicio esse cæpisset, consulto ab eo admitti Barbaros, ut transeuntes cum præda exciperet, atque hac se occasione ditaret, a Maximiano jussus accidi purperam sumsit & Britannias occupavit. Carausius*, met dat hy den buyt nog aan de Provincialen verantwoorde, nog in des Kaysars schatkist overbragt, maar alleen voor hem behielt, en het vermoeden was, dat hy de vremde volken inliet, om haar van den buyt te beroven, en alleen sig selven te verrijken, waarom ook van den Kaisar Maximianus geboden wierd, datmen hem om hals soude brengen, doch hier van verwittigt zijnde, is naar Brittannien overgegaan, en heeft aldaar het Purper aangenomen: Sie hier van mede *Sext. Aurel. Victor.* en *Diacon.*

15 i *Van beter gemanierd leven*,] Dit heeft *Cæsar lib. 4. de Bello Gallico* seer wel aangemerkt, als hy seyd: *Qui sunt ejusdem generis, etiam cæteris humaniores, propterea quod Rhenum attingunt, multique ad eos Mercatores ventitant, & ipsi propter propinquitatem Gallicis sunt moribus assuefacti.* Sommige onder de selve sijn beleefder en gemanierder, als de andere, om dat sy omtrent den *Rhijn* woonen, en dagelijks veel met den Koopluyden omgaan; daar toe sy ook veel de *Franksze* manieren soeken na te volgen.

k *Onder den Batavieren begrepen*,] Volgens 16
tuyg van *Tacitus d. libr. de Morib. Germanor. Est, inquit in eorum obsequio & Mattiacorum Gens sede finibusque in ripa, mente, animoque nobiscum agunt. Cætera similes Batavis, nisi quod ipso adhuc terræ suæ solo, & cælo acrius animantur.* Onder dese zyn ook de Zeeuwen, dewelke wel aan de buyte-kant op hun selven leven, dog het hert en gemoed is met ons. Zy zyn de Hollanders in alles gelijk, alleen dat sy door de gelegentheid van haar Land en Lugt, veel schranderder van Geest zyn.

Dat onder de Mattiaci alhier by *Tacit.* de eerste bewoonders van Zeeland verstaan werden, hebben wy op het tweede Hoofd-stuk *Num.* 17. in 't lang aangewesen; En wat de scherpheid van haar Lugt aangaat, daar van werd op het vierde Hoofdstuk gehandelt.

l *De eerste Zee-rovers*,] De eerste Zee-rovers 17
by den Romeinen zyn geweest *Gannascus*, een gebooren Kennemerlander, daar van *Tacit. lib. XI. Annal.* verhaald, dat hy by de tyd van de Kaisar *Klaudius*, met de Noord-Hollandse West-Friesen, op de Franse Kusten met ligt vaar-tuyg gerooft heeft, als breder hier voor. Naar hem is den grooten Zee-rover *Carausius*, een Goylander van geboorte, dewelke hem onder den Kaisar Maximiaan meester van de Zee maakte, bekent.

Van den toeleg in en tot dese Zee-roverye, wil *Jacobus Eindius* in sijn Chronijk van Zeeland *lib. 1. cap. 16.* de Zeeuwen de eer geven, om de gelegentheid van hunne Zee-havens, en bequaamheid van met Schepen uyt en in Zee te loopen, voornamentlijk op de Franse Kusten, als hy seid: *Horum prædictorum populorum fuit longè amplissima auctoritas, omnis ora maritima Regionum earum. Quod scientia atque usu rerum nauticarum, cæteros antecederent, & in magno impetu maris atque aperto præcipuos portus tenerent*, dat is: dese Volken hebben het grootste gesag gehad boven alle aan Zee gelegene Plaatsen, om dat sy in ervarentheid der Zee-saken andere te boven gingen, en tegens het openbaar geweld van de Zee de voornaamste Havenen hadden. Daar toe hy dan in oudheid bybrengt de Zee-roverye van den gemelten *Gannascus*, en de Scheeps-vlote van *Klaudius Civilis*, tegens *Cerialem* den Veld-Oversten der Romeinen, in den roer van de Hollanders en Kennemers, tegens den Kaisar Vespasiaan, daar *Tacitus Histor. lib. 5.* in 't lange van schrijft. Daar van hy den af en aankomst de Zeeuwen en Zeeuwse Havenen wil toe-eygenen.

Wat dat de ervarentheid der Zeeuse Volken in en omtrent de Zee-saken, en de gelegentheid van hunne Zee-Havens aangaat, dat deselve voor de eerste en beste Zeeluyden en Zeerovers zyn te houden, en van ouds geweest zyn, en hoedanigen ontsag de Zeeuwse Kapers in den Oorlog tegens de Franse, Engelse, ja selfs tegens de Barbarische Turken, van ouds gehad hebben, is genoeg bekend; maar of het selve op de Zeeroverye van *Gannascus*, en *Carausius*, of op de Scheeps-Vloot van *Claudius Civilis* tegens *Cerialem* kan gepast werden, is gantsch niet aannemelijk. Dog veel eer, en met veel meer waarschijnlijkheid, dat deselve Zee-roveryen van en omtrent de Noord-Hollandse Kusten gepleegt zijn, daar toe dienen

Digitized by Google

de naarvolgende onwederleggelijke redenen. Dat in al den omslag van deselve voorbeelden geen het minste gewag van de Zeeuwen of Zeeuwse Kusten gemaakt werd; Maar in 't tegendeel, dat de Oversten van deselve Zeeroverye, d'eene een gebooren Kennemer, en d'ander een Goylander geweest zyn, en dat de byhebbende van de Zee-roverye zyn *Cauchi minores*, dat zyn Goylanders, daar onder ook de *Drenters* en *Overysselaars* werden gerekent, *Waterlanders*, dat zijn de *West-Friesen*, en *Kennemer-landers* geweest. Met dese heeft *Gannascus*, volgens het schrijven van *Tacit. Annal. XI.* sijne Zee-roverye op de Franse kusten gepleegt. En dit waren de Volken, dewelke volgens tuyg van *Zosimus en Eumenius in Panegyrico Maximiano dicto* in een getal van sestien duysent gewapende Mannen by den Kaisar *Probus* tot hulp van de Romeinen ontboden, in plaats van deselve te helpen, eerst al de Schepen in den *Pontus Euxinus* de swarte Zee genomt, aansloegen, en daar na plunderden de Zee-kusten van Azien en Griekenland, en van daar de Hellespontum verlatende, op de Zeekant van Lybien, het Eyland van Sicilien aandeden, en de rijke Koopstad van Zyracusen bekragtigden. Eintelijk de Middelandse Zee geschuymt hebbende, met een grooten buyt de Straat van Gybraltar door-seylende, en Spanjen agter om varende, in een groote Victorie en overwinninge van soo een stout bestaan, door de Oost-Zee in Batavien in kwamen. Ontwijffelijk in de naaste Zee-havenen, die sy hebben kunnen bekoomen, en daar sy veiligst waren, als zijn het Friese gat, en de wel-gelegen Haven van de oude Koopstad Verone, daar van wy breder t'sijner plaatse, alwaar den Zee-rover Carausius sijn verblijf had. Lieve! Wat gemeenschap heeft dit met de Zeeuwse Volken en Zeeuwse Havenen, daar het doe ter tijd, als te na aan de Franse Kusten gelegen, soo heel veilig niet en was. Waarlijk al zijn de Zeeuwen voor dappere Zeehelden boven andere erkent, dat en wil niet, dat de Noord-Hollanders, voornamentlijk de West-friesen en Waterlanders, die daar in zyn opgekweekt, mede geen ervaren Schippers en Zeeluyden souden sijn geweest, en dat al wat ter Zee ondernoomen is geweest, juyst den Zeewen daar van de eer soude toekomen.

Wat nu aangaat de Scheeps-Vloot van Claudius Civilis, alhoewel het selve wat meer schijns heeft, is mede niet anders te verstaan, gelijk wy t'sijner plaatse breeder verhandelen, als dat Claudius Civilis al het Vaar-tuyg van het Noorderquartier bemant heeft, en daar mede den Yssel tegens Cerialem is opgetrokken; want daar staat wel duydelijk by *Tacit.* dat als de saak begon te wankelen, de *Waterlanders* hem te hulp quamen. *Civili, inquit, Chaucorum auxilia venere.* Dewelke ontwijfelijk met hun ligt Vaartyg zijn aangekomen, waar door hy gemoedigt wiert den scheeps-strijt te
18 wagen. *Cauchi minores*, gelijk als hier noodsakelijk moet verstaan werden, waren de *Drenters*, *Goylanders* en *Waterlandse West-Friesen*, niet gelijk als sommige dat hebben overgeset, de *Oost-Vriese Embdenaars*. Immers het en waren geen Zeeuwen, nog waren de dese uyt Zeeland aangekomen: want dese Scheeps-Vloot is niet te verstaan van Schepen, die uyt Zee van buyten waren ingekomen, maar alleen in Inlands-varent Volk, en ligt Vaar-tuyg van twee of drie dolken, daar Waterland en Noort-Holland vol van is. Soo schrijft daar *Tacitus* van met dese woorden: *Civilem Cupido incessit navalem aciem ostentandi; complet quod biremium, quæque simplici ordine agebantur. Adjecta ingens lintrium vis, tricenis quadrageniisque armamenta Liburnicis solita: & simul captæ lintres.* Den OverSten Civilis vermoedigde hem, om een Scheeps-strijd te Water te vertoonen; Hy vult al sijn Soldaten in Sloepkens van twee en een Dolkgat of Roey-bank, daar by voegende een groot getal van kleyne Schuytkens, en voorts al het Krijgs-tuyg dat met dertig of veertig Zeil-schuytkens plag gevoert te werden, en daar by ook alle de geroofde Schuyten.

Maar mogelijk heeft desen goeden Heer bedrogen het misverstand van de plaats daar dese Slagh soude geschied zijn, in de woorden *Taciti Histor. lib. 5. Spacium velut æquoris captum, ubi Mosæ fluminis amnem Rhenus Oceano affundit*, dat is na de
19 lettter overgeset. De gelegentheid des Waters, die sy verkoren, was gelijk als een Zee: ter plaatse daar den Rhijn het Water van de Rivier de Maas in Zee leydt. Het welk hy mogelijk verstaan heeft van de Mond van de Zee; daar nogtans van den Rhijn gesproken werd, en van die plaats, daar het Rhijnwater door de Rivier de Maas (verstaa hier door de Waal) na de Zee werd afgeleid. Het welk niet anders kan verstaan werden, als van die plaats, daar den Rhijn sig in tweën verdeelt, dat is op den hoek van Schenkenschans, daar den Rhyn op het wijdste is: Want met de bystand van de Cauchen had hy het op een Scheeps-strijd aangeleid, en had hem, op het vaste land niet betrouwende, op het Batavise Eyland doen overschepen, om dat hy wist, dat het Cerialis aan Scheeps-tuyg ontbrak, om aldaar een Schips-brugge over te slaan, daar hy tot sijn meerder sekerheid naar beneden den gemaakten Dijk van Drusus doorstak, waar door het geheele Land aldaar onder Water liep. Dit zijn de woorden van *Tacitus: Civili Chaucorum auxilia venere: non tamen ausus oppidum Batavorum (alii legunt Batavodurum) armis tueri, raptis quæ ferri poterant, cæteris injecto igni in Insulam concessit; gnarus deesse naves efficiendæ ponti, neque exercitum Rom. aliter transmissurum. Quin & diruit molem à Druso Germanico factam, Rhenumque prono alveo in Galliam ruentem, dissectis quæ morabantur effudit. Spacium velut æquoris captum, ubi Mosæ fluminis amnem Rhenus Oceano affundit.* De bystanden van de Cauchen zijn aan den OverSten Civilis te hulp gekomen. Dog evenwel heeft hy de Stad *Batenburg* (andere seggen *Wijk te Duyrstede*) met sijne Wapenen niet derven inhouden, maar heeft alles mede genomen dat hy konde, de rest doen verbranden, en is op het Batavise Eyland over-gekomen: want hy wist dat de Romeinen, door gebrek van Schepen niet voorsien en waren een brugge te maken. Sy verkoren de gelegentheid van den slag, daar het Water gelijk als een Zee was, ter plaatse daar den Rhijn door de Rivier de Maze na de Zee looft.

m *Mattiaci Matzers.*] Dog een beter Naam-reden is die gene, dewelke wy hier voor op het 20
a. Hoofd-stuk *Num.* 17. gegeven hebben, van *mat, yke*, dat is een bevaarbaare strand, ofte Scheeps-

dranst

ſtrand, ofte van maat, dat is een Kameraat, een Makker, daar van het woord Matroſen, Zeeluyden. *Sie Adrian. Scriek. Origin. Celtic. Jndic.* 1.

21 n *Vliſſingers de eerſte en oudſte*,] Van de Vliſſingers werd in de Chronijken al geſpelt omtrent het Jaar 1200. als Graaf Floris de derde Graaf van Zeeland was. De eerſte Ingeſetenen van Vliſſingen waren meeſt Schippers, Schipreders, Veynoots, Huer-knapen of Bootſgeſellen, haar beſig houdende met de Dogge-vaert, Hoek-vaart, Haring-vaart, met Vis te droogen, Haring te vangen, kuypen, pakken, Reep-zeilen, Netten, Touwen, en diergelijk tuyg te maken. Haar eerſte Koopmanſchap was in verſſe Vis, daar mede ſy met haar Water-Schepen binnen's lands voeren, tonne en geſoute Vis, Lengen, en ſtapel of gedroogde Vis, Ton-haring, Korf-haring, en Sout dat aldaar wierd geſoden. De Korfen verſſen Haring wierd met de laſt afgeſlagen, de Tonne-Vis by de ton, de ſtapel, of gedroogde Vis by 't hondert; de verſſe Vis by XIII. ſtukken ſmaals, en wierd verkoft voor ſekere Viſſers-munt, geſegt *Viſſers-ponden* van ſes grooten Vlaams het pond, en *Viſſers-ſchilden* van twee Schellingen groten, daar van de oude Vliſſinger Keuren doorgaans ſpreken.

22 Dat ſy de eerſte Reders agter die van *Weſt-kappel* geweeſt zijn, blijkt, dat ſy regt gehad hebben dat geen verſſe Vis mogt werden gekoft, ofte verkoft binnen de limiten van *Weſt-kappeler-hoek*, en *Welſinger-oort*, dan moſt die gebragt werden binnen der Stede ten afflag, op de boete van thien Schellingen groten; hadden ook volgens Handveſt van *Hertog Philips*, van den Jare 1444. den Haringtol, die ter Zee gevangen, en tot Vliſſingen aangebragt wierd, van elk pont groot Vlaams, van koop en verkoop, twe groten Vlaams, nog van den ſelven koop op yder Laſt Haringh twaalf grooten; Voort van elken Schip Haring, dat uyt Zee quam, een tonne Haring, binnen elke teelt; en waart dat yemand eenigen Haring koft ofte verkoft, tuſſen *Weſt-kappel* en *Welſinge*, moſt al deſelve ongelden betalen, en daar toe den Haring brengen tot *Vliſſingen*, om daar te laten afſlaan.

23 o *Weſt-kappel*,] Waar deſen naam zijnen oorſprong van heeft, is bedenkelijk, men ſoude ſeggen van de *Weſter Kapel*, ofte Kerks-toorn: maar is waarſchijnlijker, dat het van het *Weſt-kappelen* of aanſpoelen der Zee, tegens den hoek van 't Land aldaar, alſo genomt is geweeſt, het welk 't ſelve t'enemaal heeft doen afſpoelen, daar van breder hier voor op het III. Hooftſtuk.

p *Pitſelingers*.] De Zeeuwſe Kapers wierden ten tijde van den Oorlog met *Spangien*, niet als *Pitſelingers* genoemt, en waar dat men een Zeeuw vond, als ſy hem maar naricpen een *Pitſelingo*, dat was een Zeeuwſe Kaper, liep hy gevaar van ſijn lijf; ſo waren de Zeeuwſe Kapers onder de Spaanſe gehaat en gevreeſt.

24 q *Gul en openhertig*,] Volgens het oude ſpreekwoort, daar by men yemands openhertigheid en ongeveynſtheyd wil beduyden, alsmen ſeyd, *goed rond*, *goed Zeeuws*.

r *Liefhebbers van de Vryheid*,] So ſy in 't jaar 1672. (als men niet en wiſt hoe dat het met het land gaan ſoude, of men 't ſelve ſoude behouden, of aan den *Koning van Vrankrijk* overgeven) op ſeekeren ſes ſtuyvers Penning hebben uytgebeeldt, daar op de weerzyde vertoont wierd een Hollandſen tuyn, ſoo men de beſcherminge van de Vryheid, met een ſtrydenden Leeuw van binnen, in den ſelven Tuyn plag uyt te beelden; in welken Tuyn een Maget geſtelt was, met een Speer inde hand, daar mede een Hoed op de Spitſe wierd uytgeſteken, (een oud teken van Vryheid,) met dusdanig een omſchrift ronds om den kant, UT ACCEPERIS, 25
ITA RELINQUAS. Dat is: *Laat het, of verlaat het in dien ſtant, als gy het hebt ontfangen.* Gelijke omſchrift was op het Papiere geld, dat in de Belegering van *Leyden*, omtrent hondert jaren te vooren, te weten Anno 1572. en 1574. was geſlagen; 't ſelve was van tweederhande ſoort, de grootſte ſlag had aan d'een zyde een opſtaanden Leeuw, met een Lancie daar een Hoed op ſtond, en rondom HÆC LIBERTATIS ERGO. *Dus voor de Vryheyd.* En aan d'ander zyde het Wapen van Leyden, en rondom: *God behoede Leyden.* En in een tweden Cirkel ofte ommegang deſe Letteren: N.O.V.L.S.G.I.P.A.C. Dat is: NUMMUS OBSESSE URBIS LUGDUNENSIS SUB GUBERNATIONE ILLUSTRISSIMI PRINCIPIS AURIACI CUSUS. Aldus verduytſt: *Den Penning van de Belegerde Stadt van Leyden, onder het Land-beſtier van den Doorluchtigen Prince van Orangien geſlagen.* Op de andere die vry kleynder was, ſtond rondom een ſtrydenden Leeuw, met het Leydſe Wapen, en een ſchild in de eene, en het opgeheven Swaard in de andere poot, en rondom deſe Letteren: PUGNO PRO PATRIA. Dat is: *Ik ſtryde voor het Vaderlandt.*

s *Veel ter Herevaart*,] Daar van de oude Keuren en Handveſten vol zijn; ſoo ſpreekt daar van den *Profeſſor Boxhorn*, op de Chronijke van Zeeland, daar hy van den aart en Inborſt van de Zeelanders ſpreekt, aldus: Onder anderen zijn ſy „ſonderling lief-hebbende en vaſt-houdende aan „de Vryheyd, vaardig, dapper en geſtadig in de „Wapenen, om de ſelve daar mede te beſcher„men; eertijds hadden ſy tot een Wetſteen van „haar deugd, den geweldigen opſet, en gedurigen „inval van de Vlamingen, door de welke ſy in het „ſtryden ſo geoeffent waren, dat ſy van haar Prin„cen ter Herevaart geroepen, den pronk van het „Veld waren, en hare Banieren met veel zegen „bekroonden. 26

t *Haar Wapentuyg*,] *Johan van Reygersbergen*, 27 in ſijn Chronijk van Zeland, in ſijne Voor-reden, daar hy van de oude zeden, manieren en gewoonten der Zelanders verhaalt, ſchijnt dien-aan-gaande, gelijk ook in veel andere ſaken, de oude Duytſe manieren der Zeeuwen toe te paſſen, gelijk hy 't ſelve uyt de getuygeniſſe van *Tacitus* heeft nageſchreven, alwaar hy onder andere mede van hun geweer ſchrijft: Het Geweer dat de Zeelanders plegen te gebruyken op hare Vyanden, waren lange Glavien, geprikkelde Staven, groote Knodſen, lange Daggens, Swaarden en grote Schilden, gebruykten geen Harnas, nog ander geweer. Maar den *Profeſſor Boxhorn*, een Zeeuw van Geboorte, ſpreekt op de voor-aan-getogene plaats daar in van ſijn ondervindinge, dat haar Wapentuyg doe verſchey-

Digitized by Google

ſcheyden was van den Hollanderen, gebruykende meeſt, ſeyd hy, kromme Staven en Baardſen, door dewelke ſy haren vyand ſlachteden, en wonderdaden bedreven. By na dusdanig Geweer is nog tegenwoordig gebruykelijk onder de *Poolen*, ſulks wy in de byſtaande Troepen van het jaar 1672. menigte geſien hebben, en verſcheyde op de Artillery-Kamer der *Stad Leyden*, ter gedagtenis ſijn opgehangen, beſtaande in een ſtok van omtrent ſes voeten lang, voor met een krom en rond hakmes, in de vorm van een Schoenmakers ſny-mes beſlagen; thans (ſeyd den ſelven *Heer Boxhorn* voort) koelen ſy haren moed in het bevegten en vellen van den *Spanjaard*, waar door ſy ſoo veel haats van den gemenen Vyand verwekt hebben, als liefde van hare Bondgenoten, ja in de geheugeniſſen van de oude en nieuwe geſchiedeniſſen werden ſy meermalen als Leeuwen geroemt, een naam niet van wreedheid, maar van kloekmoedigheyd, en ſo voort. Behalven de kloeke daden der Zeeuſe
28 Helden, in den oorlog tegens den Koning van *Spangien*, daar van de gedenk-ſchriften vol zijn, en is geen ſints de minſte, den getrouwen byſtand, die ſy betoont hebben in het ontſetten van de Belegerde Stad van *Leyden*, in den jare 1574. ſoo loffelijk aangeleyd, en door den Admiraal *Louis Boyſot* uytgevoert, als in 't lange te ſien in de Beſchryving der Stadt *Leyden* van den *Burgermeeſter Orlers*, *pag.* 493. en volgende, daar onder andere, tot lof vande Zeeuwen, aldus werd geroemt: De aankomſte der Zeeuwen, (ſeyd den ſelven *Burgermeeſter Orlers*,) en maakten geen kleyne ſchrik onder hunne vyanden, en is een volk dat ſig wonderlijk kloek te water gedragen heeft, en nog dagelijks doet, hoe wel veel van deſe een wilden hoop was, die hun nogtans onder de Godvrugtige Kapiteynen, en by den vromen vromelijk houden, en ſeer ſtrijdbaar betoonen, en hebben hun ſelven twee dingen ingebeeld, de Vryheyd des Vaderlands; en des Paus, en ſijner Inquiſiteuren Tyrannye. Waar door ſommige van hun ook halve Manen
29 van ſilver droegen, daar op ſtond, *Liever Turks dan Paus*, want ſy agteden des Paus Tyrannye groter dan van den Turk, die nog wel der Luyder Conſcientien onder tribuyt ongedwongen laat, en immers ſoo wel, of beter ſijn gelove houd, dan den Paus. Sy werden ook dies te meer gevreeſt, om dat ſy niemand en ſpaarden, het zy hoe groote Meeſters dat het waren, en dorſten op die tijd ook wel opentlijk ſeggen, al vonden ſy den grooten Commandeur, den Paus, den Kayſar, den Koning van Vrankrijk, ofte heuren Konink ſelve in de ſchepen, als ſy vyandelijk tegen haar quamen, om over hun te tyranniſeren, en haarluyder leven en Vryheyd te benemen, en des Paus jok weder op te leggen, ſy en ſoudenſe niet min ſparen dan den allerminſten Spanjaard.
30 Daar werd onder andere mede verhaalt van de bitterheid der Zeeuwen tegen de Spanjaarden, dat ſeekeren Zeeuw, in de ontſettinge van Leyden, een Spanjaart half dood uyt het Water trok, en voort hem ſijn buyk opſnydende, het hart daar uyt haalde, en na dat hy het in deſelfs aangeſigt geſmeten hadde, het weder opnam, en daar in bijtende, het ſeer onwaardelijk tegens de aarde neder wierp, ſeggende: *het is bitter*.

[u] *Veel andere Penningen*,] Sie hier van het onderſcheydt der ſelver, uytgebeelt by den Profeſſor *Boxhorn*, in ſijn voorſz. Chronijke pag. 103. 109. 120. en volg.

[w] *Haar manier van leven*,] Dat betuygd *Tacitus de Morib. Germanor.* op de meer aangetogene plaats, met deſe woorden: *Cætera ſimiles Batavis, niſo quod ipſo adhuc terræ ſuæ ſolo & cælo acrius animantur.* Den Batavieren in alles gelijk, uytgeſondert dat ſy door de ſcherpheyd van hun grond en lugt, vry ſchranderder van geeſt zyn. Wat hun geſonde lugt aangaat, daar van en is niet veel te roemen, ſulks wy hier voor t'ſijner plaatſe breder hebben aangeweſen, en't verder van den aart, gewoonte en manieren tuſſchen de Zeeuwen en Hollanders, beſchrijft *Joan. van Reygersbergen*, *in ſijn Chron. pag.* 12. ſo als hy dat uyt *Tacito*, ſo het ſchijnt, heeft overgeſet; dog werd daar van beknoptelijk beſchreven door den *Profeſſor Boxhorn*, in deſelve *Chron. pag.* 119. 31

[x] *By na onwinbaar*,] Want het ſware Water, en de menigvuldige Sanden en Droogten, dewelke van tijd tot tijd veranderen, en diepte maakten daar te voorens Sand was, en Sand daar te voorens diepte was, kan door het opnemen van de geſtelde Bakens, door ſtilte, ongeſtadigheyt van winden, en verlopen van de Getyden, den af en toegang ſodanig veranderen, onkenbaar maken en beletten, datmen de Wateren aldaar niet en kan bevaren, en geen ſtaat ofte giſſinge tot het uytvoeren van eenige deſſeynen kan maken; daar by komt het menigvuldige vaartuyg van oorlogs en andere gemande, die daar omtrent altoos by de hand zyn. 32

Dit is gebleken in het deſſein van *Graaf Jan van Naſſauw*, op het Slaak ofte Moſſel-kreek, dewelke op den 10. Septemb. 1631. met negen-en-dertig gewapende Fregatten, en veel andere Chaloupen en Pleyten, geladen met Vivres, Munitie en allerhande Inſtrumenten, tot de Fortificatie nodig, met omtrent de ſes duyſent man, ſoo Soldaten als Bootsgeſellen, in alles ſterk omtrent de 90. ſeylen, ſoo groot als kleyn, van Antwerpen afvoer, om aan het Eyland van de Klunder, of in het Eyland van de Plate en Sommelsdijk te landen, en aldaar een Fort Royaal en Baterye te maken, om vry en open te houden de paſſagie tuſſen de Plaat en het Princen Land, alwaar tot dien eynde de *Marquis de Sainƈte Croix* geſonden had drie duyſent man te voet, en twaelf hondert Paarden, logerende met de reſt tot *Roſendaal*, om aldaar ook een Fort Royaal te maken, en met het Fort op de Plaat te correſponderen; hy nam ſijn Cours uyt de Schelde agter om, tuſſen het Land en den Doelen, weder uyt komende by *Schaefingen*, daar hy met Platboomde Schuyten, over het verdronke Land onder *Valkeniſſe* meende te paſſeren, dog tot *Schaefingen* vernemende, dat daar nimmermeer als vierdhalf voet water was, en hy ten minſten vijfthalf voet van noden had, beraden hy door een ander gat aan de regter hand van Bergen op Zoom te paſſeren, 't welk hy den 12. Septemb. voorby raakte na Terthoolen, daar al ten eerſten uyt onervarentheyt van de Spaanſe Matroſen, en onkunde van de droogten, 22. van ſijne Schepen vaſt geraakten, waar door hy genootſaakt was, te vertoeven tot het hoge Water, het welk ondertuſſen de Staatſe met 33

het

het Vaartuyg van Zeeland, en andere, opgevult met Muſquettieren, ſoodanig gewapent dede afen aankoomen, dat Graaf *Jan* ontrent Sint Annenland, daar hy na toe geweken was, naar een hevig gevegt van omtrent vier ueren op het Slaak of Moſſelkreek, op het droog raakten, en het volk haar meeſt te water begaven, om haar aan land te begeven, ſoo dat ter nauwer noot Graaf Jan den Moſſelman ſig met negen ſijner Schepen naar het Princen-land konde ontvlugten. Dit wierd alleen te weeg gebragt met omtrent vijftien hondert Soldaten, en het voordeel van de goede kennis vande droogten en ſanden aan d'eene ſijde, optrekken van de bakens, en d'onkunde van de Spaanſen aan d'ander ſijde, daar omtrent vier duyſent gevangenen met al het Vaartuyg van Chaloepen, Vivres ende Amonitie, by de Staatſe wierd verovert, de reſte moeſt in 't Water verdrenken. Sie breder van deſe ſlag by *L.v. Aitzema het XI. Boek pag. mihi* 1131.

34 [y] *Van deſſelfs Naam-reden*,] Sie hier van onſe Aantekeningen op het 1. Hoofd-ſtuk, *Num.* 46. *Boxhorn. Chron. van Zeeland pag.* 61. *en ſijn Beſchrijving van de Godinne Nehallennia.*

[z] *Slegt en arm Volk*,] Die haar nergens anders als met viſſen geneerden. Aldus werden deſelve beſchreven by *Plin. lib.* 16. *c.* 1. onder den naam van minder Cauchen, en Volken, dewelke de Noordſche Stranden eerſt bewoont hebben, wiens Beſchrijvinge geen andere An-Zeeſche Plaatſen hier omſtreeks ſoo wel kan toegepaſt werden, als de Zeeuwen, ten waar datmen daar ook de Waterlanders en Weſt-Frieſen onder wilde begrijpen, dewelke eigentlijk tot de kleine Cauchi behooren; dog hy ſpreekt van meer als van een ſoort van Volk onder deſelve, en de woorden en omſtandige beſchrijvinge geven genoeg te kennen, dat het op geen gelegentheid van het land ſoo wel paſt, als op de eerſte beginſelen van Zeeland.

Wy hebben ook op het voorgaande Deel *num.* 48. uyt *Matth. vander Hoeven* aangeweſen, dat onder deſe An-Zeeſe gelegen plaatſen, de Kennemers, Zuid-Hollanders en Zeewen verſtaan werden, en ook al die geene, dewelke de Zee-ſtranden hier omtrent hadden ingenoomen. Hier word ook van opgeworpen Heuvelen en Bergſkens geſprooken, daar deſe luyden haare Hutten jegens den Vloed van het hooge Water opgeſtelt hadden, daar nog veele tekenen in Zeeland werden gevonden, dewelke geen gemeenſchap met eenige andere Anzeſche Plaatſen en hebben, daar omtrent hoog land genoeg geweeſt is, om ſig ter neder te ſetten, of daar het laag is, het al gelijk laag is, en geene ſoodaanige opgeworpen heuvelkens ſouden hebben mogen helpen. Dat de Cauchen haar ook omtrent de Schelde onthouden hebben, en by Plinius en andere de Zeeuwen moeten toegepaſt werden, werd mede in lange beroert by *Jacob Eindius Chron. Zeeland. cap.* 14.

[a] *Sober hebben moeten behelpen*,] Hoedanig deſe luyden haar hebben moeten behelpen, en wat haar ſpijſe geweeſt is, kanmen uyt het geene wy hier voor uyt Plinio hebben aangeweſen, wel afmeten, wat haar ſpijs en drank geweeſt zy. Haar ſpijs is niet anders geweeſt als Vis, en een weynig Aardvrugten, en haar drank was Born-water, of anders Regen-water, dat ſy wiſten te vangen, en in bakken te bewaren.

[b] *Nu tot het beſte Land*,] *Marc. Zuer. Boxhorn.* in ſijn *Aanteken. op de Chron. van Zeeland* van den aart en de milde vrugtbaarheid van 't Land, ſchrijft daar van aldus: De aarde is hier meerendeel vet, ſeid hy, magtig en kleyagtig, mild in het geven van veel ſchoone en koſtelijke Boom-vrugten. Selden kreunt hier den Landman over quade Jaarſcharen, en werd niet ſoo dikmaal als elders door vierige Winden, quade Lugten, ſwarte vliegen, of diergelijke ongevallen in ſijn hoop bedroogen. Dog den Akker en is in al de Eylanden van Zeeland niet even vrugtbaar of profijtelijk, d'een d'ander in goetheid overtreffende; ſoo nogtans, dat in Zeeland het Teel-land verre boven andere Landen de kroon ſpant: Want om nu niet te ſpreeken van aneelzaat, raapzaat, koolzaat, boekweyt, erweten, krombekken of blanketjens, vlas, coliander, nardus, kaarden, ajuyn, welke hier jaarlijks in grooten overvloed gewonnen worden; ſo werd een groot deel van den akker hier beſlagen, en pronkt met het ſchoonſte koren, voornamentlijk terwe, die in de naaſtgelegen landen vervoert, en boven andere gepreſen werdt. Neffens de terwe moet onder de koſtelijke vrugten, die Zeeland geeft, ook geſtelt werden de *Meede* en *Krappe*, die de verwers gebruyken. Deſe valter uytnemende veel en goet, en inſonderheyd in de landen van Schouwen en Duyveland, met haare aanklevende Polders, dewelke den Planters dikwils een ongelooflijke winſte toebrengt, maar ook wel gevoelige ſchade. Want de Mee-reeders altemets wel delven uyt elk Gemet lands, naar dat het ſelve wel is gebouwt, 1000. tot 1500. wegens Meede uyt elk Gemet; daar van het hondert wegens gegolden heeft in de jaren 1621. en 1622. tuſſen de thien en elf ponden Vlaams, welk by menſchen gedenken, nog by onſe ouderen tyden noyt en is geſchiet; en is daar naer wederom ſoo ſchielijk afgeloopen en in prijſe vermindert, dat men gelijke hondert wegens in de volgende jaren, als, namentlijk 1623. gekogt heeft voor drie ponden, thien ſchellingen Vlaams, tot vier gelijke ponden, en 1624. vijfthien of ſeſthien guldens, ſulks dat daar door vele rijk, maar om de onſekerheid van de prijs, nog meer bijſter worden. Want de Meede ſeer veel koſt van bewerken, al eer deſelve in de ſak of in balen gebragt werd.

Weylanden zijn hier ſeer graſig en klaverrijk. Onder deſe mogen met gode reden wel geſtelt werde ſchorren en gorſen, zynde niet anders als nieuwe aanhangſels en aanwaſſen van landen, op dewelke, niet tegenſtaande de kreeken, ſlouwen, blakland, of eenige leegten van ſlijken en zanden, veel duyſenden van ſchapen geweyd en onderhouden werden; die om de ſiltige kruyden, die ſy aldaar eeten, ſonderling vet, geſont, en uytnemende ſmaaklijk bevonden werden, daar over in de omleggende landen ſeer geſogt en gepreſen. Die geleerde en naamkondige Genees-meeſter van Zierikzee, *Lieven Lemnius* verhaalt, dat in ſijne tijden, de Advocaten en Procureurs nergens door meer ſpreekende en gaande gemaakt wierden, als door de offerhande van een ſtom Zeeuſch ſchaap. Men mag ook hier wel by voegen de Duynen, gevende

Digitized by Google

gevende de woonplaatse en het aes aan sulke menigte van Konijnen, dat ook heel Brabant daar mede plag voorsien te werden.

Boomgaarden en Hoven, staan hier gantsch lustig, en dragen niet alleen schoondere, maar ook grootere en menigvuldere vrugten, als elders in Nederland, en allerhande geboomte. Om nu niet te spreeken van die, welke gemeyn en over al te vinden zijn, nergens wast den Laurier weeldriger, of hooger, dragende rijpe en volkomen bessen, of bakelaar. Amandelen, vijgen, meloenen konnen hier opkomen, die de Spaansche of Italiaansche niet wijken. Als in den jaare 1540. op het eynde van Julius tot Zierikzee gekoomen was Keyser Karel de vyfde, en aldaar feestlijk onthaalt wierde, zyn hem over tafel gebragt eenige vygen en meloenen van een aansienlijke grootte, vol sap, heel smaakelijk, van volkomen rijpte, in Zeeland gewassen. Waar over den Keyser verwondert, tuygde geen betere of aangenaamere oyt in Spanjen geproeft te hebben.

Onder de besonderheden en vrugtbaarheid van de aarde van Zeeland, is den *Derrie* of *Darink* ook te roemen. Dus noemde men seekere solferagtige en siltagtige soorte van aarde, van de *Zee* opgeworpen, en nog somtijds overspoelt, leggende onder de kley, dewelke men by het lage water plag uyt te delven, en daar van turf, tot berninge te maken. Hier mede besig te zijn, wierde genoemt, *Moerneringe doen*, zijnde den Darink niet anders als een seekere soorte van moer, somtijds ook, *brandtvlotte maken*. De asschе van den verbranden Darink heeft dien van Zeeland eertijds de zoudtneringe, en groote rijkdom gegeven. Want dese asschen tot *Zierikzee* en elders in de Soutketens gebragt, besprengd werdende met *Zee* of zoud-water, gaf uyt sig schoon wit en blinkend soudt, het welke *Zel* of *Zulsout* genoemt wierde; en wierde eertijds geen ander zoudt door geheel Nederland gebruykt.

Dog wat den Darink, en den handeling van 36
Turfmaken aangaat, daar in heeft Zeeland boven Holland niet te roemen, daar niet alleen den Turf gemaakt werd, voor de brandinge van het gantse Land, so datmen hier geen hout en behoeft te gebruyken, maar ook met menigte werd vervoerdt, daar door om de Schattinge daar op gesteldt, het gemene Lands inkomen dapper werd versterkt. In Vriesland is ook veel Veen, dog so goed, of so bekwaam niet, als wel in Holland; Gelijk als ook in *Zeeland* den Darink soo bequaam niet en, is om Turf af te maken, daarom deselve ook niet meer en werd uytgegraven; De Konst en Neringe van sodanig Sout te maken, is mede komen te vervallen, sedert dat het grof Sout in soo grote menigte uyt Vrankrijk en Spangien, hier tot een seer gemeenen prijs gebragt is geworden, het welk dan mede veel in Zeeland werd geraffineert, en tot fijn Sout gekookt, daar ook een grote Negotie in bestaat, dewelke in *Zeeland* mede van ouds is gehanteert, daar nog veel Soutketens werden gaande gehouden.

X. HOOFTSTUK,

Van den Heydensen en Christelijken Gods-dienst der oude Duytsen; van hun Tydrekening; Wanneer, en door wie tot het Christen Geloof gebragt.

INLEYDING.

OUde Duytsen hebben de Drie-enige Goddelijke kracht, *vanden beginne aan, in de geschapenheid der dingen, als in een schaduwe erkend. Sy aanmerkten de onbegrijpelijke kragt vande* Son, *de* Maan *en het* Vuur, *voor 't Albeheerschende van alle andere schepselen; en daarom eerden sy deselve, met verwerpinge van alle andere* Bygoden. *Sijn de Leere hunner Voorvaders van den enigen* Almagtigen God *in* drie Persoonen, *allernaast gebleven, tot dat se eyndelijk door de komste* Christi, *en de openbaringe sijner Lere, verder sijn verligt geworden. Noemden de Sonne met de naam van* Theut, *'t geen daar na hervormd is in* Godt. *Anders* Tuiscon, *dat is, die schone.* Theit *of* tijt, *beginsel aller dingen; dese de* Mane *tot een Soon bygevoegd; aan welke beyde sy de werking van het* Vier *toeschreven; erkenden den* Blixem *onder de naam van* Thur *of* Thuyr; *kenden geen andere Goden. Zedert den ommegang met de Romeynen, namen sy ook andere Goden aan, namentlijk,* Mercurius, Apollo, Mars, Jupiter, *en de Godinne* Isis. Romeinen *schreven alle dingen hunne bysondere Goden toe. Hunne bysondere Huys-goden, Bos-goden, Water-goden, Gewas en Tuyn-goden. Die boven andere uytstaken, wierden voor Goden en Heilige Mannen erkend; Pausgesinde Romanisten, roepen de afgestorven Heyligen, in de gelijkenis van houte en steene beelden aan; Tydrekening der oude Duytsen begon met de nagt; twede verdelinge in weken van seven dagen, na den loop vande Hemels-Tekenen; naam-reden der dagen. Weken gebragt tot Maanden, niet na den loop der* Sonne, *maar na den op- en ondergang vande* Maan; Maan *in vier deelen onderscheyden; en yeder Maand in vier weken verdeeld.*

Het

Digitized by Google

Het Jaar verdeeld in drie delen, Lente, Somer *en* Winter; Herfst *van ouds onbekend.* Iſraëliten *begonnen het Jaar met het afgaan vanden* Herfſt; *de Dagen by den ouden* Duytſen *niet vermengd met de Nagten, verdeeld in Voornagt, Midnagt, en Nanagten, gelijk de Dagen in Ogtend, Middag en Avond-ſtond. De oude Duytſen ſchreven de* Son, *de* Maan, *en de* Tijd *de kragt vande inwendige beweginge aller dingen toe. Deden ter eeren van de ſelve hare gewoonlijke Offerhanden. Deden deſelve in ſekere Boſſchen*; Hartſen-wald, Martſen-bos, Woden-wout, *en* Sacrum Nemus *of* Schaken-bos. *Byſondere Prieſters, die daar toe alleen gebruykt wierden; Waren in hare bedieninge in Vrouwe Klederen gekleed; ſomtijds ook by Vrouwen bediend. Oude Duytſen hebben met vermenging der Romeynen, ook haren Godsdienſt beginnen te veranderen; en meer andere Goden te eren; verſcheyde afbeeldſels der ſelver uyt de oude grond-ſteenen opgegraven; hadden haar beſlooten plaatſen daar ſy haar Godsdienſt pleegden; Aloude* Fanum *tot* Nimmegen *op den* Burgt. *Het* Euangelium *haar niet door* St. Willebord, *maar omtrent* 50. *Jaar na Chriſtum door de Diſcipelen, van den Apoſtel* Petrus *ſelfs afgeſonden, geopenbaard. 't Selve by hun ſodanig aangenomen, dat uyt haar de ſuyvere Gods-dienſt is voortgekomen. Waldenſen hun gekant jegens de bedorven lere vande Roomſche Stoel; hebben een groote ſtut in de opregte Chriſti lere der Duytſen gevonden; gelijk in't byſonder betuygen kan, 't geen zedert omtrent drie hondert Jaren by het leven van* Johannes Hus, Jeronimus van Praag, Marten Luther, Melanthon, Calvin *en andere is voorgevallen; behalven 't geen in onſe tijden omtrent den dwangmagt der gewiſſen geſchied is.*

SOmmige menen, dat de oude Duytſen als een ruw en hard volk geen byſonderen Godsdienſt ſouden hebben gehad, eer dat ſy in het Duytſland langs den Rhijn haar ſate ter neder hadden geſtelt: om dat ſy, gelijk als den *Kaiſar Julius* verhaalt, [a] geen Prieſters hadden, die haar het Heylige bedienden, nogte van eenig Goden-offer haar werk maakten. Dog in 't tegendeel blijkt genoeg, dat ſy de boven-redelijke in geſchapenheyd der dingen, en in deſelve de Drie-eenige Goddelijke kragt, van den beginne aan als in een ſchaduwe erkent hebben. Om dat ſy [b] de onbegrijpelijke kragt van de *Son*, de *Maan*, en het *Vier*, voor het albeheerſende, en voor de bewegende oorſake, [c] boven alle andere ſchepſelen ſagen en aanmerkten, hebben ſy deſelve voor hare Goden aangenomen en geëert, met verwerping van alle andere By-Goden; daar in ſy boven andere vervremde volken, de Leere hunner Voor-vaderen, van [d] den enigen Almagtigen God [e] in drie Perſoonen, [f] die haar in 't byſonder niet geopenbaard en was, allernaaſt ſijn gebleven, in erkentenis van het gene ſy voor haar ſagen, van de grootſte kragt en werking omtrent het beſtier en weſen van alle andere ſaken, tot dat ſy daar na zedert de komſte *Chriſti*, en ſijn betuygde Leer verder zyn verligt geworden.

Zoo hebben ſy [g] de *Son*, als haren eerſten en voornaamſten God, *Theut*, *Theot*, *Thiod* ofte *Jod* genomt, het welk daar naar in *God* vervormt is; anders *Tuiſcon, die Schon*, dat is, die ſchone; daar na mede vervormt in die *Son*. Andre ſeggen *Theit*, ofte *Tijd*, nemende de tijd voor het beginſel aller dingen, die ſy geagt hebben met en uyt de Son het beginſel te hebben ontfangen; deſe hebben ſy de *Maan* tot een Soon bygevoegt, als minder in kragt en aanſien, en deſe beyde hebben ſy de werking van het Vier toegeſchreven, onder de naam van [h] *Thur*, ofte *Thuyr*, daar mede ſy den [i] Blixem erkenden, met het levendige vuyr in onſe ſpraak alſoo hervormt, geëerd en gevierd. [k] Andre Goden en kenden ſy niet.

Dog zedert dat ſy met de Romeynen hebben beginnen om te gaan, ſijn ſy ook tot het aannemen van eenige By-goden vervallen, dog [l] tot geen andere, als [m] *Mercurius*, welke was den God van geluk en voorſpoedt; [n] *Apollo* den Genees-Meeſter; [o] *Mars* den Krijgs-God, die ook den God van't vier gehouden wierd; [p] *Jupiter* den God des Hemels, [q] en *Iſis* de Godinne der Handwerken en Konſten, dat ook aan Luna en Minerva wierd toegeſchreven.

Dog de Romeynen hebben hun ſoo verre in Afgoderye vergeten, dat ſy alle ſaken, [r] die haar eenigſints voordelig waren, hunne byſondere Goden hebben toegeſchreven; ſo hadden ſy hare byſondere Huys-goden, [ſ] die ſy *Lares* noemden; hare Bos-goden; haar Water-goden; haar Gewas- en Tuyn-Goden.

Die geene, dewelke onder den Menſchen Kinderen in vromigheyd, dapperheid, en ſterkte boven andere zijn begaaft geweeſt, ſijn ook voor Goden der aarden, en voor Heylige Mannen geagt geworden, daar van elk eenen Krijgs-God *Mars*, een Ægyptiſe Godinne *Iſis*, eenen

eenen Voorvegter[r] *Caſtor* en *Pollux*, een Geluk-bode *Mercurius*, [u] eenen ſterken *Hercules*, of eenen Griekſen Vorſt [w] *Achilles*, eenen loſen en [x] ſchalken *Ulyſſes*, of eenen Troyſen [y] *Hector*, met haar eerſtelingſchap vereerden en verheerlijkten; [z] daar van by vele alles tot een byſonderen aanvang der ſaken in Heylige en bovenmenſelijke Perſonen gebragt werd; welken aangaande het nog jegenwoordig onder de Paus-geſinde Romaniſten ſoo verre gaat, dat ſy de afgeſtorven Heyligen, ſo ſy die noemen, in de gelijkenis van houte en ſteene beelden, als Heylige Geſanten en Middelaars aan den enigen Middelaar *Jeſum Chriſtum*, aanroepen en aanbidden; het welk hoe ſy dat verantwoorden, [a] tegens het uytgedrukte Gebod Gods, en Chriſti in hem; dat hy alleen de Heere onſen God is, en wy geen andere Goden voor ſijn aangeſigte hebben ſullen; dat wy ons geen Afgoden, Beelden, nog gene gelijkeniſſe mogen maken, om ons voor die te buygen, of haar te dienen; dat hy alleen onſen Heer en God is, die de misdaad der Vaderen beſoekt aan de Kinderen, tot in het derde en vierde lid der gener die hem haten, of eenige andere Goden voor hem hebben, of hun voor eenige Afgoden-beelden of gelijkeniſſen buygen, of deſelve te hulpe roepen; hoe ſy den [b] Paus van Romen, als hunnen aardſen God en Vader erkennen, [c] die niet feylen en kan, en die de vergiffenis van alle hare ſonden alrede begaan, ofte nog te begaan, hoe groot die ook mogten weſen, door ſijne Oorbiegt-Prieſteren, om eenen [q] geringen Penning doet verkopen, daar uyt [e] de eerſte ſcheuring en afval van den Roomſen ſtoel is voortgekomen, door toedoen van den Auguſtiner Monnik *Marten Luther*; laten wy dat aan de geſtoktheyd der ſelver in een verkeerden ſin overgeven. Veel beter hebben het onſe oude Teutſe Voorders regte Chriſtenen te verantwoorden gehad, dat ſy in de dikke duyſternis der dwalingen, ([f] daar zelfs *Abraham* in geleeft heeft) het gevoelen van de Wijſen van dien tijd, in de kragtigſte ingeſchapen Hemel-lichten en teekenen den [g] regten God erkent hebben; tot dat ſy [h] met de komſte van *Chriſtus* alle voorgaande uytgediende Offer-hande en voorgetuygen kennelijk verwerpende, het regte Euangelium met een reyn herte aangenomen, en ten tijde der herſtellinge van den Algemenen Godsdienſt bewaart hebben; want of wel ſelfs in den ouden Teſtamente [i] de Af-godiſe by-gelovigheid groot was, ſoo is dit volk in haar eeuvoudigheyd gebleven, van de *Maan* en de *Tijd*, als het beginſel aller dingen, de hoogſte kragt van de inwendige bewegingen van alle weſentlijke ſelfſtandigheyd toe te ſchrijven.

Wy ſeggen de *Son*, de *Maan* en de *Tijd*, om dat ook ſommige, als wy [k] hier voor hebben aangeroert, de Tijd, als het eerſte beginſel in de uytwerkende kragt van de *Son* en *Maan* aan deſelve hebben bygevoegt.

[l] Haar tijdrekening [m] begon met de nagt, daar op den dag volgde, en maakte de eerſte dag, en ſoo vervolgens; haar tweede verdelinge was in [n] weeken van ſeven dagen, die ſy na den loop van de Hemel-[o] tekenen der Planeten wiſten uyt te noemen, daar van de eerſte van het grootſte Hemels-teeken den Sondag, de tweede den Maandag van het twede ligt, en de vijf andere van de vijf lopende Sterren, Mars den twiſt, ofte Dingsdag; Mercuur den Woden ofte Boden-dag; Jupiter den Donderdag van de kracht des Donders en Onweders die ſy Jupiter toeſchreven; de Sterre Venus den Vrydag; en van de Sterre Saturnus, als den laatſten werkdag den Saturdag genoemt hebben, die ſy dan ook ter beduydinge der ſelver met [p] byſondere af-beeldſels wiſten te beſchrijven; deſelve weeken bragten ſy [q] tot maanden, niet na den loop der Sonne, maar na den op en ondergangh van de Maan, die ſy in vier deelen onderſcheyden, en hare Maanden in en met de vier veranderingen des Maans, in vier weeken verdeelden.

Het Jaar Wierd by haar verdeelt [r] in drie deelen, als in de Lente-tijd, [f] daar ſy het Jaar mede begonnen, wanneer de Kruyden des Velds beginnen te ſpruyten, tot den Somer, dat de Boomen vrugt droegen; en den Winter, dat alles verkouwt was; Den Spring ofte Lente, den Summer, en den Winter; den Herbſt was by haar onbekent, dewelke ſy den Somer en Winter toebragten. De Iſraëliten en Egyptenaren begonnen het Jaar met het afgaan van den Herbſt, daar uyt de meeſte Godsgeleerden [t] de tijd van de Geboorte *Chriſti*, met het begin van 't Jaar den 21. Decemb. andere met den 21. Septemb. met het begin van 't jaar willen gerekent hebben. [u] Hare Dagen waren in verdelinge niet vermengt met de nachten, maar yder verdeelt in voornagt, midnagt, en na-nagt, gelijk de dagen in Ugtent, ofte Nugtent, in Middag- en Avonſt-ſtond.

Soo is dit volk lange in haar eenvoudigheyt gebleven, van de *Son*, de *Maan*, en de *Tijd*, met de bygaande groote Sterren, de hoogſte kragt van de inwendige beweging aller dingen toe te ſchrijven; ter eeren van dewelke ſy haar gewoonlijke Offerhanden, [w] met geoorlofde gedier-

gedierten, en alleen aan dese, en geen andere Goden buyten deselve pleegden; sy deden ook haar Offerhande, na het voorbeeld hunner Voor-ouders, [x] in sekere Bossen, om dat sy meenden dat het offer [y] in het open aangenamer was, dan in een besloten plaatse; sodanige Bossen sijn geweest het *Hertzen-wald*, [z] *Hercynia Sylva*, *Martianum Nemus*, [a] het *Martsen-Bos*, *Odonis Sylva*, het [b] *Woden-woud* aan Mercurius toe-geëygent, en het *Sacrum Nemus*, [c] *Schaken-bos* genomt; sy hadden daar toe haar bysondere Priesters, die alleen daar toe gebruykt wierden, en buyten dat geen gebied en hadden, dewelke in hare bedieninge [d] in Vrouwe Klederen gekleed waren, en wierd het selve ook somwijlen [e] by Vrouwen bediendt.

Dit was den Heydensen Gods-dienst der oude Duytsen, tot dat sy door vermenging met andere Volken, en bysonderlijk met den Romeynen, ook haren Gods-dienst hebben beginnen te veranderen, en die van hare Gebuyren aan te nemen, soo dat sy ook meer andere Goden, dan die by haar Voor-vaderen bekent waren, hebben beginnen te eeren; daar van steeds [f] verscheyde af beeldsels, uyt de oude Grond-steenen opgegraven, gevonden zijn, die sulks kunnen betuygen; Sy hebben ook hare besloote plaatsen gehad, daar sy haren Godsdienst pleegden, daar van nog het aloude *Fanum* tot Nimwegen op den Burgt geseyd werd een overblijfsel te zijn.

Dus verre wierd den Heydensen Godsdienst, in hare eenvoudige blindheid geoeffent, tot dat eyntelijk aan de selve, benevens andere, het H. Euangelium is verkondigt geworden. het welk haar niet door S[t]. *Willeboord*, (die eerst in het jaar 697. andere seggen 720. andere 730. van den Paus van Romen in dese Landen soude gesonden zijn, en aldaar het Christen Geloof geleert soude hebben) maar veel eeuwen te vooren, omtrent de vijftig Jaar naar *Christum* door de Discipelen van den Apostel *Petrus* self, door hem na de Westerse Landen afgesonden, [h] is geopenbaart, het welk by haar in de suyvere Apostolise Leere met de verkundinge van het eerste Christendom in dese Landen is aangenomen, en [i] sodanig erhouden, dat uyt haar den gesuyverden en herstelden Godsdienst, tegens het bygelove en grove [k] dwalingen der Romanisten en Pausgesinden is voort-gekomen; want of wel de *Waldensen* en *Gaulen* van den ouden *Franken* oorspronkelijk, dewelke haar in de Bergen van *Piemont*, in oeffeninge der suyveren en regten Gods-dienst lange hadden onthouden, haar eerst [m] jegens de bedorven Lere des Stoels van Romen gekant, en harde vervolginge geleden hebben, so hebben sy nogtans al omtrent de seven-hondert Jaar herwaarts [n] in dit Nederland overgekomen [o] een grote stut en hulp in de opregte Christi Lere der Tuytsen gevonden, gelijk daar van niet alleen de oude Duytse, Almanse, en Saxense Leringen, met die van den Waldensen gemeen, of weynig verschillende, kunnen betuygen, maar ook in 't bysonder het gene sedert omtrent drie-hondert jaar en daar na, by het leven van *Johannes Hus*, *Jeronimus van Praag*, *Martijn Luther*, *Philips Melanthon*, *Jan Kalvijn*, en andere geboren Duytsers, is voorgevallen; Op dat ik swijge van het geene in onse tijden, omtrent de dwangmagt der gewissen, tot de algemeene herstellinge van den suyveren Gods-dienst is omgegaan, daar van breder in het volgende Hooft-stuk.

Kort inhoud van de Bewijs-redenen op het

THIENDE HOOFT-STUK.

1. DE *oude* Germans *en hadden geen* Offerpriesters, *en sy en wisten van geen andere Goden, als de* Son, *de* Maan *en het* Vyer, *en*
2. *num.* 3. *Het* Priester-ampt *by de oude Duytsen hoedanig.*
3. *By welke Volken de* Son, *de* Maan *en het* Vier *voor Goden gehouden.*
4. *De Duytsen eygen en onvervreemde afkomelingen vande Vaderen* Abrahams.
5. Hertus, Aartus, *ofte* Aardman *op* Adam *geduid.*
6. *De* Egyptenaars *hebben geen andere Goden gekent als de* Son *en* Maan.
7. *Eenen God in drie Persoonen in de uytwerkinge van* Son, Maan *en* Vier *erkent.*
8. *Waarom de Heidenen niet verder verlicht zyn geweest.*
9. Josua *den Schrijver van de Boeken Moysis, soo sommige meenen.*
10. *Scyten hebben een beter gevoelen van de Godheid gehad, als de Grieken, of Romeinen.*
11. Teuta, Teut, teit, *de* tijd, *by de* Schyten *en* Kelten *voor den oppersten en eersten* God *gehouden by* Tacit. *in* Twisto *vervormt, en num.* 14.
12. Man, Aardman, Adam, *had drie soonen, het welk sommige op de Kinderen van* Adam, *andere op de Kinderen van* Noach *passen.*
13. *Alle gedenkwaardige Geschiedenissen van ouds op rijm gestelt.*
14. *Nader beduydsel van de* Son *en* Maan.
15. Thur *of 't* Vyer, *waarom Goddelijk erkent.*
16. *De Duytsen hebben geen andere Goden als* Son, Maan *en 't* Vyer *gekent.*
17. *De Bygoden ten tijde der Romeynen eerst by deselve aangenomen.*
18. Mer-

Digitized by Google

18. Mercurius.
19. Apollo..
20. Mars.
21. Jupiter.
22. Isis.
23. Lares *Huysgoden.*
24. Castor *en* Pollux.
25. Hercules.
26. Achilles.
27. Ulisses.
28. Hector.
29. *Uyt de Heydensche Goden is den Beeldendienst der Pausgesinde voort-gekomen.*
30. *Tegens het uytgedrukte Woord Gods.*
31. *Een kragtige aanmerking uyt de tien geboden aangaande den Beeldendienst.*
32. *Den Paus van Romen als een Gods ge-eert.*
33. *Die niet en kan dwalen.*
34. *De instellinge van des Paus magt over alle Kerken.*
35. *Alles is by den Paus en sijne Geestelijke om geld te koop.*
36. *Allerhande misdaden, hoe groot en swaar die ook zijn, met geld af te koopen, volgens de* taxe *van de* Roomse Pœnitentie-kamer.
37. *Oorsaak van de scheuringe en afval van* Martijn Luther.
38. *Der ouder Duytscher gevoelen en erkentenis van de albeheersende magt Gods, beter te verantwoorden, als het gevoelen der Pausgesinde.*
39. *Openbaaringe der komste* Christi *van een bysondere kragt.*
40. *Afgodische Bygelovigheid des Ouden Testaments.*
41. *Tijdrekening der oude Duytschen, met de nagt begonnen, en van de tijdrekening van verscheide Volken.*
42. *Van gelijke en ongelijke uyren.*
43. *Weken van seven dagen.*
44. *Tekenen der* Planeten, *en der selver afbeeldsels.*
45. *Den Sondag de eerste dag der weke.*
46. *Weken tot Maanden gebragt, en haar Maand-tellinge.*
47. *Het Jaar by den ouden Duytschen in drie tijden verdeelt en wanneer in vier delen begonnen verdeelt te werden.*
48. *In welke tijd het Jaar is begonnen.*
49. *By den* Israëliten *en* Egyptenaren.
50. *In wat tijd van't Jaar* Christus *geboren, niet in Decemb. maar in Septemb. en num. 52.*
51. *Het begin en Jaar-getal by de Romeinen hoedanig gerekent en getelt.*
52. *De tijd-rekening van de Ontsankenis en Geboorte* Christi, *hoe uyt te vinden* Luc. 1. 5. *en* 9. *en andere bygebragte plaatsen, niet in December, maar in September.*
53. *Verdeelinge der nagten en dagen.*
54. *De Autaren, en Godsdienstige Oeffening, van ouds in het open en in geen beslote plaatsen gepleegt.*
55. *Het* Hertzen Wald.
56. *Het* Martsen bos.
57. *Het* Woden Woudt.
58. *Het* Schaken-bos.
59. *Den Offer-dienst in witte Vrouwe-klederen.*
60. *Ook by Vrouwen bedient.*
61. Velleda *en* Aurinia *Vrouwe-Priesters by de oude Duytschen.*
62. St. Willebords *aankomste in dit land, en sijn Prophetische geboorte.*
63. *Het Euangelium in Duytsland en Nederland veele eeuwen voor* Willebord *bekent, en tot* Keulen, Trier *en* Tongeren *korts na den tijd van de* Apostelen *gepredikt.*
46. *De Euangelise Leere sedert dien wijd en breed door gants Duytschland, en ook in het oud Batavien verbreidt.*
65. *Vervolg der Duytse* Bischoppen *en* Leeraars *van het Euangelium* Christi, *tot op* St. Bonifaas *en* Willebord.
66. *In de eerste vier hondert jaren na* Christum *was den Beelden-dienst nog onbekent.*
67. Petrus Waldo, *en sijne Leere.*
68. Waldensen *Moederkerken, tot voortplantinge van den suyveren Godsdienst in alle Gewesten.*
69. *De eerste die haar tegen den Stoel van Romen gekant hebben.*
70. *Hunne vervolging.*
71. *Hulp en bystand in Nederland.*
72. *De Duytse Leeringen met die van de* Waldensen *gemeen.*

BEWYSREDENEN,

OP HET X. HOOFTSTUK.

a *Een Priesters,*] Dus schrijft Cæsar *lib. 6. Commentar.* van het onderscheit tussen de *Gaulen* en *Germans*: *Germani multum ab hac consuetudine differunt, nam neque Druides habent, qui rebus Divinis præsunt, neque sacrificiis student, Deorum numero eos solos ducunt, quos cernunt & quorum opibus aperte juvantur, Solem & Vulcanum & Lunam; reliquos ne fama quidem acceperunt.* De *Germans* verschillen veel van dese: want sy en hebben geen Priesters, die haar het Heylige bedienen, nog sy en houden van geen Goden-offer. Sy kennen die alleen voor Goden, die sy sien, en daar sy opentlijk door werden geholpen, te weten *de Son,* 1 *de Maan* en *het Vyer*, van andere Goden en weten sy niet. Let wel op het onderscheid, sy en kenden geen vremde Goden, gelijk als de *Gaulen*, die haare Bosgoden en Heiligen hadden, die sy dagelijks door hunne Offer-Priesters offer deden; dese noemden sy *Dryadæ*, dat zijn Bos-Priesters: want de *Dryades* waren Wout-goden; *Dryades Nymphæ sylvarum præsides sunt*, dewelke elk in hun soorte gevierd, en dagelijks geoffert wierden: want sy schreven elke soorte van Vrugten en andere gemeene saaken hunne bysondere Goden toe. Soo was *Mars* den Krijghs-God, *Mercurius* den God van het geluk, *Hercules* der sterkte en dapperheid des lighaams, *Diana* de Jagt-godinne, *Ceres* van het gewas der aarde, *Pomona* van de Boomvrugten, en soo voorts. Na het gevallen van de sommige, had elken Boom haren bysonderen God, dewelke met den selven waste en stierf, die sy *Hamadryades* noemden.

Van hoedanige vremde By-goden de *Germans* niet en wisten, buyten het welk sy ook hunne Godsdienstige Priesters en geestelijke Overheid hadden, seer gelijk in agting met de *Dryadæ* der *Gaulen*: Want dat *Jul. Cæs.* van deselve *d. lib. 6. Comment.* verhaalt: *Quod rebus Divinis intersint, sacrificia publica & privata procurent, Relligiones interpretentur, magnoque sint apud eos in honore, de omnibus controversiis publicis privatisque constituant, & si quod est admissum facinus, si cædes facta, si de hæreditate, de finibus controversia sit, iidem decernant, præmia pœnasque constituant, &c.* Dat is: Dat sy den Gods-dienst plegen, de openbaare en Huys-offeren besorgen, de Geestelijke saken uytleggen, en by deselve in groote agtinge zijn, dat

sy

sy alle twisten en oneenigheden ter neder leggen, en soo eenige misdaad begaan is, of iemand ter nedergeleid is, of soo daar eenig verschil van Erffenis of van besit tussen de luyden ontstaat, de saak by haar werd ge-oordeel-uytet en afgedaan, dat aan haar staat de uytdeylinge der begunstigheden, en straffen der kwaat-doenders; 't Selve getuygd *Tacitus* by na van den *Germans lib. de Morib. Germanor.* als hy onderscheidentlijk van haren bysonderen Godsdienst geseid had, dat sy geen vremde By-goden en kenden, daar by doende, dat sy veel geloof gaven aan de voorseggingen der Priesteren uyt het Vogel-geschrey, uyt hunne lotingen, en vermaningen der Paarden, en haar toeschrijven, dat sy verstand met den Goden, en van het Goddelijk bestier hebben; Dat de Priesters in hunne vergaderingen het voorwoord hebben, en doen spreken of swijgen, en voor deselve in hunne vergaderingen de beschuldigingen van leven ter dood
2 werden ingebragt en beslegt. *Ceterum, inquit, nec cohibere parietibus Deos, neque in ullam humani oris speciem assimilare ex magnitudine Cœlestium arbitrantur, lucos, ac nemora consecrant; Deorumque nominibus appellant secretum illud, quod sola reverentia vident. Auspicia, sorteque, ut qui maxime observant. Sortium consuetudo simplex: virgam frugifere arbori decisam, in surculos amputant, eosque notis quibusdam discretos super candidam vestem temere ac fortuito spargunt. Mox si publice consulatur, Sacerdos civitatis in privatim, pater familiæ precatus Deos Cœlumque suspiciens ter singulos tollit, sublatos secundum impressam ante notam interpretatur. Si prohibuerunt, nulla de eadem re in eundem diem consultatio, sin permissum, auspiciorum adhuc fides exigitur. Et illud quidem etiam hic notum, avium voces, volatusque interrogare. Proprium gentis equorum quoque præsagia ac monitus experiri; publice aluntur iisdem nemoribus ac lucis, candidi & nullo mortali opere contacti, quos presso sacro curru Sacerdos ac Rex, vel Princeps Civitatis comitantur, hinnitusque ac fremitus observant. Nec ulli auspicio major fides, non solum apud plebem, sed apud proceres & Sacerdotes. Se enim ministros Deorum, illos conscios putant. De minoribus rebus Principes consultant, de majoribus coëunt certis diebus, quum aut inchoatur luna, aut impletur, nam inchoandis rebus hoc auspicatissimum initium credunt. Silentium per Sacerdotes, quibus tum & coërcendi jus est, imperatur. Licet apud concilium accusare quoque, & discrimen capitis intendere; neque animadvertere, neque vincere, neque verberare quidem, nisi Sacerdotibus permissum, non quasi in pœnam, nec Ducis jussu, sed velut Deo imperante.* Dat is: Aangaande de Goden is by haar soodanig verstand, dat sy insiende de grootheid der Hemelse Goden by haar selven agten, datmen die in geene Tempelen tussen mueren kan besluyten, nog niet en kan maken na de gelijkenis van eenig menselijk wesen. Sy heyligen de Bossen en Geboomten, ende sy houden die verborgentheid voor haare Goden, die sy met eerbiedigheid harer herten aanschouwen. Sy zijn bysonderlijk aandagtig in het waarnemen van de voorseggingen uyt het Vogelgeschrey en blinde lotinge. Haare lotinge is gantsch eenvoudig: want sy snijden een tak van een vrugt-dragenden Boom, en van deselve snijden sy wederom verscheidene stoxkens, die sy door seekere tekens verscheiden. Dese werpen sy los en in 't wild, als onseker op een wit kleed ter neder, naar het welke, indienmen van gemeene saaken verhandelt, den Priester van het vrydom, of soo men bysondere saken verhandeld, de Vader des Huysgesints, haare oogen na den Hemel opslaan, en haare Goden aanbidden, en nemen ieder stoxken driemaal op, met een verklaaring over ieder opgenomen stoxken, na het merk, het welk te vooren daar op geteekent is geweest; Indien dan de loten haar tegen vallen, soo is desselven daags van die sake geen verder onderzoek. Maar indien de loten na haar wensch gaan, onderzoeken sy nog meerder sekerheid uyt de waarnemingen van het Vogelgeschrey: want dit gebruyk is ook onder haar bekent, dat sy het singen en vliegen der vogelen onderzoeken. Boven dit hebben sy ook een eygen gebruyk, alleen by dese Volken bekent, dat sy de voorseggingen en teekenen der Paarden mede waar nemen; Dog dit zijn Paarden, die op gemeenlands kosten t'samen in een geheyligt bos of Wildernis onderhouden werden, zijn gantsch wit, en vry van alle menselijken arbeid. Dese werden in een geheiligde Wagen gespannen, en alsdan volgt den Priester en Koning, of voornaamsten heer des Vrydoms, verseilen dese Wagen, en nemen nauwe agt op het neyen en briesen deser Paarden. Daar is by haar niet alleen by het volk, maar selfs ook by de voornaamste Heeren en Priesters, geene voorsegginge, diemen meerder geloof toeschrijft dan dese; want de Priesters agten haar selven wel dienaars der Goden, maar de Paarden houden sy als kenners van der Goden verborgentheden. Van gemeene en kleine dingen beraadslagen haare voornaamste Heeren, maar van gewigtige saaken de gantsche gemeente. Sy vergaderen op seekere gesette dagen, soo wanneer de Maan begint of vol is: want om eenige saken te verhandelen, agten sy, dat het op soodanige tijden gelukkigst is. Als sy gesteten zijn, werd daar by den Priesteren een stilswijgen geboden, want deselve op die tijt magt hebben om haar te gebieden; Men mag voor die vergadering jemand van leven ter dood beschuldigen, en niemant mag straffen, slaan, of gevangen doen setten, dan alleenlijk den Priester, niet als een dienaar der straffe, ofte uyt bevel des Krijgsraads, maar als door een uytgedrukt gebod van God.

[b] *De onbegrijpelijke kragt,*] Soo spreekt *Cicero de Natura deorum. Qua est gens, aut quod genus hominum quod non habeat sine doctrina anticipationem quandam deorum.* Et Paulo post: *Non instituto aliquo, aut more aut lege hanc esse opinionem constitutam.* Wat volk, of wat soort van menschen is'er, dat niet, sonder eenige onderwijsinge ofte Wet, en hebbe eenige voorkenniss der Goddelijke magten.

[c] *Boven alle andere Schepselen,*] Soo vermaand *Moses* de Kinderen van Israël, om den grooten luyster en bewegende kragt in de selve, *Deutern.* 4. 19. Dat sy hare oogen niet op en heffen na den Hemel, en de Sonne, de Mane, en de Sterren des Hemels aansien, en aangedreven werden, haar daar voor te buygen, en haar te dienen.

Dat de Son, de Maan, en het Vier, by sommi- 3
ge Volken voor hun Goden zijn geagt en geëert,

Digitized by Google

is al een seer oud gevoelen geweest; Dit werd op de vremde Goden geduyt, dewelke by de Vadcren Abrams gedient waren, *Josuæ* 24. *vs.* 2. daar van de uytlegginge en verklaringe by den *Rabbi Moses Benmajemon in more Nevochim*, *lib.* 3. *cap.* 30. aldus gedaan werd: *Notum est, quod Abraham natus est in gente, quæ serviebat igni, & in credulitate Idolorum, qui credebant, quod non erat Deus nisi stellæ. Cum vero fecero te scire in hoc capitulo, Libros eorum, qui non inveniuntur apud nos translati ad Linguam Arabicam, in narratione ipsorum, in antiquis contentionibus, & fecero te scire opiniones eorum, ostendetur tibi credulitas in stellis, quod sunt Dij, & quod Sol est major inter Deos. Et dixerunt, quod reliquæ Planetæ sunt Dij: Sed Sol & Luna sunt maximi deorum; invenies id quod manifeste dicunt: Quod Sol regit mundum superiorem & inferiorem, & invenies, istud in Libris eorum. Et narrant statum Abrahæ, & dixerunt hæc eadem verba, quod Abraham fuit natus & educatus in terra servientum igni, quando contradixit opinioni gentis illius, dicens quod alius operator erat præter Solem, dixerunt contra eum rationes suas, inter quas fecerunt mentionem de operationibus Solis, quæ manifestæ sunt, & apparent visui in universo esse. Dat is:* Het is kennelijk dat Abraham geboren is onder een volk, dat aan het vier geloofde, en van dat gevoelen was datter geen anderen God en was als de Starren. Welken aangaande, als ik u kennis doe hebben van de Boeken, dewelke by ons in de Arabise Taal, in hare geschiedenissen, en in hare oude verschillen niet bekent en waren, en ik u hare gevoelens en redenkavelingen sal doen weten, sal u blijken van hun geloof, dat de Sterren Goden zijn, en dat de Son den grootsten God is, en sy geseid hebben, dat ook de andre Hemels-tekenen Goden zijn, maar de Son en Maan, de voornaamste onder deselve sijn, so sult gy bevinden, dat sy duydelijk seggen, dat de Son de aarde regeert, en gy sult dat in hare boeken vinden. Sy beschryven den Staat van *Abraham*, en hebben dese selve woorden gesprooken, dat *Abraham* geboren en opgevoed is in een Land, daarmen aan het vier gelooft, als hy dese volken tegensprak, seggende datter eenen anderen Werk-meester was dan de Son, hebben sy hare redenen daar tegen ingebragt, by dewelke sy vertoonden de werken der Sonne, die haar openbaar waren, en die sy met hunne ogen konden sien, en so voort. Let wel (die haar openbaar waren, en die sy met hunne oogen konden sien) dit komt net over een, met het geene den *Kaisar Julius*, *lib.* 6. *Comm.* van de oude Duytsen schrijft, als hy seyd: *Deorum numero eos solos ducunt, quos cernunt, & quorum opibus aperte juvantur, Solem, & Vulcanum & Lunam.* Sy kennen geen andere Goden, als die sy met haar oogen aanschouwen, en door welkers werkingen sy werden onderhouden, de Son, de Maan en het Vier.

4 Hier uyt kanmen ook seer kragtig beweren, dat de oude Duytsen eygen en onvervremde afkomelingen zijn, (als *Tacitus* seid) van de Vaderen Abrahams en Kinderen *Noachs*.

Dit is ook het gevoelen geweest van de oude Philosophen, daar van Cicero *Lucilium Stoicum* aldus doet spreeken: *Hanc igitur in stellis constantiam, hanc tantam in tam variis cursibus in omni æternitate convenientiam temporum non possum intelligere sine mente, ratione, consilioque regi: quæ quum in sideribus esse videamus, non possumus ea ipsa non in deorum numero ponere. Dat is:* Ik kan niet begrijpen dat dese selfstandigheyt der Sterren, en dese eeuwigduyrende over-een-komst der tijden, in so veelderhande omlopen, sonder beleid, sonder reden, of sonder inwendige kragt, bestierd soude werden; dewelke, als wy in de tekenen des Hemels sien, wy deselve onder de Goden moeten stellen; Sie *Lactantium lib.* 2. *de falsa religione.* Soo verhaalt ook *Plato in Cratylo, sive de recta nominum ratione*, dat de voornaamste Wereld-wijse, *als Anaximander*, *Alcmæon*, *Xenocrates*, *Theophrastus*, *Zenocleantes*, *Socrates*, en andere de Hemels-tekenen voor Goden gehouden hebben.

Seldenus verhaalt, dat hy een manuscript, en afschrift heeft van een Grieks Schrijver *Vettius Valens* genaamt, een Antiochener van Geboorte, daar in hy dusdanigen manier van eet-sweeren gelesen heeft: *Omnes, qui inciderint, adjuro per sacrum Solis circulum, inæquales Lunæ cursus, reliquorumque Syderum vires, & signiferum circulum, ut in reconditis hæc habeant, nec indoctis aut profanis communicent: sed præceptoris memores sint, iique honorem retribuant. Dij jam dicti sancte jurantibus dent quæ velint, pejerantibus contraria. Dat is:* Ik besweer al die geene, die dese sullen sien, by den Heyligen omloop des Sons, by den ongelijken ommeloop van de Maan, en by de kracht der andere Hemels-tekenen, dat sy dese dingen verburgen houden, nogte enige Ongeleerde, ofte Wereldsche bekent maken, maar haren Leer-meester gedenken, en hem de eer geven. De genomde Goden geven hun, dewelke te regt sullen sweeren, 't geene sy wenschen; die qualijk sweeren het tegendeel.

Andere deden daar eenen *Hertum* ofte *Aerthum*, 5
by, anders *Aartman*, gelijk als aardman, het welk sommige op *Adam* willen duyden, als een man der Aarde; Hier van spreekt *Tacit. lib. de Morib. German* als hy de Duytse Volken had opgetelt, verhalende, dat sy dit onder haar gemeen hadden, *Nec quicquam notabile in singulis, nisi quod in Commune Hertam, id est Terram Matrem, colunt, eamque intervenire rebus hominum, invehi populis arbitrantur.* Van dese Volken, seyd hy, is niet bysonders aan te tekenen, als dat sy alle in 't gemeen *Hertam*, dat is de aarde als hunner aller Moeder eeren, die sy menen dat haar met de menschelijke saken vermengt, en over de Volken oordeelt, die haar leedt aan doen; hier van willen sommige, dat een *Haartstede*, daarmen op viert, een haart genomt soude sijn, daar op de Romeynen hare Huys-goden en bewaarders van het Vier eerden, die sy *Lares Familiæ* nomden, dat ook niet oneygentlijk een Aardstede mag genomt werden, daar op de Aarde ten Brand-offer van het vier gestookt werdt.

Den Griecksen Schrijver *Diodorus Siculus Bi-* 6
blioth. Histor. lib. 1. *cap.* 11. getuygd mede, dat de oude Egyptenaars geen andere Goden als de *Son* en *Maan* erkenden. *Cæterum, inquit, vetustissimos in Ægypto mortales, mundum supra se contemplatos, & non sine stupore demiratos universi naturam, duos esse Deos existimasse æternos, & primos, Solem quippe, & Lunam, quorum istum Osirin, hanc Isim ab Etimo quodam (id est certa nominis ratione) appellarunt; nam si Græce interpreteris Osirim*

mal-

multoculum esse, & merito; quum radios ubique intendens, universam terram & mare, quasi multis oculis collustret, Isidemque interpretari antiquam, quod nomen ab æterna, & antiqua generatione ei sit impositum. Dat is: Voort, seyd hy, de oude Egyptenaren, den loop des Hemels boven haar insiende, en haar niet sonder verfetten verwonderende over de ingeschapene beweginge van het geheel Al, hebben twee albestierende Goden voor de eerste en altoos-duyrende erkent, de *Son* ende de *Maan*, noemende deselve uyt hun bysondere eygenschap *Osirim*, en *Isidem*, want soo men deselve uyt het Grieks wil verklaren, beduyd het woord *Osiris*, veelogig ofte veelsiende, en dat wel te regt, dewijl het selve met sijn uytschietende stralen, de gantse aarde en de zee, gelijk als met vele ogen toeligt, en werd door het woord *Isis*, aloud verstaan, om dat het die naam van den beginne des Menschelijken Geslagts gegeven is.

7 [d] *Den eenigen Almagtigen God,*] Deuteron. 4. 35. *U is het getoont, op dat ghy wetet, dat die Heere u God zy, daar en is niemant meer dan hy alleen.* En vers 39. *Dat de Heere die God is, boven inden Hemel, en onder op der aarden, niemant meer.* En cap. 6. 4. *De Heere onse God is een eenig Heere.* En cap. 32. 39. *Ik die ben, en geen God met my.*

[e] *In drie Personen,*] Genes. 1. 26. *Laat ons menschen maken.* En 3. 22. *De mensche is geworden als onser een.* Gevoegd by Matth. 3. 16, 17. *Ende Jesus gedoopt zijnde, is terstont opgeklommen uyt het water. Ende siet, de hemelen wierden hem geopent, ende hy sag den Geest Gods nederdalen, gelijk een Duyve, ende op hem komen. Ende siet, een stemme uyt de Hemelen, seggende, Dese is mijn Soone, mijn geliefde, inden welken ik mijn welbehagen hebbe.* Alwaar in dit enig Heylig Godlijk wesen, drie onderscheydene Persoonen, als *God den Vader*, *God den Soon*, en *God den Heyligen Geest* klaarlijk vertoont werden. Dit hebben dese eenvoudige menschen in de opmerkinge van de boven-natuyrlijke kragten, met afsondering van alle andere minder werkingen kunnen beseffen, in de uytwerkinge vande Son, de Maan, en het Ligt, ofte het Vyer dat van deselve uytgaat.

8 [f] *Die haar in't bysonder niet geopenbaart en was,*] Want de openbaringe en belofte is alleen aan Abram gedaan, en sijnen zade na hem, *Genes.* 12. en 17. en 46. Hy heeft den eersten Altaar en Godsdienst onder de sijne ingestelt, *Genes.* 12. 7. Onder hem en de sijne is het Priesterdom en regten Godsdienst ingestelt en onderhouden, na de ordre van *Melchisedech*, *Genes.* 14. 18. Daar van de andere volken, daar *Abraham* van was uytgegaan, geen kennis en hadden, nog ook voor de volheid des tijds gekregen hebben. Gelijk als wy leeren by *Jo-*
9 *sua*, den schryver van de Boeken *Mosis*, (so sommige willen) *cap.* 24. *vers.* 2. en 3. Dat Abraham en sijne voor-vaderen woonden aan gene zyde van de Riviere, dewelke andere Goden dienden, en dat God Abraham van deselve dede uytgaan, en in 't Land Canaan overbragt, daar hy hem segende, en sijn zaad steeds vermeerderde. Soo spreekt ook den *Apostel Paulus*, *Rom.* 16. 15. van de verborgentheyd die van de tijden der eeuwen verswegen is geweest.

10 § *De Sonne als haar eersten God Theut,*] Den Professor *Boxhorn*, in sijn antwoord op de vragen over de bediedinge van de Afgodinne *Nehalennia*, spreekt daar van aldus: Wat belangt der *Scyten* oordeel van God, of van de Goden, is veel deftiger en loflijker als dat van den Grieken en Romeynen. De Scythen zijnde Heydenen, (verstaa daar door de eerstelingen der Germannen) hebben wel den regten God niet gekent, maar niet te min van de Goden een beter en gesonder oordeel gehad, dan de Griekse en Romeynse Heydenen. Men moet sig over haar goede gedagten in desen verwonderen; Sy en hielden nog van Beelden, nog van Tempelen: dewelke, of in dewelke de andere agten dat of Goden waren, of Goden woonden, als wel wetende, en wel merkende dat een oneindelijkheid van een Godlijk wesen, in sodanige engte niet begrepen konde werden; daar toe hy dan ook de voor-aan-getogene plaats van *Tacit. de Morib. Germanor.* bybrengt, *Nec cohibere parietibus Deos, neque ullam humani oris speciem assimilare ex magnitudine cælestium arbitrantur, &c.* Dit oordeel van de Scythen, seyd hy voort, overtreft immers in desen deele verre dat van de Grieken en Romeinen, ja ook van eenige die in dit grote en onwaardeerlijke ligt van de waarheid, de naam van Christenen dragen. Wat aangaat, seyd hy, den eersten en oudsten God onder de Heydenen, daar over is een en 't selve geweest onder den Scythen en Grieken; De oudste God en Vader der Goden onder den Grieken, wierd gesegt χρόνος, 11 dat is te seggen, *Teyt*, ofte *Tijdt*. Dit hebben ook gevoelt de Scythen; *Teuta*, of *Teutates*, was by haar ge-eert als de voorste en voornaamste der Goden; wat is dat anders te seggen als *Teyt*, ofte *Tijdt*, want de Heydenen, merkende dat de tijd was een beginsel van alle dingen, en niet komende met hare gedagten verder door-dringen, en oordelende dat God toequam de eer van het beginsel van alle dingen te zijn, hebben de tijdt voor de oudste en eerste der Goden gehouden. De Heydenen, als ook de Scythen, oordeelden dat God most wesen een beginsel van alles, het kennelijkste beginsel was by haar de *Tijd* ofte *Teyt*, en daarom gehouden voor God; want de reden leert dat in het beginsel des tijds alles gemaakt is. En dus begind ook Moses sijn verhaal: *In den beginne* (dat is des tijds) *schiep God Hemel en aarde.*

De oude Kelten hebben het woord *Theuth* gebruykt, het welk by den Germannen en Gaulen in vele veranderingen is nagebootst, als breder te sien by *Philipp. Cluver. German. Antiq. cap.* 9. daar uyt hy meent, dat het woord *Tuit*, ofte *Teut*, by de Boek-schryvers in *Tuisto*, onder de afschriften van *Tacit.* vervormt is, als hy seyd, *Celebrant carminibus Tuistonem Deum terra editum, & filium Mannum originem gentis.* Sy deunen ook van eenen *Tuisto*, een God der aarden, en *Man* desselfs Soon, de eerste oorspronk, van haar volk. 12 Daar van komt het woord *Aard-man*, dat is aarde ofte anderde, dat is, de twede man, en Maan, *het* twede ligt der Wereld in opsigt van de Son; Of anders ook wel *Aardman*, dat is, *Adam*, een man der aarde. Dese *Mannus* werden drie Soonen toegeschreven by *Tacit.* dewelke by hem de oudste Germanse volken werden toegepast. Dog andere willen het op *Kain*, *Abel*, en de eerste Sonen van Adam

Digitized by Google

Adam duyden; Andere op Sem, Cham en Japhet, de Sonen van Noah, daar door de verdeilinge der volken na den Sundvloed geſchied is; en wert by de oude Deunen, daar *Tacitus* van ſpreekt, dat daar in alleen de geheugenis van oudheyd beſtond, de Duytſe *Iſtævones*, *Ingævones*, ende *Hermiones*, den afkomſt der Scytiſe volken, en Japhets afkomelingen toegepaſt, als nakomelingen van de ſelve. *Celebrant carminibus antiquis, (quod unum apud illos memoriæ & annalium genus eſt) Tuiſtonem Deum Terra editum, & filium Mannum, originem gentis, conditoreſque; Manno tres filios aſſignant, e quorum nominibus proximi Oceano Ingevones, medii Hermiones, cæteri Iſtævones.* Onder anderen hebben ſy oude Liedekens (de eenigſte Jaarboeken van hare geheugenis) daar by ſy verhalen van Tuiſto, een God der aarde, en ſijn ſoon Man, den eerſten oorſpronk en opbouwers van hare volken. Sy ſchryven *Manno* drie ſoonen toe, daar van de Anzeeſe Scyten, de Middel-duytſe, en Buytenlandſe Sweden en Noormannen haren afkomſt ſouden hebben. *De vera Teutiſcorum origine Tuiſtonis & Manni, eorumque deſcendentium varia interpretatione vide apud Philipp. Cluver. lib. 1. German. Antiq. cap. 9.*

13 Deſe manier van alle geſchiedeniſſen op Digt en Rijm te ſtellen, is nog in voorgaande eeuwen bekent geweeſt. Soo bevinden wy dat nog, eer dat de Druk-kunſt gevonden was, omtrent twee en drie hondert jaren herwaarts, den Bybel op Rym geſtelt is geweeſt. Soo ſijn de oude Hollandſe Geheugeniſſen ten tijde van *Willem de III.* bygenaamt de *Goede, Grave van Hollandt*, die in 't Jaar 1338. overleefde, op de naam van de *Hollandſe Rijm-Chronijk*, in Rijm-digt geſtelt, dewelke onder alle Oud-Hollandſe gedenk-ſchriften wel het meeſte geloof gegeven werd. Soo ſijn in de tijd der *Reformatie* en herſtellinge van den regt-ſinnigen *Gods-dienſt*, de Heylige Schriften met Liedekens de Gemeente bekent geworden, daar van nog een ſeer ſtigtelijk Bybels Lied-boek in weſen is; ſoo ſijn de *Pſalmen Davids* by en onder den naam van *Souter-Liedekens*, in 't jaar 1564. op allerhande ligte en gemene voyſen, alomme in gebruyk gekomen, tot dat in 't jaar 1566. de Pſalmen van *Petrus Dathenus*, uyt het Frans in Nederlandſen Digte op beter en ſtemmelijker voyſen gebragt, en overgeſet zijn, ſo men die nog tegenwoordig in de Kerken gebruykt, het welk een grote verligtinge en prikkel tot het leſen en onderſoecken van Gods woord veroorſaakte. Soo dat, wanneer als volgens Gebod van de als doen nog Paapſe Overheyd, al de Pſalmboeken diemen wiſt te vinden, op de grote Markt binnen Der-Goude verbrand wierden, een ſtraat-gek, (ontwijvelijk daar toe opgemaakt,) in de verbrande aſſe beſtond te danſen, en de ſelve over al verſtroyde, roepende overluyt: *'t Is al te laat verbrand, ſy kunnen 't al van buyten.* Soo heeft men ook de *Spaanſe Tyrannye*, en geſchiedeniſſen van dien tijd, de Gemeente tot een kloekmoedige aanmaninge, onder den naam van het *Geuſe Liedboek*, voorgeſongen.

Dog om weder te komen daar wy het gelaten hebben: Als namentlijk, dat de *Son* en *Maan* by den outſen Teutſen voor hunne Goden zijn geëert en geagt, brengen de woorden van *Tacitus* genoeg mede, de welke als voor deſen meer is aangetekent veel Duytſe woorden na de Latijnſe Taal geſchikt, en verandert heeft, datmen vele der ſelver niet ſonder Taal-tolk in ſijn regte beduytſel kan brengen. Soo heeft hy dan geſchreven *Tuiſton* of *Tuiſcon*, 14 het welk niet anders beduyd als *die Scon* of *Schoon*, die Schone, anders die ofte *thie Son* en *Mannus* de *Maan*. Soo werd daar van geſprooken by *Adriaan Schriek, Heere van Rodorne, lib. 1. Origin. rerumque Celticar. verſ. 27. Tacitus*, ſeyd hy, hout dat de Duytſen haar afkomſt hebben van *Tuiſcon*, die ſy ſeyden gekomen te zijn van de aarde, en van ſijnen Soone *Man*; *Tacitus* volgende ten naaſten dat hy konde vernemen in ſijnen tijd, heeft ontwijvelijk geſchreven, *Tuiſcon*, pogende te betekenen na de oude ſprake der Duytſen, *Tie-Scon*, 't welk ſy ook ſeggen, *Tie Son*, beduydende *pulchrum & Solem*; en by *Mannus, tie Maan*. Dat ook by *Cæſar d. lib. 6. de Bello Gallico*, duydelijk verklaart wert, als hy ſeid: *Deorum numero eos ſolos ducunt, quos cernunt, & quorum opibus aperte juvantur, Solem & Vulcanum & Lunam. Dat is:* De Tuitſcen houden alleen voor Goden die ſy ſien, en door wiens byſtand ſy opentlijk geholpen werden, de *Son*, het *Vier*, en de *Maan*.

h *Thur ofte Thuyr,*] *Thor* Saxonis *utilem* denotât, *dat is*, dienſtelijk en behulpſaam. So hebben 15 ſy verſtaan het Vuyr, dat ſy meenden van de Son voort gekomen te zijn, den menſe in alle ſaken nodig en dienſtig te zijn.

i *Blixem erkenden*,] Het vuyr des Blixems en Donder, agten ſy voor een byſondere kracht des Hemels, daar van den Donderdag by de Ouden den God *Jupiter* is geheiligt geweeſt, op dewelke hy geoffert en geviert wiert. De Saxen ſeggen *Thunres*, ofte *Thures-deag*, de Engelſe *Thurs-day*, De Deenen en Zweden *Tors-dag*, ofte *Tors-tag*; *Thor*, *Thur*, ofte *Thuyr*, werd by haar voor den God des Viers, Blixems en Donders gehouden.

k *Andre Goden*,] Van andere Goden hebben 16 ſy noyt gehoort, of eenige de minſte kennis gehad, ſeid *Cæſar, lib. 6. Comment. Reliquos ne fama quidem acceperunt.* Maar mogt yemand ſeggen, wat is dan 't gene *Tacitus* verhaalt, *lib. de Morib. German.* als hy ſeyd: *Deorum maxime Mercurium colunt, cui certis diebus humanis quoque hoſtiis litare fas habent; Herculem ac Martem conceſſis animalibus placant. Dat is:* onder al de Goden, eeren ſy allermeeſt *Mercurium*, aan de welke ſy nodig agten op eenige dagen, offerhande van menſchen te doen, dog aan *Hercules* en *Mars* doen ſy ſoodanige offerhanden, die daar ſijn van geoorloofde gedierten; Hier blijkt dat ſy ook andre Goden als de *Son*, de *Maan* en het *Vier* geviert hebben. Dog *Tacitus* ſelve verklaart hem een weynig daar na, dat 't ſelve van haar eygen doen niet en was, maar van buyten aangenomen, als hy ſeyd: *Unde cauſa, & origo peregrino Sacro, parum comperi, niſi quod ſignum ipſum in modum liburnæ figuratum, docet advectam relligionem. Dat is:* Door wat reden, en om wat oorſaak ſy deſen Buyten-landſen Gods-dienſt in haar Land gekregen hebben, heb ik weynig kunnen vinden. Dog dit bemerk ik, dat haar teken, het welk met een Jagt-ſchip wert afgebeelt, te kennen geeft, dat deſen Gods-dienſt van buyten is ingevoert. Het welk uyt de Op-ſchriften der uytgegraven Beelden van *Mars, Mercurius* en *Hercules*, die hier

hier en daar gevonden ſijn, nog klaarder blijkt, dat van den Grieken en Romeynen ſelf is voortgekomen, dewelke alle ſijn Griekſe of Latijnſe woorden, ofte letteren, en onder deſelve niet een en is, dat enige oud Duytſe ofte Scytiſe woorden ofte letteren vertoont. Dit wert ſeer wel aangemerkt by den doorgeleerden *Jacobus Lydius*, in ſijn Tractaat, dat hy *Belgium Glorioſum* nomt, daar hy de aloude eenvoudige Gods-dienſt der Duytſen, van de naderhand aangenomen en ingedrongene aldus onderſcheit: *Fuit olim (atque illud meminiſſe juvat) cum Belgæ nec parietibus cohibere Deos, neque in ullam humani oris ſpeciem aſſimilare ex magnitudine cæleſtium arbitrarentur; avium vero voces volatuſque interrogarent, lucos quinetiam ac nemora conſecrarent, ferarumque inde depromptas imagines in bellum ducerent, terrendo forſitan hoſti, truculentarum formarum objectu. Quanquam poſtea, mundo ſpiſſis ignorantiæ tenebris falſorumque Deorum cultibus ſubmerſo, Belgæ pariter idola quædam coluerint, ſive à Romanis advecta, ſive ſponte ſua enata, ut ferax eſt ſebaſmatum & cultus ſuperſtitioſi humanum ingenium, ſine modo in Jovis, Martis, Mercurii, Herculis, Veneris, omniumque fere numinum Romanæ ſtatuæ in ſylvis reperta. Etſi nomina quorundam immutata, ipſis Romanis, ut Tacitus autor eſt, interpretatione ſua, nunc hos nunc illos Deos, ex his atque talibus indiciis elicientibus.* Het was eertijds, ſeid hy, (het welk ter goeder gedagten verhaald zy) dat de Duytſers hare Goden, niet tuſſen enige muyren beſloten hielden, en niet na de gelijkenis van enig menſelijk weſen, maar na de ontſaglijkheid der Hemelſe tekenen agten en eerden, dog op het Vogelgeſchrey, en het vliegen van deſelve acht namen, de boſſchen heyligden, en de verſchriklijkheid der wilde Dieren in haar vellen ten Oorlogh vertoonden, om haren vyand door de vervaarlijkheid van dien te doen afſchrikken. Alhoewel naderhand de Wereld in de dikke duyſternis der onwetenheid verſmoort, en met het eeren en vieren van verſierde Goden beſoedeldt, ook de *Belgen* en *Teutſen* enige Afgodiſe beelden hebben beginnen te eeren, het ſy dat ſy die van den *Romeinen*, of uyt hun ſelven hadden aangenomen, want ſoo aantrekkende zyn de bygelovige en verſierde Godsdienſtigheden. Daar van daan komt het, datmen de afbeeldingen van *Jupiter*, *Mars*, *Mercurius*, *Hercules*, en andre Roomſe Afgoden in de Boſſen en Wilderniſſen gevonden heeft. Al is 't dat de namen ſomwylen by den *Romeinen* werden verandert, en der ſelver opſchriften dan op deſe dan op gene Goden zyn gepaſt en uytgeleid, gelijk daar van *Tacitus* ſelf getuygd.

17 [1] *Tot geen andere als deſe*,] Hier van ſpreekt *Cæſar lib.* 6. *Commentar.* aldus: *Deorum maxime Mercurium colunt; hujus ſunt plurima ſimulachra, hunc omnium inventorem artium ferunt, hunc viarum atque Itinerum ducem, hunc ad quæſtus pecuniæ, mercaturaſque habere vim maxime arbitrantur; poſt hunc Apollinem & Martem, Jovem & Minervam. Apollinem morbos depellere, Minervam operum atque opificiorum initia tranſdare, Jovem imperium cæleſte tenere, Martem bella regere. Dat is:* Onder alle Goden eeren ſy *Mercurium* het meeſte, daar van veel afbeeldſels gevonden werden, deſe agten ſy voor den vinder aller konſten, hem houden ſy voor een God en geleider der Reiſigers op den weg, en deſen ſchryven ſy alle winſt en Koopmanſchappen toe. Naar hem eeren ſy *Apollo*, *Mars*, *Jupiter* en *Minerva*, ſy menen dat *Apollo* alle ſiekten geneeſt, en alle genees-middelen ſegent, dat *Minerva* alle handwerken begunſtigt, dat *Jupiter* alle Hemelſe kragten onderhoudt, en *Mars* den Oorlog vordert; het welk *Tacitus lib. de Morib. Germanor.* aldus ſchryft: *Deorum maxime Mercurium colunt, Herculem, ac Martem placant, pars Iſidi ſacrificat.* Voor al werd by haar *Mercurius* geëert, *Hercules* en *Mars* geviert, en *Iſis* geoffert.

[m] *Mercurius*,] Was een ſoôn van den opper- 18
ſten God des Hemels, *Jupiter* en *Maja*, alſoo genomt van het woord *Merx*, Koopmanſchap, het welk komt van ons woord *Merkt*, een plaats daar alle Waren en Koopmanſchappen te koop gebragt werden, om dat hy een God en voorſtander is van den Koophandel, en om dat in de Koophandel de miſleidinge en bedriegerye gemeen, en alles geoorloft is, daar men winſt mede doen kan, wert hy ook voor een voorſtander der Dieven en Guygelaars gehouden, ſy beelden hem af met vleugelen aan ſijn hooft, en aan ſijn benen, op dat hy den Koopluyden een ſpoedige bode des geluks zy, een geleider der Reiſigers.

[n] *Apollo*,] Die ook *Phœbus* genoemt wert, en 19
voor de Son gehouden wert, hy is van verſcheide uytwerkingen, een vader van de Digt-kunſt, en Voorſeggerye, een Patroon van de Sang en Speelkunſt; een vinder van de Cyther en Lier, een groot Schutter met den Boog, een Genees en Heel-meeſter, en een God des Wasdoms.

[o] *Mars*,] Een ſoon van *Jupiter* en *Juno*, in 20
haar gramſchap, daar om hy den God des Krygs en Oorlogs geworden is; hy boeleerde met *Venus*, *Vulcanus* Huyſvrouw, daarom wert den Krygsluyden de liefhebberye der ſchone vrouwen toegeſchreven.

[p] *Jupiter*,] Een ſoon van *Saturnus*, de oudſte 21
en machtigſte aller Goden, uyt *Opis* een van de Nymphen en metgeſellen van *Diana*, ſoo de Poëten willen, in 't Cretiſe Eyland, buyten kennis van *Saturnus* geboren, dewelke by verdrag met ſijn broeder *Titan*, al ſijne kinderen moſt vermoorden en op-eten. Deſe *Jupiter* had nog twee broeders, *Neptunum* en *Pluto*, dewelke mede buyten kennis van hunnen vader *Saturnus* waren opgevoet. *Jupiter* tot ſijn jaren komende, en vernemende dat ſijn vader *Saturnus* op hem toeleyde, heeft hem uyt ſijn Werelds Rijk geſtoten, en heeft het ſelve met ſijn broeder *Neptunus* aldus verdeelt, dat *Jupiter* het Hemels en boven aardſe, *Neptunus* de Zee en het water gedeelte, en *Pluto* het onderaardſe Rijk tot hun deel ſouden hebben.

[q] *Iſis*,] Een dogter van *Inachus*, den eerſten 22
Koning der Grieken, dewelke haar voor een Ægyptiſe Koninginne heeft opgeworpen, en na haar dood by de Ægyptenaars voor een Godinne gehouden is, dewelke ſy tot Sais, anders Sibnit, een Stadt in Ægypten, op een van de toevloeyende Rivieren van de Nijl gelegen, een Tempel ter eeren gebouwt, en een Maagden Autaar hebben opgeregt, daar deſelve *Iſis* wiert gebrand-offert,

Digitized by Google

dog men meent, dat het selve Brand-offer op Kristum en de Maget Maria soude gesien hebben, en dat het selve geensints en is te passen op de Koninginne en Goddinne *Isis*; welke Beschryving gants versierd wert gehouden, en niet anders als een Poëetise fabel geagt en wert, en dat de eerste *Druide* en Offer-priesters in den Tempel tot *Sais* wel kennis gehad hebben van de voorsegginge van den waren *Messias*, *Genes.* 3. 5. *Ik sal vyandschap setten tussen uw en dese vrouwe, en tussen uwen sade en haren sade, dat selve sal u den kop vermorselen, en gy sult het de versenen vermorselen*; maar dat de nakomelingen 't selve op *Luna*, die ook met de naam van *Isis* genomt wert, en op de versierde en opgeworpene Godinne, en Koninginne *Isis* gepast hebben. Het woort *Isis* beduyd by den Scythen *ens entium*, een wesen aller wesens, dat is, dat was, en wesen sal, het welk met onse taal seer wel overeen komt, is is, hy die is, deselve; *Plutarchus in libro de Iside, & Osiride* seid, dat de naam van den Tempel *Isejum* ofte Ἰσεῖον beduyd een selfstandig wesen, *ipsum quoque fani nomen, inquit, palam pollicetur cognitionem & scientiam entis, appellatur enim Isejum, ut cum ratione & sancte adeamus sacra Dea, cognituri ens*, den naam van den Tempel belooft opentlijk, de kennis en wetenschap, van een selfstandig wesen; want deselve wert *Isejum* genomt, op datmen aandagtelijk en heiliglijk, tot de Offerplaats van dese Goddinne mag toetreden, en kennis mag krygen van het selfstandig wesen; Voort soo seid hy dat te *Sais* boven het beeld van *Isis* geschreven staat, *Ego sum, quæ sunt, quæ erunt, & quæ fuerunt, nec mortalis hactenus detexit velum meum. Dat is:* Ik ben het geen, dat is, dat wesen sal, en dat geweest is, ende en heeft tot dese tijd toe geen sterflijk mens mijne verborgentheid ondekt. De Taalkunders willen dat onder het woort *Isis* in de Hebreeuse tale verstaan wert, *virgo* een Maget, van een oorspronkelijk woort *vir*, een Man. *Vide Eliam Schedium de Dis Germanis Cap. XIII.* Andre willen, *inter quos Adr. Schriek monit: Secund. lib. 3. num. 47.* dat het Hebreews woort *Isis* soo veel is als *Grandævus, priscus*, eeuwig en altijd duyrig; by *Diodorus Siculus Biblioth. Histor. lib. 1. cap. XI.* wert het selve mede aldus uytgeleid, *Isidem interpretari antiquam, quod nomen ab æterna & antiqua generatione ei sit impositum.* Dog hy volgt daar in de Poëetise traditien, dewelke 't selve de Maan toeëygenen, dat nogtans van wat groters als van het schepsel de Maan te verstaan is, dewelke geen eeuwigheid kan toegeschreven werden. *Gerardus Artus* in sijn Beschryvinge van Indien, verhaalt dat ook onder de Chineesen een groot vrouwen-beeld voor een Godinne geviert wert, hebbende een ingewonden kint op de schoot, het welk nog dagelijks brandent ligt ontsteken wert.

[r] *Die haar eenigzints voordeeligh waren,*] *Ita Perseus Zenonis auditor, apud Ciceronem lib. 1. de Natura Deorum: eos esse habitos deos, a quibus magna utilitas ad vitæ cultum esset inventa, ipsasque res utiles, & salutares deorum esse vocabulis nuncupatas; ut ne hoc quidem diceret, illa inventa esse deorum sed ipsa divina*; so seyde *Perseus*, dat die gene voor Goden gehouden wierden, by dewelke yets goeds en nut voor den mensch was uytgevonden, en de nuttige en goede saken met Goddelijke namen genomt wierden; ja dat hy niet alleen en seyde, dat sodanige saken vindingen der Goden waren, maar selfs, en uyt hun selven Godlijk; daar *Cicero* aldus op antwoord. *Quo quid absurdius, quam aut res sordidas atque deformes Deorum honore afficere, aut homines jam morte deletos reponere in Deos?* Wat is'er ongehoorder, als datmen geringe en vuyle saken Godlijke eere sal aandoen, en afgestorve mensen onder de Goden sal stellen. En *Maximus Tyrius dissert. 38. Primi, inquit, generis Theologiæ numina ea dementia à posteris fingebantur, ut nihil in toto orbis cardine exstaret, quod hominibus commodum quoddam afferret, quin in Canonem Deorum afferrent.* De Goden van den eersten Godsdienst, zyn van de nakomelingen in soodanige dwaasheyt voortgeset, datter niet in de gantse wereld geweest en is, het welk den mensen eenig goet ofte nut aanbragt, dat sy niet onder de Goddelijke saken gebragt en hebben. De Romeinen sijn daar in niet wijser geweest dan de Grieken, want onder dese waren *Lucina* de Godinne der Vroedwijven, *Opis*, *Dianaas* medgesellinne ter Jagt, *Vagitanus* der Bedelaars en Landloperen God, *Cunina* de Kinderwiegster, de Minnemoer *Rumina*, den Stryder *Statilinus*, de Lieflijke *Adonia*, den Vluggen *Volumnus*, de Krygs-Godinne *Bellona*, de Zeegaftige *Victoria*, en Eerhaftige *Honorinus*, de Onvermoeide *Fessonia*, de Bystt *Pellonia*, den Genesenden en Helenden *Æsculapius*, den Land en Graansuyverenden *Spinensis* en *Robigus*, de Gelukkige *Fortuna*, de Veranderlijke *Muta*, de Troyse *Agenoria*, de Voortdryvendende ende stookende *Stimula*, de Spottende *Runcina*, ende Leuyledige *Murtia*, den Koppelenden *Jugatinus*; de Vestigende *Vallena*, en Beschermende *Sepada*, Graandragende *Segetia*, de Paruykdragende *Tutilma*, de Bloemlievende *Flora*, de Morgewekker *Matuta*, den Deurwaarder *Foriculus*, de Gevallige *Fortulus*, de Havenarige *Portulus*, den Wegwijser *Limentinus*, den Geweldigen *Carda*, den Boschman *Sylvanus*, den Veedryvenden *Jugarius*, de Gentierse *Cloacina* de Schouwspelige, en ontallijke sodanige meer, dewelke by deselve onder het getal der Goden en Godinnen gestelt wierden; als breder te sien by *Arnobium*, *Augustin. de Civit. Dei lib. 4 Lactant. lib. 1. cap. 20. Guevarr. in Horolog. Princip. lib. 1 cap. 12.* 't selve getuygd *Procopius lib. 2. Rer. Gothic.* van de Gothen aldus: *Deos ac Dæmonas complures colunt, cæleste, aërios, terrestres, aliaque dæmonia, quæ in fontium fluminumque aquis esse dicuntur. Dat is*: Sy hebben velerhande Goden en Afgoden, die sy vieren, Hemelse, onder Hemelse, en Lugtdryvende, Aardse, en andre Water-Goden, dewelke in de Wateren en Rivieren gelooft werden te heersen.

[s] *Die sy Lares nomden,*] Dese wiert het vier, en den haart toegeëygent, en voor altoos wakende gehouden, om het huys voor dieven te bewaren. Dit waren tweelingen uyt de Nymphe *Lara* by *Mercurius* geboren, welke *Lara* de dieste van *Jupiter* met *Juturna* aan *Juno* geopenbaart had. 23

[t] *Castor en Pollux,*] Dit erkent *Tacitus* mede onder den Duytsen, *lib. de Morib. circa finem*, als hy seid, *Apud Naharvalos antiqua religionis lucus ostenditur, præsidet Sacerdos muliebri ornatu: sed Deos* 24

Deos interpretatione Romani, Caſtorem Pollucem memorant, ejus numinis nomen Alcis, nulla ſimulachra. Nullum peregrinæ ſuperſtitionis veſtigium, ut fratres tamen ut juvenes venerantur. By de Naharvalers wert een Boſch van ſeer oude Godsdienſtigheid getoont, alwaar een Prieſter in vrouwe klederen het geſag heeft, dog volgens hare verklaringe, werden hunne Goden by de Romeinen *Caſtor* en *Pollux*, en de Godheid der ſelver *Alcis* genomt; by haar zyn geen beelden, nog men ſiet by haar weynig vreemde Godsdienſt; doch echter hebben ſy deſe als gebroeders en jongelingen geëert en geviert.

Caſtor en *Pollux* werden by de Poëten voor twelingen en broeders gehouden, van *Jupiter* uyt *Helena* voortgekomen, dewelke om hare onſterffelijke Natuyr, eerſt *Caſtor*, en daar na *Pollux*, in ſterren verandert zijn, die malkander volgen, ſoo dat als de een op komt, d'ander onder gaat, by ons de avond en morgen-ſterre, dewelke haar in den avond, gelijk als vegtende en ſtrydende vertoonen, daar van den eenen blijft ſtaan, en de ander ſig in den morgenſtont vertoont, deſe werden voor ſtrydende tegens alle kwaat gehouden, en daarom den Schippers en Zee-varende luyden gelijk als toe-geëygent.

25 [u] *Eenen ſterken Hercules,*] *Tacit. de Morib. Fuiſſe apud eos & Herculem memorant, primumque omnium virorum fortium. Ituri in prælia canunt.* Sy ſeggen dat ook onder haar eenen *Hercules* geweeſt is, de voornaamſte en ſterkſte aller kloeke mannen. Als ſy ten ſtrijd trekken, ſingen ſy hem ter eeren ſekre Lof-ſangen: Deſe werden by de Poëten verdigt veel in getal geweeſt te zijn, waar van daan het komt dat de Hiſtory-ſchryvers ſoo velerhande volken eenen ſterken Hercules tot een Patroon toe ſchrijven.

26 [w] *Achilles,*]

27 [x] *Schalken Uliſſes,*] *Idem Tacit. Caterum & Ulixem quidam opinantur longo illo & fabuloſo errore in hunc Oceanum delatum adiſſe Germaniæ terras, Aſciburgiumque, quod in ripa Rheni ſitum hodieque in colitur, ab illo conſtitutum, nominatumque Aſciburgium. Aram quin etiam Ulixi conſecratam, adjecto Laertæ patris nomine eodem loco olim repertam, monumentaque & tumulos quosdam Græcis Litteris inſcriptos in confinio Germaniæ Rhetiæque adhuc exſtare.* *Dat is:* Boven dit zijn ook enige die menen, dat Uliſſes in ſijn lange en beuſelagtige doling, alhier in de Oceaanſe Zee ſoude gedreven, en in deſe Landen van Duytſland ſoude aangekomen zijn, en de Stad Aſcenburg (nog tegenwoordig op den Oever van den Rhijn gelegen, en heden ten dage nog bewoont) ſoude gebouwt hebben, en dat deſelve van hem den naam van *Aſciburgium* ſoude ontfangen hebben; daar by verhalen ſy ook hoe op deſelve plaats een Altaar ter eeren van den ſelven Uliſſes gevonden ſoude zijn, daar op getekent was de naam van ſijn Vader *Laërtes*. Dat ook omtrent de Landpalen van Duytſland en Beyeren als nog eenige gedenktekenen en graven ſijn met Griekſe Letteren beſchreven.

28 [y] *Hector,*]

Hier mede eyndigende de verſierde namen der Romeynſe Goden en By-goden, beſluyten wy het met den ſelven *Tacitus*, dat wy niet goed geagt en hebben dit met bewijs-redenen te beveſtigen, maar yder daar van ſijn vryheit laten, 't ſelve na ſijn eygen verſtand te wederſpreeken, of aan te nemen. Dit zijn ſijne woorden: *Quæ neque confirmare argumentis, neque refellere in animo eſt, ex ingenio ſuo quiſque demat vel addat fidem.*

[z] *Daar van by vele,*] Sie hier van breder het 29
gene wy in 't begin van het I. Hooft-ſtuk hebben aangetekent.

[a] *Tegen het uytgedrukte Gebod Gods,*] Exod. 20. 30
2. *Ik ben de Heere,* ſeyd hy, en vers 3. *Gy en ſult geen andere Goden voor mijn aangeſigt hebben,* ſelfs niet in enige gelijkeniſſe, want hy ſeyd voort, vs. 4. *Gy en ſult u geen Afgoden-beeld, nog eenige gelijkeniſſe maken, van 't gene dat boven in de Hemelen is, nog van 't gene dat onder op de aarde is, nog van 't geene in de Wateren onder de aarden is, ghy en ſult u voor die niet buygen, nog haar dienen;* en God laat het by dat enkele Gebod niet, maar doet daar een oneyndige ſtraffe by, als hy ſeyt vers 5. *want ik ben de Heere uwe God, een yverig God, die de mis-* 31
daden der Vaderen beſoeke aan de Kinderen, tot in het derde en vierde lid der gener die my haten; tot in het derde en vierde lit, dat is altijdt, en ſonder eynde, een manier van ſpreken, daar by men een ſeker voor een onſeker getal neemt. Wie en ſchrikt niet voor ſoo een dreygende ſtraffe, als hy het doen van de Romaniſten daar mede over een brengt, ſoo dat men ſoude ſeggen, dat het onmogelijk was, dat ook geleerde en anderſints wijſe luyden, aan den uyterlijken Beeldendienſt ſoo blijven hangen, dat ſy gene hunner Beelden van Santen en Santinnen ſien, of voor-by-gaan, ſonder deſelve eerbiedigheyt te bewijſen, daar voor op hun knien te vallen, en deſelve om hulpe aan te bidden. Het antwoord is klaar, dat God om de overtredinge van dat grote Gebod, van andere Goden, en gelijkeniſſen der Beelden benevens hem te hebben, en deſelve te eeren en dienen, hare herten verſtokt, dat ſy ſiende niet en ſien, en horende niet en horen, en volgens de verklaringe van den Apoſtel Paulus aan den Romeynen, cap. 1. vers 20. de ſodanige niet verontſchuldigt en blyven, maar als vers 28. God deſelve heeft overgegeven in een verkeerden ſin, om dat ſy haren God in geen erkentenis en hebben gehouden, en God kennende, hem niet als God en hebben verheerlijkt, maar de heerlijkheyd des onverderffelijken Gods verandert hebben, in de gelijkenis eenes Beelds van een verderffelijk menſe, de waarheyt Gods verandert in de leugen, en het ſchepſel geëert en gedient boven den Schepper.

Dat nu deſe ſtraffe ook den Kinderen en Kintskinderen aanhangt, betuygt het onnoſel en eenvoudig oordeel en erkentenis der onkundige, onder haar, de welke gevraagt zijnde, wat ſy geloven? niet anders en weten te antwoorden, als dat ſy geloven 't geene hare Ouders en Voorouders geloofſt hebben, en daar van niet en willen wijken, of anders willen onderregt werden; dit is my ſelfs menigmaal voorgekomen onder de Boeren, dewelke gevraagt, waarom ſy den Paapſen Godsdienſt ſijn toegedaan, en daar by blijven, niet anders hebben weten te antwoorden, als om dat haar Vader en Moeder, en hare Voor-ouders ſoo geweeſt ſijn. Dit komt over een met het gemeen ſeggen van den Frieſen Koning Radbout, dewelke, als hy van St. Wille-

Digitized by Google

Willeboord soo verre gebragt was, dat hy gedoopt, en in het Christen Geloof soude ingelijft werden, vraagde waar sijne Voor-ouders gevaren waren, en hem wierd geantwoort in de Helle en eeuwige verdoemenisse, hy sijn voet uyt de Doopvont te rugge trok, seggende, liever ongedoopt by sijne Voor-ouders in de Helle te willen varen, dan gedoopt inden Hemel.

Sy schamen haar, en ontkennen dat sy eenige Beelden Goddelijke eere aan doen, of sy weten het met een glimp te verschonen, dat de Beelden alleen zyn de Boeken der ongeletterde Leeken. Maar hoe kunnen sy het lochenen voor die gene, dewelke veel haar Kerkelijke oeffeninge, en haren dienst hebben by-gewoont? Dit betuygen haar dagelijkse Gebede-boeken, dewelke tot walgens toe met de aanroepingen en voorbiddingen der Heyligen zijn opgepropt, en by na niet anders in en houden. Dit getuygen de openbare aanroepingen, en Goddelijke eerbiedigheden, daar mede op hare Feest-dagen van grote en kleyne, geleerde, en ongeleerde, haar gemaakte Beelden verheerlijkt en gedient werden. Waarlijk indien de uytwendige uytbeeldsels opregte getuygen zijn van het binnenste des gemoeds, wie en sal niet ontwijvelijk oordelen, dat sy dese Beelden van hout en steen aanbidden, en Goddelijke eer aandoen, die daar voor hare knyen komen te buygen, haar meer als gewoonlijke eerbiedigheid bewijsen, deselve kussen, en de oogen wrijven, en die geene die daar mede afgebeeld werden om hulp roepen, die al Heyligen genomt werden, als sy maar van den Paus met een rode Letter in den Almanach gestelt zijn, welkers misbruyk al te kennelijk is, als dat het met eenige glimp kan verschoont werden. Dog op dat wy hier in niet te verre van onsen teem en geraken, sullen wy die saake aan het bescheyden oordeel der onsydige laten, en God bidden, dat hy de eenvoudige, die niet beter en weten, verligte, en in haar ongeloof te hulpe kome; Wy stellen ons vast betrouwen op Christi Voor-biddinge alleen, en op geen ander, daar ons den Euangelist Johann. in sijn 1. Brief, cap. 2. henen wijst, als hy seyd, *Wy hebben eenen Voorspraak by den Vader, Jesum Christum den regtvaardigen.* Het welk nog klaarder blijkt by den Apostel Paulus 1 Timoth. 2. 5. *Want daar is een God, daar is ook een Middelaar Godes, ende der menschen, den menschе Jesus Christus.*

32 [b] *Den Paus van Romen als haren aardsen God,*] Desen aangaande, is aanmerkens waardig hoe dat den Paus van Romen de Goddelijke en Hemelse eere gegeven werd, als hy met een ongemene stoet van Cardinalen, Bisschoppen en Prælaten, in het Jubel-Jaar, in St. Peters Tempel geleyd werd, daar hy de Poort ofte Deure van binnen los gemaakt, met een gouden Hamer, gelijk als open slaat, en hem ter eeren laat singen de laatste versen van den 24sten Psalm, dewelke by den Prophcet David gemaakt is, op dat hy gesongen mogte werden, als de Arke des Verbonds in den Tempel (die Salomon maken soude) gevoert en gestelt soude werden, luydende aldus: *Heft uwe hoofden op ghy Poorten, ja heft op ghy eeuwige Deuren, op dat de Koning der eeren inga. Wie is dese Koning der eeren? De Heere der Heirscharen, dat is de Koning der eeren Sela.* Het welk by de sommig geduyt wert op de Hemelvaart Christi: Voorwaar een baarblijkelijke getuyge van den Gods-lasterlijken Antichrist, in de Beschryvinge van den Apostel Paulus, 2 Thessal. cap. 2. vers 3. daar hy den selven beschrijft voor den menschе der sonden, een Sone des verderfs, die hem tegenstelt en verheft boven al dat God genaamt, ofte als God ge-eert wert, also dat hy in den Tempel Gods als God sal sitten, hem selven vertonende dat hy God is, daar van de uytlegging in't lang te sien is by *Petrus Kabeljauw*, in sijn Catholijk Memorie-boek, *cap. 12. sec. 11. pag. mihi* 417.

[c] *Die niet feylen en kan,*] Sommige van de Romanisten binden de onfeylbaarheyt aan de algemene Concilien, gesamentlijk genomen, daar den Paus het hooft van is; Andere, en wel de meeste binden de onfeylbaarheyt aan den Paus alleen seggende, dat hy als het hooft der Kerken niet dwalen en kan in sijne besluyten, het sy dat hy met een algemeyn of met een bysonder Concilie, ofte ook maar alleen met sijn Kardinalen de besluyten maakt, als te sien is by *Bellarmin. lib. 4. de Pontific. cap. 2.* gegrondvest op de woorden van *Matth. 16. Op dese Petra sal ik mijn Gemeente bouwen, ende de Poorten der Hellen en sullen daar niet op vermogen*, en Luc. 22. *Ik heb voor u Gebeden dat u Geloof niet op en houde*, het welk sy op de persoon van Petrus en sijne genaamde Successeurs der Pausen van Roomen uytleggen; Welke Texten by de regtsinnige duydelijk werden ontkent dat op Petrum soude gesien hebben, want niet Petrus, maar Christus, dien Petrus beleden heeft, is de Petra, en den Steen daar op de Gemeente gebout is, gelijk als het selve nader werd verklaart by den Apostel Paulus 1. Corinth. 3. vers 12. *Want niemant kan een ander Fundament leggen dan het gene gelegt is, het welk is Christus*; Soo werd het selve ook by den Oud-vader Augustinus verstaan en uytgeleyd, *lib. 1. Retract. cap. 21.* Soo heeft het ook de oude Glosse van den Roomsen Bybel verstaan, op dese Petra, op desen Steen ofte Steenrotse, dat is op dese belydenisse, dewelke Petrus van Christo doet, ofte op my, die gy beleden hebt, sal ik mijn Gemeente bouwen, *Super Petram, id est Christum hanc in quem credis.* Soo werd het ook uytgeleyd by *Nicolaas de Lyra*, een van de oudste *Glossatores, Quia tu es Petrus, id est Confessor Petræ veræ, quæ Christus est factus:* om dat gy den belijder van den waren Petra zijt, dewelke Christus geworden is; en of hier Petrus alleen genomt werd den Steen op welke de Gemeente gebouwt is, dat en geeft geen voordeel aan hem, boven de andere Apostelen, die mede somwijlen Pylaren, Zuylen en Grondstenen van de Kerke genoemt werden, ten opsigt van haren dienst omtrent de selve, als Galat. 2. vers 9. Jacobus, Cephas en Johannes waren geagt Pylaren te zyn, dewelke ook Fundamenten der Kerke kunnen genoemt werden, volgens de uytbeeldinge van Johannis Openbaring, cap. 21. vers 14. *De muyr der Stad had twaelf fundamenten, en in deselve de namen der twaelf Apostelen des Lams.* Zo werd het selve ook by den voorgenoemden Nicolaus de Lira, in sijne Glossen op de plaatse van Matth. uytgeleydt, op de woorden: *Et ego dico tibi*, ende ik segge u, *pro te & pro sociis tuis*, dat is, voor u, en uwe mede-broederen; Den grond-text seyd niet alleen ik segge u, maar ik segge u ook, dat is aan u, en uwe mede-broederen de andere Apostelen.

33

Wat

Wat de Pauſelijke inſtellinge aangaat, dat die door Petrus ingeſtelt, en by hem tot Romen ſoude bedient zijn, ſo ſal uyt de H. Schrift nergens beweſen werden, dat Petrus oyt tot Romen geweeſt is, veel min dat hy daar ſoo een Hierarchie, en al beheerſende magt der Kerken ſoude hebben opgeſtelt, en ſoo als de Romaniſten ſeggen, den tijd van 25. Jaren ſoude hebben bekleet; daar van by *Paulus Diaconus*, *Hiſtor. lib.* 8. *Marian. Schotus Chronic. ad ann.* 608. *Platina in Bonifacio* 3. en meer andre blijkt, dat eerſt naar het jaar ſes hondert Paus Bonifaas de III. dier naam, Biſſchop of anders Paus van Romen, van den Kaiſar Phocas verſogt en verkregen heeft, dat de Kerk van Romen ſoude zijn het Hooft van al de Kerken, Phocas, ſeyd Pomponius Lætus, heeft een ding geordonneert dat prijs-waardig is, dat de Stadt Romen ſoude ſijn het Hooft van het heilſame leven, daar van te vooren voor den ſtoel van den Prins, Conſtantinopelen gehouden wierd. *Blond. decad.* 1. *lib.* 9. verhaalt ook dat Phocas door aanraden en verſoek van den Paus by publique Wet en aanſchryving aan de Kerken der gantſe Chriſten Wereld heeft ingeſtelt, dat alle Kerken der Wereld de Roomſe Kerk, en Roomſen Biſſchop ſouden moeten onderworpen zijn. Het mogt wel ſijn dat Petrus nu of dan mogt tot Romen geweeſt zijn, maar waar uyt ſalmen vaſt maken, dat hy ſijnen Stoel by vervolg der Roomſe Pauſen ſoude hebben ingeſtelt, en naar vijf-en-twintig-jarige bediening, aldaar ſoude overleden zijn? het blijkt uyt de oude Gloſſen van den Roomſen Bybel ſelf, op Matth. 23. vers 34. dat Petrus van de Joden te Jeruſalem, benevens Andreas ſoude gekruyſt zijn, daar van nog ſoo een Kruyſe by de Joden gebruykelijk een Sint Andries-Kruys genomt werd. Waar blijft nu de inſtellinge, bedieninge, en voortſettinge van den Pauſelijken Stoel tot Romen, daar van de Roomſe Schryvers ſo roemen, en hunnen gantſchen Petram op bouwen; het en komt met de Handelingen der Apoſtelen niet over een.

35 [d] *Om een geringen Penning doet verkoopen,*] Tot dien eynde is'er by Paus Leo den X. in den Jare 1514. een *Taxa Cancellaria* en *Pœnitentiaria* opgeſtelt, waar voor alle ſaken en miſdaden ſo geeſtelijk als Wereldlijk mogten werden afgekoft. Tot invoeringe van het welke hy in 't Jaar 1517. overal ſijne Emiſſarien en Geſanten heeft geſonden, daar hem Martinus Luther ſoo dapper tegen ſtelde, dat het ſelve een gantſe ſcheuringe en verandering in den Roomſen Godsdienſt in Duytsland heeft veroorſaakt, als daar van breder te ſien by *Johann. Sleydan. de ſtatu Religionis, lib.* 1. alwaar hy van de Inſtellinge van deſe Aflaat-brieven aldus begint: *Leo decimus, inquit, Pontifex Romanus ex familia Medicea Florentinus pro ſua quam in omnes Chriſtiani nominis Eccleſias, habere ſe putabat, quadam uſurpatione, Majorum poteſtate, miſſis per omnia regna litteris atque diplomatis, omnium delictorum expiationem, ac ſalutem æternam pollicebatur interventu pecuniæ, quam quiſque daret, ad eamque rem qui mittebantur quæſtores, ac hujus tanti beneficii præcones æraria paſſim per omnes Provincias conſtituerant, nec id modo, verum etiam editis libellis, dogmata ſua defendebant in Germania præſertim, hanc vero condonationem peccatorum ſuo quodam vocabulo, jam olim recepto vocabant indulgentias; Ad hæc ovis, lacte, caſeo, carne veſcendi facultatem diebus vetitis pretio vendebant, &c.* *Dat is:* Den Roomſchen Paus Leo de X. den Florentiner uyt den Huyſe van Medices, heeft uyt een aangenome hooge Magt, die hy over alle Chriſten Kerken meende te hebben, met bullen en brieven aan alle plaatſen en rijken, vergevinge van alle misdaden ter volkomen Saligheyt voor ſekeren Penning doen aanbieden; Daar toe hy ſekere Penning-meeſters, en ontfang-kamers op alle plaatſen heeft opgeſtelt, en ſodanige luyden, dewelke deſelve ſijne inſtellinge, by monde en geſchrifte, over al en byſonder in Duytſland ſouden beweeren; dit wierd na den ouden en gebruykelijken naam Aflaat genomt. Daar werd ook vrydom vergunt om voor ſekeren Penning Eyeren, Melk, Kaas, en Vleeſch op verboden dagen te mogen eeten.

Wy ſeggen allerhande ſoorten van misdaden, 36
ſoo verre dat ook by dien ſelven tax de allergrootſte en ſwaarſte misdaden geſchaft en afgekoft werden; als daar is de Abſolutie over een Doodſlag van Klerken en Leeken, voor ſeven, agt negen, en voor vijf groſſen, na gelegentheydt van dieſte roverye en brandſtigten, voor ſes en agt groſſen, de Abſolutie voor dien de welke ſijn Moeder, Suſter, of een ander bloet-verwant, ofte ſwagerſe, ofte Muy vleeſlijk bekent heeft, voor vijf groſſen; de abſolutie voor die dewelke Vader, Moeder, Broeder, Suſter, Huysvrou of eenen anderen bloedvriend gedoot heeft, tot vijf en ſeven groſſen; voor een Man dewelke ſijn Vrou geſlagen heeft, waar van ſy voor den tijdt een misval gehad heeft, voor ſes groſſen, en ſoo voort, elken gros gerekent tegens vier ſtuyvers; als breder te ſien in deſelve taxe, daar by ook niet alleen de Geeſtelijke pœnitentiale ſtraffen, maar ook alle Kerkelijke benificien en ordren op een ſekeren prijs geſtelt werden; hier toe ſijn twee byſondere Kamers, en Kamelaars opgeregt, de een in 't geeſtelijk, d'ander in 't werelds, de Geeſtelijke werden veeltijds door een Kardinaal bedient, dewelke de verſogte Aflaten met ſijn ondertekening beveſtigt.

De eerſte inſtellinge van dusdanige taxe en ſchattinge, dewelke naderhand by andere t'elkens vernieuwt en vergroot is, werd by *Polidor. Virgilius lib.* 8. *cap.* 2. den Paus Johannes de XII. toegeſchreven, dewelke omtrent het Jaar 1316. den Roomſchen Stoel bekleet heeft. *Ab initio, inquit, fuere Scribæ, qui Litteras ſcriberent Apoſtolicas, parvo, vel nullo precio, quando adhuc illud Servatoris præceptum, gratis accepiſtis, gratis date, inviolatum permanebat. At dein Johannes XXII. ineundæ rationis ſtudioſus, qua rem anguſtam domi juvaret, collegium Scribarum Apoſtolicorum primus numero diſtinxit, qui litteras proprio ingenio dictatas ſcriberent, nonnullaque alia munia obirent, atque in illud ſuas ſcribas precio duntaxat adſcitos voluit. Taxationes item conſtituit, per quas taxatis, hoc eſt æſtimatis ſacerdotiis, quæ ipſe contuliſſet, caperetur vectigal. Rem vero omnem ad Apoſtolicæ Pœnitentiariæ, quam dicunt curam pertinentem, Benedictus XII. (is ſedit ad annum* 1335.) *omnium primus excogitavit, & taxationes litterarum ordine conſtituit.*

[e] *De eerſte ſcheuring en afval van den Roomſen* 37
ſtoel,] Door het quaat opneem en drift van Marthin

thin. Luther, tegens deſelve Aflaten, en daar uyt tegens den verdere Afgodiſen Roomſen Godsdienſt, daar van breder in het 1. Boek der Kerkelijke Hiſtorien van *Joann. Sleidan.* en 't gene op het volgende Deel breder wert verhandelt; daar van de eerſte beginſelen tegen den meer-genomden Aflaat, by den ſelven *Sleidanus* aldus verhaaldt werden: *Erat tum Wittenberga, inquit, quod eſt ad Albim, Saxoniæ oppidum, Martinus Lutherus Theologus Auguſtinianus: is concionibus illis, & quæſtorum libellis excitatus, quum videret vulgo credi, quod illi jactabant, capit monere homines, agerent prudenter, neque merces illos tanti compararent, quod enim his rebus impenderent, multo poſſe collocari melius, &c.* Daar was doen ter tijd tot Wittenburg, een Stad in Saxen, omtrent de Elve gelegen, eenen *Marthijn Luther*, een Leeraar der Auguſtiner Ordre, dewelke tegens het voorſtel, en Aflaat-brieven der geſtelde Ontfangers dapper opgeſet, (met dat hy ſagh dat het gene by haarluyden wiert ingevoert, by de eenvoudige wiert aangenomen) begon te leeren en de menſen te vermanen, dat ſy op de ſaak wel mogten letten, en ſodanige Koopmanſchap ſo dier niet en ſouden betalen, om dat ſy, 't gene ſy daar aan te koſt hingen, wel beter ſouden kunnen beſteden, en ſoo voort.

Aan de geſtoktheid der ſelver in een verkeerden ſin,] Gelijk den *Apoſtel Paulus* dat verklaart, *Rom.* 1. *vers* 28. daar hy ſeid; gelijk het haar niet goed gedacht en heeft God in erkentenis te houden, ſoo heeftſe God overgegeven in een verkeerden ſin, om te doen dingen die niet en betamen. En *Vers* 21. Om dat ſy God kennende, hem als God niet verheerlijkt en hebben: maar ſijn verydelt geworden in hare overlegginge, en haar onverſtandig herte is verduiſtert geworden, haar uytgevende voor wijſen, zyn ſy dwaas geworden, en hebben de Heerlijkheid des onverderffelijken Gods verandert in de gelijkenis eenes beelds, van een verderflijk menſche, en van gevogelte, en van viervoetige en kruypende gedierte, daarom heeftſe God ook overgegeven in de begeerlijkheid harer herten, als die de waarheydt Gods verandert hebben in de leugen, en het Schepſel gedient hebben boven den Schepper, en ſoo voort.

f *Daar Abraham in geleeft heeft,*] Als daar van getuygd den Schryver *Moyſes*, *Geneſ.* 11. *vers* 32. dat *Therah* met *Abram* ſijnen ſoon, *Lot Harans* ſoon, ſijnes ſoons ſoon, en *Sarai* ſijn dogter, ſijns ſoons *Abrams* huysvrouw, uyt Ur der Chaldeen, na Haran in Meſopotamien overgingen, daar *Abraham* om der Afgoderye wille van daan geroepen wiert, als te ſien is by *Joſua*, den Dienaar *Moyſes*, cap. 24. vers 21; Doe ſeide *Joſua* tot den gantſen volke; alſoo ſeid de Heere de God Iſraëls, over gene ſyde der Revieren hebben uwe Vaders van ouds gewoont, namentlijk *Therah*, de Vader *Abrahams*, en de Vader *Nahors*, en ſy hebben andre Goden gedient, doe nam ik uwen Vader *Abraham* van gene ſyde der Reviere, en dede hem wandelen door het gantſe Land Canaan &c. *Georg. Cedrenus, in Annalib. ab initio mundi* verhaalt, dat ſoo wanneer *Abraham* 62. jaren oudt was, hy ſijn Vader *Therah* tegens de Afgoderye vermaande, dog hem met gene middelen ſiende te verwinnen, den Tempel dede verbranden, en dat *Haran* willende het Afgoden-beeld uyt de vlamme uythalen, mede is verbrand geworden.

g *Den regten God erkend hebben,*] So ſeid *Paulus* 1. *Rom.* 20. Sijne onſienlijke dingen werden van de Scheppinge der Wereld aan, uyt de Schepſelen verſtaan en doorſien, beyde ſijn eeuwige kragt en Godlijkheid, op dat ſy niet te verontſchulden ſouden zyn. 38

Dat de Duytſers in de uytwerking van de Son, Maan, en het Vier, den enigen Almagtigen God, in een Drievuldige ſelf-ſtandigheid, van een, onderſcheiden in driederhande Perſonen, en deſe drie in een, erkent hebben, wert in 't lange beweert by *Philippus Cluverus Germaniæ antiquæ lib.* 1. *cap.* 26. en *cap.* 29. daar toe dan dient de plaats van *Jul. Cæſar lib.* 6. *Comment. Solos Deorum numero ducunt Solem, Vulcanum, & Lunam, reliquos ne fama quidem acceperunt.* Sy houden alleen voor hare Goden, de Son, de Maan, en het Vier, andre Goden en kennen ſy niet; daar toe den ſelven *Cluver. d. cap.* 26. de verſcheide andre benamingen van *Tacit. lib. de Morib. Germ.* wil gepaſt hebben, dat die alle daar onder behooren, en niet anders als met andre namen genoemt werden.

h *Met de komſte van Chriſtus,*] En gelijk den *Apoſtel Paulus* ſeid *Rom. cap.* 16. *verſ.* 25. Na de openbaringe der verborgentheid, die van de tijden der eeuwen verſwegen is geweeſt, dewelke met de komſte Chriſti geopenbaart is, en door de Prophetiſe Schriften, na het bevel des eeuwigen Gods tot gehoorſaamheyd des Geloofs, onder alle de Heidenen is bekent gemaakt. 39

i *De Afgodiſe bygeloovigheid groot was,*] Als onder anderen te ſien in het aangetekende van *Therah*, de Vader *Abrahams*, de welke ſtatuen en beelden opregte, en andre Goden diende, daarom *Abraham* van daar in 't Land Canaan wiert overgevoert, *Joſua* 24. *verſ.* 2. En in de kopere Slange van *Moyſes*, by hem tot een voorbeeld Chriſti opgeregt. *Numer.* 21. *verſſ.* 8, 9. dewelke by de kinderen Iſraëls gevierdt ende gediendt, en daarom by den Koning *Hiskia* verbroken en verbryſelt wiert, 2 *Regteren* 18. *verſ.* 4. In het Huysgeſin *Jacobs*, dat geboden wierdt een Altaar des regten Gods op te regten, en de vremde Goden, die in het midden van haar waren, weg te doen, *Geneſ.* 35. 2. Als mede onder de kinderen van Iſraël, in het opregten van het vergulde Kalf in de Woeſtijne, het welk door *Moſe* in 't vier verbrand wiert, en tot ſtof gemalen, op het water geſtroyt, en de kinderen Iſraëls te drinken gegeven wiert, *Exod.* 32. 6, en 20. 40

k *Hier voor,*] Sie hier op het begin van dit Hooft-ſtuk, en 't geene aldaar aangetekent werdt onder N°. 1.

l *Haar Tijd-rekening,*] Sie hier van in 't lang het geene wy op het voorgaande ſesde Hooft-ſtuk hebben aangetekent.

m *Begon met de nagt,*] Soo heeft ook Moſes den nagt voor den dag geſtelt, Geneſ. 1. vers 5. *Het was avond geweeſt, ende het was morgen geweeſt de eerſte dag*, het ſy dat den nagt op haar ſelven geſchapen is, of dat met de ſcheydinge tuſſen het ligt en de duyſternis, nagt en dag te gelijk geſchapen zijn; Immers dat wy het daar voor moeten 41

hou-

Digitized by Google

houden, leert ons den text duydelijk, daarom de Joden nog tegenwoordig hun tijdrekening met de nagt, of wel te seggen met den avond beginnen. Soo spreekt ook den Apostel Paulus, 2. Corint. 11. vers 35. *Den gantsen nagt en dag heb ik in de diepte overgebragt:* 't selve is by verscheyde volken alsoo onderhouden, van de Griekse Athenienſers getuygt *Varro apud Macrob. Saturnal. lib. 1. cap. 3.* Van de Numiders een volk in Africa getuygd het selve *Nicolaus Damascenus apud Stobæum in Serm. de Legib. Sermon. 165. Numida non dierum, sed noctium numero tempus suum computant:* De Numiders tellen hare tyden niet met de dagen, maar met de nagten. Van de oude Kelten schryven *Cæsar* en *Tacit.* 't selve. *Ita Cæsar Comment. 6. Galli spacia omnis temporis, non numero dierum, sed noctium finiunt, & dies natales & mensium & annorum initia sic observant, ut noctem dies subsequatur.* De Duytse Gaulen verdelen alle hare tyden niet met het getal der dagen, maar der nagten, en haar eersteling-dagen, en beginselen der maanden, en Jaar-getyden werden by haar aldus gehouden, dat den dag aan de nagt volgt. *Tacit. de Morib. Germ. Nec dierum numerum, ut nos, sed noctium computant:* Sy rekenen haren tijd niet met de dagen, gelijk als wy doen, maar met de nagten: hy seyd, let wel, met de dagen gelijk als wy doen, van dewelke ons tegenwoordige manier van dag-rekenen, niet met de nagten, maar met de dagen schijnt voort te komen. Soo nogtans dat den nagt in twee delen verdeelt werd, daar van de voornagt den voorgaanden dag en na-nagt den volgenden dag werd toegeschreven; want de Romeynen hebben ook haren dag, in vier-en-twintig uyren verdeelt, gelijk als wy doen, van den eenen midnagt tot den anderen, voor een dag gerekent, soo dat wy den nagt met den dag vermengen, en den dag, en de Heerlijkheid van het ligt, met de welke Gods werken zijn bekent geworden, in de tijd-rekening den naam van dien Burgerlijken dag en nagt toeschrijven. De Grieken hebben den Burgerlijken dag met den avond begonnen tot den anderen avond toe, voor elken dag, *teste Varrone apud Macrob. lib. 1. Saturnal. 3. Plin. lib. 2. cap. 77.* Gelijk ook die van Numidien en Lybien, *Stob. Sermon. 165.* Mitsgaders de oude Duytsen, volgens tuyg van *Cæsar* en *Tacitus dd. Locis.* De Romeynen begonnen haren dag van de middernagt, daar van ook het algemene Wet-boek getuygd in *l. 8. ff. de feriis, ubi Jurisconsult. Paulus more Romano, inquit, dies a media nocte incipit, & sequentis noctis media parte finitur. Itaque quicquid in his viginti quatuor horis (id est duabus dimidiatis noctibus & luce media) actum est, perinde est, quasi quavis hora lucis actum esset.* Op de Roomse wijse heeft den dag met de middernagt sijn begin, en eyndigt met de middernagt na den volgenden dag; soo dat al wat in die vier-en-twintig uyren (dat is in die twee halve nagten, en tussen dag) geschied, verstaan werd op dien dag geschied te zijn. *Plura vide apud Plutarch. Quæst. Roman. 84.* Dit werd by ons mede gevolgt, maar sedert wanneer het selve alsoo is ingevoert, is onseker.

De dagen en nachten op hun selven gereekent, werden verdeelt in tweemaal twaalf uyren, soo dat het gene na twaalf uyren in den nagt geschied, den volgenden dag werd toegerekent, soo ook by den Rechtsgeleerden *Ulpianus* verdeelt werd, *in l. 5. ff. de Manumiss. in verb. post sextam horam noctis. Sexta noctis, idem quod media nox, apud A. Gell. lib. 2. cap. 3. & Macrob. lib. 1. Saturn. cap. 15.* Het welk na het vinden van de uyrwerken alsoo is beginnen verdeelt te werden, want in de eerste drie hondert Jaren, heeftmen te Romen met geen verdelinge der uyren gereekent, want inde eerste Roomse Wetten der XII. Tafelen, vind men geene uyren der dagen of der nagten genomt, gelijk als wel in de volgende Wetten, maar wel voor en na de middag, en midnagt, die dan wederom in tween verdeelt wierd, soo dat den dag en den nagt elk in vier deelen wierd onderscheyden, dat is den ugtent ofte morgen-tijd, tot omtrent negen uyren, den voormiddag tot twaalf uyren, den namiddag tot drie uyren, en den voor-avond tot ses uyren, en van ses tot negen uyren den avond, van negen tot twaelf uyren de voornagt, en van twaalf tot drie de na-nagt, van drie tot ses uyren den morgen-stond, van het wakende Krijsvolk de eerste, tweede, derde en vierde nagt-wake genomt, een seer oude manier van doen, ook onder de Joden gebruykelijk, als 1 Judic. 7. 19. 1 Reg. 9. 11. Matth. 14. 25. Luc. 12. 38. Van den Romeynen schrijft *Veget: de re Milit. cap. 8. Lipsi. de Militia Romana lib. 8.* Andere hebben den nagt by het krayen van den Haan verdeelt, dewelke gewoon is op sijn juystен tijd te krayen, daar van by *Plin. lib. 10. cap. 21.* Dese verdelinge der nachten en dagen werd uyt *Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 3.* en *Censorin. de die Natali cap. ult.* aldus beschreven by *Gothofred. ad d. l. 8. ff. de feriis, Primum tempus diei media noctis inclinatio (nox enim media principium & postremum diei Romani) hinc proximum de media nocte. Inde Gallicinium, quo Galli canere incipiunt. Inde conticinium, quo vel cum conticuerunt, vel quum homines tum quiescunt; tunc ante lucem, & sic diluculum, quum sole nondum orto, jam lucet. Inde mane, seu secundum diluculum, quum lux videtur Solis; post hoc ad miridiem: tum meridies, inde de meridie; post tempus occiduum. Mox suprema tempestas. (Sicut expressum est in legibus XII. tabular. Solis occasus suprema tempestas esto) deinde Vespera, inde Crepusculum (quod res creperæ, id est dubie, ut nescias dies sit an nox) Ab hoc tempore prima fax (quod tempus veteribus dicebatur luminibus accensis) & prima fax. Deinde concubia, sive concubium; deinde intempesta, quæ non habet idoneum tempus rebus gerendis. Ab hoc ad mediam noctem; inde media nox, seu media noctis inclinatio, hoc est id tempus a quo hujus temporis exordium diximus.*

By wie en wanneer de Horologien en Uyrwysers gevonden zijn, na dewelke de uyren der dagen sijn verdeelt geworden, werd verscheydentlijk geschreven by *Plin. lib. 2. cap. 76. Vitruv. lib. 9. cap. 9.* Dewelke 't selve aan *Anaximenes Milesius van Lacedemonien*, en *Cresibius Alexandrinus* omtrent twee hondert Jaar voor Christi geboorte toeschrijven, als wanneer den oppersten Regter van Romen de getyden van den dag dede uytroepen, als wy lesen by *Varro de Lingua Latina*, daar hy uyt *Cosconio* aldus verhaalt; *Prætorem accensum solitum esse jubere, ubi ei videbatur horam esse tertiam, inclamare horam esse tertiam, itemque meridiem*

Digitized by Google

ridiem & horam nonam. Dat den Hoog-schout gewoon was den aan en afgang des Regt-gedings te doen roepen, als het drie uyren was, het is drie, en soo ook op den Middag, en ten negender uyren. By den Persen en Turken, daar men geen klokken in gebruyk en heeft, werden nog tegenwoordig de uyren van den dag uytgeroepen. Van de Roomse Regters is het mogelijk by ons in de groote Hoven van Justitie in gebruyk, datmen het uyr om de Regtbank te sluyten, doet uytroepen.

42 Eer dat de dagen en nagten in twaaf gelijke uyren verdeelt waren, wierden de uyren gerekent te beginnen en te eyndigen met den Sonnen op en ondergang, soo dat den eenen dag langer ofte korter uyren had als den ander, daar toe sy ook hare Sonnewijsers hadden in de graden van den loop der Sonne afgetekent, van hoedanigen Sonnewijser gesproken wert 2 *Regum.* 20. *vers.* 11. dewelke *Achas* de Vader van *Iskias* had laten maken; dit waren *horæ inæquales* en ongelijke uyren, by den Hebreen gebruykelijk, dewelke daar na by de Griekse *Mathemathici* en Meet-kunstenaars tot gelijke uyren gebragt, en tussen nagt en dag in 24. delen verdeelt sijn; dese manier van den dag by ongelijke uyren te verdeelen, is nog lange by den Joden in gebruyk geweest, soo wert Christus op de seste uyre van den dag gekruyst, *Joann.* 19. *vers.* 14. en *Luc.* 23. *vers.* 44. en op de negende uyre van den dag gaf hy den Geest, *Matth.* 27. *vers.* 46. het welk na de Joodse wijse gerekent, met dat Paassen doen quam omtrent de tijd dat dag en nagt even lang is, komt de derde uyre over een met onse negen, de seste met onse twaalf, en de negende met onse drie uyren na-de-middagh. Dat *Marcus* 15. *vers.* 14. seid, het was de derde uyre dat Christus voortgebragt wiert, spreekt hy op de Roomse wijse en na de Roomse tellinge; soo is ook te verstaan het geene *Matth.* 20. 3. van den Huysheer geseid wert, dat hy omtrent de derde uyr een arbeider sag ledig staan, ende wederom 6. eenen andre arbeyder ter elfder uyre ledig staande, seyde, wat staat gy hier den gehelen dag ledig, ter elfder uyre, dat is een uyr voor den Sonnen ondergang. Soo seid ook Christus *Joann. cap.* 11. Sijnder niet twaalf uyren op een dag, datmen het ligt der wereld siet? en *Petrus Actor.* 2. *vers.* 15. Dese en sijn niet dronken gelijk gy vermoet, want het is eerst de derde uyre van den dag.

43 [n] *Weken van seven dagen,*] Het welk sijn oorspronk uyt de Scheppinge self schijnt te hebben, want als God Hemel en Aarde, en alles watter in is, in ses dagen geschapen had, rustede hy op den sevenden dag van alle sijn werk, en heeft dien dag tot een rustdag geheiligt, *Genes. cap.* 2. *verss.* 1,2,3. Soo heeft hy ook ingestelt, dat de menschen ses dagen souden arbeyden, en alle haar werk doen, maar den sevensten dag souden rusten, en voor des Heeren Sabbath houden, *Exod.* 20. *verss.* 9, 10, 11. Onder anderen heeft hy tot onderscheit der dagen ligten gemaakt, in het uytspansel des Hemels, tot scheidinge tussen den dag en nagt, datse mogten sijn tot tekenen ter gesette tijden en dage, bestaande in de twee groote ligten, en ook de Sterren, *Genes.* 1. *vers.* 14. en 16. welken omloop en verdeilinge van seven dagen, tot seven dagen, niet alleen den Hebreen, maar ook daar na aan alle menschen erkend en onderhouden is, welke dagen sy met de namen der seven groten ligten en planeten hebben onderscheiden, het welk by den Duytsen een woche, en by ons een weeke, en den Engelsen sennight genoemt wert. Van den Oorspronk der weeken, uyt den Hebreen, spreekt *Dio lib.* 36. *Histor.* aldus: *Quod autem dies ad septem illa sidera, quos planetas vocant, referuntur, id ab Ægyptiis institutum, ad omnes pariter homines dimanavit. Nam priscis Græcis motus is mos non fuit. Sed is nunc omnibus simul mortalibus, simulque ipsis Romanis, veluti patrio quodam instituto, usitatus est.* Dat de dagen der weeken seven Sterren, diemen Planeten nomt, werden toegeschreven, is van den Egyptenaren afgekomen, en by na onder alle andre volken aangenomen, want de oude Grieken en is het selve niet bekent geweest, dog is nu aan alle volken, selfs ook de Romeinen, gelijk als een aangeboren regt gemeen geworden; dit wert al by *Herodotus*, die wel seven hondert Jaar voor *Dio* geleeft heeft, den Egytenaren toegeschreven, *Histor. lib.* 2. als hy seid: *Alia insuper ab Egyptiis sunt inventa; ut quis mensis, dieique cujus Deorum sit. Dat is:* Meer andre dingen sijn by den Egyptenaren gevonden, als sijn de Jaarmaanden, en Goden der dagen.

Van de Grieken schrijven ook *Clemens Alexandrinus Stromat. lib.* 8. *Justin. Martyr, Apolog.* 2. *Zosimen. lib.* 1. *cap.* 8. en andre meer. Van de Romeinen getuyd *Isidorus Etymolog. lib.* 5. *cap.* 30. 't Selve wert ook by de Indianen onderhouden, volgens tuyg van *Philostratus lib.* 3. *de vita Apollonii.* En schrijft *Helmond in Chronico Slavor. lib.* 1. *cap.* 84. dat ook de Sarmatise volken hare tijden in weeken van seven dagen verdelen.

[o] *Teekenen der Planeten,*] Sie van de benamingen der Planetise week-dagen, het gene wy hier voor op het VI. Hooftstuk hebben aangewesen. 44

Onder dewelke sy ontwijvelijk den Sondag den eersten dag in de week voor de voornaamste gehouden en geviert hebben, en niet gelijk de Vaders van het oude Testament, dewelke na het voorbeeld Christi, en het gebod van *Moysis, Exodi* 20. *verss.* 10, 11. hunnen Sabbatdag op den laatsten dag van de week gehouden hebben, dewelke met dat het selve gebod niet t'enemaal Ceremoniaal en is, en sig aan geen sekere dag en bind, en alleen gebied ses dagen te mogen arbeiden, en in deselve ons werk te doen, maar dat den sevenden dag sal werden gehouden voor den rust-dag, en Sabbat-dag, om dien selven dag Gode toe te eygenen, en op dien dag God te dienen: soo is den selven Sabbat en Rustdag by de Apostelen verandert, en op den eersten dag der weke geleid, die desen dag daar toe verkoren hebben, om daar mede te betonen, dat de Ceremonien die op desen dag mosten geschieden (daar van in het 4. *Boek Moysis* op het 28. *cap. vers* 9. bevolen wert, datmen op dien dag twee volkomen eenjarige Lammeren mogt slagten, en twee tiende meelblomme met olye gemengt ten spijs-offer en ten drank-offer moeste offeren) uytgedient had, scheidende haar alsoo van de Joodsen Synagogen af, en sy noemden den selven eersten dag der weeke, ter gedagten van Christi Verrijsenis, den dag des Heeren, Openbaringe cap. 1. vers. 10. Want wy lesen by Joann. 45

cap.

Digitized by Google

cap. 20. verſ. 15. dat Chriſtus op den eerſten dag der weeke, na dat hy opgeſtaan was, verſcheen, en verſ. 19. 20. op den ſelven dag als het avond geworden was, hem aan ſijne Diſcipelen openbaarde; En van de Heiliginge van den eerſten dag der weeke, leeſtmen Actor. 20. 7. dat de Diſcipelen op den eerſten dag der weeke vergaderden, om met malkanderen het Avondmaal des Heeren te houden; en ſoo vermaant Paulus de Corintheren, 1 Corinth. 16. verſſ. 1, 2. dat een ygelijk op elke eerſte dag der weeke jets by hem ſelven weglegge, om den armen tot nooddruft mede te deylen.

p *Byſondre Afbeeldſels*,] Als te ſien in de Nederlandſe Antiquiteyten van *Richard Verſtege*, *pag. mihi* 49. en volgens. Sie mede de Korte Beſchryving der Stad Leyden, *pag.* 250. en onſe Aantekeningen hier voor op het VI. Hooftſtuk.

46 q *Tot Maanden*,] Alſoo genomt by na in alle talen na den naam van de Maan; de Kelten ſeyden *Manat*, *Manet*, *Monat*, *Monet*, de Grieken ſeggen Μὴν, de Latinen *Menſis*, de Italianen *Meſe*, de Spanjaarts *Elmes*, de Franſen *Mois*; de Maanden ſijn twederhande, andere dewelke na den loop van de Maan in vier weeken, of in agtentwintig dagen beſtaan, andere dewelke den loop van de Son volgen, en in twaalf Sonne loopen een rond jaar uytmaken, ſoo die by de Egyptenaren ſijn ingeſtelt, en tegenwoordig over al gevolgt werden, alhoewel de Maan in den loop van de natuyr meer kragt en uytwerking heeft, als de Son, om dat de juyſte tijd-rekening beter met den loop van de Son over een komt: Soo ſeyd *Julianus in Hymno Regi omnium rerum Soli dicato: Menſes omnibus aliis mortalibus a Luna numerantur; Soli nos atque Ægyptii ad Solis motus cujuſque anni metimur dies.* De Maanden werden by alle Volken na de Maan gerekent. Alleen wy en de Egyptenaren tellen onſe Jaren na den loop van de Son, ſoo dat de oude Duytſen mede hare tijtrekening na den loop van de Maan gehouden hebben. Soo ſeyd *Tacitus lib. de Moribus German. Coëunt, niſi quid fortuitum & ſubitum inciderit, certis diebus, dum aut inchoatur Luna aut impletur:* Sy houden hare Vergaderingen en by-een-komſten als de Maan begint, of als die vol is, ten ſy datter wat onverwagt en haaſtig voorvalt. *Cenſorinus de die Natali cap. XII.* verdeeldt de Maanden wederom in Natuurlijke en Burgerlijke *Menſium genera, inquit, duo ſunt, nam alii ſunt Naturales, alii Civiles; Naturalium ſpecies duæ, quod partim Solis, partim Lunæ eſſe dicantur. Secundum Solem fit menſis, dum Sol unumquodque in Sodiaco orbe ſignum percurrit; lunaris eſt autem temporis quoddam ſpacium a nova Luna, Civiles menſes ſunt numeri quidam dierum, quos unaquæque civitas ſuo inſtituto obſervat, ut nunc Romani a Kalendis in Kalendas. Naturales & antiquiores, & omnium gentium communes ſunt.* Daar ſijn, ſeyd hy, tweederhande ſoorten van Maanden, andre Natuyrlijke; andre Burgerlijke; de Natuyrlijke ſijn wederom twederhande, dewelke andre na de Son, andere na de Maan werden gerekent. Na de Son werd een maand gerekent, als de Son elk ſijner Hemel-tekenen omloopt, na de maan werd de maand na den loop der nieuwe maan gerekent. Burgerlijke maanden zijn zodanige maand-dagen als d'eene Burgerlijke gemeenſchap of d'ander ſig ſelven eygen maakt; Gelijk als nu by de Romeynen de maanden van de eene Kalende tot den ander gerekent werden.

De Romeynen hadden hare byſondre dagen in de maand, die ſy byſonderlijk noemden, de eerſte waren None, ofte Nove, gelijk als de nieuwe ofte eerſte dagen van de Maan; want de eerſte dag van de maand was de leſte der Kalenden van de voorgaande maand, of om wel te ſeggen de eerſte, want deſelve te rugge en agterwaarts getelt wierden, en overſprongen tot in de voorgaande maand, en de naam hadden van de Kalende der volgende maand, daar van de eerſte dag de eerſte Kalende van die maand genomt werden; Daar op dan de Nonæ volgden, alſoo genomt, om dat ſy negen in getal plagten te zyn, dog nu beter met het woord Novæ, als nieuw-dagen mogten genomt werden, en nu geen negen, maar of ſes of vier in getal zijn, ſoo dat in de eene Maand ſes, en de ander vier Nonæ zijn: *Maart*, *Mey*, *July* en *October* hebben ſes nonas, en al de andere dagen hebben maar vier ſoodanige dagen achter de eerſte Kalende; hier op volgen dan agt Idus, *ab antiquo verbo Iduare id eſt dividere*, deylen, als deylers, om dat die in 't midden van de maand komen, alſo genomt; deſe komen in de maanden *Maart*, *Mey*, *July* en *October*, op den 15. vande maant, en in de andere maanden op den 13. De andere dagen na den Idus werden alle Kalenden genomt, van de volgende maand, en tellen te rugge tot op den eerſten dag van de andre maand, daar na ſy alle genomt werden, ſoo dat de veertiende en volgende dagen van de agt maanden, *January*, *February*, *April*, *June*, *Auguſtus*, *September*, *November*, *December*, en de ſeſtiende van de vier maanden, *Maart*, *Mey*, *July* en *October*, te rugge getelt werden, tot den eerſten dag van de volgende maant, en alle Kalende van deſelve volgende maand genomt werden, van den eerſten der ſelver maand af te tellen, tot den 14. of 16. van de voorgaande, volgens dit Digt.

Prima dies menſis cujuſque eſt dicta Kalendæ;
Majus ſex nonas, October, Iulius & Mars,
Quatuor aſt reliqui, tenet Idus quilibet octo;
Inde dies alios omnes dic eſſe Kalendas,
Quas retro numerans dices a menſe ſequenti.

Het jaar is wel van den beginne af in twaalf maanden verdeelt geweeſt, na den loop van de twaalf omlopende Sonne-tekenen des Hemels; Dog de onkunde van de juyſte verdeeling van dien, heeft veroorſaakt dat de een het Jaar langer, en in meerder, of minder dagen verdeelt heeft. De Egyptenaars rekenden het Jaar na den omloop van de Maan; de welke in twaalf verdeelingen, en byſondre omloopen; in 354. en een vierde Dagen, beſtond. De Grieken rekenden het Jaar na den omloop van de Son, en de twaalf tekenen, ofte byſondere veranderingen in de ſelve; in 365. en een vierde dags; Het welk nog jegenwoordig gevolgt werd. De Romeynen plagten haar Jaar in tien Maanden te verdeelen, beginnende van *Maart* af, (volgens het oude gevoelen van het begin des Jaars) tot *December*; met de benamingen van *Martius*, *Aprilis*, *Majus*, *Junius*, *Quintilis*, *Sextilis*, *September*, *October*, *November*, *December*, daar van de ſes Maanden, *Aprilis*, *Junius*, *Sextilis*, *September*, *November*, *December*, dertig Dagen, de andere

Digitized by Google

vier, als *Martius, Majus, Quintilis, October* een-en-dertig dagen hadden, en ſulks het geheele Jaar niet meer uytbragt als 304. Dagen; welk getal, nog met den loop van de Maan, nog met de Son over een kwam, daar door gebeuren konde, dat de koude Dagen in de Somer-maanden, en de warme in de Winter-maanden ſouden komen; om 't welke voor te komen, t'elkens ſoo veel Dagen ſonder benaming van Maand wierden bygedaan, als tot de volheyt des tijds geoordeelt wierd van nooden te zijn, tot dat 't ſelve door *Numa Pompilius*, de tweede Rooms-Koning, uyt het verſtand en onderregting van de Griekſe Tijd-rekenaers, mede in twaalf Maanden verdeelt is, met afneminge van eenige overige dagen van de andere Maanden, en byvoeginge van de Dagen, te vorens in een onſeker getal gehouden, de welke hy in twee Maanden verdeelde, noemende de ſelve *January* en *February*.

Dit alſo door *Numa Pompilius* verandert zijnde, en was de tijdt-rekeningh met ſijn twaalf Sonnemaanden nog geen volkomen vindinge van den regten ommeloop der Sonne, dewijl dat ſijne maanden, *January* 30. Dagen, *February* 28. *April, Junius, Sextilis, September, November* en *December* 29. *Martius, Majus, Quintilis* en *October* 31. Dagen hadden, t'ſamen niet meer uytbrengende als 354. Dagen; ſoo dat hy den loop van de Maan ſchijnt gevolgt te hebben; tot dat eyndelijk de *Kayſar Julius* bemerkende, dat het Jaar met den ommeloop van de Sonne niet over een en kwam, in 't 709. Jaar na de herſtellinge van *Romen*, het 45. voor *Kriſtus*, op het nauwkeurig onderſoek van de Egyptiſe, en andre Sterre-kenders, die hy alomme had laten toetſen, het Jaar verdeelt heeft in 365. Dagen, en ſes Uyren, makende den vollen Hemels-loop der Sonne, ſo men meende. En alſo mitsdien op het volle Jaar ſes uyren over waren boven de 365. volle Dagen, wilde hy dat de overſchietende ſes Uyren, in de drie volgende Iaren niet en ſouden werden gerekent, maar dat die in 't vierde Jaar een geheelen Dag ſouden maken, die hy dan in de Maand van *February* by voegde, ſoo dat de Maand van *February* om de vier Jaar 29. Dagen, en het Jaar 366. Dagen had. Het welk by ons genomt werd een Schrikkel-jaar. Welke inſtellinge en verbeteringe des Jaars, niet alleen by het Roomſe Volk, maar ook by veele Uytheemſe is aangenomen, ook by de Grieken ſelfs, dewelke anderſints de Romeynen ſeer nydig waren, dat namaals by de Kriſtenen mede voor een onfeylbare uytvindinge is aangenomen, en gehouden, en wierd deſe tijd-rekening naar hem het *Iuliaanſe* Iaar genoemt; hy heeft ook de Maand *Quintilis*, die geen byſondre naam en had, als van het getal, dat het de vijfde van 't Jaar was, dat in *Maart* begon te tellen, na ſijn naam *Juli* doen noemen, om dat hy in die Maant geboren was. Gelijk de Maant van *Auguſtus*, de naam gegeven is van de *Kæiſar Auguſtus*, om dat hy in die Maant Burgermeeſter van Romen wiert, de Thriumphen en Zegepralen over ſijne vyanden opgeregt hadde, en het *Roomſe Rijk* in vrede gebragt was. Alhoewel nu deſe Tijdrekeninge onberiſpelijk ſcheen, en by alle, en een yder aangenomen wiert, ſoo ſijn nogtans by verloop van tijden, daar in nog verſcheyde feylen gevonden, als dat hy het Jaar ſtelt op 365. Dagen en ſes Uyren, daar het na de juſte overſlag, niet meer halen mag als 5. Uyren 49. Munuyten, en omtrent 16. Secunden, in welken tijd de Son ſijn bewegende omloop voltrekt, verſchillende volle thien Minuyten en 44. Secunden, het welk in 144. Jaar een geheelen Dag komt te bedragen, ſoo dat den Sonnen ſtilſtand in de *Lente*, die ten tijde van de *Kaiſar Iulius* plag te komen op den 23. ofte 24. *Maart*, volgens den ſelven loop, jegenwoordig ſoude vallen op den 10. of 11. van de ſelve Maant, ſoo dat die geene, dewelke jegenwoordig den ouden *Iuliaanſen ſtijl* gebruyken, alſoo wijd van den regten tijd zyn afgeweeken, dat metter tijd de langſte Dagen in *December*, en de kortſte in *Iulio*, en ſulkes ook de Hoog-tijden in andre ſayſoenen des Jaars ſouden kunnen vallen; Dat ook de *Iulaanſe Almanag*, ofte *Maand-rekening* ſoodanig is ingeſtelt, gelijk of de Nieuwe Maan alle 19. Jaren juyſt op haar vorige plaats aan den Hemel wederkeerde, daar nogtans bevonden wert, dat het ſelve een Uyr en 27. Minuyten vrouger geſchied, ſoo dat de Nieuwe Maen in 312. en een half *Iuliaanſe jaren* een geheelen Dag vrouger ſoude komen, als het Gulde-getal op deſelve Maant-rekening uytwijſt; Daar door groote dwalingen in den tijd des Paas-vierings gevallen zyn. Het welk den Paus *Gregorius de III.* beweegt heeft, deſe gebreeken, door hulp van de Wiskonſters van dien tijd, te doen beteren, dat hy in 't Jaar 1582. volbragt heeft, ſtellende der Sonnen ſtilſtant op den 21. van *Maart*, gelijk het van te voren by het *Concilie van Niceen*, dat in den Jare 325. vaſt geſtelt was, dog met het vervroegen van de Maan-rekening niet en konde volgen; En alſoo het ſelve niet gevoeglijk konde geſchieden, ſonder eens thien Dagen, die nu alreede verloopen waren, uyt den ouden Almanag weg te nemen, vont hy beſt in de Maant *October* thien Dagen over te ſlaan, in dewelke geen Feeſt-dagen en waaren van den 5. tot den 14. ſoo datmen in dat Jaar van den 4. op den 15. October overſpong, en 't ſelve Jaar niet meer en had als 355. Dagen; Hy telde voorts, dat dit nieu verbeterde met het oude *Iuliaanſe* daar in ſoude over-een komen, dat het niet min als 365. daegen en t'elken vier Jaar niet meer als 366. Dagen ſoude hebben tot een Schrikkel-jaar, en om goet te maken, datmen noyt wederom in eenige verwijdering vervallen en ſoude, wiert het aldus geſchikt, datmen in plaats dat'er na den ouden *Iuliaanſe* ſtijl, alle 4. Jaar een vaſt Schrikkel-jaar is, ſonder over te ſlaan, nu altoos yder 400. Jaar ſijn Schrikkel-dag ſoude behouden, maar dat de drie agtervolgende hondert-tallige Jaaren gemeen, en ſonder Schrikkel-dag ſouden zyn: Als by voor-beeld, als het jaar 1600. een Schrikkel-jaar was, gelijk het geweeſt is, dat dan 1700. 1800. en 1900. geen Schrikkel-jaar en ſouden ſijn, en ſulks niet meer als 365. Dagen; Wederom het jaar 2000. een Schrikkel-dag ſoude hebben, en ſoo voort met alle volgende hondertſte jaaren. Daar uyt volgt, dat 400. *Gregoriaanſe jaren*, drie Dagen minder inhouden als de *Iuliaanſe*. Deſen nieuwen *Gregoriaanſe* ſtijl, onaangeſien ſijn volmaaktheyt, is egter niet over al aangenomen. De Kaiſar, die van Bohemen, Elſas, Moravien, Spanjen, Vrankrijk en Italien, hebben 't ſelve terſtont aangenomen,

Digitized by Google

men, de Sileſiers ſijn twee jaren daar na overgegaan. Maar de Rijks-Vorſten, Engeland, Schotland, Denemarken, en Sweden, houden haar nog by het oude. Gelijk ook in Nederland, Braband, Vlaanderen, Artois, Henegouwen, Holland en Zeeland, den Nieuwen Stijl is aangenomen. Dog Gelderland, Zutphen, Utregt, Frieſland, en Over-Yſſel, volgen nog den Ouden Stijl. Soo dat alleen de verdeelinge en benaminge van de Maanden der Romeynen, werden gehouden met een kleyne herſtellinge van de Tijd-rekening, daar mede alle bedenkelijke ongelijkheyt wert geëvent, met een ander begin van Iaar-telling. Want ſy begonnen het jaar te ſtellen met *Maart*, daar wy het met *Ianuari* beginnen, welke benamingen wy ſchijnen van haar ontleent en behouden te hebben, dog ſonder opmerking van eenig byſonder beduytſel. Daar van de agt eerſte, als *Ianuari*, *Februari*, *Maart*, *April*, *May*, *Iuni*, *Iuli*, en *Auguſtus*, haar byſonder beduytſel wert gegeven van hare Aardſe Goden, en Opper-magten, die ſy deſelve toeëygenden, als *Ianuari*, van haaren tweehoofdigen *Ianus*, als ten beyden ſijden omſiende, na het voor-by gaande, en na het toekomende; *Februari* van haar ſuyverende Feeſt-dagen, die men in deſe Maant pleegden. *Februum*, volgens tuyg van *Varro de vita Populi Romani*, beduyt in de oude *Sabijnſe Taal*, een Loutering, een Suyvering. *Maart*, alſoo genomt van den Krijgs-God *Mars*, als in welke tijd men te Veld trok. *April*, van het Griekſe woort ἀφίλω, opening, als ſijnde de Maant der openinge, in dewelke de aarde gelijk als geopent wert, of ook wel van ἀφρὸς, vergaarde vogt, ofte ſchuym, om dat Vrouw *Venus*, dewelke deſe Maant wiert toegeheyligt, uyt een vergaarde vogt en ſchuym van de Zee geſeyt wert voortgekomen te zyn; *May*, alſo genomt *à Majoribus*, van de oude Wijſen, als in welke tijd men Raad-pleegde van Landſtands beſtier; gelijk *Iunius*, van de jongeren, dewelke in die tijd ten Oorlog trokken. *Ovid. lib. 6. Faſtor.*

Sic ſtatuit, menſeſque nota ſecrevit eadem.
Iunius eſt juvenum qui fuit ante ſenum.

Soo ſchrijft ook *Plutarchus* in het leven van *Numa*. Andre willen dat het van de Godinne *Iuno*, de ſchatten en rijkdommen ter eeren, alſoo genomt ſy. Andre wederom van *Iunius Brutus*, de eerſte Burgermeeſter van Romen, die op deſen tijd *Tarquinium* overwonnen had, en op den Berg van *Cœlio*, ter eeren van deſelve overwinninge, een Heylig Offer aanregte. *Iulius*, is alſoo genomt van de geboorte des Kaiſars *Iulius*. *Virgil. 1. Æneidos.*

Iulius à magno demiſſum nomen Iulo.

Gelijk dan ook *Auguſtus* de naam van de Kaiſar *Auguſtus* gegeven is, om de Zege-pralen by hem op die tijd ingeſtelt. So dat het ging hoe het wouw, het kint moſt een naam hebben. Dog de vier laatſte Maanden ſijn alleen by het getal gerekent, *September*, *October*, *November*, *December*, dat is de ſevende, agtſte, negende en tiende; daar dan *Ianuari* en *Februari*, als de elfde en twaalfde op volgden, die by ons de eerſte en tweede zyn. Daar ſijnder ook onder onſe Taal-kunde, dewelke die oude namen hebben ſoeken te verwerpen, haar met eenige omſpraak behelpende, als daar ſijn *Louw-Maand*, voor *Ianuari*; *Sprokkel-Maand*, voor *Februari*; *Lente-Maand*, voor *Maart*; *Gras-Maand*, voor *April*; *May* de *Bloey-Maand*; *Iunius* de *Wiede-Maand*; *Iuli*, *Hoy-Maand*; *Auguſtus*, *Ougſt-Maand*; *September*, *Herbſt-Maand*; *October*, *Wijn-Maand*; *November*, *Slagt-Maand*. *December*, *Winter-Maand*. Dog oneygentlijk, gelijk als in alle oorſpronkelijke benaminge der ſaaken, de namen in alle taalen bedwangelijk kunnen vertaalt werden, en daarom eygen namen en konſtwoorden, de oorſpronkelijke namen in alle Talen behoorenſte houden. Weshalven ook in deſen de eygen benamingen van de Maanden, die by ons niet gevonden, maar gevolgt werden, behouden werden.

[r] *In drie deelen,*] Daar van hier voor op het VI. Hooft-ſtuk, N°. 36. 47

In het Keltiſe gedeelte van Engeland werd het Jaar-getijdt mede in drien verdeelt, daar ſy mede geen Herbſt en kennen, dewelke aan de Somer en aan de Winter werd aangedeeld, en geen andere verdeling en maken als vande Winter, de Lente, die ſy Spring noemen, en Somer, op haar Spraak *Summer*. Wanneer het Jaar in vier delen is begonnen verdeelt te werden, menen de ſommige, dat eerſt na de Sundvloed mogt geſchied zyn, om dat in het eerſte Boek Moſis *Cap. 8. verſ. 22.* God in den Zegen tot Noach en de ſijne na de Zundvloedt ſeid, *Voortaan alle de dagen der aarde en ſullen Sajinge, en Oogſt, en Koude, en Hitte, en Somer, en Winter, en Dag, en Nagt niet ophouden.* Gelijk of God eerſt na de Sundvloed de verdelinge vande vier Getijden des Jaars had ingeſteld. Dog het regtſinnigſte gevoelen is, dat dit onderſcheid van tijden al met de Scheppinge van de Wereld geweeſt is, om dat deſelve uyt geen andere beweging en verandering, als van en met den loop vande Son voort-komt, dewelke al voor de Scheppinge der Menſchen geweeſt en onveranderlijk gebleven is, *Geneſ. 1. verſ. 14.* daar wel duydelijk geſeid werd, dat de Ligten en het Uytſpanſel des Hemels ſouden zijn tot Tekenen der geſette Tijden; dewelke met de Sundvloed alleen voor die tijd van ſijn werkinge heeft opgehouden. Soo belooft God op de aangetogen plaats, dat ſulx niet meer en ſal geſchieden; maar het ſayen en den Oogſt, de Winter en de Somer voortaan hunnen voorgaanden loop en onderſcheidentlijke werking ſullen behouden, en men heeft geen meer reden om dit anders te verſtaan, als ofmen wilde ſeggen, dat het onderſcheid van nagt en dag doen eerſt gemaakt was.

[s] *Daar ſy het Jaar mede begonnen,*] Met welke tijd het Jaar ſijn aanvang genomen heeft, met dat ſulks in de H. Schrift niet duydelijk verklaard en werd, als alleen dat het ſelve de volheid des tijds moet toegeſchreven werden, dewelke niemand in hoedanigheid geopenbaart en is; daar van ſeid Paulus tot den Galaten in het 4. *Capit. verſ. 4. Wanneer de volheid des tijds gekomen is, heeft God ſijnen Sone uytgeſonden.* De volheid des tijds, dat is, als alles vervuld was dat van hem voorſeid was; het welk by *Eſai. Cap. 2. verſ. 2. het laatſte der dagen* genoemt 48

Digitized by Google

noemd werd. Hier van zijn twederhande gevoelens; Sommige willen dat het Jaar sijn aanvang met de Lente genomen heeft, als alles begon te groeyen, en dag en nagt even lang was. Andere na den loop en aanwas van de Son, op den kortsten, met het begin vande Winter, als de Son begint te rijsen. Vande Egyptenaren schrijft *Julianus in hymno Soli dicato*, aldus: *Annui circuli principium, alii aliunde faciunt, quidam vernam æquinoctiam, quidam adultam ætatem, plerique vero deficientem autumnum, ut Solis manifestissima dona celebrent.* Dat is, het begin vanden jarigen ommeloop des Hemels werd by de sommige genomen op en met de Lente, als dag en nagt even lang is; andere in 't midde vande Somer, als de Son op sijn hoogsten is; dog de meeste na het afgaan van den herbst, als de Son sijnen loop begint, op dat sy daar door de kragt en heerlijkheid vande Son souden eeren.

Het eerste komt met het gevoelen van de Romeinen over een, volgens het gene Virgilius 2. *Georg.* daar op deunt

Non alios prima crescentis origine mundi
Illuxisse dies, aliumve habuisse tenorem
Crediderim. Ver illud erat, ver magnus agebat
Orbis, & hibernis parcebant flatibus Euri,
Quum primum lucem pecudes hausere; virumque
Ferrea progenies duris caput extulit arvis,
Immissæque feræ, sylvæque, & sydera cœli.

Dat aldus is overgeset,

'k Geloof ook nimmer dat de Wereld blijd' en groen
In ander Jaar-gety, geboren wierd als doen,
Of in haar aanvang heeft een anderen toon gehouden,
Het was toen Lente-tijd, en d' Opper-magten bouden
De grote Wereld, die haar eersten oorsprong nam
In 't hartje vande Lent, en bly te voorschijn kwam;
De Wind van't Ooste dwong sijn adems konde vlagen,
Doen eerst de Dieren 't Ligt van boven schijnen sagen,
Een hard en ysren slag van Mensen kwam in't ligt,
Den Dieren, 't Wout, 't Gesternt in't Hemelse gestigt,
Een plaats wierd ingeruymt.

49 De Israeliten hadden tweederhande Tijd-rekeningen, *annos natales*, dewelke met den 1. Jan: sijn aanvang nam, en *annos Civiles*, en Jaar-tijden der Feest-dagen en Gods-dienst, dewelke met het Passcha en *Solstitium Vernum* begon, op dewelke haar eerste Maand Nisan sijn begin hadde.

De Hebreën en Egyptenaren in tegendeel hebben gewild, dat het Jaar sijn begin genomen heeft met het afgaan van den Herbst, en het begin van de Winter, met welk gevoelen *Tacitus* schijnd te willen dat het de oude Kelten gehouden hebben, om dat hy in de verdelinge van het Jaar de Winter eerst nomt, dan de Lente, en daar na de Somer; welke verdelinge met het begin van ons Jaar wel over een komt, dat sijn begin heeft, als de Son sijn twaalfmaandigen loop voldaan heeft, en sijnen jarigen loop begint. *Deficiente* (gelijk als *Julianus* seid) *autumno, ut Solis manifestissima dona celebrent.*

t *De tijd van de Geboorte Christi,*] De meeste 50
Godsgeleerde willen, dat met het begin van het Jaar der Egyptenaren, met den uytgang vanden Herbst, en begin van de Winter, en vernieuwinge der Sonnen-loop Christus geboren is, op dat de Herscheppinge van den Saligmaker, met de tijd van de Scheppinge des Werelds, en begin van het Jaar soude over-een-komen. Van dit gevoelen zyn *Chrysostomus* en *Epiphanius* geweest, het welk by de Kerk gevolgd is, en als nog werd onderhouden, dat Christus op de VIII. Kalende van Januari dat is den 25. Decemb. geboren is, en op de eerste Kalende, dat is den eersten dag van het Jaar, besneden is, en sulks van desen dag af de Jaren zyn beginnen te tellen; het welk eerst by Dionysius de kleine ofte mindere in de Roomsche Kerk is ingevoert, omtrent het Jaar 532. na de geboorte Christi, daar Beda cap. 47. *de Natura Dei* aldus van schrijft: *Primo decimalis circuli versu temporum ordo præfigitur, quem Græci Calculatores à Diocletiani Principis annis observavere. Sed Dionysius venerabilis Abbas Romanæ Urbis, & utriusque Linguæ, Græcæ videlicet & Latinæ, non ignobili præditus scientia, Paschales scribens circulos, noluit ejus, sicut ipse testatur, memoriam impii, & persecutoris innectere, sed magis elegit ab incarnatione Domini nostri Jesu Christi annorum tempora prænotare, quatenus exordium spei nostræ notius nobis existeret, & causa reparationis humanæ, id est Passio redemptoris nostri evidentius elucesceret.*

Want den Kaisar Diocletianus hadde het Jaar- 51
getal, dat te vorens in de Lente sijn begin had, en by de verkiesing der Burgermeesteren van Romen in op en voort-tellinge erkent wierd, door bysonder bevel naar het begin van sijn Rijk doen voort-tellen; welke voort-tellinge sijn stand gehouden heeft den tijd van 248. jaar: Want het begin van het Rijke Diocletiani was in het 286. Jaar begonnen sederd de dood van Probus, en de voort-tellinge vande Jaren sijner instellinge is beginnen op te houden in het Jaar 532. na de Geboorte Christi, volgens tuyg van den selven Beda, inde Beschrijving van den Kaisar Justinian: *Dionysius Paschales scribit circulos, incipiens ab Anno Dominicæ Incarnationis 532. qui est annus Diocletiani 248. post Consulatum Lampadii & Orestis. Quo Anno Codex Justiniani promulgatus est.* Dat is, Dionisius beschrijft de Paasch-tyden, beginnende met het jaar der Menschwerdinge Christi 532. het welk is het 248. na de tellinge van Diocletianus, na het Borgermeesterschap van Lampadius en Orestes, in welk Jaar het Wet-boek van Justinianus is uytgegaan. Voor die tyd en heeftmen geen Christi jaargetal gehouden, nogte sijn Feest-dag te Romen geviert, volgens tuyg van *Johannes Lucidus lib. 1. de Emendatione Temporum.* Maar men rekende by de jaren des Kaisars, of der Pausen: Want dat sommige willen, dat Paus Pius de eerste de gedagtenis vande verrysenis des Heeren op den Sondag te houden, in 't jaar 155. soude ingestelt hebben, daar en is geen blijk van. Het eerste dat men van Christi Feestdagen leest, is het alder-oudste Concilie, dat men *Concilium Aurelianense* noemt, onder de Regering vanden Konink Childebert, en den Paus Pelagius in 't jaar 558. gehouden, daar het by Paas-

Feest-

Feest en andere diergelijke zyn ingesteld, daar onder dan ook wel de gedagtenis van de Geboorte Christi kan ingestelt zijn; daar van eerst in 't jaar 621. by het *Concilium Toletanum*, daar by werd vast gestelt, dat het Paasch-Feest, en dat van den dag des Heeren, op sijn juyste tyd soude gevierdt werden.

52 Wat nu de regte tyd van de Geboorte Christi aangaat, daar in zyn de Tyd-rekenaars niet eens: Want of wel deselve om goede redenen op den 25. Decemb. geagt werd gevallen te zijn, en op den dag sijner Besnijdenis, den juysten dag van het Niewe Jaar gevierd werd, so zijnder nogtans veel, dewelke met onwederleggelijke redenen beweren, dat Christus niet op dien tyd, maar in September, als dag en nagt even lang is, geboren is.

De voornaamste plaats, daar van den tijd vande Geboorte Christi werd gesproken, en daar uyt den regten tyd soude kunnen werden beraamt, is het wedervaren van Zacharias en Elisabet, omtrent de ontsankenis van Johannes en Mariæ *Evang. Luc. cap.* 1. *vers* 9. Ende het geschiede als hy het Priester-ampt bediende voor Godt in de beurte sijner dag-orden, na de gewoonte der Priesterlijke bedieninge, en hem te lote was gevallen, dat hy soude ingaan in den Tempel des Heeren, om te reuk-offeren, en al de menigte des Volks was buyten biddende ter uyre des Reuk-offers, dat van hem wierd gesien een Engel des Heeren, staande ter regter sijde van den Altaar des Reuk-offers; en den Engel seide tot hem, u gebed is verhoort, en u Wyf Elisabet sal u enen Sone baren, en soo voort. *Chrisostomus* op de Uytlegginge van die Plaats, seid: dat het selve geschiede op den 24. Septemb. op de 8. Kalende van Octob. na de Roomse telling, met het begin van de elfde Maanstond als dag en nagt even lang was. Wiens gevoelen by de Leeraars der Kerken als nog gevolgt werd, daar na dan de tijd-rekening van de geboorte van Johannes en van Christus werd gerekent, en op dese wijse werdt geredent. Den voorlooper Christi Johannes werd ontsangen op der Sonnen-stilstand van den Herbsttyd, en ses maanden daar na verschijnt den Engel aan Maria *vers* 26. om haar de Ontsankenisse Christi aan te seggen, het welk dan moet geschiet zijn op den Sonne-stilstand van de Lente, op den 25. Maart, op dewelke de boodschap Mariæ gevierdt werd. Drie Maanden daar werd Johannes geboren, op den Sonne-stilstand van de Somer, den 25. van Junius, als de Son op sijn hoogste was, als wanneer de Geboorte van S^t. Jan gevierd werd, en doe had Maria maar drie Maanden gedragen, van welken tydt tot de Geboorte Christi te rekenen nog ses Maanden, so volgt daar uyt, dat Christus op den stilstand van de Son, als den kortsten dag van het Jaar is, moet geboren zijn, en sulks sijn gedagtenis op den 25. Decemb. wel gehouden werd. Welk besluyt vast gaat, indien dat de voorstellinge goed is, daar by voor af vast werd gesteld, dat de bootschap van den Engel aan Zacharias geschiede op het Sonne-stilstand van den 24. September. Soo dat aan die voorstellinge het gantse besluyt hangt, en nader staat te ondersoeken op den juysten tyd van deselve, dewelke nader ingesien bevonden werd, niet op den 24. Septemb. en Sonnen-stilstand van den Herbst, maar drie Maanden vroeger te weten op den Sonne-stilstand van de Lente-maand den 25. Junii, op dewelke Zacharias de boodschap heeft ontsangen, en Elisabet is bevrugt geworden. Tot verstand van het welke, en tot uytlegging van den Text van Lucas, sy gelet datter ten tyde van Herodes, onder welkers Regering geschied is het gene by Lucas van Zacharia en Elisabet, en soo voort van de bootschap Mariæ verhaalt werd, sekere vaste tijden der Priesterlijke bedieninge in den Tempel waren, dewelke in 24. beurten der Priesteren verdeelt waren, als te sien is in het 1. *boek der Koningen cap.* 24. *vers* 8. onder dewelke mede was Zacharias van den huyse Abiæ, *Luc. cap.* 1. *vers* 5. van de agste dag-ordre, dat is de agste beurte. Welke beurten, wanneer die begonnen zijn, of hoe lang die geduert hebben, is soo seker niet. Het welk indien ons duydelijk beschreven was, de geheele saake gevonden soude zijn, alhoewel daar uyt dusdanig besluyt kan gemaakt werden. Dat dewijl'er vier-en-twintig beurten der Priesteren waren, elk van een halve maand, en de agtste beurt Zachariæ, als van den huyse Abiæ, was te loot gevallen, als breder te sien 1 *Chron.* 24. van Maart af te rekenen, van dewelke de Grieken het Jaar beginnen te tellen, de beurte van Zacharias in de maand van Juni geweest is. Hoedanig besluyt, alhoewel seer bevattelijk en aanneemelijk is, wy efter sullen sien of wy een andere tyd-rekening kunnen vinden, die ons dat duydelijker aanwijst. Laat ons eens sien, of wy uyt de beschrijvinge van sijn Doop en Kruysing geen meer sekerheid en vinden. Hy is gedoopt, seid *Lucas cap.* 3. *vers* 13. als hy begon dertig Jaren oud te wesen: Want desen ouderdom mosten de Priesters hebben, aleer sy haar Ampt volkomentlijk mogten bedienen, *Num. cap.* 4. *vers* 3. 1 *Chronic.* 23. *vers* 3. En na de uytrekening van de Weken Daniels, is hy gestorven, als hy twee-en-dertig Jaren en ses maanden oud was, volgens het algemeen gevoelen der Kerken; soo dat hy dan op die tyd dat hy gedoopt is, begon jarig te werden, en sijn Geboorte en sijnen Doop omtrent deselve tijt geweest zyn. Soo is sijn Geboorte vande Engelen geopenbaart, *Luc. cap.* 3. En sijnen Doop door de verkunding van Johannes, en het nederdalen van den Heiligen Geest in de gedaante van een Duyve, en Stemme des Hemels: *Dit is mijnen geliefden Soon, in den welken ik mijn welbehagen hebbe, Matth. cap.* 17. *vers* 5. *Luc.* 3. *vers* 22.

Om welken dag te weten, en na den sekeren dag van Christi Dood, ook de dagen van sijn Doop en van sijn Geboorte uyt te vinden, dewelke wy uyt *Luc. cap.* 3. hebben aangewesen, dat op een en deselve tijd van 't Jaar geweest zyn, sullen wy voor eerst vast stellen, dat doen Christus aan het houte des Cruys sijnen geest gaf, hy, volgens het algemeen gevoelen der Kerken en Uytrekening der Weken Daniels, oud geweest is twee-en-dertigh Jaar en ses maanden. Hier van getuygd *Venerabilis Beda de Natura Rerum*, met dese woorden: *Habet enim, ni fallor, Ecclesiæ fides, Dominum in carne paulo plusquam triginta duobus annis, usque ad sua tempora Passionis vixisse, quia videlicet triginta annorum fuerat baptisatus, sicut Evangelista Lucas testatur, & tres fenus annos post baptisma predicaverit; Johannes in Evangelio suo non solum commemorato*

redeuntis Paſchæ tempore docet, ſed & idem in Apocalypſi ſua. Daniel quoque in Viſionibus ſuis idem Prophetice deſignat. Sancta ſiquidem Romana & Apoſtolica Eccleſia, hanc ſe fidem tenere, & ipſis teſtatur indiculis, quæ ſuis in cereis annuatim ſcribere ſolet, ubi tempus Dominicæ Paſſionis in memoriam populis revocans, numerum annorum triginta ſemper & tribus annis minorem, quam ab ejus Incarnatione Dioniſius ponat, annotat. Dus verre Beda. Welke nu deſe plaats is, daar van deſe Jaar-tyden in de Openbaringe van Johannes werd geſproken, drukt hy niet uyt, en werd in deſelve niet anders gevonden als *cap.* 12. *vers* 14. daar hy ſpreekt van een tyd, tijden, en een halven tijd. In welk Capittel het Geſigte van de Vrouwe met de Sonne bekleet, en de Maan onder hare voeten, en op haar hooft een Kroon met twaalf Sterren, *vers* 1. *en volgg.* verſtaan werd de Maget Maria, die Chriſtum gebaart heeft, en met hem in Egypten gevlugt is, en dienvolgens de tyden en een halve tyd, *vers* 14. op de tyd en ouderdom Chriſti, en de vervulling der 70. Jaarweken Daniels ſoude kunnen geduydt werden, dewelke in volle Jaar-tijden en een halve beſtaan; gelijk mogelijk deſen Text mede by Beza kan uytgeleid zyn. Dan alſoo de Openbaringe van Johannes niet anders en ſpreekt als van toekomende tyden, als hy ſelf getuygt *cap.* 1. *vers* 1. en *cap.* 4. *vers* 1. en *cap.* 22. *vers* 6. en de tyden Chriſti nu al vervult en voorby waren, eer aan Johannes deſe Openbaringe is gedaan, ſoo verſtaat het meerendeel van de Uytleggers door deſe Vrouw, de Kerke en Gemeente Chriſti, die deſe dingen ſouden overkomen, en door de tijden en halve tijden verſtaan ſy, een tyd, die God wel bekent is, dog ons niet als met den uytgang en vervullinge ſal bekent werden, of Prophetiſer wyſe eenen tijd voor een Jaar, tyden voor twee Jaren, en een halve tyd voor een half Jaar, en ſulks te ſamen drie en een half Jaar, gelijk de ſommige dat uytleggen; dog van ſoodanige Jaren, gelijk als de Jaar-weken van Daniel waren, en ſulks hier wel ſoude kunnen toegepaſt werden de duyſent twee hondert dagen, of twee-en-veertig Maanden, daar Johannes in deſe ſijne Openbaringe *cap.* 11. *vers* 3. van ſpreekt beyde te verſtaan van Prophetiſe dagen, dewelke geheele Jaren betekenen, als by *Ezechiel cap.* 4. *vers* 5. en *Daniel cap.* 9. 24. welke Jaren van enige Leeraars werden begonnen van het Jaar ſes hondert en ſes, wanneer den Biſchop van Romen allereerſt den titel van Biſchop der geheele Chriſtelijke Kerke (die Chriſto alleen toekomt) heeft aangenomen. Andere beginnen deſe Jaren wat vroeger, als namentlijk van de verwoeſtinge van het oud Romen, en der ſelver Heerſchappye door de Gothen omtrent het Jaar vier hondert en twaalf; dog het zy ſoo het zy, dat Beza deſe tyden te onregt op de tyd Chriſti mogt gepaſt hebben, ſoo blijkt egter hier uyt genoeg, dat de oude Leeraars verſtaan hebben, dat Chriſtus den tyd van twee-en-dertig Jaren en een half op de wereld geweeſt is. Dit werd ook beveſtigd by *Euſebius lib.* 8. *cap.* 2. *de Evangelica Demonſtratione: Sane proditum eſt memoriæ, inquit, omne doctrinæ, editionisque Miraculorum Servatoris noſtri tempus trium annorum & ſemiſſis fuiſſe, quod quidem eſt unius hebdomadis dimidium. Hoc ipſum quodammodo Johannes Evangeliſta attentiſſimè ejus Evangelium ejus obſervantibus declarabit.* Dat is: Men ſeid voorwaar, dat de gehele tijd der Wonderdaden onſes Saligmakers geweeſt is drie Jaar en een half, het welk is de helfte van een maant, het welke het Evangelium van Johannes den naarſtigen Leſer genoeg ſal verklaren. Soo ſpreekt den Hiſtoriſchrijver *Koenraad Lichtenauw Abbas Urſpergenſis in ſijn Chronijk*, onder den Kaiſar Tiberius, daar van: *Anno Domini xxx. Joannes baptizare cepit populum, cujus baptiſmate Dominus noſter Jeſus Chriſtus in Jordane baptiſatus, triceſimo ætatis ſuæ ſecundum carnem anno, cepit ſigna facere & prædicare, virtutibus vera comprobans eſſe, quæ diceret. Anno Domini xxxi. Dominus noſter Jeſus Chriſtus Diſcipulos eligens, Evangelicis eos imbuit Sacramentis; & paulo poſt, Anno Incarnationis ſuæ triceſimo tertio Dominus noſter Jeſus paſſus eſt in carne, & reſurrexit.* Dat is, in het 30e. Jaar onſes Heeren heeft Johannes het Volk beginnen te doopen, door wie onſen Heere in de Jordane mede gedoopt is. En in het een-en-dertigſte Jaar ſijner Menſchwerdinge heeft hy Wondertekenen gedaan, en geprophecteert, metter daad betonende de waarheid van het gene hy ſeide. Op het 31ſte. Jaar ſijns ouderdoms heeft Jeſus Chriſtus ſijne Diſcipelen verkoren, en haar de Sacramenten uytgeleid. Op het drie-en-derſtigſte Jaar der Menſch-werdinge heeft onſen Heere Jeſus Chriſtus in den vleeſche geleden, en is wederom opgeſtaan. En aldus beſluyt *Nicephorus Caliſtus* in het eerſte boek ſijner Hiſtorien: *Complectitur hic primus Hiſtoriarum liber annos triginta tres, initio ſumpto à quadrageſimo ſecundo Auguſti Cæſaris Imperii anno, quo Dominus noſter Jeſus Chriſtus cum carne ex Sancta proceſſit Virgine; ſine autem in decimum octavum Tiberii Cæſaris imperantis annum deſinente, qui quidem à Mundo condito* 5538. *à Nativitate autem Domini triceſimus tertius fuit. Dat is:* Dit eerſte boek mijner Hiſtorien begrijpt drie-en-dertig Jaren, beginnende met het 42ſte Jaar van den Kaiſar Auguſtus, in het welke onſen Heere Jeſus Chriſtus na den vleeſche uyt de H. Maget Maria is geboren, en eindigende met het 18de Jaar van het Kaiſar-rijk Tiberii, het vyf duyſent vyfhondert agt-en-dertigſte der Wereld-ſcheppinge, en het drie-en-dertigſte na de Geboorte Chriſti.

Daar van ook de vervullinge der Weken Daniels, *Daniel cap.* 9. *vers* 24. getuygt. Tot verklaringe van dewelke te letten ſtaat, dat de Weken daar de Propheet Daniel van ſpreekt, elke Weke zyn Jaar-weken van ſeven Sabbath-Jaren, daar van de Heere aan *Moyſe* bevel gedaan hadde, *Levitic. cap.* 25. dat de Kinderen Iſraëls, als ſy in het beloofde Land gekomen waren, dat Land den Heere eenen Sabbath ſoude ruſten, en dat ſy ſes Jaren den Akker beſajen ſouden, en het ſevende Jaar het Land een Sabbath der ruſte ſoude zyn, na de gelijkeniſſe der Sabbath-dagen, *Exod. cap.* 20. *vers* 8. dewelke daar na in Sabbath-maanden zyn verandert, *Levitic. cap.* 23. *vers* 24. en *Num. cap.* 25. *vers* 11. en eintelijk in Jaar-Sabbathen, daar *Moyſes* het Volk Iſraëls bevel van gedaan had, *Deuter. cap.* 31. *vers* 10, 11, 12. by *Joſua* en het Volk Iſraëls onderhouden, zedert dat de Heere tot haar ſprak, *Deutern. cap.* 2. *vers* 3. *Gy hebt dit Gebergte genoeg om-togen, keert u naar het Noorden*; dat is, naar het Land Canaan, dat van daar af in het

het Noorden lag. Sie *Josuæ cap.* 8. *vers* 34, 35. en alsoo naar malkander van seven Jaar tot seven Jaar heeft vervolgt tot de komste Christi, sijn Lyden, sijn Sterven, en sijn Hemelvaart, en naar hem met den Ceremonielen Levitischen Godsdienst is geeyndigt en te niet geloopen. Daar van *Josephus de Bello Judaico lib.* 7. *cap.* 12. onder andere Wondervallen verhaalt, dat by de Priesteren in het midden van de Joodse Kerke een groot geruys gehoort wierd, en eintelijk een roepende Stemme, seggende, *Laat ons van hier verhuysen*; Het welk *Abbas Urspergensis in Chronico sub Nerone* op de instellinge van het Apostel-Ampt, en Leringe van het Evangelium Christi toepast. De woorden van *Josephus* luyden aldus: *Festo autem die, quam Pentecosten vocant, nocte Sacerdotes intimum Templum more suo ad Divinas Res celebrandas ingressi, primum quidem motum, quendamque strepitum senserunt, postea vero subitam Vocem audivere, quæ diceret: Migremus hinc.*

Om welk begin der voor-verhaalde Sabbat-Jaar Weeken, volgens den Text van *Daniel cap.* 9. *vers* 24. *en de volgende* tot op de komste Christi, met de twee-en-tsestigste Weeke, en de verwoesting van Jerusalem op de tseventigste Jaar-weke Daniels te brengen; daar van zyn verscheide gevoelens en uytrekeningen der Geleerde. Andere beginnen deselve in en met het eerste Jaar der Monarchie van *Cyrus* Koning van *Persen*; Andere op het sevende Jaar van *Artaxerses Langhand*; Andere beginnen met het twede Jaar van *Darius Nothus*, het welk wel de waarschijnlijkste Rekening is, om dat tsedert de tyd van *Artaxerses* het werk der Joodsche Godsdienst ophield, tot op het twede Jaar vanden selven *Darius*, als te sien by *Esdr. cap.* 4. *vers* 24. tsedert welken tijdt de Joden hare jaarlijkse Vastedagen hervat, en voort sonder ophouden gehouden heben. De tweede reden is, dat by dese Rekening de twe-en-tsestig Weeken Daniels, daar van *vers* 25. op het Predik-ampt Christi komen, en de seven-en-tsestigste op de verwoesting van Jerusalem, daar doorgaans mede by Daniel van gesproken werd, eindigt. De andere is wel een eenvoudige voort-tellinge van tseventig-maal seven Jaren tot op de Dood Christi, die ook wel magh gebruykt werden; dog met dese werd de gantsche Prophetie van Daniel, soo van de Dood Christi, als van de verwoesting van Jerusalem, voldaan: Want het twede Jaar van *Darius Nothus* is het Jaar der Wereld-scheppinge 3563. en het 421ste Jaar voor Christi Geboorte, na de gemeene tellinge te rekenen: op welken tyd twe-en-tsestig-maal seven Jaren verhoogt zynde, getelt werden 3697. Jaren van de Scheppinge der Wereld, en het derthiende jaar na de Geboorte Christi, als wanneer hy twaalf jaren oud geworden zynde, in den Tempel te Jerusalem begon te leeren, *Luc. cap.* 2. *vers* 42. het welk eigentlijk des Messiæ moet werden gerekent, niet soo seer siende op den tydt van sijn Geboorte, als op die tydt, dat hy sijn Leeraars en sijn Prophetisch Ampt heeft aangenomen en beginnen te oeffenen. Welke tyd, zynde de twee-en-sestigste Jaarweeke Daniels, zedert dat de Joden de jaarlijkse Vast en Sabbath-dagen hervat en verniuwt hebben, dat is de twe-en-tsestigste sevenjarige Sabbath, makende het 434. jaar, dewelke gevoegd by het 3563. jaar der Scheppinge, en het 421. jaar voor Christi Geboorte, als wanneer deselve Jaar-weeken hebben beginnen te lopen, bevonden werd het 3997. jaar der Wereld-scheppinge, en het 13. jaar na de Geboorte Christi; Dewelke wederom voort-getelt tot op het twede jaar van den Kaisar Titus Vespasianus, by en op welke Jerusalem verwoest is, als te sien by *Joseph. de Bello Judaico lib.* 7. *cap.* 18. zynde het 70. jaar na Christi Geboorte, en 4054. jaar na de Wereld-scheppinge, komt uyt te maken de juyste tseventig Jaar-weken Daniels, *cap.* 9. *vers* 24. Want tseventig-maal seven zyn vier hondert tnegentig jaren, dewelke getelt op de 3563 jaren der Scheppinge, en gerekent van de 421. jaren voor Christi Geboorte, maken 4053. volle jaren na de Scheppinge, en negen-en-tsestig jaar naar Christi Geboorte, dewelke verlopen waren, als Jerusalem t'eenemaal is verwoest, en soodanig dat den eenen steen op den anderen niet en is gebleven, volgens tuyg van *Josephus lib.* 7. *de Bello Judaico cap.* 18. het welk gebeurd is op het tweede jaar van de Regeringe Titi Vespasiani, zynde het 4054. jaar der Wereldt-scheppinge, en het tseventigste jaar na de Geboorte Christi, en sulx op het eerste jaar na dat de 70. jaar-weke Daniels is vervult geworden. Dus verre van de uytlegginge van de Prophetie Daniels, die wy benevens andere Tijd-rekeningen wat verder hebben willen ophalen, om dat deselve, hoe seker die ook zijn mach, door onkunde van de sommige sodanig werd verdwaalt, dat sy dikmaals niet en kunnen te recht gebracht werden, en den Leser van de regte waarheid afhelpen. Uyt welke tyd-rekening van Daniel dan mede volgt, dat in dien Christus op twee-en-sestigste Jaar-weke Daniels, het welke was het 3997. jaar der Scheppinge, derthien jaren oud was, hy ook op de tijd van sijn sterven, het welk was het 4016. jaar der Wereldscheppinge, twee-en-dertig en een half jaar oud was, en sulks omtrent de ses maanden in het drie-en-dertigste jaar getreden was.

Dit dan aldus ontwijvelijk vast gestelt zijnde, dat Christus op sijn drie-en-dertigste halve jaar gestorven is, gelijk dat een eenparig gevoelen is der Godsgeleerden, soo als wy hier voor hebben aangewesen, en daar toe ook dient den Text van Daniel self, cap. 9. 37. *Ende hy sal veele het Verbond versterken een weeke, en in de helft der weeke, sal hy het slagtoffer, en het spijs-offer doen ophouden*; In de helft der weeke, dat is na, of op de drie jaar en een half; Nu heeft Christus, na dat hy in sijn dertigste jaar getreden was, sijn Prophetisch Ampt nog een halve weeke, dat is drie jaar en een halve, bedient, en is dien volgende gestorven, als hy twee-en-dertig en een half jaren oud was; welken tijd van het jaar bekent zijnde, in dewelke 't selve geschiede, kan ook daar uyt sekerlijk gevonden werden, in welke tijd van 't jaar hy gedoopt en gebooren is geweest, het welk wy hier voor hebben aangewesen, en een algemeen gevoelen is, dat op een en de selve tijd geschied is; Christus heeft geleden, en is gestorven op het Paasch-feest, in de volheyd des tijds, als wanneer in de Lente dag en nagt even lang was, als hy twee-en-dertig jaar en ses maanden oud was geworden, van welke tijd ses maanden te rugge getelt, tot sijn twee-en-dertigste jaar-getyde, vindmen dat die geweest is op het Solstitium, en Sonne-stilstand, dat dag en nagt in den Herfst even lang was

daar

daar uyt dan mede volgt dat op den selven tijd van het jaar sijnen doop, en sijn geboorte gevallen sijn, soo dat de Geboorte Christi niet en is geweest op den 25. December, gelijk dat by *Chrisostomus*, *Epiphanius*, en andere gemeent is, en na die oude traditie als nog geviert en onderhouden werdt, maar op den 25. September; op welken tijd van 't jaar de Herders nog in 't Veld waren, ende de nagtwagt houdende by hare Kudde, en haar de Geboorte Christi, door den Engel des Heeren verkondigt is, Luc. 2. 8. Het welk op den 25. December, en in de hardste koude van de Winter niet wel en soude hebben kunnen geschieden, met dat dan geen Vee, immers geen kleyn Vee meer in 't Veldt en is. Maar mogt yemand vragen, hoe komt dan dat dien dag met de herstellinge van den Godsdienst niet en is verset, of nog verset en werd? Het antwoord zy: dat alles niet te gelijk heeft kunnen herstelt werden, en dat het nog niet en geschiet, is dat sulks niet over al en kan geschieden, en dat daar uyt vele ergernissen, troublen en scheuringen onder de gemeene Luyden mogten ryscn, en vele daar uyt oorsaak mogten nemen om tot secterye te vervallen; Dat ook by ons de Feest-dagen in haar selven, en op hunnen juysten tijd te vieren, so veel niet geagt en werd, als maar de gedagtenis self van de menswerdinge Christi, sijn lyden en sterven behoorlijker wijse wert gehouden, met dat wy gene dagen enige Heyligheyd toeschryven buyten den algemenen rust en Sabbat-dag, met dat sedert de komste Christi alle ceremoniale Feest-dagen sijn afgeschaft, en nergens geboden is eenige nieuwe wederom aan te stellen, so dat de Epiphanie, dat is de menswerdinge Christi, de Paassen en Pincxteren, en wat des meer is, tot gedagtenis van sijn lijden, en opstandinge, by ons indifferent zijn, of men die viert of niet, Rom. 14. 6. *Die den dag waarneemt, die neemt hem waar den Heere, en die den dag niet waar en neemt, die neemt hem niet waar den Heere.* En Colos. 2. 16. *Dat u niemand en oordele in spijse, ofte in drank, ofte in het stuk des Feest-dags, ofte der Nieuwe Manen, ofte der Sabbaten*, Daar den Apostel duydelijk leerd, dat alle Ceremoniale Feest-dagen en Sabbaten der jaren, en bysonderlijk der weeke, met de komste Christi sijn uytgedient, en te niet gedaan, in plaatse van dewelke sedert de tijd van de Apostelen den eersten dag der weeke, voor den Sabbath is gehouden, sie Actor. 20. 7. 1 Cor. 16. 1, 2. Apoc. 1. 10. De tegenwoordige Feest-dagen, by den Paus van Romen in gestelt, werden by ons voor Af-godisch gehouden, uytgesondert alleen eenige weynige, dewelke de Christelijke Kerk, na de vryheyd der Christenen heeft goet gevonden, mede te mogen onderhouden ter gedagtenis van Christi geboorte, lyden, sterven, ende weldaden, om God in deselve te dienen, met het gehoor van sijn woord, tot het gebruyk der Heylige Sacramenten, openbare en gemeyne Gebeden en Lof-sangen, het geven van Aalmossen, aan welke dagen evenwel de Conscientie der Christenen nu niet verder is verbonden, als om goede ordre te houden, en om malkanderen in de Christelijke Vergaderingen, door onderlijke opwekkingen meer en meer te stigten en sterken, het welk ook op andere tijden buyten den Sabbath wel mag gedaan werden, als het in goede ordre kan geschieden, sie 1 Corinth. 11. 17. en 14. 23.

[u] *Hare dagen*,] By de Turken, Tartaren, Persen, Arabiers, en andere naburige Oostlandise volken, dewelke geen gebruyk van Horologien gehad hebben, zyn de dagen en nagten in drie delen verdeelt geweest, in Uchtent ofte Morgenstond, in middag, en avond, dewelke t'elkens op sijn tijd wierden uytgeropen, van de eene Wijk tot den ander; Soo wiert ook de nagt verdeelt in voornagt, mid-nagt, en na-nagt, het welk ook by den Kelten ende oude Duytsen gebruykelijk schijnt geweest te sijn, eer dat de Horologien en nette verdeling van de vier-en-twintig uyren in den nagt en dag is uytgevonden geweest; Dit is ook den oorspronk der ongelijke uyren der Joden geweest, dewelke onder de selve nog by tijde van het Nieuwe Testament onderhouden wierden, gelijk wy hier voor op het een en op het ander breder hebben aangewesen. 53

[w] *Met geoorlofde gedierten*,] *Deorum*, (seid *Tacitus de Morib. Germ.*) *maxime Mercurium colunt, cui certis diebus humanis quoque Hostiis litare fas habent, Herculem, ac Martem concessis animalibus placant. Dat is:* Onder alle de Goden eeren sy allermeest *Mercurium*, aan dewelke sy op sekere dagen nodig achten Offer-hande van mensen te doen; Dese Offer-handen van mensen sijn den Duytsen benevens andre volken gemeen geweest; en is deselve manier van doen nog lange geoeffent. *Procopius de Reb. Gotic. lib.* 2, seid, dat de Franken, alhoewel sy Christum eerden, nochtans tot sijne tijden toe mensen Offer-handen gebruykt hebben; En van de Denen en Normannen schrijft *Ditmar. lib.* 1. *Chronic.* dat sy alle negen jaren in *Januario*, aan hare Goden offerden 99. mensen, en soo veel paarden, honden, en hanen; het welk duyrde tot de tijd van *Henricus Auceps*, (dewelke in 't jaar 936. overleefde) die deselve daar van afbracht; Dit sijn de woorden van *Ditmarus: Insuper Northmannos & Danos sibi obtemperantes fecit, & ab errore pristino revocatos, cum Rege eorum Kuntone, hos Christi jugum portare docuit. Sed quia ego de Hostiis eorundem antiquis mira audivi, hæc indiscussu præterire nolo. Est unus in his partibus locus, caput istius regni, Lederum nomine in pago qui Selon dicitur, ubi post novem annos, mense Januario post hoc tempus, quo nos Theophaniam Domini celebramus, omnes conveniunt, & ibi diis suismet LXXXX. & novem homines, & totidem equos, cum canibus, & gallis pro accipitribus oblatis, immolant, pro certo, ut prædixi, putantes hos iisdem placaturos; quam bene Rex noster fecit, qui eos à tam execrando ritu prohibuit!*

[x] *In sekre Bossen*,] *Lucos ac nemora consecrant*, *Tacit. de Morib.*

[y] *In het open aangenaamer*,] *Nec cohibere parietibus Deos*, seid *Tacit.* Sy en besluyten hare Goden tussen geen muyren; Dat ook de Hebreen voor de tijd van den Tempel *Salomons*, geene besloote plaatsen of Tempels tot haren Godsdienst gebruykt en hebben, blijkt uyt het gene dien aangaande tussen *David* en *Nathan*, in het twede Bock *Samuels cap. VII.* is voorgevallen, alwaar *David* willende den Heere een huys bouwen, God door den Propheet *Nathan* hem liet aanseggen: So seid de Heere, soud gy my een huys bouwen tot mijne woninge, ik en hebbe in geen huys gewoont, van 54

dien

dien dage af, dat ik de kinderen Israëls uyt Egypten opvoerde, tot op desen dag, maar ik hebbe gewandelt in een tente, en in een Tabernakel. *Noach* heeft maar alleen een Authaar opgerecht, om daar op in het open te brand-offeren, Genes. cap. 8. vers. 20. dit is geweest de eerste en alleroudste Theologie, want God en heeft *Adam* nergens belast dat hy hem een huys soude bouwen, maar veel eer verboden: om dat de gantse werelt hem een huys was, dewelke wat van hem gemaakt is, in hem begrijpt, het welk de oude Kelten afkomelingen van *Noach* wel begrepen hebben, en van haar ook tot andere Leeraars, en eerste Theologanten is overgegaan, daar van *Zenon*, *Theodorus*, en andre Griekse Wijsen voor een regel hielden, *Templa Diis non esse ædificanda*, Datmen de Goden geen Tempels en moste bouwen. Van de Persen schrijft *Herodotus Histor. lib.* 1. aldus: *Neque statuas, neque templa, neque aras exstruere, consuetudo est. Quinimo hoc facientibus insaniæ tribuunt. Credo, quia non ex hominibus Deos esse ortos arbitrantur, quemadmodum Græci. Dat is:* Daar en is men niet gewoon, enige Beelden, Kerken, ofte Autharen te maken; ja die sulks deden, agte men voor uytsinnige, het welk gelooflijk is, om dat sy geloven dat de Goden van geen menschen af en komen, gelijk als wel de Grieken doen; Van het selve volk spreekt ook *Cicero de Legibus lib.* 2. *Deorum delubra esse in urbibus censeo, nec sequor Magos Persarum, quibus Xerxes inflammasse Templa Græciæ dicitur, quod parietibus includerent Deos, quibus omnia deberent esse patentia ac libera, quorumque hic mundus omnis Templum esset, & domus. Dat is:* Ik oordeel dat'er Tempels en Godshuysen in de Steden behooren te zyn, en houde het niet met de Persiaanse Wijsen, door welkers toedoen Xerxes de Kerken in Griekenland had doen verbranden, om dat sy hare Goden tussen de muyren besloten, voor dewelke alles vry en open most wesen, en voor dewelke de gantse werelt haren Tempel en Huys is. En een weinig verder: *Melius Græci atque nostri, qui ut augerent pietatem in Deos, easdem illas, quas nos, urbes incolere voluerunt; est enim quadam opinione species Deorum in oculis, non solum in mentibus. Dat is:* De Grieken en wyluyden hebben dat beter verstaan, dat namentlijk sy so wel in de Stad wonen als wy doen, want daar is in de oogen jets meer Godlijks als in de gedagten; Men moet niet geloven dat *Kain* doen hy een Stad boude, eenige Tempelen of Huysen van sijne By-goden, daar hy toe vervallen was, gebout heeft. De Scyten hebben ook geen Tempels, Kapellen, ofte Autharen gehad, als alleen dat van den Krygs-God *Mars*, van rijs, riet, en takken van bomen aan een gevlogten, volgens tuyg van *Herodotus Histor. lib.* 4. Den selven *Herodotus* schrijft, dat de Egyptenaren eerst de Godshuysen en Tempelen hebben beginnen te bouwen; Soo hebben ook de Romeinen gedaan, dewelke na de getuygenis van *Livius* in sijn Roomse Historien *lib.* 1. ten tijde van *Romulus*, den God *Jupiter*, ter goeder gedagten van hare overwinninge tegen de Ceninensen, eenen Tempel gebouwt hebben; gelijk ook andre volken, hare By-goden bysondre Offer-plaatsen hebben beginnen te bouwen; Dog den rechten waren God, heeft eerst *Salomon* in 't 2993. jaar na de Werelt-sepping, en het 480. jaar na den uytogt uyt Egypten, tot Jerusalem een Tempel gebouw, daar van in het 1. Boek der Koningen, cap. 6. dewelke by sijn vader wel was voorgenomen, dog door den Propheet *Nathan* wiert verboden, dat hy het selve voor sijn soon *Salomon* soude overlaten, 2 Samuël, cap. 7. dewelke het van God niet geboden, maar toegelaten is, sodanigen Tempel te bouwen, als daar van in het 6. Capitt. van het 1. Boek der Koningen wert verhaalt, ontwijvelijk na het voorbeelt van andre; gelijk dan ook de oude Duytsers van de Romeinen geleert hebben, hare bysondre Offer-plaatsen te bouwen, hoedanig te verstaan is, het geene *Tacit. de Morib. Germanor.* van die volken, dewelke eenen Godt *Aartum* als een God en moeder der aarden dienden, en van den Marsackers Tempel, die sy *Tanfana* nomden, schrijft.

55 [2] *Hercynia Silva*,] Het Hertzen Walt, is het grootste Bosch van geheel Duytsland, *Cæsar Comment. lib.* 6. beschrijft het selve negen dag reysen in de breete, en wel tsestig in de lengte, heeft sijn begin in Switserland, en loopt langs den Donau, tot in Sevenbergen in Hungaryen, Walachien, en Moldavien, daar het sig van de Riviere ter slinkersijde uytspreyt, en om sijn grote tegens de Grensen van verscheide volken aanstoot; aldus wert het selve Bosch beschreven by *Cæsar d. lib.* 6. *de Bello Gallic. Hercinia Sylva latitudo IX. dierum iter expedito patet; non enim aliter finiri potest, neque mensuras itinerum noverunt, neque quisquam est hujus Germaniæ, qui se adisse ad initium ejus sylvæ dicat, quum dierum iter L X. processerit, aut quo ex loco oriatur acceperit. Dat is:* Het Hertzen Walt is negen dag reysen breet, want men kan het niet wel anders beschryven, of verdelen; ende en is niemant in ons Duytsland, die kan seggen, dat hy het ten eynde gereist heeft, of weet waar het sijn regte begin neemt, om dat het wel tot tsestig dag reysen is uytgebreit; Hy stelt hier het begin omtrent den Rhijn, het welk hem tsestig dag reysen verder soude uytbreyden, en het strekt sig tegenwoordig by na door geheel Brandenburg, door Pruyssen, Polen, Littouw, Russien, en Moscovien, als een ende 't selve Bosch.

56 [a] *Het Marzen Bosch*,] Niet van Mars also genomt, maar van Schwarz, anders Schartzen Walt, te onregt *Sylva Martiana*, in plaats van *Swartiana* genomt, is mede een groot Bosch in Switserland, niet verre van het Hertzen Walt afgelegen, datmen seid dat ook wel agt daag reysen groot is.

57 [b] *Het Woden Wout*,] *Mercurius* wert ook Godan, ofte Gwotan, Wodan genomt, daar van onsen Woonsdag, ofte Wodensdag, waar van breder t'sijner plaatse.

58 [c] *Schaken-Bosch genomt*,] Daar van hier voor op het IV. Hooftstuk Num. 8.

Sodanig een Bosch was het Bosch daar *Tacitus lib.* 2. *Annal.* van schrijft, dat *Hercules* toegeheiligt was over de Vegt, op de Westfaalse Grensen gelegen; *Cæsar, inquit, transgressus Visurgim, convenisse & alias nationes in insulam Herculi sacram*; Sodanig was het Baduennen Bosch in Vriesland, daar hy *lib. IV. Annal.* van schrijft, dat in den slag tegens de Vriesen negen hondert Romeinen, daar onder veel voorname Hooft-luyden

Digitized by Google

den waren doodgebleven; sodanig was het *Sacrum nemus in Insula Oceani*, daar Jonkvrouw Velleda propheteerde, en van toekomende dingen voorseyde, daar van *Tacit. Histor. lib.* 4. Dog deselve heeft haar verblijf gehad by de Broeklanders omtrent de Riviere de Luppe, volgens het gene den selven *Tacitus lib.* 5. *Histor.* in den Scheep-strijd tussen *Claud. Civilis* en *Cerialis*, daar van schrijft *Multa luce, inquit, rebelli hostes captivis navibus, prætoriam triremen flumine Lippia donum Velledæ traxere. Dat is:* Des morgens heel vroeg, trokken de vyanden met hunne veroverde Schepen te rugge, en trokken het driedolkent Oorlogs-Jagt de Riviere de Luppe op, tot een gifte aan de Jonkvrouwe *Velleda*.

59 [d] *In Vrouwe Klederen,*] *Tacit. de Morib.* sprekende van verscheide Duytse volken, verhaalt onder andere van de Naharvalise volken en Sylesiers, dat'er by deselve een out geheiligt Bosch was, daar een Priester over gestelt was, in vrouwen gewaat gekleet, daar sy *Castor* en *Pollux* vieren. *Apud Naharvalos, inquit, antiquæ religionis Lucus ostenditur; præsidet Sacerdos muliebri ornatu, sed Deos interpretatione Romana Castorem, & Pollucem memorant.* En het is niet alleen in de gewesten van Europen, maar ook in Asia, Africa, en America, een algemeen gebruyk geweest, dat de Offer-Priesters in 't wit gekleet waren; Van de oude Franken getuygt *Plinius lib.* 16. *cap.* 44. *Sacerdos, inquit, candida veste cultus, candido sago immolat*, den Priester doet het Offer in witte klederen, met een wit blinkent overkleet. Van de Persen seid, *Diogen. Laërtius in proæmio, His vestis candida.* Dese sijn met een wit blinkent kleet aangedaan. *Ita Silius Italicus de Jovis Ammonis Sacerdotibus inisio lib. III.*

——— *Nec discolor ulli*
Ante aras cultus: Velantur corpora lino

Plato de Legib. lib. XII. en *Cicero II. de Legib. Color albus præcipue decorus Deo est.* Het wit is voor al Gode aangenaam. Dit schijnt uyt de Wet *Moysis* de kinderen van *Noach*, en soo voort aan alle andre volken bekent gemaakt, en medegedeilt te zyn. Dit was de Wet des Brand-Offers, Levitic. cap. 6. vers. 10. de Priester sal sijn linnen kleet aantrekken, en de linne onderbroekken; en cap. 16. vers. 5. Hy sal den heiligen linnen rokken aandoen, en een linnen onderbroek sal aan sijn vleesch sijn, met eenen linnen gordel sal hy hem gorden, en met den linnen hoedt bedekken; Dit sijn heilige klederen, en vers. 32. En den Priester diemen gesalft, en wiens hand men gevult sal hebben, om voor sijnen vader het Priester-Ampt te bedienen, sal de versoeninge doen, als hy de linne klederen, de heilige klederen sal aangetrokken hebben.

60 [e] *By Vrouwen bedient,*] Hier van getuygt onder den Duytsen *Tacit. de Morib. Germanorum, Memoriæ proditur, inquit, quasdam acies, inclinatas jam & labantes, à fœminis restitutas constantia precum; inesse quin etiam sanctum aliquid & providum putant, nec aut consilia eorum aspernantur, aut responsa negligunt. Vidimus sub divo Vespasiano Velledam, diu apud plerosque numinis loco habitam: sed & olim Auriniam, & complures alias venerati sunt, non adulatione, nec tanquam facerent Deas.* Men vint beschreven, dat sommige slagordens, die alrede aan het wijken en den moed genoeglaam verloren gaven, van de Vrouwen, door haar gestadig bidden gantselijk herstelt zyn geworden; ja sy meinen dat in de Vrouwen jets heiligs schuylt, en enige Goddelijke Voorsegginge verborgen is. Oversulks veragten sy haren raadt niet, nog verwerpen hare antwoorden. Wy hebben ten tijden van den Kaisar *Vespasianus* een Jonkvrouw *Velleda* gekent, die by vele lang als een Godinne geagt wiert; soo heeftmen ook van ouds *Auriniam*, en veel andere geëert, niet uyt vleyerye, ofom haar als een Godinne te agten. Van welke *Velleda* 61 den selven *Tacit. lib.* 4. *Histor.* aldus schrijft: *Ea virgo nationis Bructeræ late imperitabat, vetere apud Germanos more, quo plerasque feminarum fatidicas, & augescente superstitione arbitrantur Deas. Tunc Velledæ auctoritas adolevit, nam prosperas Germanis res, & excidium legionum prædixerat.* Dese Broeklandse Jonkvrouwe wiert onder de Duytsen wijd en sijd geagt, dewelke na haar manier van doen vele vrouwen als Propheten der toekomende saken, en uyt een bygeloof tot Godinnen hielden, doen begon het gesag Velleda aan te wassen, want sy had de Victorie der Duytsen, en Nederlage der Roomse legioenen voorseidt. Van de Franken schrijft *Pompon. Mela lib.* 3. *cap.* 6. aldus: *Sena insula in Britannico mari, Gallici numinis oraculo insignis est, cujus Antistites perpetua virginitate sancta numero IX. esse traduntur, putantque ingeniis singularibus præditas; Maria ac ventos concitare Carminibus, seque, in quæ velint, animalia vertere, sanare, quæ apud alios insanabilia sunt, scire ventura, & prædicere; sed non nisi dedita opera ad se navigantibus, & in id tantum, ut se consulerent profectis. Dat is:* Daar is een Eyland in de Brittise Zee, Sena genomt, dat door de Goddelijke Voorseggingen vermaardt is, daar haar negen reine Maagden onthouden, diemen meent dat met bysondere kennis begaaft zyn, dewelke de onstuymige Zee, en winden met haar singen kunnen bedwingen, haar in allerley gedierte vervormen, genesen, 't geen by andre ongeneeslijk was, en van toekomende dingen voorwetenschap hebben, dog niet als aan die gene, dewelke om geen andre reden daar komen, als om haar te versoeken, en beraden. *Dio* schrijft ook *Histor. lib.* 67. dat de Maget en Propheterse *Ganna* voor de tijd van *Velleda* in agtinge was.

Het gene *Tacit. lib. de Morib. Germanor.* van de Propheterse *Aurinia* schrijft, menen sommige dat moet wesen *Alurinia*, daar *Jornandes de rebus Goticis*, onder de naam van *Alioruna* van schrijft, dat het selve geen eigen naam, maar een algemene naam der vrouwe Propheterssen soude zyn, van het woort *Alterune*, dat is, soo veel als een oude Wijse. Sie van dese Sibillise Oraculen, en Voorseggingen breder hier voor op het VI. Hoofdstuk.

Dat de oude Kelten hunne vrouwe Priesteren gehad hebben, betuygd ook *Strabo Geograph. lib.* 7. *Morem fuisse, inquit, Cimbris usitatum ferunt hujusmodi. Uxores eorum, quæ una cum viris in bellum proficiscebantur, fatidicas quasdam comitatas fuisse Sacerdotes, capillo cano, candido vestitu, carbasinas*

Digitized by Google

basinas amictas sagulis, quæ fibulis subnectebantur, cingulo cinctas æreo, nudisque incedentes pedibus. Dat is: Men seid, dat onder de oude Kelten een maniere van doen was, dat onder de vrouwen, dewelke met hare mans ten Oorlog gingen, eenige Propheterse vrouwe Priesteren mede gingen, met grijsagtig haar, in wit gewaat, met een wit Karbasine overkleedt, het welk met gespen toegestrikt wierd, met een koperen riem toegegort, bloots-beens.

f *Verscheide Afbeeldsels,*] Dewelke niet met Gotise letteren, gelijk de Germanse volken plagten te gebruyken, maar alle met opschriften der Romeinen in Latijnse ofte Roomse letteren gevonden werden, sommige, doch seer weinigh met Griekse letteren, tot een seker teken dat de bygelovigheid van andere Goden buyten de Son ende Maan, uyt het verdigtsel van de Romeinen is voortgekomen.

g *Door Sint Willebord,*] Wanneer en hoedanig Sint *Willebord* hier in 't Land gekomen zy, en is onder de Schryvers niet eens, soo datmen naulijks weet watmen daar van geloven sal; immers en kunnen wy het verdigtsel van den Karmeliter Monik tot Haarlem *Joann. à Leydis Chron. Belg. lib. 1. cap. 2.* aangaande het Godlijk Mirakel van sijn geboorte niet geloven, veel min het geen den Schryver van de oude Hollandse Chronijk *divis 3. cap. 4.* daar uyt met sijne byvoegselen heeft nageschreven, daar in desen *Willebord* met *Johannes* den Doper in alles gelijk wert gestelt, gene als een voorloper, en dese als een navolger Christi, met sijn elf Discipelen, en medegesellen, Apostelen en Euangelisten van dien tijd, daar van wy de schoone Historie alhier in kort ten toon stellen, om te betonen hoe stout en Godslasterlijke dese Moniken derven liegen.

61 Hy begint dan met het Mirakel en Wonder-val van sijn geboorte; sijn vader, seggen sy was *Wilgis*, en sijn moeder *Orania*, die een wonderlijk teken sag, doen sy *Willebord* nog in haar lichaam droeg; Sy sag op een nagt in haar slaap, datter een Nieuwe-maan in den Hemel verscheen, die sy sach dat in korten stond half vol wierd, en soo voort tot geheel rond aanwies, en viel ten laatsten van boven neder in haar mond, en deselve doorgeslikt hebbende, bestond haar gantse Lichaam klaar en vol licht te werden; ontwakende, was sy gants ontroert; niet wetende wat dat mogte beduyden, gaf het een seker Biegt-vader te kennen: die haar vraagde of sy ook in die nagt van haar Man tot voort-teling bekent was? dat sy niet ontkende: naar welke Biegte, hy antwoorde, dat dit wat wonders in haar soude beduyden. De Maan, seyde hy, die gy van soo kleyn tot groot hebt sien wassen, is een Soon, dien gy in dien nacht ontfangen hebt, die door het licht der Waarheyd, de dikke duysternis der ongelovige sal verligten, en waar hy sal gaan, of keeren, sal hy door het ligt van den Hoogsten, de Wereld met sijn volmaakte Heiligheyt vervullen; hy sal door een vrugtbare Naam van veele aangesien en gekent werden, geensints minder als die geene die door vierige Gebeden, soo aan de Son, de Maan, en elf Sterren, den Prophetisen Geest ontfing.

Het welk alsoo gevolcht is, want het geschiede, na dat hare dagen vervult waren, dat sy eenen Soone baarde, die sy na sijn ontfangen Doopsel, den Naam van *Willebord* gegeven hebben. Na dat hy tot sijn Jaren gekomen was, is hy ter Scholen gesonden by Geestelijke Mannen in der Kerken tot Herpen in Engeland, daar hy een Klooster-klerk wierd, en een geschooren kruyn aan-nam. Daar hy alsoo vorderde, dat hy op sijn 20ste jaar, als een and'ren Samuel, Gode en de Mensen tot een welbehagen, alle andre te boven ging. Desen *Willebord* vernemende, datter in Yrland een geleerde Schole was, is hy aldaar overgetogen, tot den H. Vader, en Bisschop *Egbert*, en tot den H. Man en Priester *Wigbert*, van welken Bisschop *Egbert*, *Willebord* Mede-Priester gewijd wierd. Ondertussen had desen Bischop *Egbert*, sijnen Priester *Wigbert* in Neder-Duytsland overgesonden, om aldaar de ongelovigen, het *woord Gods* te verkundigen, maar heeft daar geen voordeel kunnen doen, en kwam weder in Yrland. Daar na doenmen schreef 690. seid hy, doen *Willebord* 33. Jaar oud was, heeft den H. Geest in *Willebords* Herte een groote Vlamme en Vier ontsteken, alsoo dat het hem niet genoeg en scheen te wesen, dat hy tot dien dage toe alleen in Godsdienstige Heyligheyd soude geoeffent zijn, ten waar dat hy ook andere Mensen, in het verkundigen der waarheyd voorstond; Soo heeft hy voor hem genomen, uyt ingevinge des H. Geests, en sijns Moeders openbaringe hem vaardig gemaakt, en nog andere elf goedwillige Mannen met hem genomen, als *Swigberd, Willebald*, den Abt *Lebuyn*, *Winibald*, twee *Ewalden* Priesters, *Marcellijn*, *Acha*, en *Widbert*, ook Priesters, en *Adelbert*, Levijt, des Konings Soon van Deyeren in Engeland, welke alle haren oorspronk hadden vande Sassen en Vriesen, die Engeland ingenomen hadden, en daarom bekwaam den Vriesen dat Woord te verkundigen; Met dese Heylige Doctoren, is *Willebord* te scheep gegaan, heeft in den mond des Rhijns sijn Seyl gestreken, en daar een weynig gerust, en van daar voortgevaren, na dat Slot Wiltenburg, datmen Utregt nomt, gelegen op den Oever van den *Rijn*, en bestonden aldaar met grooter vierigheid dat Woord *Gods* te verkundigen, maar en konden daar nog geen vrugt doen om de hardigheyt des Konings *Radbout*, met sijne Vriesen. Soo dat *Willebord* naar Hartog *Pippijn* van Braband vertrok, een Groot-meester van des Konings Huys in Vrankrijk, die in 't Jaar 692. een groot Heyr vergaderde, en met eenen grooten Hoop op den Vriesen aantoog, die hy met haaren Koning *Ratboud* overwon, en daar toe bragt, dat hy het Heylige Doopsel ontfangen soude; daarom dat Hartog *Pippijn* weder in Vrankrijk komende, *Willebord* met sijn Gesellen weder in Vriesland gesonden heeft, om den Koning *Radbout* met sijn Volk, tot het Kristen Geloov en Heylig Doopsel te brengen; maar, want hy daar niet bedryven, nog vorderen en mogt, is hy wederom na Oost-Vrankrijk, dat is, Uytregt getogen, daar hy onlangs dat Volk tot het Kristen Geloof gebracht had, welke Stad doe nog stond onder de Heerschappye en Mogentheyt der Koningen van Vrankrijk, al van dien tijd af dat sy *Radbout* der Vriesen Koning daar uyt verdreven hadden. En sie de H. Man *Willebord* is t'Uytregt gebleven, en heeft veel Priesteren by hem vergadert, en aldaar de ver-

vervallen Kerke van St. Tomas, tot een Bede-huys en Doop-vunte opgeregt. Hy heeft sijne Gesellen daar gelaten, en is wederom in Vrankrijk tot *Pippijn* overgegaan: door wiens toedoen hy naderhant door den Paus *Sergius*, tot Aarts-Bisschop van Utregt gewijd is. Het welk geschiede in 't jaar 697. Daar hy hem ter neder stelde, en alomme door sijne Mede-gesellen, het gantse Land tot het Kristen-Geloof bracht, en is aldaar overleden, na dat hy den Bisschop-stoel 40. jaar bekleed had.

Hier hebt gy het gantse leven en bedrijf van den H. *Willebord*: Het selve werd ook beschreven by andere, als by *Johan van der Beek*, in sijn Lijst der Bisschoppen van Utregt, dog wat omsigtiger, daar hy met desen *Willebord*, als den eersten Bisschop van Utregt, begint.

De Oude Hollandse Kronijk-Schryver in de Derde Divisie, heeft daar in den Karmeliter Monik van woord tot woord gevolgt, behalven dat hy hier en daar veel van 't sijne by doet. *Jan van der Beek*, buyten dat een Schryver van Geloof, bekent in de opkomst van de eerste Bisschoppen van Utregt, dat hy het leven van desen Heyligen *Willebrord*, uyt de oude Engelse Gedenk-schriften heeft nageschreven, en verhaalt onder andere van sijne Mede-hulpers, dat *Adelbert* in Kennemerland, *Werenfrid* in de Betuwe, *Willebold* in Oost-Vriesland, en St. *Marcellijn* in Over-Yssel, de Heydenen bekeerde. Dit gebeurde in 't jaar 697. dat *Willebord* om sijn bysondre Heyligheyt, Bisschop van Utregt werd, welken Stoel hy tot sijn dood, den tijd van veertig Jaar beseten heeft.

Wie sou dat niet gelooven, daar men tijd, man, en plaats nomt? Dat moet immers waar zijn.

Als men van de eerste beginselen van de opregte verkundiging van het H. Euangelium door de gantse Wereld soude ondersoeken, soo is immers genoeg bekent, dat die sedert den tijd van de Apostelen soude moeten gesogt werden, dat by de tijd van *Willebord* niet te pas en komt; waar blyven sy met haren Sinte *Pieter*, die den eersten Roomsen Stoel beseten heeft, soo sy seggen, maar om die twee-genaamde Heylige Eerstelingen in eene Kaproen te brengen, soo willen wy haar dat gaarn toegeven, dat door die beyde, dat is, de Pausen van Romen, en sijn gestelde Bisschoppen, het eerste by-geloof, en Afgodise dwaling in het Kristendom gekomen is; Welke nieuw-vonden, als daar is de Vervorming en verandering van het Mis-Brood en Wijn, den Beelden-dienst, en aanroepinge der Heyligen, het Vagevier, de Oorbiegte, de Ziel-missen en Aflaten, nog vele Eeuwen na Kristus, en de sendinge van sijne Apostelen niet bekent en sijn geweest, gelijk dat (on wederleggelijk) beweerd en aangewesen werd by *Pieter Kabeljauw*, in sijn Oude Catholijke Waarheyt der Gereformeerde Kerke, tegen het Nieuw-geloof des Pausdoms, cap. 36. en 37. Daar by komt, dat verscheyde instellingen nog soo jong zijn, dat het onse Ouders heeft mogen geheugen, die tot weeringe van de ingevoerde Aflaat-Brieven in het Jaar 1517. opgekomen, en daar op gevolgde Conscientie-dwang, in den Jare 1555. en daar om streeks, haar Goed en Bloed hebben opgeset, en door een Algemeenen ingegeven af-keer, tegen den by-geloovigen Beelden-dienst, (en wat des meer is) door de-welke in 't Jaar 1566. op eener stond, over al, en in alle Kerken van Nederland, de Beelden afgeworpen, en de Mis-altaren ter neder gevelt zijn) den gantschen Gods-dienst is herstelt geworden, en van al die oude by-geloovige dwalingen is gesuyvert.

Dat door ingeven der Hierarchale en al-beheerssende dwang-magt der Geestelijke, soo men die so noemen mag, desen *Willebord*, een van de voornaamste van die Bende, sich in wangelovige schijnheyligheyt verstout heeft, sig selven onder de schaduwe van den Paus van Romen tot een Bisschop op te werpen, en sig Meester van dit Land te maken, en hy den eersten Bisschop van Utregt mogt zijn geweest, dat mag wel wesen, d'een of d'ander moet de eerste geweest zijn, gelijk ook daar aan weynig gelegen is, waar hy van daan gekomen is, uyt Engeland, of uyt Schotland; hy mogt in dit Land niet gebooren zijn, daar most wat vremts en ongemeens by-komen.

[h] *Aan hun geopenbaart*,] Soo wy menen en 63
met geloofwaardige Schryvers, onder de Rom-
nisten self kunnen betuygen, is de eerste leer en openbaringe van het Heylig Euangelium in dese Landen geschied aan de Kerken van Keulen, Trier en Tungeren, omtrent vijftig Jaar na Christi geboorte, door de Afgesanten der Apostelen in en na de Westerse Landen; Welke Kerken voor de oudste Stoel-kerken deser Landen erkent werden, waar in en om meer oude Gedenk-tekenen dier sake overig te vinden sijn als ergens anders, alhoewel by de besitters van deselve van weynig opmerking.

Van dese besending der Discipelen Christi en sijne Apostelen na dese Westerse Landen, getuygen *Wilhelmus Damasius*, van Dordrecht geboortig, Bisschop van Roermonde, in seeker Tractaat aan die van Dordrecht toe-geëygent.

Franciscus Dionisius Muisard van Tilburg, Monnik der Præmonstreiten ordre in de Abdye van Tongerlo in Braband, schrijft daar van in sijn Kerkelijke Historien op het Jaar 53. aldus: Nu keeren wy tot Petrum, welke voldaan hebbende de saken die hem in 't ooston over quamen, heeft door sijn Herderlijke sorgvuldigheyd, nog andre werkluyden in den Oegst des Heeren uytgesonden, om den Wijngaard des Heeren, die nog wild en onbesnoeyt lag, op te rechten, en te onderhouden, dat hy vrugten mogt voortbrengen; hy sond daarom *Encharius* Bisschop; *Valerius* Diaken, en *Maternus* Sub-Diaken, omtrent het elfde jaar van den *Kaisar Claudius* na Duytsland, om dat sy dit volk, sittende in de duysternis en schaduwe des doods, met het waaragtige ligt des Euangeliums souden verligten; Sy vertrokken dan na Duytsland, om te prediken aan dat wilt, Barbaris en ongodlijk volk; Alomme daar sy door gingen het woord Gods verkundigende, en voorts reysende tot Trier, een Hooft-stad van Duytsland, een Moeder en Modder van alle vremde en afgrijselijke Afgoderyen, daar den Duyvel sijne leugenen dagelijks door uytstorte. Hier begonsten sy uyt te storten de straalen des lichts dat sy met hen bragten, en de Heydenen voor te houden, het leven en Saligheyd in *Christo Iesu*, den selven mede werkende, en hunne woorden kragt gevende, stigtende een Kerke ter

eeren

eeren van *Iesus Christus*, en bekerende een groote menigte van volk, door hun Heylig leven. De mare van hun Heyligheyd was soo groot datse verbreyd was geheel Duytslant door, van over de Rivier de Maze tot den Donauw toe, stigtende en onderrichtende niet alleen de Kerke van Trier, maar ook de Kerken van Keulen en Tongeren, door dewelke veel volk in Duytsland, Alsatien en in onse Nederlanden, het Geloove Christi ontfangen hebben. *Augustinus Wichmans in syn Brabantia Mariana, Lib. 1. cap. 3.* schrijft daar van mede aldus: *Quin & apud Germanos constans exstat traditio, quam etiam vetusti Ecclesiarum Colonienſis & Trevirenſis confirmant Annales, ex primis Apostoli Petri Discipulis in Germaniam missis fuisse nostrum Belgarum Apostolum Sanctum Maternum.* Ja het is een gemeen gevoelen, het welk by de oudste jaar-boeken van de Kerke van Keulen en Trier mede werd bevestigt, dat *Maternus* een van de eerste Discipelen van den *Apostel Petrus*, in Duytsland gesonden, den Apostel van onse Nederlanden is geweest; En in het vierde Boek schrijft hy, dat van dese Gesandschap by verscheyde uytheemsche en inlandsche Schryvers gedacht werd, het welk hy verder bewijst uyt *Harigerius*, Abt van Lobien, die daar van wijdlopig aldus schrijft:

HEer von schreiste de Chronijk / of dat tijtboich van den geschichten der vergangen Jairen in Duytschen Landen / und sunderinge der Heyliger Stat Coelen/und irer Busschoven. pag. 47. Van den begyne des Trierschen Buschdoms / in dem 53. Jair uns Heern / und in dem 12. Jair van Claudius Kaisardom / und as Sent Peter 10. Jayr was Paus geweſt / soo is komen Sent Eucharius / einre van den 72. Discipelen / myt synen Gesellen Valerius, Maternus, Vys heys Sent Peters, dat sy sulden Predigen und verkundigen dat Euangelium den Mynschen die woinden in Gallien / dat nu Francreich genant is. En Fol. 55. vers. van dem beginne des Bischdoms van Coellen: Vur dat eyrste so is zo wissen / dat in dem 44. Jair na dem Geburt uns Heern / und in dem 13. Jair na dem doit Cristi / so hait unse lieve Here gesant in die gantsch Welt syn Jongern / zo Predigen dat Euangelium; Jnd dat is geschiedt in dem 4. Jair as Klaudius Kaisar was; Jnd as Sent Peter kurtz dar nae zo Romen komen was / ind da selffs synen Stoyl ind Wonung genomen hadde / so merkte he waill dat eme dat deil der Werlt van Occidenten gegeven was zo bekeeren / zo den Cristen Gelouven / ind want he allein niet umb ind umb dat vollenbrengen mogte / so sante he vyel Helige Manuen uys in Gallien / dat se die Landen bekeirden; ind under den die he uys sante / so sante he Anno Domini 54. Sent Eucharien, ind den machte he Bisschof / Sent Valerius, ind den machte he em Euangelier / ind Sent Matern, ind de machte he Episteler; Dysse dry trekken zo samen uys Predigen / ind do reysden dusse voortan / ind Predigden umb ind umb wae sy hin quamen / dat Hillige Ewangelium / und zom letsten quamen sy zo Trier / ind da bleef Sent Eucharius as ein Bisschoff mit den andren zwey / ind bekeirde die van Trier / mit ander vyel Steden in Welchsland / ind in Duytsland; Do nu Sent Eucharius was Bisschof geweſt zo Trier 23. Jair / do starf he / ind Valerius d'Ewangelier wart Bisschof zo Trier / ind Predigden so vlytsich mit Sent Matern, dat der Cristen naem so seere zoe nam / dat de Cristen zo Trier Mere was dan der Heyden. Do nu dusse zwey gestorven waren / werd Sint Matern Bisschof zoo Trier / und was he namals Bisschoff van Tongeren. Do nu der Heillige Bisschoff Sent Matern, die Stat van Trier / mit den Landen da by lyggende in eyn regten wegh der wairheit und des Cristen Gelouven gebracht hadde / ind was ungeverlich 3. of 4. Jair Bisschof zo Trier geweſen / soo woulde he ouch ander Lande bekeren / ind trekt uys / ind Predigte soe wae he hyn quam / offentlich ind standhaftichlich den Cristen Gelouven; ind als he so ging Predigen das Hillige Ewangelium / so quam he van Trier zo Verona / nu Bonna genant / und machte die Cristen; Vnd dair nae so quam he zo Agrippinen / dat nu Coellen heisicht / und dat was in dem Jaren nae der geburt uns Heeren / als gemeinlich die boichen sagen Anno 93. ind im den 12. Jair van Domitianus Kaisardom. Em ander Boich genant Florarium Temporum, schryft en wenich anders / dat Sent Matern hane das Bischdum zo Agrippinen begunnen / und sy al dae Bisschoff worden / als he 6. Jair Bisschoff was geweſen zo Trier / na Eucharius ind Valerius doit / in dem Jair uns Heeren 96. in dem letsten Jair van den Kaisar Domitiaen, ind besatz dem Stoil 35. Jair / die underscheit tussen der vuurschreven meinung / ind disser steit in 4. of 5. Jairen / it licht kleyn macht dair an. Do nu Sent Matern zo Agrippyn komen was / do began de dair so Predigen Cristen gelouven / ind verstoirde die Affgoden / und bekeirde dat volk zo den Heilligen Cristen gelouven / ind dede dair buwen zwae Kirchen die ein buyssen der Stat Muren / ind wyhede die in Sant Peters eere / und in der sadiste he synen Bisschoflichen Stoyl / ind dair umb heisicht die Kirch noch hude zo dage / der Aelde Doem; De ander Kirch dede he buwen in der Stat / in die eere uns Lieber Heeren / ond Lieber Brauwen / int is nu genant Sent Cecilien-Kirch. Ich hain wail hoiren sagen / dat Sent Peters-Kirch die da by Sent Cecilien-Kirch steyt bynnen Coellen / sy ein van den elsen Kyrchen / dem Sent Maternus have sy doin maichen. Jnd dat Gebuwe is van den alden Werlt / alsmen noch huyden zoo dage syen mach: Dair nae as Sent Maternus der Hillige Bisschof die Stat Agrippinen van ihren ungelouven bekeirt hadde zo den regten Gelouben / so soch he voortan / in quam zo Tricht / in da Predichte he ouch / ind bekeirde das voulk / ind de ouch da machen ein Kirch; ind zom letsten quam he zo der Stat van Tongren / in dat was op die zeit ein koestlich Grois Keuffheust-stat / ind die vant he voll Affgoderye ind ungelouvent; Da began he zo Predigen / ind bekeirde das volk ouch zo den Cristen Geloube / in dede da bouwen ein Kirche / ind sazde da ouch seinen Bisschhofflichen Stoil / ind dat was in dem 10. Jaire nae dem als he Bisschoff zo Trier was worden / ind 5. Jairen na dem as he was Bisschoff zo Colln geweſt / ind alsoo was he Bisschoff zo Trier 40. Jair / Bis-

Digitized by Google

schoff to Colln 35. Jair / und 30. Jair Bisschoff to Tungern.

Behalven het *Florarium Temporum*, werd by den selven Chronijk-schrijver mede bygebragt een oude Rijm-Chronijk, dewelke ook het selve mede brengt, als hy seyd, Jd is eyn Chronica van der Stat van Colln / und is in Rymen gesatz / die ouch voirbringt van den Stat van Agrippina / wie sy Sent Matern bekeirt have.

Hier uyt staat te letten, dat van ouds de Maas het scheid tussen Duytsland en Gallien geweest is, en dikmaals Gallien voor Duytslant genomt werd. En dat alhier van de oudheyd der Kerke, by de Kerk van S^t. *Cecilien*, S^t. *Peters*, anders den Apostel-Kerk geseyd werd, is een seer oud gebouw, dat ik met groote verwondering over de oudheyd en bysonder slag van Gebouw, gesien heb, soo dat wel soude geloven, dat niet S^t. *Cecilien*, maar desen Apostel-Kerk, die gene is, die ten tijde van *Maternus* gebouwt soude zijn.

Van dese besendinge van *Eucharius*, *Valerius* en *Maternus*, Discipelen van *Petrus*, werd ook aangeteekent in het *Martyrologium Romanum*, onder den XIV. dag van September, soo dat het een algemene over-een-stemminge is.

64 Dus is het Geloove Christi wijd en breed door gantsch Duytsland soo binnen als over den Rhijnstroom verbreyd geworden, daar van ook getuygen *Irenæus* en *Tertullianus*, die omtrent twee hondert jaar naar Christum geleeft heeft, dewelke *contra Marcionem lib. adversus Judæos cap. 7.* getuygd, dat de Guallen, Duytsers, en Daciers, dat sijn die van Transilvanien, Walachien en Moldavien, woonende aan den Danau, en andere Noortse volken, in sijn tijden Christum erkent hebben. *In quem alium, inquit, universæ gentes crediderunt, nisi in Christum, qui jam venit? Cui & aliæ gentes crediderunt, Parthi, Elamitæ, & qui inhabitant Mesopotamiam, Armeniam, Phrygiam, Cappadociam, & incolentes Pontum, & Asiam, & Pamphiliam immorantes, Ægyptum, & Regionem Africæ, quæ est trans Cyrenem, inhabitantes Romani & incolæ, tunc in Jerusalem Judæi & cætera gentes, ut jam & Getulorum varietas, & Maurorum inculti fines, & Hispaniarum omnes termini, Galliarum diversæ Nationes, & Brittannorum inaccessa Romanis loca, Christo vero subdita, & Sarmatarum, Dacorum & Germanorum, & Scytharum, & abditarum multarum gentium & Provinciarum, & insularum multarum nobis ignotarum, & quæ enumerare minus possumus. In quibus omnibus locis Christi nomen, qui jam venit, regnat. Dat is:* In wien hebben dog alle volken gelooft als in Christum, die gekomen is? in wien ook andre vremde volken gelooft hebben; De Parthers, de Elamiters, ende die in Mesoporanien, (dat is Diarpech in Asien, tussen den Tibur ende Eufraat) wonen, in Armenien, in Phrygien, ende de inwoonderen aan de swarte Zee; Natolien, Pamphilien, ende de inwoonderen van Egypten, en de geweste van Africa, anders de Kust van Barbarien, de Uytlandise Romeinen, die in Jerusalem en in het Joodse Land waren, en meer andre volken, als daar sijn verscheide Gaulise, en by den Romeinen onnaderlijke Brittannise volken, regte Christenen, de Sarmatien, Germans, Scythen, en andere ons onbekende Natien, Eylanden en Provincien, onder alle dewelke de name Christi, die gekomen is, erkent wert, tot een volkomen bewijs, dat ook by gevolg van tijden de Germans en andere Duytsen het Euangelium hebben aangenomen, daar onder de oude Batavieren mede behoort hebben.

Den selven *Tertullianus ad Scapulam* verhaalt, dat in 't Jaar 174. vele Christ-gelovige Soldaten, onder *Marcus Aurelius*, in den Veld-slag tegen de Quaden, en Marcomannen, door hun Gebeden en vast vertrouwen op de hulpe Jesu Christi, in haren groten dorst, met een sagten slag-regen syn verquikt geworden. *Marcus Aurelius, inquit, in Germanica expeditione, Christianorum militum orationibus ad Deum factis imbres in siti illa impetravit. Quando non geniculationibus & jejunationibus nostris etiam siccitates sunt depulsæ? Tunc & populus acclamans Deo Deorum, & qui solus potens, in Jovis nomine Deo nostro testimonium reddidit.* In't Jaar 202. sijn *Leonides* de vader van *Origenes*, en *Irenæus* Bisschop van Lyons, en vele volken als Martelaars vervolgt; ook sijn vele Christenen in Duytsland en Batavien om de Christelijke Religie verbrand, volgens tuyg van den selven *Tertullianus in Apologetico*; daar hy de Christenen *Sermentinos* nomt, van de straf-palen met takke-bossen rondom ter verbrandinge beset; Sie mede *Irenæum lib. 1. cap. 3.* daar hy uytdrukkelijk seid, dat alhoewel de talen verscheiden zyn, egter de Duytse ende Keltise volken, soo wel het Euangelium, als de volken van Orienten, onderhorig waren. *Etsi in mundo, inquit, loquelæ dissimiles sint, tamen virtus traditionis eadem est, & neque hæ, quæ in Germania fundatæ sunt Ecclesiæ, aliter credunt, aut aliter tradunt, neque hæ quæ in Hiberis, neque hæ quæ in Celtis, neque hæ quæ in Oriente, neque hæ quæ in Egyptico, neque hæ quæ in Lybia, neque hæ quæ in medio mundi constitutæ sunt.* In 't Jaar 1302. heeft den Kaisar *Diocletianus* tot Amiens en Doornik, *Fuscianum* en *Victoricum*, *Piatum*, en *Chrisolium*, en meer andere om het Christen Gelove doen ombrengen. Van welke tyden *Sulpicius Severus* in sijn beknopte Historie, kortelijk seid, *Omnis fere sacro Martyrum cruore orbis infectus est.* De gantse Werelt is by na met het Martelaars bloet besoedelt.

Paulinus, Bisschop van Nola, *Epist. 26.* geeft die eere aan *S. Victrix*, Bischop van Rovaan, dat hy in't Jaar 396. in West-Vlaanderen en oud Frankenland het Euangelium al soude gepredikt hebben, noemende daarom die Landen, dewelke eertijds verlatene Bosschen waren, eerwaardige Choren der Heiligen; dit sijn de woorden van *Paulinus. Terra Morinorum situ orbis extrema, quam Barbaris fluctibus tundit Oceanus, via maris arenosa quondam deserta sylvarum ac littorum Barbari & incolæ latrones frequentabant, nunc venerabiles, & Angeli Sanctorum urbes, oppida, insulas. Dat is:* Het Land van Bolonie, en Teruwane in West-Vlaanderen, de uyterste gelegentheid des Werelds, het welk van de ruysende Zebaren gequelt wert, en een sandige Zee-strand heeft, welkers wilde Bosschen, en dorre Stranden by de vremdelingen, en ingesetene snap-haren sijn beseten geweest,

geweeſt, zyn nu ſoo wel in de kleine als grote Steden en Eylanden, eerwaardige en Hemelſe Choren der Heyligen; De ſandige Zeeſtrand voor die kuſten is nog tegenwoordig bekent, met de naam van Vlaamſe banken, welke ſandgronden ende droogten by de Schippers moeten werden gemydt, door onkunde van het welke vele Schepen komen te vergaan; onder de Eylanden verſtaan wy alle de Eylanden in oud Batavien, dat is Holland en Zeeland, want Vlaanderen had eertijds geen Eylanden, maar lag vlak tegens de Zee aan, want de Rivieren die in de Zee uytwaterden, en maakten daar omtrent geen Eylanden, gelijk als in Holland en Zeeland; Hier uyt is dan mede een klaar bewijs, dat het Euangelium in die tijd aan al de Zeeſtranden en Boſſchen van oud Batavien is gepredikt geweeſt; want of wel *Paulinus*, dat een Italiaan was, deſe plaatſe met naam en toenaam ſoo wel niet en heeft weten te onderſcheiden, ſoo ſeid hy nogtans duydelijk genoeg, dat Chriſtus in de wijdgelegenſte kuſte der Nerviers, dat is op en omtrent de Oudnaardiſe ſtrand in Holland gepredikt is; want onder *Nervii* werden die van Naarden verſtaan, niet het tegenwoordige, maar het out Naarden, dat nu verre in de Zee verdronken leydt, en aan de Vegt gelegen, dewelke nu met de Zuyder-Zee vermengt, voor deur plag te lopen, tot tegen over de Vegt, aan den Yſel gelegen, als hier voor op het twede Hooftſtuk Num. 41. is aangeweſen; dit ſijn de woorden van *Paulinus: Sylvas Eccleſiis, & Monaſteriis plebe numeroſis, pace contra celebrant, quod quanquam totius Eccleſiæ populis, & ubique gentium Chriſtus operetur, tamen in remotiſſimo Nervici litoris tractu, quem tenui ante hac ſpiritu fides veritatis afflaverat, te potiſſimum in vas electionis excerpſit.* Omtrent deſelve tijd heeft *Fritigil*, Koninginne der Marcomannen, uyt het voorbeeld van het Chriſtelijke leven, van den Oudvader *Ambroſius* den Chriſtlijken Godsdienſt aangenomen, en van hem een regel des Geloofs der Euangeliſe Leere verſogt, en verkregen hebbende, heeft ook haar man *Marcomir*, Koning der Bataviſe Franken, en ſijn broeder *Sunno* tot het Chriſtelijke Geloof gebragt, als den ſelven *Paulinus* in 't leven van *Ambroſius* verhaalt.

In 't Jaar CCCCXIV. ſijn de Borgonjons ſekre plaatſen by den Rhijn-ſtroom bewonende, om dat ſy van de Hunnen te ſeer gequelt wierden, en voor haar hunne akkeren moſten inruymen, van daar ſcheydende na binnen in Galiſſen vertrokken, en hebben aldaar het Chriſten Geloof aangenomen, en gedoopt zynde, noch omtrent drie duyſent ſterk ingetale, ſijn wederom op de Hunnen aangevallen, ende hebben thien duyſent der ſelver verſlaande, hare oude ſaten wederom ingenomen, en van die tijd af het Chriſten Gelove behouden, volgens het ſchryven van *Socrates Scholaſtes, Hiſtor. Eccleſiaſt. lib. 7. cap.* 30.

By de oude Gedenk-boeken en Chronijken werd ook geleſen van *Kunibert*, Aarts-Biſſchop van Keulen, dat hy in 't Jaar 642. het Chriſten Geloof tot Utregt heeft ingevoert; En blijkt uyt het ſchryven van *Wilhelmus Heda*, in ſijn Hiſtorie der Biſſchoppen van Utregt, cap. 5. dat niet alleen de Chriſtelijke Religie, maar ook het Bisdom van Utregt lange voor de tijd van Willebord tot Utregt is geplant geweeſt. *Hujus, (ſc. Dagoberti Regis) providentia, Chriſtiana fides apud Trajectum, antea ſeminata, firmius ſtabilita, ubidem Rex, (ſicuti teſtatur beatus Marcellinus in vita Suitberti Epiſcopi) conſtrui fecit Eccleſiam, in honorem divi Thomæ & Martini, quam Barbari ac Friſii ſucceſſu temporis ſolo æquarunt, ita ut clare intelligatur, Chriſtianam fidem in his regionibus, & præcipue Trajecti incepiſſe vigere, a tempore quo Reges Francorum illam ſuſcepere, longe ante adventum Suitberti, aut Willibrodi. Nam Epiſcopi Colonienſes ab antiquo vendicare volebant juriſdictionem Eccleſiæ Trajectenſis, quæ etiam ante tempora Dagoberti fuit Epiſcopalis, habens villas & poſſeſſiones & a Clotario patre ejus, ac Theodeberto Regibus, bonis, & privilegiis dotata. Dat is:* Door de voorſienigheyt van deſen Koning *Dagobert* is het Chriſtelijke Geloof, te voorens tot Utregt ingevoert nader beveſtigt, alwaar deſelve Koning (volgens tuyg van *Beatus Marcellinus*, in het leven van *Suitbertus*) een Kerk geſtigt heeft, ter eeren van S^t. *Tomas*, of ſoo andere willen van S^t. *Tomas*, en S^t. *Martijn*, dewelke by de Barbaren en Frieſen vernielt, en ter neder geworpen is, ſoo dat men klaarlijk mag weten dat het Chriſten Geloof in deſe Landen, en voornamentlijk tot Utregt heeft beginnen te bloeyen, van de tijd af dat de Frankſe Koningen 't ſelve beſeten hebben, lange voor de tijd van *Suibert* of *Willebord*; want de Biſſchoppen van Keulen hebben van ouds de Juriſdictie van de Kerk van Utregt aan haar willen trekken, het welk ook voor de tijden van Koning *Dagoberd*, een Bisdom geweeſt is, met het beſit van Hoeven en Landen voorſien zijnde, van *Clotharius* zijn Vader, en van *Dagobert*, met verſcheyde voorregten en inkomen begiftigt.

Daar van den ſelven *Wilhelm Heda*, twee-derhande Bullen en Gift-brieven van den ſelven Koning *Dagoberd*, de eene van den Jare 624. vertoont. Waar uyt dan wel is af te meten, hoe lange voor den tijd van S^t. Willebord, het Chriſten Geloof in deſe Landen geleert en gepredikt is geweeſt. Wanneer nu, ende hoe lange te vooren eer *Willebord* hier in 't Land quam, het Biſdom van Utregt is ingeſtelt geweeſt, en is niet ſeker, het welk naar het ſchryven van *Wilhelmus Heda*, al voor de tijd van *Clotharius*, die in 't jaar 588. Konink wierd, ſoude geſchied zijn. Hy maakt ook ſijn Inleydinge van ſijn Hiſtorie, met een tweede Biſdom, ſedert het voorgaande, het welk door de verwoeſtinge van de Hunnen was vervallen. *Poſt verbum Euangelicum*, ſeyd hy, *jam dudum in Germania inferiore ſeminatum & poſtea Barbarica incurſione, gentili que feritate exſtirpatum, Epiſcopio Trajectenſi funditus deleto, advenere ex Brittannia viri, litteris, moribus, & Religionis ſanctitate conſpicui, &c.* Soo dat wel kennelijk de invoeringe van het Chriſten Geloof tot Utregt, niet en hangt aan het tweede opgerechte Bisdom van Sint *Willebort*, maar veele eeuwen te vooren aldaar moet bekent geweeſt zijn, mitsdien dat voor het Bisdom van Sint *Willebord*, nog een andere Biſſchoppelijke regeringe geweeſt is. Nu weetmen datmen geen Biſſchoppelijken ſtoel en plant, of daar moeten meer andere Kerken zijn, die onder dat Bisdom gebragt werden; Gelijk als men dat ſien kan in de Bulle van Paus *Paulus* de IV. tot het inſtellen der nieuwe Biſ-

Digitized by Google

Bisschoppen in Nederland verleent. Waar blijft nu Sint *Willebord* den eersten aanbrenger, en anderen Euangelist en Apostel in Holland? Waar is sijne eerste invoeringe van het Christen Geloof in dese Landen, daar het so veel eeuwen te vooren al geleert en gepredikt was? Waar zijn sijn elf Metgesellen, die met hem een ander Apostolaatschap in dese Landen souden geoeffent hebben? Het most zyn geweest de nieuwe ingevoerde dwang-magt van den Paus van Romen, inde superstitieuse Beelden-dienst, ende voort-plantinge van de nieuwe insettingen, onder de een-voudige Christenen, de welke omtrent die tijd een begin genomen hebben.

65 [i] *Sodanig erhouden*,] Van het vervolg der Bisschoppen en Euangelise Leeraars, sedert *Maternus*, vindmen weynig aantekening, want dese zijn in verscheyde Kerken veel geweest: Wy sullen alleen voort-tellen met die geene, dewelke by de onse best bekent zyn, en onder welkers gerigts-dwang de inwoonderen van dese Provincien in het Geestelijk gestaan hebben.

Na *Maternum* werd geschreven de II. Bisschop tot Keulen geweest te zyn *Euphrata*, daar van op het Jaar 344. vermaand werd; dog de selve is overmits sijne Ketterye voor geen Bisschop gehouden geweest.

Naar hem is bekent eenen *Severinus*, van dewelke op het Jaar 399. gedagt werd.

Na hem werd in de Keulse Chronijk, en by *Petrus Mersaus*, sonder beschryvinge van tijd, *Evergistus van Tongeren* voor de III. Bisschop van Keulen erkent, die de Stadt van Keulen dapper heeft vergroot en verbetert.

De IV. was *Aquilinus*, by andere *Solinus* genomt.

De V. *Simoneus.*
De VI. *Carentinus.*
De VII. *Remidius.*
De VIII. *Cunibertus.*
De IX. *Bocaldus.*
De X. *Stephanus.*
De XI. *Abelwinus.*
De XII. *Giso.*
De XIII. *Anno*, de eerste van die naam.
De XIV. *Faramundus.*
De XV. *Agilolphus.*
De XVI. *Rangefridus.*
De XVII. *Hildebertus.*
De XVIII. *Bertolinus.*
De XIX. *Ricolphus.*
De XX. *Hildewinus*, andere seggen *Hildeboldus*, die in 't Jaar 769. by *Karolus Magnus* tot Bisschop gestelt wierd.

Tot welken tijd het Stigt van Utregt onder het Bisdom van Keulen behoorde, tot de tyden van *Willebord* en *Bonifaas*, dewelke om de Pauselijke Ceremonien in Duytsland en Nederland in te voeren, hy *Bonifacius* tot Bisschop van Mentz, daar na tot Utregt, en *Willebord* tot Bisschop van Utregt gestelt wierden, sedert welken tijdt het Bisdom van Uytregt op sig selven is gebleven, en van het gebiedt van Keulen is afgesondert.

66 [k] *Dwalinge der Romanisten en Paus-gesinden*,] By tijde van *Lactantius* en *Augustinus*, in de eerste vier hondert jaren na Christum, is den Beeldendienst niet bekent geweest, by dewelke deselve op verscheyde plaatsen kragtig wert tegen gesprooken, als by *Lactant. lib. 2. Instit. cap. 19.* daar hy seid, dat'er buyten alle twijffel geen Religie wesen kan daar de Beelden zyn; en *Augustinus lib. 1. de Confess. Evangel. cap. 10.* seid, dat sy verdient hebben te dwalen, die Christum en sijne Apostelen niet in de H. Schriften, maar aan de geschilderde wanden soeken; soo is ook in het *Elibertijns Concilium* geen Beelden-dienst bekent, en by de vermaarde Concilien tot Constantinopelen, ten tijde van *Constantinus Magnus*, en ten tijde van *Carolus Magnus* tot Frankfort gehouden, is den Beeldendienst t'eenemaal verworpen, dewelke by het Concilium van Niceen, omtrent dertig jaren daar na eerst is opgekomen, en by *Willebord* en *Bonifacius*, de twee eerste Bisschoppen van Utregt, onder de Regering van *Phocas*, (die den Paus het hooft der Kerken gemaakt heeft) ingevoert, en voort geset; en 't stuk van de Aflaten en Oirbiegten tot verbreidinge van des Paus magt en gesag, tot in het binnenste van der luyder gewisse, en doen of laten, daar door alle secreten en verborgentheden kunnen geweten werden, is eerst lange daar na, en wel voornamentlijk in de voorgaande Eeuwe by Paus *Leo* ingevoert, en doorgedrongen, daar van breder in het volgende Hooftstuk.

[l] *Waldenses*,] Sie van den oorsprong, voort-67
gang, getuygenissen, Leere, en Vervolgingen der *Waldenses*, 't geen wy in onse Bewijs-redenen op het volgende Hooftstuk No. 97. en vervolgens in 't lange en brede bybrengen.

[m] *In dit Nederland overkomende*,] Men houd 68
het daar voor, dat de Valleyen van Piemont, voor de eerste Leraressen ende Moeder-kerken van al d'andere Waldese, self van andre vergelegene Landen sijn geagt geweest, dewelke hare Barbes ofte Leeraars na vremde Landen hebben gesonden, om aldaar of nieuwe Kerken te stigten, of de gestigtede te besoeken, te versterken, ende als hare assetsels ofte loten met alle vlijt en yver op te queeken; gelijk dan ook van verre plaatsen de jonge aankomelingen daar heen geschikt wierden, om aldaar in de Christelijke Leere onderhouden te werden, en hare Leer-oeffeningen te voltrekken; soo is eertijds eenen *Lollard* uyt deselve tot voortplantinge en uytbreydinge van hare Leere naar Londen overgesonden, daar sijnen aanhang Lollardisten genomt wierden. In Hongarien en Dalmatien eenen *Bartelemi de Carcassonne*, met grote vrugt sijner Leer-oeffeninge; In Genua eenen *Giovanni di Vallucerna*; In Poeljen eenen *Tomassino Bastia d'Angronia*; In Bohemen eenen *Daniella di Valencia*, met *Giovanni di Molines*; In de Calabrise gemeente van Montolto, en Santo Kislo, eenen *Stephano Negrino*, en *Ludovico Pascale*; en in het overige *Giovanni de Mus*, uyt Provencen geboortig; dewelke het Euangelium en Christelijke Leere over al voortgeset en verbreid hebben, en ontwijvelijk met de Duytsen grote gemeenschap gehouden hebben, gelijk van dese besendinge naar andre gewesten, hoe verre die ook afgelegen waren, in 't lange te sien is de Historie der Waldenses, cap. 28. en *Perrijn* in sijn Waldise Historye,

cap.

cap. 7, 8. Soo heeft ook deſen *Petrus Waldo*, niet ſo uyt vervolginge en vlugte wijk, gelijk dat ſommige willen duyden, als uyt een opregten yver en drift, om de nabuyrige Kerken te beſoeken, en der Waldenſen Leer, dewelke ſcheen te verſlauwen, te verſterken, en verder uyt te breyden, ſig op de reyſe naar Duytſland, en ſoo vervolgens naar Bohemen begeven, daar hunne Leere van ouds bekent was, ende heeft hem hier voort erhouden. Hier van getuygt ook *Thuanus* in het 6. Boek ſijner Hiſtorien, dat *Pieter Waldo* van Lions door Picardyen, Neder- en Hoog-Duitſland door de Vandaalſe Steden, en ten laatſten door Bohemen ſelf omgeſwerft heeft, om daar over-al de Waldiſe Leere bequamer te planten, en verder uyt te breyden; Sekren *Dauburye* in ſijn 2. Boek der Waldenſen, van Lions, Langedok en Provencen, verhaalt onder anderen van deſelve, dat ſy aldaar vervolgt en uytgeroeyt ſijnde, door geheel Europe hun ſaat geworpen hebben, en dat het gants Ooſtelijk Europa, den Waldiſen Gods-dienſt, hoe ſeer ook door den Paus *Alexander* in 't openbaar vervloekt, met ſulken vyerigen yver omhelſde, en koeſterde, dat'er te Paſſauw een gemeente van omtrent de tagtig-duyſent koppen by een vergadert waren, niet tegenſtaande men deſelve van alle kanten, onder den naam van Waldenſen, Albienſers, Tramonteinen, Joſephiſten, Lollardiſten, Frairots, of Fraticelli, Piccarders, Lionners, Gazaren, Patarijns, ende Apoſtolice, ſeer wredelijk verbrande, &c.

69 n *Tegen den Stoel van Romen gekant, en harde vervolging geleden hebben,*] Hare Leere, die haar meeſt hatelijk maakte, beſtond in het verwerpen van alle het geene dat de Roomſe Geeſtelijke alle middelen aanbragt, waar door ſy haar rijk en ontſaggelijk maakte, als dat den Paus niet te leeren of te gebieden had, als het geene hy in de H. Schrift geleert en geboden had gevonden; dat dienvolgens geen Leere buyten de Schrift was aan te nemen, geen Heyligen aan te roepen, geen Vagevieren te gelooven, niet meer als twee Sacramenten, het Doopſel, en het H. Avondmaal, geen Miſſen, voornamentlijk voor de dooden, geene menſelijke inſettingen, geen Pauſelijke Opper-magt te geloven, of aan te nemen; Sy hebben haar ook dapper tegen den Beelden-dienſt gekant, gelijk als daar van getuygt *Johannes Forbeſius a Cone. lib. Inſtit. Hiſtorico Politic.* dat ſy ſig tegen den Beeldendienſt ſeer hard opſtelden, ſoo haaſt deſelve in de Kerk wierd ingedrongen.

70 Aangaande hunne vervolging, ſy ſijn by de Hertogen van Savoyen lange beſchermt, doch ſijn van tijd tot tijd geweldig overvallen, verjaagd, en wredelijk vervolgt, daar van de Hiſtorien genoeg bekent zyn: Men leeſt onder andere in de Kerkelijke Hiſtorien van *Niklaas Vinjet*, datter in 't jaar 1214. ſeven Waldenſers uyt Provencen levendig ſijn verbrandt, en nog veel andere uyt de Landen van Agenois, Perigenen, Limoſin, Quercy, Rovernye, en andere meer. Dusdanige leere, daar mede het gantſe geſag en authoriteyt van den Roomſen Stoel wiert om verre geſtoten, en priemde de hartaar van de Geeſtelijke niet weynig, voornamentlijk in hunne geld-ruïne, want het verder afwijken van de Stoel van Romen, daar nog eer, noch geld aan hing, ſouden ſy mogelijk hebben laten drijven, maar de omſtortinge van het Vagevier, en Sielmiſſen, daar haar onderhoud aan gelegen was, maakten haar te dapper gaande. Daar over vergaderden in Vrankrijk de Aarts-Biſſchoppen van Narbone, Arles, en Aix, en ook den Biſſchop van Alban, om deſe Ketterye, die hem nu wijd en ſijd door Vrankrijk had uytgebreyd, waar het mogelijk uyt te roeyen, op deſen Raad ſijn op de hand gevolgt de bloedige en ſchrikkelijke vervolgingen van de Dominicane Monikken ofte Preek-Heeren, tot dien eynde, op het verſoek en laſt van den Paus *Innocentius* de III. in 't Jaar 1204. uyt Spangien overgeſonden; dus wakkerden hy de Gemoederen der Princen en Vorſten aan tot hulp, om deſe Waldenſen en Albigenſen ten uyterſten te vervolgen, en waar het mogelijk uyt te roeyen; hier van ſchrijft *Dioniſ. Muſſard* in ſijn Kerkelijke Hiſtorien, getrokken uyt de Jaarboeken van *Baronius*, op het jaar 1204. aldus: Als omtrent deſe tijd die ſchadelijke en dikmaals gedoemde Ketterye der Albigenſen, onder het bedrijf van den Grave van Tholoſe Raymundi, in de Provincien van Albi, Langedok, Narbone, Gaſcogne, Rovergne en Tholouſe andermaal uyt de Gragt getrokken, ſich ſoo vermenigvuldigde, dat weynig lieden in de gedachte plaatſen gevonden wierden, die deſelve niet aan en hingen, ſo heeft den Paus *Innocentius*, om verder quaad af te weeren en het geene nu gevallen was, weder op te regten, tot dien eynde ſeer vele Brieven geſchreven aan de Biſſchoppen en Prælaten des Koninkrijks van Vrankrijk, dat ſy in tijds ſouden voorſien in de ſaken van de Albigenſen; Dog byſonderlijk heeft ſelfs den Paus den Abt van Ciſteaux, met *Petro* de *Novo Coſtro*, en *Rudolpho*, Monniken van het Kloſter aan de koude Fonteyn, als Geſanten van den Apoſtoliſen Stoel, met volle macht geſonden om de Albigenſen over al door geheel Vrankrijk uyt te roeyen, en aan de Aarts-biſſchoppen van Aix, Sens, Arles, en Narbone, mitsgaders hunne Suffraganen, en Onder-Biſſchoppen, Brieven van laſt geſchreven, dat ſy ſijne Legaten tegens de Ketters, alle behoorlijke hulp en byſtand ſouden bieden. Tot den ſelven eynde heeft hy ook aan den Konink *Philippum* geſchreven, dat hy tegen deſelve Ketters ſijns Rijks, de Wapenen inde hand ſoude nemen, en ſig ten Oorlog toeruſten, om deſelve te beſtryden, op dat het niet en ſoude ſchijnen, dat hy hun gevoelen toeſtond, indien hy hunne dwalingen niet en ſogte te voorkomen. *Raimundus den* Grave van Tolouſe, had alrede opgenomen de Albigenſen te verdedigen, derhalven ſchreef den Paus *Innocentius* aan de Aarts-Biſſchoppen van Narbone, en andere Biſſchoppen, Abten en Prælaten, en onder deſe byſonderlijk aan *Rudolphum*, Kanonik van Narbone, en aan de Abten van de Groote Valeye, en van Ciſteaux, dat ſy den Grave ſouden aanſpreeken, en hem ſoeken te overreden, dat hy de Ketters ſoude vervolgen; Dog indien hy hunnen raad inde wind ſloeg, dat ſy hem in den Ban ſouden doen, gelijk hy en ſy ook gedaan hebben. Den Profeſſor *Boxhorn*, in ſijn Nederlandſe Hiſtorie, doet daar by dat, den Paus *Innocentius* de III. tegen deſelve in aller yl afvaardigde *Nicolaus* Biſſchop van Tuſculaan, dewelke de Waldenſen

Digitized by Google

ofte Vaudoysen in haar goet en bloet gedoemt hebbende, daar na weder te Romen keerde met vijftig Karossen, en soo veel Muyl-Ezels, beladen met de by hem geoordeelde verbeurde Penningen.

Dus vlugten vele der selven na dit Nederland toe, en bysonderlijk setten sy haar in Wals-Vlaanderen ter neder, daar sy ook ten uytterste vervolgt wierden, door de invoeringe van de schrikkelijke Paapse Inquisitie, daar van breeder in 't volgende Hooft-stuk.

71 o *Een groote stut en hulp*,] Soo leestmen, dat al eenige Jaren te vooren, als namentlijk in 't Jaar 1116. sig in dese Nederlanden opgedaan, en tegen de Roomse Leere gekant heeft eenen *Tanchelius*, by de sommige *Tandemus* genomt, die hem tot Antwerpen ter neder geset hadde; Hy Predikte aldaar in het naast-gelegen Vlaanderen, en bysonderlijk in Zeland; Onder andere, dat den Bisschoplijken staat en uytmuntentheyd niet en was van God ingestelt; dat die onderscheyden Orders der Geestelijke niet nodig en waren; dat het genieten van het lichaam en bloed Christi in de Misse niet en diende tot Zaligheyd van de menschen. Hier van getuygt *Bernhard van Lutsemburg*, in sijn Blaffard der Ketteren, dat hy met sijne Leere zoo veel te weeg had gebragt, dat tot Antwerpen in de tijd van volle tien achter-een-volgende jaren, niet een geconsacreerde Hostie te vinden was, derhalven leyden de Geestelijke alle listen en lagen aan, om hem van kant te helpen, so dat hy ten laatsten te Scheep zijnde, door een Mis-Priester in de Herssenen moordadelijk dood-geprieml is geworden. Dog met sijne doodt verstorf sijn leer niet, dewelke nog vele Jaren daar na in de Gemoederen van de Gemeente stantvastig gebleven is, en daar door in Vlaanderen, Braband en Zeeland den eersten weg voor het invoeren van der Waldensen Leere is geopent, als breder in 't volgende Hooft-stuk.

p *Leringe met die vande Waldenſen*,] Deselve 72 namen in dese Landen, niet alleen in aanhang maar ook in kennisse dapper toe, zoo dat zy, volgens tuyg van den selven *Barnhard van Lutzenburg* nu opentlijk staande hielden, dat den Bisschop van Romen niet gestelt en was boven of over andere; Dat de Beelden Gods en der Heyligen mosten verbrooken werden; Dat de salvinge met Olye niet en was een van de Sacramenten; Dat de Oorbiegte niet dan Beuselarye en was; Dat aan Kerken en Gewyde plaatsen niet gelegen was, maar den heelen Aardbodem bequaam was om God te dienen; Datmen niet noodig en had afstand te doen van werken, als alleen op den dag des Heeren; Datmen de dagen den Heyligen toe-geëygent behoorde te verwerpen, en soo voort, in alles over-een-komende met de Leere der Gereformeerde Kerken.

XI. HOOFTSTUK,

Een Ophaal en Vervolg van de Pausselijke en Bisschoppelijke indragt, zedert *Willebord* en *Bonifaas*, tot en met de herstelstellinge van den suyvrren Gods-dienst; En wat dien aangaande in dese Landen tot op desen tijd is voorgevallen.

INLEYDING.

WIllebord *de eerste Planter niet geweest van het Christen Geloof, onder den Duytsen; heeft egter veel goedts gedaan onder de ongelovigen in Zeeland en Vriesland, tot voortplantinge van het Christendom. Afgoderye in dese Landt-streeke geweldig de overhand gehouden; tot dat deselve door Keyser* Karel de Groote *t'eenemaal is vernietigd geworden. Bisschoppen in dese Landen in groote agtinge gekomen; Sware Oorlogen tusschen de Graven van Holland en Bisschoppen van Uytregt; Opper-Priesters onder de Romeynen, onder de naam van* Pontifex maximus; *eerst in een seker getal by verdelinge, daar na in een Opper-hooft over deselve. Roomsche Keysers 't selve aan haar getrokken, en sig also Meester gemaakt van 't Wereldlijke en Geestelijke gebied. Door de Christen Keyseren daar in merkelijke veranderinge gemaakt: Den Roomschen Bisschop of Paus eerst geen algemeen hoofd geweest over andere Bisschoppen; by voorval van eenige Ketteryen, quam den Keyser toe een vergaderinge van alle de Bisschoppen te beleggen, alwaar dan den een, en dan wederom een ander de Voorsittinge hadde. Keyser* Phocas *heeft eerst de Roomsche Bisschoppen tot Opper-Bisschoppen verheven; waar door de selve gantsch Romen met al het Buytenland, tot* 300. *mylen inde langte, en* 3000. *mylen inde breedte, onder sig verkregen hebben; Verscheyde Koninckrijcken aen hun te leen opgedragen. 't Verkoopen der Geestelijke Ampten brengd den Paus een ongelooflijke schat toe. De regte Gesanten der Apostelen groten aanhang gemaakt om de Heydenen te bekeren; vele bleven aanden Beelden-dienst hangen, hoewel onder een andere schijn, als de Heydenen die Christum niet en kenden; 't Selve by de eerste regtsinnige Kerke door de Keysers van Oostenrijk grondig wederleyd; Tot Constantinopelen in den Jare* 730. *alle Beelden verbrand. Paus* Gregorius *de* IIde. *steld sig daar tegen;*

gen; en liet door alle de Bisschoppen van Italien een oordeel in tegendeel uytten; waar door Romen en Italien den Keyser, die tot Constantinopelen plaats hield, afviel. Keyser Constantin *de* V^de. *vergadert tot Constantinopelen alle de Geleerden vande Kerken van Asien en Griekenlandt. De sake vande Beelden aldaar wijdlopig verhandeld, en besloten, dat alle Beelden uyt de Christen Kerken souden werden afgesmeten;* Constantijn *de* VI^de. *nog minderjarig, het Keyserrijk opgedragen. Paus* Hadrianus *bestaat door heymelijk verraad met de oude Keyserinne den selven de voet te ligten, en den Koning van Vrankrijk groot te maken. Weder-opregtinge der Beelden by der handt genomen;* Constantin *inde gevangenis geset; eerst sijn oogen uytgestoken, en daar na aldaar vermoord. Den Paus doet sijn best, om* Karel de Groote, *Koning van Vrankrijk, aen* Irene, *Moeder van* Constantin *ten Huwelijk te koppelen, en het Keysers gebied uyt het Ooslen wederom tot Romen te brengen, 't welk zedert het jaar* 476 *tot het jaar* 800 *tot Constantinopelen geweest was.* Karolus Magnus *tot Keyser gekoren; Paus* Leo *tot Romen inden Kerker geset; dog daar uyt geraakt zijnde, trekt selfs na* Karel de Groote *toe, en klaagt over de smaatheyt hem aangedaan.* Karel de Groote *komt tot Romen, en ontfangt van den Paus de Keyserlijke Kroon. Den Oosterschen Keyser genoodsaakt Gesanten aan desen nieuwen Keyser te senden; verdelinge gemaakt van't Oosterse en Westerse Keyserrijk. 't Rijk van* Karel de Groote *het magtigste; 't Oosterssche Keyserrijk onmagtig tegen de Saracenen en Mahometanen; De ware Apostolische Kerk onderdrukt; De Christelijke Gemeynten verwoest en verjaagt; De Afgoderye en Beelden-dienst wederom op den Throon.* Keyser Karel *ontsiet den Paus van Romen, en hout de herstellinge van het Synodale besluyt tegen den hervatten Beelden-dienst op; Heeft voor den aanvang van't Rijk selfs tegen den Beelden-dienst geschreven; Regtsinnige Kerke van Asien en Griekenlandt swerft in ballingschap; Die den Beelden-dienst verwierpen te vier en te swaarde vervolgd. Aanwas der Pauselijke Insettingen en Ceremonien. Het ligt der waarheyt daar door niet gedempt; Waldensen stellen sig allereerst tegen den Roomschen Stoel; werden alomme ten uytterslen vervolgd. Krijgen op de Nederlandse Grensen veel aanhang. Haar luyder Leere. De Geestelijkheyd daar door benomen alle hunne middelen en inkomsten. Den Paus doet daar op alle de Geestelijke in Vrankrijk vergaderen; Dominicaner Monnicken uyt Spagnien over-gesonden, om de Waldensen uyt te roeyen; beschuldigen de voornaamste en rijkste van het Landt van Ketteryen, met verklaringe van lijf en goedt te hebben verbeurd; en sulx tegen de algemeene Landtwetten. Op hoedanigh een wijse deselve procedeerden; Gruwelijke onregtmatigheyt en tyrannye omtrent de Wals-Vlamingen; De verwesene naderhand opentlijk in haar goeden naam hersteld; De vervolgde in Nederland daar door dapper verkloekt; Graven van Hollandt gants niet goedt Paus, nog Bisschops; In gedurigen Oorlog tegens den Utrechtsen Bisschop. Bisschop van Uytregt rigt een Geestelijk Leenhof op; Soekt in't Werelds gebied in te dringen; trekt de voornaamste Edelen onder sijne hulde en manschap; Bysondere voorvallen tusschen de Graven van Hollandt, en Bisschoppen van Uytregt, t' zedert het jaar* 1018. *verhaald. Opkomst vanden Hoeksen en Cabeljausen Oorlog; Met het ophouden vande selve, berst de vervolging tegen de regtsinnige Christenen wederom uyt.*

In Engeland staat Jan Wiklef *op, in't Jaar* 1371. *In Duytsland* Joannes Hus, *en* Hyeronimus van Praag; *werden tegen't gegeven woord van den Paus om't leven gebragt. De hoogmoet en gelt-gierigheyt der Geestelijke neemt vast toe; en werdt hun het koopen, en ter gift of by Testament te ontfangen van onroerende Goederen opentlijk verboden.*

Hussiten vermenigvuldigen in Bohemen en Polen; Nemen de Wapenen op tegen den Roomsen Stoel; Vallen in Duytsland, en versterken hun aldaar. Keyser Maximiliaan *soekt die van Bohemen met de Roomse Kerk te vereenigen, den Paus te verkleynen, en de Pauselijke en Keyserlijke Hoogheyd by een te voegen; Dog mislukt. Laatste woorden van* Frederik van Blankenheym, LI. *Bisschop van Uytregt. Paus* Niklaas de V^de. *send den Cardinaal de* Kusa *in Nederlandt, om op't leven der Kloosler-monniken te onderzoeken; die sig in alles voor de regtsinnige Christenen openbaard. Opkomst van verscheyde uytstekende Geleerde Mannen;* Desiderius Erasmus, Lutherus, Zwinglius, Wilhelmus Budæus, Melanthon, Marloratus, *eerste grondleggers vande Reformatie.* Luther *legt den Munnixkap af, ter oorsaak van de Aflaten. Rijksdag tot Worms, in't jaar* 1521. *alwaar* Luther *voor den Keyser en Keurvorsten verschijnd; En sijn Leere beweerd; Word als een Ketter gedoemd, en van den Paus inden Ban gedaan. Vele vande Rijks-Vorsten stellen sig daar tegen. Keurvorst van Saxen neemt* Luther *in sijne beschermínge. Naam-reden van Religions*

Digitized by Google

gions-Proteſtanten. Verbond der Duytſe Vorſten en Steden tot Smalkalden. Religions-Proteſtanten houden hunne Vergaderingen tot Augsburg. Haar Geloofs-belydenis werd van den Keyſer tegengeſprooken; Doch vind ſig egter verlegen. De Vrede tuſſen den Keyſer en Proteſterende Vorſten in't jaar 1532. tot Nurenburg getroffen. Augsburghſe Confeſſie, niet by Luther, *maar by* Melanthon *opgeſteld.* Luthers *vremd gevoelen over de woorden*, dit is mijn Lichaam; *verſchild daar in van* Zwinglius *en* Oecolampadius. *Scheuringe tuſſchen de* Lutheranen *en* Zwinglianen. *Concilie van Trenten, inden jare* 1546. *Augsburghſe Confeſſie word in't ligt gegeven. Cheurfurſt* Frederik de III^de^ *doet den Heydelberghſen Catechiſmus opſtellen, en in't jaar* 1563. *tot Heydelberg drukken.*

Harde en Tyranniſche vervolging der Pausgeſinden in Nederland. Strenge Placcaten tegen de Leere van Luther. *Den Keyſer ſteld Ketter-meeſters in Nederland. Der ſelver manier van doen; Lopen gevaar van door den Keyſer aanden lyve geſtraft te werden.* Luthers *Lere ſet in Holland voort. Munnikken inden haat. Placcaat tot Verbod van heymelijke Vergaderingen vanden* 20. *October*, 1527. *Wederdopers en Anabaptiſten. Met de Regeringe van Coning* Philips *werden de Placcaten tegen de Ketters vernieuwd. Nederlandſche Bisdommen, Artoys, Kamerik, Luyk, Doornik en Uytregt; Naderhand drie Aarts-Bisdommen, Mechelen, Kamerik, en Utregt. Wat voor Kerken onder Mechelen; Onder Kamerik; Onder Utregt. Kloekmoedigheyd van verſcheyde Leeraars tot Antwerpen. Verbond van den Adel in't jaar* 1566. *Openbare Predicatien. Belydenis des Geloofs in Druk gegeven. Beeld ſtormerye begind in Weſt-Vlaanderen. Unie van Uytregt. Verbond van de Staten van Holland, met Prins* Willem de I^ſte^. *Algemeen beſluyt van Vrede-Verbond tuſſchen de VII. Provincien binnen Gent. Nader Verbond binnen Uytregt. Affſweringe vanden Coning van Spagnien. Gereformeerde Gods-dienſt volkomentlijk herſteld. Oneenigheyd tuſſchen* Arminius *en* Gomarus. *Synode Nationaal tot Dordregt.*

BEvorens aangeweſen, dat Heer *Willebord* niet en is geweeſt de eerſte, die onder den Duytſen het Chriſten Geloof gebragt, en geopenbaart heeft, [a] dat alſoo veel Eeuwen voor ſijn aankomſt onder deſelve bekent was, en belet niet, dat hy hier en in de omgelegen Landen, voornamentlijk [b] in Zeeland en [c] Vrieſland, tot voortplanting van het Chriſtendom, onder ongelovige menſen-kinderen veel goeds gedaan heeft, daar in hy door de magtige en ſterke hand der Land-Vorſten geſtijft wierd; want men bevind, dat in de volgende tijden, zedert de eerſte verligtinge, en openbaringe van het *H. Euangelium*, [d] aan de Duytſe Kerken overgebragt, de Afgoderye in deſe Land-ſtreeke geweldig de overhand heeft gehouden, ſoo lang tot dat door de magt van Koning Karel de *Groote*, uyt de Leringe van deſen *Willeboord* en *Bonifaas*, eerſte Biſſchoppen van Utregt, deſelve overredet, en omtrent het Jaar 803. na Chriſti geboorte, t'enemaal is vernietigt geworden, als in't lange te ſien in het leven en bedrijf van den ſelven *Willebord* en *Bonifaas*, by de Utregtſe Canoniken *Jan vander Beek*, en *Willem Hede*, in 't lange beſchreven; daar door de Biſſchoppen in deſe Landen in grote agtinge gekomen ſijn, en waart mogelijk haar [e] in het Land-ſtands beſtier t'enemaal ſouden hebben ingedrongen; daarom ook in Holland [f] tuſſen de Graven en Biſſchoppen van Utregt vele en ſware Oorlogen gevoert ſijn. Doen de Romeinen onder den Heidenſen Gods-dienſt haar beroemden, het gebied en dwangmagt over de gantſe bekende wereld te hebben, hebben ſy [g] Opper-hoofden en Opper-Prieſters over hunnen Gods-dienſt verkoren, eerſt in een ſeker getal by verdelinge van hunnen Gods-dienſt, elk in het ſijne, dewelke in algemene ſaken te ſamen quamen, en daar na in een Opperhooft over deſelve, [h] onder den naam van *Pontifex Maximus*; het welk enige Roomſe Kaiſaren, onder anderen ook [i] de *Kaiſaren Julius* en *Auguſtus* aan haar getrokken, en haar t'ſamen meeſter van het Wereldlijke en Geeſtelijke gebied gemaakt hebben; daar in onder de [k] Kaiſers, die de Chriſtenheid aangenomen hebben, merkelijke verandering is voorgevallen, en is deſelve al beheerſende Meeſterſchap wederom geſnuykt en algemeen gemaakt; Want of wel den Roomſen Biſſchop ofte Paus van Romen een aanſienlijk hooft gebleven is, ſoo en is hy nogtans geen algemeen hooft geweeſt, over en boven de andere Biſſchoppen, en wanneer enige Ketterye in valſe Leer opſtond, kwam het den Kaiſar toe, een vergadering van al de Biſſchoppen te beleggen, ſonder dat den Roomſen

Digitized by Google

ſen Biſſchop enig geſag meerder in deſelve vergadering had als de andre, daar onder nu den een dan den anderen het voorſitten en voor-keur hadden; Sedert dien [l] den Kaiſar *Phocas* de eerſte geweeſt is, dewelke omtrent 600. Jaar naar Chriſti Geboorte, de Roomſe Biſſchoppen tot hoogheid en uytſtekenheid boven andre heeft doen opklimmen, om voor Hooft-Biſſchoppen over de gantſe Kerk geagt te werden; Welke den Paus van Romen ſoo groot en ſoo aanſienlijk gemaakt heeft, dat hy niet alleen [m] door de menigvuldige ordres in byſondre ſoorten van Gods-dienſt leven, ten voorbeeld der Heylige Vaderen, en Biſſchoppen over deſelve ordres in het geeſtelijk, in een ongelooflijk getal de gantſe Wereld door verſpreid, maar met'er tijd, ook alle Wereldſe Overheden onder ſijn gebied gebragt heeft, en niet alleen gants Romen, maar al het buyten Land tot 300. mijlen in de langte, en 3000. mijlen in de breete, ten behoeve van den Staat van de Kerk, onder hem verkregen heeft, en buyten dien [n] verſcheide Landſchappen en Koninkrijken onder ſijn beſcherminge aan hem te leen ſijn opgedragen; behalven dat het inkomen van [o] de geeſtelijke Cancellerye, en verkoop der geeſtelijke Ampten, hem een ongelovelijke ſchat aanbragt, ſo dat hy onder ſijn generale Overſten en Colonellen over de vijftig-duyſent Voetknegten, en vijf-duyſent Ruyters, op ſijn eygen inkomen te Velde bragt.

Onder welkers Heerſchappye, en albeheerſende dwang-magt, hoe ſeer de regte geſanten der Apoſtelen en hunne navolgers geyvert, en ook wel groten aanhang gemaakt hebben, om de Heidenen te bekeeren, en tot de kenniſſe van den eenigen en waragtigen Saligmaker Jeſum Chriſtum, en des ſelfs Leere, na ſijn Heilig en alleen Saligmakende Woort te brengen, ſy egter ſo veel tegenſtand en ſtribbeling alleſints gevonden hebben, dat veele van haar Chriſtum wel wilden aannemen, dog evenwel aan den Beelden-dienſt bleven hangen, ſonder daar van te willen afſcheyden, alhoewel onder een geheel anderen ſchijn als de Heidenen, die Chriſtum niet gekent en hadden, met, neffens Chriſto, als tot geſanten aan hem, de Heilige Maget *Maria*, en andre afgeſtorven Heiligen af te beelden, en in de Kerken, op der Straten, en in de Huyſen tot voorbiddinge op te regten; Het welk nogtans van ouds [p] by de eerſte Regtſinnige Chriſtelijke Kerk, en algemene Vergaderingen, daar op door de Kaiſars van het Ooſtenrijk in den Jare 730. en 755. gehouden, grondig wederleid en veroordeelt is, dat ſelf het enkel aanbidden ſonder het gebruyk der Beelden, door middel alleen en gedagtenis der ſelver tot enige Voorbiddinge, was een afwijkinge van Chriſto, en een berovinge van ſijn Godlijke eer; Daar hem Paus *Gregorius den II.* dapper tegenſtelde.

Want by het beſluid door den Kaiſar *Leo*, van den Jare 730. tot Conſtantinopelen gehouden, wierden alle de Beelden daar ter Stede by een gebragt en verbrandt; En tot deſelve uytvoeringe vorderde hy ook den Paus *Gregorius de II.* die hem daar tegen ſtelde, en door een Sinodale vergadering der Biſſchoppen van Italien in het tegendeel liet oordeel uyten, het welk in dien tijd Romen en Italien van den Kaiſar, die doe te Conſtantinopelen plaats hielt, [q] afvallig maakte; dog bleef daar niet by, maar heeft *Conſtantijn de V.* na *Leo* ſijns vaders dood Kaiſar geworden zynde, tegens het beſluyt van den Paus *Gregorius* [r] al de Geleerde van de Kerken van Aſien en Griekenland, in den Jare 755. tot Conſtantinopelen by een vergaderd, in welke vergadering de ſaake van den Beeldendienſt ſeer ſorgvuldig en wijdlopig is verhandelt, en andermaal geoordeelt, en beſloten, dat alle Beelden, hoedanig die mogten weſen, uit der Chriſten Kerken ſouden werden afgeſmeten, en uytgehouden. [s] Dit geduyrde [t] tot het jaar 780. als wanneer *Conſtantijn de VI.* nog minderjarig ſijnde, onder behulp van ſijn moeder *Irene*, het Kaiſar-Rijk in plaats van ſijn vader Leo, wierd opgedragen. Daar door den Paus *Hadrianus* door den Patriarch *Paulus*, die het Raad-beſluyt van den Kaiſar *Conſtantijn* gewraakt had, gelegentheid ſogt, ſijn albeheerſende dwangmagt, die hy lang beoogt had, te vorderen, inſonderheid geprikkeld en geporret door de ontgane vreſe, ſoo hy meende, van hem den Kaiſar *Conſtantijn* te moeten onderwerpen en te gemoet komen; en alſo hem nog dapper op den krop ſtak [u] de verdeilinge tuſſen het Ooſterſe en Weſterſe Kerkelijke gebied, beſtond hy door heimelijk verraad met de oude Kaiſerinne *Irene*, den jongen *Conſtantijn* de voet te ligten, en [w] den Koning van Frankrijk, en daar door wel meeſt hem ſelven groot te maken, daar toe by de hand-nemende de [x] wederopregtinge der Beelden; tot welken eynde, [y] *Irene* vergetende haar moederlijken inborſt, haar ſoon *Conſtantijn* in gevangenis dede ſetten, en hem eerſt ſijn oogen liet uytſteeken, en voort in de gevankeniſſe liet vermoorden; In vergeldinge van het welk, en om des te beter tot ſijn voornemen te komen, den Paus ſijn beſt dede om *Karel de Groote*, Koning

Digitized by Google

ning van Vrankrijk aan dese ongehoorde Moordresse [z] *Irene* ten Huywelijk te koppelen, en door dat Huywelijk het volslagen Kaisars gebied uyt het Oosten, wederom in 't Westen tot Romen te brengen, en vesten, het welk [a] van *Momyllus Augustulus* in 't Jaar 476. tot Constantinoplen overgebragt, tot het Jaar 800. aldaar gebleven was; tot welken eynde hy al met [b] den aanvang van sijn Pausdom den Kaisarlijken titel, het gebied dat uyt den naam van de Kaysar over Romen, en een gedeelte van Italien door de Gottise en Langbardise Koningen, die te Ravenne haar Hof hielden, bestierd wierd, wederom vernieude, en *Karolus Magnus* tot Kaisar verkosen wierd; Dit voornemen [c] by Paus *Adriaan*, en andre begonnen, wierd by *Leo* haren navolger hervat, dewelke soo wel [d] in de gunst van die van Romen niet en stond, en over sijn [e] indragt, en andre beschuldigingen in een kerker geset wierd, dog hem selven daar wist uyt te redden, en trok self in persoon naar Koning *Karel de Grote*, hem klagende het ongelijk en smaatheid, die hem was aangedaan, en bestonden dese twee hoofden een gantse verandering in het Rijk te maken; daar op komt Koning *Karel* tot Romen, en [f] ontfangt van den Paus de Kaisarlijke Kroon op het hooft, en het gelukt hem over al so wel in sijn voornemen, dat'er niet veel voor den Oosterse Kaisar over bleef, dewelke genoodsaakt wierd Gesanten aan desen nieuwen Kaisar te senden, met dewelke een verdeilinge besloten wierd, van't gene onder den Oosterse Kaisar, en 't gene onder den nieuwen Kaisar in't Westen soude blijven; dog het Rijk van *Karel de Groote* bleef verre het grootste en magtigste, waar door [g] den Oosterse Kaisar so onmagtig wierd, dat hy naderhand niet en konde bestaan tegen het geweld van de Sarracenen, en Mahometanen, en de Christelijke Kerke in Asien en Griekenland niet langer konde beschermen. Ondertussen dat de [h] regte Apostolise Leere onderdrukt wierde, en de voorstanders van deselve veel elenden en swarigheid aan haar lijf en leven hebben moeten uytstaan, de regte Christelijke Kerken verwoest, de gemeinten omgebragt en verjaagt, en de Afgoderye en Beelden-dienst wederom de overhand gekregen heeft; Want of wel [i] Kaisar *Karel* hem genoeg uytte, dat hy genegen was het meer-verhaalde Sinodale besluyt van *Constantinus* voor te staan, heeft hy den Paus van Romen, wiens hulpe hy van noden had, [k] daar in willen ontsien, en de herstellinge van het selve tegens den hervatten Beelden-dienst opgehouden; (schoon hy even met en voor den aanvang van 't Rijk, self vier heerlijke Boeken tegen den Beelden-dienst geschreven, en al de Bisschoppen van het Frankfurtse Concilie omtrent die streek by hem self beroepen, dewelke daar tegen waren, gedoemt hadde) daar door den [l] Paus van Romen, so in het Geestelijke als Wereldlijke, tot den hoogsten top van gesag en agtbaarheid boven de Kaiseren, Koningen, en Princen, is opgeklommen. [m] Ondertussen hebben de regtsinnige verstroyde Gemeenten van de Kerken van Asien en Griekenland in Ballingschap moeten swerven, en haar so in Ungarien, Bohemen, de Pals, Switserland, Saxen, in de Valeyen van Piemont, Vrankrijk, Engeland, Nederland, en daar sy haar best konden onthouden, moeten verschuylen; die gene dewelke hun tot den Beelden-dienst, en het Roomse By-geloof niet en wilden begeven, sijn over al te vier en te swaarde vervolgt, en omgebragt, [n] daar van de Gedenk-schriften genoeg betuygen. [o] So dat den stand der Roomse Kerke wel hondert Jaar of twee, sonder veel tegen-spraak in een doen bleef, en de Kerkelijke Ceremonien, en Pausselijke insettingen geweldig vermeerderden en aanwiessen.

Al het welk nogtans het [p] ligt der opregte Waarheid niet en heeft kunnen dempen, en hoe seer de Gelovige vervolgt wierden, zyn sy nogtans daar tegens versterkt, en verhard geworden. Want al is 't dat door soodanigen verloop de ware Apostolise Leer en Kerk-oeffening soo sigtbaar niet en is geweest, als doen de selve in Asia en Griekenland opentlijk gehandhaaft wierde, soo en kanmen daar uyt niet besluyten, dat deselve t'enemaal verdwenen, ofte een [q] verlatene stilstand soude zyn geweest; maar God heeft nog altoos de sijne bewaard, en [r] uyt hun verbrande asse, en afgeworpen Steen-hopen der vervolgde en verwoeste Kerken, Kinderen Abrams verwekt, en volgens sijne beloften sorg gedragen, dat die nimmer te gronde zyn gegaan.

Den eersten roer tegens het onverstand en kleynagting van de suyvere Apostolise Leer, en het plotselijk aannemen van de By-gelovige Leer des Stoels van Romen, was het regtsinnig en kloekmoedig opset van de Waldensen, ofte Vaudoisen in Vrankrijk, door den ophef en verbreidinge van hun aloude Leere, in't Gebergte van Piemont soo veele eeuwen, en so sommige willen, van de tijd der Apostelen af geleerd, en onderhouden, en nu by eenen [t] *Petrus Waldo*, tot Lyons, omtrent het jaar 1160. na het gemeen gevoelen, ten tijde dat het Keiserrijk by *Frederik den Barbarosser* bestierd wierd, hervat, en door geheel Vrankrijk

rijk op dese oude Waldese gronden voortgeset; eyntelijk mede in hun goed en bloed ten uyterſten vervolgd, in Duytsland, Braband, Vlaanderen en verdere [u] Nederlanden haar ſelven verſpreid, en voort geſet hebben, door de vryheid die ſy verſtonden de Ingeſetenen van deſe Landen toe te komen, aangelokt, haar voorts verlatende op de regtſinnige getrouwigheyd van dit volk; Dit zyn de eerſte, dewelke haar, na de verwoeſtinge der Kerken van Aſien en Griekenland, op de Nederlandſe Grenſen, tegens de inſtellingen van den Paus van Romen hebben aangekant, alwaar ſy veel aanhangſel kregen, van die gene, dewelke om hare onmagt dus lang hadden moeten verſchuylen; [x] Dit was voornamentlijk haarluider leer, dat den Paus van Romen niet te gebieden had, als 't geen hy in de H. Schrift geleerd, en geboden had gevonden: en ſulks geene Leere buyten de H. Schrift was aan te nemen; Geen Heiligen aan te roepen. Geen Vagevieren. Niet meer als twee Sacramenten, den Doop en het H. Avondmaal. Geen Mis-offeren, voornamentlijk voor de Dooden. Geen menſelijke Inſettingen; Geen Pauſelijke oppermagt te geloven of aan te nemen. Welke voorſtellingen haar geweldig hatig maakten, voornamentlijk, om dat daar door de Geeſtelijke benomen wierden die middelen, dewelke haar aanbragten alle middelen, daar door ſy tot nog toe rijk en ontſaggelijk geworden waren, ſoo dat deſe Leere ſoo wel de geldſugt van de Geeſtelijke, als de Hart-aar van den Staat door en door priemde; want het verder afwijken van de inſtellingen van den Stoel van Romen, daar nog ſtaat, nog geld-ſugt mede gemengt was, ſoude men mogelijk hebben kunnen dulden, en alles hebben kunnen verſchoont werden, indien maar de eer en geldſugt niet in een woedende bloedt-gierigheyt ware vervormt geweeſt.

[y] Den Paus *Alexander de* III^de^. beginnende te merken, dat hier door ſijn aanſien en hoogheid over alle Kerken in gevaar mogt komen, en deſen *Waldo* een meerder aanhang mogt krijgen, heeft [z] hier over de Geeſtelijke in Vrankrijk doen vergaderen, op welkers raad hy [a] *Nicolaus* Biſſchop van Tuſculaan, als Ketter-meeſter tegen deſelve naar Vrankrijk afvaardigde; En tot volkomen uytvoeringe van deſe vervolginge, wierden uyt Spanjen overgeſonden de [b] Dominicane Monikken, ofte Preek-heeren, dewelke alomme deſe nieuwe Leere der Vaudoiſen ſouden uytroeyen, en ten uyterſten vervolgen. Die dan [c] op een ſonderlinge wyſe, en [d] affchrikkelijke manier van doen, ſonder behoorlijke verantwoordinge, alle die gene die maar enigſints verdagt waren, ten viere doemden, en veroordeelden, en om haar ſelven by die gelegentheid te verrijken, de voornaamſte en rijkſte van het Land van [e] Ketterye, en van gewaande Tover-kunſten beſchuldigden, en haar lijf en goed verbeurt verklaarden, om hare wrede vervolging wat ſchijn te geven, dewijl ſy gene andere beſchuldiging in weſentlijke waarheid konnen vinden, [f] welkers inſtellingen mede bragten ſeer kenbare inbreuken, tegens de algemene aangeboren Regten en Land-wetten, als van de luyden ſonder voorgaande ſchuld-blijken, en ſonder voorgaande kennis van enigen Regter in gevankenis te brengen, en te regt te ſtellen; Dat twee Getuygen, hoe wel van verſcheide ſaken genoeg waren, om yemand ter dood te veroordelen; die het opgeleide, alwaar het onder belofte van Vryheid, (dat ſy voor een ſeker middel gebruykten om tot hun voornemen te komen) bekende, en ſijn geloof afſwoer, moſt het evenwel met verlies van al ſijn goed, en meeſt met ſijn leven boeten. Die in het ontkennen volherde, al verklaarde hy hem Rooms geſint, wierd op twe gelijk-luidende Getuigen, ſlechts van hooren ſeggen, ten vuyre veroordeelt, en de Getuygen verſchillende, ter pijnbank verweſen. Al die ter getuygenis geroepen wierden, moſten getuygen, alwaar 't tegen Vader of Moeder, Man, of Vrouw, Kinderen of andere Bloed-verwanten, of wierden als beſchuldigde mede in gevangenis gehouden, en daar op voort mede als genoeg hun ſelven beſchuldight, ter pijnbank geleid. Yemand by twee getuygen betigt, wierd buyten geding en verhoor veroordeelt. Een yder die wat tot nadeel van de Roomſe Kerk hoorde, al was het van Vader of Moeder, moſt het op lijf-ſtraf den Ketter-meeſter aanbrengen; [g] Geduyrende deſe vervolgingen, tot den jare 1460. en enige jaren daar naar, tot dat om de gruwelijke onregtmatigheid en tyrannye omtrent de Wals-Vlamingen, onder den ſchijn en dekmantel van Vauderye (dat ſy Toverye nomden) waar mede ſy voorgaven dat alle de Vaudoiſen beſmet waren, binnen Atregt in Artois gepleegt, zijnde nogtans in der daad en waarheid hare beſchuldiging nergens op gegrond-veſt, als op haar weerſin tegens de op het hoogſt bedorven Leere, en Afgodiſen Godsdienſt van de Roomſe Kerk en haren aanhang, in den Jare 1491. by herſinninge van het hooge Hof van Vrankrijk tot Parijs, alle de Gewijſdens der genomde Ketter-meeſters, naar grondige genomen kennis van ſaken, ſijn vernietigt, de ver-

verweſene opentlijk in haren goeden naam, en afgenomen Goederen, ſo veel des mogelijk, herſtelt, [h] en de Regters ſelf tot vergoedinge van aangedaan ongelijk gedoemt.

Dit verkloekten dapper de gemoederen van de vervolgden in dit Nederland en elders, want het gene de Vaudoiſen tot Atregt was overgekomen, was ook in andre gedeelten van Nederland den Ingeſetenen, die het daar mede hielden, aangedaan, daar van de byſondre omſtandigheden ſoo rugtbaar niet en waren, die haar beſcherming onder den Grave van Holland ſogten en vonden, met dat die gants niet goed Paus nog Biſſchops en waren, en doorgaans hare Ingeſetenen tegens den indragt der Geeſtelijken, en voornamentlijk van het Bisdom van Uytregt, daar ſy onder hoorden, beſchermden, en daarom tegens den Uytregtſen Biſſchop in gedurigen oorlog waren, die hem met [i] het opregten van een Geeſtelijk Leenhof, ook in het Werelds gebied ſogt in te dringen, met vele van de voornaamſte Edelen van 't Land, onder huld en manſchap, gelijk als aan een Werelds Prince, onder ſijn gebied en gehoorſaamheid te trekken, daar de ingeſetenen niet veel op en paſten, en als regte voorſtanders van de algemene Vryheid, haar daar van onthielden, en dien Biſſchoppelijken waan niet anders als voor ſpel en hielden; Daar van wy de byſondere voorvallen tuſſen de Graven van Holland en Biſſchoppen van Uytregt, dusdanig hebben aangetekent.

[k] Het eerſte voorval was tuſſen Grave *Diderik de* III. en IV. Grave van Holland, en Biſſchop *Adelbolt de* XIX. in 't Jaar 1018. om de grootsheid en hoogmoed der Geeſtelijken, die haar t'enemaal in het Werelds gebied ſogten in te dringen, daar ſig den Grave en Ingeſetenen van Holland tegens in wapenen ſtelden, en na de overwinninge den Biſſchop gehele drie Jaren tot Yſelmonde gevangen hielden; en heeft Biſſchop *Willem de* XXI. by het affterven van Graaf *Floris de* I. het Werelds gebied ſoo verre onder hem ſocken te trekken, dat hy hem meeſter van gants Holland ſogt te maken, en de Ingeſetenen onder het gebied en gehoorſaamheid van den Kaiſar en den Biſſchoplijken Stoel te brengen; hebbende tot dien eynde op ſijn kwalijk te kennen geven van Kaiſar *Henrik*, de [l] overgifte van het Graafſchap, en de Landen van Holland en Zeeland verkregen, by Brieven op hem [m] in den Jare 1064. verleent; daar haar de Ingeſetenen van den Lande dapper tegen ſtelden.

[n] Met Biſſchop *Koenraat*, die in *Willems* plaats de XXII. Biſſchop wierd, liep het niet beter af als met *Adelbolt*, die in 't Jaar 1076. door *Diderik de* V. en VII. Grave van Holland, andre ſeggen de X. verſlagen, en op het ſelve Kaſteel te Yſelmonde gevangen geſet wierd. [o] Tuſſen *Herbert de* XXVI. Biſſchop, en Graaf *Diderik de* VI. en IX. Graaf van Holland, na de gemene telling, was in't Jaar 1132. mede een harden ſtrijd, en een ſtrenge Belegering der Stede van Utregt, dog wierd bygeleid. Tuſſen Graaf *Floris* de X. Grave van Holland, en Biſſchop *Godefrid* de XXVIII. is ook grote twiſt geweeſt, over het beſit van de Heerlijkheden [p] Ooſt- en Weſt-bergen. Den hoogmoet en grootsheid van *Baldewijn* de XXIX. Biſſchop, broeder van Graaf *Floris*, [q] dewelke alle des Kaiſars Hof-dienſten, ook aan en onder ſijn onderhorige Leenmannen uytgaf en opſtelde, maakten hem dapper hatig by de Ingeſetenen van Holland, die door den voet tot ſulkes doen te leggen, den Biſſchoplijken Staat en omſlag ſodanig beſwaarden, dat niet tegenſtaande, het grote inkomen der Geeſtelijke goeden en Hof-regten, ſijne navolgers [r] de ſchulden en opgenomen laſten niet en hebben mogen betalen; Daarom [s] Heer *Dirk van der Aar*, de XXXII. Biſſchop, een bede en ſchattinge in Ooſt-Vrieſland ſogt op te ſtellen, [t] daar hem Graaf *Willem* van Ooſt-Vrieſland tegen kanten, niet willende dat ſijn Ingeſetenen enige ſchattingen aan den Biſſchop betalen ſouden, daar over hy gevangen, dog door de Geeſtelijke ontſet wierd. Dat ook den Oorlog tuſſen Grave *Dirk* van Holland de XI. met Grave *Otte van Gelder*, *Willems* ſwager, aan d'een, en den Biſſchop met den Hertog van Brabant, aan d'ander ſijde veroorſaakte. Om gelijke ſake dat den Biſſchop van Utregt in Overyſſel, de Leenmannen en [u] onderhorige Ampt-luyden van Graaf *Otto van Gelder*, te ſwaarlijk dede beſchatten, vielder onder *Floris*, de XIV. Grave van Holland een groten ſtrijd, tuſſen den ſelven Grave van Gelder, ende *Otto* de XXXIV. Biſſchop van Utregt, voor Koevorden, in 't Jaar 1225. daar [w] den Biſſchop dood bleef; ende om dat [x] *Jan van Naſſauw* de XXXIX. Biſſchop van Utregt, des Stigts goeden ende ſloten tot een onderpand hadde belaſt ende verſet, wierd hy in 't Jaar 1287. afgeſet, ende *Jan van Zierik* in ſijn plaats tot Biſſchop verkoren. Soo heeft ook [y] *Jan van Arkel* die XLVII. Biſſchop van Utregt, met menigerhande ſchulden en laſten bekommert, in't Jaar 1347. om ſijn renten te vergaderen, moeten ruymen, ende

heeft

Digitized by Google

heeft [z] ſes Edele Mannen verkoren, die hy betroude, op dat ſy dat Biſdom regeren, en te met ſijne ſchulden ſouden betalen, het welk [a] al niet en mogt helpen, maar wederkerende, heeft hy [b] aan *Gijsbrecht van Bronkhorſt*, het gantſe Land van Overyſſel moeten overgeven, daar te vorens was Heer [c] *Goſewijn van Amſtel*, de XXXVII. Biſſchop, die om dat hy het Wereldſe gebied, en het Geeſtelijk inkomen niet genoeg voor en ſtond, en het al te veel met de Hollandſe Heeren hield, naar een twee-jarige bedieninge wierd afgeſet, en *Hendrik van Vianden*, de XXXVIII. Biſſchop van Utregt in ſijn plaats geſtelt, het welk den Oorlog en geduyrigen haat tuſſen den Biſſchop, en de Heeren van Amſtel en Woerden veroorſaakten; ſoo heeft Heer *Gijsbregt van Amſtel* in den Jare 1268. als een voorſtander [d] van de oproerige Kennemers en Waterlanders, met deſelve tegens den Biſſchop van Utregt opgetrokken, en aan Stadt en Lande groote ſchade gedaan. Onder Koning *Willem* en ſijn ſoon Grave *Floris*, was om Biſſchop *Otto*, *Willems* Ooms wille, tuſſen de Graven van Holland en de Biſſchoppen van Utregt goed verſtand en vrundſchap, ſoo dat die Biſſchoppen van de Graven van Holland jegens de Gelderſe en Frieſen beſchermt, en [e] met verſcheide voordelige Hand-veſten begunſtigt wierden. Maar onder *Jan de I.* Grave *Floris* ſoon, heeft [f] *Willem van Mecchelen* de XLI. Biſſchop van Utregt, in Weſt-Vrieſlandt in 't Jaar 1296. des Biſſchops Aflaat tegens de Hollanders gepredikt, dat groote verbittering maakte, en waar uyt grote twiſt en Oorlog ontſtond. [g] Welken Biſſchop daar naar onder *Jan van Henegouwen* binnen Utregt gevangen geſet, en ontkomen ſijnde, verbannen wierd, en in den ſtrijd tegens de Hollanders, om de herſtellinge van ſijn beſit verſlagen, en gebleven is. Onder de Graven *Willem de III.* en IV. dier name, waren ook [h] verſcheyde Oorlogen tuſſen die van Holland en Stigt van Utregt, dewelke [i] tuſſen Hertog *Willem van Beyeren* en die van Utregt in den Jare 1345. bygeleid en geſoent wierden, mits dat 500. Burgeren uyt de Stad, bloods-hoofds en barrevoeds den Grave ſouden te voet vallen, en ſoo dik als het den Grave geliefde en gebode, 500. gewapende mannen binnen der Maſe den Grave ten dienſte ſouden komen, op haar eygen Stads koſten, en een deel van des Stads muyren tot 20. Roeden ter neder ſouden vellen, en den Grave in der Stede een ſtrate ſoude hebbe, daar hy in en uyt gaan ſoude, tot ſijn gelieven. Ondertuſſen quam den Hoekſen en Kabeljauſen Oorlog op, daar in die van Utregt aan die van Holland veel afbreuks en ſchade deden, dewelke ſijn oorſprong nam uyt Kaiſerinne *Margriet*, die by de ſommige tot Gravinne van Holland wierd aangenomen, en *Hertog Willem* haar ſoon, daar het de andre mede hielden, dewelke van geen vrouw en wilden geregeert weſen, en geduyrde van het Jaar 1350. tot het Jaar 1500. toe.

Met'er tijd waren de Biſſchoppen van Utregt omtrent de Geeſtelijke dwangmagt over Holland, door verſcheide overdragten met deſelve genoeg ingetoomt; als onder anderen [k] by de overdragten met Biſſchop *Roelof de LIII.*, in Feb. 1434. ten tijde van *Karel de V.* in January 1525. vernieuwt en nader beveſtigt, dog naulijks had den Hoekſen, en Kabeljauſen tweeſpalt een eynde, of de Biſſchoppelijke vervolging tegens de regtſinnige Chriſtenen begon wederom ſoo hevig uyt te berſten, dat het na veel ſtribbelings en veel onnoſel bloed vergietens, tot een volle ſcheuring van des Paus ingedrongen magt, en gewaande by-geloof der Biſſchoppen geraakte.

Tot noch toe hadden de yveraars van Gods eenige en onmede-deilbare eere, ter gehoorſaamheid van de dwingelandy der Biſſchoppen, daar ſy om haar onmagt onder buygen moſten, haar ſtil gehouden, en haar onder haar lydende Kruys, hun hier en daar onthouden, in Nicodemiſe en bedekte nagt-vergaderingen; onder dewelke nogtans vele Voorſtanders hebben beginnen te onderſtaan de ſake opentlijk voor te ſtaan, en voort te ſetten, en in't midden van de ſwaarſte vervolgingen op te ſtaan, en te voorſchijn te komen, als daar ſijn geweeſt in Engeland den Kerkelijken Schryver [l] *Johan Wicleff*, die in 't jaar 1371. de Waarheid der Waldenſen Leere, tot het jaar 1387. met groten aanhang in Engeland geleert, en voortgeſet heeft. En in Duytſland de volſtandige Mannen [m] *Johannes Hus* en *Hieronymus van Prage*, dewelke onder den glimp van vry-geley in 't jaar 1415. en 1416. in het Raads-beſluyt en Concilie van Conſtans verſchenen, en aldaar in volle vergaderingh, daar den Rooms-Koning, den Paus ſelf, en ſo veel Aarts-biſſchoppen, Prælaten, Prieſteren en Monikken by den anderen vergadert waren, den waren Godsdienſt verdedigt hebbende, tegen eer en beloften om het leven ſijn gebragt; [n] welke en meer andere gruwelijke en trouwloſe mishandelingen tegens de opregten Chriſten Leraars en Leerlingen den yver en liefde tot den waren Gods-dienſt niet en heeft vermindert, maar in tegendeel een groter getal, ten wraak vande har-

Digitized by Google

harde vervolging, ſelfs uyt het midden van het Pauſdom heeft opgewekt, en te voorſchijn doen komen.

De albeheerſende hoogmoed, en onverſadelijke geld-gierigheid der Geeſtelijke was ſo groot, dat ſy de [o] Gemeente t'enemaal kaal en beroyt maakten. Het was ſo verre gekomen, dat het meeſte gedeelte van de Landen, Akkers en Velden, het ſy door gifte, ofte door koop, by den Geeſtelijken wierden beſeten; het welk der Vorſten magt geweldig krenkte, ſulks dat van deſelve goeden, geen bede, ſchot nog lot, nog eenige gemene ſchattinge wierd, ſoo dat ten laatſten met het [p] fnuyken van haar ingedrongen regts-gebied, ook den Geeſtelijken, ſo veel mogelijk, het beſit van onroerende Goederen heeft moeten werden belaſt en onttrokken. Soo heeft [q] Hertog *Carel van Bourgondien*, in't jaar 1474. de Geeſtelijke goederen, benevens andere, de algemene laſten en ſchattingen beginnen op te leggen, en hebben eerſt [r] *Willem de III.* in 't jaar 1328. en daar na [s] *Philips* en [t] *Carel*, in de jaren 1445. 1520. 1524. 1531. 1552. en op andere tyden by verniewinge, den Geeſtelijken het kopen en ter gifte, ofte by Teſtamente te ontfangen van onroerende goederen openlijk verboden.

Ondertuſſen waren de [u] Huſſiten in Bohemen en Polen dapper vermenigvuldigt, ſo verre dat ſy de Wapenen tegens den Roomſen Stoel in de hand namen, en den Paus, en den Keyſer, ſo wel in 't Wereldlijke als in 't Geeſtelijke genoeg te doen maakten: [w] want ſy verſchenen op alle Synodale Vergaderingen. Eyntelijk vielen ſy in [x] een gedeelte van Duytsland, daar ſy haar verſterkten, en ſedert verſcheide Veldſlagen met voordeel hebben uytgevoert. Den [y] Keyſer *Maximiliaen* ſelf dede groote moeyten om die van Bohemen met de Roomſe Kerke te verenigen, en de Religions ſaken tot een verſtand te brengen; En met dat Paus *Julius* hem meer met Wereld- als Kerkelijke ſaken bemoeyde, ſogt hy, de Pauſelijke en Kaiſerlijke Hoogheid by een te voegen, [z] en den Paus wederom onder den Kaiſer te ſtellen, dog ſulx mislukten hem.

Frederik van Blankenheim, de L I. Biſſchop van Uytregt, die het Bisdom den tijd van 30. jaren vreedſamig en wijſlijk bedient had, als hy in't jaar 1323. [a] op ſijn ſterf-bedde lag, voorſeyde genoeg de aanſtaande ſwarigheden. Onder de Geeſtelijke ſeyde hy, is een yder begerig om te heerſchen; Niemand wil onder een ander ſtaan. Hier uyt ſal een ſchrikkelijke verwerring oprijſen, gelijk geſchiede.

Met de Geeſtelijke Aflaten, het Vagevier en Oorbiegte, en ſtond het niet beter; want of wel den Paus *Niklaas de V.* in het jaar 1450. in Nederland ſont den Kardinaal [b] *Niklaas de Kuſa*, een ſeer geleerd en wel beſcheiden man, om op de leere en het [c] leven van de Klooſtermonnikken te onderſoeken, ſoo openbaarde hy hem in alles genoeg voor de regtſinnige Chriſtenen, en tegens de Geeſtelijke; en aangaande de Aflaten, droeg hem daar in [d] ſoo dubbelſinnig en twyffelachtig, dat yemand die verſtand en kennis had, de oogen genoeg wierden geopent, ſo dat dit den weg ſcheen te banen tot een algemeene herſtelling, die in en omtrent het jaar 1500. nog meerder verſterkt wierd, door het inkomen van verſcheyde uytſtekende geleerde Mannen, den Geleerden [e] *Deſiderius Eraſmus*, [f] *Martinus Lutherus*, [g] *Udalrichus Zwinglius*, [h] *Guiljelmus Budæus*, een groot vriend van *Eraſmus*, [i] *Philippus Melanthon*, [k] *Auguſtinus Marloratus*, (beyde de voornaamſte Doctoren inde Godgeleerheid van die, en de volgende tijden) dewelke alle mondelijk en ſchriftelijk de Pauſelijke misbruyken tegengegaan, en den weg tot grooter Reformatie gebaand hebben.

Martin Luther wierd [e] voornamentlijk opgewekt, door 't misbruyk der Aflaat-bullen, die Paus *Leo* liet Prediken, met belofte van volkomen vergevinge aller ſonden, mits betalende voor yder ſonde [m] den prys daar toe geſtelt; hy kant ſig dan tegens den Roomſchen Stoel, en wierd in dien drift en voortgang niet alleen door geheel Duytſland, maar ook over de gantſe Wereld, in elk gedeelte der Chriſtenheid toe-gejuygt, niet alleen by 't gemene volk, maar by de Vorſten des Rijks, by [n] alle geleerde Theologanten, Biſſchoppen, ook eenige Cardinalen en Monniken; ja al die gene die in Duytſland en Switſerland de geleerdheid lief hadden, begunſtighden zijn voornemen. Den Keiſer meende deſe ſake [o] na ſijn gewoonlijke Wijsheyd in de Geboorte te ſmoren, maar de regtſinnige Vorſten waren hem te magtig; Den Cardinaal *Cajetanus* wierd van den Paus afgeſonden en gemagtigd, om *Luther* tot Augsburg te hooren, [p] en bejegende hem aldaar wel ſcherpelijk; daar van daan weder tot Wertenberg gekomen zijnde, wierd hy zedert [q] tot Worms op den Rijksdag gedaagd, alwaar hy ſich ten genoegen vande Vorſten, maar niet van den Keyſer, verdedigde; dewelke daar op door de Dienaren van den Paus opgehitſt, *Luther*

in

Digitized by Google

in de Rijks-ban dede, met verklaringe, dat [r] hy als een Ketter des doods schuldig was, en dat hy over al mogt werden vervolgd en dood geslagen, sonder verbeuren; en daar op wierd hy ook [s] vanden Paus inden ban gedaan.

Daar op volgde [t] eenige jaren daar na het Concilie van Trenten, als wanneer mede in't ligt gegeven wierd het boek genaamt [u] *Interim*, dat het Concilie van Trente soude zyn geëyndigd; daar by aande zyde van de regtsinnige Gereformeerden ook gekomen is de langverwachte Heydelbergse Catechismus, dewelke uyt de Kerke en Schole van den Cheurfurstelijken Palts tot Heydelberg, door bevel vanden [w] Keurvorst *Frederik de* III. die om sijn bysonderen yver tot de herstellinge vanden waren Christelijken Godsdienst, *Fredericus Pius*, dat is de Godzalige, genoemd wierd, is te samen doen stellen, en na datse vande voornaamste Theologanten vande Palts daar toe by een geroepen, oversien en voor goet gekeurd was, in Januario 1563. tot Heidelberg inden druk uytgegeven.

In de Nederlanden, daar *Luthers* Leere doorgaans mede was aangenomen, en dorst hem nog niemant openbaren, vermits de harde en tyrannise vervolging der Paus-gesinden; En om deselve Leere, die nu mede door gantsch Nederland verspreid was, te stuyten, hadmen al in't jaar 1521. seer [x] strenge en scherpe Placcaten laten uytgaan tegens de Leere van *Luther*, sijne Boeken, en sijne Aanhangers, sonder daar in de [y] Staten van Holland te kennen, het welk een inbreuk was tegens des Lands Vryheid. Men sprak ook van by gebrek van aanklagers door Inquisitie, en onderzoek der gewissen, de schuldige uyt te vinden; den Kaiser stelden [z] Mr. *Francois vander Hulst* sijnen Raad in Braband, en sijnen Ampt-genoot den Carmelijter Monnik *Klaas van Egmond*, tot Ketter-mesters, om door gantsch Nederland scherp onderzoek te doen, dewelke de Placcaten jegens de Ketteryen, op gelijke wijse als die tegens de Moren, Sarracenen en Joden waren ingestelt, met gewelt souden doen stand houden. In't jaar 1523. raakten [a] het Augustijner Klooster tot Antwerpen in groote verdagtheid, onder dewelke de Schriften van *Luther*, die ook een Augustyner was, verspreyd wierden, sommige ontkwamen't, drie van de selve wierden op den 1sten Junius tot Brussel openbaarlijk verkettert, en twee met den viere verbrant, en de derde in de gevankenis van kant geholpen, het welk de gemoederen der Gereformeerde dapper verbitterde, en den aanhang vry dede aanwassen.

Dese Ketter-meesters hadden voor een manier de verdagte Personen in een kerker te werpen, en daar na te overleggen waar men haar mede soude beschuldigen. In't jaar 1524. omtrent deselve tijd, preekte [b] een Pastoor te Mels, twee uyren buyten Antwerpen, tegens het Pausdom, somtijds in't open Veld om den grooten toeloop; dit veroorsaakte een nieuw Placcaat tegens hem en seker Monnik die tot Antwerpen leerden, men verbood hunne Vergaderingen, en setten dertig gulden op hun lijf, evenwel kwam'er den volgenden Sondag, op sekere Scheeps-Timmer-werf een grooten hoop volks te vergeefs by een; soo quam'er yemand uyt den hoop *Niklaas* genaamt, een ervaren man in de H. Schriften, dese begon tot het Volk een Christelijke aanspraak te doen naar sijn vermogen, Daar over hy van twe Vleeshouders Knegts wierd aangetast, en de Overheid overgelevert zynde, wiert hy in een sak gesteeken, en by de Stads Kraan verdronken. Den Kaiser bevindende dat dit werk niet en was staande te houden, sonder den ondergang ofte afval van het gantse land-bestier daar aan te wagen, liet het selve wat verflauwen, en sonderling daar op geen meerder vervolg doen, als de Vergaderingen en by-een-komsten der selver te beletten, en verhinderen; den Inquisiteur *Niklaas van Egmond*, wierd van den Kaiser om eenige mishandelingen van sijn dienst geset, en *Francois vander Hulst*, liep gevaar van aan den lyve gestraft te werden, dog wierd verbeden en herstelt: Middelerwylen wierd *Luters* Leer in Holland, Zeland en Vlaanderen alomme bekent en aangenomen. De Monnikken raakten in een doodelijken haat; Al de Minne-broeders en Dominikaner Monnikken wierden uyt 's Hertogen-bosch gejaacht van Vrouw *Margriet* des Kaisars Moeye; Te Antwerpen gingen de Buyten-vergaderingen voort, sonder op de Placcaten des Kaisers, en van de Regente, en der Wethouderen te passen.

Den Geleerden Hollander *Martinus Dorpius van Naaldwijk*, was niet vremt van *Luters* Leer; dese was by Erasmus tot Leuven, en men seyd, dat sy gevaar liepen van den lyve. *Philippus Lens*, des Keysers Secretaris in't Hof van Braband, was het stuk der Reformatie in't heymelijk gunstig. In Braband voegde sich *Wouter de Leeu*, een geleerd man. Den vermaarden *Petrus Nannius* tot Alkmaar, meentmen dat dese Leere benevens *Laurentius* Priester aldaar mede heeft aangenomen. Tot Naarden sloeg *Antony* Fre-

Digitized by Google

Fredrikſz mede de hand aan 't werk, met groot gevolg; [c] Dog *Jan de Bakker van Woerden*, die hem hier ook by gevoecht had, wierd in den Hage, in September 1525. aen een ſtaak verbrand.

Deſe middelmatige toeſtand geduyrde noch al eenige jaren aan den anderen. In 't ſelve jaar ginger een Placcaat uyt, dat op den 25. September was afgekundicht, tot verbod van heymelijke of openbare vergaderingen. Den 20. October, 1527. [d] wierd *Wendel Moer-Claas Dogter*, om dat ſy het Sacrament der Miſſe hield voor een ſtuk deeg, geen voorbiddinge der Heyligen geloofden, en geen anderen Middelaar dan Jeſum Chriſtum en kenden, om 't leven gebracht.

Omtrent die tijd begonnen de *Lutheranen* en *Swinglianen* wederom op te ſtaen. Gelijk ook [e] de Wederdoopers en *Anababtiſten*, het welk de ſaken van Reformatie dapper verachterden.

Dus lang wierd de opregte Chriſtelijke Religie, onder het Kruys, ſoo alsmen ſeyd, in redelijkker wijſe geoeffent en gehanthaaft, ſoo lang het Rijk des Keyſers duyrde. Maar met [f] de verandering en overgifte by den Keyſer, van deſe ſijne Nederlanden, in 't jaar 1555. aan ſijn Soon *Philips* gedaan, ontdede hem de donkre Wolk, die ſonder bloedſtortinge, en ondergang van het Lands-beſtier niet en konde voorby gaan.

Metten eerſten wierden de ſtrenge bevelen jegens de Ketters en Ketterye vernieuwt, ende voornamentlijk het Placcaat [g] tot Augsburg den 25. September 1550. uytgegeven; daar op in 't Jaar 1559. om de Ingeſetenen wat korter te onderwerpen, de nawer verdelinge der Nederlandſe Bisdommen gevolgt is, dewelke te vooren maar in vijf Cathedrale Stoel-Kerken verdeelt waren, als Artoys, Kamerik, Luyk, Doornik en Uytregt, en [h] by de nieuwe Bulle des Paus *Paulus* de IV. ſijn verdeelt in drie Aarts-Biſdommen, als Mechelen, Kamerik en Uytregt; En is ſulks het Biſdom van Utregt, gelijk het onder *Willebord* was ingeſtelt, wederom tot een Aarts-Biſdom gemaakt, en naar het overlijden van *Geraard van Egmond*, de LX. Biſſchop, die in 't jaar 1559. overleefde, Heer *Fredrik Schenk van Tautenburg*, als de LXI. en laatſte Biſſchop van Uytregt, met den eer-tytel van Aarts-Biſſchop begiftigt, het welk al niet en heeft mogen helpen; en is den drift en yver tot de ware Chriſtelijke Religie, tegens al deſelve vervolgingen ſodanig aangewaſſen, dat den ſuyveren waren Godsdienſt niet alleen heymelijk en wierd geoeffent, maar ook opentlijke Vergaderingen in byſondere Huyſen wierden gehouden, de Waarheit onderſogt, het Pausdom beſtraft, het Euangelium gepredikt, en den Doop en het H. Avondmaal bedient, daar van men verhaalt dat verſcheide Leeraars met ſo een kloekmoedigheyt tot Antwerpen op de ſelve uure predikten, alsmen buyten en op de markt doende was met andere om deſelve Leere te verbranden, en op ſoo een plaatſe ſtonden, datſe door de glaſe Venſteren de vuyr-vlammen, daar de Martelaren in ſtonden ende branden, ſagen flikkeren. In 't jaar 1566. maakte [i] den Adel tot 400. in getal een vaſt verbond, tot voorſtand van de Landwetten ende Vryheyd, tegens de Geeſtelijke dwang-magt, en wierden alomme verſoek-ſchriften tot verſagting der ſtrenge Placcaten gedaan; [k] ondertuſſen begonnen openbaarlijk te prediken, eerſt in Boſſen, daar na in Velden en opene Plaatſen, eerſt ſonder, en daar na met geweer en gewapender-hand, en was het gehoor tot vier a vijf duyſent aangewaſſen; En is hun belydenis des Geloofs, tegens die van het Pausdom, in 't jaar 1562. by een doen ſtellen, op den naam van die gene, die deſelve wilden volgen vernieut, en in 't jaar 1566. opentlijk in Druk uytgegeven, daar in ſy onder anderen dorſten roemen hunnen aanhang wel honderdt duyſent ſterk te zijn. Omtrent deſe tijd in Auguſto van 't jaar 1566. begon de algemeene [l] Beeld-ſtormerye omtrent deſelve Geweſten, daar te vooren de eerſte openbare Predicatien gedaan waren, eerſt in Weſt-Vlaanderen, omtrent Yperen, het welk ſoodanig niet alleen in de Steden en Plaatſen in gantſch Nederland, maar ook in Hungaryen, Tranſylvanien, in de Paltz en Zwitſer-land inder yl voort liep, dat nergens de tydinge konde komen, ſoudemen ſeggen, of het was daar ook al geſchiedt. Sedert zijn de openbare Kerken alleſints voor den Regtſinnigen Godsdienſt ingenomen, en tegens vier en ſwaart, met goed en bloed ſtaande gehouden. De Steden en Landen van Uytregt en Over-yſſel, en die van Holland verdroegen ſig te deſer tijd met den anderen, om onder eenen Stadthouder te werden beſtiert; Dat de Staten van Uytregt en Holland altijd gelijk ſouden vergaderen; Dat den Stadthouder in beyde de Provintien jaarlijks in alle Steden de Wetten ſoude vernieuwen; Dat alle gebannen uyt Holland, in 't Stigt van Uytregt niet vry enſouden zyn, dat alle gewijſden in gemene ſaken te verſoeken, van Holland in Uytregt beregt ſouden werden; en dat alle

bele-

Digitized by Google

beleningen, en huldmanſchappen ſouden geſchieden, te houden van den Grave van Holland en Heeren van Uytregt; Daar op is gevolgt het Verbond van de Staten van Holland, met [m] Prins *Willem* de I. binnen Delf geſloten op den 25. April, 1576. daar by den ſelven Prince *Willem* werd aanbevolen, en by hem werd aangenomen de hand te houden aan de oeffening van de regtſinnige Euangeliſe Leere, doende ophouden de toelatinge van alle andre tegenſtrijdende indragten, en ſonder toe te laten datmen op yemandts vry-geſtelde Geloof, een gewiſſe dwang ſal invoeren, of yemand ter ſake van dien, eenige moeyenis, ofte letſel ſal werden aangedaan, doende verders tot de oeffeninge der ſelver Godsdienſtige Lere ſodanige goede behulp-middelen aanwenden, als naar toeſtand der ſaken, en gelegentheid der Steden ten meeſten geruſtheid van de Gemeente, en ſonder vermindering ſal kunnen werden ingeſchikt, ook met goedduken van de Staten, is 't noot. Daar op volgden het algemeen [n] beſluyt van het Vrede-Verbond tuſſen de ſeven Nederlandſe Provintien op den 8. November 1576. binnen Gent beſloten, daar by wierd vaſt geſtelt, dat de Placcaten van vervolging jegens de On-roomſe in Staat ſouden blyven, tot dat gemeender-hand daar op nader ſoude werden geoordeelt, mits dat tegens de gemene ruſte en oeffening van den Godsdienſt, elk in den ſijnen, niemant en werde gelaſtert of beledigt, in woorden nog in werken, onder ſtraffe als tegens tegendoenders der algemene ruſte. Korts [o] daar op volgde het *algemeene nader Verbond* op den 29. January 1579. binnen Uytregt geſloten; daar by den algemeenen Godsdienſt aangaande, die van Holland en Zeeland haar ſouden gedragen na haarluyden goeddunken, latende de andere Provintien te volgen den Inhoudt van het gene by den Hertog *Mathias*, Gouverneur en Opper-ſtierman deſer Landen, en de algemene Staten alrede was beraamt, of nog ſoude beraamt werden, tot dat eyndelijk de Algemene Staten der Nederlanden, ſiende dat de ſaken hoe langs hoe meer verwyderden, tot beſcherming van haar ſelven, en hun Vrouwen en Kinderen, tegen de ſo lang verdragene wreedheid en vervolging in goed en bloed, en ſuyverheyd van gewiſſe, by opene Brieven [p] van den 26. July, 1581. het gebied van den Koning van Spangien, in overtredinge der Vryheyd, en onderhorige Landwetten, hebben afgeſwooren, en hun ſelven in haar aangeboren vryheyt herſtelt. Sedert den herſtelden Godsdienſt in deſe Landen volkomentlijk is herſtelt geworden en gebleven, alleenlijk dat naderhand tuſſen den Hoog-geleerden *Frans Gomar*, Leer-Mr. der Godsgeleertheid, in de jongſt opgeregte Leer-ſchole der Algemeene Wysheit en Geleertheid tot Leyden, en *Jacob Armijn*, doen ter tijd Leeraar der Gemeente van Amſteldam, in den jare 1603. in deſelve hooge Schole tot Leermeeſter beroepen, [q] oneenigheid is opgeſtaan in het misverſtand der Leere van *Joan Kalvijn*, omtrent Gods voorſienigheyd, en de kracht des Vryen wille der menſen; daar veel om te doen was, ja tot een ſekere ſcheuringe ſoude uytgeberſten hebben, en genoegſaam uytgebarſten was, voornamentlijk ten tijde van [r] het twaalf-jarig beſtand, het welk ten einde, en voor of met den uytgang van het ſelve, door het goed beleid [f] van Prins *Maurits*, als Stadhouder van Holland, en de Algemene Staten der Nederlanden, met een beroepinge van een algemene vergadering der Geloofs-genoten uit alle geweſten tot Dordregt inden jare 1619. beſlegt, en daar by gebleven is, by welken uytſlag de regte gronden van een geſuyverden herſtelden Godsdienſt, en grondige kenniſſe van den regten God, daar in alle regtſinnige Godsdienſt beſtaat, ten uitterſten getoetſt zijn, en de fondamenten van een ware Chriſtelijken Godsdienſt, naar den draad en winkelhaak van Gods onwederſprekelijke en alleen Saligmakende woord, met een algemeen genoegen ſijn vaſt geſtelt.

Kort inhoud van de Bewijs-redenen op het

ELFDE HOOFT-STUK.

1. 'T *Euangelium al ten tijde der Apoſtelen by* Maternus, *ende andere Diſcipelen in Duytſland geleerd.*
2. *St.* Willebord *predikt het Chriſten Gelove in Zeeland.*
3. *St.* Willebord *van Saxiſche afkomſt.*
4. *Oude Saxiſche Taal grote gemeenſchap met de Engelſe Taal.*
5. *'t Beeld van* Mercurius *by den Duytſen in hoge agtinge.*
6. Wigbert, *een Diſcipel van St.* Willebord, *van Koning* Radbout *omgebragt.*
7. Foſtilant; Foſi *by* Tacitus; *komt over-een met den Foſſeweerd in Ooſt-Vrieſland.*
8. *Koning* Radbout *tot Medenblik.*
9. *Namen der mede-Diſcipelen van St.* Willebord.
10. J. Beka, *in ſijn verhaal van het wedervaren der ſelver Diſcipelen, wederleit.*
11. *Vrieſland laaſt tot het Chriſten Geloof gekomen, en* Bonifacius de II. *Biſſchop, tot Doccum om 't leven gebragt.*
12. *Miraculen diemen verhaald van St.* Willebord.
13. *Moeten voor fabelen gehouden werden.*

14. *Bisschop van Utregt voerd Oorlog tegens de Graven van Holland, om het Werelds gebied.*
15. *Opper-Priesters, by* Numa Pompilius *ingesteld.*
16. *Der selver Ampt beschreven.*
17. Pontifex Maximus; *Naamreden.*
18. Julius Cæsar, *Opper-Priester.*
19. *Alle de Roomse Keisers hebben na* Augustus *'t selve Ampt bekleed.*
20. *De Offer-Priesters ten tijde van* Theodosius *afgeset.*
21. *Wreetheid van* Phocas.
22. Bonifaas de III. *allereerst* Papa Romanus, *dat is, Paus van Romen genoemd.*
23. *Geestelijke ordres opgeteld, tot 69. in 't getal.*
24. *Paus van Romen maakt pretensie op 't Koningrijk van Arragon, en uyt wat reden.*
25. *Op Sardinien.*
26. *Op het Rijk van Jerusalem.*
27. *Op Engeland en Irland.*
28. *Op Hungaryen.*
29. *Cancellerye Kamer tot Romen.*
30. *Alwaar alle Schelm-stukken geschat werden.*
31. Taxa Cancellaria, *en Penitentiale Schattinge; by wie eerst opgesteld.*
32. *Is de voornaamste oorsaak geweest van de Reformatie.*
33. *Wat Geestelijke Ampten alleen binnen Romen verkost werden.*
34. *Calculatie van de Geestelijke buyten-ampten.*
35. *Des Paus jaarlijx inkomen van de Eerstelingen.*
36. *Van de Aflaten.*
37. *Wat'er zedert het Jaar 600. voor en tegen den Beelden-dienst gedaan is.*
38. *Verder verhaal zedert het Jaar 732.*
39. *Beelden wederom afgesmeten*
40. *Kaisar* Constantinus *vervolgt de voorstanders der Beelden.*
41. *Kaiserinne* Irene *uytet haar voor den Paus.*
42. *'t Oosterssche en Westerssche Kaysarrijk om den Beelden-dienst verdeeld.*
43. *Synode tot Constantinopelen, Anno 787.*
44. *Wat daar omtrent den Beelden-dienst is besloten.*
45. *Synode tot Bithynien Anno. 789.*
46. *Wat daar is verhandeld.*
47. *Historie van* Irene *met haar soon Constantin, tot Constantinopelen, Anno 789.*
48. *Concilie tot Frankfurt, Anno 794.*
49. *Wat daar is besloten.*
50. Capitularia.
51. Carolus Magnus *doet* Irene *ten Huwelijk versoeken.*
52. Momyllus Augustilus.
53. *Het Rijk van Romen en Occidenten by Koningen geregeerd.*
54. Karolus Magnus, *Koning der Franken, tot Kaisar gekoren.*
55. Pepijn, *vader van* Karolus Magnus.
56. *Wat* Athanasius *van hem verhaald.*
57. *Kaisar* Lodewijk, *soon van* Carolus Magnus.
58. Paschalius, *Paus van Romen.*
59. *Hoe de Pausen getragt hebben haar Werelds gesag te vermeerderen.*
60. Carolus Magnus *Kaisar geworden, in weerwil van 't volk.*
61. *Den Paus beschuldigd, en in de gevangenis geset.*
62. *Door* Carolus Magnus *hersteld.*
63. *Eedt, die* Carolus Magnus *als Kaisar gedaan heeft.*
64. Nicephorus *maakt een schandelijke Vrede met den Saracenen.*
65. *Werd van* Crummus, *Koning der Bulgaren, verslagen.*
66. *Constantinopelen door* Mahomet *ingenomen, Anno 1453.*
67. *Regte Apostolische Leere in de achste hondert Jaren vervallen.*
68. *Wat doe weder omtrent den Beelden-dienst is voorgevallen.*
69. *Monnikke leven in groot aansien, en groot getal der Monnikken.*
70. *Eerts-Bisdom van Minden, en Bisdom van Bremen opgesteld, Anno 787.*
71. Ludgerus *eerste Bisschop van Munster, Anno 791.*
72. *Bisdom van Hamburg opgesteld, Anno 798.*
73. *Synode tot Saltsburg, en wat daar besloten is.*
74. *Tot Theonville.*
75. *Bisdom van Hildesheim gefundeerd, Anno 822.*
76. *Vorder verhaal van den Beelden-dienst.*
77. *Synode in Engeland, en wat daar besloten.*
78. *Tot Frankfort Anno 794. en wat daar gedaan is.*
79. *Paus van Romen Godt genoemd.*
80. *Kerken in Asien met het verval van 't Oosters Kaisarrijk te niet gegaan.*
81. *Aanwas van de Pauselijke Superstitien.*
82. *Consilie tot Constantinopelen, Anno 842.*
83. Udalrig, *Bisschop van Augsburg, kant sig tegen den Paus.*
84. *Synode tot Pavien, Anno 858.*
85. *Harde woorden by de Bisschoppen van Keulen en Trier tegen den Paus gevoerd.*
86. *Leere van de Transubstantiatie, eerst bekend geworden ten tijde van den Munnik Bertramus, onder* Carolus Magnus.
87. *Woorden van* Bertram *over die Materie.*
88. *De Misse haar volle leden gekregen, Anno 900.*
89. *Grote blindheid in de gehele Eeuw van 't Jaar 900.*
90. *Anno 966. 't Euangelium begonnen gepredikt te werden.*
91. *Twee Christen Kerken opgeregt tot Gnesna en Kracou.*
92. *Gewoonte van den Adel, zedert dien tijd aldaar onderhouden.*
93. Boxhorn, *verhaal van de elfde Eeuw.*
94. *Staat der Kerke doe ter tijd.*
95. Berengarius *spreekt de Transsubstantiatie tegen.*
96. *Wat den selven is wedervaren.*
97. *Naamrede van de Vaudoisen.*
98. *Hunne Leere van de tijde der Apostelen af bekend geweest.*
99. *Waldenſen, haar naam niet van* Waldo.
100. *Verhaal der Scheppinge in Waldesche taal beschreven, met vele van de Bybelse Schriften.*
101. *Bewijs-redenen van de oudheid der selver volkeren.*
102. *Getuygenissen der On-Roomse en Roomse Schryvers van deselve.*
103. *Eerste Franse Bybel, heel en suyver gedaan drukken door* Robertus Olivetanus.
104. Petrus Waldo.
105. Thuani *verhaal van den selven.*
106. *Lere der Waldenſen in Nederland verspreit.*
107. Tandemus *kant sig tegens den Roomschen stoel, Anno 1116.*
108. *Werd vermoord.*
109. *Geloofs-belijdenis der Waldenſen.*
110. Waldo *met de sijne, door den Paus* Alexander de III. *in den Ban gedaan.*
111. Niclaas, *Bisschop van Tusculane, vervolgd de Waldenſen.*
112. *Oorspronk der Dominicane Monnikken.*
113. *Harde proceduyren omtrent de Waldenſen.*
114. *Manier van ondervragen, om de beschuldigde te verstrikken.*
115. *Verhaal der vervolgingen tegen te Waldenſen.*
116. *Begintsel en naamreden der Fratricellen, in de Gebergten van Piemont.*
117. *Geestelijk Leen-hof opgeregt.*
118. *Lijst van de onderhorige Vasallen van Bisschop* Adelbold.
119. *In de oude Hollandse Chronijk vermeerderd.*
120. *Oorsprong van den Oorlog tussen den Bisschop van Utregt, en den Grave van Holland.*
121. *Graafschap van Holland een Leen van den Kaisar.*
122. *Leen-brief.*
123. *Opmerking van den Hollandſen Chronijk-schryver, daar over.*
124. *Kayserlijke Hof-diensten.*
125. Heer Dirk van der Aar, *Bisschop van Utregt.*
126. *Graaf* Otto van Gelder.
127. Jan van Nassauw, *Bisschop van Utregt.*
128. *By den Paus afgeset.*
129. Jan van Arkel, *Bisschop van Utregt.*
130. Gijsbert van Bronkhorst, *tegen den selven in roer.*
131. Goolwijn van Amstel, *Bisschop van Utregt.*
132. *Oproer der Kennemers.*

133. *Hand-*

Digitized by Google

133. *Handveſten van Utregt, vermeerderd door Koning* Willem.
134. *Gunſt-brief van Koning* Willem, *aan deſelve verleend.*
135. Willem van Mechelen, *Biſſchop van Utregt.*
136. *In ſijn eigen huys gevangen geſet.*
137. *Ontkomt, en leverd ſlag tegen de Rebellen, en werd doot geſchoten.*
138. *Overdragten met Biſſchop* Rudolf.
139. Johan Wiklef.
140. *Sijn Leere.*
141. *Brief van Paus* Gregorius *aan Koning* Riſchard *van Engeland.*
142. *Verder verhaal van de Perſoon en Leere van* Wiklef.
143. Iohannes Hus.
144. *Hoge ſchole tot Prage opgeregt.*
145. Iohannes Hus *bekleet het Predik-ampt tot Praag.*
146. *Werd by den Paus beſchuldigd.*
147. *In den Ban gedaan.*
148. *Concilie tot Conſtans.*
149. *Alwaar* Iohannes Hus *mede verſchijnd.*
150. *Artikelen tegen hem op 't Papier geſteld.*
151. *Verſchijnd voor den Paus en Cardinalen.*
152. *Reden-wiſſelinge tuſſen hem en deſelve.*
153. *Werd gevangen geſet.*
154. *Artijkelen van ſijn beſchuldiginge.*
155. *Den Paus afgeſet.*
156. Iohannes Hus *in ſwaarder gevangenis gebragt.*
157. *Boheemſche Edelen verſoeken ſijn ontſlaging.*
158. *Verſchijnd in de vergaderinge der Cardinalen en Biſſchoppen; en wat aldaar en vorders voorgevallen is.*
159. *Werd als een Ketter veroordeeld.*
160. *En verbrand.*
161. Hieronimus van Praag.
162. *Veroordeeld en verbrand.*
163. *Vonden der Geeſtelijke, om de Gemeente kaal te maaken.*
164. *Hertog* Carel van Borgondien, *bygenaamd de* Stoute.
165. Willem de III. *Placaat tegen de Geeſtelijke.*
166 *Item van* Philips van Borgondien.
167. *Item van* Carel van Borgondien.
168. *Huſſiten in Bohemen en Polen.*
169. *Oproer tot Praag.*
170. Iohan Ziska, *Veld-Overſte der Huſſiten.*
171. *Huſſiten doen een Inval in Duytſland, Anno* 1430.
172. *Leveren ſlag met den Adel van Bohemen.*
173. *Generaal Concilie tot Praag.*
174. *Den Kaiſar* Maximiliaan.
175. *Paus* Iulius *ſeer Oorlogs geſint.*
176. *Brief van Kaiſar* Maximiliaan, *aan den Vryheer van Ligtenſtein.*
177. *Laatſte woorden van* Frederik van Blankenheim, *Biſſchop van Utregt.*
178. Nicolaas, *Cardinaal van Cuſa.*
179. *Sijn beſchryvinge.*
180. *Wat hy hier te Lande ondervond.*
181. *Ongeregeldheid der Kloofter-Monnikken.*
182. *Aardige ſtreek van een ruw en ſtout geſel, omtrent ſijn Biecht-vader.*
183. Eraſmus *van Rotterdam.*
184. *Geraakt in ongunſt van de Kloofter-Monnikken.*
185. *Bynamen hem gegeven.*
186. Marthijn Luther.
187. *Miſſlagen, begaan by* Lambertus Hortenſius, *in ſijn ſchryven.*
188. *Lere en wederwaren van* Luther.
189. Ulderichus Zwinglius.
190. Guiljelmus Budæus.
191. Philippus Melanthon.
192. Auguſtinus Marloratus.
193. *Bulle van Paus* Leo, *Anno* 1517.
194. *Prijskaarte van de Aflaten.*
195. Eraſmi *gevoelen van* Luther.
196. *Lof van Kaiſar* Maximiliaan.
197. *Cardinaal* Cajetanus *doet* Luther *tot Augsburg komen.*
198. *Rijxdag tot Worms, Anno* 1521.
199. Luther *verketterd.*
200. *Van den Paus in den Ban gedaan.*
201. *Vergadering tot Smalkalden.*
202. *Augsburghſe Confeſſie.*
203. *Verſchil van* Luther *en* Zwinglius.
204. *Concilie van Trenten.*
205. *Het boek genaamd* Interim.
206. *Lof van Churfurſt* Frederik de III.
207. *Placcaten tegens* Luther *en ſijne Lere.*
208. *d'Oude Graven maakten geen Wetten, als ten overſtaan van de Staten.*
209. François vander Hulſt, *en* Nicolaas van Egmont.
210. *Hiſtorie van* Ian de Bakker.
211. *Van* Wendelmoer Claaſz.
212. *Weder-dopers en Anabaptiſten.*
213. *Verhaal hoe Kaiſar* Karel *de Regeringe aan Koning* Philips *overgeeft.*
214. *Placcaat tot Augsburg, tegen de Lutheranen.*
215. *Bulle van de Nieuwe Biſſchoppen.*
216. *'t Verbond der Edelen.*
217. *Begintſel der openbare Predicatien.*
218. *Algemene Beeld-ſtorminge.*
219. *Verdrag met Prins* Willem de I.
220. *Pacificatie van Gent.*
221. *Unie van Utregt.*
222. *Koning van Spangien afgeſworen.*
223. *Gevoelen van* Arminius *en* Gomarus.
224. *Twaalf-jarig beſtand.*
225. *Brief van Prins* Maurits, *rakende 't Synode Nationaal.*
226. *Sijn vertoog dien aangaande aan de Staten van Overyſſel.*

BEWYSREDENEN,

OP HET XI. HOOFTSTUK.

1 [a] *Dat alſoo veel eeuwen voor ſijn aankomſt,*] Waar omtrent op het voorgaande Hooft-ſtuk is aangeweſen, dat al ten tyde van de Apoſtelen by *Maternus* en andere uyt de LXX. Diſcipelen het Euangelium Chriſti in Duytſland, tot Tungeren, Trier en Keulen geleert en gepredikt is geweeſt.

[b] *In Zeland,*] Het ſchijnt dat de Leere van het Euangelium eerder in Hoog-Duytſlandt als in het Nederſte gedeelte deſer Landen voortgeſet is geweeſt, en dat ook in Zeeland, onder de ruwe ſoorte der Menſen van dien tijd, de Heidenſe Afgoderye nog al veel plaats hadde, en met de overkomſte van St. *Willebord*, (dewelke ſoo alsmen meend, tot 2 Weſt-Kappel in Zeeland eerſt is aangekomen) het Chriſten Gelove, daar ſy wel enige kenniſſe van hadden, onder deſelve voort geleert en gepredikt is geworden; Daar van den Geleerden Profeſſor *Marcus Zuerius Boxhorn*, een geboren Zeeuwe, aldus omſtandelijk ſchrijft en betuygt in ſijn byvoegſel op de Chronijke van Zeland van *Jan van Reygersbergen*, cap. 8. Dat omtrent deſe tijd, ſeid hy, de Heylige *Willebort*, zijnde van Saxiſche afkomſte, het Chriſten Geloove den Vlamingen, Frieſen, Hollanders en Zeelanders aangepredikt heeft, wordt eenpariglijk van verſcheyde oude en geloof-

geloofwaardige Autheuren verhaalt, betuygende dat hy aldereerſt in Walcheren tot Weſt-kapelle aangekomen is. Laat ons hier van *Melis Stok*, den Dichter vande oude Hollandſe Rijm-Chronijk eens hooren ſpreeken, in wiens verſſen veeltijds meer waarheyts, als aardigheits te vinden is.

Soo ſendt hy inden Landeſchiere
Willeborde, *die eerſt bekeerde*
De Vrieſen, en 't Geloove leerde,
Tot Weſt-kappellen, daar hy quam,
En aanbedende vernam,
Mercurioſe, over eenen Godt.
Dat beelde door ons Heeren Gebodt
Brack hy, &c.

Niemandt en ſtoore hem, om dat hier niet de Zeeuwen, maar de Vrieſen genoemt werden, aen de welke *Willebord* de eerſte openbaringe van het Chriſten Gelove gedaan heeft; door dien dat in oude tijden onder de naam van de Vrieſen, als zijnde het voornaamſte volk onder de Nederlanders, de Hollanders en Zeelanders, ſoo by de Inlandtſe, als uytlandtſe ſchryvers verſtaan werden; gelijk wy dat met onwederſeggelijke redenen in onſe Verdedinge voor de Schipvaart van die van Hollant en Zeelandt, over eenige jaren uytgegeven, geveſt hebben, hier onnodig om te verhalen. Het zy wat het wil, de Ingeſetenen waren te dier tijt blinde Dienaars der Afgoden, en vervreemt van de kenniſſe des waren Gods; van welke haar de eerſte openinge gedaan heeft deſen Heyligen man, met groote moeyte en perijkel van ſijn leven. Waar toe dient het gene van *Alcuwinus*, ofte, om beter te ſeggen, *Alewinus* verhaalt wordt, in het leven van deſen Apoſtel, geſonden om de Zeelanders te bekeeren, dat, als hy den Afgod in Walcheren ter aarden geworpen hadde, de Inwoonderen hem met den ſwaarde hebben willen richten; doch dat hy door een byſondere voorſienigheyt, en ſorge van God Almachtich, bewaart is geworden, het ſwaart niet konnende door ſijnen nek ſnijden. Welk wonderteken ik nochtans hier niet voor vaſte waarheit te berde brenge, door dien het my lichter valt dat te verhalen, als te gelooven; ondertuſſchen niet willende loochenen, dat de eerſte beginſelen van de Chriſtelijke Religie in deſe Landen hebben konnen beveſtigt werden met wonderdaden, even gelijk als daar door, neffens de Predicatie, ook vergadert zijn de eerſte Kerken van Orienten.

Andoenus, Biſſchop van Rowaan, die ontrent deſe tijden geleeft, en het leven van S^t. *Eligius* beſchreven heeft, noemt onder andere volkeren, die door de leere van S^t. *Eligius* bekeert zijn, ook de *Sueves*, door dewelke Zeeuwen beteykent werden, volgens de meyninge van de naarſtige *Aubertus Mynaus in Faſtis Belgicis*, en den Edelen *Eindius* in ſijn 1. Capittel, van het 2. Boek der Chronijken van Zeeland. Dog dat wert van haar meer geſegt, als beweſen.

Neen maar den Heyligen *Willebord* en heeft het niet al tot een Chriſtelijk weſen konnen brengen, ſoo dat, gelijk ſulx van de geloofwaardige *Beka*, in de Hiſtorie van de Biſſchoppen van Utregt verhaalt werdt, den Heyligen *Fredericus*, agtſte Biſſchop van Utregt, ontrent den Jare 830. door laſt van den Kaiſar *Ludovicus* in Walcheren getrocken is, en daar een vergaderinge van de Geeſtelijkheid beroepen heeft, om de ingeſetenen te brengen tot een Heyliger manier van leven, voornamentlijk in het trouwen, alſoo broeders en ſuſters, ſoonen en moeders, t'ſamen in huwelijk te dier tijd verſamelden.

Laat ons hier van eens hooren ſpreeken *Jan Veldenaar*, in ſijn Chronijke van de Biſſchoppen van Utregt, by naar over de twee-hondert Jaar geſchreven, die in weyniger handen is, wiens ronde oude Nederlandſe tale, den ouds-gierigen Leſer niet minder ſal vermaaken, als de geſochte en opgepronkte maniere van ſchryven onſer Eeuwe. Sinte *Fredericus* (ſeid hy) een hoog geboren man, was die agſte Biſſchop van Utregt; doe was een Kaiſar van Romen en Konink van Vrankrijk, en hiet *Lodovicus*, des groten Kaiſers *Karels* oudſte ſoon. Deſe had eerſt een wijf, hiet *Ermgaart*; en daar na nam hy een ander wijf, hiet *Judith*; der Hertogen dogter van Beyeren, die ſijn na nicht was. Deſe Kaiſar *Lodewik* quam in Nederland in Almangen, mit *Judith*, ſijn ongeoerloefde wive, die hem ſoo na maech was, en ontboet *Frederich*, en kieſde hem tot eenen Biſcop der Kerken van Utregt. Op ſeekere dag, als die ſonne opgegaan was, en wel na te middel opgekomen was, ſo ſprak die Kaiſer den Biſcop aan mit ſaften woerden, in deſer maniere: Lieve ſoen, die Eccleſie van Utrecht heeft di gekoren tot eenen vroeden herde, op dat ſtu mit dijnte Heyliger Leeringe caſtien en bekeren ſulſte dat ſondige volk; Want daar is Walcheren, een Eyland in dienen geſticht, dat ſeer beruft is met groter ſonde, daar men of ſeyt, dat nyt alleen die broeder mitten ſuſter en is, (dat is, *een is*, ofte getrout is,) mer oek die ſone mitter moeders. Waarom wi dy beſweren by den Almachtigen God, dat ſtu al ſulke onmenſchelike menſchen corrigierſte en pijntſe mitten ſweerde. En oft nut is, ſoo en laats ny du en verbanneſe. En als *Fridericus* die Biſcop dit hoerde, ſoo verſuchtede hy, en antwoerde aldus: Heer Kaiſar, uwe mogentheyt heeft my verbonden mit eenen groten beſweren, daarom bid ik uwer mogentheyt, dat gi my ſeggen wilt, van welker ſtede des lichaams ſalmen eenen viſſche beginnen te eten? Die Kaiſar verwonderde ſeer van deſer vragen, en antwoerde aldus: Ik vermoede datmen den viſch eerſt van den hoefde beginnen ſal te eten, want in 't hoef is meer morges, dan in ander deelen des viſſches. Die Biſcop ſeyde: Wel is dat geoerdeelt, ô Edel Vader du hebſte te recht geantwoert. Waarom ghi een Edel Prince, en een hooft des volks zijt, ik di eerſt beriſpe, eer dat ik totten ſterte kome, als tot den volk van Walcheren, want ghi een wijf hebt tegens die Wet, en tegens geſette der Biſcoppen, die uwer mogentheyt is een vleyſchelike nicht; Van welker beddegenoet ik u vermaan. En laat gyſe niet, ſoo ſeg ik u, dat u daar of komen ſal ſchade en verdriet. Doe verſuchtede hem die Kaiſar, en belovede hem dat ongeoerlofde wijf van hem te doen. Onlange daar naar voer deſe Biſcop met een Zuden wijnde te ſcheep in Walcheren, om te corrigeren dat volk, en hielt daar ſinen Heyligen ſeent. (Dat is; *Vergaderinge, ofte Synode der Geeſtelijkheid*; Dat woort

is

Digitized by Google

is genomen van het Latijnse, *Senaat.*) Daar bekeerde sommige luden, overmits Predikinge des Heyligen Biscop, en ontfengen Penitentie. Maar sommige waren verhart in haarte quaatheyt, en grepen hoer wapen, en dreychden den Biscop, waarom die Heylige man van daar voer. Daar na quam dat Barbarische volk in dat Eyland, en sloegen den Grave *Eggaart* doot, mit veel Franssoysen, vengen veel wiven en kinder, en voerden menigerhande clennoet van daar.

Soo dat het goet, dat den Ingesetenen doenmaal ingeplant wierde, is weynig tijds daar naar uytgeroeyt door den inval der roekeloose Denen; blijvende niet te min nog overig eenige spruytselen van het aangevangen Geloove, die haar met der tijd soo voortgeset hebben, dat de Zeelanders onder de Godvrugtigste volkeren van geheel Nederland geroemt werden.

Waar den naam van den Heyligen *Willebord* van daan mag komen, sijn verscheyden gevoelens. *Schriekius* segt, dat dese naam soo veel te seggen is, als, *Wille beroerd*, door dien dese man in het Prediken soo magtig was, dat hy de gemoederen en den wille van een yeder een wiste te beroeren en versetten. Andere zyn van gevoelen, dat dese naam hem gegeven is, om dat hy seer willig was in brood, en andere nooddruftigheden aan den armen uyt te deelen; dog dese en diergelijke meyningen mag ik niet aannemen. *Wile* is in het oud Duyts soo veel te seggen, als Heylig ofte Zalig; daar van by ons noch overig is het woord *wijlen*, het welk gebruykt word als men wil te kennen geven dat yemand Zaliglijk geruft en gestorven is. So dat *Willebrord*, mijns oordeels, soo veel te seggen is als *Wijle*, ofte *Heylige Broer*, om sijn Heyligen handel en wandel.

Den Af-god, die in Walcheren met grote opset geëert wierde, en van *Willebord* verstoort en verbrooken is, word gesegt *Mercurius* geweest te zyn. De hoog-geleerde *Arnout Buchel* is van gevoelen, dat desen Af-god eygentlijk by den Duytsen genoemt is geweest *Heerman*, dat soo veel te seggen is geweest als den *Man*, *ofte God van de Legers*, (dit woord is noch bekent onder den Denen) by den Romers *Mars* gesegt. Heer beteykent als noch by ons een Leger; En alsoo den naam van *Heerman* in letteren over-een-komt met 't Griexse *Hermes*, dat in het Latijn *Mercurius* te seggen is, hebben de onwetende Schryvers daar van *Mercurius* gemaekt.

3 Hy seyd, (van Saxise afkomst) want den Brittanniscn Koning *Vortigerius*, van den Picteen geweldig overvallen zynde, heeft de Engel-Saxen tot hulp versogt en verkregen, dewelke daar na het grootste gedeelte van dat Eyland selfs ingenomen, en met de hare in besit gehouden hebben, daar van het de naam van Engeland gekregen heeft, als daar van getuygt *Beda, lib. 1. cap. 15.* en wy elders t' sijner plaatse hebben aangeroert, dat de oude
4 Saxise taal groote gemeenschap met de Engelsche Tale heeft, gelijk nog in de Engelse Bibliotheken verscheyde met de hand geschrevene boeken, in de oude Saxise Taal beschreven, gevonden werden.

Het gemeen gevoelen is dat *Willebord* eerst tot Westkappel in Zeeland soude aangekomen zijn, daar hy het Afgoden-Beeld van Mercurius verbrak en vernietigde, en het Euangelium Christi Predikte. Dat het beeld van Mercurius by den Duytsen 5 in hoge agtinge geweest is, uyt de getuygenissen der oude Schryvers bekent; daar van schrijft in 't lange *Bertelius*, Abt van Abternach, in *lib. de Diis Gentilium Henricus Erneſtus obſervat. lib. 2. cap. 17. ex Saxon. Chron. Tacit. de Morib. Germanor. Deorum inquit maxime Mercurium colunt*, onder alle Goden eeren sy allermeest Mercurius; *Adde magnum Salmasium in Exercitationib. Plinian ad Solum. Philipp. Cluver. German. antiq. lib. 1. cap. 26. Eliam Seheid, de Diis German. cap. 5.* En sijn in het ontgraven der oude grond-vesten, verscheyde Mercuri-beeldekens gevonden.

c *Vriesland,*] Dat de Friesen het allerlanghste aan den Heydensen Godsdienst sijn blyven hangen, en S^t. *Willebord* en de sijne aldaar met groote vervolging en lijfs-gevaar het Euangelium gepredikt en geleert hebben, wert by de Friesse Chronijken doorgaans getuygt, soo dat sy door der selver herdnekkigheid, haar goed voornemen verscheyde malen hebben moeten staken.

Wigbert, een Discipel van S^t. *Willebord*, met de 6 sijne op seker Eyland, daar den Koning *Radboud* in de dikke duysternis der Heydense Afgoderye sijn verblijf hield, bestonden het Euangelium Christi te prediken, heeft den selven Koning *Radbout* den selven *Wigberd* doen ombrengen, en sijn byhebbende Gesellen op gelijkke straffe doen verbannen. *Beka* schrijft hier van aldus, in het leven van Bisschop *Willebord: Morabatur Radbodus Rex apud Inſulam Foſetenland; quæ valde ſolennis erat, propter ſuperſtitioſam ſectam Idololatriæ, ubi Sacerdos Dei Willebrordus prophana delubra Jovis deſtruxit, & tres homines Satanæ pompis abrenunciantes baptizavit; Radbodus vero Rex injuriam Dei ſui fercuter ulciſci diſponens, jugulari juſſit unum de Collegio Sancti Sacerdotis per caſum ſortilegii, qui continua præcedeum exorare ſolebat pro conſequenda palma martirii. Dat is:* Den Koning *Radbout* onthield sig op het Eyland Fosetenland; 't welk berugt was wegens de Afgoderye, die aldaar gepleegd wierde. *Willebordus* daar komende, haalde de Tempelen van Jupiter om verre, en doopte drie menschen, die den Satan afswoeren; maar *Radbout* willende dat ongelijk sijn Afgod aangedaan wreken, dede een van de Metgesellen van *Willebord* van 't leven ter dood brengen, 't welk so ene te beurt viel, die God de Heere altijd om de Kroone van 't Martelaarschap gebeden hadde. Sie hier van verder *Ubbo Emmius, Rer. Friſic. Lib. 4.* op het jaar 690. Welk dat dit Eyland geweest zy, seyd den selven *Emmius*, dat hy niet seeker en kan besluyten, sommige menen dat dit van Ameland soude te verstaan zijn, dog het selve kan met geene redenen bevestigt werden, daarom het selve gevoelen ook by gedachten *Emmius* t'enemaal werd verworpen. Dit Eyland werd by de Schryvers van het leven van *Bonifacius* en *Ludgerus*, Fostiland genomt, 7 die by Tacito Fosi genomt werden, *Germaniæ Populi Cheruſcis conterminum*, het welk met den Fosseweerd in Oost-vriesland bekent, wel soude overeen-komen; desen niet tegenstaande, heeft *Wolfranus*, een der Gesellen van S^t. *Willebord* sig in Friesland begeven, en de Christen Leere aldaar hervat, en so verre gebragt, dat den Koning *Radbout* de

Digitized by Google

8 Heydense Afgoderye soude verlaten, en het Christen gelove aanhangen, tot welken eynde hy hem beloofde van den selven *Wolfraan* te sullen laten Doopen, waar toe alles tot Medenblik, (daarmen seyd, dat Konink *Radbout* ter dier tijd sijn verblijfplaats soude gehouden hebben) tot den selven Doop aangestelt en vervaardigt zijnde; den selven *Radbout*, staande nu met het eene been in de Doop-vund, onderstond, den Heiligen *Wolfraan* te vragen waar den meesten hoop van sijne Voorouders, dewelke alle ongedoopt waren gestorven, bevaren waren; of die in het Hemelse Paradijs, of in de Helle waren? den Bisschop hem daar op antwoorden, dat sy alle ter Helle waren gevaren, trok hy sijn voet wederom naar hem, en seyde, dat hy dan liever den meesten hoop soude volgen, en met haar in de Helle wilde zijn, dan met den minderen hoop in den Hemel, en is so wederom van sijn goed voornemen verandert; Dit geschiede in 't jaar 718.

De mede-Discipelen van St. *Willebord* waren negen, andere seggen elf, eerwaardige, geleerde, en Heylige mannen, om daar mede het juyste getal van de XII. Apostelen Christi te verbeelden, dewelke wijd en sijd door geheel Duytsland souden versonden zijn, om daar mede het Euangelium te verkondigen, dat aldaar so lange te voren bekent is geweest, als wy breder in 't voorgaande Hooftstuk hebben aangewesen; dese werden alle met
9 naam en toenaam genomt, en beschreven, by *Willem Heda*, in het leven van St. *Willebord*, die van *Reynier Snoyens*, en *Bokkenberg* gevolgd werd, als daar waren den H. *Suiberd*, den H. *Willebold*, en *Levin*, die daar na, seyd hy, Bisschoppen in het Oosterdeel van Nedergallien geweest zijn, daar na Austrasien genomt, voort den Abt *Winebold*, de twe Gebroeders *Ewalden*, Priesters en Martelaars, de Priesteren *Werenfrid*, *Acca*, *Wiberd*, *Marcellijn*, en den Leeke *Adelberd*, des Konings Soon van Deyeren, dewelke sijn Wereldse middelen, en Staatse Hoogheyd verliet, en het uytheemse Ballingschap met *Willebord* aannam, onder of uyt welke *Levinus* in Oost-Gallien geen medegesel van St. *Willebord* kan geweest zijn, om dat aldaar geen ander *Levin*, of *Lebuin* bekent is, als St. *Livin*, Bisschop van Gent, die al in 't jaar 630. als Martelaar gestorven is, daarom sommige willen, dat het eenen anderen *Levin*, of *Lebuin* geweest is, een Apostel van Over-Yssel, dewelke nog geleeft heeft tot het jaar 760. en tot Deventer begraven leyd; sommige schrabben dese twee *Ewalden* uyt dit getal, dewelke by *Beda*, (die mede het getal van 12. noemt) niet en werden uytgedrukt, en sulks niet meer als negen benevens *Willebord* op telt, *Jan vander Beek* teld'er ook maar negen, dewelke *Acha* en *Wigberd* niet en noemt, en *Ubbo Emmius Rer. Friscar. lib.* 4. noemt'er maar tien, en slaat *Winibold* over, dog het *Chronicum Magnum Belgicum* van den Abt van *Nuys*, op het jaar 697. en *Joannes Beka*, seggen wel het getal van elf, dog noemen maar negen van deselve, soo dat het zelve een verstellinge schijnt te zijn van elf in plaats van 9. gelijk ook de eerste editie van *Beka* hout, *Johan van Leyden*, *Belg. Chron. Lib.* 2. & 3. en de oude Hollandse Chronijk, *divis.* 3. noemen en tellen'er 12. benevens *Willebord*, en brengen eenen *Werwijn* en *Ingelmund* in 't spel, en slaan wederomme *Wiberd* over; soo dat het getal van de twaalf Apostelen een over heeft, ten waar dat *Willebord* gelijk als Christus voor het hooft der twaalve wierd gerekent; Dit waren alle Mannen van Duytse afkomst, op dat sy, seyd *Jan van der Beek*, soo veel te bequamer souden zijn, om het Euangelium Christi onder den Duytsen te verkundigen en te leeren; Maar lieve! wat hebben sy dog in Duytsland uytgeregt? De enigste dewelke van het we- 10
dervaren van de medegesellen van St. Willebord haar verblijf en haar dood verhaalt, spreekt alleen van enige der selver, dewelke haar in het Neder-Batavien onthouden hebben; *Suidbert*, seyd hy, is geweest den Vicarius van *Clemens*, die de plaats van St. *Willebord*, mits sijn hoogen ouderdom, beklede; dese, seid hy, na dat hy vele Heydenen bekeert had, (den ouden Hollandsen Chronijkschryver, *divis.* 3. *cap.* 14. seid, dat hy in Westphalen grote Miraculen gedaan had) is gerustelijk in den Heere ontslapen. *Willebold* is in Oost-vrankrijk, dat is in Wals Flaanderen getogen, en is aldaar Bisschop van Heystadt, en sijn Broeder *Winebald* Abt van het Klooster Heidela gemaakt; En *Lebuinus*, is aldaar Bisschop gemaakt, na dat hy in verscheyde Landen het Euangelium gepredikt, en de Heydenen bekeert had. *Marcellijn* heeft de Overysselse volken bekeert, en heeft aldaar geleeft tot de tijd van den Heyligen *Gregorius*. *Werenfried* wierd gesonden tot Elst en Westervoort, boven Aarnhem, daar hy sijn leven geëyndigt heeft, en den H. *Adelbert* is in Kennemerland gesonden geweest, daer hy gestorven, en in het Klooster tot Egmond is begraven. En eyntelijk de twee Gebroeders *Ewalden* waren na het Graafschap van Hen, in het Neder-Saxsen by Bremen, van daar sy hooger op getogen zijn, maar waar sy gebleven mogen zijn, en weetmen niet; Dit is het al darmen van de Discipelen en Gesellen van St. *Willebord* heeft weten by te brengen, dat immers na gene besendinge door geheel Duytsland gelijkt, daar het Euangelium Christi soo veel eeuwen te vooren geleerd en gepredikt was, gelijk ook uyt al haar doen niet anders en kan afgemeten werden, als dat sy in Batavien, en daar om streeks gebleven zijn, om soo in Zeeland, als wel meest in Vriesland de Heidense volken, dewelke nog tot het Christen geloof niet gekomen en waren, daar toe te bewegen, en haar met eenen tot de onderhorigheid van den Paus van Roomen te brengen, daar door sy alle in vergeldinge van haer goede diensten, by den Roomsen Stoel elk in den sijnen, met den Bisschoppelijken Myter vereert zijn geworden; welke Pauselijke indragt in Duytsland soo wel niet en soude hebben gelukt, als aan dewelke de suyvere Apostolise Leer alder-eerst en best bekent zijnde, soo goed Paus nog goed Bisschops niet en waren, en daarom van den beginne aan, haar altijdt tegens het al te grote gesag van des Paus magt hebben gestelt, en van daar de regtsinnigen Godsdienst van den beginne aan is voortgekomen en voortgeplant.

't Is bekend, dat Vriesland allerlaast tot het 11
Christen Gelove gekomen is; Waar mede eerst *Willebord* met de sijne, en na hem *Bonifacius*, genoeg te doen gehad hebben; Welken *Bonifacius* met nog 52. van sijn medegesellen in 't Jaar 752.

ande-

(andere seggen 55.) omtrent Doccum vervolgd, en doodgeslagen is; daar van *Johannes Beka* aldus omstandig schrijft: *Anno Domini 752. Bonifacius inspiratione divinâ perpendens suum instare Martyrium ordinavit Gregorium venerabilem virum Trajectensem Episcopum, Ipse verò cum Eobano coepiscopo Wintrungo, Waltero ac Adelberto Presbyteris: Haymanno, Skirbaldo & Bosone Levitis, Walkaro, Gundero, Hildero & Bertulfo Monachis, ac circiter 30. summæ religionis viris honestis Flevi alveum transcendens ad infidelem Frisiæ populum navigando devenit, ubi fixis tentoriis aliquantisper recreationi se dedit: denique veritatis præco constanter annunciare cœpit Euangelium pacis, ut plerique Frisones relictâ perfidiâ se subjicerent jugo Christianæ legis. Sed humani generis hostis antiquus totis nisibus in contrarium obstans, suscitavit adversus sanctos prædicatores, quosdam cruentos satellites, malentes potius occumbere, quàm diabolici ritus paternas traditiones omittere. Sanctus autem Episcopus insanientis vulgi minas omnino parvi pendens exhortantibus discipulis codicem constanter aperuit, & verbum æternæ salutis insultanti populo prædicare non distulit. Carnifices verò sicut aspides surdæ, paternis monitis aures suas pertinaciter obturantes, cum lanceis & gladiis in athletas Dei pertinaciter irruerunt, quos omnes diversis plagis afficientes sub die Nonarum Junii cruentissimè trucidarunt. Sancti quidem Martyres numero LII. perstiterunt adversus paganorum insultus immobiles, benedictionem pro persecutione præstantes, atque semetipsos ultroneos ad Martyrium offerentes, qui in vico Doccum pro Christi nomine pariter interemti sunt, ac in præclaro cœli palatio cum palmâ victoriæ gloriosæ laureati sunt: nec mora quin prophani Frisones festinaverunt exinde codicem sancti Præsulis particulatim scindere, & Christianam fidem de finibus suis prorsus abjicere: sed virtus divina sacrum codicem de manibus tot gentilium conservavit illæseratum, in quo conscriptum fuit æternæ vitæ salutare documentum. His itaque gestis cruenti carnifices de strage sacrorum Martyrum exultantes reversi sunt ad propria, ut epulando diem festum agerent in magnâ lætitiâ, & ecce miraculum inauditum. Quoniam omnes panes eorundem grassatorum conversi sunt in lapides, qui pro memoriâ sanctorum Martyrum hodierno tempore servantur apud Frisones. Quidam verò Christi fideles collectis XIII. corporibus prædictorum Sanctorum Martyrum transiverunt Flevi alveum repentino navigio inhamantes eadem in Ecclesiâ sancti Salvatoris Trajectensis, honore congruo; corpus autem sancti Bonifacii pretiosi Martyris per miracula divinitus ostensa, translatum est ad Fuldense Monasterium ordinis beati Benedicti Maguntinensis diœcesis, quod ipse pridem infra solitudinem Buchoniæ super Fuldam eleganter extruxit ad perennem laudem sui nominis: ubinam & idem gloriosus martyr diversis claret virtutibus, & in magnâ reverentiâ frequentatur à devotis Christi fidelibus. Dat is:* In 't Jaar onses Heeren 752. *Bonifacius* door Goddelijk ingeven, gevoelende dat sijn Martelaarschap aanstaande was, heeft tot Bisschop van Utregt verordent den Eerwaardigen *Gregorius*. Hy selfs met *Eobanus*, *Wintrungus*, *Walterus* en *Adelbert*, alle te samen Priesters; Mitsgaders met *Haimannus*, *Skirbaldus*, *Baso*, *Walkarus*, *Gunderus*, *Hilderus* en *Bertulfus*, Diakonen en Monnikken, beneffens nog omtrent dertig vroome mannen, na Vriesland overschepende, is by dat ongelovige volk gekomen; alwaar hy sijn tenten nedergeslagen hebbende, eerst een weinig tijds gerust heeft. Daar na heeft hy als een Prediker der Waarheid, in alle volstandigheid het Euangelium des Vredes beginnen te verkondigen; soo dat sommige der Frieses sig het jok Christi kwamen te onderwerpen. Maar de vyand des menschelijken geslagts heeft tegen dese Heylige Mannen, sommige woedende menschen verwekt, die liever wilde verloren gaan, als hare vaderlijke overleveringen van haar duyvelsche en Af-godische Godts-dienst verlaten; Dog desen Heyligen Bisschop de dreigementen van dit woedende volk weinig agtende, volharde met allen yver het woord der Zaligheid aan dit onchristlijk volk te verkondigen. Maar dese beulen, even als slangen die haren oren gestopt hadden, blijvende hartnekkiglijk by 't gunt sy van hunne vaders geleerd hadden, vielen met spiessen en swaarden op dese vroome Mannen aan, en tegen hun alle wredelijk woedende, so hebben sy die op den 5. van de Maand Juny alle elendiglijk vermoord. Dese Heylige Martelaars tot 52. in getal, volhardeden tegen dese vervolgers, hun segenende voort kwaad dat sy deden, en sig selfs tot het Martelaarschap op-offerende, sijn alsoo tot Doccum voor den name Christi om 't leven gebragt; en vervolgens in den Hemel met de Palmtak der overwinninge gekroond. De Godlose Frieses wilden vervolgens het boek van desen Heiligen Bisschop aan stukken scheuren, om also het Christelijke Gelove uyt hare Landen te verbannen; maar de Goddelijke kragt heeft egter het selve boek, waar in de Leere van 't ewige leven begrepen was, voor hare woede bewaard. Dit soo uytgevoerd zynde, so sijn de wrede beulen van de moort deser Heylige Martelaren wederom na huys gekeerd; om een Feest-dag over dese hare overwinninge te vieren; dog siet, wat ongehoord Mirakel daar op gebeurd, want alle haar brood veranderde in stenen, welke tot gedagtenis van dese Heylige Martelaren als nog bewaard werd. Dog sommige Gelovige Christenen hebbende 13. lichamen van dese vroome Martelaren by een gegaderd, sijn daar mede naar Utregt getrokken, en hebben deselve eerlijk ter aarden besteld in Sint *Salvators Monster*; Maar het lichaam van den Heyligen *Bonifacius* is overgebragt na het Klooster van *Fulda*, van de Order van den Heyligen *Benedictus*, in 't Stigt Ments; 't geen hy selfs niet lang geleden gebout hadde, in de Woestijne van Betonien, ter eren van sijn onsterflijken naam; alwaar dien Heyligen Martelaar nog geroemd werd wegens sijn heerlijke deugden, en met grote eerbiedigheyd van de Gelovige Christenen besocht werd.

Dus verre *Beka*: Maar wat Zeeland aangaat, daar mede en is het so breed niet; dewijl in gene, selfs in de allerverdagste Monnikke Historien, enig ander vermaan van haar gedaan werd, als alleen van het verbreken van het Beeld van *Mercurius*, in en op het aankomen van St. *Willebord* tot Westkappel, zynde als doen de vermaardste Koop-stad in Zeland, en sijne Miraculeuse beschermínge jegens sijnen aanvegter, die hem met een swaard in sijn hals sloeg, dat niet en konde door gaan, en hem niet en beschadigde. *Vide Joann. Bezam in Willebrordo*

Digitized by Google

brordo Episcopo 1. Het welk wy stellen by de andere Mirakelen en wonderen, met en in het leven van St. *Willebord*, *Bonifaas*, en sijne gesellen, daar van der Monniken schriften vol sijn, uytbesondert die van *Beka* en *Heda*, dewelke hun veler, sodaniger fabuleus schryven geschaamt hebben, en nogtans
12 wel best hadden behoren te weten. Als daar zyn de Miraculeuse ontsankenis en geboorte van den H. *Willebord*, wiens vader genomt was *Wilgis*, en sijn moeder *Orania*, die een wonderlijk teken sag doen sy *Willebord* nog in haar lichaam droeg: Sy sag op een nagt in haar slaap een gesigt, dat'er een nieuwen Maan in den Hemel verscheen, die half vol wierd, ende in een korten stond wies tot de rondigheid haars vollen ligts, en viel eyntelijk seer haastelijk in haar mond, so dat al haar leden schenen vol en klaar van ligt te wesen. Ontwakende, gaf sy het een Geestelijk Priester te kennen, die haar antwoorde, dat sy een soon in haar lichaam ontfangen had, dewelke van kleyn tot de volmaakte rondheid komende, met het ligt der Waarheid, de duysternis der ongelover menschen soude verdryven, en tot kennis des eeuwigen ligts soude brengen, het welk alsoo in *Willebord* volbragt is. Sie voort *Joann. à Leydis*, *Chronic. Belgic. lib.* 2. *cap.* 2. & 3. Oude Hollandse Chron. *divis.* 3. *cap.* 4.

II. Dat op sekeren tijd als Sint *Willebord* met sijn gesellen, in het gaan langs den Oever van de Zee, om de Kerken onder sijn Bisschoppelijk gebied behorende, te besoeken, seer dorsten, vermits de wijnflesse ledig was, en daar omtrent geen vers water en was, hy uyt medelijden omtrent den nood sijner gelovige gesellen, eener van deselve gebood een hutte op te slaan, en daar in een putte te graven; in welke hutte den H. *Willebord* alleen ingink, en sijn Gebed tot God dede, waar door uyt den brakken grond vers water vloeyde, daar uyt sy alle in overvloed mogten drinken; welke put als nog in seker Dorp Heiliger-loo, ofte Heyloo, vertoont wert, die van de Ingesetenen aldaar Sint *Willebords* put genomt werd. *Vide Johann. Bekam. in Willebrordo* 1. *Joann. à Leyd. Chronic. Belgicum lib.* 1. *cap.* 26.

III. Dat St. *Suibert* met het teken van het Heylige Kruys, tot Hagesteyn in Zuid-Holland, een blinde siende maakte, en dat hy eenen *Splinter* van *Oudegom*, die in de Lek verdronken was, en nog een klein Kint wederom van den doden opwekte, *Joann. a Leydis*, *Chronic. lib.* 2. *cap.* 12. *Vinshemii Chron. van Vriesland*, 2 *boek*, *pag.* 59.

IV. Dat den H. *Wolfranus*, op den weg na Friesland, seker *Onno*, zijnde een Jongman, dewelke op het gewurpen ofte gevallen lot, tot sijn onschuld was opgehangen, wederom levendig maakte, *Ubbo Emm. Rer. Frisicar. lib.* 4. *ad annum* 716. *Vinshemii Chron. van Vriesland*, 2. *boek*, *pag.* 61. met sijn mede-gesellen op Zee voer, om naer Vriesland over te gaen, en den tijd was dat hy de Misse most singen, op het uyr dat daar toe geschikt was, het schip begon stil te leggen, en als den misdienaar de Kelk aan den Priester soude overgeven, de selve in de Zee liet vallen, dewelke door kragt van het Gebed van *Wolfranus*, deselve Kelk wederom uyt de diepte der Ze opquam, en aan des Dienaars hand bleef hangen. *Joann. a Leydis Chronic. Belgic. lib.* 2. *cap.* 21.

V. Dat beyde de *Ewalden* in Neder-Saxen den eenen door steken, en den ander gelebraakt, in den Rijn sijn geworpen, hare lichamen wel veertig duysent passen tegens de stroom quamen opdrijven, ter plaatse daar hare Mede-gesellen haer onthielden, en een groot ligt quam te schijnen, over de plaatse daar sy lagen, een der selver sig in der nagt openbaarde aan yemand van der selven Gesellen, seggende dat hare lichamen daar lagen, daer hem die heldre en ligte strael vertoonde, alwaar de selve lichamen wierden gevonden, en als Heylige Martelaren aldaar ter plaatse wierden begraven, *Joann. a Leyd. Chronic. Belgic. lib.* 2. *cap.* 8.

VI. Dat den selven *Willebord*, op sijne reyse in't besoeken der Kerken, twaalf arme Gesellen uyt sijn flesse te drinken gaf, en de flesse even vol bleef; dat'et Water in sijn flesse in Wijn veranderde, soo dat veertig personen, uyt vier matelijke fleskens van den selven *Willebord* haar bekomste en genoegen konden drinken. Ook dat hy in een Munnike Celle, met sijn staf in seker ledig vat te steken, het vat van goeden Wijn dede overvloeyen, dat de Wijn over de vloer liep, *Joann. a Leyd. Chronic. lib.* 2. *cap.* 27. 28. & 29.

VII. Dat na de Martelarye van St. *Bonifaas* en sijne mede-gesellen, by Doccum in Vriesland, de woedende Vriesen in de Schepen der H. Mannen quamen, daar sy niet anders en vonden dan het Boek der Heyliger Euangelien, haar lijskost, en Klederen, welk boek sy meenden te scheuren en vernielen, maer en konden niet, en namen haar Kost en Klederen mede, dog t'huys komende om een feestelijken dag over hare overwinninge te maken, haar-luyder Brood in steen verandert was; sy nu in volle baldadigheyt dronken geworden zijnde, hebben onderlinge twee-dracht gekregen, en wredelijk met het selve moort-geweer daar sy dese Heylige mannen mede gedood hadden, malkander om 't leven gebracht. *Johann. Beka in Bonifacio II. Pontifice*, *Joann. a Leyd. Chron. lib.* 3. *cap.* 17. *Oude Hollandse Chron. Divis.* 3. *cap.* 24. *Pier. Vinshemii Chronijk van Vriesland*, *het* 2. *boek*, *pag.* 71.

En ontallijke diergelijke mirakelen en wondervallen meer, alhier te lang om te verhalen, dewelke wy alle voor loutere verdigtselen houden, want al is 't dat God de Heer de eerste beginselen van den Christelijken Godsdienst in dese Landen op een seer wonderlijke wijse heeft doen invoeren, en de eerste Kerken van Orienten, benevens de Predicatien wonderlijk heeft doen voortsetten, so en kunnen wy nogtans dese of gelijke versierde wonder- 13
vallen niet voor waarheid aannemen, en agten de selve niet meer als loutere fabelen, en verdigtselen van gewaande Heiligheid, der ongeleerde Monniken, soo dat ons wel degelijk verwondert, de eenvoudige slegtigheyd van *Johan vander Beek*, en *Ubbo Emmius*, *Rer. Frisic. lib.* 4. dewelke eenige en wel de ongerijmste der selver aangenomen, en voortgeschreven hebben; en voornamentlijk *Ubbo Emmius*, dewelke wel duydelijk sodanig wangelove tegen-spreekt, en in andere saken t'enemaal verwerpt, als hy seid: *Quorum commemorationem consulto omitto*, *ne Historiam scribere professus*, *fabulas pro ea obtrudere lectori velle videar. Dat is:* Het Verhaal van deselve, slaan wy met voordagt

dagt over, op dat wy, dewelke voor hebben een waaragtige Hiſtorie te ſchrijven, in plaats van dien niet als fabelen ſouden ſchijnen voort te willen brengen.

[d] *Aan de Duytſe Kerken overgebragt*,] Aan de eerſte Kerken van Trier, Tongeren en Keulen, daar van in 't voortgaande Hooft-ſtuk.

14 [e] *In het Landſtands beſtier*,] Voornamentlijk tot Utregt, daar den Biſſchop ſig in alle Wereldſe ſaken heeft ſoeken in te dringen, en van ouds een gemengde regering geweeſt is, ſoo verre dat ook den Biſſchop het Wereldſe ſwaard heeft aangedaan, en om het Werelds-gebied, byſonderlijk tegens de Graven van Holland, oorlog gevoerd heeft.

[f] *Tuſſen de Graven en Biſſchoppen van Utregt*,] Vele en ſware oorlogen, dewelke hier naar in 't byſonder werden opgetelt en verhandelt.

15 [g] *Opper-hoofden en Over-Prieſters*,] *Numa Pompilius*, de II^de. Rooms-Koning, heeft de Opper-Prieſters ingeſtelt, en de ſelve magt tot Godsdienſtige ſaken gegeven. *Numa Pontificem legit, eique ſacra omnia exſcripta exſignataque attribuit, quibus hoſtiis, quibus diebus, ad quæ Templa ſacra fierent. lib. Hiſtor. ab Urbe condita lib.* 1. *cap.* 19. 20. *Pontifices dictia poſſe & facere, inquit Varro*, van hun volſlagen magt alſoo genomt, by ons Over-Prieſters, deſe wierden tot vier in getal geſtelt, dewelke uyt de *Patricii*, dat zijn de Geſlagten der Roomſe eerſtelingen, gekoren wierden, die daar na tot vijf, daar na tot agt zyn vermeerdert, ſo uyt de Roomſe eerſtelingen, als uyt de gemeente te verkieſen, daar van vier *Augures*, ofte Over-Prieſters der Voorſeggingen, van toekomende gevallen; en vier *Pontifices* ofte Biſſchoppen, die het algemeen gebied over Geeſtelijke en Godsdienſtige ſaken ſouden hebben, die daar na tot vijf Offer-Prieſters, alle uyt de Gemeente te verkieſen, vermeerdert en verandert zijn, het welk als by de *Patricii* en Roomſe eerſtelingen qualijk werd opgenomen, is het ſelve getal met gelijk getal uyt de *Patricii* vergroot, en om dat het getal der Offer-Prieſters in een on-effen getal ſoude beſtaan, ſijn deſelve tot 9. in getal gemaakt, ſo datter agt Biſſchoppen en negen Offer-Prieſters waren, *lib.* 10. *cap.* 6. Tot dat *Luc. Sylla* als *Dictator*, en Roomſe mogentheyd, deſelve tot 15. Offer-Prieſters, en 15. Biſſchoppen ofte Over-Prieſters vermeerdert heeft, *Florus Epitom. Livii* 89. Als deſe Over-Prieſters en Biſſchoppen te ſamen vergadert waren, wierd het ſelve genomt het Algemeen *Concilium Pontificum*, ofte Vergadering der Over-Prieſters: *Teſte Cicerone ad Pontifices pro domo, & de haruſpicum reſponſis.*

16 Deſer Overprieſters-ampt beſchrijft *Dioniſius Halicarnaſſæus Romanor. Antiquitat. lib.* 2. aldus: *Pontifices de omnibus cauſis ad ſacra pertinentibus judicant, tam inter Magiſtratus Sacrificos, quam inter privatos homines, novaſque leges de Sacris, arbitratu ſuo condunt, ſicubi deſtituuntur ſcriptis legibus. Et Magiſtratus penes quos Ceremonia ſunt ac Sacrificia, Sacerdoteſque omnes examinant, miniſtros quoque Sacrorum in officio continent, ne quid præter ſolennes ritus faciant, Aprofano etiam & imperito vulgo conſuluntur de cultu geniorum, ac geniorum aliiſque relligionibus, quod ſi quem animadvertant præſcripta ſua contemnere, enim mulctant pro delicti magnitudine. Ipſi nullius poteſtati ſunt obnoxii, nec tenentur ad reddendam rationem vel Senatui vel populo, id genus Sacerdotes ſivi ſacri doctores ſive Sacrarum legum conſulti, ſive Sacrorum cuſtodes rectè dicendi ſunt. Ego Hierophantas noſtris appellari dixerim, in defuncti locum alius ſolet ſurrogari, non populi ſuffragio, ſed qui collegio maxime videatur, idoneus, ex omni numero, nec niſi inauguratus ad Sacerdotium admittitur. Dat is:* De Biſſchoppen oordelen van alle Gods-dienſtige ſaken, ſoo wel onder de Offer-prieſters en Geeſtelijke Overheid, als over andere. Sy geven nieuwe Wetten, daar ſy geen genoegſame geſchreven vinden, na haar goeddunken, ſy onderſoeken op de Overheid der Ceremonien, het Offer, en de Offer-prieſteren, en ſy houden de Geeſtelijke dienſtelingen in goede ordre, dat ſy niet buyten haar gewoonlijke dienſten doen. Sy werden ook van de ſlegte en onkunde luyden beraden, van Gods-dienſtige, Geeſtelijke en Religieuſe ſaken; Indien ſy jemand vinden die hare inſtellingen veragt, dien ſtraffen ſy na gelegentheid van misdaat, ſy ſelf ſtaan onder geen gebied van Hoger-magten; en ſijn niet gehouden reekenſchap te geven aan den Raad, of aan het Volk, van haar-luyder doen. Deſe mogen wel Prieſters, Gods-geleerden, en Heilige beſorgers genomt werden; wy ſouden al-beſchikkers en volmagtige ſeggen; in des afgeſtorvens plaats werd wederom een ander verkoren, maar by haar ordre ſelf, uyt die gene dewelke ſy voor de bequaamſte oordelen, en werd deſelve niet als wettelijk beveſtigd, en tot de bedieninge van het Prieſter-ampt aangenomen; welke manier van doen, als nog by de Rooms- ofte Paus-geſinde werd onderhouden.

[h] *Pontifex Maximus*,] *Ita dictus, uti vult Dio-* 17
niſius Halicarnaſſ. Antiq. Romanor. lib. 2. *Quod Maximarum rerum quæ ad ſacra, & quæ ad Relligionem pertinent judex eſſet & vindex Contumaciæ Privatorum & Magiſtratuum*, die wel het Opperhooft over de andre Biſſchoppen ofte Overprieſteren was, dog ſonder deſelve niet nieuws en konde beſluyten, hy wierd eerſt uyt het lichaam van deſelve Biſſchoppen tot hun Opper-hooft verkoren, met toeſtemminge van het gemeen, gelijk dat doorgaans by *Livius* te ſien is. Een geruymen tijd is ook deſelve buyten het ſelve lichaam, en niet als uyt de *Patricii* en geſlagten der Roomſe eerſtelingen verkoren, welkers waardigheden met het gemeen vermengt zynde, heeftmen ook deſelve *Pontifices Maximi* ſonder onderſcheid uyt de Gemeente verkoren, deſelve gelijk als de andere Biſſchoppen, wierden uyt en by het lichaam van de Biſſchoppen ſelfs verkoren, ſedert de eerſte inſtellinge van *Numa Pompolius*, den tijd van omtrent 650. jaar, dat *Cn. Domitius Tribunus Plebis*, Over-hooft der gemeente was, dewelke niet goed Prieſters, om dat ſy hem in plaats van ſijn vader te verkieſen, voor by gegaan waren, door een voorgeſtelde Wet het regt tot de verkieſinge des Prieſterdoms, aan de gemeente overbragt. *Sueton. Tranquill. in Nerone cap.* 11. *Ut paulo altius repetam Atavus ejus (ſc. Neronis) Cn. Domitius in Tribunatu Pontificibus Offenſior quod alium quam ſe in Patris ſui locum cooptaſſent jus Sacerdotum ſubrogandorum à collegiis ad Populum tranſtulit.* Het welk by *Luc. Sylla Dictator*,

tor, die het met de Roomse eerstelingen hield, tot een gemengde verkiesing tussen de *Patricii*, en de gemeente, elks half en half, gebragt wierd, soo ging het ook met de verkiesinge van de *Pontifices Maximi*, dewelke nu uyt de *Patricii*, en dan uyt de gemeente sijn gekoren geweest. Tot dat *T. Labienus*, die het meer met de *Patricii* hield, de verkiesinge van de *Pontifices*, en by gevolge ook van den *Pontifex Maximus*, aan de *Patricii*, en ouden Roomsen Adel bragt, onder het Burgermeesterschap van *Cicero* en *M. Antonius*, volgens tuyg van *Dion. Cass. Rer. Romanar. lib.* 37. Tot dat onder den Kaisar *Augustus* al desselve wetten vernietigt zynde, de verkiesinge in 't eerst wederom aan de vergadering self gekomen is; Dog naderhand hebben de Roomse Princen die magt aan haar selven gehouden, en ook hun selven tot *Pontifices Maximus* doen verkiesen.

18 [i] *Ook den Kaisar Julius*,] Na de dood van *Metellus Pontifex Maximus*, Is den Kaisar *Julius* tot het selve Opper-priesters-ampt verkoren, daar van *Suetonius in Julio cap.* 13. aldus schrift: *Deposita Provinciæ spe, Pontificatum Maximum petiit, non sine profussima largitione. In qua reputans, Magnitudinem æris alieni, cum mane ad Comitia descenderet, prædixisse matri osculanti fertur, Domum se nisi Pontificem non reversurum, atque ita potentissimos duos competitores, multumque ætate ac dignitate antecedentes superavit, ut plura ipsa in eorum tribubus suffragia, quam uterque in omnibus tulerit.* Dat is: Buyten hope sijnde van de aanbiedinge der Provincien, stond hy na het Opper-priesterschap niet sonder grote geschenken; deswegen hy hem daar op verlatende; des morgens opstaande, om na der gemeenter vergadering te gaan, met een kus van sijn moeder afscheyde, en seyde, dat hy niet anders als *Pontifex Maximus* soude t'huys komen. Dus is hy twee van sijne mede-versoekers, hem in magt, jaren, en waardigheid te boven gaande, voor gestelt, en voor by gegaan, met dat hy alleen meer stemmen had als sy beyde te samen. Hier uyt kan men sien dat doen wederom de verkiesinge van het Opper-pontificaat aan de gemeente stond, sijne tegendingers waren *Q. Catulus* en *Servilius Isauricus*, oude bedaagde, en van lange Burgermeester-luyden, daar hy eerst in het aankomen van minder bedieninge, en nog maar 28. Jaren oud was. Na de dood van *Jul. Cæsar* heeft *Marcus Lepidus* sig selven met geweld tot het hoge Pontificaatschap ingedrongen, het welk na sijn dood by den Kaisar *Augustus* sodanig is aangenomen, dat hy het selve, schoon hem genoegsaam aangeboden, by het leven van *Lepidus* noyt en hadde begeert, volgens tuyg van *Suetonius in Octavio capit.* 31. en is soo voort verstaan, dat die geene dewelke het hoogste gebied over alles had, ook het opper-gebied over Gods-dienstige en Goddelijke saken toe quam.

19 Derhalven alle Roomse Kaisaren naar *Augustum* het hoge Pontificaatschap bekleed hebben; immers den naam en titel gevoert hebben; onder het beleid van den Bisschop van de Kerk van Romen, die het selve als haren Vicarius, en Suffragaan bediende.

[k] *Kaisaren die de Christenheid*,] Dit is een seer groot en magtig Collegie geworden, en gelijk als nog tegenwoordig met grote middelen en innekomen begiftigt, het welk tot Romen in staat gebleven is, tot de tijd van den Kaisar *Theodosius*, den naam van grote Gods-dienstigheid, en naukeurig onderzoeken van het Christen Geloof, dewelke van *Gratianus*, benevens sijn broeder *Valentianus*, Kaisar van het Wester-rijk, in 't Jaar 379. soo andre tellen 381. tot Kaisar van het Oosterrijk gestelt wierd. By welkers tijd volgens tuyg van *Zosimus*, (dewelke omtrent dien tijd geleeft heeft) dit Collegie gants verandert is, de *Augures* en Voorseggende Offer-priesteren, als superstitieuse by-gelovige sijn afgeset, en alleen de enkel Gods-dienstige en Christ-gelovige Priesteren en Bisschoppen gebleven zyn, en alle hunnen rijkdom, en besit van goederen, die sy in grote menigte vergadert hadden, aan den Wereldlijken Staat veroordeelt, en heeft den Kaisar *Gratianus* aller-eerst het hoge Pontificaatschap ontseid; Sedert dien wel een *Pontifex Maximus*, en overhooft over de andere Bisschoppen geweest is, maar sodanig bepaalt gebleven, dat hy sonder des Kaisars believen, en alvorens daar op gehad en gehouden een generaal Concilie, en Raads-besluid van alle de Bisschoppen, te samen niet nieuws en mogten invoeren; als breder te sien by den selven *Zosimus*, en andre Schryvers van dien tijd. 20

[l] *Den Kaisar Phocas*,] Meer een Tiran als een Kaisar, heeft niet alleen *Mauritium* sijn voorsaat gedwongen afstand van de Kroon te doen, maar heeft hem op den 24. Novemb. 602. met sijn broeder en vijf soonen doen vermoorden, en de Kaiserinne *Constantina* met haar vijf dogteren in de vry-plaats der Kerke ontvlugt zynde, heeft desselve vijf jaren daar na doen onthalsen. Als breder te sien by *Paulus Diaconus Histor. Miscell.* 17. *cap.* 52. & 57. van desen *Phoca* heeft den Bisschop *Bonifaas* de LXVII. opsiender van de Kerke van Romen, door groot aanhouden verfogt en verkregen, dat hy en sijne navolgers souden zyn Over-Bisschoppen der gantse Christenheid, en het hooft der Kerken; het welk hem *Phocas* te ligter toestand, om dat *Cyriacus* den Patriarch van Constantinopelen hem tegen was, en hem de moord aan *Mauricio* begaan, niet en wilde vergeven, het welk by die van Occidenten en voornamentlijk den Roomsen Bisschop door de vingeren sag, en sijne regeringe goedwillig had aangenomen. De redenen dewelke den Bisschop inbragt, waren, dat gelijkerwijs de Stad Romen was een moeder en eerste stoel des Rijks, ook in gelijker voegen behoorde en moeste hebben de eerste stoel in den staat van de Religie en Kerkelijke saken. Soo is *Bonifaas* de III. en LXVII. Opsiender van de Kerk van Romen, de eerste dewelke van de oude Schryvers *Papa Romanus*, dat is Paus van Romen genomt werd. Van dese sake schrijft *Merula*, in sijn Tijdtresoor op het Jaar 605. uyt *Paulo Diacone*, *Reginone* en *Sigeberto*, aldus: *Hic Focas, rogante Papa Bonifacio, statuit sedem Romanæ Ecclesiæ, ut caput esset omnium Ecclesiarum, quia Ecclesia Constantinopolitana primam se omnium Ecclesiarum scribebat.* Dewelke ook by *Philipp. Cluver. Epitom. Historiarum* op het Jaar 611. onder den Kaisar *Phocas* werden bygebragt, dog is het selve by gemelte Schryvers op de aangetekende plaatse niet te vinden 21 22

den. Den genoemden *Bonifacius* het selve regt verkregen hebbende, heeft, om het selve bekent te maken, een Synodale vergaderinge doen beleggen, alwaar verschenen LXII. Bisschoppen, XXX. Priesteren, en III. Diaconen, meest uyt Italien, die desselve voorgenoemde magt over andere Kerken gewoon sijnde, den selven *Bonifacius* ten gevalle, volkomentlijk hebben toegestaan, by welk Concilie ook verstaan is, dat niemand sig soude ondernemen een nieuwen Bisschop te kiesen, of stemmen daar toe te kopen, dewijl de ander nog in 't leven was, ook datmen tot geen nieuwe verkiesinge soude treden, dan den derden dag verstreken zynde, en dat de nieuwe verkiesinge soude geschieden, so by de Geestelijkheid, als by de Gemeente, en desselve voort soude werden bevestigt, niet alleen by de Magistraat en Overheid, maar ook by den Paus van Romen, met dese woorden: *Volumus & jubemus*, wy willen en gebieden. Sie van alle 't gene hier vooren verhaalt, breder by *Aimoi. lib. 4. cap. 4. Marian. Scot. lib. 2. Ætate* 6. daar de bygebragte woorden van *Merula* werden verhaalt, en ook van het voor-verhaalde Concilie gewag gemaakt werd. *Konradus à Lichtenau, Abbas Urspergensis Chronic. Bonifacius, cujus Rogatu Phocas constituit idem Romanæ & Apostolicæ Ecclesiæ esse caput omnium Ecclesiarum: Nam antea Constantinopolitana Ecclesia se scribebat primam omnium. Post quem alius Bonifacius, qui fuit à Beato Gregorio IV. cujus item rogatu idem Bonifacius justit in veteri fano, quod Pantheon dicebatur ablatis idololatriæ sordibus Ecclesiam, beatæ semper Virginis Mariæ, & omnium Martyrum fieri. Dat is: Bonifacius*, op wiens versoek *Phocas* den Roomsen Apostolisen Stoel, tot het hooft van alle Kerken gestelt heeft, na den welken een tweden *Bonifacius*, de IV. na St. *Gregorius* geweest is, op sijn aanhouden, den selven *Phocas*, sekre Kapelle, dewelke Pantheon genomt, alle de Afgodise vodden heeft uytgeworpen, en desselve tot een St. *Maria* en Heilige Martelaars Kerk gemaakt heeft. *Vide porro Anastasium Bibliothecarium, Bedam, Ivonem honorium Augustodunensem, Henricum de Erfordia, Vincentium Bellovacensem, Sabellicum Fl. Blondum, Babtistam Ignatium. Pomponium Lætum, Platinam & Onuphrium in vitis & fastis Pontificum.* En alhoewel *Bonifacius* den Patriarch van Constantinopelen de twede plaats vergunt heeft, soo is egter tussen de Ooster- en Wester-Kaiseren, om het selve primaat, een geduyrigen haat en twist geweest.

23 [m] *Menigvuldige Ordres.*] *J. Petrus Camus*, Bisschop van *Belly*, en *son Traite de la Desayropriations Clamstrale, cap.* 41. telt desselve tot 94. bysondre, soo Mans als Vrouwe-ordres.

Als daar sijn I. *Die van de ordre van Benedictus, die in de Abdyen leven, den een van den ander afgesondert, hebben geen andere Opper-Heeren als hare Abten, ofte Prelaten; Daar onder behooren, volgens de optellinge van Trithemius, over de vijfthien-duysent, en na de tellinge van Folengius, seven-en-dertig-duysent Abdyen, behalven nog veerthien-duysent enkele Prioorschappen.*

II. *Daar zijn ook Benedictijns, die in gemeenschap metten anderen t'samen leven, waar onder de voornaamste zijn die van Clugny.*

III. *Is de Vergadering van Mont-Cassin, ofte van St. Justin van Padua, want die twee sijn vereenigt, en hebben een en het selve Opperhooft.*

IV. *De Ordre van Camaldoli by St. Romuald ingestelt.*

V. *Die vande Cathuysers, gefondeert door den Heyligen Bruno.*

VI. *Die van Cisteaux begonnen door St. Robbert, Abt van Molesne.*

VII. *Die van Valdombre door St. Gualbert.*

VIII. *Die van Montolins door den Geluck-saligen Bernardus van Sienne.*

IX. *Die van Fonteurauld.*

X. *Die van Val des Choux.*

XI. *Die van Val des Escoliers.*

XII. *Die van Chezaubenoist.*

XIII. *Die vande vergaderinge van St. Benoist, le Royal ofte van Valladolid in Spangien.*

XIV. *De Vergaderinge van onse Lieve Vrouwe te Friccelans.*

XV. *De Gereformeerde Benedictijns vande Vergaderinge van St. Maur.*

XVI. *d'Ordre vande Celestynen.*

XVII. *d'Ordre van Grammond.*

XVIII. *d'Ordre vande Kruysigers.*

XIX. *Die van 't H. Kruys, onderscheyden van die vande Kruysigers, want die zijn met Blaeu Turcx gekleed, dragende in haar hand kleyne Silvere Kruycifixen, en dese gaan gekleed in een witte Rok, met een swarte Schouder-rok, gebordduurt met een Kruys op de Borst.*

XX. *De Canonnikken Reguliers van St. Augustijn, gekleet in't swart, met een scharp van wit doek.*

XXI. *Die gekleet zijn in 't wit, met een kap op de rok, in Italien genaamt Camisots.*

XXII. *De Canonikken Reguliers van St. Jan Latran, anders van St. Sauveur.*

XXIII. *d'Ordre vande Silvestijns.*

XXIV. *Die van St. George de l'Algne.*

XXV. *Die van St. Ambrosites in 't hout.*

XXVI. *Die vande Ginellemiten, die tot een instelder gehadt heeft St. Wilhelmus, Hertog van Aquitanien.*

XXVII. *Die van St. Antony de Viennois.*

XXVIII. *Die van St. Ruff van Valentien in't Dauphiné.*

XXIX. *Die van de Heremiten vanden Heyligen Hieronymus.*

XXX. *Een ander H. Hieronymus van Tezolo, onderscheyden van de voorgaande.*

XXXI. *Ende een ander noch heel verscheyden vande Hieronomyten in Spangien.*

XXXII. *d'Ordre der Canonnikken van de Hospitalen vanden Heyligen Geest.*

XXXIII. *d'Ordre van Premontré.*

XXXIV. *Die vande Bernabiten.*

XXXV. *Die vande Jesuiten.*

XXXVI. *Die vande Sommatques, waar aan de Vergaderinge vande Christelijke Leere vereenight is.*

XXXVII. *Die vande gebreckelijke Klerken.*

XXXVIII. *Die van de Klerken der Minnebroeders, ingestelt by den Paus Sixtus de V.*

XXIX. *Die*

XXXIX. *Die vande Klerken van de Moeder Gods, ter Vergaderinge van Lucques.*
XL. *d'Ordre der Brigittains.*
XLI. *Die van de Heremiten van St. Paul.*
XLII. *Die vande Ridders van St. Jan van Jerusalem, of van Maltha.*
XLIII. *Die van de Ridders van St. Jacob in Spangien, die hare regulen en eygene begeerten hebben; en waren eertijds als die van Maltha, maar hare wil van geschikte kuysheit is verandert door de Heylige Stoel, in die van een gehuwde kuysheyt, nochtans met die condstie, datse niet sonder achterdocht souden konnen sijn gesuyvert.*
XLIV. *Die van Calatrana.*
XLV. *Die van Alcantara.*
XLVI. *Die van Montesa.*
XLVII. *Die van Jesus Christus.*
XLVIII. *Die van Marians.*
XLIX. *Van Dheutoniques.*
L. *Van onse L. Vrouw van Carmel.*
LI. *Van St. Stephanus, waar van de Groot-Hertog van Toscanen Groot-meester is.*
LII. *Van St. Maurits, en van St. Lataris, waer van den Hertog van Savoyen het Groot-meesterschap van heeft.*
LIII. *Daar zijn in Italien meer vande Basiliens, die de regul van St. Basilius volgen, en waar van 't Hooft van die ordre is d'Abdye van Grotta Terrata.*
LIV. *De Carmeliten.*
LV. *d'Ordre vande Urselingen.*
LVI. *Die vande Reguliere Canunyckinnen.*
LVII. *Die vande Jacobininnen.*
LVIII. *Die vande Hospitalinnen.*
LIX. *Die vande Claristinnen, genaamt Veronisten.*
LX. *Die vande Urselinnen.*
LXI. *Die van onse Lieve Vrouwe.*
LXII. *Die van de verkondinge vande gelukzalige Jeanne, Coninginne van Vrankrijk, gekleet in 't graeuw en root.*
LXIII. *Die van de verkondinge van Genua gekleet in 't wit en blaeu, genaemt de Hemelsche.*
LXIV. *De Susters van St. Bege, in Vlaenderen*
LXV. *Die van 't H. Sacrament in Vrankrijk.*
LXVI. *Die van de visitatie van de H. Maria, ingestelt by den gelukzaligen Françoys de Sales, Bisschop van Geneve.*

Ik stel hier niet in ordre van optellinge de Priesters van de Oratorien der Vallicelle van Romen die haar in Italien seer verre uytbreyden; nochte die van Vrankrijk, welke Vergaderinge in weynig tijds seer is verspreyt, hoewel dat volgens hare reglementen, sy in enige maniere leven, gelijk de Kloosters, die jaarlijks inkomen hebben.

Laat ons tegenwoordig sien de Lijste vande Bedelende Ordres: Waar van haar de Minnebroers verdeelen in verscheyde Tacken of Ranken, gelijk de Rivier de Nijl, dewelke Xerxes wilde doen uytdroogen, om deselve in sijn voorname specien te brengen.

Waar van de eerste is die vande Kloosterlijke Minnebroeders, Mitigez of Radouwins.

II. *Die vande Gereformeerde Conventen, of Rigides.*
III. *Die van de Observantynen, waar op die sijn gefondeert geweest, die men eertijds noemde Cesareen, Becquins, Collectijns, Broeders vande Gekapte, Broeders van 't Euangelium, Amadeens, Capraralles, Barrevoeters, Clerijnen, Clerinooten, Broeders vande Familien, Pascalisten, Alcantaristen, en verscheydere andere Ordres.*
IV. *De Recollets, in Italien genoemt Soccolants, en in Spangien Barrevoeters.*
V. *Die vande Heremyten van St. Franciscus vande Reformatie van Broeder Matheus Bachi, aan wien het gemeen een naam heeft gegeven, over-een-komende met haar Piramidische Kap, gelijk als die vande Minnebroeders, of Franciscaner Monnikken, ter oorsake van de koorden, daar mede sy om haar middel gebonden waren.*
VI. *Is die van Derdelingen, geen Wereltlijke, maar Kloosterlijke.*
VII. *Die van deselve Broeders, maar Gereformeert, en genaamt Broeders van Penitentie van de derde Ordre van St. Franciscus vande naauwe en reguliere Observantie, seer verkort in hare benaminge.*
VIII. *Die vande Susters van St. Clara, in Ordre hebbende een particuliere regul, en is de twede der drie Regels, gemaakt by St. Francoys.*
IX. *Die vande Dochters der Passie, geregeert by de Franciscaner Heremyten van Broeder Matheus Baschi, die de eerste regulen van St. Franciscus volgen.*
X. *d'Ordre vande Preek-Broeders, of Kloosterlijke Dominicanen.*
XI. *Die vande Gereformeerde van de selve Ordre, die door een generale Vicaris, en particuliere instellinge van haar reformatie werden geregeert.*
XII. *Is die vande gemitigeerde Carmeliten of geschoeyde.*
XIII. *Die vande Barrevoeters.*
XIV. *Die vande Weder-geschoeyde, wel verstaande vande Gereformeerde geschoeyde.*
XV. *Die vande Heremyten, Kloosterlijke Augustijnen, die eertijts is verdeelt in veele Vergaderingen van Fabalen, van Brittijns, Illicitaynen, vande Kooldragerse, vande Pernzijnen, die van den Bergh Orthon, de Basistelle, de sagte of la Douzelle, de Zampane de Dalmatijcque, de Paulijne, dese alle hebben haar in een gemitigeerd Convent samen gevoegt.*
XVI. *Die vande vergaderinge vande Augustijners en Lombardiers.*
XVII. *Die vande Gemeenschap van Bourges.*
XVIII. *Die vande gereformeerde Augustijnse Barrevoeters.*
XIX. *Die vande Ordre van Dankbaarheit.*
XX. *Die vande gereformeerde vande selve Order, welke particuliere Opper-hoofden van hare reformatie hebben.*
XXI. *Die vande Drie-eenigheden over de verlossinge der Slaven.*
XXII. *Die vande selve Drie-eenigheden, ongeschoeyde Gereformeerde.*

XXIII. *Die*

Digitized by Google

XXIII. *Die vande ſelve ongeſchoeyde Gereformeerde.*
XXIV. *Die vande Theatynen.*
XXV. *Die vande Ieſuyten, vanden Huyſe genaamt Profeſſie.*
XXVI. *Die vande Mininen, van St. Franciſcus van Padua.*
XXVII. *Die vande Dienſtbaarheyt.*
XXVIII. *Die vande Ieſuiten van St. Hieronymus, ingeſtelt by St. Ian Colomban.*
XXIX. *Is die vande Liefde.*
XXX. *Is die men in Italien noemt*, Doet goedt voor u: *door dien ſy alſoo ſeggen alſſe gaan bedelen.*
XXXI. *Is die van de ordre die men noemt* laten wy goet doen, dewijl wy den tijt hebben, *om de voorgaande reden.*
XXXII. *Zijn de Kruys-broeders.*
XXXIII. *Is die vande Broeders vande doodt.*
XXXIV. *Is die van de groote quantiteyt Heremyten, ontfangen by de ordinairen die de hele Werelt door gaan bedelen.*

Die geene welke expres geſchreven hebben van den oorſpronk van die Inſtitutien, voegen nog veel andere daar by, die ik mene dat ſouden geſtelt konnen werden onder de Orders hier vooren gemelt, welke alle hebben haar byſondere Klederen, Inſtellingen, Reglementen, Jurisdictien, Regeringen, en verſcheyde Opper-Hoofden, in ſulker voegen, dat deſelve wel kleyne Republijken, of diſtincte Monarchyen repreſenteren, niet in 't ſtuk van 't Geloof, maar na de Kloosterlijke Politie en Diſcipline der ſelve.

[n] *Verſcheide Landſchappen en Koninkrijken,*] In de Roomſe Regiſters werden gemelt de volgende Rijken, als het Koninkrijk Napels, en beyde Sicilien, Arragonien, Sardinien, Jeruſelem, Engeland, Yerland en Hungaryen, dewelke de Roomſe Kerke huld en manſchap ſchuldig zijn, en daar over den Paus van Romen nog ſijne prætenſien maakt; Daar van Napels en beyde de Sicilien nog tegenwoordig huld en manſchap doen. Wat
24 aangaat Arragon, dien-aangaande maakt den Paus van Romen ſijn regt daar op, dat *Petrus* II. Koning van Arragon, als hy tegens de beyde Eylanden Majorque en Minorque, dewelke van de Sarracenen vermeeſtert waren, ſijne magt vergaderde, en de Januenſen en Piſanen, dewelke tegen malkanderen waren opgeſtaan, wederom ſogt te vereenigen, en tot ſijne byſtand te krijgen, en om die ſake tot den Paus *Innocens* de III. reyſde, op den 21. Novemb. 1208. van den Biſſchop *Portuenſis* geſalft, en van den Paus tot Koning gekroont wierd, met magt dat hem deſelve Kroon in ſijn eygen Rijk, door den Aarts-biſſchop van *Tarracon*, als een Geſante van den Paus, ſoude opgeſet werden, waar over hy hem enige goude kronen jaarlijks aan den Paus voor de huldinge verſchuldigde; daar de Ingeſetenen van Arragon haar tegen ſtelden, dat alhoewel de erkenteniſſe van eenen jaarlijkſen chijns-penning een Opper-hoofdige magt ſchijnt mede te brengen, en by den Koning voor ſijnen Koniklijken Titel belooſt is, en betaalt wert, hy daar door het Rijk, dat altoos een vry en niemand onderhorig Rijk geweeſt is, de magt en onderhorigheid van den Paus heeft mogen onderwerpen.

De ander Pretenſie is op het Rijke van Sardi- 25
nien, dat door toedoen van den Paus, de Januenſes en Piſanen de Sarraſenen het ſelve Eyland ontnomen hadden, en ſy daar over van den Paus met het beſit van het ſelve verleyd, en in huld en manſchap zyn ontfangen; daar over tuſſen den Piſanen en Januenſen is verdragen, dat ſy-luyden den buydt ſouden behouden, en het beſit van het Eyland aan den Piſanen ſoude blijven, het welk haar door huldinge van den Paus *Calixtus* de twede is beveſtigd; volgens het ſchryven van *Leander*, in ſijn Beſchryvinge van Italien; het welk niet lange in ſtand en bleef, want als de Piſanen met Kaiſar *Frederik de II.* tegens den Paus *Gregorius de IX.* aanſpanden, zyn ſy in 't Jaar 1227. van het ſelve Eyland afgejaagd, het welk door *Bonifacius de VIII.* aan Koning *Jacob* van Arragon, onder huld en manſchap te Leen gegeven, en opgedragen is, daar over tuſſen den ſelven, en de Ingeſetenen van het Eyland, die hem niet en wilden aannemen, nogte als een Vaſal van den Paus erkennen, voor dat ſy eintelijk van hem verjaagd, hy meeſter van het ſelve Eyland geworden is.

Daar aan volgt het Rijk van Jeruſalem, 1. Om 26
dat het Rijk van Sicilien door het Huwelijk van *Frederik de I.* Koning van Sicilien, met *Violanta*, de dogter van *Johan*, Koning van Jeruſalem, met het Rijk van Hieruſalem is verheelt en vereenigt, het welk onder de magt van den Paus behoorende, by gevolg mede het Rijk van Hieruſalem onder de magt van den ſelven Paus, en het regt van Arragon gevolgd is, het welk nogtans niet en volgd. 2. Dat *Nicolaus de IV. Karel de II.* in 't Jaar 1289. tot Koning van beyde Sicilien en Jeruſalem heeft gekroont. 3. Dat vermits *Johanna de I.* Koninginne van Napels, in 't Jaar van 1380. aan *Otto*, Hertog van Brunswijk Troude, die geen vriend van den Paus was, *Urbanus de VI. Karel van Dyrach*, den eenigſten mansoir van *Karel de I.* tot Koning over beyde die Rijken kroonde. 4. Dat de ſoon van *Frederik de III.* het Rijk by Sententie van *Gregorius de II.* is aangekomen. Welke Bewijs-redenen nogtans ſoo volkomen niet en ſchijnen, want, dat het Rijk van Hieruſalem met Sicilien door Huywelijk vereenigt is, daar uyt en volgt niet dat het van het ſelve regt en onderhorigheid met Secilien geworden is, en de Kroning ſelf en maakt geen verband, dewelke niet anders en is als Ceremonie en pligte tot beveſtinge van een ſake; Soo ook aan de Sententie van den Paus niet en werd getwijffelt, maar de vraag is of deſelve wel en na behooren is geweſen?

De 4. Pretenſie is Engeland en Hierland, om 27
dat de Koningen van Engeland en Hierland in 't Jaar 1212. haar ſelven tot Vaſallen en Tributariſſen van den Paus gemaakt hebben, en dat den Koning van Engeland in Jaar 1340. het Rijk den Paus heeft onderwurpen, met een *Homagium* van een pond Steerling op elke Haart-ſtede, een ſchattinge van Sint *Pieter* genomt werd. 2. Dat den Koning *Johannes*, voor den doodſlag aan ſijnen Neve *Artum* Koning van Bretangien, te beteren, aan den Paus, boven het Sint Peters-geld belooſt heeft op Sint *Michiels-dag* te betalen duyſent marken Ster-

Digitized by Google

lings, en met toeſtaan van de Hertogen, Graven en Baronnen van het Rijk, hem als ſijnen Vaſal, huld en manſchap geſworen heeft, in tegenwoordigheid van den Arts-biſſchop van Kantelbern; Daar van de authentijke Bulle in het Vaticaan te Romen te ſien is, dog hedensdaags en werd het ſelve by het Rijk van Engeland, het welk t'enemaal aan den herſtelden en regtſinnigen Godsdienſt verknogt is, (ſodanig dat den Koning den Titel voert van Beſchermer des Geloofs,) niet met allen geagt. I. Dat de aangenomen huld en manſchap by den Koning *Joannes* gedaan, niet anders is als een particulier en byſonder verband, dat alleen perſoneel is, daar mede het Rijk niet en kan werden beſwaard: Dat die Schryvers dewelke het ſelve melden, het met den Paus houden, en het gene uyt de Archiven van den Paus werd voortgebragt, niet genoeg en is, menen de Engelſe tot ſoo een ſake te beweren, want ſoo als een private ſchriftuyre voor den ſchryver geen geloof en heeft, ſoo en heeft ook geenderhande ſchrift dat uyt het ſchryven van den Paus werd voortgebragt, eenig geloof, jegens de een of d'ander Prince, ofte Vorſt, ten ſy het met andre admuniculen en behulp-middelen werde geſterkt. II. Dat genomen het ſelve al waar mogte weſen, ſoo en ſoude het de navolgers van den voornoemden *Johannes* niet kunnen verbinden, alwaar het ſoo, dat het by het Rijk, 't welk nimmermeer en ſterft, was beveſtigt, om dat het Rijk is als een Wees-kint, het welk niet tot ſijn nadeel kan verbonden werden. III. Dat den herſtelden Gods-dienſt en Religie, dewelke by de Engelſe voor vaſt werd gehouden, geen ſigtbaar Opper-hooft der Kerken, veel min eenen ſterffelijken Over-heer der Koningen erkent.

28 De 5. en laatſte indragt was op het Koninkrijk van Hungarien, waar over den Konink *Lancelot*, den Paus onderhorigheid belooft heeft; daar by komt dat *Stephanus* de I. van die naam, als Koning van Hungarien ſoude hebben ontfangen, volgens het ſchryven van *Cartaſius*, in het leven van *Stephanus* de II. dat *Ludovic.* de II. Koning van Hungarien, over den tegenſtand en ongehoorſaamheid van des Paus Geſant, in 't Jaar 1280. in den Ban gedaan zynde, de herſtellinge daar van met hondert mark ſilver 's jaars belooft heeft te boeten; Dog dit werd geſchreven by *Marta*, *in Libro de Juriſdictione*, dewelke ſo veel geloof daar in niet gegeven en werd; En is het verkrygen van een Koninklijken naam, dat het ſelve eenige onderhorigheid voor het Rijk ſoude kunnen maken, en den naam en titel altoos van het recht van het Rijk ſelf onderſcheiden. Buyten deſen ſtrekt ſig het gewaande recht van onderwerping van den Roomſen Paus nog verder uyt, tot en over alle Wereldlijke magten, om dat hy is den Vicarius en Stede-houder van den Heiligen *Petrus*, en twee ſwaarden voerd, een Geeſtelijk en een Wereldlijk; Daarom hy het Opper-gebied over het Roomſe Rijk ſig ſelven aanmatigt, hem toe te komen, volgens tuyg van *Platina*, over het Rijk van Spanjen; Van *Ioach. Kluten in Syllog.* over Francien; Van *Marta de Juriſdictione*, over Ruſſien; Van *Stenchus*, over Schotland; Van *Polidorus Virgilius lib.* 17. over Polen, Denemarken, Croatien, Dalmatien, gants Africa, en alle de oorden des Werelds. *Alexander de IV.* heeft de nieuwe Wereld alleen aan de Koningen van Kaſtilien en Poortugaal, onder wederſijdſe beſcherminge, vergunt, en alle andere volken de Vaart en Koopmanſchap derwaarts verboden. Dog het ſelve en heeft de Hollanders niet afgehouden, hun meeſter van den ſelven handel, boven haar ende alle andere Volken te maken, ſoo dat ſelf de Spaanſe Silver-Vlote, alſoo genomt, voor het meerder gedeelte in Holland t'huys hoort. Den Paus van Romen geeft ook voor dat hy recht heeft van alle Geeſtelijke Ampten en beſittingen der Geeſtelijke goederen en innekomen, te vergeven aan die hy wilde, ſo als hy voor deſen wel plag te doen, dog den Koning van Vrankrijk, ſtaat hem daar in, tot bewering van de vryheid van ſijn Rijk, met alle geweld tegen. En *Paulus de V.* heeft daarom die van Venetien den Oorlog aangedaan, dat ſy de Geeſtelijke buyten alle Wereldlijke Regering hielden: Dat ſy geen tributaren van den Paus en wilden zyn: Dat ſy twederhande Landwetten gemaakt en vernieut hadden, als dat de Geeſtelijke gene onroerende goederen mogten verkopen, en dat geene van deſelve eenige Geeſtelijke gebouwen ſouden mogen ſtigten, ſonder toeſtaan van de Magiſtraat en Wereldſe Overheid, het welk den Paus *Paulus* alleen meende aan ſijne magt te hangen, maar de ſaken zyn eintelijk tot genoegen van de Venetianen gemiddek en bygeleid.

° *Geeſtelijke Cancellerye*,] Hoedanige ſchat 29
deſelve Cancellerye jaarlijks kan opbrengen, kan uyt het tractement, dienſte-loon en koopmanſchap, van de Ampten tot deſelve kamer behorende, ligtelijk werden afgemeten; Welkers bedieninge en Ampt-luyden by *Sprengerus* in ſijn *Roma Nova*, *pag.* 57. en volgende, aldus werd beſchreven: Te Romen, (ſeid hy,) is een twederhande Cancellerye-kamer, een *Cancellaria Apoſtolica*, en eene *Penitentiaria*, dat is, een Apoſtelijke en eene Penitentiale. By de Apoſtoliſe kamer werden geſchat de Prieſter-ampten, Geeſtelijke dienſten, en toekomende gratien, de diſpenſatien en Aflaten van ongeregeld leven; van legitimatien, en egtmakingen; van matrioniele, en andere ſaken; en in de Penitentiale Cancellerye-kamer werden geſchat alle misdaden, ſchelm-ſtukken, en overtredingen, 30
hoedanig die ook mogen weſen, (als daar ſijn vader-moord, en bloed-ſchande met ſijn moeder, ſuſter, en andre, te na bemaag-taalde,) deſe beyde kameren hebben elk eenen Kamelaar; Den Apoſtelijken Kamelaar, gemeenlijk een der Cardinalen, beveſtigt de Bullen en Brieven met ſijne ondertekening, als den Stoel ledig ſtaat en vaceert, vermag hy geld te munten, hy woont in het Hof van den Paus, en gaat met een lijf-bende van Switſerſe Trawanten. Sijn jaarlijks tractement en inkomen is veertien duyſent kronen. Onder deſe ſijn I. Den Gouverneur der Stad Romen, als ſijnen Stede-houder, die ſijn Officie en Ampt gekoft heeft voor 70. duyſent kroonen, en heeft 12. duyſent kronen tot een jaarlijks inkomen. II. Een Preſident en Opper-man van de Cancellerye kamer, die ſijn Ampt gekoft heeft voor 30. duyſent kronen, en trekt ſeven ten hondert. III. Een Commijs van de kamer, en vier Klerken ofte ſchryvers.

Digitized by Google

vers. Den Penitentialen Kameler, werd genomt *Penitentiarius ſupremus*, den Opper-biegt-heer, van dewelke eerſt by *Gregorius de X.* in 't Jaar 1276. gewag en vermaan gemaakt werd, deſe heeft mede een Stede-houder, die ſy Regent, ofte Opſiender der Penitentie-kamer noemen, dewelke oordeelt van alle ongetaxeerde ſaken; hy heeft ſijn ſit-plaats in de *Lateraner*, Sint *Peter*, en Sint *Marien*-Kerken; Dus verre *Sprengerus*.

Hier toe is een *Taxa Cancellaria*, en geſtelde ſchattinge, tot Aflaat en afkoop aller ſonden, misdaden, en overtredingen, in elke ſoort met een gereſerveerde clauſule van ſaken, daar inne niet verhaalt, maar ter beſcheydentheid van den Kameler ofte ſijne Emiſſarien, en Afgeſonden; en tot dien eynde werden in alle oorden des Werelds Aflaat-Bullen en Brieven, in den name van den Paus, uyt ſijn hoge Opper-magt, tot vergevinge aller ſonden, met open namen in voorraad overgeſonden. Daar van volgens tuyg van *Joannes Creſpinus*, in ſijn Boek van den Staat der Kerken, op het Jaar 1591. in het ſelve jaar, in twee Spaanſe Retour-ſchepen by den Koning van Spanjen naar Indien geſcheept, en by de Engelſe onderſchept, gevonden ſijn twee millioenen en twee-en-ſeventig-duyſent Aflaat-Bullen, voor levende en dode, van tegenwoordige en toekomende tijden.

31 Deſe *Taxa Cancellaria*, en Penitentiale ſchattintinge der Biegten en Aflaten, is eerſt opgeſtelt by, of ten tijde van *Johannes* de XXII. Paus van Romen, omtrent het Jaar 1316. dewelke op de Roomſe wijſe hervormt is, by die gene dewelke of *Pius de* II. of *Leo den* X. daar toe laſt gegeven hadde, en is op verſcheide plaatſen in het ligt gegeven, als eerſt tot Romen in 't Jaar 1514. by *Marcellus Silbet*, op de plaats *Campus Floræ* genaamt; In 't Jaar 1515. tot Keulen, by *Goſuin Colijn*, en aldaar ook in 't Jaar 1523. Tot Parijs, in 't Jaar 1520. by *Tochain Denijs*, in de St. Jacobs-ſtraat, by het houte kruys. Tot Venetien in 't Jaar 1584. in den *Ocean. Juris, Tom.* 15. *part* 1. *folio* 368. Dit is de voornaamſte oorſaak en verligtinge der Reformatie, en herſtelden Gods-dienſt geweeſt, dewelke ten tijden van *Marthijn Luther*, in 't Jaar 1517. is uytgeberſten, en by de belijdeniſſe des Geloofs van de Vorſten en Standen des Rijks, in de vergaderinge tot Augsburg, in den Jare 1530. beſloten, en den Kaiſar *Karel de V.* toegeſonden, nader is beveſtigt, en in den Jare 1531. opentlijk uytgegeven. De Autheurs van de ſelve tauxe en invoeringe der Aflaat-Bullen, hebben hun het ſelve geſchaamt, en onder haar ſoeken te ſmoren, ſoo verre dat ſy 't ſelve in 't Regiſter der verboden boeken (volgens het beſluit van het Concilie van Trenten,) in den Jare 1570. tot Luyk uytgegeven ſijnde, onder de Autheuren van de eerſte ordre hebben verboden, en hebben in haren boeſem verburgen gedragen, die gene voor dewelke het was uytgegeven, namentlijk de Apoſtolijke Schryvers, de Lood-ſegelaars, Dotariſten, en Bulle-meeſters, op datſe volgens den regel en voorſchrift van 't ſelve, die van elders naar Romen komende, van haar geld ſouden ontlaſten. En hebben dit haar ter Wereld gebragte, ſoo mis-maakte jong, wiens vader hem voor de Wereld moeſt ſchamen, ontkent oyt van haar in 't ligt gebragt te zyn: Wel te regte, want ſy wandelen in den donker, niet uyt nood, gelijk als *Nicodemus* in der nagt by de Heere Chriſtus quam, om het ligt te ontfangen, maar om dat ſy de duyſterniſſe lief hebben; Sy ſelve ſullen ſoo lange leugenagtig zyn, als de *Taxa* van de *Cancellerye* tot Romen, en tot Parijs gedrukt en uytgegeven, ſal in weſen zyn, en vertoont ſal kunnen werden; en ſoo lange de klagten van ſommige Pauſelijke Schryvers ſelf in haar ooren luyt, als daar is die van *Claud. Eſpenſæus in Epiſtol. ad Tit. cap.* 1. *pag.* 67. *Proſtat, inquit, & in queſtu pro meretrice ſedet liber palam ac publice hic impreſſus & hodieque ut olim venalis, taxa Cameræ ſeu Cancellariæ Apoſtolicæ inſcriptus, in quo plus ſcelerum diſcas licet, quam in omnibus omnium vitiorum ſummiſtis, & ſummariis, & plurimis quidem licentia, omnibus autem abſolutio, empturientibus propoſita, parco nominibus. Mirum hoc tempore, hoc Schiſmate non ſuppreſſum, tot tamque fœdorum, tamque horrendorum ſcelerum velut judicem adeo infamem, ut non putem in Germania Helvetia, & ubicunque à ſede Romana defectum eſt opus proſtare hujus ſcandalo majus. Dat is:* Daar is te koop, en ſit als een e openbare hoere ter nering, een boek 't welk opentlijk hier te Parijs gedrukt is, en verkoft, ſoo wel ten huydigen dage als van ouds, genaamt *Taxe van de Kamer, ofte Apoſtolijke Cancellerye*; uyt het welk men meer ſchelm-ſtukken ſoude kunnen leeren, als in enige ſommieren van allerhande ſonden, ofte Biegt-boeken, ſijnde Licentie aan ſeer veele, en Abſolutie aan alle die graag ſijn om die te kopen, voorgeſtelt; ik verſwijge de namen. Het is wonder dat by de ſcheuringe van deſen tijd, dit boek, als ſijnde een Regiſter van ſoo veele, ſo vuyle en afgrijſſelijke ſchelm-ſtukken, niet geſmoort en agterhouden is, om dat het ſoo infaam en ſoo eerloos is, dat ik niet en mijne, dat in Duytſland, Zwitſerland, en waarmen ook van den Roomſen Stoel mogt afgevallen ſijn, enig boek te koop is, daar door men jemand meerder ergernis ſouden konnen geven, als hier in *Mariſilius Patavinus Juriſconſ. in defenſ. Pariſ. cap.* 24. *part.* 2. *Quid aliud Roma, quam Simmoniacorum undique Concurſus?* Wat is Romen anders als een toeloop van Ziel-verkopers en Proven-kramers, daar over klaagt den Monnik *Babtiſta Mantuanus*, als hy ſeid:

——— *Venalia nobis*
Templa, Sacerdotes, Altaria Sacra, Coronæ,
Ignis, Thora, Preces, Cælum eſt venale Deuſque.

Dat is:

De Kerk, de Paap, het Heilig Autar, Mijter en Kroon,
De Kelk, de Knaap, het Vagevier, den Hemel en de Gôon,
——— *Sijn al om geld te koop.*

En ſoo deunt een ander onbenaamt Poëet:

AD ALEXANDRUM,

Vendit Alexander, Cruces Altaria Chriſtum
Vendere jure poteſt, emerat ipſe primus.

Digitized by Google

DE PRO PONTIFICE,

Vendidit ipse polum terras, in morte reliquas,
Quid nisi Styx superest.

Dat is:

TOT ALEXANDER,

Paus Alexander heeft het Kruys, het Autaar en den
God te koop
Met regt, want al dat hy verkoopt, besat hy
eerst in koop.

VAN DEN PAUS PIUS,

De Paus verkoopt, den Hemel, d'Aard, en de
Reliquien der Dôon,
Dus blijfter voor den armen Paus niet anders
over als de Hel tot Loon.

33 De Geestelijke Ampten, dewelke soo dikmaals die vervallen, ten behoeven van den Paus van Romen verkoft werden, sijn binnen Romen alleen

Gubernator Romæ sive Vice Camerarius Apostolic. Cancellariæ aureorum sive Cornator.	70000.
Præses Cameræ Apostol. Cancellariæ Coronat.	30000.
Officium Panitentiar.	2900.
Scriptorum Apostolicor.	1700.
Scucatores.	1300.
Cubicularii Apostolici.	9000.
Secretarii Apostolici.	800.
Granizzari.	1700.
Piombo.	1900.
Equitis St. Petri.	1500.
Equit. St. Pauli.	1600.
Equit. del Giglio.	500.
Equitis Lauretani.	500.
Archivi Officii.	2200.
Portione.	800.
Præsidis.	600.
Maakende t' samen Kronen	*f* 127000.

Segge hondert seven-en-twintig-duysent Ducaten ofte Kronen, elken Kroon gerekent volgens de meergenoemde taxe tot twee gulden, souden deselve Officien hem komen op te brengen tweehondert en vier-en-vijftig duysent guldens, soo menigmaal die komen te vervallen, over de Stad
34 Romen alleen. Wat hy van de Geestelijke buyten-Ampten; als daar sijn de Aarts-Bisdommen, Bisdommen, Abdyen, Prioorschappen, Decanien, Prosdien, Pastoryen, en wat des meer is, komt te genieten, soo wanneer die vervallen, is onseker, daar van de calculatie werd gemaakt dat Paus *Pius de II.* over de twintig, soo Aarts-Bisdommen, als Bisdommen in Vrankrijk ledig vielen, die hem over de hondert en twintg duysent Kronen opbragten, en dat hy niet veel minder ontfing van negen Abdyen, dewelke in sijn tijd mede ledig vielen, behalven de Prioors-ampten, Decanien, en Prosdien, daar hy niet minder als hondert duysent Kronen van ontfing. Daar-en-boven warender nog by hondert duysent Parochien en Pastoryen, welke de een door d'ander den Paus opbragten ten minsten vijf-en-twintig Kronen, is nog vijf-en-twintigmaal hondert duysent Kronen, soo dat hem alle de Geestelijke Ampten in Vrankrijk alleen by sijnen tijd hadden opgebragt agt-en-twintigmaal hondert duysent, en veertig duysent Kronen, dat is vijf millioenen ses-hondert en veertig-duysent guldens, het welk naar gelijke rekening over alle andere Landen van gantsch Christenrijk, eene ongemenen, en by na ontelbaren hoop gelts te samen komen op te brengen. Sie hier van seeker Boexken, genoemt *Taxa Episc. Regni*, begrepen in het *Oceanus furis Tom. 24. folio* 388. tot Lyons in 't Jaer 1594. gedrukt.

Buyten dit verval, heeft hy nog sijn jaarlijks in- 35
komen voor de eerstelingen, ofte eerste vrugten van het inkomen van alle Bisschoppen, Abten, Prælaten, en andere Benificien, die men *Annates* noemt, dewelke mede over Vrankrijk alleen, over de tienmaal hondert duysent Kroonen jaarlijks komen op te brengen. Daar van breder te sien *Defension. pro Libertate Gallic. Eccles. adversus Romanam Aulam*, by het Parlement van Parijs, aan Koning *Lodewijk de XI.* overgegeven. *Art.* 72. 73. 74. en *Art.* 75. *Sambucus in Bonfinii Historiam Ungaricam*, telt deselve in Ungarien tot over de sestien duysent Kronen.

Sie mede de Taxe der Bisdommen, en Aartsbisdommen, *Carol. Molin. Tractat. de Annatib. & Francisc. Duaren. de Sec. Eccles. Ministeriis, ac Benfic.* Behalven het gene dat hy jaarlijks van de Roomse Hoeren, en Dogters die in 't openbaar leven en sitten, jaarlijks komt te genieten, belopende over elk hooft tot de veertig duysent toe, niet meer als een goude Ducaat, en sulks over de twee-hondert duysent guldens, buyten en behalven 't gene hy van de Joden alle jaren komt te genieten.

Aangaande de Aflaaten, en Indulgentie-Bul- 36
len, met de *Reservationes Pectorales, Mentales, Regressus Generales* en *Accessus Speciales* der Penitentie-kamer, deselve brengen den Paus over Vrankrijk alleen, alle jaren op over de twee maal hondert duysent Kronen, en over het gantse Christenrijk meer dan tien Millioenen, dat is hondert tonnen Gouds, soo als het selve is uytgerekent in het voorverhaalde Tractaat, van het Parlement van Parijs, voor de vryheid van de Kerken in Vrankrijk, aan *Lodewijk de XI.* opgedragen, articul 77.

P *By de regtsinnige Christelijke Kerken, en algeme-* 37
ne Vergaderingen,] In't Jaar 600. heeft *Cyrenus*, Bisschop van Marsilien, een man van groten aansien, sommige Beelden doen aanstukken breken, overmits het gemene volk deselve begonnen aan te bidden. Daar over *Gregorius Magnus*, Aarts-Bisschop van Romen, in te onvrede was, dewelke het houden van de Beelden op dusdanige wijse verschoonde, en daar over aan hem in deser voegen heeft geschreven: *Tu quod pro Zelo, quod manu factum est adorari passus non es, laudo; sed quod imagines fregeris, reprehendo, aliud enim est picturam adorare, aliud per picturæ Historiam quid sit adorandum addiscere.* Dat gy door eenen Godvrugtigen yver niet en hebt bewilligt aangebeden te werden, het gene met menschen handen gemaakt is, prijs ik, maar dat gy de

de Beelden gebroken hebt, vinde ik misprijselijk, want het is wat anders enige schilderyen aan te bidden, en wat anders door de Historien van de schilderyen te leeren wat men behoort aan te bidden. *Gregor. Magnus lib. 7. Indict. 2. & Epistol. 9. indict. 4.*

In 't Jaar 725. is door toedoen van *Johannes Damascenus*, by genaamt *Manzur*, in Syrien met de Beelden een grote Afgoderye gehouden; Daar van te sien by *Paulus Diacenus Histor. Roman. lib. 21. cap. 23.* Daar hem den Oosterse Kaisar *Leo Isauricus*, dapper tegen stelden, dewelke in 't tiende jaar sijner Regeringe, in 't jaar na de geboorte Christi 726. na dat hy de sake met sijne Raden overleid hadde, met vollen en welbedagten yver by Edict geboden, datmen over al in de Tempelen de Beelden soude assetten. Daar op in de Stadt Constantinopelen groot rumoer, en heftige onenigheid ontstond, tussen den Kaisar, en den Patriarch *Germanus*, door dewelke den Paus *Gregorius* onderregt zynde, daar over een uytschryvinge van een Synodale vergadering gedaan heeft, daar by het selve Decreet des Kaisars is vernietigt, en een ander Decreet tot handhavenis der Beelden gemaakt; soo dat de saken der selver hoe langer hoe heftiger voortgaande, den Kaisar *Leo* in 't jaar 730. een nieuwe uytschryvinge van een Synodus gedaan heeft, in het welke alle de Patriarchen, en Bisschoppen der Oosterse-Kerken vergadert waren, alwaar gehandelt is van het eeren der afgestorvene, van de interceßie en het voor-bidden der Maget Maria, en der Heyligen, van de Reliquien der dooden. Al het welk van wedersyden wel overwogen, is eintelijk besloten, dat de Interceßie was kragteloos en van geender waarden, dat het eeren en aanbidden der Reliquien was enkele Afgoderye', en met Gods H. Woord strydende. Tegens welk Decreet hem dapper stelde *Germanus*, Patriarch van Constantinopelen, dewelke niet bondigs kunnende bybrengen, sijn Ampt heeft afgestaan, eer dat het hem ontseid wierd, in wiens plaatse gestelt is *Anastasius Presbiter*, die den Kaisar in deselve sake niet tegen en was. Waar van te sien *Paulus Diacon. Histor. Roman. lib. 18.* en by *Regino*, *Zonaras* en *Bergomensis*. Op welk besluyt alle de Beelden tot Constantinopolen by een gebragt en verbrand, en de geschilderde muyren wit gemaakt wierden, en die gene die haar daar tegen stelden swaarlijk gestraft. Tot uytvoeringe van het welke hy ook den Paus *Gregorius* vorderde, die hem daar tegen stelden, en een uytschryvinge dede van een Synodus in de Stad Romen, andere seggen tot Ravennen te houden. Al waar verschenen negen-hondert en drie Bisschoppen, en den Paus *Gregorius* selve Præsideerde, by dewelke hy in tegendeel liet oordelen, daar by van de gemeenschap der H. Kerk wierden afgesondert, de veragters van het Catholijk gebruyk, en lasteraars, en schenders der eerwaardige en Heylige Beelden Gods, onses Saligmakers Jesu Christi, der Maget Maria, der Apostelen, en andre Heyligen, en het Decreet des Kaisars *Leonis* vernietigt, en hy selve ook uytgesloten, niet alleen van de gemeenschap der Gelovigen, maar ook van 't Rijk en Heerschappye, overmits hy de Beelden uyt de Tempelen geweerd had, en beschuldigt wierd een quaad gevoelen te hebben van de H. Drievuldigheid, soo men voor gaf, dog niet beweßen. En wierd by het selve Synodus ook den Patriarch *Anastasius* gedoemt, en van sijn bedieninge afgeset, en is alsoo de Stad Romen afgesneden, en gants Italien afgeweken, van de gehoorsaamheid die sy den Kaisar schuldig waren, meer agtende de authoriteyt en magt van den Paus, dan van den Kaisar, hebben hem ook geweygert sijn regt van Tribuyt, dat sy den Kaisar schuldig waren. *Paul. Diaconus*, *Zigebertus*, *Cedrenus*, *Zonaras*, *Anastasius Theophanes liber Pontificialis*, *Blondius*, *Antoninus Tit. 14. cap 1. Bergomensis lib. 8. dec. 1. Sabellicus Enneados VIII. lib. VIII. Platina in Gregorio II.*

q *Afvallig maakte*,] Het welk den Kaisar seer 38
euvel op nam, en tegens die van Italien seer verbitterde, en vermits haren afval en wederspannigheid, een Leger tegens den Paus, en alle die hem aanhingen, dede vergaderen, daar van den Paus kennis gekregen hebbende, heeft in 't Jaar 732. een Synodum beschreven, daar by hy sijne voorgaande op een nieuw dede bevestigen, en heeft door *Bonifacius*, Aarts-Bisschop van Ments, tot Ausburg in Duytsland een uytschryvinge gedaan, daar by besloten wierd, datmen den Paus van Romen soude gehoorsamen als den Stad-houder des Apostels *Petri*, en dat ingevalle, de Bisschoppen yets in hun bedrijf vallende, niet en konde regten, ofte ter neder leggen, sy 't selve brengen souden aan den Paus van Romen. Daar door geagt wierd dat den Paus gegeven wierd het hoogste gebied over de Kerken in Duytsland. De Kaisar in tegendeel drijft vele Bisschoppen, die de Beelden voorstonden, in Ballingschap, als onder anderen *Theophilactus*, Bisschop van Nicomedien, *Niceta* van *Apollonias*, & *Michael* van *Synneda*, *Hippatus Episcopus Lydorum*, *Andreas Presbiter*, *Eubemon Lampsacenus*, *Gregorius Melitenus Basilius Parii*, de Confessoren en Biegt-vaders, *Sergius*, *Macorius*, en nog verscheide voorname Monniken, *Gregorius Limniota*, omtrent de hondert Jaren oud zynde, *Theophilus Procopius* en *Basilius*. *Vide Anastas. & Monolog. Græcum.*

r *Alle de Geleerden van de Kerken van Asien en Griekenland*,] Op welke Vergadering ook de Bisschoppen der Wester-Kerken geroepen waren, en wel CCCXVIII. Bisschoppen by een waren, en duyrde van den 10. Feb. tot den 8. Augusti. De Acten waren vervatet in XIX. Articulen, en 39
het besluyt was dat alle Beelden hoedanig die mogten sijn, uyt de Kerken souden werden afgesmeten, en uytgehouden, en niemand wie dat hy mogte sijn, het selve bygelove meer souden plegen, ofte navolgen, het welk volkomentlijk in alle Kerken in 't werk gestelt, en uytgevoert wiert, en de Kaisar heeft niet alleen de Beelden, maar ook de Reliquien der verstorven Heyligen doen verbranden, niet willende gedogen dat de H. Maget Maria, de Apostelen, en Martelaren souden Heylige genomt werden. Al die het stuk der Beelden staande hielden, wierden hard vervolgd, en ter dood gestraft. *Theophanes*, *Paulus Diaconus lib. 20. Sigebertus*, *Zonaras Cedrenus*, *Annales Constantinopolitani. Acta S. Stephani junioris Martyris*, en andere.

Digitized by Google

40 [s] *Dit geduyrde*,] In 't Jaar 762. èn daar na vervolgde de Kaisar *Constantinus* seer streng en heftig die gene, dewelke het eeren der Beelden voorstonden, ook met het ombrengen van vele der selver, van dewelke een der voornaamste geweest is *Stephanus*, bygenaamt *Junior*. En in 't Jaar 571. dede hy alle de Reliquien der Heyligen verbranden.

[t] *Tot het Jaar* 780.] Den Kaisar *Leo* op den 7. Septemb. van het selve Jaar overleden sijnde, is in sijn plaats gekomen sijn soon *Constantinus*, dewelke in 't Jaar 776. en sulx vier jaren te vooren, daar toe verkoren en uytgeroepen was. Dese heeft met sijn moeder de Kaiserinne *Irene*, onder welkers voogdye hy was, geregeert 10. Jaar en 11. Maanden. Sie *Paul. Diacon. Nicephor. Zonaras*, *Theophan.*

41 Den Kaisar *Constantijn* nog minderjarig zynde, stond geheel en al onder de voogdye van sijn moeder *Irene*, dewelke haar genoegsaam voor den Paus had ge-uyt.

42 [u] *Verdeilinge tussen het Oosterse en Westerse Kerkgebied*,] Ten tijde van den Kaisar *Leo*, en den Paus *Gregorius*, met en sedert het Jaar 730. om den Beelden-dienst voorgevallen.

[w] *Den Koning van Frankrijk*,] Hier over is *Bonifacius*, Aarts-Bisschop van Mentz, en daar na van Utregt, in 't Jaar 735. al doende geweest, soekende niet alleen alle de Duytse Kerken onder de volle gehoorsaamheid van den Paus van Romen te brengen, neen, maar ook den Koninklijken Tytel van Vrankrijk, benevens andere, te brengen van de regte stamme tot de *Pippijns*, waar tegens, en voornamentlijk dat hy den volke het eeren der Reliquien, en Sancten Predikten, daar vele Bisschoppen in Beyeren, als onder anderen *Albertus*, *Clemens* en *Samson*, soo met Prediken, als met opentlijke schriften tegen stelden, deselve van den Paus als Ketters sijn verbannen geworden. Als breder te sien by *Aventin. lib.* 3. *Annal. Bojorum*, *Bulæum*, en andre.

43 [x] *De weder-opregtinge der Beelden*,] Tot welken eynde in't Jaar 787. een Synodale Vergadering tot Constantinopelen geweest is, door uytschryvinge van de Kaiserinne *Irene*, dewelke al by haar man *Constantijn*, tot den Beelden-dienst genegen zynde, 't selve haar by-geloof after hield, en met sijn dood opentlijk den volke dede blijken, daar door sy grote gunst van de onkundige gemeente tot haar kreeg; in dese Vergadering was aanleyder en Preses den Patriarch *Tarasius*, daar verschenen mede den Paus *Hadriani*, Legaten *Petrus Vicedomos*, en *Petrus Hegumenus*, dewelke het stuk der Beelden heftig aandreven, en ook sterk van den Patriarch en de sijne wierd voorgestaan, daar
44 *Basilius*, Bisschop van Ancyra dapper tegen was, dogh eintelijk na veel disputerens en roepens, met bygaande oproer van 't volk, is deselve Vergadering sonder enig besluyt gescheyden. Sie *Paul.*
45 *Diacon. Sigebert.* en andre. Het welk in 't Jaar 789. in de Stad Bythinie wederom hervat wierd, door uytschryvinge van deselve Kaiserinne *Irene*, al waar verschenen CCCL. Bisschoppen, *Photinus* seid CCCLXXVII. het *Menologium Basilii*, seid CCCLXVII. daar den selven *Tarasius* presideerde, heeft geduyrt omtrent negentien dagen, van den 24. Septemb. tot den 12. Octob. Den gehelen handel van het Concilie, bestond in seven Acten ofte Sessien, op de eerste Sessie wierd verhandelt 46 dat de Bisschoppen, dewelke in het voorgaande Synode tot Constantinopelen den Beelden-dienst hadden tegengestaan, souden in geroepen, en gehoord werden, of sy nog by haar meninge wilden blijven, of daar van afwijken, daar van enige by haar voorig gevoelen bleven, en sommige onbedagtelijk sijn overgegaan, dewelke daar op terstond sijn aangenomen, en in haar plaatsen gestelt. In de tweede Sessie sijn gelesen de Brieven van den Paus *Adrianus*, soo tot den jongen Kaisar *Constantijn*, als sijne moeder *Irene*, ook mede aan *Tarasius*, den Patriarch van Constantinopelen, in dewelke hy met veelderhande middelen sogt te beweeren het eeren der Beelden; Dewelke in de vierde Sessie soo hard van de voorstanders der selve gedreven wierd, dat sy-lieden de overhand hebben behouden, en ook in alle Griekse Kerken sijn ingewilligt. Dit wierd een algemeen Concilie genomt, en al het geene by de drie Kaiseren *Leo*, *Isaurius*, sijn soon *Constantinus Copronimus*, en *Leo Porphyrogenetur*, en voorgaande Kaiseren, aangaande den Beelden-dienst was gedecreteert, wierd verdoemt en te niet gedaan, dog men seid dat al die gene dewelke tegen den Beelden-dienst waren, gesonden, buyten deselve Vergadering wierden gehouden. Welk Concilium met alle den gevolge van dien, in 't Jaar 1140. tot Keulen opentlijk in druk is gegeven. Sie *Paul. Diacon. Sigebert. Cedren. Polidor. Virgil. lib.* 6. *cap.* 13. *Johann. Cluver. Epitom. Histor. in Carolo Magno*, *pag. mihi* 435.

[y] *Irene vergetende haar moederlijke pligt*,] Hier 47 van luyd de Histoire aldus: In 't Jaar 789. is een groten twist en rumoer ontstaan binnen Constantinopelen, tussen de Kaiserinne *Irene*, en haar soon *Constantijn*, den jongen Kaisar; sy gewoon sijnde het gebied genoegsaam alleen te hebben, sogt middelen om daar in te blijven volherden, en hy aan d'ander sijde nu twintig Jaren out geworden sijnde, en sulx van behoorlijken ouderdom om tot de Regering toegelaten te werden, meende dat hem het hoogste gebied alleen toequam; De moeder in groot gesag sijnde, heeft haren soon *Constantijn* geslagen, en mishandelt, en bovendien in de gevankenis doen stellen, en al die het met hem tegens haar hielden, doen ombrengen: Daar van breder te sien by *Ignatius in vita Tarasii. Theophanes Annal. Constantinopolit.* en andre. En also vele Krygsluyden het met den jongen *Constantinum* hielden, en den selven over al in vele Provincien voor haren Heere begonnen uyt te roepen, sorgde *Irene* dat haar voornemen, een ongelukkig eynde mogte krygen, heeft haar soon, die sy nu ettelijke Maanden in gevankenis had gehouden, en doen bewaren, vrygelaten, menende daar mede de saake op het gevoeglijkste bevredigt te hebben, is het geheel anders uytgevallen, en heeft den selven Kaisar *Constantijn* sijn moeder, in Novemb. 740. in deselve gevankenis doen sluyten, daar sy hem inne gesteld had, en gewapender hand tot afstand van de Kroon gedwongen, te meer om dat ook het gemeen haar Heerschappye niet langer en wilde lijden, soo dat hy nu alleen Kaisar bleef; dog den selven *Constantijn* van sijn moeder, en de voornaam-

naamste des Rijks gebeden sijnde de sake by te leggen, heeft hy in 't Jaar 791. sijn moeder wederom herstelt, en tot Kaiserinne doen uytroepen, met haar op een nieuw beginnende te Regeren. Dog de Legioenen die in Armenien Oorlogden wilden het selve niet toestaan, soo dat sommige hem de Regering alleen toeschreven; Sie *Paul. Diacon. Niceph. Theophan.* en andre; Het welk alsoo bleef dryven tot het Jaar 798. als wanneer den selven Kaisar *Constantijn*, door liften en quade practijken van sijn moeder *Irene*, *Nicephorum*, *Christophorum*, en *Nicetam* sijne oomen, van hoog verraad beschuldigt zynde, de oogen wierde uytgesteken, en door haar toedoen sijn wettige Huys-vrouw *Maria* verlaten, en een slegte staatdogter getrouwt hebbende, hy dapper in den haat van de Ingesetenen geraakte, sy selve oorsaak nam om hem weder in gevankenis te doen setten, en van het Rijk te ontseggen, daar-en-boven in vergeldinge der straffe, door hem aan sijn Oomen gedaan, van gelijken sijn oogen in de gevankenisse uytgesteken wierden, het welk op haar versoek geschied sijnde, is hy weinig tijd daar na van hertseer en pijn gestorven; en is deselve *Irene* alsoo tot het gehele besit van het Rijk gekomen. *Vide Paul. Diacon. lib. 23. Zonar. & Cedren.*

48 Ondertussen was in 't Jaar 794. een nader Concilie opgeregt, door het aanschryven van Koning *Karel de Grote*, het welk tot Frankfurt wierd gehouden, (de Chronijke van Holland, die daar mede gewag van maakt, *divis. 3. cap.* 59. seid tot Wurtzburg) alwaar over de drie-hondert Bisschoppen vergadert waren; en wederom van den Beel-
49 den-dienst gehandelt wierd; en is het besluyt geweest tegens der selver eeren en aanbidden: Ook is by het selve gedoemt het Concilie voor de twede reyze in Nycæa gehouden, in het Jaar 789. en wierd ontkent dat het selve een Universeel of Algemeen Concilie mogte genoemt werden, wederleggende het selve met opentlijke schriften, daar van men meent dat *Karolus Magnus* Autheur van
50 geweest is, deselve werden *Capitularia* genoemt, om dat die in velerhande Capittelen bestonden, daar van het laatste inhield een verschoninge en middel-weg tot het dulden der Beelden, met dese woorden: *Permittimus imagines Sanctorum, quique eas formare voluerit, tam in Ecclesia, quam extra Ecclesiam, propter amorem Dei, & Sanctorum ejus, adorare eas nequaquam cogimus, qui noluerint, frangere vel destruere eos, si quis voluerit, non permittimus. Dat is:* Wy dulden en verdragen de Beelden der Heyligen, en die deselve sal willen maken, soo binnen als buyten de Kerken, om de liefde Gods en sijner Heyligen; dan en dwingen niemand deselve aan te bidden, daar toe onwillig sijnde, wy en laten ook niet toe, dat deselve sullen verbroken en afgeworpen werden. In welker voegen op die tijd het eeren der Beelden is wederhouden. Dog alsó na des Kaisars dood vele deselve sake wederom met een grote hevigheid sogten te dryven, heeft *Lodewijk*, *Karels* soon, tegens het selve Waan-geloof, en Superstitieus gevoelen hard op-geset, een ander Boek daar tegens doen schryven, veel heftiger dan sijn vader *Karel* gedaan hadde. *Vide Aimon. lib. 4. cap. 85. Lamb. Schafnaburg. Abbat. Urspergens. Chronic. Sigebert. Blond. lib. 1. decad. 11. Reginon. lib. 2. Aventin. Annal. Bojor. lib. 4.*

z *Met Irene ten Huwelijk te koppelen*,] Gelijk ook *Carolus Magnus* met het afsterven *Luitgard*, sijn derde Huys-vrouw, in 't Jaar 801. deselve Kaiserinne *Irene* ten Huwelijk dede versoeken, om beyde de Rijken van Orienten en Occidenten aan malkander te brengen, daar sy geen afkeer van en had, dog wierd verhindert door *Aetius*, die het Rijk aan sijn broeder *Leo* sogt te brengen. *Zonar. Cedrenus Otto Frisingensis lib. 5. cap. 31. Ammon. lib. 4. cap. 89. Paul. Diacon. Alberic. Chron. Belg.* 51

a *Van Momyllus Augustulus*,] Naar *Constantinum*, de XXIII. Kaisar in Occidenten, is *Momyllius* in 't Jaar 476. in sijn plaats verkoren, *Augustulus* genoemt, om dat hy nog heel jong was, dog en Regeerde niet boven 9. of 10. Maanden. Want hy wierd op den 23. Augusti van het Jaar 476. van *Adovacre*, der Gotthen Koning gedwongen afstand van sijn Rijk te moeten doen, en alleen toegelaten als een privaat en vergeten borger te mogen leven. Na desen *Momyllus Augustulus*, heeft het Kaiserrijk van Occidenten opgehouden; want alsoo de Gotthen, en na deselve andre vreemde, en uytheemse volken het over al hadden beheerst, zyn gene Kaisars van Occidenten gekoren geweest, tot de tijd van *Karolus Magnus*, só dat het al daar een *Interregium*, en stilstand van Kaiserlijke Regering geweest is, van het Jaar 476. tot het jaar 800. en sulx den tijd van drie-hondert en vier-en-twintig Jaar, en is in plaatse van de Kaisars, het Rijk van Romen en Occidenten by Ko- 53
ningen geregeert geworden. Naar *Augustulum* is den eersten Koning van Occidenten, daar doen ter tijd niet anders als Romen en Italien over was, geweest *Odoacer Herulus*, Koning der Gotthen. *Procopius lib. 1. de Bello Gothico Evagrius lib. 2. cap. 16. Nicephorus, Paulus Diaconus, Marcellinus.* 52

b *Met den aanvang van sijn Pausdom*,] *Leo* de XCVIII. Paus van Romen, heeft met het begin sijner Regeringe, in 't Jaar 795. den Kaiserlijken Titel, die voor 325. Jaar in *Augustulo* had opgehouden, wederom vernieut, en deselve aan *Karel de Grote*, Koning der Franken, in vergeldinge van de weldaden en giften, die hy en sijn vader *Pippijn* aan de Kerk van Romen gedaan had, by hem, ten tijde van den Paus *Adriaan*, op het Jaar 774. plegtelijk toegebragt. 54

Pippijn, de vader van *Carolus Magnus*, heeft 55
in 't Jaar 756. aan de Kerke van Romen gegeven en bevestigt het gebied van Ravenne, Arminen, Pisauren, Fanum, Cesenen, Senogallien, Esien, het Forum, Pompilii, het Castrum Susubium, 't Gebergte Feretren, Aceragien, 't Geberte Lucaren, Serren, het Kasteel van Sint Marin, Bobien, Urbinen, Luceolen, Eugubien, Comaclien, Narnien, en meer andere Steden en Plaatsen; als breder by *Anastas.* welke gifte by *Carolus Magnus* in 't Jaar 774. sijn vernieuwt, en met vele Steden en Plaatsen vermeerdert. Daar van den selven *Athanasius* aldus schrijft: *Et propria voluntate, bono ac liberali animo aliam donationis promissionem ad instar anterioris ipse antedictus excellentissimus & revera Christianissimus Francorum Rex, conscribi jussit per Etherium Religiosum ac prudentissimum Capellanum;* 56

Digitized by Google

lanum, & notarium ſuum, uti conceſſit eaſdem Civitates & Territoria Beato Petro, atque præfato Pontifici, atque ſpopondit per deſignationem confinium, id eſt a Lunis cum Inſula Corſica, deinde in Syriano, deinde in Monte Bardone, deinde in Verceto, deinde in Parma, deinde in Regio, & exinde in Mantua, & Ponte Silicis ſimulque univerſum Exarchatum Ravennatium ſicut antiquitus erat atque Provincias Venetiarum, & Iſtriæ, nec non cunctum Ducatum Spoletinum & Beneventanum, factaque donatione eam propria ſua manu ipſe Chriſtianiſſimus Francorum Rex corroboravit, & univerſos Epiſcopos, Abbates, Judices etiam Graphiones in ea ſubſcribere fecit. Dat is: Uyt ſijn eygen goeden, en vryen-wille, heeft den Groot-magtigſten en aller Chriſtelijkſten *Karel*, Koning der Franken, een twede en nader gifte, den eerſten gelijk-vormig, gedaan, daar by, dat hy ter eeren den *H. Petrus*, aan den genoemden Pauſelijken Stoel, by overgifte belooft heeft, het gantſe Landſchap Lunen, met het Eyland Corſica, de Landen in Surien, in 't Geberte van Bardone, in Verceta, in Parmen, in Regien, in Mantua, de Haven van Silicien, het gantſe hoge gebied van Ravennen, ſo dat van ouds geweeſt is, met de Provincien in Venetien, en Iſtrien, het Hertogdom van Spoleten, en Buveunten, welke beloften hy door *Erethrium* ſijnen Hof-ſchryver by geſchrifte heeft doen ſtellen, en met ſijn eygen hand ondertekent, ook aan alle Biſſchoppen, Abten, Regteren, en Landſchryvers, mede heeft
57 doen onderſchryven; Andre willen deſe gifte aan *Conſtinus Maximus*, den eerſten Chriſten Kaiſar, op het Jaar 306. toeſchryven, andre ſeggen wederom dat deſelve vals is, en uyt de lugt geraapt, alleen bedagt, om het beſit van den Paus van Romen vaſt te maken; En den Kaiſar *Lodewijk* heeft in 't Jaar 823. niet alleen de voorgaande giften van ſijn vader *Carolus Magnus*, en ſijn Groot-vader *Pippijn*, aan de Kerke van Romen doen beveſtigen, maar deſelve ook in vele delen, met vele Steden en Dorpen verrijkt, blijkende by het inſtrument dat daar van geleſen werd by *Raphaël Voluteranus Geograp. lib. 3. in Geſtis Pippini & Carolor. in nomine Domini omnipotentis, Patris, & Filii, & Spiritus S. Ego Ludovicus Imperator, concedo tibi Beato Petro Principi Apoſtolorum, & per te Vicario tuo Domino Paſchali ſummo Pont. ſucceſſoribuſque ejus in perpetuum, Civitatem Romanam cum ſua juriſdictione, omnibuſque circa terris Civitatibus portubus ac maritimis locis Etruriæ, in ea denique Mediterranea, urbem veterem Balneo regium, Viterbium Soanam, Populoniam, Roſellas Peluſium, Maturanum, Sutrium, neque verſus Campaniam, Ananiam, Signium, Ferentinum, Alatrum, Patricum, Fruſinonem, cum omnibus circa Oppidis, & Vicis, nec non Exarchatum Ravennæ integrum, ſicut piæ recordationis Carolus Pater & ititem Pippinus avus noſter Beato Petro dudum conceſſere, Videlicet Ravennam, Bovium, Æmiliam, Forum Populi, Forum Livii, Faventiam, Imolam, Bononiam, Ferrariam, Comaclum, Adriam Cerviam, Inmachia Piſaurum, Fanum, Senogalliam, Anconam, Anximum numanam, Eſium, Forum Sempronii Feretrum, Urbinum, Territorium Valnenſe, Callium, Luceles, Eugubium in Campania Soram, Aquinum, Arpinum, Theanum, Capuam, Patrimonia, ad noſtram quoque pertinentia ditionem Beneventanum, Salernitanum, Cala ſuperioris, & inferioris, ac Neapolitanum, Ducatum, inſuper Spoletinum Tuder, Otriculum, Narniam, reliquaque ejus ditionis, Inſulas quoque inferi Maris, Corſicam, Sardiniam, Siciliam. Quæ omnia piæ memoriæ Pipinus avus, deinde, Carolus Imperator, genitor noſter Beato Petro, ejuſque ſucceſſoribus per Atherium & Mainardum Abbates adhuc ſponte miſſos Beato Petro ejuſque ſucceſſoribus ſcripto conceſſerunt, nos item probamus atque concedimus.* Van op welke gifte men wil dat ſoude ſien het *Decretum Gratiani prima parte diſtinctione 36. Can. 30.* 't geen den Kaiſar *Lodewijk* gewild en beveſtigt heeft, dat *Paſchalius* en ſijne navolgers, Pauſen van Romen ruſtelijk en vredelijk ſouden blijven beſitten, het gebied van Romen, met al ſijn toebehoren, gelijk als ſijne Voorſaten gedaan hebben.

Daar nog by komt, dat ook den ſelven Kaiſar *Lodewijk* gewild en vergunt ſouden hebben, dat op het aſſterven van een der Pauſen van Romen, de Roomſe Kardinalen wederom een ander mogen verkieſen, ſonder jemands tegen-ſeggen; mits dat de verkieſinge gedaan zynde, Geſanten by den nieuwen Paus, aan der Franken Koning en Kaiſar ſouden werden geſouden, om ſijn vriendſchap te verſoeken; Welke verkieſinge te voren met kennis en conſent van den Kaiſar moſt geſchieden. A°. 817. want *Paſchalis* is de eerſte geweeſt dewelke ſonder kennis, of toedoen van den Kaiſar, Paus gemaakt is. Daar van ſchrijft *Platina* aldus: *Paſchalis Patria Romanus, nulla interpoſita Imperatoris authoritate, Pontifex creatur. Hanc obrem ubi Pontificatum iniit, ſtatim legatos ad Ludovicum miſit, qui ejus rei culpam omnem in Clerum & populum rejicerent, quod ab his coactus eſſet, Pontificum mutuo obire. Accepta hac ſatisfactione Ludovicus reſpondit, Populo & Clero Majorum inſtituta & pacta ſervanda eſſe, caverent ne deinceps Majeſtatem laderent. Dat is: Paſſchalis*, een Romein van geboorte, werd ſonder enige kennis van den Kaiſar tot Paus verkoren, waarom, hy gekoren zynde, heeft dadelijk Geſanten geſonden aan den ſelven Kaiſar, dewelke de gehele ſchuld op den miſlag van de Clergie, en Gemeente leide; Welke verſoeninge den Kaiſar *Lodewijk* gehoort hebbende, daar op antwoorde, dat de Clergie en Gemeente de Inſtellinge en Regten hunner Voorſaten moſten volgen; en haar voortaan moſten wagten den Kaiſar in ſijne hoogheid te krenken. Dit heeft de Pauſelijke Clerge tot hun voordeel geduid, gelijk of den Kaiſar had getwijffeld, of ſy daar toe regt hadden, dat nogtans uyt ſijn antwoord anders blijkt, en hebben in hun decreten voor een Canon, als een Voor-regt van den Kaiſar *Lodewijk* geſtelt, dat een Paus geſtorven zynde, de Cardinalen aanſtonds ſonder verhindering ſouden mogen toetreden tot het verkieſen van een ander; en den ſelven verkoren zynde, Legaten aan den Kaiſar ſouden werden geſonden, om ſijne Vrede ende Vriendſchap te verſoeken; welken Canon benevens de confirmatie van het beſit der Geeſtelijke Goederen, mede geſtelt is, en geleſen werd in het *Corpus Canonicum*, ofte Canonijke Wet-boek, by *Gregorius* de XIII. in 't Jaar 1592. by een doen ſtellen, en voor autenthijk uytgegeven. Begre-
58
pen

pen onder Decreten by *Gratianus* den Toskaner Monnik, in 't Jaar 1151: by een vergadert, en voor Autentijk en op-regt erkent, ſtaande aldaar 1. *parte Decretorum Gratiani, diſtinct.* 63. *Can.* 30.

59 Dus hebben de Pauſen hun niet alleen meeſter gemaakt van het Wereldſe beſit en innekomen, maar ook op alle manieren geſogt, hunnen ſtaat buyten alle Werelds geſag te houden, en boven de Koningen en Princen te verheffen.

Den Kaiſar *Lodewijk* was een goed en Godvrugtig man, daarom ſy hem de by-naam gegeven hebben van *Ludovicus Pius*; die had de verkieſinge van den Paus, ſonder ſijne voorgaande kennis te doen, ſoo laten door gaan, tot dat *Gregorius* de IV. den 26. January 828. in plaats van *Valentianus* tot Paus van Romen wierd aangeſtelt, dewelke 't ſelve niet en heeft willen aannemen, of deſelve moſt van den Kaiſar aangeſtemt zyn. Onaangeſien het welke de pretenſe en voorgegeven overgifte van Kaiſar *Lodewijk*, in den Paus *Paſchalis*, in ſijn volle kragt gebleven is, en naar ſijn dood voor een volkomen voor-regt, en Kerkelijke overgifte gehouden; want in 't Jaar 867. is Paus *Adrianus* de II. wederom ſonder conſent en toeſtemminge der Legaten des Kaiſars tot Paus verkoren, dewelke de Politijke Magiſtraten alle regt benomen heeft van Geeſtelijke perſonen te kieſen, of enige Kerkelijke dienſten te confereren, en heeft de Heerſchappye geſogt over ſommige volken, die eer Chriſtenen waren geworden. *Regino*, *Sigebertus*, *Henric Erffordienſ. Ranulph. Frodoardus*, *Platina*, en andre. Daar uyt dan wel te ſien is, hoedanig den Paus, en de ſijne, alles 't harer voordeel hebben ſoeken te paſſen en houden, maar ſy ſijn de Schryvers ſelf, wie ſal dat tegenſpreken? by hunnen tijd niemand, uyt ontſag van den Geeſtelijken haad, en na hunnen tijd niemand, by gebrek van regtſinnige Schryvers, en onkunde der ſaken in de navolgers en regte yveraars.

Geen meer geloof en hebben de verſierde Giftbrieven der goederen en innekomen by *Pippijn*, *Carolus Magnus*, en dien goede *Lodewijk*, ſoo men ſeid, aan de Roomſe Kerke gedaan; die maar deſelve leeſt kan de valsheid en quade trouwe van deſelve baarblijkelijk ſien; behalven de ſtellinge van een geheel ander en later tijd, ſoo bevindmen daar inne verſcheide Steden en Landen verhaalt, daar toe gemelte Koningen en Kaiſeren ſelf geen het minſte regt en hadden; ſodanige giften ſijn ligt te doen, maar deſe Monnikken hebben onder deſelve giften alles willen begrypen, ſo wel het gene alrede verkregen, en in de magt van den gifter was, ofte nog onder ſijn magt en beſit mogte komen, als welke Gift-brieven met ſoo veel beſit en innekomen ſijn opgeregt, daar voor de andre Kaiſeren niet en is overgebleven, waar mede ſy de Roomſe Kerk voor haar blyde inkomſte in dier voegen hebben kunnen begunſtigen. Dat deſelve Gift-brieven vals ſijn, en uyt de lugt geraapt, getuygen vele regtſinnige Schryvers, die het ook met goede redenen bewijſen, maar wat kan dat baten ſoo lang na den tijd te verhalen, de Geeſtelijkheid is vaſt in 't beſit, van ſoo veele Jaren, wie ſal haar daar uyt boenen? daar over na verloop van ſoo vele Eeuwen te willen inbrengen, dat *Conſtantijn* (want ſy brengen ook een Gift-brief by van den ſelven, als eerſte Chriſten Kaiſar in 't Jaar 306. gedaan) *Pippijn*, *Carolus Magnus*, en *Lodewijk*, of wie deſelve mogten geweeſt zyn, daar toe geen magt en hadden, is te vergeefs; ſy ſijn daar van in een langduyrige, ſtille, en vreedige poſſeſſie, daar op ſy ook al deſelve innekomen het *Patrimonium* en toebehoortig van S^t^. *Peter* noemen, om deſelve met beteren ſchik en ſchijn, als met Oorlogen, aan den Stoel van Romen te voegen, en om het ſchryven van duyſent, de wijſte en ervarenſte, ſal den Paus van Romen geen van de alderminſte plaatſen onder ſijn beſit tot jemands behoef inruymen, en wild ſijn proces niet geëuangeliſeert overgebragt hebben, om *ex iiſdem terminis an bene vel male* gerevideert te werden; want wie ſal den Paus in den Ban doen, die alrede boven het regt is, en die van niemand mag veroordeelt werden. *Lib.* 1. *Decretal. Gregorii Tit.* 7. *Can.* 5. In 't Jaar 836. heeft Koning *Lotharius*, ſiende dat hy wel de naam voerde van een Koning van Italien, dog het meeſte deel van 't ſelve Land by den Paus beheerd wierd, wel verſogt verſcheide quartieren tot ſig te trekken, die eertijds het Rijk ſonder tegenſpreeken toebehoort hadden, en der Pauſen magt een weinig te breeken, maar heeft het ſelve niet konnen uytvoeren. *Vide Auth. vita Ludov. Imperator.*

In 't Jaar 796. ſond *Paus Leo* aan *Carel de Groot*, door ſijne Legaten de Sleutelen *Confeſſionis St. Petri*, met de Baniere, ofte Standart van de Stad Romen, verſoekende dat hy jemand wilde afvaardigen na Romen, die uyt ſijnen naam het volk den Eed van getrouwigheid ſouden afnemen, het welk by de Gemeente niet wel en wierd opgenomen; *Regin. lib.* 2. *Sigebert. & Lambert. Schafnaburgenſ.*

[c] *By Paus Adriaan, en andere,*] *Bonifacius*, Aarts-biſſchop van Mentz, heeft al in 't Jaar 735. onder Paus *Gregorius* de III. en vervolgens getragt den Koninklijken Titel van Frankrijk, benevens andre van de regte ſtamme tot de *Pippijns* te brengen, daar haar vele Biſſchoppen tegenſtelden, die daar over van den Paus wierden verbannen; *Aventini Annales Bojorum lib.* 3. *Bulæus*, en andre; en ſijn onder den Paus *Adrianus* by den ſelven Koning *Karel* uyt een byſonder geſag, verſcheyde Synodale Vergaderingen uytgeſchreven en gehouden.

[d] *In de gunſt van die van Romen,*] Om dat hy 60
in weerwil van het volk *Carolus Magnus*, tot Kaiſar van Occidenten gemaakt, en hem de Sleutelen van het Confeſſoir van St. Peter, met de Baniere en Standaart der Stad Romen had toegeſonden.

[e] *Indragt en andre beſchuldigingen,*] Onder an- 61
deren wierd hy beſchuldigt, met de Kaiſerinne *Irene* kenniſſe gehad, en raad en daad gegeven te hebben van het ombrengen van den jongen Kaiſar *Conſtantijn*, daarom hy in gevankenis geſtelt, en mede veroordeelt wierd ſijn ogen uytgeſteken te werden, dog wiſt het ſoo te ſtellen, dat die gene dewelke tot de executie van het ſelve wijſdom geſtelt waren, uyt jammer en medelijden omtrent den Paus, maar ligt over ſijn oogen heenſtreken, en ſoo verre niet en quetſten, of hy konde ſijn geſigt behouden, *ut ex Zonar. Refert. Johann. Cluver,*

ver. Epitome ſub Irene & Conſtantino VI. pag. 437. De gevankenis ontkomen zynde, begeeft hy hem voort na Kaiſer *Karel* in Duytſland, om ſijn klagt te doen; by den welken hy een wijltijds geweeſt zynde, wierd hy van den Kaiſar gewapender hand wederom in Italen en binnen de Stad Romen gebragt, en een Vergadering aangeleid ſijnde, tot nader onderſoek van de beſchuldiging jegens den Paus, ſo is daar niemand verſchenen die de aanklagte dorſte doen, en wierd geoordeelt tegens de Wetten te zyn, dat jemand den Paus lijfſtraflijk ſoude aanklagen, en veroordelen; overſulks is hem opgeleid dat hy hem met Eede mogte ſuy-
62 veren, en wierd alſoo wederom in ſijne Pauſelijke waardigheid herſtelt, en ſijne voorgaande beſchuldigers verbannen; hier van ſchrijft de Oude Hollandſe Chronijk aldus:

In 't jaar 798. vertrok Conink *Carel* van Aken naar Paderborn, met alle ſijne Oſtagiers en Edelen, en ſant ſijnen Soon *Carel* met veel Krijgsvolk door geheel Saxen, tot aen de Riviere *Albia*, om 't heele Landt te vernielen en verwoeſten; Den Conink tot Paderborn weſende, quamen aldaar by hem die Wiltzen en Obdoriten, ſijne getrouwe vrienden, om met hem te tracteren over eenige ſware ſaken, en hoe ſy beſt vredelijk ſouden mogen leven met de Hunnen en Saxen.

Terwijl den Conink hier was, vernam hy door Brieven van den Hertog van Spoleten, dat de Romeynen grooten overlaſt aan den Paus *Leo* hadden gedaan, uyt welke oorſaak den Coninck ootmoedelijk verſocht met Brieven, dat den Paus hem wilde gewaardigen by hem tot Paderborn te komen, vermits hy perſoonelijk, ten voordeel van het Geloof, daar moſte weſen, en van daar niet en mochte ſcheyden om reden voorſz. Den Paus hier toe bewegende, quam met een eerlijk geſelſchap in preſentie des Conincks, en bleef by hem een langen tijdt, treckende ſamen door Duytſlandt en Walſlandt, daar den H. Vader veele Kerken, Altaren, en Kloſteren inwyde; byſonderlijck wierd met groote ſtaat en ſolemniteyt gevierdt het Feeſt en Inwyinge van de Kerk tot Aken, die den Konink met groote koſten gefondeert en geſticht hadde, ter eeren onſe Lieve Vrouwe, tot welke Feeſte en Wydinge quamen veele Geeſtelijke Prelaten uyt Duytſlant en Walſlant, met veele Wereltlijke Vorſten en Heeren; daar ſtonden by den Paus wel hondert Biſſchoppen, met veele Abten en Geeſtelijke Perſoonen, veel groote Aflaten en Gratien wierden op deſe Kerk-wydinge gegeven; De vermaarde Ordre der Pelgrimagie, dewelke alle ſeven jaren eens gehouden wert, wiert mede door deſen voornoemden Paus Leo ingeſtelt, waar by quijtſcheldinge van alle ſonden, geene uytgeſondert, wierden gegeven, wanneer ſy maar in hare Pelgrimmagien, de Heylige Reliquien, die daar getoont werden, komen te eeren. Na het eyndigen van alle deſe Ceremonien, begaefde den Coninck deſen H. Vader *Leo*, met veel Coninklijke giften, en koſtelijke preſenten, ter eeren van Sint *Pieter*, ſijnen principalen Patroon, en liet hem weder met een groot geſelſchap van Princen en Graven na Roomen keeren.

En een weinig daar na ſchrijft de ſelve Chronijk; In 't jaar 797. maakte haar *Irene*, Keyſerinne van Grieken tot Conſtantinopelen, magtig boven den Keyſer haren Sone, dewelke ſy dede vangen, en in de gevankeniſſe beyde ſijne oogen uytſteken; Over deſe moederlijke pligt-vergeting, verloor de Sonne ſeventien dagen haar ſchijnſel, 't welk naar veel wyſer luyder voorſegginge en oordeel, een teecken was, dat het Keyſerrijk van Grieken geſcheyden wiert vande Romeynen. Daar na, in 't jaar 801. op Sint Marcus-dag, alsmen de Littanien ſong inde Proceſſie, dewelke den goeden Paus Leo by woonde, wierdt den Heyligen Vader van ſijne Muyle, daer hy op reet, ter aarde geworpen, ſijn oogen uytgeſteeken, ſijn tonge afgeſneden, en in de gevankeniſſe geſet, alwaar hy eenigen tijdt in armoede en ellende door bracht; maar God die den ſijnen noyt en verlaat, heeft hem ſijn oogen en tonge weder verleent, en de gevankeniſſe, gelijk voor een tweeden Petrus doen openen, ſoo dat hy heymelijk uyt Romen by den Conink quam, aan welke hy al deſe groote tyrannye aan hem, en aan de Heylige Kerke, door de Romeynen gedaan, klaagde; het welk den Conink ſeer ter herten nam, en trok met den Conink door Walſland en Duytſland, en ſandt hem weder met een groot geſelſchap na Romen, dewijl hy ſich ſelf bereyde om hem te volgen. Tot noch toe had alleen een Keyſer geweeſt tot Conſtantinopelen in Grieken, dewelke het Roomſche Rijck ook onder ſig hadde, van des Grooten Conſtantijns tijden af, die het Keyſerrijk van Romen overſette aan dat van Gricken, gevende aan den Paus *Silveſter* en ſijne nakomelingen de Stadt Romen, en een groot deel van het Keyſerrijk. Maar alſo nu de Griekſe Keyſeren de H. Roomſe Kerke niet gehoorſaam noch behulpig en waren, ſo wert by eendragtige ſtemmen geoordeelt, het Roomſche Rijk aan de Koningen van Vrankrijk over te geven, dewelke groote beſchermers waren vande Heylige Chriſten Kerken; Tot deſen eynde wiert Conink *Karel* op den Heyligen Kersdag van Paus *Leo* gekroont tot Rooms Keyſer, in Sint *Pieters* Kerk, onder een gejuych van al het volck, *Lang leef Karel, vol Victorie en zegen, uyt den Hemel van Godt gekroont een vredigh Rooms Keyſer*; Dit geſchiede in 't jaar 801. op den H. Kersdag, in 't ſeſde jaar des Paus *Leo*, en 't drieen-twintigſte der regeringe van Conink *Karel*, als wanneer het Ooſterſche Rijk tot Conſtantinopelen 468. jaar in ſtant geweeſt had, na dat den Paus *Silveſter* den grooten Keyſer *Conſtantijn* doopte, en doe bleef het voort aan twee Keyſerrijken, het een in 't Ooſten tot Conſtantinopelen, en het ander in 't Weſten tot Roomen. Sedert den tijdt nu dat dit Keyſerrijk gekomen is aande Franſchen en Duytſchen, hebben de Keyſeren van Romen geen macht gehadt in de Landtſchappen op geene zijde van de Zee, en de Keyſeren van Conſtantinopelen hebben geen macht gehadt over de Landen op dees zyde de Zee; ſoo dat het Keyſerrijk by het eene ſwaart verſtaan wert, dat een is, en een ſal zijn na het woort des Heeren, doe hy ſprak tot ſijne Apoſtelen, het is genoeg aan twee ſwaarden, dat is een Geeſtelijk en een Wereltlijk, en is nu ook gedeelt in twee deelen, na het gemeen ſeggen, hoewel dat het nochtans niet dan een Keyſerrijk en is; want om de waarheyt te ſpreken, ſoo is het ſelve Rijk, ſedert het aan Konink *Karel* is overgegaan, voor het

Digitized by Google

het opperſte gebied gehouden, en den Griekſen Keyſer, die tot Conſtantinopelen ſijn Majeſteyts ſtoel had, is onder de Roomſe macht geſtelt, uyt oorſake van *Conſtantijns* wederſpannigheydt, na dat het ſelve 468. jaar onder ſijn voorſaten was geregeert geweeſt. Van het Keyſerrijk van Grieken en is nu niet veel te ſeggen, of 't ook een Keyſerrijk is of niet, want het ſelve nu onder ſubjectie van den grooten Ottoman ſtaat, alleen om hare misdaet en rebelligheyts wille, tegen het H. Chriſten gelove. In 't eerſte jaar na dat Conink *Karel* Keyſer was geworden, ſand hy Booden door Chriſtenrijk, om Juſtitie en recht te doen, en maakte ſekere Wetten in 23. Capittelen; Hy liet door de gantſe Wereld opſoeken de namen van alle Heyligen, benevens haar leven en ſterven, dewelke hy door den Monnik *Iſauradus*, in een Boeck genaamt *Martirilogium*, dede by een ſtellen, die noch alle dagen inde Roomſe Kerke na de *Priemen* geleſen werdt; Ook dede hy ſijnen Diaken *Paulus* vergaderen die Omelien en Leſſen uit de Schriften der H. Leeraars, die men nog hout inde *Metten*. In 't ſelve Jaar ſant *Irene*, Keyſerinne van Grieken Ambaſſaden tot den Keyſer *Karel*, om een Alliantie van Vrede met hem te maken, en den Keyſer ſant ſijn Ambaſſaten, *Jeſſe*, den Biſſchop van Amiens, en den Grave *Heyligant* tot Conſtantinopelen, door welke een Vrede wiert beveſtigt; maar de Keyſerinne wiert korts daar na afgeſet, en in bewaring gebracht; *Nicephorus* nam dat Keyſerrijck weder aan, en verſocht door Ambaſſaten aan Keyſer *Karel*, om de gemaekte Vrede te onderhouden, het welk hem door den Keyſer wiert toegeſtaan.

[f] *Ontfangt van den Paus*,] Koning *Karel* in Auguſti van den jare 800. tot Mentz een Rijksdag gehouden, en op alle ſaken ſijns Rijks ordre geſtelt hebbende, komt tot Romen, daar hy van Paus *Leo* de III. in vergeldinge van ſijn voorgaande herſtellinge, ſeer heerlijk ontfangen wierd; en met eendragtige toeſtemminge van alle Geeſtelijke en Wereldlijke, op den 25. December, in 't jaar 800. zynde Kersdag, tot Keyſer van het Weſter-Rijk verklaard en uytgeroepen zijnde, heeft hem den Paus de Kroon op het hooft geſet, met een eenſtemmig gejuyg en geroep, CAROLO PIISSIMO AUGUSTO, A DEO CORONATO, MAGNO, PACIFICO IMPERATORI, VITA, ET VICTO-
63 RIA. Dat is: *Lang en voorſpoedig leef den Godvruchtigen, Vreedſamen, en van God gekroonden Kaiſar Karel*: Daar op hy den volgenden Eed gedaan heeft, die ook by ſijne Navolgers na dien tijd is onderhouden, *In Nomine Chriſti ſpondeo, atque polliceor ego Karolus Imperator coram Deo & B. Petro Apoſtolo, me protectorem & defenſorem fore hujus Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, in omnibus utilitatibus, quatenus divino fultus fuero adjutorio, prout ſciero, poteroque. Dat is:* In den name Chriſti belove ik *Karel*, als Keyſer, en ſegge toe voor God en den Heyligen Apoſtel *Petrus*, dat ik ſal ſijn een Beſchermer en Voorſtander van de Heylige Roomſe Kerk, in alle het geene haar dienſtig is, ſoo veel als ik door Gods hulpe geſterkt, ſal weten of kunnen doen. Het welk alſoo inde volgende, ſo Pauſen als Keyſeren is gecontinueert en gevolgt, ſo dat geen Prins tot een Keyſer gekooren zynde, daar voor volkomentlijk geagt wierd, of hy moſt van den Paus gekroondt zyn. *Aimon. lib. 4. cap. 102. Abbas Urſpergenſ. Sigebert in Chronic. ſub Ludovico Pio ad Annam 816.* Sommige menen dat dat beſluyt tuſſen *Karolus Magnus*, en den Paus *Leo*, al een jaar te vooren heymelijk beſloten is geweeſt. Van welke Verkieſinge en Krooninge van *Carolus Magnus* breder te ſien by is *Nicephorus Eginhartus, Abbas Urſpergenſis, Regino, Otto Friſingenſis, lib. 5. cap. 30. & ſeq. Hermannus Contractus, Ado Viennenſis, Ammonius lib. 4. cap. 83. & ſeqq. Joann. Beka Hiſtor. Epiſcop. Ultraject. Joann. a Leyd. Chron. Belgic.* de oude Hollandſe Chronijk, en andere.

Geſanten aan deſen nieuwen Keyſer,] *Irene, inquit, Johann. Cluverus Epitom. Hiſtor. interemtis mariti ſui patruis, ne reſpirare ad Imperium poſſent, legatos de Pace mittit ad Carolum, qui benigne auditi e captivitate recipiunt Siſimnium Taraſii fratrem, & novas cruentæ & inſidioſæ mulieri ſpes firmandarum opum afferunt. Nam Imperii deinde ditiones cum Carolo partita, ut ipſa e Neapoli Siciliam verſus omnia retineret, reliqua Italiæ Carolo cederent. Dat is: Irene* hebbende haar mans oomen doen ombrengen, op dat der ſelver Nakomelingen niet weder aan het Rijk mogten komen, heeft haar Geſanten aan *Karel* geſonden, om van Vrede te handelen, dewelke ſeer wel wierden onthaalt, en uyt de gevankeniſſe verloſten *Siſimnium*, de Broeder van den Patriarch *Taraſius*; Sy gaven ook aan deſe wrede en bloed-dorſtige Vrouwe hoope van groote middelen te verkrijgen, want ſy verdeilden het rijk met *Karel*, dat ſy uyt het Rijk Napels, na Sicilien toe, alle de Landen ſoude behouden, en de Landen van Italien aan *Karel* ſouden komen. *Vide Adelm. & Annal. Fuldenſ. ad annum 800.*

[g] *Den Ooſterſchen Keyſer ſoo onmagtig*,] Den 64
Keiſer *Nicephorus*, dewelke met het affetten van *Irene*, (die op den 1. Novemb. 802. door t'ſamen-ſpanninge van den Staat des Rijks ghedwongen wierd afſtand van het Rijk en de Kroon te doen) in haar plaatſe geſtelt was, heeft in 't jaar 806. een ſchandelijke Vrede moeten maken met de Saraſynen, dewelke verbroken zijnde, hebben ſy het Eyland Cyprum gantſch en al verwoeſt. *Cedr.* En in 't jaar 811. ſtelde hy een al te groote ſchattinge over de Kerken, Klooſters, en andere ſoo Geeſtelijke als Wereldlijke, om tegens *Crummum* 65
Koning der Bulgaren op te trekken; tegens dewelke hy in ſommige Veld-ſlagen de overhand verkregen hebbende, den kans gekeert is, en hy ſelve op den 25. July, van het ſelve jaar, met groot verlies van ſijn volk gebleven is; Het hooft wierd van ſijn lichaam afgeſneden, en op een ſpietſe door het Leger ten thoon gedragen; Van het Bekkeneel wierd een Kop ofte Schale gemaakt, met goud beſlagen, uyt den welken *Crummus*, en de Princen der Bulgaren, den Wijn dronken, ter geheugenis van ſoo een groote Victorie. *Annales Conſtantinopolis, lib. 24. Theophanes, Nicephorus, Zonaras, Monolog. Græc.*

In 't jaar 826. wierd onder *Michaël* Keyſer van het Ooſterrijk, het Eyland Creta den Grieken door twee Veld-ſlagen der Sarracenen ontnomen. In het volgende jaar hebben de Aſiatiſe Sarracenen Palæſtinam, en het Africaanſe Sicilien be-

Digitized by Google

heert, *Cedren. Blondus*, en andre. En deſelve hebben in 't eerſte Jaar van *Theophilus*, Anno 830. een Inval in Italien gedaan, en het Vaticaan berooft, *Cedren. Palmer. Maſſanus.* In 't jaar 846. komende uyt Africa, verwoeſten ſy de Voorſteden van Romen, aan de Weſt-zyde van den Tyber, beroofden de Kerke St. *Petri in Vaticano*, van al haar cieraden, en voorgenomen hebbende te plunderen het Klooſter van Caſſijn, wierden ſy door het opwateren van de Rivier de Liris belet. In 't jaar 867. hebben ſy een derden inval in Italien gedaan, en omtrent Benvenuten veel quaads uytgeregt hebbende, wierden ſy van den Keyſer *Lodewijk*, met groot verlies van hun volk, weder te rugge gedreven, ſoo dat in de eerſte hondert jaren na de Keiſerinne *Irene*, de Sarraſynen ſeer magtig werdende, op vele plaatſen die ſy overheerden, en onder hun geweld bragten, de Chriſtelijke Religie uytgeroeyt, en over al de opentlijke Godsdienſt verhindert is, daar door de heerlijke Kerken die te vooren in Griekenland, Aſia en Africa bloeyden, zijn verdwenen, en t'eemaal vervallen, ſoo verre dat het gantſe Ooſterſe Rijk aan den Turkſen en Mahometaanſen Keyſer is overgegaan, dewelke in 't Jaar 1327. door *Ottoman* den I. Pruſiam de Hooft-ſtad van Bithinien in Aſien, den Chriſtenen ontweldigd heeft, daar hy en ſijne Nazaten, ſedert dien tijd, haren Coninklijken Stoel geplant hebben, tot dat
66 ſy den ſelven in 't jaar 1453. tot Conſtantinopelen. hebben overgebragt, als wanneer de ſelve Stadt van *Mahomet* de II. na dat ſy 54. dagen belegert was geweeſt, tot grote ſchade der Chriſtenen, met geweld ingenomen, en den Kayſer *Conſtanijn* onder de Poort St. Romain vermoort is, ſedert welken tyd de Turken aldaar den Stoel haars Rijcks, die te vooren te Bource, anders Pruſia, gehouden was, verplaatſt hebben, ſedert het Keyſerrijk in Orienten is opgehouden, en onder den Turkſen Keyſer gebleven. *Vide Krantzii Vandal. lib.* 12. *cap.* 28. *Saxon. lib.* 11. *cap.* 24. *& Scriptor. Rer. Turcicar.*

67 h *De regte Apoſtoliſche Leere*,] In de achtſte hondert jaren begoſt hoe langs hoe meer, over al de oprechte en onvervalſte Apoſtoliſe Leere te vervallen en beſoedelt te werden met velerhande Ceremonien, Superſtitien en menſchelijke Inſettingen, daar toe St. *Willebord* in Batavien, en *Bonifacius* na Duytſland geſchikt was, om deſelve, benevens de volſlagen magt van den Paus van Romen in te voeren, daar toe den ſelven St. *Willebord* tot Biſſchop van Utregt, en *Bonifacius* tot Biſſchop van Mentz, daar na mede van het Stigt van Utregt, geſteld wierden; daar van *Willebord* onder de ſlegte en onnoſele Chriſten volken in Batavien, en voornamentlijk in Vrieſland, daar het nog al veel Heydens was, en mits dien den nieuwen Beelden-dienſt, en andere nieuwe Ceremonien te gemakkelijker waren in te ſchikken, veel aanhang en gevolg kreeg; maar in Duytſland, daar de Chriſtelijke Apoſtoliſe Leere eerder en beter bekent was, en wilde het aan den Man niet; ſoo leeſtmen dat vele Biſſchoppen in Duytſland, tegens Bonifacium opſtonden, om dat hy de Duytſe Kerken onder den Paus van Romen ſogt te brengen, en dat hy den Volke het eeren der Reliquien en Afgeſtorven Heyligen, het Vagevier, en 't bidden voor de dooden predikte en leerde, daarom veele van deſelve Biſſchoppen, die deſe Superſtitien tegen waren, van den Paus wierden verbannen, daar van breder te ſien by *Joann. Aventin. Annal. Bojor. lib.* 3. *Balaus* en ndere, *ad Annum* 721. *&* 735. En A°. 741. is ſekeren *Adelbertus*, Biſſchop in Gallia, in 't Klooſter te Fulden in gevankenis geſteldt, om dat hy den eerſten Biſſchop *Bonifacius*, benevens andere tegens was geweeſt in het invoeren van de Ceremonien van de Roomſe Kerke, in welke gevankeniſſe hy ſijn leven heeft geëyndigt. Dien tijd is doen mede in aanſien geweeſt *Clemens* uyt Schotland geboortig, een Presbyter en Diſcipel van den ſelven *Adelbert*, een ſeer geleerd man, die hem met ſijn Meeſter *Adelbert* partye droeg tegens den Aarts-biſſchop Bonifaas, om dat hy de authoriteit van den Paus te veel verhief, dat hy over al de nieuwe inſettingen der menſchen predikte, en dat hy Miſſe dede voor de dooden, dewelke daar over mede geëxcommuniceert, en in den Ban gedaan wierd. En is daar na alhoewel, ſoo men ſeyd, tegens den wille van Paus *Zacharias*, als een Ketter verbrand, *Sie Joann. Aventin. Annal. Bojor. lib.* 3. en *Balaum Centur.* 13. *cap.* 30.

Het ſtuk der Beelden wierd met grote party- 68
digheyd gedreven en hervat, ſoo dat eyntelijk het vieren en eeren van deſelve, de overhand gehouden heeft, en men was ſteeds beſig om het leven der afgeſtorvene Heyligen met groote wonderen en mirakelen op te ſchikken, en te beveſtigen, en de Afgodiſe Superſtitien te verſterken, meeſt door het ſchryven van ledige en ongeleerde Klooſter-Munniken, die het ſelve ſchoon buyten waarheid verſierden, om de eenvoudige menſen, die leſen nog ſchryven en konden, tot het naarvolgen van het goed en devotig leven hunner voorgeſtelde Heyligen te brengen; dit was hun voorgeven jegens die beter wiſten, en daar toe droomden, en bedagten ſy des nagts, wat ſy omtrent die ſaken by dag ſouden ſchryven, het welke ſodanigen opgang hadde, dat het by de eenvoudige al voor waar wierd opgenomen, en ook daar na by wijſere is gelooft en aangenomen; daar van ſy ſedert de Reformatie en herſtelde Gods-dienſt haar geſchaamt hebben, en vele der ſelver legenden hebben doen opkopen, en verbranden.

Het Monniken leven was in groten aanſien, ve- 69
le lieten ſig voorſtaan dat ſy geen goede en opregte Chriſtenen konden zyn, of ſy moſten haar in een Klooſter begeven, agtende, dat ſulks regt was de Wereld verſmaden, en alle des Werelds welluſten met voeten treden, om alſoo in eenſame plaatſen ſtrengelijk te leven, en daar mede den Hemel, die ſy meenden, en voorgaven, dat voor Moniken en Bagijnen alleen openſtond, te verdienen; den Eremiten en Franciſcaner Barrevoet-ſtaat, wierd ſeer hoog geagt, vele begaven ſig daar toe en verſtaken ſig in Waranden, en verlieten haren hogen ſtaat, ſoo dat deſelve ſoo hier als elders, tot over drie-hondert duyſent konden getelt werden; daar by quam het Klooſter ſtigten, en de menigvuldige Ordres der Monniken, tot navolging van het wel-leven der verbeelde Heyligen, daar in ſy de luyden wijs-maakten, dat alleen de Godvrugtigheid geplaats was, daar men nogtans in vele bevonden heeft, dat'er benevens vele onkuyſe gebre-

Digitized by Google

breken niet anders als loutere geveinstheid en hypocrisie geplaatst was. En sijn by *Karolus Magnus* verscheide nieuwe Bisdommen opgeregt, onder welkers hoger gebied de Abten der selver souden behoren, gelijk dan de Bisschoppen wederom onder hare Cardinalen behoorden, op dat alsoo den Paus sig in alle geweften van sijne onderhorige soude kunnen verseker en.

Tot bevestinge ende voortplantingh van welk Kloofter-leven den selven *Karolus Magnus* in 't Jaar 781. of wel Paus *Adriaan*, eenen Benedicter Monnik, *Isuardus* genomt, uyt verscheyde schriften heeft doen opsoeken het leven en daden der vrome Martelaren, en genaamde Heyligen, en alles gebragt in een Martyrologium, ofte Martelaars-boek. In 't Jaar 784. den 31. Augusti heeft *Paulus*, Patriarch van Constantinopelen, te gemoet siende het dreigende ongemak der tijdelijke saken, in Orienten sijnen dienst ontseid, en sig tot een Kloofter-leven begeven. In 't Jaar 787. heeft
70 *Karolus*, ten versoeke vanden selven *Paus Adrianus*, het Bisdom van Minden in Duytsland opgeregt, daar over *Horimbert*, te voorens Priester in 't Hof van *Karolus Magnus*, tot Aarts-Bisschop gesteld wierd, in welk Jaar ook het Bisdom van Bremen is opgestelt. Sie *Adam. Histor. Eccleſiastic. Crantz. lib. 1. cap. 9. & lib. 2. cap. 15. Metropol. & in Saxon. Chron. lib. 2. cap. 33.* in 't Jaar 791. wierd by
71 den selven *Karel de Grote*, het Bisdom van Miming-rood, daar na het Bisdom van Munster opregt, daar *Ludgerus* uyt Vriesland van geboorte, den Aarts-bisschop over gesteld wierd, *Crantz.*
72 *Petr. Merſaus*, en andre; en in 't Jaar 798. stigten hy het Bisdom van Hamburg, daar *Willehad* Aarts-bisschop over gesteld wierd. In 't Jaar 802. heeft *Carolus Magnus* een Synode opgeregt in de Stad *Saltzburg*, daar by geordonneert wierd, dat
73 de Kerkelijke goederen en inneomen in vier deelen souden werden verdeelt, daar van het een soude strekken tot behoef van de Bisschoppen, het ander tot behoef van de Pastoren en Kerke-dienaren, het derde ten behoef van den Armen, en het vierde het opbouwinge van Tempelen, Godshuysen, en Kloosters. *Aventin. lib. 4. Annal. Bojor.* In 't Jaar 812. is door den selven Kaisar *Ka-*
74 *rel*, en Paus *Leo* tot Theonville in Vrankrijk een Synodale Beschryvinge gedaan, daar veele voorname Bisschoppen van Vrankrijk en Duytsland vergadert waren, dewelke enige Canones maakten op de straffe der gener, die den Bisschoppen, Priesteren, ofte andere Geestelijke personen, enige last, ongelijk, ofte geweld aandoen, en heeft *Lodewijk* sijn soon, in 't seste Jaar sijner Regering Anno 819. een Synodale Vergadering tot Aken doen beschryven, daar veel op den toestand der Kerken en Kloosteren is verhandelt, en in 't Jaar
75 822. fundeerde hy het Bisdom van Hildesheim; In het Jaar 818. is in 't Ardennen-bos, door *Walkand*, Bisschop van Luyk, gestigt het vermaarde Kloofter van Sint *Hubert*, *Petr. Merſſ.* on-
76 dertussen wierd den Beelden-dienst in het Oostenrijk nog kragtig geweert, en die daar tegens waren, hard vervolgt, als te sien onder *Leo* de V. Kaisar in Orienten, op het Jaar 812. *Nicephorus Zonaras*, en andre, dog is dien yver door onmagt t'enemaal te niet gelopen, in soo verre dat als *Johannes* den Patriarch van Constantinopelen, in 't Jaar 842. (als *Michaël* met sijn moeder *Theodora*, by overlijden van *Theophilus*, het Kaiserrijk in Orienten hadden aangenomen) sig door een groten yver het Beeld *Marie* de ogen uytgerukt hadde, is hy afgeset, en deur bevel der Kaiserinne *Theodora*, die gewild had, datmen hem mede van het gesigt soude beroven, met twee-hondert slagen geslagen, daar op terstond een Synodale vergadering is beschreven, daar by het eeren en aan-bidden der Beelden met grote heftigheid herstelt wierd, soo dat de Beelden te Constantinopelen wederom plaatse hebben verkregen, die nu over de hondert en twingtig Jaren waren afgeset geweest. Sie *Theophan.* die in die tijd geleeft heeft, *Cedren. Zonar. Curopalat. Glycam*, en andre.

i *Kaisar Karel hem genoeg uytte*,] In 't Jaar 782. heeft hy in de Stad Maagdenburg seker Beeld van Venus doen afwerpen, en heeft in 't selve Jaar over de opinie van *Felix*, Bisschop van Urgel in Spanjen, die onder anderen een vremd gevoelen van Christo had, den selven verdelende in twee personen, en datmen gene Beelden in de Tempelen mogt eeren, in de Stad Regensberg een Synode doen houden, daar vele Bisschoppen uyt Duytsland, Italien en Vrankrijk te samen quamen, daar wel tegens den selven *Felix*, in andre saken geoordeelt wierd, maar den Beelden-dienst niet harde wierd voorgesproken. In 't volgende Jaar wierd ook
een Synodale Vergadering in Engeland, door sijn 77
toedoen uytgeschreven, daar ook Paus *Hadrianus* sijne Gesanten gesonden heeft, die daar præsideerden, by het welke seer aannemelijke besluyten gemaakt wierden, als dat het Synodus van Nyceen, en andere Universele en algemene Synoden wel souden werden onderhouden; Dat volwassen personen, die gedoopt souden werden, eerst en voor al wel weten mosten de Articulen des Geloofs, en het Gebed onses Heeren; Dat die als Getuygen over den Doop staan, de Kinderen tot haar verstand gekomen zijnde, in deselve Articulen, en Gebed onses Heeren, neerstelijken souden onderwijsen; Dat een Bisschop de Kerke hem toevertrouwt, sorgvuldig visitere, en arbeyde, dat de Pastoors wel behertigen, werdende alle die gene dewelke met eenige grove gebreken besmet zyn voor al Bloedschenders, Tovenaars, Waarseggers, &c. Dat niemand tot den dienst der Kerke geordonneert werde, dan die onstraffelijk is van leven, magtig, en volvaardig sijn Ampt wel te bedienen, datmen gestadige Gebeden storte tot God, voor den welstand der Kerken; Dat Koningen en Princen wijslijk regeeren, altijdt regt en justitie betragten, sig behoorlijk voorsien van voorsigtige Raads-luyden; datmen de gedagte Koningen bejegene met gehoorsame eerbiedinge, datmen deselve niet en lastere, datmen geene boosen raad tegens hen en neme of besluyte; Dat de Regters eenpaarlijk vonnissen, sonder de Rijken te verschoonen, of den armen te verdrukken, dat deselve sig niet en laten bekoren of betoveren met giften of gaven; Datmen sig onthoude van alle onbehoorlijke Huwelijken, van onbehoorlijken woeker, van valse mate, van quaat gewigt, voorts van alle Heydense Superstitien en Ceremonien: Let wel op de duydelijke verklaring en er-

Digitized by Google

kentenis van het Gereformeerde Geloof, na dien tijd immers in geenen deelen ſtrijdig tegens het
78 ſelve. En in 't jaar 794. heeft hy tot Frankfurt een Synodale Vergadering doen uytſchryven, tegen de voorverhaalde opinien van den Biſſchop *Felix*, alwaar over de twee-hondert Biſſchoppen uyt Italien, Vrankrijk en Duytſland vergaderden, daar de Patres mede handelden van het ſtuk der Beelden, daar van het beſluyt was tegens het leeren en aanbidden van de ſelve; ontkennende dat het Synodus van Nycea, een Univerſeel en Algemeen Synodus was geweeſt, daar by den Beeldendienſt was tegengeſprooken, ja het ſelve tegengaande met opentlijke Schriften, daar van *Karolus Magnus* ſelf Autheur was, of ſoo andere willen *Claudius Soiſſel*, Aarts-Biſſchop van Turin, voornaamſte Raad van den ſelven Kaiſer, en een der voornaamſte Beeld-ſtormers, een Diſcipel van Felix, dewelke nog in weſen, en in Lief hebbers handen zyn.

k *Daar in willen ontſien*,] Want hy, ſedert dat hy door den Paus van Romen tot het Keyſerrijk gekomen is, verſcheyden Synodale vergaderingen heeft doen beleggen, en beſluyten heeft doen nemen, tot maintenue en vergrotinge van het geſag van den Paus en ſijne Biſſchoppen; als onder andere het groote Concilie tot Theonville in Vrankrijk, op het jaar 812. gehouden, daar by verſcheyde Canonijke Wetten gemaakt zijn, tot ſtraffe van die geene, dewelke den Biſſchoppen, Prieſteren en andere Geeſtelijke Perſonen eenige laſt, ongelijk ofte geweld komen aan te doen.

l *Daar door den Paus van Romen, ſoo in het Geeſtelijk als Wereldlijk*,] De authoriteyt en het geſag van den Paus van Romen wierd hoe langer hoe grooter en ſterker, en ſtijgde verre over de magt, der Kaiſeren, Koningen en Princen, hebbende niet alleen het gebied, maar by na al het inkomen van het Keyſerrijk onder hun getrokken, ſoo dat het Keyſerrijk by na niet anders als een enkelen Tytel is geworden, en t'eenemaal is berooft van alle de Landen, dewelke aan het ſelve plegen te behooren, ſoo dat ſommige Schryvers haar ook niet ontſien en hebben, hem met ongehoorde manieren van ſpreeken, als een God te verheffen, daar ſommige vrome eenvoudige Godvrugtige Man-
79 nenſelfs een ſchrik van gehad hebben; Soo werd hy een God genomt, *Diſt. 96. cap. Satis evidenter, Pontifex Romanus Deus eſt.*

En *cap. fundam. in Gloſſ. de Election. Papa non eſt homo*:

De Paus en is geen mens.

Gloſſ. in Proëm. Clement. Papa nec Deus nec Homo:

De Paus is God noch Menſch.

Et cap. Felicis lib. 5. in 6. in Gloſſ. Papa eſt Epiſcopus totius orbis:

De Paus is een Biſſchop des gantſen Aard-bodems.

Lib. 1. Decret. Gregorii. tit. 7. Ut Papa Celeſte arbitrium habet.

Den Paus heeft het vrye bewind over Hemelſe ſaecken.

Papa Naturam rerum mutare poteſt.

De Paus mag de Natuyr van alle ſaken veranderen.

Papa de nihil aliquid facere poteſt.

Den Paus kan van niet yet maecken.

Papa poteſt ſupra jus diſpenſare.

De Paus mag yets boven de regten ordonneren, en toelaten.

Papa ex injuſtitia poteſt facere juſticiam.

De Paus mag van onregt regt maecken.

Papa plenitudinem obtinet poteſtatis.

De Paus heeft volle macht over alles.

Papa, in his quæ vult, eſt voluntas pro ratione.

Den Paus ſijn wil, is in plaats van de reden.

Papæ nullus audet dicere, Domine cur ita facis?

Niemand mag tegen den Paus ſeggen, Waarom doet ghy dit of dat.

Gloſſ. in extravag. tit. 5. cap. ad Apoſtolatus lib. 1. decret. tit. 7. cap. 5. Papam nullus mortalium judicare poteſt.

Niemand ter Wereld magh den Paus veroordelen.

Quanta inter Solem & Lunam, tanta inter Pontificem & Regem eſt differentia.

Zoo grooten onderſcheyd als'er is tuſſen de Son en Maan, ſoo grooten onderſcheyd iſſer tuſſchen den Paus en een Koningh.

m *Ondertuſſchen*,] Met en ſedert het verval 80
van het Ooſterſche Keyſer-rijk, ſijn ook de Kerken in Aſien en Griekenland t'eenemaal komen te vervallen, en van de Saraſynen, Turken en Mahometanen ingenomen; want of wel het Kaiſarrijk in Orienten, met den naam en Titel in ſtand gebleven is, tot het jaar 1451. als wanneer *Mahomet* de II. Koning der Turken, de Stadt Conſtantinopelen met geweld vermeeſterde, en den Keyſer Conſtantinus ſelve dood bleef, ſedert den welken het ſelve Rijk t'enemaal aan de Mahometaanſe Turken is vervallen, ſoo ſijn ſedert de tijd van *Karolus Magnus* Keyſerdom, de Chriſten Kerken van het Ooſtenrijk gelijk als t'eenemaal verlaten, en door den geweldigen en geduyrigen overval der Sarraſenen en Turken, dewelke den Kaiſar in Orienten met de verdeilinge van het Rijk niet magtig en was te wederſtaan, t'enemaal te niet gelopen, met dat deſelve by de Chriſtenen in Europen gene hulp ofte byſtand gedaan wierden, ter oorſaake van de onenigheid tuſſen de Griekſe en Roomſe Kerken, ſoo om andre oorſaken, als inſonderheid dat ſy den Paus van Romen voor het Opper-hooft der Kerke Chriſti niet en wilden erkennen, waar uyt veele Schryvers gewild hebben, dat door de verkieſinge van *Karolus Magnus* tot Rooms Kaiſar, het Kaiſerrijk van het Ooſten tot het Weſten overgebragt, en het oude Roomſe

se Rijk wederom soude herstelt zijn geweest; Het welk nogtans niet waarlijk kan geseid werden van de Grieken tot de Romeynen overgegaan te zijn, zijnde die van het Oosten gebleven in haar geheel, tot dat sy, gelijk alle andere saken en Staten des Werelds, door verloop van tijden en saken van selver sijn vervallen: Waar van breder te sien by *Aimon. Ado, Regino, Otto Frisingensis, Abbas Ursspergensis, Sigebertus, Blondus, Paulus Æmylius, Sigonius*, en andere: Alhoewel sedert de vereniging van den Nieuw-gekoren Keyser in Occidenten, en den Paus van Romen, de magt van den Keyser in Orienten soo kleyn is geworden, dat die van selfs heeft moeten vervallen. Sedert dien hebben *Nicephorus*, *Micchaël* en *Leo*, Keyseren van het Oosterse Rijk, wel vriendschap met den nieuwen Keyser Karel gesogt, dog en betrouden hem door de tussen-komst van den Paus niet met alle, en *Karel* met de sijne en dede de Grieken geen onderstand tegen den overval der Sarrasenen en Turken, uyt insigt, dat indien de Grieken de overhand kregen, en geen andere vyanden en hadden, sy haar magt tegen den Paus en nieuwen Keyser souden te werk leggen, om het Rijk van Romen weder te krijgen; welken haad en nijd, en weder-zydse Staatsugt gemaakt heeft, dat de Sarrasynen en Mahometisten de Steden en Landen van het Oosterrijk ingenomen, en den Christelijken Gods-dienst t'eenemaal hebben uytgeroeyt.

81 [n] *Daar van de Gedenk-schriften*,] In dese tijden, dat de magt en het geweld van den Paus van Romen soo dapper vermeerderde en toenam, en geen of weynig hulp van andere te verwagten was, hebben sig daar seer weynig tegen derven versetten; Der Monnikken Superstitie wies dagelijks aan, de Kloosters wierden vermenigvuldigt; De uytsonderingen der Kledingen, Spijs en Drank agtemen Heyligheid; den Priesteren wierd uyt schijnheyligheid het Huwelijken als een onreynen staat verboden; Men aanbad en eerde met groter bygeloove de Beelden en Kruysen, en de Tyrannye des Paus wierd soo groot, dat hy van een yder, groot en kleyn, ontsien en gevreest wierd.

82 Na dat door den Paus *Gregorius* de IV. by het Concilium tot Constantinopelen in den Jare 842. gehouden, 't aanbidden der Beelden met grote heftigheid herstelt was, en de Beelden in de Kerken van Constantinopelen wederom plaatse verkregen, sijn alle dewelke haar enigsints daar tegen stelden wredelijk vervolgt geworden; In't Jaar 859. heeft

83 *Udalrich*, Bisschop van Augsburg in geschrifte uytgegeven, en in een langen Brief uyt Gods Woort bevestigt, dat den Paus van Romen konde dwalen, dat het geoorloft was hem over sijne dwalinge te vermanen, en sijne quade decreten te verwerpen, dog met weinig vrugt. Want den Aarts-bisschop van Ravenna *Johannes*, dewelke mede de Heerschappye des Paus over andere Kerken had tegengesprooken, en voornamentlijk de Decreten van den Paus *Nicolaus* (dewelke op verscheide plaatsen in *Jure Canonico* gelesen werden) dat den Paus van Romen, alsoo hy God genomt wierd, van niemand en mogt geoordeelt werden, dat leeken geen Regters en mogten sijn over Geestelijke persoonen, nog ook ondersoeken op der selver leven, dat d'eerste Stoel van Romen van niemand en mogt geoordeelt werden, en dat daar en tegen haar oordeel by een yder most gelden, en van niemand geretracteert werden, hem verlatende op de nodinge en uytschryvinge des Kaisars *Ludovici*, over het ondersoek of enig gebrek ware onder de Geestelijke persoonen, om 't selve in Synodo gecorrigeert te werden, daar toe mildelijk aanbiedende sijne hand en hulpe, en tot dien eynde mede gekomen zynde op het Synodus in het Jaar 858. tot Pavien beschreven, ver- 84
soekende hulp en bystand des Kaisars, tegens het geweld en overlast des Paus *Nicolai*, heeft hy weinig troost gekregen, maar is in tegendeel by het Synodus in 't Jaar 861. op het versoek van den Paus *Nicolaus*, (die dit geweldig op den krop stak) tot Romen gehouden, ingeropen, en gecondemneert sig in alles den Paus te onderwerpen, op meerder straffe. *Joann. Diacon. in Reb. gestis Athanasii Neapolit. Archiepiscopi; Anastasius & Platina in vita Nicolai.* De Aarts-bisschoppen van Keu- 85
len en Trier, Guntharius, en Theutgaudus, dewelke haar op de Concilien te Mets en Aken, in den Jare 863. gehouden, dapper tegens de authoriteit van den Paus gekant hadden, sijn by het Synodus tot Romen in den Jare 864. gehouden, benevens andere van hun gevoelen, alle by den Paus afgeset en verbannen. Daar door in de Kerken van Duytsland grote bitterheid tegens den Pauselijken Stoel ontstond, soo verre dat den Paus van deselve Bisschoppen most hooren, dat hy was den Antichrist, een Tyran, en een Wolf, met dese woorden: *Quum sis servus servorum, Dominus Dominantium esse contendis: libidine dominandi in præceps abis, quicquid tibi libet, licet, incusque factus es Christianis.* Gy laat u een Knegt der Knegten noemen, maar soekt te zyn een Heer der Heerschenden, door de grote lust-drift die gy hebt om te heerschen, komt gy ten val; Al dat u aanstaat, wilt gy dat geoorloft zy; Gy sijt geworden een bedrieger der Christen Menschen. *Regino, Sigebert. Joann. Aventin.* en andere.

De Leere van de Transsubstantiatie in het H. 86
Avondmaal, daar by gedreven werd, dat met, en na de Consecratie, en gesprooken woorden van den Bisschop, *Want, dit is mijn Lichaam*, het Brood in waarlijk Vleesch, en den Wijn in Bloed verandert, daar soo veel onnosel Christen bloed om vergoten, en harde vervolginge geschied is, en is niet eer bekent geworden, als by tijden van seker Monnik *Bertramus*, een seer geleerd Priester, in de Goddelijke Schriften, en andere wetenschappen wel ervaren, een man van goed verstand en wel-sprekentheid, en seer bemind by Kaisar *Karel de Grote*, dewelke ten versoeke van den Kaisar, geschreven heeft seker Tractaat, aangaande de tegenwoordigheid des Lighaams Christi in het Avondmaal, daar over den selven Kaisar hem enige quæstien had voorgestelt, daar op hy sijn schriftelijk antwoord versogt; In welk Tractaat *Bertramus*, over het verstand van die woorden, *Want dit is mijn Lichaam*, sig aanmerkelijk niet anders verklaart, als de Gereformeerde gesinde, dat hy niet en konde verstaan, dat in het Avondmaal was het wesentlijke Lighaam Christi. *Turanus Veketi* in sijn Catholijk Memorie-boek, meent dat den selven *Bertramus* geleeft soude hebben in 't Jaar 885.

Digitized by Google

885. en het selve Tractaat soude geschreven zyn aan den Kaisar *Karolus Crassus*, onder Paus *Stephanus* de V I. daar hy grosiijk in gemist is, want *Paschasius Ratbertus*, *Abbas Corbejensis*, heeft al in 't Jaar 881. tegens den selven *Bertram*, en *Johannes Scotus*, dewelke tot Parijs deselve Leere met groten aanhang predicte, en met schriften beweerde, over deselve saken geschreven en geleerd, also dat sommige het gevoelen van *Paschasius* volgden, en sommige by het gevoelen van *Bertram* en *Jan Schot* bleven; alhoewel het gene *Paschasius* uyt de Oudvaders voortbragt meer met *Bertram* en *Schot* over-een-komt, dan dat het selve daar
87 tegen soude stryden, gelijk andre oordelen. Dit sijn de woorden van *Bertram*, *lib. 1. de Prædestinatione*, *& Præfat. Tract. de Corpore & Sanguine Domini ad Carolum Magnum*; *jubes*, *inquit*, *Glorioſe Princeps*, *ut quid de ſanguinis & corporis Chriſti myſterio ſentiam*, *veſtræ Magnificentiæ ſignificem*, *&c. Dum enim quidam fidelium corporis ſanguiniſque Chriſti Myſterium*, *quod in Eccleſia quotidie celebratur*, *quod nulla ſub figura*, *nulla ſub obvelatione fiat*, *ſed ipſius veritatis nuda manifeſtatione peragatur: quidam vero teſtentur*, *quod hæc ſub Myſterii figura contineantur*, *& aliud ſit*, *quod corporis ſenſibus appareat*, *aliud autem quod fides adſpiciat*, *non parva diverſitas inter nos eſſe dignoſcitur*. Gy gebied, wijd beroemde Prins, dat ik u Heerlijkheid soude te kennen geven, mijn gevoelen van de verborgentheid des Bloeds en Lighaams Christi. Want alsoo sommige der gelovige seggen, dat het Mysterie des Bloeds en Lighaams Christi, het welk dagelijks in de Heylige Vergadering gehouden werd, niet en geschied onder eenige verborgentheid, ofte verholentheid, maar door de naakte openbaringe der waarheid volbragt werd, en dat daar tegens andere gevoelen, dat alle dese dingen beprepen sijn onder de figure van eene verborgentheid, jets anders sijnde 't welk voor het lighamelijke oog blijkt, en jets anders het welk het geloof aansiet, soo schijnt tussen deselve geen klein onderscheid te zyn; Voegende daar by tot antwoord: Dat het Brood figuerlijker wijse het Lighaam Christi genaamt werd, gelijk Christus selve een Wijn-rank, en sijne Apostelen Wijnranken. En hy nomt in deselve Præfatie het gevoelen der weder-partye, nieuw en onlangs opgekomen. *Vincentius Belluacenſis in ſpeculo Hiſtor.* schrijft ook, dat omtrent de tijden van Paus *Adrianus* de II. die in 't Jaar 868. Paus gekoren wierd, doen nog de Leeken het Avondmaal des Heeren aanbedient geweest is, onder beyde de species van Brood en Wijn.

88 In 't Jaar 900. heeft de Misse haar volle leden gekregen, gelijk die in de Roomse Kerke huydendaags geleert en onderhouden werd, als een Soen-offer, om niet alleen uyt te wisschen de sonden der Levenden, maar ook der Dooden in het Vagevier, tot verlossinge harer Zielen, uyt het selve; ook om de eere en glorie der gener die alrede in den Hemel sijn te vermeerderen, en ook om van God te verwerven alle weldaden en gaven, soo het Lighaam als de Ziel aangaande, als Saligheid, Gesondheid, goede Reyse, Victorie tegens den Vyanden, en wat des meer is.

89 ° *Den ſtandt der Roomſe Kerke*,] In de gehele eeuwe van 't jaar 900. is by na geen of weynig verandering in den Staat der Kerken gevallen, en is het Akker-werk van de regtsinnige Leere met stoppelen beset gebleven. De Vrye wille, de Goede Werken, de Menschelijke kragten wierden alomme te veel toe-geschreven; men wilde niet verstaan, dat tot de regtvaardigmakinge genoeg was alleen het Gelove, en een vast betrouwen op het lyden en sterven onses Heeren en Saligmakers Jesu Christi, en dat een yder Christen gehouden was, sonder eenige verdiensten, eenige goede werken te doen, om daar door te doen blijken, dat hy een Dienaar Jesu Christi was, en een Discipel van sodanigen Meester, die alle goede werken behaagden. Het Avondmaal wierd nog uytgedeeld soo den Leeken als den Priesteren, gelijk wy hier voor hebben aangewesen, en nog nader sullen vertonen. Het volk ten Avondmaal geweest zijnde, offerde geldt, ofte yets anders, tot onderhout der Priesteren. Den Doop wierd bediendt, meest op het Paasch- en Pinxter-feest, ook op andere tijden, in cas van noodt, met de Salvinge en besmeringe van de H. Olye, en welriekende Balsem, met oplegginge der handen van den Priester ofte Bisschop, daar door sy meenden, dat den Heyligen Geest met een volle magt wierd ingestort. Men riep in noot den Heyligen aan, voorby-gaande den enigen Almagtigen God, die alleen de magt en wille heeft om sulks te doen. Men bad voor levende en dooden. De menselijke insettingen en Ceremonien, vreemd van den opregten Godsdienst, wierden meer en meer opgehoopt, en op grote pœne den volke voorgestelt, en bevolen. In 't ordineren en stellen der Priesteren, namen de Geestelijke alleen de magt aan, en sloten daar buyten alle Leken, hoedanig die mogten wesen; Der Koningen, Princen en magtige Heeren Kinderen begaven sig tot een (so genoemd) Geestelijk leven, en staken haar in Klosteren en Kappen; Den Kerkelijken Ban en excommunicatie tegens de Ketters en Lasteraars, wierd gebruykt by de Bisschoppen, ook sonder advijs van de Gemeente; De boetvaardigen wierden opgeleid onverdragelijke voldoeningen, en swaare lasten, met vasten, bidden, lesen, hayre kleden, en haar selven te geesselen, en anders. Men maakte het volk wijs, datter een Vagevier was, daar de arme zielen na dit leven mosten boeten, en door vele ziel-missen mosten gereynigt en gesuyvert werden van hare begane sonden. En wierd den onnoselen menschen wijs gemaakt, dat sy de Wereld verlaten, en haar goed aan de Geestelijke Kloosters en Kerken mosten maken. Den Beelden-dienst wierd met kragtige reden beweert, en verciert, door de giften van Koningen, Princen, magtige Heeren, en rijke luyden, met goud, silver, en andere kostelijkheden, met byvoeginge, dat sy sulks deden tot vergevinge harer sonden, tot laetenis harer Ouderen en Kinderen; De Lossangen wierden gesongen, en men gaf opentlijk voor, dat den Paus niet en konde dwalen, en sijne woorden en decreten wierden aangenomen benevens de Heylige Schrift, en men hield de Magistraat en Overheyd niet als van God, maar van de menschen ingestelt, en wat des meer is.

In 't jaar 961. is de Christelijke Gods-dienst in 90
Polen beginnen geoeffent, en het Euangelium beginnen

ginnen gepredikt te werden, en zijn onder de Koning *Mieſiſlaus* twee Chriſten Kerken opgeregt,
91 de eene in de Stad Gneſna, en de andere in de Stad Crakouw, met nog verſcheyde andere Kerken, het welk aldaar een grooten opgang had, ſodanig, dat volgens het bevel van den ſelven *Mieziſlaus*, alle de Af-goden-beelden wierden omgedragen, voornamentlijk in deſelve Steden, en daar na met bygevoegde vervloekingen in ſtukken geſme-
92 ten en verbrand; Sedert dien tijd is aldaar voor een gewoonte onderhouden, dat dewijl den Prieſter in den Tempel het Euangelium leeſt aan den Altaar, alle die van den Adel daar tegenwoordigh ſijn, hare ſwaarden ofte zabels half uyt de ſcheede trekken, en bloot houden, om daar mede te betoonen, dat ſy bereyd zijn, by het ſelve Euangelium te leven en ſterven; welke invoeringe van den Chriſtelijken Godsdienſt, niet by de Pausgeſinden, maar by de regt-ſinnige Chriſt-gelovige der Duytſer Gemeente, aldaar te wege gebragt, en voortgeplant is, ſonder datmen aldaar van eenigen Beelden-dienſt of andere Pauſelijke Ceremonien oyt heeft geweten, maar alleen het ſuyvere Chriſten-Geloof gepredikt en onderhouden is: daarom ook ſommige vervolgde Onrooms-geſinde aldaar mede haar toevlugt genomen hebben. Sie van deſe invoeringe en prediking van het Chriſten Geloof *Mechovium lib. 1. Cromer. bb. 2. Fulſtinium Jochim. Cureum & alios Rerum Polonicar. Scriptores.*

In 't Jaar 971. heeft geleerd eenen *Ambroſius Ansbertus* uyt Frankrijk, een geleerden Monink, ſeer ervaren in de Griekſe en Latijnſe taal, dewelke met ſijne ſchriften hem gekant heeft tegens *Arrium*, *Pelagium*, *Sabellium*, *Photinum*, *Celeſtinum Marcionem*, en verdoemde onder andere het eeren en aanbidden der Beelden. *Trithem. Geſner.* Verders vinden wy niet anders als een algemenen onderdrukten ſtilſtand van de on-Rooms-geſinde.

93 Van de volgende Eeuwe ſchrijft den Profeſſor *Boxhorn*, in ſijn Nederlandſe Hiſtorie, na waarheid aldus: Omtrent het duyſenſte Jaar na de geboorte ons liefs Heeren, ſat ſijn Kerk niet alleen in Nederland, maar ook door geheel Europe, in de allerdikſte duyſternis, ſijnde de Leer en Leven van de Geeſtelijke op het hoogſte beſoedelt, en weinig overblijffelen toe te vinden van waarheid, en Godſaligheid; nemaar midden in de duyſterſte nagt van die tijden, en als het Rijk van Af-goden-dienſt, By-gelove, en Onregtvaardigheid op het hoogſte geſtegen was, heeft God jalours van ſijn eere, die alleen andre doen gegeven wierd, door ſijne niet te gronden voorſigt en barmhertigheid opgewekt en gaande gemaakt enige, die manlijk tegen de godloosheid en onwetenheid van die tijden, alhoewel doe ſeer magtig en gants vervaarlijk, ſouden kampen; Dus verre den ſelven *Boxhorn.*

94 Aangaande den ſtant der Kerken die bleef genoegſaam nog op eenen voet, als in de voorgaande Eeuwe; Men wilde onder anderen, dat in het Heilig Avondmaal eene Tranſſubſtantiatie geſchiede, en een verandering van het Brood in het weſentlijk Vleeſch, en den Wijn in waarlijke veranderinge des Bloeds Chriſti. Ook dat het genoeg was eene ſpecie te gebruyken, en men onthield de Leeken den Kelk, ofte Wijn; alſoo geſegt wierd onder eene ſo veel te ſijn als onder beyde de ſpecien; Men onderhield het vaſten van veertig dagen voor Paaſſen, ook de Quatertemper, en andere dagen; het eeren en aanbidden der Heyligen Beelden, wierd met meerder yver gedreven; de gebeenten der Heyligen wierden opgegraven, in grote waarde gehouden, en vele Miraculen en wonderdaden toegeſchreven; De Feeſt-dagen ter eeren der Heyligen ingeſtelt, waren ſeer veel, en namen wel de helft van het Jaar weg; het heyligen en canoniſeren van afgeſtorve Biſſchoppen, en andre Geeſtelijke perſonen, was ſeer gemeen; men bouwde veel Tempelen, Gods-huyſen, en Kloo-ſteren, met uyterlijke pragt en grote koſtelijkheid verciert, met uytſtekende koſtelijke Altaren, goude, ſilvere, houte Beelden, en koſtelijke Schilderyen; de Monikken vielen hoe langs, hoe meer in grote dwalingen, namen vremde en bygelovige kledingen aan, verkoften aan de eenvoudige hare gebeden, en het overſchot van hare goede werken; Of God op d'eene plaats magtiger en genadiger ware geweeſt, dan op d'andre, ſoo reiſdemen in pelgrimagie ter bedevaart na Romen, na Sint Jacob te Compoſtelle in Spanjen, na Hieruſalem, of enige andere oorden, daarmen wiſt dat enige Heylige Lighamen begraven lagen, of bewaard wierden. De Oorbiegte wierde ingevoert, om daar op het Sacrament en Heylige Olyſel te ontfangen; De Doden wierden begraven met het luyden der klokken, kaarſen en fakkelen, met velerhande geſang, Vigilien en Ziel-miſſen, en ſoo voort.

Aangaande de Tranſſubſtantiatie en verwandeling van Brood in waarlijk Vlees, en Wijn in Bloed, dewelke in een plompe vleeſelijke tegenwoordigheid, by vele ſedert den Jare 900. blindeling gevolgt wierd, en hoe langs ſoo meer begon toe te nemen, ſonder dat (gelijk ook in andre by-gelovige Ceremonien) jemand hem daar dorſt tegen kanten, is deſelve Leere, na dat die omtrent de hondert Jaren in gebruyk geweeſt was, ſedert het tegenſpreken van *Bertramus* en *Scotus*, in't Jaar 95
1049. wederom op nieuws tegengeſproken, by *Berengarius*, geboortig van Tours, een Diaken van de Kerke tot Angiers, een man door ſijn geleertheid en bevallijke manieren by een yder ſeer gelieft en hoog-geagt; want meeſt alle Leraars van dien tijd ſtrydende met alle heftigheid voor de Leere der Tranſſubſtantiatie en weſentlijke veranderinge van het Brood in het Vleeſelijk Lighaam, en den Wijn in het Bloed Chriſti, heeft den ſelven *Berengarius* daar tegens geleerd, en opentlijk gepredikt, dat het Brood en den Wijn alleen te houden waren voor figuyren, en gedenktekenen van Chriſti Vlees en Bloed, en 't ſelve niet op een Lighamelijke maar op een Geeſtelijke manier alſoo moſte verſtaan werden; Welke Leere in korten door geheel Vrankrijk, Italien, Duytſland, en andre plaatſen ſeer is voortgeſet; Om het welke te ſtuyten en tegen te gaan, Paus *Leo* verſcheide Synoden en Concilien heeft doen vergaderen, eerſt te Romen, daar na te Vercellis, by dewelke het gevoelen van den ſelven *Berengarius*, (dog ſonder redenen) voor Ketters verklaart en vervloekt is; Veele Le-

Digitized by Google

raars hebben tegens hem geschreven, onder anderen *Adelmannus*, Bisschop van Brixia, *Lanfrancus*, *Guimundus*, *Guido*, en andere; hy is door het Concilium Lateranense gedwongen van
96 sijn gevoelen af te gaan, en het selve te wederroepen, en een verklaringe in tegendeel te doen, die soo plomp en met sodanige ongeschikte en aanstotelijke woorden werd voorgesteldt, dat de wijste mannen der Rooms-gesinden schaam-rood werden, als sy het in haar Wet-boek lesen; Dit soude sijn verklaringe geweest sijn: Ik gelove, dat het Brood en Wijn, die op den Altaar gestelt werden, na de Consecratie, niet alleen een Sacrament, maar ook het waragtige Lighaam en Bloed Jesu Christi zyn, en dat dese gevoelijk, niet alleenlijk in figure, maar in waarheid, met de hand des Priesters gehandelt, gebrooken, en met de tanden der gelovigen vermaalt werden. *De Consecratione, distinct. 3. cap. Ego Berengarius.* Dese wederroepinge en was geen opregte verklaringe van een beter gevoelen, want men heeft hem in het Concilie met harde dreigementen aangegaan, en een schrik aangejaagt, en was alleen eene versakinge met de mond, om het perijkel des doods te ontgaan; dat sommige willen, dat hy met kragt van redenen daar toe soude overtuygt zyn geweest, werd by *Baronius ad annum* 1049. §. 18. voor een versierde leugen tegengesprooken, en dat op het selve Concilie met *Berengario* gene de minste redenkaveling is gehouden; waarom den selven *Berengarius* dese sijne afgedwongen verklaringe mondeling en schriftelijk heeft weerroepen, en sijn berouw aan al de Wereld, als een tweden *Petrus* geopenbaart, en beklaagt; seggende van het gemelte Concilium van Romen, en haar hooft den Paus van Romen, in der waarheid bevonden te hebben niet te sijn de ware Kerke, maar een Kerk van quaatwillige, en een vergadering der ydelheid, geen Apostelijken maar des Satans Stoel, *Baron.* aldaar §. 15. En dit gevoelen heeft alom in Vrankrijk, Italien, Duytsland, en elders van tijd tot tijd, groten aanhang gehad, gelijk het selve volgens sijne schriften als nog geleerd werd.

p *Het ligt der opregte waarheid,*] De veranderingen en vervolgingen in dese Nederlanden in het Geestelijke sijn veel menigvuldiger in haar eerste opkomst, als wel tot nog toe ook by de naarstigste en voornaamste Schryvers, by faute van agterdogt, gemeldt is, klein en ongesien in haar beginselen, dog metter tijd sodanig aangewassen en toegenomen, dat, of wel de ondersaten, de overdadige magt der Vorsten, in het onderdrukken van de vryheid, onmogelijk schenen te konnen wederstaan, en geen lust, moet, nogte standvasttigheid genoeg tegens de geduyrige vervolginge hadden, om eenen anderen en den Roomsen tegengaanden Gods-dienst te kunnen invoeren, soo en hebben nogtans gene stromen van bittere en wrede vervolgingen het selve vier kunnen uytblussen, maar is't selve aan alle kanten uytgebor sten.

q *Een verlatene stilstand,*] Soo seid den Apostel 2 Corinth. 4. vers 8. *Wy die in alles verdrukt werden, dog niet benaut; twijffelmoedig, dog niet mismoedig; vervolgd, dog niet verlaten, nedergeworpen, dog niet verdorven.* En vers 6. *Want God die gesegt heeft, dat het ligt uyt de duysternisse soude schijnen.* Genes. 1. 3. *Is die gene die in onse herten gescheuen heeft, om te geven verligtinge der kennisse der Heerlijkheid Gods, in het aangesigte Jesu Christi, dat is, in't openbaar; en God en verlaat de sijne niet.* Hebr. 13. 5. *Want hy heeft gesegt,* Deuter. 13. vers. 6. 8. Jos. 1. 5. en 1 Chron. 28. 20. *Ik en sal u niet begeven, nog ik sal u niet verlaten.*

r *Uyt hun verbrande Asse,*] Soo seid Christus tot den Phariseen en Sadduceen, by Math. 3. vers 9. *Want ik segge u, dat God selfs uyt dese Steenen Abraham kan kinderen verwekken.*

s *Van de Vaudoisen in Vrankrijk,*] Gesprooten 97
uyt de aloude Apostolise gemeente, die haar boven menschen gedenken in de Piemontse Valeyen gehouden hebben, en so lang als menschen heugt, haar tegens de misbruyken van de Roomse Kerke gekant hebben; Dese werden Vaudoisen genomt, van het woord *Vaus*, het welk Valeye beduyd; Anders Waldensen, ofte Valdensen na de Valleyen, in de Italiaanse en Latijnse Sprake *Valli* en *Vallis*, *Val*, also genoemt; het gemeen gevoelen is, dat sy Waldensen souden genomt zijn van een Waldo van Lyons, een voornaam Leeraar en voorstander van der selver gevoelen, dewelke, soo sommige willen, in't jaar 1160. andere seggen in't jaar 1173. of 1180. in de oude Waldense Schriften seer ervaren, der selver Leere tot Lyons in Vrankrijk met een grooten aanhang, en gevolg geleerd, en voortgeset heeft; het welk by de sommige soodanig is opgenomen, gelijk of der selver Leere door hem eerst was opgekomen; daar nogtans der Walden- 98
sen Leere, veele eeuwen te vooren, en haglijk van de tijd der Apostelen af bekent is geweest, so dat volgens het gevoelen van de sommige, desen Petrus, bygenaamt Waldo, selfs sijnen naam heeft gehad van der Waldensen Leere, die hy predikte en voorstond, het welk by den geleerden *Theodorus Beza* bevestigd werd, in sijn Beschryvinge der vermaarde Mannen, pag. 985. daar hy seyd: 99
dat'et'er so verre van daan is, dat de Waldese der Valleyen van den Lionsen *Waldo* haren naam souden hebben, dat in tegendeel hy self eerst *Waldo* heeft geheeten, om dat, en sedert hy hare Leer had aengenomen.

Dat de Leere der Waldensen, lange voor desen, ofte eenen anderen *Waldo*, boven geheugen, en gelijk als sonder begin, sedert de tyden der Apostelen geweest zy, daar toe dienen niet alleen de getuygenissen hunner eygen schriften, maar ook van de Roomse Schryvers hare dood-vyanden self.

Daar toe doet voor eerst seker verhaal der schep- 100
pinge en der Sundvloed, in de Waldese Taal beschreven, by haar van menschen gedenken in gebruyk geweest, en nog tegenwoordig sorgvuldelijk by haarluyden bewaard; een seer oud schrift van de wrede mishandeling der Machabeen, van het lijden van dien verduldigen *Job*, een af-schrift van de Historie van *Tobias*; een Letter-konst van de oude *Barbes*, ofte Walse Kerk-leraren, de Byspreuken van den Koning Salomon, een Schrift van de eer en vrese Gods, en een wyse die de ware Christenen daar in schuldig zijn te volgen; het Euangelium van *Matthæus*, het eerste Hooft-stuk van het Euangelium *Lucæ*, het Euangelium *Johannis*; de handelingen der Apostelen; den eer-

sten

ſten Brief aan die van Corinthen, Galaten, Epheſen, Philippenſen, aan die van Theſſalonica, aan Timotheus en Titus, het elfde Hooft-ſtuk tot den Hebreen, beyde de Brieven van den Apoſtel *Petrus*, het Nieuwe Teſtament, en eenen ſeer ouden Waldiſen Bybel, alle met een ſeer oude Boekſtaaf, in de over-oude Waldeſe tale, op Pargament geſchreven, en ter eeuwiger geheugenis ſorgvuldiglijk bewaart, nevens meer andere, daar van breder te ſien de Algemene Hiſtorie der Waldeſe Kerken, in de Valleyen van Piemont, onlangs uytgegeven door *Johannes le Gêr*, Bedienaer en Opſiender der Gemeinte der Valeyen, en na veel hevige vervolgingen beroepen in de Waldeſe Kerke tot Leyden.

101 Den ſelven *Joannes le Gêr*, een gebooren Waldenſer, brengt de bewijs-redenen der oudheid der ſelver volken, en hunne Leer tot driederley ſlag van bewijs, als I. uyt de manier van ſchryven der Waldenſen, dewelke ſeer duydelijk te kennen geeft een regte Euangeliſe ofte Apoſtoliſe ſlag van ſchryven, daar in ſy haar oudheid ſoo klaar vertoont hebben, als of ſy Aſdoditen en ware kinderen Abrams waren. II. Uyt de on-Roomſe Leraars en Tijd-ſchryvers, die deſelve oudheid en Leere erkent hebben. En III. uyt de menigte der getuygeniſſen van de tegenſpreekers en Ketter-dwingers ſelf.

Het eerſte belangende, die van de Waldeſe gemeente danken God in de Voor-reden van den eerſten Franſen Bijbel, die oyt heel en onvervalſt in de Wereld verſchenen is, en in 't Jaar 1535. met den druk gemeen gemaakt, dat ſy, na ſy door de Apoſtelen, ofte hare navolgers, eens verrijkt zyn geworden met den ſchat des Euangeliums, het geheel genot van den ſelven altijd hadden behouden.

Een van hare ſchriften, geheten *la Noble Leicon*, ofte voortreffelijke Levens-leer, dewelke in de vermaarde Univerſiteid van Cambritz, en tot Geneve ſorgvuldig bewaart werd, en het Jaar-getijd van elf-hondert draagt, ſweemt in den ſchrijf-aard t'enemaal Apoſtels, waar in alle ſlag van ſonden ſtrengelijk beſtraft, en alle Chriſten deugden met een byſondre deftigheid beſchreven en aangemaant werden; Het leeſen van Gods Woord; Het aanroepen van den eenigen God, met uytſluytinge van alle Schepſelen; de volherding onder het Kruys; het verwerpen van valſe Leeraars, en alle opkomende dwalingen ſterk ingeprent; den Antichriſt die doen vaſt geboren wierd, ſeer net na het leven afgebeeld; de Aflaat en quytſcheldinge der ſonden by de Prieſters om geld verkoft, als een van ſijn nieuwe vonden ſeer uytgemaakt, met ſo danigen ſwier en drift, datmen daar uyt oogſchijnlijk kan ſien, datſe het Roomſe by-geloof, het welk ſy noyt hadden aangenomen, altoos ſtandvaſtelijk hadden verworpen, nog enige leer buyten die van onſen Heiland, en ſijne Apoſtelen, dieſe van hand over hand ontfangen hadden, oyt of oyt geſint waren aan te nemen, maar vaſt hielden, by haar Leere, die ſy de aloude en Apoſtoliſe Leere nomden, te leven en ſterven. Wy ſullen daar van alhier ter neder ſtellen een ſtux-gewijs afſchrift, geſchreven met een oude Gottiſche Letter, in den Jare 1100. 't welk in 't geheel nog ſtaat in een Hand-ſchreven Boek van Parkement te Kantelburrie, gelijk nog een ander te Geneven werd bewaard, en in verſekeringe gehouden.

O Freyres entendè une noble Leyçon.
Souvènt devèn veglar e ſtar en pre-ſon
Car nos veen aqueſt mont eſſer pres del chavòn.
Mot curiòs deorian eſſer de bonas obras far
Car nos veen acqueſt mont de la fin apropiar.
Benha mil & cent an *compli entierement*
Que fò ſcripta lòra; que ſen al derier temp.
Poc deorian cubitar; car ſen al remanent.
Totiorn veen las enſeignas venir à compliment:
En acreyſament de mal & en amermament de ben;
Ayço ſon li perilli que l'Eſcriptura di
L'Avangeli ho recognita & Sant Paul o eſcri.
Que neun home que viva non pò ſaber la fin
En perço deven mays temer; car nos non ſèn certan
Si la mort nos penrè en-coy, o ben deman.
Ma cant venrè Jeſus al jorn del Jujamènt
Un çaſcun recebrè par entier payamènt.
Aquilli qu'aurèn fayt mal e aquilli qu'auren fayt ben.
Ma l'Eſcriptura di, e nos creyre lo deven,
Que tuit li home del mont pec dui chamin tenrèn
Ly bonyren en gloria, li fellon en torment.
Ma a quelque non creyrè en aquel departiment,
Regarde l'Eſcriptura del fin commençamènt,
Des qu' Adam fò formà entro en a-queſt temp preſent;
Aqui poyrè trobar, ſi el aurè entendemènt,
Que poc ſon li ſalvà aver lo remanènt.

Exhortation à prier & faire bonnes œuvres.

Datte de ce écrit.

Pourquoy renoncer au monde.

l'Incertitude de la Mort.

Et du temps du jugement.

Digitized by Google

Moyen de bien operer.

Ma ciascuna persona que vol ben obrar,
L'onor de Dio lo payre do esser al commençar
Et apelar en aida lo sio glorios filli lo filli de Santa Maria
Et lo Sant Sprit que nos donna via.
Aquisti tre son la Santa Trinità,
En ayma un Dio, devon esser aurà,
Plen de tota Poysança, e de tota Sapiença e de tota Bontà.

La priere pour sur monter nos ennemis.

Aquest deven sovènt aurar e requerir:
Que non don fortaleça encontra li Enemic,
Que nos li poysian vencer devant la nostra fin,
Co és lo mont, e lo diavol, e la carn.
Et nos done Sapiença accompagna de bontà,
Que nos poysian conoysser la via de verità
E gardar pura l'arma que Dio nos a donà,
L'Arma e lo cors en via de carità.
En aysy que nos aman la Santa Trinità
Et lo proyme; car Div lo nos ha comenda.

't Welk dus in onse Taal vaars voor vaars is luydende.

Vermaninge tottet bidden, en plegen van goede Werken.

Hoort Broeders, en betragt dees' *uytstekende Lesse.*
Dat nooyt jets Uwen brant van wack're Bid-lust lesse;
Want al lang staat voor deur des Werrelts laatsten dag.
In 't goet-doen naarstig bent, soo lang 't U beuren mag.
De Werelt hiet op 't ent te sijn, toen nauw haar schouder
Den schrijf-tijt van dit Digt. Voor hondert-maal elf jaar laadden een vroegen ouder,
Toen sey de Schrift al, dat dien tijd den jongsten was:
Waarom de Werelt moet verlochent worden. Weest in 't begeren dan schaars en soo traag, als ras
Dit Heel-al staat geheel te vergaan. 'k Sie de tek'enen
Daaglix worden vervult, 'k sie d'Ondeugt voor Deugt rek'enen,
Dees' door gene verstikt; quâ tek'nen daar van, vaak
In 't Nieuw-bont-schrift gemelt, en haar vroege Got-spraak.
d' Onsekerheyt vande doodt. Maar wie van mens geteelt kan ooyt sijn doot-uyr weten?
Belet U voor-sorg dan sig immer te vergeten,
Terwijlje soo min weet, wanneer 't U beurt sal zijn,
En vanden tijdt des Oordeels. Als wel, dat 's Mensen-Soon U eens voor sijn aanschijn
En Glans-rijke Rijk-stoel sal doen komen ten Oordeel,
Daar yder mense sal of scha hebben, of voordeel,
Straf, of Belooning, naar elk hier goet doet, of quaat,
Gelijk dat uytgebeelt in d' Heyl'ge Bladren staat.
Dees' maken U bekent, dat alle vlees twee wegen
Dan in sal slaan, na Pijn d'een, d'aâr na Vreugt gelegen;
Maar soo U dit nog niet voldoet, leest Haar te gaar
Van d'eerste Wer'lt-wieg af en 's mensen Beste-vaar;
Daar sulje vinden, 't geen tot Deugt U moet vermanen,
Dat van duysent niet een raakt op die saal'ge banen.
Sooje dan goet te doen des te meer bent van sin,
't Middel om wel te doen. De Vreese Gots van als laat wesen U begin.
Bidt mette Moeder-maagt haar God-vermensten Sone,
Bidt den Heyl'gen God-geest, Hy U goê wegen tone;
Bidt hart-neckig om hulp, d'aanbidlijke Drie-een,
Die van U kan en moet alleen sijn aangebeén.
Hy is in Al-magt Rijk, Hy is Al-wijs en Goedig,
En soo j'Hem jets wel eyst, Hy sal 't U geven spoedig:
Te bidden om de vernieling der Geestelijke vyanden. Hy werpt U, sooje wilt, U vyandt onder voet,
En voor U ent Hy U nog sege-pralen doet,
Over Werelt, Duyvel, en spoor-loose Vlees-driften.

Hy

Digitized by Google

Hy ſal met Liefdes en Wijsheyts genade-giften
U verrijken; U voet ſturen op 't effen pat,
Daar ons Got-eyge Ziel nooyt ſonden-doorn betrat;
Maar haar dienſt-baar Lighaam en ſig ſelfs bewaren
By Liefd' en totten Heer, en tot ſijne dienaren,
Ons' eve-menſen; ſoo als luyt Godes bevel.

En wederom wat lager hebbenwe van den ſtaat, in welke God de Heere den eerſten Mens eerſt hadde geſchapen, en eenige andere ſtoffe, deſe volgende woorden:

Par la parole de Dieu.

De poer far ben o mal li doné franquetà.
Lo mal li a defendù, lo ben li ha comendà,
Ayço poès vos ben veer què's eyſù mal garda,
Que havèn layſà lo ben, lo mal haven obrà,
En ayma fay Cayn lo primier filli d' Adam,
Que ucis loſio Frayre Abel ſença neuna raiſon.
Ma ſe Xriſt volen amàr e ſaber ſa doctrine,
Nos conventa veillar e legir l' Eſcriptura,
A qui poyrèn trobar cant nos aurèn legì,
Que ſolament per far ben Xriſt ſo perſegù.
Mas encara ſe troban mot en aqueſt temp preſent,
Li cal ſon manifeſt à mot poc de gént,
La via de Jeſu Xriſt mot for volrian monſtrar,

Des fideles perſecutés.

Ma tant ſon perſegù que poc non poyon far.
Tant ſou li fals Chriſtiàn encecà par error

Par les faux Paſteurs.

E Majormènt que li autre a-quilli que ſon Paſtor,
Que illi perſegon e aucion a-quilli que ſon mellior
E layſon viore en pàs a-quilli que ſon fals enganadors,
Mas enço ſe po conoyſſer qu' illi non ſon bon Paſtor,
Car non aman las feas ſi non par la toyſon.
Ma l' Eſcriptura di, e nos lo poen veyre,
Que ſèl ſe troba alcun bon que vollia amar Dio e temèr Jeſu Xriſt,

Leur procedé.

Que non vollia maudir, ni jurar, ni metir.
Ni avoutrar, ni aucire, ni penre de l' autruy,
Ni venjar-ſe de li ſio enemic;
Illi diſon, quel és Vaudés *e degne de murir.*
Ben cayſon mençonias e engan
Caſi illi li poyſan toler ço quel ha de ſen affran.
Ma fermènt ſe conforte a quel qu' es perſegù per la temor del ſegnor,
Car lo regne de li cel li ſerè apareillà a l' iſſir d' aqueſt mont,
Al l' aurè grant gloria s' el aurè agù de ſonor.
Mas enço ès mot manifeſt a la malicia de lor,
Que a quel que vol maudire e mentir e jurar,
E preſtar à uſura e aucire e avoutrar
E veniàr ſe d' aquilli que li fan mal;
Illi diſon, que ès prodome, e leal recoyntà
Mas à la fin garde ſe quel non ſia enganà.
Cant ven lo mal mortal, la mort lo coſtreng e à pena pò parlar,
E demanda lo Preve ſal ſe vol confeſſar:

Contre la Confeſſion auriculaire

Ma ſegont l' Eſcriptura el ha tro tarſà la cal commanda, e di
San e vio te confeſſa non attendre à la fin.
Lo Prever li demanda s' el ha neugun peccà,
Dùi mot o trei li reſpont, e ha toſt enavança:

Les Stratagemes des Preſtres.

Ben li di lo Prever que el non po eſſer aſſot,
Sel non rent tot l' autruy e eſmende ben ſio tort.
Ma cant el auviayçò el ha grant penſamènt,

E pen-

Digitized by Google

E pensa entre si, s'el rent entierement
Que remanrè à sio Eyfant, ni que diran la gent?
A sio Eyfant commanda quilli eismandon sio tort
E fay pat a lo Preuer que poyssa asser assot
Si el ha cent lioras d'autruy e encara ben dui,
l'Absolution Sacramentale. *Car lo Prever lo quitta per cent sols*
E tal volta per mens; cant el non pò haver plus,
E fay las remontranças as el li promet pardon.
La Messe. *Quel fàca dire messa per si, e per li sio payrèn,*
E lor empromet pardòn sia just sia a fellòn
Et li pausa la man sus la testa;
Cant el li laysa plus, li mena plus grant festa,
Et fay li entendement quel sia mot ben assot.
Abus & inutilité de l'absolution. *Ma mal son eymendà a-quilli de qui el ha agù li tort.*
Mas el serè enganà en ayt al assolvemènt,
E à quel que lo fay croyre pecca mort ellement.
Mas yo ausò dire, car se troba ben ver,
Que le Pape méme ne la peut pas donner. *Que tuit li Papa que foron de* Sylvestre *entro en aquèst,*
E tuit li Cardinal, e tuit li Vesque, e tuit li Abà, e tuit a questi ensemp,
Non han tant de poestà de dever assolver qui illi poyssan perdonar
A neuguna creatura pur un peccà mortal:
Solament Dio perdona; que autre non lo pò far.
Mais Dieu seul. *Mas ayçò devon far a-quilli que son Pastor*
Predicar devent lo noble e istar en oreson,
E paysser lo sevent de divina Doctrina,
E castigar le peccant donant à lor diciplina.
Fuir l'Ante-Christ. *Co és vraya amonestança quilli hayan pentimènt,*
Mas en segre Jesu Xrist, e far li sio plaçer,
E gardar fermimant çò quel ha commadà,
E esser mot avisà à fuire l'Ante-Xrist
Que nos non crean a son fayt ni a son dit.
Car segont l'Escriptura ara son mot Ante-Xrist:
Car Ante-Xrist son tuit a-quilli que contrian a Xrist.

't Welk dus in onse Taal vaars voor vaars is luydende.

Hy stont in even-wigt tot goed en quaat te plegen,
Het goet te volgen-in na Wet, 't quaat te tegen staan;
Maar hy geeft, soowe sien, 't na 't quaat doen over slaan,
Waar in latende 't goet w'hem ook alle nagaan.
De Mens doet als een Kâin, des eersten Eerst-geboren,
Die sijn Broer bragt om hals sonder 't verbot te hooren.
Van Godts Woordt. Maar wy, soowe den Heer lieven, loven sijn Leer,
Hooren na die te doen, altijd te waken seer.
En sooje dan veel lijdt, je sult daar weer ervaren,
Vande Geloovige die vervolgd zijn. Dat ons' Heyland ook soo, schoon sond-vry, is gevaren.
Nog benje 't niet alleen: daar leeft nu nog en lijt
Met U een groot getal, schoonje van 't selve sijt
Onbewust, die den weg Christi geern op'nen souden,
Warense door die wreê vervolging niet weer houden,
Soo seer dwalen verblint Naam-Christ'nen; maar meest
Door de valsse Leeraars. Syn altijd in de weg hare Herders geweest,
Die haar beter doorgaans mishandelden en doodden
En aan haar erger vrêe en leven-rekking boodden;
Een teyken, datse meer haar kudden sloegen ga
Om haar dik-vlockig vel, als 't verhôen van haar scha.
Soo steltse Gots Woort voor; soo sienwe s' alle dagen.

Soo

Soo dra der jemant Got en Chriſto wil behagen,
Die vuylen agter-klap, praat, vloek, en leugen-haat;
Die vyantlijken hoon met vriende-loon wil ſmoren;
Dat ſeggen s' is een *Waal*, tot 't doot-tooneel geboren.
Se ſpannen inder daat ook ſelfs haar liſte-net
Om haar te roven al haar arbeyts dag geſet
Gewin. Maar datte geen, dien hier des Heeren vreſe
Veel quaat veroorſaakt, ſy getrooſt, om dat na deſe
In d'Hemel-ſaal hem ſal voor ſmaat geworden eer.
Maar hier in ſonderlik blijkt nog haar boosheyt meer.
Soo 't een quaat-ſpréker is, giet-leugen, ydel-ſweerder,
Een gierig woekeraar, doot-ſlager, een hoereerder,
Een onverſadelik wraak-geer'ge, of ſulk ſlag een;
Die houdenſe voor wijs, gaauw, moedig in 't gemeen.
Maar, Hemel! wat een ruym ſullenſe ſijn bedrogen!
Voorts als de doot haar ſpraak gebroken heeft en oogen,
Komt wel 't gekruynde Volk haar Belijd'nis ontfaân.
Dog, ſoo de Schrift ook ſeyt, 't is dan te laat beſtaan.
In ſoo 'n ſaak van gewigt moet men vroeger beginnen.
En wat ſouw dat al ſijn? De Paap doet haar beſinnen
Haar ſonden, en daar op krijgt hy naulix een woort.
Gy kont van my niet ſijn ontſlagen, vaart hy voort,
Ten ſyge al ongelijk, ooyt gedaan, doet vergoeden.
Dit ſteekt haar dan eer in een gedagt-werrend woeden.
Soo 'k alles effen maak, elk van haar by ſig denkt.
Is mijn volk ſonder goet, mijn eer by elk gekrenkt.
't Slot is nogtans, dat ſijn kind'ren alles goet maken,
En hy met ſijn Bigt-vaar een verdrag om te raken
Vry. Soo hy dan gerooft heeft hondert kroonens goet
Van ſijn naaſten, dat 's met ſoo veel ſtuyvers geboet;
En ſchoon hy vaak ver na ſoo veel niet en wil geven
Wort hem all's evenwel met aanmaning vergeven.
Ja laat hy maar voor ſig en d'ouders Miſſen doen,
't Is al geſproken vry, ſoo de quaân, als de goên,
Hy leyt haar d'handen op tot voll' vergeveniſſe
Met dit verſchil, dat voor koper gelt kop're Miſſe;
En ſoo maakt hy haar wel wijs, datſe ſtraf-vry ſijn,
Maar die verongelijkt ſijn, hebben nauw de ſchijn
Van voldoening. Dog 't meeſt ſijn nog d'eerſte bedrogen,
Door dien doot-ſonde doet, die haar ſoo heeft belogen.
Want ik verſek'ren durf, 't geen eenig wort bevonden waar,
Dat nog *Sylveſter* ſelfs, nog eenig Paus daar naar,
Kardinaal, nog Biſſchop, nog Abt, nog ſy te ſamen,
Ooyt hadden deſe magt van geven, of beramen
Quijtſchelding van doot-ſond' aan jemant, die der leeft;
Door dien 't Got is alleen, die s'aan ſijn kind'ren geeft:
Dit alleen is het werk van trouwe Kerk-dienaren.
Dat s'er vertroude volk leeren en ſtaag bewaren
By 't gebet en'er voên met godlijke Leer-ſpijs
En door een goede Tugt haar maken geeſt'lik wijs.
Dat is 't regte vermaan aan die ſig wil bekeren,
En hares Heylants wil ſtip involgen en leeren,
Bewarende ſoo wel ſijn regt-matig gebot;
Als nooyt aanklevende het Leugen-Chriſtig rot.
Weeſt dan ook nooyt vermant door 't geen ſy doen of ſeggen,
Maar wilt U dees Schrift-ſpreuk ſtaag in gedagten leggen:
Soo meenig valſſe Leer, ſoo meenig Leuge-Chriſt.

Welkers wijze van doen hier volgt.

Looſe ſtreeken der Biegt-Papen.

De Sacramentele Abſolutie, of Sonder-vrying de Miſſe.

Misbruyk en ondienſt van die Abſolutie.

Datſe de Paus ſelfs niet geven kan.

Maar Got alleen.

Den Leugen-Chriſtus moet men vlieden.

Het

Digitized by Google

Het welk noch nader werd beveſtigd met het overtreffelijke ſchrift van den Ante-Chriſt, daar by de gelovige tegen de nieuwe Kerk-geſetten van Romen, en alle aankomende dwalingen, als met een ſchild des geloofs werden gewapent, om te behouden de weſentlijke Gods-dienſt aan den enigen God, de verdienſten onſes Saligmakers, met volle genoegſaamheid der genade, en regtvaardigheid, de ware vergevinge der ſonden, d'opregte boetvaardigheid, &c. alle ſtrydig tegens de verdorventheid en invoeringen van den Roomſen Stoel; nog een veel ouder Boek als dat van den Ante-Chriſt, in die tijd gemaakt als de Leere van de aanbiddinge der Heyligen in de Kerke begon toe te nemen, noemende de Leere, *Les Novas Interceſſions intermena par l'Homme de peſca*, de Nieuwe Bemiddelingen by den Menſe der ſonden ingevoert, dat is die de Menſe der ſonden in de Kerke ſogt in te dringen; het welk al met de ſeſte Eeuw by tijde des Roomſen Biſſchops *Gregorius Magnus*, in de Roomſe Kerke is ingevoert; en ſulks niet alleen vijftig, maar over de vier-hondert en vijftig Jaren voor *Waldo van Lions*; daar benevens bevindmen in een oud met de hand geſchreven Boek, dat mede in het Boek-vertrek tot Cambritz is overgebragt, en ter geheugenis bewaard, houdende het dag-teken van het Jaar 1587. daar by de Vrage, *Quanto tempo è che la Religion è ſtata prædicata nella valli*, hoe lang is deſen Gods-dienſt in de Valleyen al gepredikt geweeſt? aldus werd beantwoord: *Circa cinque cento anni comme ſi puo tecogler da molte Hiſtorie; maſecundo la Credenzo de gli habitanti delle Valli da tempo immemoriale, & da padre in figlivolo in di dal tempo de gli Apoſtoli. Dat is*: Omtrent de vijf-hondert Jaar, gelijk uyt vele Tijd-ſchriften kan afgenomen werden, maar na 't gevoelen der Inwoonders der Valleyen ſelf, na ongeheugelijken tijd af, ja van geſlagt tot geſlagt, ſedert de tijden der Apoſtelen af. In welk antwoord de benaminge van omtrent de vijf-hondert Jaar, niet van haar eerſte beſit en aanvang van hare Gods-dienſt te verſtaan is, maar van den tijd en begin der grootſte vervolging. Het ſoude na de letter genomen evenwel noch hondert Jaren van *Waldo van Lions* verſchelen, en indien al de Waldenſen na den naam van eenen naam-rugtigen eerſten Leraar moſten pronken, ſoude het beter over-een-komen met eenen anderen *Waldo*, die al ten tijden van *Berengarius* in de negende Eeuwe tot ſoo grote geſaglijkheid en aanſien was opgeklommen, dat den ſelven *Beringarius* ſijn onderrigt en raad hoger agte, als van alle menſen der Wereld, dewelke door ſijnen raad altoos geweygert heeft in het Concilie van Urcel, in Piemond vergadert, te verſchijnen.

Hier komt by ſekren Brief van die van Provincen, in 't Jaar 1530. aan *Oecolampadius* doen ſchryven, daar by den ſelven laſt gevende, om met hem, *Bucerus Capito*, en *Hallerus*, over enige Ceremonien daarſe over in twijffel waren, een onderling beſprek te houden, in de welke ſy ten aanſien van hare oudheid deſe woorden gebruyken: Op dat gy het eens voor moogt weten, wy mogen ſodane Leraars ſijn als wy ſijn, van een klein arm volkje, wy hebben al over de vier-hondert Jaar in ſeer wrede doornen geſteken, dog efter niet ſonder grote genade Chriſti, gelijk alle gelovige dat ligt ſullen oordelen, want het gehele volk is dikwijls door deſelve genade verloſt geweeſt, wanneer het van die doornen meeſt wierd geſteken; het welke mede te verſtaan is, van den tijd der vervolginge, maar niet dat ſy de ſuyverheid des Euangeliums niet eerder ſouden hebben genoten, dewelke te vooren gelijk als van den beginne vaſt ſtond; 't welk dan mede op dien tijd valt, als wanneer de vervolginge der regtſinnige ſijn begin genomen heeft.

Tot beveſtinge van deſelve hare oudheid komt mede te pas hare Belijdenis in 't Jaar 1120. gedaan ſchryven, die wy hier na in 't lange ſullen inlijven, ſodanig dat de gene die ſoo wel in den ſtijl van ſchryven, als den ſchrijf-tijd ſelf agt ſal willen nemen, ook ſal moeten bekennen, dat 'er niets en is, dat meer na de taal van de Apoſtelen ſweemt; gelijk ſy ook roemen en betuygen in hare Belijdenis, die ſy in het Jaar 1544. aan den Franſen Koning *Franciſcus* de I. tot haar verdediging over gaven, dat die heel en al deſelve was, die ſy van hare Voor-ouders van hand over hand ontfangen hadden, ſulks ſy van hare voorſaten van tijd tot tijd hadden geleerd; Als breder te ſien by *Johann. Criſpin. Monum. Martyr. lib. 3. Lancelot. du Voiſijn.* en de Heer *de la Propeliniere*, in ſijn Franſe Geſchiedeniſſen, van het Jaar 1581. pag. 26.

En in hare ootmoedige Verſoek-ſchriften, die ſy van tijd aan de Hertogen van Savoyen gedaan hebben, betuygen ſy doorgaans, dat ſy en al hare voorſaten al voor enige hondert Jaren, in den waren Chriſtelijken Gods-dienſt, door hare Leraars, die ſy tot teken van eerbiedigheid Barbes, ofte Omen noemden, onderweſen ſijn geweeſt; dat ſy ook by wijlen in heimelijke nagt-vergaderingen, om de vervolging der Geeſtelijke te mijden, ook ſeer bedektelijk hadden geleerd; maar dat ſy daar na ſiende, datmen daar uyt gelegentheid ſogt, om haar met laſter en hoon-ſpraak te beledigen, de Heylige Leer, die ſy van alle oudheid af, en van hand tot hand van hare Voor-ouders hadden ontfangen, in 't openbaar hadden willen belijden, en leeren; dat ſy de kennis der ſuyvere waarheid niet ſlegs voor enige vijftig of hondert Jaren hadden beſeten, maar dat het in tegendeel-kennelijk was, dat ſy meer als vijf- of ſes-hondert Jaar van te vooren ſeer ſtip, een en het ſelve al geleerd hadden, te weten ſedert het Jaar 900. dat ſy ſig van de Roomſe gemeenſchap hadden afgeſondert; dat ſy het beſit van hare Gods-dienſt aldaar lange hadden gehad, en geoeffent, eer dat de Hertogen van Piemond eens Vorſten van Piemond waren, en dat ſy in den ſelven ſtaat gelaten mogten werden, daar in ſy haar gevonden hadden; dat het geloof daar ſy in leefden, niet alleen maar het hare was, of van huyden of van giſteren opgeraapt, maar dat het den Gods-dienſt was, van hare ouder Voor-ouders, ja van de Heylige bloed-getuygen, Martelaren, Confeſſoren, Apoſtelen en Propheten, en ſoo daar jemand mogt weſen, die het tegendeel van dien ſoude willen beweren, ſy bereid waren 't ſelve geſtand te doen.

De getuygeniſſen der on-Roomſe Schryvers 102
ſijn eerſt *Robertus Olivetanus*, dien geleerden en

aan-

Digitized by Google

aanſienlijken Man, die op koſten van de Waldeſe Gemeente der Piemontſe Valeyen, den eerſten Franſen Bybel, die oyt heel en ſuyver in de Wereld geſien is, ſelfs vertaalt, en te Nieuw-Kaſteel
103 in Switſerland in 't Jaar 1537. heeft doen drukken; Wy ſeggen, heel en ſuyver, om dat wel de voorgaande Waldenſen het nieuwe Teſtament, en enige Boeken van het oude, als Geneſis, de Pſalmen, Job, en eenige andere ſtukken, al eenige Eeuwen te vooren in geſchrifte gehad hebben, dog de overige nog niet gereed en hadden; in de Voor-reden van welken ſijnen uytgegeven Bybel hy met Dankſegginge tot God betuygt, dat ſedert de tijden der Apoſtelen, of hare Diſcipelen, den toors des Euangeliums by de Waldenſen ontſteecken, in dat Gaſcon noyt geheelijk en is uytgebluſt geweeſt.

Dit arme Volk (ſo leggen omtrent ſijne woorden) heeft altijd gehad het beſit en genot van den Hemelſchen ſchat der Waarheyt, die in de Heylige Schrift is opgeſloten, naar dat het voor langs door de Heylige Krijgs-Geſanten onſes Heeren Jesu Christi, met den ſelven eens begiftigt en verrijkt is geweeſt. Wat lager voegt hy 'er, aangaande de ſelve, dit noch by; Dit is den kleynen onverwinnelijken Hoek, de kleyne zegenpralende Legerſchaar van onſen Saighmaker, aan welke hy als een oprecht Veld-overſte, door ſijn wijsheyt, moet en onverſaagtheyt gegeven, en aan welke hy alle vrees en beſchroomtheyt, door ſijn levend en kragtig woord, heeft weg gedreven. Hy vaart daar na nog al voort, en wendende ſijn reden tot Gods Kerk, aan wien hy ſijn overſetting van den Bybel, in den naam, en van wegens de Valleyen opdraagt, gebruykt hy deſe of diergelijke woorden: Het ellendig volk, ô Kerk des Heeren! dat uw tegenwoordigh dees vereeringh doet, is het ware volk van lijdſaamheid, dat alle aanvallen en liſten, die men tegen 't ſelve, en zijn regtvaardige klacht heeft weten te ſmeden, door hoop en ſtilzwijgen heeft overwonnen, en dat, by wat verloop van tijt het ſouw mogen weſen, noyt ſijn goed regt heeft konnen verlieſen; waarom 't ſelve uw tegenwoordig nodigt, tot het ſeeker beſit en genot der gewiſſe overwinningh, bevogten door onſen Heere Jesus; Verders knoopt hyder nog aan, in 't ſelve Schrift van aanſpraak, deſe klagt, over de ſugtende Kerk, die onder de geweldenaars van den Antichriſt geboogen gingh, en te gelijk deſe vermaning, om haar daar toe aan te moedigen, datſe by deſe gelegentheyt, die effen in 't heetſte van de Reformatie viel, het jok nu eyndelijk eens af ſouden werpen: O arme Kerk! ſegt hy, het volk dat u deſe gifte aanbied, heeft ſecker niet ſonder groot leetweſen en medelyden geſien, datge ſtaakt in de ſlaverny van ſtraffe, en nortze tugtvoogden, die uw duyſendt dingen, het een op het ander, voorſchreven en geboden te doen; Het ſelve heeft u ſien gaan, komen, lopen, draven, met vermoeytheyt worſtelen; 't heeft u mishandelt geſien, ongedaan, qualijk bejegend, geſcheurt, beſlijkt, gekrabt, ontlokt, ſiekelijk, totter dood gequetſt, verlempt, geſlagen, mismaakt; kort, in ſo een erbarmelijke ſtaat, dat men eer ſou geoordeelt hebben, dat g'een arme dienſtmeyt, ſlavin, of Morſſebel waart, als de Dogter en Erfgenaam van den Heer en Beſitter der gantſche Werelt, en de welgeliefde van ſijn eenigen Soon. Het ſelve dan, ſijnde uw Broer en Vriend, aan welken dat uw ſoo elendig leven een droevig medelyden verwekte, heeft ſig in 't gaan en keren dikwils ingedrongen, om uw met de naam van Suſter te noemen, ſigh verſtoutende uw te doen hooren het regt, dat uw toekomt, en uw 't woord of de leus te geven van een volmaakte en ſalige vryheyd; ghy evenwel door ſoo veel moeyelijkheyt en weder-waardigheden, die uw ſtrafte ende onbeleefde Leer-vooghden uw quamen aan te doen, verbyſtert, afgeſlooft, en plomp geworden, liept verby en gingt uwes weegs, om haar moeyelijk, onaangenaam, en vuyle werk te doen, en te volbrengen, gelijk uw 't ſelve van haar was opgeleyd en aanbevolen. Wat gewigt en laſten van ſware geboden heeft het uw voor die uw Godvreſende Meeſters ſien torſſen; Gy waart het een zoo gaauw niet quyt, of het ander was uw weer op de ſchoften; Die ſijne luy geboden uw ook den meeſten tijd te vaſten, en dat alles om wat over te houden, waar meeje den onverdraaglijken honger, van die vraten, van die ledige buyken, en van die quade beeſten mogt voldoen; Maar terwijlje tegenwoordig weer een weynigh begint tot uw ſelven te komen, en eenigſints weer te kennen, uyt wat geſlagt en voorſaten gy zijt geſproten, als mede den ſlaafagtigen ſtaat, daarge in word gehouden, en den ſtaat en eer daarje toe zijt beroepen, heeft dit arme volk (het ſelve van de Valleyen) tegenwoordig het eerſte willen weſen, om uw haar plicht van een gunſtig onthaal af te leggen, dit haar Al (hy verſtaat den Bybel) u met eerbiedige genegentheyt aanbiedende, u, die onder de ſchrikkelijke oogen en kyfachtige bedreygingen van ſoo veel gerimpelde en langbaardige Leeraars, als gy hebt, tot nog toe maar zijt in ſtaat van meyt of ſlaaf. Ga evenwel nu eyndelijk de vuyligheyd van uw plunje doen, dat heel beſtoven en beſlijkt is, van dat j'over de vuyle mart van ydele Kerkgeboden ſoo dikwils geloopen, getrentelt, en omgeſworven hebt, gae uw handen waſſen, die nog heel vuyl zijn door 't plegen van 't ſlaafſe werk der ongerechtigheyt, ga uw oogen ſuyveren, die nog heel lepigh zijn door d'onachtſaamheyt, die g'omtrent uw eygen ſelfs hebt moeten plaats geven, om in 't werk van 't bygeloof en huychelery vervolgens wat naarſtiger te konnen weſen. Of achtje lichtelijk meer 't haarſakkig getier van die harſſeloſe ſchreeuwers, als d'aangename aanſpraak en redenen van uwen vrient den Heere Jesus? Achtje meer de ſchaduwe en taſtelijken duyſter, daarje nog gedwongen zijt uw ſtil te houden, als ſijn koſtelijke tenten en vermakelijke palleyſen? Wilje niet op hem vertrouwen; of en heeft hy in ſijns vaders huys niet goets genoeg, om uw daar mede genoegſaam t'onderhouden, of vreesje veel licht, dat hy uw bedriege, hy in welken geen bedrog en is? Benje bekommert, dat hy uw mogt verlaten, hy, die altijd eventrouw is? Twijffelje of hy uw ook hulp ſou konnen bieden, hy wien alle macht over alles is gegeven? Benje beducht, dat hy uw onder de voet late treden, hy, die ſig in den doot voor u alreets heeft overgegeven? ſorgje dat hy uw ſal laten ſterven, hy die uw ſchenkt het onſterffelijke

Digitized by Google

leven; wacht dan niet langer, hoe armje bent, uw door huwelijk aan 's Konings soon te verbinden, vermits hyu wel voor sijn vrouw begeert; en als hy uw dese genade wil doen, sult gyse dan met ondankbaarheid tegenstaan? 't belieft hem het nedrige te verkiesen, om soo t' verhevene te beschamen. Gy sijt wel een slave; maar hy sal uw vrymaken, &c. vergeet slegs d'uwe en t' huys des genen (dit is den Paus) diege tot nog toe voor uw vader hebt gehouden, en die verradersse stief-moeder (hy verstaat de Roomsche Kerk) diege soo lang moeder hebt genoempt, en kompt vrymoediglijk by die gene, die niet wegens haar misdaden, maar alleen om Christi wil, een vloek zyn geworden, welkers eer-namen dese zyn, te weten verongelijkt, gelastert, verdreven, uytgekreten, verworpen, verlaten, afgesneden, vervloekt, gevrybuyt, gevangen, gepynigt, gebannen, ten spot aan de kaak gestelt, bespogen, geschavotteert, ontoort, genepen, verscheurt, gevierendeelt, gesleept, geroostert, gebraden, gestenigt, gebrant, verdronken, onthoost, ontleet, en wat'er diergelijke heerlijke en voortreffelijke eer-namen van 't Koningrijk der Hemelen noch meer sijn, &c. Eyndelijk naar een lange reex van wonderlijke beweeg-redenen en trouwe vermaningen, dienende om de Rooms-gesinden tot verlaten van haar Geloof aan te moedigen, eyndigt hy met dese Wens-bede: De Heer geest ons een wakker oor, om 't water en levendig Woort van sijn eeuwige onveranderlijke ende onsterffelijke wil te mogen hooren, en doe ons naar 't selve luysteren, met de ooren onser harten, ja doe het selve sodanig in ons woonen, dat we daar in steé van onsen bosen en verdorven wil, Gods Heyligen en onmisbaren vinden, welken ik wens ô arme kleyne Kerk, die uw in sijn genade bewaare. Uytte Alpen den 7. van Sprokkel-maant 1535. Wat lager volgt aldus dese Schrift-spreuk: *En vreest niet ô kleyne Kudde, want het is het welbehagen uwes vaders, uw mildelijk 't Koningrijk te geven*, Luc. 13. 32. 't welk alles met dit volgende Rijm wort besloten.

Lecteur entens si verrité addresse
Vien donc ouir instamment sa promesse,
Et vif parler, lequel en excellence
Veut assurer nostre grelé esperance:
L'Esprit Jesus, qui visite & ordonne
Nos tendres mœurs icy sans cry étonne
Tout haut raillart écument son ordure.
Remercions eternelle nature,
Pour nous vouloir bien faire librement,
Jesus querons voire eternellement.

Dat is:

So Leser, uw de Waarheid komt te vooren,
Wilt haar beloften vlytiglijk aanhooren
En haar levende taal, die ongemeen
Ons swakke hoop wil houden op de been.
Des Heeren Jesus Geest, die onse reyne zeden
Gebiet en ondersoekt, komt hier vervaren
Al trotse spotters, die schuymen van hare
Vuyligheyt, laat ons dan ook d'eeuwige Godt
Dankbaar sijn voor sijn vrywillig goede lot:
In 't soeken van den Heer laat ons den tijd besteden.

Johannes Theodorus Beza verslijt een heel Hooftstuk in sijn Boek geheten de Afbeeltsels der voortreffelijke Mannen, soo in Godvrugtigheyt als Geleertheyt, welkers arbeyt God in dese laatste tijden heeft gebruykt, om den waren Gods-dienst in verscheydene Landen van 't Christendom weer in staat te brengen, by 't welke hy tragt te bewijsen, dat wel bysonderlijk by middel der Piemontse en omburige Valleyen, het Euangelie by naar door heel Europa verspreyt is geworden. Hy seyt onder anderen, dat sy 't voor al sijn, die 't ware Geloof altijd hebben behouden, sonder ooyt door eenige versoeking, sig t'eenemaal om te hebben laten setten, esv. De Waldensen, seyt hy daar naar, sijn so genoemt geweest, om datse woonden in Valleyen en engten der Alpen: en men kan met waarheyt seggen, dat s'een overblijffel sijn van de suyvere Christen Gront-kerk, ter wijl het seeker is, dat die luy, door een wondere voorsienigheyt des Heeren, geduyrende soo veel wederwaardigheden, soo wel sijn overent gebleven, datse den tijd van veel honderden Jaren door listen van den Bisschop van Romen, die 't Oosten jammerlijk heeft 't ondergebragt, de heele Werelt in roeren hebben gestelt; evenwel spijt de schrikkelijke vervolgingen, daar hy deselve meé heeft benaut, heeft hyse nooyt onder d'Afgoderye en geweldenarye van den Antichrist konnen brengen. Maar tegen dank van de duyvel, en al sijn pogingen, hebbense noch tegenwoordich geen weynich bloeyende Ker-

Kerken, ſoo ten aanſien van de Leer, als de voorbeelden van een ſeer oprecht leven; ik mein nu voornamelijk die van de Alpiſſe Valleyen, waar van de ſommige hooren onder den Koningh van Vrankrijk, ſommige wederom onder den Hertog van Savoyen. 't Is ondertuſſchen niet wel te beſchryven, hoe verſcheydelijk die Vorſten, door de Pauſen opgemaakt, die Waldenſen getragt hebben uyt te roeyen, die evenwel door haar armoede bevryt ſijn geweeſt van 't gewelt der ſtruyk-rovers, en door een onberiſpelijken wandel van yder een bemint en goet gekeurt, ontelbare valſſe laſteringen te niet hebben gedaan, waar méé men haar t' onrecht heeft willen bekladden.

Johannes Sleydanus handelende in ſijn Geſchiedeniſſen van *Karel* de V. in 't 16. Boek, blad 534. van de Waldenſen, getuygt van deſelve, datſe by out gebruyk, de Paus van Roomen, noyt hebben willen kennen, en altijd de ſuyvere Leer hebben aangehangen; *Hi vetuſta*, dit ſijn d'eygen woorden, *conſuetudine Pontificem Romanum nequaquam agnoſcunt, & puriorem habuerunt ſemper doctrinam.* Waar uyt men kan aanmerken, dat dien groten man ſelfs niet uyt kan vinden, ſedert wanneer dat volk den Roomſen Paus verworpen heeft, en daarom vernoegt is ſlegs te ſeggen, dat 't *vetuſta conſuetudine*, by oude gewoonte, ſoo al is geweeſt.

Seekeren *Eſron Rudiger* doet in ſijn Boek, met name *Narratiuncula de Eccleſiis Fratrum in Bohemia*, dat is, een kleyn Verhaal, belangende de Kerken der Broederen in Bohemen, ter eeren der Waldiſche Kerken deſe openhertige Belydenis; *Waldenſes ad minimum ducentis quadraginta annis originem noſtram antecedunt*, de Waldenſen ſijn ten minſten twee-hondert en veertich Jaar voor ons in de Wereld geweeſt, voor ons Huſſiten of Leerlingen van *Jan Hus*; echter niet wel wetende, hoe diep hy haaren oorſpronk moet haalen. Invoegen dat, vermits een gedeelte van Bohemen op het ent van de dartiende Eeuw, 't jok van de Paus al had afgeſchut, ſy by nootſaakelijk gevolg al hebben in weſen moeten ſijn, ſtrax met den aanvang der elfde Eeuw, 80. heele Jaren voor *Waldo van Lions*; 't Welk inſonderheid blijkt uyt ſeekere aanteykening van *Illiricus*, waar by hy in 't 19. Boek van ſijn Naamtaf: van de getuygeniſſe der Waarheyt ſtelt, dat *Jan Hus* en *Hieronimus van Praag*, niet als de Leere der Waldenſen, of liever het Euangelium Chriſti, weer op ſijn voorige voet hebben gebragt, gelijkſe door toedoen van *Wiclef* het ſelve hadden ontfangen, die hy toen te vooren eentydich maakt met *Nicolaus de Lyra*, die in 't Jaar 1322. leefde.

d'Eerwaardige, Geleerde, en Godſalige *Comenius*, allenig overgebleven van al de Recht-gelovige Biſſchoppen, die uyt de vervolgingen van Bohemen zyn ontkomen, ſeyt op het 70. en volgende blad der Geſchiedeniſſen, die hy daar van heeft beſchreven, en getrokken uyt de Jaar-boeken en Tijd-ſchriften van dat Land, ſeyt, ſeg ik, dat de gelovige van Bohemen en Moravien, die ſig de gemeynſchap der Paus-geſinden en Calixtijnen onttrokken hadden, hebbende drie Leeraars uyt haar allen gekoren, aangaande hare beveſtiging ten hoogſten waren beducht; maar vernomen hebbende, dat'er op de Grenſen van Moravien en Ooſtenrijk eenige Waldenſen woonden, beſloten hebben, om de ſwarigheden van haar gemoederen, en die van andere, ſoo voor nu als in het toekomende, t'eenemaal eens wech te nemen, ſeekeren *Michael Zambergius*, een van hare Leeraars, die eertijds ſelfs van den Biſſchop van Roomen de Prieſterſchap eens had ontfangen, daar heenen te ſenden, om neffens twee andere die Waldenſen te gaan beſoeken, en haar te verhalen, 't geen onder haar was voorgevallen, en wel voornamentlijk om raat te vragen, wat daar in te doen ſou ſtaan; datſe daar ſeeker Walds Biſſchop, met name *Steven*, hadden gevonden, die neffens eenige Leeraars noch eenen anderen dede komen, in welkers geſelſchap hy aan die afgevaardichde van Moravien en Bohemen toonde, dat ſijn Leer, en die van d'andere Waldenſen van de tijden van *Conſtantinus* was, deſſelfs hooft-delen verklaarde, en de ſchrikkelijke vervolgingen vertelde, die ſijn geliefde mede-broeders in Vrankrijk en Italien hadden uytgeſtaan; dat eyndelijk dien *Steven*, neffens d'andere voornoemde 't beroep en beveſtiging, door d'oplegging der handen, aan die drie Leeraars gaf, die hem geſonden waren, met laſt en bevel van vervolgens by gelegentheyt, ook insgelijx aan andere te mogen doen; dat van doen af die van Bohemen en Moravien, ſich met de Waldenſen in een lichaam wouden ſluyten: waarom het ook gebeurde, datſe ſelfs Waldenſen wierden genoemt. Wat vorder, te weten blad 75. beveſtigd hy ook, dat ſoo de Boheemſe, als Moraviſe Kerken nooyt hebben ontkent, datſe van de Waldenſen de macht van oplegging der handen en 't uytterlijk bevang ontfangen hadden. Men ſiet hier uyt nu wel, dat niet alleen de Waldenſen ſeer bondig bewijſen, dat haar Leer al bekent was met de vierde Eeuw, wanneer *Conſtantinus de Grote* leefde; maar ook dat heele volkeren, als daar ſijn dat van Bohemen en Moravien, naar krachtige overtuyginge deſelve voor ſodanich houden.

De Kerkelijke Geſchiedeniſſen der Recht-gelovige Kerken van Vrankrijk, geheten *des trois Marteaux* (van de drie Hamers) en tot Antwerpen in 't Jaar 1558. gedrukt, gewagen in 't eerſte ſtuk, blad 35. met deſe woorden van d'oudheyt der Waldenſen: De Waldenſen, gelijkmenſe noemt, hebben van onheuglijken tijd af de misbruyken der Roomſche Kerk moedich tegen gegaan, en ſpijt het woeden der heele Wereld heeft haar de Heere ſodanich beſchermt, datſe in alle Valleyen van Piemont altijd by een ſijn gebleven: waar uyt ſich nochtans eenige daar naar omtrent 270. Jaren herwaarts in de Landen van Provincen hebben verdeelt, byſonderlijk te Merendol, Cabriere, Lormarin, eſv. En wat lager: Belangende haar Geloof, s'en hebben nooyt de Kerk-geſetten van den Paus aangehangen, en voorwaar ſooſe 't nooyt met die Pauſſelijke Kerk-geboden gehouden hebben, moetenſe nootſakelijk uyt de Roomſche gemeenſchap ſijn uytgegaan, ſoo dra als haar deſelve hare overleveringen heeft op willen dringen, die met de Schrifture ſtrydich waren, en vervolgens is het ook nooyt ſoo van noden geweeſt, datſe daar van eenichſints te recht ſouden worden gebragt.

Digitized by Google

Dit is ook het gevoelen van d'Heer *Anmiraldus*, in sijn leven Kerkdienaar en hoog Leervoogd binnen Saumur, en nog door sijn geleerde Schriften seer vermaart, gelijk hy dat selfs verklaart in een Kerkreden, die hy gedaan heeft over den Brief aan den Romeynen op het 10. Hooftstuk en 15. vs. alwaar hy gesproken hebbende vande onwetendheid, dwaling en bygeloof, die ten tijden van *Lutherus*, *Calvinus*, en andere Reformateurs, die voor haar geleeft hebben, nog d'overhand hadden, dese woorden ook gebruykt: 't Is uw geliefde Broeders geensints onbekent, hoe seer al die dingen, door heel Europa doe nog in swang gingen, uytgenomen een kleyn hoekje van de Werelt, verborgen inde Valeyen der Alpen, en tusschen de Steen-klippen van Provencen, alwaar het Euangelium onses Heeren in sijn geheel behouden was.

d'Heer *Drelincourt* komt daar mede over een, in sijn tweede gemeensame t'samenspraak, voerende dese of dusdanige reden: Eyndelijk van onheugelijken tijdt af, zijnder inde Valeyen van Piemont altijdt gelovige geweest, die nooyt de Roomsche Kerkwetten hebben in willen volgen, of aan haar grootste misbruyken eenigsints deelagtig wesen. Waarom ook seeker Italiaans Munnik, geheten *Belvedere*, in sijn Boek, te Turin in 't Jaar 1636. onder dit Naamschrift, *Relatione alla Congregatione de Propaganda Fide, Dat is:* Verhaal aan de Vergadering *de Propaganda Fide*, gedrukt, met soo veel woorden, durft seggen dat de selve geduyrig, en t'aller tijt in haare Ketteryen hebben gesteken; want die luy verketteren dateljk yder een, die sig alleen by de Leer der Apostelen, en de suyverheyt en eenvout van haren dienst willen houden.

't Welk ook oorsaak is geweest, dat eenen *Hendrik Pentaleon*, gewoonlijk Aart-kunde van Basel, de voorgeroerde woorden van *Sleydanus* weêr wat breder aldus heeft te pas willen brengen, in 't 5. Boek der Kerkelijke daden, blat 111. *Hi*, seyt hy, *vetusta consuetudine Pontificem Romanum non agnoscunt, & aliquanto semper puriorem Doctrinam conservarunt. Et maxime Populus, qui ad pedem Alpium & Merendolii, Cabrieræque degit, ita pie ac modeste semper vixit, ut in earum tota consuetudine ac vitæ ratione timor Dei maxime eluxerit, & summa Fides & Justitia perspecta fuerit*; Dese Waldensen en kennen by ouwt gebruyk den Paus van Romen niet, en hebben altijt de Leer wat suyverder gehouden; maar voornamentlijk heeft het volk, dat aan den voet der Alpen, (dit zyn die vande Valleyen) te Merindol en Cabriere woonen, altijd soo Godzaliglijk en Zedelijk geleeft, dat in haar heelen ommegang en wijse van leven, de vrese des Heeren ten hoogsten heeft uytgeblonken, en seer groote trouw en regtvaardigheydt is te speuren geweest.

Het laatste is de kragtigste bewijs-reden, en buiten alle tegenspreken, dewelke men uyt de Schriften en Getuygenissen der Tegensprekers selfs weet voor te brengen; Onder die alle kan wel voor af gaan den Munnik *Belvedere*, voornamentlijk in Italien seer beroemt, die 't hooft is geweest van een groot gesellschap Bekeer-Papen, die in 't jaar 1630. van den Paus naar de Valleyen is afgevaardighd; dese heeft geschreven seecker Boek, als vooren is gedagt, om van de op-komst en het toenemen der gemeende Waldsche Kettery, grondig berigt aen Romen te geven, met name *Relatione al Consiglio de Progaganda Fide & exstirpandis Hereticis*, 't welk in 't jaar 1636. binnen Turin is uytgekomen; soekende dan in 't selfde, ja naar sijn meening ook gevonden hebbende, den oorspronk van veel andere Ketteryen, komt hy tot de voorgewende van de Waldensen der Valeyen, en versekert ook datze niet anders en *is als* die van *Calvinus* en *Lutherus*; daar na sich selven, en de vordere sijne Me-makkers ontschuldigende, van datse met het uytroeyen der selve geen weg hadden geweten, of een eenig van die gemeende dwalende luy tot den schoot der Roomsche Kerk weer hadden konnen brengen, bruykt hy daar toe dese blote reden, dat die Kettery op die plaatsen te diepe wortelen hadde geschoten, als dat men souw konnen denken om daar door te raken, vermits *Le valli di Angrogna* (dit zijn sijne eygene woorden) *semper ed in ogni tempo hanno hauuto Heretici*, de Valleyen van Angronje, t'aller tijt en sonder ophouden die Ketters hebben geherbergt. Nu *'t is klaar*, dat hy door die Valleyen van Angronje, niet alleen eygentlijk die van Angronje verstaat, die we gesien hebben, dat maar een eenige van de Maatschappye van die van Lucern is; maar ook al d'andere buyrtige, die gemeenlijk in die benaming worden ingesloten, gelijkwe dat te vooren in Thaunus en veel andere gebeurt-schryvers hebben getoont; Dit getuygenis moet dan ook van groot gewigte wesen, terwijl het komt van een der voornaamste wandel-munneken, die tegens de Waldensen zyn gebruykt geweest, welke den Roomsen Raadt daar in sijn wedervaren aandient, die hy sigh wel souw wagten ten besten van de Waldensen te bedriegen.

Reinerus Saccus, een vermaart Inquisiteur, en Ketter-dwinger, schoon hy dapper op de Waldensen gebeten was, en heeft evenwel de onbeschaamdheid niet gehadt van te ontkennen, dat de Waldensen haren oorspronk van de tijden der Apostelen hebben; Dit zijn sijne woorden: *Inter omnes sectas*, seyt hy, *quæ adhuc sunt vel fuerunt nulla fuit pernicioſior Ecclesiæ, quam Leonistarum, idque tribus de causis. Prima est, quia est diuturnior; aliqui enim dicunt, quod duravit a tempore Silvestri, aliqui a tempore Apostolorum; Secunda quia generalior; fere enim nulla est terra, in qua hæc secta excepta non sit; Tertia, quia cum omnes aliæ secta immanitate blasphemiarum in Deum audientibus horrorem inducant, hæc magnam habet speciem pietatis, quod coram hominibus juste vivant & bene omnia de Deo credant, & omnes articulos, qui in Symbolo continentur, observent. Solummodo Romanam Ecclesiam blasphemant, & clerum, cui multitudo Laicorum facilis est ad credendum.* Als of hy seyde: Onder alle gesintheden, die noch heden in wesen zijn, of ooyt hebben geweest, is'er voor de Kerk geen schadelijker geweest, als die der Leonisten, en dat voornamentlijk uyt driederley oorsaak; d'eerste om datse langer als eenige heeft geduyrt, want sommige seggen datze al geweest is ten tijde van den Paus *Silvester*, sommige selfs ten tijden der Apostelen. De tweede, om datze sigh

meer

meer als eenige verſpreyt, want daar is nauwelijks een Landt daar dit Geloof niet en is gehuysveſt; De derde, om dat daar alle andere Kerkſcheuringen, door den gruwel van Godslaſteringen, den hoorders een ſchrik aanjagen, deſe in tegendeel een groote ſchijn heeft van Godzaligheyt, om datſe voor de menſchen rechtvaardig leven, alles wel van God geloven, en al de deelen van 't geloofbegrijp naeukeurig houden. Se laſteren alleen de Roomſche Kerk en Geeſtelijkheyd, aan welke de menigte der Wereldtlijke ſeer ligt gelove geven. Voorwaar die beruchte *Reinerio* was ſoo ver niet van den tijden van Waldo van Lions, wiens Leerlingen hy hier Leoniten noemt, die hy wil, dat ſelfs Waldenſen zijn, of hy ſouw den ſelven, ſoo hy eerſte Stichter was geweeſt van die gemeene Secte, ſonder eenige moeyte wel hebben konnen vinden, en ſonder dat hy in 't ſoeken van haren oorſpronk, eens hadde behoeven op te klimmen tot de tyden van *Sylveſter* of *Conſtantijn de Groote*, d'eerſte Chriſten Keyſer, of ſelfs tot de tijden der Apoſtelen, terwijl hy in den Jare 1254. dat is maar 80. of 90. na Jaar dien Waldo heeft geleeft; Men moet ook bekennen, dat hy voor een Dwing-Ketter nog al eenigh gevoelen van gewiſſe toont, vermits hy ſoo oprechtelijk erkent, datter nog op't leven, nog op de Leer van die arme Waldenſen yets was te ſeggen, als datze tegens de Roomſche Kerk en Geeſtelijkheyt ſeer hevig bulderden.

Seker Hoogduyts Leeraer, ook een Paus-geſinde, *Reinerus* genomt, in ſijn Bohemiſche geſchiedeniſſen, ſchrijft daar van by na met ſo veel woorden, immers met weynig verandering, aldus: *Secta Hæreticorum ab olim fuerunt multæ; inter quas omnes Sectas, quæ ſunt, vel fuerunt, non eſt perniciosior Eccleſiæ Dei, quam pauperum de Lugduno: tribus de cauſis; Prima, quia diuturnior; Quidam dicunt, quod duraverit a tempore* Sylveſtri; *alii dicunt, quod a tempore Apoſtolorum; Secunda eſt, quia generalior: fere enim nulla terra eſt, in qua hæc Secta non ſerpat. Tertia, quod omnes aliæ cum immanitate blaſphemiarum in Deum horrorem inducant, hæc Leoniſtarum magnam habet ſpeciem pietatis, eo quod coram hominibus juſte vivant & bene omnia de Deo credant, & omnes articulos, qui in Symbolo continentur; Solam, Romanam Eccleſiam blaſphemant & oderunt; cui multitudo facilis eſt ad credendum:* Als of hy ſeyde: Daar zijn in oude tijden wel verſcheyde Secten van Ketters geweeſt, maar onder die alle en iſſer noyt eenige gevonden, die ſoo nadelig aan Gods Kerk is geweeſt, als die van d'arme van Lions, en dat voornamelijk om drie redenen: De eerſte om datſe ver de ouwdſte is, want ſommige ſeggen, datſe geduyrt heeft van *Sylveſters* tijden af, andere ſelfs van de tijden der Apoſtelen. De tweede is, om datſe meerder volk beſit, want daar is qualijk een Landſchap te vinden, of deſelve is'er in gekropen. De derde, om dat, daar alle andere, door grouwelijke Godslaſteringen vervaarlijk zijn, deſe der Leoniſten een grooten ſchijn van Godvruchtigheid toont, terwijlſe uytterlijk ſeer eerlijk leven, alles naar behooren van God geloven, en al de ſtukken van 't Hooftbegrip des Geloofs voor goet aennemen; alleen ſprekenſe quaat van de Roomſche Kerk, en dragen haar ſeer grooten haat toe; waar toe het grauw ſeer licht het oore leent.

Den Jeſuit *Campiaan*, in ſijn boek van de Kentekenen der Kerk, ſeid uitdrukkelijk, *Waldenſes Majores noſtri*, de Waldenſen onſe Voor-ouders.

Maar deſe oudheid word ook noch niet weinig bekragticht, door een getuigenis van ſoo door-ſlaande gewicht, dat het aan de geſlepenſte en quaadwilligſte Mugge-ſifters, ſelf door zijn aanſienlijke kragt, een eeuwig ſtilſwijgen op ſal leggen, te weten de meergemelte *Claudius Seiſſel*, Opper-Biſſchop van Turin, gebruikt in ſeeker Boek, dat hy tegen de Waldenſen met opſet heeft geſchreven, en met een ſchoon Voor-regt van *Franciſcus de Eerſte*, gegeven den 27. van Sprokkel-maand, des jaars 1547. eerſt is uitgekomen, deſe woorden: *La Secte de Vaudois a pris ſon commencement d'un certain Leon, homme tres Religieux, du temps de* Conſtantin le Grand, *premier Empereur, qui ayant deteſté l'avarice de* Sylveſtre *& l'exceſſive largeſſe de* Conſtantin, *aima mieux ſuivre la pauvreté dans la ſimplicité de la foy, que d'eſtre avec* Sylveſtre *ſouillé d'un gras & riche benefice. Auquel Leon s'étoient adjoints tous ceux, qui ſentoient bien de la foy*; Dat is: De Waldſe Secte heeft van ſeekeren *Leo*, die een ſeer Godvreſend man was, ten tijden van *Conſtantinus* de eerſte Chriſten Keyſer, haren aanvang genomen; welke verfoeyende de gelt-ſugt van Paus *Sylveſter*, en d'overdadige miltheit van Keyſer *Conſtantinus*, liever hadde, d'armoede in eenvoudigheyt des Geloofs te volgen, als gemackelijk by *Sylveſter* te blyven, met een rijk en ſeer vet inkomen beſmet; by welken *Leo* ſig ook al die geene hadden gevoecht, die 't wel met het geloove meenden. 't Selve hebben we te vooren ook noch al eens aangetrokken, uyt *Bern. Lutzenb. Catalog. Hæretic. in Leoniſt. Thuan. Hiſt. lib. 5. & Goldaſt. Rational. Conſtitut. Imper. edit. An.* 1607. *pag.* 78. Maar hoe men deſe voortreffelijke verklaring van gemelten Opper-Biſſchop neemt, 't zy alleen voor een verhaal van dat van andere; dit volgter altijd nootſakelijk uit, dat deſen Opper-Biſſchop *Claudius Seiſſel*, die d'opkomſt der Waldenſen met ſulke naarſtigheid hadde naargeſocht, ſoo weynig als meergedachten *Reynerio Sacco*, die uitdrukkelijk tegen haar, en voor al in de Valleyen, als hier vooren gezeit is, tot Inquiſiteur is geſtelt geweeſt, en daar van alleen een Boek heeft geſchreven, dien *Waldo van Lions*, welke geleeft heeft op het ent van de twaelfde Eeuw, tot gront ſtelt van de gemeende Kettery der Waldenſen, vermits hy hier bewijſt, datſe van ſoo verre komt, datſe haren oorſpronk of begin niet ſeker aan konnen wijſen, en hier in alleen met malkander over een komen, dat deſelve van ongedenkelijken tijdt tegens den Roomſchen Biſſchop ſig hebben opgeworpen; waarom hy ook Bl. 7. van het ſelve Boek, naar dat hy ſig 't hooft lang van te vooren hadde gebroken, met het opſoeken der eerſte wortel der Waldenſen, genoeghſaam getuygt, dat het hem onmogelijk was, deſelve wegens hare ouwtheydt te ontdekken, en ſig tragtende t'ontſchuldigen, van dat hy daar in geen meerder licht kan geven, is hy te vreden met ſlechts deſe woorden tot beſluyt daar by te voegen: *Il faut bien, qu'il y ait des grandes & efficacieuſes cauſes & occaſions, pour leſquelles cette Secte Vaudoiſe a déja duré tant de ſiecles*; Daar moe-

moeten vry groote en krachtige redenen zijn geweest, door welke dat Waldese Geloof also veel Eeuwen heeft geduirt; Dit schreef hy in den jare 1500. en naar zoo veel onderzoeks bekent hy noch ront uyt, dat hy selfs niet en weet, hoe veel Eeuwen lang de Waldensen voor dien tijd al hadden op de been geweest. Maar op het voorgaande 6. blat bevestigt hy 't selve aldus wat nader: *Toutes fortes de gens en divers temps par un tres grand effort ont en vain essayé de les arracher. Car contre l'opinion de tout le Monde ils sont tousjours demeuré vainqueurs & du tout invicibles*: 't Welk desen sin in onse Taal geeft; Allerley slag van volk, hebben op verscheyden tijden, met groote pogingen vergeefs getracht haar uit te roeyen; want se sijn altijt tegens vermoeden van al de Werelt verwinnaars en heel onverwinnelijk gebleven. Te weten, sose altijd en buyten alle tijds bepalingh, verwinnaars, en t'eenemaal onverwinbaar sijn gebleven, sijnse ook van onheuglijken tijt af geweest.

Laat ons hier nu by die groote en treffelijke getuygenissen, dat van een groot Prælaat, ik mein *Eneas Sylvius*, ook weer te pas brengen, die onder den naam van *Pius*, de tweede Roomse Paus, een groote vyand der Waldensen is geweest. We hebben 't selve te vooren dus bygebracht, uyt sijn Boheemse Geschiedenissen Hoofdstuk 35. *Prorumperunt*, seyt hy, spreekende alleen van de Boheemse, die sich de gehoorsaamheyt der Roomse Kerk onttrokken hadden, *in Blasphemias, & quum aliquibus ignavis fortasse ac vitiosis maledicere possent, in omnes latrare sacerdotes cepere, & ab Ecclesia Catholica recedentes impiam Valdensium sectam atque insaniam amplexi sunt: Hujus pestifera ac jam pridem damnatæ factionis dogmata sunt: Romanum præsulem*, esv. als of hy seyde: sy hebben groote hoon-spraak uytgebraakt, en daarse lichtelijk van eenige trage en quade Priesters, met recht souden qualijk hebben konnen spreeken, hebbense deselve sonder onderscheyt alle beginnen aan te bassen; en wijkende voorts van d'algemeene Kerk, hebbense de Godlose scheuringh, en dwaasheyt der Waldensen willen volgen. De Leer van dese pestige samen-rottingh, die al van ouds is gedoemt geweest, bestaat bysonderlijk in de volgende stukken: dat den Bisschop van Roomen, esv.

Op dat getuygenis van die Paus volcht seer gevoechgelijk dit van een Concilie. *Petrus* uyt het Klooster der Valleye Sernay, stelt op het 66. Hoofdstuk van sijn meergemelte Albiense gebiet, seeker Brief van de Kerk-vergaringh van Vaus, geschreven aan Paus *Innocentius* de II. om den selven soo op te hitsen, dat hy d'ellendige Waldensen der Land-streeken Langedoc, Provencen, en Dauphiné tot een toe mocht uytroeyen en vernielen. In desen gebruykt die sijne stookebrant van Kerk-vergaringh, krachtiger beweeg-reden om sijn Heyligheyt tot volvoeringh van dat sijn rampsalige besluyt te brengen, als dit bloote vertooch, van datse soo'n Ketterse pest op het Tapijt hadden gebracht, die voor langh al gesaayt, en eertijds, en in oude tijden al ongelooffelijk was voortgewassen; *Agebatur de peste hæretica, antiquitus seminata, quæ in immensum succreverit jamdudum, & ab antiquis temporibus.* Voorwaar soo'n Synode sou by soo'n aansienlijke Paus, als daar 't selve aan schreef in de twaafde Eeuw, nooyt sulke taal hebben durven voeren, soo die Leer toen noch maar nieuw ware geweest, of soo 't selve haren oorspronk hadde weten te seggen, of haar eerste Stichters uyt te vinden.

Hier komen noch by verscheyden andere getuygen, op welke Roomen ook 't minste niet en weet te seggen. Seekeren *Samuël Cassini*, een seer beroemt Geestelijk in Italien, van d'order van den *H. Franciscus*, schryvende met opset tegens de Waldensen der Valleyen van Piemont, verklaart opentlijk in 't begin van sijn Boek, geheten *Victoria Triumphale*, en in 't Jaar 1510. te *Coni* in Piemont gedrukt; dat de dwalingen der Waldensen hier in wel meest gelegen waren, datse de Roomse Kerk, niet voor de Heylige Moeder-kerk en wouden erkennen, noch ooyt hare insettingen gehoorsaam wesen; dat s' anders evenwel een Christen Kerk beleden, ja dat soo veel hem aangingh, hy ront uyt moest bekennen, datse altijd geweest, en noch tegenwoordich waren, oprechte leden der Christelijke Kerk. Ik bid uw nu, waarde Leser, wanneer dien Italiaansen Munnik, die voor heeft al 't geen hy kan tegens die van de Piemontse Valleyen te doen seggen en schryven, als by 't Hof van Roomen bysonderlijk gebruykt, om deselve uyt de Wereld te helpen, na soo veel onderzoex, dat hy daar van heeft weten te doen, door sijn geweten geparst, genootsaakt is selfs te belijden, dat die Waldensen ware litmaten sijn der Christelijke Kerk, datse altijd geweest sijn, en alleen maar te bestraffen, om datse de Roomse niet meer en kennen, en haar Kerkbevelen geen plaats meer geven: is dat niet duydelijk genoech toegestaan, datse waren en waarlijk noch tegenwoordich sijn, het suyvere zaat der Christelijke Gront-kerk, datse 't altijd alleenlijk met de Leer onses Heeren hadden gehouden, sonder daar in ooyt eenige mengelingh te dulden, datse van de gemeenschap der Roomse Kerk soo dra geweken waren, als deselve haar wou verplichten, haar overleveringen aan te nemen, en tegens de Kerk van Roomen sich begonden op te werpen, met dat deselve haar in de Kerk sachjes plaats wou doen grijpen, vermits'er geen ander begin vanner scheydinch hem gevonden worden?

Hier mach nu volgen een ander getuyge, die alleen hoorde genoech te wesen, om selfs de stoutste tegenspreekers tot stilswijgen te brengen, en onwederleggelijk te bewijsen, dat de Waldesche Kerken waarlijk Apostels sijn, den neck onder 't jok van 't Afgodis Romen nooyt en hebben gebogen, en vervolgens nimmermeer van noden hebben gehad, datse van haar misslagen gesuyvert, of eenichsints verbetert wierden; maar alleenlijk, datse ook voortaan altijd sich als vooren wel wachten, datse tot haar niet in quamen dringen. 't Is weerom de doorluchte *Marco Aurelio Rorenco*, diewe hier vooren al hebben gesien, dat Heer is van de Valley Lucerna, groot Kloostervoocht van St. *Rochus*, en voor 't naarstichste, schranderste, en krachtigste werktuych by de Heeren Rooms-gesinden gehouden, datse in dese Eeuw hebben konnen bekomen, om die arme luy van de Valleyen wat moeyte te maaken, en voor de geslepenste man van de Wereld, om raat

en

Digitized by Google

en middelen tot haar verderf te ſchaffen; als die nu ſtok-oud ſijnde met deſe beſigheyt ook al ſijn leven heeft doorgebracht. Deſe dan klaacht ſeer bitterlijk in ſijn Boek, geheten *Narratione dell' Introduttione delle Hereſie nelle Valli*, Verhaal van d'opkomſt der Ketteryen in de Valleyen, en te Turijn, met goedkeuring en voorrecht in't Jaar 1632. gedrukt; dat de Ketteryen van de achtſte Eeuw (hy ſpreekt duydelijk van de voorgeroerde Leer van *Claudius*, d'Opper Biſſchop van Turijn, en't belieft hem deſelve aldus te verketteren) gedurende de negende en thiende volgende altijd in de Valleyen achter een was gebleven. 't Welk ook effen den tuſſchen tijd is, die van den ſelven Turijnſen *Claudius* af, tot op meergenoemde *Pieter Waldo* van Lions is verlopen; wiens Leerlingen eensdeels naar deſelve Valleyen gevlucht de Kerken der ſelve ook hadden verſterkt. Vermits hy dan ſoo klaarlijk te vooren heeft getoont, hoe de geſonde Leer onſes Salichmakers, en ſijner Heyliger Kruys-geſanten in de Valleyen, altijd was behouden gebleven, en tot de achtſte Eeuw haar vryſchout van alle verdurventheyt; als wanneer, ten tijde (namentlijk) van *Carolus Magnus*, die *Claudius* met een goet getal andere vrome Leeraars, ſich ſoo krachtich heeft gekant tegens't invoeren der Beelden, aanroepinge der Heyligen, Bedevaarden, Aflaten, dat hy ſijn Biſdom daar van vry en ſuyver heeft gehouden; vermits die Prior ook ſelfs bekent, dat, ſchoon deſelve op andere plaatſen, gedurende de negende, thiende, en volgende Eeuwen, eenichſints is verſtrikt geweeſt, ſy echter in de Valleyen altijd was in weſen gebleven, alwaarſe ſelfs met de elfde Eeuw, even ſoo alſſe noch tegenwoordich is, door een nieuwe luyſter op de been is gekomen: ſoo kan men vervolgens ook geentſints ontkennen, datſe ſedert de tijden der Apoſtelen, ſonder eenige tuſſentijd daar is behouden geweeſt. Maar deſelve Prelaat beveſticht ons in een van ſijn andere Boeken, met goedkeuring der Geeſtelijke Overigheyt, by naar onder een ſelfde naam van *Memorie Hiſtoriche dell Introduttione delle Hereſie*, in't Jaar 1649. binnen Turijn uytgegeven, en aan *Vitterio Medio*, vader van den Hertoch, die tegenwoordich noch heerſt, plechtelijk opgedragen, deſe heele ſaak wat nader; wanneer hy geſeyt hebbende, dat in de achtſte Eeuw, *inemici delle ſacra Imagini*, de vyanden der Heylige Beelden (ſe ſijn alleen van de Valleyenaars ſeer hevig beſtormt, en te gelijk ſeer moedich verworpen) eerſt ſijn verſchenen, deſe woorden eyndelijk daar by voecht: *Nel nono ſecolo non vi fu nuova ſetta, ma ben nuovo Fomentatore delle precedenti fra quali fu Claudio, Veſcovo di Torino, Diſcepolo di Felice, che nagava la riverenza alla Santa Croce, come anche la veneratione ed invocatione de Santi, è fu principal deſtrattor dell' Imagini*; In de negende Eeuw en iſſer geen nieuwe ſecte opgeſtaan, maar wel nieuwe voorſtanders der voorgaande. Onder deſe was ook *Claudius*, Biſſchop van Turijn, en een leerling van *Felix*, als welke weygerde 't Heylig Kruys ſijn eer te geven, als ook den Dienſt en aanbidding aan de afgeſtorven Heyligen, en een der voornaamſte beeld-ſtormers was. Want genomen dat dien Opper-Biſſchop noch den eerſten, noch den eenigen ware geweeſt, die 't aanbidden van het Kruys, 't aanroepen en eeren der Heyligen, en den dienſt der Beelden heeft getracht te weeren, als deſen Heer voor vaſt komt op te nemen, hebbende ongetwijffelt het oogh op den gemelten Keyſer *Carolus Magnus*, die met het Jaar 768. tot het Rijk bevoordert vier heerlijke Boeken tegens de Beelden heeft geſchreven, die noch tegenwoordich gevonden worden; en op al de Biſſchoppen van het Frankfoortſe Concilie, dat van hem ſelfs beroepen, om die ſelve ſtreek haar heeft gedoemt, alswe hier vooren al hebben geſien (trouwens dan ſou hy ook, of ſijn onwetentheyt, of ſijn boosheyt moeten ontdekken, vermits die *Claudius* van toen af al was een der voornaamſte Raden van Hoog-gemelde Keyſer, en die ſelfs op ſijn bevel tegens de Beelden en andere dwalingen der Roomſe Kerk al hadde geſchreven) ſoo ſou hy daar door maar meer kracht aan dit ons bewijs komen te geven, en ſterker te beveſtigen, dat de miſverſtanden, die in de achtſte Eeuw, wanneer meergemelde *Claudius* al in aanſien begon te komen, omtrent het eeren van't Kruys en Beelden, en 't aanroepen der Heyligen, de voet al in de Kerk begonden te ſetten, en naar ſijn ſeggen door veel andere, die hy niet en noemt, ſeer hevich waren aangetaſt, 't ſelve met het begin der negende, noch met meer hevigheyt waren geweeſt, wanneer deſelve van den Keyſer *Ludovicus* beroepen was tot de waardigheyt van de Opper-biſſchop van Turijn, en van de Valleyen; en dat insgelijx ſijne Leer, die heele Eeuw door op de been was gebleven. Daar by op dat niemandt en mochte denken, dat s' in de dikke duyſternis der thiende niet eenichſints verandert of uytgebluſt was, voegt hy der in de navolgende reden datelijk by, dat'er *nel decimo ſeculo non ſi ſcopri altro*, of in de thiende Eeuw, niet anders voor den dach gekomen, of eenige de minſte verandering is geweeſt; men heeft dan uyt de verklaring van dien Opper-biſſchop maar te beſluyten, dat den tegenweer, in de achtſte Eeuw omtrent die opkomende dwalinge gebruykt, in de negende en thiende volgende nooyt op en heeft gehouden, en dat de Leer van dien *Claudius* ſelfs toen al voor ſeer oud wierde verſleten, vermits hy ſelfs belijt, datſe niet nieuw en was, *Che non fu nuova ſetta*. Nu terwijlſe na ſijn eygen Belijdenis in de achtſte en negende Eeuw, noch in ſich ſelven, noch in de Valleyen nieuw en was, ſou ik wel eens willen ſien, dat my haar opkomſt nader als van de tijden der Apoſtelen beweſen wierde. En waarlijk die Biſſchop ſelfs, ſich ſchamende tot ſijn ſchande te belijden, dat de Leer der Waldenſen, ten tijde der Apoſtelen was opgekomen, en evenwel daar van geen ander begin konnende vinden, beſluyt blad 60. van 't voorgetrokken Boek, ſijn heele reden met deſe woorden: *Non ſi puo haver certezza del ſuo ingreſſo nelle Valli*, dat is, men kan geen ſeekerheyt hebben, wanneer s' is ingedrongen in de Valleyen. Hier van daan is't ook gekomen, dat, ſchoon hy altijd en voornamelijk in ſijn Tijd-ſchriftige aanteykeningen, de ſchriften van die arme luyder Valleyen, ſoo veel hem mogelijk was, gehekelt en weerleyt, en de verſoekſchriften, by deſelve aan hare Opper-heeren, ſelfs al by 't leven van den ouden *Karel Immanuel* overgegeven, beknibbelt

belt heeft en doorgestreeken, om allen goeden uytslag, dieſe van ſijn rechtmatigheyt en gerechtigheyt eenigſints te hoopen hadden, ſo geheelijk te ſluyten; Hy evenwel nooyt ſoo ſtout heeft durven weſen, dat hy deſe hare wijſe van ſpreeken, te weten, dat het haar Opper-heer mochte believen haar in de vrye oeffening van haaren Gods-dienſt te laten, gelijkſe die altijd genoten hadden *da tempo immemoriale*, van ongedenkelijken tijd, als hebbende deſelve van geſlacht tot geſlacht, van de tijden der Apoſtelen af ontfangen, ſchoonſe deſelve altijd by naar weer gebruyken, met eenige ſchijn in twijffel ſou hebben getrokken. Als hy deſelve dan eyndelijk op het II. Hooftſtuk van ſijn laaſtgemelde Boek afkomſtich maakt van de Cartharenen en Novatianen, daar bekrachticht hy ten ſijnen opſichte deſelve oudheyt maar ſterker mé, als ſtellende ſoo haren oorſpronk al in de derde Eeuw, terwijl haar Leer en de getuygeniſſen ſelfs, die haar de beruchſte geheym-ſchryvers der Rooms-geſinde geven, genoegſaam doen blijken, dat hy immers ſoo weynich reden heeft, om haar voor Cartharenen ende Novatiſten uyt te maaken, alswe klaarlijk hier vooren getoont hebben, datte geene hadden die deſelve voor overblijfſels der oude Manicheen ſcholden. En ſeeker terwijlſe de gevoelens van dien *Claudius* ook hielden, en *Genebrandus* ſelfs in 't 5. Boek van ſijn Tijd-ſchrift, alswe te vooren al hebben geſien, verſekert, dat hy ten tijden van *Karel de Groote* de vermaarde *Bertram*, die ſijn boeſem-vrient was, al met de achtſte Eeuw by ſich genomen hebbende, 't ſelve Geloof leerde, dat de Calviniſten tegenwoordich noch leeren; ſoo moetenſe nootſaakelijk ook ſeer vreemt van ſulke onſalige gegevoelens ſijn geweeſt. We kennen hier nu noch byvoegen de beveſtiging van *Ionas Aurelatenſis*, die tegens deſelve *Claudius* heeft geſchreven, vervat in ſijn Boek, in 't Jaar 820. van hem uytgegeven; alwaar hy uytdrukkelijk ſeyt, dat dien Biſſchop alle vlijt hadde aangewent om ſijn Biſdom, (en vervolgens ook de Valleyen) in ſijn gevoelen altijd te doen blijven, gelijkwe dat ook onder verſcheyden andere by den Cardinaal *Bellarminus* konnen ſien.

Maar laat ons hier ter eeren van de vrome Franſen; 't getuygenis van een van haer Tijd-ſchryvers ook eens hooren, die ten minſten ten aanſien der ſelve, buyten opſpraak moeten weſen. 't Is den Heer *de la Popeliniere*, die in 't eerſte Boek van ſijn Franſe Geſchiedeniſſen, blad 7. van den Druk des Jaars 1581. voor 't ſelve Jaar vry verder gaat, als imant anders, verſekerende dat de Roomſe Kerck van niemant oyt ſoo verdrukt is geweeſt, als *a Waldenſibus, & eorum in Aquitania ac vicina regione ſucceſſoribus, qui ab Albio, Albienſium in Septimania urbe primaria, Albigenſes dicti ſunt. Hi invitis principibus Chriſtianis omnibus circa annum* 1100. *& temporibus ſubſequentibus doctrinam ſuam, ab ea, quam hodie Proteſtantes amplectuntur, parum differentem, non per Galliam ſolum totam, ſed etiam per omnes pene Europæ oras diſſeminarunt. Nam Galli, Hiſpani, Angli, Scoti, Itali, Germani, Bohemi, Saxones, Poloni, Lithuani, & gentes aliæ eam ad hunc diem pertinaciter defenderunt:* Van de Waldenſen en haar naarſaten in Guyenne en de buyrige Landſtreek, die naar Albi, voorname Stad van de Albiers in Gaſconjen, ook Albienſers worden genoemt. Namelijk, deſe hebben ſpijt alle Chriſten Vorſten, haar Leer, weynich verſchelende van de gene, die tegenwoordich de Proteſtanten noch volgen, niet alleen door heel Vrankrijk, maar ook door bykans alle geweſten van Europa, omtrent het Jaar 1100. en enige volgende verſpreyt. Want Franſe, Spanjaarden, Engelſchen, Schotten, Italianen, Duytſchen, Bohemers, Saxen, Polakken, Lithauwers, en andere volken meer, hebben deſelve tot op den huydigen dach altijd hartnekkiglijk voorgeſtaan. Welke verklaring van dien groten Roomſchen Schryver van des te groter gewicht moet weſen, om dat d'Opper-biſſchop *Genebrandus*, een der ſterxte luyden van 't Roomſche by-geloof, en ſelfs van den Cardinaal *Baronius*, in 't 9. Deel van ſijn Jaarſchrift, genoemt een welbedreven Schryver, die oude en nieuwe dingen uyt ſijn Schat-kamer voortbrengt, in 't vierde Boek van ſijn voorgeroerde Werk, over 't Jaar 1581. hem voor een ſeer groot, oprecht, en geleert man erkent, die alles ſuyver en bloot, naar waarheyt van ſaaken, geenſints naar genegentheyt, voor imant heeft verhaalt; *Tantus, tam candidus & eruditus vir, qui pure ſimpliciter ad Hiſtoriæ veritatem, non ad cauſæ gratiam cuncta narravit.* Elk een moet dan ook nootſaakelijk bekennen, dat, ſoo die Waltſe Leer met het Jaar 1100. ſoo al op de been was, en in weerwil van alle machten, en voornamentlijk van den Paus, door haar ſtaande gehouden, ſy 't jok van den ſelven te vooren al hadden afgeworpen, noch eenigſints ook van ſints waren 't ſelve weer op de ſchouderen te nemen.

[t] *Petrus Waldo*,] Een geleerd en wel gegoed Borger tot Lyons in Vrankrijk, die ſijn verſtand byſonderlijk had te werk geleid in het onderſoeken der H. Schriften, en Leere der Waldenſen, rakende de onſterffelijke ſaligheid der zielen; hy beſtede het overſchot ſijner middelen, om daar mede ſoo veel in hem was, te voldoen den nooddruft der gebrekige armen; Welke milddadigheyd hem van veele, dog meeſt ſchamele, dede beſogt werden, en hem onder 't gemene volk dapper bemind maakte. Onder dien heeft hy niet agtergelaten, van niet alleen ſijn middelen aan den behoeftigen naar lichaam, maar ook naar ziele, te beſteden, en heeft mede niet onderlaten om het bygelovig en ſchandelijk verval en indragt in den regten Chriſtelijken Godsdienſt te beſtraffen, en een regtſinnig Apoſtoliſch Gelove naar Gods woord te veſtigen, aan te manen. Den Aarts-Biſſchop van Lions, en de Geeſtelijke aldaar het ſelve niet kunnende verdragen, hebben hem als een Leke het leeren verboden, en hem gedreygt, ſo hy in deſelve Leere en prediken voortvoer, dat hy met hem als met een Ketter ſoude handelen. *Waldo* gink niet te min met ſijne ſaken voort, als niet anders voor hebbende als de eere, ende den dienſt Gods, en antwoorde, hy konde in ſoo een gewigtige ſake de ſaligheid der menſen aangaande niet ſwijgen, hy moſte God, die hem dede ſpreken, meer gehoorſamen dan de menſchen, hebbende ook door ſijne milddadigheit verpligt het meerder deel van de behoeftige, en deſelve toegedane Gemeente, door de-

104

welke

welke hy dagt tegen alle overlast en gedreigd geweld wel te sullen beschermt werden, gelijk als ook geschied is, want als den Bisschop hem wilde laten aangrijpen, konde hy niet te wege brengen, met dat *Waldo* van yder een al te seer bemind was, soo dat hy hem nog vier of vijf Jaren door hulp van goede Vrienden tot Lyons heimelik heeft onthouden; Dog daar na sijne Leere meer en meer toeloop en aanhang krygende, is den selven *Waldo* met sijne mede-gelovigen uyt Lions verjaagt, en verbannen. *Waldo*, en de sijne begaven haar eerst op het Gebergte van Provencen, aan de grensen van Piemond, ook in Piemond self, daar hy dapperen toeloop kreeg, en als een anderen Apostel Christi wierd ontfangen, alsoo de Inwoonders der selver Plaatse van eenderley manieren en Geloof met haar waren. Hy trok ook in Picardyen, daar hy met groote vorderinge geleerd, en veel Gelooss-genooten verwekt heeft; Maar alsoo zy daar niet langer seker en waren, trokken'er veel van deselve naar Duitsland, en verspreiden haar een deel na Bohemen, daar ook *Waldo* selfs henen toog, en den overigen tijd sijns levens toebragt. Andere trokken voort na Ungaryen, Bulgarien, Dalmatien, Croatien, en verder afgelegen plaatsen, om de verwoedheyd der aangestelde Kettermeesters, soo veel mogelijk te mogen ontgaan.

105 Van dese *Waldo* en sijne Leere, schrijft *Thuanus Histor. lib.* 6. (dat ook een Rooms-gesinde geweest is) aldus: *Petrus Valdus, locuples civis Lugdunensis, Anno Christi circiter* 1170. *Valdensibus nomen dedit; is, ut monumentis testatum reliquit Vidus Perpinianus Presul Lodevensis, qui quaestoris in Valdenses munus exercuit, domo ac bonis relictis, totum se Euangelica professioni devoverat, & Prophetarum atque Apostolorum scripta populari lingua vertenda curaverat, antiquorum etiam patrum aliquot testimoniis adjunctis, quibus in animum defixis, ingenio suo fretus, praedicationis munus sibi sumpserat, perque plateas ac vicos Euangelium plebi interpretabatur, quum jam multos sectatores exguo tempore circa se haberet, eos tanquam discipulos ad Euangelium propagandum in omnes partes ablegat, qui, quod plerumque litterarum ignari essent, facile in varios errores elapsi, a Lugdunensi Episcopo in jus vocantur, & quamvis, ut ait ille, convicti, in sola pertinacia praesidium posuerunt, quum dicerent in iis, quae Religionis sunt, Deo non hominibus obediendum esse, itaque ab Ecclesia rejecti, cum se coram Pontifice stitissent, proxima, ante Lateranense Concilium, Synodo, omnino tanquam pertinaces & schismatici sunt, unde omnibus invisi & execrabiles facti passim exules sine lare per Provinciam Narbonensem, Galliam Cisalpinam, ac praecipue inter Alpes effenduntur, ubi tutissimum perfugium nacti per plures annos latuerunt. Eorum haec dogmata ferebantur, Ecclesiam Romanam, quoniam vera Christi fidei renunciaverit, Babylonicam Meretricem esse, & arborem illam sterilem, quam ipse Christus diris devovit, & revellendam esse praecipit. Proinde minime parendum Pontifici & Episcopis, qui ejus errores favent. Monasticam vitam Ecclesiae sentinam, ac plutoniam esse. Vana illius vota, nec nisi foedis puerorum amoribus servientia. Praesbiterii Ordines magnae Bestiae, quae in Apocalipsi commemoratur, notas esse, ignem purgatorium, solemne Sacramentum Templorum encenia, cultum Sanctorum, ac pro mortuis propitiatorium Satanae commentum esse. His praecipuis ac certis eorum Doctrinae capitibus, alia afficta, de Conjugio, resurrectione, animae statu post mortem, & de cibis. Igitur Petrus Valdus eorum antesignanus Patria relicta in Belgium venit, atque in Picardia, quam hodie vocant, multos sectatores nactus, quum inde in Germaniam transisset, per Vandalicas Civitates din diversatus est, ac postremo in Bohemia consedit, ubi etiam hodie ii, qui eam Doctrinam amplectuntur, Picardi eam ob causam appellantur.* Dat is: Dat hy na 't verlaten van al sijn goed, sig t'enemaal hadde begeven tot het verkondigen van Gods woord; En hebbende daar na de Schriften der Propheten en Apostelen in Moedertaal doen oversetten, en verscheide getuigenissen van Outvaders daar by doen voegen, om door deselve te toonen, dat zijn Leer niet nieuw en was, vervoegden hy sig om 't volk te leeren, en selfs langs de straten, en op volle markten aan't selve 't Euangelie te verklaren, stellende onder andere, dat men in saken van Godsdienst, God alleen, en niet den mensen gehoor most geven: Dat de Roomse Kerk de Hoer van Babel was, en den vruchteloosen Boom, die den Heylland neffens sijnen vloek in 't Euangelie geboden heeft uit te roeyen, door dien sy 't Geloof en de Leere Christi seer schandelik hadde afgesworen; Datmen daarom nog Paus, nog Bisschop mogt gehoorsaam wesen, als welke hare dwalingen nog quamen te koesteren; dat het leven der Munnikken heel Duivels, en haar geloften van kuisheit heel ydel waren, en alleen maar dienstig voor de schandelijke geyligheit vande jonge luy: dat den Priesterlijken Staat niet anders en was als 'et teiken van 't Beest der Openbaring: dat'et Vagevier, de Mis, d'aanroepinge der Heiligen, en de Gebeden voor d'afgestorvene, maar vonden waren vanden Satan. Desen *Waldo*, uit Lions verdreven, begaf sig soo na de Nederlanden. Hebbende daar naar een grooten aanhang in Pikardyen, trok hy na Hoog-duytsland om de Wandaalse Steden aan te doen, en sloeg sig eyndelik in Bohemen nêer; alwaar ook de gene, die sijn Leer aannamen, daar over de naam van Pikarders kregen. Dog de geseyde Waldensen, veroordeelt als hartnekkige Scheurmakers, wierden door de Geestelikheyt by al de Werrelt seer swart en seer verhaat gemaakt, en swervende sonder huys en goet door Langedoc en Provencen verspreyt, *& praecipue in Galliam Cisalpinam & inter Alpes, ubi tutissimum refugium sunt nacti*; en wel by sonderlik in 't Herwaarts-Alpis Frankrijk, als mede tussen d'Alpen selfs, daar 's een seer veylige schuyl-plaats verkregen.

Ondertussen bleven de Inwoonders der Valleyen van Piemond, gelijk als ongemoeyt, om dat sy niet so wel als die van Lions, en andre plaatsen in Vrankrijk en Nederland, konden uytgeroeyt werden. I. Om dat sy bestonden onder by sondre Heeren, die van hare Leer een goed gevoelen hadden, erkennende dat deselve met de H. Schrift over een quam. Want dese vervolging geschiede wel vijftig Jaar te vooren, eer de oude Graven van Savojen, die naderhand Hertogen geworden sijn, eene voet eygen Lands in Piemondt hadden, ik late staan in de Valeyen en vergelegener Landen,

Digitized by Google

die op de Grenſen van Vrankrijk leggen, alwaar de arme Waldenſen ſig van ouds voor alle vervolging onthouden hadden. Want den eerſten die jets in dat geweſt heeft beginnen in te nemen, was Graaf *Tomas Humbers* ſoon, anno 1233. als breder te ſien in de Geſchiedeniſſen van de Hertogen van Savojen. De II. Reden was het goed en onberiſpelijk leven van die luyden, haar oprechtigheid, liefde, en trouwe, daar in ſy alle andre Chriſtenen te boven gingen, volgens de getuygeniſſen van hare grootſte vyanden. Ten III. Is hun eygen voordeel en intreſt, dat ſy daar by hadden, en het bemerken der inkomſten en ongelooflijke renten, die ſy uyt de behoudenis van die luyden veroverden, en met haar verderf verloren, met het verderf van welke arme luyden niet en was te vinden ofte over te halen. Het welk is de grote Staat-wet van meeſt alle menſchen; waar aan niemand, die maar enichſints de gelegentheid van dat Land bekent is, kan twijffelen.

106 u *Nederlanden verſpreid en voortgeſet*,] Dat de Leere der Vaudoiſen in Nederland mede bekent was, en daarom ten eerſten groten aanhang gekregen heeft, kwam daar uyt voort, dat al in 't Jaar 1116. ſich aldaar opgedaan, en tegens den Roomſen Gods-dienſt mannelijk geſteld had eenen *Tan-*
107 *chelijn*, anders genoemt *Tandemus*, die hem in Vlaanderen en Zeland onthoudende, aldaar preekte, en leerde dat den Biſſchoppelijken ſtaat en uytmuntentheid van God niet en was ingeſtelt. Dat de onderſcheide Ordres der Geeſtelijken onnodich waren, dat het genieten van het Lichaam en Bloed Chriſti, in de Miſſe niet en diende tot ſaligheid der menſen; en meer diergelijke ſtellingen, regel recht ſtrydende tegens de Leere van de Roomſe Kerk. De Monniken van dien tijd ſchryven, dat hy een ſeer welſprekent man was, opſichtig en prachtig in gewaat, dat hy gelijk als open tafel hield voor ſijne Gemeente, daar door hy de genegentheid van het volk dapper tot hem had getrokken, dat hy geduyrig by ſich hadde een wacht van omtrent drie-duyſent wel gewapende mannen, om ſich tegens alle geweld der Geeſtelijken te beweeren; en bracht ſoo veel met ſijne Leere te weeg, dat, gelijk als dat by *Bernhard van Luttſenburg*, in ſijn Blaffard der Ketteren, verhaalt werd, op dien tijd dat hy hem tot Antwerpen onthiel, aldaar in den tijd van tien volle Jaren, niet eene geconſacreerde Hoſtie, ofte Outweltien te vinden was. Daarom hy dapper vervolgd wierd, en by de Geeſtelijke alle liſten en lagen wierden aangeleid, om hem van kant te helpen, ſoo dat hy ten laatſten ſcheep ſijnde, en geen of weinig trawanten by ſich hebbende, door ſekren Prieſter met een priem door de herſenen geboord wierd, 108 dat hy het beſtierf. Doch met ſijn dood en verſtorf niet ſijn Leer, die noch veel Jaren daar naar in de gemoederen van de Gemeente ſtandvaſtig is gehouden, niet tegenſtaande dat eenen Pater *Norbert*, van Santen geboortig, en de ſijne met prediken daar tegen woelde. Soo dat deſen Tanchelijn gelijk als een voorloper den weg bereid heeft, voor het invoeren van de Leere der Vaudoiſen.

x *Haar-luyder Leere*,] Dit waren de gronden 109 tegens den ingedrongen Roomſen Gods-dienſt, getrokken uyt hare aloude Belijdeniſſe, in den jare 620. in de Waldeſe tale by een geſtelt, en boven geheugenis by haar-luyden geleert en onderhouden. Dewelke ſy op verſcheide tijden ſonder enige veranderinge hare Overheden hebben voorgedragen en beveſtigt, en die wy goedgevonden hebben om hare byſondre eenvoudige waarheid, hier in te voegen, het welke volgens het aloude Handſchrift, in de oude Waldeſche taal op Pargament geſchreven, aldus is luydende:

I. HOOFT-LIT.

Van't Hooft-begrip des Geloofs.

NOs cresen, e fermament tenen tot quant ſe conten en li doze Articles del Symbolo *loqual es dict de* gli Apoſtol, *tenent eſſer Hereſia tota coſa laqual ſe diſcorda, e non es convenent à li doze Articles.*

WY geloven en houden ons vaſt aan den heelen Inhout der twaelf Hooft-delen van 't *Apoſtels Geloofs-hooft-begrip*, ſoo 't gemeenlik wort genoemt, houdende voor Ketterye al 't geen daar van verſcheelt, of 't geen met de geſeyde ſtellingen niet over een en komt.

II. HOOFT-LIT.

Van God.

Nos cresèn un Dio Paire, Fil, e Sanct Eſperit.

Wy geloven in God den Vader, den Soon, en den H. Geeſt.

III. HOOFT-LIT.

Van de H. Schrifture.

Nos reconten per Sanctas Scripturas Canonicas, li libres de la Sancta Biblia. Viz.

Moyſe, autrament Geneſi.
Moyſe, dict Exodi.
Moyſe, dict Levitic.
Moyſe, dict Nombre.

Wy houden voor Heylige en Regel-matige Schriften deſe Bocken van den Heyligen Bybel, te weten:
Moſes, anders het Boek Geneſis.
Moſes, geſeyt Exodus.
Moſes, geſeyt Leviticus.
Moſes, geſeyt Numeri.

Moy- Mo-

Digitized by Google

Moyse, dist Deuteronome.	Moses, geseyt Deuteronomium.
Iosue.	Het Boek Josuaas.
Iuges.	Het Boek der Regteren.
Ruth.	Het Boek Ruth.
I. Samuel.	Het I. Boek Samuëls.
II. Samuel.	Het II. Boek Samuëls.
I. De li Rey.	Het I. der Koningen.
II. De li Rey.	Het II. der Koningen.
I. De las Chronicas.	Het I. der Tijt-schriften, of Chronijken.
II. De las Chronicas.	Het II. der Chronijken.
I. Esdras.	Een boek van Esdras.
Nehemia.	Het Boek Nehemiæ.
Esther.	Het Boek van Esther.
Iob.	Het Boek Jobs.
Lo Libre de li Psalmes.	Het Boek der Psalmen.
Proverbis de Salomon.	De Byspreuken Salomons.
Ecclesiastes, autrament lo Predicator.	Het Boek Ecclesiastes, anders geseit de Prediker.
Cantic de Salomon.	Het Hoge-liet Salomons.
La Prophetia d'Esaia.	De Prophetie van Jesaïas.
La Prophetia de Ieremia.	De Prophetie van Jeremias.
La Lamentation de Ieremia.	De Klaag-liederen van Jeremias.
Ezechiel.	Ezechiël.
Daniel.	Daniël.
Ozea.	Hoseas.
Ioël.	Joël.
Ammos.	Amos.
Abdias.	Obadja.
Ionas.	Jonas.
Michea.	Michæas.
Nahum.	Nahum.
Abacuck.	Habakuk.
Sophonia.	Sophonias.
Aggea.	Haggëus.
Sacharia.	Zacharias.
Malachia.	Malachias.

Ara sensègon li Libres Apocriphes, liqual non son pas receopù de li Hebrios, ma nos li legèn, (*enaima dis Hierome al Prologe de li Proverbi*) per l'ensèignamènt del Poble, non pàs per confermàr l'authorità de las Doctrinas Ecclesiasticas, *enaymi.*

Nu volgen *d'Apocryphe* of Onregel-matige Boeken vanden H. Bybel, vande Hebreën nooyt aangenomen, *die w'evenwel lesen* ('t zijn de woorden vanden H. Jeronimus in sijn Voor-reden over de Byspreuken,) *tot onderwijsinge van 't volk, sonder nogtans uyt kragt vande selve eenige Kerkelijke leeren te stellen of te bevestigen*; welke dese zyn.

Lo tres d'Esdras.	Het derde Boek van Esdras.
Lo Quatre d'Esdras.	Het vierde Boek van Esdras.
Tobias.	Het Boek van Tobias.
Iudith.	Het Boek van Judith.
Sapientia.	Het Boek der Wijsheyt.
Ecclesiastic.	Het Boek Ecclesiasticus.
Baruch con la Epistola de Ieremia.	Het Boek Baruchs met den Brief van Jeremias.
Esther de spois el 10. cap. d'aquì a la fin.	Het Boek Esthers van het 10. Cap. tot den eynde toe.
Lo cant de li trey Fantin en la Fornais.	Het Liet vande drie Jongelingen inden Oven.
L'Historia de Susanna.	De geschiedenis van Susanna.
L'Historia del Dragon.	De geschiedenis vanden Draak.
Lo premier de li Machabei.	Het I. Boek der Macchabeen.
Lo second de li Machabei.	Het II. Boek der Macchabeen.
Lo tres de li Machabei.	Het III. Boek der Macchabeen.

Ara sensègon li Libres del Novel Testament.

Nu komen eyndelik de Boeken des Nieuwen Testaments.

L'Euangeli S. Matheo.	Het Euangelium vanden H. Matthæus.
L'Euangeli S. Marc.	Het Euangelium vanden H. Marcus.
L'Euangeli S. Luc.	Het Euangelium vanden H. Lucas.
L'Euangeli S. Ioan.	Het Euangelium vanden H. Johannes.
Actes de li Apostols.	De Handelingen der Apostelen.

Digitized by Google

Epistola S. Paul à li Rom.	Den Brief vanden H. Paulus aan die van Romen.
I. à los Corinthos.	Den I. aande Corinthiërs.
II. à los Corinthos.	Den II. aande Corinthiërs.
A li Galatiens.	Een aan die van Galaten.
A li Epheſiens.	Een aan de Epheſiërs.
A li Philippiens.	Een aande Philippenſen.
A li Coloſſiens.	Een aande Colloſſenſen.
I. à li Theſſaloniciens.	Den I. aan die van Theſſalonica.
II. à li Theſſaloniciens.	Den II. aan die van Theſſalonica.
I. à Thimotheo.	Den I. aan Timotheus.
II. à Timotheo.	Den II. aan Timotheus.
A Tito.	Een aan Titus.
A Philemon.	Een aan Philemon,
A li Hebreos.	Een aande Hebreën.
Epistola S. Jaco.	Den Brief vanden H. Jacobus.
La I. Epistola S. Peire.	Den I. Brief vanden H. Petrus.
La II. Epistola S. Peire.	Den II. Brief vanden H. Petrus.
La I. Epistola S. Ioan.	Den I. Brief vanden H. Johannes.
La II. Epistola S. Ioan.	Den II. Brief vanden H. Johannes.
La III. Epistola S. Ioan.	Den III. Brief vanden H. Johannes.
L'Epistola S. Iuda.	Den Brief vanden H. Judas.
L'Apocalis de S. Ioan.	D'Openbaringe vanden H. Johannes.

IV. HOOFT-LIT.

Van de Erf-ſonde.

Los Libros ſobre dict, enſeignon aiço, que l'es un Dio tot poiſſant, tot ſavi, e tot bon, loqual per la ſoa bonta, a fait totas coſas. Car el a forma Adam à la ſoa imagena, e ſemblença, ma que per l'envidia del Diavol, e per la deſobediença del dict Adam, lo pecca èsintra al mond, e que nos ſèn peccadors en Adam, e per Adam.

De gemelde Boeken leeren gelijkelik, datter een Al-magtig, Al-wijs en Al-goede God is, die door ſijne goetheyt, neffens alle dingen, Adam wel na ſijn beelt en gelijkenis heeft geſchapen; maar dat door 't benijden van de Duyvel, en d'ongehoorſaamheyt vanden geſeyden Adam de ſonde inde Werelt is gekomen, voor ſoo veel wy in Adam en door Adam ſondaars ſijn geworden.

V. HOOFT-LIT.

Van de Heere Jeſus.

Que Chriſt èsiſtà promès à li Paire, loqual an receopu la Ley, aiço que par la Ley conoiſſent lor peccas, e la non abaſtança, deſireſſon l'advenament de Chriſt, per ſatisfar per li lor pecca, e accomplir la Ley per luy meſeime.

Dat de Heere Chriſtus aan de Vaderen, die de Wet ontfangen hebben, is belooft geweeſt, op datſe door de Wet hare ſonden, haar gebrek van gerechtigheyt, en haar onmacht kennende, na de komſte des Heeren Jeſu verlangen mochten, als welke voor hare ſonden genoeg ſoude doen en door ſich ſelven de Wet vervullen.

VI. HOOFT-LIT.

Van de Doot en 't lijden deſes Salig-makers.

Que Chriſt èsnà al temp ordonnà dè Dio loſeo Paire, ſoès à ſaber à l'hora que tota eniquità abondie, e non pas per las bonas obras ſolament (Car tuit eran peccadors) ma aiço qu'el nos fè gratia e miſericordia en aima veritadier.

Dat onſen Heylland is geboren ten tijde, van God ſijn Vader beraamt, te weten toen alles van ongerechtigheyt overvloeyde, en dat niet ſoo ſeer wegens onſe goede werken (want wy waren alle Sondaars) als wel om ons genade en barmhertigheyt te toonen, door dien hy de ware Meſſias is.

VII. HOOFT-LIT.

Van hare kragt.

Que Chriſt èsla noſtra vita verità e pais, e juſtitia, Paſtor, e Advocat, e Hoſtia, e Preire, loqual èsmort per la ſalùt de tuit li cresènt, e reſuſcità per la noſtra juſtification.

Dat hy door deſelve is geworden Leven, Waarheyt, Geregtigheyt en Vrede; dat hy ons is een Harder, en Voorſpraak, een Offerhande en Prieſter, als welke tot ſaligheydt aller Gelovigen wel geſtorven, maar te gelijk ook opgewekt is tot onſe regtvaardigmakinge.

E ſem-

VIII.

Digitized by Google

VIII. HOOFT-LIT.

Dat onſen Heylland een eenige Voorſpraak is.

E ſemblablamènt nos tenè fermamènt non eſſer alcun autre Mediator e Advocat en après Dio Paire ſinon Jeſu Chriſt: ma que la Vergena Maria, ès iſtà Sancta, humile plena de gratia: e enaimi creſen de tuit li autre Sanct, qu'illi ſpèran en li Cèl la reſurrection de lor corps al Judici.

Van gelijken houden wy ook voor vaſt, dat we buyten den Heere Jeſus, geen Middelaar of Voorſpraak by den Vader hebben; dat evenwel de Maagt Maria Heylich is geweeſt, nedrig en vol van genade: gelijkwe mede geloven van alle andere Heyligen, datſe d'Opſtandinge van hare lighamen ten Oordeel in den Hemel verwagten.

IX. HOOFT-LIT.

Tegen't Vagevier.

Item, nos creſèn, en après aqueſta vita eſſer tant ſolamènt duoi loc, un de li ſalvà loqual appellèn per nom Paradis, *e l'autre de li damnà, loqual appellèn* Enfern, *denegànt al poſtot à quel Purgatori ſeumà l'Anti-Chriſt, e enfeint contra la verità.*

Daar by geloven wy ook voor waar, dat'er na dit leven maar twee plaatſen weſen ſullen, te weten eene voor de Salige, diewe't *Paradijs*, of den Luſt-hof noemen, en een andere voor de Verdoemde, de Hel geheten; verwerpende ſoo t'eenemaal dat gedroomde Vagevier van den Anti-Chriſt, als tegen alle waarheyt verdicht en uytgevonden.

X. HOOFT-LIT.

Tegen de menſſelijke Inſettingen.

Item, nos havèn totavia croſù eſſer abomination, non parlivol devant Dio, totas las coſas atrobas de li homes, en aima ſou las Feſtas, e las Vigilas de li Sanct, e Laigna laquel diſon Benieta, e ſe abſtinir alcuns jorns de la carn, e de li autre manjars, e las ſemeillant coſas, e principalment las Meſſas.

Soo hebben we ook altijd van gevoelen geweeſt, dat alle Leeringen en vonden van menſen, als daar ſijn alle Vier-dagen en Heylig-avonden, het Wy-water, ſooſe 't noemen, 't onthouden van Vlees op ſekere dagen, en hondert diergelijke, als wel voornamelijk de Miſſe, een grouwel ſijn, die voor God moet geſwegen worden.

XI. HOOFT-LIT.

Tegen d'Overleveringen.

Nos abominèn li Atrobamènt human enaima Anti-Chriſtian per liqual ſon contorbà, e que prejudican à la libertà de l'Eſperit.

We hebben insgelijx een afkeer van alle menſelijke Overleveringen, als welke't werk ſijn van den Anti-Chriſt, door welke wy dagelijx worden geplaagt, en de vryheyt des Geeſtes geheelijk beſnoeyt.

XII. HOOFT-LIT.

Van de Sacramenten in't gemeyn.

Nos creſèn que li Sacramènt ſon ſignàl de la coſa Sancta, o forma veſibla, tenent eſſer bon que li fidel uzan alcune vees d'aquiſti dict ſignal, o forma veſibla, ſi la ſe po far. Ma emper ço creſèn, e tenèn que li predict fidel pon eßer ſait ſalfs, non recebènt li predict ſignàl, quand non han lo luoc ni lo modo de poer uſar de li predict ſignal.

Wy geloven ook nog, dat de Sacramenten tekenen zijn, of de ſienelijke gedaante der Heylige dingen, houdende mede, dat de Gelovige deſe teykenen, of ſienlijke verbeeldſels, van tijdt tot tijd, ſoo 't mogelijk is, met alle behoorlikheydt moeten gebruyken; ſoo nogtans, datwe met eenen ſtaande houden, dat een Gelovige ſonder't ontfangen der geſeyde Zegel-teken en volkomelik totte ſaligheyt kan raken; namelik ſoo hy nooyt geen plaats, of middel en heeft gehad, om ſig vande ſelve te konnen dienen.

XIII. HOOFT-LIT.

Van den Doop en't H. Avondmaal.

Nos non avèn conegù autre Sacrament que lo Baptiſme, e la Euchariſtia.

Wy hebben nooyt andere Sacramenten gekent als de bekende Doop en't H. Avondmaal.

Digitized by Google

XIV. HOOFT-LIT.

Van d'Onderdanigheyt aan d'Overheden.

Nos devèn honòr à la poteſta Secular, en ſubjection, en obedièn̄a, en prompteſſa e en pagamènt.

Wy hebben ons altijd verplicht gehouden om aan de Wereltlijke macht alle eer, onderdanigheyt, gehoorſaamheyt, vaardigheyt en ſchattingen te betalen.

Hier volgt nu een andere Belijdenis des Geloofs, by haar geheten *Korte Geloofs-Belijdenis*, te ſamen geſtelt door de Leeraars en Vaderen des Huys-geſins van de Piëmontſe Valleyen, den 12. van Winter-Maant 1532. eenpariglijk in Angronje vergadert; welke met eenige andere ſtukken in 't Boek-vertrek van Cantelburrie ook opgeſloten wort gevonden. Se begint, als volgt met deſe Voorrede:

LEs Articles ſuivans ont eſté ſoûſignés par tous les Paſteurs & Chefs des Familles lors preſens, qui ont juré de les croire & de s'y vouloir tenir, comme les reconnoiſſans conformes à l'Ecriture Sainte, & contenans le ſommaire de la Doctrine, qui leur avoit eſté enſeignée de Pere en Fils, ſelon la Parole de Dieu, comme avoient fait les fidelles du temps d'Eſdras & de Nehemie. Eſd. Chap. X. & Nehem. IX. & X.

DEſe volgende Hooft-delen ſijn door al de Leeraas en Geſin-hoofden, doen daar tegenwoordich gelijkelijk onderteykent, als welke doen geſwooren hebben, datſe deſelve alle geloofden en daar by wouden blijven, om dats' er bekenden mette H. Schrift over-een te komen en een kort begrip van die Leer te vervatten, die haar van geſlacht tot geſlacht na Gods Woort was geleert, gelijk eertijds de Gelovige ten tijde van Eſras en Nehemia ſeer loffelijk deden, Eſr. cap. 10. en Neh. cap. 9. en 10.

Van de wijſe op welke den Gods-dienſt gepleegt moet worden.

I. Nous croyons que le Service Divin ſe doit faire en eſprit & verité, parce que Dieu eſt Eſprit, & veut, que ceux qui l'adorent, l'adorent en eſprit & verité.

I. Wy geloven dat den Gods-dienſt in geeſt en waarheyt gehanthavent moet worden, om dat God een Geeſt weſende, ook wil en gebied, dat alle ſijn Aanbidders hem in den geeſt en waarheyt aan moeten roepen.

Van de Verkieſinge.

II. Que tous ceux qui ont eſté, & qui ſeront ſauvés, Dieu les a éleus devant la fondation du monde.

II. Dat God voor de Gront-legginge der Werelt alle de gene heeft verkoren, die ooyt de ſaligheyt hebben verkregen, of deſelve immermeer bekomen ſullen.

Van haren uytſlag.

III. Qu'il eſt impoſſible que ceux, qui ont eſté ordonnés au ſalut, ne ſoient ſauvés.

III. Dattet geheel onmogelijk is, dat de gene, die tot de ſaligheyt ſijn voorbeſchikt, deſelve immermeer ſouden konnen miſſen.

Van den vryen Wil.

IV. Que quiconque maintient le Franc Arbitre, nie abſolument la Predeſtination & la grace de Dieu.

IV. Dat al die den vryen Wil durf ſtaande houden, t'eenemaal moet ontkennen de Voorſchikking, of *Predeſtinatie*, en de genade Godes.

Van de Goede Wercken.

V. Qu'il n'y a autre bonne œuvre que celle que Dieu a commandée, ni mauvaiſe que celle qu'il a defendüe.

V. Dat'er geen goede Werken ſijn, als die God ſelfs heeft geboden te doen, of geen quade, als die hy van gelijken heeft verboden.

Van 't Eet-ſweren.

VI. Qu'un Chrêtien peut jurer par le nom de Dieu, ſans contrevenir à ce qui eſt écrit Math. 5. 34. pourveu que celuy qui jure ne prenne le nom de Dieu en-

VI. Dat een Chriſten by Gods naam ſeer wel mag ſweren, ſonder dat hy eenichſins ſal miſdoen tegen 't gene geſchreven ſtaat Matth. 5. 34. wanneer

Digitized by Google

envain: Or il n'eſt point pris en vain, quand le ſerment tend à la gloire de Dieu, & ſalut du prochain. De plus on peut jurer devant le Magiſtrat, parce que celuy qui en fait l'office, ſoit fidele ou infidele, tient ſa puiſſance de Dieu.

neer ſlegs ſulk een ſweerder den name Gods niet licht vaardelijk misbruykt. Nu dat en kan nimmermeer plaats hebben, ſoo lang den gedanen Eed kan ſtrekken tot Gods eer, en ten beſten van onſen eve-mens. Van gelijken mach men voor d'Overigheyt een Eedt doen, om datte gene, die dat ampt bekleet, hy ſy geloovich of ongelovich, van God alleen ſijn macht heeft bekomen.

Tegens d'Oor-biegt.

VII. Que la Confeſſion auriculaire n'eſt point commandée de Dieu, ni determinée par la Sainte Ecriture, mais que la vraye Confeſſion du Chrêtien eſt de ſe confeſſer à Dieu ſeul, auquel appartient l'honneur & la gloire. Qu'il y a une autre ſorte de Confeſſion qui eſt, quand quelqu'un ſe reconcilie avec ſon prochain, dont eſt parlé en S. Matthieu, & en S. Jaques chap. 5. Qu'une troiſiéme Confeſſion eſt, quand quelqu'un a commis quelque faute publique, & qu'il confeſſe auſſi ſes fautes publiquement.

VII. Dat de Oor-bicht van God niet en is ingeſtelt, of volgens de H. Bladeren bepaalt; maar datte ware Belijdenis der ſonden van een oprecht Chriſten hier in beſtaat, dat hy deſelve Gode alleen belijde, als welken alle eer en heerlijkheyt toekomt. Dat'er noch een ander ſlag van ſulke bekentenis is, te weten wanneer men ſich met ſijn eve-naaſten na behooren tracht te verſoenen, van welke geſproken werd by den H. *Matthæus*, en by den H. *Jacobus*, in het 5. Cap. En eyndelijk noch deſe, wanneer jemand een openbare miſſlag begaan hebende, den ſelven ook in 't openbaar voor de menſen moet belijden.

Vanden Ruſt-dagh.

VIII. Que nous devons ceſſer de nos œuvres manuelles le jour du Dimanche, comme deſireus de l'honneur & gloire de Dieu, & de charité envers nos ſerviteurs, & pour nous appliquer à l'ouïe de la Parole de Dieu.

VIII. Datmen op de Sondag alle Hand-werk moet laten varen, als begeerig na d'eer en heerlijkheyt Gods, en de liefde tegens onſe Dienſt-boden, en om ons te ſtellen tot het hooren van Gods Woort.

Tegen de Wraak-gierigheyt.

IX. Qu'il n'eſt pas permis à un Chrêtien de ſe vanger en quelque maniere que ce ſoit.

IX. Dattet een Chriſten niet is geoorloft ſich eeniger-wijſe over jets te wreken.

Vande Overigheyt.

X. Qu'un Chrêtien peut bien exercer la Magiſtrature ſur les autres Chrêtiens.

X. Dattet een Chriſten ſeer wel vry ſtaat neffens andere Chriſtenen in de Vroedſchap te ſitten.

Van't Vaſten.

XI. Qu'il n'eſt aucune determination en l'Ecriture touchant les jûnes de Chrêtiens.

XI. Dat'er aangaande 't Vaſten der Gelovige niet ſekers in Gods Woort en is bepaalt.

Van't Houwelijk.

XII. Que le Mariage n'eſt defendu à l'homme, de quelque condition & qualité qu'il ſoit.

XII. Dattet Houwelijk aan geen menſen, van wat ſtaat of hoedanigheyt hy ook mochte weſen, immermeer kan verboden worden.

Tegen den Maagdelijken Staat.

XIII. Que quiconque defend le Mariage, enſeigne la Doctrine du Diable.

XIII. Dat al de gene die 't Huwelijk verbiet, even daar door een Duyvels Leere leert.

Vande gave van kuysheyt.

XIV. Que quiconque n'a le don de Continence, doit ſe marier.

XIV. Dat al de gene, die de gave van Kuysheyt niet en heeft, nootſakelijk verplicht is, ſich in den Houwelijken ſtaat te begeven.

Van

Digitized by Google

Van 't verplaatsen der Leeraeren.

XV. Que les Ministres de la Parole de Dieu ne doivent point estre transferés d'un lieu à autre, si ce n'est pour quelque grand bien de l'Eglise.

XV. Dat de Dienaars van Gods Woort niet en moeten van d'een plaats na d'andere beroepen worden, soo 't niet en strekt tot groot nut van de Kerk.

Van hare Rijkdommen.

XVI. Qu'il n'est point incompatible à la communion de l'Eglise Apostolique, que les Ministres possedent quelque bien propre pour la subsistance de leurs Familles.

XVI. Dattet niet strijdich en is mette gemeynschap der Apostelse Kerk, dat de Leeraars tot onderhout van haar Huys-gesin eenich goet besitten.

Van de Sacramenten.

XVII. Touchant la matiere des Sacremens, que la Sainte Ecriture determine, qu'il n'est que deux Sacremens, que Jesus Christ nous ait laissés, le Baptéme & l'Eucharistie, que nous recevons pour témoignage, que nous voulons perseverer en la Sainte Communion, où nous sommes entrés par le S. Baptéme, & pour commemoration de la Passion de Jesus Christ, mort pour nôtre redemption, qui nous a lavé par son precieux sang de nos pechés.

XVII. Dat de H. Schrift rakende dese stof wel uytdrukkelijk bepaalt, dat den Heylland ons maar twee Sacramenten heeft nagelaten, te weten den Doop en 't H. Avondmaal, diewe ontfangen tot onse betuyging van dat we in de Heylige Gemeynschap, waar inwe door den H. Doop sijn getreden, ten uyt-eynde van sin sijn te volherden, en tot gedachtenis van 't Lijden onses Heeren Jesu, die gestorven is om ons te verlossen, en die ons door sijn kostelijk bloet van onse sonden heeft gewassen.

Hier komt noch by seekere Catechismus, of Korte Belydenis des Geloofs, by Vragen en Antwoorden, eertijds en mede boven geheugen by deselve opgestelt, waardig om ter eeuwiger gedachte bewaard te werden, luydende aldus:

Vrage.
Wat eyst men van een Kerstен?
Antwoord.

Men eyscht het Geloeve in God den Vader, God den Soen, God den H. Geest, drie Persoenen, ende maer eenen God.

Vrage. *Eyst men ook nog meer van een Kerstен?*

Antw. Het behoort ons toe van hem te gelooven, hem te minnen uyt gantsch onser herten, alle ons vermogen, en onsen naesten als ons selven.

Vrage. *Hoe volgt dan dat het Geloove ons niet en regtvaardigt?*

Antw. Het doet waarlijk; het eenige Gelove als Paulus seit, regtveerdigt ons.

Vrage. *Waarom seyt Paulus dan, Al had ik alle geloove, en hadde geen liefde, so waar ik niets.*

Antw. 't Is waar: Want hoe kan ik hem lief hebben, in welken ik niet en vertrouwe? En hoe kan ik op hem vertrouwen, dien ik niet lief en hebbe? Geloove en Liefde zyn t'samen gevoeght, en de Liefde is onder den Geloove begrepen.

Vrage. *Hoe moeten wy onsen naasten liefhebben?*

Antw. Onsen naasten beminnen, dat is, den hongerigen te eten te geven, den naekten te kleeden, den dorstigen te laven, en anderen doen, somen wilde datmen ons dede.

Vrage. *Soo is 't timmers nodig ter Salighеyt, goede werken te doen, en ten is niet genoegzaam te geloven?*

Antw. Dat en volcht niet: Want het is seeker, dat wy door den Geloove behouden zijn; maar het is nodig dat de Christenen, om haren Heer en Meester Christum na te volgen, goede werken doen: maar daarom en machmen niet seggen, datse ter saligheyt dienen: Want als wy al gedaen hebben wat ons geboden is, soo sijn wy nog onnutte knegten. Daarom behout ons het eenige Gelove in den bloede Jesu Christi.

Vrage. *Hoe veel Sacramenten zijnder?*

Antw. Twe: het eene is het Sacrament des Doopsels, en het ander het Sacrament des Avontmaels.

Vrage. *Neen: daar is'er meer, te weten seven?*

Antw. In welke Schrifture vint gyse, sy staan noch inden Ouden, noch inden Nieuwen Testamente niet.

Vrage. *Segt my, wat beteekenen de twee Sacramenten?*

Antw. Door het Sacrament des Doopsels ben ik met Water gewassen, en weder-geboren door den Geest en Bloede Christi, en die afwasschinge is my een teeken dat ik een Kindt Gods ben: Het Sacrament des Heeren Nachtmaal is my gegeven voor een seeker getuygenisse ende zegel, dat ik deelachtig ben des eeuwigen Koninkrijks Godts, door den bloede Christi, voor my aan den Kruyce vergooten.

Vrage. *Wat ontfangt gy inden Brode? Ontfangt gy niet het Lif en Bloed Jesu Christi?*

Antw. Neen ik voorwaar, ik en geloof alsoo niet, als menig dolende mensche doet; want in dien Nachtmaal en ontfang ik noch vleesch, noch bloet lichamelijken, maar brood en Wijn, welk brood gebrooken, en den Wijn gedronken zijnde, gelijk als 't den Heere geordineert heeft, so worden wy te gelijk door den H. Geest, en 't Gelove, en onser herten opheffinge ten Hemel, deelachtig des

Lic-

Digitized by Google

Lighaems en Bloet Christi, welke gebrooken en uytgestort is geweest voor ons. En metten Brode en Wijne ontfange ik ook die weldaden, die gekomen zijn door het breeken sijner Lichaam, en uytstorten zijns bloeds aan den Kruyce voor mijne sonden.

Vrage. *Hoe, seyt Christus niet dese woorden, neemet, eetet, dat is mijn Lichaam? Begeertge dan klaarder woorden; Seyt hy niet dat het sijn Lichaam is?*

Antw. Ik bekenne met u, dat hy dat seit, en ook seidt hy, Ik ben een Wijngaart, ik ben een deure, maar nochtans soo en is hy Wijngaard nog Deure; waar 't alsoo dat ik het wesentlijk lichaam ate, en het naturelijk Bloed Christi dronke, so beroofde ik my van mijnder Verlossinge; ofte het ware noodig, dat Christus hondert lijven hadde. Want ontfangt gy dat Lichaem Christi, gelijk als ook de Apostelen ontfangen souden hebben, soo volgt, dat het lighaam, dat sy gegeten hebben, niet gebrooken en is geweest aenden Kruyce, ofte is 't aan den Kruyce gebrooken geweest, soo en hebben 't die Apostelen niet opgegeten.

Vrage. *Is het niet soo mogelijk, dat Christus daar sijn mogentheyt kan doen, dat sijn Lighaam gegeten en gebrooken wordt, gelijk als 't mogelijk is geweest, dat hy gebooren is geweest van een Vrouwe, sonder Mannelikke zaat, en met sijn Lichaam op 't water gewandelt heeft, en meer andere wonder-teekenen, die hy gedaan heeft door sijne mogentheyt?*

Antw. Ja 't waarlijk, so het God gewilt hadde een wonder-teeken onder sijn eten te doen, doen hy sijn Nachtmaal instelde; Maar ik segge, dat sijn meyninge van dier wijse niet en was, eenig wonderwerk te doen, maar alleenlijk te leeren ende te bewijsen, dat hy ons waaragtig voetsel en eeuwige spijse was: Nu bid ik u, geeft my antwoorde op u vrage! Waar was Christus, doen hy sprak, nemet, etet dat is mijn lijf? Was hy niet aande Tafel? Hy was in die ure noch levendig, en leet niet eer dan op den navolgenden dag. Wat nam hy anders dan Brood, ende wat gaf hy anders dan Brood? Laat ons wel bemerken, het geene dat hy nam dat brak hy, en 't geene dat hy brak gaf hy, en 't gene dat hy gaf wierd opgegeten, en hier-en-tusschen sat hy selfs met sijn Discipulen aan de Tafel.

Vrage. *Sommige mochten seggen, gy bout u Geloove op sulken volk, die daar seggen ja en neen, die een ding seggen ofte loochènen, en niet op die Kerke, die ghy behoort te gelooven?*

Antw. Maar soo en doe ik niet; maar ik stigte mijn Geloove op Gods woort, en niet op die Kerke, want soo die Kerke de waaragtige Kerke is, so moet haar Gelove door Gods woord bevestight worden, en niet het woord Gods door de Kerke, nog ook mijn Geloove. Geloofdeik de Kerke om haarder oudheids wille, hoe soude ik dese Kerke konnen geloven, die my ontsteelt en weygert een deel des Heeren Nachtmaals, en die niet lijden en wil, dat de menschen het selve ontfangen in twee gestalteniſſen; het welk (soo die Papen seggen) haar alleen toekomt, of toebehoort; Soo willen sy ons beroven van het een deel onser Saligheydt. Ik segge dat het een booſe Kerke is; en niet die Bruyt Christi, maar des Duyvels en Antichrists. Want sy het Nachtmaal des Heeren verandert met toedoen en afdoen. Ik segge dat God daar toe doen sal, en vermeenigvuldigen haere plagen, die hy over soodanige Kerke geordineert heeft, en dat hyse afdoen sal uyt een deel des boeks des levens; Sulks en hebt gy van Paulo niet geleert, die tot den Corinthen het Nagtmaal over gaf, soo hy 't van den Heere geleert en ontfangen hadde, namentlijk, in twee gestalteniſſen; Soude ik in sulke Kerke gelooven? Dat sy verre.

Vrage. *Dat was gedaan ter goeder meyninge om een Ketterye te schouwen, die daar began op te rijsen?*

Antw. Waarom sal de Kerke veranderen den Wille Gods, en sijne Ordonnantie ter goeder meyninge? Hoe bestelde God den Conink Saul, met sijn goede meyninge? Dus geloven wy, niet tegenstaande het de Paus ter goeder meyninge anders en in velen contraire mach bevolen hebben; Datter sijn driederleye Biechten; die eerste is des Geloofs, welke alle dagen van noode is; die andere der liefde, 't welk geschiet als ik mijnen naesten vertoornt hebbe, en hem met my wederom versoene; die derde is, alsmen uyt benautheyt der Conscientie raad vraagt van eenen geleerden man, ofte van den dienaar der gemeynte, om uyt Gods woord getroost te mogen worden. Dat de Priesters huisvrouwen trouwen mogen, en dat de belofte Gods woord niet dempen en mach. Dat 't et in onse macht niet en is van Vrouwen af te houden, maar Gods genade moet dat geven. Dat wy alleen door Christum vry zijn. Dat de mensche in Goddelijke saken geen vrye wille en heeft. Datter geen Vagevier inde H. Schrift geschreven, noch bevonden en wordt. Dat alle tijden even Heylig zijn, en dat 't et nochtans goed is, datmen in de weeke (gelijk het des Sonnendags geschiet) by een kome, om het woord Gods te hooren, en te bidden voor alle aanleggende noodt. Datmen geen onderscheydt in spijsen nemen en sal, als of de eene meer verboden ware dan de andere. Datmen die verstorven Heyligen niet aanroepen, ofte als voorspraken vereeren sal, maar God aanroepen, ende hem alleen dienen; Dat wy ook geenen anderen Middelaar en hebben, dan Jesum Christum, die ons van God tot een Middelaar geschonken is, als de Schrifttuur seydt. Datmen in de Heyligen alleen de genaden en weldaden Gods sal aanmerken, en God in sijn Heyligen prijsen, ende niet die Heyligen self.

Vrage. *Wat hout gy van de Maget Maria?*

Antw. Dat sy een Persoone was, welke de Almogende God begenadicht hadde, datse zoude wesen een Moeder sijns Alderhoogsten Soons, en doch uyt genade, niet door verdienste. Dat den Paus geen macht en heeft om yemandt te verdoemen; want sulks alleen Gode toekompt. Men weet wel, hoemen den Ban gebruyken sal; niet om te verdoemen, maar om de wederspannige en hardnekkige te bedwingen, en te beschamen, op dat hy sijn sonden bekenne, en berou krijge, dat hy daarom vande Gemeynten Gods uyt is, en alsoo veroorsaakt worde om wederom tot de Gemeynte te keeren, en begeren wederom aangenomen ende ingelaten te worden. Hier mede werden ook verwurpen alle vreemde versierde Gods-diensten, en versierde Middelaars, en Voorbidders. Den regten inwendigen Godsdienst is gelegen in Gelove, Liefde, Gehoorsaamheit, Hoope, Geduldigheyd,

Digitized by Google

Onnoselheyt, Suyverheydt, en Barmhertigheydt. Den uytwendigen Godsdienst staat in die Predikinge des Goddelijken Woords, en het gebruyk der Sacramenten.

Nu hebbenwe nog te geven een andere haar Belijdenisse des Geloofs, aan den Koning van Bohemen, door sijn Onderdanen de Waldensen in den Jare 1535 overgegeven, welke daar by naar een schoone Voor-rede van de Leeraars der Pikardijsse, of Waldesse Kerk, die daar mé reden geven van haar scheyding van de Roomse Kerk, en nog een andere diergelijke van den Adel en Baanderheeren des Rijx, die de redenen van haren Gods-dienst aldus daar heenen stellen.

I. HOOFT-LIT.

Vande Heylige Schrift.

Principio nostri omnes unanimi consensu docent, Scripturas Sacras, quæ in Bibliis ipsis continentur, & a Patribus receptæ, auctoritateque Canonica donatæ sunt, pro inconcussè veris, certissimisque habendas; ac quorumcunque aliorum Scriptis, ut sacra profanis & humanis divina, per omnia præpositas tri oportere; illisque integrè ac simpliciter credendum esse, nec non dogmata veritatis, per quæ homines, ad salutem & justitiam per fidem instituantur ac formentur, ex illis petenda esse.

Proinde quod a Deo ipso, Petro & Paulo præter alios id adstruentibus, tradita & inspirata sunt; hancque ob causam potissimum, ut ab omnibus intelligantur, eas Ecclesiis nostris linguâ vulgari & patriâ, præsertim vero Euangelia ipsa & Epistolas, ut in veteri Ecclesiâ fieri solitum est, legunt ac recitant: indeque etiam documenta, exhortationes, ut poscunt res & negotia, concionesque frequenter ad populum publicè fiunt.

Scripta autem Doctorum Ecclesiæ, præcipuè veterum, itidem pro veris, fideque dignis haberi, utilisque esse ad instituendam plebem dicunt, attamen in quibus a divinis Scripturis non dissident. Sic enim & ipsi sua teneri volunt, ut eatenus illis fides habeatur, nisique eis liceat, quatenus eis cum divinis Scripturis conveniat. De hoc Augustinus in præf. l. 3. de Trinit. Noli, *inquit*, meis literis, quasi Scripturis Canonicis inservire: sed in illis, & quod non credebas, cum inveneris, incunctanter crede; in istis autem quod certum non habebas, nisi certum intellexeris, noli firmiter tenere. *Et alibi*; Noli meis, neque Ambrosii verbis peræque credere, ut Scripturæ Canonicæ. *Et habetur in Decretis Dist. 9.*

IN den eersten leerense alle met een gelijke eenstemmigheyt, dat de Heylige Schrift, in den Bybel selfs vervat, van d'Oud-vaders aangenomen en met een regelmatige macht begaaft, onveranderlijk moet gehouden worden voor waarachtich en t'eenemaal onbedrieglijk; en datse boven alle andere Schriften, van wie s'ook mochten wesen, als Geestelijke boven Wereldlijke, Goddelijke boven menselijke, in allen delen geacht moeten worden; dat men deselve oprechtelijk en eenvoudiglijk gelove moet geven, en alle leeringen der waarheyt, by welke de mensen ter saligheydt en geregtigheydt door 't gelove geleert en onderwesen worden, alleenlijk uytte selve moet trecken en bewijsen.

Daar benevens datte selve, gelijk dat onder anderen den Apostel *Petrus* en *Paulus* versekeren, van God selfs sijn gegeven en ingegeven; en datse daarom voornamelijk en wel insonderheyt de H. Euangelien en Epistelen, sooste 't noemen, om van yder-een beter verstaan te konnen worden, in moederlijke en bekende taal na 't gebruyk van d'oude Kerk, in d'onse worden gebruykt en voorgelesen; en dat eyndelijk daar uyt alle Leeringen, Vermaningen naar eys van gelegentheyt en saken, en voordere Kerk-redenen voor 't volk seer dikwils worden opgeseyt en gedaan.

Se seggen ook, dat de Schriften van alle andere, en besonderlijk van d'oude Leeraren der Kerke, insgelijks voor ware en geloofwaardige geagt moeten worden, en nut sijn om het volk te onderwijsen, in dese dingen eve-wel alleen, daarse van Gods Woort niet af en wijken. Want soo willense selfs datmen deselve agt, te weten dat mense so ver alleen gebruyke en gelove, alsse met de H. Bladeren eenstemmig worden bevonden. Hier van heeft den H. Augustinus inde Voor-reden van sijn IIIde Boek van de H. Drie-eenigheyt dese woorden: *En weest geen slaaf*, seyt hy, *van mijne Brieven, als offe Regel-matige Schriften waren: maar dese belangende, gelooft sonder vertoeven 't geen ghy selfs eerst niet en geloofde, soo dra ghy 't maar inde selve gevonden sult hebben; maar gene aangaande, en houd nooyt voor vast, 't geen gy te vooren voor soodanig nooyt agte, als wanneer ghy 't selve duydelik zult begrepen hebben.* En op een ander plaats: *En gelooft nooyt nog mijne, nog Ambrosii woorden, als offet de Regel matige Schrift selfs was.* 't Welk ook inde Decreten, sooste 't noemen, op de 9. Dist. wort aangetrokken.

II. HOOFT-LIT.

Vande Kerkelijcke Vraag-Oeffening.

Hinc Catechismum docent, hoc est Catholicam hanc & Orthodoxam Patrum Doctrinam; quæ Decalogus *est mandatorum Dei, &* Fides Apostolica, *in duodecim Articulos digesta, & tradita in Symbolo per Nicenam Synodum, atque adeo aliàs confirmata & exposita; denique* Precatio Dominica. *Hæc autem omnium sanctissima bonam, beneplacentemque Dei voluntatem esse, constanter affirmant.*

Deinde Præcepta hæc opere ac corde, cum quidem lex spiritualis sit, servari, Fidei etiam Articulos omnes indubitanter credi, oreque confiteri & oportere docent; ac eos Scripturis pro viribus communiunt & roborant, simplicem eorum sensum, & siquid in eis abditum aut abstrusum sit, ad quidve faciat hoc quidquid est, ex eisdem Scripturis fuse ac aperte explicare conantur.

Item docent, Deum tantum per nomen solius Christi Mediatoris orandum ac invocandum esse. Non autem pro semetipsis tantum, verum pro Christianis etiam omnibus, ubi tandem terrarum sint, homines orare docent; pro omnibus Ecclesiæ præfectis, item pro omnibus, in eminentia & quavis potestate ad alios regendum constitutis.

Maxime vero & primum pro Cæsaris semper Augusti Celsitudine ac incolumitate, & pro Regiæ Majestatis tuæ fastigio ac successu, Consiliarisque omnibus multis precibus Deum implorant, ut Regiæ Majestati tuæ, & Carolo Cæsari, Semper Augusto, invictoque, omnia e re totius Ecclesiæ prosperet ac fortunet, & Imperium quam latissime proferat; ut ad omnes, quæ Regiæ Majestati tuæ subduntur ac parent, Deique ac Christi ejus cultores veri sunt, clemens tibi ac propitium pectus præstare dignetur. In summa juxta Christi & Apostolorum præceptum, Ecclesiæque Primitivæ exempla indiscriminatim pro omnibus, amicis pariter ac inimicis, orandum esse docent. Atque ob id studiosius populum ad conventus solemnes convocant; eumque ibi ad preces ardentiores omni diligentia hortantur.

Hoc salutari, Christianoque Catechismo non modo provectiori ætate homines instruunt, verum pueros ipsos etiam, ut a primis statim annis huic assuefiant, & veram religionem ac pietatem discant; ideoque privatos etiam cum illis seorsum celebrant conventus,

HIer na leren se de Kerkelijke Vraag-oeffening, dat is, dese Al-gemeene en Regt-sinnige Leere der Out-vaderen, vervat inde *Tienspreuk* der Geboden Gods, in 't *Apostolisse Geloof*, in twaalf Hooft-leden onderscheyden, door de Kerkenvergadering van Nicenen in en tot een Kerk-voorschrift gestelt, en anderstnts ook dikwijls verklaard en bevestigt; en eyndelijk in'et *Gebed onses Heeren.* Soo datse in dese Alderheyligste dingen den goeden en wel-behaaggelijken wille Gods altijd stellen.

Daar by is 't ook een deel van hare Leer, dat terwijle de Wet heel geestelik is, dese hare Geboden met hert en hant onderhouden, en alle de Hooftdeelen van'et Geloof ontwijffelijk gelooft, mette mont beleden, en mette werken altijd betuyghd moeten worden; als welke sy na haar best vermogen mette Schrift versterken en bekragtigen, pogende ook alsoo soo wijtlopig, als naaktelik uyt de selve te verklaren en vast te stellen, welke haar eenvoudige meening, watter inde selve duyster en verborgen is, en waar op dit alles bevonden wordt te sien.

Se leeren van gelijken, dat God, in den naam vande Heere Christus alleen, als eenig Middelaar wesende, alleenlik moet gebeden en aangeroepen worden. Dat meer is, se leeren de menschen niet alleen voor sig selven, maar ook in 't gemeyn voor alle Christenen bidden, in wat hoek vande Werelt sy ook mogen schuylen, en desgelijks in 't bysonder voor al de gene, die om andere te bestieren in eenige hoogheyt of magt eenigsints sijn gestelt.

Maar voornamelijk, en in d'eerste plaats bidden se God met veel-voudig smeken, voor de behoudenis en hoogheyt vanden Keyser, altijd vermeerder des R. Rijx, voor de waardigheydt en voorspoet van Uwe Koninklijke Groot-matigheyt, en te gelijk ook voor alle haar wijse Raden; op dat hy Uwe Koninklijke Grootmatigheyt, en Keyser Karel, altijd Vermeerder des Roomssen Rijx en Verwinnaar, alles ten besten vande hele Kerk wel doe gelukken, en'et Rijk allenthalven seer wijdt uytbreyde, en eyndelijk ook verwaardige een genadig en gunstig hert Uwe Koninklijke Grootmagtigheyt te geven tegens alle de gene, die deselve onderhorig en gehoorsaam zijn, en werk maken van God en den Heere Jesum in waarheyt en opregtigheyt te dienen. Met een woort, haar Leere brengt dit mée, datmen na 't Gebod van onsen Saligmaker en sijn H. Kruys-gesanten en nade voorbeelden van d'eerste Grond-kerk, voor alle vrienden en vyanden sonder onderscheyt moet bidden. En hierom roepense 't volk ook des te naarstiger by een tot de plegtelijke Vergader-plaatsen, op dat sy 't selve daar met alle vlijt tot vierige Gebeden aanmoedigen mogten.

Nu in dese heylsame en Christelijke Vraag-oeffening worden niet alleen de gene, die tot mannelijken ouder sijn gekomen, maar ook selfs de kinderen onderwesen, op datse haar teerste jeugt daar aan wennen mogen, en alsoo den waren Gods-

Digitized by Google

tus, parentes eorum ac susceptores admonentes, ut in hac eos doctrina Sacra diligenter instituant, pro ipsis que ac aliis omnibus Christo Domino consecratis infantibus pias Deo ipsi offerant preces.

dienst en God-vruchtigheyt leeren. Waaromse dan ook met de selve in 't besonder nog eenige onderscheydene by-een-komsten houden, de Ouders en Doop-getuygen daar ontrent vermanende, datse deselve in die Heylige Leer naarstiglijk onderwijsen, en voor deselve als ook voor alle andere Kinderen, den Heere Jesu opregtelijk toegewijt, Godt hare Goddelijke Gebeden op-offeren.

Quidquid autem huic pio, Christianoque Catechismo fuerit adversum, rejiciunt, certisque Scripturæ argumentis, prout illis sufficit omnium Deus vires, revincunt, ac confutant, populumque, ut illud caveat, præmonent.

Se verwerpen wederom in tegendeel al 't geen met dese God-vrugtige en Christelijke Gondt-leering niet een-stemmig en word bevonden, en gelijk den Heer aller dingen yder kragten verleent, s'overtuygen en wederleggen 't selve met sekere Schrift-bewijsen, en waarschouwen eyndelijk ook het volk, dattet sig daar voor hebbe te wagten.

III. HOOFT-LIT.

Van't Geloof vande H. Drie-Vuldigheyt.

PRaterea fide nosci Deum Scripturis docent Unum in substantia divinitatis, Trinum autem in Personis, Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum; ex parte quidem Personarum habere discrimen, ex parte vero essentiæ ac substantiæ coæqualitatem & indistinctionem. Id autem Fides Catholica & Nicena Synodi, aliarumque cum hac idem consensus, decreta & Sanctiones, Athanasiique Confessio, seu Symbolum, aperte testantur.

VOorders bewijsense met de Schrift, dat God alleen door den Gelove gekent wordt, als Eenig in 't Goddelijke Wesen, en Drie-voudig in Self-standigheden, de Vader, de Soon, en den H. Geest; datter ten aansien vande Self-standigheden wel onderscheyt kan gevonden worden, maar ten aansien van 't Wesen selfs niet anders, als een onderscheydene Gelijk-wesigheyt. 't Welk ook 't Al-gemeyn Geloof-schrift, d'over-een-stemming met'et, selve de beramingen en besluyten van de Niceensse en andere Kerken-vergaderingen, als mede de Belijdenis of't Geloofs-begrip vanden H. Athanasius wel opentlijk betuygen.

Hinc etiam docent, ejusdem unius Dei summam potentiam, sapientiam & bonitatem; tria quoque præstantissima ejus opera, ipsi soli & nulli præter eum congruentia, opus scilicet Creationis, Redemptionis, Conservationis seu Sanctificationis. Docent insuper, hunc solum verum Deum in una Divinitatis essentia, & Personarum Trinitate beata semper adorandum, venerandum, summaque reverentia, honore & laude colendum, ut omnium Dominum ac Regem summum, in ævum regnantem; ab eoque solo pendere omnia, expectare & petere; illi soli summam subjectionem, obedientiam, timorem, fidemque exhibendam, atque ab hoc omnem religionis cultum sincere observandum, & id quidem qui non facit damnationem sibi acquirere Deuter. 6. Dominum, Deum tuum, adorabis & illum solum coles. *Iterum*: diliges Dominum, Deum tuum, ex toto corde tuo & ex tota anima & mente tua, *& in summa ex omnibus tam internis, quam externis viribus tuis.*

Waar byse dan ook voegen een verklaringe van de magt, wijsheydt en goetheydt van dien selven eenigen God, mitsgaders van sijne drie voortreffelijkste werken, die niemant als hem alleen konnen aangematigt worden, te weten het werk der Scheppinge, der Verlossing en der Behouding of Heylig-makinge. Hier onder voegense dese Leer, namelijk dat desen eenigen waren God in een eenig Wesen der Godheyt en salige Drie-voudigheyd van Self-standigheden, als een Heer en Koningh van alles, in alle eeuwigheyt heerssende, altijd geviert en aangebeden, en met alle eerbiedigheyd, mette hoogste eer en lof geëert moet worden. Dat vermits alle dingen van hem alleen af hangen, de mens van hem ook alles moet eyssen en afwagten. Dat vervolgens ook aan hem alleen de diepste vernederingh, vreese en geloof gegeven en bewesen moeten worden, en even daarom alle Gods-dienst oprechtelijk waargenomen; en dat de gene, die daar in nalatig blyven, sich selven de verdoemenis op den hals komen te halen. Deut. op 't 6. Hooftstuk staat aldus; *Den Heere, uwen Godt sult gy aanbidden, en hem alleen sult gy eren en dienen.* Wederom: *Gy sult den Heere uwen God lief hebben van gantscher herten, van gantscher ziele, en met u heel gemoet.*

IV. HOOFT-

IV. HOOFT-LIT.

Vande Sonde, van hare vrugten, en vande Selfs-kennis.

Hic docent, ne peccata ignorentur, quæ in proximos, tum in Deum, admittuntur & fiunt. Primum, ut homines seſe in peccato & conceptos, & natos, atque mox ab ipſa natura & utero peccatores eſſe, & ſubinde ab ipſa pueritia Legem Dei corde & opere prævaricantes peccatorum mole preſſos ac gravatos agnoſcant, uti ſcriptum eſt: Dominus cum de cælo proſpiceret ſuper filios hominum, ut videret, an eſſet, qui aut ſaperet, aut Numinis curam gereret; hic omnes defecerant: omnes pariter corrupti ſunt, nullus quod rectum eſt faciebat, ne unus quidem. *Iterum*; vidit Deus, quod multa malitia hominum eſſet ſuper terram, & omnis cogitatio cordis illius tota in malum eſſet converſa omni tempore. *Et rurſum*: Dixit Dominus ad cor ſuum; ſenſus & cogitatio humani cordis mala ab adoleſcentiâ ſuâ. *Paulus etiam*: Eramus, *inquit*, filii iræ naturâ, quemadmodum cæteri.

Deinde docent ex Scripturis, quod homines agnoſcere debeant, propter hanc ſui ipſorum depravationem ac corruptelam, & propter peccata, ab hac radice naſcentia, dignam ſibi imminere perditionem, formidabilem Dei vindictam impendere, & dignam ſuis factis gehennæ pœnam propoſitam eſſe. Authoramentum *enim, ut inquit Paulus*, peccati mors. *Item Dominus in Euangelio:* Ibunt qui mala egerunt in ſupplicium æternum; ibi erit fletus & ſtridor dentium.

Adhæc docent, neceſſum eſſe, ut animadvertant omnes ac norint infirmitatem ſuam, extremamque inopiam & mala, in quæ ob peccata conjecti ſunt; quodque ſe ipſos modo nullo ſervare, nulliſque ſuis operibus aut ſtudiis juſtificare poſſunt; nec quicquam habere præter Chriſtum ſolum, cujus fiducia a peccatis, Satana, irâ Dei & morte æterna ſeſe redimant ac liberent; itemque nihil eſſe in hominibus, quo coram Deo alter alteri ſuppetias ferre queat, ſiquidem æque omnes peccato obnoxii ſunt & juſtitia Dei vacui, ut per prophetam dixit: reduc mihi in memoriam (*tu ſcilicet, homo, quiſquis es*) & judicemur; ſimul narra, ſiquid habes, ut juſtificeris. Pater tuus primus peccavit, & interpretes tui prævaricati ſunt in me. *Item*; cærimoniæ & ſacrificia tua mihi diſplicuerant, nec apparatus thuris abs te probavi: ſed nec adide ſacrificiorum tuorum me ſatiaſti. *Paulus etiam ad Hebræos*: Sacrificium & oblationem noluiſti, & holocautomata pro peccato non comprobaſti aut requiris.

Inſu-

HIer leerenſe, dat men niet onbewuſt moet blyven, van wat ſonden het ook zy, 't zy men deſelve tegens den even-naſten, 't ſy tegen God ſelve bega. Voor eerſt, op dat alle menſchen mochten erkennen, dat s' in ſonden ontfangen en geboren, en datelijk uyt den aard en van moeders lijve ſondaren zyn; datſe niet ſelden, ſelfs in hare eerſte kindsheyd, met gedachten en werken, Gods H. Wet hebben overtreden, en vervolgens onder 't zware pak der ſonden gaan duyken, gelijker ergens ſtaat geſchreven: *Toen de Heere van den Hemel op de menſchen Kinderen neer ſag, om te doorſien, offer wel yemant was, die ſig wijſſelijk droeg, of God enighſins in eeren hield, warenſe hier alle afgeweken, en alle gelijk verdorven; daar was niemant die goed dee, ook niet een.* Van gelijken op een ander: *God heeft geſien, dat de boosheyt vande menſche veelvondig was op den gantſchen aard-bodem, en dat alle de gedagten zijnes herten t'aller tijd heel ten quade genegen waren.* Wederom: *De Heere heeft by ſig ſelven geſeyd; de gedagten en meyninge van 's menſchen hart ſijn boos, ſelfs van ſijne vroege jeugt.* Maar den Apoſtel ſpreekt rond uyt aldus: *We waren als alle andere uytten aart Kinderen des toorns.*

Se bewijſen 't ſelve noch in de twede plaats, als voren, uytte H. Bladeren, op dat de menſche te gelijk ook mochten erkennen, dat'er wegens deſe haar eygen ſelfs verergering, en verdurventheyt, en wegens de ſonden, uyt deſe wortel voortſpruytende, een verdient verderf boven 't hooft is hangende, de vreeſelijke wrake Gods haar ſtaat te naderen, en eyndelijk de helſe ſtraf tot loon, aan hare werken na waarde ſal gegeven worden. *Want*, gelijk den Apoſtel der Heydenen ergens ſeer wel ſeyt, *de beſoldinge der ſonden is de dood.* Sijn Heer en Meeſter had het ſelve eerſt geſeyt met deſe woorden van den Euangelio: *De gene, die 't quade gedaan ſullen hebben, ſullen weg gaan in de eeuwige pijne; daar ſal weeninge en knerſſinge der tanden weſen.*

Daar beneffens leeren s' ook, dattet alleſſins nootſaakelijk is, dat yder ſijn ſwakheyt, en uytterlijke armoe, en quaden, in welke hy door ſijne ſonden is neergeſtort, aanſchouwe en kenne, als waar door hy ſich ſelven in 't minſte niet kan helpen op met alle ſijn pogingen en werken rechtvaardich maken, ja buyten Chriſtum alleen ter Werelt niet en heeft, door welkers macht hy ſich ſelven van ſonden, van de Duyvel, van de gramſchap Gods, en den eeuwigen Doot eeniger maten kan vryden en verloſſen. Dat'er insgelijx in de menſen niets en word gevonden, waar mé d'een d'ander by God ſou konnen helpen, terwijl *ſe alle gelijkelijk even ſeer de ſonde ſijn onderworpen, en verſteken van de regtvaardigheyt Gods*; gelijk hy dat ergens ſelfs door de Propheet aldus heeft betuygt; *brengt my alles in gedagten* (namelijk gy, ô mens, wie g'ook ſijt) *en laat ons met malkanderen dingen. Seg op te gelijk 't geenje hebt om u vry te pleyten. U Vader heeft eerſt tegen my geſondigt, en uwe middelaars weerſpannigheyt tegen my getoont.* Wederom: *Uwe*

Insuper docent, omnia incommoda & afflictiones, quibus hic quatimur, conflictamurque, meritissimo jure a Deo ob peccata hominibus infligi, seu propositas esse, ut æstus, frigora, famem, sitim, labores omnes, curas, infortunia, mœstitudines, tedia, languores varios, ipsam denique mortem; sicut scriptum est: in quacunque die comederis ex eo, morte morieris. *Et:* Maledicta terra propter te; in labore comedes ex ea omni tempore, omnibusque diebus viæ tuæ; spinas & tribulos germinabit tibi.

Attamen omnia hæc incommoda patienter nobis ferenda docent, utpote adhuc graviora commeritis. Non tamen quod per hujusmodi, quotquot sunt, malorum sustinentiam sibi vitam æternam quisquam promereatur, cum Apostolus prædicet, non esse condignas passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur erga nos; *sed ut per scelerum suorum magnitudinem, suamque imbecillitatem & miseriam omnes noscant, intelligantque,* quam malum & amarum sit, *ut Propheta dicit,* relinquere Deum suum, *utque his malis onusti ac pressi expergefiant & excitentur ad quærendam gratiam ac opem Dei,* qui misericors est, & miserator, & multus ad ignoscendum.

Uwe plegtelijkheden en slagt-beesten hebben my mishaagt, en u toestel van Wierook heb ik van u voor goet niet aangenomen. Gy en hebt my met het vet van uwe Brand-offeren niet versadigt. By den *H. Paulus* in sijn Brief aan de *Hebreen*, hebben w'er dit ook over: *Slagt-offer en Offerhande en hebt gy niet gewilt; Brand-offeren en Offer voor de sonde en hebben u niet behaagt, en g'en eyst s'ook niet.*

Dit leeren s'ook vervolgens, te weten, dat alle ongemakken en elenden, met welke wy hier worstelen en doorgaans besocht worden, als daar sijn hitte, kouw, honger, dorst, alle moeyelijheyt, sorgen, ongelukken, droefheden, misnoegingen, verscheyde flaauten, ja eyndelijk de doot selfs, den mense wegen sijne sonden van God seer rechtvaardich worden opgelegt en aangedaan, gelijker ergens staat geschreven; *Ten dage dat gy daar van sult eten, sult gy den doot sekerlijk sterven;* en: *vervloekt sy d'aarde om uwent wille: met smerte sult gy daar van t'allen tijde en alle de dagen uwes levens eten; doornen en distelen sal s'u voort brengen.*

Dit leeren sy der ondertussen ook by, datmen evewel met een gedult al die ongemakken moet dragen, als boven welke wy noch veel swaarder hebben verdient, soo nochtans, dat niemant door 't uytstaan van dese quaden, hoe veel der ook mochten wesen, het eeuwige leven eenichsins kan winnen, door dien den Apostel openlijk verkondicht, *dat het lijden deses tegenwoordigen tijds niet en is te waarderen tegen de heerlijkheyt, die aan ons sal worden geopenbaart;* maar wel de grote van hare misdaden, hare swakheyt en elende alle konnen kennen en proeven, 't geen de Propheet ergens seyt, *hoe quaat, hoe bitter het is sijnen God te verlaten:* op datse namelijk door dese quaden overladen en geperst, ontwaken mochten en gaande worden, om de genade en hulpe Gods met alle vlijt te soeken, als *welke barm-hertig is, medogent, en milt in 't vergeven.*

V. HOOFT-LIT.

Vande Boetvaerdigheyt.

Hoc loco docent, Pœnitentiam esse, quæ ex peccatorum & iræ divinæ agnitione nascitur, quæ per Legem Dei primum dolores & terrorem conscientiæ incutiat, scilicet cum verbo Dei intus arguuntur peccata, & redditur mens male conscia sibi, inquieta, pœnitentiæ, & desperabunda, cor anxium, confractum & pavidum; ut homo per se nulla re prorsus erigi possit, aut consolationem nanciscì, sed totus afflictissimus sit, spiritu dejecto ac trepidante, & ingenti horrore concussus a conspectu iræ Dei, ut David de se ait: quoniam non est sanitas in carne mea propter indignationem tuam, non est pax ossibus meis propter peccatum meum. Miser factus sum & curvatus sum nimis, tota die contristatus ingrediebar. *Interim docent, ne sic pavefacti & territi desperent; sed ut ad Deum toto corde redeant & fide in Christum, quæ pars quoque pœnitentiæ est, misericordiam apprehendant, dolentes se peccasse. Etsi enim omni justitia vacui sint, divinam tamen gratiam & clementiam implorent, ut sibi ipsis misereatur & peccata condonet propter Christum, ejusque meritum, qui nostra causa*

In dese plaats is haar Leer, dat dit de ware boetvaardigheyt is, die uyt de kennis der sonden, en der Goddelijke gramschap ontstaat, welke ten eersten door de Wet Gods, 't geweten een schrik en benautheyt aanjaagt, wanneer namelijk de sonden innerlijk door Gods Woort bewesen en verweten, 't gemoet over deselve in roeren gestelt, ongerust, overdroevig en eeniger-maten wanhopende, het hert benaut word, verbroken en bevreest; so dat de mens van sich selven nergens door kan worden opgericht, of ook eenigen troost vinden, maar geheel en al ten hoogsten bedrukt is, heel neerslachtich en bevende van geest, en op 't aanmerken van Gods toorn door een overgroote vervaartheyt ontroert, gelijk als den Man na Gods herte sich ergens verbeelt: *Wegens uwe grimmigheyt en isser geen gesontheyt in mijn vlees, en mijn beenen en hebben geen rust wegens mijne sonde. Ik ben tot elende vervallen en ga te seer duyken; den ganssen dag ga 'k bedroeft daar heen.* Ondertussen leeren s'er dit ook by, dat de gene, die soo tot vreesen

en

Digitized by Google

ſa factus eſt peccatum & maledictum, ut pro peccatis noſtris juſtitiæ Dei ſatisfaceret. Suntque ſic affectis divinæ promiſſiones inculcandæ: in die tribulationis invoca me; eripiam te & glorificabis me.

Et hanc Pœnitentiæ formam per omne vitæ tempus, cum opus eſt, teneri docent: Eos etiam, qui ſic reſipiſcunt, docent, quod apud Jeſaiam ſcriptum eſt, ut deſinant perverſe agere, diſcant autem bene facere. *Idem & Johannes, præcurſor Domini;* facite, *inquit,* dignos fructus pœnitentiæ. *Conſiſtit autem in hoc maxime pœnitentia, ut* mortificetur vetus homo, ac deponatur cum actis & concupiſcentiis ſuis, induaturque novus, qui ſecundum Deum creatus eſt, *Coloſſ.* 3.

Itidem docent, ut pœnitentes Sacerdotem accedant, peccataque ſua Deo ipſi coram illo confiteantur (tametſi non præcipimus, neque exigimus enumerationem peccatorum) conſilium autem, modumque vitandi peccata & per claves Eccleſiæ abſolutionem ab ipſo petant; ut remiſſionem peccatorum per hujuſmodi miniſterium, ſic a Chriſto inſtitutum, conſequantur.

Item docentur homines, ut abſolutionem magni faciant, credantque indubitate fieri, quod per claves promittitur, cum vox Chriſti ſit & mandatio ejus expreſſa Joh. 20. Accipite Spiritum Sanctum; cui remiſeritis peccata, &c. *Sciantque clavium uſu ac miniſterio, Chriſtique autoritate verborum ſibi omnia peccata condonari.*

Docent etiam, abſolutos, id eſt, quibus per Chriſtum peccata remiſſa ſunt, ut gratiæ Dei, in Chriſto acceptæ, grati ſint, ne in vanum eam recipiant, neu etiam in peccata relabantur, juxta illud; vade & poſthæc ne peccaveris, nequid deterius tibi contingat. *Item;* ſi volentes peccaverimus poſt acceptam cognitionem veritatis, non ultra pro peccatis reliqua eſt hoſtia, ſed terribilis quædam expectatio judicii & ignis vehementia.

Etiam

en beven ſijn gebracht, daarom evewel niet en moeten wanhopen; maar datſe met ganſer herten tot God weder moeten keeren, en door 't geloof in Chriſtum, 't welk ook een deel is van de bekeering, neffens leetweſen over hare ſonden de barmhertigheyt omermen. Want ſchoonſe ledich ſijn van alle gerechtigheyt, ſoo konnenſe niet te min de genade en goedertierentheyt des Heeren aanroepen, op dat hy door Chriſtum en ſijne verdienſten ſich over haar ontferme, en haar al'er ſonden quijtſla en vergeve; door dien deſen Heylland om onſent wil een vloek en ſonde is geworden, op dat hy aan de rechtvaardigheyt Godes voor onſe ſonden genoeg mochte doen. Ja ſe willen dat men de gene, die op deſe wijſe ſijn toegeſtelt, de goddelijke beloften veel eer in ſcherpe; *Roept my aan in den dag der benautheyt; dan ſal ik u verloſſen, en gy my verheerlijken.*

Se leeren ook, dat men ſich aan deſe wijs van ſonde berouw, ſoo 't noodich is, al ſijn leven kan houden. Maar den genen, die deſelve in ſijn bekeeringe volcht, houdenſe voor 't geen we by den Propheet *Jeſaiam* vinden, te weten *dat s' op moeten houden van quaat te doen, en 't wel doen in tegendeel met vlijt ter hand trekken.* En waarlijk dien H. Voorloper des Heeren ſag eertijds daar op, als hy ſeyde: *Brengt vrugten voort de bekeeringe waardig.* Dat meer is, de heele boetvaardigheyt is hier voornamelijk in gelegen, *dat den ouden menſe gedoot worde en met alle ſijne werken en begeerlijkheden afgeleyt, en den nieuwen daar tegen worde aangedaan, die na God geſchapen is,* Coloſſ. 3.

Se leeren insgelijx, datte boetvaardige by den Prieſter wel konnen gaan, en Gode alleen in ſijne tegenwoordigheyt hare ſonden belijden (ſchoonwe geen optellingh van ſonden voorſchryven of eyſſen) hem om raat vragen, hoeſe beſt hare ſonden mochten mijden, en van hem 't ontſlaan van deſelve door de Sleutels van de Kerk afvoorderen; op datſe door deſe bediening, ſoo van onſen Saligmaker ingeſtelt, de vergevinge der ſonden verkrygen mogen.

Vervolgens wortet volk van haar ook onderweſen, datſe ſoodanig een quijtſlaging in hoogachting moeten hebben, en tegelijk ook geloven, dattet geen door de genoemde Sleutels wort belooft, ontwijffelijk ook vervult ſal worden, door dien het ſelfs de ſtemme Chriſti is, in dit ſijn gebot Joh. 20. van hem wel uytdrukkelijk gebruykt; *Ontfangt gelijkelijk den Heyligen Geeſt: wiens ſonden gy ſult vergeven hebben,* eſv. en eyndelijk ook weten, dat door 't gebruyk van die ſleutels en bediening, en de macht van Chriſti woorden, al hare ſonden haar vergeven worden.

Daar by leeren s' ook, dat ſulke ontſlagene, dat is, al de gene, die door Chriſtum hare ſonden ſoo ſijn vergeven, voor die genade Gods, in Chriſto ontfangen, behoorlijk dankbaar moeten weſen, op datſe deſelve niet te vergeefs en ontfangen, of weer op een nieuw in hare ſonden vallen; gelijker dat geboden wort by deſe woorden: *gaat en maakt na deſen niet weer te ſondigen, op dat u niet ergers en overkome.* Van gelijken; *Indienwe willens ſondigen, na dat wy de kennisſe der waarheyt ontfangen hebben, ſoo 'n blijft er geen Slagtoffer meer over voor de ſonden; maar een ſchrik-*

ke-

Digitized by Google

Etiam docent, fundamentum & omnem virtutem pœnitentiæ in merito mortis Christi consistere, Lucæ 24. Sic oportebat Christum pati & resurgere a mortuis tertia die, & prædicare sub nomine ejus pœnitentiam ac remissionem peccatorum in omnes gentes. *Et iterum*: resipiscite & credite Euangelio.

Item docent, ut qui in Dei nomine, dum in vivis est, pœnitentiam agere neglexerit, cum malo exitio perdendum, juxta Christi verbum: dico vobis; nisi resipueritis, omnes simul peribitis.

kelijke verwagtinge des oordeels, en hitte des viers.

Dit houdense ook vast voor een deel van hare leer, dattet gronde-werk en al de kracht van diergelijk berouw alleen, hangt aan de verdienste van den doot des Heeren Jesu, alswe dat sien Luc. 24. *So moeste de Christus lijden, en ten derde dage uyt ten doden opstaan, om de bekeering en vergevinge der sonden in sijnen naam aan alle volkeren te verkondigen.* Wederom: *Bekeert u en gelooft den Euangelio.*

Eyndelijk leerense hier noch, datte gene, die gedurende sijn leven, versuymt heeft in Gods naam sig tot boetvaardigheyt te begeven, na Christi seggen seer jammerlijk sal verloren gaan; *Ik seg u*, seyt hy, *'t en sy gy u niet bekeert, soo sult gy alle gelijkelijk vergaan.*

VI. HOOFT-LIT.

Van de Heere Christus, en 't Geloof in den selven.

Omnium primo docent, certam, firmamque fidem habendam de Christo Domino, quod scilicet verus & natura Deus & simul & homo, per quem facta sunt omnia in cœlis & in terra, visibilia & invisibilia; quem Johannes æternum Verbum *vocans*, Deum esse Lumen, Filium unigenitum, in sinu Patris manentem, plenum gratiæ & veritatis *interpretatur. Idem in* 1. *Epist. c.* 5. ipse, *inquit*, est verus Deus & vita æterna: *itemque de operibus ejus, ad nostram salutem editis, incarnatione, nativitate, passione, morte, sepultura, resurrectione, ascensione in cælos, consessu ad dexteram Dei, deque reditu ad judicandum vivos & mortuos; & quod per Verbum ac Sacramenta boni fructus in nos, ut salvi fiamus, derivantur ac emanant, ut Scripturæ arcana habent, edisserunt.*

SE leeren hier voor alle dingen, datmen aangaande de Heer Jesus vast en voor seker moet geloven, dat hy namelijk in der daat te gelijk een waarachtich God en Mense is, door welken alle dingen in den Hemel en op aarden sienlijke en onsienlijke geschapen sijn, en welke *'t eeuwige Woort* van den H. Johannes genoemt sijnde, *een God die 't Ligt is, d' eenig geboren Sone, die in den schoot des Vaders blijft, die vol van genade en waarheyt is*, van den selven ook elders word verklaart. Soo spreken s' ook van sijne werken, die hy tot onse saligheyt heeft gedaan, van de Menswerding, Geboorte, Lijden, Sterven, Begraaffenis, Verrysenis, Hemelvaart, het sitten ter rechterhand Godes, en sijn wederkomst om t' oordeelen de levendige en doode; datse namelijk tot ons eeuwige behoudenis door 't Woort en de Geloofs-teykenen, gelijk dat in de verborgentheden der H. Schrift is geopenbaart, als so veel goede vrugten, uyt hem naar ons toevloeyen en afgeleyt worden.

Docent præterea, Christum modo illo sensibili & corporali, quo in terris olim mortalis conversabatur, & prodi, tormentisque affici voluit, ac ligno suffixus mortem oppetiit, deindeque gloriosè resurgens per durum saxum atque clausum ostium penetravit: jam non esse in mundo, neque fore, donec finiatur mundus; esse autem hoc modo in cœlis, ubi una cum Patre eum omnis lingua confiteri, & pii omnes venerari debent. Hoc & Fidei articulus clare testatur; ascendit in cœlum, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis. Inde venturus est judicare vivos & mortuos; *Et Paulus* 1 *Thess.* 4. Ipse Dominus cum clamore & voce Archangeli ac tuba Dei descendet de cœlo; *Item Petrus in Actis*; quem oportet quidem cœlum accipere usque ad tempora restitutionis omnium. *Et Marci ultimo*: itaque Dominus, postquam locutus fuisset eis, receptus est in cœlum & consedit a dextris *Dei; angeli autem assistentes dixerunt ad illos*: hic Jesus, qui assumptus est a vobis in cœlum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum.

Daar by leerense noch, dat Christus op die tastelijke en lighamelijke wijse, op welke hy eertijds, als een mens op aarden verkerende, verraden heeft willen wesen, en met pijnigen gequelt, aan een hout genagelt, den doot is gestorven, en eyndelijk seer heerlijk verresen sijnde, door een harden sark en gesloten deur is doorgedrongen, nu niet meer op de Wereld tegenwoordich is, of oyt wesen sal, soo lang de Wereld sal staan; maar dat hy sodanichlijk alleen in den Hemel is, alwaar hy neffens de Vader van alle tong beleden, en van alle gelovige geëert moet worden. Dit betuygt wel klaarlijk dit Hooft-deel van 't Geloof; *Hy is opgevaren ten Hemel, sit ter regterhand Gods, des almagtigen Vaders; en van daar sal hy komen om 't oordelen de levendige en de doode:* en den Apostel Paulus in sijn eerste aan die van Thessalonica, op het IV. Hooft-stuft, *de Heere selfs sal met een geroep, mette stemme des Archangels en mette basuyne Gods nederdalen van den Hemel.* Den H. Petrus komt daar mé over-een in de Handelingen der Apostelen, welken, seit hy de Hemelen moeten omvatten tot de tijden der wederopregringe aller dingen. So staat'er ook by den H. Euangelist Marcus; oppet laatste Hooft-stuk; *na dat dan de Heere dese dingen tot haar gesproken hadde, is hy opgenomen*

Hic *in*

Digitized by Google

Hic vero in terris etiam Christum ipsum, verum Deum & verum hominem, nobiscum quoque esse docent; ratione tamen & modo existentiæ à priore diverso, nempe invisibili, insensibili, sed tamen vero & ad salutem nostram necessario. Per hunc enim is in nobis operatur, ut nos in illo & ipse in nobis sit, idque per Spiritum Sanctum & dona ipsius, quem suæ visibilis essentiæ loco se missurum Ecclesiæ suæ recepit; per quem potentia, gratia, bonitate & veritate sua, qua sibi obedientes salvos reddit, manet in ea cunctis diebus usque ad consummationem sæculi, Joh. 16. expedit vobis, ut ego vadam. Si enim non abiero, Consolator ille non veniet ad vos: sin autem abiero, mittam eum ad vos. *Rursum*; ego rogabo Patrem, & alium (*quam scilicet me*) Consolatorem dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum, Spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere, qui non vidit eum, neque novit eum: vos autem cognoscitis eum, quia apud vos manet & in vobis erit. Non relinquam vos orphanos; veniam ad vos, *per hunc scilicet Spiritum veritatis. Hic autem Scripturæ sensus haut quaquam confictus ac recens est. Nam & in Veteri Ecclesia docebatur vulgo & tenebatur constanter, ut habetur in Decretis, distinct. 2. cap. 1. (& sunt Augustini verba)* donec mundus finiatur, sursum est Dominus; sed tamen hic nobiscum est veritas Domini. Corpus enim, in quo resurrexit, in uno loco esse oportet; veritas autem ejus in omni loco diffusa est. *Quamobrem docent, Christum Dominum hoc suo altero existendi modo (quem nos invisibilem vocamus) esse in Ministris Ecclesiæ, Verbo & Sacramentis; & per hæc postea omnes eum in se sic fide recipere debent, ut per eam cum eis inhabitet, insitque per Spiritum veritatis, de quo dixit,* in vobis erit, *& iterum,* veniam ad vos, &c.

Porro etiam docent, per Christum homines gratis, fide in Christum, per misericordiam justificari, salutem & remissionem peccatorum consequi citra ullum humanum opus & meritum. Solam itemque ejus mortem ac sanguinem ad abolenda & expianda omnia omnium peccata sufficere docent. Sic enim in actis Petrus concionatur: Non est in alio quoquam salus, quam in uno Domino Jesu, nec aliud est nomen sub cœlo datum inter homines, in quo nos oporteat salvos fieri. *Iterum*: huic omnes Prophetæ testimonium ferunt, quod remissionem peccatorum accepturus sit in nomine ejus, quisquis crediderit in eum. *Et Paulus ad Hebræos*; per semet ipsum purgationem peccatorum fecit: *ac rursum*; per quem habemus redemptionem, per sanguinem

in den Hemel, en geseten aan de regterhand Gods. Waar op op het laatste Hooft-stuk de bystaande Engelen ook tot haar seyden: *Dese Jesus die van u in den Hemel is opgenomen, sal soo komen, gelijk gy hem na den Hemel hebt sien opgaan.*

Se leeren evenwel ook, datte Heere Christus selfs, als waarachtig God, en waarachtig Mens, altijd by ons is, maar op een bysondere wijse van sijn, en die van d'eerste t'eenemaal verscheelt, als sijnde onsienlijk en ontastelijk, en nochtans waarachtig, en tot onse saligheyt heel nootsakelijk. Want daar by werkt hy soodanig in ons, dat wy in hem, en hy in ons is, te weten door sijnen H. Geest, en desselfs gaven, die hy selfs belooft heeft in sté van sijn sienlijk wesen aan de Kerk te senden; vermits hy door den selven met sijn macht, genade, goetheyt en waarheyt, daar hy de gehoorsame mé salig maakt, totten eynde der Wereld altijd in haar blijft, Joh. 16. *'t Is u nut, dat ik henen ga. Want soo 'k niet henen ga, sal dien Trooster tot u niet komen. Maar als ik sal henen gegaan sijn, sal ik den selven tot u senden.* Wederom; *Ik sal selfs den Vader bidden, en dan sal hy u een anderen Trooster* (namelijk als ik) *geven, op dat die in eeuwigheyt by u blyve, wel te verstaan den Geest der waarheyt, welken de Werelt niet en kan ontfangen, die den selven niet en heeft gesien of ooyt gekent. Maar gy kent hem, om dat hy by u blijft en in u sal wesen. Ik en sal u geen wesen laten; ik sal tot u komen,* namelijk door desen geest der waarheyt. En desen sin van de H. Schrift en is geensins verdicht of korts uytgevonden, vermits deselve doorgaans in d'oude Kerk geleert is geweest, en stantvastelijk gehouden, als dat in Decret. distinct. 2. cap. 1. als uyt dese woorden van den H. Augustinus kan blijken: *De Heere is daar boven, soo lang als de Wereld nog sal staan; maar ondertussen is de waarheyt des Heeren hier altijd by ons. Want het lighaam, daar hy mé is opgestaan, moet noodsakelijk op eene plaats wesen; de waarheyt in tegendeel is door alle verspreyt.* Waarom sy dan ook houden, dat de Heere Jesus op dese twede wijse van wesen, die we tot onderscheyt onsienlijk noemen, in de Dienaars der Kerke, in 't Woort en in de Sacramenten is, en dat daar na ook elk en een ygelijk den selven door dese alle sodanich met den gelove binnen sich moet ontfangen, dat hy door 't selve by haar mach inwonen, en door den Geest der waarheyt binnen haar blijven, van welken hy geseyt heeft; *Hy sal in u sijn:* en wederom; *ik sal tot u komen,* esv.

Voorders is dit ook hare Leer, dat de menschen om niet door den Heere Jesus, en door 't Geloof in den selven uyt barmhartigheyt gerechtvaardicht worden, en sonder eenich menselijk werk, of verdienste de saligheyt en vergiffenis der sonden verkrygen. Se houden ook, dat sijn bloote doot en bloet-vergieten, genoegsaam is tot het vernietigen en versoenen van alle sonden, die ooyt van alle menschen begaan konnen worden. Want soo leert ons den H. Petrus in de Handelingen der Apostelen: *De saligheyt en is in geenen anderen, als in den eenigen Heere Jesus, en daar en is by de menschen geen anderen naam onder den Hemel gegeven, waar door wy salig moeten worden.* Wederom aldaar; *aan desen geven alle Propheten getuyggenis, dat al de*

Digitized by Google

guinem ejus remissionem peccatorum. *Et Johannes*: Advocatum habemus apud Patrem Jesum Christum justum, & ipse est propiciatio pro peccatis nostris; non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi. *Rursum Paulus:* Sanctificati sumus per oblationem corporis Jesu Christi semel peractam; *& nonnihil inferius*; Unica enim oblatione perfectos effecit in perpetuum eos, qui sanctificantur.

Docent adhæc, ut omnes homines ad solum Christum pro venia & remissione peccatorum, pro salute & quavis alia re impetranda per omne suæ vitæ tempus accedant, Heb. 4. Habentes igitur Pontificem magnum, qui penetravit cœlos, Jesum Christum, Filium Dei, teneamus professionem, *ejus scilicet fidei de Christo*; *& subinfert*, accedamus igitur cum fiducia ad thronum gratiæ, ut consequamur misericordiam & gratiam inveniamus ad oportunum auxilium. *Et Christus ipse clamat:* siquis sitit, veniat & bibat. Qui veniet ad me, non esuriet, & qui credit in me, non sitiet unquam.

Item docent, in eo uno fiduciam omnem & spem defigendam esse, in eumque etiam omnem curam rejici debere. Et quidem his addunt, propter ipsum tantum, ejusque solius merita, Deum placari & propitium esse, nos deligere, tueri, & pro filiis habere, vitamque æternam in eo esse, ac eam per ipsum possessuros, quotquot illi fidunt, Joh. 6. Qui credit in me, habet vitam æternam. *Iterum*; hæc est autem voluntas ejus, qui misit me, ut omnis, qui videt Filium & credit in eum, habeat vitam æternam; & ego suscitabo eum in novissimo die.

Item docent, quod nemo fidem hanc suis viribus, voluntate, & arbitrio habere potest. Donum equidem Dei est, ubi & quando illi visum est, eam per Spiritum Sanctum in homine operatur, ut ad salutem quidquid ei per verbum externum & Sacramenta, a Christo instituta, rite fuerit administratum, percipiat. De hoc Johannes Baptista ait; non potest homo habere quicquam, nisi fuerit illi datum e cœlo. *Et Christus ipse*; nemo, *inquit*, potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum: *& paulo inferius*; nisi datum ei fuerit a Patre meo, *scilicet per Spiritum Sanctum.*

Per-

gene, die in hem sal geloven, vergevinge der sonden in sijnen naam sal hebben. Van gelijken den Apostel Paulus in sijnen Brief aan de Hebreen; *hy heeft de reyniging der sonden alleen door sig selven te wege gebragt*: en noch elders; *Door welken wy de verlossing verkrygen, en door sijn bloet de vergevinge der sonden.* Den H. Johannes seyt ergens het selve: *Wy hebben een voorspraak by den Vader Iesum Christum de regtvaardige, en hy selfs is de versoeninge voor onse sonden; ja niet alleen slegs voor de onse, maar selfs voor due van de gantse Werelt.* Eyndelijk heeft den H. Paulus wederom elders dese woorden; *Wy sijn geheyligt door d'offerhande des Lighaams Iesu Christi, die eens is geschied*; en wat lager: *Want hy heeft door eene offerhande voor altijd volmaakt de gene, die geheyligt worden.*

Daar uyt besluytense dan daar na, dat alle mensen gelijkelijk sijn verplicht, tot Christum alleen al haar leven te naderen, om van hem vergiffenis en quijtschelding van hare sonden, de saligheyt en alle andere gunst te verwerven, Hebr. 4. *Hebbende dan een hooge Priester, die door de Hemelen is gedrongen, namelijk Iesum Christum, de Sone Gods, soo laat ons dese Belijdenisse vast houden*, te weten van dat gelove Christi; en daar uyt trekt den Apostel dan dit gevolg: *Laat ons dan met vrymoedigheyt toegaan tot den troon der genade, op dat wy barmhertigheyt mogen verkrygen, en genade vinden om geholpen te worden ter bequamer tijd.* Ja onsen Saligmaker roept selfs luyt op; *So jemant dorst heeft, die kome en drinke. Die tot my komt, en sal niet hongeren, en die in my gelooft, en sal noyt dorsten.*

Van gelijken leerense daar noch uyt, datmen alle hoop en vertrouwen op hem alleen moet gronden, en insgelijx alle sorg op hem alleen werpen. Dat meer is, dit voegen s'er noch by, dat namelijk God om sijnent wil alleen, en sijn bloote verdiensten, versoent en ons te vrient is geworden, dat hy ons lief heeft, beschermt, en voor sijn kinderen hout, dat het eeuwige leven in hem alleen is, en dat al de gene, die op hem vertrouwen, 't selve door hem alleen besitten sullen; Johannis 6. *Die in my gelooft, heeft het eeuwige leven.* Wederom: *Maar dit is de wil des genen, die my gesonden heeft, dat al de geene, die den Sone siet, en in hem gelooft, het eeuwige leven hebbe; en ik sal hem opwekken ten uyterstен dage.*

Dit komt'er ook by als een vervolg van die leer, dat niemant door sijn eyge kragten, wil of begeren dit geloof kan besitten. En waarlijk het is een gave Gods, die 't selve ter plaatse en tijd, die hem wel gevallen, door den Heyligen Geest in de mense werkt, sodanich, dat al 't geen hem door 't uytwendige Woort en Sacramenten, van onsen Heylland plechtelijk ingestelt, wel wort aangedient, ter saligheyt van den selven aangenomen worde. Dit betuygt den H. Johannes wel uytdrukkelijk; *De mens*, seid hy, *en kan niets besitten, of't moet hem van den Hemel gegeven worden.* De Heere Jesus seid ergens selfs: *Niemand en kan tot my komen, 't en sy de Vader, die my gesonden heeft, hem selver trekke*: en een weynig lager; *'t en sy hem 't selve van mijn Vader ware gegeven*, te weten door den Heyligen Geest.

Eyn-

Digitized by Google

Pergunt docendo, ſola fide ſeu fiducia in Ieſum Chriſtum juſtificari homines coram Deo, ſine ullis eorum ſtudiis, meritis & operibus, ut Paulus dicit; Porro ei, qui non operatur, ſed credit in eum, qui juſtificat impium, imputatur fides ſua ad juſtitiam. *Iterum;* nunc vero abſque Lege Juſtitia Dei manifeſtata eſt, dum comprobatur teſtimonio Legis ac Prophetarum, & hæc juſtitia per fidem Jeſu Chriſti, *&c. Alibi;* per hunc omnis, qui credit, juſtificatur. *Et hic ſextus Articulus apud nos omnium maxime principalis habetur, ut qui totius Chriſtianiſmi ac pietatis ſumma eſt. Proinde eum noſtri omni diligentia ac ſtudio docent ac tractant, omnibuſque inſinuare conantur.*

Eyndelijk varenſe daar in dus voort, datſe namelijk door 't bloote geloof, of vertrouwen op Jeſum Chriſtum deel krygen voor God aan de rechtvaardigmakinge, ſonder dat daar ontrent eenige van hare beſigheden, verdienſten of werken in opmerking komen, gelijk den Leeraar der Heydenen dat leert: *Nu den genen, die niet en werkt, maar in hem gelooft, die den godloſen regtvaardigt, wort ſijn geloof tot regtvaardigheyt gerekent.* Wederom; *Maar tegenwoordigh is de regtvaardigheyt Gods ſonder de Wet geopenbaart, terwijlſe bekragtigt word door 't getuygenis der Wet, en der Propheten, en deſe regtvaardigheyt is door 't gelove in Ieſum Chriſtum,* eſv. Elders ſtaat dit: *Door deſen worden geregtvaardigt al de gene, die in hem geloven.* En dit ſeſde Hooft-lit word by ons voor 't alder voornaamſte en gewigtigſte gehouden, als 't welk een kort begrip is van 't hele Chriſtendom, en alle Godvrugtigheyt. En daarom leeren hem d'onſe ook met alle vlijt en naarſtigheyt, en tragten hem door ſodanig verhandelen alle menſen in te boeſemen.

VII. HOOFT-LIT.

Vande goede Werken.

His addunt, ut, qui ſola Dei gratia, fideque in Chriſtum juſtificati ſunt, bona opera, quæ Deus præcipit, faciant, digneque in eis, quiſque juxta vocationem ſuam, in quocunque vitæ genere, ſtatu ac ætate ambulet. Sic enim Dominus apud Matthæum; docete eos, *inquit,* ſervare omnia, quæ præcepi vobis. *Verum cum de hoc multa paſſim exſtent in Scripturis, pluribus agere ſupersedemus.*

HIer word nu bygevoegt, dat al de gene die door de bloote genade Godes, en 't Geloof aan Chriſtum ſijn geregtvaardigt, alle goede werken, die God haar heeft voorgeſchreven, gehouden ſijn te doen, en waardiglijk elk na ſijn beroep, wat ſlag van leven, wat ſtaat, wat ouder hy ook ſoude mogen hebben, altijd in deſelve te wandelen. Want ſoo ſeyt de Heere ſelfs in den Euangelio Matthæi; *Leert haar alles onderhouden, dat ik u geboden hebbe.* Doch terwijl aangaande deſe ſaak doorgaans veel in de Schriftuur te vinden is, latenwe af hier meer van te ſeggen.

Atqui etiam docent, qua potiſſimum ratione & conſilio bona opera ſint facienda, non ideo ſcilicet, ut per ipſa homines juſtificationem, ſalutem, peccatorumve remiſſionem ſe conſequi arbitrentur. Nam & ipſe Dominus ait: cum feceritis omnia, quæ præcepta ſunt vobis, dicite; ſervi inutiles ſumus. *Rurſum Paulus;* ex operibus legis non juſtificabitur omnis caro in conſpectu ejus. *Item Deus;* non intres, Domine, in judicium cum ſervo tuo, quia non juſtificabitur in conſpectu tuo omnis vivens. *Sed facienda ideo bona opera docent, ut per ipſa approbetur fides. Sunt enim bona opera certa teſtimonia, ſignacula & indices latentis intus vivæ fidei & fructus ejuſdem, per quos dignoſcitur arbor bona, aut mala, Matth. 7. Item ut per ea firmam, certamque efficiant ſuam vocationem atque in ea ſine peccato ſerventur, ut Petrus habet Epiſt. poſter. cap. 1.* Fratres, operam date, ut vocationem veſtram atque electionem firmam faciatis: *& rurſum;* omne adhibete ſtudium in hoc, ut refugiatis a corruptione, quæ eſt in mundo per concupiſcentiam, & ſubminiſtrate in fide veſtra virtutem, in virtute vero ſcientiam, *&c. ſequitur;* hæc enim cum vobis adſint & exſuperent, haut otioſos nec in irritum laborantes efficient vos ad Domini noſtri Jeſu Chriſti cognitionem. *Hanc etiam ob cauſam bona opera fieri docent, ut abunde ſubminiſtre-*

Maar dit leerenſe noch daar by, op wat wijſe, en met wat inſigt de goede werken voornamelijk gedaan moeten worden, te weten niet met ſulk een voornemen, als of men de regtvaardigmaking, de ſaligheyt en de vergevinge der ſonden oyt door deſelve bekomen konde. Want de Heere ſeyt ſelfs: *Alſge alle de dingen gedaan ſult hebben, die u geboden ſijn, ſo ſegt; wy ſijn onnutte Dienſt-knegten.* Van gelijken den H. Paulus: *Uytte werken der Wet en ſal voor ſijn aangeſigt geen Vlees immermeer geregtvaardigt worden.* So ook den Koning David: *en treet, ô Heere, met uwen knegt niet in 't gerigte, om dat geen levendig Mens voor u aangeſigt kan geregtvaardigt worden.* Maarſe menen, datmen daarom goede werken moet doen, op dat het gelove daar door beweſen en beproeft moge worden. Want de goede werken ſijn wiſſe getuygeniſſen, verſegelingen, en kentteykenen van 't levende geloof, dat innerlijk ſchuylt, by welke den boom voor goet of quaat kan gekent en onderſcheyden worden, Matth. 7. als mede op datſe hare roeping door deſelve vaſt en ſeker maken, en in deſelve ſonder ſonde bewaart mogten worden, als den H. Petrus dat ſtelt in ſijn laatſte Brief op het eerſte Hooftſtuk; *Broeders, doet tog u beſt, om u roeping en verkieſinge vaſt te maken:* en wederom; *Doet hier toe alle naarſtigheyt, datge 't ver-*

Digitized by Google

ſtretur introitus in æternum regnum atque inde copioſior merces a Deo referatur, 2 *Pet.* 1. hæc enim ſi feceritis, non labemini unquam, ſiquidem ad hunc modum, *&c.*

derf moogt vlieden, *dat door de begeerlijkheyt in de Werelt is, en vervoegt met u gelove deugt, met de deugt kennis*, eſv. waar op dan volgt; *Want als ſ'u niet ledig laten, of te vergeefs doen werken in de kennis onſes Heeren Ieſu Chriſti.* Maar eyndelijk leeren ſ' ook noch goede werken hanthavenen, op dat door deſelve een ruymer ingank tot het eeuwige Rijk gebaant moge worden, en van God een overvloediger belooningh verkregen, 2 Pet. 1. *Want alsge dit alles gedaan ſult hebben, ſult gy nimmermeer vallen, ſoo ſ'anders op deſe wijs*, eſv.

Præſertim autem per miſericordiæ opera & charitatis in proximum eleemoſynas, infirmorum curam, aliorum inſtitutionem & hoc genus alia, quæ promiſſionem gratiæ & præmii habent, id fieri docent, Luc. 6. eſtote miſericordes, ſicut & Pater veſter miſericors eſt. Date & dabitur vobis, remittite & remittetur vobis. *Alibi*; vendite quæ poſſidetis & date eleemoſynam. Parate vobis ſacculos, qui non veterascunt, theſaurum non deficientem in cœlis. *Iterum*: cum facis convivium, voca pauperes & debiles, *&c.* & beatus eris, quia non poſſunt rependere tibi; rependetur enim tibi in reſurrectione juſtorum. *Et Matth.* 25. Venite, benedicti Patris mei, poſſidete regnum, paratum vobis ab exordio mundi. Eſurivi enim & dediſtis mihi edere; ſitivi, *&c.* Amen dico vobis, quod feciſtis uni de his fratribus meis minimis, mihi feciſtis. *Opera ergo, in fide facta, mercedem habent & in hac vita & in futura.*

Se leeren evenwel, dat dit wel voornamelijk kan uytgewerkt worden door de werken der barmhertigheyt en liefde ontrent ſijn eve-mens, als daar ſijn 't geven van aalmiſſen, 't beſorgen van ſieken, 't onderwijſen van ſijn even-naaſten, en andere diergelijke meer, die de belofte van genade en belooning hebben, Luc. 6. *Weeſt barmhertig, gelijk u Vader barmhertig is. Geeft, en u ſal gegeven worden, vergeeft aan anderen, en dan ſal u vergeven worden.* Elders ook; *Verkoopt al't gene gy beſit, en geeft aalmiſſen; verſiet u van ſakken, die niet oud en worden, van een ſchat die in den Hemel nooyt uytgeput word.* Wederom; *Als ſ'een gaſterye bout, ſoo roept en nodigt daar toe d'armen, de ſwakke*, eſv. *en dan ſulje ſalig weſen, om datſe niets en hebben om u weer te geven; want het ſal u vergolden worden in d'opſtandige der regtvaardige.* Soo ook Matth. 25. *Komt, gy geſegende myns Vaders, beſit het Koninkrijke, dat u bereyt is van den beginne der Wereld. Ik heb honger gehad, en gy hebt my geſpijſt; Ik heb dorſt gehad*, eſv. *Voorwaar ſeg ik u, 't geen gy aan een van deſe mijne minſte Broeders gedaan hebt, hebt gy my ſelfs gedaan.* De werken dan, in den gelove gedaan, behagen Gode, en hebben haren loon in dit, en ook in het toekomende leven.

Docent etiam, univerſa bona opera in nomine tantum Chriſti Servatoris ad gloriam Dei facienda, ut Paulus ſcribit 1 *Corinthiorum* 10. *& Coloſſ.* 3. quicquid egeritis ſermone aut facto, omnia in nomine Jeſu facite, *Et ipſe Dominus*; ſine me, *inquit*, nihil poteſtis facere, *ſcilicet quod Deo gratum, vobiſque ad ſalutem profuturum ſit.*

Se leeren dit met eenen, dat men alle goede werken in den name Chriſti, onſes Saligmakers, tot Godes eer alleen moet plegen, gelijk den H. Apoſtel ſchrijft in ſijn eerſte Brief aan de Corinthiers, op het X. en aan de Coloſſ. op het III. Hooft-ſtuk; *Alwatge met woord of daat ooyt ſtaat te verrigten, doet alles in den name Ieſu.* En de Heere ſeyt ſelfs ergens; *Sonder my en kont gy 't minſte niet doen*, te weten 't welk Gode aangenaam, en u ter ſaligheyt ooyt nut ſal weſen.

Cæterum docent, ut ſciamus diſcrimen inter opera, ab hominibus inſtituta, & opera, quæ a Deo præcepta ſunt, & qua ratione utraque facienda ac ſervanda ſint: ſiquidem opera, a Deo præcepta, neutiquam ſunt prætermittenda propter humanas traditiones. Dominus namque eos, qui diverſum faciunt, ſevere arguit; quare vos tranſgredemini præceptum Dei propter traditiones veſtras? &; fruſtra colunt me, docentes præcepta, doctrinas hominum. *Ideo diligenter admonent, opera, ab hominibus inſtituta, non tanti facienda eſſe, quanti quæ Deus conſtituit & præcepit.*

Ondertuſſen is dit ook hare leer, dat men tuſſen de werken, van menſen ingeſtelt, en werken, van Godt geboden, groot onderſcheyt moet maken, om te weten hoemen die beyde beſt moet waar nemen en oeffenen, vermits dat laatſte ſlag van Goddelijk bevel, om geen menſelijke overleveringen ooyt eenichſins mach achter wegen blyven. Want onſen Heylland ſelfs beſtraft ergers ſeer ſtrengelijk, die eeniger maten daar tegen gaan. *Waarom*, ſeyt hy, *overtreetge Gods Gebod door uw overleveringen?* en, *te vergeefs dienenſe my, leerende geboden, die maar menſelijke leeringen ſijn.* Waar uytſe dan ook naarſtiglijk deſe opmerking trekken, datmen namelijk de werken van menſelijke inſetting ſoo veel niet moet achten, als wel de gene, die van God ſijn geboden en voorgeſchreven.

Item docent, fidem & charitatem, quæ dilectio eſt tum Dei, tum proximi, fontes eſſe omnium virtutum

Dit word insgelijx van haar geleert, dat namelijk 't Geloof en de Liefde, welke beſtaat in 't bemin-

Digitized by Google

tum & bonorum operum in 1. *ad Timoth.* 1. Finis præcepti est charitas de corde puro & conscientia bona & fide non simulata. Sine fide enim, *ut Epistola ad Hebræos habet*, fieri non potest, ut quis Deo placeat. Sine charitate autem nihil est conducibile, 1 *Cor.* 13.

Docent præterea, neminem esse, qui præcepta à Deo opera factis expleat, neminem item esse, qui non peccet, quamlibet studiose se in bonis operibus & Lege Dei exerceat, sicut scriptum est: non est homo ullus in terra, qui operetur bonum & non peccet. *Unicuique igitur in Christo Jesu perfecto Legis, vita, justitia, salus ex merito & gratia ejus per fidem petenda est. Quicunque enim Christum apprehenderint ac in eum se abdiderint & inclinarint, qui pro omni credenti Legem implevit, omnia eorum per ejus sanguinem eluuntur peccata; sic, ut transgressiones Legis non possint damnare credentes. Unde Apostolus Rom.* 8. Nulla condemnatio est his, qui insiti sunt Christo Jesu, qui non juxta carnem versantur, sed juxta Spiritum. *Christus ergo cunctis credentibus est satisfactio &, ut Paulus habet*, Sapientia, justitia, sanctificatio & redemptio.

minenn, en van God, en van onsen even-mens, d'oorprong sijn van alle deugden en goede werken, in den eerste aan Timoth. Hooftstuk I. *Het eynde des Gebods is Liefde uyt een reyn herte, en een goet geweten en uyt een ongeveynst gelove. Want het is t'eenemaal onmogelijk*, gelijk dat te lesen is in den Brief aan de Hebreen, *dat jemant God sonder geloof behage. Ia sonder liefde en is'er niets voordeelijk*, 1 Cor. 13.

Eyndelijk leerense dit hier ook tot besluyt, dat-'er niemant gevonden word, die met sijn werken kan vervullen, 't geen God aangaande de werken dens mens heeft bevolen, dat'er ook niemant wort gevonden, die niet en sou in sonden vallen, hoe sorgvuldich hy sich ook in Gods H. Wet en in 't plegen van goede werken immermeer moge oeffenen; gelijker geschreven staat; *Daar en is geen mens onder de sonne, die 't goede soo doet, dat hy niet en sondige.* Soo dat een ygelijk in Christo Jesu de volmaaktheyt der Wet, het Leven, de Regtvaardigheyt, de saligheyt uyt kracht van sijn verdienste en genade door 't Geloof alleen kan en moet soeken. Want al de sonden der gene die Christum hebben aangenomen, in hem sich hebben willen verschuylen en op hem leunen, die voor alle gelovige de Wet heeft vervult, worden soodanig door sijn bloet af- en uytgewassen, dat sulke overtredingen der Wet de gelovige nooyt meer konnen verdoemen. Waarom den Apostel dus spreekt Rom. 8. *Daar en is geen verdoemenis meer voor de gene, die Christo Iesu ingelijft sijnde, niet meer na den Vleesse, maar na den Geest wandelen.* De Heere Jesus is dan alleen de genoeg doening, en na't seggen van den H. Paulus, *De Wijsheyt, Regtvaardigheyt, Heyligmaking en Verlossing*, voor alle de gene die in hem geloven.

VIII. HOOFT-LIT.

Van de Heylige algemeyne Kerk.

Docent primum, Christum Dominum suo verbo, gratia & veritate, Ecclesiæ caput & fundamentum esse, in quo ipsa per Spiritum Sanctum Verbo & Sacramentis superstruitur, ut Christus ad Petrum ait: & super hanc petram (*id est, me ipsum*) ædificabo Ecclesiam meam: *Et Paulus* 1 *Cor.* 3. Fundamentum aliud nemo potest ponere præter hoc, quod positum est, quod est Jesus Christus. *Idem alibi*; ipse est caput corporis Ecclesiæ, qui omnia in omnibus adimplet.

Etiam non credere & confiteri oportere docent, Ecclesiam Sanctam Catholicam, quoad præsentem statum collectam in mundo, esse Christianos omnes, quibuscunque hi in terris agunt, aut ubivis locorum dispersi sint, qui per sacrum Euangelii verbum ex cunctis gentibus, populis, tribubus & linguis, cujuscunque hi ordinis, ætatis, & linguæ fuerint, in unam Christi, sanctaque Trinitatis fidem congregati sunt; ut a Johanne in Apocalypsi scribitur: post hæc vidi & ecce turba magna, quam dinumerare nemo poterat, *&c. Et Dominus*: ubi duo, vel tres congregati fuerint in nomine meo (*in quacunque gente &*

SY leeren eerstelijk daar ontrent, dat de Heere Christus door sijn verdienste, genade en waarheyt, het hooft en grondwerk vande Kerk is; op het welk deselve met het Woort en Sacramenten door den Heyligen Geest wordt nedergebout, gelijk onsen Saligmaker tot Petrum selfs seyt: *en op desen steen* (dat is, op my selven) *sal ik mijne Kerke stigten*: en den Apostel Paulus 1 Corinth. 3. *Niemant kan een andere grontlaag leggen, als de gene, die al reedts geleydt is, dat is Iesus Christus.* Deselve heeft dit ook op een ander plaats: *hy isset hooft van 't lighaam de Kerk, die alles in alles wil vervullen.*

Dit willense ook, dat men daar by gelooft en belijt, te weten dat de Heylige Al-gemeyne Kerk, op d'aarde ten aansien van haar tegenwoordigen staat vergadert, niets anders en is, als alle Christenen gelijk, in wat hoek vande Wereldt sy ook mogen schuylen, of werwaarts heen sy verstrooyt mogen wesen, die uyt alle volkeren, geslachten en tongen, van allerley staat, ouder, en aart, door 't H. Woort des Euangeliums, tot het een en selve Geloof aan Christum en de H. Drie-eenigheydt saliglijk zyn by een gesamelt, gelijk dat vanden H. Johannes in sijn Openbaring ergens dus wordt be-

Digitized by Google

& populo) ibi ego ſum in medio illorum. *Ubicunque enim Chriſtus prædicatur & ſuſcipitur, ubicunque Verbum & Sacramenta ejus ſunt & ex illius præſcripto ac voluntate diſpenſantur, ſuſcipiunturque; ibi Eccleſia Sancta & Chriſtiana eſt ac Dei populus, quantus quantus fuerit eorum numerus. Ubi vero Chriſtus abeſt, verbumque ejus rejicitur; ibi nec vera Eccleſia, nec populus Deo gratus eſſe poteſt.*

Docent inſuper, ut quiſquis in hac Eccleſia unitatem Spiritus Chriſti teneat, omniaque ejus membra charitate complectatur, totumque ſe in rem illius & uſum devoveat ac conſecret, ſectas non invehat, ſeditiones non excitet; ſed in vinculo pacis & eodem cum omnibus conſenſu ac animo in ea verſetur: quod is ſit verum membrum Eccleſiæ. De hoc ſic Paulus ad Epheſios: Hortor itaque vos, ut ambuletis ita ut dignum eſt vocatione, qua vocati eſtis; in omni ſubmiſſione ac manſuetudine, cum animi lenitate tolerantes vos invicem per charitatem, ſtudentes ſervare unitatem Spiritus per vinculum pacis, *&c. Iterum*; unuſquiſque noſtrum proximo placeat in bonum ad ædificationem & nequid fiat per contentionem aut inanem gloriam. *Item:* cavete conciſionem.

De ſua vero congregatione ſic ſentiunt & docent, quod ipſa, ut aliæ quoque quantumvis magnæ aut parvæ fuerint, non eſt univerſalis Eccleſia Sancta; ſed pars tantum ac membrum ejus, ut Corinthii fuere, de quibus Apoſtolus 1 Corinth. 12. Vos autem eſtis corpus Chriſti & membra ex parte.

Docent etiam, in Eccleſia ordinem ſervari oportere, ut nemo ſuis tantum commodis ſtudeat, neve etiam de ſe arroganter ſentiat; ſed ſinguli, quæ aliorum ſunt, quærant, non ſua & invicem ſibi ſubjiciantur propter Chriſtum ac ſuæ ſalutis cauſam. Et hunc ſubjectionis modum Petrus, itemque alii, leges quoque ipſæ & veteres Canones Eccleſiaſtici tradunt; ideo noſtri eum ſummo ſtudio obſervant.

Præterea docent, ut manifeſte impii, impœnitentes & contumaces, id eſt Eccleſiæ monitis non audientes, cenſura & pœna illius, qua recepta appellatione Anathema *dicitur ſeu* Excommunicatio, *coërceantur. Idque fieri ſine perſonarum acceptione in eos omnes, quorum nota eſt impietas, quique craſſioribus peccatis addicti ſæpius admoniti adhuc in peccatis pertendunt. Hiſque conſpicuis & apertis, qui reſipere nolunt, cujuſcunque ſtatus aut conditionis fuerint, Eccleſiaſtica aut ſecularis, non vi humana, ſed verbo & interdicto Domini, qui ſic fieri præcepit, a conſortio Eccleſiæ excludentur, Matth. 18.* Si peccaverit in te frater tuus, vade & argue eum inter te & ipſum ſchreven; *daar na heb ik dit geſien, ende ſiet een groote Schare die niemand tellen konde,* eſv. En de Heere ſeyt ſelfs: *Waar twee of drie in mijnen naam ſullen vergadert zijn* (van wat volk ſy ook ſouden mogen weſen) *daar ſal ik my in 't midden van haar laten vinden.* Want over al, daar Chriſtus verkondigt wort en aangenomen, daar ſijn Woort en H. Sacramenten heel na ſijn wil en bevel worden bedient en ontfangen; daar is de Heylige en Chriſtelijke Kerk, daar is Gods volk, wat getal ſy ook mogen uytmaken. Maar in tegendeel waer Chriſtus niet en is, en ſijn Woordt wordt verworpen; daar en kan nog ware Kerk, nog Godt-gelieft volk ooyt gevonden worden.

Se leeren dit ook, dat al de gene, die in deſe Kerk d'eenigheyt van Chriſti Geeſt moediglijk behouden, en al hare leden met liefde omhelſen, en ſig t'eenemaal aan hare voordelen heyligen en overgeven, geen ſcheuringen invoeren of oproer verwekken; maar daar-en-tegen in deſelve neffens den bant van Vrede met een gelijk-ſtemmigheydt van gemoet al hare leden bejegenen: eerſt met regt ware leden vande Kerk ſijn te agten. Hier van ſpreekt den H. Apoſtel aldus in ſijnen Brief aan die van Epheſus: *Ik vermaan u dan, dat gy toch na waarde vande roepinge wandelt, met welke gy geroepen zijt, uyt liefde malkanderen met alle onderdanigheyt en ſagt-ſinnigheyt verdragende, tragtende door den bant des vredes de eenigheyt des Geeſtes te bewaren,* eſv. Wederom: *elk van ons behage tot ſtigtinge ſijn evennaaſten in het goede, en daar en geſchiede tog niets door twiſt of ydele eer.* Mitsgaders; *Wagt u voor onderling verderf.*

Maarſe houden en gevoelen dit van haar eygen Vergadering, dat namelijk noch deſelve, noch eenige diergelijke, hoe groot, of kleyn s' ook mogten weſen, eenigerwijſe de Heylige algemeyne Kerk is; maar alleenlijk een deel en lit van deſelve, als eertijds de Corinthiers waren, van welke den Apoſtel 1 Corinth. 12. dit ſeyt: *Maar gy ſijt het ligbaam Chriſti, en ten deele ſijne leden.*

Se leeren van gelijken, dat'er in de Kerk een geſchiktheyt plaats moet hebben, op dat niemant alleen ſijn eyge voordeel betragte of een trots en ſtout gevoelen van ſich ſelven hebbe; maar dat elk, 't geen eens anders, en niet het ſijne, voornamelijk moge ſoeken, en om Chriſti en haar eyſaligheyts wil, d'een d'ander ſig om ſtrijt onderwerpen. En terwijl deſe wijſe van onderdanigheyt by den H. Petrus, en andere, by de Wetten ſelfs en oude Kerkelijke Regel-ſchriften word geboden, ſoo is 't dat d'onſe deſelve met alle vlijt en naarſtigheyt onderhouden.

Se leeren insgelijx, dat de gene, die opentlijk godloos, onboetvaardig en halfſtarrig ſijn, dat is de Kerkelijke vermaningen heel ongehoorſaam, met hare tugt en ſtraf, die s' in 't gemeyn *Anathe*- of *Kerkban* noemen, na waarde moeten gedwongen worden. Dat dit ook ſonder eenig aanſien van menſchen ontrent alle ſoodanige moet worden gepleegt, welkers godloosheyt opentlijk is bekent, en die in verſcheyde grove ſonden gewikkelt na dikwils hervatte vermaningen daar by noch volherden. Waarom dan ook dusdanige luy, na datſe ſoo bekent en geopenbaart ſich evewel niet willen beteren, ſonder aanſien van haren ſtaat of waar-,

Digitized by Google

ipsum solum. Si te non audierit, adhibe tecum adhuc unum, vel duos. Quod si nec Ecclesiam audierit, sit tibi velut Ethnicus & Publicanus. *Paulus item*; præcipimus vobis, fratres, per nomen Domini nostri Jesu Christi, ut subducatis vos ab omni fratre, qui inordinate se gerit & non juxta constitutionem, quam accepit a nobis. *Et alibi*: profligate malum istum ex vobis ipsis.

Adhæc docent Hypocritas & impios, in occulto patrantes iniquitatem in Ecclesia semper fuisse ac fore ad extremum usque diem, qui neque arguí, neque facile excommunicari possunt. De his sic Dominus dicit, quod in die novissimo tandem Angeli segregabunt eos de medio justorum; & mittentur in caminum ignis, ubi erit ploratus & stridor dentium

Cæterum docent, Anti-Christum illum sceleroſum sedere in Templo Dei, hoc est in Ecclesia; de quo Propheta, Christus quoque & Apostoli præcinuerunt, Pios omnes admonentes, ut sibi ab eo, ejusque erroribus caveant, neque se seduci a veritate patiantur. Duplicem in Anti-Christo malitiam ac fraudem ponunt, falsæ doctrinæ, alteram contra sensum & mentem Christi, totamque Scripturam, de qua Apostolus; erit tempus, cum sanam Doctrinam non sustinebunt, sed juxta concupiscentias coacervabunt sibi Doctores; hi quibus pruriunt aures & a veritate quidem aures avertant, ad fabulas convertentur: *alteram vitæ ejus, omni genere peccatorum plenæ & abominabilis, de qua etiam Paulus 2 Tim. 3.* Illud autem secto, quod in extremis diebus instabunt tempora periculosa; erunt enim homines sui amantes, avari, fastuosi, superbi, maledici, parentibus immorigeri, ingrati, &c. *Christus etiam ait Matth. 24.* Tunc offendiculum patientur multi, & alius alium invicem tradent, seque odio habebunt invicem. Et multi Pseudoprophetæ surgent ac seducent multos: & quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum. Qui autem perseveraverit in finem, hic salvus erit. *Alibi*; væ mundo ab offendiculis, &c. & beatus est, quisquis non fuerit offensus propter me.

waardigheyt, hy sy dan Kerkelijk, of Werreltlijk, niet uyt menselijke magt, maar door 't Woort en Bevel des Heeren, die selfs gewilt heeft, dat het soo sou geschieden, van de gemeynschap der Kerk afgesneden, Matth. 18. *Wanneer u broeder tegen u sal gesondigt hebben, gaat en overtuygt hem tusſen u en hem alleen. En als hy u geen gehoor sal geven, neemter noch een, of twee tot u. Maar als hy ook selfs de Kerk niet en sal hooren, soo hou hem als een Heyden, en als een Tollenaar.* Soo seyt ook den H. Paulus: *Wy gebieden u, broeders, uyt den naam onses Heeren Jesu Christi, dat g'u afscheyt van alle broeder, die sig ongeschiktelijk, en niet na 't gebot en draagt, dat hy van ons ontfangen heeft.* En wederom elders: *Doet dien booſen van u weg.*

Dit leerense nog evenwel daar by, dat'er altijd geveynsde of Schijnheylige, en sulke goddelosen, die in 't heymelijk ongeregtigheyt bedryven, in de Kerk hebben geweest, en tot het eynde der Werelt daar in sullen blyven, en die daar van niet ligtelijk overtuygt, of vervolgens uyt de gemeynte konnen uytgesloten worden. En van de sodanige spreekt de Heere aldus, dat namelijk *de Engelen ten laasten dage deselve uyt het midden der regtvaardige sullen afsonderen, en datse daar na in den vierigen oven geworpen sullen worden, daar weeninge sal wesen en knersinge der tanden.*

Eyndelijk voegen s' er dit hier nog by, dat dien godlooſen Leuge-Christus in 't Gods-huys des Heeren, dat is in de Kerk, sit, van welken de Propheet, mitsgaders de Heere Jesus, en sijn H. Kruys-gesanten, tot vermaninge van alle gelovige te vooren alles hebben voorseyt, op datse sig voor hem en sijn dwalingen mogten wachten, en haar door hem van de waarheyt niet af laten leyden. Se stellen ook in den Anti-Christ wel tweederley boosheyt en bedrog, 't eene dat van valse leer tegen den sin en meyninge van onsen Heylandt en de hele Schriftuur, van 't welke den H. Paulus dus spreekt; *Daar sal een tijt komen, datze de gesonde leer niet en zullen verdragen, maar sich Leeraars zullen opgaderen na haar eygen begeerlijkheden, die te weten, welken d'ooren jukken, haar ooren van de waarheyt af zullen keeren, en naar ongodlijke verdichtsels luysteren*: 't andere van sijn grouwelijk leven, vervult met alle slag van sonden, van 't welke den selven Apostel dese woorden heeft 2 Timotth. 3. *Weet dit, dat'er namelijk in de laaſte dagen gevaarlijke tijden aanstaande sijn, vermits de mensen dan zullen wezen liefhebbers van haar eygen selfs, gierigaars, vermetel, hoofaardig, quaat-sprekende, den ouderen ongehoorsaam, ondankbaar*, esv. En onsen Saligmaker selfs Matth. 14. dese: *Als dan sullen der vele geërgert worden; d'een sal den anderen overgeven, en se sullen malkanderen haten. Daar sullen ook vele valse Propheten opstaan, die der vele sullen verleyden: en vermits d'ongeregtigheyt overvloedig sal wesen, sal de liefde van vele t'eenemaal verkouwen. De gene evenwel, die tot den eynde sal volherden, sal eyndelijk saligheid tot loon verwerven.* Soo ook elders: *Wee de Werelt wegens d'ergerniſſen*, esv. *maar salig is den genen, die om mijnent wil niet en sal ge-ergert worden.*

Digitized by Google

IX. HOOFT-LIT.

Van't Kerkelijk Staat-geschik, of van de Bestierders en Dienaren der Kerke.

DOcent, Ministros Ecclesiæ, quibus administratio Verbi & Sacramentorum demandatur, rite institutos esse oportere ex Domini & Apostolorum præscripto; utque ad hoc munus obeundum vocentur ex plebe pia fideles viri, pleni fide & in culpati, donaque habentes, ad hoc Ministerium necessaria, præterea consuetudinem honestam: atque ut hi probentur prius, tum demum a Senioribus facta precatione per manuum impositionem ad hoc munus in cœtu confirmentur, Hebr. omnis Pontifex ex hominibus assumitur. *Et ad Titum quoque ac Timotheum scribens Paulus Ordinationis hujus modum, normamque tradit*: tu igitur, fili mi, fortis esto in gratia, quæ est per Christum Jesum, & in his, quæ audisti a me per multos testes: hæc commenda fidelibus hominibus, qui erunt idonei, ut alios quoque doceant. *Quare apud nos Sacerdotis officio fungi nemini sane permittitur, nisi is, ut decet, vocatus & secundum hujusmodi præcepta institutus fuerit. E vestigio eorum, qui sic ad Ministerium Ecclesiæ allecti sunt, partes esse docent diligentem curam animarum, ipsis creditarum, gerere, illisque Euangelii verbum & Sacramenta juxta Christi institutionem fideliter ministrare ac præbere sese exemplum ad imitandum omnibus; pro illis Deum, ut a peccatis & erroribus liberentur, deprecari &, quæ illius voluntas sit in omnibus, per Scripturas exquirere, 1 Petr.* 5. Pascite eum, qui in vobis est, gregem Christi, curam ejus agentes non ex necessitate, sed ultro; non turpis lucri studio, sed animo, per se propenso. *Iterum*; esto igitur forma fidelium in sermone, in conversatione, in dilectione, in spiritu, in fide, in puritate, donec venero. Attende lectioni, exhortationi, doctrinæ: ne neglexeris, quod in te est, donum, quod datum est tibi per prophetiam cum impositione manuum autoritate sacerdotii. Hæc exerce, in his esto, ut profectus tuus manifestus sit omnibus. Attende tibi ipsi & doctrinæ: persiste in his. Nam id si feceris, te ipsum servabis & eos, qui te audient.

Caterum docent, ut officio Ecclesiastica administrationis fungentes eam doctrinam in Ecclesia teneant, quæ nihil a Sacris Canonibus deflectat, eamque unanimiter omnes eodemque spiritu profiteantur, 2 Tim. 1. formam habeto sanorum sermonum, quos

SE leeren hier dat de Dienaren der Kerke, welken de bedieninge des Woorts en der H. Sacramenten is aanbevolen, na 't bevel van de Heere Jesus en sijn H. Apostelen, selfs wel moeten onderweſen weſen; dat'er onopsprakelijke mannen, vol van gelove, en versien met alle gaven, tot desen dienst nootsakelijk vereynst, en wel voornamelijk met een eerlijken ommegang van leven, uyt het geringe, maar godvrugtig en gelovig volkje, tot het aannemen van desen Dienst geroepen moeten worden; en dat dese dan noch wel eerst voor goet gekeurt, en eyndelijk eerst naar den gebede van d'Ouderlingen door d'oplegginge der handen in dit Ampt moeten worden ingewijt ende beveſticht, Hebr. 5. *Alle Hooge-prieſter wort uyt de menſen genomen.* Den selven Apostel aan Titus en Timotheus schryvende, geest daar ook een voorschrift en voorbeelt van dese Beveſtiging, als hy seyt: *Gy dan, mijn Sone, weeſt ſterk in de genade, die daar is in Ieſu Chriſto, en in al't gene gy uyt my door veel getuygen hebt gehoort. Beveelt en leert deſe dingen aan trouwe mannen, die bequaam ſullen weſen om ook anderen' onderwijſen.* En daarom word by ons aan niemant toegelaten, dat hy dit Prieſter-ampt bediene, 't en sy hy alvoorens na behooren daer toe geroepen, en na dusdanige Wetten sy aangestelt. Se houden ook vervolgens, dat het datelijk de pligt is van al de gene, die tot den dienst der Kerke soo sijn bevoordert, datse vlytiglijk sorge dragen voor de sielen, die haar van den Heere sijn toevertrout, 't Woort des Euangeliums en sijne H. Segel-teykenen na Christi instelling haar trouwelijk bedienende, sig stellende tot een goet voorbeelt om van alle nagevolgt te worden, God voor haar biddende, datse van sonden en dwalingen verloſt mochten worden, kortom uyt de H. Schrift wel naarstiglijk nasoekende, welken in alles sijnen H. wille sy, 1 Petri 5. *Weydet de kudde Gods, die onder u is, hebbende opſigt daar over, niet uyt bedwang maar gewilliglijk; nog om vuyl gewin, maar met een volveerdig gemoet.* Soo seyt ook ergens den H. Paulus; *Maar gy waakt in alles, weeſt lijdſaam in verdrukkingen, doe het werk van een Euangeliſt, en ſtelt uwen dienſt ten vollen beproeft voor:* en wederom elders; *Weeſt dan een voorbeelt der gelovige in den woorde, in wandel, in liefde, in den geeſt, in gelove, in reynigheyt, tot dat ik kome. Houd aan in het leſen, in het vermanen, in het leeren. En verſuymt de gave niet, die in u is, en die u is gegeven door de Prophetie, met oplegginge der handen, uyt magt des Prieſterſchaps. Oeffent deſe dingen, houd u beſig in deſelve, op dat u toenemen openbaar sy in allen. Hebt agt op u ſelven en op de leere. Volhert in deſen; want dat doende ſult gy en u ſelven behouden, en de gene, die u ſullen hooren.*

Voorders leerense noch, dat de gene, die het ampt van Kerkelijke bediening bekleeden, sich in de Kerk by die leer moeten houden, die in geenen deele afwijkt van de Heylige Regel-wetten, en deselve met een en 't selve gemoet eenstemmiglijk

Digitized by Google

quos a me audiviſti, cum fide & charitate, quæ eſt in Chriſto Jeſu, &c. *Ac iterum*; renuncies quibuſdam, ne diverſam ſequantur doctrinam.

lijk belijden, 2 Tim. 1. *Behout het voorbeelt der geſonde woorden, die gy van my ooyt hebt gehoort, met geloof en liefde, die daar is in Chriſto Jeſu*, eſv. En van gelijken ook elders: *Waarſchout ſommige van haar, datſe tog geen andere of verſchelende leer en volgen.*

Inſuper docent, ne ulli, qui Eccleſiis præficiuntur, quamquam ſupplicio, vi aut minis per ſe, aut per alios ad ad fidem cogant, nec dominentur Eccleſiæ aut in fidem dominium exerceant, Matth. 20. ſcitis, quod Principes gentium dominantur illis & qui magni ſunt, potentiam exercent in eos; non ita erit inter vos: ſed quicunque inter vos voluerit magnus fieri, *&c. Et Petrus*; non tanquam dominantes in hæreditatem, ſed ſitis forma gregis. *Rurſum Paulus:* non quod dominemur vobis ratione fidei; ſed adjutores ſumus veſtri gaudii in Domino. *Debent autem Eccleſiæ Miniſterio admoti juxta quod Paulus ad Timotheum & Titum præſcribit*, malos & adverſantes veritati patientur ferre, nitique, ut Scripturarum teſtimoniis eos convincant, Chriſtoque lucrifaciant.

Daar by ſijnſe ook van dit gevoelen, dat niemant van de gene, die 't Kerk-beſtier hanthaven, ooyt eenig mens door ſtraffe, gewelt of dreygementen, of ſelfs, of door een ander tot het gelove mag dwingen, over de Kerk gebieden, of over 't Geloof heerſchappye oeffenen, Matth. 20. *Gy weet, dat de Vorſten der volkeren over de ſelve heerſen, en dat de gene, die onder haar groot ſijn, haar magt over deſelve gebruyken: maar ſoo en moet het onder u niet gaan. In tegendeel die onder u allen de grootſte ſal willen weſen*, eſv. Den H. Petrus ſpreekt ook ergens aldus: *Weeſt niet als Heeren over 't erfdeel, maar alleen het voorbeelt van de kudde.* Van gelijken den Apoſtel Paulus; *Niet datwe ten aanſien van 't Gelove de meeſter ontrent u lieden mogen ſpelen; maar ſoo alleen, datwe medehelpers ſijn van uwe blijtſchap in den Heere.* Dat in tegendeel al de gene, die ſig in ſulken dienſt laten gebruyken, gelijk den ſelven Apoſtel dat aan Timotheus en Titus overſchrijft, *De booſe en wederſtrevers van de Waarheyt, met gedult moeten verdragen, en hier toe alleen alle kragten inſpannen, datſe deſelve met ſchriftmatige bewijſen overtuygen, en Chriſto vervolgens ſoo mogten winnen.*

Docent etiam, ut Sacerdotes negotiis ſecularibus non occupentur, præſertim vero, ut ab ſtatu conjugii liberi ſint, quo aptiores ſint & expeditiores ad ſerviendum proximi commodis & Eccleſiæ. Etenim conjugium multa ſecum adfert impedimenta, quæ multos, quo minus bene reſpondeant ſuæ vocationi, remorantur. Proinde noſtri idoneos magis, habiliores que ad Miniſterium Eccleſiæ exiſtimant cœlibes, ſiquibus tamen hoc peculiare donum a Deo datum fuerit: non, quod Sacerdotes peccare putent, ſi matrimonium contrahant, ſi id moneat neceſſitas, ſintve ad hoc aliæ juſtæ rationes. Nam & Paulus aperte docet, ad Eccleſiaſtica munia tractanda unius uxoris viros eligendos eſſe. Nec ita inique judicant, quin honeſtum ac legitimum conjugium multis nominibus præferant impuriſſimo quorundam cœlibatui, qui in manifeſta turpitudine vivunt, ventri ac ſcortationibus dediti. In profeſſo enim illud Pauli eſt; melius eſt nubere, quam uri. *Nam ob hujuſmodi flagitia tam fœda ac nefaria libidinis, quæ multi exercent, non Sacerdotes modo, ſed quiſquis alius etiam citra perſonarum reſpectum merito a communione Eccleſiæ exigi debet.*

Se houden dit ook, dat de Prieſters ſig noyt in eenige Wereldlijke beſigheden vermogen te ſteken; maar datſe daar en tegen ſig buyten den Egtenſtaat ſelfs hoorden te houden, om tot den dienſt van hare even-naaſten, en 't voordeel van de Kerk bequamer en vaardiger te mogen weſen. Want het Houwelijk ſleept met ſig verſcheyde en vele beletſelen, welke vele ſoo in de weg ſijn, datſe de verwagting van haar Beroep na behooren niet en konnen beantwoorden. Waarom dan ook d'onſe de ongetroude veel nutter en bequamer tot den Kerken-dienſt oordeelen, ſoo anders deſe byſondere gaaf aan jemant nu nog van God word gegeven; ſoo nochtans, datſe niet en meynen, dat de Prieſters eenigermaten ſondigen, wanneerſe door de perſſende noot, of eenige andere gewichtige redenen, ſig in den Houwelijken ſtaat begeven: vermits den Apoſtel ſelfs ergens opentlijk leert, dat tot het bedienen der Kerkelijke Ampten, mannen van een vrou moeten gekoren worden. Dat meer is, s' en gevoelen ſoo ſlegt niet van het trouwen, of ſy agten een eerlijk en wettig Houwelijk onvergelijkelijk meer als den vuylen en ontmaagden maagdelijken ſtaat van ſommige, die aan gulſigheyt en hoererye overgegeven, in openbare ſchandelijkheyt leven. Want deſe ſpreuk van den H. Paulus is by yder bekent; *Het is beter te trouwen, als te branden.* Soo dat niet alleen diergelijke Prieſters, maar ſelfs wie 't ook anders ſoude mogen weſen, wegen ſulke ſonden van ſoo ſchandelijke en overgeven onkuysheyt, als vele nog plegen, met regt van de gemeenſchap der Kerke, ſonder jemant aan te ſien, hoorden afgeſneden te worden.

Nec non docent, quod tota plebs ac populus his, qui Eccleſiis præficiuntur, ultro ſubjici & parere debet ac in his, quæ ad ſalutem ſpectant, ab illis dirigi, eoſque hono-

Se leeren insgelijx, dat het heele Volk en Gemeente ſig den genen, die tot hooſden van de Kerk worden geſtelt, van ſelfs moet onderwerpen

Digitized by Google

honore afficere, Luc. 10. Qui vos audit, me audit & qui vos recipit, me recipit. *Et Apoſtolus*; Parele his, qui præſunt vobis, & concedite, ſiquidem illi vigilant pro animabus veſtris. *Rurſum*; qui bene præſunt Presbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in ſermone & doctrina.

Hinc quoque docent, ad victum pertinentia illis proſpicienda, ſuppeditandaque eſſe, ut Paulus ait: Dominus ordinavit, ut, qui Euangelium annunciant, ex Euangelio vivant.

Item docent, ut qui poſſunt & non perinde labore multo in negotiis populi occupantur, nec alio aliquo modo impediti ſunt ipſi ſibi ſuis manibus victum parent, nealiis oneri ſint, neu etiam otientur & deſides ſint (nam & otium ſeditioſum eſt) & ne oneri Eccleſiæ ſint, in hoc Pauli exemplum ſequentes, Actorum 10. Meminiſſe oportet verborum Domini Jeſu, quoniam ipſe dicit; beatus eſt dare, quam accipere.

Si vero contingat apud nos quempiam ex ordine ſacerdotum in crimen aliquod aut errorum prolabi aut ſui officii eſſe negligentiorem, is principio paterne admonetur; deinde fraternâ caſtigatione corripitur. Qui ſi pertinax eſſe & fratrum totius Eccleſiæ monita contemnere pertendat, is primum omni Eccleſiaſtico Miniſterio & functione privatur, poſtea etiam ab ipſius Eccleſiæ communione excluditur, tanquam ſervus inutilis, membrum putridum, ramus arefactus, ſal infatuatum, de quo Dominus ait, Ad nihil valere ultra, niſi ut projiciatur foras. *Et Paulus* 1 *Timoth. cap.* 5. peccantes (*nempe Sacerdotes*) coram omnibus argue, ut & cæteri timorem habeant.

Item docent, ut populus erga hujuſmodi Sacerdotes erroneos, ſectarios ac impœnitentes, autoritate Eccleſiæ excommunicatos ſic ſe gerat, quemadmodum Scriptura præcipit; Cavete vobis a Pſeudoprophetis, qui veniunt ad vos in veſtitu ovium; intrinſecus autem ſunt lupi rapaces; a fructibus eorum cognoſcetis eos. *Et Paulus Rom.* 5. Obſecro autem vos, fratres, ut conſideretis eos, qui diſſidia & offendicula contra doctrinam, quam vos didiciſtis, gignunt, & declinetis ab illis. Nam qui ejuſmodi ſunt, Domino Jeſu Chriſto non ſerviunt, *&c.*

en vrywillig gehoorſamen, en in dingen die de ſaligheyt raken, haren raat volkomelijk volgen, en eyndelijk voor allen deſen haar na behooren eeren, Luc. 10. *Die u hoort, hoort my; en die u ontfangt, ontfangt my.* Daar toe hooren ook deſe woorden van den Apoſtel; *Weeſt gehoorſaam den genen die boven u geſtelt ſijn, en geeft haar wat toe: Want ſy waken voor uwe Zielen.* Wederom; *Den Onderlingen die haar pligt wel waarnemen, worden tweevoudige eer bewesen, en wel voornamelijk den genen, die in het woort en leere werken.*

Waar uytſe dan ook weer deſe leer trekken, datmen deſelve, na't ſeggen van den H. Paulus, moet byſtaan en verſien met alle levens noodruft; *De Heere*, ſeythy, *heeft het beſchikt, dat de gene, die't Euangelie verkondigen, by't Euangelie ook de koſt moeten hebben.*

Se leeren ook daar beneffens, dat al de gene, die't konnen doen, en met weynig moeyte de ſaken van de Gemeynte verrigten, of die anderſins nergens door worden verhindert, de koſt metter eygen handen verpligt ſijn te winnen, op datſe den anderen niet tot laſt mogen ſijn, of door leeggaan verflauwen, (want de ledigheyt baart ſelfs oproer) en voor alle dingen de Kerk niet laſtig vallen; volgende daar in het voorbeelt van den Leeraar der Heydenen, Handelingen op het XX. Capittel. *Men moet gedenken aan de woorden des Heeren Jeſu, als welke geſeyt heeft; het is ſaliger te geven, dan't ontfangen.*

Maar als't eens onder ons gebeurt, dat'er jemant van een Prieſterlijke ſtaat in eenige misſlag of dwalinge kome te vervallen, of ontrent ſijn beroep ſig wat ſlordig te dragen, die word voor eerſt vaderlijk daar over vermaant, daar na met een broederlijke tugting weer te recht gebragt. Dog ſoo hy komt hertnekkig te blijven, en voortvaart in't verachten van de vermaningen der broederen, en der gantſe Gemeente, wort hy eerſt van alle Kerkelijke ampt en dienſt ontbloot, en daar na ook als een onnutte Dienſt-knegt, een verrot Litmaat, en verdroogden tak, of ſmakeloos ſout, van't welk de Heere ſeyt, dat het *Nergens meer toe deugt, als om daar buyten geworpen te worden; uyt de gemeenſchap der Kerke ſelfs geheelijk uytgeſloten.* En ſoo ſeyt ſelfs den H. Paulus in ſijn eerſten Brief aan Timoth. op het V. Capittel; *Die ſondigen* (hy ſpreekt van de Prieſters) *beſtraft in tegenwoordigheyt van alle, op dat ook d'ander vreeſe mogen hebben.*

Eyndelijk is dit ook noch haren leer, dat het volk ontrent ſulke dwalende, ſcheur-ſieke, godlooſe en onboetvaardige Prieſters, die daarom door magt van de Kerk in den ban ſijn gedaan, ſoodanige heeft te dragen, als de Schrift gebiet: *Wagt u*, ſeytſe, *voor de valſe Propheten, die tot u komen in ſagte Schaaps-kleeren, en van binnen eevuel niet en ſijn als grijpende wolven; aan hare vrugten konjeſe kennen.* Van gelijken heeft den Apoſtel Rom. 5. *Ik bid u, broeders, dat gy op al de gene, die tegen de leer, van u aangenomen, twiſt of ergerniſſe ſoeken, ſeer naauw wilt letten, en van deſelve u'ijken. Want die ſoodanig ſijn toegeſtelt, en dienen den Heere Jeſu niet*, eſv.

Digitized by Google

X. HOOFT-LIT.

Van't Woort Gods.

DEinde docent, quod Verbi Dei, seu Euangelii prædicatio, est Ministerium a Christo institutum & præceptum Matthæi ultimo: Ite in mundum universum & prædicate Euangelium omni creaturæ. *Item Petrus Actor.* 10. Præcepit nobis Dominus, ut prædicaremus. *Et, hæc administratio Verbi apud nostros principalis habetur, omniumque maxime fit, ut quæ plus ad salutem conferat ac necessaria sit, quam Sacramenta ipsa, ut Paulus ait*; Non misit me Christus ut baptizarem, sed ut euangelizarem, *nempe præcipue ac primo. Per ipsum namque Euangelium, ejusque prædicationem fides, intus eam Spiritu Dei suggerente, acquiritur; sensus deinde ac voluntas ejus, Christique circa Sacramenta & res alias, quæ ad salutem faciunt, cernitur.*

Docent etiam tenere discrimen inter vim Legis & Euangelii, quod illud quidem sit administratio mortis; hoc autem administratio vitæ & gloriæ per Christum, 2 *Cor.* 3. Litera occidit, Spiritus autem vivificat. *Et Johannis* 5. verba, quæ loquor vobis, spiritus & vita sunt.

Concedunt insuper, quod veram fidem nemo assequi potest, nisi verbum Dei audiat juxta illud Pauli; fides ex auditu, auditus vero per Verbum Dei. *Et iterum*; quomodo autem credent in eum, de quo non audierunt? *Igitur nostri omnem operam navant, ut Verbum Euangelii, impermixtum humanis Traditionibus, in Ecclesia doceant ac prædicent. Proinde ipsa Euangelia, nec non alias Scripturas, lingua vulgari in templis legunt ac ita demum populo interpretantur; & ferias ac statos dies habent juxta veterem morem, quibus ad audiendum omnes conveniant.*

HIer leerense nu vervolgens, dat de Verkondiging van Gods Woort of 't Euangelie een dienst is, van onsen Saligmaker selfs ingestelt, by den Euangelist Matthæus op het laatste Capitel. *Gaat door de heele Werelt, en verkondigt aan alle Schepsel het Euangelium.* 't Selve is af te nemen uyt de woorden van den H. Petrus, Actor. 10. *De Heere heeft ons geboden datwe Predicken souden.* En dese bedieninge des Woorts word by d'onse voor de voornaamste gehouden, en is wel 't meest van allen in 't gebruyk, als welke selfs nootsakelijker en dienstiger tot de saligheyt is, als de H. Geloofs-teykenen selfs, gelijk den Apostel dat ergens seyt: *Onsen Heylandt en heeft my niet gesonden om te Doopen, maar om het Euangelie alom te Verkondigen*, te weten voornamelijk en in d'eerste plaats. Want door het Euangelium selfs en sijne Verkondiging, wort het Geloof op het innerlijk ingeven van den Geest Gods verkregen, en daar en boven sijn wil en meyning, als ook die van de Heere Jesus ontrent de Sacramenten, en andere stukken der saligheyt, seer klaarlijk geweten en gesien.

Se leeren ook een onderscheyt maken tussen de kragt der Wet en des Euangeliums, soodanig namelijk, dat gene gehouden worde voor de bedieninge des doots, en dit in tegendeel voor de bedieninge des levens, en der heerlijkheyt door Jesum Christum, 2 Cor. 3. *De letter doot, maar de Geest maakt levendig:* En Johannes 5. *De woorden die ik tot u spreke, sijn Geest en leven.*

Se staan daar en boven ook toe, dat niemant immermeer 't ware Geloof kan bekomen, als die na 't seggen Pauli Gods Woort eerst hooren: *'t Geloof is uyt het gehoor, en 't gehoor door 't Woort Gods.* En wederom: *Maar hoe konnen s' in den genen geloven, van welken sy noyt yets hebben gehoort?* Waarom ook d'onse alle naarstigheyt aanwenden om 't Woort des Euangeliums, suyver van alle menselijke Overleveringen, in de Kerk allesins te doen leeren en verkondigen. Tot welken eynde sy dan ook d'Euangelien selfs, als mede al het overige van de H. Schriftuur, in moederlijke taal in de Gods-huysen lesen, en daar uyt eerst aan 't volk verklaren; ja eenige vier-dagen en gesette tijden hebben, op welke sy alle na 't oud gebruyk om 't selve te hooren, by malkanderen komen.

XI. HOOFT-LIT.

Van de H. Sacramenten, of Zegel-tekenen des N. Verbonts.

DOcent imprimis, Sacramenta, per Christum instituta, ad salutem necessaria esse, quorum beneficio fideles meritorum Christi participes reddantur, consorteque fiunt. Siquis autem studio eo contempserit, aut non digne æstimarit, aut iis quocunque modo alio, quam voluntas & præceptum Christi est, utatur; eum graviter in illorum autorem Christum peccare dicunt: Si vero usu veniat, ut quispiam vere cupiat juxta mentem ad mandatum Christi Sa-

HIer leerense voor alle dingen, dat de H. Sacramenten, door de Heere Christus selfs ingestelt, tot de saligheyt nootsakelijk worden vereyst, als door welkers toedoen alle gelovige aan de verdiensten van onsen Heylandt eerst deelagtig konnen worden. Dit seggen s' er nog by, dat namelijk al de gene, die deselve met opset veragten, of geen behoorlijke groot-agting voor deselve en hebben, of eyndelijk deselve gebruyken op wat ande-

Digitized by Google

Sacramentis communicare, ſed tamen re aliqua impeditus, carcere, agritudine, aut captivus ad alias gentes abductus, vel ab inimicis, hoſtibuſve fidei oppreſſus, &c. Tam ſalutaris ſui voti compos fieri nequeat: hunc ſic ſtantibus rebus, ſi modo pure, integreque Euangelio credat, per ſolam Chriſti fidem haut dubie ſervatum iri.

andere wijs het ſy, die met Chriſti gebod of wil niet over-een en komt; ſig tegen den Heere Jeſum, den inſteller der ſelver, daar door ſeer ſwaarlijk komen te vergrypen: maar in tegendeel dat, ſoo 't oyt gebeurde, dat jemant een opregt voornemen hebbende om na 't gebot en de meyninge van onſen Saligmaker ſijn H. Sacramenten te gebruyken, eenigſins door gevankeniſſe, ſiekte, vervoering na ſlavernye tot andere volkeren, onderdrukking van vyanden van den Staat, of Geloof, eſv. belet wort tot dat ſijn gewenſt opſet te komen; de ſoodanige in ſulk een toeſtant van ſaken, ſoo hy ſlegs opregt en ſuyverlijk den Euangelio gelooft, door 't bloote geloof aan Chriſtum ontwijffelijk ſalig ſal worden.

Docent deinde, quod Sacramenta per ſe, vel, ut quidam dicunt, ex opere operato his, qui prius bono motu non ſunt prediti & intus per Spiritum Sanctum vivificati, non conferunt gratiam, nec fidem illam juſtificantem, que mentem hominis Deo per omnia obſequentem, fidentem ac morigerum reddit, largiuntur. Precedere enim fidem oportuit (de adultis loquimur) que hominem per Spiritum Sanctum vivificet & corde bonos motus injiciat. Sine fide enim nec ſalus, nec juſtitia eſt, nec ulli Sacramenta pro ſunt.

Daar na gevoelenſe, dat de Sacramenten uyt ſich ſelven, of, gelijk ſommige ſpreken, uyt kragt van het gedane werk, den genen, die te vooren met goede bewegingen niet en ſijn aangedaan, of innerlijk levendig gemaakt door den H. Geeſt, geen de minſte genade toebrengen, of 't regtvaardigmakende geloof, dat 's menſen gemoet in alles Gode gehoorſaam, trouw en onderdanig maakt, geven of verwerven konnen. Te weten 't gelove ſou daar voor moeten gaan (wy ſpreken van de volwaſſene) om den menſe door den Heyligen Geeſt levendig te maken, en in ſijn hart goe bewegingen te konnen verwecken. Want ſonder 't Geloof en iſſer noch ſaligheyt, noch rechtvaardigheyt, ja ſelfs geen nut uyt de Sacramenten te trekken.

Hujus quidem rei in Sacris Literis aperta nobis exſtant teſtimonia, præſertim autem in Juda Iſchariote, qui ab ipſo Chriſto Sacramenta acceperat & ſacerdotis, concionatoriſque munere functus eſt; itidem in Anania & Sapphyra, ejus uxore, ab Apoſtolis Baptiſmi lavacro tinctis &, ut credere fas eſt, Cœna quoque Dominica uſis: qui tamen in colligatione malitiæ & nequitiæ & mendatio in Spiritum Sanctum permanſere, nec Sacramenta ab eis malum hoc amolita ſunt, neque fidem vivificam, quæ ſecuram, tranquillamque conſcientiam & cor Deo auſcultans ac ſubditum reddit, illis donarunt. Perinde ac Circumciſio & Sacrificia Legis eam fidem, quæ & juſtificat & vivificat, non conferebant. In hac ſententia Paulus eſt, Romanis ſcribens cap. 4. Abraham in exemplum adducens; quem, cum adhuc in præputio eſſet, jamtum juſtitiam fidei habuiſſe aſtruit. Et de populo Iſraëlitico alibi dicit, quod ſimiliter baptizatierant, eandem eſcam ſpiritualem pariter comedebant, eundemque potum ſpiritualem bibebant. *Attamen plures eorum non approbavit Deus, ſed ab eo rejecti & proſtrati ſunt in deſerto. Enimvero ſiquis indigne ad Sacramenta acceſſerit, non is per ea dignus aut mundus redditur; ſed inde ſibi tantum peccatum majus & damnationem accerſit. Hoc clare Paulus oſtendit;* quiſquis *inquiens*, ederit panem hunc aut biberit de poculo Domini indigne, reus erit corporis & ſanguinis Domini. *Et iterum*; judicium ſibi ipſi edit & bibit non dijudicans corpus Domini.

Hier van hebben we in de H. Bladeren ſeer duydelijke bewijſen, en wel voornamelijk een aan Judas Iſcariot, die de H. Sacramenten van onſen Heylant ſelfs eens ontfangen, en 't ampt van een Prieſter en Schrift-kondiger hadde bedient; een ander aan Ananias en Sappyra, ſijn Huysvrouw, diemen moet geloven dat van d'Apoſtelen in 't water-bat des Doops ſijn afgewaſſen, en aan 't Avontmaal des Heeren deelagtig ſijn geweeſt: welke even wel in de ſamenknopinge van ongeregtigheyt en boosheyt, en in de leugen tegen den H. Geeſt ſijn blijven ſteken, ſonder dat de Sacramenten dit quaat eenigſins van deſelve hebben konnen weren, of 't levendich makende Geloof, dat het gewiſſe geruſt en ſorgeloos maakt, en 't herte tot gehoorſaamheyt aan God kan brengen, tegens het ſelve gelukkelijk ruylen. Van gelijken was het gelegen met de Beſnydenis en Offerhanden der Wet, vermits deſelve in ſulken ſin 't Geloof, dat regtvaardich en levendich maakt, ook nimmermeer aan jemant en hebben gegeven. Van dit gevoelen is den Apoſtel Paulus, wanneer hy in ſijnen Brief aan de Romeynen, op het IV. Capittel, Abraham tot een voorbeelt aantrekt, en vervolgens van den ſelven verſekert, dat, toen hy noch in de voorhuyt was, hy de rechtvaardigheyt des Geloofs al gehat ſoude hebben. Elders ſeyt hy ook van 't volk Iſraëls, datſe *Gelijkelijk eertijds waren gedoopt, deſelve geeſtelijke ſpijſe van gelijken gegeten, en den ſelven geeſtelijken drank gedronken hadden*; Waar van God evenwel de meeſte niet en heeft voor goet gekeurt, maar in tegendeel in de wildernis heeft verworpen en vernielt. Invoegen dat, by aldien een onreyne tot de H. Sacramenten nadert, hy daar deſelve niet waardig, of reyn en wort;

maar

maar ſig daar door alleenlijk een grooter ſonde, ja de verdoemeniſſe ſelfs op den hals komt te halen. Dit wort ergens klaarlijk van den H. Paulus getoont: *Al de gene*, ſeyt hy, *die onwaardig dit broot ſullen eten, of den drink-beker des Heeren drinken, ſullen ſchuldig ſijn aan het lighaam en bloet des Heeren.* En wederom: *Hy eet en drinkt ſig ſelven het oordeel, niet onderſcheydende het lighaam des Heeren.*

Docent praterea hic noſtri, Sacramenta ex Chriſti inſtituto ſuam perpetuo retinere efficaciam, teſtandi videlicet & confirmandi dignis quidem præſentem gratiam & ſalutem, indignis autem peccatum & condemnationem; ſeu illa per bonos ſeu per indignos & malos hypocritas & occulte impios adminiſtrentur. Et donec hujuſmodi hypocritæ ſuis flagitiis ac ſceleribus prodantur, ut juxta morem ac ritum Eccleſiæ argui poſſint, &, ſi contumaces tandem fuerint, a conſortio ejus exigantur; Sacramenta per ipſos adminiſtrata, ſi modo juxta mentem ac inſtitutionem Chriſti adminiſtrentur, ſunt recipienda. Non enim Sacramenta propter exhibentem illa, qualis ſit, neque ob eum, qui ea ſuſcipit; ſed propter ordinationem & mandatum Chriſti ſunt efficacia.

Ten laatſten leeren d'onſe hier noch, dat de H. Sacramenten uyt kracht van de inſtellinge Chriſti, hare kracht altijd behouden, te weten van betuyging en beveſtiging aan de waarde deelgenoten van genade in ſaligheyt, aan d'onwaarde van hare ſonde en eeuwige verdoemenis; 't ſy deſelve bedient mochten worden door goede Leeraars, 't ſy door onwaardige en booſe ſchijn-heylige, of ſulke, die in 't heymelijk een godloos leven leyden. Soo dat de Sacramenten, by haar uytgereykt, ſo 't anders na de meening en inſtelling van onſen Saligmaker geſchiet, voor wettig moeten gehouden en ontfangen worden, ſo lang diergelijke geveynſde door haar godloosheden en ſchelm-ſtukken nog niet en worden bekent, om volgens 't oud gebruyk en recht van de Kerk overtuygt en beſtraft, en ſooſe halſſtarrig blyven, uyt de Gemeente gebannen te konnen worden. Want de Sacramenten en ontleenen haar kracht niet van den genen die deſelve uytdeelt, of van hem, die deſelve ontfangt, wie die beyde ook ſouden mogen weſen; maar alleen van 't beſchik en bevel des Heeren Jeſu.

XII. HOOFT-LIT.

Van den H. Doop.

DOcent item, quod Baptiſmus ſit ſalutaris adminiſtratio, a Chriſto inſtituta & Euangelio adjecta, per quem ipſe Eccleſiam ſuam purificat, emundat & ſanctificat in morte & ſanguine ſuo, ut Paulus dicit; Chriſtus dilexit Eccleſiam & ſemet ipſum expoſuit pro ea, ut illam ſanctificaret, mundatam lavacro aquæ per verbum. *Et hanc de Baptiſmo fidem ſoli tantum noſtri Eccleſiaſtæ in regno Bohemiæ ac Marchionatu Moraviæ Scripturis ab his vindicarunt qui credunt, confitentur ac ſcribunt, Baptiſmum ſordes tantum corporis abſtergere; animam autem in ſalutem nihil prodeſſe.*

SE leeren hier ook, dat den Doop een heylſame bedieninge is, die van de Heere Chriſtus is ingeſtelt, en by 't Euangelium gevoegt, door welken hy ſijne Kerk in ſijn doot en bloet, na 't ſegſen van den H. Paulus, reynigt en heyligt; *Chriſtus heeft ſijne Kerk ſoo lief gehat, dat hy ſig ſelven voor haar heeft overgegeven, op dat hyſe heyligen ſoude, haar gereynigt hebbende met het bat des waters door het woort.* En dit gevoelen van den Doop hebben alleen onſe Kerk-dienaren in 't Rijk van Bohemen, en 't Markgraafſchap van Marnhern, tegen die gene uyt de Schriftuur beweert, welke geloven, belijden en ſchryven, dat den Doop alleen de vuyligheden des lighaams wech kan nemen, en vervolgens geen nut doen tot de ſaligheyt der ſiele.

Item docent, pueros in ſolutem baptizandos eſſe, Chriſtoque conſecrandos juxta ejus verbum; ſinite pueros ad me venire, ne prohibete illos; talium eſt enim regnum Dei. *Noſtri itaque, his Domini verbis innixi, pueros in nomine Sanctæ Trinitatis batizant. Etenim univerſalis eſt locus*; docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti. *Nec deinceps eos rebaptizant, nec rebaptizarunt, unquam: etſi olim eos rebaptizarint, qui ex aliis Eccleſiis noſtris aſſcribi petiiſſent. At neque hunc rebaptizandi morem illi invexerunt. Sed cum in cauſa fidei ac religionis adverſus Bohemos armis Romani decertarent, amborumque Eccleſiis præfecti Scripturis contenderent ac iis utrique alteros erroris adſtrin-*

Dit houdenſe noch daar beneven, namelijk dat de kinderen ter ſaligheyt gedoopt, en onſen Heylant op ſijn eygen begeeren moeten worden opgedragen: *Laat*, ſeyt hy, *de kinderkens tot my komen, nog en belet haar dat niet; want den ſodanigen komt het Rijke Gods toe.* d'Onſe dan, ſteunende op deſe woorden des Heeren, Doopen ook de kinderkens in den naam der Heylige Drieeenigheyt. Want deſe plaats van de Schriftuur raakt yder in 't gemeyn; *Leert alle volkeren, haar Doopende in den name des Vaders, en des Soons, en des Heyligen Geeſtes.* S' en herdopen ook daar na deſelve niet meer, noch hebben 't ſelve ooyt gedaan; ſchoon s' eertijts al de gene gewoon waren

Digitized by Google

ſtringerent; poſt multa viciſſim in ſe jacta convicia res tandem eo deducta eſt, ut ſeſe tum Sacerdotio, tum Sacramentis atque adeo plane Chriſtianiſmo exuerent. Tum per loca alii aliorum Baptiſmum repetebant & perſtantibus iſtis in ſummo odio, cum profeſſionis noſtræ majores, jamtum ab eis ſegregati, peculiarem ſuam ſeorſum haberent congregationem & Sacramenta adminiſtrarent, omnes Eccleſiis ſuis accenſeri volentes rebaptizabant, inſignes multas ad hoc habentes cauſas ac occaſiones, non a præſentibus modo id temporis, ſed etiam a veteribus pleriſque ſummæ autoritatis, pietatis ac eruditionis viris prabitas: præſertim verò a Divo Cypriano, Martyre Chriſti, tum ab aliis quoque non paucis, qui illius cauſa patrocinabantur, Epiſcopis, qui omnes in Africa rebaptizabant, Scripturis, ut ipſis videbatur, probantes, ab Hæreticis baptizatos rebaptizandos eſſe. Is autem rebaptizandi modus hucuſque in Eccleſiis noſtris exſtitit, donec certior ejus rei intelligentia non acceſſit. Poſteaquam vero Dei benignitate progreſſu temporis veritatis lumen noſtris clarius illuxit, ipſique Scripturam diligentius excuſſiſſent, adjuti etiam doctorum virorum quorundam ope, Rebaptiſmum hunc nihil Eccleſia opus eſſe compererunt, ideoque continuo eum omnium calculis tolli curarunt. Abrogata itaque eſt unanimi omnium noſtratium conſenſu iteratio illa Baptiſmi, nec uſquam jam apud nos revocatur Baptiſmus. Tametſi Sacerdotes quidam & quos Boheme & Romane partis vocant, ut olim, ita nunc quoque noſtros rebaptizent, parentibus plerunque invitis ac reclamantibus. Quidam præterea conjugia noſtrorum dirimunt ac rurſus copulant & vi eo etiam homines cogunt. Sed juſte hac mala nobis irrogentur, nec ue, Deo ipſi, boniſque omnibus, nolentes malum malo penſare, judicandum relinquimus.

Docent etiam noſtri, quod quiſquis Baptiſma ſuſceperit, Chriſtoque per id in mortem ejus conſepultus fuerit, is deinceps in novitate vitæ ambulet &c. Verum ſi ex Euangelii prædicatione nec certam in Deo fiduciam, nec erga eos omnes, qui regenerationis lavacro Chriſto inſeruntur, charitatem conſequatur,

te herdopen, die uyt andere Kerken komende, van ons wouden aangenomen weſen. Sy en hebben ook ſelfs dit gebruyk van herdopen niet ingevoert. Maar toen de Rooms-geſinde tegen de Bohemers wegens 't Geloof, en den Gods-dienſt de wapenen voerden, en de wederſijtſe Kerk-beſtierders met de Schriftuur malkanderen ſeer hevig aantaſten, en met de ſelve malkanderen van wederſijtſe dwalingen poogden t' overtuygen; is de hele ſaak na vele onderlinge ſchelt-woorden in ſulken ſtaat gebracht, datſe malkanderen ſoo 't Prieſterſchap, als de Sacramenten ontſeyden, en beyde vervolgens alle Chriſtelijkheyt uytſchoten. En even toen gebruyktenſe van wederſijden den Wederdoop, te weten elk daar hy meeſter was. Die beyde nu ſoo by ſulk een doodelijken haat volherdende, en onſe Voorſaten van deſelve Belijdenis met ons, toen al van haar afgeſcheyden, een eygen vergadering, en in deſelve een gelijke bediening der H. Sacramenten in 't byſonder hebbende, Doopteńſe voor de twede reys al de gene, die leden van hare Gemeynten wouden worden. Waar toeſe dan ook veel ſeer gewigtige redenen en gelegentheden meynden te hebben, gegeven niet alleen by veele ſeer godvrugtige en geleerde Mannen van dien tijd, maar ook by verſcheyde oude, die boven dat alles van Sonder aanſien ſijn, als onder andere wel den H. Cyprianus, een Bloet-getuyge van onſen Saligmaker, die neffens geen weynig andere Biſſchoppen, die ſijn gevoelen ook gelijkelijk voorſtonden, alle aankomelingen in Africa voor de twede reys Doopten, tragtende met de Schriftuur, gelijk ſy meynden, wel bondiglijk te bewijſen, dat al de gene, die van de Ketters eens waren gedoopt, op een nieuw altijd herdoopt moeſten worden. Ja deſe wijſe van wederdooping is maar ſoo lang in onſe Kerken gebruykt geweeſt, alswe geen nader kennis van die ſaak hebben konnen bekomen. Want ſoo dra door Gods genade 't licht der Waarheyt metter tijd d'onſe wat helderder heeft beſchenen, na datſe de H. Schrift met een nieuwe naarſtigheyt doorleſen hadden, hebbenſe met hulp van verſcheyde geleerde, den Wederdoop in de Kerk heel onnodig vindende, met gelijkſtemmigheyt van alle den ſelven, datelijk af doen ſchaffen. In voegen dat nu by toeſtaan van al onſe lants-luy de geſeyde Herdoping gelijkerhant is weg genomen, en nergens by d'onſe den Doop wort vernieuwt. 't Is wel waar, dat ſommige Prieſters diemen ſeyt, dat het met de Boheemſe en Roomſe houden, de kinderen van d'onſe, gelijk als eertijds, gemeenlijk tegen wil en dank van d'Ouders noch Herdoopen; maar daar ſijnder ook wel, die den houwelijx bant na haar believen dan eens los doen, dan weer vaſt maken, en 't volk met gewelt tot ſulke dingen brengen: dan of die quaden ons met recht konnen opgeſtreden worden, laten we God ſelfs en alle godvrugtige oordeelen, die niet voor en hebben quaat met quaat te loonen.

Ten laatſten leeren d'onſe hier ook, dat al de gene, die den Doop ontfangen hebben, en door den ſelven met Chriſto in ſijnen doot begraven ſijn geweeſt, voortaan in nieuwigheyt des levens, en ſoo voorts altijd moeten wandelen. Maar in tegendeel dat de ſoodanige, die uyt de verkondinge

des

Digitized by Google

tur, nec digne ſua vocatione ambulet, ſtudioſe, ſedulo que curans placere Deo, nec in eo etiam uno ſpem vitæ æternæ collocet; is equidem Baptiſmi gratiam ac S. Trinitatis nomen, quod ſuper eum invocatum eſt, in vanum ſe ſuſcepiſſe teſtatur.

des Euangeliums noch vaſt vertrouwen op God, noch behoorlijke liefde tegen de gene, die Chriſto ſijn ingelijſt, door 't bat der wedergeboorte oyt verkregen hebben, noch waardig hare roepinge wandelen, noch met alle vlijt en naarſtigheyt Gode tragtende te behagen, op hem alleen al hare hoop van 't eeuwige leven ſtellen; even daar door ſelfs betuygen, datſe de genade des Doops, en den naam der H. Drie-eenigheyt, die over haar in den ſelven is aangeroepen, ydelijk en vergeefs ontfangen hebben? 't Welk de Heere dan ook t' eeniger tijd, gelijk de H. Schrift dat opentlijk dreygt, met ſware ſtraffen ſtaat te wreken.

XIII. HOOFT-LIT.

Van 't H. Avondmaal des Heeren.

DOminicam Cœnam, ſeu Sacramentum Euchariſtiæ, miniſterium eſſe, a Chriſto inſtitutum, deinde Apoſtolis & per hos ejus gratia & bonitate toti Eccleſiæ ad communem omnium uſum, ſalutemque exhibitum docent, quemadmodum Euangeliſtæ teſtantur & Apoſtolus, cujus verba univerſa recinit Eccleſia, ego enim accepi a Domino, quod & tradidi vobis, quoniam Dominus Jeſus in ea nocte, qua traditus eſt, accepit panem &c. *& aliquanto inferius*; itaque fratres mei, cum convenitis ad manducandem (*hanc videlicet Cœnam*) alius alium exſpectate.

Ita & hic corde credendum ac ore confitendum docent, panem Cœnæ Dominicæ verum corpus Chriſti eſſe, quod pro nobis traditum eſt, calicemque verum ſanguinem ejus, qui pro nobis in remiſſionem peccatorum fuſus eſt, ut Chriſtus Dominus aperte dicit; hoc eſt corpus meum, hic eſt ſanguis meus, &c.

Docent etiam, quod his Chriſti verbis, quibus ipſe panem corpus ſuum & vinum ſpeciatim ſanguinem ſuum eſſe pronunciat, nemo de ſuo quicquam affingat, admiſceat aut detrahat; ſed ſimplicitur his Chriſti verbis neque ad dexteram, neque ad ſiniſtram declinando credat. Horum verborum dum a quibuſdam in Regno Bohemiæ & Marchionatu Moraviæ ſimplex ac Germanus ſenſus oppugnaretur, ſilerentque hi, quorum intererat, id Scripturarum autoritate tueri ac vindicare; noſtri tantum prodiere & Scripturis evicerunt, ut ſimpliciter his Chriſti verbis fides habeatur, atque ob id multorum, atque calumnias, ronchos, ſannas, obtrectationes, apertaque convitia ſuſtinent. Eſt autem duplex Adverſariorum genus, qui noſtratibus ſemper Hereticum nomen objiciunt. Quidam enim eorum Confeſſioni, quam tamen candide ac ſincere reddunt, nec itidem doctrinæ, cui etſi cum ipſis nihil conveniat, ab Scripturis tamen in ea nihil diſſentit, non credentes, ferunt, noſtros multa ſecus ac intus ſentiant, verbis eloqui; præterea etiam blaſphemos eſſe in Sacramentum corporis & ſanguinis Domini. At vetus hæc Sacerdotum calumnia eſt, qua illi noſtras Chriſtiano nomine apud vulgus ſpoliare conantur. Sed hanc noſtri jam pridem refellerunt ac nunquam non refellere parati ſunt & multorum indubita-

HIer leerenſe, dat het H. Avondmaal, of 't Sacrament der *Euchariſtia* of Dankſegginge, een bediening is, van onſen Heylant ſelfs, en ſijn Apoſtelen ingeſtelt, en tot gemeyne nut en ſaligheyt van allen, door deſe onder ſijne goedheyt en genade, de hele Kerk gelijkelijk aangeboden, gelijk d'Euangeliſten dat getuygen, en wel voornamelijk den H. Apoſtel, welkers woorden de heele Kerk doorgalmen: *Want ik hebbe van den Heere ontfangen, 't geen ik ook u overgegeven hebbe, dat de Heere Jeſus in den nagt, in welken hy verraden is, het broot heeft genomen*, eſv. En wat lager; *Soo dan, mijne broeders, wanneer gy by malkanderen komt om t' eten* (namelijk dit Avondmaal) *ſoo wagt tog malkanderen na behooren.*

Insgelijx houden s' ook, dat men met het hart moet geloven, en met de mont belijden, dat het Broot van 't Avondmaal des Heeren, 't ware Lighaam van onſen Heylant is, dat voor ons is overgegeven, en den Drinkbeker ſijn ware bloet, dat voor ons is vergoten, tot vergevinge der ſonden, gelijk de Heere Jeſus opentlijk ſeyt: *Dit is mijn Lighaam, dit is mijn Bloet*, eſv.

Dit leerenſe ook, te weten dat niemant en vermag by deſe woorden Chriſti, met welk hy ſelfs verſekert, dat het Broot ſijn Lighaam, en den Wijn beſonderlijk ſijn eygen Bloet is, van 't ſijne jets by te voegen, met deſelve te vermengen, of ook van deſelve af te doen; maar dat men deſelve maar blootelijk en eenvoudiglijk gelove moet geven, ſonder of ter rechter of ter ſlinker-hant van deſelve te wijken. En terwijl d'eenvoudige en ware meening van deſe woorden door ſommige uyt het Rijk van Bohemen, en 't Markgraafſchap van Marnhern wierde tegen geſproken, en de gene, die 't aanging ſtil bleven ſitten ſonder deſelve met de H. Schriften te beweren, en krachtelijk ſtaande te houden; hebben d'onſe maar eyndelijk de ſaak op haar genomen en met Gods Woort klaarlijk beveſtigt, dat men deſe woorden van onſen Salighmaker maar eenvoudichlijk moet geloven. 't Welk dan d'eenige oorſaak is geweeſt, waarom ſe noch tegenwoordich over dit ſtuk ſoo veel laſteringen, beſpottingen, agterklap, en opentlijke ſchelt-woorden hebben te lijden. Al 't welk haar voornamelijk wordt aangedaan door tweederley ſlag van Tegenſtrevers, die haar altijd den hatelijken naam van Ketters toevoegen. Namelijk de ſom-

Digitized by Google

bitabili fide ac firmiſſimis argumentis oſtenderunt, ſe nunquam, quales eos Adverſarii faciunt, fuiſſe, eſſe nec Deo volente futuros. Sed quis bonus de quopiam Adverſariis credat? Et nos cum in Fratrum doctrina ac religione exploratiſſima quaque habeamus, nihil horum, de quibus accuſantur, niſi malorum fraudes & dolos reperimus. Quin & hoc omnibus conſtat, eos in multos, veritati & Sacramentis adverſantes, ſæpius ſcripſiſſe. Quidam rurſus fanatici ſpiritus, in verbis Chriſti non manentes, hanc in noſtris Sacræ Synaxeos confeſſionem, defenſionemque ſummo odio proſequuntur. Panem namque & calicem Cœnæ, quam hic cum Paulo Dominicam *vocamus, verum Chriſti corpus & ſanguinem eſſe pernegant. Atque hi noſtros quibus cœperunt conviciis indeſinenter perfundunt, eos propter hanc Cœnæ Dominicæ fidem ac confeſſionem Papiſmi faces ac Beſtiæ charactere ſignatos Idolatras, Antichriſtos, nunc Meretricem illam, de qua Johannes in Apocalypſi vaticinatur, & ſiquo graviori nomine poſſunt, appellantes. Et hoc genus maledictis ac blaſphemiis eos criminari non ceſſant. Hæc omnia noſtri Euangelii gratia, quod pro inimicis etiam deprecari jubent, patienter ſufferunt.*

Docent ad hæc, in hujus Sacramenti adminiſtratione nihil aliud faciendum eſſe, niſi, quod his clariſſimis Chriſti verbis oſtenſum & præceptum eſt, qui Diſcipulis panem prebens ait; accipite, comedite; hoc eſt corpus meum. Et accepto poculo gratias egit ac dixit; bibite ex hoc omnes: hic eſt enim ſanguis meus Novi Teſtamenti, qui pro multis effunditur in remiſſionem peccatorum. *Ac ita juxta hoc Domini præceptum docent, corpus & ſanguinem ejus promiſcue ab omnibus ſub utraque ſpecie, quemadmodum ab eo ſeorſum & per ſe inſtituta & ordinata eſt & primitiva etiam Eccleſia hoc integro Sacramento uſa eſt, ſumi oportere. Quod ſiquis temerario auſu contra hanc Chriſti inſtitutionem quippiam face-*

ſommige geven voor, dat d'onſe veel dingen met woorden anders uytſpreken, alſſe deſelve van herten meenen, om datſe haar Belijdenis niet geloven, dieſe even wel oprechtelijk en met een goede meening doen, noch de Leere, daar in vervat, welke nochtans met de Schriftuur ſoo veel nader overeen-komt, alſſe van de hare verder verſcheelt. Se voegender noch by, datſe laſterlijk ſpreken tegen 't H. Sacrament van 't Lighaam en Bloet des Heeren. Maar dit alles is maar een oude laſtering der Prieſteren, door welke ſy d'onſe by 't gemeyne volk van den naam van Chriſtenen tragten te beroven. Dat meer is, d'onſe hebben deſelve al voor lange weerleyt, gelijkſe daar toe ook noch altijd vaardig ſijn, en met onverleggelijke geloofwaardigheyt van vele, en veel ſeer bondige bewijs-redenen beweſen, datſe noyt ſodanige ſijn geweeſt en noch ſijn, of immermeer met Gods genade eenigſins ſullen worden, alſſer die ſijne luy hebben af willen ſchilderen. Waar is ook een eerlijk man, die jemant ſal oordeelen op 't ſeggen van ſijn tegenſpreeker? Behalven dat wy ſelfs, daarwe beter als jemant weten, hoe 't met de Leer en Godsdienſt van de gene, dieſe *Frati*, of Broeders heten, gelegen is, de minſte van hare betigtingen ſoo ver van de waarheyt hebben bevonden te weſen, datſe maar voor bedrog en liſten der booſe menſen konnen gehouden worden. Eyndelijk 't is ook aan yder een bekent, datſe dikwils tegen verſcheyde geſchreven hebben, die tegen de Waarheyt en Sacramenten ſich op quamen te werpen. Andere wederom, door een dolheyt verrukt en by Chriſti woorden geenſins blijvende, haten in d'onſe ten hoogſten deſe hare belijdenis en verdediging van 't Heylige Avondmaal; door dienſe namelijk ſeer ſtijf ontkennen, dat het Broot en den Drinkbeker van 't H. Nagtmaal, datwe met den Apoſtel Paulus *des Heeren Avondmaal* noemen, het ware Lighaam en Bloet van de Heere Jeſus is. En deſe en houden niet op, na datſe eens begonnen hebben, d'onſe met hare ſchelt-woorden te bejegenen, haar alleen om die ſelve oorſaak ſeer ſchandelijk uytmakende voor den droeſſem van 't Pauſdom, voor ſoodanige, die met het teyken van 't Beeſt geteykent ſijn, voor Afgodiſſe Anti-Chriſten, voor de Hoer, daar den H. Johannes in ſijn Openbaring af heeft voorſeyt, en voor al 't geen datſe noch ſwaarder verder verdenken konnen. En dit quaatſpreken en laſteren duurt ſoo ſonder ent. Welk alles even wel om 't Euangelies wil, dat ons gebiet voor de vyanden ſelfs te bidden, van d'onſe met gedult kloekmoediglijk wordt verdragen.

Se leeren daar beneven, dat in de bediening van dit Sacrament niets anders en mach worden gepleegt, als 't geen in deſe ſeer klare woorden van de Heere Chriſtus is geboden en aangeweſen, welke 't Broot aan ſijne Leerlingen uytreykende, dit ſeyde; *Neemt, eet; dit is mijn Lighaam. En den Beker genomen hebbende, heeft hy gedankt, en deſe woorden gebruykt; drinkt alle hier uyt: want dit is mijn Bloet des Nieuwen Teſtaments, 't welk voor vele vergoten word tot vergevinge der ſonden.* Soo dat s' uyt dit gebot des Heeren deſe leere trekken, te weten dat ſijn Lighaam en Bloet onder bey de teykenen, gelijk ook elk van deſelve in 't by ſonder en op ſig ſelven is ingeſtelt en beſchikt geweeſt,

(de

Digitized by Google

facere attentarit, is in Christum ejus autorem, ipsiusque voluntatem, Scripturæ verbis expressam, peccat.

Insuper Sacramentum hoc cum animi puritate, reverentia ac fide percipiendum docent, nec non imprimis & sui ipsius probatione, quæ ut hic hominibus necessaria & utilissima est, ita & Christo gratissima, tu in Veteri Ecclesia Paulus docuit; probet autem, *inquiens*, seipsum homo & sic de pane illo edat & de calice bibat. Nam qui edit aut bibit indigne, judicium sibi ipsi edit & bibit, non dijudicans corpus Domini. *Et alibi*; vos ipsos tentate, num sitis in fide; vos ipsos probate. Annon cognoscitis vosmet ipsos, quod Jesus Christus in vobis est? nisi ficubi reprobi estis. *Qui vero non prius in se descenderit, nec secum ante reputarit, qua fide, quove animo ad hoc Sacramentum accedat, is Sacramentum ipsum contumelia afficit, totamque hanc Christi ordinationem contemnit. Proinde qui Ecclesiis præsunt apud nos, neminem ad hoc Sacramentum admittunt, nisi quantum in eo est, se ante probet & excutiat, seque erga Sacramentum hoc reverenter gerat. Ubi vero Sacræ hujus Cœnæ communio fieri debet, juxta veteris Ecclesiæ morem de Christo ac morte ejus, de gratia, saluteque, per fidem interveniente illius sanguine cunctis oblata, de immensis bonis, quæ per fiduciam mortis ac sanguinis sui ipse in credentibus operatur, concio fit. Et simul deinde cum toto cœtu populi precationis fiunt. Ministri vero, Dominicæ Cœnæ verba referentes, plebem ipsam ad hanc fidem hortantur, ut corporis Christi præsentiam adesse credant, & procumbentibus interim in genua distribuunt. Plebs autem ipsa cum gratiarum actione sumit, in hymnis & canticis spiritualibus beneficia Dei recolens; totam se in hoc impendit ac exserit, ut juxta Christi verbum* hoc faciat in ejus commemorationem: *quod equidem sic Paulus interpretatur*; quotiescunque comederitis panem hunc & de poculo biberitis, mortem Domini annunciabitis, donec venerit.

(de Gront-kerk heeft ook dit heele Sacrament soo gebruykt) van yder een in 't gemeyn moet ontfangen worden. Ja dat al de gene, die door een lichtvaardige stoutheyt tegen dese instelling van onsen Heylandt immermeer jets durven bestaan, tegen den Heere Jesus selfs, als den instelder der selve, en sijne H. Wil, in de Schriftuur soo duydelijk geopenbaart, sich daar door niet weynig en komen te misgaan.

Voorders leerense noch, dat dit Sacrament met suyverheyt des gemoets, met eerbiedigheyt en gelove moet ontfangen worden, en wel voornamelijk naar een vlijtich ondersoek van sijn eygen toestant; welke gelijkse den mense seer nootsakelijk en nut is, soo bevalse de Heere Christus boven alle dingen. En soo heeft den Apostel in d'oude Kerk geleert; *Den mense*, seyt hy ergens, *beproeve sich selven, en eete soo van dien Brode, en drinke uyt den Drinkbeker. Want die onwaardichlijk eet of drinkt, eet en drinkt sich selven het oordeel; 't Lighaam des Heeren niet onderscheydende.* Soo ook op een ander plaats; *Beproeft u selven, of gy in den gelove sijt, ondersoekt u selven. Of en kent gy u selven soo ver niet, dat gy weet of Iesus Christus in u is. 't En sy gy anders eenichsins verwerpelijk sijt.* Invoegen dat alle de gene, die niet eerst in haar selven gaan, of by sich selven eerst overwegen, met wat geloof of gemoet sy sich tot dit Sacrament begeven, dit H. Geloofs-teyken een groote smaat aan doen, en 't hele geschik van onsen Salichmaker daar door met de voet stooten. Waarom ook al de gene, die 't Kerk-gebiet by ons handelen, niemant tot dit Sacrament oyt laten naderen, voor dat hy van te vooren, soo veel als 't mogelijk is, sich wel hebbe beproeft en ondersocht, en ontrent dit Sacrament sich eerbiedeglijk belove te dragen. En als het H. Avondmaal soo word uytgedeelt, worter na 't gebruyk van d'oude Kerk een Kerk-redening gedaan aangaande onsen Heylant, sijnen doot, de genade en saligheyt door 't geloof, by tussen-komen van sijn bloet, elk een aangeboden, en al de groote weldaden, die hy selfs door 't vertrouwen op sijn doot en bloet, in de gelovige komt uyt werken. Te gelijk wordender ook van de hele vergadering der gemeente gebeden gedaan. Ondertussen vermanen de Leeraars door 't verhaal van de woorden des H. Avondmaals selfs alle 't volk daar toe, datse toch willen geloven de tegenwoordigheyt des Lighaams Christi, en geven haar soo; daars' op haar knyen leggen, het H. Sacrament des Nagtmaals. 't Welk dan ook van 't selve met dankbaarheyt wort ontfangen, als 't welke door H. Liederen en Lofsangen de weldaden Godes by sich selven overweegt, en daar op met alle naarstigheyt uyt is, en toeleyt, datse het alles na de woorden Christi moge doen, dat is alleen tot sijnder gedagtenis: 't welk den H. Paulus aldus verklaart: *Soo dikwils alsge dit Broot zult eten, en uyt dezen Drinkbeker zult drinken, zoo verkondigt den doot des Heeren tot dat hy komt.*

Digitized by Google

XIV. HOOFT-LIT.

Van de Kerkelijke Magt, of Sleutels.

ET hic docent, ut credatur, Claves a Christo Ecclesiæ traditas esse, de quibus ipse ad Petrum pro omnibus ait; tibi dabo claves Regni Cœlorum. *Has autem esse administrationem Christi, Ecclesiæ, ejusque Ministris traditam, qua in ea ad præsentem usque diem perseverat, nec finem acceptura est ante mundi consumptionem. Hujus administrationis munus & autoritas ex Christi mandato & officio, ut divina referunt litera, est in Ecclesia sceleratos & impœnitentes corrigere ac ligare eisque Regnum Cœlorum claudere, hoc est a Christo, Ecclesiaque usu & participatione excludere; & e contra vere pœnitentes absolvere, in conscientia tranquillos reddere, in spe certa salutis ac fide collocare, sicque eis Regnum Cœlorum aperire & adversus omnes tentationes ac illius Hostis assultus, tirriculamenta & præstigia instruere ac roborare. Id vero non sua potestate & arbitrio, sed tanquam Dispensatores Mysteriorum Dei, Ministri ac servi, Christi autoritate, ejus Verbo & Sacramentis facere debent. Munus namque illis ac officium suum committens Dominus ita ait Johann. c.* 20. sicut misit me Pater ita & ego mitto vos. Accipite Spiritum Sanctum. Quorumcunque remiseritis peccata, remittentur eis; quorumcunque retinueritis, retenta sunt. *Et hic Clavium usus autoritas in incestu illo Corinthi declarata est, quoniam Paulus ipse in dicto Domini una illic cum Ecclesia excommunicavit ac Satanæ tradidit, qui hoc scelus admiserat: rursus ubi Dei beneficio respuisset, absolvit & in Ecclesia, Sacramentorumque communionem recepit. Hoc itaque pacto ei Regnum Cœlorum reclusit.*

Docent item, quod Claves Domini, seu hæc Clavium administratio & potestas primo præfectis & Ministris Ecclesiæ, deinde etiam cuique Christiano cœtui, ut maxime pauci in eo fuerint, concessa & tradita est, ut Domini verba clare testantur: amen dico vobis; quæcunque alligaveritis super terram, erunt ligata in cœlo. Ubi enim sunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.

Post hæc docent, quod quisquis his Clavibus, quoties opus habuerit, per Sacerdotem Ecclesiæ, cui ascrip-

HIer leerense voornamelijk, datmen moet geloven, dat de Sleutels van den Heere Jesus aan de Kerk sijn gegeven, als van welke hy selfs tot Petrum, in plaatse van haar alle, dese woorden heeft gesproken: *Ik zal u geven de Sleutels van het Koninkrijke der Hemelen*; en dat deselve sijn een bedieninge Christi, gegeven aan de Kerk en hare Dienaren, dewelke tot op den huydigen dag in deselve nog volhert, en voor het eynde der Wereld noyt op sal houden. 't Ampt en Magt van dese bedieninge leyt hier voornamelijk in, datse na 't getuyggenis van de H. Bladeren, volgens 't gebod en uyt den name van de Heere Christus, de godlose en onboetvaardige, alsser in de Kerk gevonden worden, berispen, en inbinden, en 't Koninkrijk der Hemelen voor deselve sluyten, dat is, deselve affnijden van't genot en deelschappye met Christus en sijne Kerk; en aan d'ander sy d'oprechte boetvaardige vry-spreken, in haar gemoet volkomelijk gerust stellen, haar een wisse hoop en geloof van saligheyt geven, 't Koninkrijk der Hemelen haar soo vervolgens openen, en eyndelijk tegen alle versoekingen aanvallen, vervaringen en bedriegeryen van dien vyant afvaardigen, en na behooren sterken. 't Welk dan ook geensins uytter eygen wil en magt, maar alleenlijk voor soo veelse sijn uytdeelders der verborgentheden Gods, en Kerk-Leeraars, of Dienst-knegten des Heeren Jesu, van deselve door sijn Woort en Sacramenten gedaan kan worden. Want alsser de Heere dese haar ampten opleyt, gebruykt hy Johan. 20. alleen dese woorden: *Gelijk als de Vader my gezonden heeft, zoo zend ik u ook. Ontfangt dan den H. Geest. Wiens zonden gy ook vergeven zult hebben, dien zullenze vergeven blijven; en wiens zonden gy gehouden zult hebben, dien sijnze gehouden.* En van 't gebruyk en magt van dese sleutelen, hebben wy een voorbeelt en verklaring ontrent die bloetschande van Corinthen, terwijl den H. Paulus selfs den genen, die dat feyt daar hadde bedreven, uyt kragt van het verbot des Heeren, met de Kerk van die plaats, heeft in den ban gedaan, en aan den Satan overgegeven: en als hy in tegendeel door Gods genade berou hadde gekregen, heeft hy hem alles weer quijtgescholden, en in de gemeenschap der Kerk en Sacramenten aangenomen. Soo dat hy hem ook op dese wijse 't Koninkrijk der Hemelen weer heeft geopent.

Se leeren insgelijx, dat de Sleutels des Heeren, of dese magt en bedieninge der Sleutelen, eerstelijk en voornamelijk aan de Hoofden en Leeraren der Kerk is toegestaan en gegeven, daar na ook aan alle Christelijke vergaderingen, hoe kleyn ook deselve van getal mogten wesen, gelijk de woorden van onsen Saligmaker seer klaar daar over leggen: *Voorwaar seg ik u, al 't gene gy op der aarden sult gebonden hebben, sal in den Hemel gebonden wesen: want waar der twee of drie in mijnen naam sijn vergadert, daar ben ik in het midden van haar.*

Voorders leerense noch, dat al de gene, die door een Priester van de Kerk, daar hy onder hoort,

soo

ſcriptus eſt, utatur, tam certo ſibi credat virtute Clavium remitti peccata, quam ſi a præſente Domino abſolutionem acciperet; cum Sacerdos Domini officium gerat & ab eo hanc auctoritatem traditam habeat, quemadmodum ipſe in Johanne dicit; quorumcunque remiſeritis peccata, *&c. ac iterum*; qui vos audit, me audit: *rurſum*; qui vos accipit, me accipit & qui vos ſpernit, me ſpernit.

Admonent etiam, ut, qui in Eccleſia Miniſterio ſunt, his Clavibus duntaxat juxta ordinationem & voluntatem Chriſti, Verbo ejus retectam; non autem, ut ipſis collibitum fuerit ex propenſione animi ſui, utantur, ne propheticum illud compleatur in eis: at nunc ad vos mandatum hoc, o Sacerdotes, ſi volueritis ponere ſuper cor, ut detis gloriam nomini meo, ait Dominus exercituum. Mittam in vos egeſtatem & maledicam benedictionibus veſtris & maledicam illis, *&c.*

ſoo dikwils als 't noot doet, deſe Sleutels gebruykt, geloven moet, dat al ſijne ſonden uyt kragt van deſelve ſoo ſeker ſijn vergeven, als of hy van God ſelfs quijtſchelding der ſelve hadde, terwijl ſoo een Kerk-leeraar Gods plaats daar in bekleet, en al die ſijne magt van den ſelven ontleent, gelijk wy deſe ſijne woorden daar over hier boven uyt den H. Johannes al hebben aangetrokken: *Wiens ſonden gy vergeven ſult hebben*, eſv. Soo ſeyt hy ſelfs nog ergens anders; *Al die u hoort, hoort my*, en wederom; *Al die u ontfangt en aanneemt, die neemt my aan, en al die u verwerpt en veragt, die veragt my.*

Dit voegen s' er eyndelijk tot een ernſtige vermaning by, dat de gene, die in ſulken dienſt van de Kerk ſijn, deſe Sleutelen alleenlijk na den wil en inſtelling van de Heere Chriſtus, gelijk die in ſijn H. Woort ſtaat geopenbaart, maar vermogen te gebruyken, geenſins na haar eygen welgevallen of drift van haar gemoet, op dat dit ſeggen van den Propheet op haar niet gepaſt en moge worden: *Dit gebot raakt u nu, ô Prieſters; ſoo gy dit niet en wilt ter herten nemen, te weten dat gy mijnen naam verheerlijkt, zeyt de Heere der heyrſcharen, zal ik u armoede toeſenden, u zegeningen vloeken, en den geenen met vervloeking ontmoeten*, eſv.

XV. HOOFT-LIT.

Van de Menſſelijke overleveringen.

HUmanas Traditiones, ritus & conſuetudines, quæ nihil pietati adverſantur, in publicis conventibus ſervandas docent, quemadmodum monet Apoſtolus; omnia decenter (*in Eccleſia videlicet*) & ſecundum ordinem fiant. *Alibi*: ſtate & tenete inſtitutiones, quas didiciſtis ſive per ſermonem, ſive per Epiſtolam noſtram.

Verum hujuſmodi traditiones, ritus aut cerimonias, quæ Chriſti gloriam atque adeo gratiam obſcurant, plebem a veritate & fide abducunt ac retrahunt, divinis præceptis aquantur aut præferuntur, aut earum nomine, ſiquis illa tranſgreditur, Verbi Dei ſincerum uſum relinquat, vitari & rejici docent. Scribas enim & Phariſæos, harum Traditionum obſervantes, dure arguit Dominus apud Marcum cap. 7. bene vaticinatus eſt Jeſaias de vobis Hypocritis, ſicut ſcriptum eſt; populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe eſt a me: in vanum autem me colunt, docentes doctrinas, præcepta hominum. Nam omiſſo præcepto Dei tenetis conſtitutiones hominum. *Et Paulus etiam hujuſmodi traditiones caveri vult Col.* 2. videte, nequis ſit, qui vos deprædetur per Philoſophiam & inanem deceptionem juxta conſtitutionem hominum, juxta elementa mundi & non juxta Chriſtum. *Hoc equidem & Canones tradunt Diſt.* 8. *præſertim autem* 11. *cap.* Conſuetudinem, *ubi ſic ſcriptum legimus*; conſuetudinem laudamus, eam tamen, que contra fidem Catholicam nihil uſurpare, dignoſcitur. *Quamobrem noſtri eos ritus tantum & traditiones, quæ fidem, cultum Dei, aliaque bona inter fideles provehunt, aluntque, concordiam & pacem inter popu-*

HIer is haar eerſte gevoelen, dat alle menſelijke overleveringen, gebruyken en gewoonten, die met de godvrugtigheyt in 't minſte niet en ſtrijden, in d'openbare by-een-komſten onderhouden moeten worden, als den Apoſtel ergens vermaant; *Alles moet* (in de Kerk) *gevoeglijk en bygeſchik geſchieden*: en elders ook; *Volhert en hout u aan de leer of inſettingen, die gy of uyt onſe redeningen, of brief hebt geleert.*

In tegendeel houden s' ook te gelijk, datmen ſoodanige overleveringen, gebruyken of plegtelijkheden, die d'eer en vervolgens ook de genade Chriſti verduyſteren, 't volk van de waarheyt en 't geloof afleyden, en te rugge houden, die in gelijke, ja by wijlen in hooger agtinge worden gehouden, als Gods Woort ſelfs, of door welkers overtreding het ware gebruyk van Gods Woort gehouden word verloren te worden, datmen alle diergelijke moet mijden en verwerpen. Namelijk de Heere ſelfs beſtraft de Schrift-geleerden en Phariſeen ſeer hart in den Euangelie Marci, op het VII. Capittel, over 't houden van ſulke menſelijke inſettingen, als hy deſe reden daar tegen haar voert: *Wel heeft de Propheet Ieſaias van u geveynſde voorſeyt, gelijk geſchreven is; dit volk eert my met de lippen, maar haar herte hout hem verre van my. Dog te vergeefs eeren ſy my, leerende leeringen, die geboden der menſen ſijn. Want nalatende het gebot Gods hout gy d'inſettingen der menſen.* Den H. Paulus wil ook uytdrukkelijk in ſijn Brief aan de Col. 2. datmen ſig voor ſulke overleveringen wel wagte: *Siet toe*, ſeyt hy, *dat niemant u als eenen roof vervoere door de Philoſophie en ydele verleydinge, na de overleveringe der men-*

Digitized by Google

populum conciliant & retinent ac politiam & harmoniam quandam conſtituunt, quoſcunque tandem alitores habeant, ſynodum, Pontificem, Epiſcopum aut alium quemvis, ſervandas docent. Nulli ſiquidem in illarum autoribus offendi debent, quo minus, ſi nihil habent incommodi, eas obſervent. Summe tamen cavendum eſt, ne nos a gravioribus, magiſque principalibus rebus abſtrahant. Etenim per omnia humanis divina præferenda ſunt. Ad hæc enim præcipue referendus eſt animus, nihil interim morantes Traditiones, ſiquid impietati aucillentur. Nam & Judæorum Primores, qui ſuis Traditionibus divina præcepta poſthabebant, Chriſtus ſic in Euangelio increpat: reliquiſtis, quæ graviora ſunt legis, judicium, & miſericordiam ac fidem, hæc oportuit facere & illa non omittere. *Et quidem multi hodie apud nos veteres ritus Eccleſiaſtici adhuc retinentur, ut pote jejunia quædam, condicta ac præſtituta feria, quibus, ut ſacris interſit, populus conveniat; matutina & veſpertina precationes, dies Dominicus, feſti dies Chriſti Nativitatis, Paſſionis, Reſurrectionis, &c. Præterea Sanctorum memoriæ celebrantur, ut beatiſſimæ Virginis, Apoſtolorum & aliorum item; ſed eorum præſertim, quorum Scriptura meminit. Hæc autem omnia apud nos Verbi & cultus divini gratia fiunt. Quanquam etiam noſtri non omnium ritus ac mores ſervant; quod neque fieri poteſt, neque, ut ubi ubi in omnibus Eccleſiis idem ritus & cerimoniæ ſerventur, neceſſarium eſt. Nullo tamen bono, pioque ritui adverſantur, nec adverſari animus eſt. Etſi hujuſmodi ritus nonnulli non perinde neceſſarii videantur, modo tamen nihil opſint pietati, nec quicquam fidei, quæ una & juſtificat & beatos reddit, detrahant, non rejiciendos putant.*

Itidem docent, quod multis Traditionibus, ut olim ſub Moſe, non eſt gravanda Eccleſia. Nam id & Apoſtoli fieri vetuerunt, ut ad quoſdam, obſervationem

menſen, *na d'eerſte beginſelen der Wereld, ende niet na Chriſtum.* Waar mede ook over-een-ſtemmen de Regel-ſchriften van de Kerk, in welke wy diſt. 8. en voornamelijk op het XI. Capittel. *Conſuetudinem* tot dit volgende, deſe ſaak leſen: *Wy prijſen het gebruyk der Kerken, wel te verſtaan als het ſodanig is, dat het tegens het algemeyn geloof niet en wort bevonden eenichſins aan te ſtooten.* En even om al deſe redenen houden d'onſe met regt ſtaande, dat ſulke gewoonten en overleveringen, die 't Gelove, den Gods-dienſt, en andere goeden onder de gelovige komen voort te ſetten, en te voeden, de vrede en eendragt in de gemeente brengen en bewaren, of eyndelijk eenig ſtaat-geſchik en onderlinge over-een-ſtemming in deſelve veroorſaken, moeten onderhouden en naargekomen worden; wie 't ook mogt weſen, 't ſy Kerken-vergadering, Paus of eenig ander Biſſchop, die deſelve eerſt heeft ingeſtelt. Want haar eerſte vinders en konnen ſoo grote ergernis niet geven, dat het haar ſou konnen beletten deſelve in waarde en gebruyk te houden, ſoo s' anders maar geen ongelegentheyt meer mede en ſleepen. Hier moet men evenwel ten hoogſten wel ſorg voor dragen, dat s' ons noyt van nootſakelijker of gewigtiger dingen af trekken. Altijt en overal moet het goddelijke boven 't menſelijke geſchat worden en geagt. 't Gemoet moet ſich voornamelijk op het goddelijk leggen, en dan d'overleveringen gelijkelijk den ſchop geven, alſſe de goddeloosheyt ten dienſt willen ſtaan. Want de Heere Jeſus beriſpt alſoo in den Euangelio de Overheden van 't Joodſe volk, om datſe Gods geboden veel minder agten als haar inſettingen der Ouden; *Gy ſijt*, ſeyt hy, *naarlatig entrent de gewigtigſte dingen der Wet, als daar ſijn geregtigheyt, barmhertigheyt en gelove. Deſe dingen mogt gy wel doen, maar d'ander moeſt gy altijd niet laten.* 't Is waar, by ons ſijn ook noch wel verſcheyde oude Kerkelijke gebruyken tegenwoordig in weſen, als daar ſijn eenige Vaſtel-dagen, ingeſtelde en geſette tijden, op welke 't volk wegens ſijn Gods-dienſt by een is komende, Ogtent- en Avont-gebeden, den Sondag, de Heyligdagen van Chriſti Geboorte, Lijden, Opſtandinge, eſv. mitsgaders de Vier-dagen van de gedagteniſſen der Heyligen, als daar ſijn de ſalige Maagt Maria, de H. Kruys-geſanten, en andere meer, dog wel voornamelijk al de gene, die in de Schrifture eenigſins ſijn bekent. Maar dit alles blijft by ons maar op de been, om dat het Gods Woort en den Gods-dienſt eeniger-maten ſchijnt te helpen. En daarom en hebben ook alle wijſen en plegtelijkheden by ons geen plaats, te meer, alſoo 't onmogelijk en onnoodig is, dat overal in alle Kerken, een en 't ſelve gebruyk in ſwang ga. Evenwel en hebben wy ons ook noyt gekant tegens goede en godvrugtige uytwendigheden, en meynen in tegendeel nooyt van die meyning te worden. Ja ſchoon ſommige van deſelve ſoo hoog nodig niet en ſchijnen, ſoo houdenſe nochtans, dat menſe niet en mag verwerpen, alſſe ſlegs de godſaligheyt niet nadeelig en ſijn, of ook 't gelove, 't welk den mens alleen regtvaardig en ſalig kan maken.

Se leeren insgelijx, dat de Kerk met veel overleveringen, als eertijds eens ten tijde van Moſes, tegenwoordigh niet en moet overladen worden.

Want

Digitized by Google

nem Legalium urgentes, Petrus in Actis dixit: quod tentatis Deum, ut imponatur jugum ſuper cervices Diſcipulorum, quod neque patres noſtri, neque nos portare potuimus? *Et alicubi Paulus*; videte, *inquit*, ne jugo ſervitutis implicemini. *Chriſtus quoque Traditionum mole onerantibus populum ſeverius interminatus eſt, dicens*; & vobis Legiſperitis væ, quia oneratis homines oneribus, quæ portare non poſſunt.

Want de H. Apoſtelen hebben dat ook verboden, dat Petrus tot ſommige, die op 't onderhouden der Wet vry wat ſterk aandrongen, in de Handelingen der Apoſtelen is gedwongen te ſpreken: *Wat verſoekt gy God, om een jok op den hals der Leerlingen te leggen, het welk nog onſe Vaders, nog wy en hebben konnen dragen?* en Paulus ergens aldus: *Siet toe, dat gy aan 't jok der ſlavernye niet weer vaſt en raakt.* Onſen Heylant ſelfs dreygt ergens de gene wel ſtrengelijk, die 't volk onder een laſt van inſettingen deden bukken: *Wee u*, ſeyt hy, *gy Schrift-geleerde, om dat gy den menſen laſten oplegt, dieſe nimmermeer ſullen konnen dragen.*

Ad hec docent, humanas Traditiones pro inviolabilibus ac æternis legibus non haberi oportere; verum quemadmodum certis ac juſtis Cauſis feruntur, ita etiam aliis cauſis ac rebus exortis & diverſum monentibus licere eas abſque peccato violare. Etenim Apoſtoli Traditiones Seniorum tranſgrediebantur, cum illotis manibus edebant panem, nec iterum cum ceteris jejunabant: at utrobique tamen, cum excuſentur à Chriſto, ſine peccato erant. Ac rurſum in Primitiva Eccleſia Apoſtoli, cum aliis Sanctis unanimiter congregati, per Spiritum Sanctum, ut fideles ſe ab idolothytis, ſanguine & ſuffocato abſtinerent, *decreverunt; poſtea autem ceſſantibus iis, ob quæ id tum ſanciebatur, ceſſat & præceptum.*

Voorders leerenſe noch, dat de menſelijke inſettingen noyt en mogen gehouden worden voor eeuwige en onverbreekbare Wetten; maar dat, gelijkſe uyt ſekere en billijke oorſaken worden ingeſtelt, ſy van gelijken by gelegentheyt, en als eenige nieuwe voorvallen dat maar en eyſſen, ſonder eenige ſonden mogen worden overtreden. Te weten, ſoo handelden eertijds d'Apoſtelen met de Joodſe, wanneerſe met ongewaſſen handen de ſpijs durfden aantaſten, en ook ſoo net met d'andere niet wilden vaſten, ſonder evenwel in 't een, of 't ander eenige ſonde te begaan, door dienſe van de Heere Jeſus ſelfs ontrent die beyde wierden verontſchuldigt. Soo hebben insgelijx d'Apoſtelen, met andere Heylige eenſtemmelijk vergadert, door den H. Geeſt in d'eerſte Gront-kerk beſloten, *Dat de gelovige van dien tijd ſig ſouden hebben t' onthouden van 't verſtikte, van 't bloet, en van 't gene den afgoden is geoffert.* Welk gebod daar na evenwel heeft opgehouden, ſoo dra die dingen waren weggenomen, die oorſaak waren geweeſt van ſijne beraming.

Docent deinceps, ne ob cerimoniarum, conſuetudinum & rituum diſcrimina, quæ in variis Eccleſiis inter Chriſtianos videre eſt nec reclamant aut officiunt pietati, alii in aliis offendantur, aut ſe viciſſim contemnant oderint & perſequantur, neu etiam ſectas aut ſeditiones excitantes ſe ab Eccleſiæ unitate alienent & diſtrahant; cum nunquam in Eccleſiis eadem fuerint, nec nunc quoque ſint. Quod quidem etiam & Patrum Decreta palam oſtendunt Diſt. 12. Scit. Scit Sancta Romana Eccleſia, quod nihil obſunt ſaluti credentium diverſæ pro loco & tempore conſuetudines, ſi illis Canonica non obſtat autoritas. *Cuique autem in Eccleſia ad pacem conſcientiæ ſuffecerit, ſi uno omnes Chriſti fideles ſpiritu præditi ſint, hoc eſt ſi in doctrines & fide conſentiant.* Qui enim Spiritum Chriſti non habet, *ut Apoſtolus dicit*, hoc non eſt ejus, *qualeſcunque tandem ritus, cerimonias aut traditiones obſervet. Qui ergo ſunt Chriſti tanquam unius corporis membra, ſe invicem fovere ac juvare debent & ſufferre per charitatem, citra quam, ut Paulus ait*, nihil, quod in ſalutem cuipiam ceſſurum ſit, effici poteſt.

Eyndelijk trekkenſe uyt deſen allen deſe leer tot beſluyt, dat d'een aan d'ander niet en mag geërgert worden, veel min datſe malkanderen ſouden veragten, haten of vervolgen, wegens eenig verſchil van plechtelijkheden, gewoonten of gebruyken, die doorgaans onder de Chriſtenen in verſcheyde Kerken gevonden worden, te meer, alſooſe tegen de godſaligheyt niet aan en ſtooten, of aan deſelve eenigermaten ſchandelijk ſijn. Veel min mogen dan ook eenig oproer en ſcheuringen wegens deſelve worden veroorſaakt, waar door men ſig van d'eenigheyt der Kerke komt te verwijden en af te ſcheyden, vermits een en deſelve plegtelijkeden nimmermeer in alle Kerken hebben geweeſt, nog tegenwoordig ook konnen ſijn. Soo leſen wy in de *Decreten*, of Beraam-ſchriften der H. Oudvaderen, datſe 't ſelve klaarlijk bewijſen, diſt. 12. Hooftſtuk; *Scit: de Roomſe Kerk*, ſtaater, *weet ſeer wel, dat de Kerkelijke gebruyken, na tijd en plaats verſchelende, geenſins ſchade konnen doen aan de ſaligheyt der gelovige, ſooſe uyt kragt van de Regel-ſchriften ſlegs niet en ſijn bepaalt.* Dit moet dan in de Kerk tot ruſt van yders gemoet genoeg weſen, dat alle de gelovige met den ſelven Geeſt Chriſti ſijn begaaft, dat is, datſe aangaande de leer en 't geloof met volkomen gelijkſtemmigheyt met malkanderen over-een-komen (*want wie de Geeſt Chriſti niet en heeft*, ſeyt ergens den Apoſtel, *die en komt aan hem niet toe*) hoe ſeerſe ontrent dat ander ſtuk van den anderen ook mo-

Digitized by Google

gen verſchelen. Invoegen dat de gene, die onſen Heylant ſoo toekomen, malkanderen als leden van een lighaam, moeten koeſteren, helpen en uyt liefde verdragen, *ſonder welke*, na't ſeggen van den H. Paulus, *niets tot ſaligheyt kan uytgewerkt worden.*

XVI. HOOFT-LIT.

Van de Wereldlijke Magt.

Docetur hic quod nos juxta Scripturas, quod ſublimior poteſtas, ſeu Magiſtratus ſecularis, Dei ordinatio ſit, ut in iis, quæ politica & temporaria ſunt, populus regatur. De hoc illuſtris eſt Pauli locus; non enim eſt poteſtas, niſi a Deo; quæ vero ſunt poteſtates, a Deo ordinatæ ſunt.

HIer wort van d'onſe, volgens de Schrift geleert, dat de hooger Magt of de Wereldlijke Overheyt, een inſtelling van God is, op dat het volk in tijdelijke en ſtaats-belangende ſaken rechtvaardiglijk na behooren beſtiert moge worden. Daar over hebben wy een voortreffelijke plaats van den Apoſtel Paulus: *Daar en is geen magt, of ſe komt van God, en de magten, die der ſijn, ſijn van God ingeſtelt.*

Docent ad hæc, ut, qui in poteſtate ſunt, publico munere, magiſtratuque funguntur, quemcunque gradum teneant oſe non ſuum, ſed Dei opus agere ſciant, quodque is eorum, aliorumque Dominus & rex ſummus ſit, cui etiam quod diſpenſationis ſuæ rationem in ſupremo die reddituri ſunt, meminiſſe opertet. Et hæc ſententia multis verbis apud Philonem, tum alias quoque tractatur, monentque, ut Magiſtratus loci hujus Pſalmi ſubinde recordentur: & nunc, reges, intelligite, eradimini, qui judicatis terram. Servite Domino in timore & exultate ei cum tremore. Apprehendite diſciplinam (*ſeu* oſculamini filium, *Chriſtum videlicet, regem omnium & judicem ſummum*, cum affectu) nequando iraſcatur Dominus & pereatis de via, cum exarſerit in brevi ira ejus. Beati omnes, qui confidunt in eo.

Daar by leerenſe, dat al de gene, die met eenige magt of hoge ampten ſijn verſien, of anders ook in den Raad ſitten, op wat voor trap van waardigheyt ſy mochten geklommen weſen, voorſeker moeten weten, datſe niet haar eygen, maar Gods werk werken, als welke alleen een Heer en opperſte Koning is van haar en alle andere; en datſe vervolgens vry mogen denken, datſe ten laatſten dage van al haar bedrijf aan den ſelven eens rekening ſullen moeten geven. Dit gevoelen wort in 't brede ſelfs by Philo en andere meer gevonden, welke te gelijk de ſodanige vermanen, datſe deſe plaats van den Koninklijken Sanger in Iſraël ſich toch dikwijls willen in gedachten brengen: *Nu dan, gy Koningen, handelt verſtandiglyk, laat u tugtigen, gy Rigters der aarde. Dient den Heere met vreeſe, en verheugt u met bevinge. Ontfangt de tugt en onderwijſinge* (of) *kuſſes den Soone*, (namelijk de Heere Chriſtus, de Koning en opperſte Rechter van alle, met ongemene genegentheyt en liefde) *Op dat de Heere niet en toorne, en gy op den weg vergaat, wanneer ſijn toorn maar een weynig ſonde branden. Wel gelukſalig ſijn alle die op hem vertrouwen.*

Inſuper eos, qui Magiſtratum gerunt, beneficos eſſe hominibus oportere docent, ut ipſe Dominus ait; qui in alios poteſtatem habent, benefici vocantur. *Sunt autem Magiſtratuum partes ac munus omnibus ex æquo jus dicere in communem omnium uſum ſine perſonarum acceptione, pacem & tranquillitatem publicam tueri ac procurare, de malis ac facinoroſis, hanc interturbantibus, pœnas ſumere, alioſque omnes ab eorum vi & injuria vindicare. Certum eſt enim, Magiſtratus ſervire Deo, ejuſque opera tractare, cum & Dii vocentur; ideoque, ut ejus voluntatem faciant, admiti debent. Nam & Paulus* Magiſtratus Dei miniſtros *appellat* & ad malorum vindictam, ad laudem vero bonorum poſitos eſſe, *dicit.*

Se leeren ook, dat de gene, die 't ampt van Hoog-overigheyt bekleden, goetdadig moeten weſen tegen alle menſen, gelijk dat duydelijk van de Heeren is geboden: *Die magt over andere hebben, moeten weldadig weſen.* En hier in leyt wel voornamelijk haar heele pligt, datſe aan yder een naar eys van ſaken recht doen, de gemeyne ruſt en vrede tot nut van allen en een ygelijk, ſonder jemant aan te ſien, uytwerken en bewaren, de booſe en miſdadigers, die deſelve nu en dan ſtooren, met rechtvaardige ſtraffen in den toom houden, en alle andere van haar geweld en verongelijkingen ſoo tragten te bevryden. Want het is ongetwijffelt, dat d'Overigheyt God ſo dient, en daar door ſijn werk doet, door dienſe ſelfs Goden worden genoemt, en vervolgens ook daar op voornamelijk uyt moeten weſen, datſe ſijnen wil in alles naukeuriglijk involgen. Ja den H. Paulus vereert deſelve met den eer-naam van *dienareſſe Gods*, en ſeyt datſe geſtelt is tot *lof der goeden, en als een wreekſter tot ſtraffe den genen, die quaat doet.*

Docent quoque, Verbo Dei præcipi, ut omnes ſubli-

Hier beneffens houdenſe noch in Gods gebo-

den

blimioribus potestatibus per omnia subdantur, in his tamen, quæ Deo, ejusque Verbo non adversantur; primum vero Regiæ Majestati tuæ, deinde quibuscunque aliis etiam, in eminentia & Magistratu constitutis, tum bonis, tum indignis ac malis: utque illos cuncti eorum in locis ditionibus, aliasque, pro gradu & officio suo quemque honore afficiant & revereantur, omne debitum illis, persolvant, cesus ac tributa, ut quisque tenetur, sic pendat.

Quod autem attinet eas res, quæ animarum, fideique & salutis sunt, docent, tantum Dei Verbo, ejusque ministris audiendum esse, ut Christus ipse ait; reddite, quæ sunt Cæsaris, Cæsari & quæ sunt Dei, Deo.

Siquis autem ipsos ad ea, quæ in Deum sunt, cum Verboque ejus, quod in æternum manet, pugnant & reluctantur, cogere velit; Apostolorum exemplo, qui sic Hierosolymis Magistratui responderunt, utendum docent: obedire oportet, *inquiunt illi,* magis Deo, quam hominibus.

De hoc etiam & Patrum instituta exstant & habetur Dist. 11. qu. 3. c. Si Dominus; Si Dominus jubet ea, quæ non sunt contraria, vel adversa Sacris Scripturis, subjiciatur domino servus; sin autem contraria præceperit, magis obediat spiritûs, quam corporis Domino. *Et infra:* Si bonum est, quod præcepit Imperator, jubentis exsequere voluntatem; sin malum, respondе: Deo obedire oportet magis, quam hominibus.

den voorgeschreven te sijn, dat alle menſen de Magten over haar gestelt, onderworpen moeten weſen (soo nochtans, datſe daar door tegen God, of sijn woord nooyt moeten komen aan te lopen) en d'onſe wel voor eerſt aan uwe Koninklijke Grootmagtigheyt, daar na aan al de gene, wie 't ook eenichſins ſoude mogen weſen, die in eenige Overheyt of Vroetſchap ſijn geſtelt, ſoo wel den goeden, als den quaden: en datſe deſelve elk in hare plaatſen en gebiet, of ſelfs ook daar buyten, na haar waardigheyt en ampt, met behoorlijke eer moeten ontmoeten en dienen, alle ſchuldige pligten by haar afleggen, en alle tol en ſchattinge, dieſe ſchuldig ſijn, voor deſelve willig op brengen, en aan haar betalen.

Se voegen daar noch by, datmen belangende de ſaken, die de ziel, 't geloof en ſaligheyt raken, Gods Woort, en ſijne Dienaars alleen moet gehoor geven, gelijk onſen Saligmaker dat ſelfs ergens ſeyt; *Geeft den Keyſer, dat des Keyſers is, en Gode, dat Goders is.*

Ten laatſten leerenſe dit ook, dat, ſoo wanneer haar jemant met gewelt ſou willen brengen tot het begaan van ſulke daden, die t'eenemal ſouden ſtryden tegen God en ſijn eeuwig-blijvende Woort, ſy ſig als dan hebben te ſchikken na 't voorbeelt der Apoſtelen, die den Kerkelijken Raad van Jeruſalem in diergelijke gelegentheyt dit antwoort gaven: *Wy moeten Gode eer gehoorſamen als den menſen.*

Hier over hebben wy ook de geboden der H. Oudvaders, welke Diſt. 11. qu. 3. cap. *Si Dominus*, aldus luyden: *indien den Heer ſoodanige dingen gebiet, die niet ſtrijdig en ſijn met de H. Schrift, ſoo is de knegt gehouden ſijn Heer te gehoorſamen; maar ſoo het tegendeel van dien waar is, moet hy den Heer der ziele eer onderdanig ſijn, als den Heer des lighaams:* en wat lager aldus: *Soo 't billijk en goet is, dat de Keyſer u gebiet, konje ſijnen wil wel nakomen; maar ſoo 't quaat is, moet gy hem antwoorden: men moet Gode meer gehoorſaam ſijn, als den menſen.*

XVII. HOOFT-LIT.

Van 't Aanroepen der Heyligen.

INitio docent, quod post creatos homines nullus eorum unquam exstitit, nec nunc quoque est, nec aliquando futurus est, qui suis viribus, meritis, studiis & operibus Sanctus sit aut justus, ut Moses scribit; nullus apud te per ſe innocens eſt. *Et beatus Job: quid est homo,* ut immaculatus ſit & juſtus appareat natus de muliere? Ecce inter Sanctos ejus nemo immutabilis & cœli non ſunt mundi in conſpectu ejus; quanto magis inutilis homo, qui bibit quaſi aquam iniquitatem? *Ed ad unum omnes nos natura & a prima statim origine peccatores esse, Scripturis convincimur, Pſ.* 13. Omnes declinaverunt, ſimul inutiles facti ſunt, *&c. Quidquid autem in Sanctis bonorum est, Dei largitati & gratiæ acceptum ferendum est. Nam quod Sancti, Deoque grati ſint, illis citra omne meritum divinæ tantum voluntatis ſorte contingit. Etenim Deus ex mera & inenarrabili gratia, divitiisque bonitatis ſuæ ob æterno ad fruendam cum Chriſto gloriam, quos voluit, elegit, qui redemptionem, juſtitiam & remiſſionem pec-*

HIer leerenſe voor eerſt, dat'er na de Scheppinge der Werelt noyt jemant gevonden is geweeſt, nog is, of immermeer ſal worden, die door ſijn eygen kragten, verdienſten, beſigheden of werken heylig, of rechtvaardig kan weſen, vermits den H. Moſes ergens aldus ſchrijft: *niemant is door ſig ſelven by u onſchuldig.* Den H. Job heeft'er deſe woorden over: *Wat is den menſe, dat hy onbevlekt ſoude ſijn, en de gene, die van vrouwen geboren is, dat hy ſig ſelven regtvaardig ſou agten? Siet daar en is niemant van ſijne Heylige ſonder verandering, ende Hemelen ſelfs en ſijn niet reyn in ſijnen oogen, en wat ſou dan een onnut menſe weſen, die d'ongeregtigheyt indrinkt als water?* Jawe worden door de heele Schrift overtuygt, dat wy uyt den aart, en met dat wy ter Werelt komen, tot een toe alle ſondaren ſijn: *Se ſijn,* ſtaater in den 13. Pſalm, of Kerk-ſang, *allegelijkelijk afgeweken, ſe ſijn te gelijk onnut geworden,* eſv. Invoegen dat al 't goet dat de Heylige verſelt, Gods miltheyt en genade

moet

peccatorum & propitium Deum habent per sanguinem Christi; Cujus gratia per fidem in filios Dei adoptati sunt, Sancti effecti, ab omni labe emundati, bonis operibus ac virtutibus tanquam filii lucis præditi, spiritu Dei obsignati; quique postquam fidem, salutis cardinem, ad extremum usque vitæ firmam tenuerint, in cœlos tandem, ubi sua Deus in eis dona coronat, recepti sunt.

Docent etiam, Sanctos aliquos a Deo, qui omnia in omnes dividit, ut melius videt esse futurum, specialibus gratiis, dotibus ac virtutibus ad communem totius Ecclesiæ profectum præ aliis esse, Eph. 4. Idem dedit alios quidem Apostolos, alios vero Prophetas, alios autem Euangelistas, alios autem Pastores ac Doctores ad instaurationem Sanctorum, in opus administrationis, in ædificationem corporis Christi, quod est Ecclesia. *Horum autem memoria in Scripturis, in Ecclesiaque opera & fructus in hunc usque diem permanent.*

Seorsum autem de beatissima Virgine, matre Domini, ut Scriptura habent, credere acconfiteri oportere docent, quod ex regia stirpe de doma & familia David progenita est, a Deo ante secula electa, inter mulieres, *ut Angelus ad eam dixit,* benedicta, gratia & Spiritu Dei plena, *eoque sanctificata, ut fieret mater Servatoris; qui, cum Filius Dei sit, in hujus tamen utero carnem nostram induit. Hæc Virgo ante partum fuit & virgo post partum, quæ se ancillam Domini nominavit. Non minus tamen, quam cæteri, filii sui sanguine & merito gratuito redempta est & æterne beatitudinis hæres facta, Spiritus Sancti templum seu habitaculum, hujusque insignibus donis, virtutibus & gratiis prædita. Etenim Deus ei præ cæteris magnalia fecit; ideoque hujus festos dies Ecclesiæ nostræ ad Dei laudem & gloriam honorifice celebrant. Cautiones item pias de ea componunt ac eas & privatim atque adeo publice in templis concinunt, in eaque Deum laudant & omnes ad ejus fidei, virtutumque aliarum, vitæ ac operum imitationem hortantur; nec non labores, quos Domini causa subiit, pie commemorant. Tum illam, ut optimæ vitæ exemplar, pro virili sua æmulari studeant, verborumque ejus haut quaquam immemores sunt: beatissimam enim eam cum totâ Ecclesiâ ebuccinant. Nec in his quicquam, ut videre est, a Scripturis recedit-*

Insu-

moet toegeschreven worden. Want selfs, datse Heylig en Gode aangenaam sijn, komt haar alleen buyten alle haar verdiensten van den wille en beschikkinge Godes. Te weten God heeft uyt loutere en onuytsprekelijke genade, door de bloote rijkdommen van sijne goetheyt, de gene die hy wil, van alle eeuwigheyt verkoren, op datse de heerlijkheyt Christi genieten souden, na datse door sijn bloet souden deel hebben gehat aan de verlossing, regtvaardigmaking en vergevinge der sonden, en vervolgens ook aan God als haar versoenden Vader. Se worden om sijnent wil alleen door 't aangenomen Geloof tot kinderen Gods, Heylig gemaakt, gesuyvert van alle besmetting, met goede werken en deugden, als kinderen des lichts begaaft, door den Geest Gods versegelt, en na datse 't gelove, dien anker der saligheyt, tot den eynde toe sullen vast hebben gehouden, in den Hemel eyndelijk opgenomen, daar de Heere sijn eygen gaven in haar dan wil kroonen.

Se leeren daar by, dat verscheyde Heyligen van de Heere onse God, die alles alleen aan alle kan uytdeelen, tot gemeene nut van de Kerk boven andere sijn begunstigt met bysondere bequaamheden, gaven en deugden, gelijk hy selfs heeft gesien, dat het voordeeligste sou wesen: Ephes. 4. *Ende deselve heeft sommige gegeven tot Apostelen, en sommige tot Propheten, en sommige tot Euangelisten, en sommige tot Herders en Leeraars, tot de volmakinge der Heylige, tot het werk der bedieninge, tot opbouwinge des Lighaams Christi, 't welk is de Gemeente.* En voorwaar gelijk de gedagtenis der selve gedurig vers blijft in de H. Bladeren, soo blijven ook haar werken en dienst tot op desen huydigen dag in de Kerk.

Maar in 't bysonder leerense noch aangaande de H. Moeder-maagt van onsen Heylant, datmen volgens de Schrift moet geloven en belijden, datse van Koninklijke Stam is, uyt het huys en geslagte van David gesproten, van God voor alle eeuwen verkoren, *onder de Vrouwen*, na 't seggen van den Engel *gesegent, vol van genade en Godes Geest*, en door den selven tot moeder van onsen Saligmaker geheyligt, welke de Sone Godes wesende, in haar kuysse lighaam ons vlees heeft aangenomen. En gelijkse voor haar baren maagt is geweest, soo isse 't ook daar na gebleven, en heeft sich een Dienst-maagt des Heeren genoemt. Se is ook evenwel gelijk alle andere door 't bloet en genadige verdiensten van haren Soon verlost, ersgenaam van d'eeuwige saligheyt gemaakt, tot een Gods-huys of Wooninge van den Heylige Geest gestelt, ende met sijne voortreffelijke ende rijke giften, deugden ende genaden versien geworden. En terwijl God by haar boven alle andere mensen seer groote dingen heeft gedaan, soo is 't, dat onse Kerken tot Gods lof en eer seer plechtelijk hare vier-dagen houden. Se dichten ook van deselve seer God-vruchtige Liederen, om of in 't heymelijk by sig selven, of openbaarlijk inde Kerk gesongen te worden, by welke sy den Heere harent halve loven, alle menssen tottet navolgen van haar Geloof, van'er andere deugden, van'er leven en werken behoorlijk aanmanen, en eyndelijk alle de moeyelikheden, die se voor haren Heer ooyt heeft uytgestaan, God-vrugtiglijk optellen en gedenken.

Digitized by Google

Insuper docent, honorem & cultum, Deo debitum, non esse ad Sanctos, nec eorum imagines transferendum, ut in Jesaia scribitur; ergo Dominus hoc est nomen meum; gloriam meam alteri non dabo, nec laudem meam sculptilibus. *Docent autem, Sanctos hoc pacto honorandos, ut statis & præscriptis feriis ac temporibus omnes eodem ad Verbum Dei audiendum & cultum Deo præstandum convenientes illorum memoriam celebrent ac beneficia & dona, quæ Deus illis & per illos Ecclesiæ contulit, commemorent, recordenturque fidei, vitæ & conversationis illorum, quod ad ea imitandum excitentur, ut in omni opere bono per Verbum Dei fructificent: adhæc ut de Sanctis hæc recolentes Deo pro tantis donis, quæ ipse pro sua inexhausta bonitate in eos effudit, gloriam dent cum laude & gratiarum actione, pias cantiones de ipsis psallant & ad eorum instar vivendum se mutuo hortentur atque, ut in hac & futura vita eorum consortes reddi possint, Deum deprecentur. Nec in his omnibus quicquam a Scripturis deflexum est Heb.* 13. Memores estate eorum, qui præsunt vobis, qui locuti sunt vobis sermonem Dei; quorum imitamini fidem, considerantes, qui fuerint exitus conversationis illorum.

Item, ut sciatur, credaturque, docent, non de iis Sanctis tantum, qui superioribus seculis ante nos fuerunt & his miseriis exsoluti in beatam vitam accepti sunt; verum etiam de iis, qui nunc in mundo sunt. Omnes enim in Christum credentes, ubicunque gentium agant, sancti sunt & hi omnes, regenerationis lavacro abluti, interque Dei filios ac hæredes accensi sunt, fide in Christum gratis donati, justificati, charitate in omnes flagrantes, fide, Ecclesiæque ministerio a peccatis emundantur: Christi corpori & sanguini communicant, ad bona opera edenda, ad quæ conditi sunt, ut in eis ambulent, toti contendunt. Hos equidem omnes, ad huc hic in vivis agentes & mortali carne indutos, Divinæ Literæ Sanctos *appellant* 1 *Pet.* 2. vos estis genus electum & regale sacerdotium, gens sancta, populus, qui in lucrum accessit. *Item Paulus* 2 *Corinth.* 13. Salutant vos omnes Sancti; *& alibi*: salutate omnes, qui præsunt vobis, & omnes Sanctos, *id est fideles, seu Christianos. Hanc ob rem docent, quod, licet præ aliis Christianos omnes, malos etiam, charitate complecti, eisque cum alias, tum in necessitate præsertim auxiliares manus præbere debeamus; iis tamen maxime, qui eadem nobiscum doctrina & fide defuncti sunt, eamque factis exprimant, quibuscunque in rebus possumus usui esse debemus. Eosque cum Christianam veritatem & doctrinam sectentur, in sancta*

ken. Ten laatsten tragtense deselve, als een voorbeeldt van een heylig leven, met alle kragten na te stappen, houdende hare woorden altijdt in gedagten; door dienste deselve met de gantse Gemeente der Heyligen voor seer gelukselig komen uyt te roepen. In allen desen nogtans en wijkense niet vande Schrift, gelijk dat van yder-een kan nagesien worden.

Voorders leerense nog, dat men den dienst en eer, die God alleen toekomt, de Heyligen, of hare Beelden niet en mag bewijsen, terwijl'er by den Propheet Jesaias aldus geschreven staat: *ik de Heere (want dat is mijnen naam) en sal mijn eere geenen anderen geven, nog mijnen lof den gesnedenen Beelden*: maar dat men de Heylige op sulke wijse wel kan eeren, dat men op seekere en gesette tijden en dagen alle by-een-komende om Godts Woort te hooren, en sijn Gods-dienst te verrichten, haar gedagtenis te gelijk vernieuwe, de veelvoudige gaven en wel-daden verhale, die aan deselve, en door haar aande Kerk heeft willen bewysen, en eyndelijk haar Geloove, leven en ommegang vertelle; op dat alle menssen daar door tot navolging vande selve gaande mogten worden gemaakt, en vervolgens door 't Woord Gods in alle goede werken vrugtbaar: als mede datse dese dingen vande Heylige wel overwegende, Gode voor soo groote gaven, die hy na sijn onuytputtelijke goetheyt over de selve heeft uytgestort, met lof en danksegging eer mogten bewijsen, van haar Geestelijke Liederen singende, tot een gelijk leven malkanderen mogten aanmoedigen, ende vervolgens God bidden, datse en in dit leven, en in het toekomende leven haar mede-genoten moghten worden. In welken allen de H. Schriftuur ook niet en word tegengegaan, vermits'er Heb. 13. staat; *gedenkt uwer voorgangeren, die u het Woort Gods gesprooken hebben, en volgt haar Gelove na, aanschouwende d'uytkomst harer wandelinge.*

Se leeren insgelijks, dat al 't geseyde niet alleen moet geweten en gelooft worden van soodanige Heylige, die inde voorige eeuwen voor ons hebben geleeft en bevrijt, van dese wederwaardigheden sijn opgenomen tot het Salige leven; maar ook selfs van de gene, die nu nog op de Werelt leven. Want al de gene, die in Christum geloven, sijn Heylig, waarse sig ook mogen onthouden: vermits de soodanige alle door 't bat der Wedergeboorte sijn afgewassen, onder de Kinderen Gods tot Erfgenamen aangenomen, mettet Geloof aan de Heere Jesus en sijne regtvaardigheydt, om niet begiftigt, en met liefde tegens alle ontsteken sijnde door 't Geloof, en den dienst der Kerke van aller sonden worden gereynight. Om niet te seggen, datse deelagtigh zijn aan 't lichaem en bloet van onsen Saligmaker, en dienvolgens ook al hare kragten daar toe inspannen, datse goede werken mogen plegen, tot welke sy geschapen sijn om daar in te wandelen. 't Is genoeg, dat de H. Schrift alle sulke gelove, selfs terwijlse hier nog op aarden leven, en aangedaan sijn metter sterffelijke vlees, uytdrukkelijk de naam van Heylige toevoegt, gelijk te sien is 1 Petr. 2. *gy sijt* staat'er, *een uytverkoren geslagt, een Koninklijk Prieſterdom, een Heylig volk, een volk dat tot winst gelukkig is verkregen.* Soo noemtse ook den Apo-

Digitized by Google

ſancta & fraterna ſocietate habendos ac bene ſemper illis ſentiendum, honoreque, utpote a quibus, ut pro nobis orent pietatis jure requirere licet, ob Chriſtum, Chriſtianæque charitatis vinculum efficiendos, eorumque commodis & rebus conſulendum docent; nec non, ut ſe quiſque illorum precibus commendent, ſæpius hortantur.

ſtel Paulus in ſijnen laatſten aande Corinth. op het 13. Capittel, *u groeten*, ſeyt hy, *alle de Heylige*: en nog elders: *groet de geene, die over u geſtelt ſijn, en oock alle de Heylige*, dat is, al de Chriſtenen of gelovige. En hierom leeren s'ook, dat ſchoon men verpligt is boven alle menſſen, alle Chriſtenen, ſelfs ook de quade lief te hebben, en ſoo over al, als wel voornamelijk in tijd van noot, de hulpelijke hand te bieden, men even wel die op een byſondere wyſe in alles, dat mogelijk is, ten dienſt moet weſen, welke met ons deſelve leer en Geloof gemeyn hebben, en deſelve met haer werken openbaarlijk toonen; datmen deſelve, voor ſoo veel ſy de Chriſtelijke leer en waardigheyt aanhangen, heyliglijk als Broeders in geſelſchap moet nemen, altijt van haar een goet gevoelen hebben, om Chriſti wil, en wegens den bant der Chriſtelijke liefde (want wy mogen uit kragt vande God vrugtigheyt op haar verſoeken, datſe voor ons bidden) deſelve alle eer bewijſen, en eyndelijk in alle dingen haar nut en voordeel ſoeken.

Iſtos autem, qui Chriſti nomen profitentur, verum nequiter ac impie vivunt aut falſa doctrina irretiti errare ſe agnoſcunt, quantum in unoquoque ſitum eſt, humaniter corrigendos & per charitatem ſufferendos eſſe docent: Deumque precandum, quo eos ad ſalutis viam revocet, ut Euangelium gloriæ Chriſti ornetur in omnibus.

Ten laatſten is dit hare leer, datmen de geene, die Chriſti naam wel belijden, maar te gelijk ſeer ergerlijk en godloſelijk leven, of die in een verkeerde Leer bedraayt eenigſins belijden, datſe dwalen, met beleefdheyt beriſpen moeten en verbeteren, en met liefde eenigſins lijden en verdragen; ja datmen de Heere onſe God moet bidden, dat hyſe weer brenge totten wegh der ſaligheydt, op dattet Euangelie der heerlijkheyt onſes eenigen Heylands in allen mag verheerlijkt worden.

XVIII. HOOFT-LIT.

Van het Vaſten.

JEjunia noſtri cultum quendam externum in piis eſſe, Deo ſolis exhibendum, eaque pro perſonarum, gentium, locorum ac rerum ratione a cunctis & unoquoque etiam citra ſuperſtitionem & Hypocriſin ſervare docent. Nec ſui huic Articulo de ſunt Scripture loci; ſed e multis tantum hi ſunto, 2 Cor. 6. commendemus nos ipſos ut Dei miniſtri, *&c.* in jejuniis. *Et Chriſtus Dominus*; tunc, *inquit*, jejunabunt. *Rurſum alio in loco Paulus:* ut vacet is jejunio & precationi.

HIer leeren d'onſe, dat het Vaſten in de Godvrugtige, een uyterlijke ſlag van Godsdienſt is, die God alleen moet opgedragen worden, en dattet van allen en een ygelijk, na gelegentheyt van de lieden, volkeren, plaatſen en ſaken buyten bygeloof en ſchijn-heyligheyt gepleegt mag worden. Deſe ſtelling is ook niet ſonder gront van Schriftſpreuken. Uyt vele konnen deſe tegenwoordigh genoegh weſen. 2 Cor. 6. *Maar wy, als dienaars Gods, maken ons ſelven in alles aangenaam, — in vaſten*, eſv. De Heere Jeſus ſelfs gebruykt ergens deſe woorden: *als dan*, ſeyt hy, *ſullenſe vaſten.* Wederom den H. Paulus op een ander plaats: *Op datge moogt tijdt hebben tot vaſten en bidden.*

Docent deinde, non eſſe jejunium in diſcrimine ciborum: ſed in parco illorum ſemptu, ſobrietate & temperantia & ſui corporis afflictione & humilitate coram Deo. Refert autem in totum, quo quis animo aut voluntate jejunet. Quod autem jejunium ſalutare ſit, Deo gratum & acceptum, docetur apud Matth. c. 6. & Jeſ. 58.

Daar beneffens houden s'ook, dattet Vaſten niet en beſtaat in 't onderſcheyt van ſpijſen, maar alleen in 't weynig genieten der ſelve, in de ſoberheyt en matigheyt, en in 't pynigen en vernederen van ſijn lichaam voor God. 't Welk alles even wel maar hangt aanden wil en 't gemoet, met het welke men ſijn vaſten begint. Ondertuſſen dattet Vaſten heylſaam is, en Gode lief en aangenaam, is klaarlijk af te nemen, uyt het geene geſchreven ſtaat, Marth. 6. Jeſ. 58.

An vero in cibis delectus aliquis habendus ſit, unumquemque verbis Chriſti dirigi monent, qui advocatis ad ſe turbis dixit: audite & intelligite; non, quod ingreditur in os, impurat hominem, ſed quod egreditur ex ore, hoc impurum reddit hominem. *Et Apoſtolus*; novi, *inquit*, & perſuaſum

Se ſeggen ook, dat yder-een uyt Chriſti eygen woorden onderricht kan worden, of men aan eenige keur van ſpijſen wel plaats mag geven, door dien hy ergens totte vergaderde ſcharen aldus ſpreeckt: *Hoort toe en verſtaat dit eens; 't geene tot den mont ingaat, en verontreynigt den menſſe niet,*

maar

sum habeo per Dominem Jesum, nihil esse commune per se, nisi ei, qui existimat, aliquid esse commune, illi commune est. Verum si propter cibum frater tuus contristatur, non jam secundum charitatem ambulas. Ne cibo tuo illum perdas, pro quo Christus mortuus est. Non est enim regnum Dei cibus & potus; sed justitia & pax gaudium per Spiritum Sanctum. *Siquidem Christiana libertas eo usque porrigitur, ut tamen infirmis fratribus scandalo esse non debeat, ut inibi rursum apud eundem est*; omnia quidem pura, sed malum est homini, qui per offendiculum vescitur. *Item alibi:* atque esca nos non commendat Deo, neque, si comedamus, aliquid nobis supereſt; neque, si non comedamus, quicquam nobis deest.

maar 't geene uytten mont maar voort komt, veroorsaakt alleen inden selven onreynigheyt. Den Apostel gaat ook ergens wat breed over die saak: *ik weet seyt hy, en ben verseekert inden Heere Jesu, dat geen ding onreyn en is in hem selven: dan die agt yets onreyn te syn, dien isset onreyn. Maar indien uwe Broeder om der spijse wille bedroeft word; so en wandelt gy niet meer na liefde. En verderst dog dien niet met uwe spijse, voor welken Christus gestorven is. Want het Koninckrijke Gods en is niet spijse of drank; maar regtvaardigheyt, en vrede, en blydschap, door den H. Geest.* Soo dat de Christelijke Vryheydt sig heel ver uytstrekt, so nogtans, datse geen ergernis mag geven aan de swacke Broeders; gelijk dat een weynig lager volgt in d'aangetrokken plaats: *alle dingen*, dit zijn de woorden, *sijn wel reyn; maar 't is den menisse quaat, die met aanstoot eet.* So seyt hy noch elders, *het eten en maakt ons Gode niet aangenaam: want wy en hebben niet meerder, als wy eten, nog niet minder, als wy niet en eten.*

XIX. HOOFT-LIT.

Van den Maagdelijken Staat.

AD Cœlibatum docent neminem cogendum, aut ab eo retrahendum esse. Nam hunc Deus nulli præcepit aut vetuit; sed in cujusque voluntate & arbitrio, ut cælebs vivat, aut matrimonium contrahat, reliquit.

Qui autem se Cœlibatui propter regnum Cœlorum addixerit, hunc rectius ac tutius facere dicunt, quam si se conjugio involvat ac implicet juxta quod ad Corinth. prioris cap. 7. Apostolus dicit: de virginibus autem præceptum Domini non habeo; consilium tamen do, quod bonum est, homini sic esse: *& in calce capitis*; beatior est, si sic maneat, juxta meam sententiam. Opinor autem, quod & ipse Spiritum Dei habeam.

Deinde docent, nequis hoc consilio Cœlibatum eligat, ut sibi, aliisve remissionem peccatorum & vitam æternam per ipsum promereri putet. Nullus etenim Cœlibatus, nec opus nostrum nobis hoc adfert; sed unius tantum Christi mors & gratia. Verum hoc nomine se astringere Cœlibatui debet, qui ad eum idoneus est, quo commodius ac expeditius ipsi Ecclesiæ, Fratrumque societati in rebus salutis inservire queat, compertum habens, multa conjugatos incommoda comitari. Si sic permanere possit, bene facit. De hoc etiam Paulus; velium autem, vos absque sollicitudine esse, qui cælebs est, curat ea, quæ sunt Domini. *Ac rursum*; arbitror igitur, hoc bonum esse propter præsentem necessitatem. *Et Dominus ipse commendat eos, qui se castrarint propter regnum Dei. Oportere autem docent, eos, qui cœlibem vitam delegerunt, ad id somma ope, quod Apostolus habet, contendere ac niti, ut cumprimis bonis operibus præsint, ut sint sancti corpore & spiritu.*

SE leeren, dat niemant tot den Maagdelijken Staat gedwongen, of vanden selven te rug mag worden gehouden, vermits God den selven aan niemant voorgeschreven of verboden, maar aan yders wil en keur heeft gestelt, of hy ongetrout wil leven, dan of hy 't houwelijk wil kiesen.

Dit seggense daar by, datte gene, die sig wegens 't Koninkrijke der Hemelen tot den Maagdelijken Staat begeven hebben, beter en veyliger hebben gedaan, dan osse sig met het Houwelijk belemmert hadden, terwijl den H. Paulus in sijnen eersten aande Corinthiërs op het 7. Capittel dese woorden daar over heeft: *aangaande de maagden, en heb ik geen bevel des Heeren; maar ik segge mijn gevoelen, dattet den menisse goet is alzoo te zijn*; en 't selve Capittel met dese sluyt: *maar s' is geluckiger, na mijn gevoelen, indiense soo blijft. En ik meyn ook den Geest Gods te hebben.*

Voorders leeren s'ook, dat niemant met sulk een opset ongetrout mag blyven, dat hy daar by soude menen de vergevinge der sonden, en 't eeuwige leven door sig selven te verdienen. Want nog diergelijken staat, nog eenig ander van onse werken, maar alleen de dood en genade van onsen eenigen Salig-maker kan ons soo een werk te wege brengen. Maar de gene, die sig bequaam vinden om altijt sonder vrouw te leven, moeten 't alleen uyt sulk een insigt doen, datse denken de Kerk selfs en de maatschappy der Broederen in 't stuk van saligheyt gevoechlijker en vaardiger daar door te sullen konnen dienen; als wel voorseker wetende, dat de getroude veel ongemakken rontom sich hebben. Soo yemant by sulk voornemen kan blyven, die doet heel wel. Want den Apostel Paulus seyt'er ergens dit van: *ik wil, dat gy sonder bekommernisse zijt. d'Ongetroude bekommert hem met de dingen des Heeren*; en wat hooger: *ik houde dan dit goet te zijn wegens den tegenwoordigen noot.* Ja de Heere selfs prijst de gene, die sich selven ontmant hebben om het Koninckrijke Gods. Waarom sy ook leeren, dat de geene, die een

Digitized by Google

Docent præterea, ut qui se Cœlibatui omnibus interim rebus, quibus vitæ castitas conservari possit, diligenter, diuque expensis, consulto dedicarit, hoc animo, ut in Ecclesia Dei aliquo salutari ministerio fungatur, & fidem dederit Deo, Ecclesiaque, se castæ Cœlibatum servaturum: ideo, ut sit ad hoc Christi, Ecclesiaque ministerium, cui se liberrime consecravit, expeditior, habiliorque; talem jam ad contrahendum matrimonium sui juris, ut antea, non esse exceptam, ut Apostoli verbis utamur, ustione, *hoc est, si ei in Cœlibatu contigerit, ut ita uratur, ut nec ullo consilio, doctrina, castigatione aut monitu ustionem domare aut cohibere possit. Nam ut is, qui se matrimonio mancipaverit, non est sui juris, ut antea; ita & qui se Christo & Ecclesiæ ejus in ministerium devovit, ministerium hoc omnibus generis voluptatibus præferre debet, cujus gratia omnia etiam & propriam vitam abnegare tenetur. Habet hæc castimonia vitæ & voluptatum abstinentia certas quasdam promissiones* hujus & futuræ vitæ *Marci* 10. *Rursum*; qui non pugnant cum concupiscentiis & affectibus carnis adeo ut capiant vincere, hi abjiciunt donum, sibi a Deo collatum, amittunt Spiritum Sanctum & sunt offendiculo Ecclesiæ, quam sua inconstantia labefactant & lacerant.

Præterea docent, dona gratiarum diligenter ab omnibus & summo studio conservanda esse. Ita nemini imponunt jugum intolerabile cum conscientiæ offendiculo; verum quia propter bonum ordinem &, ut Paulus ait, propter bonum schema omnia fieri debeant in Ecclesia. *Censent ex re Ecclesiæ esse & commodare publicæ utilitati, ut is, qui continere non potest, deferat eam rem ad præsidentes in Ecclesia, quorum autoritate & consilio utatur. Decet enim Ecclesiæ ministrum Ecclesiæ & Fratrum autoritate omnia facere, ut sit aliis bono exemplo. Et minus peccatur, si eorum, qui Spiritum Christi habent, utaris consilio.*

een ongehout leven aan willen gaan, daar toe alle vlijt en naarsticheyt aan moeten wenden, dat se voornamelijk, 't geen den Apostel ergens seydt, door goede werken tragten uyt te munten, op dat se heylich mogen wesen naar lichaem en siele.

Se leeren van gelijken, dat de gene, die naar een rijp en langdurich overwegen van alle dingen, die tot het bewaren van een kuys leven strekken, voor heeft genomen nimmer te trouwen, uyt die insicht alleen, dat hy daar door meent eenige heylsame bedieninge inde Kerk wel waar te nemen, en aan God en de Gemeente vastelijk heeft behoort, dat hy sich met alle kuysheyt daar aan sal houden, op dat hy totten dienst des Heeren Jesu en der Kerke, aan welken hy sich heel vrywillich heeft opgedragen, bequamer en vaardiger wesen mochte: van sich selven daar na geen recht meer en heeft, om ooyt eenich Houwelijk met yemant aan te gaan, 't en zy hy, gelijk den Apostel spreekt, ondertussen geheelijk aan 't *branden* raakte; dat is, 't en sy het gebeuren mochte dat dien brandt metter tijd soo machtig wierde, dat hy noch door eenigen raat, noch door leere, noch door bestraffing, noch door vermaning gedemt of binnen kon gehouden worden. Want gelijk de gene, die sich door 't Houwelijk als in een slavernye heeft gesteken, niet meer, gelijk eerst sijn eygen meester is; soo moet hy ook, die sich tot den dienst van onsen Heylant, en sijne Kerk heeft overgegeven, den selven boven alle slag van wellusten stellen, als om welkers wil hy neffens alle dingen verplicht is selfs sijn leven te verloochgenen. En dese kuysheyt van leven, dit onthouden van alle vermakelijkheden, heeft daarom ook sijn *beloften van dit, en van het toekomende leven*, Marc. 10. Maar te gelijk lesen wy ook ergens aan d'ander sy: *Die niet en strijden met de begeerlijkheden en andere driften van het vlees om vervolgens deselve te konnen overwinnen, verwerpen de gave, haar van God gegeven, verlieſen den Heyligen Geest, en strekken de Kerk tot groote ergernis, dieſe door haar ongestadigheyt verswakken en scheuren.*

Ten laatsten eyndigense met dese Leer, dat gelijk men de gaven der genade met alle vlijt naarstiglijk waar moeten nemen, men ook alsoo geen ondraaggelijk jok met ergernis van 't geweten jemant op mach leggen. Doch vermits alles met goet geschik, en gelijk den H. Paulus ergens spreekt, *wegens wolgestheyt in de Kerk moet geschieden*, achtense 't heel nut voor de Kerk te wesen, en dienstig tot de gemeene ruft, dat de gene, die sich langer niet en kan bedwingen, de saak voor de Hoofden der Gemeente brenge, om na haar bevel en raat sich aan te stellen. Want het past een Dienaar van de Kerk, om anderen een goet voorbeelt te geven, dat hy alles doe na 't goetvinden der Gemeente. Men vergrijpt sich ook soo lichtelijk niet, als men den raat van sodanige gebruykt, die door den Geest Christi worden aangedreven.

Digitized by Google

XX. HOOFT-LIT.

Van den tijd der Genade, op welken de Goddelijke gunſt moet geſagt, en kan gevonden worden.

HOc demum loco docent, ut ſciant homines, tantiſper dum in vivis ſunt, tempus a Deo, quod gratiæ eſt, ſibi concedi, ut ipſum, ejuſque gratiam, benignitatem, miſericordiam & lenitatem quærant, ſicque ex illius promiſſione inveniant ac ita beatam ſalutem aſſequantur. De hac ſic in Actis Paulus concionatur: Deus præfiniit præſtituta tempora, præfixitque terminos habitationis hominum, ut quærerent Deum, ſi forte palpent eum & inveniant. *Et Dominus per Prophetam ait:* in tempore accepto exaudivi te & in die ſalutis adjuvi te. Ecce, nunc tempus acceptum, ecce, nunc dies ſalutis! *Idem diligenter admonent noſtri, nequis hoc tempore gratiæ abutatur; ſed ut interea dum in proſpera valetudine eſt, dumque per hoc tempus gratiæ licet, ſuperioris vitæ pœnitentiam agat, Deo reconcilietur ſuamque Conſcientiam fide in Chriſtum ac per ejus in Eccleſiæ adminiſtrationem pacificet ac tranquillet & ſecuram reddat. Hinc firmiter credens ſibi condonari peccata & propitium Deum eſſe propter Chriſtum, in cujus gratia firmatus, in boniſque operibus ambulans ac proficiens, certo expectare debet, animam ſuam, corporeis vinculis explicatam, tranſituram non in pœnam aliquam, ſed inſtar Lazari illius ab Angelis in æterna hova deportatum iri, illicque eam Chriſto Domino, quæ cum adeſt quidquid bonorum eſt & expeti poteſt, perpetuo manſuram. Nec equidem in noviſſimo die judicium mortis extimeſcet; nam in cœleſtem vitam rapietur. Ad hanc nos contendere vult Paulus, Hebræis ſcribens;* exhortemini vos invicem quotidie, quoad appellatur dies hodiernus, nequis ex vobis induretur ſeductione peccati. Ingrediemur enim in requiem, nos, qui credidimus, id eſt, Dei voci auſcultavimus in tempore.

Docent inſuper, certiſſimum cuique eſſe debere, quod, ſi abſque pœnitentia & fide Euangelii in peccatis ſuis deceſſerit, animam ſuam a morte, veluti impii illius Divitis, cui jam nulla reliqua erat gratia, æterni judicii ream fieri. Qui ſic impœnitentes vita hac defunguntur, in extremo omnium concluſionis die ſuis auribus horribilem Dei vocem audient; diſcedite a me, maledicti, in ignem æternum, qui paratus eſt Diabolo & Angelis ejus. *Rurſum Johannis 5.* & prodibunt, qui mala egerunt, in reſurrectionem condemnationis.

EYndelijk leerenſe noch op deſe plaats, dat alle menſen moeten weten, dat, ſoo langſe noch op de Wereld leven, haar den tijd van genade by God wort vergunt, op datſe hem, ſijne gunſt, goetheyt, barmhertigheyt, ſachtmoedigheyt mogen ſoecken en vinden, en eyndelijk ſoo de ſaligheyt bekomen. Waar over den H. Paulus in de Handelingen der Apoſtelen ook aldus leert: *God heeft een geſetten tijd beraamt, en ſekere palen geſtelt aan de wooninge der menſen, op datſe God ſouden ſoeken, offe hem misſchien mogten taſten en vinden.* De Heere ſelfs ſeyt ergens door ſijn Propheet: *ter aangenamer tijd heb ik u verhoort, en ten dage der ſaligheyt u bulp geboden. Siet, nu is het den aangenamen tijd, ſiet, nu is het den dag der ſaligheyt.* Waaromſe d'onſe ook naarſtiglijk vermanen, datſe toch deſen tijd der genade niet en willen misbruyken, maar in tegendeel, terwijl het haar geſontheyt noch toelaat, en eer den tijd verlopen is, berou toonen over haar voorige leven, ſich met Gode verſoenen, en haar gemoet door 't geloof in Chriſtum, en door des ſelfs berichting in de Kerk, te vrede, geruſt en buyten vreeſe ſtellen. Invoegen dat al de ſoodanige, die daar op vaſtelijk geloven, dat al haare ſonden om Chriſti wil vergeven, en God haar t'eenemaal genadich wort, beveſticht in deſe ſijne genade, en in goede werken wandelende en toenemende; ſonder eenige twijffelingen moet geloven en afwachten, dat hare zielen van hare lighamelijke banden ontſlagen, niet tot eenige ſtraf over ſullen gaan: maar als eertijds dien Lazarus van de H. Engelen tot het eeuwige goet ſullen worden overgevoert, om daar altijd met de Heere Jeſus te blijven, by welken alleen alle goët is te vinden, dat van jemant bedagt of begeert kan worden. So datſe ſelfs het vonnis van de doot in haar laatſte uur niet en hoeven te vreeſen, door dienſe worden weggerukt tot het Hemelſe leven, na 't welke den Apoſtel wil dat wy vieriglijk haken, als hy dit aan de Hebreen ſchrijft: *Vermaant tog dagelijks d'een den anderen, ſo lang het nog heden genaamt kan worden. Dat ook niemant onder u ſig door de verleyding der ſonde verherde; door dien wy alle, die gelooft, dat is Gods ſtemme by tijds gehoort ſullen hebben, in ſullen gaan tot de ware ruſt.*

Voorders leerenſe ook, dat yder een verſekert moet weſen, dat, ſoo hy ſonder berouw en geloof aan 't Euangelie in ſijne ſonden komt te ſterven, ſijn ziele, gelijk die van den goddeloſen Vrek, die geen genade meer hadde te verwachten, ſtrax na de doot tot het eeuwige oordeel wort gedoemt. Die ſoo onboetvaardiglijk van de Wereld ſcheyden, ſullen ten laatſten dage van het ſlot van alles deſe ſchrikkelijke ſtemme Gods metter ooren aanhooren: *Gaat van my, gy vervloekte, in het eeuwige vier, 't welk den Duyvel en ſijne Engelen voor lange is bereyt.* 't Welk ook beveſticht wort in den Euangelio Johannes op het V. Capittel; *en die het quade gedaan ſullen hebben, ſullen raken tot d'opſtandinge der verdoemeniſſe.*

Monent adhæc, ne quisquam ad Dominum converti, suorumque admissorum culpam deprecari, pœnitentiamve agere ad senectam aut ægritudinem, differat interea autem temporis securus & in utramque aurem dormiens carni & mundi illecebris indulgeat, suaque voluntati morem gerat. Scriptum est enim: ne adjicias peccatum super peccatum & ne dicas; miseratio Domini magna est, multitudinis peccatorum meorum miserebitur. Misericordia enim & ira ab illo cito proximant & in peccatores respicit ira illius. Non tardes converti ad eum & ne differas de die in diem. Subito enim veniet ira illius & in tempore vindictæ disperdet te. *Is vero omnium maxime, qui post adeptum divini erga se favoris testimonium suapte ac voluntarie peccatis sese immerserit, totque admonitiones salutares, ut in tempore resipiscat, spreverit ac neglectui habuerit, verum & stulte ac procaciter Dei abusus misericordia in eaque supplodiatus, in peccatis perduraverit ad usque postremum ac jam imminentem mortis articulum, ac tum primo expergefactus, mortis instantis, infernique horrore & metu incipiat vel sero sapere: periculosum est, ne Domini furorem, ut clare verba illius testantur, extremo suo malo & non misericordiam experiatur;* clamabunt, *inquit Dominus apud Michaam* 3. ad me & non exaudiam eos & abscondam faciem meam ab eis in tempore illo, sicut nequiter egerunt in studiis suis; quippe qui vocem meam audire noluerint, cum expandi manus meas tota die. *Verendum profecto, ne dignafactis suis præmia referat, qui tempore, quod Deus illi ad pœnitentiam concesserat, tam ignave ac perdite usus fuerit.*

Se vermanen daar beneffens, dat toch niemant sijn bekeringe tot den Heere, 't af bidden van sijn begane misdaden, of het toonen van berouw over deselve tot sijn afgeleefden ouderdom, of eenige siekte uyt en stelle, en middelerwijle heel sorgeloos met de handen inde schoot, de verlokselen van 't vlees en van de Werelt involgen, en sijn eygen wil in alles gehoor geve. Want daar staat geschreven: *En hoopt tog d'een sonde niet op d'andere, nog en segt immermeer; de barmhertigheyt des Heeren is groot, hy sal sig over de veelheyt mijner sonden ontfermen. Want sijne gramschap nadert soo wel-haastelijk, als sijne medogentheyt en sijne verbolgentheyt heeft het oog op de sondaren. Weest dan niet traag in u tot hem te bekeeren, nog en stelt het niet uyt van den eenen dag tot den anderen. Want sijne gramschap sal schielijk komen, en in den tijd sijner wrake sal hy u verderven.* Maar boven al loopt het in 't by sonder sijn gevaar, of de gene, die reets al een getuyggenis van de goddelijke genade te sijnwaarts heeft ontfangen, en sich even wel willens en wetens in sonden steekt, ja soo veel heylsame vermaningen van sich by tijds tot bekeeringe te begeven, niet alleen veracht, en met de voeten treet; maar die selfs Gods barmhertigheyt sottelijk en moetwilliglijk misbruykende, en daar op gegront, in sonden volhert, tot den laatsten en aanstaanden ogenblik des doots; die dan noch naulix eerst begint t' ontwaken, en uyt schrik en vrees voor den tegenwoordigen doot en hel, te laat tot achterdenken te komen: of de sodanige in plaats van Gods genade, sijn woede, tot haar hoogste quaat niet en sullen ervaren, door dien dese sijn eygen woorden dat klaar schijen te seggen: *Sy sullen tot my roepen,* seyt de Heere selfs by den Prophete Micheäs op het 3. Capittel; *en ik en salse niet verhoren; maar ik sal mijn aansicht in dien tijd van haar verbergen, gelijk sy met opset booslijk hebben gehandelt, wanneerse mijn stemme niet en hebben willen hooren, toen ik mijn handen den helen dag tot haar heb uytgesteken.* Voorwaar het staat wel eenichsins te vresen, dat hy verdienden loon na sijne werken sal krygen, als welke den tijd hem van God tot sijn bekeringe vergunt, soo loffelijk en schendich verwaarlooft heeft.

Dit leerense nochtans tot besluyt, dat niemant tot wanhoop moet vervallen. Want als selfs maar in 't laatste gevaar van de doot noch een teyken van ware boetvaardigheyt wort gesien, 't welk even-wel seer selden den soodanigen gebeurt; want na 't seggen van den H. Apostel, *konnenwe dat maar doen, als't God sal willen toelaten:* soo wordense niet gelaten sonder den trooft van vryspreking. Te weten dien tijd der genade duurt effen soo lang, als 't leven selfs. Ondertussen moet yder een altijd gedagtig wesen aan 't geen den H. Paulus met den Prophete seyt: *So gy heden sijn stemme nog hebt gehoort, en wilt uwe harten tog niet verharden, gelijkse weerspannig waren ten dage der versoeking in de Woestyne,* esv. Waaromse ook d'onse met alle vlijt en naarstigheyt aanporren, datse door alle die dingen sig altijt vermaant houdende, en by tijts deselve gelove gevende, sich, eer de sonne een duysterheyt worde, en de Bergen met een duysterheyt overtogen, boetvaardigheyt willen toonen, en na 't verlaten van den ouden mens tot Gode mogten

Attamen, nequis desperet, docent. Nam si etiam in extremo mortis periculo vera pœnitentiæ signum apparuerit, quod rarissime tamen accidit talibus (recte enim Paulus; id, *inquit,* faciemus, si permiserit Deus) *absque consolatione absolutionis non dimittitur. Durat enim tempus gratiæ, quoad vita ista durat. Meminerint hujus, quod Paulus cum Propheta dicit:* hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra, sicut in exacerbatione secundum diem tentationis in deserto, *&c. quò iis admonitis omnes acquiescant quoque in tempore, etiam, antequam contenebrescat sol & operiantur montes ca-*

ligine,

we-

ligine, resipiscant ac omissa vetustate ad Deum redeant, omniaque agant, ne a gloria excidant; nostri summo studio curaque adhortantur.

wederkeeren, en alles soodanich aanstellen, datse niet mis en mogen hebben ontrent de eeuwige heerlijkheyt.

WY voegen hier nog by een andere Belijdenis des Geloofs, overgegeven aan 't *Parlement*, of Rijxraat van Turijn, en tegengestelt aan seker Verbot-brief vanden 23sten. van Lente-maant 1556. by 't selve tegen de Waldensen opgedondert. Den inhout en kort begrip van 't geen tegen die arme luyden by 't selve was afgekondigt, bestondt hier in; dat namelick van wegen den Koning en 't doorlugte Hof des breden, Raats aan alle Dijkgraafschappyen, Maatschappyen of Gemeentens, 't Volk en Ingesetenen van Lucerna, La Tour, Villar, Bobi, Ville-neuve, Roras, St. Jan, Angronje, Lucernette, Bubiane, Fenil, Campiljon, Garcillane, Mombron, anders geheten S. Marten, en andere meer vande Valleye van Lucerna, mitsgaders aan alle andere luy, van wat staat of hoedanigheyt sy souden mogen wesen; wel uytdruckelik verbod wierde gedaan van geen Leeraers, komende van Geneven, of elders van daan, veel min de gene, die vande geseyde plaatsen selfs oorspronkelik sijn, op haar land, in huysen of haar gebouwen te nemen, te huysvesten, of voortaen te hooren, 't en sy deselve daar toe by den Eer-waardigsten Heer Opper-bisschop van Turijn, sijn Stede-houder of eenige andere geestelijke Overigheyt der selver lant-streken sijn aangestelt, en van 't welgemelde Hof vanden Vorst-raat goet-gekeurt: en dit alles op verbeurte van lijf en goederen. Voorders datse onder gelijke straffe, en sonder tegenspreken sig souden hebben te Bigten, tot de Communie te gaan, haar Houwelijcken aan te gaan, haar Dooden te begraven, de Misse te hooren, en voorders alles nade Wetten van onse H. Moeder de Kerk naaukeuriglik souden hebben uyt te werken. Eyndelik dat, wanneerder eenige vande geroerde Leeraars mogten gekomen sijn, sy deselve souden hebben in versekering te nemen, te houden, aan te brengen, ja selfs de gene bekent te maken, die deselve eenigsins souden tragten te verbergen: alles onder de selve straf en te gelijck evenwel met belofte aan d'aanbrengers van een darde-deel der goederen van sulke overtreders, van te sullen verswegen blijven, en vergiffenis te hebben van al het voorledene; als mede met genade en vergiffenis van alle het voorledene aan alle andere, die sig sullen willen buygen onder de gehoorsaamheyt vande Roomsse Kerk, en haar leven gerustelik doorbrengen, komende tot dien eynde om sig in handen vande geseyde Bevel-hebberen, of Gewetens-dwinger, esv. op te laten schrijven: met gebot aan alle een ygelik van over al de stucken, in't afgekondigde Verbot begrepen, by wel geteykent en bekragtigt schrift-antwoort, en verklaring van haar meynigen te geven.

Waarop dan de Waldensen aan den selven tot antwoort overgaven een korte Belijdenis van haar Geloof, by welke sy verklaarden, 1. datse al 't geen in de H. Schrift des Ouden en Nieuwen Testaments, en in 't Apostels Hooft-begrip des Geloofs kortelik is begrepen, geloofden en altijt wouden volgen. 2. Datse sig biegten en de H. Sacramenten, door onsen Heylant aangestelt, volgens 't waar gebruyk van haar insetting hielden. 3. Datse voor goet keurden al 't geen in de Leer-begrippen den vier eerste algemene Kerken-vergaderingen, als daar sijn dat van Nicea, Constantinopolen, Ephesen en Chalcedonien, als ook in dat vanden H. Athanasius is vervat. 4. Datse mede de Tien-Geboden des Heeren hielden, gelijkse beschreven staan in het boek Exod: op het 20. en Deuter. op het 5. hooft-stuck, en na de selve haar leven tragtten aan te stellen onder haar, soo veelse konden, geen boosheyt lijdende, nog eenige werken, die aanloopen tegen de selve geboden. 5. Datse d'Overigheden, haar van God gegeven, oock erkenden en haar in alles, dat niet en strijt met de geseyde Wet Godes, die opperste Heer en Voogd van allen is, wouden gehoorsaam, en onderdanig wesen. Dat eyndelik haar Vaders en Moeders geduyrende ettelijke honderden van jaren desen selven Godsdienst wel hadden aangehangen; maar dat sy evenwel, soo men haar door 't geseyde Woort Gods ooyt konde bewijsen, dat sy, of hare Voorouders ooyt in dwalinge gesteken hadden, bereyt waren haar selven tegen te spreken.

En belangende de stucken, in de boven-gemelde Plakkaart geroert, antwoordense I. ontrent de Misse, dat sy alleen d'opregte, dat is, het H. Avontmaal, hadden, 't welk de Heere Jesus selfs ingestelt, en de H. Kruys-gesanten hebben uytgedeelt. Maar aangaande de gene, die de Priesters, tegenwoordig in 't Pausdom bedienen, dat soo men haar konde toonen, datse over-een quam mette H. Schriftuur, sy deselve strax

aen

aen ſouden nemen, en anders niet. II. Ontrent de Oor-bigt, datſe hare ſonden dagelijks voor God beleden, en volgens ſijn bevel, en dat van onſen Saligmaker, op verſcheyde plaatſen van ſijn Woort ons voorgeſchreven, hem daar over in 't openbaar, en in 't heymelik om vergiffeniſſe baden. Dat, ſoo de Prieſters met de ſelve Schrift haar Oorbigt ſtaande konden houden, ſy evenwel deſelve niet en ſouden verwerpen. III. Ontrent den Doop, datſe dien aangaande met alle nedrigheyt het gedane gebot vanden Sone Gods aannamen, en den ſelven ſonder afdoen, bydoen, of eenige verandering na Chriſti inſtelling trouwelik bedienden, doende alles na Pauli gebod in ſoo een taal, die van yder-een verſtaan kan worden. Soo men ondertuſſen eenigſins kan bewijſen, dattet byvoegen van beſweringen, het ſout, den olie en andere diergelijke dingen eenigermaten op Gods Woort ſijn gegront, datſe bereyt waren deſelve aan te nemen. IV. Ontrent de Begravenis, datſe hare dooden met een goet gevolg ſeer eerlick begroeven, daar by gebruykende eenige heylige vermaningen om al de vrienden te trooſten, en op te wecken tot ſoodanig een leven, datſe den doot der regtvaardigen ook eyndelik mogten ſterven. Maar belangende de kaarſſen, 't geluy der klocken, en andere plegtelikheden, die men daar ontrent in het Pauſdom gebruykt, ſoo men konde waar maken, dat God daar door niet en wierde vertoornt, dat ſy deſelve ook plaats ſouden geven. V. Ontrent de menſſelijcke inſettingen en overleveringen, datſe de ſoodanige, die ſtrekten tot goede geſchikheyt, tot eerlikheyt en eerbiedigheyt, die den H. Kerkdienſt toekomt, altijt ſeer geerne gehoorſamen ſouden; maar aangaande de geene, die met inſigt van verdienſten alleenlik wierden voorgeſtelt om tegen de H. Schrift de gewetens te binden en te verpligten, datſe deſelve niet aan en konden nemen

Maar belangende 't geen men haar hadde voorgedragen, dat deſelve namelik van *Concilien*, of Kerken-vergaderingen, ſijn voorgeſchreven, daar antwoordenſe op, datter ſelfs verſcheyde ſijn, die door ſulken hogen magt niet en ſijn aangeſtelt. Dat evenwel, wanneerſe ſelfs tot een toe ſoo heerlijken oorſprong al hadden, men niemant, ſelfs geen Engel uytten Hemel, moet hooren, als hy tegen Gods Woort iets ſou willen gebieden. Dat den gemelden hoogen Kerk-raat wel verſcheyde ſchoone en heylige Wetten hadde voorgeſchreven, om daar by de Leeraars en 't Volk gevoeggelik te beſtieren, laſtende by gelijkenis, datte *Kerken-dienaars, die door hoerery, dronkenſchap, of wat het ook ſou mogen weſen ergerlik ſijn, moeten afgeſet worden; datte gene, die by een hoeragtig Prieſter ter Miſſe gaat, inden ban moet worden gedaan*, eſv. maar dat men daar van niet eens meer en rept, gelijk men alleenlik daar doorgaans doet van 't gene tot voordeel en vernoeging der Geeſtelikheyt moet ſtrecken. Datſe eyndelik bereyt waren in tegenwoordigheyt va hare EE. AA. dit alles by een wel-geſchikte reden-twiſt te bewijſen en beweren, verlangende, dat het ſelve hoe eer hoe liever mogt geſchieden, eſv.

Henrik Pentaleon geeft ons ook in het twede Deel van ſijn Bloet-getuyg-ſchrift, in 't jaar 1563. door Niklaas Buylinger te Baſel gedruckt, in 't 5. boek, bl. 130. ende volgende, nog een afſchrift van een mooye en bondige Belijdenis aanden Cardinaal Sandoletus, de Burger-meeſteren van Avinjon, en den Biſſchop van Caſtaljon, en Carpentras by de Waldenſen overgegeven, welke daar na den wel-gemelden Franciſcus I. Coninck van Vrankrijk ook is inde hant gekomen: waar van hy aldaar ook in 't breede verhaalt, datſe door den Caſteleyn Anagnoſton voor wel-gedagte Groot-magtigheyt luyt op wierde geleſen, en deſelve hare Groot-magtigheyt, die naarſtiglik hadde toegeluyſtert, daar op deſe woorden geſeyt ſou hebben: *wel! wat quaat ſteekt daar nu in? weet yemant op deſe Belijdenis wat te ſeggen, daar men ſoo veel gebaars om maakt?* en dat alle d'omſtanders daar op ſouden hebben ſtil geſwegen, ja datter niet een geweeſt ſou hebben, die 't hart had iets ter werrelt daar tegen voor te ſtellen. En waarlik s' en kan niet als met het meeſte genoegen vande ſodanige geleſen worden, die de ſuyvere, klare en bondige Gods-geleertheyt beminnen. Maar terwijlſe ſeer wijt en breet gaat, en nogtans niet anders eygentlik en vervat, als de ſelve Leer der voorgaande en volgende; ſal 't my genoeg weſen haar geſchik hier voor ogen te ſtellen en de wijſen van ſpreken van eenige der voornaamſte hooft-leden, ſoo kort, als 't mogelik is, aan te trecken, en voornamelik 't geen de Geloofs-geſchillen raakt.

Het 1. Hooft-deel dan handelt vande H. Schrift, en vervat onder andere deſe dingen,

Digitized by Google

gen; dat namelik de Boeken der H. Schriftuur al 't geen behelſen, dat tot de ſaligheyt van noden is; dat men ontrent den Godsdienſt geen andere regtſnoer en mag erkennen; datmen tottet weerleggen der dwalingen en ketterijen der gene, die de waarheyt bevegten, of tot het verbeteren der ondeugden en bedurven ſeden vanden mens geen andere wapenen en mag gebruyken, en dat daarom alle gelovige 't leſen en betragten der ſelve hoger moeten ſchatten, als gout en koſtelijke geſteenten; dat men ſig ſorgvuldiglik moet wagten van daar iets by of af te doen; eſv.

Het 2. vande Heylige en aanbiddelijke Drie-eenigheyt, en wel in 't byſonder van God den Vader.

Het 3. van Jeſus Chriſtus de Sone Gods, waar van het na veel heerlijke bemerkingen deſe woorden gebruykt; dat hy den eenigen verwerver is van het eeuwige leven, den eenigen Saligmaker, en die ons alleen kan regt-vaardig en heylig maken, den eenigen tolk, beſchermer en voorſpraak van 't menſſelik geſlagt; onſen eenigen Hogen-prieſter, die geen naſaat van noden heeft.

Het 4. van ſijn Ontfangenis vanden H. Geeſt.

Het 5. van ſijn wonderdadige Mens-werding.

Het 6. van ſijn Lijden, 't welk aldaar geſeyt wort door 't Paas-lam, en de kopere Slang voorbeelt te ſijn geweeſt.

Het 7. van ſijn Nederdalinge ter Hellen, by 't welk de lighamelijke t'eenemaal wort verworpen.

Het 8. van ſijn heerlijke Verrijſenis.

Het 9. van ſijn Hemel-vaart.

Het 10. van ſijn Sitten ter regter-hant Gods, ſijns Vaders.

Het 11. van ſijn twede Komſt.

Het 12. vanden Heyligen Geeſt.

Het 13. vande H. Kerk en de Gemeenſchap der Heyligen.

Het 14. vande Vergevinge der Sonden met deſe woorden: wy geloven en belijden, dat de vergeving onſer ſonden geheelik uyt genade is, en alleen uyt loutere goetheyt van onſen Heere Jeſus Chriſtus voort is komende, die eens voor onſe ſonden is geſtorven, hy regtvaardig voor ons onregtvaardige, en die onſe ſonden in ſijn lighaam aan het kruys heeft gedragen, als weſende 't eenig lam Gods, dat de ſonden der wereldt wegneemt.

Het 15. van d'Opſtandinge der Dooden.

Het 16. van 't eeuwige Leven.

Het 17. vanden Doop; waar onder anderen ſtaat, dat de Heere Jeſus alleen kragt geeft aande Geloofs-teykenen, en ons deel-genoten maakt der beteykende ſaken, delende den gelovigen uyt ſoodanige gaven en genaden, die met haar oogen niet geſien konnen worden. Van gelijken ook dit; te weten dattet geen de Papen buyten Gods Woort by den Doop hebben gevoegt, als daar ſijn de beſwering van 't water, 't vormſel, 't ſout en 't ſpeekſel, maar bloote vonden van menſſen ſijn. Datte ſoodanige ook groffelik dwalen, die de kleyne kinderen vanden H. Doop weerhouden.

Het 18. van het H. Avont-maal; daar onder anderen dit te leſen is: wy geloven en belijden, dat onſen Salig-maker het *Sacrament* des Avont-maals heeft ingeſtelt, 't welk is een dank-ſegging en gedagtenis vanden doot en 't lijden onſes Heeren Jeſu, waar in 't broot en den wijn worden omgedeelt en ontfangen, als ſienelijke teykenen en verbeeldſels der heylige dingen, dat is van 't liggaam en bloet van onſen Heylant, tot vergevinge der ſonden, en verſoening van 't menſſelijke geſlagt met God aan 't Kruys eens opgedragen. Soo dat al de gene, die maar gelooft, dat de Heere Chriſtus tot vergeving ſijner ſonden ſijn liggaam heeft overgegeven en ſijn bloet vergoten, alleen 't vleys onſes Heeren eet, en ſijn bloet gelijkelik drinkt, ſijnde waarlik daar door aan beyde deelagtig, eſv. En een weynig lager: men moet ſig niet voor laten ſtaan, als ſommige doen, dattet ware liggaam Chriſti, ſijn vleys en beenderen in 't broot des Avontmaals gevonden, of verborgen, of ook in 't ſelve verandert ſoude weſen; want dat gevoelen is ſtrijdig met Gods Woort, en mette Hooft-leden van ons Geloof, by welke wy duydelik worden onderweſen, dat Chriſtus ten Hemel is opgevaren, van waar hy komen ſal om t'oordeelen de levendige en de doode. Laat dan geen Chriſten ſig inbeelden eenige vleeſſelijke vereeniging en gemeynſchap tuſſen den Salig-maker

Digitized by Google

en ſijn Uytverkorene; maar wel, datſe niet te min waarlik met ſijn liggam en bloet ſijn vereenigt, als been van ſijn beenen, en vleys van ſijn vleys. Want de gelovige moeten erkennen, dat de verborgentheyt van onſe vereeniging en gemeenſchap met onſen Heylant ſeer groot en verholen is, en dat de wijſe daar van heel geeſtelik ſijnde, deſelve van 't menſſelik vernuft niet en kan gevat of begrepen worden. Nu de liggamelijke tegenwoordigheyt onſes Heeren en is den Chriſtenen geenſins nut, eſv. Waarom het volkomelik vaſt en ſeker is, dat het groote bedriegers ſijn, die leeren, dat het broot des Avontmaals het waar en eygen liggaam Chriſti is; vermits het gegeten vleys nergens toe dienſtig is: 't is de Geeſt alleen, die levendig maakt, eſv.

Het 19. vanden Gods-dienſt.
Het 20. vande Wet.
Het 21. van 't Gelove.
Het 22. vande goede Werken.
Het 23. van het Vaſten.
Het 24. van ſig 't Onthouden van ſekere ſpijſen; waar ontrent de Roomſſe Kerk t'eenemaal wort verworpen.
Het 25. vande Overigheyt.
Het 26. vande Harders en Leeraren.

Hier moet ook nog gedagt worden ſeker Kort-begrip van een ander Geloof-belijdenis der geroerde Waldenſen. Te weten de Waldenſen van Bohemen (die, gelijkwe dat elders bewijſen, metten naam haren Gods-dienſt en Leeraars vande Valleyen hebben ontfangen, door dien deſe haar deſelve plagten toe te ſenden in plaats vande gene, die ſy totten H. Kerk-dienſt verkoren hebbende, tot het vervolgen van haar Leer-oeffeningen na de Valleyen verſonden) hebben ook ingeſtelr ſeker brede Belijdenis van haar Geloof, dieſe ſtelden tegen al de bewijſen der Rooms-algemeeniſten en voor al tegen de Haarſackerijen van ſeker bekenden Rokenzana, welke haar geloof verlooggent hebbende, tot groote ergernis der ſwacken, tegen haar ſchreef en leerde. In de ſelve verklarenſe eerſt deſe gront-ſtucken, 1. Dat men niemant, als den Heere Jeſus gehoor mag geven; 2. Dat de Nieuwe bondſchriften alleen ſonder menſſelijke Overleveringen den gelovigen wandelaars in deſe werelt genoegſaam voldoen; 3. Dat de Regel-matige Schriften alleen konnen ſtrecken tot rigt-ſnoer van ons Geloof; 4. Hoe verre de H. Out-vaders gehoort konnen worden; 5. Welke den aart is der Plegtelikheden van 't Nieuwe Verbont; 6. Dat aangaande deſſelfs H. Segel-teykenen de Roomſſe Kerk geenſins, maar alleen de H. Schrift gelooft kan worden: en daar onder voegen s'een grondige Verklaring vande voorgeroerde ſtoffe. Maar terwijl deſelve een groot boek in agten vande 303. ſijtjes komt uyt te maken, konnen wyſe niet wel hier tuſſen voegen, te meer, alſoo 't allenthalven genoeg is, dat wy den weet-gragen Leſer bekent maken, dat ſe heel van hem geleſen kan worden in ſeker Boek, geheten *Valdenſia Balthazari Lydii*, *M. F. Palatini*, *Eccleſiaſtæ apud Dordregtanos*, gedruckt tot Rotterdam in 't jaar 1616.

Eyndelik moet hier ook worden bygevoegt een van haar Belijdeniſſen des Geloofs, by deſelve in 't jaar 1544. aan hare Groot-magtigheyt van Vrankrijk overgegeven. Namelik ten tijde van Franciſcus I. Konink van Vrankrijk, die toen Vorſt was van Piemont, en ſijn Rijx-raat hiel inde Stadt Turijn, tegenwoordig de Verblijf-Stadt der Hertogen van Savoyen, hebben de Waldenſen der Valleyen ſoo van Piemont, als Dauphiné en Provencen na 't geen Johannes Criſpinus art. 15. monim. mart. l. 3. in 't leven van Lancelot du Voyſin en de Heer De la Popeliniere in 't 1. boek van ſijn Geſchiedeniſſen, bl. 26. vanden druk des jaars 1581. eenſtemmiglik verhalen, aanden ſelven een Belijdenis van haar Geloof overgegeven, *quemadmodem ex omni memoria ætatum & temporum a Veteribus eam ſuſceperant*, dat is, gelijkſe deſelve voor veel eeuwen van hare Voorſaten hadden aangenomen, Deſelve J. Criſpinus geeft ons in 't aangetrocke 3. boek nog wel een andere Geloof-belijdenis, die de Waldenſen van Merindol en Cabrieres aanden Vorſt-raat van Provencen eens hebben doen behandigen, gelijk hy gewaagt van deſe andere, in 't jaar 1544. gelijkwe geſeyt hebben, den Koning van Vrankrijk toegeſonden, en inden jare 1551. in ſijnen Breden-Raat van

Pa-

Digitized by Google

Parijs opentlik opgeleſen. Maar ik ſal die eerſte, om kort te ſijn, hier over ſlaan, en my te vreden houden met deſe laatſte van woort tot woort hier neer te ſtellen, te meer, alſoo deſelve in't kort vervat, 't geen d'andere ſeer wijt-lopig verhandelen. Sy begint dan, als volgt:

I.

Van God.

NOus croyons qu'il n'y a qu'un ſeul Dieu, qui eſt Eſprit, le Createur de toutes choſes, le Pere de tous, ſur nous tous, parmy nous tous, & en nous tous, qui doit eſtre adoré en eſprit & verité, qui ſeul peut donner la vie, la nourriture, le vêtement, la ſanté, la maladie, les commodités, & les incommodités; nous l'aimons comme autheur de toute bonté, & le craignons comme le ſcrutateur des cœurs.

WY geloven dat'er maar een eenich God is; welke is een Geeſt, een Schepper van alle dingen, een Vader van allen, boven ons allen, by ons allen, en in ons allen, en die in geeſt en waarheyt moet aangebeden worden; die alleen leven, voedſel, kleding, geſontheyt, ſiekte, voorſpoet en tegenſpoet geven kan; wy beminnen hem, als den gever alles goeds, en vreſen hem, als den doorſoeker der harten.

II.

Van Jeſus Chriſtus, onſen eenigen Middelaar.

Nous croyons que Jeſus Chriſt eſt le Fils & l'Image du Pere, auquel habite toute plenitude de Deité, par lequel nous connoiſſons le Pere; qu'il eſt nôtre Mediateur & Advocat, & qu'il n'y a aucune autre nom ſous le Ciel qui ſoit donné aux hommes, par lequel il nous faille eſtre ſauvés. Nous invoquons ſeulement le Pere par ſon nom, & ne faiſons aucune priere à Dieu, que celles qui ſont contenuës dans la S. Ecriture, ou du moins qui ont le méme ſens.

Wy geloven, dat Jeſus Chriſtus de Soon en 't Beelt des Vaders is, in welken alle volheyt der Godheyt is gehuysveſt, en door welken wy den Vader kennen; dat hy onſe Middelaar en Voorſpraak is, en dat'er *geen anderen naam onder den Hemel is, die aan den menſen is gegeven, door welken wy ſalig ſouden moeten worden.* Wy roepen ook den Vader in ſijnen naam alleen aan, doende evenwel geen gebeden tot God, als die in de H. Schrift begrepen ſijn, of ten minſten die den ſelven ſin en inhout hebben.

III.

Van den H. Geeſt.

Nous croyons que nous avons l. S. Eſprit pour Conſolateur, qui procede du Pere, & du Fils, par l'inſpiration duquel nous prions, & par l'efficace duquel nous ſommes regenerés. Qu'il fait en nous toutes les bonnes œuvres, & que par luy nous ſommes conduits en toutes verité.

Wy geloven, dat wy den H. Geeſt tot Trooſter hebben, die uytgaat van den Vader en van den Sone; door welkers inblaſing wy bidden, en door welkers krachtdadigheyt wy worden wedergeboren; dat hy in ons alle goede werken voortbrengt, en datwe door hem in alle waarheyt worden geleyt.

IV.

Van den H. Kerk.

Nous croyons qu'il y a une Sainte Egliſe, qui eſt l'aſſemblée de tous les élus de Dieu, qu'il a élus depuis le commencent juſqu'à la fin du monde, de laquelle le Chef eſt nôtre Seigneur Jeſus Chriſt, laquelle eſt gouvernée par la Parole de Dieu, & conduite par ſon S. Eſprit. Dans elle doivent converſer tous les vrais Chrêtiens; elle prie inceſſament pour tous, elle eſt agreable à Dieu, par devers lequel elle a ſon recours, & hors d'elle il n'y a point de ſalut.

Wy geloven, dat'er een Heylige Kerk is, welke eygentlijk is een vergadering van d'uytverkorene Godes, die hy ſich van 't begin tot het eynde der Wereſt heeft afgeſondert, waar van onſen Heere Jeſus alleen het hooft is; welke door 't Woort Gods wort beſtiert, en door ſijnen H. Geeſt geleyt. Alle ware Chriſtenen moeten in deſelve haren omgank hebben, door dienſe voor een yder ſonder ophouden bid. Deſelve is Gode ook ſeer aangenaam, tot welken ſy daarom ook haren toevlugt neemt. Eyndelijk buyten deſelve en is gene ſaligheyt.

Digitized by Google

V.

Van de Kerk-Leeraars.

Nous tenons cecy pour resolu parmy nous, que les Evéques & les Pasteurs, doivent estre irreprehensibles en leur Doctrine, & en leurs mœurs, sinon qu'ils doivent estre deposés, & d'autres établis en leur place, qui remplissent leur charge. Or que personne ne s'attribuë cet honneur, sinon qu'il y soit appellé de Dieu, n'affectant point le gain des honeste comme dominant sur les heritages du Seigneur, *mais estant porté* d'un franc courage, donne exemple aux personnes pieuses en parole, en conversation, en charitaté, & en chasteté.

Wy houden dit onder ons voor vast, dat de Opsienders en Leeraren in leer en leven onberispelijk moeten wesen; ja datse anders af moeten werden geset, en betere gelijkelijk in de plaats, die hare Ampten beter mochten bekleden. *Ondertusschen en mag sig niemant dese eer aanmatigen, 't en sy hy van God daar toe geroepen worde, nog daar door staan na schandelijke winst, als heerschappye voetende over de erfdelen des Heeren; maar daar toe uyt vrywilligen moet aangedreven sijnde in omgank, liefde en kuysheyt godvrugtige luyden een goet voorbeeld geven:*

VI.

Van de Overigheden.

Nous confessons que les Rois, Princes, & Magistrats, sont ordonnés de Dieu, ausquels il faut estre sujets: car ils portent l'espée pour proteger les bons, & punir les mechans: c'est pourquoy il faut que nous leur rendions tout l'honneur qui leur est deu, & que nous leur payons le tribut. Or personne ne se peut exempter de cette obeissance, s'il veut estre appellé Chrétien, suivant l'exemple de nôtre Seigneur Jesus Christ: car il a payé le tribut, & n'a voulu usurper aucune jurisdiction ni domination temporelle, déployant par cét état d'humilité l'espée de la Parole de Dieu.

Wy belijden, dat de Koningen, Vorsten, en Overheden van God sijn beschikt en aangestelt, en datmen sich voor soo veel aan deselve moet onderwerpen, als welke 't swaart voeren tot verdediging der goeden, en straffe der quaden. Waarom elk een ook is verplicht den selven haar schuldige eer te bewijsen, en haar nodige schattingen vaardig op te brengen. Ja niemant, soo hy anders een Christen genoemt wil wesen, kan sich dese billijke onderdanigheyt ontrecken, door dien onsen Heylant selfs ons daar in is voorgegaan, betalende namelijk voor sich selven den tol. Soo seer en heeft hy niet willen ontrent die saak eenige wereltlijke rechts-voogdye of heerschappye oeffenen; pralende liever in dien staat van nedrigheyt met het swaart van 't H. Woort des Heeren.

VII.

Van den Doop.

Nous croyons que l'eau dans le Sacrement du Baptéme n'est qu'un signe visible & externe, nous representant ce que la Verité de Dieu opere en nous, assavoir le renouvellement spirituel, & la mortification de nôtre chair en Jesus Christ, par lequel Christ aussi, nous sommes faits membres de la Sainte Eglise de Dieu, dans laquelle nous montrons la profession de nôtre Foy, & la correction de nôtre vie.

Wy geloven, dat het water in 't *Sacrament* van den H. Doop niet anders is als een uyterlijk en sienlijk teken, ons voorbeeldende, 't geen de waarheyt Gods in ons uyt komt te werken, namelijk de geestelijke vernieuwing, en het dooden van ons vlees in Christo Jesu; door welken Saligmaker wy ook leden worden van de H. Kerk Gods, in welke wy de belijdenis van ons geloof, en de betering onses levens voor yder een betoonen.

VIII.

Van het H. Avondmaal.

Nous croyons que le Saint Sacrement de la Table de nôtre Seigneur Jesus Christ, est un saint memorial, & une action de graces, pour les benefices que nous avons receus par la mort de Jesus Christ; qu'il doit estre celebré dans l'assamblée des Saints, en Foy & Charité, & par le ressentiment qu'on a de soy-méme. Et ainsi en prenant le Pain & le Vin, nous avons communion a la Chair & au Sang de Christ, comme nous le lisons dans la Sainte Ecriture.

Wy geloven, dat het H. Geloof-teyken van de Tafel onses Heeren Jesu Christi, een Heylich Gedenk-schrift en Danksegging is, voor al de weldaden, diewe door den doot des Heeren alleenlijk hebben ontfangen; dat het selve bedient moet worden in de vergadering der Heyligen, met Geloof, Liefde en Gevoelen van sijn eygen selfs, en datmen also 't Broot en den Wijn ontfangende, met het Vleys en Bloet Christi gemeenschap komt te hebben, gelijk de H. Bladeren gewoonlijk daar van spreken.

Nous Wy

IX.

Van't Houwelijk.

Nous croyons que le Mariage eſt bon, honorable, ſaint, & ordonné de Dieu: qu'on ne le doit defendre à perſonne ſinon que la Parole de Dieu y intervienne.

Wy geloven, dat het Houwelijk goet is, eerlijk, heylich, en van God ingeſtelt, en datmen 't ſelve vervolgens aan niemant kan verbieden, of Gods Woort ſelfs moeter tuſſen komen.

X.

Van de goede Werken.

Nous croyons que les perſonnes pieuſes & craignans Dieu, ſe doivent conſacrer à luy pour vaquer aux bonnes œuvres, qu'il a preparées afin qu'ils les enſuivent. *Or ces œuvres ſont charité, joye, paix, patience, benignité, bonté, attrempance, temperance, & autres œuvres ordonnées dans les Ecritures. Au contraire nous confeſſons, qu'il nous faut prendre garde des faus Prophetes, déquels le but eſt de détourner le peuple de l'adoration religieuſe, deüe à un ſeul Dieu & Seigneur, & le faire adherer aus creatures, & s'y confier de ne faire pas le, œuvres qui nous ſont commandées en la S. Ecriture, & ſuivre les inventions des hommes.*

Wy geloven dat de Heylige en God-vreeſende luyden ſig aan hem moeten toe-eygenen om beſig te ſijn in *goede werken, die hy voorbereyt heeft om in deſelve te wandelen.* Deſe werken nu ſijn liefde, blijdſchap, vreede, lijdſaamheyt, goed-willigheyt, goetheyt, matigheyt, ſoberheyt en andere dier-gelijke, die inde H. Schriften ons ſijn voorgeſchreven. In tegendeel belijden wy ook, dat men ſig wel moet wagten voor valſſe Propheten, welke niet anders voor en hebben, als 't volk van haar opregte Godsdienſtigheyt af te trecken, die onſen Heer en God alleen toe kan komen, en 't ſelve den ſchepſelen met een vol betrouwen aan te doen hangen, op datſe in plaats van 't plegen der werken, die ons by Gods Woord worden geboden, de menſchelijke vonden na mogten volgen.

XI.

Van de H. Schrifture.

Nous tenons le Vieux & le Nouveau Teſtament pour regle de nôtre Foy.

Wy houden de Schriften van 't Out en Nieuwe Verbont voor de eenige regtſnoer van ons Geloof.

XII.

Van't Geloof-begrip der H. Kruys-geſanten.

Nous ſuivons le Symbole des Apôtres. Or quiconque aura dit que nous enſeignons ou faiſons profeſſion d'une autre Doctrine, nous montrerons, qu'il ſe trompe grandement, ſi tant ſeulement il nous eſt permis de le montrer.

Wy houden ons aan 't Geloofs-begrip der H. Apoſtelen. Ondertuſſen ſooder yemandt mogt ſtaande houden, dat wy een andere Leer leeren of belijden, ſullen wy krachtelijk betoonen, dat hy ſich ten hoogſten vergiſt, ſoo't ons maar geoorloft is het ſelve te bewijſen.

Deſe bovenſtaande Belijdenis wort van ſtip tot ſtip in ſeker boek van Charles du Moulin gevonden, dat is bl. 60. vande *Monarchia Francorum.* Maar een weynig te vooren hadden de Waldenſen van Provencen en Langedoc, Albiënſers geheten, na den naam der Stat Albi, die d'eerſte van allen vande ſelve was opgepropt en berugt, om datſe 't Optrek was vanden Biſſchop ſelfs, aenden Vorſt-raat van die Land-ſtreken ook een verſoek-ſchrift overgegeven, 't welk de voorgeroerde Hooft-ſtucken in weſen vervatte.

By gelegentheyt van welke my hier inden ſin komen twee ongemeen heerlijke opmerkingen, die aangetrocken ſtaan in 't eerſte boek der Kerkelijke Tijt-ſchriften vande Franſſe Hervormde Kerken, tot Antwerpen in 't jaar 1580. door Jan Remy gedrukt, bl. 42. over 't jaar 1544. waar van de eerſte hier in beſtaat, dat namelik den Biſſchop van Cavailjon ſig by deſelve Walen, om haar te bekeeren, vervoegt, en de geſeyde hooft-deelen door ſijn Gods-geleerde wel hebbende doen overſien, deſelve ſoo ver was van 't weerleggen van 't minſte der ſelve ſig te willen onderwinden, dat hy openlik

lik beleet, *nooyt van al sijn leven nog soo veel inde H. Schrift geleert te hebben, als hy in die agt dagen had gedaan, dat hy de plaatsen, tot bewijs der selve aangetrocken, met haar vergeleek en over een quam te brengen*; en d'andere, dat naar denselven Bisschop met vier Munnicken, van 't Hooge-school van Parijs eerst komende, tot de selve den tweden maal getrocken was, een van haar, gehoort hebbende, hoe de kleyne Walsse kinderen opper Kerkelike Vraag-boek aan haar Leeraar antwoordden, dese openbare belijdenis voortbragt, *dat hy nooyt soo veel goets in al de Rede-twisten had de geleert, die hy of selfs gehouden, of inde Sorbonne had gehoort, als hy had gedaan in 't aanhooren van die kleyne Kindertjes.* Voorwaar dien Bisschop, dien Gods-geleerde, en dien Munnik, welke, in haar gemoet overtuygt, datte Leere der Waldensen mette Heylige Schriftuur over een was komende, haar soo een heerlik getuygenis gaven, waren altijt weynig genegen om hare outheyt in twijffel te stellen, of haar eenigsins te behekelen, om datse roemde (gelijk wy gesien hebben, datse nog effen betuygt hebben voor Franciscus I. Koning van Vrankrijk en Voogd van Piemont, als mede voor sijn Opper-hof) datse deselve van hant tot hant van haar voorsaten hadden ontfangen, gelijk d'Oude van alle eeuwen en tijden aan dese deselve hadden overgelevert. En daarom (laat ik dit hier in 't voorbygaan tussen voegen) begint den voornoemden Gebeurt-schrijver, onkundig vanden regten tijt hares oorsprongs, de Geschiedenis der Waldensen met dese woorden van 't 1. boek bl. 35. *de gene, die door de bank Waldensen worden geheten, hebben sig van onheuggelijken tijt gekant tegen de dwalingen der Roomsse Kerk*; en beweesen hebbende, dat die van Provencen uytte Piemontse Valleyen voortgekomen, en vande Rooms-algemeenisten waren bemint, om datse gekent wierden voor lief-dadige, opregte en getrouwe luyden, en in 't gemeen voor vyanden van alle quaat: voegt hyder weynig regels lager dit by: *datse namelik aande Bygelovigheden van 't Pausdom nooyt hadden vast geweest, en even daar over door de gemeende Ketter-dwingers altijt vervolging hadden geleden*, esv. *ja dattet een tastelik wonderwerk des Heeren was*, datse soodaniglik op de been hadden konden blijven.

Die van hare Medebroeders, welke na de Landen van Georgius, de Mark-graaf van Brandenburg, waren vervlugt, stelden hem inde jaren 1532. en 1538. ook eenige Geloof-belijdenissen ter hant, die t'eene-maal na den inhout der voorgaande waren ingestelt.

By dese alle soudenwe nu nog veel schoone en bondige Verdedig-Schriften konnen voegen, die van haar inden jare 1432. 1434. én 1508. sijn uytgegeven. Maar terwijlse ten aansien vanden sin mette volgende, die aanden Hartog van Savoyen hoort, alle worden bevonden overeen te komen, en dat dese veel korter is; sal 't my genoeg wesen deselve hier voor te brengen, sullende strecken tot een staaltje, waar na men vande grootste stucken sal konnen oordeelen. Sie hier dan een Betuyg-schrift der Waldensen vande Valleye Meane, S. Matthias en 't Mark-graafschap van Saluce, gemaakt in 't jaar 1603. wanneer den Hartog van Savoyen haar uyt sijn gebiet en land-palen verdreef. 't Italiaanse Gront-schrift hebbenwe trouwelik afgeschreven, en 't affschrift even-eens overgeset. Beyde luydense aldus;

Concioſia coſa, che da ogni tempo noſtri predeceſſori da padre in figlioulo ſempre ſono ſtati inſegnati nella Dottrina e Religione dellaquale indi dalla noſtra fanciullezza habbiamo ſempre fatta aperta profeſſione & in quella habbiamo ammaeſtrate le noſtre famiglie, ſicome l'habbiamo imparata da padri noſtri, e dellaquale, ſin che 'l Ré non ha piu havuto l'Dominio del Marchezatto di Salluzzo, ſenza alcun diſturbo fucciamo profeſſione, ne piu, ne meno, che li Fratelli noſtri delle valli di Lucerna, quali per trattato eſpreſſo, col ſovrano loro Prencipe fatto, del che ci rallegriamo, ne hanno ottenuta la confirmatione; e perche ſua Altezza, piu toſto da' conſegli di perſone mal affette, che di proprio ſuo movimento ſpinta, ha riſoluto inquietarci & fatto a queſto effetto un Editto contra di noi: accio tutto l'mondo ſappia, che non e gia

Vermits het saken is, dat onse Voorouders van alle tijden van Geslagt tot Geslagt altijt sijn onderwesen geweest inde Leer en Gods-dienst, welken wy selfs van Kints been af, opentlijk altijd hebben beleden, in welke wy onse Huysgesinnen hebben opgebracht, gelijk ons van onse Ouders ook is geleert, en van welke wy sonder eenige verhindering openbare belijdenis hebben mogen doen, sedert den Koning de Heerschappy van 't Mark-graafschap Saluce niet meer en heeft gehadt, min, nog meer als onse Broederen vande Valleyen van Lucerna, die door een uytdrukkelijke onderhandelinge, aangegaan met haren Vorst, daar w'ons ten hoogsten over verheugen, de bevestiging van diergelijke volherding hebben gekregen; en dat sijne Hoogheyt, eer door 't aanraden van quaatwillige luy,

gia per qual che crimo, da noi commesse ne contra la persona del nostro prencipe, ne per rebellione contra le sue leggi, ne perche siamo colpevoli di micidii latrocinii, &c. che veniamo in tal maniera angonisati, spogliati dalli nostri beni, cacciati delle nostre case, &c. dichiaramo, che siamo certi & intieramente persuasi, che la Dottrina e Religione dalle Chiese. Reformate di Francia, Helvetia, Lamagna, Inghilterra, Scotia, Geneva, Dannamarco, Suecia, Hollandia & altri Regni, Dominationi e Nationi pratticata, dellaquale fin hora sotto l'obedienza de Prencipi e Signori principali habbiamo fatta aperta professione, é la sola Dottrina e Religione, da Dio ordinata, che sola ci prò render grati a Dio e condurci alla salute; a quella siamo risciolti di tenerci al pericolo delle nostre vite, beni & honeri e di continuarci fino all' ultimo sospiro della vita nostra. Che se alcuno crede, che siamo in errore quello humilissimente supplichiamo ci dimostri essi nostri errori, offerendoci di renonciarvi all' hora e di seguir tutto ciò, che ci sara dimostrato essere più eccellente; altro più non desiderando, che di render a Dio l'obedienza, che come povere sue creature gli debbiamo, e in questa maniera obtener da lui la vera & eterna felicita. Ma se per violenza ci vogliono astringere ad abundonare la strada della salute per seguitar l'errore e le false Dottrine, dagl' huomini inventata; sciegliamo più tosto di sofferir la perdita delle nostre case, vite e beni, humilissimente supplicando sua Altezza, che tengamo per nostro legitimo Prencipe e Signore, di non permetter, che siamo senza cagione perseguitati; anzi piutosto possiamo tutto l'restante della vita nostra, de' nostri figlioli e della posterità nostra duopo noi continuare nella medesima obedienza, che sin quì come veri suoi e fideli sudditi gl'habbiamo resa: altro da lui non richiedendo salvo che rendendo gli, quanto secondo l'espresso commandamento de Dio dobbiamo, lasci altresì, che rendiamo a Dio il dovuto servigio e da noi nella sua Santa Parola richiesto.

E fra tanto duranti le calamità e bandimenti nostri preghiamo le Chiese Riformate di riconorscerci come vere sue membra, sempre apparechiati a suggellarla col proprio nostro sangue, se Dio ci vi chiama. la Confessione di Fede, da esse publicata, qual Æniamo affatto con la Dottrina de Santi Apostoli conforme e nellaquale vogliamo vivere e morire. E se così facendo siamo perseguitati, ne rendiamo graz je a Dio, che ci fa questo honore che di chiamaroi a sofferir per caggion de suo Santo nome, rimettendo l'evenimento degl' affari nostri e la guistitia della nostra causa nelle mani della Providenza di Dio, chi, quando e come lui piacera

luy, als sijn eygen beweging aangedreven, van voornemen is ons in moeyelijkheyt te stellen, en bereets al een verbot-brief daar over tot dien eynde tegen ons uyt heeft laten gaan: soo betuygen we voor yder een, op dat al de werelt moge weten, dat het niet en is over eenige schelm-stukken, die we tegen onsen Vorst selfs mochten bedreven hebben, noch over eenige weerspannigheyt tegen sijne Wetten, noch over handdadigheyt aan doot-slagen, struykroveryen, of diergelijke, dat'er soo lelijk met ons wort omgesprongen, datmen ons berooft van al onse goederen, verdrijft uyt onse huysen, esv. dat we ten vollen sijn versekert en overtuygt, dat de Leer en Gods-dienst, van de Hervormde Kerken van Frankrijk, Switserland, Hoogduytsland, Engeland, Schotlant, Geneven, Denemarken, Sweden, Hollandt, en andere Rijken, Heerlijkheden en Volkeren weer ingevoert, d'eenige Leer en Godsdienst is, van God ingestelt, die ons alleen voor God kan aangenaam maken en leyden ter saligheyt; en dat we selfs met gevaar van ons leven, goet en eer, van voornemen sijn ons aan deselve te houden, en daar by tot den lesten snak van ons leven te volherden. Soo der ondertussen jemand gelooft, dat we in eenige dwaling steken, willen we den selven seer ootmoedig gebeden hebben, dat hy ons deselve believe aan te wijsen, ons bereyt stellende, om deselve strax af te gaan, en dat alles alleen daar en tegen aan te nemen, 't geen ons sal bewesen worden het beste te sijn; als welke niets ter Werelt soo seer en begeren, als den Heer onsen God de gehoorsaamheyt te toonen, die we als arme schepselen hem schuldich sijn. Maar soo men ons alleen met gewelt wil dwingen om den wech der saligheyt af te treden, en dien der dwaling en valse Leeren van men sen uytgevonden, in te slaan, hebben we liever 't verlies van onse wooningen, van lijf en goet geduldiglijk uyt te staan; sijne Hoogheyt nochtans, die we hebben voor onsen wettigen Vorst en Heer, seer ootmoediglijk smekende, ten eynde hy believe niet toe te laten, dat we soo sonder reden onschuldich worden vervolcht; maar veel liever, dat wy 't overige van ons leven, als ook naar ons onse kinderen en latere nakomelingen, heel mogen besteden in 't voltrecken van die selve onderdanigheyt, welke wy, voor soo veel we sijn, sijn ware en trouwe ondersaten, hem altijd tot hier toe bewesen hebben; anders dan van hem niet versoekende, als dat, gelijk wy van onse kant hem alles geven, 't geen we volgens Gods duydelijk bevel hem schuldig sijn, hy ook aan d'ander sy believe toe te laten, dat God van ons sijnen schuldigen dienst ontfange, gelijk hy ons den selven in sijn H. Woort afvoordert.

Middelerwijle biddenwe de Gereformeerde Kerken, dat se gedurende selfs ons ballingschap en wederwaardigheden, ons voor haar ware Litmaten believen t'erkennen, als welke vaardich sijn de Geloof-belijdenis, die sy immermeer hebben uytgegeven, met ons eygen bloet, soo God ons daar toe roept, vrywillich en blijdelijk te versegelen; terwijl we deselve voor soodanige houden, die met de Leer der H. Apostelen, volkomelijk over een is komende, en by welke wy van sin sijn te leven en te sterven. En wanneer we sulx doende al worden vervolcht, soo danken we God, dat hy

Digitized by Google

piacera, ci liberarà; humilmente supplicandolò, che come esso tiene nella sua mano i cuori de Rè e de Prencipi, così si compiaccia pieghare il cuore di sua Altezza ad haver pieta di noi (che giamoi l'habbiamo offesa e siamo risolutia a non moi offenderla) laquale se ci conoscesse, ci riconoscerebbe ben più tosto essere li fideli suoi sudditi, che no'l sono quelle, che in questa maniera a perseguitarci lo sospingono; preghando Iddio si compiaccia fortificarci nelle tentationi e di darci costanza e patienza, accio perseveriamo nella professione della verità sin' al fine della vita nostra e nostra posterità duopo noi, Amen.

hy ons die eere doet van ons te roepen tot het lijden voor sijnen naam, stellende beyde d'uytkomst en gerechtigheyt van onse saak in handen van de goddelijke voorsienigheyt, die wanneer, en soo 't haar sal believen, ons wel sal verlossen; hem seer ootmoedich biddende, dat, gelijk hy de herten der Koningen en Vorsten in sijn hant heeft, het hem believe dat van sijne Hoogheyt sodanig te buygen, dat hy met ons moge medelijden hebben, die hem noyt misdaan en hebben, en gesint sijn hem nimmermeer te vertoornen, als welke, soo hy ons te degen kende, ons selfs sou erkennen voor trouwer onderdaden, als de gene sijn, die hem soo ophitsen om ons soo wredelijk te vervolgen: biddende, segh ik, eyndelijk den Heere, dat het hem in de versoekinge ons believe te versterken, en ons gedult en volstandigheyt te geven, op datwe ten eynde van ons leven in de belijdenis der waarheyt volharden mogen, mitsgaders ons naar onse nakomelingen, Amen.

We hebben dan onder al die Betuyg-schriften en Geloof-belijdenissen der Valleysse Waldensen, d'eerste plaats gegèven aan die vanden jare 1120. als sijnde d'outste van al de gene, daar wy immermeer iets af hebben geweten. Ik geloof ook inder daat, datse niet eerder en hoefden te komen tottet uytgeven van diergelijke stucken van openbare verantwoording, die haar als tot Tuyg- en Kond-schriften (*Factum* en *Manifest*) souden komen te strecken, haar souden bergen voor 't onweer der vervolgingen, of de regtvaardigheyt van haer saak aande werelt voor oogen stellen; door dien men haar nog nooyt openbaarlik vervolgt, of opentlik gewelt had aangedaan, en de voorsigtigheyt selfs haar leerde stil te sitten, om tegen haar die honden niet gaande te maken, welke Claudius van Turijn, haren Opper-bisschop, die op 't end van d'agste eeuw, gelijk wy hier na sullen sien, haar d'eerste heeft afgetrocken van de Roomse gemeenschap, soo dra deselve haar wouw verpligten om door 't aannemen der Beelden, afgoden-dienaars te worden, soo vreesselik hadden aangebast, en een weynig daar na wat waaren ingeslapen. Invoegen dattet seer waarschijnelik is, dat, gelijk men in 't geroerde jaar van 1120. nieuwe moeyten heeft aangewent ommer de Roomsse Overleveringen aan te doen nemen; sy ook de geroerde Belijdenissen des Geloofs, en gelijke Verklaringen hebben moeten voegen by't schrift van d'oorsaak harer scheyding vande RoomseKerk, dat wy op een ander hebben voortgebragt.

Ondertussen isset de pijne waart, datwe ten overvloet nog voorders eens sien, of den tussentijt van 500. jaren, die sedert het maken van die eerste al is verlopen, in 't Geloof van onse Waldensen wel iets eenigsins heeft konnen veranderen. Tot welken eynde wy dan ook hier maar hoeven neer te stellen de laatste Belijdenis van haar Geloof, diese na haar bloedige mishandeling van't jaar 1655. van desen inhout hebben uytgegeven:

Breve Confessione di Fede delle Chiese Riformate di Piemonte.

Havendo inteso, ché nostri Aversarii, non contentandosi di haverci cavelmente perseguitati e spoliati de' nostri beni, per renderci vie più odiosi vanno ancora seminando de' falsi rumori, tendenti non solo a macchiare le nostre persone, ma principalmente a denigrare con calonie infami la santa e salutare Dottrina, laquale professiamo: noi siamo obligati per chiarire lo spirito de quelli, che potrebbono essere preoccupati di tali sinistri pensieri, di fare una breve dichiaratione della nostra fede, quale l'habbiamo per l'addietro havuta e la teniamo ancora hoggidi conforme alla Parola

Korte Belijdenis des Geloofs, van de Regtgelovige Kerken van Piemont.

Hebbende vernomen, dat onse tegenstrevers, niet te vreden met ons wredelijk vervolcht, en van al onse goederen berooft te hebben, om ons vry hatelijker te maken, noch onware geruchten overal uyt gaan strooyen, strekkende niet alleen om onse personen een klad op te werpen, maar voornamelijk om de heylige en heylsame Leer, die wy belijden, met onbeschaamde lasteringen swart te maken; soo sijnwe genootsaakt, om de gene, die met sulke quade gedachten eenigermaten alree mochten ingenomen wesen, ontrent die saak wat licht te geven,

la di Dio; accioche ognuno vegga la falsità di quelle callonnie e conquanta ingiustitia siamo odiati e perseguitati per una si innocente Dottrina.

geven, een korte verklaring van ons Gelove te doen, gelijkwe 't selve van ouds altijd hebben gehat, en noch heden een stemmig met Gods Woort houden, op dat een yder d'onwaarheyt van dat schelden moge sien en te gelijk, met wat een roepende onrechtvaardigheyt wy wegen soo 'n onnosele en rechmatige Leer van haar gehaat worden, en vervolcht.

Wy geloven dan,

I.

Che vi, è un solo Iddio, il quale è una Essenza spirituale, eterna, infinita, del tutto savia, misericordiosa, giusta, in somma del tutto perfetta; e chi vi sono tre Persone in quella sola e semplice Essenza, il Padre, il Figliuolo e lo Spirito Santo.

Dat 'er is een eenich God, welke is een geestelijk, eeuwich, oneyndich, met een woort een aller volmaakste Wesen; en dat in dat selve eenich en eenvoudich Wesen, drie Selfstandigheden gevonden worden, de Vader, de Soon, en den Heyligen Geest.

II.

Che quello Iddio s'è manifestato a gl' huomini nelle sue opere della Creatione e della Providenza e di più nella sua Parola, rivelata dal principio con oracoli in diverse maniere, poi messa in scritto ne' libri, chiamati la Scrittura Santa.

Dat dien selven God sich aan de menschen heeft geopenbaart, soo door sijne werken van de Schepping en Goddelijke Voorsienigheyt, als voorder in sijn H. Woort, in den beginne op verscheyde wijsen by God-spraken ingegeven, en in de boeken, genaamt de H. Schriftuur, daar na geheellijk by geschrift nagelaten.

III.

Che conviene ricevere, come riceviamo, questa Santa Scrittura per Divina e Canonica, cioè per regola della nostra Fede e vita e ch'ella è pienamente contenuta ne libri del Vecchio e Nuovo Testamento. Che nel Vecchio Testamento deono esser solo compresi i libri, ch' Iddio fidò allo Chiesa Judaica, da lei sempre approvati, e riconosciuti per divini, cioè cinque libri de Moise, Josue, li Giudici, Ruth, il primo e secondo di Samuel, il primo e secondo de' Rè, il primo e secondo delle Croniche, o sia Paralipomenon, il primo di Esdra, Nehemia, Esther, Job, i Salmi, i Proverbi di Salomone, l'Ecclesiaste, il Cantico de' Cantichi, i quattro gran Propheti, i dodici piccioli: è nel Nuovo i quattro Euangelii, i Fatti delli Apostoli, le Epistole di San Paolo, una a' Romani, due a' Corintii, una a' Galati, una alli Efesi, una a' Filippesi, una a' Colossesi, due a' Thessalonicesi, due a Timoteo, una a Tito, una a Filemone, l'Epistola a gl' Hebrei; una di S. Jacopo, duë di S. Pietro, tre di S. Giouanni, una di S. Juda, e l'Apocalisse.

Datmen die selve H. Schrift voor Goddelijk en Regelmatich, dat is voor een Rechtsnoer van ons Geloof en Leven, eerbiediglijk, als wy doen, moet houden en aannemen, als mede, dat de selve volkomelijk is vervat in de boeken des Ouden en Nieuwen Verbonts. Dat ook onder die van 't Oude Verbont geen andere mogen werden gerekent, als welke God aan de Joodse Kerk heeft toevertrout, en van deselve vervolgens altijd voor goddelijk eendragtelijk sijn gekeurt en erkent geweest; namelijk de vijf boeken Mosis, dat van Josua, de Rechteren, Ruth, het eerste en tweede Samuels, het eerste en tweede der Koningen, het eerste en tweede der Tijd-schriften, of Paralipomena, het eerste van Esras, Nehemia, Esther, Job, de Psalmen, de Spreuken Salomons, de Prediker, het Hoge Liet, de vier groote Propheten, de twaalf kleyne: En onder die van 't Nieuwe, als de vier Euangelien, de Handelingen der Apostelen, de Brieven vanden H. Paulus, een aan de Romeynen, twee aan de Corinthiers, eenen aan de Galatiers, eenen aan de Epheziers, eenen aan de Philippenfers, eenen aan de Colossenfers, twee aan de Thessalonicenfers, twee aan Timotheus, eenen aan Titus, eenen aan Philemon; den Brief aan de Hebreen, eenen van den H. Jacobus, twee van den H. Petrus, drie van den H. Johannes, een van den H. Judas, en de H. Openbaring.

IV.

Che riconosciamo la Divinità di questi libri Sacri non

Datwe de goddelijkheyt van die H. Boeken,

Digitized by Google

non ſolo della teſtimonianza della Chieſa, ma principalmente dalla eterna & indubitabile verità della Dottrina, contenuta in eſſi, dall' eccellenza, ſublimità e maeſtà del tutto divina, che viſi dimoſtra, e dell' operatione dello Spirito Santo, che ci fa ricevere con riverenza la teſtimonianza, laquale ci ne rende la Chieſa, che ci apre gli occhi per iſcopri irraggi delle celeſte luce, che riplendono nella Scrittura, e corregge il noſtro guſto per diſcernere, queſto cibo col ſuo divino ſapore.

niet alleen door 't getuygenis van de Kerk erkennen, maar wel voornamelijk by d'eeuwige en ongetwijffelde waarheyt der Leere, die deſelve in ſich vervatten, by de goddelijke voortreffelijkheyt, hoogdraventheyt, en deftigheyt, die men daar in beſpeurt, en by de werkinge des H. Geeſtes, die ons 't getuygenis, dat ons de Kerk van deſelve geeft, met alle eerbiedigheyt aan doet nemen, die ons d'oogen opent om t'ontdekken de ſtralen van dat hemelſe licht, dat in de H. Schrifture blinkt, en eyndelijk onſe tong in ſtaat brengt om den goddelijken ſmaak van die ſpijs te konnen proeven, en onderſcheyden.

V.

Ch' Iddio ha fatto tutte le coſe di nulla colla ſua volontà, del tutto libera, e colla potenza infinita della ſua Parola.

Dat God door ſijnen aldervrijdſten wil, en door d'oneyndige kracht ſijns eeuwigen Woorts, alle dingen uyt niet eens heeft geſchapen.

VI.

Ch' egli le conduce e governa tutte colla ſua providenza, ordinando & addrizzando tutto ciò, che nel monde accade, ſenza che pur egli ſia ne autore, ne cauſa del male, il quale fanno le creature, o che la colpa gliene poſſa, o debba in alcuna maniera eſſer imputata.

Dat hy alles door ſijn voorſienigheyt beleyt en beſtiert, voegende en beſchikkende al 't geen in de Werelt gebeurt, ſonder dat hy evenwel een werker, of oorſaak ſy van het quaat, dat de menſen oyt of oyt begaan, of dat de ſchult daar van hem eenigermaten oyt kan of mach geweten worden.

VII.

Che gli Angeli eſſendo ſtati tutti creati puri e ſanti, alcuni ſono caduti in una corruttione e perditione irreparabile; ma che gl' altri ſono perſeverati per un effetto della divina bontà, che gli ha ſoſtenuti e confirmati.

Dat ſchoon d'Engelen altemaal ſuyver en heylich waren geſchapen, evenwel ſommige der ſelve in een hulpelooſe verdorventheyt en verderf ſijn gevallen, daar d'overige alleen door een werk van goddelijke goetheyt by haren eerſten ſtaat altijd ſijn gebleven, door dien deſe deſelve daar in heeft ondersteunt en beveſticht.

VIII.

Che l'huomo, ilqual era ſtato creato puro e ſanto à l'imagine di Dio per ſua colpa s' è privato di quello ſtato felice preſtando fede à' diſcorſi ingannevoli del Diavolo.

Dat de mens, die reyn en heylich na Gods beelt was geſchapen, ſich ſelven door ſijn eygen ſchult van dien ſaligen toeſtant heeft berooft, de bedriegelijke redenen des Duyvels gehoor gevende.

IX.

Che l'huomo nella ſua transgreſſione ha perduta la giuſtitia e la ſantità, che haveva ricevuta, ed è incorſo nell' indegnatione di Dio, nella morte e nella cattività ſotto la potenza di colui, che ha l'imperio della morte, cioè del Diavolo, a tal ſegno ch' il ſuo libero arbitrio è divenuto ſervo e ſchiavo del peccato; coſi, che di natura tutti gl' huomini, e Judei, e Gentili ſono figlioli d'ira, tutti morti ne' loro falli e peccati e conſequentemente incapaci di havere alcuno bono novimento per la ſalute, etiandio di formar un bono penſiero ſenza la gratia, tutte le loro imaginationi non eſſendo altre, che male in ogni tempo.

Dat de mens in ſijn overtreding de gerechtigheyt en heyligheyt heeft verloren, die hy te voren onfangen had, en geraakt is in d'ongunſt van ſijnen God, in de doot en gevankenis onder de magt des genen, die 't gewelt des doots heeft, dat is den Duyvel, ook ſoodanich, dat ſijnen vryen Wille ſlaafs en onderhevig is geworden aan de ſonde. Invoegen dat alle menſen, Joden en Heydenen, gelijkelijk uyt den aardt ſijn kinderen des toorns, gelijkelijk doot in hare miſdaden en ſonden, en gelijkelijk vervolgens onbequaam om eenige de minſte goe beweging ter ſaligheyt, veel min een goe gedachte ſonder de genade te hebben, terwijl ſelfs al hare bedenkingen niet anders t' allen tijden als boos en ſijn.

X. Dat

Digitized by Google

X.

Che tutta la posterità d' Adamo e colpevole in esso lui della sua disubedienza, infetta della sua corruttione e caduta nella medesima calamità insino alli picciolini fanciulli fin dal ventre della madre: onde viene il nome di peccato Originale.

Dat het hele geslacht en al de nasaten Adams, in hem schuldich sijn aan sijne ongehoorsaamheyt, met sijn verdorventheyt besmet, en in een en deselve elende neergestort, selfs tot de kleyne kindertjes van moeders lijve af; waar van daan ook de naam van Erf-sonde komt.

XI.

Ch' Iddio cava da quella corruttione e condannatione le persone, ch' egli ha elette par la sua misericordia in Jesu Christo suo Figliuolo, lasciandovi gl' altri secondo la raggione irreprehensibile della sua liberta e giustitia.

Dat God uyt die verdorventheyt en verdoemenis, de gene alleen komt uyt kippen, die hy na sijne barmhartigheyt in sijnen Sone Jesu Christo heeft uytverkoren, daar hy d'andere na d'onbegrijpelijke reden van sijn vryheyt en rechtvaardigheyt in deselve laat leggen.

XII.

Che Jesu Christo essendo stato da Dio ordinato nel suo eterno Decreto per esser il solo Salvator e l'unico capo del suo corpo, che è la Chiesa, egli l'ha riscattato col suo proprio sangue nel compimento de tempi e lei communica tutti li suoi beneficii col Euangelio.

Dat de Heere Jesus, door 't eeuwich besluyt Gods, tot eenigen Salichmaker en Hooft van sijn lighaam de Kerk voorbeschikt sijnde, deselve met sijn eygen bloet in de vervulling der tijden heeft vrygekoft, en deselve door 't Euangelie aan al sijne weldaden deelachtig maakt.

XIII.

Che vi sono due nature in Jesu Christo, la divina e l'humana veramente unite in una stessa persona senza confusione, senza separatione, senza divisione, senza cangiamento, l'una e l'altra natura serbando le suo distinte proprietà; e che Jesu Christo è insieme vero Dio e vero huomo.

Dat'er tweederley aart in Jesu Christo is, den Goddelijken en Menselijken, sonder vermenging, sonder affscheyding, sonder verdeeling, sonder verandering in een selve Self-standigheyt waarlijk vereenicht, sodanich dat altijd elk van haar beyden onderscheydene eygenschappen behout: als mede dat de Heere Christus te gelijk waarachtich God en waarachtig Mense is.

XIV.

Ch' Iddio ha tanto amato il mondo, ch' egli ha dato il suo figliuolo per salvarci colla sua perfettissima ubedienza, quella specialmente, ch' egli ha dimostrata sofferendo la morte maladetta della croce, e colle vittorie ch' egli ha riportate sopra l' Diavolo, il peccato e la morte.

Dat God de Werelt soo seer heeft lief gehat, dat hy sijnen Soon heeft overgegeven om ons salig te maken, door sijn aldervolmaakste gehoorsaamheyt, en wel voornamelijk door de gene, die hy in 't uytstaan van den vervloekten doot des Kruyces heeft bewesen, en door de heuggelijke overwinningen, die hy tegen den Duyvel, de sonde en de werelt heeft bevogten.

XV.

Che Jesu Christo havendo fatta l'intera espiatione de' nostri peccati col suo perfettissimo sacrificio una volta offerto nella croce, non puole, ne deve esser reiterato sotto qualunche pretesto, come si pretenda far nella Messa.

Dat, naar onsen Saligmaker door sijn volmaakste Offerhande, eens aan 't Kruys van hem gedaan, de volkome versoening onser sonden heeft uytgewerkt, deselve onder wat schijn het ook soude mogen wesen, nimmermeer van jemant kan worden nagedaan, gelijker in de Mis wort voorgegeven.

XVI.

Ch' il Signor Jesu havendo ci pienamente riconciliati a

Datwe, terwijl ons de Heere Jesus door 't bloet

Digitized by Google

ti a Dio con il ſangue della ſua croce, in virtu del ſuo ſolo merito, e non delle noſtre opere, non ſiamo aſſolti e guiſtificati nel ſuo coſpetto.

ſijnes Kruyces met God volkomelijk heeft verſoent, uyt kracht alleen van ſijne eenige verdienſten, en niet van onſe eyge werken, ontſlagen ſijn, en voor hem gerechtvaardicht.

XVII.

Che noi habbiamo unione con Jeſu Chriſto e communione a' ſuoi beneficii per la fede, laquale ſi appoggia ſopra le promeſſe di vita, che ci ſono fatte nel Euangelio.

Datwe door 't gelove, 't welk ſteunt op de beloften des levens, ons in den Euangelio gedaan, vereeniging met onſen Heyllant en gemeenſchap aan ſijne weldaden hebben.

XVIII.

Che quella Fede viene dall' operatione gratioſa & efficace dello Spirito Santo, che allumina le anime noſtre e le porta ad appogiarſi ſopra la miſericordia di Dio per applicarſi i meriti di Jeſu Chriſto.

Dat ſulk gelove voort komt uyt de genadige werking en kracht des Heyligen Geeſtes, die onſe zielen verlicht, en eenichſins bequaam maakt om aan te leunen op Gods barmhartigheyt, en de verdienſten Jeſu Chriſti ſich toe te paſſen.

XIX.

Che Jeſu Chriſto è il noſtro vero & unico Mediatore non ſolo di Redentione, ma anco d' Interceſſione; e che per i ſuoi meriti e per la ſua interceſſione noi habbiamo introduttione al Padre per invocarlo con Santa Fiducia d' eſſer eſauditi ſenza che ſia neceſſario il ricorrere ad alcun altro interceſſore, che lui.

Dat Jeſus Chriſtus is onſen eenigen en waarachtigen Middelaar, niet alleen ten aanſien der Verloſſing, maar ſelfook ten aanſien van ſijn bemiddelende Voorſpraak; en datwe door ſijne verdienſten, en eenige Bemiddeling toegank hebben tot den Vader, om hem aan te roepen met een heylig vertrouwen van verhoort te ſullen worden, ſonder datwe van noden hebben tot een ander Voorſpraak, als hem, onſe toevlucht te nemen.

XX.

Che, come Iddio ci promette la rigeneratione in Jeſu Chriſto, coloro, che ſono uniti con eſſo lui per una viva fede, deono adoperarſi e realmente s' adoperano a buone opere.

Dat, gelijk ons God in Jeſu Chriſto de Wedergeboorte belooft, ſoo ook de gene, die met hem door een levendich gelove ſijn vereenigt, verplicht ſijn ſich t'oeffenen in de goede werken, en ook metter daat in deſelve ſich bevlijtigen.

XXI.

Che le buone opere ſono tanto neceſſarie a' fideli, che non poſſono giongere al Regno de' Cieli ſenza farle, atteſo, che Iddio le ha preparate, accioche in eſſe noi caminiamo; che coſi debbiamo fuggire, i vitii & applicarſi alle virtù Chriſtiane impiegando i digiuni ed ogni altro mezzo, che puo ſervirci in una coſa ſi Santa.

Dat de goede werken den Gelovigen ſoo noodſakelijk ſijn, datſe ſonder 't plegen der ſelve in 't Koninkrijk der Hemelen niet komen raken, gemerkt, dat God deſelve heeft voorbereyt, op dat wy altijd in deſelve wandelen ſouden; en datwe vervolgens de ſonden moeten vlieden, en ons tot de Chriſtelijke deugden ſchikken, gebruykende daar toe, en het vaſten, en al ander diergelijke middel, dat ons in ſoo 'n heylige ſaak kan dienſtig weſen.

XXII.

Che quantunque le buone opere noſtre non poſſano meritar, il Signore non laſcierà di recompenſarle della vita eterna per una miſericordioſa continuatione della ſua gratia ed in virtù della conſtanza immutabile delle promeſſe, ch' egli ci n' ha fatte.

Dat, ſchoon onſe goede werken niets en konnen verdienen, God evenwel niet na ſal laten deſelve te belonen met het eeuwige leven, door een genadige volherding van ſijne genade, en uyt kragt der onveranderlijke duurſaamheyt van ſijne beloften, die hy ons daar van ſelfs heeft gedaan.

XXIII.

Digitized by Google

XXIII.

Che quelli, che possegg gono la vita eterna, in consequenza della fede e delle buone opere loro deono esser considerati come santi e glorificati, lodati per le loro virtù, imitati in tutte le belle attioni della loro vita; ma non adorati, ne invocati, poiche non si deve pregar, senon un solo Iddio per Jesu Christo.

Dat de gene, die reets al in besit sijn van d'eeuwige gelukszaligheyt, wegens haar geloof en goede werken, wel voor heylige en verheerlijkte moeten worden gehouden, over hare deugt gepresen, en in al de treffelijke werken hares levens stip nagevolgt, maar evenwel noyt gebeden, of aangeroepen; vermits niemant, als God alleen, door Jesum Christum mach aangebeden worden.

XXIV.

Ch' Iddio s'è raccolta una Chiesa nel mondo per la salute degl' huomini e ch' ella non ha senon un solo capo e fondamento, cioè Jesu Christo.

Dat de Heere tot saligheyt der menssen sich een Kerk op de Werelt heeft willen vergaderen, en dat deselve maar een hooft en gronde-werk heeft, te weten de Heere Jesus Christus.

XXV.

Che quella Chiesa è la compagnia de' Fedeli, iquali, essendo stati da Dio eletti avanti la fondatione del mondo e chiamati d'una santa vocatione, vengono ad unirsi per seguitare la Parola di Dio, credendo cio, ch' egli ci ci insegna e vivendo nel suo timore.

Dat dese Kerk is de maatschappye der Gelovige, welke voor de Gront-legginge der Wereldt van God verkoren, en met een heylige roeping geroepen sijnde, sich komen te vereenigen om Gods Woort te volgen, gelovende 't geen hy ons in 't selve leert, en levende in sijn heylige vrese.

XXVI.

Che quella Chiesa non puole mancar ad esser ridutta al niente, ma' che deve esser perpetua.

Dat dese Kerk soodanich niet kan afnemen, datse, t'eenemaal tot niet sou vervallen, maar datse geduriglijk op de been moet blyven.

XXVII.

Che ognuno à quella deve congiungersi e tenersi nella sua communione.

Dat elk een verplicht is om sich by deselve te vervoegen, en sich te houden aan hare gemeenschap.

XXVIII.

Ch' Iddio non ci ammaestra solo coba sua Parola, ma che di più egli hà ordinati de' Sacramenti per congiungergli ad essa come mezzi per unirci a Christo e partecipar alli suoi beneficii; e che non vene sono più di dui, communi à tutte le membra della Chiesa sotto l'Nuovo Testamento, cioè il Battesimo e la Santa Cena.

Dat God ons niet alleen door sijn H. Woort en onderwijst, maar dat hy de Geloof-teykenen daar beneven heeft ingestelt, omse tot middelen by deselve te voegen, waar doorwe met onsen Heylant mochten vereenicht worden, en alsoo deel en genot hebben aan alle sijn weldaden: dat 'er ook niet meer als twee en sijn aan al de Lidmaten der Kerk, onder 't Nieuw Verbont gemeyn, te weten den Doop en 't H. Avondmaal.

XXIX.

Ch' egli ha stabilito quello del Battesimo per una testimonianza della nostra adottione e che vi siamo lavati de' nostri peccati nel sangue di Jesu Christo e rinovati in santità di vita.

Dat hy dat van den Doop selfs heeft ingestelt, tot een bewijs en getuygenis, datwe van hem tot kinderen sijn aangenomen, en insgelijx door 't Bloet des Heeren Jesu soo van onse sonden afgewassen, als tot heyligheyt des levens sijn vernieuwt, en herschapen.

Digitized by Google

XXX.

Ch' egli ha ſtabilito quello della ſanta Cena, od Euchariſtia, per il nudrimento dell' anime noſtre, accioche con una vera e viva fede per la virtù incomprenſibile dello Spirito Santo, mangiando effettivamente la ſua carne e boendo il ſuo ſangue, e congiungendoce ſtrettiſſimamente ed inſeparabilmenti a Chriſto, in lui e per lui habbiamo la vita ſpirituale ed eterna. Edaccioche ognuno vegga chiaramente cio, che crediamo in queſto capa, aggiugnamo quì le medeſime eſpreſſioni, che ſi trovano nella pregbiera, che facciamo avanti la Communione, nella noſtra Liturgia, o forma di celebrar la Santa Cena, e nel noſtro Catechiſmo publico; iquali Scritti ſi veggano dietro à noſtri Salmi. Queſte ſono le parole della prephiera: ſicome il Signor noſtro non ſolo ha una volta offerto il ſuo corpo e il ſuo ſangue per la rimeſſione de' noſtri peccati, ma vuole etiandio communicar egli in nutrimento di vita eterna, facci etiandio queſta gratia, che in vera ſincerità di cuore e con zelo ardente riceviamo da lui un ſi grande beneficio, cioè che con ſicura fede noi godiamo del ſuo corpo e del ſuo ſangue, anzi di lui tutto intero. *Le parole della Liturgia ſono tali*; prima dunque crediamo alle promeſſe, che Jeſu Ghriſto, ilquale è la verità infallibile, ha pronunciate colla ſua bocca, cicè ch' egli ci vuol far veramente partecipi del ſuo corpo e del ſuo ſangue, accioche le poſſediamo interamente, in modo ch' egli viva in noi e noi in eſſo lui. *Quelle del noſtro Catechiſmo ſono le medeſime nella Domenica L I.*

Dat hy dat van 't H. Nagtmaal, of *Euchariſtie*, (dat is Dankmaal) tot voedſel van onſe zielen insgelijks heeft gegeven, op datwe met een waarachtich en levendich gelove door d'onbegrijpelijke kracht van den H. Geeſt, ſijn Vleys waarlijk etende, en ſijn Bloet van gelijken drinkende, waar doorwe ſeer nauw en onafſcheydelijk met de Heere Jeſus worden vereenicht, in hem, en door hem het eeuwich leven mochten hebben. En op dat yder een klaarlijk mogen weten, wat wy ontrent dit Hooftſtuk geloven, konnenwe deſelve woorden hier wel neder ſtellen, die te leſen ſijn in ſeker Gebet, datwe voor de *Communie*; of t'Ontfangen des H. Avondmaals doen, in 't Plicht-begrip of Schrift-wijſe van bediening des H. Avondmaals, en in ons algemeyn Grond-ſchrift des Geloofs. Dit ſijn dan de woorden van het gebed: *Vermits onſen Saligmaker ſijn Ligbaam en Bloet niet alleen eens heeft opgeoffert tot vergeving onſer ſonden, maar ook ons deſelve wil mededelen tot onderhout des eeuwigen levens, ſoo doet ons nog deſe genade, datwe van hem ſoo groot een weldaat met ware opregtigheyt van harten en vlammenden yver-ſugt ontfangen mogen, dat is, datwe door een geruſt gelove ſijn Ligbaam en Bloet, ja hem heel mogen genieten.* De woorden van 't begrip-ſchrift onſer Kerk-pligten, leggende aldus: *Laat ons dan voor eerſt geloof geven aan de beloften, die de Heere Jeſus Chriſtus, d'onmiſſelijke waarheyt, met ſijn eygen mont ſelfs heeft uytgeſproken, dat is, dat hy ons aan ſijn Ligbaam en Bloet in der daat en waarlijk wil deelagtig maken, op datweſe gehelijk ſoo mogten beſitten, dat hy in ons, en wy in hem leven.* De woorden van onſe Kerkelijke Vraag-boeken komen daar me over-een in den lj. Sondach.

XXXI.

Ch' egli e neceſſario, che la Chieſa habbia de Paſtori, giudicati ben inſtrutti e di buona vita da' coloro, che ne hanno la ragione, tanto per predicar la Parola d' Iddio come per amminiſtrar i Sacramenti e vegghiare ſopra la greggia di Chriſto ſecondo le regole d' una buona e ſanta Diſciplina, inſieme cogli Antiani e Diaconi, conforme a l' uſanza della Chieſa Antica.

Dat het ſeer nootſakelijk is, dat de Kerk hare Leeraars of Harders hebbe, welke van de gene, die daar 't beſeyt van hebbe, van goede geleertheyt en leven geoordeelt worpen, ſoo om 't Woort des Heeren alſins te verkondigen, als de H. *Sacramenten* behoorlijk uyt te delen, en volgens 't gebruyk der Oude Kerk, na 't voorſchrift van een goede en heylige Kerk-tucht, neffens d'Ouderlingen en Diakenen over de kudde Chriſti te waken.

XXXII.

Ch' Iddio ha ſtabilito i Rè, i Prencipi, ed i Magiſtrati per il governo de' Popoli; ch' i popoli deono eſſer loro ſuggetti ed ubbedienti in virtù di quella ordinatione, non ſolo per l' ira, ma ancora per la coſcienza in tutte le coſe, conforme alla Parola di Dio, ilquale è il Rè de' Rè e' l Signore de' Signori.

Dat God om de volkeren te beheerſen, Koningen, Vorſten en Overheden heeft gegeven; dat het volk uyt kracht der geroerde inſtelling, niet alleenlijk om der ſtraffe, maar ook om des gewetens wille deſelve moet gehoorſaam en onderdanigh weſen in alles, dat over een komt met het Woort des Heeren, die een Koning der Koningen, en Heer der Heeren is.

XXXIII.

Digitized by Google

XXXIII.

Finalmente che convien ricevere il Simbolo degli Apostoli, l'Oratione Dominicale e 'l Decalogo, come Scritti fondamentali della nostra fede e delle nostre devotioni.

E per una più distesa dichiaratione di quanto crediamo resteriamo quì la prosletatione, che già dal 1603. fecimo stamapare, cioè che consentiamo nella sana Dottrina con tutte le Chiese Riformate di Francia, della gran Bretagna, de Paësi Bassi, Alamagna, Suisseri, Boemia, Polonia, Ungaria ed altre, come ella è rappresentata nelle loro Confessioni, etiandio alla Confessione d'Augusta secondo la dichiaratione, data dall' autore; e promettiamo di perseverarvi colla gratia di Dio inviolabilmente nella vita e nella morte, essendo apparechiati di sottoscrivere a questa eterna verità di Dio col nostro proprio sangue, come l'hanno fatto i nostri Maggiori sin dal tempo delli Apostoli, particolarmente in questi ultimi secoli. E però preghiamo humilmente tutte le Chiese Euangeliche e Protestanti di tenerci nonostante la nostra povertà e bassezza per vere membra del corpo mistico di Jesu Christo, che soffecisono per il suo nome, e di continuarci l'ajuto delle loro preghiere verso Iddio e tutti li altri effetti della loro carità, come già gli habbiamo copiosamente provati. Onde le ringratiamo con tutta l'humiltà possibile, supplicando il Signore con tutto 'l cuore, ch' egli ne si rimuneratione, spandendo sopra esse le più pretiose benedittioni della gratia e della gloria in questa vita ed in quella, che è da venire.

Eyndelijk dat wy 't Geloof-begrip der Apostelen, 't Gebed onses Heeren, en de tien Geboden, als gront-schriften onses geloofs en Godsdienstigheden, verplicht sijn vrywilliglijk aan te nemen.

Nu tot breder verklaring van 't gene wy geloven, vernieuwen wy hier onse oude betuyging, die wy al in 't jaar 1603. in Druk hebben uytgegeven, namelijk datwe met al de Gereformeerde Kerken van Frankrijk, Engelant, de Nederlanden, Hoogduytsland, de Switsers, Bohemen, Polen, Ungaryen, en andere over-een-komen in de gesonde Leer, gelijk deselve begrepen staat in de Belijdenissen van haar allen, en selfs ook in die van Ausburg, na d'uytlegging van haar schryven; en beloven sonder overtreden by leven en doot volstandich daar in door Gods genade te blyven, bereyt sijnde die eeuwige goddelijke Waarheyt met ons eygen bloet gelijk t'ondertekenen; gelijk dat onse Voor-ouders van de tijden der Apostelen, en in dese laatste eeuwen ook voornamelijk hebben gedaan. Waaromwe de Protestanten en Euangelise Kerken ook alle seer ootmoediglijk willen gebeden hebben, datse niet tegenstaande onse armoe en verachtelijkheyt ons voor ware Litmaten des geestelijken lighaams onses Heeren Jesu believen te houden, die tegenwoordich om sijnen name lijden, en te volherden in de hulp van hare gebeden tot God, en d'andere vruchten van hare liefde, gelijkwe die tot noch toe overvloedich hebben ervaren. Waar over wy deselve met alle nedrigheyt ook bedanken, biddende den Heere van gantser herten, dat hy selfs haren loon en vergeldinge sy, stortende over haar uyt sijn kostelijkste segeninge van genade en heerlijkheyt in dit en 't andere leven.

110 y *Den Paus Alexander*,] Wanneer de Prediking van Waldo soo veel toeloop in Vrankrijk begon te krygen, was eenen *Jean de Belles Maisons*, Eerts-bisschop van Lions, dewelke niet wel kans siende om haren vluggen voortgang te beletten, en wegens den grooten toeloop en gunst van de gemeente niet wetende hoe hy *Waldo* best mocht doen ophouden van opentlijk te prediken, alsoo hy van de grote en kleyne gelijk als op de handen wierd gedragen, briefden het geheele werk ten argsten over aan den Paus *Alexander* de III. die *Waldo* met de sijne daar over in den Ban dede, en gaf sodane kracht aan de vervolging, die den selven Opper-bisschop haar verwekt hadde, dat sy gelijkelijk uyt Lions verdreven wierden.

z *De Geestelijke in Vrankrijk*,] Onder andere de Aarts-bisschoppen van Narbone, Arles en Aix, en den Bisschop van Alban, benevens den Bisschop van Lions, uyt welkers raad de bloedige en schrikkelijke vervolgingen op de hand gevolgd sijn.

111 a *Niklaas, Bisschop van Tusculaan*,] Dese de Vaudoisen alomme uyt Vrankrijk verdreven, en in haar bloed en goed gedoemt hebbende, is daar na tot Romen wedergekeert met vijftig Karossen, en soo veel Muyl-esels, seid Boxhorn in sijn Nederlandse Historie, alle rijkelijk geladen met die by hem verbeurd verklaarde penningen.

b *Dominicane Monniken*,] In 't Jaar 1580. 112
wierden in Langedok twee Monikken gefonden by den Paus *Innocentius* de III. *Petrus van Casteauneuf*, en *Dominicus van Calahorre*, een Spanjaard van geboorte, by dewelke hem noch vougde seker Abt van Cisteaus, daar by quamen noch veel andere Priesters en Monikken, en beneffens deselve een Bisschop van Cestre; Den Monnik van Chasteauneuf raakten wegens sijne Tyrannie met den eersten om hals; Maar *Dominicus* ging met sijn boos voornemen voort, waar door hy by den sijnen in sulken aansien quam, dat hy door den Paus wierd toegelaten een bysonder Bedel-ordre op te rechten, die men noemden der Domicanen Ordre, en dewijl hy alles na hem trok, dat hy den rechtgelovigen af nam, wierd hy in korten tijd so machtig, dat hy veel magtige huysen in Langedok, Provencen, Delphinaat, in Spanjen, en op andre plaatsen bouwde, dewelke hy met groote inkomen dede voorsien, en is met sijne inquisitie en vervolginge der Waldensen by den Roomsen stoel soo aangenaam geworden, dat het inquisitie-ampt, en Ketter-meesterschap by deselve sijne ordre tot op huyden desen dach toe gebleven is: De-

se

se Order Monnikken wierden dan mede als Inquisiteurs en Ketter-meesters in Nederland gesonden, om der Waldensen Leere, aldaar overgebragt, mede uyt te roeyen.

113 [c] *Een sonderlinge wijse*,] Wanneer jemand van dese Leere der Waldensen gevangen, beschuldigt of verdagt was, en mocht hem niemand, noch Notaris, noch Advocaat dienen, ende en mocht hem niemandt helpen, ofte by staan, het sy vader, moeder, broeder, suster, of eenige naamagschap of vriend, op straffe van mede als een Waldense Ketter gehouden te werden. Twee getuygen waren genoeg, alwaart dat sy van by sondre saken tuygden, om jemand te veroordelen. De minste verdachtheid was genoeg om jemand ter pijnbank te brengen; jemand door pijn, of op belofte van vryheid bekent hebbende, en wiert niet toegelaten sijn bekentenis te weerroepen, en men seide dan dat den duyvel haar dat dede doen, op dat sy souden verdoemt werden ter helle; men hield altijd de daad voor bekent, en ondervraagde maar over de omstandigheden. De gevangenen wierden ter dood gedreigd, sy en lieten niemand hare vragen uyt de H. Schrift beantwoorden, wanneer schoon al jemand van de Waldense Leer wilde afvallen, so en wierd hy doch niet gehoort, of hy most alle andere beschuldigen, en sijn eygen medegelovige komen te verraden; sy en lieten niemand tot opentlijke ontschuldiging komen.

114 Om te beter tot hun voornemen te komen, hadden sy seker middel van vragen, waar door sy meenden de beschuldigde te konnen verstrikken, en tot een einde van saken te komen; Dese vraagstukken en de ordre hoedanig men met de beschuldigde soude handelen, luyde aldus: Als in Nederland ymand den Rechter voortkomt, verdagt en beschuldigd van Ketterye, so salmen hem eerst vragen, waarom sijt gy gevangen? Heeft jemand kennis van uwe gevangenis? Hebt gy van jemand verstaan de oorsaak van uwe hegtenis; indien hy segt, ik en wete het niet, soo antwoord hem, men segt van u, dat gy verleid by eenige haar verholen houdende Leraars, al vry wat afgegaan sijt van het Christelijke gelove, dat opentlijk hier te Lande, en elders door de gehele Christelijke Wereld geleerd werd; Hy antwoorde hier op so wel, of so veel als hy wil, laat terstont hem gevergt, en voorgehouden werden eenen Eedt, ten ware sijne jongere jaren hem niet toelieten te sweren; Voor het doen van den Eedt, salmen hem voorhouden dese woorden, siet gy sult hier sweren dat gy sult melden in alle oprechtigheyt de waarheid die u bekend is, soo aangaande u, als alle andere van de welke gy ondervraagt sult werden; indien hy niet wil sweren, so sal hy soo veel te meer verdacht gehouden werden; Siet ook wel toe, dat hy geen reden hebbe, om te seggen dat hy door dreigen of anders gedwongen is geworden om te sweren; nemaar bereid sijnde, om vrywillig den Eedt te doen, so hout hem voor dese woorden:

IK N. N. N. SWEERE EENEN EEDT GODT ALMAGTIG MEYNEN HEERE VAN ---------- OFTE DEN TEGENWOORDIGEN HEERE IN SYNER PLAATSE, DAT IK WIL SEGGEN EEN LOUTERE WAARHEID, SONDER EENIGE VRESE VAN ALLE SAKEN DIE MY KONT SYN, VAN DEWELKE IK HIER ONDERVRAAGT SAL WERDEN, NIET ALLEEN MY MAAR OOK ANDERE RAKENDE, SOO HELPE MY GODT EN SYNE HEYLIGE MOEDER IN MYNE LAATSTE UURE.

Indien hy u onbekend is so ondervraagd hem aldus: By wat naam werd gy gekend? Waar sijt gy geboren? Wie is geweest u vader? Sijt gy een van die kunders? Met dese naam wierden in het onderzoek beteykend de Vaudoisen, als wanende meer kennisse te hebben van de rechte Godsdienst als andere. Dus ging dese ondertastinge in het beginsel, maar flux daar na veel scherper; want de last aan de Ketter-meesters gegeven, luyde als volgt. Vraagt, hoe dikmaal hebt gy uwe Biecht gesproken by de Leraren der Kerke, die heimelijk uytstroyen, dat sy in plaatse van de Apostelen gekomen sijn op de Wereld, om te wandelen van d'eene plaats in d'ander, en het Euangelie te prediken? Hoe lang hebt gy hier huys gehouden? Hoe out waart gy, als gy begonde gehoor te geven aan den Ketteren? Wanneer hebt gy laast tegen haar gebiecht? Waar voor hebt gy haar gehouden? Dragen sy ook Kruynen en een Priesterlijk gewaat? Wat hebben sy voor een Penitentie u opgelegt? Hebben sy u niet belast te spreken een AVE MARIA? Hebt gy ook wel gelooft dat het in hare macht stont u te vergeven uwe sonden? Wie heeft u eerst aangeligt tot die Ketteren? Aan hoe veel Ketters hebt gy uwe Biechte gedaan? Wat naam hadde de eerste, de tweede, de derde, en so voorts? Sijn uwe ouders ook geweest van dat Ketterse gevoelen? Hoe dikwils hebt gy het Lichaam Christi ontfangen? Hebt gy ook gebiegt by onse Priesters? Hebt gy ook haar beleden, dat gy waart van het Ketterse gevoelen? Waarom hebt gy dat niet gebiecht? Hoe menichmaal hebt gy haar horen leren? Waar voor eerst? In wat huysen of plaatsen, in wat getimmers of gemak? Des daags of 's nachts? Des ogtens of s' avonts? Wie waren daar neffens u? Wat hebben uwe Meesters gepredikt van het Vagevier? Is daar ook een Vagevier? Hoe dikwils bid gy daags voor de zielen van u ouderen, vrienden en weldoenders? Wat hebt gy voor aalmoessen voor haar uytgekeert? Hoe veel dagen hebt gy voor haar gevast? Hoe veel missen hebt gy voor haar laten doen? Kont gy wel het AVE MARIA? segt het op. Kont gy wel eenige gebeden spreken aan de Heyligen? Gelooft gy wel dat de H. Maria, en andere Heyligen kennis hebben van onse ellendigheden; en dat sy daar over met medelijden ontsteken sijn, en voor ons bidden? Wie is de Patroon van uwe Prochie? Wanneer viertmen sijnen dagh? Hebt gy hem ook behoorlijk gevierd? Wat is het voor eenen Heyligen? Is het eenen Engel, of eenen Martelaar, of eenen Confessoor, of eenen Apostel, of een Maagt, of een Weduwe? Wat hebt gy op haren vierdag gebragt ten Offer? Hebt

gy

Digitized by Google

gy u verkoren eenen sekren Apostel? Wie is desen uwen Apostel? Wat gevoeld gy van het aanbidden van het Heylige Kruys, Nagelen, Doorne Kroone, Lancie en Beelden der Heyligen? Hebt gy u ook geteykent en gezegend met het teyken des Kruyces? Hebt gy ook gekust de overblijfselen der Heyligen? Hebt gy tot Roomen gereist om vergiffenis van uwe sonden? Hebt gy u besproeyt met het Wy-water? Hebt gy gesmaakt het Wy-zout? Hebt gy gewyde taxkens en keersen in uwen huyse? Hebt gy dat gedaan met suyveren en oprechten herte, gelijk doen de andere Christenen, die by u genoemt werden vremden? Of hebt gy sulx alleen gedaan om welstaans wille, om van Ketterye niet betrapt te werden, segt de loutere waarheid; geloost gy niet, dat de H. Marten is Salig geworden, en sijn Heylige Ziele thans is in het Koningrijke der Hemelen? Wilt gy wel drinken in den naam en ter gedagtenis van Ste. Marten? Kont gy eenige Liedekens van Godt of sijn Heylige Moeder? en soal voorts. Seg dan ten laatsten, wilt gy wel van gantser herten afstant doen van uwe dolingen, en u afscheiden van de Ketters, en geen gemeinschap voortaan met haar houden? Sweert hier over aldus?

IK N N. SWEERE EENEN EEDT GODT EN MYN HEERE DE BISSCHOP VAN N. N. EN DEN TEGENWOORDIGEN HEERE IN SYNER STEDE, SONDER EENIGE VALSHEYT, DAT IK VOORTAAN NIMMERMEER KOMEN WIL BY DE LIEDEN, DIE SIGH NOEMEN DIE KUNDEN VAUDOISEN, NOG MET HAAR, NOG MET HARE MEESTERS, LERAARS EN BIEGTVADERS, SOO LANGE ALS SY KETTERS BLYVEN; DAAR EN BOVE VERSWERE IK ALDERHANDE ONGELOVE, 'T WELKE STRYDIG IS TEGEN HET OPENBARE GELOVE, DAT MEN OVER AL LEERD, EN HOUT IN DE HEYLIGE ROOMSCHE KERKE ENDE CHRISTENHEIDT, DAT IK OOK MY BEGEVEN WIL TOT BOETE OVER MYNE MISDAAT, WANNEER EN SO ALS DIE MY, EDOCH GENADELYK, OPGESEGT SAL WERDEN, SO WAARLYK HELPE MY GOD EN SYNE MOEDER IN MYNE LAATSTE UURE.

[d] *En affschriklijke manier van doen*,] De enkele ontkentenis en mocht haar niet helpen; want de sommige vresende voor het vier, tot het welke de rechte belijders flux gedoemd wierden, aarselden uyt swakheid, en beschuldigd sijnde, hielden haar voor den Rechter, of sy noyt eenige kennis van den Vaudoisen en hunne Leere gehad hadden; doch wierd noch altijd meer gehoor gegeven aan de beschuldiging, als aan den ontkenner en ontschuldiger, dies stelde men den ontkenner ter proeve, van verscheide ondraaglijke dingen in deser voegen; als d'een of d'ander aangeklaagt sijnde, van tegensin tegen de Roomsche Leere, uyt schrik van een wrede doot sulx ontkende, wierd de beschuldigde geleverd in handen en bewaringe van een Priester, die de waarheid soude onderzoeken. Dese bragten t'samen, voor het doen van de preuve, gemeinelijk doe genoemt Ordal, drie dagen over met vasten en bidden; dit gedaan sijnde, gingen sy t'samen na de Kerke, alwaar den Priester in sijn geestelijk gewaat sich stelde voor den Altaar, en leide daar op een stuk yzers, voor eerst singende het Liet van de drie Jongelingen in den gloejenden oven; LOOFT DEN HEERE ALLE SYNE WERKEN, en daar na sprekende den Zegen over den Altaar en het vier, daarmen't yser in leggen soude. Het yser dan op de kolen nu glimmende; wierd meermaal besproeit met Wy-water, en ondertusschen de Misse gedaan; als nu ook de Priester het ouweltje in den hand nam, besweer hy de beschuldigde, en gaf het hem te eeten; biddende onderwijlen God, dat hy doch door sijne regtvaardigheyt de waarheid van de saak wilde ontdekken, onder andere met dese woorden: Heere Godt wy bidden u, dat gy in desen uwen dienst-knegt ons wilt klaarlijk doen blijken de waarheid, gy ô God, die door het vier groote en wonderlijke tekenen eertijds onder u volk gedaan hebt, gy die Abraham, uwen sone, verlost hebt van het vier der Chaldeen, door het welke veele ten verderve sijn gekomen, gy die Lot uwen dienstknegt bewaart hebt, als door u vier Sodoma en Gomorra rechtvaardelijk in de Assche gelegt wierden, gy die in het senden van uwen Heyligen Geest, door het licht van vierige en vlammige tongen, de gelovige van den anderen geschift hebt en gescheiden, doet ons de genade in het doen van dese onse preuve, dat wy door dit gloejende vier tot rechte uytvindinge van de waarheid mogen geraken; indien desen uwen dienst-knegt, die thans op de preuve gesteld werd, schuldig is, soo laat sijn handt gesengdt, en door het vier verbrand werden, nemaar in tegendeel soo hy onschuldig is, laat hem door het vier niet beseerd werden; Heere God, wien alle geheimenissen, hoe verborgen die ook mogen wesen, bekend sijn, voldoet door uwe goetheid de verwagtinge van ons vertrouwen, en gelove in het doen van dese onderzoekinge, op dat de onnosele vrygesproken, en de schuldige ontdekt en gestraft mach werden. Dit gebed dus by den Priester gedaan sijnde, so besproeide hy weder het gloejende yser met Wy-water, en sprak daar over desen zegen, De zegen van de God de Vader, God de Soon, en God den Heyligen Geest, dale neder op dit yser, op dat wy daar door tot het uytspreken van een goed recht mogen geraken.

Dit geseyd sijnde, gafmen de beschuldigde het vlammende yser in de blote hand, die het negen voetstappen verre gehouden was te dragen; daarna wierd sijn hand door de Priester met doeken digt bewonden, en besegeld, tot den tijd van drie dagen, als wanneer men de hand schoude; indien sy beseerd was, so oordeelde men de beschuldigde schuldich te wesen; indien anders so wierd hy vrygesproken, en Gode de lof gegeven. Men gebruykte ook somwijlen een ketel met heet siedend water, in dewelke de beklaagde sijn hand tot de ellebogen toe gehouden was te steken, om ook daar door tot kennis van schuld of onschuld te geraken; dese manier van doen werd in de oude Ne-

Digitized by Google

derlandſe, inſonderheid Vrieſche Keuren en Wetten de naam van Ketelvang gegeven.

Desgelijx, en ten ſelven einde wierd ook gebruykt het koude en wijde water van graften en rivieren, in het welke de beſchuldichde geſmeten ſijnde, wierd uyt het ſinken of dryven van hare lichamen, van de rechtvaardigheid of onrechtvaardigheid haarder ſake geoordeeld. Dit droeg ſich in die tijden aldus toe; Een Prieſter dan, ſijnde ook een van de Richters, begaf ſich neffens de aangeklaagde, en groot gevolch van andere, naar een diepe naaſtgelegen graft ſloot, of riviere; op de oever van de kant ſtaande, beſwoer hy het water met deſe diere woorden, doch gaf eerſt den beſchuldigden een kelk met wy-water uyt te drinken, ſeggende, dit heylige water ſy u heden tot een preuve. Daar na hem kerende tot het water, riep hy, Ik beſwere u ô water, in den name des Almachtigen Gods, die u in het beginſel heeft geſchapen, en begeerd dat gy dienen ſout tot voldoeninge van de nootdruft der menſchen, en afgeſcheiden werden van de wateren die daar boven ſijn; Ik beſwere u in den onuytſprekelijken naam ons Heeren Jeſu Chriſti, ſone van den levendigen God, die met voeten hier op der aarden, op de Zee gewandelt heeft, en ſich ook heeft verwaardicht te laten doopen in het water; Ik beſweer u ook door den Heyligen Geeſt, die nedergedaald is van den Hemel af op onſen Heere, als hy ſoude gedoopt werden; Ik beſwere u in den naam van de Heylige en onverdeilde Drievuldigheid, door wiens kracht de wateren van de lucht, aarde en vier geſcheiden, en het volk Iſraëls droogs voets door het rode Meer getreden ſijn, en Eliſeus het yſer op het water eertijds heeft doen dryven, dat gy deſen beſchuldichden N. N. niet en ontfangt, by aldien hy ſchuldich is aan Ketterye, over dewelke hy voor het gerichte aangeſproken is geworden; nemaar laat hem op en over u dryven, ſulx dat de boſe geen macht hebbe, om de waarheid in deſe ſaak te dempen. Voorts wy gebieden u inden naam van Chriſtus, en als macht hebbende, dat gy ons in diens name gehoorſaamd, die gedient werd van al dat geſchapen is, en gedurich gepreſen werd van de Cherubins en Zeraphims, ſingende Heylich, Heylich, Heylich, is de Heere God der Heirſcharen, die heerſt van eeuwigheid tot eeuwigheid, Amen. Hier op volchden noch eenige andere hoge beſweringen, welke by den Prieſter gedaan ſijnde, ſoo ſchudde men den beſchuldichden moedernaakt uyt, en wierd geſmeten of gedreven in het water. Indien hy dan kwam te ſinken, ſo hieldmen hem voor onſchuldich, maar indien hy driftich bleef, ſo wierd hy flux gedoemt, en met den viere geſtraft als ſchuldich. Wie het dan ook, en van wat geſlachte, ſtaat of gelegendheid hy mochte weſen, wierde aldus geſteld te preuve, als hy, hoewel ontkennende, alleen maar verdacht was van der Vaudoiſen Leere en gevoelen van de Godsdienſt aan te hangen; alleen was in gebruyk dit onderſcheid van doen, dat die van Adel en aanſien beproeft wierden in klaar, andere in troebel en moerachtich water.

c *Ketterye en gewaande Toverkunſten*,] Doorgaans wierden deſe goede lieden voor het gerichte aangeſproken, van grove en hoochlijk te ſtraffen ſchelmſtukken, voornamentlijk Toverye, ſo gemeinlijk den Vaudoiſen doe toegeſchreven, dat haar naam ten laaſten onder de gemeinte geen andere bediedenis als van Tovenaars hadde; Aanmerkelijk is onder anderen de Hiſtorie diemen beſchreven vind, van 't gene tot Dovay ſoude gebeurd ſijn, namentlijk dat aldaar in 't jaar 1359. gevangen wierd genomen een ſekere jonge vrouw, genaamt Deniſette, op het geweldich ernſtich verſoek van den Inquiſiteur van 't Geloof, binnen Atrecht, Pierre, Lebrouſſart Jacobijn, en geleit voor Schepenen en Mannen van de Wet van Dovay. Daar vraagde ſy watmen van haar begeerde; men ſeide, datmen 't haar ter gelegener tijd en plaatſe ſoude ſeggen, en anders gafmen haar geen antwoord, dan datmen haar jokswijſe vraagde, of ſy niet een Heremijt kende, Robinet de Vaulx; 't welk ſy hoorende, ſeide, wel, wat is dit, meentmen dat ik een Vaudoiſe ben? Deſe na dat ſy de Wet van Dovay voorgeſteld was, worde gevankelijk geleit binnen Atrecht, in des Biſſchops gevangenis; De oorſaak waarom dat ſy gevangen wierde, was, dat deſen Inquiſiteur geweeſt hadde op een by een komſt, die de Jacobijnen alle jaar hielden te Langres, in Bourgogne; aldaar was verbrand, als een Vaudois Robinet de Vaulx, geboren van Hebuternes in Artois, die ſich hield als een Kluyſenaar, welke ſeide, dat veel al mannen en vrouwen Vaudoiſen waren, onder anderen hadde hy mede genoemt deſe Deniſette, woonende binnen Dovay, en Jan Lambit l'Abbé de Peu de Sens. Deniſette in 't gevangen huys van den Biſſchop geleit ſijnde, wierd ondervraagd, en tot verſcheide reiſen gepijnigd, in 't by weſen van de Vicariſen des Biſſchops, M. Piere du Hamel, Ertsdiacon van Ooſtervant, N. Jan Thibault, Canonik en Officiaal, M. Jan Pocon, Canonik, en M. Mathieu du Hamel, Secretaris van den Biſſchop, ook Canonik van Atrecht, en by haar voegden ſich M. Jacques du Bois, Meeſter in de Outheid, Canonik en Deken van de Kerke van Atrecht. Deſe dede de meeſte moeite om Deniſette te ondervragen aangaande de Vauderie (dus noemde men de vergaderinge) welke ten leſten (na dat ſy verſcheidene reiſen op de Pijnbank geweeſt was) bekende, dat ſy in die Vauderye haar laten vinden, en daar ook verſcheide perſonen geſien hadde, en onder anderen Jan Labbit, genaamt l'Abbé de Peu de Sens, ſijnde een Schilder; Deſe placht te woonen binnen Atrecht, doch nu en wiſtmen niet waar dat hy woonde, maar den Inquiſiteur van 't geloof gewaar werdende, dat hy woonachtich was binnen Abbeville in Ponthieu, dede hem aldaar gevangen nemen, en bracht hem binnen Atrecht, in de gevankenis van den Biſſchop; Deſe korts na dat hy gevangen was, meende ſich ſelfs de tong af te ſnyden, uyt vrees, dat hy yet ſoude bekennen, dat hem mocht ſchadelijk ſijn, maar gevoelende de pijn, quetſte hem ſlechts, doch in ſulker voegen, dat hy lange tijd was ſonder te konnen ſpreken; maar daarom lieten ſy niet, hem door pijnigen en anders te ondervragen, want hy konde wel ſchryven, en ſette ſijn belijdenis in ſchrift. Hy bekende geweeſt te ſijn in de Vauderye, en daar geſien te hebben veel volx, menſchen van alle Staten, Edelen, Bur-

Burgers, Geeſtelijke perſonen, en andere mannen en vrouwen; onder deſe eenen Huguet Cameri, geſeit Patre noſtre, Barbiar, Jan le Febure, Sergeant van de Scheepenen van Atrecht; Jehenne d'Auverngne, vrouwe van de nieuwe baden in Atrecht, met drie Staat-dochters, Bellotte Vergongnon, en Bacquinette, en werden gevangen genomen, en geleit in des Biſſchops Kerker. Dit geſchiet ſijnde merkten de Vicariſen, dat de ſaak ſo niet ophouden ſoude, en daarom werden ſy beraden, haar altemaal ongeſtraft los te laten, die als Vaudoiſen gevangen waren; en ſouden los gekomen hebben, had Jacques du Bois niet tegen gehouden hare verloſſinge. Noch ſtelde hem ook tegen de gevangens Jan, Biſſchop van Barut, Minnebroeder, Suffragaan des Biſſchops van Atrecht; hier na trok den Deken na Perone, by Graaf Jan van Eſtampes; daar op quam den Graaf binnen Atrecht, ontbood de Vicariſen, en belaſte haar, dat ſy ſcherpelijk met de gevangens ſouden omgaan, of dat hy het op haar wilde verhalen.

Hare belijdeniſſen werden dan geſonden door de Vicariſen van den Biſſchop, naar Cambray, om raad daar op te hebben, aan Gillis Carlier, Deken van onſe lieve Vrouwen Kerk aldaar, en aan Gregore Nicolai, Canonik en Officiaal van den Biſſchop; die de bekenteniſſen van de gevangens geſien hebbende, ſonden haar oordeel over aan de Vicariſen, dat by ſoo verre ſy het wilden wederroepen voor de eerſte reis, men haar niet behoorde te doen ſterven; by aldien ſy geen moorden gedaan hadden, noch misbruykt het Lichaam Jeſu Chriſti, dat is het Sacrament des Autaars; Hier tegen waren de Suffragaan en Deken van onſe lieve Vrouwe Kerk van Atrecht, en verſtonden, dat ſy al moeſten ſterven, niet alleen die bekenden, dat ſy in de Vauderye geweeſt waren, maar ook die van haar beſchuldichd waren, hoewel ſy 't niet bekenden noch door pijnigen, noch anders, als daar maar drie of vier getuygen tegen haar ſtonden. Dus dede deſe Biſſchop met den Deken grote naarſtigheid en moeite, om dat ſy ſouden verbrand werden. Deſelfde Deken verklaarde in een vol geſelſchap daar hy in was, dat het derdedeel van 't Chriſtenrijk in de Vauderye geweeſt hadde, en datſe Vaudoiſen waren, en dat hy dingen wiſt, die hy niet mocht ſeggen; welke ſoſe geoorloft waren te ſeggen, men ſoude daar vremt van toehooren; daar by voegende, dat alle die gene die beſchuldichd waren, moeſten Vaudoiſen ſijn, en datmen niemant beſchuldigen konde, die 't niet en was. En als daar yemant was, die tegen twiſtede, 't zy Clerk of andere, houdende ſtaande, dat dit ſoude konnen geſchieden door bedrieglijke inbeeldinge, ſo ſeide hy, dat die behoorde gevangen te werden, als verdacht van een Vaudois te weſen; ſeide ook daar en boven, datter noyt geen verbrand en was, of als 't daar op een nijpen ging, ontken de al dat hy te voren bekent hadde; en dat dit den duyvel haar dede doen, om dat ſy ſouden verdoemt ſijn ter hellen; en dit alles beveſtichde, en hiel ook ſtaande den Biſſchop van Barut, ſeggende, dat het waar was, noch meer dat hy geloofde, dat daar Biſſchoppen, ook Cardinalen in de Vauderye geweeſt waren, met andre grote meeſters; dat'er ook ſulk een menigte was, dat by aldien ſy een Koning, of eenich groot Prins onder haar hadden, ſy haar opwerpen ſouden tegen alle de andere die van haar geſelſchap niet en waren, en dat ſy ſterk genoeg ſouden ſijn tegen de andere, om grote vileinye en ongenuchten aan te doen. Deſe was geweeſt Biechtvader van den Paus van Romen, gedurende 't jubeljaar van 1450. eer hy Biſſchop was geworden; en daarom werde geſecht, dat hy veel dingen wiſt; ook hadde deſe Biſſchop ſulken inbeeldinge, dat als hy ſulk volk ſach, flux oordelen koſt, of ſy in de Vauderye geweeſt waren of niet; hy oordeelde, dat ſo dra een menſch gevangen en beſchuldigt was om de Vauderye, niemant hem dan behoorde te helpen of by te ſtaan; 't zy vader, moeder, broeder, ſuſter, of eenich namaachſchap of vrind, op de boete van mede te werden gehouden voor een Vaudois; en dat ook die gene, die wiſten, dat ſijt waren, wetende dat ſy beſchuldicht waren, niet mochten wech lopen; ten korſten geſeit, ſy deden haar uytterſte beſt met al haar macht, ſinnen en wetenſchap, dat alle de gene die gevangen waren, of noch ſouden gevangen worden, 't zy edel, rijk of arm, ſouden verbrand werden. Deden ook ſo veel, dat daar op een nieuw gevangen worde, als beſchuldichd met de daad eenen Jennin de Berri, hout-koper en vryer, en deden op 't ſcherpſte ſchryven den Graaf van Eſtampes, aan de Vicariſen van den Biſſchop van Atrecht, dat ſy het kort ſouden maken met het vonniſſen over de gevangens; daarom deden de Vicariſen (die gehelijk volgden den raad van den Biſſchop en Deken) vergaderen alle de Clerken van Atrecht, onder welke waren Jan Barre, Prior van St. Vaaſt, met meer andere, ſoo wel Canonikken van Atrecht, Capellanen, Jacobinen, Minnebroeders, Carmes, als Wereltlijke Clerken, te weten M. Gillis Flamen, en Mahieu Prille, Advocaat tot Beauqueſne, aan dewelke ſy toonden de beſchuldigingen, gemaakt tegen de gevangene Deniſette, d'Auvergne, Bellotte, Vergongnon, Bacquinette, l'Abbe de Peu de Sens, en Jan le Febure; hoewel dat Febures ſaak achter gebleven was, overmits men hem verhangen vont in 't gevangen-huys, na datmen hem ondervraagd hadde; en men heeft noyt ſeker konnen weten, of hy ſijn ſelfs verhangen hadde, of dat hy opgehangen was van andere, uyt vreſe dat hy haar beſchuldigen ſoude. Na dat deſe Clerquen alles overſien, en haar meiningen daar over geſeit hadden, ſoo werden op de plaats van 't Biſſchops huys, opeen groot toneel, tot dien einde gemaakt, gebracht l'Abbe de Peu de Sens, Deniſette, Bellotte, Vergongon, d'Auverngne, Bacquinette, en nevens haar wierd le Febure daar ook vertoond, dood ſijnde. Daar wierden ſy alle gemijterd, met een Mijter, daar de gedaante van een Duyvel op geſchilderd was, in ſulker voegen als ſy beleden hadden, hem geëerd te hebben, gelijkmen haar opleide. En daar wierden ſy openbaarlijk beleſen door den Inquiſiteur, in tegenwoordigheid van al 't volk, dat daar in groten hope was, en doe ſeide opentlijk de Inquiſiteur, dat de gevangens geweeſt waren in de Vauderye, en op wat manieren, te weten als ſy wilden na de Vauderye gaan, ſoo beſmeerden ſy een klein ſtoxke met een ſalfke,

Digitized by Google

dat de duyvel haar gegeven hadde, ook beſmeerden ſy de palm van haar handen; daar na namen ſy het ſtoxke tuſſchen haar benen, en terſtont vlogen ſy daar ſy weſen wilden, over grote Steden, Boſſchen en Bomen, de duyvel haar brengende op die plaatſen, daar ſy hare vergaderingen hielden, en daar vonden ſy malkander neffens een tafel gedekt, met wijn en ſpijs; ook een duyvel dan in de gedaante van een bok, dan een hont, dan een aap, en ſomtijts in de gedaante van een menſch, dewelke ſy alle eer beweſen, en aanbaden; en het meerderdeel gaf hem haar ziel, ja bykans alle, of ten minſten eenich lith van haar lichaam; daar na kuſten zy hem van achteren in de gedaante van een bok; en dat l'Abbe de Peu de Sens was geweeſt den regten leitsman en meeſter, om de nieuwe aankomelingen deſe eer en aanbiddinge van den duyvel te leeren; en na datſe hem deſe eer aangedaan hadden, ſo traden ſy op 't kruys, 't ſelve beſpouwende in ſpijt van Jeſus Chriſtus en de H. Drievuldigheid; daar na toonden ſy haar hinderſte ten Hemelwaart tot ſpijt van God; en na dat ſy wel gedronken en gegeten hadden, gebruykten ſy haar vleeſlijke luſten met den anderen; ja ook ſelfs de duyvel verſtelde ſich in de gedaante van een man en vrouw, en gebruykte de vrouwen, ſijnde in de gedaante van een man; de mans gebruykte hy ook mede, ſijnde in de gedaante van een Vrouw. Daar werden ook Sodomitiſche ſonden gepleegt en bougerye; en om in het kort alles te begrijpen, daar werden ſulke onbehoorlijke, ſtinkende, vuyle misdaden aangerecht, ſoo wel tegen God als tegen de hatuur, dat het geen oorbaar ſoude ſijn die te noemen. Dat de ſalf daar ſy haar mede ſmeerden, op deſe manier gemaakt was; dat ſy gaande om het Heylige Sacrament te ontfangen, namen die Hoſtie of 't Lichaam Jeſu Chriſti, en deden dat in een pot vol padden, en dat lieten ſy daar ſo lang in, tot dat het de padden opgegeten hadden, daar na namen ſy de benen van de verhangene Chriſtenen, en maakten die tot pulver; daar na doden ſy de voorſchreven padden, waar van ſy dat pulver van die benen, daar by doende bloet van maagden, jonge kinderen, met kruyden en andere dingen, het ſalf ken maakten; dat in de vergaderingen de duyvel haar verboot in de kerk te gaan, om Miſſe te horen, ook wy-water te nemen; maar by aldien ſy 't namen, om te tonen dat ſy Chriſtenen waren, mochten ſy ſeggen, met oorlof van onſen meeſter, ende en mochten ook niet gaan bichten; voorts dat haar ook de duyvel dit leerde; dat daar anders geen leven was, dan dit tegenwoordige, en datſe geen zielen hadden; ſoo daar dan yemant was, die na dat hy in de vergaderinge geweeſt was, aarſelde of berouw hadde, ſoo ſloeg haar de duyvel ſoo geweldich met een bollepees, datſe geplettert werden. En dat ſy hare vergaderingen gehouden hadden in 't Bos van Mofflaines, dicht by Atrecht, in 't Bos van Maugart, een half mijl van Atrecht, en by de hoge Fonteinen by Atrecht, en op andere plaatſen mede, en dat ſy te voet by ſchonen dag na noen by de Fonteinen gegaan waren. Alles dus geſchiet, en den volke by den Inquiſiteur voorgedragen ſijnde, werden ſy altemaal het wereltlijk recht overgelevert, als verdurven leden, niet waardich om leden van de H. Kerk te ſijn; alle hare vaſte goederen aangeſlagen voor den Heer, haar roerende voor den Biſſchop. Deniſette wierde overgelevert aan die van de Wet van Dovay, die daar gekomen waren, om haar te hebben; l'Abbé aan den Provooſt en Schepenen, de vier vrouwen met le Febure, aan de Wet en Schepenen van Atrecht; en flux aldaar verweſen van de Schepenen, om tot pulver verbrant te werden. Soo ras ſy het vonnis hoorden, begoſten ſy te roepen als raſende tegen M. Gillis Flamen, die daar tegenwoordich, en altijd beſich geweeſt was, om haar te ondervragen door pijnigen, en anders; ſy riepen dan ook, Ha valſchen ontrouwen verrader, gy hebt ons bedrogen, gy ſeidet ons, by aldien wy bekenden datmen ons voorhield, datmen ons dan ſoude laten gaan, en dat wy anders geen boete ſouden doen, als alleen in Pelgrimagie gaan, weinige mijlen verde. Gy weet dat gy ons verraden hebt; en ſeiden daar en boven openbaarlijk, dat ſy noyt in de Vauderye geweeſt waren, en al 't gene dat ſy bekent hadden, ware geſchiet door gewelt van pijnigen, en door de ſchoone beloften van Gillis Flamen, en van d'andere die haar ondervraagt hadden; maar dit mocht haar al niet helpen; want ſy terſtont den beul overgelevert wierden, en gebracht ter plaatſe van het gerichte, en daar werden hare lichamen tot pulver verbrant; Als ſy geleit werden om te ſterven, riepen ſy wederom tot dat ſy haar ziel gaven, dat ſy noyt in de Vauderye geweeſt waren, en al dat ſy bekent hadden, was geweeſt door pijn, en ook om datmen haar verbranden ſoude, indien ſy niet en bekenden. Ook na 't overleveren van haar vonnis, totter doot toe, hebben ſy gedaan als goede Chriſtenen behooren, met hare zielen God te bevelen, het volk verſoekende, datmen doch voor haar bidden ſoude. Deſe woorden en manieren, die ſy hielden, brachten 't volk in groot nadenken en misnoegen; ſommige ſeiden, datmen haar te onrecht dede ſterven, andere dat de duyvel haar beval, dat ſy 't ontkennen ſouden, of dat ſy verdoemt ſouden ſijn; Deniſette wierde gevoert tot Dovay, en van de Schepenen ook veroordeelt om gebrant te werden; die ook ſeide, datmen haar te onrecht dede ſterven; gebruykende meeſt deſelve woorden, en houdende deſelve manieren als de andere tot het uyterſte toe; Abbe werde ook verweſen door de Schepenen van de Stad op den ſelfden dag, dat ſijn vonnis overgelevert werde; hy ſprak ook meeſt diergelijke woorden, en hielt deſelve manieren, die d'andere geſeit en gehouden hadden; uytkrijtende, datmen hem tot ſijn onſchult ter doot brachte.

[f] *Welkers inſtellingen*,] Sie voorts van deſe ongehoorde manier van Procederen en wrede vervolginge den Profeſſor Boxhorn, in ſijne Nederlantſche Hiſtorie, alwaar hy onder anderen aldus ſchrijft;

Omtrent deſe tijdt (namentlijk het jaar 1460.) wierden ook eenige gevangen geſet binnen Amiens, beſchuldigd vande gene diemen verbrandt hadde binnen Atregt als Vaudoiſen; dan de Biſſchop van Amiens liet haar terſtont los, zeggende, dat hy haar al vry ſoude laten die men hem bragt; en dat hy niet en geloofde, dat zy deden, of doen kon-

Digitized by Google

konden dat zy zeyden, ofte dat haar by andere opgeticht wierde. Dese Bisschop was een geleerdt man, ende Broeder van den Heere van Beauvois le Borgongne. Hy hadde lange tijdt tot Romen gewoont, zijnde Procureur van den Hertoch Philips van Bourgongien.

In de Stadt van Doornick werdender diergelijken ook gevangen, als Vaudoisen, eenen Sergeant des Coninks, met twee of drie andere. In dese Stadt was doe woonachtigh Jan de le Teincture, een seer vermaart man van wetenschap en geleertheyt, met meer andere, die om dees oorsaake wille vergaderden. En de le Teincture liet uytgaan een boeksken, waer in hy vertoonde de nieticheydt en het onrecht van de beschuldingen den onnoselen aangedaan onder de naam van Vauderie. Dus liet men ook los tot Doornik eenige, die daar ook aangesprooken waren van Vauderie.

In 't jaar 1460. werde ook gevangen genomen binnen Atrecht als Vaudois, door Robert du Marquais, Luytenant van Atrecht, Jan Tacquet, Burger en Schepen aldaar, rijk tusschen de vier en vijf hondert gulden jaarlijks, (schoone middelen in die tijden) en werde gevangen geleyt in des Bisschops Kerker. Des anderen daeghs naar de middagh, worde om die selfde oorsaak gevangen genomen Piere du Carieul, een seer rijk man. Dese was eertijds beschuldigt van Ketterye, en in quaet gerucht, aangaande zijn Geloof. En alhoewel hy rijk was, soo hiel hy nochtans huys alleen, sonder knecht ofte meyt, also hy noyt was gehylikt geweest; en seer vrek en gierich. Dese Piere werde ook (voornementlijk, geloove ik, om sijne middelen) geleyt in des Bisschops gevangenhuys. Korts daar aan werde ook in verseeckeringe genomen, door Robert de Marquais, Messire Payen de Beaufort, Ridder, een van de edelste en outste Banderheeren van Artoys, out van jaeren, rijck tusschen de vijf en ses duysendt guldens jaarlijks, beschuldicht als Vaudois. Dese, hoewel hy gevangen werde, wist nochtans wel te vooren, dat hy beschuldicht was Vaudois te zijn. Men had hem ook gewa arschout, dat hy hem wachten soude. Nemaer hy gaf voor antwoordt; Dat by aldien hy duysent mijlen van daar was, en dat hy wiste dat men hem beschuldichde, dat hy komen soude om sich t'ontschuldigen. Want hy vreesde niet, en quam ook in de Stadt van Atrecht om sich te toonen. Sijn oudste Soon, en andere van zijn vrienden, baeden en versogten op hem seer ernstelijck, dat hy hem doch soude willen uyt de weech maecken, by soo veer hy sigh selven in dese saak schuldich kende. Dan hy gaf haar ook voor antwoordt; dat hy 't niet doen soude, en geen vrees had voor eenig menschen, alsoo hy niet wiste, wat dat de voorschreven Vauderye was, en hy daar niet schuldich aan was; sweerende gants onnoosel in die saak te sijn. Niet tegenstaande, soo werde hy op den selfden dach naar noen aangetast van den Luytenant van Atrecht, sonder hem in de gevangenisse te leggen. Hy dit siende, badt den voorschreven Luytenant, dat men hem soude leyden voor den Grave van Estampes, die op dat pas binnen de Stadt was, om die oorsaak aldaar gekomen; 't welk de Luytenant dede. Als nu de Heer van Beaufort gekomen was by den Graaf, meenende sich te ontschuldigen; soo wilde de Graef hem niet aanspreeken, maar beval Hues de Maylly, Ridder, Heer van Bovillencourt, maechschap van den Heer van Beaufort, vergeselschapt met Guilliame Berry, Luytenant van den Bailliou van Amiens, met den Luytenant van Atrecht, dat sy hem openbaarlijk souden leyden naar 's Bisschops gevangen-huys; het welk Hues de Mayly dede. Daar gingen eenige van sijn soonen met hem in den Kerker, neffens Jacques Guillemant, die getrouwt hadde zijn bastertsuster, en soon was van een Canonik van Atrecht, ende werde gevangen gehouden, als ook beschuldicht zijnde Vaudois te zijn. Daaghs daar aan werde mede gevangen genomen, en ook beschuldigt als Vaudois, eenen Roguet, een van de onderdaenen van den Heer van Beaufort.

In het selfde jaar werden binnen de Stadt van Atrecht gebracht op een groot tonneel, tot dien eynde gemaekt op de groote plaats van't Bisschops huys, Jan du Bois, Jacques, de Kok van de Gouverneur van Atrecht, Colin de Bullecourt, de Vrouw van een Sadelmaker genaemt la Franche Comte, Colette Lescrebee, Printamgay, Careron genaemt la Guigange, le Parquemiere, Jehenne le Lucq. Daar werde yder op haar hooft een Myter geset als Vaudois, op welke geschildert was de gedaante van een duyvel, in sulker voegen als sy hem eere bewesen hadden. En werden openbaarlijk beleesen door den Inquisiteur M. Pierre Broussaart, Jacobin, in presentie van al 't volk. Daar werde haar geseyt, dat sy in de Vauderie geweest waeren, en aldaar gedaan al dat hier vooren verhaalt is; ja dat sommige onder haar van den Duyvel vleeschelijk bekent waren, de een in gedaante van een mansperson, de ander in gedaante van een haas, van een vos, en andere beesten: en dat de voorschreven Collette tot drye reysen toe de hostie, of 't kostelijke lichaam Christi, gegeven hadde den Abbe de peu de sens, om een salf ken daar van te maecken. Maar Colette antwoorde overluyt, dat het niet waar was, en wilde wat anders seggen, maar men liet haar niet spreecken. Naar dat dan den Inquisiteur yeders belijdenis gelesen hadde, vraegde hy elk een, of het niet waar was dat hy geseyt hadde; die altemaal seyden (behalven Colette) jae. Ook vraegde hy die gene, die beleden hadden van den duyvel vleesschelijk bekent te zijn, of het waar was; die ook openbaarlijk seyden, jae. Naar dese belijdenissen, gaf den Inquisiteur haar beschuldingen over in 't Latijn en Francois, en waeren dese; Dat Jan du Bois, en de Vrouw genaamt le Franche Comte, de Vauderye noyt wederroepen hadden sedert haar eerste bekentenissen, maar hadden altijd gebeden genaede en gracy; en dat de andere sedert haar eerste belijdenis dikwils verandert hadden, somtijdts seggende, dat sy daar niet geweest en waeren, jae ook dat sy niet en wisten wat het was, hoewel zy 't twemaal bekent hadden. Op het tonneel werden sy (behalven du Bois, ende de Vrouw) overgelevert het Wereltlijk regt, als verdurven leden: en werden terstont geleyt naar het Gerecht van Atrecht, en daar werden haar lichamen tot pulver verbrant; en werden niet gevoert voor Schepenen van de Stadt, en hadden anders geen vonnisse als alleen overgelevert te werden aan 't Wereltlijck recht, en werden soo op een Karre

Digitized by Google

heenen gevoert. 't Was wonder om sien, hoe sy yeder een baeden datmen voor haar bidden soude, seggende openbaarlijk; *Datmen haar tot haarder ontschult dede sterven, en dat sy noyt in de Vauderye geweest waren, en niet wisten wat het was, en dat sy bekent hadden, was geschiet door 't gewelt van pijnigen*; neffens noch veel andere dingen tegen die gene die haar veroordeelt hadden; en deden en toonden alle teekenen, die goede Christenen behoorden te doen en te toonen; tot der doot toe altijd roepende, datmen haar t' onrecht doode, en dit was haar einde. Colin de Bullecoert werde ook 't wereltlijke recht over gelevert als een verdurven lid, te weten aan de Provoost; dewelke ook terstont, sonder ander vonnis, gebracht werde op het gerecht des Bisschops, en is daar ook tot pulver verbrant. Hy ook, soo wel als d'andere, riep; *Datmen hem onschuldich doode, en dat al dat hy bekent hadde, was geweest door pijnigen*; stervende (naar het scheen) in een waarachtich geloof. Dan zynde gereet om te scheiden, soo nam hy drie stuxkens groente of aarde, in den naam des Vaders, des Soons, en des H. Geests, en soo gaf hy de geest. Jan du Bois en Franche Comte, werden alleenlijk verweesen een tijd lang in chartre. Du Bois zynde op het tonneel, werde gevraacht van den Inquisiteur, of het niet waar was, dat hy den Duyvel sijn nagel van sijn duym gegeven had, als hy hem eerden: die daar opentbaarlijk zeyde ja, en toonde sijn duym al 't volk. Men seyde datmen die twee tijd gaf, op dat d'andere die gevangen waren, en noch souden gevangen worden, hopende ook op genade, te lichtelijker souden bekennen, in de Vauderye geweest te hebben.

In 't selfde Jaar van 1460. werde binnen Atregt gevangen genomen, beschuldicht zynde Vaudois te zyn, door Messire Baudewijn, Heer van Noyelles, Ridder en Gouverneur van Peronne, M. Antoine Sacquespee, Burger en Schepen binnen Atrecht, een van de alderrijkste van de Stad. Dese Gouverneur overleverde hem aan den Luytenant van Atrecht. Korts daar aan werde ook gevangen, om de selfde oorsaak, Jan Josser, ook Schepen van Atrecht, met Henriet de Ronville, Sergeant van deselve Stad: en worden gelijk de andere geleyt in 's Bisschops gevangen-huys. Op dien selfden dach verliepen uyt vrees van gevangen te werden, om die oorsaak, Martin Cornille, Ontfanger van de ordinarische middelen van 't Graafschap van Artoys, Guillaume le Febure, een seer rijk Burger en Schepen van de Stad: die (naar datmen seyde) ook gevangen, en by de andere souden geweest sijn, hadden sy niet vertrokken. En hoewel de Graaf van Estampes met meer andere haar deden vervolgen, ja tot Parijs toe, soo konnen haar niet vinden. Martin had met hem genomen groote schatten, want hy hiel een prachtige staat, en sijn huys-vrouw noch grooter, hoewel hy van kleynen huyse, en in sijn jonkheyt maar een snijder en schamel gesel geweest was. Eer dat dan M. Anthoine gevangen werde, soo hadden veele van sijne magen en naeste vrienden (want hy was van groot geslacht) hem gewaarschout en ernstelijk gebeden, dat hy sich doch voor eenigen tijd soude wech maaken, alsho hy was beschuldicht van Vauderie: die haar 't elke reys voor antwoord gaf, dat hy niet schuldich was, en dat hy komen soude om sich te verantwoorden, als hy wist dat hy daar mede beschuldicht werde, al was hy duysent mijlen van daar, en vragen of men op hem yet wat te seggen hadt; en dat hy liever sterven wilde, of bysetten al dat hy in de Werelt had, als om die oorsaek hem t' soek te maken. De Regters om de gevangens te ondertasten, waren de voorseyde Inquisiteur, den Bisschop van Barut, Suffragaan; de voorsz. Mr. Jaques du Bois, Deeken, M. Jan Bolengier, Meester inde Godtheyt, Philippe, Heer van Sauense, Ridder, die een groot man was, en seer genegen om te doen branden, die gevangen en beschuldigt waren Vaudoisen te zijn. Desen Heer van Sauense was gecommitteert door den Graaf van Estampes, met den Heer van Crevecœert, Bailliou van Amiens, Guillaume de Bery, Luytenant van de Bailliou, M. Jehan Forme, Secretaris van den Graaf: Daar was ook by den Inquisiteur van 't Geloof, Jacobijn, woonende te Doornik, Mr Gillis Flamen, M. Mathieu Paille, beyde Advocaten tot Beauquesne: noch sont met haar den Hertoch van Bourgongne, de Bisschop van Salubrie, Jacobijn, Meester in de Godtheydt, Biechtvader van den Hertoch, met Bauduin Heer van Noyelles, Ridder en Gouverneur van Peronne. Daar werde ook gevangen genomen om die oorsaak, Jacotin Datis, een burgers soon van Atrecht, die woonde by Martin Cornille, en was van zijns vrouwen maegschap, en ook gelijk de andere gebracht in 't Bisschops gevangenhuys; als ook mede eenen genoemt, Jan le Febure, Houssmit, en de gebracht by de andere. Voorwaar doe ter tijdt werde de gantsche Stadt, en al die daer om woonden, soo seer berucht door geheel Vrankrijk, Vaudoysen te zijn, dat men naulijks de koopluyden of yemant van de Stadt ergens wilde ontfangen; jae ook de Koopluyden verlooren al haar credict. Want die geene daar sy aan schuldig waeren, wilden terstont betaalt zijn, uyt vrees dat se gevangen souden werden als Vaudoisen, en haar goederen geconfisqueert. Daar was voortaan doe ook niemant, hoe aansienlijk persoon het was, ofte hoe goede Christen, die dorst (hoe noodich het was) uyt de Stadt trekken, uyt vrees dat de Gemeente soude seggen, dat hy vertrokken was, sorgende gevangen te werden als Vaudois. En hadder maar yemant geweest, hoe groot en vroom dat hy was, die maar veerthien dagen uytgebleven hadde, het gemeyn volk soude gedagt hebben, dat hy vertrokken was uyt vreese van gestraft te sullen werden, en openbaarlijk gesegt dat hy een Vaudois moste wesen. Als nu de Vicariissen gewaarschout werden van dese schrik, en hoe qualijk die vander Stadt gewilt werden door al 't Lant, soo deden zy opentlijk verkondigen door verscheyden predicatien, dat niemant tegen haar soude murmureeren, noch tegen die met haar gecommitteert waeren; dat niemant vreesen soude sonder oorsaak: want men en dede niemant vangen als Vaudois, die niet beschuldigt waere door acht of thien getuygen geweest te zijn in de Vauderye. Nemaar daar naar is men wel gewaar geworden, datter veele gevangen werden, die maar van een, twee, of van drie getuygen ten hoogsten, beschuldicht waeren.

Omtrent dese tijdt, naar dat Martin Cornille, Guiliau-

Guiliaume le Febure, en Hortin Loys, haar wech gemaakt hadden, uyt vrees van gevangen te werden als Vaudoiſen, ſoo deden zy haar inroepen, om in eygener perſoon te erſchijnen, en aan te hooren de beſchuldinge tegens haar gedaan, op de verbeurte van beſchuldigt en overwonnen te zijn van 't feyt; en deden die indaginge plakken aan de Kerkdeuren, en andere openbare plaatſen, haar gevende dag om te verſchijnen. Duerende deſe tijdt, ſoo quam daar Willemet le Febure, eenige ſoon van de voorſchreven Guiliaume, geaſſiſteert met een Notaris van Parijs, by M. Jan Pocou, Vicaris van den Biſſchop van Atrecht, en vant hem 's morgens heel vroegh onder de Metten in de Kerk, in wiens preſentie hy appelleerde tegens hem en d'andere Vicariſſen, over 't gewelt dat zy deden, of noch ſochten te doen aan Guiliaume le Febure, zijn vader. Dit gedaan zijnde, gink hy met de Notaris terſtont te paart ſitten, en reedt na Parijs, alwaar ſijn Vader gevangen ſat, om hem te verantwoorden, op 't geene de Vicariſſen hem ſouden willen aanſeggen. Deſe Willemet met den Notaris vertrokken zijnde, werden door laſt van de Vicariſſen van vier of vijf geſellen vervolcht, die haar onderhaalden te Mondidier, en werden alle beyde gevleugelt wederom gebracht, en geleydt in 't Biſſchops gevankenis. En overmits daar eenige van deſe Willemets vrienden, Iacques le Borgne, burger van Atrecht, Jan le Febure, Jan de Robempte en Colin Pere, Sergeant van Schepenen, hem Willemet des avonds te vooren, eer dit Appel gedaan was, te gaſt gehadt hadden; en wel wiſten dat dit Appel gedaan ſoude werden, ſonder 't ſelve aan te geven aan de voorſchreven Vicaris, of aan den Inquiſiteur, ſoo werden ſy altemaal gevangen gebragt in 's Biſſchops gevangenhuys; waar uyt Willemet, noch zijn Compangions, niet en konden verloſt werden, voor en aleer hy wederroepen hadde het Appel, 't welk hy dede: en alſoo werden ſy altemaal verloſt. Naar welke wederroepinge, overmits le Febure, Cornille, en Loys, ter geſetter tijd niet en waren verſchenen, ſoo werden ſy in den Ban gedaan, als overwonnen Vaudoiſen.

Naar dat de Heere van Beaufort en M. Anthoine Sacqueſpee met andere gevangen waren, ſoo werden, ter bede van haar, verſocht in de Stad van Amiens, M. Martin Meingre, Licenciaat in beyde de Rechten, Canonik en Officiael van Amiens, d'Inquiſiteur van 't Geloof tot Doornik, met meer andere vermaarde Clerken, van dewelke maar twee, M. Martin Meingre, en den Inquiſiteur quamen: d'andere ontſchuldichden haar, ſommige over hare ouderdom, de andere anders; waar over men ſeyde, dat ſy niet wilden komen, overmits men ſulke dingen hier te land noyt en had ſien gebeuren, en dat de ſaak van grooten gewichte was. Want nau van duyſent menſchen een, (behalven binnen Atrecht) geloofden, dat ſy in de Vauderie gingen, en deden dat ſy ſeyden. Om welke oorſaak de Vicariſſen van den Biſſchop, M. Piere du Hamel, Ertzdiacon van Oſtervant, M. Jan Thibault, Officiael van Atrecht, en M. Mahieu du Hamel, Secretaris van den Biſſchop, en Canonik tot Atrecht, M. Piere le Brouſart, Inquiſiteur van 't Geloof, en M. Gillis Flamen, Licenciaat en Advocaat tot Beauqueſne, gingen, ten verſoeke en op koſten van de gevangens, naar Bruſſel, by den Hertoch van Bourgongien, om met hem te beraatſlagen, aangaande deſe gevangens, en het ſtuk van de Vauderie. Den Hertoch vernemende, waarom dat ſy daar gekomen waren, begeerende van herten het Chriſten geloove voor te ſtaan en te handhaven, ſont terſtont na Loven, daar een ſeer vermaarde Univerſiteyt was, en dede al de geleertſte Clerken die daar waren, tot Bruſſel komen. Met dien ontboot hy ook de aldervermaartſte Geeſtlijke van alle de landen daar omtrent, die ook quamen in grooter menichte. Aan welke 't proces van den Heer van Beaufort, ende van d'andere gevangens, die bekent hadden in de Vauderie geweeſt te ſijn, getoont werde; ook 't proces van die geene, die noch niet bekent hadden. Want daar waren ſommige die noyt bekenden, wat pijnen datmen haar aandede, gelijk hier naar geſecht ſal werden. Deſe dan alles geſien hebbende, heeftmen noyt ſeecker konnen weten wat ſy beſlooten, of wat haar gevoelen was. Dochmen ſeyde dat ſy het niet eens waren; dat ſommige oordeelden, dat de ſaak inder daat ſoo niet en was, maar dat het maar bedroch was; en offer ſchoon eenige ſchijn van ſulks te weſen waar, door de toelatinge Gods, ſoo mochter nochtans wel veel bedrochs onder ſchuylen; en dat ſy niet al en deden, dat ſy haar lieten voorſtaan dat ſy deden. Dat andere daar tegen beweerden, dat ſulx in der daat was, en dat zy met ziel en lichaam in de Vauderie gingen: en naer dien hem de menſch den duyvel overgeeft, ſoo laat God toe dat den duyvel ſoo veel machts over hem heeft, om hem te voeren in de Vauderie, en anders. Immers, naar dat de Vicariſſen haar beraatſlaacht hadden, namen zy oorlof van den Hertoch, die terſtont met haar ſont, om daar by te ſijn alſmen de gevangens ondervraagde, Thoyſon d'Or, ſijn eerſte Heralt, dien hy volkomentlijk betroude en geloofde, om te beter van de waarheyt onderrecht te werden: alſoo hem verwitticht was, dat'er ſommige te Parijs, en andere in Vrankrijk ſeyden, dat hy alle de rijkſte van ſijn land liet vangen, om haar goederen te hebben; 't welk hem ſeer moeyde: maar al evenwel (ſeyde hy) wilde hy niet laten het rechte geloof voor te ſtaan, indien 't van nooden ware. En dus keerden de Vicariſſen, haar geſelſchap, en Thoyſon d'Or met haar wederom, en quamen in de Stad van Atrecht, in de Maant van Auguſtus des Jaars 1460. en alhoewel men niet heeft konnen weten wat tot Bruſſel beſloten was, ofte wat middel dat ſy geraamt hadden, ſoo hebben ſy nochtans naar haar wederkomſt niemant meer gevangen genomen om des Vauderies wille, hoewel dat daar veele, ja ſonder getal, beſchuldicht werden. Die ook gevangen waren, werden ſachter gehandelt als te vooren. De Vicariſſen maakten ook maar vier Proceſſen ſedert haar wederkomſt, als van den Heere van Beaufort, Jan Tacquet, Pierotin du Carieul, en Huguet Aubry, geſeyt Patre noſtre, hoewel hy noyt yet bekent hadde, maar alleen om dat hy eens uyt het gevangen-huys gebrooken en wederom gekregen was. En of ſchoon deſe proceſſen gemaakt waren naar dat ſy het gevoelen van de Clerken, die nu tot Atrecht waren,

en

en andere, gehoort hadden, ſoo ſonden ſy nochtans de ſtukken over tot Bruſſel aan den Hertoch, om voordere raat van andere Clercken te hebben, en wat ſy in die ſaak doen ſouden. En deſe ſtukken werden gedragen by M. Mahieu du Hamel, hier vooren vermelt, met M. Guillaume Berry, Luytenant van den Bailjuw van Amiens, en met haar trok wederom Thoyſon d'Or, die den Hertoch daar geſonden hadde. Deſe tot Bruſſel gekomen zynde, liet den Hertoch de proceſſen ondersoeken. Ondertuſſchen werden aldaar gebracht door den Deecken van Soingoy Bullen van den Paus Pius, verkregen, op het verſoek van Martin Cornille, die gevlucht was, gelijk geſeyt is. En de Deeken was om die te halen te Romen geweeſt. By welke Bullen de Paus committeerde M. Gillis Carlier, meeſter in de Godheyt, en Deeken van de Lieve Vrouwen Kerk van Cambray, Piere du Hamel, en Jan Thibault, Vicaris van den Biſſchop van Atregt, om alleen en voor allen te ondersoeken die gene, die gevangen en beſchuldigt ſouden zyn van Vauderie. Maar ter wijle de Deecken om de Bullen getrokken was, ſoo werde Martin Cornille gevangen gehouden in Bourgongien, daar hy ſich onderhielt, en overgelevert aan den Ertz-biſſchop van Beſançon, om ondersocht te werden.

In 't ſelfde jaar werdender in de Stad van Mante tot aſch verbrant, (en de aſch in de wint geworpen nae uytwijſen van ſijn ſententie) eene genaamt Noël Fere, geboren tot Amiens. Deſe bekende tovenaar te ſijn, en veel moorden, en dieveryen gedaan te hebben: daar en boven dat hy viermaal in de Vauderie geweeſt was, daar hy den duyvel aangebeden had in gedaante van een bok, en hem lijf en ziel overgegeven; en noemde de plaatſen daar hy in de Vauderie geweeſt was, eens tot Eſtampes, eens tot by Peronne, eens op een ſtuk braaklants, tuſſchen Corbie en Beauvois, en eens in 't boſch van Mofflaines by Atrecht. In welke vergaderingen belede hy geſien te hebben ſeer vele menſchen, onder dewelke hy noemde l'Abbé de peu de ſens, welke Abbé hy betichte, dat de eeden afnam die aan den duyvel gedaan werden, en ſprak voor den duyvel. Hy noemde ook andere, ſommige van Atrecht, ſommige van Amiens, van Parijs, van Bloys, en andere plaatſen. Deſen Noël was heel arm, en gink met ſijn wijf bedelen, die hy ook beſchuldigde in de Vauderie geweeſt te ſijn. Hy bekende mede in die Vauderie geweeſt te hebben, daar beſloten wert de Stad van Pernes in brand te ſteken, gelijk die verbrant was, en dat door een Ridder, die doe mede in de Vauderie was, en hy ook noemde. Thans noch werde 't proces van Noël geſien en geleſen, 't welk geſonden was binnen Atrecht, behelſende alles wat hier vooren verhaalt is, met meer andere dingen; als ook mede de beſegelde Sententie van de Rechters van Mante. Naar dat deſen Noël gericht was, werde ſijn vrouw gevangen, die tegen die van Mante appelleerde, en is gevoert naar 't Parlament van Parijs, en korts daar aan los gelaten ſonder eenich hinder.

In 't ſelve jaar quamen wederom van den Hertoch van Bourgongien binnen Atrecht, de gemelte M. Guilliaume Berry, Luytenant, met du Hamel Secretaris, die het Vonnis van de vier gevangens, aangaande de Vauderye, gedragen hadden; daar quam ook met haar als geſonden van den Hertoch M. Andrieu Colin, Preſident van de Raedtkamer van Ypre. Deſe wederom gekomen zijnde, werden op een nieu ondertaſt de gevangens, op 't ſtuk van de Vauderye, in 't byweſen van den Preſident. Dit gedaan zijnde, vergaederden wederom noch eens de Vicariſſen van de Biſſchop, en alle de Klercken van de Stadt van Atrecht, onder welke waren de gemelte Preſident, de Biſſchoppen van Salubrie en Barut, de Deeken van Atrecht met ſijn Broeder, Jan du Bois, Damp Jan Berre, Gillis Flamengh, Mahieu Paille, Jan Mauville, Simon de S. Vaaſt, Jan Boulengir, met meer andere, aen welke de vier vonniſſen (die hier naer zullen gedacht werden) getoont zijn. Naar dat ſy die geſien, en haar oordeel daar over gefecht hadden, leverden de Vicariſſen van den Biſſchop de beſwaringen van de vier gevangens over, als die van den Heere van Beaufort, Jan Tacquet, Pierotin du Carieul, en van Huguet Aubry. En hoewel men de gedachte Klerken vergaederde, en haar meyninge hoorde, ſoo gaven nochtans de Vicariſſen de Vonniſſen kracht, en veroordeelden de gevangens. Hier op werden openbaarlijk op het ſchavot gebracht Colaart, geſeyt Payen, Heere van Beaufort, met Jan Tacquet, du Carieul, en Aubry, en mede op de hoofden van de voorſchreven Tacquet, du Carieul, en Aubry, geſet een mijter, daar op geſchildert was de figuer van een duyvel, in ſulke gedaante als ſy hem aangebeden hadden: alhoewel Huguet noyt yet bekent hadde. Daar op werden ſy openbaarlijk beleſen van den Inquiſiteur van 't Geloof van Cambray, Jacobijn, die daar ſeyde; *Dat de Heere van Beaufort daar tegenwoordig geconſenteert hadde in de wil van ſommige quade vrouwen, die verbrant waren als Vaudoiſen, ſoo hier vooren verhaalt is; en dat hy op haarder begeerte een ſtoxken genomen hadde, en dat beſmeert, als ook ſijn handen, met een ſalfken, daermen hem gelangt hadde, en ſtak dat ſtoxken tuſſen ſijn beenen, en ſoo werde hy terſtont uyt ſijn huys a la Luiveretie door den Duyvel gevoert, voor de eerſte reys in 't boſch van Mofflaines, een mijlken van Atrecht, in de Vauderie, daar veel mannen en vrouwen by een waren, en daar dede hy in 't openbaar in 't byweſen van vele die daar waren, den Duyvel eer aan, die daar doe was, en preſideerde in de gedaante van een Aap, en kuſte hem daar de voeten. En alhoewel de duyvel doe daar ſijn ziel begeerde, ſoo gaf hy hem nochtans maar vier hayren van ſijn hooft. Dit gedaan ſijnde, bekende hy in de Vauderie vleeſſelijk een vrouw. Dat den Heere van Beaufort noch twee reyſen in de Vauderie geweeſt was op andere plaatſen, te weten, eens by de hooge Fonteynen by Atrecht, en dat hy daar gegaan was by ſchoonen dagh naar noen; en doe was daar de Duyvel, en preſideerde in de gedaante van een hont, genaamt Lirant, en daar preekte de Duyvel tot al die daar waren, alſoo daar een groote menichte was van mannen en vrouwen, haar ſeggende, dat 'er geen andere werelt was als daar wy nu in ſijn, en dat als wy ſterven met ons al ſterft. Noch verboot hy haar in de Kerk te gaan, haar te biechten, het H. Sacrament te ontfangen, wywater te nemen, en te doen dat goede Chriſtenen behooren. En daar beloofde de voorſeyde Ridder den Duyvel gehoorſaam te ſullen*

ſijn

Digitized by Google

ſijn. Dat hy ten derdenmaal was in de Vauderie geweeſt, in een bosken by Atrecht. Dit geſeyt ſijnde, vraagde den Inquiſiteur den Heere van Beaufort, of het niet waar was; die overluyt antwoorde: ja het, verſoekende genade. Doe ſeyde den Inquiſiteur tot 't volk, dat hem niemant verwonderen ſoude, overmits den Heere van Beaufort niet ſoo wel gemijtert was als d'andere: Want (ſeyde hy) hy heeft bekent in de Vauderie geweeſt te ſijn ſonder pijnigen, en heeft het noyt wederroepen. Daar na ſprak hy van Jan Tacquet, ende ſeyde; *Dat hy geweeſt was elfmaal in de Vauderie, en meer, en dat hy de Duyvel geëert hadde, ja dat hy, 't welk meer is, hem ſijn ziel gegeven had, en dat de duyvel hem met een bullepees geſlagen had, overmits hy aerſelen wilde; ook had de duyvel hem verbooden eenige goede Chriſten werken te doen, daar by voegende, by ſoo veer hy van ſchaamts halven in de Kerk gaan moſt en het wy-water ontfangen, dat hy dan ſeggen ſoude, Met oorlof van mijn Meeſter; Ook dat den Duyvel hem geboden had, met geene Vaudoiſen van de Vauderie te ſpreeken, dan alleen in hare vergaderingen; en by aldien hy om die oorſaaks wille gevangen werde, dat hy dan niemant van de haren beſchuldigen moſte; maar by aldien hy door gewelt van pijnigen yemandt beſchuldigde, dat hy dat, als 't op een ſterven gink, ſoude wederroepen. En dat den Duyvel alle deſe dingen beval al de geene die Vaudoiſen waren; en datſe hem gehoorſaam bleven.* Hier naar vraagde hy hem, of het waar was; waar op Jan Tacquet antwoorde overluyt: ja het, verſoekende ook genade. Daar naar ſprak hy van Pierotin du Carieul, en ſeyde; *Dat de voorſchreven Pierotin in de Vauderie geweeſt was ontelbare reyſen, daar hy de Duyvel geëert, en hem ſijn hinderſte gekuſt hadde, tot een teyken van eere, met een brandende kaars in de hand; hem ook ſijn ziel gegeven hadde, neffens een cedelken met ſijn eygen bloede geſchreven: dat hy ook tot drie reyſen toe de Hoſtie of 't koſtelijk Lichaam Jeſu Chriſti, als hy dat des Paaſſchens ontfangen hadde, gelevert hadde aan l'Abbe de peu de ſens, om dat de padden t' eeten te geven: van welke padden met de beenen van verhangene menſchen, die hy had weſen rapen onder de galch van Atrecht, en elders, en het bloet van jonge kinderen, die hy tot vier toe ſelf gedoot hadde, maakten de l'Abbe en Collette l'Eſcrebee hier vooren gemelt, het ſalfken, daar zy haar mede ſmeerden, met noch een pojerken, dat de menſchen, en ook de vruchten des aartrijks beſchadigde.* Dit geſeyt ſijnde vraagde hy Pierotin, of het niet waar was; waar op Pierotin antwoorde (hoe wel hy drie Maanden langh gevangen bekent hadde de voorvoorſchreven dingen waar te zyn) dat daar niet aan en was, en dat het geſchiet was door gewelt van pijnigen dat hy ſulx bekent hadde. Doch hy had te vooren ſijn belijdeniſſe met eygen hant beſchreven. Niet tegenſtaande ontkende hy al dat verhaalt is, ſeggende, dat al 't geene den Inquiſiteur hem optichte onwaarachtig was. Nemaar, gelijk ik te vooren gemelt hadde, ſoo was hy beſchuldicht geweeſt van Ketterie in 't Biſſchops huys, doch niet openbaarlijk. Hy was dapper rijk, en vrymoedich, ſulx datmen hem op het tonneel moſt doen ſwijgen; want hy wilde altijd ſpreeken, en ſoude veel dingen geuyt hebben. Daar naar keerde ſich den Inquiſiteur tot Huguet Aubry; en ſeyde; dat hy beſchuldicht was van ſijn miſdaat met negen getuygen, daar van de drie in ſijn byweſen hem overtuycht hadden, doch dat hy niet wilde belijden, wat pijnen datmen hem aandede: en by aldien hy thans wilde lijden, men ſoude hem noch genade toonen. En daar op vraagde hem den Inquiſiteur, of hy ook niet in de Vauderie geweeſt was; maar antwoorde overluyt, dat hy daar noyt geweeſt was, noch wiſt yets daar van. Deſen Huguet was vijftienmaal op de bank geweeſt, gelijk men ſeyde, ja al te met twee maal op een dach, en men hadde hem de ſwaarſte ſmerten aangedaan, die men bedenken konde. Ja, dat noch meer is, als men ſach dat hy niet bekennen wilde, aangaande de Vauderie, ſoo brachtmen hem in een ſterk Caſteel dicht by Atrecht, genaamt Bellemotte, daar hy op een nieuw ondervraecht werde. Na datmen hem de beul getoont hadde, die men ſeyde dat daar gekomen was om hem te dooden; en by ſoo verre hy niet wilde bekennen, datmen hem daar terſtont ſoude doen ter doot brengen: (ja ſommige verhalen dat ſijn oogen al verbonden waren, gelijk ofmen hem onthooft ſoude hebben) ſoo wilde hy nochtans noyt niet lijden in de Vauderie geweeſt te zyn, ſeggende, dat hy niet wiſt wat het was, en datmen hem tot ſijn onſchult dede ſterven. Als den Inquiſiteur ſach, dat hy niet bekennen wilde, ſoo ſeyde hy daar openbaarlijk, dat hy des nachts uyt het gevangen-huys gebrooken was met een Prieſter, die om dieverye gevangen was, en dat hy daarom ſijn ſelven ſchuldig maakte aan die daat; maar dat hy wederom gekregen was. Doe gink hy knielen, ſeggende, dat deſe Prieſter hem gedoot ſoude hebben, hadde hy het niet gedaan, en bad om genade. Doch om dat hy wech geloopen was, werde hy gemijtert en beleſen. Want de Clerken ſeyden, dat hy ſig dier daat ſchuldig kende, overmits hy uyt het gevangen-huys gebrooken was. Dit alles dus bepleyt en voorgedragen zynde door den Inquiſiteur, met meer andere miſdaden, die te lang ſouden ſijn om te verhalen, maakte hy een eynde van ſijn beleſen. En doe werden overgelevert de vonniſſen door den Inquiſiteur M. Piere Brouſaart, en M. Mahieu du Hamel, Secretaris van den Biſſchop van Atrecht. En eerſtelijk de uytſpraak over de Heere van Beaufort, by welke hy verklaart worde Ketter, Apoſtaat en Afgodendienaar; die daar openbaarlijk ſijn ſchult bekende, verſoekende om genade aan de Kerk. En door dit vonniſſe werde hy verweſen om daar openbaarlijk met roeden geſlagen te werden, gelijk geſchiede door den Inquiſiteur, die hem op ſijn ſchouderen ſloeg, ſijnde ontkleet. Noch werde hy verweſen ſeven jaren gevangen te blijven, in ſulken plaats daar 't den Biſſchop ſoude believen; ook daar en boven om by het Pardoenblok van Mechelen in Brabant (dat aldaar doe opgerecht was voor die gene, die eenige aalmiſſen wilden geven om tegen den Turk te gebruyken, en 't Chriſten geloof voor te ſtaan) te leggen of te ſenden de ſomme van ſes duyſent ponden, Artoys gelt, die bedroegen vijf-duyſent goude Croonen, de 70. een mark van 8. oncen weſende, om dat ſelfde gelt tot onderhoudinge van 't Chriſten geloof aan te leggen: noch tot de onkoſten van

Digitized by Google

den Inquiſiteur van 't Geloof, vijſthien hondert ponden, als vooren. Noch werde hy geſlagen in de boete van hondert vijftig ponden, om de Kerk van de Lieve Vrouw van Atrecht te vermaaken: noch in ſoo veel ponden om een ſteenen Kruys op te rechten by de hooge Fonteynen, tot gedachteniſſe dat hy daar belooft hadde den Duyvel dienſt te doen: noch in hondert ponden voor de Kerk van de H. Drievuldigheyt in de Voor-ſtad van Atrecht: noch hondert ponden aan de Carmes in de ſelve Voor-ſtad van Atrecht: noch in hondert ponden aan de Jacobijnen: noch in hondert ponden aan de Mineurs in de Voor-ſtad van Atregt, al gelt als vooren. Nog werde hy ook verweſen om aan de Gods-kinderen en Gaſt-huyſen, elx tien ponden, als vooren, te geven, en dat die ſtraf van gevangenis nog ſtont tot believen van den Biſſchop. Daar naar gaven ſy over 't vonnis over Jan Tacquet, Borger en Schepen van Atrecht, by welke ſy hem mede verklaarden Ketter, Apoſtaat, en Afgodendienaar, verweſen hem daar mede geſlagen te ſullen werden met roeden, gelijk den Heer van Beaufort, en werde daar op de ſelfde manier van den Inquiſiteur gegeſelt, en hy verſogt mede genade aan de Kerk. Voorts werde hy verweſen tien jaren gevangen te blijven, dog dat de Biſſchop de lankheyt van tijd aan hem hielt: ook dat hy leggen ſoude by het Blok van Mechelen, om het Chriſten geloof voor te ſtaan, duyſent ponden, als vooren: nóg voor de onkoſten van den Inquiſiteur van 't Geloof twee hondert ponden: nog voor de Kerk van St. Jan in Ronville (in welke Parochie hy woonde) hondert ponden: nog ſoo veel ponden om een ſteenen of houten Kruys te doen ſetten in 't boſch van Mofflaines, op die plaats daar hy de Duyvel ſijn ziele gegeven hadde. Daar naar werde 't vonnis over Pierotin du Carieul overgelevert, by het welke hy verklaart werde Ketter, Apoſtaat, Afgodendienaar en Dootſlager; en alſo hy hier te vooren beſchuldigt was van Ketterie, en datmen in hem geen teyken van leetweſen ſag, ſoo werde hy als een verdurven lidt 't werelrlijk regt overgelevert. Naar deſe gaven ſy over de ſententie van Huguet. Hoewel hy noyt yet bekent hadde, ſoo was hy nochtans ſchuldig, naar 't ſeggen van de Klerken, om dat hy uyt het gevangen-huys gebroken was. Huguet lag op ſijn knien terwijl men hem vonniſde, en ſchreyde ſeer, ſeggende, dat hy hem gedroeg aan den uytſpraake van de Vicariſſen, die inhielt, dat hy geleyt ſoude worden in 't gevangen-huys, genaamt le Beuel, de tijd van twintig jaren te water en broode. De gemeyne roep liep, dat Huguet (die dienaar van den Biſſchop van Atregt en van Hartin Cornille geweeſt was) altijd getrooſt, geraden, en geholpen geweeſt was van de Vicariſſen van de Biſſchop; en dat deſe alles deden wat ſy konden om den handel van de Vauderie te niet te doen, en uyt der menſchen gedagten te brengen. Immers is het ſulx datmen te Parijs, te Amiens, te Doornik veel vrouwen en mannen, gevangen als Vaudoiſen, niet en dede, maar liet los gaan ſonder eenige ſtraf. Nemaar eenige Klerken hielden ſtaande, dat daar over al Vaudoiſen ſwierden, en immers ſo veel waren in de Kerk, in Princen Hoven, en anders, dat het te verwonderen was. Men ſeyde dat den valſchen en ontrouwen Antichriſt geboren was, en dat hy haaſt regeren, en ook alle de Vaudoiſen ſijn ſijde kieſen ſouden. Naar dat de vonniſſen aan elk een overgegeven waren, ſoo quamen de Schepens van de Stad haren Burger Pierotin du Carieul halen, dewelke (betaalt hebbende de koſten by hem in 't gevangen-huys gemaakt) haar overgelevert werde dien ſelfden dag. Pierotin uyt het gevangen-huys gaande, alhoewel hy wel wiſt dat hy noch dien dag ſterven ſoude, ſoo was hy nogtans nergens anders mede bekommert als om te weten, waar ſijn goet blijven ſoude, vragende of men het ook al ſoude confiſqueren. En alsmen hem ſeyde, dat hy op ſijn ziel ſoude denken, gaf hy voor antwoort, dat hy drie Maanden lank niet anders gedaan hadde, als daar op te denken. Naar dat hy dan de Wet van Atregt overgelevert was, ſoo werde hy in de Halle gevoert, en daar ontſchuldigde hy al die gene, die hy te vooren beſchuldigt hadde in de Vauderie geweeſt te zyn: van de welke daar eenige tegenwoordig waren, ſoo wel Schepenen als andere, ſeggende, dat al 't gene hy geſeyt, geſchreven en bekent hadde, was geſchiet door den geweldigen en onverdraagelijken druk van het pijnigen; en dat hy ſoo veel menſchen aangeklaagt hadde als hy met namen had konnen noemen, en dat hy noch meer beſchuldigt ſoude hebben, had hy maar meer weten te noemen. Dit gedaan zynde werde hy van den Luytenant van Atregt ter regt-plaatſe gebracht, en daar tot pulver verbrant, gelijk men d'andere gedaan had: en alle ſijn goederen werden aangetaſt by des Hertogs Officieren: niet tegenſtaande het voordeel, dat van ouds die van Atregt hebben, met welke ſy ſtaande houden, dat eens Burgers van Atregt goet niet geconfiſqueert mag werden voor den Graaf van Artoys. Welk voordeel ſy nog dagelijks onderhouden: maar in deſe ſaak liet men dit haar doe ter tijd niet gebruyken.

g *Geduyrende deſe vervolging,*] In 't Jaar 1209. 115 wierden door den Grave van Montfort, en legaat des Paus van Romen, meer als hondert Albigenſen tot Montreal en Beron de oogen uytgeſteken, en de ooren en neuſen afgeſneden. En op het volſtandig antwoort der Waldenſen, dat ſy haar geloof niet en wilden verlaten, het Roomſe verwierpen, en nog doot, nog leven haar van haar geloof ſoude afbrengen, liet den ſelven legaat, en Grave van Montfort tot Menerben een groot vier aanſteken, en dede 140. perſonen, ſoo vrouwen als mannen, opentlijk verbranden; ook de Stad Lavaur na ſes Maanden belegering beſtormen, en alles vermoorden, uytgeſondert 80. Edelen, dewelke wierden opgehangen.

In 't jaar 1210. wierden binnen Parijs 24. Waldenſen gevangen, van dewelke ſommige tuſſen twee muyren gemetſent, en de andre verbrant wierden.

In 't Jaar 1213. wierden tot Straasburg 18. Waldenſen verbrant.

In 't Jaar 1220. ſijn de Waldenſen in Duitſlant overvallen en verſlagen, aan een plaatſe daar ſy aan d'een ſijde Moras, en aan d'anderſijde de Zee voor haar hadden.

En in 't Jaar 1228. ginger wederom een ſcherpe vervolging aan tegens de Albigenſen; men confis-

queer-

Digitized by Google

queerde beyde der afgestorven, en de levendiger goederen aller die der selver leere toegedaan waren. Gelijk ook in Provencen, als de Erts-bisschop van Narbone, Arles en Aix, tot Avignon te samen geweest waren, en beraden hoe sy met hulpe der Inquisitie de Waldensen souden vervolgen en uytroeyen, die haar in, en omtrent haar Bisdommen onthielden. Waar op de Monniken Ketter-meesters soo een grote menichte hier en daar hebben doen aangrijpen, dat sy geen gevangen-huysen en hadden om deselve te plaatsen.

Omtrent dese tijd heeft ook Kaisar Fredrik de II. de Waldensen in Italien te vier en te swaart vervolcht, als uyt een van sijn Constitutien te sien is, daar hy deselve Gatzaros, Leonisten, Speronisten en Arnoldisten nomt.

En den Paus *Gregorius*, siende dat door die luyden sijne authoriteyt en macht over al hoe langs so meer gekrenkt wiert, vervolgden de Waldensen op het uyterste. Hy liet hare huysen af breken, en verjaagde se uyt gants Italien, en sont twee Dominicaner Monnikken naar Meylant, om deselve aldaar mede uyt te roeyen, en om sijn gesag en magt te vergroten, en by eeuwigduyrende besluyten te canoniseren, heeft hy met den aanvang van sijn Pausdom, en in't Jaar 733. in't ligt doen uytgaan de Decretales *Juris Pontificii*, door eenen *Raimundus Barchinonensis*, uyt de missiven der Pausen te samen getrokken, gebiedende dat deselve gelijk als andere boeken in de scholen gelesen en uytgelegt souden werden, op dat daar door de Pausselijke macht en gesach soude werden vermeerdert en vergroot, vermits de voornaamste saken daar inne verhandelt, daar toe strekken, en onder anderen mede brengen, dat den Paus noch sijne waardigheid de Decreten der Concilien niet onderhorich sijn. Dat den Paus toebehoort den Kaiser te bevestigen, ofte indien hy sulks onwaardich is te verwerpen. Dat twee grote lichten de werelt regeren, de Son repræsenterende den Paus, en de Maan beduydende den Kaisar. Dat den Bisschoppen geoorloft sy Overspeelders de sonden te vergeven. Dat niemant dan alleen den Paus mach kennisse nemen over de voorrechten der Heylige Roomse Kerke. Dat het in de macht van den Paus sy den Kaiser in den Ban te doen, en van de kroon te beroven; dat hy gehouden is aan den Paus den eedt van getrouwigheyt te sweeren, en dat alle Geestelijke personen vry sijn van Tribuyten, tollen, en andere belastingen, en soo voorts. *Sleidan. de Quatuor summ. Imperiis.* En wiert in het Jaar 1229. een Concilie tot Tholouse gehouden, om de Inquisitie met alle middelen voort te setten, waar by ook alle gemene luyden wierd verboden de toelatinge der Boeken des Ouden en Nieuwen Testaments, en dat niemant die in gemene sprake mocht hebben.

Op het jaar 1230. wierden de Waldensen in Duytslandt wederom harde vervolgt, door een Monnik *Ekkard*, dewelke daar na als een anderen Paulus in sijn gewisse beroert, sig bekeerde, en naderhant tot Heidelberg, om de ware Christelijke Religie, benevens andre Waldensen wiert verbrant.

En omtrent die tijd wiert *Koenraad van Manburg* tot Inquisiteur gestelt, dewelke de gelovige ook onder andere met gloeyende ysers ondersogt, of sy ook goede Christenen waren.

In't Jaar 1238. wiert *Robertus*, een Prediker Monik, door den Paus *Gregorius* als Inquisiteur over't geloof der Inwoonderen in Vlaanderen gesonden, welk ampt hy aldaar in grote wreedheid bediende; so dat hy van den Paus self daar over in een eeuwige gevankenis gestelt is. *Math. Paris.*

Sedert de doot van *Gregorius* bleef het in redelijke stilstant, en begonnen de Waldensen wederom het hooft op te steeken; soo dat in't Jaar 1242. op den 29. May te Tholouse van de Albigensen den Ketter-meester *Guilelmus*, een Jacobiner Monnik, met nog eenige andere sijne Medebroeders om den hals geraakten. *Chronic. Montfortii.*

En in't Jaar 1259. begonnen in't gebergte van 116
Piemont de vergaderingen en by een komsten der *Fratricellen*, alsoo genomt, vermits sy malkanders Broeders in Christo nomden; dewelke opentlijke professie deden van de Leere der Vaudoisen. *Philipp. Bergom. Mare Histor.*

En waren de Waldensen middelerwijlen wederom soo sterk geworden, dat de schryvers van het Jaar 1283. vermelden, dat der selver Leere door de gantse Christenheyt verspreid wiert. *Rer. Francicar. Scriptores.*

Dog in't Jaar 1306. was de Inquisitie wederom op nieuws aangestelt tegens de Leere der Waldensen; Op welke tijd binnen Parijs 114. Waldensen, die alle met grote stantvastigheid de waarheyt bekenden, levendich verbrant wierden.

In't Jaar 1330. wierden de Waldensen onder Koning *Jan*, in Engeland dapper vervolgt, en omtrent die tijd warender veele Waldensen in Polen, daar sedert het Jaar 960. den Christelijken Godsdienst was beginnen geoeffent te werden, dewelke aldaar mede van de Inquisiteurs heftich wierden vervolgt.

In't Jaar 1379. wierden de Waldensen tot Parijs wederom vervolgt, soo dat op sekere plaats, Greve genaamt, aldaar een grote menigte der selver wierden verbrant, en in't Jaar 1380. wierden sy door toedoen van seker Barrevoeter Monnik *Francisco Borelli*, tot Avignon, en een *Albertus de Capitaneis* in Provencen, uyt Provencen, Delphinaat, en de dalen Fraisiniere, Argentiere, en Loyse verbannen; soo dat waar jemant van deselve konde werden achterhaalt, deselve soo voort sonder genade gestraft wiert.

In't Jaar 1391. wierden in Saxen en Pomeren 443. Waldensen gevangen, dewelke alle eendragtelijk bekenden, dat sy in sodanige leere van hare Ouderen onderwesen waren, en dat hare Leraars uyt Bohemen derwaarts gekomen waren.

In't Jaar 1393. wiert de vervolging der Waldensen in het Delphinaat hervat, en wierden tot Grenoblen hondert-en-vijftich mannen verbrant, vele vrouwen, en een groot getal jongelingen en jonge dochters, en in het dal Argenterie en Fassieniere, over de tachtig soo mannen als vrouwen gevangen, naar Grenoblen gebracht, en terstont mede verbrant. De Monikken namen het tweede deel harer goederen, en het ander deel gaven sy de Wereltlijke Overheden, daarom menig rijk en wel gegoet man, om sijn goederen wil, als een Waldens beschuldigt en gestraft wiert.

Digitized by Google

In't Jaar 1400. en vervolgens, sijn de Waldensen en hare voorstanders in alle gewesten noch al heftich vervolgt.

h *En de Regters selfs,*] Aanmerkens waardich is het Vonnis van het Parlament van Parijs, uytgesproken over de Rechters, die over de beschuldigde en gedoemde Vaudoisen geseten hadden, en luyde als volgt:

Tusschen Messire Colaart van Beaufort, en Jan Tacquet, Esquir, appelleerders van M. Robbert le Josne, Gouverneur van Atrecht, voor saliger den Hertog van Bourgongien, van Robert le Marquais, Luytenant van deselve Gouverneur, van den Bisschop van Atrecht, van M. Jan Thibault, sijn Officiaal, van Piere du Hamel en Piere Pochon, Vicarissen van de selfde Bisschop, Fr. Guillaume de Brossaart, sig noemende Inquisiteur van't geloof, M. Jacques du Bois, Deecken van Atrecht, Jan Boulengier, Gilles Flameng, en van Mathieu Paille: Noch den selfden de Beaufort, als appelleerder van Fr. Jan Faulconnier, Minnebroeder, Bisschop van Barut, en van M. Jan Forme, Secretaris van den Graaf van Estampes: welke van Beaufort, Tacquet, Hugues Cannery, Berthelemy Hermant, Nicole de Grutelle, sijn huysvrouwe Jehenne le Febure, dochter van Jan le Febure, geseyt le Cat, Pierre du Carieul, neef en erfgenaam van saliger Pierre du Carieul, en Jan Bary, met haar de Procureur Generaal, als eyschers in cas van misgryping, overdaat, bedrog en valsche aanslagen, ter eender sijde: en de voorschreven Hertog van Bourgongien, M. Robert le Josne, en Robert le Marcquais, den Bisschop van Atrecht, Jan Thibault, Piere du Hamel, Jan Pochon, Jacques du Bois, Jan Boulengier, Gillis le Flameng, Jan Forme, Mathieu Paille, geroepen en ontboden in cas van Appel, en de selfde Thibault, Pierre du Hamel, Pochon, Boulengier, Flameng, Forme, Paille, Jan l'Hostelier, Mathieu du Hamel, Secretaris van de voorschreven Bisschop, Vicaris en Inquisiteur, Messire Philippes de Saveuze, Ridder, M. Guillaume de Berry, sig noemende Luytenant en Bailjouw van Amiens, als voorstaanders van't selfde, ter ander sijde.

't Hof gesien hebbende de Playdoyen in't selfde Hof gedaan op den 21. dag van Mey des jaars 1461. en andere dagen daar aan volgende; de begeerten verweeringen van de voorschreven partyen, door haar naderhant in geschrifte overgelevert; de confessien van de voorsz. Thibaut, Pochon, Mathieu du Hamel, Marcquais, Flameng, Paille, Boulengier, Forme, en Bary, gedaan in't voorsz. Hof: ook de crimineele Processen, soo wel in't Wereltlijke als in't Geestelijk Hof, gedaan tegen de voorschreven Messire Colart de Beaufort, Tacquet, Cannery, Gaurelle, Bery; van saliger Pierre du Carieul, Jan le Febure geseyt le Cat, en Denise Greniere, ook van Jan Tenoy, genaamt l'Abbe de peu de sens, Collette l'Escorbee, Jehenne d'Avergne, Bellotte, Mancarde, Tacquet de Baillœul, Henry de la Boulle, geheten Caucourt, Bellotte de Quesnoy, Jan du Bois, Gilles du Bullecourt, Jehenne Grief, anders Frecongon, Thomas le Braconnier, Catherine la Gougonde, anders Cathron, Printamsgay, Denisette, Wittefonde, Maguerie, geseyt Beghinne, Vrou Jehenne Bayarde, geseyt la Luque, la Parcheminiere, Jacques Guineman de Roger, Robequin, Jehenne d'Amiens, M. Anthoine Sacquespee, Jean Josset, Henry de Ronville, Burger van Atrecht, Jacotin Daties, en Jan le Febure, allemaal beschuldicht van Toverye en Vauderie. Dese processen door ordonnantie van't Hof ten Hove gebracht zynde, met al't geene dat de partijen voorgedragen hadden ten Hove, hare tegenstellingen en verantwoordingen: ook seekere brieven en maniere van accoort gemaakt en gepasseert voor den Raadt van den Hartog van Bourgongien, voortgebracht door den voorschreven Marcquais, voorwendende dat gemaakt te hebben met Messire Philippes de Beaufort, in sijn leven Ridder, soon van de voorschreven Messire Colart, en Jan Tacquet, Carieul en Bery; ook Koninklijke brieven van vernietinge van het accoort, verkregen door de selfde Messire Philippes de Beaufort, op den 2. Juny des Jaars 1478. die Playdoyen daar op gedaan, tegenstellingen en beantwoordingen, met een seeker requeste overgegeven door de voorschreven Marcquais; waar by hy versocht, dat sijne bekentenisse gedaan op den 11. December des Jaars 1477. hem mochte behandigt werden; desgelijks seker accoort gemaakt en gepasseert in't selfde Hof op den 21. July laatst-leden, tusschen Jan, Heere van Beaufort, neef en erfgenaam van de voorschreven Colart van Beaufort, de voorschreven Pierre du Cariel, Tassart, Bosquillon, man en vooght van Jehenne le Febure, dochter van voorschreven le Cat saliger, Jennin de Sailly, man en vooght van Ysabel le Vasseur, wylen huysvrouw van de voorschreven de Bullecourt, en Jan Willequin, man en vooght van Peronne de Bary, met de voorschreven Hugues Cannery, als hervattende't proces in plaats van de overledene, by haar hebbende den Procureur Generaal ter eender sijde, en M. Jan de Berry, Raatsheer des Koninks in't selfde Hof, Jan de Rongny Esquier, en sijn huysvrouw, in plaats van de overledene Bery, aan d'ander sijde; het requeste overgegeven aan't selfde Hof, door den Bisschop van Atrecht, nu ter tijd synde, als ook de conclusien van dese partyen, genomen door den Procureur Generaal des Koninks: 't Hof ook gehoort en ondervraagt hebbende de voorschreven Marcquais op eenige poincten van't voorschreven proces: Dit al wel gecorsidereert hebbende, pronuncieert, dat 't Hof (sonder regart te nemen op de voorschreven brieven van accoort, en requesten overgegeven door den Bisschop van Atrecht en Marcquais) qualijken en onbehoorlijken gedaan, aangetast, gevangen, veraccordeert, geprocedeert, verwesen en geexecuteert is geweest, door de voorschreven gedaagde en geroepene, en wel geappelleert by de voorschreven roepers.

Condemneert daarom 't Hof de voorschreven gedaagde in de kosten van't Appel, de taxatie daar van aan haar behoudende. En heeft verklaart, en verklaart mits desen, alle de processen gedaan in't Hof van den Graaf, en anders in't wereltlijk Hof, door de voorschreven du Bois, Flamen, Forme, en de Marcquais, of yemant van de haren, als ook alle de andere processen, gedaan in't Geestelijke Hof, onderteykent du Hamel, van geender waarden, valsch, onbillick, qualijk gedaan, en anders dan naar behooren; en dat sulke, als ook alle de minuten en originalen des selfs, waar sy ook mochten gevonden werden, sullen gebrooken, gebriselt en geschenrt worden, soo wel in't selfde Hof, als in't Hof van Atrecht: uytgesondert het proces gemaakt by de selfde

Digitized by Google

de tegen Jenne le Selliere, 't welk ten Hove gebracht sal werden om te besichtigen, en daar van te ordineren naar behooren. En heeft dit selfde Hof te niet gedaan, en doet te niet mits desen, en als van geender waarden, alle Sententien, Vonnissen, confiscatien van goederen, soo wel roerende als onroerende, alle verwijsingen, eyschingen, betalingen, executien, en al dat daar op gevolcht is. Settende alle die verwesene, geëxecuteerde, en beschuldigde in haar eer, faam, en naam; verbiedende alle aantastingen en andere hinderingen, hoe sy souden mogen sijn; haar toewijsende de eyschers besittende haar huysen, erven, en goederen, soo wel roerende als onroerende, met de vruchten en inkomen van dien, tegen dewelke geprocedeert is geweest, door gevangenis, verwijsing, en anders, om oorsaak van de saak haar opgeleyt, desse werden gestelt tot volkome verlossingh tot haren profijte. En daar en boven tot verbetering van de voorschreven overdaden, aantastingen, fauten en misbruyken, begaan by de verweerders, soo heeft gecondemneert, en condemneert mits desen 't voorseyde Hof, soo door middel van de appellatien, als door de Beneficien van den Procureur des Koninks, de selfde verweerders te langen en wederom te geven aan de voorschreven eyschers, en andere gevangene en geëxecuteerde, alle haar goederen, soo wel roerende als onroerende, met de vruchten en inkomen der selver, aangetast en gelicht tot dien eynde, door middel van de aantastingen, declaratien, condemnatien, confiscatien, en executien, gedaan tegens haar in manieren als volcht. Te weten: de Hartog van Bourgongien, de Marcquais, le Flamen, Thibault, Pochon, en Piere du Hamel, de goederen van Beghinette, Frecongnon, Cathron, Bery, Bracconnier, la Lucque, yder van haar, voort 't geheel: noch de voorschreven Hertog, Flamen, Forme, Thibault, Pochon, en Pierre du Hamel, de goederen van de voorschreven Gaurelle, Jenne d'Amiens, la Parcheminiere, Jan du Bois, de Bullecourt, en Printemsgay, yder van haar ook voor 't geheel: daar en boven noch de voorschreven Hertog, Thibault, Pochon, en Piere du Hamel, de goederen van de voorsz. Beaufort, Grenier, l'Escerbee, Mouchard, Cannery, de Baillœul, de la Boulle, Tacquet, Carieul, Gilleman, Robequin, Sacquespee, Loffet, l'Abbe de peu de sens, Jenne d'Auvergne, du Quesnoy, le Cat, le Ronuille, Daties, le Febure, yder een ook gelijkelijk voor 't geheel. En of by aldien de goederen van de voorseyde de Marcquais, Forme, Thibault, Flamen, Pochon, en Piere du Hamel, niet genoeg waren, om de voorschreven goederen weder te geven, daar sy toe gecondemneert zijn; soo heeft het voorsz. Hof gecondemneert, en condemneert mits desen pro rata wederom te geven de voorschreven goederen in maniere als volcht; Te weten, de voorschreven Saveuze, Paille, Boulengier, Forme, de erfgenamen van de Bery, met Marcquais, de goederen van de voorseyde le Cat; noch de voorschreven Savenze, d'erfgenamen van Bery, Forme, en Flamen, de goederen van de le Boulle: noch de voorschreven Saveuze, d'erfgenamen van de Bory, Flamen, Forme, Paille, Boulengier, de goederen van de voorseyde Gaurelle: noch de voorschreven Savenze, Paile, Boulengier, en Forme, de goederen van de voorschreven Bery. De voorschreven Flamen, Oelengier, Paille, d'erfgenamen van de Bery en Forme, de goederen van de voorschreven l'Escerbee, Moucharde, Gilleman, Robequin, Sacquespee en Josset: en de voorschreven Paille, Flamen, d'erfgenamen van Bery, Forme, de goederen van Parqueminiere: noch de voorschreven Flamen, Paille, Boulengier, en Forme, de goederen van de voorschreven Carieul en Beaufort; nogh de voorschreven Flamen, Paille, en Boulengier, de goederen van Cannery, du Bois, en de Ronville: noch de voorsz. Flamen, Boulengier, d'erfgenamen van de Bery, en Forme, de goederen van Baillœul, noch de voorschreven Paille en Boulengier, de goederen van de Bullecourt, la Lucque, le Febure en Datiens; noch de voorschreven Paille, Boulengier, en d'erfgenamen van de Bery, de goederen van Printamsgay, Cathron, en la Parqueminiere: noch de voorschreven Flamen en Forme, de goederen van l'Abbé en van d'Auvergne: noch de voorschreven Flamen, Boulengier en Forme, de goederen van Quesnoy: noch de voorschreven Boulengier, de goederen van Braconnier: en de erfgenamen van Boulengier, de goederen van Braconnier: en de erfgenamen van de Bery, de goederen van Baghiner d'Amiens, en Frecongon.

En tot reparatie en profijtelijke versoening, soo heeft het voorschreven Hof gecondemneert, en condemneert mits desen, de voorseyde verweerders in de boete als volcht. Te weten de voorschreven Thibault, Pochon, en Piere du Hamel, Vicarissen voornoemt, yder een in een somme van twaalf-hondert ponden Parijs; de voorschreven le Forme in twee-hondert ponden Parijs; de voorschreven le Paille en Boulengier, yder in vier-hondert ponden Parijs; de voorschreven Flamen in duysent ponden Parijs; de voorschreven Saveuze in vijf-hondert ponden Parijs; en de voorschreven de Marcquais, en Mathieu du Hamel, yeder in twee-hondert ponden Parijs; bedragende de sommen t'samen ses-duysent vijf-hondert ponden Parijs. Van welke sommen sullen voor eerst en voor al genomen werden vijfthien-hondert ponden voorschreven, tot behoeve om in de Hooft kerk van Atrecht te doen doen en celebreren een dienst tot stigting van een Misse, een Kelk, een Boek, en andere vercierselen daar toe nodig. Welke Misse gedaan en gecelebreert sal werden alle dagen eeuwiglijk in de voorsz. Kerk van Atrecht. En men sal die inluyden met 33. klokslagen, verscheyden met drie pausen, yder van 11. slagen, tot saligmakinge en behulp der zielen van de geëxecuteerde. Ook om te doen maken een stellagie op die selfde plaats, daar de eyschers en andere geëxecuteerde geschavotteert, belesen, en openbaarlijk gemijtert sijn. Op welke stellagie een predicatie gedaan sal werden, om 't volk te vermanen, God te bidden voor de zielen van de geëxecuteerde; en verklaren dat sy 't onrecht, sonder order of maniere van recht, met valsche en onbehoorlijke gemaakte beschuldingen gecondemneert, geschavotteert, belesen, gemijtert, en geëxecuteert sijn: en in 't eynde van 't sermoen, in de presentie van de voorschreven executeur, sal gebrooken en gescheurt worden al dat soude resten aan 't Proces. Noch ook om te maaken een steenen Kruys van vijfthien voeten hoogh, op de naaste en bequaamste plaats, daar sommige van de gecondemneerde geëxecuteert en verbrant sijn, in welk Kruys gehouden sal sijn een geschrift, inhoudende de volbrenginge van dit tegenwoordige Arrest. En van de rest van de voorschreven somme, bedragende noch vijf-duysent ponden,

den, ſullen genomen en toegevoegt werden voor den Conink, voor de voorſchreven de Beaufort, en Cannery, ider duyſent ponden: en de voorſchreven Tacquet, Jenne le Febure, Barthelemy Helleman, met Gaurelle ſijn wijf, Piere du Carieul, en Jan de Bery, elk vierhondert ponden. En ſullen alle de voorſchreven eyſchers dienſteloonen, ſtichtingen, en andere dingen geordonneert tot Godſalige werken, betaalt werden voor den Conink. Noch heeft gecondemneert en condemneert mits deſen 't voorſchreven Hof de voorſchreven verweerders in de koſten van 't Proces, aangaande de voorſchreven overdaat, van welke koſten de erfgenamen van Bery alleenlijk betalen ſullen haar portie aan de voorſchreven Tacquet en Gaurelle, de taxatie daar van aan haar behoudende. En ten opſichte van M. Robbert le Joſne, 't voorſchreven Hof abſolveert hem van alle begeerten en eyſchen by de eyſchers en den Procureur gedaan, en hebben hem geſet, en ſetten mits deſen buyten proceſſe ſonder eenige koſten.

En aangeſien dat het aanroert reſtitutie of wederomgeving van goederen en van Leenen, verſocht by de Heeren van Beaufort, tegen de voorſchreven Saveuze: aangeſien ook dat het raakt de concluſien, genomen tegen de voorſchreven l'Hoſtelier, ſoo ſullen haar de partyen informeeren, vocatis vocandis, *op 't onderſoek en artijkelen, die 't ſelfde Hof ſal doen uyttrekken uyt hare playdoyen, tuſſchen deſe en den eerſten dagh naar St. Martijn, in de winter toekomende, by een van de Raats heeren van 't Hof, die daar toe gecommitteert ſal ſijn, om alles wel te overſien, op dat daar recht mach geſchieden. Daar en boven heeft het ſelfde Hof verboden, en verbiet mits deſen, den Biſſchop van Atrecht, ſijne Officieren, Inquiſiteur van 't Geloof, en alle andere Rechters, ſoo Geeſtelijke als Wereltlijke, dat ſy van nu voortaan niet gebruyken in 't procederen ſulke extraordinariſche executien en onmenſchelijke en wreede tormenten, als* Chappelets, *vier in 't hol van de voeten te leggen, olie of ook edik te gieten op de buyk van de beſchuldigden, noch andere dergelijke en noyt gehoorde maniere van pijnigen; en dat op verbeurte van gevangen en geſtraft te werden naar den eyſch van de ſaake. Aldus gedaan den 20. dagh van Mey, des jaars 1491.*

En volgens het vertoog van de voorſchreven Commiſſaris, gedaan in de voorſchreven Raad-kamer, ſoo werden daar by de Officieren des Koninks, de Mayor, en Schepenen gemaakt en geconcludeert de publicatien en ordonnantien die hier naar volgen. De eerſte werde uytgekreten op alle hoeken van ſtraten met trompet-klank, en openbaar geroep door de voorſchreven Deurwaarder, op den 13. en 17. July: en de tweede door den Commijs van den Griffier van de ſelfde Stad.

Hoort dan, hoort: men laat u weten door den Konink onſen Heere, het Hof van 't Parlement tot Parijs, en door mijn Heer M. Jan Angenoſt, Raatsheer des ſelven Koninks en Hof, en van haar gecommitteert, om te executeren ſeker Arreſt, gepronconceert den 20. Mey verleden, ten profijte van de overledene Heer Colart, in ſijn leven Ridder, Heer van Beaufort, en van Ranſart, Jan Tacquet, Burger deſer Stede van Atrecht, Hugues Cannery, Barthelemy Helleman, Nicole de Gaurelle, ſijn huysvrouw, Jenne le Febure, dochter van de overledene Jan de Febure, genaamt le Cat, Pierre du Carieul, neef en erfgenaam van de overledene Pierre du Carieul, en Ian Berry, den Procureur Generaal des Koninks by haar gevoegt ſijnde: dat daar op maandag toekomende, 's morgens ten acht uyren, openbaarlijk gedaan ſal werden in byweſen van de voorſchreven executeur, met de geintereſſeerde partyen geaſſiſteert, ſoo ſy willen, op een groot tonneel, dat gemaakt ſal ſijn op de plaats van het Biſſchops Hof van Atrecht, eene predicatie, door ſeeker Meeſter in de Godheyt van de Univerſiteyt van Parijs, door dewelke ten deele uytgeleyt ſal werden den inhout van 't voorſchreven Arreſt. En daarom; om de Juſtitie gehoorſaam te ſijn, datmen naarſtigheyt doe, om daar te komen en by te ſijn, op de verbeurte van gerekent te ſullen werden onwillig, en het recht ongehoorſaam. Daar en boven laatmen u noch weten door de ſelfde Heeren, dat, achtervolgende de ſelfde publicatie, yeder een dien Maandag ſal vieren, om d'oorſaken daar in begrepen: en datmen op dien dagh de beſte batement-ſpeelders, die 't geſtichſte ſpel van ſtichtelijke ſoſternye ſullen ſpeelen, geven ſal een ſilvere lelye, en die daar aan de beſte ſal zyn, ſal hebben een paar ganſen: en deſe ſpeelen ſullen geſpeelt worden op de gemelte Maandagh naar noen, de een naar d'ander. Daar en boven ſalmen noch geven aan die gene, die de beſte ſotten-klucht ſullen ſpeelen, een ſilveren kroes, en de beſte daar aan een paar cappoenen. En die gene die ſullen willen ſpelen, ſoo wel van buyten als van binnen de Stad, om de voorſchreven prijſen te winnen, ſullen gehouden weſen te komen in 't huys van l'Argentier, op Maandagh voor 12. uyren, en aldaar een briefken te halen, om met order de een voor, d'ander naar, te mogen ſpelen. En naar dat de ſpelen ſullen geëyndigt ſijn, ſoo ſullen de ſpeelders gehouden weſen een dubbelt daar van over te leveren, om te onderſoeken, op datmen ordonneren mach op de uytdelingh van de prijſen naar behooren: en daar en ſullen geen ſpeelen goet gevonden werden, die binnen ſeven jaren in de Stad van Atrecht ofte vryheyt van dien geſpeelt ſijn.

i *Met het opregten van een Geeſtelijk Leen-Hof,*] 117. Soo heeft Biſſchop *Adelbold*, om hem in het Werelds gebiet boven andre Vorſten te ſtellen, deſelve tot ſijn onderhorige Vaſallen ſoeken te maken, in gelijke ordre als den Kaiſar ſijne hoogheid, over de andere ſijne onderhorige Vorſten, in verſcheide Hof-dienſtige eertitelen en ampten verdeelt heeft, en heeft onder deſelve ſijne Vaſallen mede geſtelt eenen des Biſſchops Hof-meeſter, een Maarſchal, een Opper-jager-meeſter, een Meeſter-kamerling, een Deur- en Poort-wachter, een Schenker, een Wapendrager, en wat des meer is; tot welke einde hy een lijſt en verklaringe van alle ſijne onderhorige Vaſallen heeft doen maken, daar van het getal vry groot is, dog de ſommige en veel van de aldaar genomde hebben den Biſſchoppelijken ſtoel in gene Wereltſe macht en onderhorigheid willen erkennen. Daar door den ſelven *Adelbold* in plaats van achtbaarheid en aanſien in de Wereltſe Regering, groten haat en jalouſie tegens de Biſſchoplijke dwang-macht heeft veroorſaakt. Welke lijſten verklaringe aldus luyt.

Me-

Digitized by Google

118 Memoriale & Scriptum D. Adelboldi Episcopi Tr. de Liberis Vasallis Ecclesiæ Trajectinæ, & eorum feudis, quæ tenent ab Ecclesia.

IN nomine Dei Amen: Operæpretium duxi ea quæ sequuntur scriptis inserere. Ne posteris lateret quod præsens ætas faceret. Quapropter desidero notum esse cunctis sanctæ Dei fidelibus, tam præsentibus, quam futuris. Quod ego Adelboldus, Dei solummodo Gratia, Sanctæ Trajectensis Ecclesiæ præsul indignus. Cum feudales liberi Trajectensis Ecclesiæ à me feudum suum requirerent, prædecessorum meorum Episcoporum Trajectensium mihi literas ostenderunt, continentes, quæ & qualia bona ipsi & eorum progenitores ab Ecclesia Trajectensi tenuerunt; quibus visis, in scriptis feci redigi, quæ sequuntur.

Dux Brabantiæ est liber feudalis Ecclesiæ Trajectensis, & tenet in feudum civitatem lapideam in Tiele, cum prædiis, familiis, mancipiis, sylvis, aquis, piscationibus, pascuis, pratis, & salictum, juxta prædictam civitatem, Tiele, suum, & omnibus ad civitatem pertinentibus eandem. Item totam campiniam usque ad Tournontervoerde, cum mancipiis, sylvis, campis, officiumque ejus est quod vocatur, & est Dapifer *Episcopi Trajectensis.*

Item Comes Gelriæ est etiam liber feudalis Ecclesiæ Trajectensis, & tenet in feudum Comitatum Zutphaniæ, cum multis prædiis, mancipiis, pratis, sylvis, aquis, aquarumve decursibus, & justiciis. Item Embricam cum suis attinentiis, pro parte media, & alia pars est Episcopi Trajectensis. Item in pago Batua magnam partem, cum mancipiis utriusque sexus, & justitiis. Item Tielerwerd, & Bommelerwert, cum multis mancipiis, mansis, terris, casis, domibus, campis, pratis, aquis, aquarum decursibus, & justitia, & dicti Comitis officium est quod vocatur, & est Venator *Episcopi Trajectensis.*

Item Comes Hollandiæ est liber feudalis Episcopi Trajectensis, & tenet in feudum Comitatum Hollandiæ, & terram Kennemariæ, cum terris, mansis, sylvis, campis, pratis, pascuis, mancipiis, aquis, aquarum decursibus, & justitia, exceptis dictarum terrarum decimis, & terra Waterlandiæ, & West-frisiæ, quæ totaliter pertinet ad Episcopum, & Ecclesiam Trajectensem, & dictus Comes Hollandiæ vocatur, & est Mareschallus *Episcopi Trajectensis.*

Item Comes Clivensis est liber feudalis Ecclesiæ, & tenet in feudum in pago Batua, in superiori parte supra Rhenum magnam partem terrarum & mansorum, cum casis, domibus, mancipiis, campis, pratis, pascuis, & ex alio latere Rheni, & in aliis quibusdam locis, terras, mansos, casas, domos, sylvas campos. Item Woudrichem, cum agris, & Campis, cum aquis, aquarumque decursibus, & justiciis, est & vocatur Camerarius *Episcopi Trajectensis.*

Item Comes de Benthem est liber feudalis Ecclesiæ, & tenet in feudum Burggraviatum sive præfecturam Trajectensem, cum plurimis mansis, terris, insulis campis, mancipiis, sylvis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, & justitia in diversis locis civitatis, & Diœcesis Trajectensis, qui vocatur & est Janitor *Episcopi Trajectensis.*

Item Comes de Cuke est liber feudalis Ecclesiæ, & tenet in feudum, multas, terras, insulas, & decimas cum casis, domibus & sylvis, campis, pratis, & pascuis, aquis, aquarum decursibus, & justitia in diversis locis diœcesis Trajectensis, qui vocatur & est Pincerna *Episcopi Trajectensis.*

Item Dominus de Ghoer est liber feudalis Ecclesiæ Trajectensis, & tenet in feudum castrum Ghoere, & terram dictam Ameide, cum multis terris, mansis, casis, domibus, silvis, campis, mancipiis, pratis pascuis, aquis, aquarum decursibus, mobilibus, & immobilibus, & omnibus ad dictos districtus de Ghoer & Ameyde pertinentibus. Qui vocatur & est Signifer *Episcopi Trajectensis.*

Prænominati omnes feudales Ecclesiæ in generali Synodo Episcopi Trajectensis tenentur, & debent personaliter interesse qui feudum suum à me receperunt, in homagum ac fidelitatem præstiterunt coram Domino Henrico II. Rom. Imp. invictissimo Augusto. Præsentibus Aribone Archi-Episcopo, & Archi-Capellano, Annone, Colonienſi, Everhardo Trevirensi, Adelberto Hamelburgensi Archiepiscopis, Udalrico Vice-Cancellario, & Regni fidelibus. Actum in Tulpiaco Castro. Anno Domini 1021. 4. *Nonas January, feliciter, Amen.*

Welke lijste en register by sommige verdacht wert gehouden, dewelke menen, dat dit soude gedaan sijn door *Baldewijn van Holland*, Bisschop van Utrecht, soon van Graaf *Floris de Vette*; Alhoewel onder de Archiven en oude Bewijs-stukken van des Bisschops Kamer tot Utrecht, deselve met een seer oude handt geschreven gevonden wert, gelijk mede in verscheide afschriften van *Joannes Beka*; In de oude Hollandse Chronijk, dewelke volgens hare gewoonte, noch veel andere Vasallen van den Bisschop van Utrecht noemt, die geen hooft-tijtelen of ampten hadden, vintmen de voorschreven lijste aldus in 't Duyts verhaalt.

119 IN den name des Heeren Amen; Het is nodich het navolgende in geschrifte te stellen, 't welk ook mijn begeerte is, op dat het den nakomelingen kennelijk zy, dat ik *Adelbold*, by der Gratie Gods, onwaardige Bisschop der Heilige Kerke van Utrecht, bekenne, dat voor my sijn gekomen eenige Vasallen en Leen-mannen van Utregt, versoekende aan my haar Leenen, en hebben my daar van getoont brieven van de Bisschoppen mijne voorsaten, inhoudende wat Goederen en Landen sy en hare ouders van de Kerke voornoemt te Leen houdende zyn, en die gevisiteert hebbende, heb ik het navolgende in geschrift doen vervatten.

Den Hertog van BRABANDT is des Bisschops Drossart, houdende van het Sticht te Leen de Stad van Tiel, met al sijn toebehooren, nevens de Landen van Kampen, tot Turnhout toe, en de gehele Veluwe.

Den Graaf van VLAANDEREN hout van het Sticht te Leen de vier Ambachten, doch was met geen officien voorsien.

Den Graaf van HOLLAND is des Bisschops Marschalk, en hout van het Sticht te Leen Waterlant, en sommige goederen in Hollant, nevens vele andere Thienden en Goederen in Zeelandt.

Den Voogt van GELRE, (also het noch geen

Digitized by Google

geen Graafschap was) is des Bisschops Jager-meester, en hout van het Sticht te Leen de halve Stad Emmerik, met al sijn toebehooren; d'andere helft behoort de Kerke van Utrecht, nevens veel Lands en Hof-steden in de Betuwe, doch wanneer hy Graaf van Gelre geworden is behielt hy ook te Leen het Graafschap van Zutphen.

Den Grave van KLEVE is des Bisschops Kamerling, en hout van het Sticht te Leen het Graafschap van Teisterbant, dat is een gedeelte van Tielrewaart, en wat in de Betuwe en geheel Bommelerwaart is, dat nu Gelre toebehoort; noch behout hy de Landen van Heusden, met den Burg en Stad nevens de Landen van Altena, met het Slot en Stad van Woudrichem.

Den Grave van GOOR is des Bisschops Poort-wagter, en hout van het Sticht te Leen, het meeste gedeelte van alle sijne goederen.

Den Grave van BENTHEM is des Bisschops Deur-wagter, en hout van het Sticht te Leen het Burggraafschap, met het Casteel van Benthem, met meer andere goederen.

Den Grave van KUYK is des Bisschops Schenker, en hout van het Sticht te Leen het meeste gedeelte van de Landen van Kuyk, en andere goederen meer; dese voorschreven hoge Mannen noemtmen des Bisschops Ampt-mannen, uytgesondert Vlaanderen, 't welk geen Ampten hadde.

Den Grave van ZUTPHEN behout van het Sticht te Leen het Graafschap van Zutphen en Goylant, doch hier na quam dit voorschreven Graafschap aan Zutphen en Gelre, als hier vooren is gesegt. Goylant quam hier na aan 't Collegie van Elthen, met een dochter van Zutphen, die Abdisse was, en wegens de Abdye van Elthen, so quam Goylant om een jaarlijks persioen aan Hollant.

Den Grave van TEISTERBANDT behout sijn Graafschap van het Sticht te Leen, al so het een Graaf van Kleef van het Sticht te Leen plag te houden; den Grave van Teisterbant was gekomen van een jonger broeder van Kleef.

Den Grave van RECHEM in de Veluwe, behout van het Sticht te Leen de Veluwe, van hem is de Veluwe gekomen aan Brabant, van Brabant aan Gelre.

Den Grave van der GOY behout van het Sticht te Leen het Burggraafschap van Utrecht, en het Casteel met andere Goederen.

De Burggraaf van GROENINGEN behout van het Sticht te Leen het Burggraafschap van Groeningen.

Den Casteleyn van Coevorden behout van het Sticht te Leen het Casteleynschap van Coevorden, met het Marschalks-Ampt van de Landen van Drenthe, en der selver erven, tot 'er tijd toe dat hy sijne sommen van gelde, 't geen hy het Sticht daar op geleent hadde, weder hadde ontfangen.

Den Heer van HEUSDEN placht sijn Heerlijkheid eerst te Leen te houden van 't Sticht, daar na van Kleef, en nu van Hollant.

Den Heer van ARKEL behielt van het Stigt te Leen de Landen van Hagesteyn en Haastrecht.

Den Heer van ALTENA behielt sijn Heerlijkheid eerst te Leen van het Sticht, daar na van Cleef, en naderhant van Hollant.

Den Heer vander LEDE behielt van het Sticht te Leen vele erven en Thienden.

Den Heer van BUREN plagt van het Sticht te Leen te houden sommige Thienden.

Den Heer van CULENBORG behielt van het Sticht te Leen eenige Thienden en Heerlijkheden.

Den Heer van VYANEN placht van het Sticht te Leen te houden sommige Thienden, en andere Heerlijkheden.

Den Burggraaf van MONTFORT behout van het Sticht te Leen den Burg, en 't Graafschap van Montfoort.

Den Heere van AMSTEL behielt van het Sticht te Leen het meeste gedeelte sijner Heerlijkheid.

Den Heer van ABCOUDE behielt van het Sticht te Leen het Casteel en Heerlijkheid van Abkoude, met de Stede van Wijk te Duurstede.

Den Heer van VOERST behout van het Sticht te Leen het Casteel Voerst, nevens andere Heerlijkheden.

Den Heer van YSELSTEYN placht van het Sticht te Leen te houden veel Thienden, en andere Ambachten.

Den Heer van WOERDEN behielt van het Sticht te Leen het Slot en Heerlijkheid van Woerden.

De Heeren van ANHOLT en van ZULEN behielden van het Sticht te Leen het Casteel en Heerlijkheid van Zulen.

Den Heer van WATERLANDT behielt van het Sticht te Leen het meeste deel sijner Heerlijkheid van Waterlandt.

Den Heer van AMEIDE behielt van het Sticht te Leen de Heerlijkheid van Ameide.

Alle dese voorgenoemde Leen-mannen waren schuldig selfs in persoon te compareren, hare Lenen van den Bisschop te ontfangen, en daar van behoorlijken eedt af te leggen; behalven nog meer andere Baanderheeren en Ridderen, die in de voorschreven lijste niet en staan gespecificeert. En aldus hebben de Bisschoppen van Utregt altoos gesogt een volkomen hierarchie en dwangmacht over het gantse Land te krygen, en te behouden, dewelke zedert en met de Graven van Hollandt t'enemaal is gesnuykt, en aan der Graven zijde gevallen.

k *Den eersten voorval,*] Wat daar de oorsaak van geweest is, daar in sijn de Schryvers niet eens. *Joann. Beka* schrijft het de gifte van het Leengraafschap van Bodegraven en Swammerdam toe, by Bisschop *Adelbold*, aan seker jong Edelman *Diderik Bavo* gegeven; daarom by Bodegraven een geweldigen slag soude geschiet sijn. Dit sijn sijne woorden: *Eodem anno gravis belli tumultus inter Episcopum Trajectensem & Comitem Hollandiæ hac de causa primum invaluit; quidam enim Comes Theodoricus Bavo beneficiatus fuit juxta Bodegraven ab Adelboldo Pontifice, qui Theodoricum Comitem Hollandiæ non quievit infestare quotidiano certamine; Hollandiensis vero Comes contra copiosum* 120

Digitized by Google

sum exercitum aggregans, Theodoricum Bavonem victoriose subegit, & eundem a possessionibus suis violenter ejecit. Waar in den selven *Beka van Joann. à Leydis Chronic. Belg. lib. 9. cap.* 8. en de oude Hollandse Chron. *divis. 7. cap.* 12. gevolgt wert; Het welk in dien het selve waar is, wel een waarschijnlijke reden soude sijn, dat ook dese gifte by den Grave van Holland niet wel genomen is. Maar daar uyt en volgt niet, dat dit de eenichste oorsaak, en den eersten aanstoot van den oorlog soude geweest sijn, veel min dat den slag tussen Graaf *Diderik* en den Bisschop van Utrecht, soo sy die schryven, omtrent Bodegraven soude geschiet sijn. Daar van *Baldrijk*, Bisschop van Nojon en Doornik in sijn Chronijk van Kamerijk en Atrecht, een Schryver die in dien tijd geleeft heeft, waarschijnlijker betuygt: dat het geschil geweest is, om eenich water-recht van de Rivier de Merwe, en een plaatse, daar sich den Grave *Diderik* een Kasteel gebouwt, en sich ter neder geset hadde, alwaar desen slag, en niet omtrent Bodegraven geschiet is. Sie *Jacob van Oudenhoven* in sijn oud en nieuw Dordrecht, in het 4. Hooft-stuk, num. 10. Daar van wy hier naar in de Beschryving van de Graven van Holland breder sullen handelen.

121 [l] *Overgifte van het Graafschap,*] Hier uyt hebben de sommige willen beweeren, dat het Graafschap van Holland een Leen van de Kaisar soude sijn geweest, en onder het Rijk soude behoren, daar van wy breder 't sijner plaatse sullen spreken.

[m] *In den jare 1064. verleent,*] Hier van wert by *Joann. Beka* geen gewagh gemaakt, dewelke hem mogelijk geschaamt heeft, van dit opgeraapte voorgeven eenich vermaan te maken. Doch *Willem Heda* gaat daar rond in; *Wilhelmus, frater Comitis Gelriæ*, seid hy, *apud Henricum Imperatorem in precio habitus, considerans Hollandiam vero Principe orbatam, & tutore sive alieno nomine administrari, carere defensore, & memor cladis & captivitatis, ac injuriarum, quas Adelboldus Episcopus passus est, nec non perpendens jam adesse opportunitatem, ut loca Ecclesiæ Trajectensi dudum ablata recuperare posset. Quod id justius fieri liceret, primo studuit se fulcire authoritate regia. Igitur ab Henrico imperatore filio Henrici & nepote Conradi, Comitatum Hollandiæ una cum Monasterio Egmundensi per modum restitutionis, & partem commissi recepit. Dat is: Willem*, de broeder van den Voogt van Gelderlandt, die by Kaisar *Henrik* in grote achtinge was, siende dat Holland genen waren Prince en hadde, en dat het Land by Voogden des Lands geregeert wiert, en genen rechten Heer en hadde, gedenkende aan den Nederlag, en de gevankenis, hoon en smaat, die Bisschop *Adelbold* had moeten lijden, siende dat het nu tijd was, dat de Landen de Kerke van Utrecht onttrokken, wederom aan deselve Kerk souden kunnen komen, om tot het welke met meerder recht te kunnen raken, heeft hy hem willen verseckeren van Koninklijke authoriteyt en gesag, en heeft van Kaisar *Henrik*, de soon van *Henrik*, en soons soon van *Koenraad*, het Graafschap van Holland, met het Klooster van Egmond, by manier van opeys en verval, te Leen ontfangen.

122 Den Brief luyt aldus: *In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Henricus divinâ favente clementia Rex. Notum esse volumus omnibus in Christo fidelibus, tam futuris, quam præsentibus, qualiter nos ea bona, quæ injuste ablata fuerunt S. Dei Ecclesiæ Traject. a Theodorico Comite ejusque filiis a tempore Henrici secundi, & Adelboldi ejusdem sedis Episcopi, pro quibus & idem Imperator Henricus, & avus noster Conradus, & pater noster piæ M. Henricus plurimum laboraverunt, & multa bella fecerunt, nos quoque nostrique fideles multum laboris impendimus; Notum inquam esse volumus, qualiter ea ob remedium animæ nostræ, & pii patris nostri Henrici, aliorumque antecessorum nostrorum, interventu quoque & consilio Principum nostrorum Annonis Colonienſis, Sigefridi Moguntini, Adelberti Bremensis, Everhardi Trevirensis Archiepiscoporum, Burchardi Halverstadensis Episcopi, Frederici, Godefridi, Gerardi Ducum, aliorumque fidelium nostrorum, nec non ob fidele servitium Wilhelmi, ejusdem sedis Episcopi reddimus & restituimus, & regali authoritate eidem S. Ecclesiæ confirmamus. Sunt autem hæc: in loco qui dicitur Crempene 4. mansi de fine fluminis Alblas usque Merwede, inde usque Menkenesdrecht dimidietatem totius terræ cum omni districtu, item de Ryede juxta Merwede usque Slydrecht. Item juxta Merwede in Thuredrecht, inde in Duble, inde in Duvelharæ, inde in Waal, inde iterum in Merwede usque in Thuredrecht, cum Capella noviter constructa. De Thuredrecht ad orientem usque* Godekines Hofstad, *quod est juxta Werkenemunde, in Holtreka 7. mansi in Valkenbourg 16. curtilia, cum terrâ ad ea pertinenti, ibidemque 3. mansi: Sylva quædam prop ia inter Valckenburgh & Groterbeneke stegron usque Litte, in cædendis lignis & venatione, & pascuis, & omni utilitate. In Hemstede mansus 1. Ecclesiæ in Flardinge curæ capellis, Kircwerva cum capellis, Voreholt, & Northgo cum capellis, Pethem, Aldathorpe cum capellis. Ad hoc Comitatus omnis in Hollandt, cum omnibus ad bannum Regalem pertinentibus. Præterea beneficium, quod Comes Wiroch ab Episcopo Adelboldo tenuit, ab eo loco qui dicitur Sigeldrecht usque Rinesmuthen; Item sursum ab occidentali parte Rheni usque in Bodegraven, & post Wiroch Godezo, post Godezonem, Theodoricus Bavo filius possedit, quem Theodoricus Comes expulit, & vi S. Martino abstulit. Præcipimus etiam, ne quis Comes, nec aliqua sub Comite persona juxta Islam & Lake in locis ad duo Monasteria pertinentibus, ullam potestatem habeat, sed propria fratrum sint ad duo Monasteria servientium, sicut continetur in immunitatibus Ottonis primi, qui ea primus S. Martino tradidit, aliorumque antecessorum nostrorum. Et ut hæc nostræ confirmationis authoritas rata & inconvulsa permaneat, hanc paginam inde conscriptam manu propriâ roborantes, sigilli nostri impressione jussimus insigniri. Signum Domini Henrici IV. Regis, Sigehardus Cancellarius vice Sigefridi Archicancellarii recognovi. Data 6. Nonas Maji, anno Dominicæ incarnationis* 1064. *Indictione secundâ, anno autem ordinationis Domini Henrici* 4. *Regni verò* 8. *Actum Werede in Dei nomine feliciter, Amen. Dat is*: In den name der Heylige en onverscheyden Drievuldigheyt. Hendrik, by de goedertierentheyt Gods Konink. Kennelijk sy alle Christene menschen, die nu ter tijd zyn, en hier namaals wesen sullen. Hoe dat wy die goederen en giften,

Digitized by Google

die met onregt de Heylige Kerke van Utregt benomen ſijn van Grave Diderik van Holland en ſijne kinderen, by tijden van Heer Adelbolt, Biſſchop van Utregt, voor dewelke Kaiſar Hendrik, en onſe oude vader Kaiſar Coenraat, en onſe vader Hendrik ſaliger gedachteniſſe, ſeer gelaboreert en gearbeyt, en vele ſtryden en oorlogen gevoert hebben, en wy en onſe getrouwe daar ſeer in gearbeydt; doende daarom verſtaan, hoe dat wy die ſelfde goederen en giften om remedie en boete zielen, en onſe ſalige vaders Hendrik, en alle onſe voorvaderen en voorſaten, door bede, begeerte, en raad onſer Princen en Heeren Anno, Aartsbiſſchop van Coellen, Sigefrijt, Aarts-biſſchop van Trier, Aalbrecht, Biſſchop van Bremen, Burchaart, Biſſchop van Halverſtad, Fredericus, Govert en Gerrit, Hertogen, en andere onſer getrouwen. En om des trouwe dienſt wille des Biſſchop Willems voorſeyt, gegeven en weder gegeven hebben, en met onſe Koninklijke authoriteyt en macht confirmeren. In Crimpen vier Manſen, op 't eynde des vloet Ablas totter Merwen, van daar tot Menkeneſdregt de helft van alle dat Land, met ſijne Ambachten. Item, van die Riede by de Merwen tot Slydregt. Item, in die Merwede by Dordregt, van daar in Duble, van daar in Duvelhaar, van daar in de Waal, van daar weder in de Merwen tot in Dordregt, met de nieuwe Capellen, gemaakt in Dordregt aan de Ooſt-zyde tot Goedekems hoef-ſtad, 't welk is by Werkenmuyde. In Holtrete ſeven Manſen. In Valkenburg ſeſtien viertelen. Die Kerk in Vlaardingen met de Capelle. Noch alle dat Graafſchap in Holland, met ſijne gerechten en Ambachten daar toe hoorende. Noch daar en boven de benefitien en giften, dat Grave Miroth van den Biſſchop Adelbolt plag te houden van de Steden of geheten Sigiſdrigt tot in Rives Muthem, van daar opwaarts van die Weſt-zyde des Rijns tot Bodegraven; na Miroth, Godeſo, na Godeſo, Dirk Bavens ſoon, dewelke Grave Dirk verdreven hadde, en met kragt St. Martijns ontnomen heeft; gebiedende daarom dat geen Graaf, of yemant uyt des Grave naam, hem vermeten macht te hebben by d'Yſele en Lek in die plaatſe, tot de twee Klooſteren behoorende, maar dat ſy alleen de twee Klooſteren toebehooren, en haar eygen zyn, als daar begrepen wert in die Emuniteyten en Vryheden des eerſten Kaiſar Ottho, dieſe aldereerſt St. Martijns gegeven, en andere onſer voorſaten. En op dat deſe onſe authoriteyt en gifte vaſt en van ſtade blyven mach, hebben wy daar van deſe geſchrevene letteren met onſer handt ſelver onderteeckent, en met onſe Zegelen doen ſterken. Gegeven op den ſeſten Nonas van Mey, in den Jare onſes Heeren 1064. Gedaan tot Werede.

123 Den ouden Hollandſen Chronijk-ſchryver maakt daar op deſe opmerking; Hier magmen merken, ſeid hy, de gierigheid eenes Onedelen Biſſchops, die by onrechter aanbrengen aan den Kaiſar *Henrik*, vervolgde om eens Edelen Vorſten Land van Holland, daar een ſoon een recht oir gebleven was, daar het Land met vollen rechte aan quam, en met generhande ſaken verbeurt en hadde. Hadde die Biſſchop goet en Edel geweeſt, hy en hads nimmermeer gedacht, en hadde hem met den ſijnen laten genoegen, want hy dog meer hadde dan betamelijk was, na Godsrecht. Aldus ſoo willen de Geeſtelijke Klerken van Utregt ſeggen, dat eenen Biſſchop van Utregt recht hebben ſoude tot Ooſt-Vrieſland, om dat Biſſchop *Koenraad* verkreeg van Kaiſar *Henrik de vierde* dat Graafſchap van Ooſt-vrieſland, over mits dat die Markgrave *Egbert van Saſſen*, die den Grave van Holland uyt Vrieſland verdreven hadde, en hadde 't Land met gewelt aan hem gebragt, en den Grave van Holland kragtelijk benomen, als of hy tegen den Rijke misbruykt hadde. Nu mag een ygelijk wel denken of die Markgrave ſijn Heerlijkheid en Lande tegen den Heyligen Rijke verbeurt hadde. Wat magt hadde die Kaiſar daarom den Grave van Holland ſijn Vaderlijke Graafſchap ſonder verbeurnis te benemen, en eenen Geeſtelijken Prælaat te geven, die recht nog reden daar toe en hadde. Sullen die Brieven van weerden weſen, die die Biſſchoppen daar af hebben, ſoo en mach die Heyligheyt des rechts niet meer voortgangs hebben; het is wel te proeven, hadden die onregtvaardige Biſſchoppen den Edelen Keiſeren regte narratie gedaan, *ſy en ſoudes niet geimpetreert nog verworven hebben; daarom* ſeidmen in den Geeſtelijken Regten, die qualijk narreert, qualijk impetreert. Sie voort *Joann. à Leid. Chronic. Belg. lib. 23. cap. 3. Arnold. Bucchel. ad Hiſt. W. Hedæ in Wilhelmo Epiſc. 21. pag. 129. De oude Hollandſe Chronijk diviſ. 9. cap. 6. Petr. Schryver*: in Diderik de X. Grave van Holland.

w *Met Biſſchop Coenraat,*] In 't Jaar 1076. heeft *Diderik*, Grave van Hollandt, met ſijn Stiefvader *Robbregt de Vrieſe*, een groot Heir-leger vergadert, om *Coenraad*, Biſſchop van Utrecht, leggende om het Slot van Yſſelmonde te belegeren. Den Biſſchop hier van verwittigt ſijnde, ontboot aanſtonts ſijne Heeren en Burgeren van Utregt, op dat ſy hem ſouden komen byſtant bieden en ontſetten; gelijk'er dan uyt het Stigt, en van andere kanten veel volx te ſamen gerot, en haren Heere te hulp gekomen is. Des Graven en des Biſſchops Legers by malkander komende, ſijn ſtoutelijk op den anderen aangevallen, en weerden ſy ſig van beide kanten, ſo wel de Hollanders en Vlamingen, als de Stigtſe ſeer mannelijk, dog ten laatſten kregen de Stigtſche het te quaat, en begonden te wijken, na dat'er veel volx aan beyde ſijden verſlagen was, en veel Heeren, byſonder van des Biſſchops ſijde, doot gebleven waren; Onder deſelve waren de voornaamſte *Gerlag*, Grave van Zutphen, *Wernbold* en *Gijsbregt*, Ridderen, *Lambert*, Prooſt tot Deventer, *Volmaar*, Prieſter tot St. *Bonifaas*; door welk verlies het gantſe Leger van den Biſſchop wierde verſtrooit, lopende alle door malkander, en ſonder ordre na de Schepen, alwaar ſy meeſt alle verdronken. Den Biſſchop dit ſiende, liet de voormuren en poorten van 't Slot ſterk maken, en met bomen, en allerhande inſtrumenten beleggen; maar de Hollanders kregen het ſelve onder de voet, en wierpen het ter neder; ſo dat den Biſſchop gedwongen wierde, hem in des Graven handen op te geven; en gafaan deſelve goetwilliglijk over het Graafſchap van Holland met al ſijn toebehooren, dat hy en ſijne voorſaten den Grave ontweldigt, en door quaat aan-

Digitized by Google

aanbrengen van den Kaisar *Hendrik* de IV. verkregen hadde. Den Bisschop met de sijne wiert gevangen genomen, dog daar na vry en sonder rantsoen ontslagen, en wederom na Utregt gesonden. Sie hier van *Johann. a Leidis Chron. Belg. lib.* 15. *cap.* 1. en volg: *Beca* en *Heda in Conrado Episc. Traj. XXII.*

° *Tusschen Herbert de XXVI. Bisschop*,] De oude Hollandsche Chronijk verhaalt het aldus; Dit verhoorende Grave *Dirk*, dat sijn lieve swager sijn wijfs broeder gevangen, en sijn volk van den Bisschop verslagen was, versamelde hy al sijn magt, en beleide seer swaarlijk de Stad van Utregt alom met tenten en pauweljoenen, en dede sijn wagenen opregten, om die Stad te vernielen, te verwoesten, en te verbranden; En siet, doe alle die grijselijke instrumenten tot verderfnisse des Stads bereid waren, van Grave *Dirk* voorseit, den Bisschop, die geen magt hadde den Grave te wederstaan, docht als een goet harder sijn lijf en ziel voor sijn schapen vromelijk te setten, en sijne Stad te vryen van den harden ende aanstaanden storm. Waarom hy te samen dede komen sijn Ecclesie met het gemene volk, en doende tot hen allen een schoon vierig sermoen, en gebiedende een yegelijk op den ban en sijn lijf, dat sy uyt de Stad binnen dien dage niet gaan en souden, maar souden opter muren staan om haar Stad te beschermen; hier na dede den Bisschop sijn geestelijke wapenen aan, en ging ter poorten uyt met kruycen en vanen, gevende hem selven en die met hem waren willigljk tot de aanstaande Martelarye. Hier mede gingen sy uytter Stad, elk na sijn grade en staat, in witten, en die Bisschop met sijn ornamenten, hebbende in sijn hant dat boek, daar hy den Grave met sijne mede hulpers mede vermaledyen woude. Die Hollanders menende dat den Bisschop uytquam, om henluyden te bevegten, bereiden hen snellijk in 't harnas, en stelden hen in ordonnancie, met ontwonden banieren, en gingen des Bisschops heir vromelijk te gemoet. Nakende nader, sagen sy den Bisschop met der Ecclesie sonder wapenen, meer vrede en soen begerende, dan te strijden; waarom dat sy hen seer verwonderden van des Bisschops stanthaftigen gemoede, en onthielden haar handen van alle bloetstortinge. Graaf *Dirk* edel van geboorte, maar noch veel edelder van goede zeden, dit merkende quam tot hem selven, en versugte swaarlijk van sijn quaat voornemen, en wierp sijn helm en schilt van hem, en viel ter aarden bloots hoofts, ongeschoeit, begerende gracie en genade van sijne quaat willigheid, en dat immer die Bisschop die blixem des bans op hem niet werpen wilde. De Bisschop aanmerkende des Graven penitentie en leetwesen, nam hem lieflijk op van der aarde, met een kusse des vreden, en sijn voortaan altijd vrinden gebleven; en die Bisschop verloste en relaxeerde, *Otte* den Palens-graven, uyt de prisoen, door liefde des Graven van Holland; maar *Otte* voorseit gaf sijn Slot tot Benthem, en ontsingt weder te Lene van den Bisschop van Utregt, en sijne nakomelingers. Sie *Johann. a Leidis Chron. Belg. lib.* 17. *cap.* 15. *Beka en Heda in Heriberto Episc.* 26. *Oude Holl. Chron. divis.* 12. *cap.* 14.

P *Oost- en West-bergen*,] In 't Jaar 1165. is'er een grote twist opgestaan tusschen Bisschop *Godefrid* van Utregt, en Grave *Floris* van Holland, ter oorsake van de heerschappye van Oost-Vriesland; Want sommige der Keiseren en Koningen, als *Carolus* en *Lotharius*, hadden voormaal aan den Graven van Holland heel Vriesland gegeven, tot de Riviere de Lauwers toe. Sommige niet te min der Keiseren en Koningen, als *Henrik* en *Coenraat*, hebben naderhand door supplicatien der Bisschoppen van Utregt St. Martijn gegeven, als hier voor staat, met de bullen daar af gegeven. Waarom Grave *Floris* voor hem nam dat Land gehelijk te besitten, en den Bisschop daar uyt te verdryven. Den Bisschop hier om van alle sijne vrinden verlaten, begeerde hulp en bystant van Keiser *Frederik* d'eerste van dien naam; door wiens tusschenspreken dese gehele saak wiert bygeleit, en luyde de uytspraak daar van als volgt.

In nomine S. & individuæ Trinitatis, Fredericus divinâ favente clementiâ Rom. Imp. semper Augustus. Controversiarum, quæ sententiâ vel concordiâ sopiuntur, ratio suggerit, ut scriptis & testificationibus designentur, ne fortè diuturnitate temporum discordia recidiva resurgat, & habeat secutura posteritas, quid de statu præcedentium, fraudibus malignantium convenienter opponat. Ea propter controversias, quæ inter Godefridum venerabilem Trajectensum Episcopum, & Florentium Comitem Hollandiæ de Comitatu Frisonum agitabatur, nos de consilio curiæ & fidelium nostrorum concorditer decidentes, eosque favorabili amicitiâ reconciliantes, dignum duximus, ut universus tenor concordiæ describeretur, quemadmodum subnixa videtur. Statuimus igitur, ut æquè participent de prædicto Comitatu Frisonum, Episcopus videlicet & Comes, & neuter eorum alio majus habeat in hoc Comitatu commodum vel proficuum: ambo concorditer eligent sibi Comitem, qui vices eorum gerat in prædicto Comitatu, qui præsentatus ab eis Domino Imp. bannum & potestatem judicandi à manu Domini Imp. accipiat, & juramentum præstabit, quod pro dilectione, vel odio, vel pro argento, vel auro, vel alicujus rei gratia in prædicto Comitatu neutri faciat injuriam, nec unius magis promovebit commodum aut proficuum, quam alterius. Episcopus etiam & Comes ordinabunt de utilitate electi Comitis eorum in prædicto Comitatu. Quod si ipsi concorditer Comitem eligere non poterunt, Dominus Imp. pro consilio suo Comitem eliget, & illi dabit Bannum, & ordinabit de suâ utilitate. Si verò displicebit Episcopo, vel Comiti, vel utrique, Episcopus & Comes, quem vel ipsi elegerint, vel quem Imperator eis dederit, mutare possunt eum, quando voluerint. Cum verò intrandi in prædictum Comitatum, & judicandi Majestatis tempus advenerit, Episcopus videlicet & Comes Hollandiæ simul intrabunt, uterque cum 30. *militibus, vel si fortè in majori vel minori numero militum convenerint, & post quam intraverint, æquè divident omnes reditus curtilium ad Comitatem pertinentium, & omnia commoda & emolumenta, quæ de Comitatu vel Judiciis Comitatus pervenerint: æqualiter quoque impartientur damna & defectus Comitatus, & separatim uterque in hospitio suo faciet expensas pro voluntate suâ: communi quoque consensu & dono investituras locabunt & ordinabunt officia sua. Uterque autem pro libitu suo accipiet sibi Advocatum, communibus tamen negociis idoneum. Si autem Ad-*

Digitized by Google

vocatus Episcopi Comiti displicuerit, ad nutum Comitis Episcopus illum deponet, & substituet alium qui Comiti placeat. Si verò Advocatus Comitis Episcopo displicuerit, deponet eum Comes, & alium qui placet Episcopo substituet. Ab introitu amborum, Episcopi videlicet & Comitis, exercebit Comes eorum judicia & justitias Comitatus, donec peragantur 8. septimanæ. Infra has octo septimanas Episcopus non exercebit aliqua Synodalia vel Ecclesiastica judicia. Transacto autem hoc spatio, Comes Hollandiæ si vult exire poterit, & si vult, remaneat ad negocia si quæ sint pleniùs peragenda, & Episcopus similiter remaneat ad Ecclesiastica judicia facienda; ambo autem in Mayo debent intrare, ut expeditis singularibus & judiciis, Synodalia quoque negocia ante incommoditatem hyemis valeant promoveri. Verùm si alter eorum, Episcopus videlicet & Comes, commonitus ab altero, vel in servitio Imp. vel alterius Domini sui, vel gravi infirmitatè occupatus, vel qualibet inevitabili causâ detentus, pro voluntate suâ Comitatum non intraverit, mittet conductam militiam, vel quantam tunc oportunitas temporis exigit, & ipsi inter se convenerint, & æqualem portionem accipiet, & sicut supra dictum est, omnia simul bona & mala partientur. Si verò neuter eorum Comitatum intrare poterit, vel communi consensu intrare vitaverint, mittent Comitem suum ad exercenda judicia Comitatus, & cum illo mittent milites, quotquot voluerint, vel nuncios. Et quicquid super sumptus illorum residuum fuerit, æqualiter dividunt inter se. Præterea Comes Hollandiæ juvabit Episcopum per Werram vel obsidionem quam cum ipso faciet, vel per querimoniam castrum recuperare Benthem. Et si quocunque modo illud recuperaverit, concedet illud Comiti in feudum, salvâ uniuscujusque justitiâ. Et Episcopus habebit in eodem castro domum & Capellam, & granarium, & coquinam, & ponet in eodem unum liberum hominem suum, & duos ministriales suos, & liberè ingredietur & egredietur, quando voluerit. Comes autem habebit omnem munitionem & fortitudinem castri, & juvabit inde Episcopum. Si autem Episcopus Werram habuerit cum aliquo amico vel homine Comitis, contra quem Comes salvo honore suo Episcopum juvare non potest, dabit castrum in potestatem Episcopi, ut habeat illud quamdiu Werra duraverit, acceptâ tamen securitate, ut finitâ Werrâ ei restituat. Ut autem universam concordiam Episcopus & Comes perpetuò teneant & observent, fide datâ in manu nostrâ firmiter compromiserunt. Et nos ad majorem hujus concordiæ firmitatem sub obtentu gratiæ nostræ, & sub pœna quingentarum marcarum argenti eis injunximus omni tempore observandam. Caterùm si alter ipsorum hanc concordiam violaverit, & commonitus ab altero, infra 12. hebdamadas non emendaverit, nos Comitem, qui bannum à nobis habet, in præsentiam nostram vocabimus, & ab ipso, ab aliis sex boni testimonii viris, tribus videlicet ex parte Episcopi, & tribus ex parte Comitis, quos ad hoc eligemus, quis in hujus violatione concordiæ reus sit, investigabimus. His septem jurabunt, quod bona fide veritatem dicent. Qui autem ab iis septem viris, vel, si discordes fuerint, à majori parte reus esse censebitur, quingentas Marcas argenti intra 20. hebdomadas Cameræ nostræ persolvet, & reatum suum dignè emendabit. Datum Anno 1166. Dat is: In den name des Heyligen en onverscheyden Drievuldigheyts, Amen. Frederik by der gratie Gods Keyser van Romen, altijd vermeerder des Rijks. Op dat by lankheyt des tijds, die gesten in dien tijd geschiet niet en sullen vergaan, en om dat die nasaten mogen weten wat daar voormaals geschiet, en by ons en onsen voorsaten gegeven is. So is 't, dat wy by onsen getrouwen Raad en Hof, eendragtelijk afsnijden den controversie en twist tusschen den eerwaardigen vader Godefrit, Bisschop van Utregt, en Graaf Floris; Grave van Holland, en van 't Graafschap der Oost-Vriesen. Ordonneeren hier om tot kennisse der aliantie, by ons gemaakt, van 't Graafschap der Vriesen voornoemt, dat sy t'samen met malkanderen eendragtelijk sullen kiesen, te weten den Graaf van Holland, en den Bisschop van Utregt, een Graaf die van haar beyder wegen sal presideren, en sitten in 't Graafschap van Vriesland voorseyt, dien sy beyde presenteren sullen, den Keyser om van sijne hant te ontfangen, den ban en macht te regten in 't Land voorseyt. En sal doen een eedt, dat hy om lief, noch om leet, noch om eenige giften, gratien en gaven, niemant van hen beyde eenige ongelijk, prejuditie, schade ofte letsel sal doen, nog en sal den eenen voordeel nog profijt niet meer soeken dan den anderen. En is 't dat sy onder hem beyden al dusdanigen Grave eendragtelijk niet kiesen en konnen, so sal die Keyser met sijnen Heeren een Raad kiesen, en geven hem den ban en magt te regten. En waar 't dat den Bisschop en Grave van Holland, die Graaf van hen beyden gekoren, in Vriesland of by den Keyser geset als voorstaat, niet en genoegde, soo mogen sy hem verniewen alsoo dikwils als het hem belieft. Voortaan indien alsmen te recht sitten sal naar oude gewoonten, soo sullen t'samen die Bisschop en Grave komen in Vriesland met elk 30. Ridderen, minder of meerder na gelegentheyt van saken, en sullen gelijk delen alle die renten en ontfangen in gelijke partyen, alle die boeten, profijten, en emolimenten die binnen 't jaar gevallen sijn. En die Graaf van Holland sal den Bisschop helpen om te repareren het Slot te Benthem; en is 't dat sy dit huys voornoemt weder krijgen, soo sal het die Bisschop den Grave te Leen overgeven, maar dat hy daar een Kamer, en Kapelle, met een keuken daar sal houden, en altijd sijn in en uytgank vry houden. En om dese aliancie en concordie te onderhouden, soo hebben sy mijn in handen gelevert en overgegeven, dat een ygelijk die contrarie dede, in mijne kamer geven sal 500. mark silver, binnen den termijn van 20. Weken.

q *Alle des Keysers Hofdiensten,*] Op gelijke wijse, als wy hier voor van *Adelbod* de XIX. Bisschop van Utregt hebben aangetekent, dog het selve hadde mede geenen voortgang, door dien den Hertog van Braband hem niet en wilde erkennen, en de Veluwe, die onder het Bisdom gestaan had, aan den Hertog van Gelder had overgedragen, daar groten Oorlog om kwam, dewelke door tussen komen van Keiser *Fredrik* mede wiert bygeleit. *Omnes Burgenses,* seid *Beka, susceperunt ab eo jura Civilia, & similiter Ministeriales bona feudalia, solus Dux Brabantiæ statuto tempore Veluam acceptare neglexit, quam Comes Geldrienſis ab eodem duce subinfeudatam tenebat. Quapropter Episcopus Veluam occupavit, effugato Gerardo Comite cum omni-* 124

omnibus Complicibus. Sed Fridericus Imperator illuc adveniens omnem belli tumultum suppressit, & in oblongas treugas utrobique servari mandavit. Dat is: Alle Burgers ontfingen hunne Stads-regten van hem, en alle Vasallen en Leenmannen hare Officien en Leen-goeden, uytgesondert alleen den Hertog van Brabant, die de Veluwe van hem op sijn tijd te versoecken na liet, dewelke den Grave van Gelder ondertusschen van dese Hertog te Leen hielt. Daarom de Bisschop de Veluw geweldigerhant in nam, en *Gerard van Gelder* met de sijne daar uyt dreef; Dog den Keiser *Fredrik* derwaarts komende heeft den Oorlog gestist, en den Vrede gemaakt, en doen houden. Sie mede *Wilhelm: Hedam in Balduino Episc. XXIX.* dewelke by *Joann. a Leydis Chron. Belgic. lib.* 18. *cap.* 13. en de Oude Hollandse Chronijk-schryver *divis.* 13. *cap.* 9. gevolgt wert. *Jan Veldenaar* in sijn Beschryvinge der Bisschoppen van Utregt, daar de Professor *Boxhorn* in sijn begonnen Nederlandse Historie, de eygen woorden van verhaalt, schrijft desen *Baldewijn* gelijken toestel van Kaiserlijke Hofdiensten toe, als wy van *Adelbold* de XXI. Bisschop van Utregt hier voor verhaalt en aangewesen hebben; daar uyt ik sonde besluyten, dat het maar een gewaanden ophef geweest is sonder enig gevolg, by *Adelbolds* tijd voorgestelt, en by *Boldewijn* met even weinig gevolg erhaalt, van genen meerderen doen als der kinderen Konings-spel op drie Koningen avond; die dan ook eenen Koning en Keiserlijke of Koninklijke Hof-diensten uyt deylen, maar haar Rijk en duyrt niet lang, en is alleen maar een verbeelt Rijk by gedagten. So is het met dese Bisschoplijken ingebeelden waan mede gelegen, Kastelen, gelijk alsmen seid in de lugt gebout, die wy tot soo verre geloof geven, dat wy daar mede der Bisschoppelijken onverdragelijke gewaande grootsheid, dewelke dog noyt in trein heeft kunnen gebragt werden, als naakt en bloot ten toon stellen; en om te betonen hoe dat het een met het ander over een komt, en al het selve geweest en gebleven is, dat by *Adelbold* begost, en by *Baldewijn* soo het schijnt, wederom hervat is, soo sullen wy hier de woorden van *Jan Veldenaar* invoegen. Bisschop *Baldewijn*, seid hy, dede qeschryven, alle des Gestigts en der Kerken Leenmannen van Utregt, dat sy quamen of seynde gerechte Procurateurs, en ontfangen haar Leen van hem, als sy schuldig waren te doen. En dit sijn des Stichts Hogemannen, die hier na beschreven staan, en met wat goede sy mede verleent waren, op dat het blijven soude tot eene ewiger gedenkenisse.

BRABANT. Die Hertoch van Brabant is des Bisschops Drossaart, en hy hout van den Stigt te Leen die Stad van Tiel, en dat daar toe behoort, en alle Kempenlant, en die Veluwe.

VLAANDEREN. Die Graaf van Vlaanderen was de anderde, en hout van Stigt te Leen de vier Ambachten.

HOLLANT. Die Grave van Hollandt is des Bisschops Maarschalk; die hout van den Stigt te Leen Waterland, en sommige goeden in Holland, en veel Thienden, en ander goeden in Zeeland.

GELRE. Die Graaf van Gelre, is des Bisschops Meisterjager, die hout van den Sticht die Graafschap van Zutphen, en half Emmerik.

CLEVE. Die Graaf van Cleve, is des Bisschops Overste en Meysterkamerlinge, die hout van den Stigt te Leen die Graafschap van Tijsterbant, dat is een deel van Tilreweert, en wat in die Betuwe, en heel Boemelreweert, dat nu al Gelre toebehoort; en ook dat Land van Heusden, en dat Land van Altena.

BENTHEM. Die Grave van Benthem, is des Bisschops Overste Deurwaarder, die hielt van den Stigt te Leen die Burggraafschap met den Casteel tot Benthem, en andere goeden.

KUUCK. Die Graaf van Kuuck, is des Bisschops Schenker, die hout van den Stigt te Leen dat meeste deel van den Lande van Kuuck, en andere goede.

GOER. Die Grave van Goer, is des Bisschops Meester-poortwagter, die hielt van den Stigt dat meeste deel van al sijn goet. Dese voorschreven Hoog-mannen die hieten des Bisschops Ampt-mannen, sonder Vlaanderen, en hadde geen ampte.

ZUTPHEN. Die Grave van Zutphen, die hielt van den Sticht te Leen die Graafschap van Zutphen, en Goyland. En dat Graafschap van Zutphen quam aan Gelre; en Goyland quam aan dat Collegium tot Elthen, met een dogter van Zutphen, die Abdisse was, en van den Collegium of Abdye van Elthen, soo quam Goyland om seker pensioen aan Holland.

TEYSTERBANT. Die Graaf van Teysterbant hielt sijn Graafschap van den Stigt van Utregt te Leen, want een Grave van Cleve plagtse van den Stigt te houden. En die Grave van Teysterbant was gekomen en gedeylt van een jonger broeder van Cleve, en na van den huyse en van een jonger broeder van Brabant.

REECHEM. Die Grave van Reechem in die Veluwe, die hielt van den Stigt van Utregt te Leen die Veluwe, en van hem is die Veluwe gekomen aan Brabant, en van Brabant aan Gelre.

GOY. Die Grave van den Goy hielt van den Stigt te Leen die Burggraafschap van Utrecht, en sijn Casteel, met ander goeden.

GRONINGEN. Die Burggraaf van Groningen die hielt van den Stigt te Leen die Burghgraafschap van Groningen.

COEVOERDEN. Die Heer van Coevoerden die hielt te Leen van den Stigt dat Casteleynschap van Coevoerden, met dat Maarschallijk-ampt van den Lande van Drenthe, hy en sijn erven, ter tijd toe dat hy een seeker somme van gelde weg had, die hy den Stigt daar op geleent hadde.

HEUSDEN. Die Heer van Heusden plagt sijn Heerlijkheyt eerste te houden van den Stigt, en na van Cleve, daar na van Holland.

ARKEL. Die Heer van Arkel hielt te Leen van den Stigt dat Land van Hagesteyn, en Haastregt.

ALTENA. Die Heer van Altena placht sijn Heerlijkheyt eerst te houden van den Stigt, en na van Cleve, en noch daar na van Holland.

LEDE. Die Heere van der Lede die hielt te Leen van den Stigt een deel Erven en Thienden.

Digitized by Google

BUEREN. Die Heer van Bueren plagt van den Stigt te Leen te houden ſommige Thienden.

CULENBURG. Die Heer van Culenburg hielt te Leen van den Stigt ſommige Thienden en Heerlijkheden.

VYANEN. Die Heer van Vyanen placht te Leen te houden van het Sticht ſommige Thienden, en andere Heerlijkheden.

MONTFORT. Die Burggraaf van Montfort hout te Leen van het Sticht die Burggraafſchap van Montfoort.

AMSTEL. Die Heere van Amſtel hielt te Leen van den Stigt dat meeſte gedeelte ſijner Heerlijkheid.

ABCOUDE. Die Heer van Abcoude hielt te Leen van het Sticht dat Caſteel en Heerlijkheid van Abkoude, met Duurſtede.

VOERST. Die Heer van Voerſt die hielt te Leen van het Sticht dat Caſteel te Voerſt, met andere Heerlijkheden.

YSELSTEYN. Die Heer van Yſelſteyn die placht te Leen te houden van den Sticht veel Thienden, en andere Ambachten.

WOERDEN. Die Heer van Woerden die hielt te Leen van het Sticht dat Slot met de Heerlijkheid van Woerden.

AANHOLT, ZUYLEN. Die Heer van Aanholt en van Zuylen die hielt te Leen van den Sticht dat Caſteel met de Heerlijkheid van Zuylen.

WATERLANDT. Die Heer van Waterlandt die hielt te Leen van den Sticht dat meeſte deel ſijner Heerlijkheid van Waterlandt.

AMEYDE. Die Heer van d'Ameyde die hielt te Leen van den Sticht die Heerlijkheyt van d'Ameyde.

Alle deſe voorſchreven grote Heeren die plagen van oudsheer Leen te houden van den Sticht van Utregt, en noch veel meer ander Heeren en Ridderen, die hier niet geſchreven ſtaan. Maar veel iſſer van den Sticht verdoolt, overmits verſterft en oorloge, en overgevinge; dat het nu ander Heeren en Princen beſitten, dat met Gods recht toebehoort den Geſtigt en Kerk van Utrecht. En als die Biſſchop Baldewinus alle ſijn Leen-mannen, die hy doe had, geropen hadde, om haar Leen te ontfangen, ſoo ontfangen ſy al haar Leen, ſonder die Hertog van Brabant, die verſumede, dat hy die Veluwe niet te tijde en verſocht; die de Grave van Gelre voort te Leen hielt van deſen Hertoch voorſeyt. Waarom die Biſſchop in die Veluwe toog met kracht, en verdreef daar uyt den Grave Geraart van Gelre, met alle ſijn hulpers. Dus verre *Veldenaar*.

Deſe ſoo trotſen opſet mishaagde hooglijk de voornaamſte Vorſten des Lands, die wat verder ſagen als haren neus lang was, en daarom op den geſetten tijd van de aangeſtelde verheffinge hunner Leengoeden niet en verſchenen, als dewelke uyt deſen taſtelijk konden afnemen, dat de Geeſtelijke niet anders voor en hadden, als onder ſchijn van Heiligheid, met regt, of met onregt de heerſchappye en geſag der Vorſten in Nederland, haar opper-gebied en moedwille te onderwerpen.

[r] *De ſchulden en laſten niet en hebben kunnen betalen*,] Eensdeels om de groote Hofhoudinge van den Biſſchop, anderdeels door de vermenigvuldiging der Geeſtelijke, het ſtigten van Kloosters en invoeringe der menigvuldige niewe geeſtelijke ordres, daar de gemeente al te veel mede beſwaard wierd, want ſeid den Profeſſor Boxhorn, in ſijn Nederlandſche Hiſtorie ſeer wel, tot Romen wierden dag op dag niewe geeſtelijke Ordres en Broederſchappen opgeregt, om door dat middel met de minſte verdagtheid het geſag en gebied der Kerken ſterker en grooter te maken. Ende en wierd niet nieuws in deſen erdagt, of het ſette ſig flux in Nederland voort, ſulx datmen wel met waarheid mag ſeggen, dat na de grote van het Land, geen Rijk in Europen *is* te vinden geweeſt, dat meer met geeſtelijke geſtigten is belaſt en beſmet geweeſt, ſoo dat de Steden in korten tijd vol Kloosters en Conventen wierden opgepropt; daar by quam dan nog de oneensheid der Biſſchoppelijke regering, die nu al enige jaren tuſſchen Diderik Grave van Holland, en Otto Grave van Gelder, dewelke elk de ſijne daar wilden indringen, tot groot nadeel van de Gemeente, met de Wapenen was ſtaande gehouden: Als te ſien by Beca ende Heda, *in Epiſt. cap.* 30. & 31. *Joann. a Leid. Chronic. Belgic. Lib.* 19. *cap.* 7. *Oude Hollandſche Chron. Diviſ.* 14. *cap.* 5.

[s] *Heer Dirk vander Aar*,] Deſe ſeid de Chro- 125
nijk van Beka en Heda, vond het Bisdom met vele ſchulden belaſt; *Pontificium*, ſeid Beka, *innumeris expenſis gravatum invenit*; Heda ſeid, *Eligitur Theodoricus de Are, Epiſcopus XXXII. qui rebus collapſis ſuccurreret, inveniens dignitatem ſuam magno ære gravatam.*

[t] *Daar hem Graaf Willem van Oeſt-Vrieſland*,] Met hulp en byſtand van den Grave van Holland ſijn broeder, en ſijn ſwager den Grave van Gelder, dewelke geſamentlijk tegens den Biſſchop aanſpanden, en hem den oorlog aan deden; daar van breder te ſien by *Beca* en *Heda*, *Joann. a Leydis Chronic. Belgic. lib.* 19. *cap.* 11. 13. *Hollandſche Chron. diviſ.* 13. *cap.* 9. 10.

[u] *De Amptluyden van Graaf Otto van Gelder*,] 126
Otto Trajectenſis, ſeid *Beca*, *Epiſcopus*, *maximis ſe diſcordiis involvit*; *Otto namque Comes Geldriæ, plures quondam Vaſallos habuit in terra Sallandiæ, qui per Villicos Epiſcopi ſæpe graviter exactionati ſunt, adeo quod in bonis temporalibus multum inopes effecti ſunt. Quapropter idem Comes homines Epiſcopatus apud talonium Lobek arreſtari fecit, & cum incolis Sallandiæ contra dictum iam Pontificem conſpiravit.* *Dat is:* Den Biſſchop Otto, heeft hem in vele twiſten ingewikkelt, want dewijl Graaf Otto van Gelder vele Landſaten en Leenmannen in Overyſſel hadde, heeft hy deſelve dapper overſchat, ſo dat ſy arm van goeden wierden. Daarom Grave Otto van Gelder des Biſſchops Vaſallen en Leenmannen, omtrent Lobek ter vergeldinge dede aanhouden, en heeft hem, met die van Overyſſel verſterkt, den oorlog aangedaan. Hier van ſchrijft de oude Hollandſche Chronijk aldus: Omtrent deſe tijd quam Heer van Otto vander Lip, Biſſchop van Uytrecht weder uyt het H. Landt, en vondt alle ſijn Landt in ruſt en vrede; maer weynig tijdt hier na quam grooten onruſt, want Graaf Otto van Gelder had veel Leen-mannen en Vaſſallen woonen in Zallant, die ſeer ſwaar van des Biſſchops Ampt-

Ampt-luyden en Officiers overſchat wierden, ſo dat de Lant-ſaten arm wierden, en niet meer hadden om te beſtaan, waarom Graaf Otto alle des Biſſchops Onderſaten op den Tol van Lobek dede arreſteren, en maakte een verbondt met de Zallanders, tegen den Biſſchop haren Heere. Biſſchop Otto van Uytrecht, met hulpe en raat van Biſſchop Dirk van Munſter, en Grave Harman vander Lip ſijn broeder, vergaderden een groot Leger, om daar mede het Graafſchap van Gelre in te marcheren, en dat volk van Zallant met macht te bedwingen; Hier tegen vergaderde dat volk van Zallant met hulpe van Graaf Otto van Geldre, by Borkelo op den Dijk een grote magt, en woude den Biſſchop wederſtaan, maar den Biſſchop viel ſo hard op hun toe, dat hy des Graven volk met die van Zalland op de vlucht dreef, ſo datter veele doodt, en een groot getal gevangen bleven; na deſe victorie trockenſe voort, en veroverden 't Caſteel te Voirſt, dat t'eenemael gediſtrueert en vernieldt wierde; het Kaſteel tot Bokhorſt wierdt tot de grond afgebrant, uytgeſeyt den grootſten tooren; want den Droſſaart met de Burgſaten van dit Kaſteel, hadden al deſe moeyte gebrouwen, en het gemeene volk van Zallandt tegens den Biſſchop opgehitſt. Den Grave Otto van Gelder, deſe Victorie van den Biſſchop ſeer ter herten nemende, kreeg tot aſſiſtentie den Hertogh Walraven van Limburg, en Graaf Hendrik vander Zeine, met twe duyſent Ridders en Knechten; den jongen Grave Floris van Hollant ſijnen Neve quam hem mede te hulpe, met vele Schepen op de Lek, en verbrande des Biſſchops Huys te Geyn. Om deſe macht te wederſtaan, vergaderde de Biſſchop Otto van Uytrecht aan de andere zyde ook een groote macht, en kreeg tot aſſiſtentie den Biſſchop Gerrit van Bremen ſijn broeder, Biſſchop Dirk van Munſter ſijnen Neve, en Grave Herman vander Lippe ſijnen broeder, met vele Ridderen en knechten; Maar den Biſſchop Coenraet van Portuen, Legaat van den Roomſchen Stoel, quam by geval ter plaatſe daar deſen ſtrijt geſchieden ſoude, en nam die op in ſijne handen, als Mediateur tuſſchen deſe twee partyen, dat den Grave van Gelder ſoude afſtaan al 't voorrecht, dat hy hadde aan de Voogdye vanden Lande van Zallant. Daer tegen ſoude den Biſſchop aan den Grave reſtitueren het Slot te Clyſteren, en tot St. Odilien-berge, uytgenomen de Proſterye, Dienſtmannen en Vaſſallen, de welke den Grave te Leen ſoude houden. Den Grave van Hollandt ſoude voor ſijne Dienſt-mannen die daar woonden, 800. ponden hebben, en ſoude daar mede de Kerke van Uytrecht vry en quijtgeſcholden blyven. Sie voort hier van *Beka* en *Heda*, in *Ottone II.* Biſſchop van Uytrecht, *Johann. a Leid. Chronic. Belg. lib. 22. cap. 2.*

[w] *Daar den Biſſchop doood bleef,*] Den voorgaanden twiſt tuſſen Graaf Otto van Gelder, en den Biſſchop van Uytrecht, door Koenraat Legaat der Paus van Romen geſlift zijnde, en bleef efter de ſake daar niet by, maar rees een grooten oproer binnen de Stad Groeningen, tuſſen den Burg-graaf van Groeningen, en den Kaſteleyn van Koevorden, dat tot een geweldigen ſlag uytberſte, daar den Biſſchop ſelf met veel van ſijn volk dood bleef, *Beka & Heda, d. loc. Ioann. a Leyd. lib. 22. cap. 4.* De oude Hollandſe Chronijk verhaeld het ſelve op de volgende wijſe.

In 't jaar na de geboorte onſes Heeren 1225. geſchiede binnen Groeningen een ſtrijt tuſſchen Egbert Burg-grave van Groeningen, en Rudolf Slotvoogt van Coeverden. Den Biſſchop van Uytregt quam daarom met magt van volk binnen de voorſz. Stadt van Groeningen, en maakte de vrede tuſſchen hun beiden, met ordre om die te onderhouden op verbeurte van lijf en goed; maar ſo ras was de Biſſchop niet weg getrokken, of den Slotvoogt quam, en haalde het huys vanden Burggrave onder de voet, 't ſelve t'enemaal verdeſtruerende, en den Burggrave tot in Vrieſland toe jagende. De Burg-grave verſamelde daar op een deel Vrieſen, quam daar mede voor Groeningen, en belegerde die Stadt, met vuyr daar in ſchietende, ſo dat'er binnen grooten brand ontſtond; Rudolf raakte ter naauwer noot daar uyt, en ontvlugte op 't ſlot van Coeverden; en willende dit ongelijk wreken, rukte hy inder yl een deel volks by een, kwam daar mede voor Groeningen, en beſtormde de Stadt onophoudelijk; den Biſſchop dit vernomen hebbende, vergaderde een deel braaf Krijgsvolk, om Rudolf daar mede van Groeningen te drijven, en 't Kaſteel van Koeverden onder de voet te halen; Den Grave van Gelre quam mede tot hulp; Graaf Floris van Holland ſond Heer Jan van Arkel, en Heer Herbern van Arkel, en Gijsbregt Heer van Amſtel, met een deel uytgeleſen Ridders; ook deden hem byſtand Diderik van Kleve, en Boudewijn Grave van Benthem; van gelijken mede den Aarts-biſſchop van Keulen, en Biſſchop van Munſter, hem ſo veel volks als hy begeerde toeſendende; en met hulp van alle deſe Heeren en Vorſten, vergaderde hy een ſchoon leger, en ſloeg ſijne Tenten tot Anem neder, alwaar hy dien dag bleef leggen; ondertuſſchen heeft hy na voorgaande raadt met ſijn Heeren en Edelen gehouden te hebben, den Caſteleyn van Coeverden alle ſijne goederen geconfiſqueerd verklaard, maar alle die gene die 't met hem hielden, of hem byſtant deden, gaf hy daar van pardon en abolitie. Den Caſtelein beginnende des Biſſchops grote magt te overwegen, brak de belegeringe van Groeningen op, en ſloeg ſijn Tenten by den Dorpe van Coeverden neder, wetende dat daar een moeraſch en broekig Land tuſſchen hen beyden lag, daar men niet wel konde overkomen. Des anderen daags als de Sonne opging, ſo dede den Graaf van Goor, St. Martijns Banier-drager, de trommelen ſlaan, en de Trompetten blaſen, en trok voor uyt met eenige uytgeleſen Krijgs-lieden, en het gantſche leger volgde hem, dat met allerhande Krijgs-Inſtrumenten gewapend was. En als die gene, die de eerſte Batalje vanden Biſſchop aanvoerden, over deſe moeraſſchen meenden heen te trekken, ſonken ſy daar in, vermits de ſwaarte van hunne harnaſſchen, en verdronken alle levendigh, werdende niet alleen vande Drentenaars, maar ook vande Vrouwen jammerlijk verſmoord, en vermoord, zijnde nog ſommige, die dodelik gewont waren, ter naeuwer noot weg geraakt. Den Caſteleyn ſat aanſtonds op, en heeft het vlugtende Leger den gantſchen nagt vervolgt, haar alle haar proviande benemende, en hare Tenten berovende; en is alſo met gro-

te

te Victorie, en met veel gevangenen weder gekeerd binnen Coevorden, onder welke waren Grave Gerrit van Gelre, Gysbert van Amstel, en Diderik Prooſt van Deventer, des Biſſchops broeder; en wierd Biſſchop Otto van Uytregt ſelfs gevonden in het Moeras, die ſy wredelik met hare meſſen en ſwaarden de kruyn van 't hoofd af vilden; en na hem veel ſmaat en pijn aangedaan te hebben, namen ſy hem eindelijk, en wierpen hem op een vuyle plaats, en verſmoorden hem aldaar, op den 1. Auguſti, alwaar hy vervolgens een wrede dood ſtierf, Anno 1227. In dit gevegt bleven meer als 500. brave mannen, behalven de Edelen en Ridders, die neergeſlagen en verſmoord wierden, onder welke mede was Heer Jan van Arkel, en Heer Herbern van Arkel ſijn Neve, en Heer Barent van Horſtmeer Ridder, die een onvertſaagt man was, vermits ſijne ſterkte boven alle Duytſen vermaard; hy bleef lange tijd op ſijn ſchild leggen, dan in 't einde verdronk hy mede, hebbende egter van te vooren veel kwaads onder den vyand gedaan. Den Biſſchop wierd van al het volk, ſo geeſtelijk als wereltlijk, met groot geween en droefheid uyt het moeras gehaald, en tot Uytregt gebragt, en aldaar inde Domkerke begraven, na dat hy het Bisdom 13. jaren met grote eere bediend hadde, en ſig tot ter dood toe, tegens ſijne vyanden, met groote ſtoutmoedigheyd hadde verweerd.

127 x *Jan van Naſſouw, de XXXIX. Biſſchop van Uytrecht*,] Deſen Jan van Naſſouw had de cas dapper ten agteren geſet: Hy had het Slot van Vredeland om ſekere ſomme van Penningen aan den Heere van Amſtel verpandt, en het Burggraafſchap van Montfoort aan Heer Herman van Woerden verſet, en voort vele van des Stigts goederen met ſware ſchulden en laſten beleent, daarom hy op de klagten van de Ingeſetenen des Stigts, by den
128 Paus van Romen is afgeſet; en eenen Jan van Syerik in ſijn plaatſe tot Biſſchop geſtelt, dewelke de veronderpande goeden, met vele moeyten wederom gevryt en geloſt heeft. Sie *Bekam & Hedam. Ioann. a Leyd. Chron. lib. 24. cap. 19. 20. Hollandſe Chronijk, diviſ. 19. cap. 17. 18.*

129 y *Ian van Arkel, die XLVII. Biſſchop van Uytregt*,] Hier in ſijn de Schryvers eens, dat de ſchulden, daar het Bisdom van Uytregt mede beſwaart was, niet by deſen Jan van Arkel, maar by ſijne Voorſaten gemaakt waren, daar uyt hy het ſelve Bisdom met een verkeerde manier van ſuynigheid ſogt te redden; want ſo haaſt en was hy niet uyt het Land vertrokken, of Graaf Willem de III. en XX. Grave van Holland heeft de Stad van Uytregt ſtrengelijk belegert, en veel moeylijkheid aangedaan, dat den ſelven Biſſchop Jan van Arkel wederom haaſtelijk dede wederkeren; De Hollantſe Chronijk verhaalt het op de volgende wijſe;

In dat ſelve jaar nam Grave Willem voor de Stad van Utregt met geweldige hand aan te taſten, nemende ten dien einde vele ſoldaten aan, en is alſo gekomen, met anderhalf hondert duyſent mannen, vrome Ridderen en knegten, en heeft de Stad van Utregt rontom belegert, ſijn tenten en pavillioenen daar voor neder geſlagen, en dertien grote magnelen doen opſlaan, daar mede hy de Stad woude verdeſtrueren, en vernielen. Hy hadde onder ſijn heir 't ſijner hulpe een Hertog, 13. Graven, 52. Baanderheeren, 2800. Ridderen; daar waren ook mede veel Edelen en Leenmannen des Biſſchops van Utregt, die mede tot des Graven hulp in de Belegeringe waren; daar de principaalſte van waren Heer Sweer van Abkoude, en Gijsbregt ſijn ſoon, Heer Arent van Yſſelſtein, Johan, Burggrave van Montfoort t Heer Henrik van Vyanen, Heer Gijsbert van Starkenburg, Heer Arent van Wulven, Heer Vrederik Uyttenhamme; Graaf Willem quam en belegerde de Stad op St. Odulphus dagh, en beſtormde deſelve ſes weeken lang ſonder ophouden, met allerhande Krijgs-inſtrumenten; daar tegen weerden hun die van binnen klockmoedig, afwerende de belegeraars met ſtenen van hare poorten, en muren, ſo dat vele, die te digt daar by quamen, doorgeſchoten en gekwetſt wierden; 't gebeurde op ſekere tijd, dat Graaf Willem in der nagt aan de Stads Veſten quam, om de diepte van de graft te onderſoeken, eer hy onderwinden wilde ſoo een bemuurde Stad te beſtormen; en hy wiert met een pijl van de muren in ſijn enklauw geſchoten, ſoo dat hy gewont na ſijn tente wiert gedragen, hoewel hy in korten weder herſtelt wierde; Heer Robbert van Arkel ſont een bode aan ſijn broeder den Biſſchop, die in vremde Landen was, en liet hem weten, hoe ſwaarlijk de Stad van Utregt van den Grave van Holland belegert was. Den Biſſchop dit vernemende, is terſtont afgekomen, en heeft met hulpe van Heer Jan van Beaumont, Grave van Bolois, Grave Willems Oom, vrede en pais tuſſchen den Grave en Stad van Utregt gemaakt in deſer manieren; als dat 500. burgers ſouden uyt de Stad komen, bloots hoofs, en barvoets, tot voor des Graven tente, en ſouden den Grave te voet vallen, hem ootmoedelijk om genade biddende, en ſouden ſo dikwils als 't den Grave beliefde, en hy ſulx verſogte hem te hulp komen met 500. gewapende mannen op haar eige Stads koſten; En daar wiert ook uytgeſproken, datmen een deel van de muren 20. roeden lang ter neder ſoude werpen, en dat den Graaf een ſtraat in de Stad ſoude hebben, daar hy uyt en ingaan ſoude tot ſijn believen, die tot den huydigen dag de Hollandſche ſtraat genoemt wert. Ook wiert'er een beſtant gemaakt tot St. Martens dag toe, tuſſchen den Grave en de Stad, en binnen dien tijd ſoude de Biſſchop en den Grave van Bolois de compoſitie van vrede in 't openbaar breder declareren en uytſpreken. 't Welke egter niet geſchiede, want Graaf Willem trok tegen de Ooſtvrieſen te Velde, daar hy verſlagen wiert. Graaf Willem trok weder van Utregt af, op Marie Magdalenen avont, waarom men tot huyden op den dag, alle jaars een eerlijke en ſtatelijke proceſſie om de Stad draagt, met kruycen en vanen, met de Reliquien en Heiligdommen, des daags na St. Marie Magdalene, God lovende en dankende met grote devotie, dat hy de Stad voor alle plagen en aanvegtingen hadde bewaart, en voorts tegen alle toekomende plagen en tegenſpoeden beſchermen en bewaren wilde.

z *Ses Edele Mannen*,] Met ſijn vertrek naar Vrankrijk en Spangien, had hy de ſorg van het Bisdom aan ſijn Broeder Robbert gelaten; Dog by overlyden van den ſelven Robbregt van Arkel, die

Digitized by Google

die in den ſtrijd tot Ludic gebleven was, en hy nog met grote ſchulden beladen bleef, heeft hy raad gehouden, en verkoren ſes edele Mannen, die hy boven al betroude, dat ſy dat Bisdom ſouden regeren, en te met ſijne ſchulden betalen; Deſe ſes waren Heer Sweder Uytterloo, Canonik in den Dom, Heer Jan, Heere van Kulenborg, Heer Henrik, Heer van Vianen, Jan van Woudenberg, Gysbregt van Sterkenburg, en Jacob van Lugtenburg Ridderen; En Biſſchop Jan is getogen in Vrankrijk, in die Stad van Tours, met kleyn geſelſchap, daarmen hem niet en kende, om aldaar ſoberlijk te leven, ter tijd toe, dat dat beſtant tuſſen het Stigt, en Holland uytgaan ſoude, &c. Sie *Ioann. a Leyd. Chronic. Belg. lib. 23. cap. 7. Oude Holl. Chronijk diviſ. 23. cap. 5.*

[a] *Al niet en mogt helpen,*] *Ian van der Beek* ſeid wel, dat hy aan Reinout van Gelder, de ſchuld die hy op het Bisdom hadde, ſoude hebben afgedaan; en dat hy het Land van Overyſſel, dat by ſijn Voorſaat verpand was, daar mede ſoude hebben gevrijdt, maar hy vergeet daar by te doen, dat het was met het geld van de Gemeente, daar toe hy een byſondere Bede, en nieuwen ommeſlag verſogt hadde. Aldus ſchrijft daar van *Iohannes a Leydis in ſijn Chronic. Belg. Lib. 29. cap. 5.*

Eodem Anno (ſc. 1344.) in menſe Februario Ioannes de Arkel, Epiſcopus Trajectenſis petiit ab Oppidis & ſubditis ſuis ſubſidium ad redimendam terram Tranſiſalaniam, ab Anteceſſore ſuo Ioanne de Dieſt dudum Duci Gelriæ oppignoratam: Quod & unuſquiſque ſtudioſe promiſit & adimplevit, nam & idem Antiſtes pro ſumma ſexaginta millium aureorum equeſtrium monetæ Geldrenſis terram ante dictam ſub ſua poteſtate reaccepit. Het welk by de oude Hollandſe Chronijk, *diviſ. 23. cap. 4.* aldus is overgeſet: Heer Jan van Arkel, Biſſchop van Uytregt, heeft doen verſoeken aan ſijne Steden ende Onderſaten om hulp, en onderſtand, om te mogen loſſen dat Land van Overyſſel, 't welke ſijn voorſaat, Heer Jan van Dieſt, Biſſchop van Uytregt verſet hadde aan den Hertoge van Gelder, dat welke eenen ygelijk gaarne ende gewilliglijk dede, en volbragt, want den Biſſchop kreeg dat Land van Overyſſel weder aan hem, om de ſomme van 't ſeſtig duyſent Gelderſe goude Ryders.

130 [b] *Aan Gijſebregt van Bronkhorſt,*] Den ſelven *Iohann. a Leydis, de lib. 29. cap. 10.* en de *Oude Hollandſe Chron. diviſ. 23. cap. 7.* verhalen dat in 't jaar 1348. den Heere van Bronkhorſt tegens den Biſſchop Jan van Arkel in roere quam, om het welke tegen te gaan, ende te wreeken, alle de ſchade en ſmadenis die hem was aangedaan, den ſelven Biſſchop Jan met een Heirkragt in Overyſſel is getogen, en alle ſijne Heerlijkheit heeft verwoeſt en verbrand, en nam eenen groten roof uyt het Dorp van Berkeloo mede; het welk gedaan, Hertog Reinout van Gelder, en ſijn broeder Eduard, Biſſchop Jan mede ontſeiden, door verſouke des Hertogen Willems van Beyeren, Voogt van Hollant, en Gijſebert van Bronkhorſt; die Biſſchop van Uytregt niet tegenſtaande dat hy belaſt was met grote en ſware ſchulden, heeft in ſijn hulp gekregen Heer Sweder van Voorſt, ende den Heere van Cuynre, en heeft hem daar toe geſteld, om ſijne Vyanden tegen te gaan, en heeft Fredrik vander Eze een kloek Ridder bevolen het Land van Zalland, Twenten en de heerlijkheid van Diepenheim, om hem te verweren tegens aſſauten en aanvegtingen der Gelderſe, en Gysbregt van Bronkhorſt, maar des jaars daar na ſijn deſe Heeren door middel en compoſitie verenigt, en hebben hen een wijle tijds van oorlog onthouden. Deſe Vrede gemaakt zijnde, heeft Zweder van Voorſt den Biſſchop te rekening gebragt, dat hy in den Oorlog tegen dat Slot te Keppel uytgeleid hadde de ſomme van vijf duyſend oude Schilden, en Heer Fredrik van der Eze bragt den Biſſchop te Rekening, dat hy in 't oorlog tegen die Gelderſe had uytgeleidt een ſomme van twee-en-veertigh duyſent tweehondert oude Schilden. Van welke rekening den Biſſchop ſeer verſet zijnde, liet Heer Fredrik van der Eze op dien tijd blyven in ſijne Sloten en dienſten des Lands van Overyſſel. In dat ſelve Jaar ſoo ontſeide den Biſſchop van Uytregt, Heer Jan van Heemen, Heer Jan van Nahuyſen, die Heere van Steenvoorden, Gysbregt Sobbe, Ridderen; deſe vergaderden een groot deel volks van Wapenen, van uytgeleſen Ridderen en Knegten, ſy verwoeſteden ſeer dat Stigt van Uytregt. Ten laatſten is deſen Oorlog geſoent, na dat het by na een jaar lang hadde geſtaan: En doe rekenden Heere Fredrik den Biſſchop wederom verleydt te hebben in deſen Oorlog de ſomme van dertien duyſent oude Schilden. En alſo den Biſſchop hem niet voldoen en mogte van de twee voorſeyde ſommen van penningen, daarom allegeerde en ſeide Heer Fredrik vander Eze, dat hy dat gehele Land van Overyſſel houden woude, voor die eerſte en laatſte ſomme van Penningen. Was dit niet wel geſpaart en geſorgt om het Bisdom van Uytregt uyt hare ſchulden te helpen? Was dat niet wel voorſien? dat met ſijn vertrek die van Uytregt by Grave Willem de III. wierden belegert, en ſoo een ſchandelijke Vrede moſten maken, dat vijfhondert Burgeren met blote voeten en hoofden den Grave moſten te voet vallen, en ſo dikwils als het hem beliefde, ſy hem met vijf hondert Man binnen der Maſe moſten te hulpe komen, op haar eygen Stads koſten, en dat de Stads muyren twintig roeden moſten werden afgebrooken, en ter neder geleyd, daar door den Grave eene Strate zoude hebben, om t'allen tijde tot ſijn beliefte daar uyt en in te gaan.

[c] *Goſewijn van Amſtel,*] Deſe werd doorgaans 131
beſchreven dat hy is geweeſt een goed ſlegt man, die hem der Kerken-ſaken niet ſeer aan en trok, daarom het Bisdom in korten tijden ſeer beſtoort en benadeelt wierd, dat wijlen by Biſſchop Ottoos tyden ſoo ſeer vermeert was geweeſt. Na dat hy het ſelve ruym een Jaar bedient had, andre ſeggen twee Jaar, heeft hy hem ſelven daar van ontſlagen, ſo ſommige menen uyt ſijn eigen vryen wille, andre menen dat hy daar van tegens ſinen wille wierd afgeſet. Sie *Bekam* en *Hedam, Ioann. a Leyd. Chron. Belg. lib. 23. cap. 18. 19. Oude Holl. Chronijq. diviſ. 18. cap. 16. 17.* Andre meinen, dat het by ruylinge is toegegaan; Dat deſen Goſewijn het Biſdom van Uytregt aan Hendrik van Vianden overgaf, en wederom in ſijn plaats als Archi-Diacon van Keulen wierd aangenomen, om dat men ſijner ſaken vermaninge vind in de oude Schriften

Digitized by Google

van Keulen, en dat hy aldaar begraven leydt. Van hoedanig gevoelen geweeſt is *Arnold Buchelius ad Hedam in Goeſuino Epiſcopo XXXVII.* Het ſy hoe dat het ſy, immers en blijkt niet dat hy uyt een quade Regering ende vermindering van het Bisdom, ſoude afgeſet zyn; want hy heeft het maar ruym een Jaar bedient, in die tijd konde hy het Bisdom ſoo veel niet ten agteren ſetten, ſo dat'er een andere reden van ſijne verplaatſinge moet geweeſt zijn, en wel waarſchijnlijk, dat hy al te veel met de Hollandſe Heeren was vermaagtaalt, daar de Geeſtelijke voor vreeſden, gelijk als daar na genoeg gebleken is, dat de Heeren van Amſtel niet goed Biſſchops en waren.

132 [d] *Een voorſtander van de oproerige Kennemers,*] Deſen roer wert beſchreven by *Johann. Beka* en *Heda in Epiſcopo XXXIX. Joann. a Leydis Cronic. Belg. lib. 23. cap. 6. Oude Hollandſe Chron. diviſ. 19. cap. 8.*

Circa hæc tempora, ſeid *Beka*, *viſum eſt quoddam prodigiale ſignum in aëre; pugiles enim apparuerunt dimicantes alterutrum ut bellatores in acie: quod prodigium ſecuta fuit immenſa calamitas. Nam adverſus nobiles ſurrexit ubique ſevera communitas. Cum enim Florentius Hollandiæ Domicellus juvenilis eſſet ætatis, vulgus Kinemaria contra Nobiles primò tumultuari cœpit, & plurima caſtra Dominorum auſu temerario devaſtavit, ita quod omnes ferè Nobiles ad præſidium in Harlem anxiè confugerent, ut ibidem tumultuanti vulgo ſecurè reſiſterent. Decreverunt enim Kinemarii cunctos Nobiles procul expellere, caſtra ſubvertere, munitiones deſtruere, & totam Trajectenſem Diœceſim in vulgarem communitatem redigere, quibus extemplò vicini Freſones fortiſſimâ conſpiratione fœderati ſunt, nihilominus & Waterlandi cum pleriſque nationibus conjuncti ſunt. Itaque Kinemarii præliatorum innumerabilem aggregantes copiam, occuparunt primò totam Amſterlandiam, Giſelbertus quidem ejuſdem terræ Domicellus, attendens vires ſuas contra tantum exercitum nequaquam poſſe ſufficere, cautè conſultus pacem acquiſivit, fidelitatem juravit, & inſulſæ plebi cum ſuis armigeris ſe conjunxit. Qui tantæ multitudinis Capitaneus effectus, decrevit omnes inimicos ſuos ab Epiſcopatu propellere: & primò caſtrum Vredelandt aſſiduoſè deſtruere. Sed cùm idem Giſelbertus in expugnatione caſtri nihil omninò proficeret, ac indomita gens hominibus ſuæ ditionis alimenta violenter abſtraheret. Idem Giſelbertus Kinemarios admonuit arcano conſilio circa noctis umbraculum caſtra tollere, repentinum iter arripere, & civitatem Trajectenſem occultè capere. Nec mora quin Kinemarii Giſelberto conſiliante devenerunt clam ad civitatem ante Solis ortum: quam extunc cum innumeris bellatoribus vallaverunt in gyrum, excubitores verò nocturnis deputati vigiliis ſtupefacti de tantâ multitudine plebis inopinatè ſupervenientis, excitatis citò civibus nunciaverunt Tartaros advenisſe, totamque civitatem cum infinitis armigeris occupaſſe. Cives autem apprehenſis armis ad defenſionem urbis accelerantes aſcenderunt turres & mœnia, ſtatueruntque de cacumine murorum primo quædam interloqua; econtra quidem unus de Kinemariis eloquenter in verba prorupit; qui facto ſilentio, civibus in hunc modum ait: Salutat vos amicos libera gens Kinemaria, conſtanter expoſtulans quatenus omnes Nobiles communitatem aggravantes ab urbe veſtrâ proſcribatis, & eorum facultates egenis ſeu pauperibus erogetis; & ecce vix hic interpres ſua verba finierat, cum inter Burgenſes magnus tumultus exortus fuit. Vulgares utique cives de verbis Kinemarii magnanimi effecti comprehenſis armis, ſtatim ejecerunt tribunitiæ dignitatis illuſtres viros & nobiles; ſtatueruntque de ſenioribus cujuſlibet officii Scabinos & Conſules, qui judicium ſive juſtitiam in urbe facerent, & ad communem utilitatem civilia jura diſponerent. Igitur expulſis a civitate cunctis Nobilibus, vulgus novæ poteſtatis percuſſit cum Kinemariis fœdus inſeparabilis amicitiæ, quibus extemplo conjuncti ſunt Amersfordenſes, cum inquilinis Amſterlandiæ: Johannes quidem Epiſcopus hæc intelligens cum Comite Geldriæ venit in Zeiſt, ut expulſos intra civitatem reduceret, & tumultum inſanientis vulgi ſeverè corrigeret. Econtra verò Kenemarii ſuas acies ordinaverunt ad prelium, ut in virtute magnâ diſturbarent Epiſcopalem cuneum. Sed Comes Geldriæ vir bellignarus, attendens infrenatum populum innumerabilis eſſe multitudinis, recuſavit cum paucis militibus diſcrimen inire certaminis: quapropter & ipſe ſine morâ cum Epiſcopo retroceſſit ad Veluam, ut ad cruentum bellum ſufficientem armigerorum poſſet aggregare copiam. Giſelbertus itaque de Amſtel Capitaneus tam indomitæ plebis, cernens ſibi cuncta proſperari, caſtella ſcilicet Giſelberti de Abcoude, Wilhelmi de Riſenburch, ac Huberti de Vianen adverſariorum deſtruxit, & exinde Kinemarios per quandam aſtutiam à belli tumultu temperans, in hunc modum loqui cœpit: Bellatores acerrimi, ac amici chariſſimi, videtis quod totum Epiſcopatum hoc anno ſubegimus, & propulſis Nobilibus fortia caſtra ipſorum potenter evertimus, anno vero ſequenti Comitem Geldriæ, qui ſe nobis oppoſuit, expugnare proponimus; totamque ditionem ſuam hoſtili bello depopulare decrevimus; nunc autem cùm vindemiæ tempus inſtat, oportet ut omnes tendamus ad propria, & ad ſuſtentationem parvulorum noſtrorum colligamus quævis neceſſaria. Igitur Kenemarii ſuadente Giſelberto coadunaverunt exercitum, & extemplò redeuntes ad Kinemariam, vallaverunt oppidum Harlemenſe per circuitum, quod ſine intermiſſione duris impegerunt aſſultibus, ut quam plures intus eliderent fundis & miſſilibus. Econtra verò Burgenſes cum Nobilibus circumvallatum oppidum egregiè defenſarunt, & forenſes hoſtes à munitione præſidii ſagittis & lapidibus abegerunt. Joannes verò Pe[illegible]yn miles inclytus oppidum interea clam exiens vehicula Kinemariorum cibariis onuſta comprehendit, & exinde plurimas villas hoſtium capitalium inflammavit. Kinemarii autem poſt tergum aſpicientes incendium, relictâ jam obſidione, feſtinaverunt ad propria, deſerentes in papilionibus diverſa facultatis ſuppellectilia. Nec mora, quin & Oppidani de munitione ſuâ caterватim erumpentes fugitivos hoſtes perniciter inſecuti ſunt, & occiſis multis, cum captivis & ſpoliis in Harlem glorioſè reverſi ſunt. Epiſcopus Trajectenſis, & Comes Geldriæ gaviſi de conjuſione Kinemariorum, roboratum attraxerunt exercitum, & civitatem Trajectenſem die XXIX. menſis Auguſti vallaverunt per circuitum. Die verò quartâ præfati Principes attendentes urbem non poſſe capi ſine magnis expenſis & mangenis, perpendentes etiam quotidianum dolorem de ſuis vulneratis armigeris, avulſis ſilicò tabernaculis, obſederunt oppidanos Amersfortia, pro eo, quod paulò pridem pepegiſſent*

cum

cum Kinemariis fœdus amicitiæ: quos Comes Geldriæ in deditionem accepit, qui tamen ipsum oppidum pro quibusdam verbis contumacibus omnino destruxit. His ita gestis Comes valedicens Episcopo secessit ad terram propriam, & Episcopus trans-Iselam tendens, devenit in Daventriam: Demum transacto biennio Zuederus de Boesinchem miles imperterritus, cum omnibus dudum expulsis die x. mensis Septembris in aurorâ per scalas mœnia scandens, urbem clàm ingressus est, & occisis ab utraque parte plurimis, idem Zuederus triumphum adeptus est, qui vulgares viros confestim ab urbe proscripsit, & antiquos Scabinos cum Magistris civium potestati pristinæ restauravit. Processu verò temporis econtra quidam proscriptorum urbem tacitè subintrarunt, totumque populum intestino bello crudelissimè vexaverunt; quibus utrimque discordantibus, Nicolaus de Catze miles, Florentii juvenis Hollandiæ Domicelli tutelam adhuc habens, cum quingentis saltem armigeris Trajectum ivit, bipennibus & securibus valvas portarum infregit; in medio civitatis pro tribunali sedens, mille & quadringentas personas ab urbe proscripsit, & cuncta civilia jura potenter ad voluntatis suæ benè placitum ordinavit.

Het welk by den Ouden Hollandschen Chronijk-schryver aldus in onse tale nagevolgt is.

In 't Jaar onses Heeren 1268. wiert den wonderlijk teken aan de lugt gesien; want men sag veel gewapende mannen vegtende tegen malkander, gelijkerwijs als in een strijd, waar na een grote droefheyt gevolgt is; want de gemeente van het Land stont op tegen de Edelen en Welgeboren mannen; En dewijl Graaf Floris noch jong was, so sijn de Kennemers tegen de Edelen opgestaan, en hebben uyt grote vermetelheyt veel sloten, burgen, Castelen en huysen der Edelen seer verwoedelijk nedergeworpen, en verdestrueert. En de Edelen selfs hebben sig gebergt in de Stad van Haarlem, op dat sy aldaar de woede des volx souden konnen tegenstaan; de Kennemers wierden te rade, dat sy alle de Edelen uyt het Land en Stigt van Utregt verdrijven wilden; en haar sloten en Castelen ter neder werpen, en al dat Stigt van Utregt als een gemeen volk maken. En met dit verwoedende volk hebben sig de Westvriesen sterkelijk verbonden; de Waterlanders met sommige andere sijn daar mede toegevallen; so dat sy een magtig swaar volk van wapenen te samen gerukt hebben, en daar mede in Amstelland gekomen sijn; Heer Gijsbregt van Amstel, merkende dat hy dit niet soude konnen wederstaan, heeft hem wijsselijk beraden, en een vaste vrede met henluyden gemaakt; hen gelooft en gesworen houw en trouw te wesen, so dat sy hem tot haar Overste hebben aangenomen; hy dan so een Capitein geworden sijnde, nam hy ten eerste voor alle de sloten en Kastelen sijner vyanden in 't Stigt van Utregt ter neder te werpen; en is hy met al dit volk getogen voor het slot Vredeland; maar also dat huys wel beset en voorsien was, so kon hy daar op niets winnen; en dewijl dat ongetemde volk de luyden in sijne heerlijkheyt, haar proviande en victualie met groot gewelt benamen, en deselve veel overlast aandeden, so heeft hy dit verwoeste volk subitelijk geraden, dat sy haastelijk in den nagt opbreken souden, om de Stad van Utregt behendelijk te belegeren en te winnen. Van stonden aan deden sy Heer Gijsbregts haren Capiteins raad, en sijn opgebroken, en quamen met al haar magt voor der sonnen opgank, en belegerden de Stad met een ontallijke menigte van volk. De nachtwakers, die op de toorneh en muren waren, verwonderden hen seer van dat grote garnisoen, dat daar so schielijk gekomen was, deden haastelijk de burgers opwekken, en seiden, dat de Tartaren en ongelovigen de Stad met een groot getal van volk belegert hadden. De burgers dit vernemende, sijn terstont in 't harnas gelopen, grepen haar wapenen en haasten hun om haar Stad te beschermen, klimmende op de torens en muren, en begonden spraak te houden, ten eersten hen vragende wie sy waren, en wat sy begeerden; op dese woorden was daar een van hen allen van de Kennemers, die welsprekende was, die, na dat hy de anderen hadde doen swijgen, aldus sprak; Gy burgers van Utregt onse vrienden, wy, het vrye volk van Kennemerland, groeten u, en begeren, dat gy terstont alle de Edelen en Heeren die de gemeente verswaren en verdrukken, uyt u Stad sult verdrijven en verbannen; en dat gy al haar schat en goet aan den armen sult geven. So ras was dit niet geseit, of daar ontstont een groot rumoer en gerugt onder de burgers; want sy wierden grootmoedig van de woorden van desen Kennemer, en grepen hunne wapenen, verdreven alle de Heeren en wijse mannen, die in den raad waren, uyt de Stad, en voort alle de Edelen en magtige van geboorte tot 40. toe moesten die Stad ruymen; en sy maakten Schepenen en Oudermans van elk Ambacht, die regt en justitie in de Stad souden doen, tot welvaren der burgerye en gemeente. En als sy aldus de Overste en Magtigste van de Stad hadden verdreven, so verbonden sig die van de gemeente met de Kennemers in een onverbrekelijke vrientschap; beneffens deselve sijn mede toegevallen die van Amersfoort en van Eemlant. Als den Bisschop dit vernam, soo maakte hy een verbont met Graaf Otto van Gelder, en sy quamen met al hun magt tot Zeist, om de verdreven Heeren weder in de Stad te brengen, en de verwoetheyt des volx te straffen. De Kenmers stelden daar tegen haar volk in ordre, om also des Bisschops leger te konnen wederstaan; maar den Grave van Gelder, die een kloek Veld-overste was, aanmerkende de veelheyt der ongetemde Kennemers, ontsag sig om met soo weinig volk tegens hun te strijden, en toog met den Bisschop schielijk wederom na de Veluwe, om meer volk te vergaderen, en also gesamenderhand de Kennemers te konnen wederstaan; Gijsbregt van Amstel, Capitein van dit woedende volk, siende dat het hem al na wensch gelukte, heeft de sloten en Castelen sijner vyanden, te weten Gijsbregt van Abkoude, Willem van Rijsenburg, en Huybert van Vyanen ter neder geworpen, en verdestrueert. Waar na hy de Kennemers met loosheyt ondergong, en aldus tot hun sprak; Goede vrinden, en kloeke mannen, gy siet wel hoe wy in dit jaar dat hele Stigt van Utregt, onder onse subjectie hebben gebragt, de Edelen en Welgeboren mannen verdreven, hare sloten en Castelen ter neder geworpen; op 't naaste jaar, willen wy den Grave van Gelder, die sig tegens ons gestelt heeft,

Digitized by Google

insgelijks verdrijven, en sijn Land verwoesten; En dewijl nu den Oegst aanstaande is, so is 't wel nodig, dat elk na sijn huys kere, om 't geen hy voor vrouw en kinderen van noden heeft te vergaderen; Op welken raad de Kennemers alle hun volk by een vergaderden, en weder in Kennemerland kwamen; en omtrent Haarlem komende, belegerden sy die Stad, en bestormden die sonder ophouden, met schieten en werpen van stenen, also dat sy vele menschen ter doot toe kwesten. En de Poorters en Edelen, die daar in geweken waren, weerden hun dapper, en beschermden de Stad kloekmoediglijk, met schieten en werpen van stenen. Heer Jan van Persijn, een kloek Ridder, kwam by nagt stilletjes uyt de Stad, en kreeg een deel wagens van de Kennemers, die sy met victalje en proviande geladen hadden; rijdende voort in Kennemerland, en verbrandende een deel van de meeste Dorpen sijner vyanden; De Kennemers omsiende sagen den rook en brand van haar Dorpen opgaan; braken derhalven het beleg haastelijk op, agterlatende hare tenten en paveljoenen, met alles dat 'er in was, en keerden so ras als sy konden tot den haren. Die van Haarlem dit siende deden hare poorten op, volgden hun na met grote hopen, sloegen en vongen hare vlugtende vyanden, en kregen een groten buyt, komende met grote triomphe ende overwinninge wederom binnen Haarlem. Den Bisschop van Utregt en Grave van Gelre van dese nederlage der Kennemers horende, waren des wegen seer verblijt, en vergaderden terstont een magtig leger, belegerende voorts de Stad van Utregt, den 29. Augusti. Maar den vierden dag daar na, siende dat sy de Stad geen meester souden werden sonder grote schade en verlies, en insgelijx dat hun volk veel ongemak en verdriet moest uytstaan, braken sy hunne tenten op, trokken na Amersfoort, en belegerden 't selve, om dat sy sig van te voren met de Kennemers gevoegt hadden; die sig ten lesten opgaven in des Graven handen, dewelke om enige lasterlijke woorden, die die van Amersfoort gesproken hadden, deselve Stad seer verdestrueerde; Dit aldus geschiet sijnde, scheide den Grave en Bisschop van malkander, en den Grave trok met grote ere na sijn Land, en den Bisschop na Deventer in Overyssel. Omtrent twee jaren daar na kwam Heer Zweer van Beusichem een onvertsaagt Ridder met alle de ballingen, die uyt de Stad verdreven waren, heimelijk en met ladders over de muren in de Stad; alwaar een groot gevegt voorviel, so dat 'er aan beide kanten vele dood bleven, maar Heer Zweer kreeg de overhant, en verdreef vele van de burgers uyt de Stad, en de oude Schepenen en Burgermeesters, die verdreven waren geweest, sette hy weder in haar magt, en korts daar na kwamen de ballingen heimelijk wederom in de Stad, makende een groten oploop en beroerte onder 't gemene volk, met vegten en slaan d'een tegen d'ander; Terwijl dat dese tweedragt binnen de Stad was, kwam Heer Claas van Cats, Ridder, hebbende nog onder sijne bewaringe den jongen Graaf Floris van Hollandt, en sloeg de poort van de Stad op, en kwam met 500. gewapende mannen daar binnen, gaande midden in de Stad te regte sitten, en doende daar uyt bannen omtrent 1040. burgeren, en hy stelde en ordineerde alles des Stads saken in goede politye, na sijn believen en goetdunken.

In desen Roer wierd niet alleen Uytregt vermeestert, en de Wet verset, maar wierd ook de Stad van Haarlem strengelijk belegert, het welk door het beleid van Jan van Persijn, wederom ontset wierd, gelijk ook korts daar na den Landvoogd en Ruard van Holland, Niklaas Kats, uytten name van den Jongen Grave Floris, die doen nog onder sijn Voogdye stond, de saken binnen Uytregt hersteld heeft, gelijk breder by de Schryvers hier vooren aan getekent.

[c] *Met verscheiden voordelige handvesten*,] in 't jaar 1248. als *Willem*, de II. dier name, de XV. Grave van Hollant tot Woeringen, andere seggen tot Nuys, Rooms Koning gekooren was, is hy in 't wederkeren van Bisschop Otto sijnen oom tot Uytregt heerlijk onthaalt, en aan hem en sijn gantse Hofgesint het Burgerschap aangeboden; daar over hy die van Uytregt hare oude Hand-vesten en Voor-regten vernieuwt, en met verscheide nieuwe heeft vermeerdert. *Instituit*, seid Heda, *in Ottone Episcopo XXXVI. apud Trajectum Praedicatorum ordinem (ubi adhuc in vitris visuntur arma ipsius Wilhelmi Regis) quibus ipse fundum coëmit, & ad constructionem bonam quantitatem auri contulit; permisit & se adscribi civibus, ab Ottone Episcopo magnifice exceptus, ubi & Ecclesia & Civium libertatem confirmavit de nova.*

De gift-brieven, die daar van gevonden werden, sijn verscheyden, *Johann. a Leydis* beschrijft ons eenen van de 14. Kalend. van Julius 1248. *Chron. Belg. lib. 23. cap. 13.* die by den *Hollandsen Chronijkschryver, divis. 18. cap. 12.* gevolght werd. *Arnold. Bugelius*, een bysonder en naeuwkeurigh ondersoeker in sijn aantekeningen op Willem, brengt 'er ons drie te voor: de eerste inhoudende een kragtige bevestiging en handhave van alle hunne voorgaande Handvesten en Vryheden; de twede, dat sy in hare goeden, buyten de Stad van Uytregt niet en souden mogen werden bekommert; ende de derde van gelijken inhoudt, met die van *Jan van Leyden*, dog met geheel andere woorden, en met een geheel andre slag van stelling, ende gelijk ook de beyde voorgaande van den 14. en 15. Kalend. van Jul. 1252. Daar uyt men, gelijk als van veel andre sodanige Monnikke gift-brieven, aan de waarheid van dien, wel soude mogen twijffelen, of men most seggen, dat, gelijk ook wel in andere geschied is, dat den onderstelden dato niet wel was nageschreven. Maar wat raad dan met de andere woorden, en andere stelling, dewelke de eene of d'ander geheel verfierd maakt, en ons sijde kiesende aan die van *Joann. a Leydis* doet hellen, dewelke de gebeurlijkheid allernaast komt. Want *Willem Heda* voegt daar het jaar by, met de reden van omstandigheid, dat niet tegenstaande hy soo mildadig was, hy nogtans sijne vyanden hadde, die hem met een steen uyt de vensteren na het lijf wierpen. *Actum, inquit, Anno Domini 1247. Ac quamvis Rex ipse adeo munificum se erga omnes exhibuit, non tamen caruit insidiis, quae jactu saxi per fenestram sibi tendebantur.* En het welk ons so veel meer versterkt in ons gevoelen, dat den Bisschop *Otto*, op wiens onthaal en verwelkoming dit soude geschied zijn, al in April van

't jaar

't jaar 1249. overleden is, so moet het dan in 't jaar 1248. ofte het moeste een jaar vroeger geschied sijn, gelijk *Willem Heda* schrijft, het welk met het gevoelen van *Onuphrius Panuvinus* soude over een komen; dewelke de verkiesinge van Koning Willem tot Nuys stelt op het Jaar 1246. Wat daar van sy, wy moeten aan de waarheid van de saak niet twijffelen. Want het soude een buytengewone, en onredelijke sake geweest sijn, dat Koning Willem, die daar so dapper onthaald wierd, en tot een Stad-burger van Uytregt gemaakt wierd, haar voor sijn blyde inkomste niet met het een of het ander voorregt soude begunstigt hebben. Hy konde dat ligt doen, want hy gaf haar dat hy self niet en had, ende en minderde het sijne niet. Den regten Gunstbrief dan by Koning Willem aan die van Uytregt gegeven, sonder nogtans de andere by *Arnold Buchel*, van veel cierlijker stellinge voortgebracht, tegen te spreken, luid aldus:

134 *Wilhelmus Dei Gratia Romanorum Rex semper Augustus, omnibus Regni Christi fidelibus præsentia privilegia inspecturis gratiam & omne bonum; Quoties igitur celsitudo regularis Majestatis manus suas porrexerit suis fidelibus subditis, & donis remunerat secundum meritum eorum operum, toties stabilitat purorum fidelium fortius eorum & aliorum hominum inconstantem voluntatem ad suum servitium. Hinc est quod nos considerantes sollicite puram fidelitatem, & verum amorem, quem nostri chari fideles burgenses ad nostram Majestatem huc usque habuerunt, & adhuc noscuntur sollicitis sensibus habere: Volumus eos singulari privilegio & libertate gaudere, & concedimus ipsis omnibus, & singulis tenore præsentium; Quod nullus Princeps, Mark gravius vel Dux, aut Nobilis, vel spiritualis aut secularis aliquem eorum burgensium vel habitantem extra muros Civitatis ad Judicium citare habeat facultatem, in causis duntaxat secularibus, nisi foret Imperator vel Rex, dummodo Episcopus eorum Dominus vel aliquis alius judex ex parte ejus ab eodem illis diebus constitutus, in Trajecto promptus fuerit judicium reddere; præcipientes firmiter per præsentes, ut nullus contra hanc nostram concessionem eos audeat impedire vel molestare; si autem hoc aliquis attentare præsumpserit, sciat se incurrere indignationem nostra Majestatis, daturus pro delicto suo centum Marcas auri. Testes inde fuerunt venerabiles viri Episcopus Sambiensis, Arnoldus Dominus de Weesmal, Henricus Dominus de Vorne, Wilhelmus Dominus de Brederode, Nicolaus Persijn, Theodoricus vander Goude, Philippus de Wassenaar, Hugo de Kralingen, & Theodoricus de Teylingen Milites. Actum in Trajecto 14. Kalendas Julii indictione 10. in Anno Domini 1247.* Het welk by den Oud-Hollandsen Chronijk-schryver aldus in onse Taal is overgeset. Willem by der gratie Gods, Koning van Romen altijd vermeerderaar des Rijx; allen Christen menschen die dese Privilegie sullen sien, heil en zegen. Hoe de Koninglijke Majesteit sijn trouwe Dienaars en Onderzaten sijn milde hand meer uytreikt, en met giften en gaven begenadigd, hoe sy meer tot sijn dienst genegen werden. Hierom is't, dat wy aanmerkende de suyvere trouwe en ware liefde der Burgeren van Uytregt, die sy tot onse Majesteyt altijd gedragen hebben, en nog dragen, willen dat sy sullen gauderen in sonderlinge vrydommen en privilegien, en gunnen hun allen en yder in 't bysonder mits desen, dat geen Prins, Markgraaf, Hertog of Edelman, Geestelijk of Wereldlijke, magt sal hebben den Burgeren van Vytregt buyten hare muren, met eenige citatien of dagingen te regt te stellen, in wereltlijke saken bysonder, dan alleen den Keiser of Koning des Roomschen Rijx, indien den Bisschop haar Heer of eenige Regter van des Keisers wegen, aldaar geset, bereit zijn, daar regt en kennis van te geven; Gebiedende kragtelijk mits desen, dat niemant tegen dese mijne gifte en Privilegie, die van Vytregt sal moeyelijk zijn, of hun enige hinder aandoen, of hy sal vallen inde toorn van onse Koninglijke Majesteyt, en daar-en boven verbeuren hondert mark silvers. Hier hebben by en over geweest als getuygen de eerwaardige Mannen, den Bisschop van Sambyen, Arent Heer van Wesemaal, Henrik Heer van Voorn, Willem Jonkheer van Brederode, Klaas Persijn, Dirk vander Goude, Philips van Wassenaar, Hugo van Kralingen, en Dirk van Teylingen, Ridderen. Gegeven binnen Vytregt, op den 14. Kalende van Julii, in 't Jaar onses Heeren, 1248.

[f] *Willem van Mecchelen* [A] Sie *Bekam* en *He-* 135
dam in Wilhelmo Episcopo XLI. Idem Episcopus, inquit Beca, inprimis Castrum Mudense cum electis obsedit armigeris, quod adeo conquassavit tormentorum mangenis, ut Theodoricus de Harlem impetrata deditione demum in captivitatem transiret, & salva vita castellum ipsi libere resignaret; ex hac igitur prosperitate Wilhelmus magnanimus effectus successit ad West-frisiam, & ibidem adversus Hollandensem populum Episcopalem prædicavit indulgentiam. Frisones vero secundum consuetum morem ad rebellionem proni, suadente Wilhelmo Pontifice, vallaverunt castrum Wildenes per circuitum infestantes acriter per assultum creberrimum, ita quod Balduinus de Naaldwijk tandem exhaustis necessariis idem castellum Frisonibus hac conditione traderet, ut ipse salvis rebus ad Hollandiam in firma pace recederet. Nec mora quin Frisones hoc castro destructo Eningenberg confringerent, Medenblic obsidione cingerent, ac ipsum Oppidum favillatenus incenderent. Florentius autem de Egmunda, caterique castrenses cum Frisonibus sæpe strenue confligentes, adeo graviter obsessi sunt, ut consumptis victualibus, equinas carnes demum manducare coacti sint. Johannes quidem Hollandiæ Comes hoc audiens, cum expeditione magna remigravit ad Frisiam, occisisque XXXV. Frisionibus adportavit obsessis castrensibus magnam ciborum opulentiam. Domini vero de Arkel & de Putte comburentes Enchusam, maximam prædam prenderunt, qui salva classe propriis littoribus laudabiliter applicarunt. &c. Het welk by *Johannes a Leydis Chron. Belgic. lib. 25. cap. 3.* by na met de selve woorden verhaalt werd. En by den Schryver van de *Oude Hollandse Chronijk* aldus werd verduytst, *divis. 20. cap. 4.* Als Willem van Mechelen de XLI. Bisschop van Uytrecht in sijn Bisdom ontfangen was, so heeft hy bevonden, dat dat Bisdom, vermits de regeringe sijner Voor-ouders, met groten oorlog en tweedragt beledigt was; en begerende daarom het selve weder in goede ordre te brengen, heeft hy voor eerst het huys te Muyden met een sware belegeringe omcingelt, en met allerley

Digitized by Google

Oorlogs-instrumenten bestormd; so dat den Casteleyn Dirk van Haarlem 't selve ten lesten moest opgeven, met behoudenis van lijf, en wierd hy also des Bisschops gevangen; dese victorie en overwinninge maakte den Bisschop grootmoedig die daar op in West-Vrieslant toog, en heeft daar Aflaat gepredikt tegen de Hollanders; De Vriesen hunne oude manieren volgende, en genegen wesende tot ingeboren Vryheid, en den Bisschop raad en daad daar toe gevende, sijn met al haar magt gerukt voor het Huys te Wedenesse, en hebben 't selve swaarlijk belegerd, en verscheide stormen daar op gedaan. Ten lesten als Boudewijn van Naaldwijk, alle sijne Proviande en verdere noodtdruft verteerd hadde, heeft hy 't Casteel aande Vriesen opgegeven, onder voorwaarde, dat hy met al sijn goet gerustelijk daar af trekken soude in Holland; en terstond braken de Vriesen dit Casteel af, en verwoesten het selve, van gelijken deden sy het huys te Eningen-burg, en togen doen voort, en belegerden 't Slot te Medenblik, verbrandende het gantsche Stedeken. Floris van Egmond, en de andere die op dat Casteel lagen, weerden hun dapper, en schermutselden dikwils met de Vriesen; en dewijl sy swaarlijk belegerd waren, hadden sy groot gebrek van Victalie, so dat de noot hun dwong om Paardevleis te moeten eten. Graaf Jan van Henegouwen dit horende, heeft de regeringe van Holland van sijns Neven wegen aangenomen, en is met grote maght van volk in Vrieslant gevaren, en daar bleven omtrent 35. Vriesen, want de andere waren deurgegaan; en hy voorsag het Kasteel wederom met Proviande, en alles dat daar nodig was; Heer Jan van Arkel, en Heer Klaas van Putten verbranden de Stad van Enkhuysen, en namen daar een grooten roof van daan, en sijn sonder schade met alle hare Schepen wederom te lande gekomen.

1236 g *Welken Bisschop daar na,*] Desen Bisschop Willem, ter oorsake hy verscheyde heerlijke goederen, die hy seide onder het Bisdom behoordt te hebben, wederom onder het verband en gehoorsaamheid van de Bisschoppelijke magt wilde brengen, dapper in den haat van den Adel geraakt zijnde, is in het jaar 1300. door toedoen van Heeren Sueder van Montfoort, Hubert van Vianen, en Johan van Linschoten, die het met de Hollanders hielden, by den Burgermeester Jacob van Ligtenberg, in sijn eygen Stad binnen Uytregt, in het huys, dat Ligtenberg genomt werd, gevangen geset, en aldaar een jaar lang gehouden; daar hy eintelijk door hulp van enige Boeren uyt verlost wierd.

Dus in den haat van de Edelen geraakt zijnde, trok hy na den Paus, versoekkende ontslaginge van sijn Bisschops Ampt, om voortaan sijn leven in rust en stilte te mogen doorbrengen; dog den Paus en wilde 't selve niet aan hem nemen, en belaste den Bisschop van Munster, hy soude sijnen medebroeder Willem Bisschop van Uytregt, tegens de quaadwillige rebellen te hulp komen.

1237 Wederkomende heeft hy uyt het Overstigt veel volks vergadert, om te sien dat hy wederom in de Stad mogte komen. Waar toe, als hy niet en konde geraken, heeft hy hem op het slegte veld, de Hooge Woerdt, met sijn volk ter neder gestelt. Ondertussen sijn enige Edelen uyt Holland als Heer Henrik, Burggraaf van Leyden, Heer Dirk van Wassenaar, Heer Philips van Monfoort, Heer Simon van Bentem, Heer Philips van Duyvenvoorden, en Jacob van Woude, met vele andere Krijgsknegten, die om den ouden haat tegens den Bisschop waren, en met Jacob van Ligtenburg hielden, na deselve vlakte en slegt Veld de Hooge Woerd getrokken, met ontwonden Banieren, Trommelen en Trompetten, om den Bisschop van de Stadt te verdryven, en Heer Jacob van Ligtenberg van het aanstaande perijkel te verlossen; daar en tegen heeft den Bisschop sijn volk in goede ordre gestelt, die wel de helft sterker van Volk was, en is ten weder-zyden een harden strijd gevallen, daar het de Hollanders in 't begin te quaedt hadden, maar door de hulpe en bystand van Sweder van Montfoord, met onvermoeyt volk verkloekt, behielden sy de overhand, en schoten den Bisschop, die door het Hollandse volk meende door te breeken, van sijn paart; daar mede den slag eindigde, dit geschiede in 't jaar 1301. Sie *Bekam & Hedam, in Wilhelmo Episcopo XLI. Joann. a Leyd. Chron. Belg. lib. 26, cap. 4. Oude Hollandse Chronijk divis. 21. cap. 5.*

h *Verscheide Oorlogen,*] Als in 't Jaar 1233. tussen Heer Willem van Duyvenvoorde, en het Stigt van Uytregt, om den doodslag van Schout Gysbregt op de Nievaart, die het Scbout-ampt aldaar uyt den naam van den Heer van Duyvenvoorde bediende. *Beka* verhaald het selve op de volgende wijse: *Anno Domini 1333. Giselbertus quidam Judex ex parte Wilhelmi de Dnvenvoerde in Nyevaert occisus est, de quo tumultus ingens consequenter in Episcopatu exortus est. Nam & idem Wilhelmus illatam contumeliam vindicare volens, villam Ghein incendit, & econtra communitas urbis Trajectensis vicum Nyevaert exussit. Demum idem Wilhelmus multiplicatum congregavit exercitum de Comitatibus Hollandiæ, Geldriæ, & Clivie, Leccam ascendens usque Renen in manu magna potentiæ, ubi demum ordinatis aciebus montem Haymonis transcendit, & villam Horst pro parte succendit. Wilhelmus verò de Boecstel Castellanus adversos hostes per telorum jactationem à vallo castri potenter abstertuit, ac ulteriorem progressum inimicis inhibuit. Denique Wilhelmus de Duvenvoerde ad assultum castri non habens ingenia, reversus est in Tullam per festinâ remigia, ubinam Zelandiæ & Frisiæ copiosos expectaret exercitus, insuper Brabantiæ & Flandriæ conveniret populus. Econtra verò Joannes Episcopus cum Trajectensibus & plerisque Nobilibus civitatem armipotenter egrediens, in tubis tremulis & vexillis fulgidis, festinavit Wilhelmum à finibus suis expellere, vel cum eodem in cruentâ strage bellum committere. Cum autem hæc agerentur in terrâ Trajectensi, Wilhelmus Hollandiæ Comes ab Hannoniâ Dordracum festinanter advenieus, mandavit antedicto Wilhelmo sub obtentu gratiæ suæ quod indilatè totum exercitum illasum reduceret, neque bellum adversus Episcopum aliquatenus attentare præsumeret. Nec mora quin ad edictum Comitis præconizatum est, extemplo papiliones evellere, classem resumere, & ad propria tendere; quod & ita factum est, quoniam omnes auxiliatores Wilhelmi de Duvenvoerde complices confestim ad sua reversi sunt, & Trajectenses cum Episcopo Joanne sine conflictu certaminis intra civitatem propriam gloriosè redie-*

redierunt. Eodem tempore idem Comes cum Duce Brabantiæ diſcordare cœpit, & cum 13. Principibus ad nova bella ſe paravit. 't Welk by de Hollandſche Chronijk-ſchryver aldus wert nagevolgt: In het jaar onſes Heeren 1333. was een Schout, geheten Gysbregt op de Nyevaart, dewelke het Schoutampt aldaar bediende uyt Heer Willem van Duvenvoordens naam; Deſe Schout wierd dood geſlagen, waaruyt een groot rumoer ontſtont, en veel kwaats in 't Stigt geſchiede; en tot wrake van dien quam Heer Willem van Duvenvoorde, en verbranden het Dorp te Gein. De gemeente der Stad van Uytregt togen wederom en verbranden het Dorp van Nyevaart; daar na ſo heeft Heer Willem een groot getal volx vergaderd uyt de Graaffchappen van Holland, Gelderland, en Cleve, en is tot Renen gekomen; alwaar ſijn Leger in ordre geſtelt hebbende, is hy getogen over Heimans-berg, en heeft een deel van 't Dorp vander Horſt verbrant; dog Willem van Boekſtel, Caſteleyn van der Horſt, heeft ſig met ſchieten en werpen dapper geweerd tegens ſijne Vyanden, en verhinderd dat ſy niet verder en quamen. Heer Willem van Duvenvoorde, die geen Inſtrumenten hadde daar mede hy het Kaſteel konde beſtormen en winnen, is na Tuyl getogen, daar de Zeeuwen en Vrieſen hen met veel volk verwagteden, en daar insgelijks veel Brabanders en Vlamingen gekomen waren. Jan van Dieſt, Biſſchop van Uytregt, is haer met ſijn leger tegengetrokken, met alle ſijn Edelen en Ridderen, en met ontwonde Banieren, en blaſende Trompetten; en wilde deſen Heer Willem met geweld uyt de Stad en den Lande van Uytregt dryven, of een bloedige ſtrijd met hem vegten Dit dus geſchiedende, kwam Graaf Willem haaſtelijk uyt Henegouwen tot Dordregt, en gebood Heer Willem op de verbeurte van ſijne hulde en gratie, dat hy ſonder vertoeven al het Leger ongeſchonden af ſouw doen trekken, en dat hy in generhande manieren tegen den Biſſchop ſoude ſtryden, en van ſtonden aan ſo wierden volgens des Graven ordre alle de Tenten opgebroken, en te Schepe gebragt, en elk toog weder na ſijn huys.

[i] *Tuſſchen Hertog Willem van Beyren, ende die van Uytregt,*] Dit werd in 't lange beſchreven by *Beka* en *Heda, in Joanne IV. Epiſcop. XLVII. Joann. à Leyd. Chronic. Belg. lib.* 28. *cap.* 13. ende de *Oude Hollandſe Chronijk, diviſ.* 23. *cap.* 13.

138 [k] *By de Overdragten met Biſſchop Roelof,*] Deſe zijn van den volgenden Inhoudt. Concordaten met Roelof van Diephout, aangaande de Geeſtelijke Jurisdictie: Roelof van Diephout, by der gratie Gods, Biſſchop tot Uytrecht, doen kond allen Luyden, dat onſe lieve geminde Heere den Hertoge van Bourgoingien, Grave van Hollandt, ons heeft doen thonen en te kennen gegeven, hoe dat ſijn Onderſaten van Hollandt en Vrieſlant, dagelijks ſeer belaſt en beſwaart worden mit onſe geeſtelijke jurisdictien, en ſonderlinge van den Proviſoren en Decanen in den voorſz. lande weſende, 't welk wy immers niet gehengen en willen, wy en willen daar in voorſien, ſo dat ons liefs Heeren onderſaten immer ons ende onſen dienaren niet beklagen en ſullen, en zijn daarom overmits groote gunſte en liefte, die wy hebben en dragen tot onſe lieve Heer den Hertoge voorſz. Grave van Hollandt, en tot ſijnen Landen, Luyden en Onderſaten van Hollandt, Zeelandt en Vrieſlant, minnelijk overdragen en geſloten by goeden rijpen rade ende goetdunken van onſer beyder Rade, puncten als hier na geſchreven ſtaan, om onſe geeſtelijke jurisdictie onſer Kerken van Uytrecht voortaan daar op te regieren, en ſijn Onderſaten van Hollant, van Zeeland ende Vrieſlandt.

In den eerſten, ſal men die Decanien en Proviſorien over al in den voorſz. landen regieren, met eenen notabelen redelijken Man in elken Proviſorien ende Decanien, die hem des geeſtelijks regt verſtaan, en die daar nut toe zy.

Item, ſo en ſal geen Man, die vryheyt van de Klerkſchap genieten, die geen kruyn noch klerkelijk habijt en draget, als 't behoorlijk is, noch die niet en leeft, als een klerk ſchuldig is te doen.

Ende waart dat eenig Paap of Klerk overdaat bedreve binnen der Graaffelijkheyt van Hollandt, van Zeelandt, en van Vrieſlandt, het waar in vredebraake, in vechten, in dronkenſchap, of in eenige ondadelijke ſaken die geen redelijk klerk toe en behoren, die ſal onſe lieve Heer den Hertoge van Bourgoignen, Grave van Hollandt, mogen doen vangen by ſijnen Baljou, of by ſijnen Rechteren en dien leveren ons Decaan of Proviſor daar die ſake geſchiet waar, als 't kennelijk waar, dat ſy Klercquen waren, ende dien misdadigen Paap of Klerk en ſullen wy noch die Proviſor of Deken niet uytlaten, ten zy ſy onſen lieven Heere den Hertoge van Bourgoingen, Grave van Hollandt, na der breuken die ſy binnen ſijnen lande misdaan hebben, gebetert hebben.

Item, ſoo ſalmen die Onderſaten van Hollandt, van Zeelandt, ende van Vrieſlandt niet dagen te regt te komen tot Uytrecht, om eenige ſaken wille, alſoo verre als die genen die men dagen wil, te rechte ſtaan willen voor den geeſtelijken of waarlijken Rechter, daar hy Onderſaat is, en die ſake alſoo is, dat den geeſtelijken Rechter daar van rechten en kennen mag, en ook dat die Rechteren met vreden vorderen ſullen mogen.

Item, ſoo en ſalmen niemant moeyen mit moveren of mit banningen, ten zy dat hy eerſt gedaagt zy, en dat men bewijſen mag provelijk, dat die daginge tot dier gener kenniſſe gekomen zy, die men moveren ofte bannen ſoude, en die Decanen ofte Proviſoren en ſullen om genige misdaden willen, die enige perſonen misdaden by ſententie van de jurisdictie fulmineren, ſonder kenniſſe van ſaken.

Item, of eenig om eenige misdaden wille die hy misdaan hadde, in der Kerken of op den Kerkhove ginge, dien de vryheydt van der Kerken niet en ſoude mogen beſchutten volkomelijk na beſchreven rechten, dien misdadige ſal onſe lieve Heer, den Hertoge van Bourgoingen Grave van Hollandt mogen doen nemen van de Kerkhof, ſonder daar om te violeren of interdict te weſen.

Ook mede ſoo en ſal de vryheyt van de Kerke niet te baten komen, die gene die met opgeſette lage yemant doot ſloege, dat kenlijk op hem geprooſt ware, noch ook den genen die van onſe lieve Heere den Hertoge voorſz. of van de Gerechten in der Landen heerlijkheyt gebannen zijn, om ondadige feyten, alſſe misdaan hebben jegens den Prin-

Digitized by Google

Prince van de Landen, of jegens ſijnen Landen, dat men hiet *Crimen læſæ Majeſtatis*, of andere diergelijke, met onſe lieve Heer den Hertoge voorſz. ſal dien mogen doen nemen van den Kerke ofte Kerkhove, ſonder die Kerk ofte Kerkhove daar mede beſlagen te weſen, of interdict te komen.

Item, ſo en ſullen die Decanen of Proviſoren niemand mogen dagen, overmits dat zy op Heyligen dagen gewrocht hebben, eenig werk dat hem nootdruftig waar, daar ſy den Vierdag mede gebroken hadden, dat is, te verſtaan van ofte gebodts op den dijk, ende in waterſchepen, in den Ougſt dat Koorn ſijnen oirbaar te doen, of anderen noot oirbaar, ſo dat gebeuren ſal.

Item, van den genen die in Overſpel ſitten, of in fornicatie, en diergelijke ander dingen, daar of ſal men houden die manier en gewoonten, als ſy tot hier toe gehouwen zijn, behoudelijken dat men Wijven die gemannet zijn niet beſchamen, of daar of moeyen ſal, ten zy dat ſy openbaar in Overſpel ſitten, of dat ſy daar of *in Synodo* beſchuldigt zijn.

Item, ſo en ſullen die Decanen ofte Proviſoren die Onderſaten van Hollant, van Zeelant ende van Vrieſlant, niet vorder belaſten in gelde te nemen, van citatien, van ſententie, ende van ander ſaken in der recht dienende, maer ſy ſullen hem ingelijken en conformeren den Hove van Utrecht; maer want men in Zeelandt dit voorſz. recht veel pleegt, ſo ſullen die Decanen ofte Proviſoren aldaar van den Onderſaten van daag-brieven te ſchrijven en te zegelen, niet meer nemen dan een engelſche, ſulks paayements als men nu munt, in Vlaanderen, en gelijk in Hollandt, en alſo voort van maanbrieven na den beloope, als daar voort toebehoort.

Ende waar yemant die ſtorve, die in den ban ware van ſchulden, of van anderen ſaken, dat men kennelijk en openbaar proven mochte, dat hy dat wel beteren ſoude mogen, en dat hy dat gelaten hadde in verſmadeniſſe der Heyliger Kerken, met wille, met dien ſal die Decan oft Proviſoor ommegaan, redelijk ende beſcheydelijk na ouder gewoonte, met arme Luyden die ſtorven, en andere te banne weſende van ſchulden of anders die 't niet beteren en konden, daar of ſullen die Decanen of Proviſoren doen als redelijk is, maar van den anderen ſullen ſy nemen van haren Erfgenamen dobbele contumaci gelt, dat 's te verſtaan tweemaal ſoo veel als ſy levendig ſouden gegeven hebben, van decontumacien en correctien, eer men hem geabſolveert ſoude hebben, gelijk van ouds plag men te uſeren, in den elken Landen en Proviſorien na ouden gewoonte.

Item, want veele Luyden in Hollandt, Zeeland, ende Vrieſlandt, hylikken en trouwen malkanderen eer ſy haar geboden hebben in der H. Kerken, ſoo en ſullen die Decanen of Proviſoren niet meer nemen van den abſolutie ende correctien, van een Man ende Wijf, die alſoo malkanderen trouwen ſullen, by hare vrienden en magen, ofte met haren moetwille, die tot haren mondigen dagen gekomen zijn, ten hoogſten dan eenen engelſche nobel, en daar beneden beſcheydelijk na den perſonen die trouwen ſullen, in der manieren voorſz. maar met deſe Ordonnantie en ſullen niet beſwaart weſen die Onderſaten van Hollandt, van Zeelandt, ende van Vrieſlandt, die ſeker ordonnantie en coſtumen hebben, dat ſy mijnen Heer te geven plegen, die ſullen heur oude gewoonten en herkomen gebruyken.

Item, en ſullen die Decanen ofte Proviſoren geen abſolutien geven den genen, die vrouwen ofte maagden ontvoerden buyten haren ofte naaſte magen wille, noch ook geen Papen en ſullen die trouwen, ten ware dat ſy beyde met haren Vrienden wille dat begeerden, ſonder allen bedwank te weſen: en hier op ſulken gebodt doen aen allen Proviſoren, Decanen en Papen, en waar eenig Proviſor, Decaan ofte Pape jegens dede, ſullen wy of onſen Officiaal daar of corrigeren openbaarlijken en punieren, dat zy anderen exempele weſen ſullen, tot allen tijt, als wy, of d'Officiaals vermaant ſullen worden.

Item, willen wy noch onſe Dienaars van den Onderſaten van Hollandt, van Zeelandt en van Vrieſlant, niet meer nemen van inſtitutien, proclamatien, officiatien, noch permutatien, dan van ouds gewonelijk plag te weſen, over twintig ende vijf-en-twintig jaren.

Item, ſoo wanneer men onſen Suffragaan ergens behoeven ſal in Hollandt, in Zeelandt en in Vrieslandt, om Kerken, Kerkhoven, Autaren te wijden, ſo ſal onſe Suffragaan daar komen op der geenre koſten redelijken, dien die behoeven ſal, hy ſal hem quijten voor ſijnen dienſt ende arbeyd met eenen redelijken heusheyt, die hem gegeven ſal worden by den genen die des behoeven ſal, na gelegentheyt der ſaken.

Item, en ſullen die Decanen of Proviſoren die Onderſaten van Hollandt, van Zeelandt, en van Vrieſlant niet moeyen om dat yemant ſijn Kinderen by ongevalle ofte verſuymeniſſe van water of vyer of anders verloren hadden.

Ende want nog veele andere ſaken zijn onſer geeſtelijker Jurisdictien aangaande, daar de Onderſaten van Hollandt, van Zeelandt, en van Vrieslandt mede beſwaart zijn ofte beſwaart mogten worden, die men nu niet wel en weet te noemen, ſo zijn wy overdragen mit onſen lieve geminde Heere den Hertoge van Bourgoingen, Grave van Hollandt, waart dat in de voorſz. puncten onſer geeſtelijker Jurisdictien aangaande eenig ſtoot of geſchil viele, ſoo ſal onſen lieven Heere den Hertoge van Bourgoingen, Grave van Hollandt, daar toe nemen en ſetten van ſijnen Rade twee, en twee van onſen Rade, om onſe voorſz. Jurisdictien te modereren, en of die vier niet en konden eens worden, ſoo ſullen ſy kieſen ons lieſs Heeren Cancellier van Bourgoingen, nu ter tijd weſende, tot eenen Overman.

Ende waart dat hy aflijvig geworden ware, ſoo ſullen dan die vier kieſen eenen gelijken Overman: Ende wes ſy dan met den voorſz. Overman ordineren ende modereren ſullen in onſe voorſz. Jurisdictien, dat ſullen onſen lieven Heer den Hertoge voorſz. en wy van weerden houden. En met deſen overdragt en ſullen niet vermindert weſen die oude Soenen gemaakt tuſſchen de Graaflijkheyt van Holland en onſen Bisdom van Utrecht, maar ſullen al in hun volkomen magt blijven, gelijk ſy voortijds bedadingt zijn.

Ende om dat wy deſe voorſz. overdragte in allen puncten, gelijk voorſz. ſtaat, gelooft hebben, onſen

Digitized by Google

onsen lieven geminden Heer den Hertoge van Bourgoingen, Grave van Hollandt, en sijne Nakomelingen, en ook sijnen Landen van Holland, van Zeelandt en van Vriesslandt, vaste, stade, ende onverbreekelijk te houden, ende te doen houden; Behoudelijk in allen anderen saken hier boven niet begrepen, ons eeds die wy den Stoel van Romen, ende de Kerk van Utrecht gedaan hebben, so hebben wy des t'oirkonde onsen Zegel hier aan gehangen. *Gegeven ultima Februarii anno Domini* 1424. na Stijle 's Hofs van Utrecht.

De nieuwe Concordaten.

OP den 23. January, 1525. is by de Heeren van de Rekening nader geordonneert, en den Officiers van sijne Keyserlijke Majesteyt bevolen, ende by Missive toegesonden.

I.

Dat sy conserveren het Regt van den Keyser tegens alle wereldlijke personen, by præventie kennisse nemende van alle delicten in haar Jurisdictie vallende, ende bysonder van Overspel, Meynedigheyt, Sacrilegie, van fortse, ofte gewelde, gedaan in Kerken, Godshuysen ofte geestelijke personen, van Blasphemien, van Toverrye, en andere delicten, die men soude mogen seggen te zijn *mixti fori*, toebehorende soo wel ten wereldlijken als geestelijken geregte.

II.

Dat sy elks in den haren kennisse nemen van allen delicten, roerende huys, gronde, ofte erve, het zy dat die Eysser ofte Verweerder zy geestelijk ofte wereldlijk.

III.

Ook dat sy niet en gehengen, dat eenige wereldlijke personen by Priesters, Gasthuys-meesters, Kerk-meesters, Gilden-meesters, Procuratoors van Kloosteren, ofte andere geestelijke ofte wereldlijke personen, om pagten, arbeidsloon, verteerde kosten, en andre wereldlijke schuld betrokken worde voor den Geestelijken Regter, maar tegens alsulke Betrekkers procederen tot correctie, en dat sy daar in doen kort en goed regt, dat niemand reden en heeft te klagen.

IV.

Dat sy den geenen, die met opgesette lage yemand doodgeslagen heeft, of die gebannen zijn om delicte tegens den Grave, of sijn Land-bedienaren, ofte andere delicten gedaan hebben, die van die vryheyd van de Kerk ofte Kerkhove nemen, sonder vrese van te mis doen, of van eenig interdict, al agtervolgende die Concordaten, by wijlen Hertog Philips van Borgonjen en Hertog Roelof gemaakt.

V.

Dat sy niet toe en laten den Ondersaten der Keyserlijke Majesteyt by den Provisoirs ofte Deekenen geëxactioneert of gemolesteert te werden, uyt sake dat sy op Heylige dagen eenig nooddruftig werk gevrogt ofte gedaan hadden, als van noods ofte gebods wegen op den dijk, ofte waterschap, ofte in den ougst, dat kooren ofte ander gewas sijn oirboir doen, of ander gemeen noot oirboir, so dat gebeuren mag agtervolgende den Concordaten.

VI.

Dat sy ook niet en gehengen, gemolesteert ofte beschaamt te worden gehuwede Vrouwen, ten zy dat sy sitten in openbaar overspel, of dat sy daar of in den Synode beklaagt zyn.

VII.

Dat sy ook niet en gehengen gemolesteert te worden die Onderseten, dat hen, met dat sy heur Kinderen by ongeval ofte versuymenisse van water, vyer of anders verloren mogen hebben.

VIII.

Ende waar't dat eenig Paap of Klerk eenig overdaad bedreef in Hollandt, Zeelandt, en Vriesslandt, 't waar in Vredebraak, of vechtelis in dronkenschap, ofte in eenige ondadelijke saken, die geen redelijke Klerken toe en behoren, dat sy-luyden Officiers den selven doen vangen, ende leveren den Provisoirs ofte Dekenen, daar onder dat het seyt geschiet sal zijn, so verre kennelijken is, dat sy Klerken ofte Priesteren zijn, dewelke gehouden sullen wesen den misdadigen niet te ontslaan, aleer sy den Officiers van 's Keysers wegen van de breuken gebetert sullen hebben, en dit al agtervolgende die voorsz. Concordaten, die men wil onverbrekelijk onderhouden hebben. By Ordonnantie van mijn Heeren van den Kamer van Reekeninge in den Haag, den 23. January, Anno 1525. *Secund. cursum Cur. Holland.*

Ordonnantie van den Keyser gemaakt in den Jare vijfthien-hondert vier-ende-veertigh, noopende Remissien van Doodslagen, Brieven van Legitimatien, Brieven van Placet, Brieven van Respijt, Brieven van Cessie, Brieven van Beneficie van Inventaris.

KAarle, *by der gratie Gods Rooms Keyser, altijd Vermeerder des Rijks, Koning van Germanien, van Castilien, van Leon, van Grenade, van Arragon, van Navarre, van Napels, van Cecilie, van Maillorque, van Sardeyne, van den Eylanden van Indien, ende vaste Landen der Zee-Oceane, Eertz-Hartoge van Oostenrijk, Hartoge van Bourgoingien, van Lothier, van Braband, van Lemburg, van Luxenburgh, en van Gelre, Grave van Vlaanderen, van Arthoys, van Bourgoingie, Paltz-grave en van Henegouwe, van Holland, van Zeeland, van Ferrette, van Hagenau, van Namen en van Zutphen, Prince van Zwave, Markgrave des Heyligen Rijks, Heere van Vriesland, van Saline, van Mechelen, van der Stad, Steden en Landen van Utregt, Over-Yssel en Groeningen, en Dominateur in Asie en Afrycque.* Allen den genen die desen onsen Brief sullen sien, Saluyt. ALSOO door 't groot getal van supplicatien, die men dagelijks in onsen secreten Rade presenteert, men bevind en gewaar wort der menichte, gewoonte en enormiteyt van de Doodslagen, Moorden, en andere delicten en mesusen, die in onsen Landen en Heerlijkheden van herwaarts over gecommitteert worden, spruytende eensdeels soo uyt de traagheyt en negligentie van de Officieren, die hun debvoir niet en doen, de voorsz. Doodslagers aan te tasten en corrigeren, als oock uyt der ligtigheyt van 't verleenen van de Brieven van Remissie en Pardoenen van de voorsz. Doodslagen

Digitized by Google

en andere delicten, en dat onse Officieren en Fiscalen procederende ten interinement van dien heur debvoir niet en doen, ook dat d'Officieren (den welken geoorloft is van simpele doodslagen op d'informatie by hen genomen te composeren) hen niet en informeeren soo 't behoort, waar uyt geschapen is dat vele andre delicten en inconvenienten in onse voorsz. Landen dagelijks langs soo meer gebeuren en toekomen mochten; SOO IS 'T, dat wy begeerende daar toe te versien en ordre stellen, niet alleen op de concessie en interinemente van de voorsz. Brieven van Remissie en Pardoene, maar ook op 't stuk van de Brieven van Respijte, Cessie, en Beneficie van Inventaris, en van andere Brieven van gratie, dewelke soo wy verstaan dikwils verkregen worden, om de Crediteuren en Schuld-eyschers te frauderen ten groote schade, agterdeel, en interesse van de gemeene welvaart van onse voorschreve Landen, wy omme dese redenen, gehad hier op 't advijs van onsen Provincialen Rade van herwaarts over, hebben by rijpe deliberatie van Rade geordonneert ende gestatueert, ordonneren en statueren voor Edict en eeuwige Wet 't gene dat hier na volgt.

I.

In den eersten, wy interdiceren en verbieden voortaan te accorderen Brieven van Remissien van doodslagen, binnen den Jare van der voorsz. doodslagen gecommitteert.

II.

Dat na den doodslag gecommitteert zynde, d'Officier van der Plaatsen aldaar den selven doodslag gebeuren sal, sal gehouden wesen hem wel en behoorlijk t'informeren op de toekomste van den feyte, en sijne informatie te bewaren, om die te exhiberen, soo wanneer des van noode wesen soude, of deselve overleveren den Executeur die hen verdagvaarden soude, omme te sien procederen op 't interinement van de voorsz. Remissie, en stellen in handen van den Procureur Generaal, tot bewaarnisse van onsen recht, op de peyne dat d'Officier wesende negligent, en in gebreeke de voorsz. informatie te doen, arbitralijk gecorrigeert sal worden, en bevelen hen deselve informatie secreet te houden, sonder daar af te geven het dubbel of copye, of andersints die openbaren of communiceren partye of eenige private Personen, ook op peyne arbitrale.

III.

Dat geene Officiers hebbende macht te composeren van simpele doodslagen, niet en sullen maken compositie, sonder eerst en alvooren de voorsz. informatien by hen genomen, terstond na de geschiedenisse van 't feyt en eenige andere, soo verre syluyden die t'sedert genomen hebben, om breeder advertissement van 't feyt te exhiberen en overleveren den Rade Provinciaal van den Lande daar den doodslag gecommitteert is; welke Raad Provinciaal d'informatie gesien verklaren sullen, of den doodslag simpel wesen of vallen soude in compositie of niet, om daar na by den voorsz. Officiers met advijse van de Luyden van onsen Reeken-kamer, totter voorsz. compositie geprocedeert te werden na gewoonte, sonder dat den voorsz. Raad Provinciaal hem sal andersints mogen onderwinden met de voorsz. compositie of Remissie, dan alleenlijk op de voorsz. informatie te verklaren, of 't feyt gequalificeert is omme te composeren of niet, hem verbiedende wel scherpelijk te dese eynde de voorschreven informatie te recoleren.

IV.

Dat geen Officieren en sullen composeren, ten zy syluyden terstont na de geschiedenisse van den feyt de voorsz. informatie genomen hebben, op de privatie en verbeurte van heuren Officien.

V.

Dat na 't committeren van den doodslag, d'Officier van der Plaatse sal gehouden wesen sijne diligentie en naarstigheyt te doen, den persoone van den Delinquant aan te tasten en apprehenderen, om over deselve Justitie te doen, en soo verre hy die niet konde apprehenderen, in sulken gevalle sal hy terstond aanslaan en stellen in sijnen handen by goeden Inventaris, alle en yegelijke goeden van den Delinquant, leggende onder sijne Jurisdictie, en den selven Inventaris, mitsgaders sijne voorsz. informatie wel te bewaren.

VI.

In gevalle de voorsz. Officier negligent ware, de Delinquant te apprehenderen, soo sal hy gepriveert werden van sijne Officie, en daar-en-boven verbeuren de boete van hondert Carolus guldens.

VII.

Dat tegens de Doodslagers geapprehendeert den Officier sal gehouden wesen te procederen met alle diligentie sonder uytstel ofte vertrek, in wat maniere dat het zy, en hier inne sijn uyterste debvoir doen, op poene van arbitralijken gecorrigeert te worden.

VIII.

Dat van doodslage d'een Lant, Aarde, ofte Heerlijkheyt niet en sal mogen bevryen d'andere, maar sullen de Doodslagers punissable wesen in en al over de Landen van onser gehoorsaamheyt, en te desen eynde sullen Officieren schuldig wesen, elx anderen over te seynden 't dubbel van de informatien by hen gehouden, so dikwils en menig-werven sy des versocht sullen worden.

IX.

Dat alle Impetranten van Brieven van Remissie belast met interinemente, sullen gehouden wesen die te presenteren den Rechteren, dien 't behoort, binnen ses Maanden na de date van dien, op te poene en verbeurte, dat deselve Remissien na den voorschreven tijd van ses Maanden, sullen gehouden wesen voor gecasseert en gerevoceert, sonder datmen tegens den selven tijd geven sal restitutie, uyt wat oorsake dat het zy.

X.

Dat de geene die in gebreeke wesen sal, te presenteren sijne voorsz. Brieven van Remissie binnen den voorsz. tijd van ses Maanden, indien hy versoekt nieuwe Remissie en de selve verkrijgt, so sal hy andermaal betalen 't recht van den Zegele, en van den Secretaris, als of hy noyt Remissie verworven hadde.

XI.

Dat men van nu voortaan egeen Brieven van Ampliatie verleenen noch expedieren en sal, om wat sake dattet zy, welke Ampliatien wy verboden hebben ende verbieden by desen; niet te min die gene die eenige sake in de narratie van sijnder Remissie

Digitized by Google

missie geobmitteert sal hebben, sal mogen presenteren andere Requesten omme te hebben nieuwe Remissie, in de welke hy gehouden wort te narreren verworven te hebben Remissie niet souffisantelijken genarreert, op de pene dat by gebreeke van dien, de twede Remissie soude wesen subreptijf, mitsgaders ook de eerste Remissie die van stonden aan sal wesen gecasseert, aleermen deliberere op de tweede Requeste, om daar na op de selve geappointeert te werden, soo 't behoren sal.

XII.

Dat alle Impetranten van Remissie ten dage van de presentatie van heure Remissien, sullen gehouden wesen in Persoone te compareren om te versoeken d'interinement, en van daar gaan en blijven in gevangenisse, ter tijd toe dat by den Rechter anders geordonneert sal wesen, sonder dat den Regter sal mogen den voorsz. Impetrant ontslaan, sonder eerst en al vooren in geslooten gevangenisse geweest, en d'informatie by den Officier van der Plaatse gehouden, deursien en gevisiteert te houden.

XIII.

Dat d'Officier van der Plaatse, soo wanneer men hem daghvaarden sal om te procederen tot interinemente van de Brieven van Remissie, sal gehouden wesen 't dobbel van sijne informatie gesloten en gezegelt over te geven den Deurwaarder of Executeur, mits nemende sijnen behoorlijken salaris, welke informatie de voorschreven Deurwaarder gehouden wort te voegen met sijn exploict, omme die te overleveren den Officier ten dage dienende op 't voorsz. interinement.

XIV.

Indien de voorsz. Officier swarigheyt maakte te overleveren 't dobbel van de voorsz. informatie, behalven sijnen redelijken salaris, ende dat daar af blijke by de relatie van den Deurwaarder, so sal hy verdaghvaart worden, om t' sijnen koste de voorsz. informatie over te brengen, en boven dien gecorrigeert ter arbitragie van den Rechter, die de kennisse van de voorsz. interinemente hebben sal.

XV.

Dat de Officieren, Fiscalen, sullen gehouden wesen wel en neerstelijken te deursien en visiteren de voorsz. informatien, en indien sy die souffisant bevinden, des sy hen sullen mogen dragen tot discretie van den Rechteren, consenteren of wederleggen d'interinement van de voorsz. Remissien, en so verre sy die niet en sullen bevinden souffisant, sullen mogen versoeken de voorsz. informatie gerecoleert, of andere en betere gemaakt en gehouden te worden.

XVI.

Dat de Rechter sal rejecteren de Remissie, so verre de sake daar toe gedisponeert is, niet jegenstaande dat de Officieren Fiscalen daar inne consenteren: Verbiedende allen Rechteren te procederen ten interinemente van de voorsz. Remissien, op 't consent van de voorsz. Officieren, Fiscalen, sonder eerst te sien en visiteren de voorsz. informatien, na dewelke de voorsz. Rechteren gehouden sullen wesen hen te reguleren.

XVII.

Dat partye geinteresseert verdachvaart om te procederen ten interinemente van de voorsz. Remissie, sal deselve mogen weder-leggen, niet alleenlijk om te hebben sijn interest, maar ook ten eynde van rejectie en punitie criminele, en hier inne suppleren d'Officie van de Fiscalen, behoudelijk indien hy dat doet t'onrechte, dat hy die kosten betalen sal ter decisie van den Rechter, en daar-en-boven worden arbitralijken gecorrigeert.

XVIII.

Dat alle verswegen redenen of Poincten eenigsints aggraverende den doodslag, en dies ons hadde mogen moveren, niet soo lichtelijk te verleenen de voorsz. Remissie, sullen de Remissie maken subrepticie en van onwaarden.

XIX.

Insgelijks alle valsche expressien gedaan om 't feyt te verschoonen, als narrerende den Impetrant te wesen van goeder fame, of conversatie, en diergelijke, sullen de remissien maken obreptijf en van onwaarden.

XX.

Dat men in materie van interinement van de Remissie niet en sal mogen gebruyken Requeste Civile.

XXI.

Dat alle Dilayen diemen den Impetrant van Remissie accorderen sal, sullen wesen peremptoir.

XXII.

Datmen Processe hangende op 't interinement van Remissie, gehouden sal wesen te wijsen en termineren soo sommierlijken als mogelijk wesen sal.

XXIII.

Dat de Rechteren arbitrerende de civile beteringe, niet en sullen mogen deselve minder estimeren dan tot twintig gouden Carolus guldens, maar wel hooger, naar de qualiteyt van de Impetranten.

XXIV.

Indien de Impetranten niet en kunnen betalen de voorschreve amende van twintig Carolus gulden, deselve amende sal gecommitteert en verkeert worden in andere peyne corporelle van geesselinge, of andersints ten arbiterschappe van den Rechter.

XXV.

Dat geen Officiers en sullen mogen composeren voor doodslagen, tot minder somme dan dertig gelijke Carolus gulden.

XXVI.

Dat dese Ordonnantie te verstaan is alleenlijk van den dootslagen, om dewelke de Dootslager behoort criminelijk geëxecuteert en ter doot gebracht te worden, en niet so wanneer den Dootslach sal wesen gecommitteert, verweerens lijfs by ongeval, of wanneer den Persoon gequetst is, maar niet totter doot, en niet te min by ander accident aflijvig werde.

XXVII.

Datmen van amenden en compositien voor Doodslagen niet en sal accorderen gratie of quijtscheldinge, ten ware om gedaane diensten en by onsen expressen consente.

XXVIII.

Dat geen Brieven van Legitimatie en sullen verleent

Digitized by Google

leent werden voor Baſtaarden, gewonnen by Geeſtelijke of Religieuſe Perſoonen, noch ook by Wereltlijke Perſoonen, duyrende hen-luyden Huwelijken ſtaat, ten ware by onſen expreſſen conſente of uyt ſpeciale gratie.

XXIX.

Dat in alle Brieven van Placate, die geaccordeert ſullen werden op d'executie van eenige bullen of proviſien, Apoſtoliken van Prochiaanſchappen en Prochie-Kerken geadjouſteert en geſtelt ſal weſen, dat d'Impetrant van de ſelve gehouden weſen ſal, te reſideren ter plaatſe van ſijne Parochie-Kerke, ſonder die by andere te mogen bedienen.

XXX.

Dat geene Brieven van Placcaat en ſullen geaccordeert werden, op Privilegie van niet te reſideren op de Parochie-Kerken, of op diſpenſatie van onwaarden, oft die de ſprake van de Lande niet en kan, nogh ook op coadjutorien in prebenden, oft andere ſimpele benefitien.

XXXI.

Dat Brieven van reſpijte en attermination van ſchulden niet en ſullen verleent werden, ten zy dat eerſt ſommierlijk blijke by ſuffiſante Atteſtatie van de ſchade en verlieſe geſuſtineert by den Impetrant, en dat ſulke ſchade toekomende ſijn buyten ſijn ſchult.

XXXII.

Dat alle Impetranten van reſpijte, ſullen gehouden weſen te doen dagvaarden alle heure Crediteuren in den Provincialen Raad, en aldaar preſenteren heure Brieven, mits gaders heurluyder Borchtochte binnen der Maant na de impetratie, anderſints die Brieven van reſpijte ſullen weſen nul en van onwaarden.

XXXIII.

Dat de Crediteuren ſullen mogen de Borchtogt weder-leggen, waar op recht gedaan ſal werden ſo ſommierlijk als mogelijk weſen ſal.

XXXIV.

Indien geſchil reſe op de ſuffiſantie ofte inſuffiſantie van de Borch-tochte, ſoo wanneer d'Impetranten hebben uitſtel of dilay van eender Maant of minder, om te verifieren de ſuffiſantie van ſijn voorſz. Borch-tochte, op te peyne indien hy niet en verifieert, te verlieſen 't effect van ſijne Brieven van reſpijte, en ſoo verre de gedachvaarden wilt doen blijken ter contrarie, ſal ook hebben (om 't ſelve te doen) een Maant of mindere tijd, op de verbeurte dat de Borchtochte ſal werden gehouden voor ſuffiſant.

XXXV.

Datmen geene Brieven verleenen en ſal om te bedwingen den Crediteur, te conſenteren in 't appointement gemaakt by ſijnen ſchuldenare, met de meeſte partye van ſijne Crediteuren, ſo verre dat by den voorſz. appoictemente men quijt ſchelt eenige partye van de ſchult, of datmen geve dagh van betalinge ſonder cautie.

XXXVI.

Dat alle Impetranten van Brieven van Ceſſie, ſullen gehouden weſen die te preſenteren in recht binnen een Maant van de Impetratie, met den ſtaat van alle heure goeden, en deſelve afgaan en abandonneren heure Crediteuren, ſonder daar af handelinge te houden, en affirmeren den voorſz. Staat by Eede, verſoeken d'interinement van heure voorſz. Brieven, omgegort en bloots hooft in Perſoone en niet by Procureur.

XXXVII.

Dat die voorſchreve Impetranten van Brieven van Ceſſie, verkrygende andere goeden, ſullen gehouden weſen die te conſigneren ten behoeve van heure Crediteuren, ende en ſullen niet mogen behouden dan een Bedde met ſijn gevolge, en van elk ſtuk haaffelijke goeden een, behoudelijk dat ſy niet en ſullen mogen hebben noch Tinne-werk, noch Silver-werk, noch andere Meublen van weerden, en 't geene dat ſy meer hebben ſullen, ſullen ſy t'elken reyſe gehouden zyn te conſigneren, tot profijte van heure Crediteuren, op te peyne te verlieſen t'effect van heure Brieven van Ceſſie.

XXXVIII.

Dat Brieven van Ceſſie geen ſtad grijpen en ſullen tegens ſchulden bekent, onder onſen Zegel of van onſen Raden voor Schepenen en Wethouders van den Steden en Plaatſen, geprivilegeert, of voor Notariſen Imperiaal, onder een Zegel van de Contracten, bewaart by den Officieren daar toe gecommitteert; ſullen ook geen ſtad grijpen tegens Sententien gepaſſeert, in kracht van gewijsden, ten zy dat de ſchuldenare tot armoede gekomen zy by fortuyne, ſonder ſijne ſchult.

XXXIX.

Voorts ordonneren wy, dat de geene die hen ſullen willen dragen Erfgenamen by Benefitie van Inventaris, ſullen gehouden weſen daar toe te verwerven onſe opene Brieven daar toe dienende, en deſelve geimpetreert, doen en volmaken den Inventaris binnen veertig dagen naar d'impetratie, en den Inventaris volmaakt, ſullen de Impetranten gehouden weſen te doen eſtimeren de goeden by Luyden geëxperimenteert, ge-eed en daar toe geordonneert by de Wet daar 't Sterfhuys leggen ſal, en navolgende deſelve eſtimatie ofte waardeeringe, ſtellen cautie en Borchtochte van wel te bewaren de goeden, en daar mede de Crediteuren of Legatariſen te voldoen ſoo 't behoort, al eer ſy eenige apprehenſie ſullen mogen doen, op te pœne gehouden te weſen voor ſimpele Erfgenamen, indien ſy-luyden apprehenſie deden ſonder te obſerveren de ſolemniteyten als boven, onder welke cautie ſyluyden behouden ſullen 't gebruyk van den goeden van den Sterf-huyſe.

XL.

En dat de ſchulden van den Sterf-huyſe weſende klare en liquide, niet en ſullen mogen verachtert worden, om ſchulden of laſten niet geliquideert, maar ſullen betaalt worden, mits ſtellende cautie te weder-keeren en reſtitueren, naar rate van 't geene de goeden niet en konnen dragen, ſonder te verwachten de deciſie van de Proceſſen opte ſchulden niet geliquideert zynde.

Ontbieden daar omme en bevelen onſen Lieven en getrouwen die Hooft-Preſidenten, en Luyden van onſen Secreten Raden, die Stad-houder en andere van onſen Rade in Holland, die voornoemde van onſe Reeckeninge aldaar, en allen anderen onſen Rechteren, Juſticieren die dit aangaan ſal, heure Stedehouders en een yegelijks van hen

Digitized by Google

hen byſonder, en ſo hen toebehooren ſal, dat ſy onſe jegenwoordige Ordonnantie, Statuten, Edict en Verbod, en alle de Poincten en Articulen daar inne begrepen, houden en obſerveren, en doen houden en obſerveren, naar hare forme en inhouden, ſonder daar jegens te doen of gedoogen gedaan te worden. En ten eynde dat niemant van deſelve ignorantie en pretendere, die doen verkondigen en uytroepen in heurluyder Conſiſtorie op eenen Dinsdach, en ſtellen in een Tafereel in goede en leeſelijke letteren, totten welken men ſal mogen acces hebben, Want ons alſoo gelieft. Des t'oirkonden ſoo hebben weſen onſen Zehel hier aan doen hangen, Gegeven in onſen Stad van Bruſſele, den negentienden dach van Meye in 't Jaar ons Heeren vijftien-hondert vier-en-veertig. Van onſen Keyſerrijke 't vijf-en-twintigſte, en van den Rijken van Caſtillien en anderen, 't negen-en-twintigſte. Onderſtont geſchreven, By den Keyſer in ſijnen Rade. En geteykent *Verreyken.* Noch ſtont onder geſchreven; Deſe jegenwoordige Ordonnantie en Articulen daar inne begrepen, geleſen en gepubliceert geweeſt in den Rade van Holland, openbaarlijk in de volle Conſiſtorie opten ſes-en-twintigſten Mey anno 1544. Jegenwoordig my, en onderteykent *J. Dam.*

Geëxtraheert uyt het eerſte Memoriaal-Boek gehouden by tijden Jans van Dam, *in ſijn leven Griffier van den Hove van Holland, ſtaande aldaar geregiſtreert Folio 52. beruſtende in de Griffie van den ſelven Hove, en naar voorgaande Collatie daar jegens gedaan, is deſe daar mede deſen twaalfden July anno vijftien-hondert vijf-en-tnegentig, accorderende bevonden. By my,* Minneſank.

139 [1] *Johan Wicleff,*] In het aller-hevigſte vervolg der regtſinnige Chriſtenen, en in de openbaringe van de ware Chriſtelijke Godsdienſt, is omtrent den Jare 1372. in Engeland opgeſtaan eenen Johannes Wicleff, Leeraar in de Kerke van Lutterword, in het Bisdom van Lincoln, Profeſſor in de Goddelijke Schriften tot Oxfort; dewelke na dat hy eenige jaren aldaar de H. Schriften had uytgeleid, begon hem tegens de inſtellinge van den Paus, en ſijne onfeilbare magt te ſtellen, lerende dat de H. Schrift in alle twiſtige, en twijvelagtige ſaken moſt ingeſien, en gevolgt werden. Dat de oude Leeraars aannemelijk waren, ſoo verre ſy met de H. Schriftuyre over een quamen, en verder niet, om dat'er buyten dien geen waarheid en is te vinden. Dat de Inſtellers der Pauſelijke Decreten niet te agten en ſijn als getuygen der waarheid, maar als vyanden van deſelve. Dat de forme en hoedanigheid van het Brood in het H. Avondmaal ſonder het weſendlijke Brood niet beſtaan en konde. Dat de weſentlijke veranderinge in het Sacrament onverſtandelijk en ongoddelijk van de Papen verſiert was; dat het brood, brood blijft, en de wijn ſijn natuyre niet en verandert, maar dat ſy het ſelve weſen en ſubſtantie, die ſy te vooren hadden, namaals ook Sacrament weſende, behielden. Welke Leere hem ſeer hatelijk maakte onder de Geeſtelijken, dog egter niet ſonder aanhang van kleine en groote onder de Gemeente. By het leven van Koning Eduard had hy ſijne gunſtelingen niet alleen onder de Gemeente, maar ſelfs onder de Hovelingen des Konings, onder welkers beſchermenis hy ſoo veel te ſtouter ſijne Leere ſtaande hieldt, en vorderde, als alleen dat hy in 't laatſte jaar van Koning Eduards regeringe, door hard aanhouden der Geeſtelijke, door den Biſſchop van Cantelberg inde Gevankenis geſtelt wierd, dog is door toedoen van den Hertog van Lancaſter en Henrik Perſens, wederom los gelaten, met bevel, dat hy niet meer en ſoude prediken, maar hem ſoude ſtil houden. Op welk gebod den ſelven Wicleff niet veel en agtede, maar ondertuſſen met ſijne Leere voortging, en opentlijk voorgaf.

I. Dat geene giften of goeden aan eenige Geeſte- 140
lijke gedaan, met geen andre mening moſten verſtaan werden gedaan te zijn, als tot het ſtigten van Kerken, en om God te eeren en te dienen. Dat buyten dien haar hun beſit moſt werden afgenomen, ſonder ſchreum van haren Geeſtelijken ban. Het welk indien niet en geſchiede, de Geeſtelijke magtig waren alle het goed des Werelds onder haar te ſlepen.

II. Dat den Paus van ſijn Onderdanen, ſo wel Wereldlijke als Geeſtelijke, met regt mogt beſchuldigt werden; want of hy een Heer der Heeren is, ſoo moet hy hem nogtans ſodanig gedragen, dat hy alle andere gelijk ſy, en ook een broeder van de allerminſte.

III. Dat den Paus ſoo wel als andere kan ſondigen, en daarom broederlijk mag vermaant, ende geſtraft werden, en eens anders vermaninge broederlijk moet hooren en aannemen, voornamelijk als hy een vremde en dwalende Leeringe en Inſtellinge wil voorſtaan, en invoeren.

IV. Dat hy hem op dat ſtuck gene beriſping ofte beſchuldiging mag onttrekken, of eenig oordeel mag ontgaan, gelijk als Paulus ſijn broeder Petrum opentlijk verdagt en beſchuldigt heeft. Ende meer andere ſtellingen, daar by dat hy de groote misſlagen, ongeregeltheden, en quaat leven der Geeſtelijke, en hoe qualijk ſy het Kerken inkomen, en beſit der Geeſtelijke goeden aanleyden en beſaten, opentlijk aanwees en beſtrafte.

Het welk, als rakende de hart-aar van het Pauſelijk geſag, en het ongebonden luy en lekker leven der Geeſtelijke, de Biſſchoppen, Papen en Monnikken niet en hebben willen lijden, ſo dat ſy daar over in't jaar 1377. tot Lambet een Biſchoppelijke vergadering hebben aangeleid, daar Iohan Wicleff ſijne verantwoordinge ſoodanig heeft gedaan, dat ſy ſonder enig vervolg geſcheiden ſijn; Sommige menen dat ſy uyt onkunde en ongeleerdheid ſijne voorſtellingen niet en verſtonden, ofte ongeantwoord lieten; dog ik meen uyt vreeſe van het gevolg, om haar onregtvaardig ende ongoddelik beſit. Tot dat daar na den Erts-biſſchop van Cantelberg, met andere Biſſchoppen, op het aanſchryven van den Paus Gregorius de XI. aan den jongen Koning Richardus, by een nieuw Concilie in't jaar 1382. tot Londen gehouden, ſijne Leere is verkettert, en hy verbannen. Daar hy hem wilde tegen ſtellen, en ſijne klagten ten Hove aan den Koning wilde inbrengen; dog is het ſelve hem door den Hertog van Lancaſter en andere Hovelingen, afgeraden, door dien den jongen Koning door het aanſchryven van den Paus en aanhouden van de

Digitized by Google

Geestelijke al tegens hem was ingenomen, so dat hy een tijd lang als balling uyt Engeland is geweken, dog naderhand door oogluyking der Hovelingen, die het stilswijgens met hem hielden, is hy wederom in sijn Parochie gekomen, daar hy Pastoor geweest was, alwaar hy in 't jaar 1387. is overleden. Den Brief die Paus Gregorius aan den jongen Koning Richard tegens Jan Wicleff heeft geschreven, luyd aldus:

141 *Charissimo in Christo filio, Richardo Regi Angliæ illustri, Sal. &c. Regnum Angliæ, quod Altissimus tuæ supponit potestati, glorioſum nempe potentia & abundantia facultatum, sed glorioſius pietate fidei, & sacræ paginæ claritate choruscum, consuevit viros producere, divinarum Scripturarum recta scientia præditos, maturitate graves, devotione ferventes, & Catholicæ fidei defensores, qui non solùm proprios præceptis salutaribus instituebant, dirigebántque in Divinorum semitam mandatorum, &c. Sed cum ingenti cordis amaritudine, plurimorum fide dignorum suggestione percepimus, Joannem Wicleff rectorem Ecclesiæ de Lutter-wort, Lincolnienſis diœcesis, sacræ paginæ professorem (utinam non magistrum errorum) in illam nefandam & abominabilem prorupisse dementiam, quòd nonnullas proposuerit conclusiones plenas erroribus, & manifestam hæresim continentes, quæ statum totius Ecclesiæ subvertere & enervare nituntur: quarumque aliquæ, licet quibusdam mutatis terminis, sentire videntur perversas opiniones, & doctrinam indoctam damnatæ memoriæ Marsilii de Padua & Joannis de Gauduno, quorum liber perfelicis recordationis Joannem Papam XXII. prædecessorem nostrum reprobatus extitit & damnatus, &c. Cùm itaque venerabiles fratres nostri, Archiepiscopus Cantuarienſis, & Episcopus Londinenſis, à nobis mandatum acceperunt, præfatum Joannem authoritate nostra capiendi, & carceribus mancipandi, ejúsque confessionem ad nos transmittendi, si in prosecutione hujus negotii noscantur favore & auxilio tuo indigere, Majestatem tuam (quemadmodum & tui progenitores inclyti Catholicæ fidei, cujus in hac parte res agitur, semper consueverunt esse & præcipui zelatores) requirimus, & deprecamur attentè, quatenus ob reverentiam Dei, dictæ fidei & Apostolicæ sedis & nostrum intuitum, digneris præfatis Archiepiscopo & Episcopo, aliíſque qui hujusmodi negotium prosequuntur, in ipsa prosecutione, tui favoris & auxilii patrocinium exhibere. Proinde præter humanæ laudis præconium, Divinæ retributionis præmium, nostram & dictæ sedis gratiam & benevolentiam adepturus ampliorem. Datum Romæ apud S. Mariam majorem, II. Calend. Junii, Anno Pontificatus nostri VII.* 1378.

Ondertusschen soo sturf den Paus Gregorius, dewelke, volgens tuyg van *Gerson*, *in libro de Examinatione*, op sijn dood-bedde de Cardinalen, die doen by hem waren, tot sig riep, en houdende het Sacrament in sijne handen, een ygelijk van hen vermaande, en ten Heyligen swoer, dat sy haar souden wagten te doen, gelijk als hy gedaan hadde. overmits hy in plaats van het woord Gods, en goeden raad te volgen, sig begeven had tot den genen, die haar valse gesigten, en eigen verdigte dromen opwierpen. Waar door hy bedrogen sijnde, de Kerk in merkelijk gevaar gestelt had, voorsiende al bereids van verre de beroerten en ellendigheden, waar mede de Christenheid na sijn overlyden soude geplaagt werden. Door welkers overlyden ook de saken van Johan Wicleff soo harde niet en wierden gedreven. Korts na sijn overlyden stond'er een grooten twist en scheuringe op onder de Geestelijke, over het verkiesen van twee Pausen, als Urbanus, en Clemens, daar van den eenen binnen Romen, en d'ander in Vrankrijk gekoren wierd; welke oneenigheid wel dertig jaar lang duyrde.

Immiddels had de Leere van Wicleff sijn 142
vervolg en heimelijken aanwas in Engeland; En gelijk als Johannes Foxius Anglus, in de beschryvinge van het leven van Joannes Wicleff verhaalt, niet alleen onder geringe en gemeene luyden, maar selfs onder de Ridderschap en Edelen, als daar waren uit de Ridderlijke Ordre Iohannes Clauvojus, Ludovicus Cliford, Richardus Sturius, Tomas Latimerus, Guilelmus Nevillus, Joannes Montacutus, dewelke al de Beelden uyt de Kerken heeft doen uytwerpen; den Grave van Salbur, die op sijn uyterste de oorbiegte, en den Paapsen God in het Misbrood verworpen en geweigert heeft; Johannes Northamton, Schout van Londen, en Johannes Cobham, alle luyden van grooten aansien en van grooten doen; en uyt gemeene Luyden met allen veel, dewelke sijne leere en onderwijsinge volgden, en met alle hun vermogen voorstonden.

[m] *Johannes Hus*,] Omtrent derthien jaren 143
na de doodt van Johannes Wicleff, by tijde des Koning Henriks de IV. in 't jaar 1401. is in Engeland een gebod uytgegaan, dat al die gene dewelke de Leere van desen Johan Wicleff aanhingen, diemen Lolardisten noemde, op den hals uyt het Rijk wierden verbannen, welk decreet ook met een bysonder vervolg wierd te werk geleid. Soo dat een Monik, die hem niet by tijds en had weg gemaakt, van die Leere beschuldigt, tot Smitvildt, in 't aansien van vele meschen, in een park wierd verbrand; en werd verhaalt van een Ambagts-man, die in 't jaar 1410. gevangen sijnde, seer standvastelijk beleedt en betuygde, dat in het Avondmaal des Heeren het Lichaam Jesu Christi Sacraments-wijse, en als een gedenk-teken gegeven werd, en niet natuurlijk in een seker plaatse begrepen kan sijn, waar van hy nog met schoon spreken, nog met harde dreigementen zijnde af te trekken, is hy verweſen in een tonne gesloten, en met een lankſaam vier verbrand te werden, het welk hy seer standvastig en onbeschroomt heeft uytgestaan. Men seid dat de Soon van Koning Hendrik de IV. daar tegenwoordig was, en met meer barmhertigheid over desen armen en ellendigen mensch beroerd, dan de Bisschoppen, die hem daar toe verweſen hadden, hem tot verscheide malen aansprak, dat hy dog om het behoud sijns levens wilde denken, en als nog van sijn gevoelen mogte wijken, en dat selfs in 't midden van de pijn, dien hy niet sonder groot gejammer en gekrijt konde uytstaan, den jongen Koning het vat heeft laten openen, en sijne hulp heeft aangeboden, en so hy nog van sijn gevoelen wilde afstaan, hy soude hem jaarlijks so veel doen hebben, daar hy rijkelijk van soude mogen leven: Dog is niet tegenstaande so schone beloften, en versoekingen volstandig en on-

onveranderlijk gebleven, liever willende de grootste pijne lijden, als eenigsints de regte waarheid verlaken; Ende is soo voorts wederom in de tonne gesloten, en van langsamer hand verbrandt.

Dus meenden de Geestelijke Bisschoppen, Papen en Monnikken in Engeland, dat sy het spel gewonnen hadden, en de Leere van Jan Wicleff genoeg was uytgeroeyt. Dog het heeft God belieft, uyt de asse deser Martelaren wederom andere op te wekken. Seker Scholier en Leerling van den selven Jan Wicleff, in de hoge Schole tot Oxfort, een Bohemer van Adelijken Huyse Rotvisch genaamt, heeft by geval eenige der Schriften van Johan Wicleff bekomen, die hy so hoog agte, dat hy de af-schriften daar van naar Bohemen overbragt, en met de Leerlingen van de Hooge Schoole tot Prage gemeen maakte. Onder dese was eenen Johannes Hus, alhoewel van geringe Ouders, in seker Dorp, dat Hus, dat is een Gans genomt werd, geboren, daarom hy ook Jan Hus genomt wiert, om sijn verstand en bysondre gauwigheyd in grote agting onder de Geleerde van dien tijd. Hy hadde een bysondre drift tot het ondersoeken van de schriften van Wicleff, en begon tegens de Duytsers met redenkavelingen, en bewijsen sodanig in te leggen, dat die gene, dewelke in deselve Schole de voornaamste waren, hem sijne stellingen met beschaamtheid moesten gewonnen geven, bysonderlijk omset, om dat de Bohemers vanden Koning Vencesiaus het regt verkregen hadden, om tot Prage so eene Academie op te regten, als die van Parijs in Vrankrijk. Derhalven de Duytsers daar over dapper jalours zijnde, zijn sy met omtrent de twee duysent van de hare op eene tijdt te gelijk na Leipsig vertrokken, omtrent drie mijlen van daar, om aldaar hare Studien te vervolgen, en te voltrek-
144 ken. Die van Bohemen sijn ondertussen met het opregten en instellen van hunne Hooge Schoole voortgegaan, alwaar Johannes Hus een van de voornaamste was, so om sijn geleerdheid en welspreekentheyt, als om sijn bysonder Godvrugtig en eerlijk leven in hoge achting; dewelke daar op te stouter in het ligt begon uyt te geven het gene hy na waarheid van sijn gemoet gevoelde alsoo te sijn. Soo was een seker wel gegoet Burger van Praag, dewelke aldaar een Kerk dede bouwen, ter eeren van de Apostel Matheus, en Mathias, dien hy Bethlehem liet noemen, en met behoorlijk inkomen begiftigde, om daar op twee Preekheeren te kunnen houden, dewelke in hun tale aldaar souden leeren en prediken. Tot een van beyde deselve wiert *Johannes Hus* verkoren, dewelke bemerkende de goede genegentheid van de gemeente t' sijnwaarts, begon voort opentlijk te leeren, wat dat hy van de schriften van *Jan Wicleff* gevoelde, en in sijn gemoet te versekeren, dat in deselve de rechte waarheid was te vinden, tot verscheide malen bevestigende, dat hy niet anders en wenste, als na sijn dood te komen, daar den selven *Wicleff* in vrede en saligheid rustede. Sodanige een getuygenisen oordeel gaf hy van desselfs leer en goed leven. Alle de leerlingen vielen *Johannem Hus* toe, en met haar de meeste uyt de gemeente soo wel Edel als Onedel.

145 Als nu desen *Johannes Hus* het Prædik-ampt tot Prage, in de Kerke van Bethlehem met groten luyster bediende, en meer het Euangelium als de menselijke insettingen van den Paus van Romen begon te leeren, stonden'er in 't Jaar 1411. sommige op, die hem aan *Jan* de XXIII. Paus van Romen in een Ketterse beschuldiging overbrachten. Den Paus gaf dese sake ten nader onderzoek 146
in handen van den Cardinaal *Petrus de Columna*, dewelke de beschuldiging gehoort, desen *Jan Hus* een dagh leyde te Romen aan het Hof te komen, om hem jegens sijne beschuldiging aldaar te verantwoorden. Welken dach geleid sijnde, den Bohemisen Roomskoning *Wenceslaus*, op het versoek van desselfs Huisvrouw *Sophie*, soo ook van den gantsen Adel van Bohemen, en ter bede van de alinge Borgerschap van de Stad Prage, heeft sijn Gesanten na Romen gesonden, om vanden Paus te versoeken, dat hy *Johan Hus* van dese indagingе wilde vrykennen, want hy van enige quaatwillige en nijdige mensen, uyt een opgenomen haat beschuldigt was, dat hy ook niet sonder groot gevaar tot Romen konde komen. Derhalven heeft *Johannes Hus* door sijne volmagtigden ten gestelden dage, aan het Hof van Romen sijne ontschuldiging met bondige redenen doen inbrengen, en beweeren, daar door hy meende oorlof te krijgen, dat hy om het gevaars wille selfs in persoon niet verschenen en was; Maar dewijl den Kardinaal de *Columna*, aan wiens oordeel en doen de gantse saak bevolen was, gene volmachtigden wilde toelaten, sijn sy genoodsaakt geweest haar tot den Paus selfs te beroepen. Welk uyterste middel by den Kardinaal niet heeft kunnen te wege brengen, of hy heeft *Jan Hus*, om dat hy ten gesetten tijd tot Romen niet en verscheen, als een quaatwillige gebrekige opentlijk als een Ketter verklaart, en in
den ban gedaan. Van welk gewijsde sijne gemag- 147
tigde tot het oordeel van den Paus selfs beroepende, sijn hem den Kardinaal van Aquileja, van Venetien, en meer andere tot Rechters gegeven, dewelke na dat sy de saak over de anderhalf jaar hadden opgehouden, hebben sy het wijsdom van den Kardinaal de *Columna* voor goet gekeurt, en hebben de volmachtigde gelast, dat sy haar verder van de verantwoordinge voor *Johannes Hus* souden onthouden, alsoo sy sulks niet meer en souden toelaten. Ende als sy met hare versoeken niet op en hielden, sijnder enige van deselve in de gevankenis gestelt, en in een grote boete verwesen. De andere sonder jets uytgerecht te hebben, keerden wederom na Bohemen. In 't Jaar 1414. wiert ten 148
versoeke van den Paus *Johannes*, den Koning *Zigismundus* van Ungarien, en andere Koningen, een gemeen Concilie tot Constans aangeleit, en aan enige Boheemse Edelen gelast, dat sy *Johan Hus* aldaar mede souden doen verschijnen, dat hy hem selven en het gantse rijk van Bohemen soude suyveren van die blame, daar sy, om de verdagtheid van valse en Ketterse leere, mede beklad waren. Het welk op dat hy vry en onbekommert mocht aannemen, wierden hem door deselve Edelen brieven van vry geley, uyt last en bevel des Konings in 't Latijn en Hoogduyts geschreven, ter handen gestelt, van desen inhoud:

Sigismundus Dei gratia, Romanorum Rex semper Augustus, & Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, &c. Rex

Digitized by Google

Rex, universis & singulis Principibus Ecclesiasticis & secularibus, Ducibus & Marchionibus, Comitibus, Baronibus, Nobilibus, Proceribus, Militaribus, Militibus, Clientibus, Capitaneis, Potestatibus, Gubernatoribus, Præsidibus, Publicanis, Officialibus, quibuscumque civitatum, oppidorum, villarum, & locorum communitatibus, ac Rectoribus eorundem, cæterisque nostris & sacri Imperii subditis & fidelibus, ad quos præsentes literæ pervenerint, Gratiam regiam & omne bonum. Venerabiles, illustres, nobiles & fideles dilecti, honorabilem Magistrum Joannem Hus, sacræ Theologiæ Baccalaureum & artium Magistrum, præsentium ostensorem, de regno Bohemiæ ad Concilium generale in civitate Constantiensi celebrandum in proximo, transeuntem, quem etiam in nostram & sacri Imperii protectionem recepimus & tutelam, vobis omnibus & vestrûm cuilibet pleno recommendamus affectu, desiderantes quatenus ipsum, cum ad vos pervenerit, gratè suscipere, favorabiliter tractare, atque in his quæ ad celeritatem & securitatem itineris ipsius pertinent, tam per terram quàm per aquam, promotivam sibi velitis & debeatis ostendere voluntatem, nec non ipsum cum famulis, equis & aliis rebus suis singulis, per quoscunque passus, portus, pontes, terras, dominia, jurisdictiones, civitates, oppida, castra, villas, & qualibet alia loca vestra, sine ulla solutione tributi, telonii, aut alio quovis solutionis onere, omnique prorsus impedimento remoto, transire, stare, morari & redire liberè permittatis, sibique & suis, cùm opus fuerit, de securo & salvo velitis & debeatis providere conductu, ad honorem & reverentiam nostræ majestatis. Datum Spiræ, Anno Domini 1414. die Octobris 18. Regnorum nostrorum Hongariæ, &c. Anno 33. Romanorum verò 5.

Op deselve Vergadering verschenen den Paus Johannes de XXIII. hoewel tegens sijnen wille, vergeselschapt met 4. Patriarchen, 29. Cardinalen, 47. Aarts-Bisschoppen, en den Keyser Sigismundus met sijn Gemaal, by sig hebbende een grooten hoop Duytse Vorsten en Edelen, makende een getal, indienmen het *Mare Historiarum* geloven mag, van omtrent 30940. Persoonen, alle Hovelingen, en heeft geduyrt omtrent vier jaar. *Vide Joann. Naucler. Joann. Foxe Histor. Ecclesiastic. Anglican.* en andere Schryvers van dien tijd.

149 Johannes Hus, so uyt sijn vrywillige verantwoordinge, als mede hem verlatende op de beschermínge en beloften des Roomschen Konings, heeft mede de reyse naar Constans aangenomen. Eer dat hy uyt Prage vertrok, heeft hy alomme aan de deuren van de Kerken en elders, by Geschrifte, in 't Latijn, Hoogduyts, en Bohemisch doen bekent maken, van sijn voorgenome reyse, op dat een yder, dewelke sijne Leere voor verdagt mogt houden van valscheid ofte Ketterye, het selve aan Heer Koenraad, Aards-bisschop van Prage, of anders op het Generaal Concilie mogt hebben in te brengen, bereidt sijnde aldaar sijne redenen, leer en gelove voorteStellen, en te verantwoorden. Heeft ook op deselve tijd gesonden aan Niclaas Bisschop van Nazaretten, die aldaar van den Roomschen Stoel tot onderzoeker en vervolger van Ketterssche dwalingen geschikt was; op dat hy, indien eenige dwalinge in hem had gevonden, openlijk mogt bekent maken. Den selven Bisschop antwoorde daar, op dat hy wel veel met *Johannes Hus* hadde verhandelt, dog in hem noyt jets had bevonden, het welk een regtgelovig en godvrugtig man onwaardig mogte maken, welke getuygenis met brieven en sijne handtekening op den naast laatsten Augusti 1414. heeft bevestigt. Soo als *Johannes Hus* in de Maand van Octob. van den selven jare de reyse van Praag na Constans heeft aangevangen, vergeselschapt met de Edele Heeren *Wenceslaus de Duba*, en *Johannes de Chlum*, in alle Steden van eenig aansien daar hy door trok, heeft hy met opene brieven sijn tegenwoordigheid bekent gemaakt in deser vougen; *Johannes Hus* is van meninge naar Constans te verreysen, om aldaar sijn geloof, het welk hy tot nog toe beleden heeft, en daar hy tot sijn doot toe in Christo by vermeint te blijven, in te brengen, en gelijk hy 't selve door gantsch Bohemen heeft bekent gemaakt, dat hy bereid was in de algemene vergadering van den Eerts-bisschop tot Praga reden van sijn doen te geven, en voor sijn vertrek aan een yder te verantwoorden, 't selve doet hy ook by desen in dese Stad bekentmaken, op dat indien jemant enige dwalinge ofte Ketterye tegens hem weet in te brengen, 't selve aan het aanstaande algemeen Concile willen bekent maken. In alle Steden daar hy doortrok, bysonderlijk in Duytsland, had hy grooten toeloop, en wierd daar seer wel onthaalt; Op het gerugt van sijn aankomste waren alle wegen met volk beset, om desen *Johannes Hus* te mogen sien en verwillekomen, insonderheid binnen Neurenberg, daar de Koopluyden die voor heen getrokken waren, van sijn komste kennis hadden gedaan, alwaar de Parochianen met hem enige saken in 't bysonder wilden verhandelen, waar op hy antwoorde, dat hy sijne verantwoordinge by alle en een yder openbaarlijk wilde doen, en niet verborgen wilde houden, soo dat hy des namiddags met de Priesters en Overheden, met nog meer andre Burgeren, tot hun grote verwondering spraak hielt tot in de nagt toe. Daar hem alleen den Cathuser Monnik, en Parochiaan van Sebald tegen stont.

Den twintigsten dag, na dat hy van Prage was vertrokken, dat is op den derden van de Maand Novemb. quam hy tot Constans, en wiert by sekre Weduwe, een seer godvrugtige vrouwe, in de Sint Gallen-straat geherbergt, en op den derden dag dat hy te Constans geweest was, sijn de Heeren *Johannes de Chlum*, en Heer *Henrik van Latsembog* na den Paus gegaan, en hebben hem kennisse gegeven van de komste van *Jan Hus*, die sy op het vry geley van den Keiser en Koning van Ungarien, tot daar toe verselt hadden, gantsch gedienstig versoekende, dat sijn Heiligheid hem ten gevalle van den Keiser mede wilde verseekeren; dat hy vry en onbekommert tot Constans soude mogen sijn en blijven. Daar op den Paus geantwoort heeft, dat al hadde *Jan Hus* sijn eygen broeder vermoort, soo en soude hy nogtans, soo veel in sijn magt en vermogen was, niet toe laten, dat hem enige smaatheid, of enig ongemak soude werden aangedaan, soo lange hy te Constans was.

Onder en tussen quam *Mr. Steven Paletz*, een Bohemer van kints been, geslagen vyand van *Johannes Hus*, mede tot Constants, en soo haast en

was

Digitized by Google

was hy daar niet gekomen, of hy vought hem by *Michael de Causis*, den eersten en grootsten be-
150 schuldiger van *Iohannes Hus*. Dese stelden met den anderen enige articulen tegens *Iohan Hus* op't papier, die sy voorgaven, dat uyt sijne schriften getrokken waren, die sy alomme aan den Kardinalen, Bisschoppen, Monnikken, en andre van sodanige soorte bekent maakten en vertoonden, seggende, dat'er nog veel swaarder saken waren, by *Jan Hus* tegens de Heylige Decreten der Pausen en Roomse Kerke begaan, die sy des nood, in de vergadering souden voorstellen. Met dusdane fakkelen ontstaken sy de gemoederen van het volk, en beraadslaagden, hoe datmen hem best in gevankenisse soude stellen. Tot welken einde als *Iohannes Hus* tot den ses-en-twintigsten dag te Constans sijnen tijd met lesen, schryven en t'samenkomste sijner vrienden had doorgebragt, hebben op den acht-en-twintigsten dag door toedoen van *Paletz* en *Michael de Causis*, de Cardinalen die doen tot Constants waren, twee uyt den Bisschoppen van Augsburgh, en van Trier, met een Borgermeester van Constants, en noch een ander Edelman des naarmiddags by hem in de herberg gesonden, seggende, dat sy van den Paus en de Cardinalen by hem gesonden waren, op dat hy, gelijk hy menigmaal gewenst hadde, voor haar rekenschap soude geven van sijne leere, dat sy bereid waren hem te hooren; Daar op *Iohannes Hus* antwoorde, dat hy daar niet gekomen en was, met mening dat hy sijn saak voor den Paus en Kardinalen in't bysonder soude verdedigen (dat hy noyt versogt en hadde) maar dat hy in de gantsche Synodale vergadering soude komen, en aldaar na de gaven die hem God gegeven had, van wat saken hy ondervraagt wiert, sonder enige twijfel opentlijk soude antwoorden; dat hy ook, (dewijl sy het van hem begeerden) niet weigerig was met den eersten by de Kardinalen selfs te komen, en indien hy van deselve qualijk mocht bejegent werden, dat hy in sijnen Heere Jesu Christo vertroude, dat hy ter eeren van deselve liever wilde sterven, als de waarheid, die hy uyt de Heylige Schrift erkende, te willen lochenen en ontkennen. En met dat de Bisschoppen hem versekerden, dat sy niet quaats in den sin hadden, alhoewel sy in dat selve huys, en enige huysen daar omtrent, verscheide gewapende mannen ter versekering hadden doen stellen, is
151 *Iohannes Hus* te paart gaan sitten, en met den Heer *Iohan de Chlum* de Bisschoppen naar het Hof van den Paus en de Kardinalen gevolgt. Daar komende, soo als hy de Kardinalen gegroet hadde, seyden sy tegen hem, Meester *Jan*, wy hebben veel van u gehoort, het welk indien waarachtig was,
152 niet en konde geleden werden, want daar wert geseit, dat gy vele baarblijkelijke dwalingen tegens de leere der ware Kerke geleert, en door gantsch Bohemen verbreit hebt, daar over wy u hier hebben doen roepen, dat wy mochten ondernemen hoe dat het met die saken gelegen is; Daar op seyde *Iohanns Hus*, U E, waarde Vaderen, gelieven te weten, dat ik sodanig gesint ben, dat liever wilde sterven, als dat enige de minste dwalinge, ik late staan so vele grote, als U E waarde voorgeven, soude erkennen. Derhalven ik soo veel te liever tot het algemeen Concilie, alhier vergadert, gekomen ben, om dat ik veerdig ben, indien in my enige dwalinge mogt gevonden werden, beter onderregtinge van goeder herten te aan nemen. De Kardinalen seyden, u seggen vernoegt ons, en daar mede vertrokken sy, en lieten *Iohan Hus* met *Iohan van Chlum* alleen onder de bewaarnis der gewapende knechten. Ondertussen sonden sy een ouden Monnik van der Minderbroedren Ordre by hem, die hem met enige twistige redenkavelingen onderhielt, tot dat sy weder in het Hof van den Paus souden komen, om te beraden wat sy met desen *Iohannes Hus* souden doen. Omtrent den avond quamen de Kardinalen wederom, verselt met *Palez* en *Michael de Causis*; dewelke harde aanhielden, dat *Johan Hus* niet en souden los gelaten werden, en bestonden gelijk als rasende en dolle mensen tegen *Jan Hus* aan te gaan, en deden niet als met hem schimpen en spotten, seggende: Nu hebben wy u in onse magt, daar gy niet en sult uytkomen, voor dat gy den laatsten quadrant penning sult betaalt hebben. Tegens den nagt wiert des Paus Hof-meester gesonden, om den Heer *Johan de Chlum* aan te seggen, dat hy wel na sijn herberg vertrekken mogt, want dat het met *Johannes Hus* wat anders te doen was; het welk als *Johannes de Chlum* hoorde, wierd hy dapper ontstelt, datmen dien goeden man met soo valse streeken in't net gekregen hadde, en liep so strax na den Paus toe, en vermaande hem, dat hy wilde gedenken, het gene hy te vorens, aan hem en den Heer *Henrik Latsenburg* belooft had, dat hy sijn gegeven woort en vry geley des Roomsen Konings soo ligtvaardig niet en wilde tegen gaan. Den Paus ontkende, dat'er uyt sijn last of ordre jets diergelijks tegens *Johan Hus* verrigt was, en seyde in't bysonder tegens den Heere *van Chlum*: Gy-lieden wilt my de schult geven, en weet dat ik selfs sta onder de macht van de Kardinalen en Bisschoppen. Het schijnt dat den Paus vresende het gene hem naderhand is overkomen, dat hy van sijn waardigheid mogt afgeset werden, hem tegens het opset der Kardinalen niet om *Jan Hus* wille kanten en wilde, maar selfs haar met sijne overleveringe sogt te vrient te houden. Dus most den Heer *de Chlum* sonder verhoor vertrekken, dewelke allesints over het ongelijk vanden Paus so opentlijk, als onder de hand betuygden en klaagden, dat hy tegens sijn woort ende het vry geley des Roomsen Konings den vromen *Johan Hus* so groflijk had bedrogen en misleid, doch alles te vergeefs; want hy wiert daar na in des Kapel-meesters van de Constantzes Kerke huys gebragt, en aldaar 153
van de trawanten acht dagen lang bewaart; en daar na in het Preek-heeren Klooster aan den Rhijn in stank en vuyligheyt gevangen geset. Daar hy na enige dagen van de quade lugt een harde koortse kreeg, en van Cholijk in sijn buyk soo bevangen wiert, dat hy gevaar liep te sterven. Dog op dat hy niet met een gemene sagte dood mocht komen te overlijden, heeft den Paus enige van sijne Medicijns gesonden, om hem te helpen. In sijn siekte hield *Michiel de Causis* geweldig aan by de voornaamste beleyders van het Concilie, dat hy mocht werden veroordeelt, en hebben verscheide Articulen van sijne beschuldinge aan den Paus overgegeven.

Digitized by Google

154 I. Dat hy tot Prage geleert ende gepredikt had, dat het H. Sacrament onder beyde ſpecien van het Lighaam ende Bloed Chriſti moſt uytgedeelt werden, ende den Kelk den Leeken niet en mogt werden onthouden, en dat na de Conſecratie ende ſegening het brood waarlijk brood blyft, gelijk dat nog aldaar onder ſijne leerlingen wierd onderhouden.

II. Dat de Dienaren der Kerke moſten van goed leven ſijn, ende het Sacrament niet en mogt werden bedient van die gene, dewelke van een ſondig ende ergerlijk leven waren.

III. Dat de Kerke niet en beſtond door den Paus, Kardinalen, Biſſchoppen, Eerſt-biſſchoppen, ende eenen Clerum onder haar. Ende dat de Kerck gene wereldlijke goeden en moet beſitten. En dat de wereldſe Heeren hun die vryelijk mogen afnemen. Sulx vele Kerken in Bohemen ende in Prage door ſijne Leere, van hare tydelijke goederen waren ontſet; Ende dat Conſtantinus ende andere wereldſe Princen qualijk hadden gedaan, dat ſy de Kerken met ſoo groten inkomen hadden begiftigt.

IV. Dat hy alle Prieſteren ſtelt in gelijke magt, ende dat de uytgeſonderde voorvallen der Pauſen ende Biſſchoppen ordres, ende Conſecratien, om de begeerlijkheid ende ſtaatſugt der ſelver waren ingevoert.

Dien volgende hy den H. Vader uyt ſijn gedane onderſouk kennis dede, dat deſen Iohannes Hus van buyten in ſchaapsvellen gekleed ſijnde, van binnen niet anders en was als een grypenden wolf, dat hy niet anders en heeft beoogt als ſyne dwalingen over al te verſpreyen, ende wetende, dat hy de Duytſe in de Academie ende Hoge ſchole van Prage tegens hem hadde, dewelke hebbende drie ſtemmen tegens hem ende de ſijne, die maar eene ſtemme hadden, ligtelijk konden overhalen, hy heeft weten te weeg te brengen, dat de Duytſers maar eene ſtemme behielden, ende hem ende de ſyne van de wereldſe Overheid drie ſtemmen vergundt wierden. Daar de Duytſers, eer ſy van haar regt wilden wijken, met gemene ſtemmen beſloten hebben alle te gelijk van Prage te vertrekken. Dat ook daar na op de geſchillen inde Hoge-ſchole tot Prage voorgevallen over ſekere Articulen der Leere van Iohannes Wicleff, niet tegenſtaande alle de andere Bohemiſe Doctoren van gevoelen waren, dat alle ende een yder der ſelver ſtellingen waren vals, ketters, of ſchandaleus, hy alleen deſelve heeft ſtaande gehouden, ende daar na opentlijk geleert. Dat hy voor hem had alle die gene, dewelke den Kerkelijken Ban niet en agten, ende de Opper-magt van den Roomſen Stoel veragten ende tegen ſijn, het welk ſoo veel te meer ſtaat te wagten, ſoo niet in tijds daar in werde voorſien. Dat hy ſoo haaſt hy (op wat wyſe het ook mogt geſchieden) dit Concilie mogt konnen te ontgaan, hy ende de ſijne haren roem ſouden dragen, dat ſijne Leere regtſinnig is, ende by het algemeen Concilie voor goed gekent, ende alſoo meer quaats ſoude doen, als oyt enig ketter ſedert de tijden van Conſtantinus Magnus gedaan heeft.

Derhalven (ſeide hy) gelieve het u, H. Vader, op u ſelven, ende op u H. Kerke te letten, en agt te geven, over ende voor dewelke uwe Heyligheid geſteld is, ende dewijl ſig nu een niewe ſiekte openbaart, deſelve te geneſen ende heelen, ſoo aangaande den Perſoon, die de H. Kerke komt verſtoren, als om het gevolg dat daar uyt ſtaat te wagten. Dat hier over by deſe H. Vergadering Commiſſariſſen geſtelt mogen werden, dewelke in tegenwoordigheid van die gene, dewelke kennis van ſaken hebben, den ſelven Johan Hus over het ingebragte, ende wat des meer is, mogen onder vragen; dat ook enige Godsgeleerde mogen werden geſtelt, die ſijne ſchriften onderſouken, op dat de Kerke metten eerſten van ſodanige dwalinge moge werden geſuyvert. Daar op tot Commiſſariſſen ten nader onderſouk geſtelt ſijn, den Patriarch van Conſtantinopelen, den Biſſchop van Caſtelle, en den Biſſchop van Libus, die ſijne beſchuldigingen, ende ingebragte getuygeniſſen van enige Miſ-prieſteren van Prage hoorden, en onderſogten. Welke Articulen ende inbrengen aan Johan Hus in ſijn gevankenis wierden vertoont, terwijl hy nog ſiek en onpaſſelijk was. Derhalven verſogt hy, dat hy een Advocaat ende voorſpraak tot ſijn verantwoordinge mogt gebruyken, het welk hem wierd geweygert, met dat by de Canonyque regten was vaſt geſtelt, dat men niemand, dewelke van ketterye werd beſchuldigt, als een voorſpraak mag dienen. Als hy nu een weinig beter begon te werden, ſijn hem deſelve Articulen door laſt van deſelve drie Commiſſariſſen wederom voorgehouden, daar op hy ſchriftelijk heeft geantwoordt. In dit Klooſter bleef hy in beſwaerder gevankenis, tot des woonſdags voor Palmen-Sondag van den jare 1415. Ende heeft onder-entuſſchen verſcheide deftige boeken geſchreven, als over de Thien Geboden, over de Verkieſinge, van het Avondmaal des Heeren, over het Vader Ons, ende wat des meer is.

Op dien ſelven dag is Paus Joannes de XXIII. 155
in onbekende klederen uyt Conſtanz vertrokken, uyt vreſe voor het gedoem, dat na ſijn vertrek is uytgegaan, daar by hy om vele betichte miſdaden van de Pauſelijke waardigheid is afgeſet. Het welk oorſaak gaf, dat Johannes Hus in een ander gevankenis verplaatſt wierd, want de dienaars van den Paus, die hem dus lang bewaart hadden, van ſijn vertrek verwittigt, gaven de ſleutelen aan den Roomſch Koning Sigiſmund ende de Kardinalen over, ende ſijn ſoo haren Heere gevolgt. Ende is Johannes Hus door ordre van het Concilie onder de macht van den Biſſchop van Conſtanz geſtelt, die hem door ſijne gewapende trawanten, op ſeker Kaſteel over den Rhyn, niet verre 156
van de Stad, heeft doen brengen, alwaar hy op eenen toorn by daag aan ſijn voeten geketent mogt gaan, dog des nachts met yſere boeyen aan ſijn bedde geſloten wierd.

Ondertuſſchen en hielden de Bohemiſe ende 157
Poolſe Edelen niet op, ſijne ontſlaging te verſouken, dat hy ende het gantſe Rijk van die ketterſe blame mogten werden geſuyvert, het welk nu door vele quaataardige menſchen ſoo verre verdagt was gemaakt, dat al wie niet opentlijk tot Contans betoonde een vyand van Johannes Hus te ſijn, ſelfs by de allergeringſte tot een ſpot was; Soo dat ſy by gemeen goedvinden verſtonden, ſijn verſouk by geſchrifte aan het algemene Concilie,

Digitized by Google

cilie immers aan de vier Geſanten van Duytſland, Italien, Vrankrijk en Engeland te bevorderen. Aan dewelke ſy op den 14. May 1415. verſoekſchriften tot ſijne ontſlaginge hebben overgegeven, dewelke geleſen ſijnde, den Biſſchop van Luthomis aanſtonds opſtond, menende dat hy in het laatſte lid van deſelve verſoekſchriften geraakt en verdacht wiert, of door ſijn toedoen het Bohemiſe Rijk in ſoo een quaden naam gekomen was; waar op by het Concilie dach geſtelt wiert tot den 17. May, tegens welke dag de Bohemers wederom verdaagt wierden, om het antwoort van het Concilie, en byſonder de verantwoording van den Biſſchop van Luthomis te hooren, ſoo als geſchiede; want op den ſelven 17. dag van Mey quamen ſy wederom in de vergadering, als wanneer ſeker Biſſchop uyt de naam van de gantſe vergadering de Bohemers mondeling antwoord gaf, en den Luthomiſſen Biſſchop ſijne verontſchuldiging dede tegens de ingegeven ſchriften der Bohemers, doch ſodanig dat deſelve ontſchuldiging met loutere beſchuldiging van *Johannes Hus* en ſijne navolgers vermengt was. Welke antwoort de Bohemers des daags voor Pinxteren wederleid, en het vry geley des Roomſen Konings, en de ſaake van *Johannes Hus* met de eer en welſtant van het Boheemſe Rijk vermengt, naakt hebben voorgeſtelt. Daar-enboven is ook in het ſelve Concilie voorgedragen, het algemene getuygenis van de Academie van Prage, over de brieven, die *Johannes Hus* aan den Paus *Johannes* de XXII. op den 1. September 1411. wegens ſijn gelove en ontſchult, en ſijne bereidwilligheid, tot alle dienſtelijke gehoorſaamheid, in alle oprechtigheid, en heyligheid geſonden hadde, die ſy verſochten dat van een Notaris nageſchreven mogten werden, en met het Zegel van de Academie, en onderſchryvinge der Meeſters en Doctoren hadden laten beveſtigen. Doch dewijl in eenige dagen daar op niet en volgde, hebben de Boheemſe Edelen beſloten, op den laatſten Mey andermaal aan de voorſittende van het Concilie te verſoeken, dat *Johannes Hus* uyt de gevankenis mocht werden ontſlagen, en toegelaten ſijne verantwoordinge openbaarlijk te mogen doen, met eenen hebben ſy ook voortgebragt de getuygenis van Nicolaus, Biſſchop van Naſareth, daar by opentlijke verontſchuldiging wert gedaan van *Johannes Hus* ſijn leer en leven, en van de quade verdagtheden by ſijne vyanden t'ſijnen laſten verſpreyt en uytgeſtroyt. En eintelijk hebben ſy ſeer ootmoedig verſogt, dat *Johannes Hus* van ſijn ſware banden ontlaſt, en tot een vryer, en betamelijker bewaarniſſe van eenige Biſſchoppen mocht werden verplaatſt, daar hy wat ſagter en gemakkelijker mocht werden gehandelt, en ſich wat ſoude mogen verluſtigen, en ſoo veel te lichter en bequamen ſoude kunnen werden onderſocht. Tot welken eynde, om alle quaat bedenken weg te nemen, hebben ſy hem ten uyt eynde van de ſake te ſullen verborgen, aangeboden. En op dat haar niemand na en gave, dat ſy een onrechtmatige ſake hadden voorgeſtelt, verſochten ſy, dat haar verſoek-ſchriften van een Notaris mochten werden nageſchreven, en beveſtigt. Haar ingegeven ſchriften by de Geſanten der vier Natien, als Bohemen, Duytſland, Vrankrijk, en Engeland ſijnde geleſen, heeft den Patriarch van Antiocheen uyt hun allen namen kortelijk geantwoort. Eerſtelijk: dat ſo veel aangong de verdediging van *Iohan Hus*, of die genoegſaam ſy, dat het ſelve in het verder onderſoek van ſijn ſaak ſoude blijken. Ten anderen, dat ſy ſeggen dat ſijne wederpartye eenige dingen uyt ſijne ſchriften niet oprechtelijk ſouden hebben uytgetrokken, dat het ſelve ook ten uyteynde van de ſaak ſoude openbaar werden. Dat indien het ſoo mochte vallen, datmen oordelen mocht, dat *Iohannes Hus* ten onrecht beſchuldicht was, ſijne tegenpartijders en beſchuldigers, een eeuwige ſchandvlek op haren hals ſouden hebben geladen. En wat dat de borgte belangt, dat, al waren'er duyſent borgen, deſelve niet en ſouden mogen aangenomen werden, voor ſoo een man diemen geen geloof en ſoude mogen geven. Dat ſy echter ſouden toelaten, dat *Iohannes Hus* op den 4. Juny wederom binnen Conſtans ſoude werden gebracht en vryheid ſoude hebben, in de volle vergadering te ſpreeken, en hy met alle goedheid en ſedigheid ſoude werden gehoort.

Dien ſelven dag hebben de Edelen een verſoekſchrift aan de vergadering en aan den Rooms-koning Zigiſmundus overgegeven, daar by ſy hem van ſijn gegeven vry geley, en opgenomen beſcherming van de perſoon van *Iohan Hus* de gedachten deden ververſen, welke ſaake met de agtbaarheid en waardigheid van het gantſe Bohemiſe Rijk vermengt ſijnde, ſy ſijne goede voorſorge ten hoogſten aanbevolen wilden laten. Wat daar op by den Rooms-koning is geantwoort, en is niet ſeker. Dog uyt het vervolg blijkt, dat hy van de Geeſtelijke, volgens haren regel, datmen de Ketters geen woort moet houden, en dien volgende geen beloften van vry geley mach geven of houden, is miſleid en omgeſet, ſijn gegeven geley te laten ſchenden, hoe wel hy van den Edelen des Konings van Bohemen daar toe genoeg mondeling ende ſchriftelijk in ſijn gewiſſe is overtuygt, dat hy ſijn eere daar in voorſtaan, en ſijn Koninklijk woort en zegel in deſen behoorde de houden. Op den 5. 158
Juny 1415. ſijn dan vele Kardinalen, Biſſchoppen en andere Geeſtelijke, ſoo veel als'er te Conſtans waren in 't Minne-broeders Klooſter vergadert. Alwaar hem eerſt ſijne boeken en ſchriften, daar uyt de articulen van ſijne beſchuldiging getrokken waren, ſijn voorgeleid, en hem gevraagt, of hy die niet voor de ſijne en kende, daar op hy opentlijk antwoorde, dat hy die gemaakt en geſchreven had, en bereid was, ſo daar enige dwalingen in gevonden wierden, deſelve te beteren. Maar ſoo haaſt alſſer enig artijkel en ettelijke getuygeniſſen daar uyt wierden geleſen, daar op hy hem ſoude verantwoorden, en hy begon te ſpreeken, ſoo viel hem de gantſe vergadering, met ſodanigen geroep en misbaar tegen in, dat hy niet een woort en mochte ſpreeken, en was ſodanigen beroert te, niet offer menſen, maar een deel woedende dieren by een waren geweeſt, en als ſomwijlen enige ſtilheid was, dat hy jets uyt de H. Schrift ofte Doctoren Theologiæ wilde by brengen, riepen ſy met gemeender ſtemme, het en dient tot de ſaake niet, en ſommige begonnen hem te laſteren en ſchelden, andere beſpotten en beſchimpten hem: Dus ſiende dat hy van hun geraas overroepen wiert, en geen

Digitized by Google

gehoor en wiert gegeven, beſtont hy voort ſtil te ſwijgen, doen riepen ſy, nu ſwijgt hy, het is teeken genoeg dat hy ſijne dwalinge bekent. En is de ſaak eintelijk ſoo verre gekomen, dat het ſommige wijſe en verſtandige mannen verdroot, die haar daar van ſchaamden, en goedvonden, datmen den raad ſouden ſcheyden, en men de ſaak tot een andren tijd ſouden uyt ſtellen; ſoo is daar op den raad gegeſcheide tot den tweden dach daar aan, en wiert ondertuſſen *Iohan Hus* in der Monnikken Kloofter bewaart. Op den 7. Juny daar aan volgende is de vergadering des morgens ten ſeven uyren ter ſelver plaatſe wederom aangegaan, daar *Iohannes* wederom voortgebracht wiert, met gewapende mannen rondtom wel beſet; Daar quam ook den Kaiſar Zigiſmundus ſelfs, die van Wenceſlaus de Duba, Johan de Chlum, en andere van de goede vrienden van *Hus* gevolcht wiert, om te ſien hoe de ſaak eintelijk mochte aflopen. Dewelke daar gekomen ſijnde, hoorden vaſt leſen de ingebrachte beſchuldigingen van Micchael de Cauſis, inhoudende, dat *Iohan* in de Preek-plaatſe van Bethlehem, en andre meer plaatſen tot Prage de gemeente verſcheide dwalingen had geleert, ten delen uyt de ſchriften van *Wicleff*, en ten delen uyt hem ſelven verſiert, die hy met groote herdnekkigheid ſtaande had gehouden. Eerſtelijk, dat na de Heyliging des Sacraments in het H. Avondmaal, het brood waarlijk brood bleef, met vele getuygeniſſen daar by; daar op antwoorde *Iohannes Hus*, heyliglijk ſwerende, dat hy ſulks noyt geſeid of verklaard hadde; Dat hy dat wel bekende, dat als den Eerts-Biſſchop van Prage, met allen had verboden, het woort van brood te gebruyken, hy het gebod van den Biſſchop niet en had kunnen toeſtemmen, om dat ſelfs Chriſtus Joann. 6. ſigh elfmaal nomt het brood der Engelen, dat uyt den Hemel was nedergevallen op dat het aan de gantſe wereld het leven ſoude geven. Den Kardinaal van Kamerik, en verſcheiden andere vielen hem aan met vele bedriegelijke ſophiſteryen, en voornamentlijk de Engelſe, onder dewelke eenen Stok, een harde twiſt ſifter. Andere brachten andre beſchuldingen tegens hem in, doch meeſt beuſelingen en kinderachtige dingen, geenſints ter ſake dienende. Sy brachten wederom voort het volgende artijkel, rakende het verwijſdom van de leere van *Ian Wicleff*. Het verwijſde der Doctoren van de 45. articulen van *Ian Wicleff*, is onrechtmatich en onredelijk, en de reden die ſy bybrengen is verſiert; te weten dat geen van deſelve rechtſinnig is; maar alle deſelve valſche Ketters, of ergerlijk ſijn. Daar jegens het antwoort van *Iohannes Hus* was; Ik heb in mijn boek geſchreven, de 45. articulen van de leere van *Ian Wicleff* om deſe reden, dat niet een van deſelve rechtſinnig was, en alle deſelve Ketters, valſch, ofte ergerlijk geoordeelt ſijn. ô Doctor! waar is u bewijs? gy verſind een reden, daar gy geen bewijs van en geeft, en ſoo voort. Daar op den Kardinaal van Kamerik ſeyde, Gy *Iohannes Hus* hebt geſeid, dat gy niet eene dwaling van *Ian Wiclef* ſoud willen voorſtaan, en nu blijkt uyt uwe boeken, dat gy ſijne articulen openbaarlijk beweert hebt. *Hus* antwoorde wederom: Waarde Vader, ik ſegge noch, gelijk als voren, dat ik noch de dwalingen van *Ian Wicleff*, noch van jemant anders wil voorſtaan; maar om dat het tegen mijn gewiſſe ſcheen, het doemen van deſelve ſoo ſlechts voor goet te keuren, ſonder enich ſchrift in tegendeel in te ſien, daarom en heb ik het veroordelen der ſelver niet kunnen toeſtemmen. Andere brachten tegens hem in 39. articulen, dewelke uyt ſeker ander boeksken tegens Staniſlaum Znoima geſeid wierden uytgetrokken te ſijn, by na van gelijke beſchuldiging, dat hy de hooge macht van den Paus van Romen tegens des ſelfs beſtryders had tegen geſprooken. Dus quamen ſy alle dagen met nieuwe voorſtellingen en beſchuldigingen die ſy wiſten by een te rapen, dan wat by hangende, en dan wat afdoende, en ſomwijlen gantſch verſierde en valſe beſchuldigingen daar by doende, gelijk dat de Commiſſariſſen ſelf betuygden. Eintelijken brachten ſy in 19. articulen by die van Parijs door eenen Gerſon doen t'ſamen ſtellen, daar van hy in ſijne brieven dapper klaagt, dat hy ſijne verantwoordinge daar tegens niet en heeft kunnen doen, welke articulen ſy alle voor t'eenemaal Ketters veroordeelden, en meenden dat deſelve, op datſe niet verder ſouden inwortelen, behoorden met ſijne andre ergerlijke leerſtukken in den grondt te werden uytgeroeyt.

Als nu deſe 39. Articulen met de beſcheyden daar toe dienende, hem waren voor-geleſen, heeft den Kardinaal van Kamerik Johan Hus aldus aangeſproken: Gy hebt gehoord, hoe groote misdaden u te laſt geleid werden, die veele zijn, nu ſtaat u toe te overdenken wat dat u te doen ſtaat. Tweederhande wegen werden u van het Concilie voorgeſtelt, daar van gy den eenen ſult moeten ingaan. Eerſtelijk dat gy u met alle ootmoed het oordeel en gewijſde van dit Concilie onderwerpt, en 't gene by deſelve met gemeender ſtemme beſlooten werd, met gedult wilt lijden. Het welk indien gy wild aannemen, wy ten gevallen van den Roomſen Koning, en ſijn Broeder den Koning van Bohemen, en ten uwen beſten, met ſodanige goedheid en heusheid, als wy eenigſints vermogen, met u willen handelen. Maar indien gy nog eenige articulen van die gene, dewelke ons voorgeſteldt zijn, wild beweren, en nog nader wild gehoordt zijn, wy en ſullen u dat niet weygeren. Maar denkt dat alhier ſodanige Mannen vergadert zijn, dewelke ſo klare, ſo ſterke, en ſo kragtige redenen en beſcheiden tegens uwe Articulen hebben, dat ik dugte, dat gy u ſelven ſeer nadelig ſult zijn, en in groot gevaar ſult vinden, indien gy de ſelve nog verder ſult willen beweeren. Dit ſpreeke ik tot goeder vermaninge, en niet als een Regter. Deſe aanſpraak hebben ook al d'andere aan Johannes te gemoet gevoert, en daar toe geraden. Daar op hy met een neerſlagtig gelaat antwoorde: Ik hebbe eerwaarde Vaders, nu dikmaals geſegt, dat ik hier vrywillig gekomen, en gaarn gekomen ben, niet dat ik yets met halſterrigheyt ſoude willen ſtaande houden, maar ſo ik in enige ſaken gemiſt mogt hebben, ik my wilde laten onderregten; ik verſoeke dan dat my nog tijd en plaats vergunt werde, dat ik mijn gevoelen nader mag verklaren. Van het welk indien ik gene ſekere en kragtige redenen weet te geven, ik my gaarn na uwer bevinden (ſoo als u waarde begeert,) ſal gedragen. Hier berſten de

Digitized by Google

de sommige met luyder stemme uyt, en seiden, siet hoe argliſtig? Hy seid naar bevinden, maar niet tot betering, ofte verklaring. Ja seyde hy, so als het uwer sal gelieven tot bevinding, tot betering en tot verklaring, want ik betuyge voor God, dat ik niet als met een opregt herte en spreek. Doe seide de meergenoemden Biſschop: Dewijl gy dan U E. ter onderſoek, en goede gelieſte van het Concilie onderwerpt, soo is 't dat van omtrent de tseſtig Doctoren, daar van de sommige nu sijn vertrokken, en wederom in der selver plaats die van Parijs gekomen zijn, besloten is, en van het gantse Concilie, sonder yemants tegen-seggen voor goed gekent is, eerstelijk, dat gy met een eenvoudig herte bekent, in de Articulen u voorgestelt, te hebben gedwaalt; Ten anderen, dat gy onder eede beloven sult, dat gy van de selve nu nog ten eeuwigen dagen sult houden, ofte leeren. Ten derden, dat gy alle deselve openbaarlijk sult wederroepen. Daar op, na dat veel tussen-spraak van andere gevallen was, heeft Johannes Hus wederom geantwoordt, Ik segge nogmaals, dat ik bereid ben my het ondervinden van het Concilie te onderwerpen. So nogtans, dat ik voor onser aller God beroepe, dat ik van U L. niet gedwongen en werde tot dat gene, daar mijn gewisse tegen strijd, en ik, behoudens behoudenis van mijn ziel en saligheidt, niet en soude vermogen. Want het gedenkt my geleſen te hebben, dat het verlochenen ofte afsweren is van sijn ondervonden dwalinge af te staan. Want dewijl datter veele Articulen zijn voorgestelt, als de mijne, die ik noyt gevoelt of gedagt en heb te gevoelen, of te leeren, hoe kan ik die met eede weder-roepen: Verder, wat de Articulen aangaat, die waarlijk de mijne sijn, indien my yemand anders kan leeren, ik sal gaarn uwer begeerte voldoen. Doen seyde den Rooms-Koning, waarom soud gy niet alle deselve kunnen wederroepen, ook die gene dewelke gy segt ter quader trouwen tegens U E. ingebragt te zijn, want alle dwalingen af te sweeren, daar uyt en volgt niet, dat men enige der selver dwalingen geleerdt heeft; tot dewelke Hus antwoordende seyde: U E. Majesteit gelieve te weten, dat het woord afsweren yets anders beduydt, als het geen U E. Majesteit daar door verstaat. Den Kardinaal van Florencen seyde, Men sal u een formulier en voorschrift van het afsweren geven, dat gantsch sagt en verdragelijk sal sijn, daar op gy u ligt kunt beraden, of gy 't selve wilt doen dan niet. Doe vervatte den Keiser wederom, verhalende de woorden van den Kardinaal van Kamerik: Gy hebt gehoort dat U E. twederhande wegen sijn voorgestelt, eerst, dat gy de dwalingen, daar gy in sijt verweſen, openbaarlijk wederroept, en het oordeel des Concilie onderschryft, daar mede gy gratie en vergiffenis sult vinden. Maar indien gy wilt voortgaan deselve te beweren, en staande te houden, so sal het Concilie wel ligt weten, wat oordeel sy volgens hare Wetten over U hebben uyt te spreken. Johannes Hus seyde: Ik en weyger niet te voldoen 't gene van over my by de Concilie is besloten, goedertierne Vorst, behoudens nogtans, dat ik nog God, nog mijne Conſcientie en gewisse tegen ga, en niet en bekenne, dat ik die dwalingen geleerd heb, die ik noyt in mijn gedagten gehad en hebbe. Ik bidde dog indien het met uwer goede gelieſde mag geſchieden, dat ik mijn gevoelen van het gene my is tegen-geworpen, byſonderlijk van den Kerkendienst, so veel dat sal vereyſſen, breder mag verklaren, en my daar op verantwoorden. Dog den Roomſen Koning, so wel als de andere, songen haren ouden deun. Gy hebt seyde, den Koning, u kennis en verstand, en hebt ligtelijk kunnen verstaan dat ik u gisteren, en heden geseid heb, wy sijn gehouden geloofwaardige getuygeniſſen aan te nemen, indien gelijk de H. Schrift seid, de waarheid bestaat in de mond van twee of drie getuygen. So veel te meer dan in de getuygeniſſen van so veel geloofwaardige Mannen. Zijt gy dan wel en wijſſelijk beraden, en neemt het berouw en pœnitet van het Concilie met een verslagen herte aan, en wederroept uwe kennelijke dwalingen, en sweert voortaan deselve niet te sullen volgen nogte leeren, so niet, daar leggen de Wetten, volgens de welke gy van het Concilie sult veroordeelt werden. Hier op vervolgden sekeren Poolſen Biſschop van hogen ouderdom, met deſe woorden: De Wetten leggen klaar hoedanig dat men de Ketters sal straffen. Deſen niet tegenstaande, bleef Johannes Hus volstandig, so dat sy hem alle voor hertnekkig uytriepen. Een ander Prieſter riep: Hy en mag niet aangenomen werden tot eenige herroepinge, want hy heeft aan sijn goede vrienden geſchreven, al quam hy met de mond te sweren, dat hy het in sijn herte niet en meende, daarom moet hy niet gelooſt werden. Op welke laſtering hy wederom antwoorde, dat hy geener dwalinge bewust was. Doen seyde Paletz, Waar toe deſe verontschuldiging en ontkentenis, dat gy gene dwalinge van Wicleff voorstaat? daar gy nogtans het selve doet. Met so beriep hy hem op negen articulen van Jan Wicleff, dien hy daar opentlijk voor las, voegden daar by: Tegens welke, als ik en Mr. Staniſlaus, in tegenwoordigheid van den Eerts-hertog predikten, heeft hy deſelve seer yverig voorgestaan, niet alleen in sijn Predicatien, maar ook in sijn uitgegeven schriften. Dewelk indien gy niet en wild voortbrengen, wy sullen 't doen. 't Selve seide ook den Rooms-Koning. Johannes Hus antwoorde, ik mag wel lijden, dat niet alleen deſe, maar ook andere mijner schriften werden voortgebragt. Dus vielen sy hem soo moeylijk, dat hy by na begon te beſwijken, want hy had dien voorgaanden nagt van tandpijn geëylt. Daar wierd in de vergadering voort gebracht, datter drie tot Prage sijn onthalst geworden, ter oorsake sy volgens de Leere van Jan Hus, de Pauſelijke Bullen seer lasterlijk waren tegen geweest. En dat deſelve by Jan Hus, en de sijne ter Begravenis geleid, met een openbare Kerkleringe in 't getal der Heiligen sijn overgeboekt geweest, Welke beſchuldiging geleſen zijnde, sagen sy malkanderen eens aan, en was een wijl tijd een volkomen stilte, want Paletz ende Naſo hadden daar by gedaan, dat Johan Hus, in openbare Preeken de Gemeente sodanig tegen hare Magistraat en Overheid had opgeſet, dat een groten hoop volk opentlijk tegens haar opstonden, en gelijk als de drie andre, gene doot en vreeſden. Soo dat de beroerte by den Koning nauwlijks konde gestilt werden. Dit wierd alles by Johannes Hus ontkent. Deſe beſchuldiging wierd

Digitized by Google

by de Engelſe vervolgt, en gaven enige brieven over op de naam van de hoge Schole van Oxfort, dewelke ſijnde geleſen, wederom een ſtilte was, waar op Paletz, gelijk als voorbedagtelijk over eynd ſtond, en ſeyde: Ik roepe God tot getuyge, voor de Koninklijke Majeſteid, en deſe Vaders, Kardinalen, Biſſchoppen, &c. Dat ik in deſe beſchuldiging van deſen Jan Hus, geen de minſten haat ofte kwaatwilligheid gebruykt heb, maar op dat ik den eed, dien ik gedaan heb, mogte betragten, dewijl ik van de Doctorale ordre verſogt was, dat ik alle de dwalingen, ten beſten van de Catholijke Kerke op het hardſte ſoude tegenſtaan. Welke verſchooninge by Micchaël de Cauſis, mede wierd hervat. En ik, ſeide Johan Hus, bevele alle 't ſelve den Hemelſen Regter, die op beyder onſe ſaken te regt ſal oordelen. Doen ſeyde de Kardinaal van Kamerik, Ik en kan my niet genoeg verwonderen over de goedheid en beleefdheid van Heer Paletz, dewelke hy gebruykt heeft in het opſtellen van de beſchuldiging tegens Jan Hus. Sy ſtaan waarlijk, veel harder in ſijne eigen ſchriften, ſo wy gehoort hebben. Daar op den Biſſchop van Riga, de welke de bewaarnis van Johannes Hus was aanbevolen, gelaſten, datmen hem weder ſoude wegleyden; Hem volgden de Heer de Chlum, die hem een klock hert inſprak. Het is ongelooflijk, hoe dat hem de korte aanſpraak van deſen Heer verkloekte, dewijl hy in ſo hevige bitterheit, by na van al de andere hem gelijk als verlaten vont.

Als nu Johan Hus was weg geleidt, heeft den Rooms-Koning de Hoofden der Vergadering aldus beginnen aan te manen. Gy hebt nu ſo vele, en groote beſchuldigingen tegens Johan Hus gehoort, die niet alleen met krachtige getuygeniſſen beveſtigt, maar ook van hem ſelfs ſijn bekent en beleden, van dewelke mijns oordeels, elk een de doodſtraffe waardig is, ten ſy, hy dan alle deſelve wederroepe, dat hy ten viere veroordeelt werde; Indien hy 't ſelve doet, ſoude ik evenwel raden dat hem het Preek- en Leer-ampt ontſeid, en hy uyt het Rijk Bohemen verbannen wierde; Want indien hy wederom toegelaten werde te leeren, voornamentlijk in Bohemen, hy en ſal niet kunnen aflaten, onder de gunſt van die gene die hem aldaar mag toegedaan ſijn, ſijnen ouden weg in te gaan, en behalven alle deſe, nog andere nieuwe dwalingen in te voeren, en onder het volk te ſpreyen. Ik oordeel dan dat ſijne gedoemde Articulen, mijn Broeder in Poolen, en na andere Provincien, daar ſijne leere bekent is, geſonden werden, met bevel, dat ſo wie deſelve ſal aanhangen, uyt beyder machten ſullen geſtraft werden. Want dit quaat en kan niet beter geſtuyt werden, als datmen de takken met wortel en al uyt roeye. En dat de Biſſchoppen en Prælaten tot uytroeyinge van deſe Ketterye geſtelt, den Koningen en Vorſten daar ſy ſijn, uyt den name van de gantſe Vergadering ter hulpe en byſtand werden bevolen; En ſo hier te Conſtantz nog eenige van ſijne Mede-broederen gevonden werden, datmen deſelve mede op het ſcherpſte vervolge. Inſonderheid ſijn Diſcipel en Leerling Hieronimus. Deſen Diſcipel ſeiden de andere, willen wy vertrouwen, dat hem met de ſtraffe van ſijn Meeſter wel ſal beteren. En als ſy dit geſeid hadden, ſijn ſy uyt het vertrek daar ſy vergadert waren wech gegaan.

Den ſesden dag in July, 1415. ſond den Konink Zigiſmund vier Biſſchoppen, met twee Boheemſe Baronnen, Johan Chlum en Wenceſlaum Duben, tot Johan Hus, om ſijn meninge te onderſtaan: Of hy by de voorgeſtelde Articulen hardnekkelijk blyven wilde, dan of hy deſelve wilde wederroepen, het Decreet van het Concilie voldoen, en voortaan anders wilde leeren en ſchryven; daar over hem Johan Chlum, ſo als hy uyt de Gevankeniſſe voor haar gebragt wierd, eerſt aanſprak: ſeggende: Meeſter Jan, ik ben een ongeleerde, en heb u, die een Geleerd Man zijt, niet te raden; Nochtans heb ik u dit te vermanen, of gy u ſelven eeniger dwalingen ſchuldig kent, die dingen die u ſijn voorgehouden, dat gy u niet en wild ſchamen, u Gevoelen het Concilie te onderwerpen, en van deſelve u te laten onderrichten, en alſo te wederroepen, het gene daar gy in mocht hebben gemiſt: Maar is't dat gy by u gewiſſe oordeelt, niet ſchuldich te zijn, ſo en wil ik u geen oorſaak zijn, dat gy yets tegens u Gemoet ſoudet doen: Maar veel liever dat gy alles lijd, dat lijdelijk is, dan dat gy de waarheid, die gy in uw Gewiſſe belijd, ſoudet lochenen. Doen antwoorde Johan Hus met de tranen in ſijn ogen, Voorwaar, gelijk ik meermaals geſeid hebbe, ſo betuyge ik noch voor mijnen Almachtigen God, dat ik van herten bereidt ben, terſtond van mijn gevoelen te veranderen, in het gene mijn het Concilie uyt de Heylige Schrift beter weet te onderregten, en ben ook bereid alsdan opentlijk met ede mijne voorgaande dwalinge te beveſtigen. Doe ſeide een van de Biſſchoppen met een bitteren toe-douw. Ik ben noyt ſo ſtout verwaant geweeſt, dat ik mijn gevoelen hoger achten wilde, dan het gantſche Concilium. Hus ſeide daar op, ik en ben ook niet anders geſint: Want ſo mijn de allerminſte in dit Concilium enige dwalinge konde betoonen, ik ſoude die gaarn horen, en bereid ſijn voor den gantſchen Concilio mijne dwalinge te wederroepen. Sie ſeyde de Biſſchoppen, hoe hardnekkig blijft hy op ſijn dwalingen, het welk geſeid ſijnde, hebben ſy hem wederom in de Gevankenis doen leyden, en ſijn wederom vertrokken.

Des anderen daegs den 7. July, iſſer een algemeene vergadering gehouden in de Munſter-kerk, om Jan Hus te veroordelen, daar Zigiſmundus den Koning en den Adel des Rijks tegenwoordig was, desgelijks ook alle andere Biſſchoppen en Prælaten. Doen is Jan Hus voortgebracht, die terſtond op ſijn knyen is gevallen, en ſeer ernſtich een lange wijle tot God ſijn Gebed heeft geſprooken. Daar-en-tuſſen heeft den Biſſchop van Londen een Latijnſe aanſpraak gedaan, het welk als het voleind was, is den Fiſcaal voortgekomen, en begeerde datmen het Proces ſoude opleſen: gelijk geſchiede.

Johannes wilde op elk Artijkel ten kortſten antwoorden; maar ſoo dikmaal als hy begon, verbood hem den Kardinaal van Kamerik, ſeggende, ſwijcht nu, hier naar moocht gy op alles antwoorden. Hy ſeyde, hoe is het my mogelijk eens op alles te gelijk te antwoorden, want ik kant niet al in mijn gedachten, te onthouden. Doen ſeyde den Kardinaal van Florenſen wy hebben u lang genoech gehoort, en deden hem voort ſwijgen.

Hy

Digitized by Google

Hy bad en hield aan, datmen hem doch in sijn verantwoordinge wilde hooren, op dat de omstanders niet en mochten geloven, dat het al waar was, datmen hem te last leyde; en doen hy het niet en mocht verkrijgen, viel hy neder op sijn knyen, en beval sijne saak in vierige gebeden en suchten sijnen Heer en Verlosser Jesu Christo. Onder andere articulen hem opgelecht en voorgelesen, wasser ook gestelt, dat de twee natuyren, de Godheid en Mensheid, eenen Christus waren. Na dat alle de articulen geëindicht waren, wiert'er een groote Godslasteringe voortgebracht, die sy *Hus* op leyden, dat hy soude geseid hebben, dat hy de vierde persoon in de Godheid soude werden. Den Bisschop die dit articul had voorgelesen, seyde, dat het een Doctor uyt *Hus* sijn mont selver gehoort had. Als *Jan Hus* begeerde, datmen hem sulken Doctor met namen soude noemen, antwoorde den Bisschop, het en is nu niet van node. Op welk antwoort, seyde *Johan Hus* met luyder stemme, ô wee my armen mense, dat ik sulke Gods-lasteringe moet horen; daar na wiert wederom het articul voorgelesen, en vóor Ketterlijk verklaart, dat hy tot Christum beroepen en geappelleert had.

Doe sprak *Hus*, ô Jesu Christe, wiens Euangelium by dit Concilie opentlijk gedoemt wert, ik beroepe andermaal tot u; want, doen gy van uwe vyanden beschuldigt, en bespot wiert, hebt gy ook op God uwen Vader beroepen, en uwe sake hem als de allergerechtichste Rechter overgegeven, en aanbevolen, waar mede gy ons een voorbeelt hebt gegeven, dat wy in sulken val, als wy met onrechter gewelt onderdrukt werden, ook tot u een sekere toevlucht mochten hebben.

159 Eintelijk begon den Bisschop van Concordien met luyder stemme de sententie en oordeel des Conciliums te lesen, daar by *Johannes Hus* als een Ketter verdomt wiert, en ontwijt, om den Wereldlijken rechter overgelevert te werden. Want volgens de Geestelijke wetten en mach geen geestelijk persoon aan den lijve gestraft werden, soo lang hy Geestelijk is.

Als dit oordeel des Conciliums gelesen wiert, heeft *Johannes Hus*, alhoewel het hem verboden was, somwijlen tussen beyden gesprooken, bysonderlijk als hy van hardnekkigheid beschuldigt wiert, seyde hy met luyder stemme: Ik ben noyt hardnekkig geweest, na dien dat ik te vooren altijd, gelijk noch tegenwoordich begeert heb, datmen my uyt de H. Schrift beter leere, en onderwijse. In de sententie wierden ook sijne boeken als Ketters verdoemt; daar op seyde hy, verdoemt gy mijn Boeken en Schriften, die gy nochtans niet betonen en kunt, dat sy iets melden dat tegens de H. Schrift strijdt, of tegen de Artikelen des Apostolischen Geloofs? Daar-en-boven seyde hy, is dit het onregtvaardigste ding vande wereldt, dat gy mijne Boeken, die in de Bohemise Spraake geschreven sijn, die gy niet gesien nog gelesen hebt, nochte ook verstaan kunt, komt te verdoemen; somwijlen sijn oogen ten Hemelwaart opslaande, bad hy. En de sententie gelesen zijnde, viel hy op sijn knyen, en seyde: Heere Jesu Christe, vergeeft het mijne Vyanden, want gy weet, dat ik valschelijk beschuldigt ben, en dat sy met valsche getuygen, en schandalen my belasten. Vergevet haar ô Heere door uwe grote barmhertigheyd. Het meesten deel van haar spotteden met dit Gebedt, als of het uyt geveynstheydt geschiede. Ten laatsten stonden daar seven Bisschoppen op, om hem te ontwyen, en hebben hem belast, het Priesterlijk gewaat aan te doen; als hy nu den langen witten Rok aangedaan hadde, wierd hy indagtig aan het witte Kleedt, dat Jesus Christus van Herodes tot bespottinge wierd aangedaan, en met diergelijke voorbeelden trooste hy sig selven. Wanneer hy het mis-gewaadt had aangedaan, om ontwijd te werden, hebben hem de Bisschoppen nochmaal met groter geveynstheyt vermaand, dat hy wilde sijn gevoelen afstaan, en op sijn eer en leven agt hebben. Als hy nu op het Tonneel des droefheydts quam, deed hy met wenende oogen een aanspraak tot het Volk: Dese Heeren Bisschoppen, seyde hy, raden my, dat ik voor alle soude belijden, dat ik gedwaalt hebbe. Waar 't nu sodanig een saak, die alleen met eens menschen schande geschieden mogte, so souden sy my ligtelijk daar toe brengen: maar nu sta ik voor het aangesigte mijns Heeren en Gods, sonder wiens schande en wroeginge mijner gewisse, ik sulks geensints doen kan: want ik weet niet dat ik oyt sulks geleert hebbe van het geene dat sy my valschelijk betuygen. Met wat aangesigt soude ik den Hemel derven aanschouwen, met wat oogen soude ik den genen derven aansien, dien ik geleert heb, daar van een grote menigte is, voor dewelke het gene dat sy tot noch toe voor seker gekent hebben, nu onseker soude werden. Soude ik soo veel Zielen, soo menige conscientien, die met de aller-sterkste Schriften geleert, met het Heylige Evangelio Jesu Christi onderwesen, en tegen alle aanvegtinge des Duyvels versterkt zijn, door myn voorbeelt beroeren? Neen ik gewisselijk, ik en sal ook niet lijden, dat dit sijn lighaam, dat den doodt is overgelevert, beter geagt soude werden, dan sijn saligheyt. Doen hebben hem de Bisschoppen wederom verweten, dat hy halsterrig was, en verhard in sijn boosheyd.

Daar na hebben sy hem het witte Kleedt en den Kelk afgenomen, en sijne Mis-klederen met een grote verfoeyinge en vloekinge uytgetogen. Als sy sijnen kruyn souden afscheren, twisteden sy, of het selve met een vlijm, of met een schaar soude geschieden, en hebben hem met een scheermes de kruyn sodanig afgeschoren, dat het vel daar aan bleef hangen. Doen hebben sy hem een papiere Kroon opgeset, gelijk een Bisschops-Myter, by na een elleboog hoog, daar in geschildert stonden drie vreeslijke Duyvelen, en seyden, nu bevelen wy uwe Ziele den Duyvel. Maar ik, seyde Hus, hefsende sijn oogen ten Hemel, bevele mijne Geest, ô Heere Jesus Christus, die gy verlost hebt, in uwe handen. Als sy hem nu alle leet en schande hadden aangedaan, keerden de Bisschoppen haar tot den Koning Sigismundus. Dit *Concilium*, seyden sy, beveelt desen Jan Hus den wereldlijken Regter, die geen officie, of handelinge inde Gemeente Godts meeer heeft. En hebben, wel bevroedende, dat haar sodanig voorstel niet en soude volgen, de Geestelose Prælaten, den Koning en het wereldlijke Regt gebeden, dat hy niet en

soude

Digitized by Google

soude gedoodt werden, maar in een ewige Gevankenis mogt werden geset. Doch 't selve mogt niet helpen: want den Koning Sigismundus gaf hem over aan Lodewijk Hertog van Beyeren, die hem aan de Scherpregter over-gaf, om met alle
160 sijne Boeken en Schriften verbrand te werden. Dese bragt hem buyten de Poorte, alwaar een paal gestelt was, daar sy hem aan bonden, en niet alleen tot pulver verbranden, maar hebben de asse en al 't geen dat van het gebeente nog overig was, met alle de aarde diep uytgespit, en inden Rhijn geworpen, op dat'er doch niet van hem soude overblijven.

Hy heeft hem inde Executie seer kloek en stantvastig gehouden, als hy aan de paal soude gebonden werden, begost hy den XXXI. en LI. Psalm te singen.

In sijne Gevankenisse heeft hy vele deftige Schriften, en troostelijke Brieven geschreven, en hy verklaarde, dat hy noyt te voren de Psalmen Davids en andere Propheten soo wel verstaan hadde.

Onder sijne Brieven waren de voornaamste vol van Godvrugtigheyt, en vertroostinge, die ons van een goed Vrient zijn toegekomen, en wy goed gevonden hebben hier in te lijven.

Epistolam sequentem reliquit Bohemis Joannes Hus, dum ei ad Concilium proficiscendum esset, in vulgari Bohemico scriptam. Ea fuit varie versa Latinè ab adversariis, scilicet ut damnum daret Hussio in Concilio.

Fideles & dilecti fratres, scitis quòd longo iam tempore bona fide vos institui, docens vos verbum domini Dei, non res alienas à fide Christi, non doctrinam falsam. Nam ego semper quæsivi, quæro, & quæram quoad vixero, vestram salutem. Constitueram quidem vobis loqui verbum Dei, antequam migrarem ad concilium Constantiense: deinde confutare falsa testimonia & testes falsos, quibus testimoniis atque testibus volunt me perducere ad supplicium: sed temporis inopia nihil tale permittere mihi videbatur, quod tamen pòst faciam. Proinde vos qui hæc de me scitis, nolite credere, nolite suspicari, me ob ullam falsam doctrinam indignis modis tractandum esse. Manete in veritate, fidentes misericordiæ Dei, quam veritatem dedit vobis Deus, & cognoscendam & defendendam per me fidum concionatorem vestrum. Et cavete falsos concionatores. Ego proficiscar nunc cum literis publicæ fidei, à Rege mihi datis, ad multos & maximos inimicos meos, id quod luce clarius apparebit, dum hostiliter astantes adversum me falsum testimonium daturi sunt. Porrò, in ipso concilio plures erunt inimici mei, quam fuerunt adversus Salvatorem nostrum, primum ex Episcopis & Magistris, deinde etiam ex Principibus hujus seculi, & ex Pharisæis. Verum ego confido Deo salvatori meo omnipotenti, quòd propter suam promissionem, & propter vestram ardentem orationem, daturus sit mihi prudentiam & os eruditum, ita ut eis resistere valeam. Præterea etiam Spiritum Sanctum suum, ut possim perdurare in ejus veritate, adeò ut nullæ inferorum portæ queant me ab ea avellere. Item dabit, ut possim esse contemptore animo adversus tentationes, carcerem, & supplicium diræ mortis. Quemadmodum videmus Christum ipsum passum esse propter dilectos suos, nimirum relinquens nobis exemplum, ut propter ipsum nostrámque salutem patienter omnia sufferamus; ipse enim est Deus, nos creaturæ ejus, ipse Dominus, nos servi ejus, ipse universi mundi Dominus, & nos homunculi infirmi ejus, ipse nulla re egens, nos egentes, ipse passus, cur & nos non pateremur? præsertim quum nostra passio sit purgatio peccatorum? Profectò impossibile est ut pereat, quicunque in eum crediderit, & permanserit in ejus veritate. Proinde dilecti, orate instanter, si modò sit ad ejus gloriam, ut det mihi Spiritum, qui efficiat, ut constistam in ejus veritate, & liberet me ab omni iniquitate. Porrò si mea mors illustratura est ejus gloriam, accelereret eam, atque det gratiam, ut æquo animo, hoc quicquid est mali, perferre queam. Si verò salutis meæ magis commodum fuerit, ut ad vos revertar, hoc rogabimus Deum, ut ad Concilium profectus, revertar sine iniquitate, hoc est, ne quid imminuam de Euangelii Jesu Christi veritate, adeò ut valeamus ejus veritatem purius subinde agnoscere, & Antichristi doctrinam extirpare, nostrisque fratribus bonum exemplum, quod honestè imitentur, relinquere. Jam fortè Pragæ me porrò non visuri estis. Si autem omnipotens Deus, pro sua voluntate dignabitur me reddere vobis, animo eò hilariore in lege Dei proficiemus, maximè verò quum in æterna gloria congregati fuerimus. Deus est misericors & justus, & dat pacem suis hic & post mortem. Custodiat vos, qui purgavit nos oues suas sancto suo atque pretioso sanguine, qui sanguis est salutis nostræ testis æternus: & largiatur vobis, ut possitis implere ejus voluntatem, & cum ei satisfeceritis, ut pacem habeatis & gloriam æternam, per Dominum nostrum Jesum Christum, qui est Deus perpetuus, & homo verus, natus ex Maria Virgine. Cui est gloria & erit in perpetuum, cum omnibus qui permanserint in ejus veritate.

Alia ad Populum scripta Epistola, è vulgari versa.

Charissimi, rogo vos qui juxta legem Dei inceditis, ne abjiciatis curam salutis animarum vestrarum, cum verbum Dei audientes intelligatis, ne Pseudo-apostoli vos decipiant, qui hominum peccata non reprehendunt, sed elevant. Presbyteris blandiuntur, populi peccata non ostendunt, seipsos magnificiunt, sua opera prædicant, ii virtutem suam mirificè extollunt, sed Christum dominum in humilitate, inopia, cruce, & multifariis afflictionibus imitari non dignantur. De quibus prædixit clementissimus Salvator, inquiens, Surgent pseudo-Christi & pseudo-Prophetæ, multòsque seducent. Et cùm dilectos suos prænonens, ait, Cavete vobis à pseudoprophetis, qui veniunt ad vos in vestitu ovium, sed intrinsecus sunt lupi rapaces: à fructibus ipsorum agnoscetis eos. Et quidem valdè opus est Christi fidelibus, ut diligenter sibi caveant ac prospiciant: nam ut Salvator ipse dicit, Etiam electi, si fieri posset, in errorem inducentur. Proinde dilectissimi vigilate, ne Diaboli insidiis circumveniamini. Eò autem circumspectiores vos esse oportet, quo magis vobis Antichristus negotium facessit. Judicium extremum propè est, mors absorbet multos: at electis Dei filiis appropinquat Regnum Dei, quia pro illis tradidit corpus suum. Ne timeatis mortem, diligite vos invicem, perseverate in intelligen-

tia

Digitized by Google

tia bona voluntatis Dei, sine intermissione, dies judicii terribilis & horrendus semper vobis ob oculos versetur, ne peccetis: deinde vita aeterna gaudium, ad quod vobis enitendum est. Praeterea passio Salvatoris nostri, ut cum ipso & pro ipso libenter, quicquid sit, feratis. Nam si illius afflictiones & crucem animo reputabitis, nihil vobis grave accidet, & libenter locum dabitis tribulationibus, maledictis, convicijs, verberibus & vinculis, ut res postulet, vitam pro sanctissima ipsius veritate impendere non dubitetis. Scitote charissimi, Antichristum in vos irritatum, varias excogitare persecutiones: multis autem ne pilo quidem nocuit, quemadmodum meo exemplo docere possum, quantumvis vehementer mihi sit infensus. Quapropter vos omnes roga, ut precibus vestris apud Deum pro me intercedatis, quò mihi intelligentiam, tolerantiam, patientiam & constantiam, ne unquam à Divina ejus veritate desciscam, suppeditet. Ille me jam Constantiam perduxit. In toto autem itinere apertè & manifestè, ut Dei servum decet, nomen meum professus sum, nullibi occultus egi: sed non alio loco pestilentiores ac manifestiores hostes offendi, quos nec ibi habuissem, nisi Bohemici nonnulli impostores, ob beneficia accepta, & avaritia capti, ostentantes persuasissent, me populum à certa via seducere. Sed bona me spes habet, fore ut per misericordiam Salvatoris nostri, & vestras orationes, in irrefragabili Dei veritate usque ad extremum spiritum fortiter perdurem. Magister Iohannes Hus servus Dei in spe.

Hanc Epistolam scripsit Johannes Hus propria manu Constantiæ, in carcere, ad commonefaciendum & consolandum Regem atque regnum Bohemiæ, ne deserant veram doctrinam Evangelii.

MAgister Johannes Hussius, in spe servus Dei, omnes fideles Bohemos, qui diligunt Deum, optat in Dei gratia esse & mori, tandemque pervenire ad vitam aeternam, Amen.

Qui praestis aliis, divitésque & pauperes in Deo dilecti & fideles, obsecro vos & moneo, ut Deo obtemperetis, verbum ejus magnificetis, & libenter audiendo, reipsa praestetis. Obsecro, ut adhaereatis veritati Dei, quam ex lege ejus & sermonibus Sanctorum scripsi & concionatus sum. Obsecro etiam, si quispiam, sive in publicis concionibus, sive in colloquutionibus privatis, aliquid a me audiverit, aut scriptum legerit, quod sit contra veritatem Dei, ne id sequatur, quanquam nihil unquam hujusmodi me vel loquutum esse, vel scripsisse mihi conscius sum. Obsecro praeterea, si quis levitatem, sive in sermone meo, sive in moribus aliquando animadverterit, ne illam imitetur, sed oret pro me Deum, ut id peccatum levitatis mihi condonet. Obsecro, ut sacerdotes bonorum morum ametis, praferatis aliis, & honoretis, praecipuè eos qui in verbo Dei desudant. Obsecro ut caveatis vobis à fraudulentis hominibus, maximéque à sacerdotibus impiis, de quibus Salvator dicit, quod sint in vestitu ovium, intrinsecus autem lupi rapaces. Obsecro dominos, ut suos subditos pauperes tractent humaniter, regántque justè. Obsecro cives, ut in suo genere vitæ, cum conscientia bona versentur. Obsecro opifices, ut sua artificia diligenter exerceant, ut eis cum timore Dei utantur. Obsecro servos, ut suis heris fideliter serviant. Obsecro magistros, ut ipsi honestè viventes, discipulos bene & bona fide instituant, docentque eos, primùm ut Deum timere discant, deinde propter gloriam Dei & utilitatem rerum publicarum, propriámque salutem, non autem propter avaritiam & hujus mundi honores, in honestas disciplinas incumbant. Obsecro studiosos scholæ publicæ, & omnes alios scholasticos, ut in honestis rebus omnibus obtemperent suis magistris, eósque imitentur, utque cum magna diligentia studeant, quò utiles esse possint ad gloriam Dei illustrandam, & ad salutem tum suam, tum aliorum hominum. Obsecro vos simul omnes, ut generosis dominis, domino Bohuslao Dubensi, domino Iohanni Chlumensi, domino Henrico Plumlovio, domino Vylemo Zagecio, domino Nicolao, & aliis dominis Bohemis, Moravis & Polonis, gratias agatis, utque vobis omnibus grata sit eorum sedulitas: propterea quòd tanquam strenui defensores Dei veritatis, opposuerunt se sæpius totis illi Concilio, pro liberatione mea omnibus viribus cum eo contendentes, præsertim D. Wenceslaus Dubensis & Johannes Chlumensis. Illis quacunque referent, fidem habete: illi namque erant in Concilio, quum respondebam per plures dies. Illi sciunt, qui Bohemi, & quàm multa & indigna adversum me protulerint: quo pacto congregatio illa contra me vociferabatur. Ego autem, ut dabam responsa ad omnia de quibus interrogabar. Obsecro vos etiam, ut pro Rege Romanorum & vestro, ejusque uxore Regina vestra, Deum oretis, ut misericors Deus cum illis vobiscum maneat nunc, & deinde in vita aeterna, Amen.

Hanc Epistolam scripsi vobis ex carcere & in vinculis, expectans postridie hujus diei, qua scripta est, Conciliis sententiam de morte mea, habénsque plenam fiduciam in Deo, quòd non deseret me, neque sinet me veritaeem suam abnegare, & errores, quos contra me falsi testes malitiosè comminiscuntur, revocare. Quàm clementer Dominus Deus mecum agat, mecumque sit in mirabilibus tentationibus, cognoscetis, cùm in gaudio futuri seculi auxilio Christi una conveniemus. De magistro Hieronymo, dilecto socio meo, non aliud audio, quàm quod in vinculis duris detineatur, expectans mortem, quemadmodum & ego, idque propter fidem, quam gnaviter Bohemis ostendebat. Bohemi verò crudelissimi nostri hostes, tradiderunt nos in aliorum hostium potestatem & vincula, obsecro ut pro illis Deum oretis. Adhac obsecro vos, præcipuè Pragenses, ut templum Bethlemiticum ametis, detísque operam, quamdiu Deus conceserit, ut in eo verbum Dei concionetur. Propter illum enim locum Satanas iratus est, & contra illum parochos & canonicos concitavit, animadvertens quòd in eo regnum suum infirmaretur. Spero in Deum, quòd illam eadem sacram servabit, quamdiu volet, faciétque in ea profectum verbi sui majorem per alios, quam fecit per me imbecillem. Obsecro etiam, ut vos mutuò diligatis, & neminem prohibentes à veritate Dei, curetis ne probi vi opprimantur. Data die Lunæ, noctu ante Viti, per bonum & fidum Germanum.

Hac Epistola ostendit suis, cur Deus non patiatur perire suos, afferens varia exempla.

DEus vobiscum. Multæ causæ, charissimi in Deo dilecti amici, in eam opinionem me adduxerunt, ut literas, quas proximè ad vos dedi, postremas esse putarem, propter instantem mortem.

Nunc autem cognitâ ejus dilatione, ducens loco oblectationis, quòd licet mihi vobiscum per literas colloqui, iterum vobis scribo, ut sic saltem meam erga vos ostendam gratitudinem. Quòd autem ad mortem attinet, Deus novit cur differat & meam, & mei charissimi Fratris magistri Hieronymi, quem spero sanctè & sine culpa moriturum: sciòque nunc etiam magis strenuè eum agere & pati, quam me miserum peccatorem. Concessit nobis Deus longum tempus, ut melius peccata nostra nobis in memoriam reduceremus, & ageremus fortiori animo pœnitentiam. Concessit nobis tempus, ut longa & magna tentatio deleret gravia peccata, & adferret consolationem. Concessit nobis tempus, in quo recoleremus nostri Regis, Domini nostri Jesu Christi misericordis horrenda opprobria, & pensitaremus crudelem mortem, sicque aquiori animo mala perferremus: præterea, ut in memoria teneremus, non dari immediatè gaudia vitæ futuræ post gaudia hujus mundi: sed quòd per multas tribulationes Sancti intraverunt in Regnum Cœleste. Quidam enim eorum sunt frustratim concisi, quidam terebrati, alii cocti, nonnulli assati, alii vivi excoriati, vivi terra obruti, lapidati, cruci affixi, triti inter molares lapides, huc atque illuc tracti usque ad necem, in aquis submersi, combusti, laqueo suffocati, frustatim decerpti, & ante mortem probris affecti, macerati in carceribus & vinculis: & quis potest omnia omnium Sanctorum tormenta ac supplicia describere, quæ sub veteri & novo Testamento propter veritatem Dei pertulerunt, præcipuè, qui sacerdotum malitiam exprobraverunt, & contra illam sunt concionati? mirúmque erit, si quis etiam nunc impunè feret, fortiter resistendo perversitati, præsertim sacerdotum, quæ non patitur reprehensionem. Et gaudeo, quòd jam meos libros coacti sunt legere, in quibus malitia eorum utcunque depicta est. Sciòque quòd eos perlegerunt accuratius, quam sacrum Euangelium, volentes invenire errores. Opitissime Christe, trahe nos debiles post te: da Spiritum promptum, cor impavidum, fidem certam, spem firmam, charitatem perfectam, ut pro te exponamus patientissimè & cum gaudio vitam nostram, Amen. Scriptum in carcere. Joannes Hus in spe servus Jesu Christi.

Confirmat suos hac Epistola, ne terreantur, propterea quòd ejus libros igni tradendos judicaverit Concilium.

Monendos vos esse duxi, charissimi, ne paveatis, néve terreamini, eò quòd adversarii libros meos conburendos decreverint. Sitis memores, quomodo Hieremiæ Propheta conciones combusserint Israëlitæ: non tamen quod in eis prophetatum erat, evitaverint. Post combustionem enim illarum, præcepit Deus eandem prophetiam, imò auctiorem conscribere; quod & factum est. Nam Hieremias in carcere sedens, dictabat, & Baruch, qui ei erat à manibus, excipiebat. Hoc scriptum est aut 35. aut 40. capite visionis Hieremiæ. Scriptum est etiam in libris Machabæorum, quòd exurebant legem Dei impii, & eos, qui eam habuerant, trucidabant.

Post deinde sub Novo Testamento, Sanctos comburebant, cum libris Divinæ legis. Cardinales condemnaverunt, & igni tradiderunt quosdam libros Sancti Gregorii, & omnes tradidissent, nisi à Deo per Petrum, Gregorii ministrum, essent defensi. Sanctum Chrysostomum, licet duo concilia sacerdotum hæreticum pronuntiaverint, tamen misericors Deus eorum mendacium, post mortem illius aurei oris, fecit manifestum. Hæc habentes præ oculis, cavete ne præ timore meos libros non legatis, & tradatis eos adversariis ad comburendum. Mementote dicti Salvatoris clementis, quo nos præmunitos esse voluit; Erit, inquit, ante diem judicii tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi, ad hoc usque tempus, neque fiet: ita ut in errorem inducantur, si fieri possit, etiam electi Dei. Sed propter hos, decurtabuntur dies illi. Horum memores, charissimi, sitis imperterriti. Confido enim in Deo, quod schola illa Antichristi vos reformidabit, sinétque esse quietos. Neque Concilium Constantiense ad Bohemiam proficiscetur, nam puto multos ex illis, qui in eo sunt, prius morituros esse, quàm à vobis libros meos extorserint. Et ex Concilio per partes mundi, huc atque illuc more ciconiarum dispergentur, cognoscéntque adveniente hyeme, quod egerunt in æstate. Considerate quòd suum caput Papam, propter quadam horrenda scelera, dignum morte judicaverunt. Agitedum, respondete ad hæc prædicatores, qui concionamini quòd Papa sit Deus terrestris, quòd possit sacra divendere, ut dicunt jurisperiti, quòd sit caput totius Ecclesiæ Sanctæ, eam optimè administrando: quòd sit cor Ecclesiæ, eam vivificando spiritualiter: quòd sit fons ex quo promanat omnis virtus & bonitas: quòd si sol Ecclesiæ sancta: quòd sit refugium tutissimum, ad quod quemlibet Christianum confugere oporteat. En caput illud jam gladio amputatum, jam fons ille siccatus, sol obscuratus, cor extractum abjectúmque, ne quispiam ad illud refugiat. Concilium caput illud hujus etiam sceleris condemnavit, quòd indulgentias, episcopatus, & id genus alia divendebat. Sed illi eum condemnaverunt judicio, quorum multi ab eo emptores talium rerum extiterant, & vicissim aliis eas vendendo, mercaturam exercuerunt. Aderat ibi Joannes Episcopus Litomyslius, qui bis Episcopatum Pragensem emere conabatur: sed alii eum anteverterunt. ô homines perditos! cur prius trabem ex oculo suo non ejecerunt, cum jus eorum dicat, Quisquis dignitatem aliquam argento consecutus fuerit, ea privetur? Venditor igitur & emptor, quique interponebat se illi contractui, palàm estote condemnati. Sic Sanctus Petrus condemnavit & fecit anathema Simonem, volentem emere virtutem Spiritus Sancti. Hi venditorem anathema fecerunt, & condemnaverunt, ipsi autem emptores & hujus contractus assensores sunt sine periculo. Quid, quòd domi suæ mercatum hunc exercent? Constantiæ enim est unus Episcopus, qui emit, & alter qui vendidit. Papa autem, qui approbavit factum, ab utroque munera accepit; ita fit, ut scitis, etiam in Bohemia. Utinam dixisset Deus in concilio illo, qui ex vobis est sine peccato, is ferat sententiam adversus Papam Joannem; procul dubio, alius post alium exivisset. Cur ante hunc istius casum, genua ante eum flectebant, ejus pedes osculabantur, sanctissimúmque nominabant, cum viderent hæreticum esse, homicidam esse, perditum peccatorem esse, quæ omnia de eo jam palam fecerunt? Cur Cardinales in Papam eum elegerunt, cùm scirent ipsum occidisse patrem sanctissimum? Cur permiserunt ei in sacris negotiari tum, cùm jam Papæ officium sustinebat? nam ideo ei à consiliis sunt, ut eum recta moneant;

annon

annon & ipsi horum criminum aquè rei sunt ac ille? Quandoquidem hæc nonnulla vitia in eo ferebant, quorundam autem participes erunt: cur priusquam Constantia profugerat, nemo quicquam ausus est ei objicere, sed omnes ut sanctissimum patrem metuebant? Cùm autem secularis potestas, sic permittente aut volente Deo, eum comprehendisset, tum primùm conspiraverunt, ne ullo modo à morte liberaretur. Jam certè malitia, abominatio, & turpitudo Antichristi revelata est in Papa, & in aliis hujus concilii. Jam fideles servi Dei possunt intelligere, verba quid sibi velint Salvatoris, qui dicit, Cùm videritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele, &c. qui potest capere capiat; certè abominatio maxima est superbia, avaritia, simonia, in loco deserto, hoc est, dignitate, quæ est deserta à bonitate, ab humilitate, & aliis virtutibus, ut nunc clarè videmus in illis, qui constituti sunt in aliquo magistratu & dignitate. ô quàm gratum esset, si per tempus liceret mihi improbitates nunc cognitas patefacere, ut fideles servi Dei possent eas cavere! Sed spero in Deum, quod mittet post me magis strenuos, & nunc sunt, qui melius patefacient malitiam Anti-Christi, & exponent animas suas ad mortem, propter veritatem Domini nostri Jesu Christi, qui & vobis & mihi daturus est gaudium vitæ æternæ. Scripta Epistola in die Sancti Joannis Baptistæ in carcere, in compedibus, in illa meditatione, quòd Sanctus Joannes in vinculis carceris decollatus sit propter verbum Dei.

Recenset terriculamenta somniorum, quibus varie affectus est, etiamsi eventus probaverit, omnia somnia vera fuisse.

DOminus vobiscum, consilium Domini diligo super aurum & topasium, unde spero de misericordia Jesu Christi, quod dabit mihi spiritum suum, ad standum in veritate. Oretis Dominum: nam spiritus promptus est, caro autem infirma. Dominus omnipotens sit merces æterna dominorum meorum, qui constanter, firmiter & fideliter stant pro justitia, quibus dabit Dominus Deus in regno Bohemiæ cognoscere veritatem, quam, ut sequantur, necesse est eos redire in Bohemiam, postponendo vanam gloriam, & sequendo regem, non mortalem, miserum, sed Regem gloriæ, qui dat vitam æternam. ô quàm grata fuit manus porrectio Domini Joannis! qui non est verecundatus mihi misero manum porrigere, tam abjecto hæretico & inferrato, & quasi ab omnibus inclamato. Jam fortè non multa loquar vobiscum: ideo salutetis tempore quo videbitis omnes fideles Bohemos.

Paletz venit ad me in carcerem, ejus salutatio in maxima mea infirmitate fuit ista coram commissariis. Quòd non surrexit periculosior hæreticus à nativitate Christi, quàm Wicleff & ego. Item dixit, quòd omnes qui meum sermonem visitaverunt, sunt infecti ista hæresi: Substantia panis materialis remanet in Sacramento altaris. Cui dixi, ô Magister, quàm, graviter me salutasti, & quàm graviter peccas! Ecce moriar, vel fortè comburendo comburar, quid ergo muneris dabitur tibi in Bohemia? Istud fortè non debui scribere, ne videar ipsum malè odisse. Semper habui in corde meo, Nolite confidere in Principibus, &c. Et iterum, Maledictus homo, qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum.

Sciatis pro certo, quòd magnam pugnam habui cum somniis, ne ad ipsa exclamarem. Nam evasionem Papa antea somniaveram. Et post narrationem Dominus Joannes statim in nocte dixit, Vobis Papa redibit. Deinde etiam captivitatem magistri Hieronymi, licet non in forma. Omnes carcerationes quò ducar, & qualiter patuerunt, licet non in forma. Serpentes multi sæpius apparuerunt, habentes capita etiam in cauda, sed nullus potuit me mordere: & multa alia. Ista scribo, non quòd me æstimem Prophetam, aut me extollam, sed ad dicendum vobis, quòd habui tentationes in corpore & in mente, & maximum timorem, ne transgrederer mandatum Domini Jesu Christi. Jam recogito verbum magistri Hieronymi, qui dixit. Si venero ad Concilium, æstimo quòd non revertar. Ad me etiam dixit quidam bonus sartor, Andreas Polonus, valedicendo mihi, Deus sit tecum: vix enim, sicut mihi videtur, redibis incolumis, charissime & constantissime in veritate Domine Joannes: det tibi Rex, non Hungariæ, sed cælestis, omnia bona, pro tua fideli & diligenti, quam a te didici, doctrina.

ô Sancte Deus, quàm latè potentiam & crudelitatem extendit Antichristus! Sed spero quòd abbreviabitur potentia sua, & amplius denudabitur iniquitas ejus in fideli populo. Deus omnipotens confirmabit corda suorum fidelium, quos elegit ante mundi constitutionem, ut accipiant immarcessibilem gloriæ coronam. Et furat quantum velit Antichristus, tamen non prævalebit contra Christum, qui illum interficiet spiritu oris sui, ut ait Apostolus, & tunc liberabitur creatura à servitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei, ait Apostolus, subdens, Nosipsi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei expectantes, redemptionem corporis nostri. Valde me consolatur illud verbum Salvatoris nostri, Beati eritis cùm vos oderint homines & cùm separaverint vos, & exprobraverint, & ejecerint nomen vestrum tanquam malum, propter Filium hominis. Gaudete & exultate: ecce enim merces vestra est multa in cælis. Joannes Hus in spe servus Jesu Christi, à cujus spe nunquam potuit me diabolus separare, nec separabit etiamsi sim in vinculis & carcere, stans in præsentis vitæ litore, expectans in crastina diram mortem, quæ ut spero purgabit mea peccata per Christum filium Dei vivi, amen.

DATIS:

GEtrouwe en beminde Broeders; Gy weet hoe getrouwelijk ik U L. nu een tijd lang onderweſen hebbe, u alleen onderrigtende in Gods ſuyvere Woord, ende niet lerende ſodanige dingen, die vremt ſijn van het gelove Chriſti, noch u enige valſche lere voorhoudende; want ik heb altijd getracht na u heil en zaligheid; Ik ſoek die ook als noch, en ſalſe ſoeken ſo lang als ik leve. Ik had wel voor my genomen, om het Woort des Heeren u nochmaals te verkondigen, eer ik na het Concilie van Conſtants hene trok; voorts te wederleggen de valſche getuygeniſſen en getuygen, door toedoen van dewelke ſy van voornemens ſijn, my in 't lijden te brengen; maar de kortheid des tijds heeft my ſulx verhindert; hier namaals ſal ik 't ſelve doen. Dewijl gy dan ſulx van my weet, ſo denkt, noch gelooft niet, dat ik om enige valſche lere kwalijk gehandelt ſal werden; Volhard in de Waarheid, en vertrout op de barmhertigheden des Heeren; welke waarheid God onder u-lieden heeft gegeven, om van u-lieden gekent,

Digitized by Google

en van my als een trouw prediker voor geſtaan te werden. Wacht u voor valſche Leraars. Ik heb nu brieven van vry geleide van den Koningh, en ſal daar mede vertrekken na een groot getal mijner bitterſte vyanden; en datſe ſulx ſijn, ſal klaarlijk blijken, wantſe ſullen met een vyandich herte valſe getuygeniſſe tegen my ſpreken. In het Concilie ſelfs ſal ik veel meer vyanden vinden, als'er tegen de ſalichmaker ſelfs opgeſtaan ſijn, en die ſullen beſtaan, eerſt uyt Biſſchoppen en Leer-meeſters, en vervolgens uyt de Princen deſer Eeuw, en uyt de Schrift-geleerden en Phariſeen; maar ik vertrouw op God, mijn almachtigen Schepper, niet twijffelende, of hy ſal my om ſijne belofte wille, en om u vierich gebed, wijsheid en voorſichtigheid lenen, en den mont openen, op dat ik machtich moge ſijn, hun te wederſtaan; en daar benevens ſijnen Heyligen Geeſt, op dat ik in ſijne waarheid mach volharden, en de poorten der helle my daar van niet mogen afrukken. Die God ſal my kracht geven, dat ik alle de verſoekingen, ja de banden en wrede doot ſelfs mach verachten; gelijk we ſien dat Chriſtus ſelfs geleden heeft, om ſijner beminden wille, ons daar mede een voorbeelt nalatende, dat we voor hem en voor onſe ſaligheid alles ſouden lijden; want hy is onſe God, wy ſijn het maakſel ſijner handen; hy onſe Heere, wy ſijne Knechten en Dienaren; hy een Heerſcher over de gantſe aarde, wy niet anders dan arme aard-wormen; hy alles beſittende, en wy aller dingen behoeftich; en dewijl hy geleden heeft, waarom ſouden wy ook niet lijden? voornamentlijk daar ons lijden een ſuyveringe onſer ſonden is. Voorwaar 't is onmogelijk, dat die gene ſoude verloren gaan, die in hem gelooft, en in ſijne waarheid volhart ſal hebben. Daarom, beminde broeders, biddet volſtandichlijk, ſo het maar tot ſijner eere mach ſtrekken, dat hy my ſijnen Geeſt geve, die my in de waarheid doe ſtaande blijven, en van alle ongerechtigheid bevryde. Vorders dat ſo mijn doot ſijn heerlijkheid kan verbreiden, dat hy die verhaaſte, en my de genade verlene, dat ik al de kwalen die my aanſtaande ſijn, geduldich dragen mach. Maar ſo het my ſaliger mochte ſijn tot u-lieden weder te keren, ſo bid ik dat van God, dat ik derwaarts gereiſt ſijnde, daar weder mach van daan komen buyten ongerechtigheid, dat is, dat ik niets verkorte aan de waarheit van Chriſti Euangelium; ſo datwe daar door machtich mogen ſijn, die ſelve waarheit ſuyverder te erkennen, de lere van den Anti-Chriſt uyt te roeyen, en onſe broeders een goet voorbeelt, om van hun heiliglijk nagevolcht te werden, na te laten. Nu ſult gy my mogelijk niet meer tot Prage ſien; maar ſo God de almachtige na ſijnen wille my aan u-lieden weder geven mochte, ſo ſullen wy des te blymoediger in Gods Wet vorderen, doch allermeeſt alswe in de ewige heerlijkheid te ſamen vergadert ſullen ſijn. God is barmhertich en rechtvaardich; hy geeft de ſijne vrede hier en hier namaals; hy beware u, die ons ſijne ſchapen met ſijn dierbaar bloed gereinigt heeft, welk bloet een ewich getuyge is onſer ſaligheid; hy geve u, dat gy ſijnen wille moocht volbrengen, en dat gy ſulx gedaan hebbende, vrede en ewige heerlijkheid moocht erlangen, door onſen Heere Jeſum Chriſtum, die een ewich God is, en waarachtich menſch, geboren uyt de Maagt Maria; welken de eere en heerlijkheid toekomt tot in alle ewigheid, met allen den genen, die in ſijne waarheid ſullen hebben volhardet.

Twede Brief aan de Gemeente geſchreven.

BEminde Broeders; Ik bid u, die na Gods Wet wandelt, dat gy doch de ſorge van de ſaligheid uwer Zielen niet varen laat; dewijl gy uyt Gods Woort gewaarſchout ſijt, dat gy u niet door valſche Apoſtelen ſult laten bedriegen, die de ſonden der menſchen niet beſtraffen, maar op den troon ſetten; ſy vleyen de Outſten; ſy vertonen de ſonden des volx niet, ſy maken hun ſelfs groot, ſy roemen hunne werken, ſy verheffen hunne deugden, maar ſy verwaardigen ſich niet den Heere Chriſtum in nedrigheid, armoede, kruys en rampen na te volgen. Van hun is't dat de Salichmaker voorſecht heeft, daar ſullen valſche Chriſti en valſche Propheten opſtaan, enſe ſullen vele verleiden; en daarom waarſchoude hy ſijne uytverkoorne, wacht u van de valſche Propheten, die tot u in ſchaapskleederen komen, maar van binnen grypende wolven ſijn, aan hunne vruchten ſult gyſe kennen; waarlijk de gelovige ſelfs moeten ſich wel wachten en voor ſich ſien; want ſo als de Salichmaker ſelfs ſecht, ook de uytverkoorne, ſo het mogelijk was, ſouden ſelfs verleidet werden. Daarom mijn beminde broeders waakt, op dat gy niet in des Satans ſtrikken valt. En gy behoorde ſo veel te omſichtiger te ſijn, hoe u den Anti-Chriſt meerder kwaat brout; het laatſte oordeel is na by; de doot neemt vele wech; maar het Koningrijke Gods nadert voor ſijne kinderen, om dat hy ſijn lichaam voor hun gegeven heeft. Vrees de doot niet; bemint malkanderen; volhart in het verſtant van de goede wille Gods, ſonder onderlatinge; hou de verſchriklijke dach des Oordeels altijd voor ogen, op dat gy niet ſondicht; mitsgaders de vreugde van het ewige leven, daar gy na trachten moet; eindelijk ook het lijden van onſen Heer en Salichmaker, op dat gy met en voor hem alles blymoediglijk draacht. Want ſo gy ſijn lijden en ſmerte overweecht, ſo ſal u niets ſwaar te voren komen, en gy ſult blymoedichlijk alle rampen, laſteringen, ſlagen en banden dulden, ſo dat gy ſelfs, ſo het de noot vereiſt, u leven gaarne voor ſijn Heylige Waarheid ſult op-offeren. Weet, mijn lieve broeders, dat den Anti-Chriſt tegens u gaande is, en alderley vervolgingen tegens u voor heeft; maar daar ſijn'er vele, die hy tot noch toe in 't minſte niet heeft konnen beſchadigen, gelijk aan my blijkt, hoe verbolgen hy ook op my ſijn mach. Daarom ſo bid ik u alle, ſendet uwe gebeden Hemelwaarts voor my, en ſmeekt Gode, dat hy my verſtant, gedult, lijdſaamheyt en volſtandigheyt verlene, op dat ik noyt van ſijn Heylige Waarheyt af en wijke. Hy heeft my nu hier tot Conſtants gebracht; op de gantſe reiſe, heb ik my, als een dienſtknecht Gods betaamt, betuygt te ſijn die ik was; nergens heb ik mijn naam verborgen gehouden; maar nergens heb ik ook boſer en openbaarder vyanden gevonden; die ik niet gehad ſoude hebben, ſo niet enige Boheemſche bedrie-

Digitized by Google

driegers, door gierigheyt aangeſet ſijnde, afgegeven hadden, dat ik het volk van den rechten wech afleide. Maar ik leef in hope, dat ik door de barmhertigheyt van mijn ſalichmaker, en om uwe gebeden, in Gods onwankelbare waarheyt tot den laatſten adem toe volharden ſal. Meeſter *Johan Hus*, Gods dienſtknecht in hope.

De volgende Brief heeft Johannes Hus tot Conſtants in de gevangenis met eigen handen geſchreven, om den Koning en het Rijk van Bohemen te trooſten en aan te moedigen, datſe dog de ware lere des Evangelii niet verlaten ſouden.

MEeſter Johannes Hus, Gods dienſtknecht in hope, wenſt alle de gelovige Bohemers, die God liet hebben, datſe in ſijne genade mogen leven en ſterven, en eindelijk tot het ewige leven geraken, Amen.

Gy die over andere geſtelt ſijt, rijken en armen, beminde in Gode, en gelovige, ik bidde en vermane u, dat gy Gode gehoorſaam ſijt, ſijn woort in waarde houdet, en daar na niet alleen luyſtert, maar ook doet. Ik bidde, dat gy de waarheyt Gods blijſt aankleven; welke waarheyt ik uyt ſijn Wet en de Schriften der Heylige Mannen geſchreven en gepredikt hebbe. Ik bidde ook, dat ſo yemant, 't zy in openbare predikinge, 't zy in byſondere 't ſamenſpraken yets gehoort of geleſen mocht hebben, 't geen tegen Gods waarheyt mocht ſtryden, dat hy ſulx niet na en volge, hoewel ik my ſelfs niet bewuſt ben, yets ſodanich geſchreven of geleert te hebben. Ik bidde, ſo yemant enige lichtvaardigheyt in mijn ſpreken of manieren mocht gemerkt hebben, dat hy my daar in niet gelijk zy, maar God voor my bidde, dat hy my die ſonde vergeve. Ik bidde, dat gy de vrome Leraars bemint, boven andere eert en acht, voornamentlijk de ſodanige, die in het Woort des Heeren yveren. Ik bidde, dat gy u wachten wilt, van de mannen des bedrogs, voornamentlijk van godloſe herders, van dewelke de Salichmaker ſeyt, datſe in ſchaapskleederen komen, maar inwendich grijpende wolven ſijn. Ik bidde u, Overheden, dat gy uwe arme onderdanen ſacht handelt, en rechtmatichlijk regeert. Ik bid u, burgers en onderdanen, dat gy elk in u beroep, met een goede gewiſſe wandelt. Ik bid u, arbeits-luyden, dat gy u hant-werk naarſtichlijk waarneemt, en het ſelve in de vreſe des Heeren doet. Ik bid u, knechten, dat gy uwe Heeren trouwelijk dient; Ik bid u, meeſters dat gy eerbaar leeft, en uwe leerlingen na behooren onderwijſt, hun lerende eerſt en voor al, datſe God vreſen, en dan vervolgens, datſe alleen om de eere Gods, het algemene beſt, en hun eigen ſaligheyt, en niet uyt geltſucht, en wereltſche eer, hun ſelfs tot eerlijke kunſten en Studien overgeven. Ik bid u, ſchoolgangers en leerlingen, dat gy uwe meeſters in alles wat goed en eerlijk is gehoorſaamt, hun navolcht, naarſtichlijk ſtudeert, op dat gy bekwaam moocht werden, om Gods eere te verbreiden, tot uwe eigene en anderer Zaligheyt; Ik bid u alle, dat gy dankbaarheyt wilt bewijſen, aan die Edelmoedige Heeren Bohuſlaus van Duba, Johannes van Chlum, Henricus Plumlou, Vylemus Zager, en andere Boheemſche, Moraviſche, en Poolſe Heeren meer, en dat gy hunnen yver en naarſtigheyt dankelijk erkent; want ſy hebben ſich dikwils als dappere voorvegters van Gods waarheyt, tegen het gantſe Concilie aangekant, hun uytterſte beſt doende, dat ik op vrye voeten mocht geſtelt werden, voornamentlijk beide de eerſt genoemde. Geloof hun, in alles datſe u ſullen verhalen; want ſy waren in het Concilie tegenwoordich als ik antwoorden moeſt vele dagen lang. Sy weten, wat het voor Bohemers geweeſt ſijn, die ſo veel kwaat tegen my ingebracht hebben; en hoe de gantſe vergaderinge tegen my aan geſchreeut heeft, en hoe ik op alles geantwoort hebbe. Ik bidde ook dat gy voor den Roomſchen Koningh, u Heer, en voor ſijn Gemaalin, u Koninginne, bidden wilt, dat God hun genadich ſijn, en met hun, en u al te ſamen blijven wil, in dit, en hier namaals in het toekomende leven, Amen.

Deſen Brief heb ik u uyt mijn gevangenis geſchreven, verwachtende op morgen de ſententie des doots. Ik heb een volkomen vertrouwen op God, dat hy my niet ſal verlaten, en dat ik ſijn waarheyt niet verlochenen, noch de dwalingen, die de valſche getuygen ſo boosaardich tegen my verdicht hebben, wederroepen ſal. Wanneerwe eens te ſamen de vreugde van het toekomende leven ſullen ſmaken, ſo ſult gy weten, hoe genadich God nu met my handelt, en hoe wonderlijk hy is midden in deſe verſoekingen. Van Meeſter Hieronymus, mijn beminden vrient en medebroeder, hoor ik niet anders, als dat hy ſcherpelijk bewaart wert, de doot, gelijk ik ook doe, verwachtende, en dat om 't gelove, 't geen hy den Bohemers getoont heeft. Doch de Bohemers onſe allerwreetſte vyanden hebben ons in de macht en banden van andere vyanden overgegeven; biddet God doch voor hun. Noch bid ik u, voornamentlijk gy inwoonders van Praag, dat hy doch uwe Kerke, genaamt Bethlehem, blijft liefhebben, en u beſte daar toe doet, dat ſo lange als God dat wil toelaten, ſijn woort daar in mach gepredikt werden. Want om die plaats alleen is de Satan verſtoort, en tegen deſelve heeft hy de vyanden gaande gemaakt, ſiende dat aldaar ſijn Rijk ontſenut wierde. Ik hoop op God, dat hy die plaats noch lange bewaren ſal, en dat andere ſijn woort aldaar meer ſullen vorderen, als hy door my, ſijn geringen en ſwakken dienaar gedaan heeft. Ik bidde vroot laatſte, dat gy den anderen lief hebt, niemant van de waarheyt Gods wederhout, en eindelijk ſorchvuldich ſijt, dat de vrome niet met gewelt onderdrukt en werden. Geſchreven des Maandachs 's nachts.

Inde volgende Brief toond hy aande ſijne, waarom God niet en lijd, dat ſijne Kinderen verloren gaan, daar toe hy veel exempelen en voorbeelden bybrengd.

DE Heere zy met Ulieden. Vele redenen, beminde Broeders en Vrienden in Gode, deden my geloven, dat de jonxte Brief, die ik aan ulieden ſchreef, de laatſte ſoude zijn, en dat mijn dood naby was. Nu heb ik gehoord dat deſelve is

Digitized by Google

uytgeſteld, en ik houde het voor mijn grootſte vermaak, door middel van Brieven met ulieden te ſpreken; deſwegen ſo ſchrijf ik aan u om mijn dankbaarheyd ten minſten daar mede te betuygen. Wat de dood belangd, God weet, waarom hy de mijne, en die van mijn lieve Vriend en Mede-broeder Meeſter Hieronymus uytgeſteld heeft, die ik hope dat heiliglijk en ſonder ſchult ſterven ſal; ik weet ook dat hy nu meer lijden moet, als ik ellendige ſondaar. Godt heeft ons een lange tijdt vergund, om te beter onſe ſonden te herdenken, en des te kloekmoediger boete en bekeeringe te doen. Hy heeft ons tijdt vergund, op dat een grote en lange verſoekinge onſe grote en ſware ſonden ſoude uytwiſſchen, en ons trooſt verſchaffen. Hy heeft ons tyd vergunt, om ons ſelfs in gedachte te brengen de afgrijſſelijke ſmaatheden van onſen Koning en barmhertigen Heere Jeſus Chriſtus, om ſijn wrede dood te overwegen, en alſo onſe rampen geduldiger te dragen; daar-en-boven op dat we gedenken ſouden, dat de vreugd van het toekomende leven niet onmiddelijk op die van deſe wereld volgd, maar dat de Heiligen altyt door vele verdrukkingen in het Koningrijk der Hemelen zijn ingegaan. Want ſo zyn ſommige aan ſtukken geſneden, ſommige deurboord, gekookt, gebraden, levendig het vel afgeſtroopt, inde aarde gedolven, geſtenigt, gekruyſt, onder moleſtenen gemorſelt, van een gereten, verdronken, verbrand, geworgd, aan ſtukken geſcheurd, hebbende voor hun dood allerley ſmaadt geleden, en zijnde inde gevankeniſſe ſelfs uytgemergeld. Wie kan alle de pijnen en ſmerten der Heyligen beſchrijven, dieſe onder het Oude en Nieuwe Teſtament voor Godts Waarheyd geleden hebben, voornamentlijk de ſodanige, die de Prieſteren hunne godloosheid verweten, en daar tegen gepredikt hebben? 't Sou wonder zyn, dat nu yemand vry raakte, die de verkeerdheid der Prieſteren, welke niet beriſpt willen zijn, tegen-ſprak. 'k Verblijde my, datſe nu gedwongen zijn mijn Boeken te leſen, als waar in hunne boosheyd ſo naakt afgeſchilderd is; en ik weet, datſe die nauwkeuriger geleſen hebben, als het Euangelium, op hope datſe daar eenige dwalingen in vinden ſouden. O Heere Chriſte, trek ons ſwakke menſchen tot u, geef ons een vaardige Geeſt, een onverſchrikt herte, een ſeker vertrouwen, een vaſte hope, een volmaakte liefde, op datwe alſo met lijdſaamheid en vreuchde ons leven voor u overgeven. Geſchreven in de Gevankeniſſe. Johannes Hus, Chriſti Dienſtknecht in hope.

Inde volgende Brief verſterkt hy de ſijne, datſe dog niet afgeſchrikt en werden, om dat het Concilie ſijn Boecken ten viere gedoemd heeft.

BEminde Broeders, ik hebbe niet willen onderlaten u te vermanen, dat gy niet verſchrikt werdet, ter oorſake dat mijne tegenpartijders mijn Boeken ten viere gedoemt hebben; gedenkt dat de Joden de Predikatien des Propheten Jeremiæ wel verbrand, doch echter niets van't geen deſelve inhielden, ontgaan hebben; want na datſe verbrand waren, heeft Godt deſelve Prophetye wederom wijtlopiger doen ſchrijven, door den ſelven Jeremias, die inde Gevankenis deſelve dicteerde, en door Baruk in ſchrift dede vervatten. 't Selve vinden wy geſchreven in 35. of 40. capittel van't geſichte Jeremiæ; Ook vinden wy inde Boeken der Macchabeen, dat de godtloſen de Wet des Heeren verbrandeden, en die gene, die deſelve bewaard hadden, om't leven brachten. Daar na hebbenſe onder het Nieuwe Teſtament de Heiligen en de Boeken der Goddelijke Wet verbrand; De Cardinalen hebben inſgelijx ſommige Boeken vanden Heiligen Gregorius ten viere gedoemd, en verbrand, en ſoudenſe alle verbrand hebben, ſoſe Petrus, den Dienſtknecht van Gregorius, niet bewaard hadde. Schoon den Heiligen Chryſoſtomus in twee verſcheyde Concilien voor een Ketter verklaart is, ſo heeft echter Godt, na de dood van die gulde mont, hunne leugen openbaar gemaakt. Heb dit voor ogen, en wagt u datge niet bevreeſd zijt mijne Boeken te leſen, en die den tegenpartijders te geven, om verbrand te werden. Gedenkt aan de woorden van onſen Saligmaker, met dewelke hy ons gewapend heeft; Daar ſal, ſegt hy een grote verdrukkinge weſen, hoedanig niet en is geweeſt van't begin der wereld tot nu toe, noch ook niet zijn ſal. So dat ſelfs, ſo het mogelijk ware, de uytverkoorne ſouden verleidet werden, maar om hunnent wille ſullen die dagen verkort werden. Dit dan in gedachte hebbende, mijn beminde, ſo zijt onvertſaagt. Want ik vertrouw op Godt, dat de ſchole des Antichriſtes u in ruſte laten ſal, noch dat het Concilie van Conſtants na Bohemen ſal af-komen; want ik meine dat vele van hun eer ſterven ſullen, eer datſe u mijne Boeken ſullen ontwrongen hebben. Jaſe ſullen als de Oyevaars alomme verſtroyt werden, en als de winter komt ſullenſe weten, watſe inde Somer gedaan hebben. Denk ſlechts, datſe den Paus hun Hooft om ſchriklijke begane ſchelmſtukken, des doods waardig geoordeeld hebben. Antwoord hier eens op gy Predikers, dewelke dagelijx predikt, dat de Paus een Godt op aarden zy; Dat hy het Heylige, gelijk de Regtsgeleerde ſeggen, verkopen kan, dat hy het Hooft vande gantſe Kerk zy, om dat hy deſelve beſtierd; Dat hy het hert vande Kerk is, om dat hy deſelve geeſtelijk levendich maekt; Dat hy de Bron-ader is, daar uyt alle deugd en goetheyd voort-vloeyt; Dat hy de Sonne der Heylige Kerke is; dat hy de allerveyligſte toevlucht is, tot dewelke yder Chriſten ſich begeven moet. Daar ſietge dat hooft nu afgeſlagen, dien aartſchen Godt gebonden, ſijn ſonden en miſdaden opentlijk ten toon geſtelt, die ſonteyne uytgedroogd, die Sonne verduyſterd, dat hart uytgerukt en weg-geworpen, op dat niemant ſijn toevlucht daar toe ſoude konnen nemen. Het Concilie heeft hem deſwegen onder andere mede veroordeeld, dat hy Aflaten, Biſdommen, en diergelijke dingen meer verkoſt hadde; Maar die hem veroordeeld hebben, zijn ſodanige, van dewelke vele ſelfs Kopers van ſodanige dingen waren geweeſt, en die, met deſelve wederom aan andere te verkopen, alſo koophandel gedreven hadden. Johannes Biſſchop van Lutomis was daar tegenwoordig, dewelke tot twee verſcheydene reyſen het Biſdom van Prage had getragt te kopen; maar andere

Digitized by Google

andere waren hem te gauw geweeſt. Verdorvene menſchen! waarom werpen ſy niet eerſt den balk uyt hun eygen ogen, nademaal hun recht uytdrukkelijk mede-brengd, al die enige waardigheit voor gelt verkregen heeft, moet deſelve wederom verlieſen. Dat dan Verkoper en Koper, en die by het Contract tegenwoordig waren, veroordeeld zijn. So wierd Simon door Petrus veroordeeld en vervloekt, wanneer hy de kracht des Heyligen Geeſtes voor Gelt wilde kopen. Deſe hebben den Verkoper wel veroordeeld en vervloekt, maar ſy die de Kopers ſelver zijn, blijven beneffens de Makelaars buyten gevaar. Ja dat meer is, ſy drijven deſe koophandel in hun eigen Plaatſen en Steden; Want tot Conſtans is eene Biſſchop die koopt; En de Paus, die de koop voor goed keurt, ontfangd geſchenken van beyde. En ſo geſchied het ook gelijk gylieden weet in Bohemen. Och, dat Godt in dat Concilie eens geſegd hadde, die van u ſonder ſonde is, ſpreke eerſt het vonnis uyt tegen den Paus Johannes; buyten twijffel ſouw d'eene voor en d'ander na ſig weg-gepakt hebben. Wat bewoog hun, datſe voor dit voorval de knyen voor hem bogen, ſijn voeten kuſten, en hem de naam van Allerheiligſt gaven, daarſe ſagen dat hy een Ketter, doodſlager, en overgeven ſondaar was, 't geenſe nu alles van hem voor den dach gebracht hebben. Waarom hebben de Cardinalen hem tot Paus verkoren, daarſe wiſten dat hy den Alderheiligſten Vader gedood hadde. Waarom hebbenſe hem toegelaten Koophandel te drijven met het Heilige, wanneer hy nu Paus geworden was? Want daarom zijnſe ſijn Raatsluyden, om hem te vermanen tot het gene goet en billik is. Zijnſe dan aan deſelve miſdaad niet ſo wel ſchuldich als hy? nademaalſe d'eene in hem verdroegen, en aande andere mede deelgenoten waren; waarom was'er niemand, die eer hy van Conſtants weechgevlucht was, hem yets dorſt tegen-werpen, maar datſe hem alleen als den Allerheiligſten Vader vreeſden en ontſagen. Niet eerder voor dat de wereldlijke macht hem aangegrepen hadde, door Godts toelatinge, hebben ſy t'ſamen geſtemd, hem te doen ſterven. So dat nu ſekerlijk de boosheidt, vervloekinge en ſchandelijkheit des Antichriſtes in deſen Paus en in andere Leden van het Concilie geopenbaard is. Nu konnen Godts getrouwe Knechten de woorden verſtaan, die de Saligmaker geſegd heeft, wanneer gy ſult ſien den gruwel der verwoeſtinge, waar van geſproken is door Daniel den Propheet, die het leeſt, die merke daar op. Sekerlijk vervloekte hovaardye, gierigheid, toverye, is inde eenſame plaatſe, dat is inde waardigheid, die verlaten en beroofd is van goedheid, nedrigheid, en andere deugden meer, gelijkwe nu klaarlijk in die gene ſien, die in eenige eerampten of waardigheden geſtelt zyn. O! hoe aangenaam ſou 't my zyn, ſo de tijdt my toeliet, de godtloosheden, die my nu bekend zijn, te openbaren, op dat Godts getrouwe Knechten ſich daar voor mochten wachten. Maar ik hope dat Godt na my andere en deftiger Mannen ſenden ſal, gelijk'er nu ook wel ſodanige zijn, die de boosheidt vanden Antichriſt beter aanden dach ſullen brengen, en die hunne Zielen inde dood ſullen geven, om de waarheit Jeſu Chriſti, welke u en my de vreugde des eewigen levens geven ſal. Deſen Brief is geſchreven in 't Gevangen-huys op den dach van Johannes de Doper, onder die bepeinſinge, dat denſelven mede inde Gevangenis om het Woordt Godts onthalſt is geweeſt.

Inde volgende Brief verhaald hy eenige ſijner Droomen, welke de uytkomſte geleert heeft dat waar geweeſt zyn.

DE Heere zy met ulieden. Ik beminne den Raad des Heeren boven goud en koſtelijke geſteentes, en hope deſwegen op Chriſti barmhertigheid, dat hy my ſijn Geeſt verlenen ſal, om inde waarheid ſtaande te blijven. Biddet den Heere; de Geeſt is wel vaardig, maar het vlees is ſwak. Godt de Heere zy de loon ewiglijk van die Heeren, dewelke ſo volſtandig en getrouwelijk de gerechtigheid handhaven; Godt ſal hun geven, datſe de Waarheid in 't Coningrijk van Bohemen mogen kennen; waar toeſe in Bohemen weder komen moeten, verachtende een ydele glorie, en navolgende niet een ellendig en ſterflijk Koningh, maar den Koning der Eere, den Gever van 't eeuwige leven. O! hoe aangenaam was het my, dat den Heer Johannes de Chlum my de handt toereikte; want dat ſchaamde hy ſich niet te doen aan my ellendige, die als een Ketter verworpen en gevangen was, en van elk een tegen-geſproken wierde. Nu ſal ik mogelijk niet veel meer met ulieden ſpreken; daarom ſo bid ik groet doch alle de gelovige Bohemers.

Paletz is by my inde gevangenis gekomen; en dit was voor de Commiſſariſen de groet, die hy dede in mijn grootſte ſwakheid, dat'er zedert Chriſti Geboorte noit ſchadelijker Ketters geweeſt waren, als Wiklef en ik. Ook ſeyde hy, dat alle die mijne Predicatien gehoord hadden, met deſe ketterye beſmet waren geworden, dat de ſelfſtandigheid des Broods in het Sacrament des Altaars blijft. Daar op ik tegens hem ſeide: O! Meeſter, hoe hardelijk groet gy my, en hoe ſwaar ſondigd gy; Ik ſal ſterven, of mogelijk verbrand werden; Wat loon ſult gy in Bohemen daar voor erlangen? Mogelijk had ik dit niet moeten ſchrijven, op dat het niet ſchijnen ſoude, als of ik hem hatede? Ik heb altijd in gedachten gehad, Vertrouwd niet op Princen; en dan, Vervloekt is de man, die op menſchen vertrouwt, en vlees tot ſijnen arm ſtelt.

Weet voor ſeker, dat ik een grote ſtrijd met de Dromen gehad hebbe, om niet enig geluyt op deſelve te geven; Want ſo had ik ook van te voren gedroomd, dat den Paus ſich deur maakte, en na dat ik het verteld hadde, ſo ſeide den Heer Johannes ſtrax inde nacht, den Paus ſal u weder by komen. So heb ik ook gedroomd, dat Hieronymus gevangen wierd genomen, ſchoon juyſt niet op deſelve form; Inſgelijx alle de Gevangenhuyſen daar ik in geſeten hebbe, ſchoon juyſt niet op deſelve form; Dikwils heb ik ook veel Serpenten en Slangen geſien, hebbende hoofden op hare ſtaerten, maar geen van alle kon my bijten, en meer andere diergelijke. Ik ſchrijve dit, niet om dat ik my ſelfs voor een Propheet achte, of ſoek te verheffen, maar om ulieden te ſeggen, dat ik beide

na

Digitized by Google

na lichaam en geeſt verſoekingen gehadt hebbe, en ook met eenen grote vreſe, dat ik mogelijk het gebod vande Heere Jeſus Chriſtus overtreden ſoude. Nu herdenk ik het woord van Hieronymus, als hy ſeyde, ſo ik tot het Concilie kome, ſo gelove ik niet, dat ik daar weder van daan komen ſal. Ook heeft ſeker vroom Kleermaker, Andreas Polonus, my adieu ſeggende tot my geſeit, de Heere zy met u, ſeer waarde en Waarheyd lievende Johanne, want na het my toeſchijnd ſult gy daar niet weder van daan komen; den Koning, niet van Hongarijen, maar des Hemels, geve u alles goedts, voor de trouwe Leere, die gy my geleert hebt.

O Heilige Godt! wat breid den Antichriſt ſijn magt en wreedheid wijd uyt! maar ik hope, dat ſijn magt ſal verkort, en dat ſijn ongeregtigheidt den getrouwen Volke ſal ontdekt werden. Godt de Heere ſal de herten ſijner Gelovigen, die hy voor de grontlegginge der werelt verkoren heeft, verſterken, op datſe de onverwelkelijke Kroone der Heerlijkheid mogen ontfangen. Laat den Antichriſt woeden ſo veel als hy wil, hy ſal' nochtans tegen Chriſtum niet vermogen, als die hem met de Geeſt ſijnes Monts ſal verdoen, gelijk den Apoſtel ſegt, en dan ſal het ſchepſel verloſt werden vande dienſtbaarheid der verderfeniſſe, tot vryheid der heerlijkheid der Kinderen Godts; en ſo voegt den Apoſtel daar op, Wy ſugten in ons ſelven, verwagtende de aanneminge tot kinderen, namentlijk de verloſſinge onſes lichaams. Dat woord vanden Saligmaker trooſt my ſeer, Saligh zijt gy, als de menſchen u haten, en als ſy u afſcheyden en ſmaden, en uwen name als quaat verwerpen, om des Soons des menſchen wille. Verblijdt u in dien dag, en zijt vrolijk, want ſiet u loon is groot inde Hemelen. Johannes Hus Chriſti Dienſtknegt in hope; waar van my de Duyvel noit heeft kunnen af-ſcheiden, noch ook af-ſcheiden ſal, ſchoon ik in banden en de gevangeniſſe ben, en op den ſtrant van dit tegenwoordige leven ſta, verwagtende op morgen de dood, die, ſo als ik hope mijne ſonden door Chriſtum Jeſum de Sone des levendigen Godts uytwiſſchen ſal. Amen.

161 *Hieronymus van Praag*,] Deſe Rolle wierd dus uytgeſpeelt op den 7. Julii 1415. zynde den 8. dag na het Feeſt van S. Peter en Paul. Doch de ſaak en bleef daar niet by, want geduerende de gevankenis van *Johan Hus*, hield hem ſijnen Leerling *Hieronymus* geboortich van *Praag*, eenigen tijdt in 't heymelijk binnen Conſtans en daar na tot Iberlin een Kaiſers Stat ontrent een myl van Conſtans gelegen, daar hy vanden Kaiſer en van het Concilie mede vergeefs ſijn vrygeley verſocht, om hem jegens ſijne beſchuldigers, ſo daar eenige waren, ter Vergadering tot Conſtans te komen verantwoorden, en naar aanwijſinge van het gene, daar in hy mocht gedwaalt hebben, onderricht en beter geleert te werden, indien dat hy 't ſelve onder goede verſekering van vry geley ſoude mogen doen. Het welk als hy niet en konde verkrijgen, en hem daar op, na het voorbeeld van ſijn Meeſter, niet en mogte vertrouwen, heeft hy geſogt wederom in ſtilte naar Bohemen te reyſen; want hy ſag de donkere wolk van ſijn Meeſter *Johannes Hus* wel opkomen. Doch ontdekt zijnde, is hy onderwegen vande Dienaars van den Hertog van Sultzbach aangevat, alwaar hy ſo lang bewaard wierd, tot dat hy door bevel des Roomſchen Konings en Concilie tot Conſtans, aldaar wierd overgebracht, en door Ludovic, de Soon van gemelten Hertoch, met ketenen gebonden, en achter hem in het ſelve Barrevoeter-Klooſter geleyd, daar *Jan Hus* geſet was. Alwaar hy voor de Biſſchoppen, aldaar vergadert, gebragt zijnde, hebben ſy hem de daagcedullen voorgeleſen, daar by dat hy, niet lang verleden, openbaarlijk was ingeroepen, om ſijne Brieven, die hy allomme tot ſijne ontſchuldiging had doen aanplakken. Waarom, ſey'er een onder haar, zijt gy gevlucht, en ter indaginge niet verſchenen. Hy antwoorde: Om dat hy noch door den Koning, noch van het Concilie geen vryheyd van ſijn Perſoon en konde verkrijgen, en bemerkende, dat hy tot Conſtans ſijne geſlagen vyanden hadde ſitten, hy beter had geoordeelt te wijken, dan ſelfs in den brandt te lopen. Maar indien ik eenige de minſte kennis had gehad van uwer inroepinge, ik en ſoude my niet onttrokken hebben in UE aanſienlijke Vergadering te verſchijnen. Daar op by een groot deel der Prieſteren met een groten roep, verſcheide getuygeniſſen en beſchuldingen wierden ingebragt, tegen ſijne leere die hy te Parijs geleert had, en onder andere u ook een Oratie die hy te Keulen gedaan had; ſeyden ook dat hy de Drie-enigheyd in een ſchild had afgemaalt en vergeleken by Water, Sneeuw en Ys, en wat des meer is. Waar tegens als hy hem wilde verantwoorden, riepen ſy alle overluydt: *Brand hem, brand hem.* So dat hy na dat geroep beſcheidelijk antwoorde en ſeyde, Indien mijn dood u herte ſodanig heeft bevangen, bidde ik dat niet uwen, maar de wille mijnes Heeren mach geſchieden. Geenſins, lieve Hieronyme, ſeide den Eerts-biſſchop van Sariſburg; Want daar is geſchreven, *Ik en begeer den dood des ſondaars niet, maar dat hy hem bekeere en leve.* Daar op vertrokken ſy, en hy wierd wederom ter gevankenis geleidt op eenen hogen toorn, op het Kerkhof van Sint Paul, en aldaar aan handen en voeten geboeidt, ſo dat hy niet en konde ſitten, maar alleen hangende, met het hooft de aarde konde bereyken, daar hy veele dagen aldus geplaagt wierd, en geen voedſel kreeg als water en broodt, daar door hy ſeer onpaſſelijk werdende, verſocht een Biecht-vader by hem te mogen hebben, op hoop dat hy daar door wat ligter gevankenis mocht verkrijgen, om dat hy ſig na hare manieren ſchikte. So als hy dan ook daar door een verdraaglijker gevankenis verkreeg, daar ſy hem een jaar min ſeven dagen hielden ſitten; ondertuſſen dat *Johannes Hus* van die Tyranniſche menſchen veroordeeldt en levendich verbrandt was.

Als nu Hieronymus ſo lange inde gevankenis had geſeten, hebben ſy hem wederom doen voort-komen, en hebben hem met groter dreygen en ſchone beloften daar toe ſoeken te brengen, dat hy de ſententie van *Johannes Hus* als wel geweſen ſoude onderſchrijven en voor goed kennen, en hebben het ſo verre gebracht, dat hy door menſchelijke ſwakheit omvangen, uyt vreſe van ſware ſtraffe, en hope van ontſlaginge, ſeker formulier van een

Eedt

Eedt hem in geſchrifte voorgeſtelt opentlijk heeft opgeleſen, met een byvoeginge, om haar des te meer te behagen, dat Johannes Hus te regt was veroordeelt. Dog al het ſelve hielp hem niet: want hy kreeg daar door noch verloſſing, noch verligting van gevankenis, maar wierd wederom na den Toorn gebraght, alwaar hy na het voorbeelt vanden Heiligen Petrus, Matth. 25. en 26. hem dapper over ſijn ſwakheit bedroefde, en groot berouw en leetweſen had. Want hy had ook, ſo als hy na den Toorn in ſwaarder gevankenis geleid wiert, tegens den Notaris Petrus, een ſeer goed Vriendt, en uyt het geſlagt van Johannes Hus, die hem aan de glaſe venſters door de tralien ernſtelijk aanmaande, dat hy dog goets moets ſoude zijn, en om des Waarheits wille de ſtraffe des doots niet en moſte vreſen, ſeer volſtandig geantwoort, dat hy geen dood en vreeſde, en wilde betonen wat hy met vele omſtandigheden geleert had, dat hy ſulx inder daat en waarheit ſoude vermogen.

In 't volgende jaar 1416. quamen'er uyt Bohemen eenige ſijner geſlagen vyanden, vande Karmeliter Bedel-ordre, dewelke nieuwe beſchuldigingen tegens Hieronymum inbragten. Daar de ergliſtige en afvallige *Michael de Cauſis*, en *Mr. Paletz* dapper bly om waren, dewelke de ſaak van Hieronymus wederom ophaalden, en voorgaven, dat hy ſijne leere niet met een opregt gemoet en had wederroepen, maar alleen om de ſtraffe te ontgaan, en om daar door uyt de gevankenis te geraken, en hielden dapper aan by de ſittende Kardinalen, dat Hieronymus op verſcheyde nieuwe beſchuldigingen mogte werden gehoort, dog deſelve merkende de grote driften en opgeraapte laſteren ſijner vyanden, begonnen in tegendeel te ſpreken van hem los te laten, daar ſijne beſchuldigers geweldig tegen opſtonden, voornamentlijk eenen Doctor Naſo, die de Kardinalen aldus aanſprak: Wy verwonderen ons, waarde Vaders, dat uwe Waarde ſo een groten Ketter voorſpreken, om wien ons in Bohemen veel quaats ontmoet is, daarom wy vermoeden, dat UE Vaderſchap vande Bohemers mag omgekoft zijn. Daar over de Kardinalen ſeer miſnoegt de ſake van Hieronymus lieten varen, en haar vande Regter-magt over deſelve ontſloegen. In welkers plaatſe door aanloop der beſchuldigers geſtelt wierden den onderſtelden Eerts-Biſſchop van Conſtantinopelen, die dien tijdt deſelve naam droeg, met nog eenen anderen Duytſen Doctor, dewelke Johan Hus ter doodt verweſen hadden. Dog Hieronymus die wraakte deſe nieuwe Regters, voor dewelke hy inde gevankenis niet een woort en wilde ſpreken, maar begeerde, dat hy mogt toegelaten werden in 't openbaar en in volle Vergadering te mogen ſpreken, en ſijn gemoet te uyten, het welk hem by de Ouderlingen en Commiſſariſſen te ligter wiert toegeſtaan, om dat ſy meenden dat hy de voorgaande wederroepinge ſoude vernieuwen en nader beveſtigen. En wierd Hieronymus op den 25. May vanden ſelven jare 1416. zijnde Hemelvaarts-dag, na de grote Kerk gebracht om gehoort te werden, daar hem over de hondert beſchuldigingen wierden voorgeleſen, by dewelke ſy uytriepen, dat hy genoeg overtuygt en overwonnen was.

Doch wiert hem toegelaten, ſich daar jegens te mogen verantwoorden, dewelke met een ſeer grote kloekheyt, en byſondere gawigheyt tot den middach toe omtrent de veertich der ſelver articulen wederleyde, en die gene daar hy geen kenniſſe van en had, en met valſe getuygeniſſen jegens hem waren ingebracht, ging hy met een enkel ontkentenis voor by, en met dat hy ſijne ſake op dien dag niet en konde af doen, wiert deſelve tot Dingsdag verlengt, op welken dag hy des morgens geheel vroeg ter ſelver plaatſe gebracht wiert, als wanneer hy met gelijke wakkerheyt en volſtandigheyt, op de verdere beſchuldigingen ſodanig heeft geantwoort, dat ſijne beſchuldigers verſtelt en verſtomt ſtonden. Hy ſprak in deſe vergadering tot in den agtermiddag, met een en byſondere welſprekentheyt van verſcheide ſoorten der menſelijke wijsheyt, en ook van Goddelijke ſchriften, tot verwonderinge van alle de toehoorders. Hy bracht by, hoe ſeer de regte waarheyt ten allen tijden des werelds was gehaat geweeſt, en bewees het met de voorbeelden van vele wijſe Mannen, met de Propheten en Apoſtelen, en naar hun de Martelaren, dewelke alle om des waarheyts wille, als oproerige, ende ſtoorders van de gemene ruſte, ende als Godſlaſteraars ten onregt verweſen, ende met verſcheide ſtraffen gedoot waren; Ende daar op ſijne ſake gepaſt hebbende, heeft hy ook jets van ſijn leven verhaalt, ende voornamentlijk het gene hy in de Hoogduytſe, Franſe, ende Bohemiſe Academien gedaan had; hy verhaalde ook de ontmoetingen en ongemakken die hy in ſijne reyſen had moeten lijden; ook onder anderen, hoe dat hy onder de Regeringe van Wenceſlaus, in het herſtellen van de Academie van Prage, als wanneer de Duytſers uyt een haat tegens de Bohemers van daar waren geweken, onder andere leeraars geenſints de minſte was geweeſt; daar by hy ook bragt de lof en eere van Johannes Hus, die hy ſeide van kints-been gekent te hebben, ende noyt overdadig in welluſt ofte dronkenſchap, maar altoos eerbaar, ſober, en matig had bevonden, in brandende liefde tot de regte waarheyt, als die de regte leere der waarheyt, daar hy in geoffent was, in alle godvrugtigheyt en getrouwigheyt geleert had, en dat hy daarom de leſſen van hem en van Jan Wiclef, daar by ſy de baldadigheden, overtredingen, hoereryen, gierigheyt en ergerlijk leven der Mis-prieſteren beſtraft hadden, in ſijn gemoet moſt prijſen en voor goet kennen, en daar van niet een ſtroo-breet (alsmen ſeid) ſoude afwijken. En wat de belijdeniſſe des geloofs aangaat, dat hy het in alles met de Catholijke Kerk hiel, en alle Ketterye verdoemde. Eintelijk dede hy'er dat by, dat onder alle ſonden, die hy tegens de Godlijke Hoogheyt mogt begaan hebben, hem geen ſwaarder op het hert en lag als die, dewelke hy op die vervloekte en beſmettelijke ſtoel begaan had, met dat hy uyt ſwakheyt, en uyt vreſe des doots, de leere van Joannes Hus heeft moeten weerroepen, en ſijne ſententie onderſchryven, en dat hy vele dingen, om het volk te behagen geſeid had tegens de leer van dien Godvrugtigen Man. Daarom hy nu door Gods genade op deſelve ſtoel geſtelt, berouw moſte tonen van die grote misdaat, en benevens de onderſchryvinge van de ſententie, opentlijk moſte wederroe-

Digitized by Google

roepen, om dat dien goeden man met het grootſte onregt ter doot gebragt was.

In 't eerſte van deſe redening had hy al de toehoorders met ſoo een aardige ſoetigheyt van ſpreeken tot ſijne verloſſinge bewogen, maar in het laatſte als hy van Joannes Wiclef, en Joannes Hus begon te ſpreeken, wierden ſy ſeer verbittert, roepende, Hy heeft ſijn eygen ſchult genoeg bekent, weg met hem. Soo dat hy voort na het gevankenis geleit wiert, aan handen en voeten en om ſijn middel wel vaſt geketent, daar hy tot des Saturdags na des Heeren Hemelvaarts-dag bleef, als wanneer hy wederom tot in deſelve Kerk geleit wiert, met een hoop gewapende mannen verſelt, alwaar een groten hoop Prieſters en Monnikken vergadert was om hem te veroordelen. In 't eerſt wilden ſy hem bewegen, en vermaanden hem, dat hy ſijne eerſt voorgaande wederroepinge ſoude geſtant doen, en Wiclefs en Huſſen leere ſoude verwerpen. Daar-en-tegen hy ſonder enige vreſe en met een onbeſchroomt gemoet geweldig tegens der ſelver Ordre opgeſet, ſeyde, Ik betuyge voor God, en mijnen Hemelſen Vader, en voor UL. alle, heyliglijk, dat ik niet Ketters en gevoele, en alle de articulen des Geloofs, ſoo die in de Catholijke Kerk gelooft werden, ook gelove en aanneme. Maar dat ik uwe ſententie, daar by gy-lieden die Godvrugtige en van Gods Geeſt begaafde Mannen veroordeelt hebt, om dat ſy U L. godloos leven met den mont en by hare ſchriften ten toon geſtelt hebben, ſoude voor goed kennen, dat en kan over mijn gemoet niet, want al is 't dat ik weet dat gy my om geen andre oorſaak ſult verwijſen, ſoo en ſal ik nochtans tegens mijn gewiſſe, niet tot haren laſten inbrengen, die ik weet dat van uwe ſchelmſtukken, en mode bedriegeryen naar waarheyt hebben geſchreven, en geſprooken. Naar vele vergeeſſe reden-wiſſelingen, ſiende dat ſijnen doot na by was ſeide hy, gy-luyden ſijt nu voornemens mijn onſchuldich ter doot te wijſen, maar ik ſal na mijn doot uwe conſcientien en ziele een geduyrige prikkel en vreſe ſijn, ik beroepe my tot den allerhoogſten Regter, den Almachtigen God. Deſe redenen beſchimpten ſy, en belaſten dat men ſijne ſententie, dewelke ſeer lang en wijdlopig geſtelt was, ſoude voortbrengen. Deſe luyde aldus: Het Heilige Concilie tot Conſtants vergadert, heeft Hieronimum van Praag, om ſijn dwalingen, ſtout en vermetel bedrijf, en wel meeſt om dat hy ſijne eerſte wederroepinge, met een groten hoon en laſter jegens het Concilie weder heeft afgeſworen, en vernieticht, als een verrotten en bedorven tak van den boom uytgeſneden, en veroordeelt hem als een vervloekten Ketter; Daar op is hy aan den Wereltlijken Rechter overgelevert, en is voort met
162 hem gehandelt als met ſijn Meeſter Johan Hus, ſijn lighaam ter ſelver plaatſe verbrant, en de aſſe in den Rhijn geworpen. Hy heeft dit alles volſtandich geleden, en ſijn doot met verſcheide Lof-ſangen verheerlijkt.

n *Welke en meer andre,*] Daar van in 't lange te ſien is in het groot Martelaars-boek, ſoo by de onſe, als by de Paus-geſinde ſelf in 't licht gebracht, en dagelijks in gebruyk.

163 o *De Gemeente t'eenemaal kaal en beroyt,*] Hier toe hadden ſy byſondre vonden, en met Heyligheyt bedekte middelen; De levende en ſtervende wierden ſonder ophouden tot het geven geperſt; De ſtervende indien ſy wilden, ofte van een eeuwich en gelukſalich leven, ofte van een kort en ongevoelijk vagevier verſekert ſijn, moſten al vry een goede ſomme gelts beloven, en de Geeſtelijkheyt, dewelke haar naarſtig aan het bedde bywoonden, moſten wel mildelijk bedacht ſijn. De levende droegen van haar meer opgeleide laſten tot onderhout der Kloosteren en Bedel-Monikken, als van hare Vorſten ſelf. Elke Kerkelijke dienſt moſt tijdelijk en altijd met enig offer waargenomen werden. Deſen dienſt geſchiede ook niet voor een alleen, maar voor veel te gelijk, want den een wiſt van den ander niet, en gelijk nog jegenwoordig op ſommige plaatſen tot voordeel van de Kerk wert onderhouden, in het luyden der Klokken over de dooden, by elk in 't byſonder betaalt wert, want elk mach denken dat het voor hem is. Het welk dan elken dienſt, daar in ſy ſig om de menigvuldigheyt der ſelver nagt en dag beſig hielden, tot een ongelooflijke ſomme gelts kwam op te lopen, ſo dat de Geeſtelijke dagelijks meer ontfingen als de Vorſten ſelfs, daar nogtans deſe alle de laſten van Oorlog te dragen hadden, daar ſy-luyden niet toe en gaven. De Oorlogs laſten wierden niet anders gevordert als by beden (nu ſeidmen petitien der Oorlogs laſten) dewelke niet altoos toegeſtaan, maar ook ſomwijlen afgeſlagen en uytgeſtelt wierden, ſomwijlen ook wel vermindert, maar de ſchattingen der Geeſtelijke in het inhalen en afperſen der penningen, onder ſchijn van Heyligheyt, verdienſten, en Aflaat van ſonden waren oneindich, en onverſadelijk. Hier over vielen wel vele klachten, ſelfs aan de hoven, doch het had weinig kracht, ſy wiſten het wederom goet te maken, en ſpeelden maar *gaudeant poſſidentes.*

p *Het fnuyken van haar Geeſtelijk regtsgebied,*] Sie daar vande Concordaten met Roelof van Diepholt, en andere gemaakt, hier voor N°. 138. ingelijſt.

q *Hertog Karel van Borgondien,*] Niemant heeft 164
oyt te vooren de Geeſtelijkheyt ſoo hart aangetaſt als Karel van Borgondien, de XXXI. Grave van van Hollant, na de gemene tellinge; Hy was een dapper en kloekmoedig Oorlogs Man, daarom hy ook Karel de Stoute genomt wiert, dewelke niet konnende komen tot het eynde van ſijn groot, en by na oneindelijk voornemen, ſonder grote middelen uyt de gemeente te halen, heeft hem met duſdanige hoochwichtige gedachten ſwanger gaande, enigen tijd opgehouden; en overwegende wat tot verder uytvoeringe van ſijn voorgenomen Oorlog mochte dienen, heeft hy niet kunnen verdragen, dat de Geeſtelijke beſittende het meeſte goet van de gemeente, niet ſoo wel in de Oorlogs en andre gemene laſte ſouden dragen als de andere, dewijl ſy geruſt, luy en lekker daar van leefden, en dagelijks over hunnen overdaat geklaagt wiert. Weshalven hy in 't Jaar 1474. in de Maant van September by Edicte alomme door Holland, Zeeland en Vrieſland, geboden en bevolen heeft. Dat alle Geeſtelijke Klooſters Abdyen, Proosdyen, Decanyen, Kapittelen, en der ſelven Abten, Abdiſſen, Prooſten, Decanen, Prioren, Prioriſſen, Kerken, Kapellen, Gaſthuyſen,

Digitized by Google

ſen, Goodshuyſen, en andere Geeſtelijke perſonen, van wat ſtaat en gelegentheyt ſy waren, aan ſijne Commiſſariſſen in ſchrifte ſouden ſetten en ſtellen alle hare Goeden, Landen, Leenen, Heerlijkheden, Tienden, Renten en Pagten, die ſy beſeten en gebruykt hadden den tijd van tſeſtig jaren herwaarts, om daar uyt te maken een belaſtinge na de waarden der Goeden en Renten. Dit alſoo afgekundigt ſijnde quamender vele van de Geeſtelijke perſonen, en opſienders van Geeſtelijke plaatſen, als Kerk-meeſters, Gaſthuys-meeſters, in den Hage voor de geſtelde Commiſſariſſen, brengende in geſchrifte over den ſtaat van hunne Goederen, maar andre bleven thuys, ende en wouden t niet doen, en uyt de overgegeven ſtaten der Goederen wierden ſchattingen gemaakt en ingevordert.

Daar tegens wiert by den Geeſtelijken jegens den 5. Feb. 1475. een gemenen dagvaart beſchreven in het Convent van Sint Jeronimus dat der Regulieren buyten Leyden, en daar vergaderden alle de Relligieuſen, mannen en vrouwen, der Kanoniken Regulieren van der Capittelen van Wyndeſem en van Sion, en de Overſte vande derde ordre van Sint Franciſcus, alle de Kapittelen der waarlijken Kanoniken van Holland, met den Proviſoiren, Dekenen, Cureyten, en Vicecureyten, en voort alle andere waarlijke Prieſteren, en beſloten daar eendragtelijk, de ſchattingen niet te geven, daar veel om te doen was. Doch wierden eyntelijk met gewelt gedwongen deſelve ſchattinge mede te betalen, daar van de omſtandigheden in het lange werden verhaalt by den Ouden Hollandſen Chronijk-ſchrijver divis. 30. cap. 84. uyt het welke wy niet ondienſtig geagt hebben, om verſcheide aanmerkelijke voorvallen, het voornaamſte na te ſchrijven. Sy (dat is, de Geeſtelijke tot Leyden vergadert) maaakten en ſtelden vier Commiſſariſſen, om dit uyt den name des gemeenen Geeſtelijkheits met alle middelen te wederſtaan; Pieter Buys Doctor inde Geeſtelijke Rechten, Canonik Regulier in Eemſteyn, by Dordrecht; Heer Jooſt, Pater en Confeſſor vanden Convente S. Agniet, binnen Delf; Heer Lambrecht, Vicecureyt der Stede van Haarlem; Heer Jacob, Confeſſor van de Bagijnen tot Haarlem, beyde Licentiaten inde Goddelijke Schriften.

Ontrent 't beginſel van den jare 1475. zijn de Commiſſariſſen van deſe ingaderinge der penningen gekomen in Hollant in den Hage, houdende ſcherpen en liſtigen raat, hoe ſy beſt deſe ſchattingen van de Geeſtelijke perſonen krijgen ſouden. Want alle die gemene Geeſtelijkheit hadden beſloten niet een penning te geven: dus raatſlaagden ſy, om te vinden een andere manier om te dwingen tot 't geven van deſe ſchattingen. Dus is een vande Commiſſariſſen gekomen tot Leyden, des Saterdags voor den tweden Sondach inde Vaſten, en beſtont enige Religieuſe en Geeſtelijke perſonen gewelt aan te doen; maar die ſake wert op die tijd vertogen: en deſelve quam tot Delft om diergelijke te doen. De Geeſtelijkheyt van Delfland hielden raat hier op, en appelleerden aan 't Parlement van Mechelen, alſo verre dat geoorloft ware henluyden daar te mogen appelleren en verſchijnen. De Commiſſaris accepteerde die appellatie, en is wederom getogen tot Mechelen; tot Meeſter Anthonis Hanneron, Prooſt van S. Donaes tot Brugge, ſijnen Heere, dewelke een principaal en overſte capitein en aanhever was van dit voornemen. En de copye des voorſz. appellatie heeft de Geeſtelijkheit geſonden aan eenen Meeſter Raimont tot Leuven, den welken alle de Geeſtelijkheit der Landen van Brabant, Hollant Zeelant en Namen, eendrachtelijk begeert en genomen hebben tot haren Voorſpraak.

Doe nu de Commiſſariſſen aanmerkten de volſtandigheyt der Geeſtelijke, hebben ſy de Brabanders looſlijk en ſubtijlik gebracht tot betalinge der exactien by namtiſatie. Daar na zyn de Zeelanders ook bewogen en gebracht voor 't meeſte deel tot voldoeninge der ſchattinge. Meeſter Anthonis Hanneron, merkende dat de Hollanders in 't wederſtaan de ſtantvaſtigſte waren, is ſelver in perſoon in Hollandt gekomen, en begon uytermaten vreeſlijk te procederen tegen de Geeſtelijkheyt, nemaar vorderde niet; want ſy eendrachtelijk met malkanderen verbonden waren. Dit ſiende, heeft hy de Geeſtelijkheyt doen dachvaarden te komen inden Hage; en dede daar een verhaal; om henluyden te brengen tot inwilligingе vande ſchattinge. En na rijpe raadt daar op gehouden, antwoorden de Geeſtelijke perſonen, dat ſy van geen rechts wegen ſchuldig waren enige penningen te geven; en gaven hem de conſultatie en defenſie in geſchrifte, bybrengende ontallijke Capittelen inde Geeſtelijke en Wereltlijke Regten beſchreven. En als ſy ſagen dat ſy met ſmeekende en dreygende woorden de Geeſtelijke perſonen niet brengen en mochten tot aanneming van de ſchattinge, hebben ſy ſommige vande Geeſtelijken gedaacht te komen inde Stede van Woerden, in 't jaar 1474. en 75. omtrent des H. Kruysdach, inden Herfſt. Die Geeſtelijkheit verduchtende, aldaar komende, gevangen te worden op dat ſterke Slot, quamen daar niet, maar ſonden haar antwoort in geſchrifte. Doe reyſde Anthonis Hanneron tot Wijk, tot Biſſchop David van Utrecht, om met ſijne hulpe te komen tot der ſchattingen ontfang, en dede haar belaſten te komen tot Wijk, 't welk ſy deden, aanhorende die begeerten der Heeren vanden Rade des Biſſchops, en de klachten der Commiſſariſſen. Ten leſten ſtont daar een op uyt 't midden, genoemt Artus van Bourbon, des Paus Protonotarie, Paſtoor vande Stede vander Goude, die met Anthonis Hanneron uyt des Hertogen Hof mede gekomen was: en ſiende de grote volſtandigheyt, ſeyde aldus: *Gy Heeren, en wilt geen quaat hert of achterdogt hebben op Meeſter Anthonis, want hy noch veel min doet dan hem is bevolen. Ik verduchte ook, is't ſake dat gy hem niet en gehoorſaamt en agtervolgt, voldoende na ſijne commiſſie, dat hier in deſen Lande van Hollandt, executeurs komen ſullen, die geen onderſcheyt ſullen maken tuſſchen de Kerke en de ſtal, de Kelk en de potte, den Pateen en de ſchuttel; want deſgelijcx eylacen in Vlaanderen geſchiet is.* En onder meer andere woorden ſprak noch Anthonis Hanneron; *Dat noch appellatie, noch recht, noch namtiſatie, noch Paus, noch Kaiſar, henluyden helpen ſonden mogen; maar, het waar geoorloft of ongeoorloft, ſy ſouden moeten geven twee of drie jaren*

ren renten, alſouden ſy haar goeden, roerende en onroerende, kelken, en ornamenten verkopen. De gene die daar afgeſonden waren vande Geeſtelijke, antwoorden; dat ſy egeene laſt en hadden vande andere Geeſtelijke perſonen, om in te willigen deſe ſchattingen. Waarom dat ſy gedaacht werden te komen tot Schoonhoven inde maant van October. Maar tot deſer plaatſe en quamen ſy ook niet; en ſonden haar antwoort met brieven, dat ſy niet geven en wouden. Waar over dat de Commiſſariſſen weder na Mechelen reyſden, en merkende dat ſy niet en vorderden, vonden ſy eenen anderen raat. De Geeſtelijkheit van Hollandt hadde over deſe laſten geappelleert tot het Parlament van Mechelen, of in 't Hof van Romen; en alſo ſy deſe appellatie niet achtervolgt en hadden, deden ſyſe weder dagen tot Mechelen, en meenden haar ſo met te trekken in 't Parlament: maar ſy quamen daar niet, en ſonden haar antwoort in geſchrift, te lang om hier te verhalen.

De Heeren van het Parlament, weynig achtende op deſe brieven, die hen geſonden waren van de Geeſtelijkheyt, begrijpende vele leringen uyt Heylige Schriften en Geeſtelijke Rechten, bybrengende dat haar geen Keyſer, Koning, noch weerlijke Heeren compelleren en dwingen mochten tot eenige ſchattinge; hebben raat met malkanderen genomen, en beſloten, dat Meeſter Jan de Leeuwe, een van het Parlament, trekken ſoude in Hollant; en quam in Hollant inde maant van November met ſijne dienaars. En alsdoe wierden vele vande Geeſtelijkheyt gewaarſchouwt; dat ſy vertrekken ſouden, of men ſoude haar vangen, als men dede; daar de voornaamſte af waren de Prior van Warmont, de Prior van Leyderdorp, de Prior van Lopſen, Heer Thomas uyt den Camp, Heer Claas Tou, Heer Walch, Paters en Confeſſoren binnen Delft. Nochtans wierden doe heymelijk drie Clerken gevangen, als Frans Pieterſz. Thomas Dircxſz. van Medenblik, en Jan Martijnſz. en gevetert inden Haag gebracht. Daar na op Sint Willeboorts dach wierden ſes Religieuſe perſonen gedaacht van Meeſter Jan de Leewe, te verſchijnen in het Parlament tot Mecchelen, of euwelijk uyt den lande gebannen te weſen. Hieren-boven ſeyde hy met grote moedicheyt en ſtouticheyt; Dat alle de Geeſtelijke perſonen, die haar antwoort geſonden hadden aan de Heeren van 't Parlament, verbeurt hadden lijf en goet, om dat ſy in den Hove van Romen hadden geappelleert, verſmadende het Parlament; en ook mede, om dat ſy in 't beginſel van haren brief groete geſet hadden. Want hy ſeyde, dat die Ondrſaten haar Overſten niet groeten en mochten; en alſo ſy dat gedaan hadden, voor rebellen waren te houden. Als nu Jan de Leeuwe ſach dat deſe ſes gedachvaarde niet en verſchenen, is hy gekomen tot Delft in S. Aegten Suſterhuys, begerende te hebben een blaffaart van alle des Cloſters goederen, roerende en onroetende, om hem daar na te voegen inde ſchattinge. De Mater weygerde hem, en dede dat op kloekheyt, datmen haar kracht en gewelt aandoen ſoude; om uyt dien te nemen een rede van op te houden van den dienſt Gods. Daar na is een gebot gedaan by laſt en bevel vanden Hove, 't welk Dammas Cijſman, Borgemeeſter tot Delft, dede verkondigen, dat des anderen daachs daar na, niemant, op de verbeurte van lijf en goet, genaken ſoude dat Convent van S. Aechten, op 400. roeden. Doe quam Meeſter Jan weder, en begeerde te hebben den Inventaris van des Kloofters goeden, daar de Mater op antwoorde: dat ſy bereyd was dat te doen, met proteſtatien dat men dat met gewelt van haar hebben woude: 't welk hy in ſulken ſchijn niet lijden en woude, en gaf haar tydt te beraden wat ſy doen wilde. Daar na quam hy met den Procureur Generaal en met des Schouts en Bailius dienaars van Delft, met den Burgemeeſter voorſz. met Jacob van Bleyſwijk, Cornelis van Andel, en Storm Gerritſz. en nam met gewelt des Maters ſlentelen van haar ſijde, en voort de regiſteren vanden goeden des Convents, en gaſſe den Burgemeeſter, dieſe voort weder gaf aan de Mater; en alſdoen gaf ſy ook den Inventaris met proteſtatien, dat ſy dien door grote moleſtatien, die men haar boven recht aandede, geven moeſte: en dit wiert al te ſamen in geſchrifte geſet. En op dat hy allen andere Conventen en Geeſtelijke perſonen een vreſe aandoen ſoude, dede hy beroepen tot Mechelen, broeder Jooſt Prior van Zyon, Heer Adriaan van Naaldwijk, Vicecureyt vande oude Kerk tot Delft, Heer Jan Reyerſz. Memorie-meeſter der ſelver Kerken, Meeſter Jacob Burchaartſz. en Heere Rutgert. Dit geſchiet weſende, nam hy heymelijk met hem de drie Clerken gevangen en brochtſe te Mechelen, en dedeſe daar vaſt ſetten. En alſdoen begeerden de Geeſtelijke perſonen te hebben uytſtel, 't welk hen ingewillicht wierdt; en ondertuſſchen wierden ſy alſo vanden Biſſchop David van Utrecht onderweſen, dat ſy de appellatie tot Romen achterlieten; en aldus bleef deſe ſake noch ſtaan tot inde Vaſten toe.

Want in den ſelven jare van 1476. in de twede weke vande Vaſten, is in den Hage gekomen Jan van Boſchuyſen, geboren van Leyden, en was des Hertogen Camerlink, en de ſtoutſte van allen anderen die daar geweeſt waren. Deſe heeft ſijne boden geſonden aan de Geeſtelijke perſoonen, ende dedeſe verdachvaarden voor hem te komen inden Hage. Ende daar vergadert weſende in 't byweſen van Meeſter Halewijn, Preſident, en Adriaan Drabbe, Procureur Generaal, met meer andere Heeren van den Rade van Hollant, ſprak Jan van Boſchuyſen aldus: *Laten hen de Geeſtelijke perſonen van Hollandt wel beraden wat ſy doen willen inde ſake, die hen nu al langen tijdt te voren is geleyt geweeſt. Want als nu heb ik den laſt, moedt en wille te vangen de Geeſtelijkheydt van Hollandt, ten ſy dat ſy willighlijken geven het ge-eyſchte. En wilt niet denken dat yemant van u allen met eenige rechten hem ſal mogen verweeren tegen den Hertoge. Daar en is geen mogentheyt noch wijſheyt tegen hem; want ik ſal my niet vreſen en ontſien, overmits ſijn authoriteyt en macht, om u aan te doen dat noyt geſien en gehoort is.* En deſe Jan van Boſchuyſen ſette ſijnen mont en woorden ſeer vreeſlijk en afgrijſlijk tegen de Geeſtelijke, en vermat hem van die wreetheden en ſchoffieringen, die hy tot anderen tijden tegen de Geeſtelijke hadde gedaan, en ſeyde openbaar: Niet min en ſal ik den meeſten van u allen mede doen. Dit geſecht weſen-

weſende, reyſde elk weder om naar huys, om goeden raadt te vinden. Hier na, inde vierde weke vande Vaſten, is in den Haag gekomen met groten ſtaat, of 't de Prince van den Lande geweeſt ware, Meeſter willem Hugonet, Doctor in beyde Rechten, en Ridder, Cancelier des Hertogen van Burgondien, met Grave Jan van Cimay, en noch meer andere Princen en Edelen, om ſonderlinge nootlijke ſaken af te handelen, die ſy te doen hadden: en alſdoen wiert weder een dachvaaart gehouden vande Geeſtelijkheyt. In deſe vergaderinge ook ſtonden de Religieuſen en Geeſtelijke perſonen van Delflant en Hageambacht toe de ſchattinge te geven; en betaalden daar-en-boven der dry gevangen Clerken tot Mechelen haar koſten, en die wierden alſdoen verloſt uyt de gevangeniſſe. Naer deſe zijn daar vele geweeſt, die de ſchattingen mede inwilligden op andere plaatſen, te betalen op twee geſette ſtonden; de eerſte was Sint Jans-dach in Mid-ſomer, en de andere te Kerſmis daar aan volgende. Nochtans waren daar noch vele, die niet geven en wouden, als by Leyden, Haarlem, Amſtelredam, en in Weſt-Vrieſlant.

Als nu den eerſten ſtont van Sint Jans-miſſe omgekomen was, is Jan van Boſchuyſen met de Ontfangers vande oplegde ſchattingen weder in Hollant gekomen; en alſo de penningen noch niet wel reet en waren, ſo verdroech ſich die tijt wel tot Sint Laurens toe: en doe waren daar ſommige die betaelden, en ſomwige waren noch alſo geſint, dat ſy niet geven en wouden. So is hy dan gekomen in 't Convent buyten Leyden, genoemt Lopſen, en heeft aldaar de beeſten uyt de weyde en het Convent genomen, en daar toe andere goederen; en heeft die openbaarlijk verkoft, en dat gelt ingehouden voor de ſchattinge. Deſgelijcx bedreef hy totten Regulieren te Leyderdorp. Want daar quam hy, en ſloeg de poorten van het Convent op; en nam met hem uyt het Klooſter dat hem beliefde, ſprak met groten hoogmoet tot den Prieſteren en broeders, ſeggende: Ik ſal immers uytvoeren met alle vlijt en neerſtigheyt het bevel mijns genadigs Heeren van Burgundien, en byſonder in deſe ſake. Ten laatſten, de andere Clooſteren binnen Leyden, horende wat daar geſchiet was, beduchtende dat hen deſgelijcx mochte gebeuren, maakten een beſprek met de ontfangers van de ſchattinge. So zijn daar dan twee ſtonden geſtelt om te betalen deſe ſchattinge, de eerſte was Sint Michiels dach, en d'ander te Kermiſſe. En vele vande Clooſteren in Hollant, mannen en vrouwen, overdroegen al heymelijk met de ontfangers, in Hollant te Kerſmiſſe, en alſdoe en waren de ſommige haar penningen niet wel reet; ſo dat Derthienen dach in 't verbeyden gekomen was. Weynich dagen daar na is een groot gerucht in't lant gekomen, als dat Hertoge Carel verſlagen was. En op deſe tyt ſouden de ingeſetenen vande Steden en Dorpen van Hollant, Zeelant en Vrieſlant haar ſchattingen mede inbrengen; nemaar alſo daar een twiſt opgereſen was tuſſchen den ontfangers en betaalders, ter oorſaak vande munte, en deſe tydinge in 't lant ſeer verbreyt wert, ſo behielden ſy mede haar penningen; en daar-enboven waren daar enige ingeſetenen vande Steden en Dorpen, die de ontfangers daar toe met gewelt dwongen, dat ſy hen hare penningen en gelden wederom geven moeſten.

Dus verre wert deſe opgeleyde ſchattinge, en exactie, ſoo die by den Geeſtelijken genomt wert, op het hatelijkſte voorgeſtelt by den Ouden onbekenden Hollandſen Chronijk-ſchryver, dewelke midden in het verhalen van deſe beroerte betuygde, dat het ſchandelijk en ondienſtig ſoude weſen alles te melden, het welk toe van of tegen de Geeſtelijke wiert bedreven. Doch dit doen van den Vorſt wiert by de Wereltlijke genoeg verontſchuldicht: dat de andere onderſaten vervallen waren van middelen, en de Geeſtelijke ſulx door hare alles inſlokkende gierigheyt verrijkt, dat thans by deſen alleen, tot voorſtant van de gemeine ſake, en voeren van laſtige Oorlogen, bequame middelen waren te vinden. Datmen ruſte en vrede der onderſaten niet konde behouden ſonder Oorloch; en den Oorloch niet voeren konde ſonder ſoudye; en dat deſe niet gevonden konde werden, als uyt de middelen der onderſaten. Dat duſdanige laſten den naam van laſten niet redelijk en droegen onder den rijken, voornamentlijk Geeſtelijke, welker Land en Zand by naar oneindelijk wierde bevonden. Dat ſy ook dien volgende, haar thans niet wel beriepen op de eertijds opgemaakte Wetten, tot voordeel en ontlaſtinge van de Geeſtelijke, die eertijds ſittende in armoede, en met den honger en kommer vechtende, thans alleen met te grooten rijkdom en overvloet van alles belaſt waren. Hoe, en waarom dan ſy ſoo ſtrevelig waren tegen de nootdruftigheyt van hare Vorſten?

[r] *Willem de III.*] By Placcaat van des Sondags voor Sint Donaas 1328. luydende aldus, ſoo het ſelve is getrokken uyt het Regiſter ter Leen-kamer van Holland beruſtende, getekent A. 1. 2. pag. 60. verſo. 165

WY Willem Grave, &c. Maken kont dat grote kroene voor ons koment. Alſoo dat die Klooſter en Geeſtelijke luyden binnen onſen Lande en der ſomme van buyten onſen Lande, Ambachten, Thienden, en Land kopen binnen onſen Lande, en alſoo ſy 't gekoeft hebben, ſoo willen ſy 't trekken ter Geeſtelijk hand, ende en waren onſe luyden gien Lande Recht of doen, daar ſy onſe Heerlijkhede, en onſe Recht mede verminderen willen, dat ons niet en ſtaat te gedogen. Waaromme wy onbieten allen onſen goeden luyden van onſer Graaffchapt van Holland, van Zeeland, en van Frieſland, Welgeboren Poorteren en Gemeinte, dat hem niemant niemer geen goet alſe voorſz. is en verkope in onſen Lande, op eene boeten van thien pont, en op dat goet, dat ſy hen verkopen, tegen ons verboeren; voort gebieden wy allen Rechteren, Schepenen, en Geburen van onſen Lande, elke by ene boete van thien ponden, dat daar niemant over en ſta, daarmen hen enige gifte gevet, of daar ſy enigen eigendom ontfaan van enige erve; en om dat wi willen dat dit vaſte en geſtade werde gehouden, ſoo hebben wy deſen Brief bezegelt, en gegeven te Sint Geerdeberge, des Sondags voor Sinte Donaas dag, in 't Jaar 28.

[s] *Phi-*

Digitized by Google

166 [f] *Philips*,] Philips van Borgondien, Grave van Holland en Zeeland, was de eerſte, die niet vreſende der Geeſtelijken wrevelijkheyt, over ſich dorſt nemen, hun het koopen van onroerende goederen te ontſeggen. Want den hogen noot der Landen ſulx vereiſte. De Brief hier toe by hem opgemaakt, en over al in ſijn Landen verkondigt, was de volgende.

PHilips, &c. Want binnen onſe Landen van Holland en Zeeland, binnen korte jaren gefundeert, gemaakt en begrepen ſijn ſoo veel Kloosteren en vergaderingen van Regulieren en Reguliersſen, en van Broederen, en van Suſteren, van Sinte Franciſcus Orde, dat vele te vele is, naar grootheyt van onſe voorſchreven Lande, en noch meer dagelijks van den ſelven begrepen worden. In welken Kloosteren, Huyſen, en Vergaderingen van perſoonen, ſoo wel vrouwen als mans, meeſt alle neeringe en ambachten doen, dat onbehoorlijk is. En hoewel ſy aldus geordent en begeven perſoonen ſijn, ofte weſen ſouden, ſy hebben hen tot deſen tijd toe willen bewinden erven te nemen van hare Ouderen, en dat erflijk te behouden, ſonder weder uyt te erven. En indien het alſoo lange ſtaan ſoude, ſonder voorſienigheyt daar op te hebben, ſy waren geſchapen, mits datter ſoo vele ſijn binnen korte jaren gemaakt, alle die Landen, Rechten en Erven in onſen voorſchreve Lande te verkrijgen; daar by dat wy, en ook onſe arme gemeente en onderſaten neeringloos worden ſouden, &c. Hebben daar omme geordonneert, overgedragen, en geſloten, dat nu voortaan geen goede lieden, van wat Orden dat ſy ſijn, in onſe Landen van Holland, van Zeeland, en van Vrieſland, erven nemen en ſullen van haren Ouderen, Magen, of Vrienden, in eeniger manieren, nog ook meer Landen of Erven en ſullen koopen, noch verkrijgen by Teſtamenten, noch anders, in onſen voorſchreven Landen, voor dat by Commiſſariſſen een overdracht en Ordonnantie gemaakt ſal ſijn, hoe, en in wat ſchijn, ſy voortaan Erven, en ſy hen ſelven hebben ſullen in de puncten voornoemt. Gegeven op den 28. October, 1445.

Deſe Brieven dan ook maken mede gewach, en doen verbot van allerhande neeringen, die in de Kloosteren doe ter tijd over al in Nederland gedaen werden, ſulx dat de gemeine man benomen wierde alle middel om eerlijk te konnen leven. En voorwaar te deſer tijd was daar niet van Wereltlijke winſte, of het ſmaekte en wierde neerſtich ingetrokken by de Geeſtelijke, in allen ſchijn gelijk of het haar voornamelijk toeſtont ſulk gewin, met onlijdelijke verkortinge van de arme en ſuchtende gemeinte, naar te jagen. Dit doen dructe des te meer den Borger, door dien de Geeſtelijke hare waren en werk veel beter koop konden geven als andere, alſoo ſy den Borgeren opgelegde laſten niet waren onderworpen. Daar quam by dat een jegelijk, groot en kleyn, vreeſde de Geeſtelijke, en haar de pennink gonde boven andere, om hare gonſte te verkrijgen. Dus raekten in de Steden de winkels neeringloos, en de Kloosteren hadden den toeloop.

[t] *En Karel*,] Eerſt by Edicte van den 19. Octob. 1520. daar na by Placate van den 20. Maart 1524. en laaſtelijk by dat van den 16. October 1631. alle ſtrekkende tot inbindinge van de magt en 't geſag der Geeſtelijke, daarom wy deſelve vervolgens alhier hebben ingelijſt. 167

KAarle by der Gratie Gods, gekooren Rooms Koning, toekomende Keyſer, altijd vermeerder des Rijks, Koning van Caſtilien, van Leon, van Grenaden, van Arragon, van Navarre, van beyde Sicilien, van Jeruſalem, van Valence, van Majorque, van Sardeinne, van Corſice, &c. Eerts-Hertoge van Ooſtenrijk, Hertoge van Bourgoendien, van Lothrijk, van Brabant, van Stiere, van Carinte, van Cram, van Limborg, van Lutſenborg, en van Gelre, Grave van Vlaanderen, van Habsburg, van Thirol, van Arthoys, van Bourgoindien, Palts-grave, en van Henegouwe, Landgrave van Elſaten, Prince van Zwave, Markgrave van Bourgau, en des Heyligs Rijks, van Holland, van Zeeland, van Phirot, van Kyeburg, van Namen en van Zutphen, Grave, Heere van Vrieſland, van des Windiſchen Mark, van Portenau, van *Salins*, en van Mechelen.

Allen den genen die deſen onſen Brief ſullen ſien; SALUYT: Die Edele en Vaſſalen ons Lands en Hertochdoms van Braband, hebben ons tegenwoordelijk doen vertoonen en te kennen geven; Hoe wijlen Hertoge Philips van Bourgoendien, van Braband, &c. naar onſen ouden Groot-vader zaliger gedachten, by ſijnen openen Brieven, in date van den twintichſten dage van Septembri, in 't Jaar duyſent vier-hondert een-en-vijftich, en by den laatſten Articule van ſijnder blijder inkomſte van Braband, onder anderen geordonneert en geſtatueert hadde, dat die Geeſtelijke Perſoonen van onſen voorſchreven Lande van Braband, van doen voortaan geen goeden en ſouden mogen verkrijgen in den ſelven Lande, het ware by titele van koope, giſte, opdrachte, ofte andere contracte, noch ook by ſucceſſien, verſterften, teſtamenten, en ordinantien van uyterſten wille, ofte by inteſtator, en dat wy by anderen onſen openen Brieven, inhoudende die Articulen van additien van onſer blijde inkomſte van Brabant, gegeven in onſer Stad van Brugge den ſes-en-twintichſten van April, in 't Jaar vijfthien hondert-en-vijfthien;

Confirmerende en approberende die voorſz. Ordonnantie van Hertoge Philips, onder anderen ook geordonneert en geſtatueert hadden, dat die voorſz. Geeſtelijke Perſoonen geen goeden en ſouden mogen verkrijgen in den ſelven Lande; Verbiedende alle Officieren en Wet-houderen, deſelve Geeſtelijke Perſoonen daar toe niet te ontfangen, noch geen ont-erffeniſſe of erffeniſſe te paſſeren tot haren behoef, ſonder expres en gemeyn conſent van ons en van den Rechteren of Wethouderen van den Hooft-ſteden, daar onder ſulke goeden gelegen en ſorterende ſouden ſijn, op pœne van onſer indignatien, en verbeuren een mark Gouts, ſoo dickent en menichwerven als ſy ter contrarie doen ſouden.

En hoewel die voorſz. Ordonnantie en Verboden,

Digitized by Google

den, behooren te ſtrecken en te verſtaan, ſoo wel op die Leen-goeden en Erven, gelegen onder die voorſz. Vaſſalen, als andere gelegen onder die voorſz. Hooft-ſteden van Brabant, niet min overmits der clauſele, inhoudende dat die voorſz. onterffeniſſe en erffeniſſe niet geſchien noch toegelaten en ſouden worden, ſonder gemeyn conſent van ons, en van den voorſz. Hooft-ſteden, en dat daar in geen mentie gemaakt en is van den voorſz. Vaſſallen, noch van haren conſente, die Prelaten en andere Geeſtelijke Perſoonen willen maintineren, dat die goeden onder hen gelegen en fortiſſerende, daar in niet begrepen en ſouden weſen. En dat meer is, die voorſz. Prelaten en Geeſtelijke Lieden, onder 't dekſel dat by ſeeker Acte by hem verkregen, ſindert die conceſſie van der voorſz. Ordinantien, die voorſz. van den Steden ongehoort, of ten minſten ſonder haar conſent daar toe gegeven te hebben, geappoincteert en verklaart is, datmen die executie der ſelver Ordonnantien in ſtate en ſurceantie houden ſoude, tot ander ſtont dat parthye gehoort, en hare titele en munimenten geſien, anders daar op geordineert ſoude worden, hebben gepretendeert en pretenderen goet en erve te mogen verkrygen in den voorſz. Lande van Braband, ſoo wel onder die voorſz. Vaſallen als onder ons, en die voorſz. Steden, in alder voegen en manieren, als oft hem 't ſelve by die voorſz. Ordonnantie en blyde inkomſte niet verboden ware.

Ten anderen, ſoo is 't onſer kenniſſe gekomen, dat vele en diverſche Leenen gehouden, en roerende van ons en van onſer voorſz. Vaſallen en haren Heerlijkheden, belaſt en gehypotequeert ſijn, van oude partaigiere en gedeelde renten, die niet te loſſen noch te quyten en ſtaan. En dat die ſelve Leenen noch dagelijks meer en meer belaſt worden, van andere onquijtbaare renten en andere laſten, tot groote diminutie en minderinge van den ſelven Leenen.

Men bevint ook dat in vele en diverſche Landen en Quartieren, als eenige Leenen verkocht, opgedragen of verandert worden van d'een hant in d'andere: Die Heeren daar onder ſulke Leenen gelegen en roerende ſijn, hebben optie en faculteyt die te aanvaarden, te behouden indien hen goet dunkt, voor ſulken prijs als die verkocht en opgedragen worden.

En mits den redenen voorſz. is grootelijk van noode, oorbaarlijk en genoegelijk, dat die voorſz. Ordonnantie en Articulen van der blijden inkomſte, onderhouden en geachtervolcht worden. En ten eynde dat die oude fundatien en proviſien der Geeſtelijkheyt verleent, ook te badt onderhouden mogen werden van den goeden daar toe gegeven en geordineert.

Is ook van noode te ordonneren en verbieden, dat van nu voortaan geen nieuwe Kerken, Klooſteren Capellen ofte fundatien in onſen voorſz. Lande van Brabandt ende Over-Maze gemaeckt noch geërigeert en worden. En voorts dat die voorſz. oude partagiere en gedeelde renten, en andere die loſſen noch te quyten ſtaen, losbaer en quijtbaar ſullen weſen, by de Heeren van den Leenen, daer ſulke Renten opgeſet, gedeylt en verkocht zyn, ofte ſullen worden voor eenen redelijken prijs. En dat van nu voortaan geen ander onquijtbaare Renten op die voorſz. Leenen verkocht, noch gehypotequeert en ſullen mogen worden.

En voorts tot allen tijden, als van nu voortaan eenige Leenen in onſen voorſchreven Lande van Braband en Over-Maze, verkocht, verandert, ofte opgedragen ſullen worden van d'een handt in d'ander, die Heere van den Leene mogen aanvaarden en behouden 't ſelve Leen, voor ſulken prijs als 't verkocht en opgedragen ſoude weſen, en op al te voorſien en doen expedieren onſen openen Brief in behoorlijker formen.

Soo is 't, dat wy die ſaecken voorſz. overgemerkt, ſonderlinge die groote menichte van Leengoeden, Erf-goeden, en andere die de Geeſtelijke Perſoonen beſitten en gebruyken in onſen voorſchreven Lande van Brabandt ende Over-Maze, daar mede ſy hem redelijk, eerlijk en ſuffiſantelijk mogen onderhouden. Aanmerke ook de groote menichte van Kerken, Klooſteren, Gods-huyſen, Conventen, Capellen, en Fundatien, die in deſelve Landen ſijn, daar mede die Gemeynte ſeer belaſt wort, en daar van wy deugdelijk en ten vollen geinformeert ſijn, willende hier inne voorſien tot welvaart en ontlaſtinge van ons, onſen voorſchreven Vaſſalen en Onderſaten, en dat die voorſz. blijde inkomſte metter Ordonnantien by ons daar op gemaakt, alſoo voorſz. is, onderhouden, en geobſerveert, haar volkomen effect ſorteren. Wy hebben uyt onſer rechter wetentheyt, authoriteyt, by groote en rijpe deliberatie van Rade, voor ons, onſen Erven en Nakomeren van Hertogen en Hertoginnen van Brabant en van Over-Maze, geordonneert, geſtatueert, en verklaart, ordonneren, ſtatueren en verklaren by forme van eeuwiger conſtitutien en edicte, mits deſen onſen Brieve, dat van nu voortaan niemant wie hy zy, en ſal mogen verkoopen, opdragen, tranſporteren, vertieren of permuteren, te wat titele, coleure of conditie, noch om wat ſaken, redenen of occaſie dat het ſy, eenige Leengoeden, Erf-goeden, Chijnſen, eygen goeden, renten ofte ander onberoerlijke goeden, gelegen in onſen Lande van Brabant, Limburg en Over-Maze, onder ons, onſen voorſz. Vaſſallen en Steden van den ſelven Lande, tot behoef van eenige Klooſteren, Kerken, Collegien, Conventen, Gods-huyſen, of Geeſtelijke Perſoonen en in dooder hant, ſonder expres en gemeyn conſent, wille en wete van ons, van den voorſz. Vaſſalen, en van den Wethouderen van den Hooft-ſteden, daar onder ſulke goeden gelegen ſouden weſen. En dat geen Stede-houderen, Leen-mannen, Schepenen, Wet-houderen, of andere Rechteren en Officieren, overſtaan noch en gedoogen, dat ſulke verkoopinge, opdrachten en permutatien in dooder handt geſchien, en noch die voorſz. Geeſtelijkheyt daar in ontfangen ofte ge-erft worden, op pœne van onſer indignatie, en van een mark gouts te verbeuren tot onſen profijte, by den genen die ter contrarie doen ſouden.

En of 't gebeurde, dat eenige ſake ter contrarien gedaan, en geattemteert worde, wy hebben dat al nu voor dan, en dan voor nu verklaart en verklaren egeen en van onweerden, en willen dat het ſelve over ſulks gehouden en geacht ſy tot eeuwigen

Digitized by Google

gen dage; niet tegenſtaande die Acte verkregen, ter conrarien by den Prelaten, en deſelve Geeſtelijke Luyden van onſen voorſz. Landen van Brabant, ſoo voorſz. is. Welke Acte, aangeſien dat die ſelve Geeſtelijke Luyden ſindert de conceſſie van dier, geen debuoir noch diligentie gedaan en hebben, daar op te komen communiceren en appoincteren metten voorſz. Steden, en haar conſent daar toe te gekrygen, na inhout van dien, noch geen ſtadt grypen noch ſorteren en willen, maar hebben die ſelve Acte, ſoo verre het noot zy, om die redenen voorſz. wederroepen, gecaſſeert en te niete gedaan, wederroepen, caſſeren, en doen te niete mits deſen.

Item, dat geen onberoerlijke goeden by generale ofte particuliere ſucceſſien, verſterſten, Teſtamenten, Ordonnantien, Giften, ofte by inteſtate aankomen, ſuccederen, vervallen, noch devolveren en ſullen aan eenige Kloosteren, Collegien, Capittelen, ofte andere dooder handt; verklarende op die pœne en verbeurte als vooren, alle 't gene datmen ter contrarien ſoude mogen doen attempteren, ordonneren ofte diſponeren, by wien, ofte om wat oorſake of occaſien dattet zy, nul en van onwaarden, en over ſulk gehouden en geacht te worden ten eeuwigen dage als voor.

En op dat die oude Kerken, Kloosteren, Conventen, Gods-huyſen, Capellen en andere plaatſen, geordonneert en gededicceert tot fundatien van den Goddelijken dienſt, te badt onderhouden mogen worden van haren ouden fundatien en dotatien, en dat die nieuwe conſtructien, edifitien en fundatien niet vermindert noch gekort en worden.

Wy hebben ook geordonneert en geſtatueert, ordonneren en ſtatueren mits deſen, dat van nu voortaan niemant wie hy zy, en ſal mogen doen timmeren, funderen, erigeren noch doteren, eenige nieuwe Kerken, Capellen, Collegien, Capittelen, Kloosteren of Conventen in onſen voorſz. Lande van Brabant, Limborg en Over-Maze, op pœne van thien mark Gouts te verbeuren tot onſen profijte, en daar toe dat die Kerken, Clooſteren, Capellen, Gods-huyſen en Conventen, diemen contrarie en in prejuditie van deſen gemaakt, geëdificeert en getimmert ſoude hebben, ſoo menig werf als 't ſelve gebeuren ſoude, gedemolieert, afgebrooken, en te niete gedaan ſullen worden.

Item, dat van nu voortaan alle manieren van de oude erffelijke partagiere, gedeelte en geſpleten renten, en andere onquijtbare renten, geconſtituueert en geaſſigneert op die Leenen van onſen voorſz. Landen van Braband, Limborgh en Over-Maze, ofte eenige van dien gequeten en geloſt ſullen mogen worden, by die Proprietaris en Eygenaars van den ſelven Leenen, te weten, die partagiere en gedeelde renten, als men die by koope, gifte, opdracht, permutatie of anderſints in vreemde handt ſtellen ofte opdragen ſoude, voor ſulken prijs, als die verkocht, gegeven, opgedragen en vertiert ſouden worden. En in gevalle datter geenen gelimiteerden prijs en ware, ſoo ſalmen die mogen quijten en loſſen om den penning vijf-en-twintich: En als van andere renten, ook geconſtituueert en beweſen op die voorſz. Leenen ſonder quijten, die Heeren van den Leene ſullen ook die mogen quijten, loſſen en aanvaarden, mits opleggende de principale penningen daar voor die ſelve renten verkocht en geconſtituueert ſijn, of weſen ſullen. En indien daar ook genen gelimiteerden prijs of ſomme en ware, ſy ſullen ook gequeten en geloſt worden om den penning vijf-en-twintich, en met ſulken gelde, en tot ſulken prijſe, als in den voorſeyden Lande loopende cours hebben ſal, ten dage van der quytinge en loſſinge. Behoudelijke nochtans, dat de gene die de voorſeyde partaigiere en gedeelde renten tegenwoordelijk houden en gebruyken, mitsgaders hare Erven van hen komende, deſelve renten ſullen mogen behouden en daar af uſeren, genieten en diſponeren, ſoo lange die niet verkocht, opgedragen, ofte vertiert en worden in vreemder handt.

Item, dat van nu voortaan niemandt wie hy ſy, ſijn Leenen ſal mogen belaſten met eenige onquijtbaar renten, maar alleenlijk met quijtbaar en Losrenten den penningh twintich en daar onder.

Item, dat ſoo wanneer eenige Leenen van nu voortaan verkocht, opgedragen en vertiert ſullen worden van een handt in d'ander, ſoo ſal die Heere van den ſelven Leene 't ſelve mogen aanvaarden en behouden, en dat voegen en appliceren aan ſijn Heerlijkheyt ofte principaal Leen, indien 't hem goet dunkt, mits opleggende en betalende deſelven prijs, daar voor 't voorſz. Leen verkocht en opgedragen ſoude worden. Behoudende en gereſerveert den naaſten Erfgenaam van den Verkoopere, ſijn recht van naarheyt, ſulk als hem naar de coſtuyme van den Lande ſchuldich ſal zyn te volgen en toe te hooren.

Ontbieden daarom en bevelen onſen lieven en getrouwen die Cancellier en Lieden van onſen Rade, Stadhouderen en Mannen van Leenen, van onſen Leen-hove van Braband, Droſſaart van Brabandt, Meyer van Loven, Amman van Bruſſele, Schout van Antwerpen, en Mark-grave ons Lants van Ryen, Schout van den Boſſche, Droſſaert van Limborg, Valkenborg, en Dalen, en allen anderen onſen en der Vaſſalen en Smaelre-Heeren, Rechteren, Juſticieren, Officieren en Ampt-luyden, en elken van hem byſondere ſoo hem toebehooren ſal, dat ſy deſe tegenwoordige declaratie, conſtitutie, edicte en ordinantie, en al 't inhouden van dien, van ſtonden aan regiſtreren, publiceren, kondigen en uytroepen, ofte doen laten regiſtreren, publiceren, kondigen en uytroepen elk in den bedryve, en regiſteren van ſijnder Officien, daar men gewoonlijk is ſulke uytroepinge en publicatie te deon, op dat niemant des ignorantie pretenderen gaet. En die ſelve onderhouden, obſerveren en achter volgen, doen en laten onderhouden, obſerveren en achtervolgen onverbreeckelijk na hare forme en inhouden, ſonder tot eenigen tijde yet te doen, ofte laten geſchien ter contrarien, in wat manieren dattet zy, procederende en doen procederen tegen die Overtreders en Inbreekers van dien, by inninge en executie van den peynen voorſz. en anderſints rigoureuſelijk en ſonder verdrag, ſaveur ofte diſſimulatie, want ons alſoo gelieft. Des t'oirkonden ſoo hebben wy onſen Zegel hier aan doen hangen. Gegeven in onſer

Digitized by Google

ſer Stad van Tricht den negenthienſten dach van Octobri, in 't Jaar ons Heeren duyſent vijf-hondert en twintig, en van onſen Rijke, te weten, van den Roomſchen, tweeſte, en van Caſtilien, &c. 't vijfſte. Aldus geſchreven boven op de Ploye van den ſelven Brieven, By den Koningh en by den Secretaris. Geteeckent *Haneton*. En op deſelve Ploye over d'andere zyde van den Zegele ſtaet aldus, Op heden twaelf dagen in Novembri, in 't Jaar duyſent vijf-hondert en twintig, zyn deſe opene Brieven, achtervolgende des bevelen ons aldergenadichſte Heeren de gekooſen Keyſers openbaren in den Rade geordonneert, in Brabant ten tijde van der audientien van den voorſz. Rade geleſen en gepubliceert geweeſt, daar gy Heer Jeronimus vander Noot, Riddere, Cancellier, Meeſter Leenaart Coutreau, Anthonis Heenkenshooſt, Lodewijk van Heylwijgen, en meer andere van den ſelven Rade by waren. Gedaan te Bruſſele op ten dach en in 't Jaar voorſz. Geteeckent *H. Huioel*. Op deſelve Ploye ſtaat noch geſchreven, Deſe opene Brieven ſijn gepubliceert geweeſt in den Leen-hove van Braband, ten tijde van der audientien des ſelfs preſentien, van mijn Heeren die Stad-houdere en Mannen van Leene, in 't Gerechte aldaar dienende, vergadert weſende in der Stad van Bruſſele, op den thienden dach van Novembri, Anno vijfthien-hondert en twintich.

Onderteeckent

P. MIDDELBORGH.

KAarle by der Gratie Godts gekoren Roomſchen Keiſer, altijd Vermeerder des Rijx, Coning van Germanien, van Spagnien, van Arragon, van Navarre, van beyde de Secilien, van Jeruſalem, van Hongarijen, van Dalmatie, van Croaten, Erts-Hertoge van Oſtenrijk; Hertog van Bourgondien, van Lothrijk, van Braband, van Stier, van Carinte, van Carmole, van Limborg, van Luxenborg en van Gelre; Grave van Habsborg, van Vlaanderen, van Tyrol, van Arthoys, van Bourgoigne, Paltſgrave van Henegouwe, Lantgrave van Elſat, Prince van Swave; Markgrave van Bourgauw, en des Heyligen Rijx, van Holland, van Zeeland, van Kybourg, van Namen, en van Zutphen, Grave, Heer van Vrieſlandt, vander Windiſmark, van Slavonie, van Portenau, van Salins en van Mechelen; Allen den genen die deſen tegenwoordigen ſullen ſien SALUT. Alſo tot onſer kenniſſe gekomen is, als dat die Abten, Abdiſſen, Priors, Priorinnen, Collegialen, Kerken Capittels, Conventen, Kerken, Hoſpitalen, en andere vanden Geeſtelijken ſtate henluyden dagelix vervorderen te verkrijgen in heuren handen alle manieren van Goeden, Lenen, Erven en andere, ſommige by kope, donatie, Legaat, van denſelven Lenen of Erven, andere by aannemen van dien in ewelijken pachte, of tot lange tyden van jaren, andere by kope van erffelijke en ewiglijke Rente op dien, of van Loſ-rente tot hogen prijſe, 't ſelve in prejuditie en deminutie van onſe Hoogheyt, Domeynen en Subventien, Dienſten en Rechten, en ten achterdele van allen onſen Onderſaten in 't ſelve Landt, en by ſucceſſie van tyde noch meer weſen mochte, willende daar inne voorſien SO IS'T, dat de ſaken voorſz. gemerkt, gehadt daar op 't advis van onſen lieven en getrouwen, die Stadthouder, Preſident en luyden van onſen Rade, en onſen Rekeningen in Hollandt, wy tot conſervatie van onſe Hoogheyt, Heerlijkheyt, Dienſten en Rechten en van 't gemeen profijt en welvaart, tot vordering van onſe Landen en Onderſaten van Hollandt, by deliberatie van onſe ſeer lieve Vrouwe en Moeye, die Ertſ-hertoginne van Ooſtenrijk, Hertoginne en Gravinne van Bourgoigne, Regente en Gouvernante voor ons in deſe onſe Landen van herwaarts over, ten advyſe van onſen lieven en getrouwen die Hooft en luyden van onſen ſecreten Rade neffens haar weſende, geſtatueert en geordoneert hebben, ſtatueren en ordoneren voor Edict by deſen de pointen en articulen hier navolgende.

Ten eerſten dat alle Abten, Abdiſſen, Capittels, Conventen Gaſthuyſen, Hoſpitalen en andere Godts-huyſen en Kerkelijke lichamen en Gemeenten, wie die zijn mogen, binnen een jaar tyds na de voorſz. publicatie, alle de Lenen, Goeden, Erven, Huyſen, Arrentementen, en alle ewelijke of lange verpachtingen, erffelijke renten, niet te loſſen, gehypotequeert by wat middel, hoe en in wat manieren ſy aan deſelve gekomen zyn, ſo verre deſelve niet geamortiſeert zyn, uyt heuren handen doen, op de verbeurte van denſelven goeden, en yegelijk van dien t'onſen profijte; voorts dat niemant van den voorſz. Geeſtelijkheden hen voortaan vervordere, eenige Lenen, Landen, Erven of Huyſen te kopen, te ontfangen of aanvaarden, by Teſtamente, Legatie, gifte, of donatie, noch deſelve te nemen by enkele arrentemente of erfelijke pachte, of tot langen jaren, noch erfelijke rente niet te loſſen, noch de loſ-renten op deſelve te kopen, hoger dan voor den penning achtiene, en dat op de verbeurte t'onſen profijte by de voorſz. Geeſtelijkheden van den Lenen, Erven, Huyſen, renten, of andere goeden, dewelke ſy contrarie onſen voorſz. ordonnantie verkregen ſouden hebben, en daar toe op de verbeurte ook t'onſen profijte ten laſte vande verkopers van de penningen voor deſelve goederen ontfangen ſouden hebben, en ontfangen ſoudeu, of vanden waarde van deſelve goeden, ingevalle men deſelve eenige vande Geeſtelijkheyt gegeven hadde; En voorts hebben wy geſtatueert en geordonneert by maniere van verbodt, als dat onſe Stedehouders en mannen van lene, of van onſen Vaſſalen, alle Wethouders, lage en andere Juriſdictie hebbende, van erven en t'onterven, wie die zyn, voortaan den voorſz. Prelaten, Prelateſſen, Prioren, Priorinnen, Capittelen, Kerken, Gaſthuyſen en andere Godshuiſen of Kerkelijke Gemeynten niet en ontfangen noch admitteren tot enige Leengoederen, Landen, Erven, Huyſen, by kope, gifte, donatie, by teſtamente noch anders, noch tot den ewelijken of langen verpachtingen van dien, noch tot erffelijke niet te loſſen renten, noch tot losbare rente op den voorſz. goeden, hoger dan den penning achtien, en dat op de verbeurte van tien mar-

Digitized by Google

ken silvers, t'onsen profijte, ten laste van elken vande Officieren, die alsulke verkopingen, belastingen, of verpachtingen ontfangen en admitteren souden, en dat so dikwils, en t'elkerreyse dat gebeuren soude; En voorts ordonneren wy, dat indien eenige Lenen, Erven, Huysen, erfelijke Renten, of andere inmeuble en onberoerlijke Goeden op enige Religieux of Religieusen in Hollandt by af-lijvigheyt van heuren Magen, gebeuren te vallen en te succederen, dat in dien geval die Prelaten en Prelatessen, of die Oversten van den Religieus of Religieusen, op den welken die Goeden verstorven en gesuccedeert souden wesen, al eer sy deselve goeden sullen mogen gebruyken of apprehenderen, gehouden sullen wesen, deselve goeden te doen inventarieren, en ook inschrijven en registreren inde Boeken en Registeren van den Schependom vander Stede of andere plekke, so waar die Kloosters, of Godtshuysen van den Religieux of Religieusen leggen sullen, als daar die goeden op haren Religieusen gesuccedeerd, gelegen sullen wesen, en de dubbel vande voorsz. Inventarisen onder haren Convente Zegel overleveren in handen vanden naasten wereldtlijken Erfgenaam vanden voorsz. Religieusen, op den welken deselve goeden na de af-lijvigheyd vande voorsz. Religieusen behoren souden te succederen, innehoudende den voorsz. Inventaris, Brieven, gelofte, de voorsz. goeden die wereltlijke Naast-Erfgenamen van heuren Religieusen, of heuren reght of actie hebbende te laten; en na af-lijvigheyd van heuren Religieusen op dewelke die gesuccedeerd souden wesen, te restituëren in goeden en deugdelijken state, en daar toe henluyden daar af behoorlijke en suffisante weerlijke cautie te geven sonder fraude, en dat op de verbeurte van denselven goede t'onsen profijte, den leven lang vande Religieusen, op dewelke alsulke goeden gevallen en gesuccedeerd souden wesen. Ontbieden daarom onsen voorsz. Stadthouder, President en luyden van onsen Rade, en allen anderen onsen Rechteren, en Officieren van Hollandt, dien dit aangaan sal, dat sy onse voorsz. ordonnantie en statute van stonden aan doen kondigen en publiceren, en van onsen 't wegen scherpelijk bevelen, dat men deselve onderhouden, en tot observantie van dien procederen, en procederen doen tegen de overtreders der selver by de executie van der peine daar toe gesteld en geordonneert, sonder simulatie of verdragh, niet tegenstaande oppositie of appellatie gedaan of te doene, en sonder prejuditie van dien, want ons also gelieft; Ende wantmen desen behoeven mochte in diverse plekken, willen wy dat in 't vidimus onder Zegel authenticq of copye derselver geteyckent en gecollationeert by een van onse Secretarisen, of vanden Griffier van onsen Rade in Holland gelove gegeven zy als desen; Oirkonde des hebben wy onsen Zegel hier aan doen hangen. Gegeven in onsen Stede van Mechelen den 20. dagh van Maart, in't jaar ons Heeren 1524. Ende van onsen Rijke, te weten van den Roomschen en Hongarye, 't sevenste, en van Spagnien en andere 't negenste; En op de ploye stont geschreven, By den Keiser in sijnen Rade,

Onderteekent

L. DUBLIOUL.

KAarle by der Gratie Godts Rooms Keiser, altijd vermeerder des Rijx, Koning van Germanien, van Castilien, van Leon, van Arragon, van Navarre, van Napels, van Sicilien, van Majorque, van Sardine, vande Eylanden Indien, en de vaste aarde vander Zee Occeane. Eerts-Hertoge van Oostenrijk, Hertoge van Bourgoignen, van Lothrijck, van Brabant, van Limburg, van Lutzenburg &c. Grave van Vlaanderen, van Tyrol, van Arthois, van Bourgongien; Paltsgrave van Henegouwen, van Hollandt, van Zeeland, van Hagenault, van Namen &c. Prince van Swave, Mark-grave des H. Rijx, Heere van Vrieslant, van Salins, van Mechelen, van de Landen van Overyssel, Stadt, Steden, en Landen van Utrecht, en Dominateur in Asie, Afrijke. Allen den geenen die desen onsen Brief sullen sien, SALUYT. Also tot onser kennisse gekomen is, dat wylen saliger gedachten Hertoge Philips van Bourgongien, onsen ouden Voorvader, die God genadigh zy, verstaan hebbende die ongeregeltheydt van de Geestelijkheyt van Hollant, Zeelant en Vrieslant, in 't verkrijgen, en apprehensie van Erven, van Renten, en van alle manieren vande wereltlijke Goederen, by kope, by successie, en anders; en aanmerkende dat alle die Goeden vande voorsz. Landen, by successie van tyden, komen souden in handen vande voorsz. Geestelijkheyt, het welke de distructie en ruine vande voorsz. Landen wesen soude; om daar toe te remedieren, en tot versoeck vande twee eerste Staten van den Lande van Zeelant, ende by grote en rijpe deliberatie by sijne opene Brieven, statuerende en ordonnerende, en over al Hollant, Zeelant en Vrieslant dede publiceren, dat van doen voortaan, egene goede lieden van wat ordere sy waren of wesen souden, inden Lande van Hollant, Zeelant en Vrieslant, Erven nemen en souden van heuren Ouders, Magen, noch Vrienden in eniger manieren, noch ook meer Landen of Erven en souden kopen, noch verkrijgen by Testamente of noch anders, inden voorsz. Landen, binnen de Steden noch daar buyten, ter tyd toe de voorsz. georde Lieden, by Commissarissen, doen geordonneert geweest, of gelast souden hebben, om met hen een overdragt en ordonnantie te maken, hoe en in wat schijn sy voortaan hen, in des voorsz. is hebben souden; en dat wylen onse seer lieve en beminde Vrouwe Moeye de Eertzhertoginne &c. die Godt genadig zy, in heuren leven, voor ons Regente, verstaan hebbende inden jare drie-en-twintig lestleden, dat die ongeregeltheyt vander Geestelijkheyt van Zeelant ongelijk grooter en meerder was, dan oyt te voren, en dat die georden personen allen manieren van Erven en andere wereldlijke Goeden, vorderden te gekrijgen, by allen middelen sy dunken mochten, sulx dat het geheel Landt van Zeelandt geschapen hadde geweest in heure handen te komen, tot grooten interesse vanden waarlijke Lieden en van ons, by 't verlies van onse hoogheyt, Heerlijkheyt en Dienste, omme daar inne te remedieren, heeft van onser wegen by rijpe deliberatie, de Statuten en Ordonnantien van den voorsz. Hertoge Philips van Bourgongien geconfirmeert, en amplie-

Digitized by Google

plierende deſelve ook van onſent wegen, verder geordonneert en geſtatueert, dat van doen voortaan, niemant van wat State of Conditie hy ware, die in onſen voorſz. Lande van Zeelant hen ſelven, ſijn Kinderen of andere, 't waren Mannen of Vrouwen perſonen, in Clooſteren of Godtshuyſen begeven of ſtellen wilden den ſelven Clooſters of Godts-huyſen, egeen erffelijke Goeden of Erf-renten geven en ſouden, dan alleenlijk een redelijke ſomme van Penningen of Lijf-renten tot alſulken Tauxa vanden Perſonen, diemen in den Klooſteren of Godts-huyſen, leggen of ſtellen ſoude, op de verbeurte vande Erven en Goeden, en ingeſgelijx dat die georden Lieden van wat Ordre ſy weſen mochten, egeen Erven, erffelijke Goeden, Renten of anderen en ſouden mogen nemen, aanvaarden, kopen, noch verkrijgen, by gifte, doot, Teſtament of anders, op de verbeurte van deſelve goeden; en ook is tot onſe kenniſſe gekomen, dat die georden lieden, van onſe Landen van Hollandt en Vrieſlandt, dewelke met onſen Landen van Zeelant genoeg van een natuyre zyn, hen lieden dagelijx en ſo langs ſo meer vervorderen erffelijke Goeden, Gronden van Erven en erffelijke Renten te apprehenderen, by ſucceſſie van heuren Ouders, en andere Magen en Vrienden, of ſy weerlijk waren, en deſelve heur leven lang houden en gebruyken, mits ſtellende ſekere cautie, van reſtitutie, vanden voorſz. erffelijken goeden, naar de af-lijvigheyt vande geordende perſonen, dieſe geapprehendeert hebben, en dit tot behoef van heuren voorſz. Vrienden: ende dat ſy des niet te vreden zynde, daar toe pretenderen, in den meuble goeden van heuren goeden, van heuren Ouders, Vrienden, en andere Magen te ſuccederen, mits ſtellende cautie als boven; ende dat mitsdien, indien ſy daar toe geadmitteert waren, gemerkt dat die Erven in Hollant en Vrieſlant kleyne ſobere zyn, en dat het meeſtedeel van de goeden van onſen Onderdanen aldaar immeuble zyn, alle die gronden van denſelven Landen, en ook allen des meubels goeden by ſucceſſie van tyden in handen vande Geeſtelijkheyt komen ſouden, het welke of't gebeurde, tot deſtructie en ruyne vande voorſz. Landen, en vande Onderſaten, en by conſequentie tot diminutie van onſer Hoogheyt, Heerlijkheyt en Dienſten komen en keren ſouden, willende daar toe voorſien; SOO IS'T, dat wy approberende en confirmerende die ordonnantien en ſtatuyten van onſen voorſz. Out-Vader PHILIPS van Bourgongien, en inſgelijx van wylen onſe voorſz. Vrouwe Moeye, van onſent wegen gemaakt, uyt onſer eygener wetenheyt en authoriteyt, en by grote en rijpe deliberatie van Rade, ordonneren en ſtatueren voor Edict, dat van nu voortaan egeen perſonen in onſen voorſz. Landen van Hollant, Zeelant, en Vrieſlant, van wat State of Conditie die zyn, het zy Mannen of Vrouwen perſonen, die hen ſelven of heuren Kinderen of andere, in enige Clooſters of Godtshuyſen ſtellen, of ſullen willen ſtellen, den ſelven Clooſters of Godts-huyſen, egeen erffelijke Goeden, of Erf-Renten en ſullen mogen geven, op de verbeurte van dien, maar alleenlijk ſullen ſy mogen geven een gracelijke ende redelijke ſomme van Penningen, of een redelijke Lijfrente, als nodelijk weſen ſal, tot alimentatie vande Perſonen, die inde voorſz. Clooſters of Godts-huyſen, hen ſelven willen begeven, of in den ſelven geſtelt ſullen weſen. En inſgelijx dat egene georde Lieden, van wat Ordene datſe zyn of weſen mochten, binnen onſe voorſz. Landen van Hollant, Zeelandt en Vrieſlandt, egeen erffelijke Goeden, of erffelijke Renten, en ſullen mogen kopen noch verkrijgen, en voorts dat geen erffelijke Goeden of Erfrenten, by gifte, Teſtamente, ſucceſſie van Vader, Moeder, Vrienden of Magen, noch anderſints in wat manieren dat het zy, en ſullen mogen komen op Conventen of geordende Perſonen, 't zy op cautie deſelve te reſtitueren, noch by anderen middelen. En inſgelijx dat geen meubelen, of roerende goeden, by ſucceſſie en ſullen mogen komen op den voorſz. Conventen, of georde perſonen op cautie, noch by anderen middelen als voren, op de verbeurte vanden ſelven Goeden, ſo Erffelijk als Meubel, onberoerlijke en beroerlijke, niet tegenſtaande die pretenſe Uſantie van den voorſz. georden, binnen onſen voorſz. Landen van Hollandt, Zeelandt, en Vrieſlandt, die Octroyen en Ordonnantien, die ſy van onſen Ouders of van ons by importuniteyt, inadvertentie, of anderſints, hoe dat het ſy, verworven mogen hebben, dewelke alle in dier eenige zyn, tot conſervatie van onſen voorſz. Landen van Hollant, Zeelant, en Vrieſlant, en onſen Onderſaten en Ingeſetenen, en van onſe Hoogheyt, Heerlijkheyt en Dienſte wedergeroepen en gerevoceert hebben, wederroepen en revoceren by deſen, en deſelve te niete doen en aboleren. Ontbieden daaromme onſen lieven en getrouwen, die Hooft-Preſident en de Lieden van onſen Secreten en groten Raden, die Stadhouder, eerſte en andere Lieden van onſen Rade, en van onſe Rekeningen in Hollandt, Zeelant, en Vrieſlant, den Rentmeeſters van Beweſt- en Beooſterſchelt in Zeelant, allen onſen Balliuwen, Schouten en anderen, onſen Officieren dien dit aangaan mochte, dat ſy onſe voorſchrevene approbatie en confirmatie, en onſen Statuten en Ordonnantien, op dat niemant van den ſelven ignorantie pretenderen en mach, doen kondigen en publiceren elk in den Limiten van ſijn Juriſdictie, waar men gewoonlijk is publicatie te doen, en den ſelven ſcherpelijk en onverbrekelijk obſerveren ſonder eenige contraventie procederende tegens de overtreders van dien, by rigoureuſe executie van den peynen daar toe geſtelt, ſonder ſimulatie, gratie of verdragh, want ons alſoo belieft. Ende want men deſen in velen en diverſen plekken behoeven mochte, willen wy dat aan het vidimus van dien onſen Zegel authentijcq, of van den Copie, gecollationeert en geteykent by een van onſe Secretariſſen Ordinariſen, of by de Griffiers van onſen voorſchreven Rade van Hollandt, gelove zy gegeven, als aan deſe originele brieven; Des t'oirkonde, ſoo hebben wy onſen Zegel daar aan doen hangen, gegeven in onſen Stede van Bruſſel, den feſthienden dagh van October, in 't Jaar ons Heeren duyſent vyf hondert een-en-dertigh, van onſen Keyſerrijke het tweedſte, en van onſen Rijke, van Spangien, Napels, Secilien en anderen, 't feſtienſte; Op de Ply-

Digitized by Google

Plyke ſtont geſchreven, By den Keyſer in ſijnen Rade.

Onderteykent,

L. DOUBLIOEL.

168 " *Huſſiten in Bohemen en Polen*,] Sedert de doot van Johannes Hus en Hieronymus van Praag is den yver der Regtſinnige Chriſtenen geenſints vermindert, maar in tegendeel in Bohemen en Polen onder de naam van Huſſiten dapper aangewaſſen, dewelke noch al ſtonden op eene Reformatie, volgens de ſtellinge van de oude Waldenſen, en Leere van Johannes Wiclef. Met de onregtvaardige dood van Johan Hus en Jeronymus van Praag, raakten de Bohemers op de been, en koelden hunnen moed op de Paapſche Kerken, Kloosſters, en Beelden der Heyligen, die ſy overal ter neder ſmeten en vernielden; en begaven haar inde Wapenen, om deſelve Leere ten uyterſten te hanthaven. Hier op verſoghten en verkregen ſy een Jaar daar na van haren Koningh Wenceſlaus enige Kerken tot haar voldoen. Maar als ſy ſo ſterk begonnen te werden, dat ſy tot een getal van veertig duyſent by een vergaderden, om het Avondmaal te houden, onder beyde gedaanten van Brood en
169 Wyn, en de oeffening van hunnen Godsdienſt binnen Prage verboden wiert, onſtond daar uyt een grooten oproer; de Burgemeeſters van de Stad wierden doot geſlagen; den Koningh kreegh van ontſteltenis een beroerdheit op den hals, daar hy van ſtierf; Sie *Vignier Hiſtoire de l'Egliſe*, pag. 579. en volgende. Doe verſtorf het Rijk op den Keyſer Zigiſmundus ſijn Broeder. Deſe bejegende de Boheemſe Huſſiten, met ſo een ſtreng en quaat gelaat, dat ſy niets goets van hem te wagten en hadden, dus beſloten ſy met malkanderen hem te weder ſtaan. De Geeſtelijke verſochten een Kruys of Heervaart, om tegens haar als Ketters en by God en de menſchen verdoemde, als tot eenen Heyligen Oorlog te komen. Daar toe genodigt wierden, alle Prælaten, Ridderen, Schildknapen en Borgers, ſoo te paart als te voet, oockin en omtrent de Nederlanden, van Luyk, uyt Henegouwen, uyt Hollandt en Zeelandt. So dat daar in 't jaar 1420. een grote maght by een was. De Huſſiten daar-entegen waren wel gemoedigt daar tegens aan te gaan.
170 Sy verkoren tot haren Overſten Johan Ziſka, anders Een-oog, om dat hy maar een oogh hadde; een dapper Soldaat, en voorſightigh Veldoverſte, onder wiens beleid ſy in dien Slagh, als in andere voorvallen, altoos d'overhand behielden. Hier van breder by *Æneas Sylvius, Bonfinus, Martinus Gromerus, Bravius, Annales Syleſiæ & Bohemiæ.* Menighte van menſchen lieten ſig door den yver der Geeſtelijken bewegen. Hier onder waren ook enige Hollanders. Dordrecht leverde alleen daar toe, volgens tuygh van Beverwijk, in ſijn Beſchrijvinge van Dordrecht, 56. voorname Burgers, doch keerden alle te rugge met berouw en weerſin tegens de Kerke, daar ſy voor gevochten hadden. Soo dat deſe ſoo hoogh aangepreſe en beroemde Kruys-reyſe, geheel anders uyt viel, als de Pauſelijke wel gemeent hadden, niet alleen dat ſy den Slag verloren, maar om dat de Nederlanders, dewelke door de Geeſtelijke tot verdelging en vervolgen van dit Volk ſo hard waren opgeſet, te meer leerden twijffelen aan het gene haar tot noch toe geleert was. Soo dat deſe Veld-tocht der Nederlanden door een byſondere beſchikkinge Gods nergens anders toe en ſtrekte, als om het gevoelen der Huſſiten ook in deſe Geweſten wijdlopiger te verbreyden. Want de Nederlanders wederom t'huys gekomen zynde, en volkomen kennis gekregen hebben van den Wandel en Leere der Huſſiten, brachten grondige redenen mede, om de Leere en gewelt der Roomſche Kerke verdacht te houden, en het ſelve middel daar door ſy de waarheyd meenden te dempen, meerder en wijdlopigerte doen verſpreyden. Den Profeſſor Boxhorn verhaalt het gene hier voren ſtaat op de volgende wijſe: Ter deſer tydt ook roerden haar luſtig in een ander gedeelte van Europe, als Bohemen, en de aanpalende Landen, de Huſſiten, houdende het tegen de ſtoel en leere van Romen by na in alles met den Vaudoiſen; niet, voorwaar, door onderlinge mededelinge (in die tyden, onder ſoo verre van den anderen afgelegen en verſcheyden Volkeren ongelooflijk) maar invallen van eene en het ſelve gevoelen ſoo van den rechten Gods-dienſt, als de misbruyken en ydel gelove inde opperſte en geſaggelijkſte tot noch toe gehoude Roomſche Kerken ingeſlopen. Deſe hebben ook den Paus en alle ſijne leringen en inſtellingen luſtigh verdacht gemaakt, en dapper gekrenkt by den Nederlanders. Niet dat deſe in die tyden gewoon waren die ſo verre afgelegen Landen te beſoeken, maar dat ſy openlijk door haare Prieſters, vreſende voor een verloop van haare ſaken, en overgrote beloften van een zalig toekomende leven, ingenomen wierden, om tegen de Huſſiten, als Ketters, en by Godt en de menſen verdoemde, te komen te velde, en haar met alle gewelt uyt te roeyen. Dan deſe ſo hoog aangepreſen, en doe genoemt de Cruysreyſe viel geheel anders uyt als de Pauſſelijke Prieſters wel vermeynt hadden; door dien de Nederlanders, onder die, tot welker verdelginge te bevorderen ſy by de Geeſtelijke opgemaakt waren, dapper leerden twijffelen aan het gene haar tot nog toe gepredikt wierde. Sulx dat deſe Veldtocht der Nederlanderen door ene byſondere beſchikkinge van Godt nergens anders toe ſtrekte, als om het doe ſo genoemde ketterſe en vervloekte gevoelen der Huſſiten ook in deſe Geweſten wydluftiger te verbreyden. Men vonde geraden en in het Roomſe Hof, en in Hoog-Duytſlandt, dat het by den opſet vande Huſſiten hooglijk te lyden hadde, over al door Geeſtelijke Afgeſanten te doen verkondigen den hoogſt-dringenden noot vande Roomſche Kerke, de grouwel vande leere en de ongelooffelijke aanwas der Ketteren, en den ſonderlingen dieuſt, die thans Godt neffens ſijne Heylige Kerke by een ieder te doen ſtonde, in het opnemen vau enen tocht tegen de Huſſiten; met beloften, van, naar de grote vande gedane dienſt, vele aflaten der ſonden te verworven konnen worden. Nederlandt daverde doe over al van deſe preke, en leverde uyt de voornaamſte Steden heele benden van Borgeren; die uyt eenen byſonderen yver, hof, have, Vrouwen Kinderen, neffens

Va-

Vaderlandt verlatende, haar tot deſe Krijgs-tocht in groten aantale begaven. Onder de noch overige papieren vande Stadt Dordrecht, eerſte en doe de voornaamſte van geheel Hollant, werden noch ter tydt enige bewaart van den jare 1420. meldende, hoe dat doe aldaar gekomen waren enige Predikers van de Duytſche Princen aande Hollanders geſonden, hulpe verſoekende tegen de Huſſiten; en dat ſy ſo veel met haar prediken te wege brachten, dat uyt Dordrecht alleen een troep van ſes-en-vyftig voornaamſte Borgers ſich op deſe tocht heeft begeven. Andere Steden gaven ook een redelijk, en alle te ſamen, een groot getal uyt. Deſe wederom t'huys gekomen zynde, en hebbende gekregen volkomen kenniſſe van den handel, wandel, en leere vande Huſſiten, brachten mede ſterke redenen, om de leere en het gepleegde gewelt by de Roomſche Kerke hooglijk verdacht te houden. Dus ſag men gebeuren dat een middel bequaam, ſo men trotſelijk oordeelde, om te dempen en vernielen de waarheyt, meeſt diende, om deſelve veel wijdlopiger te doen verſpreyden.

[w] *Want ſy verſchenen,*] Sy maakten dat ſy mede geroepen wierden op het algemene Concilie tot Baſel, het welk in't Jaar 1400. op het verſoek van den Keiſer Zigiſmundus gehouden wiert, daar ſy ook hare Legaten ſonden, om met de Vergadering van hare Leere te ſpreken, en hebben met den anderen omtrent den tydt van twee Maanden vruchteloos doorgebracht, en ſeggen de Pauſgeſinde ſelf, dat ſy van haar meninge niet te brengen en waren, overmits ſy haar niet en wilden laten overwinnen, dan alleen door het uytgedrukte woord vande H. Schrift, het welk haar tegendingers te ſwaar om doen was. Soo dat ſy ſonder yets byſonders uytgerecht te hebben, wederom na Bohemen gereyſt zyn. *Naucler. & Acta Concilii Baſiluenſis.*

171 [x] *In een gedeelte van Duytſchlandt,*] In't Jaar 1430. deden de Huſſiten een inval in Duytſchlant; Bragten ſommige Steden onder haar gewelt; Overwonnen in drie verſcheyde Veldſlagen de Saxen, die van Beyeren, die de Stad Tachauw belegerd hadden, en den Grave van Meyſſen. *Dubravius Hiſtor. Bohem. lib. 27.*

172 De Geeſtelijke en den Adel van Bohemen benijden de voorſpoet der Huſſiten, geraakten met deſelve in grote onenigheyt, ſo dat ſy malkanderen inde Maant van Junio 1433. ſlag leverden, in den welken de Huſſiten, die tot noch toe onverwinnelijk geweeſt waren, in het onderſpit raakten, ſo dat ſy haar van daar naar Polen begaven. Alwaar ſy van den Koning Vladiſlaus wel ontfangen wierden, en geſonden tegen die van Nieumark en Pomeren, die ſy meeſt alle onder ſijn Gebied brachten. So dat de Duytſe Heeren in Pruyſſen genootſaakt waren, met den Koning van Polen beſtandt te maken. *Annal. Sileſie. Martinus Cromerus, Krantzius Vandal. libr XI.*

173 De Geeſtelijkheyd en Adel van Bohemen de overhand hebbende, hebben tot Prage een generaal Concilie aangeleyd, daar by beſloten wierd, dat de Kerken van Bohemen haar wederom onder de Roomſe ſouden begeven, en hun na der ſelver inſtellingen reguleren ſouden; uytgenomen alleen in vier ſaken, die haar ook in't Concilie van Baſel waren voorgeſtelt; als I. Dat de Gemeente het Nachtmaal onder beyde de ſpecien ſoude ontfangen. II. Dat de Geeſtelijkheyt geen heerſchappye ſoude hebben over de tydelijke goederen. III. Dat de Prieſters het Evangelium ſouden verklaren inde Nederduytſe Sprake; en IV. Dat ſy in't bedienen der Sacramenten geen geld ſouden mogen nemen. *Rer. Bohemic. Scriptores.*

[y] *Den Keyſer Maximiliaan,*] Tot welken eyndejegens den 3. May 1512. een Concilie binnen de Stad Romen was uytgeſchreven, daar by onder anderen mede wierd verhandelt, hoe datmen die van Bohemen met de Roomſche Kerk ſouden verenigen; doch de Geeſtelijke hebben malkanderen daar in niet kunnen verſtaan. 174

Den Paus Julius,] Deſe heeft den gehelen tyd ſijns Pauſdoms met oorlogen en bloedſtorten toegebragt, ſo dat hy inde tydt van 7. jaar over de twemaal honderd duyſend Menſchen met Oorlog heeft omgebragt. Men verhaalt dat hy S^t. Pieters Sleutelen in den Tybur wierp, en proteſteerde, dat hy hem voortaan met Paulus ſwaard wilde behelpen. 175

Den Keyſer meende ook, dat de Roomſche Kerk ſonder ſcheuring, door hem en de ſijne aangemaant, met de andere partyen ſoude konnen werden verenigt, en dat het nu de rechte tyd was, eer dat het verder quam te verwijderen.

[z] *Den Paus wederom onder den Kaiſar te ſtellen,*] Den Kaiſar Maximiliaan, ſiende hoe dat de Pauſen hun macht misbruykten, meende dat het ten beſte van de gemeene Chriſtenheyt, en tot ſtillinge van de gebreken der Geeſtelijke ſoude ſtrekken, in dien men de Keiſerlijke en Pauſelijke Hoogheyt, in een quam te ſmelten. En ſocht het Pauſdom aan hem te trekken, om dat den Paus ſedert Bonifaas de I. de dubble Hoogheyt aan hem had getrokken; daar van breeder hier voor gehandeld is. Men ſeid dat hy op een tijd, met de Keiſerlijke kroon op het hooft, en met een ſwaart op ſijn ſijde voor den dach kwam, en riep ik ben Keiſer en Paus. *Abbas Urſpergenſis & Phann. Cuſpinianus in vita Alberti.* Paus Julius doot krank leggende, meende den Keiſer, dat hy nu de beſte gelegentheyt had, jemant in het Pauſdom in te helpen, die het met hem ſoude houden, waar van de intriges, en heimelijk beleyt, in ſodanige ſaken gebruykelijk, en tot het uytvoeren van ideſelve ſaak aangeleid, teſien is in ſekren Brief op den 16. September 1511. aan den Vryheer Paulus van Lichtenſteyn, uyt Breſcia geſchreven, van den volgenden inhoud:

Edele lieve getrouwe,

WY twijfelen niet, of gy ſult noch indagtig ſijn 176
wat geſprek wy voor deſen met u gehad hebben, belangende de oorſaken en redenen, wegens dewelke wy ons bereden, en vaſt ſtelden het Roomſche Pauſſchap, indien wy daar op enige wijſe toe komen konden, te begeren en daar na te ſtaan; Hier op vielen zedert dien tijd gedurigh alle onſe gedagten; want wy hebben by eigen ondervindingh geleerd, dat wy weten, en ſo is't ook met de ſaak gelegen, dat ons niet eerlijker, noch heerlijker, noch yet beter ſouw konnen gebeuren, dan dat wy't geſeide Pauſſchap, 't welk ons eigentlijk toekomt, weer aan ons Keiſerrijk mogten brengen; Nademaal dan Paus Julius de

II. onlanx in een doodelijke siekte verviel, in voegen dat hem, (gelijk u uyt ons Hof geschreven is, en u door den Canceliер van Tyrol, Cyprianus Serentinus meer versekert kan werden) al de Romeinen voor doot hielden, so hebben wy by ons selven t'enemaal besloten, ons voornemen so veel als doenlijk is te vervolgen, en daar met sulk een oogmerk en sorgvuldigheid in te handelen en voort te gaan, dat wy het middel om tot het geseide Pausschap te geraken, niet sullen schijnen te verwaarloſen; derhalven hebben wy den Cardinaal Adrianus, die gelijk u niet onbekent is, een tijd lang't Gesandschap by ons in Duytsland heeft bedient, de gemelde oorsaken en redenen voorgesteld, die deselve niet alleen goet keurd, maar ook ried en porde om voort te gaan, meinende, dat wy niet veel moeiten in't uytwerken by de Cardinalen souden hebben, en dat het niet veel werk souw kosten, en hy begost ook van vreugd te schreyen, soo verre scheen hy onsen toeleg niet ongaarne te verstaan; en dewijl gy in u gemoet by u selven kont overdenken, indien de Paus van dese siekte sterft, ('t geen gantselijk te vresen is, na dien hy nu alle lust tot eten heeft verloren, en geen andere spijse neemt dan onrijpe vrugten, dog sig met so veel dranks opvuld, datmen't met sijn gesondheid seid gedaan te sijn) in sulk een geval so den Paus sterft, hebben wy den Bisschop van Gurk na Romen gesonden, op dat die ondertusschen onse saak, aangaande het weder krijgen van't Pausschap bewerke; En na dien, gelijk gy selfs verstaat, dat sonder een groote somme gelts, die daar aan te kost moet werden geleid, niet kan gedaan nog uytgewerkt werden, soo heeft ons tot ons voornemen goet gedagt, dat wy de Cardinalen en andere Regenten van Romen, die wy aan onse sijde tragten te trekken, beloven en toeseggen drie honderd duysend Ducaten, die wy van de Fuggers sullen opnemen, en te Roomen door hunnen Factoor ten gestelden dage doen aan tellen.

Het overige des Briefs hield in, wat versekering hy aan een van de Fuggers voor de genoemde somme soude doen; doch Paus Julius bleef noch leven tot het jaar 1513. doe in sijn plaatse gestelt wierde Leo de X. daar door des Keisers toeleg gants misslukte.

177 [a] *Op sijn sterf-bedde voorseide,*] Dit waren sijne laatste woorden: Die van Utrecht, seyde hy, sullen na mijn doot eerst recht leeren erkennen, dat ik haar een goet en vredelievent Heer geweest heb; Een ider onder de Geestelijke is lustig om te heersen, niemant wil staan onder andre, en hier uyt sal een seer schrikkelijke verwerringe oprijsen. Hy is overleden op de 7. Idus van October 1423. Sie van dese sijne laatste woorden by den Professor Boxhorn, in sijn Nederlandse Historie, pag. 143. Brand Histor. der Reformat. 1. Boek, pag. 31. en andere.

178 [b] *Nikolaus Cusa,*] Den Paus Niklaus de V. sont in 't Jaar 1450. enige Gesanten, om tot vermeerdering van sijn gesag, en het Geestelijk inkomen te begunstigen, sekre prijs-kaarte, die sy alomme souden bekent maken, en doen invorderen, houdende een voorschrift om alle de sonden tot de grootste toe te mogen afkopen. Welke Prijs-kaarte den Geestelijken in Nederland seer aangenaam was, doch by de gemeente van eerſten aan voor verdacht gehouden. Onder dese Gesanten was een Kardinaal van Kusa, mede Nicolaas genomt, doch van een geheel anderen inborst, so het schijnt, dewelke het geheim van de saak wel verstaande, het selve doen genoegsaam in sijn ziel verdoemde. Hy was al een man van hoge Jaren, statig, en seer 179 aansienlijk van wesen, stigtelijk en ingetogen van leven, seer wel sprekende, in de Goddelijke schriften wel ervaren, begaaft met de kennisse van de Hebreeuse, Griekse, ende Latijnse talen, onvermoeyelijk in arbeid en onderſoek van Studien, was niet gewoon op sijn nacht-bedde meer als vier uyren te rusten, loos en behendig om de verholen en met een geestelijk momaansicht van schijn-heyligheyt bedekte fouten te ondekken, makende goet onderscheid tussen geloof en by-geloof, en tussen den uyterlijken, en innerlijken Gods-dienst, geen haat ontsiende voor de liefde der waarheyt, geen aannemer der personen, wonderlijk vry-moedich in het aanseggen, en dapper in het straffen.

Desen Kardinaal, onder anderen mede in Holland en Zeeland gekomen sijnde, na dat hy hem in andre gewesten deselve getoont had, verwekte eenen schrik in de herten der Geestelijke, welkers gewisse sich overtuygde van baldadig leven, hebbende daar-en-boven door haar bedrog, en versierde wonder-tekenen meer winst van gelt gedaan, als van verbeterde zielen, vresende soo een scherp oog, niet soo seer gewoon sijnde gestraft te werden, als van andre te berispen, over fouten daar sy selfs stilswijgende meest mede besoedelt waren. Hy heeft alles onderſogt soo in de Steden als ten platten Landen, en wiert met grote eerbiedigheyt over al ontfangen, soo van de Burgermeesteren en Regeerders van de Steden, met het luyden van klokken, en groot gevolg van de Borgerye, als van de Geestelijkheyt self, die hem met gehele benden te gemoet quamen, met vanen, kruysen, en ander Geestelijk tuyg. Om hem wierden veel heerlijke maaltijden aangeregt, dog daar de nodigers self meer en grotelijker van nuttigden, als hy die genodigt was, als tot geheel wat groters en beters gedreven; Hy begon door ondervindinge te ver- 180 staan, dat hier te Lande meer werks gemaakt wiert van de Aflaten der Sonden, als van regte boet en bekering, datmen door desen Geestelijken Koophandel meer af kost een reukeloos leven, als daar van afstond. Dat daar veel in de naute van Kloosters hare vryheyt gelijk als met banden veterden, die nochtans met daar in te gaan de Wereld niet en verlieten nog afstorven. Dat der Kloosteren te veel was, dat die soo seer niet en dienden vermeerdert, als vernieut en herstelt. Dat onder den Monniks-rok menig boefken schuylde, en sig schoon opdede. Dat het gewaat geene ziel-sorgers maakte, maar een onbevlekt ofte onberispten wandel. Dat de Heylige meer wonderdaden gedaan hadden, als in haar bekeringe de menſen. Dat men meer van stomme beelden sprak en hielt, als van het Woord des levendigen Gods. Dat den gemelnen man meer wijs gemaakt wiert, als sy konden of behoorden te geloven. Tegens alle welke inbreuken hy sig mannelijk opsette, en op yder plaatse, niet alleen de Geestelijkheyt in 't bysonder ondertaste, vermaande en bestrafte, en beter ordre invoerde, maar ook in de Kerken de Gemeente by

den

den anderen geroepen, met openbare preeken haar van alles des behoorde onderwees en leerde. Hy leerde in 't byſonder van de Aflaten, dat ſy de menſen niet beter noch erger maakten, kleinagtende de ſonden die ſy ſagen dat ſoo ligtelijk vergeven wierden; dat de rechte boete en bekeringe die wel konde ontbeeren. Dat het Jubeljaar wel groot gewin aanbragt aan de ingeſetenen van Roomen, maar aan veler beurſen en zielen ſchade dede; dat de regte Aflaten, en die in gebannen vierſchaar van Gods laatſte Oordeel gelden ſouden, in de Goddelijke ſchriften te vinden waren. Hy oordeelde van de Beelden, datmen die te veel eer aandede, datmen daar niet meerder van en behoorde te houden, als dat ſy waren tekenen en voorbeelden van der Heyligen Godſaligen handel en wandel, welke men in gedagten gebragt werdende door het aanſchouwen der ſelver beeltenisſen, te geſtadiger en naarſtiger ſoude kunnen navolgen. Het welk hy ſoo heftig dreef, dat hy vele ontſloeg vande beloften die ſy gedaan hadden, om deſe of gene Bedevaarden tot ſodanige plaatſen te doen, daar enige beelden van onſe Lieve Vrou, of andre Heyligen enige byſondre kragt wiert toegeſchreven, ſo dat in Gelderland, Holland, Zeeland, en andre omleggende plaatſen, vele, ſoo hoges, als lages ſtands, ſoo Geeſtelijke als Wereldlijke, in hare gemoederen ſeer ontroert wierden. Dit is een oprecht verhaal, ſoo als den Profeſſor Boxhorn in ſijn Nederlandſe Hiſtorie verhaalt, dat hy heeft overgeſchreven uyt ſeker Latijns Boeksken, met de handt geſchreven by eenen Geeſtelijken Hollander van dien tijd, Fredrik van Heylo genaamt, die alles heeft bygewoont, en onderlinge vriendſchap en kenniſſe met deſen Kardinaal heeft gehouden.

Dit ſcheen een grote veranderinge in den Godsdienſt in Duytſland, en voornamentlijk in deſe Nederlanden, te maaken, en den grond van een algemene herſtellinge te leggen; vele Overſte der Kloosteren, ſoo Mannen als Vrouwen wierden van haren ſtaat afgeſet en verlaten, om haar quade huyshoudinge en overlaſtig bedrijf, tegens die over dewelke ſy geſtelt waren, daarom ook vele ſig van haar geſag onttrokken, en de Kloosters verlieten. In 't beſoeken der Kloosteren onderſogt hy nauwkeurig na hun inkomen, en het getal der Geeſtelijke, en ondervondt, dat in enige maar ſes of ſeven waren, die nochtans wel ſoo veel inkomen hadden, dat ſy daar op wel vijftigh Monnikken hadden konnen onderhouden, en ſtelde ordre op het behoorlijk getal der ſelver.

181 c *Het leven der Kloofter-Monnikken,*] Het is uyt de ondervindinge genoeg bekent, dat by na niet een Synodale Vergadering is aangeleid geweeſt, ſonder de klagten van de ongeregeltheyt, en ergerlijk leven der Kloofter-Monnikken. De Monnikken ſelf ſchryven en betuygen ſulx genoeg in de Brieven van vermaninge, van en aan hunne Mede-broederen van hun eygen Kloofter. Aldus ſchrijft ſekre Monnik in een Brief aan ſijn Kloofter-lieden: De Geeſtelijke hebben hare eerſte liefde en trouwe verloren, en uyt de Kloosters ſien ſy ruggewaart naar de Werelt. Door die by haar aangenomen Orden gelijk als nagelvaſt en gebonden, konnen ſy met den lighame niet wel wederkeeren tot de ongelukkige Werelt, nemaar met het herte wenden ſy haar daar na toe, en jagen naar alle wulpsheyt, even als de hongerige, die haaken en lopen naar de tijdelijke en vergankelijke ſpijſe. Sy willen egter nog den naam hebben van te ſijn Geeſtelijke, en ook ſchijnen te weſen die ſy niet en ſijn; maar uyt hare werken konnen ſy erkent werden wie ſy ſijn. Het is voorſeeker met ſuchten te beklagen, dat onder haar het meerdere deel Godsdienſtich ſchijnen in het gewaat, en ondertuſſchen haar ſelven innerlijk niet en kennen, maar alleen ruſten op de oordelen der Menſchen, die, bedrogen door den uyterlijken ſchijn, haar ook ſchendig bedriegen. Daar ſtaat geſchreven; Indien wy ons ſelven oordeelden, ſoo en ſouden wy niet geoordeelt werden. Deſe onkenniſſe van hare eigen ſelf, blijkt uyt alle haar doen en laten, uyt de eidelheyt van hare woorden en werken, in dewelke noch geeſt, noch leven is te vinden. Och of ſy ofte coud, ofte heet waren! maar om dat ſy lauw ſijn, werden ſy van God, haren Heere, uytgeſpogen. Sy loopen beeſtelijk achter de driften van de Nature; en om dat den goeden wille, de vreeſe Gods, en alle yver in haar vercout is, ſmaakt haar niet de oeffeninge en opwekkinge van de geeſt. Dagen en nachten verſlijten ſy met alle welluſt, met eten, drinken, ſlapen, jokken, boerten, ſpreekende hare tonge uyt de volheyt van hare verydelde herten. Als haar jet belaſt ofte opgelecht wert, dat haar onaangenaam is, dan blijken hare gedachten, die ſy in hare enigheyt onderhouden en ſtijven. Sy ſijn wederhoorich, onleerlijk, halſterrich, wederwaardich, twiſtich, onlijdſaam, deugdeloos, aanſtootelijk met woorden, geern onder de man, ongeern in de enigheyt, onderſoekende niet anders als het gene van de Werelt is. In hare Cellen ſitten ſy ledich, ſonder enige geeſtelijke beſigheyt. Onnutte dingen brengen haar de tijd om. In hare getijden is haar hert vol van beeſtelijke en wereldlijke gedachten. Sy ſijn naarſtig by den dis, traag in het bidden, veerdig om te pruylen, als het eten ofte de drank, ofte jets anders hare onverſadelijke wulpsheyt niet genoegt. Dit was doe het leven van de Geeſtelijke, by eene van haar order ſelf doe ter tijd dus afgebeelt. Hy voegt daar by: De eerſte en yverige Geeſtelijke Mannen deſe Wereldt overleden ſijnde, ſoo is in hare naarkomelingen verkout de Godſaligheyt, eenſdeels door de onachſaamheyt van hare Overſte, anderdeels door de ongebondentheyt van hare onderſaten, ſulks datmen mag ſeggen, dat deſelve nu in der daat geheel vergaan is. Overſte en onderdanen, groote en mindere in het Geeſtelijk, ſijn van den hoofde tot de voeten toe beſoedelt met fouten van eigendom van goederen, onkuysheyt, en ongehoorſaamheyt. Sulx dat alle Godsdienſtigheyt der Kloofter-lieden, alle hare dwang, alle liefde Gods, alle vreeſe voor de helle, en alle oeffeningen van deugden, in de Kloosters ſoo van mannen als vrouwen, gelijkſaam als verſtorven en uytgedragen ſijn. De plaatſen, inwelke hare voorſaten geplant hadden de ſtoel van alle tugt en deugtſaamheyt, tredende in hare eenſaamheyt gelijk als te velde tegen het vleis, de werelt, en den Prince van de werelt de Duyvel, en de overhand hadden behouden, zyn geworden

tot

Digitized by Google

tot bordeelen, en legers van aardsche duyvelen, in dewelke heerst niet alleen de onkuysheyt, maar ook overdaat, dronkenschap, eigendom van goederen, en eene oneindelijkheyt van andere grove fouten. Want siek en ongedaan van lighaam en ziele, bloedig in haar gewisse en handen, door het bloed van soo vele by haar verwaarloosde en gelijk als vermoorde zielen, derven sy niet te min aantasten het lighaam onses Heeren, voor het welke de duyvelen ook self sitteren en beven; en die, welke voor levende en dooden behoorden te verdienen het Koninkrijk der Hemelen, halen alleen door hare ongebondentheyt, den vloek en verbolgentheyt van Godt over de kudde, die haar betrout is.

Hendrik Loeder Prior van't Klooster Vrendesweel, schreef aan sijne Broederen aldus: Lieve, de genegentheydt die ik om Christi bloedts wille uwen staat en welvaren toedrage, doet my, in plaats vande Penne, de Roede inde handt nemen. Ik weet wel, dat u in velerhande swarigheden wel woorden van vertroostinge souden dienen, maar uwe ongeschikte manieren hebben ten hoogsten van noden, en verdienen een scherper bestraffinge. My doet wee uwe wederspannigheyd tegens uwe Overheden, uwe verkoude liefde tegens malkanderen, u lust om over al menigvuldige Missen te doen, en de slappigheyt in't beteren van u leven, en de ergernissen die gy daar door geeft. Gy soekt de menschen te behagen, en staat met uwen Godt niet wel. Segt niet den Apostel, *Gal. 1. 16. By aldien ik den menschen behaagde, soo en soude ik geen Dienaar Christi wesen?* Gy wilt buyten inde werelt wel opschikken, en de vuyligheyt uwer Kloosteren heeft wel een besem en schrobber van noden. Het drukt ook myn Ziel, dat uwe gierigheyt en welluſt onversadelijk is. Gy wilt het gene gy wel kunt derven; Fy! gy blode en gemakkelijke Soldaten Christi, die niet strijden en wilt den stryd van't Kruys, en niet drinken en wilt vande bloedige Druyve. Lieve kan men dan ook met sodanig een leven, als gy in alle dertelheyt en broodtdronkenschap over-brengt, wel oprechten het Cruys Christi, daar toe gy insonderheyd beroepen zyt. Fy! gy slechte verachters vande werelt, wie kan uwen onversadelijken lust boeten, en de grootsheyd uwer herten voldoen. Noit sagh ik Kloosteren bloeyen en toenemen in Godsaligheyt, die dagelijx toenamen in middelen, maar wel sulke in welke d'armoede en lijdtsaamheyd te samen woonden. Ik bidde u dan, dat gy u selven met gedult schenken wilt, het gene gy derft, dat is den Geestelijken rykdom, legt op dien schat alleen u hert en gedachten, omhelst het Cruys, en den naakten gekruysten Christus, daar in sult gy alle vergenoeging vinden. Verkleent u selven in twee gedachten: want grootsheyt en gehoorsaamheyt kunnen niet t'samen gaan. Zyt verdraagsaam onder malkander, doet eenmaal afstant van huychelary, die al u doen tot noch toe schandelijk besoetelt heeft. Hier van is ook vol de Nederlandsche Historie van den Professor Boxhorn, in sijn Beschrijvinge van het onderzoek op het leven en manieren der Klooster-Monniken in Nederlandt by den Kardinaal Niklaas de Kusa gedaan. Die op die tydt soo yverden, om de Monikken tot beter leven te brengen, wierden doe al Reformateurs der Geestelijken genoemt. Digt by Haarlem stont een Klooster, onser lieve Vrouwen Visitatie genaamt; Van het welk den Prior Jan van Kemp het doen en laten der geklooſterden aldus overhaalt. Wy willen nederigh zyn sonder veracht te werden, geduldig sonder verdrukkinge te lyden, gehoorsaam sonder onder dwang te staan; arm sonder yets gebrek te hebben; deugtsaam sonder enige moeyte in't plegen van deugden te doen; leetwesen te doen sonder enige pijn of smerte te gevoelen; gepresen zyn sonder lof te verdienen; bemind te zijn, zynde selfs sonder liefde; geeert sonder tugt en heyligheyt des levens te tonen. Christus onse Heere dede noyt sulks, maar leerde wel uytdrukkelijk, datmen gewelt moeste doen op het Koningrijk der Hemelen, en alle ongelijk geduldig dragen. Een Regulier Monik van's Hertogenbosch, tot Amsteldam in Hollant, Prior van't Clooster geworden zynde, liet hem openlijk tegens het leven der Geestelijke horen, om het stuk der Lere te verbeteren. Hy liet veel dertele lieden, die enige geyle Monnikken tot opritsinge van hunne vleeselijke driften, tusschen de Choorsangen ingevoegt hadden, uyt het boek scheuren. Als hem de andere Monnikken de jaarlijkse gedagtenisse van enige verstorve Zielen, die de Kerkelijke voorbede na hunnen afgangh begeert hadden, voorhielden, gaf hy tot antwoort: Laten sy voor ons bidden, onse voorbeden zyn hun niet nodigh.

Gosewyn Thuaan, een Regulier-Monik, voer hard tegen het inslokken vande Landen en vaste goederen der Kloosteren uyt, en beduyde daar door niet anders, als dat het hechten vande Akkers aan Akkers, de herten vande Geestelijke den Hemel dede vergeten, en alleen aan het aardsche en vergankelijke genagelt waren. Vele begaven haare Cloosters, om dat sy in sodanig een ongeregelt leven niet en konden toestemmen. So verliet Jan van Boschuysen, Regulier-Monik tot Leyder-dorp, sijn Ampt en met enen sijn Convent, om dat hy geen deel wilde hebben (dit waren sijn eygen woorden) aan de plagen, die sijn Medebroederen met hun onversterffelijke overdaadt verdienden.

Dus ontsonken wel de gemoederen van vele vrome luyden, doch al het selve had geen kracht genoeg, om het groot verloop te stuyten, daar tyd en hulp toe van noden was.

[d] *Dubbelsinnig en twijffelagtig*,] In het voortsetten vande Aflaat-brieven was hy so yverig als iemand vande andere, niet soo seer uyt de saak selfs, als om sijn Meester den Paus van Romen te behagen, en een grote schat uyt het land te halen. Want die sijn grondige kennis in andere saken insiet, kan wel tastelijk weten, dat hy het uytdeelen der Aflaat-brieven, voor een Politijcque vondt heeft gehouden, om meester vande schatten van het land te werden, en de ingesetenen kaal te maken; want hy had te voren onder vertrouwde Vrienden wel duydelijk geleert, volgens tuyg vanden meergenoemden Fredrik Heiloo, dat de Aflaten de menschen niet beter en maken, maar veel erger, om dat men de sonden niet en aghte, die so ligt vergeven en afgekoft wierden; dat de regte boet en bekering de

de Aflaten wel derven konde, dat de regte Aflaat-brieven inde H. Schriften te vinden waren. Ten tyde van het Concilie, tot Basel gehouden, dat in 't jaar 1431. aanving, het welk het besluyt der Concilien boven den Paus stelde, kante hy hem ook tegens den Paus Eugenium, benevens Julianus en Æneas Sylvius, die daar na selfs mede Paus wierdt, voor den Kardinaal van S. Angel, welken Æneas Silvius van het gene in 't Concilie tot Basel wierd verhandelt, in 't by sonder geschreven heeft; Sie mede Nicolaum de Cusa *Concordant. Catholica. Boxhorn. Histor. Univers. pag.* 920. Even wel verkondigde hy de Aflaten, en volgde den last van sijn Meester in het uytdelen van deselve, en reisde van d'eene plaats na d'ander, daar hy in alle Hoven, Steden en Kloosters, met een grote deftigheyt, als een Gesant vanden Stoel van Romen wierd ontfangen en ingeleyt, met Vanen en Kruyssen, singende en roepende, Gy zyt wellekom, die wy als een light in onse duysternis lange verwagt hebben. Hy reed op een Muyl-esel, met weynig gevolg van mede gebragt gesel schap, maar met een groten stoet en gevolg der Ingesetenen deser landen verselt. In de Rechterhant droeg hy een Kruys hem van den Paus gegeven; Voor hem ging een Dienaar met een versilverden Staf; Hy liet alomme afkondigen en uytroepen, dat, die enig gelt na sijn gelegenheyt, volgens de uytgegeven Prijskaarte tot nut en dienst vande Kerke, vrywillig opbracht, dat hy daar door soude verkrijgen volkomen vergevinge van sijne sonden, en liet het volk wijs maken, dat het geofferde gelt alleen aangeleyd soude werden tot stigtinge van Kloosters, en Godts-huysen in haar eygen landt. In sijn Aflaat-prediken, om het selve so veel glimp voor het volk te geven, gebruykte hy dese dubbelsinnige reden: Dat den Stoel van Romen, (let wel, want hy het Concilie boven den Paus stelde) de mense de sonde wel voor niet konde vergeven, maar niet de straffe der sonden; een wonderlijke subtiliteyt, en gesoght onderscheid, gelijk of het vergeven vande sonden iets anders was, als de vergevinge der straffe. Hier van predikte hy geduyrig, en hield sich besigh, om als sware en by na onverdragelijke straffen voor te houden, al die gene, daar aan sich iemant, volgens de instellinge des Paus van Romen, schuldig kende, en de sondaren nootsakelijk mosten opgeleid werden. En voegde daar by: *Dat so yemand voor een doodsonde de behoorlijke sevenjarige, en voor een dobbele doodsonde, gelijk als overspel en diergelijke, een geduyrige veertienjarige boete dede, hy na dit leven voor het Vagevier niet en hadde te schromen; maar by aldien yemant nalatig ware dese boete te voltrekken, dat hy na sijn dood voor alle sijne sonden in het Vagevier tot den laatsten quadrant-pennig soude moeten voldoen. Doch doordien het niemant, met vele sonden beladen, niet wel mogelijk was, op de gestelde manier en tijd voor sijne sonden te kunnen boeten, dat daarom den Stoel van Romen goedgevonden had, dese Aflaat-brieven uyt te wisselen, door dewelke men vande gemelte onverdragelijke boeten konde werden ontlast. Dat het lagt en profijtelijk was voor een Christen, dusdanige Aflaten te verdienen, door dewelke de Ziel gesuyvert zijnde van alle vlekken, terstond naar haar vertrek uyt het lighaam, voor den Hemelschen Rechter-stoel onbeschroomt moge verschijnen.*

Desen handel wiert so breed, en gelijk als in het gros gedreven, datmen niet alleen verkoft Aflaat-brieven van en tot boete van voorgaande sonden, maar ook van alle toekomende, en noch te bedryvende sonden. ©

Dus trok den Kardinaal het geheele Lant door, en sette over al Biegt-vaders, die de brieven van Aflaat souden uytgeven, het gesette gelt daar voor souden ontfangen, en aande Pausselijke kist souden verantwoorden.

Eenige verstandige merkten terstont wel desen listigen Roomschen trek, alleen aangeleyt om tot groot gelt te geraken, door het opleggen van onverdragelijke boeten, om deselve door brieven van Aflaat (diemen ten dienste most kopen) wederom af te nemen. En wierden daar door ook vele van het gemene volk de ogen geopent, om in den grondt te voorsien de bespottelijke nietigheyt, en vuyl bedrijf van dese handelaars.

Een doortrapt, doch ruw en stout gesel nam 182
daar van een seer aardige proef aan sijnen Biechtvader, van wien hy Aflaat-brieven (ook voor de sonden, die hy in 't toekomende soude komen te begaan) had bekomen, daar voor hy hem rykelijk betaalt had. Dese hielden in, dat hy ook van alle toekomende misdaden, hoe groot en tegen wie, en op wat plaatse en tijden hy die moght komen te begaan, vry, en gesuyvert wiert. Wat doet hy, hy neemt desen Biegtvader waar, soo als hy over weg kwam gereden, met hem voerende het onfangen geld, en nam hem al sijn gelt met gewelt af, daar onder ook de penningen by hem selfs aan hem gegeven. Daar over den Biecht-vader seer verstoort, den Rover dapper begon te verdoemen en te vervloeken: *Hoe* (seyde hy) *Heer? waar toe dit lasteren en vervloeken? Wy zijn immers verdragen en uwen Aflaat-brief brengt het duydelijk mede, dat alle de sonden die ik in het toekomende mogt komen te begaan, my vergeven zijn, sonder enig onderscheyt, hoe groot die ook mogten wesen. Het welk indien inder daad waar is, so en heb ik op uwen vloek gantsch niet te passen; maar is het valsch, dat ik beter geloof, soo zijt gy immers een Godts-lasterlijken bedrieger, so neem ik mijn geldt met goede redenen te rug, en vaart gy met de rest daar gy behoort.*

Dus verre van het bedrijf en doen van den Kardinaal Kusa in Nederlant; maar waar hy voleyndigt, en hoe hy wederom tot Romen gekomen is, en wat schatten hy, met sijn uytgedeelde aflaten, vergadert had, vindtmen niet. Mogelijk al so veel als Niclaas den Bisschop van Tusculaan, dewelke van den Paus Innocentius gesonden zynde, om de Vaudoisen in haar goed en bloed te vervolgen, met vyftig Karossen, en soo veel Muyl-esels met de veroordeelde en verbeurde penninnen vol-laden, na Romen weder keerde, als wy hier voor hebben aangetekent.

[c] *Desiderius Erasmus*,] Op den dag van Si- 183
mon en Juda, in 't Jaar 1467. wiert *Desiderius Erasmus*, op onse sprake *Gerrit Gerritz.* van geringe Ouders binnen Rotterdam geboren. Hy heeft genoeg betoont, dat hy tot een algemene reformatie, en herstellinge van een gesuyverden Godsdienst genegen was, maar hy hield hem selven stil,

Digitized by Google

en liet het op den ophef en uytvoeringe van Martijn Luther aankomen; hy en bemoeyde hem noit met enige opentlijke geschillen, noch hy bond hem aan enige uyterlijke ceremonien, noch bemoeyde hem met de driften en onenigheden aan d'een of d'ander sijde, maar hield hem in alles onpartijdig. Hy leefde noch tot het jaar 1550. De Luytersse Tragœdie bracht hem geweldig in den haat, en soekende beyde partyen te helpen, wierd hy van beyde sijden bedrogen. Men heeft eerst na sijn dood, uyt sijne Brieven kunnen weten, wat gevoelen dat hy hadde vande Leere van Lutherus. Erasmus beklaagde den yverigen Man, dat hy meer met lasteren en schelden op het lijf wierd gevallen, dan met redenen. Datmen uyt haat van sijn persoon, de waarheit onderdrukte en tegenging, en dat recht was verdraeyde, en in sijne Schriften als Ketters verdoemde sodanige dingen, die in de Schriften van Bernardus, en Augustinus als regtsinnig en Godvrugtig gelesen wierden. Syne Schriften wierden sonder eens te lesen, te overwegen, ofte verstaan uyt een enkele drift veroordeelt, het welk hy verstont dat so niet en behoorde, en sogt soo veel in hem was te voorkomen, datmen Luther onverhoort, alleen door de driften van bose menssen soude onderdrukken: want Edelmoedige verstanden, seyde hy, begeren onderwesen, en niet gedwongen te werden. Het onderwysen is den Theologanten, maar het dwingen Tyrannen werk. Dit betuygt hy doorgaans in sijne Brieven. Doch het hielp niet veel, met dat door 't uytsinnig bulderen en krijten der Monikken, alrede een groot vier ontsteken was. So dat, hoe Erasmus hem meer te rugge riep, hoe dat hy heviger opdonderde.

Van doen af aan spelde den verresienden *Gerrit Gerritsz.*, dat dit werk tot beroerte en oproerigheyt soude uytbersten, en een bloedigen uytgang soude hebben.

184 Dus geraakte Erasmus inde ongunst van beyde sijden, doch meest van de Kloostermonniken, die in grote hevigheyt tegens hem uytvoeren. Syn uytbreydinge over het Nieuwe Testament in 't jaar 1523. uytgegeven, verwierpen sy glad en al; van gelijken ook sijne andere Schriften, en voornamentlijk sijne t'samensprake. De Predikstoelen daverden van scheldwoorden. Men stroyde aan alle kanten Pasquillen tegens hem. Sy noemden
185 hem *Erasmus*, Dwaalman, van het woord *errare* dwalen; *Arasmus*, omwroeter, van het woort *arare*, het lant te onderste boven keeren; scheurmaker, falsaris, Hooft-ketter en voorloper van den Antichrist, het Hooft der Luterse factie; uyt sijnen Hof had Luther het dodelijk zaad vergadert, het was van Erasmus geleyd, en van Luther uytgebroeyt, en soo voorts, soo als hy doorgaans in sijne Brieven self getuygt. Met de veragtinge en wederwaardigheyt sijner Schriften, voer hy even eens als Luther, dat sy die niet en verwaardigden te lesen. Want alsmen enige Monnikken, die hem en sijne Schriften met soo vuyle verwen op den stoel voor 't volk hadden afgemaalt, vraagde, wat voor ketteryen dat sy in sijne Boeken hadden gevonden, gaven sy tot antwoort, dat sy die noyt en hadden gelesen, maar dat'er echter gevaar in stak, om het duyster Latyn.

f *Martinus Luther*,] Martinus Lutherus is tot 186
Isleb, een Stedeken in Mansveld, den 10. Novemb. 1483. geboren, en is in sijn Vaderland op de reyse naar het opgesteld Concilium van Trenten, op den 18. February 1546. gestorven en begraven. Op sijn uyterste vermaanden hy die gene, die by hem waren, dat sy voor de herstellinge der Christelijke Kerken souden bidden, want, seyde hy, den Paus en het Tridentijnse Concilie hebben wat wonders voor. Sie *Joann. Sleidan. Comment. lib.* 16. Sijn leven en bedrijf omtrent de Reformatie wert in 't lange beschreven by den selven *Johannes Sleidanus Commentar. lib.* 1. en by *Lambertus Hortensius*, den Amersfortsen History-schryver, *de Bello Germanico lib.* 1. 2. in 't Jaar 1560. tot Basel uytgegeven. In het welk hy soo vermetel roemt, datmen in sijne schriften de saken in 't kort en met bysondre deftigheyt meer en anders beschreven sal vinden, als by Sleidanus, en andre Schryvers is gedaan. Welken ydelen roem ik nochtans niet 187
en vinde; maar wel dat hy in sijn schryven een van de allergrootste misslagen begaat: dat hy doorgaans nog jaar, noch dag, noch datum gebruykt, daar door hy sijn werk gants onbruykbaar maakt, en buyten regte geheugenisse stelt. *Om de leere* en het wedervaren van Luther, soo beknoptelijk als mogelijk by een te stellen, zy geweten, dat dese leere van Martinus Luther sijn begin nam in het Jaar 1517. door het misbruyk der Aflaten, die Paus Leo liet prediken. Tegens dese en diergelijke nieuwigheden had Luther niet anders in den sin als van de misbruyken te spreeken, sonder deselve in't geheel te verwerpen; veel min dat hy sig selfs tot een Reformateur van de gehele Religie soude stellen. Dog de onbesuysde hevigheyt van vele kerkelijke, die hem t'enemaal verketterden, en door de ergernis die in 't afkundigen der Aflaat-bullen gepleegt wiert, en door het verspillen en verspelen van het Aflaat-gelt, met teerlingen en tiktakken, in bordelen en kroegen, maakten Luyther gaande, en deden hem wat verder gaan. In 't Jaar 1519. is Keyser Maximiliaan overleden, en in sijn plaats gekomen Keyser Karel de V. dier name, onder welkers Regeringe de Reformatie van Luther sijn voortgang had, diemen sedert het overlijden van Ferdinand sijn Moeders Broeder, en het aanerven der Spaanse Rijken, den Catholijken Koning nomde. De Kerkelijke namen hare toevlugt in het beweren der Aflaten by gebrek van de H. Schrifttuyr, tot de authoriteyt van den Paus van Romen en sijn onfeilbaarheyt. Dit dwong Luther om niet alleen 't selve in twijfel te trekken, maar tot beweringe van sijne leere opentlijk tegen te staan. Daar over te Romen gedaagt sijnde, maakten hy hem te soeken; den Pauselijken gesant en Kardinaal Kajetanus gemagtigt om hem tot Augsburg te hooren, hiel dapper aan dat hy sijne schriften soude wederroepen; hy daar en tegen niet eer, voor dat hem sijne dwalingen waren aangewesen; hy bekende dat de Roomse Kerk eerbiedighlijk van hem wiert gedient en geëert, had hy daar jets tegen gesprooken, hy en begeerde niet, dat het selve gestant bleve, hy onderwierp sig het oordeel van de Wettige en Heylige Kerke; dus sogt hy hem een vrient des Paus te maken, dog bleef by de weygering van de wederroeping, tot dat men hem

over-

overtuygde enige onwaarheyt geleert te hebben. Hy beloofde ook dat hy sig van nu of aan sediger soude dragen, en selfs den Paus in sijne predicatien soude voldoen, en geen gewag meer van de Aflaten soude maken, mits datmen ook sijn partye dede swijgen. Dog dese aanbieding en was niet aangenaam, en wiert met dreigementen beantwoort. Dies beriep hy sig van den Gesant tot den Paus, en doen men hem onverhoort sogt te veroordelen, en als hy sag dat schoon spreeken niet helpen en mogt, beriep hy hem van den Paus tot het toekomende Concilie, dat hy boven den Paus stelde. Siende dat sijn leer in andre Landen toegestemt en aangenomen wiert, verstouten hy hem nog enige andre leerstukken des Pausdoms te ondersoeken en wederleggen; hy verwierp in't stuk van de Biegt, en uytdelinge des Avondmaals, het gevoelen der Roomse Kerke en der Scholastijken, hy prees de gemeenschap des Kelks in het Avondmaal. De boetvaardigheyt stont niet in de Oorbiegte, maar in een vast voornemen sig self te beteren. Den Paus dede Luther als een openbaren Ketter met de sijne in den Geestelijken ban; in de hoge scholen tot Leuven en Keulen, daar hy al te vooren was verkettert, wierden sijne Boeken door last des Paus verbrant. Hy daar en tegen verbrande in de tegenwoordigheyt van sijne scholieren den Pausselijken Ban, met al de Pausselijke Aflaat-bullen en Decretalen. Den Keiser siende, dat het hier so toe ging, riep hem op den Rijks-dag tot Worms, daar van hier naar breder.

189 g *Udalrichus Zwinglius*,] Was van gelijken ouderdom met Martinus Luther; Zwinglius is na de getuygenis van den jongen Zwinglius, daar hy Groot-vader over was, geboren op den 1. January 1484. en Luther was geboren op den 20. November 1483. so dat hy geen volle twee Maanden ouder is geweest. Op den 1. dag van January 1519. begon hy tot Zurig te prediken, na dat hy hem al in't Jaar 1516. te Glares, en elders in Switserland, eer dat Luthers naam aldaar bekent was, tegen het Pausdom gekant had.

190 h *Guilhelmus Budæus*,] Een voornaam Regtsgeleerde, Raad en Opperste Request-meester van den Koning van Vrankrijk.

191 i *Philippus Melanthon*,] Een voornaam Godsgeleerde en yveraar der Reformatie, een van de instellers, en so men meent den schryver self van de Augsburgse Confessie; een goed vriend van Luther, dog nog groter van Erasmus, gelijk dat blijkt uyt verscheide Brieven van Erasmus aan hem, en van hem aan Erasmo geschreven.

192 k *Augustinus Marloratus*,] Hy is de eerste uytlegger en aantekener over het Nieuwe Testament, met een seer korte aanmerkinge tot verklaringe van alle duysterheden, eerst in den Jare 1565. tot Geneve uytgegeven, en in den Jare 1568. in't Duyts gebragt.

193 l *Voornamenlijk opgewekt*,] Soo als de Bulle van Paus Leo in't Jaar 1517. voor den Aflaat der sonden en werkheylige verdiensten vernieud wierde, so wierden met enen de ogen der regtsinnige verder verligt en geopend; de ergerlijke nieuwigheden, die in't af kundigen der genade brieven gepleegd wierden, het verspillen en verspelen van't Aflaat-gelt, met teerlingen en tictakken, in bordelen en taphuysen, maakte Luther gaande. Eerst sprak hy alleen tegen't misbruyk, niet van sints sijnde de Aflaat in't geheel te verwerpen, veel min sig selfs tot een Reformateur der gehele Religie te stellen; daar na door de onbesuysde hevigheid van veel Kerkelijke, die hem verketterden, getergd, ging hy verder. En heeft hem de gehele Wereld over sijn ophef tegens het Monnikkedom met een grote toestemminge in dit begin toegejuygt.

m *Den prijs daar toe gesteld*,] De Koophandel 194
der Kerkelijke in Geestelijke en ongesiene waren, die door d'Aflaten en Ziel-missen gedreven wierd, en een rijke gout-mijn was, ging vast sijn gang; de grootste misdaden wierden so wel op prijs gesteld, en voor gelt vergeven, als de kleine. De Prijskaarte, daar sig de Biegt-vaders omtrent den afkoop der sonden en saken, die niet geoorlofd waren, ten sy dat het de Paus goetvond, na schikken moesten, was by't Pauslijk Hof, dat geen Bullen voor niet schreef, in gesteld. In dit schrift't welk Wolfgang Musculus, naderhant door den Druk, in een sijner Boeken gemeen maakte, leest men dingen die verwonderens waardig sijn: datmen een Jode toeliet, een Sinagoge in sijn eygen huys te hebben, wiert geschat op dertig tournoisen, seven ducaten en ses carlijnen. Een nieuwe Sinagoge op te rechten, op sestigh tournoisen en vijstien ducaten. Een Fenijn geefster, of besweerster, moest naar datse haar superstitien had afgesworen, voor yder fenijn-geving en besweringh, betalen ses tournoisen, en elf ducaten. D'Absolutie van Ketterye, ('t geen verstaan moet worden van Ketters die sich't Pausdom weder onderwierpen) wiert gestelt op ses en dertig tournoisen, en negen ducaten; of twaalf tournoisen, drie ducaten, en ses carlijnen in een leek. d'Absolutie van alderhande onkuysheyt door een Klerk bedreven, ook met Nonnen, buyten of binnen de muyren van't Kloosster, of met bloetverwanten, of aangetrouden, of met sijn Geestelijke dochter, wiert gesetop ses-en-dertigh tournoisen, drie ducaten; d'onkuysheyt tegens de natuyre, op negentig tournoisen, twaalf ducaten, ses carlijnen. Het houden van een bijsit op een-en-twintig tournoisen, vijf ducaten, ses carlijnen. d'Ontslaging van een eedt om sijne saken uyt te voeren, koste voor een persoon en in een verbinteniss, seven tournoisen, elf ducaten, drie carlijnen. Vader, Moeder, Broeder, Suster en Vrouwe moort, op vier tournoisen, een ducaat, acht carlijnen.

n *Alle geleerde Theologanten*,] Want onder 195
anderen so had Erasmus ook selfs een goed gevoelen van Luther en sijn oogmerk, menende dat God hem gesonden hadde, om de zeden der menschen, der kerken, en scholen, die t'enemaal verdorven waren, te verbeteren; evenwel sagh hy toen al enige dingen die hem mishaagden, en daar hy Luther over vermaande. Hy seyde tot Frederik den Churfurst van Saxen, dat Luthers saake hatelijk was, door dien hy de buyken der Monnikken, en den kroon van den Paus tevens hadde aangetast; voorts dat hy de dolingen met recht bestrafte, en dat der selver verbetering voor de Kerke nootsakelijk waar: met eenen bekende hy den voornaamsten inhout sijner leere waarachtig te sijn; dan hy vreesde in hem meer sagtheyt. Ook beklaagde

Digitized by Google

ſig Eraſmus, datmen den yverigen man, meer met ſchelden en laſteren was op 't lijf gevallen, als met redenen; datmen uyt haat van ſijn perſoon 't geen waarachtig was, veroordeelt, 't geen recht was, verdraayt, en in ſijn Boeken als ketters verdoempt hadde dingen, die in de Schriften van Bernardus, en Auguſtinus, als Regtſinnig en Godvrugtig geleſen wierden. Men moeſt, verſtont hy, niet opentlijk veroordelen, 't geen men niet geleſen, niet overwogen, ja niet verſtaan hadde. Hy ſogt ook ſo veel in hem was te verhinderen, datmen Luther onverhoort, door de Factie van booſe menſchen onderdrukte. Edelmoedige verſtanden begeerden, ſeyde hy, onderweſen, en niet gedwongen te worden. Het onderwijſen was Theologanten, het dwingen alleen Tirannen werk. Het deet hem wee, datmen ſulk een verſtant ſoo had verbittert, door 't uytſinnig bulderen en kryten der Monniken; hier door was uyt een kleyne vonk ſoo groot een brant ontſtaan. Selfs hoemen Eraſmus ſedert meer te rugh riep, hoe hy heviger opſtoof. Dies ſpelde deſe verſiende Hollander van doe af aan, dat dit werk tot oproerigheyt, en beroerte ſoude uytberſten, en een bloedigen uytgang hebben; De meeſte ſchult gaf hy echter den Kerkelijken; Men moeſt letten, ſchreef hy, op den oorſpronk van 't quaat. De Werelt was belaſt met menſchelijke inſtellingen, beſwaart met ſcholaſtique opinien en leeringen, met de tirannye der bedel Monniken. Ik veroordeel hen niet alle, maar vele ſijn van dien aart, datſe om hun gewin en tirannye voort te ſetten, de conſcientien der menſchen met opſet verſtrikken. Sy prediken, nu alle ſchaamte en Chriſtus ter zyde ſettende; niet als hunne nieuwigheden, en dikwils wel onbeſchaamde leer-ſtukken; van d'Aflaten ſpreeken ſy in ſulker voegen, dat het ook de Leeken niet verdragen konnen. Door deſe en door vele diergelijke ſaaken, verging allengskens de kracht der Euangeliſche leere: en 't ſtont te wachten, dat de dingen altijds voor erger vervallende, ten leſten dat vonxken der Chriſtelijke Godvrugtigheyt, waar aan men d'uytgedoofde liefde weer kon ontſteken, t'eenemaal ſoude uytgebluſt werden. Het meeſte deel der Religie neygde ſigh tot Ceremonien, die meer dan Jootſch waren. Over deſe dingen ſuchten en ſchreyen vrome lieden; dit bekennen ſelfs de Theologanten die geen Monniken ſijn, ook ſommige Monniken in hunne byſondere t'ſamenſprekingen. Deſe dingen hadden Luthers gemoet bewogen, dat hy ſig eerſt tegens ſommiger onverdraagelijke onbeſchaamptheyt heeft derven ſtellen. Want wat ſoude men anders van hem denken, die nog naar wereltſche eere gijlde, nochte gelt begeerde? van de artijkelen die ſy Luther te laſt leggen, diſputeer ik nu niet, maar alleen van de maniere en occaſie. Luther heeft aan de Aflaten derven twijffelen, maar andere hadden daar van eerſt te veel en te ſtout verſeekert. Hy heeft wat onhebbelijk van de macht des Roomſchen Paus durven ſpreeken, maar hier van ſchreven die luyden eerſt al te onhebbelijk, en voornamentlijk drie Preek-heeren, Alvarus, Lyveſter, en den Cardinaal van St. Sixtus. Hy dorſt de decreten van Thomas Aquinas verachten, maar de Dominicanen ſtelden die by naar hoger als de Euangelien. Hy dorſt in 't ſtuk van de Biechte eenige twijffelingen ontloſſen, maar daar in verſtrikten de Monniken de Conſcientien der Menſchen ſonder ophouden. Hy dorſt de ſcholaſtique beſluyten ten deele verwerpen: maar deſe ſchreven d'andere te veel toe, ook waren ſy over deſelve niet min in verſchil, die dikwils veranderende, en voor die gene dieſe vernietigt hadden, weer nieuwe invoerende. Dit pijnigde de Godvrugtige gemoeden, datſe in de ſchool by naar niet hoorden ſpreken van d'Euangeliſche leere; datter in de predicatien alderminſt gehoort wiert van Chriſtus, maar meeſt van de Pauſſelijke macht, en van d'opinien der nieuwe ſchryveren.... En wat verder; Luther heeft veel geſchreven, dat meer naar onvoorſichtigheyt als godtloosheyt ſmaakt, maar niet dat qualijker genomen wert, als dat hy van Thomas Aquinas niet veel werx maakt, dat hy 't gewin der Aflaten vermindert, dat hy d'ordere der Bedel-monniken luttel acht, dat hy de ſcholaſtike leer-ſtukken ſoo veel niet toeſchrijft als d'Euangelien; dat hy de menſchelijke ſchalkheden der diſputanten laat varen, en deſe dingen ſijn onverdraagelijke Ketteryen.

o *Na ſijn gewoonlijke Wijsheid*,] Dit was Keiſer Maximiliaan, die omtrent deſe tijd tot Welſen in Ooſtenrijk kwam te overlijden. Hy was een Vorſt begaafd met Koninglijke en Chriſtelijke deugden. De ongeregtige handelingen van vijf of ſes Pauſen, die by ſijn tijd op den ſtoel ſaten, hadden hem het Pausdom ten dele leren kennen. Joachim Curæus ſchrijft in ſijn Sileſiſche Jaar-boeken, dat hy op ſekere tijd ſijn ogen ten Hemel ſlaande, in deſe woorden uytborſt, O! ewige God, indien gy niet waakte, wat ſou de Wereld kwalijk geregeerd werden, door my ſwakken jager, en door dien ſnoden dronkaart den Paus Julius. Men verhaald ook, dat hy van Leo de X. in ſekere handelinge bedrogen ſijnde, ſou geſeit hebben, Nu mag ik met waarheyt ſeggen, dat my niemand van de Pauſen ſijn woort heeft gehouden; Leo ſal de laatſte ſijn, dien ik ſal vertrouwen. Karel van Ooſtenrijk, de Vorſt deſer Nederlanden, diemen zedert de dood van Ferdinand ſijn Moeders Vader, en 't erven der Spaance Rijken, den Catholijken Koning noemde, wiert in ſijn plaats tot Keiſer gekoren, onder wiens Regeringe de Reformatie van Luther voortging. 196

p *Begegende hem aldaar*,] Den Cardinaal Cajetanus had Luther tot Augsburg doen komen, om ſig te verantwoorden; dog ſonder veel van de ſaak ſelfs te ſpreken, ſogt hy hem na Romen te vervoeren; 't welk miſlukte; want Luther in ſtilligheid gewaarſchoud ſijnde, vertrok ſonder afſcheid te begeren van daar, en begaf ſig wederom na Wirtenberg, alwaar hy op den 31. October 1517. aan de deuren der Hooft-kerke enige diſputen en voorſtellingen tegen den Paus dede aanplakken, en verſogt aan den Eerts-biſſchop van Ments, dat hy in plaats van de Aflaten het Euangelium Chriſti ſoude doen prediken. 197

q *Tot Worms*,] Den Kaiſar had in 't jaar 1521. om de ſaak van Luther een Ryxdag tot Worms doen beleggen, en verſcheen Luther aldaar op den 16. April voor den Keiſer en Cheurvorſten; ſijne Vrienden ſogten hem van die reiſe door de voet- 198

ſtap-

ſtappen van Jan Hus af te ſchrikken; maar hy antwoordede: Ik heb vaſtelijk voorgenomen naar Worms te reyſen, alwaar 't dat'er ſo veel Duyvels tegen my ſouden opſtaan, als'er tegels zyn op de daken. Hy verdedigde ſich aldaar ſeer vrymoedighlijk, weigerende yet van het geen hy geſchreven of geleert hadde, te herroepen, ſonder eerſt door de Heylige Schrifture of klare redenen overtuygt te zyn. Den Biſſchop van Trier hem in het byſonder gevraagt hebbende, hoemen deſe ſware en gevaarlijke kwale beſt geneſen ſoude, gaf hy tot antwoordt: Met het ſelve middel, dat Gamaliel den Joden voorſtelde.

199 [r] *Als een Ketter,*] In't Placcaat, 't welk in het Jaar 1521. tegen Luther, ſijn aanhangers, Leer en Boeken afgekondigt wierd, verhaald den Keiſer alles, 't geen hem van ſijn handel en Leere was te voren gekomen, dat verhaal beſluytende met deſe woorden: En om dat wy alle deſelfs Luthers dwalingen niet en ſouden verhalen, want ſy ſonder getale zijn, ſo ſchijnt het dat de Perſoon vanden voorſeyden Marten, niet en is een menſch, maar een Duyvel onder de gedaante van een menſche, bedekt met het habit van een Religieux, om ſo veel te ligtelijker ter ewiger doodt en verdoemenis te brengen het menſchelijk geſlachte. Vorders vertelt hebbende, wat'er op den Rijxdach tot Worms met hem gehandelt was, verklaarde hy, volgens den inhout vande Pauſſelijke Bulle tegens hem uytgegeven, de voorſeyde Marten Luther te houden en te hebben voor een vremt Lit, verrot en afgeſneden uyt den lichame vande Moeder de Heilige Kerk, als obſtinaat, verhard, ſchiſmatik, bekent en openbaar Ketter; en verbiedende daaromme uytdrukkelijk, dat niemand ſo kloek noch ſtout ſoude zyn, om den voorſchreven Luther te ontfangen, beſchermen, onderhouden of begunſtigen in woorden of in werken, belaſtende hem aan te taſten en te ſtraffen, als een openbaren Ketter.

200 [s] *Vanden Paus inden ban,*] Welk beſluyt vele der Vorſten niet en behaagde, dewelke haar daar tegen ſtelden, en onder de hant verſterkten. Ferdinandus den Keurvorſt van Saxen vreſende voor een ongeval in den perſoon van Martyn Luther, heeft hem heimelijk in een van ſijne Kaſtelen, Wartzberg genoemt en nu in Pathmos vervormt, geherbergd, daar hy hem den tydt van tien maanden heeft onthouden. Dewijl den Keiſer, met den Turkſen Oorlog en Spaanſe beroerten opgehouden, eerſdaags in Duytſland verwagt wierd, hielden ſy op den 19. April 1529. een Vergadering van ettelijke Rijks-Vorſten en Steden binnen Spier, die haar ſelven geſamentlijk tegens haar wederparty ſouden verbinden. En overmits ſy in 't begin vande Vergadering eene proteſtatie van religions ſaken hadden ingebragt, wierden ſy van die tydt af Reli-
201 gions-Proteſtanten genoemt. Daar op deden ſy een beſchrijvinge tegens den 22. Decemb. 1529. binnen Smalkalden, daar een algemeen Verbondt tuſſchen de Duytſe Vorſten en Steden gemaakt en opgerecht wierd. Hier waren by en over den Hertog van Saxen en den Landgraaf van Heſſen, Gebart, en Albert van Manſvelt, die van Maagdenburg en Bremen, en de Geſanten van de Steden, dewelke 't ſelve verbond op inſchrijven van hare Principalen toeſtemden. Daar wierd ook goed gevonden, datmen den Hertog van Brandenburg, en die van Norimberg tot het ſelve Verbond mede ſoude verſoeken, en andere Handſe en Noordſe Steden met Brieven ſouden werden aangeſogt. Ook datmen den Koning van Vrankrijk en van Engelant brieven van verſchoninge en Proteſtatie ſoude ſchrijven, tegen de uytgeſtroyde calumnien en laſteringen van haare Geloofs-belijdeniſſe, en tot verdedighinge van hare leere; die de ſake wel opgenomen hebben, en haar by ſchriftelijk antwoort ſchut, ſcherm, en vrye toevlucht hebben doen beloven. Ondertuſſchen hadden de Religions Proteſtanten binnen Augsburg verſcheide Vergaderingen geleyt, daar by ſy beſloten, dat een Geloofs-belijdenis ſoude werden ingeſtelt, die ſy aan den Kaiſar, die aldaar verwagt wierd, om verwellekomt te werden, tot harer verantwoordinge ſouden overleveren. Den Kaiſar in 't jaar 1530. tot Augsburg komende, heeft deſelve hare Belijdeniſſe overgenomen, tot nader onderſoek; en vraagde wel ſcherpelijk, om wat redenen ſy het Wormſe Rijks-beſluyt niet en hadden willen gehoorſamen. Sy daar op tydt verſoekende, brachten wel enige redenen by, maar niet die den Kaiſar behaagden. Haar Geloofs-belijdenis wiert tegengeſproken, van welke tegenſpraak den Hertogh van Saxen een Af-ſchrift verſocht, het welk hem wiert toegeſtaan, mits dat het ſelve door den druk niet en ſoude werden gemeen gemaakt. Den Kaiſar wel ſiende, dat hy met geen gewelt op deſe luyden yets ſoude kunnen winnen, als met den ondergang van het gantſe Duytſe Rijk, vond hem in deſe ſaak dapper verlegen, en ſogt het van ſijn hals te ſchuyven; Stelde de ſake in handen van 13. geleerde Mannen, by elk der ſelven te verkieſen, om die partyen waar het mogelijk te bevredigen. Doch deſe Mannen en konden malkanderen niet verſtaan, tot dat eindelijk op den 24. Juli 1532. binnen Norimberg, tuſſchen den Kaiſar en de proteſterende Vorſten, de ſake duſdanig is bygeleid, en vrede getroffen, tot'er tyd toe dat de onenigheyd, ter dier oorſaak ontſtaan, door een vry en algemeen Concilie ſoude zyn ter nedergelegt, dat de Geloofs belijdenis ondertuſſchen ongekrenkt ſoude blijven, des dat geen nieuwe boeken, ofte quæſtien ſouden werden gemaakt, en uytgegeven. Deſe Geloofs-belijdenis is daar na opentlijk 202
in druk uytgegeven, en om datſe tot Augsburg by-een-geſtelt is, werd deſelve als noch de Augsburgſe genoemt, en is niet by Luther, gelijk als ſommige menen, maar by Philippus Melanthon te ſamen geſtelt: Want Martinus Luther had een vremt gevoelen omtrent het Avondmaal. over de woorden Chriſti, *dit is mijn Lichaam,* daar 203
over Zwinglius en OEcolampadius in't Jaar 1525. lange met hem in geſprek geweeſt zyn, en hem genoeg hebben overtuygt, dat deſelve woorden niet na de letter, maar figuurlijker wijſe moeten verſtaan werden; Hy daar-en-tegen wilde dryven ene Ubiquiteit, en overaltegenwoordigheyt van het lichaam Chriſti op alle plaatſen. De Haſſers vielen Luthero toe, en de Zwitſers aan Zwinglius, het welk daar na by hunne navolgers een byſondere ſecte en ſcheuringe tuſſen de Lutheranen en Zwinglianen geworden en gebleven is, het welk noch-

Digitized by Google

nochtans by Lutherus self, soo verre als het by de Lutheranen tegenwoordig getrokken wert, noyt gevoeld en is geweest, en hadden deselve Luyden noch wat blijven leven, daar soude geen geschil gebleven hebben, dat nu met so veel ongerijmtheden is aangewassen, en verrot.

[t] *Enige jaren daar na*,] Dit so bekende Concilie van Trenten heeft geduerd den tydt van achtien jaren, en is daar van in 't bysonder een gantsche Historie in 't lange en brede beschreven, waar toe wy den Leser wysen.

[u] *Het Boeck genaamt Interim*,] Dit Formu-
205 lier of Boek begreep in sich vyf-en-dertig Hooftstukken of Artykelen, als van des menschen eerste staat sijner onschuld voor den val; sijn tweden staat na den val; van sijne verlossinge door Christum; vande Rechtvaerdigmakinge; van haare vruchten; vande maniere om die te ontfangen; vande liefde en goede werken; van het vertrouwen der vergiffenis onser sonden; vande Kerke; van hare oprechte tekenen; van haare authoriteit, en hare Bedienaren; van de opperste, ook andere Bisschoppen; vande Sacramenten in 't gemeen; van den Doop; vande Vorming van de Penitentie; vande Eucharistie; vande laatste Unctie of Salvinge; vande ordre en 't Huwelijk; van 't offer der Misse; vande aanroepinge der Heiligen; vande gedachtenisse der verstorvenen; vande Communie; vande Ceremonien en gebruyck der Sacramenten; Het hadde de naam van *Interim*, dat is *Ondertusschen*; overmits het voorschreef de manier in 't stuk van de Religie te onderhouden, ter tydt toe, dat'er yets sekers by een generaal Concilie soude gestatueert zijn. De Autheurs, die het selve hadden opgestelt, waren daar toe by den Keiser verkosen, met namen Julius Pflugius, Michaël Sidonius, en Johannes Islebius.

[w] *Keurvorst Frederik de* III.] Hy was een Vorst
206 vercierd met grote deugden, en die de bynaam van Godsalige na sijn dood is gevolgd; Hy was 't die de Switserse Geloofs-belijdenisse eerst in Duytsland invoerde, en den Heidelbergschen Catechismus door enige sijner Theologanten deed instellen; ook had hy de saken der Protestanten so wel in Nederlandt als in Vrankrijk met raad en daad, en door sijne Sonen de Hertogen Christoffel en Johan Casimir bygestaan; in sijn uyterste wil vermaande hy sijne Sonen, sich te hoeden voor de twist-sieke en hevige Kerkelijke met woorden van grote nadruk; insonderheyt, seyde hy, sullen sich onse lieve Sonen voor de onrustige Kerk en School-dienaren wachten; voor sulke die hedensdaags hier en elders onderstaan allerley ergerlijke strijd, woordgekijf, schadelijke veroordeelingen en verdoemingen over saken van Religie en Geloof aan te richten inde Christelijke Kerken en Scholen; die doch in 't fondament en de voornaamste Hooft-punten onser ware Christelijke Religie eens zijn, en harer Zielen zaligheyt gelijk als wy op onsen enigen Heilant en Saligmaker Jesum Christum setten. Welke schelding uyt loutere voortgesette eergierigheid en verkeerden yver met onverstand van saken onder 't dekssel van strafampt des Heiligen Geestes word aangericht, niet anders soekende dan over de Conscientien der Overheden, en Onderdanen, gelijk in 't vervloekte Pausdom geschiede, te regeren, en sich een nieuw Primaatschap te maken; waar uyt dan niet alleen scheuring en verbittering der gemoederen in 't Wereltlijk en Geestelijk Gebiedt, ook verstoring, ondergang of verwoesting volgde, maar waar door ook den Paus en sijn aanhang oorsaak wierd gegeven, om de waarachtige Christelijke Religie met den viere en swaarde, verbanning, en andere ontallijke Marteliſatien te vervolgen, en sijn tyrannye daar mede te bevestigen.

[x] *Strenge en scherpe Placcaten*,] Het eeeste Plac-207
caat, dat inde Nederlanden (die te deser tyd van 's Keisers wegen door Vrouw Margriete van Oostenrijk, zyn Vaders Suster geregeert wierden) inden jare 1521. tegens Luther, sijne aanhangers, Lere en Boeken wierd afgekundigt, was van desen inhout; Eerst seyde den Keiser, (want het sprak uyt sijnen name) ter eere en lof van onsen Heere, onsen Schepper, deur wiens goedertierenheyt ons is gegeven het Regiment niet alleen van het Roomsche Keiserrijk, maar ook van de andere Rijken; Ons betaamd en behoord te helpen dwingen de vyanden van ons gelove tot de gehoorsaamheyd van sijn Goddelijke Majesteyt, uytbreydende de glorie van het Heylige Kruyce en lyden onses Heeren deur alle de wereld, soo vele als in ons wesen sal; en te houden reyn en net de Kerstene wet van alle Ketteryen of suspicien van Ketteryen, achtervolgende de Ordinantien en costumen voortijden onderhouden inde H. Roomsche Kerke, daar toe wy sonderlinge geneigt zyn, met vaster en getrouwer herten so van ons selven, so mits den hogen werken van ewiger memorie onser Voorvaderen, dewelke by gratie van onsen Heere boven alle andere Kerstenen Princen hebben vervolgd de vyanden van onsen Gelove, gebannen uyt heuren Landen en Heerlijkheden, en met arbeyd, koste, en onuytsprekelijke periculen vermeerderd en beschermd de possessie vanden gelove van onsen Verlosser Jesus; ter herten nemende sonder ophouden, dat geen schijn of ligte suspicie van Ketterye of ongelove soude onder heure Landen en Heerlijkheden opgestaan hebben of bevonden werden. Daarna verhaald hy, 't geen van Luther, sijn handel en Lere was te voren gekomen, dat verhaal besluytende met dese woorden: En om dat wy alle des selfs Luthers dwalingen niet en souden verhalen (want sy sonder getal zyn) soo schijnt 't dat den persoon van den voorsz. Maarten niet en is een mensch, maar een Duyvel onder de gedaante van een mensche, bedekt met den habijte van enen Religieus, om so vele te bet en te ligtelijker, ter ewiger doot en verdoemenisse te brengen't menschelijke geslachte; Verders vertelt hebbende, wat'er op den Ryxdag tot Worms met hem gehandelt was, verklaarde hy, volgens den inhout vande Paussselijke Bulle, tegens hem uytgegeven, de voorsz. Martin Luther te houden en te hebben voor een vreemt Lit, verrot en afgesneden uyt den Lichame vande Moeder de H. Kerke, als obstinaat, verhart, schismatijk, bekent een openbaar Ketter. En daaromme verbieden wy, voegde hy daar by, uytdrukkelijken, dat niemant so kloek noch so stout en zy, voortaan den voorsz. Luther t'ontfangen, beschermen, onderhouden,

of

Digitized by Google

of begunſtigen in woorden of in werken, belaſtende hem aan te taſten, en te ſtraffen als een openbaar Ketter. Tegens ſijn Medeplegers, aanhangers en begunſtigers, en allen heuren goeden, have en erve, wilde hy geprocedeert hebben by den Ordinariſſen Rechten vande Plaatſen daar ſy weſen ſouden, of by den Parlementen, Raden of andere, die de kenniſſe daar af toebehooren ſouw, alſoo den aanbrengeren, of den Procureur Fiſcaal goetdunken ſoude, alles achtervogende, de Geeſtelijke en Wereltlijke Rechten, Goddelijke Wetten, uytgegeven Geboden, tegens die gene die in ketterye, of tegens de Keyſerlijke Majeſteyt miſdoen; in der voegen gaat hy voort, dat ter oorſaake van wat perſonen dat het ſy, geprocedeert ſy tegens alle en elke, van wat ſtaat, waardigheyt, of onder wat Privilegien ſy ſijn, tegendoende, of niet onderdanig ſijnde deſen beveele; en willen dat de goeden van den miſdadigen, die naar recht en uyt kragt van deſen beveele, ſullen verbeurt weſen, geappliceert werden, d'eene helft tot onſen behoeve, en d'ander helft tot behoef van de wroegers en aanbrengers, des voorſz miſdadigen, willen ook dat onſe Procureurs, Fiſcaalen, (in den gevalle datter geen aanbrengers ſijn) doen procederen, tegens, en ten laſte van de voorſz. miſdadigen; by inquiſitien en onderſoek in onſen name en inſtantien, en ingevalle datter aanbrengers ſijn, willen wy dat ſy hen voegen met den ſelven. Ook uytdrukkelijk verbieden, op de voorſz. pœnen, dat niemant (van wat waardighyt, authoriteyt, ſtate, conditie, of privilegie hy ſy) ſoo ſtout, of kloek en ſy, te koopen, verkoopen, houden, leeſen, ſchryven, drukken, of doen ſchryven, drukken ſuſtineren, of defenderen, eenige van den boeken geſchriften of opinien des voorſz. Lutheren, het ſy in Over-lantſer, Latijnſcher of Vlaamſcher taalen, ſoo wel van den geenen die by onſen Heyligen Vader, den Paus, ſijn gecondemneert, als alle andre alreede gemaakt, of die namaals mochten gemaakt werden by den ſelven Luther, ſijne Diſcipelen en Fauteurs, in wat manieren of ſoorten die weſen mogen. Al waar 't ook dat in deſelve Boeken enige goede, en Chriſtelijk leeringen ſouden begrepen, en gemengelt ſijn, om ſoo veel te lichtelijker te bedriegen die ſimpele luyden, ſoo willen wy nochtans, dat die voorſz. Boeken, over al, en univerſalijken, en al verboden worden, verbrant en geheelijk te niete gedaan; 't welk doende (boven de rechtvaardige executie van de voorſz. ſententien, van den ſtoel van Romen) ſoo achtervolgen wy, de loffelijke ordonnantien en coſtuymen, van de oude goede Chriſtenen, dewelke deden verbranden, en te niete doen die Boeken, van de ketteren, als Arrianen, Priſcillianiſten, Neſtorianen, Eutychianen, en andere, en al het inhouden van de voorſz. Boeken, ſo wel 'tgoet als 't quaat, 't welke wel en behoorlijk gedaan is, want, behoeft men te verbieden de ſpijſe daar een droppel ſenijns in is, om 't perykel van der infectien van den lichame, ſoo veel te meer beboort men te verwerpen de leeringe (hoe goet dat ſy ook is) die gemengelt is, en daar onder ſchuylt ſenijn van de ketteryen of dolinge, 't welk bederft, (onder 't dexel van caritaten) al het gene datter goet weſen mach, tot groote perijkelen van de zielen. Met eenen wiert de overheyt belaſt de boden van den Paus, of haren gemachtigden des verſocht ſijnde, in 't verbranden dier boeken, getrouwelijk en volkomelijk byſtant te doen; daar en boven verboot het Placcaat het maken, printen, ſchilderen, verkopen, kopen, en hebben, van alle ſchriften en beelden vol ſchimperye, inhoudende eenige oneere, opſprake, of ook eenige dwalinge tegens het Chriſten Gelove, of de gewoontens der Roomſche Kerke, ſtrekkende tot kleynigheyt en diffamatie van den Paus, Prelaten der Kerke, wettelijke Princen, Univerſiteyten, of Schoolen; ſulke ſchriften en beelden moeſt men van gelijken verbranden; eindelijk beval den Keyſer, 't welk hy wilde en wees ſtaat te krygen, kragt en magt te hebben van eene eeuwige onverbrekelijke Wet, dat voortaan op de verbeurte van lijf en goet, geen Boekverkopers, Printers, of andre wie dat ſy ſijn, hen vervorderen te prenten, of te doen prenten, eenige boeken of geſchriften, daar in vermaan gemaakt worde van den Heyligen geſchrifte, of der inpretatie der ſelver, hoe luttel dat zy, ſonder eerſt te hebben oorlof, van de Ordinaris der plaatſen, of ſijnen daar toe gecommitteerden, met advijſe en conſente der faculteyte, van der Theologien, van der naaſte univerſiteyt, approberende onder den zegel van der ſerver Univerſiteyt deſelve boeken en ſchriftuyren. Tot het drukken van alle andre boeken, moeſt men eerſt het conſent van de Wereltlijke Overheyt hebben, die doen ſoude by advijſe van den Ordinaris van der plaatſen, of ſijnen gecommitteerden in deſen. d'Overtreders ſouden vervallen in Crimen læſæ Majeſtatis, en in alle voorſeyde ſtraffen; teweten, datmen die genen, die behoorlijken ſouden blijken, deſer Ordonnantien rebel, weerſporig, en ongehoorſaam te weſen, met goede naarſtigheyt ſoude aantaſten, in lijf en goet, realijken, en met faiten, deſelve corrigerende, met de executien van de pœnen, geordonneert in Wereltlijke en Geeſtelijke Regten.

Den 14. van Lentemaant 1526. wiert daar weer een Placcaat uytgegeven op 't ſtuk der Kettery, van gelijken inhout als het voorgaande. In Vlaanderen daar naar nog een ander, dat den 17. van Hooymaant tot Mechelen, by den Keyſer in ſijnen Raat was geſchreven. Dit Placcaat gaf te kennen, dat het gemeene volk bedrogen en verleyt wiert, eensdeels by toedoen van enige ongeleerden, die ſonder verlof van hunne Overſten, d'Euangelien in 't heymelijk predikten, deſelve, mitsgaders andre heylige geſchriften uytleggende naar haar ſinlijkheyt, en niet naar den rechten verſtande der Doctoren der H. Kerk; ſig verpijnende voorts, alle nieuwigheden voort te brengen. Boven deſen dat eenige Predikanten, Religieuſe, en andre, hen lieden vervorderden op den Preek-ſtoel te verhalen de dolingen en quade opinien van Luther en ſijne adhereriten, brengende ook voort de opinien van andre Ketters en Ketteryen, t'anderen tijden en hier vooren gekondigd, die ververſchende in de memorie der menſchen, en die brengende in valſcher en damnabler opinien, dan of ſy die te vooren noyt gedagt, gepeynſt, of gehoort en hadden; roe-

pende

Digitized by Google

pende deſelve Predicanten mede ſeer ondiſcretelijk tegens die gene, die van de voorſz. quade leringen, eenigſints geſuſpicioneert, ofte gediffameert mochten weſen; ſoo dat men uyt het ſelve roepen en indiſcreet ſeggen, de perſoonen en plekken goedelijx kennen mogt, 't haar-lieder blaamte en confuſie: daar mede hen-lieden occaſie gegeven wiert, in deſelve hare quade opinien te verharden. Maar de dolingen, quamen ook eensdeels toe en wierden gevoet, ſeyde het Placcaat, uyt dien, dat leeken, ſimple en ongeleerde perſoonen, de Walſche en Vlaamſche Euangelien en andre H. Schriften laſen naar haren verſtant en naar de letter, dan of met elkanderen, en by vergaderingen diverſche diſputatien hebbende, nemende 't geen dat haar-lieden behaagelijkheyt ware. Dies verboot het uyt des Keyſers name alle vergaderinge, die 't ongeoorloft noemden, omme aldaar te leſen, ſpreken, confereren of prediken, van de Euangelien of andre Heylige Schriften, in 't Latijn, Vlaams, of Wals; ook te preken, onderwijſen, of in eeniger maniere by te brengen de leringen van M. Luther: ſonderling nopende de Sacramenten van den Authare, van der Biechte en andre Sacramenten der Kerke; van gelijken aangaande de eere, van de H. Moeder Maria, van de Santen en Santinnen, haar-lieder Beelden, de macht van de Concilien, van den Paus, de Biſſchoppen en Prelaten der Kerke, de Biddingen over de Doden; het onderhouden der Vaſten-dagen, en alle andere ſaaken ingeſtelt en bevoolen by de H. Kerke. Voorts dat niemant in 't heymelijk of in 't openbaar, binnen ſijn huys of daar buyten, over tafel, of in geſelſchap jets dede, ſeyde, of voort brachte, het ſy prekende, leeſende, diſputerende, of confererende eenige ſaaken die het ſimpele volk ſouden mogen roeren, moveren, diverteren, ofte diſtraheren, van den gelove, en al 't geen onſe Moeder de H. Kerk beveelt, en dit alles op pœne voor de eerſte reyſe, datmen bevonden en achterhaalt ſouw weſen, en met kenniſſe van ſaaken, te wette verwonnen, te verbeuren 20. Caroli guldens, of by gebreke dat hy die niet betalen en mogte, drie Maanden gebannen te worden, ſonder daar weder in te mogen komen, op arbitraire correctie. Voor de tweede reyſe 40. guldens, of een half Jaar gebannen op gelijke pœne. Voor de derde reyſe 80. guldens, of eeuwiglijke gebannen te worden, uyt den Lande van Vlaanderen, ſonder daar in te mogen komen, op verbeurte van lijf en goet. Committerende de Wethouders der Plekken, daar 't ſelve geſchieden ſou, de voorſz. pœnen en boeten te mogen vermeerderen, en verminderen. Van de gelt-boete ſoude een derdendeel gaan, ten profijte van den aanbrenger: d'andre derde ten profijte van den Officier van de Plaatſe, en het derde ten profijte van den Keyſer. Welke pœnen en boeten geweſen ſijnde, geëxecuteert ſouden werden, niet tegenſtaande eenige oppoſitien of applicatien. En dit al onvermindert het Officie van den Inquiſiteur Generaal, in ſaaken daar Ketterye ſoude bevonden weſen. Nevens de Boeken van M. Luther, Pomeranus, Carelſtat, Melanthon, Oecolompadius, Franciſci Lamberti, Juſtus Jonas, en andre ſijne aanhangers, met hem gevoelende, wierden alle Euangelien, Sent-brieven, Prophetien, en andre Boeken der H. Schrifture, in Duyts, Vlaams, of Wals, met kant-ſchriften en uytleggingen, inhoudende leeringen van Luther, belaſt te brengen in een openbare plaatſe, en aldaar te verbranden, op pœne dat den geenen, die bevonden ſoude worden, eenige van de voorſz. Boeken by hem te hebben, naar d'afkundigingh van deſen, gebannen ſoude werden, op verbeurte van lijf en goet, &c.

Inden jare 1529. quam weer een nieuw Plakaat uyt tegens de Luterſchen, dat tot Bruſſel den 14. van Wynmaant was getekent, by 't welke die gene die verboden boeken, binnen ſekeren tijdt niet overleverden om gebrant te werden, of die enige Plakaten ter ſake vande Ketterye uytgegeven, te buyten gingen, ter doot wierden verweſen, ſonder genade of uytſtel, te weten, die te voren uyt haar doling te rugge gekeert, en nu weer vervallen waren, ſouden gedoot worden met den Viere, en d'andere, namentlijk de Mans met den Swaarde, en de Vrouwen met de Putte, dat is levende inde aarde gedolven, met bygaande aanbieding van in genade te ontfangen, die ſich ſouden bekeren, uytgeſondert de relapſen of weder afgevallen, en die alreets gevangen waren. Ook wiert het herbergen van alle Ketterſe perſonen verboden, op verbeurte van lijf en goet. Die eens tot Ketterye vervallen waren, mochten voortaan van geen ſaken by de Kerke verboden zynde, met malkanderen ſpreken of handelen, inſgelijx op verbeurte van lijf en goet; niemant dewelke enigſins verdagt was van Ketterye, wiert tot bedieninge van enige eerlijke Ampten toegelaten. Om de Ketters te beter t'ontdekken, beloofde het Plakaat den aanbrengeren de helft van het verbeurde goet, indien 't niet meer was als hondert Pont-groot Vlaamſche Munte, meerder zijnde, ſouden ſy behalven die helft den tienden penning hebben vande reſt, het overſchot ſoude beſteet werden tot werken der Godvruchtigheyt en Barmhertigheyt; eyndelijk wiert belaſt, dat die gene die gemachtigd waren, om dit Plakaat in 't werk te ſtellen, daar in handelen ſouden ſonder lange figure van proces, en ſoo ſommierlijk, als in redelijkheit en billijkheit geſchieden konde. En datſe van drie maanden tot drie maanden, den Keyſer, of in ſijn afweſen de Gouvernante Margarieta een brede declaratie van alle de betichtingen en aandieningen, die hun waren voorgekomen, en van hunne Proceduren, tegens den genen die bedragen waren, ſouden overſenden, om te oordelen van hunne neerſtigheyt: op pœne van in gebreke bevonden zynde, afgeſet te worden.

Daar op volgde den 7. October 1531. een gelijk Placaat tegen de Lutheranen gemaakt tot Bruſſel, daar het vorige Placaat vanden 14. October 1529. door wierd beveſtigd, en wierd daar by verboden, dat niemandt voortaan enige nieuwe boeken van wat inhout die ook waren, ſou mogen drukken, ſchrijven, of doen drukken of ſchrijven, ten ware hy daar toe eerſt brieven van Octroy verkregen hadde, op pœne van datmen de Overtreders van dat bevel ſonder genade of uytſtel ſoude ſchavotteren, en daar-en-boven met een gloeyent Kruys brandmerken, of een oog uytſteken, of de hand afkappen, ter beſcheidenheyt van den Regter.

Als

Digitized by Google

Als daar naar den Keiſer in den Jare 1540. door Vrankrijk in Neerlant was gekomen, om 't oproer tot Gent te ſtillen, had het aanlopen der Monnikken en Theologanten ſo veel krachts, dat'er een nieuw Placaat op 't ſtuk der ketterye en ketterſche boeken wiert uytgegeven, 't welk den 22. van Herſſtmaant tot Bruſſel was getekent. Het begreep niet alleen den inhout der vorige Placaten, maar 't maakte die ook tot een ewige wet, ſtellende de Ketters en Wederdopers nevens malkanderen. Willende en verklarende boven 't geen te voren was vaſtgeſtelt, dat van dien dag dat de voorſz. Ketters ſouden gevallen weſen in haar dwalingen, ſy ook ſouden weſen inhabijl, om te diſponeren van haarluyder goederen, en dat alle alliantien, giften, Ceſſien, verkopingen, of opdrachten, teſtamenten, en uyterſte wille by henlieden gemaakt. ſedert den voorſz. dage, ſoude weſen nul en van gener waarden. En om de vergaderingen en conventiculen deſer lieden te beletten, wiert toe-geſeyt, dat die gene die eenige der voorſz. conventiculen gehouden hebbende, ſouden ontdekken of beſchuldigen, indien hy vande vergaderinge geweeſt ware, daar af voor die reyſe ſouw quijt gehouden en ontſlagen blijven, ſonder dat men hem (ter oorſake dat hy aldaar geweeſt ſoude hebben) ſouw mogen ſtraffen. Dewyl ook enige vande voorſz. Ketters of Herdopers beſchuldight en gedaagt weſende, henlieden hadden uytlandig gemaakt, of verborgen, ſo dat men tegens hen niet hadde mogen procederen tot behoorlijke ſtraffe, maar alleen tot banniſſement, en wetende dat hunne complicen en aanhangers, doot of gerecht waren, in ſulker wys, dat den Schout niet mogelijk ſouw weſen tegens hun te proeven, dat ſyluyden herdoopt of ketters waren, onder deſen ſchijn en betrouwen, ſich dagelijks vervorderen Requeſt te preſenteren, om mandement van Purge, of andere proviſie van Juſtitie te verwerven; 't welk occaſie gaf van verachtinge van Juſtitie, en de voorſz. ketters ſtoutigheyd om weder te komen, en haarlieder dwalingen te ſpreyen; Willende daar toe voorſien, verbood het Placaat den Rechtshoven, den voorſz. verdachten of beſchuldigden vande voorſz. ketterye en herdoperye, die eens geroepen weſende in rechte niet verſchenen waren, maar door wederhorigheyt hen hadden laten bannen, toe te ſtaan, doen ſegelen, of geven enige proviſie van Juſtitie, om hen lieden te ſtellen in purge of anderſints, om te verkeren in den Lande. Maar verklaarden dat ſulke vluchtende en gebannen perſonen ſouden gehouden werden voor verwonnen. By de boeken inde vorige Placaten genoemt en verboden, wierden noch andere bygevoegt, en in 't byſonder de ſpelen, die korteling by den negentien kameren te Gent geſpeelt, ja ook met octroy gedrukt waren, op den regel, *Welk den menſch ſtervende de meeſte trooſt is.* Daar nevens wiert belaſt dit Placaat te publiceren van ſes maanden tot ſes maanden, op S. Jan den Dopers dagh, en op Kers-avont, op poene dat d'Officier die dat verluymde, verbeuren ſoude voor de eerſte reyſe 10. goude Car. Guld. de twede reyſe twintig en de derde reyſe ſijn ſtaat of ampt quijt, ſonder andere declaratie, welken ſtaat impetrabel ſoude weſen als vacerende. Ordonnerende 't zy dat deſelve publicatie gedaan wiert of niet, dat de overtreders van deſe ordonnantie, echter geſtraft ſouden werden ſonder verdrag by de poenen daar in begrepen, ſonder te mogen ge-excuſeert weſen, onder ſchijn van ignorantie. Eyndelijk belaſte het Placaat, alle de voorſz, pointen onverbrekelijk te onderhouden ten ewigen dage, naar haar form en inhoud, procederende en doende procederen tegens d'overtreders by ſtrenge executie, ſonder enige gratie, niet tegenſtaande oppoſitie of appellatie gedaan, of te doen, noch ook enige privilegien, ordonnantien, ſtatuten, gewoonten, of uſantien ter contrarie, dewelke wy, ſeyde den Keiſer, niet en willen noch verſtaan, als deſen aangaande, plaatſe behoren te hebben, maar hebben tot den ſelven uyt onſe ſekere wetenheyt, authoriteyt en volle macht gederogeert, en derogeren by deſen. Onder ſtont geſchreven, By den Keiſer in ſijnen Rade, en getekent

VERREYKEN.

Tot Gent wiert den 18. van Wintermaant 1544. weer een Placaat uytgegeven op 't ſtuk der ketterijen, vervattende een nader verklaring op 't drukken en verſpreyen der boeken, van deſen inhout: Die yets gedrukt hadde ſonder Octroy, alwaar het ſchoon dat'er geen dwalinge in bevonden wiert, ſoude ewiglijk gebannen worden, en boven dien 300. Car. Guld. verbeuren. Niemant mocht drukken of doen drukken enige boeken, referynen, cedullen of anders, in Spaanſche, Engelſche, Italiaanſche of andere Talen, die men gemeenlijk niet verſtaat, op de voorſz. poenen. Alle Drukkers hebbende privilegie verkregen, moeſten in 't beginſel vande boeken, 't inhouden der ſelve ſtellen, met uytdrukken van den name des Secretaris, die ſulke privilegie getekent hadde, of anderſints ſouw ſulken boek geacht werden of 't gedrukt ware ſonder oorlof, en den Drukker verweſen inde boven-verhaalde poenen. Niemant ſoude mogen drukken, verkopen, of hebben boeken ſonder naam vanden Schrijver, Drukker, of plaatſe daarſe gedrukt waren, of met valſche namen, onder de ſtraffe voorſeyt. Die enige boeken, daar 't privilegie in 't beginſel niet en ſtont, bevonden wiert verkoft, of in ſijn Winkel te hebben, ſoude t'elkens verbeuren vyftich gulden; niemant ſou mogen verkopen, of meer dan drie dagen in ſijn Winkel houden boeken buyten s' Lands gedrukt, ſonder daar af Inventaris over te leveren aan den Officier vande plaatſe, daar hy ſijn Winkel hield, op gelijke boete. D'Officieren der plaatſe daar men enige boeken verkoft, ſouden alle jaren tweewerf ommegaan, acht dagen voor Kerſmiſſe, en acht dagen voor S. Jans-miſſe, en voorts alle tyden als 't hun goed ſouw dunken, om alle Boekwinkels te viſiteren, Inventaris der boeken te nemen, en die enige Geleerden, hen dies verſtaande, te togen, en ſuſpecte daar onder bevonden zynde, tegens de Drukkers of verkopers te procederen, naar de Placaten, op verbeurte van hun Ampten, en op arbitrale correctie. Die den Officier ſijn Winkel of Huys weygerde te laten doorſoeken, ſoude verbeuren honderd gulden, en boven dien gedwongen werden

Digitized by Google

met'er daat deſelve onderſoeking toe te laten. Niet tegenſtaande enige privilegie, exempel of vryheit ter contrarien, nochte ook diverſiteyt van Juriſdictie, die wy, ſeyde den Keyſer, om de gemene welvaart en alle perijkelen en inconvenienten te ſchuwen, principalijken gemerkt, dat het ſelve aangaat onſen H. Chriſten gelove, niet en willen in deſen ſtant te grijpen of onderhouden te worden, om te beletten de executien van deſen. In een Placaat ten ſelven dage tot Gent getekent, ſeyde den Keyſer: Wy zyn volkomelijk onderricht en verwitticht, dat niet tegenſtaande de vorige Placaten, de ſecten, dwalingen, en ketteryen nog niet ophouden, 't welk eenſdeels, voeght hy daar by, toekomt, ſo wy verſtaan, uyt dien dat de Prochiaansen Cureyten (die als goede Herders behoorden ſorge te dragen voor haar ſchaapkens en onderſaten) in diverſe plaatſen zyn menſchen van quaden leven, gevende haren onderſaten en allen anderen een quaat exempel, ſeer ſchandaleuſlijk levende, onwetende en ongeleert, niet wetende dat een goet Paſtoor, Parochiaan en Cureyt (om de Zielen wel te regeren) behoort, en ſchuldigh is te weten, en dat meer en erger is, dat de waarachtige Parochiaans en Cureyten, niet willende reſideren in haare Parochien en Kerken, alleenlijk ſoekende haar tydelijk profijt, niet aan en ſien, wien ſy in haar afweſen en abſentie, den laſt van Zielen bevelen, behoudelijken dat ſy 't meeſte profijt mogen hebben en genieten. En dat noch meer is, committerende daar toe menichmaal uytgelopene Monnikken, daar af enige by diſpenſatie, en andere ſonder diſpenſatie, haar habijt, Clooſter, en Religie verlaten hebben.

In 't volgende jaar den 30. Juny dede de Keiſer wederom een ander Placaat uytgeven, dat het voorgaande beveſtigde en verſwaarde, onder anderen bevelende, dat niemant enige boeken ſouw mogen drukken, ten ware dat hem het oeffenen van die kunſt eerſt van 's Keyſers wegen wierde toegelaten; Voorts dat niemant voortaan openbare School ſouw mogen houden, ten zy hy alvorens by de Officieren vande plekke, en vanden Paſtoor, en Prochiaan vande Parochie-Kerke, onder welke hy ſich ſouw willen nederſetten, of vande Capittelen of Scholaſteren, die daar op van outs in te ſeggen hadden, ware geadmitteerd en geapprobeerd, op de pœne en verbeurte daar by gemeld; Met enen wierden uytgedrukt de namen der boeken, die ſy de Kinderen alleen vermochten te leren, en daar op volgde de lijſte van alle de boeken, die door de Theologiſche Faculteyt tot Leuven, (na datſe alvorens door laſt vanden Keiſer daar Inquiſitie op gedaan hadden) voor kwaad of gevaarlijk waren gekeurt.

In 't jaar 1550. wiert een Placaat op 't ſtuk der Ketterye gepubliceerd, getekent tot Bruſſel op den 29. April, beveſtigende niet alleen alle de voorgaande Placaten, maar veel ſcherper gaande, en klaarder ſpreekende van 't middel der Inquiſitie in 't werk te ſtellen; daar by wierd geordonneert, dat alle Juſticieren en Officieren ter requiſitie en verſoek vande Inquiſiteurs van 't Gelove, en vande ordinariſe Rechters van den Biſſchoppen (begeerende t'ſamen of by concurrentie, voor ſo veel als aangaat 't Geeſtelijk crimen van Hereſie tegens yemant te procederen) henlieden ſouden geven alle hulp, faveur, byſtanden aſſiſtentie, tot executie en volbrengen van hun laſt.

y *De Staten van Hollandt*,] Het uytgeven van het bovengenoemde eerſte Placaat, was een inbreuk tegens 's Lands Vryheyt; want daar te voren de oude Graven van Hollandt geen wetten maakten, die van enig gewichte waren, als ten overſtaan vand'Edelen en Staten, had den Keiſer dit Placaat tot Worms alleen uyt ſijn eygen authoriteit gemaakt, ſonder 's Lands Staten in ſoo gewichtige ſaak verder te kennen, als dat hy 't door hen liet af-kundigen, daar ſich doen niemandt dorſt tegenſtellen. 208

z *Mr. Francois vander Hulſt*,] Eraſmus noemt deſen in ſekeren brief een wonderlijken vyand van geleertheyt, en ſijnen ampt-genoot den Carmeliter Monik Niclaas van Egmond een uytſinnig menſch, met een ſwaard gewapent, die my, ſeyt hy, veel meer haat als hy Luther doet. 209

Deſe Kettermeeſters waren die gene, dewelke door gants Nederlandt ſcherp onderſoek deden, en de Placaten jegens de ketteryen, op gelijke wyſe, als die tegens de Moren, Saracenen en Joden waren ingeſtelt, met gewelt ſouden doen ſtand houden; By welke occaſie het ons niet buyten propooſte gedacht heeft, alhier den oorſprong en aart vande Inquiſitie te verhalen.

Deſelve dan is een onderſoekinge en ondervraginge des Geloofs, dewelke enige perſonen, daar toe geſtelt en gecommitteert (die men Inquiſiteurs noemt, of Vaders van 't Heylige Officie) doen door alſulke middelen, als ſy ſelfs willen, aan elken die hen belieft, en ſonderling aan die perſonen, die hen aangebrocht worden, of daar op ſy enig vermoeden hebben (hoe kleyn het ook zy) dat die ſelve in enig point van den gelove der Roomſcher Catholique Kerke dwalen, of eenig contrarie gevoelen, meninge, geſintheyt of gelove zijn hebbende, en die ſy alſo oordelen te dwalen, deſelve werden aan lijf en goet geſtraft, naar dat de Vaders van het Heylige Officie oordeelen de ſaaken of pointen ſwaar of ſtrafbaar te zyn.

Om dit wat breder en naakter te verhalen, op dat den Leſer 't ſelve verſtaan en begrijpen mach, ſoo ſalmen weten d'oorſaak, waarom dit enderſoek Spaanſe Inquiſitie genaamt wert, te weten, om dat deſelve eerſt in Spangien gevonden en opgeſtelt is geweeſt, gelijk ik hier op 't kortſte dat ik mach ſal verhalen.

De alderoutſte Jaar-boeken en Geſchriften der Joden vertellen, dat de Joden ſedert de verſtoringe en vendervinge van Jeruſalem, gewoont hebben in Spangien, onder Titum den Roomſchen Keyſer, die haar daar als dienſtknechten verbande, ſonder dat ſy daar nochtans gedrongen wierden, ſedert die tijd van hare Religie te veranderen.

Als nu Ferdinandus van Arragonien en Iſabella, Catholique Coning en Coninginne van Hiſpanien, den oorlog geeindigt hadden, die ſy tegens de Machometiſten voerden (welke ontrent 778. jaren geduert hadde, en in dewelke meer dan ſeven hondert duyſent menſchen waren omgebragt, ſedert Rodericus den laatſten der Gotthen, die Spangien be-

lemmert hadden) naar datſe verjaagt waren uyt den Koningrijke en de Stadt Grenade, Spangien in vryheyt en ruſte geſtelt hadden, ſo begaven haar de voorſeyde Koning en Koninginne, om de Religie in haar Koningrijk te ſuyveren ende onderhouden.

D'oorſaak die haar hier toe beweegde, was, dat ſy naar den oproer van een ſo langen oorlog niet alleen den onderdanen gemaakten Mauren, maar ook de Joden, die gedwongen hadden geweeſt te vertrekken met veel duyſenden, en door de engte van Gibraltar te paſſeren, toelatinge, om weder in Spangien te mogen komen wonen, geconſenteert hadden, mits datſe Chriſtenen ſouden en moeſten werden; derhalven daar ſeer vele wedergekomen zynde, den name van Chriſtenen aannamen, en hen lieten dopen, meer door bedwang, en om haar goederen wille, dan door goetwilligheyt; Om nu deſe nieuwe Chriſtenen in den beginſele vande Chriſtelijke Leere te onderwijſen, ſoo was den laſt daar af gegeven den Monnikken van der Prediker Ordene, die van doen ter tydt het Hof des Conings regeerden, ja tot inde alderverborgenſte Raden en Daden des ſelven. Alſo heeft den Coning Ferdinandus deſe Jacobyne Monnikken laſt gegeven, om ſulke nieuwe Chriſtenen af te trekken van hare veroude dwalinge, en heeft haar eenen nieuwen ſtoel geſtelt, bedekt met den tytel van den Heyligen Rechtſtoel der Inquiſitie van Spangien. De arme menſchen werden voor deſen Stoel geleyt, en met ſlagen en ſtokken onderweſen, of met groten rantſoene en amenden, en alſo wederom, naar het behagen vande goede Vaders op den rechten weg geſtelt; daar en behoefde maar een Ceremonie van het Joodſchap of Mahometaanſchap verhaalt, vertogen of onderhouden te zyn door deſe nieuwe Chriſtenen, ſo haaſt het by de goede Vaders geweten wert, daar was oorſake genoeg om die te brengen tot pijnigen, ſchande, benauwtheyt, ja tot de uyterſte ſtraffe des doots; alſoo is haar eerſte bevel geweeſt, tegens de Joden en Mahometaners te procederen, maar daar naar is haar veel groter macht gegeven, om alle die te mogen onderſoeken en ſtraffen, die de Ordonnantie van het Catholijk Gelove en Kerke in alles niet onderhielden; den Paus Sixtus de vierde dies naams, heeft deſen Koninglijken vont beveſtigt.

En hoewel de Inquiſitie alſo ingeſtelt is geweeſt by den voorſz. Koning, en van den Paus beveſtigd, ſo hebben nogtans die van het Koningrijk van Arragon, 't welk het oude erfgoet was van de voorſaten des voorſz. Koninx Ferdinandi, deſelve geenſints willen aannemen; want als de voorſz. Koning dit eerſt voorhield, ſo gaven de Edelen des Rijx den Koning hare beſwaringe te kennen; ook hoe dat ſulken nieuwen vond veel eer ſtrekte tot verminderinge der vryheid en der Privilegien des Rijx, dan tot ſuyveringe der Religie, en als het quam, dat menſe aldaar met geweld wilde beveſtigen, ſo weder ſtonden ſy ſulx met magt; ſoo datmen die in 't voorſz. Koningrijk noyt ontfangen heeft, dan na grote bloetſtortinge van beiden zyden, en daar toe gedrongen ſijnde met geweld.

Omme nu alle de ſubtijle manieren van procederen, die by hen gebruykt, werden te verhalen, ſoo ſal men weten, dat de Inquiſiteurs vernomen hebbende de klachten over ymanden, ſy een van den geheelen hoop uytmaken, die ſy tot dien dienſte altijd gereet en wel geinſtrueert hebben, (Familiares genaamt, dat ſijn die goede vrienden of knechten van de Inquiſiteurs) welke de beklaagde al willens te gemoet komende, of t' haren huyſen gaande, ſeggen, dat d'Inquiſiteuren hen belaſt hebben, om haar te ſeggen, dat ſy op ſulk of ſulke uren ſullen komen by de Heeren Inquiſiteuren, die hen wat te ſeggen hebben; hier en is geen excuſatie, die alſoo geroepen wort, die moet ſonder weygeren, uytſtel, of dilay verſchijnen, of 't ſoude hen qualijk bekomen. Soo komt dan de gedaagde perſoon voor de Inquiſiteuren, dewelke als of ſy nergens of en wiſten, vragen ſijnen name, en wat hy begeert, ſiet ſeggenſe of gy niet en hebt en weet 't zy van uw ſelven of ymanden, dat gy voor dit Heylig Officie verklaren moet: is dan die perſoon, 't zy man of vrouw, ſoo ſtantvaſtig, dat hy alle haar ſubtijle vragen kan tegenſtaan, en niet bekennen, ſoo laat men hem gaan tot breder informatien, ſeggende tot heur onſchult, dat ſy niet en weten of hy juyſt die man of vrouw is, die ſy ontboden hebben; dan klapt hy jet onbedacht en lichtvaardiglijk van hem ſelven, of van eenen anderen, mijn Heeren d'Inquiſiteurs ſijn dies verblijt, en om die perſoon te lichtelijker te verveeren, ſy ſien op malkanderen, ſy ſien den beklaagden perſoon ſtrax onder d'oogen, ſy veſen malkanderen wat in d'ooren, of maken alleen de manieren quanſuis, ten laatſten gebieden ſy dat den gedaagden, 't zy man of vrouwe, in de gevankeniſſe geſtelt worde, maar de geene die niet geklapt, aangegeven, of verklaart heeft, heten ſy weggaan, gelijk als voorſeyt is, tot dat ſy hem wederomme ontbieden, hebbende nochtans te vooren beſtelt, dat den aanbrenger ergens in de kamer, geduyrende d'examinatie en ondervraginge, achter een ſtuk Tapiſſerie verborgen ſtaat, en daar ſchuylt, om den man of vrouwe uyt den geſichte te kennen, ingevalle hy den Inquiſiteurs onbekent ware, en laten hem ſijnen name en toename opgetekent hebbende, heenen gaan, wel verſekert zynde, dat ſy ſtofs genoeg hebben, om tot gelegener tijd met den ſelven te ſpelen, gelijk de katte met de muys doet; 't gebeurt wel ſomtijts, dat d'Inquiſiteuren ymanden (als cat) door de vingeren ſien, en veel dagen en weeken laten verlopen, eer ſy hem wederomme ontbieden, of doen vangen, maar den Uytlanders en geven ſy ſoo veel tijds niet, maar wert van ſtonden aan gevankelijk geſtelt. Als ſy beſloten hebben enige beklaagde te vangen, ſoo ontbieden ſy den Suffragaan van den Biſſchop, aldaar genoemt den Proviſoor of Vicaris, of Ordinaris; deſen toonen ſy d'Informatien, die ſy tegens den beklaagden hebben doen leggen, en doen hem mede een Arreſt-brief ondertekenen, op dat het eerlijk ſchijnen ſoude als dat ſy geen vreemt ſchaapjen, ſonder bewilligenge van ſijn herder, aangetaſt en hadden; 't geſchiet ook dikwils dat den Proviſoor eerſt ontboden wort, als de beklaagde al gevangen is, want d'Inquiſiteurs weten wel, dat den Proviſoor daar tegen niet een woort ſeggen ſal. So het dan ook by avonture gebeuren mochte, dat ymant van de beklaag-

de persoonen, voor of naar de gevankenisse ontloopt, de vlugt neemt, of uytbreekt, soo leggen sy wonderlijke listen aan om die te vinden, en wederomme in 't yser te krijgen; sy geven de bespieders te kennen, alle de gemene littekenen, wat sy voor klederen dragen, de lengte, groote, of gestalte des lichaams, de gedaante des aansigts, heur ouderdom, de qualiteyt van de baardt, en van de hayren hunnes hoofs, en meer andere diergelijke dingen, daar by men den uytgeraakten persoon soude mogen kennen; boven dien laten sy hem op 't alderkonstigste naar 't leven conterfeyten, op veel doexkens, die sy onder de bespieders deelen; de listigheyt van dese is soo groot, dat het schijnt datmen hem seer qualijk voor haar kan wachten, bysonder soo hy van hogen staat en goederen is, dan en rusten sy niet maar reysen hem naar in alle plaatsen, tot dat sy hem vinden en vangen. Soo haast als eenich beklaagde persoon gevangen is, soo neemt men en eyst hem terstont alle sijne sleutelen, van alle sijne kisten, koffers, en diergelijke, en dan setmen op staande voet een Notaris t'sijnen huyse, met sommige van de Familiaren ofte Auguasil, (dat sijn Dienaars, Serjanten, en Deurwaarders van d'Inquisiteuren) die alle 't goet en watter in huys is, te boeke stellen, en inventariseren, 't welk volbracht zynde wert al 't selve te bewaren gegeven eenen rijken man van de gebuyren, die by eede beloven moet (des versocht zynde) van alles goede rekeninge te doen, voorts neemt men den gevangen al af dat hy heeft, en sluyt hem in eenich donker, vuyl, stinkkent gat, acht of veerthien dagen; hier naar onderwijsen d'Inquisiteuren den toorn-wachter, dat den gevangen soude vieriglijk audientie begeeren; den gevangen biddet den wachter om sulx voor hem te versoeken, 't welk hy doet. Wanneer den gevangen dan voort komt, begeert hy men wille sijne saaken aan een eynde richten; als dan vermaant men hem sijne conscientie te ontladen, ende sijn mishandelinge te bekennen, belovende hem alle genade, wanneer hy sich bekeeren wil; soo hy jet bekent, so wort hy echter daar omme niet bevrijt, bekent hy sijne misdaat niet, soo voert men hem weder in de gevankenisse, en de Inquisiteuren spreeken, sy willen de saaken over sien, als hy sijn conscientie wil ontladen, en gedelibereert is van selfs goetwillig sijn schult te kennen, dan mach hy weder audientie begeren; en hoewel hy ten andermaal gelijke audientie begeert, en wort daar niet uytgericht, ook wort hem niet aangetekent waar omme hy beklaagt is, onderstaande hem door sijn eygen mont te overwinnen.

In de derde audientie, wort den verweerder wederom ontboden, daar vraagt men hem of hy besloten heeft, en gereselveert is uyt sich selfs yets te seggen: sy begeren op hem, dat hy dog de waarheyt van 't selfs wil verklaren, of anders dat sy doen sullen dat recht is; is 't dat den gevangen jet ontdekt en bekent, noch houden en gelaten sy hen niet genoeg te wesen, denkende dat hy puyr al willens en om beters wille veel dingen achterwaars houdet en verswijgt. En daar mede senden sy hem wederomme in de put, de saake allengskens soo te swaarder aangevende of makende, en soo veel te meer audientie dagen houdende, hoe sy sien dat hy meer en meer klapt. Maar ingevalle de gevangene persoon, stoutelijk en gestadich antwoort, hoe dat hy daar niet en heeft of weet te verklaren, terstont keeren sy 't blaatjen omme, en gaan hem toe met een nieuwen vond, veur de hant gedicht en versiert; begerende van hem eenen eet, halende en brengende daar ergens uyt den hoek, een kleyn Kruycifix, met swart bekleet tot meerder reverentie, om den mensche eenen vrese aan te jagen van lichtvaardiglijk te sweeren, of eenen valschen eet te doen. Als sy den gevangen den eedt hebben afgenomen, so beginnen sy hem aldus te ondersoeken en uyt te halen, van waar dat hy is, uyt wat Land of Koningrijke, onder welk Bisdom, van wat Stad, Dorp, of Vlekke, wie sijn Omen of Groot-vaders waren, hoe sy hieten, of hy noch eenige Broeders of Susters heeft, wie sijn Ouders sijn geweest, hoe sy hieten, wat Ambacht, Handel, Hanteringe, en Leeven, dat sy gevoert hebben, of hy, of ymant van sijn geslacht, oyt onder de handen gekomen is van de Inquisiteurs, en hoe, en ter wat causen dat hy van hen gestraft is geweest, en hoe oud dat hy is, tot wat plaatsen, waar af, met wat exercitie, neringe of hanteringe? En ook vraagt men hem, met welke lieden dat hy tot noch toe geleeft en geconverseert heeft; vermanende hem eerst met soetigheyt, en met smekende woorden, daar naar hem radende by manier van dreygementen, dat hy de waarheyt van sich selfs bekenne, voor gewis houdende, dat sy nimmermeer niemant en doen vangen, sonder goede oorsaake en suffisante getuygen; daar mede moet hy beleden hebbende of niet, wederom in de gevankenisse.

In de vierde audientie wert wederom den eed geëyst, en hem vermaant, van selfs te verklaren wat hy weet, of anders datmen met hem scherpelijker en rigoureuser handelen sal by den Fiscaal als aanlegger; soo verre hy dan noch by sijn eerste woorden blijft, hoe dat hy niet meer en weet te seggen, dan wort hem eerst voorgebracht de klagte in schrifte, inhoudende vele versierde poincten en beswaringen, dies hy dikmaals noyt gedacht en heeft.

De eerste beswaringen sijn meest altijds de selfste of ordinaris, namelijk dese, hoe dat den verweerder gedoopt zynde, en een goet of gehoorsaam kint der Roomsche Kerke geweest hebbende, haar leringe en instettinge verloogent en verlaten heeft, en afgevallen is, en dat hy de Lutherssche, Calvijnsche, of enige andre Secte toegevallen is, en haar dwalinge en ketterye aangenomen heeft, daar en boven dat hy niet te vreden zynde, ook andre lieden, 't zy met leeren, onderwijsen of prediken, tot hem verwekt en gebracht, en also van eenen veel ketters gemaakt heeft; vele sulke of diergelijke hooge opgeblasen woorden houden sy hem vooren, om de slechte luyden te verveeren.

Den verweerder antwoort daar naar op alle de articulen of beswaringen, die hem opgeleyt worden, ten besten als hy kan of mach, loogenende of bekennende, en al wat hy seyt wort daar by een Clercq of Officier in sijn presentie opgeschreven.

Ook plegen sy hier inne met een quaden losen trek voor te komen, dat is, sy vragen hem van wien

Digitized by Google

wien hy doch sulx geleert of gehoort heeft, en heeft hy 't by avontuyr ergens gehoort of gelesen, soo vragen sy hem wederomme, in wat boek, doch voorts versoeken en doornemen sy hem, of hy niet met andre luyden, of in presentie van andre persoonen daar van gesproken heeft, waar, tot welker plaatsen, by en in tegenwoordigheyt van wien doch, en veel meer andre circumstantien of omstandigheden, want alle de gene die 't gehoort hebben, staan in groot dangier en prijkel, en worden mede sonder meer omsien den voorsz. Inquisiteurs tot prijs gegeven; sy laten ook toe dat de beklaagde wie hy zy, hem behelpen en versien mach van eenen Advocaat, ervaren en wel geleert in de rechten, die sijne sake, gerechtigheyt en onschult met den rechte verweere, verantwoorde, en daar 't van noden is, de rigoureusheyt van den rechte versoete, op dat sijnen principaal geen onrecht en geschiede, dan hen wert niet geoorloft, het zy Advocaat of Verweerder, heymelijk met malkanderen van eenige dingen te spreken, te raatslagen, of communiceeren, dan in presentie van mijn Heeren de Inquisiteurs en den Clercq.

Als nu den armen gevangen mensch soo krank, machteloos, en flauw van herten wert, dat hy gaarne uyt de gevankenisse ware, ja al soudet hem sijn hals en leven kosten, en schijnt alsoo dat hy meer verklaren sal dan men hem soude kunnen vragen, soo wort hy eerst ter audientie geroepen, daar vragen sy hem, half bekijvende, half vermanende, hoe 't doch komen mach, dat hy soo onachtsaam en vergetende is in sijn eygen saake, dat hy dan daar de waarheyt uytspreke; daar op geschieden veel vermaningen, naar dewelke in dese of naastkomende audientie, mijn Heer den Fiscaal als aanlegger, by requeste overgeeft, begerende de publicatie der getuygen, dat is dat men de getuygen beleyde, 't welk by hen terstont toegelaten zynde, soo wert den verweerder voort gestelt, geëxhibeert, en gelesen wat de getuygen tegen of over hem gedeponeert of verklaart en aangegeven hebben, in der voegen nochtans dat de namen van dese getuygen verswegen worden.

Voorts is hier wel weert te weten, dat een Inquisitischen Steen-weerder (gemeenlijk in haar sprake Akalde genaamt) getekent wort en gehouden voor twee getuygen; die daar by geweest is, en deselve in persoon gesien heeft, is genoeg omme den persoon te verwijsen, die hy aanbrengt en beklaagt; het komt somtijds datter maar een getuyge en is van eenige accusatie, klachte of dispositie; is dese van hooren seggen, soo staat den verweerder in prijkel van op den pijn-bank geworpen te worden, en ter torture te komen, ten sy dat deselve torture tegens hem, van den verweerder selve, niet mach ontfangen en aangenomen werden.

Drie of vier dagen daar naar, wort den verweerder belast te compareren, om te antwoorden op 't gene de getuygen van en over hem getuycht hebben gehad, daar komt ook sijnen Advocaat, sy laten den armen gevangen sijn antwoort alleene maaken, van niemant (ten ware van God) daar in geholpen. Naar dat nu den gevangen geantwoort heeft, soo hy best koste of mochte, als dan komt hem sijnen Advocaat by; dese geeft in presentie van mijn Heeren de Inquisiteurs sijnen gevangen te kennen, ten eersten de getuygenissen die hem meest beswaren, en ten tweden de articulen die tegens hem bewesen worden, ten derden, welke van de getuygen mede getuygen zyn of niet, en eyndelijk datter geen andere remedie of raat is, dan alleene dat hy neerstelijk rade, wie hem doch die dootsteke gedaan hebbe, op dat hy sich tegens hem soo verre als 't mogelijk ware inbinde, en by replike sijn exceptie voort brenge en gereet make; hier en moet den Advocaat ook niet meer klappen, of 't soude hem qualijk afgenomen worden, hy vermaant hem alleenlijk, dat hy veel dagen by sich selfs blijve overleggen, met welke persoonen dat hy vrientschap gehad heeft, want het wel mochte geschieden, dat hem ymant van sijne vyanden aangebrocht hadde, want mocht het by wettelijk versoek of vragen blijken van enige vyantschap, dese exceptie alleen ware genoeg, om alderhande soorten van menschen uyt dit Officie te keeren, van getuygenisse te spreken; voorts vermaant hy hem, hoe dat den vermeerder de getuygenissen lochenen mach, alsse met malkanderen niet wel over een ende komen, of alsse van bekende vyanden zyn gesproten geweest, so verre als hy met meer getuygen bewijse het contrarie van dien, des hem opgeleyt wort, meest gedaan en gehanteert te hebben: dat is nu de meeste hulpe, die den gevangen mensche van sijnen Advocaat heeft te verwachten, en met dien beveelt men hem wederom in sijn gevankenisse te gaan, protesterende en hem te voren vermanende myn Heren de Inquisiteurs dat hy de waarheyt verklare, en ook sonder enige schaamte dreygende, ten zy dat hy in tyde gehoorsaam verschijne, dat men 't hem wel met rechte sal doen seggen; uyt welke woorden den verweerder wel kan verstaan, een sekere waarschouwinge van scherper examinatie, want binnen drie of vier dagen, hem toegelaten om te overdenken, of veel meer te raden, so wort hy wederom ter audientie geroepen en gevraagt, of hy eenig dings gedachtig is, dat hy verklare; so vraagt den Advocaat, of hy yet by conjecture bevonden heeft vande getuygen of aanbrengers: en verklaart den gevangen de sake op dat stuk 't gene hy enigsints indagtig is, begerende dat sy dog willen besien of het by geval sijn aanbrengers, of beklagers geweest sijn die of die, daar hy wel eertijd vyantschap mede gehad of noch heeft; heeft hy niet wel geraden so en grijpt sijn antwoort geen stat, en de klachte tegens en over hem blijft goet, maar heeft hy by avontuyren wel geraden, den Advocaat hem vragende met wat exceptien, hy tegens den geenen die hy genaamt heeft, procederen mach, en geeft hem nochtans niet te kennen, dat hy wel en recht geraden heeft, want 't en is hem niet verder geoorloft; de exceptien dan verklaart, en de getuygen genomt zynde by den verweerder, met dewelke hy die betoont en bewijst, den Advocaat aanvaart en neemt op sich den last van interrogatoire te maken, of hy om sich alsoo volkomentlijk te purgeren kan bewijsen, dat hy goet vrient is geweest van de Geestelijke, dat hy de geboden, instettingen, en cerimonien van de Roomsche Kerke, wel, en vlijtich onderhouden heeft, dat hy hem voor den Priester gebiecht, en daar op het H. Sa-

Digitized by Google

cramente gegaan heeft; en dat hy de Santen en Santinnen alſoo geëert, voor den kruyſſen en vanen, en diergelijken, want men in der proceſſien of anderſints ommedraegt, genegen, en ſich gebogen, op ſijn knien gevallen, de mutſe afgedaan, en in ſomma alles beweſen heeft met ſulken reverentie, als datmen geen quaat vermoeden op hem hebben kan, van met Luyterſche of andere Ketteryen geinfecteert te zyn, en in ſomma of hy in 't geheel anders, en contrarie van ſich ſelfs bewijſen kan, dan 't gene daar mede hy geaccuſeert wort; is't dat hy ſich biet en ſecht ſulx te doen, als bereet zynde om alles te bewijſen, ſoo verklaart den Inquiſiteur door een ſolemnele Acte van rechten, als dat hy hem admitteert en toelaat, negen dagen lank, om dat te bewijſen en ſijne getuygen te beleggen: de gratie van ſich te mogen purgeren en wort allen gevangens in 't generaal niet gegeven, of gedaan, maar alleen den genen in de aangevinge en beſchuldinge, van welke de getuygeniſſen niet deurgaans gelijk luydende en over-een-komende zyn, want die, in de beſwaringe van dewelke de getuygen gelijk zyn en over een komen, en wort geen tijd of reſpijt gegeven, noch uytvlucht om ſich te purge te mogen ſtellen, maar worden alleenlijk toegelaten te excipieren, en ſich in te binden tegens den getuyge, gelijk als voorſz. is.

En als ſy daar naar den gevangen, ſoo lange als 't de Vaders gelieft, hebben laten ruſten, ſoo wort hy wederomme ter audientie geroepen, tot den welken den Inquiſiteur eerſt alſoo ſpreekt, Hoe dat de getuygen by hem, tot ſijner purge genoemt, nu gehoort zyn, dat hy dan ſie of hy noch yet anders weet, of heeft tot ſijn voordeel te ſeggen; den gevangen antwoort hier naar gelegentheyt van ſaken, wanneer den verweerder beſluyt, ſoo beſluyt mijn Heer den Fiſcaal ook. En mijn Heeren de Inquiſiteurs ſelve met hen Raadt en Byſitters, geven daar naar het Vonnis in ſulker voegen, als dat de Theologanten, Monniken, en Geeſtelijkheyt, ſullen overſien al wat den verweerder en gevangen, de leringe en 't gelove aanklevende geſproken heeft, en 't ſelve naar hun eygen verſtant oordelen en uytleggen; dit ſtuk noemen ſy qualificatie der leringen, of een bewijs wat leringe dat den verweerder heeft en volcht.

Ingevalle dan den verweerder by ſijn voorgaande purge wel en genoegſaam beweſen heeft, hoe dat hy met de Lutherſche Ketteryen, noyt geen gemeenſchap noch te doen gehad heeft, maar in alles een gehoorſaam kint der Roomſcher Catholijke Kerken is, ſo wijſen ſy hem geheel los, of immers als 't meeſtdeels geſchiet, verſoeten of beſwaren de ſententie naar gelegentheyt van ſaaken, en naar de ſuſpicie die ſy van den verweerder noch in 't herte hebben; nochtans houden en hebben ſy dat voor een ſeekeren regel en gewoonte, dat ſy hun wel wachten, van ymanden uyt hen handen te laten gaan, of hy kan wel uytdrukkelijk en merkelijk betonen, dat hy eertijds in de handen der Inquiſiteuren geweeſt heeft, maar is't dat den verweerder volſtandich blijft, en loogent de getuygeniſſe der getuygen, tegens en over hem beleyt, ſoo wort hy ter torture (dat is tot den pijnbank, ſtroppellekoorde, of andre diergelijke tormenten) verweſen.

Maar ſoo wie ſy bevolen hebben, datmen op de pijnbank werpen en pijnigen ſoude, die wert geleyt ter plaatſen daar de pijnbank ſtaat, en de torture geſchiet, dat pleeg gemeenlijk te weſen een donker gat of ſpelonke onder de aarde, daarmen door veel ſluypdeurtjes voor by gegaan ſijnde, ten leſten henen komt; daar is een geſtoelte, daar den Inquiſiteur, den Proviſoor, en den Clercq van den bloede in ſitten, daar worden fakkelen en lichten ontſteken, als daar preſent en ingekomen ſijn alle de perſonagien van dit deerlijk ſchouw-ſpel, ſo is den Beul daar ook van de eerſte, want hy voor alle de andere binnen ſtaat en wacht in deſer voegen; hy is van den hoofden tot den voeten toe in 't ſwart gekleet, en met eenen linnen keel lang tot op de aarde omgord, welk hem alleſints aan 't lijf prangt; hy heeft het hooft gedekt met een ſwarte lange tuyte, gelijk het kapje van een ſchippers pye, daar mede hy het aanſicht geheel vermomd en bedekt, behalven dat'er twee kleine ronde gaatjes ſijn, daar hy deur ſiet; met dat nu de Heeren geſeten ſijn, begintmen den gevangen van nieus te vermanen, dat hy van ſich ſelfs de waarheid ſeyd, of indien niet, ſo verre hem in de torture arm of been of anders yet gebroken wierde, ja of hy ook ſtorve, dat hy 't hem ſelfs ſal wijten; dewijl hy dan daar ſo ſtaat, gebieden ſy datmen hem ſijn klederen ſal uyttrekken en naakt ontdoen, ja al is't een vrouws perſoon, of de eerlijxte en ſuyverſte maagd, die men ſou konnen vinden; en als een klein ſmal doexken voor de ſchamelheid gebonden is, ſo wenken ſy den Beul toe, wat ſoorte van tormenten hy den armen menſche aan doen ſal; daar en tuſſchen werden den patient beyde ſijne handen op de rugge met een koorde, en met een ſeker getal van omſlagen vaſt gebonden, en na deſen werden hem ook beyde de duymen vaſt aan een met een koordeken geknoopt; als dan werden beyde deſe koorden grote en kleine, daar de handen en duymen mede gebonden ſijn, aan een kabel door de katrol geſteken en hangende wel vaſt gemaakt, geknoopt, en herknoopt; voorts doen ſy hem aan de voeten grote ſware boeyen of ketenen, ſo verre als hy'er te vooren gene met ſich gebracht heeft, en daar hangen ſy voor d'eerſte reyſe aan een klomp yſer van 25. ponden gewicht; als nu de patient daar al ſoo deerlijk ſtaat, ſo wert hy vaſt opgehaald van den Beul, ſo hoge als hy kan; en na dat hy aldaar ſo een wijle gehangen heeft, ſonder yets te bekennen, ſo doen ſy hem nederſinken en aflaten, niet om hem te verloſſen, maar datmen hem noch eens ſo veel gewichts aan de voeten ſoude hangen als'er te vooren was, en met de gange weder ophalen tot boven toe; hem dreigende, dat ſy hem aldaar ſo ſullen laten ſterven, ten ſy dat hy te kennen geve, 't geen ſy van hem begeren te weten, den Beul bevelende, dat hy hem alſo geruyme tijd ſal laten hangen; terwijl den armen patient vaſt kermt en ſchreeud van pijn, die hy door dat uytrekken gevoeld, ſo belaſten ſy den Beul, dat hy de kabel losmakende en ſtrijkende, de patient neder late, als of hy in de lucht bleef hangende, en alſo door 't behendich ophouden van den geſtreken kabel, hem eenen ſwak geven, ſonder de aarde te raken, dat hem alle de leden kraken.

Maar hier mede houden ſy noch niet op; want met

nieuwe vermaningen en dreigementen, ten ſy dat hy gehoorſaam verſchijne, wert hem voor de derde reyſe het gewichte vermeerdert, en al waar hy half doot, ſo doen ſy hem wederomme ophalen, en behalven de pijne die hy lijd, ſo moet hy noch daar en boven de grootſte laſteringe van hun horen, hem toeroepende en ſcheldende als een hertnekkig ketter, want hy de waarheid niet bekennen wil, dreigende hem, dat hy alſo ſterven moet.

So wanneer den patient begeert af te weſen om yet te kennen te geven, en yets te kennen geeft, daar mede verſwaart hy ſich ſelfs, en vermeerdert de torture, want ſy houden, dat hy 't dan begint uyt te bollen; want ſo haaſt als hy ſtille ſwijgd, ſo gaan ſy wederom haar oude gangen met vermanen, dreigen, en pijnigen, bevelende den Beul dat hy hem weder ophale, en voor de twede reiſe ſinke, met een ſwak, als voorſeid is; dit pijnigen duurd gemeenlijk van 's morgens ten negen uyren tot t's middags ten 12. of een uuren toe, en in het ſcheiden ſo trooſten ſy den patient quanſuys, die het gehele lichaam gebroken is, met deſe woorden, 't is nu genoeg, niet te min van deſer uyren af, tot morgen vroeg, ſo ſiet dat gy overdenkt, wat gy te kennen geven ſult, anders gy ſult in der torture ſterven; engy behoeft niet te denken, dat het gene gy noch te lijden hebt, te gelijken is by 't gene gy geleden hebt; als ſy dan nu weg en vertrokken ſijn; ſo komt de Beul, en richt den armen menſch de joncturen en leden aan armen en benen weder in een, ſo hy beſt kan, dan werden hem ſijn klederen wederom aangedaan, en leiden hem alſo na de gevangenis, of ſy dragen hem met eenen, ja ſlepen hem dikwils met handen en voeten weg.

Maar ſo wie ſy noch meer pijnigen willen, die ontbieden ſy den derden dach, als hem ſijn leden alderzeerſt doen, ter audientie, daar dreygen ſy hem wederom ſeer, te weten, dat hy die ketteryen openbare, en ook de gene, met welke hy ſomtydts van ſulke gehandelt, geſproken en gedivíſeert heeft; item de gene die hy weet ſulx geſint te weſen, of anders dat hy ſich wederom tot de torture ſchikke en gereet make, in der voegen is 't dat hy enig letſel aan den lijve daar inne krygt, of ook ſterve, dat het ſijn ſchult weſen ſal; ingevalle hy noch volſtandig en by ſijn meninge blijft, ſo gebieden ſy den Steenwaarder, dat men hem wederom ter torture leyde, daar ſy ſittende in hen geſtoelte, den patient doen ontkleden, en gemeenlijk wederom laten rekken en ſtrekken als voren, alleene dat ſy wel ſomtijts ſcherper en rigoureuſelijker aanleggen, gelijk hier naar volgt. Den patient met beyde ſijn handen op den rugge gebonden, inde palen hangende als voorſz. is, ſo worden hem met dunne maar harde en ſterk gedrayde koorden beyde ſijn dyen boven, en beyde de ſchenen halfwegen, en onder de knyen, t'ſamen en rontſom gebonden, daar naar wort'er een ſeker hout onder elke koorde geſteken tuſſchen beyde de knyen, daar mede de koorden ſoo ſtijf geſpannen en hart aangehaalt of getrokken worden, als men wil, ſoo datſe tot den vleeſche vanden patient toe ingedrukt en ingehaalt zynde, hem een nieuwe en ſeer grote pyne aandoen. Als 't hen belieft laten ſy andere voor deſe reyſe een andere torture aandoen, welke torture aldus gemaakt, bereyt, en toegericht is.

't Is een houten bank van een ſtuk, maar boven uytgeholt, en hol gelijk een troch of gote, in der voegen dat'er een menſche in leggen mach; op ſijnen rugge, omtrent den middel, daar ongevaarlijk 's menſchen rugge ſoude mogen komen te leggen, is een ronden houten ſtok, nagel of ſpye dwers doorgeſlagen, waar op 's menſchen rugge geworpen of geleyt zynde de gote en 't gehole van den houte niet komt te raken, ſo dat hy die men daar inne pijnigen wil, ook op den eſel geen ruſte hebben kan, en deſe bank is naar de plaatſe alſoo gemaakt en toegericht, dat de voeten vanden patient die daar in geleyt wort, om te pijnigen, hoger zyn dan ſijn hooft, en als den patient daar in leyt, gelijk in een kribbe, ſo werden hem de pypen van armen en benen, beyde ten halfwegen, boven en beneden met harde, maar dunne ſnaren, peſen of touwkens gebonden, welke namaals met een ſtoxken daar onder geſteken, d'eene voor d'ander naar, allenskens harder en harder aangehaalt worden, tot datſe door 't vel tot den vleeſche toe, van den patient komen in te eeten, en de benen ſchier genakende, niet meer geſien worden van de gene, die daar tegenwoordig zyn; voorts neemt de Beul een ſeer dun linnen doexken, 't welk over de mont van den patient, die daar op ſijn rugge legt, geſpreyt zynde, hem de neuſgaten ook verſtopt, op dat hy door deſelve ſijn aaſſem niet en ſcheppe, dewyle hem 't water in den mont loopt, welk water hem daar naar in de mont gegoten wort door het voorſz. doexken, met een ſeker mate of portie, ſo veel of ſo luttel als 't de Regters belieft.

So verre als 't de Vaders belieft noch verder te procederen, by maniere van tormenten en pynigen, binnen een maant of twee, ſo werden de torturen ernſtelijker of ſlappelijk gebruykt, te weten, de Heeren laten een een yſere Vierpanne brengen vol gloeyende kolen, over dewelke ſy doen houden de ſolen van des patients voeten, met ſpek geſtreken, op dat de hitte van den viere te dieper inſlaan, en te bet doortrekken ſoude. Sy gebruyken ook ſeer vele andere ſubtijle liſten, die hier te lang ſouden vallen, om alle te vertrekken of verhalen, om de gevangene naar haar wille te doen klappen, en al de ſecreten hares herten uyt te lokken, om deſelve alſo in 't net te brengen.

Den bereydag is eygentlik gepaſt op den Paasdach, daags voor den groten toondag; omtrent den avont, laten myn Heeren d'Inquiſiteurs ten eerſten alle de mans by een vergaderen, en komen in een vande naeſte Kamers, die'er op 't Steen zyn, dewelke al 's morgens en 's anderen daags op het Schavot moeten ſtaan, tot een gaapſel van al de werelt, en daar gebracht weſende, hooren wat elk voor een penitentie opgeleyt wert, en doen ſal, ſonder daarom ter doot verweſen te werden. Ten tweden laten ſy inſgelijx in een andre Zale de Vrouws-perſonen alle by een komen, maar al de gene die ſterven moeten 't zy mans of vrouws-perſonen, die werden elk apart en in byſondere Kamers geleyt, en ten negen of thien uren in der nagt wert elk ſijn Paap of Monik geſonden, die hen droeve tydingen komt brengen, en ſegt, dat hy komt

om

om haar biecht te horen. Met dat het dag begint te worden, ſo zyn daar ter ſolemneler o offerhande, de Familiaren, Sergeanten, of Knechten van de Inquiſitie, van alle kanten gereet en vroeg in de weere, om hun devoir te doen, en makenſe alle gelijx vlytelijk toe, die ten toon moeten geſtelt en gebracht werden, elk naar inhout ſijner ſententie. So wie volſtandelijk en ſonder huychelen ſijn gelove gehouden en verantwoort heeft, die draagt den Sanbenito tot in 't vier toe, dat is een geel roxken ſonder mouwen, vaſt gelijk een Wapenrok van een Heraut, over al vol geſchilderde ſwarte Duyvelkens, tot een waar teken; voorts draagt hy op ſijn hooft een papieren Hoet, lang opgaande, gelijk een toorn of hogen Koningsbrief, daar op een Menſchen-beelt geconterfeyt is, die in 't vier ſtaat en brant, en heeft rontom veel kleyne Duyvelkens die 't vier ſtoken, en daar toe van alle kant hout brengen en rapen; ſijn tonge wert hem ook met een houten ſcherp gebit genepen, en ongenadelijk getrokken; met ſulk een cieraat treet dan den patient voorts, ten eerſten naar en op 't Schavot, en van daar in 't vier: Recht in dien tijt als de patienten, uyt den Stene of gevankeniſſe komen, en gebragt werden, ſo zyn mijn Heeren d'Inquiſiteurs uyt, en hebben niet luttel te doen, om opentlijk voor den volke te tonen, en den ſchijn te maken, ſo ſeer alsſe immermeer konnen, dat ſy de arme gevangen lief hebben, en genadig zyn.

Deſe toon of offerdag geſchied met een groot geſleep en ſtaat, voor aan gaande School-kinderen; daar na volgen de Patienten en Penitenten ook in haarluyder Ordonnantien, maar alſo verſcheiden van malkanderen als in rotten, namelijken die gene die minſt beſwaart worden, en de minſte penitentie opgeleyt is, die zyn d'eerſte naar de Schoolkinderen, gemeenlijk hebbende in heur handen Kaarſſen die niet en branden, koorden, of baſten om den hals, ballen of de voorſz. harde gebyten, tomen of breydelen in den mont of aan de tonge, en voorts papiere Hoeden, gelijk als voorſchreven is, tot tekenen van hare miſdaat; korts naar de Penitenten volgen die met de Sambeniten aangedaan en gekleet zyn, daar na volgt het derde en leſte vendel, den verweſen hoop der gene die tot den viere en brandoffer geſchikt en bereyt zyn; elk Patient wort bewaart en geleyt tuſſchen twee mannen, en als de uyre daar is datſe ſterven moeten, ſoo heeft elk Patient noch twee Monnikken by hem; voorts naar alle de gevangenen komt eerſt den gantſchen Raat vande Stadt, die van rechts wegen, en naar den eyſch en gewoonte van de Triumphe hadden behoren voor alle andere te gaan, namelijk de Alguaſielen, geſwore Richters van vier-en-twintig Staten Hooft-Baljuwen, den Regent, den Viceroy of ſijn Luytenant, met een groten en langen ſteert en gedruys van Edelen en Heeren. Naar den Wereldtlijken komt den Geeſtelijken ſtaat, daar onder de meeſte zyn Paſtoren en Canonneken, dewelke volgt 't gehele Capittel vande opperſte Kerke, dat zyn de Domheeren, genaamt op haar ſprake *el Cabildo*; de derde zyn de Abten en Prioren van de Abdyen, Clooſteren, Conventen en Prioren met hun geſelſchap; alle deſe gaan voor de Inquiſiteurs in der voegen, als dat'er tuſſchen haren treyn en de voorgaande Staten wat ſpatie ledig blijft, daar inne den Fiſcaal vande Inquiſitie alleen gaat voor het vliegende Bloedvaandel, dat is een roden ſijden damaſten Standaart, ſeer koſtelijk geborduert, hebbende aan d'ene zyde 's Paus Wapen en name, in grote vergulde letteren met den naalde geſteken, en op d'andere zyde van Coning Ferdinandus, beiVaders der Inquiſitie, want d'eene is geweeſt de eerſte, die deſelve toegelaten, en den anderen dieſe eerſtelijk heeft opgebracht, bevolen en ingeſtelt; volgende dan haren Standaart, ſo komen de Heeren Inquiſiteurs op hun Pantoffelkens, en naar hen alle de Familiaren der Inquiſitie te paart, ten leſten komt hanneken alleman, met ſulken meenichte en gedruys aanlopen, dat het onmogelijk is den hoop te tellen; met ſulk een ſtaat en gepronk worden de Patienten geleyt uyt de gevankeniſſe tot op een hoog en koſtelijk Schavot van hout, om elk ſijn vonnis te doen horen, tegens over dit ſtaat noch een ander ſchavot met geſtoelten, daar d'Inquiſiteurs op ſitten. Als yegelijk nu op ſijn rechtplaats geſeten is, ſoo is'er enen die daar begint een lang welbedacht ſermoon te doen, tenderende eygentlijk *tot lof, prijs, en grootmakinge* van het Heylig Officie, en tot verwerpinge, verfoeyinge, en verdoeminge der ketteryen, die daar geſtraft worden; laſterende, ſcheldende en vloekende de Patienten, met vele injurieuſe woorden. Als dit Sermoon uyt is, ſo begintmen de penitenten hun ſententie te leſen, of vonnis te geven, d'eene voor en d'ander naar; na dat de ſententien geleſen zyn, ſo ſingt den opperſten Ketter-meeſter ſommige Oremuſſen, daar na heffen de Papen, Monnikken, en Klerken gelijkelijk den 51. Pſalm op, *Miſerere mei Deus, &c.*

Voorts ſo doen ſy al het volk, gelijk 't daar gekomen is ten gaap-ſpele, deſe navolgende ſolemnelen eet doen en hen ſweren, namentlijk dat ſy leven en ſterven ſullen in 't Gelove, inde Religie, ende gehoorſaamheyt vande Roomſche Kerke, dat ſy deſelve daar ſy konnen of mogen verantwoorden, en voortaan beſchermen ſullen. Dat ſy lijf en al heur goet wagen, avonturen, en in prijkel ſtellen ſullen, tegens die gene die deſelve tegenſtaan, ofte eenich leet of ſchade doen wouden; voorts datſe verſweeren en verſaaken, al wat is, tegen al 't gene, dat de Roomſche Kerke leert, prijſt, en voor goet hout. Item dat ſy met al haar macht beſchermen en verantwoorden ſullen het Heylig Officie, en alle ſijne dienaars, en tot gelove, vaſtighey, ten verſeekertheyt der ſaaken nemen ſy d'een en d'anderen tot oorkonden en getuygen.

Zynder eenige Geeſtelijke perſoonen onder den gantſchen hoop der penitenten, die worden ontwijt of gedegradeert. Ten eerſten worden ſy gekleet als of ſy ſouden ergens Miſſe gaan doen, korts daar naar trekt men hen alle het Mis-gewaat en de habijten wederomme uyt, daar naar werden hen de handen, en lippen, en de platte of kruyne op 't hooft met een ſtuk glas of ſcheermesken gekrabt of geſchrapt, willende daar mede ſeggen en te kennen geven, hoe datmen hen d'olie of het ſmeer daar 't hans afgeſchrapt heeft, daar ſy in den eerſten mede geſalft waren geweeſt, en dit geſchiet

in

in 't openbaar voor alle man, dewelke dese vreemde factie siende, soo verbaast en verslagen staan, als of men hen met een hamer voor 't hooft sloege, maar die gene die 't lijf of leven noch behouden, die plegen slegs met woorden ontwijt te worden, dat is om kort te seggen, soo lange van hun Officie, Beneficie, of staat gesuspendeert, geschorst, of berooft te blijven, als den Paus belieft: Als de sententie gelesen en eenige nu gedegradeert of ontwijt sijn geworden, soo aanveert en ontfangt de Wereltlijke Overheyt, alsulke patienten, die sterven moeten, en leytse ter plaatsen daarmense executeren en van de Werelt of van kant helpen wil; het gebeurt dikwils dat syse worgen of de strotte toe douwen met een koorde of bast, gelijk sy daar aan de staake staan, en alsoo met en tot den volke roepen, hoe dat de patienten nu in haar uytterste berouw gekregen hebben, en tot den Roomsche Kerke wederomme gekeert sijn, en daaromme 't vier niet gevoelt en hebben; alle die andre die niet en sterven, werden op dat pas wederomme naar de gevankenisse gebracht, en des anderen daags leytmense eerst achter straten, om gegeesselt of geslagen te worden, verstaat die gene die sulke pœne opgeleyt is geweest, en vele van dese gegeesselde, worden op de galleyen verwesen, of moeten heur leven lang noch gevangen, en in eenen donkeren put blijven sitten, of ook naderhant (soo sy noch jets konnen vernemen) swaarder straffe lijden.

[a] *Het Augustiner Klooster*,] Want de schriften van Luther, die ook een Augustiner was, hadden daar sijn gevoelen verspreid; men ving dan verscheide Monnikken van 't selve Klooster, van dewelke enige besweken, doch drie bleven volstandich, en wierden den 1. July 1523. tot Brussel opentlijk op een Schavot ontwijt, en verkettert; twee van die, te weten Hendrik Vos, en Jan Esch, leden ten selven dage de dood des viers blymoedelijk, met een wonderbare stantvastigheid; Als sy na de paal geleit wierden, riepense met luyder stemme, datse stierven als Christenen; aan de paal gebonden, verhaaldense, doemen 't vier aanbracht, de twaalf Artijkelen van 't Geloof, en strax daar na den Lof-sang, *Te Deum laudamus*; die sy elkander vaars voor vaars, beurt om beurt toesongen, tot dat de vlam de stem en 't leven verstikte. Van den eenen verhaaldmen, dat hy 't vier aan sijn voeten siende ontsteken, geseit hadde, Dit schijnen my als rosen te sijn, die men onder my stroyt; men hoorde hen ook tot verscheide malen in 't midden van 't vier Jesus roepen; om de opspraak van wreetheid te ontgaan, en noch eer te trekken uyt sulk een verdediging der Religie, dorsten eenige Monniken dese fabel onder de man brengen, dat een van de verbrande sekeren Augustiner was verschenen, en hem bekend hadde gemaakt, hoe hunne zielen behouden waren, dewijlse sich in hun uytterste, te weten, in den vier hadden bekeerd; en dit was door de voorbede van de Moeder Maagt geschied; want sy waren daags voor den dag harer visitatie verbrand; maar de gene, die dicht by 't vier waren geweest, getuygden het tegendeel; de derde Monnik wierd weer in de gevangenis gebracht, en in 't heimelijk van kant geholpen; dit was 't eerste bloet dat zedert Luthers opstaan in de Nederlanden ter sake van 't Gelove gestord is.

[b] *De Pastoor tot Mels*,] Sie hier van in de Historie der Martelaren, pag. 50. b. Hy wast die op sekere tijd seide, Wy sijn erger als Judas, hy verkocht en leverde den Heere, wy verkopen hem U, en leveren hem niet.

[c] *Jan de Bakker*,] Dese was noch naulijx in 't 210 27. Jaar sijns Ouderdoms getreden, wanneer hy in den Hage eerst verworgd, en naderhand verbrand wierde. Tot welk onheil hy geraakte, om dat hy tegen de menschelijke insettingen gepredikt, en een eige vrouw getrout hadde. Mr. Nicolaus Copinus a Montibus, Godschalk Rosemund, en Ruart Tapper van Enchuysen, waren in 't eerst sijn voornaamste Geloofs onderzoekers, aanklagers, en bestryders uyt de Kerkelijken; Mr. Joost Lovering, of Laurens, President van den Groten Raad van Mechelen, sat daar naar over 't beleyt, en besluyt dese Rechtpleginge, wegens d'Hoge Overheyt van 't Wereltlijke; hy was ook een voornaam lit der Inquisitie, die door Erasmus in een Brief aan Bilebald Pirkheymer beschreven wiert, de geleertheyt meer dan dodelijk te haten; sy hadden met hem gedurende sijn gevankenisse, veel woordenstrijts, dryvende, datmen al die insettingen ende overleveringen der Roomsche Kerke moest aannemen tot regulen van geloof en leven; datmen de ketters moest dwingen, of uytroeyen met den swaarde; dat de Priesters verbonden waren niet te trouwen. Hy betuygde niets te willen vast stellen, dan het gene in de H. Schriftuyre was uytgedrukt, in sulk een verstand als de H. Geest, door wiens ingeven deselve geschreven was, die wilde verstaan hebben, tot welkers uytlegging niet nodich ware, andre woorden te gebruyken, als der selver Schriftuyre. Hy beleed datmen d'instellingen der Kerke niet lichtelijk moest schenden, maar onderhouden, voor soo veel die met den woorde Gods over een quamen. Ten stont, beweerde hy, den Christenen niet vry, ymant met uytterlijk gewelt tot het gelove te dwingen. Men moest de menschen dwingen in te gaan, gelijk als God dwingt en gebiet te dwingen; niet met gevankenissen, met slagen, met den viere, maar met weldadigheyt, inscherpinge van 't Goddelijke Woort; een dwang soo sacht, als lieffelijk en krachtich; een dwingen met wel te leven en te leren. Hy beklaagde sich, dat de hoerery onder de Priesters dagelijx gepleegt, gebiecht en vergeven wiert; datmen dit quaat, schoon dat sich de Kerkelijken, daar 't elkens naar 't quytschelden op nieuws in verliepen, om de menichte der quaatdoenderen, door de vingeren sach, en in hem geen kuysch en eerlijk huwelijk, dat God had toegelaten, verdragen wilde. Om sich van een vrouwe te onthouden, en de lust des vleesches tegens te staan, had hy arbeyts genoech aangewent; maar hoe hy 't quaat meer wederstont, hoe de begeerlijkheyt meer toenam. Als men vraagde, door wat middelen hy sich tegens dat quaat hadde gekant, gaf hy dit antwoort: Door sulke daar de arbeyt der duyvelen gemeenlijk door uyt wert gedreven, door veel vastens, geduyrig bidden, en swaren arbeyt. Daar noch by komt, dat ik my twee jaren lang, terwijl ik my selven soo pijnigde,

van sterke drank onthielt; Sijn trouwen was ook niet geschiet, als in 't heymelijk en sonder getuygen. Men seyde, dat hy misdaan hadde tegens het Canonijk Recht, 't welk by hem besworen was, toen hy Priester wiert. Hy daar tegens, Ik heb gesworen, dat ik volgens de Canons sou leven naar vermogen en kennisse, dien eet heb ik gehouden. De Kerke verstont hy, had wel macht om yet in te stellen tot ordre, maar niet op te dringen tot een noodsakelijk geloofs Articul. Dit had ook plaats omtrent den ongetrouden staat der Priesteren, die met geen Schrifture, waarlijk Canonijk sijnde, bevesticht wiert; dat derhalven ook geen Engelen uyt den Hemel een nieuw Geloofs Articul daar van maaken konden; veel min de Kerke, die door 't woort Gods geregeert wert, en geen heerschappye voert over 't woort. 't Geen hem meer wiert voorgehouden, en sijn verantwoording is te lesen in de Historie, die Wilhelmus Gnaphæus, sijn mede gevangen, van sijn lijden geschreven heeft, als ook in 't verhaal dat daar uyt vertaalt is, in 't Neerlants Martelboek. Toen hy al verwesen was, liet sich de President Joost Laurens noch woorden ontvallen, die ik my schame in 't geheel te verhalen: Ik wenste, riep hy onder anderen, dat gy toen met thien vuyle hoeren haddet te doen gehat, toen gy uw eerst met uw Vrouwe vermengde, so veel werx en moeyte maakt gy ons. Dese wensch of liever vloek, wiert met afgrysing gehoort, en niet verfoeying tegengesproken. Sijn oude Vader Jan Dirxsoon, Koster, die om sijnent wil van 't Koster-ampt was afgeset, versterkte den gevangen, soo haast als 't hem toegelaten wiert, hem aan te spreken, met dese of diergelijke woorden: Sijt welgemoet, vaar voort in 't goede. Ik ben bereyt, naar 't voorbeelt van Abraham, mijnen seer lieven Soon, die my noyt misdaan heeft, Gode op te offeren. Des ander-en-daags den dach sijns doots, den vijftienden van Herfs-maant 1525. wiert hy op een hooge stellagie ontwijt. Men hing hem daar naar ook een kort geel kleet om 't lijf, en sette een geelen hoet met oorlappen, als een sotskappe op sijn hooft. Voor by 't gevangenhuys ter doot gaande, riep hy tot de gene, die ook ter saake van 't Geloof gevangen saten, met luyder stemme: Siet seer lieve Broeders, ik heb mijnen voet nu geset op den dorpel des Martelaarschaps, hebt goeden moet als sterke helden Jesu Christi, opgewekt door mijn voorbeelt; verdedicht d'Euangelische Waarheyt tegens alle ongerechtigheyt. Op die stemme wiert met een vrolijk geroep, gejuyg, en hantgeklap der gevangenen geantwoort. Met eene vereerden sy sijn Martelaarschap met Kerkelijke gesangen: *Te Deum laudamus*.... Uw ô God loven wy.... *Certamen magnum*.... Een groten strijt... en *O beata Martyrum solemnia*.... ô heylrijke feesten der Martelaren.... Ook hielt hun singen niet op, voor dat den Priester sijnen geest had gegeven. Aan de paal staande riep hy: Helle waar over roempt gy nu; ô doot waar is uw overwinninge, de doot is verslonden in d'overwinninge Christi: en daar naar, Heere Jesu vergeest het hun, want sy weten niet wat sy doen. Ten lesten, O Christe, Soone Gods gedenk mijner, ontfermt uw mijner? Hy gingh, doen hem den adem verstikt wiert, uyt, als in een sagten slaap, sonder trekking der leden, schudding van 't hooft, of verdraying der oogen. Dit was 't eynde van Jan de Bakker, den eersten Martelaar, die sedert het opstaan van Luther in Holland ter doot wiert gebracht.

[d] *Wendelmoer Claesz.*] Dese zynde een Weduw 211
van Monnikkedam, was om saken van Religie gevangen, en na den Hage gevoerd; Gevraagd zynde, wat sy van 't Sacrament der Misse geloofde, antwoorde, dat het niet anders was als een stuk deegs; aangaande de Heyligen en hunne voorbede, beleed sy geen andere Middelaar of Voorspraak te kennen dan Jesus Christus alleen; Men dreigde haar met de straffe des viers, ten ware datse haar Kettersch gevoelen wederriep; Sy bleef volstandig en seide, Is u die macht van boven gegeven, ik ben bereid te lyden. Eenen die haar toedreef, Gy vreesd de dood niet, om dat gyse niet gesmaakt hebt, gaf sy tot antwoord, Dat is waar, ook sal ikse noyt smaken, want Christus heeft geseyt, Indien yemand myn Woord bewaard, hy sal de dood niet smaken in der ewigheid. Haar wierd geraden, doen haar de dood was aangeseit, datse hare sonden sou biechten aan een Priester, Ik heb, riepse toe, aan Christus mynen Heere gebiecht, die neemt al myne sonden weg, doch ik heb yemand van myn naasten misdaan, ik bidde dat die 't my vergeve. Dus ging sy gerustelijk en moedig ter doot, die sy den 20 van Slachtmaand 1534. leed, werdende eerst verworgd, en daar na verbrand.

[e] *Wederdopers en Anabaptisten*,] Sommige 212
menen, dat dese Secte haar oorsprongh heeft genomen van enen *Nicolaas Stork*, in Saxen, omtrent het jaar 1522. of wat vroeger. Veele wierden door hem opgemaakt, tegen de Bestierders der Kerke, dewijl hy de luyden wys maakte, dat sulk een Vergadering, die van Predikanten bestierd en bediend wierde, Christi Kerke niet was, en dat men daar moest afwijken; Die hem dat toestonden, moesten op nieuw door den Doop de ware Gemeente werden ingelijst, hierom wierden sy ook Herdopers en Wederdopers genaamt. 't En bleef daar niet by; Nergens, seydense, wierd yets gedaan dat goet was: de quaden die hunne eygene begeerlijkheden ten dienste stonden, en niet het gemene beste, speelden de meester. Dit geslacht had God besloten uyt te roeyen, en een ander volk in de plaats te stellen, begaaft met onnoselheyt, rechtvaardigheyt, en heyligheyt. Om dit begin en aanwas te geven, was nodig, datmen kinderen voortbracht, en daarom mocht niemant een vrouw trouwen, ten sy hy wiste, dat hy daar goede en Gode aangename kinderen, welke tot de gemeenschap van 't Koningrijk der Hemelen uytverkoren waren, by souw voort-telen. Dit kon niet anders, als uyt Gods openbaringe geweten worden; dan de gave der Prophetie, dit roemdense, was in haar vergaderinge, door welkese toekomende dingen voorseyden, en verborgene aanwesen; sy droomden dromen, sagen gesichten, eenige van hunne vrouwen propheteerden. Niclaas Stork gelieft sich t'enemaal ongeleert te zyn, mogelijk was hy 't ook, en verkondigde, dat hem de Saligmakende Kennisse uyt den Hemel wiert geopenbaart. Sy hadden onder anderen desen re-

gel:

gel: Dat niemant ſijn werk ſouw maken, om ſich te oeffenen in konſten en geleertheyt, noch elders kenniſſe en wetenſchap ſoeken, als in de goetheit des Ewigen Godts, daar de menſchelijke hulpmiddelen niet toe van noden waren; want waar toe ſoude yemant God anders dienen en eeren willen, indien hy ſich niet verwaardigde die weldaadt te bewijſen, met welken de Vaderen en Heilige Mannen in oude tyden begiftigd waren: ja men moeſt ook, verſtonden ſy, gelijke gemeenſchap en t'ſamenſpraak van Godt af-bidden, welke den genen, die daar om aanhielden, wiert deelachtig gemaakt.

Daar na liet Stork ſich voorſtaan, dat hem den Engel Gabriel de hoogſte plaats in een nieuw Koningrijk, dat eerlangh ſoude opſtaan, belooft hadde. Dit waren de beginſelen van ſchrikkelijke beroerten, die van 't ene eynt van Duytſland tot het ander, ook tot in Neerlant toe, voort-ſloegen; en daar ſich veel eenvoudige Doopsgeſinde in groote ſwarigheden door-lieten inwikkelen, ſich te licht voegende by deſe Swaartgeeſten; inſonderheyt om datſe van gelijken den Doop der bejaarden dreven, dwaſelijk menende, dat het ook de Geeſt Godts ware, die deſe luyden gaande maakte. Ook wierden vele Doopgeſinde, ſchoon datſe ſich daar niet by voegden, voor 't ſelve volk van ſommige Wethouders aangeſien en geſtraft. Uyt deſe Secte wierp ſich *Thomas Munker* op, die de Duurringer Boeren in den jare 1525. tot een leytsman ten verderve verſtrekte. Dit was de vremde Tuymelgeeſt, die te deſer tydt ook Hollandt, maar met minder wapenen door wandelde, vele menſchen innam, en buyten hun ſelven voerde. Onder deſe lieden liet ſich vinden *Melchior Hofman*, een ſeer hevig kryter, die 't al wat met hem niet eens was, verketterde en verdoemde; dees quam uyt Hoogduytſland tot Kiel in Holſteyn, van daar tot Emden, hier heeft hy eenige Leeraars verkoren, en in Nederland geſonden. Sommige menen, dat dit geſchiet zy omtrent het jaar 1531. Van daar trok hy (ſtellende Jan Trijpmaker tot Leeraar van die plaatſe) naar Straatsburg, daar ſoude hy, had yemant van de ſijne gepropheteert, een half jaar inde gevankeniſſe ſitten, en dan in vryheyt over al prediken. Dit wiert ten dele vervult; Hy raakte daar in hechteniſſe, maar ſtierf inde banden, hoewel men ſeyde dat hy Elias was, en Straatsburg Jeruſalem ſouw zyn; Geduerende ſijn gevankeniſſe; vielen enige Predikers, die het met hem tot Embden, toe hy noch by hen was, gehouden hadden, hem tegens in ſijn afweſen, en wederſpraken den Waterdoop der bejaarden. Deſe partye dreef daar boven, dies vertrok Trypmaker naar Amſterdam, daar hy eenige doopte, als ook elders, tot dat hy gevangen naar den Haagh gevoert, en met noch ſes of ſeven gedoot wiert. Eer het half jaar, dat *Melchior* gevangen ſouw ſitten, noch om was, ſtont hier te lande een Bakker van Haarlem, Jan Mathijs-Soon, op; dees liet ſijn vrouwe, die wat ouwtachtigh was, ſitten, en verleyde ſekere Brouwers Dochter, die jonk en ſchoon was, ſich uytgevende voor Enoch den tweden getuygen. Tot Amſterdam in 't heymelijk ſich onthoudende, heeft hy ſommige ſo verre gebracht, datſe ſich van hem twee en twee lieten uytſenden, als Apoſtelen en Sentboden Chriſti. *Gerrit Boekbinder* en *Jan Bokels* ſoon, van Leyden, trokken na Munſter. Na Vrieſland ſond hy *Bartholomeus Boekbinder* en *Dirk Kuyper*, die tot Leeuwarden *Obbe Philips*, *Hans Scheerder*, en andere doopten, en ook haar 't Predik-ampt opleyden. *Dirk Philips*, *Obbes* Broeder, wiert acht dagen daar naar van enen *Pieter Houtſager*, een man van deſelve ſending, gedoopt, en naderhant van ſijn Broeder *Obbe* ook uytgeſonden, om te leren. Deſe twee leſte, *Dirk* en *Obbe* hadden geen deel aan 't oproer, dat tot Munſter korts daar na wiert aangerecht, en ſich opmaakte, langs verſcheyde trappen, die nu ſtaan aan te wyſen. Eenige uyt dat geſelſchap verkoſen die Stad, daar ſy den 24. van Slachtmaant des Jaars 1533. eerſt ontfangen en by de Burgers, buyten weten der Wethouderen, geherbergt wierden, tot een toevlugt en berghplaats. Te meer om dat het gewelt van 't Pauſdom hier ſijn meeſte kracht te deſer tydt quijt was; want de Reformatie was daar korts te voren, door *Bernert Rotman*, die de Wederdoperen daar na toeviel, ingevoert. Deſe *Rotman* had eerſt in de Maurits Kerke buyten de Stad gepredikt in 't jaar 1532. om den toeloop der Burgeren te hebben, en hen te doen vertrekken gaven hen de Pauſgeſinde enig gelt. Hy vertrok, maar quam eerlang wederom, en predikte als voren. Ja enige voorname Burgers ontfingen hem inde Stad, en ſtelden, alſmen hen uyt de Kerken ſloot, een Predikſtoel buyten het Portaal. Maar als het getal der Burgeren en Toehoorderen toenam, begeerden ſy datmen hun de Kerken ſoude openen, dreygende die anders, ſelfs met gewelt open te ſlaan. Daar naar ontbood Rotman, met raat vande ſijne, eenige geleerde Mannen uyt Heſſen tot hulp; doen wiert overleyt, hoemen 't Pauſdom beſt met den eerſten ſouw afſchaffen, om 't Euangelium met meerder vrught voort te planten. Men ſtelde dertigh articulen, vervattende verſcheyde Pauſſelijke dwalingen, welke der Magiſtraat wierden overgelevert, met aanbiedinge om ſtaande te houden, dat die tegens Godts Woort ſtreden. Den Pauſgeſinden wiert gevraaght, of ſy het tegendeel beweeren wilden; van hun wiert geantwoort, datſe, dus verhaalt het Sleydanus, een neerſtigh en trouw Hiſtory-ſchrijver, niets hadden om hunne ſaken te verdedigen, en dat ſy tot noch toe geſeyt hadden hunne ſtellingen deugdelijk en recht te weſen, ware uyt goeder meninge en onwetenheyt geſchiet. Op ſulk een bekenteniſſe wierden hen de Kerken door de Magiſtraat afgenomen, en Rotman en den ſijnen toegeweſen. Hier over quam men tot dadelijkheyt tegens malkanderen, de Pauſgeſinden moeſten wijken, tot datmen door tuſſchen-ſpreken van den Landtgraaf van Heſſen de ſake op deſen voet toedroegh: Dat Rotman en de ſijnen, inde ſes Kerken het Euangelium ſouden prediken, en het geen quaat was, reformeren, maar inde Domkerke ſouw niet verandert werden; dit verdrag was ook ſelfs by den Biſſchop getekent. In deſen ſtaat van ſaken, toen alles weer in ruſt was gebracht, quamen de Wederdopers tot Munſter, ſpraken Rotman in 't ſtuk vanden Doop tegen; ſy hielden in 't eerſt hunne vergaderingen by nacht als d'andere ſliepen. De Magiſtraat belaſte hun te vertrecken; Sy de-

Digitized by Google

den't, maar quamen weer in't heymelijk in de Stat; Rotman viel hun toe; de Stadt wiert hun ten twedemaal verboden; echter quamen sy weder binnen, en onthielden sich in't heymelijk by hunne aanhangers. De Lantgraaf sont ten versoeke des Raats eenige Predikanten, om tegens hen te prediken. Men boot hun een ordentlijk disputyt aan, onder beding, datmen alleenlijk uyt de H. Schriftuyr souw handelen, en enige geleerde vrome Mannen tot scheytslieden nemen. Dit weygerende, geraakten sy daar door in kleynachtinge; sy gingen dan andere wegen in; een uyt hun liep door de Stat, als ware hy met den H. Geest vervult, roepende: Doet boete en laat u wederom dopen, doet gy't niet, soo sal u Godts toorn overvallen. Hier mede raakte't gemene volk aan 't hollen; al die herdoopt wierden, hieven van gelijken sulk een geroep aan; Veele gehoorsaamden hun uyt eenvoudigheyt, om datse Godts toorn, daar soo van geroepen wiert, vreesden; andere op datse hunne goederen souden behouden; binnen twee Maanden wierden sy enige duysenden sterk, en begaven sich, als hen de Wethouders met Placcaten wilden verdrijven, inde Wapenen, maakten sich meester vande Markt, en de Burgery van dat deel der Stat, datmen Overwater noemt. Hier stonden sy drie dagen tegen den anderen; Veele Herdopers wierden gevangen; Ten laatsten wiert dit verdrag getroffen; Ieder soude de Wapenen af-leggen, te vreden zyn, vryheyt van Religie hebben, malkanderen wegens den Godtsdienst niet lastig vallen, in Burgerlijke saken de Overheyt, buyten oproer, gehoorsaam wesen. Dan de Wederdopers bedugt, datmense by nacht, ontwapent zynde, soude overvallen, sonden heymelijk Boden naar Osenbrugge, Wesel, Koesvelt, en Warendorp, aan hunne aanhangers, met brieven van desen inhout, Dat een Propheet van Godt gesonden tot Munster was gekomen, die door Godts Geest verlight, wonderlijke saken voorseyde, en den regten weg der saligheyt leerde, indien sy derwaarts wilden komen, hun soude niets ontbreken: wat sy verloren hadden, souden sy tienvoudig wedervinden, sy hadden sich derhalven Wijf en Kinderen en alles verlatende, terstont naar Munster te spoejen. Op sulk schrijven wiert den toeloop so groot, insonderheyt van lieden die niet te verliesen hadden, datse eerlang sich sterker bevindende als d'andere Ingesetenen, weer een oploop maakten, roepende: Maakt u van hier gy goddelosen, ten sy gy al te samen wilt uytgeroeyt werden, want al die sich weygeren te laten dopen, salmen dootslaan. Op dit geroep weken de Geestelijke lieden, en de Burgers, die hun niet toe wilden vallen, uyt de Stadt, en de Herdopers bleven meester van Munster. Dit geschiede op een Vrydagh in 't beginsel vande Vasten. De Hoofden en voornaamste aanleyders van dit oproer waren Jan Mathijs soon van Haarlem, en Jan Bockels soon van Leyden, hunne Medestanders Bernard Knipperdolling, Bernart Rotman, Jacob van Campen, en Jan van Geelen. De Stad vermeestert zynde plonderden sy de Kerken, en maakten al de goederen gemeen, daar ook onder smeltende't geen de gevlughte en verdrevene hadden achtergelaten; alle boeken wierden verbrant, uytgesondert den Bybel. Korts daer na wert de Stadt van den Bisschop belegert, en Jan Mathijs-Soon, de valsche Enoch, in een uytval verslagen. Jan Bokels soon als van den Geest gedreven, liep daar naakt, en stelde twaalf Rechters om 't nieuw Israel te regeren. Ook verstont hy, datmen meer als een Vrouwe mocht hebben; dit wiert toegestemt, en hy nam'er voor eerst drie. Enige merkende datse bedrogen waren, spanden tegens hem aan, maar sy wierden, hun aanslag ontdekt zynde, door Knipperdollink, die de beul was, tot een-en-vyftig toe, omgebracht; men heeft ook alle Maagden, die boven de veertien jaren waren, geschent. Daar naar heeft sich Jan Bokels soon tot Koning in Zion opgeworpen; hy sondt ook 26. of 28. Apostelen uyt, die ten groten dele gevangen en gedoot wierden. Gedurende de belegeringe wiert'er een boek gedrukt, dat sy het werk der Herstelling en Wederoprechtinge noemden. Hier in dreefmen, dat'er sulk een Koningrijk Christi, of Christenrijk, voor den jongsten dag soude opgerecht worden, in't welk de vromen en uytverkoornen souden regeren, en al de Goddelosen over al uytgeroyt werden. Sekere Vrouw van Amsterdam, Aleid Leiftingh, welke uyt yver van Godsdienst, haren Man, seer rijk zynde, verliet; en sich korts voor den laatsten oploop, naar Munster en by de Wederdopers begaf, vergat hier haar Vaderlant en Man, maar onthielt sich evenwel onder dekssel van onvruchtbaar te zyn, van andere Mannen, tot dat men haar ten laatsten, genoegsaam tegens haar dank, met een Vries deed trouwen: want daar de eene vyf, d'ander ses, en vele vier vrouwen trouwden, lietmen de bedaagde en onvruchtbare in 't eerst met vrede, maar allengskes wiert'er de schaamte en eerbaarheyt t'eenemaal met voeten getreden; ook trouwde de Koning noch tien jonge Maagden. Maar de Weduwe van Jan Mathijs soon, die hy diets maakte, dat van Godt tot Koninginne beroepen was, verhief hy boven andere Vrouwen; dese droeg de goudden Kroon. Weynigh dagen voor den overval in Munster in't laatst van Louwmaant, wierden sommige van desen volke, omtrent de Roopoort gevangen, en in den Hage ter doot gebracht. By brieven van den Keiser den 27. van Louwmaant geschreven, wiert alle de Wederdopers in Hollant noch eens genade aangeboden, by na op den selven voet als in Sprokkelmaant des jaars 1533. was geschiet, behalven dat den tyt van te biecht te mogen gaan, binnen den veertiensten dag was gestelt. Den 16. van Lentemaant heeftmen tot Lewaarden, enen die gedoopt was, onthooft. Den 21. is'er een grote menichte van Wederdopers Hollant en de omleggende plaatsen, met Wyf en Kinderen, niet met sich nemende als gereet gelt, te samen gekomen; die sich in twaalf Schepen begaven, om naar Overyssel en van daar naar Munster te reysen. Gevraagt zynde waar sy henen wilden? naar 't Land, seydense, dat ons Godt sal wijsen. Dien selven dach wiert die van Amsterdam van 's Keysers wegen belast, sekere andre vloot, welke sigh by de voorgaande wilde voegen, met geweld te weerhouden. Des anderen daags liepen'er op den Middach vyf Wederdopers met bloote Swaarden door de Stadt, roe-

roepende met geſchrey: Inde name des Heeren, de ſegen Godts ſtaat over de rechter, en de vloek over de linker-ſijde der Stede. Obbe Phlips verhaalt, dat onder deſe die ſelve drie Mannen waren, welke hen en andere in Vrieſlant gedoopt, uytgeſonden, en ook verſekert hadden, dat'er geen meer bloets op de aarde ſouw werden geſtort, en dat d'ene riep: De nieuwe Stat is de Kinderen Gods gegeven; d'ander, Doet boete, doet boete; de derde, wee wee over alle goddeloſen. Over dit geroep raakte de ſchutterije in't geweer, en de roepers wierden gevangen. Ten ſelven dage zyn tot Haarlem ſes onthooft, en daar onder drie van deſe Straatlopers of Swaartgeeſten. Den ſeſten vande maant zyn noch twee tot Amſterdam door vonnis van 't Hof van Hollant met den ſwaarde geſtraft, en den 24. van Graſmaant noch vier tot Haarlem verbrant, en twee vrouwen verdronken. Obbe trok doen met enige andere naar Haarlem, daar 15. à 16. van deſe omgebrachte lieden aan de palen ſtonden, of op raden, en hunne hoofden op ſtaken geſtelt waren: want hy ſoght te ſien en te weten, welke de drie onder den hoop waren, die hem en andere gedoopt, en ſulke ſendinge en belofte verkondigt hadden, maar hy kon hen, ſoo vreeſelijk warenſe verandert, niet onderkennen. Den 16. van deſelve maant was den Stathouder van Hollant en enige vanden Raade belaſt met 100. of 200. Krijghsknechten, het Placcaat van 't ſtuk van de Ketterye, uytgegeven tegens de gene die aan de herdoperye ſchuldig waren, in't werk te ſtellen; den 19. wiert de Magiſtraat van Amſterdam met brieven uyt Vrieſlant bekent gemaakt, dat de Wederdopers toeleiden om de Stat met gewelt t'overvallen. Men vergaderde terſtont de Schutters, die van onſer Vrouwen en de Krijgslieden op't Stathuys; der Wederdopers aanſlag wiert hen voorgeſtelt, om te weten wat byſtant de Wethouders, des noot zyn de, van hun te wachten hadden: daar wiert een pariglijk op geantwoort, datſe gereet waren voor het gemene beſt te leven en te ſterven. Dies verboodt men de Wederdopers te herbergen op Lijfſtraffe. De vremde Dopers geen Borgers zynde, moeſten dien ſelven avont voor vyf uyren ter Stat uyt, op pœne van aan den hals geſtraft te worden. Des avonts vergaderden de Schutters weer op de Markt, men deed over al huysſoekinge, kreegh twintig Herdopers gevangen, die inde boeyen, (ſo wert des Stats gevankeniſſe genaamt) gebracht wierden. Den tweeden van Hoymaant quam den Graaf van Hoogſtraten, Stathouder van Hollant inde Stadt, met eenige Raatsheren van 't Hof: den achtſten dag daar naar zynder twee Herdoopers onthooft. Die ſich bekeert hadden, moeſten tot achtien toe, blootshoofts en barrevoets, in linnen gekleedt, met Waskaarſſen in de hant, den tienden vande maant in de Proceſſie gaan. Den elfden zyn'er vier onthooft en vier verbrant. Den twaalfden wiert'er een, en den 16. zyn'er noch vier onthalſt. Met een Placaat van den 24. van Soomermaant wiert alle Melchioriten (dien naam droegen de Wederdoopers naar Melchior Hofman) die hunne dwalinge waren afgegaan, gebeden ſich een Jaar lang in hunne woningen te houden, uytgeſondert die ten haring voeren, of handel buyten 's Lands dreven. Men had ondertuſſchen Jan van Leyden, die toen noch op den Munſterſchen throon ſat, diets gemaakt, dat hem God drie machtige Steden had geſchonken, Amſterdam, Deventer, en Weeſel, hy ſont dan Jacob van Campen voor eerſt naar Amſterdam, om daar Biſſchop te ſijn, dien Jan Mathijs ſoon van Middelburg tot een medehulp wiert toegevoegt. Korts te vooren beſocht den Graaf van Hoogſtraten, als Stadhouder, de Steden Haarlem, Leyden en Delft, om ordre te ſtellen tegens de Wederdoopers, en de Sacramentariſen. Hy quam den eerſten van Wijnmaant weer tot Amſterdam, daar hy den Wethouderen te laſt ley, datſe 't onachtſaam en te ſlap waren geweeſt in 't ſtraffen; daar quam 't van daan verſtont hy, dat het opgereſen quaat noch dagelijx wyder voortkroop. De Schout Meeſter Jan Huybertsſoon, verdacht en beticht van Luytery, verliet ſijn Ampt. Den ſevenden ving den Procureur Generaal twee Wederdooperſche Burgers. Daar op ging den roep, datter den volgenden nacht noch wel twee-hondert ſouden gevangen worden, die men uyt de Stad naar den Haag, en ter doot ſouw voeren; toen ontſtont'er eenige t'ſamenrotting van Burgeren, die ſich by nacht omtrent het Stadhuys hielden, en genoegſaam te kennen gaven, datſe niet gedogen wilden, datmen tegens alle ſtijl van rechten, d'onſchuldigen des nachts in hun ſlaap van den bedde ſou lichten; Om hen naar huys te doen gaan, maakte den Schepen Jooſt Buyk, die op den thienden de nachtwacht bevolen was, ſich ſterk dat ſulx niet ſou geſchieden. Den leſten van Wintermaant wiert'er een Burger, ter ſake van Wederdoopery onthooft; een ander die te vergeefs was ingedaagt, ten eeuwigen dage gebannen, en een vrouw verdronken. Dus liep het Jaar van 1534. ten eynde; in 't begin des Jaars 1535. den 23. van Loumaant, meenden de Wederdoopers Leyden by nacht in brant te ſteeken en t'overrompelen, ſlecht 30. à 40. ſterk, op hoope dat hun 't graauw ſou toevallen: maar de Magiſtraat door den Kaſtelein van Woerden, of gelijk andre menen, by die van Amſterdam gewaarſchout, liet het Uyr-werk ophouden, om het tijtramen des aanſlags (want het brantſtigten en den overval moeſt op een uyr teffens geſchieden) te verhinderen. Men bracht de Burgery metter haaſt in de wapenen, en vont naar veel huys-ſoekens het volk van den aanſlag; vijfthien mannen en vijf vrouwen kreegmen gevangen, die daar naar gedoot wierden, de mannen wierden onthalſt, en de vrouwen verdronken. Den elfden van Sprokkelmaant hielden eenige Wederdoopers tot Amſterdam in de ſoutſteeg ſekere nachtvergaderinge, daar ſich ook vrouwen, hare mannen in 't bedde verlatende, lieten vinden. Dirk Snijder, een van de mannen, ſeven in getal, ſtelde ſich aan, als of hy een inſpraak des geeſtes gevoelde, die hem buyten ſich ſelfs vervoerde. Hy ley (als'er vier uyren met preken en bidden waren deurgebracht) ſijn ſtorm-hoet, harnas, rapier, en ander wapentuyg, nevens al ſijn andre kleederen af, wierp alles in 't vier, en geboot d'andre ſes mannen, datſe ſich ook ſouden ontbloten; ſy dedent, van gelijken de vrouwen, die alles afleyden, ja niet een ſnoer behielden, om de hayrvlechten mede

Digitized by Google

op te binden. Daar naar was 't, volcht en roept my naar; toen liepen die twaalf menschen, als ofse alle schaamte met de klederen hadden uytgetrokken, moeder naakt door de Stad, met een schrikkelijk geschreeuw; Wee, wee, wee, de wrake Gods, de wrake Gods, de wrake Gods! op dit nacht gerucht liep de Burgery tot de wapenen, de nachtlopers wierden gevangen, behalven een vrouwe die 't ontquam. Op 't Stadhuys gebracht, weygerden sy de klederen, die men hun aanboot, aan te trekken, wy sijn, seydense, de naakte waarheyt. Middelerwijle wierden de buyren van 't nachtlopers huys, de stank der klederen, die in 't vier lagen, gewaar, maar de deur hadmen soo vast gesloten, datmen 't slot met een roer moest opschieten: wel te tijde, want de betstede was alreets door 't vier onsteken, dat strax wiert uytgebluft. Men deed daar naar overal huysoeking, d'uyrklokken wierden op- en de poorten toegehouden. Den 20. van Sprokkelmaant, sijn uyt Henegouw wel 1000. Wederdoopers tot Amsterdam, omtrent den nieuwen Dijk aangekomen: maar men bracht wijsselijk te weeg, datse weer te rugge keerden. Den 25. sijn de seven mannen die naakt liepen onthooft; d'een riep, Looft altijd den Heere; de tweede, Wreekt het bloet van d'uwen. Een ander, Opent uw oogen. De vierde, Wee, wee! Den 6. van Lentemaant, sijn'er noch 9. Wederdoopers, met deselve doot gestraft, Dus verhalen Lambertus Hortensius, en Johannes Isacius Pontanus, het naakt loopen t' Amsterdam met de gevolgde straffe. Maar in 't Register der Willekeuren, berustende ter Secretarye daar ter Stede, leestmen, datter by de vijftich menschen naakt langs de straten liepen: datse riepen: Wee Babilon: datter twaalf mannen en twaalf vrouwen wierden gevangen, sy wilden (in d'hegtenis sijnde) uyt aardewerk eeten noch drinken, smeeten d'aarde kruyken aan stikken, en dansten op de diggelen. Een van de mannen wilde niet eeten, of men moest hem kauwen, seggende, Ik ben een kint. Toen hun Propheet Dirk Snyder onthalst sou worden, riep hy tot drie maalen, doet uw ogen open, en aansiet. Hy had gepropheteert, dat men hem met geen instrumenten sou konnen doden; maar was een valsch Propheet, het swaart ging'er door. Een ander riep tot driemaalen, O onverschrikkende God, ontfermt uw over de onwetenden: een ander, Vergeeft hen Vader, wantse weten niet watse doen. Een ander quam al dansende en springende op 't schavot, en song sonder ophouden, looft den Heere, sonder te willen knielen. Toen dreigde hem den scharprechter op een rat te binden, dies begost hy te knielen, en wiert in 't seggen van, looft den Heere, onthooft. De vrouwen wierden tot twaalf toe in 't Y verdronken. Maar de vrouw van 't huys in de Soutsteeg, daar de naaktlopers uytquamen, wiert voor haar eygen deur gehangen. Haar man Jan Sieuwert soon, Lakensnijder, was te dier tijd in Oostvrisland om sijn handel te drijven. In 't laast van die Maant maakten sy een oploop in Vriesland, sy vergaderden in 't Dorp Tzum by Franiker, van daar vertrokken sy omtrent drie-hondert mannen sterk, met vrouwen en kinderen, naar 't oude Kloosster by Bolswart. In dit Kloosster dat sy innamen, meenden sy sich te legeren, en tegens alle gewelt te beschermen; malkanderen diets maakende, dat het geschut, 't welk daar ymant van 's Lands Heeren wegen mocht voort planten, sich om sou keeren, en hunne vyanden ombrengen. Sy verdreven de Monniken, smeeten, en braaken 't alles met de beelden aan stukken, traden 't Sacrament met voeten, roepende: Siet daar den God der Goddeloosen. Joriaan Schenk, Stadhouder van Vriesland, hen strax belegerende, boot den Inboorlingen quytschelding van hun misdaat aan, indien sy de wapenen wilden afleggen en naar huys trekken: den buytenluyden beloofde hy, met vry geley, naar hun Vaderlandt te laten vertrekken, uytgesondert tien, die moestmen, dit wilde hy, op genade en ongenade hem overleveren. Sy besloten met malkander te leven en te sterven, schoten los en sloegen vier stormen af. Maar den sevenden van Grasmaant wiert hun d'aanvechtingh te swaar, 't Kloosster overweldicht, en alles doot geslagen dat sich te weer stelde, behalven 62. mannen, en 70. vrouwen met hunne kinderen, die naar 't Hof van Leeuwaarden wierden gesonden. Aan Schenks sijnde waren hondert krijgsknechten gebleven. Daar naar heeft men op 't westeynt van Kloosster een galch opgerecht, vier-en-twintich gevangens wierden gehangen, vijfthien onthooft, en veele vrouwen en maagden, omtrent het Blokhuys tot Leeuwaarden en in 't Hempenser Meyr verdronken. Sommige als door eenvoudigheyt misleyt en bedrogen, sijn vrygelaten. Op dien selven tijt sijn tot Deventer twee Wederdoopers onthalst. In deselve Maant gaf sich ymandt, Harmen de Schoenmaker, op een nacht in een Dorp by Groningen, 't Landt genaamt, voor den Messias, ja voor God den Vader uyt, roepende met een grouwelijke stemme: Slaat doot, slaat doot, alle Papen en Monniken, slaat doot alle Overheyt der ganscher Wereldt, en voor al die hier Regeren; betert uw, betert uw; siet uwe verlossing is voor handen. Op dit gerucht liep het volk, menende dat het jongste Oordeel voot handen was, van alle kanten derwaars, en liet sich dien selven nacht ten getale van omtrent 300. persoonen herdopen, sich diets makende, dat al die sich niet lieten herdopen verdoemt souden sijn. Doch Herman, die valsche Vader, wert naar 't plegen van meer andre dolligheden, gevangen en naar Groningen gevoert; daar hy naar 't uytstaan van veel pijns, om sijn voornemen nader t' ontdekken, sijne dagen in den Kerker in die dulheyt eyndichde. De beroerte by Bolswert was verwekt, door Jan van Geelen, dien den Koning van Munster, met veel gelts naar Vriesland en Holland had gesonden, om Overste te weesen van al de Wederdoopersche schaaren, die men hen diets had gemaakt, dat in die gewesten tot sijn dienst by een quamen. Uyt de nederlaag van 't Oude Kloosster ontkomen, begaf hy sich naar Amsterdam, daar hy sijn naam veranderde. Maar om de geestdryvende Wederdoopery te veyliger voort te setten, trok hy sedert naar Brussel, geliet sich van sijn dwalinge af te staan, en verwierf brieven van vergiffenisse van vrouw Maria, onder bedingh dat hy sijn best sou doen, om Munster op d'eene of d'ander wijse den Keyser in handen te leveren. Sint verkeerde hy,

Digitized by Google

hy, hoewel sich noch in 't heymelijk by de Wederdoopers houdende, opentlijk onder de Burgers tot Amsterdam: daar hy in 't kort sulk een getal van aanhangeren aan sijn koorde kreeg, dat hy, met hun besloot, de Stad, die doch hunnen Koning tot Sion, Jan van Leyden, gelooftdense, gegeven was, by nacht te vermeesteren. Men bestemde hier toe den thienden van Bloeymaant, en stelde 't luyden van de Stadhuys klok tot de leuse om by een te komen, ten huyse van eenen Pieter Gaal, in de Pijlsteeg. Dan dien selven avont, doen den aanslag 's nachts sou aangaan, wiertse den Burgemeesteren onversiens ontdekt. Eerst meenden sy 't was niet gelooffelijk noch mogelijk dat so bedektelijk te beleyden; maar d'ontdekker gaf soo veel redens ven sijn seggen, en toonde soo veel blijks van dat voornemen, datmen 't eyndelijk geloof gaf. Toen wiert, 't was nu al in den voornacht, beraatslaagt, hoemen de Burgers best op het stilste in 't geweer, en voort 't Stadhuys sou doen komen: Doch met te veel overlegs te maaken, sonder malkanderen te konnen verstaan, verliep den tijd, die teffens raat en daat vereyschte. Want de Wederdoopers raakten ondertusschen op de been, trokken met vaandels en trommels, en allerley wapenen, uyt de Pijlsteeg, met groot geroep naar den Dam of Merkt, en overvielen 't Stadhuys; de Burgemeesters ontquamen 't ter nauwer noot. De wacht wiert meest afgemaakt, of gevangen. Seker dienaar van den Schout, door 't eerste gerucht wakker gemaakt, daar hy seer beschonken op der aarde lach en sliep, (want de Schutters van 't Kruysgilt hadden met de Wet-houders, en achtbaarste Burgers geteert, en de Herdoopers sich van dien tijd gedient) klom terstont naar boven, en verstak, schoon hy niet wist wat 'er gaans was, het kloktou, daarmen door ter wapen klept, men liet terstont de Burgers opwekken, om de toegangen tot den Dam te besetten, maar al die sich in 't eerst naar de Mart begaven om te vechten, wierden doorschoten, vele met vergiftige koegels. Burgemeester Pieter Colijn, een geleert en godvruchtich man, die, om dat hy te vooren wat slap was geweest tegens de Doopsgesinden, by vele, in 't stuk van Religie verdacht was geworden, socht nu in 't gesicht sijn'er Burgeren, dat quaat vermoeden, door hun rustich voor te gaan, van sich te weeren. Dus quam hy met meer vierigheyts al voorsichtigheyts op de Mart, daar de Wederdoopers op uytvielen. De Burgery wiert strax te rug gedreven, en de Burgermeester vermoort; daar naar geboot Burgemeester Gooswijn Rekalf, een oudt Krygsman; die den Oorlogh hadde gevolcht, datmen op de hoeken der straten, die tot den Dam strekten, seylen souw spannen, en daar Hoppesakken naar toe te rollen, om daar achter als of 't Borstweren waren, te schuylen. Hy deed ook, siende met de Burgers, die den schrik gevat hadden, weynig uyt te rechten, van stonden aan enige vrywillige op maantgelt aannemen ten dienste der Stad, en onder 't gebiet der Burgemeesteren, om den eersten aanval te doen. Daaren-tusschen hielden sich de Poorters stil, maar de Wederdopers brachten de nacht voorts over met Davids Psalmen te singen. Jan van Geelen gelooftde noch datse den volgenden morgen, voor thien uyren de Stat souden bemachtigen, en dat sonder bloetstortinge, met sulk een hant vol volx; want men meent, dat d'aanleggers van dit stuk werks, niet over de veertig sterk zyn geweest. 's Anderen daags brachtemen 't geschut op den Dam; de deur van 't Gasthuys, ter sijden van 't Stathuys, wiert om ver geschoten. De Krijgslieden vande Burgers op de voet gevolgt, daar op inbrekende, dreven de Wederdopers tot in 't binnenste van 't Stathuys. Om dese, omtrent vyf-en-twintig in getale, die sich dapperlijk ter weer stelden, t'overvallen, klommen enige met ladders ter vensteren in. Doe wierden de vyanden ook van ter sijden bevochten, eenige ter neer geschoten en doorstoken, twaalf levendig gevangen, daar naar noch andere. Acht-en-twintigh waren dien nacht dood gebleven en twintig Burgers. Jan van Geelen vlood op den toorn, daar hy sich bloot gaf, om door een Kogel 't schavot t'ontgaan. Nademiddags wierden de lighamen der Wederdopers by de benen aan galgen gehangen. Den 14. van Bloeymaant heeft men enige gevangen en op een vleesbank het hert uyt de borst gesneden, in 't aansigt geworpen, de lighamen gevierendeelt, de stukken op de Stats-poorten gehangen, en de hoofden op staken gestelt. Den 15. zyn noch drie mannen onthooft, en twee vrouwen verdronken; Den 21. heeftmen twee vrouwen inde Pijlsteeg in haar eygen deuren gehangen, om datse vanden aanslag geweten, de muytmakers geherbergt, en de Kogels vergiftigt hadden. Te voren hadmen noch negen vrouwen verdronken; den 22. zyn noch drie mannen onthalst, drie dagen daar naar noch een; den eersten van Hoymaant noch twee, om datse 't verraat geweten, en niet ontdekt hadden. Ook wiert een weduw met haren soon, om datse den Bisschop Jacob van Kampen hadden geherbergt, en niet aangebracht, in haar deur gehangen. Men sette, om den Bisschop in handen te krijgen, veel gelts op sijn lijf, en dreygde den genen die hem verstak, en niet voor Sonnen ondergank aangaf, in sijn eygen deur op te hangen. Hy wiert echter niet aangebracht, maar schuylende onder de turf, betrapt. Men wierp hem op de pijnbank, maar wilde niet belijden van eenig verraat, niet anders seggende, als, Ik heb het lijf verbeurt, Ik ben herdoopt, en heb herdoopt, ik wouw noyt verlof geven in het verraat van Amsterdam. Hy had sich dikwils in sijne brieven geschreven: Ik Jacob van Kampen Bisschop tot Amsterdam, Leer-meester te Munster. Syn straffe en de smert des doots wiert met smaat vermeerdert. Men stelde hem wel een uyr lang op 't schavot, met een tweehoornige Myter op 't hooft ten toon; de tong, daar hy mede geleert had, wiert uytgesneden, en voor de honden geworpen, de hant, daar hy mede herdoopt hadde, afgekapt; eyndelijk heeft men hem op een vleesbank gebonden, en met een Vleeshouwers Hakmes onthooft; het lichaam op de markt verbrant, het hooft en de hant op de Stats poorten gestelt. Jan Mathijs-soon van Middelburgh was 't ontvlugt. Ten selven dage zyn'er nog twee Vrouwen, die Brief-draagsters waren, aan de yseren voor de Vierschaar gehangen. Onder de medestanders van Jan Geelen, waren ook vele Huysluyden van Benskoop,

Digitized by Google

koop, by Yſſelſtein, die hy omtrent 300. ſterk tegens den 10. van Bloeymaant tot Amſterdam had ontboden; maar ſy quamen te laat, en trokken, verſtaande den nederlaag vande hunne, weer te rug; noch had hy hier meer andere vande ſijnen dach geſet; die ook eerſt aanquamen naar het gevecht, toen den Boom noch geſloten was. Deſe vloden met twee Schepen naar Engelant. Onlangs voor deſen oploop hadden veertien mannen met den anderen aangeſpannen, omme in den gewoonlijken ommegang de kaſſe, daar men't broot des Sacraments in droech, met d'omdragers van een brug in 't water te werpen, maar den toeleg wiert ontdekt, en d'aanleggers geſtraft. Den Coning tot Munſter het miſſen van den aaaſlag op Amſterdam, en de doot van Jan van Geelen, daar hy al ſijn hoop op had geſet, verſtaan hebbende, wiert als radeloos en der ſake bijſter. Ook wiert korts daar naar de Stat op den 28. van Bloeymaant van des Biſſchops volk, door het beleyt enes overlopers beklommen en ingenomen, den Koning levendig gegrepen, en den 23. van Louwmaant des volgenden Jaars, wel een uyr lang met gloeyende tangen genepen, en ten laatſten met een dagge doorſteken. Weynig dagen voor 't herwinnen van Munſter, op den 10. van Somermaant, wiert te Bruſſel een ſtreng Placcaat tegens de Wederdopers, op den name vanden Keiſer uytgegeven, en daar by bekent gemaakt: Dat al de gene, mannen en vrouwen, die bevonden ſouden werden beſmet te zyn, met de verworpene Secte der Anabaptiſten, of Wederdopers, van wat ſtaat of conditie datſe waren, hunne opruyders, aanhangers en medeplegers, ſouden vervallen inde verbeurte van lijf en goet, en tot de uyterſte ſtraffe gebracht werden, ſonder eenig vertrek; te weten, die gene die halſterrig bleven, ofte die yemant tot de voorſeyde Secte verleyt en herdoopt, ook die den naam van Propheten, Apoſtelen en Biſſchoppen gevoert hadden, met het vier, en alle andere perſonen van mannen (herdoopt zynde, of die heymelijk en met voorbedachten rade yemant anders, of enige vande voorſeyde herdopers geherbergt hadden, verlochenende haar quaat voornemen en gevoelen, en daar af waarachtig leetweſen en berouw hebbende) met den ſwaarde, ende de vrouwen in een put gedolven. Bevelende alle Onderdanen deſelve Wederdopers aan te brengen, op pœne van geſtraft te werden als een begunſtiger, aanhanger, en medepleger van die Secte, en belovende den aanbrenger, het derdendeel vande confiſcatie, die daar vallen ſoude. Daarenboven verbiedende enige genade, vergiffeniſſe of verſoeninge voor deſelve te vervorderen, ende te dier oorſake enige verſoeken of Requeſten te tonen, op pœne van arbitralijk geſtraft te werden. Aangemerkt wy niet en willen noch verſtaan, ſeit het Placcaat, datmen deſe Anabaptiſten of Wederdopers (vermits haar quaat voornemen) in genade ſal aannemen, maar dat'er ſtraffe over geſchiede, andere tenexempel, onder enige diſſimulatie, gunſt, of uytſtel. Tot het maken van dit Placaat had de Munſterſe dolheyt, het naaktlopen, 't innemen van't oude Clooſter, en den aanſlag op Amſterdam, wel enige oorſaak gegeven: dan in 't vangen en verwijſen wiert niet genoeg gelet, of die gene diemen ter doot bracht, ook ſchult hadden aan ſulke byſterheden: maar men heeft tegens alle Doopsgeſinden, hoe eenvoudig en weerloos datſe ook waren, ſonder veel onderſcheyts te maken gewoet. Dus verhaalt de Hiſtorie hunner Martelaren, datmen tot Amſterdam in deſen tijt eenen Pieter, Koſter wel eer tot Sardam, heeft onthalſt, als ſchuldig aan 't oproer, daar hy ſich nochtans (een Leeraar onder beter Doopsgeſinden zijnde) met allen ernſt had tegengekant. Tot Hoorn waren inde Lentemaant vyf Doopsgeſinden gevangen, Sybrant Janſſoon, Hendrik Gijsberts-ſoon van Campen, Steven Benedictus, Femme Egberts, en Welmoet Jans Dochters. Men liet hen in 't eerſt ſitten, maar ter aanmaninge van 't Hof, moeſt de Schout Mr. Anthonis Sonk eyſch doen. Doe wiert by den Paſtoor en andere geleerden ſeer gearbeyt om hen weer tot de Roomſche Kerk te trekken, maar ſy bleven volſtandig by hun gevoelen, en ſeyden onder anderen tegens den Schout: Als het Schaapken vet is moet het geſlagen zyn; Dies wierden ſy den 7. van Somermaant, om datſe, dus luyd het vonnis, opentlijk bekenden herdoopt te weſen, alle ter doot verweſen. De drie mannen zijn in den morgenſtont op 't Baadlant onthooft, en de vrouwen naar't Hooft (ſoo noemtmen 't Paalweek en uytſtek der Haven) gebracht, en aldaar met een ſteen om den hals of't lijf gebonden, verdronken. Dit geſchiede niet ſonder groote deerniſſe vande Burgeren, en ook ſelfs van 't meeſtendeel der Wethouderen, dien dit werk ſo tegen de borſt was, datſe hunne Poorters naderhant ſo weynig om Geloofs-ſaaken quelden, als hun immers doenlijk viel. Ook zyn dit d'enigſten, die ter ſake van de Godsdienſt tot Hoorn zyn omgebracht. Tot Amſterdam zyn den vyf-en-twintigſten van Hoymaant noch vier Wederdopers, en onder deſelve Barent Bakker van Zwol, des Konings Kok onthalſt.

[f] *Veranderinge of Overgifte,*] In October des Jaars 1555. dede Keiſer Karel de V. afſtant vande Regeringe, hebbende alvorens uyt Engelandt ontboden ſijn Sone Philips (die omtrent een jaar te voren de Koninginne Maria van Engelant getrout en beſlapen hadde) De Keiſer maakte den ſelven ten dien einde alvorens het Hooft vande Ordre van 't Gulden vlies, en als inde grote Zale van 't Paleys het meeſte deel vande Heren vande Ordre en den Edeldom vande Nederlanden vergadert waren, ſoo kwam den Keiſer met den Koning, en met de Koninginne Maria ſijn Suſter, den Hertog van Savoyen, en veel andre grote Heren en Ambaſſadeurs van verſcheyde Potentaten aldaar; en eerſt nedergeſeten zynde, en hebbende vervolgens den Coning; Coninginne, en andere Heeren mede doen ſitten, ſoo dede Philibert de Bruxelles Raatsheer vanden Secreten Rade, een deftige en wytlopige Oratie; dewelke geyndigt, nam de Keiſer ſelve 't woort, hebbende in ſijn handen een Papier, daar in de hooft-punten van ſijn voornemen geteikent waren, en verhaalde in 't kort alle de Reyſen en Oorlogen van importantie, die hy hadde gevoert ſedert den jare 1517. dat hy de eerſte reyſe uyt deſe Nederlanden vertoog naar Spangien, beſluytende ſijne redenen, dat hy gedwongen was deſe Nederlanden over te ge- 217

ven

ven aan den voornoemden Koning Philips, sijnen liefsten soone, door dien hy die niet meer en konde regeren, gelijk hy die tot dier tijd toe geregeert hadde, waar inne hy seyde, sijn conscientie ontlast te hebben, en soo der yets mocht geschiet sijn, daar in hy niet genoeg voldaan hadde, 't selve was geschiet door onwetendheyt, en niet door sijnen wille, waar af hy vergiffenisse begeerde, biddende voor al God, en daar naar sijnen soone, dat hy 't soude willen vergelden en verbeteren. In't begin, midden, en eynde van dese Oratie, bedankte hy sijne onderzaten van dese Landen grotelijken, seggende: Dat hem door dese waren gekomen de principaalste en getrouste hulpen, ja datse waren geweest de stutselen van sijne Kroone, en dat hy daar door soo vele perykelen was ontkomen. Daaromme hy deselve nimmermeer ten vollen genoeg konde bedanken, ende en soude sijn liefde tot dese Landen nimmermeer vergaan: hy hadde deselve ook hare privilegen en vryheden laten genieten, en haar daar inne voorgestaan, naar sijn vermogen, en hem kerende tot sijnen soone, seyde hy: Soo verre hy ook alsoo dede, dat hy wel wiste, datse tot hem ook alsoo genegen souden sijn, en hem in alle gehoorsaamheyt dienen, en in geenen noot verlaten, maar soo hy ook anders met hen-lieden handelde, soo souden sy ook ter contrarie wesen het verderf en den ondergang van sijn Rijken, en Kroone; en ophoudende van spreeken sprongen hem de tranen uyt de oogen, doende alle de gene die daar omtrent waren, uyt wemoedigheyt met hem wenen. Den Keyser sijn redenen geëyndicht hebbende, en den Koning middelertijd overeynde gestaan hebbende, is ootmoediglijk komen knielen voor sijn Vader, seggende: Dat hy sulken gifte niet waardig en was, niet te min na dien het sijn Majesteyt alsoo beliefde, so bedankte hy hem hertelijk seer, en aanvaarde de heerschappye, en dat hy sorge soude dragen, om dit Volk en dese Landen soo in Justitie te regeren, datmen sijnes bedanken soude; en hem keerende tot de vergaderinge, seyde hy in 't François: Ik wilde wel, gy Heeren, dat ik dese tale beter konde, om u-lieden te mogen doen verstaan, de liefde die ik tot U L. ben dragende, maar gemerkt dat ik nu niet soo wel doen en kan, als het wel van nooden waar, soo sal den Bisschop van Atrecht het selve uw voor my verklaren; 't welk den selven Bisschop met lange redenen seer cierlijken gedaan heeft. Daar naar is Mr. Jacob Maas, Raatsheer in den Raad van Brabant, opgestaan, een seer welspreekent man, die last hadde van alle de Staten van den Lande, om te antwoorden, dewelke tot den Keyser aldus seyde: De Heeren Staten, alderdoorluchtigste en grootmachtigste Keyser, en onse aldergenadigste Heer, sijn door de grote liefde en getrouwigheyt, die sy tot uw dragen, niet alleen verwondert, maar ook seer beroert en bedroeft, om dat uw Majesteyt van hen-luyden altijd met soo grote liefde en getrouwigheyt gedient geweest hebbende, gelijk deselve kenlijk is, hen-luyden nu in dese soo turbulente tijden, wil begeven en verlaten. Niet te min gemerkt het uwe Majesteyt alsoo belieft en goetdunkt, so vertrooften sy hen-lieden, dat uwe Majesteyt hen-lieden geeft in de armen van den alderdoorluchtigsten Coning sijnen soone, den welken al is 't dat sy seer belast sijn van Oorlogen, sy altijt, en in allen saaken bewijsen sullen, dat sy hem goede en getrouwe Vassalen, en Onderdanen sullen wesen, bereyt om hem te dienen en bystant te doen, met lijf, goet en bloet. Daar naar stont de voorseyde Coninginne Maria op, en naar gedane reverentie sprak sy tot den Keyser, datse al haar mogelijke vlijt en naarstigheyt gedaan hadde, om het Nederland ('t welk haar bevolen was) wel en getrouwelijk te gouverneren, soo haar gedacht hadde tot oorbaar, nut, en dienst van sijn Majesteyt, en de gemeente te behooren, en soo sy daar inne sijne Majesteyts wille, niet volkomentlijk en wel en hadde gedaan, bad sy sijne Majesteyt om vergiffenisse; En naar dat den Keyser met den aansichte en handen teyken gaf wel van haar te vreden te sijn, soo keerde sy haar tot de Heeren en Staten, en gebruykte by naar deselve woorden en cerimonien, als voor aan den Keyser vertelt is. En den voorsz. Doctor Jacob Maas loofde en prees hare regering seer hoog, en bedankte haar Majesteyt seer, in den name van de Staten des gantschen Nederlands.

g *Tot Augsburg*,] Dit Placaat wierd geëma- 214
neerd door toedoen van Vrouw Maria, en was gegeven in de Rijxstat van Augsburg den 25. September 1550. Daar by wiert wel ernstelijk verboden, dat niemant enige Boeken der Ketters soude drukken, verkoopen, of behouden; alle Boeken, die sedert 30. Jaren gedrukt waren, sonder vermeldinge van des Schryvers naam wierden verboden; men mocht geen schandaleuse Beelden verkopen of schilderen; geen secrete vergaderingen in de huysen houden; van de Heylige Schrifture niet disputeren; en die daar tegen contravenieerden, souden als seditieuse persoonen en perturbateurs van den Staat en gemene ruste gestaft werden. Men voegde daar by een interpretatie van de voorgaande ordonnantien, daar by geseid wierde, dat de gene die jegens de ordonantie op't stuk van de Ketterye gedaan hadden, souden inhabil sijn, omme van hare goederen te disponeren. Niemant mocht de sodanige, die suspect van Ketterye waren, logeren of ontfangen; maar in tegendeel moesten deselve aanstonts aan den Officier aanbrengen. Die berouw gehad hadden, en in genade ontfangen waren, mochten met malkanderen niet converseren, noch over enige saken het gelove concernerende, spreken; alle vervallene van het Catholique Gelove souden by verbeurte van lijf en goet gestraft werden. Die suspect waren, al wast schoon, datse in genade waren ontfangen, mochten geen Ampten noch Staten bedienen. Niemant wiert geadmitteert, in dese Landen te komen, sonder certificatie van den Pastoor daar hy laast gewoont hadde. Vremde Koop-lieden behoefden sulx wel niet te doen, maar moesten sich echter dragen sonder schandaal te geven. De Officiers van de plaatsen moesten jegens alle persoonen, die dese ordonnantie contrarieerden, procederen. De Raden wierden gelast, ymant te committeren, omme te staan over de informatien en proceduren, die de Geestelijke in 't stuk van Ketterye kwamen te doen. De Officiers, die in desen negligent waren, souden van hare Ampten en Staten werden geprivéert; de Geestelijke Rechteren wiert gelast sich

Digitized by Google

te informeeren over de Geestelijke Persoonen, die met Ketterye geinfecteert waren, en t'haren laste te procederen; En de Wereltlijke Rechters tegens die gene, die by de Geestelijke Rechters waren gecondemneert. So yemant eenige Ketters kende, of wist waarse sich onthielden, moest deselve aanstonts aanbrengen, ook de plaatsen daarse sig onthielden; en souden de aanbrengers de helft van 't goet der beschuldigde hebben, niet bedragende 100. ponden groten, 't welk was den 10. penning. Om de vergaderingen en conventiculen te beletten, souden die gene die yemant aanbrachten, sose selfs mede van de vergaderinge waren, voor d'eerste reyse niet gestraft mogen werden. De Officiers van den Prince souden die van de particuliere Heeren prevenieren. Geen Officieren mochten de peinen by dese Ordonnantie gestatueert, modereren. 't Proces Crimineel sou aan de Raden gesonden werden, als de Rechters swarigheyt vonden in de Executie van de peinen; en so deselve reden vonden, om de peinen te modereren, mochtense sulx doen. Aan de geaccuseerde of gesuspecteerde, die niet en compareerden, mogt geen provisie van Purge of anderssints werden verleent. Alle fugitive souden gehouden werden voor overwonnene, en aan deselve geen gratie werden verleent. Ook wiert ordre gestelt op de Prenters en Boekverkopers, en mocht niemant enige Boeken prenten sonder admissie van den Prince; ook moesten de Boeken, eer sy geprent wierden, gevisiteert werden, en souden de Meesters hebben te verantwoorden voor hunne Dienaars. Alle Boeken, die van buyten kwamen, souden insgelijx werden gevisiteert; en soude in alle Winkels een Inventaris gehangen worden van sodanige Boeken, die gereprobeert waren. Niemant wiert geadmitteert om School te mogen houden, dan geapprobeert by den principalen Officier, en den Pastoor van de plaatse; geen andere Boeken souden geleert werden, dan volgende de declaratie van de Universiteyt van Leuven. En soude de publicatie van dese Ordonnantie van ses tot ses Maanden werden ververst; en de Officiers, die daar in negligent waren, gestraft werden; en wierden alle Privilegien, Ordonnantien, Statuten, Costumen, ofte Usantien, hier mede contrarierende, gederogeert en te niet gedaan.

215 h *By de nieuwe Bulle*,] Dese Bulle was gegeven op den 19. Mey 1559. en de bevestiging daar op verleent door Pius de IV. op den 8. Martii 1560. Van te vooren warender niet meer dan vier Bisdommen, als te weten Camerik, Atrecht, Doornik, en Utrecht; boven welke vier Bisdommen noch opgerecht sijn 14. nieuwe Bisdommen, so dat'er t'samen 18. waren, en sijn onder deselve drie Aarts-bisdommen gemaakt, en is de afdeilinge aldus gedaan: In den eersten is dat Aarts-bisdom van Colen afgenomen het Bisdom van Utrecht, overmits het Aarts-bisdom veel te groot was, en dat ook die vonnissen te Colen uytgesproken, in gemeyne spraaken, niet overal van die gene, die onder het Bisdom waren, verstaan en konden worden; dat ook by den Aarts-bisschop van Colen, in langen tijd geen behoorlijke visitatie sijns volx gedaan en was; sy hebben ook dat selve Bisdom van Utrecht, tot een Aarts-bisdom gestelt en gemaakt, en onder dat selve van nieuws gestelt vijf andre Bisdommen, te weten, het Bisdom van Deventer in Overyssel, het Bisdom van Haarlem in Hollandt, het Bisdom van Leeuwaarden in Vrieslandt, het Bisdom van Middelburgh in Zeelandt, en het Bisdom van Groningen voor 't Landt van Groningen en Wedde. Daar naar hebben sy dat Bisdom van Camerijk tot een Aarts-bisdom gemaakt, 't welk te vooren onder 't Aarts-bisdom van Riemen in Vrankrijk placht te wesen. Onder dat Aarts-bisdom hebben sy vier andre Bisdommen gestelt; te weten, in Arthois 't Bisdom van Atrecht, en van St. Omaer, voor 't Landt van Doornik het Bisdom van Doornik, en in de Graaflijkheyt van Namen, het Bisdom van Namen; sy hebben ook het Bisdom van Mechelen tot een Aarts-bisdom gemaakt, en hebben daar onder gestelt ses Bisdommen, te weten, in Brabant de Bisdommen van Antwerpen en van 's Hartogenbosch, in Gelderland 't Bisdom van Ruermonde, in Vlaanderen 't Bisdom van Gent, 't Bisdom van Brugge, en 't Bisdom van Yperen. En soude het Aarts-bisdom van Mechelen, het alderopperste van alle de voornoemde Aarts-bisdommen wesen; en hebben sy voorts de voorseyde Bisdommen tot onderhoudinge van der Bisschoppen staat, uyt seer rijke Abdyen, groote jaarlijkse inkomsten toegevoegt, te weten elk Bisschop ses duysent guldens Jaars. En dat Aartsbisdom van Mechelen thien duysent guldens Jaarlijks, 't welk de Abdyen en Kloosteren elk moesten uytreyken tot behoef van de Bisdommen en voor de Bisschoppen; als in den eersten het Aarts-bisdom van Mechelen, hebben sy d'Abdye van Afflegem in Brabant geschikt, dewelke wel de rijkste was, en den Abt wel 50000. guldens Jaarlijks was inbrengende; voor Antwerpen d'Abdye van St. Bernarts, voor 's Hertogenbosch Tongerlo, voor Gent St. Baafs, voor Brugge de Proostye van St. Donaas, voor Yperen St. Martijn, voor St. Omer de Prooſdye aldaar, met de Abdye van St. Bertin, voor Namen de thiende van de Abdyen en Clooſteren des Lants, voor Haarlem Egmont, voor Middelburgh St. Pieters, voor Leeuwaarden Maryengaarde en Lidium, voor Groningen Golweert, voor Ruermonde de Regulieren, en voor Deventer de Prooſdye van St. Lieven. Sy hebben ook geordonneert en gemaakt, dat de keure en verkiesinge van de Bisdommen soude staan by den Koning, en de bevestiginge by den Paus.

Ik hebbe goetgevonden om de gewichtigheyt der saake, de Bulle des Paus Pauli de IV. uyt het Latijn in 't Duyts getranslateert, hier by te voegen, en was deselve luydende als volcht:

Paulus de IV. Bisschop, knecht der knechten, tot een eeuwige gedachteniſſe. Wy, door schikkinge des geenes, die alles regeert, en den welken alles gehoorsaamt, gestelt sijnde, hoewel sonder onse weerdigheyt, over de Kerken der geheele Werelt, keeren om her over het velt des Heeren de oogen onses verstants als een wakenden Herder, om te besien, wat tot welstant en cieraat der Lantschappen en Plaatsen, en tot der Zielen Zaligheyt der Inwoonderen van dien, nut en behoorlijk sy, en hoe dat hier over, bysonder in dese tijd, in den welken den vyand des menschelijken geslagts,

in

in alle manieren uyt is, om haarder Zielen en uytroeyinge der Catholijke Religie, van hoger hant moet gedisponeert worden, en sijn onderstut met de hant Gods, achten wy dat wy behooren, ja schuldich sijn, in den vrugtbaren acker der strydende Kerke, nieuwe Aarts-bisdommen en Bisdommen te planten, op dat door dusdanige nieuwe instellingen het volk tot meerder devotie werde gebracht, de Godsdienst meer bloeye, en der Zielen Zaligheyt volge, en dat de treffelijke plaatsen, insonderheyt die, dewelke door Gods zegen in menichte van Inwoonders wassen en toenemen, met eerlijke tytels en behoorlijke faveur vereert werden. Ten eynde door dese nieuwe instellinge, daar toe helpende de regereringe der eerwaardige Prelaten, het volk steunende op het gene hen geleert wert, met macht der Apostolischer authoriteyt, en in de toeneminge des rechtsinnigen Geloofs, altijd toeneme in den Heere, en dat sy in het geestelijke niet en derven die toeneminge, die sy in het weerlijk verkregen hebben, insonderheyt de devotie der Catholijke Koningen, en Princen sulx vereyscht; als wy dan de oogen onses verstants geslagen hadden, op dat deel van 't Neerlant, het welk van wegen rechte erffenisse is, onder het gebiet van onsen lieven soone in Christo, Philippus den Catholijken Koning van Spangien, wel wetende dat daar wel grooten oogst is, maar weynich werk-lieden, door oorsaake dat het Landt, het welk wel eer ten tijde van de oprechtinge der Cathedrale Kerken hier en daar, en van seer weynig volx bewoont wiert, nu van so veel Natien en Volkeren versien is, dat naar advenant van de veelheyt der seer vermaarde Steden, en de menichte der Casteelen en Dorpen, aldaar weynig Cathedrale Kerken sijn, waar deur komt dat soo weynig Bisschoppen, met sulk een neerstigheyt als wel van noden waar, sulk een menichte van Zielen niet regeren konnen. 't Welk sommige van hun luyden daaromme ook te swaarder valt, om dat die gene die onder haar Jurisdictie wonen, verscheyden spraak en instellingen hebben, en ook sommige van haar sulke privilegien, dat mense voor den Bisschop niet beroepen mach, waar door dan komt, datse in 't Geloof en de Leere der Godsaligheyt niet wel onderwesen, en sich vergrypende, van den Bisschop gecastijt konnen worden. Vorders en isser in dat gantsche Land, 't welk soo vermaart is, en sich soo wijt uytstrekt, niet een Metropolitaan of opperste Kerke, om de Bisschoppen selfs te visiteren, en in haar schuldige plicht te houden, maar de Kerken, onder dewelke die van Neerland staan, sijn buyten de jurisdictie of gebiet van den Koning Philippus, en de Aartsbisschoppen der selver; overmits vele en groote beletselen, en hebben nu lange haar suffraganen gantsch niet dienstig geweest; by welke groote inconvenienten noch dit komt, dat alsoo dat selvige Land by naar rontom besingelt is, en als belegert van Ketters, en Schismatijke Volken, het Catholijk Geloof en der Zielen Zaligheyt, door de listen, lagen, quade practijken, en seer schadelijke leringen der Ketteren, aldaar seer perijkliteert; Door dese en andre redenen ons moverende, beweegt sijnde, willende ook voldoen de beden en Godvrugtich verlangen van den Koning Philippus, dewelke volgende sijne Godsaligheyt, en liefde tot het Catholijk Geloof, met ons dikwils en seer ernstich door brieven en boden, daar van gehandelt heeft, hebben wy, alsoo het der gewichtigheyt vereyschte, het selve met onse eerwaardige Broeders de Roomsche Cardinalen rijppelijk overwogen hebbende, geen beter noch bequamer middel konnen vinden, tot behoudenis van het rechtsinnig Geloof, in die deelen seer perijkliterende, en der Zielen Zaligheyt, dan dat wy de Dioceses van de oude Kerken, in dat Land gelegen, verdeylen souden, om te beter geregeert te mogen werden, en opgerecht hebbende nieuwe Cathedrale Kerken, daar over gestelt souden worden sulke Bisschoppen, dewelke soo met een goet exempel, als ook met het woort, souden weyden de schaapkens haar toevertrouwt, en gesterkt sijnde met vrome en geleerde Mannen, en van bequame Dienaars geholpen, deselve souden bewaren voor de furie der grétige wolven, die op haar loeren. En hebben goetgevonden, dat op bequame plaatsen van dat Land opgerecht werden Metropolitische en opperste Kerken, tot dewelke men bequaam kan komen, en dat die daar over gestelt sijn, hare Suffraganen in haar schuldige plicht houden, so is 't dat wy naar onse vaste wetenschap, en raad onser voorgenoemde Broeders, de volheyt der Apostolijke macht, ter eeren van God Almachtich, en profijt van sijn H. Kerken, de Kerken, Steden, en Diæceses van Camerijk, Utrecht, Atrecht en Doornik, van de Landschappen van Riemen en Ceulen, onder dewelke sy, volgens het recht der opperste Kerke gestaan hebben, voor eeuwelijk afscheyden, ontslaan, en separeren, door Apostolijke authoriteyt, en teneur deser tegenwoordige, en Mechelen, Antwerpen, Haarlem, Deventer, Leeuwaarden, Groningen, Middelburg, 's Hertogenbosch, Ruermonde, Namen, St. Omer, Yperen, Gent, en Brugge, de voornaamste Steden der Dioceses van Camerijk, Utrecht, Luyk, Terwanen, en Doornik, elk van sijne Dioceses en Provintie, daar en boven van de Kerke van Camerijk, dewelke wy onlangs van alle macht, en jurisdictie des Aarts-bisschops van Riemen, wiens Suffragaan sy was, ontslagen hebben dat deel der selver Dioceses van Camerijk, het welk is het Herdochdom van Brabant, en Graafschap van Vlaanderen; als ook van de Kerke en Dioceses van Luyk, dat deel der selver Dioceses van Luyck, het welk is de Graafschappe van Namen, en Hoorn, de Hertochdommen van Brabant en Gelderlant, onder de jurisdictie van den Koning Philips, ook van de Kerke en Dioceses van Doornik, dat deel der selver Dioceses van Doornik, welk strekt van het Dorp van Roversbeeke, en de Stad Oudenaarde, tot der Zee toe, het Dorp en Stad daar mede in begrepen. Ook van de Kerke en Dioceses van Utrecht, dat deel van deselve Dioceses, 't welk in het Graafschap van Vlaanderen is, en de Eylanden van Zeelant, en geheel Waterlant, en dat deel van Hollant, dat het vaste Land genoemt wort, tot Leyden toe inkluys, en Amsterdam inkluys, en de Eylanden Vriesland, Tessel, Wieringen, en het gantsche Land van Overyssel, Groningen, en Vriesland, met een groot deel van het Hertochdom Gelre, het welk

Digitized by Google

men neder Gelderlant noemt, tot de Steden Harderwijk en 's Heerenbergh inkluys, en tot de Steden Aarnhem en Wageningen inkluys, en ook die deelen, die sy heeft over de Reviere Waale, strekkende tot het selve Graafschap van Gelderlant, en het groote water van Dordrecht naar Brabant toe, voorts van onse Lieve Kinderen, van het Cappittel van Utrecht, alle Jurisdictie en alle Bisschoppelijke Rechten, welk het Cappittel heeft in Westvrieslant; scheyden ook af van de Kerken en Dioceesen van Osenbrug, Munstér, Ceulen, Paderborn, en van het Landschap van Ceulen die delen der Diæceese van Osenbrugge, Munster, Ceulen, Paderborn, welk sijn onder het gebiet van den Koning Philips, met alle hare Palen, Jurisdictien, Clergien, Eeren, en Privilegien der Capittelen, Clergien, Volkeren en Persoonen, Cloosteren, Kerken, en Heylige Plaatsen, en Kerkelijke Beneficien, Wereltlijke, Cannonijke, *cum cura & sine cura*, en Reguliere van allen, en eenigerhande Ordens; Nu van de Kerke van Teruwanen, die door het overlijden Franciſci Croqui, saliger gedachten, eertijds Bisschop van Teruwanen, die nu seven jaar doot geweest is, verlaten van trooſt hares Herders, scheyden wy af dat deel der Dioceesen van Teruwanen, welk gelegen is in Arthois, en het Graafschap van Vlaanderen onder het gebiet van Coning Philips, met hare Lantpalen, Jurisdictie, Casteelen, Dorpen, Plaatsen, Clergie, Volk, Persoonen, Cloosters, Kerken, en Heylige Plaatsen, en Kerkelijke Beneficien, Seculiere, Canonyke, *cum cura & sine cura*, en Regulieren van eenigerhande Ordens, met de Vruchten, Renten, Inkomsten, Thienden, Rechten en Profijten, welk den Bisschop van Teruwane, en den Aarts-bisschop van Riemen, in een deel van de Dioceese van Teruanen, ende Lantpalen, Jurisdictie, Castelen, Dorpen, en Plaatsen voornoemt, ten regarde van visitatie of anders, plechten te trecken, deselve van het Aarts-bisdom van Riemen, en Bisdom van Teruwanen, door Apostelijke macht en teneur deser tegenwoordigen ontslaande, vryende en afscheydende; lossen en vryen ook deselve geheel van alle macht, recht, en subjectie van de Aarts-bisschoppen van Riemen, en Ceulen, en van de Bisschoppen van Camerijk, Doornik, Ludik, Teruwanen, Utrecht, Osenbrugge, Munster, en Paderborn, in der tijd sijnde, en van onse Lieve Kinderen, van 't Capittel en Kerken van Riemen, Colen, Camerijk, Utrecht, Ludik, Teruwanen, Doornik, Osenbrugh, Munster, en Paderborn, en van de betalinge der Thienden, en alle andere Rechten, die men deselve Aarts-bisschoppen, Capittelen, Clergien, en andre voorgenoemde, van wegen Jurisdictie, en Kerkelijke of Metropolitische Wetten schuldich is. Soo dat voortaan den Bisschop van Teruwanen, geen Jurisdictie in eenige deelen, die van sijn Dioceſe sijn, noch in haar gebiet, Casteelen, Dorpen, Plaatsen, Clergien, Volkeren, Persoonen, Cloosters, Kerken, Heylige Plaatsen, noch Beneficien, en sal mogen exerceeren, noch de Beneficien, dewelke onder dese scheydinge, en deylinge begrepen sijn, want hoe veel en hoedanich sy souden mogen sijn, dewelke hem toestonden te vergeven, voortaan niet meer en sal vergeven; ontslaan ook de vruchten, renten, inkomsten, rechten, profijten, dewelke hy uyt dat deel, 't welk nu van sijn Dioceſe gescheyden is, uyt de Limiten, Jurisdictie, Casteelen, Dorpen, en Plaatsen voornoemt, door het recht der subventie, ofte eenig ander bescheyt wist te trekken, en de voorgenoemde Bisschop van Teruwanen, en Aarts-bisschop van Riemen, sullen haar ook gants niet bemoeyen mogen met die dingen, dewelke in het deel der Dioceſe, dat haar ontnomen is, en de Palen, Gebiet, Casteelen, Dorpen, en Plaatsen voornoemt, haar ten reguart van hare Visitatie, Kerkelijke en Metropolitische Wet toequamen, maar de Kerke van Camerijk, en de Collegiale Kerke der Stad Mechelen, van St. Rumaldus, en de Kerke van Utrecht, rechten wy op, en stellen tot Metropolitaansche of opperste Kerken, en den Camerijkschen en Uytterechtsen Bisschops stoel tot Aarts-bisdommen, en deselve, en de Kerken van St. Rumoldus tot stoelen der Metropolitaansche Bisschoppen en Hoofden der Provintien, door raadt, wetenschap, volheyt der macht, gelijke authoriteyt en teneur als vooren, van welke noch te noemene *Aarts-bisschoppen*, sal die van Camerijk voor Dioceſe hebben 28. Steden, met Casteelen, Dorpen, Cloosters, daar tusschen gelegen, begrepen binnen de 72. Italiaansche Mijlen in de lengte, en 60. in de breete, welke door onsen Nonce, die wy eerlang derwaars sullen senden, afgepaalt sullen werden. Die van Utrecht sal voor sijn Dioceſe hebben de Landen van Utrecht, en het grootste deel van Holland, en een groot deel van Gelderland, met de Heerlijkheden, Buren, Cuylenburg, Vyanen, Ameyde, en Yſſelsteyn, 30. Steden, behalven de Dorpen, in de langte tnegentich, in de breete 40. gelijke Mijlen. Sullende afgepaalt werden gelijk als geseyt is. Deselve twee noch te nominereu Aarts-bisschoppen, als ook den derden van Mechelen, geven wy recht en macht, om den Bisschops *Pallium*, of mantel, en het Kruys te mogen dragen, gelijk de maniere is, en te gebruyken de wapenen, eere, cyraat, privilegie, en voordelen der Metropolitaansche Kerken. Nu de Steden Mechelen, Antwerpen, Haarlem, Deventer, Leeuwaarden, Greuningen, 's Hertogenbosch, Ruermonde, Namen, St. Omers, Yperen, Gent, Middelburg en Brugge, maken wy van gemene Steden Hooft-steden, en in deselve tot Hooft-steden opgerecht sijnde, stellen wy volgens deselve wetenschap, raad, macht, authoriteyt en teneur als vooren, tot Cathedrale Kerken, de Collegiale Kerken van St. Albaan te Namen, van St. Omer, in deselve Stad van St. Omers, der H. Maget Maria tot Antwerpen, van St. Jan te Gent, St. Donatiaan te Brugge, St. Luben te Deventer, St. Jan Euangeliſt tot 's Hertogenbosch, en van den H. Geest te Ruermonde, en de Parochiale Kerken van St. Bats te Haarlem, van St. Vitus te Leeuwaarden, van St. Martur te Groningen, als ook de Kerke van de Premonstranten der H. Maria tot Middelburg, des Cloosters van St. Marten, der Regulierde Canonyken, St. Augustijn tot Yperen, stellen alsoo ook in, dat voor elk der selver Steden, een Bisschop gemaakt werde, van welk elk over de sijne gestelt sy, en hare

Digitized by Google

hare huysen vermeere, en brengen op de forme van een Cathedrale Kerke, en in de Steden, Lantpalen, Gebiet, Eylanden, Extremiteyten en deelen van de gedeylde Dioceſen, naar dat ſy ſullen afgepaalt ſijn, oeffenen Biſſchoppelijke Juriſdictie, en alle andere dingen, dewelke behooren tot den Orden, Juriſdictie, en Ampt eens Biſſchops, van gelijken ſtellen en rechten wy op in de ſoo opgerechte Metropolitaanſche Aarts-biſſchoppelijke, en in de Cathedrale Biſſchoppelijke weerdigheden, met Aarts-biſſchops, en Biſſchops ſtoelen, en tafelen, en andere wapenen, tafels, kiſten, en ſegelen der Metropolitaanſche en Cathedrale Kerke, en andere wapenen, welke andere Metropolitaanſche en Cathedrale Kerken, van rechswegen, of door gewoonte gebruyken, of ſullen mogen gebruyken. Voors de Kerken boven gemelt, ſoo tot Cathedrale Kerken opgerecht ſijnde, en de genoemde Steden geven wy en aſſigneren voor altijd, en eeuwiglijk voor hare Dioceſen, de Kerken van Namen, het Graafſchap van Namen, en een deel van Wals-brabandt, in de lengte van 40. en breete van 30. Italiaanſche Mijlen. Die van St. Omers het diſtrikt van 10. Steden, begrypende 42. gelijke Mijlen in de lengte, en 39. in de breete. Die van Mechelen het Diſtrict van 17. Steden, met de Dorpen daar tuſſchen gelegen, in de lengte van 69. en in de breete 30. gelijke Mijlen. Die van Antwerpen het gebiet van 7. Steden, met de Dorpen daar tuſſchen gelegen, in de lengte 56. en in de breete 30. gelijke Mijlen. Die van Gent het gebiet van 4. Steden, met de Dorpen daar tuſſchen gelegen, in de lengte 46. en in de breete 24. gelijke Mijlen. Die van Brugge het gebiet van 9. Steden, met de Dorpen daar tuſſchen gelegen, in de lengte 54. en in de breete 25. gelijke Mijlen. Die van Yperen het gebiet van 10. Steden, met de Dorpen daar tuſſchen gelegen, in de lengte 42. en in de breete 33. gelijke Mijlen. Die van 's Hertogenboſch het gebiet van 10. Steden, met de Dorpen daar tuſſchen gelegen, in de lengte 60. en in de breete 30. gelijke Mijlen. Die van Ruermonde het gebiet van 10. Steden, met de Dorpen daar tuſſchen gelegen, in de lengte 50. en in de breete 30. gelijke Mijlen, het Graafſchap van Hoorn daar in begrepen. Die van Haarlem het gebiet van 12. Steden, met de Dorpen daar tuſſchen gelegen, in de lengte 62. en in de breete 30. gelijke Mijlen. Die van Deventer het gebiet van 25. Steden, met de Dorpen daar tuſſchen gelegen, in de lengte 62. en in de breete 46. Mijlen. Die van Leeuwaarden het gebiet van 10. Steden, behalven de Dorpen daar tuſſchen gelegen, in de lengte 72. en in de breete 40. gelijke Mijlen. Die van Groningen over het Land van Groningen en Drente, en de Eylanden van Rottegem, en Borchum. Die van Middelburgh het gebiet van 10. Steden, behalven de Dorpen daar tuſſchen gelegen, in de lengte 56. en in de breete 33. gelijke Mijlen. Welk elk van deſe Biſſchoppen voor haar Dioceſe ſullen geaſſigneert werden, gelijk geſeyt is. En ſtellen de Kerkelijke Perſoonen daar in woonende voor haar Clergie, en de Leeken in deſelve woonende, voor Volkeren der ſelver Biſſchoppen. Daar en boven eygenen wy toe, door deſelve wetenſchap, raad, en volheyt der macht, en Apoſtolijke authoriteyt; en teneur deſer tegenwoordige, de voorgenoemde Kerken van Camerijk, de voorgenoemde Steden en Dioceſen van Atrecht, Doornik, St. Omers, en Namen, en die van Mechelen, de Steden en Dioceſen van Antwerpen, Gent, Brugge, Yperen, 's Hertogenboſch, en Ruermonde. Die van Utrecht de Steden en Dioceſen van Haarlem, Deventer, Leeuwaarden, Groningen, en Middelburg, en ſtellen deſelde tot Metropolitaanſche Provintien van elk eene der ſelver, en deſelve ſoo opgerechte Cathedrale Kerken, en deſelve die in der tijd, des ſelver Biſſchoppen ſullen weſen, maken, en aſſigneren wy tot Suffraganen der gener, die in der tijd te Camerijk, Mechelen, en Utrecht, Aarts-biſſchoppen ſullen ſijn; welke Suffraganen hare Aarts-biſſchoppen, als de Ledematen het Hooft, volgens het recht der Metropolitiſche Kerken, onderworpen ſullen ſijn, en de Clergie en het Volk der Landen van Camerijk, Mechelen en Utrecht, ſtellen wy tot Provincialen, elk van ſijne Kerke, welker aller ſaaken aan elke ſijnen Aarts-biſſchop, volgens de H. Canons aangebracht ſullen worden. En wat aangaat de Aarts-biſſchoppelijke Metropolitiſche en Provinciale Wetten, onderwerpen wy de Steden, Dioceſen, Clergien, Volkeren, nu dikmaals genoemt, der ſelver Prelaten in der tijd weſende, gelijk wy ook willen dat deſelve Steden, Dioceſen, Clergien, en Volkeren, hare Biſſchoppen, in der tijd ſijnde, ſoo veel aangaat de ordinaris Biſſchoppelijke Juriſdictie, en macht ſullen onderworpen ſijn. Den Aarts-biſſchop van Mechelen, voegen en eygenen wy toe, de ſomma van 5000. goude Ducaten, en een yder Biſſchop 3000. goude Ducaten, onſer Munte, jaarlijxſe inkomſte voor hare dote, door den ſelven raad en deſelve authoriteyt. Welke haar betaalt ſal werden uyt ſeekere Thienden, en Goederen, Vruchten, Profijten, en Kerkelijke inkomſten, die door den geſeyden Nonce geſpecificeert en gedeelt ſullen werden, voor nu als dan, en dan als nu, naar dat de ſpecificatie en de deelinge gedaan ſal ſijn. En ondertuſſchen tot dat de ſpecificatie en de delinge gedaan ſy, en haar effect ſortere, en niet langer geven wy den Aarts-biſſchop van Mechelen toe 3000. gelijke Ducaten, en de Biſſchoppen elk 1500. Ducaten jaarlijxſe incomſte, die haar den Koning Philippus uyt ſeekere inkomſten en vervallen, die hy uyt het genoemde Landt trekt, ſal aſſigneren, en aan den Aarts-biſſchop van Mechelen, en elken Biſſchop voornoemt, in dier tijd weſende, alle jaar ſal betalen in het geheel, en proportioneelijk, ſoo lange de voorgenoemde ſpecificatie, en partitie geen volkomen effect ſal geſorteert hebben, als ook voor dat deel, dat niet volkomen ſal geeffectueert weſen, en niet langer. Voorts reſerveren wy, en concederen voor altijd, door den ſelven voorgenoemden raad, wetenſchap, en authoriteyt, dat den Koning Philips, en ſijne nakomelingen, die in het Wereltlijke Heeren der ſelver Landen ſullen ſijn, recht ſullen hebben, ons en den Roomſchen Paus, in der tijd ſijnde, te nomineeren bequame Perſoonen, die naar de gewoonte der vermaarde Univerſiteyten, naar voorgaande neerſtig Examen, Magiſtri in de Godheyt, of in de Rechten, Doctoren, of Licentia-

Digitized by Google

tiaten gepromoveert ſijn, om van ons en den ſelven Paus, naar ſulke nominatie, tot Aarts-biſſchoppen en Biſſchoppen der Kerken van Mechelen, Antwerpen, Utrecht, Atrecht, Doornik, Haarlem, Deventer, Leeuwaarden, Groningen, Middelburg, 's Hertogenboſch, Ruermonden, St. Omers, Yperen, Gent, en Brugge voornoemt, geſtelt te worden, ſoo wel deſe eerſte reyſe, als ſoo menichmaal het ſal gebeuren, dat ſy ledich ſijn, en maaken nul en van geender waarden, in dien tegen deſen van ymant door eenigerhande authoriteyt, wetende of onwetende, jets geattenteert wort, niet tegenſtaande eenigerhande Apoſtolijke Conſtitutien en Ordonnantien, en der voorgenoemde of eenige andre Kerken, of Clooſters, en Ordens Statuyten en gewoonten, Privilegien, Inſulten, Apoſtolijke Brieven, al is't dat ſy beveſticht ſijn met Eede, Apoſtolijke confirmatie, of eenige andre vaſtigheyt, niet jegenſtaande ook eenige Kerken, Kloosters, Ordens, Aarts-biſſchoppen, Biſſchoppen, Capittelen, en andre voorgenoemde, of eenige andre, in wat teneur, form, en met hoedanige derogatoriarum derogatoris, krachtige en ongewoonlijke annullerende clauſulen ſy mogen weſen, en alle andre decreten, ook door eygen ingeven, en uyt ſeekere wetenſchap en conſiſtorialiter gegunt, en wederom beveſticht, en vernieuwd; alle welke wy door deſen voor deſe reyſe ſpecialijk en expres derogueren, ſullende anders blyven in haar kracht, en al hoewel tot genoegſame derogatie deſſelve, van deſelve en haren gehelen inhout, ſpeciaal en byſonder gewach gemaakt moeſt werden, of eenige andre byſondre forme moeſt gebruykt worden, houden wy deſelve als in deſen jegenwoordigen volkomen en ſpeciaal uytgedrukt, als of ſy van woorde tot woorde hier ingevoecht waren, ſo dat ſy tegens het voorgaande gants niet ſterven mogen noch moeten, inſgelijx ook alle andre, ſo ſy het geen menſche geoorloft, dit onſe ſchrift van loſſinge, afſcheydinge, deylinge, vryinge, oprechtinge, inſtellinge, toelatinge, aſſignatie, attributie, ſtatuyten, onderwerpinge, toeeygeninge des decreets, van approbatie, reſervatie, en derogatie te breeken, ofte daar tegen te doen, en indien ymant derft daar tegen doen, die wete dat hy op hem hale den Toorn van God Almachtich, en ſijne Heylige Apoſtelen Pieter en Paulus; Gegeven te Romen, by St. Pieter den 18. Mey in 't Jaar der Menſchwerdinge onſes Heeren 1559. in het vierde Jaar onſes Pauſdoms.

Hier over ſijn diverſe opſpraken en morringen ondert 't volk gekomen, te weten, dat dit was een vreemde ongehoorde nieuwigheyt ſonder conſent van de Staten, Steden, en Landen voortgebracht, des men grotelijx duchte dat daar wat quaats uyt ſoude broeyen, dat de oude fondatien hier deur wierden vervreemt, de Landen van haar gewoonlijke Abdyen berooft; die Staaten in hen Vergaderinge met Biſſchoppen. (diemen van de vreemde mocht nemen) gepreſideert; de goederen der Clooſteren anderen gegunt, de groote deylingen die men in deſelve Clooſteren, tot groten onderſtant van den Armen altijd hadde onderhouden, die ſouden achter blyven, alles tegen de oude vryheden en privilegien der Landen, en boven dien dat onder deſen mantel d'Inquiſitie was verſchuylende, diemen alſoo meynde bedectelijken inne te brengen; en hoewel veele grotelijx waren arbeydende, om den volke ſulke opinien te ontgeven, nochtans heeft men ſulx noyt uyt den hoofde konnen gebrengen, noch den gemenen Man, noch de Staten en Regeerders van den Landen en Steden, te meer dat by de conſultatie van de ſeven Cardinalen te Roomen daar op gehouden, en ook in den Bullen deſen aangaande afgeſonden, klaarlijk en opentlijk bleek, dat de ſaaken daar toe waren ſtrekkende, en dat elk Biſſchop in ſijne Cathedrale Kerken ſoude negen Prebenden by den anderen voegen, daar af de Beſitters hen ſouden behulpich ſijn in 't feyt van de Inquiſitie al om over, en in ſijn Biſdom, ja die twee daar af ſouden ſelve ſijn Inquiſiteuren, welke geſchriften te voorſchijn gekomen weſende, is de voorſz. impreſſie en opinie heel vaſtelijken beveſticht en ſeeker gehouden, beſonder en te meer datmen bevonden heeft, dat by naar al de geene, die tot de Biſdommen genoemt waren, waren alle Inquiſiteuren of Theologienen van Loven, en d'andre onbequaam tot predicatien, maar meer geſchikt tot de handelingen en ſaaken van Princen, Landen en Steden, gelijk den Cardinaal van Granvelle (die genoemt was om Aarts-biſſchop te weſen tot Mechelen) de Preſident Viglius voor Gent, en den Cancelier Nigri voor Antwerpen, doch is naar bevonden geweeſt, dat deſe naar genoemde tot Biſſchoppen ſijn geſtelt, te weten:

1. In den Aarts-biſdomme van Mechelen is geſet den voornoemden Heer Anthonius Perenot, Cardinaal van Granvelle.

2. In 't Biſdom van Antwerpen was eerſt genoemt den Cancelier Nigri, maar alſoo het lang aanliep eer den Biſſchop aldaar konde werden ingeleyt, is naarmaals den Doctor Franciſcus Sonnius, die eerſt Biſſchop van 's Hertogenboſch was, aldaar tot een Biſſchop geſtelt.

3. In 't Biſdom van Remunt is H. Guilhelmus Damaſi Lindanus geſtelt.

4. In 't Biſdom van 's Hertogenboſch wert eerſt geſtelt den voornoemden Sonnius, maar naar dat hy Biſſchop van Antwerpen wert, quam Heer Laurentius Metſius, Deken van St. Goedelen tot Bruſſel, in ſijn plaatſe.

5. In 't Biſdom van Gent, Heer Cornelius Janſenius.

6. In 't Biſdom van Brugge, Heer Petrus Curtius, en naar hem Heer Remigius Drutius, die eerſt was geweeſt Biſſchop van Leeuwaarden.

7. In 't Biſdom van Yperen Heer Martinus Rithovius.

8. In 't Biſdom van Groningen, Heer Johannes Knijf, Minnebroeder.

9. In 't Biſdom van Leeuwaarden, eerſt Remigius Drutius, en naar dat hy Biſſchop was geworden tot Brugge, is in ſijn plaatſe gekomen Heer Cunneris Petri.

10. In 't Biſdom van Haarlem, Heer Nicolaas a Nova Terra.

11. In 't Biſdom van Deventer, Heer Ægidius van den Berge, Minnebroer.

12. In 't Biſdom van Middelburg, Heer Niclaas de Caſtro.

13. In 't

Digitized by Google

13. In 't Biſdom van Atrecht Franciſcus Richardot.

14. In 't Biſdom van Doornik, den Heer d'Oignies.

15. In 't Biſdom van Namen, Heer Anthonius Havetius.

16. En in 't Biſdom van St. Omer is geſtelt Heer Gerardus ab Interencourt.

216 i *Den Adel tot* 400.] In 't Jaar 1566. begon men te hooren, dat enige honderden van de voornaamſte Nederlantſe, en daar onder ook Roomsgeſinde Edelen, na het houden van verſcheide heimelijke vergaderingen, in een eedt genootſchap waren getreden, en ſich onderlinge hadden verbonden, het invoeren der Inquiſitie, onder wat dekſel dat ook onderleit wierde, te beletten; enige menen dat dit verbont, 't welk doen onder de gemeente 't Compromis wiert genaamt, eerſt tot Breda by den Heer van Allegonde, Phlips van Marnix, was ontworpen; maar Franciſcus Junius verhaalt, hoe hy ten ſelven dage, toen men de Bruyloft des Princen van Parma, trouwende met Maria van Portugaal, ſoude houden, van Antwerpen na Bruſſel wiert geroepen, daar hy in den huyſe van Cuylenburg, op de Paerdemarkt, voor een kleine vergadering ten hoogſten van 20. Edelen predikte, en 't gebed ſprak, waar op men na het bidden te rade ging; en dat'er, hy horende en ſwijgende, beſloten wiert, een verbintenis binnen en buytens Lants, tegen de Inquiſitie in te gaan. Waar af ſy tot meerder ſekerheyt ook ſchriftelijk beſcheyt gemaakt en ondertekent hebben, en daar na ook hebben doen en laten ondertekenen van alle de andere Edelen, die ſy daar toe met alle middelen induceerden, datſe mede in 't ſelve verbond traden, ſoo dat het wel by ontrent 400. perſonen ingegaan en onderteikent wiert, en was het ſelve van deſen inhout: Dat een hoop vreemdelingen, vermalende hunne ſtaatſucht en gierigheyt, met verwe van yever voor 't Roomſch geloof, en ſoekende ſich te vergulden met het bloet der Lantſaten, den Koning door geblankette redenen miſleyt hadden, om in plaats van 't verſachten der ſtrenge Placcaten, beroerende den Godsdienſt, waar toe van ſijne Majeſteyt goede hope gegeven was, met gewelt d'Inquiſitie te planten. Waar door (Goddelijke en Menſchelijke rechten omgeſtoten, alle vryheyt van woorden en werken verſtikt, en de grouwelijkſte dwingelandye, daar men oyt af hoorde, geſticht ſijnde) Overheden, Ampt-mannen, Adel en Gemeente, in onſeekerheyt van goet en bloet, en onder eeuwige ſlaverny van een deel ſnoot geſelſchap ſouden gebracht worden, tot verwarring van den Staat, onverwinnelijken afbreuk van neringe, welvaart, Vaderland, Koninglijke Majeſteyt, en ſelfs het Roomſche Geloof, dat de Edelen namen te beſchermen. Weshalven ſy, betragtende hunne plicht, tot voorſtant van de Hoogheyt huns Lants-heeren, in eetgenootſchap getreden waren, om volgens het loflelijk exempel van de Napolitanen, de Inquiſitie te wederſtaan, en haar uyt te roeyen, 't waar onder wat ſchijn ook men die, en met welke glimp verbloemt, mochte pogen uyt te voeren; en verklaarden ſy met hooge en heylige woorden, geenſins van mening te ſijn, jets aan te vangen, tegens de eere Gods, grootheyt des Konings, ofte eenige ſijner Staten, maar die met weering van alle oproer en ſcheuring, te willen verdedigen. Uyt krachte van welk eeuwich verbont, ſy gehouden wierden elkanderen hulpe te bieden, in alle ſwarigheyt, hun overkomende door Inquiſitie Placcaten, of ter oorſaake van deſen, en tot hanthaving des ſelven te volgen, 't geen by meerderheyt van ſtemmen, of de gemachtigden des eetsgenootſchaps ſou beſloten worden. Eyndelijk riepen ſy God aan om wijsheyt en beſcheydentheyt, ſulx hunne toeleg tot ſijner eere, dienſt des Konings, mitsgaders des Lands, en Saligheyt der Zielen gedyen mochte. Het t'ſamenhandelen van dus een werk, hoewel in grote ſtilte, ging ſoo niet toe, of daar lekte te mets yets uyt, van de gehouden dachvaarden, 't welk te Hove gebracht als nu en als dan, een nieuwe ſchrik en verſlagentheyt baarde. Maar als de ſaak dus verre rijp was, vervoegde ſich de Graaf van Megen, die ſich mede in perſoon ter voorſz. vergaderingen gevonden had, omtrent in Lentemaant tot Bruſſel. De Landvoogdes ontboot hem in den Raad van Staten, daar de Prins van Gavere, ook wedergekeert, op dat pas tegenwoordich was. Gekomen ſijnde hief hy aan, hoe ſijn gemoet nevens den dienſt Gods, en des Konings hem gedrongen had, alle ſaaken ter ſijden te ſtellen, en derwaars te ſpoeyen, om hare Hoogheyt en den Raad opening te doen van ſaaken, betreffende gantſch Neerland, dat in gevaar ſtont van t'eenemaal verloren te gaan, doch dat hy, hebbende deſe kundſchap uyt eenen buytenlantſchen Edelman, den dienſt ſijner Majeſteyt toegedaan, en den ſelven moeten beloven, ſijnen naam te helen, boven al verſtond ſijn eed en trouwe te houwen. 't Was dan ſulx (gelijk men wiſt, hoe 't alomme van Ketters en afgeweſen overvloeyde) dat ettelijke van den Adel, en de voornaamſte Heeren, ſoo ingeboren als uytheemſe, bedektelijk hadden te weeg gebracht, en by der hant 35000. mannen, ten deele te voet, ten deele te paart, en ſouden die ſich datelijk op de beenmaken, om met roven en plonderen (waar op veele, meer dan op 't ſtuk des Geloofs 't ooge hadden) in 't Land te vallen, ten ware men hun vergunde, in vryheyt van gewiſſe te mogen leven. Ten welken eynde ſy beſloten hadden, binnen elf of twaalf dagen, wat min of meer, omtrent 1500. mannen van wapenen uyt de hunne aan haar Hoogheyt te ſchikken. Als hy uyt had, beveſtigde de Graaf van Egmont ſijn ſeggen, met bybrengen, dat hem 't ſelve geopenbaart was door luyden, die ſich even ongaarne ſouden gemelt ſien, ja vertoonde op eene van die dagen die van den raad een afſchrift van 't verbont; De Hertoginne met een verbaaſtheyt, die haar ten ogen uyt ſach, vraagt de Heeren van den Raad, hoe nu toe, en wat middel tegens deſe ſwarigheyt. d'Eerſte die ſijn gevoelen uytte, was de Graaf van Megen, en ſeyde, dat hy om ront en ongeveynsdelijk te ſpreken, der niet dan drie ſpeurde. Namentlijk ſich in der yl te wapenen, 't welk hy niet vry waande te ſtaan, ſonder laſt des Konings, die te lankſaam by komen ſoude, mits dat men ſich van ſijner ſijde ſoo ongereet, en van d'andre op ſijn voordeel en veirding voad; of in hunnen eyſch te bewilligen, waar aan ſich ſijne Majeſteyt

in

in geenderley wijſe genoegen ſoude, of den ſteen der Inquiſitie en Placcaten, daar ſy meeſt over vielen, uyt de wege te leggen, boven genade en vergiffenis, van 't geen in deſen miſdreven ware; maar datmen alle Lantvoogden, nevens eenige andre Ridders, eer de Edelen aan quamen, diende te rade te dagen, om op een ſaak ſoo verwart, hunne inſichte te verſtaan, en ondertuſſchen ſijne Majeſteyt kundig te maken, wat'er gaande was, ſonder nochtans van hare herwaars reyſe te vermanen, die niet dan te ſpade, en vruchteloos vallen kon. Egmont volgende weder den Graaf van Megen, voegde daar by, dat hy goede hoope hadde, de Edelen ſouden niet ſterker dan vier à vijf-hondert uytkomen, ongewapent, en met ingetogener eyſch, dan 't gerucht hun nadroeg: nevens vele andre redenen, daar op ſlaande. Sommige van den Raad benieude het boven maten, dat ſoo een menichte van Krijgs-volk beſtelt en voor handen ſou ſijn, eer de Koopluyden op de Grenſen leggende, of anderen, daar jets af vernamen. Ook wierd'er geſeyt, ſoo de Lantvoogden en Ridders van het Gulde Vlies, ſlegs lieten blijken, dat ſy, alle hier in op elkander ſluytende, met onbeſwijkelijke dapperheyt van moede, voor hadden, noch nieuwigheyt, noch verandering in 't ſtuk van den Godsdienſt te gedogen, ſy ſouden al den geenen die ſich roerden, ver genoeg te kloek vallen, en nodeloos den boſen jets te wille te weten, of met hun (even of men van gelijke ſoorte ware) op verdrach te handelen. Dat het ook wel een droom, of'er mede geſpot ſcheen, uyt te ſlaan van vergiffenis, ſonder feekerheyt of'er miſdaan ware, en door wie. Wyders gaſmen in 't heymelijk de Hartoginne te bedenken, dat al de Lantvoogden, en voornaamſte Heeren vergaderende, ligtelijk af te ſien ſoude ſijn, werwaarts den meeſtendeel der ſelver 't hooft henen hing. Dit bekende ſy wel te begrypen, maar echter niet te kunnen ledich ſtaan van den raad der twee Graven te volgen. Waar op den 20. van Lentemaant, bevolen wiert aan den Koning te ſchryven, hoe 't hier ſtont, ook de Ridders en Lantvoogden te Hove te roepen. Voorts gingen wel tot drie à vier brieven af aan Orange en Hoorn, om hen te vrede te ſtellen, te rade en ter gemelter vergaderingen te nodigen. Met een namen ſommige Heeren de moeyte aan, van de Placcaten aandachtelijk te doorgronden, en verklaren thans, dat ſy die onverdraaglijk en buyten alle reden vonden, en ſich ongeſint, om hunne wapenen ten dienſte van deſelve, of der Inquiſitie te gebruyken. Ja dat hun lijf en goet leuterde, als 't den Kardenaal van Granvelle, ſoo qualijk tegens hun gemoet, ſlegs luſte daar op, onder gunſte van dien ſchijn, eenen aanſlag te maaken; dat men ook met de minſte quetſing, door algemene vergiffenis, den Prins van Orange, beducht voor eenige ongenade des Konings, van quaat vermoeden en vreeſe vryen ſou: dienende voor al ſijn Majeſteyt met hare vaſſalen verſoent. De Lantvoogdes met dit onweer in 't hooft, en niet ſonder reden, twijffelende op wat moer alles leggen, of hoe verre ſig deſe bewegenis doen voelen mochte, waarſchoude de gemachtigden van Antwerpen, mondeling, en by brieven alle andere Steden, dat ſy in ſulk een ſorglijkheyt goede wacht te houden hadden, om ſich voor overrompeling te hoeden, ſoo door Uytheemſchen als Lantſaten, daar op toegeleyt ſcheen. Middelerwijl voegden ſich tot Bruſſel de beſchreven Ridders en Landvoogden, makende ſelfs den Prins van Orange en Graaf van Hoorn ſich hier toe niet t'ſoek. In tegenwoordigheyt van deſe twee, ſampt den Prince van Gavere, Hertoge van Aarſchot, Markgrave van Bergen, de Graven van Megen, Arenberg, Hoogſtraten en Linge, de Heeren van Barlemont, Montigny en Haurecourt, alle Ridders van den Gulden Vlieſe, den Opperraatſman van Bruſſel, en Luyden van den heymelijken Rade, wert de ſaak voorgedragen, en yder aangemaant, om ront en vrymoediglijk by te brengen, wat hun, ſoo tot redding der gereſene ſwarigheden, als nopende 't ſtuk der Inquiſitie en Placcaaten, ter eere Gods, ten dienſte der Koninglijke Majeſteyt, en tot welvaren des Lants, heylſaam docht. In 't overwegen der ſtoffe dan wert betracht, dat de Inquiſitie tweederley was, de gewoonlijke van den Biſſchop, en d'ongewoonlijke uyt name van den Paus. Welke laatſte, na dien de Landen van Biſſchoppen, die dit beroep naar gewoonte waar namen, verſien waren, nu wel afgeſchaft of immers geſchorſt mocht worden, en al ſcheen het geen oorbaar voor den dienſt Gods, des Konings of des Lands, de Placcaten in 't geheel te herroepen, 's Keyſers verreſienigheyt nochtans had den tijd, lopende in 't Jaar 1550. ſoo veel toegegeven, datſe op voorbede der Koninginne van Hongarye, Landvoogdeſſe, toen ten deele gematicht waren. Dat ook om ſich naar de jegenwoordige gelegendheyt te ſchikken, miſſchien niet ongeraden was, de geſtalte der ſelver te veranderen, en de hant jetwes te lichten. De Prins van Orange liet yder 't ſijne ſeggen, en ſich eyndelijk aldus hooren; Ach of ons de eere van geloofwaardigheyt in 't begin gebeurt ware, ſoo hadde men 't achterſte niet eerſt gedaan, noch de dwaalgeeſten door d'uytterſte dreygementen vertwijffelt gemaakt. Wie ſoud eenen Arts niet voor raſende ſchelden, die, ſonder de geneſing, door ſachte en ſuyver ſalve te verſoeken, terſtont aan 't aſſetten, en 't uytroeyen wil, en met ſnyden en branden in de weer is? Maar die als noch toeſage. Beſcheydelijk heeft men t'hans d'Inquiſitie in tween verdeelt, namentlijk die van den Paus tegens Luther op de baan gebracht is, en d'oulinx gepleegde der Biſſchoppen. Deſe is door de gewoonte draaglijk geworden, ook kan men 't er nu mede doen, gemerkt het Land jegenwoordiglijk 't over van Biſſchoppen verſien is, die niet ſluymerende als eertijds, 't oog op den Godsdienſt hebben, gelijk hun eygentlijk, en ſelfs uyt kracht van hunne name toeſtaat; d'andre is den ſteen des aanſtoots, en gevoeglijk uyt den wech te leggen. Want d'Inquiſiteurs hebben geen laſt van den Paus in der tijd, en ſelfs dat verſtant, dat d'oude met de doot van den overleden uyt is. Aangaande de Placcaten, men hoore niet my maar d'eervarentheyt. Wat ſeyt'er die toe? 't vervolg maakt het overgeloof gaande. De wreetheyt der ſtraffe is een bekoring tot ſondigen; wy hebben in de ſchool der laatſte jaren geleert, hoe menich dat'er wendich van de Kerke geworden is, door

't enkel

't enkel aanſchouwen van de ſtantvaſtigheyt der geenen die 't vonnis der doot, als een nodinge ter feeſt, ontfingen, en met blijtſchap in den brant traden. Want lijf en leven van natuyre ſoo waard aan d'alderyſſelijxſte pijnen ten beſten te geven, ſonder wel wiſſe reden waarom, dunkt hun buyten alle ſchijn van mogelijkheyt te weſen. En met dus bits en bitter een artſenytuyg, heeft men in Vrankrijk, in Engelant, hier eyndelijk ook, 't vuyr in de wonden gemeeſtert, en niet dan den hoop der afvalligen vermenigvuldicht. Wel mochten derhalven d'oude Chriſtenen ſeggen, dat het bloet der Martelaren 't ſaat der Kerke was. Keyſer Juliaan verſtont dit ſtuk, ging ſachter tegens den geenen die hy daar voor hielt, en quamper verder mee. Sarren, benauwen, aanvechten, had den yver doen wakkeren; de vryheyt, ſorgeloosheyt, en ledigheyt bragten die in ſlaap. Dwang heeft niet aan 't gemoet, des werden die machtige Koningen gewaar, dien, 't ſy hoe ſy 't pijnden, miſte de ſtijfſinnigheyt der Joden te verſetten. Het Griexſe Keyſerrijk heeft dapper van de Ketteryen; nauwelijx een Ketter nochtans jets boven ballingſchap geleden. Arrius onder Conſtantinus, Ætius onder Conſtantius, Neſtorius onder Theodoſius, zyn daar mede vry geweeſt. Bloedig, ſeeker, om eenen ſtrik te maaken, waren de Placcaten des laatſten; maar noyt ſijn ſwaart in dit ſtuk. d'Arrianen daar en tuſſchen ſchijnen nu uyt de Werelt, dien ſy doen haaſt te kleyn viel. By mangel van wederſtoot, hebben ſy ſich aan 't eynt gelopen. Dit is de aardt der Ketterye, ruſtſe ſoo roeſtſe, hy wet haar die haar wrijſt. 't Nieuw moeter af, en daar mee is 's haar ſmaak quijt, niet veyligers, dan de voetſtappen van ſoo treffelijke Vorſten te volgen. Boven Keyſer Karel hoger gedachtenis, en 't ſmydigen der Placcaten, in den Jare 50. hebben wy noch onlangs de Magiſtraat van onſen jegenwoordigen Koning, tot het ſelfſte ſien neygen, maar ſijn goedertierentheyt is door den Raad der Biſſchoppen geſchorſt, die mogen 't ſchikken te verantwoorden. In my kan 't niet komen, dat ſoo machtige miſverſtanden, op een bot ſouden 't ontwortelen ſijn. Ook beelde ſich niemant in, het immermeer heel ſuyver te hebben. Want datter altijds Ketteryen broeden ſullen, is van den Apoſtel voorſeyt. Dan al bleeken de Placcaten noch ſoo rechtmatig, 't getal der beſoedelden is te groot. Ik ſieder niet deur, maar het veel eer geſchapen, dat hun de wanhoop tot eenige dulheyt dryven ſal; dus ſmeulde het in Vrankrijk, eer de vlam des Oorlogs op ging, en ſeyt men reets, dat de bontgenoten met die van daar verſtant houden. Dies moet men hen eenichſtnts te vreede, of 's Landts vreede in gevaar ſtellen. Deſe raad dunkt my de heylſaamſte; God ſegene den genen, die uw Hoogheyt daar voor houden ſal.

Egter heeft men dag aan dag gemart ſonder beſluyt te nemen, en quamen middelerwijle de tijdingen uyt alle hoeken over wayen, hoe verſcheyden plaatſen, ſo binnens Lants, en Antwerpen met name, als op de Hoogduytſe Grenſen in roere waren. Ook vervoegden ſich de bontplichtige Edelmannen, d'een achter den anderen tot Bruſſel. De Hertoginne hier over krygende nieuwe anxt op den hals, leyde in beraat of men 't hun niet te beletten had, maar de Heeren verklaarden eenſtemmiglijk dat ſy alle luyden van Adel, en hun door bloet, maagſchap, of dienſt verknocht waren: en hoe kon men vaſſallen ſijner Majeſteyt het inleveren van een ſmeekſchrift, of de poorten weygeren, wacht ſtellen, ja, en niemant met wapenen in laten. Den 3. van Graſmaant dan deed daar ſijne intrede Heer Hendrik van Brederode, perſonagie van hogen aanſien en dapperheyt, als eerſte Edeling, en geſproten in mannelijke lijn, uyt de Graafelijke ſtam van Hollant, die men eertijds ten toppe des Roomſchen Rijks heeft verheven geſien, van vrouwelijke zyde uyt den bloede (ſoo ſommige meynen) der Keyſeren van Conſtantinopelen, en was w[illegible] met 200. paarden verſelſchapt. Ten ſelven dage verſcheen ook Graaf Lodewijk van Naſſou, Broeder des Princen van Orange, ſampt een groot getal Heeren en Edelmannen, meeſt al Nederlanders; ook ettelijke Hoogduytſchen, en dienaren van den huyſe des Konings, der Hertoginne, der Princen van Orange en Gavere. Den 4. dag der Maant ging door met toeruſten, en met inwachten des Graven van den Berge (die Oranjens ſchoon-broeder was) en des Graven van Cuylenburg. Maar op den 5. der ſelver Maant, hoewel die twee Graven noch agterbleven, werden naar verſoek van gehoor de bontgenoten beſcheyden, op de uyre van den middach, om 't gewag en den toeloop van het volk te ſchuwen; ter betekende ſtonde dan, quamen ſy getreden uyt het huys van Kuylenburg, en togen met een lange ry, omtrent drie-hondert in getale, gaande Graaf Lodewijk en Brederode, als hoofden in 't laatſte gelit; met een voegelijke deftigheyt te Hove gekomen voor de Lantvoogdes, die hen in ſtatelijk geſelſchap verwachte, deed ſich den Heer van Brederode met eerbiedenis voorwaars, ſich rigtende aan hare Hoogheyt met deſe woorden:

Mevrouwe, de Edelen hier tegenwoordich, ook anderen van deſelve ſoorte, en tamelijk getal, die om goede inſichten, laten hier te verſchijnen, gedreven door yver tot 's Konings dienſt, en de welſtant ſijner Erf-nederlanden, hebben raatſaam gevonden in alle ootmoet, dit ſmeekſchrift te vertonen aan uwe Hoogheyt, dewelke gelieve gedient te ſijn, met daat op te beramen 't geen ſy behoorlijk ſal achten. Wel worden wy, Mevrouwe, bericht, datmen uwe Hoogheyt en eenige Heeren van den Rade, heeft aangebracht, hoe wy, menende door dit begin den weg te argernis, oproer ja afval te openen, met vreemde Vorſten, met Duytſche, met Franſche Krijgs-hoofden ſouden verſtant houden, en door toedoen van eenige der onſen, reeds in verbont getreden weſen. 't Welk als noyt by ons gedacht, door dit papier genoegſaam van valsheyt ende leugentaal overtuyght kan worden. Doch bidden wy niet te min ernſtlijk, voor een ſonderlinge gunſt en weldaat te mogen verwerven, de naamkunde van bedragers, en bedragenen, op dat uwe Hoogheyt door 't ſtraffen der gener die men in 't ongelijk vint, alle onheyl verhoede, gelijk wy ons genoegſaam verſeekert houden, ſy ſal dus eerlijk een geſelſchap, niet te naar laten geſproken ſijn, ſonder te bewijſen dat het haar wee doet.

De Lantvoogdes gevende hun tot afſcheyt, dat

Digitized by Google

met de Heeren der vergaderinge daar op letten, en in 't kort antwoorden wilde, aanvaarde 't geschrift, luydende op desen sin. De Nederlanders Mevrouwe, hebben alle eeuwen, en gantsch Christendom deur, met de doorlugtigen naam van getrouheyt, tot hunne Lants-heere geblonken: sonderling die van Adel, die als noch soo seer als oyt, geneygt sijn de voetstappen hunner Voorouderen ernstlijk te vorderen; maar onder alle dienſten moet voor de getrouste gerekent worden de jegenwoordige, als ter hoogste trappe van loflijkheyt stijgende, mits den over haggelijken stant deses tijds, en selfs 't gevaar van den ondank, waar over wy, sonder dat dese vrymoedigheyt onsen ootmoet jets verachtere, wel hebben konnen goetvinden, uwe Hoogheyt te vertogen, hoe d'Inquisitie en Placcaten, gemaakt met goeden oogmerke op 't stuk des Geloofs, en misschien den Staat eertijds dienstig, maar nu verandert van aart en werking, door 't omkeeren der tijden, voortaan niet geschapen sijn, dan afkeer, onrust, oproer met allerley jammer, en 's Lants ondergang te baaren. Want by de laatste jaren, waar in men sonder d'uytterste scherpheyt te gebruyken, soo veel ongemax bejegent heeft, is goet af te meten, wat'er af worden wil, indien men volgende het jongste bevel sijner Majesteyt, niet alleen de strengheyt der Placcaten, maar selfs d'Inquisitie te werke stelt; en hoewel d'ontstelteniſſen, die 't genaaken onser ellende betekenen, van heden noch gister begost sijn, soo hebben wy't al een wijle laten henen gaan, op toeverlaat dat de mogenste Heeren, en Staten der gewesten in den wint souden sien, en uwe Hoogheyt het opstekent, en nu over 't hooft hangende onweder aanwijsen; Te leur gestelt van dese hope, vinden wy ons dien last opgeleyt, door bevel van de opperste wet, het heyl der gemeente; boven dien verbiet ons in't bysonder de noot, die alles rechtvaardicht, hier een langer swijger toe te doen, en neemt in desen de wijte van ons over. Want hoewel aan 't grauw, soo 't eens op de been raakt, luttel houwen is, genomen nochtans, dat men 't daar naar stilde, wie sal ons boeten de onverwinnelijke schade van brant en verwoesting, daar onse huysen en hooven mede gedreygt worden, die, als ten platten Lande gelegen, den eersten aanstoot sullen lijden; wie siet ook niet dat d'Inquisitie en Placcaten, soose stat grypen, onse, en aller Lantsaten, goet, bloet, en eere, in de handen en genade van den eersten benijder stellen, ten sy het den Amptman luste, uyt gunst of mededogen, het oog te luyken? derhalven is ons onderdanig versoek, uwe Hoogheyt gelieve op 't spoedigste, eenigen geschikten persoon af te vaardigen, om onse ootmoedige bede aan sijne Majesteyt voor te dragen, ten eynde een yder uyt dese benautheyt verlost werde, gelijk d'uytterste nóot niet alleen, maar selfs het recht en de reden vorderen; niet dat wy den Koning willen wet stellen, welke misduyding den quaatwilligen sal gereet leggen. Verre van ons is sulk een vermetelheyt; maar sijn Majesteyt sy gedient met te sien op dit stuk, by veyliger, bequamer, en tijdiger middel, door andre keuren te ramen, ten overstaan en ter bewilliging eener algemeyne vergadering van Staten. Uwe Hoogheyt ook late ons van haar soo veel verwerven, dat ondertusschen het uytvoeren der Inquisitie en Placcaten, met de bysterheden daar uyt te beduchten gestaakt blijve. In allen gevalle getuygt ons onse gewisse, en wy voor God en de Werelt, dat onse trouwe sich met dese waarschouwing ten vollen gequeten heeft, sulx wy verstaan, onschuldich te sullen sijn aan alle versuym, waar door eenige onraat, muyterye of bloetstorting ('t welk deselve God verhoede) mogte komen aangerigtte worden.

De Lantvoogdes, lang geraatslaagt, en haar antwoort rijp hebbende, ontboot des anderendaags de Edelen, die *in gelijke* ordre als vooren, hunnen wech naar 't Hof namen, gaande nu nevens Graaf Lodewijk van Nassouw, en den Heer van Brederode, de Graven van den Berg en Kuylenburg, by dewelke sedert aangekomen, de handeling tot daar toe gedreven, wettelijk en van waarde gekent was; hun binnen gestaan, wert toegereykt het smeekschrift, belent met by teekening van desen verstande; Dat hare Hoogheyt wel gesint was, een besending aan den Koning te doen, vertrouwende dat sijne Majesteyt trachten sou op alles voeglijk ordre te stellen; met name op 't versachten der Placcaten, ten welken eynde men in den Raad, al voor hunne komste gearbeyt had, om een schets van machtiging t'ontwerpen. Maar middelertijd Inquisitie en Placcaten te doen stil staan, was, gelijk sy selfs wel bevroeden konden, boven hare macht, gelijk ook ongerijmt, het Land soo lang sonder regel op 't stuk van den Godsdienst te laten. Doch soude sy wel soo veel doen, als de Inquisiteuren en Amptmannen van Rechte aan te schryven, dat sy, om hen buyten reden van klachten te houden, sich in 't plegen van hun gesag de meeste bescheydentheyt lieten bevolen sijn, en beloofde hare Hoogheyt sich selve, van de Edelen *een goede wil*, om 't oprecht Rooms Geloof, *in* sijn oude wesen te bewaren, mitsgaders sich te dragen in sulke sedigheyt, als luyden van hunnen doene betaamde. Sijnde dit bescheyt getoeft van den Adel, wert echter raatsaam gevonden, noch eens aan te staan, en op den 8. der Maant een geschrift overgegeven, komende hier op uyt; Dat sy hare Hoogheyt voor soo onvertogen een ofveerdigen groten dank wisten; maar van hun, die niet voor ogen hadden, dan de rust des Lands, ware wel gewenst geweest, eenige klaarder troost, om die te verseekeren, doch nadien haar vermogen soo wijt niet strekte, 't welk sy met droefheyt verstonden, en wel anders wenschten, souden sy, sich verlatende 't haarder belofte, soo van de Wettelijke Overheyt, als van de Inquisiteurs, een goedertierener wijse van toegaan, verwachten; en hoopten, gemerkt de deugdelijkheyt hunner meninge, dewelke was te buygen, onder 't geen by sijn Majesteyt, met bewilliging der Staten, sou gekeurt worden, haarder Hoogheyt niet de minste oorsaak van ongenoegte te geven; *billik* achtende dat den genen, die sich aan oproer of yets, dat naar gelijke boosheyt smaakte, quamen te verlopen, naar eysch van 't stuk, de verdienste der straffe droegen. Wilden ook anderwerf verklaart hebben, soo men hun vertoog in den wint sloeg, en daar op eenige stoornis der gemeene stil-

te

te volgde, dat sy hunnen plicht ten uytterſten toe voldaan hadden; eyndelijk baden sy op 't nederigſte, dat haar geliefde alles in achting, en ten beſten, hun af te nemen, na dién 't herquam uyt overgeventheyt ten dienſte des Konings en haarder Hoogheyt, voor de voeten der welke sy op haar gebod bereyt waren te ſterven. Voorts alſoo hun ter ooren gekomen was, dat eenige laſtergeeſten het ſmeekſchrift gedrukt, en voor hadden onder 't volk te ſayen, baden sy dat 's Konings Boekdrukker het ſelve van woort tot woort mochte printen; op dat uyt wanſtellinge van den een of den anderen ſin, hunne getrouheyt, met geen ſchijn van muytzugt of wederſporigheyt beſmeurt wierde. De Landvoogdes hebbende hen uyt de kamer doen vertrekken, en naar dat het inſicht van den Raad over de ſaake gegaan was, weder in roepen, ſeyde hun: Sy maakte ſich ſterk, Inquiſiteurs en Overheden daar toe te houden, dat noch onheyl, noch argernis gebeuren ſoude, ſoo die ſlegs niet ontſtonden van hunne kant, 't welk sy hadden te verhoeden, ſoo onder de gemeente, als onder hen, die sy bad geen meerder aantal van bontgenoten onder den duym te bevorderen. De Edelen hier mede uyt het Hof gekeert viel ſedert noch in, eenen uyt hun aan hare Hoogheyt te ſchikken, met bede, haar ſoude doch believen te verklaren, dat het geen sy gedaan hadden, was ten dienſte Gods en des Konings. Deſen laſt kreeg d'Heer d'Eſquierdes, en tot antwoort, dat sy ſich 't oordeel over hun bedrijf niet aan nam, maar de tijd en hunne werken hadden 't ſelve te ſtryken. De Edelen dan, niet ſiende de ſaak wyder te brengen, en maar matelijk te vreden, beſloten te verreyſen, doch ſommige van den Raad, doende de Hertoginne begrijpen, dat het beduchtelijk ware, hen onvergenoegt te laten gaan, ſloegen voor van hun eenige vaſte hoope nopende 't intomen der Inquiſiteuren en Amptmannen in te prenten. Waar over ſeekere Heeren, 't sy by laſt of toelaten haarder Hoogheyt, hen ten dien eynde gingen vinden; ook quam den Graaf van Hoogſtraten met Bertri haren Geheymſchryver, hun voorleſen de brieven op dit punt ontworpen, inhoudende; Dat men met alle gevoeglijkheyt en voorſicht te werk te gaan hadde, ten ware datter eenige openbare ergernis of dadelijkheyt gepleegt wiert, in welken gevalle nochtans by kennis van den Hove te voorſien ſtont. Hier by lieten 't de bontgenoten, en ſtelden ſig tot ſcheyden, doch raamden en teekenden sy alvoorens ſeekere ordre, waar by gekoren wierden vier hoofden, tot het voornaamſte beleyt, dien yder gehoorſaamheyt ſoude ſchuldich ſijn, mitsgaders drie of vier perſonen in elk geweſt, om verſtant met hun te houden en toe te ſien, dat nergens eenige beroerte opgank name, noch de beloften der Hertoginne verachtert wierden. Wyders verbonden sy ſich, niet nieuws in den Godsdienſt of Regeringe aan te heffen, maar het beſluyt, dat by den Koning en d'algemeene Staten ſou genomen werden, geduldelijk af te wachten. Doch eerſe vertrokken, wiert hun de naam van *Geux* aangehangen, welk Frans woort geſwiert ſchijnende naar het Nederlandſe Guyts, ſoo veel als Fielen, Lantloopers of Bedelaars ſeggen wil; ende houtmen dat den Grave van Barlemont hun eerſt met die benaming beſchreef, als hy hen te Hove ſag komen, en om de ſlaumoedige Lantvoogdes te verkwikken, ſeide, *Mevrouw, wat moogt gy voor die Geuſen vreſen?* of gelijk andere verhalen, *Sie daar een hoop fraye Geuſen.* Wat'er van zy deſe naam wiert zedert van de bontgenoten niet verworpen, maar ſtrekte ten dien tijde den genen, die de vryheyt des Vaderlants en des Geloofs de hant ſochten te bieden, tot een gemeen kenteken; men groeten malkander op plaatſen en tijden van blijtſchap, met het roepen van *Vive les Geux*, dat is *lang Leven de Geuſen.* Men hing medalien eerſt van was, of hout, daar na van goud of ſilver om den hals, daar ter eene zijde 's Konings trouwe, ter andere een Bedelaars Beurſe, gevat van twee t'ſamen-gevoegde rechter-handen, opſtont met deſe woorden in den rant: *Fidels au Roy juſques a la beſace.* Dat is: *Den Koning getrouw tot den Bedelſak toe.* Op eenige Penningen te dier tijd geſlagen, ſtont op d'ene zijde des Konings Beeld, en op d'andere twee Edelluyden (met den Bedelſak op zijde, de hoeden opgeſet als Landlopers) die elkander in de hant ſlaan, gelijk als offe hun verbond maakten, of hunne trouw beveſtichden aan den Koning; ſommige hegten op de zijde der borſt, of aan den hoet een houten Bedelnapjen aan ſilvere banden, en *Vive le Geux* daar op geſneden, en kleden ſich, op dat het een na 't ander ware, in aſgrauw laken. Ook wert verteld, hoemen op ſekere maaltijd by den Heer van Brederode tot Bruſſel aangerecht, malkander uyt een houte nappe vol Wijns geſchonken, de geſondheyd of het welvaren des Konings en der Geuſen beſcheid dede; welke dronk met den nap en een Bedelaars taſch, die den drinker 't elkens om den hals wiert gehangen, rond ging, malkander met eenen onderlinge belovende, ten beſten des Vaderlants by hun voornemen getrouw te blijven, 't welk ook met dit Rijm onder 't eten en drinken wiert beveſtigd,

Par ce pain, par ce ſel, & par cette beſace,
Jamais ne Geux ne changeront pour choſe que l'on faſſe.

[k] *Ondertuſſchen begonnen openbaarlijk,*] De 217 vryheid van opentlijk te preken was eerſt in Weſt-Vlaanderen doorgedrongen, en ſloeg naderhand van daar voort in Braband, en verders in d'ander Landſchappen. Van de Boſſchagien gingmen in de Velden, open plaatſen, Dorpen, en Voorſteden, met groote menigte. d'Eerſte vergaderingen geſchieden ſonder wapenen, maar doenmen hun dreygde of ſteurde, gingen sy gewapent, geſtokt, en geſtaaft ter preeke; eerſt met rapier, piſtolen, en ſinkroers, daar naar ook met hellebaarden, buſſchen, en ander hals geweer. De Roomsgeſinden verhalen, dat het eerſte openbaar preeken der Gereformeerden den 14. van Somermaant 1566. in Weſt-vlaanderen wiert ingevoert; dat Jan van Wingen, door de verbonden Edelen aangeport, een ſeer grote menigte volx van Oudenaarde en Rotnaken, op den weg naar Gent, niet ver van de Poort had gebracht, vergeſelſchapt met Harman Stryker, anders Modet van Zwol, eertijds Monnik, maar nu Predikant der Gereformeerden

den tot Oudenaarde. Dees seggense was de eerste, die 't volk tot de openbare preeke had geroepen, en dat in de eerste Predicatie sich lieten vinden 7000. menschen, doch 't is niet geloofslijk, dat men 't rechte getal door de grote menichte heeft konnen weten. Cornelijs Croesen, Schout tot Gentbrugge, was soo stout, dat hy toeley om de preeke in die eerste drift te stooren. Te Paarde geseten, stiet hy tot hun in, houdende in de eene hant den blooten degen, in d'andre een hantroer. Dus socht hy den Predikant aan te tasten, doch dees wetende dat men 't op hem voor al had gemunt, verstak sich op 't eerste gerucht in 't naaste Bosch. 't Volk was by naar sonder wapenen, maar de hevigheyt wistse haast te vinden. Sy maakten een hagel-buy van steenen, die van verre, en van na by op Croesen vlogen; Hy op verscheyden plaatsen aan 't hoofst gewont, liet den moet sakken, wierp sijn wapenen wech, en sach om een goet heen komen en ontquam noch ter nauwer noot de doot. De Gereformeerden hier door gemoedicht, quamen den 23. van Hooymaant, weer in groten getale op een grote weyde, niet ver van Gent by een; hier maakten 's een Wagenbrugge, Legers wijse, op al de toegangen steldense wachten, sommige hadden spietsen, sommige bijlen, veele hadden roers. Voor aan stonden Boekverkoopers, die aan de inkomende, de verboden Boekken, voor hun gelt omdeelden. Langs de wegen waren eenige gestelt, die de luyden, hun ontmoetende, en nergens van wetende, ter preeke nodigden, en naar de vergadering wesen. Men maakte in der yl een hooge stoel van planken, op een wagen gestelt, als een stellagie daar Strijker op steeg om te predikken. Naar de Preke song al 't volk, mannen, en vrouwen eenige Psalmen. Men goot ook water in een bekken, geschept uyt den naasten stroom, en doopte seeker kint, daar gebracht. Twee dagen wiert hier gepredikt, toen brachtmen de vergadering tot Deynsen, daar naar tot Ekelo, in 't gewest van Brugge, en soo voorts door geheel West-Vlaanderen. In die selve dagen predikte Petrus Dathenus te Poperingen; Hy was daar Monnik, en naar 't verlaten van 't Kooster, eenigen tijd in den Paltz, onder de Gereformeerden geweest, maar nu, toen de saaken in keer stonden, wedergekeert, naar dat hy Davids Psalmen, naar de Fransche Digt en Sang-mate van Clement Marot, en Theodorus de Besa, in 't Nederduyts had gerijmt, en aan den dach gegeven. Dese heeft hy met een Voorreden, aan al de Nederlantsche Gemeentens en Kerken Dienaren, sugtende onder 't kruys, opgedragen, en wierden in 't kort al omme, daar de predikatien door braken, opentlijk gesongen. Dit werk, hoewel daar in, door sijn onervarentheyt in de Hebreeusche spraak ('t was uyt het Frans vertaalt) verscheyden misslagen begaan waren, en gelijk hy naderhant selfs bekende, hem te haastigh, als een ontijdige geboorte was afgedrongen, wiert evenwel te dier tijd, toen de Nederduytsche Rijm-konst noch t'eenemaal onbeschaaft was, by veelen hoog gepresen, en maakte hem geen kleene gunst. Voorts versien met grote welsprekentheyt, door lange oeffening verkregen, trok hy veel meer aanhang achter sich, als andre Leeraars, en kreeg, verhaalt men, in 't kort wel 15000. menschen, tot het gehoor sijner predicatien. Maar dese seggen de Rooms-gesinden, waren onsediger dan die van Oudenaarde. Tot Armentiers laten twee Doops-gesinden gevangen, die men bewaarde om ter gelegener tijd te doden. Maar d'aanhangers van Dathenus, deden aan de Magistraat weten, datmen de gevangenen had 't ontslaan, of sy selfs soudense, indien men uytstel nam, met gewelt verlossen. Soo geseyt, soo gedaan. Niemant dorstse in hunne aankomst stuyten; door de stoutheyt der menigte wies de schrik. De deuren der Kerkers wierden gebroken, en de gevangens daar uyt geleyt. Op den 24. van Somermaant, wiert in 't Walsch gepredikt, niet verre van Antwerpen, in seeker Heerster Bosch des Heeren van Berchem; en 't selve bewaakt tot vier plaatsen, van gewapende mannen, eenige te voet, eenige te paart; daar mits het St. Jans, en een ledige dach was, vele nieusgierigen toevloeyden, sulx men 't getal wel begrote op 4000. à 5000. menschen. En als'er gerucht onder quam, dat de schutters in de wapenen waren, en derwaars quamen, wiert daar op geseyt, sy mochten komen, men sou hen verwachten. Die lust heeft het verder vervolg en doorbreken van dese openbare Predikatien alomme door 't gantse Land, met alle de circumstantien en 't verdere gevolg te weten, lese de Historie van G. Brand, in het eerste Deel, het 5de Boek, alwaar een pertinent verhaal van alles, dat sich daar omtrent heeft toegedragen, gedaan wert.

1 *Algemene Beeldstorminge*,] Dese algemene 218
Kerkplondering, die 't onweer der Beeldestorming, dewelke eertijds Griekenland overviel, niet ongelijk was, nam sijn aanvang den 14 Augusti des Jaars 1566. in West-Vlaanderen, tusschen de Ley en de Zee; Eenige weinige van 't geringste grauw, daar sich ettelijke rovers, dieven en hoeren onder vermengt hadden, wierden, men weet niet door wien, gaande gemaakt. Hunne wapenen waren stokken, bylen, hamers, leren, touwen, en ander werktuyg, dat bekwamer was om te breken, als om te vechten, en ettelijke weinige waren met roeren en degens voorsien; en ontstont dese rasernye eerst omtrent Yperen, en wiert terstont door geheel Nederland soo verbreid, dat'er niet een Provincie was, die het gevoelen daar van niet gehad heeft; en by na niet eene Stad, osse heeft yets van dese beeldstormerye geleden. Watmen van Capellen, Kerken en Kloosters gesloten vont wiert opgebroken, alle Beelden, Schilderyen, Sacraments-huysen, Autaren, en andere gewijde Cieraden om verworpen, verscheurt, en vernielt, ja eenige ontsagen sich niet, aan de boekeryen, grafschriften, graven, en dode lichamen de handen te schenden. Schielijk als een blixem kwam dit kwaad, en vloog voort, sulx dat'er in drie dagen meer als 400. Kerken geplondert wierden; in eenige plaatsen waren de Wethouders, op dat het volk van de moetwilligheyt geen gewoonte maakte, voor hun reet met de beelden selfs te doen weg nemen, daar Viglius, toen sy daar op roemden, als osse sig wel gekweten hadden, dit antwoort op paste, datse met verstant geholt hadden.

Burgundius schrijft, dat d'eerste Beeltstormers uyt

Digitized by Google

uyt de Palen van St, Omer quamen, en dat d'Abdye van Wulvergem, niet ver van Kortrijk, daar Nonnen waren opgeſloten, eerſt wiert aangeranſt en geplondert. Voorts datſe daar naar, naar 't geweſt van Kaſſel trokken, en in 't Klooſter te Belle, en elders, gelijk gewelt bedreven. Strada verhaalt, dat d'eerſte Kerk-plondering omtrent St. Omer geſchiede, en dat de Plonderaars, doenſe hier geen tegenſtant vonden, te ſtouter wierden, en roepende, naar Yperen, naar Yperen, derwaars vlogen. Onderweeg wies hun getal, gelijk een ſneeubal van een hoogen berg affrollende, en door de ſneeuw wentelende, geduyriglijk meer ſneeus aanneemt, en groter wort; dus gingt ook met dit volk, hoe ſy verder kwamen, hoe ſy meer naſleeps kregen, en ſterker wierden. Buyten Ypeten eenige Kerken opgelopen hebbende, wierden ſy op Marias Hemelvaartsdach, van de Borgers in de Stad gelaten. Daar ſtakmen geduyrende het Beelt-ſtormen, des Biſſchops Marten van Rijthovens Boekkamer aan brant. 's Anderen daags ſloeg'er een andre hoop van ſulke luyden, 't ſy met opſet, of gaande geworden, door den voorgang der anderen, op den weg; deſe plonderden de Kerken van verſcheyde Stedekens op de Ley, als Meenen, Komene, Wervik, en andre omtrent Kortrijk; over den ſtroom geraakt, vielen ſy in de Kaſſelerye van Rijſſel, en overweldigden 't Klooſter Markette. Van daar toog een deel van dit geſelſchap naar Dovay, en een ander deel naar Seklijn; Maar die van Seklijn, en andre Dorpen, ſich by een voegende, en 't reetſte geweer datter voor de hant was aangrijpende, trokken de Kerkſchenders tegens, verſloegen'er vele, en verſtrooyden de reſt. Die van Antwerpen duchtende (vermits het vertrek des Princen van Orange, die den 19. van Ooſt-maant des morgens op 't aanſchrijven der Gouvernante naar Bruſſel was getrokken) dat de ſtorm tegens de Beelden, daar ook op 't Land ſou wayen, te meer om dat het Kermis, en de Stad vol vreemdelingen was, deden 's namiddags het Marien-beelt, dat anders acht dagen in het ruym der Kerke ten toon placht te ſtaan, als eenen ſteen van aanſtoot uyt de wege, en in 't koor brengen. Maar de goede meninge is tot argernis, 't beſorgen der ruſt tot oproer gedegen; want het geboefte ſiende de vrees in de Overheyt, begon de ooren op te ſteeken, en eenige 't beelt af te vragen, of haar de angſt ſoo vroeg in 't neſt joeg, of ſy ook *Vive les Geux* wilde roepen, met gelijke ſchamperheden. Omtrent de preekſtoel lagen een deel jongens te ſpeelen, een der welke daar op geklommen, ſpots-wijs beſtont het preken naar te boetſen; d'een ſach het aan, d'ander wilde hem aftrekken; Hy weerde ſich met voetſchuppen, tot dat een jong ſchipper, aan d'andre zyde boven geklavert, hem van de trappen ſtiet. Van jongens quam 't tot mans, en trokken van ponjaarden tegens den ſchipper, die gequeſt uyt de Kerke, in handen van Schout en Dienaars, en ondervraagt ſijnde, weder los raakte. Niet te min, hoewel 't gerucht groot was, 't volk liet ſich van de Kerkbewaarders geſeggen, om de Kerk te ruymen, die bleef geſloten, en 't bleef daar by voor dien avont. De Wethouders die de heele nacht tot hun beraat open ſtont, deden, 't ſy dat het hun aan moet of aan beleyt ſchorte, niets altoos, om de ſmokende muytery te ſmoren, ſelfs verſuymden ſy de ſchutteryen, en de gilden te ondertaſten, of die geſint waren de baldadigheyt, die 't gemeene welvaren dreygde, te ſtutten. Nochtans ontbrak het hun aan 't begrijpen van den nadruk der ſaake niet, die wel by brieven raad aan den Prins hunnen Stee-voocht verſochten. Ook wiſten ſy, doch daar naar te ſeggen, hoe Herman Modet, en andre Leeraaars, te dien dage tegens de Afgoden hadden uytgevaren, drijvende, dat menſe ſoo wel uyt het ooge als uyt het hert behoorde te werpen. Des anderen daags ('t volk weder in en omtrent de voorſz. Kerke t'ſamen rottende) wiert het krakkeel tegens 't Marienbeelt hervat. Een oudt wijfken ſittende op 't Choor, met waſlicht te koop, en om offer-penningen te ontfangen, begoſt'er tegens aan te kribben, en de jongens aſch en vullens naar 't hooft te werpen, miſſchien getergt, door dienmen haar ſeyde, datter geen trek in die Koopmanſchap, en 't tijd was, die kraam op te breeken. De bewaarders van de Kerke, ſiende dat de moerwil met het getal van 't volk vaſt toenam, ſochten 't te doen vertrekken, en de Kerk te ſluyten, maar niemant die op hun paſte; Dit den Schout (die ook Markgraaf genoemt wort, om dat hy teekeren oort-daar omtrent, genaamt van Ryen, onder dien tijtel beheert) en de Magiſtraat op 't Stathuys vergadert, verwitticht ſijnde, maakten ſy ſich ſtrax derwaarts, den een en den ander vermanende de Kerk t'ontruymen; 't welk eenige deden, andre gaven voor, dat ſy 't Lof, *ſalve Regina*, wilden hooren; dien men ſeyde, datter dien avont niet van vallen ſou, en ſy het wel een dach, ſonder dat, maaken. Sommige ſeyden dat ſy 't dan ſelfs ſouden ſingen. Ook dorſten eenige dan in deſen, dan in dien hoek, een Pſalm of Liet opheffen, die ook terſtont van andre ondervangen wierden. Daar waren ook jongens, die met ballen ſpeelden, en met de voet op de vloer kleyne ſteentjens voortſchupten; andre wierpenſe door de Kerk; andre tegens d'Autaren, dat was 't voorſpel van 't quaat. Eenige meenden, ſoo die van de Wet ſelfs verſtokken, dat ſy den drang naar ſich, en van daar ſouden ſlepen. Dies traden de Burgemeeſters naar 't Raathuys, om eyndelijk de Schutters in de wapenen, en op hunne Kamers te doen komen, en porden de ſchaar aan die buyten ſtont, van daar te ſcheyden. De Kerk deed men ſluyten, op een deur naar, om de reſt te looſen; de Markgraaf met ſijn Trawanten, hebbende buyten gearbeyt, om yder ſijns weeg te wijſen, keerden wederom binnen, daar hy noch eenige Schepenen vont, en beſtont met hun het overſchot voorts te veirdigen. Onder deſe als de hartnekkichſten, en daarom ſoo lang gemart hebbende, wierden'er eenige gevonden, die 't met forſchen gelate en weerſpannige woorden weygerden. Daar en tuſſchen boorde weer een hoop Geuſen tot deſe deur in; ſulx de Schout het opgevende, de Kerk verliet. Soo ras was hy niet wech, of het ging'er op een ſingen van Pſalmen, met luyder keel. De Schatmeeſters en Regeerders der Kerkgoederen, hebbende de H. Beenderen en Kleynodien in de Pay-kamer gebracht, ſchikten ſich ter Noort deure uyt; 't geboefte van buyten daar op

Digitized by Google

ſchiet toe; verkracht de poort; en ſlaat voorts al d'andre open; Markgraaf en Magiſtraat, op deſen roep, begeven ſich weder derwaars, maar ſchrikkende van den ontallijken toeloop, en 't gedruys dat ter Kerke uyt klonk, dachten genoeg te doen te vinden aan 't verſekeren van 't Stadhuys, dat niet ongedreigt bleef. 't Geſpuys ſloot daar op de deuren weer toe, en viel met dat de ſon onderging aan 't breeken, ſchenden, en plonderen. 't Marienbeelt, dat men twee dagen van te vooren, in den Ommegang had gedragen, moeſt eerſt aanhouden, de Kappel daar 't in ſtont wiert eerſt overweldicht, 't Beelt om ver, aan ſtukken, en daar heen geſmeten, ſchreeuwende al watter was, *Vive les Geux*. Daar naar vielmen op d'andre Beelden, Tafelen, Altaaren, en op 't Orgel, alles ſonder achting op ouderdom, konſt, of koſtelijkheyt ter neder vellende, of rovende, met ſoo heet een hevigheyt, en voortſlaande een moetwil, dat ſy voor middernacht, ſoo groot, heerlijk, en prachtich geſierde Kerke, als 'er weynich in Europa te vinden waren, verſien met omtrent 70. Altaren, tot een ydele en akelige romp maakten. Geen ſloten ſoo vaſt, die de panden hun toebetrout bewaren konden. Nochtans was 'er geen ſtrijt om den buyt, maar, dat niet min vreemt was, in dit verhart gewoel van deſen raſenden hoop, die ſoo veel onordentelijkheden aanrechtede, was ſulk een eendracht en ordre, dat elk ſijn werk van te vooren ſcheen toegeſchikt te ſijn, en dat noch vreemder was, terwijlſe de ladders om ſtrijt opſtegen; terwijlſe grote marmerſteenen, en ſwaare ſtukken metaals, met arbeyt van boven neer wierpen; terwijlſe al 't beſte gratiglijk plonderden, wiert ter niemant uyt den geheelen hoop met vallen beſchadigt, noch door den val van de nederſtortende, en over en weer vliegende ſtukken geplettert, noch door 't tegens een loopen en ſtoten der genen, die met het breektuyg in de hant voortſlopen, om alles te ſchenden, in 't alderminſt gequetſt. 't Welk in ſommiger ogen ſo wonderlijk ſcheen, datſe de helſche geeſten, ook hun deel in dit bedrijf toeſchreven; ſich niet dervende diets maaken, dat dit menſchen werk kon ſijn. Ook ſtreefdenſe, doen 't in de groote Kerk geklaart was, met brandende keerſen en 't gerooſde waslicht in de hant, als beſeetelingen en uytgebrooken krankſinnigen door de ſtraaten, ſchreeuwende *Vive les Geux*, en ſchendende al wat ſy van Kruyſen of Heyligen in 't oog kregen. Gejaegt van deſelve raſernye, en door nieuwen toeloop verſterkt, vloogenſe naar d'andre Kerken, Kappellen, en Klooſters, daar ſy niet alleen blokken en beelden, maar ook de levende mishandelden, waar onder het de Minnebroers van 't quaatſte hadden; men brak kamers en kelders op, ſloeg de tonnen den bodem in, de vloer onder bier en wijn ſettende. Een Monnik der Barrevoetſche was 'er, die ſich der dartelheyt bedanken mocht, want ſy togen hem uyt 's Kooſters hechtenis, daar hy twaalf jaren in geſeten hadde. Maar ook Heeren ſloten verſchoonden ſy niet, en holpen verſcheyden gevangenen uyt den Kelder, onder anderen een Bakker, die daar omtrent anderhalf jaar hadde gelegen. Ook wierden de Klooſters, daar de Nonnen opgeſloten waren, opengebrooken, die derhalven voor erger vreſende, geduRende 't plonderen, naar een goet heenkomen ſagen, en naar hunne Ouderen woningen weeken; noch ſloegen de plonderaars, ſchrijft Strada, de handen aan 't Sacrament of Bloet der Miſſche, en vertraden 't met voeten; de gewijde kelken vuldenſe met wijn, dieſe daar by geval vonden, en dronkenſe malkanderen toe: met den geheylichden Oly ſmeerdenſe de ſchoenen; alle Kerk en Mis-gewaden, wierden leelijk bevuylt; de boeken met boter beſtreeken en verbrant; ſommige Beelden tradenſe met voeten, ſommige doorſtaken ſy met rapieren, ſommige hieuwenſe met bylen 't hooft af, ſommige toogenſe uyt ſchamperheyt wapens aan, en liepen 'er met ſpeeren op 't lijf, tot datſe nedervielen, daarſe dan den ſpot mede dreven. De Paus-geſinden ſchryven ook, dat eenen Leeraar, die, gemengelt onder dit geſelſchap, en trachtende in 't Klooſter van St. Klare, de Nonnen te bekeeren, als hy haar ten bevele van haren Overſte het aanſchijn tegens de vloer, en 't gebet tot God ſach ſtorten, ſtom van ontſteltenis ſou geworden ſijn, en door geen aanporren van de byſtanders het woort konde hervatten. 't Welk een yder, of voor niet vreemt, of voor wat wonders mach ſchouwen, naar dat ſijn oordeel gedraacht. Met den dageraat, liepen een deel der Beeltſtormeren naar buyten, daarſe in de Abdyen van St. Bernard, en andre geeſtelijke geſtichten rontom de Stad, insgelijx al wat hun in de weg of in 't ooge was, vernielden. De reſt hunner makkeren heeft 't geen binnen de Stad noch over bleef, voorts uytgeſtormt. Drie etmaal duyrde deſe dolligheyt, die door de verbaaſtheyt der Wet-houderen dus onverſaagt wiert; daar noch by quam, 't geen dit volk noch ſtouter maakte, dat ettelijke luyden van aanſien en middelen, ſoo 't ſcheen, met ſinkroers en kort geweer onder de klederen, ſig omtrent de hantdadigen voegden; ja 't ſamenſcholende, aan hoeken en ſijdelſtraten, de vrees brachten in de geenen, die hun poogden te wederſtaan; ſulx eenige wachten van Burgers, hun willende ſchutten, doordrongen, en overweldigt wierden. Voorts hielt ſich de Burgery ſtil; want de Pausgeſinden, duchtende dat alles door de Gereformeerden beſteken was, en, ſoo ſy ſich roerden, van hun overvallen te worden, hadden geen hart om ſich tegens dit gewelt te verſetten. De Gereformeerden, giſſing leggende dat het hun ſou geweten worden, deden genoeg in hunnen ſin, met op de handen der Roomſchen te paſſen. Echter quamen ſy daar in over een, dat men 't geſpuys uyt de huyſen en kiſten der ingeſetenen houden moeſt: 't welk, en dat ſy ſorgvuldiger voor hunne tijdelijke have, dan voor 't behouden der geeſtelijke goederen en den Godsdienſt waren, den Roomsgeſinden daar naar van de Spanjaarden menichmaal verweten wiert. Al dit gewelt, roven, en verwoeſten riep de Spaanſche party, wiert bedreven van een hondert wapelooſe rabauwen, ten hoogſten, en een hoop hoeren en jongens, die by de Gereformeerden opgemaakt, en door de andre hant gehuyrt ſouden ſijn, voor acht à thien ſtuyvers daags. Dan 't geen Pieter Hooft, de Hollantſche Hiſtorie-Schryver, daar op aantekent, is leſens waardig. My, ſchrijft hy, gelijk ik eene gemeente van verſchen en vierigen yver ter God-

ſalig-

ſaligheyt, niet ſoude toevertrouwen, ſich tot dus verfoeyelijk een guytery te verſnodigen, om Goddelijke en Wereltlijke Wetten met voeten te treden, alſoo dunkt niet buyten ſchijn (wordende onder alle geſintheden goddeloſen en vromen gevonden) dat de vuylſten door deſe ranken hunnen aart hebben getoont; ſommige met het ſpel hun ogen geaaſt, groeyende in een plaag, die ſy waanden met de bitterheyt van 't vervolg, by de Geeſtelijkheyt wel verdient te weſen; anderen geen kommer daar in geſet, hopende dat d'eene verwoetheyt d'ander mat makende, in partyen een verlangen naar gematichde ordre mochte baren. Maar deſtich, ſeeker, droeg ſich het gros der on-Roomſchen, lakende, dat een behoorlijk werk, onbehoorlijker wijſe gewrocht wiert. Herman Modet, een der vierichſte predikanten, te vooren meermalen gemelt, betuygt in ſekere ſijne verantwoordinge, korts daar naar uytgegeven; Dat hy noch de geheele Conſiſtorie van deſe Beeltſtorminge, toe die een aanvang nam, niet meer wetenſchap gehadt hadde, als van de uyre ſijns doots, en dat de Hertogin, het geheele Hof, en de Wet-houders van Antwerpen wel wiſten, wat te dier tijd het voornemen der gemeente was; hoe ſich uyt alle de Steden, eenige der voornaamſte naar Bruſſel ſouden voegen, om een gemeen verſoekſchrift, ter ſaake van de Religie over te geven; dat ten dien eynde, niet alleen eenige uyt Vlaanderen, maar ook niet veel minder als 12. à 1400. uyt alle de Kerken der Nederlanden, tot dit werk gemachticht, alreets tot Antwerpen waren aangekomen; dat den dach van deſe by-eenkomſte der Magiſtraat niet onbekent was geweeſt, want den Penſionaris Weſenbeek was'er twee dagen te vooren, door hem en ſijn mede-dienaar Georgius Sijlvanus, van verwitticht; wijders datſe dien dach, den 20. van Oogſtmaant, (ſoo als ſy des anderen daags naar 't Hof meenden te reyſen) van 's morgens tot 's avonts ten ſes uyren, by een waren geweeſt, handelende van de reyſe en 't verſoek datmen doen ſoude, dat'er beſloten ſijnde, uyt Antwerpen twee Kerken dienaars, den eenen uyt den naam van de Nederduytſche, en den ander van wegens de Walſche gemeente, derwaars te ſenden, hy daar toe gelaſt wiert van wegens de Duytſche; maar 's avonts naar ſijn woonplaatſe gaande, quam hem in de Huyvetter ſtraat eerſt ter ooren, dat de Kerk vol volx was, en nauwelijx in huys gekomen, datmen de Beelden begon af te werpen. Hy was, wiert'er geſeyt, in de Kerk, terwijl men aan 't afbreeken was; 't was waar, maar 't geſchiede ter begeerte van de Wethouderen, en met lijfs gevaar om 't graauw te ſtillen, dan als hy hier geen gehoor hadde gevonden, was hy van den ſtoel getrokken, en uyt den Tempel gedreven. Dat hy ſich daar vijf uyren later weer had laten ſien, was geſchiet als op de belaſtinge, om 't volk te vermanen, dat 's onder 't dekſel van d'Afgoden te breeken, niet ſtelen of roven ſouden, doch horende datmen in 't Klooſter der grauwe Monnikken wat ruw te werk ging, was hy ter begeerte van eenige vrienden daar naar toe gegaan, en dewijl 't volk al vertrokken was, van daar naar St. Jacobs. Hier verſtaan hebbende dat het Klooſter der Clariſſen in noot was, had hy ſich derwaars gemaakt, en ſijn uyſterſte beſt gedaan om 't volk, dat noch eerſt in den ingang, en 't middel Capittelhuys gekomen was, met bidden en ſmeken van daar te krygen. Daar van konnen wel 50. à 60. Nonnen, die'er by waren (indienſe de waarheyt ſeggen wilden) getuygenis geven; anders, noch verder had hy ſich met dit werk niet bemoeyt; hem te laſt te leggen dat hy dees beroerte, met ſijn preken verwekt had, was ſoo veel te ſeggen, als Eliäs heeft Iſraël met ſijn leere beroert. Men wiſt wat de Propheet den Koning, op die belaſting hadde geantwoort: Ook trooſte hy ſich met het geen al de Propheten, in 't wederoprechten van den vervallen Gods-dienſt, ook Chriſtus en Paulus, wegens 't prediken der waarheyt, was wedervaren. Dit was 't voornaamſte dat Modet, ter ſaake van 't Kerk-plonderen tot ſijn onſchult by bracht, ſonder jets te reppen, van 't geen'er omtrent het invoeren van 't preeken der groote Kerke voorviel. De Wethouders op den 22. verwitticht ſijnde, hoe de Gereformeerden voor hadden dien voormiddach in twee der voornaamſte Kerken te vergaren, belaſten den Penſionaris Weſenbeek, alle vlijt by de Leeraars en anderen aan te wenden, ten eynde dat het naarbleve. Dees verſtont, hoemen beſloten hadde Harmen Modet ten acht uyren in de groote Kerk, en Jan Taffin, ten thien in den Burg, een plaats alſoo genomt, te doen preken. Hy bootſchapte dit de Wet, die nu verſtaan had, dat het volk al by een quam, en hem ter yl derwaars ſont; op het Kerk-hof vont hy den Leeraar der Waalen, Taffin; Dees, die van eerlijken huyſe, en niet als veele andre, uyt den hef der gemeente was opgeborrelt, maar door aart en opvoeding tot zedigheyt genegen, nam 't bevel der Overheyt met eerbiedenis aan, en alle mogelijke gehoorſaamheyt te bewijſen. 't Was hem, ſeyde hy, leet de goede wille der Wet-houderen niet eerder geweten te hebben, doch die vergadering ſoude nergens toe dienen, als tot ruſt en verſeekering der ingeſetenen, want ſy hadden voorgenomen 't volk tot het wedergeven van 't geroofde, voorts tot zedigheyt en gehoorſaamheyt te vermanen; dan men kon nu die vergadering op geen ſtel en ſprong ophouden, 't was te laat, hy quam uyt de Kerk, en had den Predikant alreets op den ſtoel geſien. Niet te min hy keerde ter beede van den Penſionaris met hem in de Kerke, en t'ſamen door 't volk dringende, klom ſelf terwijl Weſenbeek beneden bleef ſtaan, by Modet op den Preekſtoel, hem aandienende, hoe den Penſionaris, die ſich daar beneden den ſtoel vertoonde, wegens de Wet verſocht, dat hy met ſijn preeken ſou ophouden. Maar dees tot beſcheyt gevende, dat het volk ſonder yets te hooren, met gemoede niet te ſcheyden was, beloofde nochtans maar een korte enkele vermaning, nevens 't gebet te doen, en hielt ſijn woort, uytgeſeyt dat hy 't volle lang maakte. Die Taffin dachten te hooren, waren vergadert in den Burg; den welken hy de preeke voor die tijd liet opſeggen; dan als men echter by een bleef, ging hy ſelfs derwaars, hun 't verſoek, of gebot der Wet, en hunne ſchuldige gehoorſaamheyt ſoo ſtichtelijk inſcherpende, dat ſy ſich geſeggen lieten, en niet dan deſe leer, ook wel ſoo nut als een goede preke 't huys droe-

gen,

gen, en niet tegenſtaande, dat eenige hem dit qualijk afnamen, bracht hy 't ſelve's achtermiddachs weder te weege, ſijne toehoorderen leerende, wat hun als onderdanen toeſtont, en datſe hun Sermoon wel een dach of twee ter begeerte van de Overheyt behoorden te laten. Voor beyde deſe dienſten wiert hy wegens de Wet-houders bedankt, die hem ter eeren naar gaven, dat hy nu tweemaals ſijn beloften, bet dan Modet, voldaan had: want dees voorwendende, dat hy op klachten over d'onvolſlagen morgenpreke, niet had konnen ledich ſtaan, de gemeente wederom tegens twee uyren beſcheyden; en nochtans aannemende al te laten wat mogelijk viel, ook de luyden aan de Kerkdeuren te doen vermanen, om weer naar huys te keeren, ging'er echter mede voort, dringende het volk door de beſettingen, die van wegens de Magiſtraat, op ſijn eygen voorſlaan, aan de openingen der Kerk-hoven en Poorten der Kerke geſtelt waren. Des andren daags heeftmen Kerk noch Klooſter geopent, behalven de grote Kerk. Middelerwijl wiert'er veel koſtelijkheyts, die gedurende de Beelt-ſtorminge gebercht was, vrywillich den Regenten of Eygenaren ter hant geſtelt, maar een groot deel en van grote waarde bleef achter, dies geboot men ten ſelven dage, alle geſtoolen goederen binnen 24. uyren te recht te brengen, en van verder gewelt af te laten, op pœne van de galge, datelijk geplant op de grote Mart, die met wapenen beſet was. Maar om met deſe afkundiging, geen nieuwe beroerte te veroorſaaken, vont men goet, die van de Religie, ſoo Waalen, Duytſchen, als andere, daar af te verwittigen, en hunne Predikanten, door den Penſionaris Weſenbeek, met reden en verſprek 't ondergaan; op dat ſy in hunne preeke't volk onder de bedrevene moetwil en plondering beſtraffen, tot overleevering der geroofde goederen, ook tot naarlaten van wijder gewelt en onderdanigheyt vermanen, en met eenen 't gemaakte gebot bekent maaken wilden. Maar terwijl men in de Conſiſtorie beſich was, om op dit voorſtel, by geſchrifte t'antwoorden, wiert'er noch naardemiddach, gewelt gebruykt in de grote Kerk. Men voer daar met ſtroopen voort, en ſloeg ook de handen aan de wapenen des Konings, en der Vlies-ridderen, die in 't Koor rijkelijk geſchildert ſtonden. Dan ſommige ſeggen, datſe door een afgeworpen kruys-beelt, dat van een grote hoogte by geval daar op ſtorte, gebroken wierden; hier mee ſcheen men nu ſelfs de wereltlijke Regeeringe aan te ranſen, 't welk de Magiſtraat nu ter herten trok. Den Markgraaf, ſommige van de Wet, met de Roeydragers, nevens eenige van de Gilden, en Schutteren rukken derwaars, 't grauw neemt ſtrax de vlucht, 10. à 12. wiert'er by den hals gegrepen, toen mochtmen bevroeden wat'er verſuymt was, aan ſulk een ernſt niet in 't eerſte te gebruyken. Des avonts laat, wiert door Taffin, den Burgermeeſter Jacob vander Heyden, en den Penſionaris Weſenbeek, een geſchrift overgelevert, uyt den name van de Predikanten en Oudetlingen der Duytſche en Walſche Kerke, dienende tot antwoort, op 't geen hen des morgens door den Penſionaris was voorgehouden; eerſt betuygden ſy voor God, dat het geen in 't wechnemen en breeken der beelden was voorgevallen, buyten hun kennis en toeſtemminge geſchiet ware. Daar by verfoeyden ſy de rovery, dievery, drinkery, en andre moetwilligheyt daar op gevolcht; dies ſouden de Kerkendienaaren, hunne toehoorderen in de vergaderingen vermanen, ſich van ſulx 't onthouden, en 't geroofde weder in handen van de Wet te brengen, en waren die van hunne Kerke bereyt, den Wet-houderen in alles te gehoorſamen, en ſich onder hunne bevelen, tegens alle plondering, gewelt, en moetwil te ſtellen, ook erkenden ſy hunne achtbaarheden, van Gode in 't *Magiſtraat-ampt* geſtelt te ſijn, en ſich ſelven verbonden, hun te gehoorſamen, niet alleen om der vreeſe, maar ook om der Concientie wille; dienvolgens warenſe willich, ſchot en lot, tol en ſchatting, en andre laſten, hun opgeleyt werdende, te dragen; tot meerder verſeekeringe, waren de Predikanten en opſienders gereet, den Magiſtraat, den eet van getrouwigheyt te doen, dan baden, dat's in eenige Kerken, daar toe bequaam en groot genoeg, onder haar geſach en beſcherming mochten vergaderen, om hunnen Gods-dienſt te oeffenen; voorts, datmen 't hun doch ten goede wilde houden, indien ſy daar eenige van noots wegen toe gebruykten, tot nadre ordre toe. Middelertijd ſochten ſy niemant in ſijn gemoet te dwingen, of met gewelt tot hunne Religie te brengen, hun te vreden houdende, en God dankende, dat ſy middel hadden, hem te dienen naar hun gemoet, of hunnen Godsdienſt met vryer herten te beleven. Eyndelijk verſochten ſy ootmoedichlijk, datter verboden wierde, malkanderen met woort of daat, ter ſaake van 't verſchil der Religie, te laſteren, of te verbitteren. Ter ſelver tijd hieltmen de Gereformeerden voor, dat de Wet-houders, ſonder hun toe te ſtaan, of in te willigen, 't ſy by gedoging, of oogluyking, of anderſints, in eenige manieren, aan of in eenige Kerken of Klooſteren, binnen der Stede te prediken, of die in te nemen; nochtans om ſonderlinge redenen, hun wel wilde te verſtaan geven, datſe ſich gants en geheel ſouden onthouden van de groote Kerk, en die van St. Joris; daar ſedert noch bygevoegt wierden de Abdye, en Kerk van St. Michiel, en die van St. Jacob. De Gereformeerden waren te vreden, die vier plaatſen te mijden, en dachten datmen hun dan 't gebruyk der andre Kerken ſou toelaten. Dies predikten de Duytſchen des Saterdachs 's morgens in de Burgkerke, en de Waldenſen meenden 't doe in die van de Preek-heeren te doen; dan mits den Prins van Orange twee Edellieden, de Heeren van Thoulouſe en Hames, die 't verbont der Edelen beyde hadden getekent, aan hen ſont, begerende datſe ſich genoegden met preeken in de nieuwe Stad, ſoo voegden ſy ſich ook naar dit bevel. Maar de Magiſtraat ſiende voor ſeer ſorgelijk aan, dat de Gereformeerden binnen de Veſten ſouden verſamelen, terwijl de Luyterſchen, of Euangeliſchen (want dus wierdenſe insgelijx genoemt) in grote menichte buyten liepen, ontboot den Prochiaan van 't Kiel, dat hy voortaan in St. Joris hadde te preken. Ook meent men, datter door deſe gunſt geſocht wiert, deſe luyden in groter afgunſt by de Gereformeerden te brengen,

en

en met eenen de twist die tusschen beyden was, groter te maken, en soo de partyen door 't stijven der verdeeltheden te verswakken. Terwijl Antwerpen de machtichste Koopstad der Nederlanden, in dese benautheyt stak, leden ook andre Steden veel aanstoots. De raserny sloeg voort gelijk een lopent vier, op d'eene plaatse vroeger, op d'andre later. Binnen 's Hertogenbosch begon men den 22. van Oogstmaant de Beelden in de St. Jans Kerk, omtrent den avont aan stukken te slaan, maar ten 10. uyren dreven de Schutters, de geweldenaars uyt de Kerk; des andren daags hielt men die besloten, en de deuren met wacht van Schutters beset, tot dat de Wet-houders des Stads schriften, en de Geestelijkheyt hunne brieven, en Kerkelijke kleynodien daar uyt haalden; dat gedaan sijnde verliet men de Kerk, daar 't grauw toen op indrong, en de Beeltstorming hervatte. Het Koor der Lieve Vrouw wiert boven door Dominicus Beyens, een vrouwen Broeder (uyt wiens beschryving dit verhaal getrokken is) en ses Soldaten ongeschonden bewaart, de rest, behalven den Metalen Mosis en David, ten grooten dele vernielt. Sedert deden de Vrouwen Broeders, 't Lieve Vrouwen Outaar, met de Beelden en Metaalwerk van 't Vrouwen Koor, selfs afnemen en wech voeren. Toen braken de Beelde-stormers 't geen'er noch overich was. Daar naar liepense naar d'andre Kerken en Kloosters, binnen en buyten de Stad, en bedreven'er gelijke moetwil. De Vrouwen Kloosters steldense rontom open, en de Nonnen op vrye voeten, gelijk ook vele Susters, sulk een open siende, hunne Cellen verlieten. Cornelis van Diest, Leeraar der Gereformeerden, die den 21. van Hooymaant, buyten de Stad, of in 't Bosvelt, d'eerste maal in 't openbaar had gepredikt, deed nu op Bartholomeus dach, en 's Sondachs daar aan, den 24. en 25. van Oogstmaant, d'eerste Predicatien in de St. Jans Kerk, seer uytvarende tegens de Misse, die hy by een guygel en apenspel vergeleek. Sedert wiert ook eenigen tijd, in de St. Jacobs en Pieters Kerken, ook in de Kappellen van St. Cornelis en Anna, by sommige Predikanten gepredikt; Breda, Bergen op Zoom, en andre Brabantse Steden, leden gelijke Kerkschendingen. Voor Lier vertoonden sich acht mannen van Antwerpen, om te sien seydense, of men daar de Beelden had weggenomen; de Magistraat door dese stoutheyt voor 't hooft geslagen, liet twee van dit geselschap in de Stad komen, en sonder te vragen uyt wiens last datse quamen, door alle Kerken leyden, en al wat sy aanwesen datmen breken moest, wegnemen. Imant uyt de Wet die hen vergeselschapte, vraagde ten laatsten uyt wiens macht datse dit deden, mijn Heeren, wiert'er op geantwoort, wy sijn in uw gewelt, en meent gy dat wy dit sonder last of toestemminge doen, gy sult haast verstaan, met wien gy te doen hebt. Dit kort en stout bescheyt was hun genoeg. Men ging met het werk voort; ja als de gemelte twee hun seyden, datse voldaan waren, wierdense noch vry gehouden van de teerkosten, die in de Herberg gevallen waren. Tot Mechelen onderwont sich 't geboefte, de handen aan 't Minnebroers Klooster, en andre gewijde plaatsen te slaan; maar vont soo wakker een tegenweer, dat het den moet liet sinken, Franciscus Junius, sullende verhalen wat hem ten tijde der Beelt-storminge tot Gent was bejegent, (want hy was naar sijn wederkomste van de vergaderinge te St. Truyen, op 't verzoek van de Kerke dier Stad, derwaars gereyst, ook had hy sich daar al te vooren, in Hooymaant ter begeerte van de Broeders onthouden) seyt eerst, dat de Beeldestormers, die hem en sijne Broederen onbekent waren, tegens hun goetvinden, van onbedachte (soo hy meent) of ook quaatwillige luyden opgemaakt, op alle Kerken en Kerken-beelden aanvielen. Roept ook al die te dier tijt in den Hoogen Raad van Vlaanderen saten, tot getuygen; hoe getrouwelijk hy sich hadde gequeten, door authoriteyt en bevel van dien raad, nevens eenige andere van sijne ordene, tot de Beelde-stormers afgesonden sijnde, om hun aan te spreken, en hun voornemen te vernemen. Voorwaar, seyt hy, noyt hebben my sulke geweldige, en ongeregelde raatslagen behaagt, noyt is'er meen ik ymant by my geweest, dien ik selfs met het alderminste teken getoont hebbe, dat my sodanige handelingen gevielen; met dese betuyginge wil ik mijn eygen, als ook mijner vroome mede-broederen (want de ongeregelde eygen meesterschap dryvers acht ik niet) getrouheyt; opentlijk kont gemaakt hebben. Maar tot Gent quam soo haast geen tijding, van 't geen in de Beelt-storminge tot Antwerpen was voorgevallen, of men socht hier den selven gang te gaan, de gantsche nacht klonken de orgelpijpen, die van Antwerpen gebracht waren, langs de straten, daar quamen een hoop graauws by een, en ley 't beelde-breken ongestuymiglijk in beraat. De Vismart wiert tot de versamel-plaats gestelt, tegens den volgenden dach; van waar sy sich met seekere ordre te werk souden stellen in 't suyveren van al de Kerken; en 't afsmijten der Beelden. Middelerwijl, omtrent drie uyren voor dat het werk recht aanging, quam die Lieven, van wien in 't Frans Martelaars Boek gewach gemaakt wiert, by Junius, om raat hem vragende, of hy, wanneer 't volk tot Gent op den voorgang van d'Antwerpenaars, de Beelden vernielde, ook selfs de hant aan 't werk sou slaan, of niet; d'ander gaf hem ten eersten dit antwoort, van ons moet niet gedaan worden, als volgens ons beroep, gy hebt geen ordinaris beroep, na dien gy geen Magistraat met ordinarise authoriteyt versien sijt, ook hebt gy daar toe geen extraordinaris beroep, dewijl gy my om raad vraacht; en selfs met sulx te doen te kennen geeft, dat gy tot dese saak niet extraordinaris beroepen sijt. Hy ried het den man dan af, en dees in sijn antwoort gerust sijnde, heeft sich selfs, terwijl hy ik weet niet wat openbaar quaat socht te verhoeden, in 't verderf gebracht; Doch alhoewel Junius, die luyden van den handel opentlijk afmaande, ook niet sonder hun aanstoot te geven, nochtans wiert hy, by naar van alle tegenpartyen, voor d'aanstichter van werk gehouden, en uytgekreten, gelijk hem seeker Gents Mis-priester, den vierden dach naar het Beelde-stormen, het groot silveren zegel der Kanonniken van St. Jan, onbeschaamdelijk afeyschende, in sijn tronie dorst verwijten. Het Frans Martelaars Boek verhaalt van eenen Lieven Onge-

Digitized by Google

na, die mijns bedunkens den Raad van Junius niet genoeg in acht nam, want toen'er den 25. van Oogſtmaant veel Ambachts-volk by een was vergadert, dat ſich't ſpoor van Antwerpen voorſtelde, om de Beelden te keer te gaan, was hy met ſijn Broeder van dit verſtant, ſy ſouden ſich om van geen oproer beticht te worden, 's morgens vroeg vervoegen by den Balliuw van Gent, Adolf van Bourgongie, Heer van Wakkene, Onder-Admiraal van de Zee, en hem aandienen, datter een algemeene laſt was om de Beelden neer te werpen. Dees voorſlach gevolcht werdende, vraagde den Balliuw geheel verwondert, waar dien laſt van daan quam? men gaf hem ten antwoort, van ſijn Majeſteyt, houdende een toegevouwen parkement in de hant; d'ander denkende op geen ander Majeſteyt als die van Spangie, bad hem, ſonder 't ſtuk nader't onderſoeken, 't volk, twee of drie uyren in ſtilte te houden, want terwijl ſou men dit werk met goede ordene verrichten. Hy gaf hun ook eenige van ſijn Helbaardiers en twee Stads dienaars die hun geſelſchap hielden, en uyt ſijn name geboden, dat niemant ſich vervorderen ſou, mee te doen, als den laſt van de voorſz. Ongenaas mede bracht, te weten, datmen alleen de Beelden ſou afwerpen, ſonder jets wechte nemen of te ſteelen, op pœne van voor weerſpannich gehouden te worden; Ingelijx datmen geen Kerken, Kloſters of Kapellen ſou mogen weygeren te openen, op gelijke pœne. Daar op wiert de Beeldeſtorming van ſtonden aan in 't werk geſtelt, men ging van Kerk tot Kerk, toen al de Beelden gevelt waren, brak men de Orgels, ſcheurde de parkementen van de Boeken, ook de Tafereelen; des anderendaags ging men buyten tot twee mijlen in 't ront, in alle gewijde plaatſen, op deſelve wijſe te werk, maar dien ſelven dach keerde een ygelijk weer in de Stad, en tot ſijn gewoonen arbeyt, doch den hoog Balliuw vont ſich daar naar wel verlegen, ook kon hy ſijn miſſlach ſedert niet boeten als met dreygen, en 't ſcherp vervolch dat hy deed, tegens de genen die hem miſleyt hadden. Tot Oudenaarde waren de Beelden te vooren gebroken. Tot Aalſt, Dendermonde, en Kortrijk, hielt men de Kerken-ſchenders buyten; ook vondenſe tot Brugge de Poorten geſloten; tot Doornik heeft men in 't beelde-ſtormen, van gelijken alles gebroken en geplondert, daar 't gewelt of de gierigheyt vat aan vont, ten laatſten begoſt men in 't ingewant der aarde tewroeten, want de Kanonniken het dreygende onweer in 't oog krygende, hadden al 't gout en ſilver, en dierbaarſte Beelden, met het koſtelijkſte gewaat in d'aarde begraven, 't welk men weet niet door wien, de Kerkenſchenders was ter ooren gekomen. 't Is toen by geval gebeurt, datſe de Grafſtede van Hertog Adolf van Gelder in ſtukken braken; 't lijk dat ſoo lange jaren, tot dien dach toe, door den Balſſem ongeſchonden bewaart was geweeſt, wiert uyt den grave gerukt, en ſy ſtonden, als of hy in ſijn leven niet ſtrafs genoeg had geleden, met beſpotting tegens ſijn doot-beenderen op, roepende dat hy d'aarde onwaardich was, die den geenen door wien hy in d'aarde quam, kracht en gewelt had gedaan, want hy had wel eer de handen aan ſijn eygen ouden Vader, Hertoch Aarnout van Gelder, geſlagen, hem by nacht van 't bet gehaalt, en ongekleet, blootsbeens, in bittere koude, vijf Duytſche Mijlen van de Stad Grave tot Buren toe, te voet doen gaan, (ſelfs te paart rijdende) en daar in 't diepſte van een donkeren Tooren geworpen, ook geheele ſes Maanden in den Kerker gehouden, uyt geen andre oorſaak als om de heerſchappye, die hem te wachten ſtont, den ouden Vorſt t'ontweldigen; daar over onterft, en echter ſoekende 't Herrochdom t'aanvaarden, was hy van Herſoch Karel van Bourgongien, insgelijx lange jaren in hechtenis gehouden, tot dat hy van de weerſpannige Gentenaars, naar Karelsdoot verloſt, en tot een hooft opgeworpen ſijnde, voor Doornik van de Francoiſen wiert verſlagen, en aldaar begraven, om de nakomelingen met ſijn exempel te leeren, dat nooyt Vadermoordery met genoegſame ſtraffe verſoent kan worden. Naar 't Beelde-breken wierden de Kerken, niet alleen tot de nieuwe preke gebeſicht, maar de gemeente liep ook tot de wapenen, en maakte ſich ſterk tegens de Wet en Pausgeſinden (die geen vierendeel des volx konden uytmaken) doch inſonderheyt ſochten ſy ſig te verſekeren, tegens de beſetting van 't Kaſteel. Tot Valencien namen de Gereformeerden, doen dat de Beelt-ſtorming door 't grauw was geſchiet, insgelijx eenige Kerken in; noch heeft men verſcheyden Abdyen in die landſtreke geplondert, en de treffelijke Boeke-kamer van 't Klooſter te Vicogne verbrant, in meening om voorts te varen, en 't Klooſter tot Auchem te vermeeſteren. Maar den Heer van Tour, en den Balliuw van Auchem, met een hoop huys-luyden, trokken hun tegens, ſloegen'er vier-hondert, en verſtrooyden de reſt. Tot Amſterdam quamen den 23. van Oogſtmaant, 's morgens ten 9. uyren, eenige Koopluyden, ſoo Burgers als Vreemden, op hun vergaderplaats in de Warmoeſtraat, verhalende wat Beelde-ſtorm ſy den 21. tot Antwerpen geſien hadden. Ook vertoonden ſy, om hun ſeggen te beveſtigen, verſcheyden ſtukken van Autaren en Beelden, van Toetſteen, Albaſt en Marmer; ſeggende dat is van ſulk een Autaar, en dat van ſulk een Beelt, 't welk geroemt wort ſoo veel Miraculen gedaan te hebben; Jacob Gerrit Teeuwers ſoon, en Floris Dirks ſoon Otter, anders de Bral genaamt, gingen dit hoorende de nieuwe Brug over naar 't Toorentje. Laurens Jacobs ſoon Reaal, oordelende dat ſy jets ſouden aanrechten volgde hen naar; terſtont lieten de Burgemeeſters de Paſtoren, Papen, Monnikken en Bagijnen aanſeggen, dat elk het dierbaarſte van den inboedel der Kerken en Kloſteren ſou bergen. Dit wiert onvoorſichtelijk belaſt en naargekomen; de Kerkelijken liepen met hunne kleynodien langs der ſtraten, met ſilverwerk, met Kelken, Sacraments-huyskens, Pullen en Mis-gewaaden, en 't geſchiede juyſt ten elf uyren op den middach, toen d'Ambachts-luyden van den arbeyt naar 't maal gingen; ſoo dat yder de koſtelijkheyt van ſijn Gild, door ſijn Autaar Paap, langs de ſtraten ſach verſlepen en verdragen. Elk ſach op *het ſijne*, en dat van ſijn Gilt gekomen was, eenige ſtelden ſich tegens dit verbrengen, ontnamen den Papen 't geen ſy droegen, en brachten 't weer in der Kerken; andre begaven ſich naar d'oude en nieuwe

Kerke

soo dat daar een grote menichte van menschen by een quamen. In de nieuwe Kerk wiert geen moetwil gepleegt, want de geestelijkheyt song 's namiddachs geen Vesper, en eenige Burgers deden 't grauw met goede woorden vertrekken, en doen de deuren toesluyten. In d'oude Kerk hielt sich 't volk in 't eerst stil; maar doen men ten twee uyren de Vesper begost te singen, en veel Kinders ten Doop bracht, daar de Kapellanen het *exorcismus*, of de uytsweering over gebruykten, riepen eenige, Gy Paap laat af, van den duyvel uyt de Kinderen te sweeren, gy hebt de Werelt met uw valsheyt te lang bedrogen, doopt in den name Jesu, gelijk d'Apostelen deden. Sommige vrouwen gingen met de Kinderen ongedoopt naar huys; Ettelijke Kinders wierden in Nederlantsche Taale gesegent en gedoopt, en de Vesper, hoewel 't volk vast morde, ten eynde gebracht; maar tusschen drie en vier uyren quam'er een Kooren-drager, Jasper genaamt, in 't Noord-Oost eynde der Kerke, dicht by 'r Sacraments huysken, daar vont hy Weyn Cornelis, de Huysvrouwe van Burgemeester Simon Kops, die hy aanrande met dese woorden: Siet daar hangt dat grouwelijk, dat Gods lasterlijk Gedicht; met eenen nam hy 't bordeken, daar 't op stont, in de hant, en las 't haar voor, luydende de vier eerste regelen aldus:

Hier leyt besloten in dit slot,
Jesus Christus, waarachtich Mensch en God,
Alsoo hy van Maria is geboren:
Die dit niet gelooft die is verloren.

Toen 't uyt was gelesen, ('t mocht omtrent 25. of 30. regelen lank wesen) smeet hy 't voor sijn voeten aan stukken, 't welk door 't breken van 't glas datter voor was, groot geluyt maakte door de gantsche Kerk; hier op begosten sommige jongens met steenen naar d'Autaren te werpen. Reaal, die toen hier omtrent was, dit siende, ging met Reynier Kant, Vrank de Waal, en Cornelis Jans soon Koster, uyt de Kerk naar de Mart, daar sy sich vertoonden en bleven wandelen; op dat het bleeke datse geen deel hadden, noch wilden hebben, aan 't geen'er te dier tijd in de Kerk geschiede. Daar sloegmen nu de handen aan de Beelden en Autaren; secker Maria Beeldeken, met een doden Christus op haar schoot, omtrent anderhalf voet hoog, dat Heer Simon Slecht, Capellaan deser Kerke, te Haarlem had laten snyden, en in een glasen kasken aan 't Autaar, voor St. Sebastiaans Koor, ter Zuyder-zyde van de Kerk gestelt (ter welkers eeren ook een Maagdendicht was opgericht, bestaande uyt Vrysters, die by hem hier te Biecht, ten Offer en Sacramente quamen, ook het Beeldeken, met veel cieraat en kostelijkheyt behingen) leet hier ook aanstoot; Weyn Adriaan Okkers, Huysvrouw van Juriaan ter Meulen, wierp die houten Maria, met haar toffel naar 't hooft, 't welk dese Vrouw en haar dienst-maacht die'er by stont het leven kosten. Hieren-tusschen waren de Burgemeesters dees beroerte uyt het t'samenrotten van 't grauw, te gemoet siende, al ten eenen op Schepens kamer vergadert, en niet alleen de Schepenen ontboden, maar ook drie voorname Burgers uyt de Gereformeerden, Egbert Roelofs soon, Adriaan Paauw, en Arent Brouwer; men versocht van dese drie, datse eenige middelen souden voorslaan, om de gemeente te stillen, dan de Burgers sich beswaart vindende daar yets op te seggen, versochten sich te mogen beraden tot 's anderen daags; dit wiert hun toegestaan, en belast datse tegens den volgenden morgen, jets op 't papier souden stellen, maar eer sy afgingen, quam Cornelis Jacobs soon Brouwer, een der Burgemeesteren, verbaasdelijk ter kamer in loopen, roepende, In d'oude Kerk werden al de Heyligen aan stukken geslagen. Egbert Roelofs soon, van een ander verstant, en door dat seggen seer ontroert, viel daar op uyt, Sijn t'niet dan Beelden, dat 's verre van Gods Heyligen. Men deed terstont de drie Schutteryen op de Mart in de wapenen komen; Schout Pieter Pietersoon, trok met 40. Stads waakkers van 't Stadhuys naar de Kerk, om 't grauw te steuyten, en sloeg'er ten eersten op, met stokken en hellebaarden, dreygende onder den hoop te schieten, ook ging'er een roer los; dit bracht veel jong volx op den loop, met sulk een gedrang om buyten te komen, datter in de suyder deur een kleyn meysken, wiert doot gedrongen; d'andre die in de Kerk waren gebleven, stelden sich te weer, en maakten den Schout voeten; dies ging het Beeldebreken op nieuw aan, hebbende 't gewelt sijn hooft gestoten, keerden sich de Burgemeesters tot sachter middelen, sy versochten drie rotten, uyt elke Schuttery een, sich naar de Kerk te spoeden, en 't volk met goede woorden te doen vertrekken; dit wiert met vriendelijk spreken, bidden en smeken te weeg gebracht, en de Kerk gesloten; de volgende nacht hielt men met een geheele Schuttery wacht op de Markt. Ook ging de Wet-houders, sich bewust van voorgangen wreetheyt, en jegens voordige swakheyt, soo groot een angst aan, dat de Burgemeesteren, des anderen daags, yder 5. à 6. Helbardiers, by besluyt van de vroetschap wierden toegevoegt. Men ontboot de gemelte drie Burgers weer boven. Adriaan Paauw had eenige articulen ingestelt, die hy de Burgemeesteren ter hant stelde. Dees ontwierpen daags daar aan, met de Schepenen, en ten overstaan der Vroetschap, seekere Keure of Ordre, tot bevrediging der gemeente, die ook de drie Schutteryen wiert voorgehouden, en van haar goetgevonden, want se ging noch verder, dan de voorslag van Paeu gedroeg; eerst wiert toegestaan (doch alles, dus luyt de Keure, voor desen tijd, die seer gevaarlijk was, en tot nader ordre der Hertoginne en Ridderen van den Vliese) datmen alle Beelden uyt de grote en kleyne Kerken sou wegnemen, en de Kerken gesloten houden tot nader ordre. De Predicatie sou buyten de Stad geschieden, sonder de Predikanten of toehoorderen eenich belet te doen; en by onweder mocht men de Kerke der sieken daar toe gebruyken. De Burgeren wiert veroorloft, in krankheyt sich van sulke persoonen, Priesters of andre Kerkendienaars te doen berichten, als hun gewisse mede beholpen was. De Pastoren over straat gaande, met het Sacrament, hadden om alle rumoer te stillen, geen schel te roeren. De Kerkschendery sou voortaan verboden sijn, op lijfs straffe,

se, en dat ter beſcheydenheyt van den gerechte, naar gelegentheyt van ſaken. Niemant ſou den ander qualijk mogen toeſpreken, of verbitteren, met woorden of met werken, uyt ſaake van gelove maar elk moeſt den ander in vrede laten, op pœne van daar over geſtraft te worden, naar ſaken gelegentheyt; In oproer mocht ſich yder wapenen, tot lijfs-beſcherming, maar niet buyten de ſtoep ſijner woonſtede treden, doch by ſwarigheyt van vier ſouden te brande loopen, die daar toe gelaſt en gehouden waren, voorts ſou elke gebuyrte eenen Hopman hebben, en die gehoorſaam ſijn. Den 26. der Maant deden de Burgemeeſters eenige van de aanſiénlijkſte ingeſetenen, die men hielt dat ſich wel meeſt met de ſaken der Gereformeerden moeyden, 's morgens in tijd boven komen. De Keure wiert hun voorgeleſen, en gevraagt of men ſulx toelatende, 't gemeene volk niet wel in ruſt ſou kunnen houden; Sy gaven tot antwoort, dat niet te weten, vermits ſy 't volk tot geen oproer aanhitſten, ook de predikanten niet dan vreede verkondichden, naar den aart des Euangeliums, maar dat ſy ſelfs wel wiſten en geſien hadden, wie d'oorſake van al de beroerten waren. Gy-luyden mijn Heeren, voeren ſy voort, tercht het grauw met veel dingen, wy konnen 't niet te vreden ſtellen, hebt gy daar middel toe, 't is ons lief, wy ſoeken niet anders dan Chriſtus te prediken, daar toe is ons 't velt buyten de Stad bequaam genoeg; dies behoeft men 't Laproſen-Kerxken voor ons niet te openen, noch d'andre te ſluyten; wy ſijn voor uw altijds van oproer beſchuldicht, dan nu hebt gy uyt de getuygeniſſe van vele geloofwaardige mannen kunnen hooren, wat'er gepreekt wert; of kont gy 't niet geloven, komt dan bidden wy uw, en hoort het met uw ooren, op dat gy uyt eygen bevinding mocht oordelen. Daar een van de Burgemeeſteren op antwoorde: ik ſtont veel liever ten ooren toe in 't water. Dien ſelven dach lieten de Wet-houders de voorſz. Keure met trompetten verkondigen, niet alleen in 't byweſen van den Burgemeeſter Jan Claas ſoon van Hoppen; maar ſy begeerden ook dat Adriaan Paauw, Egbert Roelofs ſoon, en Arent Brouwer daar tegenwoordig ſouden ſijn, op dat het by de Burgery meer aanſiens en kracht ſou hebben. Des andren daags den 27. verſochten de Burgemeeſters aan de Capiteynen van de Schutterye, dat ſy uyt elke Schuttery twee mannen ſouden kieſen tot Hooft-Capiteynen, daar de Gemeente hunne klachte aan te doen hadde, om door hen den Burgemeeſteren voorgedragen te worden, op dat die alſoo te min overloops ſouden hebben; dies heeft men uyt Cluyveniers gekoren Andries Boelens ſoon, en Adriaan Paauw, uyt de Voetboogs Herman Rodenburg, ende Claas Reyers ſoon, uyt de Hantboogs Jan Bets ſoon Rodenburg, en Arent Kornelis ſoon Kool. Deſe verkieſing wiert van Burgemeeſteren en Vroetſchap goet gekeurt, en den gekorenen Brieven verleent, waar by hun dat Ampt opgeleyt, en belooft wiert, dat het geen ſy in deſen deden, hun ten geenen tijde beſwaren ſoude. Korts daar naar heeft Vrouw Margarita, de Wet-houders van Amſterdam, met een ſcherpen Brief dapper overgehaalt; hun verwijtende dat ſy de Geuſen, en de nieuwe Predikanten ſo veel hadden ingeruymt, en dat (dus luyde haarſchryven) onbedwongen, en uyt hunnen vryen wille; Ook verhaalde Jooſt Buyk, die 't voorleden jaar Burgemeeſter geweeſt, en doen Treſorier der Stad ſijnde, nevens Schepen Gerbrant Bennink Pos, tot Bruſſel was geweeſt, om de Hettoginne van Stads wegen, de Keure die men ten gevalle der Gereformeerden gemaakt hadde voor te dragen, toen hy voor den Raad en de ſes Capiteynen verſlach deed van hunne verrichtinge, dat ſy geſeyt had, die van Amſterdam hebben 'er noch geen root hembt om gedragen. In 's Gravenhage wierden twee luyden gevonden, met namen Adriaan Mennink, en Dirk Jooſten, die ſoo onverſaagt waren, datſe den Preſident Suys, en andre van 't Hof, quamen albereyts volk afvorderen, om de Beelden wech te nemen; dus vertellen 't Bor, Hooft, en andre, maar Reaal verhaalt, dat den Preſident den eenen, 't was Dirk Jooſten, Threſaurier van den Hage, ſelfs had ontboden, en hem afgevraagt hebbende, of hy laſt hadde om de Beelden te breken, een ja tot antwoort kreeg, voorts vragende waarſe was, had hem d'ander met een ſtoute leugen, op ſijn boeſem ſlaande, geſeyt datſe daar lach; De Heeren (Hippolitus van Perſijn, Preſident van 't Hof tot Utrecht, toen by geval in den Hage ſijnde was'er by geroepen) of uyt verbaaſtheyt, of denkende datſe ſeggen wilden, dat hun hart en overmoet volmacht ſtrekte, doen ſonder vorder onderſoek hunnen wil; men bad datſe hun werk in ſtilligheyt, ſonder beroerte te maaken, ſouden verrichten, en gaf hun 12. arbeyts-luyden tot hulp, en beloofde die ſeven ſtuyvers voor arbeyts-loon, die ook betaalt wierden; geduyrende 't afbreken deed men de Kerkdeuren, door de Deurwaarders van 't Hof, en de Schutterye, ten dien eynde in de wapenen gebracht, van buyten bewaren. Met welke gedweegheyt, als geoordeelt uyt vreſe te ſpruyten, niet ſoo veel gewonnen wiert, of men dwong verſcheyden perſoonen eenige Beelden, by tijds gehuyſt en verſteecken ter vernieling over te leveren; dit alles maakte een groten roep door 't gantſche Land, inſonderheyt onder 't grauw, 't welk ſich nu voor liet ſtaan, dat de Beelde-ſtorming vry ſtont, om datter den Preſident volk toe had beſteet, en voor beloont. Tot Delft was 't niet genoeg dat de Kerken en Clooſters, door de ordre der Wet-houderen van alles geſuyvert wierden, maar 't grauw viel'er tegens 't verbod, wil en dank van wacht en gilden echter op in, en brak al 't overſchot; noch wiert de Magiſtraat gedwongen te gedogen, dat men in al de Clooſters en Gods-huyſen huyſſoeking dee, om te ſien of 'er ook buyten volk verborgen was. Daar naar plonderden eenige Kerken-ſchenders of Schendſters (want Strade wil dat het Vrouwen waren) het Minnebroeders Klooſter, en gebruykten de Kerk tot preeke. Tot Leyden, in den Briel, en in andre Hollandſe Steden, ſijn de Beelden van gelijken gebroken. Tot Dordrecht, ter Goude, tot Rotterdam, tot Haarlem, en in verſcheyden andre Steden, ſach, ſchryven ſommige, de Magiſtraat de Beelde-ſtorm niet t'ontgaan, en vond derhalven geraden om d'oploop van 't grauw voor te komen, ſelfs te doen 't geen men anders lijden moeſt, en de

Beel-

Beelden met ordre wech te nemen, doch den Heer Pieter Hooft, verhaalt dat tot Dordrecht alle handadigheyt, met over grote moeiten, door de Burgemeesteren en andre belet wiert, ter Goude insgelijx, meest door de goede voorsorge van den Kasteleyn, des voorsz. Burgemeesters soon, de namen der welke hem niet voorgekomen waren; dan ik vinde dat d'Heer Arent vander Mijlen, Cornelis soon, in dit Jaar Burgemeester tot Dordrecht was, ook had Jonker Cornelis vander Mijlen, bevel over 't Slot ter Goude. Tot Hoorn wierden geen Kerken geschonden, noch de Beelden gestormt, ten deele door de voorsichtigheyt der Wet-houderen, ten deele door bescheydenheyt van Clement Maats soon, en andre Hoofden der Gereformeerden, die 't rookeloos grauw met goede vermaningen in toom hielden. Den Heer van Brederode sig richtende naar den Graaf van Kuylenburg, deed van gelijken de Beelden uyt de Kerken sijner Heerlijkheden werpen. In 't Eyland Walcheren bleef niet een Kerke in haar geheel; ja tot Middelburg heeft men niet alleen d'Autaren en Beelden gebroken, en de gewijde plaatsen geplondert, schoon 't de Magistraat met de Schutters twee dagen tegen hielt, maar 't gemene volk den 24. van Oogstmaant, in grote menichte by een vergadert, begeerde van den Bisschop en Wet-houderen, datse al de gene die ter saake van Religie gevangen waren, los laten, en hun overleveren souden, of dat sy anders met gewelt den Kerker wilden oplopen; men moest dan om tot geen Bloet-bat te vervallen 21. gevangenen slaken, en de Gereformeerden in de Stads Kerken laten prediken. De mare van de moetwil in Vlaanderen en Brabant, voornamelijk tot Antwerpen gepleegt, sonder datter weerstant ontmoet of straf op gevolcht was, tot Utrecht gekomen sijnde, en daar aangehangen (als 't gaat) dat 8000. mannen door 't Land liepen, om overal desgelijx te doen, bracht de gantsche Stad in grote ontstelteniss, en maakte de Gereformeerden soo stout, datse den 24. van Oogstmaant, des morgens naar 't houden hunner Predikatie, den Wet-houderen twee Kerken afeysten; die van de Wet gaven tot antwoort 't en was in haar macht niet, maar men sou'er den Raad op vergaderen; doch doen'er des namiddachs buyten de Tollen-steegs-poorte gepredikt was, begaven sich eenige van de nieuwe Religie naar de Prochy-kerk van St. Geertruyt, en begosten de Beelden te breeken. De Magistraat sont strax eenige Stads Dienaars derwaars, men maakte dan de plondering, en bevont sedert naar onderzoek van saaken, dat het eenige jonge gesellen, by andre, met roers gewapent, gestijft sijnde, onderstaan hadden; des anderen daags wiert door de gemachtigden der Gereformeerden, 't voorgaande versoek in de vergadering vernieut, sy eysten de Minne- en Preeke-broers Kerken, daar noch byvoegende, dat by hunne gemeente besloten was, d'afgryselijkheyt van de Beelden af te doen, sonder nochtans ymant aan persoon of goet te willen misdoen, nochte de kleynodien der Kerken te sullen aanraken; by den Raad wiert voorgewent, dat sy sich mits het afwesen van eenige leden, t'onsterk vonden, om besluyt te maaken; dan een der gemachtichden dreef hun daar op toe, Eet ham met mostart, so wort gy sterk; welke onbeschoftheyt namaals met den halse geboet wiert. Naar Raadpleging met het Hof, met den Capiteyn van 't Slot Vredenburg, met eenige der treffelijkste Edelen (daar onder ook ettelijke die 't verbont hadden geteekent) en aansienlijkste Burgeren, gaf men den Gereformeerden ten antwoort: dat die van de Stad geen macht hadden om hun eenige Kerken te openen, dies eysten sy agt dagen uytstel, 't welk met veel redenen smakelijk gemaakt, en op hun begeerte, door eenige Heeren van de Stad daar toe gelast, der Gemeente, die op 't Kerkhof van St. Maria, in groten getalle, al gewapent en gereet stont, om hun opset uyt te voeren, voorgedragen wiert; dees bewilligden ten laatsten, op voorwaarde dat men den Geestelijken, het schelden op de Gereformeerden, en den Minne- en Preeke-broederen, allen dienst middelerwijle verbieden soude; Op dit verdrach gaven eenige van de voornaamsten der nieuwe Religie, den Burgemeester Johan Bol de hant; men hielt het evenwel niet langer dan tot het scheyden van den Raad, toen viel 't gewapent volk met groote ongestuymigheyt in de Buyrkerke, in die van St. Jacob, van de Minne- en Preeke-broeren; de Beelden wierden gestormt, alle Kerkelijke kostelijkheyt geschonden of geplonderr, 't Missaal en andre Boeken aan stukken gesneden en gescheurt. De Magistraat te swak om 't hooft te bieden, deed hier niet toe als 't Stadhuys verseekeren, en de volgende nacht met omtrent 160. van de getrousten der Gilden bewaaken; des andren daags den 26. der Maant, trad men met de Gereformeerden, die op de plaats van St. Maria, wel tot 5. à 600. sterk in de wapenen waren, om hun voornemen voorts in 't werk te stellen, in nieuwe handeling, en bragt eyndelijk vier Maanden stilstants te weeg, om ondertusschen hun eysch, de Hertoginne en de Prins bekent te maken; doch terwijl men in handeling stont, begaven sich ettelijke uyt den hoop, naar de Kerken van St. Nicolaas, en St. Geertruyt, daar sy de Beelden weer te keer gingen; dan eenige der Wet-houderen der waars geschikt, deden soo veel weers datmen 't daar by liet, maar den 27. vontmen sich genootsaakt, om verder gewelt, daar de Stad mede gedreygt wiert, voor te komen, met Jacob Cornelis soon, en Dirk Kater, by de Gereformeerden, tot bevordering van hun versoek gemachticht, een nieuw verdrag aan te gaan, waar by hun uyt den name van de drie Staten 's Lands van Utrecht, en 't Hof, doch op 't behagen der Gouvernante, en des Stadhouders, verscheyden puncten, soo tot hunner verseker ing als andre, wierden ingewilligt, en St. Jacobs Kerk ingeruymt, met belofte van hun nog een andre te openen, soo dese hun te kleyn viel. Vriesland wiert wat later in sijn rust gesteurt, misschien om dat de on-Roomschen, bestaande aldaar veel uyt Mennoniten, weerlose luyden, hunne krachten te luttel vertrouden, of dat de brand der verbolgentheyt, by mangel van stoffe, soo hoog niet gestegen was. Seker geen ander geweest, daar 't stuk van 't Geloof met meerder gevoeglijkheyt gehandelt, en min onnosel bloets vergoten is. Welke eere den Grave van Arenberg, Stadhouder van dat Landschap, toekomt, die met son-

Digitized by Google

ſonderlinge konſt, voorſicht en beſcheydentheyt, de ſtrengheyt der Placcaten, wreetheyt der Geeſtelijken, en 't ongedult der vervolgden, heeft weten te matigen. Tot Leeuwaarden niet te min, heeftmen den 6. van Herfſtmaant, alle Beelden, Altaren, en Ciraden, uyt de drie Prochy Kerken geworpen, doch 't geſchiede by toelatinge van den voorſittenden Burgemeeſter Tyerk Walles, en 't meeſtendeel van den Raad, ſommige van den welken ook ſelfs met de gewapende Burgery, de Leeraars der Gereformeerden in een der Stads Prochy Kerken, Oldenhove genaamt, op ſtoel brachten. Anthonis Claas ſoon predikte daar 's morgens, en Martinus Eliacus 's namiddags; ook wiert'er den 15. der Maant het Nachtmaal uytgedeelt; Arenberg des verwitticht, maakte ſig derwaars; eyſchte nochtans meer niet, dan het ſtellen van de Kerken, en Kerken-dienſt in hun voorig weſen, ſamt het uytſetten der Predikanten, en alsmen hem te gemoet voerde, dat het mits de menichte der Gereformeerden niet doenlijk en was, genoegde hy ſig aan 't Slot met volk en voorraad te verſorgen, tegens de dreygementen der oproerigen, die ſig verluyden lieten, dat hun geen middel ontbrak, om dat te bemachtigen; te Sneek wiert het Beelde-ſtormen, door de Wet en veel Burgers, die ſig daar tegens ſtelden, verhindert, maar men moeſt de Miſſe, en andre Kerkelijke Dienſten ophouden. Desgelijx tot Franiker, daar de Gereformeerden eenige Predicatien deden, ſonder Kerk-plondering. Groningen daarmen noyt Menſch om 't Geloof hadde ſien doden, was van de laatſte die 't ongemak overquam; maar de voorgang van Leeuwaarden, en andre, verrukte de Gereformeerden aldaar, niet wijder nochtans, dan dat ſy de Minnebroeders Kerk in namen, ſlechtende de Beelden en Altaren met gemoede, by verlof der Wet-houderen, die hun ſtrax arbeyts volk beſtelden, om de vloer van puyn en belemmering te ſuyveren, en bequaam te maken tot de preeke, 't welk evenwel eenige der werk-luyden, in den Jare 1569. 't leven koſte. In de Ommelander Dorpen tot Winſum, Garshuyſen, Weſter-emden, ten Poſt, Middelſtum, en elders, wiert den Boer door den Adel opgehitſt, en menige Kerk geplondert, tegens wil en dank der Overheden, die oordeelden, dat wel billik geweeſt waar, ten aanſien van de vryheyt der gewiſſe, daar altijds genoten, de Geeſtelijken van deſen overlaſt te verſchonen. In Gelderlandt viel de Beelde-ſtorm ook op de Kerken van Aarnhem, Nimmegen, Roermonde, Venlo, Harderwijk, en andre omleggende Steden en Dorpen; verſcheyden Overyſſelſche Steden, ſtonden deſelve moetwil uyt, met namen, Kampen en Swol; maar tot Deventer, daar Kasper Koolhaas, van den 5. van Herfſtmaant, tot den 6. van Bloeymaant, des volgenden Jaars, met wil en weten, ja op 't beroep der Overheyt heeft gepredikt, klaagde niemant over muytery of oproer; men brak'er geen Beelden; de Paus-geſinden wiert in d'oeffening van hunnen Godsdienſt geen belet gedaan, als alleen door openbare Predikatien, (doch ſonder bitterheyt of laſtering) en beſondere vermaningen uyt den woorde Gods, door welke ſagte bejegeningen de twee geſintheden, als goede Burgers, in eendracht by den anderen bleven wonen, en vele 't Pauſdom verlieten. In Luxenburg, in Arthois, en een gedeelte van Henegouwen, te Namen en daar omtrent, is noch gepredikt nog geplondert geworden.

[m] *Het verbont van de Staten,*] Waar by den Prince van Orangien wiert verſocht en gebeden, om te weſen het hooft en hoogſte Overigheid tot de Regeringe van beide de voorſz. Provincien, en aangaande de Religie, dat hy ſoude admitteren en hanthaven de oeffeninge van de Gereformeerde Euangeliſche, doende ſurcheren en ophouden de executie van alle andere Gods-dienſten, den Euangelio contrarierende, ſonder dat hy ſoude toelaten, datmen op yemants geloof of conſcientie ſoude inquireren, of dat ymant ter ſake van dien eenige moeyenis, injurie of letſel aangedaan ſoude werden; doende vorder, de oeffeninge der voorſeide Religie aangaande, alſulke goede ordre ſtellen, als na gelegentheid der ſaken en conditien van de Steden, tot meeſte geruſtheid en commodityt van de Gemeente, en ſonder verminderinge van Gods eere bevonden ſoude werden te dienen en te behoren. Het was gearreſteert en geſloten tot Delf, by de Ridderſchappe, Edelen, grote en kleine Steden van Holland en Zeeland, Staats-gewijſe vergadert ſijnde den 25. Aprilis 1576. 219

[n] *Beſluyt van 't vrede verbont,*] Geſloten tot Gent den 8. November 1576. tuſſchen de Staten van Braband, Vlaanderen, Artois, Henegouwen, en andere Landen, en die van Holland en Zeeland, mitsgaders hunne bontgenoten; waar by verdragen wierde, dat alle leed, ongelijk, misdaat en ſchade ter ſake van beroerten vergeven en vergeten ſoude werden, en verbonden ſich de Landſchappen, om geſamentlijk de Spanjaarden en andre vreemde Soldaten te verdryven, en daar naar te bevorderen de vergaderinge der algemeene Staten, gelijk die ten tijde van de opdracht van Keyſer Karel by een waren, ten eynde dat by hen ordre geſtelt wierde, op de ſaaken van den Lande, ſoo wel aangaande het ſtuk en de oeffening van de Religie, in Holland, Zeeland, Bommel, en d'andre plaatſen hun aanklevende, als belangende 't herleveren van ſterkten, geſchut, ſcheepen, en alles wat den Koning toebehoorende, by hen geduyrende de beroerten, genomen was, als anderſints; welke uytſprake ſich beyde de parthyen ter goeder trouwe onderwierpen; Den Lantſaten van wederzyden ſoude vry ſtaan, overal te mogen gaan, keeren, hanteren, handelen en woonen, des ſouden de Hollanders, Zeeuwen, of anderen wie ſy ſijn, ſich buyten de Landen van Holland, Zeeland, en die hun aanhingen, ſig niet vervorderen, jets te beſtaan tot nadeel der vreede, en ſonderling tegens den Catholijcken Roomſchen Godsdienſt, en de oeffening des ſelven, nochte niemant ter ſaake van dien verongelijken, tergen of ergeren, met woorden of werken, op pœne van geſtraft te worden, als verſtoorders der gemeene ruſte; op dat nochtans middelerwijle niemandt lichtelijk behaalt, of liſtiglijk verſtrikt, en in gevaar gebracht wierde, ſoo ſoumen de Placcaten, eertijds uytgegeven op 't ſtuk der Ketterye, mitsgaders de Keuren over hals ſaaken by den Hertoch van Alva gemaakt, ſtaaken, tot dat by de algemene 220

mene Staten, daar anders in verſien wierde. De Prins van Orange, ſou blyven Admiraal van de Zee, en Stad-houder van Holland, Zeeland, Bommel, en de plaatſen by hun gevoegt, om in alles te gebieden, gelijk hy toen deed, tot dat by d'algemeene Staten, naar 't vertrek der Spanjaarden, anders ſoude geordent ſijn; maar belangende de Steden en plaatſen, begrepen onder den Laſtbrief van den Koning, by hem ontfangen, en noch niet ſtaande onder ſijn gebiet, ſoude dit punct geſchorſt blyven, tot dat deſelve Steden en Plaatſen, ſig tot deſe vereniging voegende, door hem vernoegt en voldaan ſouden werden, over al de puncten, waar by ſy ſig, onder ſijne regeringe beſwaart vonden, ſoo ten opſien van de oeffeninge van Godsdienſt, als anderſints; de Prins en alle uytgeweekene, en hunne erfgenamen, ſouden herſtelt worden in hunne middelen, naam, en faam, en alle vonniſſen en bepleytingen, ſedert den aanvank van de beroerten in den Jare 1566. ſoo wel om ſaaken van Religie, als om 't aannemen der wapenen, ſoude vernieticht, en in de Boeken uytgeſchrabt worden; alle wierlijke Prelaten, en andre Geeſtelijke perſonen, wiens Abdyen, Stiften, en Woonſteden, buyten Holland en Zeeland lagen, en nochtans binnen deſelve Landen gegoet waren, ſouden wederom komen in den eygendom der ſelve goederen, maar aangaande de Kloofter-Juyden en andre Geeſtelijken, die binnen de twee voorſeyde, en hun aanklevende Landen ingewijt en gegoet ſijnde, daar uyt gebleven of vertrokken waren, die ſoumen, (gemerkt ſe meeſtendeel van hunne goedeten waren vervremt) nevens de geblevene van toen aan, redelijk onderhout verſtrekken, of 't gebruyk hunner goederen toelaten, ter Keure nochtans van de Staten, en alles by maniere van voorraad, tot dat op hunnen verderen eyſch, by de algemene Staten anders ſoude ſijn geordent.

221 ° *Het algemene nader verbont*,] Dit verbond (waar by ſich die van Gelderland en Zutphen, Holland en Zeeland, het Sticht Utrecht, en de Vrieſe Ommelanden, tuſſchen de Eems en Lauwers, den 10. January 1574. tot Utrecht nader hadden verenigd, onder verklaringe van geenſints de Gentſe Vrede te willen krenken) wiert, om dat het tot Utrecht was geſloten, de Unie van Utrecht genaamt, en naderhant by die van Vriesland, Brabant, en een gedeelte van Vlaanderen aangenomen; de Provincien verbonden ſich daar by, ten ewigen dage by den anderen te blijven, als of ſy maar een enkel Landſchap waren; onvermindert nochtans de byſondre privilegien, vryheden, rechten, en gewoontens van yder Landſchap, Steden, en Ingeſetenen van dien, waar in ſy den anderen geen hinder of letſel ſouden doen; en aangaande 't ſtuk van Religie, ſouden ſig die van Holland en Zeeland dragen naar hun goetdunken, en d'andere Landſchappen deſer Unie, ſouden ſig mogen ſchikken, naar den inhout der Religions Vrede, alreets gemaakt of daar op ſulke ordre ſtellen, in 't gemeen of in 't byſonder, als ſy tot ruſte en welvaren van de Provintien, Steden, en byſondre leden der ſelve, en tot bewarenis van yders Geeſtelijken en Wereltlijken goet en gerechtigheyt, dienſtig ſouden vinden, ſonder dat hun daar in, by eenige andre Provintien, eenich hinder of belet gedaan ſoude mogen werden; mits dat een ygelijk in 't byſonder, in ſijn Religie vry ſou mogen blyven, en dat men niemant ter ſaake van Religie ſou mogen achterhalen, of onderſoeken, volgens de voorſz. Vrede van Gent. Dit laatſte was d'inhout, van 't 13. Articul, 't welk den 1. van Sprokkelmaant by de gemachtigden, die d'Unie hadden geſloten, breder wiert uytgeleyt, verklarende hunne meninge niet geweeſt te ſijn, noch te weſen, eenige Steden of Provintien, die ſich alleen aan de Catholijke Roomſche Religie ſouden willen houden, en daar 't getal der Inwoonderen van de Gereformeerde Religie ſoo groot niet is, dat ſy volgens de voorſz. Religions Vrede oeffening der Gereformeerde Religie ſouden mogen genieten, van de voorſz. Unie en verbinteniſſe uyt te willen ſluyten, maar datſe des niet tegenſtaande bereyt ſouden weſen, alſulke Steden en Provintien, die ſig alleen aan de voorſz. Roomſche Religie ſouden willen houden, in deſe Unie 't ontfangen, by ſoo verre ſy ſich anders, in d'andre puncten der voorſz. Unie, ſouden willen verbinden, en dragen als goede liefhebbers des Vaderlands, ſijnde de mening niet, dat d'eene Provintie of Stad, ſig 't werk van d'andere in 't punct van de Religie ſouden onderwinden, en dit om te meerder vrede en eendracht onder de Provintien te houden, en de voornaamſte oorſaak van twiſt te vermijden en wech te nemen.

P *Opene Brieven van den 26. July*,] Waar by 222
den Koning van Spangnien verklaart wierde vervallen te ſijn van het recht tot de Nederlanden; en ſeiden de Staten daar in onder anderen, dat het volk van Gode niet tot behoef des Vorſten was geſchapen, om ſijn bevel, het ſy Goddelijk of onGoddelijk, recht of onrecht, onderdanich te ſijn en als ſlaven te dienen; maar de Vorſt tot nut der onderſaten (ſonder dewelke hy geen Vorſt kon ſijn) om gelijk een Vader ſijne Kinderen, gelijk een Herder ſijne Schapen, deſelve te queken, te behoeden, en te beſtieren naar recht en billijkheyt; die hier tegen de Onderdanen voor halſeygens hielt, ſtont voor een Tiran te houden, en mocht daar over verſtoten worden; inſonderheyt by beſluyt der Staten van den Lande, en daar d'onderſaten, hebbende met geenderley ootmoedigheden, ſijn Tirannig opſet kunnen keeren, geen ander middel ſagen; om hunne aangeboorne vryheyt te hanthaven; dit verſtoten, elders dikwils geſchiet, mocht voornamelijk ſtad grijpen in deſe Landen, die, volgens voor-rechten, by de Vorſten beſwooren, geregeert moeſten worden, welke Vorſten, met het breeken der bedongen voorwaarden, de heerſchappye verbeurden, en had den Koning van Spangien, luyſterende naar ſijnen Spaanſchen Raad, tegens 't onderwijs ſijns Vaders, eerſt onder dexel van Religie, ſig vervordert, 's Lands gerechtigheden te vertreden, met het invoeren der nieuwe Biſſchoppen, der Wetten van 't Concilie van Trenten, en der grouſame Inquiſitie; voorts had hy, van tijd tot tijd, deſe getrouwe Landſaten, door Alva, Don Loüis, en Don Jan, met gewelt, of bedrog, getracht onder 't jok te krygen, verſcheyden middelen van paiſe verworpen, en de handelingen misbruykt, om tweedracht te ſayen,

sayen; en alsoo de Inboorlingen te gemakkelijker, d'eene voor, en d'andre naar, ten verderve te brengen; om dese Redenen hadden sy den Koning verworpen.

223 ¶ *Oneensheyt is opgestaan,*] Desen aangaande is vele over en weer geschreven, omtrent de pointen, over dewelke tusschen Gomarus en Arminius, en hunne volgers de Remonstranten en Contra-Remonstranten is gesintwist geworden; de voornaamste Schryvers die van beide zijden geschreven hebben sijn Triglandius en Uyttenbogert; en hebben wy daarom niet ondienstig geagt alhier in te voegen, de woorden die den selven Triglandius bybrengt, in sijne Kerkelijke Geschiedenissen en Aanmerkingen over de Historie van den voorsz. Uyttenbogaart, alwaar hy de gevoelens van beide de partyen uytvoeriglijk verhandelt. Dit sijn sijne woorden:

't Gevoelen der Remonstranten aangaande de Predestinatie Gods, stelt Uyttenbogart aldus voor: Dat de Predestinatie gaat over die gene, die God wist, dat door de genade des H. Geestes in Christum geloven, en in 't gelove ten eynde toe volharden souden, met verwerpinge ter eeuwige verdoemenis van die gene, die God wist, dat door haar eygen schult, in Christum niet geloven, of, schoon gelovende, in 't selve niet souden volharden ten eynde toe. *Maar den Historie-schryver moest hier by gedaan hebben, dat de recht-gevoelende daar op menichmaal hebben geseyt en bewesen, dat sulx het gehele besluyt Gods, over der Menschen Saligheyt en verdoemenisse, niet en is; want onder het besluyt Gods ter Saligheyt, wert ook begrepen het besluyt van roepinge en rechtvaardiginge; alsoo God de Heere, met een en het selve besluyt voorgenomen heeft, de gene, over dewelke sijne verkiesinge gaat, krachtiglijk te roepen en te rechtvaardigen, om haar door die middelen ter Heerlijkheyt te brengen, soo den Apostel leert Rom. 8. vers. 29. 30. en dat tot verklaringe van sijn heerlijke genade, in alle die uytnemende genadige weldaden Rom. 9. vers 13. en dat onder het besluyt der reprobatie begrepen is het besluyt, van de andre met sijne krachtige roepinge voor by te gaan, in hare sonden te laten, en om deselve rechtvaardiglijk te verdoemen; maar dat is by den Schryver, en sijne medestanders, dien aangaande alsoo gestelt, op dat de dwalinge van de vrye wille, die daar onder verborgen leyt, waar mede de vrugt van de werkinge der genade, aan de neyginge van den wille des Menschen gehangen wort, niet en soude te vroeg uyt kijken; ondertusschen wilden wy den Schryver, of sijne medestanders, wel gevraagt hebben; Voor eerst, of die voor wetenschap Gods, met dewelke hy geseyt wort, voor geweten te hebben, dat al wie inden Soone geloven, ten eynde toe volharden souden, niet vast staat, en seeker is, of ter contrarie onseeker; isse onseeker, soo wort God van sijne oneyndige wijsheyt berooft, isse seeker en onfailleerlijk, soo en kan het wederspreeken van die absolute Predestinatie ter Saligheyt haar niet helpen; want soo weynig kan Gods seekere voorwetenschap feylen, als Gods absolute Predestinatie kan verandert worden, en vervolgens konnen soo weynig zalig worden, die God voor-weten heeft dat verloren sullen gaan, als de verworpene; en soo weynig konnense verdoemt worden, die God voor-weten heeft, dat Zalig sullen worden, als de uytverkoorne, en ter Saligheyt gepredestineerde. Ten anderen wilden wy wel weten, waar in die seekerheyt gefundeert is, uyt dewelke God seekerlijk voorweet, dat dese of gene geloven, en in den gelove, ten eynde toe volharden sal; want wat seekerlijk voorweten wort, dat moet by hem selven sodanig sijn, dat het seekerlijk geschieden sal. Seggense uyt de werkinge des H. Geestes, soo is de vordere vrage, of dan den H. Geest soo werkt, dat daar door dse gene die voorweten worden Zalig te sullen sijn, seekerlijk sullen ten gelove, en ter volstandigheyt in den gelove gebracht worden? seggense ja, soo verwerpense haar wederstaanlijke genade; seggense neen, soo neemtse weg, de seekerheyt van dat sullen geloven, en in den gelove volharden, en vervolgens de seekere voor-wetenschap die daar op gefondeert is. Dit heeft de Remonstranten soo verre gebracht, datse eyndelijk gekomen sijn tot het stellen van een conditionele Predestinatie, hebbende haar effect, als de voorgestelde conditie van den Menschе, door sijnen veranderlijken vryen wille, soude werden volbracht, mitsgaders van een petemptoire, en niet petemptoire verkiesinge, complete en niet complete, &c. de niet petemptoire, en niet complete, dat is, die wederroepelijk is, en haar volle effect noch niet en heeft, gaande over den Menschе, soo lange hy leeft, hier op aarden, maar de complete en petemptoire, dat is, de volkomene en wederroepelijke, gaande over den Menschе, als hy gestorven is. Het welk die Predestinatie, die steunt op de seekere voorwetenschap Gods, daar van gesproken wort in het eerste point, geheel om verre stoot. Siet sodanig is dat eerste point der Remonstranten.*

Het gevoelen van de Gereformeerde, nopende de Predestinatie, stelt den Schryver aldus voor: Dat God absolutelijk, en naar sijn vrye macht, van eeuwigheyt uyt het gehele Menschelijke geslacht dat hy scheppen soude, of immers uyt het Menschelijke geslacht, 't welk hy wist dat geschapen sijnde, terstont door en in Adam, in de sonde en 't verderf soude vallen, seekere bysondere personen (en deselve in kleynen getale te rekenen by de verworpene) hadde ter Saligheyt uytverkoren, sonde in dat selve sijn besluyt eenich aanschouw te nemen op haar gelove, of gehoorsaamheyt; d'andre uyt deselve sijne vrye macht, absolutelijk verwerpende ter eeuwiger doot en verdoemenisse, of immers deselve willende laten steeken in 't gemeyne verderf, daar in 't Menschelijke geslacht door de sonde Adams soude vervallen, sonder dese verworpene, uyt dat verderf, door Christum te willen trekken en verlossen, en dat sonder eenig aanschouw te nemen, op haar ongelove en ongehoorsaamheyt, of immers sonder yet aan te sien, als alleen haren val en verderf in Adam, daar in hyse wilde laten verloren gaan, sijnde evenwel die val selve beleyt door een sonderling geordineerde, doch heymelijke bestieringe Gods. *Maar hier op hebben de Gereformeerden menichmaal geseyt; Ten eersten, datse gene verkiesinge en verwerpinge stellen, dan van Menschen, die sondaars, bedorven, en door de sonde doot sijn van God, en van natuyren Kinderen des Toorns. Ten tweeden, dat in het besluyt Gods, der verkiesinge en verwerpinge, niet alleen gemerkt moet worden, 't besluyt van salig te maken en te verdoemen, maar ook het besluyt van de mededelinge der gaven en genade, des geloofs in*

Chri-

Christum, en der Heyligheyt, door dewelke de uytverkoorne ter Zaligheyt en Heerlijkheyt souden gebracht worden, aan de eene, en het besluyt van te laten in't gemeene verderf, en van het toelaten der sonden en des ongeloofs, waar door de verworpene haar selven souden brengen in't verderf, aan d'andre zyde. Ten derden, dat alsoo alle Menschen in haar selven sondaren sijn, over dit onderscheyt, tegens God niet en valt te murmureren, ten ware men die gemeene verdorventheyt wilde versaaken, en God stellen aan den Mensche verplicht. Ten vierden, dat, alsoo God gene en verdoemt, als sondaren in haar sonde blijvende, in het besluyt van verdoemenisse alleen, God wel klaarlijk opsigt neemt, op der verworpenen sonden; alhoewel hy in het besluyt van dat onderscheyt, dat hy maakt, den eenen roepende en wederbarende, en den anderen voor bygaande, geen acht en kan nemen op der Menschen sonde of deugt, als oorsaaken, om dewelke hy in dat onderscheyt, met den eenen aldus, en met den anderen anders handelen soude, alsoo sy alle sijn van een en deselve verdorvene qualiteyt; waar in sich dan openbaart de waarheyt van het gene dat den Apostel seyt, Rom. 9. vers. 18. God ontfermt die hy wil, en verhart die hy wil. Ten vijfden, datter niet en kan geschieden by geval, sonder Gods voorsienigheyt, veel min soo een gewichtige saake, als is den val van het menschelijk geslachte. Den Schryver heeft geseyt, in de beschryvinge van sijn leven, dat hy menichmaal buyten sijn weten, is gebragt, door Gods voorsienigheyt, daar toe en tot het gene, dat hy niet en dachte. Dit seggen heeft den Schryver gemeent, of niet gemeent; heeft hy het gemeent, soo en heeft hy niet te murmureren, tegens Gods voorsienigheyt en heymelijk beleyt; heeft hy het niet gemeent, soo heeft hy den leser, en hem selven bedrogen, en God bespot; en dit tot openinge van dat verschil.

Van de krachte des doots Christi, geloofden en leerden de Remonstranten, (*seyt de Historie pag. 4. Col. 2.*) dat deselve haar uytstrekte tot alle Menschen, niemant uytgesondert, soo veel aangaat de versoeninge, en verwerving van genade en vergevinge der sonden, soo nochtans, dat niemant de verworvene vergevinge der sonden soude deelachtig worden ter Zaligheyt, als alleen die in Christum souden geloven, en in't gelove volstandich blijven. *Van de Gereformeerden seyt hy, datse hielden,* dat Christus wel voor alle Menschen gestorven was, voor so veel aanging dat sijn dood krachtig genoeg was, omse alle te versoenen, hadde sijns Vaders en sijnen wille sulx geweest, maar dat sijn wille niet was geweest, dat hy de versoeninge en vergevinge der sonden, door sijn doot ymant verwerven soude, als alleen den uytverkoorenen, en dat hy derhalven alleen voor die, en niet voor alle Menschen gestorven was. *De Gereformeerde (seggen wy) wetende dat God onveranderlijk is en alwetende, dat het bloet sijns Soons dierbaar en kostelijk is, geloven, dat God sijn Soone, voor geen andre tot Offerhande der versoeninge gegeven heeft, als voor die gene die zalig souden worden, en consequentelijk die hy wist, dat de Zaligheyt door de doot sijns Soons souden beerven. Want God en kan in sijn voornemen niet failleren, van raad niet veranderen, en in sijn voor-wetenschap niet missen, en acht ook het dierbare bloet sijns beminden Soons soo gering niet, dat hy het te vergeefs soude laten uytstorten, of tot versoenige en saligheyt der gener, die hy wist, dat het selve hartnekkiglijk souden verachten; en dit en soude niet wel staan op het voorgaande, daar geseyt is, dat God in sijn eeuwig besluyt soude verordineert hebben ter Zaligheyt den geenen, die hy wist, dat in sijnen Soone Jesum Christum souden geloven, &c. want soude God sijn Soon in den doot hebben gegeven, tot versoeninge en zaligheyt van andere, als van de gene die hy ter Zaligheyt heeft verordineert? of tot Zaligheyt der geener, die hy in sijn eeuwige voor-wetentheyt, ter verdoeménis had verworpen? 't geeft geen schijn van waarheyt.*

Van de genade Gods (*seyt de Historie*) gevoelen beyde de partyen, dat die is het begintsel, den voortgang, en volbrenginge alles goets, in den Mensche, als die sonder de voorgaande, opwekkende, volgende, en mede-werkende genade, niet goets denken en kan of doen. *Het contrarie sullen wy terstont toonen.* Maar van't werken der genade het gelove en bekeeringe, seyden de Remonstranten, dat het selve alsoo geschiede, dat de Menschen deselve werkinge konden tegenstaan en verhinderen, ook dikmaals wederstonden en verhinderden, en over sulx oorsaak waren van haar eygen onheyl en verderf, door't verstoten van Christi genade. *Dit verstoten (seggen wy) geschied, wanneer God den Mensche handelt, alleen menschelijker wijse, door morale aanradinge; dewijle dan de Remonstranten de genade Gods stellen onder des Menschen aanneminge, of verwerpinge, so blijkt daar uyt, gelijk ook uyt andre hare schriften, dat God naar haar mening, niet anders en werkt tot des Menschen bekeeringe, als menschelijker wijse, door een sulke morale aanradinge, welke, alsoose dan alleen krachtig is, wanneer de Mensche daar naar luysteren en deselve in sijn herte plaatse geven wil, soo blijkt, dat dese genade, aangaande de kracht en de vrucht van hare werkinge, onderworpen is de veranderlijkheyt van des Menschen wille, volgens dat de genade Gods, naar de meninge der Remonstranten niet en is het begintsel, den voortgang, en volbrenginge alles goeds in den Mensche, maar de Mensche selfs, als hy naar die aanradinge begint te luysteren, deselve gehoorsaamt, en in dat gehoorsamen door sijn eygene vrye indifferente wille, ten eynde volhart, en volstandig blijft. De Gereformeerde dreven,* dat den H. Geest, 't Geloof en de Bekeringe in de uytverkoorne wrogt, door sijne almogende kracht, die men niet wederstaan en konde. *Verstaat niet, dat die kracht den Mensche dwingt, maar datse als de kracht Gods, die alle Menschen Herten in sijn hant heeft, en neygt als Water-beeken, waar henen hy wil, Prov. 21. de wille en alle krachten des Menschen, op een verborgene wijse buygt tot geloof en bekeringe; want het is God, die in ons werkt, het willen en het volbrengen, naar sijn welbehagen, Phil. 2. vers 13. sonder (doet den Schryver daar by) dat God in de verworpene op sodanigen maniere wilde werken. Recht, seggen wy, God gebruykt sijn macht, daar en soo het hem belieft; en soo het hem beliefde, op die manier in alle Menschen te werken, sy souden alle bekeert worden en geloven, maar dat en belieft hem niet, en daar tegens en heeft niemant te murmureren, want God en is aan niemant verbonden, en doet met het sijne wat hem belieft.*

Digitized by Google

Van de volhardinge der ware gelovigen in 't gelove, ſpraaken de Remonſtranten, *ſeyt met waarheyt die Hiſtorie*, als twijffelende, maar daar naar ſeyden ſy het ront uyt, dat de ware gelovigen, door haar eygen ſchult van het gelove konden afvallen, en uyt de genade t'eenemaal uytvallen. Daar tegens (*ſeyt hy*) dat de Contra-Remonſtranten leerden, dat die 't waarachtig rechtvaardig maakende gelove, door de geſeyde onwederſtaanlijke kracht, eenmaal hadden ontfangen, 't ſelve nimmermeer, hoe grove ſonden ſy ſouden mogen komen te doen, geheel, noch eyntlijk en konden verlieſen, of immermeer uyt de genade uytvallen. *De Gereformeerde ſeggen, dat de ware gelovigen, uyt kracht van de geeſtelijke gemeynſchap, dieſe met Chriſto hebben, door den bant des Geeſtes en des waren Geloofs, in dewelke ſy met den H. Geeſt verſegelt ſijn, de ſonde nimmermeer, en konnen komen te dienen, ofte haarſelven der ſonde over te geven, dat ſy wel uyt ſwakheyt komen te ſtruykelen, ja ſwaarlijk te vallen tot hare vernederinge; doch evenwel, door Chriſti bewaringe en voorbede, ſulx behouden worden, datſe nimmermeer geheelijk van God komen af te wijken, ofte van Chriſto geſcheyden te worden, en volgens door Chriſty Geeſt en genade, wederom worden opgerecht, gelijk Chriſtus Petro, tot ſijne en onſe vertrooſtinge of verſterkinge in den gelove, heeft toegeſeyt. Dit waren de eerſte en voornaamſte geſchillen, als in hare Remonſtrantie uytgedrukt is, en daar mede de Kerken voor eerſt ſijn ontruſt geworden, waar by noch meer andre gekomen ſijn, gelijk dat doch niet anders weſen konde.*

224 [1] *Twaalf-jarig beſtant,*] By dit verdrag geſloten den 9. April 1609. was aangaande 't ſtuk van Religie bedongen, dat de Hollanders of Onderſaten der Vereenigde Nederlanden, in de Landen der Eerts-Hertogen, of des Konings van Spagnien deſelve vryheid ſouden genieten, die aan de Engelſchen was toegeſtaan, ſonder eenige quelling of Inquiſitie, ter ſake van hunnen Godsdienſt onderworpen te ſijn; ook wiert den Spagniaarden op het aandryven der Francen, in een heimelijk artijkel ingewilligt, datmen in 't geweſt van Braband, 't welk aan de Staten ſoude werden gelaten, ter plaatſe daarmen tot noch toe de Pauſſelijke Cerimonien hadde geoeffent, geen verandering ſou maken.

225 [1] *Algemene vergadering,*] De langdurige verſchillen omtrent de Kerkelijke ſaken, in de Jaren 1618. en 1619. brachten niet alleen in de Kerke, maar ook in de Republique ſelfs ſulk een grote menigte van onheilen, ſwarigheden, beroerten, en confuſie, dat alle die gene, die de welvaart der verenigde Nederlanden, en der Gereformeerde Kerken in deſelve ter herten namen, wel ſien konden, dat de remedie van deſe elenden, ſonder merkelijk perikel beide van Staat en Kerk, niet lange uytgeſtelt konde werden. De Staten hadden immiddels niet konnen accorderen, hoe en in wat voegen men in deſe ſwarigheden ſoude konnen voorſien. Des wegen den Koning van Engeland Jacob de I. de Staten Generaal bad, datſe doch niet toelaten ſouden, dat dit kwaad in de Republique dieper wortelen ſoude ſchieten; maar datſe doch ſoo veel in hun was, die onſalige twiſten, verdeeltheden, ſcheuringen, en factien tegen gaan ſouden, ook datſe de ware en oude Gereformeerde Leere, dieſe altijd beleden hadden, en die met gemeen conſent aller Gereformeerde Kerken beveſtigt was, en altijd de ſterkſte bant en het voornaamſte fondament was geweeſt, van de nauwe vrindſchap en vereniginge, die tuſſchen ſijne Koningrijken en deſe Provincien ſo lange tijd gevigeert hadde, in hare vorige ſuyverheyt ſouden herſtellen, menende dat een Nationaal Sijnode, daar toe het allerbeſte middel ſoude ſijn, dewijl dit de krachtigſte remedie was, die van ouds by de Chriſtenen in ſodanige ſwarigheyt gebruykt was. Prins Maurits liet van gelijke niet na de Staten ſo wel de algemeine als die van Holland te vermanen, dat ſo lief als hun was de behoudenis van Republique en Kerk, ſy ook ſoo neerſtelijk wilden arbeiden, dat deſe ſware onheilen uyt de weg genomen mochten werden; recommanderende ten dien einde ook de convocatie van een Nationaal Sijnode boven al; De Staten van Zeeland ſonden mede hunne Gedeputeerden aan die van Holland, en deden deſelve in hunne vergaderinge bidden, dewijl de twiſten en onenigheden tot ſeer groot perijkel der Republique vaſt dagelijks groter en groter wierden, en vele remedien tot noch toe te vergeefs aangewent waren; dat ſy tot de convocatie van een Nationaal Sijnode wilden conſenteren; en hebben de Staten van Gelderland, Vrieſland, Groningen en Ommelanden, 't ſelve in gelijker voegen gedaan. De Remonſtranten ſiende dat de naburige Koningen, Princen, Republiquen en Bontgenoten, ja ook de voornaamſte en magtigſte Steden van Holland en Weſtvrieſland, de beſchryvinge van een Nationaal Sijnode ſoo heftig recommandeerden en vreſende dat de Staten van Holland, onder welke vele van ſelfs daar toe inclineerden, en de ſaak met ernſt bevorderden, ten laatſten daar inne ſouden komen te conſenteren, hebben eerſt een nieuw middel om de verſchillen te effenen voorgeſtelt; dat namentlijk by de Staten van Holland, enige mannen, ſo Politique als Kerkelijke, tot een ſeker en gelijk getal ſouden gedelegeert werden, die met malkander beraatſlagen, en enige middelen van vrede en ewigheyt ontwerpen ſouden, dewelke eerſt by de Staten geapprobeert, daar na den Kerken ſouden geboden werden te volgen; doch dewijl de verreſiende en verſtandige wel ſagen, uyt wat voor perſonen deſe vergaderinge ſoude werden aangeſtelt, en wat daar van te verwachten was, behalven dat ſulx niet gebruykelijk was in kerkelijke ſaken en verſchillen, die de lere betreffen, ſoo hebben ſy wederom andere gedagten beginnen te formeren; want ſommige Regenten meinden, de Convocatie van een Nationaal Sijnode was tegen de Hoogheyt en Souverainiteyt der Provincien, dewijl elk van deſelve abſolute macht hadde, in 't ſtuk van de Religie te ordonneren, wat haar goet dachte. Dat het onbetamelijk en onbillik was, deſe vryheyt aan het oordeel van andere Provincien te onderwerpen; datmen dit recht van Hoogheyt in alle manieren, ja al waart met wapenen behoorde voorte ſtaan; daar op werden veler gemoederen gaande gemaakt; men neemt Waart-gelders in de Steden aan, die noch de Staten, noch den Prince-

maar

Digitized by Google

maar alleen hen-luyden by eede ſouden verplicht ſijn, om de ſaak der Remonſtranten, en haar authoriteyt, die ſy om deſelve in perijkel hadden geſtelt, te beſchermen. De Staten Generaal ſiende dat de Provincien en Kerken in duſdanig een gevaar raakten, vonden goet, de Sijnode Nationaal niet langer uyt te ſtellen, maar dat het ſelve ſijn voortgank ſoude hebben, den 1. Mey des Jaars 1618. en ſtelden te gelijk ſommige Wetten op, waar na ſy de beſchryvinge gedaan, en deſelve Sijnode gehouden wilden hebben. Ook wiert goetgevonden, uyt alle de Gereformeerde Kerken der naburige Landen, Vorſtendommen en Republiquen enige Theologanten, mannen in Godſaligheyt en Geleertheyt uytſtekende, daar toe te nodigen, op dat ſy met haar oordelen en raad de Gedeputeerden der Nederlantſe Kerken ſouden byſtaan, en alſo deſe verſchillen gelijk als met een gemein oordeel aller Gereformeerde Kerken onderſocht en geoordeelt ſijnde, des te ſekerder en voorſpoediger by gelegt mochten werden. De Remonſtranten daar tegen aan hare kant ſochten door verſcheide voorſlagen deſe reſolutie om verre te ſtoten, verſoekende tot dien einde in Holland een Provinciaal Sijnode; en, dewijl men ſprak van uytlantſe Theologanten, ſo meendenſe, datmen die op een Provinciaal Sijnode ook wel roepen konde. Maar daar op wiert geantwoort, dat wel eertijds de Hollandſe Kerken een Provinciaal Sijnode verſocht hadden, als'er geen hope overig ſcheen te weſen van een Nationaal te verwerven; en als de verſchillen niet verder als de Hollandſe Kerken gingen; maar dat het als nu een andere ſaak was. Doch ſy bleven daat op hart aanhouden, en brachten veel uytvlugten en tergiverſatien by, waar doorſe ſo veel effectuerden, dat de Brieven van Convocatie enigen tijd opgehouden wierden, en de dach van by-een-komſt uytgeſtelt, en verandert moeſt werden. De Staten Generaal ondertuſſchen, oordelende dat deſe ſo nodige ſaak niet langer behoorde uytgeſtelt te werden, reſolveerden op een nieuw de Convocatie van een Nationaal Sijnode ſonder langer tijd verſuym te doen; ordinerende de Stad van Dordrecht tot de plaatſe der by-een-komſte, jegens den 1. November des ſelven Jaars; en dewijl enige van de Staten van Holland klaagden, dat daar door het recht van hare Provincie gekrenkt wierde, ſo hebben haar Hoog-Mogende met een publique Acte verklaart, dat ſy met de beſchryvinge van dit Nationaal Sijnode geenſints de vryheyt van enige der Provincien wilden verkorten, maar dat hunne oprechte meninge alleen was, door 't ordinaris oordeel des Nationalen Sijnode de Kerkelijke verſchillen, welke alle de Gereformeerde Nederlantſe Kerken betroffen, wettelijk tot Gods eere, en vrede der Republique en Kerke te beſlegten.

Voorts ſchreven ſy aan de Staten van yder Provincie, dat hun voornemen was, om uyt alle Kerken der Geünieerde Provincien een Nationaal Sijnode tegen den 1. November 1618. te beſchryven, om daar door de verſchillen, in de reſpective Kerken opgereſen, te beſlegten; verſoekende deſelve voorts, dat ſy met den eerſten in hare Provincien naar gewoonte, een Provinciale Sijnode wilden convoceren, uyt dewelke ſes Maanen, te weten, drie of vier Predicanten, met twee of drie bekwame Mannen, Profeſſie doende van de Gereformeerde Religie, gedeputeert ſouden werden, om op de voornoemde Nationale Synode te komen; Van gelijken hebben ſy den Koning van Engeland, de Gedeputeerde der Gereformeerde Kerken van Vrankrijk, de Cheurfurſten Paltz en van Brandenborg, den Land-graaf van Heſſen, de vier Gereformeerde Switſerſe Cantons, Zurig, Bern, Baſel en Schafhuyſen, de Graven van de Wetteraviſche correſpondentie, de Republiquen van Geneven, van Bremen, en van Emden verſocht, dat ſy ſommige hunner Theologanten, uytſtekende in Geleertheyt en Godzaligheyt, tot dit Synode wilden ſenden; die met hun oordeel en raad, de ſwevende differenten, nevens de andere Gedeputeerden der Nederlandſe Kerken, uyt de weg ſouden helpen doen; 't welk alles wel beſchikt en volbracht ſijnde, na dat op den geſetten tijd de Gedeputeerden der Nederlandſe Kerken, en ook de Uytheemſche Theologanten, weinige uytgenomen, te Dordrecht gearriveert waren, ſo is de voorſz. Nationale Synode op den 13. November des ſelven Jaars aldaar aangevangen.

De Articulen van de by een roepinge en verhandelingen des Nationalen Synodi, in de vergaderinge van de Hoog-Mog. Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlandſche Provintien, den 11. November des Jaars 1617. beraamt en beſloten, waren de volgende.

I.

VOor eerſt en voor al, heeft het den Hoog-Mogende Heeren Staten Generaal goetgedacht, in alle de Provintien een algemeinen bid en vaſtendach te doen verkondigen, om den Almagtigen goeden God, vieriglijken te bidden, dat hy de aanſtaande Actie wil zegenen, op dat ſoo wel de Kerke hare ruſte, als ook den Burgeren, de onderlinge eendracht onder malkanderen, tot Godes eere weder gegeven en herſtelt mogte werden.

II.

Dat de by een roepinge en uytſchryvinge des Nationalen Synodi, by de Hoog-Mog. Heeren Staten Generaal ſelve gedaan worden, en dat in de ſelvige Brieven uytdrukkelijken mentie gemaakt werde van de vijf Articulen; daar en boven ſoo der eenige Provintien ſijn, die daar beneffens eenige andre ſwarigheden en gravamina hebben, die de gemeene Kerken van Nederland, ſchijnen te betreffen, of ſoo daar eenige reſterende ſijn, die in de Provintiale Synoden, niet bequamelijk hebben konnen afgehandelt werden, dat die gene die tot den Nationalen Synodum ſullen geſonden worden, de ſelvige ſwarigheden, duydelijk en klaar, by geſchrifte ſtellen, en tot deſen Nationalen Synodum ſullen brengen.

III.

Op dat de gantſche Actie, behoorlijken en ordentelijk moge voortgaan, en alle confuſie worden verhoet, dat uyt ydere particuliere (ſoo men-

Digitized by Google

se noemt) Synoden, ses persoonen, die de bequaamste sullen schijnen te wesen, gedeputeert worden; Onder welke ten minsten drie Dienaars des Goddelijken Woorts wesen sullen, de andre drie of twee 't sy Ouderlingen of andre Litmaten der Gemeynte, professie doende van de Gereformeerde Religie, van vroomen en Godzaligen handel en wandel.

IV.

Dat tot den selven Synodum de Fransche Kerken, die onder de Jurisdictie sijn der Hoog-Mog. Heeren Staten Generaal, mede geroepen werden, gelijk ook de Kerken die in Vlaanderen, Brabant, en andre Nederlandsche Provintien onder het Cruysse in beyde spraken Christum met ons belyden. Dewelke hun by den aanstaanden, en naastgelegenen Synodo Provintiaal, sullen hebben te vervoegen.

V.

Dat daar en boven van den magtigsten Koning van Groot Brittannien, als ook van de Gereformeerde Kerken in Vrankrijk, van den Doorlugtigsten Churfurst en Paltz-Grave, van den Land-Grave van Hessen Mauritio, gelijk ook van de Kerken die in Switserland professie doen van de suyvere en Gereformeerde Religie, desgelijx ook van de Geneviesche, (op dat des te meerder eenigheyt, en overeenstemminge in de Religie bevestigt moge werden) versocht werde, dat elk drie of vier vreedsame en geleerde Theologanten willen afvaardigen, dewelke met haar tegenwoordigheyt en voorsichtigheyt, de Synodale Actien by woonen, en de geresene swarigheden of gravamina, soo veel als in haar sal wesen, mogen soeken weg te nemen, of te beslechten.

VI.

Dat benevens deselve, de Professoren uyt de Academie en Hooge Schoole deser Provintien, tot den selven Synodum geroepen worden.

VII.

Item dat uyt de naastgelegen Gereformeerde Kerken van Oost-Vriesland, als ook uyt de Kerke van Bremen, ettelijke geleerde Theologanten ten selfden eynde geroepen worden.

VIII.

Sal daar en boven allen en een ygelijken (benevens de Gedeputeerden, daar alreede van gesproken is) Bedienaren des Goddelijken Woorts, in deselve Synodo te verschijnen, vry wesen, om naar versochte oorlof van den Preside of van de vergaderinge, haar swarigheden ofte gravamina, soo sy eenige hebben, voor te stellen, met sulken bedieng, dat sy sig het oordeel des Synody sullen onderwerpen, dewelke nochtans, om confusie te vermyden, niet en sullen tegenwoordig sijn, wanneer de Synodus yets daar over besluyten sal, ten sy de vergaderinge anders goet vindet.

IX.

In de vergaderinge sal voor eerst en voor al gehandelt worden, van de bekende vijf Articulen, die in verschil staan, en van de swarigheden die daar uyt geresen sijn, om met ernst te sien, hoe deselvige, behoudens de ruste der Kerke (maar voornamentlijk de suyverheyt der leere) op het bequaamste en met de minste moeyte uyt de Kerken geweert mogen werden; naar welke daar naar de andre resterende, soo gemeene als particuliere swarigheden of gravamina, die de Kerken aangaan, voorgestelt sullen werden.

X.

In welke alle, wanneer daar questie valt van de Waarheyt der Leere, sullen de gecommitteerde sorge dragen, dat met behoorlijke en nauwe ondersoekinge, Godes Woort alleen, en niet eenige Menschelijke schriften tot een seekere en ongetwijffelde regel der waarheyt gebruykt worden; 't welke op dat geschieden moge, en klaarlijken blijke, dat sy anders niet voor hebben, dan de eenige eere Godes, en de ruste der Kerken, sullen sy haar daar toe, in desen Synodo, of vergaringe by eede verbinden.

XI.

En 't geene dat alsoo, met meerderheyt van stemmen, voor goet gekent wort, sal voor een besluyt des Synodi gehouden werden; alsoo nogtans, dat die gene die anders gestemt sullen hebben, dieshalven niet verdacht, berispt, of eenigsints daaromme beswaart sullen worden.

XII.

Indien eenige verschillen voorvallen, waar van of de vergaderinge geen genoegsame blijk en heeft, of eenige twijffelinge is rijsende, sal het by den Synodum staan, toe te laten, datter reces, om te beraatslagen, genomen werde, over wat saake het haar goet dunken sal, en op sulke tijd en wijse, als sy raatsaam sal achten, 't welk gedaan sijnde, sullen de Gecommitteerde haar al te samen wederom laten vinden in de vergaderinge sonder nieuwe ontbiedinge.

XIII.

De tijd van de convocatie des Synodi is goetgevonden te stellen tegens den eersten Novembris des Jaars 1618.

XIV.

Men sal ook naarstigheyt doen, dat met den eersten, by de Hooh-Mog. Heeren Staten, de respective Provintien hier van gewaarschouwt worden, en dat ook de Fransche Kerken, die in deselvige sijn, daar van de weete gedaan worde, op dat elk een, tot voorbereydinge der saaken, de Provinciale Synoden mogen beschryven, by-een-roepen en celebreren, ten langsten voor den eersten Novembris.

XV.

Aangaande de geordineerde plaatse des Synodi, deselvige sal wesen de Stad Dordrecht.

XVI.

Is ook raatsaam, aangesien dat van yder Provintie, twee vroome en tot die saake bequame persoonen genomineert worden, professie doende van de Gereformeerde Religie, en Litmaten sijnde der Kerke, op dat sy van de Ed. Mog. Heeren Staten, volkomelijk geauthoriseert sijnde, in den Synodo gestadiglijk tegenwoordig sijn, deselvige by woonen, en alle haar actien besturen en beleyden, op dat alle confusie en verwerringe verhoet werde.

XVII.

Dat naar de besluytinge des Nationalen Synodi, van ygelijke actie aan de Hoog-Mogende Heeren Staten Generaal rapport gedaan worde, op dat by haar Hoog-Mogende aangaande de approbatie der Syno-

Digitized by Google

Synodale handelingen, naar datse overgelevert sullen sijn, behoorlijke ordre gestelt moge worden.

En dewijle in den 9. Articul belast wiert, dat men aldereerst soude handelen van de bekende vijf Articulen, en van de swarigheden daar uyt gerefen, om dat selve behoorlijken te doen, is ook goetgevonden, met advijse en raad der Heeren Gecommitteerden, dat sommige voornaamste Remonstranten, die gehouden wierden voor de best geoeffende in dit stuk, met den eersten souden ontboden, en tot de tegenwoordige handelingen geciteert worden, om binnen veertien dagen, naar dat sy de Brieven van de citatie ontfangen souden hebben, voor den Synode te verschijnen, en aldaar haar gevoelen voor te stellen, te verklaren, en te verdedigen, soo vele sy souden vermogen en nodich achten, en met eene alle bedenkingen, die sy hadden op de leere in de Confessie en Catechismo deser Kerken begrepen, over te leveren.

Tot het waarnemen van dit Synode waren de volgende Personen gecommitteert.

Uyt het Vorstendom van Gelderlandt en Graafschap Zutphen.

Wilhelmus Stephani, Doctor der H. Theologie, Predikant tot Aarnhem.

Eilhardus van Mehen, Predikant der Kerke van Herderwijk.

Sebastianus Dammannus, Predikant van Zutphen.

Johannes Boulietus, Predikant tot Warnsfelt.

Jacobus Verheyden, Rector der Schoole tot Nimmegen, en Ouderling der Kerke aldaar.

Henricus van Hel, Burgemeester van Zutphen, en Gecommitteerde in de Vergaderinge der Hoog Mog. Heeren Staten Generaal, Ouderling der Kerke van Zutphen.

Uyt Zuyt-Hollandt.

Balthazar Lydius, Predikant van Dordrecht.

Henricus Arnoldi, Predikant van Delft.

Festus Hommius, Predikant van Leyden.

Gijsbertus Voetius, Predikant van Heusden.

Arnoldus Muys van Holy, Balliu van Zuyt-Holland, en Ouderling der Kerke van Dordrecht.

Johannes Latius, Ouderling der Kerke van Leyden.

Uyt Noord-Holland.

Iacobus Rolandus, Predikant van Amsterdam.

Jacobus Triglandus, Predikant van Amsterdam.

Abrahamus van Doreslaar, Predikant van Enkhuysen.

Samuël Bartholdus, Predikant van Munnikendam.

Theodorus Heyngius, Ouderling der Kerke van Amsterdam.

Dominicus van Heemskerk, der beyde Rechten Doctor, en Ouderling der Kerke van Amsterdam.

Uyt Zeelandt.

Hermannus Foukelius, Predikant van Middelburg.

Godefridus Udemans, Predikant van Zierkzee.

Cornelius Regius, Predikant ter Goes.

Lambertus de Rijke, Predikant van Bergen op Zoom.

Josius Vosbergen, der beyden Rechten Doctor, Raad in de Rekenkamer van Zeeland, en Ouderling der Kerke van Middelburg.

Adrianus Hofferus, Schepen en Raad der Stad Zierkzee, en Ouderling der selve Kerke.

Uyt de Provintie van Utrecht.

Van wegens de Kerken der selvige Provintie, die aldaar het gevoelen volgden der Contra-Remonstranten.

Johannes Dibbetzius, Predikant van Dordrecht, Gedeputeerde des regtgevoelenden Utrechtsen Sinode.

Arnoldius Oortkampius, Predikant van Amersfoort.

Lambertus Canterus, Raad der Stad Utrecht, en Ouderling der Kerke van Utrecht.

Van wegens de Kerken, die aldaar 't gevoelen volgden der Remonstranten.

Isaakus Frederici, Predikant van Utrecht.

Samuël Naranus, Predikant van Amersfoort.

Stephanus van Helsdingen, der beyde Rechten Doctor, Raad des Hofs Provintiaal van Utrecht, en Ouderling der Kerke aldaar.

Uyt Vrieslandt.

Johannes Bogermannus, Predikant van Leeuwaarden.

Florentius Joannis, Predikant van Sneek.

Philippus Danielis F. Eilshemius, Predikant van Harlingen.

Meinardus ab Idzerda, Gecommitteerde Raad der Heeren Staten van Vriesland, en Ouderling der Kerke van Leeuwaarden.

Kempo van Haringsma van Donia, Raadsheer des Hofs Provinciaal van Vriesland, en Ouderling der Kerke van Leeuwaarden.

Johannes vanden Zande, der beyden Rechten Doctor, Raatsheer des Hofs Provintiaal van Vriesland, en Ouderling der Kerke van Leeuwaarden.

Uyt Over-Yssel.

Asparus Sibelius, Predikant van Deventer.

Hermannus Wiferdingius, Predikant van Swolle.

Hieronimus Vogelius, Predikant van Hasselt, bedienende de Kerke van Campen ten tijde der deputatie.

Jo-

Digitized by Google

Johannis Langius, Predikant van Vollenhove.
Guilhelmus van Broekhuysen, Ouderling der Kerke van Swolle.
Johannes van Lauwik, Burgemeester der Stad Campen, en Ouderling der Kerke aldaar.

Uyt de Stad Groningen en Ommelanden.

Cornelius Hillenius, Predikant van Groningen
Georgius Placius, Predikant van Appingadam.
Wolfangus Agricola, Predikant van Bedum.
Johannis Lolingius, Predikant van Noortbroek.
Egbertus Halbes, der beyden Rechten Licentiaat, Ouderling der Kerke van Groningen.
Johannis Ruffelaart, Ouderling der Kerke van Stedum.

Uyt de Drente.

Themo van Asschenberg, Predikant van Meppel.
Pathroclus Rommelingius, Predikant van Rhuynen.

Uyt de Walsch-Nederlantsche Kerken.

Daniel Colonius, Predikant van Leyden, en Regent des Walsch-Nederlandschen Collegy in de Academie van Leyden.
Johannes de la Croix, Predicant van Haarlem.
Johannes Doucher, Predikant van Vlissingen.
Jeremias de Pours, Predikant van Middelburg.
Everhardus Bekker, Ouderling der Kerke van Middelburg.
Petrus du Pont, Ouderling der Kerke van Amsterdam.

Uyt het getal van dese, is goetgevonden geweest, by stemme te verkiesen, die de Synodale handelingen souden beleiden, en aanteykenen, eenen Prelides, twee Assessoren, en twee Scriben ofte Secretarissen.

Uyt de Edele en Achtbare Gecommitteerde, sijn versogt geweest de Ed. Heeren *Martinus Gregory*, en *Simon Schotte*, dat sy met vier geordineerde Ouderlingen, *Arnoldus Muys van Holy*, *Jacobo Verheyden*, *Josia Vosbergen*, en *Johannes Latio*, de stemmen souden versamelen, door welk getal verkoren is *Praeses des Synodi*, *Johannes Bogermannus*, Predikant van Leeuwaarden.

Tot Assessoren *Jacobus Rolandus*, Predikant van Amsterdam.

En *Hermannus Faukelius*, Predikant van Middelburg.

En tot Scriben ofte Secretarissen, die de verhandelde saaken souden aanteykenen, *Sebastianus Dammannus*, Predikant van Zutphen.

En *Festus Hommius*, Predikant van Leyden.

De Professoren van de respective Academien der Vereenigde Nederlanden, die aldaar verschenen, waren de volgende.

Vande Ed. Mog. Heeren Staten van Hollandt en Westvrieslandt.

Johannes Polyander, Doctor en Proffessor der H. Theologie in de Academie van Leyden.

Van de Ed. Mog. Heeren Staten van Groningen en Ommelanden.

Franciscus Gomarus, Doctor en Proffessor der H. Theologie in de Academie van Groningen.

Van de Ed. Mog. Heeren Staten des Vorstendoms Gelderland en Graafschaps Zutphen.

Nithonius Thisius, Professor der H. Theologie in de Hooge Schoole te Harderwijk.

Van de Ed. Mog. Heeren Staten van Zeelandt.

Nithonius Waleus, Predikant van Middelburg en Pofessor in de Schoole aldaar.

De Uytheeemsche Theologanten aldaar gesonden, waren de volgende.

Van den Groot-magtichsten Koning van Groot Brittannien, Jacob I.

Georgius, Bisschop van Landa.
Josephus Hall, Doctor der H. Theologie, en Deeken van Wigorn.
Johannes Davernantius, Doctor in de H. Theologie, en Profeslor publijcq in de Academie van Cambridge, en Regent van het Collegie der Coninginne aldaar.
Samuël Wardus, Doctor der H. Theologie, Archidiaken van Taunton, en Regent van't Collegie van Sidney, in de Academie van Cambridge.

Van den Doorluchtichsten Keurvorst en Paltz-Grave.

Abrahamus Schultetus, Doctor en Professor der H. Theologie in de Academie van Heydelberg en Hofprediker.
Paulus Tossanus, Doctor der H. Theologie, en Raad in den Kerken-raad van den Neder-paltz.
Henricus Altingius, Doctor en Professor der H. Theologie, in de Academie van Heydelberg, en Regent van't Collegie Sapientiæ.

Van

Van den Doorluchtigen Landt-Graaf van Heſſen.

Georgius Cruciger, Doctor der H. Theologie, Profeſſor en Rector der Academie van Marpurg.

Paulus Steinius, Hofprediker en Profeſſor der H. Theologie in de Adelijke Mauritzſche Collegie den Boederen tot Caſſel.

Daniël Angelocrato, Predikant van Marpurg, en Superintendent der naaſtgelegen Kerken aan de Laen en Eder.

Rodolphus Goclenus den Ouden, der ſuyverder Philoſophie in de Academie van Marpurg voornaamſte Profeſſor, en Deeken.

Van de vier Gereformeerde Republijken van Switſerlandt.

Johannes Jacobus Breytingerus, Predikant van Zurig.

Marcus Rutimeyerus, Doctor der H. Theologie, en Predikant van Berhn.

Sebaſtianus Bekkius, Doctor der H. Theologie, en Profeſſor des Nieuwen Teſtaments in de Academie van Baſel, en aldaar Deeken der Theologiſche Faculteyt.

Wolfangus Meyerus, Doctor der H. Theologie, en Predikant van Baſel.

Johannes Conradus Rochius, Predikant van Scafhuſen.

Van de Republijke en Kerke van Geneve.

Johannes Deodatus, Predikant van Geneven, en Profeſſor der H. Theologie in de Schoole aldaar.

Theodorus Tronchinus, Dienaar des Goddelijken Woorts in de Kerke van Geneven, en Profeſſor der H. Theologie aldaar.

Van de Republijke en Kerke van Bremen.

Mathias Martinius, Rector der vermaarde Schoole van Bremen, en Profeſſor der H. Schrift aldaar.

Henricus Iſſelburgius, Doctor der H. Theologie, en tot Bremen in de Kerke van de Maget Maria Dienaar Jeſu Chriſti, en Profeſſor des Nieuwen Teſtaments in de Schole.

Ludovicus Crocius, Doctor der H. Theologie, Predicant tot Bremen in de St. Martens Kerke, en in de Grote Schoole Profeſſor des Ouden Teſtaments, en der Philoſophie, die in de practijke gelegen is.

Van de Republijke en Kerke van Embden.

Daniel Bernhardus Eilshemius, Oudſte Predikant der Kerke van Embden.

Ritzius Lucas Grimershemius, Predikant van Embden, &c.

226 *Van Prins Maurits*,] Dewelke ten dien einde aan de Vroetſchappen der Hollandſe Steden, of aan enige der ſelver de navolgende Miſſive hadde geſchreven.

Maurits Prince van Orangnien, Grave van Naſſau, Meurs, en Marquis vander Veere.

Eerſame wijſe, diſcrete, lieve byſondere; hoe droeflijk en gevaarlijk den Staat van't Land, door de geſchillen in de Religie, en andre daar uyt gevolgt, tegenwoordig ſtaat, is ſo notoir, dat het UL. dien de welſtant van dien is rakende, volkomentlijk genoeg bekent is; en alſoo wy niet nodigers te ſijn trachten, als terwijl het noch tijd is, daar naar te arbeyden, dat alle miſverſtanden gevoegelijk weggenomen, en alles wederom in de gewoonlijke ruſte en eenigheyt gebracht, en deſe Staat in ſijn vorige luyſter en reputatie herſtelt werde, en wy grotelijx beduchten, dat wel ſonde mogen gearbeyt worden, op het afſcheyt en reſolutie laaſtleden in Auguſto genomen, voort te varen, ſonder dat de onderlinge diſſentierende leden daar op elkanderen nader ſouden verſtaan en bejegenen, waar door ſonder twijffel, de ſaak niet ſoude verbetert, maar veel eerder het quaat erger worden, en (dat God verhoede) onſe oneenigheyt en verbittertheyt, de vyanden occaſie ſoude mogen geven, omme als door onſe eygene confuſie te trachten het Land, gedeelt ſijnde, vyandelijk aan te taſten, en haar meeſter van't ſelve te maaken, Soo hebben wy, om ons behoorlijk te quyten, niet konnen onderlaten, UL. mits deſen ten hooghſten te recommanderen, de ruſt en enigheyt van UL. Staat om met allen yver UL. deliberatie en reſolutie daar naar te willen richten, dat by alle behoorlijke circumſpectie en nodige moderatie alle ſaaken op het gevoegelijxte mogen geredreſſeert, en voor alles naar ruſt en vrede getracht werden tot welken eynde wy UL. ook ernſtlijk verſoeken, daar op te letten, dat UL. Gedeputeerden, op de openinge en rapporten, die ter naaſter vergaderinge ſouden mogen gedaan werden, niet en delibereren of helpen reſolveren, voor dat UL. deſelve ſullen hebben gehoort, en volkomelijk verſtaan, op dat ſoo te vooren, als vervolgens alle Remonſtrantien en Deductien behoorlijk overwogen, en de Vroetſchappen van alles ten vollen geinformeert, ſy die mogen conſulteren, en laten inbrengen, 't gene tot welſtant en behoudeniſſe van't Land ſal nodig weſen, voornamelijk nadien de Heeren Staten van Holland en Weſtvrieſland, ofte hare Gecommitteerden, diverſche malen by het merendeel van de Provincien, in de Vergaderinge van de Staten Generaal verſocht ſijn geweeſt, dat haar E. gelieven ſouden te bewilligen in het houden van een Synode Nationaal, mits dat de Synoden Provinciaal ſoo alhier als in andre Provincien, al te vooren ſouden gehouden worden, gelijk ſulx alrede by het voorſz. meerendeel van de Provintien ter vergaderinge van mijn Heeren de Staten Generaal is goetgevonden en ingewilligt, ſouden wy geraden vinden dat UL. Gedeputeerden gelaſt mochten komen, om in de aanſtaande vergadering van de Heeren Staten van Holland, het voorſz. Nationale Synode, en voorgaande Provintiaal, te ſamen en gelijkelijk mede in te willigen, en te helpen bevorderen, op dien voet als voor deſen, en tot noch toe in deſe en andre Provintien gebruykelijk is geweeſt. Want onder de Chriſtenen in alle Landen noyt bequamer middel gevonden, of gebruykt heeft konnen worden,

Digitized by Google

den, omme queſtien in de Religie ter neder te leggen, dan by Kerkelijke vergaderingen, inſonderheyt die met toeſtant, en onder de directie van de Hooge Overheden ſijn gehouden; gelijk wy ook meynen in deſe Landen geen beter middel bedacht, of in't werk geſtelt te konnen werden, als het voorverhaalde, daar mede ook ſonder prejudicie en verminderinge van der Landen geſamentlijke en byſonderlijke Hoogheyt, en Regten, de ſchadelijke diſputen geweert, en algemene enigheyt in Religions ſaaken gehouden konnen werden.

Dewijl ook naaſt de Religie de Juſtitie het opperſte fondament is, van alle Republijken en Staten, en deſelve geen Ingeſeten, onder hoedanige pretexten het ook ſijn mach, kan geweygert worden, ſonder evidente inbreuk van's Lands Privilegien en gerechtigheden, ſoo en behoort de Juſtitie, tot bedieninge van welke de ordinaris Collegien ſijn opgerecht, niet gedi-verteert, verachtert of verhindert te worden, op dat men de ruſt en enigheyt hier door ook des te gevoegelijker mach laten bemiddelen, alſoo te vertrouwen is, dat de voorſz. Collegien in de tegenwoordige verſchillen van de Religie, en't gene daar onder wort gemengt, alle moderatie ſullen gebruyken, die enichſints de Juſtitie kan lijden. Na dien ook de lichtinge van de Waartgelders, het Land niet alleen beſwaart met onnodige koſten, maar ook oorſaak geeft tot groter onruſte van de goede Ingeſetenen van de Steden, waar door de confuſie in den Staat, en de differentie tegens de Magiſtraten, hoe langer hoe meer ſal toenemen, ſoo dient ook door afdankinge van deſelve, de ruſte en welſtant van't Land, ſoo veel te meer met UL. goede reſolutie te werden bevordert.

En alſoo wy de nieuwe beloften en verbinteniſſen, die men voor heeft gehad de Capiteynen en Soldaten af te nemen, ook de Guarniſoenen in ſommige plaatſen al heeft doen afvorderen, ſeer bedenkelijk, en voor onſe perſonen niet weynich beſwaarlijk vinden, willen wy vertrouwen, dat ghy-luyden daar inne alſulke diſcretie en inſicht ſult dragen, dat ons behorelijk en nodich reſpect, 't welk wy over het Krijgs-volk tot noch toe gehad hebben, en hebben moeten, mede tot onſe verkleyninge voor de gantſche Werelt niet verkort werde, gelijk wy ſulx ten aanſien van onſe getrouwigheyt, en dienſten aan den Lande beweſen, niet verdient of oorſake daar toe gegeven hebbben, gereſolveert ſijnde in deſelve getrouwigheyt ten uytterſten toe te volharden. Hier mede Eerſame, wijſe, diſcrete, lieve, byſondere, ſijt God bevolen.

U Lieden goede Vriend,

In 's Gravenhage den 26. November 1617.

En was geteekent

MAURITS DE NASSAU.

Gelijk hy dan mede op den Land-dach van Over-Yſſel, die tot Deventer gehouden wierde, aan de Staten van die Provincie ſeer ernſtig verſocht, datſe doch het houden van een Synode Nationaal ſouden toeſtaan, verklarende, en de Staten verſekerende, dat het gemelte Synode niet anders wiert gemeent, of tot geen ander einde ſou ſtrekken, als tot accommodatie en bevreding der tegenwoordige Kerkelijke verſchillen, ſonder de Provincien, of der ſelver Leden, in haar Hoogheyt, Privilegien en Gerechtigheyt, enichſints te verkorten, of ter ſake van Religie yemant te beſwaren; daar benevens heeft hun de Prins verſekert, dat de andere noch difficulterende Provincien, met goede redenen ook daar toe ſouden werden bewogen, dat alles met goede enigheyt, ſonder ſcheuring of affondering van de Provincien, ſoude geſchieden, en dat ook 't gene in de voorſz. Synode ſoude werden beſloten, niet van waarde ſoude werden gehouden, ten ſy ſulx eerſt by de ſamentlijke Provincien voor goet wierde gekent en geratificeert. En op die voorſtelling en verſekering, en 't verder aandringen van den Prince, is eindelijk by die Staten, gelijk we hier vooren geſegt hebben, in 't houden der Nationale Synode bewillicht.

Digitized by Google

BATAVIA ILLUSTRATA,

OFTE

OUD BATAVIEN,

VERVATTENDE

De Verhandelinge van den Adel en Regeringe van

HOLLANDT,

Ten deele uyt W. VAN GOUTHOVEN, en andere Schryvers, maar wel voornamentlijk uyt een menigte van oude Schriften en Authentijque Stukken en Bewijſen,

Te ſamen geſteldt door de HEER

SIMON van LEEUWEN,

In ſijn leven Subſtituyt Griffier vanden Hogen Rade van Hollandt, Zeelandt, en Weſtvrieſlandt.

TWEEDE STUK van 't EERSTE DEEL.

IN 'sGRAVENHAGE,

By JOHAN VEELY, JOHAN TONGERLOO, en JASPER DOLL.

Boekverkoopers, Anno 1685. *Met Privilegie voor 15. Iaren.*

Digitized by Google

Digitized by Google

XII. HOOFTSTUK,

Van het onderscheid der Edele tusschen meerdere en mindere; en van het Ridderschap, met een optellinge van de Ridderlijke en Adelijke Geslagten; ook van de Ridderlijke Sloten en Adelijke Huysen, mitsgaders vande Adelijke Abdyen en andere Cloosteren, eertijds in Holland gelegen hebbende.

INLEYDING.

OPperhoofden *van dit Land sijn van ouds* Koningen *genoemt geweest, dog sonder Koningrijk; waren niet als* Veldoversten; *en hadden de voorsittende plaats in't* Lands-stands-bestier; *hebben nader hand de naam van* Graaf *gekregen; buyten dat in Holland geen andere naam bekend als van* Marquisen *en* Markgraven, Burggraven, Baander *of* Baanrotsheeren, Ridders, Schildknapen, *en gemene* Edelluyden. Edelen *in grote en kleine onderscheiden. Welke de grote* Edelen *waren; en welke de mindere soort.* Markgraven *hadden te gebieden over seker district.* Burggraven *hadden onder sig sekere Burgten of Sterkten.* Baander *of* Baanrotsheeren *voerden de Benden of Banieren.* Baronnen *oeffenden het hoogste Regtsgebied in hare Heerlijkheden.* Ridders *waren die gene, die van den Graaf tot het besit van de Ridderlijke Ordre waren ingelijft.* Schiltknapen *waren naast aan de Ridders, en op den trap om Ridders te werden; en waren of de oudste sonen van Ridders, of jonger sonen van andere hoger Edelen. Gemene* Edelluyden *waren jonger sonen van de Ridderen, en wierden daar onder ook gerekend die gene, die by brief en zegel waren geadeld en genobiliteerd. Onderscheid der* Edelen *met een* Kroon *of* Helm *op het* Wapen *onderscheiden.* Keisers Kroon *waar mede van andere onderscheiden. Hoedanig een* Konings Kroon *was.* Graven *voerden mede een* Kroon *in plaats van een* Helm *op haar* Wapen Baanderheeren *en* Baronnen *mede, dog met enig onderscheid.* Ridders *en mindere* Edelen *gebruykten alleen een* Helm; *de* Geslagten *met bysondere* Wapens *onderscheiden; hoe meerder Quartieren van Voorouders, die van* Adel *waren, hoe beter* Edelluyden. *Van ouds twederhande soort van* Ridderschap, *en* Riddermaken *in gebruyk geweest. Sommige om haar eigen* dapperheid *in den* Oorlog, *en om de magt van't* Krygsvolk *dat se te Velde bragten, daar mede vereerd; andere om haar* Geslag*ten* Ridderlijke afkomst, *onder die waardigheid aangenomen, en wierden de eerste soorte* Milites *genoemt. Plegtlijkheid en solenniteit van het* Riddermaken; *plag met het omhangen of omgorden van een swaard te geschieden. Hoe het ten tyden van de* Graven *toegong; Eedt die de nieuw-gemaakte* Ridders *deden. Kregen met een swaard een slag in den hals, en wierden daar op met de Wapens en ornamenten van het* Ridderschap *vereerd. Die om haar* Geslagten *en buyten den* Oorlog *in de* Ridderschap *wierden ingenomen, geschiede met brief en zegel, sonder sodanige uytterlijke cerimonien; jegenwoordig zyn nog de sodanige, die in de* Ridderschap *ten gemenen* Dagvaart *beschreven en aangenomen werden. Onder de* Ridderlijke Geslagten *behield van ouds altijd de oudste soon het* Stamhuys, Wapen *en* Naam; *de jonger broederen kregen een Naam van een ander stukgoeds; en veranderden het Wapen van coleuren of anderssints; daar van daan sommige dubbele namen gebruykt hebben, die naderhand by het versterven van de oudste Stamme deselve Naam en Wapen wederom aannamen.* Hollandsen Adel *is getrokken uyt het regt des bloeds, en besit van goederen. Hoe yemand hoger van bloed was, meer* Leengoederen *besat, en meer volx te Velde bragt, hoe hy aansienlijker geagt wierde.* Ridders *wierden genoemt* Heer *of* Messire. *Jongere sonen, die een ander naam aannamen, wierden* Jonkheers *of* Domiseaux *genoemt, of* Schiltknapen, *van wegen den dienst die sy als Vasallen ter Heervaart schuldig waren. Naast aan de* Edele *volgen de* Welgeborene *of* Patricii, *welkers Voorouders geen Koopmanschap nog Winkel-neringe hadden gedaan, maar den Oorlog mede gehanteerd, of aansienlijke Staats-ampten bediend hadden; uyt deselve eigentlijk den* Hollandsen Adel *voortgekomen en aangewassen.*

Digitized by Google

WAt het onderſcheid van den Hollandſen Adel aangaat, ſoo ſtaat te weten; dat wel van ouds de Opperhoofden van dit Land Koningen zyn genoemt geweeſt, [a] dog ſonder Koninkrijk, en volſlagen magt; en waren deſelve mits dien niet anders als [b] Veldoverſten, Beſchermheeren, en Opperhoofden in het Oorlog te Velde, bekledende de eerſte en voorſittende plaats in het Landſtands-beſtier, benevens de Leden van den Staat; ſoo heeft ook Vrieſland hare Vorſten en Mogentheden behoudens hare Vryheid gehad, diemen in Gelderland Hertogen noemde; het welk by ons naar het invoeren van de Hollandſe Graven met den naam en [c] eertitel van Graaf is onderſcheiden. Buyten welken Opperhoofdigen titel in Holland geen andere bekent en is geweeſt, als van Marquiſen, Markgraven, Burggraven, Baander ofte Baanrotsheeren, Ridders, Schiltknapen, en gemene Edelluyden, dewelke [d] in grote en kleine Edelen onderſcheiden wierden. Daar van de grote Edelen waren die gene dewelke van de Graven, Markgraven, Burggraven, Baanderheeren, en Baronnen afkomſtig waren, daar onder de Ridders in haar eygen perſoon mede wierden gerekent, en die gene die daar van afquamen, als Schiltknapen en andere gemaakte Edelen, wierden onder de minder ſoort van Adel geteld.

[e] Markgraven zyn dewelke over ſeker diſtrikt en ſeker bepaalt gedeelte van het Graafſchap ofte Provincie te gebieden hebben, gelijk als de [f] Burggraven, dewelke ſekere Burgten ofte Sterkten van het Graafſchap met het onderhorige van dien waren aanbevolen.

[g] Baanrots ofte Baanderheeren alſoo genoemt, van de Benden ofte Bannieren, die ſy leyden en voerden, het ſy dat ſy die vrywillig hadden opgeregt, of daar toe onder beſolding verkoren waren.

[h] Baronnen waren Vryheeren, dewelke het hoogſte Regtsgebied in hare Heerlijkheden oeffenden, en welkers Heerlijkheden vry waren van der Graven beden.

[i] Ridders waren die gene, dewelke by den Graven, of met gemene toeſtemminge van het Ridderſchap, daar den Graaf het hooft van was, ſoo ten aanſien van haar Afkomſt en Geſlagt, als ten aanſien van haar dapperheid en vrome daden, tot het beſit van het Ridderſchap en Ridderlijke Ordre waren ingelijſt, en in het beſit van heerlijke titulen en geregtigheden geveſtigt.

[k] Schiltknapen zyn naaſt aan de Ridderen, en op den trap om Ridders te werden, alſoo genoemt van het Wapentuyg, daar mede ſy vereerd wierden, tot een teeken van haar aangenomen dienſt, tot ſcherm en manſchap van den Graaf, of anders van den Ridderen en andere hoger Edelen daar onder ſy behoorden. Deſe quamen tot deſelve waardigheid, of uyt haar geboorte, als waren de oudſte ſoonen van Ridders, ofte de jonger ſoonen van andere hoger Edelen.

[l] Gemene Edelluyden zyn die van de ſodanige afkomen, gelijk als zyn de jonger ſoonen van de Ridderen, en verdere afkomelingen van Ridders, of die gene dewelke van ouds en boven geheugen van haar eygen inkomen van Landen, Thienden, en Heerlijkheden geleeft hebben, en haar van Mechanique Dienſten en Neringen hebben onthouden, of den Oorlog gedient, en der Princen Hoven bygewoont en gevolgt hebben, en [m] voor Edelen zyn erkent, daar onder ook gerekent werden, dewelke om haar byſondere dienſten by brief en zegel zyn geadelt en genobiliteert.

Het onderſcheid der Edelen wierd op haar [n] Schild en Wapen met een [o] Kroon of Helm getekend; ſoo wierd een Konings en Kaiſars Kroon van den anderen onderſcheiden, dat een Kaiſars Kroon onder met een ronden tulband, om het hooft met diamanten ofte andere geſteenten verdeelt werd, dewelke met vier banden in maniere van een bonnet boven toegeſloten werd, en boven op in 't midden op de vergaring der kruisbande een kleine wereld met een kruys ſtaat, en tuſſen deſelve ſluytbanden den rondom gaanden hooftband met agt eyken bladeren beſet werd, alles van goud en ſilver cierlijk uytgewrogt en ingeleid, en een Konings Kroon van de ſommige boven open is, en by de ſommige enkel toegeſloten, met andere uytſtekende punt-takken boven de onderkroon beſet. De Hertogen en Graven voeren mede een onderſcheiden open Kroon, in plaats van een Helm op haar Wapen, tot een teyken van een ſouverain en hoog gebied; het welk in andere minder Graven, Baanderheeren, en Baronnen werd gevolgt, dewelke mede een Kroon boven op haar Wapen ſetten, dog met onderſcheid tuſſen d'een en d'ander;

Ridders,

Digitized by Google

Ridders, en de andere mindere Edelen gebruyken alleen een open Helm boven op het Wapen. In 't verder werden de Geslagten met bysondere binne-wapens en bysondere coleuren elk in den sijnen onderscheiden, en hoe dat yemand meerder Quartieren van aangehoude Voorouderen, mede Edelluyden zynde, weet by te brengen, hoe dat hy van meerder Adel geagt werd.

Hoedanig de Hollandse Edelluyden tot de waardigheid van het Ridderschap gekomen zyn, en of daar toe enige uyterlijke solemniteyten gelijk als in andere Landen gebruykt zyn, is onseker, en vindmen daar van, dat [p] twederhande soort van Ridderschap, en Riddermaken in gebruyk geweest is, met onderscheid van die gene, dewelke om haar eygen dapperheid in den Oorlog, en om de magt van Krygsvolk dat sy te Velde bragten, daar mede vereerd wierden, want hoe dat yemand meer Volk te Veld bragt, hoe dat hy groter en aansienlijker was, en andere dewelke om haar Geslagt en Ridderlijke afkomst; en haar bysondre waardigheden buyten het Oorlog tot den selven staat en waardigheid zyn aangenomen, daar van die gene dewelke in het Oorlog om haar eygen dapperheid tot dien staat geraakten, [q] *Milites* genoemt wierden; Het [r] Riddermaken had sijn bysondere plegte en solemniteyt, het welk wel meest [s] met het omhangen ofte omgorden, of met het slaan van een swaard in den hals toeging. Het Riddermaken van ouden tijd plag in deser voegen toe te gaan: Den nieuw te maken Ridder quam in tegenwoordigheid van den Grave en Ridderschap, met sijn Schild en Wapen, en het selve door ordre van den Grave, of yemant uyt sijnen naam daar toe gemagtigd, afgeleid hebbende, knielde hy voor hem neder, en hem voorgeleesen zynde de Ridderlijke Ordre, inhoudende onder andere eenen eed van getrouwigheid, dat hy de gemene Lands Heeren, met al dat hy mag, soude bystaan, dat hy den gemenen oirboir des Lands, en des Volks tot haren voordeel, en in haren regten sal helpen sterken, dat hy sijn Leengoed, dat hy van den Leenheer houd, niet en sal vervremden, maar hem goed, en getrouw wesen, en soo voort; het welk gedaan zynde, hem gevraagd wierd of hy dat gesint was te doen en houden, en hy tot bevesting van dien sijn hand leyde op het H. Euangelium, doende den volgenden eed. Ik N. N. belijde met mijnen Eede, in tegenwoordigheid mijns Heeren P. P. te houden dese Ridderlijke Ordre en Regel by desen H. Euangelium, dat ik taste met mijn hand. Daar op hem by den Grave met een swaart een slag in den hals wierd geslagen, en daar by solemnelijck verklaart, dat hy om sijne waardigheid en getrouwe diensten in de Ridderlijke Orde wierd ontfangen en ingelijst; en opstaande wierd hy met de Wapens en andere ornamenten van deselve Ridderschap vereert en verwelkomt.

Andere dewelke om haar Geslagt en Ridderlijke afkomst, of [t] om haar bysondere waardigheden buyten het Oorlog, met gemene toestemminge in de Ridderschap wierden ingenomen; en geschiede sulx ook wel in yemands afwesen, met brief en zegel, sonder sodanige uyterlijke ceremonien, gelijk nog jegenwoordig bestaat uyt die gene, dewelke tot deselve Ordre in de Ridderschap ten gemenen Dagvaart beschreven en aangenomen werden.

Onder de Ridderlijke Geslagten staat ook te onderscheiden, [u] dat van ouds den oudsten soon alleen het Stamhuys, Wapen en Naam behield, en de jonger broederen een andere naam van een ander stuk goeds aannamen, en het Wapen van coleuren ofte anderssints veranderden, daar uyt mede voortgekomen is, dat sommige om te betonen waar sy van quamen, dubbele namen gebruykt hebben, gelijk als Duyvenvoorde van Wassenaar, Duyvenvoorde van Opdam, Opdam van Wassenaar, Duyvenvoorde van Warmont, Merwe van Moerkerke, Asperen van Vuyre, Treslong van Belois, Leeuwen de Leydis, Paads van Sonnevelt, en andere meer, dewelke by het versterven van de oudste Stamme, deselve Naam en Wapen wederom aannamen.

Welken [w] Adel van Geslagt en afkomst niet minder is geagt geweest, als die uyt eygen dapperheid en verdiensten is voortgekomen, want den Hollandsen Adel getrokken is uyt het regt des bloeds, en besit van goeden, want hoe yemant hoger van bloed was, en meer Ambagten en Leengoeden besat, en meer onderhorige mannen te Velde bragt, hoe dat hy meerder en aansienlijker geagt wierd.

De Ridders wierden van de andere Edelen onderscheiden, [x] met de naam van Heer ofte Messire, als Heer *Philips*, Heer *Arent*, Heer *Aalbregt*, en soo voort. De jonger sonen van deselve, dewelke een andere naam aannamen, wierden Jonkheers en

Digitized by Google

Domiſeaux genoemt, anders Schiltknapen, van wegen haren dienſt, die ſy haren Heer als Vaſallen ter Heervaart ſchuldig waren.

Naaſt aan de Edele komen de y Welgeborene, dat ſijn *Patricii*, welkers Ouders en Voorouders boven geheugenis van haar eygen middelen en inkomen geleeft hebben, met onthoudinge van Koopmanſchap, Winkelnering, en Handwerk, hanterende het Oorlog, en bedieninge van de aanſienlijke Ampten van den Staat, daar uyt eygentlijk den Hollandſen Adel is voortgekomen, en aangewaſſen, van dewelke vele by gebrek van mans oir verſtorven, en andere by gebrek van middelen z tot Burgerſtaat vervallen zyn.

Kort inhoud van de Bewijs-redenen op het

TWAALFDE HOOFTSTUK.

1. KOningen der Onde Batavieren hadden geen oppermagt over het volk.
2. Bato en Heſſus ſlegts verdigte Koningen volgens het getuygeniſſe Schryvery.
3. Verometus eerſte Koning der Batavieren, wanneer geleeft heeft.
4. Cariovalda twede Koning of veldoverſte der Batavieren.
5. Claudius Civilis en Julius Paulus daden.
6. Engiſtus en Horſus verſierde Veltoverſten der Batavieren.
7. Deſgelijx Heer Lem, of Willem, een voorgegeven ſoon van den eerſten Burggraaf van Leyden.
8. Na de tijd der Romeinen tot de eerſte Graven toe is niets geloofwaardigs beſchreven.
9. Juny gevoelen over het ſtigten van de Stadt Haarlem by Boxhorn tegengeſproken. Boxhorn inſgelijx wederleid hoe oud deſelve Stadt ſijn kan.
10. Veldoverſten, wat die waren, en waar van ſoo genoemd
11. Naam van Dux hadde twederhande betekeniſſe.
12. Oorſpronken onderſcheid van de Titulen van Dux en Comes.
13. Wie deſelve eerſt Hæreditair gemaakt heeft.
14. Principaalſte Ceremonien van inveſtiture, benevens brieven van creatie van de Hertogen.
15. Forme der brieven van Creatie van de Hertog-dommen.
16. Waardigheid vande Graven.
17. Graven van Holland hebben altijd getracht haar Graafſchap erflijk te maken, dog altoos by de Staten tegengeſtaan.
18. Waar van daan de Graven eerſt haren oorſprong genomen hebben.
19. Comes, dat is Graaf, en Ballivus of Droſt, ſijn eertijds een en 't ſelve geweeſt, 't geen het woord Gräffiones mede beveſtigd.
20. Creatie en inveſtiture der Graven.
21. Forme der brieven in 't maken en creeren der Graven gebruykelijk.
22. Onderſcheid tuſſchen grote en kleine Edelen.
23. Lyſte van de Edelen en Vaſallen, ſoo die van outs beſchreven, als die niet beſchreven wierden.
24. Markgraven waer van daan genoemt, en wat die waren.
25. Forme der brieven in 't creeren van Marquiſen gebruykelijk.
26. Burggraven waar van genoemt, en wat die waren.
27. Overkomſt tuſſchen Burggraaf Philips van Leiden, en de Stadt Leyden, rakende het Schout en Schepen ampt.
28. Hoe de Burggraven van outs in Vrankrijk plegen gemaakt te worden.
29. Baanrots of Baanderheeren, waar van alſoo genoemt, en wat die waren.
30. Baronnen wat die waren.
31. Ridders waren twederhande.
32. Optellinge en beſchryvinge van alle de Ridderlijke Ordres, ſoo die bekent bekent ſijn geweeſt, als die nog in weſen ſijn.

- - - d'Ordre van Alcantara.
- - - d'Ordre van St. Aries.
- - - d'Ordre van Annuntiatie of Bootſchap.
- - - d'Ordre van Aveſiens.
- - - d'Ordre van 't Badt.
- - - d'Ordre van Bannerets.
- - - d'Ordre van Baronnets.
- - - d'Ordre vande Beer.
- - - d'Ordre van 't Bourgondies Cruys.
- - - d'Ordre vande Bremkapperbloem.
- - - d'Ordre van Calatrava.
- - - d'Ordre van la Calza.
- - - d'Ordre van St. Catharine.
- - - d'Ordre der Chriſtelijke Oorloge.
- - - d'Ordre van Cyprus.
- - - d'Ordre vande Diſtelbloem.
- - - d'Ordre der Duytſche Heeren, of Portecroix.
- - - d'Ordre van den Draak.
- - - d'Ordre van de Duyve.
- - - d'Ordre van 't Gekken-Geſelſchap.
- - - d'Ordre van de Gennette.
- - - d'Ordre van Gens d'Armes, of Mannen van Wapen.
- - - d'Ordre van het Groene Schilt voor de Edele Vrouwen.
- - - d'Ordre van 't Gulden Vlies.
- - - d'Ordre van den Haan.
- - - d'Ordre van de Halve-Maan of Croiſſant.
- - - d'Ordre van 't Heylige Bloedt.
- - - d'Ordre van den Heyligen Geeſt.
- - - d'Ordre van 't H. Graft.
- - - d'Ordre van Hongaryen.
- - - d'Ordre van den Hondt.
- - - d'Ordre van den Hoorn, of des H. Huberti.
- - - d'Ordre van St. Jacob in Hollant.
- - - d'Ordre van St. Jacob in Spangien.
- - - d'Ordre van St. Jan d'Accon. St. Thomas St. Blaiſe. St. Maria en Repentance.
- - - d'Ordre vande Heeren van St. Jan Baptiſt van Jeruſalem, geheten Hoſpitaliers, ook Joanniten.
- - - d'Ordre van Jeſus Chriſtus.
- - - d'Ordre van St. Joris.
- - - d'Ordre vande Kooren-aar.
- - - d'Ordre van de Kouſſebant.
- - - d'Ordre van St. Lazarus, en St. Maurits.
- - - d'Ordre van de Lelie.
- - - d'Ordre van St. Maria Glorieus.
- - - d'Ordre van St. Maria Redemtionis Captivorum, of de Mercede, of St. Mariæ de Miſericordia.
- - - d'Ordre van St. Michiel.
- - - d'Ordre van Montcarmel.
- - - d'Ordre van Monteſe.
- - - d'Ordre van Montoy en Truxillo.
- - - d'Ordre van den Oliphant.
- - - d'Ordre vande Porteſpees.
- - - d'Ordre van de Porck-eſpic.
- - - d'Ordre van Port Gloive, ofte het Swaart in Livonien.
- - - d'Ordre de la Raiſon.
- - - d'Ordre van de Ronde-tafel.
- - - d'Ordre van St. Salvator.

d'Ordre

Digitized by Google

- - - d'Ordre van Scama.
- - - d'Ordre van 't Schip, of Zee-Schelp.
- - - d'Ordre van 't Snoer of Banda.
- - - d'Ordre van de Star, of van de H. Maget Maria.
- - - d'Ordre van St. Steven, Paus en Martelaar.
- - - d'Ordre van de Swaan.
- - - d'Ordre van Sweeden,
- - - d'Ordre vande Tempeliers of Tempelheeren.
- - - d'Ordre van Tuſin en Diſcipline.
- - - d'Ordre van 't Wynruyt.

33. *Solenniteiten en plegtelijkheden van outs in 't maken van Ridders gebruykelijk.*
34. *Forme der brieven in 't creeren van Edelen gebruykelijk.*
35. *Voordelen van de Ridderlijke waardigheid welke die waren.*
36. *Het Ridderſchap was alleen perſoneel, doch bragt egter den Adèl voor de gantſe Familie mede.*
37. *Schiltknapen, wat die waren.*
38. *Gemene Edelen, wat die waren.*
39. *By Koningh Philips in vierderhande ſoorten verdeelt.*
40. *Onderſcheidinge der Schilden en wapenen, tuſſchen grote en kleine Edelen.*
41. *Het Ridderſchap alleen mogt Schilt en Wapen in den Oorlog voeren.*
42. *Wapenen, die wettig verkregen ſijn, hebben altijd haar oorſprong gehadt van roemrugtige geſchiedeniſſen,*
43. *Kleuren in de Wapenen ſijn ſeven.*
44. *Wat in oude tyden blote Schilden waren.*
45. *Niemant mag een anders Wapen aannemen.*
46. *Is van outs ſtraſbaar geweeſt, te ſien aan 's exempel van Heer Reinout van Bredtrode.*
47. *Lambellen in de Wapenen een teken van een wettige jonger-ſoon.*
48. *Baſtarden voeren mede de Stamwapenen, dog gebroken met een baar.*
49. *Placaat van anno 1595 tegen t'uſurperen van titelen en tekenen van eer en Edeldom.*
50. *Verſcheidene ſoorten van Cronen by de Romeinen.*
51. *Keiſers kronen hoedanigh.*
52. *Hoedanigh die van Koningen, Hertogen, Princen, Markgraven, Graven, Burggraven, Baronnen.*
53. *Onderſcheid der helmen.*
54. *Tweederhande ſoort van Ridderſchap.*
55. *Milites, anders genoemt Equites of Ridders.*
56. *Ceremonien en plegtelijkheden tot het Ridder-maken vereiſt.*
57. *Hoe ſulx met het omgorden van een ſwaart plach te geſchieden.*
58. *Ceremonien gepleegt, als Graaf Willem de II. anno 1247. de Ridderlijke waardigheid ontfong.*
59. *Om byſondere dienſten werden ook Edelluyden gemaakt.*
60. *Outſte ſonen der Edelen behielden alleen de Stamnaam.*
61. *Adel uyt eygen verdienſten verkregen, de meeſte eere waardig.*
62. *Wie ten tijde van de Graven van Hollandt Jonkheeren genoemt wierden.*
63. *Welgeboorne of Patricy welke die waren.*
64. *Om wat oorſaken yemant van het regt van Adel komt te vervallen.*
65. *Advocaten verlieſen geen Adel.*
66. *Ook niet de Notariſen.*
67. *Inſgelijx geen Doctoren.*
68. *Die 't regt van Adel verloren heeft, kan 't ſelve niet wederom krygen.*
69. *Namen der Edele onder Graaf Diderik de IV. leefden.*
70. *Edele welke anno 1080. leefden.*
71. *Wat voor Edelen onder Graaf Diederik de VI. in Hollandt waren.*
72. *Wat voor Edelen anno 1200. leefden.*
73. *Edelen die onder Graaf Floris IV. leefden.*
74. *Edelen die onder Koningh Willem leefden.*
75. *Edelen ten tijde van Graaf Floris de V.*
76. *Edelen ten tijde van Hertog Jan van Henegouwen.*
77. *Edelen onder Graaf Willem de Goede.*
78. *Hantveſt van Graaf Willem, rakende de Vryheid van de Hollantſe Edelen.*
79. *Edelen en Schiltboortige onder Hertog Willem van Beyeren.*
80. *Ridderen, Edelen, en Schiltknapen onder Hertog Albert van Beyeren.*
81. *Edelen die met Graaf Willem de VI. voor Hageſtein en Everſtein waren.*
82. *Edelen die op den pas tuſſchen Vrouw Jacoba en Hertog Jan van Beyeren waren.*
83. *Edelen ten tijde van Hertog Philips van Bourgondien.*
84. *Ridderſchap en Edelen die Hertog Carel van Bourgondien tot Grave van Hollandt ontfingen.*
85. *Lyſte van alle de Edelen van den jare 1477. tot het jaar 1500.*
86. *Ridderſchap en Edelen ten tijde van Keyſer Carel de V.*
87. *Wat Edelen ſedert den jare 1522. tot den jare 1560. op de dagvaart van Hollandt ſijn beſchreven geweeſt.*
88. *Namen der Edelen, die anno 1569. de bewuſte Requeſte tot Bruſſel hebben getekent.*
89. *Namen der Edelen, die zedert den jare 1570. tot 1680. incluys, ter dagvaart van Hollandt ſijn beſchreven geweeſt.*
90. *Geſlagt Regiſter van het huys van Oranje en van Naſſau.*
91. *van Abbenbroek.*
92. *van Adrichum.*
93. *van Amſtel.*
94. *van Alblas.*
95. *van Alkemade.*
96. *van Almmonde.*
97. *van Arkel.*
98. *van Aſperen.*
99. *van Aſſendelft.*
100. *van Bakeneſſe.*
101. *van Bekeſtein.*
102. *van Berkenrode.*
103. *van Berkhout.*
104. *van Bevert.*
105. *van Blyenborg.*
106. *van Boetzelaar.*
107. *van Booth.*
108. *van Boſhuyſen.*
109. *van Boukhorſt.*
110. *van Brakel.*
111. *van Brederode.*
112. *van Bronkhorſt.*
113. *van der Burg.*
114. *van Cats.*
115. *van Copier.*
116. *van Coulſter.*
117. *van Cralingen.*
118. *van Croeſink.*
119. *van Cronenburg.*
120. *van Cuyk van Myerop.*
121. *van Cuyl.*
122. *vander Does.*
123. *van Dongen.*
124. *van Dorp.*
125. *van Drenkwaart.*
126. *van Duyk.*
127. *vander Duyn.*
128. *van Duyvenvoorde.*
129. *vander Duſſen.*
130. *van Eemſkerk.*
131. *van Egmont.*
132. *van Everſdijk.*
133. *van Foreeſt.*
134. *vander Goes.*
135. *van Groenevelt.*
136. *van Haamſtede.*
137. *van Haarlem.*
138. *van Haaſtregt.*
139. *van Heemſkerk.*
140. *van Heemſkerk van Bekeſtein.*
141. *van Heemſtede.*
142. *van Heenvliet.*
143. *van*

Digitized by Google

143. van Heerman.
144. van Heukelom.
145. van Heusden.
146. van Hodenpyl.
147. vander Hoge.
148. van Hoogwoude.
149. vander Houve.
150. van de Iode.
151. van Isselstein.
152. van Kloostwijk.
153. van Kijfhoek.
154. van Langerak.
155. vander Lecke.
156. van Leerdam.
157. van Liesvelt.
158. van Matenesse.
159. van Merestein.
160. van Merwede.
161. van Moerkerke
162. van Montfoort.
163. van Muylwijk.
164. van Muys van Holy.
165. van Myerop.
166. vander Myl.
167. van Mijnden.
168. van Naaltwijk.
169. van Nederveen.
170. van Nispen.
171. vander Nyenburg.
172. van Oem van Wyngarden.
173. van Outshoorn.
173. van Perfijn.
175. van Poelenburgh.
176. van Poelgeest.
177. van Polanen.
178. van Quekel.
179. van Raaphorst.
180. van Renesse.
181. van Riede.
182. van Rietwijk.
183. van Rodenrijs.
184. van Roon.
185. van Ruyven.
186. van Schagen.
187. van Schaap.
188. van Schoten.
188. van Sevenbergen.
189. van Spangen.
190. van Sasbout.
191. van Spiering.
192. van Spruyt.
193. van Suys.
194. van Swieten.
195. van Teilingen.
196. van Timmermans.
197. van Tol.
198. van Tolloisen.
199. van Treslong.
200. van Valkestein.
201. van Veen.
202. vande Velde.
203. vander Vliet.
204. van Voorhout.
205. van Voorne.
206. van Vyanen.
207. van Uytenhage.
208. van Wassenaar.
209. van Werve.
210. van Westphaling.
211. vander Wiele.
212. van Woerden.
213. vander Woert.
214. vanden Woude.
215. van Wijngaarden.
216. van Yfselstein.
217. van Zanen.
218. van Zevender.
219. van Zwieten.
220. van Zyl.

221. *Optellinge van noch andere geslagten van ouden Adel sonder genealogie.*

Vander Aa.
Vanden Abeele.
Acquoy.
Aalburg.
Aelman.
Aeswyn.
Aisch.
Ackersloot.
Alkmare.
Alde.
Aller.
Almeloo.
Almvoete.
Alphen.
Aelrache.
Altena.
Amerongen.
Amersfoorde.
Ameyde.
Ammers.
Andel.
Angele.
Abcoude.
Appeldoorn.
Armeude.
Bachem.
Baarlant.
Baarsdorp.
Banjaart.
Batenburg.
Beeck.
Bemmel.
Beeckel.
Beets.
Bennenbroek.
Bensscoop.
Benthem.
Bentink.
Berenbroek.
Bergen.
Bergerhorst.
Berkenvoorde.
Berwerde.
Bestenvelde.
Beverwerde.
Beusichem.
Bye.
Bigerkerke.
Biler.
Bilande.
Binkhorst.
Bleskens.
Blocq.
Blocklandt.
Bloemesteyn.
Bloot.
Boekel.
Bloys.
Blois in Zeelant.
Borg, of van Burg.
Borre.
Bosch, Busschc.
Botlant.
Boternisse.
Boye.
Boxtel.
Breda.
Bruel.
Bruelis.
Buren.
Graven van Buren.
Burg, van Borg.
Burggraaf.
Campe.
Calewe, Calvus.
Cattendijk.
Catsande.
Castricum.
Ceest.
Cleverskerk.
Cloetingen.
Cock.
Cortgeen.
Coudekerk.
Coudenhove.
Crabel.
Crayenhorst.
Crayesteyn.
Cranenburg.
Criekenbeek.
Creeke.
Cruyningen.
Culenburg.
Cuyk.
Dale.
Dalem en Dulem.
Damers.
Dapifer.
Damme.
Dankers.
Delft.
Delseloo.
Dever.
Dibbare.
Diepenburg.
Diepenhem.
Doornick.
Doos.
Domburg.
Dompselaar.
Doncq.
Doortoge.
Drakenburg.
Dribergen.
Driemelen.
Drongelen.
Drueten.
Dune.
Duven.
Edichuysen.
Egmondelf.
Eggaart
Eme.
Emmechoven.
Elshout.
Essen.
Etwaar.
Ever.
Everdingen.
Ezen.
Forenholte.
Gardyn.
Geervliet.
Geine.
Gellicom.
Gemen.
Gent.
Giesen.
Goer.
Goey.
Goude.
Groenevelde.
Groenewoude.
Groenouwe.
Gruter.
Gryperskerke.
Haake.
Haasten.
Haar.
Haarlaar.
Halewyn.
Hamme.
Hamert.
Hardenbroek.
Harmelen.
Hekhuysen.
Heede.
Heenvliet.
Heerde.
Hermale.
Heesveen.
Heeswijck.
Heyde en Herde.
Heyligerloo.
Hert.
Heteren.
Hollandt.
Horen.
Horn.
Horst.
Houweninge.
Jaarsfelt.
Jerscke.
Isselmude.
Isendoorn.
Isselt.
Jutfaas.
Keekhem en Kechum.
Kemenaden.
Kervende.
Kervink.
Keizer.
Kinbacke.
Korff.
Kryenkamp.
Kunere.
Kuvyst.
Kuser.
Laan.
Lage.
Lam.
Leede.
Leyden.
Van Leyden.
Leyenburg.
Lichtenberg.
Lienden.
Liere.
Linschoten.
Lis.
Lochorst.
Lof.
Loenresloot.
Louff.
Lunkerke.
Lymmen.
Made.
Maalstede.
Maldegom.
Maarsman.
Maaslant.
Malsen.
Malberg.
Marten.
Massereel.
Meer.
Meerborg.
Meliskerke.
Meeckeren.
Merenburg.
Meroe.
Middacht.
Mierlaar.
Milendoncq.
Millinc.
Moermont.
Molenaar.
Monster.
Mordrecht.
Mornem.
Moyaart.
Mulaart.
Mule.
Mye.

Na-

Digitized by Google

Nagel.
Neſſe.
Niemantſvrient.
Nievelt.
Noordloos.
Noordwyk.
Nathaſt.
Nuwenhove.
Nienrode.
Nieuwerve.
Nieuſteyn.
Oldenbarnevelt.
Ooſtende.
Ooſtenlande.
Ooſterwyk.
Ooſtrum.
Ova.
Outheuſden.
Oye.
Pape.
Papendrecht.
Piper. Poel.
Polre.
Poppendamme.
Potskyn. Pot.
Potter.
Proys.
Putlit.
Putten.
Ranſt.
Rechteren.
Reyde.
Renen.
Rieten.
Rietvelt.
Reymerſwaal.
Riſenburg.
Rodenburg.
Roſenburg.
Roſendaal.
Rover.
Rueel.
Ruychrok.
Ruyſch.
Ryningom.
Ryſoorde.
Ryswyk.
Sabbingen.
Santen.
Santhorſt.
Saſſenhem.
Scaart.
Schalkwyk.
Scharre.
Schengen.
Schie.
Schiepliede.
Schobland.
Schore.
Schonde.
Schotland.
Schonouwen.
Schrevel.
Slingeland.
Sluyſe.
Sluyter.
Sabburg.
Sonderdank.
Sonderlant.
Soudenbalch.
Soutelande.
Sparewoude.
Spaarneman.
Spayart.
Spiering.
Spikar.
Spreweſteyn.
Spyk.
Staveniſſe.
Stapel.
Stakenburg.
Steenberge.
Steyn.
Stehoven.
Steenhuyſen.
Steelant.
Steenvoorde.
Straten.
Stoutenburg.
Suermont.
Tempel.
Terning.
Tengnagel.
Tolver.
Toutenburg.
Tornenburg.
Vaart.
Valkenburg.
Valkeneſſe.
Varic.
Velſen.
Velthuyſen.
Vertyn.
Vliſſinge.
Voorburg.
Voogt.
Voorſchooten.
Vorſt.
Vries.
Vuren.
Uytencampe.
Uytenenge.
Uytkerke.
Uytterloo.
Uytwijk.
Wale.
Walnis.
Wandelneſſe.
Warmonde.
Wateringe.
Wede.
Weent.
Weldam.
Wenoelinge.
Wercunden.
Werke.
Wilde.
Wieldrecht.
Willip.
Wilneſſe.
Windelneſſe.
Wis.
Wiſſche.
Wiſſchel.
Wiſſenkerke.
Wit.
Wittenhorſt.
Wulven.
Wolkenſteyn.
Woudenburg.
Wijck.
Wijflic.
Zaanden.
Zalin.
Zande.
Zandwijk.
Zeelen.
Zeelym.
Zeningvelt.
Zeyſt.
Zieric.
Zoelen.
Zomburg.
Zoetelinkerke.
Zuytvoort.
Zuydwijk.
Zulen.
Zuydwinde.

222. *Adelijke, huyſen, Sloten en Caſtelen in Zuyt-Hollandt.*

- 't Huys te Aartsbergen.
- 't Huys te Almſtein.
- 't Huys ter Ameide.
- 't Huys te Beſoyen.
- 't Huys te Boucquet.
- 't Huys te Neder-Bloklant.
- 't Huys te Boshuyſen.
- 't Huys te Capelle.
- 't Huys te Crajeſtein.
- 't Slot en Heerlijkheid van de Clundert.
- 't Huys te Develſtein.
- 't Huys te Donk.
- Dortſmonde.
- 't Huys te Dubbeldam.
- 't Huys te Duſſen.
- 't Caſteel en Stad van Geertruydenberg.
- 't Huys te Gieſſenburg.
- 't Slot tot Gorcum.
- 't Huys te Heer-jans-dam.
- 't Huys te Herlaar.
- 't Huys te Hontſtein.
- 't Huys te Iſſelmonde.
- 't Huys te Laar.
- 't Huys te Langerak.
- 't Huys te Lieſvelt.
- 't Huys te Meerdervoort.
- 't Huys te Merwede.
- Muylwijk.
- 't Huys te Nederhoven.
- 't Huys te Noordeloos.
- 't Huys te Papendregt.
- 't Huys te Putteſtein.
- 't Huys te Riede.
- 't Huys te Roon.
- 't Huys Schonenburg.
- De Heerlijkheid en 't Slot van Sevenbergen.
- 't Huys te Souburg.
- 't Huys te Stryen.
- 't Huys te Valkeſtein.
- 't Huys te Vryhoeve of Zyd-wynde.
- 't Huys te Weede.
- 't Huys te Werkendam.
- 't Huys te Woude.

223. *Adelijke huyſen, Sloten, en Caſtelen in Kermerlant.*

- 't Huys te Adrichem.
- 't Huys te Aalbertsberg.
- 't Huys te Aſſemburg.
- 't Huys te Aſſendelft.
- 't Huys te Bakenes.
- 't Huys te Banjart.
- 't Huys te Berkenrode.
- 't Huys te Brederode.
- 't Huys te Cleef.
- 't Huys te Egmont.
- 't Huys te Foreeſt.
- 't Huys te Haarlem.
- 't Huys te Heemskerk.
- 't Huys te Heemſtede.
- 't Huys te Hillegom.
- 't Huys te Mereſtein.
- 't Huys te Poelenburg.
- 't Huys te Reewyk.
- 't Huys te Sanen, Schoten, en Sparnewoude.
- 't Huys te Tetroede.
- 't Huys te Vogelſank.

224. *Adelijke huyſen, Sloten, en Caſtelen in Rynlandt.*

- 't Huys te Abſpoel.
- 't Huys te Adegeeſt.
- 't Huys te Alkemade.
- 't Huys te Berendregt.
- 't Huys te Belleſtein.
- De Hofſtede Bergendaal.
- 't Huys te Binkhorſt.
- De Hofſtede Boshuyſen.
- 't Huys te Boukhorſt.
- 't Huys te Boukenburg.
- 't Huys te Britten.

Den

Digitized by Google

- - - Den Burg van Leyden.
- - - Den Ouden Burg.
- - - 't Huys te Cys.
- - - 't Huys te Dever.
- - - 't Huys ter Does.
- - - 't Huys te Duyvenvoorde.
- - - 't Huys te Endegeeſt.
- - - 't Huys ter Horſt.
- - - Oud Kalſlagen.
- - - 't Huys te Keubel.
- - - 't Huys te Kroneſtein.
- - - 't Huys te Leeuwen.
- - - 't Huys ter Lips.
- - - 't Huys te Lokhorſt.
- - - 't Huys te Loo.
- - - 't Huys te Meerburg.
- - - 't Huys te Merenburg.
- - - 't Huys te Mye.
- - - 't Huys te Paddingpoel.
- - - 't Huys te Palenſtein.
- - - 't Huys te Perſijn.
- - - 't Huys te Poelgeeſt.
- - - Klein Poelgeeſt.
- - - Oud Poelgeeſt.
- - - 't Huys te Raaphorſt.
- - - De Hofſtede Rynegom.
- - - 't Huys te Rynenburg.
- - - 't Caſteel van Rynsburg.
- - - 't Huys Rodenburg ofte Radenburg.
- - - 't Huys te Rooſenburg.
- - - 't Huys te Roukoop.
- - - 't Huys te Sand.
- - - 't Huys te Santhorſt.
- - - 't Huys te Sonnevelt.
- - - 't Huys te Stoop ofte Stopenburg.
- - - Den Burg tot Swammerdam.
- - - 't Huys te Syl ofte Sylhof.
- - - 't Huys te Teilingen.
- - - 't Huys te Tol.
- - - 't Huys te Toornvliet.
- - - 't oude Caſteel van Valkenburg.
- - - 't Huys ter Waart.
- - - 't Huys te Warmont.
- - - 't Oude Caſteel van Waſſenaar.
- - - 't Huys ter Weer.
- - - 't Huys te Werve.
- - - 't Huys te Zuydwijk ofte Zuyk.

225. *Adelijke huyſen, Sloten, en Caſtelen in Amſtelant.*

- - - 't Huys te Aamſtel.
- - - 't Huys te Abkoude.

226. *Adelijke huyſen, Sloten, en Caſtelen in Goylandt.*

- - - 't Huys ten Boſch.
- - - 't Huys te Cronenburg.
- - - 't Huys te Muyden.

227. *Adelijke huyſen, Sloten, en Caſtelen van Delflant.*

- - - 't Huys te Altena.
- - - 't Huys te Belvedere.
- - - 't Huys te Blote.
- - - 't Huys te Boekeſtein.
- - - De Hofſtede vander Burgt.
- - - 't Huys te Cranenburg.
- - - 't Huys te Crayenburg.
- - - 't Huys te Dorp.
- - - 't Huys te Groenevelt.
- - - 't Hof in den Hage.
- - - 't Huys te Honſelaardijk.
- - - De Hofſtede vander Hoeve.
- - - 't Huys te Kenenburg.
- - - 't Huys te Kerkhove.
- - - 't Huys te Made.
- - - 't Huys ter Noot.
- - - 't Huys te Overveſt.
- - - 't Huys te Polanen.
- - - 't Huys te Rodenrijs.
- - - 't Huys te Ruyven.
- - - 't Huys te Sandenburg.
- - - 't Huys te Spieringshoek.
- - - De Hofſtede vanden Tempel.
- - - 't Huys te Velde.
- - - 't Huys te Wateringe.
- - - 't Huys te Weſterbeek.
- - - 't Huys te Werve.

228. *Adelijke huyſen, Sloten, en Caſtelen in Schielant.*

- - - 't Huys te Bulgerſtein.
- - - 't Huys te Capelle.
- - - 't Huys te Cralingen.
- - - 't Huys of Slot te Cranenburg.
- - - 't Huys te Crooſwijk.
- - - 't Huys te Duyn.
- - - 't Slot ter Goude.
- - - 't Huys te Hillegaartsberg.
- - - 't Huys te Hodenpyl.
- - - 't Huys te Mateneſſe.
- - - 't Huys te Riviere.
- - - 't Huys te Spangen.
- - - 't Huys te Spieringshoek.
- - - 't Huys te Steenhuyſen.
- - - 't Huys te Sterrenburg.
- - - 't Slot van Vlaardingen.
- - - 't Huys te Wena.

29. *Adelijke huyſen, Sloten, en Caſtelen onder Arkel en Altena.*

- - - 't Oude Slot van Altena.
- - - Den Burgt en 't oude Caſteel vande Heeren van Arkel; mitsgaders 't Slot aande Merwede.
- - - 't Slot te Aſperen.
- - - 't Slot te Everſtein.
- - - 't Slot te Hageſtein.
- - - 't Huys te Heesbeen.
- - - 't Huys te Hemert.
- - - 't Slot te Heukelom.
- - - 't Slot tot Heuſden.
- - - 't Slot tot Leerdam.
- - - 't Huys te Leyenburg.
- - - 't Huys te Louveſtein.
- - - 't Huys te Meeuwen.
- - - 't Slot van Montfoort.
- - - 't Slot te Ouwater.
- - - 't Slot te Schoonhoven.
- - - 't Huys te Spyk.
- - - 't Slot te Vyanen.
- - - 't Huys te Vliet.
- - - 't Slot te Woerden.
- - - 't Slot te Yſſelſtein.

230. *Adelijke huyſen, Sloten, en Caſtelen inden lande van Voorn en Putten.*

- - - 't Caſteel van Geervliet.
- - - 't Huys te Heenvliet.
- - - 't Slot te Helium.
- - - 't Huys Ooſtvoorne.

231. *Adelijke huyſen, Sloten, en Caſtelen in Noorthollant.*

- - - 't Huys te Coulſter.
- - - 't Oude Caſteel Cruptorix.
- - - 't Huys te Egmont.
- - - 't Caſteel tot Medenblik.
- - - 't Huys te Middelborgt.
- - - 't Huys ter Nieuburg.
- - - 't Huys te Schagen.
- - - 't Huys te Toorenburg.
- - - 't Slot van Verone.
- - - 't Huys te Wydeniſſe.

232. *Adelijke Abdyen en andere Clooſteren.*

233. *Prioryen of Reguliers Clooſters.*

234. *Clooſters van de vier Biddende Ordẽ.*

235. *Clooſters van de Cathuyſers Ordre.*

236. *Collegien van Canonikken.*

Digitized by Google

BEWYSREDENEN
OP HET XII. HOOFTSTUK.

1 *Koningen sonder Koninkrijck,*] Dat de Overste der Oude Batavieren Koningen sijn genomt geweest, is een bekende saak, dog sonder volslage magt, dewelke van den beginne aan by de beste des volks gebleven is. Gelijk daar van doorgaans by Tacitus, de voornaamste schryver der Nederlandse saken, getuygt werd, en voornamentlijk in sijn Boek *de Moribus Germanorum*, daar hy wel duydelijk ontkent, dat de Duytse Koningen enige volslage magt gehad hebben, maar datse in den Raad meer een aanradende, als gebiedende stem hadden, en wel geringe en kleine saken over haar namen, maar in grote saken byspraak met het volk hielden. *Nec Regibus, inquit, infinita aut libera potestas, & in Concilio auditi authoritate suadendi magis, quam jubendi potestate; de minoribus rebus Principes, de majoribus omnes consultant, ut ea quorum penes plebem arbitrium est, apud Principes pertractentur.* Daar van een aanmerkens waardig voorbeeld te sien is, in de aanspraak by Claudius Civilis, in het Schakenbosch, om haar tot den Oorlog jegens de Romeinen te bewegen, gedaan, by den selven *Tacitus lib. 4. Histor.* Hy noemt ook in het selve Boek *de Morib. Germanor.* den Koning niet anders als den Prince, dat is, den Overste des Volks, *Rex vel Princeps*; Soo spreekt hy ook *Annal. lib.* 13. van de Regering van de Koningen *Verritus* en *Majorix*, dat sy Koningen waren, met sodanige magt als de Duytsers gewoon waren geregeert te werden.

Wie dat de eerste Koningen der Batavieren geweest sijn voor Claudius Civilis, dien aangaande werd by de Oude Hollandse Cronijk-schryvers; eenen Bato ofte Battus, en naar hem sijn soon Hessus, voor de eerste Batavise Koningen, lange en vele Jaren voor Christi geboorte gehouden; van welken Bato dit Land Batavia genoemt soude sijn, en by Hessus den Burgt en sterkte tot Nimmegen tot een Stad soude vergroot sijn, en na sijnen naam Heselberg genomt, dog sonder enige de minste waarschijnlijkheid. Derhalven met goede redenen by Petrus Scriverius in sijn nader verklaringe van Oud Batavien pag. 3. voor een verdigte en versierde leugen wert gehouden, en tegengesproken; die ook aldaar pag. 38. verklaart, dat hy wel veel Batones in verscheyde Boeken en Opschriften van Steenen heeft gelesen, maar dat Bato de Vader van Hessus hem nog niet ter kennis was gekomen, hoewel hy daarom geen kleine naarstigheyt gedaan had; daarom hy dan voor seker en gewis houd, dat Bato en Hessus versierde namen sijn.

3 De eerste Koning der Batavieren by de geloofwaardige Schryvers bekent, is geweest *Veromerus*, dewelke omtrent de tijd van Christi geboorte geleeft heeft, wiens dogter *Rhamis*, volgens tuyg van *Strabo Geograph. lib. 7.* met *Sesithacus*, de soon van *Ægimerus*, Veld-overste der Cherusen by *Tacito lib. 1. & 2. Annal.* bekent, getrout was.

4 De twede daar van gelesen wert by *Tacitus Annal. lib. 2.* is geweest *Cariovalda*, Koning ofte Veld-overste der Batavieren, dewelke in den Slag tegens den Cherusien omtrent de Rivier de Weser, in 't 18. Jaar naar Christi geboorte, na dat hy hem dapper geweert had, dood gebleven is; welkers leven en daden by *Tacit. Histor. lib. 2.* aldus werden beschreven: *Postero die Germanorum acies trans Visurgim stetit. Cæsar nisi pontibus præsidisque impositis, dare in discrimen legiones haud Imperatorium ratus, equitem vado tramittit; præfuere Stertinius, & e numero primipilarium Æmilius distantibus locis invecti, ut hostem diducerent; qua celerrimus amnis, Cariovalda, dux Batavorum erupit. Eum Cherusci fugam simulantes in planiciem salibus circumjectam traxere, dein coorti, & undique effusi trudunt adversos, instant cedentibus, collectosque in orbem pars congressi, quidam eminus proturbant, Cariovalda, du sustentata hostium sævitia hortatus suos ut ingruentes catervas globo frangerent, atque ipse in densissimos intterrumpens, congestis tilis & suffosso equo labitur, ac multi nobilium circa. Cæteros vis sua, aut equites cum Stertinio Æmilioque subvenientes periculo exemere. Dat is:* Des anderendaags stond de Slag-order der Duytsen gereed over de Weser. Den Kaisar agtende niet met het ampt van een Veld-overste over een te komen, de gantse benden in gevaar te stellen, heeft de Ruyterye door sekre droogte over de Riviere gesonden, en het Guarnisoen met Scheeps Bruggen overgebragt; Daar over het opsigt hadden Stertinius, en Æmilius een van de Rotmeesters der eerste Benden, dewelke het volk op verscheide plaatsen over voerden, om den Vyand te verdelen. Cariovaldus Overste der Batavieren, is aller-eerst overgekomen ter plaatse daar de Rivier allersnelste liep. De Cherusen, ofte Mansfelders haar veinsende te vlugten, hebben hem daar mede op een effen plaatse rondom met Bosch beset uytgelokt. Daar na voortspringende sijn aan alle kanten tegen den Batavieren aangedrongen, en deselve wijkende, voort en voort tegens haar aangetreden; eindelijk siende dat sy in een ronden hoop vergaderden, begosten sommige met haar te stryden, en sommige van verre met haar te schermutseren. Cariovalda als hy nu het geweld van den Vyand lang genoeg had tegengehouden, heeft hy de sijne vermaant, dat sy met haren ronden hoop de aandringende Troupen der Vyanden souden doorbreken, waar op hy self op het midden der Vyanden is aangevallen, en alsoo dapperlijk na dat hy grote menigte van pijlen en schichten ontfangen had, en sijn paard onder sijn lijf doorschoten was, met vele by-hebbende Edelen in den strijd verslagen en omgekomen. De andere sijn eensdeels door haar dapperheyt, anderdeels door de ontsettinge van de Ruyterye, dewelke met Stertinius en Æmilius te hulp quamen, het gevaar ontkomen.

Suetonius verhaalt ook in sijn 4. Boek cap. 44. van eenen *Adminius*, de soon van *Cinobellinus*, der Batavieren Koning, het welk sommige van

Digitized by Google

een Koning van Groot Brittanjen verſtaan, om dat Suetonius ſeid *Brittannorum Regis filius*, het welk Lipſius verandert in *Batavorum*; maar die veranderinge is niet nodig, om dat het evenwel voor een Koning der Batavieren moet verſtaan werden, met dat de *Batavi* van outs *Brittones* ſijn genomt geweeſt, en het Bataviſe Eyland *Brittia*, ſoo dat indien dat'er enige veranderinge in den Text van Suetonius moſt gemaakt werden, het ſoude moeten ſijn *Brittonum*, in plaats van *Brittannorum*, gelijk wy hier voor breder hebben aangeweſen.

5 *Ammianus Marcellinus Rer. Geſtar. lib. 16.* verhaalt ook van noch verſcheide andere Bataviſe Koningen, als van *Cuodomarius*, *Veſtralpus*, *Alamannorum Reges*, doch buyten deſelve weet ik niet, dat van enige Koningen ofte Veldoverſten der Batavieren gewag gemaakt wert, tot de tijd van Julius Paulus, en Claudius Civilis, gebroederen, dewelke na de dood van de Kaiſar Nero, omtrent vijftig Jaar daar na bekent ſtaan; Daar van ſchrijft *Tacitus lib. 4. Hiſtor. Quod Batavorum cohortes viros & arma Imperio miniſtrabant, quas vetere inſtituto nobiliſſimi populariũm regebant. Quod & domi dilectus erat eques, præcipuo nandi ſtudio, arma equoſque retinens, integris turmis Rhenum perrumpere. Julius Paulus & Claudius Civilis Regia ſtirpe, multo cæteros anteibant; Civilis ultra quam Barbaris ſolitum, ingenio ſolers, Sertorium ſe aut Hannibalem ferens.* Dat is: Dat de Bataviſe Krijgs-benden Volk en Wapenen toebragten, dewelke, naar oude gewoonte, door de beſte van den Adel wierden aangeleid; dat ſy dappere Ruyters hadden, dewelke in het ſwemmen wel ervaren, met gantſe Benden in volle Wapenen den Rhijn te Paart overtrokken; onder dewelke Julius Paulus en Claudius Civilis al de andere in dapperheyt en kloekheyt te boven gingen. En dat Civilis, van groter kennis en verſtant, dan enige uyt den haren, ſig enen anderen Sertorius ofte Hannibal voorbeelde. Welke Claudius Civilis tegens den Romeinen rebelleerde, en met het Bataviſe Volk haarluyden by tijde van Veſpaſianus in 't Jaar na de geboorte Chriſti 70. den Oorlog aan dede, dog eyntelijk wederom met haar verſoende, als breder te ſien by *Tacit. lib. 4. & 5. Hiſtor.* Sie verder het leven en bedrijf van deſen Claudius Civilis uyt Tacito, en andre by een getrokken, by *Adrianus Schriek Rer. Belgicar. lib. 10. & 11.* en *Petr. Bokkenberg. de Batavia Regib. pag. 11.*

6 Gelijk onder de Koningen en Veld-overſten der Batavieren voor de tijd van Claudius Civilis verſierde Veld-overſten by de oude Hollandſe Chronijk-ſchryvers ſijn ingedrongen, als Bato ende Heſſus, hebben deſelve ongelukkige Waarſeggers ons na de tijd van Claudius Civilis verſcheide verſierde Vorſten ſoeken op te dringen, als onder anderen eenen *Engiſtus*, Broeder van *Horſus*, by ſommige der Anglen en Saxen Koning, andere ſeggen uyt Koninglijke Stamme, andre noemen hem Koning der Vrieſen, dewelke in 't Jaar 449. naar Chriſtus met ſijn Broeder Horſus, ſoo andre ſchryven 457. en andre omtrent het Jaar 400. doch het en komt op geen vijftig Jaar aan, het Eyland van Groot Brittannien vermeeſtert en na ſijnen naam Engiſtland, nu Engeland genomt ſoude hebben, en van daar herwaarts over komende, den Burg tot Leyden gebout, en het vervallen Kaſteel Wiltenburg, by den Kaiſar Valentinianus ter neder geworpen, wederom ſoude herbout hebben, als breder te ſien by den Karmeliter Monnik van Haarlem *Joannes a Leydis Chronic. Belgic. lib. 1. cap. 8, 9, 10.* en de oude Hollandſe Chronijk *2. diviſ. cap. 22. 33.* ſulx wy hier voor in 't lange hebben tegengeſprooken, en daarom met den ouden Schryver in ſijn nader verklaringe van oud Batavien deſen Engiſtus en Horſa voor onbekent en de gantſe Hiſtorie buyten geloof ſtellen.

Van geen meerder geloof is dat van Heer Lem 7 ofte Willem, een ſoone, ſoo ſy menen, van den eerſten Burggraaf van Leyden, doch hoe dat hy genomt was weten ſy niet, dewelke de naaſte Koning der Batavieren naar Engiſtus geſtelt werd. Welken Lem een Reuſinne tot een Vrouw had, daar hy een ſoon by wan, Dibbald genaamt, namaals Koning van Weſt-Vrieſland, die ook met een Reuſinne troude, en teelde uyt haar een ſoon ook Lem genomt, die een Stad bouwde, dewelke hy na ſijnen naam Heer Lems Stad dede noemen, dat nu Haarlem is. Dit ſchrijft den ſelven *Joann. a Leyd. Chronic. Belg. lib. 1. cap. 11.* daar in hy van den Hollandſen Chronijk-ſchryver *diviſ. 2. cap. 24.* gevolgt wert. Sie mede *Martini Hamcomii Friſiam in Lemo ſive Guilhelmo Friſiæ Occidentalis Duce II.* Hier uyt ſoude men konnen vinden wanneer de Stad Haarlem gebouwt is. Maar deſe nette Schryvers en weten niet uyt te vinden, omtrent wat tijd dit ſoude geſchied ſijn, en wanneer deſen Heer Lem en Dibbald ſouden geleeft hebben, het welk ook geen wonder en is, hoe kan men dat ſoo naauw weten: Sy noemen eerſt eenen Diderik, den Stigter ſeggen ſy van Medenblik, voor den eerſten Weſt-vrieſen Koning, welke ſtigtinge van Medenblik ſoude geſchied ſijn, in 't Jaar 300. Waar deſen Diderik uyt de Lugt is komen vallen en weten ſy niet te ſeggen, het moet voor ſeker een ſoon van Rabbout geweeſt ſijn, want al de Legenden maken deſen Rabboud tot Stigter van Medenblik, maar deſen Rabbout leefde maar omtrent het Jaar 700. of weinig daar voor. Wat raad daar mede? maar het ſy hoe het wil, het moet evenwel den eerſten beheerſer en Vorſt van Weſt-vrieſland ſijn. Naar hem noemen ſy eenen Lem, ofte Wilhem, tot Overſten van de Weſt-frieſen, daar na Dibbald voor den I. den Haarlemer Lem voor de II. Ridſard Elinus voor den III. en laatſten Frieſen Koning, anders Koning Eſel Oor, den Stigter van het grote Kaſteel tot Voorburg, den welken ſijn ſoon Falco den Stigter van Valkenburg, en van het Valkenhof tot Nimmegen, ſoude gevolgt ſijn; andre ſeggen dat hy voor ſijn Vader Ridſard overleden was. Hier ſoude men kunnen ſeggen, dat gelijk als hier voren is aangeweſen, Weſt-vrieſland voor geheel Batavien ſoude kunnen genomen ſijn; Maar waar blijft de tijdrekening van ſes of ſeven ſulke dappere helden, die ſo veel wonderen gedaan hebben, daar geen geloofwaardige Schryvers van en getuygen. *Pierius Vinshemius* en *Ubbo Emmius* ſijn wijſer, dat ſy in haar Beſchryvinge van Vrieſland,

Digitized by Google

8 land, deſe voor onbekent overſlaat. En wert by *Grotius de Antiq. Reipub. Batav. cap.* 4. betuygt, dat na de tijd van de Romeinen tot de eerſte Graven toe ongevaarlijk wel vijf hondert Jaren lang by niemand jets geloofwaardigs van onſe ſaken is beſchreven; *Ab hac etate ad primam Comitum inſtitutionem per quingentos ferme annos magnum Hiſtoriæ deliquium eſt. Medio tempore Saxones, Wiltos, Slavoſque, deinde Normannos atque Danos rapinis & incurſionibus omnia infeſta habuiſſe, Batavos contra ſe ſuaque defenſando magna inter damna auxiſſe virtutem, ſatis conſtat: Cetera in obſcuro ſunt.* De oude Hollandſe Chronijk en nomt geen tijd, wanneer dat den Burg tot Leyden, Voorburg en Valkenburg van deſe Mannen gebout, en Haarlem ſoude geſtigt ſijn; *Holl. Chron. diviſ. 2. cap.* 23. 24. en 25. gelijk ook niet *Joann. a Leydis Holland. Chronic. cap.* 10. 11. 12. daar uyt het ſelve is nageſchreven. *Martin. Hamconius* ſtelt het bouwen van den Burg tot Leyden, met de overkomſte van Engiſtus, omtrent het Jaar 400. *Petrus Bokkenberg: Friſia & Batavia Regum Hiſtoria*, ſtelt het ſelve op het Jaar 449. daar op hy dan Lem voor den tweden Koning der Weſt-vrieſe Batavieren, en naar hem Dibbold den vierden, op het Jaar 466. Heer Lem den Stigter van Haarlem op het Jaar 506. doet volgen, naar hem Ridſard Koning Eſeloor, dewelke van het Jaar 534. tot het Jaar 564. den tijd van dertig Jaar ſoude geregeert hebben; Wiens ſoon Falco van 't Jaar 564. tot 608. het Rijk ſoude beſeten hebben, dewelke by andre geſeid werd voor Ridſard ſijn Vader overleden te ſijn; deſe werden alle by *Martinus Hamconius*, ſonder enige tijd te noemen, van haar begin ofte eynde tot Vorſten en Koningen der Weſt-vrieſe Batavieren ingevoert. Soo dat al het gene by die ongelukkige Schryvers en Tijdrekenaars, ſedert Claudius Civilis tijd af tot de aankomſte der Graven van Holland toe, van het vervolg der Bataviſe Koningen, ſonder enig bewijs als haar eygen ſchryven, van het gene ſo veel Eeuwen voor haar tijd ſoude geſchied ſijn, verhaald is, by alle Rechtſinnige Schryvers voor enkel verdigtſel en verſiert werk wert gehouden. Dat den Burg van Leyden, den Burg tot Voorburg, Valkenburg, Rijnsburg en Brittenburg, ten tijde van de Romeinen gebout ſijn geweeſt, hebben wy hier voor met ſo veel waarſchijnlijkheyt als mogelijk is verhandelt.

9 En wat Haarlem aangaat, is waarſchijnlijk dat het ſelve door die van het aloude geſlagt Haarlem, welkers Stamhuys een van de oudſte Huyſen van Kennemerland, niet verre van Heemskerk, op de Vaart naar Egmond is gelegen, is voortgekomen. Het welk over lange is vervallen, en aan het geſlagt van de Heeren van Aſſendelt is verſtorven. *Adrianus Junius* meent, dat het omtrent het Jaar 506. ſoude gebout ſijn; dog is waarſchijnlijk te verſtaan, van den Burgt en ſterkte buyten het jegenwoordige Haarlem, daar van nog enige ruinen in weſen ſijn, jegenwoordig nog oud Haarlem genomt, om dat altoos de Burgten en ſterkten eerſt gebout ſijn, onder beſcherminge van dewelke de bewoningen omtrent deſelve gevolgd ſijn, dewelke metter tijd tot Steden ſijn geworden. Den gemelten *Adrianus Junius Batav. Hiſtoria cap.* 17. ſchrijft daar van aldus: *Rectius puto ſimpliciuſque Harlemacorim (quos nominatim in Catalogo illuſtrium familiarum inter antiquiſſimos invenio) ſtirpem è Regio Friſiorum ſtemmate oriundam, tam oppido, quam arci à ſe exſtructis primum nomen indidiſſe circiter à Salutifero partu quingenteſimum & ſextum. Arx Harlemaa ſecundum Canalem alvei, qui Egmondam deferebatur ſita, quaſi ad perpendiculum recta Harlemum reſpicit, non procul Heemskircha; ea fuit lapidea è lateribus coctis, qui pedem Romanum adjecto quadrante ſinguli longitudine ſuperant, quincuncem craſſi, dotranta-li ferme latitudine, quod murorum ruina firmiſſimæ etiamnum docebunt. Dat is:* Ik meen dat het ſekerder en waarſchijnlijker is, dat het aloude geſlagte van de Heeren van Haarlem (het welk ik in de lijſte der Adelſte geſlagten, onder de alleroudſte gevonden hebbe) van den bloede der Frieſe Koningen, ſoo wel aan de Stad als aan het ſterke Slot de naam van Haarlem gegeven heeft, omtrent het Jaar na de geboorte van onſen Saligmaker vijf hondert en ſes. Deſen Burgt ofte Kaſteel omtrent de Vaart naar Egmond, niet verre van Heemskerk gelegen, royde regt op het jegenwoordige Haarlem aan, was van gebakken ſteen gemetſent, daar van elk een grote Roomſe voet en drie duymen lang, vijf duymen dik, en negen duymen breed was, ſulx daar van de als nog overige ruinen kunnen tuygen. Waar uyt nu *Adrianus Junius* gevonden heeft, dat Haarlem op het Jaar 506. ſoude geſtigt ſijn, en ſchrijft nog bewijſt hy niet; daar om te recht by *Marc. Zuer. Boxhorn.* in ſijn Tonneel van Holland beriſpt, dewelke (dog met geen meerder ſekerheid) wil, dat Haarlem ſoude geweeſt ſijn een vervoerde woninge der Denen ofte Normannen, dewelke eerſt omtrent het Jaar agt hondert ſoude geſtigt ſijn, als de Denen en Normannen haar volk over ſonden, om deſe Landen te befitten en in te nemen. Dog hy en heeft niet geſint, dat al omtrent vier hondert Jaar te voren deſe Landen by den Denen en Normannen ſijn over heert en aangevallen geweeſt; gelijk wy hier voor hebben aangeweſen. Sulks dat wel gewis is, dat Haarlem een oude Stad, dog dat van den juyſten tijd vande ſtigtinge van deſelve, gelijk ook van de andre Steden niets ſeker en is. Te meer om dat het Geſlagt-Regiſter van den Ridderlijken geſlagte van de Heeren van Haarlem by ons niet verder bekent en is, als tot het Jaar elfhondert, als te ſien by den ſelven *Marc. Zuer. Boxhorn*, in ſijn Tonneel van Holland, in de Beſchryving van Haarlem. Dat deſe Stad, immers de bewoninge van deſelve ouder is als van het Jaar 800. en ſulx niet met de laatſte overval der Denen en Normannen omtrent het Jaar 800. voorgevallen, kan geſtigt ſijn, blijkt uyt het Regiſter van de Kerkelijke Goeden van Sint Marten tot Utregt, van het Jaar 800. daar by onder andere Leyden en Haarlem met haar onder gelegene ſchatbare Hoeven doen al bekent waren, daar deſelve Kerke in Leythen vier, en in Haralem drie Manſen, dat is ſchatbare Hoeven, elk van twaalf Mergen, werden aangeweſen. Als breder te ſien by *Wilhelm Heda, Hiſtor. Epiſcop. Ultrajectin. ſub Odilbaldo XII. Epiſcopo.* Sie van de Beſchryvinge van Haarlem breder by *Adrian. Jun. Batav. cap.* 17.

Digitized by Google

10 [b] *Veldoverſten,*] *Latine Duces à ducendo*, als *Ductores* en Voorleyders, in welken ſin de Graven van Holland *Comites* en *Duces* mogen genomt werden, als Medegangers en Voorleyders; Anderſints werd het woord *Dux* voor een tytel naeſt aan een Koningh gehouden, die wy Hertogh noemen, welkers waardigheyd hoger was dan van een Graaf; doch, by de ſommige werden deſelve tytulen ſonder onderſcheyd genomen, ende in gelijke waardigheyd gehouden, te weten ſoodanige Graven, dewelke gantſche Provintien onder haar gebied hebben, in gelijck geſag als de Hertogen; Anders zynder vele Graven van kleinder en minder gelegentheyd, hoedanige wy leſen, dat in 't begin van het Franſe Kaiſerrijk een Hertogh twaalf onder hem hadde, volgens tuygh van *du Tillet Recueil des Rois, pag.* 386. ende *Fauchet l' Origine des dignites chap.* 2. *Idem de Comitibus ſub Caroli Magni & Pipini tempore memoras. Jan Douſa Annal. Holland. lib.* 5. *pag. mihi* 217. Sie mede *Hottoman. verb. feudal. in verbo Duces.*

11 Deſen naam van *Dux* (als het een tytel van Souveraniteit en Heerſchappye was) hadde tweederhande betekeniſſe; want met de eerſte wierd aangewesen een abſolute hoogheyd, niet ſoo veel van den titel van Koningh van nature, als wel door een ſachter expreſſie verſchillende; daarom dan ook Philippus Koningh van Macedonien, den naam van *Dux*, en niet van *Rex* dat is Koningh, aangenomen heeft, om alſo 't volk de opinie van ambitie en eerſught te benemen; want ſo ſeght Juſtinus, *Ita vicit ut victorem nemo ſentiret; ſed nec Regem ſe Graecis, ſed Ducem appellari juſſit.* En in die ſin werd dat woord veeltijts inde oude Hiſtorien gebruykt voor ſodanige Princen, die niet tot Koningen geſalft of gekroont waren, en echter geen ander Vorſt boven hun erkenden. De andere betekeninge is, wanneer het was honorabel, en feudaal, en onder een Superieur in 't oude Keiſerrijk gehoorde; en in deſen ſtaat het, gelijkwe even te voren aangeroerd hebben, te ſamen te conſidereren met den titel van *Comes*, aleer deſelve waren feudaal en hereditair, alleenlijk met dit onderſcheid, dat die gene, aen den welken het Gouvernement van enige Provincie of over de Militie toegevoeght was, geen Graaf zynde, alleenlijk *Dux* of Hertogh wierde geintituleert, en in gevalle hy een Graaf was, *Comes hujus aut illius Provincie.*

12 Maar na dat de Longobarden (weſende een belliqueuſe Natie, en uyttermaten geinclineert tot den Oorloge) in Italien gekomen zynde, bevonden, dat deſe twee titulen van *Dux* en *Comes* in gebruyk, en van gelijke authoriteit en geſagh waren, en dat den tytel van *Comes* was relatyf aan 't Hof, en na de eerſte inſtellinge meerder dan *Dux*, daar nochtans *Dux* hoger was, als expreſſerende den tytel van een Gouverneur, die verſcheide Garniſoenen onder hem hadde, ſo prefereerden ſy den naam van *Dux*; alſo dat de hoogſte digniteit, die te leen wierd uytgegeven, was *Dux*, latende die van *Comes* niet alleen minder, maar ook altemets ſubaltern aan den ſelven tytel van *Dux*; en die oock ſomtyts gevende aan Rechters en Polityke Regeerders van Steden of kleyne Territorien, die ſlechts een gedeelte van Hertogdommen, of van andre Provincien van haer Koninckrijk waren; ende als nu de Longobarden in Italien den naam van *Dux* meerder als die van *Comes*, en voor den hooghſten tytel onder die vanden Koningh hielden, ſoo wierd van gelijken in ſommige plaatſen van Vrankrijk, Duytſlandt en andre Landen (alwaer de Noortſche Natie ſig nederſettende, die Provinciale namen, van *Dux* en *Comes*, als beteykenende de Gouverneurs van Provintien, hadden gevonden) *Comes* mede gehouden onder de ſubalterne, als een tytel vande hooghſte digniteit, en ſo gevoeght by de Leenen als *Dux* in Italien, ook menighmaal genomen voor een en 't ſelve, ſo dat 'er geen onderſcheid was van hare waardigheyd in 't geneſy betekenden. Want al iſt ſake dat in Italien, voornamentlijk by de Longobarden en elders, *Dux* den hooghſten tytel van deſe beide was, en die van *Comes* gemeenlijk ſubaltern onder hem, dies niet tegenſtaande ſo waren elders in die tyden *Comites, qui ſuper ſe Ducem non habebant*, ende *Comites, qui poſt Imperialis apicis dignitatem populum Dei regebant.* Inſgelijx ſo waren in 't oude Keyſerrijk Graven vande eerſte, tweede en derde order, waar door ſy mede wierden onderſcheiden in haar Ampten, gevoegt by hare digniteiten of waardigheden; ſoo dat naar de t'ſamenvoeginge vande Leenen by die waardigheden, verſcheiden Graven egaal met de Hertogen en andere wederom minder dan deſelve waren. De egale Graven (dewelke ſonder onderſcheid Graven of Hertogen geintituleert wierden) hadden gehele Provintien onder ſigh, en gelijk geſagh nevens de Hertogen, waren ook immediaat ſubject aan den Koningh of Keyſer, die hun creeerde. De minder Graven waren ſubaltern aan de Hertogen, gelijk Rechters of Preſidenten van ſommige gedeelten van haar Provintien, of ſoſe immediaat ſubject waren aan den Keyſer, ſo hadden ſy echter geen andere digniteit en officie, dan een Rechter, of Preſident van eenige Stadt, of van eenigh gedeelte van een Provincie hadde; ſo dat eyndelijk eenen Hertogh, voornamentlijk in 't eerſte van het Franſche Keyſerrijk, onder hem hadde twaalf Graven, welverſtaande vande minder ſoorte; inder voegen als of het Gouvernement van eenen Hertog of Hertoghdom eygentlijk beſtont in twaalf Graafſchappen, en by ſulk een getal van Graafſchappen onderſcheyden was; So ſeit een oudt Schrijver van Koningh Pipyn, *Pipinus Griſonem more Ducum* 12. *Comitatibus donavit*; doch beyde voor en naar 't begin van het Franſche Keyſerrijk, is her getal van Graafſchappen voor een Hertoghdom onſeker geweeſt; en hier uyt komt het, dat als noch by ons alſulke perſonen, dewelke 't gebiedt over geheele Provintien, en particuliere Steden, of eenige troupes hebben, Gouverneurs geintituleert werden; ende (even als *Dux* en *Comes*) de preeminentie, voor Stadhouders, Preſidenten, Droſſaarts, Balliuws hebben. Hoewel nochtans eenige van gelijken mede egaal met de ſelfde zyn, en *promiſcue* onder den anderen genomen werden; uytwyſende de bevelen der Souveraine Edicten, alwaar de Provintiale namen, van alſulke perſonen, welke den Prins repreſenteren in een Provintie, werden bekent by den tytel van Gouverneur; in d'ander by den naam van Stadhouder, Groot-

Balliuw

Balliuw of Presidént, en so voorts. Ook eenige van gelijken, subalterne onder hun, ofte immediaat onder den Prince, even wel als in d'oude tyden, daar door niet anders en werden bekent, dan een Richter of Balliuw van een Stadt of kleyne Jurisdictie eeniger Provintie. So dat door de Officiale namen van *Dux* en *Comes*, getrocken zynde van haar eerste beduydenisse, en geworden honorabel, feudaal, ende erfelijk nu eygentlijk werden vermeynt eenige illustre Personagien, als Hertogh of Graaf; ende de Bedienaars van Ampten met de tytel van Gouverneur en Balliu bekleet werden.

13 De eerste die dese grote Militaire beroepinge by een oprecht en waarachtigh Leen honorabel en hereditair maakten, waren de Koningen van Vrankrijk, en (so als sommige seggen) Pipin, den Vader van Charle Magne, andre Carel de Simple, van wie Kaoul, Hertogh van Normandien (naar dat hy vrede met hem hadde gemaakt) 't selve Hertoghdom erkende als een beneficie ontfangen te hebben; doch is het selve onder Hugo Capet, eerst geworden hereditair, en dat met alsulk een recht en absolute authoriteit (uytgenomen eenige kleyne Homagie) als de Koningen selfs; van welke of diergelijke Hertogen, Carolus Paschalius (verdelende deselve in *majores* en *minores*) aldus spreekt; *Majores voco illos, quorum dignitas proxime accedit ad Regiam; & hos quidem Duces in tantam magnitudinem & claritatem evectos video, ut tot mihi Reges videre videar. Minores sunt illi, qui sunt in ditione majoris potestatis Regiæ, Imperatoriæ, Pontificiæ. Istis videlicet dati sunt Ducatus, hoc est dignitas & feudum, quod hoc nomine demonstratur, ea lege & conditione, ut juri & jurisdictioni datoris per omnia subjecti sint, haud secus quam quilibet è vulgo.* Welcke Souverainiteyt in Hertoghdommen en Graafschappen, de Hertogen en Graven tot inde laatste tyden hebben gehouden, als wanneer meest alle de Hertoghdommen en Graafschappen, met alsulke Souverainiteyt en Jurisdictie, by dees en geene voorvallen, wederom so zyn vervallen aan de Croone, dat de nieuwe uytgiften, of creatien van deselve tytulen zyn geweest sonder sulke Souverainiteyt, als in oude tyden by die territorien gevoeght was; alhoewel eenige der selver noch continueren, als wy sien in het Graafschap van Vlaanderen, en Hertoghdom van Bourgonnien, en in de jonghste tyden, sedert die reductie, alleenlijk in eenige Hertoghdommen en Graafschappen, toege-eygent voor appanagien aan jonger sonen van den Koningh, tot een onderscheyd van de andere, welke apanagien, by faulte van Mans Oir, ook weder aan de Croone komen moeten.

14 De principaalste ceremonien, Investiture, benevens de brieven van creatie, in d'oude tyden van 't Keyserrijk, bestonden voor't meestendeel, in 't overgeven van een of meer Banieren of Banderollen. De Banieren wierden by den Keiser, sittende in sijnen Throon, ten tyde vande creatie, gepresenteert door verscheyden Princen, van wegens den persoon die gecreert wierde, en als dan by den Keyser elk een bysonder gegeven aan den geenen, welke dese waardigheyt moeste ontfangen. 't Was mede een gebruyk, dat in gevalle yemant van d'andere Princen, eenigh recht of actie pretendeerde tot die digniteyt, ten tyde van deselve investiture, of overgeven vande Banieren; de hant daar op leyde, waar door hy de continuatie van sijn regt behield. Sulx dede den Churvorst van Brandenburgh, op de investiture vande Hertogen van Pomeren; ende die cerimonie wierde niet alleen gebruykt in 't geven van Hertogdommen, maar ook in 't besteden van andere Provintien en territorien, aan Marquisen, Graven en diergelijke; *Est consuetudo curiæ* (seyt Otto Frisingensis) *ut Regna per gladium, Provinciæ per vexillum à Principe tradantur, vel recipiantur.* Maar dese investiture van *feuda vexillaria*, of Vaan-leenen, by Banieren in 't Rijk, is ten laatsten achtergelaten. So dat nu de creatie van Princen met sulke digniteiten, jurisdictien en Privilegien daar aan behorende, benevens de solemnele woorden van infeudatie aldaar geschied by Charter, Swaart, of anderssints, naar gelieste des Keysers. En hebben de Hertogen aldaar voor habijten en ornamenten van staat, carmosijne sluweele roode Rocken, en Hoeden gevoert met hermijnen, en Croonen op haar Wapenen, tot teken van waardigheyt; hoewel sommige die Croonen maar toeschryven aan Hertogen, die Souveraine maght en Koninghlijke authoriteit hebben; als Lottheringen, Savoyen, Bourgondien, en andre, welke so souverain zyn, dat sy de macht hebben, selfs Hertogen te maken.

In Vrankrijk geschiet d'investiture van Souveraine Hertogen met het het Solemneel opsetten van een Rijke Croon, of Cirkel van Goudt, en dat met geen minder ceremonie, dan den Koningh selfs, uytgenomen de uytterste Unctie of Salvinge; Dus schrijft daar van Anthony de la Sallade; *Quand un Marquis ou un Count à quatres Comtez, ou quatres Baronies, pour chacun Counte, l'Empereur, ou son Roy, le peut faire en sa meilleure Ville que doit estre cité, & d'icelle ou du pais porter le nom de Ducq, ainsi que doit un Roy de son Royaume, & tout en la propre forme, que le Roy est couronné, except d'estre oingt. Doit estre le Ducq enchapellé d'un tres riche Chapel d'or, & des Pierres precieuses, par le dit Prince, & le plus digne Prelat, qui doit faire le service, ou doivent estre que peult autres Prelats, Princes, Comtes, Barons, Bannerets, & autres Nobles hommes à grand plante, pour honoreur sa feste.* 't Selve in substantie, en by naar in deselve woorden, hebben wy in een kleyn Boexken, geintituleert, *la Division du Monde*, gedrukt of herdrukt tot Parijs in't Jaar 1565. pag. 65. De andere Hertogen aldaar vande leste tyden, dewelke sodanige investiture niet hebben, en so souverain niet zyn, hebben sigh mede de gedaante van Cronen van 't selve fatsoen, als de oude Hertogen hadden, op haar Wapenen toegeeygent, doch niet de Cronen selfs op hare hoofden, ten tyde hunner investiture, ten ware sy met sulke Souverainiteyt gecreeert wierden, gelijk d'oude Hertogen plegen gedaan te werden.

In Engelant, alwaar sy geen territoir hebben, maar eenige jaarlijxe Revenuen, om haren staat te onderhouden, werden sy gecreeert, *per gladii cincturam, & pilei ac circuli aurei suo capiti impositionem*; So dat Hertogen, welkers digniteyt in 't

Digitized by Google

eerſt maar officiael geweeſt, daar naar honorabel geworden, en ten laatſten met Landen en Inkomſten gebenificieerd is, erffelijk geworden zynde, by ſucceſſie van tyd, ſoo machtigh zyn geworden, dat ſy uytgenomen eenige kleyne homagie of erkenteniſſe aan den Souverain, by na met de Koningen gelijk ſtaan, en in plaats van Stadhouders en Gouverneurs van Landen en Provintien, erffelijke beſitters van deſelve geworden zyn.

Wat de forme der Brieven van creatie of inveſtiture vande Hertogen en Hertogdommen belanghd, ſullen wy hier by voegen de volgende, waar by het Biſdom van Camerik door Keyſer Maximiliaan tot een Hertoghdom, en Jacob de Croy, te voren Biſſchop van die Stad, tot Hertog gecreeerd is; luydende als volgd.

Maximilianus, divina favente clementia, Electus Romanorum Imperator, ſemper Auguſtus, ac Germaniæ, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, &c. Rex, venerabili, illuſtri, Jacobo de Croy, Epiſcopo ac Duci Cameracenſi, Comiti Cameraceſii, Principi, Conſiliario ac conſanguineo noſtro, devoto, dilecto, gratiam noſtram Cæſaream & omne bonum. Splendor noſtræ Cæſareæ Majeſtatis adinſtar divini illius ſolii, qui in magnitudine & multitudine Electorum & Sanctorum ſuorum exultat, dignè trahens exemplum, hilari ſemper affectu deſiderat, ut in circuitu Auguſtalis ſolii noſtri Principum numerus creſcat & feliciter augeatur, quo & noſtra Majeſtas majoribus aucta dignitatibus, & poteſtatibus ſolidius roboretur, & fidelibus populis noſtris juſtitia adminiſtretur, ac indebitè oppreſſi & afflicti refugium habeant, ubi ſublevamen & auxilium in preſſuris eorum comperiant, & cæteri fideles noſtri ſpe gloriæ & premii ad virtutes magis magiſque excitentur. Attendentes itaque multiplicia virtutum tuarum merita, & devotionis affectum, quo nos & Sacrum Romanum Imperium omni ſtudio & officio veneraris, ac gloriam, honorem & commodum noſtrum & ipſius Imperii aſſidue ſollicitis ſtudiis procuras, motum proprio & ex certa noſtra ſcientia, animo deliberato, accedente etiam conſilio & aſſenſu venerabilium & illuſtrium noſtrorum ac ejuſdem Sacri Imperii Principum, Comitum, Baronum, Nobilium noſtrorum, fidelium dilectorum, te præfatum Jacobum, Epiſcopum Cameracenſem, Comitem Cameraceſii (cum & origo nobilitatis tuæ à Sereniſſimis Regibus Hungariæ originem trahat, & beatitudo & amplitudo ditionis tuæ militum ſe diffundat, nec non intemerata fides, devotio & obſervantia tua, & progeniorum tuorum, qua à longo tempore nobis, & eidem Sacro Romano Imperio & ſereniſſimæ domui noſtræ Burgundiæ inſerviviſti) hodie in verum Ducem Cameracenſem erigimus, illuſtramus, inſignimus, & decoramus, decernentes expreſſe quod tu ex nunc in antea omni dignitate & præeminentia, Jure, Poteſtate, Libertate, Honore, & conſuetudine, gaudere & frui debeas, quibus alii noſtri & Sacri Romani Imperii Duces Illuſtres fruiti ſunt hactenus, & quotidie potiuntur.

Civitatem Cameracenſem, terras quoque tuas, munitiones, territoria, cum omnibus Aquis, Pratis, Paſcuis, Judiciis, Homagiis, & aliis juribus tibi competentibus, ac omnibus eorum pertinentiis, quæ latitudo Dominii Civitatis Cameracenſis comprehendit, in verum Ducatum Cameracenſem erexi-

mus, ac de plenitude noſtræ Cæſareæ poteſtatis tenore præſentium erigimus; Decernentes & hoc Cæſareo ſtatuentes edicto, quod tu Jacobus, Epiſcopus & Dux Cameracenſis, & Comes Cameraceſii, *nominari & appellari ex nunc in antea debeas, & tanquam cæteri Romani Imperii Duces teneri & honorari, ac ubique locorum ab omnibus reputari: Privilegiis, gratiis & immunitatibus, abſque omni impedimento frui, quibus alii noſtri & Sacri Romani Imperii Duces & Principes in conferendis & recipiendis juribus, & in omnibus & in ſingulis aliis, illuſtrem ſtatum, & conditionem Ducum concernentibus, fruiti ſunt hactenus, ſeu quomodo libet potiuntur. Quo autem univerſi re ipſa cognoſcant peculiarem gratiam & benevolentiam noſtram, qua te complectimur, ad Arma & Inſignia tua antiqua & præclara Nobilitatis, quæ ſunt in hunc modum deſcripta: videlicet, Scutum quadripartitum, habens in ſuperiori dextra, & in inferiori ſiniſtra in campo argenteo tres facies rubeas ad regulam directe per tranſverſum ductas, & in ſuperiori ſiniſtra, & inferiori dextra, etiam in campo argenteo, tres ſecures rubeas latas in manubriis brevibus rubeis, quarum duæ ſuperiores, manubriis ad invicem converſis, inferior autem, in dextram vertens, in medio autem ſcuti parvus clipeus ſuppoſitus etiam quadripartitus, in cujus ſuperiori dextra & inferiori ſiniſtra, in Campo aureo ſunt rubei tractus incerti numeri ab angulis incipientes, quadrati in formam rumbi cancellantes; in ſuperiori autem ſiniſtra, & inferiori dextra ejuſdem clipei, iterum in campo aureo eſt Leo niger elevatis pedibus erectus, & cauda ad caput elevata. Hæc Arma & Inſignia tua & tuorum Nobilitatis antiquæ in modum & formam ſubſcriptam innovanda & melioranda, ſtatuimus & etiam innovamus; & meliora facimus auctoritate & de plenitudine poteſtatis noſtræ Cæſareæ, ſcilicet, quod tu Jacobus, Epiſcopus & Dux Cameracenſis, Cameraceſii Comes, in poſterum ultra arma & inſignia ſolita, eiſdem armis pottaris, quibus in eodem ſcuto ad tertiam partem (quæ caput ſcuti vocatur) ſuperponatur ſacra noſtra Aquila nigra Regalis, in campo aureo, extenſis alis, pedibus, & cauda, Raſtellum rubeum tranſverſum per alas ad pectus geſtans tribus dentibus, quorum ſinguli in ſingulis alis, medius in pectore deorſum porrecti, prout melius hæc artificis miniſterio hac in medio cernuntur figurata. Quibus ex nunc impoſterum futuris temporibus in omnibus uti poſſis, in quibus alii noſtri & Sacri Imperii Duces talibus utuntur. Omnes autem & ſingulos defectus, ſi qui in præmiſſis ratione ſolennitatis omiſſi, dubia interpretatione ſententiarum aut verborum, ſeu alio quovismodo comperti fuerint, ſupplemus ex certa noſtra ſcientia, & de plenitudine noſtræ Cæſareæ poteſtatis; noſtris tamen ac cujuſlibet alterius juribus ſemper ſalvis, & præſertim ipſius Civitatis Cameracenſis, quam ultra ſolitum minimè gravari volumus: & ſine præjudicio primævæ amortiſationis, libertatis, neutralitatis, Jurium, Privilegiorum, conceſſionum, uſuum, & conſuetudinum laudabilium tuorum Epiſcopatus, Eccleſiæ, Comitatus, Civitatis, & ſubditorum tuorum, & abſque eo, quod vos aut aliqui veſtrum, ad aliqua ſervitia, ſubventioneſque teneantur, ad quæ ante eandem erectionem non tenebantur. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc*

noſtræ

noſtra Illuſtrationis, Erectionis, Augmentationis, Suppletionis, Decreti, Conceſſionis, & Mandati paginam infringere, & ei auſu temerario contraire, ſub noſtra & Sacri Romani Imperii indignatione graviſſima, ac pœna centum Marcarum auri puri: quarum medietatem Fiſco ſeu Ærario noſtro Ceſareo, reliquam vero partem injuriam paſſi vel paſſorum uſibus, decrevimus applicari, quam maluerint evitare. Harum teſtimonio literarum, ſigilli noſtri appenſione munitarum, Datum in Civitate noſtra Imperiali Auguſta, die XXVIII. Junij, Anno Domini, milleſimo quingenteſimo decimo, Regnorum noſtrorum Romani XXV, Hungaria vero vigeſimo primo.

16 [c] *Eertitel van Graaf,*] Welke waardigheyd ſo verre is aangewaſſen ende opgeklommen, dat ſy geen Vorſten, Koningen nog Princen ontſien en hebben, ende haar gebied ook hereditair ende erffelijk hebben ſoeken te maken. So ſchrijft *Tacitus de Moribus Germanorum* van dit volk: *Eliguntur in Conciliis & Principes, qui jura per pagos vicoſque reddunt, centum ſingulis ex plebe Comites.* Ende *Jul. Ceſ. lib. 6. de Bello Gallico. Nullus communis eſt Magiſtratus, ſed Principes Regionum atque Pagorum inter ſuos jus dicunt, controverſiaſque minuunt.* Deſe Graaſſchappen waren van den beginne electijf, en ſomtijds maar voor een ſekeren tijd, en wierden deſelve Comites en Rechters af en aan geſet, gelijk noch jegenwoordigh ſommige Graaſſchappen in Vrankrijk en Engeland gehouden werden, volgens tuygh van Fauchet *l'Origine des dignites liv. 2. chap. 4.* ende Cambden *Ord. Angl.* Ende door dien deſe Graven hunne ampten lang beſaten, hebben ſy daar na den tytel van *Dominus* ofte Heer aangenomen, ende hebben ſo grote Rijkdom en magt verkregen, dat de Princen genoodſaakt zyn geworden die ampten te laten aan de nakomelingen van de voorgaande beſitters onder homagie, dat is, onder huld en manſchap, en alſo hebben ſy beginnen voor erflijk te houden, het geen ſy by commiſſie hadden verkregen. Deſe beginſelen wierden al gelegt by Tacitus tyden, als hy in ſijn boek der Duytſcher Seden verhaalt, dat deſe Rechters en Comites wel verkoren wierden, doch aan geen andere als van Edele afkomſte gegeven wierden. *Inſignis Nobilitas, aut magna Patrum merita Principis dignationem etiam adoleſcentulis aſſignant,* dat is, Den voornamen Adel en grote verdienſten der Ouderen, heeft ook den Jongelingen het beſit van hoge waardigheyd toegevoegt. Het welk de oorſaak is, ſeid *Grot. de Antiq. Reipub. Batav. cap. 2.* dat die Graaffſchappen lang in een geſlacht bleven, en daar na als erffelijk wierden. So dat deſe Graven in waardigheid van haar Ampt en afkomſt deſelve waren, dewelke daar na Baronnen zyn genomt geworden. *Hæc prima illa Comitatus incunabula,* ſeid Jan Douſa Annal. Holland. *lib. 5. ad eum poſtea magnitudinis gradum provecta, ut non ſolum hujus aut illius ditionis Principes populis ac tetrarchiis juxta ſitis formidoloſi eſſe, verum etiam cum opulentiſſimis Europæ Regibus, ipſis imo Romani Imperii Auguſtis palam ferro confligere, ac de principatu certare, & quaſi aleam jacere auſi fuerint;* dat is, De kleyne beginſſelen van dit Graaffſchap ſijn daar na tot ſo hogen trap opgeklommen, dat ſy haar niet alleen by hare naaſtaangelegene gebuuren, van het een of het ander minder Gebied ontſaggelijk gemaakt hebben, maar ook ſelfs tegen de grootſte Koningen van Europen, ja ſelfs tegen het Kaiſerrijk haar hebben derven kanten. *Quanti ex quantulis facti,* voegt hy daar by, *haud eadem prioris illius ac ſequentis ævi Comitum conditio, poſtquam vicaria qua fuerat adminiſtratio in Ariſtocratiam commutari, Comiteſque noſtri ſupremum Imperii jus uſu ſuam facere primitus, mox ad poſteros etiam hereditaria ſucceſſionis lege tranſmittere, ac propagare inſtituerint, plenam ac meram nulliuſque in verba juratam ſive addictam poteſtatem in ſubditos uſurpare atque exercere conſueti.*

Deſe Graven in der tyd en waren niet minder als Hertogen, en mogten ſoo wel in 't groot als in 't kleyn daar by geleken werden. Alhoewel het anderſints een minder waardigheyd was dan van een Hertogh, en meerder dan een Baron, gelijk deſelve ook in Vrankrijk, Duytſchland en andre Noordſche Landen onder de ſubalterne, en van de hoogſte waardigheid werden gehouden, en ſoo gevoegd by de leenen, gelijk als *Dux* in Italien, dewelke geheele Provintien onder haar hebben, en egaal met de Hertogen zyn, in onderſcheid van andre minder Graven, dewelke wederom ſubaltern waren aan de Hertogen, gelijk als Rechters ofte Preſidenten over ſeker gedeelte van haar Provintie, ofte immediate aan den Kaiſer behoorden, ſonder nochtans eenige andere waardigheid, ofte officie met die naam te hebben, dan een Rechter ofte Preſident van een Stad, ofte kleyn gedeelte van een Provintie, gelijkwe hier vooren geſeght hebben.

17 So hebben ook wel de Graven van Hollandt, in gelijkeniſſe vande grote Graven met en benevens de Hertogen geſtelt, getracht haar Graafſchap erffelijk te maken, doch is altoos by de Staten vanden Lande de vryheid vande verkieſinge voorgeſtaan en gehandhaaft; Want of wel meerendeels de Graven van Holland malkanderen in ordre en ſucceſſie gevolgd zyn, ſo en is nochtans het ſelve ſo geen wet of vaſten regel geweeſt, of hebben de Staten ſomwijlen deſe ſucceſſive ordre voorby gegaan, en ook wel deſelve af en aan geſet, na haar goeddunken, daar van de voorbeelden bekent zyn, als eerſt in Aarnout de derde Grave van Holland, na de twee Diderikken (die men na beloop vanden tuſſchen-tyd niet en kan ſeggen, dat malkanderen in erfgang gevolgt zyn) dewelke nalatende twee Sonen, Sifrid den oudſten, en Diderik den jonghſten, den ſelven Diderik voor den oudſten by den Staat is aangenomen, en voor Graaf van Holland erkent. Gelijk ook Ada de Dochter van Diderik de VII. om dat ſonder bewilligingh en tegen den raad vande Staten met Graaf Willem van Loon getrouwt was, het Graafſchap, dat een jaar op haar naam geſtaan had, ontſeid, en aan Willem de I. haar Oom, de Broeder van Diderik de VII. opgedragen is; Ende is na de dood van Floris de vierde, nalatende een jongen Soon, Willem de II. van dien naam, die noch maar ſes jaren oud was, door quade beſtiering van ſijn Moeder Aleid, het Graafſchap aan ſijn Oom, Graaf Floris Broeder, Otto Grave van Gelder en Biſſchop van Utrecht, toevertrouwt.

Wede-

Digitized by Google

Wederom als Floris de V. overleden was, hebben de Staten selfs het Graaflijk Gebied aan haar getrokken, tot dat sijn Soon Jan uyt Engelant herwaarts over quam. Daar na is Keiserinne Margriet, de Suster van Willem de IV. na dat sy voor Gravinne van Hollandt erkent was, om dat sy niet bequaam tot des Lands stands regeringh geoordeelt wierd, afgeset, en haar Soon Willem opgedragen; dewelke sijn sinnen byster geworden zynde, het Gebied aan Hertogh Aalbrecht, de tweede Soon heeft opgedragen, onder voorwaarden, dat hy het Land met raad en goed van den Edelen en Steden soude bestieren. Maar hem heeft Willem Aalberts Soon, voorsiende dat hy sonder Mans Oir soude komen te sterven, moeten versoeken, dat het Graafschap op sijn Dochter Jacoba moght overgeset werden, die ook om haar mishuwelijken by haar leven 't selve aan Philips van Borgundien heeft moeten sien overgaan. Soo hebben ook de Staten haar dapper gekant tegens de Landvooghdye van Maximiliaan en Maria, en heeft Philips haar Soon geweigerd het Graafschap van Holland aan te nemen, ten sy met vernietinge van alle de Handvesten en Privilegien, by deselve Maximilian en Maria verleent. Eintelijk is by opene Brieven vanden 26. Julij 1581. Koning Philips het Graafschap ontseid, en verklaart vervallen te zyn van alle het recht dat hy aan de Nederlanden hadde; sedert welken het Graafschap aan den Staat is gebleven, en door een Stadhouder bedient geworden.

18 Om nu weder te keren tot de verhandeling van de oorsprong van de *Comites* ofte Graven, soo moet men weten, dat sommige van opinie sijn, dat Graven haren oorsprong genomen hebben van die geene, dewelke by de oude Germanen den Princen tot Raad en agtbaarheyt toegevoegd wierden volgens de vorenaangehaalde plaatse van Tacitus, *Eligiuntur in Conciliis & Principes, qui jura per pagos vicosque reddunt; centum singulis ex plebe Comites, consilium simul & authoritas adsunt.* Andere dat voor de tijden van Constantijn, die gene *Comites* genoemt wierden, welke de *Proconsules* en Presidenten der Provincien mede volgende waren, en hun met raad en daad in de saken van 't gemeen te hulpe kwamen, sijnde als *Assessores* om 't regt te administreren.

Maar van de tijden van den Kaisar Constantijn is dit woort *Comes* in een ander betekeninge genomen, want den Keyser heeft door een Christelijke beleeftheyt sommige van sijne Magistraten genoemt Comites, als medegesellen in 't administreren sijns Rijx; dog onder deselve eenig onderscheyt van preëminentie gestelt, naar 't faveur en order van digniteyt, die sy ontfingen; want daar waren *Comites* van de eerste digniteyt, ofte *primi ordinis*, als sy het noemden, andre van de twede, of *ordinis secundi*, en andere van de derde. Van de eerste order van Graven, wierden eenige geintituleert *Comites ordinis primi intra consistorium*, als sijnde van den Secreten Raat, tot een onderscheyt van d'andere, als sijnde alle Raden generalijk, soo dat *Comes Consistorianus*, een Graaf van de eerste order in dien tijd, een Raatsheer was van den Secreten Raad. Want alle die *Consistoriani* (als het schijnt) waren van d'eerste order, ende niet alle die van de eerste ordre *Consistoriani*. Daar waren insgelijks *Comites honorarii*, (ofte *vacantes*, gelijk sy die noemden) ende sonder eenige particuliere Charge of Bedieninge, en die dien naam alleen hadden, voor een Character van digniteyt, en tot onderscheyt van sulke als waren *Comites Provinciarum*, of anderssints geëmployeert in eenigen specialen dienst, en wierden genoemt *Comites intra Palatium*, of *Comites Palatini* simpelijk, als of men seggen wilde, Graven van 't Hof, of om gemeender te spreken *Paltzgraven*. Maar de sodanige welke na eenige uytnemende staat of bedieninge, in 't Hof of Keyserrijk *Comites in Palatio* waren, hadden meerder aansien, dan die gene die alleen verheven waren, door faveur of merite, tot de eerste order, van *Comitiva vacans* of *Cingulum Otiosum*, 't welk den gemeenen naam was van die waardigheyt, niet alleen van sulke als waren *Comites intra Palatium*, (hoewel van d'eerste order,) maar ook van die daar waren *intra Consistorium*, in gevalle sy geen andere particuliere bedieninge en hadden; want beyde wierden geheten, *vacantes & honorarii*. Boven dese verscheyden soorten van Graven, ofte *Comites*, waren daar nog eenige andere, die een waardigheyt hadden, van *Comitiva ordinis primi*, en den tijtel van *Comites ordinis primi diversarum artium*, haar gegeven als een honorable vergeldinge, *Ob vulgaris cujuslibet artis obsequium*, ofte *operis publici curam temporalem injunctam*, ofte *rerum publicarum levem curam commissam*, so als de woorden in de wet van Honorius en Theodosius luyden; al 't welk maar eenigen dienst van geringe nature uytdrukt, en niet tegenstaande haren tijtel relatijf was tot haren dienst, soo waren nochtans de *Comites ordinis primi* van mindere waardigheyt, dan eenige andere Graven *ordinis primi vacantes*, of eygentlijk honorable, want ordinaris hadden alle *vacantes Comites*, van die tijden de honorable eertijtel van *spectabilis*: en in gevalle sy eenige van de groote ampten ofte officien, als *Sacrarum Largitionum*, *rerum privatarum*, of diergelijke hadden, soo wierden sy geheten *Illustres*: daar dese *Comites vulgarium artium*, sijnde van gelijke digniteyt, met de *Consulares* van Provincien, slegts den tijtel van *Clarissimus*, hadden, 't welk naast beneden die van *spectabilis* was; nu aangesien dat de officien van Marke gemeenlijk wierden gegeven aan de Graven van dese ordres, namentlijk de grote officien, van *Magister Sacrarum largitionum*, *rerum Privatarum*, *Equitum*, en van diergelijke groote waardigheden, aan eenige van dese Graven van de eerste order, soo wierde het ten laatsten een gebruyk, dat die officien in de Graven wierden bekent, by den tijtel van *Comes* en *Magister*, in plaatse van *Magister*, en altemet by *Comes* sonder *Magister*, met de byvoeginge van plaatse, of teyken haarder bedieninge, gelijk wy sien in *Comes & Magister Sacrarum Largitionum*, en *Comes Sacrarum Largitionum*; *Comes & Magister Equitum*, *Comes Domesticorum*, en diergelijke, in plaatse van *Magister Sacrarum Largitionum*, *Magister Equitum*, en *Magister Domesticorum*. Ja, niet alleen van de grootste officieren, maar ook andere van minder digniteyt, genomen uyt dese orders, wierden gehe-

geheten *Comites*. Insgelijx Gouverneurs ofte Presidenten van particuliere Steden; dog dese waren van de tweede order, of *ordinis secundi*, alle volgens de brieven hunner Creatie of Commissie, die hun daar van gegeven wierden.

Desen tijtel soo eerst begonnen in het Hof, en soo sedert de Graven ofte *Comites* gevolgt, in alle hare bedieningen, gaf occasie, dat namaals alle de officieren van sulke ampten alsoo geintituleert wierden, in der voegen of die ampten aan geen andere als Graven eygen waren, en soo gecontinueert, tot den ondergang van de Romeynsche Monarchie, ook sedert behouden by de Gothen, Longobarden, en specialijk by de Francoisen, die de Romeynsche Policie in Gaulen gelaten hebben; want in Vrankrijk ten tijde van de eerste, en noch in de tweede Familie haarder Koningen, wierde 't bewint van Provintien en Steden gegeven, somwijlen aan *Patricii*, somwijlen aan *Comites* of Graven, die sy mede noemden *Cuens* voor *Comes*; d'exempelen daar van sijn te sien by Fauchet en Butkens in sijn Tropheen van Brabant. De Commissie gaf haar Jurisdictie beyde Crimineel en Civil, en de waardigheyt van 't ampt in 't abstract, genoemt *Ducatus*, *Patriciatus*, & *Comitatus*, en de forme haarder Commissie omtrent de duysent Jaren geleden was dese: *Precipuè regalis in hoc perfecta collaudatur clementia, ut inter cunctum populum bonitas & vigilantia requiretur personarum. Nec facile cuilibet judiciariam convenit committere dignitatem, nisi prius fides & strenuitas videntur esse probata. Ergo dum & fidem & militatem tuam videmus habere compertam, ideo tibi actionem Comitatus, Ducatus, Patriciatus, in Pago quem antecessor tuus. N. usque nunc visus est egisse, tibi ad agendum regendumque commisimus, ita ut semper erga regimen nostrum fidem inlibatam custodias, & omnes populi ibidem commanentes tam Franci, Romani, Burgundiones, vel reliquæ nationes sub tua regimine & gubernatione degant & moderentur, & eos recto tramite secundum legem & consuetudinem eorum regas, viduis & pupillis maximus defensor apparens, latronum & malefactorum scelera a te severissime reprimantur, ut populi bene viventes sub tuo regimine gaudentes debeant consistere quieti: & quicquid de ipsa actione in fisci ditionibus speratur, per vosmetipsos annis singulis nostris erariis inferatur.*

En staat te noteren, dat dese officien, of amtlijke digniteyten, niet beerffelijk en waren, maar dat dese Graven op en afgeset wierden, hebbende hunne inkomen en revenuen, gelijk in Engeland, alwaar de oude costuymen van Vrankrijk, door Willem Hertog van Normandien ingevoert, ten deele noch werden onderhouden; want al is het saake, dat 't selve Koningrijk is verdeelt in Hertogdommen en Graafschappen, so is het nogtans, dat 't meestendeel van die geene, dewelke den tijtel voeren, geen recht noch proprieteyt of gesag, in deselve Graafschappen, als Graven hebben; ten ware de Scheriffes-place, dat is het Schouwts-ampt, beneffens die digniteyt was gevoegt: maar wel den derden Penning, *de placitis & foris facturis*, als sy het noemen, dat is keuren en breuken van die Provintie, daar sy den naam van voeren, of anderssints een jaarlijx pensioen uyt 's Konings Finantie.

Otto Frisingensis (spreekende van de *Comites* in Hongarien) verhaalt insgelijx dese woorden: *De omni justitia ad fiscum Regium duæ lucri partes cedant, tertia tantum Comiti remaneat.* Alsoo dat uyt dese, en andre consideratien, *Comes* en *Ballivus*, of Seneschal, dat is Drost, hier voortyds schynen *Synonima* geweest te zyn; dat 't woordt *Graffiones*, met dewelke de Graven by d'oude Autheuren somwijlen werden genoemt, insgelijks wil bevestigen; want wy bevinden, volgens tuygh van Butkens, dat besitters van sulke jurisdictien en Landen, eertyds by ons noch behouden hebbende den naam van *Greve*, den selven tytel, zedert datse is geworden honorabel, en by sulk een niewe investituure verkregen, *tanquam titulus Prætoris*, achtergelaten, en den naam van *Dominus* of Heer aangenomen hebben; als meer expresserende den tytel, van een eygen en absolute Heerschappye, tot dat eyndelijk eenige weder dien tytel van Graaf, by Creatie, of Attributie vanden Souverain hebben bekomen. Ja by ons is den naam van Grave, met byvoeginge vande bedieninge, in eenige diergelijke ampten als noch overig, als *Pluymgrave*, *Dijkgrave*, &c. ten waat men 't selve woord Grave liever wilde toe-eygenen 't woord *Gravis*, dat is honorabel, aansienlijk, hoog of mogende; 't welk *Eorle*, of *Earle*, (dat beide by de Engelsche in Latijn was en nog is *Comes*, en by haar behouden vande Denen, alwaer tegenwoordigh in haar tale *Erlig*, is Edel of honorabel) mede beduyt. Dese *Comites* of Graven verkregen, mits haar lange continuatie in deselve ampten (ende vermits hunne Kinderen daar in succedeerden, even eens als of het hun erfgoet was geweest) so grote Rijkdommen, authoriteit en alliantien, dat by veranderinge van tyden de Princen en Koningen zyn genootsaakt geworden, die Ampten te laten aande nakomelingen vande voorgaande besitters, onder sekere soorte van homagie en hulde; sulx dat alle die den naam van Graaf of Hertog voerden in Vrankrijk, ten tyde van Carel de Simple, mits de troublen, en minderjarigheid van desen Prince, begonnen hebben in 't openbaar voor erffelijk te houden, 't gene sy hadden verkregen by commissie; gevende daar door occasie aan de Gouverneurs, die verre afgeseten waren, om gelijke vryheid te gebruyken; want een yeder van dese Heeren, voornamentlijk deser leste familie, pretendeerde alsulk recht en authoriteyt over de Landen onder sijn Jurisdictie, als de nieuwe Koningen selfs; 't welk Hugo Capet tolereerde, om dat hy haar vreesde, nademaal hy selve den rechten erfgenaam vande Crone verstoten hadde. Want als eens den selven Hugo en Robbert bevel gaven aan Audebart, Grave van Perigneux, om sijn Leger op te breken voor Tours, en by forme van reproche hem indagtig maakten, dat sy hem hadden verheven tot een Grave, soo gaf den selven tot antwoord; *Niet gy, Koningen, maar dse uw Koningen gemaakt hebben.* Soo dat de Koningen vrywillig of door contraincte vanden Edelman, deselve Graafschappen, die te voren maar waren uytgegeven by commissie, in Erfdom onder homagie, hebben moeten laten volgen, matigende even wel daar door de ongeregelde maght harer oude Koningen, die alles deden na hun appetijt en beliefte.

Digitized by Google

20 De Creatie en Inveſtiture deſer Graven of *Comites*, hebbende *Territorium* of Graafſchappen in 't Keyſerrijk, was inde oude tyden als die van Hertogen, te weten by 't geven van een of meer Banieren of Banderollen, inde naam van haar territoir, en in Spangien ſomwylen daar beneffens een Cauldron, als geſien kan worden inde Creatie van Don Alvaro Numes Oſorio, Favorijt van Alfonſus de elfde Koningh van Caſtillien, die anno 1428. als Grave van Traſtamara, Lemos, en Sarria gecreëert wierde. De ceremonien deſer creatie waren deſe: Den Koningh ſittende op ſijnen Throon, ſo wierd voor hem gebracht een kop met wijn, inhebbende drie Soppen, waar van eerſt den Koningh ſolemnelijk nodigde Don Alvaro een te nemen; Alvaro inſgelijx weder den Koningh, met deſe woorden *Tomade Conde*, en *Tomade Rey*; en na drie duſdanige nodigingen, atenſe de ſoppen t'ſamen, waar op d'omſtanders met een groot gejuych riepen, en Alvaro, by den naam van *Conde* groeteden; daar na wiert hem een Baniere, en een Cauldron, en middelen voor een Conde by Charter gegeven. De woorden by Mariana zyn deſe in ſijn twede Boek het 20. cap. *Oſorio amicorum Principi abs Rege Hiſpali datum, ut Traſtamara, Lemoſii atque Sarriæ Comes eſſet*; en een weynig daar naar; *Tres offa in vini poculo oblata, cum inter ſe Rex Comeſque tertio invitaſſent, uter prior ſumeret, à Rege offa una ſumpta, a Comite altera, jus Caldariæ in Caſtris, in Bello vexilli propriis inſignibus diſtinctidatum. In eam ſententiam confectis tabulis atque recitatis, conſecutus aſtantium clamor plauſuſque. Is inſtituendi Comites ritus fuit.*

De Baniere, ſeyt Salazar de Mendoza, was een getuygeniſſe van 't geſach of bevel, dat hy hadde in 't velt om te commanderen, en de Cauldron, betekende den ſtaat ſijner Hof-houdinge, en ſijne middelen, in te onderhouden den genen, die hy commandeerde. *Quia ſtatus demonſtrat qualitatem & dignitatem Perſonæ.* Want grote Huyſen en kleyne Keukens, bevoegen meer Koopluyden dan Edelen; tot welken einde deſe Graven in Engeland, den derden Penning van d'Inkomſten harer Provintien wierde gegeven; ofte een jaarlijx penſioen uyt 's Konings Finantie, *pro ſtatu Comitali* (ſo leggen de woorden) *decentius & honorificentius ſuſtentando & manu tenendo.* In Vrankrijk moeſten ſulke Perſonagien vier Banieren hebben; en van elke Baniere moeſten ten minſten thien Edelluyden dependeren; anderſints (ſeyt Anthony de la Sale) was het een diſreputatie voor den tytel van Graaf. *Quand un Vicount ou Baron* (ſo zyn de woorden) *le veut faire Conte, il faut qu'il ait quatres Baronnies, & chaſcun Baronnie ait ſous elles au moins dix Nobles hommes, pour luy faire honneur a ſes beſoignes. Adonc ſon Prince il le peut licitement faire Count, & autrement il fait tort a la dignité de Conte.* De Inveſtiture van deſe Graven, ſo wel mediaat als immediaat, zynde minder dan een Hertog (*Comites minores* genoemt, ten reſpecte van die gene, welke dien titel gemeen hadden met de Hertogen, en ſulke Souveraiiteit, dat ſy waren gelijk *Imperatores in ſuo Comitatu*, en haar inveſtiture ontfingen met een ryke Croon van Goudt op haar Hooft, gelijk de Koningen) geſchiede aldaar met het geven van eenen rijken Diamant of Diamant-ring, met een Croon boven hun Wapen-ſchilt. In Engeland, ſo wanneer den Koningh gelieft de Ceremonien te laten geſchieden, werd tegenwoordigh noch de Inveſtiture gedaan met den Tabbaart, of Kleedt van Staat, d'omgordinge van 't Rappier, en een Muts met een Kroon van Goudt, die hun by de creatie door den Koningh ſelve opgeſet, vaſt gemaakt, en aangedaan werd; de eerſte van onſe Princen die deſen excellerenden tytel van Grave braght in ons Nederland, was Carel de Stoute, die Anno 1473. binnen Brugge Jan de Croy tot eerſte Graaf van Chimay in Henegouwen creeerde, met het ſetten van een goude Kroon op ſijn hooft, en andere grote Ceremonien meer, welk Graafſchap van Chimay daar na by Keyſer Maximiliaan anno 1486. tot een Prinſdom is verheven, ten reguarde van Carel de Croy. Maar naderhand inde latere tyden ſo geſchiede voor't meeſtendeel die creatie door 't overgeven vanden Charter, hoewel mede ſomwijlen (als eertijds in andre Landen) met woorden alleen: 't Exempel daar van is te ſien in dat van Keyſer Carel de Vyfde in 't creëren van Adriaan de Croy, Heere van Reux, tot Grave van Reux, ten tyde ſijner Croninge van Boulongien, alwaar den Keyſer, ſittende met ſijn Kroon op 't hooft, den Septer en Globus in de hant, den ſelven Croy, (die hy by hem riep) knielende voor hem neder, met deſe woorden tot Graaf creërde.

Non me latent, generoſe Adriane, majorum tuorum vetuſtiſſimæ Nobilitatis imagines, eorundemque erga prædeceſſores noſtros ingentia merita. Sed nec tuam in Majorum tuorum virtute imitanda conſtantiam ignoro, qui tua ſtrenue geſta, magnificeque facta expertus, dignum Virtutibus tuis premium referre ſtatuens, te unum vocavi & elegi, in quem hujus ſacri Diadematis primitias impenderem, teque quod & merita tua depoſcunt, & virtutes merentur, in ſacri Romani Imperii Comitem proveherem; quæ dignitas nunc noſtro Imperio Gloria, tibique ac tuis ſucceſſoribus perpetuum decus eſto. Sacri Romani Imperii Comes bona fide appellator, tuoque Rhodio Dominio cum adjacentibus illi terris tuis, tu & ſucceſſores tui deinceps Comitatus titulo fruuntor; æqualem cum ceteris Romani Imperii Comitibus dignitatem habento, paribus honoribus, privilegiis, præeminentiis, libertateque ſine ulla contradictione utuntor; qui in iſtis contradicere tibi auſus fuerit, aut obſtinatus non paruerit, Sacri Romani Imperii rebellis & Majeſtatis noſtræ reus habeto.

Wat de forme der brieven of charter in 't ma- 21
ken en creëeren der Graven gebruykelijk, aangaat, hebben wy goetgedagt tot een voorbeeld alhier te ſtellen den brief, waar by Hendrik van Riviere geſeit van Aarſchot, tot Grave gemaakt is, luydende aldus.

Ferdinandus ſecundus, Divina favente clementia, Electus Romanorum Imperator, ſemper Auguſtus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Slavoniæ Rex, &c. Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ, Brabantiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæ, &c. Marchio Moraviæ, &c. Dux Luxemburgiæ, ac ſuperioris & inferioris Sileſiæ, Wittenbergæ & Techæ Princeps, Sulviæ Comes, Habſ-

purgi,

purgi, Tirolis, Ferretis, Riburgi, & Goritiæ, Landgravius Alsatiæ, Marchio Sacri Romani Imperii, Burgundiæ, ac superioris & inferioris Lusatiæ Dominus; Marchio Slavanici portus, Naonis & Salinarum, &c. Nobili nostro ac Sacri Imperii fideli Dilecto, Henrico de Reviere, Baroni de Heere, gratiam nostram Cæsaream & omne bonum. Ut à Sole reliqua lumina lumen & inferiora hæc corpora vires atque incrementum; sic hominum ordines reliqui ab Imperatoria dignitate, dignitatum maxima, ac status honorum ornamenta accipiunt, in quibus conferendis divi antecessores nostri, Romanorum Imperatores ac Reges, summi Dei exemplo, qui rerum copiam in varios humani generis usus uberrimè effundit, liberales sese ostendere consueverunt; diligenter tamen hoc observare solebant, ut honores ac præmia pro cujusque virtutibus ac meritis distribuerent, ne pari omnes loco, nullo discrimine, censerentur. Quam consuetudinem laudatissimam & nos, postquam a Divina Majestate ad Majestatis Imperatoriæ culmen vecti sumus, imitari ac retenere studentes, nihil prius ducimus, quam ut eos, qui singularem erga nos & erga Sacrum Romanum Imperium, nostram Augustam Austriæ Domum, animi devotionem atque observantiam gerunt, peculiari gratiâ ac favore complectamur, eorumque augendis commodis atque ornamentis benignè animemus. Compertum itaque habentes, Henrice de Riviere, te non minus antiquâ quam nobili, & in Episcopatu Leodiensi primariâ prosapiâ, quæ celeberrime Comitum postmodum ob res fortiter gestas Ducalis dignitatis titulo condecorata Familiæ de Aerschot originem suam acceptam ferat, prognatum; unde multi Heroës, multi viri fortes ac Magnanimi cum in armis, tum in togâ celebres prodierint, qui per perpetuam principibus suis ac Sacro Romano Imperio fidem; ac singularis observantiæ studium utriquæ domui nostræ, Austriæ & Burgundiæ, vivis rerum documentis probarint, ac proinde per varios præcipuarum dignitatum & officiorum gradus, ad eminentissima quæque tam Castrensia quam Provincialia munia provehi, commissionibus & legationibus variis honorari, & ad consilia quævis ardua fideli, & prudentiæ suæ meritò accersiri & admitti meruerint. Te verò, laudatissimis eorum vestigiis jam tum à primis ætatis tuæ temporibus generoso animi ductu insistentem, omnes conatus, studia & actiones tuas in eum velut scopulum sedulò diligenterque direxisse, ut à vetusta majorum successione continuato fluxu in te transfusum, tibique velut per manus consignatum decus domesticum non modò ab oblivionis interitu vindicare, verum etiam propriis meritis atque virtutibus pulcherrimè adauctum & illustratum ad posteritatem tuam propagare posses. Quem in finem cum diversas Provincias & Nationes perlustrasses, & linguarum, variarumque rerum, quæ virum nobilem ornent, ubivis terrarum & gentium appellari & salutari debeatis, non minus ac si ea Progenitores ac Majores vestri ab immemorabili tempore legitimè usi fuissent, illamque ad vos successionis jure propagassent. Ut præterea gratiam atque clementiam erga te magis magisque ostendamus, ex eâdem certâ scientiâ, animo deliberato, sano accedente consilio, & de Cæsareæ nostræ potestatis plenitudine Oppidum, Dominium, & Baronatum de Heere, quem in Episcopatu Leodiensi cum omni modo, jurisdictione, fructibus, emolumentis, decimis molendinis, venandi, piscandi, & aliis juribus dominicalibus quibuscunque ab omni honore liberum possides, habitas, desuper sufficiente informatione in nostram & Sacri Romani Imperii specialem protectionem, tutelam, atque salvam guardiam perpetuò duraturam assumsimus, & in Comitatus Sacri Romani Imperii specialem protectionem, titulum & dignitatem exeximus, fecimus, & creavimus, quemadmodum vigore præsentium assumimus, erigimus, facimus, creamus, & pro tali agnoscimus: salvis tamen Episcopi & Ecclesiæ Leodiensis superioritate & juribus, aliorum quorumcumque, quibus per hanc gratiam & creationem nostram nullatenus præjudicatum volumus. Expressè declarantes, dicti Comitatus de Heere pro tempore possessores majorem proinde exemptionem immunitatem & privilegia ampliora, quam sibi jam nunc competant, contra dictos Episcopum & Ecclesiam Leodiensem pretendere non posse, vel debere, omni dolo & fraude semotis.

Quocirca universis & singulis Electoribus, tam Ecclesiasticis quam sæcularibus, aliisque Principibus, Archiepiscopis, Episcopis, Ducibus, Marchionibus, Comitibus, Baronibus, Militibus, Nobilibus, Clientibus, Capitaneis, Vice-Dominis, Advocatis, Præfectis, Procuratoribus, Heroaldis, Officialibus, Quæstoribus, Civium Magistratibus, Judicibus, Consulibus, Civibus, Communitatibus, ac denique omnibus nostris & Sacri Romani Imperii subditis ac fidelibus dilectis, cujusque status, gradus, ordinis conditionis, ac præeminentiæ extiterint, firmiter, ac serio mandamus & præcipimus ut te antedictum Henricum de Riviere utriusque sexus, in infinitum ex te descendentes ac descensuros, tam in literis quam nuncupatione verbali, Comites & Comitissas de Riviere nominent, dictumque Dominium de Here pro Sacri Imperii Comitatu habeant & cognoscant, & in omnibus & in singulis rebus, actibus, dignitatibus & congregationibus Ecclesiasticis & profanis, ac denique ubique locorum ac terrarum, pro talibus admittant, reputent, atque honorent; nec non omnibus & singulis privilegiis, indultis, immunitatibus, libertatibus, honoribus, dignitatibus, prærogativis, exemptionibus, juribus, consuetudinibus, gratiis & favoribus, quibus cæteri Comites & Comitissæ Sacri Imperii fruuntur, potiuntur & gaudent, liberè quietè & absque ullo impedimento uti, frui, potiri, & gaudere permittant, adeòque vos in iis omnibus & singulis defendant, conservent & manu teneant, & alios ne quid in contrarium attentent & moliantur, pro viribus prohibeant & impediant, quatenus nostram, & Sacri Imperii indignationem gravissimam, ac pœnam centum Marcharum auri puri pro dimidiâ Imperiali fisco, seu ærario nostro, reliquâ verò parte injuriam passi aut passorum usibus, totiès quotiès contra factum fuerit irremissionabiliter applicandam incurrere voluerunt, & ad gubernandam Rempublicam præsidio esse possunt usum acquisivisses, & ad Reverendissimi & Serenissimi Ferdinandi, Archiepiscopi Coloniensis, Sacri Romani Imperii per Italiam Archicancellarii, Episcopi Leodiensis, Hildesheimensis, Monasteriensis, Paterbornensis, & Stabulensis præpositi Bercholgadensis, Comitis Palatini Rheni ac utriusque Bavariæ Ducis, Principis Electoris, & patruelis nostri charissimi aulam contuleris, ubi fidelibus & continuis obsequiis singulares

larem dilectionis suæ tibi gratiam & favorem conciliaris, nullamque interim occasionem prætermiseris, qua tuum de nobis Sacroque Romano Imperio & Augustâ nostrâ Austriæ, Burgondiæ domo benè merendi fervens desiderium re ipsâ demonstrare posses: adeo ut præclarum hunc conatum tuum dilecto tuo in hoc solenni Electorum & Principum conventu insigni nobilis testimonio prædicare, teque eo nomine gratiorem nobis & acceptiorem reddere non dubitaris. Unde spes nobis certa est, te deinceps quoque, seu belli seu pacis tempore, tui tuorumque exemplo in eodem de nobis bene merendi proposito constanter perseveraturum. Idcirco dignum te judicavimus, cui peculiare benignitatis nostræ Cæsareæ documentum tibi tuaque posteritati perpetuo honori & ornamento futurum relinqueremus. Motu itaque proprio, ex certâ nostrâ scientiâ, animo bene deliberato, ac sane accedente consilio, deque Cæsareæ authoritatis & potestatis nostræ plenitudine, te supradictum Henricum de Riviere, Liberum Baronem de Heere, omnesque & singulos Liberos hæredes posteros, ac descendentes tuos legitimos utriusque sexus, natos eternâque serie nascituros, veros Sacri Romani Imperii Comites & Comitissas creavimus, fecimus, & nominavimus, titulóque, honore & dignitate Comitatus Imperialis auximus atque insignivimus, sicuti vigore præsentium creamus, facimus & nominamus, augemus & insignimus, volentes præsentique edicto nostro Cæsareo in perpetuum valituro firmiter & expresse decernentes, quod tu supradicte Henrice de Riviere, Baro de Heere, cum universâ prole atque posteritate legitimâ masculâ & fœmineâ in infinitum, titulum, nomen & dignitatem Comitum Imperii perpetuis deinceps temporibus habere, obtinere, & deferre, eoque tam in litteris quam verbali nuncupatione, in rebus spiritualibus & temporalibus, Ecclesiasticis & prophanis honorari, appellari, & reputari, ac denique omnibus & singulis honoribus, ornamentis, dignitatibus, gratiis, libertatibus, privilegiis, juribus, indultis, consuetudinibus, præeminentiis & prærogativis liberi, & citra cujuslibet impedimentum uti, frui, potiri & gaudere possitis & debeatis, quibus ceteri nostri & Sacri Imperii Comites utuntur, potiuntur & gaudent, consuetudine vel de jure, non obstantibus in contrarium facientibus quibuscunque, etsamsi talia forent, de quibus in præsentibus specialis & expresse mentio fieri deberet, quibus per præsentes scienter & authoritate nostrâ Cæsareâ derogamus, ac sufficienter derogatum esse volumus. Porro tibi sæpe dicto Henrico de Riviere, omnibusque liberis, hæredibus posteris & descendentibus tuis perpetuo orituris masculis & fœminis, eam gratiam, & facultatem concessimus & elargiti sumus, ac vigore præsentium concedimus & elargimur, ut vos in posterum Comites & Comitissa de Riviere, & nominari possitis ac valeatis, atque hujusmodi denominatione tam scripto quam vivâ voce, intra, extra judicium, harum testimonio litterarum manu nostrâ subscriptarum, & bullæ nostræ aureæ appensione munitarum. Datum in civitate nostra Imperiali Ratisbonæ, die vigesimâ secundâ Mensis Martii, Anno Domini, millesimo sexcentesimo, vigesimo tertio. Regnorum nostrorum, Romani, quarto; Hungarici, quinto; Bohemici, sexto. Erat signatum, Ferdinandus.

22 [d] *Grote en kleine Edelen,*] Het gene onder den Duytsen, Francen, en Italiaansen Adel onderscheidentlijk werd onderhouden, dat onder de grote Edelen die gene wierden gerekend, dewelke van Graven, Markgraven, Burggraven, Baanrotsheeren en Baronnen waren afgekomen, alle welke waardigheden, als onverstorflijke erf-lenen van d'een tot d'ander overgingen; daar onder ook de Ridders in haar persoon gerekend wierden, also het selve maar personeel was, en niet over en erfde; en wierden onder den kleinen of minderen Adel die gene gehouden, welke van Ridders afquamen, doch selfs geen Ridders waren, daar onder de Schiltknapen en Schiltboortige Mannen, die men Jonkers noemde, mede begrepen waren.

En is 't selve onderscheid te sien inde volgende lijste vande voorname Heren Edelen en Vasallen, so van die gene, welke men van outs gewoon geweest is ten dagvaart te beschrijven, als die gene, welke men niet gewoon was sulx te doen; welke aantekening inden Jare 1555. gevonden is onder de Papieren van Heer Gerrit van Assendelft Heer van Assendelft, Heemskerk, &c. in sijn leven eerste Presiderende Raad van Keiser Carel de V. in den Hove van Holland, luydende als volgt.

Declaratie vande principale Heeren, Edelen, en Vasallen, gegoet in Holland, en daar binnen woonagtig, die men van alle oude tijden gewoonlyk is, tot allen dagvaarden te beschrijven, als 'er eenige ommeslagen van beden of anders geconsenteert werden, op de Schiltalen vande Heerlijkheden, of Ambachs-Heerlijkheden en Landen onder de Schiltalen gelegen, en die gene die buyten de Schiltalen gelegen zyn, in allen dagvaarden, daar extraordinaris, als thiende Penningen, Schoorsteengelt, Margengelt, of diergelijke geeyst werd, op de Landen onder de Schiltalen niet begrepen.

HEer Georgius van Egmond, Bisschop van Utreght, Heere van Hoogtwoude en Eerstwoude, Ambaghs-heer van Spanbroek.

Den Prince van Orangien, als Heere van Yfselsteyn, Benskoop, Jaarsvelt, Leerdam, 't Land vander Leede, Schoenrewoirt, en Accoy.

Den selven Prince Ambachsheer van Polanen, daar onder behoren Rijswijk, Monster, Westheyde, Poeldijk.

Den selven Prince als Ambachs-heer van de Lecq, daar onder behoren Leckerkerk, Crimpen op de Lek, Crimpen op de Yssele, en Ouderkerk op de Yssele.

Den selven Prince Ambachs-heer van Drimmelen, Almonde, Dubbelmonde, en andere Dorpen noch onder water gelegen.

Den Prince van Gaveren, als Grave van Egmond, daar onder begrepen zyn Huysduynen, Petten, Warmenhuyse, Haringh-Karspel, Out-Karspel, Backom, Purmereynde, Ilpendam, Purmerlandt, Neck,

Den

Digitized by Google

Den selven als Heere van Egmond binnen, en van Egmond op Zee.

Den selven als Ambachs-heer van Berkel.

Den Grave van Hoorne, als Heer 's Lands van Altena, daar onder behoren Woudrichem, Sleewijk, Rijswijk, Giessen, Uytwijk, Almkerk, Andel, Opaal, Aalst, Waarthuysen, Werken.

Den Grave van Ligne, als Heere van Wassenaar, Voorschoten en Wimmenom, Burggrave van Leyden, daar onder behoren de Ambachs-Heerlijkheden, Leyderdorp, Catwijk op den Rhijn, Catwijk op Zee, Valkenburg, Voorburg, Zassenem en Oestgeest.

Den selven is nog Ambachs-heer tot Oostbarendreght in Zuydholland.

Den Grave van Arnberge, als Heer van Naaldwijk, en van Hontsholle, Ambachs-heer van Vlaardinger-Ambacht, van Cappelle, van Nieuwerkerk op den Yssele, en van Wateringen.

Deselve, als Heer van Polsbroeck.

Deselve Grave van Arnberge, Ambachs-heer in Waddinxveen, als tot Groenewaard, Poelge, Zuydelwijk.

De Gravinne van Hoogstraten, houdt vande Graafschepe van Holland te leene, Hontswijk, Everdingen, Geboreingem, en meer andre.

Heer Reynold van Brederode, Ridder vande Ordre, Heere vander Hoogh, Ambachs-Heer van Zandvoort, Tedroda, Schoten, Aalbrechtsberge, Velsen, Schorel, Camp.

Den selven Heer van Brederode, als Heer van Vyanen, met eenige Dorpen.

Joncker Balthazar van Brederode, Heere van Bergen in Kenmerland.

Jonker Reynout van Brederode, Ambachs-Heer van Voshol, daar onder begrepen zyn Zwanenburgerdam, Reewyk en Langeraar.

Heer Cornelis van Bergen als Heer van Sevenbergen, Noordeloos, en vander Schellingen.

Deselve als Heere van Nieukoop, Oosthuysen en Etershem, Ambachs-heer van Heesbeen.

De Heer van Cruyningen als Heere van Haserswoude,

De Burghgrave van Montfoort, als Heer van Korte Linschoten, Hekendorp en den Indijk.

De Heer van Merode, Ambachs-heer van Riederkerk en Oost-Ysselmonde.

Heer Walraven van Arkel, Ridder, Heer van Heukelom.

Wessel van Boetselaar, Heer van Asperen, en van half de Nieuwpoort.

Den selven Heer van Asperen, als Ambachs-Heer van West-Barendrecht.

De Baron van Liesvelt, daar onder gelegen zyn Ammers, 's Graveland, half de Nieuwpoort, Otteland, Peursen.

Heer Gerrit, Heer van Assendelft, Eems-Kerck, Ambaghts-Heer van Castricom, Ridder.

Deselve onder Honingen Ambaghs-heer van Cralingen, Ouwerscie, den Hogen Ban, en Schiebroek.

Heer Floris van Assendelft, Ridder, Heer van Heinrik Yden Ambaght, en van half Kijfhoeck.

Jonker Otto van Assendelft, Ambachs-Heer vanden Lande vande Lek, daar onder begrepen zyn Brandwijk, Gybeland, Blesgensgrave, Streefkerk, Nieuw-Lekkerkerk.

Nicklaas van Assendelft, Heere van Brantswaart.

Deselve Ambachs-heere van Besoyen en Heynenoort.

Lambert Millink, Heer van Waalwijk, als Heer van Meeuwen, Ambachs-Heer van Drongelen en Babilonienbroek.

Heer Dirk van Zulen, Ridder, Heer van Zevender.

Willem van Lokhorst, Heer van Heemstede, Ambachs-heer van Slydreght.

Heer Arend van Duvenvoorde, Ridder, Ambaghs-heer van Woerdingerhout, en van het Wout.

Heer Jacob van Duvenvoorde, ook Ridder, Ambachs-heer van Opdam, en van Hensbroek.

Gerrit van Poelgeest, Heer van Hooghmade, Ambachs-heer van Koudekerk.

Heer Adriaan van Matheneste, Ridder, Heer, van Riviere, Ambaghs-heer van Matheneste.

Otto van Egmond van Kenenburgh, Ambagsheer van Sinte Martijns reght.

Jacob vander Duyn, Ambaghs-heer van Sprange.

Heer Jan van Cuylenburgh, Ridder, Heer van Opmeer en van Liere, Ambachs-heer van Soeterwoude, Segwaart, Sevenhuysen, Souteveen.

Aalbreght van Treslonge, Heer van Veenhuysen.

Heer Pieter, Heere van Rhoon en van Pendrecht, Ridder.

Anthonis van Amstel en van Mijnden, Heer van Cronenburg, Ambaghs-heer van Mijnden en van Loosdreght.

Johan Heere van Schagen van Barsingerhoorn en Haringhuysen, is een Jongen van vijf of ses Jaren.

Deselve, Heer van Borchoorn.

Joost van Heerle, Ambachs-heer van Muylkerk.

Govert van Bregt Ambachs-heer van Munsterkerk.

Joost vander Werve, Ambaghs-heer van Giessen Oudekerke.

Jacob Heere van Wyngaarden.

Willem van Woerden, Heere tot Vliet.

Arent de Jode, Ambaghs-heer van Hardinghsvelt.

Henrik Croesingh, Heere van Benthuysen, Ambaghs-heer van Soetermeer.

Jan vander Does, Ambachs-heer van Noortigh.

Willem van Zuylen van Nieuwvelt, Ambagsheer van Berkou.

De Juffrouw van Reynoutre, Ambaghs-Vrouwe van Moerkerkerland en half Kijffhoek.

Vrouwe Maria van Matheneste, Vrouwe van Warmont, Ambaghs-Vrouwe van Alkemade en van Esselijkerwoude.

Jonkvrouwe Anna van Zuylen, Ambachs-Vrouwe van Heylo en Oesdom.

Digitized by Google

Heer Jan van Soudenbagh, Ridder, Heere van Urk en van Emeloort.

I. *Declaratie van andere Vasallen, die men niet gewoonlijk is te beschrijven.*

DEn Abt van Egmont, Heer van Abswoude buyten Delft.

De Abdisse Vrouwe van Reynsburgh en van Boscoop.

Den Abt van Middelburgh, Ambachs-heer van Wijk by Heusden.

De Burgemeesters van Delft, Ambachs-heeren van Naaltwijx-Reght onder Ouwerschie.

De Burgemeesters van Amsterdam, Ambachs-heeren van Sloten, Sloterdijk, Rooftdorp, Amsterveen en Waverveen.

De Burgemeesters van Goude, Ambachs-heren van Korte Haarlem.

II. *Andere Vasallen, die men niet gewoon en is te beschrijven ter daghvaart, als gehouden daar toe niet gequalificeert.*

HUybert van Wijk, Heer van Onsenoort.

Heer Pieter van Chenu, Ridder, Ambachsheer van Werkendam.

Heer Guillam Segers, Ridder, Ambachs-heer van Arentsbergen en Ammers aande noort-zyde vande Leck.

Meester Jacob de Jonge, Heer van Baardwyk.

Wouter, Heere van Outheusden, Ambachsheer van Alblasserdam.

Meester Gerrit van Renoy, Heere van Spijck.

Meester Arent Sasbout, Ambachs-heer van Spaelandt.

Meester Adriaan Stalpaert, Ambachs-heer van Ruyven,

Heyman Vincentsse Ambachs-heer van Ketel en vande Linde.

Jacob Vincentsse Heer van Cabau.

Cornelis van Gent, Ambachs-heer van Capelle, 's Grevelduynen, en Waspijk.

Splinter van Hargen, Ambachs-heer van Oosterwijk en Westysselmonde.

Anthonis Carlier, Generaal vande Munte, Ambachs-heer van Hoogblokland.

Meester Claas Assendelft, Ambachs-heer van 's Gravemoer.

Boudewijn van Drenkwaart, Heer van Ghyesen-Nieuwerkerk, Ambachs-heer van Ghyessemonde.

Jan van Almonde, Ambachs-heer van Boeckelsdijk en van Blemmendijk.

Wouter Heere van Laagblokland.

Gijsbrecht van Bronchorst, Heer van Schoorl.

Jonkvrouwe N. van Bernecourt, Ambachsvrouwe van Arlanderveen en van Oiltshoorn.

Gerrit van Valkensteyn, Ambaghs-heer van Rijsoort.

Jacob Copier Ambachs-heer van Calslagen.

Josue van Halveringen, Heer van Hofwegen.

Pieter Aarents-soon, Ambaghts-heer van Heer-Jans-Dam.

Meester Adriaan Sandelijn, Ambaghs-heer van Sandelijns-Ambacht.

Adriaan van Blijenburg, Ambaghs-heer van Schobbelants-Ambaght.

Arent Cornelissen, Ambaghs-heer vander Myen, buyten Dordrecht.

Margarietken Bouwen Ooms, Weduwe, Vrouwe van Papendreght.

Cornelis Adriaansz. Ambaghs-heer van Alblas.

..... Ambaghs-heer van Molenersgrave.

Jacob Pinssen, Heer van Offem.

Meester Gerrit vander Laan, Ambaghs-heer van Uyterbuert.

Dirk, Ambaghs-heer van Kerkenrode, en van Vlielant buyten Haarlem.

Meester Gerrit Henriksz., Ambachs-heer van Ravensbergen, en in Sluypig.

Dirk Coebel vander Loo, Heer van S. Hubreghs-Reght.

Jonkvrouwe Anna van Borsselen, Ambaghsvrouwe van Middelburgh.

Gerrit van Kerst, Ambaghs-heer van Hogeveen.

Jacob Jansz. van Utreght, Ambaghts-heer van Cralinger-polder.

Huych Spierink van Aalburg, Ambaghs-heer van Herp by Heusden.

III. *Declaratie van andere Edelen in Holland wonagtig, die gene Heerlijkheden, nog Hoge nog Lage en hebben, en sulx niet beschreven en worden.*

HEer Gerrit van Renesse, Ridder.
Adriaan van Naaltwijk.
Hendrik van Raaphorst.
Vincent van Lokhorst.
Adriaan van Boeckhorst.
Hendrik vander Does.
Wernaar vander Does.
Jacob vander Does.
Adriaan van Treslonge.
Joris van Treslonge.
Huych van Treslonge.
Bartholomeus van Egmont van Meresteyn.
Huybrecht van Woerden van Vliet.
Jan van Wyngaarden, Heer Floris Soon.
Jan van Wyngaarden, Godtschalcx Soon.
Gijsbreght van Wyngaarden.
Jacob van Poelgeest.
Arent van Duvenvoorde, Gysbreghts Soon.
Jacob van Duvenvoorde van Woude.
Cornelis de Cok van Opinen, &c.

Gecopieert uyt seker Boexken, geschreven inden Sterf-huyse wylen Heeren Gerrit, Heer tot Assendelft, Heemskerke &c. die eerste Raad presiderende was van Keyser Carolo Quinto Ho. Lo. Memo. inden Hove, en Stadhouder vanden Leenhove in Hollandt, in wiens Sterf-huyse 't voorsz. Boexken verkregen heeft Vrouw Catharina van Assen-

Digitized by Google

Assendelft, Vrouwe der Stad Helmont, Erf-Burgh-Gravinne vander Vuyren en Duysburgh, &c. volle Suster vanden voornoemden Heer Gerrit, van welke Vrouw Catharina van Assendelft, *ex testamento* eenige en universele Erfgenaam is geweest haar Nichte, des voorsz Heere Gerrit en Vrouw Catharina van Assendelst, volle Broeders Dochter, Vrouwe Anna van Assendelst overleden anno 1630. Weduwe van wijlen Heer Johan van Beyeren, Heere tot Schagen, Barsingerhoorn en Colhoorn &c. Hy liet dit dal aller tranen inden Hage den 22. Februarii 1618. out 73. jaren, hebbende de Heerlijkheyt van Schagen beseten 70. jaren.

Dit Ridderschap, mitsgaders de Adelijke personagien, van naturen Edel door 't reght des Bloeds, wierden doenmaal, te weten in 't jaar 1422. in sodanige aansienlijkheid gehouden by de Landluyden van Holland, dat sy geensints verdragen en wilden, dat eenige Landluyden tot den staat van Edelheyd souden geraken, dan met Octroy alleen vanden Grave van Hollandt.

JOHAN, by der Genade Godts, Paltzgrave op den Rhijn, Hertoge in Beyeren &c. Laat weten allen onsen Balliuwen, Schouten, Rechteren, Edelmannen, Schepenen, gesworen Asingen en Boden, overal inden Lande van Hollant, hoe dat wy dagelijx veel vervolgt werden van onse gemeene Huysluyden, inden Dorpen geseten, klagende dat sommige van hare Medebueren by den Alderdoorlugtigsten onsen genadigen Heere den Roomsch Koning geweest zyn, en sommige aldaar geschikt hebben, om privilegie en vryheyt van Edeldom, die sy van sijne Mogentheyt verkregen hebben, in groot aghterdeel van onse Heerlijkheyt, en verminderinge onser dagelijxse diensten, die wy tot hier toe uyt alle Dorpen gehadt hebben. En want onse meyninge niet en is, onsen Genadigen Heer Koninghs Brieven te krenken, so wy wel kennen, dat'er in sijne Koninglijke Magt wel is, den Onedelen te edelen, naar dat hem Godt en die wereldlijke wysheyt, tot de Keyserlijke Hoogheydt verheven heeft, maar meynen dat hy ons billik aan onsen diensten met sijne gifte niet verminderen, noch buyten onsen consente veragteren en sal. SOO IS 'T, dat wy u allen Amptlieden en dienende voorsz, ende elke bysondere ontbieden en bevelen op onse hulde, dat gy voortaan op sulke Koninghlijke Brieven als voorsz is, niemants aanbrengen en hoort nogh en vordert, noch vonnisse daar op vraagt nog en wijst, also lieve als wy uzyn, ten zy dat onse Brieven van consente en confirmatie daar by zyn. En of'er eenige tot desen dage toe deurgegaan zyn voor uw of uwer eenig, en heure Brieven van getuyge daar af buyten ons verkregen hebben, soo willen wy doch dan hun die geen staat noch bate en doen, maar in Huysluyden staat wesen en blijven sullen, alsoo als het ons kennelijk aanraakte in allen saken ende gevaarde, tyd toe dat sy onsen consente en confirmatie daar af hebben, en anders niet. Want waar 't dat gy hier en boven dedet, of dat sy ons niet en dienden in allen state en dienste, gelijk den Huysluyden, dat wouden wy aan u en aan hen houden, en verhalen als den genen, die ons gewelt dede aan onse Heerlijkheyd, sonder eenig verdrag; In oirkonden, &c. Datum inden Hage den 27. dag in April 1422.

Geextraheert inde Rekenkamer van Holland, uyt seker Register, daar buyten op geschreven staat, Memoriaal *de Annis* 1422. en 1423. *Ducis Johannis*, staande aldaar *folio verso sexto*. Onderteykent GOOL, den 20. November 1628.

[c] *Markgraven*,] Also genoemd van seker bepaald gebied, op de limiten van enig Land of Koninkrijk, daar over sy als Gouverneurs gesteld waren; Want gelijk als de *Comites* en Graven over dese of gene Provincie bepaald waren, so wierden ook de Markgraven, dewelke het bevel hadden over sekere Frontierplaats of Zeekust, also genoemd van het woort *Mark*; het welk een scheid of limit beduyd; *Marchio dicitur a Marcha, quia Marcha ut plurimum circa mare sit posita.* Dog Alciatus verstaat daar door een Hooft over de Ruyterye, van het woord *March*, het welk inde Langobardse taal een Paard beduyd; Hier van kan breder gesien werden by Hottomannus *de verbis feudalibus: in Verb.* MARCHIONES. Dese Markgraven wierden by sommige boven de Graven gesteld; doch sulx moet verstaan werden van de mindere Graven, en niet van die gene, dewelke geen ander hooft als den Koning of Keiser boven haar hebben, de welke in gelijke graat met de Hertogen sijn; en van sodanig een natuur is het Marquisaat van Bergen, ter Veer, en Vlissingen. 24

Wat de outheid van desen tijtel belangd, so is 't dat de beste en geloofwaerdigste Autheuren deselve van Keiser Carel de Grote deriveren, en het daar voor houden, datse by Keiser Otto hereditair gemaakt, ende by succession van tijd so honorabel en illuster geworden is; belangende d'Exercitie en Investiture deser eere, deselve is verscheiden, gelijk als alle andere van gelijke natuyr en digniteyt, naar de Costuymen van Landen, ende het goetvinden der Princen; en sijn de Ceremonien van dien onseeker, nademaal Princen deselve veranderen naar hunne gelieste.

Onder Hendrik de derde, in den Jare 1579. wierd in een Edict, *pour le Reglement des Seigneuries de dignité*, geordonneert, dat elk Marquisaat ten minsten moeste bestaan uyt drie Baronien, en drie Chastelenien of twee Baronien t'samen gevoegt, en te leen gehouden onder een Homagie van den Koning; maar dese Ordonnantie was alleen geverifieert by 't Parlement van Rennes. In de laaste tijden, geschiede de exercitie van Marquisaten aldaar alleen by des Konings Charter, gelijk alle andere digniteyten, en tot een teyken van die waardigheyd, voerden de Marquisen de gedaante van een Kroon van goudt op haar Wapenen, half van Blommen, half van Paerlen, als hebbende ten deele de digniteyt van een Hertog en Graaf.

In Spangien pleeg de Investiture van Marquisen te geschieden sonder Kroon, om dat men hun niet wilde toestaan alle de Prærogativen van de oude Hertogen, uytgenomen in 't hooren van de Misse, en 't sitten by den Koning, alwaer sy sy in gelijke rang beneffens de Hertogen kwamen; dog

Digitized by Google

dog by de *Pragmatica de las Torteſias* 1589. ſchijnt het dat *Marquiſen* Croonen mogten ſtellen op hun Wapen-ſchilt, aengeſien daar by alle andre, uytgenomen Hertogen, Marquiſen, en Graven, het voeren van Croonen op haar Wapenen, wert verboden; 't welk Salazar de Mendoza, Jeronimo de Verrea, en andere affirmeren, ſeggende dat die Kroon is een ronde Cirkel, vercierd met geſteenten, en vyf punten, twee meer als die van de Graven.

In Engelant, ſijn de Ceremonien in 't creëeren van Marquiſen, als die van de Hertogen, en hunne Chartres, als die van Graven, ſijnde maar 't woort *Marchio* geſtelt in plaats van *Comes*.

25 Wat de forme der Brieven, in 't creëeren van Marquiſen gebruykelijk in onſe tale, aangaat, ſullen wy alhier tot een exempel ſtellen den brief, waar by Bergen op Zoom tot een Marquiſaat gemaakt is.

CHarles, by der gratien Godts, Roomſch Keyſer, altijdt vermeerder des Ryx, Koningh van Germanien, van Caſtilien, &c. Doen te weten eenen ygelijken, tegenwoordige en toekomende: Alſoo de Overſte Princen, van welken alle Staten en graden van Edelheyd en Authoriteyt, Præminentie en Heerlijkheid procederende, toebehoort en betaamt te verheffen en vercieren in hare digniteit van tijtele en prærogative die geene, die door lange continuatie van Exercitie en experientie van groote notable deugdelijke en loffelijke feyten, daden, werken, en dienſten ſy bekennen en weten ſulx verdient te hebben, en van ſulken retributie van digniteit en eere, waardigh en capabel te ſijn, van deſelve ſoo veel te meer en bat te inciteren, verbinden, en induceren, om daar in te volharden, verſterken en perſiſteren van wel in beter en te bemeeren, verwecken, en trecken andere, en principalijken hunne Succeſſeurs en Nakomers, om henlieden t'achtervolgen, niet alleenlijk ter eeren, forme, en reputatie van hen, maar ook tot profijte en gemeyne welvaart van den Lande, en het ſoo ſy, dat wijlen onſen byſondere, beminde en getrouwe Ridderen van onſen Ordere van den Gulden Vlieſe, Raat en Camerlink Heer Jan, Heere van Bergen op den Zoom, alle ſijn leven onſen Prædeceſſeurs, en ons van onſes geboorten af tot ſijne overledene toe, continuelijk gedaan heeft veele en meenigerley goede, groote en getrouwe dienſten, in diverſche Landen en Commiſſien, lange en verre voyagien ende reyſen, en groote handelinge van ſaken, als ook ſijn Voorvaders en Prædeceſſeurs den onſen altijdt gedaan hebben, in 't welke ook gecontinueert en nagevolght hebben ſijne Nakomers en Succeſſeurs, ende byſonder onſen ſeer wel beminde en getrouwe, ook Ridder van onſen Ordere, Raat, Camerlingh, Stadthouder, Gouverneur, ende Capiteyn Generael, in onſen Hertogdomme van Luxenborgh, Heer Anthonis, Heere van Bergen voorſz en van Walhein, Soone en Erfgenaam van voorſz wijlen Heer Jan, dewelke Heer Anthonis, van ſijnder jonkheyt af, inſgelyx ſijnen perſoon geemployeert heeft tot onſen dienſte, en ten welvaren, vorderinge, ende ter goeder directie van onſe ſaken, in al 't geene dat hem by ons gecommitteert en gelaſt is geweeſt, als hy ook dagelyx doet, ſonder in eenige dingen onſen dienſt aanroerende, te ſparen den arbeyt van ſijn voorgenoemde perſoon, of koſte ende laſte van ſijne goederen, ende wy in conſideratie, ende beloninge der ſelver ſaken, ende om andere merkelijke redenen ons daar toe porrende, met rijpe deliberatie ende behoorlijk advys daar op gehadt, ſijne voorgaande Heerlijkheid van Walheim, tot een Graafſchappe voor hem, ſijne erven ende nakomelingen, beſitters van dien, in der voegen ende manieren, breder verklaart ende begrepen, in onſe opene brieven daar op ge-expedieert, in onſe Keyſerlijke Stadt van Gennes, in datum des maants van April leſtleden, ende wy lden ſelven Heer Anthonis van Bergen, begeren te augmenteren, ende verheffen, in tijtule, eere, digniteit, authoriteit, en præminentie voor hem en den ſijnen, om henlieden des te meer te obligeren ende verbinden, tot continuatie van hare dienſten, getrouwigheden, ende goetwilligheden, tegens ons en den onſen: Soo is 't dat eerſt en alvooren hier op gehad't advijs en deliberatie van de Koninginne, Vrouwe Maria Tochtenerſſe van Hongaryen ende Bohemen, ende byſondere lieve ende beminde goede Suſtere, Regente ende Gouvernante, ende van onſen lieven ende getrouwen den Cancelier van onſe Kamer en van den Rade en Reeckeninge van onſen Hertogdomme van Brabant, en van den Hoofden den Threſorier Generaal, ende Gecommitteerde ten Stukken van onſe Domeynen, ende Finantie van de Hoofden en Luyden van onſen Secreten Rade in onſe Nederlanden, ende daar van Luyden van onſen Rade van Staat ende Secreten, neffens ons weſende, in tegenwoordigheit van eenige Prelaten ende Princen van onſen Bloede, Hertogen, Graven, Baronnen, Ridderen van onſen Ordere, Schiltknapen, en meer andere goede en notable perſonagien ontrent ons vergaderd, wy opgeregt, geerigeert, en verheven hebben, opregten, erigeren, en verheffen mits deſen onſe tegenwoordige Brieven, ſijn voornoemd Land en Heerlijkheyt van Bergen op den Zoom, met ſijnen huyſe van Wouwe, en Dorpen daar toe behorende, te weten Wouwe, Harle, Moerſtraten, Rudtvenne, 't land Voorne by Sprundele, 't Land van Bergen by Doorlight, Halſteren, Noordgeeſt, Zuydgeeſt, Hilreniſſe, Woonſdregt, Oſſendreght, Putte, Huybergen, 't Dorp vanden Poldre, Gaſtelen, Barleboſſche, Nieuwenboſch, Houvene, Sant daar buyten, met hoge, middele, en leege Heerlijkheyt en Juriſdictie, en Mannen van Leene, Meyeren, Schepenen, Laten, Wateren, Winden, Foreeſten, en Wilderniſſen, mitſgaders alle den toebehoren, alſoo deſelve hen ſpreyen, uytſteken, en dragen, in titule, digniteyt, en præëminentie van Markgrave, willen octrojeren en ordonneren, dat deſelve Heere Anthonis van Bergen, zy en worde geheten en geintituleert, *Mark grave van Bergen op den Zoom*; en ſulx hebben wy hem gemaakt, gecreert, geheten, en geintituleert, maken, creëren, heeten en intituleren, uyt onſe ſonderlinge gratie, welweten-heyt, volle en abſolute magt, voor hem, ſijnen Erven en Nakomelingen, en dat in plaats dat hier

Digitized by Google

hier voormaals hy, en sijn Voorvaders te heeten plagen, Heeren van Bergen voornoemt, hy en sijn Erven en Nakomelingen heeten sullen, en hun mogen kondigen en intituleren, Markgraven en Markgravinnen van Bergen op den Zoom voorsz, en dat hy en sijn voornoemde Erven en Nakomelingen, sullen mogen en behoren te useren, en te genieten en gebruyken van den selven tytule, naam en digniteyt van Markgrave, gelijk in aller manieren als gedaan hebben, doen mogen en sullen andere van gelijke digniteyt, authoriteyt, tytule, naam en qualiteyt, en hen selven daar mede sullen behelpen en dienen, in alderhande feyten, stukken, en vergaderingen, die hun mogen of sullen mogen raken of aangaan, en voor sulx houden en reputeren wy hem, en willen gehouden en gereputeert zyn van onsen Erven en Nakomelingen, Vasallen, Justicieren, Officieren en Ondersaten; behoudelijk nochtans, en merkelijk ondersproken, en expresselijk gereserveert, dat onder 't dekssel en ter oorsake van dese jegenwoordige erectie, deselve Heer Anthonis van Bergen, sijne Erven en Nakomelingen, niet en sullen, in wat manieren het zy, mogen hebben pretenderen, attempteren, of vereysschen, andere of breder authoriteit van Heerlijkheid en Jurisdictie in onsen voorgenoemden Hertogdomme van Brabant, dan hy en hadde en behoorde te hebben inde voorsz Landen en Heerlijkheid van Bergen voorsz toebehoren en aankleven van dien, voor tyden van dese jegenwoordige erectie, en dat wy en onse Nakomelingen, Hertogen en Hertoginnen van Brabant voorsz sullen blijven ten eeuwigen dage, in deselve authoriteit, overhant, hoogheyd, præeminentie, Jurisdictie, Resorten, Bedentollen, Profijten en Emolumenten, Reghten, en andre Prærogativen, Ordinarisen en Extraordinarisen, die wy tot nu toe gehad hebben, en mogen hebben, voor dato vande voornoemde erectie, en dat deselve Heer Anthonis en sijne Nakomelingen, houdende 't voorsz Graafschap van Bergen, blijven sullen subject en onderdanig ons, onsen Nakomelingen, Hertogen en Hertoginnen van Brabant, in alle alsulke subjectie en onderdanigheyd, als sy waren en behoorden te zyn voor dato van dese selve erectie, in der voegen en manieren, dat deur dieselve erectie onse Hoogheyt, Jurisdictie, Profijten, en Emolumenten, die wy plagen en gewoonlyk zijn te hebben, en nemen inde voorsz Heerlijkheydt van Bergen met den toebehoren en aankleven van dien, niet en sullen in geenderhande manieren, by dese onse voornoemde erectie geprejudiceert, beswaart of vermindert werden, noch ook de Rechten en Præeminentien van eenige onse Vasallen en Ondersaten, die 't selve aangaan mag, maar wy en sy sullen in alsulken staat en gereghte wyse als wy en sy geweest zyn voor de voorsz onse erectie en creatie, en die selve Heer Anthonis, sijne Erven en Nakomelingen, en saken van hem hebbende, 't selve Markgraafschap met sijn toebehoren en partyen daar aan geannexeert als voorsz is, sullen ten eeuwigen dage van ons en onse Nakomelingen, Hertogen en Hertoginnen van Brabant, te Leene verheffen en houden, betalen ons voor het Reght van onse Rekeninge, als het selve gebeurt en vervallen sal, het zy by versterfte, kope, of andere alliantie, 't gene en gelijk men tot nu toe gewoonlijk is te doen, verklarende en decreterende van nu voor als dan, en van dan als voor nu, nul, machteloos, en van onwaarden, alle 't gene dat ter contrarie en in prejuditie vande Hoogheyd Heerlijkheyd, Reghten, Domeynen, Beden, of Profijten van onse Successeurs, Vasallen of Ondersaten, nu of namaals mochte gedaan of geattenteert werden in eeniger manieren. Bevelen en gebieden daaromme allen Prælaten, Princen vanden Bloede, van onsen Rijken, Landen en Heerlijkheden, Ridders van onsen Ordene, Edelen, Vasallen, dien van de drie Staten, ons voorgenoemden Landts van Brabant, Cancelliers, Hoofden Presidenten, en Luyden van onsen Rade, in allen onsen Rijken, Landen en Heerlijkheden, en bysonder van onse Landen van Brabant, Drossart van Brabant, Meyer van Loevenen, Amptman van Brussele, Schouteth van Antwerpen, en Markgrave onses Landts van Ryen, Schouteth van 's Hertogenbosch, die vanden voornoemden Graafschappe van Bergen op den Zoom, mitsgaders alle andere onse Vasallen, Justiciren, Officieren, Dienaars, en Ondersaten, dien dit eenighsints mach toucheren ofte aangaan, nu zynde, en namaals wesende, dat sy en elx van hen bysonder van dese erectie van der Stad en Landen van Bergen op den Zoom, in Markgraafschappe, doen laten en gedogen den voorsz Heer Anthonis en sijn Erven en Nakomelingen, volkomelijk, peyselijk en eeuwiglijk genieten en gebruyken, en dat sy voortaan hem eeren, achten en estimeren, en reverentie doen in allen actien, als een Markgrave toebehoort, sonder hem of sijn Erven en Nakomelingen te doen of gedogen gedaan te worden, nu noch in toekomende tyden, eenig hinder, letsel of moyenisse contrarie van 't geene des voorsz is in eniger manieren. Bevelen voorts den voorsz Hoofde Thresorier Generaal, en Gecommitteerde tot onse Finantie, en de Luyden van onse Rekeninge in Brabant, dat sy procederende wel en deugdelijk, te weten, de voorsz van onse Finantie tot verificatie, en de voorsz van onse Rekeninge tot 't interinement van dese onse Brieven naar haarlieder forme en inhouden, sonder eenige difficulteyt, want ons also belieft, niet tegenstaande eenige Ordonnantien, Restrictie, Statuten, Mandementen, Bevelen, Geboden, of Verboden ter contrarie. Ende ten eynde dat dit vast, seker en gedurig blijve ten eeuwigen dage, so hebben wy desen tegenwoordigen geteekent met onsen name en onsen groten gulden Zegel hier aan doen hangen, behouwdelijk in andere saken ons regt, en een yegelijk 't sijne in alle. Gegeven in onse Stadt van Barcelonien in de Maant van Mey, in 't Jaar van Gratie 1533. En van onsen Rijke, te weten vanden Roomsche 't 30. van Spangien, Sicilien, en andere 't 18. Was ondertekent CHARLES.

[f] *Burghgraven,*] Gelijk de Markgraven van het Mark en bepalinge van haar Gebied, Markgraven genoemt worden, *Comites Limitanei*, alsoo worden ook de Burggraven genoemt vanden Burgh, en 26

en Sterkte, welkers bewaringe en beſcherminge vande Burgſaten daar onder behorende, haar is aanbevolen, *quaſi Comites Caſtrenſes*. Deſe waren inden rang van den Adel gelijk met de Markgraven, en in dien rang de eerſte en naaſte aande Graven, dewelke ook by tyde als de Grave te veld trok en in optogt was, het Guarniſoen in deſſelfs plaatſe te bewaren aanbevolen wierd, daarom ſy ook Vicountes, of *Vice-Comites* genoemt wierden, gelijk als by de Romeynen waren de *Proconſules* en haren Luytenant. Deſe Waardigheyd ſchijnt ſijn beginſſel genomen te hebben in het Koninghrijk van Vrankrijk, alwaar de Graven (gelijk ſy ook hier te Lande hebben ſoecken in te dringen) haar ſelven een Souveraine Hoogheid, en volſlagen magt over eenige Provincien aangematigt hebbende, de minder Heerſchappye aan hun beſte en vertrouwſte Vrienden hebben overgegeven, onder den tytel van Burggraven ende *Vice-Comites*, die dan na haar voorbeeld inſgelijx of by uſurpatie of in Leen enig geſag of Juriſdictie van die Steden en Plaatſen verkregen, dewelke mede aan hare Nakomelingen by ſucceſſie overging. Dit hebben de Graven van Hollandt mede alſo omtrent de Burggraven van Leyden ſoecken in te voeren, dat deſelve hare *Vicecomites* ſouden zyn, en ſy boven en over haar ſouden te gebieden hebben, gelijk het noch eindelijk door verval vande Burggraven daar toe gekomen is, dat het Burggraafſchap van Leyden een verſterflijk Leen van de Graaflijkheid is geworden, het welk by gebrek van Mans Oir aan de Graven ſoude komen te vervallen, en nu onlangs eerſt tot een goed en onverſterflijk Leen gemaakt is. Waar tegens haar de Burggraven in 't beginſſel dapper gekant hebben, menende, dat ſy een volſlagen ouder gebied onder haar omring hadden, als hebbende niet alleen den titel van Burggraven van Leyden, maar ook Heren van Rynland, en dat ſy overſulx voor de nieuw opgeworpen Graven niet te wyken en hadden. Doch de Graven door grooter aanhang vande Steden, en het gemene volk, die ook haar voordeel daar by ſoghten, zyn derſelver Meeſter geworden, eerſt door de Heerſchappye van Rynland aan de Graaflijkheid te trekken, dewelke met Chriſtina, Burggraaf Jacobs Erfdogter, by gebrek van Mans Oir in den Jare 1235. den Grave is toegeſchikt, dewelke in 't Jaar 1250. komende te trouwen met Diderik van Kuyk, heeft den ſelven Diderik in 't Jaar 1267. het Burggraafſchap van Leyden met de goederen daar toe behorende, aanden Grave opgedragen, en van hem wederom te leen ontfangen, ſedert welken het een Graaflijkheids Leen geworden is, mits dat den Burggraaf het halve Reghts-gebied van Leyden ſoude behouden, en de ander helft den Grave ſoude aankomen, ſulx dat ſy elx vier Schepenen jaarlijx ſouden ſtellen, en een Schout by beurten; het welk daar na, door dien de Burggraaf door verloop van ſaken, het Schout-ampt en Schependom om gelt verkoft en verpande, by de Stad ſelf inden Jare 1387. is genaaſtet en afgekoft, en wederom aan den Grave is overgegeven, onder voorwaarden en beloften, dat het ſelve noyt wederom verkoft ofte beleent ſoude werden; als breder te ſien by de overkomſt daar van in den Jare 1387. gemaakt, en het Handveſt van Philips van Burgondien, vanden 24. Julii 1434. luydende als volgt.

Ik Philips van Waſſenaar, Ridder, doen kondt allen luyden, dat ik by rade en goeddunken mijns liefs geduchts Heeren van Holland en andere mijne Vrienden rade, overdragen ben met der Stede van Leyden, by conſente en goeddunken des Gereghts en der Vroetſchap, ſoo ſy metter gemeenten geſproken hebben vander Stede voorſz, om meer ruſte en vrede wille, en gemeen oorbaar der Stede, alſulke punten als hier na beſchreven ſtaan. 27

Voort ſient voorwaarden tuſſchen der ſtede en my, dat men van deſer tijd voortaan, nimmermeer tot genen dage gelt lienen en ſel op Schoutampt, noch op Gerecht voorſz vander Stede, en daarom geloof ick voor mijn Heer mijnen Vader, voor my, voor Dirk mijnen Broeder, en voor onſer aller nakomelingen, dat wy van niemandt die leeft, in der tijd dat men Schout of Gerecht ſetten ſel, eenigh verkoren gelt nemen ſellen, noch daar op lienen ſellen, of anders eenigh profijt, hoe 't genomen magh worden, daar in ſoeken ſellen, die ons om dier ſake wille ergent in te bate komen mag, maar altoos ſulke luyden daar in ſetten, daar de Stede wel mede bewaart is, en dat volk beſt mede in vrede blijven magh.

Voort en ſalmen te Leyden geen Schout ſetten, hy en heeft eerſt te Leyden vier Jaar Poorter geweeſt an eenen gange, en daar gewoont met alinge ſijnre Woenſtadt, &c.

Achtervolgende dit ſelve accoort, ſo moeſt de Stadt Leyden wederomme aan den voornoemden Burggrave betalen ſodanigen ſomme van Penningen, als hy gewent was deſelve Officien te verkopen of te beleenen, gelijk uyt de volgende woorden kan geſien worden.

Hierom ſel my de Stede voldoen en betalen ſulck gelt, als voortijts op 't Schout-Ambacht en Gereght plach te ſtaan, daar die ſomme of beloopt vijf-entwintigh hondert oude Schulden van Vranckrijck, of elken Schilt 't Payment van ſeſſe en veertigh witte grote en eenen halven, of hoire waerde, &c.

Doch en heeft den voornoemden Burggrave deſe verkopinge of beleninge niet alleen gedaan, maar 't ſelve is mede by den Graven gepractiſeert geweeſt, als genoegſaam blijkt uyt ſekere Privilegie, aan de Stad Leyden gegeven, by Philips, Hertoge van Burgondien, Grave van Hollandt, op den 24. Julii inden Jare 1434. daar uyt dit volgende geextraheert is.

Philips by der gratie Godts, Hertoge van Burgondien &c. doen kondt allen luyden, want onſe goede Stede van Leyden tot onſer beede en begeerte afgeloſſent hebben, en betaalt ſulck gelt, als daar onſe gerechte, als van Schepenen jaarlijks te ſetten binnen onſer Stede van Leyden voir verſettet was, mits dat ſy den geenen, die dat gelt daar op geleent hadden, betaalt hebben, buyten onſen coſten, en de Brieven, die daar aff waren, ons weder overgelevert hebben, daar wyſe ſeer vruntelijck voor bedanken. Soo hebben wy onſer voorſz Stede weder gelooft, en geloven met

met deſen Brieven, in goeden trouwe voor ons, en voor onſe Erven, dat wy onſen Gerechte van Leyden, als van Schout en Schepenen aldaar te ſetten, tot eeuwigen dage houden ſullen aen ons en onſe Graaflijckheyd van Hollandt, ſonder dat Schependom te verkopen, te verſetten, te beleenen, of weg te geven, of in eeniger wijſe van ons of van onſen Erven, dat te vervreemden, off laten ſcheyden. Wy en onſen Erven en ſullen alle Jaar onſe Schepenen verſetten en vernieuwen, en niemant anders, ſonder eenige gifte ofte meyde daar af te nemen, of te laten nemen, ſonder argliſt.

28 Het creëren of maken vande Burggraven, of *Vicountes* in Vrankrijk plach volgens het getuygniſſe van de Salade, te geſchieden met het overleveren van een Ringh van Goudt, en den tijtel aan niemant anders gegeven, als aan Barons of Banneres, of andere grote Edelluyden, die drie of vier Baronien hadden, en van elke Baronie dependeerden ten minſten thien Edelluyden.

In Engeland is den tytel van Vicount, eygentlijk maar 't ſelve woort, 't geen haren Cherife of of Schoutet betekent, verandert in een waardigheyd, gelijk de inveſtiture daar van geſchied met den Tabbart van Staat, ende een kleyne Kroon op een Rijke Muts.

In Spangien, ſeggen de Spaanſche Schrijvers, wierden gewoonlijk de Sonen en apparente Erfgenamen van *Condes*, genoemt *Vizcondes*, en was dien tytel haar eygen, als een reght van eerſt-geboorte, uyt reden dat ſy haars Vaders authoriteyt gebruykten, en dat regt in ſijn plaatſe daar by voegden.

En dewijl de Brieven van Erectie voor deſe digniteit, by na vanden ſelven teneur en inhoude zyn, als die voor Hertogen, Marquiſen, en Graven, uytgenomen 't woort Hertogh, Marquis, of Grave, in plaatſe van dat van Burggrave, ſoo hebben wy goet gedaght, om geen repetitie te maken, by de voorgaande exempelen te blijven.

29 g *Baanrotz of Baanderheeren*,] De Baanrotzheeren of Baanderheeren, alſoo genoemt vande Benden die ſy leyden, waren luyden, die op hun eygen goeden eenige benden ten Oorlogh konden brengen; deſelve wierden begiftighd met een of meer Bannieren of Banderollen, in en met den naam van het goet en Territoir dat ſy beſaten, en haar verder tot onderhoudt van dien wierd gegeven. Welke Banniere was een getuygenis van het geſag en bevel, dat hy in het veld hadde te gebieden. Tot onderhoudinge van welke ſtaat, deſe Baanrotzheeren in Engeland den derden Penningh wierd gegeven vande Inkomſten haarder Provincie, daar ſy de naam of teyken van voerden, of trokken anders een jaarlijks penſioen uyt des Koninks finantie. In Vrankriik moeſten de ſodanige vier Baronnien onder haar hebben, daar van elke Baronnie thien Edelluyden tot Vaſallen hadde. Deſe wierden genoemt *Comites minores*, minder Graven, ten opſight van die Graven, dewelke met de Hertogen gelijk waren; So dat de Baanrotſ-heeren niet minder in agting en waren, als de Markgraven en Burggraven, maar met deſelve gelijk ſtonden.

30 h *Baronnen*,] Zyn eygentlijk ſodanige, dewelke eenig *territorium* ofte regts-gebied vanden Prince beſitten, met de waardigheden van Vryheeren, mede brengende hoge, middelbare en lage Juriſdictie, en maght om de miſdaden te ſtraffen, pardonneren, en vry geley te geven. *Bald. ad cap. innotuit extra de Elect. Alciat. de ſingular. Certamine cap.* 32. Die ook daarom in oude tijden den tytel van *Genade* plagten te voeren, ende was tuſſchen deſelve en de Graven of Hertogen weinig onderſcheid, uytgenomen den tytel en voorrang. So ſeid *Beſoldus Diſſertat. de Comitibus cap.* 4. §. 20. *Comiti Baro æquiparatur, nullumque inter eos cenſetur eſſe diſcrimen, niſi quod Baro non eſt inveſtitus de Comitatu, qui tamen aliis in rebus ſuſcipiendis, honoribuſque adminiſtrandis haudquaquam Comite inferior cenſetur.* So dat de Baronnen ſo veel geſag over hare Landen en onderhorige gehad hebben, als wanneer ſy Markgraven, Burggraven, Graven, of Hertogen zyn geworden. Sy hadden inden Oorlog een byſonder *Vexillum*, of Banderolle; Dit was ook een erffelijke Waardigheid, dewelke op de naaſte van dat Geſlaght overerfde.

In Vrankrijk heeft den naam van *Baron* beide een generale en particuliere beduydenis; Generalijk betekende deſelve, ten minſten inde oude tyden alle grote Heren, of alſulke als de grote honorable tytulen in het Koningrijk hebben; doch ſpeciaalder toegeeygent, betekende deſelve een particuliere digniteyt, alleen bekent by den naam van Baron; De eerſte betekeninge wort geſien in verſcheyde Paſſagien vande oude Schryvers in Vrankrijk, Aimonius, Froſſart, en andere, die 't woord Barons gebruyken, generalijk voor alle Hertogen, Marquiſen, Graven, Pairs, en diergelijke, even als *Lords* in Engelant, *titolati* of *titularii* in Italien, en *Ricos Hombres* in Spangien, als ſpecialijk te ſien is in een oude Charter van den Jare 1320. beruſtende in 't Clooſter van Sahagun. En van gelijken in een oude Wet van Koning Alfonſo den X. Indien eenig *Rico Home* blaſphemeerde, ſo verbeurde deſelve daar aan een Jaar Inkomſte van ſijn middelen; voor de twede reyſe de Inkomſte van twee jaren, en voor de derde reyſe alle ſijne middelen; Eindelijk mede een Wet van Alfonzo de XXII. nopende d'exactien by tijde van troublen, alwaar wy genen anderen tytul voor de grote Edelen vinden (die alsdoen beſtonden alleen in *Condes* of *Ricos Hombres*) dan *Ricos Hombres*; tot welken eynde den Autheur van het Tractaat *de Regimine Principum* ſegt, *Apud Hiſpanos omnes ſub Rege Principes, divites homines appellantur, & præcipue in Caſtella*; welke woorden Gregorio Lopes citeerd op de *Partidas*, en geeft daar van deſe reden, *Hujus eſt ratio* (ſeyt hy) *quia Rex providet in pecuniis ſingulis Baronibus ſecundum merita ſua, vel ſecundum complacentiam hos deprimit, illos exaltat. Ut plurimum enim Munitiones & Juriſdictiones non habent, niſi ex voluntate Regis, & inde vocantur divites homines, quia cui in majori providetur ſumma, ille major eſt Princeps, quia pluribus poteſt militibus providere*; want gelijk als Alexio Vegenas noteert, ſo is *Rico Hombre* den tytel van een weerdigheyd, en *hombre rico* ſimpelijk een Rijk Man; En den tytel van *Baron* en *Varon* betekende een particuliere

Digitized by Google

digniteit, alleen bekent by den naam van Baron, ſpecialijk in Catalauna en Valencia, alwaar ſulke perſonen, als eenige Heerlijkheden met grote Jurisdictien beſitten, hebbende gene andre geannexeerde tytulen, Barons geheten worden.

Nu de twede of particuliere betekeninge van Baron in Vrankrijk, is conſiderabel, ten aanſien vande waardigheid inde Baronnen oorſpronkelijk, en immediaat dependerende aan de Crone; Sulke als oorſpronkelijk en immediaat gehouden wierden vande Crone, waren die van d'oude tijden aldaar; want naar dat die Crone ſo was verſwakt door uytgeven en toelaten van Souveraine Hoogheden aan onderdanen, ſo wierden alle ſulke grote Heren, die inſgelijx naar hun hadden genomen enige Territorien en Jurisdictien, minder dan die van Hertogen of Graven, en nogmaals niet en hadden ſulke tytulen, of enige andre van diergelijke nature, nog den naam van Prins niet wilden aſſumeren, Barons genoemd. En van deſe ſoorte van Barons waren de oude Baronnen van Montmorency, Coucy, Bourbon, Beaujeu, en andere diergelijke; ſulke als originair dien titel mediaat van de Crone hielden, dat is, ſulke als immediaat dependeerden van Hertogdommen en Graafſchappen, zynder nog veel Baronnien in Vrankrijk; want al is 't ſake dat ſy nu dependeren van den Koning, ſo werden ſy nochtans niet gehouden als originaire te dependeren vande Crone, maar van enige oude Hertogdommen of Graafſchappen, al over lang weder vervallen aan de Crone. 't Begintſel deſer ſoorte van Barons waren voor 't meeſtendeel by creatie (dat ſolemnelijk geſchiede by d'oude Hertogen en Graven) of by aſſumptie van dien tytel, 't welk was 't outſte gebruyk. Dat aſſumeren was ſpecialijk gebruykt by jonger Sonen van Graven, die verkregen hebbende een gedeelte van haars Vaders erfnitte, ſonder den honorablen tytel van Grave (die gemeenlijk kwam op den oudſten Soon) ſig ſelfs Barons van die partage intituleerden.

D'oude uſantien, gepleegt in 't creëren van Baron aldaar, ſeggen ſommige te vereyſchen, dat die gene, die met dien tytel wierde vereert, moeſte onder hem hebben een Banneret, of ſes Ridderen Bacheliers, hebbende elx jaarlijx aan inkomende Renten ſes hondert Francken; eenige vier Caſteleynen, andere anderſints: dog alle, dat den perſoon eerſt moeſte gemaakt werden Banneret, ſo dat hy mochte voeren *ſtatum Baronis & honorem Vexilli* (als geſeyt wert van Mathieu de Gournay, een Baron van 't Hertogdom Guienne, onder Hendrik den vierden Koning van Engeland) en 't Recht van de plaats ſijner Heerlijkheyd met Muyren en Veſten te omwallen, ende driemaal geweeſt in een Bataille. Maar aangeſien de waardigheid van Banneret is geinvolveert met de digniteit van Baron, ſo ſullen wy de obſervantien in 't creëren gebruykelijk, volgens het ſchryven van de la Sale hier byvoegen, wiens woorden aldus luyden; *Quand un Chevalier ou Eſcuyer Noble, de toutes ſes quatres Lignes a la terre de dix Chevalliers, ou Eſcuyers Bacheliers, & ſe veut faire Banneret, faut par droict d'honneur que premier ait de ſa Patrimoine ou acquis, pour eſtre accompagniez du moyens de quatres ou cinq Nobles Hommes, continuellement a douz ou a ſeiz Chevaux, lors ſe peut faire Banneret, par la facon que l'enſuit; le Roy ou le Prince, licitement donnera banniere, & luy coupera la queue de ſon pennon, a la premiere Bataille, ou il ſe trouvera & le faira la Chevailler s'il ne l'eſt. Et lors ſera Banneret. Et s'il ne le faict en Guerre, le peut faire en jour ſolemnelle feſt, apres le ſervice divin, luy eſtant en ſa Chaire, & les Bannerets a genoulx. Et s'il avance ſa Seigneurie, par forme qu'il puiſſe avoir un Banneret, ou ſix Chevaillers chaſcun de ſix cens Francs de Rent ſous luy, allors il peut, par le conge du Prince, ſe dire Baron; & autrement le Prince, que le ſouffre, foule les termes de raiſon.* En hier uyt ſchijnt het, dat ſommige 't woordt Baron willen trekken van het Duytſch woorde Bannerheer, by ons Benderheer, dat is ſo veel als *Dominus Vexillifer*, om dat de Baronnen de principale Krijgs-Vendelen plagten op te regten, hebbende den naam van Benderheren, als Heeren der Benden, welk vendel de Baronnie moeſte volgen, waar henen den Benderheer commandeerde; andere anderſints. So dat den oorſpronk van den naam van Baron onſeker is; 't waarſchijnlijxte van alle gevoelens, willen ſommige houden, die dat toe-eygenen 't oude Duytſche woort *Bare*, 't welk in vergangen tijden beteykende gereet, kenbaar &c. waar van de woorden openbaar, baargelde, en andre in onſe tale nog overig zyn. So dat Baro ſo veel te ſeggen is, als by de oude Romeynen, den tytel van *Illuſtris*, wiens digniteit genoemt wierde *Illuſtriſmatus*: of het woort *Bar*, *Barn*, of *Bern*, dat by de Wetten van de Longobarden eygentlijk wierde gebruykt voor een menſch, in dien ſin, als het beteykent de *ſexus*, als *Vir* doet, en niet als *homo*, of liever als *homo* doet, volgens de gemeene aanneminge, wanneer daar by vermeynt wert, alleen het mannelijke Oir, gelijk inde Provinciale talen, die hebben *homme*, *homini* en *hombres*, alle komende van *homines*, en door de invaſie vande Gothen en Wandalen (behouden hebbende een weynigh van die Noortſche Sprake) 't ſelve woord Baron als nog voor *vir* gebruyken, als *Baro & fœmina*, *Baron & femme*, byſonder in Piccardien, alwaar de Vrouwen ſeggen, *mon Baron*, voor mijn Man; ſoo dat (naar hun ſeggen) dit woort Baron beteekenende een Man, by applicatie mede konde getrokken zyn tot een digniteit; even als *Dux* en *Comes* van hare gemeene beduydeniſſe, of als *Miles* inde feudale wetten dikwils voor een Ridder, en altemets voor een Edelman; Waar van hier na breder.

i *Ridders*,] Deſe waren twederhande; andre dewelke uyt de waardigheid van haar geſlagt en afkomſte het Ridderſchap verkregen; andere dewelke alleen door hunne verdienſten van Vrome Daden inden Oorlog, of om uytſtekende wijsheid en geleerdheid, met ſoodanigen tytel vereerd wierden. 31

Volgens de Duytſche Wetten was niemant tot het Ridderſchap ontfankelijk, als die van Vader of Voorvader een Edelman was geboren, en alhoewel het perſoneel was, en die waardigheid niet aande Naſaten overerfde, en in een verkieſinge beſtond, is het nogtans ſo veel geagt, dat Koningen, Hertogen en Graven Kinderen met dien ſtaat en waar-

Digitized by Google

waardigheid zyn vereerd geworden. So leſen wy by *Fauchet l'origine de dignites liv. 1. pag. 3.* dat Carolus Magnus ſijn Soon Lodewijk, ten voorbeeld en aanmoediging van kloekheid en dapperheid, tot Regensborg met het omhangen van het Swaard tot Ridder maakte. So dede wederom Lowys ſijn Soon Karel de Kaluwe op gelijke wyſe Ridder maken. En is het voor onbetaamlijk gehouden, dat yemand tot hoger waardigheyd ſoude komen, die te voren geen Ridder en was; daarom ook Grave Willem de II. hem in den Jare 1247. Ridder heeft laten maken, eer dat hy Roomſch Koning gekroont wierd. De Ridders wierden met de Baronnen in gelijken rang geſtelt, en in ordre hadden die gene, dewelke ook Ridders waren, de voorrang boven deſelve, uytwijſende de tekeninge van verſcheide Oude Edicten, daar de Ridderen voor de Baronnen genomt en getekent ſtaan. Daarom de Baronnen haar ſelven ook de Ridderlijke titel hebben aangematigd, het zy dat ſy in 't byſonder Ridders gemaakt waren ofte niet. Het ampt en officie van een Ridder was, in een goed aanſien van dapperheid en kloekheid te leven, en in den Oorlog haar ſelven te oefenen, en altoos gereed te zijn, den Prince en het Vaderland te dienen; ende en wierd niet ſo ſeer een teken van den Adel geagt, als wel de waardigheid van een voorname bedieninge van ere en hoge verdienſten, een regtſchapen Edelman waardig. En van ouds plag niemand deſe waardigheyd te ontfangen, of hy hadde ten minſten driemaal met den Hertog te velde geweeſt. *Vide Gramaj. Ant. Lovan. pag.* 120. Waren ook gehouden Ridderlijke Staat te voeren, hebbende hare Vaſallen, Schildknapen, Pagien, Lijf-knechten en Dienaren in Liverye. *Habebant*, ſeyd den ſelven *Gramajus Antiq. Lovan. pag.* 119. *ſuos Clientes, Armigeros, Ephebos, Satellites, Miniſtros concolore amictos.* Daar uyt dan te letten ſtaat, dat het Livrey dragen van Lijfgaarden en Knechten ſoo gemeen niet en was, en alleen het Ridderſchap eigen. Sy hadden ook haar byſondre Ordre ende teken vanden Prince en Vorſt, van dewelke ſy tot Ridders gemaakt wierden, elk in den ſijnen; welke Ordres velerhande zyn, en heeft daar omtrent het Koningrijk van Vrankrijk meeſt gefloreert, zijnde daarom ook het Hooft van meer Ordres van Ridderſchap, als enige andere Natie; Wy ſullen deſelve, voor ſo veel wy die by een hebben konnen vergaderen, om den curieuſen Leſer te voldoen, alhier na de ordre van 't Alphabeth kortelijk op tellen, met enen daar by voegende, wat Ceremonien daar omtrent ſijn geobſerveerd geworden.

D'Ordre van ALCANTARA.

32 DEſe Ordre van Alcantara is gefondeert in het Koningrijk van Leon, by den vermaarden en dapperen Ridder Gomeſius Ferdinandus, ten tyde van Ferdinandus, Koning van Leon en Gallicia, omtrent den Jare 1176. om de hovaerdye der Moren te wederſtaan; Sy wierden in 't eerſt genoemt de Ridders van S. Julien van Pirario, naar de Stad, alwaar ſy haar onthielden. Hadden voor Blaſon een groenen Perenboom in een gouden Schilt, tot dat Alphonſus de VIII. haar een vermaarde en goede Plaatſe vereerde, op den Oever van de Riviere Tagus, geheten Alcantara, te voren gegeven aan de Ridders van Calatrava. Anno 1411. verkregen deſe Ridders vanden Paus Benedict een Privilegie, om een groen Cruys in forme van een Lelie, op haar linker borſt te mogen dragen.

D'Ordre van St. ANDRIES.

D'Ordre van St. Andries in Schotland, was geinſtitueert by den Koning Hungius, als hy Athelſtan Koning van Engelant overwonnen hadde; Sy wierden genoemt de Ridders van Sint Andries, of den Diſtel. Hadden een Bant van Goudt vol Knopen, waar in waren geknoopt Diſtelbloemen, met dit Merkwoort: *Nemo me impune laceſſet*, alluderende op 't ſteken der Diſtelen. Beneden daar aan was gehecht het Beeld van St. Andries, houdende ſijn Cruys voor hem, welk Cruys hy ſeyde, hem verſchenen te zyn in de Lught, voor de Bataille; en om die reden, tot gedachteniſſe van die overwinninge, begeerde den Koningh, dat het ſelve Kruys op ſijn Wapen ſoude geſneden worden, en gevoert inde Vaandelen van ſijn Leger, 't geen als noch geobſerveert word.

D'Ordre vande ANNUNTIATIE *of* BOOTSCHAP.

DE naam van deſe Ordre is blijkelijk, eerſt om 't Beelt 't welk deſe Ridders dragen, ten anderen om dat den dag van hunne by-een-komſte is den Feeſtdag van Mariæ Bootſchap; als wanneer 't getal en plaatſe der overledene Ridderen vervult word door den Prince van Savoyen, dewelke 't hooft is vande veertien Ridderen. D'oorſaak was Amadeus de vierde, bygenaemt de Grote, hadde omtrent 't Jaar 1319. op het Feeſt vande Hemelvaart Mariæ, Rhodus vande Turken gewonnen, en in handen der Chriſtenen geleverd; waar door het Wapen van Savoyen, 't welk eerſt een was met het Keyſerrijk, geſchakeert met de Saxiſe Hertogen (van welke de Vorſten van Savoyen geſproten zyn) tot loon en prijs van hun dapperheyd aldaar bedreven, vermeerdert en vereert is geworden met het Schilt der Hieroſolimitaanſche Heeren van St. Jan, te weten een Silver Cruys, in een root Velt, en dat ten verſoek der Ridderen, die daar naar met het Eylant Rhodus zyn begiftigt geweeſt van den Keyſer van Conſtantinopelen, en genoemt Ridders van Rhodus. Deſe overwinninge heeft ook oorſpronk gegeven aan de vier Letteren F.E.R.T. die de Vorſten van Savoyen noch hedenſdaaghs gebruyken; bediedende *Fortitudo Ejus Rhodum Tenuit*, Sijne ſterkte heeft Rhodus bewaart. Deſe Vromigheyd van Amadeus den vierden, heeft Amadeus den ſeſden willen ewig maken, door het inſtellen van een Ridderlijk Geſelſchap, ter gedachtenis vande Boodſchap des Engels; daar toe verkieſende veertien vande Edelſte Mannen, en elk van dien begiftigende met enen Gouden Halsbant, met ſommige Schildekens met Minneknopen

Digitized by Google

pen aan een geheght, hebbende 't voorgemelte Markschrift F. E. R. T. onder uythangende het Beeld der Maget Maria, daar sy vanden Engel gegroet wordt. De plaatse hunner by-een-komste is de Kerke van 't Huys der Chartroisen in Savoyen, gestight by Amadeus de Sesde, om dat de Religieusen aldaar souden rustelijk bidden voor de Zaligheid deser Ordre, en dat die Ridders jaarlijx op den Feestdagh van Mariæ Boodschap aldaar verschijnen souden, als voorsegt is. Haar getal is 14. met hun Hoofd 15.

D'Ordre van AVESIENS.

DE Ridders van dese Ordre wierden in 't eerst genoemt Ridders van Ebora, naar die Stad, daar sy woonden. Sy ontfingen desen Tytel van haren Grootmeester Ferdinando Monteyro, tot uytdrijvinge der Moren, daar na by Ferdinando de Yamus, haren tweden Grootmeester, gewonnen hebbende het Casteel d'Avis, van waar hy haar transporteerde, om den Vyandt nader te wesen, na 't selve Casteel Avesiens; droegen een groen Cruys op eenen langen steel, in plaats vanden Pereboom, tot distinctie van die van Alcantara; doch schijnen in 't eerst gedragen te hebben een root Cruys, met twee kleine Vogelkens onder aan den voet, blijkende by d'oude Zegelen haarder Ordre.

D'Ordre van't BADT.

DEse Ordre is in het Koningrijk van Engeland ingestelt geweest, en was het ampt vande Ridderen eigentlijk 's Koninghs Tafel te dekken op den Dag van de Kroninge, en te ryden in haar Habyten voor den Koningh; Het Blason van d'Ordre was drie Kronen in een rondt van Goudt, met dit Devijs, *Tria in unum*. Sy nemen hun oorspronk, naar sommige schrijven, van alsulke Schiltknapen, die 's naghts voor de Krooninge des Koninghs de wagt voor 's Koninghs Badt gehouden hadden, hoewel weinigh sekerheid daar van te vinden is; zynde meest door negligentie of corruptie des tijds geraakt uyt de memorie; alleenlijk vintmen, dat Koningh Henrik de vierde, op den dagh sijner Kroninge op 't Casteel van Londen, 46. Schiltknapen, die 's naghts te voren de waght gehat, en haar in 't Badt gewassen hadden, tot Ridders van dese ordre creërde, gevende hun elk groene Tabbaarts met lange mouwen tot op haar hielen, en Mantels, vastgemaakt op haar linker schouder met een dubbele witte sijde koorde, met een grooten quispel onder aan hangende.

Inde eerste tyden deser instellinge wierden twe grote Edelen onder hun (die noch geen Ridders waren) gekosen, om dese Ordre met groter ceremonien dan de andere te ontfangen, 't welk geschiede op den dag der Kroninge, of 't trouwen van Koning of Koninginne, of d'investiture harer Kinderen tot eenig Hertogdom, Prinsdom, of Graafschap. De solemniteiten, cerimonien en manieren van doen, gebruykt, geschieden op dese maniere: Daags voor de creatie wierden dese Personagien gekleedt in grauwe Rokken, byna gelijk Heremiten, met een kavel en linnen Mutsen op haar hoofden, en Laarsen aan hunne benen; In dese Habijten gingen sy naar order harer geboorte met een grote devotie Misse horen, daar naar (den avont gekomen zynde) t'samen ter Tafel, alwaar elk wierd gediend van twee Schiltknapen, en een Lacquey of Pagie; gegeten hebbende, vertrokken sy weder in haar Kamer, alwaar sy vonden elk een Bedt, geprepareert en verciert met rode gordijnen, waar aan hingen de Wapenschilden harer Familie, beneffens een Batstove, overdekt met een wit Kleedt, om daar in naar hun Avondt-devotie, sig te wassen, en indagtig te maken, dat sy voortaan moesten zyn reyn van Ziel en Lichchaam: 's Morgens heel vroeg wierden sy gewekt met alderley Instrumenten van Musijk, en kleden sig, gelijk daags te voren; waar na haar kwamen vinden den Conestable, den Marechal, en andre Gedeputeerden van den Koningh, die hun elk by order, en by sijnen naam aansprekende, haar voordroegen den eet, die sy gehouden waren te doen, namentlijk Godt boven al te dienen, de Kerke te beschermen, den Koning te eeren, de Rechten te bewaren, Weduwen, Wesen, en Jonge Dogters te nemen in haar protectie, en naar haar uytterste maght te defenderen. Dese Articulen besworen hebbende by den Evangelie, wierden sy weder geleyt na de Metten, gaande des Konings Musicanten en Heraulten voor aan; de Metten geeyndight zynde, wierden sy weder gebracht in haar Kamer, alwaar sy haar ontkleden en weder aan deden een Fluwelen of Satynen Mantel van Hemels-blauw, om te betonen, dat hunnen Krygs-yver geheel Hemels en Goddelijk was; witte Hoeden met witte Pluymen, en witte Handschoenen, die sy met een kleyn wit koordeken vast maakten aan de Mantels: 't welk gedaan zynde, traden sy op haar gesadelde Paarden, verciert met Kousen, gemaakt van wit en swart Leer, en 't Paart aan 't voorhooft hebbende een wit Kruys; Haar Lacqeyen droegen hare Swaarden en Sporen al vergult, en leere Baudriers om de Scheden, voor haar, aan elke zyde een van haar Escuiers, of Schiltkapen te paarde. In deser manieren quamen sy voor den Koningh, met stekende Trompetten, de Heraulten en andere Officieren voor haar rydende; Voor den Koningh gekomen zynde, wierden sy geleydt by twee oude Ridders, die hun daar hadden opgehaalt; waar naar de Lacqueyen de Swaarden en Baudriers overgaven aan den groten Camerling, die deselve met grote eerbiedigheid den Koning presenteerde, om de nieuwe Ridders aan 't lijf te binden, 't geen hy dede, en daar na commandeerde hy de oude Ridders de sporen haar aan te doen, de Knien te kussen, en geluk te wenschen. Dese Ceremonien geeyndigt zynde, retireerden sy weder in staat als voren, doch den tyd der Vesperen gekomen zynde, gingen sy in de Kerke, en offerden hare Swaarden op den Autaar, om te betuygen, dat sy bereyt waren, als Kinderen vande Kerk, deselve te beschermen. In het wederkeren ontmoete haar des Konings Kok, tonende sijn Mes, en dreygende smadelijk haar vergulde sporen af te snijden, ingevalle sy haar niet en droegen als vrome en getrouwe Soldaten. 't Exempel

Digitized by Google

empel hier van wiert aldaar uytgesproken tegens Sir Ralphe Grey, die hem in getrouwigheid misgrepen hadde, door den Grave van Worcester, als Conneſtable van Engelant, onder Eduart de Vierde, alwaar de ceremonien van dit af-snijden van sijn vergulde Sporen, by den Mr. Cock gedaan, specialijk werden verhaalt. Dat mede 't affsnyden der Sporen in 't degraderen van alle Ridders in de oude tyden wierde geobserveert, sien wy in 't exempel van den Grave van Carlile by Thomas Walsingam, met dese woorden verhaald, *Quadrifario judicio condemnatus est, nempe primo degradatus, amputatis securi ad tales suos calcaribus, & sic vicissim distinctus est balteo militari, ablatis calceis & chirothecis, deinde tractus, suspensus & in quartas divisus est.* Seldenus vehaalt noch een ander forme van degraderen, by vonnisse van penitentie, uytgesproken by den Aarts-Bisschop van Cantelberg, 't samen met den Bisschop van Salisbury, als gedelegeerde Rechters, Anno 1285. onder Eduwart den eersten, tegens Messire Osbert Giffard Ridder, over 't ontvoeren van twee Nonnen uyt het Clooster van Wilton. Den inhoudt was, dat hy noyt meer vermocht te komen, ja niet so veel, als inde presentie van een Nonne, sonder toelaten van den Oversten van sijn Dioceſe; dat hy soude driemaal gaan, alleen sijn hemt en onderbroek aan hebbende, in Wilton Kerk (doch niet in 't byweſen van Nonnen) en elke reyse met roeden geslagen soude werden; So van gelijken op de Markt van Salisbury, en in Sahftesbury Kerk. *Praterea* (seyt het Vonnis) *insignis militaribus interim sit privatus, non sellam militarem, aut deauratas Phaleras habiturus, nec Vestes coloratas, sed tantummodo in Russeo cum agninis pellibus vel ovinis, nec calceamenta, nisi vaccina, nec utatur camisia postquam predicto modo fuerit fustigatus. Et hec omnia sibi injungimus in virtute prestiti juramenti, ut taliter extra Militiam agat vitam, donec per triennium steterit personaliter & integre in terra sancta, nisi infra triennium Dominus Rex Illustris ipsum revocandum duxerit ex gratia speciali.* De vordere ceremonien en solemniteyten, die gebruykt in 't degraderen in die tyden, namentlijk hoe dat een Ridder geheel gewapent vanden hooſde tot de voeten, so wel offensive als defensive (als of hy ten strijde soude gaan) wiert gebragt op een stellagie, inde Kerke opgeregt, en aldaar by 30. vande Geestelijke alsulke Psalmen gesongen, als men gewoon was te singen over doden, ook ondertusschen allengxkens so weder ontwapent, 't Rappier gebroken, mitsgaders daar naar by den Herault een Silvere Lampe vol warm water den Ridder in 't aansight geworpen, by gestoten vande stellagie, en soo voorts, kan men sien by Messire Willem Segars in sijn Boek genaamt *Honor Militaris and Civil*, in 't twede boek, in 't 4. capittel.

D'Ordre vande BANNERETS.

't Eerste gebruyk vande Ridderen te maken Bannerets, in 't Rijk van Engelant, 't welk altijd geschiede in 't Velt onder 's Koninghs Standaart, wert by hun toegeschreven haren Koningh Eduart de Derde, en gehouden tweederhande. D'eerste die by den Koningh selfs, of in tegenwoordigheid des Koninghs, onder den grooten Standaart, by openbare Oorloge gecreëerd wierden, en de voorrang namen voor jonger Sonen van Burggraven, Baronnen en Ridderen Baronets in dat Rijk. De twede die vanden Generaal van 't Leger, of van yemant anders door last en commissie des Koninghs, dese eere ontfingen, en voor de ordinaris Ridderen, dog beneden de Baronnets, gingen; De Ceremonien in 't creëren van beide, zyn dese: den Ridder die dese eer stond te ontfangen, wierde gebracht voor den Koningh of Generaal, tusschen twe Ridderen, dragende sijn Baniere opgevouwen. Waar na voor alle den Adel en Officieren van 't Leger, den Koningh of Generaal by den Herault wiert aangesproken in deser voegen, Dat sijne Majesteit mits d'Afkomste, Dapperheid, Deugd en Middelen van desen Ridder, om te konnen onderhouden dien staat, soude gelieven de staarten vande Baniere af te snijden, en also den Ridder tot den van Staat Banneret te avanceren; en wierd niemant eertyds met desen tytel van Banneret vereert, die beneden een Ridder was; ook was dese waardigheit erfelijk, en by de Lenen gevoegt, even als die van Hertogen, Markgraven, en andere.

D'Ordre vande BARONNETS.

Gefondeert by den Koning Jacobus in 't negende Jaar sijns Rijx, wanneer hy het Koninghrijk van Yrland door de Wapenen onder sijn Gebied gebracht; en de Rebellen uyt de Provintie van Ulster verdreven hadde; 't voornaamste deser Order is, dat dese eer niet en is perſoneel, als de digniteit van alle andere Ridderlijke Ordres, maar erfelijk op den oudsten Soon, gekomen zijnde tot den ouderderdom van 21. jaren, als wanneer hem 't selve Ridderschap wert gegeven. Haar Blason is 't Wapen van Ulster, zynde een bloedige Handt in een Silver Velt, dat sy en haar descendenten voeren inden eersten hoek van haar Wapenschilt.

D'Ordre vanden BEER.

D'Ordre vanden Beer, geseyt *du Saint Gall*, is geinstitueert by den Keyser Ferdinandus de Twede anno 1213. ter gedachteniſse van *St. Ursus de la Legion de Tebains*, gemartiriseert te Soloturn in Switserlant; hadden voor Collier, Gouden Ketenkens, onder aan hangende enen Beer van Gout, geamaljeert met swart; was langh in swangh by de Switsers, eer dat sy waren ontslagen vande gehoorsaamheyd van 't Huys van Oostenrijk, maar zedert dat sy haar hebben vrymaakt, en de Kastelen en sterkten geraseert, is de memorie daar van t'eenemaal verdwenen.

D'Ordre van't BOURGONDIES CRUYS.

Keyser Carel de Vijfde institueerde d'Order van 't Bourgondies Cruys, op St. Magdalena dag anno 1535. binnen Tunis, als hy sijne Victorieuse

storieuse intrede dede, en Muloasses in het Rijk van Tunis herstelde, 't welk hem den Zee-rover Barbarossa hadde ontnomen, tot vergeldinge van manhaftigheid der gener, die hem dapperlijk geholpen hadden; De Ridders droegen een Mantel, daar op stont een Bourgondies Cruys, gelijk Keiser Karel gewoon was te voeren inden Oorlogh, bestaande in twee knoopagtige stokken over malkanderen leggende, ter gedachteniſſe van St. Andries, Patroon van dat Huys, waar by gevoegt was een Vyer-staal, het welke Vyer sloegh uyt een Keye, met dese Inscriptie *Barbaria.*

D'Ordre vande BREMKAPPER-BLOEM.

DEse Ordre tot een beduydenis van de moedigheid, als by der aarden sig houdende, opgenomen by Koningh Louis voor sijn *Emblema* met dit Devijs, *Exaltat Humiles*, is by hem ingestelt anno 1234. en selfs aldereerst ontfangen door handen van Gautier, Bisschop van Sens, 's avonts voor de Kroninge der Koninginne Margarita van Provence, sijn Gemalinne, gevende elken Ridder enen Collier of bant, gemaakt van sulke soorte van Kapperen (hebbende ten dele de blom noch in de mont) als gemeenlijk groeyen op Brem, en gebruykt werden voor salade, konstelijk geamailleert, en t'samen geketent met Lelien van Goudt, geheeel open naar de buyten zyde, geamailleert met wit, onder aan een Cruys van Gout; En was hunne Kledinge witte Damaste Tabbaars met Violette Hoeden. Willem de Nangis, een vande Monnicken tot St. Denis in Vrankrijk, observeert inde Legende van desen Koningh, dat hy Anno 1238. dese Ordre gaf aan Robbert sijnen Broeder, eerste Grave van Arthois, inde Kerke van St. Corneille te Compiege, 's morgens naar 't voltrekken van't Huwelijk van desen Grave met Machtelt, des Hertoghs van Brabant Dochter, ten overstaan en by wesen van alle den Adel, soo wel Vrouwen als Mans in dat Rijk, en wel twee duysent Ridderen Bannerets met haar gevolgh; Insgelijx Anno 1267. ter Vergaderinge vande Generale Staten sijnes Koningrijx op Pinxterfeest, in de Kerke van Parijs, aan sijnen oudtsten Sone Philips, sijnen Neve Robbert, Soon van Robbert, eerste Grave van Arthois, sijnen Broeder, verslagen te Massourre in Egypten, nevens veel andere Baronnen en Groten van Vrankrijk. De solemniteiten wierden gehouden met grote magnificentie, so dat de Winkels binnen Parijs gesloten waren den tyd van aght dagen, de Straten behangen met Tapisseryen, en Tafels opgerecht voor yeder een, naar ouder gewoonte; alle het welke den voorsz Nangis mede verhaalt in dese woorden: *Anno Domini 1267. in Pentecoste, Prælatis & Baronibus fere totius Regni Franciæ Parisiis congregatis, Ludovicus, Rex Francie, videns Filium suum primogenitum Philippum, Juvenem fortem & probissimum, atque Robertum, Nepotem suum, Filium Roberti Fratris sui, Atrebatensis Comitis, quondam apud Massoriam interfecti, eos cum pluribus aliis, Milites novos Genistella fecit: ubi tanta fuit letitiæ solemnitas, quod populus Civitatis Parisiensis ab omni opere vacans solummodo letitiæ & exultationi intentus per octo dies & amplius, Civitate per totum cortinus Pannorum variis coloris & ornamentis pretiosis mirabiliter palliatis, cibisque publicis solemnitatem protendere.* De forme der Brieven in 't geven deser Order, brengd Favin voor exempel, gesien te hebben de Charter by Carel de Vyfde, gegeven aan Messire Godefroy de Belleville, Edelman van sijn Kamer, waar van den inhoudt vertaalt zynde, dusdanig was.

CArel, by der Gratie Godts, Koning van Vrankrijk &c. alle die dese jegenwoordige sullen sien, Salut. Doen te weten, dat wy mits de goede rapporten aan ons gedaan vande persoon en goede Adelijke afkomste van Godefroy de Belleville, Edelman van onse Kamer, hebben uyt onse speciale gratie en faveur hem gegeven en geconsenteert op alle Festijnen, en solemnele Vergaderingen vryelijk te mogen dragen de Collier vande Bremkapper-Bloem sonder eenige reproche; Gegeven onder onsen Zegel te Tours den 26. dagh Julii 1380. en van ons Rijk het veerthiende.

D'Ordre van CALATRAVA.

VAn de Ordre van Calatrava werd gesegt, dat die soude begonnen zyn Anno 1121. by Alphonsus, bygenaamt de *Heylige*; Sy hebben den naam van Calatrava inde Gewesten van Toledo, uyt oorsaak, dat de Moren, komende voor dese plaatse, en de Ridders van desen Tempel deselve weigerende te beschermen, twee Monnikken van de Ordre van Chisteaux sulx aannamen, door welkers manhaftigheit andere aangemoedigd zynde, deden de Moren te rugh wijken, en wierd alsoo de Plaats behouden. Sy dragen een wit Kleedt, met een groot root Cruys, en zyn bevestight door den Paus Alexander de Derde.

D'Ordre van la CALZA.

TOt navolginge vande Ridders van 't Snoer of *Banda*, stelden de Venetianen d'Ordre van la Calza in; niemant moghte van deselve wesen, ten zy dat hy was van Edelen bloede. Anno 1562. verkregen de Ridders van dese Ordre vele Privilegien; Haar teyken was een Bant van Goud, daar onder aan hong 't Beelt van St. Mark, of een vliegende Leeuw, met dese woorden, *Pax tibi Marce.*

D'Ordre van St. CATHARINE.

NOpende dese Ordre, so is 't dat de Pelgrims van Jerusalem, gaande naar 't Clooster van St. Catharine op den Bergh Sina, alwaar 't Lichchaam van dese H. Maget achter of onder den hogen Autaar rust, naar 't horen vande Misse, en 't ontfangen van 't Sacrament, aldaar Ridder geslagen werden op haar Graf of Sepulture, by den Guardiaan, of de voornaamste vande Monnikken van dat Clooster, gebruykende deselve ceremonien en woorden, als gebruykt worden in het creëren der Ridderen van 't Heilige Graf te Jerusalem; dese Ridderen dragen Mantels, en op de linker zijde benevens 't Cruys van Jerusalem, een Wiel met ses Speken.

D'Or-

D'Ordre der Christelijcke OORLOGE.

ANno 1614. wanneer den Keyser Matthias Ferdinandus, Koning van Bohemen, tot Weenen in Oostenrijk sig onthield; soo hebben aldaar Carolus Gonsaga, Hertog van Meurs, en andere seventhien van de voortreffelijkste Edelen, onder welke waren Hoogduytsche, Fransche, Poolsche, Hongersche en Italiaansche, de Ridderlijke Order der Christelijcke Oorloge ingestelt, onder de schut en bewaarnisse der Maget Maria, des H. Aarts-Engel Michaëlis, en des H. Franciſci, tegens de Turken, en andere Vyanden der Christelijke Religie; haarlieder kenteken was een Cruys in Gout geborduyrt, op de manier van de Maltische Ridders, met die Beelden der Maget Maria, en des Aarts-Engel Michaelis.

D'Ordre van CYPRUS.

DE Ordre van de Ridders van Cyprus is ingestelt by 't huys van Lusignan, dat soo veel Koningen en Princen aan Christenrijk gegeven heeft. Haar blasoen was een Bant van Gout, in forme van een Koorde, gemengt met Letters S. in grote Characteren, met een Swaart onder aanhangende, de Lemmer van Silver, en 't Hecht van Gout, met dit omschrift *Pour loyauté mainteuir*; Om de Riddren aan te moedigen, dat sy geen occasie moesten laten passeren, om haar manhaftigh en courageus te toonen, tot welcken eynde t'rappier gedragen wiert, en sy onder malkanderen schuldig waren eendragt en vrientschap te onderhouden, tot beschermínge des Vaderlands; De Letter S. beteeckende *Silentium*, dat is, stilswygen by d'oude Romeynen. Andre seggen, dat den Bant was een roode Koorde van Witte Zyde 't samengevlochten met minnestricken, tusschen beyde de Letters S. en R. van sijn Goudt, 't swaart onder aanhangende in een Ovael, omvangen met dese woorden, *Securitas Regni*, dat is, de Sekerheyt of veiligheyt van 't Rijk.

D'Ordre van den DISTELBLOEM.

INgestelt by Lodewijk Hertog van Bourbon, na sijn wederkomste uyt Africa, alwaar hy de Heydenen overwonnen hadde; het welk hy niet alleen en dede, ter eeren van sijn eerste Victorie, maar van gelijken, tot verder luyster van sijne macht, dewelke hy employeerde tot assistentie van Carel, Hertog van Orleans, Philips, Grave van Eureux, en Jan, Grave van Augouleſme, tegens den Hertoch van Bourgondien, dewelke Hertoch Lodewijk van Orleans, sijnen Neve hadde doen vermoorden; en was het teyken van dese Ordre een geweven Bant van Gout, doorvlogt met Lelien, en Bladen van Distelbloemen, waar onder aanhong een Cruys, met dit woort, *Esperance*, en waar van de beduydenisse was, sijne stantvastigheyt, tegens, alle rampen, en hoope van een goede fortuyne. Want de Distelblom betekent tegenspoet, en de Lelie de hoope. Andere schryven, dat onder aan hing een ovael, waar in stont op een halve Mane, 't beelt van de Maget Maria, omvangen met stralen van de Son, gekroont met twaalf Sterren, en onder aan 't selve ovael de knop van een Distelblom.

D'Ordre der Duytsche Heeren, of PORTE-CROIX.

AAngaande dese Ordre, en hebben die van de Duytsche Natie, niet minder willen wesen; als de Italianen, Spanjaarden, of Fransche, die hunne Orders hadden: waar onder sijn begin heeft anno 1191. de Order van Duytsche Heeren, Ridders van de Maget Maria, Porte Croix. Aangaande den naam van de Ridders van de Maget Maria, die voeren sy van hunne Kerke en Hospitael, dewelke ter eeren Mariæ gebout waren; worden genaamt Duytsche Heeren, of Ridders, om dat in 't begin een Wet gemaakt is, dat alleen Duytschen in dese Ordre souden aangenomen werden van Edelen geslagte; Sy voegden 't Rosary by haar teyken, 't welk sy rontom haar Kruys droegen, en uyt wierden die reden geheten *Marianes*, of *Porte Croix*; haren oorspronk wert toegeschreven aan sommige Burgers van Bremen en Lubec, ten tijde Henrici de Vijfde, anno 1191. in de Belegeringe Ptolomaidis, of Acconis; andere vroeger anno 1119. korts naar het overgaan van Jerusalem, aan de Christenen, by sekeren Duytz, eu andre van hun Natie, die daar woonden. Welken Duytz, wesende rijk en machtig van middelen, liberaal huys hield, ontfangende als in een Hospital, alle Passagiers en Pelgrims, die naar Jerusalem gingen; soo dat hy ten laatsten daar aan bouwde een schoone Kerke, die hy de Maget Maria toeëigende; en erigeerde dese Ordre, die naderhand bevestigt is, door den Paus Celestin den III. (volgens de brieven de dato anno 1192. 22. February in Romen) en Hendrik de V. Desen Paus heeft aan dese Ordre vergunt te dragen, niet alleen een witten mantel, maar ook een schilt van deselve verwe, met een swart Kruys op beyde Porte Croix; Sy profiteren den regel van St. Augustin. Hun last en ampt was, naar 't exempel van de Tempeliers, te logeeren Pelgrims, en sieken van hunne natie; voor al te vechten voor het Gelove tegens d'ongelovige, gelijk d'Hospitaliers en Tempelheren, moeten dagelijx lesen binnen 24. uyren 200. maal *Pater Noster*, *Ave Maria*, *Credo*; staan onder 't gebiet van een hooft, die sy noemen *Magnum*, of *Summum Magistrum*; den eersten is geweest in 't beleg van Ptolomais, Henricus à Walpot. In 't aannemen wierde aan de Novitien onder anderen dese gelofte gedaan, *Wir tragen euch wasser und broet zue, und desz genuch, dar zu ein geringe kleydung, euwer leben lang, wirt es besser, so habt irs auch; Weitter sind wir euch nicht schuldigh.* Verjaagt sijnde, sijn sy vertrokken naar Ptolomaida, en van daar ook door de Sarazenen verdreven, sijn sy in Duytsland gekomen, en anno 1227. omtrent 't achtste Jaar Frederici de II. (den Paus Gregorius de XI. beneffens den Keyser Frederik sulx consenterende) door Conradus Hertoge van Mausovien in Pruissen geroepen, om 't selve met wapenen aan te tasten; 't welk sy soo manhaftiglijk hebben gedaan, dat sy Pruissen en

Digitized by Google

Livonien overwonnen hebben, en de Ingeſetenen tot het Chriſten Gelove in alle ſtille Zeden gebracht, waarom ſy ook Pruiſſiens worden genoemt; maar om Livonien te conqueſteren, hebben ſy te hulpe gehadt d'Ordre *Militiæ Chriſti*, of *Enſiferorum*.

D'Ordre vanden DRAAK.

SIgiſmundus den Keyſer, vermaart door den Tyver, die hy de Chriſten-Religie toegedragen heeft, en door vele glorieuſe Victorien tegens den Turk, en om dat door ſijn toedoen twe Concilien zyn gehouden, tot Conſtans en tot Baſel, inſtitueerde de Ridderlijke Krijgs-order vanden Draak, gevende haar voor Blaſon een Draak, 't hooft nederwaarts hangende, tot een teyken, dat door ſijn voorſorge alle ſcheuringen en ketteryen overwonnen waren.

D'Ordre vande DUYVE.

D'Ordre vande Duyve, ingeſtelt by Jan, Koningh van Caſtilien anno 1390. om ſijn Hovelingen daar door op te wekken, om yets aan te grijpen, dat hunnen ſtaat waardigh was. Het Blaſon was de figure van een Duyve, met een Collier van Gout, gemengt met Sonne-ſtralen.

D'Order van 't GEKKEN-GESELSCHAP.

HEt Gekken-Geſelſchap, of *Compagnons des Fols*, is eerſt begoſt in 't Jaar 1381. op St. Çuniberti dag, by Adolf, Grave van Cleve, en nog andere vyf-en-dertig Heren. Het Blaſon of *Symbolum* was een Gek, aanhebbende een Kap en Roxken van Root en Silver met gele Bellen, gele Kouſſens, ſwarte Schoenen, en een vergulde Schotel met Fruyt inde handen, die de Broederen moeſten dragen, geſtikt of geborduurt op hun Kleedt. D'oorſaak was de ſonderlinge liefde, die ſy den anderen toedroegen; den dagh hunner by-een-komſte was den eerſten Sondagh naar St. Michiel; de Plaats de Stad Cleve; niemant vermogt ſig te abſenteren van die Vergaderinge, ten ware by ſiekte, of dat hy ſes dag reyſens van ſijn woonplaatſe was, met meer andre pointen, volgens den bezegelden Brief, luydende als volgt.

WY, alle de gene die onſe Zegelen aan deſen Brief gehangen hebben, maiken kondt allen luden, ende bekennen, dat wy met gueden vorgehalden Rade ons ſelfs ende om ſunderlinge gunſt, vrintſchap, die mallich van ons tot den anderen heeft, ende nu vortme die genſlicken hebben, ſal onder ons eyne geſelſchap gemaeken hebben, ende der overkommen zyn, diemen heyten ſal die geſelſchap van den Gecken, in formen end manieren als hier na geſchreven ſteyt; dat is te weten: Dat yder man van onſen Gheſellen dragen ſal eynen Geck van ſilver ghemaeckt, of anrer geſticket op ſijnen kleydet, ſoo wie oer des beſt ghenuget: Ende ſoo wie van ons des Geckes dagelijcx niet droegh, der ſal end mach der anderen van ons Geſellen ſoe ducke als hie dat ſiet, peynden vor drie alde grote Tornoiſe, wilke drie grote Tornoiſe hie dorch Gott arme lueden geven ſal. Ende voert, ſoelen wie Gheſellen allegader jaarlijcx eyne geſelſchap, end eynen Hoff hebben, daer wie alle ſementlijk ſolen komen ende vergaderen, als tot Cleve; ende alle jaer den anderen Sondaghs naer Sente Michiels dage, in der Herbergen ſcheyden noch uter ſtal rijden, ſie en hebben den koſten gegalden, ende wael betaelt ſijn andeel van der teringe, die een gheboert toe ghelden van den Hoeve. Ende niemand van ons en ſal achter blijven, hy en kenne op den voorſz Hof om eingenes dings of ſaecken willen, en beneme een rechte kenlijke lijfs noet, ſonder alleyne die giene, die buten lands weren ſeſe dachvaert van ſijne woninge, daer hy dagelijcx wonachtich were. Ende were oick ſaicke, dat imande van ons Geſellen die ander Geſellen vyand were, die Geſellen van ons aen beden zijden mit allen hoeren hulperen ſoelen ghevredet zijn van den Vriedage voer den Hoeve als die Sonne opgeyt, ende werende t'ſheynt des Vrydags nae den Hove, als die Sonne ondergeyt. Ende voert ſollen wy alle jaer op den voorſz. Hove kieſen onder ons Geſellen eynen Koninck, van onſen gheſelſchap met ſeſe Raetluyden, welcken Koninck mit den Raetluyden haten end ordeniren ſal alle ſaecken van den geſelſchap, ende ſonderlinges den Hof des anderen jaers daer na te verſein, beſtellen, end ſaeten ſal, ende alle ſaken die men tot den Hoeve behoudende is, werven ende begaderen ſal, end beſcheydelicke rekeninge daar af doen ſal; van wilcken koſt des voorſz Hoefs, die Ridder en knechte gelijk golden ſoelen, end die Here een derdendeel meer dan die Ridder en de knechte, end eyn Greve een derdendeel meer dan die Here. Ende des Dinxdages des morgens vroe binnen den Hoeve, ſoelen wy Geſellen onder ons allen toe Cleve in onſer Vrouwen Kercken begaen, om de helbſt te bidden vur alle die ghene, die van onſen Gheſellen geſtorven weren, ond daer ſal mallich van ons ſijn Offer brengen, &c. In orkonde onſer

Zegele

Zegele aan deſen Brief ghehangen. Ghegeven in 't jaer onſes Heren, duſent drie hondert tachtentich, ende eynd op Sente Rumberts dach.

Deſen Brief is gezegelt met 36. zegelen, alle in groenen waſſche, uytgenomen des Graven zegel van Cleve, die is in roden waſſche, en den Grave van Cleve zegelt in 't midden van den Brief, en aan de eerſte handt den Grave van Meurs, aan de linkerhant Diderik van Eyl, en ſo voorts conſequentelijk; en ſijn alle die Wapens ſonder Cimier of Timber in kleyne Schildekens, en wort het Origineel van deſen Brief bewaart inde Archiven vande Graven van Cleve; zynde de namen van die gene, die den ſelven Brief geteykent hebben, de volgende,

Adolf, Greve zu Cleve.
Een Greve van Meurs.
H. Dierck van Eyl.
Die Heere van Megen.
Arent Snoeck.
..... van Bellinchaven.
Willem van Vorſt.
Otto van Hall.
Jan van Bylant.
Reynolt van Reys.
Heer Evert van Ulſt.
Een Greve van Meurs.
Willem van Loel.
Henrich van Oeſte.
H. Rutgert van Dorinck.
..... H. van Ameyde.
..... van Holtmolen.
Jan van Hetterſcheyde.
Willem, Heer van Abcoude.
H. Henrich van Bylant.
..... van Buderik.
Seno van Sculenberg.
Hein van Depenbroeck.
Herbert van Lewen.
Heer Willem van Roede.
Evert van Oeſte.
Gerit van Oſſenbruck.
Jung Bernt van Ingenhave.
Aelff van Wijlaecken.
Erneſt van Stoemey.
H. van Grutterſwijck.
Otto van Bylant.
Jan van Bylant.
Jan van Bronchorſt.
Jan van Keukehem.
Walrave van Benthem.

De reſt en was niet leesbaar.

D'Ordre vande GENNETTE.

DE Order vande *Gennette* is geſondeert geweeſt by den Prince Carel Martel; ſoo ſommige meynen naar den naam van ſijn Gemalinne Johanna, die hy gemeenlijk noemde Jannette. Doch Bellay ſchrijft, dat deſe Ordre was ingeſtelt by deſen Prince in 't Jaar 738. ter oorſake vande Victorie by hem verkregen, tegens de Saracenen, omtrent de Stadt van Tours, om alſoo de gedagtenis vande dapperheid der Franſchen Adel, die hem byſonderlijk hadden geaſſiſteert, te verewigen; en dat hy aan deſe Ordre den naam van Jannette gegeven hadde, overmits ſijne Vyanden, die hy hadde verſlagen, woonagtig waren op een plaats in Spangien, ſo genoemd ten regarde van de menighte van weſels, die daar waren; gelijk dan ook het teken van deſe Ordre een Weſel was, geſneden op hunne Wapenen.

D'Ordre van GENS D'ARMES, *of* MANNEN *van* WAPENEN.

DAar was mede een ander Order, geheten *Gens d'Armes*, geconfirmeert by Paus Innocentius, en gefondeert by St. Dominicus, tot uytroyinge van de Albigoiſen, en bekeringe van die van Toulouſe en Lombardyen van haarder dwalinge. De Ridders waren beyde gehoude en ongehoude Perſonen, en uyt die redenen, onder den anderen genaamt Suſters, en de Ridders, Broeders.

D'Ordre van het GROENE SCHILT *voor de Edele Vrouwen.*

DEſe Ordre was geinſtitueert (ſo als Mauchant ſchrijft in ſijn Hiſtorie van Bouchicauld) ten tyde van Karel de Seſde, by dien vermaarden Krijghsoverſte, Jean de Bouchicauld, Marechal van Vrankrijk, uyt oorſake der menighvuldige klachten van verſcheyde Dames aande Coningh gedaan, over de injurien, die ſy dagelijx moeſten lijden, beyde aan haar eer en goederen van die geene, dewelke ſoo maghtigh waren, dat'er niemant was, die wagen durſde haar reght voor te ſtaan; waar toe deſen Bouchicauld, nogh twaalf andere beneffens hem geperſuadeert hebbende, deſe Ordre oprechte.

D'Ordre van 't GULDEN VLIES.

D'Ordre vande Ridders van den Gulden Vlieſe is ingeſtelt by Hertogh Philips van Bourgondien, toegenaamt de Goede, tot Brugge anno 1429. den 11. Januarii, zynde den dagh van ſijn Huwelijk met Eliſabeth, Dochter des Koninghs van Portugaal. D'oorſaak was de liefde, die hy droegh tot den Edelen Stant en Ordre van de Ridderlijke Waardigheid, om daar door de Religie voort te ſetten, en de ruſt en vrede der Republique te bewaren.

Tot deſe Ordre wierden verkoren 24. Ridders vande treffelijxte ſijner Vaſallen en Onderſaten; de 25ſte. van 't Collegie was den Hertogh ſelve; hy voeghde haar toe vier Officiers, te weten een Cancelier, een Threſaurier, een Herauld, en een Secretaris of Griffier; Hy gaf aan yder Heer van deſe Ordre een gouden Halsbant, gemaakt met des Hertogs teyken, weſende een Vuurſlag,

Digitized by Google

en twee vuurgevende Laurierſtokken, kruysweeghs over een leggende met een Gulden Vlies daar aan hangende; daar-en-boven heeft hy noch gewilt, dat elk Ridder op de dagvaarden en vergaderingen met een wollen purperen Tabbaard ſoude verſchijnen; Deſen lakenen Tabbart heeft ſijn Soon Hertogh Carel de Stoute tot Valencijn naderhant in een fluwelen verandert, anno 1478. In 't eerſte als deſe Ordre ingeſtelt wierde, was het Collegie maar ſterk vyf-en-twintig perſonen; maar by Brieven van 't Jaar 1431. te Rijſſel gegeven, heeft de voornoemde Hertogh gewillekeurd, dat'er 31. Ridders zyn ſouden; Dog naderhand heeft Keiſer Carel de V. anno 1516. het getal vermeerdert tot 51. toe. Geliot ſchrijft, dat deſe Ordre ſoude weſen ingeſteld, ter gedachteniſſe van ſeker ſchone Dame binnen Brugge, die Hertog Philips beminde, dragende een Kleet gevoerd met Schapevellen, op gelijke wijſe als het ſigh toegedragen hadde met de gevallen Kouſſebant vande Gravinne van Salsburry in Engelant. Sommige alluderen op het Vlies Gideons, waar van gemeld werd *Judic. cap.* 9. en meinen dat ſulx beveſtigd werd, door de oude Tapijten, die noch jaarlijx inde Kerk van St. Godela tot Bruſſel werden uytgehangen. Andere daar-en-tegen ſeggen, deſe Ordre by hem te zyn ingeſtelt, met intentie, om te gaan oorlogen tegens de ongelovige in Syrien, en om 't Land van Judea te winnen; waar toe hy grotelijx genegen was, en beneffens vele vande Groten deſer Nederlanden binnen Rijſſel 1453. gelofte gedaan hadde, 't welk hem door den Oorlogh tegens die van Gent, en door andre toevallen belet wierde; De gelofte die hy dede, was deſe:

Je voue tout premierement à Dieu, mon Createur, & a la glorieuſe Vierge Marie, ſa Mere, en apres aux Dames & aux paiſans, que ſi le plaiſir du tres-Chreſtien, & tres victorieux Prince, mon Seigneur le Roy, eſt de prendre croiſſée, & expoſer ſon corps pour la defence de la foy Chreſtienne, & reſiſter à la damnable empriſe du grand Turcq, & des Infidelles, ainſi lors je voue loyale enſeigne de mon Corps, je la ſerviray en ma perſonne & de ma puiſſance, au dit Sainct Voyage, le mieux que Dieu m'en donnera la grace; & ſi les affaires de mon dict Seigneur le Roy eſtoyent tels, qu'il ni peut aller en ſa perſonne, & ſon plaiſir eſt d'y commettre aucun Prince de ſon ſang ou autre Seigneur, Chef de ſon Armée, je a ſon dit commis obeiray & ſerviray au dict Saint Voyage, le mieux que je pourray, & ainſi, que ſi luy meſme en eſtoit en perſonne; & ſi pour les grands affaires il n'eſtoit diſpoſé, d'y aller, ni d'y envoyer, & qu'autres Princes Chreſtiens a puiſſance convenable empreunent le Saint Voyage, je les y accompagneray & m'employeray avecques eux a la deffence de la foy Chreſtienne, le plus avant que je pourray, pour veu que ce ſoit de bon plaiſir & congé de Monſeigneur le Roy, & que les Pais, que Dieu m'a commis a gouverner ſoyent en paix & ſeureté; A quoi je travailleray & me mettray en tel devoir de ma part, que Dieu & le monde connoiſtront, qu'a moy n'aura tenu, ne tiendra; & ſi durant le Sainct Voyage, je puis par quelque voye ou maniere, que ce ſoit ſçavoir ou connoiſtre, que le dict Grand Turq ait volonté d'avoir affaire à moy, corps à corps, je pour la dicte foy Chreſtienne le combattray, al'ayde de Dieu toutpuiſſant, & de la tres douce vierge Mere, leſquels j'appelle touſjours en mon aide. Fait à Liſle le 17. jour de Fevrier, l'an de l'Incarnation de noſtre Seigneur 1453. ſeigné de ma main, Philippe. En ſo vervolgens getekent door alle de andere Edelluyden, die hem beloofden te dienen op haar eygen beurſe.

Sommige aande andere kant meinen, dat de vrugtbaarheid van 't Land, 't welk Hertog Philips beſat, hem 't Gulde Vlies van Jaſon dede nemen, waar van elke letter de eerſte is van een van de vyf Maanden, binnen dewelke de vrugten vergaderd werden, namentlijk,

J ulius.
A uguſtus.
S eptember.
O ctober.
N ovember.

En naar alle waarſchijnlijkheid heeft d'Inſteller het oog op Jaſon gehadt; want daar van werd gewag gemaakt inde Brieven vande opregtinge deſer Ordre, te Rijſſel gegeven in 't Jaar 1431. op den 17. dag van November. Deſgelijx ſchijnt het ſelve voor de waarheid mede te brengen, het geen de Hollandſche Chronijk daar af getuygt *Diviſie 29. cap.* 25. hoe dat in 't Jaar 1455. als den Hertog in 's Gravenhage het Feeſt van 't Gulden Vlies was houdende, dat doen de grote Kerk, daar 't geſchiede, alomme met koſtelijke goude lakenen (geborduerd ende gewrocht met de Hiſtorie van Jaſon, hoe dat hy het Gulden Vlies in 't Eylandt Colchos gewan) behangen was. Op den Gulden Halsbant, alſoo gemaakt als voorſz is, ſtonden deſe woorden, *Pretium non vile laborum*, dat is, *Een goeden loon voor den arbeyd*; te kennen gevende, dat ſulke vereeringe geen geringe beloninge en was voor arbeyd en getrouwe dienſten. De twee vuurgevende Laurierſtokken kruycelings over den anderen, heeft eerſt tot een teyken gevoert Hertog Jan, den Onvertſaagden geſegt, die Vader was van Hertog Philips daar wy af ſpreken, met deſe woorden tot Deviſe, *Flammeſcit uterque*, dat is: *Sy vlammen en geven beyde vyer.* Of, *Flammeſcet uterque*, dat is: *Beyde ſullen ſy brandende worden.* Twee Laurier-booms-ſtokken wel hart tegen malkanderen geſlagen zynde, ontſteken door den ſlag, en geven vlamme, gelijk de ondervindinge getuygt. 't Selve doet ook ander hart houdt, als men in Indien bevint, dat dagelijx geſchied. Van 't vuurgevende houdt ſchrijft aldus *Plinius Natural. Hiſtor. lib.* 16. *cap.* 40. *Calida ſunt & morus, laurus, hedera, ac omnes ex quibus ignaria fiunt. Exploratorum hoc uſus in caſtris paſtorumque recepit, quorum ad excudendum* (alii legunt, *excutiendum*) *ignem non ſemper lapidis occaſio eſt. Teritur ergo lignum ligno, ignemque concipit attritu, excipiente materia aridis fomitis, fungi, vel foliorum facillime concipientium. Sed nihil hedera præſtantius quæ teratur, lauro quæ terat.* Dat is: *De Moerbeſe en Laurier-boomen en Klim, ende alle de andere, daar men vuyrſlagen af maakt, zijn ook heet van naturen. Dat is bekent by de verſpieders in de Legers, ende by de Herders, die juyſt altijd*

geen

Digitized by Google

geen ſtenen by der hand en hebben om vuur te ſlaan. So wrijven ſy dan't een houdt tegen het ander, en krijgen daar vonken uyt, die op enige drooge ſtoffe, werk, of bladeren vallende, ligt ontſteken. Maar niet beter als Klim met Laurier te wrijven. Seneca Natural. lib. 11. cap. 22. beveſtigt't ſelve. Inſgelijx leeſt men, dat hele Boſſchagien door eenen ſterken wint geſlagen zynde, het vuur daar uyt geſprongen is, en in brandt geraakt zyn: *Thucidides lib. 11. Lucretius lib. 1. en lib. 5.* Welken Autheur ook meint, dat de menſchen hier door het vuur eerſt bekent is geworden, en't gebruyk van dien ſo voort opgekomen is. Maar gelijkerwijs twe ſtokken hart tegen malkanderen geſlagen worden, alſo ook, wanneer twee ſterke en geweldige dingen tegen malkanderen komen, dat en kan niet geſchieden, dan met groot perijkel aan beide zyden: Men ſeid gemeenlijk, Sterk tegen ſterk en kan geen goet voer-laken weſen. Als twee magtige Princen tegen malkanderen krijgh voeren, dat geſchiet gemeenlijk met groote ſchade aan beide zijden: en daar men kerft, daar vallen ſpaanderen. Van ſulke meininge ſchijnt Hertog Jan den Onvertſaagden geweeſt te zyn. En van die tydt af heeft het Huys van Burgondien dit teiken in haar Vaandelen en Banieren gevoert: En deſe twe houten gelijk een St. Andries Kruyce ſo dwers over den anderen geleyt en t'ſamen gevoegt ſijnde, worden nu genoemt een Burgons Kruyce. Hertog Philips des voornoemden Jans Soon hadde beneffens dit teyken ook ſijn eigen, te weten het ſtale Vuurſlag, ſlaande't vyer uyt een Key, met deſe woorden, *Ante fert quam flamma miſcet*, dat is: *'t Slaat eerſt, daar na vlamt't*: willende, ſo het ſchijnt, te kennen geven, dat men de vruchten des welſtants, die na den Oorlogh volgen, niet verkrijgen nochte genieten en kan, ſonder eerſt gevoelt te hebben de ſchade en ongemak, welk d'oorloge mede brengt. Al-hoe-wel't ook anderſints kan geduyd worden: gelijk mede het Burgoenſch Kruyce andere uytlegginge ook toeſtaat: want ſommige ſchrijven daar by, *Vim ex vi*, dat is: *Kracht uyt kracht*; andere *Flamma eſt recluſa terendo*, dat is: *Met wrijven is de vlamme uytgekomen*: dan hier af genoegh. Laat ons noch een woort drie of vier van des Gulden Vlies Orden ſeggen, en daar mede ophouden. De Inſtellinge deſer word tot lof en prijs van Hertog Philips geſtelt in ſijn Graf-ſchrift, met deſe woorden:

Pour maintenir l'Egliſe, qui eſt de Dieu maiſon,
J'ay mis ſur la noble Ordre, qu'on nomme la Toiſon.

Seggende, dat tot bevorderinge en voorſtand van Godts Huys de Kerke, de Edele Ordre van het Gulden Vlies by hem eerſt opgerecht is. Refert idem Miræus, ſcilicet *tuendæ majorum Religioni, & augendo ſtabiliendoque Imperio, Sodalitium illud longè auguſtiſſimum inſtitutum.* Vide ejus Origines Equeſtrium Ordinum lib. 11. cap. 1. & præter alios Meyerum in Annalibus Flandriæ ad Annum 1429. Et Heuterum adhibe, rerum Burgundicarum lib. 4. ad Annum 1430. Item Marchantium Flandriæ lib. 3. in Philippo Bono. Vir nobilis Alvarus Gomezius de Aureo Vellere ſcripſit elegans Poëmatium, & in illud Scholia Alexius Vanegas, ambo Hiſpani, patriâ Toletani. Quin imò ipſe Dux Philippus in Diplomate ſuo anni 1431. ait ſe ordinaſſe hunc Ordinem, *ad exaltationem fidei, & S. Eccleſiæ, & excitationem virtutum & bonorum morum.* Dat is: *Miræus verhaalt het ſelfde, te weten, dat deſe uytnemende heerlijke Orden ingeſtelt is, ons de Oude Religie te beſchermen, en den Staat van het Landt te vermeerderen en te beveſtigen.* Siet na ſijne opkomſten der Ridderlijke Orders op't 2. boek cap. 1. en benevens anderen ook Meyerus inde Vlaamſche Chronijken op't jaar 1429. daar by doende Heuterus in't 4. boek van de Burgondiſche Saken op't jaar 1430. Item Marchant in ſijn derde boek van Vlaanderen in Philips de Goede. Ook heeft de Edele Alvarus Gomez gemaakt een aardigh Poëts-Gedicht van't Gulden Vlies, en Alexius Vanegas, mede een Spanjaart en van Toledo een Uytleg op't ſelfde. Ja den Hertog Philips ſeyt ſelf in ſijn Brief van't Jaar 1431. dat hy deſe Ordre ingeſtelt heeft, *tot vordering van't Geloof, en vande H. Kerke, en oeffeninge der deugden en goede manieren.* De Rouk ſchrijft, dat den dag van St. Andries de Feeſt-dag is van hunne ſolemniteit, durende drie dagen lang, en dat op den eerſten dag hunne habiten root ſcharlaken Tabbarts zyn, met Mantels en Rol-caproenen van't ſelve, tot teken dat de Saligheid bekomen is door bloetvergieten; de twede ſwart over d'afgeſtorven Ridders van die Ordre, en de derde wit ter eeren vande Maagt Maria.

Guicciardijn heeft in ſijn Beſchrijvinge vande Nederlanden ſeer curieus en vlijtig aangetekent, wie de eerſte Heren vanden Gulden Vlieſe waren, en wie ook vervolgens daar na geweeſt zyn, van den beginne af tot de tijden van Coning Philips de twede toe.

D'Ordre vanden HAAN.

D'Ordre van den Haan was gefondeert by het Huys van Montmorency. Het Blaſoen van deſelve was de figure van een Haan, de vailliantſte aller Vogelen; genomen voor wakkerheid en overwinninge, willende daar mede te kennen geven, dat ſy dappere Oorlogs-lieden, vigilant en victorieus waren; doch van deſe Order is weynig ſekerheids, en de tyd, wanneer deſelve ingeſtelt is, niet wel te vinden.

D'Ordre van de HALVE MAAN *of* CROISSANT.

RENÉ, Hertog van Anjou, en Koning van Sicilien, Arragon, en Jeruſalem, inſtitueerde de Ridderlijke Order van de halve of Waſſende Mane, in de Cathedrale Kerke van St. Maurice te Angiers. De Ridderen hadden een Collier van Gout, waar aan hing een halve Mane of *Croiſſant*, met dit woort *Loz en Croiſſant*. Niemant konde tot deſe Order geadmitteert werden, dan die goede getuygeniſſe ſijner dapperheyt gegeven hadde; alle hare exploiten wierden gekent by ſekere kleyne ſtoxkens, t'ſamengebonden met eenen ring, hangende om haren hals, aan een ſchoon lint of

Digitized by Google

hantſnoer; den eerſten die deſe Ordre ontfing, was Jan, Broeder van René, Hertog van Calabre, en Lorainen, beneffens vele andre groote perſonagien, welkers namen ſijn geregiſtreert in de Kerke van Angiers. Sy waren verobligeert met den anderen alle goede of quade fortuyne deelachtig te weſen, hoe groot of ſwaar die ook ſouden mogen ſijn, malkanderen in noot in alles te aſſiſteren, en boven al, aangaande de wapenen of Ridderſchap, d'een den anderen niet te injurieren; dog is deſe Ordre met den uytgang van dit huys verdweenen.

D'Ordre van't HEYLIGE BLOEDT.

D'Ordre van 't Heylige Bloet binnen Mantua is ingeſtelt by Vincent de Gonzago, de vierde Hertogh van Mantua, en tweede van Montferat, anno 1608, ten tyde als ſijn Soon François't Huwelijk met Margareta van Savoyen celebreerde, tot defenſie van 't Chriſten-Geloof, en om dat die vande Cathedrale Kerke van St. Andries binnen Mantua, ſuſtineren te hebben een ſtuk vande Spongie, en drie droppelen Bloets van de Here Chriſtus; Haren Collier was een bant van goude ovalen, t'ſamen verknocht met kleyne goude Ringen, d'een inhebbende kleyne goude Roeden, t'ſamen-gebonden in een Goutsſmits Smeltkroesken, ſtaande op vlammen van vier, d'ander deſe woorden, *Domine probaſti me*: De ſymbole of beduydeniſſe was, dat ſy in tegenſpoet moeſten ſtantvaſtig blijven, en met den anderen in vriendſchap en enigheid leven. Onder aan hingen twee Engelen in een ovaal, vaſt houdende een Relique van Gout en Criſtal, daar in ſigh drie droppelen Bloets vertoonden, omvangen met deſe woorden, *Nihil hoc triſte recepto*. D'Order was geconfirmeert by Paulus de Vyfde; De Ridders waren twintig in getale.

D'Ordre vanden HEILIGEN GEEST.

DEſe Ordre, welke alſnoch de Hoofdordre der Franſche Koningen is, wierd ingeſteld door Hendrik de Derde Koning van Vrankrijk en Polen, in't Jaar 1579. op den eerſten Januarii binnen Parijs, ter oorſake vande weldaden, die hy van Godt ontfangen hadde, als zijnde beide op dien dagh geworden Koningh van Polen, van Vrankrijk, en ook geboren. Aan de Ridders wierd gegeven een ſwarten fluwelen Mantel, overſayt met Lelien, en Vlammen, geborduert van Gout en Silver; inſgelijx enen Bandt van Goudt, doorwrocht met gelijke Lelien en Vlammen. Den Koning is daar van Oppermeeſter, dewelke eedt doet, 't Rijk en ſijn leven te wagen voor't Catholijke Geloof, gelijk mede de Ridderen geſtaafden eedt doen van 't Roomſche Geloof voor te ſullen ſtaan, en noyt tegens den Koning de Wapenen aan te ſullen nemen.

D'Ordre van't H. GRAFT.

D'Eerſte Ordre van 't H. Graf, is gefondeert ten tyde van Conſtantijn de Groote; want ſijn Moeder Helena, gegaan zynde naar Jeruſalem, om 't Heilig Kruys en Graf te ſoecken, en't ſelve gevonden hebbende, door een Goddelijke Inſpiratie, dede aldaar bouwen eenen Tempel, ter eren vande heerlijke Opſtandinge onſes Heeren, en beval de bewaringe van 't Heilig graf aan enige notable Edelluyden van haar Suite, die gehouden waren te oorlogen tegens de ongelovige, de gevangene te verloſſen, dienſt te horen, de getijden van't Heilige Kruys te leſen; en vyf roode Kruyſſen, ter gedachtenis vande vyf Wonden onſes Heren te dragen. Candenus verhaalt in ſijn Brittannia, dat de Stadt Colceſter, alwaar deſe Helena was geboren en omgebragt, als weſende de Dochter van haren Koning Cooel, ter gedachteniſſe van haar en 't ſelve Kruys, tot een Wapen heeft een Kruys tuſſen vier Cronen. Monſtrelet dat Meſſire Hector de Flavii in Henegouwen, een van deſe Ridders, in ſijn combat van Duel tegens Mollotim de Bours, anno 1431. den 20. Junii tot Atrecht, hadde in ſijn Wapen de Figure van een Graf, uyt reden, dat hy Ridder van 't Heilige Graf geſlagen was; ſyn woorden zyn deſe: *Lequel pavillon du deſſus dict Meſſire Hector eſtoit armoyé moult richement, de ſeiſe manieres de blaſon, c'eſt aſſavoir des coſté dont luy & ſes anceſtres eſtoyent iſſus, & dedans icelny eſtoit figuré un ſepulchre, pource que icelny Meſſire Hector avoit eſté fait Chevallier du Saint Sepulchre de Jeruſalem.* Andere zijn van gevoelen, dat den oorſpronk deſer Ordre ſoude komen van den H. Apoſtel Jacobus, die om 't Geloof gedoodt is, anno 63. en dat uyt die conſideratie deſe Ridders den Patriarch van Jeruſalem mede onderworpen zyn.

D'Ordre van HONGARYEN.

DE Hiſtorie van Hongarijen maakt mentie van een Ridderlijke Ordre, wiens Blaſon was een groen Kruys op een Scharlaken Mantel, en gefondeert tot wederſtand van den Turk, meinende in Hongarijen in te vallen.

D'Ordre vanden HONDT.

D'Alderoutſte Ordre vande Ridderſchap in Vrankrijk (als ſommige meinen) was d'Ordre van den Hont, ingeſtelt by 't Huys van Montmorency, hebbende tot een teyken een Bant of Collier, vol van Hartshoornen, waar onder aan hong het beelt van eenen Hondt, om de getrouwe en opregte affectie, die ſy tot de Chriſtelijke Religie wilden dragen, daar mede uyt te drukken.

D'Ordre vanden HOORN, *of des* H. HUBERTI.

DEſe Order is ingeſtelt van Gerard, Hertogh van Gulik, Burggrave van Ravensbergh in 't Jaar 1444. op St. Huberti dag; d'oorſaak was de Victorie, die hy in 't ſelve jaar op den ſelven dag verkreeg, tegens Aarnout Hertog van Gelre, Broeder vanden Heere van Egmont, die met 2200. Paarden in Gulikker-landt getogen waren, om dat te verwoeſten. Dit Broederſchap wierde genoemt, het Broederſchap van den Hoorn, tot

Digitized by Google

tot het welk gene, dan Edelen ontfangen wierden, en onder dese waren die van Nassouw, Merode, Pallant, Teklenburgh, Plettenburg, Lombref, Birgel, Vlatten, Hungaart, en diergelijke. Dese Ridders droegen een Halsbant van Jagthoorns gemaakt, met dewelke sy hun wapenden, op de wijse van het Gulden Vlies, in de ronte verciert; en beneden daar aan hing het beeld van den H. Hubertus, knielende voor den gekruysten Christum, tusschen de Hoornen van een Hart.

D'Ordre van St. JACOB *in Hollandt.*

IN't Jaar ons Heeren (so luyt het Register) als men schreef 1290. so heeft mijn hoge Heere, Heer Floris Grave van Hollandt, Zeelandt en Vriesland open Hof gehouden inden Hage, en in vollen Zale gegeven sijn, Ordre en Ridderschap van St. Jacobs Broederschap aan twaalf de voornaamste Heeren en Ridderen vande Hofgenoten, die hiernaar beschreven staan: Diderik, Grave van Cleve; Lancelot, Heere van Hamilton, Ambassadeur vanden Koningh van Schotland; Godevaart, Heere van Boicholt, Ambassadeur van Westphalen; Heer Hendrik Grave van Hennenbergh, Ambassadeur van Ceulen; Dirk, Heer van Brederode; Jan, Heer van Heusden; Jan, Heer van Arkel; Dirk Heer van Linden; Otto Heer van Asperen; Jacques Heer van Wassenaar; Gijsbert Heer van Amstel; Hugo, Heer van Vyanen, Ridderen; dewelke hebben den vollen eedt gedaan by het Heilig Evangelie, in handen vanden Heere Johan, Bisschop van Utreght, en voor onderpant gelaten hunne gemene Schilt en Wapen, en hebben ontfangen elk een vergulden Halsbandt met vyf Schelpen, en het Beeldt van St. Jacob daar aan, wegende anderhalf Mark Silvers; en hunne Wapens sijn ontfangen door Jan Paypaart, Knape, en Herault van Hollandt, en gehangen inde grote Pleghzale in 's Gravenhage, tot getuygenisse desselfs.

En daar naar in 't selve Jaar heeft Graaf Floris sijn Broederschap een Tournoy aangerecht, alwaar beroepen waren de voornaamste Ridderen van die tijd.

De Campioenen waren

Dirk, Heer tot Brederode, welke riep, *Hollant.*
Johan, Heer tot Heusden, welke riep, *Cleve.*
Dirk, Heer van Linden en ter Lee, welke riep, *Asperemont.*
Arent, Heer tot Yselsteyn, welke riep, *Amstel.*

Reigersberg in sijn Chronijk van Zeelant, vermeerdert door Boxhorn, schrijft mede van dese Ordre in sijn twede Deel, het 16. Cap. fol. 89. aldus: Op desen tyd regneerden en waren in fleure die Heren van Borsselen metter Zuylen, Heeren van St. Martensdijk, en van sommige Polders en Heerlijkheden in 't lant van Voorne; Heer Frank van Borsselen, die vanden oudsten Heeren van Borsselen gekomen was, Heere van Monstere, Heere Paulus van Borsselen, Heere van Brigdamme, en van Soutelande, Wolffaart van Borsselen, Heere van die Polders van Noordwalcheren, Santdijk, en van 't Dorpken vander Veere (heeft altijd die Edelste van Wapenen in Zeeland geweest, maar noyt Heere van Borsselen, by Zuydbeveland) Heer Jan van Renesse, Heere van Moermoendt in Schouwen, Heere Dadijn van Cruyningen in Zuydbeveland. Dese voorgenoemde waren die principaalste Heren op die tijd in Zeelandt, die de oorden des Graven droegen, 't welke doen ter tijdt was eenen gulden Halsbant, met St. Jacobs schelpen, daar onder Sint Jacob aanhangende.

D'Ordre van St. JACOB *in Spangien.*

DEse Ordre is begonnen anno 1170. en worden die Ridders genoemt St. Jacobs Heeren, en bygenaamt de Spatha in Spangien. Hun eerste Hoofd is geweest Petrus Ferdinandus; Sy wordt ook genoemt *d'Ordre van Compostella*, en is bevestigd van den Paus Alexander de Derde. Den oorspronk wert by enige toegeschreven aande Canoniken van St. Elou, welkers Clooster by Compostella lagh, en die siende 't Volk met grote menighte uyt Godvrugtigheid van alle Landen in Christenrijk aldaar komen, mits de Miraculen die aldaar gebeurden, en dat de wegen swaar en moeyelijk waren door menigvuldige Rotsen, en onveylig vande Moren, een sekere Plaatse bouden, om de Pelgrims te ontfangen, inde Voorstadt van Leon; door welk voorbeeld andere met yver ontsteken, haar by dese Canonikken voeghden, so dat sy ten laatsten door de mildheid der Koningen en Aflaten der Pausen sodanig in goederen en getal van personen toenamen, dat sy machtig waren in beyde de Conventen van Ucles en van St. Mark, duysent complete Lancien te wapenen; Ja noch hedensdaaghs heeft dese Ordre ses hondert Ridders, dragende soo wel in tyde van Vrede als Oorloge, op de Borst een purper Cruys, op de wijse van een gevest; doch al is het lake (seyt de Historie) dat dese Ordre is ingestelt om t'oorlogen tegens d'ongelovige, soo zijn'er nochtans weynige, die de *Commanderyen* en die *Habijten* tot dien eynde aanleggen en gebruyken, maar om middelen en aansien onder 't Krijgsvolk te bekomen; Voor d'ordinarische Residentie van dese Ridderen is gegeven 't Huys van St. Mark tot Leon. De Meester van deselve is door geheel Spangien in groten aansien, van grote magt, hebbende een jaarlijx inkomen van over de 150000. Pistoletten.

D'Ordre van St JAN d'ACCON. St. THOMAS. St. BLAISE. St. MARIA en REPENTANCE.

EErtijds waren die vande Order van St. Jan d'Accon, en van St. Thomas in Palestinen, welkers institutie onseker is; als mede d'Order van St. Blaise, St. Maria, en vande Penitentie der Martelaren, die droegen een root Cruys, en hielden d'Order vande Augustijnen.

D'Ordre vande Heeren van St. JAN BAPTIST *van Ierusalem, geheten* HOSPITALIERS, *ook* JOANNITEN.

ONder alle de voorgaande Ridderlijke Ordres is gene vande minste, d'Ordre van St. Jan van

Digitized by Google

van Jerusalem, is begost anno 1104. D'oorsaak was eenen Gerardus, of de Malphitaansche Kooplieden, die door 't veroveren van Jerusalem van den Koning van dat Landt verlof gekregen hebben, om volgens hun devotie en yver omtrent het H. Graf, Hospitalen te mogen maken, om de arme Sieken en Pelgrims te ontfangen; 't welk hun vergunt zijnde, hebben sy hun geheel Gebouw en Familie opgedragen aan den H. Jan Baptist. Waren verobligeert uyt liefde te ontfangen alle die quamen om 't Heilige Lant te besoeken, haar te convoyeren, en beschermen tegens d'Arabiers en ongelovige; Sy droegen eenen Mantel met een wit Cruys, achtkantig, tot teken haarder Suyverheid, en de agt Godsaligheden, waar naar sy tragten moesten. Noemden hunne Oversten *Magistros Militiæ*, dat is een groot Meester van Krijgshandel, van welke den eersten (also Gerardus, die voor 't innemen der Stadt Jerusalem desen tytel niet gevoert en heeft) gehouden wert Raimundus de Podio een Florentiner. Voldeden hun getyden met *Pater noster* ettelijke reysen te lesen; zynde van d'Ordre van St. Augustijn: en gelovende getrouwigheid, onderdanigheid en suyverheid; sy waren gehouden selfs te strijden tegens d'Ongelovige; Hunne oude Krijgs-luyden door ouderdom onbequaam, wierden in verscheide Landschappen gesonden, met bevel om hunne Landen en Huysen te regeren, *Commendatores* genaamt. Palestina verloren zynde, zyn sy in Europa gekomen, hebben met gewelt gewonnen Rhodos, 't welk sy behouden hebben 214. jaren. Van daar verplaatst naar Malta, 't welk sy sedert altyd dapperlijk hebben gedefendeert. Tot dese Ordre mogten geen onedele Personen genomen worden, noch die daar zyn van Mahomet, Moren, of Joden afkomste; insgelijx geen onechte, of Personen beneden hun achtien Jaren, uytgenomen ses, 't welk is 't Privilegie der Groot-meesters.

D'Ordre van JESUS CHRISTUS.

INgestelt door Dionisius, Koning van Portugal, omtrent den Jare 1318. tegens de Zaracenen en Ongelovige, en bevestigt door den Paus Johannes de 22. De Broeders der selver Ordre gebruyken een swart Kleedt, en op 't selve een Kruys half wit, half root, of een root Kruys met een witte linie doortrokken; deden drie geloften, als de Hospitaliers, Tempeliers en de Duytsche Heren. De Hoofst-plaatse vande Order was in 't eerste *Marino*, daar naar *Tomarium*; Alle de Steden, Hoven, en Huysen der Tempelieren, zyn van Koningh Dionisius hun tot onderhoudt toegeeygent; Den Oversten vande Order is den Abt van Alcohasien, des Bisdoms van Lisbona, die bevel heeft dese Ridders te beschrijven, te ontfangen, en af te setten; hun beroep was, te oorlogen tegens de Moren, die daar woonden in Betica; bragten grote eer aan hun Vaderland; want door hun dapperheid heeft het selve Koningrijk sig wijd en zyd uytgebreidt, tot in 't Oosten, Africa, Brasil, en andere Plaatsen, met verbreydinge des Geloofs Christi, en heeft hun Alexander de Sesde toegelaten te mogen trouwen.

D'Ordre van St. JORIS.

VAn geen kleyne waardigheid is geweest d'Ordre van Sint Joris van Carinthia, geinstitueert, (als sommige seggen) by Rodolphus van Habsburgh, den eersten Keiser van 't Huys van Oostenrijk, tot resistentie, en tegens d'invasie der Turken; welke hun een welgelegen Stadt van Carinthia voor een Woonplaatse, en haren Grootmeester den tytel van Prince gaf; haar Blason was 't root Kruys van St. Joris, 't welk sy voerden in haar eygen Wapenen. Andere seggen, dat dese Ordre was gefondeert by den Paus Alexander de Sesde, en den Keiser Maximiliaan, en dat haar teyken was een gout Kruys, met een Kroon in een Ringh van Goudt.

D'Ordre vande KOREN-AAR.

INgestelt van François de eerste van dien Naam, Hertog van Brittannien in Vrankrijk, so wel tot eeren van sijn Grootvader Johan de Vierde, bygenaamt den Overwinnaar, die aldereerst dit Hertogdom overbragt aan het geslagt van Montfoort, gesproten vanden groten Eduward van Montmorency, als tot verder verheffinge van sijn Adel. Het teyken, 't welk dese Ridders ontfingen, was een bant van Gout, gemaakt als Koren-aren, t'samen-gevloghten met Minnestrikken, in het fatsoen van een Ceres-kroon, waar aan hing met twee kleyne Ketenkens een Ermine op enen groenen Berg, met dese woorden *Ama Vie*; 't welk 't woort was van den voornoemden Johan, willende daar mede te kennen geven, zyn suyver en genereux gemoet; Want dit Dier naar 't seggen van Plinius en andere, heeft sulk een vermaak in suyverheid, dat al is 't sake, dat het vervolgt wert van de Jagers, en vint het gat van haar hol vuyl en slijkerig, sig liever laat vangen als door de vuyligheid heen te lopen; doch dese Order quam te cesseren, wanneer 't Hertogdom van Brittannien wierde gehegt aan de Kroon van Vrankrijk, door het Huwelijk van Anna, Dochter van François, Hertog van Brittannien, en Karel de Aghtste, en naar hem aan Louis de Twaalfde, beyde Koningen van Vrankrijk.

D'Ordre vande KOUSSEBANT.

DE Insteller van dese vermaarde Ordre vande Koussebandt is geweest Koning Eduard de III. in 't Jaar 1350. en so sommige willen 1344. Den Patroon vande selve was St. Joris, dewelke die Koning in 't gevaar van een twijffelagtige strijt gelukkelijk hadde aangeroepen, so als Walsingam daar van schrijft; De oorsaak was, na het gevoelen van sommige, om de gedagtenis te vieren van sijn grote conquesten, by hem verkregen tegens Johan, Koning van Vrankrijk, en Jacobus, Koning van Schotland, die hy beyde gevangen hadde op enen tyd, gelijk hy mede Koningh Henrik van Castilien den Bastard hadde verjaagt, en Don Pedro in sijn Rijk herstelt. Andere, om te verdedigen de eere van de Gravinne van Salisbury, een seer schoone Dame, die de Koning beminde, en op-

opgenomen hadde haren blauwen Couſſebant; haar in 't danſſen ontvallen, die hy daer naer droeg aen ſijn lincker been tot een faveur. De Koninginne daar over geſtoord ſijnde, wiert de Koningh ſulks aengedient, van eenige ſyner groote; tot dewelcke de Kooning al lachende ſeyde *Hony ſoit qui maly penſe*, daer by voegende dat hy ſoude maecken die Kouſſabant tot een eere voor alle die hem ſoude dragen, en inſtitueerde uyt die redenen niet lange daar naer deſe Ridderlijke Ordre, gevende aan elcke Ridder een Kouſſebant, rijckelijck geborduyrt met gout en koſtelijcke geſteenten, met het ſelve advijs daar op, die deſe Ridders altijt dragen, onder de knie van haar ſlincker beend, vaſtgemaackt met een goude geſpe, betekenende Liefde en Eendraght deſer Ordre; haar habijt is carmoſijn Fluweel, en eene Purpere mantel met wit gevoert, en het root Kruys van St. Joris daar op, in een ſchilt; omvangen met de Couſſebant; ſwarte Fluweele bonnette, met witte pluymen op haar hoofd, om haren hals een Collier van Gout, ſijnde een Kouſſebant dikwils gevouwen; haar Feeſt werd jaarlijx gehouden op St. Joris dagh, als wanner de Ridderen, die dan tegenwoordigh ſijn, by conſent en confirmatie van den Koning, niewe in plaats van de afgeſtorvene verkieſen, die naderhand met grote magnificentie op't Kaſteel tot Windſor werden ingehuldigd; en heeft deſe Order haar Prelaat, Cancelier, Griffier, Hofmeeſter, en Herault, welke genaamt werd Garter.

De reden waarom de Engelſe eigentlijk St. Joris hebben aangenomen, ſchrijft Seldenus behalven de vorige deſe te ſijn. 't En is niet vremt, ſegt hy, dat een ſoo dappere natie (menende daar mede de Engelſe) ſoo een heilig Soldaat tot haar Patroon heeft aangenomen, die ſo byſonder bekent was, by de naam van *Tropheophorus*, dat is, Overwinnaar; ſijnde van vry meerder luyſter in beyde de Kerken van 't Ooſterſe en Weſterſe Keiſerrijk, als St. Sabas, St. Sebaſtiaan, St. Maurits, en alle andere, die mede Krygs-luyden ſijn geweeſt, en dat, door de kenniſſe (na ſijn ſeggen) die de Engelſche van hem aller eerſt verkregen hadden, wanneerſe oorlogden in 't Heilige Lant; Als ſijnde deſen St Joris (ſoo vermeynt wort) gebooren in Cappadocia, van een eerlijk geſlagte, en geweeſt een vermaarden Kryghs-Overſten in den Oorlogh onder Diocletianus, doch verheven tot de Graeflijke waardigheid, wanneer hy onthooft wierde, gelijk die gene getuygen die ſijn Legende hebben beſchreven; ſijnde verſcheyden Kerken en Autharen geſtight, en gewijt in ſijnen naam, ſpecialijck tot Dioſpolis of Lijdda, daar hy geleden heeft, alwaar omtrent 500. jaren geleden een Biſdom wierd geſtight, en ingewijt t'ſijnder eeren, en den dagh van ſijn overlijden in alle Kerken Jaarlijx geviert werd den 23. April, ja niet alleen op ſijnen dagh, maar inſgelijx op andre Heylige dagen. Soo bouwde den Keyſer Juſtinianus hem, ontrent 240. jaren naar ſijn lijden, eenen Tempel in de Woeſtyne der Jordane, ongetwijffelt uyt redenen, dat hy ſoo veel hoorde van hem gewagen; van gelijken hebben hem de Mahumetiſten aangenomen tot een Protecteur en Beſchermer van hunne ſecte, ſo dat ſy alle Beelden der Heyligen by de Chriſtenen in eenige plaatſen verdeſtruerende, haar onthouden van dat van St. Joris; een exempel hier van verhaalt Cotovicus, geſien te hebben in 't Clooſter van Arnica, een Stad in Cyprus, alwaar de Turken alle de Beelden vernielden, uytgenomen dat van St. Joris, ſittende te paart met eenen Tulipant om t'hooft. Busbequius ſchrijft, dat de Turken meynen, dat het Beelt van St. Georgius vertoont hunnen Chederlem, een man geweeſt ſterck van lichaam en gemoet, dewelke een maagt tegens eenen grooten Draack ſoude beſchermt hebben; en daarom verſieren ſy dat St. Georgius en Chedèrlem een en deſelve geweeſt is, als dewelcke genuchte neemt in Oorloge en de ſterkſte te hulpe komt, of de ſodanige die hem aanroepen. Soo is niet te verwonderen, dat het Beelt van St. Joris in de Kerken onder 't gebiet der Turken wort getolereert. Deſen H. Georgium placht men aen te roepen, tot hulp tegens alle Vyanden des geloofs; Nicephorus den Keyſer heeft hem aengeroepen, ende de overwinninge verkregen; Chunibertus Koningh van Vranckryck heeft van gelycken een heerlijcke Victorie, tegens ſijne Vyanden, door de hulpe van deſen Heylig gehat. Theodorus Sicerta heeft aan Mauritio t'Keyſerdom voorſeyt, by aldien hy des Heyligen Georgy gedagte; In de Engelſche Kerke tot Romen ſtaat deſen Heyligh uytgebeelt met deſe woorden:

Georgium Cappadocem Anglia ſibi protectorem elegit, & maximis Beneficiis, tum Pace tum Bello receptis, ſemper religioſiſſime coluit.

Soo dat niet vreemt en is, dat deſen H. Georgius opgenomen is tot Patroon van deſe Ridderlijcke Ordre in dat Ryck, als St. Andries in Schotlant, St. Jacob in Spagnien, en St. Denys in Vranckryck, gelijck eertyts de Griecken, Troyanen, en andre Apollo, Pallas &c. volgens deſe veerſen van Ovidius.

Mulciber in Troyam, pro Troja ſtabat Apollo,
Æqua Venus Teucris, Pallas iniqua fuit.
Oderat Æneam proprior Saturnia Turno,
Ille tamen Veneris numine tutus erat.

't Welk aldus van onſe Koningrijken ſoude konnen nagebootſt werden.

St. Joris is altoos voor Eng'lant in het ſtryden,
Vrankrijk roept St. Denijs haar Heilig'aan in 't lijden.
Het Kruys en St. Andries helpt Schotlandt in den noot,
En Spagnien werpt ſig ſelfs weer in St. Jacobs ſchoot.

Nopende de Figure van deſen St. Joris, ſittende te Paarde gewapent, met den Draak onder hem, en daar beneffens een Maagt knielende voor hem neder, ſijn vele van opinie, dat ſulx meer figuurlijker wijſe is geſtelt, dan gegront op eenige Hiſtorien, aangeſien geen bequamer figure, nopende 't ſitten te paarde, en gewapent, konde bedacht werden, om af te beelden een Krygs-Overſte, dan by ſulken vertooninge, en de overhant tegens den Duyvel, dan met het

doorsteken van den Draak; overmits in d'oude tyden de maniere was, den Duyvel en Kettrye door die gedaante uyttedrukken, so als wy sien in de Heylige Schrifture, in de Ridderlijke Ordre van den Draack by Sigismundus, en 't Beelt of *Statua* van Constantinus Magnus, hebbende een kruys boven op, en daar beneffens (als getriumpheert hebbende over den Duyvel) een Draack doorsteken midden door den Buyck, en geworpen in de Zee, 't welk (seyt Eusebius) een Figure was van 't geene de Propheet Esaia seyt: Te dier tyt sal de Heere te huys besoecken, met sijn groot sterk Swaart den Draack of Leviathan, en sal den Draack in de Zee verwerpen. Soo dat St. Joris volhardende in Christum te geloven, niet tegenstaande alle tormenten en doot hem aangedaan, den Draack, dat is sijne geestelijcke Vyanden, heeft overwonnen. Andre meynen, dat het is, om alle gorischer wyse uyt te beelden, de heerlijke opstandinge onses Heeren, liever dan aan te nemen dien Georgium, Bisschop van Arrian, van wien Ammianus Marcellinus spreekt, en menen, dat de figure der Maget eenig Lant betekent, dat sijn hulp versoekt; sijnde de maniere als nogh Landen en Steden af te malen door de gedaante van een Maget, van welcken Draack en Maget Baronius aldus spreeckt; *Pictura illa St. Georgii qua effingitur eques armatus, qui hasta cuspide draconem interficit, juxta quem etiam Virgo posita manus supplices tendens implorat Auxilium, symboli potius, quam Historiæ alicujus opinor esse expressam imaginem. In nullis enim quæ recensuimus St. Georgii actis antiquis quicquam ejus modi legitur, sed a Jacobo, devoragine absque aliqua majorum auctoritate ea ad Historiam referuntur, quæ adversus Diabolı vires tanti martyris imploret auxilium.* Dogh seyt hy: *Non imus inficias, St. Gregorium ut equestris militæ militem equestri imagine referri consuevisse.*

Tot een besluyt van 't verhaal van dese Ordre, sullen wy hier by voegen, op wat wyse deselve inden Jare 1633. hier te Lande door den Koning van Engelant gesonden is aan den Churfurst Palts Graaf, 't welk sig aldus heeft toegedragen.

Als het Leger lagh tot Boxsel, by 's Hertogenbosch, heeft de Kooning aan den jongen Churforst Palts-Graaf, gesonden d'ordre van de Jartiere of Koussebant, sendende tot dien eynde last en authorisatie door Jan Philipaut Sommerset, Herault en Koning van Wapenen, aan sijn Resident Willem Boswel, om den Heer Keurfurst Carel Lodewyk t'investieren met de gemelte ordre, sulx geschiede den 4. Augusti. Tot dien eynde, den Resident in 't Leger komende, wierde in de Antichambre van den Churfurst eerst selfs Ridder gemaackt, door Milord Veer, de Ridders Morgan, Herberts en Harcourt, als daar toe expres gecommitteert van den Koning. Daar naar de patent des Konings gelesen sijnde, nam Milord Veer het Rappier van den Resident, en raackte daar mede de Schouders van den Churfurst, en seyde, Zyt Ridder in Godts naame.

Achter het quartier van den Churfurst was een groot Pavillion opgereght, alle drie zyden open, behalven het vierde, om daar tegens aan te sitten. Aldaar quam den Prince van Orangien, met een aansienlijke suite, werdende stoelen geset tegens de gesloetene zyde, in 't midden van dese Tente was een kleyn Schavot, een voet hoogh, daar op stont een stoel, behangen met de Wapenen en Tytels des Konings van Engelandt; aan beyde zyden beneden waren twee stoelen, met de Wapenen van den Churfurst, en Prins van Orangien, dogh saten daar op niet; den Churfurst was gekleet in 't Wit, en alles alsoo in ordre zynde, quam den Ridder Bosswel, tot dese Actie gequalificeert Ambassadeur, gevolght van den Herault, toegenaamt om sijn Officie *Garter*, in een lange rooden Tabbaart, van syden Carmosijn, dragende het kleet, Juweelen en Ornamenten van de Ordre, op een Purperen kussen, daar by wiert oock geleyt de Commissie en volmaght des Konings aan haar gegeven. Garter gekomen sijnde omtrent den Churfurst, dede een diepe reverentie, en leyde alles met goede ordre op een kleyn Tafelken, tot dien eynde aldaar gestelt.

Daar naar presenteerde d'Ambassadeur den Brief des Konings aan den Churfurst, die deselve openende, las, en gaf aan een sijner Raden daar by sijnde; de sin was, dat den Koning hem in plaatse van sijnen Heer Vader haddde gekosen in d'Ordre, met wensch dat hy moght soo gelukkigh sijn, als oyt geweest was ymant van deselve Ordre. Daar naar wiert gelesen de volmaght van den Ambassadeur en Herault, en d'Ambassadeur sprack hem aan met een schoone Harangue, verhaalende d'oorsaacken van dese Eere, die den Koning hem dede, als sijnde Soon van den overledenen, en van groote hoope, Favoryt van den Hemel, steunsel van sijn huys, en een Pylaar van het Volck, aanwysende de Waardigheyd van de Ordre, daar in geweest waaren 8. Keyseren, 22. Koningen, behalven den Souverain van de Ordre; eyndelijk hem versekerende, dat hy met d'Ordre onfing den bant en verseekering van de genegentheyt des Souverains, met wenschingh van geluk. Dit geseyt sijnde, verklaarde den Churfurst, alsoo bereyt te sijn, d'Ordre te ontfangen, als sijn Oom was om die te geven.

Terstont nam Garter den Kousse-bant, op dewelcke gearbeyt stont de divise, *Honi soit qui mal y pense*, met Letteren van Diamanten, en gasse in handen van den Ambassadeur, die deselve (een Edelman den Churfurst afgebonden hebbende sijn ordinaris Koussebant van 't lincker been) hem aanbondt; daar naar d'Ambassadeur ontfangende van Garter een Beelt van St. George, gesneden in een Agaat, beset met Edele Gesteenten, en hangende aan een blauw Lint, gaf het aan den Churfurst, en investieerde hem daar mede om den Hals.

Naar een kleyne pause, liet den Churfurst afdoen sijn Mantel, Rapier, en St. George, 't selve gevende aan Garter, die deselve ter syden leggende, gaf aan den Ambassadeur den Carmosynen Rock, gevoert met witte Taffetas, die sy hem t'saamen aan toogen, beginnende van den rechter Arm, daar naar wiert omgordet op den Rock, blyvende voor een hant breet open, om de binnen kleederen te doen sien; doen gaf Garter het Rappier aan den Ambassadeur, die t'saamen

Digitized by Google

t'ſamen het bonden aan de zyde van den Churfurſt. Dat gedaan ſijnde braght Garter den Mantel, ſijnde langh tot de enclauwen, van Violet Fluweel, gevoert met witte Taffetas, hebbende een lange ſtaart, dien ſy hem omhingen, en beneden den hals t'ſamen bonden, met een dicke koorde van blauwe Zyde en Gout, dogh alſoo dat de linckſe zyde van den Mantel opgeſchort en daar onder gebonden wiert, latende het geveſt van 't Rappier bloot en ſightbaar. Daar naar een kappe of Capperon, hebbende een ſoom rontom het open; dien dede men over ſijne Oxcelen, alſoo dat hy kruyſte het Rechter Schouder, en paſſeerde tot onder den Gordel. Dat gedaan ſijnde nam d'Ambaſſadeur van den Garter het root Gollier van de Ordre: (dat is een Carcant geemailleert, met knoopen van te ſaamen gevlochtene Kouſſebanden, geſayt tuſſchen beyden met roode Rooſen, van ſijn gearbeyt Goudt, hebbende in 't midden een Beelt van St. Joris) en hing 't om des Churfurſt hals, alſoo dat voor op de Borſt en achter, het een weynigh af hingh. Den Churfurſt alſoo geaccoutreert, en van den Ambaſſadeur kortelijk geluck gewenſt ſijnde, dede drie of vier treden voorwaars naar den ſtoel, ſtaande in 't midden als geſeyt is, vertoonende de tegenwoordigheyt des Konings van Engelandt, als Souverain van deſe Ordre, aldaar doende een Reverentie. De ſleep of ſtaart van den Mantel, wiert opgehouden door twee Graven, Hendrick en Frederick van Naſſau. Naar dat hy weder op ſijn plaats gekomen was, riep hy den Heer Ruſdorf, ſijnen Raat, hem belaſtende te doen een korte Danckſegginge, ſoo aan den Koning en Ridders, die hem in deſe Ordre gecoöpteert hadden, als aan den Prince van Orangien, Ambaſſadeurs, en andre omſtanders.

De Dankſegginge aan den Prins van Orangien, geſchiede met deſe formeele woorden.

En ſecond lieu ſon Alteſſe rend graces bien humbles, à Monſeigneur le Prince d'Orange, de ce qu'il luy a plen, non ſeulement aſſiſter & honnorer de la preſence tres auguſte cielt acte; mais luy faire en particulier ceſte faveur, que de l'introduire en ce Theatre de Gloire, ou ſon Alteſſe entend d'un coſté cette genereuſe voix du Chef, qui luy dit, Virtutem ex me verumque laborem; de l'autre l'acclamation de l'armée, qui en conjouyſſant crie: Te avunculus excitet Hector.

Eyndelijk ſloot hy de Dankſegginge op de volgende wijſe.

Et cecy eſt l'action de graces, qui Son Alteſſe à commendé de faire de ſa part, & ce à la Soldateſque, c'eſt à dire, comme ce grand Capitaine, dezir poco, y hazer mucho obra de Soldado. Ite & applaudite.

Dit gedaan ſijnde naar dat den Prince van Orangien, en andre Heeren, hem geluck gewenſt hadden, geleyden ſy hem in goede Ordre, van het Pavillon naar ſijn kamer, alwaar een weynigh geruſt hebbende, wiert het eeten ten Middaghmaale door Engelſche Edellieden, op de wyſe van Engelandt, met blooten hoofde gebracht. Aan de Tafel waren de Prins van Orangien, den Prince Rupert, Hertogh van Candale, Prins van Anhalt, den Reſident Boſwel (afleggende terſtont naar deſe Actie, de qualiteyt van Ambaſſadeur) den Herault, de Heeren Aarnhem en Olican, Gedeputeerden van haar Hoog Mogende, den Heer Graaf Hendrick, Gouverneur van Vrieſlandt, de Graaf van Zolms, Graaf Willem van Naſſau, Stakenbrouck, den Graaf van Stierum, Generaal Veer, Graaf Maurits, Hendrick en Frits van Naſſau, de Vicomte de Turenne, de Graaf vander Lippe, Colonel Morgan, en andere. Geduyrende de Maaltyt ſpeelden dertigh Trompetters; twee Geſontheden wierden gedronken, een van den Koning, en een van alle de Ridders. Nog twee andre Tafels voor de Colonels en Luytenant-Colonels (want alle die van 't Leger wierden genodight) waaren in de naaſte Tenten gedeckt. Naar de Maaltyt een weynigh gediſcoureert hebbende, retireerde ſigh elck naar ſijn quartier.

Wanneer in 't Jaar 1627. deſe Ordre aan Prins Fredrick Hendrick, doenmaals inden Hage ſijnde, geſonden wierde, ſo geſchiede het ſelve met de volgende Cerimonien; Voor eerſt wierden twintig ſtukken Geſchut op de Vyverberg geplant, neffens de Schutterye inde Wapenen; op het binnen Hof ſtont des Princen Lyf-garde; omtrent drie uyren nade middagh, wierden de Ambaſſadeurs van Vrankryk en Venetien eerſt door Gedeputeerden in haar Hoog Mogende Vergaderinge gehaalt, en boven aan 't eynde vande Tafel geſet; Terſtont daar na wierd mede door eenige Gedeputeerde gehaalt den Coning van Bohemen, den Prince van Orangien, den Ambaſſadeur Carleton, en den Roy d'Armes; d'Ambaſſadeur Carleton wiert geplaatſt regt tegen over den Preſident; aan des Ambaſſadeurs regter zyde ſat den Koning van Bohemen, aan ſijn ſlinker zyde den Prins van Orangien; by den Prins op een leger ſtoel den Roy d'Armes; na dat men geſeten was, de Trompetten geblaſen hadden, en het Geſchut geloſt was, leverde den Ambaſſadeur ſijn Credentie, als ook die van den Herault aan den Preſident over; en na een gedane propoſitie, preſenteerde de Jartiere aanden Prins, welke door den Herault aan ſijn ſlinker Been wierd gebonden; den Prins vervolgens bedankte den Koning voor de Eere, en den Ambaſſadeur en Herault voor de moeyte; voorts de Titulen van den Prince door den Herault geleſen ſijnde, geſchiede de twede ſalvo als voren; daar na dede den Preſident van wegen haar Hoog-Mogende de Dankſegginge, en aan den Prince de Congratulatie; en wiert een Predicatie gedaan uyt Apocal. 2. *Den Overwinnaar ſal ik geven een witten Keurſteen, en een nieuwen naam*; gevolgt van een derde ſalvo, en ſcheide daar op de Vergaderinge in gelijke ordre.

Op gelijke wyſe is ſulx inden Jare 1646. gedaan in 't regarde van Prins Willem de II. dog in beſloten kamer, de tijd en gelegentheyt niet toelatende, dat het met pompe ſoude geſchieden. Gelijk mede in den Jare 1653. aan ſijn Hoogheyt Prins

Digitized by Google

Willem de III. na dat alvoorens een Predicatie gedaan was over de woorden Apocal. 2. *Sijt getrouw tot in de Dood, en ik sal u geven de Krone des Levens.*

D'Ordre van ST. LAZARUS, *en* ST. MAURITS.

DE Ridders van de Ordre van Sint Lazarus waren gehouden in hun Hospital te ontfangen die Christenen, die van alle quartieren van Europa tot den Kryg van het Land toeliepen; Sy droegen voor Blasoen van de Ordre een groen Kruys, met wit omcingelt; is van verscheyden Pausen bevestigt, en met Privilegien vereert. Mutsaert anno 1119. f. 5. schrijft van dese Ordre aldus: *Omtrent dese tijd is ook ingestelt de Ordre der Hierusalemsche Heeren, of Ridderen Sinte Lazari, droegen een kleet van Coeleur de Roos, met een root Kruys op de borst.* Door verloop des tijds by naar vergaan sijnde, is deselve herstelt, en met Privilegien vereert van Paus Pius de IV. op't versoek Jannoti Castilioni Milaneser, wesende op dien tijd het Hooft en Meester van die Ordre; maar wanneer dese Ordre was gevoegt met de Ordre van St. Maurits, en tot eeuwig Hooft en Prince van deselve is gemaakt geweest den Hertog van Savoyen, door *Gregorium XIII.* soo heeft Emanuël Philibert Hertoge van Savoyen, die bekleet met een witte Bordure, in 't midden van dewelke was ingesloten St. Maurice; den oorspronk hier van wort by de Histori-schryvers sodanig gesegt: Amedeus Hertoch van Savoyen, alles geabandonneert hebbende, en geaccompagneert sijnde met thien Chevaliers, van treffelijken huyse, besloot sich tot Rippaille in een Clooster, eertijds gestigt van sijn Voor-ouders, ter eeren van St. Maurice, alwaar hy 't leven van een Heremijt aanving, sijnde gekleet met een asgrauwen rock, den welken hy gorde met eenen riem, geborduyrt van gout, waar over hy hadde eenen mantel, van de selve couleur als sijnen rok, op den welken was een Kruys geborduyrt van Goudt. Franciscus Modius getuygt, dat die Heremiten, dewelke hy noemt *Chevaliers de St. Maurice*, dusdanig gekleet sijnde als voorsz is, tegenwoordich geweest sijn in de Wijdinge van Felix de V. Doch al is't saake, dat dese op haar namen den Titel van Ridder hadden, so warense evenwel maar Monnikken en Heremyten.

D'Ordre van de LELIE.

DOn Garcia de VI. Koning van Navarre, institueerde de Order der Ridders van de Lelie, uyt oorsake dat het Beelt van de Maget Maria, dat noch tegenwoordich staat in 't Koninglijke Klooster binnen de Stad Nugere, wonderbaarlijk gevonden was; ter gedachtenisse van 't welk hy en sijn huysvrouwe, een Klooster ter eeren van St. Benedictus bouden, en hy dese Ridderlijke Order instelde, deselve voor Blasoen of Schilt een pot met witte Lelien gevende, waar op een Lieve Vrouwe Beeld geschildert stont. Van dese Ordre waren des Konings kinderen, en den voornaamsten Adel van Vrankrijk, Navarre, en andre Koningrijken; sy waren gehouden't ware Geloof, tegens alle Vyanden te beschermen, en 't selve naar hun macht te verbreiden; mitsgaders alle dagen seekere Gebeden, en seeker getal van *Pater Noster*, en *Ave Maria* te lesen.

D'Ordre van ST. MARIA GLORIEUS.

DEn aanvang van de Ordre van de H. Maria Glorieus, is omtrent den Jare 1233. ten tijde Gregorii de IX. en is naderhant bevestigt van Paus Urbanus de IV. De Ridders leefden naar wetten, die eenige voortreffelijke mannen, en sy onderlinge hadden gemaakt; d'oorsaak haarder fondatie was, om over al onder die gene, die twistig waren, vrede te bevorderen; droegen een wit kleet, met eenen grauwen mantel, en voor Blasoen een purper Kruys, in een silveren Velt, met twee Sterren daar boven op; waren verobligeert Weduwen en Weesen te beschermen, liefde en eendragt te procureren onder alle Volkeren; by sommige schryvers geheten *Fratres Gaudentes*, de blijde Broeders, om dat sy leefden in alle rust en stilte, met haar huysgesin en familie.

D'Order ST. MARIÆ REDEMTIONIS CAPTIVORUM, *of de* MERCEDE, *of* ST. MARIÆ DE MISERICORDIA.

DEn instelder van dese Ordre is geweest den Koning van Aragonien, *Jacobus Victor seu Expugnator*, en beneffens hem Petrus de Nolasque, eersten Generaal meester deser Ordre, met Pieter Raymondus Pennia-Fortius, een vermaart en heyligh man, van d'Ordre der Predicaren; 't Jaar is Anno 1223. de plaatse der instellinge Barcelona; d'Oorsaake, de Moren Hispanien seer onvry makende, leyden veele Christenen gevangen, soo te water als te lande in slavernye, in dewelke veele Christum en sijn geloof versaakten, tot groote schande der Christenen: de H. Moeder ons Heeren (als sy schryven) om deser oorsaacke, heeft op eenen nacht door openbaringe aen de voorsz. Nolasque, en Raymonde te kennen gegeven, dat men een seer aangenamen dienst aan haaren Soone soude doen, indien men een order instelde, tot de verlossinge der gevangenen, 't welck alsoo is geschiet den 10. Augusti in de Cathedrale Kerke van 't H. Cruys tot Barcelona. De 2. oorsaake is geweest, dat Jacobus gevangen sijnde tot Carrasona, in 't bedwanck van Simon Grave van Montfort, aldaar proevende 't verdriet der gevanckenisse, soude belofte gedaan hebben, ingevalle hy verlossinge bequam, en in sijn Vaders Ryk herstelt wierde, dat hy soude oprechten, ter eeren vande H. Maget Maria, *Ordinem Redemptionis Captivorum.* Aan de Broeders is gegeven den regel St. Benedicti, gelijk blijkt uyt 't formulier haarder professie; *Ego frater N. Miles ordinis Ste. Mariæ de Mercede, facio professionem & promitto obedientiam, paupertatem,*

Digitized by Google

tatem, castitatem observare, Deo vivere & comedere secundum regulam B. Benedicti, & in Saracenorum potestate, si necesse fuerit, ad Redemtionem Christi fidelium, detentus manebo. Soo dat ymant, indien hy een Christen slave sag door desperatie en mishandelinge van sijn Geloofte sullen vervallen, gehouden was de plaatse van den slaaf te suppleren, ter tijt en wylen hy den meester van den slaaf voldaan hadde; 't welck een sonderlinge liefde was, die tegenwoordich weynigh te vinden is; haar habyt was een wit kleet, met de Wapenen van Arragon en Cathaloigne; d'Ordre is geconfirmeert by Gregorius de XI.

D'Ordre van ST. MICHIEL.

VAn geen kleyne luyster was eertytds de Ordre van St. Michiel in Vranckryk, ingestelt anno 1469. tot Amboise by Loüis de XI. De Ridders hadden eenen bant van goudt met schelpen aan malkanderen vast, met dit merkteecken *Immensi tremor Oceani*, onder aan 't Beelt van den Arch-Engel, naar 't Exempel sijns Vaders Carel de Sevende, die 't selve Beelt hadde in sijn Vaandel, doende sijne inkomste binnen Rouaen, uyt oorsaak dat hy dien Engel op de Brugge van Orleans, ten tyde van de belegeringe der Engelsche, soude gesien hebben; In 't eerst waaren de Ridderen maar 30. in getale, en van de principaalste huysen van Vrankryk, maar nu soo veel als 't den Koning gelieft, die haaren Groot meester is; voormaals moesten dese Ridders hun in 't bysonder verbinden den Koning te sullen gehoorsamen, en niemant wiert daar uyt verstoten, ten sy om Crimen van Ketterye, of van geschende Overheyt, of om dat hy sig in den Oorlog niet wel gekweten hadde. Soo wanneer ymant van de Ordre overleden was, so wiert die opene plaatse versien by lotinge; dien deselve beviel, wierd by den Prince ontfangen, met dese woorden: *d'Ordre ontfanght uw voor Frere en Compagnon, waarom sy uw begifigd met desen bant; God geve dat ghy den selven lang moogt dragen.* Tot teycken van vrintschap, soo kuste hy d'andre Ridders; d'Ordre heeft sijnen Cancelier, Thresorier, Stockdrager ende Griffier, die de namen der Ridderen aantekent.

D'Ordre van MONTCARMEL.

D'Ordre van de Ridders van de L. Vrouwe van Montcarmel, is d'Ordre van St. Lazare in Vrankryk, die te vooren was gevoeght by d'Ordre van St. Jan, dogh daar naar weder gescheyden, door de ernstige sollicitatie van Philips van Nereстain, anno 1607. ten tyde van Koning Henrick de IV. by den Paus Paulus de IV. en geaccordeert om sich voortaan Ridders van St. Lazarus in Vrankryk te laaten noemen; de Ridders van ons L. Vrouwe van Montcarmel, hadden voor Blasoen om haaren hals een violet Cruys, met het Beelt van de L. Vrouwe, ende van gelijcken een op d'een zyde van hunnen mantel. Als dese, soo sijn oock verscheyden andere diergelijke Ordres, ingestelt by de Pausen, als namentlijk van Jesus Christus, van den H. Geest, van St. Pieter, St. Paulus, St. Joris, en menighvuldige andre, al differerende by Cruysse van verscheyden couleuren.

D'Ordre van MONTESE.

DEse Ordre wordt genaamt d'Order van Montese, of gelijk Hieronimus Blanca die noemt *St. Mariæ Montescæ*, om dat Montesa hun Hooftplaats is, en om dat dese Order is onder de Schut van de H. Moeder opgerecht, omtrent den Jare 1317. Jacobus de II. Koning van Aragonien heeft door sijn gesanten van Paus Johannes de XXII. verkregen, dat dese nieuwe Ridderlijke Order in Spagnien soude werden opgerecht, en met de Goederen der Tempelieren, eertijds in 't Koningrijk van Valentia, by hun besseten, gedoteert of verrijkt. De Ridders van dese Ordre gaan in 't wit gekleet, met een root en slecht plat Kruys; plachten in hunne banieren groene en swart verwige Kruysen te voeren, maar in hunne schilden en klederen rode.

D'Order van MONTOY *en* TRUXILLO.

D'Ordre van de Ridders van Montoy in Syria, verkregen hunnen naam van een Berg by Jerusalem anno 1180. deden grote assistentie aan de Christenen, in de conquesten van het H. Landt, droegen eenen rooden mantel, en op hun borst een witte sterre met vijf puncten, hielden den regel van de Augustinen; d'Ordre was geconfirmeert by den Paus Alexander de III. Uyt Siria verdreven sijnde, quamen sy in Europa, namentlijk in Castilien, alwaar sy haren naam veranderden, en genoemt wierden de Ridders van Truxillo, naar die Stad waar sy haar eerst onthielden, waren bysonder verbonden aan den Koning Alphonso, die haar anno 1233. grote goederen gaf.

D'Order van den OLIPHANT.

INgestelt by de Vader van Christiernus, Koning van Denemarken, die hun voor Blasoen gaf een bant met opgedrukte Olifanten, dragende hunne Kasteelen op den rugge, en spooren tusschen beyden, waar aan hing het Beelt van de H. Maget Maria, omvangen met de straalen van de Son, waar in gesneden stonden drie nagelen, representerende de nagelen, waar mede onsen Zaligmaker aan 't Kruys was vastgehegt, met 't Wapen van Denemarken, wesende drie groene Lewen op een gout Velt, besprenkelt met tranen van bloet of herten van menschen; zijnde de reden van desen tijtel van den Olifant, om dat die Beesten de Menschelijke natuyr (by manier van spreeken) schijnen aldernaast te komen, bekleet met alderhande deugden, als militaire kracht, Voorsichtigheyt, Religie, Godsaligheyt en Goedertierentheyt; op dat die met dese Order vereert wierden, souden trachten in deselve deugden soo veel te meerder te excelleren, als den Mensch in natuyre den Olifant overtreft.

Digitized by Google

D'Order van de PORT ESPEES.

EErtijdts was daar een Order in Zweeden, genoemt *Port Espées*, of *Swaart dragers*; der Ridderen Blasoen was, eenen bant vol van t'samen gevoegde Swaarden, van gout, met een swarten Baudrier, schijnende met haar bloedige punten d'een tegens den ander te stoten, de Simbole van Justitie en Wapenen, twee Pilaren, yder Staet of Koningrijk; droegen een Schilt van gout, hebbende een roode verheven ronte, waar in stont een gouden klimmenden Leeuw, omvangen met drie Koninglijke Kroonen, en soo veel roode Bellen, boven den Schilt eenen Helm, en silvere Muer-kroone, bedekt met eene groene Pluym, waar uyt staaken twee silvere Vaandelen, daar in geschildert waren twee roode Hanen. Met 't veranderen van de Religie, is dese Ordre te niet gegaan, alsoo dat den tijd, en by wie deselve was gesondeert, ook niet verhaalt wort.

D'Order van de PORCK-ESPIC.

CHarles, Hertoch van Orleans, instituëerde de Ordre van de Ridders van de Porck-Espic, dragende op haar Baudries de figure van een yser Verken, met dit devis, *Cominus & Eminus*. Niemant mochte van dese Ordere wesen, als die van groten Adel, en door de Wapenen vermaart waren; na de dood van Carel, so veranderde Loüis de XII. Coning van Vrankrijk sijn Erfgenaam, dese figuur, met dese woorden *Ultus avos Troja*. D'oorsaak waarom Charles de figuur van dit dier nam, was, om dat het hem selven na by, en verre af, beschermt tegens de honden, met het werpen van sijne pinnen, als pijlen; willende van gelijken seggen, dat hy mede onvertsaagt was tegens alle rampen van de fortuyne, en gereet om sich tegens de nijt, en in alle ongeval stoutmoedig aan te kanten.

D'Ordre van PORT GLOIVE, *ofte het* SWAART IN LIVONIEN.

BY de Princen van Livonien is geinstitueert geweest, by authoriteyt van den Paus Innocentius de III. de Ridderlijke Ordre *Militiæ Christi* of *Ensiferorum*, door Albertus Bisschop, anno 1205. in imitatie van de Duytsche Ordre; 't Blasoen was twee roode Swaarden, in forme van St. Andries Cruys, op haar mantels vastgehecht; haar oogmerk was, de Christelijke Religie tegens de Heydenen te beschermen, alle Afgoderye uyt te roeyen, en den waren Godsdienst voort te planten. Maar dese Provintie vermengt sijnde met de Luytersche Religie, is dese Ordre gants en gaar vergaan, den naam gedoot, en een geworden met de Duytsche Ordre, na datse gefloreert hadde 357. Jaren.

D'Ordre DE LA RAISON.

JOhan, Koning van Castilien, heeft ingestelt een Ridderschap, dewelke hy noemde *de la Raison*, tot welke wierden toegelaten Edelen van minder qualiteit, maar die hun mannelijk droegen, in militaire oeffeningen, gelijk met de lancie te loopen, &c.

D'Ordre van de RONDE TAFEL.

ANno 516. maakte Arthur Koning van Engelant, na dat hy de Saxen, en verscheyden andre Natien verdreven hadde, tot vergeldinge van die haar in dien Oorlog regt manhaftigh hadden gedragen, XXIV. Ridderen, genaamt Ridders van de Ronde Tafel, uyt oorsaak dat den Koning bevindende haar eer en deugden te wesen van gelijke waerde, om sijn gunst te evenaren, een ronde tafel liet maken, waar aan dese Ridderen op Triumph dagen, in 't ronde by den anderen saten, wegnemende daar door alle jalousie van voorrang, en om dies te beter alle eenigheyt en Broederschap, te onderhouden. Sommige sijn van opinie, dat dese byeenkomste meer is geweest een Ordinaris gebruyck, als militaire Ordre. Ja om gelijke redenen, schynen hedensdaaghs de ronde tafelen meer en meer in gebruyk; Olivarius verhaalt, dat eertyts om dit voor sitten, onder den Adel in Vrieslandt sulk een oneenigheyt ontstont, (mits elck de eerste wilde wesen, en uyt die oorsaak pretendeerde 't hoogh eynde in de Kerke) dat ten laasten yder in sijn Parochie, een eygen Kerke dede maken; en dat uyt dese redenen, soo veel Kerken aldaar gevonden werden.

D'Ordre van ST. SALVATOR.

DEse Ordre van St. Salvator, is ingesteld binnen de Stad Montreal in Arragon, Anno 1118. by Alphonsus Koning van Spangien, wanneer hy besig was, om de Mooren en Ongelovige, uyt Arragon, en Saragossa uyt te roeyen, wetende wat voordeel diergelijke militaire Ordres andre Provintien bybrachten; hy beloofde yder Ridder, die hem in den Oorlog wel droeg, sijn gunst en bystant by alle gelegentheden; 't welk haar soo aanmoedigde, dat Anno 1120. de Mooren genoodsaakt waaren, die Landen te verlaten, in vergeldinge van 't welke, den Koning dese Ordre, met grote middelen van Landen beschonk.

D'Ordre van SCAMA.

D'Ordre der Ridderen van Scama in Spangien, was ingestelt by Johan de tweede Koning van Castilien, die deselve in groote waarde hielde, dogh is naderhant te niet gekomen.

D'Ordre van't SCHIP, *of* ZEE-SCHELP.

DEn oorsprong van dese Ordre schryven sommige toe aan seekere Francoisen, die van de Gepides (een volk aan de Zee Germanicum woonachtigh, ende welvermaarde Zee-luyden) gekregen hebbende soo veel kennisse en experientie van de Zee-vaart, dat sy niet alleen die, maar ook alle andre natien, in geluk van Zeyllage passeerden, souden geresolveert hebben, voor hun

Digitized by Google

hun en de plaatſe, alwaar ſy ſig ter neder ſouden ſtellen, voor Blaſoen op te nemen de figure van een Schip. Doch dat ſy noch 't een, noch 't ander effectueerden, maar alleenlijk dat St. Louys, Koning van Vrankrijk tot hunner gedagteniſſe dede ſlaan een munte, met de figure van een Schip en Zee-ſchelp; andere ſeggen ſonder nochtans te expreſſeren fondateur, tyt, of plaatſe, dat-ter is geweeſt een Ridderlijke Order van 't Schip of Zee-ſchelp, hebbende voor Blaſoen twee Scheepen in een Schilt van gout in forme van een Zee-ſchelp, waar in ſtonden twe waſſende Manen, tot gedagteniſſe van ſoo veel Victorien, dewelke de France Koningen hadden verkregen tegen de Barbaren in den Ooſten, en van hunne Vaandelen, gemerkt met de figure van de Mane: zynde de Principale Stam van 't Ottomanniſche huys, genomen van 't out Byſantium, 't welk voor ſijn Blaſoen een waſſende Mane hadde, gelijk Lipſius ſegt geobſerveert te hebben in Busbequio, en ſeekere oude medalien, op welker eene zyde ſtont een halve Mane, met dit omſchrift *Byſantium*. Sommige willen dat deſe Ordre is geinſtitueert, by den Koning St. Louys ſelfs, ten tyde ſijner tweede reiſe over Zee, anno 1163. ende uyt die reden, den Collier van deſe Ridderlijke Order, geformeert van dubbelde ſchelpen, beteeckenende den ſandigen Oever en Zee-haven, van Aiges Mortes, alwaar hy embarqueerde, ende de waſſende Manen, om te beoorlogen d'ongelovige, die de Wet van Mahomet volgen, en de waſſende Maan in haar Wapen voeren, en onder aan in een ovaal van gout de figure van 't Schip, tot beduydenis van de Zeevaart.

D'Ordre van het SNOER *of* BANDA.

KOning Alphonſe, Soon van Koning Ferdinant, inſtitueerde een nieuwe Ordre van Ridders, die hy noemde Ridders van 't Snoer of Banda, uyt oorſaak dat ſy een root Snoer, of lint droegen, drie of vier vingeren breet, in forme van een Eſcharpe, over hun linker ſchouder, onder de reghter toegebonden; van deſe Order wilde hy dat ſijn Broeders en Kinderen ſouden weeſen, en de voornaamſte Ridderen ſijns Koningrijks, en konde niemant deſe Ridderen maken dan den Koning ſelfs, gelijk die ook aan niemant konde gegeven werden, dan aan jonger Soonen van eenige groote Edelen of Ridderen, hebbende ten minſten 't Hof gevolght den tyt van X. Jaaren, of den Koningh gedient tegens de Mooren, aangeſien ſijn intentie was, alle jonge achtbare Edelluyden van ſijn Koningrijk, die weynigh middelen van hun ouders hadden, te avanceren; deſe Ridders deden Eet in handen van den Koning, namentlijk d'inſtitutie deſer Ridderlijke Order van 't Snoer naar te komen, op pœne van correctie. Den inhout van de Conditien onder anderen waren deſe: dat de Ridderen ſouden gehouden ſijn, den Koning te ſpreken voor 't gemeene beſte, en boven al, den Koning de waarheyt te ſeggen, hun woort te houden, niet te frequenteren abjecte, of mechanicke, maar wyſe, manhafte Ridderlijke mannen, wel verſien van Wapenen en Paarden, altyt 't rapier op 't Lyf, en een Lancie gereet ſtaande aan haar poorte; niet ſonder Snoer te Hove te komen, niet te weſen flatteurs of ſpotters, niet te gebruyken teerling of kaarteſpel, niet te klagen over haar wonden, of te pochen op hunne vroome daden, op gemeene dagen tamelijk en eerlijk gekleet te ſijn in 't fijn laken, op andre tyden in zyde, op hooge dagen gepaſſementeert met gout of klinkant, rencontrerende eenige illuſtre dame, af te ſitten, en haar te accompagneeren, te houden een eerlijke Tafel, altyt verſien met geſelſchap, als Ridderen van 't Snoer; tegens niemant anders te dienen als den Turk, ymant van de Soonen des overleeden Ridders, den Koning in ſijn plaats te recommanderen, ſijn Weduwe naar gelegentheyt te willen beneficeren, en ſijne Dochters huwelijkende, te doteren, op dat de Ridderlijke Ordre van 't Snoer mocht blyven buyten alle kreuk van eerbaarheyt; met meer andere pointen, die alle yder met ſijn uytlegginge, breder te vinden ſijn in 't Boek *della Origine Cavallerie di M. Franciſco Sanſovino lib. 3. pag. 120.*

D'Ordre van de STAR, *of van de* H. MAGET MARIA.

DEſe Ordre was gefondeert by Johan de Valois, Koning van Vrankrijk, in de Kerke van St. Audoin, en wiert genaamt de Ordre van de Star, die de drie Koningen leyde uyt Orienten, naar Betlehem, en de Ridders *Broeders van de L. Vrouwe van St. Audoin*, om dat de plaats haarder reſidentie, een mijle by naar van Parijs, alſoo geheten wierde; welke plaatſe met de Kerke, en alle appendentien en dependentien, hun gegeven, en mede het Paleys van Chely genaamt wiert; 't Blaſoen en teeken van deſe Ordre was een Star, hangende aan een bant van gout, met dit devis, *Monſtrant Regibus aſtra viam*, 't welk ſy droegen om haar hoeden, of op een ander uytwendige plaatſe. In 't eerſte was niemant, dan d'uytnemenſte en grootſte van 't Rijk, Ridder van deſe Order, maar daar naar, als On-edele, en geringe perſoonen daar onder begonden in te kruyppen, ſoo gaf Charles, ſoon van Johan, die aan ſijn gantſe Guarde, en ſoo quam deſelve te ceſſeren, en is noch lange naderhand gedragen by alle de Archiers van de wacht binnen Parijs op hunne Caſacquen.

D'Ordre van ST. STEVEN, *Paus en Martelaer.*

D'Ordre van de Ridders van St. Steven is gefundeert anno 1561. by Coſmo de Medicis, eerſten Hertoch van Florencen, die haar gaf in bewaringe een nieuwe ſterkte, by hem gemaakt in 't Eylant Elba, genoemt Coſmopolis, om die te beſchermen tegens den aanloop der Turken; is een Ordre, als de Rodiſche, uytgenomen dat deſe mogen trouwen; wort gecelebreert den 2. Auguſti, weſende den dach dat hy de Bataille de Marciano won; niemant mach tot deſe Ordre geadmitteert worden dan Edele, en wettig geboren Perſoonen, ſonder vlekke of infamie. Haar habijt is een witten camelotten rok,

Digitized by Google

rok, met een root Cruys op de slinker zijde; sijn gehouden 't Christelijk Geloof te beschermen, arme gevangene te verlossen, dagelijx te seggen hondert *Pater Nosters*, en gelijke *Ave Maria*, en op seekere speciale dagen, of't afsterven van eenige Ridderen deser Ordre, 't selve getal te verdubbelen; haren Groot-meester is den Hertoch van Florencen; haar Cruys de forme van dat van Malta, hebbende insgelijx als die beyde haar Priesters, en *Freres servans d'Armes*. De woonplaatse der Ridderen is tot Pisen, en d'Ordre bevestigt door Pius de IV. anno 1562. den eersten February.

D'Ordre van de SWAAN.

DE Ridderlijke Order van de Swaan was gefondeert by Silunus Brabon, (waar Brabant den naam af heeft, als sommige seggen) haar Blasoen of teyken was een Swaan, de beduydenisse van de liefde en eendragt; die van den huyse van Cleeve afkomstig, houden hun van een deser Ridderen.

D'Ordre van SWEEDEN.

IN't Koningrijk van Sweeden, vermaart door Wapenen en militaire divisen, wert geseyt een Ridderlijke Order geinstitueert te sijn, by haren Koning Magnus de IV. anno 1334. naar dat sy waren bekeert tot 't Christen Gelove, in imitatie van andre Christen Princen; 't Blasoen was een Collier van gout, vol van Cherubinen en Seraphinen, met vier Patriarchale Cruysen onder den anderen; d'oorsaak was de gedachtenisse der Belegeringe van Upsale, de Hooft-stad van dat Koningrijk.

D'Ordre vande TEMPELIERS *of* TEMPELHEEREN.

GElijk d'Italianen voort veroveren vande Stat van Jerusalem Autheurs waren vande Hospitaliers, soo is ook naar overwinninge van 't H. Landt d'Ordre van de Tempelheeren door de Franschen begost, anno 1118. by Hugo de Paganis, en Gonfredus de St. Audomaro, en nogh seven andere kloeke Latynsche mannen. D'oorsaak was, om dat de wegen van 't H. Land, door de uytlopingen der Sarazynen seer onveylig waaren, alsoo dat de Pelgrims geenen toegang tot de H. Plaatsen en hadden, waar over Hugo de Paganis, en Gonfredus de St. Audomaro, met die seven andre kloeke mannen van de Latynsche natie, hun ten dienste van Godt opgedragen hebben, belovende onderdanigheyt, in handen van den Patriarch. Dese geen woonplaats in den begin hebbende, soo heeft Koning Balduin hun toegestaan, datse voor een sekeren tyd in sijn Paleys, 't welk hy hadde omtrent den Tempel, souden mogen woonen, waarom sy den naam van Tempeliers kregen, levende van de miltheyt van den Patriarch en andre. Hun beroep was, de wegen tegens de straatschenders, voor de Pelgrims vry te maaken, om onbekommert het Heylige graft te mogen besoeken, en te stryden voor de Religie; doch naar 14. Jaar haarder instellinge, te weten anno 1127. kregen sy een vast Formulier, so door Authoriteyt van den Paus Honorius als van den Patriarch Stephanus, en alsoo sy tot dien tyt geen seeker kleet gehat en hadden, soo heeft den selven Honorius hun gegeven eenen witten mantel, daar op den Paus Eugenius de III. gestelt heeft een root Kruys, achtkantigh, als dat van St. Jan van Jerusalem, om van ordre te konnen werden onderscheyden, mitsgaders om te kennen te geven, dat sy hun bloet opofferden tot beschermínge van 't Heylige Land, en andre plaatsen van Christenrijk. In den krygh voerden sy haar banieren swart en wit, 't welk sy noemden *Beau seant*, uyt reden (als Jaques de Vitry schryft) dat sy haar droegen, tegens de Christenen minnelijk, 't welk het wit betekende, tegens d'ongelovige verschriklijk, 't welk het swart beduyde; gevangen sijnde, wierden geloft alleen met een riem ende mes; stervende, wierden sy geleyt, kruyswys over den anderen, uytwysende de Beelden haarder sepulturen, gelijk dan op die van Willem Marchal, Grave van Penbroek dit Graffschrift stond:

Miles eram Martis, Mars multos vicerat armis.

DAT IS:

Ik heb my onder Mars, als Ridder mee gedragen;
Wat heeft Mars meenig Man door Wapenen verslagen.

En al is 't saake dat hun begin kleyn is geweest, so sijn sy egter so maghtigh geworden in middelen, dat sy veele Vorsten, ja Koningen, overtreften; en verschrikelijk waaren. Paus Callistus de tweede heeft hun onttrokken vande gehoorsaamheyt des Patriarchs van Jerusalem, en Alexander de III. heeft de selve beneffens de Hospitaliers van de thienden, die de Bisschoppen, daar sy onder stonden, betaalt wierden, vry verklaart. Sy sijn omtrent 't Jaar 1310. ondergegaan, en door aanhouden, voornamelijk van den Koning van Vrankrijk, Philips de Schoone, by den Paus gedoemt, om door geheel Europa, op eenen naght op alle plaatsen uytgeroeyt, en 't eenemaal verdelgt te werden, hebbende haar Order geduyrt omtrent 200. Jaaren, en is in den Jaar 1314. te Parys, met sommige Ridders, openlijk verbrant Jaecques van Molay, een Bourgoignon, laasten Groot Mr. der Tempelieren. Van haar schult en onschult wort verscheydentlijk geschreven; Hoe sy sijn omgebragt in dese Landen tot Zierkzee, verhaalt ons den Heere Boxhorn, in sijn Cronijk van Zeelant; Dat seekeren Brief, dewelke seer wyt en breet toegevouwen was, om onder het opschrift nogh verscheyden regulen te konnen schryven, wierde geaddresseert aan Balliu, Burgemeesters, Schepenen en Raden der Stad Zierkzee, en daar onder bygevoegt, dat haar gelast wiert, op een precysen naght, die aldaar genoemt wierde, ten twaalf uyren, den Raadt te laten vergaderen, om als dan de voorsz. Brieven te openen, en dat sy op lijfstraffe en sonder uytstel souden execu-

Digitized by Google

executeren de beveelen die daar in ſtonden geſpecificeert, en ſoo ſy ſulx alleen niet en ſouden konnen doen, dat ſy geauthoriſeert wierden, alle ſodanige luyden daar toe te ontbieden, als tot de uytvoeringe van ſodanigen werk ſoude nodig ſijn, en dat ſy het ſelve haar ſouden aanſeggen, met ſodanige bedreigeringe dat men by aldien ſy haar daar van ſouden willen ontſchuldigen, aan haar ſodanigen ſtraffe ſoude plegen, als haar gelaſt wierde te doen. Deſe Brieven op den beſtemden tyt geopent ſijnde, en den geheelen Raat, naar het leſen van dien ſeer angſtig en verſlagen weſende, dogh eyndelijk daar toe verſtaande, hadden voor eerſt goetgevonden, voor haar te ontbieden, alle Ambags-luyden die aande Stad gewent waaren te werken, en in haaren dienſt waren, met haar werktuyg en gereetſchappen, en voorts alle arbeyders, aan en op de ſtraten werkende, met Wapenen. En alſoo toegereet ſijnde, ſijn de Heeren gevolgt, en gedient van de voorſz. arbeyders, gelijkelijk ter midden in den nagt gegaan naar het huys of logement van de Tempelieren, en haare deuren met gewelt, over al open geſlagen hebbende, hebben haar al te maalen, op het voorſz. bevel dootgeſlagen, behalven twee die als doen in haar convent niet waren, en door dat middel dien ſlagh ontkomen ſijn.

D'Ordre van TUSIN *en* DISCIPLINE.

ALbert, als Koning van Hongarien en Bohemen fondeerde d'Ordre der Ridderen van Tuſin, en als Hertog van Ooſtenrijk, de Ridderlijke Order van Diſcipline: welker Blaſoen was een koſtelijken bant, met eenen witten Arent in een root velt, ſijnde 't Waapen van Poolen.

D'Ordre van't WYNRUYT.

DEſe Ordre was in grote reputatie in Schotlant, gefondeert by haaren Koning Achajus, gemaakt hebbende de alliantie met Vrankrijk. Het teycken of Blaſoen deſer Ordre, was een Collier gemaakt van twee tacken, d'eene Wynruyt d'ander Diſtel, waar onder aan hong het Beelt en Cruys van St. Andries; want gelijk als de Diſtel niet wel en is aan te raaken ſonder ſteeken, of goede hanſchoenen, en 't Wynruyt een kruyt dat alle fenynige dieren en Vyanden van 't menſchelijke geſlagt verjaagt, ſoo wilde hy betoonen, dat die tegens ſijn Perſoon of Ryck jets wilden attenteren, haar qualijk ſouden bevinden, dog door verloop van tyt, is deſe Ordre mede te niet gekomen.

33 Dus verre vande Ordres geſproken hebbende, ſullen wy wederom tot de verhandelinge vande Edelen of Ridders ſelfs treden; de Solenniteiten dan en plegtelijkheden van dien waren veel en verſcheiden, dog beſtonden meeſt in het omgorden of overgeven van een Swaart, na dat daar mede te maken Ridder tot een teken van gehoorſaamheid en gewilligen dienſt nederknielende by den Prins in den hals geſlagen, of het Swaart over het Hoofd geſwayd wierde.

Wat nu derſelver eerſten oorſpronk aangaat, daar omtrent ſijn verſcheide gevoelens; eenige meynen, dat ſulx ſoude voortgekomen ſijn van de eerſte Romeynen, die deſe eer gaven aan jonge luyden van hun outſte en Edelſte Familien, om deſelve niet alleen daar door aan te moedigen tot het uytvoeren van manhafte daden, maar ook om andere insgelijx daar door op te wekken, tot navolginge van dien, of ſo het mogelijk was, deſelve te overtreffen; en pleeg dit niet alleen te geſchieden eer datmen met den Vyant hant gemeen geweeſt was, maar ook na de Veltſlag, wanneer hunne verſche wonden getuygenis van hun dapperheit gaven.

De Ridderlijke tekenen waren een Swaart, een open Helm, een Harnas, Wapentuyg, een paar vergulden Sporen, een Wapenrock, een toegeruſt Paart, en wat des meer is alle het welke op en met het overlyden van den Ridder, op ſijn uytvaert voorgedragen, en ter gedagtenis benevens het Wapen omtrent de begraafplaats wierde ophangen, gelijk als noch in gebruyk is; werdende ten aanſien van de Baanderheeren en Baronnen, inſgelijx gehandelt met de Standaarts en Banieren die ſy hebben. Dogh ſijn die Solenniteiten niet altoos onderhouden, maar is het Ridderſchap ook wel by zegel, brief, en enkele toeſeggínge geſchied, gelijk men leeſt, dat de Hertogen van Braband en andere Princen menigmaal gedaan hebben. Soo heeft Keyſer Karel de V. na dat hy den ſlag tegens Fredrik Hertog van Saxen gewonnen hadde, vier voorname Krygs-overſten, die haar inden ſlag wel gekweten hadden tot Ridders gemaakt, alleen met het ſeggen, dat ſy alle Ridders ſouden ſijn. In 't Jaar 1588. als den Prins van Parma met ſijn Leger van Bergen aftrok, maakte den Baron Willougby verſcheide Engelſche Overſten, die hun in die actie wel gekweten hadden, tot Ridderen. *Baro Willugbaus*, ſegt de Hiſtorie, *poſtquam præfectos omnes in coronam convocaſſet, paucis præfatus, & ad Verium, Knollium, Parkerum, Poulium, Anglos omnes, & Paulum Baxium Belgam, converſus quia, inquit, vetus & quidem laudabilis conſuetudo eſt, ut quiſe Viros in Bello præſtiterint, monumentum habeant ſuæ virtutis fortitudiniſque, atque ipſe ego oculatus teſtis ſim, omnia illa Vobis ineſſe, quæ in Equitibus militibuſque fortiſſimis requiruntur, cujus rei teſtem hoſtem ipſum appello, quiſuo malo maximo quales in armis ſitis ſæpius ſit expertus, Sereniſſima Domina noſtra Angliæ Regina, cujus ego mandatum exequor, VOS OMNES EQUESTRI DIGNITATE DONAT. Et ſingulos gladio, qua humeri collo nectuntur, leviter tangens, Regia, inquit, in vos benevolentia ſumma, quod virtute promeruiſtis, mnemoſynon accipite. Illi gratias quam poſſunt maximas agunt, ſeque nullo unquam tempore quod nomine dignitateque Equeſtri indignum ſit, commiſſuros, ſancte jurant; ſi pejerent Deum vindicem appellant. Dat is*: Den Baron Willougby, hebbende alle de Overſten van 't Leger by malkander doen komen, en een aanſpraak aan deſelve gedaan hebbende, keerde ſig tot Veer, Knollis, Parker, en Pouly, alle vier Engelſche van geboorte, mitsgaders tot Bacx, die alleen een Nederlander was, ſeggende tot hun, Dewijl het een oude en loffelijke gewoonte is, dat die gene, die ſig manmoedig in den Oorlog gekweten hebben,

Digitized by Google

eenige gedagteniſſe voor hun dapperheid komen te erlangen, en dat ik ſelfs oog getuyge ben, dat alles wat brave Soldaten paſt, in u lieden boesem is, daar van ik den vyant ſelfs tot getuyge ſoude derven roepen, als die tot ſijn grote ſchade nu dikwils ondervonden heeft, wat gy-lieden doen kont, So is 't dat de aller doorlugtigſte Koninginne van Engelandt, onſe genadige Vrouw, wiens laſt ik hier uytvoeren, U ALLE DE RIDDERLYKE WAERDIGHEID SCHENKT. En daar op yder van hun met het rapier aan den hals rakende, ſeyde hy, *Ontfangt dit gedenkteken vande Koninklijke gunſte, 't geen gy door u dapperheid verdient hebt*; Waar op ſy hem bedankende, ſwoeren datſe noyt yets doen ſouden, 't geen hun Ridderlijke Staat niet en paſte; en ſoſe meynedig mogten komen te ſijn, dat God het ſelve wreken ſoude. So heeft van gelijken Philippus de IV. Koning van Spangnien door het toedoen van Iſabella ſijn gemalinne in het Jaar 1632. alle de Overſten, dewelke ſig in 't Beleg van Maaſtrigt, 't geen doen ter tijd van de Hollanders belegerd en vervoerd wierd, ſo dapper geweerd hadden, met een brief tot Ridders gemaakt.

De forme der brieven in 't creeren deſer Edelen ſo uyt militaire als civile dienſten gebruykelijk, was in deſer voegen.

34 *Carolus Quintus, Divinâ favente clementia, Romanorum Imperator ſemper Auguſtus, ac Germaniæ, Caſtellæ, Legionis, Arragoniæ, utriuſque Siciliæ, Hieruſalem, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Navarræ, Granatæ, Toleti, Valentiæ, Gallitiæ, Majoricarum, Hiſpalis, Sardiniæ, Cordubæ, Corſicæ, Murciæ, Gennis, Algarbii, Algeriræ, Gibraltaris, Inſularum Canariæ & Indiarum, ac terræ firmæ, maris Oceani, &c. Rex; Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ, Brabantiæ, Lotharingiæ, Styriæ, Carinthiæ, Carniolæ, Limburgiæ, Lucenburgiæ, Geldriæ, Calabriæ, Athenarum, Neopatriæ, Wirtenbergæ, &c. Comes Flandriæ, Habſpurgi, Tirolis, Barchilonæ Artheſiæ, & Burgundiæ, Comes Palatinus, Hannoniæ, Hollandiæ, Zelandiæ, Ferreti, Kiburgi, Namurci, Roſſilionis, Geritaniæ, & Zutphaniæ; Lantgravius Alſatiæ, Marchio Burgoniæ, Oriſtani, Gothiani, & Sacri Romani Imperii, Princeps Sueviæ, Cathaloniæ, Aſturiæ, &c. Dominus Friſiæ, Marchiæ, Schavoniæ, Portus Naonis, Biſcayæ, Molinæ, Salinarum, Tripolis, & Mecheliniæ, fideli nobis dilecto*, Joanni Velthem, *familiari noſtro, continuo domeſtico, gratiam noſtram Cæſaream & omne bonum.* Tametsi *omnibus & ſingulis Sacri Romani Imperii, ac terrarum noſtrarum ſubditis inclinemus, eoſque meritis honoribus, & munificentia noſtra proſequi conſueverimus: illos tamen præ cæteris gratia & clementia noſtra complecti debemus, quorum fides & integritas in continuis noſtris ſervitiis & obſequiis clare probata & perſpecta eſt. Quum itaque animadvertimus tuam præfate* Joannes Velthem, *ergo nos fidem & obſervantiam, ad hæc grata ſervitia, quæ nobis multis annis tam in utraque Germania, quam Britannia & Hiſpania, atque Italia per omnia diſcrimina terra marique tam pacis quam belli tempore nos ſequendo nullis parcendo laboribus & periculis exhibuiſti, & adhuc fideliter indies exhibes atque in futurum præſtare poteris & debis; non immerito te Cæſareo munere noſtro dignum eſſe duximus.* Motv *igitur proprio ex certa noſtra ſcientia animoque deliberato, ſano quoque Principum, Comitum, Baronum, Procerum, & aliorum noſtrorum & Imperii Sacri fidelium dilectorum accedente conſilio, & de noſtræ Cæſareæ proteſtatis plenitudine, te prænominatum* Joannem Velthem, *filioſque tuos legitimos utriuſque ſexus, tam natos quam naſcituros eorum, que hæredes & deſcendentes, in perpetuum noſtros & Imperii Sacri nobiles fecimus, conſtituimus & creavimus, ac nobilitatis nomine, gradu, & ordine, tituliſque & faſcibus inſignivimus, prout & tenore præſentium facimus, inſignimus, creamus, erigimus & attollimus, voſque juxta conditionis humanæ qualitatem nobiles, & tanquam de nobili genere procreatos dicimus & nominamus, ac ab univerſis & ſingulis cujuſcunque conditionis, præeminentiæ, ſtatus, gradus, & dignitatis fuerint pro talibus, ſic veris nobilibus, vos haberi, dici, nominari volumus & reputari; decernentes, & hoc noſtro Cæſareo ſtatuentes edicto, ut poſthac tu præfate* Johannes, *ac ſucceſſores tui prædicti ubique locorum & terrarum, tam in Judicio quam extra, in rebus ſpiritualibus & temporalibus, Eccleſiaſticis & prophanis, etiamſi talia forent, de quibus in præſentibus mentio ſpecialis fieri deberet, omnibus & ſingulis privilegiis, gratiis, honoribus, dignitatibus, officiis, juribus, libertatibus, inſignibus, ac indultis, uti, frui, & gaudere poſſitis & deheatis, quibus cæteri Sacri Romani Imperii veri nobiles à quatuor avis paternis & maternis geniti & procreati, utuntur & fruuntur, & ad quæ admittuntur & recipiuntur quomodolibet conſuetudine, vel de*

Digitized by Google

de jure. Quo verò hujus nobilitationis tuæ ſtatus luculentius clareſcat, tibi præfato Johanni Velthem, *ac hæredibus & ſucceſſoribus tuis prædictis, hæc infra ſcripta armorum inſignia, videlicet ſcutum in duas partes, ſecundum longitudinem diſtinctum, in cujus inferiori rubei coloris campo trabecula aurea ſeu crocea quinque concharum teſtas nigras, unam ſub acumine, & duas in quolibet ligno deſcendendo, ex ſerie poſitas continens; in ſuperiori vero & minore ſcuti parte, in campo aurei ſeu crocei coloris Aquila nigra verſo in dextram capite, alis expaſſis, protenſis pedibus, & explicata cauda conſpiciuntur, in galeæ vero communis aurei ſeu crocei & rubri colorum velaminibus adornatæ cono ex comfortis aurei ſive crocei & nigri colorum faſciis duæ rubræ alæ exurgunt, quemadmodum hæc omnia artificis manu præſentium in medio cernuntur effigiata, dedimus, conceſſimus & elargiti ſumus, ac tenore præſentium damus, concedimus, & elargimur. Decernentes, ut poſthac prædicta arma in ſignum veræ nobilitatis habeatis, & deferatis, ubique locorum & terrarum, in omnibus & ſingulis honeſtis decentibuſque actibus & expeditionibus, nobilium armigerorum more tam joco quam ſerio, in torneamentis, haſtiludiis, bellis, duellis, ſingulari certamine, & quibuſcunque pugnis, vexillis, tentoriis, annulis, ſignetis, ſigillis, ſepulchris, monumentis, ædificiis, & clenodiis quibuſque pro veſtræ voluntatis arbitrio,* APTIQUE *ſitis & idonei ad ineundas & recipiendas omnes exemptiones, libertates, privilegia, feuda, vacationes à muneribus, & oneribus, quibuſque realibus, perſonalibus ſive mixtis. Jura quoque & conſuetudines, quibus cæteri Sacri Romani Imperii nobiles hujuſmodi armorum ornamentis inſignuti, gaudent & fruuntur conſuetudine vel de jure impedimento & contradictione ceſſantibus quorumcumque.* NULLI *ergò omninò hominum liceat, hanc noſtræ creationis, erectionis armorum, conceſſionis, decreti, voluntatis, & gratiæ paginam infringere, aut ei quovis auſu temerario contra venire. Si quis autem id attentare præſumpſerit, noſtram & Imperii Sacri indignationem graviſſimam & pœnam triginta marcarum auri puri toties quoties contra factum fuerit, ſe noverit irremiſſibiliter incurſurum, quarum medietatem fiſco, ſeu ærario noſtro Cæſareo, reſiduum verò injuriam paſſorum, aut paſſi uſibus decernimus, applicanda* HARUM *teſtimonio litterarum manu noſtra ſubſcriptarum & ſigilli noſtri appenſione munitarum. Datum in civitate noſtra Imperiali Auguſta, die ultima menſis Octobris, anno Domini milleſimo, quingenteſimo, triceſimo, Imperii noſtri undecimo, aliorumque regnorum decimo quinto.*

Onderteeckent

CAROLUS.

CArolus Quintus, Divina favente clementia, Romanorum Imperator Auguſtus, ac Rex Germaniæ, Hiſpaniarum, utriuſque Siciliæ, Hieruſalem, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Inſularum Balearum, Sardiniæ, Fortunatarum & Indiarum ac terræ firmæ maris Oceani, &c. Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ, Lotthrici, Brabantiæ, Limburgiæ, Lucembergiæ, Geldriæ, Wittembergæ, &c. Comes Habſpurgi, Flandriæ, Tyrolis, Artheſii, & Burgundiæ, Palatinus, Hannoniæ Hollandiæ, Zelandiæ, Ferreti, Kiburgi, Namurci, & Zutphaniæ, Lantgravius Alſatiæ, Marchiæ Burgundiæ, & Sacri Romani Imperii, &c. Princeps Sueviæ, Dominus Friſiæ, Molniæ, Salniarum, Tripolis, & Mechliniæ, &c. Fideli nobis dilecto Gaſpari vander Perre, *gratiam noſtram Cæſaream & omne bonum. Inter alias rationes quibus hominum virtuti præmia merita redderentur, illa vel maxima viſa eſt, quæ ad dignitatem & honores ſpectat, quamque enim virtus ipſa ſola ad hominem illuſtrandum, nobilitandumque, ſatis ſuperque ſit, tamen nunc majus quiddam habere videtur, cum aliorum etiam magnorum principum præſertim teſtimonio atque decreto probatur Nos igitur attendentes inprimis præclaras illas & inſignes animi tui dotes, ac virtutum ornamenta, quibus te præditum cognovimus, adhæc tuam in nos eximiam fidem, ſtudium & obſervantiam, gratasque & acceptas obſequia, quæ nobis, Sacro Romano Imperio, ac inclytæ domui noſtræ Burgundiæ, in pluribus arduis maximique momenti negotiis, & preſertim in tranſcribendis arcanis & ſecretioribus literis tam noſtris, quam Sereniſſimæ Principis Dominæ Mariæ, Hungariæ, & Bohemiæ Reginæ. &c. viduæ, ſororis noſtræ chariſſimæ, & olim locum tenentis & Gubernatricis noſtrarum Provinciarum*

Digitized by Google

Belgicarum, & tam ad nos quam ad Sereniſſimum & Potentiſſimum Principem Dominum Ferdinandum, Romanorum Regem & fratrem noſtrum chariſſimum, nec non Oratores noſtros in Galliis & Anglia exiſtentibus, confictis, & incognitis notis & characteribus datis, & multis aliis in rebus ſumma fide & induſtria præſtitiſti; atque etiamnum tamquam Secretarius ordinarius Sereniſſimi & Chariſſimi filii noſtri Hiſpaniarum, & Angliæ, &c. Regis Conſilii Brabantiæ præſtas, atque in poſterum præſtare poteris & debebis; ad impartiendum tibi Cæſareæ liberalitatis noſtræ munera & ornamenta haud imperito ſumus propenſi. MOTU *itaque proprio ex certa ſcientia noſtra, animo deliberato, ſano quoque accedente Conſilio, & de noſtræ poteſtatis plenitudine, te prænominatum* Gaſparem vander Perre *filioſque tuos utriuſque ſexus, tamnatos quam naſcituros legitimè, eorumque hæredes & deſcendentes legitimos, in infinitum, noſtros & Imperii Sacri veros nobiles fecimus, conſtituimus, & creavimus, ac nobilitatis nomine, gradu, ordine, tituliſque & faſcibus inſignivimus, pro ut tenore præſentium facimus, creamus, erigimus, attollimus & inſignimus, voſque de nobili genere procreatos dicimus & nominamus, ac ab univerſis cujuſcunque præeminentiæ, ſtatus, gradus, & dignitatis fuerint, pro talibus, ſic veris nobilibus haberi, dici, ſcribi, nominari, & reputari volumus. Decernentes, & hoc noſtro Cæſareo ſtatuentes edicto, quod deinceps omnibus perpetuis futuris temporibus, tu præfate* Gaſpar vander Perre, *ac filii hæredes ac deſcendentes tui præfati ubicunque locorum & terrarum, tam in judicio, quam extra, in rebus ſpiritualibus & temporalibus, eccleſiaſticis & prophanis quibuſcunque, etiam ſi tales eſſent, de quibus mentio ſpecialis in præſentibus fieri deberet, omnibus & ſingulis privilegiis, juribus, inſignibus, immunitatibus, favoribus, & indultis uti, frui, & gaudere poſſitis & valeatis, quibus cæteri Sacri Romani Imperii veri nobiles à quatuor avis maternis & paternis geniti & procreati utuntur & ad quæ admittuntur & recipiuntur, quomodo libet conſuetudine vel de jure. Quo vero ſtatus hujus nobilitatis tuæ luculentius eniteſcat, tibi præfato* Gaſpari vander Perre, *ac filiis hæredibus ac deſcendentibus tuis antedictis, infra ſcripta armorum inſignia dedimus, conceſſimus, & elargiti ſumus, ac tenore præſentium authoritate noſtra Cæſarea damus, concedimus & elargimus; videlicet ſcutum azurei ſeu cæleſtini coloris, in quo leo flavi ſeu aurei coloris, lingua erecta & unguibus rubris, cauda poſt tergum reflexa, ac collo armillum rubeum geſtans, conſpiciatur, in vertice vero ſcuti in campo flavi ſeu aurei coloris aquila nigra unius capitis dextrorſum flexi, alis expanſis, & lingua rubea erecta pectore tenus emineat, ſupra ſcutum galeam apertam cancellatam ſeu torneariam teniis ſive liciniis flavi ſeu aurei & azurei ſeu cæleſtini, eorundemque colorum faſcia tortili redimitam, è cujus cono inter geminas alas ſimiliter azurei coloris, in quibus ſingulis duæ trabes flavi ſeu aurei coloris, ex inferioribus partibus in ſuperiorem aſcendentes, & in forma pyramidis, ſe conjungentes, & inter illas ternæ lachrymæ, ejuſdem fulvi ſeu aurei coloris, videlicet una infertus inter prædictas trabes, & aliæ duæ ſuperius ex utroque prædictarum trabium faſtigii latere poſitæ, carnantur: anterior pars leonis flavi ſeu aurei coloris lingua exerta, & armillo in collo rubeo dextrum pedem protendens, & ſiniſtrum faſciæ tortili imponens exurgat, quemadmodum hæc omnia præſentium in medio pictoris artificio accuratius delineata apparent. Volentes & decernentes, ut poſt hac tu præfate* Gaſpar vander Perre, *ac filii hæredes ac deſcendentes tui antedicti hæc arma & inſignia in teſtimonium veræ nobilitatis habeatis & deferatis, ubicunque locorum aut terrarum, in omnibus & ſingulis honeſtis decentibuſque actis, & expeditionibus nobilium & armigerorum more, tam joco quam ſerio, in torneamentis, haſtiludiis, duellis, bellis, ſingulari certamine, & quibuſcunque pugnis, ſcutis, vexillis, tentoriis, ſignis, annulis, ſignetis, ſigillis, aulæis, feneſtris, periſtromatibus, ſepulchris, monumentis, picturis, ſculpturis, ædificiis, ac univerſa ſupellectile veſtra, & in omnibus locis aliis pro veſtræ voluntatis arbitrio, aptique ſitis & idonei ad ineundas, & recipiendas omnes exemptiones, libertates, privilegia, feuda, vacationes à muneribus & oneribus, quibuſcunque realibus, perſonalibus, ſive mixtis, jura quoque & conſuetudines, honores, dignitates, officia, gratias, & indulta quibus cæteri noſtri, & Imperii Sacri veri nobiles à nobis ſeu à prædeceſſoribus noſtris Romanorum Imperatoribus & Regibus, hujuſmodi armorum ornamentis inſigniti gaudent, utuntur & fruun-*

Digitized by Google

fruuntur, quomodolibet consuetudine vel de jure. Ut verò gratiam nostram Cæsaream liberaliorem sentias, tibi prædicto Gaspari vander Perre, *consilio, scientia & authoritate præsentis damus & concedimus amplam authoritatem & facultatem, qua possis & valeas, per totum Romanorum Imperium, & ubilibet terrarum & locorum facere & creare Notarios publicos seu tabelliones, & judices ordinarios, ac universis personis quæ fide dignæ habiles & idoneæ sint (super quo conscientiam tuam oneramus) Notariatus & tabellionatus ac judicatus ordinarii officium concedere & dare, ac eos, & eorum quemlibet per pennam & calamarium (pro ut moris est) de prædictis investire, dummodo ab ipsis Notariis publicis seu tabellionibus, & judicibus ordinariis per te creandis, & eorum quo libet vice & nomine nostro & Sacri Romani Imperii, & pro ipso Romano Imperio, debitum fidelitatis accipias corporale & proprium juramentum, videlicet, quod erunt nobis & Sacro Romano Imperio & omnibus successoribus nostris Romanorum Imperatoribus & Regibus legitimè intrantibus fideles, nec unquam erunt inconsilio, ubi nostrum periculum tractetur, sed bonum & salutem nostram defendent fideliter & promovebunt, damna nostra pro sua possibilitate vetabunt, & avertent: Præterea instrumenta tam publica quam privata, ultimas voluntates, codicillos, testamenta, quæcunque judiciorum acta, ac omnia alia ac singula, quæ illis & cuilibet ipsorum ex debito dictorum officiorum facienda occurrerint, vel scribenda, justè, purè, fideliter omni machinatione, falsitate, & dolo remotis scribent, legent, facient, atque dictabunt, non attendendo odium, pecuniam vel munera, aut alias passiones vel favores: scripturas verò quas debebunt in publicam formam redigere in membranis mundis, non tamen chartis abrasis aut papireis, fideliter secundum terrarum consuetudinem conscribent, legent, facient & dictabunt, causasque hospitalium & miserabilium personarum, nec non pontes & stratas publicas pro viribus promovebunt, sententiasque & dicta testium, donec publicata fuerint & approbata sub secreto fideliter retinebunt, ac omnia alia & singula rectè, justè & purè facient, quæ ad dicta officia quomodolibet pertinebunt consuetudine vel de jure; quodque hujusmodi Notarii publici seu tabelliones, seu judices ordinarii per te creandi, possint & valeant per totum Romanum Imperium, & ubilibet terrarum, facere, conscribere & publicare contractus, judiciorum acta, instrumenta, ultimas voluntates decreta & authoritates interponere in quibuscunque contractibus requirentibus illa vel illas, ac omnia alia ac singula publicare & exercere quæ ad dictum officium publici Notarii seu tabellionis & judicis ordinarii pertinere & spectare noscuntur, & si aliquem vel aliquos in dicto officio ignaros aut delinquentes inveneris, debeas illos ab officio suspendere, & cum causæ cognitione punire, & si inobedientes & rebelles tibi fuerint, tales nobis & nostris successoribus & locum tenentibus denunciare, ut juxta qualitatem delicti puniantur. Decernentes, ut omnibus instrumentis, & scripturis per hujusmodi Notarios conficiendis, plena fides ubilibet adhibeatur, constitutionibus, ordinationibus, statutis vel aliis in contrarium facientibus, non obstantibus quibuscunque.* NULLI ERGO *omnino hominum liceat hanc nostræ constitutionis, creationis, erectionis, successionis, gratiæ & privilegii paginam infringere, aut ei quovis ausu temerario contraire. Si quis autem id attentare præsumpserit, præter nostram & Imperii Sacri indignationem gravissimam, pœnam viginti marcharum auri puri, toties quoties contra factum fuerit, se noverit ipso facto incursurum, quarum medietatem Imperiali fisco seu ærario nostro, reliquam verò partem injuriam passi vel passorum usibus irremissibiliter decernimus applicandam, harum testimonio litterarum sigilli nostri Cæsarei appensione munitarum. Datum in oppido Bruxellensi Ducatus Brabantiæ, die tertia mensis Julii, anno Domini millesimo quingentesimo, quinquagesimo sexto, Imperii nostri trigesimo sexto.*

Sic subsignatum sub plica,

CAROLUS.

Van de Krijgs-luyden, en die gene dewelke uyt haar eygen daden in het Oorlog beweſen, ofte om de deugden en afkomſt har'er Voor-ouderen tot het Ridderſchap werden verkoren, werden wel gemeenlijk onderſcheiden die gene, dewelke deſe waardigheid van het Ridderſchap, uyt enige civile dienſten, gelijk als om uytſtekende geleertheyt en wijsheyt verkregen hebben; even of die van minder waardigheyt waren; doch moet het ſelve ſoo waardich en dienſtich aan den Prince en het Vaderland geagt werden, als het gene uyt won-

Digitized by Google

wonden en lijktekenen van den Oorloch voort komt, om dat door de wijsheyt en beleid van sodanige personen, soo veel voordeel aan de gemene saaken, en selfs in het Oorloch kan werden bygebracht, als door de Wapenen; gelijk by den Keiser Leo van de Rechts-voorspraaken geseid wert, *in l. 14. Cod. de Advocatis diversor. judicior. Quod non minus provideant humano generi, quam si præliis, atque vulneribus patriam parentesque salvarent.* Soo plachten de Burgermeesters van Romen selfs te Veld te trekken, en te huys sijnde het Landstands-bestier waar te nemen; so hebben wy ook al by onse tijden in de noodsaakelijkheyt politijque Commissarissen gehad, dewelke de Veld-oversten van haren wijsen Raad en goedvinden souden dienen. Buyten desen sijn ook andere alleen tot luyster van haar uytstekende geleertheyt met den titel van het Ridderschap voorsien geweest. Soo hebben ook verschèide Keisers en Koningen de Ridderlijke eere gegeven aan de Ambassadeurs en Gesanten van andere Koningen en Republijquen, wiens persoon sy verstaan werden te bekleden, en met dese Ridderlijke eere begifticht, bysonderlijk de Noortse en Duytse Vorsten.

35 De voordelen van dese Ridderlijke waerdigheyt waren vele en verscheiden; en was het onder anderen een bysonder voorrecht der Ridderen, datse selfs vermochten een Edelman, ja een Grave of Prins, tot Ridder te maken. Soo wert in sekere oude Cronijk verhaalt, dat tot achtien Baanderheeren in Brabant noch bygevoegt waren acht andere, die genoemt wierden *Ridderen metgesellen, qui Baronibus æquiparantur*, dat is, die met de Baronnen gelijk gestelt werden. Ja dat meer is, so vindmen dat in de oude Edicten de Ridderen voor de Baronnen getekent hebben; ook saten de Baronnen met de Ridders op grote Feestdagen en Koninglijke maaltijden aan geen eene tafel, volgens 't getuygenisse van *Favin* in sijn *Theatre d'Honneur l. 3. p. 577.*

En hoe groten eerbiedigheyt selfs Souveraine Princen aan de Ridderen hebben toegedragen, kan daar uyt werden afgenomen, datse aan hun gegeven hebben den tijtel van *Monseigneur*, die niemant hier te Lande voeren mocht, dan den Stadhouder, Gouverneur, of Capiteyn Generael van dese Nederlanden en Bourgondien; gelijk te sien is in de Gift-brief van Wommelgen, by Hertoch Jan, aan Heer Jan van Lier Ridder gegeven, als volcht:

NOus Jehan, par la Grace de Dieu, Duc de Lothier, & de Brabant, faisons a savoir a tous ceux qui ces lettres verront & orront, que nous avons donen, & donons en droit fief à MON SEINGNEUR, Jehan de Lyra, Chevalier, fil MON SEINGNEUR Ernoul de Lyra & à ses hoirs, toute la Ville de Wommelgem, avec tous ceus, toutes rentes, toutes tasles, toutes drotures, les justices, hautes & basses, & quant que nous y avions, ou pourions avoir, en quelconque maniere que ce fust, &c. & pource que ce soit firme chose & estable, & que nous ni nos hoirs n'en puissions venir par nous, ni par autrui en contre le don & les choses devant dites a nous jour; avons nous les presentes lettres seelees de nostre propre seel, avec les seaux de nobles homes MON SEINGNEUR, Godefroit nostre frere, MON SEINGNEUR Henry de Lovaing, Seingneur de Herstal, MON SEINGNEUR Gerart, Seingeur du Bruec, & de Marbais, Godefroit de Vjane, avec les seaulx d'aultres nos homes MON SEINGNEUR Ernoul d'Ysche, MON SEINGNEUR Wauter Volcart, MON SEINGNEUR Ernoul de Winegem; qui en connoissance de verité, il ont ces lettres seelees de leur propres seaux, en l'an nostre Seingneur 1260. 17. mois de Januier.

Ook waren de Ridders vry van alle beden en lasten, die Princen en andere Heeren binnen hun gebied opstelden. So lesen wy dat Philips, Markgrave van Namen, in het Jaar 1212. sijne Ridders van het oude recht van doden-pant, dat is by het affterven van elk onderdaan sijn beste pant te nemen, genoemt *Melius Mobile, seu Cathelum*, ontsloeg; (gelijk sodanich recht ook sommige Abten in dese Landen gehad hebben, het welk men *Abs-recht* noemde,) Van dese ontslaginge der Ridderen is aanmerkelijk te sien de Acte van den selven Heer Philips, by Aubertus Myræus in sijn *Diplomat. Belgic. cap. 67.* met dese woorden:

Ego Philippus Marchio Namurcensis, notum facio universis, tam præsentibus quam futuris, quod consuetudines quasdam indecentes, quas contra honorem militarem injuste usurpaverant, iniquas esse discernens, decrevi & statuo, ut à nullo Milite, qui sit de familia vel advocatione mea, melius mobile (quod quidem melius cathelum dicitur) de catero accipiatur, post ejus decessum, nec id ab ejus herede pro illo mortuo exigatur. Ut autem hoc habeatur ratum præsente scripto, & sigilli mei appositione confirmavi. Actum apud Reaton, Anno Dominicæ incarnationis, millesimo ducentesimo duodecimo.

De Ridderlijke Ordre bracht ook mede, dat sy tot verval van de onkosten, om haar outsten soon Ridder te maken, of tot losinge van hun eigen gevankenisse, of het uyttrouwen van haar outste dochter enige bede tot laste van hunne onderhorige mochten omslaan; en was een quetse het sy met woorden of werken aan een Riddermatige begaan veel hoger te boeten, als aan andere; Dus spreekt daar van de Charter van Rechten van het Jaar 1229. den Landen, Steden, en Vryheden van Brabant by Hertog Jan verbrieft; *Ingevalle een Dorpman sloeg met de hant een Ridder, verbeurde sijn hant, of met de voet sijn voet; dan sloeg hy een Ridders Knape, van Ridders aerde gekomen, verbeurde maar een pecuniele breucke.* Insgelijx, *Wie een ander logen stopte, of seide, Gods hant moet ty hebben, of gy sijt een quaat schalk met felheden, was op 5 ß. Lovenscher Mijten, en dede een Dorpman een Ridder, was op honderd ß. Lovens.* So wiert in Engeland ten tijde van Koning Henrik de II. yemant gebreukt in een boete van hondert ponden sterling, om dat hy een Ridder geslagen hadde; Ook hadden sy een hoge Bank

of

of die alle uyt Ridderen beſtonden, voor dewelke ſy alle te rechte moeſten ſtaan; ſo dat het gewijſde, alwaar een Baron eigentlijk aanlegger of verweerder was, voor onwettich wierde gehouden, ingevalle niet ten minſten een Ridder onder deſelve Rechters was geweeſt. Het Ordinaris Ridderlijk Ry-paart en Ridderlijk Wapen was ook vry van alle executien, arreſten, en bekommeringen, om eenige ſchulden, hoedanig die ook ſouden mogen weſen, al was't ſchoon voor des Koninx gerechtigheden ſelfs. Dus ſchrijft daar van Antonius Tilburcenſis; *Nota quod ſi debitor ille, qui ſolvendo non eſt, militiæ cingulum ſemel obtinuerit, venditis cæteris, Equus tamen ei, non quilibet, ſed uſus uſualium reſervabitur, ne qui dignitate factus eſt Eques, pedes cogatur incedere. Quod ſi Miles ejuſmodi fuerit quem juvat Armorum decor, & juvat uſus eorum, qui meritis exigentibus debeat inter ſtrenuos computari, tota ſui corporis armatura cum Equis ad id neceſſariis a venditoribus erit liberrima, ut cum oportuerit ad Regis & Regni negotia armis & Equis inſtructus poſſit aſſumi. Sed ſi hic idem cui lex in parte pepercit, audita neceſſitate Regis vel Regni delitescens ſe abſentaverit, vel ad hoc vocatus non venerit, ſi tamen non propriis ſed Regiis ſtipendiis militet & evidenter abſentiam ſuam non excuſaverit, nec ab iis venditores temperabunt, ſed ſolus contentus Equo (propter dignitatem Militiæ) ſibi relicto juri communi vivat obnoxius.*

In Spagnien vermocht niemant in de huyſen der Ridderen te komen, dan by ſpeciale laſt des Koninx; ook mochten deſelve niet gepijnicht werden, dan op beſchuldiging van verraad, noch geëxecuteert gelijk gemene perſonen, maar alleen onthoofd; en mocht niemant in de Kerke boven hun ſitten, dan Koningen, Prelaten, en andere grote Heeren, of Geeſtelijken, die den dienſt deden. Volgens tuyge van Fauchet was hun ook alleen geoorloft hun Wapenſchilt, getimbreert met Helmen in het zegel te gebruyken; 't welk ſy gemeen hadden met Barons en Princen, mede Ridders ſijnde, en by hun in Oorlogen en Bataillen gebruykt wierde, om boven andere bekend te mogen ſijn; Insgelijx vermochten ſy alleen vergulde Sporen en Baudrier te dragen; en de Schiltknapen ſilvere; den Baudrier ſecht ſeker out Frans Schryver, was van outs een Koninglijk geſchenk; gelijk dan Charlemainge ſulx vereerde aan Offeas Koning van de *Merouriens*. So grote luyſter als 't nu was den Baudrier te verkrygen, (dewijl niemant als na ſonderlinge verdienſten daar mede wierde vereerd) ſo ſchandelijk was het aan de andere zyde, deſelve wederom kwijt te raken.

86 En alhoewel het Ridderſchap perſoneel was, ſo dat het niet over en erfde, en de ſoonen van Ridders door haar geboorte geen Ridders en waren, ſoo bracht nochtans die waardigheyt den Adel voor de gantſe familie mede, ſoo dat daar door beyde haar en hare nakomelingen Edelen gehouden en erkent wierden. *Hanc nobilitatis ſpeciem definit Bart. in l. 1. Cod. de dignitat, Quod ſit qualitas illata per principatum tenentem, qua quis ultra honeſtos plebeos acceptus oſtenditur, & hac ſanguinem expurgat & poſteritatem ejus qui nobilis efficitur & in eum ſtatum redigit, ac ſi omnes ejus retro progenitores nobilitatis titulo fuiſſent decori iiſdemque privilegiis & prærogatis affiget. Joan. Garſ. de Nobilitate Gloſſ. 35. num. 3. ita a ſuprema Mechlinienſi Curia judicatum teſtatur Chriſtin; vol. 5. deciſ. 25. num. 24.* Het Ridderſlaan of Riddermaken wert onder de Regalien van den Prince gerekent, *ſecundum ea quæ tractant. Reiner. Sixtin. de Regalibus lib. 1. cap. 2. num. 36. Vult. de Feud. lib. 1. cap. 5. Concluſ. 2. num. 4. Hopping. de jure inſign. cap. 8. num. 29.* daar uyt dan volgt dat het by niemant anders kan werden gepleegt als by die gene dewelke een volſlagen, en niemant onderhorige macht heeft. *Bart. ad l. 1. Cod. de dignitat. Tiraquell. de Nobilit. cap. 6. num. 5. 6. & ſeq. Joann. Rainut. de Nobilitate quæſt. 3.*

k *Schildknapen ſijn,*] Naaſt aan de Ridderen 37
komen de Schildknapen, van Titel, Staat en Waardigheyt een trap hoger dan gemene Edelen, en minder dan een Ridder, en was een waardigheyt en titel in den Oorloch, ſonder vaſte bedieninge in onderſcheid van gemene Krygsluyden, rydende gemeenlijk met twee, drie, ofte vier Paarden. Deſe waren naaſt aan het Ridderſchap, en uyt deſelve wierden de Ridders gemaakt, gelijk als *Militaris Ordinis Candidati*, en die gene dewelke na het Ridderſchap ſtonden, en tot dien eynde de Wapenen in den Oorlog oeffenden, eygentlijk Bacheliers genomt. Van ouds wierden deſelve verdeelt in vijfderhande ſoort, I. waren Schildknapen van 's Konings lijf. II. Waren de oudſte ſoonen van Ridderen, en hare oudſte ſoonen by vervolg. III. De oudſte ſoonen van der jonger ſoonen van Baronnen en andre grote Edelen. IV. Dewelke met Wapenen en ſilvere Sporen ſijn begifticht, en ten V. die gene dewelke enige uytnemende Ampten in 't Konings of Princen Hof bedienden, als ſijn den Kamerheer, Hof-meeſter, Voorſnyder, Schenker, en ſoo voort. Andre, het welk de ſaak naaſt komt, verdelen deſelve Schildknapen van geboorte, als ſijn de oudſte ſoonen van Ridderen, of andere van gelijke hoogheyt, *Scutiferi* genomt, andere by verkieſinge, diemen *Armigeros* noemde, dewelke met Wapentuyg vereert wierden, en den Princen benevens de andere in ſijnen ſleep en ſuite met het ſelve Wapentuyg aangedaan, moſten volgen; deſe dienden onder den Ridderen in den Oorlog, buyten dewelke niemant anders Wapen dragen mocht, daarom ſy ook *Servientes*, ofte Serjanten van Wapenen genomt wierden, anders Schildknapen; en hebben de jonger ſoonen van de aller grootſte Princen haar ſelven vereert, Schildknapen genomt te werden. Soo liet Heer Cornelis van Bergen, Heer van Sevenbergen, Schenker van Kaiſar Maximiliaan en Maria hem ſelven Schiltknaap, den Grave van St. Martin *Eſcuyer*, en Willem de II. Grave van Holland, *Armiger* noemen.

l *Gemene Edelen,*] Sijn of uyt geboorte, of 38
die ſulx verkregen hebben door by ſondere gunſt vanden Prins. Van geboorte ſijn die gene, welke van ouders en voorouders van Adel geſlagte afkomſtig, op hun eigen goed levende, ſig altoos als Edelluyden gehouden hebben, 't zy dat ſy den Oorlog volgden of niet, of ſy daar benevens enige by

Digitized by Google

by sonderen tytel hebben of niet; sy wierden van outs *Welgeboorne* genoemt, in 't Griex *Eugeneis*; namentlijk de sodanige die van aver tot aver, van ryke en vrye luyden gekomen waren; en wierden voor het op regten vande hoge vierscharen tot regters vander Graven Hof gebruykt; ook altyd benevens de Edelen gerekend, daar van de vierschaar van Rynland de voornaamste was. Sie *Grot. Inleid. lib. 1. cap. 14. in fine* het welk van die tyden te verstaan is, als wanneer geen ander als sodanige oude *Patricii* tot des Graven Regters wierden aangenomen, daar het Hof Provinciaal in plaats gekomen is, opgeregtet by Hertog Philips in den Jare 1428. Zedert welken tyd de andere vierscharen sijn komen te vervallen, en by gemene Huysluyden bedient geworden. Hier van spreekt *Janus Dousa Pater Annal. Holl. lib. 3.* aldus:

Inde jam ab antiquo libera nobilitas,
Non quos falso hodie Benenatos municipali,
Nomine vicantimrustica turba vocat,
Sed quibus in scamnis Equitum considere jus est,
Vel quibus a prisca stirpe refulget honos.

De twede soorte sijn die gene die sulx uyt gunste vanden Prins verkregen hebben, als dewelke sommige voorname luyden, van goet geslagt, afkomst en middelen, ook wel om bysonder diensten tot Edelluyden maakt, en hun een by sonder Wapen geeft, om daar mede van andere gemene luyden te werden onderscheiden, en boven deselve verheft en geëerd. Dese soort van Adel heeft inden beginne verscheide oorsaken gehadt; Want dewyl de boosheid overhand nam, en de goeden onderdrukt wierden, so was het nodigh, tot het gemene wel wesen, dat d'eene van d'andere konden onderscheiden werden. En daarom wierden wyse en deugtsame mannen, als lichten inde wereld sijnde boven andere gesteld; welke dan sig selfs door hun deugd schenen te nobiliteren; Maar wel voornamentlijk so is het grootste deel vanden gegeven Adel door manhafte daden inden Oorlog verkregen; Wanneerse namentlijk t'huys kwamen met overwinninge en Triomphe over hunne vyanden; Gelijkwe daar van de voorbeelden by de Romynen hebben, in *Horatius Cocles Titus Manlius, Scipio Africanus*, en andere meer.

39 [m] *Voor Edelen sijn erkend*,] So heeft Philippus de XXI. Koning van Spagnien by Edict vanden 23. September 1585. die gene, dewelke voor Edelen moeten gehouden werden, verdeeld in vierderhanden soorten; als

I. Die gene dewelk hun Adel uyt hun geslagt en afkomst van outs her konnen aanwysen.

II. Die of selfs of hunne voorouders in den regten mannelijken draat nedergaande deselve waardigheid ontfangen hebben.

III. Dewelke boven geheugenis als Edelluyden geleeft hebben, ende daar voor erkent sijn.

IV. Dewelke het regt van Adel hebben door de Officien en diensten die sy bekleden.

40 [n] *Schult en Wapen*,] De onderscheidinge der Schilden en Wapenen tusschen grote en kleine Edelen, is van seer out gebruyk geweest; Men leest selfs in 't oude Testament van de legeringe der Stammen Israëls rontom den Tabernakel, dat God aan Moses en Aaron beval, dat de kinderen Israëls hun souden legeren een yder onder sijn baniere, na de tekenen van het huys hunner Vadederen; en meendmen dat by de Stamme Juda inde Woestyne een Leeuw tot een veld teken gebruykt wierde.

Diodorus Siculus Biblioth. lib. 1. is van gevoelen, dat dit onderscheid eerst by de Hebreen gevonden is; *Herodotus* in tegendeel, dat de volkeren van Asien dese manier van doen eerst hebben ingevoerd, dewelke daar in van Strabo gevolgd werd. So hadden ook de Romynen hare *Insignia*, dat is teikenen en Wapenen, daar sy hare daden mede uytbeelden en hunne Officien mede onderschidden. Het Keisers Wapen by Julius Cæsar eerst gevoerd was een swarten Arent op een vergult veld, dewelke daar na om het dubbelde Roomsche Rijk in 't Ooslen en Westen uytte beelden, verdubbeld en tot nuyden toe voor des Keisers Wapen gebleven en gehouden is. Vegetius schryft dat de Soldaten in het oude Keiserrijk onderscheiden wierden door de devisen en namen, die op hunne Schilden uytgedrukt waren. Van andere volken getuygd *Petrus Georgius Tholosanus de Republ. lib. 6. cap. 16. 17.* insgelijx *Hopping. de Jure Insign. cap. 3. & 5.* dog by ons en weetmen niet, dat de *Insignia* en Wapenen ten onderscheid van meerder en minder, en hoge of lage Staats Personen voor vier of vyf honderd Jaren sijn bekend geweest; en sijn deselve ontwyfelijk te gelijk met de verdelinge vanden groten en kleynen Adel uytgevonden.

Een Schild en Wapen in den Oorlog te mo- 41
gen voeren behoorde tot het Ridderschap, gelijk als ook een Helmet of Stormhoed de gemene Crygs-luyden niet geoorlofd was op het hooft te setten, welk Wapentuyg, op dat het niet onder den anderen soude verdwalen, maar onderscheidentlijk mogt erkend werden, met sekere tekenen, op deselve geteikend of geschilderd, wierde onderscheiden, na het voorbeeld der Romeinen, die het mede voor een eertytel en waerdigheid vergunt wierde haar lichaam te dekken en een Schild met een Helmet te mogen aan doen en opsetten, die dan ook op hun Wapentuyg, tot onderscheid van andere enige teikenen of van hunne overwinninge, of van hunne waardigheid van andere uytdrukten. En daarom sijn veele van opinie, dat dewyl de Soon dikwils het Schilt van sijn vader met het devys, 't geen daar op geschreven stont, behield, het daar door gebeurd is, dat dese vercierselen en afbeeldingen van hunne klokmoedigheid en dappere daden so aan de nakomelingen overgeleverd sijnde, by vervolg van tyd, de naam van *Wapenen* hebben gehouden; overmits den vyand daar mede wierd wederstaan; So spreekt daar van *Tiraquellus de Nobilitate cap. 6. num. 19. Insignia armorum nomine nuncupantur, quoniam plerumque hæc insignia in armis insculpi, & antiquis & nostris temporibus solebant, ut hinc armati facie armis operta dignoscerentur.* Andere meinen, dat den oorspronk van dien afkomstig is van de teikenen, die de Bevelhebberen van outs droegen, om inde Battaille by hunne Soldaten te kon-

Digitized by Google

konnen onderscheiden werden; bestaande inde kleuren van hunne klederen, so als Cæsar van hem selfs getuygd met dese woorden; *Cæsaris adventu cognito, ex colore vestitus, quo insigni in prælis uti consueverat*; en wierden deselve klederen genaamd *Paludamenta* of Wapenrokken, om dat sy die over hunne Wapenen droegen; sijnde deselve van verscheide kleuren, waar van de rode den Oorlog, de witte de overwinninge, en so voorts beduyden. Meyerus verhaald van Hertoch Karel de Stoute, dat hy Anno 1467. met dusdanigen Wapenrok aan, triumpherende binnen Luyk kwam. *Grandi Splendore*, seit hy, *ac pompa, superbus Dux civitatem ingreditur, nudum gerens manu gladium; vix scribi possit, quam pretiosum indutus paladamentum, propter multitudinem & inestimabile pretium unionum, gemmarumque quibus refulgebat. Dat is:* Den trotsen Hertog kwam met grote stoet en luyster de Stad intrekken, met het bloot rapier in de vuyst, en een Wapenrok aanhebbende, die niet te waerderen was, van wegen de menigte der Paerlen en kostelijke gesteenten, daarse mede was versierd.

42 't Sy so 't wil 't is seker, dat alle Wapenen, die wettig verkregen sijn, haar oorsprong hebben van dees of gene roemrugtige geschiedenissen; en heeft van outs af het blasoeneren van de selve bestaan in twee dingen, namentlijk figuren en kleuren. De figuren sijn of doode of levende; de waerdigste die gene die mannelijk sijn; welke na 't schryven van Bartholus in sijn Tractaat *de Insignibus & Armis*, 't sy deselve menschen of andere dieren vertonen, altyd moeten gesteld werden met de hoofden na de regter zyde. Dese levende figuren sijn veele en menigerhande, en de beduydenisse van dien is verscheiden; onder de dieren is de Leeuw, vermits de Koninglijke eigenschappen die in hem sijn, en onder de vogelen den Arent om deselve reden de voornaamste. Sie daar van Plinius in sijn agste Boek het achste Capittel.

43 De kleuren sijn na het seggen der Heraulten seven; te weten, twee metalen, dat is *Goudt en Silver*, en vyf andere kleuren, namentlijk root gemeenlijk genaamt *Keel*; blauw, gemeenlijk genaamt *Asuur*; swart, uytgedrukt met het woord van *Sable*; groen met dat van *Sinopel*; Purper, of *Pourpre*, bestaande uyt alle de kleuren te samen. Het gout, als uytstekende boven alle metalen, en na 't gevoelen der Heidenen van Jupiter voort gebragt, ook daarom alleen voor Koningen geschikt, betekend hoogheid en gesag, toegeëigend aan de Son, sijnde 't schoonste en edelste ligt van allen, en verbeeld door een gopaats. Het Silver is een *Symbolum* van geluk en overwinninge, vergeleken by 't water, waar door alle vlekken konnen afgewassen werden, toeëigend aan de Maan, het suyverste van allen en verbeeld door de Paerlen.

Root of *Keel* is na het seggen van Seneca de koleur der deugden, en alleenlijk eigen voor Princen of grote Heeren; werdende daar door uytgebeeld grootmoedigheid en dapperheid, vergeleken by 't vuyr, toegeëygend aan Mars, en verbeelt door den Robyn. Blauw of *Azuur* betekend liefde, en getrouwigheid, vergeleken by de lucht, toegeëigend aan Venus, ende afgebeeld door den Saphier.

Swart, of *Sabel*, een afbeeldsel van droetheid, vergeleken by de Aerde, toegeëigend aan Saturnus, en verbeeld door de Diamant.

Groen of *Sinopel*, werd by sommige voor de slegtste kleur gehouden, dog by de Turken geagt boven alle andere, en daarom ook de Standaart van dat Rijk; betekend hope en vrolijkheid, toegeëigend aan Mercurius, afgebeeld door den Emeraut.

Purper, bestaande gelijk gesegt is, uyt alle de andere kleuren, en om die reden by alle Herauten geschikt voor Koningen en Monarchen, om dat even so als alle kleuren in dese vervat sijn, ook so alle deugden in een Prins sitplaats hebben moeten; betekend hoogheid en waerdigheid, toegeëigend aan Jupiter, verbeeld door den Hyacint.

Uyt dese twee metallen en vyf kleuren moe- 44
ten alle Wapenen bestaan: want de schilden van metaal of kleur alleen, werden genoemd *Arma Candidata*, dat is, die nog tragten na eenig vercierssel van Manhaftigheid; en was in oude tyden 't gebruyk, sodanige blote Schilden te geven aan onedele, en jonge onervaren Krygs-luyden, om hun daar door tot dapperheid aan te moedigen; en daar op siet het Versje van Virgilius,

Ense levis nudo, parmâque inglorius albâ.

Evenwel houden het sommige daar voor, dat het voeren van dusdanige blote Schilden een teken van eere en van seer out gebruyk is; brengende tot dien einde by het voorbeeld van Keiser Alexander Severus, die verscheiden goude Schilden hadde, welkers dragers genoemd wierden *Chrysoaspides*, de goude Schiltknapen; ook van Alexander de Grote, welke hadde verscheide *Argyroaspides*, of Silvere Schiltknapen, alle sonder vermaan van enige de minste graveringe die daar op gedaan soude sijn; gelijk dan mede van Koning Salomon gesegt werd, dat hy dede maken twee hondert rondassen, en drie hondert schilden van geslagen gout.

Hier benevens staat mede aan te merken, dat 45
niemand eens anders Wapen mag aannemen, en wierd het by de Romeinen voor een soorte van valsheid gehouden, indien yemant een anders naam en Wapen gebruykte *l. 13. ff. ad. Leg. Corn. de Falsis*; *Paul. lib. 5. Sentent. tit. 25. Vide etiam Valer. Maxim. tit. de his qui per mendacium se in alienas familias inserverant*; en is daar tegen ook by verscheide Placaten voorsien; alhoewel dat het Wapen selfs tot bewys vanden Adel niet genoeg en is, ten zy dat die gene, dewelke het selve voeren, haar daar benevens als Edelluyden hebben gehouden; want men dikmaals siet, dat verscheidene Koopluyden en andere, dewelke door verval geen Edelmans staat hebben konnen houden, noch even wel een adelijk Wapen voeren, dog sonder open Helm, tot een teken, waar dat sy van gekomen sijn; Want al is 't dat sy hun adelijkregt, 't welk door een open Helm beduyd werd, verloren hebben, so en verliesen sy nogtans den oorsprong van hun geslagt niet; *Fortiora enim sunt jura sanguinis, quam ut aliqua juris civilis ratione dirimi possint. l. 8. ff. de reg. jur. & l. 34. ff. de pact.*

Digitized by Google

46 Selfs een anders Wapen te voeren is van outs ten hoogſten ſtrafbaar gehouden; gelijk het exempel daar van te ſien is in Heer Reinout van Brederode, welke het volle Wapen van Hollandt een tyd lang gebruykt en gevoerd hadde, waar tegens Keiſer Karel de vyfde, ſulx niet willende lyden, opentlijk door den Procureur Generaal heeft doen procederen, en is daar op gevolgd eerſt een proviſionele Sententie binnen Gent op den 16. January 1531. waar in den voornoemden Heer van Brederode wierd geordonneerd, en verboden, dat hy nog ſijne nakomelingen ſig niet meer ſouden hebben te vervorderen, om den naam en het Wapen van Hollandt te voeren; met Commiſſie en letteren executoriaal van Keiſers wegen aan een Herault van Wapenen, verleent den 24. January deſſelven Jaars, om deſelve condemnatie na ſtyle te executeren, gelijk dan ſulx in 't openbaar is geſchied, en het ſelve Wapen in preſentie van alle de Suppooſten vanden Hove inden Hage opentlijk verbroken, en hy in groote boete verweſen; waar op dan ook nog een nader confirmatoire en definitive ſententie is gevolgd, in dato den 10. Mey 1534. en hem en ſijne nakomelingen verboden, voortaan den naam en 't volle Wapen van Holland te voeren; zedert welke tyd ſy een roden klimmenden Leeuw met een Barnſteel van Aſuur op een verguld veld gevoerd hebben; Synde daar na overgegeven een ſupplicatie vanden ſelven Heer van Brederode, waar op van den Keiſer by gratie vergiffenis verleend is vande offenſie, en alle pene corporele, criminele, en civile der voorſz. begane miſdaad van gekwetſte Majeſteyt des Keiſers als Grave van Holland, gedateerd in Mey 1534. Alle welke reſpective Sententien en acten in 't Frans en Neerduyts ſtaan geregiſtreerd in 't eerſte memoriaal boek van Mr. Jan de Jonge in ſijn leven Griffier van den Edelen Hove van Holland, beginnende met het Jaar 1535. op Folio 101. 112. 243. en 244. ook over enige Jaren publyk gemaakt en uytgegeven door het drukken van het *Repertorium* van de Placaten, Octrojen, en Ordren des Hofs van Holland, waar in alle de voorgenoemde Sententien, Condemnatien, en acten ſijn geſteld, en geleſen konnen werden pag. 26. 29. en 30.

47 Het voeren van Barnſtellen of Lambellen in de Wapenen, is van ouds altijd een teiken van een wettige jonger ſoon geweeſt; Chaſſaneus ſchrijft daar van aldus: *Quilibet primogenitus ſolet portare arma plena, & integra ipſius domus, ſine aliqua diminutione, alii vero poſteriores, & poſtea geniti, deſcendentes, portant cum aliqua differentia, diminutione & diſtinctione, videlicet communiter ſecundo genitus portat & addit cum armis principalibus* Les Lambeaux, *tertius vero barbaturam compoſitam, ſeu alio modo diſtinctam, alii vero aut per bendam, ſeu barzam, ſeu alias quovis modo per aliquam diſtinctionem*; En konde yeder een daar door onderſcheiden, of hy gekomen was van de eerſte, tweede, derde, of volgende ſonen; Dog behalven dit, ſo plag ſulx ook wel te geſchieden met het veranderen van de kleuren van het volle Wapen, ſonder dan een Lambel of Barnſteel te voeren.

48 Wat Baſtaarden belangt, (dewelke volgens getuygeniſſe van *Tiraquellus de Nobilit. c. 15. num. 25.* in Vrankrijk en andere Landen voor goede Edelen gehouden werden, en alle de voorregten des Adeldoms genieten, uytgenomen in ſucceſſie) deſelve voeren mede de ſtam-wapenen, dog met byvoeginge van een baar, beginnende boven vanden ſlinkerhoek dwers door het Schild tot beneden inden regter hoek. Dog in oude tyden konnen de baſtarden onderſcheiden in 't voeren van 't Wapen huns Vaders in den eerſten hoek, in een valſch ſchild van metaal of kleur, en was het ſelve een ſeker teken van baſtardye; egter ſo is het meeſt bekende teken van baſtaardye een bare, die ſy alle moeſten voeren, ten ware by ſpeciale diſpenſatie van den Souverain, om enige goede dienſten, daar van verſchiede exempelen ſijn. En gelijk alles, wat we deſen aangaande alhier ter nedergeſteld hebben, niet altyd punctuelijk nagekomen is, ſo ſijn dan de Souverainen genootſaakt geworden, tegen 't uſurperen van titelen en tekenen van eer en Edeldom, verſcheiden placaten en Ordonnantien te laten uytgaan, waar vanwe hier het voornaamſte, gearreſteerd anno 1595. en gepubliceerd tot Bruſſel anno 1616. by forme van ampliatie, hier by gevoegd hebben, als waar inne alles begrepen is, wat tot deſe materie enigſints dienen kan.

49 Albert en Iſabel Clara Eugenia, Infante van Spangien, by der Gratien Godts Eertz-Hertogen van Ooſtenrijk, Hertogen van Bourgondien, van Lotterijk, van Brabant, van Limburg, van Luxembourg, &c. Allen den geenen die deſe tegenwoordige ſien ſullen, SALUYT: Alſoo wy particulierlijk onderricht ſijn, dat niet tegenſtaande de Ordonnantie by wijlen Hoog-loflijker gedachten den Konink Philippus de twede van dien naam, onſen ſeer lieven Heer en Vader (wiens ziele Godt genadich zy) gedecreteert tot St. Lauren *la Royale* in Caſtilien, den 23. dach der Maant September, in 't Jaar ons Heeren 1595. en daer naar herwaarts over gepubliceert, nopende het dragen, en voeren van Wapenen, Timbren, Titulen, en andere teekenen van Edeldom, vele hun vervordert hebben daar tegens te doen, nemende en uſurperende de Eer-titulen, die hun noch in qualiteyt, noch door verdienſten niet toe en komen, tot groot nadeel van onſe Hoogheyt en Souverainiteyt, verkortinge ende mis-achtinge van onſe Vaſallen en onderdanen, zijnde van oprechten en ouden Edeldom.

Doen te weten, dat wy begeerende te remedieren ſulke confuſien en exceſſen, en door goede politie verhoeden de gene, die hier namaals deshalven als noch ſouden

Digitized by Google

den mogen gedaan worden; hebben uyt onſe ſeekere wetentheyt, volle macht en authoriteyt, daar op als vooren gehadt hebbende het advijs van onſen ſeer lieven en getrouwen, de Hooft-Preſident en lieven van onſen ſecreten en grooten Rade, Cancelier, en lieden van onſen Rade van Brabandt, en van andere onſe Raden van herwaarts overe, geſtatueert ende geordonneert, ſtatueren en ordonneren by forme van verklaringe en ampliatie van de voornoemde Ordonnantie, de poincten en articulen hier naar volgende.

I.

In den eerſten, Dat de gene die gekomen zijn van ouden edelen ſtamme van bloede ende huyſe, wiens vader oft grootvaders van de vaderlijke zyde, ende zy-lieden ſelfs openbaerlijk ende notoirlijk ſullen geleeft hebben als Edele perſoonen, en voor ſulke gemeenlijk gehouden en geacht geweeſt, ofte de perſoonen, die ſelfs, ofte wel heurlieder vaderlijke voor-ouders, in rechte mannelijke linie, vereert zyn geweeſt by onſe voorſaten, ofte by ons, metten graedt van Edeldom, by opene brieven van nobilitatie daer op gedepeſcheert, ofte die ter oorſaake van heure ſtaten, officien oft ampten, oft die van hunne vader oft grootvaders van de vaderlijke zyde, reſpectivelijke gerecht zyn van ſulcx te mogen doen, ſullen alleen, en egeene andere, mogen aen nemen en hun toeſchrijven de qualiteyt van Schildtknape, Jonker, Edelman, oft anderen tijtel van Edeldomme, dragen oft voeren, in 't openbaer oft ſecreet, getimbreerde wapenen, 't zy in heure zegels, cachetten, tapyſſerien, oft anderſints, ende in heure begraffeniſſen, uytvaerden, oft andere openbare acten, gebruykende de ceremonien oft eeren den Edellieden toebehoorende; op peyne, dat 't geene ter contrarien gedaen ſal zyn, by de hooger-handt en publijke authoriteyt, gebroken, geroyeert, en uytgeſchrapt ſal worden, en de perſoonen die hier inne miſgaen en misbruyct ſullen hebben, voor elke overtredinge, vallen ſullen in de boete van vyftich guldens.

II.

Wy verbieden aen allen onderdanen ende inwoonders der Landen van onſe gehoorſaemheit, van wat qualiteyt ofte conditie die zyn, aen te nemen, dragen, oft verheffen eenigen naem, ofte wapens van andere huyſen, ofte Edele geſlachten, alwaert dat de rechte mannelijke linie daer van geheel vergaen en uytgeſtorven ware; uytgenomen de Edel-lieden, aen dewelke ſulx ſoude mogen toegelaten geweeſt zyn by adoptie, contract van houwelijk, teſtament, ofte andere wettige diſpoſitie vande genen vande ſelve familie, macht hebbende om ſulke conceſſien te mogen doen, oft de gene, die om te mogen dragen de namen oft wapens van ſulke uytgeſtorven geſlachten, van ons beſonderen oorlof, en opene brieven in behoorlijke forme ſullen hebben verworven, en de ſelve hebben doen regiſtreren in de regiſters van onſe Officiers *d'Armes*, ſoo hier naer verklaert ſal worden; op peyne dat de gene die anders gebruykt ſal hebben, ſal betalen hondert guldens voor amende, boven de reparatie van 't geene datter gedaen ſal zijn ter contrarien, behalven in plaetſe daer geadprobeerde couſtume is ter contrarien, naer dewelke men hem ſal mogen reguleren.

III.

Interdiceren ende verbieden ook eenen yegelijcken, te verſtellen ofte verkeeren d'ordre van ſijne quartieren, in de Afkomſten, Genealogien, Sepulturen, Epitaphien, Gelaſevenſters, of elders in 't openbaar ofte in 't ſecreet; of daar onder voegen geleende quartieren van andere huyſen, ofte daar inne ſtellen andere quartieren, bedriegelijk verſiert; op peyne, dat in alle plaatſen, daar die ſullen gevonden worden, deſelve niet alleenlijk ſullen gebroken en uytgeſchrapt worden, maar daar en boven ſal den overtreder gecondemneert worden in de boete van vijftig guldens.

IV.

En ten opſien van de gene, die verkregen hebben, of namaals ſouden mogen verkrygen eenige Landen, Heerlijkheyt, of Leen, by verſterffeniſſe, teſtament, gifte, tractaat van houwelijk, koop, ofte by wat ander tijtel dat het zy, zijnde den toenaam van eenig Edel geſlachte, alſulke en ſullen den naam ofte wapen daar af niet mogen dragen, gelijk of den ſelven naam of wapens waren van heure eygen familie: Wel ſullen ſy hun mogen qualificeren Heeren van alſulke plaatſen, met uytdrukkinge van hunne eygen namen en toenamen; En de acten, raakende de Juſtitie van heure Heerlijkheden, ſullen mogen bezegelt, ofte gecachetteert worden met de wapenen der ſelver; En waart by aldien dat de voornoemde Landen, Heerlijkheden ofte Leenen, waren van nu af, ofte hier namaals verheven, ofte vereert met eenigen hoogen tijtel van eere, gelijk Baanderye, Borg-Graafſchap, Graafſchap, Mark-Graafſchap, Princelijkheyt, ofte Hertogdom, en geraakten te vallen in handen van onedele perſoonen, of die geen qualiteyt en hadden weerdig zynde en correſponderende met ſulke titulen, deſelve ſullen gantſchlijk ceſſeren, als te niete gedaan, en wederomme gevoegt worden aan onſe Heerlijkheyt en Domainen, ſonder datſe by ſulke nieuwe eygenaars mogen gecontinueert worden; gemerkt dat diergelijke Heerlijkheden hebben verciert geweeſt met ſulke eere en hooge titulen, ten opſiene van de dienſten en verdienſten van de gene, dieſe als doen beſaten, om deſelve en heure Edele deſcendenten te vereeren; alles op pœne van hondert guldens voor elke overtredinge.

V.

Om te beletten de geſchillen, dier ſouden mogen ryſen (gelijk dikmaals is geſchiet in voorleden tijden) om d'oudſte geboorte, en het dragen van de volle Wapens, wy willen en ordonneren, dat de jongſte ſoonen van alle familien, (ja ſelfs de oudſte ſoonen, geduyrende het leven van hunne vaders) ſullen gehouden weſen in heuren wapens te ſtellen eenige breuke naar gewoonte, tot onderſcheydt ende differentie van de oudſte, en de ſelve moeten continueeren alſoo

Digitized by Google

lange, als de branchen oft ſtaken van de oudtſte ſullen duyren, op datmen mach onderkennen de deſcendenten van den eenen oft anderen ſtaak oft branche; op peyne van vijftich guldens, uytgeſteeken de Edelmans van onſe Landen en Hertoghdommen van Luxenburch en van Gelderlandt, alwaar alſulke breucke van Wapenen niet bekent en is, dewelke hen ſullen mogen reguleren als te voren.

VI.

De gene die hunnen Edeldom ſullen bevlekt hebben door eenige mechanike exercitie, ambacht oft anderſints, met eenige vile profeſſie, derogerende aan haar eerſte qualiteyt, en ſullen der ſelver niet meer mogen genieten, noch eenige eeren, voordeel, en immuniteyten van Edeldommen, ten zy dat ſy alvooren datelijk verlaten, en afſtandt doen van de ſelve vile, oft mechanike profeſſie, en behoorlijk doen blyken, dat ſy wettelijk, in rechte linie maſculine gedeſcendeert zyn van de huyſen en familien, daar af ſy ſeggen gekomen te weſen; en dat ſy volgentlijken van ons verkrijgen (om ſulke vlekke geheclijk uyt te waſſchen, en te niete te doen) onſe brieven van Rehabilitatie en reſtitutie van heuren ouden Edel dom, en de ſelve brieven doen regiſtreren in de boeken van onſe Officiers *d'Armes*, in de maniere ſoo hier naar verklaart wordt, op de boete van hondert guldens; in dewelke vallen ſullen alle de gene, die ter contrarien ſullen gedaan hebben; uytgenomen in de Provintien en plaatſen, alwaar by expreſſe gedecreteerde, oft openbare geobſerveerde couſtuyme van tijde, daar toe genoechſaam ſulke Rehabilitatie niet noodich en is.

VII.

Interdiceren en verbieden aan alle onſe onderſaten, van wat ſtate oft qualiteyt die zyn, hen ſelven t'attribueren, en aan alle andere hun te geven, mondelinge, ofte by geſchrifte, den tytel oft qualiteyt van Baroen, oft anderen diergelijken, oft meerderen; noch ook te ſtellen aan heure wapenen, Banieren, dragers oft houders, oft daar op te ſtellen Croonen onbehoorlijk aangenomen, ten ware zy-luyden te vooren hadden doen blijken in behoorlijke forme, by authentycque en baſtante beſcheeden, dat de Landen, Heerlijkheden, ende Leenen, die ſy in onſe Nederlanden beſitten, vereert zyn geweeſt met ſulken graed en tytel van eere, by opene brieven daar op verleent by onſe voorſaten, ofte by ons. En indien hunne brieven en beſcheeden in 't ongereede, oft verlooren waren, door oorloge, oft ander ongeluk, en ſy genoechſaam konden bewijſen by getuygen, dat heure voorſaten in 't openbaar, en ſonder tegen ſeggen van yemandt, van alle tijden ſulken tytulen gebruykt hebben, ſullen hen toevlucht mogen aan ons nemen, om nieuwe brieven van deſelve erectie ofte confirmatie van ſulken eerſten en ouden tytel te verkrygen: Waar van ſy ſullen gehouden zyn te houden notitie, in de regiſters van onſe Officiers *d'Armes*, in de maniere ſoo hier naar verklaart werdt; op de boete van vyftich guldens, tegens de voorſz. overtreders.

VIII.

Wy verbieden ook wel expreſſelijk aan alle onſe Vaſſallen, onderdanen, en inwoonders van onſe Landen, van wat qualiteyt de ſelve zyn, hun te noemen oft intituleren, Ridders, ſoo verre ſy by ons, oft by onſe voorſaten, geen Ridders geſlagen en zyn; op de boete van hondert guldens, en dat den ſelven tytel uytgedaan, en uytgeſchrapt ſal worden in alle plaatſen, daar hy ſal gevonden worden.

IX.

En want veele abuyſen in deſe onſe Ordonnantie vermeldt, oorſpronk nemen uyt dien dat de Secretariſſen, Griffiers, Notariſſen, en andere publijke perſoonen, die contracten en diſpoſitien van partyen ontfangen en ſtipuleren, den ſelven lichtelijk zyn toeſchryvende tytelen van Edeldomme, die hem niet toe komen, en verboden zyn by deſe onſe Ordonnantie: Wy willen dat ſulke publijke perſoonen, die bevonden ſullen worden den partyen voor hun comparerende en verſchijnen, toegeſchreven te hebben tijtelen en eeren, die ſy ſeekerlijk oft waarſchynlijk wiſten, heurlieden niet toe te komen, ſullen voor elke reyſe gecondemneert worden in de boete van hondert guldens.

X.

En om dieſwille, dat ſommige onderſaten, niet konnende meritoirlijk begeeren, noch verwachten van hunne natuyrlijke Princen, de digniteyt oft tytel van eere, die ſy boven hunne dracht en ſtaet affecteren, den ſelven gaan begeeren aan vreemde Princen, tot nadeel van onſe Rechten van ſouverainiteyt, hoogheyt, en præeminentien, en ook ten overlaſte en mis-achtinge van onſe andere onderſaten, die in eenige Provintien moeten contribuéren in de omſtellingen, beden en ſubſidien van deſelve: Verklaren wy wel expreſſelijk, dat niemandt van onſe Vaſſalen, oft onderſaten, hem en ſal mogen behelpen, in onſe voornoemde Nederlanden, van eenige Legitimatie, Annobliſſement, Octroy van nieuwe wapenen, vermeerderinge ofte verheffinge van deſelve, van Ridderſchap, oprechtinge van nieuwen tijtel van heure Landen, Heerlijkheden, oft Leenen, noch van andere privilegien, præeminentien, als van onſe voorſaten, ofte van ons: op peyne, dat ſulke titulen uytghedaen en uytgeſchrapt worden byde publijke authoriteyt, en de overtreders gecondemneert in de boete van twee hondert guldens.

XI.

En alſoo eenige door onwetentheyt, en andere door vermetentheyt, hun vervorderen te doen ſtellen op hunne wapenen, de Tymbren in platten aanſichte, naar de maniere van Souveraine Princen, ofte ook Helms heel vergult, ſonder daar toe eenigen tijtel ofte recht te hebben, en ook te dragen andere Kroonen dan hen toe en komen, ſonder eenig onderſcheyt te maaken, tuſſen Kronen van Graven, Mark-Graven, Princen, ofte Hertogen; ja, dat meer is, ſommige die zijn dragende met hooge *Fleurons*, op de maniere van Koningen en Souverainen, alles tot nadeel van ons, en andere Souveraine Princen. Wy willen de daar inne behoorlijke regel en order ſtellen, bevelen allen onſen onderſaten, en inwoonderen van onſe voornoemde Landen, van wat qualiteyt deſelve zyn, dat elk naar ſijnen ſtaat en digniteyt, binnen drie Maanden eerſtkomende, naar de publi-

Digitized by Google

blicatie van deſen, redreſſere ſulke fauten en exceſſen; op peyne dat ſy by publijke authoriteyt geredreſſeert ſullen worden; en de dilayanten gecondemneert in de boete van drie hondert guldens.

XII.

Om te beletten de abuyſen, die geſchiet zyn in 't regart van de Baſtaarden en hunne deſcendenten, die hun vervordert hebben te dragen metten toenaam van de oprechte en wettige familien, de wapenen van deſelve, ſonder daar inne te ſtellen eenig teyken van baſtardye, ſoo dat by lankheyt van tijden, de deſcendenten van eenigen natuyrlijken, ofte onwettigen ſoone, dikmaals hun ſtellen onder de wettige, en verſoekende heurlieder ſucceſſien, rechten, en prærogativen, door dien dat by den naam, noch by de wapenen, niet en kan bekent worden eenige differentie noch onderſcheyt, tuſſchen de wettige en de deſcendenten van Baſtaarden. Wy willen en bevelen expreſſelijk, dat in de wapenen van de Baſtaarden, en natuyrlijke (al waren die ook gelegitimeert by onſe brieven, ofte by die van onſe voorſaten) en hunne deſcendenten, geſtelt ſy eene notable differentie en ſonderling teyken, te weten, in de wapenen van de Baſtaarden, ofte onwettige, een baare, en in de gene van hunne deſcendenten, een remarcable note, verſcheyden by die gene die gebruykt worden by de jonkſte ſoonen, deſcenderende van wettigen bedde, op de boete van teſtig guldens voor elke overtredinge.

XIII.

En om te verhoeden de ongeregeltheden, die lichtelijk ſouden mogen gebeuren tot nadeel van andere, als men nieuwe Wapens en Timbren verleent aan perſoonen die genobiliteert zyn, ofte aan die gene, die begeeren vermeerderinge ofte veranderinge van deſelve Wapens ofte Tymbers, door dien dat de Wapen-regiſters (tot dewelke in ſulken gevalle men plachte toevlucht te nemen) niet onderhouden en zyn, gelijk hier voormaals, waar uyt in toekomende tijden, ook ſouden mogen rijſen grote geſchillen, op het dragen van alſulke Wapenen. Hebben wy goetgevonden, dat onſen eerſten *Roy d'Armes*, en alle onſe andere *Roys* ofte Heraults, elk in de Provintie daar van hy den naam ſal voeren, vernieuwen en maken ſal de voornoemde Wapen-regiſters, in de maniere ſoo dat van ouden tijden is gebruykt geweeſt. En dat tot dien eynde onſe Vaſallen en Onderdanen, hebbende, ofte pretenderende eenig recht van Edeldomme, ſullen ſeynden ofte doen leveren (onder recipiſſe) in handen van onſen voorſz eerſten *Roy d'Armes*, en aan den *Roy* ofte *Heraults d'Armes*, van de Provintie van hunne origine, ofte reſidentie reſpectivelijk, hunne wapenen getimbreert, behoorlijk geſchildert met heure namen, toe-namen, en tijtelen (indien ſy eenige hebben) en die van heurlieder vader en moeder, onder hun hand-teeken, om alſoo geſchildert en geregiſtreert te werden in de Regiſters van heurlieder reſpective officien, (ſoo voorſz is) om daar aan toevlucht en regart te nemen ſoo 't behoort.

XIV.

En uyt dien dat geduyrende de voorleden oorlogen, en de abſentie van onſe voorſaten, Prinçen van deſen Landen, men heeft luttel toeſigt genomen, op wat manieren en fatſoen de Couriers, Poſten, en Boden, ſoo wel van onſe Provintien, Steden, Caſſelryen, en Heerlijkheden, als ook die van onſe onderſaten, droegen de Blaſoenen van Wapenen, doende een yegelijk maaken naar ſijn goetdunken, ſonder daar in te volgen de oude couſtuymen en ordonnantien. Wy willen en bevelen, dat ſulke Couriers, Poſten, en Boden, deſelve Wapenen ſullen dragen op verheven buſſen, ſonder Kroone, hangende met ketens op de ſlinker zyde van haarlieder lichaam; op peyne dat de gene, die anders gemaakt zyn, en gedragen worden, by onſe Officiers *d'Armes* afgenomen, en tot heurlieder profijte geconfiſqueert ſullen worden; en boven dien, de overtreders geſtraft met de boete van twintig guldens. Dewelke, en alle de andere boeten en amenden, hier boven geſtatueert en uytgedrukt, verdeylt ſullen werden, te weten, een deel tot onſen profijte; het tweede deel tot profijte van den Officier die het exploict doen ſal; en het derde tot profijt van den aanbrenger.

XV.

Willen en bevelen daar en boven, dat alle Brieven, die verkregen zyn ſedert onſe aankomſte in deſe Landen van herwaarts over, ofte de gene, die hier namaals noch verleent ſullen werden in materie van Annobliſſement, dragen van Wapenen, vermeerderinge ofte veranderinge van dien, legitimatien, vernieuwinge van Edeldom, confirmatien of approbatie van den ſelven, Brieven van Ridderſchappen, erectie van eenige Landen, Heerlijkheden, ofte Leen, in tijtel van eeren, en andere van diergelijke materie en ſubſtantie, ſullen by de impetranten gepreſenteert worden aan onſen eerſten *Roy d'Armes*, aan den *Roy* ofte Herault *d'Armes* van de Provintie van heurlieder reſidentie, en oorſpronk; ofte van de Provintie daar de Heerlijkheyt, nieuwelijk verheven zijnde in tijtel, gelegen is, om geregiſtreert te worden in de Regiſters ofte Boecken van heure reſpective Officien, en volgentlijk onder hun handteeken op den rugge gecertificeert te werden, dat ſy daar af notitie genomen hebben, by gelijke regiſtrature ſal gedaan werden van de electie van Artois, ten opſiene van de gene, die uyt deſelve Provintie geſproten en woonachtig zyn; op peyne van te verlieſen hen effect en de vrucht van alſulken gratien, giften, en octroyen.

XVI.

En op dat alles 't gene voorſz is, in datelijke en reele exceutie geſtelt, ſcherpelijk onderhouden, en in alle poincten volbracht worde, ſoo hebben wy geordonneert en gecommiteert, ordonneren en committeren by deſen, ſoo wel onſe Fiſcalen van onſe Raden, als onſen eerſten *Roy d'Armes*, en alle onſe andere Heraults *d'Armes*, en elk van hen by preventie, om daar toe te verſtaan, en ſonderling toeſigt te dragen. En hebbende bevonden, dat yemanden ter contrarien gedaan heeft, de devoiren van calange, aanklaginge en vervolg te doen, die in ſulke ſaaken behooren voor onſe Raden ofte andere, dien de kenniſſe van ſulke materie toeſtaat. Van al het ſelve te

Digitized by Google

doen met datter aankleeft, hebben wy hen gegeven, en geven by deſen volkomen macht, authoriteyt, en ſonderling bevel.

Ontbieden daaromme, en bevelen onſen ſeer lieven getrouwen die Hooft-Preſidenten, en lieden van onſen Secreten, en Grooten Raden; Cancelier, en lieden van onſen Rade van Brabant, Stadhouder, Preſident, en lieden van onſen Rade van Lutzemburg, Stadhouder, Cantzler, en lieden van onſen Rade van Gelderland; Preſident en lieden van onſen Rade van Vlaanderen; Gouverneur, Preſident, en lieden van onſen Provincialen Rade van Artois; Groot-Bailliu van Henegouwe, en lieden van onſen Rade van Henegouwe, in ons Hof te Bergen; Gouverneur, Preſident, en lieden van onſen Rade te Namen; Gouverneur, Preſident, en lieden van onſen Rade in Vrieſland; Stadhouder, Preſident, en lieden van onſen Raad t'Uytrecht; Stadholder, Cantzler, en lieden van onſen Rade in Over-Yſſel; Gouverneur van Rijſſel, Douay, en Orchies; Bailliu van Dornik, en Dornicxſche; Lieutenant van Groeningen; Rentmeeſters van Beweſt en Beooſter-ſchelt in Zeeland; Prevoſt van Valencijne; Schouteth van Mechelen, en allen anderen onſen Rcehteren en Officieren, en dien van onſe Vaſſalen, dien dit aangaan ſal, heure Stedehouderen, en elken van hen beſondere, ſoo hen toebehooren ſal, dat ſy deſe onſe jegenwoordige van ſtonden aan doen kondigen, uytroepen, en publiceren, binnen de Plaatſen, Vlekken, en limiten van heure Juriſdictien reſpectivelijk, daar men gewoonlijk is diergelijke uytroepingen en publicatien te doen. Op dat niemand daar van ignorantie en ſoude mogen pretenderen, en deſelve onſe Ordonnantie obſerveren en onderhouden, doen obſerveren en onderhouden, onverbreekelijk in alle heure poincten en articulen, ſonder eenige contradictie ofte belet, procederende en doende procederen tegens de overtreders en ongehoorſame, by executie van de peynen hier boven gementioneert, ſonder eenige gunſte, diſſimulatie, ofte verdrach. Dies te doene met dieſſer aankleeft, geven wy den ſelven, en elken van hen beſondere, volkomen macht, authoriteyt, en ſonderling bevel.

Ontbieden en bevelen allen en eenen yegelijken, dat ſy 't ſelve doende ernſtelijk verſtaan, en obedieren, want ons alſoo gelieft. Dies t'oirkonden hebben wy onſen zegel hier aan doen hangen.

Gegeven in onſe Stad van Bruſſel, den veerthienden dach van December, in 't Jaar ons Heeren, duyſent ſes hondert en ſeſthiene.

Geparapheert

M A. vt.

Onderſtondt, Geſchreven by de Eertz-Hertogen in hunnen Rade,

En geteekent

VERREYKEN.

• *Met een Kroon of Helm,*] Wat de outheid belang, ſo is't dat de Romeynen verſcheidene ſoorten van Kroonen hadden, van allerhande ſtoffe, fatſoen en namen, na de verdienſten der gene aan de welke ſy die gaven; de voornaamſte onder deſelve waren de volgende; te weten,

I. *Corona Obſidionalis* ofte *Graminea*, die wel de waardigſte van alle en meeſt geagt was, werdende alleen gegeven aan de ſodanige, die een Leger, 't geen rontom vande vyant beſet was onſetteden, en het Krygs-volk alſo gelijk als van de dood verloſten; deſe Kroon was gemaakt van groene bladeren, en niet van Gout of enige andere koſtelijke materie; Plinius ſchryft daar van aldus: *Hiſt. Nat. l. 22. cap. 4. Dabatur hec viridi è gramine, derepto inde ubi obſeſſos ſervaſſet aliquis.* Dat is: deſe Kroon wiert gemaakt van groen gras, geplukt van 't veld, alwaar den vyand was overwonnen of inde vlugt geſlagen. Met duſdanig een Kroone is gekroont geweeſt *Quintus Fabius Maximus*, dewelcke Hanibal belet hadde Romen te belegeren, mitsgaders *Scipio Africanus*, die den Burgemeeſter *Manlius* in Africa ontſet, en uyt handen van ſijne vyanden verloſt hadde.

II. *Corona Civica*, of de Burgerlijke Krone, was gemaakt van eike bladeren, en taxkens met eikelen daar aan hangende; en wierd gegeven aan die gene, die een Burger van Romen in gevaar ſijnde, den ſelven uythanden van ſijn vyand kwam te verloſſen. Ja was deſe Kroon in ſodanig een waarde, dat al was 't ſchoon dat yemand een Koning of Veldoverſte der Bontgenoten verloſt hadde, die geen Burger van Romen was, hy deſelve egter niet verkrygen konde. En die deſe Kroon verdiend hadde, mogt op alle groote feeſten nevens de *Senatores* ſitten; ook was hy vry eenig ampt te bedienen, ten ware hy ſulx van ſelfs aanvaerden wilde; en ſchoon deſe Kroonen mede van kruyden en bladeren waren, ſo wierden deſelve evenwel meer geagt, dan ofſe van louter goud geweeſt waren. Om welke reden ſommige menen, dat de Keiſers altyd voor hunne poorten een eikenboom hadden ſtaan, tuſſchen twee Laurieren; waar op deſe Verſſen van Ovidius ſlaan,

Poſtibus Auguſtis eadem fidiſſima cuſtos
Ante fores ſtabis, mediamque tuebere quercum.

III. Was *Corona Muralis*, gemaakt van gout, en wierd gegeven aan die gene, dewelke allereerſt de Wallen van eenige Stad of Sterkte beklom of beſchermde, ſijnde daarom ook gemaakt in forme van een borſtweringe; de eerſte die deſelve verkreeg was *Manlius Capitolinus*.

IV. *Corona Caſtrenſis*; welke gegeven wierd aan die gene, die aller eerſt de Palliſſaden of ſtaketten van 't Vyants Leger door braken; en was mede gemaakt van gout, op de maniere als de werken of Wallen van eenig Leger.

V. Inſgelijx was van gout de *Corona Navalis*, welke vereert wierde aan die gene, die aller eerſt eenig Schip vanden vyand hadde geenterd; Marcus Varro ontfing deſe Kroon van Pompejus, in den ſtrijd van de Zeerovers; van gelijken Marcus Agrippa, en meer andere.

VI. Behalven deſe was'er nog de *Corona Ovalis*,

Digitized by Google

tis, gemaakt van Mirte bladeren, en vereerd aan soodanige Veldoversten, wiens Victorie sonder veel bloetvergieten verkregen was, die ook oversulx sijn inkomste te Paerde, en niet op een koetse dede, by sig hebbende, in plaats van Trommelen of Trompetten, allerhande musicale instrumenten.

VII. Eindelijk was'er de *Corona Triumphalis*, gemaakt van Laurier bladeren; en gegeven aande *Consules* of *Dictatores*, die een Victorie van groot gewigte verkregen, en ten minsten drie duysend mannen verslagen hadden; werdende den dag van derselver intrede seer plegtelijk gevierd, so dat niemant als dan enigerhande nering of hantwerk vermogt te doen; de Poorten, Straten, Kerken en Vensters waren alle bekleed met Ryke en kostelijke stoffen van Silver en Gout, mitsgaders allerhande lieffelijke en welriekende bloemen en kruyden; den gantsen Senaat en alle de Edelen, so wel Geestelijke als Wereltlijke, mitsgaders de aansienlyxte van 't volk, gingen den Triomphanten Veltoverste te gemoet; dewelke sat op een Vergulde koetse, getrokken van vier Sneeuw-witte Paerden, hy selfs gekleet in Purper, en gekroont met Laurieren, hebbende alle sijne gevangenen voor hem gaan, met afgeschoren hair, en even als slaven de Hoofden nade aarde hangende; sijn eigen Soldaten in tegendeel hadden Laurier takken in hunne handen, en volgden daar op de Wagens met al den roof en buyt van de Vyanden genomen, mitsgaders de presenten van Bontgenote Koningen, die hem vereerd waren, als mede de afbeeldingen van alle de Steden en Castelen by hem overwonnen; op sodanig een wyse is Paulus Emilius, na dat hy Perseus Koning van Macedonien overwonnen hadde, triomphantelijk binnen Romen gekomen.

51 Hier van daan is de oude maniere van doen in gebruyk gebleven, dat de Keisers en Koningen een Kroon op het Hoofd is geset geworden, het welk also in en op deselver Wapentuyg wierde uyt gebeeld.

In 't eerste was deselve maar een enkele Hoofdband ofte tophuyf, van purper Laken ofte Linnen t'samen gevlochten, op die wijse gelijk als de Turxse Tulbanden toegestelt werden, het welk *Diadema* genoemt wiert, *Gestamen capitis Regum insigne*, van het Griexe woort *diadein*, het welk is *circumligare*; 't geen naderhand met een Kroon ofte Krans omringt is geworden, eerst van Laurier bladen, en daar na van louter goud, met allerhande gesteenten beset. So leestmen by Plutarchus dat Marcus Antonius op den Lupercalen-feest-dach den Kaisar Julius tot een teken dat hem het gebiedende Rijk toequam, soo een Tulbant met een Lauren-krans omvlochten, op het Hooft sette, en hem voor gebiedende Kaisar uytriep, seggende, In den Lauren-krans siet gy een overwinner voor het Kaisarrijk, en in den Tulband een Koning. *Plutarchus de vitis illustr. Viror. in Antonio cap. XVII. Lupercalibus cum Cæsar Triumphali veste in tribunali sederet in foro, & Lupercos spectaret (decurrunt autem multi nobilium juvenum, & nonnulli etiam Magistratus oleo uncti, albisque scuticis per lusum obvios percutiunt) Antonius & ipse unus Lupercorum, jusso valere antiquo more, diadema laureo serto circumplicatum tenens, ad tribunal accurrit, elatusque à Consitibus, Cæsari id capiti imposuit, indicans Regnum ei deberi.*

By andere is desen Tulbant met gout en kostelijke gesteenten beginnen verciert te werden, en met een goude Krans van vlammende opgaande Sonne-stralen omvat, daar mede de hoge mogentheyt beduyd wierde, het welk een dracht van de oude Koningen geweest is. *Unde Virgil. Æneid. lib. 12. de Latino Rege:*

Interea Reges; ingenti mole Latinus
Quadrijugo vehitur curru, cui tempora circum
Aurati bis sex radii fulgentia cingunt,
Solis avi specimen.

DAT IS:

De beyde Koningen genaakten met de Groten;
Latinus rijd, gevolgt van 't Hof en Krijgsgenoten,
Op eenen wagen met vier paarden, om sijn hooft
Een Kroon met ses paar gulde stralen, neyt gedooft,
Als Grootvaars Sonne-glans.

Hoedanige vlammende stralen in verscheide familien in Italien, en in de Wapens van den huyse van Medices en Hertogen van Tuscanen, nog tegenwoordich vertoont werden.

Daar na sijnder eyken-bladen tot een teyken van heerlijkheyt in plaats gestelt, sulx noch jegenwoordig uyt den gulden Hooft-bant van des Kaisars Kroon met Diamanten en andre Edle gesteenten rondom beset, acht Goude Eyken bladen, tot optoyinge van de Kroon oprijsen, hebbende in 't midden een Goude getimbreerde en uytgehouwen plaat, van vooren en van achteren bonnets wijse rond opgaande, en van ter sijden twee brede takken, welkers top-eynden deselve platen halfmaans wijse opgaande op het boven middepunt bereyken, en t'samen een kleine Werelt bevatten, die daar boven opstaat met een opgaande Kruysken, beduydende de Monarchie des Werelds. So noemde den Kaisar sich selven, een Heere des Werelds, *in l. 9. ff. ad leg. Rhod. de jactu Ego mundi Dominus.* Het welk niet te verstaan en is een Heer des Werelds in eygendom, maar in bescherming; *ut recte distinguit Bronchorst. centur. 2. assert. 63. Vide Andr. Gail. de pace publica lib. 1. cap. 11. num. 4. Reiner. Sixtin. de Regalib. lib. 1. cap. 4. num. 7. Eleganter illud explicat Seneca de Benefic. lib. 7. cap. 3. & 4. Omnia Rex imperio possidet, dominio singuli; ad Imperatores potestas omnium pertinet, ad singulos proprietas. Alii verba illa non generaliter accipienda putant, sed synecdochice totius pro parte, scilicet de Orbe Romano secundum l. 17. ff. de Statu hominum; vide Georg. Tholosan. de Republ. lib. 6. cap. 13. num. 14. Arnis. de jure Majestat. cap. 2. num. 2. & Artur. Duc. de usu & auth. juris Civ. Romani lib. 2. cap. 1. num. 2. & seqq.*

Van ouds plag den tophuyf van des Kaisars Kroon rondom dicht te sijn, dewelke daar na, en

en soo men meent met de verdelinge van het Kaiserrijk in 't Oost en 't West gebied, doorsneden en doorluchtig gemaakt is. *Vide Pascal. de Coronis lib. 9. cap. 18.*

52 De France, Spaanse, en andre Koningen, hebben alleen den Hooft- en Tul-bant in gelijker voegen met Diamanten en andre Edele gesteenten, en uytstekende Eyke bladen beset, voor haar Kroon gehouden, daar van de sommige de Eyken bladen in Lelyen, ofte ander lofwerk van haar wapen verandert hebben. Tot dat François den I. Koning van Vrankrijk, ten nabootse van de Kroon van Karel de V. op de acht Lelyen uyt den Hooftbant uytgaande, soo veel kleine taxkens heeft doen oprijsen, en op den top met een uytstekende Lelye doen t'samen hechten, op dat het alsoo na des Kaisers Kroon soude gelijken. En Philippus de II. Koning van Spanjen, en beyde de Indien, des Kaisars Karels Vader, heeft wel de Eyke bladen aan sijn Kroon gehouden, maar deselve in vorm van een Globe en ronde Werelds Kloot, mede met taxkens doen toevlechten, als of hy daar mede wilde beduyden, dat hy de nieuw gevonden Eylanden van de Indien, en een goet deel des Werelds beheerste.

Kaisar Karel, om ook het geestelijk gebied uyt te beelden, heeft aan beyde zyden van sijn Kroon een Geestelijken mijter uyt de eyke bladen van onder de Kroon met een half rondebocht, ter hoogte van de bandplaat, dewelke van het voorhooft tot het achterhooft met een ovaal rond overging, en op het middepunt de kleine Werelt met een Kruys vertoonde, doen oprijsen. Na het voorbeeld van dewelke niet alleen hare navolgers, maar ook andre Koningen hare Kroonen, dewelke te voren open waren, met acht gevlochte banden ofte taxkens, bonnets-wijse hebben doen toevlechten; met dit onderscheyt, dat sommige, als den Koning van Hispanjen de eyke-bladen behouden heeft, en andere in plaats van dien Lelyen, gelijk als de Koningen van Vrankrijk, en andre, als de Koningen van Engeland ten delen Lelyen, en ten delen kleine Kruyskens gebruykt hebben; andere wederom half Lelyen en half Eyken, gelijk als Portugaal, andere geheel Eyken-bladen met Paarlen ofte Doppen onderscheiden, gehouden hebben, als sijn de Koningen van Sweden, Denemarken, Polen, Hungarien en Bohemen.

Den Hertog van Savoyen heeft ook een Kroon met Eyken-bladen geciert, en boven toegeknoopt. Gelijk ook de Aarts-Hertogen van Oostenrijk mede een gesloten Eyken-bladige Kroon hebben, doch niet meer als met vier taxkens boven te samen gehegt; So hebben ook de Rijks-Keurvorsten een besloten Kroon, doch deselve is meer een Bonnet gelijk, so als ook den Mijter van de Hertogen van Venetien eygentlijk geen Kroon en kan genomt werden.

Andre Vorsten voeren niet als een open Kroon van silver, in onderscheyt van des Kaisars of Konings Kronen, die van gout, en in gout werden afgebeelt.

De Hertogen hebben haren Onder-kroon met acht gelijk opgaande Eyken-bladeren beset.

De Princen hebben mede wel acht Eyke-bladeren, maar daar van sijn vier tussen elke opgaande, en sulx over de onderste nedergaande omgekrult; doch in oude tijden plegen soo wel Princen als Hertogen, een roden hoet, gevoert met herminen, te dragen.

De Markgraven hebben een Kroon met vier uytstekende Eyken-bladen, met drie Paarle Doppen tussen elk derselver, daar van de eene driekantich is; met dit onderscheyt, dat de Hertogen, Princen, en Mark-graven, die onder niemant anders en staan, hare Eyken-bladen op bysondere grondvoeten boven den Onder-kroon vertonen, en de andere dewelke yemant anders onderhorig sijn, hare Eyken-bladen maar alleen uyt de Kroon self uytrijsen.

De Graven hebben een open Kroon, alleen met Paarlen beset.

De *Vicountes* ofte Burg-graven hebben alleen een slechten Kroon, of anderssints met vier Paarle doppen beset.

De Baanderheeren en Baronnen hebben alleen een slechte Kroon ofte Tulbant, daar een open Helmet boven uytkomt.

De Ridders, en andere Edelen hebben alleen een open Helm boven haar Wapen-schilt.

Het onderscheyt tussen een gesloten Kroon der Koningen, en een open Kroon der Hertogen, Princen, Graven, en andere minder Edelen, beduyt, dat deselve onder de Koningen sijn, en in hare waardigheyt kunnen toenemen en aanwassen, daar de Kaisars en Koningen op den hoogsten trap van eere sijn, dewelke niet en staat te vergroten ofte verhogen, en daarom hare Kronen werden gesloten, als niemant boven haar erkennende; en de uytwassende Eyke-bladen beduyden geluk en voorspoet, daarom merendeels de Roomse Kaiseren in de oude penningen met een Hooft-krans van Eyke-bladeren vertoont werden.

De Turken, Persen, Meden, en andere Orientaalse Koningen gebruyken geen Kroonen, maar hebben alleen het hooft met een seer konstig gevlochten Tulbant bedekt, die niet min kostelijk en met allerhande Edele Steenen en Paarlen is opgetoyt, en toegemaakt volgens tuyge van *Xenophon Exped. Cyri lib. 2.* en *Q. Curt. lib. 3. cap. 3.*

53 Dus verre vande Wapenen en Kronen gehandeld hebbende, sullen wy nu overtreden tot de Helmen; welke van alle oude tyden de onedele niet vermogten op hunne Wapenen te voeren, gelijk dan die nieulijx geadelt waren, niet vermogten eenige open Helmen, 't sy met tralien of sonder tralien te voeren, maar moest het visier gesloten en nedergeslagen wesen, om daar mede te betekenen, dat sy geen agt op de daden van een ander te geven, nog ook die te gebieden hadden; van die soorte spreekt *Silius Italius*,

Atrato munimine clauserat ora.

Dog by bysondere gifte vanden Souverain, en om brave daden kon yemand daar van werden gedispenseerd, 't welk dan in de brieven van Edeldom specialijk uytgedrukt wierde.

Onder de open Helmen, waren die van de geboorne Edelen met twee tralien; voor Edel-

luy-

luyden van afkomst met drie; voor Ridders met vyf; voor Hertogen, Marquisen, Graven en andere met seven; mitsgaders voor Souverainen met negen, als sijnde een getal dat alle getallen in sig vervangt; So vermogten mede geen Edelen, nog *Majores* nog *Minores*, op hunne Wapenschilden enige Helmen te stellen met platten aansigte, maar alleen van ter zyden, want het andere alleen eigen is den Princen, Veldoversten, en Hoofden van Ridderlijke Ordres, tot betekenisse van volle magt, en dat sy hun oge over al moeten laten gaan, waar van 't exempel te sien is in 's Gravenhage, inde getimbreerde Wapens van Hertog Philips, en alle sijne Ridderen van 't Gulden Vlies, hangende inde grote Kerk op 't hoge Choor; nog insgelyx van Gout of geheel vergult, ten zy sy absolute Princen sijn, of van s'vaders syde van Koninglijken huyse, anderssints maar van Silver, en gemene Edelen van yser of staal.

Wat de forme der Brieven belangt, die den Keiser gaf aan nieulijx geadelde, om open Helmen te mogen voeren, sal de volgende konnen dienen, verleent in't Jaar 1539. aan Johan van Loven, die ten tyde van Keiser Carel de V. wiens Fourier hy was, over 't verslaan van een Saraceen in 't aansien van 't heir der Turken en Christenen, 't geen den Keiser hem bevolen hadde met dese woorden *Velthem*, de stam-naam daar van verkregen heeft, die sijne nakomelinge naderhant altoos gevoert hebben.

CArolus Quintus, divina clementia Romanorum Imperator Augustus, ac Germaniæ, Hispaniarum, utriusque Siciliæ, Hierusalem, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Insularum Balearum, Sardiniæ, Fortunatarum, ac Indiarum, & terræ firmæ maris Oceani, &c. Rex; Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Lotharingiæ, Brabantiæ, Limburgiæ, Luceburgiæ, Geldriæ, Wirtembergæ, &c. Comes Habsburgi, Flandriæ, Tirolis, Artheſiæ, & Burgundiæ, Palatinus, Hannoniæ, Hollandiæ, Zelandiæ, Ferreti, Kiburgi, Namurci, & Zutphaniæ; Lantgravius Alsatiæ, Marchio Burgoniæ, & Sacri Romani Imperii, &c. Princeps Sueviæ, &c. Dominus Frisiæ, Maliniæ, Salinarum, Tripolis & Mechelinæ, &c. fideli nobis dilecto, Joanni Velthem à Lovanio, *familiari nostro, continuo domestico, gratiam nostram Cæsaream & omne bonum.* TAMETSI *omnibus subditis nostris ad gratiam impertiendam inclinemus, eorum tamen commoda, honores, & ornamenta extollere, & promovere magis cupimus, qui omnem ætatem omnemque suam operam & studium nostris, & Sacri Romani Imperii, ac serenissimæ domus nostræ Austriæ & Burgundiæ rebus & obsequiis, impendunt; Quapropter considerantes ingenuas animi & corporis tui dotes, morum probitatem & industriam, nec non sinceram fidem & observantiam erga nos, & Sacrum Romanum Imperium, & potentissimas inclytas domos Austriæ & Burgundiæ, fidelem & gratam servitutem, quam nobis per complures annos & belli & pacis tempore præstitisti, maximè quando superiori anno M. D. XXIX. classe ex his nostris Hispaniarum Regnis, in Italiam trajecimus, pacatisque Italiæ rebus, & imperii diademate à Clemente VII. Pontifice Maximo felicis recordationis insigniti, ad Germaniam, & post conventus Imperii Augustæ ac coronationem Sereniss. Principis Domini Ferdinandi fratris nostri charissimi, in regem Romanorum acquisierat, in solemni Principum Electorum & aliorum Imperii Sacri statuum præsentia celebratam, rursum ad alium conventum Ratisbonæ habitum, inde contra Turcas in Pannoniam proficiscimur, ab hisque negata pugnandi copia ac pedem referentibus, quum denuo per Italiam ad hæc nostra Hispaniarum regna reversi, novissimas expeditiones nostras, alteram videlicet in Africam, alteram in Galliam Narbonensem suscepimus; in quibus quidem itineribus & expeditionibus, tu præfate* Joannes Velthem, *nos per omnem fortunam, & quæcunque terræ marisque pericula continuo secutus es. Hæc igitur tua obsequia, & quæ indies præstas, & ad præstandum deinceps te promtum paratumque offers, quum merito nos inducant, ut te aliquo munificentiæ nostræ munere ornemus.* MOTU *itaque proprio, ex certa nostra scientia, & de imperialis potestatis nostræ plenitudine, tibi præfato* Joanni Velthem *filiisque hæredibus & descendentibus tuis utriusque sexus legitimis, in infinitum arma & insignia tua olim tibi à nobis elargita, & quum talia sunt, videlicet scutum rubri coloris, in quo trabecula quam vulgari Gallico* Cheuron *vocant, aurei coloris ex utroque inferiori angulo, in medio supremitatis scuti ascendit, quinque conchas Jacobeas nigras æqualibus spatiis disjunctas continens, in capite vero scuti aurei sive crocei coloris campo, aquila nigra unius capitis cauda & alis dispassis, & pedibus exporrectis, rostro aperto, antrorsum flexo, & lingua exerta; scuto vero galea super imposita est, tæniis sive lacinis aurei & rubri colorum redimita, in cujus cono duæ alæ rubræ existunt, hoc modo immutanda, augenda & exornanda duximus, prout tenore præsentium immutamus, augemus & exornamus; videlicet galea clausa*

Digitized by Google

in torneamentale conversa, supra qua ex fascia tortili aurei & nigri colorum loco alarum imago Turcæ veste rubra induti femore tenus promineat, sinistra parmam auratam, dextra vero ensem Turcicum sive acinacem, adictum sublevatum tenens, capite pileum rubrum, fascia alba circumvoluta tectum gerens: quemadmodum hæc omnia in medio præsentium accuratius depicta sunt: volentes & decernentes quod tu præfate Joannes Velthem *filiique hæredes & descendentes tui ante dicti præscripta arma & insignia sic à nobis immutata, aucta & exornata, ex ..... antea perpetuis futuris temporibus, habeatis & deferatis, per totum Romanum imperium, Regna & Dominia nostra, atque alibi ubique locorum in omnibus & singulis honestis decentibusque actis & expeditionibus, cæterorum armigerorum more, tam joco, quam serio, in torneamentis, hastiludiis, bellis, duellis, singulari certamine, & quibuscunque pugnis, vexillis, tentoriis, annulis, signis, sigillis, signetis, monumentis, ædificiis, universa suppellectile, & quibuscunque in rebus illis, pro libitu vestræ voluntatis, uti fruique possitis & valeatis, contradictione & impedimento cessantibus quorumque.* Aptique *sitis & idonei, ad ineundas & recipiendas omnes prærogationes, gratias, libertates, jura & consuetudines, quibus cæteri à nobis hujusmodi ornamentis insigniti, gaudent & potiantur, absque alicujus contradictione & impedimento.* Mandantes *universis & singulis Principibus, tam Ecclesiasticis quam sæcularibus, Archiepiscopis, Episcopis, Ducibus, Marchionibus, Comitibus, Baronibus, Nobilibus, Militibus, Clientibus, Capitaneis, vice dominisque Advocatis, Præfectis, Procuratoribus, Officialibus, Quæstoribus, Heraldis, armorum Regibus, Caduceatoribus, Civibus, Communitatibus, & denique omnibus nostris & Imperii Sacri subditis & fidelibus dilectis, cujuscunque status, gradus, & conditionis existant, ut te præfatum* Ioannem *hæredesque & descendentes tuos antedictos, in hujusmodi armorum fruitione nec turbent, nec impediant, verum illis uti, frui, & gaudere pacificè sinant & permittant, quatenus gratiam nostram charam habeant, ac pœnam decem marcharum auri puri pro medietate fisco seu ærario nostro, reliquam vero partem injuriam passi aut passorum usibus, quotiescunque contra factum fuerit, irremissibiliter applicandam incurrere formident; harum testimonio litterarum manu nostra subscriptarum & sigilli nostri Cæsarei appensi munitarum. Datum in civitate nostra Toleti, die vigesimo mensis May, anno Domini millesimo quingentesimo nono: Imperii nostri, decimo nono; & Regnorum nostrorum, vigesimo quarto.*

Onderteekent,

CAROLUS.

P *Twederhande soort van Ridderschap,*] Dat 45 is van afkomst, ofte uyt eygen verdiensten, daar van hier voor onderscheidentlijk is gehandelt.

Van oudts plag niemant tot het Ridderschap aangenomen, of tot Ridder verkoren te werden, of hy was van Edele afkomste, *ita constitutum à Friderico II. & Conrado IV. Vide apud Goliastum Constit. tom. 3. pag. 398.* Doch het selve wert verstaan met dese uytsondering, ten sy iemant buyten deselve qualiteyt om sijn bysondere diensten by gratie van den Kaisar daar toe was verkoren. Soo heeft ook den selven Keyset Frederik de II. 't selve aldus gelimiteert: *Ne cui militare liceat nisi qui vel de militari genere sit, vel militarem Ordinem ab Imperatore impetravit. Neapol. Const. lib. 1. cap. 56. 60.* Soo verhaalt *Petr. de Vineis Epistol. lib. 6. Epist. 7.* dat den selven Kaisar seker persoon, welkers Voor-ouders geen Edelluyden geweest waren, om sijn verdiensten tot Ridder maakte, seggende: *Quamquam pater suus miles non fuerit, & nostris constitutionibus caveatur, quod Milites fieri nequeant, qui de genere Militum non nascantur, ipse tamen de culminis nostri licentia decorari valeat cingulo militari.* Het welk by ons ook also wert onderhouden, by dewelke van geen minder aansien en sijn, die tot den trap van het Ridderschap door haar eygen deugden en verdiensten gekoren werden, als die het door haar geslacht en afkomst verkrygen.

Daar toe sonderling dient het voorbeelt, dat *Otto Frisingensis lib. 2. cap. 18.* verhaalt, van een slecht Soldaat, dewelke de lange Belegering moede sijnde, in aanmoediging van de andere tot het beklimmen van het Kasteel, alleen met sijn schilt en swaart, met een enterbijltjen, gelijk sodanige waaghalsen gewoon sijn te gebruyken, de borstwering opklimmende, van den Koning wiert geroepen, dewelke hem om sodanig stout bestaan, staandevoets met den Ridderlijken Gordcingel vereerde. Ende en was niet genoeg, daar toe van Edel geslagte en afkomst te sijn, maar mosten daar toe in 't bysonder ingelijst werden, soo dat ook Kaisars en Koningen voor dat sy als Kaisars en Koningen, gekroont wierden, eerst haar selven Ridders hebben doen maken; soo heeft Willem de II. Grave van Holland in 't Jaar 1247. hem selven Ridder doen maken, eer dat hy Rooms-koning gekroont wierd; Soo verhaalt *Sigebert in Chronic. ad annum* 1160. dat Malconius Koning van Schotland, in den optocht van Henrik, Koning der Franken, den Ridderlijken

Digitized by Google

ken gordel omhangen wiert. En soo schrijft Koning Koenraat aan die van Panormen, *apud Petr. de Vineis Epistol. lib. 3. cap. 20. de Receptione Cinguli militaris, Licet, inquit, ex generositate sanguinis, qua nos à primis Componentibus natura dotavit, & ex dignitatis officio, quæ duorum regnorum nos in solio gratia divina præfecit, nobis militaris honoris officia non deessent, quia tamen Militiæ cingulum, quod reverenda sancivit antiquitas, nondum Serenitas nostra susceperat, die præsentis mensis Augusti, cum solennitate tyrocinii latus nostrum eleginus decorandum.*

55 9 *Milites genoemd wierden,*] Om dat sy inden Oorlog dienden, en daar toe verkoren en verpligt waren; anders genoemd *Equites* of Ridders, om dat sy den Oorlog te Paerd dienden, en alle de ornamenten van Ridderen droegen, blykende by dese forme der brieven, daar by sy gecreëert wierden.

TE, N. præsenti nostro edicto, & de plenitudine nostræ Cæsareæ potestatis Militem, *sive* Equitem Auratum *facimus & creamus, ac titulo & dignitate Militari decoramus, & ad statum & ordinem Militarem assumimus; Militaris quoque Cinguli & Baltei decore fascibusque & stemmate* Auratæ Militiæ *insignivimus, & fortitudinis Gladio accingimus, ac aliorum Militum numero & consortio clementer ascribimus & aggregamus, volentes & decernentes quod deinceps ubique locorum & terrarum pro vero Milite habearis & honoreris, possisque & debeas, pro hujusmodi susceptæ dignitatis ornamento, torquibus, gladiis, vestibus, phaleris, seu Equorum ornamentis aureis, cæterisque omnibus & singulis Privilegiis, gratiis, dignitatibus & franchisis uti, frui, & gaudere, quibus viri strenui per nos stricto enso facti & creati Milites utuntur, fruuntur, & gaudent, & etiam admitti ad quæ illi admittuntur, quomodolibet de consuetudine, vel de Jure.*

Inter virtutis præmia (seyd Adrianus Junius) *apud pleraſque gentes fuit Equitum, quos illud seculum ab aureis ornamentis quæ illis attribuuntur, Auratos appellat.* Waer op mede slaen dese Versen van seeckeren ouden Schryver by de Engelsche natie,

Eques ab equo *is sayd of very right,*
And Chevalier *is sayd of Chevalrie,*
In which a Rider called is a Knight.
Arragoners done also specifie,
Caballiero *through all that partie.*
Is name of worship, and so tooke his ginning,
Of Spores of Gold, and chiefly Riding.

DAT IS:

Eques ab equo *werdt gesegt,*
Chevalier *van't ryden te paerde.*

Sulck een Rieder noemen sy Kneght;
Ook in Arragon een naam van waerde
Was Caballiero, *nae en voor,*
Van ryden, met een d'gouwe spoor.

1 *Het Ridder-maken,*] De ceremonien en plegten tot het Ridder-maken vereyst geschieden niet over al op een en deselve wijse. Soo schryven Franciscus Sansovinus, en andere, dat het in de eerste tijden deser Eeuw toegong: Den persoon die Ridder gemaakt soude werden wiert gestelt op een Schouw-toneel, en geset in een stoel van silver, overdekt met groene sijde; en na dat hem verscheide vragen waren afgevraagt, onder anderen of hy de kloekheyt hadde uyt te voeren, al het gene een soo waardich ampt vereyst, en van die bequaamheyt getuygenis konde geven, wiert hem den eed voorgehouden, begrypende onder anderen, dat hy niet en vermogt te dienen tegens den genen van dewelke hy dese eer soude ontfangen, nog enig gevaar ofte vrese voor de dood in een regtvaardige en wettige querelle soude ontsien; dat hy de eere van alle Edele Vrouwen, Weduwen, en Weesen, sonderling des versogt sijnde, soude voorstaan; welken eed gedaan sijnde wiert hy den Koning door twee sijner Edelen voorgestelt, die hem als dan met sijn swaart op het hooft aanraakte, seggende: God make van u eenen goeden Ridder; Waar naar hem het rapier wiert aan het lijf gebonden, by seven maagden in 't wit gekleet, en by vier Ridders de spooren aan de voeten gedaan, en wiert soo by de Koninginne aan de rechter hand, en een Hertoginne aan de linker hant, op een verheven plaatse geleyt, en tussen den Koning en Koninginne neder geset, sittende alle de andere Heeren dry trappen lager, waar op sy met een groot festijn en triumphe getracteert wierden. De ceremonien na dese instellinge sijn verscheiden geweest, als het geven van wapenen, spooren, het rijden met een gedekt paart met voetkleen, en andere cieringe, *Phaleræ* genomt, en wat des meer is; doch wel meest met het aanraken en slaan van een rapier, aan 't oor of in den hals, en omgorden van 't selve; van welk slaan met het swaart, het selve by ons Ridder slaan genomt wert. Welk omgorden van den Militaren Cingel, ook by de Romeinen gebruykelijk was, den genen te vereeren, die haar wel gequeten hadden, ende voor vrome soldaten wierden gehouden. Soo heeft Karolus Magnus in sijn Bulle voor den Staat van Vriesland, in den Jare 802. gegeven, haren Vorst, die sy haar Mogentheyt noemden, gemachticht deselve tot Ridders te maken, by de omgordinge van het rappier, en het slaan aan het oor, en het geven van een teken ofte wapen van het Ridderschap, met byvoeginge van een Keiserlijke Kroon, met dese woorden: *Statuimus ut si quis ex ipsis substantiam habens Militarem & Militare voluerit, dictus potestas sibi gladium suum circumcingat, & dato eidem sicut consuetudinis est, manu sua colapho Militem faciat, eidem firmiter injungendo, ut deinceps more Militum sacri Imperii, aut Regni Franciæ armatus incedat: eo quod consideramus, si prædicti Frisiones militaverint secundum staturam corporis & formam eis à Deo & natura datam, cunctis in orbe terrarum* 56

Militibus, sua fortitudine, & audacia (dummodo ut prædictum est sint armati) facile præcellent, & prævalebunt. Qui scutum suæ Militiæ à dicta potestate recipere debent, in quo Corona Imperialis insignum suæ libertatis à nobis concessa debet esse depicta. Dat is: Wy hebben ook ingestelt, dat so ymant daar toe gegoet sijnde met de eere van de Ridderlijke Ordre begeert verheerlijkt te werden, deselve Mogentheyt hem het swaart sal omgorden, en na der gewoonte met de hand een kinnebakslag sal geven, en hem alsoo sal Ridder maken, den selven verbindende, dat hy voortaan na de gewoonte der Franse Ryks Ridderen gewapent gaat, mits dien wy menen dat in dien de Friesen, haar na de grote en gestalte hares Lighaams, haar van God ingeschapen, Ridderlijk houden, sy lichtelijk alle Ridderen des Werelds in sterkte en dapperheid alsoo gewapent sullen te boven gaan. Dewelke het wapen van hare ordre van deselve Mogentheyt sullen moeten ontfangen, daar een Kaisars Kroon tot een teken harer verkregen vryheyt boven op sal staan.

57 [*Met het omhangen of omgorden,*] Volgens de getuygenissen der Historien vande volgende Eeuwen, daar van het Riddermaken werd gesproken; Soo heeft Carel de Grote selfs sijn Soon Louis tot Regensburg onder een groot Festyn het Swaart aangebonden; volgens tuyge van *Faucher l'Origine de Dignit. lib. 1. pag. 3.* En Koning Lodewyk sijn Soon Karel de Caluwe het Swaard omgehangen, daar Aimonius in 't verhaal van die Historie geen andere omstandigheden van schryft, en met geen andere woorden verhaalt, *als daar heeft mijn Heer den Kaiser sijn Soon Carel het Ridderlijke Swaart aangebonden.* Fredrik de eerste hield een grote maaltyd tot Ments, segd *Arnold. Lubec. Histor. Schlav. l. 3. c. 9. ut filium suum Henricum Regem Militem declararet, & gladium super femur ejus potentissimum accingeret*; op dat hy Koning Henrik tot Ridder maken, en het Swaart van mogentheid op sijn zyde soude binden. Ja met wat luyster en magnificentie Keisers en Koningen niet alleen hun eigen onderdanen, maar ook sijnde t'samen in alliantie malkanders onderdanen en Ambassadeurs met dese waerdigheid hebben vereerd, kan gesien werden in het Ridderslaan van Richard de Rodney, Gesant aan Eduard de II. Koning van Engelant in 't Jaar 1316. Sekere oude naamlose Chronyk verhaalt het selve aldus; *Dominus Richardus de Rodney factus fuit miles apud Keinsham, die translationis Sancti Thomæ Martyris in præsentia Domini Almarici, Comitis de Penbroek, qui cinxit eum gladio; & Dominus Mauritius de Bercley super pedem dextrum posuit unum calcar; & Dominus Bartholomeus de Badlesmere posuit aliud super pedem sinistrum in Aula; & hoc facto recessit cum honore.* So getuygt Beka *Histor. Ultraj. in Ottone 3.* dat als Graef Willem de II. inden Jaare 1247. voor dat hy Koning gekroond wierde, Ridder gemaakt soude werden, onder andere Ceremonien aldaar breeder verhaald, den Koning van Bohemen den jongen Vorst met een gulden Swaart een slag inden hals gaf, met dese by gevoegde woorden; *Ter eeren des Almagtigen Godts, make ik u Ridder, en ontfang u dunkelijk in ons geselschap.* Sie voorts hier boven No. 33. Wat Ceremonien en circumstantien verder gepleegt sijn, wanneer den voorsz. Grave Willem dese Ridderlijke waerdigheid ontfong, kan uyt het volgende gesien werden.

Regula Militaris Ordinis præscripta Willielmo, cum in Regem Romanorum eligeretur à Principibus Imperii in Comitiis Colonienſibus, Anno Domini 1247. 58

Quoniam Wilhelmus, designatus Romanorum Rex adolescens est Armiger, visum nobis est, ut cum festinatione præparentur omnia, quæcunque sunt necessaria, ut secundum ritum Christicolarum Imperatorum Miles fieret, antequã Aquisgrani diadema Regni susciperet, & ut secundum Christianam institutionem Miles effectus, & Regulam Militaris Ordinis professus, ex eo discederet, cujusmodi jugum in ordine suo susceperit, & quale votum in processione suæ Regulæ emiserit. Itaque ex consensu nostro, præparatis in Ecclesia Colonienſi omnibus, post Euangelium solemnis Missæ, prædictus Wilhelmus Armiger coram Petro Capucio Cardinali Stæ. Apostolicæ Sedis Legato, productus est per Regem Bohemiæ, dicentem in hunc modum: Vestræ reverentiæ, Pater almiflue, præsentamus hunc electum Armigerum, devotissime supplicando, ut vestra paternitas votivam ejus professionem suscipiat, quo Militari nostro collegio digne ascribi possit; Dominus autem Cardinalis in Pontificalibus assistens ornamentis, eidem Armigero dixit, secundum Etymologiam nominis, quod Miles esse debeat

M agnanimus in adversitate.
I ngenuus in consanguinitate.
L argifluus in honestate.
E gregius in Curialitate.
S trenuus in virili probitate.

Sed antequam votum tuæ professionis facias, cum matura deliberatione jugum regulæ prius audias.

Ista itaque regula est Militaris Ordinis: Inprimis cum devota recordatione Dominicæ passionis, Missam quotidie audire; pro fide Catholica corpus audacter exponere: sanctam Ecclesiam cum ministris ejus à quibuscunque grassatoribus liberare; viduas, pupillos ac orphanos in eorum necessitate protegere; injusta bella vitare ini-

Digitized by Google

in qua stipendia renuere; pro liberatione cujuslibet innocentis duellum inire; Imperatori Romanorum, seu ejus Patricio reverenter in temporalibus obedire; Rempublicam illibatam in vigore suo permittere; bona feudalia Regni vel Imperii nequaquam alienare, ac irreprehensibiliter apud Deum & homines in hoc mundo vivere. Hæc statuta Militaris regulæ si devote custodieris, & pro virili diligenter adimpleveris, scias temporalem te honorem in terris, & post hanc vitam requiem æternam in Cœlis mereri.

Quibus expletis, Dominus Cardinalis conjunctas manus ejusdem Tyronis clausit in Missali, supra lectum Euangelium ita dicens: Vis ergo Militaren Ordinem in Nomine Domini devote suscipere, & regulam tibi verbotenus explicatam, quantum potes, perficere? Cui respondit Armiger, volo. Et tunc Dominus Cardinalis subsequentem professionem, Armigero dedit, quam idem Armiger palam omnibus in hunc modum legit; Ego Wlhelmus, Comes Hollandiæ, Militiæ Princeps, Sacrique Imperii vasallus liber, jurando profiteor regulæ Militaris observantiam, in præsentia Domini mei Petri, ad Velum Aureum Diaconi Cardinalis, & Apostolicæ sedis Legati, per hoc Sacrosanctum Euangelium, quod manu tango. Cui Cardinalis: Hæc devota professio peccatorum tuorum sit vera remissio, Amen. *Istis itaque dictis, Rex Bohemiæ ictum impegit in collum tyronis ita dicens: Ad honorem Dei omnipotentis, te Militem ordino, ac in nostrum Collegium grataniter accipio. Sed memento, quam Servator mundi, coram Anna Pontifice pro te calaphisatus & illusus coram Pilato præside, & flagellis cæsus, ac spinis coronatus, coram Herode Rege chlamide vestitus & derisus, & coram omni populo nudus & vulneratus, in cruce suspensus est, cujus opprobria meminisse te suadeo, cujus crucem acceptare te consulo, cujus etiam mortem ulcisci te moneo.*

Quibus ita solemniter adimpletis, novus Tyro post dictam Missam cum stridentibus hucciis, perstrepentibus tympanis, & tinnientibus cymbalis contra filium Regis Bohemiæ tribus vicibus concurrit in hastiludio, & exinde, cum gladiis enitentibus, dimicationis tyrocinium fecit.

Erant autem ei in eadem sua electione & Curia Præsentes;

Petrus Caputii, Cardinalis Legatusque sedis Apostolicæ,

Rex Bohemiæ cum filiis suis,

Arnoldus de Isenborch, Archiepiscopus Trevirensis,

Conradus de Hoystaden, Archiepiscopus Coloniensis,

Gerhardus, Archiepiscopus Moguntinensis,

Henricus de Geldria, Electus Leodiensis,

Otto de Hollandia, Episcopus Trajectensis,

Cum novem aliis Archiepiscopis & Episcopis, Marchio Brandenburgensis, cum pluribus Ducibus, & Marchionibus, & vasallis Imperii.

Dese maniere van doen van den Degen aan het lyft te binden willen sommige dat van de Romeinen af komt, dewelke in het aannemen van hun volk tot Krysluyden, deselve eerst deden eed sweeren, ende het Sweerd met sekeren riem omgorden, sonder het welke niemand voor een Krygsman erkent wiert, schoon sy al mede te Veld trokken; hadden daar toe ook haar bysondre tekenen der benden op den selven Riem; Van dit omgorden leestmen in *l.* 25. *l.* 38. §. 1. *& l.* 43. *ff. de Testam. Militis. Vide Bruston. lib.* 2 *Sect. Antiq. ex Jure Civili antiquit. cap.* 6. 7. Andere menen, dat het ons van den Ouden Duytsen is aan gekomen, dat wel het waarschynlijkste is, dewelke hare jongelingen tot mannelijken staat gekomen sijnde, ende bequaam geagt, haar het geweer aan het lyf bonden, en haar knegten noemden, waar mede eygentlijk Krygsluyden en *Milites* beduyd werden, gelijk als men in de oude Schriften leest, soo veel Vaandelen knegten. Soo als dan ook de manier van met een Swaard in den Hals te slaan van den ouden Duytsen afkomt, dewelke op gelijke maniere hare dienstbare Lyf-eygenen hare vryheid schonken, en om haar bysondre diensten tot vrye luyden maakten, regtende tot dien eynde een maaltyd aan, van sijn ende des Dienaars beste vrienden, in welkers tegenwoordigheid den Heer sijn dienaar naar een korte aanspraak van sijne goede diensten voor hem dede nederkhielen, en met een Swaard in den Hals sloeg, en hem het selve voort in handen gaf, seggende dat hy hem daar mede op sijn vrye voeten stelde, en hem tot een kaarl, dat is een vryman maakte, en daarom met dat Swaart beschonk, op dat hy hem daar mede als een Regt-schapen Karel tegens alle ongelijk, jegens sijne verkregen vryheid, soude beschermen en verweeren. Welke manier van doen ook by de sommige in 't verkiesen van haare Pagien en lytknegten gepleegt wierd, gelijk wy lesen dat Karel Grave van Egmond, Prince van Gayeren, in 't Jaar 1617. in 't weeragtig maken en aannemen van een sijner Pagien, in de tegen woordigheyt van sijn ander hof gesint, naar een kort verhaal van de waardigheid, en waar toe de Wapenen gedragen wierden, hem soleannelijk een Swaard aan sijn syde heeft gebonden, en hem geboden het hooft te dekken, en met hem ter Tafel

fel te gaan ſitten; en onder anderen daar by verhaalde, dat alle Pagien by hem duſdanig weeragtig gemaakt haar altyd wel en manhaftig hadden gedragen, en tot een-en-twintig toe ſoo in den Oorlog als noodſakelijk duel-gevegt door 't Rapier gevallen waren.

59 t *Om haar byſondre waardigheden,*] Yemand alleen door ſijn byſondre verdienſte tot een Edelman te maken, is van ouds bekent, en ſijn daar van ſoo in de H. Schrift als in andre Hiſtorien menigvuldige voorbeelden van luyden, dewelke van geringen en ſlegten doen, tot den hoogſten trap van waardigheid ſijn op geklommen. *Sæpe evenit (inquit Valer. Maximus, lib. 3. cap. 4. de humili loco natis, qui clari evaſerunt) ut & humili loco nati ad ſummam dignitatem conſurgant, & generoſiſſimarum imaginum fœtus, in aliquod devoluti dedecus, acceptam à majoribus lucem in tenebras convertant.* Daar hy dan verſcheyde Roomſe en andere voorbeelden by brengt. Soo leeſtmen, in het 1. Bouk der Koningen, dat Saul en David de eerſte Koningen van Juda, van ſlegte Schaapherders tot Koningen geworden ſijn. Agatocles Koning van Sicilien was van een ſeer ſlegte en geringe opkomſt, van een pottebakker in Sicilien ſelf gebooren. Dioniſius de twede Koning van Sicilien, was van een ſeer veragt geſlagt. Artaxerxes, Koning van Perſien van geringe opkomſt, heeft de magtige Parters onder ſijn gebied gebragt. Eumenes dewelke na de dood van Alexander Cappadocien en Paphlagonien beheerde, was van een Wagenaar geboren, dewelke daar mede ſijn huysgeſin te onderhouden had. Arſaces, Cambyſes en Darius ſijn in bloedſchande voortgeteelt, Tellexſanes een Wagemaker van ſijn Ambagt is, Koning van Lydien geworden; Primiſlaus de III. een, Akkerman gebeurde 't ſelve met Q. Cincinnatus te Romen, dat hy uyt het Veld gehaald, en voor Koning van Bohemen wierd aangenomen. Den groten Tamerlaan Koning der Tartaren en Perſen, was van een Schaapherder en Veehoeder voort gebragt. Tullus Hoſtilius, Tarquinius Priſcus, en Servilius, drie van de eerſte en voornaamſte Roomſe Koningen, waren van Landluyden en geringe Koopluyden tot Koningen geworden, en werd geſeid dat ſelfs den Keiſer Auguſtus, boven al de andere Keiſeren geagt, ſijn Grootvader tot een Geldwiſſelaer, en ſijn Vader tot een Makelaer heeft moeten erkennen.

Onder de volgende Keiſeren waren, Trajanus Optimus, en Flavius Veſpaſianus van geringe afkomſt; Helvius Pertinax was van een vrygemaakte ſlave en Houtkooper van ſijn doen gebooren; Poſthumus en Sollianus, twee van de eerſte dertig genoemde Tyrannen, dewelke ſedert Valerianus van de Perſen gevangen was, en Gallienus nog regeerde, het Roomſe Ryk hebben ingenomen, waren uyt haar eygen doen, en niet van enig vermaart geſlagt, befaamt. *Trebellius Pollio Hiſtoriæ Auguſtæ ſcriptor, de triginta Tyrannis in Lolliano III. eorum vitam obſcuram vocat, qui privata virtute clari non nobilitatis pondere vixerunt.* Marius, of gelijk als andere ſeggen Mamurius, die Poſthumum en Lollianum volgde, was een Smit van ſijn Ambagt, daar van hy hem ook niet en ſchaamde te roemen, in ſijn eerſte aanſpraak tot het Roomſe Volk, met deſe woorden: *Scio Commilitones poſſe mihi objici artem priſtinam, cujus mihi omnes teſtes eſtis: Sed dicat quiſque quod vult. Utinam ſemper ferrum exerceam, non vino, non floribus, non mulieribus, non popinis, ut fecit Gallienus, indignus patre ſuo & ſui generis nobilitate. Ars mihi objiciatur ferraria, dum me & extere gentes ferrum attrectaſſe ſuis cladibus recognoſcant. Vide Trebell. Pollion. in Mario VII.* De Vader van Valentinianus was een Lyndrajer. Juſtinus de Vader van Juſtinianus was een Varkendryver geweeſt. Probi Vader was een Warmoesman, en Maximinus was een Schaapherder. En om de Groten van onſen tyd niet uyt te ſluyten, dient het voorbeeld van den groten Cardinaal Maſaryn, dewelke gans Vrankryk na ſijnen raad dede luyſteren, en alles wat hy wilde wiſt te wege te brengen; dewelke geſeid wierd, van een Hoedemaker voortgekomen, en ſelfs in ſijn jonkheid voor een Poſtilion, en Poſt-ryder gedient te hebben. Wat en waar van ſijn onſe dappere en vermaarde Zeehelden, Piet Hein, Heemskerk, Tromp, de Ruyter, Wittens, en andere tot den top van de hoogſte waardigheid opgeklommen en afgekomen, als van Pik-brouken en geringe Matroſen, van hun eygen doen en dappere kloekmoedigheid.

60 u *Van ouds den oudſten Soon alleen,*] Daar van de voorbeelden by na in alle geſlagten te vinden ſijn. En als yemand in ouden tyden ſeer veel landeryen en Heerlijkheden beſat, ingevalle de ſelve veel Soonen hadde, ſoo behielt als dan den oudſten Soon voor hem den Vaderlijken toenaem met de wapenen, mitsgaders de voornaamſte Heerlijkheyt; ſijn andere jongere broeders kregen tot haar Erffenis al te met 400, 300, 200, 100, 80, 70, 50, 40, 30, 20, 10. ja drie Margen lants, naar de mogentheyt ofte gunſte van haar overleden Vader. Deſe jongere Soonen dan een Caſteel, Slot ofte Hofſtede op 't ſelve Landt doende bouwen, verlieten deſelve den Vaderlijken naam, en naemen aan den toenaem vande Wooninge by haar gebouwt. Dus waren de Oude Edelen de eer van haar Huyſen by haar geſtigt, tot onderſcheyt van den nieuwen Adel, die den naam der Huyſen by haar gekogt waren aannemende.

Maar de jongere Soonen behielden de Vaderlijke wapenen en timberteekenen, dog maekten alleenlijk ſeker onderſcheyt in de coleuren, als by exempel, den Baender-Heer van Waſſenaar voerde drie ſilvere waſſende Maenen in eenen rooden Schilt, gequartileert met een gulde Bare op een Schilt van Laſuyr, datmen meynt het Wapen te ſyn vande oude Burg-Graven van Leyden.

Maar de Heeren van Polaenen uyt een jonger Soon van Waſſenaar deſcenderende, hebben den naam van Waſſenaar verlatende, aengenomen den naam van Polaenen; Item de drie ſilvere waſſende Maenen verandert in drie ſwarte waſſende Maenen in een Schilt van ſilver.

Van gelijken hebben ook gedaan de Heeren van Duvenvoorde, die den naam van Waſſenaar naarlatende, aangenomen hebben die van 't Huys te Duvenvoorde, en de drie ſilvere waſſende Maanen verandert in drie ſwarte waſſende Maanen in eenen gouden Schilt. Maar alſoo den 4. December 1523. het manlijk oir in Heer Johan

van

Digitized by Google

van Wassenaer in sijn leven Burg-Grave van Leyden, en Baenre-Heere van Wassenaar, &c. ophiel, hebben de seer oude Stam-Adelijke-Huysen van Duvenvoorde, Bosch, Warmont, Opdam, &c. in dese onse tyden, als van jongere Soonen van Wassenaar descenderende, de volle Wapenen, Item den naam van Wassenaar wederom aengenomen. Het welk met de manieren van Vrankryk over een komt. In Engeland gaat het nog verder daar den Oudsten Soon niet alleen is navolger van het leengoed, en het Stam-huys, Wapen, eertitelen en naam van de Familien, maar selfs van alle de nalatenschap, met uytkeringe alleen van een kleyn onderhoud aan d'andere kinderen; Sie boven op No. 47.

61 [w] *Adel van geslagt en afkomst niet minder geagt*,] Alhoewel van ouds onder de soorten van het Adeldom de eerste en voornaamste is geweest, die uyt een adelijk geslagt en afkomst voortquam, dewelke hoe ouder en hoger die konde werden opgehaalt, hoe meerder die geagt wierd; *Ita Imperator Justinian. in l. 2. §. 9. Cod. de Vet. Jure enucleando Anatolium virum illustrem & ab antiqua stirpe legitime procedentem aliis in dignitate praponit. Adde l. 7. Cod. de Postulando, l. 1. ff. de Censibus, & §. 3. vers. Similes adversus militem de pace tenenda. In feudis lib. 2. tit. 27. & ibi DD.* Soo dat deselve in meerder agtinge schijnen te sijn, als die gene, dewelke den Adel uyt haar eygen daden en verdiensten nieuwlijks verkrygen, (daar van het veragtelijk spreek-woort, Het is den eersten Edelman in sijn geslagt) en den ouden Adel die uyt het geslagt en afkomst beroemt is, voor alle andere soorten van Adel gestelt wert; *per ea quae tradunt Tiraquell. de Nobilitate cap. 19. Carol. Loseau des offices lib. 1. cap. 9. num. 29. Florent. Thiriat. Tract. de la Noblesse de Race num. 9.* Soo en is nogtans die gene, dewelke uyt eygen daden en verdiensten werd verkregen, in der daad niet minder te agten, maar meerder eere waardig.

Waar over *M. Tull. Cicero in Oratione qua respondet Salustio*, die hem een nieuweling, en den eersten Edelman van sijn geslacht spots-wijse genomt had, alhoewel hy van Koninklijken bloede was, het selve liet voor by gaan, en liever sijn eer socht uyt sijn eygen deugden en waardigheyt, als uyt sijn geslacht en afkomst, met dese woorden: *Ego virtute mea meis praluxi majoribus, uti si prius noti non fuerint, à me accipiant initium memoria; satius enim est rebus à me gestis florere, quam majorum opinione niti & ita vivere ut ego sim posteris meis nobilitatis initium & virtutis exemplum. Dat is:* Ik heb met mijn eygen daden mijne Voor-ouders een licht ontsteken, daar door sy die te vorens onbekent schenen, van my de eerste goede gedachten ontfangen. Want het is beter uyt mijn eygen daden te pralen, als op de verdiensten van mijn Voor-ouders te roemen, en sodanig te leven, dat ik voor mijn nakomelingen, het begin van Adel en goede verdiensten make. So scide *Marius apud Salust. in Jugurtha*, datter geen nydiger mensen en waren, als die dewelke de eer die sy door andere verkrygen, aan andere, dewelke die uyt eygen verdiensten toekomt, quamen te weygeren. *Aristoteles de Nobilitate virtutem recentem antiquiore meliorem esse probat, quia praestat si quis ipse virtutis amator sit, quam si talem avum aut aliunde ex majoribus habuerit; referente Stobaeo de Nobilitate sermone 84.*

[x] *Met den naam van Heer*,] Ten tijde der 62
eerste Graven van Holland, was niemant met de tijtel van Jonkheer bekleet, als de Soon van Graaf Floris de laetste dier naam, over al genaamt Jonker Jan inde Hantvesten. Daar na geduyrende de regeringe van Avennes hier te Lande, wierden de Ridders Messire, dog de Jonkeren Damoiseaux genaemt. Daar na anno 1409. den Heer van Montfort Jonker van Montfort, den Heer van Geervliet, Jonker van Gaesbeek. Insgelijk in Zeelandt an. 1468. werde Philips van Wassenaar mede Damoiseau geseyt. En op 't Jaar 1547. werde den Grave van Meurs mede metten tytel van Jonker verheerlijkt. Maar den tytel van Jonker is jegenwoordig by ons hier in dese Vereenigde heerschende Vrye Nederlanden so gemeyn, dat die selfs aen Burgerlijke persoonen gegeven wert.

De Francen seggen ook *Sire* in plaats van *Messire*; Butkens tropheen van Braband pag. 113. De Engelsche seggen *Sir William*, *Sir Peter*, en soo voorts; dat by ons Heer beduyd; van het Grieks Woord *Heros*, een uytnemend, en uytstekent Persoon, en werd deselve naam niet agter maar voor de naam geset, tot een teken van uytsondering; soo is niet lang geleden by Resolutie van den Hove verstaan, dat gene Requesten ofte andere Schrifturen sullen werden aangenomen, daar by yemand de qualiteyt van Heer voor de naam gestelt heeft.

[y] *Welgebooren*,] Dat sijn *Patricii*, welkers Ou- 63
ders en Voorouders op haar eygen goed levende haar als Edelluyden gehouden hebben, dewelke juyst in den Oorlog niet gedient hebben, maar haar selven in publyque dienſten gehouden hebben, daar van mede hier voor op het Woord *gemene Edelen*, breder werd aangetekent; Sie boven No, 38.

[z] *Tot Burger staat vervallen*,] Door hoedanige 64
oorsaken yemand van het regt van Adel komt te vervallen werd in 't lange verhandelt by *Tiraquell. de Nobilitate. cap. 24. & seqq.* Als sijn armoede, en sodanig verval dat sy haar selven na haar staat niet en kunnen erhouden, en van haar middelen niet kunnen leven soo dat sy genoodsaakt sijn haar selven tot enige dienſten, ofte Ambagten te begeven, daar sy haren kost mede winnen. *Vide Bart. ad l. 1. Cod. de dignitat. & Joann. Plateam ad eandem legem*; welken aangaande onderscheyt staat te maken, tussen slechte en verachte Ambachten en Handtwerken, en de sodanige dewelke in kunst en wetenschap bestaan, en niet soo seer om winst, als uyt lust en yver tot deselve kunst en wetenschap werden geoeffent; soo verstaatmen dat grote en aansienlijke Koopmanschap den Adel niet en verhindert. *Mercators enim non esse pro vilibus habendos probat l. 12. ff. de Decurion. & l. 2. ff. de mundin.* daar van hier voor 't sijner plaatse mede wert verhandelt; met hoedanig onderscheyt mede de Landbouwerye wert gehouden, van luyden dewelke op haar eygen Landgoederen leven, daar die anderssints verachtelijk wert opgenomen, *in l. 19. Cod. de Agricol. & Censib. & ibi DD. & l. 15. Cod. de*

Digitized by Google

de re milit. Vide Andr. Gail. de Arrest. Imper. cap. 8. num. 19. Alciat. Parerg. cap. 14. & 16. Zas. in Intellect. sing. lib. 1. cap. 3. Leonin. lib. 6. emendat. cap. 3. num. 4. Georg. Tholosan. de Republ. lib. 4. cap. 8. Goris Advers. Juris lib. 1. cap. 13. Brunemann. in l. ult. cod. de Mancip. & Colon. Hoedanig de grootste Edelluyden van 't Land, by ons in voortijden haar eygen Landen bebout, en op haar eygen goed geleeft hebben; het welk met de manieren van Vrankrijk over-een-komt, *per ea quæ tradunt Rebuff. ad Constit. Regias Tract. de Mercatura Minutat. gloss. 1. num. 24. Anton. Fab. ad Cod. tit. de Dignitatib. defin. 3. Joann. Papon de Arrestis lib. 5. tit. 11. cap. 21. Carol. Loyseau Traict. des Ordres cap. 5. num. 110.* Hoedanige ook by de Romeinen uyt de Landbouw gehaalt, en tot Burgermeesters en Veld-heeren van Romen verkoren sijn. *Ita Luc. Quint. Cincinnato aranti jugera sua Viator dictaturam attulit, cui viator, Vela corpus, inquit, ut proferam Senatus populique Romani mandata, teste Plin. Nat. Histor. lib. 18. cap. 3. Vide Liv. lib. 3. Dionis. Halicarnass. lib. 2. & Val. Maxim. lib. 4. cap. 4. Abdolonimo hortum proprus manibus expurganti Regia dignitas allata; teste Q. Curtio. lib. 4. cap. 1. Cyrus Persarum & Orientis Rex agros suis manibus condito gloriabatur, referente Xenophonte Cyroped. M. Curius cum Samnites, Sabinos, & ipsum Pyrrhum devicisset, in re rustica reliquum vitæ peregit. Cicer. de Senectute. Idem de Antonino Pio, Clodio Albino, Diocletiano, & Theodosio Impp. Romanis produnt Valer. Maxim. Jul. Capitolin. Sext. Aurel. & Eutropius Histor. Augustæ Scriptores.* En is de Landbouwerye by den Romeinen in sodanige agtinge geweest, dat de voornaamste Adelijke geslagten haren toenaam daar van gehouden hebben, gelijk als de Faby, de Pisones, de Boonsajers, Lentuli, Wikken, ofte Lincen, Cicerones Erweters, Pilumni Viselaars, ofte Mortiers, Porcii, Swynsluyden, Tauri, & Vitelly Koekopers, Ossweyers, *de quibus Vid. Georg. Tholosan. de Repub. lib. 4. cap. 8.* Soo sijn in Denemarken de Ossenstallers en Roskammers de voornaamste Edelen van het land, en bestaat in Vrankryk het voornaamste besit en inkomen van den Adel in het beplanten en bebouwen der Wynbergen, en Wynpersen. Soo dat de Landbouwerye geensints aan den Adel hinderlijk is, ten sy in enkele werklieden, die niet voor haar eygen, maar voor een ander in daghuyr gaan werken, *Ut recte distinguit Aristot. Politic. lib. 7. cap. 9. & 16. Vide etiam Anton. fab. ad Cod. lib. 9 tit. 29. defin 3. & post omnes Tiraquell. de Nobilitate. cap. 33.*

65 Belangende de Advocaten en Regts Voorspraken, dat hare bedieninge soo heerlijk en hoog geagt werd, dat een Edelman die deselve oeffent dubbele eere waardig is, en sulx geen hinder aan het Adeldom en doet, of daar door den Adel enigsints kan werden verloren of vermindert, is een bekende saak. *Laudabile enim vitæque hominum necessarium Advocationis officium; & maxime principalibus præmiis oportet remunerari l. 4. Cod. de Advocat. divers. judicum. Nec patet quisquam eo munere honori suo aliquid esse detractum l. 6. in fin. Cod. de postul. & postquam Advocationis deposuerint officium, dignitate & imperiali libertate potiuntur l. 1. Cod. de Advoc. divers. judicum. Et hos in foro meritum nobilissimos facit l. 7. Cod. de postulando, & Advocatum suum nobilitat officium, cum ambigua causarum fata dirimunt, suaque defensionis viribus in rebus sæpe publicis ac privatis elapsa erigunt, fatigata reparant, non minus providentes humano generi, quam si præliis atque vulneribus patriam parentesque salvarent, per text. singul. l. 19. Cod. de Advocat. divers. judicior.* Soo roemt *Ælius Spartianus in Didio Juliano*, dat den Kaisar Julianus ook een Regstgeleerde was, het welk hem sijnen Adel meer versterkte als alle andere sijne waardigheden. *Didio Juliano, inquit, qui post Pertinacem imperium adeptus, proavus fuit, Sabinus Julianus, Bis consul, præfectus urbi, & jurisconsultus quod magis eum nobilem fecit.* Het selve ampt is selfs by de Keiseren Germanicus, en Vespasianus met grote lofen luyster bedient *teste Sueton. in dictis Cæsar*: En was Martianus geen van de minste onder den Regtgeleerden, *Ut liquet ex l. 1. §. alt. ff. ne de Statu defunctorum.* Soo dat dit ampt onvermindert het regt van den Adel en ten luyster van het selve mag bedient werden niet alleen in de hoge Vierscharen, maar selfs ook voor den subalternen en minder en Regter. Gelijk dat by het hoge Hof van Parys is verstaan, volgens tuyg van *Autumn. en sa Conference du droit ad l. 3. Cod. de Commerc. & Mercat.*

Anders als met den Notarisen en Procureurs, 66
welkers ampt van slegten en veragten doen wierd gehouden. *Vile enim & abjectum semper fuit Tabellionum & Procuratoris munus, & claro, nobilique viro indignum, per text. l. 15. & l. 34. Cod. de decurionib. & filys eor. junct. l. fin. Cod. de Serv. Reipub. manumitt. & ibi DD.* Het welk by een Edelman, sonder quetse en verlies van sijn Adelijk regt niet en soude mogen bedient werden. *d. l. 34. Cod. de Decurionib.* Dog dewyl die texten alleen spreeken van Notarisen, en *Procuratores ad negocia*, dewelke yemands saken by lastgeving te bevorderen aannemen, die geen vast beroup en hebben, *ut recte notat & distinguit Anton. Fab. Cod. Sabaud. Cod. de dignitatibus. defin. 5.* werd het selve met sodanig onderscheid verstaan, dat de Procuratores van de hoge Vierscharen, der Princen Hoven als Taalluyden dienen, en dien aangaande benevens den Advocaten gestelt werden, ende haar ampt sonder quetse van den Adel kunnen bedienen, in onderscheid van de andere minder Procureurs van de Vierscharen, in de Steden en Dorpen, welkers dienst soo veel geringer is, en soo veel van de andere in waardigheid verschilt, als de Raden van de Hoge Vierscharen van de Regters in de Steden en ten platten lande. En geen wonder en is dat de andere Procureurs en Taalluyden van de hoge Hoven met den Advocaten vergeleken werden, om dat sy so een hoog waardig ampt bedienen, en by haar veel werd uyt gevoert, het geen te voren het Werk van een Advocaat plag te wesen. Het selve is met dusdanig onderscheid verstaan by den Raad van Savoyen; *Anton. Fab. Cod. de dignitatib. d. defin. 5.* by den Senaat van Burdois, *Autumn. ad l. 3. Cod. de dignitatib.* en by den Brabandsen Raad tot Mechelen, *teste Christin. vol. decis. 108. num. 8. Vide etiam Tiraquell. de Nobilitate cap. 30. & Zyp. Notit. Jur. Belg. tit. de procurat.*

Soo

Digitized by Google

Soo werd ook verſtaan, dat het Notaris ampt by ons ſoo ſlegt, of ſoo veragtelijk niet en is, dat daar door yemand ſijn Adeldom ſoude verlieſen, als dewelke moeten ſijn luyden van eere, en van by ſondre getrouwigheid, by den Prince van den lande daar toe met kenniſſe van ſaken verkoren. *Vide Zyp. Judic. lib. 3. cap. 2. Tiraquell de nobilitate cap. 30. num. 8. Anton. Fabr. ad Cod. tit. dignitat. defin. 4.*

67 Naaſt de Advocaten en Regts voorſpraken komen de Medici en Chirurgyns, dat is Artzen en Geneeſmeeſters; Welkers doen by de eerſte tyden der Romeinen ſeer veragt was, en by de dienſtbare luyden ſonder onderſcheid geoeffent wierd. Als te ſien *in l. 26. ff. de Operis libertor*: Soo dat ook de Vroedwyven en allerhande ſoort van Quakſalvers en landlopers daar onder wierden gerekent, uyt geſondert alleen de goede geluk ſeggers, ſpookmakers, en gochelſpeelders. Soo wy vinden by *Ulpianus in l. 1. §. 2. & ſeqq. ff. de Extraord. Cognitionib. Sed & obſtetricem audiant, quæ utique Medicinam exhibere videtur. Medicos quis accipiet, etiam eos qui alicuius partis corporis vel certi doloris ſanitatem pollicentur. Ut puta ſi Auricularius, ſi fiſtulæ, vel dentium. Non tamen ſi incantavit, ſi imprecatus eſt, ſi exorcizavit. Non ſunt iſta Medicinæ genera, tametſi ſint qui hos ſibi profuiſſe cum prædicatione affirment. Junct. l. 6. §. 1. ff. de Excuſat. tutor. Ubi Medici, qui circulatores vocantur, quemadmodum à reliquis muneribus ita & à tutela & cura excuſantur.* Dewelke tot geen publyque dienſten mogten beroepen werden, en in 't geſelſchap van eerlijke luyden niet en wierden toegelaten. *Ut eſt textus in l. 17. §. 1. Cod. de Epiſcop. & Cleric. his qui parabolani vocantur neque ad quod libet publicum ſpectaculum, neque ad curiæ locum, neque ad judicium accedendi licentiam permittimus. Parabolanos* by ons Quakſalvers genomt; *Accurſius ad l. 18. Cod. de Epiſcopo & Cleric. & ad l. 6. §. 1. ff. de Excuſat. tutor. ſic dictos putat, quod Medici multas habeant parabolas, quodque uti quiſque loquacior eſt, ita & doctior Medicus vulgi ſententia & opinione exiſtimetur*; hoe dat een Doctoor meer woorden gebruykt en veel gelijkeniſſen bybrengt, hoe dat hy meer geagt werd. De *Circulatores* hebben wy Landlopers genoemt, *Circumforaneos*, dewelke haar op alle markten vertonen, ende nergens een vaſte plaats houden; dewelke ook by ons in grote veragtinge ſijn. Waar door het regt van Adel ſoude werden verloren. In Onderſcheid van andere geneeſmeeſters, dewelke naar voorgaande onderſouk daar toe werden aangenomen en erkent. Hoedanige met en weinig voor de tyden van den Keiſer Juſtinianus mede tot een ſeekre onderſcheidentlijke Ordre gebragt ſijn, en Archiatri genoemt wierden; Dat is van de eerſte ſoort en Ordre onder deſelve, die wy Artzen noemen. Deſe waren wederom twederhande, *Archiatri Principis*, die het Hof van den Kaiſar bedienden, en ampts halven mede voor en onder de Edelen gerekent, en in grote agtinge gehouden wierden. *Unde Honorius & Theodoſius Imperatores de illis ita reſcripſerunt in l. unic. Cod. de Comitibus, & Archiatris Sacri Palatii. Archiatros intra Palatium militantes, ſi Comitivæ primi ordinis nobilitaverit gradus, inter Vicarios taxari præcipimus; ſive jam pridem depoſuerunt militiam, ſive poſtea depoſuerunt: ita ut inter Vicarios & duces qui adminiſtraverint, & eos qui Comitivam primi Ordinis meruerint, nihil interſit, niſi tempus quo quis adminiſtraverit, vel Comitivæ adeptus eſt inſignia.*

Andere waren *Archiatri populares*, dewelke de Gemeente ten dienſte waren, over de welke *in Cod. Theodoſian. l. 8. de Medicis & Profeſſoribus. Unde petitai 9. Cod. de Profeſſor. & Medic.* ſoodanige Ordre en regt wierd geſteld, dat ſy, vermits haar jaarlycx inkomen, den armen ſoo wel als den rijken, om redelijk loon, niet na haar kunſt en waardigheid, maar na haar moeyten en dienſt, ſonder voorgaande verding te maken, moſten helpen, ende met kennis van ſaken daar toe moſten werden beroepen. *Archiatri ſcientes annonaria ſibi commoda a populi commodis ſubminiſtrari, honeſte obſequi tenuioribus malint, quam turpiter ſervire divitibus. Quos etiam ea patimur accipere quæ ſani offerunt pro obſequiis, non ea quæ periclitantes pro ſalute promittunt. Quod ſi huic Archiatrorum numero, aliquem aut conditio fatalis; aut aliqua fortuna decerpſerit, in ejus locum non patrocinio prepotentium, non gratia judicantis alius ſurrogetur, ſed horum omnium fideli circumſpectione dilectu, qui & ipſorum conſortio, & Archiatriæ ipſius dignitate, & noſtro judicio dignus habeatur, de cujus nomine referri ad nos protinus oportebit.* Dewelke ook benevens den Regtsgeleerden en andere Meeſters van de vrye kunſten zyn begunſtigt met het voorregt, dat ſy in geen togt of wagt, of huyſveſting van Souldaten, nog eenige andere laſtige dienſten ſouden gehouden zijn, of eenig ongemak door gemeene Regtsvordering, hoon, ofte laſter-ſpraak ſouden onderworpen zyn. *Per l. 6. Cod. de Profeſſorib. & Medic.* daar den Kaiſar Conſtantinus aldus beveeld: *Medicos & maxime Archiatros, & ex Archiatris, Grammaticos, & Profeſſores alios literarum, & Doctores legum cum uxoribus & filiis, nec non & rebus quas in civitatibus poſſident, ab omni functione & ab omnibus muneribus vel civilibus, vel publicis immunes eſſe præcipimus, & neque in Provinciis hoſpites recipere, nec ullo fungi munere, nec ad judicium deduci, nec eximi vel injuriam pati.* &c.

Ende is by andere de Artzeni en Genees-kunſt in ſoo groote achtinge geweeſt, dat ook Koningen en Princen deſelve hebben geoeffent. Men ſeid dat in het Eyland Chos, of Coos, Æſculapius den eerſten vinder van de Genees-konſt, (die daarom by de Inwoonders van dat Eyland voor een God geëert is geweeſt) beſchikt had, dat alle voorvallen der gener, die van eenige qualen geneſen waren, omſtandelijk ſouden werden aangetekent, het welk t' ſijner eer, in den Tempel hem toegewijd, openbaarlijk ten toon geſteld, en ter goeder gedachten wierd opgehangen. Daar uyt Hippocratres, uyt het ſelve Eyland geboortig, ſijne kunſt en wetenſchap ſoude gehaalt hebben, en hem naar het afbranden van den ſelven Tempel, voor Genees-meeſter ſoude hebben uytgegeven, volgens tuyge van Plinius, *Nat: Hiſtor. lib. 29. cap. 1.* De Ægyptiſe Koningen ende Princen hebben ook haar

Digitized by Google

haar werk gemaakt van deſe kunſt te oeffenen; daar van de Ægyptiſe Genees-meeſters voor de voornaamſte wierden gehouden, dewelke in voortijden, eer dat de ſelve kunſt en wetenſchap by den Romeynen bekend was, tot eenige tijden des jaars te Romen quamen, en alle voorkomende qualen aanſtonds wiſten te geneſen. Soo getuygen Nicol. de Lyra, op het 1. Capittel van tweede Boek der Koningen, en Joſeph. *de Antiq. Judaic*: dat den Koning Salomon de Genees-kunſt gekend en geoeffent heeft, en daar van eenige Schriften heeft naar gelaten; en heeft den Koning Ezechias, een boek van de Geneesmiddelen geſchreven en nagelaten, *teſte Rabbi Moſes lib. 3. perplexor. cap.* 48. En verhaald Plutarchus, dat Alexander, den Koning van Macedonien, van deſe kunſt en wetenſchap ſijn werk maakte. Soo ook Plinius, *Nat. hiſtor. de lib.* 29. *Valerianus de Re Medica lib.* 4. *cap.* 38. en *Ælianus Var. Hiſt. lib.* 11. *Livius Hiſtor. lib.* 9. van Antiochus Koning van Syrien, Dioniſius Koning van Sicilien, en Maſiniſſa Koning van Numidien, getuygen. De Roomſche Kaiſars, Julius, Auguſtus, Tiberius, Nero, Titus, en Adrianus, zyn ook groote Liefhebbers van deſe kunſt geweeſt, by welkers tijden de ſelve dapper aangewaſſen en vergroot is, volgens het ſchrijven van *Suetonius in Julio Caſare, Plinius Hiſtor. de lib.* 29. *Valerian. de re medica lib.* 1. *cap.* 29. *Paulus Ægmeta lib.* 7. *cap.* 17. En *Zonara Annal. lib.* 2. Sulx ook by de Roomſe Paulen, deſe kunſt geoeffent en in achting is gehouden, volgens de aantekeningen van *Petr. Georg. Tholoſan. in ſyntaxi artis mirabilis, lib.* 28. *cap.* 1, 2. *& ſeqq. Vide late in hanc rem Tiraquellum de Nobilitate cap.* 31.

Derhalven het een bekende ſaak is, dat de kunſt der Medicinen en Artzeni, behoudens het regt tot den Adel, wel mag werden geoeffend.

Doch aangaande de Chirurgyns en Heelmeeſters, welk doen by ons, van de Geneeskunſt der innerlijke qualen werd onderſcheyden, en veeltijds werd geoeffend by luyden, dewelke de kunſt alleen uyt de ervarentheyd, ſonder den regten grond ende eigenſchap van dien geleerd te hebben, te werk leggen, en groote gemeenſchap met de Quak-ſalvers ende Goochel-ſpeelders hebben, ſal niemand de ſelve, ſelfs niet de Meeſters der Artzenye en Geneeskunſt, in de oeffeninge van dien, van de quetſe, en verlies van het regt tot den Adel derven vry ſpreken. *Utrecte diſtinguit Tiraquellus de nobilitate cap.* 31. *num.* 523.

68 Het regt van den Adel door misbruyk van ſoodanige mecanyque handteringe verloren zynde, of en hoedanig yemand wederom tot het ſelve regt kan werden herſteld, hebben ſommige onderſcheidentlijk verſtaan, dat die gene dewelke haren Adel van geboorte uyt haar geſlagt of afkomſt hadden, met het verlaten harer mechaniquen ſtaat, en haar ſelven wederom in Adelijken ſtaat te houden en erneren, met 'er daad tot haar voorgaande waardigheid herſteld wierden, *arg. l.* 2. *& l.* 13. *Cod. de Ingen. & Manumiſſ. & ibid. Gloſſ. Inuc. l.* 2. *ff. de decurion.* En alleen die gene de welke van den Prince tot Edelluyden gemaakt waren, daar toe by verſoek-ſchrift door den Prince moſten werden herſteld; *Vide Anton. Fab. ad tit. Cod. de dignitatib. defin.* 1. Doch werd by ons, gelyk by die van Vrankrijk, ſonder onderſcheid verſtaan, dat alle die gene de welke door verloop ofte anderſints, haar regt van Adel quijt geraakt zyn en verlooren hebben, het ſelve niet wederom en kunnen verkrijgen, als door herſtellinge van den Prince, het zy dat ſy haren Adel uyt haar geſlagt en afkomſt, of door gunſt van den Prince hadden verkregen en ontfangen, *arg. l.* 4. *ff. de Captiv. & poſtlim. reverſ. in verbis, nec a nobis receptus, & l.* 2. *& l. final. ff. de natalib. reſtituend. & l.* 13. *ff. de Decurionibus. Vide Tiraquell. de Nobilitat. cap.* 6. *& cap.* 25. *num.* 5. *Tiriat. de la nobleſſ. part.* 1. *num.* 88. *le Brez Playdeye* 37.

Dit nu ſoo alles in 't generaal van den Adel geſegt zynde, ſal 't niet ondienſtig zijn, 't ſelve in deſe onſe bewijſredenen wat meer in 't byſonder te gaan uyt halen. 't Getal van alle de Ridderlijke en Adelijke Geſlagten, Heerlijkheden, en Adelijke Sloten, en Huyſen, de welke van ouds daar voor bekend zijn geweeſt, *is te groot en te menigvuldig*, dan dat de ſelve alle in 't byſonder ſouden konnen werden verhandelt; echter ſullen wy, voor ſoo veel wy uyt de oude Chronyken en authentique Chartres en Stukken hebben konnen by een vergaderen, alhier een beſchrijvinge van meeſt alle de Adelijke Geſlagten, en Ridderlijke Huyſen, die in Holland bekend zijn geweeſt, en noch in weſen zyn, laten volgen: Doch eer wy daar toe komen, ſullen wy voor af laten gaan een optellinge van alle de Edelen, die t'ſedert Graaf Diderik de IV. A°. 1039. tot Erts-hertog Maximiliaan A°. 1500. en vervolgens tot onſe tijd toe bekend ſtaan; waar na wy dan tot de voorgemelte beſchrijvinge der Geſlagten, en voorts der Adelijke Huyſen en Slooten over gaan ſullen.

De Edelen, dewelke ten tijde van Diederik 69
de IV. die A°. 1039. de vyfde Graaf van Holland wierd, ende tot het Jaar 1048. regeerde, werden opgeteld (als voor welken tijd men geen of weynig beſchrijvinge van den Hollandſchen Adel vind) zijn de navolgende:

Floris, de Broeder van Grave Diederik, Grave van Vrieſlandt, dewelke in de oude Hollandſe Chronijk *Diviſ.* 19. *cap.* 2. Grave van Ooſt-Vrieſland genoemd werd; doch ſchijnd qualijck na geſchreven uyt het voorſchrift van Joann. a Leidis, *Chronic. Belg.* dat daar toe doorgaans gebruykt werd, alwaar hy wel duydelijk *l.* 10. *c.* 1. Grave van Weſt-Vrieſland genoemd word; het welk ook met het gevoelen van Scriverius en andere geleerde over een komt, die hem Stadhouder van Kennemerland noemen, 't geen eygentlijk Weſt-Vrieſland is, en in de Hiſtorien met de naam van Frieſland bekend ſtaat; voorts

Heer Diederik van Brederode den II. (andere ſeggen den I. Heer van Brederode, na ſijn Vader, die de ſelve Heerlijkheid, onder meer andere Goederen beſat,) de Soon van Siphrid den I. die een Broeder was van Diederik de III. dier name, en vierde Grave van Holland,

Digitized by Google

land, t'ſamen kinderen van Arnout de derde Grave van Holland.
Heer Simon ſijn Broeder, Heer van Teylingen.
Dodo, Heer van Leerdam.
Heer Jan van Arkel, die in den ſlag voor Yſſelmonde A°. 1082. dood bleef.
Boudewyn, Heer van Heuſden.
Gerard, Heer van Putten, onder wiens beleid in't Jaar 1048. Graaf Diederik de IV. Dordregt (dat by ſijn Vader tot een ſterkte gemaakt, en hem van Keiſer Hendrik, door hulp der Bovelanders van Keulen en Luyk afgenomen was) weder kreeg.
Heer Jan van Altena.
Den Heer van Perſyn.
Heer Gerrit van Dieperſen, en den Heer van Ogten; welke twee laatſte, wie de ſelve geweeſt zijn, is niet ſeker, maar waarſchijnlijk, dat het Heerlijkheden en Heeren geweeſt zijn, onder den Huyſe van Arkel of Altena, dewelke den Grave in den Strijd tegen de Overlanders, niet tuſſchen Bodegraven en Swammerdam, maar voor Dordregt te hulp kwamen.

70 By tijde van Diderik de V. de VII. of ſoo andere ſeggen de X. Grave van Holland, in het Jaar 1080. wierden onder de Edelen geteld:

Albert, Floris, en Pieter, alle drie Broeders van Graaf Diderik, t'ſamen Kinderen van Floris de VI. uyt Hertog Heimans Dochter van Saxen, en waren Canonikken van St. Lambregt te Luyk.
Heer Willem van Brederode.
Heer Gerrit van Teylingen.
Boudewyn, Heer van Heuſden.
Dodo, Heer van Leerdam.
Heer Jan van Arkel.
Den Heer van de Leck.
Den Heer van Salchen; Wie deſe geweeſt zy, is onbekend; 't ſchijnt een Duyts Geſlagt te zijn, alwaar die naam bekend is.
Den Heer van Altena.
Den Heer van Putten.
Heer Everard van Bronkhorſt, 't welk van ouds een Graaf-ſchap en Baanrot-ſchap is geweeſt in Gelderland, behoorende aan het Doorlugtig Huys der Graven van Limburg en Stirumb, Stigters van den Burgh tuſſchen Doesburg en Zutphen aan den Yſel, Bronkhorſt of Bronkhorſtenburg genaamd; Dit geſlagt werd voor den voornaamſten Adel in Gelderland geagt, en is met verſcheide groote Geſlagten aldaar geallieerd, als met Batenburg, Anhalt, Borkelo, Gronſvelt, Waerdenburg en andere, daar van breder te ſien is by Sligtenhorſt in ſijn Toneel des Lands van Gelder, 1. boek, p. 76. en 77.

Deſen Everhard van Bronkhorſt alhier gemeld, kwam benevens Willem van Brederode, en Jan van Arkel, Graaf Diderik te hulp, in den ſlag tegen Biſſchop Coenraat, in het Jaar 1076. voor Iſelmonde gevallen; daar Biſſchop Coenraat gevangen, en Diderik in het Graafſchap herſteld wierd, die den ſelven Biſſchop wederom vry ſtelde, in welken ſlag deſen Everhard van Bronkhorſt, met veel andere Hollandſe Edelen dood bleef; Was afkomſtig uyt den Huyſe van Arkel, door Maria van Arkel, Dogter van Jan den eerſten, die omtrent den Jare 1035. met Jan, den eerſten bekenden Heer van Bronkhorſt, getrout was. Voorts:

Heer Jan van Perſyn.
Heer Alewijn, Caſtelein, dat is Burggrave van Leiden.
Scatelot, en Turſing, Heer Alewyns Gebroeders.
Dodo van Rijſwijk, en Yſbrand Gruytwater, Schild-knapen.

Ten tijde van Graaf Diderik de VI. waren in 71
Holland de navolgende Edelen.

Floris de Swarte, en Simon, Grave Dirx Broederen.
Floris Otte, Grave van Benthem.
Baldewijn,
Dirk, en Pelgrim, des Graven Sonen, en Robbregt ſijn Baſtert Soon.
Willem, Heer van Brederode, en Floris ſijn Soon.
Gerrit, Heer van Teilingen, en Hugo ſijn Succeſſeur, Heer van de Leck.
Willem, Heer van Heuſden.
Jan, Heer van Arkel.
Folpert, Heer van Leerdam.
Hugo, Heer van Botterſloot.
Gerrit, Heer van Aſperen.
Dirk, Heer van Altena.
Floris, Heer van Voorn, en Dirk ſijn Broeder.
Alewijn, Burggrave van Leiden.
Dirk van Perſijn.
Baldewijn van Haarlem.
Jacob van Woude.
Gerrit van Poelgeeſt.
Albert Banjart.
Gysbert Potskijn.
Jan van Cronenburg.
Floris van Woert.
Ogier van Rhyſwijk.
Berwolt, Voogt van Egmont.
Govert van Harnesberge.
Herbern van Liethen.
Dirk van Schoten.
Ludolf van Adrichem.
Vaſtaart van Rheinigem.
Ysbrant en Berwolt de Vrieſe.
Hugo van Akkerſloot.
Bruyn van Caſtricum.
Hugo van Monſter.
Dirk van Weert.
Johan vander Meer.
Helmich van Doornik.
Philips van Block.
Willem van Voorhout.
Henrik van Heiligelo.
Gerbrant van Alkmaar.

De navolgende Edelen, waren in 't Jaar 1200. 72
by

Digitized by Google

by tijde van Diderik de VII. dier name, den VIII. of soo andere tellen de XI. Grave van Hollandt; welk onderscheid van getal daar van daan komt, om dat na de dood van Graaf Floris de VI. sijn outste Soon Dirk de VII. Grave van Holland wierd; dan vermits sijn jonkheyt, wiert het selve Graafschap bekleed by Vrouw Geertruyd sijn Moeder, als Landvoogdesse den tijd van twee Jaren, en daar na by haar Man Robbrecht de Vries, als Voogd, den tijd van seven Jaren; die van Willem de XXI. Bisschop van Utrecht, met sijn Gemalinne Geertruyd verdreven wiert, dewelke het Graafschap van Holland te Leen aan Keiser Hendrik overgaf, en wederom van hem te Leen-ontfing, en Hertog Govert den Bultdrager daar in stelde, die het selve Graafschap den tijd van 4 Jaren met geweld besat; tot dat hy in't jaar 1125. door een dienaar van den jongen Grave Gysbrecht genoemd, onder door de heimelijkheid doorsteken zijnde, den Grave Diderik met den slag voor Ijselmonde, jegens Coenraad de XXII. Bisschop van Utregt, in sijn Graafschap hersteld wierd; ter welker oorsaak dese Landvoogden, en den geweldigen Bultdrager mede by sommige onder de Graven van Holland werden geteld, dog by andere verwurpen; Te deser tyd waren dan de volgende Edelen.

Boudewyn, Bisschop van Utrecht, en Diderik Domprobst, daar na mede Bisschop.
Otto, Grave van Benthem.
Robbregt, sijn Bastard Broeder.
Willem, Grave van Oost-Vriesland.
Floris Dromprobst van Utregt.
Robbert, Grave van Kennemerland, des Grave Florens Broeder.
Heer Henrik van Gelder, Swager van den overleden Grave Diderik; wie dese geweest zy, is my onbekend, ten ware het te verstaan was, van Hendrik van Gelder, Broeder van Otto van Gelder, en daar na Bisschop van Luyk, die omtrend die tijd geleeft heeft; men leest ook van eenen Henrik van Nassau, de derde Grave van Gelderland, Hendrik van Gelder genoemt, die getrouwt was met de Dochter van Hertog Godefrid van Braband, en die met deselve een groot deel van de Veluwe ten Huwelijk heeft gehad; desen Hendrik besat het Graafschap van Gelder van het Jaar 1132. tot het Jaar 1162. tijde sijns overlijdens, en na hem volgde Gerard van Gelder sijn Soon.
Willem, Heer van Brederode.
Hugo, Heer van Thuyl, leggende als nog regt tegen over Bommel, en hebbende hoge, lage, en middelbare Jurisdictie.
Willem, Heer van Teilingen, met sijn Soon den Heer van de Leck.
Robbert, Heer van Heusden.
Den Heer van Altena.
Den Heer van Spiering.
Den Heer van Hoikhuysen.
Heer Jan van Arkel.
Den Heer van Botersloot, anders Heer Hugo van Arkel, also genoemt van de Heerlijkheid Botersloot, hem te deel gevallen; wierd ook genoemd Hugo Boter, en behield het Wapen van Arkel heel, mits settende een mate Boter in 't silver Veld.
Folpert en Florens, Heren van Asperen.
Den Heer van Putten.
Hugo, Heer van Voren.
Jacob, Burggraaf van Leiden.
Philips van Wassenaar.
Heer Jan van Persyn.
Gysbert, Heer van Amstel.
De Soon van Heer Egbert van Amstel.
Heer Herman van Woerden.
Simon, Jan, en Ysbrand van Haarlem, drie voorname Ridders.
Gysbert Potskyn.
Heer Jan van Rijswijk.
Arnout en Henrik van Rijswijk, Ridders.
Albert Banjaart.
Heer Walter van Egmont.
Heer Albert Wttenhagen.
Heer Walter van Ruyven.
Gerrit van Poelgeest.
Rogier van der Meer, alle Ridderen. Van desen Rogier van der Meer, werd anno 1203. in de oude Chronyken vermeld, dat hy Vrouw Ada, Grave Lodewijks van Loons Bruyd, met Heer Otto van Voorn, en meer andere Ridderen, op den Burg tot Leyden meende te verseekeren en beschermen, van waar sy van hare Vyanden overvallen, op Texel in Hollandt gevangen gevoerd wierd, daar sy eer lang haar leven eyndigde. Van dit geslagt vindmen weynig of niet geschreven; sommige willen dat het soude afdalen uyt de Graven van Tekkelenburg, uyt Lambregt, jonger Soon van den selven Huyse, volgens schrijven van Mr. Matheus Smallegang, in sijn onlangs uytgegeven beschrijving van den Hollandsen Adel, die daar in gevolgt heeft het losse schrijven van Goudhoven, daar hy onder den Tytel Hodenpijl seyd, nog bevonden te hebben, dat geleeft heeft Juffr. Alid van Hodenpijl, die te man had Lambert van Tekkelenburg, daar van souden gekomen zijn die vander Meer tot Delft; Smallegang voegt daar by, ende tot Leyden; Om het welk in sijn geheel te laten, het zy soo; maar wat Alid van Hodenpijl aangaat, daar in missen sy groslijk, dat de selve Alid van Hodenpijl met desen Lambert, jonger soon van Tekklenburg, soude getrouwt geweest zijn, met dat de Genealogien van Hodenpijl en Schagen uytdrukkelijk mede brengen, dat Vrouw Alid van Hodenpijl, Suster van Dirk van Hodenpijl, gewonnen by Jan van Hodenpijl, Heer Arents soon, is getrouwt geweest aan Heer Willem, de gelegitimeerde natuurlijke Soon van Hertog Aalbregt van Beyeren, daar by geen het minste gewag, nog van Tekkelenburg, nog van die vander Meer gemaakt werd: Het schijnt dat 'er nog een ander Alid van Hodenpijl geweest zy, daar van op een Sark in de Kerk tot Delff gelesen werd, maar dese was getrouwt met eenen Lambert van Tol; Wie dat desen Lambert van Tol geweest zy, is onder den Geslagte van Heer Hugo van Tol, jonger Soon van Heer Hugo van Teylingen A°. 1191 vermelt, mede

mede niet te vinden. Soo dat van het een en ander niet veel is na te seggen, en in allen desen van die vander Meer geen gewag gemaakt werd.

73 Omtrent de tijd van Floris de IV. (die om sijn kloekheid en dapperheid seer geagt, dog om dat hy over al de overhand hadde, by vele benijd, en uyt jalousie van den Grave van Clermont, door hulp van den Heer van Noyelle tot Corbye in Picardyen, en soo andere seggen tot Noyon, onder schijn van onsijdelijke Krijgsoeffeninge, overvallen en vermoord wierd, welke dood op staande voet by den Grave van Cleef, op den selven Grave van Clermont, die hy ter neder stak, en den Heer van Noyelle, die hy op de vlugt dreef, wierd gewroken) waren de navolgende Hollandse Edelen:

Otto, Grave van Oost-vriesland, Broeder van Graaf Floris de IV. anno 1236. dewelke de derde dier name, de 36ste Bisschop verkoren wierd; en na de dood van sijn Vader Graaf Willem Ridder wierd geslagen, ontfangende uyt handen van sijn Broeder Floris het Graafschap van Oost-vriesland.

Willem, Stadhouder van Holland, andere seggen van Kennemerland; want Willem de I. dier name, Grave van Holland, liet na uyt Adelheid, Graaf Otto van Gelders Dochter, Floris, die na hem Graaf wierd, Otto Grave van Oost-vriesland, en desen Willem, met twee Dochteren, Ade, Abdisse van Rijnsburg, en Richardis, Nonne tot Delf.

Diderik, Drossard van Holland, en Heer van Brederode; dit Ampt werd op sommige plaatsen voor een en 't selve genomen met dat van den Stadhouder; daar uyt volgen soude, dat Willem, jonger Broeder van Floris de IV. desselfs Stadhouder is geweest, en na hem desen Diderik, Heer van Brederode, die met Vrouw Alid, Dochter van den selven Willem van Holland getrouwt was; hy overleefde Aº. 1236.

Willem, Heer van Teylingen en vander Leck.

Jan, Heer van Heusden; de oude Hollandsche Chronyk voegd hier by, *met sijn Soon Jan van Veen*, dog dat is een misslag, om dat het geslagt van die van Veen niet uyt desen Jan, maar uyt sijn jonger Broeder is voortgekomen; soo dat het niet sijn Soon, maar sijn Neef moet geweest zyn.

Jan, Heer van Arkel, de eerste grondlegger van de Stad Gornichem, de Vader van Jan de Sterke, die soo sterk was, dat hy aan een balk vatte, en een Paard al rijdende, met sijn voeten opligte, en tegen een muur aansettende, soo kneep, dat het sijn tong van benautheid uytstak. Hy is begraven in de St. Martens Kerke binnen de Stadt Gornichem, met de volgende Quartieren:

ARKEL.	GULIK.
VOOREN.	BRABAND.
CLEEFF.	HOLLAND.
VERNENBORGH.	VRANKRYK.
BAAR.	GELDERLAND.
SICILIEN.	ENGELAND.
LOTHRYK.	MECHELEN.
VRANKRYK.	LUXENBURG.

Herbern, Heer van Botersloot, de tweede dier naam, en derden Heer van Botersloot, Blokland, en Spijk, by verdelinge van de Goederen van Arkel, by Heer Jan de VII. aan Hugo, Heer van Botersloot, dese Groot-vader, en sijn andere Broederen gedaan.

Den Heer van Altena.

Den Heer van Leerdam.

Den Heer van Asperen.

Den Heer van Putten.

Henrik, Heer van Voorn.

Jacob, Burg-graaf van Leiden.

Diderik, Heer van Wassenaar.

Gysbert van Amstel.

Herman van Woerden.

Willem van Teylingen, en sijn Broeder Diderik.

Simon, en Ysbrand van Haarlem.

Nicolaas van Persijn.

Willem van Egmont.

Gerrit van Egmont, en Wouter van Egmont, sijn Soon, Schildknaap.

Arnout van Egmont, Ridder.

Nicolaas van Egmont, Ridder.

Wouter Stoutkint, afkomeling van Gerrit van Egmont, Ridder, anno 1217. vermeld, getrout met Vrouw Sandelina van Nassau.

Kerstant van Raaphorst.

Jacob van Woude.

Willem van Hoikhuysen.

Hugo van Cralingen.

Diderik van der Gouw.

Reinier Beukel.

Hugo van Ackerslooth, alle Ridderen.

Golekum van Rijswijk.

Albert Uyttenhage.

Dirk van Velsen.

Paul van Brigdam.

Boudewijn van Sibburgh, en Florens vander Woert, Schildknapen.

By Koning Willems tijd, die in 't jaar 1255. 74 van de Friesen verslagen wierd, werden onder de Edelen van Holland geteld:

Floris, Koning Willems Broeder.

Digitized by Google

Herman, Grave van Hennenburg, ſwager van den ſelven Koning Willem, getrout met Margareta deſſelfs Suſter.
Heer Willem van Brederode, Hooftman en Capiteyn van Koning Willem 's heir en Ridderſchap.
Willem, Heer van Teylingen.
Johan, Heer van Heuſden.
Johan, Heer van Arkel.
Volpert, Heer van Lederdam en Haeſtregt.
Herbern, Heer van Boterſloot.
Otto, eerſte Heer van Heuckelom en van Aſperen.
Henrik, Heer van Voorne.
Jacob, Burg-graaf van Leiden.
Gijſbregt, Heer van Amſtel.
Herman, Heer van Woerden.
Heer Jan Perſyn.
Symon van Teylingen.
Dirk van Waſſenaar.
Klaas van Haarlem, genoemt Perſyn.
Willem Heer van Egmont.
Arent van Egmont, Klaas van Egmont, en Wouter Stoutkint van Egmont, 3 Gebroederen.
Jacob vanden Woude.
Arent van Heemskerk.
Kerſtent van Raaphorſt.
Werenbolt Uyttenhage.
Huyge van Cralingen.
Huyge van Akerſloot.
Reynert Boeckel.
Dirk vander Goude.
Dirk Alferts, Baſtart-ſoon van Brederode.

75 Ten tyde van Graaf Floris de V. die in 't Jaar van 1296. van Gerrit van Velſen en de ſijne vermoord wierd, waren de Oudſte en Edelſte, die haar Ouders en Voorouders altijd Ridderen geweeſt waren, en Ridders namen gevoerd hadden,

Jonkheer Jan, Graaf Floris Soon van Holland.
Herman, Graaf van Hennenburg.
Dirk de Goedertieren, Heer van Brederode,
Willem, Heer van Teylingen.
Jan, Heer van Heuſden.
Jan, Heer van Heesbeen.
Arent, Heer van der Sluyſe, Broeders des Heeren van Hoeſden.
Johan, Heer van Arkel.
Huyge Butterman, Heere van Boterſloot.
Johan, Heer van Hokelom, en Otte, Heer van Aſperen en Accoy, ſijn Broeder.
Pelegrym, Heer van Lederdam.
Aelbregt, Heer van Voorn.
Henrik, Burg-grave van Leyden.
Jacob van Waſſenaar.
Dirk van Waſſenaar.
Dirk van Teylingen.
Klaas Perſyn, Heer van Waterland.
Simon van Haarlem.
Gijſbert, Heer van Amſtel, en Arent ſijn Broeder.
Herman, Heer van Woerden.
Jan, Heer van der Lek en Polanen.
Huyge, Heer van Vyanen.
Gijſbregt, Heer van Yſſelſteyn.
Wolfert, Heer van der Veere.
Jan, Heer van Reneſſe.
Witte, de eerſte Heer van Haemſtede, Grave Floris Baſtaert-Sone.
Klaas, Heere van Putten en Strijen.
Willem van Egmont, en Gerrit ſijn Sone.
Bouwen van Naaldwijk.
Jacob van Woude.
Arent van Heemskerk,
Gerrit van Velſen.
Gerrit van Heemskerk, en Henrik ſijn Broeder.
Dirk van der Goude.
Dirk van Raephorſt, en Gerrit ſijn Broeder.
Huge van Cralingen.
Werenbout Uyttenhage, en Aelbregt ſijn Soon.
Gerrit van Harmelen.
Jan vander Doortoge.
Floris van Duven.

By tijde van Hertog Jan van Henegouwen, 76
die in 't Jaar 1305. ſtierf, wierden behalven de voorgaande, onder de Hollandſche Edelen geteld.

Johan ſonder Genade, Grave van Ooſtervant.
Willem, naar hem Grave van Ooſtervant.
Johan, Heer van Beaumont, Grave van Soiſſons, alle drie Broeders, en Sonen van Grave Jan van Henegouwen en Holland.
Dirk de Goedertieren, Heer van Brederode.
Willem en Dirk, ſijn Broederen.
Dirk, Heer van Teylingen.
Johan, Heer van Heuſden.
Johan, Heer van Arkel.
Hugo Butterman, Heer van Boterſloot.
Aelbregt, Heer van Voorne.
Klaas, Heer van Putten en van Stryen.
Johan, Heer vander Leck en Polanen.
Johan, Heer van Heukelom.
Otto, Heer van Aſperen en Accoy.
Gyſbregt, Heer van Yſſelſtein.
Henrik, Burg-graaf van Leyden.
Dirk, Heer van Waſſenaar.
Henrik, Heer van Vyanen.
Klaas Perſyn.
Dirk van Haarlem.
Witte, d'eerſte Heer van Haemſtede, in Zeelant.
Klaas van Cats.
Pelgrom, Heer van Lederdam en Haeſtregt.
Willem van Egmont, Schild-knapen.
Jan, Heer van Elſhant.
Johan, Heer van Drongelen.
Dirk van Leyenburg.
Jacob van Woude.
Gerrit van Heemskerk.
Gerrit van Raaphorſt.
Gerrit van Poelgeeſt, Heer van Hoemade.
Simon van Benthem.
Wolwijn van Saſſem.
Adam van Schotland.
Baldewijn van Naaldwijk.
Floris van Duven.
Floris van Tol, allegader Vrome Ridderen.
Willem van Haarlem.
Wouter van Aſſendelf.

Jan

Digitized by Google

Jan van Zijl.
Claas van Adrichem.
Wouter Uyterwijk.

Dese waren Schiltknapen, met veel meer andere Heeren. Den voorsz Heer Claas Persijn, verkoft doe ter tijd aan het Kloofter van Mariengaart in Vrieslandt, een groot ſtuk van het Eiland van Marke; en als naderhand Graaf Willem van Holland by Stavoren verſlagen was, ſo dede de Keiſerinne ſijn Suſter alle de Goederen der Vrieſen, die ſy in Holland hadden, beſlaan, en verkoft het voorſz Eyland aan verſcheide Koopluyden; doch Hertoch Karel van Borgondien, Grave van Holland geworden ſijnde, ſoo quam den Abt van 't voorſz Kloofter, met de verkoopbrieven Heeren Claas Perſijn voorſz. begerende het Eiland weder te hebben, doch konde ſulx niet verkrygen.

77 Onder Willem de III. de XIX. Grave van Holland, bygenaamt de Goede, die in 't Jaar 1337. ſtierf, waren deſe navolgende Hollandſe Edelen in fleur.

Willem, Grave van Ooſtervant, Grave Willems Soon.
Johan van Beaumont, Grave van Soiſſons ſijn Broeder.
Hendrik en Dirk, Heeren van Brederode.
Simon en Dirk van Teylingen.
Johan, Heer van Heuſden.
Johan, Heer van Drongelen, ſijn Oom.
Johan, Heer van Arkel.
Dirk, Heer van Valkenburg, Broeder der Huysvrouwe des Heer van Brederode, die tot een Wyve hadde de Vrouw van Voorne.
Claas, Heer van Putten en Stryen.
Philips, Burggrave van Leyden, Heer van Waſſenaar.
Johan, Heer vander Lekke, en van Polanen.
Johan, Heer van Heukelom.
Otto, Heer van Aſperen.
Johan, Heer van Egmont, Wouters Soone van Egmont.
Gysbregt, Heere van Yſſelſteyn.
Hendrik, Heer van Vyanen.
Johan Perſijn, Heere van Waterland.
Gwye, Heer van Haemſtede.
Arent, Heer van Cruyningen.
Willem, Heer van Naaldwijk.
Floris van Spijk.
Jacob van den Woude.
Floris vander Merwen.
Dirk en Harmen van Swieten.
Gerrit van Heemskerk.
Gerrit van Raaphorſt.
Gerrit van Poelgeeſt.
Floris van Tol.
Ootgier van Spangien.
Willem van Dongen.
Willem van Duyvenvoorde.
Willem Kuſer, Balliuw van Rhijnland.
Dierk van Saſſenhem.
Daniel en Dirk van Mateneſſe, gebroederen.
Mattheus en Jacob vander Burg.
Willem van Oudshoorne.
Adam van Schotland.
Claas Oom.
Floris van Adrichem, alle voorname Ridderen.
Dirk van Aſſendelft.
Frederik van Seventer.
Jacob van Bakeneſſe.
Gerrit van Scoten.
Floris van Boekhorſt, alle Schiltknegten, met meer andere.

Omtrent deſe tijd was by den ſelven Grave 78
Willem gegeven het Handveſt, beroerende de vryheyt van de Edelen van Holland, luydende als volgt:

WY Willem, Grave van Henegouwen, Holland, Zeeland, Heer van Vrieſland, doen kont, &c. hoe ons Wel-boren luyden een twiſt hadden tegens die gemeynt, &c. waar af wy heur eenen dagh leyden in den Hage, daar wy toe ontboden hadden, en daar ook waren Edele-luyden, onſe lieve en getrouwe Mannen, Heer Gerrit, Heer van Voorne, Burggrave van Zeeland, Heer Gwye van Vlaanderen, Heer van Putten en Stryen, Heer Jan, Heer van Arkel, Heer Peter, Heer vander Lek, Heer Gysbrecht van Yſſelſteyn, Heer Sweder van Abkoude, Heer Jan van Cruyningen, Heer Dirk, Burggrave van Leyden, Heere Simon van Benthem, Heer Daniel, en Heer Claas vander Merwede, Heer Jan vander Duſſen, Heer Herbaern van Rieden, Heer Dirk van Ooſthoorn, Heer Dirk Bokel, Heer Willem van Naaldwijk, Heer Dirk van Suytwijk, Heer Arent van Grunevelde, Heer Jan Steenvoorden, Heer Jan vander Zijl, Ridderen, en andere Ridderen en Knapen vele, die onſe Mannen ſijn, &c. en voort geſamentlijk die Schepenen van de Steden van Holland en Zeeland, &c. en in de dagvaart geſloten by die Leenmannen, dat die gene die niet bewijſen en konden, datſe Edel waren van afkomſten, moeſten ſcot (dat is ſchattingen) geven, met die gemeynten; en hebben dat beſegelt met onſen Zegel, en gebeden onſen lieven getrouwen Mannen, Heer Dirk van Brederode, Willem van Haarlem, Dirk ſijn Broeder, Willem van Egmont, Claas ſijn Broeder, Gerard van Eemskerken, Knapen, dat ſy deſe letteren gemeen ons beſegelen, en is geſchiet in den jare 1305. des Woenſdags voor St. Laurens-dagh.

Onder de Regering van Willem de V. Her- 79
toch van Beyeren, die in het Jaar 1377. overleden is, wierden onder de Edelen en Schiltboortige Mannen geſtelt,

Heer Johan, Grave van Soiſſons.
Dirk, Heere van Brederode, met Reynout, Dirk, en Willem, Ridderen, en Jonker Walraven, des voorſz Heeren Dirx vier Soonen.
Otto Heere van Arkel.
Arent, Heere van Aveſaat, Soolen, en Noordeloos.
Robbregt, Heere van Aſperen.
Herbern, Heer van Slingelant, des voorſz. Otten Broeder.
Machtelt, Vrouwe van Voorne.

Gys-

Digitized by Google

Gysbrecht, Heere van Abcoude, en van Wijk te Duyrſtede, van Gaasbeek, van Putten en Stryen, en ſijn Soonen waren
Willem Heer van Abcoude, van Wijk te Duyrſtede.
Sweer, Heer van Gaasbeek, van Putten en Stryen.
Johan, Heer vander Lek en Polanen, naarmaals Heere van Aſperen.
Dirk, Burggrave van Leyden, Heere van Waſſenaar.
Johan Perſijn, Heere van Waterlant.
Johan, Heere van Egmont.
Arent, Heere van Egmont, en Yſſelſteyn.
Jonker Jan van Egmont.
Gerrit, die te wyve hadde Vrouwe Willemijne van Wateringen.
Willem, Heere van Soetermeer, en deſe vier voorſz waren des Heeren van Egmonts Soonen.
Arent, Heere van Yſſelſteyn.
Gysbrecht, Heere van Vyanen.
Huygeman, Heere van Sevenbergen.
Wolfart van Borſſelen, Heer vander Veere.
Floris, Heere van Haamſtede.
Coſtijn de Goede, Heer van Reneſſe.
Johan, Heer van Cruyningen.
Willem, Heer van Naaldwijk, Maarſchalk van Holland.
Gerrit van Heemskerk.
Gerrit van Poelgeeſt, en Jan ſijn Broeder.
Johan, Heer van Drongelen, met ſijn Broeders.
Herbaarn van Riede, Heer van Pendrecht.
Jacob van den Binkhorſt.
Jacob van den Woude, en van Warmont.
Gerrit van Wateringen.
Gerrit van Vliet.
Gerrit van Heemſtede.
Jan van Bloemeſteyn, Balliuw van Kermerland.
Dirk van Saſſenem.
Willem van Outshoorn.
Dirk van Raaphorſt.
Floris van Boukhorſt.
Isbrant van Alkemade.
Gysbrecht van Langerak.
Jan van Langerak.
Melis van Minden,
Coenraat van Ooſterwijk.
Herpert van Lieſvelt.
Huybrecht van Schoonnouwen.
Daniel van Mateneſſe.
Matthæus vander Burg.
Jan van Mereſteyn.
Tielman Moelenaar.
Gerrit Wis.
Dirk van Groenevelt, Ontfanger Generaal van Holland.
Floris van Adrichem, alle vrome Ridderen.
Herpert van Foreeſt.
Wouter van Minden.
Jan van Zijl.
Coenraat Cuſer.
Frederik van Seventer.
Floris van Tolle.
Dirk van Aſſendelft.
Gooſwijn de Roode.
Jacob van Bakeneſſe.
Ysbrant Nagel.
Gerrit van Schoten.
Alle Schiltknegten, en noch veel meer Ridderen, en welgeboortige Mannen, die ik niet al in geſchrifte bevonden en hebbe.

En onder Aalbrecht van Beyeren, die tot het 80 jaar 1404. geleeft heeft, waren de volgende Ridderen, Edelen, en Schiltknapen, behalven des Hertogen Kinderen.

Gwye, Grave van Bloys, Heer van der Goude en Schoonhoven.
Reynout, Grave van Gennip, en Heer van Brederode.
Jan van Brederode.
Walraven van Brederode.
En Willem van Brederode, ſijn Soonen.
Otto, Heer van Arkel.
Jan, Stedehouder van Holland, ſijnen Soone.
Zweer van Abcoude, Heer van Gaasbeek, Putten en Stryen, Heeren Willems Broeder, Heer van Abcoude en van Wijk te Duyrſteden.
Dirk van Polanen, Heer van Aſperen.
Jan, Heer vander Lekke en Polanen.
Philips van Polanen.
Gerrit van Polanen.
Dirk, Burggrave van Leyden, Heer van Waſſenaar.
Philips van Waſſenaar, ſijnen Soone.
Arent, Heer van Egmont en Yſſelſteyn.
Wolfart van Borſſelen, Heere vander Veere.
Hendrik, Heer van Vyanen.
Den Heer van Sevenbergen.
Claas van Borſſelen.
Floris van Borſſelen, Heer van Zulen, en van St. Maartens Dijk.
Des Heeren Vrank van Borſſelens Vader was Grave van Oeſtervant.
Coſtijn en Raas van Haamſtede in Zeeland.
Jan van Cruyningen.
Jan van Reneſſe.
Hendrik, Heere vander Ameyde.
Daniel vander Merwen.
Willem, Heer van Naaltwijk, Maarſchalk van Holland.
Hendrik van Naaltwijk, ſijn Soon.
Dirk vander Lekke.
Jan Hodenpijl.
Arent van Leyenborg.
Gerrit Boel van Heemskerk.
Aalbrecht van Wateringen.
Jan van den Woude, d'eerſte Heer van Warmont.
Jacob van den Woude, ſijn Soon.
Dirk van Poelgeeſt.
Heer Gerrit van Poelgeeſt, Ridder.
Heer Jacob van Poelgeeſt, Regael Abt van Egmonts Vader.
Jan van Poelgeeſt.
Gerrit van Poelgeeſt, ſijn Soon.
Jan, Heere van Heemſtede by Haarlem.
Gerrit van Vliet.
Jan van Vliet, ſijn Soon.

Philips

Digitized by Google

Philips van Dorp.
Bartholomeus van Raaphorst.
Jan van Langerak.
Gysbrecht van Langerak.
Floris van Alkemade.
Jan van Kronenburg.
Gerrit van Liesvelt.
Gerrit van Woert.
Willem van Geervliet,
Daniel van Mateneſſe.
Frederik van Seventer.
Dirk Beets, alle Ridderen, uytgeseyt Jonker Willem van Brederode, en Jan Poelgeest, Jonkvrouw Alijts Vader.
Jan van Egmont, Heer van Soetermeer.
Claas van Waterlandt.
Symon vander Burg.
Jan van Zijl.
Koenraat Kuyser.
Willem Kuyser, sijn Soon, die op Jonkvrouw Alijt doorgeslagen wierde, Hofmeester van Hertoch Aalbrecht.
Aalbrecht van Meresteyn.
Floris van Meresteyn.
Dirk van Swieten.
Floris van Tol.
Synon van Samen, alle vrome Schiltknapen, ende meer andere die hier niet staan geschreven.

81 Onder de Edelen, dewelke Graaf Willem de VI. in den jare 1405. in den Oorlog voor Hagesteyn en Eversteyn omtrent Vyanen, tegens de Heeren van Arkel te hulp quamen, waaren de navolgende.

Uyt Holland.

Den Burggrave van Leyden.
Den Heer van Vyanen.
Den Heer van Heenvliet.
Heer Willem van Wassenaar.
Jan van Vyanen, Heer van Noordeloos.
Heer Jan van Heemstede, Ridder.
Heer Lubbert van Ysselsteyn.
Gerrit van Sevenbergen.
Heer Jan van Daallem.
Heer Herbaarn van Ysselsteyn.
Heer Hendrik van Haaldwijk.
Heer Arent van Duvoorde.
Heer Gysbrecht van Duvoorde.
Heer Dirk vander Lekke.
Heer Philips van Spangen.
Heer Jan van Heenvliet, Heer Huygens Soon.
Heer Evert van Duvoorde.
Heer Floris van Alkemade.
Heer Frederik van Sevender.
Gerrit van Poelgeest.
Heer Jan de B. van Blois.
Jan, des Heeren Soone van Heenvliet.
Heer Wouter van Aamstel van Mynden.
Heer Jan B. van Holland.
Heer Gerrit van Heemskerken.
Heer Baartout van Assendelft.
Heer Hendrik van Croonenburg.
Heer Willem B. Hertog Aalbrechts.
Heer Gillis van Cralingen.
Heer Wouter van Mateneſſe.
Heer Jan van Abbenbroek.
Heer Reynier Dever.
Heer Jan van Drongelen.
Heer Jan van den Woude.
Heer Daniel van den Poel, B. Grave Willems de IV.
Heer Jan van Ysselsteyn.
Heer Otto vander Merwede.
Heer Dirk van Beets.
Heer Jacob van Rysoort by Dordrecht.
Heer Evert B. Hertoge Willems van Beyeren.
Heer Hendrik vander Lekke.
Heer Philips B. van Cuylenburg, Balliuw van Zuytholland.
Heer Gysbrecht van Diepenborg.
Heer Bartholomeus van Raaphorst.
Heer Gerrit van Vliet.
Heer Gerrit van Egmont.
Heer Dirk van Brakel.
Heer Dirk van Swieten.
Heer Philips van Dorp.
Gerrit van Zijl.
Maurijn vander Does.
Gerrit van Bennenbroek.
Jan van Hodenpijl.
Dirk van Santhorst.
Jan van Cralingen.
Dirk van Cralingen.
Jan van Vliet, Heeren Gerrits Soon.
Kerstand van den Berge.
Wolfard vander Dwy.
Jan Heerman.
Jan vander Bouchorst.
Willem Eggert.
Willem vander Bouchorst.
Alfert van Polanen.
Adriaan van Raaphorst.
Philips Nachtegaal.
Floris van Tol.
Jan vander Burg.
Hendrik vander Does.
Willem vander Goude.
Willem van den Coulster.
Willem van Polanen.
Jan van den Woude.
Dirk van Oudtshoorn.
Ysbrant van Alkemade.
Willem van Alkemade.
Arent van Alkemade.
Koen van Oosterwijk.
Costen vander Does.
Jans oudste Soon van Foreest.
Boudijn van Sweeten.
Willem de Vriese Heymentz.
Jan vander Werwe Huyberts.

Uytten grooten Weert van Zuyt-Hollandt.

Jan van Alphen.
Gysbrecht vander Aar.
Jan vander Myde.
Hendrik vander Laan.
Jan vander Voorburg.

Digitized by Google

Dirk Sayt vander Leé.
Ian van Steenvoorden.
Claas Uytenbroek.
Gysbrecht vander Hage.
Symon vander Does.
Willem van Noirde.
Willem van Leeuwen.
Willem van den Houve.
Gerrit Uytenhage.
Ian vander Laan.
Hugo van Ruyven.
Willem Uytenhage.

Uyt Zeelandt.

De Heer van Haamstede.
De Heer van Rommerswaal.
Heer Ian van Renesse van Moermont.
Heer Ian van Haamstede.
Aalbrecht, Heer van Arnemuyden, Ridder.
Heer Wolfert vander Maalstede.
Heer Sweer van Haamstede.
Heer Philips van Borsselen.
Heer Arent van Cruyningen, Ridder.
Heer Lodewijk vander Maalstede.
Heer Collart des Heeren Soone van Rommerswaal.
Ian van Borsselen.
Heer Govert van Stapel.
Heer Gillis van Schengen.
Heer Ian vander Maalstede.
Iacob van Stapel.
Heer Bouwen van Baarsdorp.
Heer Willem van Oostende.
Heer Lieven Cats.
Dirk B. van Borsselen.

Uyt den Lande van Uytrecht.

Den Ionkheer van Gaasbeek.
Den Burggrave van Montfoort.
Zweer van Montfoort.
Heer Dirk van Zuylen.
Heer Willem Taats.
Heer Dirk Taats van Oudaan, Heeren Willems Soon.
Ernst Taats, Willems voorsz.
Heer Willem vander Geer, Heer van Berukelen.
Heer Herman van Lokhorst, Domdeken 't Utrecht.
Heer Jan van Lokhorst.
Heer Otte van Nyenrode.
Heer Ian van Renesse van Baarn.
Heer Ian van Baax.
Heer Ian van Renes, Heer van Wulven.
Heer Ian van Drakenburg.
Willem de Ridder, van Groenesteyn.
Iacob van Clarenburg.
Heer Jacob van Lugtenburg.
Bernt Proeys.
Ian van Landskroon.
Wouter Gauwert.
Heer Steven van Zuylen van Nievelt.
Heer Dirk van Sterkkenburg.
Dirk Taats, B. Heeren Willems van Amerongen.

En de verdere Edelen van die tijd waren:

Ionker Willem van Arkel.
Ionker Walraven van Brederode, die ook was Grave van Gennip.
Sijnen Broeder Ionker Willem van Brederode, Ionkheer van Gaasbeek, Abcoude, Wijk, Putten, en Stryen.
Philips, Burggrave van Leyden, Heer van Wassenaar.
Heer Ian van Wassenaar, en
Heer Hendrik, sijn Soonen, Ridderen.
Heer Ian van Egmont.
Heer Willem Ysselsteyn, sijn Broeder.
Philips vander Lek.
Wolfart van Borsselen, Heer van ter Veere.
Hendrik, Heere van Vyanen en Ameyde.
Den Heer van Sevenbergen.
Floris van Borselen, Heere van Zuylen en van St. Maartens Dijk, Heere Vrankx Vader, Grave van Oestervant.
Iacob van Borselen, Heere van Brigdam en Duyveland.
Costijn van Haamstede, en
Raas van Haemstede.
Ian, Heere van Cruyningen.
Ian van Renesse.
Muybrecht, Heere van Cuytenburg.
Daniel, Heere vander Merwede.
Ian van Langerak.
Dirk, Heer van Heukelom.
Ian Burggrave van Montfoort.
Arent van Leyenburg.
Hendrik, Heere van Naaldwijk.
Willem van Naaldwijk.
Aalbrecht van Naaldwijk, Schiltknapen.
Dirk vander Lekke.
Ian van Hodenpijl.
Willem, Hertoge Aalbrechts Bastaart Soone, d'eerste Heere van Hoogtwoude.
Heer Lodewijk, Ridder, sijnen Broeder.
Ian van Treslong, Grave Gyen Bastaart Soon van Boloys.
Ian van Vyanen.
Gysbrecht van Vyanen, Heer van Hoordeloos.
Ian van Woude, Heer van Warmont en Alkemade.
Iacob vanden Woude, sijn Soon.
Heer Daniel vanden Poel.
Heer Gysbrecht vanden Poel.
Heer Dirk vanden Poel.
Heer Iacob vanden Poel, Ridders.
Clauwart vanden Poel, Casteleyn tot 's Geertruydenberge.
Dirk van Poelgeest.
Heer Gerrit van Poelgeest, Ridder.
Bartholomeus van Raaphorst, sijn Neve.
Ian van Heemstede, Heer van Benthuysen.
Ian van Vliet.
Philips van Dorp.
Ian van Cronenburg.
Hendrik van Cronenburg.
Gysbrecht van Cronenburg, Broeders en Ridders.
Floris van Alkemade.
Gerrit van Zijl.
Gillis van Cralingen.

Gerrit

Gerrit van Liefvelt.
Floris van Abeel.
Gerrit van Harlaar.
Koenraat van Harlaar.
Jan van Harlaar.
Arent van Harlaar, gebroeders, Ridders.
Frederik van Sevender.
Barthout van Aſſendelft.
Dirk vander Beets.
Alle deſe voorſz, uytgeſeyt weynige, waren Ridderen.
Ian van Egmont, Heer van Soetermeer.
Ian van Egmont, Heer van Wateringen.
Aalbrecht van Mereſteyn.
Hugo van Alkemade.
Herbert van Foreeſt.
Dirk van Aſſendelf.
Symon vander Burg.
Floris van Adrichom.
Gerrit Uytenhage.
Gerrit Potter.
Bouwen van Swieten.
Floris van Tol.
Herbert van den Boſch.
Willem Eggert, d'eerſte Heer van Purmerende.
Floris van Kyfhoeck.
Jan vander Mye.
Arent Spieringh.
Claas van Waterlant.
Willem Nagel.
Alle deſe waaren Schiltknapen, ende geboortige Mannen.

82 De Edelen, die op den Pays, tuſſchen Vrouw Jacoba en Hertog Jan van Beyeren haaren Oom, binnen Woudrichem, in 't Jaar 1419. gemaakt tegenwoordig ſijn geweeſt, waaren de volgende.

Den Grave van Hennenbergh.
Den Grave van Steyn.
Den Lant-Grave van Luchtenburg.
Den Burgh-Grave van Leyden.
Den Burgh-Grave van Montfoort.
d'Heer van Egmont.
d'Heer van Vyanen.
Heer Daniel, Heer ter Merwede.
d'Heer van Naaltwyck.
d'Heer van Haamſtede.
Heer Hugo van Heen-Vliet.
Heer Floris van Borſſelen.
Heer Dirck van Waſſenaar.
Heer Hendrick vander Lecke.
Heer Jan van Vyanen.
Heer Collard van Borſſelen.
Heer Arent van Duvoorde.
Heer Jan van Heemſtede.
Heer Collard van Rommerſwaal.
Heer Jan van Drongelen.
Heer Herbaern van Yſſelſteyn.
Heer Jan van Heenvliet.
Heer Arent van Moermont.
Heer Wouter van Mynden.
Heer Gerrit van Heemskerken.
Heer Lodewyk vander Maalſtede.
Heer Floris van Alkemade.
Heer Dirck van Poelgeeſt.
Heer Jan van Reneſſe.
Allard van Arnemuyden.
Gillis van Cralingen.
Jan van Heenvliet.
Claas van Borſſelen.
Adriaan van Cruyningen.
Wolfard vander Maalſtede.
Pieter van Schengen.
Philips van Spangen.
Dirck van Egmont.
Jan van Abbenbroek.
Willem van Egmont.
Gerrit van Egmont.
Jan van Heemſtede.
Bartout van Aſſendelft.
Floris van den Abele.
Wouter van Mateneſſe.
Herbern van Brakel.
Jan van Heemſtede.
Daniel vanden Poel.
Fredrik van Sevender.
Govert van Stapel.
Gerrit van Vliet.
Olivier vander Maalſtede.
Jan van Borſſelen.
Floris vander Maalſtede.
Jan van Stapel.
Gillis van Schengen.
Jan van Roſendaal.
Dirck de Boel.
Willem van Drymmelen.
Arent van Gieſſen.
Bouwen van Baarſdorp.
Dirk vander Lecke.
Jan van Cronenburgh.
Jan van Haemſtede, Heer van Montigny.
Jan van Reneſſe.
Willem van Haamſtede.
Ot van Nienroede.
Philips van Borſſele.
Aelbert van Egmont.
Gerrit van Eemskerken, in Zuyt-Hollant, voerende Heemskerken, gequartiert met Liesvelt.
Jan B. van Blois.
Jan van Maalſtede.
Giſeken van Diepenburgh.
Jan van Ryſoort.
Jan van Alphen.

De volgende waaren meeſt Waelen.

De Seneſchalck van Henegouwen, van den geſlagte van Werchyn.
d'Heer van Ligne.
d'Heer vander Hameyde.
Heer Anſenu van Traſignies.
d'Heer van Kenoyt.
Heer Dirk van Walcourt.
Ian Heer van Floyon.
Drouaert van Hauregh.
Chriſtoffel Vertaingh.
Ian van Pottelles.
Ian van Colonne.
Ian van Honcourt.
Ian van Hourdayn.
Guy van Moncheaux.
Ian van Andregnyes.
Iacob van Sart.

Digitized by Google

Ian van Maſtaingh.
Ian van Folye.
Fierebras van Vertaingh.
Arent van Hamayde.
Daniel Vilain.
Gerrit van Maldegem uyt Vlaanderen.
Ian van Dieſt, uyt Brabant.
Ian van Cockegam.
Ian van Heynsbeeck.
Pelgrim van Letten.
Lambert van Tempel.
Everhard van Wiſſchel.
Herman van Rekle.
Everaerd Sadelborger.
Heer Ian van Petersheym.

83 De Edelen, die ten tyde dat Hertog Philips Heer van deſe Landen was geworden, inden Lande van Holland en Zeeland bekend waren, waren de volgende.

Heer Hugo van Lannoy, Heere van Sanctus, Stadhouder van Holland, Zeeland, en Vrieſland.
Vrank van Borſſelen, Grave van Ooſtervant, die te wyve hadde gehad Vrouwe Jacoba, Hertoginne van Beyeren, Gravinne van Henegouwen, Holland, Zeeland en Vrieſland.
Reynout van Brederode, van Vyanen, en van Ameyde.
Heer Gysbrecht van Brederode ſijn Broeder, Domprooſt, en na Elect van Utrecht.
Jonker Willem van Brederode haren Oom.
Jacob van Gaasbeek, Abcoude, Wijk te Duyrſtede, Putten en Stryen.
Johan, Heere van Egmont.
Willem Heere van Yſſelſteyn, gebroeders.
Hendrik, Heere van Waſſenaar.
Johan van Waſſenaar, Heer van Voorburg, gebroeders.
Hendrik van Borſſelen, Heer vander Veer.
Jonker Arent, Heer van Sevenbergen.
De Heere van Haamſtede in Zeeland.
Jan, Heere van Cruyningen.
Hendrik, Burggrave van Montfoort.
Jonker Adriaan van Borſſelen, Heere van Brigdam.
Heer Jacob van Borſſelen, gebroeders.
Jonker Willem, Heere van Naaldwijk, en van Wateringen.
Aalbrecht van Naaltwijk, Broeders.
Philips, Heere van Kortgeen.
Rutger, Heere van Boetſelaar en van Aſperen.
Dirk, Heere van Heukelom.
Lodewijk van Treſlongh.
Willem, Hertoge Aalbrechts Baſtaart Soone, en deſes Hertoge Philips Baſtaart Oom, den welken hy tot een vryen Leen gaf in Weſt-Vrieſland drie Dorpen, als Schagen, Barningen, en Harink-Huyſen, en dit was de eerſte Heere van Schagen.
Evert, Hertoge Willems Baſtaart Soone, d'eerſte Heere van Hoogwoude.
Lodewijk die Baſtaart, ſijn Broeder.
Jan van Vyanen, Heere van Nootbes.
Dirk vander Merwen.
Gerrit van Poelgeeſt, Heere van Hoogmade, Caſteleyn van Schoonhoven.
Gerrit van Poelgeeſt ſijn Neef.
Gillis van Cralingen.
Gerrit van Zijl.
Bartout van Aſſendelft, meeſt alle Ridderen.
Jan vander Lek.
Willem van Egmont, Heere van Soetermeer.
Gerrit, Heere van Heemſtede en Benthuyſen.
Jan van Hodenpijl.
Willem van Langerak.
Jacob vander Woude, Heere van Warmont en Alkemade.
Adriaan van Raaphorſt.
Gerrit van Vliet.
Wouter van Matenes.
Herpert van Foreeſt.
Gysbrecht van Swieten, Ridder.
Jan van Swieten, Schout van Leyden.
Gerrit Uytenhage.
Frederik van Seventer.
Floris van Alkemade.
Dirk van Aſſendelft.
Otto van Mereſteyn.
Floris van Kijſthoek.
Deſe en meer andere hebben haar vromelijk geſet in 't ſtryden, en oorlogen voor haren Prins en ſijn Landen, en ſijn ſommige verſlagen.

En onder den ſelven Grave omtrent den jare 1466. waren de volgende Ridderen en Schiltknapen.

Heer Reynout van Brederode, van Vyanen, ter Ameyde, &c. Ridder des Gulden Vlies.
Heer Gysbrecht van Brederode, Domprooſt van Utrecht, en gekoren Biſſchop aldaar, maar moeſt afſtant doen, om de quaatheyt der Cabeljauſcher parthye, en de kracht van Hertoge Philips.
Heer Willem van Brederode, Heer ter Merwede.
Heer Jan van Egmont.
Heer Willem van Egmont, Heer van Yſſelſteyn, ſijn Broeder.
Hertoch Arent van Gelder, Heer Jans Soone voorſz.
Heer Willem, Heere van Egmont, Yſſelſteyn, Leerdam, Hertoge Arents Broeder.
Heer Jacob van Abcoude, van Wijk, van Putten, van Stryen, en Gaasbeek.
Heer Hendrik van Waſſenaar, Voorſchoten, Valkenburg, Catwijk, Burggrave van Leyden.
Heer Jan van Waſſenaar, Heer van Voorburg.
Dirk van Waſſenaar, Prooſt van St. Jans-Stift tot Utrecht, 3. gebroeders.
Heer Jacob van Waſſenaar, Heer Hendrix Soone voorſz.
Heer Philips van Waſſenaar, Heer van Voorburg, naar ſijn voorſz Vader.
Heer Jan vander Lekke.
Willem van Polanen, Heere van 's Heerenberg.
Heer Adriaan vander Lekke, alle drie uyt den huyſe van Polanen.
Jan van Arkel, Heer van Heukelom.
Otto van Arkel, Heere van Heukelom ſijn Soone.

Heer

Heer Hendrik van Borſſelen, Heere van ter Veere en Vliſſingen, Ridder des Gulden Vlies, Admiraal ter Zee, en Houtveſter van Holland.
Heer Vrank van Borſſelen, Heer van Zuylen, St. Maartens Dijk.
Emelis, Grave van Oeſtervant, eertijdts Stadhouder van Holland.
Heer Jacob van Borſſele, Heer Claas Soone van Sandijk, Heer in Cleverskerke.
Heer Adriaan van Borſſele, Heer Jacobs Soone, Heer in Cleverskerke, en eerſte Heer vander Hooge, in de Branche van Borſſelen van Sandijk, blykende by de oude Lijſte van Ridderſchap en Edelen van Zeelandt, uyt de Abdye van Middelburg.
Heer Jan, Burggrave van Montfoort, Heer van Purmereynde.
Heer Hendrik van Montfoort, Heere van Purmereynde naar de Vader.
Heer Lodewijk van Montfoort, Heer van Haſerswouw.
Heer Willem, eerſte Heer van Schagen, Hertog Aalbrecht van Beyeren Soone.
Heer Aalbert van Schagen, ſijnen Soone.
Heer Adriaan van Cruyningen in Zeeland.
Heer Arent van Cruyningen, ſijn Broeder.
Adriaan van Rommerſwaal, Heere van Lodijk.
Heer Bartout van Aſſendelft.
Dirk, Heere van Aſſendelft, en Cralingen, ſijn Broeder.
Heer Gerrit van Aſſendelft, Dirx Soone.
Heer Willem van Naaldwijk.
Aalbreght van Naaldwyck, ſijn Broeder, Heer van Berghambaght.
Gerrit van Woerden, Heer van Vliet.
Heer Hendrik van Alkemade, Lant Commandeur tot Uytreght.
Floris van Alkemade, Heer Flores Soon, Heere van Engelen en Vliemen.
Adriaan Heere van Raaphorſt, Arlanderveen en Ouſthoorn.
Heer Lodewyck van Treſlongh, Heer van Cabauw, Heer Jans Soone B. van den Grave van Bloys, Heere vander Goude.
Heer Gerrit van Poelgeeſt, Heer van Hoomade en Koudekerke.
Heer Jacob van Poelgeeſt, Abt van Egmont, ſijn Broeder; Heer Gerrit van Poelgeeſt, haar luyder Neve, en Heer Gerrit van Poelgeeſt Janſz. mede Abt van Egmont.
Heer Albert van Egmont van Mereſteyn.
Adriaan, Heere van Mateneſſe.
Huybert van Mateneſſe.
Jan van Mateneſſe, ſijn Broeders.
Heer Rutger van den Boetſelaar, Heere van Langerack en Aſperen.
Jacob Heer van den Woude en Warmont.
Jan van Groenevelt Heeren Janſz.
Heer Arent van Duvoorde.
Jan van Duvoorde ſijn Soone.
Heer Jan van Heemſtede, Heer Gerritſz.
Heer Gerrit van Eemskerke.
Hendrik Heere ven Lieſvelt, Balliu van Zuyt-hollant.
Heer Gerrit van Stryen, Heere van Sevenbergen die met Heer Jan van Ooſtende uyt Zeelant, van Hertoge Philips gevangen wierde.
Heer Jan van Heenvliet en Cappelle.
Willem van Heenvliet, en van Cattendyke, ſijnen Neve, Heer van Stavenis.
Heer Gerrit van Abbenbroek.
Heer Willem van Beſoyen, Heer van Heynenoort.
Heer Engelbreght van Spangen.
Heer Philips van Spangen ſijnen Soone.
Bouwen Heere van Swieten en Loenderſloot, Rentmeeſters Generaal van Hollant.
Heer Dirk van Swieten Heer van Leyenburgh.
Heer Gysbreght van Swieten.
Jan van Swieten, Heer van Opmeer, ſijne drie Soonen.
Amelis van Amſtel, Heer van Mynden, Ruweel, Engelen, en Vliemen.
Heer Herpert van Yſſelſteyn, Heere van den Boſch.
Gysbreght en Vrank van Yſſelſteyn ſijn Broeders.
Arent van Yſſelſteyn, Maarſchalk van 't neder-ſticht van Utrecht haaren Neeve.
Heer Arent van Gent, Heere van Gyſſenburgh, Wyngaarden, en Hardinghsvelt.
Heer Dirk vander Merwede, Heere van Eethen, Meeuwen en Baardwyk, Balliu van Zuyt-hollant.
Heer Robbert van Drongelen, die Heeren Dirx voorſz. Erfdoghter Vrouw Odilia te wyve hadde.
Heer Adriaan van Herlaar, Heere van Muylkerken.
Heer Wouter van Diemen.
Heer Lodewyk van Praet, Heere ter Merwede, en Moerkerkerlant by Dordreght.
Heer Vrank van Praet, Heere ter Merwede, ſijn Soone.
Heer Gerrit van Zyl, Heer van Purmereynde.
Heer Jan vander Bouchorſt Heer van Noortwyk.
Heer Vrank vander Bouchorſt.
Adriaan vander Bouchorſt.
Pieter vander Bouchorſt.
Ian vander Bouchorſt.
Dirk vander Bouchorſt.
Heer Ian van Hodenpyl.
Heer Ian van Haamſtede ſijnen Soone.
Heer Gillis van Cralingen.
Floris van Cralingen van Rodenrys ſijn Soone.
Daniel van Cralingen.
Willem van Boſchuyſen Caſteleyn te Woerden.
Willem van Boſchuyſen, en
Floris van Boſchuyſen ſijn Soonen.
Heer Jan van Boſchuyſen Floris Soone voorſz.
Heer Coſtyn van Haamſtede.
Heer Raas van Haamſtede.
Heer Arent van Haamſtede van Mourmont, drie Broeders.
Arent van Haamſtede van Mourmont Heeren Arents Soone voorſz.
Floris van Haamſtede ſijnen Broeder; nogh Heer Floris van Haamſtede, Heer van Montigny en autes.
Heer Willem de Vrieſe van den Ooſtende.
Heer Jan van den Ooſtende.

Digitized by Google

Pieter van den Ooſtende gebroeders, Heeren Willems Soonen.
Hendrik van Wiſſekerken, Rentmeeſter Generaal van Zeeland beweſterſchelt.
Anthonis van Wiſſekerken, Balliu van Middelburgh.
Nicolaas van Wiſſekerken.
Aalbreght van Wiſſekerken.
Hendrik van Wiſſekerken gebroeders, en Soonen Heeren Jans van Wiſſekerken, in Zeelant.
Adriaan van Domburgh in Zeelant.
Heer Ian van Botlant.
Floris van Botlant.
Willem van Botlant.
Heer Arent van Botlant ſijn drie Soonen.
Heer Ian van Schengen.
Wolfart van Schengen.
Cornelis van Schengen.
Iacob van Schengen.
Heer Iooſt van Schengen, en
Arent van Schengen, ſijn Soonen in Zeelant.
Heer Floris van den Abeele.
Reynier van den Abeele.
Heer Anthonis van den Abeele ſijn Soonen.
Hendrik van den Abeele, Heer Floris broeder.
Iacob van den Abeele ſijn Soone, in Zeelant.
Willem van Egmont, Heer van Soetermeer.
Iacob van Baackeneſſe,
Heer Adriaan ſijn Soone.
Willem van Haaſtreght.
Paulus van Haaſtreght ſijn Soone, Heer van Tilburgh, Loen en Drunen.
Heer Floris van Daellen.
Heer Baertout van Aſſendelft, Heer van Veenhuyſen.
Floris van Adrichum Heeren Floris.
Simon van Adrichum ſijn Soone.
Ysbrant van Scoten.
Ian van Scoten.
Iacob van Scoten, ſijn Soonen.
Heer Gerrit van Scoten.
Heer Pieter van Scoten, beyde Lant-Commandeurs te Haarlem.
Willem vander Does Maurynſz.
Dirk vander Does Balliu van Zuyt-Hollant, en
Foye vander Does, ſijn Broeders.
Maurijn vander Does Dierx.
Hendrik vander Does, haar luyder Neve.
Heer Willem van Foreeſt, Balliuw van Putten te Geervliet.
Ian van Foreeſt, en
Coenraat van Foreeſt, gebroeders.
Pieter van Roden.
Ian van Heemſtede, Balliuw van Kermerlant.
Willem Cuſer.
Corſtiaan van Alphen.
Ian van Alphen.
Daniel van Alphen.
Ian van Dorp, alias Uytter Lier.
Gysbrecht van Dorp.
Simon van Dorp.
Philips van Dorp, en
Hendrik van Dorp, gebroeders.
Gerrit van Berkenroede Ianſz.
Doeuwe van Rietwijk.
Gerbrant van Rietwijk, ſijn Broeder.
Ian van Rietwijk Gerbrantſz.
Floris vander Duſſchen, Schout tot Dordrecht.
Bruyſten de Jode, Heer van Hardinxvelt.
Floris van Kijſhoek, Heer Floriſz.
Dirk van Teylingen Floriſz.
Frederik van Tol Floriſz, en
Pieter van Tol, ſijn Soone.
Gysbrecht van Noortwijk.
Ian van Noortwijk.
Arent Spiering.
Philips van Rommerſwaal.
Gerrit Uyttenhage.
Ian Uyttenhage.
Claas van Ruyven Claaſz.
Willem van Ruyven, ſijn Broeder.
Kerſtant van Alkemade.
Hugo van Alkemade, alias van den Woude.
Floris van den Woude.
Simon van den Woude.
Ian van den Woude, ſijn Broeders.
Laurens van Cats in Zeeland.
Cornelis van Almonde, Heer Ianſz.
Anthonis Michielſz van Everſdijk.
Schoblant van Swindrecht.
Ysbrant vander Coulſter.
Willem van de Coulſter, ſijn Soone, Caſteleyn van Schoonhoven.
Godſchalk Oem, Heer van Wijngaarden, Rentmeeſter Generaal van Holland.
Floris Croeſing.
Iacob Croeſing, eerſte Reekenmeeſter in den Hage.
Willem van den Steenhuyſen.
Adriaan van Eemskerke.
Tielman ſijnen Soone tot Dordrecht.
Bouwen van Abbenbroek.
Iacob Coppier op 't huys te Tol.
Hendrik van Rijswijk.
Allart van Rijſwijk.
Gerrit van Wena.
Gerrit Heerman van Oeſtgeeſt.
Bartholomeus vander Does, Heere van Heer-Ians Dam, by Dordrecht.
Gysbert van Loon.
Arent van Loon, ſijn Soone.
Ian van den Poel.
Gooſwijn van den Poel, en
Dirk van den Poel.
Iacob vander Duyn.
Adam vander Duyn, ſijnen Soone.
Ysbrant vander Laan.
Arent van Rollant.
Steven Wiſſe Pieterſz.
Ian van Outheuſden.
Ian Ruygrok vander Werve.
Heer Willem Ruygrok vander Werve.
Ian Ruygrok van den Werve.
Philips Ruygrok van den Werve.
Claas Ruygrok van den Werve.
Vrank Ruygrok van den Werve, en
Heer Iacob Ruygrok van den Werve, ſijne Soonen.
Simon Beukelaar Godſchalkſz.
Hendrik vander Burg Daamſz, en
Daam ſijnen Soone, te Wou by Delft.
Noyde van Amerongen.

Meeus

Digitized by Google

Meeus van Amerongen, en
Tielman van Amerongen, sijne Soonen.
Gillis van Rattingen Tielmansz.
Floris van der Tijmpel, Schout tot Dordrecht.
Snellard Duyk, en
Willem Duyk tot Dordrecht.

84 De Ridderschap en Edelen, welke Hertog Carel van Bourgondien in den jare 1468. in 's Gravenhage tot Grave van Holland ontfingen, waren dese:

Den Heer van Brederode —— Brederode.
Den Heer van Wassenaar.
Den Domprooft van Utrecht.
Den Heer van Montfoort.
Den Heer van Zevenbergen.
Messire Philips van Wassenaar.
Messire Zweder van Montfort.
Gysbert van Montfort.
Messire Guilliaume, Heer van Schagen —— Schagen.
Messire Hendrik van Naaldwijk —— Naaldwijk.
Monsieur Relyan van Montfort.
Messire Guilliaam van Alkemade.
Messire Arent van Swieten.
Le Damoiseau Philippe van Wassenaar.
Messire Lodewijk van Treslonge —— Treslonge.
Messire Gilliaume Ruychrok vander Werven —— Ruychrok in Werven.
Adriaan vander Lekke.
Aalbert van Egmont, Soon van Aalbert —— Egmont.
Aalbert van Egmont, Soon van Otto —— Egmont.
Messire Aalbert van Schagen —— Schagen.
Anthonis van Hoogwoude.
Gysbert van Nyenrode.
Floris van Kijfhouk.
Gerrit van Poelgeest —— Poelgeest.
Frederik van Zevender —— Zevender.
Gerrit van Vliet.
Henrik Ban.
Gerrit van Nieuvelt.
Jan van Hodenpijl, Heer van Haamstede.
Arent van Hodenpijl.
Gerrit van Spaingien —— Spaignen.
Willem van Egmont —— Egmont.
Jan van Hodenpijl, soon van Jan.
Cornelis van Dorp —— Dorp.
Jan van Naaldwijk.
Arent van Duvenvoorde —— Duvenvoorde.
Jan van Duvenvoorde —— Duvenvoorde.
Jan van Poelgeest —— Poelgeest.
Jacob van Woude.
Wessel van Boetselaar —— Boetselaar,
Jan van Heemstede.
Jan van Heemstede, Balliuw van Kennemerland.
Gerrit van Assendelft —— Assendelft.
Jan van Assendelft, soon van Gerrit —— Assendelft.
Jan van Assendelft, soon van Dirk —— Assendelft.
Nicolaas van Assendelft —— Assendelft.
Steven van Raaphorst —— Raaphorst.
Jan van Boukhorst —— Boukhorst.
Jan van Noorting.
Willem van Zijl.
Jacob vander Spek.
Daniel van Alphen.
Jan van Boukhorst, soon van Jan —— Boukhorst.
Aalbert van Raaphorst, soon van Dirk —— Raaphorst.
Hugo van Swieten —— Swieten.
Floris Oom van Wijngaarden —— Wijngaarden.

Zedert welken tijd, by Wouter van Gouthoven een lijste gemaakt is, van alle de Ridders en Edelen, welke in Holland, Zeeland, en Utregt, ten tijde van Hertog Carel van Bourgondien, Vrouw Maria sijn Dochter, en den Ertz-hertoch Maximiliaan het jaar 1477. tot het jaar 1500. bekent sijn geweest, die wy niet ondienstig geacht hebben, hier in te lijven. 85

In Hollandt.

Heer Reynout van Brederode, van Vyanen, ter Ameyde, Ridder van de Ordre des Gulden Vlies.
Jonker Walraven, sijnen soone.
Heer Gysbrecht van Brederode, Domprooft en gekoren Bisschop van Utregt, Heer Reynouts Broeder.
Heer Arent van Egmont, Hertoge van Gelder.
Heer Willem van Egmont, van Yfselsteyn, van Leerdam, Haastrecht, en Baar sijnen Broeder.
Heer Jan, eerste Grave van Egmont.
Heer Frederik van Egmont, eerste Grave van Buyren en Leerdam, ende Heer van Yfselsteyn, en
Willem, Heer van Boxmeer, Heer Willemsz voorsz drie Soonen.
Heer Jan van Wassenaar, van Voorburg, Voorschoten, Valkenburg, Catwijk, &c.
Heer Philips van Wassenaar, Prooft van West-Vriesland, sijnen Broeder.
Otto van Arkel, Heere van Heukkelom, van Amelroy, en Weerdenburg.
Heer Aalbert van Schagen, Heer Willemsz.
Wouter van Egmont, Heere van Benthuysen, en Heere van Schagen, naar sijn voorsz Schoonvader.
Heer Ian van Schagen, Schout van Haarlem, Heer Aalberts Broeder.
Heer Ian van Schagen, Heer Ians Soone voornoemt, en
Heer Willem van Schagen, Heer Aalberts jongste Broeder.
Wessel van den Boetselaar, Heer van Asperen en Langerak.
Jonker Rutger, sijnen Soone.
Gerrit van Poelgeest, Heere van Homade en Koudekerke, Heeren Gerritsz.
Heer Gerrit van Poelgeest, sijnen Soone, en
Jan van Poelgeest, haar luyder Neve, op 't huys te Teylingen in Warmont.

Heer

Heer Adriaan van Poelgeest, ſijnen Soone.
Ian, Heere van Duvoorde Arentſz.
Arent Heer van Duvoorde, en
Ogier, ſijne Soonen.
Heer Diderik van Duvoorde, haren Neve.
Heer Gerrit van Aſſendelſt, van Cralingen, Beſoyen en Heynenoort.
Ian van Aſſendelſt, Rentmeeſter Generaal van Noort-holland, ſijnen Broeder.
Heer Hendrik van Naaltwijk, van Cappelle, en ter Watering.
Jan van Naaltwijk.
Adriaan van Naaltwijk, ſijn Broeders.
Adriaan van Naaltwijk Aalbertſz.
Heer Jan van Naaldwijk, ſijnen Soone, Heer van Berg-Ambagt, die uytlandig ſterft.
Heer Gerrit van Vliet Heer Janſz.
Ian, Heere van Vliet, ſijnen Soone.
Heer Arent van Stryen, Heere van Sevenbergen.
Heer Hendrik van Sevenbergen.
Heer Gerrit van Sevenbergen, ſijn Broeders.
Heer Philips van Spangen Engelbregtſz.
Heer Adriaan van Spangen.
Gerrit van Spangen, ſijn Neven.
Heer Willem van Alkemade, Heer Floriſz.
Ysbrant van Alkemade, ſijn Broeder, en
Hugo van Alkemade (genaamt van den Woude) Janſz.
Floris van Woude.
Simon van den Woude.
Ian van den Woude, ſijn Broeders.
Floris van den Woude Hugenſz, en
Ian van den Woude, Ians Soone voornoemt.
Aalbert, Heer van Raaphorſt, Adriaanſz.
Steven van Raaphorſt.
Bartholomeus van Raaphorſt, ſijne Broeders, en
Gysbert van Raaphorſt, Aalberts voornoemt.
Heer Ian van Treſlong, Balliuw en Caſteleyn van der Goude, en Raat in den Hage.
Heer Raas van Treſlong.
Ioris van Treſlong.
Willem van Treſlong.
Adriaan van Treſlong, en
Cornelis van Treſlong, ſijne Broeders.
Heer Otto van Egmont, Heer van Kenenburg.
David van Egmont, Heere van Benthuyſen Wouterſz.
Aalbert van Egmont van Mereſteyn by de Beverwijk.
Wouter, Heere van Matheneſſe Adriaanſz.
Gysbert van Matheneſſe.
Gerrit van Matheneſſe, ſijn Broeders, en
Adriaan, Heere van Matheneſſe, Wouterſz Soone voorſz.
Heer Philips van Mateneſſe, Janſz, haar luyder Neve, en namaals Monnik te Warmont.
Iacob, de laatſte van ſijn Stamme, Heer van den Woude en Warmont.
Jan van Roſſum, Heere van Zolen, ſijnen ſchoon-Soone.
Heer Roelant le Febore, Heere van Lieſvelt, Heemſtede, Arlanderveen, en Zijl-hof, uyt Vlaanderen geboren.
Heer Ian van Noortwijk.
Heer Arent van Swieten, Heere van Leyenburg, en van Loenderſloot, Balliuw van Rhijnland, Heeren Dirkſz.
Hugo van Swieten, Heere Gysbertſz ſijn Ooms Soone.
Willem van Swieten.
Pieter van Swieten, Hugens voorſz Broeders.
Heer Adriaan van Swieten, Heere van Opmeer, Schout van Leyden.
Jan van Swieten, Heere van Opmeer, ſijnen Soone, en
Meeſter Dirk van Swieten, Raat en Procureur Generaal van Holland, Willemſz.
Anthonis van Aamſtel, Heere van Mijnden, Engulen, Vliemen, Loenen, Loenderſloot en Kroonenburg.
Herbaarn van Mijnden.
Huybert van Mijnden.
Wouter van Mijnden, Heer van Ruweel, en
Chriſtoffel van Mijnden, ſijn Broeders, Amelis Soonen.
Gysbert van Yſſelſteyn, Heere van den Boſch in Goylant.
Arent van Yſſelſteyn, ſijn Broeder.
Heer Vrank van Praat, Heere ter Merwede en Moerkerken, in Zuyd-holland, Heeren Lodewijkſz.
Heer Daniel, Heer ter Merwede, Bailliuw van Zuyd-holland.
Karel, Heer van Moerkerken.
Heer Lodewijk, Heer van Carnis, en
Frank van Praat, van Moerkerken, Heere van Barendrecht, Heeren Vrankſz voorſz vier Soonen.
Floris Oem, Heere van Wijngaarden en Yſſelmont, en Balliuw van Zuyd-holland Godſchalkſz.
Tielman Oem van Wijngaarden, en
Jonge Jan van Wijngaarden, mede Balliuw van Kermerlant, gebroeders.
Heer Gerrit van Abbenbroek, Balliuw van Putten.
Gelmer van Groenevelt.
Barent van Groenevelt, gebroeders.
Adriaan vander Boukhorſt.
Frans vander Boukhorſt.
Pieter vander Boukhorſt.
Jan vander Boukhorſt.
Floris vander Boukhorſt, ſijne Soonen.
Jan van Hodenpijl, Heere van Haamſtede.
Dirk van Hodenpijl, ſijnen Broeder.
Aalbert van Aſſendelft, Heere van Veenhuyſen.
Heer Hugo van Aſſendelft, ſijnen Oom.
Arent van Hodenpijl Arentſz.
Joris van Hodenpijl, ſijnen Soone.
Floris van Cralingen, Heeren Gerritſz, Heer van Roodenrijs.
Gillis van Cralingen, ſijnen Soone.
Pieter, Heer van Roden, of Roon.
Pieter van Roden, ſijnen Soone.
Floris, Heere van Kijfhoek, en Hieronimus Ambacht.
Walraven B. van Brederode, Droſt van Hageſteyn.
Joris van Brederode.
Jan van Brederode, ſijne Broeders.
Joris B. van Brederode, Capiteyn van Rotterdam,
Wal-

Digitized by Google

Walraven van Brederode.
Anthonis van Brederode, ſijne Broeders, op Ryneſteyn.
Lucas van Teylingen, Reekenmeeſter in den Hage.
Maurijn van Tol Pieterſz.
Heer Arent B. van Yſſelſteyn, Caſteleyn van Woerden, Soone Heeren Willemſz van Egmont, Heere van Yſſelſteyn.
Heer Adriaan van Baakeneſſe, Jacobſz te Haarlem.
Pauls van Haaſtrecht, Heere van Tilburg, Druynen, Loon, en Goorle Willemſz Soone.
Otto van Aſperen, Heer van Vueren.
Heer Roeland van Daellem, Heer van Dongen.
Robbert, Heer van Drongelen.
Heer Jan van Drongelen, Landkommandeur van de Duytſche Heeren tot Utregt.
Claas van Ruyven Willemſz, die tot Haarlem van de raaſende gemeente doot geſteeken wierde, en liet naar Willem ende Huybert van Ruyven.
Symon van Adrichum, Floriſz.
Claas van Adrichum, en
Willem van Adrichum, ſijne Broeders.
Jan van Schoten Ysbrantſz.
Jacob van Schoten, ſijnen Broeder, en
Heer Claas van Schoten, Commandeur van St. Jans Heeren tot Haarlem.
Hendrik van Alkemade, en
Jan van Alkemade.
Heer Jan vander Does, gekooren Abt van Egmont.
Willem vander Does Dirkſz.
Jacob vander Does, en
Adriaan vander Does, ſijn Broeders.
Heer Herpert van Foreeſt, Heer Willemſz.
Cornelis van Foreeſt, en
Adriaan van Foreeſt, gebroeders, Heeren Herpertſz Neven.
Jan van Almmonde, Corneliſz.
Cornelis van Almmonde, ſijnen Broeder, en
Heer Philips van Almmonde, Deken der Kerke van Geervliet.
Geleyn van Everſdyck, Anthoniſz.
Jan van Everſdyck.
Adriaan van Everſdyk.
Anthonis van Everſdyck, ſijne Broeders.
Jacob Croeſinck, eerſte Reeckenmeeſter in den Hage.
Floris Croeſinck ſijnen Broeder, Rentmeeſter Generael van Noort-Hollandt, en
Heer Cornelis Croeſinck, Heere van Benthuyſen en Soetermeer, Houtveſter van Hollandt, Jacobs Soone voornoemt.
Heer Jooſt Albout, en
Aalbert Albout ſijnen Broeder, tot Hoorn in Weſtvrieſlant.
Jan van Harchies, Heere van Lieſvelt, dat hy verkoſte aan den Heere van Heemſtede; hy was uyt Henegouwen.
Daniel van Alphen Corſtiaanſz. met
Jan van Alphen ſijnen Soone, Capiteyn op de vaart by Uytrecht.
Heer Willem van Alphen.
Tielman van Eemskerke, Adriaanſz. tot Dordreght.
Heer Guy van Ryſenoort, Heere van Sevender.
Frederick vander Sevender, Heeren Frederyx.
Jan van Sevender, en
Frederik Balliu van Schoonhoven ſijn Soonen, en
Jan van Sevender haar Neve.
Bouwen van Abbenbroek.
Jan van Dorp, alias uyt der Lier, Janſz. met
Heer Cornelis van Benthuyſen, en
Dirk van Dorp, ſijn Broeders.
Jacob Coppier op 't huys te Tol, met
Jacob Coppier Heer van Calſlage, ſijn Soone.
Gerrit van Ryſwyk.
Heer Dirck van Ryſwyk, Reeken-meeſter in den Hage.
Gerrit van Berckenrode, met
Gerrit van Berkenrode, ſijnen Soone.
Dirck van Zyl.
Heer Jacob van Wena, Heer van Gyſlenburgh, met
Heer Jan van Wena, ſijnen Soone, en
Gerrit van Wena, haaren Neve.
Arent van Loen, Gysbreghſz. Schepen te Dordreght.
Arent Heerman te Leyden, met
Jacob Heerman.
Gerrit Heerman, en
Cornelis Heerman.
Heer Jan van Herlaar, Heer van Muylkerken in Zuydhollandt.
Heer Coenraet van Ooſterwyck, by Gorcum.
Gerrit van Sonnevelt te Leyden.
Bartholomeus vander Does, met
Philips ſijnen Soone, Ambaghts Heer van Heer-Jans-Dam by Dordreght.
Claas vander Duſſen, en
Floris vander Duſſen, in Zuythollant.
Arent de Jode, Heere van Hartighs-velt Capiteyn in de Oorloge tegens de Gelderſchen.
Wouter van Beeckeſteyn.
Jacob van den Poel.
Ysbrant vande Coulſter, Threſorier van Dordreght. Willemſz. met
Gerbrant van de Coulſter ſijnen Broeder.
Adam vander Duyn, Ambagts Heer van Sprange.
Ysbrant Uytenhage, en
Willem Uytenhage.
Pieter Wiſſe, Stevenſz, met
Hendrick Wiſſe ſijn Broeder, Fondateur van 't minder-Broeders Klooſter tot Haarlem.
Claas van Sparwoude.
Arent van Rollant.
Thomas Beuckelaar Symonſz. Throſourier en Schout van Dordreght, Caſteleyn van den Bergh, en daar naar Raat in den Hage.
Arent Beuckelaar Ambaghs Heer van Herpt.
Jan van Outheuſden, en
Wouter van Outheuſden.
Witman van Swyndreght, Balliu van Zuyt-hollandt.
Godtſchalck van Brakel, Soone van Godtſchalk, die Schout tot Dordreght was.
Adam of Aem vander Burgh Hendrickſz. in 't Wout by Delft.
Heer Jan van Diemen Pieterſz. te Dordreght.

Digitized by Google

Noyde van Amerongen Meeusz. met
Meeus van Amerongen, Tielmans Soonen, sijn Neven tot Dordrecht.
Gillis van Ratingen Tielmansz, Burgemeesters tot Dordrecht.
Floris vander Tympel, Schout van Dordreght.
Willem van Boschuysen, Willemsz. en
Heer Jan van Boschuysen.
Willem van Boschuysen, en
Bruninght van Boschuysen, Floris Soonen, en Willems voorsz. Neven.
Gysbert van Bronkhorst, alias van Herrick, te Delft.
Willem Symonsz. van Valckesteyn, Balliu van Voorn.
Gillis, sijnen Soone, Capiteyn te Dordreght, tegens Jonker-Frans van Brederode.
Claas B. vander Merwede Heer van Baardwyck.
Jan vander Merwede.
Daniel vander Merwede, sijn B. Broeders. &c.

In Zeelant.

Heer Vranck van Borssele, Grave van Oestervant, Heere van Zuylen, Emelisse, St. Maartens-dyck, Cortgene, Hoogstraten.
Heer Wolfard van Borssele, Heere van der Veere, Vlissing, West-Cappel, Brouwershaven, Duvelant, en Riederkerke, en Grave van Grandpré in Vrankryk, de leste van sijn geslagt.
Heer Adriaan van Borsselen, Heere van Brigdam, Zoubburgh, Soutelande, Coudekerke.
Heer Adriaan van Cruyningen, en van Heenvliet, een vande nakomelingen van Dadijn, Heer van Cruyningen, die anno 1280. leefde; dese Adriaan hadde te Wyve, Vrouwe Margrieta Vilain uyt Vlaanderen, en wan Heer *Jan van Cruyningen*, van Heenvliet, Ackoy, Haserswoude. &c. en hadde te Wyve Vrouw *Agnes*, Heere Jans Dochter van Montfoorde, en wan daar by Heer *Joost van Cruyninge*, van Heenvliet, Haserswoude &c. die eerst te Wyve nam Vrouw *Magdaleen van Bourgongien*, Suster van *Adolf*, Heere van Beveren, der Veere en Vlissinge; daar naar Catharina, Heeren Jans Dochter van Wassenaar, en hadde daar by *Joost van Cruyningen*, die in s'Keysers dienst in den Oorloge tegens de Protestanten by Bremen doot bleef, anno 1547. ongehout, en Heer *Jan van Cruyningen*, d'andre Soone van Beveren en Haserswoude en Heenvliet, die te Wyve hadde Vrouwe *Jacoba van Bourgongien*, Suster van Heer *Maximiliaan*, Marckgrave vander Veere en Vlissingen, en anno 1559. stervende, liet naar een Soone en twee Dochters te weten; Vrouw *Anna van Cruyningen*, die troude Heer *Paulus van Noyelles* in Artoys, en Vrouw *Louyse von Cruyningen*, die te man hadde Heere *Joris van Montmorency*, Heere van Croysilles, Gouverneur van Brugge. De Soone van Heer *Jan van Cruyningen* was Heer *Maximiliaan van Cruyningen*, van Heenvliet, Haamstede, en Haserswoude, dat hy verkoste aan Joncker *Claas van Matheneesse*, hy sterft sonder wettige Mans Oir te Heenvliet den 15. January 1612. de laatste van sijn geslagte; hy hadde te Wyve Vrouw *Eva van Inhausen*, des Heeren Dochter van *Kniphausen* in Vrieslant, die sterft te Ryswyck anno 1615. nalatende Juffer *Maria Sabina*. Juffer *Louyse*, Juffer *Anna Catharina*, Juffer *Charlotte van Cruyningen*. Heer *Adriaan van Cruyningen*, hier vooren eerst genoemt, hadde een Broeder Heer *Arent van Cruyningen*, die te Wyve hadde eerst Vrouw *Dirxken van Cralingen*, en daar naar Vrouw *Dirxken van Riede* in Zuyd-Hollant. Van dese sijn nakomelingen is de lesten mans Oir geweest Heer *Arent van Cruyningen*, Heere van Voorhout, gestorven sonder kinders anno 1561. sijn Weduwe Vrouw *Jacoba van Spangen*, sterft t'Antwerpen anno 1594.
Heer Claas van Rommerswaal Heer van Loodyck.
Willem van Rommerswaal, Heer van Nieuwstryen sijnen Broeder, en
Jan van Rommerswaal, Balliu en Dyckgrave van Schielant, haaren Oom.
Jacob van Rommerswaal.
Heer Gerrit van Rommerswaal, en
Willem van Rommerswaal, sijn Soonen.
Arent van Haamstede van Mourmont, Heeren Aarentz. van Haamstede, met
Witte van Haamstede, sijnen Soone, en
Floris van Haamstede, Heeren Aarentz. andre Soone.
Heer Raas van Haamstede.
Joost van Haamstede, en
Jan van Haamstede, sijne Soonen.
Heer Joost van Schengen.
Wolfard van Schengen.
Cornelis van Schengen.
Jacob van Schengen.
Arent van Schengen, en
Iacob van Schengen, Cornelisz.
Heer Lodewyck van Schengen.
Adriaan van Schengen.
Pieter van Schengen, en
Gillis van Schengen, Soonen van Arent voorsz.
Fredrick van Renesse van Renou, Hellenbergh.
Heer Jan van Renesse van Wulven.
Jonge Jan van Renesse van Weyningen, drie gebroeders.
Frederick van Renesse, Heer van Zeyst, Everingen, en Ellewertz-dyck in Zuyd bevelant.
Gerrit van Renesse, Heere vander Aa.
Jan van Renesse van Baar op Rynesteyn, en
Heer Jan van Renesse van Mourmont; Vier gebroeders, en der voornoemde drie Ooms Soonen.
Heer Sweer van Heenvliet van Cattendykke, Heer van Stavenis.
Heer Jan van Heenvliet, Heere van Stavenis, naar sijn Broeder. En was de laatste mans Oor van dit geslachte gestorven anno 1509.
Heer Willem de Vriese van den Oostende, Heer Willemsz.
Willem van den Oostende, en
Heer Jan van den Oostende, sijne Soonen.
Heer Jan van den Oostende, met
Heer Jan van den Oostende, sijn Soone, en
Pieter van den Oostende, met
Gillis sijnen Soone; drie gebroeders.

Heer

Heer Jan van Botlant.
Floris van Botlant, en
Willem van Botlant, ſijn Soonen, gewonnen by Vrouw *Geertruyt van Brakel*, Godtſchalx Dochter van Dordreght; en Arent van Botlant, ſijn Jongſte Soone, die hy had by Vrouw *Meyne van Haamſtede*.

Heer Pieter van Tuyl, Heere van Serooskerken, een van de nakomelingen Heeren *Gysbertz van Tuyl*, uyt de Betuwe in Gelderlant, levende anno 1290. Hy had te Wyve Vrouw *Cornelia*, Heeren *Hugen* Dochter van Bergen by Alckmaar, en wan een Soone en twee Dochters, als Juffer *Catharina*, die te man hadde *Symon van den Werven* t'Antwerpen, en Vrouw *Agnes*, gehout met Heer *Jan de Vrieſe van den Oeſtende*; Den Soone *Jacob*, Heere van Serooskerken, Balliu van Middelburg, had eerſt te Wyve Juffer *Jaquelyn van den Eynde*, Dochter van *Auguſtyn*, Woutmeeſter van Brabant; daar naar Juffer *Adriana van Wiſſekerken*, daar hy by had, Juffer *Hadewy*, die te man hadde *Michiel van Halmale*, t'Antwerpen, en Juffer *Anna d'Outſte*, gehout met *Jooſt van den Weerde*. Den voorſz *Jacob van Serooskerken*, had by ſijn eerſte Wyf, twee Soonen, en een Dochter, Juffer *Magdeleen*, gehout met *Cornelis van den Abeele van Oeſterſteyn*; de Soonen waaren, Heer *Jacob van Serooskerken*, die ongehout doot bleef in 't beleg voor Metz in Loreynen anno 1553. en Heer *Hieronimus van Serooskerken*, Rentmeeſter Generaal van Zeelandt Beooſterſchelt, Burggrave van Zeelant; hy ſterft anno 1571. hebbende gewonnen by Vrouwe *Leonora Micant*, Heeren Jans Dochter, de naarvolgende kinders; Heer *Philibert* den outſten; *Jacob van Serooskerken*, ſterft ſonder Oor, had te Wyve Juffer *Petronella Dernedo*. *Jan van Serooskerken*, ſterft anno 1615. had eerſt te Wyve Juffer *Loyſe Zegers van Waſſenhove*, Heeren *Guileyns* Dochter, daar naar Juffer *N. Trieſt* te Gent. Juffer *Geertruyt van Serooskerken*, trouwde *Jooſt van der Werve*, Heere van Gyſſenoudekerke by Dordreght, Balliu van Voorn. Juffer *Levine van Serooskerken*, had te man *Adolf van Borſſele*. Juffer *Clara van Serooskerken*, trouwde eerſt *Guileyn de Soete*, Heer van Notax by Gent, daar naar *Jan van Brimeux*, Heere van Poederloo; en Juffer *Maria van Serooskerken*, Heeren *Hieronimi* jonghſte Dochter, hadde te man *Bruninck van Wyngaarden*, mede Rentmeeſter Generaal van Zeelant Beooſterſchelt; hy ſterft anno 1605. ſy ſterft anno 1603. Heer *Philibert van Serooskerken*, Heer *Hieronimi* Soone voorſz. was Rentmeeſter Generaal van Zeelant Beweſterſchelt, en daar naar anno 1571. voor den Koning Gouverneur van Bergen-op-Zoom; hy ſterft t'Antwerpen anno 1579. had eerſt getrouwt Juffer *Maria van Hooglande*, die ſterft anno 1561. daar naar Vrouwe *Catharina Sandelyn*, Heeren *Hieronimi* Dochter; ſy ſterft anno 1616. te Delft, en hadden te ſamen geteelt vier Soonen en een Dochter, Juffer *Charlotte*, die te man hadde gehat *Abel van Cats*, Balliu vander Veere. De Soonen ſijn geweeſt *Hieronimus*, Heere van Serooskerken en Popgesberg, die ſterft 1605. had te Wyve, Juffer *Henrica van Wyngaarden*, Heeren *Gerrittz* Dochter, daar naar Juffer *Maria van Cats*, Dochter van *Willem van Cats*, Heere van Cappelle, aan welcke Vrouw *Catharina Sandalyn* voorſchreven herhylikt was; hy wan by de eerſte *Philibert*, Heere van Serooskerken en Popgesbergh by Middelburg. *Hendrik van Serooskerken*, Heere van Staveniſſe, die te Wyve hadde Juffer *Jaquelyne van Wyngaarden*, Heeren Geritz. Dochter voorſz. ende hadden kinders 3. *Reynout van Serooskerken*, Capiteyn, bleef doot in Ooſtende anno 1604. ongehylickt. 4. *Philibert van Serooskerken*, Balliu vander Tholen, hadde te Wyve Juffer *Anna van Heerjans Dam* te Dordreght, en hadden kinders,

Heer Anthonis van den Abeele, Raat in den Haage, Heer Floriſz. met Iooſt, Hendrik, en Floris, ſijn Soonen; en Iacob van den Abeele Soone van Hendrik, die een Broeder was van Heer Floris voornoemt.

1. Anthonis van Wiſſerkerken, Heer Jans Soone en Heere van Couwerve, Rentmeeſter Generaal van Zeelant Beweſterſchelt.

Gillis van Wiſſekerken, en
Frans van Wiſſekerken, ſijne Soonen.

2. Nicolaas van Wiſſekerken, Balliu van Middelburg, daar naar Raat in den Haage.

Maarten van Wiſſekerken, ſijnen Soone.

3. Hugo van Wiſſekerken.
4. Brando van Wiſſekerken.
5. Aalbert van Wiſſekerken, Rentmeeſter Generaal van Beweſterſchelt.
6. Jan van Wiſſekerken, ſijn Soone.

Hendrick van Wiſſekerken, Rentmeeſter als vooren naar ſijn Broeders.

Heer Cornelis van Wiſſekerken, Deeken te Middelburgh.
Claas van Wiſſekerken.
Thomas van Wiſſekerken.
Gillis van Wiſſekerken, ſijn Soonen, en

7. Mr. Jan van Wiſſekerken. Deſe ſeven voorſz waaren gebroeders, en hadden een Suſter die te man hadde *Beernt van Groenevelt*.

1. Heer Jan van Cats, Heere van Simonskerken en Zoubburg.
2. Jacob van Cats, Raat in den Haage.

Heer Jan van Cats, Caſteleyn vander Goude.
Heer Jacob van Cats, Balliu van Zierkzee.
Lieven van Cats, en
Adriaan van Cats, die ongehout tot Utregt verſlagen wert anno 1483. Jacobs vier Soonen.

3. Heer Lieven van Cats.

Anthonis van Cats, ſijn Soone.

4. Wolfard van Cats.

Anthonis van Cats, en
Laurens van Cats, ſijn Soonen.

5. Heer Cornelis van Cats, Deeken der kerke van Zierkzee; De vyf voorſz. waaren gebroeders en Soonen van Laurens van Cats, die men den Ryken noemde, om de meenichte van Landen die hy beſat.

Pancras, Heere van Domburg in Walcheren.
Adriaan van Domburg, en

Digitized by Google

Jacob van Domburg.
1. Heer Willem Ruychrock vander Werf.
Heer Jan Ruychrock, sijnen Soone.
2. Heer Jan Ruychrock, Balliu vander Goes.
Jan van Ruychrock, en
David van Ruychrock, sijn Soonen.
3. Meester Philips Ruychrock, Raat in den Hage.
4. Heer Claas Ruychrock.
5. Heer Vranck Ruychrock.
Heer Philips Ruychrock, sijn Soone.
6. Heer Jacob Ruychrock.
Adriaan Ruychrock, sijn Soone. Dese ses gebroeders waaren alle Soonen van Meester Jan Ruychrock van den Werve, Raat en Procureur Generaal van den Hove van Hollandt anno 1448. en leefde nogh anno 1472.
Lieven vander Welle, genoemt van Cats, Balliu van Zirckzee.
Claas vander Welle, Casteleyn ter Goude, en
Jan vander Welle en van Cats, sijne Soonen.
Heer Pauls B. van Borssele, Balliu vander Veere.
Wolfard van Borssele, van Spreeuwesteyn, by den Briele, sijn Broeder, B. Soonen van Heer Hendrik vander Veere en van Vlissingen.
Joost, Heer Adriaansz. van Borssele Soone, Heer vander Hooge, in Cleverskerken, &c. Siet Reygersberg Cronyck van Zeelant, gedruckt anno 1551. op 't Jaar 1502.

In 't Sticht van Utrecht.

Heer Hendrik, Burggrave van Montfoorde, Heer van Purmereynde en Linschoten.
Heer Sweer van Montfoorde, en
Gysbert van Montfoorde, sijn Broeders.
Heer Jan van Montfoorde, Heere van Haesteswoude en Akkoy.
Heer Willem van Montfoorde, Proost van St. Salvatoors Munster t'Utrecht, en
Hendrik van Montfoorde, drie gebroeders, en der voornoemden Ooms Soonen.
Heer Dirk van Zuylen, Heere ter Haar en Sevender.
Wernard van Zuylen, sijn Broeder.
Heer Dirk van Zuylen.
Steven van Zuylen, Heer Dirx Soonen voorsz.
Jacob, Heere van Nieuvelt.
Heer Steven van Nieuvelt.
Heer Gerrit van Hoevelaken.
Hendrik van Nieuvelt.
Heer Jan van Nieuvelt.
Sweer van Nieuvelt, en
Otto van Nieuvelt, sijn Soonen.
Frederik van Nieuvelt.
Willem, Heere van Berg-Ambacht, sijnen Soone.
Amelis van Nieuvelt
Anthonis van Nieuvelt.
Heer Gerrit van Nieuvelt, sijnen Soone, en
Bartholomeus van Nieuvelt, vier gebroeders, en der voornoemden Neven.
Jan, Heere van Lokhorst en Slydrecht.
Gerrit van Lokhorst.
Willem van Lokhorst.
Bartholomeus van Lokhorst, gebroeders, Soonen van Jacob, Schout van Utrecht.
Heer Gerrit van Lokhorst, Jans Soone voorsz, namaals Schout van Leyden.
Heer Gysbert van Nyenrode.
Jan van Nyenrode, sijn Broeder, en
Jan, Heere van Nyenrode, Jans Soone.
Jan van Nyenrode.
Gysbert van Nyenrode, sijnen Broeder, Heeren Gysberts voorsz Neven.
Gysbert van Hardenbroek.
Gysbert van Hardenbroek, sijnen Soone.
Ernst van Hardenbroek, haar Neve.
Ernst, Heere van Drakenburg.
Frederik van Drakenburg.
Heer Jan van Drakenburg, sijn Soonen, en
Frederik van Drakenburg, sijn Broeder.
Heer Gysbert van Ryssenburg.
Sweder van Rijssenburg, sijnen Soone.
Heer Frederik Uytenham.
Adriaan Uytenham.
Jan Uytenham.
Gerrit Uytenham.
Wouter Uytenham.
Frederik Uytenham, sijne Soonen.
Heer Everaard Zoudenbalg, Proost der Kerke St. Servaas te Maastricht.
Geerard Zoudenbalg, Burgemeester t'Uytrecht, sijnen Broeder, tot Schoonhoven gevankelijk overleden.
Louf vander Haar.
Jan vander Haar, sijnen Soone, en
Daam vander Haar, sijnen Neve.
Gysbert, Heere van Sterkenburg.
Wouter van Yssendoorn, sijn Schoonsoon, en Leenvolger.
Arent van Wulven.
Jan van Wulven, sijnen Broeder.
Gerrit van den Rijn, Schout van Utrecht anno 1474.
Frederik van den Rijn.
Jan van Jutphaas, Schout van Utrecht.
Floris van Jutphaas, van Wyvesteyn.
Baarnt Uyteneng Amelisz.
Melis Uytenengh, sijnen Soone, Drossard van Wijk te Duyrstede.
Alferd vander Horst, Soone van Alferd, Maarschalk van 't Nederstift van Utrecht.
Lodewijk van Leefdaal, Vader van Heer Jan van Leefdaal, Heere van Tielen, Eethen, Meeuwen.
Hugo van Loendersloot, van Maarssen.
Joan van Landskroon Roetaarsz.
Ernst van Landskroon, van Ligtenburg, Braamsz. sijn Neve.
Baarnt Grauwert.
Roelof Grauwert van Weerdesteyn, sijn Broeder.
Gerrit Grauwert.
Heer Dirk Grauwert, Deken van Oude Munster, sijn Broeder.
Ernst Taats van Amerongen Jansz.
Hendrik Taats van Amerongen, sijnen Neve.
Lodewijk van Swolmis.
Willem van Doornik.
Aalbert van Huchtenbroek.
Cornelis van Parijs van Suytoort, Gerritsz.
Jan van Parijs, sijnen Soone.

Jan

Digitized by Google

Jan van Amerongen, Schout tot Utrecht Anno 1468.
Willem van Snellenburg, Schout tot Utrecht, Anno 1469.
Jacob van over de Vecht.
Jan van over de Vecht, Schout tot Utrecht anno 1473.
Jan van Reneſſe, Schout tot Utrecht, anno 1477.
Bernt Preys, Schout tot Utrecht, anno 1484.
Jan de Ridder van Gruneſteyn, Jans Soon.
Hendrik de Ridder, en
Willem de Ridder van Luynenburg, ſijne Broeders.
Willem de Ridder van Hardenbroek Wouters Soon.
Hendrik de Ridder van Sandenburg, Gysberts Soon.
Heer Jan Preys, Domdeken tot Utrecht.
Lubbert de Waal, Vader van
Willem de Waal van Vroneſteyn, Schout van Utrecht.
Dirk de Waal, Stevenſz; van deſe komen die van Moersbergen.
Godſchalk van Wijnſſen, Willemſz.
Godſchalk van Wijnſſen, ſijnen Soone.
Pieter Vrenk van Wijnſſen.
Florents van Pallaas, Hubertſz.
Adriaan van Pallaas, ſijn Soone.
Hugo Spruyt van Criekenbeek, Bruningſz.
Bruning Spruyt van Criekenbeek, ſijnen Soone.
Sweer, de Voogt van Rynevelt.
Frederik de Voogt, en
Hendrik de Voogt, ſijn Broeders, Jacobs Soonen.
Gysbert van Hinderſteyn.
Willem van Hinderſteyn, en
Jan van Hinderſteyn, ſijn Broeders.
Dirk van Oeſtrum.
Alfert van Oeſtrum, ſijnen Broeder.
Gysbert van Raaphorſt.
Dirk Ruyſch van Pijlſwaart.
Pieter Ruyſch.
Jan Ruyſch.
Jacob Ruyſch.
Arent Ruyſch, en
Lubbert Ruyſch.
Arent Mulaart.
Gysbregt vander Aa.
Jan de Koning Govertſz, Vader van Govert de Kooning, Schout van Utrecht.
Pieter Pott.
Anthonis Pott.
Claas Pott, en
Aalbert Pott.
Jacob Borre van Amerongen, die in 't jaar 1492. van Dirk van Amerongen doodgeſlagen werde, nalatende Dirk Borre van Amerongen.
Jan van Wijk.
Reynout van Wijk, en
Willem van Wijk, ſijn Broeders, Soonen van Jan B. Heeren Willemſz van Abcoude, en van Wijk.
Anthonis van Drybergen.
Jacob van Drybergen, ſijnen Broeder, Soonen van Jan van Drybergen, mede B. Soonen Heeren Willemſz voorſz.
Ernſt van Merthem, alias Abcoude, Soone van Jan van Merthem, mede een Baſtart Heeren Willems voorſz.
Sweer van Gaasbeek B. Soone van Heer Jacob van Abcoude, Wijk, Gaasbeek, Putten ende Stryen.
Arent Botter van Snellenberg.
Pieter van Harnerſvelt, en noch ſommige meer, &c.

De Ridderſchap en Edelen, die in Holland, Zeeland, en Utrecht leefden, ten tijde dat Keyſer Karel de V. deſelve Landen quam doorreyſen en beſoeken, als mede in 't jaar 1549. doe Koning Philips als Grave gehult wiert binnen Dordregt, waren de volgende. 86

Lamoraal de IV. Grave van Egmont, Heere van Purmereynde, Hoogwoude, Beyrlant, Houtveſter van Hollandt &c.
Heer Reynout van Brederode, van Vyanen, ter Ameyde, Burghgrave van Utregt.
Wolfard van Brederode, Heer van Cloetingen, en
Balthazar van Brederoden Heere van Bergen by Alkmaar, ſijn Broeders.
Maximiliaan van Egmont, Grave van Bueren en Leerdam, Heere van Yſſelſteyn St. Maartens-dyck, Jaarsvelt &c. Gouverneur van Vrieſlant.
Jacob, eerſte Grave van Ligne in Henegouwen, Heere van Waſſenaar &c.
Gerrit van Arkel, Heer van Heukelom, Amelroye, Weerdenburg, en ter Merwede.
Heer Walraven van Arkel, ſijnen Broeder, Heere van Leyenburg, en daar naar van Heukelum. &c.
Heer Jan van Schagen.
Willem, namaals mede Heere van Schagen, ſijn Soone.
Heer Gerrit van Aſſendelft, en Heemskerck, Preſident van den Hove van Hollandt, met ſijn twee Broeders.
Heer Floris Heer van Gauriaan, en Brantwyk, Caſteleyn en Schout van ter Goude, en
Dirk van Aſſendelft, Heere van Beſoyen, Cralingen, en Heynen Oort.
Heer Gerrit van Poelgeeſt, Heer van Homade en Koudekerke, met ſijn vier Broeders, als
Gerrit Ridder van de Duytſche Heeren te Pruyſſen,
Cornelis, Canonnik te Leyden.
Dirck, Regulier te s'Graveſande, en
Jacob van Poelgeeſt.
Jan van Egmont van Mereſteyn, Caſteleyn te Harlingen in Vrieſlant.
Anthonis van Egmont, en
Jacob van Egmont, ſijn Broeders.
Heer Otto van Egmont, Heer van Kenenburg, Adriaanſz, met
Bartholomeus van Egmont.
Aalbert van Egmont.
Frans van Egmont, en
Jan van Egmont, ſijne Oomen.
Heer Adriaan van Matheneſſe.
Claas van Matheneſſe.

Digitized by Google

Wouter van Matheneſſe, ſijn Broeders.
Rutger van der Boetſelaar Heere van Langerak.
Heer Otto, ſijn Broeder, Abt van Bern by Heusden, en
Weſſel van den Boetſelaar, namaals Heere van Aſperen.
Gerrit van den Boetſelaar.
Frans van den Boetſelaar, ſijn Soonen, drie gebroeders.
Heer Arent van Duvoorde.
Jan van Duvoorde.
Heer Adriaan van Duvoorde, en
Fredrik van Duvoorde, ſijn Broeders.
Heer Jacob van Duvoorde, Heere van Opdam ſijn Ooms Soone, en
Heer Jan van Duvoorde Heere van Warmont en Woude, haarlieder Oom, en
Heer Jacob van Duvoorde, Heere van Warmont, Heer jans Soone voornoemt.
Ian van Duvoorde.
Dirck ſijnen Broeder, der voorſz. Neven.
Hendrick Heere van Raaphorſt.
Roeland Heere van Heemſtede, en Lieſvelt.
Heer Francois van Heemſtede, Heer van Arlander Veen, en Outſthoorn, ſijnen Oom.
Heer Willem van Lochorſt, op out Teylingen by Leyden, namaals Heer van Heemſtede, by gedane koope anno 1552.
Philips, Heere van Spangen, eertyts Balliu van Schielant, en Schout van Rotterdam.
Heer Caſper van Spangen.
Heer Engelbregt, Abt van S. Bertyns te St. Omers, en
Anthonis van Spangen, ſijn Broeders.
Anthonis van Amſtel van Mynden, Heer van Croonenburg en Loenen.
Chriſtoffel, Canonnick tot St. Peeters t'Utregt, ſijnen Broeder.
Jooſt van Mynden, Heere van Loender-ſloot.
Cornelis van Mynden van Ruweel, ſijn Neven.
Gysbert Heere van Sweten.
Cornelis van Sweten, ſijnen Soone.
Cornelis van Yſſelſteyn op Weerdeſteyn.
Arent van Yſſelſteyn, ſijnen Soone.
Heer Jooſt van Praat van Moerkerken, Dom-Canonnik t'Utregt.
Lodewyk Heer van Carnis, en
Willem, Heere van Baarendregt (beyde by Dordregt) ſijn Broeders.
Heer Abel van der Coulſter Ysbrantſz, en
Abel van der Coulſter, Floriſz. tot Dordregt, ſijnen Neve, met ſijn Broeders.
Heer Jan van der Coulſter, en
Heer Gerbrant van der Coulſter, Prieſters.
Gerrit van Nieuvelt, Heere van Heyloo en Coulſter.
Heer Floris van Wyngaarden, Heeren Jacobſz.
Heer Jacob van Wyngaarden, ſijnen Soone.
Iooſt van Wyngaarden, Heere van Yſſelmont by Dordregt, ſijn Ooms Soone, en
Hendrik van Wyngaarden.
Brunink van Wyngaarden, ſijn Soone.
Ian van Wyngaarden, Godtſchalſz. op Croneſteyn by Leyden.
Cornelis van Wyngaarden Willemſz., en
Ian van Wyngarden Floriſz. alle Neven.
Heer Gerrit van Vliet, en van der Bouchorſt.
Huybert van Vliet.
Gerloof van Vliet, ſijn Broeders.
Caſper van Treslong Heer Ianſz.
Lodewyck ſijnen Broeder, Schout van de Beverwyk.
Iacob, Heere ter Does.
Ian van der Does, Heere van Noortwyk, ſijnen Neve, en
Wernard vander Does.
Iob vander Does.
Chriſtoffel vander Does.
Anthonis vander Does, en
Adriaan vander Does, ſes gebroeders.
Gysbert van Schoten.
Ian van Schoten, en
Gysbert van Schoten Gerritſz., ſijn Neven.
Adriaan vander Bouchorſt, Floriſz.
Adriaan van Naaldwyck, Ianſz.
Dominicus van Cralingen, Floriſz.
Arent Heer van Groenevelt, namaals Balliu van St. Amands, by Doornik.
Frans van den Werve, Heere van Gyſſenoudekerke, by Dordregt, Heeren Aarentſz.
Willem van Ruyven.
Claas van Ruyven.
Ian van Ruyven, ſijn twee Soonen.
Lieven van Boſchuyſen Willemſz.
Willem van Boſchuyſen.
Iacob van Boſchuyſen.
Caſper van Boſchuyſen, ſijn Broeders.
Iacob van Boſchuyſen.
Dirk van Boſchuyſen.
Hendrik van Boſchuyſen, en
Gommer van Boſchuyſen, haar luyder Ooms Soonen, en
Willem van Boſchuyſen, Ianſz.
Coenraat van Boſchuyſen.
Willem van Boſchuyſen.
François van Boſchuyſen, Schout van Texel, en naarmaals Admiraal van Noort-hollandt, drie gebroeders, Coenraats Soonen.
Heer Iacob van Yſſelſteyn.
Willem van Yſſelſteyn.
Cornelis van Yſſelſteyn, en
Chriſtoffel van Yſſelſteyn, Gebroeders, Soonen van Arent Baſtert van Egmont, van Yſſelſteyn.
Heer Andries, Heeren Ianſz van Waſſenaar B. Soone.
Goeyert van Haeſtrecht, Heere van Druynen en Ganſoyen.
Gerrit Spiering.
Heer Dirk Spiering, Abt van Bern, by Heuſden.
Roelof van Drongelen.
Hugo van Aſſendelſt, Heere van Veenhuyſen.
Baartout van Aſſendelſt, ſijnen Broeder, Aalberts Soonen.
Ian van Foreeſt op Ooſterwijk.
Ioan van Almmonde Iacobſz.
Cornelis van Dorp, by Delft, Iacobſz.
Zeger van Dorp.
Ian van Dorp.
Philips van Dorp.
Iooſt van Dorp, Caſteleyn van ter Goude, en

Arent

Digitized by Google

Arent van Dorp, Adriaansz, sijns Ooms Soonen.
Lodewijk Tserraats, Balliu van den Hage.
Iacob van Wena, Heere van Gysſenburg.
Iacob Croesing, Heere van Benthuysen en Soetermeer.
Hendrik van Eemskerke.
Heer Splinter van Hargen, Heere van Oosterwijk, by Gorcum.
Heer Andries van Bronkhorst, Heere van de Stad en de Schoot, Balliuw van Voorn.
Laurens van Bronkhorst, sijnen Soone, en
Heer Jooſt van Bronkhorst, Heere van Bleyswijk, Heer Andries voorsz Broeder.
Willem van Bronkhorst.
Gysbert van Bronkhorst, en
Laurens van Bronkhorst, Heer Iooſts Soonen.
Willem van Zevender Iansz.
Arent, Heer vander Mijle, Dubbeldam, de Polder, Blesgens-graaf.
Pieter, Heere van Roon.
François van Roon, Balliu van Rotterdam.
Raas van Roon.
Heere Boudewijn van Roon, Cancelier van Gelderland.
Willem van Roon, en
Gerrit van Roon, Balliu van Putten, ses gebroeders.
Willem Ruygrok, Heeren Iansz.
Iacob Coppier, Heere van Calslagen.
Arent de Ioode, Heere van Hardigsvelt.
Wouter van Bekesteyn, Schout van Haarlem.
Hendrik van Berkenroede Gerritsz.
Dirk van Berkenroede, sijnen Soone.
Claas vander Duyn, Heere te Sprange.
Gerbrant van Rietwijk, Florisz.
Arent van Rietwijk, sijnen Soone.
Arent van Rietwijk, Cornelisz t'Egmont.
Heer Guileyn Zegers van Wassenhoven, Raat in den Hage.
Gerrit Heerman tot Leyden Iacobsz.
Ian vander Merwede Danielsz.
Daniel vander Merwede.
Dirk vander Merwede, sijne Soonen, tot Vyanen en Heusden.
Reynart van Clootwijk Ianſz tot Alkemade.
Ian van Brederode Iooſtsz.
Heer Vincent Cornelisz. van Mierop, Heer van Cabau, en Threſorier Generaal des Keysers Domeynen in de Nederlanden.
Iacob, Heere van Cabau, en
Heer Cornelis van Mierop, Domprooſt tot Utrecht sijne Soonen.
Philips de Grutere, Heer van Dirkxland.
Heer Arent van Nederveen.
Dirk van Alkemade, Corſtiaansz.
Godtschalk van oudt Heusden, Heer van Alblasserdam, by Dordrecht.
Heer Zeger van Alveringen, Heere van Hofwegen, Rekenmeeſter in den Hage.
Iohan van Drenkwaart, Schout te Dordrecht; en noch weynig andere. Dese waren uyt Holland.

Uyt Zeeland.

Heer Iooſt van Cruyningen, en
Heer Ian van Cruyningen, van Heenvliet, van Haserswoude, &c. sijnen Broeder.
Iooſt van Cruyningen, Heere van Voorhout, sijnen Neve.
Claas van Rommerswaal, Heere van Lodijk.
Iooſt van Rommerswaal, en
Frederik van Rommerswaal, sijn Broeders.
Iacob van Rommerswaal van Battenbrouk, Iacobsz.
Ian van Rommerswaal, en
Govert van Rommerswaal, Willems Soone, der voornoemde Neven.
Willem van Cats, Heeren Iacobsz.
Anthonis van Cats, en
Iacob van Cats, sijn Soonen.
Adolf van Cats, en
Lieven van Cats, sijnen Soone, haarlieder Neven.
Heer Iacob van Serooskerken, Heeren Iacobsz, met sijn Broeder.
Heer Hieronimus van Serooskerken, Rentmeeſter Generaal van Zeeland, Beooſterschelt, en Burggrave van Zeeland.
Raas van Haamstede, en
Witte van Haamstede, Marinusz.
Witte van Haamstede, haar Oom, en
François van Haamstede.
Iooſt van Haamstede.
Floris van Haamstede, drie gebroeders, Heeren Raſen Soonen, haarlieder Neven.
Iooſt van Schengen Iacobs, en
Iooſt van Schengen Adriaans sijn Neve.
Coſtijn Ruygrok vander Werve, Ianſz.
Iooſt Ruygrok vander Werve, Davidsz.
Heer Iacob van Domburg, beſitter van 't huys Werve, by den Hage.
Heer Adriaan van Borſſele, Heer vander Hooge en in Cleverskerken, Iooſtſz Soone.
Adolf van Borſſelen, van Spreeuwesteyn.
Anthonis van Wiſſekerken, Heer van Kouwerve.
Cornelis van den Abeele, Heere van Oeſterſteyn Iooſtſz.
Heer Iacob van den Abeele, Prieſter, sijnen Soone, de laatſte van deſe ſtamme, die ſterft anno 1557.
Heer Hieronimus Sandelijn, Heere van Herenthout, Rentmeeſter Generaal van Zeelant Beweſterſchelt.
Lieven van Burg (Anthoniſz tot Zierkzee) Hy wan by sijnen Wyve Juffer *Willemijne*, Erfdochter van *Adrichum*, *Anthonis van Burg*, die troude binnen Dordrecht Iuffrouw *Cornelia Schiltmans*, en wan eenen Soone en twee Dochters; Iuffrouw *Agata van Burg*, hadde te Man Heer *Jan vander Mylen*, en Iuffrouw *Maria van Burg*, ongehout wonende op haar huys van Adrichem in Noort-holland. *Cornelis van Burg* hadde te Wyve Iuffrouw *Regiſta Hoppers*, Dochter van den Heer *Joachim Hoppers*, Heere van Daallem, byſondere Raat des Koonings in Spangien, en ſtervende anno 1618.

Digitized by Google

1618. heeft nagelaten *Anthonis van Burg*, en Iuffrouw *Cornelia van Burg*.

Eeuwout van Hoogelande, Balliuw van Middelburg, Heeren Lieveltſz.

Ian, Heer vander Hooge, en in Cleverskerke, Heer Adriaans Soone; hy hadde twee Soonen, namentlijk *Pieter* en *Adriaan*; 1. *Pieter*, Heer vander Hooge, en in Cleverskerke, &c. in de Ridderſchap bekent Anno 1570. Rentmeeſter Generaal van Zeeland Beweſterſchelde, 1587. ſterf anno 1603. naarlatende een eenige Soon *Philips van Borſſele*, Heer vander Hooge, en in Cleverskerke, geſtorven anno ..... weder naarlatende een eenige Soon, *Pieter van Borſſele*, Heer vander Hooge, Nieuvliet, St. Pier, &c. die ſterft anno 1679. naarlatende een eenige Soon *Philips van Borſſele*, Heer vander Hooge, Nieuvliet, St. Pier, &c. noch jonk ſijnde. 2. *Adriaan van Borſſele vander Hooge*, Heer *Jans* tweede Soone, Heer in Cleverskerk, comparerende met de Ridderſchap en Edelen van Zeeland anno 1596. en 1607. ſterft anno 1613. nalatende *Jooſt van Borſſele vander Hooge*, Heer in Cleverskerke, Heer *Adriaans* Soone; compareerde met de Edelen van Zeeland, anno 1614. 1616. en 1624. ſterft anno 1666. nalatende twee Soonen, namentlijk *Jacob van Borſſele vander Hooge*, Heer in Cleverskerke, en by transport Heer van Gelder-Malſen, compareerde met de Edelen van Zeeland anno 1650. en 1651. en *N*..... *van Borſſelen vander Hooge*, Raatsheer in den Hogen Rade van Holland, Zeeland en Weſt-Vrieſland.

Daniel Suys, Heere van Gryſenoort.

Ian Suys, ſijn Broeder te Zierkzee.

François Peters van Cats, Heeren Janſz; en noch ſommige andere.

In't Sticht van Utregt.

Heer Jooſt Burghgrave van Montfoort, met Heer *Hendrik van Montfort*, Heere van Abbenbroek, ſijnen Broeder, die anno 1554. ſonder kinderen ſterft. Heer *Jooſt* hadde te Wyve, Vrouw *Margrita*, Suſter van Kaarle Grave van Laleyn, uyt Henegouwen, en wan daar by eenen Soone, *Jan*, Burghgrave van Montfoordt, de laatſte van ſijn geſlagte, die te Wyve hadde Vrouwe *Margrieta*, Grave Gerritſz. Doghter van *Manderſcheyt*, ſijn Moeyen Doghter; maar ſtervende ſonder kinders, op 't groote ſlot van Montfoord anno 1583. ſuccedeerde hem ſijn eenige Suſter, Vrouw *Philippa van Montfoord*, gehylikt met *Jan van Merode*, Heere van Moriaumeez, ſy ſterft anno 1592. en hebben gewonnen eenen Soone, *Philips van Merode*, die nogh Jongman ſijnde, doot wert geſchoten, en de vier Doghters, als 1. Iuffer *Helena van Merode*, geſtorven voor haar Ouders, en hadde te man *Gabriel van Recourt*, Heere van Lycques in Arthois; 2. Vrouw *Anna van Merode*, Burgh-gravinne van Montfoort, hadde te man, Heer *Philips van Merode*, Petershem, Weſterloo, Yſſelmont, van Ryderkerke &c. en heeft gewonnen, *Jan*, *Philips Hendrik*, *Floris*, *Richard*, *en Maximiliaan van Merode*, met Iuffer *Margarieta*, en *Jenne van Merode*, 3. Iuffer *Françoiſe van Merode*, Vrouw van Morlaumeez, heeft getrouwt *Wernard van Pallant*, Heere van Bredenbent in Gulikerlant, 4. Juffer *Anna van Merode*, Vrouwe van Abbenbroek by den Briel, heeft eerſt getrouwt *Robbert van Arkeriel*, Heere van Ochyn, die ſterft anno 1606. daar naar Grave *Alexander van Embden*, Heere van Heeſwyk &c. Heer *Jooſt van Montfoord*, hier vooren geſtelt, hadde een Suſter, Vrouw *Francoiſe van Montfoord*, die te man hadde Graaf *Geerard van Manderſcheyt* tot Geeresteyn, en hadde daar by onder andere Vrouw *Margarita van Manderſcheyt*, die trouwde haaren Neve, *Jan*, Burg-grave van Montfoort hier vooren vermelt; noch Vrouw *Helena van Manderſcheyt*, geſtorven in den Haage in September 1619. ſijnde 35. Iaar Weduwe geweeſt van Heer *Reynout van Brederode*; nogh Graaf *Jan van Manderſcheyt* haar Broeder, die trouwde Iuffer *Margrita*, Doghter van *Philips de Wilde Grave*, en hadde daar by onder anderen Vrouw *Philippa Sydonia van Manderſcheyt*, gehout geweeſt met *Floris van Pallant*, Grave van Culenburg, en Vrouw *N. van Manderſcheyt*, die eerſt te man hadde *Ulryk van d'Haun van Falkeſteyn*, Grave van den Broeck in Weſtphalen, alwaar hy anno 1599. van ſijn Vyanden doot geſlagen wert, daar naar trouwde ſy Graaf *Lodewyk van Naſſau*, maar die ſterft ſonder kinders anno 1604. ſy anno 1608.

Ian van Reneſſe, Heere van Wulp, en Wulven.

Heer Adriaan van Reneſſe, Domdeken t'Utregt, en

Heer Gerrit van Reneſſe, Caſteleyn van Woerden, drie gebroeders.

Heer Ian van Reneſſe, Heere van Elderen.

Gerrit van Reneſſe vander Aa, en

Adriaan van Reneſſe, ſijnen Soone.

Jan van Reneſſe van Baar Ianſz, en

Ian van Reneſſe van Mourmont, allegader Neven.

Heer Dirk van Zuylen, Heere ter Haar, van Sevender, en van Drakenburg.

Gysbert van Zuylen, ſijnen Oom, en

Dirk van Zuylen van Hermelen, Soone van Gysbrecht van Zuylen, Caſteleyn van Woerden, allegader Neven.

Willem van Nievelt, Heere van Berg-ambacht.

Iob van Nievelt.

Anthonis van Nievelt, en

Adriaan van Nievelt, ſijn Broeders.

Iacob van Nievelt, Heere van Hoevelaken.

Arent van Nievelt, ſijnen Soone, en

Frederik van Nievelt, Heeren Stevenſz, ſijnen Neve.

Heer Gerrit van Lokhorſt.

Willem van Lokhorſt, en

Vincent van Lokhorſt, ſijn Soonen, met

Heer Willem van Lokhorſt, Scholaſter van St. Maryen Kerke tot Utrecht ſijnen Neve, en

Ian

Digitized by Google

Ian van Lokhorſt.
Frederik Uytenham, Frederikſz.
Wouter Uytenham, Heeren Frederikſz ſijnen Oom.
Iooſt van Hardenbroek.
Cornelis van Hardenbroek.
Gysbert van Hardenbroek, en
Ian van Hardenbroek, ſijn Broeders.
Baarnt van den Bongaard, Heere van Nyenrode.
Splinter van Nyenroede, Ianſz.
Frans van Nyenroede van Velſen, ſijn Broeder, en
Heer Ernſt van Nyenroede, Burgemeeſter van Utrecht, Gysbertſz, en Neve der voorſz.
Gysbert van Nyenroede, tot Hillegom by Haarlem.
Cornelis van Nyenroede, ſijnen Soone.
Amelis Uyteneng.
Baarnt, Dom-Canonnik tot Utrecht.
Cornelis Uyteneng, Scholaſter van St. Peters aldaar.
Heer Jacob Uyteneng, Deken van deſelve Kerke, en Vicarius des Biſdoms voorſz. en
Frederik Uyteneng, ſijn Broeders, en
Denijs Uyteneng, haarluyder Ooms Soone.
Philips van Leefdaal, Heere van Waalwijk, Eten en Meeuwen.
Jan van Leefdaal, Droſt van Montfoort, ſijnen Broeder, en
Rogier, Philips voorſeyde Soone.
Ernſt Taats van Amerongen Willemſz.
Gerlach, Canonnik te St. Jans tot Utrecht.
Anthonis, Dom-Canonnik aldaar, en
Daniel, Cathuſer Monnik, ſijn Broeders.
Willem Borre van Amerongen.
Adriaan van Lanskroon.
Roetart van Lanskroon, ſijnen Broeder, Soonen van Gysbert van Lantskroon, die in 't jaar 1514. Schout tot Utrecht was.
Heer Jan Zoudenbalg, Heer van Urk.
Heer Evert Zoudenbalg, Dijkgrave's Lants van Utrecht, ſijnen Broeder.
Lubbert de Waal van Vrooneſteyn.
Frederik de Kooning, van Vleuten.
Saris van Vleuten, ſijnen Broeder, Govertſz.
Adriaan van Parijs van Zuydoort Janſz, Burgemeeſter tot Utrecht.
Heer Jan van Huchtenbroek, Burgemeeſter van Utrecht, en
Aalbert van Huchtenbroek, ſijnen Soone.
Jan van Doornik.
Baarnt Grauwert.
Baarnt Preys Beerntſz.
Frederik de Voocht van Rynevelt Hendrikſz.
Anthonis de Ridder van Groeneſteyn, Janſz.
Dirk de Ridder van Groeneſteyn, en
Cornelis de Ridder van Groeneſteyn, ſijne Soonen, en
Heer Jan de Ridder van Groeneſteyn, Commandeur tot Montfoort, met
Willem de Ridder van Groeneſteyn, Marſchalk van 't Overquartier, ſijn halve Broeders.
Aalbert de Ridder van Luynenburg Corneliſſz.
Willem de Ridder van Walenburg.
Jan de Ridder van Walenburg.
Claas de Ridder van Walenburg, Willemſz, ſijn Ooms Soon.
Jan van den Rhijn van Jutphaas.
Hendrik Ruyſch, Heere van Pijlſwaart.
Hugo Ruyſch Dirkſz.
Pieter Ruyſch, ſijnen Broeder, en
Jan Ruyſch Alfarts, haren Neve.
Dirk de Waal van Moersbergen.
Jan de Waal van Moersbergen.
Bartholomeus de Waal van Moersbergen, ſijn Broeders Soone.
Florens van Pallaas Adriaanſz.
Godſchalk van Wijnſſen, Godſchalkſz.
Gysbert Vrenk van Wijnſſen.
Pieter Vrenk van Wijnſſen, ſijn Broeder.
Gerrit van Raaphorſt, Heeren Janſz Schouts van Utrechts Soone.
Dirk van Oeſtrum, Claaſz, Schout tot Wijk te Duyrſtede.
Dirk van Oeſtrum, Dirkſz.
Claas van Oeſtrum, ſijnen Broeder, en
Jan van Oeſtrum, Janſz, ſijnen Neve.
Jan van Wijk, Dirkſz.
Willem van Merthem, ofte Abcoude, en
Jan van Merthem, van Elſſeſteyn, ſijn Broeder.
Jan van Weede, Elias Soone, die naar liet onder andere Kinders, Juffrouw *Deliane van Weede*, huys-vrouwe *Gerrits van Oldenbarnevelt*, die voortgebracht hebben *Johan van Oldenbarnevelt*, Ridder, &c.
Jacob Pot.
Willem van Hinderſteyn, Claaſz.
Jan van Kolenberg, Wouterſz.
Hendrik vander Burg.
Jooſt Snoye Lambertſz, en Broeder van Dirk Snoye, Stadhouder van Noortholland.
Arent Botter van Snellenberg.
Adolf vander Welle van Cats.
Pieter vander Welle van Cats, ſijn Broeder, beyde geweeſt Maarſchalken van Montfoort.
Lambert Canter, Raat in den Hove van Utrecht, Vader van Dirk Canter.

Voorts is by Matthijs vander Hoeve, uyt de 87
Regiſters van de Heeren en Meeſters Arent vander Goes, en Adriaan vander Goes, in hun leven reſpective Penſionariſen, of ſo alsmen doe ter tijd ſeide, Advocaten van Holland, opgeſteld een lijſte van alle de Ridderſchappe en Edele, die zedert den jare 1522. tot den jare 1560. op de dagvaarden van Holland, als Edelen van den ſelven Lande ſijn beſchreven geweeſt; die wy voorts van die tijd af tot den jegenwoordigen dach, voor ſo veel ons mogelijk is geweeſt, uyt de originele Regiſters getrokken, en gecontinueert, en vervolgens hier inne gevoegd hebben.

DEn 22. November anno 1522. de Ridderſchappen, Edele, en Steden van Holland, en Weſt-Vrieſland, beſchreven zynde in den Hage, om te verſegelen 2000. ☞ Hollands's jaars, zyn aldoen verſchenen van 't Ridderſchap en Edelen,

Digitized by Google

Assendelft.
Schagen.
Ysselmonde.
Heer Willem Oom.
Wassenhoven.
Adriaan van Dorp
} Ridderen.

Met de ses groote Steden. *A. Sandelijn*, Griffier des Hofs van Holland, *lib.* 2.

Den Adel van Holland wert gedachvaart van wegen 't platte Landt, ende de kleyne Steden.

Andere dachvaert, gehouden in den Hage den 10. *November* 1523. *en compareerden van 't platte Land, en de kleyne Steden,*

Den Heer van Schagen.
Heer Floris van Wijngaarden, Heer van Ysselmonde.
Heer Willem Oom.
Heer Jan van Duvenvoorde.
Heer Willem van Alkmade.

En de groote Steden. *A. Sandelijn lib.* 3. *fol.* 28. *verso.*

Dachvaart gehouden in den Hage den 10. *November anno* 1523. *en compareerden van de Edelen,*

Assendelft.
Johan van Duvenvoorde.
Schagen.
Alkmade.

En die groote Steden; en van wegen Dordrecht mede heuren Schout, nopende het consent van Delf. *A. Sandelijn lib.* 3. *fol.* 30.

Dagvaart in den Hage den 26. *Mey* 1525. *en compareerden de naarvolgende Edelen van 't platte Landt, en de kleyne Steden van Hollandt.*

Johan van Duvenvoorde.
Willem van Alkmade.
Jan Ruygrok vande Werve.
Floris van Assendelft, Heere van Goudriaan.
Arent van Duvenvoirde, Dirks Soon.
Floris van Wijngaarde, Heer Jacobs Soon.

En de grote Steden; En van de kleyne Steden Rotterdam, Schiedam, Alkmaar, Hoorn, Enkhuysen, Schoonhoven, Gornichem, Oudewater. *A. Sandelijn lib.* 3. *fol.* 89.

Fol. 39. verso.

Dachvaart gehouden in den Hage den 2. *Octobris anno* 1527. *by den Edelen en Steden groot en kleyn, en waren Gedeputeerden van den Edelen, die*

.....Gehylikt aan Wassenaar.
Ysselmonde.
Duvoirden.
Beyde de Ruygrokken.
Van Mijnen.
Adriaan van Egmont.
Adam Verduyn, ende veel andere.

Fol. 41. verso.

Dachvaart in den Hage ter presentie van mijn Heere den Stadhouder (den Graaf van Hooghstraten,) en Gecommitteerden van den Keyser den 17. *November anno* 1527. *in de oude Raatkamer, en waren present van de Edelen,*

Den Heer van Wassenaar.
Ysselmonde.
Assendelft.
Heuklem.
Duvoirden.
Heer Willem Oom.
Ruygrok.
Adam verduyn.
En eenige andere staande achter besijden.

Fol. 45. verso.

Continuatie van den voorsz. Dachvaart in den Hage op de voorschreven 80. *duysent pont extraordinaris, beschreven den* 19. *December anno* 1527. præsentes *van de Edelen,*

De Grave van Buyren.
Hr. Gerrit van Assendelft.
Hr. Jan van Duvenvoirde.
Hr. Willem van Alkmade.
Hr. Willem Oom.
} Ridderen.
Adriaan van Dorp.
Gerrit van Poelgeest.
Floris van Wijngaarden, en
Adam Verduyn.

Fol. 68. verso.

Dachvaart van de Staten van Holland, beschreven en gehouden tot Delft den 16. *Juny* 1528. præsentes *van de Edelen waren*

Gerrit van Poelgeest.
De jonge Wijngaart, en
Adam Verduyn.

Fol.

Digitized by Google

Fol. 72.

Dachvaart beſchreven Saterdaghs 's avonts in der Herberge den 18. *July* 1528. *tot Schoonhoven, om t'aanhooren de begeerte van mijn Heere van Hooghſtraten, en andere Commiſſariſſen van mijn G. V.* præſentes *van de Edelen,*

Hr. Gerrit van Aſſendelſt.
Hr. Lodewijk van Moerkerke.
Hr. Jan van Duvenvoorde.
Hr. Willem van Alkmade.
} Ridderen.
Gerrit van Poelgeeſt.
Wijngaarde.
Adam Verduyn, en andere.

Fol. 84. verſo.

Dachvaart van de Staten van Hollandt in den Hage den 13. *October* 1528. *op de voorſchreven petitie van c lxxx m. pondt tot Gorrichem, gedaan den ſevenden der ſelver Maandt Octobris,* præſentes *van de Edelen,*

Heer Floris van Yſelmonde.
Meeſter Jan van Duvenvoorde, Heer tot Warmont.
Heer Wilhelm van Alkmade.
Floris van Kijſhoek, *cum fratre* den Houtveſter.
Heer Jan Ruygrok.
Gerrit van Raaphorſt.
Gerrit van Poelgeeſt, Heere van Homade.
Floris van Wijngaarden.
Adam Verduyn.

Fol. 115. verſo.

Dachvaart in den Hage den 30. *en* 31. *Auguſti, op de voorſchreven petitie van te ſegelen voor den Keyſer* 3000. lb. *'s jaars van* 40. *groten,* præſentibus *de Heeren Edelen,*

Wilhelm van Alkmade.
Kijſhouk.
Raaphorſt.
Poelgeeſt.
Heer Jan Ruygrok, en
Adam Verduyn.

Fol. 149. verſo.

Dachvaart in den Hage van de Staten den ſevenſten Mey, en de naarvolgende dagen anno 1532. præſentibus *de Heeren Edelen,*

Jan van Duvenvoorde.
Wilhelm van Alkmade.
Kijſhouk.
Heer Wilhelm Oom.
Floris van Wijngaarden.
Ruygrok.
Adriaan van Egmont, en
Adam Verduyn.

Fol. 154. verſo.

Dachvaart in den Hage den 5. *en* 7. *Auguſti anno* 1532. *op 't afſcheyt van den voorgaanden dachvaart van Utrecht,* præſentibus *van de Edelen de Heeren*

Van Warmont.
Duivenvoorde.
Alkmade.
} Ridderen.
Ruygrok.
Poelgeeſt.
Wijngaarden.
Verduyn.

Fol. 202. verſo & 203.

Dachvaart beſchreven in den Hage van wegen de Coninginne, en gehouden Vrydaghs den 7. *Aprilis anno* 1535. ſtilo Hollandiæ, *voor Palmendagh,* præſentes *van de Edelen,*

Mijn Heer Jan van Duvoirde, en
Wilhelm van Alkmade, Ridderen.
Floris van Kijſhouk, Caſteleyn ter Goude.
Gerrit van Poelgeeſt.
Adam Verduyn.

Fol. 210.

Dachvaart in den Hage op den 28. *Aprilis* 1535. *voorſchreven, op 't ſchryven van de Coninginne hier vooren verhaalt,* præſentes *de Edelen,*

Heer Jan van Duvoirden.
Wilhelm van Alkmade, Ridderen.
Floris van Kijſhouk.
Gerrit van Poelgeeſt.
Adriaan van Matheneſſe.
Floris van Wijngaarden.
Adam vander Duyn.

Fol. 217.

Dachvaart in den Hage den 26. *Juny voorſchreven, zynde Maandaghs, &c.* præſentibus *vande Edelen,*

Heer Gerrit van Aſſendelſt.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Alkmade.
} Ridderen.
Den Heer van Lokhorſt.
Kijſhouk.
Poelgeeſt.
Floris van Wijngaarden.

Digitized by Google

Adriaan van Matheneſſe, en
Adam Verduyn.

Fol. 219. den 3. July anno 1536. de ſelfde.
Fol. 220. verſo, den 8. Auguſti 1536. de ſelfde.
Fol. 223. den 23. October 1536. de ſelfde.

Fol. 226.

Dachvaart gehouden in den Hage den 25. January anno 1536. ſtilo Hollandiæ &c. præſentibus.

Floris van Kijſthouk.
Gerrit van Poelgeeſt, en
Adam Verduyn.
Ook mijn Heer van Aſſendelft, die heur woort heeft gevoerd.

Fol. 229.

Dachvaart gehouden in den Hage van Maandaghs den 19. *February tot den* 24. *dach toe, met mijn Heere van Hoogſtraten, Stadhouder, &c.* præſentibus

Heeren Wilhelm van Alkemade.
Kijſthouk.
Poelgeeſt.
Matheneſſe.
Adam Verduyn.
En den Heer van Aſſendelft, als Edelen van den Lande, hoewel hy mede gecommitteert was van de Koninginne.

Fol. 236. verſo.

Dachvaart in den Hage den 11. *Juny* 1536. præſentes *van de Edelen, de Heeren van*

Aſſendelft.
Kijſthouk.
Poelgeeſt.
Matheneſſe.
Floris van Wijngaarden, en
Adam Verduyn.

Dachvaart in den Hage den 30. *January* 1543. præſentes *van de Edelen,*

Heer Gerrit van Aſſendelft.
Heer Floris van Aſſendelft, Heer van Goudriaan.
Heer Gerrit van Poelgeeſt.
Heer Carel van Barnecourt, Heer van Lieſvelt.
Heer Floris van Wijngaarden, Heer van Wijngaarden.
Heer Jacob van Duyvenvoorde, Heer van Opdam.
Heer Otto van Egmont van Mereſteyn. Alle Ridderen.
Aalbrecht van Treſlong, Heer van Veenhuyſen.
Siet het eerſte Memoriaal-boek van Jan Dam, Griffier van den Hove van Hollandt, fol. 30. *en fol.* 58.

Extracten getogen uyt ſeeker Regiſter van de ſaaken 's Landts van Hollandt, gehouden by Meeſter Adriaan vander Goes, Advocaat van 't ſelve Landt, ſedert den 5. February anno 1544. *ſtilo Curiæ*, uytgaande in Julio 1554.

Dachvaart gehouden in den Hage den 21. *February* 1544. *preſent van de Edelen,*

Den Heer van Goudriaan.
Den Heer van Lokhorſt.
Den Heer van Poelgeeſt.
Jacob van Duvenvoirde.
Otto van Egmont, en
Aalbrecht van Treſlonge.

Dachvaart gehouden in den Hage den 5. *Maart* 1544. *by de Edelen,*

Den Heer van Duvenvoirde.
Den Heer van Goudriaan.
Den Heer van Poelgeeſt.
Den Heer van Wijngaarden.
Adriaan van Matheneſſe.
Jacob van Duvenvoirde.
Otto van Egmont.
Aalbrecht van Treſlonge, &c.

Dachvaart gehouden in den Hage den 3. *April* 1544. *by de Edelen,*

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Aſſendelft.
Den Heer van Goudriaan.
Den Heer van Lokhorſt.
Arent van Duvenvoorde.
Adriaan van Matheneſſe.
Jacob van Duvenvoirde.
Jan van Noortwijk.
Otto van Egmont.
Aalbrecht van Treſlonge.
Op de voorſz petitie ofte concept, en dat volgende 't bevel, van wegen den Konink, by den Heere van Aſſendelft gedaan, en dat alleen by de Edelen.

Dachvaart gehouden in den Hage den 6. *Mey* 1544. *by de Edelen, als*

Den Heer van Aſſendelft.
Den Heer van Alkemade.
Den Heer van Goudriaan.
Den Heer van Poelgeeſt.
Den Heer van Wijngaarden.
Arent van Duvenvoirde.
Adriaan van Mathenes.
Jacob van Duvenvoirde.
Otto van Egmont.
Aalbrecht van Treſlonge, uyt den naam van de Edelen.

Dach-

Digitized by Google

Dachvaart gehouden in den Hage op den 20. Mey 1544. uyt den naam van de Edelen, by

Den Heer van Aſſendelſt.
Den Heer van Goudriaan.
Den Heer van Poelgeeſt.
Den Heer van Wijngaarden.
Arent van Duvenvoirde.
Jacob van Duvenvoirde.
Otto van Egmont.
Arent van Herdinkxvelt.
Aalbrecht van Treſlonge.

Dachvaart gehouden in den Hage den 30. July 1544. præſentes de Edelen,

Den Heer van Aſſendelſt.
Den Heer van Alkmade.
Den Heer van Lokhorſt.
Den Heer van Poelgeeſt.
Aalbrecht van Treſlonge.

Dachvaart gehouden in den Hage den 21. November 1544. præſentibus de Edelen,

Den Heer van Alkemade.
Den Heer van Goudriaan.
Den Heer van Lokhorſt.
Den Heer van Poelgeeſt.
Den Heer van Wijngaarden.
Adriaan van Mathenes.
Arent van Duvenvoirde.
Aalbrecht van Treſlonge.

Dachvaart gehouden in den Hage in de Raadtkamer den 5. Auguſti 1545. ter preſentie van den

Heer van Praat, Stadhouder.
By den Heer van Alkmade.
Den Heer van Goudriaan.
Den Heer van Poelgeeſt.
Den Heer van Mathenes.
Arent van Duvenvoirde.
Jacob van Duvenvoirde.
Otto van Egmont.
Aalbrecht van Treſlonge.

Dachvaart gehouden in den Hage den 16. December 1545. by den

Heere van Alkmade.
De Heer van Poelgeeſt.
Jacob van Duvenvoirde.
Jan van Noortwijk.
Aalbrecht van Treſlonge.

Dachvaart gehouden in den Hage op den 1. Maart 1547. præſentes de Edelen,

Den Heer van Aſſendelſt.
Den Heer van Alkemade.
Den Heere van Poelgeeſt.
Den Heer van Wijngaarden.
Arent van Duvenvoirde.
Jacob van Duvenvoirde.
Otto van Egmont.
Aalbrecht van Treſlonge.

Dachvaart gehouden in den Hage den 14. Marty 1547. om te vinden't voorſz. agterweſen, bedragende over de 36000. gulden, 't welk om alle verſekertheyt geeſtimeert is op 40000. gulden, te weten uyt de Edelen,

Den Heer van Aſſendelſt.
Den Heer van Alkemade.
Den Heer van Poelgeeſt.
Den Heer van Wijngaarden.
Arent van Duvenvoirde.
Otto van Egmont.
Aalbrecht van Treſlonge.
Arent van Herdinkxvelt.

Dachvaart gehouden in den Hage den 27. April 1547. by de Edelen, als

Den Heer van Aſſendelſt.
Den Heer van Goudriaan.
Den Heer van Poelgeeſt.
Arent van Duvenvoirde.
Aalbrecht van Treſlonge.
Willem van Lokhorſt.
Otto van Egmont.

Andere Extracten, getrokken uyt ſeeker Regiſter gehouden by den ſelven van der Goes, beginnende in Auguſto 1549. en eyndigende in Auguſto 1554.

Dachvaart gehouden in den Hage op den 11. Juny 1550. præſentibus de Edelen.

Den Heer van Goudriaan.
Den Heer van Duvenvoirde.
Den Heer van Opdam.
Willem van Lokhorſt.
Otto van Egmont.
Arent van Herdinkxvelt.
Aalbrecht van Treſlonge.

Dachvaart gehouden in den Hage den 20. December 1550. præſentes de Edelen,

Floris van Aſſendelſt, Heer van Goudriaan.
Jacob van Duvenvoirde, Heer van Opdam.
Willem van Lokhorſt.
Otto van Egmont, Heer van Kenenburg.
Aart de Jeude, Heer van Herdinkxvelt.

Jan van Dam, Griffier van den Hove van Hollandt, lib. 3. fol. 24.

Digitized by Google

Dachvaart gehouden in den Hage den 29. en 30. January 1552. uyt den naam van de Edelen,

By den Heer van Egmont.
Den Heer van Brederode.
Den Heer van Assendelft.
Den Heer van Goudriaan.
Willem van Lokhorst.
Aalbrecht van Treslonge.

Dachvaart weder in den Hage den 6. February 1552. uyt den naam van de Edelen,

By den Heer van Beveren, Stadhouder.
Den Heer van Abbenbrouk.
Den Heer van Assendelft.
Den Heer van Alkemade.
Den Heer van Goudriaan.
Den Heer van Matheneſſe.
Otto van Egmont.
Arent van Herdinkxvelt.
Aalbrecht van Treslonge.

Dachvaart gehouden in den Hage den 15. Juny 1552. præsentes

Den Heer van Assendelft.
Den Heer van Duvenvoirde.
Den Heer van Opdam.
Willem van Lokhorst.
Otto van Egmont.
Aalbrecht van Treslonge, uyt den naam van de Edelen.

Dachvaart gehouden in den Hage den 6. en 7. Martius 1553. uyt den naam van de Edelen,

By den Heer van Beveren, Stadhouder.
Den Heer van Cruningen.
Den Heer van Goudriaan.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Zuylen.
Den Heer van Roon.
Otto van Egmont.
Anthonis van Mynden.
Adriaan Heeland.
Meester Jacob vander Duyn.
Joost van de Werve.

Dachvaart weder in den Hage gehouden op den 24. Marty 1553. uyt den naam van de Edelen,

By den Heer van Beveren, Stadhouder.
Den Heer van Cruningen.
Den Heer van Assendelft.
Den Heer van Goudriaan.
Den Heer van Duvenvoirde.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Roon.
Willem van Lokhorst.
Otto van Egmont.
Gerrit van Poelgeest.
Meester Jacob vander Duyn.

Dachvaart gehouden in den Hage op den 10. July 1553. præsentibus *de Edelen,*

Den Heer van Assendelft.
Den Heer van Goudriaan.
Otto van Egmont.
Meester Jacob vander Duyn.

Dachvaart gehouden in den Hage op den 2. September 1553. præsentes *van den Adel,*

Den Heer van Assendelft.
Den Heer van Goudriaan.
Den Heer van Duvenvoirde.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Matheneſſe.
Willem van Lokhorst.
Aalbrecht van Treslonge.

Dachvaart gehouden in den Hage op den 3. Octobris 1553. uyt den naam der Edelen,

Den Heer van Assendelft.
Meester Jacob vander Duyn.

Dachvaart gehouden in den Hage op den 16. Marty 1554. præsentes *uyt den Edelen,*

By den Heer van Beveren, Stadhouder.
Den Heer van Assendelft, &c.
Jacob vander Duyn.

Dachvaart gehouden in den Hage den 28. Augusty 1554. by de selfde Edelen.

Dachvaart gehouden in den Hage op den 20. en 21. February 1555. uyt den naam van de Edelen,

Den Heer van Duvenvoirde.
Willem van Lokhorst.
Jacob vander Duyn.

Dachvaart gehouden in den Hage den 23. Maart 1555. præsentes *de Edelen,*

By den Heer van Beveren, Stadhouder.
Den Heer van Cruningen, &c.
Jacob vander Duyn.

Dachvaart weder gehouden in den Hage den 29. en 30. Marty 1555. præsentibus *de Edelen,*

Den Heer van Goudriaan, &c.
Jacob vander Duyn.
Arent van Hardinkxvelt.

Dach-

Digitized by Google

Dachvaart gehouden in den Hage den 16. en 19. Aprilis 1555. omme te resolveren op de verhooginge van den Impost, &c. ter presentie van den

Heer van Opdam.
Jacob vander Duyn, uyt den naam van de Edelen.

Extracten uyt den derden Regiſter van Meeſter Adriaan vander Goes, beginnende in Auguſto 1554. eyndende in Martio 1558. *ſtilo cummuni.*

Dachvaart gehouden in den Hage op den 25. en 26. November 1555. als Edelen,

Den Heer van Opdam. } Ridders.
Den Heer van Matenes. }
Den Heer van Roon. }
Otto van Egmont.
Gerrit van Poelgeeſt.
Jacob vander Duyn.

Dachvaart in den Hage gehouden op den 15. February anno 1556. als Edelen,

Den Heer van Aſſendelſt.
Jacob van Duvenvoorde, Heer van Opdam; beyde Ridderen.
Jacob vander Duyn, Heer van Sprange.

Dachvaart gehouden in den Hage den 9. Mey 1556. als Edelen,

Den Heer van Goudriaan.
Den Heer van Lokhorſt.
Otto van Egmont.
Jacob vander Duyn.
Jacob van Wijngaarden.

Dachvaart gehouden in den Hage op den 5. Marty 1557. uyt den naam van de Edelen,

Den Heer van Aſſendelſt. } Ridderen.
Den Heer van Mathenes. }
Den Heer van Goudriaan. }
Den Heer van Roon. }
Meeſter Jacob vander Duyn.

Dachvaart gehouden in den Hage op den 4. en 5. July anno 1557. by de Edelen.

Den Heer van Aſſendelſt.
Jacob vander Duyn.

Den 23. en 28. July 1557. is dachvaardinge by de ſelve Edelen gehouden.

Dachvaart gehouden in den Hage op den 5. 6. en 7. February 1558 als Edelen.

By den Heer van Bergen.
Den Heer van Aſſendelſt.
Otto van Egmont.
Gerrit van Poelgeeſt.
Jacob van Wijngaarden.
Jacob vander Duyn.

Dachvaart gehouden in den Hage op den 12. en 13. February 1558.

By den Heer van Bergen.
Otto van Egmont.
Jacob vander Duyn, uyt den naam van de Edelen.

Extracten uyt 't vierde Regiſter van Meeſter Adriaan vander Goes, beginnende anno 1558. en eyndende in Septembri 1560.

Dachvaart gehouden in den Hage 18. 19. 20. 21. 22. February anno 1559. uyt den naam van de Edelen,

Den Heer van Aſſendelſt.
Den Heer van Goudriaan, Ridder.
Jacob vander Duyn.

Dachvaart gehouden in den Hage den 26. October 1559. uyt den naam van de Edelen,

Den Heer van Aſſendelſt.
Den Heer van Goudriaan.
Den Heer van Sprange.

Dachvaart gehouden in den Hage den 30. en 31. December 1559. en waren de Edelen,

Den Heer van Aſſendelſt.
Den Heer van Warmondt.
Den Heer van Kenenburg.
Den Heer van Poelgeeſt.
Jacob vander Duyn.
Benthuyſen.

Dachvaart gehouden in den Hage den 31. Maart 1560. uyt den naam van de Edelen,

Den Heer van Aſſendelſt. } Ridderen.
Den Heer van Lokhorſt. }
Den Heer van Poelgeeſt. }
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Wijngaarden.
Jacob vander Duyn.

Tuſſchen beiden ſullen wy hier voegen de namen der Edelen, die in den jare 1566. de bewuſte 88

Requeste geteken, en aan de Gouvernante tot Brussel overgegeven hebben.

Heer Hendrik van Brederode, en van Vyanen, overleden in den jare 1568.
Floris van den Boetselaar, Heer van Langerak.
Rutger van den Boetselaar, Heer van Carnis; overleden in den jare 1604.
Daniel van den Boetselaar, Heere ter Merwede, drie gebroeders, en Soonen des Heeren van Asperen; overleden in den jare 1591.
Otto van Arkel, Heer van Heukelom; overleden in den jare 1567.
Claas, Heere van Assendelft; overleden in den jare 1570.
Arent, Heer van Duvoorde; overleden in den jare 1588.
Heer Jacob van Duvoorde, Heer van Warmont, Ridder; overleden in den jare 1577.
Gysbert van Duvoorde, Heere van Opdam; overleden in den jare 1580.
Cornelis van Assendelft, Heer van Gouriaan; overleden in den jare 1602.
Gerrit van Poelgeest, Heer van Homade.
Otto van Poelgeest, en
Jasper van Poelgeest, sijn Broeders.
Jacob, Heere van Wijngaarden; overleden in den jare 1604.
Willem van Nievelt, Heere van Berg-ambacht; overleden in den jare 1608.
Adriaan, Heere van Swieten; overleden in den jare 1584.
Jan vander Does, Heere van Noortwijk; overleden in den jare 1604.
Herpert van Raaphorst.
Otto van Egmont, Heer van Kenenburg, Ridder; overleden in den jare 1585.
Frederik van Egmont van Meresteyn.
Willem van Treslong; overleden in den jare 1594.
Arent van Dorp; overleden in den jare 1600.
Willem van Dorp.
Dirk van Duvoorde; overleden in den jare 1593.

Uyt het Sticht van Utrecht.

Jan van Renesse, Heere van Wulven.
Heer Gerrit van Renesse, Casteleyn van Woerden, Ridder.
Jan van Renesse.
Barent Uyteneng.
Christoffel van Levendaal.
Cornelis van Nyenroede.
Steven van Zuylen.
Jan van Huchtenbroek.
Adriaan de Waal van Vronesteyn, &c.

89 *Volgt nu de Lijste der Edelen, die sedert dese tijd tot den Jare 1576. incluys, ter dachvaart gecompareert hebben, en waren deselve de volgende:*

Otto van Egmont, Heer van Kenenburg.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Culenburg.
Den Heer van Nyvelt.
Den Heer van Vliet.
Rutger vanden Boetselaar, Heer van Carnis.
Den Heer van Wijngaarden.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Assendelft.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Swieten.

In de Jaren 1577. 1578. 1579. en 1580. compareerden respectivelijk ter dachvaart de navolgende Edelen.

Rutger van den Boetselaar, Heer van Carnis.
Den Heer van Swieten.
Den Heer van Nievelt.
Den Heer van Vliet.

In de Jaren 1581. 1582. 1583. en vervolgens tot den Jare 1589. incluys, compareerden respectivelijk ter dachvaart de volgende Edelen,

Den Heer van Mathenes.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Wijngaarden.
Den Heer van Vliet.
Den Heer van Asperen.
Den Heer van Kenenburg.
Den Heer van Poelgeest.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Assendelft.
Den Heer van Swieten.
Den Heer van Nyvelt.

Op de Dachvaart gehouden den 8. Marty 1590. sijn present geweest van wegens de Edelen,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Wijngaarden.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Assendelft.
Den Heer van Poelgeest.
Den Heer van Nyvelt.

Op de Dachvaart gehouden den 13. April 1590. sijn present geweest van wegens de Edelen,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Wijngaarden.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Assendelft.
Den Heer van Noortwijk.

Op de Dachvaart gehouden den 21. Mey 1590. sijn present geweest van wegens de Edelen,

Den Heer van Brederode. Den

Den Heer van Wijngaarden.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Aſſendelft.
Den Heer van Poelgeeſt.
Den Heer van Noortwijk.

Op de dachvaart gehouden den 6. Auguſty 1590. ſijn preſent geweeſt van wegens de Edelen,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Wijngaarden.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Poelgeeſt.
Den Heer van Aſſendelft.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Nyvelt.
Den Heer van Cralingen.

Op de dachvaart gehouden den 27. Auguſty 1590. ſijn preſent geweeſt van wegens de Edelen,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Wijngaarden.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Aſſendelft.
Den Heer van Poelgeeſt.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Nyvelt.
Den Heer van Cralingen.
Den Heer van Warmont.

Op de dachvaart gehouden den 21. October 1590. ſijn preſent geweeſt van wegens de Edelen,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Wijngaarden.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Aſſendelft.
Den Heer van Poelgeeſt.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Cralingen.
Den Heer van Nyvelt.

In den Jare 1591. en op de volgende vergaderingen tot den Jare 1593. incluys, ſijn wegens de Edelen preſent geweeſt

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Wijngaarden.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Poelgeeſt.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Kenenburg.

Op de dachvaart gehouden den 29 Auguſti 1594. ſijn preſent geweeſt van wegens de Edelen,

Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Wijngaarden.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Poelgeeſt.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Aſſendelft.
Den Heer van Cralingen.
Den Heer van Nyvelt.

Op de dachvaart gehouden den 26. October 1594. ſijn preſent geweeſt van wegens de Edelen,

Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wijngaarden.
Den Heer van Poelgeeſt.
Den Heer van Nyvelt.
Den Heer van Kenenburg.
Den Heer van Cralingen.

Op de dachvaart gehouden den 27. February 1595. ſijn preſent geweeſt van wegens de Edelen,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wijngaarden.
Den Heer van Aſſendelft.
Den Heer van Poelgeeſt.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Nyvelt.
Den Heer van Cralingen.
Den Heer van Kenenburg.
Den Heer van Noortwijk.

Op de dachvaart gehouden den 5. Mey 1595. ſijn preſent geweeſt van wegens de Edelen,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Wijngaarden.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Poelgeeſt.
Den Heer van Aſſendelft.
Den Heer van Cralingen.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Nyvelt.

Digitized by Google

Op de dachvaart gehouden den 3. July 1595. ſijn van wegens de Edelen preſent geweeſt,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Wijngaarden.
Den Heer van Mathenes.
Den Heer van Poelgeeſt.
Den Heer van Aſſendelft.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Cralingen.
Den Heer van Nyvelt.

Op den 27. November 1595. ſijn ter dachvaart van wegens de Ridderſchap preſent geweeſt,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Wijngaarden.
Den Heer van Mathenes.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Aſſendelft.
Den Heer van Poelgeeſt.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Beſojen.
Den Heer van Nyvelt.

Op den 20. February 1596. ſijn ter dachvaart van wegens de Edelen preſent geweeſt,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Mathenes.
Den Heer van Wijngaarden.
Den Heer van Poelgeeſt.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Kenenburg.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Aſſendelft.
Den Heer van Teylingen.
Den Heer van Cralingen.
Den Heer van Nyvelt.
Den Heer van Aartsbergen.

Op den 11. April 1596. ſijn ter dachvaart van wegens de Ridderſchap en Edelen preſent geweeſt,

Den Heer van Wijngaarden.
Den Heer van Mathenes.
Den Heer van Poelgeeſt.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Nyvelt.

Op den 2. Mey 1596. ſijn ter dachvaart van wegens de Ridderſchap preſent geweeſt,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Wijngaarden.
Den Heer van Mathenesſe.
Den Heer van Poelgeeſt.
Den Heer van Kenenburg.
Den Heer van Nyvelt.

Op den 9. Mey 1596. ſijn van wegens de Ridderſchap en Edelen ter dachvaart preſent geweeſt,

Den Heer van Wijngaarden.
Den Heer van Mathenes.
Den Heer van Poelgeeſt.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Kenenburg.
Den Heer van Nyvelt.

Den 2. September 1596. ſijn ter dachvaart van wegens de Edelen preſent geweeſt,

Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Wijngaarden.
Den Heer van Mathenes.
Den Heer van Poelgeeſt.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Kenenburg.

Op den 2. December 1596. ſijn ter dachvaart van wegens de Ridderſchap preſent geweeſt,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Wijngaarden.
Den Heer van Poelgeeſt.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Aſſendelft.
Den Heer van Cralingen.
Den Heer van Kenenburg.
Den Heer van Nyvelt.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Aartsbergen.

Den 26. February 1597. ſijn wegens de Ridderſchap en Edelen ter dachvaart gecompareert.

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Wijngaarden.
Den Heer van Mathenesſe.
Den Heer van Poelgeeſt.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Kenenburg.
Den Heer van Aartsbergen.

Den

Digitized by Google

Den 17. April 1597. ſijn ter dachvaart van wegens de Ridderſchap preſent geweeſt,

Den Heer van Wijngaarden.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Poelgeeſt.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Nyvelt.

Den 6. Mey 1597. waren ter dachvaart van wegens de Edelen preſent,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Wijngaarden.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Poelgeeſt.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Kenenburg.

Den 3. Juny 1597. compareerden ter dachvaart van wegens de Edelen en Ridderſchap,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Wijngaarden.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Poelgeeſt.
Den Heer van Nyvelt.

Den 26. Auguſty 1597. ſijn ter dachvaart van wegens de Edelen en Ridderſchap preſent geweeſt,

Den Heer van Wijngaarden.
Den Heer van Mathenes.
Den Heer van Poelgeeſt.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Kenenburg.
Den Heer van Nyvelt.
Den Heer van Cralingen.

Den 1. December 1597. ſijn wegens de Edelen ter dachvaart preſent geweeſt,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Poelgeeſt.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Kenenburg.
Den Heer van Nyvelt.

Den 3. Marty 1598. ſijn ter dachvaart van wegens de Ridderſchap preſent geweeſt,

Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Wijngaarden.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Poelgeeſt.
Den Heer van Nyvelt.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Kenenburg.

Op den 7. September 1598. ſijn van wegens de Edelen ter dachvaart preſent geweeſt,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wijngaarden.
Den Heer van Poelgeeſt.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Kenenburg.
Den Heer van Nyvelt.
Den Heer van Beloyen.

Den 13. October 1598. ſijn ter dachvaart van wegens de Ridderſchap preſent geweeſt,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wijngaarden.
Den Heer van Poelgeeſt.
Den Heer van Kenenburg.
Den Heer van Nyvelt.
Den Heer van Beſoyen.

Op den 18. November 1598. ſijn van wegens de Edelen ter dachvaart gecompareert,

Den Heer van Wijngaarden.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Poelgeeſt.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Kenenburg.
Den Heer van Nyvelt.

In de Jaren 1599. en 1600. ſijn ter dachvaart van wegens de Edelen preſent geweeſt,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wijngaarden.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Poelgeeſt.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Kenenburg.
Den Heer van Beſoyen.
Den Heer van Nyvelt.

Den 20. February 1601. ſijn ter dachvaart van wegens de Edelen en Ridſchap gecompareert,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Schagen.

Digitized by Google

Den Heer van Wijngaarden.
Den Heer van Poelgeest.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Kenenburg.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Aarsbergen.

Op den 10. April 1601. waren ter dachvaart van wegens de Ridderschap present,

Den Heer van Schagen.
Den Heer van Poelgeest.
Den Heer van Kenenburg.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Aartsbergen.

Den 2. Mey 1601. sijn ter dachvaart van wegens de Edelen present geweest,

Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wijngaarden.
Den Heer van Mathenes.
Den Heer van Poelgeest.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Aartsbergen.

Op den 15. Mey 1601. sijn ter dachvaart van wegens de Edelen en Ridderschap present geweest,

Den Heer van Schagen.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Aartsbergen.

Den 28. Augusty 1601. sijn van wegens de Ridderschap ter dachvaart verschenen,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Asperen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wijngaarden.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Nyvelt.

Den 12. October 1601. sijn ter dachvaart van wegens de Edelen gecompareert,

Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wijngaarden.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Berg-ambacht.
Den Heer van Cralingen.
Den Heer van Aſſendelft.

Den 25. November 1601. sijn ter dachvaart van wegens de Ridderschap en Edelen present geweest,

Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wijngaarden.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Berg-ambacht.
Den Heer van Kenenburg.
Den Heer van Aſſendelft.

Dachvaart gehouden den 12. February 1602. en waren present van wegens de Edelen,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Asperen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wijngaarden.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Aartsbergen.
Den Heer van Cralingen.
Den Heer van Aſſendelft.

Dachvaart gehouden den 7. Mey 1602. van wegens de Edelen,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Asperen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Kenenburg.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Berg-ambacht.

Dachvaart gehouden den 15. Augusty 1602. en waren present van wegens de Edelen,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Berg-ambacht.
Den Heer van Aſſendelft.

Dachvaart gehouden den 3. September 1602. en waren present van wegens de Edelen,

Den Heer van Wijngaarden.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Kenenburg.
Den Heer van Berg-ambacht.
Den Heer van Aſſendelft.

Dachvaart gehouden den 15. October 1602. en waren present van wegens de Ridderschap en Edelen,

Den Heer van Brederode.

Den

Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wijngaarden.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Kenenburg.
Den Heer van Aartsbergen.
Den Heer van Aſſendelft.
Den Heer van Beſoyen.

Dachvaart gehouden den --- December 1602. van wegens de Edelen preſent,

Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wijngaarden.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Kenenburg.
Den Heer van Nyvelt.
Den Heer van Aſſendelft.

Dachvaart gehouden den 18. February 1603. van wegens de Edelen preſent,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wijngaarden.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Berg-ambacht.
Den Heer van Beſoyen.
Den Heer van Aſſendelft.

Dachvaart gehouden den 17. April 1603. en waren preſent van wegens de Edelen,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Kenenburg.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Veenhuyſen.
Den Heer van Duvenvoorde.

Dachvaart gehouden den 30. July 1603. van wegens de Edelen preſent,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Kenenburg.
Den Heer van Beſoyen.
Den Heer van Aſſendelft.
Den Heer van Mathenes.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Poelgeeſt.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Veenhuyſen.

Dachvaart gehouden den 3. September 1603. en van wegens de Edelen preſent,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Kenenburg.
Den Heer van Berg-ambacht.
Den Heer van Mathenes.
Den Heer van Duvenvoorde.

Dachvaart gehouden den 1. December 1603. en waren preſent van wegens de Edelen,

Den Heer van Schagen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Aartsbergen.
Den Heer van Kenenburg.
Den Heer van Mathenes.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Veenhuyſen.
Den Heer van Duvenvoorde.

Dachvaart gehouden den 23. February 1604. en van wegens de Ridderſchap en Edelen preſent,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Kenenburg.
Den Heer van Aartsbergen.
Den Heer van Aſſendelft.
Den Heer van Cralingen.
Den Heer van Mathenes.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Veenhuyſen.

Dachvaart gehouden den 13. Juny 1604. en van wegene de Edelen preſent,

Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Poelgeeſt.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Kenenburg.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Veenhuyſen.
Den Heer van Duvenvoorde.

Dachvaart gehouden den 12. October 1604. en van wegens de Ridderſchap preſent,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Poelgeeſt.
Den Heer van Kenenburg.
Den Heer van Aartsbergen.

Digitized by Google

Den Heer van Cralingen.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Veenhuyſen.
Den Heer van Duvenvoorde.

In de Jaren 1605. 1606. 1607. *en* 1608. *ſijn op de reſpective dachvaarden van wegens de Ridderſchap en Edelen preſent geweeſt,*

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Mathenes.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Veenhuyſen.
Den Heer van Duvenvoorde.

Dachvaart gehouden den 2. *January* 1609. *en preſent van wegens de Ridderſchap,*

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Opdam.

Dachvaart gehouden den 30. *April* 1609. *en van wegens de Edelen preſent,*

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Poelgeeſt.
Den Heer van Kenenburg.
Den Heer van Veenhuyſen.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Opdam.

Dachvaart gehouden den 5. *Auguſty* 1609. *en waren van wegens de Edelen preſent,*

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Poelgeeſt.
Den Heer van Kenenburg.
Den Heer van Aſſendelft.
Den Heer van Veenhuyſen.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Opdam.

Dachvaart gehouden den 10. *September* 1609. *en van wegens de Edelen preſent,*

Den Heer van Schagen.
Den Heer van Poelgeeſt.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Aſſendelft.
Den Heer van Noortwijk.

Dachvaart gehouden den 11. *February* 1610. *en waren preſent van wegens de Edelen,*

Den Heer van Schagen.
Den Heer van Poelgeeſt.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Aſſendelft.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Veenhuyſen.
Den Heer van Noortwijk.

Dachvaart gehouden den 28. *February* 1611. *van wegens de Edelen preſent,*

Den Heer van Schagen.
Den Heer van Poelgeeſt.
Den Heer van Aſſendelft.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Veenhuyſen.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Noortwijk.

Dachvaart gehouden den 25. *Auguſty* 1611. *en waren preſent van wegens de Edelen,*

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Poelgeeſt.
Den Heer Kenenburg.
Den Heer van Aſſendelft.
Den Heer van Veenhuyſen.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Noortwijk.

Dachvaart gehouden den 21. *February* 1612. *en waren preſent van wegens de Ridderſchap,*

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Poelgeeſt.
Den Heer van Aſſendelft.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Veenhuyſen.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Noortwijk.

Dachvaart gehouden den 12. *July* 1612. *van wegens de Edelen preſent,*

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Poelgeeſt.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Veenhuyſen.
Den Heer Duvenvoorde.
Den Heer van Noortwijk.

Dachvaart gehouden den 26. *November* 1612. *en van wegens de Ridderſchap en Edelen preſent,*

Den Heer van Schagen.
Den Heer van Poelgeeſt.
Den Heer van Aſſendelft.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Veenhuyſen.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Noortwijk.

Dach-

Digitized by Google

Dachvaart gehouden den 5. Marty 1613. en waren van wegens de Edelen preſent,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Poelgeeſt.
Den Heer van Aſſendelft.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Veenhuyſen.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Noortwijk.

Dachvaart gehouden den 13. Mey 1613. en van wegens de Edelen en Ridderſchap preſent,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Poelgeeſt.
Den Heer van Aſſendelft.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Veenhuyſen.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Noortwijk.

Dachvaart gehouden den 17 July 1613. en van wegens de Ridderſchap preſent,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Aſſendelft.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Veenhuyſen.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Aſperen.
Jonker Jacob van Wijngaarden, Heer van Benthuyſen, Soetermeer, Segwaart.
Jonker ..... vander Mijle, Heer vander Mijle, Baccum.

Dachvaart gehouden den 14. January 1614. en van wegens de Ridderſchap gecommitteert,

Den Heer van Schagen.
Den Heer van Poelgeeſt.
Den Heer van Aſſendelft.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Veenhuyſen.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Noortwijk.

Dachvaart gehouden den 4. Marty 1614. en waren van wegens de Edelen preſent,

Den Heer van Schagen.
Den Heer van Poelgeeſt.
Den Heer van Aſſendelft.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Veenhuyſen.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Benthuyſen.

Dachvaart gehouden den 1. July 1614. en waren van wegens de Edelen preſent,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Veenhuyſen.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van vander Mijle.

Dachvaart gehouden den 6. October 1614. en van wegens de Ridderſchap preſent,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Aſſendelft.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Veenhuyſen.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer vander Mijle.

Dachvaart gehouden den 9. December 1614. en waren gecommitteert van wegens de Ridderſchap en Edelen,

Den Heer van Schagen.
Den Heer van Aſſendelft.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Veenhuyſen.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer vander Mijle.

Dachvaart gehouden den 4. Marty 1615, en van wegens de Edelen preſent,

Den Heer van Schagen.
Den Heer van Aſſendelft.
Den Heer van Mathenes.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Veenhuyſen.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Benthuyſen.

Dachvaart gehouden den 19. July 1615. en van wegens de Ridderſchap preſent,

Den Heer van Aſſendelft.

Den

Den Heer van Mathenes.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Veenhuyſen.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Benthuyſen.

Dachvaart gehouden den 8. *September* 1615. *en waren van wegens de Edelen gecommitteert.*

Den Heer van Schagen.
Den Heer van Aſſendelft.
Den Heer van Mathenes.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Aſperen
Den Heer van Benthuyſen.

Dachvaart gehouden den 1. *December* 1615. *en van wegens de Ridderſchap preſent,*

Den Heer van Schagen.
Den Heer van Aſſendelft.
Den Heer van Mathenes.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Benthuyſen.

Dachvaart gehouden den 1. *Marty* 1616. *en van wegens de Edelen gecommitteert,*

Den Heer van Schagen.
Den Heer van Aſſendelft.
Den Heer van Mathenes.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Benthuyſen.

Dachvaart gehouden den 30. *September* 1616. *en van wegens de Ridderſchap preſent,*

Den Heer van Mathenes.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Veenhuyſen.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Benthuyſen.

Dachvaart gehouden den 28. *November* 1616. *en waren van wegens de Edelen preſent,*

Den Heer van Schagen.
Den Heer van Mathenes.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Veenhuyſen.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Benthuyſen.

Vervolgens ſijn in de Jaren 1617. 1618. *en* 1619. *Reſpectivelijk ter dachvaart van wegens de Ridderſchap en Edelen gecompareert.*

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Swieten.
Den Heer van Mathenes.
Jonker Nicolaas vander Boekhorſt, Heer van Wimmenum.
Den Heer van Raaphorſt.
Jonker Daniel van Hartain, Heer van Marquette.
Jonker ..... van Aarſſen, Heer van Sommelsdijk.

Dachvaart gehouden den 4. *Marty* 1620. *en van wegens de Edelen gecompareert.*

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Swieten.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Raaphorſt.
Den Heer van Marquette.
Den Heer van Sommelsdijk.

Dachvaart gehouden den 2. *July* 1620. *en gecompareert van wegens de Ridderſchap en Edelen,*

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Swieten.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Raaphorſt.
Den Heer van Marquette.

Dachvaart gehouden den 11. *Auguſty* 1620. *en van wegens de Edelen preſent geweeſt,*

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Swieten.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Raaphorſt.
Den Heer van Marquette.
Den Heer van Sommelsdijk.

Dach-

Digitized by Google

Dachvaart gehouden den 2. December 1620. en van wegens de Ridderschap gecompareert,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Swieten.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Raaphorſt.
Den Heer van Sommelſdijk.

Dachvaart gehouden den 9. Marty 1621. en van wegens de Edelen en Ridderſchap preſent geweeſt,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Raaphorſt.
Den Heer van Marquette.
Den Heer van Sommelſdijk.

Dachvaart gehouden den 25. Mey 1621. en preſent geweeſt van wegens de Edelen,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Raaphorſt.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Marquette.
Den Heer van Sommelſdijk.

Dachvaart gehouden den 7. September 1621. en ſijn van wegens de Edelen preſent geweeſt,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Swieten.
Den Heer van Raaphorſt.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Sommelſdijk.

Dachvaart gehouden den 1. December 1621. en ſijn van wegens de Ridderſchap en Edelen gecompareert,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Swieten.
Den Heer van Raaphorſt.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Sommelſdijk.

Dachvaart gehouden den 4. January 1622. en van wegens de Edelen gecompareert,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Swieten.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Marquette.

Dachvaart gehouden den 1. Maart 1622. en van wegens de Ridderſchap preſent geweeſt,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Swieten.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Marquette.

Dachvaart gehouden den 5. July 1622. en van wegens de Edelen preſent geweeſt,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Swieten.
Den Heer van Warmont.
Joncker Anthony van Linden, Heer van Kroonenburg.

Dachvaart gehouden den 6. September 1622. en van wegens de Ridderſchap en Edelen gecompareert,

Den Heer van Opdam.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Swieten.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Marquette.

Dachvaart gehouden den 25. October en van wegens de Edelen preſent geweeſt,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Swieten.

Digitized by Google

Den Heer van Warmont.
Den Heer van Noortwijk.

Dachvaart gehouden den 21. February 1623. en van wegens de Ridderschap present geweest,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuysen.
Den Heer van Swieten.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Croonenburg.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Sommelsdijk.

Dachvaart gehouden den 28. July 1623. en sijn van wegens de Edelen present geweest,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Benthuysen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Marquette.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Sommelsdijk.

Dachvaart gehouden den 13. September 1623. en sijn gecompareert van wegens de Ridderschap.

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Benthuysen.
Den Heer van Kroonenburg.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Sommelsdijk.

Dachvaart gehouden den 19. October 1623. en van wegens de Edelen present geweest,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuysen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Sommelsdijk.

Dachvaart gehouden den 15. November 1623. en sijn present geweest van wegens de Edelen,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuysen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Kroonenburg.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Marquette.
Den Heer van Sommelsdijk.

Dachvaart gehouden den 28. February 1624. en sijn van wegens de Edelen en Ridderschap present geweest,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuysen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Kroonenburg.

Dachvaart gehouden den 23. April 1624. en sijn van wegens de Edelen en Ridderschap gecompareert,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuysen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Marquette.

Dachvaart gehouden den 11. July 1624. van de Edelen present geweest,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuysen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Kroonenburg.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Sommelsdijk.

Dachvaart gehouden den 27. November 1624. en sijn gecompareert van wegens de Ridderschap,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuysen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Marquette.
Den Heer van Sommelsdijk.

Dachvaart gehouden den 9. April 1625. en waren present van wegens de Edelen,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuysen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Sommelsdijk.

Dachvaart gehouden den 2. July 1625. en waren present van wegens de Edelen en Ridderschap,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuysen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Kroonenburg.
Den Heer van Noortwijk.

Dach-

Digitized by Google

Dachvaart gehouden den 9. September 1625. en waren preſent van wegens de Ridderſchap,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Marquette.

Dachvaart gehouden den 2. December 1625. en ſijn van wegens de Edelen gecompareert geweeſt,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Kroonenburg.
Den Heer van Noortwijk.

Dachvaart gehouden den 18. February 1626. en ſijn van wegens de Ridderſchap preſent geweeſt,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Kroonenburg.
Den Heer van Noortwijk.

Dachvaart gehouden den 11. Juny 1626. en waren preſent van wegens de Edelen,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Kroonenburg.
Den Heer van Noortwijk.

Dachvaart gehouden den 16. September 1626. en ſijn preſent geweeſt van wegens de Edelen,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Kroonenburg.
Den Heer van Noortwijk.

Dachvaart gehouden den 19. November 1626. en waren preſent van wegens de Edelen,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Matheneſſe.

Dachvaart gehouden den 6. January 1627. en waren preſent van wegens de Ridderſchap,

Den Heer Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Matheneſſe.

Dachvaart gehouden den 23. February 1627. en ſijn geweeſt preſent van wegens de Edelen,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Matheneſſe.

Dachvaart gehouden den 28. April 1627. en compareert van wegens de Edelen,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Raaphorſt.
Den Heer van Warmont.

Dachvaart gehouden den 16. Juny 1627. en ſijn preſent geweeſt van wegens de Edelen en Ridderſchap,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Matheneſſe.

Dachvaart gehouden den 8. September 1627. alwaar van wegens de Ridderſchap en Edelen compareerden,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Matheneſſe.

Dachvaart gehouden den 7. November 1627. en waren preſent van wegens de Edelen,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Noortwijk.

Digitized by Google

Dachvaart gehouden den 7. December 1627. en ſijn preſent geweeſt van wegens de Edelen en Ridderſchap,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Matheneſſe.

Dachvaart gehouden den 16. February 1628. en waren preſent van wegens de Ridderſchap,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Matheneſſe.

Dachvaart gehouden den 4. July 1628. en ſijn preſent geweeſt van wegens de Edelen,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Matheneſſe.

Dachvaart gehouden den 19. September 1628. en compareerden van wegens de Ridderſchap en Edelen,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Matheneſſe.

Dachvaart gehouden den 22. November 1628. en waren preſent van wegens de Edelen,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer Benthuyſen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Mateneſſe.

Dachvaart gehouden den 13. February 1629. en ſijn van wegens de Edelen gecompareert,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Matheneſſe.

Dachvaart gehouden den 23. Mey 1629. en compareerden van wegens de Edelen,

Den Heer van Duvenvoorde
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Matheneſſe.

Dachvaart gehouden den 3. July 1629. en waren preſent van wegens de Edelen,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Matheneſſe.

Dachvaart gehouden den 12. September 1629. en ſijn preſent geweeſt van wegens de Ridderſchap,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Matheneſſe.

Dachvaart gehouden den 28. November 1629. en ſijn preſent geweeſt van wegen de Edelen en Ridderſchap,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Matheneſſe.

Dachvaart gehouden den 24. April 1630. en waren preſent van wegens de Edelen,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Matheneſſe.

Dachvaart gehouden den 30. Mey 1630. en van wegens de Edelen preſent geweeſt,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.

Den

Den Heer van Warmont.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Matheneſſe.

Dachvaart gehouden den 3. July 1630. en van wegens de Ridderſchap gecompareert,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Matheneſſe.

Dachvaart gehouden den 12. September 1630. en preſent geweeſt van wegens de Edelen,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Matheneſſe.

Dachvaart gehouden den 12. November 1630. en gecompareert van wegens de Ridderſchap,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Matheneſſe.

Dachvaart gehouden den 14. January 1631. en van wegens de Edelen preſent geweeſt,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Matheneſſe.

Dachvaart gehouden den 10. Marty 1631. en gecompareert van wegens de Ridderſchap en Edelen,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Matheneſſe.

Dachvaart gehouden den 9. July 1631. en van wegens de Ridderſchap en Edelen preſent geweeſt,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Matheneſſe.

Dachvaart gehouden den 10 September 1631. en preſent geweeſt van wegens de Edelen,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Matheneſſe.

Dachvaart gehouden den 4. December 1631. en van wegens de Edelen preſent geweeſt,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Matheneſſe.

Dachvaart gehouden den 14. January 1632. en gecompareert van wegens en Ridderſchap,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Matheneſſe.

Dachvaart gehouden den 10. Marty 1632. en van wegens de Edelen preſent geweeſt,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Veenhuyſen.
Jonker ..... vander Mijle, Heer vander Mijle, Baccum.

Dachvaart gehouden den 24. Juny 1632. en gecompareert van wegens de Edelen,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Veenhuyſen.
Den Heer van vander Mijle.

Digitized by Google

Dachvaart gehouden den 9. September 1632. en wegens de Edelen preſent,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Veenhuyſen.
Den Heer vander Mijle.

Dachvaart gehouden den 8. December 1632. en gecompareert van wegens de Ridderſchap,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Veenhuyſen.
Den Heer vander Mijle.

Dachvaart gehouden den 12. January 1633. en gecompareert van wegens de Edelen,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer vander Mijle.

Dachvaart gehouden den 16. February 1633. en van wegens de Edelen preſent geweeſt,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer vander Mijle.

Dachvaart gehouden den 21. April 1633. en gecompareert van wegens de Edelen en Ridderſchap,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer vander Mijle.

Dachvaart gehouden den 24. Mey 1633. en van wegens de Edelen gecompareert,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer vander Mijle.

Dachvaart gehouden den 1. September 1633. en aldaar gecompareert van wegens de Ridderſchap,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer vander Mijle.

Dachvaart gehouden den 11. Marty 1634. en van wegens de Edelen preſent geweeſt,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer vander Mijle.

Dachvaart gehouden den 4. Mey 1634. en gecompareert van wegens de Edelen,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer vander Mijle.

Dachvaart gehouden den 12. July 1634. en van wegens de Eaelen preſent geweeſt,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.

Dachvaart gehouden den 13. September 1634. en van wegens de Edelen gecompareert,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Warmont.

Den

Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Noortwijk.

Dachvaart gehouden den 9. November 1634. en van wegens de Ridderſchap preſent geweeſt,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer vander Mijle.

Dachvaart gehouden den 6. February 1635. en preſent geweeſt van wegens de Edelen,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer vander Mijle.
Jonker Jacob van Waſſenaar, Heer van Opdam.

Dachvaart gehouden den 21. Marty 1635. en preſent geweeſt van wegens de Edelen,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Opdam.

Dachvaart gehouden den 24. April 1635. en van wegens de Ridderſchap gecompareert,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Opdam.

Dachvaart gehouden den 19. Juny 1635. en van wegens de Edelen preſent geweeſt,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer vander Mijle.

Dachvaart gehouden den 5. September 1635. en preſent geweeſt van wegens de Edelen,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Opdam.

Dachvaart gehouden den 30. November 1635. en van wegens de Edelen gecompareert,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer vander Mijle.

Dachvaart gehouden den 23. February 1636. en preſent geweeſt van wegens de Edelen,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer vander Mijle.

Dachvaart gehouden den .. April 1636. en preſent geweeſt van wegens de Ridderſchap,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Opdam.

Dachvaart gehouden den 19. Mey 1636. en gecompareert van wegens de Edelen,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Opdam.

Dachvaart gehouden den 7. July 1636, en gecompareert van wegens de Edelen,

Den Heer van Brederode.

Digitized by Google

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuysen.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Opdam.

Dachvaart gehouden den 17. September 1638. en preſent geweeſt van wegens de Edelen,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuysen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer vander Mijle.

Dachvaart gehouden den 22. December 1636. en preſent geweeſt van wegens de Ridderſchap en Edelen,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuysen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Mathenes.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Opdam.
Jonker Lodewijk de Nauſſau, Heer van de Lek, Beverwaart, &c.

Dachvaart gehouden den 10. January 1637. en van wegens de Edelen gecompareert,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuysen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Mathenes.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Beverwaart.

Dachvaart gehouden den 6. Marty 1637. en van wegens de Ridderſchap preſent geweeſt,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuysen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Beverwaart.

Dachvaart gehouden den 9. July 1637. en preſent geweeſt van wegens de Edelen,

Den Heer van Duvenvoorde
Den Heer van Benthuysen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer vander Mijle.

Dachvaart gehouden den 9. September 1637. en gecompareert van wegens de Ridderſchap en Edelen,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuysen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer vander Mijle.

Dachvaart gehouden den 11. November 1637. en van wegens de Ridderſchap preſent geweeſt,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuysen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.

Dachvaart gehouden den 16. February 1638. en van wegens de Edelen preſent geweeſt,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuysen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.

Dachvaart gehouden den 15. April 1638. en van wegens de Ridderſchap gecompareert,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.

Dach-

Digitized by Google

Dachvaart gehouden den 30. Juny 1638. en presént geweest van wegens de Edelen,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuysen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer vander Mijle.

Dachvaart gehouden den 9. September 1638. en gecompareert van wegens de Ridderſchap,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuysen.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer vander Lekke.

Dachvaart gehouden den 26. November 1638. en presént geweest van wegens de Edelen,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuysen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.

Dachvaart gehouden den 15. January 1639. en wegens de Ridderſchap presént geweeſt,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuysen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer vander Lekke.

Dachvaart gehouden den 25. February 1639. en gecompareert van wegens de Edelen,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer Benthuysen.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.

Dachvaart gehouden den 4. Mey 1639. en gecompareert van wegens de Ridderſchap,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Warmont.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.

Dachvaart gehouden den 14. July 1639. en van wegens de Edelen presént geweeſt,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuysen.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer vander Mijle.

Dachvaart gehouden den 2. September 1639. en presént geweeſt van wegens de Ridderſchap en Edelen,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuysen.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer vander Lekke.

Dachvaart gehouden den 1. December 1639. en presént geweeſt van wegens de Edelen,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer vander Lekke.

Dachvaart gehouden den 22. February 1640. en van wegens de Ridderſchap gecompareert,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuysen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Beverwaart.

Digitized by Google

Dachvaart gehouden den 14. Juny 1640. en van wegens de Edelen gecompareert,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuysen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer vander Mijle.

Dachvaart gehouden den 6. September 1640. en gecompareert van wegens de Edelen,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuysen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Beverwaart.

Dachvaart gehouden den 28. November 1640. en preſent geweeſt van wegens de Edelen,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuysen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Sommelſdijk.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Beverwaart.

Dachvaart gehouden den 7. Marty 1641. en van wegens de Ridderſchap gecompareert,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuysen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Beverwaart.

Dachvaart gehouden den 4. July 1641. en waren preſent van wegens de Edelen,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuysen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Sommelſdijk.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer vander Mijle.

Dachvaart gehouden den 12. September 1641. en ſijn preſent van wegens de Ridderſchap en Edelen,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuysen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Sommelſdijk.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer vander Mijle.

Dachvaart gehouden den 12. November 1641. en van wegens de Edelen preſent,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuysen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Sommelſdijk.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Beverwaart.

Dachvaart gehouden den 11. Marty 1642. en ſijn preſent geweeſt van wegens de Edelen,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuysen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Mathenes.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lek.
Jonker Willem van Schagen, Heer van Schagen, Schager-hogge, Burghoorn.
Jonker Amelis van den Boukhorſt, Heer van Wimmenum.
Jonker . . . . . vander Does, Heer van Noortwijk.
Jonker . . . . . van Aarſſen, Heer van Sommelſdijk, Spijk, de Plaat.

Dachvaart gehouden den 24. Juny 1642. en ſijn gecompareert van wegens de Ridderſchap,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuysen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Mathenes.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Spijk.

Dachvaart gehouden den 9. September 1642. en waren preſent van wegens de Edelen,

Den Heer van Duvenvoorde.

Den

Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Mathenes.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Spijk.

Dachvaart gehouden den 25. November 1642. en ſijn preſent geweeſt van wegens de Ridderſchap,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Mathenes.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lek.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Spijk.

Dachvaart gehouden den 16. April 1643. en gecompareerden van wegens de Ridderſchap en Edelen,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Mathenes.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lek.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.

Dachvaart gehouden den 7. July 1643. en ſijn preſent geweeſt van wegens de Edelen,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Mathenes.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmenum.
Jonker Adriaan vander Mijle, Heer vander Mijle, Baccum.

Dachvaart gehouden den 15. September 1643. en waren preſent van wegens de Edelen,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Mathenes.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.

Dachvaart gehouden den 24. November 1642. en waren gecompareert van wegens de Ridderſchap,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Mathenes.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lek.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Spijk.
Den Heer vander Mijle.

Dachvaart gehouden den 18. January 1644. en waren preſent van wegens de Edelen,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lek.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmeuum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Spijk.
Den Heer vander Mijle.

Dachvaart gehouden den 8. Marty 1644. en van wegens de Edelen preſent,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Spijk.
Den Heer vander Mijle.

Dachvaart gehouden den 25. Mey 1644. en waren van de Edelen preſent,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer vander Mijle.

Dachvaart gehouden den 11. July 1644. en waren van wegens de Edelen gecompareert,

Den Heer van Duvenvoorde.

Digitized by Google

Den Heer van Benthuysen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer vander Mijle.

Dachvaart gehouden den 13. *September* 1644 *en waren preſent van wegens de Edelen,*

Den Heer Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuysen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Wimmenum.

Dachvaart gehouden den 22. *November* 1644. *en compareerden van wegens de Ridderſchap,*

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuysen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Spijk.
Den Heer vander Mijle.

Dachvaart gehouden den 12. *January* 1645. *en compareerden van wegens de Edelen,*

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Spijk.
Den meer vander Mijle.

Dachvaart gehouden den 13. *February* 1645. *en compareerden van wegens de Edelen,*

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuysen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Spijk.
Den Heer vander Mijle.

Dachvaart gehouden den 20. *Marty* 1645. *en compareerden van wegens de Edelen,*

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Benthuysen.
Den Heer van Warmot.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Spijk.
Den Heer vander Mijle.

Dachvaart gehouden den 4. *Mey* 1645. *en compareerden van wegens de Edelen,*

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Benthuysen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Spijk.
Den Heer vander Mijle.

Dachvaart gehouden den 4. *July* 1645. *en compareerden van wegens de Edelen,*

Den Heer van Warmont.
Den Heer van Raaphorſt.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer vander Mijle.

Dachvaart gehouden den 12. *September* 1645. *en compareerden van wegens de Edelen,*

Den Heer van Warmont.
Den Heer van Raaphorſt.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer vander Mijle.

Dachvaart gehouden den 14 *November* 1645. *en compareerden van wegens de Edelen,*

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Benthuysen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Raaphorſt.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer vander Mijle.

Dach-

Digitized by Google

Dachvaart gehouden den 13. February 1646. en waren van wegens de Edelen present,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Benthuysen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Raaphorst.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Spijk.
Den Heer vander Mijle.

Dachvaart gehouden den 12. April 1646. en waren van wegens de Edelen present,

Den Heer van Benthuysen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Raaphorst.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Spijk.
Den Heer vander Mijle.

Dachvaart gehouden den 6. Juny 1646. en waren van wegens de Edelen present,

Den Heer van Raaphorst.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.

Dachvaart gehouden den 31. Augusty 1646. en waren van wegens de Edelen present,

Den Heer van Benthuysen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Raaphorst.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.

Dachvaart gehouden den 24. October en waren van wegens de Edelen present,

Den Heer van Benthuysen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Raaphorst.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer vander Mijle.

Dachvaart gehouden den 5. December 1646. en waren van wegens de Edelen present,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Benthuysen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Raaphorst.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Spijk.

Dachvaart gehouden den 6. Marty 1647. en waren van wegens de Ridderschap gecompareert,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Benthuysen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Raaphorst.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Spijk.
Den Heer vander Mijle.

Dachvaart gehouden den 3. Mey 1647. en waren van wegens de Ridderschap gecompareert,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Benthuysen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Raaphorst.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Spijk.
Den Heer vander Mijle.

Dachvaart gehouden den 24. July 1647. en waren van wegens de Ridderschap gecompareert,

Den Heer van Raaphorst.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lek.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Spijk.
Den Heer vander Mijle.

Digitized by Google

Dachvaart gehouden den 29. Auguſty 1647. en waren van wegens de Ridderſchap gecompareert,

Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Raaphorſt.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Spijk.
Den Heer vander Mijle.

Dachvaart gehouden den 15. October 1647. en waren van wegens de Ridderſchap gecompareert,

Den Heer van Warmont.
Den Heer van Raaphorſt.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Spijk.
Den Heer vander Mijle.

Dachvaart gehouden den 11. December 1647. en waren van wegens de Ridderſchap gecompareert,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Raaphorſt.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Spijk.
Den Heer vander Mijle.
Jonker Arent van Waſſenaar, Heer van Duvenvoorde, Voorſchoten.

Dachvaart gehouden den 27. February 1648. en waren preſent van wegens de Edelen,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Raaphorſt.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Spijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.

Dachvaart gehouden den 16. April 1648. en waren preſent van wegens de Edelen,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Spijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.

Dachvaart gehouden den 15. Mey 1648. en waren preſent van wegens de Edelen,

Den Heer van Warmont.
Den Heer van Raaphorſt.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Spijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.

Dachvaart gehouden den 23. Juny 1648. en waren preſent van wegens de Edelen,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Raaphorſt.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Spijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.

Dachvaart gehouden den 15. September 1648. en waren preſent van wegens de Edelen,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Raaphorſt.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Spijk.
Den Heer van Duvenvoorde.

Dachvaart gehouden den 18. November 1648. en waren preſent van wegens de Edelen,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Raaphorſt.
Den Heer van Matheneſſe.

Den

Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Spijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.

Dachvaart gehouden den 13. *January* 1649. *en waren van wegens de Edelen preſent,*

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.

Dachvaart gehouden den 19. *February* 1649. *en waren van wegens de Edelen preſent,*

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Raaphorſt.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Spijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.

Dachvaart gehouden den 22. *April* 1649. *en waren van wegens de Edelen preſent,*

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lek.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Spijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.

Dachvaart gehouden den 30. *Juny* 1649. *en waren van wegens de Edelen preſent,*

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Benthuyſen.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Schagen.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Spijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.

Dachvaart gehouden den 25. *Auguſty* 1649. *en waren van wegens de Edelen preſent,*

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Spijk.
Den Heer van Duvenvoorde.

Dachvaart gehouden den 23. *November* 1649. *en waren van wegens de Edelen preſent,*

Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Spijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.

Dachvaart gehouden den 12. *January* 1650. *en waren van wegens de Ridderſchap gecompareert,*

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Spijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.

Dachvaart gehouden den 2. *Marty* 1650. *en waren van wegens de Ridderſchap gecompareert,*

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Spijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.

Dach-

Digitized by Google

Dachvaart gehouden den 27. April 1650. en waren van wegens de Ridderschap gecompareert,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Spijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.

Dachvaart gehouden den 23. Juny 1650. en waren van wegens de Ridderschap gecompareert,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Spijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.

Dachvaart gehouden den 13. September 1650. en waren van wegens de Ridderschap gecompareert,

Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.

Dachvaart gehouden den 9. November 1650. welke tot in Auguſto des Jaars 1651. gecontinueert heeft, en waren van wegens de Ridderſchap gecompareert,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Spijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.

Dachvaart gehouden den 6. November 1651. en waren van wegens de Ridderſchap gecompareert,

Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.

Dachvaart gehouden den 22. November 1651. en waren van wegens de Ridderſchap gecompareert,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde

Dachvaart gehouden den 10. January 1652. en van wegens de Ridderſchap en Edelen preſent,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lek.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.

Dachvaart gehouden den 21. February 1652. en van wegens de Ridderſchap en Edelen preſent,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van der Lek.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.

Dachvaart gehouden den 18. April 1652. en van wegens de Ridderſchap en Edelen preſent,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Opdam.

Den

Digitized by Google

Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.

Dachvaart gehouden den 11. *Juny* 1652. *en van wegens de Ridderschap en Edelen present,*

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.

Dachvaart gehouden den 28. *Juny* 1652. *en van wegens de Ridderschap en Edelen present,*

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.

Dachvaart gehouden den 13. *September* 1652. *en van wegens de Ridderschap en Edelen present,*

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.

Dachvaart gehouden den 5. *November* 1652. *en van wegens de Ridderschap en Edelen present,*

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.

Dachvaart gehouden den 9. *January* 1653. *en waren present van wegens de Edelen en Ridderschap,*

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.

Dachvaart gehouden den 21. *February* 1653. *en waren present van wegens de Edelen en Ridderschap,*

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.

Dachvaart gehouden den 23. *April* 1653. *en waren van wegens de Ridderschap en Edelen present,*

Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.

Dachvaart gehouden den 21. *Mey* 1653. *en waren van wegens de Ridderschap en Edelen present,*

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.
Jonker Johan van Merode, Heer van Oudelants-Ambacht.

Dachvaart gehouden den 15. *October* 1653. *en van wegens de Ridderschap en Edelen present,*

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.

Digitized by Google

Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.

Dachvaart gehouden den 27. January 1654. en waren gecompareert van wegens de Edelen,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.

Dachvaart gehouden den 11. February 1654. en waren gecompareert van wegens de Edelen,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.

Dachvaart gehouden den 27. April 1654. en waren gecompareert van wegens de Edelen,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.
en Heer van Oudelants-Ambacht.

Dachvaart gehouden den 20. Mey 1654. en waren gecompareert van wegens de Edelen,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.

Dachvaart gehouden den 4. Juny 1654. en waren gecompareert van wegens de Edelen,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.

Dachvaart gehouden den 15. July 1654. en waren gecompareert van wegens de Edelen,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.

Dachvaart gehouden den 15. September 1654. en waren gecompareert van wegens de Edelen,

Den Heer van Warmont.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.
Jonker ..... van Matheneſſe, Heer van Matheneſſe.

Dachvaart gehouden den 27. October 1654. en waren gecompareert van wegens de Edelen,

Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.

Dachvaart gehouden den 24. November 1654. en waren gecompareert van wegens de Edelen,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.

Dach-

Digitized by Google

Dachvaart gehouden den 13. January 1655. en waren preſent van wegens de Edelen en Ridderſchap,

Den Heer van Warmont.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.

Dachvaart gehouden den 10. Marty 1655. en waren preſent van wegens de Edelen en Ridderſchap,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.

Dachvaart gehouden den 22. April 1655. en waren preſent van wegens de Edelen en Ridderſchap,

Den Heer van Brederode.
Den Heer van Warmont.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.

Dachvaart gehouden den 3. Juny 1655. en waren preſent van wegens de Edelen en Ridderſchap,

Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.

Dachvaart gehouden den 12. Juny 1655. en waren preſent van wegens de Edelen en Ridderſchap,

Den Heer van Warmont.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.

Dachvaart gehouden den 8. September 1655. en waren preſent van wegens de Edelen en Ridderſchap,

Den Heer van Warmont.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.

Dachvaart gehouden den 17. November 1655. en waren preſent van wegens de Edelen en Ridderſchap,

Den Heer van Warmont.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.

Dachvaart gehouden den 22. February 1656. en gecompareert van wegens de Edelen,

Den Heer van Warmont.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.

Dachvaart gehouden den 15. Juny 1656. en compareerden van wegens de Edelen,

Den Heer van Warmont.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.

Dachvaart gehouden den 12. July 1656. en compareerden van wegens de Edelen,

Den Heer van Warmont.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.

Digitized by Google

Dachvaart gehouden den 13. September 1656. en compareerden van wegens de Edelen,

Den Heer van Warmont.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.

Dachvaart gehouden den 24. November 1656. en compareerden van wegens de Edelen,

Den Heer van Warmont.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.

Dachvaart gehouden den 10. January 1657. en waren present van wegens de Ridderschap,

Den Heer van Warmont.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.

Dachvaart gehouden den 8. Maart 1657. en waren present van wegens de Ridderschap,

Den Heer van Warmont.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.

Dachvaart gehouden den 17. April 1657. en waren present van wegens de Edelen,

Den Heer van Warmont.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.

Dachvaart gehouden den 5. July 1657. en waren present van wegens de Ridderschap,

Den Heer van Warmont.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.

Dachvaart gehouden den 15. Augusty 1657. en waren present van wegens de Ridderschap,

Den Heer vander Lekke.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.

Dachvaart gehouden den 12. September 1657. en waren present van wegens de Ridderschap,

Den Heer van Warmont.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.

Dachvaart gehouden den 16. October 1657. en waren present van wegens de Ridderschap,

Den Heer vander Lekke.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.

Dachvaart gehouden den 15. November 1657. en waren present van wegens de Ridderschap,

Den Heer van Warmont.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.

Dachvaart gehouden den 16. January 1658. en sijn van wegens de Edelen gecompareert,

Den Heer van Warmont.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Wimmenum.

Den

Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.

Dachvaart gehouden den 12. Marty 1658. en waren van wegens de Edelen gecompareert,

Den Heer van Warmont.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.

Dachvaart gehouden den 7. Mey 1658. en sijn van wegens de Edelen gecompareert,

Den Heer van Warmont.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.

Dachvaart gehouden den 3. July 1658. en sijn van wegens de Edelen gecompareert,

Den Heer van Warmont.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.

Dachvaart gehouden den 28. Augusty 1658. en sijn van wegens de Edelen gecompareert,

Den Heer van Warmont.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.

Dachvaart gehouden den 11. September 1658. en sijn van wegens de Edelen gecompareert,

Den Heer van Warmont.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.

Dachvaart gehouden den 15. November 1658. en sijn van wegens de Edelen gecompareert,

Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.

Dachvaart gehouden den 15. January 1659. en waren présent van wegens de Ridderschap en Edelen,

Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.

Dachvaart gehouden den 18. Marty 1659. en waren présent van wegens de Ridderschap en Edelen,

Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.

Dachvaart gehouden den 30. April 1659. en waren présent van wegens de Ridderschap en Edelen,

Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.

Dachvaart gehouden den 4. July 1659. en waren présent van wegens de Ridderschap en Edelen,

Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.

Dachvaart gehouden den 2. September 1659. en waren présent van wegens de Ridderschap en Edelen,

Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.

Digitized by Google

Den Heer van Oudelants-Ambacht.

Dachvaart gehouden den 13. November 1659. en waren present van wegens de Ridderschap en Edelen,

Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.

Dachvaart gehouden den 20. January 1660. en van wegens de Edelen present geweest,

Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.

Dachvaart gehouden den 11. February 1660. en van wegens de Edelen present geweest,

Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.

Dachvaart gehouden den 10. Marty 1660. en van wegens de Edelen present geweest,

Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde
Den Heer van Oudelants-Ambacht.

Dachvaart gehouden den 21. April 1660. en van wegens de Edelen present geweest,

Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.

Dachvaart gehouden den 30. Juny 1660. en van wegens de Edelen present geweest,

Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.

Dachvaart gehouden den 10. September 1660. en van wegens de Edelen present geweest,

Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.

Dachvaart gehouden den 17. November 1660. en van wegens de Edelen present geweest,

Den Heer van Opdam.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.

Dachvaart gehouden den 23. February 1661. en present geweest van wegens de Ridderschap,

Den Heer van Opdam.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.

Dachvaart gehouden den 8. Juny 1661. en present geweest van wegens de Ridderschap,

Den Heer van Opdam.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.

Dachvaart gehouden den 13. July 1661. en present geweest van wegens de Ridderschap,

Den Heer van Opdam.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.

Dach-

Dachvaart gehouden den 14. September 1661. en present geweest van wegens de Ridderschap,

Den Heer van Opdam.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.

Dachvaart gehouden den 16. November 1661. en present geweest van wegens de Ridderschap,

Den Heer van Opdam.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.

Dachvaart gehouden den 1. Marty 1662. en van wegens de Edelen gecompareert,

Den Heer van Opdam.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.

Dachvaart gehouden den 5. July 1662. en van wegens de Edelen gegecompareert,

Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.

Dachvaart gehouden den 5. September 1662. en van wegens de Edelen gecompareert,

Den Heer vander Lekke.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.

Dachvaart gehouden den 13. September 1662. en van wegens de Edelen gecompareert,

Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.

Dachvaart gehouden den 22. November 1662. en van wegens de Edelen gecompareert,

Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.

Dachvaart gehouden den 28. February 1663. en present geweest van wegens de Edelen en Ridderschap,

Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.
Jonker Philips Jacob van den Boetselaar, Heer van Asperen.
Jonker Frederik van Dorp, Heer van Maasdam.

Dachvaart gehouden den 18. April 1663. en present geweest van wegens de Edelen en Ridderschap,

Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.
Den Heer van Maasdam.

Dachvaart gehouden den 11. July 1663. en present geweest van wegens de Edelen en Ridderschap,

Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Maasdam.

Dachvaart gehouden den 12. September 1663. en present geweest van wegens de Edelen en Ridderschap,

Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.
Den Heer van Maasdam.

Dach-

Digitized by Google

Dachvaart gehouden den 21. November 1663. en present geweest van wegens de Edelen en Ridderschap,

Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.
Den Heer van Maasdam.

Dachvaart gehouden den 12. Marty 1664. en van wegens de Ridderschap gecompareert,

Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Mijle.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.
Den Heer van Maasdam.

Dachvaart gehouden den 30. April 1664. en van wegens de Ridderschap gecompareert,

Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.
Den Heer van Maasdam.

Dachvaart gehouden den 9. July 1664. en van wegens de Ridderschap gecompareert,

Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.
Den Heer van Maasdam.

Dachvaart gehouden den 17. September 1664. en van wegens de Ridderschap gecompareert,

Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Maasdam.

Dachvaart gehouden den 26. November 1664. en van wegens de Ridderschap gecompareert,

Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.

Dachvaart gehouden den 14. January 1665. en sijn present geweest van wegens de Edelen,

Den Heer van Opdam.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.
Den Heer van Maasdam.

Dachvaart gehouden den 25. February 1665. en sijn present geweest van wegens de Edelen,

Den Heer van Opdam.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht
Den Heer van Maasdam.

Dachvaart gehouden den 18. Marty 1665. en van wegens de Ridderschap gecompareert,

Den Heer van Opdam.
Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.
Den Heer van Maasdam.

Dachvaart gehouden den 10. April 1665. en van gewens de Ridderschap gecompareert,

Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Maasdam.

Dachvaart gehouden den 29. Mey 1665. en van wegens de Ridderschap gecompareert,

Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.

Dachvaart gehouden den 15. July 1665. en van wegens de Ridderschap gecompareert,

Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.
Den Heer van Maasdam.

Dach-

Digitized by Google

Dachvaart gehouden den 8. September 1665. en waren van wegens de Ridſchap gecompareert,

Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Maaſdam.

Dachvaart gehouden den 20. January 1666. en compareerden van wegens de Edelen,

Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.
Den Heer van Maaſdam.

Dachvaart gehouden den 17. Marty 1666. en compareerden van wegens de Edelen,

Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.
Den Heer van Maaſdam.

Dachvaart gehouden den 29. April 1666. en compareerden van wegens de Edelen,

Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.
Den Heer van Maaſdam.

Dachvaart gehouden den 26. Mey 1666. en compareerden van wegens de Edelen,

Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Maaſdam.

Dachvaart gehouden den 15. Juny 1666. en compareerden van wegens de Edelen,

Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.
Den Heer van Maaſdam.

Dachvaart gehouden den 14. July 1666. en compareerden van wegens de Edelen,

Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Oudelants-Ambacht.
Den Heer van Maaſdam.

Dachvaart gehouden den 15. September 1666. en compareerden van wegens de Edelen,

Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Maaſdam.

Dachvaart gehouden den 17. November 1666. en vervolgens tot den 11. January 1668. en ſijn reſpectivelijk aldaar preſent geweeſt,

Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Maaſdam.
Jonker Johan François van Schagen, Heer van Heenvliet, Sliedrecht, &c.
Jonker ..... van Matheneſſe, Heer van Matheneſſe.
Jonker Jacob van Waſſenaar, Heer van Waſſenaar, Opdam, &c.
Jonker Philips de Zoete de Lake van Villers, Heer van Zeventer.
Jonker Daniel van Wijngaarden, Heer van Werkendam.

Dachvaart gehouden den 11. January 1668. en compareerden van wegens de Ridderſchap,

Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Maaſdam.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Waſſenaar.
Den Heer van Werkendam.

Dachvaart gehouden den 14. Marty 1668. en compareerden van wegens de Ridderſchap,

Den Heer van Wimmenum.
Den Heer vander Noortwijk.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer vander Aſperen.
Den Heer van Maaſdam.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Waſſenaar.
Den Heer van Werkendam.

Dachvaart gehouden den 15. Mey 1668. en compareerden van wegens de Ridderſchap,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Schagen.

Digitized by Google

Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer vander Waſſenaar.
Den Heer van Werkendam.

Dachvaart gehouden den 6. Juny 1668. en compareerden van wegens de Ridderſchap,

Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Matheneſſe.

Dachvaart gehouden den 11: July 1668. en compareerden van wegens de Ridderſchap,

Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Maaſdam.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Mathenes.
Den Heer van Waſſenaar.
Den Heer van Werkendam.

Dachvaart gehouden den 12. September 1668. en compareerden van wegens de Ridderſchap,

Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Waſſenaar.
Den Heer van Werkendam.

Dachvaart gehouden den 21. November 1668. en compareerden van wegens de Ridderſchap,

Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Maaſdam.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Waſſenaar.
Den Heer van Werkendam.

Dachvaart gehouden den 13. February 1669 en van wegens de Ridderſchap en Edelen preſent,

Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Maaſdam.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Waſſenaar.
Den Heer van Werkendam.

Dachvaart gehouden den 13. Martij 1669. en van wegens de Ridderſchap en Edelen preſent,

Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Maaſdam.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Waſſenaar.
Den Heer van Werkendam.

Dachvaart gehouden den 15. Mey 1669. en van wegens de Ridderſchap en Edelen preſent,

Den Heer van Wimmenum.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Maaſdam.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Waſſenaar.
Den Heer van Werkendam.

Dachvaart gehouden den 17. July 1669. en van wegens de Ridderſchap en Edelen preſent,

Den Heer van Wimmenum. Amelis van Boetzelaer obiit 27 Sept 1669. Edit mutat
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Maaſdam.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Waſſenaar.
Den Heer van Werkendam.

Dachvaart gehouden den 18. September 1669. van wegens de Ridderſchap en Edelen preſent,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Maaſdam.
Den Heer van Slydrecht.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Waſſenaar.
Den Heer van Werkendam.
Jonker Steven vander Does, Heer van Noortwijk, Oſtern, &c.

Dachvaart gehouden den 11. November 1669. en van wegens de Ridderſchap en Edelen preſent,

Den Heer van Duvenvoorde.

Den

Den Heer van Maasdam.
Den Heer van Slydrecht.
Den Heer van Matheneſſe.
Den Heer van Waſſenaar.
Den Heer van Werkendam.
Den Heer van Noortwijk.

Dachvaart gehouden den 5. February 1670. en waren gecompareert van wegens de Edelen,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Maasdam.
Den Heer van Slydrecht.
Den Heer van Waſſenaar.
Den Heer van Werkendam.
Den Heer van Noortwijk.

Dachvaart gehouden den 21. Marty 1670. en waren gecompareert van wegens de Edelen,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Maasdam.
Den Heer van Slydrecht.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Werkendam.
Den Heer van Noortwijk.

Dachvaart gehouden den 16. April 1670. en waren gecompareert van wegens de Edelen,

Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Werkendam.
Den Heer van Noortwijk.

Dachvaart gehouden den 16. July 1670. en waren gecompareert van wegens de Edelen,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Maasdam.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Waſſenaar.
Den Heer van Werkendam.
Den Heer van Noortwijk.

Dachvaart gehouden den 17. September 1670. en waren gecompareert van wegens de Edelen,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Maasdam.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Werkendam.
Den Heer van Noortwijk.

Dachvaart gehouden den 5. November 1670. en waren gecompareert van wegens de Edelen,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Maasdam.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Werkendam.
Den Heer van Noortwijk.

Dachvaart gehouden den 4. February 1671. en waren preſent uyt de Ridderſchap,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Maasdam.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Werkendam.
Den Heer van Noortwijk.

Dachvaart gehouden den 11. Marty 1671. en waren preſent uyt de Ridderſchap,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Maasdam.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Werkendam.
Den Heer van Noortwijk.

Dachvaart gehouden den 8. April 1671. en waren preſent uyt de Ridderſchap,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Maasdam.
Den Heer van Slydrecht.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Noortwijk.

Dachvaart gehouden den 8. July 1671. en waren preſent uyt de Ridderſchap,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Maasdam.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Werkendam.
Den Heer van Noortwijk.

Dachvaart gehouden den 16. September 1671. en waren preſent uyt de Ridderſchap,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Maasdam.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Opdam.

Digitized by Google

Den Heer van Werkendam.
Den Heer van Noortwijk.

Dachvaart gehouden den 18. November 1671. en voorts gecontinueert tot den 20. July 1673. en waren present uyt de Ridderschap,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Asperen.
Den Heer van Maasdam.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Werkendam.
Den Heer van Noortwijk.

Dachvaart gehouden den 20. July 1672. en present van wegens de Edelen,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Asperen.
Den Heer van Maasdam.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Noortwijk.

Dachvaart gehouden den 14. September 1672. en present van wegens de Edelen,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Asperen.
Den Heer van Maasdam.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Noortwijk.

Dachvaart gehouden den 16. November 1672. en waren present van wegens de Edelen,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Asperen.
Den Heer van Maasdam.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Noortwijk.

Dachvaart gehouden den 8. February 1673. en van wegens de Ridderschap gecompareert,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Maasdam.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Noortwijk.

Dachvaart gehouden den 8. Marty 1673. en van wegens de Ridderschap gecompareert,

Den Heer van Asperen.
Den Heer van Maasdam.
Den Heer van Schagen.

Dachvaart gehouden den 14. Juny 1673. en van wegens de Ridderschap gecompareert,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Asperen.
Den Heer van Maasdam.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Noortwijk.

Dachvaart gehouden den 12. July 1673. en van wegens de Ridderschap gecompareert,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Asperen.
Den Heer van Maasdam.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Noortwijk.

Dachvaart gehouden den 13. September 1673. en van wegens de Ridderschap gecompareert,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Asperen.
Den Heer van Maasdam.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Noortwijk.

Dachvaart gehouden den 22. November 1673. en van wegens de Ridderschap gecompareert,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Asperen.
Den Heer van Maasdam.
Den Heer van Schagen.

Dachvaart gehouden den 17. January 1674. en aldaar uyt de Ridderschap en Edelen verschenen,

Den Heer van Asperen.
Den Heer van Maasdam.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Noortwijk.

Dachvaart gehouden den 2. Marty 1674. en aldaar uyt de Ridderschap verschenen,

Den Heer van Schagen.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Noortwijk.
Jonker Maurice de Nassau, Heer vander Lekke, Beverwaart.

Dach-

Digitized by Google

Dachvaart gehouden den 9. Marty 1674. en aldaar uyt de Ridderschap verschenen,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Asperen.
Den Heer van Maasdam.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Lekke.

Dachvaart gehouden den 4. Mey 1674. en aldaar uyt de Ridderschap verschenen,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Maasdam.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.

Dachvaart gehouden den 11. July 1674. en aldaar uyt de Ridderschap verschenen,

Den Heer van Duvenvoorde.
Den Heer van Asperen.
Den Heer van Maasdam.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Werkendam.

Dachvaart gehouden den 12. September 1674. en aldaar uyt de Ridderschap verschenen,

Den Heer van Asperen.
Den Heer van Maasdam.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Werkendam.

Dachvaart gehouden den 21. November 1674. en aldaar uyt de Ridderschap verschenen,

Den Heer van Asperen.
Den Heer van Maasdam.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Werkendam.
Den Heer van Noortwijk.
Jonker Frederik van Reede, Heer van de Lier.

Dachvaart gehouden den 17. January 1675. en van wegens de Edelen en Ridderschap present,

Den Heer van Asperen.
Den Heer van Maasdam.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Werkendam.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van de Lier.

Dachvaart gehouden den 7. February 1675. en van wegens de Edelen en Ridderschap present.

Den Heer van Asperen.
Den Heer van Maasdam.
Den Heer van Schagen.
Den Heer van Opdam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van de Lier.

Dachvaart gehouden den 20. Marty 1675. en van wegens de Edelen en Ridderschap present,

Den Heer van Asperen.
Den Heer van Maasdam.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Werkendam.
Den Heer van de Lier.

Dachvaart gehouden den 18. Mey 1675. en van wegens de Edelen en Ridderschap present,

Den Heer van Asperen.
Den Heer van Maasdam.
Den Heer van Opdam.

Dachvaart gehouden den 10. July 1675. en van wegens de Edelen en Ridderschap present,

Den Heer van Asperen.
Den Heer van Maasdam.
Den Heer van Werkendam.
Den Heer van de Lier.

Dachvaart gehouden den 1. Augusty 1675. en van wegens de Edelen en Ridderschap present,

Den Heer van Asperen.
Den Heer van Werkendam.
Den Heer van de Lier.

Dachvaart gehouden den 18. September 1675. en van wegens de Edelen en Ridderschap present,

Den Heer van Asperen.
Den Heer van Maasdam.
Den Heer van Heenvliet.
Den Heer van Werkendam.

Dachvaart gehouden den 13. Nobember 1675. en van wegens de Edelen en Ridderschap present,

Den Heer van Asperen.
Den Heer van Maasdam.
Den Heer van Zeventer.
Den Heer van Werkendam.

Digitized by Google

Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van de Lier.

Dachvaart gehouden den 15. January 1676. en gecompareert van wegens de Edelen,

Den Heer van Asperen.
Den Heer van Maasdam.
Den Heer van Werkendam.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van de Lier.

Dachvaart gehouden den 19. February 1676. en gecompareert van wegens de Edelen,

Den Heer van Asperen.
Den Heer van Zeventer.
Den Heer van Werkendam.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van de Lier.

Dachvaart gehouden den 18. Marty 1676. en gecompareert van wegens de Edelen,

Den Heer van Asperen.
Den Heer van Maasdam.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Zeventer.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van de Lier.

Dachvaart gehouden den 18. July 1676. en gecompareert van wegens de Edelen,

Den Heer van Asperen.
Den Heer van Maasdam.
Den Heer van Zeventer.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van de Lier.

Dachvaart gehouden den 9. September 1676. en gecompareert van wegens de Edelen,

Den Heer van Asperen.
Den Heer van Maasdam.
Den Heer van Zeventer.
Den Heer van Werkendam.
Den Heer van Noortwijk.
Jonker Willem Benting, Heer van Drummelen.

Dachvaart gehouden den 25. November 1676. en gecompareert van wegens de Edelen,

Den Heer van Asperen.
Den Heer van Maasdam.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Zeventer.
Den Heer van Werkendam.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Drummelen.

Dachvaart gehouden den 20. January 1677. en present geweest van wegens de Ridderschap,

Den Heer van Asperen.
Den Heer van Maasdam.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Zeventer.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Drummelen.

Dachvaart gehouden den 10. Marty 1677. en present geweest van wegens de Ridderschap,

Den Heer van Asperen.
Den Heer van Maasdam.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Zeventer.
Den Heer van Werkendam.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Drummelen.

Dachvaart gehouden den 30. Juny 1677. en present geweest van wegens de Ridderschap,

Den Heer van Asperen.
Den Heer van Maasdam.
Den Heer van Zeventer.
Den Heer van Werkendam.
Den Heer van Noortwijk.

Dachvaart gehouden den 8. September 1677. en present geweest van wegens de Ridderschap,

Den Heer van Asperen.
Den Heer van Maasdam.
Den Heer van Zeventer.
Den Heer van Werkendam.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van de Lier.

Dachvaart gehouden den 8. October 1677. en present geweest van wegens de Ridderschap,

Den Heer van Maasdam.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Zeventer.
Den Heer van Werkendam.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van de Lier.
Den Heer van Drummelen.

Dach-

Digitized by Google

Dachvaart gehouden den 11. November 1677. en preſent geweeſt van wegens de Ridderſchap,

Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Maaſdam.
Den Heer van Zeventer.
Den Heer van Werkendam.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van de Lier.

Dachvaart gehouden den 15. December 1677. en preſent geweeſt van wegens de Ridderſchap,

Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Maaſdam.
Den Heer van Zeventer.
Den Heer van Werkendam.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van de Lier.
Den Heer van Drummelen.

Dachvaart gehouden den 9. February 1678. en van wegens de Ridderſchap en Edelen verſchenen en gecompareert,

Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Maaſdam.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Zeventer.
Den Heer van Werkendam.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van de Lier.
Den Heer van Drummelen.
Jonker N. van Waſſenaar, Heer van Voorſchoten, Veur, &c.

Dachvaart gehouden den 27. April 1678. en van wegens de Ridderſchap en Edelen verſchenen en gecompareert,

Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Maaſdam.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Zeventer.
Den Heer van Werkendam.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van de Lier.
Den Heer van Drummelen.
Den Heer van Voorſchoten.

Dachvaart gehouden den 15. Juny 1678. en van wegens de Ridderſchap en Edelen verſchenen en gecompareert,

Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Maaſdam.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Zeventer.
Den Heer van Werkendam.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van de Lier.
Den Heer van Drummelen.
Den Heer Voorſchoten.

Dachvaart gehouden den 13. July 1678. en van wegens de Edelen en Ridderſchap verſchenen en gecompareert,

Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Maaſdam.
Den Heer van Zeventer.
Den Heer van Werkendam.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Drummelen.
Den Heer van Voorſchoten.

Dachvaart gehouden den 14. September 1678. en van wegens de Ridderſchap en Edelen verſchenen en gecompareert,

Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Maaſdam.
Den Heer van Zeventer.
Den Heer van Werkendam.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer van Drummelen.
Den Heer van Voorſchoten.

Dachvaart gehouden den 22. February 1679. en van wegens de Edelen preſent geweeſt,

Sijn Hoogheyt.
Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Maaſdam.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Zeventer.
Den Heer van Werkendam.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van de Lier.
Den Heer van Drummelen.
Den Heer van Voorſchoten.

Dachvaart gehouden den 9. Marty 1679. en van wegens de Edelen preſent geweeſt,

Sijn Hoogheyt.
Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Maaſdam.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Zeventer.
Den Heer van Werkendam.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Lekke.

Den

Digitized by Google

Den Heer van de Lier.
Den Heer van Drummelen.
Den Heer van Voorſchoten.

Dachvaart gehouden den 4. July 1679. en van wegens de Edelen preſent geweeſt,

Sijn Hoogheyt.
Den Heer van Maaſdam.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Zeventer.
Den Heer van Werkendam.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer vande Lier.
Den Heer van Voorſchoten.

Dachvaart gehouden den 4. July 1679. en van wegens de Edelen preſent geweeſt,

Sijn Hoogheyt.
Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Zeventer.
Den Heer van Werkendam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van Drummelen.
Den Heer van Voorſchoten.

Dachvaart gehouden den 21. November 1679. en van wegens de Edelen preſent geweeſt,

Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Zeventer.
Den Heer van Werkendam.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer vande Lier.
Den Heer van Drummelen.
Den Heer van Voorſchoten.

Dachvaart gehouden den 27. February 1680. en aldaar gecompareert van wegens de Ridderſchap en Edelen,

Sijn Hoogheyt.
Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Zeventer.
Den Heer van Werkendam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer vande Lier.
Den Heer van Drummelem.
Den Heer van Voorſchoten.

Dachvaart gehouden den 14. Marty 1680. en aldaar reſpectivelijk gecompareert van wegens de Ridderſchap en Edelen,

Sijn Hoogheyt.
Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Zeventer.
Den Heer van Werkendam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van de Lier.
Den Heer van Drummelen.
Den Heer van Voorſchoten.

Dachvaart gehouden den 9. July 1680, en aldaar reſpectivelijk gecompareert van wegens de Ridderſchap en Edelen,

Sijn Hoogheyt.
Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Zeventer.
Den Heer van Werkendam.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van de Lier.
Den Heer van Drummelen.
Den Heer van Voorſchoten.

Dachvaart gehouden den 4. September 1680. en aldaar reſpectivelijk gecompareert van wegens de Ridderſchap en Edelen,

Sijn Hoogheyt.
Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Zeventer.
Den Heer van Werkendam.
Den Heer van Noortwijk.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van de Lier.
Den Heer van Drummelen.
Den Heer van Voorſchoten.

Dachvaart gehouden den 22. November 1680. en aldaar reſpectivelijk gecompareert van wegens de Ridderſchap en Edelen,

Sijn Hoogheyt.
Den Heer van Aſperen.
Den Heer van Opdam.
Den Heer van Zeventer.
Den Heer van Werkendam.
Den Heer vander Lekke.
Den Heer van de Lier.
Den Heer van Drummelen.
Den Heer van Voorſchoten.

Tot

Digitized by Google

90 Tot dus verre alhier ter neder geſtelt hebbende de namen der gener, die tot deſen tegenwoordigen tijd toe voor Edelen ſijn bekent geweeſt, ſullen wy nu overgaan tot eenige van de voornaamſte geſlachten, die in Holland, Zeeland en Utrecht ſijn bekent geweeſt, en waar van ons de Genealogien ter handen gekomen ſijn, volgende daar in ten dele *W. van Gouthoven*, voor ſo verre hy rechte kennis van ſaken gehad heeft, doch den ſelven veranderende en verbeterende in dat gene, waar van ons nadere documenten vertoont ſijn; en om ſulx met de minſte wanſchiklijkheid te doen, en ſullen wy deſelve alle op het A B C doen volgen, en alleenlijk voor af laten gaan de verhandelinge

Van het Doorlugtig Huys

Van

ORANJE en NASSAU.

Die met ſouteloſe verdigtſelen dit huys ſoeken te kittelen, brengen hare geboorte tot de tijden van Julius Cæſar, en ſijn geſpliſt in twederhande gevoelens. Seker out geſchrift om ſijn verſlensheid niet een hair geloofwaardiger ſteld de wiege der Naſſauwers onder de Romeinen; maar noch beſpottelijker is het 't geen in 't ſelve daar by gevoegt wert, te weten hoe Cæſar, na den Duytſen bodem uyt Italien nedergekomen, met een geweldige ſleep van 't puyk van den Adel, onder welke ook twee gebroeders, om hunne brave daden, d'een tot Grave van Borgondien, d'ander tot Erfvoogd der Landen van Coblents, en daar na ook tot Heer lanx de Stroom Lon, waar in namaals 't Graafſchap Naſſau opgerecht is, verkoren heeft. Andere ſchryven, dat 210. Jaren na Chriſti geboorte de Keiſer Severus in Duytſland gekomen eenen Theodoſius, des Keiſers bloetverwant, Heer van Lopperen, met de Erfdochter van een Grave van Naſſau troude, waar uyt de tegenwoordige Naſſauſche Vorſten ſouden afkomſtig ſijn. Doch dit daar gelaten, ſo is het ſeker, dat de Doorluchtige Naſſauſche Stam wel voor de outſte en edelſte van gants Duytſland mag gerekent werden; die wegens hun helden deugd, en brave daden, by verſcheide Keiſeren, Koningen en Vorſten altijd in ſeer hooge achtinge is geweeſt; en 't is gewis, dat deſe Stamme, (hoewel de planting van dien niet aan te wijſen is) voor duyſent jaren al gebloeid heeft. D'eerſte die de vergetelheid onttrokken is, wert genaamt Grave Walraven van Naſſau, Sonnenberg, en Liborn; de twede hondert Jaar daar na, met namen Gerold, door ſijn Huysvrouw Irmegarda tot het Chriſten Geloof gebracht; doch het rechte licht wert ontſtoken met Adolph, Grave van Naſſau, Overſte der Heſſen, en Oppervoogt van Gelderland, van welken gewaagt wert omtrent het Jaar 682. hy was getrout met Clodunda, dochter van Weibregt, Hertoch van Saxen, by welke hy een Soon genaamt Diderik gewan; In wiens na neef Georg, ſonder Kinderen aflijvig werdende; deſe doorlugte Stam ſou verſturven ſijn geweeſt, by aldien Walraven, Heer van Laurenberg, en bloetverwant van den ſelven, het niet ſtaande hadde gehouden.

Deſe WALRAVEN, Grave van Naſſau, Heer van Laurenberg, hadde te Wyve *Helena*, Dogter van Jan, Hertoch van *Ardennen*; en liet na

DIDERIK, wiens Soon was

HENRIK, en Henrix Soon

JOHAN, getrouwt met *Sibylla*, Dochter van den Grave van *Lutzenburg*, by dewelke hy naliet,

WALRAVEN, Graaf van Naſſau, die 34. Jaren ſijn Graafſchap beſeten heeft, nalatende uyt *Barbara*, Dochter van den Heer van *Muntzenberg*, 5. Sonen, en 6. Dochters, onder welke waren

WALRAVEN, ſijnen navolger, en ARNOUT, die *Demheda*, des Graafs van *Arenbergs* Dochter getrout hebbende,

LODEWYK heeft nagelaten die het Caſteel van Homburg geſticht, en den oorſpronk aan de Stam der Graven van Homburg gegeven heeft.

Naderhand heeft een PHILIPS, Everards Soon, Grave van Naſſau, getrout met *Catharina*, Dochter van den Grave van *Hanauw*, het Caſteel van Solms gebout, nalatende een Soon genaamt Otto, uyt wien de Graven van Solms voortgekomen ſijn.

OTTO, een Soon van Arnout, Broeder van Phlips voornoemt, die al ſijn leven den Oorlog gevolgt heeft, gaf den oorſprong aan de Graven van Mortiſien; En ſo voort kan men de geſlagtrekening der Naſſauſche Graven optellen, tot aan Otto, Grave van Naſſau, Heer van Copperen, Laurenberg en Sonnenberg, welke eernamen vele Graven gebruykt hebben.

Deſen Otto hadden getrout *Magdaleen*, Dogter van Walraven, Grave van *Sponheim*; hy was van den Keyſer omtrent het Jaar 926. tot Veldheer over het Keyſerlijke Leger geſtelt, waar mede hy in Hungarien optrok, kerende met ſo groten overwinninge en lof te rugge, dat den Keyſer ter eere van ſijn dapperheid het Tournoyſpel tot Maagdeburg beroepen heeft, waar in hy ſich mede ſeer dapper droeg; en na dat hy ſijne Landen vele Jaren kloekelijk en wijſlijk geregeert hadde, ſo is hy eindelijk Anno 972. in hogen ouderdom geſturven, en leit tot Neurenberg begraven, hebbende by de voornoemde Vrouwe Magdalena vier Kinderen nagelaten, namentlijk *Hendrik*, Canonik in de Hooft-kerke van Ments; *Walraven* ſijns Vaders navolger; *Lucia* getrout met *Helebrand*, Graaf van *Sein*, en *Barbara*, getrout met *Goſſelin*, Hertoch van *Limburg*.

Tot meerder gemak en beter verſtant van den Leſer, ſo ſullen wy voor af, eerwe verder gaan deſe doorlugte Stam in ſeven anderen takken verdelen, namentlijk:

I. DILLENBURG.

Nemende haar begin van OTTO, Soon

Digitized by Google

van *Hendrik de Rijke*, van wien tot den huydigen dag noch nakomelingen in rechte linie overig sijn.

II. GELDERLAND en ZUTPHEN.

Waar van het hooft was OTTO, Soon van *Walraven*, overleden Anno 1026. Desen Otto getrout sijnde met *Adelheid*, Dochter van Wichard den III. van dien naam, sevende Oppervoogt van Gelderland, wiert Anno 1079. van Keiser Hendrik gemaakt eerste Graaf van Gelderland, en uyt hem sijn voortgekomen vijf Graven, en drie Hertogen van Gelderland en Zutphen, die deselve Landen meer dan 336. Jaren beheerst hebben.

III. WEISBADEN.

Die haar begin genomen heeft met WALRAVEN, outste Soon van *Henrik de Rijke*, en Vader van Adolph die in 't Jaar 1292. tot Roomsch Keiser wiert gekoren; welke tak geduurt heeft tot Johan Lodewijk, die de Dochter van Johan van Dillenburg ten Huwelik hadde.

IV. SARBRUGGE.

Was de IV. tak, doch heeft in 't vijfde lit opgehouden, en nam haar oorsponk van JAN, Grave van Nassau, Weilburg en Idtsteyn, Soons Soon van Keiser Adolph, die de Erfdochter van den Grave van Sarbrugge getrout hadde.

V. WEILBURGH.

Insgelijx uyt het bloet van Keiser Adolph gesproten door PHLIPS, Grave van Nassau en Weilburg, Soon van den Graaf van Nassau en Sarbrugge, die hy gewonnen hadde by sijn twede Vrouw, *Anna*, Dochter van den Grave van *Hohenlo*.

VI. BILSTEIN.

Voortgekomen uyt HENRIK de twede Soon van Henrik, Graaf van Nassau, Dillenburg, en Bilsteyn; die in de Dillenburgse tak de twede is, maar dese heeft in 't sevende lit opgehouden.

VII. ORANGE.

De sevende en laatste tak, waar van het hooft is geweest WILLEM de I. Prince van Orange, de eerste grondlegger van de Hollandse Vryheid, die dese Bouvallige Staat, soo voorsigtig onderschraagt, en so veel goeds aan ons Vaderland gedaan heeft, dat Holland ondankbaar mach genoemd werden, by aldien het immermeer sonder eerbiedigheid tegen de salige gedachtenis van so een doorlugtig Vorst gevonden wert.

Gelijkwe dan hier voor gesegt hebben, so liet Graaf Otto by Magdalena van Sponheim onder andere Kinderen na sijn Succesleur.

WALRAVEN, Grave van Nassau, die sijn Landen 48. Jaren lang seer wijslijk geregeert heeft. Hy was een treffelijk Oorlochs-helt, en als hy den Keiser Otto in Vrankrijk, Bohemen en Hungarien heerlijk gedient hadde, is hy eindelijk Anno 1020. overleden, en mede tot Neurenburg begraven. Hy was getrout met een Susters Dochter van Keiser Hendrik de III. waar by hy vier Kinders hadde, namentlijk twee Dochters, en twee Sonen, van dewelke *Otto* de jongste was, die te Vrouw nam *Adelheid*, Dochter van Wichard de III. de sevende Oppervoogt van Gelderland, van dewelke de Nassausche tak van Gelderland en Zutphen haar oorsprong genomen heeft. Sijn Broeder was,

WALRAVEN, Walravens voorsz outste Soon, die na sijn Vader desselfs Graafschappen 48. Jaren heeft beseten, nalatende *Robbert* sijnen Succesleur, en *Arnout* sonder Kinderen gestorven.

ROBBERT, Grave van Nassau, heeft nevens sijn Broeder sijn Landen omtrent 42. Jaren beheerst, en het Nassaus Casteel veel verbetert. *Hy liet na*

WALRAVEN, Graaf van Nassau, een seer beroemt Veld-heer onder Keiser Coenraad, die na een-ses-en-veertigjarige Regeringe Anno 1156. tot Neurenburg gestorven en begraven is. Hy gewan

HENDRIK, Graaf van Nassau, in een out gedenkschrift dikwils Prins genoemt; heeft 43. Jaren geregeert; hadde getrout *Agnes*, een Dochter van den Burggraaf van *Stramberg*, overleden Anno 1199. hy had een Broeder *Robbert* van Nassau, die onder Keiser Frederik Barbarossa in de Heirtogt na Asien een Leger voerde van 60000 mannen. Henrix Soon was

OTTO, Graaf van Nassau, die met sijn Vader en Voorouderen het Slot en de Goederen binnen en buyten Neurenburg gelegen, nevens het Graafschap van Nassau beseten heeft, en Anno 1213. op het Slot van Nassau gestorven is. Sijn Vrouwe was de Gravinne van *Warnenburg*, by dewelke hy nagelaten heeft,

HENDRIK, Graaf van Nassau, des Keisers Adolphs Grote-vader, wegens sijne macht en goederen ten dien tijde bygenoemt *de Rijke*, die alle de Graafschappen sijner Voorouderen beseten heeft, namentlijk Nassau, Dillenburg, Bilsteyn, Wisbaden, Idstein, en die daar aan gehegt waren; hy hadde tot Vrouw *Magteld*, Dochter van Diderik, Grave van Nassau, Gelderland en Zutphen; hy stierf Anno 1224. op 't Slot van Nassau, nalatende *Walraven* en *Otto*. Waar van de eerste is geworden Graaf van Nassau, Weisbaden, Weilburg, Idstein, van wien die tak is begonnen; en Otto is geworden Graaf van Nassau, Dillenburg, die wy voort tot hooft van die Tak stellen sullen.

Tot hier toe hebben wy het Geslagt-regisster der Doorluchtigste Stam van Nassau in 't gemeen aengeraakt; nu sullen wy voortgaan tot de bysondere beschryving der seven Takken, beginnende met die van *Dillenburg*.

DIL-

Digitized by Google

DILLENBURG.

OTTO, Graaf van Naſſau, Dillenburg, Soon van Henrik de Rijke, &c. met ſijn Broeder Walraven hare erfenis verdeelt hebbende, heeft tot ſijn lot, Dillenburg, Bilſtein, Ziegen, Herborn, en andere plaatſen aan deſe zyde de Laen verkregen; en het Graafſchap Naſſau hebben ſy gemeen beheerſcht. Sijn Wijf was Agnes, een Dochter des Graaf van Solms, uyt welke hy drie Sonen geteelt heeft. Hy was een dapper Krijgsman, en deftig Vorſt: na ſijne Landen 37. Jaren beheerſcht te hebben, overleet hy tot Dillenburg, in 't Jaar 1292. en is aldaar begraven, nalatende,

HENRIK, Graaf van Naſſau, Dillenburg, en Bilſtein, was getrout met Adelheid, Dochter des Graafs van Aremberg; na 31. Jaren geheerſcht te hebben, ſtierf tot Dillenburg 1333. aldaar begraven, wiens Soonen *Otto* en *Hendrik* hare Vaderlijke erfenis t'ſamen deelden.

OTTO, Graaf van Naſſau, Dillenburg, Vianden, &c. had te Wijve Adelheid des Graafs van Viandens Erfdochter, met welke hy dat ſelve Graafſchap, de Baronnie van St. Vyt, en een deel der Heerlijkheyt van Grimbergen verkregen heeft. Als hy 46. Jaren ſijne Landen beſeten had, is hy tot Dillenburg geſtorven en begraven in 't Jaar 1369. nalatende

JOHAN, Graaf van Naſſau, Dillenburg, Vianden, Baron van St. Vyt en Grimbergen, had te Wijve Margriet, Dochter van Engelbregt, Graaf vander Mark en Kleef; en na 31. Jaren geregeert te hebben, ſtierf en wert begraven tot Dillenburg, in 't Jaar 1400. Sijne Kinderen waren *Adolf*, *Engelbregt*, en *Margriet*, aan Henrik de IV. Graaf van Waldek getrout; Sijn outſte Soon

ADOLPH, Graaf van Naſſau, Dillenburg, en Vianden, beſat na ſijn Vaders doot ſijne Landen 20. Jaren; ſijn Vrouw was Jutte, Erfdochter van Gerard, Graaf van Dieſt, nalatende een Dochter, mede Jutte genaemt, die tot Man had Govert, Baron van Diepſtein en Coninkſtein, aan wien Graaf Adolph het Graafſchap van Dieſt met ſijn Dochter ten Houwelijk gaf. Hy ſtierf tot Dillenburg in 't Jaar 1420.

ENGELBREGT, was na ſijn Broeder Graaf van Naſſau, Dillenburg, Vianden, Baron van Breda, &c. Had getrout Joanna, Dochter des Heeren vander Lek, Breda, en Polanen. Als hy ſijne Heerlijkheden 26. Jaren beſeten had, is hy in 't Jaar 1442. tot Breda geſtorven. Sijne Kinderen waren,

JOHAN, ſijn navolger.

HENRIK, die eerſt te Wijve had Geneveve, Dochter van Robrecht, Graaf van Weerdenburg, ſonder Kinders; daar na een Dochter des Graafs Sleiden, waar uyt was Odilia, aan Philips, Graaf Philips van Catzenellebogens Soon getrout. *Eliſabeth*, getrout met Philips Graaf van Hanau en Muntzenber. *Maria*, getrout met Joan, Graaf van Naſſau, Weisbaden, en Idſtein: *Otto*, ſonder oir. *Margriet*, getrout met Dirk, Graaf van Naſſau, Vianden, Baron van Breda, Heer van Polanen, vander Lek, ten tijden Carels van Bourgondien, Gouverneur van Brabant, had te Wijve Maria, Dochter van Johan, Grave van Loon en Heinsberg, die hem ten Houwelijk bragt Herſtal, Gangel, Vucht, Milla, Rutte en Steinfurt; en met recht wiert hem ook toegeweſen, behalven het Graafſchap Heinsberg, het derde deel van het Hertogdom Gulich; hy ſtierf en is begraven tot Breda in 't Jaar 1457. Sijne Soonen *Engelbrecht* en *Johan* hebben de Vaderlijke Heerlijkheden onder malkander verdeelt, mits dat die by verſterf van d'een of d'anders mannelijke linie weder tot haar ſelfde Stam ſouden keeren.

ENGELBRECHT, Graaf van Naſſau, Vianden, Baron van Breda, Lek, &c. eerſte Ridder van 't Gulden Vlies uyt de Naſſauſche Stam, Stadhouder over Braband, en Gouverneur van alle de Kaſteelen en ſterke Veſtingen door geheel Nederland, is een Man geweeſt, met vele gaven des Geeſtes voorſien, voortreffelijk inden Oorlog, die ſeer vele heerlijke ſaken onder Keiſer Maximiliaan uytgevoert heeft. Hy was getrout met Limburg, Dochter van Carel, Markgraaf van Baden, ſonder Kinderen. Met den grootſten lof van wijs beleid 29. Jaren ſijne Landen beheerſcht hebbende, is hy tot Breda geſtorven in 't Jaar 1504. nalatende tot erfgenaam ſijn Broeder

JOAN, Graaf van Naſſau, Vianden, Dillenburg, &c. Grootvader van Wilhem den I. Prins van Oranjen, had getrout eerſt Eliſabeth, Dochter van Henrik, Lantgraaf van Heſſen, en Anna, Dochter des Graafs van Catzenellebogen. Deſe bracht hem het Graafſchap van Dietz ten Houwelijk; en naderhand haar Broeder Wilhem de III. geſtorven zynde, ſoo is hem by vonnis der Richteren Catzenellebogen ook toegekomen. Als hy 41. Jaren ſijne heerlijkheden loffelijk beſtiert had, is hy tot Dillenburg geſtorven en begraven in 't Jaar 1526. nalatende uyt ſijne laatſte Vrouw *Henrik* en *Wilhem*, met *Elizabeth*, getrout aan Johan Frederik, Graaf van Wida, Ronkel, en Iſenburg; en *Maria*, getrout aan Judocus, Soon van Otto den III. Graaf van Holſtein, Schouwenburg, en Sterrenburg.

HENRIK, Graaf van Naſſau, Vianden, Dillenburg, &c. geboren den 12. January 1483. deſe de erfenis met ſijn Broeder *Wilhem* gedeelt hebbende, is in 't beſit gebleven van de goederen aan deſe zyde des Rhijns, namelijk in Lutzenburg, Braband, Vlaanderen, Holland, en elders gelegen; (by deſe en andere verdelingen, onder de Vorſten gebroederen van dit Huys dikwils voorgevallen, ſchijnt het gekomen te zyn, dat hare Macht in Duytſland niet hoger is opgeſteigert) en ſoo is hy geworden Graaf van Naſſau, Vianden, &c. Baron van Breda, Dieſt, Sichem, &c. Burggraaf van Antwerpen, Ridder des Gulden Vlies; uytſtekent in Krijgs-ſaken, om ſijne kloekheid geworden eerſte Raed en Opper-kamerling van Keiſer Karel den V. en van 's Keiſers wegen Gouverneur van Braband, en andere Provintien, die de Keiſerlijke Kroon op des Keiſers hooft heeft gebragt, voerende een Leger tegen den Konink van Vrankrijk. Sijne eerſte Vrou was Françoiſe, Dochter en erfgenaam van Jacob van Savoyen, Graaf van Romandien en Vaus,

uyt Maria, Dochter en erfgenaam des Hertogs van Lutzenburg; deſe ſonder kinderen geſtorven, troude hy de tweede, Claudia van Chalon, dochter van Jan van Chalon, Prins van Oranjen, by Anna Koningin van Vrankrijk opgevoed, en door François den I. Konink van Vrankrijk ten houwelijk gegeven, uyt welke hy teelde Reinier, Grave van Naſſau, naderhand bekent met de naam van Rene van Chalon. Want als ſijn moeders broeder Philibert van Chalon, Prince van Orangie, Anno 1530. in 't Beleg van Florencen doot bleef, ſonder kinderen na te laten, ſoo maakte hy de voorſz Reinier van Naſſau ſijn ſuſters ſoon tot enige Erfgenaam, mits dat hy en ſijne nakomelingen den naam en wapenen van Chalon ſouden aannemen. Graaf Hendrik van Naſſau nam Anno 1524. te Burgos in Spanje ſijn 3. vrouw, Maria van Mendozza, Markgravinne van Zenetto, maar hadde daar by geen kinderen. Als hy 15. Jaren ſijne Landen beſeten had, is hy overleden en begraven binnen Breda, den 14. September 1538.

RENE VAN CHALON, Prins van Oranjen, Graaf van Naſſau, Dietz, Erf-Markgraaf van Antwerpen, Baron van Breda, Dieſt, Lekke, Arlay, Noſeroy, Gouverneur van Holland, Zeeland, Vrieſland, &c. Ridder des Gulden Vlies; door de dood van ſijn moeders broeder by Teſtament Prins van Orangien, Chalon, en andere ſijne Landen en Heerlijkheden; heeft getrout Anna, dochter des Hertogs van Lotheringen, geboren uyt de dochter van Rene van Bourbon en Chalon; en uyt deſelve heeft hy maar een enige dochter geteelt, in hare jonge jaren overleden. Deſen Prins heeft Keiſer Karel de V. wegens ſijn dapperheid, Ridder des Gulden Vlies gemaakt, en tot Stadhouder over Holland, Zeeland, en Vrieſland geſtelt. Hy heeft Gelderland gewonnen, en in de macht des Keiſers gebragt, nevens meer andere Landen en Steden. Ten laatſten in 't Jaar 1544. Saint-deſir uyt laſt des Keiſers belegerende, den 17. Juny door een grof Kanon geſchoten, is hy overleden 26. Iaren oud, ſijn Prinſdom en andere Landen alleen 6. Jaren beſeten hebbende. By Teſtament had hy tot ſijnen vollen erfgenaam geſtelt, ſijnes vaders broeders oudſten ſoon, *Wilhelm*, over-grootvader van ſijne tegenwoordige Koninklijke Hoogheyt *Wilhem Hendrik*.

WILHEM, Graaf van Naſſau, Vianden, Dietz, Dillenburg, &c. des voornoemden Henriks broeder is geboren in 't Jaar 1484. en heeft twee vrouwen gehad; de eerſte Walpurg, dochter van Jan, Graaf van Egmond; de andere Juliana, dochter van Botho, Graaf van Stolburg en Koninkſtein, Weduwe des Graafs van Hanauw, een uytſtekende Heldin, wegens hare grootmoedigheid, deugt en vruchtbaarheid, moeder van 12. kinderen, en die 77. kinds-kinderen, met 160. achter-kinds-kinderen uyt haar heeft geboren geſien. Als deſe Wilhem 37. Jaren ſijne Landen beſeten had, is hy overleden en begragen tot Dillenburg in 't Jaar 1559. 79. Jaren oud; maar ſijne Huyſvrouw Iuliana is naar hem geſtorven, en by hem begraven in 't Iaar 1580. hy liet na uyt ſijn eerſte Houwelijk *Magdeleen*, met *Herman*, Graaf van Niewenaar en Meurs getrouwt, ſonder kinderen overleden.

Uyt het tweede Houwelijk, *Wilhem*, navolger van René van Chalon: dog door dien de Tak van Orangien in hem haar begin heeft genomen, ſoo ſullen wy hier na van hem ſpreken.

JOAN, des vaders navolger in 't Graafſchap van Naſſau, en andere; van wien hier na breeder.

LODEWYK, Graaf van Naſſau, Catzenellebogen, Vianden, Dietz, Dillenburg, &c. in 't Jaar 1537. geboren, door ſijnen yver tot de verdeding van Nederlands vryheid, in 't Iaar 1568. nevens ſijn Broeder Adolph, en *Iooſt* van Schouwenburg, met een Leger in Vrieſland gekomen, om Groeningen te belegeren, heeft hy Barlaymont en Arenberg, met bequame benden van Duc d'Alve geſonden om ſijn voornemen te beletten, ontrent Heiligerlee geſlagen, alwaar Arenberg en vele Overſten gebleven zyn; de overige na Heiligerlee de wijk nemende: 't welk by Adolph ſijn broeder vernomen zynde, rukte hy terſtont met ſijne benden daar na toe, beſtormde dat Klooſter, en nam het in, maar beſuurde d'overwinning met ſijn doot. Lodewijk Groeningen belegert hebbende, moeſt korte dagen daar na uyt laſt des Keiſers van daar weder opbreken; wanneer hy by Iemingen door de Spaanſche verraſcht wiert geſlagen. Na Embden geweken heeft hy ſijne benden weder herſtelt, en ſich by ſijn broeder den Prins van Orangien vervoegt, die met een Leger in Nederland quam: maar des ſelfs aanſlagen noch weinig geluk vindende, ſo is hy met ſijn broeder Henrik na Vrankrijk by Condé getrokken, die voor de Religie de Wapenen tegen den Koning had opgenomen. Den 24. Mey des Iaars 1572. heeft hy met een groote Krijgs-liſt Bergen in Henegouwen ingenomen, welke Stad de Hertog van Alva weder belegert hebbende, eindelijk met groote moeiten naaulijks in ſijne macht konde krygen. Naderhand is hy in Gelderland geweken, om ſig weder by den Prins van Orangien te vervoegen: doch eer hy noch by hem quam, heeft Sanchio d'Avila, den 14. April 1574. by Mook hem overvallen, in welke ſlag hy gebleven is, met ſijn broeder Henrik, en Chriſtoffel van Beyeren, ſoon des Pals-graafs, ſonder datmen weet met wat einde; want hare lichamen zyn noyt onder de levende, noch onder de doode gevonden. Eenige meenen dat ſy in 't moeras zyn verſmoort; andere, dat ſy onbekent in den brand van huyſen of ſchuyren met eenige Soldaten ſijn omgekomen.

Maria van Naſſau, getrout met Wilhem, Graaf van den Berg, die in 't Iaar 1566. met Brederode, Lodewijk van Naſſau, en den Graaf van Culenburg, uyt naam van den Nederlantſchen Adel, het Requeſt aan de Hertogin van Parma heeft ingelevert.

Adolph, Graaf van Naſſau, Vianden, Dietz, &c. geboren tot Dillenburg in 't Iaar 1540. een dapper Krijgsman, en wel waardig onder de Naſſauſche helden geſtelt te worden; doch te droevig in de bloem ſijner jeugt gebleven, gelijk hier boven in 't Leven van ſijn broeder Lodewijk te ſien is.

Anna van Naſſau, getrout met Aalbrecht, Graaf

Digitized by Google

Graaf van Naſſau en Sarbruggen, ſoon van Philips, Graaf van Naſſau en Weilburg.

Iſabelle, getrout met Coenraat, Graaf van Solms en Mintzenberg.

Catharine, getrout met Gunther van Swartzenburg, om ſijne dapperheid *den Strytbaren* bygenoemt, die ſturf binnen Antwerpen in 't Jaar 1582. zynde by den Prins van Orangen: en ſy kort daar aan met haar broeder den Prins na Delf vertrokken, heeft den ſelven (verradelijk doorſchoten) in hare armen ſien ſterven.

Juliane, getrout met Aalbrecht van Swartzenburg, Gunthers broeder.

Magdaleen, getrout met Wolfgang, Graaf van Hohenlo en Langenberg.

Hendrik, Graaf van Naſſau, Vianden, Dietz, &c. tot Dillenburg in 't Jaar 1541. geboren, eenige Jaren in de Studie, en andere Vorſtelijke wetenſchappen geoeffent, met een Oorlogs hert begaaft, heeft ſig van ſijn eerſte jeugd mede nevens ſijne Broeders, Oranjen, Lodewijk, en Adolph van Naſſau gevoegt, en is in 't aanvangen van ſijnen roem mede ontrent Mook gebleven, den 14. April des Jaars 1574. het 33. ſijnes ouderdoms.

Dit is kortelijk van des Prins van Oranjens broeders en ſuſters; nu ſullen wy weder den Dillenburgſchen Tak volgen.

De tweede ſoon van Graaf Willem van Naſſau, en Juliane van Stolburg, *Joan*, Graaf van Naſſau, Vianden, Dietz, Dillenburg, enz. geboren tot Dillenburg den 21. November 1535. troude eerſt met Eliſabeth, dochter des Landgraafs van Luchtenburg, uyt welke hy heeft elf kinderen gewonnen, 6. ſonen, en 5. dochters; die overleden ſijnde, troude hy Cunigunda Jacoba, dochter van Frederik den III. Keurvorſt en Palsgraaf, uyt welke hy hadde 2. dochteren. Cunigunda in 't Jaar 1586. tot Dillenburg geſtorven en begraven zynde, troude hy voor de derdemaal met Joanna, dochter van Lodewijk Senæus van Witgenſtein, en heeft uyt deſelve twee ſoonen, en 4. dochters gewonnen; ſo dat deſe doorluchtigſte Graaf uyt ſijne 3. Houwelijken 8. ſoonen, en 12. dochteren geteelt, en 60. van ſijne nakomelingen geſien heeft; Hy was een Vorſt vol groote deugden, by ſijne onderdanen en nabuyren in ſeer hooge eere gehouden. Ontrent het Jaar 1578. Stadhouder van Gelderland, is hy onder de voornaamſte aandringers der Unie van Utrecht geweeſt; en eenige Jaren dat Gouvernement loffelijk bekleed hebbende, is hy weder na Dillenburg gekeert, en daar vreedſaam ſijnen tijd aflevende, in 't Jaar 1606. den 8. October geſtorven, na dat hy 71. Jaren oud was geworden. Na ſijn doot is de erfenis onder ſijne vijf ſonen verdeelt geworden. *Wilhem Lodewijk* kreeg Dillenburg, Herborn, Dringenſtein, Ebersbach, Heger. *Joan* het Slot en Kaſteel van Siegen, met de Landen daar onder gelegen. *Georg* Weſterwolden. *Erneſt Caſimier*, Dietz, en Naſſau. *Lodewijk Gunther* Hademaar, en Ellarien.

WILHEM LODEWYK, Graaf van Naſſau, Vianden, Dietz, Catzenellebogen, enz. Gouverneur van Vrieſland, Ommelanden, Drent en Twent, is geboren tot Dillenburg den 13. Maart 1560. in 't Jaar 1587. troude hy met Anna, ſijnes Ooms des Prins van Oranjens dochter, die het Jaar daar aan volgende tot Leeuwaarden, ſonder kinderen ſterf. De heerlijke daden van deſen Held, en ſijne voortreffelijke deugden des gemoeds, zyn in onſe Hiſtorien wijdloopig beſchreven. Hy heeft vele ſaken alleen, en meer in 't by-zyn van Prins Maurits uytgevoert, met wien hy in meeſt alle de belegeringen der Steden geweeſt is. Als hy in 't Jaar 1589. Delfzijl te vergeefs had getracht in te nemen, heeft hy het Eiland Reid, niet wijd van Embden met geweld bemachtigt, en den 20. October de ſterke Schans aldaar overweldicht, daar Vrieſland ſeer veel aan gelegen was. Als Prins Maurits in 't Jaar 1592. Coeverden belegert had, 't welk Verdugo wilde ontſetten, is hy den 7. September, doch ſonder gevaar, aan ſijne ingewanden gequetſt geworden. In het Jaar 1593. heeft hy Gramsbergen, en andere Schanſſen ingenomen, tot groot voordeel van Coeverden en Otmarſſen. De Schans Wedde, en eenige Plaatſen daar ontrent heeft hy bemachtigt; en ſig ſoo Meeſter van de Bourtange gemaakt; met veel andere heerlijke bedryven.

Sijne vordere broeders en ſuſters waren, *Joan*, die ſijn Vader in het Graafſchap van Naſſau en andere gevolgt is, van wien aanſtonts breder.

Georg, Graaf van Naſſau, Catzenellebogen, Vianden, Dietz, enz. geboren den 1. September 1562. troude in 't Jaar 1584. met Anna Emilia, dochter van Philips, Graaf van Naſſau en Sarbruggen, uyt welke hy 8. ſonen en 6. dochteren geteelt heeft; als *Johan Philips*; *Johan Georg*; *Johan Philips*, alle drie jonk overleden; *Georg* ſtierf 1616. *Maria Juliana*, aan Georg, Graaf van Witgenſtein getrout; *Loiſe* jonk geſtorven; *Lodewijk Hendrik*, getrout met Catharina, dochter van Lodewijk den ouden Graaf van Seyn en Witgenſtein; heeft by deſelve geteelt, *Anna Amelia*; *Georg Lodewijk*, getrout met Anna Auguſta, dochter van Iulius, Hertog van Brunſwijk; *Adolph*, en *Philips*. *Philips Wolfgang*, jonk geſtorven; *Aalbert*; *Emilia* en *Eliſabeth*, beyde jonk geſtorven; *Erik*; *Anna Eliſabeth*; *Mauris Lodewijk*, niet oud geworden. Doch de eerſte Vrouw Anna Emilia overleden zynde, heeft hy ten tweeden Houwelijk in 't Iaar 1605. getrout Emilia, dochter van den ouden Lodewijk van Witgenſtein; en uyt haar een eenige dochter *Margriete* geteelt, die aan Graaf Otto vander Lippe getrout was.

Erneſt Caſimir, Graaf van Naſſau, Vianden, Dietz, Catzenellebogen, Dillenburg, enz. wiert in 't Iaar 1607. wegens ſijne dapperheid en heerlijke daden by de Heeren Staten tot Veld-maarſchalk verkoren; hy troude met Sophia Hedwig, dochter van Iulius, Hertoch van Brunſwijk, uyt Eliſabeth des Koninks van Denemarkens dochter geboren, en teelde by deſelve *Hendrik Caſimir*, en *Wilhem Frederik*, die Gouverneur en Stadhouder van Vrieſland, Groeningen en Ommelanden zynde, den 2. Mey 1652. troude

Digitized by Google

met Albertine Agnes, dochter van Frederik Henrik, Prins van Oranjen. Hy overleed binnen Leeuwaarden den 31. October 1664. een Prins vol van Vorstelijke deugden, en kryg-dapperheden; nalatende *Henrik Casimir*, Prins van Nassau, &c. tegenwoordig Erf-Stadhouder van Vriesland, Groeningen en Ommelanden, die in het aankomen van sijne jeugd alreede groote proeven van dapperheid beweesen heeft.

Lodewijk Gunther, Graaf van Nassau, Catzenellebogen, Dietz, Vianden, enz. heeft van sijne jonge Iaren sig in den Oorlog begeven: en als in 't Iaar 1596. de Graaf van Essex wegens de Koningin van Engeland, en Jan van Duvenvoorde van Warmont, Admiraal wegens de Staten met een wel toegeruste Vloot naar Spanjen trokken, wiert hy door Essex over alle den vrywilligen Adel gestelt; en Cadix met gewelt overwonnen zynde, was hy onder de eerste in die Stad gevallen. Het Iaar 1597. heeft hy sig in de belegering van Rijnberk dapper gequeten, en wiert in de dye gewont. By Ulft heeft hy eenige Vyandelijke Ruyteren geslagen; twee tochten in Brabant gedaan; en is met goeden beuyt te rug gekeert. In 't Jaar 1600. heeft hy Wachtendonk gewonnen. Was getrout met Anna Margriete van Manderscheid. In 't Jaar 1602. haalde hy eenen roof uyt Lutzenburg; en stierf in de belegering van Sluys 1605. tot sijner broederen en Prins Maurits groote droefheid.

De Dochteren van Graaf Jan van Nassau waren, uyt het eerste Houwelijk.

Elizabeth, eerst getrout met Philips, Graaf van Nassau en Sarbrugge, daar na met Wolfgang Ernest, Graaf van Isenburg.

Juliane, getrout met Adolph Henrik, Graaf van Sywes en Rhijn.

Maria, getrout met Johan Lodewijk, Graaf van Nassau, Weisbaden, en Idtstein.

Anna Sibylle, geboren den 19. September 1569. overleden 1576.

Machteld, getrout met Wilhem, Graaf van Mansveld, overleden 1625.

Uyt het tweede Houwelijk.

Amilie, getrout met Wilhem, Graaf van Solms en Braunsfeld.

Kunigunda, jonk gestorven.

Nog had hy een Soon uyt het derde Houwelijk, genaamd

Jan Lodewijk, Graaf van Nassau, Catzenellebogen, Dietz, Vianden, enz. heeft den roem sijner Voor-ouderen op gelijken voet gevolgt. Hy was getrout met Ursula, dochter van Simon, Graaf vander Lippe; en is overleden den 6. Maart 1653. nalatende *Maurits Henrik*, Prins van Nassau, enz. (die in 't Jaar 1650. troude met Ernestina, dochter van Jan, Graaf van Nassau) met *Herman Otto*, en *Johan Ernst*, beide Canoniken tot Keulen. En sijne susteren waren *Joanna Elisabeth*, getrout met Coenraad Gumbert, Graaf van Benthem; *Anna*, getrout met Philips Ernst, Graaf van Isenburg, *Magdeleen*, *Amelia*, en *Juliana*.

JOAN, Graaf van Nassau, Catzenellebogen, Vianden, en Dietz, Heer van Bilstein, enz. tweede broeder van Graaf Wilhem Lodewijk van Nassau, Gouverneur van Vriesland, is geboren tot Dillenburg, in 't Jaar 1561. hy troude den 24. November 1581. sijn eerste Vrouw Magdeleen, Gravinne van Waldek, Weduwe van Philips, Graaf van Hanauw, uyt welke hy seven soonen en vijf dochteren geteelt heeft. Van de soonen zyn vier tot mannelijke jaren gekomen, *Johan Ernest*, *Johan*, *Adolph*, en *Wilhem*; de oudste dochter *Elisabeth*, troude Christiaan, Graaf van Waldek; te tweede *Juliane*, aan Maurits, Landgraaf van Hessen; de derde, *Anna Maria*, aan Johan Adolph, Graaf van Broek en Valkenstein, welke alle voortreffelijke Vrouwen, hare Mannen vele kinderen gebaart hebben; de vierde *Anna*, troude met Hans Wolfert, Heere van Brederode; de vijfde was *Magdeleen*. De vader heeft ruim drie jaren na sijnes Huysvrouws overlijden in 't Jaar 1603. sijn tweede Houwelijk aangegaan met Margriet, suster van Hertoch Ian van Holstein, broeder van Christaan de III. van Konink van Denemarken, een Vorstin in alle deugden uytmuntende, by dewelke hy geteelt heeft; *Johan Maurits*, *George Frederik*, *Henrik*, *Wilhem Otto*, *Bernhard*, *Christiaan*, en *Johan Ernest*, met 4. dochteren, *Louise Christiana*, *Sophia Margrieta*, *Maria Juliana*, getrout met François Henrik, Hertoch van Neder-Saxen; en *Amelia*, eerst getrout met Herman Wrangel, uyt Sweden, daar na in 't Iaar 1649. met Christiaan Augustus, Pals-graaf in Sulzbach.

Syn oudste soon IOHAN ERNST, Graaf van Nassau, Catzenellebogen, Dietz, Vianden, enz. heeft sich noch jonk geheel tot den Oorlog begeven; en na vele heerlijke daden dapper verricht te hebben, is hy Collonel over een Regiment Walen geworden, en in 't Iaar 1617. ongehoud gestorven; d'andere broeders waren,

IOHAN, Graaf van Nassau, Catzenellebogen, Dietz, Vianden, enz. Markgraaf van Hengstberg, Ridder van de Orden d'Annuntiaten. Dese van sijne jonge jaren de Wapenen volgende, heeft in Hungarien tegen de Turken gedient, en sich daar in soo dapper gedragen, dat de Keyserlijke Veldheer, hem over eenige benden gestelt heeft. Naderhand heeft hy sich ook in den Nederlandschen Oorlog beroemt gemaakt: daar op heeft hy mede de Hertog van Savoyen gedient; en is eindelijk weder in Nederland gekeert; wanneer in 't Iaar 1618. troude met Ernestina, dochter van Karel de Ligny, Graaf van Arenberg, en stierf in het Iaar 1638. by sijne Huysvrouw gewonnen hebbende:

Johan Franciscus Desideratus, getrout met de dochter van Hugo, Graaf van Kôningsek, den 13. November des Iaars 1650.

Ernestina, getrout in den Iare 1650. met Maurits Henrik, Prins van Nassau, enz.

ADOLPH,

Digitized by Google

ADOLPH, Graaf van Naſſau, Catzenellebogen, Dietz, Vianden, enz. Deſe mede van jonks aan ſijnen klockmoedigen dapperen aart vertoonende, is in't Iaar 1608. van Prins Maurits met eenige krijgs-benden in 't Hertogdom Luxemburg geſonden, om wegens de Staten de Contributien aldaar op te halen: maar in't wederkeeren is hy door 't Guarniſoen uyt Rhijnberk overrompelt, en onverſaagt vechtende door thien wonden doot gebleven.

WILHEM, Graaf van Naſſau, Catzenellebogen, Dietz, Vianden, enz. geboren den 12. Auguſti 1592. troude met de Gravin van Spanheim, en welde by haar *Maria Magdeleen*, getrout met Philiph Diederik, Graaf van Waldek, Pyrmont en Culenburg, op het Iaar 1646. *Charlotte*, getrout met Georg Frederik, Graaf van Waldek. En *Maurits*, in de bloem van ſijn jeugt deerlijk by Calloo verſlagen, den 17. Iuny des Iaars 1638. hebbende ſijn Doorluchtig bloedt alt'ontydig aan het Vaderland moeten opofferen.

IOHAN MAURITS, Prins van Naſſau, &c. geboren den 17. Iuny 1604. uyt het tweede Houwelijk van Graaf Ian van Naſſau voornoemt, met de Vorſtin van Holſtein, heeft van ſijner jeugd af aan ſig in alle Helden-dapperheden en Princelijke deugden uytmuntent betoont, met weinig werks van ſich ſelven te maken, alle menſchen met vriendelijke gemeenſaamheid minnelijk te bejegenen, en yder een recht te doen. Om't geſag en de grootheid der Weſt-Indiſche Compagnie, den tweeden arm van onſen Staat te bevorderen, heeft hy ſig niet ontſien na de Weſt-Indien en Braſilien te trekken, daar hy onſen naam onder vremde Volkeren ontſaggelijk gemaak heeft, hebbende daar noch ſijnen jonſten broeder, Iohan Ernſt, Prins van Naſſau in de bloem ſijnes levens op het Iaar 1638. verloren. Doch het ſchijnt dat eenige quaataardige ſiekte in onſen Staat, geen vernoegen in de opkomſt van die Compagnie ſcheppende, alle de loffelijke bedryven en geſonde voornemens van deſen Vorſt hebben verkeert willen opnemen; waarom hy van daar weder hier gekomen ſijnde, alle die Landen niet lang daar na aan onſe Vyanden wierden overgegeven. Naderhand heeft hy van wegen den Keurvorſt van Brandenburg, het Stadhouderſchap over't Hertogdom Kleef waargenomen: daar na is hy Veld-Maarſchalk der Vereenigde Nederlanden geworden; en is eyndelijk den 28. December des Iaars 1679. deſer Wereld overleden.

GEORG FREDERIK, Prins van Naſſau, &c. geboren in't Iaar 1606. den 23. February, was getrout met een Princes van Portugaal, ſonder kinderen na te laten. Deſen Staat den meeſten tijd ſijnes levens loffelijk gedient hebbende, eerſt Gouverneur van Rhijnberk, is hy ſedert korte jaren overleden in ſijn Gouvernement van Bergen op Zoom.

HENRIK, Prins van Naſſau, &c. heeft het Gouvernement van Hulſt lange jaren voor deſen Staat loffelijk waargenomen; ſijn Huysvrouw was uyt het Huys der Graven van Stirom, Borkuloo; en hy heeft uyt deſelve Princen geteelt, *Wilhem Maurits*, en *Frederik*, die beyde voortreffelijke Colonellen met hare Wapenen onſen Staat dienen: en een Princes, *Sophia Amelia*, getrout met den Hertoch van Coerland.

WILHEM OTTO, Prins van Naſſau, &c. geboren den 23. Juny 1607. is den 14. Auguſti 1641. in ſijne dapperheyt omgekomen.

BERNARD, jonk overleden.

CHRISTIAAN, geboren den 16. July 1616. is den 11. April 1644. in den Oorlog gebleven.

JOHAN ERNST, geboren in 't Iaar 1618. is met ſijn broeder, Prins *Johan Maurits*, ten beſten van onſen Staat na Braſilien getrokken, en heeft aldaar ſijn jeugdig en dapper leven moeten laten, op het Iaar 1639.

Dus verre de Dillenburgſe tak verhandelt hebbende, ſullen wy nu vervolgen die van

GELDERLAND en ZUTPHEN.

OTTO, Graaf van Naſſau, laatſte Oppervoogt en eerſte Graaf van Gelderland, ſoon van Walrave, in 't Jaar 1020. overleden, troude Aldelheid, dochter van Wichard den III. en 7. Oppervoogt van Gelderland, uyt welke hy wan *Gerard*, ſijn navolger. Adelheid daar na geſtorven, troude hy Sophia, dochter van Wichman, Graaf van Zutphen, die hem *Gerlach* gebaart heeft. Hy was een dapper Oorlogs-man, en heeft voor Keiſer Henrik de III. ſijnen bloedverwant, vele ſaken in Bohemen en Hungarien heerlijk uytgevoert; waarom hy tot Graaf van Gelderland geſtelt wiert; en 46. Iaren ſijne Landen met grooten roem beſeten hebbende, is hy in't Iaar 1107. geſtorven. Onder deſen Graaf is het Wapen van Gelderland verandert; want daar ſy te voren drie roode bloeſſems van miſpelen op een goud ſchild gevoert hadden, ſoo gaf haar de Keiſer het Naſſauſche Wapen, een ſilveren Leeuw op een ſchild van blaau.

GERARD de I. Graaf van Naſſau, Gelderland, en Zutphen; want ſijn broeder *Gerlach*, ſonder Kinderen geſtorven, had by teſtament hem tot ſijn erfgenaam van 't Graafſchap Zutphen geſtelt. Hy was getrout met Hadewich, dochter van Floris den Vetten, Graaf van Holland en Zeeland. Hy ſtichte d'Abdie Bedera in 't Land van Heſſen, tuſſchen de Rivieren Fulda en Werra; als ook de Kerk van Waſſenburg. Hy heeft Oorlog gevoert met de andere Nederlandſche Vorſten tegen de Keiſer Henrik den V. wien de Paus in den ban gedaan had. Na ſijne Landen 24. Iaren beheerſcht te hebben, ſtierf hy in't Iaar 1131. en wiert tot Zutphen by ſijn Vader begraven. Doch dit is aan te merken, dat deſe Graaf, en ſijne nakomelingen, of ſchoon ſy uyt de Naſſauſche Stam waren, ſich nochtans Graven van Gelderland en Zutphen genoemt hebben. *Gerard*s kinderen, waren:

Henrik, ſijn Vaders navolger.

Adelbert, in een gedrukte Stam-regiſter Biſſchop van Luyk genoemt, op het Iaar 1151. geſtorven. Maar Paulus Merula ſchrijft, dat ſijnen naam

Digitized by Google

naam is Aarnout geweest, en de 41. Aarts-bisschop van Keulen; en als hy dat Aarts-bisdom 10. jaren beseten had, is hy gestorven in 't Iaar 1169. Doch Joannes Placentinus, die de levens der Bisschoppen van Luyk heeft beschreven, noemt hem Alberon, stellende den 30. Bisschop van Luyk; en hy voegt daar by, dat hy geboren was uyt een Graaf van Gelderland, en een suster des Graafs van Namen; en dat hy in 't Iaar 1136. tot Bisschop verkoren wiert, gestorven 1150.

Salome, met den Graaf van Altenberg getrout.

HENRIK, Graaf van Gelderland en Zutphen, was een wijs en goetaardich Vorst, troude Scinarda, of gelijk Carion seid, Maria, dochter van Godefroy van Bouillon, Konink van Ierusalem, en Hertoch van Braband. Met dese Vrouw heeft hy een groot deel van de Veluwe ten Houwelijk gekregen. In 't Iaar 1162. uyt Italien weder gekeert, alwaar hy den Keiser Frederik Barberossa gedient had als Veld-Overste in den Oorlog tegen die van Milanen, heeft hy ontrent de Stad Doeutecum een rijk en heerlijk Klooster gesticht, dat noemende Bethlehem. Als hy 31. jaren sijne Onderdanen wijselijk en sacht beheerscht had, is hy dat selve Iaar 1162. overleden, en in het Klooster tot Campen nevens sijn Huysvrouw begraven, nalatende *Gerard*, sijnen navolger; *Otto*, die in sijn broeders plaats quam; *Maria*, getrout met den Graaf van Loon; en *Margriet*, getrout met Engelbrecht, Graaf vander Mark en Berg.

GERARD de II. Graaf van Gelderland en Zutphen, troude Margriet van Spanheim en Hasbein, des Graven dochter, uyt welke hy geen kinderen geteelt heeft. Hy was ook in Italien met Frederik Barbarosse, helpende Milanen overwinnen. Ontrent het Iaar 1178. heeft hy met Boudewijn, den 29. Bisschop van Utrecht, met Floris, Graaf van Holland, en Dierik, Graaf van Kleef, die beide den Bisschop te hulp quamen, geoorloogt om de besitting van de Veluwe. Want Baudewijn wilde, dat die aan hem was vervallen. Hy belegerde Deventer, en heeft vele Dorpen en Sloten verbrand; doch alles wiert door de Keiser Frederik bevredicht: en na sijne Landen 18. Iaren beseten te hebben, stierf sonder kinderen.

OTTO de II. na sijn broeders doot Graaf van Gelderland en Zutphen in 't Iaar 1180. troude Ricard, dochter van Gerard, Graaf van Gulich. Boudewijn, Bisschop van Utrecht, heeft den gestilden Oorlog weder opgewekt. Otto belegerde Deventer wederom, en sloeg des Bisschops benden; doch de Keiser heeft weder de Vrede gemaakt, met wien hy na 't Heilig Land reisde; en naderhand heeft hy voor groote sommen gelds Emmerik en Nimegen aan Gelderland gehecht. Als hy sijne Graafschappen 22. Iaren beheerscht had, is hy in 't Iaar 1202. of gelijk Merula seid, 1205. gestorven, en in het Klooster tot Campen begraven; nalatende kinderen.

HENRIK de II. wegens sijne groote Godvruchtigheyd onder de Heylige gestelt, was getrout met Adelheid, dochter van Diederik de VII. Graaf van Holland en Zeeland, voor hem sonder kinderen gestorven, die hy kort is gevolgt, en met haar in de Abdie tot Rijnsburg begraven.

Gerard de III. sijn Vaders navolger.

Otto, in 't Iaar 1210. de XXXIII. Bisschop van Utrecht geworden.

Adelheid, getrout met Wilhem den I. Graaf van Holland en Zeeland; wien sy baarde *Floris*, sijn Vaders navolger; *Otto*, Graaf van Oost-Vriesland, en Bisschop van Utrecht; *Wilhem*, Opper-hooft der Kennemers; en *Ada*, Abdisse van Rijnsburg, met *Richarda*, Vrouw van Delf.

Margriet, getrout met Adolph, Graaf vander Mark.

GERARD de III. Graaf van Gelderland en Zutphen in 't Iaar 1202. geworden, troude Richarda, of gelijk andere willen Maria, dochter van Robert, Graaf van Nassau, in Sirien overleden; uyt welke hy twee soonen teelde: dese gestorven troude hy Sophia, dochter van Henrik de I. Hertog van Brabant, sonder kinderen. Tot Roermonde heeft hy met sijn broeder drie Kloosters gesticht; een voor Nonnen van S. Bernards Orden; de andere voor Moniken, Cathusers, en Minnebroeders. Hy had Oorlog met Henrik, Hertog van Brabant, van wien hy in een Slag by Heusden overwonnen en gevangen wiert; doch de Vrede gemaakt zynde, is weder in vryheid gestelt. Daar na met den selven Hertoch in Luykkerland getrokken, heeft hy dat geweldig berooft, en in het Jaar 1212. de Stad Luyk selfs ingenomen en geplundert. Met eenige Nederlandsche Heeren heeft hy in het Stift Bremen tegen de Ketters gevochten, doenmaal *Statingers* genoemt; en haar overwonnen, en t'eenemaal uytgeroeyt. Als dese strijdbare Graaf sijne Landen 27. Jaren gelukkig beheerscht had, is hy in 't Jaar 1229. gestorven, en tot Roermonde in 't Nonnen Klooster van hem gesticht, begraven. Sijn Vrouw Sophia, Abdisse van dat Klooster geworden, heeft den doot hares Mans daar beweent tot het Jaar 1231. wanneer sy mede na 't ander leven is overgegaan, en nevens haren Man begraven. Sijne soonen waren:

Otto, sijn navolger.

Henrik, geworden de veertigste Bisschop van Luyk.

OTTO de III. bygenoemt den *Manken*, Graaf van Gelderland en Zutphen, na sijn Vader, was een wijs en voorsichtig Vorst, die sijne Landen met groote voorspoed in Vrede behouden heeft. Eerst troude hy *Margriet*, dochter van Diederik de IV. Graaf van Kleef, sonder kinderen gestorven in 't Jaar 1251. daar na troude hy Philippine, dochter des Graafs van St. Paul, by dewelke hy drie soonen, en een dochter teelde. Het Graafschap van Gelderland heeft hy geweldig vermeerdert en verbetert; want Roermonde, Arnhem, Harderwijk, Bommel, Goch, Wageningen, voormaals Dorpen, heeft hy met muyren en grachten omcingelt. In 't Jaar 1248. heeft hy de Stad Nimegen, met een groot deel van de Betuwe, d'Opper-Betuwe genoemt;

Wilhem

Digitized by Google

Wilhem de II. Roomsch Konink, en Graaf van Holland, in den Luyksschen Lant-dach de saak bestierende, voor 22. mark silver tot pand genomen, en aan Gelderland gehecht. Met sijn eerste Vrouw Margriet heeft hy by Goch het Kloosster Gravendale gesticht, en Moniken des Cisterssischen Ordens daar in gestelt. Sijn tweede Vrouw Philippine, stierf in 't Jaar 1266. in dat Kloosster begraven. Ten laatsten als hy 42. Jaren sijne Landen in volle Vrede beheersht had, heeft hy mede den schuld der sterstijkheid betaalt in 't Jaar 1271. aldaar ook begraven. Sijne kinderen waren:

Reinoud, sijn navolger.

Henrik en *Gerard*, beide jonk gestorven.

Ermgarde, getrout met Diederik den VII. Graaf van Kleef.

Hier moet ik noch spreken van *Johan van Nassau*, in 't Jaar 1267. tot XXXIX. Bisschop van Utrecht verkoren, die buyten twijffel mede tot den Tak van Gelderland schijnt te behooren. Andere noemen hem Joannes van Assouwen.

REINONUD de I. bygenoemt den *Strytbaren*, Graaf van Gelderland en Zutphen, was na sijn Vader de VIII. Graaf. Hy heeft twee Vrouwen gehad, de eerste Ermgarde, dochter van Walrave, Hertoch van Limburg, by welke hy gewan, *Margriet*, getrout met Diederik de X. Graaf van Kleef. De tweede was *Margriet*, dochter van Guido Dampret de XXIV. Graaf van Vlaanderen, Weduwe van Alexander, soon des Koninks van Schotland; en heeft uyt deselve gewonnen drie soonen, en twee dochteren. Hy oorlogde tegen den Hertoch van Braband om het Hertogdom Limburg, en wiert in den Slag by Woeringen gevangen, sijn vryheid koopende met afstant te doen van alle het gene hy op Limburg te eysschen had. In 't Jaar 1320. wiert hy van sijn soon Reinoud den II. in hechtenis geset, alwaar hy ses Jaren daar na ongelukkig gestorven is, na 54. Jaren sijne Landen beseten te hebben. Sijne kinderen waren:

Guido, en *Philips*, beyde jonk gestorven.

Reinoud, sijn Vaders navolger, en eerste Hertoch van Gelderland.

Isabelle, eerst getrout met Adolph, Graaf van den Berg, daar na met Frederik den III. den Schoonen, Roomsch Keiser.

Philippine, Nonne tot S. Clara binnen Keulen.

REINOUD de II. bygenoemt den *Rossen*, of gelijk d'oude Kronijk van Holland seid, den *Swarten*, negende Graaf, en eerste Hertog van Gelderland, heeft sijnen Vader gevolgt in 't Jaar 1326. na dat hy ses Jaren te voren sijnes gevangen Vaders Landen beseten had. Sijn eerste Vrouw was Sophia, dochter van Floris Berthold, den laatsten Heer of Graaf van Mechelen; uyt welke hy 4. dochters geteelt heeft. Dese in 't Jaar 1336. of soo andere willen 1339. gestorven synde, troude hy weder Eleonora, dochter van Eduard de II. Konink van Engeland, uyt Isabelle, dochter van Philips den Schonen, Konink van Vrankrijk; en uyt deselve zyn hem twee soonen geboren. Dese Graaf heeft soo hoogen roem van deugden en dapperheden gehad, dat Keiser Lodewijk de IV. van Beyeren in 't Jaar 1339. 469. Jaren na Wichard den I. Gelderlands eersten Opper-voogd, op de Rijks-vergadering tot Francfort, in tegenwoordigheid van Eduard de II. sijn Schoon-vader, van Philips den Schoonen, de Keur-vorsten, en alle de Standen des Roomschen Rijks, hem den eersten Hertoch van Gelderland gemaakt heeft, als hy nu 13. Jaren sijne Landen beseten had. Op het Jaar 1328. heeft hy door een seer gedenkwaardige Slag by Hasselt de Brabanders en Luykenaars overwonnen, die in sijn afwesen eenige Gelderssche Plaatsen overrompelt en berooft hadden. Meer andere van sijne heerlijke grote daden zyn in verscheide Cronijken wijdloopig beschreven. Hy heeft twee Kloosters gesticht, een van Cathuysers, niet wijd van Arnhem, *Munnikhuysen* genoemt, het ander van Carmeliten, in de Stad Gelder. Sijne Vrouw Eleonore heeft mede twee Kloosters doen bouwen, een tot Deventer, en het ander tot Harderwijk, beyde voor Franciscanen. Door koop heeft hy Kessel en Kriekenbeek aan Gelderland gebracht. Met den Hertoch van Brabant heeft hy om eenige Steden een swaren Oorlog gehad, die naderhand door den Konink van Vrankrijk bygelegt is. Als hy 17. Jaren sijne Landen met grooten lof beheersht had, is hy gestorven in 't Jaar 1342. tot Gravendale begraven; gelijk ook sijn Vrouw in 't Jaar 1355.

Sijne Kinderen uyt het eerste Houwelijk waren,

Margriet, eerst getrout met Govert, Graaf van Loon; daar na met Johan, Graaf van Kleef; ten laatsten met Johan, Graaf van Blois; maar uyt geen Houwelijk kinders; sy overleed in 't Jaar 1384.

Maria, getrout met Wilhem den IV. eersten Hertoch van Gulich; wien sy baarde *Wilhem* en *Reinoud*, beide Hertogen van Gulich en Gelderland, na de doot van haars moeders broeders Reinoud en Eduard; met nog een dogter *Maria*, getrout met Johan den XII. Heer van Arkel; wien sy ook *Maria* gebaart heeft, naderhand getrout met Jan den II. Graaf van Egmond, moeder van *Aarnoud*, daar na Hertoch van Gelderland; en *Wilhem*, Graaf van Egmont.

Machteld is Nonne gestorven, Anno 1844.

Kinderen uyt het tweede Houwelijk.

Reinoud, die sijn Vader gevolgt is.

Eduard, na sijn broeder ook Hertoch van Gelderland.

REINOUT de III. bygenoemt *den Vetten*, tweede Hertoch van Gelderland, en Graaf ven Zutphen, geboren 1324. naauwlijks twaalf Iaren oud, troude hy met Maria, dochter van Jan de III. Hertoch van Brabant. Hy voerde een swaren Oorlog met sijn broeder Eduard, die na 't Hertogdom stont, een verdeeltheid te dier tijd onder den Adel gerefen den selven aanstetten-

Digitized by Google

de, dewijl sommige met Hertoch Reinout, andere met sijn broeder Eduard hielden: die den Hertoch volgden wierden *Hekerens*, die sijn broeder Eduard, wierden *Bronkhorsten* genoemt. Dese binnenlandsche twist heeft thien Iaren geduyrt; tot dat eindelijk Eduard sijn broeder Reinout in een slag gevangen kreeg, op het Iaar 1361. en thien Iaren op het Slot Nyenbeek gevangen hielt; geduyrende welken tijd hy Gelderland en Zutphen beheersht heeft, waarom hy van sommige onder de Hertogen getelt wort. Eduard ten laatsten doot geschoten, is Reinout uyt de gevankenis gehaalt, en in sijn Hertogdom herstelt; doch drie Maanden daar na overleden in 't Iaar 1371. of 1372. Sijn Vrouw tot Brussel overleden, is aldaar begraven, in 't Iaar 1381.

EDUARD, sijn broeder gevangen hebbende, wiert in 't Iaar 1361. van de Bronkhorsten tot derde Hertog van Gelderland gestelt, en Catharina, dochter van Aalbrecht van Beyeren, Graaf van Holland en Zeeland, was aan hem verlooft, maar hy stierf voor de Bruyloft; Dese Eduard heeft de Brabanders by Baaswilde, een Plaats tusschen den Rijn en Maas verslagen, en den Veld-oversten gevangen genomen.

Als *Reinout* en *Eduard* sonder kinderen overleden waren, en de Nassausche Stam in haar soo had opgehouden, na dat deselve Gelderland en Zutphen 336. Iaren beseten had, soo is de tweedracht der *Hekerens*, en *Bronkhorsten* weder opgeresen, Wilhem van Gulich, die Maria, suster der overledene Hertogen getrout had, en Ian, Graaf van Kleef om de besitting twistende; maar Wilhem het winnende, heeft Gelderland en Gulich t'saam gevoegt, en de strydende bevredigt. Dese Wilhem heeft den Gelderschen, of liever den Nassauschen Leeuw, met dien van Gulich vereenigt, en door de Keiser Hertoch van Gelderland en Gulich gemaakt, sijn schilt en wapen verandert; met twee Leeuwen tegen malkander gericht, tot teeken der vereeniging van beide die Hertogdommen; 't welk nochtans niet lang geduyrt heeft; want de Gulichers met de Gelderschе in geschil gekomen, hebben sich onder den Hertoch van den Berg begeven: en terwijl Wilhem en Reinoud, soonen van Wilhem uyt sijn Vrouw Maria, sonder kinderen gestorven zyn, so is het Hertogdom gekomen op Arnoud, Graaf van Egmond, gekomen uyt Maria, dochter van sijn dochter Ioanna, die de sesde Hertoch van Gelderland en Gulich geworden is, wiens nakomelingen tot Karel, Hertoch van Gelderland dat hebben beseten.

De Nassauschen Tak van Gelderland en Zutphen ten einde gebracht hebbende, sullen wy voortgaan tot den derden van Weisbaden.

WEISBADEN, en IDTSTEIN.

WALRAVE, Graaf van Nassau, Weilburg, Weisbaden, Idtstein, enz. oudste soon van *Henrik*, bygenoemt *den Rijkken*, na de erfenis met sijn broeder Otto verdeelt te hebben, Nassau in 't gemeen behoudende, heeft de Landen, Steden, en Sloten bekomen, aan gene zyde de Laan gelegen. In 't Iaar 1235. geworden Graaf van Nassau, en by de Keiser Rudolph seer aangenaam sijnde, is hy tot geheimen Raad en Hofraads Presidεnt van hem verkoren. Hy troude Adelheid, dochter van Diederik, Graaf van Catzenellebogen, uyt welke hy vier soonen, en drie dochters gewonnen heeft. Als hy 54. Iaren sijne Staten seer wijsselijk beheersht had, is hy overleden in 't Iaar 1289. op het Slot van Dillenburg, en daar begraven. Sijne kinderen waren:

Dietherus, is de 29. Aartsbisschop en Keurvorst van Trier geworden, en na 7. Iaren aldaar geseten te hebben, overleden 1297.

Adolph, die sijn Vader gevolgt, en Roomsch Keiser verkoren is.

Walrave, getrout met Anna, dochter van Frederik, Burggraaf van Neurenberg; uyt welke *Philips*, wegens Keiser Adolph, Veld-overste in Misnien gestelt.

Richarde, Geestelijk geworden.

Machteld, getrout met Rudolph van Habsburg, naderhand Keiser.

Imagina, getrout met Frederik, Heer van Lichtenberg.

ADOLPH, Roomsch-Keiser, Graaf van Nassau, Weilburg, Weisbaden, Idtstein, enz. is in 't Iaar 1289. sijn overleden Vader gevolgt. Troude Imagina, dochter van Gerlach, Graaf van Limburg, uyt welke hy vijf soonen en drie dochters gewonnen heeft. Als hy drie Iaren sijne Graafschappen beseten had, wiert hy tot Roomsch Keiser verkoren in 't Iaar 1292. en heeft 6. Iaren, 5. Maanden, 27. Dagen loffelijk geheersht, tot dat hy den 2. Iuly 1298. het Rijk met sijn leven verloren heeft: Want Albert van Oostenrijk, hem uyt dien stoel willende stooten, had een machtich Leger versamelt, deed sich tegen order tot Mentz voor Keiser uytroepen, en soo gewapent voortgetrokken sijnde, heeft hy Keiser Adolph in 't opene veld ontmoet, die veel minder macht by hem had, niet wijd van Spiers; en Adolph aldus vechtende van sijn paard gevallen, en weder poogende daar op te stijgen, wiert door de eigen hand van Albert van Oostenrijk voornoemt, met twee wonden gedood. Doch dit is aan te merken, dat alle de gene, die tegen Keiser Adolph t'saam gesworen hadden, aan een quaat einde gekomen zyn, God openbaarlijk hare misdaad wrekende. Graaf Adolph Haigerloch is in die selve Slach gebleven; Gerard Eppenstein, Aarts-bisschop van Mentz, is in sijn stoel sittende onverwacht omgekomen. Den Bisschop van Regensburg is door een Slager van Friburg doorsteken; De Graaf van Leiningen is uytsinnig geworden; Ten laatsten is Keiser Albert op het thiende Iaar sijnes Rijks, in het Slot van Habsburg, van Iohan van Oostenrijk sijn broeders soon, omgebracht. Keiser Adolphs kinderen waren:

Henrik, jonk overleden.

Rupert, die troude Iutte, dochter van Wenceslaus, den VI. Konink van Bohemen. Dese Rupert wiert in de ongelukkige Slag, daar sijn Vader

Vader bleef, gevangen, en aan den Aarts-biſſchop van Mentz gelevert, die voor ſijn verloſſig eenige plaatſen aan hem eiſchte. Daar na heeft hy ſijn Schoon-vader in Bohemen gedient, alwaar hy heerlijke ſaken uytgevoert hebbende, ten laatſten geſtorven, en in het Koninklijk graf geſtelt is.

Gerlach, die ſijn Vader in 't Graafſchap Naſſau, enz. gevolgt is.

Walrave, die troude Machteld, dochter van Lodewijk, Palsgraaf.

Adolph, geboren terwijl ſijn Vader Keiſer was.

Adelheid, heeft met haar Moey Richarde ſig in een Klooſter begeven.

Imagina, ſtierf ongehoud.

Machteld, getrout met Rudolph, Hertoch van Beyeren, Keurvorſt, en Palsgraaf.

GERLACH, Graaf van Naſſau, Weisbaden, Weilburg, en Idtſtein, derde ſoon van Keiſer Adolph, is in 't Jaar 1298. Graaf van Naſſau geworden, en heeft ſijne Landen, met grooten lof van wijsheid en dapperheid 63. Jaren beſeten. Hy troude Agnes, dochter van Coenraad, Landgraaf van Heſſen, en ſtierf 1361. nalatende

Gerlach, Opper-diaken van het het hoogſte Collegie tot Mentz, en daar na de 61. Aarts-biſſchop, van alle geëert en bemint. Hy ſtierf 1372. na 16. Jaren ſijn Aartsbiſdom vreedſaam beſeten te hebben.

Adolph, die de Vaderlijke erfenis met ſijn broeder gedeelt hebbende, Graaf van Naſſau, Weisbaden, enz. gebleven is.

Joan, geworden Graaf van Naſſau en Weilburg; van wien de Weilburgſche en Sarbrugſche Tak haar begin heeft genomen.

ADOLPH, Graaf van Naſſau, enz. tweede ſoon van Gerlach voorſchreven, de Vaderlijke erfenis met ſijn broeder gedeelt hebbende, is geworden Graaf van Naſſau, Weisbaden, Idtſtein, enz. Hy troude Anna, dochter van Frederik, Markgraaf van Neurenberg. Als hy ſijne Landen 9. Jaren beſtiert had, is hy overleden in 't Jaar 1370. Sijne kinderen waren:

Adolph, thien Jaren lank Biſſchop van Spiers, daar na de LXIII. Aarts-biſſchop en Keurvorſt van Mentz, waar in hy 8. Jaren met groote lof heeft geleeft, overleden 1388.

Johan, was de LXV. Aarts-biſſchop en Keurvorſt van Mentz; een man ſeer uytſtekent in vroomheid en geleertheid, die met macht en voorſichtich beleid 23. Jaren ſijn Biſdom verdedicht heeft. In 't Jaar 1413. was hy in de ſeer beroemde Kerkvergadering tot Conſtans, door de Keiſer Sigiſmundus, onder Paus Joannes de XXII. beroepen.

Gerlach, ſijn Vaders navolger.

Joanna, getrout met Henrik, Graaf van Waldek, overleed 1467.

GERLACH, Graaf van Naſſau, Weisbaden, Idtſtein, enz. troude met Berta, dochter des Graafs van Weſterberg, uyt welke hy een ſoon heeft gewonnen. Als hy 23. jaren ſijne Graafſchappen wel beheerſcht had, is hy overleden in 't Jaar 1393. en hem volgde.

ADOLPH, Graaf van Naſſau, Weisbaden, Idtſtein, enz. troude Margriet, dochter van Bernard, Markgraaf van Baden, uyt welke hy twee ſoonen, en ſoo veel dochters geteelt heeft. Na ſijne Landen 33. Jaren te hebben behouden, ſtierf hy in 't Jaar 1426. Sijne kinderen waren,

Adolph, LXIX. Aarts-biſſchop en Keurvorſt van Mentz, ſtierf in 't Jaar 1475. na 13. jaren ſijnen Stoel beſeten te hebben.

Johan, ſijn Vaders navolger.

Anna, getrout met Everard Eppenſtein, Baron van Koninkſtein.

Agnes, getrout met Coenraad, Baron van Buchenbach.

JOHAN, Graaf van Naſſau, Weisbaden, Idtſtein, enz. is ſijnen Vader gevolgt, en troude Maria, dochter van Engelbert, Graaf van Naſſau en Dillenburg, die hy uyt Joanna, de dochter van Philips, Heer van Polanen en Lek, had gewonnen. Als 54. jaren ſijne Landen beſeten had, is hy overleden in 't jaar 1480. nalatende:

Adolph, ſijn navolger.

Philips, in 't jaar 1490. ſonder kinderen geſtorven.

Anna, met Otto Graaf van Solms getrout.

Maria, getrout met Lodewijk, Graaf van Iſenburg.

ADOLPH, Graaf van Naſſau, Idtſtein, enz. troude Adelheid, dochter van Volkert, Graaf van Mansfeld, ſonder kinderen: daar na Margriet, Gravinne van Henegouwen, by dewelke hy wan twee kinderen. Was geheime Raad van Keiſer Maximiliaan den I. en Preſident van ſijnen Hofraad; als mede eenige jaren Stadhouder over Gelderland en Zutphen. Na 24. jaren ſijne Graafſchappen ſeer wijſſelijk beheerſcht te hebben, is hy uyt het leven verhuyſt op 't jaar 1504. Sijne kinderen waren,

Philips, ſijn navolger.

Margriete, die troude met Lodewijk, Graaf van Naſſau en Weilburg, ſoon van Johan, Graaf van Naſſau en Weilburg, uyt Eliſabeth, dochter van den Landgraaf Lodewijk den Vreedſamen.

PHILIPS, Graaf van Naſſau, Weisbaden, Idtſtein, enz. heeft na ſijn Vaders doot die Landen 16. jaren ingehad: hy troude Adriana, dochter van Jan, Baron van Bergen op Zoom; die hem drie ſoonen en drie dochters gebaart heeft. Hy ſtierf in 't jaar 1520. Sijne kinderen waren:

Philips, jonk geſtorven.

Adolph, geboren in 't jaar 1518. was getrout met Francine, dochter des Hertogs van Lutzenburg, en Weduwe van Bernard, Markgraaf van Baden, uyt welke ſy hadde een dochter *Margriete*, Vrouw van Jochem, getrout met den Graaf van Manderſcheid; had geen kinderen.

Balthaſar, die ſijnen broeder in de Vaderlijke Graafſchappen volgde.

Catharina, getrout met den Graaf van Rupolſenac.

Digitized by Google

Margriete, Abdisse van Walford.

Anna, tot eender dracht met haar broeder Balthasar geboren, heeft sich tot het Kloosterlijk leven begeven.

BALTHASAR, Graaf van Nassau, Weisbaden, Idtstein, enz. was eerst Commandeur des Duytschen Ordens tot Gaffenburg; maar sijn broeder Adolph overleden zynde, is hy hem in sijnes Vaders Graafschappen gevolgt. Hy nam ten Houwelijk Margriet, dochter van Reinard, Graaf van Isenburg van Budingen; uyt welke een soon Johan Lodewijk geteelt hebbende, is hy 38. jaren oud op 't jaar 1568. gestorven.

JOHAN LODEWYK, Graaf van Nassau, Weisbaden, Idtstein, enz. is geboren den 15. April des jaars 1567. die sijne eerste jaren inde leer-oeffeningen der wetenschappen besteed hebbende, om daar in noch te vorderen, na Vrankrijk getrokken is. Naderhand in sijn Vaderland wedergekeert, troude hy in 't jaar 1588. met Maria, dochter van Johan, Graaf van Nassau en Dillenburg, uyt welke hem dese kinderen geboren zyn:

Margriet, getrout met Adolph, Graaf van Benthem.

Anna Catharina, getrout met Simon, Graaf vander Lippe.

Maria Magdaleena, getrout met Wolfgang Henrig, Graaf van Isenburg.

Juliane,
Johan Philips,
Johan Lodewijk, } jonk gestorven.

De Tak van Weisbaden nu ten einde gebragt hebbende, sal ik voortgaan tot den vierden, namentlijk die van Sarbruggen.

SARBRUGGEN.

JOHAN, Graaf van Nassau, Weilburg, enz. soon van Gerlach, neef van Keiser Adolph, de Vaderlijke erfenis met sijn broeder gedeelt hebbende, is geworden Graaf van Nassau, en Weilburg, en met dese verdeeling heeft hy 't begin aan desen nieuwen Tak gegeven. Hy troude Johanna, eenige dochter des Graafs van Sarbruggen, die hem haar Vaders Graafschap ten Houwelijk bragt; en soo heeft hy vele jaren de beide Graafschappen van Weilburg en Sarbruggen t'samen beseten, gestorven in 't jaar 1371. nalatende,

Philips, sijn navolger.

Elisabeth, getrout met Henrik, Landgraaf van Hessen.

PHILIPS, Graaf van Nassau, Weilburg, en Sarbruggen, na sijn Vaders dood, had twee Vrouwen; de eerste Catharina, dochter van Frederik, Hertog van Lotheringen; de tweede Anna, Gravinne van Hohenlo. Doch dewijl uyt dese twee Houwelijken dese Tak weder in tween is gedeelt, sullen wy voortgaan in Johan, Graaf van Sarbruggen, den Sarbrugschen Tak te verklaren; en daar na sullen wy in Philips, sijn broeder, den Weilburgschen Tak beginnen. Als dese Philips sijne geseide Graafschappen 58. jaren beseten had, is hy gestorven in 't jaar 1429.

Sijne Kinderen uyt het eerste Houwelijk.

Margriet, getrout met Gerard, Baron van Rodenacheren.

Johan, na sijn Vaders Vaders dood Graaf van Sarbruggen.

Uyt het tweede.

Philips, die Graaf van Weilburg geweest is.

Johanna, getrout met Johan, Graaf van Hennenberg.

JOHAN, Graaf van Nassau en Sarbruggen, troude Johanna, dochter en erfgenaam des Graafs van Loeningen en Hennenberg, doch die in 't jaar 1450. gestorven zynde, troude hy weder Elisabeth, dochter van Lodewijk, Graaf van Wirtenberg. Als hy 43. jaren sijne Graafschappen beseten had, is hy gestorven in 't jaar 1472.

Sijne Kinderen uyt de eerste Vrouw waren,

Elisabeth, getrout met Wilhem, soon van Gerard, Hertoch van Gulich.

Johanna, getrout met Johan den I. Palsgraaf aan den Rhijn, overleden in 't jaar 1509.

Uyt het tweede.

Johan Lodewijk, die sijn Vader gevolgt is.

IOHAN LODEWYK, Graaf van Nassau, Sarbruggen, enz. na sijn Vaders dood geboren, daar na volwassen is sijnen Vader gevolgt. Troude Isabelle, dochter van Iohan den I. Palsgraaf aan den Rhijn, enz. en dese overleden, troude hy weder Catharina, dochter des Graafs van Meurs, en Sarwerden. Na vele jaren sijne Landen beheerscht te hebben, heeft dit sterfelijke afgelegt in 't jaar 1545. 73. jaren oud sijnde.

Sijne Kinderen van 't eerste bedt waren,

Philips, sijn Vaders navolger, getrout met Apollonia, dochter des Graafs van Dagsbergen, sonder kinderen, stierf in 't jaar 1554.

Adolph, na sijn broeders dood Graaf van Sarbruggen, was getrout met Anna, Gravin van Mansfeld, mede sonder kinderen. Hy stierf sonder erfgenaam in 't jaar 1559.

Odilia,

Johan Lodewijk, Canonik tot Regensburg.

Van het tweede.

Catharina, getrout met Erich, Graaf van Lenichen.

De-

Digitized by Google

Dewijl'er geen Mans-oir uyt den Tak van Naſſau, Sarbruggen is overgebleven, ſoo is het Graafſchap van Sarbruggen gekomen op den naſten bloetverwant, namelijk Albert, Graaf van Naſſau en Weilburg, getrout met Anna, dochter van Wilhem, Graaf van Naſſau en Dillenburg, ſuſter des Prins van Oranjen; daar hy een ſoon was van Philips, Graaf van Naſſau en Weilburg, geſtorven in 't jaar 1559.

WEILBURG.

PHILIPS, Philips ſoon, Graaf van Naſſau, Weilburg, en Sarbruggen, uyt Anna, Gravinne van Hohenlo, ſijn tweede Vrouw; was de eerſte Graaf van Naſſau en Weilburg; en uyt den ſelven heeft deſe Tak ſijn begin genomen. Hy troude Catharina, dochter van Erich, Graaf van Lenichen; en teelde uyt haar een ſoon, Iohan, voor hem overleden: doch hy ſtierf in 't jaar 1493.

IOHAN, Graaf van Naſſau en Weilburg, eenigſte ſoon van Philips voornoemt, troude Eliſabeth, dochter van Lodewijk den Vreedſamen, Landgraaf van Heſſen; en had uyt haar een ſoon *Lodewijk*, die ſijn Grootvader gevolgt is; maar deſen Iohan ſtierf voor ſijn Vader in 't jaar 1480.

LODEWYK, Graaf van Naſſau en Weilburg, na ſijn Grootvader, troude Margriet, dochter van Adolph, Graaf van Naſſau en Weisbaden: uyt welke hy een ſoon wan, die hem gevolgt is. Als hy ſijne Landen 31. jaren wijſſelijk beſtiert had, is hy overleden in 't jaar 1523.

PHILIPS, Graaf van Naſſau en Weilburg, ſijnen Vader gevolgt, troude eerſt Anna, dochter van Albert, Graaf van Mansfeld; daar na Amelie, dochter van Jan, Graaf van Iſenburg. Sijne Landen 36. jaren geruſtelijk beſeten hebbende, is hy geſtorven in 't jaar 1559.

Sijne Kinderen uyt de eerſte Vrouw waren,

Albert, ſijn navolger.

Uyt de tweede.

Philips, Graaf van Naſſau en Weilburg, was eerſt getrout met Erica, Gravin van Manderſcheid; uyt welke hy eenige kinderen geteelt heeft: uyt het tweede Houwelijk met Iſabelle, dochter van Johan, Graaf van Naſſau, Catzenellebogen, Dillenburg, enz. weten wy niet of hy kinderen had.

Anne Amilie, getrout met Philips, Rhijngraaf.

ALBERT, Graaf van Naſſau en Weilburg, is geworden de eenigſte erfgenaam des Graafſchaps van Sarbruggen, gelijk kort hier voren geſeyt is. Hy troude met Anna, dochter van Wilhem, Graaf van Naſſau, Vianden, Dillenburg, ſuſter des Princen van Oranjen; uyt welke geboren zyn deſe kinderen.

Anna Amilie, getrout met Otto, Graaf van Solms, Sonnewald, enz.

Juliane, jonk geſtorven.

Catharina.

Lodewijk, ſijns Vaders navolger.

George Philips, } ongehoud overleden.
Albert, }

Wilhem, die uyt Erica, dochter van Philips, Graaf van Iſenburg, geteelt heeft, *Anna* en *Eliſabeth Juliane.*

Eliſabeth, Vrouw van George, Graaf van Witgenſtein, enz. ſonder kinderen.

Juliane.

Anna Sybille, getrout met Pieter Ernſt, Baron van Kriekingen.

Johan Caſimir, die uyt ſijn Vrouw Eliſabeth, dochter van George, Landgraaf van Heſſen, geteelt heeft een dochter, *Anna Eleonora.*

Magdeleen.

Anna Odilia, Vrouw van Wilhem, Graaf van Witgenſtein, enz.

Erneſta.

LODEWYK, Graaf van Naſſau, Weilburg, Wisbaden, en Idtſtein, geboren in 't jaar 1565. troude 1589. den 8. Juny, Anna Maria, dochter van Lodewijk, Landgraaf van Heſſen. Hy ſtierf den 8. November 1627. en ſy overleed den 22. November 1626. nalatende deſe volgende kinderen.

Wilhem Lodewijk, volgt.

Anna Sabina, }
Albert, }
Sophia Amelia, } jonk geſtorven.
George Adolph, }

Philips, geboren den 15. April 1597. overleden in 't jaar 1621.

Louiſe Juliane, geboren den 9. Auguſti 1568. overleden den 24. September 1622.

Mauris, }
Erneſt Caſimir, } jonk geſtorven.

Maria Eliſabeth, geboren den 21. Auguſti 1602. troude den 20. Auguſti 1624. met Frederik, Graaf in Leiningen.

Johan, geboren den 24. November 1603. troude Sibylle Magdelene, dochter van Georg Frederik, Markgraaf van Baden; daar na met de dochter van Philips Georg, Graaf in Leiningen en Dachsberg, in 't jaar 1646. nalatende *Walraven*, tegenwoordig Generaal over de Cavallerie der Vereenigde Nederlanden, en Gouverneur van de Stad en onderhorige Forten van Bergen op Zoom, *Guſtaaf Adolph*, en *Lodewijk.*

Dorothea, geboren den 21. February 1605. overleden den 23. February 1620.

Erneſt Caſimir, geboren den 15. November 1607. troude den 22. February 1634. met Anna Maria, Gravin van Witgenſtein, en teelden *Frederik.*

Otto, geboren den 24. February 1610. overleden den 24. November 1632.

WILHEM LODEWYK, Graaf van Naſſau, Weilburg, Wisbaden en Idtſtein, geboren den 18. December 1590. troude den 13. November 1615. met Anna Amelia,

Digitized by Google

dochter van Frederik, Markgraaf van Baden, en is overleden den 22. Augusti 1640. Hy had by haar gewonnen dese volgende kinderen.

Anna Juliana, geboren den 8. April 1617. die den 6 Maart 1640. troude met Frederik, Palsgraaf in Sweibrukken.

Crato, geboren den 7. April 1621. verslagen den 14. Augusti 1642.

Johan Lodewijk, geboren den 23. Mey 1625. die in 't jaar 1649. troude met Dorothea Catharina, dochter van Christiaan, Pals-graaf.

Gustaaf Adolph, geboren den 27. Maart 1632.

Dit is alles wat wy van desen Tak hebben vernomen, nu sullen wy overgaan tot dien van Bilstein.

De BILSTEINSCHE Tak.

HENRIK, de tweede soon van Henrik, Graaf van Nassau, Bilstein, Dillenburg, enz. dien hy geteelt had uyt Adelheid Gravin van Arenberg, de erfenis met sijnen oudsten broeder Otto verdeelt hebbende, is geworden Graaf van Nassau en Bilstein. Hy troude de Gravin van Westerburg, uyt welke hy een soon heeft geteelt.

HENRIK de II. Graaf van Nassau, en Bilstein. Sijn Vrouw was de Gravin van Loon, nalatende een soon.

HENRIK de III. Graaf van Nassau en Bilstein, sijn Vaders navolger, getrout met Maria Randerode, en had uyt haar een soon.

JOHAN, na sijn Vader Graaf van Nassau, en Bilstein, troude eerst Agnes, Gravin van Gemen, sonder kinderen; daar na de Gravin van Isenburg, nalatende een soon.

HENRIK de IV. Graaf van Nassau, en Bilstein. Sijn Vrouw was Eva, dochter van den Graaf van Sein, en wan:

JOHAN de II. Graaf van Nassau, en Bilstein, die te wijve had Maria, dochter des Graafs van Solm, en teelde uyt deselve twee soonen; *Johan*, sijnen navolger; en *Henrik*, Ridder van Hierusalem, voor Pavien gebleven.

JOHAN de III. Graaf van Nassau, en Bilstein; was getrout met een Gravin van Nassau, Weilburg, sonder kinderen: en hierom is het Graafschap Bilstein weder gekeert aan de Graven van Nassau, en Dillenburg, van welke het gekomen was: soo dat in desen Johan de tak van *Bilstein* heeft opgehouden.

Het Graafschap Bilstein weder aan den Tak van Dillenburg vervallen sijnde, soo is dat ten deele gekomen aan Lodewijk, neef des Prins van Oranjen, uyt sijn broeder Johan den ouden, Gouverneur van Vriesland, enz. van wiens nakomelingen het tot nu toe beseten is.

Al eer ik nu sal voortgaan tot den Nassausschen Tak van Oranjen te beschryven, dunkt het my niet onnut te wesen, hier een weinig aan te halen, hoedanig de eerste Princen van Oranjen geweest zyn, met kortelijk hare uytstekentheden, voorrechten, en waardigheden te vertoonen.

Onder het PRINSDOM VAN ORANJEN hebben van ouds meer dan vijstig Steden en bemuyrde Plaatsen behoort, en onder deselvige twee *Bisdommen*, als dat van *Oranje*, en dat van *Sainct Paul*; ses *Abdyen*; meer dan dertig *Prieurschappen*; de *Graafschappen van Grignan*, *Saint Paul*, en van *Suze*; de *Baronnien van Gigondas*, *van Serignan*, en *van Sers*; vier Plaatsen, *Chateauneuf*, *Donzere*, *Tulete*, en *Maubuisson*, van welke de *Bisschop van Viviers*, de *Prieur van Saint Esprit*, en de *Hertog van Ventadour* sich *Princen* seggen; hoewel men hare onderwerpingen van over acht eeuwen kan doen sien.

De Hooftstad *Oranjen* is een van de beste Steden tusschen Lions en Marseille; en des selfs Princen oeffenen daar over een Souverein recht, behoudende dat van hare overwinning, 't welk het roemruchtigste van alle besittingen is: en sulks door de rechtveerdigste van alle de Oorlogen; dewijl Wilhem met den Hoorn het selve wan in den jare 793. op de Sarracinen, na haren Konink Theobard, die dat besat, daar uyt gedreven te hebben. Dit is het oudste Souverain Prinsdom van Euroop, en dese Princen voerden den eernaam van Prins erflijk in haar Geslacht, lang voor 't meeste deel der Princen van Euroop. Sy hebben een erfelijk wapen gevoert twee hondert jaren te vooren, eer sulks soodanig in de meeste Souveraine Geslachten gevonden wort.

Dese Princen hebben 't recht van sich te noemen, *by der Gratien Gods Princen*, hondert, en twee-hondert jaren voor het meeste deel der grootste Princen van Europa: ja hare jonger soonen hebben sich soo genoemt, door't recht van Bloed, 't welk seer ongemeen is in alle Souveraine Geslachten. En de Historien versekeren ons, dat Gerard de II. in 't jaar 1100. den ouden besit-naam van Prins van Oranjen weder heeft aangenomen, die naderhand sonder verandering van alle de navolgers tot op desen dach is gevoert.

Onder hare oude Brieven wort noch een Parkement gevonden, dat de wijse van pracht en heerlijkheid vertoont, die selfs binnen Oranjen bedreven wiert in 't jaar 1178. ter eeren van Prins Bertand van Baux den I. van dien naam, wanneer hem de kroon met volle statigheid opgeset, en hy Souverain Prins van Oranjen gekroont wiert; waar aan klaarlijk blijkt, dat sy het recht hebben van een kroon te dragen, en sig Princen te doen kroonen: waar nevens sy ook alle andere uytstekentheden besitten, die de grootste Vorsten eigen zyn. Gelijk het groot voorrecht, en dat uytnement merkteeken van Souveraine macht, die sy gehad hebben, van hare eerste vaststelling aan, in 't Koninklijk Voorrecht en 't recht van Voorstanderschap over de Bisdommen, Abdien, Priorien, en andere Geestelijke begunstigen des Staats van Oranjen, genietende een daar aan verknochte waardigheid. Hier van konnen sy bescheeden doen blijkken van over acht-hondert jaren, 't welk seer weinig Princen van over ses hondert konnen bewijsen.

En of schoon sy Princen zyn van een Staat onder

Digitized by Google

der de Landen des Rijks van outs gelegen, so hebben sy nochtans sich altijd dapper gehandhaaft als niet onder het Rijk te gehooren, selfs ook in een tijd, wanneer de Graaf van Savoyen, de Dauphin, en de Graaf van Province, sich opentlijk bekenden onder het Rijk te staan.

In den jare 1214. den 13. January is Prins Wilhem van Beaux de VII. dier naam door Keiser Frederik den II. gehuldigt en hoogstatelijk gekroont tot Konink van Arles, binnen de Stad van Metz; wanneer hy niets gedaan of geduldet heeft, tot nadeel van sijne oude Rechten als Prins van Oranjen. Dit Koninkrijk, dat erflijk in 't geslacht der Princen van Oranjen quam, bevatte in sich al het Land, dat sich uytstrekt van Lions tot aan de Zee, en van de Rhone tot aan de Pò, te weten, Dauphiné, Savoyen, Piemon, en Provence, en bleef toen drie-en-veertich jaren in haar gewelt, tot op het jaar 1257. als wanneer Karel de I. broeder van den Heiligen Lodewijk, Konink van Vrankrijk, een erfdochter van Provence getrout hebbende, sich willende Souverain daar van maken, de Stad Arles swaarlijk belegert had, welke de Prins Raimond de I. doenmaals niet konde ontsetten, sich gedrongen vont een Verdrag te sluyten, met afstant te doen van alle de Rechten die hy op 't voorseide Koninkrijk van Arles had, mits dat hy gehouden was in volkomen besitting en recht geheel het Prinsdom te herstellen, voor hem en sijne navolgers Princen, om dat te genieten in alle Souverain gesag.

Dese Koninklijke waardigheid tot op het derde lid in haar bloed ingedronken zynde, soo hebben sy noch altijd den indruk van een Koninklijk Recht bewaart, waar van sy niet konden ontbloot worden, als wettige erfgenamen van een onttrokke Kroon, met het voordeel des Koninklijken bloets.

By de Pausen selfs hebben sy ook deselve Voorrechten gehad, die sy gewoon zyn aan de grootste Vorsten toe te staan.

Sy hebben het regt van Oorlog en Vrede tegen lerlei Vorsten; gelijk sy met verscheide op onderscheiden tijden Oorlogen gevoert hebben; en insonderheid den swaren Oorlog, die Prins Lodewijk de Goede had in Dauphiné, tegen Konink Karel de VII. van Vrankrijk, neergeleyt door een roemruchtig verdrag in 't jaar 1432. en aan hare Gesanten hebben sy den naam van Ambassadeurs gegeven, doende handelen als Souveraine tegen Souveraine.

Het recht van te veredelen, uyt te roeyen, wettig te maken, en inboorlingschap te geven, hebben sy volkomen by alle gelegentheden gebruykt; 't welke vaste getuygenissen van de Souveraine macht sijn, die God niemant dan sijne Gesalfdde mede-deelt; en dit is dese Princen eigen geweest van hare oorspronk af. Sy hebben ook Goude en silvere Munten geslagen, van over de ses en seven-hondert jaren, met hare Keure en Wapens. Van allerley misdaden hebben sy pardon en quijtschelding aan hare onderdanen toegestaan, wanneer 't haar beliefde; met meer andere bedryven van onbepaalde macht, langen tijd voor het meeste deel der Princen van Europa.

Menigmaal hebben dese Princen door hare Houwelijken sich vermengt met het Bloed der Koningen, en by na met alle de Souveraine Huysen van Europa: want *Gerard de I.* Prins van Oranjen, (in 't jaar 862. van Karel, Konink van Bourgondien, soon van Keiser Lotharius, wiert genoemt, *Doorluchtige*, welken eernaam de Koningen van dien tijd noyt gaven aan eenig Prins die niet van haar bloet was, of van een seer hoog verheven Staat boven andere Princen) had getrout Bertha, dochter van Pepin, Konink van Guienne, soon van Lodewijk den Goedertieren, Keiser en Konink van Vrankrijk; en door sijne krachten en beleid heeft hy durven wederstaan het geweld, dat Keiser Karel de Kalwe in sijnen tijd deed, om Viennes in Dauphiné te winnen, en om de Landen, den kinderen van Keiser Lotharius sijn broeder ten deele gevallen, te bemachtigen.

Radbold de I. was in 't jaar 910. soo hoog geachten Prins, dat hy, na de eenigste dochter getrout te hebben van Boson, Konink van Provence, die verlooft had geweest aan een Konink van Vrankrijk, eindelijk voor sijne nakomelingen verkreeg het eigendom van Provence.

Boson de I. niet minder zynde, troude de Markgravin van Toscanen, een seer groote Princes, broeders dochter van Hugo, Koning van Italien, en stierf in 't jaar 914.

Dit Prinsdom is tot verscheide seer Doorluchtige Stammen overgegaan; als uyt die van Wilhem van *Oranjen*, bygenaamt met den Hoorn, tot die van *Baux*; en weder uyt dese tot die van *Chalon*; van welke het op dese tegenwoordige van *Nassau* gekomen is, wanneer Prins *Philibert van Oranjen*, de laatste uyt de Stam van Chalon, (die Keiser Karel den V. aan het Hertogdom van Milanen, en het Koninkrijk van Napels geholpen, en tot de Keiserlijke Kroon ten deele gebragt had; waarom hem de Keiser in 't jaar 1528. tot Onderkonink over Napels stelde, en daar na in 't jaar 1530. tot Veld-overste tegen die van Florencen, die hy 't jaar daar aan in een Veldslag overwon; hoewel met verlies van sijn leven, tot de grootste droefheid van de Keiser en alle sijne Vrienden) sijn Prinsdom en Heerlijkheden by Testament naliet, aan sijn susters soon *René*, dien sy gebaart had by *Henrik, Graaf van Nassau*; van wien wy hier voren gesproken hebben; en dese *René* hebbende den naam en wapenen van Chalon en Oranjen moeten aannemen, weder sonder kinderen gestorven zynde, soo zyn des selfs Prinsdommen, Graafschappen, en Heerlijkheden by erfenis en Testament gekomen op Wilhem, den oudsten soon van sijn Vaders broeder, in wien dese Nassausche Tak van Oranjen haar oorsponk genomen heeft.

ORANJEN.

WILHEM, by der Gratien Gods Prins van Oranjen, Graaf van Nassau, Catzenellebogen, Dietz, Vianden, enz. Marquis van Vere en Vlissingen; Burggraaf van Antwerpen, en Bezantson; Baron van Breda, Diest, Grimbergen, Arlay, Noseroy, enz. Lieutenant Generaal

raal over de Nederlanden; Gouverneur en Stadhouder over Brabant, Holland, Zeeland, Utrecht en Vriesland; Admiraal van de Zee, enz. was oudste soon van Wilhem, Graaf van Nassau, Vianden, Dietz, geboren uyt Juliane, Gravin van Stolberg, op het Slot van Dillenburg, in 't jaar 1533. den 16. April. Eerst troude hy in 't jaar 1550. Anna, eenigste dochter en erfgenaam van Maximiliaan, Graaf van Buren en Leerdam, enz. winnende uyt deselve twee kinderen. Dese agt jaren daar na tot Breda gestorven sijnde, troude hy voor de tweedemaal tot Leipsich, Anna, dochter van Maurits, Hertoch en Keurvorst van Saxen, in 't jaar 1561. Uyt deselve heeft hy twee soonen en twee dochteren geteelt; en dese ook overleden, troude hy ten derdemaal in 't jaar 1575. binnen den Briel, Charlotte van Bourbon, uyt het Koninklijk Bloed van Vrankrijk, dochter van Lodewijk van Bourbon, eersten Hertoch van Monpensier, die hem ses dochters gebaart heeft. Dese, haren Man door 't hooft geschoten zynde, swaarlijk verschrikt, is in een hevige siekte gevallen, die haar het leven heeft doen eindigen op den 5. Mey des jaars 1582. Het jaar daar aan 1583. heeft hy den twaalfden April in Zeeland sijn vierde Huysvrouw getrout, Louise Colligny, dochter van Casper Colligny, groot Admiraal van Vrankrijk, in de Parijsche Moord, op 't jaar 1572. deerlijk omgebracht. Uyt dese heeft hy een soon gewonnen. In 't jaar 1584. den 10. July, is hy tot Delf door een grouwelijken Moorder verraderlijk doorschoten, soo dat hy kort daar op stierf, tot algemene droefheid van den Staat.

Sijne Kinderen uyt het eerste Houwelijk waren,

PHILIPS, by der Gratien Gods Prins van Oranjen, Graaf van Nassau, Catzenellebogen, Dietz, Vianden, Buren, Leerdam, enz. Baron van Breda, enz. Ridder des Gulden Vlies. Geboren in 't jaar 1554. den 19. December; en van sijn Vader tot Leuven ter school beschikt, wiert hy den 20. September 1567. als sijn Vader uyt Nederland geweken was, met gewelt, en tegen de voorrechten der hooge School, uyt last van Duc d'Alve, naar Spanjen gevoert, dertien jaren oud; alwaar hy in een opene gevankenis 28. jaren is gehouden geweest. In het jaar 1595. wanneer Albertus, Aarts-hertoch van Oostenrijk na Nederland quam, is hy op sijn versoek en tusschenspreken uyt die gevankenis ontslagen, en met hem in Nederland wedergekomen, den 11. April 1596. nevens hem op sijn linker hand tot Brussel in rijdende, onder groot gejuyg van het volk. In 't jaar 1598. wiert hy onder de Princen geschikt, die den Aarts-hertog tot sijn Bruyd na Spanjen reisende, wegens Brabant, en d'andere Nederlandsche Provintien souden verstellen, om Isabelle Clare Eugenie veel geluks met haar Houwelijk te wenschen. In 't jaar 1606. den 24. November heeft hy tot Fontaine bleau sijn Huysvrou getrout, Eleonore van Bourbon, dochter des Prins van Condée, eerste Prins van 't Koninklijk Bloet; maar heeft geen kinderen uyt haar geteelt. En door dit Houwelijk heeft hy vryer besitting sijnes Prinsdoms van Oranjen bekomen, dan ymant van sijne Voor-ouders gehad hebben, Konink Hentik de IV. aan hem gevende, wat Vrankrijk daar op te eisschen had. Hy stierf in 't Paleis tot Brussel den 20. February 1618. oud 63. jaren.

Kinderen uyt het tweede Houwelijk.

Maurits, Prins van Oranjen, enz. in 't jaar 1566. tot Breda gestorven en begraven.

MAURITS, by der Gratien Gods Prins van Oranjen, Graaf van Nassau, Catzenellebogen, Vianden, Dietz, Meurs, enz. Marquis van Vere en Vlissingen, Vry-heer van Polanen, Lekke, Grave, Kuyk, Sainct Vit, Doesburg, enz. Gouverneur, Stadhouder, en Capiteyn Generaal van Gelderland, Holland, Zeeland, West-Vriesland, Zutphen, Utrecht, Overyssel, enz. Admiraal van de Zee, Ridder van de Kousseband. Tweede soon van Wilhem, Prins van Oranjen, uyt Anna, dochter van Maurits, Hertoch en Keurvorst van Saxen, geboren tot Dillenburg, in 't jaar 1567. den 13. November. Sijn Vader Wilhem verraderlijk vermoort zynde, hebben de Staten van Holland, Zeeland, en Utrecht, hem terstont in desselfs plaats aangenomen, ontrent seventhien jaren oud; en om sijne noch tere jaren, hebben sy hem een Medehulper toegevoegt, den Graaf Philips van Hohenlo en Langenberg. Naderhand in 't jaar 1587. als de Graaf van Lycester, die wegens de Coningin Elisabeth, Gouverneur Generaal der Vereenigde Nederlanden geweest had, weder naar Engeland geroepen was, is hy eerst voor een tijd, daar na voor sijn leven in des selfs plaats gestelt. Van het jaar 1586. tot 1604. 't welk achtien jaren zyn, heeft hy acht-en-twintig vaste Steden ingenomen: Axel, Medenblik, Thienen, Steenbergen, Breda, Zutphen, Deventer, Hulst, Nimegen, Steenwijk, Otmarsen tweemaal, Coeverden, Geertruidenberg, Groeningen, Rhijnberk tweemaal, Meurs tweemaal, Goor, Grol, Brevoort, Enschede, Oldenzeel, Lingen, Doetekum, Wachtendonk, Grave, Sluys, Aardenburg. Drie Steden van de Vyand belegert, heeft hy ontset. In twee Veldslagen by Turnhout en Niepoort, heeft hy den Aarts-hertoch Albertus overwonnen. Tweemaal heeft hy sijn Leger door Vyands Landen gevoert; eens door Vlaanderen, en noch eens door Brabant, en daar ontrent liggende plaatsen. Onder hem is'er verscheide malen ter Zee gelukkig gevochten. In jaar 1588. is die seer magtige by den Konink van Spanjen uytgeruste Vloot, verslagen. In 't jaar 1599. heeft Pieter vander Does groot Canarien bemachtigt. In 't jaar 1600. heeft hy de Ponten van Antwerpen, van Sluys, en van de Marquis van Spinola, genomen of vernielt. In 't jaar 1601. is by Bantham een groote Vloot Spaansche Schepen ten deele verovert en verstrooyt. En op dat ik sou eindigen, in 't jaat 1607. heeft Jacob Heemskerk voor Gibraltar, de Spaansche Vloot die daar op anker lag, gants verslagen; 't welk den Konink soo seer heeft

Digitized by Google

heeft verdroten, dat hy meeſt daarom beſloten heeft een Stilſtant van Wapenen, of beſtant te verſoekken. Uyt deſe bedryven heeft hy alleſins door de Provintien en omliggende Rijkken, ſoo grooten roem verkregen, van dapperheid, voorſichtigheid, grootmoedigheid, en andere deugden een ſeer groot Vorſt waardig, dat die noyt ſal konnen verſterven. Hierom is Jacobus de I. Conink van Groot Brittannien bewogen geworden, hem onder de Ridders van de Kouſſeband, in de plaats van Henrik den IV. den grootſten Konink van Vrankrijk, te verkieſen. Eindelijk is hy in 't jaar 1625. den 23. April, 58. jaren oud, binnen den Haag overleden, tot groote droefheid van alle goede Ingeſeten van deſen Staat. Sijnde noyt getrout geweeſt, en dien volgens ſijn broeder Frederik Henrik tot Erfgenaam latende.

Suſteren van Prins Maurits.

Anna, Princes van Oranjen, enz. den 2. November des jaars 1587. getrout met Wilhem Lodewijk, oudſte ſoon van Johan, Graaf van Naſſau, Vianden, Dietz, Dillenburg, enz. Gouverneur van Vrieſland, Groeningen, en Ommelanden, van wien hier voren op ſijn plaats is geſprooken, ſtierf het jaar daar aan tot Leeuwaarden, ſonder kinderen.

Amelia, troude in 't jaar 1597. binnen Delf met Don Emanuel, Prins van Portugaal, ſoon van Anthony, Konink van Portugaal; wien ſy verſcheide kinderen gebaart heeft.

Kinderen uyt het derde Houwelijk.

Louiſe Juliane, oudſte dochter uyt Charlotte van Bourbon, troude in 't jaar 1593. met Frederik de IV. Palsgraaf aan den Rhijn, Hertoch van Beyeren, en Keurvorſt; wien ſy onder andere baarde Frederik den V. ſijn Vaders navolger, en daar na Konink van Bohemen.

Iſabelle, troude in 't jaar 1595. met Henrik, Hertoch van Bouillon, Markgraaf van Turenne, Maarſchalk van Vrankrijk.

Catharina Belgica, eenigen tijd by haar Moeye, de Gravin van Swartzenburg gewoont hebbende, troude in 't jaar 1596. tot Dillenburg, met Philips Lodewijk, Graaf van Hanau en Mintzenberg, die het Houwelijk van Frederik den V. Palsgraaf, met Eliſabeth, dochter des Koninks van Groot Brittannien beſtelt hebbende, kort na ſijn wederheeren geſtorven is.

Flandrina, in 't jaar 1597. met haar Stiefmoeder Louiſe Coligny, ſuſters, en Frederik Henrik haar broeder na Vrankrijk, getrokken op de Bruyloft van haar ſuſter Charlotte Brabantine, die den Hertoch de la Trimouille troude, bleef daar, en ging in een Klooſter.

Charlotte Brabantine, troude in 't jaar 1598. met Glaude de la Trimouille, Hertoch van Touars, Prins van Talmont, en Graaf van Giſnes.

Amelia Secunda, was ongehout.

Uyt het vierde Houwelijk.

FREDERIK HENRIK, by der Gratien Gods Prins van Oranjen, Graaf van Naſſau, Catzenellebogen, Vianden, Dietz, Meurs, Lingen, Buren, Leerdam, &c. Marquis van Vere en Vliſſingen, Heer en Baron van Breda, der Stad Grave, en Lande van Kuyk, Dieſt, Grimbergen, Herſtal, Cranendonk, Warneſton, Arlay, Noſeroy, St. Vyt, Daasburg, Polanen, Wilhemſtad, Niervaart, Yſſelſtein, St. Martensdijk, Geertruydenberg, Chaſteau regnart, de Hooge en Lage Swaluwe, Naaltwijk, &c. Erf-Maarſchalk van Holland, Erf-Burggraaf van Antwerpen, en van Beſançon, Gouverneur van Gelderland, Holland, Zeeland, Weſt-Vrieſland, Zutphen, Utrecht, en Over-Yſſel; Capiteyn en Admiraal Generaal der Vereenigde Nederlanden, Ridder van de Orden der Goude Kouſſeband. Was geboren den 29. Maart 1584. Hy troude in 't jaar 1625. den 4. April Amelia, Gravin van Solms, by welke hy een ſoon en vier dochters gewonnen heeft. Wanneer nu ſijn broeder Prins Maurits in den Heere was ontſlapen, is hy hem terſtont in alle ſijne Heerlijkheden en Bedieningen gevolgt, en wiert Veldheer der Vereenigde Nederlanden, en Stadhouder over Holland, Zeeland en Weſt-Vrieſland. Hy ſtierf den 14. Maart des jaars 1647. na 63. jaren oud geworden, 22. jaren onſen Staat heerlijk beſorgt te hebben; en wiert met Coninklijke ſtatie, den 10. Mey daar aan volgende, binnen Delf begraven. Sijne kinderen waren:

Wilhem, ſijn navolger.

Louiſe, geboren den 27. November 1627. getrout met Wilhem Frederik, Keurvorſt van Brandenburg, op den 7. December des jaars 1646. die hem verſcheide Kinderen gebaart heeft.

Henriette Amelie, geboren in den Haag den 26. October 1626. getrout met den Hertoch van Anhalt.

Albertine Agnes, geboren den 29. April 1634. troude in 't jaar 1652. den 2. Mey, met Wilhem Frederik, Graaf van Naſſau, &c. Gouverneur van Vrieſland, Groeningen, Ommelanden, &c. overleden binnen Leeuwaarden den 31. October 1664. van wien ſy een ſoon heeft behouden.

Maria, geboren den 10. February 1637. is getrout met den Hertoch van Simmeren binnen Groeningen Anno 1659. van wie ſy ſonder kinderen Weduwe is gebleven.

WILHEM, by der Gratien Gods Prins van Oranjen en Naſſau, Graaf van Catzenellebogen, Vianden, Dietz, Meurs, Lingen, Buren, Leerdam, &c. Marquis van Vere en Vliſſingen; Heer en Baron van Breda, der Stad Grave, en Lande van Kuyk, Dieſt Grimbergen, Herſtal, Cranendonk, Warneſton, Arlay, Noſeroy, St. Vyt, Daasburg, Polanen, Wilhemſtad, Niervaart, Yſſelſtein, St. Martenſdijk, Geertruydenberg, Chaſtau regnart, de Hooge en Lage Swaluwe, Naaltwijk, &c. Erf-Maarſchalk van Holland; Erf-Burggrave van Antwerpen en van Beſançon, Gouverneur en Stadhouder van Gel-

Digitized by Google

derland, Holland, Zeeland, West-Vriesland, Zutphen, Utrecht, en Over-Yssel; Capiteyn en Admiraal Generaal der Vereenigde Nederlanden, Ridder des Ordens van de Goude Kousseband. Was geboren in 's Gravenhage den 1. July 1626. tot de Hooge Ampten van desen Staat ingehuldigt op den 23. January des jaars 1648. Hy had tot Withal binnen Londen den 12. Mey des jaars 1641. getrout de Princesse Royale, Maria, oudste dochter van Karel de I. Konink van Groot Brittannien, die het jaar daar aan van haar Vrouw moeder, de Koningin van Engeland, in Holland is overgebracht, door vele Engelsche Grooten, en Heeren verselt, die in den Haag met grote pracht en heerlijkheid ontfangen wierden. Doch het heeft God belieft, hem in de bloem sijner jaren, onvoorsiens uyt de wereld te rukken, op den 6. November des jaars 1650. nalatende de Princesse Royale ten uytterssten swanger, die acht dagen daar na, den 14. dito, 's avonts ten negen uyren, een jonge Prins heeft gebaart; en dese is

WILHEM HENRIK, by der Gratien Gods, Prins van Oranjen en Nassau, Graaf van Catzenellebogen, Vianden, Dietz, Meurs, Lingen, Buren, Leerdam, &c. Marquis van Vere en Vlissingen; Heer en Baron van Breda, der Stad Grave, en Lande van Kuyk, Diest, Grimbergen, Herstal, Cranendonk, Warneston, Arlay, Noseroy, St. Vyt, Daasburg, Polanen, Wilhemstad, Niervaart, Ysselstein, St. Martensdijk, Geertruydenberg, Casteau-regnart, de Hooge en Lage Swaluwe, Naaldwijk, &c. Erf-Maarschalk van Holland, Erf-Burggraaf van Antwerpen en van Besançon, Erf-Stadhouder van Gelderland, Holland, Zeeland, West-Vriesland, Zutphen, Utrecht, en Over-Yssel; Capiteyn en Admiraal Generaal der Vereenigde Nederlanden, Ridder van de Orden der Goude Kousseband. De jaren van volwassenheid bereikt hebbende, wiert hy tot den Raad van State ingevoert, om volkomene kennis der saken van onse regering te krygen. In 't begin van 't jaar 1672. is hy tot Capiteyn Generaal over de Militie van den Staat aangenomen, en den 10. July des selven jaars Stadhouder van Holland, Zeeland, ende West-Vriesland gemaakt, en in alle de Hooge Charges en Bedieningen sijner Alder-doorluchtigste Voorouders herstelt, die naderhand by den Staat hem Erflijk zyn opgedragen. Waar na hy in den jare 1678. getrouwt heeft Maria Princesse van Jork, sijn moeders broeders dochter.

ABBENBROEK.

91 JAN VAN ABBENBROEK wert vermelt 1235. geweest te zyn op het Tournoy-Spel dat Floris Graaf van Holland gehouden heeft binnen Haarlen.

JAN VAN ABBENBROEK leefde ontrent het jaar 1350. hy wan

JAN VAN ABBENBROEK Jans soon, (wiens suster was Vrouw *Katharina van Abbenbroek*, Abdisse van Loosduynen 1367.) hy wan

Heer *Jan van Abbenbroek*, Ridder, Heer in Abbenbroek 1410. hadde te Wyve Vrouwe *Margareta vander Maalstede*.

Juffrouw *Natalia van Abbenbroek*, Nonne tot Loosduynen. *1410.*

Gerrit van Abbenbroek, volgt.

Henderik van Abbenbroek, Heer in Abbenbroek, liet na Juffrouw Hadewijn van Abbenbroek, Vrouw in Abbenbroek, voor een achste part, troude Mr. *Gerrit vander Houve*, Raad van Hertoch Philips van Bourgondien, Graaf van Holland.

GERRIT VAN ABBENBROEK, Heer in Abbenbroek, heeft gewonnen een dochter Juffrouw *Catharina van Abbenbroek*, Vrouw in Abbenbroek, troude *Boudewijn Hart vander Woert*, vermelt met sijn Huysvrouw den 7. January 1442. Hy was Schout van Delst, en Hoogheemraat van Delfland, welkers descendenten den toenaam van Abbenbroek aannamen; hy wan

Gerrit van Abbenbroek, Heer in Abbenbroek; hy koft daar en boven noch de achste part in Abbenbroek van Joost vander Hoeve 1488. wiert Ridder geslagen te Dordrecht anno 1486. was Balliu van Putten 1466. wiert Hoogheemraad van Delfland, by resignatie van sijn Vader den 12. December 1469. sterf sonder kinders 1494. had getrout Vrouw *Catharina van Boshuysen*, Floris dochter.

Bouwen van Abbenbroek, volgt.

Juffrouw *Heilwigh van Abbenbroek*, troude eerst *Willem vander Oostende* in Zeeland, (en wan *Gillis*, die troude Juffrouw *Hillegond van Boshuysen*,) daar na *Willem van Valkesteyn* Simonsz. Balliuw van Voorn, nalatende kinders.

Juffrouw *Adriana van Abbenbroek*, hadde te Man *Willem van Foreest*, Balliuw van Geervliet, anno 1458. en lieten t'samen na eenen soone.

BOUDEWYN VAN ABBENBROEK, Boudewijns soone, Heer in Abbenbroek, wiert Schepen tot Delf anno 1467. hadde getrout Juffrouw *Natalia van Geersdijk*, Volkarts dochter, hy sterf 1487. en wan

Boudewijn van Abbenbroek, Ridder, hadde getrout Juffrouw *Magtild van Diemen*, en sterf sonder kinders.

Juffrouw *Heilwigh van Abbenbroek*, Nonne te Delf.

Juffrouw *Catharina van Abbenbroek*, hadde te Man *Jan van Dorp*, Cornelisz.

Juffrouw *Maria van Abbenbroek*.

Juffrouw *Cornelia van Abbenbroek*, troude *Adriaan van Dorp*, Cornelisz. en hadden kinders.

Juffrouw MARIA VAN ABBENBROEK, Boudewijns dochter hadde te Man *Jan van*

van Scharrenberg, beſitter van de Hofſtede van Spieringshoek by Schiedam, en wan Heer *Everd*, Canonik in den Hage en t'Abbenbroek, en *Gerrit* die ſijns moeders toenaam aannam.

GERRIT VAN ABBENBROEK, ſoone van Jan en Maria voorſz. hadde getrout eerſt Juffrouw N. . . . . naderhand Juffrouw *Magdalena van den Berg* te Delf, ſtierf anno 1551. nalatende

Jan van Abbenbroek, gekomen uyt de eerſte Vrouw, ſtierf ſonder oir, hadde getrout Juffrouw *Willemina van Zevender* Willems dochter.

Jan van Abbenbroek de jonge, Canonik aldaar.

Juffrouw *Maria van Abbenbroek*, hadde te Man *Cornelis van Wijngaarden* Willemſz. en hadden kinders.

Claas van Abbenbroek, volgt.

Bouwen van Abbenbroek, ſonder oir, hadde te Wyve Juffrouw *Barta Storms* te Delf.

Juffrouw *Alijd van Abbenbroek*, hadde getrout Mr. *Nicolaas Camerling*, Raad in den Hage, geſtorven anno 1586. nalatende kinders.

CLAAS VAN ABBENBROEK, Gerritſz. ſoone, ſtierf anno 1607. nalatende,

CLAAS VAN ABBENBROEK, Heer van Abbenbroek voor 't vierde deel, hadde getrout Juffrouw *Maria vander Nyenburg*, Cornelis dochter; hy wan

Claas van Abbenbroek.

't Wapen van Abbenbrock, is een Broek, het voerlaken Gout, op een Silver Velt. Woert een Silvere Faſce of Balk, onder en boven Zaags gewijſe in een Root Velt. Scharrenberg 3. Swarte Sterren op een Silver Velt, 't welk ſommige met malkander gequartileert hebben.

ADRICHUM.

92 DE Heeren van Adrichum ſijn geſproten uyt den Huyſe van Brederode, en wert geſeid dat *Ludolf van Adrichum* vermelt anno 1086. een ſoon geweeſt is van *Dirk de II.* Heer van Brederode.

GOOSWYN VAN ADRICHUM, Ludolfs ſoon, wert vermelt anno 1130.

LUDOLF VAN ADRICHUM, wert vermelt ten tijde van Diderik de VI. Grave van Holland, onder de Edele Schiltknapen, al voor den jare 1157.

GOOSWYN, ſoone van Ludolf van Adrichum, heeft geleeft in 't jaar 1161.

FLORIS VAN ADRICHUM, Ridder, leefde omtrent den jare 1300. hy wan,

NICOLAAS VAN ADRICHUM, Schiltknape, die troude Juffrouw *Geertruyt van Diemen*, die 1342. ſterf, en wan

FLORIS VAN ADRICHUM, Ridder, overleden anno 1361. hadde te Wyve Vrouwe *Lijsbeth van Sanen*, ſterf 1395. nalatende *Floris van Adrichum*, die ſeer oud werde, en hadde te wyve Juffrouw *N. van Bakel*, en wan 4. ſoonen.

Symon, ſijnen Leenvolger.

× *Claas van Adrichum*, Burgemeeſter van Haarlem, alwaar hy met *Hugo Albout*, in eenen oploop van de Cabbeljauſche in ſijn Huys aangevochten wert 1444.

Simon van Adrichum den jongen, was tegen ſijn broeder van de Cabbeljauſche partye.

Willem van Adrichum, hadde te wyve Juffrouw *Beatrix van Loenderſloot*, en wan elf dochters, onder ander een troude *Philips Sayt*, een ander hadde *Balthazar van Buyren*, een ander troude *Arent Piek* in Gelderland, een ander hadde te man *Willem van Bloemendaal*, te Vyanen &c.

SIMON VAN ADRICHUM, beſitter van de Ridderlijke Hofſtede van *Adrichum* of *Arcum*, by de Beverwijk, vermelt anno 1455. ſterf mede ſeer oud 1485. hadde te wyve Juffrouw *Lijsbeth van Duvenvoorde*, ſy ſterf 1475. en wan

Floris van Adrichum, Balliuw van de Beverwijk, ſterf ſonder oir, anno 1500.

Arent van Adrichum, volgt.

Heer *Claas van Adrichum*, werde anno 1476. Abt van Egmont. †1481.

ARENT VAN ADRICHUM, Symonſz. ſterf anno 1504. hadde te wyve Juffrouw *Agata Suys*, Pieters dochter te Rijſwijk, ſy ſterf anno 1538. en hadden te ſamen

PIETER VAN ADRICHUM, die anno 1528. oud maar 26. jaren, de leſte manſoir, ſterf, nalatende by ſijnen wyve Juffrouw *Alijd Ramp*, van Haarlem, een dochter Juffrouw *Clara van Adrichum*, die te man hadde *Jacob vander Does* te Leyden; hy ſterf anno 1577. ſy 1567. en hadden te ſamen veel kinders. Deſe *Pieters* ſuſters waren, Juffrouw *Cornelia*, Nonne in de Beverwijk, die Latijn konde ſpreken. Juffrouw *Lijsbeth*, Nonne te Koninxvelt, en de oudſte Juffrouw *Willemijn*, die de Hofſtede van Adrichum beſat, en hadde te man *Lieven van Burg*, Burgemeeſter tot Zierikzee, alwaar ſy beyde anno 1556. geſturven zyn, nalatende eenen ſoone, *Anthonis van Burg*, Burgemeeſter te Zierikzee, en beſitter van den Huyſe van Adrichum, 't welk hy weder dede van nieus optimmeren. Hy ſterf te Dordrecht 1579. alwaar hy getrout hadde Juffrouw *Cornelia Schiltmans*, mede aldaar overleden anno 1578. nalatende 3. kinders, alle 3. geboren te Dordrecht, als *Cornelis van Burg*, Burgemeeſter te Zierikzee. Hy troude Juffrouw *Regiſta Hoppers*, dochter van

Digitized by Google

Heer Joachim Hoppers, Heer van Daallem, &c. Sy sterf 1594. hy in September 1618. op Adrichum, nalatende *Anthonis van Burg*, en Juffrouw *Cornelia van Burg*, 2. Juffrouw *Agatha van Burg*, hadde te man *Jan*, Heer vander Mijle; sy sterf 1576. te Dordregt, nalatende 5. kinderen. 3. Juffrouw *Maria van Burg*, woonende op haren Huyse van Adrichum ongehout.

Ik bevinde dat van dese naam noch geleeft hebben WILLEM VAN ADRICHUM, anno 1402. genoemt by Hertoch Albregt Grave van Holland onder de 33. goede Knapen.

Noch FLORENS VAN ADRICHUM, Arnouts soone, anno 1319.

WILLEM VAN ADRICHUM, Diedwijns soone, anno 1405.

GERRIT VAN ADRICHUM, Leenman der Graaflijkheid van Holland, anno 1513.

Noch GERRIT VAN ADRICHUM vermelt anno 1457.

JAN VAN ADRICHUM, Schepen in Haarlem, anno 1460.

PIETER VAN ADRICHUM, Alias van Dorp, tot Haarlem.

FLORIS VAN ADRICHUM, en Adriaan van Doernenburg, Mannen der Graaflijkheid van Holland, anno 1483.

WILLEM VAN ADRICHUM, bezegelt met Ysbrand van Sparnewoude, sijne borge, een brief anno 1451. tot Leiderdorp.

FLORIS VAN ADRICHUM, van welke gementioneert wert *in Litteris Domini Reinaldi de Brederode*, van vier Morgen, ten behoeve Heeren Jans van Groenevelt anno 1380.

BADELOGE VAN ADRICHUM, Abdisse van Lewenhorst, vander Cistercijnen Ordre, anno 1373.

ELISABETH VAN ADRICHUM, Abdisse van Koninxvelt by Delft, vander Premonstreiten Ordre, anno 1540.

Die van Adrichum voeren het Wapen van Brederode, gebroken met een swart Rayken, in een Schildeken van silver, op de borst van de Leeuw.

AEMSTEL.

93 DE Heeren van Aemstel hadden hare Heerlijkheden omtrent *den Amstel*, als Amsteldam, daar nu de Stad gebout is, Amstelveen, Ouwerkerk, anders Oud Amstel, Diemen, Sloten, &c. daar van sy Grond-eygenaars waren, en de Heerschappye voerden. Dit is een seer oud geslagt geweest, al voor het jaar 1000. bekent, want in de lijst van de Leengoederen en andere innekomen der Kerke van Utrecht, by Adelbolt de XIX. Bisschop van Utrecht, in den jare 1021. doen verniewen, werden by den ouden Chronijk-schryver van Holland *divis. 7. cap. 14.* onder anderen mede verhaalt, die Heere van Amstel; deselve lijste wert mede in de Latijnse Tale bygebragt, by *Joann. à Leyd. Holl. Chron. lib. 9. cap. 10.* en by *Willem Heda sub Adelboldo Episcopo XIX.* doch deselve schijnt aldaar maar stuks wijse voortgebragt, begrypende maar alleen de Officianten Vasallen van den Bisschop van Utrecht, en eenige harer goeden daar onder verpligt, als waren den Hertoch van Braband des Bisschops Hofmeester.

Den Grave en Voogd van Gelder, des Bisschops Jager-meester.
Den Grave van Holland, des Bisschops Maarschalk.
Den Grave van Kleve, sijn Kamer-heer.
Den Grave van Benthem, sijnen Kamerling ofte Poortwagter.
Den Heere van Kuyk des Bisschops Schenker.
Ende den Heere van Goor, des Bisschops Wapendrager.

Sonder datter by deselve Latijnse Bullen eenige andere Vasallen, die gene Hofdiensten hadden, en Bedienden werden uytgedrukt, dewelke by den Hollandsen Chronijk-schryver in een groot getal werden bygedaan. Daar uyt dan wel te sien is, hoe de Bisschoppen van Utrecht, haar niet alleen in Staats saken benevens andre Koningen en Princen hebben soeken te verheffen, maar ook de gantse gemeente haar Vasallagie en dienstbaarheid hebben soeken te onderwerpen, en de voornaamste heerlijke goederen onder haar te slepen; als noch breder te sien is by de lijst van de goederen, en innekomen van de goederen van Sint Maartens-Kerk aldaar, al omtrent het jaar 800. gevonden, dewelke mede by den selven Heda, onder Odilbald de XII. wert vertoont en bygebragt, begrypende ontallijke schatten en goederen in het hert van het Land gelegen; Soo dat geen wonder is, dat daar over groten twedragt en oorlog is ontstaan.

De eerste Heeren van Aemstel die met de naam bekent staan, sijn geweest *Egbert* en *Godefrid van Aemstel*, dewelke in sekren brief van *Andreas* de XXV. Bisschop van Utrecht, in 't jaar 1131. voor getuygen bekent staan. Van dese *Godefrid* wert nergens meer gewag gemaakt als by *W. Heda*, in 't leven van Diderik de II. en XXXII. Bisschop van Utrecht, die verhaalt dat hy ergens heeft gelesen, dat na desen Diderik, *Godefrid van Aemstel* tot Bisschop soude verkoren sijn, doch seid hy selt, dat hy van sijne daden noch het einde van sijn leven noyt jets heeft kunnen vinden; en wert daar van by *Johann. Beka* en andre geen gewag gemaakt; hy moest ook al over de 80. jaren oud geweest zyn, want dit moest geschied sijn na het jaar 1198. daar desen *Godefridus* al in 't jaar 1131. ten minsten twintich

jaren

jaren oud sijnde, over den voorverhaalden brief van Bisschop Andries ter getuyge gestaan heeft. Maar van *Egbert van Aemstel* vindmen dat hy noch over verscheide andere brieven der Utregtse Bisschoppen gestaan heeft, als in den jare 1145. en 1156. Had geduyrige twist met den Bischoppen, over het besit sijner goederen, daar over ook verscheide dadingen sijn gemaakt geweest. Hy hadde noch een broeder, genaamt *Diderik*, van dewelke die van het geslachte van *Bevere* gekomen zyn. Sommige willen dat dit de Vader geweest is van den eersten *Gijsbert van Amstel*, doch meer by gissing als na waarheid, om dat de jaren vry veel verschillen, mogelijk door Willem van Goudhoven misleid; dewelke in de Geslagt-Rekenig van de Heeren van *Aemstel*, desen *Egbert* den eersten Heer van *Aemstel* stelt, op het jaar 1155. die nochtans na onse rekening omtrent en met het jaar 1100. al moet geleeft hebben. Het zy dan soo dat *Gijsbert* den I. dier name de navolger achter *Egbert* geweest zy; van hem wert vermaant op het jaar 1176. was mede in de Slag voor Koevoerden, anno 1227. daar hy gevangen wiert, sedert welken tijd weinig van hem vermelt wert. Hy liet twee soonen na, den oudsten genaamt *Engelbregt*, en den jongsten *Willem*.

ENGELBREGT, den oudsten soon van *Gijsbregt*, leefde in 't jaar 1203. sedert welken tijd weinig van hem vermaant wert; liet drie kinderen na, een dochter, genaamt *Badeloge*, troude met *Willem van Egmond*, den I. dier name; een soon *Gijsbert* genaamt, den II. dier name, wiert genomt Stedehouder van Amsteland; en noch een soon *Ægidius*, die volgens waarschijnlijk gevoelen van Arnoldus Bucchel de Vader was van Gosuin de XXXVII. Bisschop van Utrecht, anno 1249. dewelke by Goudhoven te onrecht voor een soon van *Willem*, jonger broeder van *Engelbert* gestelt wert, daar van in de Hollandse Chronijk *divis.* 18. *cap.* 16. *Joann. à Leyd. Chron. lib.* 23. *cap.* 18. *Johan Beka*, en *Wilhelm. Heda sub eod. Episcopo XXXVII.* en op deselve *Arnold. Bucchel.*

GYSBREGT de II. dier name Heere van Aemstel, troude omtrent het jaar 1210. met *Betrande, Heeren Jans dochter van Ysselstein*, daar door de Heerlijkheid van Ysselstein aan dit Geslagt kwam; Goudhoven meent, dat hy anno 1225. gestorven is, maar heeft noch na het jaar 1228. geleeft, als blijkt uyt sekren brief door Arnold. Bucchel op de Stigtse Chronijk van W. Heda aangewesen, van den jare 1228. daar hy als getuyge over gestaan heeft.

Desen *Gijbregt* liet naar vier kinderen.

GYSBERT den III. dier name, Heer van Aemstel; 2. *Arent van Aemstel*, die de goederen van Ysselstein besat, en daarom de naam van Ysselstein mede voerde, de derde was *Willem van Aemstel*, Prooft van St. Jan van Utregt, overleden in 't jaar 1292. de vierde was *Otto van Aemstel*, dog daar van wert weinig of geen vermaan gemaakt, die men meent dat een soon nagelaten heeft, *Wouter* genaamt, dewelke anno 1275. met de dochter van *Willem van Bronkhorst* in Gelderland getrout was.

Desen *Gijsbert van Aemstel*, door misleidinge van Herman van Woerden, mede schuldig aan het Verraat van Gerrit van Velsen, tegens Graaf Floris, heeft benevens andere mede-schuldigen ook het Land moeten ruymen, en alle sijne goeden verlatende, buytens Land in sijn hogen ouderdom in grote armoede sijn leven eyndigen, sonder dat men kan weten waar hy hem heeft onthouden. Terwijl hy benevens Woerden, Velsen, en eenige andere, met alle hare bloedvrinden, ten sevenden lede bestaande, gebannen, en alle sijne goeden ten behouven van de Graaflijkheid verbeurt verklaart wierden, en om haar gedachtenis t'enemaal uyt te roeyen, hunne Wapens over al waar datse stonden of hingen, afgehaalt, uytgeslagen, verbroken en vernietigt, soo dat alle den Adel die de Wapenen van dese drie Geslagten voerden, of eenige teykens daar van in hunne Schilden hadden, die moesten achterlaten en uytdoen. Soo nochtans dat het selve wel enigsints is verduystert, doch niet t'enemaal achter gebleven; want Heer *Arent van Aemstel*, de tweede soon en broeder van *Gijsbregt*, hadde hem noyt met de saken van sijn broeder bemoeyt, en als besitter van de goederen van Yselstein, van sijn Moeders wegen, al voor die tijd de Naam en het Wapen van Ysselstein aangenomen, en dat van Aemstel verdeelt; het welk onder het selve Geslagt alsoo is gebleven, en by de sommige daar na den naam selfs van Aemstel hervat; welk Geslagt van Heer *Arent van Aemstel*, en *Ysselstein*, dapper vermeerdert, en met de voornaamste Adelijke Geslagten van het Land verknogt is; als sijn die van *Yselstein*, *Mijnden*, *Kronenburg*, *Ruweel*, *Engelen*, *Vlijmen*, *Loenen*, *Loendersloot*, *Bronkhorst*, *Taats van Amerongen*, *vander Does*, *Kulenburg*, *Merwede*, *Ruytenburg*, *Lanskroon*, *Merenburg*, *Scherpenseel*, *Sparenwonde*, *de Waal van Vroneſtein*, *Schroyestein*, *Nievelt*, *Mathenesse*, *Oostrum*, *van Rossum*, *Lienden*, *Hekeren*, *Manternach*, *Ysendoorn*, *vander Pol*, *Raaphorst*, *Swieten*, *Boekhorst*, *Mexode*, *Uyteneng*, *Dorenburg*, *Drakenburg*, *van Gent*, *vander Molen*, *Ligtenburg*, *Benschop*, *Snellenburg*, en andere meer. Of desen *Gijsbert van Amstel* getrout is geweest, en kinderen heeft nagelaten weetmen niet, als datmen leest van eenen *Arent van Aemstel*, desselfs soon, echt of onecht, dewelke met Heer Jan van Renesse, en Herman van Woerden, soo sommige daar by doen, in 't omslaan van de Boot by Kuylenburg, in 't jaar 1304. verdronk.

Heer ARENT, is dan de eenigste dewelke kinderen heeft nagelaten, soo dat alle die gene, dewelke hun vermeten van de Heeren van Aemstel afkomstig te zyn, van desen Tak van Heer *Arent van Aemstel* en *Yselstein*, sijn afgedaalt, hy troude met des *Heeren van Heukeloms* dochter, sterf anno 1298. en liet naar 4. Soonen, als

Amelis van Amstel, volgt.

Gijsbert van Yselstein, Ridder, leefde anno 1324. en hadde te wyve Vrouwe *Maria van Avennes*, dochter van Heer *Guy*, Bisschop van Utregt, en wan Heer *Arent van Yselstein*, Ridder, leefde anno 1350. hy liet na, als sommige seggen, een dochter Vrouwe *Guyotte van Yselstein*, dewelke andere seggen dat sijn suster was;

Digitized by Google

en hadde te man *Jan*, Heer van Egmont, die sy Yselsteyn ten Houwelijk bragte.

Otto van Yselstein, hadde te wyve d'Erfdochter des Heeren van Beverwaart, anno 1354.

Herbaarn van Yselstein, besat de goederen van den Bosch in Goylant. Van desen sijn nakomelingen sal op sijn plaatse geseyt werden.

Heer AMELIS VAN AEMSTEL, besat de goederen van Mijnden, daar sijn nakomelingen af genoemt wierden, tusschen Utregt en Amsteldam op de Vecht, en wiert te Leen gehouden van Holland. 't Sijnen tijde leefde Heer *Arent van Aemstel*, die anno 1304. by Beusechum in de Lekke verdronk, met Heer *Jan van Renesse*, &c. Heer *Amelis* voorsz. leefde anno 1300. en wan,

Heer WOUTER VAN MYNDEN, Ridder, leefde anno 1318. hy hadde een broeder, wiens dochter te man hadde *Maurijn vander Does*, by Leyden, den welken in een Hantvest van 't jaar 1326. wert genoemt Vooght van de kinderen van Heer *Wouter*, sijns ooms Heeren *Amelis* soone van Mijnden; hy wan

AMELIS, Heer van Mijnden, was anno 1348. Capiteyn van de Hollanders, in den Stryd by Emenes, daar hem de Stigtse gevangen kregen, sterf anno 1352. hadde te wyve Juffrouw *Lutgarde vander Merwede*, en wan

Heer WOUTER VAN MYNDEN, Ridder, vermelt anno 1363. 1387. en op de Vriesen met Hertog *Aalbert* anno 1396. leefde noch anno 1424. seer oud; Hy kogte het huys met de goederen van Ruweel, en hadde te wyve Vrouwe *Judith*, Heeren Huberts dochter van Culenborg, Ridders, en wan

AMELIS, Heere van Mijnden en Ruweel, anno 1436. hadde getrout een dochter Heeren Henrikx van Kroonenburg, welke Heerlijkheid hy daar na kochte van sijns Wijfs broeder; hy liet naar

AMELIS, Heer van Mijnden, Kroonenburg, Ruweel, Engelen en Vlymen. In sijnen tijde leefde *Jan van Aemstel van Mijnden*, die anno 1466. troude Iuffrouw *Alverade*, Heer Baartouts dochter van Asselendelft. *Amelis* voorsz. nam aan te voeren de volle Wapenen van Aemstel, verlatende die van Yselsteyn, die een weynig anders zyn, meynende dat de verandering gekomen was, vermits de conspiratie van *van Velsen*, daar nochtans Heer *Arent van Yselsteyn*, een van sijn voor-ouders, die veranderinge (als een jonger soone) alsoo voerde voor de conspiratie van *van Velsen*, anno 1288. had te wyve Iuffrouw *Jenne van Yselsteyn*, anno 1438. en wan veel kinderen, als

Anthonis, Heere van Kroonenburg, volgt.

Amelis van Mynden, sterf Student.

Heer *Herbaarn van Mijnden*, Dom-kanonik t'Utregt, leefde anno 1500.

Heer *Hubert van Mijnden*, Ridder ten Duytschen huyse t'Utregt.

Iuffrouw *Lijsbeth van Mijnden*, hadde te man *Egbert Haak van Rutenburg*, in Over-Yssel, anno 1475. sy sterf anno 1506.

Iuffrouw *N. N.* beyde Nonnen te Wijk.

Iuffrouw *Machtild* en *Margriet van Mijnden*, beyde Nonnen te St. Servaas tot Utregt, en gestorven anno 1483.

Iuffrouw *N.* Nonne tot Aemsteldam.

Iuffrouw *N.* Nonne van St. Brigitten Order te Soest.

Christoffel van Mijnden, sterf Jongman te Brugge, in dienst der Vrouwe van Gruythuysen.

Wouter van Mijnden, Heere van Ruweel, hadde te wyve Iuffrouw *N. van Meerenburg*, tot Utregt, en wan 2. soonen; *Kornelis*, den outsten, Heere van Ruweel sterf, anno 1548. en hadde

getrout Juffrouw *Joanne van Scherpenseel*, uyt de Veluwe, en wan 1. *Wouter van Mijnden*, Heere van Ruweel, 't welk hy verkochte, wert hernoemt *Kornelis* naar den Vader, doe dien sterf; hy hadde te wyve Iuffrouw *Jozijne van Spaarnwoude*, by Haarlem, die sterf Weduwe anno 1600. en hadden gewonnen *Geerit van Mijnden*, die Jongman sterf, en Juffrouw *Joanne van Aemstel van Mijnden*, die anno 1582. troude *Frederik de Waal van Vronesteyn*, die anno 1607. sterf, nalatende *Geerit van Vronesteyn*, die anno 1608. troude sijn nichte Iuffrouw *Willemijn van Aemstel van Mijnden*. 2. *Herbaarn van Mijnden Wouterss.* voornoemt jongste soon, hadde te wyve Iuffrouw *N. van Schroyesteyn* t'Utregt, en wan daar by vier kinders, als *Wouter van Aemstel van Mijnden*, die anno 1612. tot Yselsteyn sonder kinders in soberen staat overleden is, en te wyve hadde gehad Iuffrouw *Antonia van Wijnssen*, overleden anno 1604. *Philips van Aemstel*; Iuffrouw *Anna* en Iuffrouw *Peternelle van Mijnden*, eertijds Nonne te Koninkxvelt, en overleden 1598.

ANTHONIS VAN MYNDEN, Heer van Croonenburg, Loenen en Loendersloot, *Amelis* oudste soon, kochte Loendersloot van *Joost van Sweten*, hy hadde te wyve Iuffrouw *Lijsbeth van Nievelt*, Jacobs dochter, de Moeder was des Burggraven dochter van Montfoort, en hebben gewonnen,

Amelis, Heere van Kroonenberg, volgt.

Heer *Wouter van Mijnden*, Land-commandeur ten Duytschen Heeren Ordre t'Utrecht, sterf anno 1536.

Jacob van Mijnden, Heer van Loendersloot, van dewelken hier na breeder sal volgen.

Iuffrouw *Oda van Mijnden*, hadde te man *Ernst van Ysendoorn*, in Gelderland.

AMELIS VAN MYNDEN, Heere van Kroonenburg en Loenen, wiert anno 1526. uyt Utregt verdreven uyt partyschap; hy troude eerst Iuffrouw *Klementia van Matheneesse*, daar na Iuffrouw *Elburg vanden Boetzelaar*, des Heeren dochter van Asperen.

Hy wan by d'eerst Vrouwe,

Anthonis, sijn navolger.

By de tweede,

Christoffel van Aemstel van Mijnden, Kanonik

nonik te Sint Peeters t'Utrecht, sterf anno 1549.

Jan van Aemstel van Mijnden, sterf anno 1587. sonder oir; hadde te wyve Iuffrouw *Maria Taats van Amerongen*, die leefde noch in den jare 1607. seer oud zynde.

ANTHONIS VAN AEMSTEL VAN MYNDEN, Heer van Kroonenburg, troude Iuffrouw *N.* dochter van *Steven van Ruytenberg*, Heer van Cabbau, en van Iuffrouw *N. van Lantskroon*, en wan

Anthonis, sijnen navolger.

Iuffrouw *N. van Mijnden*, hadde te man *Niclaas van Oestrum*, sonder kinders.

Mr. *Amelis van Mijnden*, Raad te Aarnhem in de Cancelrye van Gelderland, daar na in den Hoogen Raad in den Hage, alwaar hy sterf anno 1593. oud 62. jaren; hadde eerst getrout Iuffrouw *N. N.* te Leuven in Brabant, en wan daar by *Anthonis van Aemstel van Mijnden*, Domkanonik t'Utregt, die sterf anno 1613. daar na troude hy Iuffrouw *Maria van Scharpenzeel*, en wan daar by Iuffrouw *Maria*, dewelke overleden is anno 1603. en *Amelis van Aemstel* sterf in den Hage sonder kinders anno 1597.

ANTHONIS VAN AEMSTEL VAN MYNDEN, Heere van Kronenburg en Loenen, was anno 1570. in de Staten van Holland; en hadde te wyve Iuffrouw ~~*N.*~~ *van Ysendoorn* (*Margriet*) uyt Gelderland, dochter van *Ian van Ysendoorn*, en van Iuffrouw ~~*N.*~~ *van Rossum*, (*Margriet van Rossum zuster van Maarten van wiens afk. is*) en wan

Amelis van Aemstel van Mijnden, sterf Jongman.

Iuffrouw *Martina van Aemstel*, sterf sonder oir, hadde te man *N. van Holswijler* uyt Duytsland.

Iuffrouw *Clementia van Aemstel*, Vrouwe van Kroonenburg, hadde te man *Frans van Lienden*, Heere van Hemmen in Gelderland, sy sterf anno 1597. en wan eenen soon *Anthonis van Lienden*, Heere van Kroonenburg; hy wert anno 1618. beschreven onder de Heeren Staten van Holland, met de Heeren van Raaphorst, van Sweten, en vander Boekhorst. Hy hadde getrout Iuffrouw *N. van Steprade*, te Doddendaal by Niemmegen, anno 1611.

Iuffrouw *Willemijn van Aemstel van Mijnden*, troude *Steven van Lienden*, Heere van Synderen, oudste broeder van *Frans* voorsz. en wan veel kinders, onder anderen Iuffrouw *N. van Lienden*, die troude *N. van Heekeren*, Capiteyn uyt Gelderland. Iuffrouw *Anna van Lienden*, die anno 1607. troude *Francisco de Aquila van Gamboa*, uyt den Lande van Biskayen. Iuffrouw *Jozijne van Lienden*, en meer andere.

Iuffrouw *Willemijn van Aemstel*, de jongste, die troude *Frederik van Nievelt van Geeresteyn*, en wan kinders.

Iuffrouw *N. van Aemstel*, troude *N. van Martenach*, uyt het Sticht van Keulen, en wan *Jan* en Iuffrouw *Amelia van Martenach*.

Iuffrouw *N. van Aemstel*, troude haren neve *Aalbert van Ysendoorn*.

Iuffrouw *N. van Aemstel van Mijnden*, hadde te man *Otto van Poel*, te Wamel in Gelderland, en wan kinders.

JACOB VAN AEMSTEL VAN MYNDEN, Heere van Loendersloot, jongste soone van *Anthonis*, Heere van Kroonenburg, en van Iuffrouw *Lijsbeth van Nievelt*, was Capiteyn op 't Slot te Leeuwaarden in Vriesland, anno 1523. hadde te wyve Iuffrouw *Joanna van Nyenrode*, Weduwe *Vrederijkx van Drakenburg*, sy sterf anno 1542. en wan

JACOB VAN AEMSTEL VAN MYNDEN, Heer van Loendersloot, hadde te wyve Iuffrouw *Philippote Uyteneng*, die sterf seer oud van jaren anno 1616. Hy hadde een broeder *Anthonis*, Dom-kanonik t'Utregt, die sterf in den jare 1566.

JOOS VAN AEMSTEL VAN MYNDEN, Heere van Loendersloot, ter A.. en Oukoop, geboren naar de doot van *Jacob*, sijnen Vader voornoemt. Hy sterf anno 1615. hadde te wyve Iuffrouw *Willemijn*, Erfdochter van *Sweer van Voorst van Dorenburg*, en van Iuffrouw *Iosijne van Gent*, en heeft gewonnen,

Jacob, sijn navolger.

Sweer van Aemstel van Mijnden.

Iuffrouw *Jozijne van Aemstel van Mijnden*, troude anno 1598 *Niclaas van Bronkhorst*, Heere van de Stad, die anno 1606. sterf, en wan 2. kinders.

Iuffrouw *Willemijn van Aemstel van Mijnden*, hadde te man *Geerit de Waal van Vronesteyn*.

Iuffrouw *Jenne van Mijnden*, &c.

JACOB VAN AEMSTEL VAN MYNDEN, Heere van Loendersloot, troude anno 1615. Iuffrouw *Maria*, Erf-dochter van *Gerrit van Sparenwoude*, te Vyanen; en wan

Joost van Aemstel van Mijnden, Heer van Loendersloot, Oukoop, en ter Aa, die trout Vrouwe *Odilia van Wassenaar van Warmont*, dochter van Heer *Iacob*, en Vrouwe *Philippa van Matheneesse*; hadden gewonnen 1. Juffrouw *Maria Johanna*, Erf-dochter en Vrouwe van Loendersloot, die troude Heer *Pieter Reyndert van Stepraat*, Vry-heer van Doddendaal, Dustervoorde. 2. Juffrouw *Jaqueline*, jonk gestorven. 3. Juffrouw *Iosina van Aemstel van Mijnden.*

Gerrit van Aemstel van Mijnden, volgt.

Iuffrouw *Philippa van Aemstel van Mijnden*, trout Heer *Barent*, *Heer van en tot Rijsenburg*, soon van Heer Justus en Vrouwe Geertruyt van Renesse van Moermont, volgens Huwelijkse-voorwaarden van date den 26. Augustus 1638. en hadden gewonnen Jonkheeren *Willem*, *Jacob*, en *Joost van Rijsenburg*, alle ongetrout gestorven. Heer *Iacob* voorsz. op den 22. February 1681. sijnde de laatste mansoir van die Familie met sijn Wapens begraven; daar benevens een dochter Juffrouw *Geertruyt van Rijsenburg*, Erf-dochter en Vrouwe van Rysenburg, trout Heer *Kornelis François van Heemskerk van Bekesteyn*, Vry-heer van Incourt en Longueville, Heer van Persijn; volgens.

Digitized by Google

gens Huwelijkſe-voorwaarden van den 21. April 1672.

Juffrouw *Kunegunda van Aemſtel van Mijnden*, trout Heer *Elbert van Voeſt*, Heer van Schoenderbeek, ſoon van Heer *Reynder* en Vrouwe *N. van Yſendoorn*; en wan Jonkheer *Elbert Sweer Reydert van Voerſt*, Heer van Schoenderbeek, die trout Juffrouw *Machtelt Adriana de Baar*, Erf-dochter van Heer *Wilhelm* en Vrouwe *Anna Iuliana de Reneſſe*.

Juffrouw *Maria van Aemſtel van Mijnden*, dewelke ongetrout is komen te overlijden.

GERRIT VAN AEMSTEL VAN MYNDEN, Heer van Dorenburg, Zuylenburg, &c. trout Vrouw *Anna van Brakel*, dochter van Heer Aſſuerus en Vrouw Anna Mom; en wan

Iacob van Aemſtel van Mijnden, Heer van Zuylenburg.

Juffrouw *Kornelia van Aemſtel van Mijnden.*

Het oude Wapen van de Heeren van Aemſtel is geweeſt vier ſwarte Balken op een Vergult ofte Goud Velt, het welk na de dood van Grave Floris voor een tijd is verandert, en gelijk als voor dien tijd wel meeſt met dat van Yſelſtein vermengt. Het Wapen van Yſelſtein was een Gout Velt, met een uytgaande geſchakelt, Sint Andries Kruys, dat ſommige voor Molewieken hebben aangeſien, waar van dat Amſteldam een Swarten opgaanden Baar met drie ſodanige Kruyſſen of Molewieken heeft aangenomen en behouden. Gelijk ook dat van Amſterveen en Ouderkerk mede onder de Heeren van Aemſtel behoort hebbende, is verandert met twee Swarte dwersbaren op een Goud Velt, daar op drie en twee, en in het ander drie en eene ſodanige Kruyſen; en het Wapen van Aemſtel en Yſelſtein was van vier Swarte dwersbaren op een Gouden grond, met het St. Andries Kruys van Yſelſtein daar overgaande.

ALBLAS.

94 OTTO VAN ALBLAS, Ridder vermelt t'Utregt, anno 1219. liet na by Vrouw *Badeloge N.* ſijn Huyſvrouw,

HENRIK VAN ALBLAS, Knaap, 1255. daar na Ridder; hadde getrout Vrouw *Agnes vander Merwede*, welke vermelt wert anno 1280. hertrout te ſijn aan *Jan de Wena*; Van deſen *Hendrik van Alblas* is de volgende Brief:

NOS JOHES MILES DNS DE ARKEL ET WILHELMUS DNS DE BREDERODE NOTUM FACIMUS UNIVERSIS PNA VISURIS Q NOS DNO HENRICO DE ALBLAS IN TERRA QUÆ VOCATUR TEUTONICE CORTEGRAVE QUA TENET IN FEUDO DE DNO DE BREDERODE CONTULIMG TRANSITUM AQUÆ IN FOSSA SLEM TERRÆ NRÆ EX UTRAQ PARTE INPPETU OPTINENDU, UT AUT HOC RATUM ET FIXU PMANEAT PNTEM LRAM PDTO HENRICO SIGILLU NRORU MUNIMINE CONTULIMUS ROBORATA. DATU AN DNIM. CC. LXIV. IN VIGILIA BEATI BARTOLOMEI.

't Welk geheel uytgeſchreven ſijnde, aldus geleſen moet werden.

NOs Johannes miles Dominus de Arkel, & Wilhelmus Dominus de Brederode, notum facimus univerſis præſentia viſuris, quod nos Domino Henrico de Alblas in terra, quæ vocatur Teutonice Cortegrave, quam tenet in feudo de Domino de Brederode, contulimus tranſitum aquæ in foſſam ſimilem terræ noſtræ ex utraque parte in perpetuum optinendum; ut autem hoc ratum & fixum permaneat, præſentem Literam prædicto Domino Henrico ſigillorum noſtrorum munimine contulimus roboratam. Datum Anno Domini M. CC. LXIV. in Vigilia beati Bartholomei.

HENDRIK VAN ALBLAS voorſz. liet na
zijn JOHAN VAN ALBLAS, hy had 1273. tot Voogden *Iohan van Aldenburg*, en *Gerrit vander*

vander Merwede, zynen oom, en 1279. eenen *Everdijk*. Hy ontfing 1288. van 't Capittel van St. Marien t'Utregt, de Thienden in Alblas, die sijn Vader mede hadde bezeten. Noemt 1311. *Gijsbert van Nyenrode*, Knape, sijnen swager, en zegeld met selven. Liet na

Gijsbrecht van Albas, volgt.

Juffrouw *N. van Alblas*, die troude *Gijsbregt van den Bosschе*, uyt het Geslacht van Yselstein en Aemstel; die by haar wan, *Engelbregt van den Bosschе*, Knape, vermelt 1344. die na liet *Huge van den Bosschе*, vermelt Collateur van de Proeven op 't H. Kruys, in St. Pieters Kerk te Leyden; wan by Juffrouw *Geertruyt*, *Willem Veens* dochter, Juffrouw *Lijsbeth van den Bosschе*, Huysvrouw van *Floris van Montfoort*.

GYSBREGT VAN ALBLAS, Knape, zegelde de vijf Ruyten, benevens malkanderen, in't midden van den Schilt, 1329.

Vrouw MABELIA, dochter Heeren *Iacobs van Lichteberg*, Ridders, wert vermelt Vrouw *van Alblas*, 1388.

JAN VAN ALBLAS, Reyersz. Schepen in Dordregt, 14... Hadde ten Echte Juffrouw *Maria Hallingh*, Heeren *Cleys* dochter; wan

WILLEM VAN ALBLAS, Heeren *Iansz.* Ambachts-heer van de Mijl, en Dubbeldam, geworden by koope tegens d'Heer *Hendrik vander Mijle*, Ambachts heere van de Mijle, en Dubbeldam, 1496. St. Anthonis Polder, Burgemeester in Dordrecht, 1494. en 1502. Schepen, 1484. Hy wert 1502. op Straat door *N. vander Does*, Prieter, doorsteken. Hadde ten Echte Juffrouw *Maria van Drenkwaart*, Heeren *Willems* dochter, Burgemeesters. Liet na:

Meester *Kornelis van Alblas*, Deken ter Grooter-Kerk, sterf 1540. December 22. begraven in 't Hooge Koor, met sijn vier Stam-Deelen,

ALBLAS. DRENKWAART.

ALBLAS.

HALLINGH. PALLAAS.

Willem van Alblas, Heeren *Willemsz.* Schepen, 1544. Acht, 1530. hadde getrout Juffrou *Kornelia Oem, Iacobs* dochter; hy sterf 1550. sonder oir.

Juffrouw *Margrita van Alblas*, Heeren *Willems* dochter, troude *Pieter vander Mark, Symonsz.* sterf sonder oir 1552.

Iuffrouw *Geertruyt van Alblas.*

Iuffrouw *Kornelia van Alblas.*

Iuffrouw *N. van Alblas*, waren alle drie Religieusen in St. Aachten Klooster tot Delst.

Ian van Alblas, volgt.

Adriaan van Alblas sterf sonder oir, omtrent den jare 1518.

Juffrouw *Klementia van Alblas*, Heeren *Willems* dochter, troude *Meynart van Segwaart*, *Bartholomeusz.* Schepen in Dordrecht.

Iuffrouw *Anna van Alblas*, Heeren *Willems* dochter, troude eerst *Ian van Nuyssenburg*; daar na *Huybrecht Tak*, en had by beyde kinderen.

Mr. *Frans van Alblas*, Heeren *Willemsz.* Kanunnik ter Grooter Kerk.

JAN VAN ALBLAS, Heeren *Willemsz.* Ambachts-heer vander Mijle, Dubbeldam, en St. Anthonis Polder, Burgemeester in Dordrecht, 1524. 1541. Schepen, 1516. Acht, 1507. sterf 1541. hadde te wyve Juffrouw *Maria de Jode*, *Adriaans* dochter; en wan

Iuffrouw *Kornelia van Alblas*, volgt.

Iuffrouw *Wilhelmina van Alblas*, Heeren *Ians* dochter, troude *Herman Oem*, *Danielsz.* hadde kinderen.

Iuffrouw *Ermgart van Alblas*, Heeren *Jans* dochter, troude *Pieter Muys*, *Jacobsz.* Schepen in Dordregt.

Vrouw CORNELIA VAN ALBLAS, Heeren *Ians* dochter, Ambachts-vrouwe vander Mijl, Dubbeldam, en St. Anthonis-Polder. Hadde getrout *Arent vander Mijl*, Heeren *Kornelisz.* Burgemeester in Dordregt 1541. Sy sterf den derden van Somer-maant, 1564. en hy overleed 1580. oud 79. jaren; hadden by den anderen 15. kinderen, meest jonk gestorven.

Het Wapen van Alblas sijn vijf Swarte Ruyten op een Velt van Gout.

ALKEMADE.

95 HENDRIK VAN ALKEMADE, genaamt van Poelgeest, Ridder, wert vermelt met sijn broeder *Floris*, in sekere Landrechte van den jare 1320. des sondags na beloken Pinxteren, en hier agter aanvolgende onder de letter A. wan drie soonen,

Ysbrand van Alkemade, volgt.

Dirk van Alkemade, mede in de voorsz. Chartre van anno 1320. vermelt, doch van desen blijkt geen Huwelijk noch posteriteyt.

Floris van Alkemade den jongste, van welke hier onder breder sal volgen.

YSBRAND VAN ALKEMADE, alias van Poelgeest, blijkende by de voorgeciteerde Landrechte de anno 1320. troude Iuffrouw *N. van Groenevelt*, en wan

Hendrik van Alkemade, volgt.

Kerstant van Alkemade, troude Iuffrouw *N. N.* en wan Iuffrouw *Sophia van Alkemade*, welke troude *Iohan Ysebrant van Yselstein*, blijkende by sekere Acte de anno 1416. alwaar *Ysebrand van Yselstein* voorsz. *Kerstant van Alkemade* sijn

Digitized by Google

Sweer, in't Hollands, Schoonvader noemt.
Ysbrant van Alkemade, van welke hier na breder sal gehandelt werden.

HENDRIK VAN ALKEMADE, *Ysbrands* soone, troude Iuffrouw *N. N.* en wan

HENDRIK VAN ALKEMADE, die te wyve hadde Iuffrouw *N. Persijn*, des Heeren dochter van Waterland, hy wan
Willem van Alkemade, volgt.
Jan van Alkemade.
Dirk van Alkemade.
Arnout van Alkemade.
Iuffrouw *Jutta van Alkemade.*

WILLEM VAN ALKEMADE, *Hendrix* soone, hadde te wyve Iuffrouw *Lijsbeth van Zanen*, welke voerde een Root Kruys op een Silver Velt, en wan twee dochters, namentlijk Iuffrouw *Agatha van Alkemade*, die te man hadde *Floris van Alkemade*, *Floris* soon, Ridder, Heer van Engelen en Vlymen, en hadden drie kinders, so als volgen sal ter plaatse daar van Heer *Floris* gesproken sal werden. Ten tweeden, Iuffrouw *Machteld van Alkemade*, troude *Herpert van Foreest*, sonder kinders.

YSBRANT VAN ALKEMADE, derde soon van *Ysbrand van Alkemade*, leefde omtrent het jaar 1370. sijn broeder *Kerstant van Alkemade*, was Schepen tot Delf, anno 1371. en heeft gezegelt met het Wapen van Alkemade; hy wan

DIRK VAN ALKEMADE, troude Iuffrouw *Alijt van Yselstein*, *Willems* dochter (haar broeder *Ian van Yselstein* was getrout met Iuffrouw *Sophia van Alkemade*, *Kerstants* dochter voornoemt) gelijk blijkt by brieven gedateert anno 1400. des woensdags na St. Thomas-dach, hier agter gevoegt onder de letter B. en wert de voorsz. Iuffrouw *Alijd* Weduwe van *Dirk Ysbrantsz.* genoemt, blijkende by Chartre, van den jare 1430. den 14. Marty hier na volgende onder de letter C. en het Land daar inne gementioneert, wert ten huydigen dage als noch beseten by die van den Geslagte van Alkemade; hy wan

KERSTAND VAN ALKEMADE, vermeld by Chartre de anno 1455. den lesten Ianuary hier agter volgende onder de letter D. hy kofte anno 1450. den 16. April 't Huys en de Hofstede van Lewestein by Voorburg, Leenroerig aan den Huyse van Wassenaar, van *Bartolomeus van der Does*, uyt Zuyt-holland, blijkende by de opdragt de anno 1450. hier agter onder de letter E. Heer *Ian van Wassenaar* noemt hem sijn neve, volgens brieven van den jare 1465. hier naar onder de letter F. hy troude Iuffrouw *Russent de Huyter*, dochter van *Willem* en Iuffrouw *Catharina van Voorhout*, *Pieters* dochter, en wan

DIRK VAN ALKEMADE, die 't voorsz Huys en Hofstede van Lewestein te leen ontfing van den Heer van Wassenaar op den 20. November 1469. hier by gevoegt onder de letter G. hy troude Iuffrouw *Margareta van Overstege*, blijkende by der selver Huwelijx contract van den 15. April 1455. onder de letter H. hy wan,

Kerstand van Alkemade, volgt.
Cornelis van Alkemade heeft nagelaten een soon en een dochter, die sonder kinderen gesturven zyn; dan wert met *Elisabeth van Alkemade*, (dewelke getrout was met *Laurens van Delfgau*, *Hendrix* soon,) en *Kerstant* en *Russent van Alkemade*, ook *Dirk* en *Kerstant van Alkemade*, hun vader en grootvader vermelt anno 1496. by brieven onder de letter I. alwaar *Cornelis van Dorp* hun neven noemt, wiens moeder was *Alijd van Alkemade*, uyt de andere branche.
Iuffrouw *Russent van Alkemade*, trout Heer *Pauwels van Amerzoyen*, Pensionaris van Dordrecht, anno 1496.
Iuffrouw *Elisabeth van Alkemade*, trout *Laurens van Delfgau.*
Iuffrouw *Alijd van Alkemade*, trout *Tielman van Dullekom*, Rekenmeester van Holland in den Hage, stierf 1539.
Iuffrouw *Margareta van Alkemade*, Nonne van St. Aagte te Delf.

KERSTAND VAN ALKEMADE, *Dirx* soone, wert verlijd met het Huys en de Hofstede van Lewestein, den 25. February 1492. als blijkt by brieven onder de letter K. was Schepen van Delf anno 1502. Burgemeester 1507. troude Iuffrouw *Maria van Montfoort*, *Michiels* dochter, sy stierf den 18. Ianuary, hy den 21. September 1539. liet na

DIRK VAN ALKEMADE, *Kerstants* soone, ontfangt te leen 't Huys en Hofstad van Lewestein, by brieven van den 22. December 1539. onder de letter L. trout Iuffrouw *Cornelia van den Eynde*, Meester *Huygs* dochter, Pensionaris van Delf; hy stierf anno 1574. begraven tot Haarlem, sy 1596. liet na

Kerstand van Alkemade, volgt.
Iuffrouw *Maria van Alkemade*, trout Heer *Arent van Brederode van Rijnestein*, anno 1580. Houtvester van Holland, en stierf sonder oir.
Iuffrouw *Margareta van Alkemade*, ongetrout gestorven.
Iuffrouw *Petronella van Alkemade*, stierf sonder oir.
Iuffrouw *Magdalena van Alkemade*, troude eerst Heer *Laurens de Rovere*, van Breda, daar na Heer *Cornelis van Egmont vander Nyenburg*, blijkende by haar Testament in date den 24. Iuly 1611.
Iuffrouw *Elisabeth van Alkemade*, troude *Cornelis van Mierop*, Heer van Hoogwoude, Ontfanger Generaal van de Staten van Holland, sy stierf anno 1604. hy 1608. nalatende 1. *Hugo van Mierop*, Heer van Calslagen, die te wyve hadde Iuf-

Digitized by Google

Juffrouw *Heſter van Oudshoorn*, Vrouw van Sonnevelt tot Alkmaar; 2. *Joachim van Mierop*, Ontfanger Generaal in ſijn Vaders plaats; troude Juffrouw *Anna Benning*, tot Amſterdam; en 3. Juffrouw *Maria van Mierop*, die eerſt troude *Pieter van Roon*, Balliuw van Putten, ſonder oir, daar na Capiteyn *N. van Beringen*, tot Breda.

Paulus van Alkemade, ſtierf ſonder oir.

Jacob van Alkemade, ſtierf ſonder oir.

KERSTANT VAN ALKEMADE, *Dirx* ſoone, Heer van Leweſtein, troude Juffrouw *Anna vander Goes*, *Pieters* dochter, die Balliuw en Dijk-graaf was van Delfland, en naderhand Rekenmeeſter van Holland, blijkende by Huwelix contract van den 1. April 1578. Hy ontfing de Hofſtad van Leweſtein te leen den 25. October 1574. als blijkt onder de letter M. en wan,

DIRK VAN ALKEMADE, *Kerſtants* ſoone, troude eerſt Juffrouw *Anna Sandelin*, dochter van Mr. *Arnout Sandelin*, Raad in den Hove van Holland, ſtierf anno 1610. Ten tweeden Juffrouw *Catharina Numan*, *Gerrits* dochter; Ten derden Juffrouw *N. vander Vegt*; hy verhief de Hofſtede van Leweſtein den 29. July 1614. onder letter de N. en wan by het twede bedde.

Juffrouw *Cornelia van Alkemade*, Vrouw van Iſſchot, trout *Philips van Steenbor*; den 4. February 1652.

Johan van Alkemade, trout Juffrouw *Johanna van Snellenburg*, en wan *Dirk van Alkemade*.

Pauwels van Alkemade, trout Juffrouw *Anthonette van Lijnden*, die Weduwe was van *Jan van Reneſſe*, Heer van de Haar; hy wan, 1. Juffrouw *Sophia van Alkemade*; 2. *Dorothea*; 3. *Anthonetta*. 4. *Anna Catharina van Alkemade*.

Juffrouw *Anna van Alkemade*, troude *Johan van Lievendaal*.

By het derde bedde;

Kerſtand van Alkemade, volgt.

Juffrouw *Catharina van Alkemade*, trout *Hendrik van Lievendaal* tot Ooſterhold in Over-Yſſel.

KERSTAND of CHRISTIAAN VAN ALKEMADE, *Dirx* ſoone, Heer van Waalwijk en Leweſtein, verheft by dode ſijns Vaders het goet te Leweſtein, troude Juffrouw *Magdalena van Egmont vander Nyenburg*.

Volgen de Deſcendenten van Floris van Alkemade, jongſte Soone van Hendrik van Alkemade den eerſten.

FLORIS VAN ALKEMADE, jongſte ſoone van *Hendrik van Alkemade*, den eerſten; troude *N. N.* en wan

HENDRIK VAN ALKEMADE, *Floris* ſoone, Ridder, trout *N. N.* en wan kinderen.

Dirk van Alkemade, volgt.

Floris van Alkemade, Ridder, ſterf ſonder

DIRK VAN ALKEMADE, Soone van *Hendrik*, heeft nagelaten twee ſoonen, namentlijk,

Hendrik van Alkemade, volgt.

Floris van Alkemade de jongſte, volgt daar na.

HENDRIK VAN ALKEMADE, *Dirx* ſoone, troude Juffrouw *N. van Egmond*, nalatende een eenige Erf-dochter, Juffrouw *N. van Alkemade*, die troude *N. van Lingen*, Heer van Buſené in Vlaanderen, en wonnen een Erf-dochter, Vrouw *Jenne van Buſené en Alkemade*, die te man kreeg *Jan van Borſſele*, by Rijpermonde op de Schelde, en lieten na een ſoone *Jan van Borſſele*, Ridder, die anno 1406. ſonder kinders ſtierf; en doe kwam *Alkemade* op *Simon van Alkemade*, als naaſte erfgenaam doe levende; Hy leit begraven in 't Land van Waas in Vlaanderen, in 't Dorp Borſel, voort 't hoge Autaar; met ſijn ouders, alwaar haar-lieder Epitaphie op twee ſarken ingeleit met metaal, te ſien is.

FLORIS VAN ALKEMADE, *Dirx* voorſz. jongſte ſoone, Ridder, troude Juffrouw *N. van Buren*, des Heeren dochter van Buren; en wan

Johan van Alkemade, volgt.

Simon van Alkemade, die anno 1406. de goederen van Alkemade beërfde, nalatende eenen ſoone, *Hendrik van Alkemade*, van wiens deſcendenten hier na ſal volgen.

JOHAN VAN ALKEMADE, *Floris* Soone, troude ~~Ida~~ *Alyt*, dochter van *Jacob*, Heer vanden Woude, en van Juffrouw *Sophia van Egmont*; hy wan

Ysbrand van Alkemade, volgt.

Johan van Alkemade, *alias* van den Woude, welken naam hy van ſijn moeders wegen aangenomen heeft, en ook ſijne nakomelingen der ſelver Wapenen; troude Juffrouw *Catharina van Valkeneſſe* uyt Zeeland; hy wan, 1. Juffrouw *Alijd*, (die te man hadde *Johan van Dorp*, Raad Ordinaris in Holland,) 2. *Simon*. 3. *Floris*, beide ſonder kinderen geſtorven; 4. *Hugo van Alkemade*, troude Juffrouw *N. van Waart*, *Jans* dochter, en liet na *Floris van den Woude*, die leefde anno 1480. en hadde getrout Juffrouw *N. van Molekamp*, die voerde als Poelgeeſt, en wan daar by *Iacob van den Woude*, ſtierf ſonder oir; Heer *Hugo* was Prieſter; Juffrouw *Beatrix* hadde te man *Ian van Heemſtede*, Ridder, (welke hadde een eenige dochter Juffrouw *Hadewy van Heemſtede*, getrout met *Roeland le Fevre*, Ridder, Heer van Teems en Lieſvelt, welkers nakomelingen den naam van Heemſtede aangeno-

genomen hebben,) en Juffrouw *Anna*, die troude *N. Buser* in den Hage. 5. *Johan van Alkemade van den Woude*, trout Juffrouw *Magteld van Maalstede* uyt Zeeland, Weduwe van Heer *Willem van Boshuysen*, en liet na een dochter, die te man hadde *Matthijs van Berendregt* te Leiden, en eenen soone *Ian van den Woude*, overleden 1481. die te wyve hadde Juffrouw *Lijsbeth Uyttenhage*, en wan drie soonen, en twee dochters, namentlijk *Ian van den Woude* was Minnebroeder. *Cornelis*, *Carel*, en *Margriet*, stierven sonder oir, en eindelijk *Hillegonde van den Woude*, welke troude Heer *Cornelis Kroesing*, Heer van Benthuysen, en Houtvester van Holland; hy stierf anno 1520. nalatende Juffrouw *Elisabeth Kroesing*, troude Heer *Roelof van Duelken*, alias *van Dongen*, Ridder, en *François Kroesing*, die sterf ongetrout.

YSBRAND VAN ALKEMADE, *Jans* soone, Ridder, trout eerst Juffrouw *Alijd van Poelgeest*, Heer *Gerrits* dochter; daar na Juffrouw *Agatha van Rietwijk*, *Willem van Rietwijks* erfdochter te Velsen; hy wan by de eerste,

Hendrik van Alkemade, de 13. Land-Commandeur van de Duytse Ordre tot Utrecht, en 't selve vier jaren geweest sijnde, wiert Cathuyser Monnik.

Johan van Alkemade, Priester.

Floris van Alkemade, volgt.

Juffrouw *Stevina van Alkemade*, hadde te man *N. Kuser van Oosterwijk*, en lieten kinders na.

1396 ridder ges Cap op 't bestorm van Nicopolis.

† op Lemmer 1421

FLORIS VAN ALKEMADE, *Ysbrands* soone, Ridder, Stadhouder en opperste Capiteyn wegens den Grave van Holland te Staveren in Vriesland, wiert aldaar van de Vriesen doodgeslagen; hadde gekogt van *Simon* sijnen neve de Hofstede van Alkemade; troude Juffrouw *Elisabeth*, dochter van Heer *Willem van Cronenborg*; sy lieten na

* Willem v. Cronenburg Alkemade 1429 nu door regts wegen beleend met Cronenstein, hy overleed 1431, ons jong. en Cronenstein komen op regte moeder Margriet als het 1470 verdraagt van haar broeder zoon Willem Oem.

Willem van Alkemade, Ridder, Raatsheer van den Hove van Holland, sterf seer oud sonder kinders anno 1473.*

Floris van Alkemade, volgt.

Jacob van Alkemade, sterf sonder kinders.

Ysbrand van Alkemade, hadde getrout Juffrouw *Alijd*, B. dochter van Heer *Arent van Egmont en Yselsteyn*, stierf sonder oir.

Juffrouw *Margareta van Alkemade*, trout Heer *Godschalk Oem*, Heer van Wijngaarden, Rentmeester Generaal van Holland, sy sterf 1476. hadden kinderen.

Juffrouw *Elisabeth van Alkemade*, troude Heer *Johan van den Boekhorst*, Heer van Noortwijk, en wonnen 18. kinderen.

Juffrouw *Stevina van Alkemade*, troude 1413. Heer *Engelbregt van Spangen*, Ridder, en wan kinders, hy stierf 1432. in de fleur sijns levens.

FLORIS VAN ALKEMADE, *Floris* soone, Heer van Engelen en Vliemen, hadde getrout Juffrouw *Agatha van Alkemade*, *Willems* dochter, daar in 't begin van gesegt is; hy leit begraven te Leiden in St. Urselen Klooster; en wan

F. Floris van Alkemade 1469 - 1485 en sy te Leiden overleed de Heer gehoord en een kruis tak en over. Deur elk een: Hugenoys van F. Floris v. Alkemade geb. 1478 - 1497 en sy te Leiden woonde bij welke mogen met de kruistak

Floris van Alkemade, volgt.

Juffrouw *Henrica van Alkemade*, Nonne in St. Ursulen te Leiden.

Juffrouw *Willemina van Alkemade*, troude Heer *Johan van Mateneſſe*, en liet na een dochter, de welke Nonne te Leiden buyten Rijnsburg was.

Juffrouw *Magteld van Alkemade*, troude Heer *Ysbrand van den Coulster*, en liet na *Willem van den Coulster*, Ridder, welke beërfde de goederen van Alkemade, nam voor hem en sijne erven aan de Wapenen van 't selve geslagte; hy troude Juffrouw *Johanna van Swieten*, Vrouw van Opmeer, Seeyenhuysen, Segwaart, Rijnsaterwoude, de Lier; en hadden verscheide kinderen, onder welkers posteriteit de voorsz. goederen verdeild zyn.

Alkmade, F. Floris v. Alkmade geb. 1438 † 1500, 74j van de Alkmaarsche

Dez. Hr. F. Floris van Alkmade, ridder geb. 1490 - 1548 en sy te Leiden, woonde eerst Tak met zijn met de kruistak en de kruis

FLORIS VAN ALKEMADE, *Floris* soone, Ridder, troude Juffrouw *Emmerhalte vander Mark*, *Engelbregts* dochter, Weduwe van *Jan van Swieten*, Heer van Opmeer, gestorven sonder oir anno 1511. en begraven in den Hage ten Jacobijnen, voor 't hoge Autaar.

Volgen de Descendenten van Simon van Alkemade, Floris Soone.

HENDRIK VAN ALKEMADE, *Symons* soone, die anno 1406. de goederen van Alkemade beërfde, en daar na transporteerde aan Heer *Floris van Alkemade*, Ridder, sijn neve, hadde 2. soonen.

Gerrit van Alkemade, volgt.

Simon van Alkemade, die vermits de grote vloet van 't jaar 1421. verarmt is, nalatende kinders.

GERRIT VAN ALKEMADE, *Hendrix* soone, die veel van sijn goederen door den inbreuk van den souten Waart verloren heeft, begaf hem in dienst van den Heer van Egmond, sijn neve, en is tot Egmond met sijn nakomelingen bly ven woonen; hy wan

FLORIS VAN ALKEMADE, *Gerrits* soone, troude Juffrouw *Margareta Cloppers*, hy sterf 1467. en leyt begraven tot Egmond; hy wan

FLORIS VAN ALKEMADE, sterf 1493. begraven tot Egmont; hy wan

Maarten van Alkemade, volgt.

Juffrouw *Margareta van Alkemade*, troude *Ysbrand van Rietwijk*, Schout van Egmond 1509. en Dijkgraaf van Geestmer-ambacht, sterf 1523.

MAARTEN VAN ALKEMADE, *Floris* soone, troude Juffrouw *Agnes Basche*, hy sterf den 16. November 1522. en wan

Floris

Digitized by Google

Floris van Alkemade, volgt.
Juffrouw *Margriet van Alkemade*, was Conventuaal in het Clooſter te Poel by Leyden.

FLORIS VAN ALKEMADE, *Maartens* ſoone, troude Juffrouw *Eliſabeth van Hoef*, hy ſterf den 30. Mey 1572. en wan

Jan van Alkemade, volgt.
Juffrouw *Agnes van Alkemade*, troude *Jacob Bam*, hadden kinders.
Maarten van Alkemade, Jeſuit.
Jacob van Alkemade, troude Juffrouw *Maria Bam*, ſonder oir.
Nicolaas van Alkemade, liet na 2. ſoonen, als *Jacob* en *Willem van Alkemade*.

JAN VAN ALKEMADE, *Floris* ſoon, troude Juffrouw *Agata van Berkenroede*, *Sybrants* dochter, hy ſterf den 20. Mey 1585. begraven tot Haarlem, en wan

Sybrant van Alkemade, volgt.
Floris van Alkemade, troude Juffrouw *Goedela van Berkenroede*, Vrouw van Berkenroede en groot Linde, hy wan *Hendrik van Alkemade*, Heer van Berkenroede en groot Linde, trouде Juffrouw *Cornelia Bam*.
Juffrouw *Barbara van Alkemade*, ſterf ſonder oir.
Juffrouw *Margareta van Alkemade*, troude *Dirk de Ridder van Groeneſteyn*.

SYBRANT VAN ALKEMADE, *Jans* ſoone, Heer van Oud Alkemade by Warmont, troude Juffrouw *Beatris Duyſt van Voorhout*, dochter van *Dirk*, Droſt van Sevenbergen, hy wan

JAN VAN ALKEMADE, *Sybrants* ſoone, Heer van Oud Alkemade, troude Juffrouw *Criſtine van Arkel*, hy wan

Juffrouw *Beatris van Alkemade*, troude *Iacob Kerremans*.
Floris van Alkemade, volgt.
Juffrouw *Agata van Alkemade*, troude *Otto Cuyk van Mierop*.
Dominicus van Alkemade, troude Juffrouw *Joſina Cokmans*.
Maria van Alkemade, Carmelitreſſe tot Mechelen.
Hendrik van Alkemade.
Sybrant van Alkemade.
Jacob van Alkemade, Pagie van ſijn Churfurſtelijke Doorluchtigheid van Mentz, en naderhand Edelman.
Juffrouw *Anna van Alkemade*.

FLORIS VAN ALKEMADE, *Jans* ſoon, Heer van Oud Alkemade, troude 1. Juffrouw *Juliana van Berum*; 2. Juffrouw *Maria van Scheltinga*.

Het Wapen van Alkemade is een klimmende Leeuw van Sabel, geharnaſſeert van Goud, in een Silver Veld.

Lett. A.

FLoris van *Alkemade* en *Heyndrik van Poelgeeſt* waren twee gebroeders in den jare 1320. en van deſe is een Hantveſte, ſpreekende aldus: Ik *Diderik*, Burggraaf van Leyden, Ridder, maake kont allen luyden, dat ik *Ysbrand Hendrikſz van Poelgeeſt*, hebbe gegeven van my te houden te Leen dat Huys te Poelgeeſt, daar die zyde af is de Maarne, en die ander zyde belegen heeft *Dirk van Saſſenhem*, die Noortſijde *Diderik van Alkemade* en *Hendrik van Poelgeeſt* ſijn Vader, van mijn Heere mijn Vader te Leene hielt, en *Floris van Alkemade*, mijn Heere mijn Vader opdroeg te vryen eygen, als tot *Hendriks* behoef ſijns broeders; voort ſoo hebbe ik hem verlijt en gegeven te Leen ſulk Land, als *Hendrik* ſijn Vader opdroeg mijn Heer mijn Vader te vryen, eygen, en hy hem weder gaf van hem te houden te Leene. Ook ſal hieten en weſen mijn open-huys, op en of te varen tegens alle Man, ſonder alleen tegens den Heere van den Lande, dat Huys te Poelgeeſt, op dat *Ysbrand van Poelgeeſt*, noch ſijnen mage daar mede niet en veronrechte, waar ook dat ſaake dat *Ysbrand* voorſz. beneet ware tegens yemant die hem te machtich ware, ſoude ik *Diderik* van Leyden Burggraaf, Ridder, *Ysbrandt* voornoemt ſende twee Knapen, die ik hem met eeren ſenden mochte, hem te dienen op mijnen koſten, terwijlen toe dat ick hem geholpen hadde tot een goeden beſcheyde; en van deſe voornoemde goeden, Huys en Land, ſoo en ſullen *Ysbranden* kinder voorſz. die hy wettelijk gewonnen heeft of winnen ſal, niet ontërft blyven alſoo lange alſſer een leeft, 't is Soon of Dochter, en alſoo voort van grade tot grade, en immer den oudſten Soon de voorhant, en waar 't ſaake dat *Ysbrand* voorſz. ſterve ſonder wetachtige geboorte, ſoo ſoude dit voornoemt Huys en Land komen op *Hendrix* ander kinderen van Poelgeeſt, die hy ge-

Digitized by Google

wonnen heeft by der Vrouwen Dochter van Zuytwijk, en dit voornoemde goet Huys en Land binnen achter Susters Kint niet versterven. Te verheergewaden met eenen rooden sparwer, en waar 't sake dat van alle dese voornoemde niemant en bleve die wettelijk gewonnen ware, soo soude dit voornoemde goet, Huys en Land, komen op *Florensen van Alkemade*, of op des voorsz. *Floris* sijne erfgenamen, waar hy doot. Gegeven in den jare 1320. des Sondags naar beloken Pingster.

Lett. B.

Ick *Jan van Yfselsteyn*, doe kont allen luyden, dat ik gegeven hebbe, en geve mids desen jegenwoordigen Briefve *Dirk Yfebrandsz. van Alkemade* mijnen swager, van echten gunste en vrientschappe derdalve Mergen Lands, luttel meer ofte min, met de renten die daar af komen, tot sijnen eygen vryen wille daar mede te doen; Welk Land voorsz. gelegen is in den Ambachte van Monster, by Poeldijker Capelle; en heeft belegen aan dat West eynde *Jacob Willem Everhard* en *Andries Jan Moens Soons Soon*, aan die Zuytzyde *Jacob Waart*, aan de Noortzyde *Dirk Boudijns Odzyde Ansems*, en die Capelle in de Poeldijk, aan de Oostzyde Heer *Jan van Heemstede* met eene Laan, en dit voorsz Land heb ik gelooft en loove *Dirk Yfebrandsz.* te waren, alsmen een vrye eygen erve schuldigh is te waren, na de rechte van den Lande; voort soo sijn 't voorwaarden, waar 't dat *Dirk* voorsz. aflijvig werde sonder levendige wetachtige geboorte achter hem te laten, soo soude dese goede voorsz. weder komen aan my, of aan Juffrouw *Sophia* mijnen Wyve, die daar langst van ons beyden leeft; In kennisse des waarheyts soo hebbe ik desen Brief besegelt met mijn zegel. Gegeven in den jare des Heeren duysent en vier hondert, des Woensdags naar Sinte Thomas-dag, Apostel, en was besegelt met een groene uythangende zegel in eynkelen staarte.

Lett. C.

Ik *Geertruyt Jan Heyndrikx*, Weduwe *van Groenewege*, doe kont alle luyden, dat ik verkocht hebbe *Alijd Dirk Yfebrantsz*, Weduwe van *Alkemade* drie Mergen Lands, gelegen in de Poeldijk, en belegen heeft aan de Noortzyde de Loetlaan, aan dat Oosteynde *Pieter Groen*, aan die Zuytzyde die Capelle in Poeldijk, en aan dat Westeynde de Lantweg. En ik *Geertruyt* voorsz. met mijn Voogs hand geloove voor my en mijn naarkomelingen *Alijd* voorsz, en haar naarkomelingen, dit voorsz Land te waren tot eeuwigen dage, en vrye eygen onbekommert Erve; en ik gelye my daar af voldaan en wel betaalt den lesten penning met den eersten. In kennisse der waarheyt, en om dat ik selver geen zegel en hebbe, soo hebbe ik gebeden *Lubbrant Aalbersz* mijnen broeder, dat hy desen Brief voor my bezegelt heeft met sijnen zegel op den 14. dach in Maart, in 't jaar ons Heeren duysent vier hondert negen-en-twintig, na den loop des Hofs van Holland.

Lett. D.

Johan, Heer van Wassenaar, Ridder, en Burggrave van Leyden, doen kont allen luyden, dat voor ons en onse getrouwe Mannen van Leen gekomen is *Kerstant van Alkemade Dirkxsz*, onse Neve en Leenman, en heeft ons met sijn rechte moetwille opgedragen, quytgeschouden, en den rechten eygendom gegeven van sijne eygen erven en goede drie en een halve Mergen Lands, gelegen in onsen Ambachte van Voorschoten, als onse Mannen hier onder geschreven mit Vonnisse daar op genaamt wijsden, dat wy daar mede in den rechten volstaan mochten; en belent hebben aan die Westzyde *Jan Bakker* en *Philips van Dam*, aan die Noortzyde *Jan Balens*, aan die Oostzyde een Greppel, aan die Zuytzyde *Philips van Dam*; welk Landt voorsz. van drie Mergen en een halve, aldus vry in onsen handen wesende, behoudelijk ons en een jegelijken sijnen rechts, wy weder verlijt en verleent hebben, verlyen en verleenen met sulk wilt van Konijnen als daar nu ter tijd in sijn, of inkomen, voor ons en onse naarkomelingen *Dirk Kerstantsz van Alkemade*, en sijne nakomelingen tot een onversterfselijken Erf-leen, die jonge Man voort ouder Wijf, daar sy beyden eeven na sijn, te verheergewaden mit een muyter sparwer, of met vijf schellingen daar voor; Onse voor-

Digitized by Google

voorgenoemde Mannen waren *Cornelis van Dorp* onſen neve, Meeſter *Arend van Woude*, en *Mathijs die Buzer*. In kenniſſe van deſen, ſoo hebben wy onſen zegel hier aan gehangen op den leſten dagh van Januario, in 't jaar ons Heeren duyſent vier hondert vijf-en-vijftigh, na de loop des Hofs van Holland, en was onder uythangende bezegelt met een zegel van rooden waſſche, uythangende aan een enkele francijne ſtaart, dewelke van den francijnen Brief geſneden, deurgeſteken, en alſoo bezegelt was.

Lett. E.

Jacob, Heere van Waſſenaar, en Burggrave van Leyden, doen kont allen luyden, dat voor ons gekomen is *Bartelmeus vander Does*, *Philips* Soon, en heeft ons met ſijnen vryen wille opgedragen ten goede geſchonden, tot behoef *Kerſtants van Alkemade*, een Huyſinge metter Hofſtede geheten Lewenſteyn, gelegen in den Ambachte van Voorburg, met ſes Mergen Lands, luttel meer ofte min, welke Hofſtede en Land op deſen tijd belegen hebben aan de Ooſtzyde *Pieter van Damme*, aan die Weſtzyde die Heylige Geeſt tot Voorburg, aan dat Noorteynde den Heeren weg, en aan dat Zuyteynde de Vliet. Alſoo dat wy behoudelijk ons en een jegelijk ſijns Rechts rechtevoort weder verlijt hebben, en verlyen mits deſen Brieven *Kerſtant van Alkemade* voornoemt, die voorſz Huyſinge mitter Hofſtede, en ſes Mergen Lands voorſz te houden van ons en van onſe nakomelingen, hy en ſijne nakomelingen tot eenen onverſterfflijken Erfleen, en altijd te erven op die jonger Man voor dat ouder Wijfs perſone, daar ſy beyde even na zyn, te verheergewaden als 't verſterft met drie goude Vrankrijkſe Kroonen. Hier waren by over en aan als onſe Leenmannen *Claas Jan Wouterſz*, en *Witte Willemſz*. In oirkonde deſen Brief bezegelt met onſe zegele. Gegeven den ſeſthienden dach in April, in 't Jaar ons Heeren duyſent vier hondert en vijftig, hebbende onder aan uythangende een zegel in roode waſſche, aan een dubbelde francijnen ſtaarte.

Lett. F.

Johan, Heer van Waſſenaar, van Voorſchooten, en van Catwijk, &c. Burggrave tot Leyden, doen kont alle luyden, alſoo mijn lieve Heer en Vader zaliger gedachte, in 't leſte van ſijn leven beſprak der timmeringe van vier Capelle, vier pont payement 's jaars beſet en bewijſt op een Wooninge Lands van ſes Mergen, metten Huyſe en Barge, gelegen by de vier Capelle voorſz, aan de Noortzyde van de Geeſt, en is geheten *Pieter Reynerſz*. Wooninge, daar voor op ſtonden vier ℔. 's jaars, een Capelle tot Leyden toebehoorende, dewelke Wooninge voorſz nu gekocht heeft *Kerſtant van Alkemade* onſen neve, deſelve ons biddende, dat wy hem wilden geven, dat hy die vier pont 's jaars by mijnen Heer en Vader beſproken ten fabriken voorſz, overſetten en bewijſen mochte aan beteren Renten en Landen binnen onſen Heerlijkheyt van Waſſenaar, die *Dirk van Veen* noch ſes jaren in huyr heeft, om vier en eenen halven beyetſchen gulden 's jaars na uytwijſinge *Kerſtants* Briefs, die hy van percelen van Landen in Vorenbroek gelegen, onder ſijns ſelfs zegel bezegelt, daar af gegeven heeft, ſoo is 't dat wy geneigt der goeder rechtveerdigen bede *Kerſtants*, en profijte ons Capels van Bueren voorſz, hem gegonnet en gegeven hebben, gonnen en geven, dat ſijne voorſz Wooninge mitten Huyſe, Land, en Barge van de voorſz vier ponden 's jaars vry, los, quyt, en onbelaſt ſal weſen, ſonder arch en liſt. In kenniſſe van deſen ſo hebben wy onſen zegel hier onder doen hangen 5 dagen in Junio, in 't Jaar ons Heeren duyſent vier hondert en vijf-en-tſeſtig; en was onder uythangende bezegelt met een zegel van rooden waſſche, hangende aan een enkele francijne ſtaarte, die welke van den franſijnen Brief geſneden, deurgeſteeken, en alſoo bezegelt was.

Lett. G.

Johan, Heere van Waſſenaar, van Catwijk, van Voorſchooten, &c. en Burggrave van Leyden, doen kont allen luyden, dat wy behoudelijk ons en een jegelijk ſijns rechts verlijt en verleent hebben, verlyen

Digitized by Google

verlyen en verleenen mits deſen onſen jegenwoordigen Briefve *Dirk van Alkemade* een Huyſinge met eenre Hofſtede geheten Lewenſteyn, gelegen in den Ambachte van Voorburg, met ſes Mergen Lands luttel meer of min, hem aangekomen en beſturven van *Kerſtant van Alkemade* ſijnen Vader, welke Hofſtede en Land belegen hebben op die Ooſtzyde *Pieter van Damme*, aan de Weſtzyde de Heylige Geeſt tot Voorburg, aan dat Noorteynde die Heere weg, en aan dat Zuyteynde de Vliet, te houden van ons en van onſen erfven, *Dirk van Alkemade* en ſijnen erfven tot eenen onverſterffelijken Erfleen, en altijd te erven op die jonger Man voor 't ouder Wijf, daar ſy beyden even na zyn, te verheergewaden als 't verſchijnt met drie goude Vrankrijkſe Kroonen. Hier waren by, over en als Leenmannen *Floris van Cralingen*, *Tielman Oem*, en *Jan Oem van Wyngaarden* onſen neve. In oirkonde van deſen ſoo hebben wy onſen zegel hier aan doen hangen, in 't Jaar ons Heeren duyſent vier hondert negen- en- tſeſtig, den 20. dan van November, hebbende onder aanuythangende een root waſſche zegel aan een dubbelde francijne ſtaarte.

Lett. H.

Houwelijkſche Voorwaarden tuſſchen Dirk Kerſtenſz van Alkemade, en Juffrouw Margareta Hugenen van Overſtege.

Dirk Kerſtenſz en Margariete Huge Pieter Neven Dochter.

IN 't Jaar 1455. op den 25. dagh in April ſoo verſamenden in wetachtigen Huwelijk *Dirk Kerſtanſz* en *Margariete Huge*, *Pieter Neve* dochter, in deſer manieren, dat *Kerſtant van Alkemade* geeft met *Dirk* ſijnen ſoon voornoemt te Huwelijk, ſulke goederen als hier na geſchreven ſtaan. In den eerſten, in die Poeldijk de helfte van 27. Mergen Weyde, en bruykt *Matthijs Harpers* ſoon, om 23. Wilhelmus ſchilden en anderhalf quartier 's jaars, hier gaat 's jaarlijkx uyt ſes Wilhelmus ſchilden, ſoo dat daar blijft achthien Wilhelmus ſchilden en anderhalf quartier. Item noch in die Poeldijk by die Capelle een Mergen Lands, en bruykt *Pauwels die Veerman* om drie Rijnſche gulden 's jaars, Item noch in de Poeldijk op Wernekijns Wateringe twee Mergen Lands, en bruykt *Kerſtant Hugenſz* om 6. Wiihelmus ſchilden 's jaars. Item in den Ambachte van Dorp 15. Mergen, en bruykt *Willem Heyndrikxſz* om 20. Wilhelmus ſchilden 's jaars. Item noch in den Ambachte van Dorp 15. Hond Lands, en bruykt *Machtelt Bruynen* om 4. Wilhelmus ſchilden 's jaars. Item in den Ambachte van Maaſland 8. Mergen Lands, en bruykt *Floortje* om 16. Wilhelmus ſchilden 's jaars. Item noch in Maaſland aan Hofſtede 12. pont Hollands 's jaars. Item te Ouderſchie een Wooninge met Huyſinge en Berge, en met negen Mergen Lands, en met den grooten Boomgaarts en kleynen, en met dat Land op die Schie, gelt vyftig pont Hollands 's jaars. Item in Stryen 20. gemeten Lands, met een half Huys min een achtendeel van den halven Huyſe, en gelt 32. Rijnſche gulden 's jaars, daar die ſomme t'ſamen af komt, dat *Kerſtant* voornoemt ſijnen ſoon *Dirk* voorſz te Huwelijk geeft 2. ſchilden 's Jaars, 't een door 't ander den penning getauxeert van 16. komt 130 2. ſchilden 28. guldens 't ſtuk. Item ſoo geeft *Machtelt Huge Pieters Neve*, Weduwe, met haren gekooren Voogts hant met *Margariete* haar dochter voornoemt te Huwelijk alſulke goederen als hier na geſchreven ſtaan. In den eerſten *Cornelis Maliuſz* 63. gemeten Lands in 't Zuyderland onder *Huge Willemſz* Huyſinge, 't gemet 3. Beyers guldens 's Jaars, en een koppel Capoenen op ten hoop, 't gemete gerekent 45. ſchilden maken 2047. ſchilden. Item dat Suſterhuys ten Baal 3. lynen Lands, gelegen in 't Zuyderland om 4. gulden 's Jaars, 't gemet voor 45. ſchilden, facit 52. ſchilden en 11. guldens. Item *Gerrit Claas ſoon* 4. gemet en een half lijn Lands, gelegen in de Nieuhoorn in een meet van 7. gemeten, 't gemet om 3. Beyets gulden 's Jaars, 't gemet voor 38. ſchilden, facit 72. ſchilden en 9. groten. Item *Huge de Konink* 2. gemeten en 25. Roeden, gelegen in de Nieuwen Hoorn, 't gemet voor 2. Rinſche gulden 's Jaars, en een koppel Capoenen op den hoop, 't gemet gerekent 36. ſchilden, facit 74. ſchilden. Item *Pieter Willemſz* 4. gemeten min een lijn, gelegen in Heemvliet, 't gemet 2. 's Jaars, en een koppel Ca-

Digitized by Google

Capoenen op den hoop, 't gemet gerekent voor 34. ſchilden, facit 129. ſchilden. Item *Claas Jan van Eikkenbouts* ſoon 6. gemeten, gelegen in Heemvliet, den hoop om 15. Beyets gulden 's Jaar, 't gemet van 32. ſchilden, facit 192. ſchilden. Item *Pier Pauwelſz* 6. gemeten, gelegen in groot Ooſterland, om 15. achtendeel Tarwe 's jaars, 't gemet voor 38. ſchilden, facit 295. ſchilden. Item *Pier Jan Willem Claas* ſoon 3. gemeten, gelegen in den ouden Hoorn, 't gemet om 9. Pieters en een pont Hollands, facit 96. ſchilden en 11. ſtuyvers. Item *Claas Lauwen* 2. gemeten, gelegen in den ouden Hoorn, 't gemet om een Pieter, en een pont Hollands 's Jaars, 't gemet van 25. Pieters, maakt 64. ſchilden en 4. ſtuyvers. Item *Jan Willem Hugenſz* 3. gemeten, gelegen in den ouden Hoorn, 't gemet om 2. Rijnſch 's Jaars, 't gemet van 25. Rijnſch guldens, facit 113. ſchilden. Item dat Klooſter tot Rugge 10. lynen vry Lands, gelegen in Strijpe Lodderland, den hoop om 6. pont Hollands 's Jaars, 't gemet gerekent voor 28. ſchilden, facit 93. ſchilden en 3. ſtuyvers. Item *Kerſtiaan* 7. ſchilden, gelegen in Nyen Hellevoet, in een ſtuk van 12. gemeten, 't gemet om 2. Pieters 's Jaars, 't gemet voor 26. Pieterſz, facit 200. ſchilden en 10. ſtuyvers. Item noch aan gelde 787. ſchilden 28. guldens 't ſtuk, daar die ſomme t'ſamen af beloopt, dat *Machtelt* voornoemt *Margariete* ten Huwelijk geeft 2700. ſchilden 28. guldens 't ſtuk. Item ſoo is 't voorwaarde ſoo wes goede dat *Machtelt*, *Margriete* haar dochter gegeven heeft ten Huwelijk boven haars Vaders goede, waar't dat ſaake dat *Machtelt Margariete* haar dochter verleefde, ſonder blyvende blijkende geboorte achter te laten, die ſoude wederom komen aan *Machtelt* voornoemt, en aan haren Erfgenamen. Voort ſoo is 't onderſproken en hun rechte Huwelikſe Voorwaarden, waar 't dat ſaake dat *Kerſtant* voornoemt, of *Ruſſent* ſijn Wyf, eenig van hun beyde aflyvig worde, ſoo ſoude *Dirk Kerſtantſz* voorſz inkomen ter deelinge naar Schependoms recht, behoudelijk dat *Kerſtant* voorſz, of *Ruſſent* ſijn Wyf, eenig van hen beyde die dan in levenden lyve gebleven ware, die ſoude dan vooren uytnemen die Huyſinge daar hy nu ter tijd in woont, metten Inboel, en metten Silverwerk, en deylen dan voort naar Schependoms recht. Voort zyn 't Voorwaarden dat alle deſe voorſz goeden, en alle goeden die hen aanbeſturven ſouden mogen weſen, en gaan een erve naar Schependoms recht. Item ſoo zyn 't Voorwaarden, waar't dat ſaake dat *Dirk Kerſtantſz* of *Margariet* eenig van hun beyde aflyvig worde, ſonder blijkende geboorte achter hemlieden te laten, ſoo ſoude dan die Erfgenamen van den geene die aflyvig geworden ware, nemen alſulke goeden als hem te Huwelijk gegeven waar, tot alſulke prijs als vooren taxeert ſtaan, en deylen dan voort naar Huwelikſe Voorwaarden hier vooren geſchreven, te weten dat alle die goeden, die dan in den tijd weſen ſullen, die ſalmen deelen half en half.

Lett. I.

Ick *Kerſtant Dirks ſoone van Alkemade*, voor my ſelven, *Cornelis Dirks ſoon van Alkemade*, ook voor my ſelven, als wettige Kinderen van *Dirk Kerſtantſz van Alkemade*, zaliger gedachte, en van Juffrouw *Margriete* witachtig Wyf van *Dirk* voorſz, en Moeder van ons zaliger gedachten, en *Lauweris Hendrikx* ſoon, als Man en Voogt van *Lijsbeth Dirkx* voorſz dochter, lyen en bekennen, dat wy verkoft hebben *Meeſter Pauwels van Amerzoyen*, als Man en Voogt van Juffrouw *Ruſſent*, onſe mede ſuſter, eene Wooninge ſtaande op de Schie in Ketel-Ambacht, over die Schiede tegens over de Kerk van ouder Schiede, met acht en een half Mergen Lands, twee Bogaarden, Lijnpat, en met allen hun toebehooren, niet uytgeſondert, gelijk als *Dirk Kerſtants* ſoon voorſz die in ſijn leven te gebruyken plag, metten Boomen en Boomgaarden by der Stad van Delf, afgehouden in den Oorlog van Rotterdam, omme van dien Blokhuyſen te maken. Item noch drie Mergen en anderhalf Hond Lands, als die ſelven onſe Vader liggende hadde ontrent die Poeldijkx Capelle, en daar ontrent in de Poeldijk, en dat na inhout van de Brieven daar van weſende; En by alſoo dat men vont meer Lands in de twee Brieven begrepen te weſen, dan die voorſz drie Mergen en anderhalf Hond, dat ſal weſen tot voordeel van den gemeene Erfgenaamen van *Dirk Kerſtants* ſoon, en by alſoo dat men

Digitized by Google

men bevonde by deſelve Brieven min daar te weſen dan drie Mergen en anderhalf Hond, dat ſal weſen tot laſte van den gemenen Erfgenamen, welke Brieven wy *Kerſtant*, *Cornelis*, en *Laurens* voorſz overgelevert hebben in handen van Meeſter *Pauwels* voorſz, om ſijnen vryen wille van de voorſz Huyſe, Lande, en Sande te doen, als van ſijn eygen goet, en gelooven den voorſz *Pauwels* voor ons en onſe Erfgenamen, dat voorſz goet te vryen van allen actien, antale, als een vry goet, uytgeſondert den jaarlikſen cijns, en een pont ongewrachts was, en bekennen ons van den voorſz koope, Land, en Sant deugdeliken en wel voldaan te zyn, den eerſten pennink met den leſten. In kenniſſe der waarheyt ſoo hebben wy *Kerſtant Dirkx* ſoon, en *Cornelis Dirkz* ſoon, by gebreeke van onſen zegelen gebeden onſen lieven Heere en neve Heere *Cornelis van Dorp*, Ridder, en Raad tot Holland, deſen Brief over ons te willen bezegelen, 't welk ik *Cornelis van Dorp*, Ridder, en Raad tot Holland, ter beede en liefte van *Kerſtant* en *Cornelis* mijnen Neven gaarne gedaan hebbe. En ik *Lauweris* voorſz hebbe insgelijkx deſen Brief met mijnen zegel bezegelt, als Man en Voogt van mijn Huyſvrouw *Lijsbeth Dirk*, *Kerſtanſz* dochter voorſz, op den vyfthienſten dach van February, anno veerthien hondert ſes-en-tnegentig, na den loop 's Hofs van Holland.

Lett. K.

Johan, Heere van Waſſenaar, van Catwijk, van Voorſchooten, &c. en Burggrave van Leyden, doen kont allen luyden, dat wy behouden ons en een jegelijken ſijns rechts verlyet en verleent hebben, verlyen en verleenen mits deſen onſen Brieve *Kerſtant van Alkemade*, *Dirx* ſoon, de Hofſtede van Leeuwenſteyn, mit ſes Mergen Lands daar toe behoorende, gelegen in den Ambacht van Voorburg, hem aangekomen en beſtorven by doode *Dirk van Alkemade* ſijn Vader, te houden van ons, en onſen nakomelingen Heeren van Waſſenaar, hy en ſijnen nakomelingen tot eenen rechten onverſterflijken Erfleene, belent en belegen gelijk die Handveſten en onſen Regiſteren die daar van zyn, dat al wel klaarlijken uytwijſen en begrypen. Hier hebben by en over geweeſt onſe getrouwe Neven en Leenmannen *Jan Oom van Wijngaarden* d'oude, Raad mijns genadigs Heere, en *Godſchalk van Wijngaarden*, *Jans* ſoon. In oirkonde van deſen ſoo hebben wy onſen heymelijken zegel hier aan doen hangen, en om der meerder ſeekerheyt onſe gewoonlijke handteyken hier beneden opgeſtelt, in 't Jaar derthien 492
hondert twee-en-tnegentig, na den beloope 's Hofs van Holland, den vyf-en-twintigſten dach in Februario.

Lett. L.

Jacob van Lingne, Grave van Faulquenberge, Baron van Belloel, van Waſſenaar, &c. Burggrave van Leyden, Heere van Monſtroel, van Thullijn, Rammenguy, &c. als Man en Voogt van Vrouwe *Maria van Waſſenaar*, doen kont allen luyden, dat wy behouden ons en een jegelijken ſijns rechts verlijt en verleent hebben, verlyen en verleenen mits deſen onſe tegenwoordigen Brieve *Dirk van Alkemade*, *Kerſtants* ſoon, een Huyſinge met eenre Hofſtede geheten Leuwenſteyn, gelegen in den Ambachte van Voorburg, met ſes Mergen Lands luttel meer of min, hem aangekomen en beſturven by doode van *Kerſtant van Alkemade* ſijnen Vader, welke Hofſtede en Land belegen hebben op de Ooſtzyde *Pieter van Damme*, aan die Weſtzyde den Heyligen Geeſt tot Voorburg, aan dat Noorteynde de Heere wegh, en aan dat Zuyteynde de Vliet. Te houden van ons en van onſen erven *Dirk van Alkemade Kerſtantſz*, en ſijnen erven tot een onverſterffelikken Erfleen, en altijd te erven op de jonger Man voor 't ouder Wyf, daar ſy beyde even na zyn; te verheergewaden als 't verſchijnt met drie Vrankrijkſche Kroonen; hier waren by over en aan *Criſpyn van Boshuyſen*, en *Otto van Malſen*, Leenmannen der Graaffelijkheyt van Holland in abſentie van onſe Mannen. In oirkonde van deſen hebben wy onſen zegel hier aan doen hangen, in 't Jaar ons Heeren duyſent vyf hondert en ſeven-en-dertig, den twee-en-twintigſten van December. Hebbende onder aan uythangen een root waſſche zegel, aan een dubbelde francijne ſtaarte.

Lett. M.

Digitized by Google

Lett. M.

Philips, Grave van Ligne, Baron van Belloiel, en van Waſſenaar, Burggrave van Leyden, Heere van Voorſchooten, Catwijk, Valkenburgh, &c. Raad en Kamerling des Konings Majeſteyts, Ridder van den Gulde Vlieſe, &c. doen kont allen luyden, dat wy behouden ons en een jegelijken ſijns rechts verlijt en verleent hebben, verlyen en verleenen mits deſen onſen Briefve *Korſtiaan van Alkemade*, eene Huyſinge en Hofſtede geheten Leeuweſteyn, gelegen in den Ambachte van Voorburg, mit ſeſſe Mergen Lands, luttel min ofte meer, belent deſelve Hofſtede en Land op de Ooſtzyde *Pieter van Damme*, &c.

Den voorſz *Korſtiaan* als oudſte ſoon en naaſte Leenvolger, aanbeſtorven by doode van wyle *Dirk van Alkemade* ſijnen Vader zaliger. Te houden van ons, onſen erven en nakomelingen tot een onverſterffelijken Erfleene, en altijd te erven op de jonge Man voor 't ouder Wyf, daar ſy beyde even na zyn; te verheergewaden als 't verſchijnt met drie Vrankrijkſche Kroonen, &c. t'Oirkonde hebben wy onſen zegel hier aan doen hangen, den vyf-en-twintigſten Octobris, anno vyfthien hondert vier-en-tſeventig.

Lett. N.

L'*Amoral*, Prince van Ligne, en des Heyligen Rijkx, Grave van Faulquenberge, en van Nechim, Marquis van Robais, Seneſchal van Henegouwen, Banderheer van Belloiel, Waſſenaar, Vive en Cheſlijn, Heere van Monſtrevil, Thuin, Eſtambruge, Ellegmes, Leſtran, Ridder van 't Gulde Vlies, &c. doen kont allen luyden, dat op huyden date van deſen voor onſen Stadhouder Mr. *Cornelis vander Hoog*, en Mannen van Leenen hier na genoemt in proprie perſoone gecompareert is Jonker *Chriſtiaan van Alkemade*, en heeft ons met haren hant en mont opgedragen en getranſporteert, draagt op en tranſporteert mits deſen, ſonder yet meer daar aan te behouden, als Mannen wijſen dat recht was, ten behoeve van *Dirk van Alkemade* ſijnen ſoon, een Huyſinge met een Hofſtede geheten Leeuweſteyn, gelegen in den Ambachte van Voorburg, met ſes Mergen Lands luttel meer ofte min, belent de ſelfde Hofſtede en Land nu tegenwoordiglijken *Dirk Gerrit Japen* aan de Ooſtzyde, de voorſz Jonker *Dirk van Alkemade* aan de Weſtzyde, aan dat Noorteynde de Heere wegh, en aan dat Zuyteynde de Vliet. 't Welk aldus gedaan zynde, hebben wy terſtont wederom, behouden ons en een jegelijken ſijns rechts, verlijt en verleent, verlyen en verleenen mits deſen onſen Briefven den voorſz Jonker *Dirk van Alkemade*, de voorſz Huyſinge met een Hofſtede geheten Leuweſteyn, met ſes Mergen Lands luttel min of meer, belent en gelegen in den Ambachte van Voorburg als boven, te houden van ons en onſen erven en nakomelingen Heeren ende Vrouwen van Waſſenaar, *Dirk van Alkemade* voorſz ſijn erfven en nakomelingen tot een onverſterffelijk Erfleen, en altijd te erven op de jonger Man voor 't ouder Wijf, daar ſy beyden even na zyn; te verheergewaden als 't verſchijnt met drie Vrankrijkſe Kroonen. En van deſen voorſz Leene heeft ons huldt, eer en manſchap gedaan de voorſz Jonker *Dirk van Alkemade* alles na behooren. Daar by, aan en over waren *Hendrik van Coeſvelt*, en *Cornelis van Haaften*, onſe Leenmannen. Des t'oirkonde hebben wy onſen zegel hier aan doen hangen, den negen-en-twintigſten July anno ſeſthien hondert veerthien.

ALMMONDE.

96 HEt is ſeeker, dat die van Almmonde geſprooten zyn uyt den Huyſe der oude Baander-heeren van Stryen, van het Ambacht van Almmonde, dat voor den Jare 1421. te leggen placht in de verdronken Weert van Zuyd-Holland, in 't Ooſten van Hoekeneſſe, in 't Zuyden van Drimmelen, in 't Weſten van Dubbelmonde, en in 't Noorden ter halver Maze, tegens den mond van de Riviere den Alm, groot hemels breete 1291. Mergen.

JAN VAN ALMMONDE, vermeld anno 1315. liet na

Jan van Almmonde, trout *N. N.* en liet na *Willem van Almmonde*, die wan 1. *Willem van Almmonde*, Canonik tot Wijk; 2. *Andries van Almmonde*, Canonik te Geervliet; 3. *Belie van*

Almmonde, Nonne te Rijnsburg. 4. *Bregte van Almmonde*, Nonne ter Lee.

Willem van Almmonde, volgt.

Hugo van Almmonde, troude *N. N.* en wan *Jan van Almmonde*, en *Jacob van Almmonde*.

WILLEM VAN ALMMONDE, Soon van *Jan van Almmonde*, en van *N. N.* wan by sijn Huysvrouwe drie soonen, als

Jan van Almmonde, volgt.

Claas van Almmonde.

Wisſche van Almmonde, met sijn twee voorsz broeders, mitsgaders beide soonen van sijn oom *Hugo van Almmonde*, verlijd met oud en nieuw Pernis anno 1368. als volgt onder de letter A.

JAN VAN ALMMONDE, *Willems* soone, is vermits sijn broeders sonder wettige geboorte overleden, in dat aanpart van het voorsz Leen, volgens nader verlijbrief in date den 20. Marty 1380. gesuccedeert; en is ook Leenvolger geweest van *Jan van Almmonde*, *Hugen* soone sijn neve, 1401. so dat *Jacob van Almmonde*, tweede soon van *Hugo* voorsz, al voor die tijd mede sonder wettige geboorte moet overleden zyn; hy wert ook genoemt Erfgenaam van *Jan van Almmonde*, *Hugen* soone, sijne neve, in sekere transport Brief, voor Schepenen van Pernisse gepasseert, in date St. Peters-dach ingang Oost, anno 1412. Hy troude eerst *Elisabeth van Teilingen*, dogter van *Simon van Teilingen*, en van *Barta*, suster van *Sweder*, Burggrave van Montfoort; naderhand *Maria N.* en wan by de eerste Vrouw,

Jan van Almmonde, Ridder, wert met sijn broeder *Simon* vermelt in de Brief van Schepenen van Stryen, hier na volgende onder de letter B. troude *Maria van Cralingen*, dochter van *Philips van Cralingen*, en van *Elisabeth van Hodenpijl*, en wan daar by vijf kinderen, namentlijk, 1. *Willem van Almmonde*, stierf sonder oir. 2. *Philips van Almmonde*, Ridder der Duytse Ordre. 3. *Cornelis van Almmonde*, Rentmeester van den Heer van Gaasbeek, Putten en Stryen, stierf sonder oir. 4. *Elisabeth van Almmonde*, troude *Iohan Boot*, ook Rentmeester van den Heer van Gaasbeek, van Putten, van Stryen, Soone van *Arent Boot*, en van *Machtild van Slingelant*; hy stierf anno 1449. den 3. February. 5. *Haze van Almmonde*, trout *Floris van Botland*, *Ians* soon. Dese vijf kinderen werden vermelt in de geregtelijke Brief van opdragt vanden jare 1418. hier agter volgende onder de letter C. en vermits alle drie dese soonen, namentlijk *Willem*, *Philips* en *Cornelis*, sonder wettige descendenten kwamen te overlijden, zyn hunne Lenen gekomen op de oudste soon van haar suster *Elisabeth*, Heer *Andries Boot*, Ridder des Duytsen Ordens, ook somtijds genoemt *Andries van Almmonde*, overleden den 22. Augusty 1489. nalatende tot sijn Leenvolger *Cornelis Boot*, Capiteyn, desselfs broeder. Sie Oudenhovens Zuyt-holland, pag. 302.

Simon van Almmonde.

By de twede Vrouw.

Philips van Almmonde, Rentmeester van Putten anno 1407. liet na, 1. *Willem van Almmonde*, Dijkgraaf in Putten, vermelt anno 1434. en by den Heer van Gaasbeek in sekere Brieven anno 1432. genoemt sijnen neve. 2. *Cornelis van Almmonde*, met sijn broeder *Philips* vermelt, als geerfdens in Geervliet anno 1436. hy wert by den Heer van Gaasbeek verlijt, als volgt onder de letter D.

Dirk van Almmonde, troude *N. N.* en wan *Willem van Almmonde*; *Cornelis van Almmonde*; *Jacob van Almmonde* en *Arent van Almmonde*, welke noch vermelt wert anno 1457. en na liet *Philips van Almmonde*, Deken tot Geervliet, die noch leefde anno 1485.

Cornelis van Almmonde, volgt.

CORNELIS VAN ALMMONDE, Soone van *Ian van Almmonde*, en van *Maria N. N.* troude *Maria van Zuytwinde*, uyt den Huyse van Stryen; en wan

CORNELIS VAN ALMMONDE, Schiltknaap, woonende te Geervliet, stierf omtrent den jare 1457. hy hadde de wyve *Heilwig van Botland*, *Aalsten* dochter uyt Zeeland, haar moeder was *Haamstede*; hy wan

Ian van Almmonde, volgt.

Elisabeth van Almmonde, hadde te man *Cornelis van Dorp*, *Ians* soone, en van *Alijd van Alkemade*, hy was Ridder geslagen anno 1486. en wan kinderen.

Hillegond van Almmonde, troude anno 1457. *Adriaan van Overstege*, Burgemeester te Dordregt, die stierf anno 1497. nalatende *Cornelis van Overstege*, die te wyve hadde *Catharina van Coeveringen*; hy stierf anno 1525. begraven tot Bergen op Zoom.

JAN VAN ALMMONDE, Soone van *Cornelis van Almmonde*, en van *Heilwig van Botland*, hadde te wyve *N. van Drenkwaart*, *Boudewijns* dochter, en van *Maria van Heenvliet*, en wan

Mr. JACOB VAN ALMMONDE, Raad in den Hove van Holland, Hoog-Heemraad van Delfland en Schieland, Stadhouder van de Lenen van Lek en Polanen; hy besat de Hofstede van Wena in Maasland, en Altena buyten Delf; en hadde getrout *Catharina van Eversdijk*, dochter van *Anthony van Eversdijk*, Raad in den Hage, en van *Cornelia van Nieuhoven* uyt Vlaanderen; hy stierf anno 1504. nalatende,

Mr. *Ian van Almmonde*, volgt.

Mr. *Michiel van Almmonde*, stierf sonder oir.

Arendine van Almmonde, troude anno 1494. *Gijsbert van Duvenvoorde*, *Arents* soone, en van *Margareta van Ysselsteyn*, en wan een soone, die ongetrout stierf, hy hertroude naderhand aan *Anna van Noortwijk*.

Anna van Almmonde, troude eerst *Iacob van Ma-*

Matheneſſe, ſoone van *Philips*, en van *Maria van den Woude*, hy ſtierf ſchielijk oud zynde 30. jaren anno 1515. ſonder kinderen; daar na troude ſy *Bartholomeus van Egmont*, ſoone van *Otto van Egmont*, Heer van Kenenburg, en van *Catharina van Raapherſt*; hy ſtierf anno 1559. ſy ſeer oud ſijnde anno 1561.

Hillegond van Almmonde, Nonne in St. Aagten te Delf.

Maria van Almmonde, Nonne te Looſduynen.

N. van Almmonde, insgelijx Nonne aldaar.

JAN VAN ALMMONDE, Soone van *Iacob van Almmonde*, en van *Catharina van Everſdijk*; was Heer van Buekelſdijk, Blemmendijk, Wena, en Altena, buyten Delf, alwaar hy woonde; was ook Hoog Heemraad van Delfland, troude *Petronella vander Werve*, Heeren *Aarts* dochter, Ridder, Heer van Gyeſſen Oudekerk, en wan,

Abraham van Almmonde, volgt.

Iacob van Almmonde, beſat de Hofſtede van Wena en Altena, was Hoog Heemraad van Schieland, en Meeſterknaap van de Houtveſterye, ſtierf ongehylikt in den Hage, den 10. December 1609. oud 74. jaren, en was de laatſte mans oir, dies de Wapenen van Almmonde, met hem na ouder gewoonte begraven wierden. ×

Barta van Almmonde, hadde eerſt te man *Anthony Suys*, *Daniels* ſoone, Heer van Gryſenoort, en wan *Pieter Suys*, Heer van Gryſenoort, die anno 1603. ongetrout ſtierf, oud 60. jaren; daar na troude ſy *Iacob Pijnſen van Offem*, en wan veel kinders.

Anna van Almmonde, hadde te man *Lieven de Stoppelare*, Edelman van Gent, en wan *François* en *Ian de Stoppelare*, mitsgaders *Petronelle de Stoppelare*, die getrout hadde *Mr. Adriaan vander Goes*, Raad Ordinaris, en Rekenmeeſter van den Prince van Orangie, en hadden kinders.

Magdalena van Almmonde, geeſtelijke dochter, ſtigte het Huys van Almmonde tot Delf op 't Bagijnhof.

ABRAHAM VAN ALMMONDE, Soone van *Ian van Almmonde*, en van *Petronelle van der Werve*, beſat het Huys te Altena; was Hoog Heemraad van Delfland, Burgemeeſter der Stad Delf, 1574. Curateur van de Academie tot Leyden, 1592. troude eerſt *Catharina, Dirx* dochter van *Loeven*, ten tweden *Maria de Groot*, *Hugen* dochter; hy wan,

Ian van Almmonde, Balliuw van Stryen, ſtierf ongehylikt anno 1595.

Iacob van Almmonde, ſtierf Jongman anno 1600.

Peternella van Almmonde, troude *Iooſt van Imbiſe*, Capiteyn, ſy ſtierf tot Delf anno 1612.

Eliſabeth van Almmonde, ſtierf anno 1615. hadde te man *Pieter van Hinieſſa*, Preſident van den Hove van Holland, die ſtierf anno 1616. nalatende kinderen; van dewelke *Clara* troude *Iohan van Waſſenaar*, Heer van Duvenvoorde, ſoone van *Arent van Waſſenaar*, en van *Theodora van Scherpenſeel*.

Maria van Almmonde, troude anno 1595. *George de Bye*, Theſaurier Generaal der Geunieerde Provincien, en eerſte Rekenmeeſter in den Hage, en hadden kinders, ſy was de laatſte Vrouws-perſoon van deſe Stamme.

Het Wapen van Almmonde is eerſt geweeſt 3. Gulde Saultoirs op Sabel, gelijk Heer *Jan van Almmonde*, Ridder, dit voerde anno 1399. welk Wapen ſijn Kinderen quartierden met Teylingen, maar na dat de Stammen van Sevenbergen, Beſoyen, Zydewy, Drimmelen, Dubbelmonde, Wieldrecht, alle uyt den Huyſe van Stryen geſprooten, verſtorven waren, hebben die van Almmonde de volle Wapenen van Stryen aangenomen, te weten drie Saultoirs van Keel op Goud.

Lett. A.

WY *Zweder van Apcoude*, Heere van Gaasbeeke, van Putten, en van Stryene, maken kont en kenlike allen luden, dat wy verlyet hebben, ende verlyen *Jan van Almmonde*, *Claas* en *Wiſche van Almmonde*, gebrueders, die *Willems* kinderen *van Almmonde* waren, en *Jan* en *Jacob van Almmonde*, die *Huge* kinderen *van Almmonde* waren, onſe neven, van ons en van onſe nakomelingen te houden, hem en hoeren nakomelingen, tot eenen rechten Erfleen alſulke Heerlijkheden en Goeden als hiêr na beſchreven ſtaan. In den eerſten, dat Ambacht van oude Perniſſe en van nieuwe Perniſſe, en die boeten die daar in verſchinen ſellen tot drie pond ſwerten toe, en daar beneden, en wat boeten gevielen binnen deſen Landen voorſchreven, die boven drie pont ſwerten dragen, die ſouden deſe kinderen van Almmonde voorſchreven, of hoere Schoute van hoere wegen onſen Balliuw aanbrengen, ſonder merren, en hem die laten berechten, gelijker wijs als ons toebehoort. Voert ſoo ſellen ſi hebben die boeten van Schepenen, te wederſeggen binnen deſe Landen voerſchreven. En ſi en ſellen noch en mogen niemant te ghizel gedagen, dan van alſulken boeten als tiegens hem verbuert

Digitized by Google

buert mogen weſen; en die Corentiende, en die Lamtiende in oude Perniſſe en in nieuwe Perniſſe, in alre manieren, als 't haar Ouders, en ſi tot heer toe gebragt hebben. Item *Huge Claas* ſoens *Gars*, in alre manieren, als ſy 't heer toe gehouden hebben. Voert ſoe ſellen die ſcheydinge en die palen van oude Perniſſe en van nieuwe Perniſſe bliven in alre manieren, als 't hoer Ouders, en ſi tot huden deſen dage toe beſeten hebben, en om dat wy willen, dat alle Zaken en Voerwaarden voerſchreven witteliken en wel gehouden worden van ons en van onſen nakomelingen, hem en hoere nakomelingen, ſoo hebben wi. deſen Brief open bezegelt met onſe zegel, tot eenre orkonde en in kenniſſe der waarheyt. Gegeven in 't jaar ons Heeren duyſent drie hondert acht-en-ſeſtig, des donres-dages na half Vaſten.

Lett. B.

WY *Jan Snelle Humans* ſoon, en *Jan Maartens* ſoon, Schepenen in Stryen, orkonde en kennen, dat voor ons quamen Heer *Jan van Almmonde*, Ridder, en *Simon van Almmonde*, gebroeders, dat ſy verkoft hadden *Jan van Almmonde*, *Willems* ſoon horen Vader, de helfte van veerthien meten Lands, ſtrekkende vander Loede totter Maſen toe, waar van die ander helfte *Wouter van Teylingen*, Heeren *Simons* ſoon, hoir beyder Oem toebehoort, van welke Land voerſz Heer *Jan* en *Simon* voerſz hoir belijden den eerſten pennink metten leſten waal vernoegt en betaalt, en geloefden dit ſelve Land te vryen en waren jaar en dach na den recht van den Lande; In kenniſſe der waarheyt ſoe hebben wy Schepenen voerſz deſen Brief bezegelt mit onſe zegelen. Gegeven in 't jaar ons Heeren duſent vier hondert twee, op *St.* Victoers-dach.

Lett. C.

SChout, Schepenen en Rade der Stede Delft, oirkonden, dat Jonkvrou *Maria van Cralingen*, Heeren *Jans* Wyf was *van Almmonde*, mit hoir Voigts hant, heeft opgedragen en overgegeven *Willem*, *Philips* en *Cornelis van Almmonde*, hoire ſoonen, Jonkfrouwen *Lijſabeth*, *Jan Boot Arend* ſoons Wyf, en *Haze* hoire dochteren, alinge alſulke goeden, als ſy hadde in Almſvoet, Uytalm, en Stryen. In kenniſſe der waarheyt hebben wy deſen Brief bezegelt met onſer Stede zegel ten ſaken, in 't jaar ons Heeren duyſent vier hondert en achthien, op St. Lucien-dage.

Lett. D.

Jacob, Heere te Gaasbeeke, te Apcoude, te Putten, en te Stryen, belieft en conſenteert ſijnen liven neve *Cornelis van Almmonde*, *Philips* ſoon, de koop van *Duwe Simons Hille*, en *Huge Claas* ſoons *Gars*, den Ommeloop van groot Puttermoer, en kleyn Puttermoer, mit Thienden, mit Vrylande, en met Jaarſchote, en mit allen ſijnen Ommeloop, en toebehoren, &c. en Pierſchille, en Drommehille, &c. belovende hem *Cornelis van Almmonde*, en ſijnen nakomelingen te houden, en te beſchermen tot eeuwigen dagen in deſen voorſz goeden, vry en onbelaſt, &c. Gegeven in 't jaar ons Heeren duſent vier hondert vier-en-veertig, op onſer liever Vrouwen avont aſſumtio.

ARKEL.

97 DIe van Arkel werden gehouden voor een van de eerſte en voornaamſte Geſlagten, die in Holland zyn bekent geweeſt, waar van ons overig gebleven is het gemeyn ſpreekwoort:

BREDERODE DE EDELSTE,
WASSENAAR DE OUTSTE,
EGMONT DE RYKSTE,
ARKEL DE STOUTSTE.

Heyman wert genoemt de eerſte Heer van Arkel, was een vroom Ridder, die in Holland komende, om ſijn byſondere deugden en dienſten van Grave *Diderik de II.* met de voornoemde Heerlijkheyt

wert

Digitized by Google

wert begiftigt, gelijk *Pontus Heuterus* in sijn Genealogie van de voornoemde Heeren vermelt, dog *A. Kemp* in sijn Beschryvinge van Gorinchem en den Lande van Arkel, dese Heeren wat hooger opstellende, segt dat een van des voornoemde *Heymans* Voor-ouders, met namen *Jan*, lang voor de komste der Graven van Holland, soude zyn geweest de eerste die het Land van Arkel begrepen heeft, dewelke in 't jaar 641. en 642. ten dienste van *Dagobert*, Konink der Fransen, soon van *Lotharis*, onder 't beleyt van *Puppijn van Herstal*, Hertog van Braband, in de Nederlanden gekomen zynde, de baldadige Vriesen en Saxen heeft overwonnen, en het sterke Slot Wiltenburg, nu Utregt, helpen innemen; hier over heeft Konink *Dagobert* hem begiftigt, en in vryen eygendom gegeven een grote streek Lands, gelegen tusschen de Rivieren de Lek en Waal, aan de Rivier de Linge met allen toebehooren, (uyt welker oorsaak *Hoveus*, Abt van Egmont, in sijn Chronijk seyt, dat de Heeren van Arkel een geheele Eeuw voor d'eerste Graaf *Dideriks* komste een groot deel van Holland beseten hebben,) daar desen *Jan* een Kerk boude, alwaar eertijds de Romeynen haar Leger-plaats gehad hebbende, een Tempel gestigt hadden ter eeren van *Hercules*, die sy aldaar vierden; en hier van soude dese Land-streek de letter H. weggenomen, en sonder aspiratie uytgesproken zynde, de naam van Erkel of Arkel gekregen hebben. Dog eenige jaren hier na de Vriesen, Denen en Noormannen dese Landen wederom overvallende, verbranden sijn Kerk, distrueerden sijn Goederen, en versloegen sijn onderseten, soo dat hy de vlugt neemt, trekt in Vrankrijk, en bleef woonen te Pierrepont, alwaar hy sterf, nalatende een soon, genaamt *Heyman*, die mede tot Pierrepont overleden is, en by sijn Huysvrouwe gewonnen heeft *Jan*, dewelke aldaar een vasten Burg makende, door toedoen van *Brancion*, broeder van den Heer van Baar ter neder gesmeten wiert, waar over hy toornich zynde hem om 't leven brengt, en alsoo desen was van 't maagschap van *Diderik de III.* Konink van Vrankrijk, vlugten hy door raad sijner vrienden met sijn Huysvrouw *Elsebeen* naar 't onbewoont Land van Arkel, en doet in 't jaar 694. hermaaken de Kerk, die in 't jaar 697. gewijt wert van Bisschop *Sigibert*, mede broeder van *Willebort*, Bisschop en Bekeerder deser Landen tot 't Christen gelove, 'ter eeren van *Maria*; hy sterf met sijn Huysvrouw tot Arkel, en wert aldaar begraven, naarlatende *Heyman*, die troude *Tekla*, dochter van *Wollebrant*, soon van den eersten Heer van Egmont, die eerst *Puppijn*, Konink van Vrankrijk, en naderhant Keyser *Karel de Groote* sijn soon in den Oorlog diende, en wert in sijn oude dagen in een strijd die hy tegen de Heydense Saxen hadde, aan de Rivier de Elve verslagen in 't jaar 783. hebbende by sijn Huysvrouwe gewonnen *Jan*, die Keyser *Karel de Groote* Burgvoogt maakte tegens de Westphalingen, in 't jaar 798. en na, onder Keyser *Lodewijk de Goedertieren*, sijn soon in den Oorlog diende; hy sterf in 't jaar 856. sijn Graf-plaats wert gesien te Ingelhem ontrent den Rhijn by Mentz; hy wan *Heyman*, Ridder, eerst Hoveling van Keyser *Lodewijk*, daar na Kamerheer van den Hertog van *Loterik*, en troude *Helena*, een Heeren dochter uyt Vrankrijk, en sterf heel oud in 't jaar 915. tot Manderscheyt by Trier begraven; hy hadde twee soonen *Fop* sijn Leenvolger en *Jan*. *Fop* is in den Slag die *Lodewijk de IV.* Konink van Vrankrijk dede tegens *Hendrik den Vogeler*, Rooms-konink, om 't besit van *Lotherig* verslagen in 't jaar 935. en in St. Nasarius Kerk in Loreynen begraven, en heeft gewonnen

HEYMAN, dewelke was in dienst van Keyser *Otto de Groote*, die hem met veel Volk naar Nedersaxen nu Oostvriesland stuert, van waar hy *Silla*, dochter van *Tielman*, aldaar Landvoogt, sonder haar Vaders weten wegvoert, naar Holland vlugt en haar troude, wert van Graaf *Diderik de II.* wel ontfangen, die hem sijn Hof-meester maakt, of naar 't seggen van andere sijn Stadhouder van Vriesland, en begiftigt hem met de Landen van Arkel, die Konink *Dagobert* sijn Voor-vader gegeven had; bleef aldaar gelijk sijn nasaten woonen, en sterf in 't jaar 980. of soo andere willen 990. en naar 't seggen van *A. Kemp* 996. *Heyman* eerste Heer van Arkel, heeft gewonnen

Foppo, Heere van Arkel, volgt.
Dodo van Arkel, van dewelke men seid, dat de geslagten van *Daalem*, *Gellecom*, *Kedichum*, *Zeventer* en *Haaften*, gekomen zyn.

FOPPO, *Heer van Arkel*, soone van *Heiman*, en van *Silla*, des Landvoogts dochter van Oostvriesland, sterf anno 1008. hadde getrout *Maria*, des Heeren dochter van *Oyen* in de Betuwe; en wan

JOHAN, *Heer van Arkel*, sterf in Sirien tegen de Heidenen anno 1034. hadde getrout *Elisabeth*, (by Gouthoven te onregte genaamt *Willemijne*) dochter van *Willem*, Graaf van Cuyk op de Mase; en wan,

JOHAN de tweede *Heer van Arkel*, bleef doot voor Yselmonde anno 1077. of soo als *Pontus Heuterus* segt 1082. hy was Fondateur van de Kerke tot Spijk, en hadde getrout *Margareta*, des Heeren dochter van *Altena*; en wan,

Johan van Arkel, volgt.
Johanna van Arkel, die te man hadde Heer *Robbert van Heusden*, soone van Heer *Jan van Heusden*, en van *Magtild*, des Heeren dochter van *Steinfurd* by Bentem, en wan kinders.
N. van Arkel, troude *Gerrit*, Heer van Teilingen, soone van *Simon*, den eersten Heer van Teilingen, en van des Heeren dochter van *Altena*.

JOHAN VAN ARKEL, soone van *Janik II.* en van des Heeren dochter van *Altena*, sterf, uyt sijne pelgrimagie t'huys komende, en onderwegen siek geworden zynde, anno 1112. hy hadde te wyve *Alijd van Heusden*, suster van *Robbert van Heusden*, sijn Schoonbroeder; en wan

Johan van Arkel, volgt.
Eolpert, Heer van Asperen en Leerdam, heeft by

by sijn Vrouwe nagelaten twee soonen, als *Gerrit van Asperen*, die sonder kinderen stierf, (hebbende Asperen verkoft aan sijn neef, den Heer van Arkel) en *Folpert van Leerdam en Haastregt*, alwaar hy, soo als Gouthoven verhaalt, van den Duyvel van de straat opgenomen en weggevoert wierde om sijn boos leven omtrent den jare 1167. nalatende een soone *Pelgrim van Leerdam*, die mede, volgens 't getuygenis van den voorverhaalden Schryver, aan de Duyvel hulde en manschap belooft hadde, en van deselve in de Schuyt verdronken wierde in de gedaante van een swart paart springende, so dat die omviel; *Sit fides penes authorem*; en kwam als doen, namentlijk omtrent het jaar 1204. de Heerlijkheid van Haastregt aan den Heer van Arkel.

Hugo, Heer van Bottersloot, Blokland en Spijk, wierd in de tweede Slag van Grimbergen in Brabant, met sijn oudste broeder *Jan van Arkel* verslagen, anno 1144. nalatende by sijn Vrouwe *Herbaren*, Heer van Bottersloot en Spijk, welke in den Strijd te Coevorden, met den Heer van Arkel sijn neve anno 1225. verslagen wierde, seer oud geworden zynde; hy hadde gewonnen *Herbaren*, Heer van Bottersloot, die anno 1250. vermeld wert, en nalaten heeft *Hugo*, genoemt *Butterman*, Heer van Bottersloot, een sterk vroom man, welke mede geweest is in de bloedige Strijd van Cortrijk, tot hulp van de Vlamingen tegen de Francen, en stierf van een kwetsure aldaar gekregen anno 1302. begraven tot Axel in Vlaanderen.

JOHAN VAN ARKEL, Soone van *Jan de III.* en van *Alijd van Heusden*, wiert in de tweede Strijt van Grimbergen, met sijn jongste broeder *Hugo van Bottersloot*, anno 1144. verslagen; hy hadde getrout *Petronelle*, des Graven dochter *vander Are* uyt Duytsland; en wan,

JOHAN VAN ARKEL, de V. van dien naam, Ridder geslagen in 't Heylige Land, alwaar hy stierf anno 1176. hadde getrout *Geertruyt*, des Heeren dochter van *Loon en Steenvorden*; en wan

JOHAN VAN ARKEL, de VI. van dien naam; hy timmerde 't Slot te Heukelom, 't geen met'er tijd een Stedeken is geworden; hy wiert verslagen met sijn neve *Herbaren van Bottersloot* in den Strijt van Coevorden anno 1225. en hadde getrout *Margareta*, Heer *Baldewijns* dochter *van Nyenoven*, die een jonger broeder was van den Grave van Vlaanderen; hy wan,

JOHAN VAN ARKEL, de VII. van dien naam, Heer van Asperen en Heukelom, die de eerste fondamenten der Stad Gornichem heeft doen leggen; hy kost mede het Dorp Schelluynen, en stierf anno 1243. hebbende getrout gehad *Maria*, des Graven dochter van *Vernenburg*; haar moeder was een dochter van *Otto*, Grave van Benthem, soone van *Diderik*, Grave van Holland; hy wan

JOHAN VAN ARKEL, de VIII. van dien naam, bygenaamt *de Sterke*, Heer van Asperen en Heukelom; Hy was soo sterk van lichaam, dat hy aan een balk vatte, en al rijdende een paart met sijn voeten opligtede, en tegen een muur aansettende so kneep, dat het sijn tong van benautheid uytstak; hadde getrout *Bartha*, des Heeren dochter van *Oethem*, en wan,

Johan van Arkel, volgt.

Otto van Arkel, Heere van Heukelom, Akkoy, en Asperen, welkers Descendenten daar na volgen.

N. van Arkel, hadde te man den *Heer vander Eem* in 't Stigt van Utregt, leefde Weduwe anno 1308. en dede sonderen het *Minnebroeders* Kloosster te Utregt.

JOHAN VAN ARKEL, Soone van *Jan de VIII.* en van des Heeren dochter van *Oethem*, wierd van de Vriesen by Alkmaar verslagen, anno 1297. Hy verkreeg eenige Privilegien voor 't Land van Arkel van den Hertog van Brabant, om dat hy hem had helpen winnen het Hertogdom van Limburg, anno 1278. hadde getrout *Barta*, des Heeren dochter van *Sterkenburg* by Utrecht, en wan,

Johan van Arkel, volgt.

Geertruyt van Arkel, die te man hadde Heer *Hubert van Cuylenburg*, overleden anno 1296. en hadden 't samen kinderen.

JOHAN VAN ARKEL, Soone van *Jan de IX.* en van *Barta van Sterkenburg*, reisde in pelgrimagie na Jerusalem, en wierd aldaar Ridder geslagen, maar in 't wederkeren wierd hy onderwegen van alles, dat hy by hem hadde, berooft en geplundert; lijdende groote armoede; hy hadde getrout *Ermgard*, Heer *Hendrix* dochter *van Voorn*, en stierf te Gornichem op sijn Slot op Kersmis nagt anno 1324. nalatende,

Johan van Arkel, volgt.

Cunigunda van Arkel, die te man hadde Heer *Jan van Heusden*, de laatste van sijn geslagte, Soone van *Jan de VIII.* en van *Margariet*, des Heeren dochter van *Cuyk* in Brabant; sy hadden te samen een dochter, genaamt *Margareta van Heusden*, die voor haar Vader stierf, zynde ten Huwelijk belooft aan *Lodewijk*, Grave van Vlaanderen; so dat Gouthoven mist, seggende dat hy is gesturven sonder kinders.

Mabelsa van Arkel, troude *Sweer van Abcoude* en *van Wijk*; sy stierf anno 1340. nalatende kinderen.

JOHAN VAN ARKEL, Soone van *Jan de X.* en van des Heeren dochter *van Voorn*, was Heer van Arkel en Leerdam; kost de Heerlijkheid van Hagestein van *Walraven*, Heer van Valkenburg; hy stierf den 23. February anno 1355. getrout gehad hebbende *Elisabeth*, dochter en erfgenaam van *Otto*, Grave van Cleve; sy stierf anno 1342. en lieten te samen na

Johan van Arkel, stierf voor sijn Vader, van een kwetsure die hy ontfangen hadde te Dordrecht in een Tournoyspel anno 1352.

Otto van Arkel, volgt.

Johan van Arkel, wiert anno 1342. verkoren tot Bisschop van Utregt; Hy vertrok voor sommige jaren uyt het Land, om dat de lasten, daar het Bisdom door sijn voorsaten mede beswaart was, daar-en-tusschen afgelost souden werden; hy dede R henen bemuren; hadde veel Oorlogen in sijn tijd, maar meest met Victorie; Anno 1362. weit hy gekoren tot Bisschop van Luyk; en na dat hy dat 16. jaren geweest was, is hy anno 1378. overleden, en tot Utregt in den Dom begraven.

Arent van Arkel, Ridder, Heer van Avesaat, Zoelen, Noordeloos, Alblas, Alblasserdam, vermelt anno 1366. hy wan by sijn Huysvrouw *N. Millink*. 1. *Jan van Arkel*, Heer van Avesaat, Noordeloos, Zoelen, Capiteyn op Hagestein, met *Lambert Millink*, Ridder uyt Gelderland, sijn moeders broeder, gedurende 't Beleg van de Hollanders, en wiert aldaar doorschoten anno 1405. 2. *Cornelia van Arkel*, Vrouwe van Noordeloos, die te man hadde *Arent van Heukelom*, Heer van Leyenburg in de Betuwe, soone van *Johan*, en des Heeren dogter van *Buren*, en hadden kinders. 3. *Gerburg van Arkel*, getrout met *Diderik van Teslingen*, soone van *Simon van Teilingen*, en van *N. van Polanen*; nalatende kinderen.

Robbert van Arkel, Ridder, Heer van Bergambagt, of's Heeren Artsberge, Stolwijk, en Vlist, Momboir of Ruwart van 't Stift van Utregt, in absentie van sijnen broeder; wiert anno 1347. in een Strijd by Luyk verslagen; hadde te wyve *Elisabeth*, dochter van *Guido van Heukelom*, Heer van Asperen, en wan daar by een Erf-dochter, getrout met *Dirk van Polanen*, en hadden kinders.

Herbarn van Arkel, Heer van Slingeland, Molenaars-graaf, en Bleskijns-graaf, liet na een soone *Pieter van Slingeland*, sonder mans oir.

Willem van Arkel, Heer van Gouriaan, en Lopijk; stierf ongetrout.

Elisabeth van Arkel, hadde te man *Willem*, Heer van Hoorn en van Altena.

Mabelia van Arkel, hadde te man *Otto van Egmont*, Schiltknaap, soone van *Ian van Egmont*, en van *N. van Aamstel*.

OTTO VAN ARKEL, Soone van *Ian de XI.* en van des Graven dochter van *Cleef*, was Heer van Arkel en Leerdam, en Erfgenaam van den Lande van Cleve; maar alsoo dit een kwaat Leen was, dat op Vrouwen niet konde versterven, soo wiert sijns moeders broeder Grave van Cleef; hy dede timmeren het Slot te Eversteyn; en stierf seer oud anno 1396. hadde getrout *Elisabeth*, dogter van *Henrik*, Grave van Baar, ('t welk leit tusschen Vrankrijk en Lotteringen) en van *Jolente*, Graaf *Robberts* dochter *van Vlaanderen*; sy was eenige suster van *Robbert* d'eerste Hertog van Baar, die te wyve hadde Vrouw *Maria*, wettige dochter van *Ian*, Konink van Vrankrijk; sy bragt hem ten Huweljjk de Heerlijkheid van Pierepont in Vermandois, daarse na haar mans doot op vertrok, en dat behielt, alsoo sy uyt Holland onbetamelijk van haren soone geset was; hy liet na

Johan van Arkel, volgt.

Iohanna van Arkel, hadde te man den *Heer van Schoonvorst* in Brabant, doch stierf sonder oir.

Noch een Bastard soone, genaamt *Hendrik van Nyenstein*.

JOHAN VAN ARKEL de XII. van die name, soone van *Otto van Arkel*, en van des Hertogen dochter van *Baar*; hy was de leste Heer van Arkel, van de Stad en 't Slot van Gornichem, van Leerdam, Hagestein, Pierrepont, geboren anno 1362. wiert daar na Stadhouder en Thesaurier Generaal van Holland; Hy voerde sware Oorlogen jegens Hertogen *Albregt* en *Willem van Beyeren*, Graven van Holland, en dit uyt hoogmoet, en gaf Gornichem en Arkel anno 1407. aan sijn schoonbroeder, Hertog *Reinout van Gelder*, die anno 1412. 't selve verkoft aan Hertog *Willem van Beyeren*, voor 100000. France Kronen, dat is 300000. guldens. Anno 1415. wiert hy gevangen van den *Heer van Sevenbergen*, en in den Hage gebragt, en van daar op 't Slot ter Goude, en soo wiert hy gebragt op 't Huys te Zevenbergen, daar hy thien jaren gevangen sat, tot dat hy verloft wiert anno 1425. en kwam woonen in sijn Heerlijkheyt van Leerdam, alsoo hy Gornichem kwijt was; alwaar hy anno 1428. oud 65. jaren gestorven en begraven is, en was de leste Heer van Arkel, dat hy en sijn Voor-ouders meer als 400. jaren met glorie beseten hadden; hy hadde getrout *Ioanna*, eenige suster en presumptive erfgenaam van Hertog *Reinout van Gelder*, die anno 1423. sonder kinders was gestorven. Hy hadde by deselve verwekt gehad,

Willem van Arkel, ongehylikt voor sijn Vader gestorven, den 1. December 1417. zynde verslagen in een strijd binnen Gornichem, welke Stad hy weder hadde ingewonnen, niet tegenstaande sijn Vader die verkoft hadde; hy was anders toekomende erfgenaam van Gelder, Zutphen, Arkel, met de Steden van Gorcum en Leerdam.

Maria van Arkel, troude heimelijk buyten haars Vaders weten *Ian van Egmont*, soone van *Arent van Egmont* en *van Yselstein*, Ridder, en van *Iolente*, des Graven dochter van *Lijnnigen* op den Rhijn, hy stierf anno 1451. sy lang te voren uyt barens noot anno 1415. nalatende, 1. *Arent van Egmont* die anno 1423. mits de doot van sijn oud oom voorsz Hertog van Gelre wiert, 2. *Willem van Egmont*, die anno 1428. mits de doot van sijn grootvader *Ian van Arkel* voorsz, de Heerlijkheden van Leerdam, Haastregt, en Schoonvorst beërfde.

Digitized by Google

Volgen de Descendenten van Otto van Arkel, Heer van Heukelom.

OTTO VAN ARKEL, tweede soon van *Ian van Arkel*, de VIII. van dien naam, bygenaamt de *Sterke*, en van des Graven dochter van *Oetem*, hadde voor sijn erfgoet de Heerlijkheden van Heukelom, Asperen, Leyenburg, en Accoy; hy wert vermelt te Dordregt in 't jaar 1311. hadde getrout *N. van Heusden*, dochter van Heer *Ian van Heusden*, en van *Catharina*, des Graven dochter van *Loon*, nalatende

Iohan van Arkel, volgt.

N. van Heukelom, die te man hadde *Diderik van Teilingen*, Ridder, en wan kinders.

Otto van Heukelom, Heer van Asperen en Accoy na sijn Vader; hy brak sijn Wapen met een Meerle, in den hoek een Schilt, gelijk sijn tweede soon met twee Meerlen, en den Heer van Leyenburg met drie Meerlen. Hy kogt Hagestein van Heer *Willem*, Bastart *van Duvenvoorde*, en van *Heilwig van Vyanen* sijn Gemalinne; en troude met des Heeren dochter van *Hoboken*, by dewelke hy wan 1. *Guido*, Heer van Asperen, die in 't jaar 1345. in den Strijt van Staveren met Graaf *Willem van Holland*, en veel andere Ridderen verslagen bleef, nalatende *Otto*, Heer van Asperen, die Jongman stierf, en *Elisabeth*, Vrouwe van Asperen en Hagestein, die eerst te man hadde *Robbert van Arkel*, haren neve, Heer van Berg-ambagt, en hadden kinders; en daar na *Walraven van Valkenburg*, sonder oir. 2. *Herbaren van Asperen*, Heer van Accoy, die vermelt wert noch in 't leven anno 1373. en meinen sommige, dat van hem komen de Heeren van *Vuren*, 3. *N. van Asperen*, hadde te man *Gerrit van Vliet*, Ridder, stierf anno 1346. nalatende kinderen.

N. van Heukelom, getrout met *Arent van Ysselsteyn*.

JOHAN VAN ARKEL, Heer van Heukelom. Leyenburg, Loenen en Renoy, Soone van *Otto van Arkel*, en van *N. van Heusden*, leefde in 't jaar 1312. en hadde getrout des Heeren dochter van *Buren*, hy wan

Otto van Arkel, volgt.

Arent van Henkelom, Heer van Leyenburg in de Betuwe, hadde te wyve *Neel van Arkel*, Vrouw van Noordeloos, en wan 1. *Arent van Heukelom*, Heer van Leyenburg, Ridder, vermelt anno 1380. in 't Beleg van Gornichem, anno 1043. en wert van die van Dordregt gedurende de Stads Belegering gevangen in 't jaar 1418. en liet na een erfdochter *Jonne*, Vrouwe van Leyenburg, die te man hadde *Dirk van Sweten*, Ridder, by Leiden, en wan kinders. 2. *Geertruyt van Heukelom*, getrout met *Frederik van Drakenburg*, by Utregt. 3. *Machtild van Heukelom*, welke wiert Vrouwe van Noordeloos, na haar Vader; en troude met *Iohan van Herlaar*, Heer vander Ameide op de Lekke, by dewelke sy wan twee dochters, als *Heilwig van Herlaar*, Vrouwe vander Ameide, 't welk sy ten Huwelijk bragt aan haren man *Hendrik*, Heer van Vyanen; en *Sophia van Herlaar*, Vrouwe van Noordeloos, 't welk sy ten Huwelijk bragt haren man *Ian van Vyanen*, Heer *Hendrikx* voorsz broeder.

N. van Heukelom, was Conventuaal of Monnik in de Abdye van Marienwaart in de Betuwe.

OTTO VAN ARKEL, Heer van Heukelom, soone van *Ian van Arkel*, en van *N. van Buren*, leefde anno 1320. en hadde te wyve *N. vander Lekke*, uyt den Huyse van Brederode, voerende een swarte Leeuw op een Velt van Silver; en wan

Iohan van Arkel, volgt.

N. van Heukelom, hadde getrout *Ian van Culenburg*, Heer van Woudenburg.

JOHAN VAN ARKEL, Heer van Heukelom, soone van *Otto van Arkel*, en van *N. vander Lekke*, leefde anno 1360. hadde getrout eerst Heer *Willems* dochter *van Hoorn* en *Altena* in Holland, en naderhand *N. van Teilingen*, nalatende by d'eerste,

Otto van Arkel, volgt.

N. van Heukelom, getrout met *Iohan van Reneesse van Rijnhoven* by Utregt; sy stierf seer oud anno 1415.

OTTO VAN ARKEL, Heer van Heukelom, soone van *Iohan van Arkel*, en des Heeren dochter *van Hoorn* en *Altena*, hadde getrout *Elisabeth van Lijnden* uyt Gelderland, voerende een Kruys van Gout op een Root Velt; hy stierf anno 1408. en liet na

JOHAN VAN ARKEL, Heer van Heukelom en Loenen, stierf anno 1465. hadde getrout *Barta*, dochter van Heer *Gerrit van Culenburg*, en wan

Otto van Arkel, volgt.

Adam van Arkel, wert vermelt anno 1474. en was Monnik te Egmont.

OTTO VAN ARKEL, Soone van *Iohan van Arkel*, en van *Barta van Cuylenburg*; was Heer van Heukelom, en wierd anno 1462. van den Grave van Charloos gevangen, en van sijn Heerlijkheid berooft, om dat hy, soomen schrijft, eerst sijn voorsz Vader hadde gevangen, dog verkreeg namaals sijn Heerlijkheid weder, en stierf seer oud anno 1505. gelijk sulx te sien is by Gouthoven pag. 474. Hy hadde getrout *Walravina van Broekhuysen*, enige erfdochter van *Johan van Broekhuysen*, Heer van Weerdenburg en Amelroy in Gelderland, en wan

Iohan

Digitized by Google

Johan van Arkel, Heer van Heukelom en Waardenburg, hadde te wyve *Adriana Bax*, dochter van *Iohan Bax*, Heer van Alsten in Brabant, doch stierf sonder oir; sy hadde daar na *Wolfard van Brederode*, Heer van Cloetingen.

Gerrit van Arkel, Heer van Heukelom, Weerdenburg, en Amelroy, hadde anno 1512. te wyve *Margareta van Praat*, dochter en erfgenaam van *Daniel van Praat van Moerkerken*, Heer ter Merwede, en Balliuw van Zuyt-holland; sy stierven sonder oir, hy anno 1547. sy leet oud anno 1560.

Walraven van Arkel, volgt.

Barta van Arkel, hadde te man *Rutger van den Boetselaar*, Heer van Asperen en Langerak; hy stierf anno 1545. sy anno 1558. nalatende kinderen.

Henrica van Arkel, hadde te man *Floris van Assendelft*, Ridder, Heer van Gouriaan, en wan kinders.

WALRAVEN VAN ARKEL, Ridder, soone van *Otto van Arkel*, en van *Walravine van Broekhuysen*, was Heer van Heukelom, Weerdenburg, Amelroy, en Leyenburg, dat hy kofte; hadde te wyve *Catharina* B. dochter van Hertog *Carel van Gelder*, sy stierf anno 1601. oud 84. jaren, en hadden t'samen nagelaten,

Otto van Arkel, Heer van Heukelom, stierf anno 1567. van een quetsure, sijnde met sijn oor in 't rapier gevallen, also hy van een wagen viel by Herwijnen in de Betuwe; hy hadde te wyve *Maria van Immerseel*, dochter van *Philips*, Heer van Immerseel by Antwerpen; welke naderhand noch tweemaal hertroude, als eerst aan *Jaques de Liques*, Heer van Cressonieres in Artois, en daar na aan *Adriaan van Noyelles*, Heer van Marles, Gouverneur van Utregt; *Otto* voorsz wan een erfdochter *Maria van Arkel*, Vrouwe van Heukelom en Waardenburg, dewelke anno 1595. t'Atregt, daar haar moeder herhylikt was, overleden is, ongehylikt zynde, en kwamen haar goederen op haar moeye *Elisabeth*, als de oudste doen levende.

Carel van Arkel, Heer van Waardenburg, bleef doot in de Kaatsbaan te Antwerpen, anno 1580. sonder oir, hy hadde getrout *Claudina Hannaart*, dochter van Heer *Carel van Liedekerken*; sy troude voor de twedemaal *Olivier van den Tempel*, Heer van Korbeke, Colonel; sy stierf in den Hage, sonder kinders, anno 1618.

George van Arkel, volgt.

Gerrit van Arkel, stierf in den Oorlog in Vlaanderen ongehout, anno 1578.

Elisabeth van Arkel, Vrouwe van Heukelom, Waardenburg en Leyenburg, by versterfenis van haar nigte, als de oudste in leven zynde, hadde eerst te man *Iacob van Tienen*, Heer van Castres, Opper-balliuw van den Lande van Vlaanderen, sonder oir; daar na ten tweden male, met dispensatie van de Geestelijke Overheid, *Thomas van Tienen*, Heer van Castres sijnen broeder; sy was geboren omtrent den jare 1535. woonde op 't Huys te Heukelom, en wan *Thomas van Tienen*, Heer van Castres, geboren anno 1575. welke troude anno 1607. *Anna van Renesse*, des Burgraven dochter van Montenaken in Luykerland, wan kinders; en wiert hy na sijn moeders dood Heer van Heukelom, Waardenburg, en Leyenburg.

Anna van Arkel, stierf op 't Huys te Immerseel ongehylikt,

Walravine van Arkel, woonde t'Utregt.

Heilwig van Arkel, stierf ongetrout op 't Huys te Amelroy anno 1609.

Walraven van Arkel voorn. heeft ook voor sijn trouwen gehadt een natuyrlijke soon, genaamt *Jan van Arkel*, die by den Prince en Souvereyne Overheyt vanden Lande behoorlijk is gelegitimeert, en wettich verklaart, soodanig als of hy in Houwelijken State gewonnen en geboren was, sulx dat hy en sijne nasaten ontfangen souden worden tot alle Eeren, Staten, en Ampten, als blijkt by speciale acte van de Ridderschap, Edelen en Steden van Hollant en West-vriesland, van dato den 13. Mey 1591. en is ook soodanig aangenomen en verklaert by *Otto van Arkel*, Heer van Amelroy en Wel, als Chef van de selfde familie, by acte van hant en zegel, in dato den 15. April 1636. erkennende den selven *Jan van Arkel* voor sijnen Oom, en desselfs descendenten voor sijne wettelijke bloetverwanten; hy hadde te wyve *Willemina van Tuyl van Bulkestein*, en wan *Roelof van Arkel*, Drossaart van Gorinchem, die eerst te wyve hadde *N. Hulsen van Voorst*, abusivelijk by Gouthoven *Stix* genaamt, soo als uyt de quartieren op de Sepulturen kan gesien werden; en ten tweeden *Anna van Steeland*, suster van den Drossaart van Buren, en liet na by de eerste, *Walraven van Arkel*, die by sijn huysvrouwe *Maria Ruysch* tot Utregt vier sonen en drie dogters heeft nagelaten; by de tweede 1. *Willemina van Arkel*, welke troude *Jacob van Paffenrode*, Drossaart van Gorinchem, en lieten kinders na. 2. *Anna van Arkel*, troude *Dirk Dimmer*, Capitein en Commandeur van Orangen, hebben mede kinders nagelaten. 3. *Jan van Arkel*, troude *Lucretia vander Wel*, dogter van *Lambert vander Wel*, Brigadier en Commandeur van Bergen-opden-Zoom, en van *Catrina van den Hauten* uyt Brabant, wiens vader Colonel te Paart en President vanden Hogen Crychsraat was in dienst der Vereenigde Nederlanden, en hebben te samen kinderen nagelaten. 4. *Marc van Arkel*. 5. *Frans van Arkel*, beide ongetrout gestorven 6. *Floris van Arkel*, troude *Maria van Nobelaar*, en wan een soone, genaamt *Roelof van Arkel*.

GEORGE VAN ARKEL, Soone van *Walraven van Arkel*, en van *Catharina*, Bastard-dochter van Gelre, was Heer van Amelroy by Bommel, zynde soo deerlijck gebrant op 't selve Slot, alwaar by ongeval het vuur was ingekomen, dat hy vijf dagen daar na stierf; hy hadde getrout *Anna van Lokhorst*, oudste dochter van *Vincent van Lokhorst*, Heer van Heemstede, en van *Anna van Schoonhoven*; sy stierf anno 1563. nalatende.

Otto van Arkel, volgt.

Anna van Arkel, Vrouwe van Heemstede, had-

Digitized by Google

hadde te man *Walraven*, Baron van Gent, Heer van Dieden, en na sijns Vaders doot Heer van Oyen in Gelderland; sy verkogten anno 1607. de Heerlijkheid van Heemstede aan *N. Houwijn* te Amsterdam, voor 37000. guldens, en kogten weder de Heerlijkheid vande Dussen in Zuytholland, alwaar sy stierf anno 1610. oud 28. jaren, nalatende *Johan*, Baron van Gent; *Walraven*, sonder kinderen gestorven; en *Elisabeth van Gent*, getrout met *N. Quaat van Lanskroon*, Heer van Mijl; en procreërden verscheidene kinderen. *Johan*, Baron van Gent voorsz hadde getrout *Eggerik Adriana Sibilla van Ripperda*; haar acht quartieren sijn

RIPPERDA.	PLETTENBURG.
HEIDE	OLDERSSOM.
TWICKELO.	KETTELAAR.
REEDE.	KNIPHUYSEN.

Hy stierf in den Hage den 19. November 1679. leit begraven aldaar inde Grote of St. Jacobs Kerk, in de oude Capelle van Aslendelft, met de volgende acht quartieren,

GENT.	ARKEL.
WAGTENDONK.	LOKHORST.
RAASFELT.	GELDER.
MERODE.	SCHOONHOVEN.

Hy hadde by de voorsz sijne Huysvrouwe gewonnen *Anna Sibilla*, *Wilhelmina Margareta*, *Johan Walraven* ongetrout gestorven, *Anna Sibilla*, *Adriaan*, *Frederik Wilhem*, *Otto*, jong gestorven, *Otto*, in Vranrijk gestorven, en *Floris*, in de Belegeringe van de Grave doodgeschoten. *Adriaan*, Baron van Gent voorsz in 's Lands dienst inde Belegeringe van Maastrigt anno 1673. sijn linkerbeen met een Canon-kogel afgeschoten zynde, troude anno 1678. *Elisabeth Maria*, geboren Princesse van Portugaal, dochter van *Emanuel*, Prince van Portugaal, en van *N.*... Gravinne van Hanau; sijn Vader *Emanuel* Prins van Portugaal, soone van *Don Antonio*, Koning van Portugaal, was getrout met *Emilia*, dochter van *Willem de I.* Prins van Orange, en van *Anna*, dochter van *Maurits* Churfurst van Saxen.

Catharina van Arkel, troude anno 1606. op 't Huys te Nyenrode *Ian van Renesse*, na sijns Vaders doot Heer van Westmal en Elderen.

OTTO VAN ARKEL, Soone van *George van Arkel*, en van *Anna van Lokhorst*, was Heer van Amelroy, Well, en Lokhorst; troude anno 1614. *Francoise d'Affetady*, dochter van *Cosmo d'Affetady*, Baron van Gistelles in Vlaanderen, wiens Voor-ouders van een voornaam Geslagt in Italien waren; hy liet na

Thomas Walraven van Arkel, volgt.

Anna Maria van Arkel, getrout met *Charles van Malsen*, Heer van Onsenoort en Nieukuyl; sy stierf anno 1682. sonder kinderen, oud 68. jaren.

Laura van Arkel, Abdisse van Nieuwe Clooster, een seer oud vermaard Adelijk Stift, gelegen in 't Hertogdom van Cleef, daar inne niet anders zyn, als geprofesside Religieusen van qualiteit, moetende hare quartieren opgesworen worden; is noch in leven, oud zynde 66. jaren.

Catharina van Arkel, getrout met *Robbrecht van Schoonhoven van Aarschot*, Heer van Wanroy, sonder kinderen.

THOMAS WALRAVEN VAN ARKEL, Soone van *Otto van Arkel*, en van *Francoise d'Affetady*, Heer van Amelroy, Well, in den Bommelerwaart, mitsgaders ter Lugt, gelegen in Holland aan de Zeekant, grensende aan Noortwijk, twee uyren van Leyden, en Ipelaar, gelegen een half uyr van Breda, is getrout met *Iohanna Barbara de la Ketulle*, dogter van *Loüis de la Ketulle*, Heer van Ryhoven, Colonel te Paart, en Gouverneur van Bergen op den Zoom, welke Stad hy in 't jaar 1622. manhaftig heeft gedefendeert tegens 't Spaance Leger, onder den Marquis Spinola.

Het Wapen van Arkel is twee Roode Fascen, gecanteeld onder en boven d'een tegen d'ander, op een Silvere Velt, 't welk die van de Tak van Heukelom een tijd lang gebroken hebben met een Lasure Baarnsteel.

ASPEREN.

98 DIe van Asperen sijn gesprooten uyt den Huyse van Arkel; d'eerste Heer van Asperen was, FOLPERT, Soon van *Ian van Arkel* de III. van dien name, en van *Alijd*, des Heeren dogter van *Heusden*; hy was mede Heer van Leerdam, en hadde twee soonen, onder anderen *Gerrit* Heer van Asperen, die de Heerlijkheid verkoft aan sijn neef *Ian de VII.* Heer van Arkel; onder wiens Descendenten deselve gebleven is, tot dat naderhand *Otto*, tweede soon van *Ian van Arkel*, bygenaamt de *Sterke*, voor sijn erfgoet verkreeg de Heerlijkheden van Asperen, Heukelom, Accoy, Leyenburg, Gellecom, en Renoy; hy hadde te wyve *N. van Heusden*, dochter van Heer *Ian van Heusden*, de VI. van dien name, en van *Catharina*, des Graven dochter van Loon, en wan by haar twee soonen, namentlijk:

Ian, Heer van Heukelom, Leyenburg, Loenen, en Renoy.

Otto van Asperen, volgt.

OTTO, Heer van Asperen, Soone van *Otto van Arkel*, en van *N. van Heusden*, hadde getrout des Heeren dochter van *Hoboken* by Antwerpen; hy liet na

Guido

Digitized by Google

Guido, Heer van Asperen, dewelke in 't jaar 1345. in den Strijd van Staveren, met Graaf *Willem van Holland*, verslagen bleef, nalatende 1. *Otto*, Heer van Asperen, die Jongman stierf, en 2. *Elisabeth*, na haar broeders doot Vrouw van Asperen, en Hagestein, die te man hadde *Robbert van Arkel*, Heer van Berg-ambacht, wiens erfdochter troude *Dirk*, soone van *Ian*, Heer van Polanen.

Herbaren van Asperen, volgt.

HERBAREN VAN ASPEREN, Soone van *Otto*, en van des Heeren dochter van *Hoboken*, was Heer van Accoy, en wert vermelt noch levende anno 1397. en liet na,

OTTO VAN ASPEREN, Heer van Vuren, Ridder, leefde anno 1417. in welk jaar hy tot Gorinchem gevangen wiert, hy liet na

Ian van Asperen, volgt. | *Otto van Asperen*, sonder oir.

JOHAN VAN ASPEREN, Heer van Vuren, *Ottoos* soone, leefde en zegelde anno 1456. met sijn broeder *Otto* voornoemt; hy hadde getrout *N. Piek* uyt Gelderland, en wan,

Herbert van Asperen, volgt. | *N. Pijlijsers* uyt het quartier van Leuven.

Otto van Asperen, Ridder, was anno 1542. Dijkgraaf van de Tielerweert; hy hadde getrout | *Johanna van Asperen*, hadde te man *Goossen van Honselaar*.

HERBERT VAN ASPEREN, Heer van Vuren, hadde te wyve *Josyne Pijlijsers* sijns broeders wyfs suster; en wan

Johan van Asperen, volgt. | *lis van Raaphorst* te Vyanen, en wan twee dochters, sy stierf anno 1605.

Henrica van Asperen die te man hadde *Cor-*

JOHAN VAN ASPEREN, Ridder, Heer van Vuren, soone van *Herbert*, en van *Iosyne Pijlijsers*, Amptman van Bommelerweert, stierf anno 1576. begraven tot Arnhem, hadde getrout *Maria van Rhoon*, en wan

Pieter van Asperen, volgt. | 12. kint, anno 1601. hy liet na twee soonen *Jan* en *Willem*.

Iosina van Asperen, die te man hadde *Reinout B. van Brederode* te Lexmonde; sy stierf van haar

PIETER VAN ASPEREN, Heere van Vuren, soon van *Johan van Asperen*, en van *Maria van Rhoon*; stierf anno 1618. hadde getrout *Margareta van Diemen*, dochter van Mr. *Willem van Diemen*, President van den Hove van Utregt; sijns Ooms des Heeren van *Rhoons* Huysvrouwen suster; sy stierf anno 1609. nalatende

JOAN VAN ASPEREN, Heer van Vuren, hadde getrout *N. van Grevenbroek*,

Het Wapen van Asperen is gelijk als Arkel, gebroken met een Swarte Meerle boven in den Hoek.

ASSENDELF.

99 BARTHOUT VAN ASSENDELF, troude *Maria van Heemskerk*; leefde in jaar 1265. en liet na

Hendrik van Assendelf, volgt. | *Willem van Assendelft*, van welker Descendenten naderhant gehandelt wert.

Gerrit van Assendelf, vermelt in de Rekeninge der Thesauriers van Dordrecht anno 1311.

HENDRIK VAN ASSENDELF, Ridder, soone van *Bartout van Assendelf*, en van *Maria van Heemskerk*, hadde te wyve *Cornelia vander Hurst*, hy stierf anno 1336. begraven tot Haarlem, en wan

BARHOUT, Ambagts-heer van Assendelf, hadde getrout *Margareta van Polanen*, en wan

Dirk van Assendelf, volgt. | *van Homoet*, Ridder, in Gelderland.

Geertruyt van Assendelf, hadde te man *Henrik*

DIDERIK, Ambachts-heer van Assendelf, hadde te wyve *Mabelia van Haarlem*, uyt den huyse van de Oude Heeren van Haarlem; en hier na hebben de Heeren van Assendelf haar Wapen met Haarlem altijd gequartileert gevoert; hy wan

Barthout, die den eersten Heer van Assendelf wierde; was Ridder, en stierf sonder kinders, anno 1444. hadde eerst te wyve Vrouw *Natalia*, Bastart dochter van Hertog *Albregt van Beyeren*, ten tweeden *Odilia vander Horst*, die stierf anno 1429. ten derden *Maria van Langerak*, en laatstelijk *Berta van Cralingen*.

Dirk van Assendelf, volgt.

Gerrit van Assendelf, Ridder vermelt anno 1400. hadde getrout *N. van Haarlem*.

Odilia van Assendelf, hadde te man *Gijsbert van Zoelen* in Gelderland.

Jonne van Assendelf, troude *Willem van Arnhem* in de Veluwe.

Sibilla van Assendelf, hadde te man *Diderik van Santhorst*, Ridder.

DIRK VAN ASSENDELF, Soon van *Diderik*, en van *Mabelia van Haarlem*, was Heer van Assendelf, na sijn broeder; hy troude *Christijne*, Erfdochter van den *Ambachts-heer van Cralingen* by Rotterdam, en wan,

Digitized by Google

Gerrit van Assendelf, volgt.

Ian van Assendelf, Rentmeester Generaal van Noort-holland, anno 1462. en 1476. stierf ongetrout.

Willem van Assendelf, wert anno 1467. op Hemelvaarts-dagh binnen Haarlem doodgeslagen, en begraven in de Kerke tot Eemskerk onder een Sark, daar sijn vier quartieren op staan, als van Vaders zyde *Assendelf*, en *Haarlem*, en van Moeders zyde *Cralingen* en *Swieten*. Hy hadde getrout *Maria van Adrichum*, en wan 1. *Maria*, Nonne te Haarlem. 2. *Margareta*, Nonne te Rhijnsburg. 3. *Claas van Assendelf*, Ridder, troude *Alijt Freis van Cuyre, Adriaans* dochter, Weduwe van *Ian van Renesse*, Heer van Wulven, en hadden een dochter *Maria van Assendelf*, die te man hadde *Ian van Matheneesse*.

GERRIT VAN ASSENDELF, Heer van Assendelf, Cralingen, en Heemskerk, Ridder, soone van *Diderik van Assendelf*, en van *Christina van Cralingen*, was Raad in den Hage, en hadde te wyve *Iacoba Hillegont*, en naderhand *Beatrix van Dongen*, of *Daalem*, uyt den Huyse van Arkel, Ambachts-vrouwe van Besoyen en Heinenoort in Zuytholland; haar vaders moeder was van die *van Brakel* te Dordregt, 't welk een Ridderlijk Geslagte aldaar geweest is; haar moeder was een dochter van *Willem van Besoyen*, dewelke anno 1412. getrout hadde *Beatrix van den Wale*, dochter van *Wouter van den Wale*, Burgemeester van Dordregt, en Ambachts-heer van Heinenoort; hy stierf den 9. October 1486. sy anno 1462. hy liet na by d'eerste Vrouw,

Margareta van Assendelf, stierf anno 1522. hadde getrout *Dirk van Heemskerk van Bekestein*, Houtvester van Holland, en Hoog-Heemraad van Rhynland, *Wouters* soone, en van *Margareta Stikkel*, hy stierf anno 1518. nalatende kinders.

Claas van Assendelf, volgt.

Iohan van Assendelf, was anno 1484. Castelein van Schoonhoven.

Catharina van Assendelf, hadde eerst te man *Adriaan van Polanen vander Lekke*, daar na *Ioost van Halewijn*, Heer van Capelle, stierf sonder oir inden Hage den 15. Aug. 1449. hy was een broeder van den Baanderheer van *Halewyn* in Vlaanderen.

Diderik van Assendelf, Canonik t' Utregt.

CLAAS VAN ASSENDELF, Heer van Assendelf, Cralingen, Besoyen, Heinenoort en Heemskerk, Ridder, soone van *Gerrit van Assendelf*, en van *Beatrix van Dongen*, hadde te wyve *Alijt van Kijfhoek*, erfdochter van *Floris*, Ambachts-heer van Kijfhoek, Heer-Oudelands-Ambacht, en Henrik-Yden-Amhacht, en van *Alijt vander Werven*; in die tijd een Edel Geslagt in den verdronken Waart van Zuytholland; sy leggen te samen begraven in den Hage, in de Grote-kerk, in de Capelle van Assendelf, onder een blauwe Steen met dit Epitaphe,

HIER LEYT BEGRAVEN DEN EDELEN EN WELGEBOREN HEER EN VROUWE, HEER NICLAAS, HEER VAN ASSENDELF, VAN HEEMSKERK, VAN GOUDRIAAN, VAN BESOYEN, VAN HONINGEN, VAN DE LANDEN VANDE LECK, EN VANDE WAAL, RIDDER, RAAD, CAMERLINGH DES ROOMSCHEN KONING, EN VAN ONS G. HEERE DEN EERTSHERTOGE VAN OOSTENRYK, HERTOGH VAN BOURGONDIEN, HY STERF DEN V. SEPTEMBER M. D. I. EN VROUW ALYT VAN KYFHOEK, VROUW VAN ASSENDELF SYN GESELLINNE, EN SY STIERF OP DEN XIII. JULII M. D. XXX.

Sy lieten te samen na de volgende kinderen.

Gerrit van Assendelf, Heer van Assendelf, Heemskerk, Ridder en President van den Hove van Holland; stierf in sijne Huysinge in den Hage, op St. Niclaas avont anno 1558. oud 70. jaren, getrout hebbende *Catharine van Chasseur*, geboren van Orleans in Vrankrijk, by dewelke hy wan eenen soone, genaamt *Niclaas van Assendelf*, die van sijn Vader tot den Geestelijken Staat gedestineert was; maar andere sinnen hebbende, maakte sig meester van 't Huys te Asschenburg, soras hy sijns Vaders doot vernomen hadde; hy stierf te Borsset by Aken, komende uyt het Bat anno 1570. Hy presenteerde mede de Requeste anno 1566. en moest daarom uyt het Land wyken; hy hadde te wyve *Willemina van Haaften* uyt Gelderland, doch kreeg geen kinderen; sy troude daar na *Walraven van Brederode*, en stierf anno 1607. Hy hadde Assendelf gelegateert aan sijn neve *Floris van Assendelf*, descenderende van *Floris van Assendelf* sijn Vaders twede broeder.

Floris van Assendelf, volgt.

Dirk van Assendelf, volgt daar na.

FLORIS VAN ASSENDELF, Ridder, Heer van Goudriaan, tweede soone van *Claas van Assendelf*, en van *Alijt van Kijfhoek*, was Balliuw van den Hage, daar na Casteleín van der Goude, anno 1527. en 1555. hy hadde te wyve *Henrica van Arkel*, dochter van *Otto*, Heer van Heukelom, en van *Walravine*, erfdogter van *Ian van Broekhuysen*, Heer van Weerdenburg en Amelroy in Gelderland, en wan

Walra-

Digitized by Google

Walravine van Assendelf, die ongehylikt stierf.
Gerrit van Assendelf, mede ongetrout gestorven.

Otto van Assendelf, volgt.

OTTO VAN ASSENDELF, Ridder, Heer van Gouriaan, Kijshoek, Soone van *Floris van Assendelf*, en van *Henrica van Arkel*, hadde eerst te wyve *Anna*, Bastart suster van Heer *Cornelis van Bergen*, Heer van Sevenbergen, Bisschop van Luyk, daar na 1568. *Jenne*, dochter van *Joost*, Heer van Cruningen; hy wan by d'eerste Vrouw,

CORNELIS VAN ASSENDELF, Heer van Gouriaan, wiert Heer van Assendelf na sijnen soone; hy transporteerde Gouriaan aan den Heere van Schagen; hadde te wyve *Margareta van Merten*, dochter van *Gerrit van Merten*, en van *Geertruyt van Loon*, in 't Stigt van Utregt; hy stierf op 't huys te Asschenburg anno 1600. oud 60. jaren, sy anno 1602. oud 78. jaren, en hadden gewonnen,

Floris van Assendelf, Heer van Assendelf, by Testamente van sijnen neef *Niclaas van Assendelf*, hier vooren vermelt, stierf Jongman, oud maar 18. jaren, soo dat de Heerlijkheid op sijn Vader kwam.

Gerrit van Assendelf, na sijn Vader Heer van Assendelf, Ambagtsheer van Heemskerk, Kijfhoek, Hyeronimus-ambacht, Hendrik-ydenambacht, stierf op 't huys te Asschenburg anno 1617. in Junio, oud 50. jaren ongehylikt.

Anna van Assendelf, Vrouwe van Assendelf na haar broeder *Gerard*, troude *Gerrit van Renesse vander Aa*, Heer vander Aa, stierf anno 1609. nalatende drie dochters, 1. *mgnes van Renesse vander Aa*, Vrouwe van Assendelf. 2. *Margareta van Renesse vander Aa*, troude *Willem van Renesse van Elderen*, Heer van Mal en Heesbeen, en hadden kinders. 3. *Adriana van Renesse vander Aa*, stierf sonder oir. *mgnes* voorsz hadde getrout *Nicolaas van Renesse van Elderen*, *Willems* broeder voorsz, en wan daar by 1. *Gerrit Frederik van Renesse*, Heer van Assendelf, stierf sonder oir den 10. Marti 1653. 2. *Hendrik van Renesse*, Heer van Assendelf na sijn broeder, stierf sonder oir den 5. Augusty 1662. 3. *Anna van Renesse*, by dode van haar broeder Vrouw van Assendelf, stierf ongetrout.

Antonia van Assendelf, hadde te man *Everard van Deurne*, Heer van Lijssel in de Peel; Sy stierf anno 1606. hy anno 1617. nalatende twee soonen en een dochter.

DIRK VAN ASSENDELF, jongste soone van *Claas van Assendelf*, en van *Alijd van Kijfhoek*, was Heer van Cralingen, Honingen, Besoyen en Heinenoort, Schout van Breda, anno 1544. hadde getrout *Adriana van Nassou*, oudste dochter van *Pauwels*, (wiens Vader *Johan*, een Bastard soone was van Graaf *Engelbregt van Nassau*) en van *Catharina van Haaften*; hy stierf anno 1553. sy anno 1558. en wonnen te samen,

Claas van Assendelf, Heer van Besoyen, stierf Jongman.

Pauwels van Assendelf, Heer van Besoyen, Heinenoort, stierf sonder kinders anno 1596. hadde te wyve *Alfarda van den Boetselaar*, sy troude daar na *Arent van Aaswijn*, Heer van Ruweel, broeder's Heeren van Brakel.

Johan van Assendelf, volgt.

Catharina van Assendelf, troude eerst *Willem van Lokhorst*, Ridder, Heer van Heemstede, die stierf sonder kinderen anno 1565. daar na *Christoffel van Wilig*, Heer van Grontstein, sonder oir.

Alijt van Assendelf, hadde eerst getrout *Andries Millink*, Heer van Naaltwijk, Eten en Mewen, daar na *Herman van Wittenhorst*, Heer van Sontsvelt, eertijds Gouverneur van Prins Maurits; hy stierf anno 1608. sy mede sonder kinders.

Reinera van Assendelf, mede sonder kinderen overleden, hadde te man gehad *Gosuin van Varik*, Edelman van Antwerpen.

Maria van Assendelf, stierf ongehout.

Adriaan van Assendelf, stierf mede sonder oir.

Beatrix van Assendelf, hadde te man *Gijsbert de Kok van Nerynen* op Clingelenburg, sy stierf Weduwe sonder kinders in den Hage anno 1611. out 70. jaren.

Walravine van Assendelf, was omtrent 50. jaren getrout met *Johan*, Heer van Schagen, die anno 1618. in den Hage stierf, oud 73. jaren, nalatende twee soonen en drie dochters.

JOHAN VAN ASSENDELF, Heer van Cralingen, Honingen, Besoyen en Heinenoort, soone van *Dirk van Assendelf*, en van *Adriana van Nassau*, was geboren anno 1543. woonde tot Rotterdam, hadde te wyve *Margareta van Rossum*, 's Heeren dochter van Soelen in Gelderland, Weduwe van *Claas van Gent*, 's Heeren soone van Loenen; hy wan

GERRIT VAN ASSENDELF, Heer van Cralingen, Honingen, Besoyen, en Heinenoort, troude *N. van Gent*, en wan

Gerrit van Assendelf, Heer van Cralingen, Besoyen en Heinenoort, stierf ongetrout.

N. van Assendelf, na dode van haar broeder Vrouwe van Cralingen, troude *Simon Fachet*.

Odilia van Assendelf, troude *Jacob Christiaan van Balveren*, Dijkgraaf van de Over-betuwe; en Gecommitteert ter Vergaderinge van haar Hoog-Mogende.

N. van Assendelf, sonder kinderen.

WILLEM VAN ASSENDELF, jongste soone van *Barthout van Assendelf* den eersten, en van *Maria van Heemskerk*, hadde te wyve *N. van Bakel*, hy stierf anno 1333. en liet na

BART-

BARTHOUT VAN ASSENDELF, ſtierf anno 1362. hadde te wyve *N. van Akkerſloot*, en wan

Willem van Aſſendelf, volgt.

Hugo van Aſſendelf, hadde te wyve *Hillegont van Ruyven*, hy ſtierf anno 1398. nalatende een dochter *Eliſabeth van Aſſendelf*, die te man hadde *Bruynink Spruyt*, Marſchalk van Abcoude, en wan veel kinders.

WILLEM VAN ASSENDELF, Schiltknape, ſoone van *Barthout van Aſſendelf*, en van *N. van Akkerſloot*, ſtierf anno 1412. hadde getrout *Anna van Vennip*, haar moeder was *Bleiswijk*, en wan

Barthout van Aſſendelf, volgt.

Hugo van Aſſendelf, was Prieſter, en ſtigte anno 1458. het Bernarditen Clooſter by Heemſtede, ſtierf in 't jaar 1483.

BARTHOUT VAN ASSENDELF, Ridder, ſoone van *Willem van Aſſendelf*, en van *Anna van Vennip*, was Heer van Veenhuyſen, door gifte van Hertog *Philips van Bourgondien*, die hy als Camerlink diende, en ſtierf anno 1466. hadde getrout *Ida van Sweten*, *Gerrits* dochter, ſy ſtierf anno 1465. en liet na

Albert van Aſſendelf, volgt.

Alverade van Aſſendelf, troude *Jan van Mijnden*, anno 1466. en wan kinders.

Eliſabeth van Aſſendelf, hadde eerſt te man *Pontiaan Uyttenbroek*, daar na *Gerrit van Berkenroede* by Haarlem, ſoone van *Jan van Berkenroede*, en van *Margriet van Noortwijk*; ſy wan by den eerſten 1. *Machtild Uyttenbroek*, die te man hadde *Coenraat van Ooſterwijk*, Ridder, uyt den huyſe van Arkel; 2. *Jenne Uyttenbroek*, getrout met *Willem van Boshuyſen*, *Floris* ſoone, en van *Hillegond Spruyt van Criekenbeek*. 3. *N. Uyttenbroek*, hadde te man *Jan van Valkendaal*.

Margareta van Aſſendelf, ſtierf Nonne te Haarlem, anno 1498. oud 78. jaren.

ALBERT VAN ASSENDELF, Heer van Veenhuyſen, ſoone van *Barthout van Aſſendelf*, en van *Ida van Sweten*, hadde te wyve *Chriſtina vander Maarn*, *Sweers* dochter, hy ſtierf anno 1491. ſy 1509. nalatende

Hugo van Aſſendelf, Heer van Veenhuyſen, was Raad in den Hage, en Canonik op 't Hof aldaar, ſtierf anno 1540. oud 74. jaren.

Anna van Aſſendelf, aan dewelke *Hugo* voornoemt de Heerlijkheid van Veenhuyſen hadde getranſporteert, hadde getrout *Lodewijk van Treſlong*, Ridder, ſoone van *Raas van Treſlong*, en van *Chriſtina van Coenen van Adrichum*; hy was Meeſter-knaap van de Houtveſterye van Holland, en ſtierf anno 1526. ſy anno 1540. nalatende ſes ſoonen, onder anderen *Albregt van Treſlong*, Heer van Veenhuyſen, die by ſijn Huysvrouwe *Catharina van Berkenroede* een erfdogter na liet, *Adriana van Treſlong*, Vrouwe van Veenhuyſen, die te man nam *Lancelot*, B. ſoone van Heer *Reinout van Brederode*, en wan kinders.

Barthout van Aſſendelf, volgt.

BARTHOUT VAN ASSENDELF, Soone van *Albregt van Aſſendelf*, en van *Chriſtina vander Maarn*, hadde eerſt getrout *Alijd de Vrieſe*, dochter van *Niclaas de Vrieſe*, Ontfanger Generaal van Holland; daar na *Adriana van de Linde*, Weduwe van *Carel van Drenkwaart*, Balliuw van Putten; hy ſtierf anno 1549. nalatende by de eerſte Vrouwe,

Nicolaas van Aſſendelf, Ambachtsheer van 's Gravenmoer in Zuydholland, als getrout hebbende *Agatha van Bruheſe*, *Henrix* dochter, by dewelke hy wan *Nicolaas van Aſſendelf*, Ambagtsheer van 's Gravenmoer, die anno 1601. ſonder kinderen is overleden, hebbende getrout gehad *Philippote vander Duyn*, dochter van *Jacob vander Duyn*, Heer van Sprange, en van *Maria Hoofs*.

Hendrik van Aſſendelf, hadde getrout *Diewer vander Laan*, *Gerrits* dochter, en wan 1. *Barthout van Aſſendelf*, troude *Margareta vander Duyn*, *Philipotes* voorſz ſuſter, mede ſonder oir. 2. *Alijt van Aſſendelf*, hadde te man *Jan Inge-nieuland* by Heuſſen in Gelderland. 3. *Clara van Aſſendelf*, die anno 1596. te Leiden in de kraam ſtierf, ſijnde getrout met *Gerrit van Schoten*, ſonder oir.

Maria van Aſſendelf, hadde te man *Albert Albout van Aveſaat*, en wan een dochter *Alijt*, die getrout hadde *Niclaas vander Duyn*, Houtveſter van Holland, Balliuw van Schieland, ſoone van *Adam vander Duyn*, en van *Hadewy Pijnſſen vander Aa*; hy ſtierf anno 1563. ſy 1560. oud ſijnde maar 19. jaren.

Margariet van Aſſendelf, Nonne te Coninxvelt.

Francoiſe van Aſſendelf, Nonne ter Lee. 1483.

Adriana van Aſſendelf, troude *François d'Almeras* in Brabant; ſy leit begraven te Mechelen, en hadden kinders.

Het Wapen van dit Geſlagte is een gaande Paart van Silver op een Velt van Keel, 't welk de Heeren van Aſſendelf, namentlijk de Deſcendenten van *Diderik* en van *Mabelia van Haarlem*, gequartileert hebben met Haarlem, zynde een Silver Kruys op een Velt van Keel, beſet in yder hoek met vier Silvere Maarlen.

BAKE-

Digitized by Google

BAKENESSE.

100 DIt Geslagte is oorspronkelijk geweest van Haarlem, doch voor meer als 150. jaren uytgesturven; van 't selve werden onder anderen gevonden,

JACOB VAN BAKENESSE, wert vermelt onder de Edelen en Schiltknapen, die omtrent het jaar 1310. onder Graaf *Willem de III.* geleeft hebben. Sie boven fol. 743.

CLAAS VAN BAKENESSE, wert vermelt anno 1334. in sekere rekeninge tot Haarlem; is mede Schepen geweest van Haarlem met *Gerrit de Zelander*, voor 't jaar 1348. mitsgaders in 't jaar 1358.

LYSBETH VAN BAKENESSE, en

DIDERIK VAN BAKENESSE haar soon, beide vermelt anno 1395.

JACOB VAN BAKENESSE, Schiltknape, stierf anno 1455. begraven tot Haarlem, hadde te wyve *N. van Heemskerk*, en wan

Adriaan van Bakenesse, volgt.

Catharina van Bakenesse, hadde te man *Frans vander Boekhorst*, soone van *Adriaan vander Boekhorst*, en van *N. Sayt*, en liet na een soon en een dochter; sy leefde noch anno 1457. in welk jaar sy testament gemaakt heeft.

ADRIAAN VAN BAKENESSE, Soone van *Jacob van Bakenesse*, en van *N. van Heemskerk*, was Ridder ten Heiligen Lande, hadde anno 1450. getrout *N. van Heussen*, suster van *Meinard van Heussen* tot Haarlem, en wan by deselve

BARTHOUT VAN BAKENESSE, Hofmeester van Graaf *Jan van Egmont*, hadde te wyve *N. Sonk*, een oud Geslagte tot Delf, maar stierf sonder wettig oir, de leste van dese Stamme; omtrent den jare 1513. nalatende een Bastard soone *Pieter van Bakenesse*, gesturven anno 1561.

Het Wapen van Bakenesse is een dwerse Fasce of Bande van Gout, geladen met drie Roode Kruysen, op een Velt van Lasuur.

BEKESTEYN.

101 UYt een jonger soon van *Heemskerk* is gesproten de Familie van Bekesteyn in Kermerland, die ook van ouds gevoert hebben het Wapen van Heemskerk, gebroocken met een roode Fasce tot teeken van een jonger soon, gekomen van den rechten Huyse en Geslachte van Heemskerk, als blijkt uyt de volgende Leen-brief;

WY *Jan* by der genade Gods, &c. maken kont en kennelijk allen luyden; soo nu by doode wyle Heer *Wouter van Heemskerk*, Ridder, die stierf sonder wetachtigh Kint, en wetachtigh Broeder en Suster, als waar by dat sijn Leen-goet als veerthiendalve Maeden Lands, leggende in de groote Waart by Haarlem, aan ons bestierf, en *Wouter van Bekesteyn*, Schilt-knape, als sijnde van den bloede van Heer *Wouter* voornoemt, dit Land weder versoekt van gratie te ontfangen, omme te Leen te houden tot een rechten Leen, en soo ons onsen Mannen en een yder kennelijk is, dat de Bekesteynen gekomen sijn van den rechten Huyse en Geslagte van Heemskerk, die ook ons &c. groete dienſten gedaan heeft, en noch meerder begeert te doen: Soo is 't, dat wy willende naarvolgen onser Voor-ouders voetstappen van gratie verleent hebben, en verleenen tot eenen rechten Leen van ons &c. te Leene te houden *Wouter van Bekesteyn*, Schiltknape, die veerthiendalf Maeden Lands voorsz, in deser manieren, dat *Bekesteyn* voornoemt dit voorsz goet erven mag op sijnen oudsten Soon die wetachtig is, en soo voorts, van Soon tot Soon, die van sijnen lijve gekomen en wetachtig zyn, altoos nederwaarts te gaan en anders niet; en soo hier aan gebraake, soo sal dit voorsz goet vry erven en koomen aan ons voorsz; Hier waren aan en over *Willem van Akendam* en *Gerrit vander Burg*, onse Mannen. In kennisse der waarheyt hebben wy desen Brief daar af bezegelt met onsen zegele, in 't jaar ons Heeren duysent drie hondert en tachtig, des anderen daags Annontiatio.

Digitized by Google

WOUTER VAN HEEMSKERK VAN BEKESTEYN, Schiltknape voorsz, troude *Geertruy: Dullart*, blijkende by de Lijftocht-brief met consent van den Leen-heer anno 1384. op Matthijs avont, en wan

JAN VAN HEEMSKERK VAN BEKESTEYN, wort verlijt met het voorsz Leen anno 1430. op den 3. November; Hy troude *Willem. van den Woude, Dirks* dochter, volgens Huwelijkse Voorwaarden anno 1423. Vrydags naar de 11000. Maagden, soo dat Gouthoven mist, seggende dat desen *Dirk van den Woude, Jacobs* soone, sonder kinderen overleden is. Hy stierf anno 1465. op den Heyligen Dartien-dag, sy anno 1468. daags naar St. Barthlomeus-dag, en liet na

WOUTER VAN HEEMSKERK VAN BEKESTEYN, wort verlijt met het voorsz Leen, volgens den Leen-brief anno 1465. den 27. April, troude *Margareta Stikkel, Pieters* dochter, en van *Femme van Paelenburgs*, volgens Huwelijkse Voorwaarden, anno 1452. op St. Joris avont; en hadden gewonnen

DIRK VAN HEEMSKERK VAN BEKESTEYN, Houtvester, volgens acte anno 1497. den 9. January, en Hoog Heemraad van Rhijnland, volgens acte anno 1515. den 11. Augusti; wort verlijt met het voorsz Leen volgens den Leen-brief anno 1497. den 9. July; hy troude *Margareta van Assendelf, Gerrits* dochter, en van *Jacoba van Hillegom*, volgens Huwelijkse Voorwaarden anno 1481. den 28. July; hy stierf anno 1518. den 15. January, sy anno 1529. den 29. November, hadden gewonnen

Wouter van Heemskerk van Bekesteyn, volgt.

Erkenraad van Bekesteyn, hadde te man *Hendrik van Berkenrode*, soone van *Gerrit van Berkenrode*, en van *Adriana vander Gonde*, en liet na ses soonen.

WOUTER VAN HEEMSKERK VAN BEKESTEYN, Soone van *Dirk van Heemskerk van Bekesteyn*, en van *Margareta van Assendelf*, was Schout der Stad Haarlem, door affstant *Jaspers van Treslong*, volgens de Commissie van Keyser *Carel*, als Grave van Holland, van dato den 5. Novemb. 1536. en Hoog Heemraat van Rhijnland, volgens acte anno 1541. wort verlijt met het voorsz Leen volgens den Brief anno 1519. den 16. April; hy troude eerst *Elisabeth van Scerpenseel, Johans* dochter, en van *Brechtland van Beets*, volgens Huwelijkse Voorwaarden anno 1514. den 30. October; sy stierf den 10. April 1534. hy troude ten tweeden *Adriana van Wijngaarden*, dochter van *Floris van Wijngaarden*, en van *Arnoldina van Wassenaar van Duvenvoorde, Arents* en *Margareta van Ysselsteyns* dochter, volgens Huwelijkse Voorwaarden anno 1543. den 12. September, sy stierf den 5. February 1556. hy anno 1571. hadde gewonnen

DIRK VAN HEEMSKERK VAN BEKESTEYN, wort verlijt met het voorsz Leen volgens den Brief anno 1571. den 3. October; hy troude *Adriana de Gorter*, geseit *van Muylwijk*, dochter van *François*, en van *Adriana Oem van Muylwijk, Jans* dochter, volgens Huwelijkse Voorwaarden anno 1556. den 22. September; Sy stierf anno 1583. den 23. July, hy anno 1593. den 11. November, en hadden gewonnen

CORNELIS VAN HEEMSKERK VAN BEKESTEYN, Vry-heer van Incourt en Longueville, wort verlijt met het voorsz Leen volgens den Brief van den 15. November 1593. en troude *Catharina van Drenkwaart*, dochter van *Boudewijn*, Heer van Gysenburg, Giessendam, Giesse Nieukerke, Naters en Natendaal, Erfwater-Graaf van den Overwaart, Ruwart en Balliuw van den Lande van Putten, en van *Johanna Suys*, suster van den President van Holland, volgens Huwelijkse Voorwaarden anno 1584. den 18. July, sy stierf anno 1596. den 7. December, hy anno 1621. den 12. Mey, en hadden gewonnen

Johan van Heemskerk van Bekesteyn, volgt.

Boudewyn van Heemskerk van Bekesteyn, Heer van Persijn, troude *Maria van den Werve*, oudste dochter van *Johan*, Heer van Urk en Emmeloort, en van *Machtelt vanden Werve*, volgens Huwelijkse Voorwaarden anno 1626. den 15. September; sy stierf anno 1643. den 30. April, hy anno 1660. den 30. November, sonder kinders.

JOHAN VAN HEEMSKERK VAN BEKESTEYN, Vry-heer van Incourt en Longueville, soone van *Cornelis van Heemskerk van Bekesteyn*, en van *Catharina van Drenkwaart*, wort verlijt met het voorsz Leen, volgens den Brief van den 22. January 1622. hy troude eerst *Anna Maria Catharina van den Werve* uyt Brabant, mede dochter van *Johan*, Heer van Urk en Emmeloort voorsz, volgens Huwelijkse Voorwaarden anno 1631. den 2. January; sy stierf anno 1634. den 2. July; hy troude daar naar *Geertruyt van den Werve* uyt Brabant, dochter van *Hendrik*, Heer van Westkerke en Spirenbroek, en van *Maria Taats van Amerongen*, volgens Huwelijkse Voorwaarden anno 1636 den 25. October, hy stierf anno 1645. den 9. September, en hebben gewonnen

Cornelis François van Heemskerk van Bekesteyn, volgt.

Maria Anna Machtelt van Heemskerk van Bekesteyn, Vrouwe van Bemmel, troude *Johan van Bemmel* tot Bemmel en den Beukelaar in de Over-betuwe, Heer *Adriaans* soon, volgens Huwelijkse Voorwaarden anno 1659. den 4 Novemb. en hadden verscheyde kinderen gewonnen.

CORNELIS FRANCOIS VAN HEEMSKERK VAN BEKESTEYN, Vry-heer van Incourt en Longueville, Heer van Persijn, soone van *Johan van Heemskerk van Bekesteyn*, en van *Geertruyt van den Werve*; wort verlijt met het voorsz Leen, blijkende by 't Extract van de Leen-brief hier naar volgende, van dato den 19. September 1646.

De

Digitized by Google

DE Ridderschap, Edelen en Steden van Holland en West-vriesland, &c. doen kont allen luyden, dat wy behoudens ons en eenen ygelijken recht, verlyt en verleent hebben mits desen onsen Brieven, Jonkheer *Cornelis Francois van Heemskerk van Bekesteyn*, Heer van Incourt en Longueville, &c, als hem aangekomen en besturven by dooden en overlyden van sijn Vader Jonkheer *Johan van Heemskerk van Bekesteyn*, in sijn leven mede Heer van Incourt en Longueville, &c. veerthiendalf Maeden Lands; gelegen in den Banne van der Leede in de Waart, belent van ouds &c.

Hy troude op den 21. April 1672. volgens Huwelijkse Voorwaarden *Geertruyt van Rysenburg*, dogter van *Barent* en *Philipa van Amstel van Mynden*, *Jacob van Loendersloots* oudste dogter; en heeft gewonnen

Johan Iacob van Heemskerk van Bekestein.
Barent Boudewijn van Heemskerk van Bekesteyn.
Philippa Maria van Heemskerk van Bekesteyn.
Bernardina van Heemskerk van Bekesteyn.
Maria Geertruyt van Heemskerk van Bekesteyn.

Het Wapen van Bekesteyn is van outs geweest als dat van Heemskerk, namentlijk een klimmende Leeuw van Silver, met een rode Tong in een Lazuren Velt, gebroken met een rode Fasce tot een teken van een jonger soon.

BERKENROEDE.

102 OOrspronkelijk uyt het oude vermaarde Geslagt Haarlem, gelijk dan *Jan van Haarlem*, Knape, anno 1284. van Graaf *Floris van Holland*, verkreeg het stuk Lands, datmen *Berkenroede* noemt, waar van de Descendenten den naam aangenomen hebben.

JAN VAN HAARLEM, Heer van Berkenroede; stierf anno 1305. en liet na

ARENT VAN BERKENROEDE, vermelt anno 1334. hy overleet anno 1357. en wan

IAN VAN BERKENROEDE, die te wyve hadde *Emse Paridaams*, *Gerrits* dogter; hy stierf anno 1380. nalatende

GERRIT VAN BERKENROEDE, overleden anno 1420. die wan

IOHAN VAN BERKENROEDE, stierf anno 1463. hebbende getrout gehad *Margareta van Noortwijk*, *Gijsberts* dogter, en wan

Gerrit van Berkenroede, volgt.
Eva van Berkenroede, hadde te man *Ian van Schagen*, Ridder, soone van *Willem*, Hertog *Albregts* natuurlijken soone, en van *Alijt van Hodenpyl*, en liet na twee soonen en een dogter; hy hadde eerst te wyve gehad *Anna de Vriese van den Oostende* uyt Zeelandt, doch sonder kinders.

GERRIT VAN BERKENROEDE, soone van *Jan van Berkenroede*, en van *Margareta van Noortwijk*, hadde eerst getrout *Aafje Uyttenbroek*, ten tweden *Elisabeth van Assendelf*, hy stierf anno 1487. en liet na by d'eerste Vrouw,

Mr. GERRIT VAN BERKENROEDE, stierf anno 1497. hadde eerst getrout *Catharina van Alkmaar*; daar na *Catharina van Naaltwijk*, Weduwe van *Jacob Suys*; hy liet na

GERRIT VAN BERKENROEDE, stierf anno 1534. hadde getrout *Adriana van der Goude*, en wan

Hendrik van Berkenroede, volgt.
Catharina van Berkenroede, stierf anno 1553. sy hadde te man *Albregt van Treslong*, Heer van Veenhuysen, hy stierf anno 1555. sy anno 1553. nalatende een dogter *Adriana van Treslong*, die te man hadde *Lancelot*, Bastart van Heer *Reinout van Brederoede*.
Haasie van Berkenroede, stierf sonder oir, hadde te man *Carel van Drenkwaart*, Balliuw van Putten.

HENDRIK VAN BERKENROEDE, Soone van *Gerrit van Berkenroede*, en van *Adriana vander Goude*, stierf anno 1546. hadde getrout *Erkenraad van Bekestein*, *Dirx* dogter, en van *Margareta van Assendelf*, en wan

Dirk van Berkenroede, volgt.
Johan van Berkenroede, troude *Emerentia Bisschops* van Rotterdam, en wan eene dogter *Erkenraad van Berkenroede*, welke eerst troude *Dirk Berk*, *Hendrix* soone, overleden tot Dordregt, anno 1589. by dewelke sy wan 1. *Iohan Berk*, Secretaris van Dordregt. 2. *Gerrit Berk*, Secretaris van de Admiraliteyt tot Rotterdam. 3. *Iudith Berk*, getrout eerst aan *Cornelis vander Borg*, en daar na aan *Iacob van den Corput*. 4. *Emmerentia Berk*, getrout met *Jacob vander Goes*, Ontfanger in den Briel. 5. *Lucretia Berk*, ongehout. 6. *Hen-*

6. *Henrik Berk*. 7. *Matthijs Berk*, beide sonder oir; Sy troude daar na *Johan Berk*, *Ians.* soone, Ridder, Pensionaris der Stad Dordregt, Ambassadeur aan de Croonen van Engeland, Denemarken, en Republique van Venetien; hy stierf den 17. Augusty 1627. nalatende. 1. *Matthijs Berk*, Vry-heer van Godschalxoort, Raadpensionaris der Stad Dordregt, getrout met *Alijd de Rovere* 2. *Hubert Berk*, Ridder van St. Marcos, stierf anno 1645. ongetrout. 3. *Dorothea Berk*, Vrouwe van Alblasserdam, troude *Ioseph Koeymans*. 4 *Agatha Berk*, troupe Mr. *Pieter vander Burg*, Secretaris van Middelburg in Zeeland.

Gerrit van Berkenroede, Balluw van Kennemerland, stierf sonder oir, hadde te wyve *Geertruyt van Merthen*, dochter van *Gerrit van Merthen*, en van *Geertruyt van Loon* in 't Stigt van Utregt; sy stierf anno 1618. oud 85. jaren; haar suster *Margareta* was getrout aan *Cornelis van Assendelf*, *Ottens* soone, Heer van Assendelf, Gouriaan.

Cornelis van Berkenroede, Thesaurier van Haarlem, heeft twee dogters nagelaten.

Sybrand van Berkenroede, wan *Agatha van Berkenroede*, welke troude *Ian van Alkemade* tot Amsterdam, en wan 1. *Sibrand van Alkemade* welke troude *Beatrix Duyst van Voorhout* te Sevenbergen. 2. *Floris van Alkemade*, welke te wyve hadde *Goedela van Berkenraede*, sijn nigte.

Adriaan van Berkenroede, Burgemeester te Haarlem, van welke mede kinderen geweest zyn.

DIRK VAN BERKENROEDE, Soone van *Hendrik van Berkenroede*, en van *Erkenraad van Bekesteyn*, stierf anno 1559 hadde getrout *Goedela van Zyl* te Leiden, en wan

HENRIK VAN BERKENROEDE, verlyt met de goedtren van Berkenroede anno 1559. hadde te wyve *Maria Persijn*, wiens suster *N. Persijn*, te man hadde *Carel van Trello*, Ridder en Schout van Utregt; sy hebben nagelaten

Diderik van Berkenroede.
Hendrik van Berkenroede.
Goedela van Berkenroede, troude anno 1618. *Floris van Alkemade*, soone van *Ian van Alkemade*, en van *Agatha van Berkenroede, Sybrans* dogter.
Barbara van Berkenroede,
Iosijne van Berkenroede.

Het Wapen van Berkenroede is een klimmende Leeuw, gevlakt van Silver en Sabel op een Velt van Keel.

BERKHOUT.

103 WILLEM VAN BERKHOUT, Heere van Berkhout, wiert Ridder geslagen anno 1248, binnen Woeringen, door *Willem*, Grave van Holland, ten tyde sijner Kroninge tot Rooms-koning, volgens de acte hier na volgende.

NOS Wilhelmus, *Dei Gratia Rex Romanorum, Comes Hollandiæ &c. considerantes servitia, quæ dilectus & fidelis noster vir nobilis* Wilhelmus, *dictus* de Berkhout, D. Temp. de Berkhout, *& sui prædecessores nobis, & sacro Imperio prestiterunt, Creamus dictum* Wilhelmum *Militem sacri Imperij. Datum in Woeringa, die Veneris post festum Sancti Thomæ Apostoli, anno Christi* 1241. *Regni Romani primo.*

Hy wiert in den Kryg tegens de Vriesen doodgeschoten anno 1256. hadde getrout *Geertruyt*, dogter van *Geraard*, Heer van Berkel, en liet na

DIDERIK VAN BERKHOUT, Schiltknaap. mede Heer van Berkhout, volgde Graaf *Floris* in den Oorlog tegen de Vriesen en Vlamingen; troude *Walburg*, dogter van *Marijn*, Heer van Oyen in Gelderland; hy gaf aan de Collegiale Kerke van Oirschot sijne Thienden van Boxel, gelijk blykt by de Chartre van *Ian* de eerste van dien naam, Hertog van Brabant, luydende aldus:

JOannes, *Dei Gratia Lotharingiæ, Brabantiæ, & Limburgi Dux, omnibus salutem; notum facimus, quod vir nobilis* Theodorus *dictus* de Berkhout, *de consensu* D. Walburgis Uxoris *suæ, &* Joannis *filii sui sextam partem decimæ in Boxtel juxta Villam de Oirschot, quæ ipsum jure hereditario contingebat, per manum Domini Ultrajectensis Episcopi & nostræ Ecclesiæ contulit*, Domini Petri & Odolphi *in Oirschot, ad opus dictæ Ecclesiæ, ob remedium Animæ suæ* D. Walburgis Uxoris *suæ*, D. Wilhelmi Militis de Berkhout *Patris sui, &* D. Gertrudis, *filiæ* D. Gerardi *dicti* de Bercla de Boxtella *matris suæ, petens a nobis tamquam ab advocato dictæ Ecclesiæ, ut huic suæ donationi debitam prestaremus Warandiam & deffensionem. Actum & datum anno* 1289. *in festo purificationis B. Mariæ Virginis.*

Dide-

Diderik voorsz liet na, eenen Sone met Namen

JAN VAN BERKHOUT, welke de Hoexe Party aangenomen hebbende veel gelede heeft, en sijn Heerlijkheyt mede quam te verliesen, waar op naderhand volgende de frequente inondatien der Landen, sijne Nasaten genootsaakt sijn geweest sig tot de Policie te begeven, en tot Hoorn ter neder te setten; hy leefde anno 1340. en hadde te wyve, *Anna* dogter van *Pieter*, Heer van Cronenburg, by dewelke hy wan twee soonen *Ian* en *Pieter van Berkhout*, de jongste sonder kinderen komende te sterven; *Ian* genaamt den *Iongen Heer van Berkhout*, anno 1360. tot distinctie van sijn Vader, mede genaamt *Ian*, troude *Anna vander Duyn*, waar by hy procreeerde twee soonen *Ian*, en *Pieter van Berkhout*; *Ian* was Regulare Canonik van d'Ordre van St. Augustin in d'Adelijke Abdye van St. *Geertruyd* tot Leuve; *Pieter van Berkhout*, troude *Anna vander Goes*, en liet mede naar twee soonen, *Ian*, en *Pieter van Berkhout*, die beyde getrout, *Ian* aan *Iohanna*, en *Pieter* aan *Heyluych van Maalstede*, yder nalieten een soon, te weten *Ian* een soon, genaamt *Pieter*, gebooren anno 1472. die 13. maal het Burgemeester-ampt tot Hoorn bekleet heeft, en in wie de successie is voort gegaan; en *Pieter* een soon genaamt *Symon*, gebooren anno 1469. mede Burgemeester tot Hoorn, die ongehout anno 1540. is komen te sterven.

Het Wapen van Berckhout is eerst geweest een Groene Boom op een Gout Velt, dog naderhand is het selve verandert in twaalf Kepers het Schilt geheel vullende van Gout, en Root, en een witte Kraan op een Blaauw-velt in het Rechter Canton, soo als het selve noch ten huydigen dage by die van Berckhout gevoert wert, door een Alliancie van Teding van Cranenburg, als Jonger soonen uyt den Huyse van Egmont.

BEVERE.

104 DIe van den Geslagte van Bevere hebben van outs gevoert het Wapen van Aamstel, alleenlijk maar verschelende in couleuren, als uyt den selven huyse door een Jonger Sone descenderende, en souden volgens het getuygnis van den vermaarden F. Christoffel Butkens afdalen van eenen *Diderik*, broeder van Egbert Heer van Aamstel, welke te wyve hadde *Ade*, dogter van *Boudewyn* Heer van den Lande van Aalst en Waas, die hem ten Huwelijk bragt het Landt van Beveren; hy leefde anno 1120. en 1139. vermelt in verscheyden Chartres als Heer van Beveren, en liet na

DIDERIK, Heer van Bevere anno 1160. vermelt, stierf 1174. nalatende vier Sonen van dewelke de outste alleen posteriteit gehad heeft, en dese was

DIDERIK de III. Heer van Bevere, troude *Alde van Coucy*, dochter van *Roelof*, Heer van Coucy den ouden, en van *Agnes*, dochter van *Boudewyn*, Grave van Henegouwe, geboren van *Ida*, des Graven dochter van Loeven, vermelt 1214. 1227. en wan

Diderik de IV. Heer van Bevere, volgt.
Agnes van Bevere, troude *Gerard*, Baanderheer van Grimbergen.
Adele van Bevere, troude *Willem*, Heer van Honschoten.
Alda van Bevere, troude *Govert*, Heer van Mouchablons.
Roelof van Bevere, volgt verder.
Willem van Bevere.

DIDERIK de IV. Heer van Bevere, troude *Beatrix*, Erfchasteliene van Dixmude, en wan

Didrik de V. Heer van Bevere, volgt.
Beatrix van Bevere.

DIDRIK de V. Heer van Bevere, en Casteleyn van Dixmude, troude *Margareta van Brienne*, dochter van *Eraats*, Heer van Rameru in Vrankrijk; hy stierf in 't jaar 1274. en hadden gewonnen

Hugo van Bevere, Predik-heer-monnik, stierf anno 1286. en is begraven tot Valenchyn.
Diderik de VI. Heer van Bevere, volgt.
Lijsbeth van Bevere, troude *Hendrik van Loven*, Baanderheer van Gaasbeek, en van Herstal; hy stierf 1288. sy 1308. en na haar is genoemt seekere Sloote, gelegen aan Loevesteyn, wesende een paal-scheydinge tusschen Gelderderland en Holland, genaamt Vrouw Lysbeth van Bevere Sloot.
Ian van Bevere.
Philippote van Bevere, troude *Iacob*, Heer van Werchin, Senechal van Henegouwe.

DIDRIK de VI. Heere van Bevere, van Dixmude, en van Mesieres, troude *Agnes*, dochter van *Niclaas*, Heer van Belloeel, Conde, Moriames, &c. en van *Catharina de Carency*

Tot verder bewys van 't gunt voorsz is, sal dit naarvolgende Extract dienen.

Transumptum ex antiquo Codice Wilhelmi de Rennenberg, quondam Armorum Regis seu Heraldi Wilhelmi Ducis Juliacensis & Gelrienſis, scripti circa annum Domini 1400.

DE stirpe autem Dominorum de Coucy est magna nobilitas in Francia, Flandria & alibi distributa; Rudulphus enim Senior Dominus de Coucy de priore sua uxore Agneta, filia Baldini, Comitis Hannoniæ tres procreavit filias, quarum primogenita Jolendis nomine nupsit Roberto Comiti de Dreux & de Brana, & peperit ei quatuor filios & quinque filias. Primo-genitus nomine Robertus patri successit in comitatu, & hæredes reliquit, &c. Tertia filia Domini Rudulphi Senioris de Coucy Alda nomine, Domino Theodorico de Bevere, marito suo tres peperit filios, ac tres filias. Theodoricus primo-genitus Dominus fuit de Bevere, & de uxore sua genuit alium Theodoricum, Dominum de Bevere, & Castellaneum Dicamundensem, cui uxor Margareta de Brienna filia Erardi Domini de Rameru ex Philippa Henrici Comitis Campaniæ filia; Hic genuit Hugonem, Theodoricum, Joannem, Elisabetham, Henrici de Lovanio, Domini de Herstallio uxorem, & Philippam uxorem Domini Iacobi de Werchin Seneschalli Comitatus Hannoniæ. Rudulphus de Bevere secundus filius Domini Theodorici & Aldæ nomen accepit ab avo suo materno seniore Rudolpho de Coucy, & insignia illorum de Lovanio sibi assumsit, eo quod mater ejus à Comitibus Lovanienſibus originem trahebat. Hic igitur ex uxore Adilia tres genuit filios; Theodoricum sine prole defunctum, Rudulphum, & Wilhelmum. Rudulphus hic ex Maria uxore, filia Domini Danielis de Redelgem, Danielem genuit & Rudulphum, quorum posteritas manet usque in hodiernum diem. Filiarum dicti Domini Theodorici de Bevere, & Aldæ primo-genita Agnes nomine, &c.

Concordat cum Copia vel transumpto, quam ego manu propria ex originali extraxi; quod atteſtor

F. CRISTOPHRE BUTKENS.

Om te onderscheyden dese voorsz Heeren van Bevere, van die Heeren welke de Heerlijkheid jegenwoordig besitten, en een geruymen tyd van jaren beseten hebben, soo sal hier onder een Extract volgen, waar in aangewesen wert, van en aan wie, en op wat tyd de voorsz Heerlijkheid verkogt is, getrokken uyt de *Recherche des Antiquitez & Nobleſſe de Flandres, par Philipe de l'Espinoy, Escuyer, Viscomte de Therovanne, Seigneur de la Chappelle, &c. Chapitre XXXV.*

LEs anciens Seigneurs de Bevere, firent jadis des hautes & puissantes alliances, tant pardeca qu'en d'autres pays, &c. Jean de Bevere, Evesque de Potances vendit c'este terre de Bevere, à Louys fils aisné du Comte de Flandres, pour cent mille livres Parisiens, par lettres de l'an 1312.

ROELOF VAN BEVERE, tweede soone van *Diderick de III.* Heer van Bevere, en van *Alde van Coucy*, wierde genoemt na sijne moederlijke grootvader; was Ridder, en voerde 't Wapen van Loven, daar sijne moeder uyt gesprooten was; hy leefde 1248. en 1250. en troude *Adilie van Heusden*, en liet na

Didrik van Bevere, stierf sonder eenige kinderen naar te laten.

Roelof van Bevere, volgt.
Willem van Bevere.

ROELOF VAN BEVERE, Soon van *Roelof van Bevere*, en van *Adilia van Heusden*, was Ridder, en leefde anno 1255. en 1263. troude *Maria*, dogter van *Daniel van Redelgem*, wiens nakomelingen ook het Wapen van Loven hebben blyven voeren, daar by voegende een swarten Bever op een silvere Fasce; en eenige hebben ook gevoert een swarten klimmenden Bever op een wit Veld, gekroont met een gulde kroone, alsoo noch huyden voeren seekere Edelen in't Stift Munster, als van dese familie descenderende; hy wan by sijne Huysvrouwe

Daniel van Bevere, volgt.
Roelof van Bevere, troude *Catharina van Reede*, dochter van *Frederik*, Heer tot Reede, en van *N. van Ganekle*, des Heeren *Goyarts* dogter in 't Stift-Munster; hy leefde anno 1300. en van dese komen de Beverens in Westphalen, Poruſsien, en Littauwen, die ook de naam van *Del Castore* hebben gevoert.
Iohan van Bevere, Religieus in 't Adelijk Clooster van St. Geertruyt tot Loven, anno 1308. en 1310.

DA-

Digitized by Google

DANIEL VAN BEVERE, Knape, soon van *Roelof van Bevere*, en van *Maria van Redelgem*, alsoo genoemt na sijne moederlijke grootvader, troude *Soete van Amelroy*, en wert vermelt 1285. en 1300. Hy confirmeert de donatie van 't *jus patronatus* der Kerken van Asten en Liedorp, gedaan by *Willem*, Heere van Asten en Esscheren binnen Loven, anno 1306. aan die van Postel, wesende onder de Abdye van *Floris*, waar over sijnen broeder *Jan de Bevere* is getuyge geweest, anno 1308. Hy wan by sijn Huysvrouwe

I.

Hendrik de Bevere, volgt.

II.

Jan de Bevere, Knape, leefde anno 1347. en 1360. troude *N. N.* en wan,
Roelof de Bevere, volgt.
Arent de Bevere.

Roelof de Bevere, *Jans* soone, vermelt anno 1394. troude *Sophia de Rovere*, dochter van *Diderik de Rovere*, Ridder, en Presidentvan 's Hertogenbosche, en wan

Thomas de Bevere, vermelt 1417. troude *Willemina Dickbier*, tot 's Hertogenbosche, en liet na

Roelof de Bevere, vermelt 1441. en 1449. was Schepen tot 's Hertogenbosche, troude *Walburg vander Aa*, dochter van *Willem vander Aa*, Ridder; hy wan,

Roelof de Bevere, vermelt 1478. en 1491. troude *Anna Monnix*, dochter van *Johan Monnix*, President van den Bosche; hy stierf St. Marten in November 1504. nalatende

Iohan de Bevere, volgt.

Hector de Bevere, troude *Maria van Gerwen Hendrix* dogter, en wan daar by *Catharina de Bevere*, die getrout is geweest aan *Hugo Spiering van Aalburg*, Drossard der Stad en Lande van Heusden.

Walburg de Bevere, troude *Hendrik van Veen*, een Geslagte uyt den Huyse van Ravestein, en hebben kinderen nagelaten.

Willemina de Bevere, troude *Ian de Iode*, Heer van Hardinxvelt, en wan *Roelof de Iode*, Heer van Hardinxvelt.

Elisabeth de Bevere, troude *Goyart de Jeger*, en lieten kinderen na.

Cornelia de Bevere, troude *Lucas van Amerzoyen*, en wan een soon *Iohan.*

Cecilia de Bevere, troude *Adriaan van Wijk*, Heer van Onsenoort en Cuyk by Dreunen.

Johan de Bevere, soone van *Roelof de Bevere*, en van *Anna Monnix*, troude anno 1508. *Hillegonda van Veen*, dochter van *Robbregt van Veen*, en van *Elisabeth Spiering*, een Geslagte uyt den Huyse van Heusden; hy was President tot 's Hertogenbosch, anno 1527. en had gewonnen

Roelof de Bevere, volgt.
Robbert de Bevere, volgt verder.
Cornelis de Bevere, volgt daar na.

Walburg de Bevere, troude *Cornelis van Mechelen*, soone van *Paulus van Mechelen*, en van *Walburg van Immerseel*, en wan *Paulus van Mechelen.*

Roberta de Bevere, troude *Johan van Bruheze*, Ridder, Drossart en Castelein van Gorcum, en den Lande van Arkel, stierf sonder eenige kinderen; sy hertroude naderhand met *Matthijs vander Poorte*, Ridder, Raatsheer in den Parlemente tot Mechelen, en stierven sonder kinderen na te laten.

Roelof de Bevere, oudste soone van *Johan de Bevere*, en van *Hillegonda van Veen*, was in sijn jonkheid Hofmeester van den Prince van Luyk, en troude eerst *Anna van Schuyte*, dochter van *Johan van Schuyte*, en van *Isabeau van Mechelen*; daar na *Emerentia van Dilbeek*, dochter des Heeren *van Attenhoven*; hy was Schepen der Stad 's Hertogenbosche; en liet by d'eerste vrouw na,

Hillegonda de Bevere, troude *Florens van Eyk*, genoemt *van Berkel*, Heer van Nunen, Gerwen en Wetten, soone van *Roelof van Eyk*, Heer van Blaartum, en van *Josina van Berkel*, en hadden samen geen kinderen.

Isabeau de Bevere, troude *Johan Monnix van Vucht*, soone van *Arent Monnix van Vucht*, en van *Beatrix van den Aalsvoit*, en hadden te samen *Arent*, getrout met *Johanna van Renesse van Baar*, *Anna*, en *Beatrix Monnix van Vucht.*

Cecilia de Bevere, troude *Pieter van Eyk van Overbrugge*, soone van *Michiel van Eyk*, Heer van Overbrugge, en van *Margareta van Vladerakken*, en hadden gewonnen *Roelof* en *Michiel van Eyk.*

Robbert de Bevere, tweede soon van *Johan de Bevere*, en van *Anna Monnix*, troude eerst *Margareta Erp van Bruhese*, dochter van *Willem van Erp*, Ridder, Heer van Bruhese, en van *Maria van Wijk*; daar na *Margareta van Daveren*, Douairiere des Heeren van Dreunen, en liet na by de eerste,

Johan Robbert de Bevere van Berlicom, welke troude *Arnolda van Eyk van Duyssel*, dochter van *Pieter van Eyk van Duyssel*, Heer in Bladel en Mereveltoven, ende van *Anna Pels* dochter des Heeren van Milhese; en wan,

Robbert de Bevere van Berlicum, Heer in Bladel,

Digitized by Google

del, Mereveltoven, en Milheze, Schepen der Stad 's Hertogenboſch; hy troude *Maria van Erp van Lankvelt*, enige dochter van *Goyart van Erp*, Heer van Lankvelt, en van *Maria van Eyk van Duyſſel*; en hadden te ſamen een dochterken, anno 1632. overleden.

Pieter de Bevere, Cornet van den Gouverneur van Rhijnberk, gebleven in 't Beleg van Bergen op den Zoom, anno 1623.

Margareta de Bevere, troude *Hendrik Bruyninx*, ſoone van *Johan Bruyninx*, Capiteyn onder 't Regiment van Graaf *Frederik van den Berg*, en van *Ida van Ophena* uyt Vrieſland, en hadde gewonnen *Pieter*, *Anna*, en *Maria Bruyninx*.

Maria de Bevere, troude *Gijsbert vander Schout*, ſoone van *Huybert vander Schout*, Droſſart der Heerlijkheden van Erp, Vechel en Boeidonk, en van *Lambertina Pennix*; en wonnen *Johan vander Schout*.

Cornelis de Bevere, derde ſoon van *Johan de Bevere*, en van *Anna Monnix*, Droſſart des Graafſchaps van Bergen, en Capiteyn onder 't Regiment van den ſelven Grave, was eerſt getrout met *Lana van Vlierden*, dochter van *Rombout van Vlierden*, en van *Clara van Borggraaf*; ten tweden met *Sara Cheres* uyt Engeland, hy wan, uyt het eerſte Huwelijk,

Jan de Bevere van Ooſterwijk, volgt.

Uyt het twede Huwelijk.

Clara de Bevere, getrout met *Florens van Grevenbroek*, en hadden kinderen.

Iuliana de Bevere, ſonder kinderen geſtorven.

Maria de Bevere, troude *Diderik van Dyenburg* uyt Weſtphalen, en hadde een ſoon genaamt *Diderik*.

Johan de Bevere van Ooſterwijk, ſoone van *Cornelis de Bevere*, en van *Lana van Vlierden*, hadde eerſt getrout *Apoſtolonia van Eyk van Duyſſel*, dochter van *Pieter van Eyk van Duyſel*, en van *Anna Pels*; daar na *Catharina de Pelgrom*, *Laurens* dogter, en van *Maria van Veen*, Vrouwe van Wyenberg; hy wan by ſijn eerſte Vrouw,

Cornelis de Bevere van Ooſterwijk.

By de tweede.

Willem de Bevere, Heer van den Wyenberg.

Apoſtolonia de Bevere, hadde getrout *Roelof van Eyk van Overbrugge*, ſoone van *Pieter van Eyk van Overbrugge*, en van *Cecilia de Bevere*, en wan kinderen.

Maria de Bevere, hadde getrout *Iacob de Ionge*, Heer van Baartwijk, ſoone van *Iacob de Ionge*, en van *N. van Abcoude*.

III.

Pieter de Bevere, derde ſoon van *Daniel de Bevere*, en van *Soete van Amelroy*, die gemelt wort in den jare 1355. in de Leeninge ofte Regtheffinge, die gedaan is by de Stad Dordrecht, ten behoeve van Hertog *Willem van Beyeren*, Grave van Holland, tot de Oorlogen tegen *Iohan van Arkel*, Biſſchop van Utrecht, troude *N. N.* en liet na *Philips de Bevere*, vermelt 1382. 1383. 1384. 1385. hy ſtierf 1388. en hadde getrout *Eliſabeth Minnebode*, dochter van *Rijnhout Minnebode*, die in den jare 1380. heeft geſtigt het Clooſter van Eemſteyn, gelegen in 't Ambacht Eem, by de Rivier de Eem, en van den Grooten Waart, overgebracht in Kijfhoek in den Swijndrechtſen Waart, na de generale inondatie van den jare 1421. Den voorſz *Philips de Bevere* heeft het voorſz Clooſter groote preuven gegeven, en wan, 1. *Willem de Bevere*, troude *N. Haga*, hy wert vermelt 1384. en wan *Sueta de Bevere*, die troude eerſt haren neve *Daniel de Bevere*, en wan kinderen, die hier naar ſullen volgen; ſy was fundatrice van de Beverens Kapelle, in de groote Kerk binnen Dordrecht, anno 1431. en troude ten tweeden *Gijſelbregt Neyſſen van Gendere*, ſoon van *Wouter van Gendere*, zynde het Geſlachte van Gendere uyt een jonger ſoone van Altena, by welke ſy geen kinderen heeft naargelaten. 2. *Iohan de Bevere*, trok met den Grave van Ooſtervant op de Vrieſen, anno 1399. troude *N. Gramay*, van welk Geſlachte *Willem Gramay Hugenſz*, was Schepen en Theſaurier anno 1407. en Burgermeeſter, anno 1416. van Dordrecht.

HENDRIK DE BEVERE, Knape, oudſte ſoone van *Daniel de Bevere*, en van *Soete van Amelroy*, wert vermelt anno 1341. en 1347. &c. troude *Florentia van den Tijmpel*, dochter van *Wouter van den Tijmpel*, die gemelt wert in de Reekeninge van de Theſauriers der Stede Dordrecht van 't jaar 1312. in deſer voegen:

HEer *Wouter van den Tijmpel*, als hy van ons Heeren Graven wegen, met Heer *Daniel vander Merwede* gereden waren aan den Heere van Arkel, om een ure ten ſette van den Kijf, die hy hadde tegens Heer *Herbaren* ſijnen broeder.

Hy wan by de voorſchreve ſijne Huysvrouw

Willem de Bevere, volgt.
Roelof de Bevere, ſtierf ſonder oir.
Sueta de Bevere, vermelt in de Reekening van *Godſchalk van Brakel*, van 't Rentmeeſterſchap van Zuytholland, anno 1384. onder de naam van *Sueta Hendriks de Bevere* dochter.

WILLEM DE BEVERE, Knape, ſoone van *Hendrik de Bevere*, en van *Florentia van den Tijmpel*, leefde anno 1360. en 1372. was Gedeputeert ter generale dagvaart anno 1395. wegens de

de Stad Dordrecht in den Hage, over de Vrede tusschen Hertog *Aalbregt van Beyeren*, en sijn soon den *Grave van Oostervant*; Hy troude *Geertruyt van Genderen*, *Wouters* dochter; en wan

DANIEL DE BEVERE, Knape, vermelt anno 1399. en 1400. hy troude sijne nichte *Sueta de Bevere* voornoemt, Fondatrice van de Beverens Capelle, by Brieven van den 4. October 1431. in de groote Kerk binnen Dordrecht; en wan

Willem de Bevere, volgt.

Bartrade de Bevere, troude *Barwout Haak*, en wan *Daniel*, Canonik ter groote Kerk binnen Dordrecht, en mede Fundateur by naarder stichtinge van de Beverens Capelle, by Brieven in dato den 7. Augusti 1452. en 10. October 1453. mitsgaders *Jacob* en *Laurens Haak*.

Jacob de Bevere, troude *N. van Bijsante*, dochter van *Symon van Bijsante*, die gemelt wert anno 1368. Schepen in Dordrecht anno 1410. hy was een soone van *Jan van Bijsante*, *Symons* soon Schiltknape en Rentmeester van 't Beweesterschelde in Zeeland, anno 1346. en wan *Daniel de Bevere*, Canonik ter gorote Kerk binnen Dordrecht, anno 1452.

WILLEM DE BEVERE, Soon van *Daniel*, en van *Sueta de Bevere*, Eygenaar van Schroot-ambacht sijns Geslagts binnen Dordrecht, als vry allodiaal goed, by Brieven in dato den 15. Augusti 1431. mede Fundateur van de Beverens Capelle, by naarder stichtinge, volgens de Brieven in dato den 7. Augusti 1452. en 10. October 1453. Gecommitteert in Vlaanderen en Braband, anno 1427. Hy troude *Catharina van Weede*, dochter van *Hendrik*, Heer van Weede, welk met het Stamhuys verdronken is, door den grooten Zuyt-hollandsen Inbreuk in 't jaar 1421. hy stierf 1464. en hadde gewonnen

Nicolaas de Bevere, eersten Leenhouder van Schroot-ambacht sijns Geslagts, hem by *Philips*, Hertog van Bourgondien, en Grave van Holland opgedragen, en te Leen ontfangen den 5. September 1464. hy troude *N. Blankard*, en stierf den 8. July 1471. en had gewonnen 1. *Willem de Bevere*, ongehout gestorven. 2. *Sueta de Bevere*, Vrouwe van Dortsmonde, volgens den Koop-brief van Heer *Adriaan van Herlaar*, Ridder, van den 8. Mey 1471. en op haar verheven den 22. Mey 1471. en Leenhoudster van Schroot-ambacht hares Geslagts, daar mede verlijd den 6. October 1471. sy troude *Willem van Brakel*, Knape, soone van *Rijnhout van Brakel*, Knape, en van *Jemelte*, dochter van *Willem Eggert*, eerste Heer van *Purmereynde*, Thesaurier van Holland, en mede Suchter van de Nieuwe Kerk tot Amsterdam; Schepen in Dordrecht, anno 1441. 1442. 1443. hy stierf 1496. en sy 1494. en hadden gewonnen *Willem van Brakel*, Knape; anno 1504. ongehout overleden.

Iacob de Bevere, volgt.

Daniel de Bevere, sonder kinderen gestorven.

Gijsberta de Bevere, Douariere van Dortsmonde, volgens contract van den 22. Mey 1471. troude *Pieter Tak*, Burgemeester van 's Heeren wegen, anno 1478. in Dordrecht; soone van *Jacob Tak*, Rentmeester Generaal van Zuyt-holland, anno 1426. 1429. en 1436. hy stierf anno 1480. sy anno 1495.

Barbara de Bevere, vermelt 1465. troude *Cornelis de Bevere*, Burgemeester van den Gerechte, Schepen, anno 1477. in Dordrecht; sy fundeerden aldaar acht Kameren of Huyskens in 't Cellebroers Straatje, voor arme menschen, ten eeuwigen dage daar inne te woonen, volgens haar luyder Testament; hy stierf anno 1495. sy anno 1487.

Sueta de Bevere, gemelt in de Reekeninge van de Tresoriers, anno 1437. onder 't Capittel van de Renten-Nonnen, in St. Agniete te Dordrecht, anno 1465.

JACOB DE BEVERE, Soon van *Willem de Bevere*, en van *Catharina van Weede*, gemelt in de Reekeninge der Tresoriers van Dordrecht, anno 1437. onder den Capittele van de Renten, en onder den Capittele van Lijf-rente, anno 1457. en troude *Elisabeth Springers*, *Dirks* dochter; hy stierf anno 1461. sy anno 1465. en hadden gewonnen

WILLEM DE BEVERE, Secretaris der Stad Dordrecht, van anno 1484. tot anno 1505. en van Stads wegen Gedeputeert op verscheyde Dagvaarden, soo Generale als Provinciale, en in vele honorable commissien, aan verscheyde Princen gebruykt; Leenhouder van Dortsmonde, en 't Schroot-ambacht sijns Geslachts, hem verlijd den 10. en 11. Juny 1500. troude *Maria van Bakel*, *Nicolaas* dochter, eenige erfgenaam van *Nicolaas van Bakel*, Burgemeester van Dordrecht. Is Ordinaris vander Stede wege Gedeputeert geweest ter Dachvaart in den Hage, en mede op de generale Dachvaart, als ook by den Keyser en Roomsen Konink, op den Paix tussen Vrankrijk en Vlaanderen, den 20. October 1488. gelijk uytte Deputatien en Stads Reekeningen van Dordrecht te sien is; trok 1481. als Schut-meester van den Kruysboog, neffens de Schutteryen van andere Steden in Holland, in 't bestormen van 't Blokhuys, en in den Slach tegen die van Utrecht; hy stierf anno 1505. den 9. February, sy 1514. hadden gewonnen

Jacob de Bevere, Leenhouder van Dortsmonde en 't Schroot-ambacht sijns Geslagts, stierf anno 1510. ongehout.

Claas de Bevere, Leenhouder van Dortsmonde en 't Schroot-ambacht sijns Geslagts, hem verlijd den 7. February 1510. en den 23. Augusty 1528. troude *Jacobina Snouks*; hy stierf 1529. en wan, 1. *Cornelis de Bevere*, Schepen in Dordrecht, troude *Catharina van de Kempe*, en wan verscheyde kinderen. 2. *Maria de Bevere*. 3. *Niclaas de Bevere*, Balliuw van Schiedam, troude *Kunera Jugi*, en wan kinderen. 4. *Anna de Bevere*. 5. *Emma de Bevere*. 6. *Geertruyt de Bevere*. 7. *Maria de Bevere*. 8. *Jacob de Bevere*, jong overleden.

Pieter de Bevere, volgt.

Digitized by Google

Margareta de Bevere, troude *Reynier de Ionge*, *Reyniers* soone, Thesaurier van Dordregt; hy stierf anno 1529. sy anno 1553.

Clara de Bevere, troude anno 1508. *Iohan de Witt*, *Witens* soone.

PIETER DE BEVERE, Soone van *Willem de Bevere*, en van *Maria van Bakel*, Burgemeester van Dordrecht, Ordinaris Gecommitteert van der Stede wegen, ter Dagvaart in den Hage, en Gedeputeert ter Dagvaart tot Brussel, den 29. Marty 1552. troude eerst den 7. Mey 1520. *Alid Muys van Holy*, dochter van *Iacob Muys van Holy Anthoniſz*, Burgemeester tot Schiedam, en van *Catharina van Putten*, *Lamberts* dochter; sy stierf anno 1538. ten tweeden, anno 1541. *Engelberta van de Linde*, die stierf anno 1573. sonder oir, hy stierf anno 1554. en hadde gewonnen by de eerste Vrouw,

Liduwi de Bevere, geboren den 10. February 1522. sy stierf den 10. November 1557. hadde getrout den 9. February 1539. *Frans de Witt Cornelisz*; hy stierf anno 1565. hadden thien kinderen.

Cornelis de Bevere, volgt.

Willem de Bevere, troude *Maria van Heer-jansdam*, Ambachts-vrouw van de Lind; hy stierf anno 1556. sy anno 1578. nalatende *Alid van Bevere*, Ambachts-vrouw van de Lind, hadde getrout *Adriaan van Beaumont*; sy stierf anno 1583.

Michiel de Bevere, Burgemeester van Dordrecht, Raad en Rentmeester Generaal van Zuytholland, anno 1572. troude *Adriana Oem*, dochter van *Iacob Oem*, Burgemeester anno 1556. en 1557. in Dordrecht; hy stierf anno 1584. sy anno 1584. nalatende *Liduwi van Bevere*, troude *Wouter van Krayesteyn Bouwensz*, Heer van Wulven en Krayesteyn, Burgemeester van Dordregt, 1614 1615. 1620. en 1621.

Iacob de Bevere, Schepen in Dordrecht, anno 1583. hy stierf anno 1585. hadde getrout *Rijnsburg van Driel*, en wan daar by 1. *Elisabeth de Bevere*, geboren anno 1562. stierf ongehout. 2. *Cornelia de Bevere*, stierf sonder oir. 3. *Alid de Bevere*, stierf anno 1606. was getrout met *Matthijs vander Goes*, soone van *Andries vander Goes*, Raad en Rentmeester Generaal van Zuytholland; hy stierf anno 1610. nalatende een dogter. 4. *Cornelis de Bevere*, en 5. *Pieter de Bevere*, stierf ongetrout. *Cornelis de Bevere* voorsz. was Burgemeester van Dordrecht, anno 1630. 1631. Schepen, anno 1608. 1609. 1612. 1613. 1617. 1620. 1621. en 1625. Ordinaris Gecommitteerde ter Vergaderinge van de Staten van Holland en West-vriesland, Dijk-graaf van de Alblasser en Swijndregtse Waarden, en Watergraaf in de Nederwaert; stierf den 23. July 1641. hadde ten egte *Alida van Barendregt*, Ambachtsvrouw van Oostbarendregt, en Swijndregt; sy stierf anno 1638. en lieten te samen na; 1. *Abraham de Bevere*, Heer van Oost- en West-barendrecht; geboren anno 1604. Schout anno 1631. tot 1643. Burgemeester anno 1643. 1644. 1660. en 1661. Gecommitteerde in haar Hoog-Mogende Vergaderinge anno 1655. 1656. 1657. in den Raad van State anno 1647. 1648. 1649. in de Gecommitteerde Raden 1650. 1651. 1652. en 1661. 1662. en 1663. Ordinaris Gecommitteerde ter Vergaderinge van de Heeren Staten van Holland en West-vriesland; hy troude eerst anno 1629. *Susanna de Velare*, welke stierf binnen 't jaar sonder oir, daar na *Elisabeth Ruysch*, dochter van *Coenraad Ruysch*, Ridder, en van *Maria de Bevere*, *Willems* dochter; hy stierf den 25. Augusty 1663. sonder oir. 2. *Rijnsburg de Bevere*, geboren anno 1608. was getrout met *Willem Paats*, Burgemeester der Stad Leyden, Gecommitteerde in haar Hoog-Mogende Vergaderinge, Raad van State, en Gecommitteerde Raden, Hoog-Heemraad van Rijnland; sy stierven beide anno 1669. 3. *Sophia de Bevere*, troude *Pieter de Revere*, *Pompejus* soone, Heer van Hardinxvelt, Balliuw van Zuyt-holland, hy stierf anno 1652. sy anno 1682. 4. *Iacob van Bevere*, Heere van Swijndregt, geboren den 27. Juny 1612. Schout van Dordrecht, van anno 1643. tot 1662. Burgemeester anno 1663. 1670. en 1671. Dijkgraaf van Alblasserwaart, en Water-graaf in de Nederwaart, Gecommitteerde in 't Collegie van de Gecommitteerde Raden anno 1666. 1667. 1668. en 1672. mitsgaders Ordinaris Gecommitteerde ter Vergaderinge van de Heeren Staten van Holland en West-vriesland, troude anno 1637. *Iohanna de Wit*, dochter van *Iohan de Wit*, Burgemeester in Dordrecht, geboren den 30. October 1617. hy stierf den 30. January 1676. nalatende alleen twee dochters, namentlijk *Alida de Bevere*, getrout aan *Cornelis Pompe van Meerdervoort*, Heer van Meerdervoort, Henrik-Yden-Ambacht, Schout en Oud Raad der Stad Dordrecht, Raad en Rentmeester Generaal van Zuyt-holland; en *Lidia de Bevere*, getrout aan *Nicolaas vander Dussen*, eerst Secretaris der Stad Dordregt, en naderhand Balliuw en Dijk-graaf van den Lande van Stryen.

CORNELIS DE BEVERE, Soone van *Pieter de Bevere*, en van *Alid Muys van Holy*, geboren anno 1514. was den eersten Gereformeerden Burgermeester binnen Dordrecht, na de herstelling in den Gods-dienst, enz. Burgemeester der voorsz Stad in de jaren 1572. 1573. 1578. 1579. 1580. 1581. 1585. en 1586. van Stads wegen Gecommitteert tot Delf, by *Willem*, Prince van Orange, alwaar hy by den selven sijne Residentie heeft gehouden, tot dat hy op den 15. November des selven jaars, gekosen zynde tot Burgermeester, t'huys gehaalt is; en geduyrende desselfs bedieninge, gebruykt in vele Buyten-Commissien; den 15. October 1573. neffens sijn Princelijke Excellentie Gecommitteert ter Finantien. Van sijne eerste Burgemeesterschap ontslagen, is wederom Gecommitteert tot Delf, omme aldaar ordinaris te residieren, en den dienst van den Lande, in soo trouble tijden waar te nemen. Gedeputeert anno 1576. neffens den Heere van *Mateneſſe*, by meergemelten Prince van Orange, te Middelburg in Zeeland, toen de Landen in den uyttersten noot waren; ter Vergadering van de Generale Staten anno 1578. vergadert tot Gent; by de Generale

Digitized by Google

rale Staten den 12. Mey 1581. tot Amsterdam; wiert Raad van sijn Excellentie, en de Staten, volgens Commissie van den 8. July des selven jaars. Troude anno 1548. *Maria vande Valk*, dochter van *Gijsbert vande Valk Dirksz*, Kasteleyn en Drossart van de Stad en Lande van Leerdam, Akkoy, enz. en van *Maria Quekel van Wieldrecht*, dochter van *Iacob Quekel van Wieldrecht*, Heer van Wieldrecht, Heer-Oudelands-Ambacht, Balliuw van Zuyt-holland, enz. Hy stierf den 27. January 1586. in sijn vierde Burgemeesterschap, sy den 12. December 1576. hadden gewonnen

Maria de Bevere, geboren anno 1551. troude eerst *Adam Voogt*, die stierf anno 1575. daar na *Cornelis Rijser*, die stierf anno 1606. sy anno 1634.

Alid de Bevere, geboren anno 1552. troude den 11. Juny 1577. *Iohan van Meeuwen*, geboren anno 1550. Commissaris van de Graaffelijkheyts Munte van Holland, Ontfanger van de Graaffelijkheyts Tolle van Geervliet, anno 1580. Hy stierf den 14. Juny 1608.

Iacomina de Bevere, geboren anno 1555. troude *Cornelis de Witt*, stierf 1597. hadde verwekt verscheyde kinderen.

Willem de Bevere volgt.

Lidewy de Bevere, geboren anno 1557. troude *Iohan van Someren*, Commissaris van de Fortificatien; Hy stierf anno 1602. sy anno 1636. hadde kinderen.

Clara de Bevere, geboren anno 1563. troude *Hendrik van Dilsen*.

Pieter de Bevere, geboren anno 1569. Generaal-Meester van de Munte der Vereenigde Nederlanden, troude eerst *Susanna Lopes de Surano*, stierf anno 1617. ten tweeden *Anna van Berkel*, sonder oir; had by de eerste Vrouw, 1. *Cornelis de Bevere*, geboren anno 1593. troude *Cornelia van Kuyl*, en wan *Franço de Bevere*, Rentmeester van Oisterwijk, die troude *Iohanna van Sonsbeek*; en *Adriaan de Bevere*, Lieutenant Collonel van een Regiment Walse Voetknegten, ten dienste deser Landen, troude *Maria van Lantschot*, *Ians* dochter, stierf anno 1672. sonder oir. 2. *Emerentia de Bevere*, troude *Gillis Quinot*, Heer van Sainct Simon, en Beaupreau, Lieutenant-Collonel, en Sergiant-Majoor van een Regiment Voetknegten, ten dienste deser Landen; stierf anno 1622. nalatende twee soonen. 3. *Pieter de Bevere*, geboren anno 1599. Capiteyn van een Compagnie Voetknechten ten dienste deser Landen, troude *Lucia d'Oirschot*, en wan *Susanna*, *Ida*, en *Petronella de Bevere*. 4. *Maria de Bevere*, geboren anno 1610. troude *Iacob Nachtegaal*, Generaal-Meester van de Munte der Vereenigde Nederlanden.

WILLEM DE BEVERE, Soone van *Cornelis de Bevere*, en van *Maria van de Valk*, geboren den 4. December 1556. Heere van Strevelshoek, daar mede verlijt den 4. September 1593. vijf maal Burgemeester van Dordrecht, in de jaren 1595. 1596. 1597. 1598. 1602. 1603. 1608. 1609. 1617. en 1618. Raad en Rentmeester Generaal van Zuyt-holland, van 1584. tot 1618. was verscheyde malen Gecommitteert ter Vergaderinge van de Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, toen deselve op aanschryvinge plachten te versamelen; In 't Collegie van de voorsz Staten anno 1628. 1629. en 1630. en in den Raad van Staten anno 1598. 1599. 1600. 1601. 1602. 1605. en 1607. was Ordinaris Gecommitteerde neffens *Maurits*, Prince van Oranje, te Velde, als anderstints; tot Bommel anno 1599. in de Belegering voor St. Andries, en in de Slag van Vlaanderen omtrent Nieupoort, anno 1600. in de Belegering voor Rijnberk en 's Hertogenbosch, anno 1601. te Bergen op den Zoom, en in 't Beleg van 't Huys te Woude, anno 1605. tot het Ontset van Rijnberk anno 1606. De Vrede-handelinge door de Eerts-hertogen anno 1607. den Heeren Staten der Vereenigde Nederlanden aangeboden zynde, heeft voorts de beraadslaginge tot het twaalf-jarig-bestant, ten uyt-eynde bygewoont, enz. Was in de Gecommitteerde Raden anno 1613. 1614. 1615. 1625. 1626. en 1627. Ordinaris Gecommitteerde ter Vergaderinge van de Heeren Staten van Holland en West-Vriesland; troude den 18. September 1582. *Emerentia van den Eynde*, geboren den 23. Augusti 1565. dochter van *Carel van den Eynde*, Tresorier Generaal van de Oorlogen, en van *Mabelia Kool*, *Adriaans* dochter, en hebbende 44. jaren bekleet de Vergaderinge van Staten, stierf den 18. July 1631. en leyt begraven tot Dordrecht ten Augustijnen, met het volgende Epitaphie:

D. O. M. S.

ÆTERN. MEMOR. GULIELMI DE BEVERE, CORN. F. STREVELS-HOUKII TOPARCHÆ, CONSILARII ET QUÆSTORIS GENERALIS AUSTRALIS-HOLLANDIÆ, CONSULIS DURDRECHTANI, BIS IN SENATUM CONFOEDERATI BELGII, TOTIES IN SENATUM ORDINUM HOLLANDIÆ, SOEPIUS AD SOCIAS NATIONES, ET POSTREMO INTER CONFOEDERATOS BELGII PROCERES DELEGATI; VIRI CUM NATALIUM SPLENDORE, TUM VIRTUTUM FAMA, ET EXIMIIS IN REMPUBLICAM MERITIS PRÆCLARI. NATI PRIDIE NONAS DECEMBRIS M. D. LVI. DENATI XV. KAL. SEXTILIS M. DC. XXXI.

Digitized by Google

BEVEREN. COnditur hoc tumulo Probitas; Prudentia busto, EYNDE.
Et cineri Pietas ingemit ipsa suo.
Quæ toties Patriæ juvit facundia causam,
Hic silet, & BEVERI plus volet ore loqui.
Stant urnæ juxta Proavûm: sed marmore in isto
Hæredem priscæ nobilitatis habes.
Quam, si stemma neget, poterat virtute mereri.
VALCK. Non solum titulos invenit illa; facit. COEL.
Nunc Quæstura Viro, nunc dives traditur Auster.
Nunc Fasces offert Urbs veneranda suos.
Lustra decem attonito dictat consulta senatu;
Vitaque Battaviæ, non fuit acta sibi.
Legatis responsa refert, per castra, per enses,
Auriaco vadit belligerante Comes.
Jam pia civiles placidè mens temperat æstus;
MUYS van Publica mox monitis mollibus æra juvat. SANDE-
HOLY. Jam petit à sociis Marti stipendia terris; LING.
Nassovioque parat robur & arma Duci.
Tempora sic belli, sic flexit tempora pacis,
Et modo plus lauri, plus placuere togæ.
Ipse fatiscentes Batavus cum cerneret annos,
QUEKEL Flevit, & hæc tumulo posthuma verba dedit. OEM.
van WIEL- Quam leve collapsis patriæ decedere rebus!
DRECHT. Hic voluit Patriâ non nisi stante mori.

C. BARLÆUS.

SITA QUOQUE HIC EST EMERENTIA VAN EYNDE, CAR. F. CONJUX GULIELMI DE BEVEREN, MATRONA GENERE ET VIRTUTE SPECTABILIS: QUÆ DEFUNCTA ANNO PROXIME SEQUENTI M. DC. XXXII. XV. KAL. SEPTEMBRIS CUI XLIX. ANNIS ANTEA VITÆ FUERAT, JAM MORTIS JACET SOCIA.

Sy lieten t'samen na de volgende kinderen.

Maria de Bevere, geboren anno 1585. troude *Koenraad Ruysch*, Ridder, tot die waardigheyt verheven op ten 19. April 1649. van *Ferdinand den III.* Roomsch Keyser; Burgermeester van Dordrecht; Rentmeester der Domeynen van den Heere Prince van Orange, over de hooge en lage Zwaluwen; Ordinaris Gecommitteerde tot de Vergaderinge van de Staten van Holland en West-vriesland.

Belia de Bevere, geboren anno 1587. stierf anno 1667. ongehout.

Cornelia de Bevere, geboren anno 1587. troude *Iohan van Merwede van Clootwijk*, Rentmeester van den Heere Prince van Orange, over des selfs Heerlijkheden van Geertruydenberg, geboren anno 1585.

Carolina de Bevere, geboren anno 1598. troude *Adriaan van Blyenborg Iacobsz*, Ridder van St. Michiel, Heere van Naaltwijk, Schout der Stad Dordrecht.

Cornelis de Bevere, volgt.

Carel de Bevere, geboren anno 1593. Rentmeester der Domeinen van den Heere Prince van Orange onder Geertruydenberg, Commissaris van de Monsteringe, troude *Margareta van Goudeswaart*, geboren anno 1597. en wan daar by 1. *Ian de Bevere*, gesturven sonder oir. 2. *Willem de Bevere*, Commissaris van de Monsteringe. 3. *Iacob de Bevere*, Lieutenant te voet, stierf anno 1639. sonder oir. 4. *Emerentia de Bevere*, troude *Iohan Dedel*, Auditeur van de Rekenkamer in Holland, soone van *Iohan Dedel*, President van den Hove van Holland. 5. *Carel de Bevere*, ongehout.

Emerentia de Bevere, geboren anno 1594. troude *Cornelis van Kastren*.

Lucretia de Bevere, geboren anno 1597. stierf 1623. ongehout.

Wilhelmina de Bevere, geboren anno 1603. troude *Diderik Dammert Arensz*, Burgemeester van Dordrecht; hy stierf den 6. Mey 1670. sy den 12. October 1664. sonder oir.

CORNELIS DE BEVERE, Soone van *Willem de Bevere*, en van *Emerentia van den Eynde*, geboren anno 1591. was Heere van Strevelshoek, West-Yselmonde, de Linde, &c. Burgemeester van Dordrecht, in de jaren 1627. 1628. 1637. 1638. 1642. 1643. 1645. 1646. 1649. en

Digitized by Google

en 1650. Raad en Rentmeester Generaal van Zuyt-Holland, van anno 1618. tot 1642. Balliuw en Dijkgraaf van den Lande van Stryen, Curator van de Academie tot Leyden; Gecommitteerde in 't Collegie van de Staten Generaal, anno 1646. en 1647. Van de Gecommitteerde Raden anno 1628. 1629. 1630. 1643. 1644. 1654. 1655. 1656. Ordinaris Gecommitteert ter Dachvaart van de Staten van Holland en West-vriesland. Extraordinaris Ambassadeur van de Staten der Vereenigde Nederlanden, aan den Koning van Denemarken, Noorwegen, &c. en aan de Stad Hamburg, anno 1631. aan *Carel den III.* Koning van Groot Brittagne, anno 1636. troude *Christina Pijl*, *Iohans* dochter, en van *Mondina de Ionge*; en wan

Adriana de Bevere, geboren anno 1618. troude den 17. November 1637. *Michiel Pompe van Meerdervoort*, soone van *Michiel Pompe Pietersz*, en van *Maria Sasbout*, *Matthijs* dochter, Schiltknape, tot die waardigheyt verheven van *Carel den I.* Koning van Groot Brittagne, Heere van Meerdervoort; stierf den 9. December 1639.

Emerentia de Bevere, jonk overleden.

Maria de Bevere, jonk overleden.

Mondina de Bevere, geboren 1622. troude *Matthijs Pompe*, Vry-heer van Slingeland, soone van *Michiel Pompe Pietersz*, en van *Maria Sasbout*, *Matthijs* dochter.

Willem de Bevere, volgt.

Christina de Bevere, jonk overleden.

Iohan de Bevere, geboren den 29. July 1626. besitter van 't Huys te Develstein, Colonel van 't Walsche Regiment den 3. December 1664. Commandeur van Geertruydenberg, en de onderhoorige Forten, den 19. en 23. Juny 1672. Commandeur van Amsterdam den 25. Juny 1672. van Campen, den 22. Juny 1667. troude *Maria Sweerts de Weert*, geboren den 24. December 1533. dochter van *David Sweerts de Weert*, President Schepen van 's Hertogenbosche, en van *Hester Voogt*; wan 1. *Christina de Bevere*. 2. *Hester de Bevere*, geboren den 20. Maart 1654. troude *Iohan Coljear*, Sergeant Majoor onder een Regiment Schotten, ten dienste deser Landen, soone van d'Heer *Iustinus Coljear*, Ambassadeur van desen Staat aan de Ottomannische Porta; hy bleef in de Slag van St. Denijs op den 12. Augusty 1678. sy stierf den 27. September 1680. sonder oir. 3. *Cornelis de Bevere*, Lieutenant te voet, ten dienste deser Landen, geschoten en gebleven in 't Beleg der Stad Grave. 4. *Iustina Elisabeth de Bevere*, troude *Iohan van Broekhuysen*, Capiteyn te voet den dienste deser Landen. 5. *David de Bevere*, stierf anno 1660. 6. *Emerentia Geertruyt de Bevere*. 7. *Adriana de Bevere*. 8. *Michiel de Bevere*. 9. *Iohan David de Bevere*, jong gestorven. 10. *Maria de Bevere*, stierf den 16. January 1670. 11. *Iohanna Maria de Bevere*. 12. *Iohan David de Bevere*.

Christina de Bevere, geboren anno 1632. troude *Govard van Slingeland Barthoutsz*, Raad-Pensionaris van Dordrecht, anno 1653. Secretaris van den Raad van Staten, anno 1664. Ambassadeur Extraordinaris in Pruyssen, anno 1656. aan de Koningen van Sweden en Denemarken, anno 1659. en wan kinders.

Cornelis de Bevere, Heer van West-Ysselmonde en de Lind, Gecommitteerde ter Vergaderinge van de Heeren Staten van Holland en West-vriesland, Balliuw en Dijk-graaf van den Lande van Stryen, Balliuw en Dijk-graaf van de Merwede, Raad en Generaal-meester van de Munte der Vereenigde Nederlanden, troude *Adriana van Wouw*, dochter van *Ernst van Wouw*, Ontfanger van de Societeyt in 's Gravenhage, en van *Elisabeth van Beaumont*, *Ians* dochter; hy wan 1. *Cornelis de Bevere*, Heere van de Lind, die den 24. December 1680. troude *Anthonia Cools*, dochter van *Gualter Cools*, en van *Lucia Repelaar*, en wan kinderen. 2. *Ernst de Bevere*. 3. *Christina Elisabeth de Bevere*.

Carel de Bevere, geboren anno 1636. stierf anno 1653. ongehout.

Pieter de Bevere, jong overleden.

WILLEM DE BEVERE, Soone van *Cornelis de Bevere*, en van *Cristina Pijl*, geboren den 12. November 1624. Heere van Strevelshoek, Raad en Rentmeester Generaal van Zuyt-holland, Balliuw en Dijk-graaf van den Lande van Stryen, en Gecommitteerde ter Dachvaart op de Vergaderinge van de Staten van Holland; stierf den 31. Mey 1672. hadde getrout *Cornelia Schaap*, dochter van *Gerard Schaap Pietersz*, Ambassadeur Extraordinaris aan de Republijke van Engeland, en van *Iohanna Visschere*, *Ians* dochter, sy stierf 1666. hy liet na, behalven een Bastard soone genaamt *Willem*, Predikant tot Tilborg, in de Meyerye van 's Hertogebosche, de volgende kinderen,

Cornelis de Bevere, geboren 1647. jong overleden.

Gérard de Bevere, volgt.

Willem Laurens de Bevere, jong overleden.

Christina de Bevere, troude *Iohan Reepmaker*, en wan kinderen.

Johanna Margareta de Bevere.

Emerentia de Bevere, jong overleden.

GERARD DE BEVERE, Soone van *Willem de Bevere*, en van *Cornelia Schaap*, Heere van Strevelshoek, Raad en Schepen der Stad Dordregt, Gecommitteerde ter Vergaderinge van de Staten van Holland en West-vriesland, troude *Maria Heussen*, dochter van *Arnold Heussen*, Gouverneur van de Kuste van Chormandel, Bengala, Ordinaris Raad in India, en van *Iohanna Nieudorp*, en wan *Cornelia*, *Cornelia Iohanna*, *Iohanna Margaretha*, *Willem*, *Arent*, *Christina*, *Pieter*, en *Nicolaas Iohan de Bevere*.

Het Wapen van Bevere is van ouds geweest als dat van Aamstel, doch met veranderinge van Couleuren; en heeft naderhand *Roelof de Bevere* gevoert een Silvere Fasce op een Rood Schild, zynde het Wapen van de Graven van Loven, uyt welken

Digitized by Google

ken Huyſe ſijn Moeder afkomſtig was; welk Wapen deſſelfs ſoone, en ſoons ſoone, *Roelof* en *Daniel van Bevere*, mede gevolgt hebben, voegende den voornoemden *Daniel* daar by eenen Swarten gaanden ofte lopenden Bever, op de voorſz Silveren Faſce; in plaatſe van 't welk des ſelfs Broeder *Roelof van Bevere*, op den ſelven tijd heeft aangenomen te voeren eenen klimmenden Bever, met een Gouden Kroone op eenen Silveren Schilt, 't gene by meeſt alle van dit Geſlachte gevolgt is; dan den ſelven Bever by jonger Soonen, of andere gelegentheden, verandert in Rood, Wit, en Groen, ook den Bever gevoert ſoo klimmende, als gaande, mitsgaders gekroont en ongekroont. Dog is nu al van over een geruymen tijd van jaren wederom aangenomen het voorſz Wapen van Heer *Daniel van Bevere*; en wert ſulks als nu doorgaans gevoert een Swarten gaanden of loopenden Bever, met een Gouden Kroone, en Klauwen, op een Silvere Faſce, in eenen Rooden Schilt; uytgeſondert by de nakomelingen van den voornoemden *Roelof van Bevere* in 't Stift Munſter, welke het voorſz oude Wapen van den Swarten klimmenden Bever, tot noch blijven behouden, en voeren. Het Deviſe van dit Geſlachte is al van ouds geweeſt

PER MARE, PER TERRAS.

Ter Zee en te Lande; genomen ſoo van de eygenſchap van den Bever, levende ſoo wel in 't Water als op het Land, als ten aanſien van de groote employen, die de nakomelingen van 't voorſz Geſlachte van allen tijden gehad, en ten dienſte van den Lande gelukkig uytgevoert, hebben. Gelijk dan eintelijk *Loüis de XIII.* Koning van Vrankrijk aan *Cornelis de Bevere*, Heer van Strevelshoek vergunt heeft, om voor hem en ſijne nakomelingen dit Wapen te mogen vermeerderen met een Goude Lelye in 't rechter Canton, ſoo als noch by deſſelfs Deſcendenten gedaan wert, volgens de Brief daar van zynde, in date den.... November 1635. alhier volgende geinſereert.

LOuis par la Grace de Dieu, Roy de France, & de Navarre. A tous preſens & a venir ſalut. Comme la vraye Nobleſſe procede de vertu, & ſoit bien ſeant & raiſonnable, que les perſonnes, qui en ſont ornée, & qui s'employent au ſervice de la choſe publicque, ſoit en la profeſſion des Armes ou des Lettres, ou autres occaſions neceſſaires, ſoient en leur poſterité élevez en tel degré d'honneur & de nobleſſe, que leur vertus & ſervices meritent, afin que ſe voyant recompenſez de telles prerogatives ils ſoient plus promts & enclins a continuer de bien en mieux, & les autres a leur exemple de faire le ſemblable. Scavoir faiſons, Que nous mettans en conſideration les louables qualites & vertus, qui ſont en la perſonne de noſtre cher & amé le Seigneur Cornelis de Bevere, Seigneur de Strevelshoek & Weſt-Iſſelmonde, Conſeiller & Receveur General de Zuyt-Hollande, & vieux Bourguemaiſtre de la Ville de Dordrecht, & pour l'affection, qu'il a touſjours fait paroiſtre envers noſtre Perſonſonne & Couronne, ainſi qu'il nous a eſté temoigné par aucuns nos plus ſpeciaux ſerviteurs; Nous l'avons eſtimé digne, d'eſtre reconneu de telle grace & préeminence, qu'elle puiſſe a luy & a ſa poſterité demeurer a perpetuel honneur. Pour ces cauſes & autres bonnes & grandes conſiderations a ce nous mouvans, avons au dit Seigneur de Bevere, & ſes enfans & poſterité, tant mâles que femelles, naiz & a naiſtre en legitime mariage, annobly & annobliſſons, & du titre de Nobleſſe d'Ecuyer decoré & decorons de nos graces ſpeciales, pleine puiſſance & authorité Royale, voulans qu'en tous actes, lieux, & endroits, tant en jugement, que hors iceluy, ledit Seigneur de Bevere & ſa poſterité ſoient tenus, cenſez & reputez pour Nobles, & puiſſent prendre & porter le titre d'Ecuyer, en jouir & uſer de tous privileges, ainſi que les autres Nobles de ceſtuy noſtre Royaume; & en outre luy permettons, qu'il puiſſe porter d'oreſnavant, & ſa dite poſterité dans ſes armoiries une Fleur de Lÿs, comme elle eſt cy empreinte, dans l'ecuſſon d'icelles, leſquelles nous leur permettons porter en cette forme & maniere par tout on bon leur ſemblera, & la mettre & élever par toutes leurs Seigneuries, tout ainſi qu'ont accoutumé de faire les Nobles de nôtre Royau-

Royaume, & pour rendre la grace, que nous faisons au dit Seigneur de Bevere plus entiere, nous l'avons fait, & crée, faisons & creons par ces presentes signées de nôtre main, Chevalier de la Collade, luy donnant le Ceint militaire, pour par luy jouir & user d'oresnavant des Droits & honneurs de Chevalier, privileges, prerogatives, & préeminences, qui y appartienent, tant en fait de guerre, armées & assemblées, qu'en tous autres actes, soit en jugement ou dehors, & par tout ailleurs ou besoin sera, ainsi & en la même maniere, qu'ont accoutumé de faire les autres Chevaliers, faits & créez par nos Predecesseurs Roys & nous. Si donnons en Mandement a nos amez & feaux Conseillers les gens tenans nos Cours de Parlement, Chambre des Comtes & des Aydes, Baillifs, Seneschaux ou leurs Lieutenans, & a tous nos autres Justiciers & Officiers, qu'il appartiendra, que nos presentes Lettres d'annoblissement & Chevallierie ils facent lire, publier, & enregistrer, & du contenu en icelles souffrent & laissent jouir & user plainement & paisiblement le dit Seigneur de Bevere, & sa dite posterité, cessant & faisant cesser tous troubles & empeschemens au contraire; Car tel est nôtre plaisir. Mandons en outre, a tous nos Lieutenans Generaux, Gouverneurs de nos Provinces, Mareschaux de nos Camps & Armées, Capitaines, Chefs & Conducteurs de nos gens de guerre, & prions & requerons tous Roys, Princes, & Potentats & Republiques, & notamment les Sieurs Etats Generaux des Provinces Unies des Pais-bas nos bons amis alliez & confederez, & particulterement ceux de la Province de Hollande & West-Friſe, que le dit Seigneur de Bevere ils facent, souffrent & laissent jouir & user plainement & paisiblement des dits Droits de Noblesse & Chevallerie, & de honneurs, authoritez, privilegez, prerogatives, & préeminences, qui y appartiennent, ainsi que dessus est dit; & afin que ce soit chose ferme & stable a tousjours, nous avons fait mettre nôtre seel a ces dites presentes. Donne a Saint Germain en Laye, au mois de Novembre, l'an de grace mil six cent trente cinq, & de nostre Regne le vingt,

Signé

LOUIS.

Et sur la Plique, Par le Roy,

Et signé

BOUTHILLIER.

BLYENBURG.

105 ADRIAAN VAN BLYENBURG, leefde noch anno 1250. en is met Graaf *Willem*, Roomsch Koning, anno 1255. in Vriesland omgekomen; hy hadde getrout *N. N.* en liet na

DIDERIK VAN BLYENBURG, Ridder, leefde anno 1270. en was anno 1297. met veel andere Heeren en Ridderen tot Kamerijk, wanneer *Willem van Avesnes*, Bisschop en Prince van Kamerijk d'Amnestye van de voorgaande Troubles aldaar invoerde; hy liet na,

SOETEMAN VAN BLYENBURG, Schiltknape, leefde omtrent den jare 1300. en is met Jonker *Willem van Avesnes*, soone van *Johan de II.* Grave van Henegouwen en Holland, in den groten Slag omtrent Zierixze, tegens *Guye Dampier*, Grave van Vlaanderen, anno 1304. geweest, alwaar hy sig sodanig heeft gedragen, dat den Grave van Holland, geresolveert hadde hem Ridder te maken, dan kwam drie a vier dagen voor den gedecreteerden tijd subitelijk te overlijden; Hy hadde getrout *Bertha van Moordregt*, afkomstig uyt den Huyse van Cralingen, voerende een silvere Sterre op een Root Velt, en liet na

Cornelis van Blyenburg, volgt.

Adriaan van Blyenburg, Escuijer van den jongen Grave Willem, soone van Hertog *Albregt van Beyeren*, Grave van Holland; was mede ter Bruyloft, als deselve anno 1385. tot Camerik troude met *Margareta*, dochter van Hertog *Philips van Bourgonje*.

CORNELIS VAN BLYENBURG, Schiltknape, soone van *Soeteman van Blyenburg*, en van *Bertha van Moordrecht*, was Edelman van Graaf *Willem de V.* en gebruykt in verscheide honorable Commissien; so binnen als buyten 's Lands. Troude eerst *Anna van Riede*, dogter van *Herbaren van Riede*, Ridder, Balliuw van Zuyt-holland, Heer van Riede en Pendrecht, die neffens andere Ridderen, Knapen, en Edelen van Holland, van Hertog *Willem van Beyeren* vyand verklaart wierde, op den 23. Mey 1351. ten tweeden *Elisabeth de Coeq*, dochter van *Willem de Cocq*, Heer van Hemert, in wiens authentique genealogie de voorsz *Cornelis van Blyenburg* gesegt wert

wert, Ridder geweest te zyn; Hy stierf anno 1398. nalatende by sijn eerste Huysvrouwe,

HEYMAN VAN BLYENBURG, geboren anno 1395. was anno 1425. Burgemeester van Dordrecht, en heeft ten tijde van de groote inundatie van den jare 1421. verscheide aansienlijke familien, door den selven Watervloet geruineert zynde, gesustenteert, en sig ten tijde van de Belegering der Stad Dordregt, anno 1418. met groten roem gedragen. Hy hadde getrout *Geertruyd van Houweningen*, oudste soons dochter van *Dirk van Houweningen*, Ridder, en Balliuw van Zuytholland; hy stierf anno 1470. nalatende,

Cornelis van Blyenburg, volgt.

Soeteman van Blyenburg, Schepen van Dordrecht; getrout met *N. van Genderen*, welk Geslacht gekomen is uyt een jonger soone van Altena; sy lieten na twee dochters, waar van verscheide Descendenten zyn.

CORNELIS VAN BLYENBURG, Soone van *Heiman van Blyenburg*, en van *Geertruyt van Houweningen*, was geboren anno 1450. Veroverde de Stad van Nieupoort, als Overste in de Oorlogen van Holland tegens Gelderland, en bevogt anno 1489. de navale Victorie op de Lek, so dat als doen ter memorie van deselve, onder aan den Toren van de groote Kerke van Dordregt, de volgende woorden in een steen gehouwen wierden:

ERA CHRISTI M. CCCC. LXXXIX. JUNII IV.
VICIT DORT IN LECCA. ALLELUA.

Hy hadde eerst getrout *Catharina Schoyts*, wiens vierde grootvader was *Johan Schoyts*, Ridder, en Markgraaf van Antwerpen, anno 1336. ten tweeden *Margareta van Diemen*, *Gijsberts* dochter; hy stierf anno 1521. nalatende van het eerste bedde,

ADRIAAN VAN BLYENBURG, geboren anno 1485. en gestorven anno 1510. nalatende uyt sijn Huysvrouwe *Christina van Slingeland*, *Johans* dochter, uyt den Huyse van Arkel.

Heiman van Blyenburg, volgt.

Adriaan van Blyenburg, volgt daar na.

HEIMAN VAN BLYENBURG, Heer van Dortsmonde, soone van *Adriaan van Blyenburg*, en van *Christina van Slingeland*, was geboren anno 1509. Burgemeester der Stad Dordregt, anno 1549. stierf anno 1579. hadde eerst getrout *Maria de Hoog*, daar na *Cornelia van Drogendijk*, dochter van *Vincent van Drogendijk*, Rekenmeester van Holland, en van *N. van Mierop*, Thesaurier Generaal der Vereenigde Nederlanden. Hy wan van het twede bedde,

Margareta van Blyenburg.

Cornelis van Blyenburg, volgt.

Adriaan van Blyenburg, geboren anno 1546. was Hofmeester en Edelman van den Grave van Bossu, Stadhouder van Holland, wiert gevangen in de vermaarde Water-slag van de Zuyderzee.

Christina van Blyenburg, gebooren anno 1549. hadde eerst te man *Johan van Muyssenburg*, soone van *Dirk van Muyssenburg*, en van *Margareta van Merwede*; ten tweden *Johan vander Mijle*, Ambachts-heer van Dubbeldam, Bleskinsgraaf, Kijshoek, en na sijn broeders doot Ambachts-heer vander Mijle, St. Antonis Polder; soone van *Arent vander Mijle*, en van *Cornelia van Alblas*.

Maria van Blyenburg, geboren anno 1555. getrout met *Hugo Cool*.

Anna van Blyenburg, geboren anno 1556. getrout met *Joost de Jonge*, soone van *Cornelis de Jonge*, Heer van Baartwijk, Rekenmeester van Holland, en van *Anna Sasbout*.

Vincent van Blyenburg, geboren anno 1575. was Ritmeester, en bleef met Don Sebastiaan Koning van Portugal in Africa, anno 1578.

Damas van Blyenburg, geboren anno 1558. was eerste Raad van den Viceroy van Virginia, troude *Maria vander Aa*, Vrouwe van Hofwegen.

Johan van Blyenburg, geboren anno 1560. gestorven anno 1595. in Italien, en begraven tot Padua.

CORNELIS VAN BLYENBURG, Soone van *Heiman van Blyenburg*, en van *Cornelia van Drogendijk*, Heer van de Ketel, Dortsmonde, 's Graven-ambacht, Dijk-graaf en Balliuw van Delfland; was geboren anno 1545. hadde eerst getrout *Catharina de Jonge*, dochter van *Cornelis de Jonge*, Heer van Baartwijk, en van *Anna Sasbout*; ten tweden *Martina van Borsselen*, dochter van *Wolfert van Borsselen*, Heere van Schellach. Hy stierf anno 1618. nalatende by sijn twede Vrouw,

Wolfert van Blyenburg, Heere van Dortsmonde, gestorven anno 1615.

Heiman van Blyenburg, volgt.

HEIMAN VAN BLYENBURG, Heer van Dortsmonde, soone van *Cornelis van Blyenburg*, en van *Martbina van Borsselen*, was geboren anno 1604. troude *Geertruyt Crijp*, en wan

Cornelis van Blyenburg, Capiteyn, getrout met *Maria Guesneau*, by dewelke hy gewonnen heeft *Heiman van Blyenburg*, ongehout gestorven, en *Geertruyt van Blyenburg*.

Wolfert van Blyenburg.

François van Blyenburg, getrout met *Helena van Valkenhaan*, nalatende twee dochters *Helena*, en *Geertruyt van Blyenburg*.

ADRI-

Digitized by Google

ADRIAAN VAN BLYENBURG, tweede soon van *Adriaan van Blyenburg*, en van *Christina van Slingelant*, Heer van Schobbelants-ambacht, nu Swijndrecht, was Schout der Stad Dordrecht, en Gecommitteert in verscheide notable Commissien, als onder anderen op d'Overdragt van de Nederlanden door Keiser *Carel de V.* aan sijn soon *Philips de II.* Koning van Spangien anno 1555. Hadde getrout eerst *Clara Bogaart*, Vrouwe van Schobbeland, dochter van *Geraard Bogaart*, Heer van Schobbeland, Burgemeester van Dordregt; haar moeder was een dochter van den Heer van Heer-jans-dam en de Lind; ten tweden *Anna Ydo*; hy liet na

Catharina van Blyenburg.
Adriaan van Blyenburg, volgt.
Cornelis van Blyenburg, geboren anno 1534. Commandeur en Casteleyn van Worcum en Louvestein, hadde getrout *Maria Hofmans.*
Cornelia van Blyenburg, getrout met *Pieter Cool.*

ADRIAAN VAN BLYENBURG, Heer van Schobbeland, soone van *Adriaan van Blyenburg*, en van *Clara Bogaart*, Commissaris Generaal van het Krijgs-volk der Vereenigde Nederlanden; geheime Raad van den Heere Prince van Orange; Raad van State, en gebruykt in verscheide Ambassaden en Commissien; hadde getrout *Catharina Cool*, dochter van *Adriaan Cool*, Burgemeester van Dordrecht; haar moeder was een dochter van *Jacob Oem*, Burgemeester van Dordrecht; hy stierf anno 1582. nalatende,

Adriaan van Blyenburg, Heer van Schobbeland, en Schout van Dordregt, stierf sonder kinders anno 1599.
Gerard van Blyenburg, stierf ongehout.
Jacob van Blyenburg, volgt.
Lucretia van Blyenburg, getrout met *Gerard de Pelgrum.*
Clara van Blyenburg, stierf ongetrout.
Christina van Blyenburg.
Adriana van Blyenburg.

JACOB VAN BLYENBURG, Soone van *Adriaan van Blyenburg*, en van *Catharina Cool*; was geboren anno 1562. stierf anno 1609. liet na by *Maria Carre* sijn Huysvrouwe, (wiens Voorouders geweest zyn van de voornaamste Regeerders der Stad Namen.)

Adriaan van Blyenburg, volgt.
Christina van Blyenburg, geboren anno 1593. en gestorven anno 1657.

ADRIAAN VAN BLYENBURG, Ridder, Heer van Naaltwijk, soone van *Jacob van Blyenburg*, en van *Maria Carre*, geboren anno 1589. is geweest Schout der Stad Dordregt, en geëmployeert in verscheide Commissien; hadde getrout *Carolina de Bevere*, dochter van *Willem de Bevere*, Heer van Strevelshoek, Raad en Rentmeester Generaal van Zuyt-holland, en van *Emerentia van den Einde*; ten tweden *Sara de Rovere*, dochter van *Pompejus de Rovere*, Heer van Hardinxvelt, Balliuw van Zuyt-holland, en Schout van Dordregt; hy stierf anno 1630. nalatende van het eerste bedde,

Jacob van Blyenburg, Heer van Naaltwijk, gestorven anno 1633. sonder kinderen.
Adriaan van Blyenburg, volgt.
Charlotta van Blyenburg, getrout met *Thomas van Sasburg*, Heer van Mogarnie, Resident van desen Staat, aan 't Hof tot Brussel.

Van het twede bedde,

Adriana van Blyenburg, getrout met *Daniel Fannius*, Raad en Fiscaal van d'Admiraliteit in Zeeland, en Bewinthebber van de Oost-indische Compagnie.

ADRIAAN VAN BLYENBURG, Ridder, Heer van Naaltwijk, soon van *Adriaan van Blyenburg*, en van *Carolina de Bevere*, Burgemeester der Stad Dordrecht in de jaren 1656. en 1657. als mede 1672. 1676. en 1682. Raad van State der Vereenigde Nederlanden, anno 1668. 1669. en 1670. Gecommiteerde Raad van Holland en West-vriesland, anno 1673. 1674 en 1675. Gedeputeerde te Velde, ten tijde van de Slag van Senef; Was by Commissie van den 15. April 1666. Gecommitteert tot de Educatie van sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orange; hadde getrout *Levina de Vriese*, *Dingmans* dochter; haar moeder was *Elisabeth Magnus*, oudste dochter van *Jacob Magnus*, Ridder, Heer van Ammers, Heer-aartsbergen, Berg-ambacht, en Melissant; wegens de Provincie van Zeeland, Gecommitteert ter Vergaderinge van haar Hoog-Mogende, en derselver Extraordinaris Ambassadeur aan de Koningen van Groot Brittanjen en Denemarken; sy lieten t'samen na,

Adriaan van Blyenburg.
Dingman van Blyenburg.
Jacob van Blyenburg.
Charlotta Elisabeth van Blyenburg.
Noch seven soonen en vijf dochters alle jong gestorven.

Het Wapen van Blyenburg is een gedeelt Schild; inde bovenste helft twee Silvere Rosen, op een Velt van Keel, en beneden een halve Sterre met drie Takken van Keel op een Silver Velt, met dit devijs:

LÆTUS LÆTA SPERO.

Digitized by Google

BOETZELAAR.

106 RUTGER VANDER BOETZELAAR, Ridder geslagen van Hertog *Philips van Bourgonjen* in den Oorlog van Gent anno 1452. was soone van *Wessel vander Boetzelaar*, uyt den Ridderschap van den Lande van Cleve; hadde te wyve *Elburg*, erfdochter van Langerak en Asperen, dochter van Heer *Jan van Langerak*, en van *Alferade van Polanen*, erfdochter van Asperen in Holland. Hy wert in den jare 1460. op 't Slot te Asperen dootgeschoten, door *Willem van Buyren*, Edelman uyt Gelderland, die over sulx gevangen en in den Hage onthoost wert; hy liet na

Wessel vander Boetzelaar, volgt.

Sweder vander Boetzelaar, behiel de goederen van 's Vaders sijde in 't Land van Cleve, alwaar sijn nakomelingen in mans oir noch leven; Van deselve was onder andere *Dirk vander Boetzelaar*, Drost van Gennip, wiens suster *Alferade*, hadde eerst te man *Pauwels van Assendelf*, Heer van Besoyen in Holland, daar na *Arend van Aaswijn*, Heer van Ruweel by Utrecht.

Gijsbert vander Boetzelaar, Monnik t'Egmont.

Cunigunda vander Boetzelaar, hadde te man *Henrik Valkenaar*, en hadden kinders.

WESSEL VANDER BOETZELAAR, Heer van Asperen en Langerak, soone van *Rutger vander Boetzelaar*, en van *Elburg*, erfdochter van Langerak en Asperen; hy sterf anno 1492. troude in Brabant *Judith Mol*, dochter van *Jueyn*, Heer van Leetbergen, en van *N. Piex*, en wan

Rutger vander Boetzelaar, volgt.

N. vander Boetzelaar, Ridder vanden Duytschen Ordre.

Otto vander Boetzelaar, Abt van Beern by Heusden; sterf anno 1556. seer oud.

Elburg vander Boetzelaar, hadde te man *Amelis van Aamstel van Mijnden*, Heer van Kroonenburg, en wan kinders.

RUTGER VANDER BOETZELAAR, Heer van Asperen en Langerak, soone van *Wessel vander Boetzelaar*, en van *Judith Mol*, sterf anno 1545. Hy besat sijn Heerlijkheden 53. jaren, hadde te wyve *Baarte van Arkel*, Heeren *Ottens* dochter van Heukelom, die sterf 1558. en hadden te samen thien kinders, als

Wessel vander Boetzelaar, volgt.

Jan vander Boetzelaar, Ridder, die eerst troude *Doda van Holdinga*, Weduwe des Presidents van Utrecht, *Hector Hoekxvier*; daar na *Sophia van Palaas*, *Florens* dochter t'Utrecht; hy hadde by de eerste *George vander Boetzelaar*, die anno 1574. t'Utrecht woonde, en te wyve hadde *N. Spiering*, en wan *Anna vander Boetzelaar*; en by de ander *Rutger vander Boetzelaar*, die sonder kinders sterf.

Gerrit vander Boetzelaar, Priester en Pastoor van .....

B. *Frans vander Boetzelaar*, Monik Minderbroeder.

N. vander Boetzelaar, Ridder in de Commandery St. Catharine t'Utrecht, en Commandeur te Catwijk in Holland.

Walburg vander Boetzelaar, hadde eerst te man *Roelof van Bailleulmont* in Walsland, daar na Heer *Adriaan van Noyelles*, Heer van Marles in Artois, maar hadde by haar geen kinders.

Elburg vander Boetzelaar, Abdisse van Rijnsburg, overleden anno 1566.

Walravine vander Boetzelaar.

Jenne vander Boetzelaar, troude Heer *Jan van Soudenbalk*, Ridder t'Utrecht wonende, Heer van Urk in de Zuyderzee; Sy sterf anno 1558. hy anno 1586, en hadden kinders.

Anna vander Boetzelaar, sterf ongehylikt.

WESSEL VANDER BOETZELAAR, Heer van Asperen en Langerak, soone van *Rutger vander Boetzelaar*, en van *Baarte van Arkel*, overleden te Rossum in Bommelerweert, hebbende moeten sijn Huysinge verlaten, vermits den Oorloge en Troublen, wert begraven te Appelteren anno 1575. Hy hadde getrout *Françoyse van Praat van Moerkerken*, dochter van *Lodewijk*, Heer van Berendrecht en Carnis, Balliuw van Schoonhoven, en van *Catharina van Egmont*; haar suster *Petronelle van Praat*, troude *Herman van Bronkhorst*, Heer van Batenburg, &c. *Françoyse* voornoemt sterf anno 1562. daar na nam hy voor sijn playsier *Judith van Helmont*, en hadde daar by *Francijne vander Boetzelaar*, maar by de eerste hadde hy seven soonen en een dochter, als

Floris vander Boetzelaar, Heer van Carnis by Dordrecht, sterf voor sijn vader, hadde getrout *Odilia van Floydorp*, uyt den Lande van Cleef, Vrouw van Odekerken; hy week anno 1567. met sijn broeders uyt Hollandt, uyt oorsake van de Troublen, en hadde mede de Requeste te Brussel geteekent en gepresenteert, en sterf uytlandig; Hy wan *Jan*, *Willem*, en *Dirk Wessel vander Boetzelaar*, Jongmans overleden, en *Floris Harthard vander Boetzelaar*, Heer van Odekerken, gestorven sonder oir; hadde te wyve *Lucia van Reede*, des Heeren dochter van *Saatsvelt*.

Philips vander Boetzelaar, sterf Jongman te Brussel voor de vader.

Rutger vander Boetzelaar, volgt.

Otto vander Boetzelaar, troude *Catharijne Gijsels*, en wan 2. dochters, als *Berta vander Boetzelaar*, hadde eerst te man *Floris van Nuenum*, Hofmeester des Heeren Prince van Orangen; een tweden *Maarten van Sydenburg*, en wan daar by *Mauritz*, *Daniel*, *Catharina*, *Agnes*, en *Elisabeth van Sydenburg*; ten lesten *Joachim Gillis* van Antwerpen, sy sterf anno 1612.

Agnes vander Boetzelaar, troude *Jacob vander Meer*, alias *van Berendrecht* van Delf, Colonel en

Gouverneur van Oostende, alwaar hy anno 1604. dootgeschoten wierde, nalatende een dochter *Anna vander Meer*.

Lodewijk vander Boetzelaar, troude *N. van Camphuysen* uyt Cleefland, en wan 3. soonen, als *Jan vander Boetzelaar*, die troude *Maria van Helmont*; *Dirk vander Boetzelaar*, Capiteyn, die anno 1595. te Lier, als 't weder gewonnen wiert, verslagen bleef; en *Wessel vander Boetzelaar*, die troude *N. van Grontsvelt*.

Daniel vander Boetzelaar, Heere ter Merwede, door testament van sijns Vaders moeye, *Margareta van Praat*, Weduwe des Heeren van Heukelum, week in 't jaar 1567. mede uyt den Lande, en stierf in 't jaar 1591. ongehout.

Wessel vander Boetzelaar, wert anno 1567. t'Oulterweel by Antwerpen in de Nederlage der Geusen verslagen, ongehylikt.

Catharina vander Boetzelaar, hadde eerst te man *Iacob van Vlaanderen*, Heer van Praat, daar na *Fransoys van Haaften* in Gelderland.

RUTGER VANDER BOETZELAAR, Soone van *Wessel vander Boetzelaar*; en van *Françoyse van Praat van Moerkerken*, Heere van Asperen, Langerak, ter Merwede, en Carnis, presenteerde anno 1597. mede de Requeste te Brussel, en week daar na uyt den Lande. Hy stierf anno 1604. oud 70. jaren, hadde te wyve *Agnes van Bailleul* uyt Walsland, die stierf op 't Huys te Asperen, anno 1612. sy hadde een suster, die man te hadde *Philips van Marnix*, Heer van St. Allegonde; hy liet na

Wessel vander Boetzelaar, volgt.

Gideon vander Boetzelaar, Heer van Langerak, Gouverneur van Louvesteyn en Wourchum, en anno 1614. Ambassadeur ordinaris van de Vereenigde Nederlanden in Vrankrijk. Hadde getrout *Ienne van Pallant* op Zellem in 't Land van Kleef, en wan daar by *Rutger*, *Warnard*, en *Mauritz vander Boetzelaar*.

Hester vander Boetzelaar, hadde eerst te man *Iacob van Haveskerk* uyt Vlaanderen, Casteleyn op Louvesteyn, overleden anno 1600. en wan *Mauritz*, *Rutger*, *Agnes*, *Maria* en *Iacoba van Haveskerke*; daar na *Ian vander Cathulle*, Edelman van Gent.

Margriet vander Boetzelaar, troude eerst *Caarle Seridoz*, uyt 't Land van Perigort in Vrankrijk, stierf Capiteyn in 't Leger voor Sluys, anno 1604. daar na *Dirk Turquet*, genoemt *Mayerne*, Medicijn 's Koninx van Vrankrijk, soone van *Louis Torquet*, geboren te Lyons, die de groote Chronijke van Spangien in 't Frans heeft beschreven, en heeft gewonnen *Hendrik Turquet*.

Cornelia vander Boetzelaar, hadde eerst te man *N. van Majonques*, Capiteyn en Edelman uyt Arthois, daar na *Jan van Riviere*, Heere van Gellecum, Edelman uyt Brabant, en Capiteyn in Holland, en wan *Rutger van Riviere*.

WESSEL VANDER BOETZELAAR, Soone van *Rutger vander Boetzelaar*, en van *Agnes van Bailleul*, Heer van Asperen, en ter Merwede, 't welk hy verkocht aan de Stede van Dordrecht, voor 38. duysent guldens. Hy troude eerst *Amelia van Marnix*, dochter van *Philips*, Heer van St. Aldegond, die sijn moeye getrout hadde; sy stierf anno 1604. daar na *Maria van Zuylen*, Weduwe van den Collonel *Ian van Uchtenbroek*, die anno 1601. binnen Oostende doot bleef; en wan

Rutger vander Boetzelaar, volgt.

Philips vander Boetzelaar.

Louisa vander Boetzelaar.

RUTGER VANDER BOETZELAAR, *Wessels* soone, en van *Amelia van Marnix*, Heer van Asperen, troude *N. vander Noot*; en wan

Philips Iacob vander Boetzelaar, volgt.

Carel vander Boetzelaar, Rekenmeester van des Graaflijkheids Domeinen, troude eerst *N. Musch*; en voor de twede maal *N. Fierens*, en wan kinderen.

PHILIPS JACOB VANDER BOETZELAAR, Baron van Asperen, soone van *Rutger vander Boetzelaar*, en van *N. vander Noot*, beschreven onder de Ridderschap en Edelen van Holland zedert den jare 1663. getrout aan *Cornelia vander Mijle*, Vrouwe van Raaphorst, dochter van *Adriaan vander Mijle*, Heer vander Mijle, en *Agatha van Raaphorst*; liet na

ALBERT VANDER BOETZELAAR, Heer van van Raaphorst, wegens de Ridderschap van Holland Gecommitteert ter Admiraliteyt tot Amsterdam, getrout met *N. van Hardenbroek*.

Het Wapen vander Boetzelaar sijn drie Gulde Weerhaken in een Velt van Keel, gequarteleert met Langerak of Teylingen.

BOOTH.

107 GYSBRECHT BOTHEN Soone, Heere van *Laar*, stierf binnen Utrecht anno 1123. hy heeft nagelaten by *Gerprich* sijnen wyve,

GERARD, genaamt *Botho*, des Graven Hofmeester van Holland; hy hadde een broeder *Aarnd*, Proost St. Marien t'Utrecht, anno 1145. en een suster *Badeloga*, getrout met *Egbert van Aamstel*.

Digitized by Google

AARND, *Gerard Bothen* ſoone, Rechter in Hartsweerde, leefde noch anno 1201. en liet na

GERARD BOOTH, Ridder, *Aarnds* ſoon; ſijn Ambachts-gericht in Hartesweerde is na hem *Botenes* genaamt.

GERARD BOOTH, Schout der Stad Dordrecht, anno 1243.

GERARD BOOTH, Ridder, wert vermelt nevens andere Ridderen, anno 1262. en 1271.

CORNELIS BOOTH, *Gerards* ſoone, was noch Schepen der Stad Dordrecht anno 1310. hy troude *Geertruyt vander Merwede*, *Daniels* dochter, en wan

Aart Booth, volgt.

Pieter Booth, Canonik t'Oudemunſter tot Utrecht, ſtierf anno 1376.

Jan Booth, Decan en Proviſor in den Lande van Putten, anno 1352.

Daniel Booth, en

Gerard Booth, Knapen, geſtorven ſonder oir.

Maria Booth, troude *Ricout van Brakel*, Knape, en wan kinderen.

AART BOOTH, Ridder op Duyveſteyn, ſoon van *Cornelis Boot*, en van *Geertruyd vander Merwede*, was Burgemeeſter der Stad Dordrecht anno 1369. troude *Lijsbeth Oem van Barendrecht*, dochter van *Ian Oem*, *Gillis* ſoon, Heer van Barendrecht, die hy hadde by *Soete vander Duſſen*, Veren-ambacht, dat is Vrouwen-ambacht, en Cornelis-Landeken, Smaldeelingen in Barendrecht, alſoo genaamt na haar, en na *Cornelis* haar ſoon; ſy lieten na

Cornelis Booth, Knape, volgt.

Geertruyt Booth, troude *Ian van Brakel*, *Godſchalx* ſoone, Balliuw vander Goude, anno 1380.

Anna Booth, troude *Barthout van Abbenbroek*, Ridder.

Martha Booth van Barendrecht, Nonne te Wittevrouwen tot Utrecht.

CORNELIS BOOTH VAN BARENDRECHT, Soone van *Aart Booth*, en van *Lijsbeth Oem van Barendrecht*, Burgemeeſter der Stad Dordrecht anno 1397. en 1408. troude *Beatrix van Ratingen*, dochter van *Warmbout van Ratingen*, *Tielmans* ſoon, ook Burgemeeſter der ſelver Stad, die hy hadde by *N. de Vrieſe*; ſy hebben te ſamen verwekt

Gerard Booth van Barendrecht en *vander Zwaluw*, Schepen in Dordrecht anno 1409. en 1410. troude *Maria vanden Tijmpel*, en wan by haar twee kinderen, als 1. *Wouter Booth vander Zwaluw*, die een ſoon had *Gerard Booth vander Zwaluw*, anno 1421. verdronken, en een dogter *Margriet Booth vander Zwaluw*, getrout met *Gijsberth de Iager*. 2. *Machtilt Booth vander Zwaluw*, troude *Nicolaas Loydink*, Schout der Stad Dordrecht anno 1452. en Burgermeeſter anno 1470.

Aart Booth, Knape, volgt.

Wouter Booth van Barendrecht, troude *Emme Wiſſche*, en wan *Dirk Booth*, Prieſter, anno 1457.

Maria Booth, getrout met *Peter Schaart*, Schepen der Stad Dordrecht anno 1497.

AART BOOTH VAN BARENDRECHT, Knape, ſoone van *Cornelis Booth*, en van *Beatrix van Ratingen*, troude *Machtild van Slingeland*, dochter van *Ian van Slingeland*, Burgemeeſter der Stad Dordrecht, en van *Catharina van Damaſſche*; hy woonde op Duyveſteyn, doen hy anno 1421. met vijf onbegeven kinderen verdronk, zynde te dier ſtont binnen Dordrecht en Delf de vier volgende kinderen,

Ian Booth van Barendrecht, volgt.

Cornelis Booth, Burgemeeſter in Dordrecht, volgt daar na.

Eliſabeth Booth, troude *Godſchalk Oem*, Burgemeeſter der Stad Dordrecht, anno 1440. en 1449.

Beatrix Booth, Nonne te Marienborn in Dordrecht, ſtierf ſeer oud zynde den 13. February 1503.

JAN BOOTH VAN BARENDRECHT, Knape, ſoone van *Aart Booth*, en van *Machtild van Slingeland*, Rentmeeſter van den Baron van Gaasbeek, van Putten, en van Stryen, woonde anno 1434. noch binnen Dordrecht, en anno 1439. tot Utrecht, alwaar hy ſtierf den 3. February 1449. hy troude anno 1418. binnen Delf *Lijsbeth van Almmonde*, dochter van *Ian van Almmonde*, Ridder, die hy hadde by *Maria van Cralingen*; en wan

Aart Booth, ſtierf Jongman.

Andries Booth van Almmonde, Ridder des Duytſchen Ordens, en Overſte te paarde, ten dienſte van Koning *Mathias*, geſtorven den 22. Auguſti 1489. en binnen Offen begraven; hy was Leenvolger in de goederen van Almmonde, &c.

Cornelis Booth, volgt.

Willem Booth, Capiteyn.

Ian Booth van Almmonde, leefde noch anno 1487.

Heyman Booth, en

Philips Booth, beyde geſtorven Cathuyſers by Geertruydenberg.

Haze Booth, Geprofeſſide Suſter te Jeruſalem buyten Utrecht.

Machtild Booth, troude *Huybert van Iutſas van Blokhoven*.

Lijsbeth Booth, Nonne te Marienborn tot Dordrecht.

CORNELIS BOOTH VAN ALMMONDE, Soone van *Ian Booth van Barendrecht*, en van *Lijsbeth van Almmonde*, Capiteyn, en Leenvolger van *Andries Booth*, ſijn broeder voornoemt, ſtierf anno 1491. hadde getrout tot ſijn eerſte Huysvrouw *Iſeland van Foreeſt*, waar by hy

Digitized by Google

hy hadde *Gerard Booth*, die in het wederkeeren van Jeruſalem, op het Eyland Cyprus tot Famagoſta is overleden, ſonder oir anno 1471. en tot ſijn twede Huysvrouw *Iohanna Hak van Beeſde*, dochter van *Gijsberth Hak van Beeſde*, die hy hadde by *Wendelmoet van Eyl*, die ſtierf anno 1497. op maandag na Oculi, nalatende vijf kinderen,

Mr. *Dirk Booth*, volgt.

Ian Booth van Almmonde, woonde met *Maria de Gruytere*, ſijn Huysvrouw tot Gent in Vlaanderen, anno 1491.

Aart Booth, Ridder van Jeruſalem; ſtierf op Allerkinderen-dag anno 1485. en leyt tot Utregt in St. Geerte Kerk begraven.

Iſeland Booth, troude *Frederik van Zuylen van Niveld*, ſoone van *Henrik van Zuylen van Nivelt*, Balliuw van Delf.

Eliſabeth Booth van Almmonde, troude *Ian de Iode*, genaamt de Rijke; ſy ſtierf den 25. Juny 1507.

Mr. DIRK BOOTH, Soone van *Cornelis Booth van Almmonde*, en van *Iohanna Hak van Beeſde*, was Penſionaris der Stad Utrecht, en ſtierf op St. Catharinen avond anno 1506. ſijn eerſte vrouwe was *Agatha Pijl*, dochter van *Ian Pijl*, en van *Machtild van Wijk*; ſy ſtierf anno 1498. dingsdags na Midvaſten. Sijn twede Huysvrouw was *Margareta de Witt*; overleden den 28. December anno 1517. hy heeft nagelaten van het eerſte bedde,

Mr. *Adriaan Booth*, Fiſcaal des Stichts van Utrecht; hy ſtierf anno 1523. op onſer Vrouwen aſſumtio.

Cornelis Booth, Prieſter en Canonik van St. Marien tot Utrecht, ſtierf op St. Thomas avont anno 1528.

Ian Booth, volgt.

Machtild Booth, troude *Iacob van Bemmel*, *Ians* ſoon, Schepen der Stad Utrecht, anno 1526. die ſtierf anno 1527 op Hemelvaarts-dag.

Henrik Booth, ſtierf ſonder oir.

Agatha Booth, te St. Cecilien binnen Utrecht, ſtierf den 25. February 1527.

Van het twede beddde,

Aart Booth, Schepen der Stad Utrecht anno 1549. ſtierf op Pinxter avont anno 1551.

Willem Booth, Capiteyn, voor Mets gebleven.

Remborg Booth, troude *Ian vander Meer*, die ſtierf den 1. Mey 1530.

JAN BOOTH, Soone van *Dirk Booth*, en van *Agatha Pijl*, had getrout *Catharina vander Haar*, dochter van *Huybert vander Haar*, die hy hadde by *Machtild van Valkendaal*; hy ſtierf den laatſten Mey 1549. ſy den 3. April 1551. beyde te St. Geert tot Utrecht begraven; ſy hadden gewonnen

Huybert Booth, troude *Eliſabeth Knijf*, ſy hadden een ſoon ſonder oir geſtorven, hy ſtierf anno 1581. ſy anno 1568. op Paas-dag.

Cornelis Booth, volgt.

Tijman Booth, troude *Cornelia Strabans*, en wan 1. *Cornelia Booth*, Huysvrouw van *Aſſuerus Schut*. 2. *Maria Booth*, die troude *Aart de Keyſer*, en 3. *Henrik Booth*, getrout met *Cornelia de Witt*, die te ſamen twee dochters hebben gehad.

Dirk Booth, ſtierf jong.

Gijsberth Booth, ſtierf ſonder oir, anno 1557.

Geertruyd Booth.

CORNELIS BOOTH, Soone van *Ian Booth*, en van *Catharina vander Haar*, ſtierf anno 1596. hy had getrout *Sophia van Wijk*, dochter van *Adriaan van Wijk*, en van *Anna Frydag*, ſy ſtierf anno 1627. haar luyder kinderen waren,

Adriaan Booth, Canonik tot Wijk te Duurſtede, ſtierf anno 1591.

Ian Booth, ſtierf in October 1601.

Dirk Booth, en

Catharina Booth, beyde geſtorven, anno 1600.

Mr. *Everhard Booth*, volgt.

Gijsbert Booth, geſtorven den 4. Maart 1601.

Anna Booth, eerſte Huysvrouw van *Dirk van Veldhuyſen*, Burgemeeſter der Stad Utrecht, ſy ſtierf den 14. February 1609.

Abraham Booth, ſtierf anno 1608.

Adriaan Booth de jonge, troude *Magdalena Voſcuyl*; hy ſtierf ſonder oir anno 1638.

Mr. EVERHARD BOOTH, Soone van *Cornelis Booth*, en van *Sophia van Wijk*, troude anno 1604. *Alid Ruyſch*, dochter van den Fiſcaal *Ruyſch* van Holland, en van *Henrica de Iode*, genaamt *de Rijke*; hy ſtierf den 14. Auguſty 1610. ſy den 8. April 1616. hadden te ſamen

Mr. *Cornelis Booth*, volgt.

Henrica Booth.

Abraham Booth, Secretaris der Stad Wijk te Duurſtede, troude *Iohanna van Hagenouwen*, hy ſtierf den 19. September 1636. ſonder oir.

Mr. CORNELIS BOOTH, Soone van *Everard Booth*, en van *Alid Ruyſch*, wert Schepen der Stad Utrecht, anno 1631. Raad in de Vroedſchap anno 1634. Raad Extraordinaris in den Hove Provinciaal, anno 1643. Burgemeeſter der Stad Utrecht, anno 1656. Gecommitteerde Raad ter Finantie van de Staten van Utrecht anno 1674. Hy ſtierf den 13. July 1678. en hadde verwekt by *Amelia van Oort*, dochter van *Marcelis van Oort*, en van *Chriſtina van Nelleſteyn*, ſijn eerſte Huysvrouw, *Alid Booth*, die troude Mr. *Gerard de Beer*, Secretaris van den Gerechte der Stad Utrecht; ſy ſtierf den 19. Mey 1637. en by *Digna van Wijkerſloot*, dochter van *Cornelis van Wijkerſloot*, die hy hadde by *Alid van Nelleſteyn*, ſijn twede Huysvrouw, die ſtierf den 25. September 1676. deſe kinderen,

Digitized by Google

Everhard Booth, volgt.

Willem Booth, Lieutenant Colonel van een Regiment te voet, ten dienſte deſer Landen.

Adriaan Booth, Vendrich, overleden den 25. February 1671. oud 25. jaren.

Amelia Booth, troude *Herman Frederik Meynardi*, Artillery-meeſter van Groningen en Ommelanden.

Sophia Booth.

Mr. EVERHARD BOOTH, Soone van *Cornelis Booth*, en van *Digna van Wijkerſloot*, Raad Ordinaris in den Hove Provinciaal van Utrecht, anno 1674. troude den 19. Juny 1677. *Eliſabeth Gerobulus*, dochter van *Iohan Gerobulus van Berk*; ſy ſtierf den 25. November 1681. ſy hadden te ſamen

Cornelis Booth, geſtorven den 8. September 1678.

Digna Booth.

Ian Booth, overleden den 1. Auguſti 1681.

Geertruyd Booth, overleden den 18. July 1682.

CORNELIS BOOTH, twede ſoon van *Aart Booth van Barendrecht*, en van *Magtild van Slingeland*, wert Schepen der Stad Dordrecht, anno 1440. en Burgemeeſter ſedert anno 1451. tot 1460. hy hadde getrout *Machtild de Iong*, dochter van *Reyer de Iong*, ook Burgemeeſter der ſelver Stad, die hy hadde by *Ianna Queekel*; ſy hadden te ſamen

Mr. *Aart Booth*, volgt.

Ian Booth van Barendrecht, Canonik ter groter Kerk tot Dort, ſtierf anno 1496.

Adriaan Booth, vermelt noch tot Dordrecht te leven anno 1456. hy ſtierf aldaar den 16. September 1484.

Mr. AART BOOTH, Soone van *Cornelis Booth*, en van *Machtild de Iong*, wert Burgemeeſter van 's Heeren wegen tot Dordrecht anno 1472. troude *Agatha van Diemen*, dochter van *Vrank van Diemen*, die hy hadde by *N. vander Haar*; en wan

Aart Booth, volgt.

Mr. *Vrank Booth*, was Advocaat voor den Hove van Holland, hebbende het Raatsheer Ampt, 't geen hem van Keiſer *Karel* gedefereert was, beleefdelijk geëxcuſeert; hy ſtierf anno 1557. oud 70. jaren; hadde getrout *Chriſtina van Outshoorn*, dochter van *Dome van Outshoorn*, en van *Geertruyt vander Haar*, en liet by deſelve na een ſoon, *Dominicus Booth*, Raad in den Hove van Holland, die getrout hadde *Catharina van Montfoort*, dochter van *Iacob van Montfoort*, en van *Dirkje Boelen van Lindenburg*; hy ſtierf anno 1573. t'Utregt, ſy anno 1605. in den Hage; nalatende t'ſamen, 1. *Chriſtina Booth.* 2. *Maria Booth.* 3. *Margareta Booth.* 4. *Ioſina Booth.* 5. *Vrank Booth*, bleef in den Slag van Gemblours, anno 1578. oud 25. jaren. 6. *Ian Booth*, ſtierf anno 1570. in 't gevolg van den Grave van *Boſſu*, op de reiſe van de Coninginne *Anna d'Auſtria* van Spangie. 7. *Iacomina Booth.* 8. *Dominicus Booth*, Balliuw en Dijkgraaf van de Zijp, en Wieringerwaart, die eerſt troude *Agatha van Lewen* in den Hage, ten tweden *Alijd van Beverwijk*, *Dirx* dochter, hy ſtierf den 20. Mey 1619. ſonder oir.

Machtild Booth, was getrout met *Nicolaas Coebel*, Rentmeeſter Generaal van Zuyt-holland, anno 1506. tot 1529. ſy hadden kinderen.

AART BOOTH, Soone van *Arent Booth*, en van *Agatha van Diemen*, Meeſter-knaap van de Houtfeſterye van Holland, en Balliuw van den Hage, naderhand Droſt en Caſteleyn tot Franeker, en Grietman van de Bilt in Vrieſland, heeft tot Jeruſalem geweeſt met ſijn Huysvrouw *Geertruyd van Leewen*, dochter van *Gijsbert van Leuwen*, en van *Alid vander Haar*; ſy hadden te ſamen 6. kinderen, als

Ian Booth, volgt.

Agatha Booth, troude *Willem van Zuylen van Nivelt*, Heer van 's Heeren-aartsberge, Schout van Dordrecht, en Balliuw van Zuyt-holland, anno 1577. naderhand Droſt van Muyden en Balliuw van Goyland; hy ſtierf anno 1608. ſy ſtierf den 21. Maart 1589.

Alid Booth, troude Mr. *Boudewijn vander Boey*, Rekenmeeſter van Gelderland te Remund.

Anna Booth, troude *Adriaan van Adrichum*, geſeyt *Groeneveen*, Burgemeeſter der Stad Haarlem, en ſtierf anno 1573.

Machtild Booth, troude Mr. *Witte Wittens*, Raad in den Hove van Holland; hy ſtierf tot Utrecht anno 1572. aldaar met het Hof geweken vermits de Troubelen.

Mr. *Gerard Booth*, troude eerſt *Geertruyt van Couwenhoven*, geſturven anno 1575. ten tweden *Cornelia van Teilingen*, dochter van *Dirk van Teilingen*, en van *Machtild Suys*; hy liet na by het eerſte bedde, I. *Arent Booth*, ſtierf Jongman in Vrankrijk. II. *Martina Booth*, troude *Pieter Bor Chriſtiaans*, Rentmeeſter Generaal van Noordholland, en vermaart door ſijn Hiſtorien. III. *Gertruyd Booth*, troude *François Criep*, Griffier van den Hove van Holland; hy ſtierf anno 1638. ſy anno 1629. IV. *Godefroy Booth*, Ridder, troude *Chriſtina van Leon*, ſtierf anno 1625. te Londen in Engeland, nalatende vijf kinderen, als 1. *Agnes Booth*, 2. *Gerard Booth*, is tot Dublijn geſturven, en heeft aldaar kinderen nagelaten. 3. *Arent Booth*, mede aldaar geſturven. 4. *Geertruyd Booth.* 5. *Helena Booth.* Van het twede bedde, I. *Dirk Booth*, troude *Adriana van Rouſſelle*, en wan 1. *Iacob Booth*, Griffier van den Vrye, ſonder oir geſtorven. 2. *Gerard Booth*, mede ſonder oir geſturven. 3. *François Booth*, getrout met *Barbara Ruyſch*, liet na drie dochteren. 4. *Cornelis Booth.* 5. *Anna Booth.* 6. *Margareta Booth.* II. *Machtild Booth*, ſtierf ongetrout. III. *Auguſtijn Booth.* IV. *Gijsbert Booth*, getrout met *Margareta Remmits*, liet na een dochter.

JOHAN BOOTH, Soone van *Aart Booth*, en van *Geertruyd van Leewen*, Rentmeeſter van

Digitized by Google

van de Confiscatien, troude *Josina Sandelin*, dochter van *Cornelis Sandelin*, en van *Iacomina vander Meer*; hy stierf anno 1595. in den Hage; sy hadden te samen

Cornelis Booth, volgt.

Geertruyt Booth, troude Mr. *Dirk de Iong*, Advocaat in den Haag, stierf sonder oir.

Clara Booth, troude *Ian de Iong*, broeder van Mr. *Dirk* voornoemt.

Aarnt Booth, stierf Jongman den 20. Mey 1622.

Iacomina Booth, troude Mr. *Vrank vander Meer van Barendrecht*, en hebben kinderen nagelaten.

CORNELIS BOOTH, Soone van *Ian Booth*, en van *Iosina Sandelin*, Rentmeester van sijn Hoogheyt in 't Princen-land, troude *Helena de Pottere*, dochter van *Maximiliaan de Pottere*, en van *Iacomina Booth*, beyde in den Hage begraven; nalatende een eenigen soon,

MAXIMILIAAN BOOTH, ook Rentmeester van sijn Hoogheyt in 't Princen-land, troude anno 1646. *Dorothea Clara de Ionge*, dochter van *Ian de Ionge*, en van *Clara Booth* voornoemt; hy heeft ook nagelaten een eenigen soon,

JOHAN BOOTH, Heer van Rijnhart, noch levende.

Het Wapen van Booth is een springent Hart van Sabel, op een Velt van Gout; en is de Familie van vander Mijl, die het Hart nu gaande, en voortijds, doen sy Ambachts-heeren vander Mijl waren, mede klimmende of springende gevoert hebben, ook uyt Booth gesprooten. De vordere collateralen van dit Geslagt, dewelke in de schrikelijke Watervloet van St. Lijsbetten nacht, anno 1421. verdronken, of anderssints al lange verstorven zyn, konnen naar ordre van generatie niet seekkerlijk gestelt worden, dan wert bevonden by deselve te zyn de Huysen Laar, Honsteyn, ter Nood in Aloysen, Duyvesteyn, mitsgaders de Ambachts-Heerlijkheden van Bootenes in Hartsweert, Swaluwe, Wiel, en Genekijn of Genemans Polre by Dordrecht. Siet Oudenhovens Zuyd-holland, pag. 615. 616. en 618.

BOSCHUYSEN.

108 GERRIT VAN BOSCHUYSEN, wert vermelt anno 1332. met *Alijd van Lewen*, sijn Huysvrouwe.

WILLEM VAN BOSCHUYSEN, Soone van *Herman van Boschuysen*, en van *Barta vander Hoorne*, wert vermelt anno 1420. hy was Rentmeester Generaal van Noord-holland, en hadde getrout *Beatrix van Sweten*, *Dirx* dochter; en liet na

Willem van Boschuysen, volgt.

Floris van Boschuysen, volgt daar na.

Claas van Boschuysen, welke een dochter na liet, *Lutgaart van Boschuysen*, die te man hadde *Hugo van Sweten*, soone van *Gerrit van Sweten*, Ridder, en van *N. van Diemen*.

WILLEM VAN BOSCHUYSEN, *Willems* soone, en van *Beatrix van Sweten*, hadde te wyve *Machtild vander Maalstede* in Zeeland, en wan

WILLEM VAN BOSCHUYSEN, welke troude *Lijsbeth van Noorde*; hy liet na

Willem van Boschuysen, volgt.

Jacob van Boschuysen, leefde anno 1504. hadde getrout *Alid Heermans* te Leiden, hy wan *Ian van Boschuysen*, sonder kinderen gesturven, en *Adriana van Boschuysen*, getrout met *Hendrik vander Does*, soone van *Iacob vander Does*, en van *Alijt Gerrit* dochter van Zijl.

WILLEM VAN BOSCHUYSEN, Soone van *Willem van Boschuysen*, en van *Elisabeth van Noorde*, was Castelein van Woerden, daar na Balliuw van Rhijnland, stierf anno 1518. hadde getrout *Lijsbeth Coppier van Calslagen*, dochter van *Iacob Coppier van Calslagen*, en van *Agatha van Oudegeim*; sy stierf anno 1505. en lieten na

Willem van Boschuysen, volgt.

Gommer van Boschuysen, Balliuw van Rhijnland in plaatse sijnes Vaders, anno 1514. stierf sonder kinders.

Maria van Boschuysen, hadde te man *Allard Suys*, *Pieters* soone, sonder kinderen, sy stierf anno 1519.

Cornelia van Boschuysen, was getrout met *Cornelis Haak*, en wan *Pieter Haak*, Balliuw van Middelburg.

Iacob van Boschuysen, Schout tot Alfen, anno 1527. troude *Aafje vander Bosch*, en hadden veel kinderen, onder anderen twee soonen, namentlijk *Gommer van Boschuysen* de jongste, hadde getrout *Alijd van Heiningen*, en wan een dogter *Lijsbeth van Boschuysen*, die te man hadde *Foy van Broekhoven*, Balliu en Dijk-graaf van Rhijnland, mitsgaders Schout en Burgemeester van Leiden; hy stierf anno 1610. hebbende het Huys te Abspoel weder doen opbouwen, en liet kinderen na, namentlijk *Jacob*, *Gommer*, en *Jan van Broekhoven*, mitsgaders *Anna van Broekhoven*, die te man hadde *Willem van Baarsdorp*, Raad in den Hove van Holland. *Dirk van Boschuy-*

Digitized by Google

chuysen den oudſten, was Schout te Alphen anno 1557. en liet na vier kinderen, als 1. *Jacob van Boſchuyſen.* 2. *Dirk van Boſchuyſen.* 3. *Jonge Jacob van Boſchuyſen*, Dijkgraaf en Schout van Woerden, ſtierf ſonder kinderen. 4. *Hendrik van Boſchuyſen*, Schout tot Alphen, die nagelaten heeft *Dirk van Boſchuyſen.* 5. *Eliſabeth van Boſchuyſen*, die te man hadde *Claas van Lewen*, Heer van Alphen, en wonnen t'ſamen veel kinderen.

WILLEM VAN BOSCHUYSEN, Soone van *Willem van Boſchuyſen*, en van *Eliſabeth Coppier van Calſlagen*, hadde te wyve *Maria van Kerkwerve*, en liet na

Lieven van Boſchuyſen, leefde anno 1548. hadde getrout *Catharina vander Gragt*, en wan daar by *Lieven* en *Jan van Boſchuyſen*, beyde ſonder oir geſturven, en *Maria van Boſchuyſen*, die te man hadde *François van Lanskroon*, Edelman van Utrecht, en hadde daar by *Lieven* en *Gijsbert van Lanskroon*, die anno 1599. beide op den Zeetogt met den Admiraal *Pieter vander Does*, ongehout overleden zyn; mitsgaders *Adriaan van Lanskroon*, die getrout hadde *N. van Brienen*, *Carels* dochter.

Willem van Boſchuyſen, volgt.

Jacob van Boſchuyſen, liet na een dochter, die troude *Ioachim Heidelin.*

Caſpar van Boſchuyſen, hadde getrout *Anna van Beyerſtorppe*, *Carels* dochter, Caſtelein op Medenblik, en ſtierf ſonder kinders.

Balthaſar van Boſchuyſen.

WILLEM VAN BOSHUYSEN, Soone van *Willem van Boſchuyſen*, en van *Maria van Kerkwerve*, woonde anno 1561. te Zierixzee, hadde getrout *N. N.* en liet na

Willem van Boſchuyſen, troude eerſt *Digna van Haamſtede van Moermont*, *Adriaans* dochter, ſy ſtierf ſonder oir anno 1615. daar na *Catharina van Haamſtede*, *Adolfs* dochter, Weduwe van *Iacob van Borſſelen.*

Claas van Boſchuyſen, hadde te wyve *Anna van Wolfswinkel* uyt Brabant, Weduwe van *Huybert van Wiſſekerke* uyt Zeeland, en heeft daar by gewonnen *Iacob van Boſchuyſen.*

FLORIS VAN BOSCHUYSEN, twede ſoon van *Willem van Boſchuyſen* den eerſten, en van *Beatrix van Sweten*; Raad in den Hage anno 1450. Schout van Leiden anno 1445. Balliuw van Putten, ſtierf ſeer oud anno 1475. hadde getrout *Hillegond Spruyt van Kriekenbeek*, dochter van *Bruning*, en van *N. van Aſſendelf*; hy liet na

Ian van Boſchuyſen, volgt.

Willem van Boſchuyſen, van dewelke daar na gehandelt wert.

Bruynink van Boſchuyſen, Regiſter-meeſter of bewaarder van de Chartres van Holland, anno 1447. hadde getrout *Chriſtina Quekel*, dochter van *Barend Quekel*, en van *Maria vander Does* uyt Zuyt-holland; en wan maar een dochter, *Margriet van Boſchuyſen*, die troude *Godſchalk Oem van Wijngaarden*, ſy ſtierf anno 1510. en liet kinderen na.

Lutgart van Boſchuyſen, hadde getrout *Gerrit van Sonnevelt* te Leiden, en hadde een dochter *Hillegont van Sonnevelt*, die te man hadde *Ysbrant Oem van Wijngaarden.*

Catharina van Boſchuyſen, ſtierf ſonder oir; hadde getrout *Gerrit van Abbenbroek*, Ridder, Balliuw van Putten, ſtierf anno 1494.

JAN VAN BOSCHUYSEN, Ridder, ſoone van *Floris van Boſchuyſen*, en van *Hillegont Spruyt van Kriekenbeek*, Raad van Hertog *Carel van Bourgonjen*, anno 1466. was anno 1470. Capiteyn op Zee, tegen den Grave *van Warwik*, uyt Engeland; was in't Beleg van Nuys anno 1475. wiert genoemt *Jan metten witten Valk*, en was een onvertſaagt Oorlogs-man; hadde getrout *N. van Tourneur*, en liet na (behalven een Baſtart ſoone, *Chriſpijn van Boſchuyſen*, Rentmeeſter Generaal van Zuyd-holland, overleden anno 1539.)

Willem van Boſchuyſen, volgt.

Eliſabeth van Boſchuyſen, hadde te man *Jacob*, Heer van Grimbergen in Brabant, en hier van komen de Heeren van Grimbergen tot heden toe.

Maria van Boſchuyſen. hadde te man *Hendrik la Fevre*, of ſoo andere ſeggen *Hendrik de Jonge.*

Maria van Boſchuyſen, troude eerſt anno 1487. *Raas van Haamſtede* in Zeeland, en wan kinders; daar na *Willem van Billegouart.*

WILLEM VAN BOSCHUYSEN, Soone van *Jan van Boſchuyſen*, en van *N. van Tourneur*, hadde te wyve *N. vander Heiden* van Antwerpen, en wan

JAN VAN BOSCHUYSEN, leefde anno 1526. hadde getrout *Anna van Cronenburg*, en wan daar by verſcheide kinderen, namentlijk

Willem van Boſchuyſen, volgt.

Nicolaas van Boſchuyſen, ſtierf ſonder oir.

Eliſabeth van Boſchuyſen, hadde te man *Wouter Soenet.*

Clara van Boſchuyſen, hadde te man *Johan van Caſtilien* in Brabant, en wan thien kinderen, onder anderen *Willem van Caſtilien*, Abt van Baudelo in Vlaanderen, anno 1610. *Hieronimus van Caſtilien* wonende tot Bruſſel, anno 1612. hadde getrout *Barbara van Oudegeerſt*; en *Anna* en *Margareta van Caſtilien*, Nonnen in St. Agnieten Clooſter binnen Dordrecht, vertrokken anno 1572. na Brabant.

WILLEM VAN BOSCHUYSEN, Soone van *Ian van Boſchuyſen*, en van *Anna van Cronenburg*, troude *Lijsbeth van Ayala* in Brabant; en wan

JAN VAN BOSCHUYSEN, die te wyve nam *Deliana van Ronchem*; en wan daar by kinderen.

WIL-

Digitized by Google

WILLEM VAN BOSCHUYSEN; twede soon van *Floris van Boschuysen*, en van *Hillegond Spruyt van Criekenbeek*, leefde anno 1478. hadde te wyve eerst *Anna van Oosterwijk*, daar na *Ienne Uyttenbroek*, *Pontiaans* dochter van Utrecht; haar suster *Machtild Uyttenbroek*, hadde te man *Coenraad van Oosterwijk*, Ridder, Broeder van *Anna van Oosterwijk* voorsz; hy wan van het eerste bedde,

Coenraad van Boschuysen, volgt.

Van het twede bedde,

Pontiaan van Boschuysen, Priester.

Floris van Boschuysen, hadde te wyve *N. van Uytwijk*, en wan *François van Boschuysen*, Schout van Tessel, Admiraal voor den Koning in Noortholland, anno 1573. stierf tot Utregt sonder kinders, omtrent het jaar 1579.

Lijsbeth van Boschuysen, troude anno 1497. *Jan van Wena*, Ridder, Heer van Gijssenburg, en hadden kinders; hy stierf anno 1534. seer oud.

Beatrix van Boschuysen, hadde te man *Willem Stoop* tot Leiden.

COENRAAD VAN BOSCHUYSEN, Soone van *Willem van Boschuysen*, en van *Anna van Oosterwijk*, was anno 1527. Balliuw van Amsteland; hadde te wyve *Agatha van Sonnevelt*, en wan

Coenraad van Boschuysen, volgt.

Willem van Boschuysen, liet na *Ienne van Boschuysen*, die troude Mr. *Gerrit van Hooghstraten*, en wan Mr. *Frans van Hooghstraten*.

Margareta van Boschuysen, troude *Ian van Berendrecht*.

COENRAAD VAN BOSCHUYSEN, Soone van *Coenraad van Boschuysen*, en van *Agatha van Sonnevelt*, troude *Anna van Brugge*, en liet na

Ian van Boschuysen.
Agatha van Boschuysen.
Coenraad van Boschuysen.
Willem van Boschuysen.
Catharina van Boschuysen.
Anna van Boschuysen.

Van dit Geslagte en Naam werden noch vermelt de volgende persoonen.

ELISABETH VAN BOSCHUYSEN, met *Frederik van Tol* haren man anno 1439.

SYMONA VAN BOSCHUYSEN, *Frederix* dochter, met *Philips Uytterlier van Dorp*, haren man, anno 1450.

N. VAN BOSCHUYSEN, met *Pieter van den Steine* haren man, die Cancelier was van Hertog *Ian van Beyeren*, anno 1423.

HILLEGOND VAN BOSCHUYSEN, met *Gillis vander Oostende* haren man; anno 1501.

N. VAN BOSCHUYSEN, met *Frank Praat van Moerkerke* haren man, anno 1501.

N. VAN BOSCHUYSEN, met *Cornelis van Dorp*, Ridder, haar man, anno 1508. sonder kinders.

ADOLPH VAN BOSCHUYSEN, wiens moeder was *N. Beerwouts* in Brabant, en hadde te wyve *N. van Berkel*, nalatende by deselve drie soonen, 1. *Arent van Boschuysen*, Drossard van Arkel en Gornichem., stierf anno 1605. hadde te wyve *Geertruyd vander Aa*, die stierf anno 1601. Sy was een suster van *Philips vander Aa*, die getrout was met des Heeren dochter van *Kenenburg*; en wan *Philips van Boschuysen*, met sijne broeders. 2. *Roelof van Boschuysen*, woonde anno 1610. te Sprang, ongetrout. 3. *Willem van Boschuysen.*

Het Wapen van Boschuysen is een Schilt vol Lampen, onder en boven d'een tegen d'ander van Lasuyr en van Silver.

BOUKHORST.

109 DIt Geslagte is anno 1669. uytgestorven in de persoon van *Amelis vander Boukhorst*, Heer van Wimmenum; de eerste diemen van het selve vermelt vind, was

FLORIS VANDER BOUKHORST, Ridder, leefde anno 1330. en was anno 1320. Rentmeester Generaal van Keiserinne *Margareta*, Gravinne van Holland; hy liet na by sijn Huysvrouwe *N. N.*

ADRIAAN VANDER BOUKHORST, die getrout hadde *N. Sayt*; sy voerde drie Silvere Rosen op een Velt van Sabel; en liet na

FRANK VANDER BOUKHORST, Ridder, die getrout was met *Catharina van Bakenesse*, dochter van *Iacob van Bakenesse*, Schiltknape, en van *N. van Heemskerk*; en wan

Adriaan vander Boukhorst, volgt.

Barta vander Boukhorst, hadde getrout *Floris Oem*, Heer van Wijngaarden, Burgemeester van Dordrecht, soone van *Godschalk Oem*, Rentmeester

meester Generaal van Holland, en van *Margareta van Alkemade*, en procreëerden t'samen verscheide kinderen, en komen daar van de Heeren van Wijngaarden tot nu toe.

ADRIAAN VANDER BOUKHORST, Soone van *Frank vander Boukhorst*, en van *Catharina van Bakenesse*, hadde te wyve *Catharina van Swieten*, *Gijsberts* dochter, en wan,

FLORIS VANDER BOUKHORST, hadde anno 1501. getrout *Ienne van Schagen*, dochter van *Willem van Schagen*, Ridder; sy troude naderhant *Gijsbert van Schoten*, en stierf in de Beverwijk, anno 1567. oud 84. jaren, hebbende anno 1542. Proces gevoert om de Heerlijkheid van Schagen, en liet na

Adriaan vander Boukhorst, volgt.

Willem vander Boukhorst, Jerusalems-heer, stierf anno 1559. sonder kinders.

N. vander Boukhorst, Nonne t'Outwijk by Utregt.

Catharina vander Boukhorst, hadde te man *Gijsbert vander Boukhorst*, haar bloetverwant, en hadden t'samen twee dochters, 1. *Magdalena vander Boukhorst*, hadde getrout *N. van Broekhuysen*, en wan *Ienne van Broekhuysen*, Huysvrouwe van *Gerrit Uytenwaarde*, en *N. van Broekhuysen*, die te man hadde *Ysbrand van Schagen*, sonder oir. 2. *Catharina vander Boukhorst*, troude Mr. *Hendrik Meister*, Advocaat in den Hage, en hadden kinders.

ADRIAAN VANDER BOUKHORST, Soone van *Floris vander Boukhorst*, en van *Ienne van Schagen*, hadde getrout ~~*Engel Uyttenong*~~ Bathia, ~~*Amelis*~~ Beuk dochter by Utregt, alwaar *Adriaan* voornoemt seer oud zynde stierf, en wan

Barent vander Boukhorst, Canonik t'Utregt, stierf Jongman.

Cornelis vander Boukhorst, Raad van den Heere Prince van Orange, anno 1574. stierf ongehout.

Floris vander Boukhorst, Jesuit, was geboren anno 1537. stierf anno 1610. oud 72. jaren.

Mr. *Amelis vander Boukhorst*, volgt.

Maria vander Boukhorst, hadde te man *Jan Piek* uyt Gelderland, Heer van Giessen, die een suster hadde *Geertruyd Piek*, getrout aan *Nicolaas van Mathenesse*; sy lieten t'samen na *Hendrik Piek* en *Ienne Piek*, die te man hadde *Carel van Mathenesse*, Balliuw van Putten, en hadden kinders.

Mr. AMELIS VANDER BOUKHORST, Soone van *Adriaan vander Boukhorst*, en van *Engel Uyttenengh*, stierf anno 1603. hadde te wyve *Alijd vander Duyn*, dochter van *Nicolaas vander Duyn*, en van *Alijd van Avesaat*; hy leit begraven in den Hage met de volgende quartieren:

BOUKHORST.	UYTENENG.
SCHAGEN.	VLIET.
SWIETEN.	ZUYLEN van NYVELT.
ALKEMADE.	DRAKENBURG.

Sy stierf anno 1634. nalatende te samen

NICOLAAS VANDER BOUKHORST, troude anno 1609. *Anna vander Noot*, dochter van *Engelbrecht vander Noot*, en van *N. van Brakel* t'Utregt; hy wan

Alida van der Boukhorst, getrout met *Willem Ripperda* uyt Over-Yssel, by dewelke sy wan 1. *Unico Ripperda*, getrout met *Margareta van Merode*. 2. *Alid Isabella Ripperda*, getrout met *Charles Gouffier de Carravas*. 3. *Anna Ripperda*, getrout met *Willem Lintelo van d'Ese*, en 4. *Nicolina Ripperda*, getrout met *Iacob van Coevorden* tot den Stuyvelaar.

Beatrix vander Boukhorst, getrout anno 1637. met *Nicolaas vander Duyn*, Heer van 's Gravenmoer, soone van *Adam vander Duyn*, en van *Margareta Suys*, en wan kinders.

Margareta vander Boukhorst, getrout met *N. Gailly de Brais*, by dewelke sy wan *Margareta*, *Susanna*, en *Charles de Brais*.

Amelis vander Boukhorst, volgt.

AMELIS VANDER BOUKHORST, Heer van Wimmenum, soone van *Nicolaas vander Boukhorst*, en van *Anna vander Noot*, Eerste in de rang van de Ridderschap van Holland; Eerste en voorsittende Raad in de Vergaderinge van de Heeren Gecommitteerde Raden van Holland; Houtvester van Holland, Curateur van de Universiteit tot Leiden, Hoog-balliuw en Dijkgraaf van Rhijnland; Hy stierf den 27. September 1669. sonder oir na te laten, de laatste van dit Geslagte, begraven in de grote Kerke in 's Gravenhage, en sijn met den selven de Wapenen in het Graf geleit.

Nog hebben van dit Geslagt geleeft de navolgende persoonen.

WILLEM VANDER BOUKHORST, Balliuw van Rhijnland, en JAN VANDER BOUKHORST, Heemraat, vermelt anno 1405.

MARGRIET VANDER BOUKHORST, getrout met *Gijsbert Uytterlier*, besitter van 't Huys te Dorp, omtrent den jare 1410.

JEN-

Digitized by Google

JENNE en MARIA VANDER BOUKHORST, Nonnen ter Lee, anno 1373.

JAN VANDER BOUKHORST, die te wyve hadde *Weyntgen van Wena*, anno 1449.

CLEMENTIA VANDER BOUKHORST, hadde te man *Symon Uytterlier van Dorp*, anno 1450.

WILLEM VANDER BOUKHORST, gehout met *Steventjen de Rode*, *Iacobs* dochter, en wan *Willem*, *Iacob*, en *Hendrik vander Boukhorst*; noch *Stevina vander Boukhorst*, getrout met *Ian van Treslong*, soone van *Lodewijk*, en *Baelich vander Boukhorst*, die te man hadde *Geerit van Hoogwonde*, Heere van Blokland, die leefde anno 1507.

JAN VANDER BOUKHORST, getrout met *Henrica van Noortwijk*, dochter van *Ian vander Boukhorst*, anno 1490.

PIETER VANDER BOUKHORST, Meester-knaap van de Houtvesterye, anno 1468.

MARGRIET VANDER BOUKHORST, *Vranken* dochter, die te man hadde *Gijsbert van Spangen*, *Philips* soon, anno 1440.

WILLEM VANDER BOUKHORST, Heere van Sallik in Over-Yssel, hadde getrout *Machtild Oem*, dochter van *Floris van Wijngaarden*, en wan *Ian*; *Floris*, die troude *Ienne Bentink*; *Alijd* troude *Sander Bentink*; *Florentia*, *Ienne*, en *Maria vander Boukhorst*, anno 1500.

CORNELIS VANDER BOUKHORST, anno 1608. te Noortwijk gestorven, oud in de 90. jaren, en hadde te wyve gehad een ooms dochter van den Bisschop van Utrecht, *Frederik van Toutenburg*, en wan *Ienne vander Boukhorst*, woonde te Leyden.

LODEWYK VANDER BOUKHORST, Schout van Beverwijk, anno 1527.

FLORENS VANDER BOUKHORST, *Willems* soone, hadde te wyve *Dierxken van Oestrum*, en wan *Ienne vander Boukhorst*, die troude *Dirk van Swieten*, *Boudijns* soon, Griffier van den Hove van Holland, die anno 1529. oud 93. jaren, stierf.

DIRK VANDER BOUKHORST, hadde getrout *Engel van Spangen*, *Engelbrechts* dochter, anno 1460.

Ten lesten N. VANDER BOUKHORST, *Floris* dochter, getrout ontrent den jare 1510. met *Jan van Vliet*, Casteleyn van Ouwater anno 1527. en brachte hem ten Huwelijk het Huys en Land van Boukhorst by Noortwijkerhout.

Het Wapen vander Boukhorst is een swarten klimmenden Leeuw, met Roode Klauwen en Tong, op een Silveren Velt.

BRAKEL.

510 IS een oud Adelijk Geslagte geweest, die lange jaren beseten en bewoont hebben de Ridderlijke Hofstede van Develstein, gelegen omtrent Dordrecht, alwaar Heer *Willem van Duvenvoorde* een Slot of Sterkte met seer dikke muren heeft doen bouwen, en 't selve te Leen gehouden heeft van den Grave van Holland, tot den jare 1351. en is 't selve Geslagte verdeelt in verscheide takken, in de Provincien van Gelderland en Utrecht, doch sullen wy alleen hier handelen van die gene, die in Holland sijn bekent geweest.

RICOLD VAN BRAKEL, Knape, vermelt anno 1340. was Schepen in Dordrecht, hadde getrout *Maria Booth*, dochter van *Cornelis Booth*, en van *Geertruyd vander Merwede*; en wan

Iohan van Brakel, Knaap, Ambachts-heer van Oudelants-ambacht, by overgifte van Heer *Ian Oudeland*; hy hadde ten egte de dochter van *Herbaarn van Riede*, (zynde een Geslagt van een jonger soon uyt den Huyse van Merwede) Ridder, Bailluw van Zuyt-holland, anno 1348. en neffens andere Ridderen, Knapen, en Edelen van Holland, van Hertog *Willem van Beyeren* vyant verklaart, op den 23. Mey 1351. Sy succedeerde haar vader in 't Leen van de Thienden in Dubbelmonde; sy wonnen te samen een soone *Willem van Brakel*, Knaap, Ambachts-heer van Oudelants-Ambacht, Sparendamme, Matena, en *Godschalk van Brakel*; Schout van Dordrecht, anno 1408. die een dochter wan, *Geertruyd van Brakel*, getrout met *Ian van Bolland*, Ridder.

Godschalk van Brakel, volgt.

Herbaren van Brakel, Knape, Schepen in Dordrecht, leefde noch anno 1419. en wert ten selven tijde bevonden in de lijste van de Edelen van Holland, die als doen tegenwoordig waren, op de handelinge van Pays, tusschen Vrouw *Iacoba*, en Hertog *Ian van Beyeren*, haren oom, binnen Woudrichem. Sie boven fol. 747.

GODSCHALK VAN BRAKEL, Soone van *Ricold van Brakel*, en van *Maria Booth*, was

Digitized by Google

was Raad en Rentmeester Generaal van Zuyt-holland, anno 1384. Schepen in Dordrecht, anno 1383. besitter van Develstein; en wan

Iohan van Brakel, Knape, vermelt anno 1389. hadde getrout *Geertruyd Booth*, dochter van *Aart Booth*, en van *Lijsbeth Oem van Barendrecht*.

Willem van Brakel, Knape, binnen Dordregt gebleven anno 1406.

Reinold van Brakel, volgt.

Machtild van Brakel, was getrout met *Frederik van Uytenham*, Ridder, Marschalk van Utrecht, anno 1418.

REINOLD VAN BRAKEL, Knape, soone van *Godschalk van Brakel*, vermelt anno 1412. hadde te wyve *Iennette*, dochter van *Willem Eggert*, Knaap, eerste Heer van Purmerende, Stigter van de nieuwe Kerke tot Amsterdam, en Thesaurier van Holland; hy bewoonde Develstein, en wan,

Ian van Brakel, volgt.

Willem van Brakel, Knape, Schepen in Dordrecht, anno 1442. hadde ten egte *Sueta de Bevere*, dochter van *Nicolaas de Bevere*, en van *N. Blankart*, een oud Geslagt tot Dordrecht; sy was Leenhoudster van Dortsmonde, volgens de Koop-brief van Heer *Adriaan van Heerlaar*, Ridder, daar van verleent den 8. Mey 1471. Leenhoudster van 't Schroot-ambacht hares Geslagtes, verlijt den 22. Mey 1471. en 6. October 1471. hy stierf anno 1490. sy anno 1494. en hadden gewonnen *Willem van Brakel*, anno 1500. tot Leuven in de Studien overleden.

Godschalk van Brakel, Priester, anno 1454.

Reinolda van Brakel, getrout met *Iacob*, Heer van den Woude, Warmont en Alkemade, Soone van *Ian van den Woude*, Ridder geslagen in den Oorlog op de Vriesen, en van *Agnes*, Heeren *Ians* dochter *van Cruyningen*, in Zeeland; hy stierf anno 1431. sy 1449. nalatende een Soon, en twee dochters.

JOHAN VAN BRAKEL, Knape, soone van *Reinold van Brakel*, en van *Iennette Eggert van Purmereinde*; was Ambachts-heer van Oudelants-ambacht, by overgifte van sijnen neve *Ian van Brakel*, *Willems* soone, Ridder, anno 1421. Hem heeft Develstein ten dele toegekomen; hy wan

JOHAN VAN BRAKEL, Knape, Ambachts-heer van Oudelants-ambacht; hem verlijt anno 1434. en is naar hem anno 1478. met de voorsz Ambachts-heerlijkheid ten erfleen verlijt *Iohan Duyk*, te voren geweest zynde een recht Leen, en heeft deselve *Iohan Duyk* mede beseten het gedeelte van Develstein, dat *Iohan van Brakel*, *Reinouts* soon plag toe te komen, en naar het overlijden van *Willem van Brakel*, *Willems* soone, het voorsz Slot in 't geheel blijvende, zyn de andere Landen gekavelt tusschen de erfgenamen van den selve *Willem van Brakel*, en *Sueta de Bevere*.

Het Wapen van Brakel sijn twee staande Visschen van Silver, op een Velt van Keel.

BREDERODE.

111 DEn eersten Heer van Brederode, soo als de Chronijken melden, was *Sifrid*, by de Friesen *Sikke* genoemt, de jongste soon van Graaf *Arnout*, om de doodslag enes Edelmans, anno 989. in Vriesland gevlugt, alwaar hy van *Gosuin Ludigman* van Staveren, de VII. Potestaat of Friesche mogentheid beschermd wierde; verlievende by die occasie op desselfs dochter *Tetta*, die hy te wyve nam; telende daar by een soone genaamt *Diderik*, eer hy met sijn vader, andere menen broeder, Graaf van Holland versoende; dewelke op de Bruyloft van sijn broeder *Diderik*, in tegenwoordigheid van vele Heren, Vrunden, en Magen in genade soude aangenomen zyn, en als een jonger soon met heerlijke goederen begiftigd, seggende, *Ik sal hem een brede voede geven*; daar van seker Slot buyten Haarlem, als het Stam-huys, Brederode, of Brederoede soude genoemt zyn, soo als *Bokkenberg*, *Adrianus Iunius*, *Reinerus Snojus*, en andere meinen. Maar hoe kan dat met de tijd, de rechte tuyge der waarheid, over een komen? Het blijkt dat Graaf *Arnout*, anno 980. de Griexe *Luytgard* troude; in 't jaar 988. wiert hy Graaf van Holland, en in 't jaar 993. wiert hy van de Vriesen verslagen; het welk al de omstandige vertellingen komt vals te maken. Dus schrijft daar van *Melis Stokke* in sijn Rhijm-Chronijk, omtrent het jaar 1300. geschreven.

Aarnout nam met eeren
Een wijf in 't jaar ons Heeren
Negen hondert tagtig,
Van Geslagte groot en machtig.

Ende nog

Aarnout den anderen Dirks soone,
Wert Grave van Holland, als die gone
Dient van gerechter boert aan quam;
Die (als ik 't eerst seyde) een wijf nam

Die

Digitized by Google

Die Luytgart hiet, en Moeye was
Des derden Otten, sijt seker das.

Ende verder,

Aarnout wan aan sijnen wyve Luytgaart,
Eenen Diderik en eenen Zivaart.

Nog verder,

In 't jaar ons Heeren negen hondert naar
Ende drie-en-tnegentig voorwaar,
Soo werd die Keiser verkooren,
Otto die derde als wijt hooren.

In 't selve jaar begonst te riesen
Om te stryden die West-Vriesen,
Jegen den Grave Aarnoude,
Die haar Heere wesen sonde;
Op Winkelmeer dat sy doe quamen,
Die Grave en die Vriese te samen,
Soo dat hy op hem quam met geere
Ende bleef verslegen in die Weere.
Vijf jaar had dese Grave in hand,
Alle het Graafschap in Holland,
Sijne Kinderen Diderik en Sivaart
Waren jong ende onbejaart,
d' Oudste hadde hunne twaalf jaar,
Dus stond 't Land in groot gevaar.

Hoe is nu mogelijk, indien het seggen van dese Chronijk warachtig is, dewelke by alle voor de geloofwaardigste werd gehouden, dat desen *Sifrid*, eer hy thien jaren oud konde zyn, aan een Edelmans doodslag schuldig konde wesen, en daarom in ongunst sijns Vaders sig na Vriesland soude begeven hebben, dat sijns Vaders vrunden niet en waren? Hoe konde *Diderik* op of voor sijn twaalf jaren hem in den Huwelijken staat begeven hebben, op wiens Bruyloft dese soen soude gemaakt zyn. De vlugt naar Vriesland is wel versint, by die gene die willen, dat de eerste Graven van Holland uyt Vriesland souden overgekomen zyn; Soo most hy dan daar mede sijn toevlugt, en in plaats van *Sifrid*, met een Vriese naam *Sikke* hervormt werden. Maar dese goede luyden en dachten niet, dat Graaf *Aarnout* uyt de Graven van Gent afkomstig, *Aarnout van Gent*, ofte *Aarnout den Gentenaar* genoemt is geweest, tot een seker bewijs, dat de Graven van Holland niet uyt Aquitanien, noch uyt Vriesland, maar uyt de Graven van Gent afdalen; Het naaste dan dat hier mede over een te brengen soude zyn, is dat *Diderik de III.* dier naam de IV. Grave van Holland, niet by sijn Vaders leven, maar na sijn dood, met des Hertogen *Ottoos* dochter van Saxen en Keyser van Romen is getrout geweest, en op die feest aan sijn broeder *Sifrid*, ter soen van dat hy met *Tetburg van Kasterchum* in Kennemerland in een ongelijk Huwelijk en niet na staat getrout was, beyde de Heerlijkheden van Brederode en Teylingen voor sijn erfdeel soude hebben overgegeven, met brede roeden, en veel Land daar toe behoorende. Dat dese *Tetburg* geen dochter uyt Vriesland, nochte ook een dochter van den Grave van Gulik, soo sommige meenen, maar een gemene dochter van *Kastricum* geweest is, die hy om haar schoonheid beminde, en welkers Geslagt, om dat het mogelijk van geen staat geweest is, verswegen wert, betuygd de gemelte Rijm-Chronijk seer klaar met dese woorden:

Aarnout wan aan sijnen wijve Lutgaart
Eenen Diderik ende eenen Zivaart,
Die Zivaart Sikke geheten was,
Ende te Kastrichem luste hem das,
Dat hire een wijf nam door hare schone
Of door der toveryen hone,
Van hem quam groet Geslagte, enz.

[*Sikke*] een bekende Friese naam, ook in Kennemerland en West-Vriesland gebruykelijk.
[*Kastrichem*] een van de voornaamste Dorpen in Kennemerland.
[*Door der Toveryen*] dat is op haar schoonheid versot.
[*Groet Geslagte*] dat is het Geslagt van Brederode.

Men meent dat desen *Sifrid* den oudsten soon van Graaf *Aarnout* geweest is, en om het ontijdige Huwelijk met dese *Tetburg van Kastrichem* tot het Gaafschap van Holland niet heeft kunnen komen, maar hem met het Stadhouderschap van Kennemerland en andere goeden, hem by sijn broeder toegeleid, als Brederode, Teylingen, Sassem, &c. heeft moeten genoegen, volgens het Gedigte op sijn Grafstede.

Digitized by Google

SICCO GENUS COMITUM, COMITATUM PONIT AVITUM,
DUM QUOD AMAT SEQUITUR, SE MINOR EFFICITUR.

Sie verder het naukeurig onderſoek en oordeeluytting van *P. Schriver:* in ſijn Oud Batavien, onder *Aarnout de III.* Graaf van Holland; deſen *Sifrid* ſtierf anno 1033. liet na twee ſoonen *Diderik* den I. Heer van Brederode, en *Simon* den I. Heer van Teilingen, daar van t'ſijner plaatſe.

Hy heeft ook het Wapen van Holland moeten veranderen, en met onderſcheid voeren, volgens ouder gewoonte, daar by den oudſten broeder alleen den Naam en Stam-wapen, en den jonger, het zy dat hy voor jonger of voor minder is gehouden geweeſt, een ander naam naar het befit van 't goed dat hem te beurd viel, en een ander onderſcheidentlijk Wapen behield. Het Wapen dan van Brederode, om dat het van Holland ſoude onderſcheiden werden, had een blauwen Barenſteel midden door het lijf van den Hollandſen Leeuw; welken Barenſteel de Heeren van Brederode, by tijde van Vrouw *Maria van Bourgondien*, omtrent het jaar 1476. hebben ſoeken uyttelaten, en het volle Wapen van Holland beginnen in te voeren, doch is het ſelve by Hertog *Willem van Ooſtenrijk*, in den jare 1494. wederom doen veranderen en in trekken; naderhand heeft Heer *Reinout van Brederode*, by tijde van Keiſer *Carel*, getragt het ſelve wederom te veranderen, en het oude Wapen van Holland aan te nemen, hebbende op verſcheide huldingen, blijde inkomſten, en andere groote vergaderingen, en by-ſonderlijk de blijde inkomſt van Keiſer *Carel* tot Gent, ſig ſelven met het volle Wapen van Holland vertoont. Doch is het ſelve door den Keiſer by gewijſde van den 16. January 1531. door den Herault van Wapenen wederom ingetrokken en verbroken. Tot dat den ſelven Keiſer ter bede van gemelten Heer *Reinout*, en om ſijn byſondere dienſten, hem wederom vergunde het Wapen van Holland met een blauwen Barenſteel boven den Hollandſen Leeuw overgaande, te mogen aannemen, *als* breder te ſien is in het *Repertorium* van de Placcaten en Ordonnantien van den Hove van Holland, *pag.* 29. Sie hoven pag. 722. num. 46.

DIDERIK dan, het zy dat hy den 1. of den 2. Heer van Brederode genoemt wierd, had te wyve *Alverade*, Heer *Jans* dochter *van Heuſden*, ſtierf anno 1063. Gouthoven ſegt, dat hy noch een broeder hadde, den eerſten Heer vander Lekke, die een ſwarte Leeuw op ſilver voerde; doch wy blyven by het oude gevoelen, dat ſijn broeder geweeſt is *Simon*, den eerſten Heer van Teilingen, van wien hier na. Sy lieten na

WILLEM de III. Heer van Brederode, ſtierf anno 1130. troude *Alid* des Graven dochter *van Sein*; by dewelke hy wan

DIDERIK de IV. Heer van Brederode, ſtierf anno 1139. was getrout met *Agnieta*, des Graven *van Solms* dochter, teelden te ſamen

WILLEM de V. Heer van Brederode, ſtierf anno 1154. troude *Catharina*, des Graven *van Solms* dochter in Lottringen, ſijn nigte; en wan

FLORIS de VI. Heer van Brederode, troude des Heeren van *Gennips* dochter, ſtierf anno 1198. nalatende

WILLEM de VII. Heer van Brederode, troude *Margareta*, des Graven *vander Lips* dochter, ſtierf anno 1221. en wan

DIDERIK de VIII. Heer van Brederode, troude *Alid*, dochter van Jonkheer *Willem van Holland*, broeder van Graaf *Floris de IV.* ſtierf anno 1236. hy liet na

ALFERD de IX. Heer van Brederode, ſtierf anno 1253. troude *Beatrix*, dochter van den Heer *van Hoorn* by Roermonde; en wan daar by

Willem, Heere van Brederode, volgt.

Diderik, dewelke te onregt by Gouthoven een Baſtart broeder van *Willem* genoemt werd; want deſen *Diderik* troude Vrouw *Machtild*, uyt den Huyſe van de Graven van Verduyn in Lotteringen, met beding by Huwelijx compact, dat alle de afkomelingen uyt dit Huwelijk ſouden blyven behouden het vaderlijke Wapen van Brederode, doch moeten ſchrijven de moederlijke naam *Verduyn* of *vander Duyn*, en komen daar van die van *vander Duyn*, tot op den hedigen dag. Sie *Pontus Heuterus* in ſijn Genealogien van de Illuſtre Geſlagten der Nederlanden, onder de Genealogie van de Heeren van Brederode fol. 74. en hier na onder het Geſlagt van *vander Duyn*; doch hadde deſen *Diderik* daar en boven noch een Baſtart broeder, mede *Diderik* genoemt, volgens tuyge van den ſelven *Pontus Heuterus*.

Catharina van Brederode, getrout met *N. N.* Caſtelein van Keiſerſweert op den Rhijn.

WILLEM, Heer van Brederode, *Alfarts* ſoone, en van *Beatrix*, des Heeren dochter *van Hoorn*, was Stalmeeſter van Koning *Willem van Romen*, Grave van Holland, ſtierf anno 1285. hadde getrout *Hillegard*, Heer *Hendrix* dochter *van Voorn*, Burggraaf van Zeeland, die naderhand te man hadde *Coſtijn van Reneſſe*; ſy ſtierf anno 1302. en wan

DIRK, Heer van Brederode, bygenaamt de *Goedertierne*; hy was anno 1318. getrokken na

Digitized by Google

Jeruſalem, en van daar wederkomende, ſtierf tot Reims in Vrankrijk, en wierd aldaar in 't Preekheeren Clooſter begraven; hy hadde getrout *Maria*, Heer *Henrix* dochter *vander Lekke*, met dewelke hy deſe Heerlijkheid behylikte; Sy ſtierf anno 1307. en lieten te ſamen na

Willem van Brederode, volgt.

Dirk van Brederode, hadde getrout des Heeren dochter *van Buren*, dog ſtierf ſonder kinderen anno 1346.

Jutte van Brederode, getrout aan *Jan Perſijn*, Heer van Waterland *Jans* ſoone; ſy ſtierf anno 1347. hy anno 1353. begraven in de Abdye ter Lee by Leiden.

WILLEM, Heer van Brederode, *Diderix* ſoone, en van *Maria vander Lekke*, ſtierf anno 1316. hadde eerſt getrout *Eliſabeth van Luxemburg*, 's Graven dochter *van Ligny*, Nigt van Keiſer *Hendrik de VII.* en naderhand *Catharina van Teilingen*, ſuſter van *Diderik* den leſten Heer van Teilingen, Vrouw van Teilingen en der Lekke, welke eerſt te man gehad hadde *Albert van Voorn*; Hy liet na uyt ſijn eerſte Huwelijk,

* *Hendrik*, Heer van Brederode en ter Lekke, na ſijn grootvader, hadde getrout *Iſabella*, 's Heeren dochter van *Fonteniés* in Vrankrijk, dog ſtierf ſonder kinders anno 1321. ſy anno 1346.

Uyt het twede Huwelijk,

Diderik van Brederode, volgt.

DIDERIK, na ſijn broeders dood Heer van Brederode, Wijngaarden, Papendregt, Gijſſenborg, Noordeloos, Hofwegen, en der Lekke, ſtierf anno 1377. en is begraven in 't Carmeliter Klooſter te Haarlem; Hy hadde getrout *Beatrix van Valkenburg* by Limburg, welkers broeder ſonder kinderen overleden zynde, ſo pretendeerde hy deſe Heerlijkheid, tegen den Hertog van Limburg, van dewelke Valkenburg te leen wierd gehouden; dan die ſeyde, dat het een kwaat leen was, en op geen vrouwen konde verſterven; doch egter hebben ſijne nakomelingen, de Wapenen van Brederode met die van Valkenburg gequartilleert gevoert; ſy ſtierf anno 1354. begraven te Rijnsburg, en wan

Reinout van Brederode, volgt.

Dirk van Brederode, Ridder, vermelt anno 1387.

Willem van Brederode, Heer van Waalwijk, anno 1387.

Walraven van Brederode, ſtierf anno 1369 ſonder kinders, hebbende getrout gehad *Barta van Egmont*, dochter van *Jan van Egmont*, Ridder, en van *Guidijn van Aamſtel*, Suſter en erfgenaam van *Arent*, Heer van Yſſelſtein.

Catharina van Brederode, hadde te man *Jan van Duvenvoorde*, Heer van Polanen, Soone van *Philips van Waſſenaar*, en des Heeren dochter van *Stryen*; ſy bragt hem ten Huwelijk de Heerlijkheid vander Lekke, en ſtierf anno 1362. nalatende kinders.

REINOUT VAN BREDERODE, Ridder, ſoone van *Diderik van Brederode*, en van *Beatrix van Valkenburg*, ſtierf anno 1390. hadde getrout *Jolente*, erfdochter van den Heer van *Gennip* op de Maſe, ſy ſtierf anno 1403. nalatende

Diderik van Brederode, welke een jaar voor ſijn vaders doot Monnik Cathuſer gekleet wert, te Dieſt in Braband, anno 1389. en aldaar na veel jaren overleden is.

Jan van Brederode, Heer van Gennip, hadde te wyve *Johanna van Abcoude*, enige erfdochter van *Willem*, Heer van Abcoude en van Wijk, en wert mede Cathuſer buyten Utrecht; maar in 't jaar 1407. alſo ſijn ſchoonvader, met ſijn Vrouws voorſz broeder overleden waren, vertrok hy uyt het Clooſter, met meninge om van ſijn wijfs wegen deſe twee Heerlijkheden te aanvaarden, en nam haar met gewelt uyt het Clooſter te Wijk, daar ſy Nonne was geworden; dan hy wiert gevangen, en ſy weder in 't Klooſter geſteken, daar ſy anno 1411. uyt melancholye ſtierf; en hy los gelaten zynde, is na vier jaren in den bloedigen Veltſlagh te Aſincourt in Picardyen van de Engelſchen verſlagen, anno 1415. ſonder kinderen.

Walraven van Brederode, volgt.

Willem van Brederode, was voogt van ſijn broeder *Walravens* kinderen; hy troude omtrent den jare 1402. *Margareta*, erfdochter van *Daniel vander Merwede*, en van Stein, Poelwijk, en Leer-ambacht, Ridder, en van *Margareta van Heinen* uyt Vlaanderen, Weduwe van *Lodewijk van Praat*, Heer van Moerkerken by Brugge. Sy verkocht de Heerlijkheid van Merwede, den 7. Mey 1424. aan *Lodewijk van Praat*, Heer van Moerkerken en Moerkerkenland, haar halve broeder van 's moeders zyde; dede daar na anno 1450. met haar man een beevaart na Romen, en wedergekomen weſende, zyn ſy onlanx daar aan oud van jaren zynde, beide anno 1451. overleden ſonder kinderen.

WALRAVEN VAN BREDERODE, Soone van *Reinout van Brederode*, en van des Heeren dochter van *Gennip* op de Maſe, was Stadhouder van Holland; en wierd anno 1417. den 1. December tot Gornichem in 't innemen der Stad voor Vrouw *Jacoba* doodgeſlagen; hy hadde te voren de Heerlijkheid van Gennip verpand aan den Hertog van Cleve; hadde te wyve *Jenne*, erfdochter van *Hendrik*, Heer van Vyanen en vander Ameide, en van *Margareta van Herlaar*, en kreeg daar mede deſe twee Heerlijkheden; ſy ſtierf uyt barens noot anno 1418. een half jaar na hem, nalatende

Reinout van Brederode, volgt.

Gijsbert van Brederode, wert anno 1437. Domprooſt van Utrecht, was mede Prooſt van St. Donaas Kerke te Brugge, en anno 1455. gecoren Biſſchop van Utregt met gemene ſtemmen; maar door 't bedrijf van de Cabeljauſche, en 't gewelt van Hertog *Philips van Bourgondien*, die voor ſijnen Baſtart ſoone *David*, met conſent van den

Digitized by Google

den Paus van Roomen, het Bisdom verkregen hadde, moeste Heer *Gijsbregt* wijken, en niet alleen afstant doen van 't voorsz Bisdom, maar noch van de Domprostye, die hy overgeven moeste anno 1474. aan Mr. *Symon vander Sluys*, geboren van Rotterdam, Doctor Medicijne van Hertoch *Carel van Bourgondien*; soo dat Heer *Gijsbregt*, eerst gevangen en daar na ontslagen zynde uyt een pijnelijke gevankenisse, daar hy met sijnen broeder Heer *Reinout* ingeseten hadde, na Breda te woon getrokken is, alwaar hy an. 1479. overleden is, oud 63. jaren. Hy hadde wel 12. Bastart kinderen, onder anderen *Joris*, Capiteyn te Rotterdam, en te Delf anno 1489. onthooft, hebbende te wyve *Maria Ruygrox*, Weduwe van *Jan van Dongen*. *Jenneken*, Nonne te St. Aachten te Delf. *Heilwig*, die te man hadde *Willem vander Gaude*. *Elisabeth*, gehout met *Lambert van Hamersvelt*. *Machtild*, die troude *Gijsbert Piek*, Edelman uyt Gelderland.

Walravine van Brederode, *Walravens* dochter, geboren an. 1418. na haars vaders doot. Heeft daar naar getrout *Gerrit van Broekhuysen*, van Waardenborg en Amelroye in Gelderland, en hadde daar by 5. soonen, als *Jan van Broukhuysen*, Heer van Waardenborg, die by sijnen wyve *N. van Haasten*, naar liet *Gerrit van Broukhuysen*, Heer van Waardenborg, en *Walravine*, die te man hadde *Otto van Arkel*, Heere van Heukelum. 2. *Walraven van Broukhuysen*, Heer van Amelroy, sonder kinders overleden. 3. *Reinout*, Heer van Broukhuysen, die anno 1481. de Stad van Leiden subytelijk innam. 4. *Willem*, en 5. *Adriaan van Broukhuysen*, Canoniken t'Utrecht.

REINOUT VAN BREDERODE, Soone van *Walraven van Brederode*, en van *Jenne van Vyanen*, was Heer van Vyanen en ter Ameide, Burggrave van Utrecht, Hierusalems-heer, Ridder van 't Gulden Vlies; wiert van Bisschop *David* van Utregt, gevangen, en door ingeven van de Vyanden tyrannelijk getracteert, stierf anno 1473. Hy hadde verschcide Bastarden, namentlijk 1. *Walraven Bastart van Brederode*, Drost van Hagestein, die te wyve hadde *Geertruyd van Aifen*, sonder kinders. 2. *Johan Bastart van Brederode*, Pastoor van Tienhoven. 3. *Joos Bastart van Brederode*, Heer van Reewijk, was Houtvester van Brederode, troude *Maria Dever van Mijnden*, dogter van *Joos Dever van Mijnden*, en van *Alijd van Mathenes*, by dewelke hy wan *Reinout van Brederode*, die een dochter na liet, *Margareta van Brederode*, getrout aan *Ian Grebber van Persijn*, Ambachts-heer van Westsanen. 4. *Reinout Bastart van Brederode*, hadde te wyve *Maria Ruygrox*, Weduwe van *Arent van Schengen*. 5. *Ian Bastart van Brederode*, troude *Elisabeth van Zoutelande*, (die daar na hadde *Willem van Hoogtwonde*, Ridder,) en wan *Joos van Brederode*, die by *Perone van Sonastre* wan *Ian van Brederode*, welke anno 1559. een van de Staten van Holland was, en liet na *Erasmus van Brederode*, van dewelke de descendenten in manlijke linie nu uytgestorven zyn. *Reinout van Brederode* voorsz, troude naderhand *Iolente van Lalain* uyt Henegouwen, dochter van *Willem van Lalain*, die Stadhouder van Holland was, en wan by deselve

Walraven van Brederode, volgt.

Anna van Brederode, stierf ongetrout.

Josina van Brederode, was Nonne te Utrecht.

Iolente van Brederode, was Canonikersse te Bergen in Henegouwen.

Ienne van Brederode, was Staat-juffrouw by de Hertoginne van Bourgondien, Hertog *Carels* Weduwe, en wiert daar na Nonne te Gent.

Walravine van Brederode, hadde te man *Ian van Gaveren*, Heer van St. Aagtenroede in 't Land van Luyk, en wan twee dochters; sy stierf anno 1500. begraven te Haarlem.

Frans van Brederode, Studerende te Leuven, wiert van de Hoexe partye daar uyt gehaalt en misleid, en tot Capitein gemaakt zynde, veroorsaakte veel troublen en kwaats in Holland; ten lesten in een Watersslag by Zirixee gevangen zynde, wiert hy te Dordrecht gebracht, daar hy op Puttoxtoorn stierf ongehylikt, anno 1490. oud 24. jaren, begraven ten Augustijnen.

WALRAVEN VAN BREDERODE, Soone van *Reinout van Brederode*, en van *Iolente van Lalain*, Heer van Brederode, Vyanen, en ter Ameide, was mede op de Croninge van den Konink *Maximiliaan* te Aken anno 1486. en lange te Vyanen gewoont hebbende op sijn Slot te Batestein, is anno 1531. oud 75. jaren overleden, en aldaar begraven. Hy hadde eerst anno 1492. getrout *Margriet van Borsselen*, dochter van *Wolferd*, Heer vander Veer en Vlissingen, en hadde met haar Cloetingen en Riederkerke by Dordrecht; dese stierf te Brussel anno 1507. daar na *Anna*, dochter van Grave *Willem van Nyenarent*, haar moeder was *Anna van Hoorn*; sy stierf anno 1535. zynde van haar mans Voorsoon uyt Bateseyn gesloten; hy wan by de eerst Vrouwe,

Reinout van Brederode, volgt.

Wolfard, Heer van Cloetingen, volgt daar na.

Françoyse van Brederode, Ambachts-vrouw van Riederkerke, hadde te man *Hendrik van Merode*, van Petershem, Duffel, Perwes en Westerloo, en hadden te samen 7. kinders, als 1. *Ian*, Heer van Merode, &c. 2. *Walraven*, Heer van Leesdaal, stierf innocent. 3. *Walburg*, hadde te man *Reynier van Renesse*, Heer van Elderen, sonder oir. 4. *Ienne*, die troude *Richard van Reviere*, Heer van Itteren in Brabant. 5. *Margriete van Merode*, getrout met *Crasto van Milendonk*, Heer van Nijderich. 6. *Anna*, Canonikerse te Thoorn. 7. *Alijd van Merode*, Abdisse van Hocht. *Ian van Merode*, Heer van Petershem, Yselmonde, en Riederkerke voorsz overleden anno 1601. hadde eerst getrout *Maria*, Suster en erfgenaam van den lesten Markgrave van Bergen op Zoom, en wan een dochter *Margriete Marquise van Bergen*, die te man nam anno 1578. *Ian van Witthem*, Heer van Berssele, daar na *Margriet van Pallant*, des Graven Suster van Culenborg; dese stierf op 't Slot te Yselmonde, anno 1613. en hadde gewonnen een soon *Philips*, Heer van Merode, Petershem, Westerloo, Yselmonde en Riederkerke, die te wyve hadde *Anna van Merode*, Vrouwe

van

van Montfoort by Utrecht, &c. en vijf dogters, als 1. *Anna van Merode*, die anno 1589. heimelijk te Dordrecht troude *Thomas Morgang*, Engelsch Colonel, en daar na *Justijn* natuerlijke soone des Heeren Princen van Orangien zalig. gedachten. 2. *Odilia van Merode*, troude mede heimelijk te Dordrecht *Thomas Knaullis* uyt Engeland. 3. *Fransoyse* stierf Vryster, 4. *Helena van Merode*, overleden anno 1618. en hadde getrout *Carel van Rietwijk*, Edelman, uyt Holland oorspronkelijk. 5. *Juliana van Merode*, getrout met *Lamoraal van Hoorn*, Burggrave van Vuyrne, wiens moeder een dochter was van *Lamoraal*, Grave van Egmont, &c.

Charlotte van Brederode, overleden voor haar Vader, anno 1529. hadde te man *Jan*, Burggrave van Montfoort.

Hy wan by de tweede Vrouwe,

François van Brederode, Heere van Swammerdam, is by ongeval in een Beke by Eindhoven verdronken, anno 1529.

Balthazar van Brederode, Heer van Bergen by Alkmaar, Houtvester van Holland, stierf sonder kinders, anno 1576. oud 60. jaren; hadde getrout *Catharina van Bronkhorst van Batenburg*, dochter van *Dirk van Hunnepel*.

Walburg van Brederode, troude *Arent*, Grave van Benthem, die anno 1562. stervende, naergelaten heeft, *Arent*, Grave van Benthem, en wan *Everwijn*, Grave van Benthem, die overleden is anno 1507. nalatende by sijnen wyve *Magdaleen van Nyenarent*, suster van *Adolph*, Grave van Meurs, *Adolf*, Grave van Tekkelenborg. *Arent*, Grave van Benthem. *Willem*, Grave van Steenvoort; en *Coenraat*, Baron van Limpurg, &c.

Jolente van Brederode, hadde te man *Jacob van Bourgondien*, Heer van Falais, die anno 1557. balling stierf sonder kinders, hebbende moeten vluchten uyt het Land om de verandering van Religie, na Geneve en Straasborg.

Maria van Brederode, hadde te man *Govert van Milendonk*, Heer van Goeur, wiens moeder een dochter was van *Hendrik van Montfoort*, en wonnen onder andere *Agnes van Milendonk*, die eerst te man hadde *Frederik Cloet*, Edelman uyt Cleefsland, die Gouverneur van Nuys was anno 1586. en daar na *Maximiliaan van Hoorn*, Heer van Lookeren, Gouverneur van Heusden, gestorven anno 1613. nalatende sijnen soone *Philips Adolph van Hoorn*, Heer van Lokeren, geboren anno 1591.

Marguerite van Brederode, was anno 1570. Abdisse ofte Vrouw van 't Stift van Thoorn by Weert in Brabant.

REINOUT VAN BREDERODE, Soone van *Walraven van Brederode*, en van *Margareta van Borsselen*, Heer van Brederode, Vyanen en ter Ameide, Ridder van de Ordre van 't Gulde Vlies, anno 1556. Deken van 't selve Collegie, als d'outste zynde, en Houtvester van Holland, diende den Keiser *Carel* in den Oorloge. Hy verliet het Wapen van Valkenborg, en voerde Brederode alleen, en stierf den 25. September anno 1556. voorsz te Brussel, oud 63. jaren, en is te Vyanen onder een seer kostelijke en kunstige verheven marberen tombe begraven, met sijnen wyve *Philippote vander Mark*, dochter van Grave *Robbert vander Mark*, Heer van Sedan, en suster van *Everard vander Mark*, Cardinaal en Bisschop, en Prince van Ludik; sy hylikten anno 1521. dan sy stierf anno 1537. naarlatende vier soonen en vijf dochters, als

Philips van Brederode, volgende Keiser *Carel* in den Oorloge, is te Milanen in Italien ongehylikt gestorven voor de Vader, anno 1554. begraven ten Minderbroederen.

Hendrik van Brederode, volgt.

Lodewijk van Brederode, Heer vander Ameide en Haurincourt, bleef doot in den Slag van St. Quintijn in Vrankrijk, zynde verstikt van de hitte in sijnen helm, anno 1557. ongehylikt.

Robbert van Brederode, Coadjutor des Eertsbisschops van Camerijk, daar na comende uyt den Oorloge van Ungarien, is in Beyeren anno 1566. sonder kinderen overleden.

Helena van Brederode, Staat-juffrouw by de Gouvernante, de Coninginne *Maria*, troude daar *Thomas Perrenot*, Heer van Chantonnay, in Hoogbourgongien, broeder van den vermaarden Cardinaal van Grandvelle, Eerts-bisschop van Mechelen, en van den Heere van *Champagny*, Gouverneur tot Antwerpen; hy stierf anno 1571. sy anno 1572. begraven te Besancon, en hadden te samen 4. soonen en 1. dochter, als 1. *Octavius Perrenot*, die bleef doot in de Waterslag voor Bergen op Zoom, anno 1574. 2. *Niclaas Perrenot*, Grave van Cantecroy, stierf Jongman te Napels. 3. *François Perrenot*, Grave van Cantecroy by Antwerpen, Heer van Chantonnay, stierf sonder kinders, anno 1607. te Prage, komende uyt Ambassade van Venegien. 4. *Jan Thomas Perrenot van Grandvelle*, Heere van Maiches, stierf Jongman in de nederlage en ondergang van de groote Spaansche Vlote, anno 1588. oud 22. jaren; haarlieder suster *Peronne Perenot van Grandvelle*, hadde te man *Anthonis van Oiselay*, Baron van Villeneufve, Gouverneur der Stede van Dole, en wonnen eenen soone, die aannemende sijn moeders toenaam, wert genoemt *François Thomas Perrenot van Grandvelle*, Grave van Cantecroy, erfgenaam van sijner voorsz oomen, was Ambassadeur van den Eerts-hertoge by den Konink van Bohemen, en heeft getrout *Carolijne*, Bastart dochter van den Keiser *Rudolphus*.

Margriet van Brederode, hadde te man Graaf *Pieter Ernst van Mansfelt*, die ontrent 59. jaren lang zynde geweest Stadhouder van Luxenburg, stierf aldaar anno 1604. oud 87. jaren, sy was overleden anno 1554. in de fleur haars levens, nalatende de naarvolgende kinders, als 1. Graaf *Carel van Mansfelt*, Admiraal van de Zee, vermaart in de Nederlandsche Oorloge, die anno 1595. in den Krijg in Ungaryen stierf sonder kinders, oud 52. jaren; Hy hadde eerst te wyve gehad *Ioanna Cossé*, suster van den Grave van *Brissac* in Vrankrijk, en daar na *Maria van Egmont*, Grave *Lamoraals* dochter, Weduwe van den

Digitized by Google

den Grave van *Hoogſtraten*. 2. Grave *Philips van Manſvelt*, die anno 157.... te Bruſſel doorſteken wiert van den Burggrave van Gent. 3. Grave *Frederik van Mansfelt*, ſtierf Jongman in Italien te Boulogne. 4. Grave *Octavius van Mansfelt*, bleef doot anno 1591. voor Knodſenborg over Nimmegen, geſchoten zynde, mede ongehylikt. Deſe broeders hadden twee ſuſters, als 1. *Pollexena van Mansfelt*, die heimelijk haar ſelven hylikte met *Palamedes van Chalon*, Baſtart ſoone van den Prince van Orangien, Grave *Reinier van Naſſau*, genoemt *de Chalon*, en hadde daar by twee ſoonen, van den welken den eenen anno 1570. te Dordrecht geboren wierd. De 2. ſuſter *Dorothea van Mansfelt*, hadde te man *François Verdugo*, Spangiaart, Stadhouder van Vriesland, die anno 1595. te Luxenborg overleden is.

Ioanna van Brederode, overleden anno 1573. aan dewelke *Hendrik* haar broeder, Vyanen, en ter Ameide gemaakt hadde, maar ſy en konde dat niet genieten, alſo alle ſijn goederen geconfiſqueert waren; ſy hadde te man gehad *Ioos van Bronkhorſt van Batenburg*, Heere van Hunnepel, broeder van *Catharina*, die haren oom *Balthazar* te man hadde; Sy hadde maar een erfdochter *Geertruyt van Bronkhorſt*, Vrouwe van Hunnepel, van Vyanen, en ter Ameide, in beſit gekomen zynde, mits de peysmaking te Gent, anno 1576. ſy ſtierf ongehout te Vyanen, anno 1590. en doe quam Vyanen op *Walraven van Brederode*, &c.

Françoyſe van Brederode, was Abdiſſe in Vrankrijk.

Antonia Penelope, hadde te man Grave *Anthonis van Iſenburg*, die anno 1548. in de fleur ſijns levens by Waallem in Brabant doodtgeſchoten wierde, ſonder kinders; ſy nam daar na uyt liefde *Cornelis van Gijſtellen*, ſoone van *Ian* uyt Vlaanderen, en hadden eenen ſoone *Pieter van Gijſtellen*, Colonel, Gouverneur van Meurs en van Ooſtende, alwaar hy anno 1604. doodtgeſchoten wiert ſonder kinders; Hy hadde te wyve *Anna Cloet*, ſuſter van *Frederik Cloet*; ſy troude daar na *Adriaan van Sweten*, Balliuw van Rhijnland.

Reinout van Brederode voorſz hadde behalven deſe kinderen mede verſcheide natuurlijke kinderen, als onder anderen, *Frans Baſtart van Brederode*, die een ſoon hadde *Reinout van Brederode*, welke anno 1573. te Haarlem gedoot wierde, Jongman zynde.

Lancelot Baſtart van Brederode, wert mede anno 1573. te Schoten onthooft van de Spanjaarden; hadde te wyve *Adriane van Treſlong*, en wan daar by onder andere *Reinout van Brederode*, Heer van Veenhuyſen, en Preſident in den Hage, die eerſt troude *Adriana van Oldenbarnevelt*, *Ians* dogter, ſtierf anno 1601. daar na *Maria van der Duyn*, ſtierf ann 1607. ten derden *Anna van Lienden*, Weduwe van *Pieter van Berchem*; ſijn ſuſter *Anna van Brederode*, troude *Willem Martini*, Raad van Brabant in den Hage, ſonder oir.

Arthus Baſtart van Brederode, ſtierf Raad in den Hage, anno 1592. hy troude *Adriana van der Laan* van Haarlem, en wan onder andere *Lancelot van Brederode*, mede Raad in den Hage. Noch *Reinout van Brederode*, ſtierf Jongman in Indien, met den Admiraal *P. van der Does*, anno 1599. en *Anna van Brederode*, die troude *Iacob Snoukaart*, op 't Huys te Binkhorſt, alwaar hy ſtierf anno 1617.

Reinout Baſtart van Brederode te Lexmonde; deſe troude *Ioſijne van Aſperen*, des Heeren dogter van *Vuren*, ſy ſtierf anno 1601. en hadde 10. kinders, als *Maria*, *Carel*, *Reinout*, *Ian*, *Hendrik*, *Herbert*, *Catherina*, *Ioſijne*, *Arthus*, en *Lodewijk*.

Margriet Baſtart van Brederode, ſtierf anno 1574. hadde te man *Roelof Granwert*, Droſt van der Ameide, en wan *Philips Granwert*, te Haarlem onthooft, anno 1573. *Walraven Granwert*, tot Utrecht onbekent doorſteken. *Roelof Granwert*, die te wyve hadde *Ienne van Hardenbroek*. *Alijd Granwert*, die te man hadde *George van Averly*, Franſoys Edelman, en wan 5. dochters, alle Staat-juffren by diverſche Princeſſen. Noch *Mabeka Granwert*, die te man hadde *Adriaan van Camons*, Edelman uyt Arthois, Droſt van Jaarsvelt, geſtorven anno 1576. te *Yſſelſteyn*; nalatende *Willem van Camons*, overleden anno 1582. hebbende by ſijnen wyve *Lijsbeth van Raaphorſt*, *Cornelis* dochter, te Vyanen gewonnen *Adriaan van Camons*, die te wyve hadde *Anna van Itterſum* by Swol, en *Willemijne van Camons*, Huysvrouwe *Ioans van Schagen* te Kulenburg.

Lucretia Baſtart dochter van Brederode, troude *Ian van Haaften*, Heer van Gaveren, en wan *Dirk van Haaften*, Heer van Gaveren, Gouverneur te Bommel, anno 1573. ſtierf ſonder kinderen, hadde te wyve *Margrieta van Duvenvoorde*; en *Agnes van Haaften*, Vrouwe van Gameren, die hadde te man *Alexander van Buren*, Baſtart ſoone van Heer *Maximiliaan van Egmont*, Grave van Buren, en wan *Maxiliaan van Buren*, Heere van Gameren, die troude *Anna van den Berge* te Nimmegen; en noch *Margriete van Haaften*, die eerſt te man hadde *Pieter van Grijpſperre*, en daar na *Guy van Meetkerke*, Heer van *Eggegem* in Vlaanderen, ſonder oir.

Anna Baſtart van Brederode, hadde te man *Gijsbert van Schoten*, ſonder oir.

Sandrine Baſtart dochter van Brederode, troude eerſt *Aalbert van Preſchoven*; ten tweeden *Maximiliaan uyter Linnigen*, ten derden *N. Tordeſillas*, Spaanſche Capiteyn; ten vierden *N. Lignaro*, ook Spaanſche Capiteyn, en ten leſten *Barend van den Bongaart van Nyenrode*, ſy ſtierf anno 1617.

Sara Reinouts Baſtert dochter van Brederode, troude eerſt *Aalbert van Egmont van Mereſteyn*, en daar na *Amelis Uyteneng* in de Beverwijk, ſonder oir.

HENDRIK VAN BREDERODE, Soone van *Reinout van Brederode*, en van *Philippote van der Mark*, Heer van Brederode, van Vyanen, vander Ameide; Een van de principaalſte geconfedereerde Edelen, anno 1566. Hy was te Bruſſel geboren anno 1531. en week anno 1567. mits de overkomſte van *Duc d'Alva* uyt den Lande na Weſtphalen, alwaar hy 's jaars daar aan anno 1568. op 't Slot van Hoornenburg by Rekkelinkhuyſen ſonder kinderen *is* geſtorven, zynde ſijn Heer-

Heerlijkheden en goederen geconfisqueert. Hy hadde te wyve *Amelia van Nyenarent*, dochter van Grave *Humbert van Nyenarent en Meurs*; sy troude namaals den Paltzgrave *Frederik*, Keurvorst, en stierf sonder kinders, anno 1600. Hy hadde by Testament sijn goederen gemaakt de Vrouwe van Hunnepel, als doen sijn oudste suster, maar die anno 1573. gestorven zynde, so quamen de Heerlijkheden, mits de pacificatie van Gent, anno 1576. op haar eenige dochter *Geertruyd van Bronkhorst*, en die mede anno 1590. ongehout overleden zynde, soo werde Heer van Vyanen en ter Ameide, *Walraven van Brederode*, *Hendrix* voorseyde ooms soons soone, als hier na breder geseyt werd. En alsoo Brederode een quaat Leen was, soo wert het selve met de Domeinen 's Graffelijkheyts van Holland vereenigt, dan *Hendrix* Weduwe wert anno 1578. vergunt daar van de lijftocht haar leven lang gedurende.

WOLFARD VAN BREDERODE, tweede Soone van *Walraven van Brederode*, *Reinouts* soone, en van *Margareta van Borsselen*, was Heer van Cloetingen en Swammerdam, woonde meest te Utregt, en stierf op sijn huys te Oosterwijk in de Kempen, zynde onlanx te voren van Brussel gekomen, daarmen meind dat hem vergift ingegeven was, anno 1548. en begraven te Vyanen; hy hadde te wyve *Adriana Bax*, dochter van *Jan Bax*, Heer van Asten in Brabant, Weduwe sonder kinderen van *Ian van Arkel*, Heer van Heukelom en Waardenburg; en wan daar by

Reinout van Brederode, volgt.

Margareta van Brederode, hadde te man *Ian van Wytenhorst*, Heer vander Horst, Raad in de Cancellerye t'Aarnhem anno 1547. en wan *Walraven van Wytenhorst*, Heer van Horst, die eerst troude *N. van Doorn* in Brabant, daar na *N. de Vos van Swartsenburg* by Aken. Dese sijn voorsz vader hadde een broeder *Herman van Wytenhorst*, Heere van Sontsvelt, eertijds Gouverneur van den persoon van sijn Excellentie; hy stierf in den Hage, anno 1608. oud 74. jaren, en hadde lest ten wyve *Maria van Assendelf*, suster van den Heere van Cralingen in Holland, en te vooren hadde hy gehad *N. van Leeraart* in Gulikerland, en wan daar by *Jan van Wytenhorst*, Heer van Sontsvelt en Drongelen, die stierf anno 1617. getrout zynde met *Adriana van Schagen*, *Ians* dochter, Heer van Schagen.

REINOUT VAN BREDERODE, Soone van *Wolfert van Brederode*, en van *Adriana Bax*, wert Heer van Brederode door gunst en opdragt van de Staten van Holland, anno 1579. behoudens de gerechtigheden van de Weduwe van *Hendrik van Brederode*, na dat het elf jaren was geconfisqueert geweest; hy was Heer van Cloetingen en Asten in Braband, stierf anno 1584. begraven te Haarlem; hy hadde eerst getrout *Maria*, des Heeren dochter *van Doorn* in Braband, daar na *Helena van Manderscheid*, dochter van Grave *Gerrit van Manderscheid*, en van *Francoise van Montfoort*; sy stierf annno 1619. hy liet na van 't eerste bedde,

Hendrik van Brederode, Heer van Asten, wiert anno 1573. by Haarlem, met den Heer van Batenburg van de Spanjaarden verslagen; hadde te wyve *Margareta van Vladerake*, dochter van *Gerrit*, Heer van Geffen by 's Hertogenbosch, en van *Elisabeth van Bokhoven*, en liet na een erfdochter *Catharina van Brederode*, Vrouwe van Asten, troude *Bernard van Merode*, Heer van Grambais, broeder van den Heer van Rummen, hebben kinderen nagelaten.

Walraven, Heer van Brederode, Vyanen, ter Ameide, by testamente van *Geertruyt van Bronkhorst*, sijne nigte, anno 1590. koft anno 1611. de Heerlijkheid van Noordeloos, van den Grave van Arenberg, voor 44000. hy stierf anno 1614. oud 67. jaren sonder kinderen, hadde getrout *Willemine van Haaften*, Vrouwe van Nyvelt, dat hy kofte van den Heer van Pouderoyen, en te vooren Weduwe van *Nicolaas*, Heer van Assendelst, sy stierf den lesten December 1607.

Floris van Brederode, volgt.

Wolfard van Brederode, eerst Dom-heer t'Utrecht, daar na Capiteyn zynde, wiert van de gemuytineerde van Geertruydenberg in 't Leger geschoten, so dat hy stierf anno 1589. hadde getrout *Geertruyd van Broekhuysen* in Gelderland, sonder kinderen; sy troude daar na *Diderik vander Horst*.

Maximiliaan Lubbert van Brederode, op 't huys te Oosterwijk; hy volgde Graven *Pieter* en *Carel van Mansvelt*, sijne neven; en stierf sonder oir, hadde te wyve *Margareta van Bregt*, *Goossuyns* dochter, Weduwe van den Heer van *Erp*; sy nam daar na haar derde man, *N. van Vertain*, Ridder, uyt *Walsland*, oud 20. jaren en sy 50. jaren.

Anna van Brederode, troude anno 1596. *Ian van Hoorn*, Heer van Boxel en Bassigny, oud 65. jaren; was anno 1572. Gouverneur van Dordrecht; hadde by haar geen kinderen, en stierf t'Utrecht anno 1606. oud 75. jaren.

Adriana van Brederode, troude eerst *Henrik van Merode*, Heer van Oirschot, en daar na *Hendrik van Riviere*, Heer van Iseren, beide in Braband.

Margareta van Brederode, Nonne in St. Cicilien Klooster te Ceulen, anno 1573.

Susanna van Brederode, Abdisse van 't voorsz convent, leefde noch anno 1614.

Van 't twede bedde,

Francoise van Brederode, troude anno 1593. t'Utregt *Hans Philips*, Baander-heer van Hohensaxen in Switserland; Gouverneur van Gelder, anno 1582. Hy wiert doorsteken van sijn broeders soon, anno 1596. en heeft geen kinders nagelaten.

FLORIS VAN BREDERODE, Soone van *Reinout van Brederode*, en van *Maria van Doorn*, was Heer van Cloetingen, Colonel en Gouverneur der Stede van Heusden, alwaar hy

Digitized by Google

ſtierf anno 1599. begraven te Vyanen; hy hadde anno 1593. getrout *Dorothea van Haaften*, dochter van *Ian*, Heer van Haaften en Herwijnen in Gelderland, en van *Anna van Spangen*; ſy troude daar na *Willem van Hoorn*, Heer van Keſſel; haar vaders ſuſter *Willemijne van Haaften* hadde te man *Walraven van Brederode*, broeder van deſen *Floris*; hy wan

Walraven van Brederode, wiert na de dood van ſijn oom *Walraven* Heer van Vyanen, ter Ameide, Noordeloos; was geboren anno 1597. en troude anno 1616. *Maria van Haun*, dochter van den Grave van den Broek, en van Valkeſtein, en van moeders zyde uyt den huyſe van Manderſcheid; hy ſtierf ſonder kinderen.

Reinont van Brederode, ongetrout overleden anno 1617. in dienſt van de Venetianen tegen den Hertog van Stiermark, in de fleur ſijns levens, en verre van 't Vaderland.

Johan Wolfart van Brederode, volgt.
Helena van Brederode.
Margareta van Brederode.
Florentijne van Brederode, ſtierf anno 1612.

JOHAN WOLPHARD, Heer van Brederode, Cloetingen, Haaften, Herwijnen, ſoone van *Floris van Brederode*, en van *Dorothea van Haaften*, troude eerſt *Anna*, dochter van *Ian*, Grave van Naſſau, broeder van Graaf *Willem Lodewijk*, Stadhouder van Vrieſland, en van *Magdalena*, Gravinne van Waldek, &c. ten tweden *Louiſa Chriſtina van Solms*, dochter van den Grave *van Solms*, uyt de Gravinne *van Sein en Witgenſteyn*; hy ſtierf op 't Huys te Peterſſem, een ure gaans beneden Maaſtrigt gelegen, den 3. September 1655. en liet na uyt het eerſte bedde,

Walraven van Brederode, ſtierf Jongman.
Sophia Theodora, 1644 troude *Chriſtiaan*, Graaf van Dona.
Juliana van Brederode.
Florentina, troude *Maurits*, Grave van Solms.
Anna Trajectina van Brederode.
Amelia Margareta, troude *Albert Hendrik*, Baron van Slavata.

Uyt het twede Huwelijk.

Hendrik van Brederode, ſijn Vaders Leenvolger, dog in Vrankrijk ſonder kinderen geſtorven.

Wolpherd van Brederode, volgt.
Floris Aalbrecht van Brederode, jong geſtorven.
Louiſa Chriſtina van Brederode.
Walravina van Brederode.
Hedwig Agnes van Brederode, nog ongehout in leven zynde.
Amelia Wilhelmina, getrout met *Armand de Caumont*, Marquis van Monpouillan, Lieutenant Generaal van de Cavallerie der Vereenigde Nederlanden.
Charlotte Marie van Brederode.

WOLPHARD, Heer van Brederode, Vyanen, Ameide, Noordeloos, ſoone van *Johan Wolpherd*, en van *Louiſa Chriſtina*, Gravinne van Solms, Colonel van een Regiment Paarden, ten dienſte der Vereenigde Nederlanden, is ongehylikt geſtorven den 21. July 1679. de laatſte wettige mansoir van dit Geſlagte, en tot Vyanen begraven, alwaar de Wapenen met hem in het graf geleyt zyn.

Het Wapen van Brederode, is een Roode klimmende Leeuw in een Gouden Velt, zynde dat van Holland, met een Baarnſteel of Lambel van Aſuur boven deſelve.

BRONKHORST.

111 ONder die van den Huyſe en Bloede van Bronkhorſt in Holland haar onthouden hebbende, zyn verſcheide oude memorien en beſcheiden gevonden, dat den ſelven Tak van Bronkhorſt nu over de 300. jaren in Holland geweeſt is, en dat *Gijsbrecht van Bronkhorſt* aldaar gekomen is in den jare 1359. ten dienſte van Hertoch *Albrecht van Beyeren*, Palzgrave by den Rhijn, Grave van Henegouwen en Holland, in 't Beleg van de Stad Delf, en dat hy een broeder was van *Diderik*, Heer van Bronkhorſt tot Anholt, mede geleeft hebbende in den voorſz jare 1359. die getrout hadde *Jenne*, erfdochter van *Gerard*, Heer van Batenburg, en dat den voorſz *Gijsbregt van Bronkhorſt* te wyve hadde *Ioanna van Voorn*, dochter van *Ian*, Heer van Voorne. Dat de ſoons ſoone van den voornoemden *Gijsbregt van Bronkhorſt*, genaamt *Iacob van Bronkhorſt*, *Iacobs* ſoone, getrout aan *Magteld vander Made*, *Ians* dochter, van *Otto*, Heere tot Bronkhorſt en Borculo, verkregen heeft het beſcheid ſijner afkomſte, in het welke den voorſz *Otto* hem noemt ſijn Mage en lieve neve, luydende als volgt:

FRederik Henderik, by der gratie Gods Prince van Orangien, Grave van Naſſou, Catzenellebogen, Vyanden, Dietz, Lingen, Meurs, Buren, Leerdam, &c. Marquis vander Vere ende van Vliſſingen, Heere ende Baron van Breda, Stadt Grave, ende Lande van Cuyck, Dieſt, Grimbergen, Arlay, Noſeroy, St. Vyt, Daesburgh, Herſtal, Cranendoncq, Warneſton, Polanen, Nyervaart, Yſelſteyn, St. Martenſdyck, Erfburgh-Grave van Antwerpen, en Beſançon, &c. Stadthouder, Gouverneur, Capiteyn General, ende Admirael; Mitſgaders de Pre-

Digitized by Google

Preſident, ende Raden over Hollant, Zeelant, ende Vrieſlant. Doen te weten, allen den ghenen die deſe teghenwoordighe ſullen ſien, ofte hooren leſen; Dat wy op huyden date van deſen, gheſien, geviſiteert, ende gheleſen hebben ſekeren open brief van *Otto*, Heere tot Bronchorſt, ende tot Borkelo, in date een duyſent vierhondert ſes ende veertich, des Saterdaghs op Palm-avont, gheſchreven in parkament, weſende gantſch gaef, ongheraſeert, ende beſegelt met een uythanghenden ſegel in groenen waſſe, daer op gedruckt twee Schilden onder een Helm, ſtaende in 't rechter Schildt een klimmende Leeuw, hebbende een kroon op 't hooft, ende in 't ſlincker Schilt drie ronde bollen, twee boven, ende een onder, ende op den Helm twee loopers van een Beere, hebbende elck inde klaeuw een ronde bolle, van welck ſeghel de figure hier onder mette penne ghetrocken ſtaet, ende van welcken open brief den inhouden van woorde te woorde hier nae geinſereert ſtaet: (Wy *Otto*, Heer tho Bronchorſt ind tot Borkelo, doen kundt allen luyden, ind bekennen myt deſen onſſen apenen brieve, dat wy avermits gueden wyttaftighen ſchriften in 't oirkonden van gueden geloeflycke tughen wael vernoemen, ind verſtaen hebben, kuntlich vernemen, ende verſtaen alſſe dat *Jacob Jacobs* Soen, *Philips Willems* Soen, ind *Derik Claes* Soen van oirre Vadere alder wegen van ons ſtamme van Bronchorſt gebaren ind hergecomen ſijn, dair op wy onſe myt gantſen vlyt doin bevragen, ind dat ſoe kuntlich doen bevynden hebben. Ende want wy anders nyt ende weten, noch en vernemen, dan die ſelve *Jacob*, *Philips*, ind *Derick* voorſz. alſoe van ons hergecomen ſyn, dencken ind willen ſyn darumb halden voir onſe Lieve magen, ind neven van Bronchorſt gecomen te ſijn, as ſich dat geboirt ſonder enich argeliſt; Orekonde onſe ſegels hyr an gehangen inden Jare ons Heeren duſent vier hondert ſes ende veertich, des Saterdages op den heyligen Palm-avont.) Ende alſoo wy na voorgaende collatie bevonden hebben het voorſz. gheinſereerde van woorde tot woorde metten voorſz. principalen brieve te accorderen, ſoo hebben wy onſen Griffier *François Criep* gheordonneert, deſen tegenwoordighen in onſſen naeme te teyckenen, ende tot meerder verſeeckerheyt de ſelve doen confirmeren met het ſeghel van Juſtitie hyer aenghehangen, op den vyfden Julii anno xvj^c. een ende dertigh, hebbende onder aen uythangende een groot ſeghel in roode waſſche aen een dobbelen Franchijnen ſtaerte, ende op de ploye onderteeckent *F. Criep*.

Gelijk dan noch in weſen is, een ander principaal *Vidimus* van den jare 1631. van den ſelven Hove van Holland, beginnende als voren;

Frederick Hendrik, by der gratie Godts Prince van Orangien, &c. mede verghefelt met den ſegele vanden ſelve Hove, ende op den Plijcke gheteeckent als vooren *F. Criep*. van een brieve van *Philips*, Hertoghe van Bourgoingne, &c. als Grave van Hollandt, in date veerthien hondert acht ende vijftich, inhoudende met expreſſen woorden, dat ghecomen es ſijne gheminden *Jan* mit *Gerbrant* ende anderen ſijne broederen *Jacobs* Soonen, voor ſijnen ghetrouwen Stedehouder van Hollandt, den Heere van Lanoy, te kennen gevende hoe dat *Iacob Iacobs* Soon haer Vader ghecomen ende gheboren was uytten Huyſe, ende vander Wapen van Bronchorſt, ghelijck *Otto*, Heere tot Bronchorſt, ende Borkelo met ſijne opene beſegelden brieve bekent hadde, ende dat *Derick Claes* Soon aldaer ghemelt haer maegh, ende gheboren vander ſelver Wapen van Bronchorſt, met recht bedinghet hadde, nae den rechte vanden Lande, dat hy daer voor bekent moſt werden, waer van het vonniſſe tot voordele mede in date veerthien hondert ſes ende veertich, met allen ſolemniteyten daer in gepleecht, in des hoochghemeltes Hertoghen brieve van woorde te woorde gheſchreven ſtaet, ende mede met expreſſen woorden verhalende is, dat hy *Derick Claes* Soon ſijn Edelen tuuch ghedaen, ende voorgeſworen heeft ten Heyligen, ende vier ſijnre welgeboren maegen nair gheſwooren hebben, dat hy een Welgeboren man was, geboren uytter maeghſchappe van Bronchorſt, zijnde neffens den brief van 't ſelfde vonniſſe inden voorſz. brieve van *Philips* Hertoch van Bourgoingne, &c. mede gheinſereert den voorſz. brieve van *Otto*, Heere tho Bronchorſt, ende Borkelo; ende is den hoochgemelten Hertoch met ſijn voorſz. brieve de ſelve voorſz. gheinſereerde brieven, ſoo veel als in ſijn Hoogheyt

Digitized by Google

heyt was, confirmerende, believende, ende gheveſtigende, willende dat den inhouden van dien ghehouden ende geachtervolcht ſoude zijn, als dat behoorde. Welken voorſz brieve van den hooggemelten Hertoge van Bourgoingne, alſoo die ſeer lang is, vermits den voorſz daar in geinſereerde brieven, van *Otto*, Heer tot Bronkhorſt, &c. en van den voorſz. als vooren geëxtendeerde vonniſſe, ick alhier om cortheyts wil alleenlijk brenge met verhaal, doch alles wel correctelijk.

De voorſz *Iacob Iacobs* ſoon, woonende te Delf, liet na *Gijsbert Iacobs* ſoon, bygenaamt *van Harrek*, begraven leggende ten Minnebroeders aldaar; en wan

WILLEM VAN BRONKHORST, *Gijsbregts* ſoon, Ridder, was Balliu van Putten, anno 1508. hadde te wyve *Ewoud van Moermont*, of ſo als andere ſeggen, *van den Steenhuyſe*; en liet na

Andries van Bronkhorſt, volgt.

Ioos van Bronkhorſt, vermelt anno 1535. was Heer van Bleiſwijk by Delf, en eertijds Rekenmeeſter in den Hage; woonde daar na in den Briel, hadde te wyve *Ida Ruygrok*, *Willems* dochter, en wan by deſelve ſes kinderen, als I. *Willem van Bronkhorſt*, Deken van Ooſtvoorn by den Briel. II. *Gijsbert van Bronkhorſt*, ſtierf ſonder kinders, hadde eerſt getrout *Adriana van Duvenvoorde*, dochter van *Ian van Duvenvoorde*, en van *Maria van Mateneſſe*; daar na *Emerentia van Vliet*, dochter van *Hubert van Vliet*, en van *Anna van Nyvelt*, erfdochter van Coulſter en Heilo by Alkmaar. III. *Claas van Bronkhorſt*, Canonik tot Ooſtvoorn. IV. *Laurens van Bronkhorſt*, Ridder, Ambachts-heer van Werkendam in Zuyt-holland op de Merwede, troude eerſt *Anna Zegers van Waſſenhoven*, *Geleins* dochter, Raad in den Hage, Ridder; daar na *Anna van Chimay*, en wan by de eerſte een dochter, namentlijk *Ioſijne van Bronkhorſt*, getrout aan *Ian Grauwert* tot Embden, en by de tweede *Ida van Bronkhorſt*, die Ambachts-vrouwe was van Werkendam, troude, out zynde maar 12. jaren, eerſt, *Otto van Erkel*, geboren te Dordrecht, die ſtierf anno 1602. nalatende veel kinders, daar na *Hendrik van Eck* van Utregt. V. *Maria van Bronkhorſt*, hadde te man *Cornelis van Dorp* by Delf, ſoone van *Iacob van Dorp*, en van *Magtild vander Does*, en wan twee kinders. VI. *Eliſabeth van Bronkhorſt*, hadde te man *Willem*, Heer van Schagen, ſoone van *Ian van Schagen*, Ridder, en van *Catharina van Schagen*; ſy ſtierf anno 1592. zynde Weduwe geweeſt omtrent 44. jaren, en wan een ſoon met twee dochters.

ANDRIES VAN BRONKHORST, Ridder, ſoone van *Willem van Bronkhorſt*, Raad in den Hove van Holland, anno 1540. te voren Balliu van den Briel, anno 1527. doe hy de Stad by de Plate dede bedijken; kogt de goederen vander Schoot by der Goude, hadde eerſt getrout *Maria Sonke* te Delf, daar na *Wendelmont*, dochter van *Claas Corf van Boſchuyſen* tot Alkmaar, Weduwe van Mr. *Reyer de Ionge*, Heer van Baardwijk; ſy leefde andermaal Weduwe, anno 1554. hy liet na uyt het eerſte Huwelik,

Laurens van Bronkhorſt, troude eerſt *Lijsbeth vander Coulſter*, dochter van *Floris vander Coulſter*, Burgemeeſter tot Dordregt, en van *Soete van Slingeland*, die ſtierf ſonder kinders; daar na *Margareta Mol*, dochter van *Joris Mol*, en van *Eliſabeth van Amerongen* te Dordrecht, en wan daar by, 1. *Andries van Bronkhorſt*, ſtierf ſonder oir. 2. *Maria van Bronkhorſt*, troude eerſt *François van Rumpſt*, Droſſart van Vyanen, daar na *François van Souhay* van Luyk. 3. *Eliſabeth van Bronkhorſt*, hadde te man *Melchior van Culenburg*, en wan *Amelijn van Culenburg*, troude *Dirk Vijg*, Heer van Eſt; *Anna van Culenburg*, was eerſt getrout aan *Ian van Drongelen*; daar na *Ian van Naaltwijk*; *Eliſabeth van Culenburg*, troude *Hugo Ruyſch*, en eindelijk *Melchiora van Culenburg*, troude den Capiteyn *Wigmonde* Engels-man. 4. *Ewalda van Bronkhorſt*, hadde getrout *Servaas van Renoy*, broeder van Mr. *Gerrit van Renoy*, Rekenmeeſter in den Hage, ſonder oir.

Magtild van Bronkhorſt, hadde te man *François vander Werve*, Heer van Gijſſen-oudekerke by Dordrecht, hy ſtierf anno 1541. nalatende kinders.

Van het twede Huwelijk,

Nicolaas van Bronkhorſt, Heer van de Stad, troude *Iacquemijn van Poelgeeſt*, dochter van *Gerrit van Poelgeeſt*, Ridder, en van *Helena Thaye*, en wan twee kinders, als 1. *Gerardina van Bronkhorſt*, geſtorven anno 1571. hadde te man *Ian van Matheneſſe van Wibiſma*, en lieten na een ſoone, Heer van Haſertswoude. 2. *Nicolaas van Bronkhorſt*, Heer van de Stad, geſtorven anno 1579. hy hadde te wyve *Gijsberta van Schagen*, dochter van *Willem van Schagen*, en van *Eliſabeth van Bronkhorſt*, *Iooſten* dochter, en hadde daar by maar eene ſoon, *Niclaas van Bronkhorſt*, Heer van de Stad, overleden anno 1606. hebbende te wyve *Ioſine van Aamſtel van Mijnden*, dochter van *Ioos van Aamſtel van Mijnden*, Heer van Loendersloot, en van *Willemina van Voorſt van Dorenburg*; ſy lieten na twee kinders, als *Nicolaas van Bronkhorſt*, Heere van de Stad, overleden te Douay in de Studie, anno 1616. out 18. jaren, en *Maria van Bronkhorſt*, Ambagtsvrouwe van de Stad na haar broeder.

Gijsbert van Bronkhorſt, volgt.

Andrieſe van Bronkhorſt, ſtierf en begraven te Lier, anno 1579. ongehylikt.

Pieter van Bronkhorſt, was Heemraad van Delfland, anno 1570. hadde eerſt getrout *Geertruyt van Sonnevelt* t'Alkmaar, daar na *Maria van Heerjansdam* te Dordregt, en wan by d'eerſte, 1. *Andries van Bronkhorſt*, Heer van Vliet by Ouwa-

Digitized by Google

Ouwater, hadde te wyve *Anna van Vliet*, Vrouwe van 't Huys te Boukhorst te Noortwijkerhout. 2. *Ioſijne van Bronkhorſt*, hadde te man *Ioris van Schoonhoven*, Ridder van Antwerpen, en wan *Olivier*, en *Carel van Schoonhoven*, en *Maria van Schoonhoven*, die te man hadde *Lodewijk van den Tempel*, Meyer van Leuven. 3. *Willemijne van Bronkhorſt*, troude Mr. *Lodewijk del Rio* (wiens Vader een Edelman uyt Caſtilien was) Raad van de troublen of Bloet-raad in 't jaar 1567. daar na van den Secreten Rade te Bruſſel; hy wan *Pieter del Rio*, *Anthonio del Rio*, en *Maria del Rio*, die anno 1608. troude *Jan Mulard* van Utrecht, Capiteyn Lieutenant van de Garde van den Erts-hertog *Albertus* te Bruſſel. By de tweede Vrouwe, 1. *Willem van Bronkhorſt*, hadde te wyve *Maria van Warluſey* uyt Walſland, by welke hy wan *Andries* en *Catharina van Bronkhorſt*. 2. *Geertruyd van Bronkhorſt*, beſat het Huys ter Weer by Waſſenaar, en
fol. 1042. hadde eerſt te man *Arent t'Serclaas* uyt Braband, die ſtierf ſonder oir; daar na *Hendrik vander Werve* van Antwerpen, en hadde daar by *Maria vander Werve*, en *Francoiſe vander Werve*; hy ſtierf op 't Huys te Gijſſenborg by Dordregt, anno 1616. zynde hertrout met *Maria Taats van Amerongen* van Utrecht, by dewelke hy verſcheide kinderen hadde.

Willemijne van Bronkhorſt, hadde eerſt te man *Alexius van Naſſau*, Ridder, Heer van Conroy, Baſtaart ſoone van Graaf *Hendrik*, Stadhouder van Holland; daar na *Jan van Lannoy*, Baſtart ſoone van den Heer van *Mingoual* in Vlaanderen; laaſtelijk *Johan Caſimbroot*, Heer van Bikkerſeel, Edelman van Brugge, die anno 1568. te Vilvoorden gedoot wiert, zynde Raad van den Grave van Egmont; ſy wan by haar eerſte man *Reinier van Naſſau*, Heer van Conroy in Walſland getrout, en *Andrieſe van Naſſau*, getrout met *Denijs van Marbais*, Heer van Leure; by de twede *Willem van Mingoual*; en by de derde *Anna Caſimbroot*, die eerſt troude *N. van Toralva*, en daar na *Andries van Miranda*, Gouverneur van Meurs, beyde Spagniarden.

GYSBERT VAN BRONKHORST, Ridder, ſoone van *Andries van Bronkhorſt* en van *Wendelmont*, *Claas Corf* dochter van *Boſchuyſen*, ſtierf te Mechelen anno 1576. begraven aldaar in St. Jans Kerke, hadde te wyve *Levine de Bryaarde*, *Lamberts* dochter, Preſident van den groten Rade te Mechelen; en wan

Lambert van Bronkhorſt, volgt.

Levina van Bronkhorſt, hadde te man *Iacob Sandelin*, Heer van Herenthout, ſoone van *Hieronimus Sandelin*; en hadden kinders.

Geertruyt van Bronkhorſt, hadde te man *Anthonis van Vliet*, Heer vander Coulſter by Alkmaar, hy ſtierf anno 1596. ſy 1614. ſonder kinders, beide begraven te Haarlem.

LAMBERT VAN BRONKHORST, Heer van de Schoot, ſoone van *Gijsbert van Bronkhorſt*, en van *Levine de Bryaarde*, hadde te wyve *Lucia van Eſpelbach* uyt Vrieſland, en wan

Levine van Bronkhorſt.
Gijsbert van Bronkhorſt.
Catharina van Bronkhorſt.
Ioris van Bronkhorſt.
Geertruyd van Bronkhorſt.
Andrieſe van Bronkhorſt.
Willem van Bronkhorſt.

Het Wapen van Bronkhorſt is een klimmende Leeuw van Silver, geharnaſſeerd van Goud, op een Velt van Keel; en blijkt uyt de bovenſtaande Genealogie, dat die van den voorſz Geſlagte, terwijl ſy in Holland geweeſt zyn, gedaan hebben de navolgende Huwelijken, Zutphen, Voorn, vander Made, Mourmont, Ruygrok vander Werf, Waſſenaar, Duvenvoorde, Warmont, Wourden van Vliet, daar ſy driemaals aan gehylikt zyn, Schagen, Poelgeeſt, Bryaarde uyt Vlaanderen, Naſſau van Conroy, Eſpelbach boven Ceulen van daan, Matheneſſe, Aarſchot, Schoonhoven uyt Braband, Warluſe uyt Arthois, Dorp, Serclaas, van de Werve, Aamſtel, Bourgoigne, Ruytenburg uyt Over-Yſſel, en van den Bongaart uyt den Lande van Gulik geſproten, en andere Adelijke Huwelijken meer; ſoo dat niet wel te bedenken is, wie die *Gijsbregt van Bronkhorſt*, Heer van Schorel geweeſt zy, hier voren fol. 686. vermelt. Doch het is ook in voorleden tijden een vaſte coſtume en recht geweeſt, dat niemant ter vergaderinge van de Staten van Holland onder het eerſte Lid, zynde de Edelen, beſchreven wierde, dan Edelen van ouden Adelijken Hollandſchen Stam, en beſittende Heerlijkheden, ofte Ambachts-heerlijkheden in Holland, ofte Weſt-Vrieſland; en andere Edelen van ouden Adelijken Stamme, beſittende Heerlijkheden, ofte Ambachts-heerlijkheden als vooren, die ſy geërft hadden van oude Hollandſche Geſlagten, van den welken ſy in bloede afgekomen waren; en den genen, welken gebrake een van de voorſz qualiteyten, ofte in wien de voorſz qualiteyten t'ſamen niet en concurreerden, wierden gehouden daar toe niet gequalificeert.

VANDER

Digitized by Google

VANDER BURG.

113 DE Ridderlijke Hofstede Burg, gelegen by Rijswijk, heeft den toenaam gegeven aan het Adelijk Geslacht vander Burg, van dewelke geleeft heeft *Ian vander Burg*, die met de voorgenoemde Hofstede verlijt wert anno 1307. Van desen sijn gedescendeert, die deselve Hofstede beseten hebben, ook mede die tot Delf en Dordrecht bekent zyn geweest, en jegenwoordig noch in leven zyn, gelijk dan Mr. *François vander Burg*, Burgemeester der Stad Dordrecht, in den jare 1621. by de Ridderschap en Edelen van Holland gegeven is de Acte hier na volgende:

WY ondergeschreven uyt de Ridderschappen en Edelen van Holland en West-Vriesland, verklaren mits desen, dat wy goede kennisse hebben, dat het Geslagte van vander Burg in desen is een Edel Geslagte, en dat wy niet anders konnen oordelen, of volgens het voorsz bewijs, ons by *François vander Burg Jans* soon vertoond, deselve is gesproten uyt en vanden selven Geslagte. Actum onder onse gewoonlijke signature desen 14. January 1621.

Wolphert de Brederode.
Jan van Wassenaar en Duvenvoorde.
A. de Zweten.
A. van Schagen.
N. van Boukhorst.
A. van Raephorst.

Voorts werden van dit Geslagte vermelt *Matthews* en *Jacob vander Burg*, Ridders, omtrent den jare 1337.

MATTHYS VANDER BURG, Priester Knape anno 1351.

JAN VANDER BURG, *Ian Sijmons* soone *vander Burg*, Knape, anno 1351. hy wan *Sijmon vander Burg*, vermelt anno 1390.

MATTHÆUS VANDER BURG, Ridder, omtrent het jaar 1358.

JAN VANDER BURG, Knunnik ter groter Kerk binnen Dordrecht, vermelt anno 1377.

JAN en WILLEMAN VANDER BURG, die den Grave moesten dienen tegen de Arkelsche, elk met twee man op haren kosten, anno 1405.

JAN VANDER BURG, wert verlijt met de voorsz Hofstede anno 1428. en heeft gewonnen

Gerrit vander Burg, volgt.

Willem vander Burg, heeft nagelaten *Ian vander Burg*, getrout met *N. de Rovere*, wiens dochter *Iohanna vander Burg*, troude *Pieter Suys*, Ambachts-heer in Grijsenoort, die door opdragte van *Ian vander Burg* sijn neve, anno 1486. verlijt wert met de voornoemde Hofstede; hy stierf anno 1501.

GERRIT VANDER BURG, verlijt met de voornoemde Hofstede anno 1441. en 1449. troude *Elisabeth Uytenhage*, *Ians* dochter; hy wan

Ian vander Burg, volgt.

Iohanna vander Burg, Nonne tot Loosduynen.

Alijd vander Burg, Nonne in 't Clooster van St. Urselen tot Delf.

N. vander Burg, Nonne in 't Clooster van St. Anna tot Delf.

Ceelken vander Burg, Nonne in 't Clooster tot Rijswijk.

Elisabeth vander Burg, Bagijn tot Haarlem.

IAN VANDER BURG, wert verlijt met de voorsz Hofstede anno 1474. dewelke hy anno 1486. opdraagt aan sijn neve *Pieter Suys* voor gemelt, en is overleden sonder oir.

Van dit Geslagte is mede geweest de Huysvrouwe van *Bartholomeus Partaut*, *alias* van *Castello*, Rentmeester Generaal van Noortholland, anno 1436. Hy woonde te Delf, daar hy sijn voorsz wijf getrout hadde; haar moeder was van de Stamme vander Boukhorst, en lieten na een dochter *Margareta Partaut*, die te man hadde *Ian van Mateneſſe*, soone van *Wouter van Matheneſſe*, en van *N. vander Werve* uyt Zuyt-holland by Dordregt, die voerde een Rode Baar op Silver; haar moeder was *Rijsoort*.

Noch ADAM of DAAM VANDER BURG, (gemeenlijk *Aam Vader* genoemt) hy overleed den 3. Aprilis 1505. oud omtrent 90. jaren, begraven in de Parochie Kerke van 't Wout, onder een blauwe Sark, met dese vier quartieren,

BURG.	WOERT.
BRAKEL.	HODENPYL.

Sijn Huysvrouwe stierf den 31. December 1497. en lieten t'samen verscheide kinderen na.

Het Wapen van dit Geslagte is een Rode gebogen Bande op een Velt van Gout.

CATS

Digitized by Google

CATS.

114 DAt het Geslagte van Cats van allen ouden tyden een van de considerabelste van gants Hollandt en Zeelandt geweest is, blijkt daar uyt, dat sy altoos in groot aansien en gunste by de Graven sijn geweest en veel gesag by deselve gehadt hebben; en is de eerste van den selven geslagte geweest, *Gysselbertus van Welle*, Vry-heer van Cats Ridder; werdende vermelt in seker Hantvest van *Burchardus* de XXIII. Bisschop van Utregt, luydende als volgt.

INden name der Heyliger en onverdeelder Drievuldigheyd, en ter eeren van St. Servaas, en Ste. Maarten, en aller Heyligen. Alsoo het seeker is, dat Gods Prophetische getuygenis vervloekt de Sayers van tweedragt, soo is veel meer te geloven, dat van den selven Autheur des Vredes de yveraars van eendragt geapprobeert werden. Ik derhalven *Burchardus* door Gods genade Bisschop, nademaal wy geconsidereert hebben, dat eertijds tusschen de twee Collegien van Ste. Maarten en Ste. Benisaas, en als nu tusschen *Arnold van Rothe*, en *Hendrik van Cuyk*, en hare mede Erfgenamen geen kleyne vlammen zyn opgeresen, en brandende gebleven tot myn tyd toe, over Gods Hoeve, tusschen de Lekke en de Linge gelegen, soo hebbe ik, om deselve uyttebluschen, den besten raad geleeft, dienen soude kunnen vinden, mynder getrouwe Mannen, soo Geestelijke als Wereltlijke; Derhalven een Partagie gemaakt hebbende der voorsz Hoeve, onder conditie van den geapprobeerden Raad, na dat gedetermineert is geweest, wat dese twee Kerken, en *Arnold van Rothe*, en *Alverade*, Weduwe van *Hendrik van Cuyk*, nu overleden, soude moeten competeren; So hebbe ik met der selver Kerken Prooften, *Rodulphus*, namentlijk van Ste. Maarten, en *Herimannus* van Ste. Bonifaas, door handen van *Wilhelm*, mynen wettigen Advocaat, en deselve *Arnold*, en deselve *Alverade* met hare erfgenamen, als geseyt is over en weder 't geene dat tusschen ons questieus was, getransporteert, tusschen ons en haar gemaakt zynde een vaste en onbewegelijke afscheydinge der selver Hoeve; Maar ik hebbe ten respecte van de Goddelijke vergeldinge, en om de geregtigheyt, die de voorsz Kerken in die Hoeve van ouds gehad hebben, den Clyns, Thienden, en alle Wereltlijke Jurisdictie, met alles dat van het gecultiveerde en ongecultiveerde naderhand aldaar mach voortkomen, den voorsz twee Kerken ten eeuwigen behoeve der voorsz Prooften, ende Broederen van de voorsz Collegien gegeven. Daar en boven haar de macht gevende, dat sy in dese Hoeve, waar sy willen, een Moederkerke, en vry van alle Bischoppelijk recht, bouwen mogen. Het welke, op dat seeker en vast blyve, ik dese Brieven, met Zegele hebbe bevestigt, en daar overgehaalt getrouwe Mannen tot getuygen, de Prooften *Cadulphus* van Ste. Maarten, *Hermannus* van Ste. Bonifacius, *Ansfridus* van Ste. Pieter *Cadulphus van Aldensele*, Canoniken van Ste. Maarten, *Albertus*, *M. Lambertus*, *Blidgerus*, *Luzo*, Wereltlijke Vry-heeren, *Wilhelmus Advocatus*, *Gyselbertus van Weerde*, *Frederik van Haveskesdrecht*, *Theodoricus de Trajecto*, *Gijselbertus de Welle*, *Hubertus van Vtwijk*, *Hermanus Wisse*, *Gerardus van Oyen*, *Hezelo van Helmond*, *Hugo van Voorne*, *Razo* en sijn Broeder, *Wezelo van Trecht*, *Gerardus de Paveke*, Knapen, *Galo*, *Ansfridus Knyf*, *Gerfridus*, *Lankfridus*, *Gelperadus*, *Ensfridus de Munchem*, *Vlfgerus*, *Lubbertus*, *Werenboldus*; In alle haar tegenwoordigheyd hebbe ik t'eenemaal geen Graaf, of Advocaat in de voorsz Hoeve, en hare Bruykers eenige macht toegestaan, als alleen de voornoemde Prooften der voorsz Kerken, ende hare Pachters en Bou-lieden, die sy aldaar hebben gestelt, Actum in 't openbaer, in 't jaar ons Heeren 1108. de 1. Indictie den - - - Augusti, Regerende *Heindrik de* V. en Presiderende in de Heylige Roomsche Kerke *Paschalis*.

Den gemelten *Gijselbertus*, Heer van Cats; floreerde ten tyde van *Floris de Vette*, Grave van Hol-

Digitized by Google

Holland en Zeeland, en ſtierf anno 1123. nalatende een Soone, genaamt

FLORENS, Vry-heer van Cats, wert vermelt anno 1203. in ſeker Tractaat van Vrede, gemaakt tuſſchen den Hertog van Lottringen en Brabant, en *Dirk*, Grave van Holland en Zeeland, in 't nederleggen van den Oorlog tuſſchen haar beiden ontſtaan, en ontſlaginge van den gemelten Graaf van Holland, by den gedagten Hertog van Lotteringen gevangen; volgende Extract van dien hier agter onder de Letter A. Hy liet na

GOSUINUS, Vry-heer van Cats, wert vermelt anno 1223. in de Keure, by Grave *Floris*, Vader van Konink *Willem*, aan de Stede van Weſtkappelle gegeven, waar van het Sloth aldus luyd:

DErhalven hebben wy deſe Keure van de vryheyt, dewelke wy geſwooren hebben de Burgers van Weſtkappel, van ons en onſe naarkomelingen eeuwig te onderhouden, tot beveſtinge van deſelve, met byſettinge van onſen Zegele doen corroboreren, daar onder geteykent die by deſe confirmatie geweeſt zyn, welkers namen zyn deſe: *Baldwinus*, Grave van Benthem, *Wilhelmus van Egmonde*, *Jacobus Caſtelein* van Leyden, *Hugo van Naaldwijk*, *Barth. Bloete*, *Giſelbertus vander Horſt*, *Goſuinus van Cats*, *Hugo van Vloete*, en *Ratgardus*, Ridderen; Gegeven en gedaan in Middelburg, door handen van *Balduwijn den Schryver*, in 't Jaar onſes Heeren Menſch-werdinge 1223. in de Maant van Mey.

Hy was eerſte Edele van Zeeland, en alleen repreſenterende de Ridderſchap van die Provincie; en liet na

GEROLPHUS en HENRICUS, Vry-heeren van Cats, Heeren van Duyveland; hebben gefloreert anno 1258 blyken de by het Tractaat van Alliantie en Manifeſt of Denuntiatie van Oorlog en aſſiſtentie, waar van de præmiſſen luyden als volgt:

UNiverſis præſentes Literas inſpecturis Gerulphus & Henricus, *Milites* de Cats, *ſalutem, & omne bonum*; *Noveritis, quod nos Cariſſimo Domino noſtro* Henrico, *Duci Lotharingiæ, & Brabantiæ, quem Domina* Aleidis, *relicta Domini* Iohannis de Aveſnis, *Conſanguinea noſtra, ſecum elegit ad gubernandam terram Hollandiæ & Zeelandiæ, prout in litteris ſuper hoc confectis plenius continetur, præſtito juramento, bona fide promiſimus, quod eidem Domino noſtro Duci, in negotio dictæ gubernationis, conſilio, auxilio, & favore fideliter adſiſtemus, quouſque filius Domini* Wilhelmi, *olim Regis Romanorum, bonæ memoriæ, perveniat ad ætatem. In cujus rei, &c. Datum in Duvelandia, anno Domini* 1258. *die Martis ante Aſcenſionem Domini. Dat is*: *Geerlof* ende *Henrik van Cats*, Ridderen, ſaluyt, ende alles goets; alle die de tegenwoordige Brieven ſullen ſien. Gy ſult weeten, dat wy onſen alderliefſten Heer *Henrik*, Hertoge van Lotharingen, en van Braband, den welken Vrouwe *Aleidis*, naargelaten Weduwe van Heer *Johan van Avennes*, onſe Bloetverwante, verkooren heeft, om nevens haar het Land van Holland en Zeeland te regeeren, gelijk in de Brieven daar over gemaakt, breder is begrepen, met geſtaafden eede ter goeder trouwe belooft hebben, dat wy den ſelven onſen Heere den Hertoge, in de ſake van het voorſz Gouvernement, met raad, hulpe, en gunſte trouwelijk ſullen adſiſteren, tot dat de Soone van Heer *Wilhelm*, wylen Roomſch Konink, goeder memorie tot ſyn Jaren ſal zyn gekomen. Tot welkers ſake, &c. Gegeven in Duyveland, in 't Jaar des Heeren 1258. des Dingsdags voor Hemel-vaarts-dach.

Al waar dan te noteren ſtaat, dat *Aleidis* nagelaten Weduwe van Heer *Johan van Avennes*, haarluyder *Bloetverwante* genaamt werd; *Hendrik van Cats* voorſz liet na *Dirk van Cats*, *Johan van Cats*, en *Gerlof van Cats*, alle drie ſonder oir geſturven, maar werden deſelve vermelt in ſeker oud Manuſcript Extract uyt een oude Chronyque van Vrankrijk, Vlaanderen, Holland en Zeeland, eertijds beruſt hebbende onder Heer *Anthonis van Aamſtel van Mijnden*, Heer tot Cronenburg, en de laatſte in 't byſonder in ſeker accoord tuſſchen den Grave van Zeeland ter eenre, en de Edelluyden van 't ſelve Land ter andere zyde, beroerende de Thienden, die ſy te voren in Pachte gehad hadden van die van 't Capittel van St. Pieter tot Utrecht, volgende onder de Lett. B. *Gerolphus van Cats* den oudſten liet na eenen ſoone, genaamt

NICO-

Digitized by Google

NICOLAAS VAN CATS, Vry-heer van Cats, Catshouk, oude en nieuwe Cats, Catsrak, Emelisse en Welle, den Eilande van Duveland, en den Lande van Cats-sant, Ossendrecht, Lopik en Boerepas, Gouverneur en Favorijt van Graaf *Floris* van Holland en Zeeland, mitsgaders Veldoverste en Capiteyn Generaal van Koning *Willem*; Dus wert van hem vermelt by *Wilhelmus Procurator*, in de Chronijke van Schriverius, op 't jaar 1282.

SO ging dan het Heirleger der Hollanders, en der Zeeuwen seer swaar met Wapenen beladen, vande plaatse der Schepen af, al vechtende, en de Vyand vervolgende, (dat met waarheyd gesprooken word) omtrent twee mijlen voorwaarts, en van gelijken also veel wederom; watter nu op die reyse geschiet is, sal ik soo kort verhalen, als ik kan. Dit is dan een sware tocht geweest, en voornamelijk om de suspicie, die daar was van verraat; want de rest van den Adel en hadde geen goeden moet op den Ridder *Niclaas van Cats*, die als nu den Opsiender vanden Graaf was, en na wiens ordonnantie alle dingen gedaan wierden, &c.

En seer aanmerkelijk by *Beka*, onder *Iohannes de I.* de XXXIX. Bisschop van Utregt.

WElcke partyen dus onderlingh qualijck accorderende, soo is *Niclaes van Catze*, Ridder, hebbende als noch de Vooghdye vanden Jongen *Floris*, Lants-Heere van Hollandt, maar met vyf-hondert gewapende Mannen naer Uytrecht getrocken, ende heeft met Hamers en Bylen de deuren der Poorten aen stucken geslagen, ende sittende op den Richter-stoel in 't midden van de Stadt, heeft hy veerthien hondert Persoonen uyt de Stad gebannen, ende alle de Regieringe vande Stad, als macht hebbende, geset ende geordineert naer het welbehagen sijnes willens.

En eindelijk by *N. Eindius*, Heer van Haamstede, in sijn 2. Boek het 16. Capittel.

KEyser *Willem* sijnde in 't midden van sijn Jaren, ende den loop van sijn geluk te vroegh uyt dese Werelt gehaeldt, soo heeft *Floris* sijnen Soon de vyfde van die naam, de Regeringe van Zeelandt, Hollandt, ende Vrieslandt aengevaert, door sijnen Vaderlijcke glorie des te doorluchtiger; den welcken als hy met eertitulen niet konde te boven gaen, sulx met feyten heeft geweest. Want de kindtsche jaren vanden nieuwen Prince den Edelen man *Nicolaes van Catze*, Ridder uyt Zeelandt (die Utrecht met verscheyde questien gequelt werdende, de ruste ende Regieringhe hersteldt hadde) gerecommandeert sijnde, waren met alle ornamenten van weetenschappen ende Exercitien onderwesen.

Hy was Heere der Steden Goude en Schoonhoven, mitsgaders den Lande van dien, nu genaamt het Land van Belois, en werd van hem vermelt in twee verscheide Privilegien hier agter volgende onder de Letters C. en D. als mede in sekeren Brief van Keiser *Rudolf*, waar by deselve de Edelen van Zeeland gepriviligeert heeft, dat sy de bede in Zeeland heffen souden voor den Grave van Holland, van welke bede die Edelen altijd een derdendeel af houden souden, en den Prince twee derdendeelen; welken Brief is in 't Latijn gecopieert op de Register-kamer van Holland in den Hage, *Lib. E. capit.* 41. *fol.* 45. en staan aldaer dese woorden: *Nobilibus Viris Ioanni de Renesse, Theodorico, Domino de Brederode, Wolfardo, Domino de Borssele, Ioanni, Domino de Maalstede, Hugoni, Domino de Cruningen, Florentio de Botland, Nicolao de Cats, earumque fautoribus. Datum Erfordiæ octavo idus May, anno Regni sui XVI.* 't welk was in 't jaar 1290. Hy liet na by sijn Huysvrouwe,

Niclaas van Cats, volgt.

Gijsbert van Cats, Knape, vermelt anno 1305. in eenen Brief van Heer *Jan van Arkel*, van 't Waterschap des Lands van Culenburg, boven den Diefdijk met de Sluysen op de Linge, te vinden in *Kemps* Beschrijvinge van Gorcum fol. 48. en 59.

Renger van Cats, welke een soon hadde, genaamt *Mathijs*, vermelt in seker Hantvest van Graaf *Willem*, voor de Stad van Dordregt, van den jare 1322. alwaar in 't einde aldus staat:

ENde dit hebben wy gedaen by Rade onses Raits, ende dier over waren Dats te weten: Heer *Pieter vander Lecke*, Heer *Symon van Benthem*, Heer *Daniel vander Merwede*, Ridders, *Mathijs Rengen* Soon, *Jan van Polanen*, en *Willem*, ons Kamerlincx, Knapen; Ende om dat wy willen, dat alle dese

Digitized by Google

voorsz pointen vast en gestade blyven sullen tot eeuwigen dagen, ende wel gehouden worden van ons, ende van onsen Naerkomelingen; Soo hebben wy desen Brief bezegelt met onsen groten Zegel. Gedaen in 't jaar onses Heeren M. CCC. en XXII. des Vrydaeghs nae Sinte Bartholomeus dagh.

NICOLAAS VAN CATS, *Nicolaas* soone, Heer van Cats, Catshouk, oude en nieuwe Cats, Catsrak, Emelisse en Welle, Burggrave der Stad Goude, Schoonhoven, en den Lande van dien, Heere van den Eilande van Duyveland, en den Lande van Cats-sant, van Ossendregt, Lopik, en Boerepas; hadde te wyve *Catharina*, dochter van *Gillis van Baarsdorp*, *Dankerts* soone, volgens extract of copye authentijcq uyt de Leen-kamer van Holland, onder de Letter E. Hy wert vermelt in het Tractaat van Peis, gemaakt tusschen Graaf *Floris* van Holland, en *Johan*, Bisschop van Utregt; ook in seekere uytsprake van den Stapele der Stad Dordrecht, by Brieven van den gemelten Bisschop, beide volgende onder de Letters F. en G. Hy wan, behalven een soone *Hendrik*, en twee dogters *Aagt* en *Elisabet*, nog een soone genaamt,

WILLEMAN VAN CATS, Ridder, Heer van Cats, Catshouk, oude ende nieuwe Cats, Catsrak, Burggrave der Stad Goude, Schoonhoven, ende den Lande van dien, van den Eilande van Duyveland, ende den Lande van Cats-sant; Hy leefde anno 1340. ende liet na,

RENGER VAN CATS, Heer van Cats, Catshouk, oude en nieuwe Cats, en Catsrak, Burggrave der Stad Goude, Schoonhoven, ende Lande van dien, Heer van den Eilande van Duyveland, en den Lande van Cats-sant, Rentmeester Generaal van Bewesterschelt, anno 1372. en van Beoosterschelt, anno 1360. Raatsheer van 't Hof van Zeeland; hy troude *Agatha van Borrendamme*, en wan daar by,

Lieven van Cats, volgt.

Willeman van Cats, Ridder, troude *Henrica van Rodenburg*, Vrouw van Weldamme, en stierven sonder oir; hy wert vermelt in de fondatie eener Cappellerje, by hem op het Autaar van 't H. Cruyce gefondeerd, tot drie Missen, naer getransfereert op het Autaar van S. Sebastiaan, en de confirmatie van dien, beide volgende onder de Letters H. en I.

Heilwich van Cats, troude *Hendrik van Hameyde*, Heere van Abele, gekomen uyt Henegouwen; sy werd vermelt in de fondatie van eene Canonyx provende tot Zierixzee, als volgt:

INden name ons Heeren Amen, kondig sy allen luyden, die desen brief sullen sien, of horen lesen, dat wy *Heylwich*, Vrouw vander Abeele, en *Boudewyn Waddins* Soone, Priester Canonyck in Sinte Kathelynen Kercke ten Bryele, by onsen gesonden lyve, met goeden voorsijne wetende, ende wel beraden, met onsen vryen-wille, in die eeren Godts, *Maria* sijne Moeder, Ste. Lievens, Ste. Kathelynen, des Heylichs Cruycen, en allen Heyligen Godts, om Zaligheyt onser Zielen, ende in verlatenissen aller onser sonden, onser Vaderen, onser Moederen, Susteren, en Broederen, en anderen Zielen, ende om te houdene, en te volbrengen *Renger Willemans* Soone Testament, ende uytterste wille, ende voor haare alle Zielen, die ons Godt gedaen hebbe, gefundeert, gesticht, gemaeckt, ende vergift hebben met sulcken Landen, Renthen, en Goeden, als hier na geschreven staet, eene Canonycx provende eeuwelijck te staene in Ste. Lievens Kercke in Zierickzee der voorschreven provenden eeuwelijck te blyvene, en te volgen,

Inden eersten, geve ik Vrouwe vanden Abeele voorsz tot de voorsz Canonycx provende vive ouderschilden van Gent, en achtendalve grooten s'jaers, te nemen uytten huyse, en erve, dat *Claeys Sueteman* nu beseten hebt aen die Corenmarkt, leggende binnen dese Lantgemercken, *Hughe Welle* voorsz *Heynrick* Soone Oost af, die Vroone Zuyt af, *Jan Lievens* Soone die Vischkooper West af, en die havene Noort af, desen voorsz Erfpacht te betalen alle Jare die een helft totte alle Bamisse, en die ander helft tot allen Paessche.

Item ses grooten, en twee Ingelssen ponden s'jaers tot eenen brande in *Lysbeth Huygh Cooten* Dochter Hofstede, liggende in de post-strate binnen desen Lantmercken; *Jan Gillis* Soone Oost af, *Cooman Hallincx* Zuyt af, *Langhe Martyne* West af, en die Strate Noort af, te Ste. Jans misse mid Somer.

LIEVEN

LIEVEN VAN CATS, Ridder, ſoone van *Renger van Cats*, en van *Agatha van Borrendamme*, Heer van Cats, Cats-houk, oude en nieuwe Cats, en Catsrak, Burggrave der Stad Goude, Schoonhoven, en den Lande van dien, Heer van den Eilande van Duyveland, Cats-ſant en Symonskerke; Hy hadde te wyve eerſtelijk *Ermgard vander Maalſtede*, en ten tweden *Margareta van Toorne*; wert vermelt in ſekere fundatie van een Canonnix Provende, in St. Lievens Monſter tot Zierixzee, by hem gedaan anno 1398. hier agter volgende onder de Letter K. hy liet na van 't eerſte bedde,

Laurens van Cats, volgt.

Uyt het twede bedde,

Pieter van Cats, troude *Cornelia van Botlant*, en wan *Catharina van Cats*, Huyſvrouwe van *Hugo van Bergen* in Kermerlant, Heer tot Brouwershaven, Raad van Hertogh *Philips van Bourgondien*, welke wan 1. *Anthonis van Bergen* ongehout geſtorven. 2. *Cornelia van Bergen*, troude *Pieter van Tuyl*, Heer van Zerooskerke, en wan *Iacob van Tuyl van Serooskerke*. 3. *Badeloge van Bergen*, troude *N. van Borſſele*,

LAURENS VAN CATS, bygenaamt *de Ryke*, ſoone van *Lieven van Cats*, en van *Ermgard vander Maalſtede*, was Heer van Wolfaartsdijk, Cats, Catshouk, oude en nieuwe Cats, en Catsrak, Heer van den Eilande van Duyveland, en den Lande van Cats-ſant, mitsgaders van Symonskerke en Brouwershave; troude eerſt *Eliſabeth van Heenvliet*, Vrouwe van Cattendijk; dede daar na een tweede Huwelijk, dan van wat name of geſlagte, is onbekent; Hy wan by ſijn eerſte Vrouwe,

Ian van Cats, Ridder, getrout met *Eliſabeth van Borſſelen*, Vrouw van Souburgh, was Heer van Simonskerke, en van Brouwershave, Raad vanden Hertogh van Bourgondien; hy wan *Maria van Cats*, getrout met *Adriaan van Borſſelen*, Heer van Brigdam, Duyvelant, Ridder; ſy was Vrouwe van Souburg, en ſtervende ſonder oirs, maakte by Teſtamente Souburg aan Heer *Adriaan* voornoemt.

Iacob van Cats, volgt.

Lieven van Cats, hadde een doghter van *Poppe Hayman*, en wan 1. *Anthonis van Cats*, getrout met *Eliſabeth van Mateneſſe*, *Huberts* dogter, by dewelke hy wan *Maria van Cats*, getrout met *Claas van Ruyven*, dochter van *Willem van Ruyven*, en van *Agnes van Rietwyck*; Hy was Rentmeeſter en Balliu van Kermerlant, en Schout van Haarlem, en wert anno 1492. aldaar van de raſende gemeinte op't Stathuys doot geſlagen, welke ſijn Lichaam gekapt hebbende 't ſelve ſijn Huys-vrouwe toe ſchickten, haar doende ſeggen, *Vrouwtje van Ruyven, deſe boutjes ſuldy kluyven.* 2. *Cornelia van Cats*, troude *Arnout van Moerment van Haamſtede*, by dewelke hy wan *Wute van Haamſtede*, getrout met *Maria van Cruningen*, *Huberts* dochter, en wan verſcheide kinders.

Wolfart van Cats, hadde te wyve *N. van Sabbingen*, dochter van *Reinier van Sabbingen*, en wan 1. *Laurens van Cats*, ſtierf jonk. 2. *Anthony van Cats*, die te wyve hadde *N. van Bol*, Vrou van 's Gravenpolder, dochter van *Willem van Bol*, Rentmeeſter van Zeeland Beooſterſcheld; hy liet na *Lieven van Cats*, ſonder oir, en *Adolph van Cats*, Heer van 's Gravenpolder, die troude *N. vander Strange*, dochter van *Hendrik vander Strange*, tot Bergen op Zoom, by dewelke hy na liet *Willem van Cats*, ſtierf ongehout, en *Lieven van Cats*, hadde eerſt getrout ſijn nigte *Machtild van Cats*, dochter van *Willem van Cats*, en van *Maria van Bruelis*; daar na *Catharina Rijkerts* tot Gent; hy was Heer van Simonspolder, woonde tot Cappelle in Zuyt-beveland, op het Huys te Maalſtede, en wan by de laatſte Vrouw, *Adolph van Cats*, die te wyve hadde *Maria Cocx*, dochter van *Boudewyn Cocx*, Procureur Generaal tot Mechelen, en wan *Lieven van Cats*, ſtierf ongehout. 3. *Maria van Cats*, hadde eerſt getrout *Arent van Sweten*, Heer van Leyenburg en Loendersloot, ſoone van *Dirk van Sweten*, en van *Johanna*, Erfdochter van Leyenburg, uyt den Huyſe van Arkel; ten tweeden *Heipert van Foreeſt*, *Willems* ſoone, beide volgens Huwelijxe Voorwaarden, onder de Letters L. en M.

Haze van Cats, hadde te man *Philips van Waſſenaar*, Ridder, Heer van Voorburg, Rentmeeſter Generaal van Noorthollant, Sone van *Ian van Waſſenaar*, Heer van Voorburgh, en van *Maria van Egmont*.

Van ſijn twede Huwelijk.

Cornelis van Cats, Prieſter en Canonik in de Collegiale Kerke van St. Levins binnen Zierixee.

Margareta van Cats, hadde te man *Niclaas van Welle*, als blijkt by ſekere Huwelijkſe Voorwaarden tuſſchen *Ian van Haamſtede*, en van *Moermont*, en *Avezoete Levin Claas* dochter, van den jare 1485. alwaar mede compareerde *Cornelis van Cats*, in qualiteyt als oom van de voorſz *Avezoete*; ſy lieten na *Lieven van Welle*, genaamt *Cats*, troude *Catharina van Campen* in Gelderland, en daar na *Barbara van Schengen*, *Louis* dochter, en wan by de eerſte Vrouwe, 1. *Claas van Welle* van *Cats*, was Caſtelein ter Goude, troude *N. van Cuyck*, en wan *Catharina van Welle van Cats*, getrout met *Gelein van Haverskerke*, en *Levina van Cats*, troude *Ian Micault*, Ridder, Heer van Indevelden 2. *Avezoete van Welle van Cats*, troude eerſt *Ian van Heemſtede*, en naderhand *Cornelis van Botlant*. 3. *Petronella van Welle van Cats*, troude *Gillis Colijn* uyt Vlaanderen; By de twede *Ian van Welle van Cats*, welke troude *Agatha van Loze*, en procreërde 1. *Pieter van Welle van Cats*, Marſchalk van Montfoort, troude *Maria van Ekke*, uyt het Land van Gelre, en wan *Ian van Welle van*

Digitized by Google

van Cats, mede Maarschalk van Montfoort, die by sijn Huysvrouwe *Iaquelijne de la Sany*, na liet *Engelbregt van Welle van Cats*, *Pieter*, *Marcus*, *Anna*, en *Catharina van Welle van Cats*. 2. *Adolph van Welle van Cats*, troude *Maria van Ekke*; hy was Marschalk van Montfoort na sijn broeder, doch liet geen kinders na. 3. *Claas van Welle van Cats*, troude een dochter van den Grave van Swartsenburg, en wan *Leendert van Welle van Cats*.

JACOB VAN CATS, Ridder, soone van *Laurents van Cats*, ende van *Elisabeth van Heenvliet*, Heer van Cats, Catshouk, oude ende nieuwe Cats, ende Catsrak, Heer tot Simonskerke, en Brouwershaven, was anno 1447. Raatsheer in den den Hove van Holland volgens Commissie van *Philips van Bourgondien*, onder de Lett. N. troude *Margareta Oem van Wijngaarden*, dochter van *Godschalk Oem*, Heer van Wijngaarden en Yselmonde, Rentmeester Generaal van Zuytholland, en van *Margareta van Alkemade*, *Floris* dochter, volgens Huwelijkse Voorwaarden onder de Letter O. Sy hebben t'samen gefondeert de Kapelle in 't Klooster van de Jacobynen in den Hage; Lieten na

Jan van Cats, Ridder, Castelein vander Goude; hy was anno 1481. met den Stadhouder van Holland in den Stryd van den Bisschop tegen die van Utregt, hadde getrout *Margareta van Reimerswaal*, en wan I. *Philips van Cats*, getrout met *Petronelle van Moerkerke van Praat*, dogter van *Lodewijk van Praat van Moerkerke*, Heer van Karnis en Barendregt, en van *Catharina van Egmont*, stierf sonder oir; sy troude naderhand *Herman van Brenkhorst*, Heer van Batenburg en Steyn, by dewelke sy thien kinderen na liet. II. *Margareta van Cats*, Huysvrouwe van *Iohan Peters*, Ridder, Presidént van den hogen Rade te Mechelen, en wan 1. *Catharina Peters*, *alias Cats*, troude *Jacob Begge*. 2. *Charles Peters*, *alias Cats*, hadde twee Huysvrouwen, eene van *Pottelberge*, by dewelke hy wan *Francois Peters*, *alias Cats*; en d'andere van *Steeland*. 3. *Margareta Peters*, *alias Cats*, getrout aan een van *Roilin*. 4. *Francois Peters*, *alias Cats*, getrout aan een dogter van *Schenge*, by dewelke hy wan *Françoise Peters*, *alias Cats*, getrout met den Heer *van Hontum*, Heer van Wayenburg. 5. *Ieronimo Peters*, *alias Cats*.

Iacob van Cats, volgt.

Lieven van Cats, troude *Clara van Borssele*, stierf sonder oir.

Laurens van Cats, Ridder van Pruyssen.

Adriaan van Cats, tot Utregt verslagen anno 1483. Hy wert met *Iacob* en *Ian* sijne broeders vermelt in 't verhaal van 't innemen der Stad Utregt, alwaar Bisschop *David* van Utregt gevangen wierde, beschreven by *Gouthoven* in sijne Chronijke, hier achter te sien onder de Lett. P.

Cornelia van Cats, troude *N. van Egmont van Ysselsteyn*, Bastart soone van den Grave van Buren, geheten *Alblasserdam*.

Elisabeth van Cats, troude eerst *Floris van Cralingen*, soone van *Gisbert van Cralingen*, en van *Semontje van Teilingen Dirx* dochter, by dewelke hy wan *Gillis van Cralingen*; *Mechtild van Cralingen*, Nonne tot Rynsburg; en *Agnes van Cralingen*, Nonne tot Koninxvelt. Ten tweeden, *Adriaan vander Does*, soone van *Dirk vander Does*, en van *Elisabeth van Matheneesse*; Hy was anno 1481. Rentmeester van de Abdye van Rynsburg, en stierf anno 1502. nalatende *Dirk vander Does*, Heer in Kattendijk en Staveniisse, Dijkgraaf en Balliuw van Rijnland, en *Elisabeth vander Does*, troude eerst *Ian Ruygrok vander Werve*, daar na *Willem van Rommerswaal*, Balliuw van Rotterdam.

Barbara van Cats, Religieuse, begraven in de Kapelle van Cats ten Jacobynen in den Hage.

JACOB VAN CATS, soone van *Iacob van Cats*, en van *Margareta Oem van Wijngaarden*, was Heer van Cats, Catshouk, oude en nieuwe Cats, Balliuw van Zierixzee, Opper-dijkgraaf van Schouwen, Kamerlink van den Hertog van Bourgondien, wierd Ridder geslagen van Koning Maximiliaan te Dordregt, anno 1486. en verkreeg twee jaren daar na, van den gemelten Koning *Maximiliaan*, alle de goederen leggende in de Stad van der Goude, en toebehorende de ongehoorsame Onderssaten en Inwoonders van Rotterdam, gelijk seer aanmerkelijk te sien is uyt den Brief daar van gegeven, en hier agter volgende onder de Letter Q. Hy hadde te wyve *Elisabeth van Ruyven*, dochter van *Willem van Ruyven*, en van *Agnes van Rietwijk*; haar broeder *Claas van Ruyven*, was getrout aan *Maria van Cats*, *Anthonis* dochter, hier boven gemelt; *Iacob van Cats* voorsz. liet na

Willem van Cats, volgt.

Iacob van Cats, Ridder van de Duytse Ordre in Pruyssen, en aldaar sonder oir gestorven.

Catharina van Cats, hadde getrout *Tybrand van Schoten*, soone van *Ian van Schoten*, en van *Agnes van Matheneesse*, en wan *Catharina van Schoten*, Vrouwe in 't Witte-vrouwen Cloosster tot Utregt, alwaar sy anno 1576. stierf.

Anna van Cats, troude *Cossijn Ruygrok vander Werve*, sy stierf anno 1527. hy anno 1554. nalatende *Helena Ruygrok vander Werve*, getrout met *Willem van Immerssel*, Ridder, soone van *Willem van Immerssel*, Ridder, Burgemeester tot Antwerpen, en van *Maria Druuk Willems* dogter.

WILLEM VAN CATS, Ridder, soone van *Ian van Cats*, en van *Elisabeth van Ruyven*, Heer van Cats, Catshoek, Catsrak, Capelle, Biesselingen, Simonspolder, Admiraal van Zeeland, Balliuw van der Goes; wert vermelt in de Cronijk van de Graven van Zeeland, fol. 365. als volgt:

Bin-

Digitized by Google

BInnen den selven Jare 1502, quam Hertog *Philips* in Zeelant, en sat tot Middelburch in de Abdye, ten hoogen Vierschare, met die Mans-mannen van Zeelant, dewelke waren *Anthonis Henricx van Wissenkercke*, *Joos vander Hooge*, *Jacob van Domburch*, *Pieter Block van Ieseckerdamme*, *Hendrick Willems van Gripskercke*, *Wisse Jacobz. van Somersze*, *Willem van Cats*, *Hendrick Crabel*, *Adriaan Poppenz vander Heyman*; en Hertog *Philips* sat selve van half Meye, tot den ommegank van Middelburg toe, in de Abdye te rechte, om Iustitie eenen yegelijcken te administreren, waar deur veel dootslagers uyt 't Landt van Zeelandt ruymden, maar daar werter twee metten sweerde geexecuteert in sijn presentie en tegenwoordigheyt.

En noch by den deselven Autheur fol: 378. als volgt:

IN 't Jaar M. D. IX. den twee-en-twintigsten dach van Wedemaant, op Marien Magdalenen avont, quamen op Arnemuyen aan vijfthien hondert Engelsche Krychs-knechten, en toogen in Gelderlandt, den Prince ten dienste (overmits dat die Gelderscho onse Vyanden waren) door die Stadt van Venloo, maer sy enbedreven niet veele, daer van sy den twintichsten Novembris wederom gekeert, en alsoo na Engelant gevaren zyn. Indesen tocht waren veel Edelen uyt Zeelandt; Heer *Floris van Egmont*, Heere van Ijselsteyn en van Ste. Maertensdyck, Heer *Vranck van Borsselen*, Heere van Cortgeene, die Heerschappen van Cats, als Joncker *Philips van Cats*, *Willem van Cats*, *Adolph van Cats*, en *Lieven van Cats*, en Jonker *Henrick Cornelis van der Veere*, met meer andere.

Hy hadde getrout *Maria van Bruelis*, dochter van *Anthonis van Bruelis*, gesproten uyt de Graven van Hengouwen, en van *Averzoete van Vronesteyn*, volgens Huwelijkse Voorwaarden gepasseert op den Huyse van Vronenburg, en hier na volgende onder de Letter R. Sybragt hem ten Huwelijk verscheide dotale goederen, als hier na te sien is onder de Letter S. en lieten te samen na.

Anthonis van Cats, volgt.

Jacob van Cats, troude eerst *Gijsberte van Schoten*, dochter van *Gijsbert van Schoten*, en van *Iohanna van Schagen*, by dewelcke hy wan *Agnes van Cats*, die te man hadde *Michiel Everwijn* van Gent, en wan kinders; sy stierf tot Oostende anno 1604. waer na hy ten tweden maal troude *Maria van Egmont van Merestein*, dochter van *Albert van Egmont van Merestein*, en van *Anna van Foreest*, *Herperts* dochter, en wan *Ioost van Cats*, sonder oir, en *Maria van Cats*, Religieuse ter Lee.

Machtild van Cats, troude *Lieven van Cats Adolphs* soon, haar neve.

ANTONIS VAN CATS, Ridder, soone van *Willem van Cats*, en van *Maria van Bruelis*, Heer van Cats, oude en nieuwe Cats, Catsrak, Capelle, Bieselingen, Simonspolder, Bruelis, Raad in den Hove van Holland, troude *Maria van Coulster*, dochter van *Abel van Coulster*, Ridder, en van *Maria Longijn* tot Brussel, volgens Huwelijkse Voorwaarden onder de Letter T. hy stierf anno 1573. nalatende.

Willem van Cats, volgt.

Abel van Cats van Bruelis, troude *Charlotte Tuyl van Serooskerke*, dochter van *Philibert*, Heer van Serooskerke, sy stierf anno 1629. begraven in den Hage ten Jacobijnen; Sy lieten t'samen na 1. *Verus van Cats van Bruelis*, alsoo genoemt, om dat de Stad vander Veer hem op den Doop geheven hadde, troude anno 1620. *Geertruyt van Duvenvoorde*, dochter van *Arent van Duvenvoorde*, Dijkgraaf van Rhijnland, en van *Willemina van Mechelen* uyt Braband, en wan by deselve *Philibert van Cats* Heer van Bruelis, hadde getrout *Anna van Brederode van Wesenberg*, en wan een enigen soone *Pieter van Cats*, Heer van Bruelis, Maasland, Maaslandsluys, Oosthuysen, Veenhuysen, &c. 2. *Catharina van Cats*, troude anno 1625. *Ian van Hesse*, Heer van Piershil; sy stierf anno 1634. en is begraven in den Hage ten Jacobijnen.

WILLEM VAN CATS, soone van *Anthonis van Cats*, en van *Maria van Coulster*; Heer van Cats, oude en nieuwe Cats, &c. troude eerst *Maria de Fonseka*, Weduwe van den Admiraal *Louis Boisot*; daar na *Catharina Sandelin van Herenthout*; werd vermeld inde Chronyque van Boxhorn, onder de Edelen van Zeelant, fol. 467. als volgt.

HEt sijn Zeeuwen die haar mannelijke en staats-gewyse ende eendragtelijk opgeset hebben tegen de geweldige heerschappye van den Hertog van Alva, inden jare 1572. voor die twede reise met een besluyt vol moedts en liefde tot de vryheid, tegenstaande en schortende de uytvoeringe vanden geeysten Thienden en Twintigsten Penningh, waar over waren *Nicolaas de Castro*, van wegen de Geestelijkheid; *Adolph van Haamstede*, *Willem van Cats*

Digitized by Google

Cats, *Jacob van Serooskerke*, Heer van Wellant, *Adriaen van Domburg*, en *Maximiliaen van Borſſele*, van wegen den Adel, *A. van Campen* van wegen Middelburg; van wegen Zirixzee, *C. Adriaensz.* van wegen Rommerſwale, *P. Levendale*; van wegen ter Goes, *A. Verbrugge*, van wegen ter Tolen, *C. Roels*; het ſijn Zeeuwen, Vliſſingers, die alle eerſt haren hals gewilligh het Spaanſe jok onttrokken, en den Spangiart het hooft geboden hebben.

Willem van Cats voorſz. wan by ſijn eerſte Huysvrouwe

Maria van Cats, troude eerſt *Hieronimus van Tuyl van Serooskerke*, *Philiberts* ſoone, dog ſonder kinderen; ten tweeden, *Gillis van Wiſſekerke*, Heer van Couwerven, by dewelke hy wan *Philips Willem van Wiſſekerke*, *Willem van Wiſſekerke*, *Jan van Wiſſekerke*, *Anna Maria van Wiſſekerke*; en *Magdalena van Wiſſekerke*.

Van het twede Huwelijk,

Theophilus van Cats, volgt.

THEOPHILUS VAN CATS, ſoone van *Willem van Cats*, en van *Catharina Sandelin van Herenthout*, Heer van Heilo, Coelſter, Oeſtdom, by Vonnis van den Hogen Rade van Holland, daar in geweſen tegen *Jacob van Duvenvoorde*, Heer van Warmont, troude eerſt anno 1618. *Deliana van Brederode* van Weſenberg, enige erfdochter van *Reinout*, Heer van Veenhuyſen, Spanbroek en Ooſthuyſen, Preſident van den Hogen Rade van Holland, Baanderheer van Weſenberg in Sweden, by gifte van den Koning, wanneer hy aan den ſelven in Ambaſſade was geſonden, en van *Adriana van Oldenbarnevelt*, *Johans* dochter; ten tweeden *Maria de Bye*, dochter van *George de Bye*, Threſorier Generaal der Vereenigde Nederlanden, en eerſte Rekenmeeſter in den Hage, en van *Maria van Almonde*, welke de laatſte Vrouws-perſoone van dat Geſlagte was; hy liet na by de eerſte,

Willem van Cats, geſtorven anno 1635. en begraven in 's Gravenhage in de Capelle als boven.

Catharina van Cats, getrout met *Albert van Raaphorſt*, Heere van Spanbroek, ſoone van *Hendrik van Raaphorſt*, de laatſte van dat Geſlagte, die tot Waſſenaar met de Wapenen begraven is, en van *Cornelia van den Ende*, *Jacobs* dochter; *Albert van Raaphorſt* voorſz was voor ſijn Vader geſtorven.

Geertruyd van Cats, ſtierf ongetrout.

Anna van Cats, troude *Pieter van Waſſenaar*, Heer van Sterrenburg, Colonel van het Regiment Gardes, Gouverneur van Willemſtad, ſoone van *Jan van Waſſenaar*, Heer van Duvenvoorde, en van *Clara de Himioſa*; hy ſtierf 1668.

Van het tweede Huwelijk,

George van Cats, volgt.

GEORGE VAN CATS, Heer van Coulſter, ſoone van *Theophilus van Cats*, en van *Maria de Bye*, troude *Juſtine van Naſſau*; en wan.

Willem Maurits van Cats. ✠
Marie Pieternelle van Cats.
Anne Willemine Adriane van Cats.

Juſtine Theopheline van Cats.
Louiſe van Cats.

Het Wapen van Cats zyn drie Goude Ruyten, twee boven, en een onder, op een Velt van Sabel, in 't midden doorſneden met twee Baren van 't ſelve metaal.

Volgen nu de Stukken en Documenten hier boven geallegeerd en aengeweſen.

Lett. A.

IN den naam van de Heylige, en onverdeylde Drievuldigheyt, &c. kennelijk ſy eenen yder, die deſe Brieven ſien ſullen, dat daar verſchil is geweeſt, al van over lange tyden, tuſſchen *Henrik*, Hertoch van Lothringen, ſijne voorſaten, en tuſſchen *Dirk*, Grave van Hollandt, en ſijne voorſaten, van wegen het Land, gelegen tuſſchen de Maſe, en de Schelde; welcke twiſt op deſe middelen, door Raat van goede Mannen aan wederſyden ter neer geleyt is.

De Graaf heeft overgedragen in handen van den Hertoch de Stadt van Dordregt aan beyde de zyden van het water, Dordregtſwaerde, Hereſwaarde, Duſſen, en het geheele Landt tuſſchen Stryen en Waalwijk, tot het Landt toe van den Hertoch.

Doch dit voorſeyde Landt heeft den Grave gekregen in Leene van den Hertoch, en is ſijn Leenman geworden, en heeft geſwooren dat hy van dat voorſz. Landt wegen, in eygener Perſoon den voorſeyden Hertoch, als een Leenman ſijnen Heer ſchuldich is, dienen ſal tegen een yegelijk, uytgenomen het Ryck.

En Dordregt, Dordrechtſwaarde, Hereſwaarde, en Duſſen voorſz ſijn den Hertog, en ſijne Erven gegeven in recompenſe, voor dat landt naar Zeelandt toe ſtreckende, op het welke den Hertogh, ende ſijne Voorſaten altyd regt ge-

gepretendeert hebben tegens den Grave, en sijne Voorsaten; En hier mede sijn, en blyven doot alle twisten, actien, en verschillen, die sy hier over tegens malkanderen gehadt hebben &c. &c.

Dese Brieven sijn gegeven op het Jaer 1302. in November; De getuygen daer toe van s'Graven wegen geroepen sijn, *Rutger van Meerhem*, *Hugo van Voorn*, *Direck van Altena*, *Gerard van Horst*, *Willem van Theylingen*, *Simon*, *Ian*, en *Isbrand van Haerlem*, *Albert Baenjaert*, *Wouter van Egmont*, *Florents de Welle*, *Philips van Wassenaer*, *Aernout*, *Henrick*, en *Ian van Ryswyck*, *Direck van Bokkel*.

Lett. B.

WY *Willem de Vriese*, Heere van Oostende, *Geerlof van Cats*, *Ian van Malstede*, en *Gillis van Oostkercke*, Ridders; Allen den goeden Luyden, die desen sullen sien, ofte hooren lesen, saluyt, met goede jonste: Want onser lieven Heere, Heer *Willem*, Grave van Henegouwe, van Hollandt, Zeelandt, en Heere van Vriesland, alle die Thienden, die roerende waren vande Kercke van Ste. Pieters van Utrecht, met alle hare gerechten, en dat hem daer toe behooren mochte binnen Zeelandt, als omme ander goet, en mangelingen, en naerkomelingen, Graven in Hollandt gekocht heeft, en daer hy inne volkomelijcken, of in vreedelijcken besitter af is; Waer by wy, en andere, die gene die Thienden, en recht houdende waren, al te swaerlijck in beladen waren; Want soo wanneer yemant daer af sterft, dat die kinderen niet en wisten hoe, of in wat manieren die Thienden behouden mochten, om datse aen onsen Heere die Grave voorsz gekomen waren, om sijnre genade daer mede te doene. Want hy sijnre goede luyden schaden van sijne Naekomelingen hier inne ontsach, en hy dit goet verwonnen hadde, niet om sijne luyden te ontgoeden, maar om datse hem meer trouwe schuldich sullen wesen, en te dienen, en niet tegens hem te doene; soo hadde hy hier toe ontboden alle sijne mannen van Bewester-schelt, en namentlijck alle die geene, die van Thienden schuldich waren te houden, en dedet hen gratie, en gaf hen oorlof vier mannen daer toe te nemen, en te setten, harent wege macht te hebben, soo wat dat sy ordonneren souden, hoemen die Thienden verscoecken soude, en al s'recht dat daer af roerende waren, en hoe verre dat men se in pachte soude houden, ofte aan onsen Heere die Grave voorsz verstorven, daar sy hen wel op beraden, en daar toe ordonneren, en setten ons uyren voornoemt; En daar wy ons wel daar naer op beraden metten meesten, en vroedsten van den Lande, die van deser Thienden mede houdende waren, en wy wel beraden langen tijt, den eenen dach naar den anderen, by ontruymen en gratie van onsen Heere den Grave voorsz, en by wille, en keure aller der geene die Thienden hier af hielden van hem; seggen in den Name ons Heeren al sulcke ordonnantie, en recht, als men hier af eeuwelijck houden sal in deser manieren, als hier naer beschreven staet.

Inden eersten soo wanneer yemant, die van deser Thiende houdende is, storvet, soo sullense sijn waerachtighe kinderen verscoeken aan onsen Heere den Grave, ofte aan sijnen Rentmeester van Zeelandt, of aan den geenen, die den Rentmeester beveelt binnen Middelburch, sonder alrehande argelist, by hem selven te verscoecken, of by Persoonen die des machtich sijn van harent wegen; En waert sacke, dat de Rentmeester self binnen Middelburch niet en ware, noch niemant van sijnent wegen, dien hy bevolen hadde, soo souden sy haar vertoogh doen voor den Abt van Middelburch, en voor hem gelijcke doen, of voor den Rentmeester selve ware, of voor den geenen die hy bevolen hadde: En dit verscoeck sullen sy doen binnen ses Maenden naer des geens doot, daar die Thiende af schynt, in deser manieren.

Is 't datter maar een wetachtigen Soone en blyve, die salse alle verscoecken, alsoo groot, als sy by den maten beloopen mach, binnen den voorsz tyt, elck gemet om twintich schellingen swaerte tournoysch, gereet gelts, alsulcke payementen, daermen de beste beede by betaelt in Walcheren.

En blevender meer wetachtige Soonen dan een, soo sullen sy alle de Thienden even gelijcke deelen, met even gelijcke verscoeck.

Ende en blevender geen wetachtige Soonen, soo sou dese die wetachtige Dochter even gelijcke verscoecken binnen de tijt voorsz, elck gemet om veertich schellingen payements voorsz; ende en blevender noch Soone noch Dochter van wetachtige geboorte, soo soudense die Wetachtige Broederen toekomende van die syde daar die Thiende af roerde, even gelijck verscoecken mogen, binnen den tyt voorsz elck gemet voor drie ponden payements voorsz.

En waert sacke datter noch Soone noch Dochter, noch Broeder, als voorschreven is en bleve, soo ware de Thiende aan de Grave vryelijck verstorven, om sijnen wille daar mede te doen.

En op soo wie dat dese Thiende verstorve, ofte aanquame, waart dat hy se niet en versochte binnen den voorsz termyne, soo soude de Thiende den Grave toebehooren, om vryelijcke sijnen wille daar mede te doen sonder yemants tegen seggen.

En ware dat eenige Thiende verstorven, en quamen aan eenig Weeskint, dat onbejaart ware, en die recht gebooren Vooght van die kinde niet en versochte die Thiende tot des kinds behoef, als hy schuldich ware te doen, soo soude die Grave, of sijnen gewaerden Bode sijn handt aan die Thiende slaen, en opheffen totter tyt, dat het kint bejaert ware; en soo soudet sijn recht verscoecken mogen, binnen den tyt die daar toe gestelt is in manieren, als voorsz is; En hier by sal yegelijcke, die sijn verscoeck gedaan hevet, betalen sijn pacht allen Jare den Rentmeester van Zeelandt, ofte sijnen gewaarden Bode, ofte den Abt van Middelburch, des den Rentmeester of sijnen gewaerden Bode in Middelburch niet en waren, te betalen te Ste. Pieters dagh ingaende Oogste, ofte veertien dagen daar naer onbegrepen; en soo wie des niet en dede, soo waren sijne Thienden vryelijken aan den Grave gekomen.

Digitized by Google

En soo wie hare Thiende niet versocht en hebben, noch geene Brieven daar af en hebben, die sal daar noch Brieven af nemen, en versoecken aan den Grave, ofte aen den geenen daart aan beset is, binnen den tijt voorsz, en haren pacht betalen jaarlijcx, onder sulcke penen, als die geene diese versocht hebben, als hier voorsz is.

Voorts soo wanneer eenige Kercke binnen de palen van desen Thienden open worde, soo sullen die Ambachts Heeren gemeenlijck in desen Ambachte open hebben eenen Persoon, dies waardich is, den Grave voorsz met haren openen Brieven presenteeren, en daar by sal den Grave den geenen ontfangen, en die Kercke geven, en voorts helpen aan den Domprooft, om die Kercke, en 't recht van die Kercke te krygen, alsoo verre als hy s'waerdicht, behouden al sulcke gifte, en Ordonnantie, als die Grave gegeven heeft, en geconfirmeert is Ste. Pieters van Noortmonster in Middelburch, en behouden die giften, ofte koop, die de Grave voor desen dach vergift et, verkocht hevet van dese Thiende, binnen den wylen datse aan hem verstorven waren, die sullense vaste en gestade blyven.

Voorts soo waart dat yemant om noet van Armoede sijne Thiende verkoopen wilde den geenen, daar die op versterven soude, naar de manier van desen letteren voorschreven, dat mag hy doen in de tegenwoordicheyt des Graven, of sijnes Rentmeesters van Zeelandt, en daar by sal hy daar af den Grave, ofte den Rentmeester tot des Graven behoef betalen alsoo veele, alsoo hy schuldich ware te geven van versoeck, of die op hem verstorven ware. Maar wilde hyse eenen anderen verkopen omme noot, als 't voorschreven is, dat en soude hy niet doen mogen, ten ware by s'Graven genade, en gratie.

En dese voorsz pointen alle, en elck bysonder, sijn geordonneert, en gemaackt eeuwichlijck te houden, sonder alderhande argelist; in kenniss, en dat wy willen, dat alle de voorsz stucken, die wy by s'Graven gehengeniss, en genade, en by wille keure van alle den geenen, die Thienden van hem houdende sijn ordonneert, en geset hebben, eeuwelijck vast, en gestade blyven, soo hebben wy viere voorschreven, deser Letteren open bezegelt met onsen zegelen. En omme des meer kenniss, en sterckheden, soo hebben wy gebeden onsen Lieven Heere, den Grave voorschreven, eenen Religieusen man, Heeren *Hendrick*, Abt van Middelburch; en Edelen luyden, en mogende Heeren, *Geerard*, Heere van Voorne, Burchgrave van Zeelandt, Heere *Wolfaart van Borselen*, Heere van Sandenburch; Heere *Jan van Cruyningen*, Heere *Jan van Schengen*, en Heere *Henrick van Everingen*, Ridders, dat sy dit mit ons zegelen; En wy *Willem* Grave van Henegouwe, van Hollandt, van Zeelandt, en Heere van Vriesland, om dat wy dese stucken voornoemt by onse gehengeniss, en gratie hebben laten stellen, en ordonneren, en wy willen dat die alletyt gestade blyven, soo hebben wy dese Letteren met onse Zegelen mede bezegelt. En wy Heeren *Geerard*, Heere van Voorne, Heere *Wolphaert*, en andere Ridders voorsz, om de voorsz luyde bede wille, en in meerder kenniss, en seeckerhede, hebben dese Letteren mede open bezegelt met onse zegelen uythangende. Gegeven en gedaan in den Jare ons Heeren 1315. des Dynsdaghs voor Ste. Gregorius dach.

Lett. C.

WY *Johan*, by der genaden Godts Bisschop t'Uytrecht, maken kond allen luyden die jegenwoordich sijn, ofte naemaals komen sullen, dat wy hebben gesien eene hantveste, bezegelt met des Graven Floris Zegel, daar Godt die Ziele of hebben moete, gantsch en gave, welspreeckende, niet of gedaen, noch toe gedaan, ongevlekt, niet gekancelleert, sprekende van woort tot woort alsoo hier nae volght geschreven.

Wy *Florens*, Grave van Hollandt en van Zeelandt, maken kond allen den geenen, die dese Hantveste sullen sien of hooren lesen, dat wy met onsen vryen wille, en by Rade onser Mannen, gegeven hebben eenen Edelen Man Heere *Nicolaas van Catse*, Ridder, om sonderlingen getrouwen dienst, die hy ons gedaan heeft en noch doen mach, dese vryheyt tot der Goude van vierdehalf hondert geerden langh vander halver Yssel opwaarts te Brouckewaart, en vierdehalf geerden breet; Alsoo dat alle die geene, die binnen deser vryheyt woonachtich sijn, en Poorters sijn, Tollen vry varen sullen voor alle onse Tollen door alle onse Landt mit heuren eygene Schepen, en mit heure eygene goeden; voort soo hebben wy gegeven alle die geenen die binnen dese Vryheyt ter Goude woonachtich sijn, en Poorters, waert dat sy eenen man sloegen binnen heure vryheyt, en sy borch stellen mochten voor thien pont Hollants, ofte dat heur goet thien pont Hollants waardich ware, dat mense tot egeenen Rechten houden en mach, alsoo langhe den man den adem binnen heeft; Voort so hebben wy hem gegeven, dat mense buyten heur vryheyt niet winnen en mach om eenigerhande Borchtochte te doen van Dootslach, of van Leemte die geschiet buyten heure vryheyt; Voort soo hebben wy onse voorsz Poorters vander Goude gegeven dat selve rechte dat de Poorteren van Leyden hebben, en daar by soo wanneer die Schepen vander Goude beladen sijn met Oordeele en met Vonniss, dat sy heur recht halen sullen, en versoecken aen die Schepenen van Leyden. En al sulck Recht als hem die Schepenen van Leyden wysen, daar mede sullen sy volstaan. Voort soo sal ons die Poorters vander Goude dienen in onser rechter Heerevaart mit vyf mannen op heure kost, en om dat wy willen, dat dese Vryheyt den Poorters vander Goude eeuwelijck, vast, en gestade blyve, en onverbroocken van ons en onse Naekomelingen, soo hebben wy hen dese opene Hantvesten hier op gegeven bezegelt met onse Zegele. Dit geschiede in 't Jaar ons Heeren duysent twee hondert en twee-en-seventich, des Dynsdagh naer Ste. Margrieten daghe.

En om dat wy *Johan* by der genaden Godts Bisschop t'Utrecht voornoemt dese Hantveste gesien hebben, en wel hebben geexamineert als voor-

Digitized by Google

voorschreven is, Soo hebben wy onsen Zegele gehangen aan den voorschreven Brieve, ten versoecke van der goeder luyden vander Goude, doen dit geschiede, dat was des Donderdachs op Ste Pieter en Ste Pauls dach in 't Jaar ons Heeren duysent drie hondert en vyf-en-dertich.

Lett. D.

Johannes by Godts genaden Bisschop van Utrecht, alle den geene die desen tegenwoordigen Brief sullen sien, eeuwichdurende welvaren in den Heere. Alle de Werelt sy kond, dat om de verdienſten der deugdelijckheyt Heeren *Niclaas Catse*, Ridders, mitsgaders menichvuldighe dienſten, die hy aan ons, en onse Kercke dickwils heeft te kosse gehangen, en veelerhande periculen, en arbeyt sijns lyfs, en sijner goederen, die hy sich voor ons, en voor onse Kercke van Utrecht heeft onderworpen, wy den selven *Nicolaas* hebben gemaeckt onsen getrouwen Man, en der Kercke van Utrecht, en Vasal van onse eygene goederen aan hem door ons voldaan, en betaalt, en niet vande goederen onser Kercke geacquireert: Willende oock (sijne verdienſten sulcx vereysschende) by rade der Prœlaten der Kercke van Utrecht, en der selver Dienst-luyden, sijn Leen, ofte sijn Manschap van ons hem gegunt, amplieren, op dat hy uyt dese Beneficie te grager ontrent ons, en de Kercke van Utrecht den dienst soude amplecteren. Soo vergunnen wy den selven, dat *sijne luyden*, in de Stadt Schoonhoven wonende, door ons Landt van Utrecht, en te water, sonder Tollen, Pachten, en Vrachtlaſten sullen mogen gaan en keeren. In getuygenisse welcker sake, Wy het tegenwoordige geschrifte met het Zegel onser Kercke van Utrecht, en Vasallen Heeren *Sueders van Apkonde*, Heeren *Sueders van Bosinchem*, en Heeren *Sueders* onsen Mareschalcks, Ridderen, gezegelt, den selven Heeren *Niclaese* gegeven hebben. Datum in 't Jaar des Heeren duysent twee-hondert tachtich Ste. Pauwels bekeeringhe. Lager stont, Gecollationeert tegen sijn Principaal, bezegelt met negen uythangende Zegelen, en accordeert: By my, en was onderteeckent †2. *Vander Hoef Jansz.* onderstondt: Geextraheert, en accorderende bevonden op den 1. Marty 1657. By my *Cornelis van Stralen.*

Lett. E.

WY *Willem*, Grave van Henegouwen, &c. macken kond, &c. dat wy Heeren *Niclaase Costyns* Soone van *Cats*, en *Katherine* sijne Wyve, *Gillys* s'Heeren *Danckerts* Soone haar Vader ons gedaan hevet, en omme dienst die ons Heer *Niclays* voorsz. gedaan heeft, en noch doen sal, hem gratien gedaan hebben, dat sijn Ambacht dat hy nu ten wilen hevet in Cats, en in Emelisse en ten Wellen, en houdt jegens elf-hondert mete, na sire doot komen sal op sijne witachtige Soone, en storve hy sonder witachtige Soone, soo soude dit voorseyde Ambachte komen op *Aechten* en *Liezebetten* sijnen twee Dochteren die hy nu hevet bider *Catherina* voorsz, op elkenlijcke even veele, en die sullent van ons houden te rechten liene, waar ook dat sake dat *Katherina* sijn Wyf voor hem storve sonder Soone, en nae haar doot een ander Wyf name, daar hy Soone by wonne, die Soonen souden behouden al t'Ambacht, dat Heeren *Niclaase* voorseyd van sijnen Vader bestorven waare, en sijne twee Dochteren voorsz souden behouden al 't Ambacht dat hy seder sijns Vaders doot tot desen tijt toe gekost hevet, en hier by hevet hy ons geloift, dat hy sijne Dochteren voorsz niet mannen en sal, en sie by onsen wille, en waar dat sake dat hy 't dede buten onsen wille, soo soude dit Ambacht voorsz alsoo groot als wyt sijnen Dochteren voorsz beleit hadden, vrielijk aan ons komen; voord schelt hy ons quite van aldien gelde dat wy genomen hebben van *Gillys* borgen van Baarsdorpe, alse van sijne verboirnesse dat hy niet in Cipers en voere; voord sal hy ons quyten jegens die van Crayenen, en anders *Jans* des Rys Magen uyt Brabant, van hondert pondt Tornoys, alse *vander Voerd* Soone van *Jans* doet voorsz; voort sal hy ons quyten jegens Heeren *Janne vander Dussen*, en *Henrick Claas* Soone van *Cats*, alse van t'sestich pond tornoys, die sy in dat veerendeel hebben souden te moet Soone van *Jans* doot voorsz, en jegens die van Crayenen, en *Jan Persijn*, en *Haynrike van Cats* voorsz alse van t'sestich pondt tornoys, die sy in haar verendeel hebben souden te moet soene, en van allen desen stucken voorschreven soo sal hy ons open brieve leveren en van allen den anderen van quitantie, in orkonde &c. gegeven in Middelburgh des Donderdaeghs na Paesschen in 't Jaar ons Heeren 1321. lager stont, Geextraheert in de Leenkamer van Holland uyt het Register genaamt E.L.20.fol.34.verso. En is dese na Collatie daar mede bevonden te accorderen desen 14. April 1679. By my als Clercq ter voorsz Kameren en was geteykent *Johannes Buys.*

Lett. F.

WY *Florens*, &c. Soo hebben wy geset den voorgenoemden Bisschop van Utregt, dese Borgen die hier na beschreven staan: *Willeman*, Heere van Horne, *Gijsbrecht*, Heere van Aamstele, *Ianne*, Heere van Rinesse, *Ianne*, Heere van Arkele, *Diderik*, Heere van Brederode, *Ianne*, Heere van Hoesdene, Heer *Hubregt van Everdingen*, *Hermanne*, Heere van Woerden, *Willame*, Heere van Strienne, *Aarnoude*, Heere van Herlaar, Heer *Willaam van Egmonde*, *Huyge*, Heere van Kruyningen, Heer *Ianne vander Maalstede*, Heer *Aarnoude vander Sluyse*, Heer *Aarnoude van Arkle*, Heer *Harpare van Haastrecht*, Heer *Aarnst van Vulven*, Heer *Hendrik van Amersfoorde*, Heer *Claas van Cruyningen*, Heer *Claas Persijn*, *Ianne van Rinesse*, Heere vander Goude, en Heer *Lambregt de Vriese*, Ridders; *Florens van Borssele*, *Claas van Cats*, *Ian van Hoeclem*, *Henrik van Rover*, *Philips van Wassenare*, *Philips van Groenevelde*, *Florens vander Wort*, *Daniel vander Merwede*, *Diederik van*

Digitized by Google

Santhorst, *Gijsbregt van Rueel*, *William van Linschoeten*, en *Ian van Linschoeten*, Knapen, *Lambrecht vander Hoogerstraten*, *Iacob*, Heer *Frederix* soone, Burgers van Utrecht, &c.

Lett. G.

WY *Ian*, by der genaden Godts Bisschop van Utrecht, *Iacob*, by derselver genaden Bisschop van Zuden, *Niclaas*, by derselver genade Abt van Middelburg, *Gerit*, Heere van Voorne, Burggrave van Zeeland, *Gwy van Vlaanderen*, Heer van Putten, *Pieter*, Heer vander Lekke, *Gijsbrecht*, Heer van Ysselsteyn, *Ian van Kruyningen*, *Hageman van Zevenbergen*, *Steven van Nieuwenvelde*, *Aarnt van Ysselsteyn*, *Ian van der Dussen*, *Daniel vander Merwede*, *Otto van Asperen*, *Willem van Wijffliet*, *Cleys vander Merwede*, *Herbaren van Rieden*, *Costijn van Rnesse*, *Claas van Cats*, *Cleys Kervink van Reymerswale*, *Dirk Bokkel*, *Iacob van Moerdrecht*, en *Iacob van Scobben*, Ridderen; Maken kont allen luyden, dat wy daar over waren, dair die Schepenen van den Stede van Dordrecht op die een zyde, en die Schepenen van Holland uyt der Steden, als Delf, Leyden, Haarlem, Alkmaar, Goude, Schoonhoven, Akkersloot, Uytgeest, en Wormer, op die ander zyde hoer Hantvesten toegende voor mijnen Edelen Mogende Man, onsen lieven Heere, Heer *Willem*, Grave van Henegouwen, van Holland, van Zeeland, en Heere van Vriesland, als om den twist die sy onderlinge hadden om den Stapel te Dordrecht te houden, en op die Hantvesten hoirden wy hemre beyder Woirden, en weder woirden voor den Grave, en want ons die Grave bad, en vermaande by der trouwe, die wy Gode en hem schuldig waren, dat wy hem rieden t'beste, en wat hy na beyder hoerre Hantvesten, en na hoerre beyder Woirden, en weder woirde schuldig waren te doene; Soo hebben wy ons mit goede voorsienigheyt besproken mit alle des Graven trouwen Mannen voorsz, Ridderen, Knapen, gemeenlijk die daar waren, en mit hem over een gedragen, dat wy den Grave voorsz geraden hebben na onser bester wetenheyt en raden, dat hy immers die oudste Hantvesten houde, die Koeren van sijne Ouders en van hem, en houde die elk in sijnen hairkomen, alsoe sy spreeken na hoeren daten, en na dier maninge voorsz, soo houden wy dit voir goet recht. In oirkonde desen Brieve bezegelt mit onsen zegelen, gegeven in den Hage, des Donredaags op Sinte Lucas avont, in 't jaar ons Heeren duysent drie hondert vijf-en-twintig.

Lett. H.

IN den name des Heeren, Amen; Doen te weeten aan alle jegenwoordige, en toekomende, dat op het Jaar vande selve duysent drie hondert drie- en -negentich de eerste indictie den dertichsten dach vande maant November ten negen uyren of daar ontrent, van het Pausdom des Allerheyligsten Vaders in Christo, en onsen Heere, Heer *Bonifacius*, door Godts voorsienicheyt den negenden Paus vyfde Jaar in tegen woordicheyt mynes Notaris Publijck, en der ondergeschreven getuygen, daar toe spetialijcken geroepen, en versocht, in persoone sijn gecompareert de Edele en Achtbare echte luyden, Heer *Willeman van Weldamme*, Ridder, en Vrouwe *Henrica van Rodenburch*, Vrouwe van Simons-Kercke, sijne wettige Huysvrouwe, t'samen te kennen gevende, dat van alle de goederen, haar van Gode vergunt, sy niet naar dit leven met haar sullen dragen, als het geene dat sy sullen goet vinden te bekeeren ter eeren Godts, en tot vermeerderinge van den Goddelijcken dienst; Daarom is het, dat de voorsz Echtgenooten begeerende seeckere voor, by gaande en tydelijcke goederen te veranderen met een geluckige Koopmanschap in eeuwige, uyt hare seeckere wetenschap op de beste maniere, recht, en forme, die sy hebben konnen, ofte mogen, ter eeren vande opperste en onverdeylde Drievuldicheyt des Vaders, des Soons, en des Heyligen Geests, vande Heylige Maria, de glorieuse Maaght, aller Heyligen, en voornamentlijk des Heyligen Cruyce Christi, tot vergevinge van hare sonden, gefundeert, en gedoteert hebben seekere Cappellerye, ofte eeuwighe Vicarye in de Collegiale Kerck van S^te. Lieven te Zierikzee, des Bisdoms van Utrecht, op het Autaar van 't Heylige Cruys in de selve gebouwt ten eeuwigen tyden door een Priester daar toe bequaam, bedient, en gecelebreert te worden ydere Weecke drie Missen op het Autaar voorsz, daar toe gevende, en schenkende de voorsz Fundateurs uyt een puyre, en irrevocable donatie voor dote, tot en een dote, en Eygendom der voorsz Cappellerye, ofte Vicarye vyf pont groot Jaarlijcx inkomen, en eeuwich inkomen seven Dortsche gulden jegenwoordich loop hebbende voor yder pont gereeckent te ontfangen, en te lichten alle Jaren in der eeuwicheyt door den Vicaris, ofte Cappllaan der voorsz Vicarye, ofte Cappellerye van alle de Landen, en de andere goederen, gemeenelijk genaamt Vroonen, tot de voorsz Fundateuren jegenwoordich specterende, leggende in Wolphaartsdyk in de Parochie van Oostkerke, Westkerke, en Sabbingen binnen, en buytens dycx, en indien de inkomen, en Vruchten der Landen, en andere goederen voorsz gemeenelijck Vroonen genoempt, niet en souden genouch sijn voor diergelijcke betalingh der inkompsten, dat dan het defect vande voorsz inkompsten sal moeten gesuppleert werden vande goederen, saken, en Possessien der voorsz fundateuren, genaempt Uterdyk, en Gorshuyr, die de voorsz fundateuren hebben in de voorsz Ambachten; welke voorsz inkompsten de voorseyde fundateuren in handen van my Notaris Publycx voorsz, en van den jegenwoordigen ondergeschreven stipulerende, en aannemede van wegen, en uyt den naame van alle de geene die 't aan gaat, ofte souden mogen aangaan in het toekomende onwederroupelijk voor altoos met halm hebben opgedragen, en gerefigneert, en tot de dote, en proprieteyt der voorseyde Cappellerye, ofte Vicarye geappliceert. Welke Cappellerye, ofte Vicarye de voorsz echte luyden fundateurs gewilt hebben,

en

Digitized by Google

en voornamentlijk de voorsz Vrouwe *Henrica* heeft met consent van haren voorsz man gewilt, en geconsenteert, dat de voorseyde Heer *Willeman*, haren man, soo langhe hy hier op de Werelt in 't leven sal blyven, de voorsz Cappellerye, ofte Vicarye sal conferenen, en Patroon van de selve sal sijn. Maar nae de doot van de selve Heer *Willeman*, hebben de geseyde fundateuren gewilt, en geordineert, dat soo dikwils, en wanneer, en uyt wat oorsake de voorsz Cappellerye, ofte Vicarye sal komen te vaceren tot de selve gelijcktelijk sullen presenteren *Levin van Simoenskerke*, Broeder vanden geseyden Heer *Willeman*, en Vrouwe *Heylwich*, sijn Suster, geseyt *vanden Abeele*, soo sy beyde overleven, anders een van haar beyde doot, en de ander overich sijnde, sal die in 't leven gebleven sijnde den anderen overleeft heeft alleen tot de voorsz Cappellerye sijn leven geduyrende presenteren een armen Priester, en bequaam, sijnde vande Bloetmaaghschap vanden voorsz Heer *Willeman*, soo daar soodanige een gevonden wort, en anders sulk een armen Priester niet gevonden werdende, eenen anderen armen vreemden Priester voor de reste bequaam sijnde; Maar nae de doot van haar beyden sal die geene 't sy Man, ofte Vrouw, die als dan de naaste, en outste sal sijn van Vader en Moeder vande voorsz Heer *Willeman*, Patroon sijn van de voorsz Cappellerye, ofte Vicarye; 't welke alsoos soo sal worden geobserveert, den Jonger Man voor ouwder wyf, daar sy beyden in gelijken graat van Bloetmaaghschap even nae sullen sijn; daar en boven hebben de voorseyde fundateuren gewildt, en begeert, dat de Admissie, en Institutie der voorsz Cappellerye, ofte Vicarye inder tyt, soo dikwils, en wanneer de selve sal komen te vaceren naar presentatie der Patroonen inder tijt, gelijk als boven is geordonneert, ten eeuwigen tyde sal specteren, en toekomen aan den Deken, en Capittel van de Collegiale Kercke van Ste. Levin voorsz; versoeckende de voorsz fundateuren ootmoedichlijk den Illustren, en geduchten Prince den Heere Hertoch *Albertus*, Grave van Henegouwen, Hollandt, Zeelandt, Heere van Vrieslandt, Patroon der voorsz Collegiale Kercke, als mede de Eerwaardige Mannen de Heer Deken, en Cappittel der voorsz Kercke, dat sy tot de fundatie, dotatie, erectie van 't *jus Patronatus*, reservatie en dispositie, en alle het andere voorsz sijn geneyghde faveur; en consent gelieve te verleenen, en niet te min de Vicarye, ofte Cappellerye, de goederen, en inkompsten hier boven geassigneert, gelieve te recipieren, en admitteren tot de proprieteyt en Corpus vande voorsz Collegiale Kercke, en alsulcke Cappelleryen, ofte Vicaryen, der selver goederen, en innekomen, als mede den Cappellerye, ofte Vicarye in dier tyt doen gauderen, en toestaan alle privilegien, en vryheden, die andere præbenden, ofte Beneficien der voorsz Kercke tot noch toe genooten hebben, en als nog genieten; en hebben niet minder de voorsz fundateurs voor de eerste presentatie der voorsz Vicarye ofte Cappellerye gepresenteert, en presenteren kracht van dit jegenwoordige publijcke Instrument de Eerwaardige Mannen de Heeren Deken, en Capittel voorsz, den discreten man, Heer *Bandewyn Waddyns* Soon, Priester Bisdoms van Utrecht, Bloetverwanten van den selven Heer *Willeman*, versoekende met en voor hem, dat sy den selven volgens de Costume en gebruyk der voorsz Kerke tot de Cappellerye, ofte voorseyde Vicarye, en tot Vicaris, en Cappellaan der selver aanmemen, institueren, en admitteren; van alle welcke, en yder van dien de voorsz fundateuren versocht hebben door my Notaris Publijck gemaakt te worden een ofte meerder Publijck, ofte Publycque Instrumenten, die uytgegeven, gecorrigeert, verandert, en geemendeert kunnen werden, soo dikwils als 't noodich sal sijn naar dictamen, en advys van een yegelijck Wys Rechtsgeleerde, de substantie nochtans der sake in geenen deele te veranderen; Dit is geschiet in den Haghe in 't huys der wooninghe vanden geseyden Heer *Willeman* Ridder, op het Jaar, Indictie, Maant, Dagh, Uyr, en Pausdom, als vooren; daar by jegenwoordich de discrete, en eersame Mannen Mr. *Thomas Coenraats* Soon, Priester, en *Jacob Huygensz*, genaamt Weest, Clerck des voorsz Bisdoms van Utrecht, getuygen tot het voorsz specialijk versocht, en geroepen; En ick *Pieter*, genaamt Ommeloop Clerk des Bisdoms van Utrecht, Publijk Notaris door Keyserlijke Autoriteyt, hebbe by alle, en yder wes voorsz, die alsoo als voorseyt is geschiede, en gedaan wierden mette voornoemde getuygen jegenwoordig geweest, en die so hebbe sien doen, en hooren, hebbe daar uyt dit jegenwoordige publijk instrument in dese publijke forme met mijn eygen hant gestelt en met mijn gewoonlijk signet versegelt, daar toe versocht, en gebeden; in oirkonde der waarheyt wes voorsz is de Rasuren in dese woorden in eeuwicheyt door den Vicaris, ofte Cappelaan vande voorsz Vicarye, ofte Cappellerye van alle sijne plaatsen approbere ick met mijn handt, en Zegel, niet ter quader trouwen, maar by erreur gedaan.

Lett. I.

Frederick van Blankenhem, door Gods genade Bisschop van Utrecht, doe te weeten aan een yder, dat wy de fundatie, dotatie, en Erectie eener Cappellerye, ofte eeuwige Vicarie ter eeren van de hooge, en onverdeylde Drievuldigheyt des Vaders, Soons, en des Heyligen Geests, der Heyliger Maria, des Glorieuse maagt, aller Heyligen en voornamentlijk des Heyligen Cruyce Christi op het Altaar van het voorsz Heylige Cruys gebouwt in de Collegiale Kerke van Ste. Levin te Zierikzee onses Bisdoms te bedienen, door den gestrengen man Heer *Willeman van Weldamme* Ridder, onses Bisdoms voorsz, en Vrouwe *Henrica* des selven Bedtgenoot, gefundeert, gedoteert, en geerigeert, van de welke in het publijk instrument daar van gemaakt (door dewelke onsen jegenwoordigen Brief is getransfixeert) mentie gemaakt wort, in voegen Godtsalichlijk, recht, en Canonyckelijk de selve gemaakt sijn, en ook geordonneert met alle, en yder ordonnantie, en constitutie in 't selve publijke instru-

Digitized by Google

ment uytgedrukt, ratificeren, approberen, en in Godts naam confirmeren; verklarende de Landen, vruchten, en alle andere goederen tot de voorsz Cappellerye, ofte eeuwige Vicarye voor dote geassigneert, ofte naderhant te assigneren, te sullen wesen, en sijn geestelijk, en de selve voortaan te sullen moeten gauderen van de Geestelijke Vryheyt; Instituëren daar en boven Heer *Baudewyn Waddings* Soon, Priester in 't voorsz Instrument genoemt, in de voorsz Cappellerye, ofte eeuwige Vicarye voor de eerstemaal, en confereren de selve op hem met alle sijne rechten, en appertenentien door dese jegenwoordige, behoudens een yegelijcx recht in allen dingen; Ten oirkonde van onse Brieven gegeven in 't Jaar ons Heeren duysent drie hondert vieren-negentich, den seventienden dach der Maant Martius. Onderstont geschreven, De voorsz Copien accorderen met het Register voorsz van het Capittel van Zierikzee, ofte Boek in dat gedeelte van het Boecxken alleen; 't welk ick *Cornelis Ruta Willems* Soon Notaris Publijk, by den Hove van Hollandt geapprobeert met mijn Ordinaris hantteeken attestere; en was onderteykent *C. W. Ruta.* Notaris.

Lett. K.

IN den name des Vaders, des Soons, en des Heyligen Geests, Ik *Levin van Cats*, Ridder, Doe kont allen luyden, dat ik ter eeren Gods, Marien sijnen Moeder, en alle Gods Heyligen, en in verlateniſse alle mijne sonden, gefundeert, gemaakt, en geordineert hebbe eene eeuwelijke Canonijx Provende, te verdienen in Sinte Lievens Kerke, met sulken goede volgende, en in allen manieren als hier na geschreven staat. In den eersten hebbe ik hier toe geset, en gegeven ses gemeten Lands, en een half gemet Lands, liggende in Oosterland, daar die vijf gemeten of gelegen zyn binnen dese Landgemerken, op 't Sonneschijn *Margriete Willemans* Ooſt af, *Ian van den Abeele* Suyt-ooſt, *Clewaart Lanwaarde* soone West af, en die Heerweg Noord af; item anderhalf gemet Lands binnen dese Landgemerken, *Kop Willemanssen* Ooſt af, die Zeedijk Zuyt af, *Claas Cleewaarts* soone West af, en 's Heeren Vroone Noord af; Item acht gemeeten Lands, daar af is gelegen een half gemet Lands in Oosterland binnen dese Lantgemerken, *Huge Symonsse* Ooſt af, *Koomen Wille* Zuyt af, die Heerweg West af, en *Gillis Yen* soone Noord af; Item een gemet Lands liggende binnen dese Landgemerken, *Huyge Lem Symons* soone Ooſt af, *Ian Gillis Schepens* soone Suyt af, en West af, en *Ian Lem Symons* soon Noort af; Item vierdalf gemet Lands, liggende binnen dese Landgemerken, Heer *Huyge Daddijns* soone Ooſt af, Jonkvrouwe *Aachten t' Scuten* dochter Zuyt af, 's Heeren Vroone West af, en die Maarvliet Noort af; Item twee gemeten Lands liggende binnen dese Landgemerken; Ooſt af *Gillis Yen* soone, *Ian Koolmans* soons Vroone Zuyt af, *Mulok Ian Robels* soone West af, en die Maarvliet Noort af; Item een gemet Lands, liggende binnen dese Landgemerken, die Maarvliet Ooſt af en Noord af, Jonkvrouwe *Aachte t' Schuten* dochter Zuyt af en West af; Item twee gemeten Lands, liggende in 't Oosterland binnen dese Landgemerken, die Heereweg Ooſt af; *Pieter Boudems* soone Zuyt af, die Maarvliet West af, en *Ian van den Abeele* Noord af; Item anderhalf gemet Lands, liggende in 't Oosterland binnen dese Lantgemerken, *Hallink t' Scuten* soone Ooſt af, *Ian Claas* soone Noort af; Item derdalf gemet Lands, liggende binnen dese Landgemerken, *Willem Claas Pieters* soone Ooſt af, die Heereweg Zuyt af, *Dierlijk Wiltems*, en *Heyn Pieter Coppiers* soone West af, en *Heyn Pieter Coppiers* soone Noord af; Item twee gemeten Lands, liggende binnen dese Landgemerken, Heer *Heyndrik Pieter Boudins* soone Ooſt af, die Heereweg Zuyt af, *Ian Claas Pieters* soone West af, en die Zeedijk Noord af; Item twee gemeten Lands vijftig Roeden min, liggende binnen dese Landgemerken, die Heereweg Ooſt af, *Damas Ians* soone Zuyt af, *Claas Heyndrix* soone West af, en *Mathijs Heyne Brunen* soone Noord af; Item vier gemeten Lands, leggende in Vianen binnen dese Landgemerken, die Middeldijk Ooſt af, Heer *Lieven van Cats* Zuyt af, die Watergank West af, en Heer *Claas Kerving* Noord af; Item vier gemeten Lands honderd Roeden min, liggende in Vianen binnen dese Landgemerken, die Middeldijk Ooſt af, Heer *Claas Kerving* Zuyt af, die Watergank West af, en die Heereweg Noort af; Item twee-entnegentig Roeden Dijx, liggende tot Nieukerke in Duyveland binnen desen Landgemerken, *Heyn Pieter Willemsz* Ooſt af, Heer *Willem Cauſijn*, *Huyg Witteholle* soone, en *Heyn Pieter Willems* soone Zuyt af, *Schoen* West af, en *Heyn Pieters Willems* soone Noord af; Item anderhalf gemeten Lands, liggende in 't Oosterland binnen dese Landgemerken, die Watering Ooſt af, *Witteman Claas* soone Zuyt en Noord af, en West af die Middeldijk; Item een half gemet Lands, liggende binnen dese Landgemerken, *Olewaart Colemaarts* soone Ooſt af, *Heyn Pietersz van Hyle* soone West af, Heer *Claas Maas*, Zuyt af, en die Middeldijk Noort af; Item twee gemeten Lands, leggende in drie Stukkens, daar die twee Stukkens of gelegen zyn binnen dese Landgemerken, *Bouwijns Coppiers* soone erfgenamen Ooſt af, *Ian Claasz Barwouts* soone Zuyt af, *Gillis Ian Huygen* soone West af, en die Heylige Geest Noord af; en dat derde Stuk Lands is gelegen binnen dese Landgemerken, die Middeldijk Ooſt af, *Boudijns Coppiers* soones erfgenamen Zuyt, West, en Noort af; Item twee hondert en acht-en-twintig Roeden Dijx, leggende in Oosterland van Duyveland binnen dese Landgemerken, Vrouwe *Heylwijg van den Abeele* Ooſt af, dat Zeewater Zuyt af, Meester *Jacob Borewouts* soone West af, en die Maarvliet Noort af; Item vierdalf gemet Lands Haymanne, liglende in Zuytkerke binnen dese Landgemerken, *Pieter Ellix* soone, *Ian Ellix* soone, en *Witte Heyen Meuris* soons soone Ooſt af, *Witte Simons* soone, en *Ian Heyn Hugens* soons soone Zuyt af, die Flusvliet West af, en *Witte Heyne Meeris* soons soone Noort af; Item een sestendeel van vijf ouden

Digitized by Google

den Stijlden, een achtendeel van eenen ouden Schilde min, Renten 's jaars in die Hofstede, die *Betsman Pieters* soone nu beseten heeft, op die Korenmarkt te geldene, die een helft t'elken Bamisse, en die ander helft t'elken Paasschen; Item thien grooten Vlaams 's jaars te gelden t'elken Sint Jans-misse in die Hofstede, die *Mathijs Symons* soone beseten hevet in die Middelstraten; Item seven grooten t'elkes 's jaars te gelden tot elken Paaschen, in die Hofstede die *Truyden Ian Hadden* soon, nu beseten heeft op die Melkmarkt; Item twaalf grooten elkens jaars Renten in die Hofstede die *Pieter Rijngersse* de Wevere beseten heeft tusschen, en *Dirk Worf* Noortwaarts van den Vroone te geldene t'elken Bamisse; Item thien grooten 's jaars in die Hofstede, daar *Willem Lachaard* een Huys op staande hadde, in Sinte Aarnouts Slop, en nu *Claas Lem t'Swevers* soone in Pachte heeft, te geldene t'elken Sinte Jansmisse midsomer; Item die twee deel van de twee grooten 's jaars in die Hofstede, die *Balage Yen* nu beseten heeft aan die Oostzyde van de korte Nobelstrate, te gelde t'elken Sinte Jans-misse; Item die tweedeel twee Ingelssen 's jaars in die Hofstede *Rye Yen Willems* soone, die Wagemaker nu beseten heeft, aan die Westzyde van de Nobelstraten te geldene t'elken Sinte Jans-misse te midsomer. Ik *Lieven van Cats*, Ridder voorsz, gelove den Deken, en Capittel van Sinte Lievins voorsz, waarschappe te doene te vollen rechte van alle voorsz goede, en alle kommer af te doene, die te op geweesen heeft voor den date van desen Brieve. Welke Canonix Provende ik wille datse besit, en behouden totte sijnen lijve al uyt duyrende, Mr. *Willem Hond Heyndrix* sone, en na sijnen doot sal dese gifte van deser Canonix Provende komen aan my, op dat ik dan in levenden lijve ware, te gevene en te bekeerne daar ik willen soude, en na mijne doot dese voorsz gifte altoos te komen op ten outsten, en naasten manhooft die van mijnen lijve wetachtelijken komen sal wesen, en ware datter geene manhooft en ware, te komen aan 't oudste wijfs hooft, van my neder komende, alsoo de voorsz is; en ware datter man noch wijf van my nederkomende wetachtelijken bleven of waren, soo sal dese gifte komen aan den oudsten en naasten manhooft, die *Renger Willems* soone, en van *Aachte* sijns wijfs lijve nederkomen soude wesen wetachtelijken, ende en ware geen manhooft, te komen aan d'oudste wijfs hooft, die van *Renger Willemans* soone, en van *Aachte* sijnen wijve komen wesen sal als voorsz is; Ende omme dat ik wille, dat alle dit vaste en gestadig blijve, en wel gehouden worde sonder wederseggen van yemanden, Soo hebbe ik *Lieven van Cats*, Ridder voorsz, desen Brief vooren bezegelt met mijnen zegelen, en omme des meer seekerheyt wille, soo hebbe ik gebeden den eersamen, wijsen luyden *Baudijn Lauwaarts* soone, *Wisse Symoens* soone *van Bordamme*, en *Ian Claas Ianss*, Schepenen in Zierikzee, dat sy desen Brief bezegelen willen met hare zegelen, en wy *Baudijn Lauwerts* soone, *Wisse Simoens* soone *van Bordamme*, en *Ian Claas* soone *Ianssen*, om der bede willen van Heer *Lieven van Cats* voorsz, soo hebben wy desen Brief bezegelt met onse zegelen; gegeven op den anderen dach in Julio, in 't jaar ons Heeren duysent drie-hondert acht-en-tnegentig. Onderstont, gecollationeert jegens gelijke Opdrachte ofte Canonix Provende, geschreven staande in sekere Franchijnen Boek, eertijds toebehoort hebbende 't Capittel van St. Lievins Monster tot Zierikzee, daar gelijke giften ingeschreven staan, en bevonden daar mede te concorderen, by my als Notaris, en was geteekent *G. Poppe*.

Lett. L.

IN den name des Vaders des Soons, en des H. Geestes amen, soo is ondersproken en overeen gedragen een Witachtiger Hulixen Voorwaarden by toe spreeken van Vrienden en Magen op beyder syden tussen Heere *Arent van Zweeten*, Ridder, Heere tot Leyenburgh, en Jonkvrouwe *Maria van Cats*, *Wolpherts* Dochtere, in sulcker manieren en voorwaarden als hier naar beschreven staan; in den eersten soo brenkt Heere *Arent van Sweeten*, aan Jonkvrou *Maria van Cats* voorsz, sulke goederen als hier naar geschreven staan, inden eersten die Hofstede van Soelen mette Heerlijkheyt en goederen, soo die gelegen sijn in die Lande van Geldre met allen heuren toehooren soo men die te leene hout vanden Hertoge van Geldre by den ouden waart, daar mede soo ick Heer *Arent van Sweeten* van den Bastaarden van Leyenborch die gekocht hebben, en dese voorsz goedren sullen erven en komen op die kinderen, die ik by de voorsz Jonkvrou kryge indien mijn God kinderen daar by verleent, en dat sal ick laten confirmeren by den Leen-Heere als dat behoort, Item die Hofstede en Loenresloot gelegen in 't stigt van Utregt met allen sijnen toebehooren met twee Dorpen als Oude koop, en der A. Item die Hofstede en Heerlijkheyt van Leyenburch met sijnen toebehooren, gelegen inden Lande van Arkel. Item dat sestiendendeel in Swijndregt, &c. met dat Dorp over Dordrecht gelegen. Item die Tienden te Ryswyk. Item die Tienden in Heykoop. Item dat Dorp van Soetermeer en van Calslagen, metter Moer-thienden en Turfmaat, soo men die van de Graaffelijkheyt te Leen hout, en uyt dese goeden verlijftogte ik Heer *Arent van Sweeten*, en sal genieten Jonkvrouwe *Maria van Cats* voorsz hondert Rinse guldens des jaars, en als ik Heer *Arent* voorsz die Hofstede van den Binkhorst geloft sal hebben, soo sal ik Jonkvrouwe *Maria van Cats* voorsz, daar op noch verlijftogten tot vier pont groten des jaars, en dees voorsz duarie en lijftogte sal ik Heer *Arent* voorsz doen confirmeren en vestigen by den Leen-heere, alsoo dat behooren sal; Voort soo sullen *Anthonis van Cats* en *Louris van Cats* goeden op seekere goeden en Thienden, leggende in Wolphertsdijk, tot vijf-en-twintig pont grote jaarlijkse Rente Vlaams gelts, en die doen vestigen en confirmeren by den Leen-heere, alsoo dat behooren sal, alle dink sonder arch en list. En overmits dat alle voorwaarden tusschen ons *Arent van Sweeten*, Ridder, en *Anthonis van Cats* en *Louris van Cats* aldus geschiet zyn, soo heb ik *Arent van Sweeten*, Ridder voorsz, gelooft en

Digitized by Google

en gelove mits deſen Brieve alle pointen en voorwaarden ſoo die voorſz ſtaan, vaſt en ſtede te houden; en of ik *Arent van Sweeten*, Ridder voorſz, inden pointen gelijk voorſz ſtaan gebrekelik viele, dat God verhoeden moet, ſoo heb ik verder gelooft en geloove mits deſen Brieve tenden onſer Vrouwe Ligtmiſſe naaſtkomende in te komen leyſten tot Z. Zee in een Harbarge tot vermaninge van *Anthonis van Cats* voorſz, vier Paarden en drie knechten, en uyt die Harbergen en leyſtinge niet te ſcheyden voor die tyt dat ik volkomen hebbe dat voorſz is; en ick *Anthonis van Cats*, en *Louris* mijnen Broeder hebbe ook gelooft en gelove met deſen Brieve, alle pointen voorſz en Voorwaarden ſoo die voorſz ſtaan vaſt en ſtede te houden, en of ick *Anthonis van Cats*, en *Lauris* gebroederen voorſz in den pointen gelijk voorſz ſtaan gebrekelijk viele dat Godt verhoede moet ſoo hebben wy verder gelooft en geloven mits deſen Brieve, tenden onſer Vrouwe Lichtmiſſe naaſtkomende te komen leyſten binnen der Stede van Leyden, daar een van ons beyden in geweſen ſal werden, in een Herberge tot vermaninge van Heer *Arent van Sweeten* voorſz, met vier paarden en drie knechten, en uyt die Harbarge en leyſtinge niet te ſcheyden, voor volkomen is dat voorſz ſtaet; en omme der meerder ſeekerheyt en vaſtigheyt ſoo heb ick Heer *Arent van Sweeten*, Ridder voorſz deſen Brief bezegelt, en ik *Anthonis van Cats*, voor mijn ſelven deſen Brief bezegelt, en ik *Laurens van Cats*, omme dat ick ſelve geen zegel en hebbe, ſoo hebbe ick gebeden *Anthonis van Cats*, mijnen Broeder dat hy deſen Brief voor mijn zegele, en ter bede van *Louris van Cats*, mijnen Broeder ſoo heb ick deſen Brief voor hem bezegelt met mijnen zegele; en omme der meerder vaſtigheyt ſoo heb ick *Arent van Sweeten*, Ridder voorſz gebeden *Adriaan van Sweeten*, mijnen Neve, dat hy dit met my bezegele wil, en wy *Anthonis*, en *Louris van Cats*, Heer *Philips van Waſſenaar*, Ridder, Heer tot Voorburch, en ter bede van Heer *Arent van Sweeten*, en *Anthonis* en *Louris van Cats*, ſoo hebben wy *Adriaan van Sweeten*, en Heer *Philips van Waſſenaer* voorſz deſen Brief bezegelt met onſen Zegelen; Gegeven in 't Jaar ons Heeren duyſent vier hondert ſeven-en-ſeſtich op ten vier en twintichſten dach in Auguſto. Met vyf uytgaende Zegelen agter opten dors gefigureert in deſer ordre *Cats*, *Sweeten*, *Cats*, *Waſſenaar*, *Sweeten*, ſijnde alleen noch gaaf het Zegel van *Anthonis van Cats*, van de onder aanhangende, mede als alle d'andere met een ſlimmen Helm, en voor Cimir den Pellicaan in ſijn borſt bytende in een krans, ofte wrongh om den Helm uytkomende met een Lambeau van drie Pendants.

Lett. M.

IN deſer manieren en Voorwaarden ſoo ſijn vergadert ter eeren Godts in Witachtigen Huywelijk by Vrienden en Maghen daar over geroepen, *Harper van Foreeſt Willemſz.* en Vrouwe *Maria van Cats*, Wed: wylen Heer *Arent van Sweeten*, Ridder. Te weten dat ſy aan beyden ſyden te vreden ſijn vanden goederen, die ſy aan malkanderen brengen; voort ſijn 't rechten Huylixe Voorwaarden, en voor den Huywelijk wel verſprooken, is't dat Vrouwe *Maria* voornoemt aflyvich wert voor *Harper* voorſz, dat dan haar Erfgenamen uyt ſullen gaan en offtaan met al ſulken goeden, Landen, Renten en anders als ſy aan *Harper* voorſz ten Huwelijk gebragt ſal hebben, en met al 't geen dat haar van hare ſyde op gekomen en aanbeſtorven ſal weſen, en ook met ſulke Cleden, Clenodien, en Juwelen als dan tot haren lyve behoorende, en dat vry te hebben, daar mede afftaen, ſonder eenige ſchult te betalen. En is't dat Harper voornoemt voor haar aflivich wert, ſoo ſal dan Vrouwe *Maria* voorſz offtaan en uytgaan, gelijk en in allen ſchyn als haar Erfgenamen doen ſoude, indien ſy voor aflyvig worden, als voorſz ſtaet; des ſal ſy dan daar en boven hebben tot haar duwarie en lijftochte haar leven lank de rechte helft van deſe naegeſchreven Parcelen, als de thienden tot Schooten, gelden nu ter tyt ſeven-en-ſeſtich ſtalve Rynſſche gulden, s'jaars; Item een ſaete tot Schooten, geldende nu ter tyt eenenvijftich rynſche gulden t'ſjaars, en t'Landt Sardam, en 't geldt nu ter tyt vyftien Nobel's jaars, en aande ander helft van deſe voorſz goeden is verlyftogt die Wed. van *Harper van Foreeſt*, en by alſoo dat *Harper* voornoemt geen blyvende blykende geboorte by Vrouwe *Maria* gewonnen achter en liet, ſoo ſal ſy noch hebben tot haar duwarye en lyſtogte haar leven langh die helft vande andere helft vande Parcelen vanden goeden, daar die Wed. van *Harpert van Foreeſt* op verlyftogt is, maar indien geboorte van *Harper* by haar gewonnen achter bleve, ſoo en ſal ſy niet meer hebben voor haar duwarie en lyftogt uyt den laatſten helft van den voorſz goeden dan een derdendeel; en is't dat die Wed. *Harpers* voorſz moye dan noch in levende lyve is, ſoo ſal Vrouw *Maria* begroot weſen uyt *Harpers* ander goede, ter tyt toe dat die Weduwe voorſz aflyvich wort, en dan ſal ſy voort gehouden aan de goeden die de voorſz Weduwe beſeten ſal hebben, in lyftogt als boven verklaart; voort ſoo ſal Vrouwe *Maria* voornoemt ook hebben die rechte helft van alle den Huys-raet, die ſy dan ter tyt hebben, uytbeſondert Gout, Silver, gemunt en ongemunt, dat te komen geheel en al aan *Harpers Erve*; voort alſoo de Ionkvrouwe *van Foreeſt Harpers* Moeder verlyftogt en verduwaryt op ſeekere goederen toebehoorende *Harper* voornoemt, ſoo heeft ſy over gegeven, van die lyftogt niet te hebben noch te eyſſchen, alſoo lange als *Harpert* haar Soon voorſz of ſijn geboorte levet, die hy winnen ſal by Vrouwe *Maria* voornoemt; en want dit regte Huylikſe Voorwaarden ſijn, en voor dien Huywelijk wel verſprooken is, als dat behoort ſonder arch of liſt, ſoo hebben ik *Harpert van Foreeſt* tot een ſeeker oirkonde deſe Hylixe Voorwaarden bezegelt met mijnen Zegel; en tot meere verſeekerheyt ſoo hebben wy *Harper* voornoemt en Jonkvrouw en Weduwe *Willems van Foreeſt*, *Harpers* voorſz Moeder, gebeden *Arent Franks* Soon Schout van Delft, en *Boudyn Hart Boudyns* Schepen van Delft, dat ſy deſe Hylixe Voorwaarden mede over ons bezegelt hebben; en ik Vrouwe *Maria van Cats*

voorſz

Digitized by Google

voorsz met mijn Voochts-hant, heb gebeden tot kenniſſe der waarheyt mijn lieve Neve Heere *Philips van Waſſenaar*, en Heer *Johan van Cats*, Ridder, en *Thielman Oem van Wyngaarden*, dat ſy deſe Huylicxe Voorwaarden mede over my bezegelt hebben, alſoo ſy daar by aan en over geweeſt ſijn; Gedaan op den XVI. dach in Meye in 't Jaar 1477. geblaſonneert met ſes gekoleurde wapenzegels van *Waſſenaar*, *Cats*, *Wyngaarden*, *Foreeſt*, *Arent Vrankens* Soon *vander Meer*, Schout van Delſt, en t'laatſte van *Boudyn Hart Boudyns* Soon, Schepen van Delſt, voerende het wapen als een Jonger Soon van *Foreeſt*, onderſcheyden met een root blockje boven de Saach, hebbende *Cats* voor Cimier een Pellicaan in ſijn borſt bytende, *Foreeſt* een Silvere ſtarre van agt-ſtralen, *Vander Meer*, drie Silvere meer blaren op een root velt, en voor Cimier twee Silvere Hane pooten, en *Vander Hart* Jonger Sone van *Foreeſt*, een Silvere Swaans Cop met een rooden bek. In dorſo ſtont, Gecollationeert jegens ſijns principale Brieven, geſchreven in Francyn, bezegelt met ſes Zegelkens in rooden Waſſche, uythangende aan dubbelde Francyne ſtaarten, en op den rugge van dien de Wapenen geſtelt als vooren; ende is deſen daar mede bevonden te accorderen, huyden den 22. July anno 1644. by my in 's Gravenhage reſiderende, ende was onderteykent *E. de Witthe* Notaris 1644.

Lett. N.

PHilipe, *par la grace de Dieu Duc de Bourgoingne, de Lotharinge, de Brabant, & de Limbourg, Conte de Flandres, d'Artois, de Bourgoingne, Palatin, de Haynaut, de Hollande, de Zeelande, & de Namme, Marquis du Saint Empire, Seigneur de Friſe, de Salins, & de Malines; A tous ceux, qui ces pntes Lettres verront ſalut: Savoir faiſons, que pour la bonne & notable relacion, qui faite nous a eſte de la perſonne de noſtre ami & feal Eſcuier* Jaques de Cats, *& de ſes feus diſcretion & ſouffiſance, & leur conſideration aux bons & notables ſervices, que fait nous a parcy devant en diverſes manieres, & eſperans qu'il fera en temps avenir celuy* Jaques de Cats, *confians entierement de ſes loyaute, preudommie, & bonne diligence, avons au jour d'icy retenu & retenons par ces preſentes en l'Eſtat de Conſeiller de noſtre Conſeil, par nous ordonné aux affaires de nos Pais de Hollande, Zeelande, & Friſe, reſidens en noſtre Ville de la Haye, pour & en lieu de feu* Floris de Borſſele, *en ſon vivant noſtre Conſeiller es dits Pais de Hollande, Zeelande, & Friſe, lequel eſt nagnayres alle de vie a tres paſſement, comme entendu avons pour par le dit* Jaques de Cats, *exercer & des ſervir doreſnavant le dit Eſtat, & Office, & aſſiſter avec nos autres Conſeilliers, en nos affaires, & beſoignes, & de nos pais avant dits, & generalement de faire bien duement & loyaument tout ce, que au dit Eſtat & Office de Conſeiller en nos dits Pais de Hollande, Zeelande, & Friſe, compette & appertient, aux gaiges tels & ſemblables, que les avoit & prenoit de nous en ſont vivant, a cauſe du dit Eſtat & Office de Conſeiller le dit* Floris de Borſſelen, *qui eſtoient comme avons entendu de cincq cens clinquars par an, & aux autres droits, honneurs, preeminences, prerogatives, prouffits & emoluments acouſtumes & qui y appertinent, tant qu'il nous pluira; ſur quoy le dit* Jaques de Cats, *ſera tenu de faire le ſerment a ce pertinant, es mains de nos ames & feaulx les Preſident & autres gens de noſtre dit Conſeil de Hollande, les quel commettons par ceſtes a le recevoir de luy-cy, donnons en mandement aux dits Preſident, & gens de noſtre Conſeil en Hollande, que le dit ſerment fait par le dit* Jaques de Cats, *ils le vocquint & appellent doreſnavant aux conſaulx & conſultions touchans nous & nos dits Pais & Signeulries de Hollande, Zeelande & Friſe, & diceluy enſemble des droits honneurs, preminences, prerogatives, profits, & emoulments des ſuſdits eulx, & tous autres qui ce peut & pourra toucher & relever, facent ſouffrent & laiſſent le dit* Jaques de Cats, *pleinement & payſiblement jouir & uſer; mandons en oultre a noſtre Rentmaiſtre General de Hollande, Zeelande, & Friſe, preſent & avenir, que les gaiges au dit Eſtat de Conſeiller apartenents aſſavoir tels & ſemblabies, que les avoit & prenoit le dit* Floris de Borſſele, *comme dit eſt, qui eſtoient de cincq cens clincquars par an, comme l'on diſt il baylle, & delivre chacun an doreſnavant au dit* Jaques de Cats, *aux termes & en la maniere acoutumes & par rapportant puis une & la premiere fois, ſullement vidimus de ces preſentes, fait ſoubs ſeel auctentique ou copie collatione par l'un de noſtre Secretaires, ou en la chambre de nos Comptes a la Haye, & pour tant de fois que meſtier cera, quitance ſur ce ſouffiſant du dit* Jaques de Cats, *nous voulons tout ce que ainſi paye luy ſera des dites gaiges ſera alloue es comptes, & rabbatu de la recepte de noſtre dit Rentmaiſtre de Hollande, qui pour le temps ſera & paye laura par nos ames & feaux, les gents de nos dits Comptes a la Haye, aux quels nous mandons, que ainſſi le facent ſans au quelle deficulte, non obſtant quelconſques mandement ou deffenſes a ce contraires; En teſmoinge de ce nous avons fait mettre noſtre ſeel a ces preſentes; donne en noſtre Ville d'Anvers le 7. jour de Juin, l'an de grace mil quatre cens quarente & ſept. Ainſi ſignes par mon Seigneur, & au dos ainſi eſcriptes Le 19. jour de Juillet 1447. ſiſt* Jaques de Cats, *denomine au blanc de ces preſentes le ſerment de Conſeiller de mon tres redoubte Seigneur Monſieur le Duc de Bourgonge, en ſes Pais de Hollande, Zeelande, & Friſe, es mains de Meſſire* Gooſewin le Sauvaige, *Preſident de la Chambre du Conſeil a la Haye, moy preſent* J. Boſſart; *Collatio facta eſt ex litera originali, per me* J. Boſſart. *In dorſſe ſtont* 1447. *Commiſſie Jonker* Jacob van Cats, *Raad van 't Hof van Holland.*

Lett. O.

IN den name des Vaders, des Soons, en des Heyligen Geeſtes, Amen; Sijn *Jacob van Cats* aan die eene zyde, en Jonkvrouwe *Margriet van Wyngaarden* aan die ander zyde, by rade en goetdunken hoire vrienden en magen, van beyden zyden daar over geroepen, met goeden voirbedagtigen ſinnen, en wel beraden in witaftigen huywelik vergadert, in manieren en voirwaarden

Digitized by Google

hier na beſchreven: In den eerſten ſijn Huwelijkſe Voorwaarden, en voor heylig onderſprooken, overdragen, en geſlooten, dat *Louwerijs van Cats*, *Jacobs* voorſz Vader; den ſelven *Jacob* ſijnen ſoon te hylik geven ſal, en geeft alle die Renten van den Maalrye, van Sluyſen, Viſſcheryen, Vogelrye, Veren, 't vry van den Ambachten, en dat Over-ambagte van den Prochier Dorpen en Ambachten, die *Louwerijs* voorſz t'hans heeft leggende in 't Suytland, binnen den Lande van Schouwen, met allen renten, mitſchappen, vervallen, opkomingen, en profiten die daar toe behoren, gelijk in alre manieren als *Jacob van Cats* voorſz, dat nu ter tijt ſelve gebruykt, *Louwerijs* voorſz leven lang duirende, en na der doot van *Louwerijs* voorſz, ſoo ſal *Jacob* voirgenoemt deſe voorſz goeden weder inbrengen, en dan alle die goede vrye Leen en eygen roerende en onroerende, met ſijnen broederen op en weder gelijk deelen, na den rechten en coſtuymen van den Lande van Zeeland. Item ſoo is by Huywelijkſe Voorwaarden en voor Huywelijk wel onderſproken, waar 't ſake dat *Jacob van Cats* voorſz aflyvich werde voir *Louwerijs* ſijnen Vader voornoemt, en hy Soonen achter liete, een of meer van hoire beyder lijve gekomen weſende, die ſal of ſullen dan na den lijve van *Louwerijs* voorſz ſtaan, en weſen in die ſelve ſtede, daar *Jacob* hoir Vader inſtaan en weſen ſoude of hy levede, dats te weten, dat die ſoone ofte ſoonen van *Jacob* voorſz deelen ſullen aan alle die *Louwerijs* voorſz goede, leen en eygen, roerende en onroerende, mitten anderen *Louwerijs* ſoonen, die daar dan in levende lijve weſen ſullen, en waren daar geen ſoonen van *Louwerijs* voorſz gebleven, des Godt voirhoede moet, ſoo ſoude *Jacobs* ſoon of ſoonen nochtans ſtaan, en weſen in die ſelve ſtate, daar *Jacob* hoir Vader in ſtaan en weſen ſoude of hy levede; En alle die goede, leene, erve, en eygen van *Louwerijs* voorſz, gekomen en gebleven weſende, nemen en hebben; in alre manieren als *Jacob van Cats* hoir Vader voorſz doen ſoude, of hy levede, als voorſz is; En waren daar dochteren van *Jacob* voorſz gebleven, die ſouden deylen in den eygen in erve, in onſaterye, en in allen anderen goeden na den rechte van Zeeland. Item ſoo zyn Huywelijkſe Voorwaarden, en voor Huwelijk wel onderſproken, dat *Godſchalk Oom*, Heer van Wijngaarden, met Jonkvrouwe *Margriete* ſijnre dochter voorſz, *Jacob van Cats* voornoemt, in Huywelijk geven ſal, en geeft hondert goede gouden Engelſe Nobelen, ewige erfven 's jaars, voor datum des Briefs gemunt en geſlagen, elken nobel wegende vier en eenen halven engels troye gewicht, te betalen alle jaar binnen den vier heyligen dagen van Kerſmiſſe, en kommer vry te leveren in handen *Iacobs* voorſz en ſijnre erven, van hare beyder lijve gekomen, in maniere hier na verklaart, daar de eerſte betalinge of weſen ſal binnen den vier heyligen dagen van Kerſmiſſe, als men ſchryven ſal duyſent vier hondert negen-en-dertig, en alſoo voort van jare tot jare; en hier mede ſullen alle *Godſchalks* goede belaſt weſen, dat hy nu ter tijt heeft of namaals krygen mach, leen en eygen, mit voirwaarden, tot wat tijden dat *Godſchalk Oom* voorſz *Jacob van Cats* voornoemt, deſe voirſz hondert Nobelen eeuwige erfrenten 's jaars bewijſt, en geeft aan goeden ſekeren goede, daar twee van *Iacobs* vrienden, en twee van *Godſchalks* vrienden dunken ſal, dat *Iacob* voorſz wel aan verwaart en verſekert is, en waar't dats die vier niet eens en waren, ſoo ſal mijn Heer *van Oiſtervant* daar een Overman of weſen, en hoe dat het mijn Heer *van Oiſtervant* dan ordineert en uytſpreekt, ſoo ſal 't van waarden weſen en blyven, en daar mede ſullen *Iacob* en *Godſchalk* voorſz beyde te vreden weſen; en wair dat ſake, dat mijnen Heer *van Oiſtervant* voorſz eenige nootſaken aangelegen waren, ſoo dat hy hier toe niet verſtaan en mochte als Overman voorſz; ſoo ſullen *Iacob* en *Godſchalk* voorſz eenen anderen Overman kieſen, die al doen ſal mogen, dat mijn Heere *van Oiſtervant* doen ſoude; dit geſchiet weſende, ſullen alle *Godſchalks* ander goede voornoemt, onbelaſt daar af weſen en blyven. Voort ſoo ſal *Godſchalk Oom*, voorgenoemden *Iacob van Cats*, en *Margriete* ſijnre dochter voorſz, dat voorſz jaar lang eerliken en betameliken houden, mit haren knegten in ſijnen koſt, ſoo dat behoirt; Voort ſijn Huywelijkſe Voorwaarden en voor Huywelijk overdragen en beſloten, waar dat ſake dat *Iacob van Cats* aflyvich werde voor Jonkvrouwe *Margriet* voorſz, weder hy geboorte by haar gewonnen achter liete of en geen, ſoo ſoude dan Jonkvrouw *Margriet* voorſz uytgaan mit alle alſulke goeden en renten, als ſy aan hem te Huywelijk gebragt heeft, mit alſulke beſterſten als haar van hare vrienden en magen aangekomen en beſtorven ſal mogen weſen, met al ſulke kleederen, kleynodien, en juwelen, als tot hoiren *lijve* behooren, en mit tſeſtig Engelſche Nobelen 's jaars, ſulker munte als voorſz ſtaan, in rechter die waaren, daar haar *Louweris* voorſz, of ſijn kinder vaſtigheyt by den Leen-Heer of doen ſal of ſullen, ſoo dat behoort tuſſen dit en Meye dach naaſtkomende vry ſonder ſchult te gelden; en waart ſake dat Jonkvrouw *Margrita* voorſz aflyvich worde voor *Jacob van Cats* voorſz, ſonder blyvende geboorte by hem gewonnen after haar te laten, ſo ſullen alle al ſulke goeden, als ſy aan *Iacob* voorſz gebracht ſal hebben, en ſulke goeden als haar van Magen en Vrienden aanbeſtorven mogen weſen, en daar toe alle haar Cleeden, Cleynodien en Juwelen horen live toe behorende, wederkommen en erven op Goodſchalk Oom haren Vader voornoemt, of op Jonkvrouw *Margriete Hen. Floris*, dochter van Alkmade hare Moeder, alſoo veere als eenich van hem dan levede, ende en waren die niet, ſoo ſoude die ſelve goeden voorſz na haare doot komen en erven op haren rechten erfgenamen; en of 't ſake ware dat Jonkvrouwe *Margriet* voorſz aflyvich worde en blyvende gebaarte by *Iacob* voorſz achter haar liete, en die kinder dan voort aflyvich worden, ſonder witaftich blyvende gebaarte after hun te laten, dat dan alle de voorſz goeden, dien voorſz Moeder an haren Vader te Hylik brachte, en daar toe alle die goeden, die hem van haare Moeder ſyden aanbeſtorven ware, vry weder ſullen komen en erven op *Goodſchalk Oom*, haren oude Vader, of op *Margriet* haar ouden Moeder voorſz, is't dat die dan leven, of

en

Digitized by Google

en waren die niet te komen en te erven op hare moeder regte erfgenamen ſonder yet meer te mogen eyſſchen; en om dat deſe Huywelijkſe Voorwaarden, en alle pointen daar inne begrepen, aldus gedadinct, voirſproken, voir Huywelijk gemaakt, en geſlooten zyn in alre manieren als voorgeſchreven ſtaat, by ons *Iacob van Cats*, *Louwerijs van Cats* voorſz, *Ian*, *Lievijn*, en *Wolfert van Cats*, gebroederen, met onſen vrienden en magen aan die een zyde, en ons *Godſchalk Oom*, Heere van Wijngaarden, *Margriete* mijnre dogter voorſz, by *Ian Oom*, en *Gerijd Oom*, gebroederen, met onſen magen en vrienden aan die ander zyde, ſoo hebben wy *Louwerijs van Cats*, *Ian*, *Iacob*, *Lievijn*, en *Wolfert van Cats*, gebroeders, *Godſchalk Oom*, Heere van Wijngaarden, *Jan Oom*, en *Gerijt Oom*, gebroeders voorſz, geloeft en geloven by deſen, voir ons, voir onſe oir, erfgenamen en nakomelingen, alle deſe voorſz punten en elk punte byſonder te volbringen, en vaſte en geſtade te doen houde ſonder yet anders daar inne te trekken, alle argeliſt uytgeſcheyden, en hebben des tot eenen waren oirconde en getuyge alle ſamentlijk onſe zegelen aan deſe Brieve gehangen. Gedaan in den Hage op den 16. dach in December, in 't jaar ons Heeren duyſent vier hondert acht-en-dertig; hebbende onder uythangen acht zegels, twee in rooden, en ſes in groene waſſche.

Philips, by der gratie Gods Hertoge van Bourgongen, van Lotharingen, van Brabant, en van Limborg, Grave van Vlaanderen, van Arthois, van Bourgongen, Palentin, van Henegouwe, van Holland, van Zeeland, en van Namen, Markgrave des Heyligen Rijks, Heer van Vrieſland, van Salins, en van Mechelen; doen kont allen luyden, want onſe geminde *Iacob van Cats*, in wetachtigen Huywelijke vergadert is, met onſer geminder Jonkvrouw *Margrieten van Wijngaarden*, ons Rentmeeſters dochter Generaal onſer Lande van Holland, van Zeeland, en van Vrieſland, *Godſchalk Ooms*, met *Laurens van Cats*, mit drie ſijner ſoonen, alſe *Ian*, *Levijn*, en *Wolfert Iacobs* broederen voornoemt mede bezegelt heeft, daar deſe onſe Brief doorgeſteken is, dat vorder verklaart en begrijpt; Soo is 't dat wy ten ootmoedige vervolge ons Rentmeeſtere voornoemt, en om dat wy ſijn dochter voornoemt, en hoir kinderen, die ſy by *Iacob* voornoemt verkrygen ſal, wel en deugdelik beſorgt en bewaart willen hebben, die voorſz Huywelijkſe Voorwaarde in alle hoire punten in den voorſz Brieve begrepen, geconfirmeert en geveſtiget hebben, confirmeren en veſtigen mit deſen ſelve Brieve; en geloven Jonkvrouw *Margrieten* voornoemt, en hoiren kinderen, voor ons en voor onſen naarkomelingen, Graven en Gravinnen onſer voorſz Lande van Holland en van Zeeland, daar in te houden en te ſtarken, den gene die hoir of hoire kinderen hinder of letſel hier in ſoude willen doen, en willen die ſelve Huywelijkſe Voorwaarden van eenen ygelijken van waarden en in hoire volre macht, en vigore gehouden hebben, ſonder verbreken, of daar tegen te doen in eeniger wijſe. In oirconde deſen Brieve bezegelt mit onſen zegele hier aan gehangen. Gegeven op ten acht-en-twintigſten dach in Aprille, in 't jaar ons Heeren 1439. Op de Plijke ſtont, by mijnen Heer den Hertoge, Grave van Holland, &c. en was onderteekent *Baucen*, hebbende onder uythangende een zegel in rooden waſſche. En alſoo wy deſen naar voorgaande naarſtelijke collatie bevonden hebben van woorde te woorde te accorderen metten voorſz originelen Brieven van Huywelijkſe Voorwaarde, en confirmatie, ſo hebben Wy in kenniſſe der waarheyt, en tot confirmatie van dien, aan deſen Vidimus doen hangen 't zegel van Juſticie van deſen Hove, en geordonneert onſen Griffier *François Criep* deſen te teykenen. Gegeven in den Hage den 6. Novembris 1627. en was ondergeteykent *F. Criep*, hebbende een uythangenden zegel in rooden waſſche, aan een dubbelde francijne ſtaarte.

Lett. P.

NU wil ick weder keeren op d'Oorloge datter was tuſſchen den Lande van Hollant, en dat ſticht van Utrecht, daar ontrent deſe tyt voor en naar Paaſſchen inden Jare duyſent vier hondert drie-en-tachtich, veele dachvaarden om gehouden worden, totten Regulieren buyten Amſterdam, ofte by eenige manieren, en middelen dat Oorloge ter neder hadde leggen mogen, daar op die tyt om gedaan wert, ende ſeere in gearbeyt aan beyden ſyden: Soo is in 't leſte een manier gevonden, om tot eenen Payſe te kommen, en ſtaande op goeden maten, is de Heere van Montfoort op goeder vaſter geloove, en geleyde getoogen tot Wyk te Duyrſtede by Heer *Davidt* Biſſchop van Utrecht, met ſommige gedeputeerde vander Stadt van Utreght, en de Biſſchop ontfingſe allegader met grooter eeren en vrientſchappen, en de Heer van Montfoorde viel den Biſſchop te voete, en hy vergaf hem alle miſdaden: Soo begeerde dan de Biſſchop, dat men alle de gebannen en verdreven Burgeren wederomme inder Stadt ſoude laten komen, om welke ſake de Heere van Montfoorde wederomme tot Utrecht reyſde, en dede vergaderen alle den Raat en Oudermans vander Stadt, omme advys hier op te nemen wat ſy hier ſoude willen doen, en dit was den eenentwintigſten in April; voort vergaarden eenige van den Burgeren, die goet Biſſchops waren, daar de overſte af was *Jan van Buytendyk*, voor den Raatkameren opten Stadthuys, en beſloten die daar in vergadert waren daar binnen, dat ſy niet uyt en mochten, en liepen terſtont eenige door de Stadt, roepende, ſoo wie Pays, en vreede hebben wil met Heere *Davit*, Biſſchop van Utrecht, die komen terſtont op de plaats; en ſiet terſtont compareerden, en quam daar by na de gehele Stadt, want niemant en dorſte hem abſenteren, en de Heer van Montfoort, met die van den Rade worde uytgelaten, en quamen ook beneden ſtaan op de plaats; en op deſe tyt was Jonk-Heer *Engebrecht* Mombaar des Stichts binnen den Stede van Amersfoorde. Als nu deſe Burgeren alle vergadert waren, namen de Vrienden des Biſſchops dat Regiment vander Stadt aan, en

Digitized by Google

ſenden van ſtonden aan eenige Notabele Gedeputeerden totten Biſſchop, dat hy kommen ſoude, en accepteren ſijne Stad, daar hy lange tyt uyt verdreven hadde geweeſt; en alle deſen aanſlach en dit opſet was te vooren op geſtelt en gemaakt geweeſt heymelijk tuſſchen des Biſſchops Vrienden en hem, op conditien datmen den Hollanders niet in de Stadt en ſoude laten kommen, en datmen ook niemant dooden en ſoude, d'welk de Biſſchop by ſijne Prieſterſchap gezwooren hadde te onderhouden. De Biſſchop dit vernemende ſadt haaſtelijken op, en reedt van die nacht binnen de Stadt van Utrecht, en gaf hen alle vrede, die vrede hebben woude, en als hy binnen gekomen was, nam hy terſtont gevangen Heer *Jan van Montfoort* voornoemt, Heer *Dirk van Zuylen* Ridder, met ſijn outſten Soon, die doen Schepen was, *Gerrit van Soudenbalch* Burgemeeſter, *Adriaan van Ryn* Burgemeeſter, *Jan van Nyevelt*, *Jan Woudman*, met *Willem* ſijn Soon, *Henrik van Lange*, *Adriaan Sloyer*, en *Barent van Groenevelt*. Als die van *Renen* verhoorden, dat de Biſſchop binnen den Stad van Utrecht gekommen was, en de Stadt weder machtich was, hebben ſy een compoſitie met hem gemaakt, gevende hem een ſomme van penningen dat hy ſijne ſoudenieren uyter Stede ſoude doen vertrecken, dewelke ſoo geſchiede, want ſy voortaan neutraal wouden ſijn tuſſchen beyden, tot dat de twiſt ter neder geleyt was: ſoo heeft dan den Biſſchop uyt de name vanden Heere van Montfoorde geſonden Heere *Jan van Reneſſe*, Ridder, en *Gerrit van Ryn*, binnen der Stede van Montfoorde, omme die te bewaren, tegen allen den geenen dieſe ſoude willen bekrachtigen, d'wek ſy trouwelijk deden; de Hollanders vernemende, dat die Biſſchop ſijne Vyanden dus gracelijk en goedertierlijken in genaden genomen hadde, waren ſy des ſeer op den Biſſchop verſtoort, en deden van ſtonden aan vergaderen alle de knechten, die tot allen plecken en Steden de Winter inden Lande van Hollant gelegen hadden, en quamen met grooten macht omme te beleggen de Stede van Montfoorde, en die te deſtrueren, en te verwoeſten; de Biſſchop van Utrecht dit vernemende, quam ſelver in Perſoone totten Overſten en machtichſten van Hollandt binnen de Stede van Iſelſteyn, en onderwees henluyden met ſachten en minnelijken Woorden, dat ſy te vreden wouden weſen, en hem niet te ſeer laſtich waren in ſijne ſaken, en ſeyde onder andere woorden, dat nooyt de Stadt van Utrecht ſoo machtich geweeſt was tot dier tyt toe, als hy was, en is met deſen weder binnen Utrecht gereyſt met een deel van den Hollanderen, maar niet in ſoo grooten getale, op dat de Burgers daar inne niet geſtoort en ſouden worden, en dat hy niet meyneedich worden en ſoude, maar ſijn nochtans altemet en niet alleynskens binnen der Stadt gekommen, daar ſy wel vyf hondert ſterk waren, en hadden St. Cathrynen poorte begrepen, en die ſterk gemaakt; als die van Utrecht dit ſagen, waren ſy niet wel te vreden, en ook mede ſoo gink een gemeene Fame door de Stad, datmen alle de Gevangens leveren ſoude in der Hollanderen handen, en datmen de Stede en Slodt van Montfoorde deſtrueren en ter aan de toe ſlechten ſoude, en hadden om deſer, en diergelijken ſaken groote indignatie op de Hollanderen, waaromme dat ſy haaſtelijken. Boden geſonden hebben tot Amersfoordt aan *Heyndrik van Nyevelt*, en *Gysbrecht Baas*, dat ſy van ſtonden aan met een deel gewapende komen ſouden inder nachte, men ſou deſe waar nemen en op hen wachten. Jonk-Heer *Engebrecht*, en *Hendrik van Neyvelt*, dit vernemende, vergaarden terſtont alle haar Vrienden en fautoren, en quamen met alle haar macht voor de Stadt: deſe *Henrik van Nyevelt* was een klouk ſtout vroom Man, en was *Jacobs* ſoon *van Neyvelt*, en ſijn Moeder was des Burggraven dogter van Montfoorde, Oude-Vader van deſen Heere *Jan van Montfoorde*, die nu in des Biſſchops Vangeniſſe was, en hadde noch drie klouke Broeders, als Heere *Steeven van Nievelt*, Ridder, en *Gerrit van Nievelt*, die gevangen ſadt te Wyk te Duerſtede, en *Jan van Nievelt*, die binnen Utrecht gevangen was, welke *Henrik van Nievelt* ſeer begeerlijk was, en dorſte naar des Biſſchops doot. Als nu *Hendrik van Nievelt*, en *Gysbert Baas*, haar Volk by een hadden vergadert quamen ſy ontrent de Stadt, daar komende beval *Hendrik van Nievelt* hen allen, dat niemant hant aanden Biſſchop ſlaan en ſoude, als ſy binnen der Stadt quamen, want hy ſelver ſijnen booſen wille daar mede doen wilde, en komende aande mueren by de Vaardt, ſwommen ſy over de grachten en klommen voort over de mueren, en quamen in de Stadt, en ginghen van ſtonden aan, en ſpraaken haar Vrienden toe, om eenen ſtryt tegen den Biſſchop, en ſijne Vrienden te vechten, en dit was op ons Heeren Hemelvaart dach, des morgens vroech inder dageraat. Des Biſſchops Capiteynen, als *Jacob van Cats*, en *Adriaan* ſijn Broeder, met haren knechten, en vrienden dit vernemende, gingen terſtont haar Vyanden te gemoet, en ſchoten met alle ſeer met Cloevers, Haakbuſſchen, en Amborſten, dat ſyſe een groot ſtuk achterwaarts deden wyken. *Henrik van Nievelt* dit vernemende, gink metten ſijnen een ander ſtrate op, en quam den anderen van beſyden aan, daar't doen ſeer op een ſlaan en ſchieten gink, ſoo dat *Hendrik van Nievelt*, met een der Haakbuſſchen door 't lyf geſchoten wert, en dus ſeer gewont weſende, ſprak ſijnen Vrienden goeden moet toe, dat ſy vry aantreden ſouden, de Stadt ware hen, en met deſen ſterf hy, en de andere traden vromelijken aan, en hadden Victorie van hare Vyanden, daar veel Volcx verſlagen en gevangen wert, onder al bleef daar verſlagen *Adriaan van Cats*, met veel vanden knechten. *Iohan van Amerongen*, Schout van Utrecht dit ſiende, liep met veele van ſijne Vrienden, en ſloegen de Tolleſteechpoort op met grooter macht, en quamen alſoo uytten Stadt. Terwylen dat deſe ſchermutſinge inder Stad was, en de Biſſchop twyfelende was, wie Victorie hebben ſoude, dede hy by hem komen den gevangen Heere van Montfoorde, en maekten met malkanderen een Compact ende alliancie, ſoo wiens partye te boven gink en overwinninge hadde, ſoude de eenen des anderen lyf beſchermen. De gene die nu gekomen waren met die van

Amers-

Digitized by Google

Amersfoort, liepen als verwoede luyden, en wouden den Bisschop doot slaan, maar de Heer van Montfoorde beschermde als hy best mochte, dat hem niet en misschiede en wert gevangen, als hy 17. dagen de Stadt besseten en ingehadt hadde, en met hem wert ook gevangen *Iacob van Cats*, Schout vander Goude, Heer *Ian van Cats*, Ridder, en *Adriaan van Cats*, sijn Broeders; noch vingen sy *Herbert van Foreest* van Alkmaar, *Claas Kerre*, Capiteyn van Schoonhoven, *Gysbert Pietersz.*, Baelju ende Burgemeester van Schoonhoven, Meester *Huyge*, Schepen van Schoonhoven, Meester *Dirk uytter Weer*, des Bisschops Vicarius, met allen den Bisschops Consistorie; Soo worden dan alleene vanden Hollanders gevangen, behalven die uyt Sticht waren, 125. Mannen, en die te vooren by den Bisschop gevangen saten, worden nu los gelaten. De Hollanders leggende ontrent de Stede van Montfoorde, dit vernemende, braken terstont op, en elk reysde t'huyswaarts. Jonk-Heer *Engelbrecht vander Kleve* dese Victorie verkregen hebbende, quam met alle sijne Vrienden van Amersfoort tot Utrecht, en van stonden aan dedemen wagenen en paarden reede maaken tot drie-hondert toe, en setten den Bisschop daar op, en voerden hem binnen Amersfoort, daar hy lange tyt onder Heer *Reyer van Broekhuysen* gevangen sat. Die van Utrecht togen tot voor de Stede van Wyk te Duersteden, en begeerden uyt den name des Bisschops de Stede geopent te hebben, maar want Heere *Fredrik van Yselsteyn*, in des Bisschops name daar in gekomen was, en die bewaarde, soo moesten sy sonder yet bedreven te hebben wederomme keeren.

Lett. Q

Maximilian, by der gratie Gods, Roomsche Conink, altyt Vermeerder 's Ryx, en *Philips*, by der selver gratie Erts-Hertogen van Oostenryk, Hertogen van Bourgoignen, van Lotheryk, van Brabant, van Limburch, van Luxenburch, en van Gelre, Graven van Vlaanderen, van Thirol, van Arthois, van Bourgoignen, Palentin, Henegouwen, van Hollant, van Zeelandt, en van Namen, en van Zutphen, Graven des Heylich Ryks; Heeren van Vrieslandt, van Salinis, en van Mechelen. Den Gecommitteerden van onsent wegen te muentorieeren, nemen, en stellen in onse handen alle die goeden, hoedanig die sijn liggende in onse Landen en Heerlijkheden, toebehoorende onse ongehoorsame ondersaten van onser Stadt van Rotterdam en andere heure adherenten. Den eersten onser Deurwaardere, Sergeant van Wapenen, of 't anderen onsen Officier hier op versocht saluyt. Doen u luyden, dat in faveur en recompensatie vanden goeden en getrouwen dienssten, die onse lieve en getrouwe Ridder, Capitain, en Castelain van onse Stad en Castele vander Goude, Heer *Iacob van Cats*, ons hier voor tyts gedaan heeft en noch dagelyx doet in veele ende diversche manieren, en ook vanden grooten schade en verlies, die hy ter cause van deser Oorloge gehadt heeft, den selven Heer *Iacob* om desen en anderen saecken ons daar toe porrende, hebben gegunt en gegeven, gonnen, en geven mits desen, uyt sonderlinge gratie, alle die goeden, ruerende en onruerende en anderen hoedanich die sijn, wesende in onser voorsz Stadt vander Goude, toebehoorende onsen voorschreven ongehoorsamen ondersaten van Rotterdam, en henne adherenten, houdende onse wederpartie, als jegens ons verbeurt engeconfisqueert sijnde overmits heuren voorsz ongehoorsaamheyt. Om daar af te gebruyken by den selven Heer *Iacob van Cats*, gelijk van sijn anderen eygen goet. Soo is 't dat wy u luyden ontbieden en bevelen wel en scherpelijk en eenen ygelijken van u bysondere, dat doende den voorsz Heere *Iacob van Cats*, volkomelijk genieten en gebruyken van dese onse jegenwoordige gifte, den selven stelt ofte doet stellen van onsent wegen inde possessie en gebruyksaamheyt van allen den voornoemde goeden leggende in onser voornoemden Stad vander Goude, toebehoorende denselven onse ongehoorsame ondersaten en inwoonders van Rotterdam, daar toe bedwingende en te lichten heure handen vanden penningen, kommende van die voornoemde goeden allen den geenen die daar toe te bedwingene staan, by alle redelijke wegen van bedwange, en gelijk men gewonelijk is te doen in gelijke saeken. En mits brengende dese Vidimus ofte Copie autenthycque van dien, mitsgaders quitantie vanden selven Heer *Iacob van Cats*, van alsulke goeden, als hy ontfangen en gebruykt sal hebben, wy willen dat sal gepasseert worden in de rekeninge van u onse gecommitteerde, en van allen anderen diet behooren sal, by den genen daar toe gecommitteert, of die gecommitteert sullen worden. Den welken wy bevelen mits desen, dat sy 't alsoo doen, want ons alsoo belieft, niet jegenstaande, wat Revocatie, Ordonnantie, Restrictie, Mandemente, of Deffensse, gedaan ofte doen ter contrarie; Gegeven in onser Stad van Delft, onder den name van ons Conink en signet, verwapent met onse Wapene hier op gedrukt, in absentie van onsen zegel, den lesten dach van February in 't Jaar ons Heeren 1488. en van onse Rycke 't derde, en was geteekent *Maximilianus*. Leger by den Conink; Onderteykent, *de Witte*, hebbende gehadt doch vergaan een opgedrukt Cachet in Roden wasse.

Lett. R.

In den naam des Heeren, Amen; By desen tegenwoordigen openbaren instrumenten zy kennelijk eenen ygelijken, dat in den jare ons Heeren duysent vijfhondert en negene, in de twaalffste indictie op ten thienden dach der Maant van September, ontrent die Vesperen of luttel tijds daar na, in den Pausdom ons alre-Heyligste Vaders in Gode en Heeren, Heer *Iuly*, die twede Paus, in sesten jare, in tegenwoordigheyt mijns Openbaars Notaris, en den getuygen hier onder geschreven, daar toe geroepen en gebeden, vergadert sijn geweest die Edelen, eerbaren, en wyse persoonen *Willem van Cats*, Heer *Jacob van Cats* wetachtige soone, mit sijne vrienden op die een

Digitized by Google

zyde, en Jonkvrouwe *Maria van Bruelis*, *Anthonis van Bruelis* dochter, en Jouffrouw *Aveſoete van Vroneſteyn*, haar Jouffrouw moeder, op die ander zyden, ter eeren Gods, erende van een toekomende wetachtich Huywelijk, tuſſchen den voorſz *Willem van Cats*, en Jouffrouw *Maria Anthonis van Bruelis* voorſz, metten welken ſy omme te volbrengen, alſoo verre als 't die Heylige Kerke vermach, eendrachtelijk overkomen zyn, in der manieren hier onder geſchreven, geconcipieert en geordineert by *Willem van Cats* voorſz, en ſijne vrinden, mit Juffrouw *Maria van Bruelis*, en haar Juffrou moeder, Juffrou *Aveſoete van Vroneſteyn* voorſz, en hare vrienden en magen, ook op beyde zyden daar toe vergadert; 't welk ſy geſamenderhant my Notaris ondergeſchreven in ſchrifte en articulen gegeven hebben, inhoudende en ſprekende hare Huywelijkſe Voorwaarden van woorde te woorde als hier naar volgt, in den manieren en voorwaarden hier na vermelt. Soo ſullen vergaderen metter Weth vander Heyligen Kerken *Willem van Cats*, Heeren *Jacobs* ſoon *van Cats*, en Juffrouwe *Maria van Bruelis*, *Anthonis* dochter, by tuſſchenſpreeken van vrienden en magen aan beyden zyden, en die voorſz *Willem van Cats* brengt tot hulpe van deſe jegenwoordige Huywelijk alle ſijnen goederen, roerende en onroerende, leen en eygen, die hem van ſijnde voorſz beſtorven zyn, en namaals aankomen mogen van ſijne vrouwe moeder, ofte andere, mit welken goeden die moeder en vrienden van de voorſz *Maria* wel te vreden zyn; hier tegens brengt die voorſz Jouffrouw *Maria* tot hulpe van den voorſz Huywelijk alſoo wel voor die goeden, die haar by 't overlijden van haar vader en Ouders gegeven, ofte aangeſtorven mogen weſen, als ook die haar by Jouffrouw *Aveſoete van Vroneſteyn* haar moeder, eenigſints gegeven mogen weſen, daar, of die parcelen van goeden hier inne verklaart ſtaan, te wetene ſeekere Thienden mit hare ſuſter gemeene half en half, en ſijn gelegen in Rijmmerswale, Yrſeke, Schoude, Vlake, en Schore, welke Thienden waardig zyn op gemene jaren ſeven pont grooten 's jaars, bedraagt haar helft drie ponden thien ſchellingen. Item noch ſoo heeft ſy gekoft in Vlake en Schore een achtendeel in die achtien gemeten, alſoo genaamt, en bedraagt alle gemeen jaren een pont grooten Vlaams. Item noch ſoo heeft ſy gekoft tegen den Heeren van Oudmunſter van Utrecht, in Rammerswale en Yrſeke een derdendeel in die Thienden, toebehoorende die *van Zwete*, en beloopt dit deel 's jaars ſeventhien ſchellingen. Item noch ſoo heeft ſy gekoft ſeekere Thienden, gelegen in Wemelinge, waardig 's jaars drie-en-dertig ſchellingen groten. Item noch ſoo heeft ſy een pondt groten 's jaars, dat haar beſturven is van haar nichte Juffrouw *Heylwijch van Bruelis*, die Juffrouw van Naaltwijk was. Noch in Beooſtduvelandt een Pachtſtede, met Huyſingen, Schuyren, en Baren, met twee-en-dertig gemeten Lands, 't gemet voor vijf ſchellingen twee grooten 's jaars, afſlaans-gelts; noch in 't ſelve Land van Beooſtduvelant ſeventhien gemeten, en gelt 's jaars ſes grooten, 't gemet Afſlaans-gelt. Item noch al-

daar derthien gemeten en gelt, 't gemet drie ſchellingen 's jaars afſlaans-gelts; Noch in 't Ooſterlandt van Unnelandt, genaamt 's Heer-Jans-land, ſeven en een half gemete, geldende gemet twee-en-veertig grooten Vlaams, vryts 's jaars, facit ſes-en-twintig ſchellingen drie grooten. Item in 't Ouweland van Unneland, gelegen in Nieuwenkerke, thien gemeten, bedragen ſamen 's jaars twee ponden thien ſchellingen grooten afſlaans-gelts. Item in Capelle in Duveland, noch twee gemeten en gelts, 's jaars vier ſchellingen grooten, gemet Afſlaans-gelts. Item in Schouwen te 's Heroertskerke twaalf gemeten, daar die acht gemeten af gelden twee ponden negen ſchellingen drie grooten Vlaams, en die vier gemeten ſes-en-dertig ſtuyvers afſlaans-gelts. Item in Zuytwelland en Noortwelland twaalf gemeten, daar af die ſeſſe gelden anderhalf ponden grooten. Item die drie gemeten een pondt grooten, en d'ander drie gemeten achtien ſchellingen. En alle die voorſz Parceelen van een gelegen in Unneland en Schouwen, zyn haar gegeven geweeſt van wylen haren groot-vadere *Jacob Louris*, en groote-moeder Jouffrouw *Cornelia van Wiſſenkerke*, des moetſe haar ſuſter Jouffrouw *Cornelia van Bruelis*, jaarlijks uytreyken vier ponden grooten Vlaams; noch alſulke acte als ſy hebben mach, van ſekere Thienden gelegen in Cloetinge, die ſy wylent heften jegens haren broeder *Hendrik van Bruelis*, die ten Comptoire van Beweſterſchelt op heuren name als noch niet geſet en zyn. Item noch ſoo heeft die voorſz Juffrouw *Maria* jaarlijx tot haren lijve op die Stede van Z. Zee ſes ponden grooten. En noch die Huyſinge van Vroonenburg, ſtaande ten Capelle in Zuytbeverland in 't Vrooneland, mitsgaders Opperhof, Nederhof, Boomgaarden, en voort mit alle ſijn toebehooren, groot zynde ontrent ſamen ſeven gemeten Lands, alſoo dat geſtaan en gelegen is, mit alſulke laſten als daar op zyn en ſtaan, als *Iacob Louris* zaliger gedachten, haren groot-vaders Brieven daar af gemaakt, verder af ſpecificeert en tekenne geven; des ſoo hout mijn voornoemde Juffrouwe *van Vroneſteyn*, moeder van Juffrouwe *Maria* voorſz, 't gebruyk alleenlijk, ſonder de profijten van den voorſz Huyſinge met ſijn toebehooren, haar leven gedurende, en daar en boven ſoo hout ſy als haar vry eygen goet die nieuwe kamere met die keuken, ſtaande aan de Noortzyde van de voorſz Huyſinge, in welke kamere en kuekene na 't overlijden van haar, hout Jouffrouw *Cornelia van Bruelis*, nu ter tijt Huysvrouwe van *Adolf Pott*, haar actie en recht, als die voorſz Jouffrouwe *Maria van Bruelis* aangekomen en beſtorven is, by 't overlijden van zaliger gedachten haren broeder *Heyndrik van Bruelis*; en voort alle andere goeden, daar inne huer ofte die heure actie ofte recht inne machat competerende. En ſijne goede Huywelijkſe Voorwaarden, en voort ſluyten alle banden van Huywelijke, en beſlapen van de voorſz Huywelijke wel beſproken, indien de voorſz *Willem van Cats* aflyvich wort voor die voorſz Juffrouw *Maria*, ſijne toekomende Huysvrouw, ſoo ſal de voorſz Juffrouw *Maria van Bruelis* na haar nemen en behouden alle heure

klede-

Digitized by Google

klederen en juwelen tot haren lijve behouvende, en daar toe alſulke goeden, als ſy jegenwoordig tot hulpe van deſen Huywelijk gebrocht heeft, en ook alle die goeden, die haar ſtaande 't voorſz Huywelijk aanbeſtorven ofte aangekomen ſullen mogen weſen, en daar en boven uytten goeden van den voorſz *Willem van Cats*, in rechte duwarye en lijftocht, indien ſy eenig kint, kinderen, ofte kints-kinderen achteren laten, die ſomme van hondert Rins-guldens tot 40. grooten Vlaams 't ſtuk; en indien ſy kint, noch kinderen, noch kints-kinderen achter en laten, die ſomme van hondert-en-twintig der voorſz Rinſe gulderen jaarlijkſe renten, haar leven lang geduerende, welke duwarie en lijftocht die voorſz *Willem van Cats* beloeft heeft, en belooft te verſeekeren op, en uyt allen ſijnen leengoederen, die hy liggende heeft binnen der Graaffelijkheyd van Zeeland, en ſelve verſekert heeft te doen veſtigen, by behoorlijke Octroye binnen den naaſten halven jare van onſen genadigen Heer als Grave van Zeeland, welverſtaande, indien ſijn leengoederen niet ſouffiſant genoeg en ware, omme deſe voorſz ſomme van hondert guldens, ofte hondert-en-twintig guldens, als voorſz ſijn, jaarlijks aan te verhalen, ſoo ſal ſy haar gebrek daar af jaarlijx mogen verhalen aan alle ſijne andere goeden jegenwoordig en toekomende, van wat conditien ſy zyn. En ſullen die erfgenamen van den voorſz *Willem van Cats*, 't ſy kint of kinderen, ofte andere ſijne erfgenamen, na hem nemen alle die goeden gekomen vander zyde van den voorſz *Willem van Cats*, alſoo wel die hy nu heeft, als die hen ſtaande 't voorſz Huywelijk aanbeſtorven ofte aankomen ſullen, behouden die voorſz Juffrouw *Maria* haar duwarie als 't voorſz is. Item indien die voorſz Juffrouw *Maria* aflyvich wort voor den voorſz *Willem van Cats*, ſoo ſal die voorſz *Willem van Cats* hebben en behouden alle ſijne klederen, harinas en paarden, tot ſijne lijve behouvende, en daar toe alle ſijn goeden, die hy nu heeft en binnen ſtaande hylike van ſijne ſyde aangekomen en aanbeſtorven ſullen mogen weſen, en daar jegens ſullen die Erfgenamen, vande voorſz Jufvrouw *Maria*, 't ſy kintskinderen ofte andere Erfgenamen, hebben en behouden alle die goeden, gekomen vande ſyde vande voorſz Jufvrouw *Maria*, en hier en boven de lanxſt levende van hem beyden hebben, en voor uytnemen die beſte kamere van den huyſe, geſtoffeert met bedden, Gardynen, Deeken, Slaaplakenen, en voort met allen ſijn toebehooren, ofte hondert gouden Rins-gulden daar vooren, daar af die lanxſt-levende ſijn optie ofte keur hebben ſal. Item indien eenige goeden binnen ſtaande Hylick verkregen en verovert worden, en desgelijcx indien binnen ſtaande Hylik eenich verlies van goeden gebeurt, 't ſelve winſt ofte verlies ſal gedragen worden by den lancxſte levende van hem beyden, en den Erfgenamen van den eerſten aflyvich half en half; wel verſtaande dat die voorſz Juffrouw *Marie* als dan die keure hebben ſal, of ſy uyt ſal willen gaan mit die goeden, die van heure ſyde aangekomen ſullen ſijn, en mit heure duwarye en ſonder eenige ſchulden te betalen, en des gelijcx ſullen die Erfgenamen vande voorſz Jufvrouw *Maria*, gelijke keure hebben; Item indien eenige vande goeden van beyde die voorſz partyen verkoft ofte vervremt worden, en andere goeden daar mede verkregen, ſoo ſullen die alſoo verkoft ofte vervrempt, eerſt en alvooren wederomme verheelt worden, alleen dat men eenige verkregen goeden ſal mogen reekenen, en 't geene dat daar en boven verovert ſal mogen weſen, dat ſal gedeylt worden in der manieren als voorſz is; Item voort ſoo ſijn 't Hulixe Voorwaarden dat die voorſz *Willem van Cats*, vanden goeden gekomen vander ſyde voorſz Jufvrouw *Maria*, niet alieneren ofte vervremden en ſal, ſonder expres conſeht vande voorſz Jufvrouwe *Marie*, en van heur voorſz Jufvrouw Moeder. Item noch ſoo heeft die voorſchreve *Willem van Cats* gelooft, dat hy ſijn Woonſtede nemen en houden ſal binnen den Lande van Zeelandt, geduerende 't leven lank van de voorſz Juffrouw *Maria*, ſijn toekomende Huyſvrouwe; Item ſo ſijn 't Hylikſe Voorwaarden, indien eenige leenen beſtorven, daar of die loſſinge nae die rechte en keure van Zeelandt quame aan Juffrouw *Maria* voorſz, ſoo ſal die voorſz *Willem van Cats* gehouden weſen die leenen te doen ſtellen op die naam vande voorſz Jufvrouw *Maria*, en op niemant anders in de Regiſteren daar 't behoort. Item deſe jegenwoordige Hylixe Voorwaarden ſal die voorſz *Willem van Cats* doen approberen mit een ſignatie onder Schepenen Zegel van de Stad van Z. Zee, binnen den tyt van een half jaar na date van deſen; en hier waren over als Vrienden en Magen van wegen van de voornoemde *Willem van Cats*, Mr. *Floris Oom* Raad ordinaris ons genadigs Heeren in ſijnen Raadt van Hollant, *Davit vande Werve*, Baillju van der Goes, en Heer *Jacob van Cats* baſtaart en Prieſter Rade; van wegen vande voornoemde Juffrouw *Marie van Bruelis*, mijn Heer *Ioos van Beloys*, Ridder, Raadt ons voorſz genadigen Heeren in den voornoemde Raat, *Adolf Pot Lieven*, *Iacob vander Welle*, en *Ian ..... Cornelisz* Poorteren van Zierikzee, met welke Huwelixe Voorwaarden in alle hare punten boven verklaart hebben *Willem van Cats*, op die een ſyde, Jufvrouwe *Marie van Bruelis*, met Juffrouw *Aveſoete van Vroneſteyn*, haar Jufvrouw Moeder op die ander ſyde geſamentlijken en elk byſonder gelooft te volkomene en te volbrengene, ſonder eenige exceptie of hulp van geeſtelijken of waarlijken rechte daar jegens te ſoukene; hebben daaromme geſamenlijken en elk een byſondere hem ſelve te buyten gedaan en doen te buyten alle Privilegien, hantveſten ofte Coſtumen, die Landen Steden ofte Perſoonen gegeven ſijn, ofte gegeven ſullen mogen worden, mitten welken ſy hem ſelven ofte yemant van hem lieden ſouden mogen behelpen contrarye van deſen, en daar toe noch geweeſt elk byſonder in handen van my Notaris hier ondergeſchreven in die ſtadt van eede, dat wittelijk ſtipulerende hier jegens niet te doen, noch te doen doene by hem ſelven of ymants anders; waar op en al dat voorſz ſtaat hebben die voornoemde *Willem van Cats*, voor hem ſelven en mijn Juffrou *Avezoete van Vroneſteyn*, en Juffrouw *Maria van Bruelis*, haar dochter voor haar beyden, en daar toe voor al die geene, die te doene ſullen mogen

Digitized by Google

gen hebben begeert van my Notaris hier ondergeschreve gemaakt te hebben een ofte meer openbare Instrumenten.

Lett. S.

ALle den geenen, die desen jegenwoordige sullen sien; Wy Deken en Cappittel der Kercke van Ste. Servaas maken kennelijk, dat wy gegeven hebben, en geven kracht desen jegenwoordigen Heer *Willem van Cats* (als Man van Vrouwe *Maria van Bruelis*, *Anthonis* dochter) de derde part van alle de Thienden naar beschreven; te weten van twee en een half gemeten in Reymerswale, en van een sestepart der thienden vande Moer, Item van twee en een half gemeten Thienden gelegen in Yerseke. Item van vyf-en-seventich Roeden die wylen Heer *Boudewyn van Yerseke*, gekost heeft van *Hendrik* en *Willem van Nyekerke*, Item van een half gemet min twaalf Roeden, en een half in Zoute, Item van anderhalf gemet in Loedyk; Item van twee-en-sestich en een halve Roede in Lodyck, benede Lodensschelde Beoisten Bade en Varnoutsse. Item van Vyfhondert Roeden in Schouwdee, Item van anderhalf gemet in Nyekerke. Item van twee hondert Roeden, in Nieulant ter culture gebracht door wylen Heer *Niclaas Hervink*, Ridder, in plaatse genaamt Kleetverlies, voor de Parochie van Onderdingen en Hinclenoort, welk derden deel der voorsz Thienden by overlyden van *Anthonis van Bruelis*, gekomen sijn en gesuccedeert op Vrouwe *Maria* sijn dochter, te houden van ons, en van onse voorsz Kerke, voor een Jaarlicx pensioen van twee schellingen en een denier, oude goede en wettelijke Hollants, aan onsen Booden van den Lande van Zeelant, tot het collecteren van onse pensioenen gestelt, ingaande alle jaren op den dach van Sint Louris den Martelaar, op pene van verlies den thienden te betalen, en naar doode van de selve sullen sijn wettige Erven onder de twintich jaren inde voorsz thienden succederen, mits dat sy die als dan binnen s'jaars daar aan volgende van ons sullen hebben versogt, gelijk sulx gewoonlijk is te geschieden; in orkonde van 't welke wy het Zegel der Kerke aan desen jegenwoordige hebben gehangen. Gegeven in 't jaar ons Heeren duysent vyfhondert en negene.

Lett. T.

IN den name en eeren Godts, sullen vergaderen in den echten en Houwelijken staat die Edele en vrome *Anthonis van Cats Willemsz.* toekomende Bruydegom ter eenre, en Jonkvrouwe *Maria* dochter van Heer *Abel van Coulster*, Ridder, Raat Ordinaris van den Hove van Hollandt toekomende Bruyt ter andere, onder sekere Conditie en Huywelijxe Voorwaarden, gemaakt voor byslapen en banden van Huwelijke; Eerste soo brengt die voorsz *Anshonis van Cats*, tot desen Huywelijke voor sijn Vaderlijke Erve en Moederlijke gifte aan Heerlijke en anderen goederen Landen Thienden en Renten die somme van vier hondert Car. gulde s'jaars, te weten de Heerlijkheyt van Simons Polder, gelegen binnen den Lande van Zuytbevelandt in Zeelant, noch achten-twintich gemeten thienden, gelegen binnen den Lande van Schouwen in die prochie van Noortwel ende Couwerkerk, en Renesse, en noch andere parceelen gemeene met sijn Broeder *Jacob van Cats*, gelegen in den Lande van Duvelandt, Schouwen en Wolfertsdyk; hier jegens hebben die voorsz Heer *Abel van Coulster*, en vrouwe *Isabeau Longyn* sijne Huysvrouwe mette voorsz Jonkvrouw *Maria*, heur dochter in medegave en tot desen Huwelijke gelooft, en geloven mits desen die somme van hondert en twintich Car. gulde s'jaars, te loslen den penning sestien, die sy hypotequeren sullen op sekere hypoteque, sulx dat die wel verseekert sullen wesen; dies is Voorwaarde en wel ondersproken, dat in 't scheyden vanden bedde vanden voorsz Bruydegom ende Bruyt, 't sy daar kinderen sijn ofte geen, die goeden die sy als dan besitten sullen, t'sy dieten Huywelijk gebrocht, henluyden aan bestorven, of by Testamente of andersints aanbekomen mogen sijn, gedeelt sullen worden half en half, en indien de voorschreve *Anthonis van Cats* overleedt voor de voorsz Jonkvrouwe *Maria*, sonder wettige blyvende gebeurte agter te laten, ofte indien hy ook wettige gebeurte ofte gebeurten achter liet, en die ook overleden sonder voorsz wittige blyvende gebeurte achter te laaten, soo is mede Voorwaarden, dat die goeden die by den voorsz *Anthonis*, achter gelaten sullen worden, of by sijne kinderen, of kintskinderen van sijnder syde gekomen, altyt gaan en succederen sullen aan sijn Jonkvrouw Moeder, indien sy dan in levende lyve is, en indien &c. aan sijne gerechte Erfgenamen; van gelijken sal ook geschien indien de voorsz Jonkvrouw *Maria* overleede voor den voorschreven *Anthonis van Cats*, te weten dat alle de goeden die sy achterlaten sal, of by heuren kint ofte kinderen, en ook kints kinderen achter gelaten sullen worden, hemluyden aangekomen als vooren, erven en succederen sullen op heuren Vader en Moeder, ofte de langst levende van haar beide, en indien sy overleden sijn, op heuren gerechte Erfgenamen; is noch ondersprooken en Huwelijxe Voorwaarden, dat indien de voorsz *Anthonis van Cats* overleede voor de voorsz Jonkvrouwe *Maria*, sonder eenige blyvende blykende gebeurte by haar gewonnen achter te laten, dat indien gevalle de voorsz Jonkvrouwe *Maria*, uyt sijne gereetste goeden jaarlijcx heffen en beuren sal haar leven lank geduerende, en &c. langer in rechter duarien hondert en twintich Car. guldens s'jaars, ten ware dat die selve kindt ofte kinderen al overleeden voor de voorsz Jonkvrouwe *Maria*, sonder blykende gebeurte achter te laeten, soo soude indien gevalle die voorsz duwarye weder kommen, en wesen ter voorsz somme van hondert en twintich Car. guldens s'jaars. Is ook Voorwaarde, dat in 't scheyden van den bedde elck behouden sal die Kleederen, Klenodien, Juwelen, Boecken, Harnasch, Paarden, tot sijne lyve, en aan sijn zyde behoorende. Aldus gedaan en geslooten den eersten February anno 1539. *Stilo Curiæ Hollandiæ.* Onderteykent *N. van Coulster. Anthonis van Cats.*

COPIER

Digitized by Google

COPIER.

115 DIRK COPIER, *Roelofs* soone, kwam met Hertog *Willem van Beyeren* in Holland woonen, alwaar hy troude *N. N.* en wan

HENRIK COPIER, Huysgenoot van Hertog *Willem* voorsz, anno 1404. en 1412. hy was naderhand Secretaris van den selven Hertog, en troude anno 1410. *Eva Wermbouts*, *Engelberts* dochter, wiens broeder mede Clerq of Secretaris was van den voorsz Hertog, en genobiliteerd wierde; hy stierf anno 1423. en wan

Dirk Copier, die ongehout in den Oorlog stierf.

Iacob Copier, volgt.

Geertruyt Copier, hadde te man *Simon van Toll*, soone van *Frederik van Toll*, Schiltknape, en van *Elisabeth van Boshuysen*, nalatende kinderen.

JACOB COPIER, Soone van *Hendrik Copier*, en van *Eva Wermbouts*, verkreeg de Hofstede van Tol by Coudekerk; hadde eerst getrout *Agatha van Oudegeim*, uyt het Stigt van Utregt, en daar na *Lijsbeth van Cuynder*, uyt den verdronken Waart in Zuyt-holland; hy leefde anno 1477. en stierf seer oud; nalatende by d'eerste Vrouw,

Hendrik Copier, stierf ongehout.

Elisabeth Copier, hadde te man *Willem van Boshuysen*, Ridder, soone van *Willem van Boshuysen*, en van *Elisabeth van Noorde*; hy stierf anno 1518. sy anno 1505. nalatende verscheide kinderen.

Barbara Copier, had anno 1473. te man Meester *Willem van Barendregt*, Raad in den Hage; hy stierf anno 1527. sonder kinders.

Van het twede bedde,

Iacob Copier, volgt.

JACOB COPIER, soone van *Iacob Copier*, en van *Elisabeth van Cuynder*, geboren anno 1470. kocht de Heerlijkheid van Calslagen by Leyden, anno 1507. besat mede 't Huys te Tol by Leiden; troude *Margareta van Roon*, dochter van *Pieter*, Heer van Roon, en van *Anna van Grave*, uyt een van de oudste Edele Geslagten in 't quartier van Leuven in Braband; hy stierf van een kwetsure, gekomen van 't hollen van een wagen, anno 1532. oud 62. jaren; Sy hadde daar na noch twee mans, namentlijk *Zeger van Alveringen*, Ridder, Heer van Hofwegen, Rekenmeester in den Hage; en Meester *Everard Nicolai*, President van den Hogen Rade te Mechelen; sy stierf anno 1555. en wan

Iacob Copier, volgt.

Lijsbeth Copier, hadde te man Mr. *Steven van den Berg*, Raad en Thresorier van den Prince van Orangien voor de troublen; hy stierf gevankelijk te Breda, anno 1568. sy lange te vooren, nalatende *Anna van den Berg*, die te man hadde *Jan de Coene*, Drost van Hoogstraten.

Margareta Copier, troude eerst Mr. *Joachim Polites*, Griffier van Antwerpen, geboren van der Goes in Zeeland; daar na Mr. *Willem Martini*, Raad van Brabant in den Hage; sy stierf sonder kinders anno 1597.

JACOB COPIER, soone van *Iacob Copier*, en van *Margareta van Roon*, was Heer van Calslagen en Tol, en verkost het eerste aan *Hugo Mierop*, *Cornelis* soone, en het ander aan *Arent van Dorp*; hy week anno 1567. mede uyt den Lande om de troublen, en wiert namaals Rekenmeester in den Hage; stierf te Antwerpen, gedurende de belegeringe anno 1584. hadde te wyve *Maria van Swieten*, dochter van *Cornelis van Swieten*, en van *Anna van Borsselen*, *Adriaans* dochter, welke stierf in den Hage anno 1582. en wan

Cornelis Copier, volgt.

Willem Copier, hadde getrout *Susanna van Vandrenaars* uyt Hoog-borgongie, stierf sonder kinders.

Margareta Copier, hadde te man Meester *Ian vander Kamme*, Rekenmeester in den Hage, by overgifte van sijn Schoonvader; sy stierven beide anno 1602. nalatende *Ian vander Kamme*, die troude *Gratiana Gillis*, sonder oir.

Cornelia Copier, troude *Ioachim Gillis*, Burgemeester te Breda; sy stierf anno 1603. sijn voorouders waren anno 1518. by opene Brieven van den Keiser *Maximiliaan* genobiliteert.

Anna Copier, troude eerst *Joost Strurink* uyt Vlaanderen, sonder oir, daar na *Iacob van Galen*, t'Ouwater.

CORNELIS COPIER VAN CALSLAGEN, Soone van *Iacob Copier*, en van *Maria van Swieten*, Capiteyn, troude *Maria Gillis*, dochter van Mr. *Ian Gillis*, Pensionaris t'Antwerpen, en liet na

Iacob Copier van Calslagen, troude anno 1617. des Heeren dochter van Aalst in Gelderlant.

Cornelis Copier van Calslagen.

Maria Copier van Calslagen.

Het Wapen van Copier is een halve Leeuw van Silver, met een Gulde Kroon op 't Hooft, op een Velt van Keel.

Digitized by Google

COULSTER.

116 HEt Huys te Coulſter, daar dit Geſlagt de naam van heeft, wierd anno 1517. van de Gelderſchen verbrand en verdeſtrueert.

CUNIGONDA VANDER COULSTER, wert vermelt anno 1370. hadde te man *Maurijn vander Does*, wiens ſoone, is onſeeker, alſoo *Maurijn vander Does*, die anno 1351. de partye hielt van Keiſerinne *Margareta*, tegens haar ſoon Hertog *Willem*, en by Brieven van Hertog *Albregt* van den jare 1397. vele van ſijne goederen wederom kreeg, volgens het getuygeniſſe van *Gouthoven* te wyve gehad heeft *Elijſabeth van Voorn*, *Albregts* dochter.

WILLEM VANDER COULSTER, was Cancelier van Hertog *Albregt van Beyeren*, Grave van Holland, en wiert anno 1392. gekoren tot Domprooſt van Utregt, en ſtierf anno 1399. En wert mede te deſer tijd vermelt *N. vander Coulſter*, getrout aan *Jan*, Heer van Heenvliet en Cattendijk, die anno 1410. ſtierf; haar moeder was *Weerdenburg* uyt Gelderland, en lieten kinders na.

YSBRAND VANDER COULSTER, naar alle ſchijn Broeder van *Willem* voorſz, leefde anno 1390. hadde te wyve *Maria van Wangewye*, en wan

Willem vander Coulſter, volgt.

Ysbrand vander Coulſter, die tot Dordrecht ging woonen, volgt daar na.

Abel vander Coulſter, die een dochter hadde, *Adriana vander Coulſter*, die te man kreeg *Willem vander Coulſter*, haar voornoemden ooms ſoone.

WILLEM VANDER COULSTER, ſoone van *Ysbrand vander Coulſter*, en van *Maria van Wangewye*, beſat de Hofſtede vander Coulſter by Alkmaar, en verkreeg anno 1422. van Hertog *Willem van Beyeren* de Ambachts-heerlijkheyt van Heilo en Oeſtdom; en liet na

JACOB VANDER COULSTER, Heer van Heilo, anno 1467. hadde te wyve *Hillegond vander Laan*, *Jans* dochter, en wan vier dochters, namentlijk

Maria vander Coulſter, Vrouwe van Heilo, dat ſy met Coulſter ten Huwelijk bragte aan haren man *Pieter van Ruyven*, ſoone van *Claas van Ruyven*, en van *Judith Pieter Aalbonts* dochter; ſy ſtierf anno 1528. ſeer out, nalatende een erfdochter *Ioſina van Ruyven*. Sie Gouthoven fol. 162. en 199. alwaar hy ſig ſelfs notoirlijk tegenſpreekt.

Ioſina vander Coulſter, hadde te man *Iacob van Egmont van Mereſtein*.

Siburge vander Coulſter, troude *Ian vander Mye*.

Willemine van Coulſter, misbylikte haar ſelven.

YSBRAND VANDER COULTSER, twede ſoone van *Ysbrand vander Coulſter*, en van *Maria van Wangewye*, ſtierf anno 1422. leit begraven in de grote Kerk tot Dordrecht in 't hoge Choor, en wan

WILLEM VANDER COULSTER, Rentmeeſter Generaal van Zuyt-holland, en Caſtelein van Schoonhoven, anno 1425. ſtierf anno 1448. begraven by ſijn vader; hadde eerſt getrout de ſuſter van *Abel Pieterſz*, Burgemeeſter van Dordrecht, welke een ſoon was van *Pieter Abelſz*, en van *Adriana vander Tijmpel*, *Ians* dochter, genoemt *Slingeland*; daar na *Adriana vander Coulſter*, dochter van *Abel vander Coulſter*, *Ysbrands* ſoone, ſijn oom; ſy leefde noch anno 1484. hy wan by de eerſte Vrouw,

Ysbrand vander Coulſter, volgt.

Floris vander Coulſter, ſtierf ſonder kinders.

Gerbrand vander Coulſter, Schepen te Dordregt, hadde te wyve *Beatrix van Broukhoven*, anno 1497. hy ſtierf anno 1519. nalatende 1. *Ysbrand vander Coulſter*, Ridder, Caſtelein op Louveſtein, anno 1520. hy bleef doot in den Oorlog tegen de Gelderſche voor Tiel, anno 1531. ſonder kinders. 2. *Willem vander Coulſter*, ſtierf anno 1502. nalatende twee dochters, namentlijk *Eliſabeth vander Coulſter*, ſtierf anno 1558. hadde te man *Ian van Broekhuyſen* uyt Gelderland, en *Catharina vander Coulſter*, troude *Willem van Doornik* van Amersfoort. 3. *Adriana vander Coulſter*, ſtierf ongehout. 4. *Catharina vander Coulſter*, troude *Ian van Merode*, Heer van Duffel, en wan daar by *Willem van Merode*, Heer van Duffel, die ſtierf ſonder oir, getrout aan *Maria Schets*; en *Ysbrand van Merode*, die te wyve nam *Maria van Culenburg*, *Ians* dochter, Ambachts-vrouw van Soeterwoude; haar moeder was *Agatha vander Coulſter*, *Willems* dochter. 5. *Beatrix vander Coulſter*, was getrout geweeſt, doch ſtierf ſonder oir. 6. *Petronella vander Coulſter*, Nonne ter Lee, anno 1521. *Leeb 1488.*

By de twede Vrouw,

Beatrix vander Coulſter, ſtierf ſonder kinders anno 1512. hadde te man gehad *Iohan Duyk*, *Willems* ſoone, Heer van Wieldregt en Oudelandsambacht, anno 1472.

YSBRAND VANDER COULSTER, Soone van *Willem vander Coulſter*, en van *Pieter Abels* dochter, was Theſaurier van Dordregt, anno 1477. ſtierf anno 1483. hadde te wyve *Machtild van Alkemade*, dochter van *Floris van Alkemade*, en van *Agatha van Alkemade*; hy leefde noch anno 1513. en wan

Willem

Digitized by Google

Willem vander Coulſter, volgt.

Floris vander Coulſter, Burgemeeſter tot Dordregt, alwaar hy anno 1534. ſtierf; hadde te wyve *Suete van Slingeland*, *Otten* dochter te Dordregt, ſy ſtierf anno 1564. oud 80. jaren, en hadden gehad twintig kinders, meeſt jong geſturven, behalven de volgende, 1. *Floris vander Coulſter*, ſtierf jongman. 2. *Abel vander Coulſter*, Schepen in Dordrecht, anno 1557. by ongeval 's avonts tot Dordregt by het Stadhuys verdronken, ſonder kinders, en was de leſte mans oir van dit Geſlagte; hy hadde getrout *Hadewy van Bregt*, des Schouts dochter van 's Hertogenboſſche. 3. *Otto vander Coulſter*, ſtierf jongman. 4. *Saris vander Coulſter*, was Prieſter. 5. *Ysbrand vander Coulſter*, was mede Prieſter. 6. *Ian vander Coulſter*, Canonik te Dordrecht, week anno 1572. na Ceulen, en ſtierf aldaar. 7. *Gerbrand vander Coulſter*, Prieſter, wiert namaals ſimpel, en ſtierf anno 1557. te Duren in Gulikkerland. 8. *Eliſabeth vander Coulſter*, ſtierf ſonder kinders; hadde te man *Laurens van Bronkhorſt*, ſoone van *Andries van Bronkhorſt*, en van *Maria Sonke* te Delft. 9. *Agnes vander Coulſter*, was Nonne te Looſduynen, anno 1559.

Abel vander Coulſter, Ridder, en Raad in den Hage in 't jaar 1512. aan dewelke *Eraſmus van Rotterdam* verſcheide Brieven geſchreven heeft, die gedrukt zyn; Hy was geboren te Dordregt gelijk mede beide ſijne voornoemde broeders, en ſtierf anno 1540. oud 72. jaren; hy hadde te wyve *Maria Longijn* tot Bruſſel, en wan daar by drie dochters, namentlijk 1. *Maria vander Coulſter*, die te man hadde *Authonis van Cats* uyt Zeeland, en Raad in den Hove van Holland, hy ſtierf anno 1573. nalatende kinderen. 2. *Magtild vander Coulſter*, hadde te man *Arent de Ieude*, Heer van Hardinxvelt, ſoone van *Ian de Ieude*, en van *N. vander Duſſen*, *Floris* dochter; hy wiert anno 1570. op Louveſtein, daar hy Caſtelein was, van de Geuſen dootgeſchoten. 3. *Adriana vander Coulſter*, ſtief ſonder kinders na te laten; hadde eerſt te man *Ian van Domſelaar*, daar na *Ian Fruytier*, en laaſtelijk *N. Baſtart van Duvenvoorde*. *Abel vander Coulſter* voorſz, hadde nog een Baſtart dochter *Sibilla vander Coulſter*, die hy gewonnen hadde voor ſijn Huwelijk; ſy hadde te man Mr. *Ian van Dam*, eerſt Griffier van den Hove van Holland, en daar na Rekenmeeſter in 's Gravenhage; hy ſtierf ſonder kinders anno 1568.

Eliſabeth vander Coulſter, troude anno 1512. *Auguſtin van den Eynde*, Schout van Bergen op Zoom, en Woutmeeſter van Braband, ſy ſtierf anno 1533. en hadden te ſamen *Ian*, *Ysbrand*, en *Anna van den Eynde*.

Margriet vander Coulſter, ſtierf anno 1520. hadde anno 1510. getrout *Gijsbert de Bye* op Gageldonk by Breda, en liet na *Catharina de Bye*, die te man hadde *Ian vander Straten*, en wan *Ysbrand vander Straten*, getrout aan *Ienne Suys*, des Preſidents dochter van Holland, by dewelke hy na liet *Ian vander Straten*, Gouverneur van Hoogſtraten, ſonder oir geſturven.

Willemijne vander Coulſter, ſtierf ſonder oir, hadde anno 1506. te man *Frederik van Voorn*.

Mr. WILLEM VANDER COULSTER, Ridder, ſoone van *Ysbrand vander Coulſter*, en van *Machtild van Alkemade*, beërfde de goederen van Alkemade, na de doot van ſijn oom *Floris van Alkemade*, anno 1511. mits dat hy de Toenaam en Wapenen van Alkemade moeſte aannemen; Hy werde Meeſter genoemt anno 1497. en was anno 1512. Schout van Leiden; ſtierf ſeer oud anno 1533. hadde getrout *Ioſina van Swieten*, Vrouwe van Opmeer, de Lier, Sevenhuyſen, Segwaart, Rijnſaterwoude, dochter van *Adriaan van Swieten*, Ridder geſlagen binnen Dordregt anno 1486. en van *Ottelijne Willems* dochter *van Egmont*, en wan daar by

Floris vander Coulſter, genaamt *Alkemade*, ſtierf voor ſijn vader, in de fleur ſijnes levens, van de ſwetende ſiekte anno 1530. ſonder kinderen na te laten.

Ottelijne vander Coulſter, geſeit *Alkemade*, hadde te man *Floris van Wijngaarden*, Ridder, ſoone van *Iacob van Wijngaarden*, Ridder, Balliuw van Zuyt-holland, en van *Maria van Duvenvoorde*, *Arents* dochter; ſy ſtierf voor haar vader, nalatende kinders.

Agatha vander Coulſter, geſeit *Alkemade*, Vrouwe van Opmeer, Rijnſaterwoude, Soeterwoude, Sevenhuyſen, Segwaart, de Lier, by verſterf, alſoo ſy haar vader en moeye overleefde, anno 1565. hadde te man *Ian van Culenborg*, Ridder, Schout van Utregt, en wan daar by vier dochters, als I. *Margareta van Culenborg*, deelde de goederen van Rijnſaterwoude, de Lier, Souteveen, en Alkemade; ſy hadde te man *Philips*, Heere van Hamale en Moncheaux in 't Land van Luyk, die ſtierf anno 1557. ſy anno 1608. t'Utregt, en wan drie kinders, *Carel van Hamale*, Heer van Rijnſaterwoude, die voor Lochum anno 1582. ongehout doot bleef. *Anna van Hamale*, hadde te man *Gerard van Bergen*, Heer van Stabroek, ſy ſtierf Weduwe in den Hage anno 1617. oud 63. jaren, en *Willem van Hamale*, Heer van Moncheaux, overleden anno 1562. hadde getrout *Cornelia van Lalayn*, ſuſter van den Grave van Hoogſtraten, en van Rennenberg, die ſtierf anno 1610. nalatende *Willem van Hamale*, Heer van Moncheaux en Alkemade, hadde te wyve des Heeren dochter *van Traſignies* in Henegouwen, en *Philips van Hamale*, Heer van Rijnſaterwoude. II. *Iohanna van Culenburg*, deelde de goederen van Sevenhuyſen en Segwaart, en hadde te man *Caarle van Bourgonge*, Heer van Sommelsdijk, ſy ſtierven beide anno 1582. nalatende twee ſoonen, als *Herman van Bourgonge*, Grave van Falaix, Heer van St. Anneland, en van Sommelsdijk, (dat hy anno 1613. verkoft aan *François van Aarſſen*, Ambaſſadeur der Vereenigde Nederlanden in Vrankrijk,) hadde te wyve *Iolente van Longeual*, des Graven dochter van Buſquoy in Artois; en *Ian van Bourgonge*, Heer van Froidmont, Sevenhuyſen en Segwaart, die eerſte te wyve hadde *Catharina van Oyenbrugge*, Vrouwe van Duras, Weduwe van den Heer van Brigdam ſijnen neve; ſy ſtierf anno 1605. nalatende kinders; daar na troude hy op 't Huys te Dorp by Delf, *Ioanna van Gent* van Utregt, Weduwe van *Frederik van Reneſſe*, Heer

Heer van Dorp, 't welk hy ſijn voorſz Weduwe haar leven lang gedurende gemaakt hadde. III. *Maria van Culenburg*, deelde de Ambagts-heerlijkheid van Soeterwoude, en hadde te man *Ysbrand van Merode*, ſoone van *Ian van Merode*, Heer van Duffel, en van *Catharina vander Coulſter* hier vooren vermelt, en wan 1. *Ysbrand van Merode*, die te wyve hadde *Geertruyd van Aaſwijn*, dogter van den Heere van Brakel; ſy hadde een Canoniſije tot St. Marien. 2. *Ian van Merode*, Canonik t'Utregt, ſtierf Jongman. 3. *Caſper van Merode*, ſtierf Jongman. 4. *Floris van Merode*, Heer van Duffel, troude *Maria van Merode*, Vrouw van Oirſchot, ſy ſtierf anno 1604. ſonder kinders, makende haar man univerſele erfgenaam. 5. *Gerrit van Merode*, Dom-kanonik t'Utregt. 6. *Agnes van Merode*, troude *Carel van Berlo*, Heer van Woeſtweſel. 7. *Margareta van Merode*, troude *Ian van Waka*, Heer van Bayonville in Luykerland. 8. *Catharina van Merode*, troude *Everard van Waka*, Heer van Vexmont, broeder van *Ian* voorſz. 9. *Beatrix van Merode*, hadde te man *Frederik van Eynatten*, Heer van Geerdingen. IV. *Florentia van Culenburg*, deelde Opmeer, hadde te man *Iohan van Mateneſſe*, Heer van Mateneſſe en Riviere by Schiedam, ſoone van *Adriaan van Mateneſſe*, Ridder, en van *Adriana van Duvenvoorde*, *Gijsberts* dochter; hy overleet anno 1602. ſy anno 1618. op den 26. September te Leiden, ſeer oud, nalatende kinders.

Het Wapen van Coulſter is een klimmende Leeuw van Gout, geharnaſſeert van Laſuur, op een Velt van Keel.

CRALINGEN.

117 GElijk dit Geſlagte al voor 140. jaren is uytgeſturven, ſoo ſijn ook van jonger broeders uyt het ſelve geſproten verſcheide Geſlagten, die mede by faute van mans oir al te niete zyn, welke hier achter vermelt werden.

WILLEM VAN CRALINGEN, Ridder, vermelt anno 1374. en anno 1390. by de Heemraden van Rhijnland, als de groote Sluys beſteet wierde, hadde te wyve *Chriſtina van Zuytwijk*, Vrouwe van Rodenrijs by Overſchie; hy hadde een broeder, genaamt *Ogier van Cralingen*, welke een dochter na liet, met namen *Elburg van Cralingen*, die te man hadde *Arent van Duvenvoorde*, Ridder, ſoone van *Arent van Duvenvoorde*, en van *Sophia Bugge*, anno 1400. *Willem* voorſz wan

- *Gillis van Cralingen*, volgt.
- *Daniel van Cralingen*, Bailliuw van Putten.
- *Dirk van Cralingen*.
- *Margareta van Cralingen*, die te man hadde *Gerrit van Heemskerk*, Ridder, welke ſtierf anno 1403. ſy anno 1427. nalatende een dochter en een ſoon.

GILLIS VAN CRALINGEN, Ridder, was anno 1434. Raad in den Hage; hy hadde getrout *Sijmonije van Teslingen*, *Dirx* dochter; en wan

- *Floris van Cralingen*, volgt.
- *Lijsbeth van Cralingen*, hadde te man *Wouter*, Heer van Mateneſſe, ſoone van *Adriaan van Mateneſſe*, en van *Alid van Spangen*.

FLORIS VAN CRALINGEN, beſat de Ridderlijke Hofſtede van Rodenrijs, anno 1466. hadde getrout *Lijsbeth van Cats*, dogter van *Iacob van Cats*, en van *Margareta Oem van Wijngaarden*; ſy ſtierf anno 1477. hy liet na

- *Gillis van Cralingen*, volgt.
- *Machtild van Cralingen*, Nonne te Rijnsburg.
- *Agnes van Cralingen*, Nonne te Koninxvelt.

GILLIS VAN CRALINGEN, *Floris* ſoone, hadde te wyve *Gerardina van Nyvelt*, *Gerrits* dochter; hy liet onder andere kinderen, die meeſt jong ſtierven, na

- *Floris van Cralingen*, volgt.
- *Hendrik van Cralingen*, en
- *Adriaan van Cralingen*; waren beide geeſtelijk.
- *Maria van Cralingen*, was Nonne te Looſduynen.

FLORIS VAN CRALINGEN, *Gillis* ſoone, hadde te wyve *Margarita van Rommerſwaal* uyt Zeeland; hy leefde anno 1517. en wan een ſoone,

DOMINICUS VAN CRALINGEN, troude *Maria Poes vander Binkhorſt*, maar ſtierf ſonder kinders; hy was de leſte mans oir van deſe Stamme, omtrent den jare 1540.

Uyt deſe Stamme hebben noch geleeft HUGO VAN CRALINGEN, Ridder, vermelt anno 1230. en anno 1252.

HUGO VAN CRALINGEN, Ridder, vermelt anno 1280.

DIRKJE VAN CRALINGEN, *Arents* vrouwe *van Cruningen* in Zeeland, omtrent den jare 1439. ſy hadden kinders, en was haar moeder uyt den Huyſe van *Hodenpijl*.

CHRISTYNE VAN CRALINGEN, die te man hadde *Dirk van Aſſendelf*, anno 1450. en hadden kinders.

BARTA

Digitized by Google

BARTA VAN CRALINGEN haar ſuſter ſtierf ſonder kinders, hadde getrout *Barthout van Aſſendelf*, Ridder, *Diderix* voorſz broeder, haar vier quartieren waren

CRALINGEN.	RODENRYS.
SWIETEN.	BORSSELEN.

JENNE VAN CRALINGEN, die te man hadde *Pieter van Schengen* in Zeeland.

OGIER VAN CRALINGEN, wierd van ſommige Monnikken t'Egmont Abt gekoren, anno 1494. maar moeſt wijken aan *Henrik van Wijtenhorſt*.

N. VAN CRALINGEN, met haar man *Hendrik vander Lek* vermelt anno 1390.

DANIEL VAN CRALINGEN, hadde getrout *Magdalena van Dorp*, dochter van *Cornelis van Dorp*, en van *Eliſabeth van Almmonde*; ſy wierde van hem geſcheiden, vermits ſijn reukeloos leven, en dat hy haar kwalijk handelde, en was te vooren Weduwe van *Willem van Adrichum*.

Uyt dit Geſlagte ſijn van een jonger ſoon mede geſproten die van *Alphen*, en werden van deſelve vermelt

FLORIS VAN ALPHEN, diende Hertoch *Willem van Beyeren* met twee paarden, anno 1363.

WILLEM VAN ALPHEN, Ridder, geſtorven anno 1494.

ELISABETH VAN ALPHEN, hadde te man *Jacob van Dorp*, ſonder oir.

DAMAS VAN ALPHEN, leefde anno 1420. hy wan

CORSTIAAN VAN ALPHEN, leefde anno 1430. hadde getrout *Lutgard van Sweten*, en liet na

DANIEL VAN ALPHEN, Meeſter-knaap van de Houveſterye, anno 1468. en 1489. hy hadde drie ſuſters, *Lucia van Alphen*, troude *Gerrit van Aſſendelf* te Leiden; *Lutgaart van Alphen*, hadde te man *Elias van Woudenberg* te Utregt; en noch eene ſuſter, getrout aan *Pieter van Tol*. Hy hadde getrout *Alid van Sweten*, en liet na

JAN VAN ALPHEN, die anno 1482. was Capiteyn op de Vaart tegen die van Utregt; ſijn vrouw was *Joſijna van Nyvelt*, *Bartholomeus* dochter, die anno 1484: *Dirk van Sweten van Leyenburg* haren ſwager noemt, en haar man in den Hage gevangen; hy wan

ALID VAN ALPHEN, die te man hadde *Hendrik van den Boſch*, Caſteleyn van Purmerende, en liet na een dochter, getrout aan *N. vander Boukhorſt*, welke wan *Lodewyk van der Boukhorſt*.

Het Wapen van Cralingen is een Rode Sterre met acht hoeken, op een Velt van Gout; en is het ſelve by die gene, die van jonger Soonen daar uyt geſproten zyn, t'elkens in de kleuren verandert, gelijk dan die van *Wateringen* een gelijke Sterre voerden van Silver op een Velt van Sabel. Die van *Moerdregt* een Silvere Sterre op een Rood Velt, en wert van deſelve vermelt *Jacob van Moerdregt*, Ridder, met *Hendrik van Moerdregt*, anno 1325. Die van *Starrenburg* een Goude Sterre op een Root Velt, contrarie als Cralingen; van deſelve wert vermelt *Dirk van Starrenburg* anno 1330. Die van *Wittelnoort* een Rode Sterre op een Silver Velt, contrarie als Moerdregt, en wert vermelt *Gijsbert van Wittelnoort*, Ridder, anno 1330. Die van *Alphen* een Swarte Sterre op een Silver Velt, contrarie als Wateringen.

CROESINK.

118 HENDRIK CROESINK, leefde in 't jaar 1400. hadde te wyve *N. Uyttenhage*, en wan

FLORIS CROESINK, die te wyve hadde *Geerburg van Teilingen*, by dewelke hy twee ſoonen wan, namentlijk

Mr. *Jacob Croeſink*, volgt. *Floris Croeſink*, Rentmeeſter Generaal van Zuytholland, en daar na van Noortholland.

Mr. JACOB CROESINK, Soone van *Floris Croeſink*, en van *Geerburg van Teilingen*, geboren anno 1424. wierd eerſt Rekenmeeſter in den Hage, en te Mechelen, doe de generale Reken-

kenkamer daar getransporteert was, anno 1474. hy stierf anno 1493. oud 69. jaren; en hadde getrout *Maria vander Does* in Zuyt-holland; en wan

Cornelis Croesink, volgt.

Arent Croesink, Dom-canonik t'Utregt.

Jacob Croesink, hadde te wyve *Maria van Amerongen*, met de Scharen tot Utregt, alwaar hy in St. Cathrijnen Commanderye leit begraven, en had een soon *Philips Croesink*, Clerq van de Rekenkamer in den Hage, anno 1485.

Barbara Croesink, hadde te man *Lodewijk Quarré*, Ridder te Mechelen, en Thresorier van de Ordre van den Gulden Vliese, en wan *Maximiliaan Quarré*, troude *Maria Tserraats*, die wan *Margareta Quarré*, welke eerst te man hadde *François van Oyenbrugge*, te Mechelen, daar na *Jan Musaart*, ten derden *Jan Pijpenpoy*, Ridder van Brussel, en ten laatsten *Charles Stegoigne*; sy had by den eersten onder anderen *Engelbregt van Oyenbrugge*, eertijts Commis van de Finantien te Brussel, vertrok daar na vermits de troublen na Holland, alwaar hy binnen Delst stierf anno 1611. oud 77. jaren, hadde eerst getrout *Anna vander Dorpe*, Meester *Hieronimi* dogter, en hadde daar by *Engelbregt van Oyenbrugge*, en daar na *Maria van Cats* uyt Zeeland.

Ursula Croesink, troude *Henrik Swaaf*, Ridder te Brussel, doch stierf niet lange daar na voor haar vader, anno 1491.

CORNELIS CROESINK, Soone van *Jacob Croesink*, en van *N. vander Does*, wiert Ridder geslagen te Dordregt, van Koning *Maximiliaan*, anno 1486. was Heer van Benthuysen, Ambachts-heer van Soetermeer, en d'eerste Lieutenant Houtvester van Holland, volgens de Commissie in date den 28. September 1477. die wy ook deswegen alhier hebben willen laten volgen.

Maximiliaan en *Maria*, by der gratien Gods Hertogen van Oostenrijk, van Bourgongien, van Lothrijk, van Brabant, van Styere, van Carinten, van Craan, van Limburg, van Lutzenburg, en van Gelre, Graven van Vlaanderen, van Habsburg, van Artoys, van Tirol, van Bourgongien, Palatijn, en van Henegouwen, van Holland, van Zeeland, van Namen, ende van Zutphen; Markgraven des Heyligen Rijx, en van Bourgongien, Landgraven van Elsatere, Heeren van Vriesland, van Slavonien, van Portenauw, van Salins, en van Mechelen. Allen den genen die desen onsen Brief sullen sien ofte hooren lesen, Saluyt. Alsoo wy met onse andere opene Brieven, gegeven op huyden datum van desen, en om de redenen wille daar inne begrepen, genomen hebben in onse handen onse Officien van Houtvester van Haarlemmerhout, en Opperste-duynmeyer van Noort-holland, mitsgaders ook 't Castelleynschap en bewaarnisse van onsen Huyse en Slote tot Teylingen, dewijle Hertog *Karel van Bourgongien*, zaliger gedachten, Schoon-vader van ons *Maximiliaan*, en Vader van ons *Maria*, gegeven hadde Heere *Anthonis den Bastart van Bourgongien*, Grave vander Roche in Ardennen, en dat overmits een seekere Jaarlijkssche Pensie, die wy met onse voorschreven andere opene Brieven hem, ofte den Heere van Beveren sijnen soone, in den staat van hem daar vooren bewijst hebben, op den Renten, Opkommingen, en vervallen der voorschreven onse Houtvesterye en Opperste-duynmeyerschap. By dewelke onse andere Brieven wy voorts geordineert hebben, dat onse Stedehouder Generaal van Holland, in der tijd wesende, voortaan zyn sal Houtvester en Opperste-duynmeyer voornoemt, en dat wy daar toe noch stellen sullen een Onder-houtvester, die by onser Commissie de voorschreven Officien regieren, bedienen, en bewaren sel, en sijn residentie houden op onsen voorschreven Slote en Huyse tot Teylingen, en dat bewaren tot onser behoef, als een Casteleyn aldaar, tot welker Officie van Onder-houtvester, en Casteleyn van Teylingen, daar wy noch niet af voorsien en hebben, ons van noode is te voorsiene van eenen goeden redelikken persoon, nut en bequaam daar toe wesende, die onse voorschreven Duynen en Wildernissen, die lank, wijt en breet gelegen zyn, in sijn selfs persoon dikwils beryden, en onse Hoogheyt en Heerlijkheyt aldaar bewaren mach. Doen te weten, dat om 't goet rapport en aanbrengen, ons gedaan van den persoon van onsen wel geminden *Cornelis Croesink*, Soone van onsen lieven en getrouwen Raad en Meester van onse Rekeninge in den Hage, Meester *Jacob Croesink*; ook mede hier op gehad 't advijs en goetdunken van onsen lieven en getrouwen, de Luyden van onsen Grooten Raad, en van onsen Finantien, den selven *Cornelis* volkomentlijk betrouwende sijnre wijsheyd, getrouwigheyt, en goede ernstigheydt, gestelt, bevolen, en gemachticht hebben, stellen, bevelen, en machtigen mits desen onsen Brieve, tot der voorschreven Officie van Onder-houtvester, en ook tot den voorschreven Casteleynschap, en be-

Digitized by Google

bewaerniſſe van onſen voorſchreven Huyſe ende Slote tot Teylingen, daar hy ſijne Reſidentie houden ſal, om het voorſchreven Officie van Onder-Houtveſter, wel en getrouwelijk te bedienen, en te bewaren, eenen yegelijken dien aan hem verſoeken ſal, der voorſchreven Officien aangaande, goet Wet, Recht en Vonniſſe te doen, en te adminiſtreren, en voort int bedienen der ſelver Officie hem hebben en dragen, alles naar uytwijſen onſes voorſchreven andere opene Brieven van Ordonnantien, daar af hier boven geroert ſtaat; deſgelijcx ſal ook de voorſchreven *Cornelis* bewaren onſen voorſchreven Huyſe en Slote tot Teylingen, tot onſen behoef, alſoo een goet getrouw Caſteleyn ſchuldich is te doen, en daar toe behoort; om al 't welcke te doen, en om de onderhoudeniſſe van hem, ſijne Dienaars en Huyſgeſin, en om de Peerden en Honden die hy daar op ſal moeten houden, de voorſchreven *Cornelis* hebben ſal ſulcke wedden, baten, nutſchappen, en profijten, als wy by onſe voorſchreven andere Brieven daar voor geordineert hebben, en noch daar toe geordonneert en getaxeert werden ſullen by den genen, dien wy des by de ſelve onſe andere Brieven gemachticht hebben, daar af den voorſchreven *Cornelis* gehouden wert, den behoorlijken Eedt te doen in handen van onſen voorſchreven Stadt-houder Generaal en Opper-Houtveſter, den Heer *vander Vere*, die wy daar toe comitteren by deſen Brieve. Ontbieden daaromme en bevelen den ſelven Stede-houder, dat den voorſchreven Eedt gedaan ſijnde, hy van onſer weghen neme in handen onſe voorſchreven Huys en Slot tot Teylingen, en dan daar af en deſgelijcx vande voorſchreven andere Officien boven genoemt, ſtellende terſtont in poſſeſſie den voornoemden *Cornelis Croeſink*, en hem dier toe late ruſtelijk en vredelijk beſitten en gebruyken ongehindert van yemant. Ontbieden voorts den Luyden van onſe Finantien, dat ſy by onſen Rentmeeſter van Noort-Hollandt, en ook by den voorſchreven Clerck van onſe voorſchreven Hout-veſterie, nu ſijnde, oft namaals weſende, de voorſchreven wedden, rechten, en profijten totten voorſchreven Officie behoorende, en ſulckdanighe als by onſe voorſchreven andere Keuren te hans verklaart ſtaat, en anderſints hier naamaals by den genen, dien wy dies by de ſelve Brieven gemachticht hebben, verklaart werden ſal, ſy Iaarlijcx tot twee termijnen, en telcken halven Jare van nu voortaan den voornoemden *Cornelis Croeſink* doen uyt reyken en betalen. En mi ts overbrenghende ten eerſten male vidimus autentick, oft Copie gecollationeert by eenighe van onſen Secretariſen, oft in eenighen van onſen Cameren vande Rekeninge, en van elken termijne der betalinge Quitantie van den voornoemden *Cornelis*: Wy willen 't gene dat alſoo by elken van hem betaalt weſen ſal, geleden werde in 't uytgeven van henren Rekeninge daar dat ſal behooren, by de Luyden van onſer voorſchreven Rekeninge inden Haghe, den welcken wy bevelen alſoo te doene, niet tegenſtaande eenige Ordonnantien oft Mandementen gemaakt, oft te makene ter contrarien. Des t'oorconde, ſoo hebben wy onſe Zegel hier aan doen hangen. Gegeven in onſe Stede van Brugge, den acht en twintichſten dach in September, Int Jaar ons Heeren duyſent vier hondert ſeven en tſeventich. Aldus geteykent, By mijnen Heere den Hartoghe, en mijn Vrouwe de Hartoginne, daar die Grave van Chimay eerſte Camerlinck, die Heere van Wierre, Hooft van den Rade, Meeſter *Johan le Douls*, Preſident van de Reken-kamer te Mechelen, *Pieter Lankhals*, *Nicolaas de Goudenaal*, en meer andere by waren. *N. Ruter*. En op de rugge van deſe Brieve is geſchreven dat hier na volcht: Op ten eerſten dach vander maant van December, in int Iaar M. cccc. ſeven en tſeventich, ſoo dede *Cornelis Croeſinck*, genoemt int blanck van deſen, den behoorlijken Eedt van dat Officie vant Onder-Houtveſterſchap van Noort-hollandt, en vant Caſteleynſchap van Teylingen, daar af int ſelve blank mentie gemaakt is, in handen van mijn Heer vander *Vere*, als Opper-Houtveſter van Noort-hollandt, daar ick by was, geteykent *W. Zwieten*.

Hy hadde getrout eerſt *Maria van Montfoort*, dochter van *Pauwels van Montfoort* te Leiden, Weduwe van *Pieter van Swieten*, daar na *Hillegond van Alkemade*, geſeit *van den Woude*, dochter van *Ian van den Woude*, en van *Eliſabeth Uyttenhage*; hy worde begraven ten Preekheeren in den Hage, in een Capelle, by hem gedaan ſtigten; en liet na by d'eerſte Vrouwe,

Iacob Croeſink, volgt.

Uyt

Digitized by Google

Uyt het twede bedde,

Frans Croesink, was anno 1527. Balliuw van Poortvliet, en stierf ongehout.

Elisabeth Croesink, stierf sonder kinders, anno 1547. hadde te man *Roelof van Daalem, alias van Dongen*, Ridder.

JACOB CROESINK, Heer van Benthuysen en Soetermeer, soone van *Cornelis Croesink*, en van *Maria van Montfoort*, hadde getrout *Sandrina van Cruningen*, Bastart dochter van *Johan*, Heer van Cruningen en Heenvliet; en liet na

Hendrik Croesink, volgt.

Agnes Croesink, troude voor 't jaar 1548. *Otto van Egmont*, Heer van Kenenburg, soone van *Adriaan van Egmont van Merestein*, en van *Henrica Heerman van Oestgeest*; Hy was Ridder geslagen te Brussel van Koning *Philips*, anno 1555. wiert daar na Register-Meester van Holland, en stierf anno 1585. nalatende verscheide kinderen.

HENDRIK CROESINK, Heer van Benthuysen en Soetermeer, soone van *Iacob Croesink*, en van *Sandrina van Cruningen*, was anno 1570. een van de Staten van Holland, hadde te wyve *Anna Bourbonnois*, dochter van *Philips Bourbonnois*, van Mechelen, en van *Iacoba van Teilingen*; en liet na

Iacob Croesink, volgt.

Sandrina Croesink, Vrouwe van Benthuysen en Soetermeer, na haar broeder, hadde te man *Gerrit van Wijngaarden*, Præsident van den Hove van Holland, soone van *Hendrik Oem van Wijngaarden*, en van *Ermgard Spruyt van Kriekenbeek*; sy hadden te samen een soon en drie dogters, sy stierf anno 1594. hy anno 1598.

JACOB CROESINK, Heer van Benthuysen, soone van *Hendrik Croesink*, en van *Anna Bourbonnois*, stierf Jongman de laatste van dese Stamme; en leefde omtrent dese tijt, namentlijk anno 1572. mede noch *N. Croesink*, Nonne ter Lee, die daar na troude aan *Jan B. van Duvenvoorde*.

Het Wapen van Croesink sijn drie Silvere Croesen op een Velt van Lasuur.

CRONENBURG.

119 WILLEM, Bastaart soone van Graaf *Willem van Holland*, die in 't jaar 1345. in den strijd voor Staveren by de Vriesen doot bleef, was Ridder, en verkreeg het Slot en de Heerlijkheid van Cronenburg; hy hadde getrout een dochter van Heer *Ian van Polanen en vander Lekke*, die leefde noch anno 1374. doen het Huys te Cronenburg by die van Utrecht verdestrueert wierde. Van desen *Willem* getuygd den vermaarden Histori-schryver *Froissard* in sijn leste Boek, cap. 76. en 77. dat hy met Heer *Daniel van Merwede*, de principaalste toeraders waren aan Hertoch *Albregt van Beyeren*, om den Oorloch op de Vriesen aan te nemen, anno 1396 gelijk geschiede; en dat daarom op desen Heer *Willem* de Hollandse Juffrouwen seer gestoort waren, als vresende, dat hare mannen en soonen in den strijd tegen de Vriesen doot souden blijven, gelijk 50. jaren te vooren anno 1346. by Staveren was geschied, met groote nederlage van den Hollandsen Adel; hy liet na

Hendrik van Cronenburg, volgt.

Gijsbert van Cronenburg, Ridder.

Willem van Cronenburg, Ridder.

Ian van Cronenburg, Ridder, Heer van Loenen, was anno 1394. Houtvester van Holland, anno 1407. Castelein van Heusden, en anno 1410. in 't beleg voor Gornichem.

Elisabeth van Cronenburg, die te man hadde *Floris van Alkemade*, Ridder, soone van *Ysbrand van Alkemade*, Ridder, en van *Alijd Ians* dogter *van Poelgeest*; hy wiert anno 1421. in Vriesland verslagen.

HENDRIK VAN CRONENBURG, soone van *Willem van Cronenburg*, en van des Heeren dochter *van Polanen*, was Marschalk van 't Nederstigt van Utregt, wert Ridder geslagen van Vrouw *Iacoba*, in den strijt by Alphen, anno 1426. was mede met Hertog *Albregt* op de Vriesen anno 1396. hadde getrout *N. van Heemskerk*, en liet na

Hendrik van Cronenburg, volgt.

N. van Cronenburg, die te man hadde *Amelis van Aamstel van Mijnden*, die Cronenburg van sijn voorsz schoonbroeder kogte.

HENDRIK VAN CRONENBURG, soone van *Hendrik van Cronenburg*, en van *N. van Heemskerk*, leefde anno 1443. en 1456. hadde getrout *N. vander Eem* uyt het Stigt van Utregt; en liet na

Ian van Cronenburg, Adhærent van Jonker *Frans van Brederode*, anno 1490. en daarom gebannen, en sijne goederen geconfisqueert.

Claas van Cronenburg, volgt.

CLAAS VAN CRONENBURG, Soone van *Hendrik van Cronenburg*, en van *N. vander Eem*, hadde getrout *Heilwig van Clootwijk*, en liet by deselve na

HENDRIK VAN CRONENBURG, die ten huwelijk hadde *Geertruyd van Sandwijk*, welke geen soonen, maar alleen dochters nagelaten heeft.

Het Wapen van Cronenburg is de twee onderste Derdedelen een Velt van Lasuur; en in het bovenste derdedeel het Wapen van Henegouwen, zynde vier klimmende Leeuwen.

CUYCK

Digitized by Google

CUYCK van MIEROP.

120 Sie van dit Geslagte hier onder op de Letter M. onder den tijtel van *Mierop*.

C U Y L.

121 't SLot of Huys van die van Cuyl heeft gelegen buyten Vianen, waar van men anno 1540. noch de fondamenten en muyren heeft konnen sien; waar van die van 't Geslagte van Cuyl noch de Naam en Wapenen voeren.

FLORIS VAN CUYL, Ambachts-heer van Kijfhouk, vermelt anno 1256. hadde getrout *Maria Wits*, en liet na

FLORIS VAN CUYL, Ambachts-heer van Kijfhouk, troude *Aletta Samenkopers*; en wan

Floris van Cuyl, volgt. | *Hendrik van Cuyl.*

FLORIS VAN CUYL, *Floris* soon, Ambachts-heer van Kijfhouk; hadde te wyve *Jennette van Ouphen*, en wan

Herbrecht van Cuyl, volgt. | *Oem van Wijngaarden*, Schepen in Dordrecht,
Reymborg van Cuyl, hadde te man *Cornelis* | by welke sy wan *Iennetta van Wijngaarde.*

HERBRECHT VAN CUYL, *Floris* soon, Ambachts-heer van Kijfhouk, en St. Antonis Polder, Dijkgraaf van Swijndregt, had getrout *Margareta Boems*, en liet na

FLORIS VAN CUYL, Ambachts-heer van Kijfhouk, Cort en Molen-ambacht, Dijkgrave van Swijndregt, Waardeyn van Keysers Munte binnen Dordregt; hadde eerst te wyve *Maria van Buyten*, en naderhand *Iosina van Cromenie*; hy wan by de eerste Vrouwe,

Herbregt van Cuyl, welke te wyve hadde *Quirina Ians* dochter, by dewelke hy wan *Floris van Cuyl*, die getrout hadde *Cornelia van den Boom*, nalatende *Floris van Cuyl*, getrout met *Margareta Boudewijns vander Voren.*
Margareta en *Maria van Cuyl.*

Albregt van Cuyl, volgt.

Uyt het twede Huwelijk,

Iohanna van Cuyl.

ALBREGT VAN CUYL, *Floris* soon, Schroy-heer binnen Dordregt, Ambagts-heer van 't Cort en Molen-ambagt, troude *Margareta van Belois*; en wan

Iohan van Cuyl, volgt. | *Ida van Cuyl.*

JOHAN VAN CUYL, *Albregts* soone, Ambagts-heer van Cort en Molen-ambagt, Heemraat van Swijndregt, hadde eerst te wyve *Rochetta van Cranenborg*, daar na *Elisabeth van Grijpskerk*; en liet na van 't eerste bedde;

Albregt van Cuyl.
Herbregt van Cuyl.

Van het twede bedde,

Ioris van Cuyl, volgt.

Maria van Cuyl, geboren anno 1605. hadde te man *Gaspar Parduyn*, sy stierf anno 1667. hy anno 1644.

JORIS VAN CUYL, *Ians* soone, geboren anno 1603. hadde te wyve *Iosina de Weert*; hy stierf anno 1682. en liet na

HENDRIK VAN CUYL, geboren anno 1654. troude *Cornelia vander Linden*, en wan *Iohan* en *Iosina van Cuyl.*

Het Wapen van dit Geslagte is een Silvere Leeuw, geharnasseert van Lazuur, op een Velt van Keel.

VANDER DOES.

122 DIt Geslagte is oorspronkelijk uyt Rhijnland, alwaar als noch is het oude Adelijke Huys ter Does, en sijn de Heeren desen naam voerende al bekent en in aansien geweest omtrent den jare 1300.

MAURYN VANDER DOES, Raad van Graaf *Willem van Holland*, anno 1326. die getrout hadde *N. van Aamstel van Mijnden*, wiens vader een broeder was van *Wouter van Aamstel van Mijnden*, beide soonen van *Amelis van Aamstel*, die de eerste de goederen van Mijnden besat. Desen *Maurijn vander Does* wert in een Handvest van 't jaar 1326. genoemt Voogt van de kinderen

Digitized by Google

van Heer *Wouter* sijnen oom, Heeren *Amelis* soone *van Mijnden*; hy liet by sijn Huysvrouwen a,

DIRK VANDER DOES, Schiltknaap, hadde te wyve *Clementia van Santhorst*, *Philips* dochter; en wan

Maurijn vander Does, volgt.
Hugo vander Does, volgt daar na.
Elisabeth vander Does, getrout met *Iacob van den Woude en Warment*, Ridder, sonder oir.

MAURYN VANDER DOES, Soone van *Diderik vander Does*, en van *Clementia van Santhorst*, hield de partye van Keiserinne *Margareta*, jegens haren soon Hertog *Willem*, anno 1351. maar versoende daar na met hem, en reet met drie paarden onder den Heer van Brederode, in den Oorlog van Utregt, anno 1354. doen hy by Ouwater gevangen, en op groot rantsoen gestelt wierde, so dat hy vele van sijn goederen verkopen moest, maar Hertog *Albregt* verleende hem wederom andere, by brieven van 't jaar 1397. hy hadde getrout *Lijsbeth van Voorn*, *Alberts* dochter; en wan

Maurin vander Does, volgt.
Willem vander Does, was Abt van Middelburg.
Badeloge vander Does, Abdisse ter Lee, gesturven anno 1411. verkoren 1401.

MAURIN VANDER DOES, *Maurins* soone, en van *Lijsbeth van Voorn*, hadde eerst getrout *N. van den Woude*, daar na *Alijt*, Heeren *Foyen* dochter *van Dochem*, Ridder; en wan by de eerste

Willem vander Does, troude *Maria van Nyenvliet*, by dewelke hy een dochter wan, ongetrout gestorven, anno 1436.
Dorothea vander Does, hadde getrout *Willem van Everingen vander Maalstede* uyt Zeeland.
Magtild vander Does, Abdisse ter Lee, gelijk haar moeye, stierf anno 1441. verkoren 1430
N. vander Does, getrout met *Floris van Alkemade*.

By de twede Vrouwe,

Diderik vander Does, was anno 1446. Schout van Dordregt, en Balliuw van Zuyt-holland; hy stierf seer oud anno 1480. en hadde getrout *Johanna*, dochter van *Noyde van Amerongen*, Burgemeester te Dordregt, en wan drie kinderen, namentlijk *Maurijn*, die anno 1468. voor sijn vader stierf; *Alijd* stierf korts na haar Huwelijk; en *Lijsbeth* was Nonne in St. Agnieten Clooster te Dordregt.

Foeye vander Does, die de Ridderlijke Hofstede en goederen vander Does besat; hy hadde getrout *Haasjen van Barendregt*, doch stierf sonder oir.

HUGO VANDER DOES, twede Soone van *Diderik vander Does*, en van *Clementia van Santhorst*, hadde anno 1345. te wyve *N. Saayt vander Leede*, voerende drie Silvere Rosen op een Velt van Sabel; en wan

Diderik vander Does, volgt.
Maurin vander Does, hadde getrout *Cunigonda vander Coulster*, en wan daar by eenen soone,
Jan vander Does, die te wyve hadde *Judith van den Hoorne*, 't welk een Edel geslagt is geweest omtrent Leiden, doch stierf sonder oir.

DIDERIK VANDER DOES, Soone van *Hugo vander Does*, en van *N. Saayt vander Leede*, hadedgetrout *Henrica van Heenvliet*, en wan

Hendrik vander Does, volgt.
Arent vander Does, was Deken van de Collegiale Kerke van St. Pancraas te Leiden, stierf anno 1426.
Alijd vander Does, hadde te man *Dirk van Zijl*, Schiltknape, die stierf seer oud anno 1480. nalatende kinderen.

HENDRIK VANDER DOES, Soone van *Diderik vander Does*, en van *Henrica van Heenvliet*, hadde getrout *Magtild Vranken Isaac* dochter te Vlaardingen, stierf anno 1426. nalatende

Diderik vander Does, volgt.
Vrank vander Does, hadde negen dochters, onder anderen *Jenne*, die te man hadde *Adriaan vander Mye*, en *Catharina*, die troude *Philips Nagtegaal den Jongen*; sy stierf seer oud anno 1509.
Ian vander Does, was Kellenaar in de Abdye van Egmont, anno 1481. Abt gekoren, maar 't Hof van Holland ordineerde tegen hem Heer *Iordaan van Driel*.
Elisabeth vander Does, stierf anno 1474. seer oud, en had eerst te man *Pieter van Rijswijk*, die stierf anno 1426. daar na *Arent Heerman van Oestgeest*.
Ienne vander Does, stierf anno 1485. hadde getrout *Philips Nagtegaal den Ouden*.

DIDERIK VANDER DOES, Soone van *Hendrik vander Does*, en van *Machtild Vranken*, stierf anno 1461. hadde eerst getrout *Magtild van Oudshoorn*, die stierf anno 1439. daar na *Elisabeth van Mateneſſe*, overleden anno 1469. hy wan by d'eerste Vrouw,

Willem vander Does, leefde anno 1463. hadde te wyve *Henrica van Poelgeest*, en hadde by haar drie dochters, als 1. *Adriana vander Does*, getrout met *Ian van Lokhorst* uyt het Stigt van Utregt, hy stierf anno 1535. nalatende een soone, sy anno 1555. oud 84. jaren. 2. *Henrica vander Does*, hadde te man *Iacob Heerman van Oestgeest*, en wan kinders. 3. *Margareta vander Does*, hadde te man *Willem Stoop* tot Leiden, en stierf sonder kinderen.

Jacob vander Does, volgt.
Magtild vander Does, stierf anno 1507. sonder oir, en hadde getrout *Adriaan van Poelgeest*, Ridder. † 1507

Mag-

Magtild vander Does de jonge, troude Mr. *Diderik van Sweten*, Raad in den Hove van Holland; sy stierf anno 1529. oud 93. jaren.

Agatha vander Does, getrout met *Symon van Sweten*, *Frederiks* soon, Drossard van Gornichem, anno 1490. en daar na Balliu van Voorn, hadden kinders.

By de twede Vrouw,

Adriaan vander Does, van dewelke naderhant sal gesproken werden.

Catharina vander Does, Nonne te Koninxvelt.

Lijsbeth vander Does, Nonne te Loosduynen, maar vertrok daar uyt, vermits de oneenigheid en kwade regel van't voorsz Klooster, en bleef te Leiden wonen.

JACOB VANDER DOES, Soone van *Diderik vander Does*, en van *Magtild van Oudshoorn*, besat het Huys en de goederen ter Does, hadde getrout *Alijd van Zijl*, *Gerrits* dochter, Ridder, en wan

Dirk vander Does, stierf jongman.

Hendrik vander Does, volgt.

Margareta vander Does, Nonne te Koninxvelt.

N. vander Does, wiert in't jaar 1492. Nonne ter Lee.

Magtild vander Does, hadde eerst te man *Iacob van Dorp*, daar na *Gerrit van Hoogwoude*, Heer van Blokland by Gornichem, die stierf anno 1526.

HENDRIK VANDER DOES, Soone van *Iacob vander Does*, en van *Alijt van Zijl*, was anno 1518. Schout te Leiden, hadde eerst getrout *Adriana van Boshuysen*, daar na *Catharina de Vriese*, die stierf anno 1554. hy wan by d'eerste Vrouwe,

Iacob vander Does, volgt.

By de twede Vrouwe,

Dirk vander Does, stierf binnen Haarlem, sijne beenen afgeschoten zynde gedurende 't Beleg, anno 1573. hy hadde getrout *N. van Alveringen*, *Zegers* dochter, Ridder, Heer van Hofwegen, en wan daar by een dochter *Anna vander Does*, die te man hadde *Hendrik de Vos*, Raad van den Heere Prince van Orange; en had daar by onder anderen *N. de Vos*, die troude *Zeger de Rollé*, Capitein, stierf anno 1611. en *N. de Vos*, getrout met *N. de Hertoge*, Heer van Osmale.

Alijt vander Does, hadde te man *Adriaan van Haamstede* in Zeeland, en wan drie dochters.

Catharina vander Does, hadde getrout *Gerrit van Roon*, Balliuw van Putten, en wan kinders.

JACOB VANDER DOES, Soone van *Hendrik vander Does*, en van *Adriana van Boshuysen*, was Raad van den Heer Prince van Orangie, en Gouverneur van Leiden, neffens den Heer van Noortwijk, gedurende het twede beleg, anno 1574. hy stierf subitelijk te Roon by Dordregt, anno 1577. hadde eerst getrout *Lijsbeth van Reneſſe van Moermont*, Weduwe van *Vincent van Wulven*; sy stierf in't kinder bedde, anno 1541. daar na *Clara van Adrichum*, dochter van *Pieter van Adrichum*, de leste mans oir van dat Geslagte, overleden anno 1528. en van *Alijd Ramp* van Haarlem; sy stierf 10. jaren voor hem, anno 1567. en lieten na

Adriaan vander Does, troude anno 1584. *Cornelis*, Heer vander Mijle by Dordregt, eertijts Castelein en Capitein vander Goude, hy stierf sonder kinders te Leiden anno 1605. oud 68. jaren; sy anno 1617. in den Hage, oud 69. jaren.

Catharina vander Does, stierf ongetrout anno 1584.

Hendrik vander Does, stierf ongetrout anno 1573.

Maria vander Does, troude *N. van Lanskroon* uyt het Stigt van Utregt, Balliuw van den Hage, sy stierf in de kraam te Noortwijk, anno 1587. nalatende eenen soone *Jacob van Lanskroon*, geboren anno 1585. die anno 1615. troude *Elisabeth vander Mijle*, Vrouwe van Kijshoek en Dubbeldam.

Arent vander Does, was in den Oorlog, en verdronk anno 1574. oud 21. jaren.

Philips vander Does, stierf ongehout in den Oorlog voor Nuys op den Rhijn, anno 1586. oud 22. jaren.

Willem vander Does, stierf mede in den Oorlog oud 21. jaren.

Pieter vander Does, volgt.

PIETER VANDER DOES, Soone van *Jacob vander Does*, en van *Clara van Adrichum*, besat het Huys ter Does, en was Dijkgraaf en Balliuw van Rhijnland, Schout van Leiden, en Admiraal van Holland; hy stierf op den Zeetogt na St. Thomes Eiland, zynde Generaal van de Armade, anno 1599. oud 37. jaren, hy hadde getrout *Philippote van Duvenvoorde*, dochter van *Iacob van Duvenvoorde*, Heer van Warmont, en van *Henrica van Egmont*, en wan

Henrica vander Does, Vrouwe van 't Huys vander Does, geboren in September 1589. trouwde anno 1610. *Adriaan*, Heer van Mateneſſe, Riviere en Opmeer.

ADRIAAN VANDER DOES, jongste soone van *Diderik vander Does*, gewonnen by desselfs twede Huysvrouwe *Lijsbeth van Mateneſſe*, was Rentmeester van de Abdye van Rhijnsburg, in plaats van *Hugo van Swieten*, anno 1481. hy stierf anno 1502. hadde eerst getrout *Lijsbeth van Cats*, Weduwe van *Floris van Cralingen*; sy stierf anno 1477. daar na *Geertruyd van Romerswaal* beide uyt Zeeland; hy wan

Lijsbeth vander Does, troude eerst *Iohan Ruyg-rok vander Werf*, daar na *Willem van Rommerswaal*,

Digitized by Google

waal, Balliuw van Rotterdam, en hadden kinders.

Diderik vander Does, volgt.

By de twede Vrouw,

Ian vander Does, ſtierf te Mechelen anno 1529. van de ſwetende ſiekte ſonder oir.

Adriaan vander Does, Rentmeeſter van de Abdye ter Lee, daar ſijn ſuſter Abdiſſe was; hy ſtierf ſonder oir ſeer oud anno 1563.

Philips vander Does, ſtierf Jongman in den Oorlog tegen de Francen.

Margareta vander Does, Staatjuffrouw by de Douairiere van Hertog *Carel van Bourgondien*, en vermaard om haar ſchoonheits wille; hadde te man eerſt *Gillis van Rulijn*, Heer van Brye in Henegouwen, daar na *Diderik van Poelgeeſt*, Ridder; ſy wan by den eerſten *Margareta de Rulijn*, die te man hadde *Iacob Cabeljauw* van Gent, en wan *Iacob Cabeljauw*, die anno 1572. den Briel mede hielp beklimmen; was daar na Gouverneur van Alkmaar, gedurende de belegeringe in 't jaar 1573.

Cornelia vander Does, Nonne te Rhijnsburg.

Lijsbeth vander Does, Nonne te Rhijnsburg.

Lijsbeth vander Does de jonge, Nonne te Koninxvelt.

Ienne vander Does, Abdiſſe ter Lee, of Lewenhorſt, overleden ſeer oud gedurende het beleg voor Leiden, anno 1574.

DIDERIK VANDER DOES, Soone van *Adriaan vander Does*, en van *Lijsbeth van Cats*, was Heer in Cattendijke en Staveniſſe in Zeeland, Dijkgraaf en Balliu van Rhijnland, troude *Ioſina van Zuylen*, erf-dochter van *Wernaart*, Heer van Noortwijk by Leiden, en wan

Iohan vander Does, volgt.

Lijsbeth vander Does, genoemt van *Clevendam*, hadde te man *Nicolaas van Borſſelen* in Zeeland, en wan een dochter *Maria van Borſſelen*, die troude haar ooms ſoone *Adriaan vander Does*.

Wernard vander Does, Heer in Cattendijk, Rentmeeſter van Lewenhorſt na ſijnen oom; ſtierf ſonder kinders anno 1565. hadde te wyve *Lijsbeth*, dochter van *Ioos Dever van Mijden*.

Iob vander Does, Balliu van St. Martenſdijk in Zeeland.

Anthonis vander Does, ſtierf ongehout in den Oorlog.

Adriaan vander Does, hadde te wyve *Digna Gout*, ſuſter van *Willem Gout*, Ontfanger Generaal van Holland, en wan *Adriaan vander Does*, Dijkgraaf en Balliu van Delfland en Schieland, troude *Maria van Borſſelen* ſijn nichte voorſz, en wan drie dochters, 1. *Maria vander Does*, die troude *Ian van Gelmen* uyt Luykerland, en wan *Willem*, *Ian*, *Iacob*, en *Albert van Gelmen*. 2. *Ioſina vander Does*, was Nonne ter Lee. 3. *Digna vander Does*.

JOHAN VANDER DOES, Heere van Noortwijk, ſoone van *Diderik vander Does*, en van *Ioſina van Zuylen*, hadde eerſt getrout *Willemina van Schagen*, ſonder oir; daar na *Anna van Nyenrode*, erf-dochter van *Frans van Nyenrode*, en van *Ioanna van Zuylen* t'Utregt; ſy ſtierven beide anno 1550. nalatende eenen erf-ſoon,

JOHAN VANDER DOES, Heer van Noortwijk en in Cattendijk, geboren anno 1545. wiert Regiſter-meeſter van Holland, Raad in den Hogen Rade, en Curateur van de nieuwe Academie van Leiden; is ſeer vermaard geweeſt om ſijn geleertheid in de Poeſije en Latijnſche tale; gelijk ſijn gedrukte ſchriften ſulx getuygen; hy troude anno 1564. oud maar 19. jaren op 't Huys ter Haar by Utregt, *Lijsbeth van Zuylen*, dochter van *Diderik*, en van *Ioſina van Drakenburg*, hy ſtierf anno 1604. den 8. October oud 59. jaren, en wan

Iohan vander Does, mede ſeer geleerd in de Latijnſche en Griexe talen; heeft de Hiſtorie der oude Graven van Holland beginnen te ſchryven; ſtierf Jongman voor ſijn vader, t'huys gekomen zynde uyt Ongaryen anno 1596. out 26. jaren begraven in den Hage.

Anna vander Does, hadde te man *Caſpar van Eeuſſum*, Heer van Nyenoort, Droſſart van Coevorden.

Ioris vander Does, woonde te Conſtantinopelen, en ſtierf daar na op de Zee-reyſe met den Admiraal vander Does, anno 1599. oud 25. jaren ongehylikt.

Steven vander Does, volgt.

Frans vander Does, Canonik t'Utregt, geboren anno 1577.

Wernard vander Does, ſtierf Jongman op Zee, anno 1605.

Ienne vander Does, ſtierf ongetrout anno 1601. out 21. jaren.

Diderik vander Does, Schepen t'Utregt, geboren anno 1580. hadde getrout *Geertruyt van Rheede*, 's Heeren dochter vander Horſt, en wan *Iohan vander Does*, Heer van Berkeſtein, een van de Heeren Edelen en Ridderſchappe 's Lands van Utregt.

STEVEN VANDER DOES, Heer van Noortwijk, ſoone van *Iohan vander Does*, en van *Lijsbeth van Zuylen*, was geboren in den jare 1576. en Raad in den Hove van Holland; hy troude *Anna van Eeuſſum*, ſuſter van ſijn voorſz ſchoonbroder, en liet na

Ioſijna vander Does, troude anno 1618. *N. van Watervliet*, Heer van Ellewoutsdijk geboren vander Goes.

Iohan vander Does, jong geſturven.

Dirk vander Does, getrout met *N. Duyk*, ſonder kinderen.

Wigbolt vander Does, volgt.

WIGBOLT VANDER DOES, Heer van Noortwijk, ſoone van *Steven vander Does*, en van *Anna van Eeuſſum*, was Generaal van de Artillerye der Vereenigde Nederlanden, en Gouverneur van Sluys in Vlaanderen, beſchreven in de Ridderſchap en Edelen van Holland zedert den jare

Digitized by Google

jare 1642. troude *Anna van den Kerkhove*, dochter van den Heer van Heenvliet, die Houtvester van Holland was; en liet na

Anna vander Does, troude *Philips de Zoete de Lake van Villers*, Heere van Zeventer, wegens de Ridderschap en Edelen van Holland Gecommitteerd in den Raad van State.

Elisabeth vander Does, jong gestorven.

Steven vander Does, volgt.

Johan vander Does, Ritmeester van een Compagnie Paarden.

Iosina vander Does, troude *Willem van Wassenaar*, Heer van Sterrenburg, Ambassadeur van den Staat der Vereenigde Nederlanden aan 't Hof van Vrankrijk.

Willem vander Does, jong gestorven.

Elisabeth Willemina vander Does, jong gestorven.

STEVEN VANDER DOES, Heer van Noortwijk, Offem, soone van *Wigbolt vander Does*, en van *Anna van den Kerkhove*, troude *Louise de Taillefer de Moriaq*, en wan

Wigbolt vander Does.

Ian vander Does.

Het Wapen vander Does sijn negen Rode Ruyten, vijf onder en vier boven, op een Velt van Gout; Dog is in Zuyt-holland mede een Geslagt geweest van deselve naam, maar voerende een ander Wapen, namentlijk een Gouden Leeuw in een Root Velt; van welk Geslagte onder anderen geweest is *Philips vander Does*, Camerling van Vrouwe *Jacoba van Beyeren*, Gravinne van Holland, welke getrout hadde *Heylwich*, Heeren *Jans* dochter *van Roosendaal*, Ridder tot Dordrecht, waar mede hy behylikte de Ambachts-heerlijkheydt van Heer-jans-dam met de Thienden, en liet na *Bartholomeus vander Does*, Heer van Heer-jansdam, Dijkgrave van Swijndrecht, woonde te Dordrecht, anno 1456. stierf seer oud, anno 1434. hadde eerst getrout *Yda van Muylwijk* van Dordregt, en hadde daar by *Yda* en *Elisabeth vander Does*; daar na troude hy *N. N.* en wan *Philips vander Does*. De voorsz *Yda vander Does*, hadde te man Mr. *Jan Boem*, Raad en Camerling van Hertog *Carel*, en wan *Margarita Boem*, die te man hadde *Herbrecht van Cuyl*, Heer van Kijfhouk, en St. Anthonis Polder, Dijkgrave van Swijndrecht. *Elisabeth vander Does*, hadde te man *Tielman Oem van Wijngaarden*, sonder kinderen. *Philips vander Does*, Heer van Heer-jansdam, Capiteyn van 't Slot in 't Eyland van Tessel gestorven, anno 1517. troude *Elisabeth van Aakerlaken*, en wan 25. kidderen, waar van vijf in 't leven bleven, te weten *Joos*, *Bartholomeus*, *Philips*, *Catharina* en *Elisabeth vander Does*. *Joos vander Does*, *Philips* soone, hadde te wyve *Anna vander Schoir*, en wan *Philips*, *Johan*, *Cornelis*, *Willem*, en *Anna vander Does*, van welke *Johan vander Does* in Engeland troude, en heeft daar kinders gewonnen; en is uyt dese Stamme ook noch geweest *Maria vander Does*, die te man hadde Mr. *Jacob Croesink*, Rekenmeester, overleden anno 1493.

DONGEN.

123 VAn dit Geslagte is sonderling weinig kennisse overgebleven, alleen datmen weet, dat het selve uyt een jonger soon van den Huyse van Arkel gekomen is, gelijk men dan vind,

WILLEM VAN DONGEN, Ridder, vermelt anno 1345. by Staveren verslagen.

FLORIS, Heer van Daalem, dat hy anno 1424. verkoft aan de Ridderschap van Gelderland, die 't overgaven haren Heere Hertog *Arent*.

IAN VAN DAALEM, Heer van Dongen by den Berg, en van de Hoge en Lage Swaluwe, wert by Sententie van Mannen van den Leenhove van Breda, van sijn Heerlijkheid berooft, vermits eenige kwade feiten by hem bedreven, en stierf te Sundert; van hem staat te Breda in de Kerk als volgt:

JAN VAN DAALEM, HEER VAN DONGEN WAS
TOT BETERNISSE GAF DIT GLAS.
ANNO M. D. IV.

Syn dochter MARIA VAN DAALEM; hadde te man *Victor van Dixmuyden*, Heer van Wolmerbeke in Vlaanderen.

SIBILLA VAN DAALEM, Huysvrouw van Heer *Iacob van Glimes*, die anno 1482. ſtierf, begraven ten Minnebroeders tot Leuven.

Noch heeft geleeft ROELOF VAN DAALEM, Ridder, Heer van Dongen, anno 1540. hadde te wyve *Beatrix Croeſink*, des Heeren dochter van Benthuyſen, ſonder oir.

Noch ROELAND VAN DAALEM, Ridder, Heer van Dongen, die te wyve hadde *Anna van Berchem*, ſonder oir, anno 1501.

Noch BEATRIX VAN DONGEN, Ambachts-vrouwe van Beſoyen en Heinenoort in Zuyt-holland, getrout met *Gerrit*, Heer van Aſſendelf, Cralingen en Heemskerk, Raad in den Hage, ſoone van *Dirk van Aſſendelf*, en van *Chriſtijne*, erf-dochter van den Ambachts-heer van *Cralingen*; haar vaders moeder was van die van Brakel te Dordrecht, een Ridderlijk Geſlacht, haar moeder was een dochter van *Willem van Beſoyen*, dewelke anno 1422. getrout hadde *Beatrix van den Wale*, *Wouters* dochter, Burgemeeſter van Dordregt, en Ambagts-heer van Heinenoort.

Het Wapen van dit Geſlagte is geweeſt als Arkel, dog met veranderinge van Couleuren, of enig ander teiken, om te konnen onderſcheiden, gelijk die van Heukelom.

DORP.

124 DIe van den Geſlagte van Dorp, ſijn eigentlijk oorſpronkelijk uyt den Huyſe van Waſſenaar, gelijk dan *Diderik van Dorp*, Ridder, de Ridderlijke Hofſtede van Dorp, met het Land daar rontſomme te leen hielt van *Diderik van Waſſenaar*, omtrent den jare 1250. hy hadde te wyve een dochter van *Iohan van Valkenburg*, Ridder, en wan

ELIAS VAN DORP, welke getrout was met een dochter van *Iacob van Stryen*, nalatende

Arent van Dorp, volgt.

Sophia van Dorp, getrout met *Philips Uytterneſſe*, Ridder, die een ſoone was van *Dirk Uytterneſſe*, Heer van Mateneſſe en Spangen, en van een dochter van den ouden Huyſe van Polanen, voerende een ſilvere Sterre in een Velt van Sabel; hy beërfde de goederen en 't Land van Spangen, en komen van den ſelven af die van den Geſlagte van Spangen.

ARENT VAN DORP, Ridder, ſoone van *Elias van Dorp*, en van *N. van Stryen*, hadde te wyve een dochter van *Floris*, Heer van Rodenrijs, die voerde een Schilt vol Ruyten van Lasuur en Silver; hy liet na

Walburg van Dorp, hadde te man den Heer van *Bonterſum* in Braband, dog ſtierven ſonder oir.

Hadewy van Dorp, hadde te man *Dirk van Veen*, (welke voerde drie Lewenkoppen van Silver, en een Baar in 't midden op een Lazuren Velt) en wan *Philips van Veen*, genoemt van *Dorp*, Ridder geſlagen in den Slag tegen de Luykenaars, anno 1408. was Capiteyn van Gornichem, met 500. man anno 1407. en Theſaurier van Holland; hy dede fonderen 't Huys te Kenenburg; leefde ~~noch anno 1423~~. ſtierf ſonder kinders, begraven te Delf in de oude Kerke; had eerſt getrout *Florentia Bugge*, *Jans* dochter, welke was een Rijk Poorter te Delf; ſy was Weduwe van *Jacob van den Wonde*, daar na *Beatrix* Baſtart dochter van Hertog *Willem van Beyeren*; ſijn ſuſter *Geertruyd van Dorp*, hadde te man *Gooswijn vander Poel*, ſoone van *Iacob vander Poel*, Ridder, wiens vader *Daniel*, een Baſtard van Holland was; ſy wan *Dirk vander Poel*, ſtierf ſonder kinders.

Barbara van Dorp, hadde te man *Gijsbert Uytterlier* by Delf, Ridder, ſoone van *Hendrik Uytterlier*, welke voerde drie Silvere Lewekoppen met Rode Tongen, op een Velt van Sabel; en komen van den ſelven af die van Dorp, tot den huydigen dag; ſy lieten t'ſamen na

GYSBERT UYTTERLIER VAN DORP, welke beërfde alle de goederen van den Huyſe van Dorp, na de doot van *Philips van Veen*, ſijns moeyen ſoone; hy voerde het Wapen van Uytterlier, gequartilleert met Dorp, hadde eerſt getrout *Agnes Saayt*, dochter van *Diderik*, Heer van Spiringshoek, welke voerde drie Silvere Roſen, op een Velt van Sabel; daar na *Margareta vander Boukhorſt*, omtrent den jare 1410. hy wan by de eerſte,

Iohan van Dorp, volgt.

Gijsbregt van Dorp, Ridder van Jeruſalem, ſtierf in 't wederkeren uyt het Heylige Land ongetrout.

Simon Uytterlier van Dorp, hadde getrout *Clementia vander Boukhorſt*, anno 1450. en wan *Alijd Uytterlier van Dorp*, die troude eerſt *Arent* den Baſtart van Beyeren, of Holland, en daar na *Arent van Hodenpijl*, en wan *Ienne van Beyeren*, geſtorven ſonder kinderen, en *Arent van Hodenpijl*, die te wyve hadde *Cornelia Rengrok vander Werve*, *Ians* dochter.

Philips Uytterlier van Dorp, hadde getrout *Simontje van Boſchuyſen*, *Frederix* dochter, en wan *Chriſtina Uytterlier van Dorp*, die te man hadde *Ian van Sevender*.

Van

Van het twede Huwelijk,

Hendrik Uytterlier van Dorp, troude een dogter van *Wouter van Diemen*, Ridder, en wan *Catharina Uyterlier van Dorp*, die te man hadde *Gerrit van Egmont*, *Gerrits* soone, en wan een dochter, die troude *Henrik van Nyvelt*, welke wan *Gerrit van Nyvelt*.

JAN VAN DORP, Soone van *Gijsbert Uytterlier van Dorp*, en van *Agnes Saayt*, was Raad Ordinaris in den Hove van Holland; hadde getrout *Alijd van Alkemade van den Wonde*, dochter van *Jan van Alkemade*, en van *Catharina van Valkenesse*; en liet na

Ian van Dorp, bleef verslagen in den Veltslag voor Nancy, met Hertog *Carel van Bourgonge*, anno 1477.

Cornelis van Dorp, volgt.

Diderik van Dorp, welke drie dochters naliet.

CORNELIS VAN DORP, Soone van *Ian van Dorp*, en van *Alijd van Alkemade van den Wonde*, wiert Ridder geslagen te Dordregt van Koning *Maximiliaan*, anno 1486. was Heer van Benthuysen, en Raad in den Hage anno 1508. troude eerst *Elisabeth van Almonde*, dochter van *Cornelis van Almonde*, Schiltknaap, en van *Heilwich van Botlant*, daar na *N. van Boschuysen*; hy wan by de eerste,

Ian van Dorp, wiert anno 1481. in den Oorlog by Utregt gevangen; hadde getrout *Catharina van Abbenbroek*, dogter van *Boudewijn van Abbenbroek*, en van *Natalia van Geersdijk* en wan een dochter *Catharina van Dorp*, die te man hadde de enige soon van *Claas Korf van Boschuysen*, Ontfanger Generaal over Holland, maar stierf sonder oir.

Cornelis van Dorp, vermelt anno 1479. hadde getrout *Josijne van Roetselaar* uyt Brabant, en hadde maar een dogter *Maria van Dorp*, die buyten consent van hare vrienden te man nam *Jan van Huykesloot*, en wan mede een dochter, in Brabant getrout.

Gerrit van Dorp, Canonik te Geervliet.

Anthonis van Dorp, Ridder ten Duytsen huyse t'Utregt.

Jacob van Dorp, kogt het huys en de goederen van Dorp van *Cornelis* sijnen broeder, die leefde nog anno 1524. en hadde eerst getrout *Elisabeth van Alphen*, daar na *Magtild vander Does*, dogter van *Jacob vander Does*, en van *Alijd van Zijl*, *Gerrits* dochter, en wan 1. *Floris van Dorp*, stierf Jongman. 2. *Cornelis van Dorp*, bleef doot anno 1536. in den Oorlog in Provence in 's Keysers Leger. 3. Nog een soone mede *Cornelis* genaamt, welke getrout hadde *Maria van Bronkhorst*, dogter van *Joost van Bronkhorst*, Ridder, en van *Yda Ruygrok vander Werve*, en liet na *Cornelis van Dorp*, welke stierf sonder kinders, hadde getrout *Bouwens dochter van Rhoon*, Cancelier van Gelderland, en hem succedeerde sijn suster *Yda*, erf-dogter van Dorp, die te man hadde *Frederik van Renesse vander Aa*, doch sy stierf anno 1607. sonder kinders, en legateerde haren man het huys te Dorp, met al sijn toebehoren; hy hertroude anno 1608. *Willemina van Gent* tot Utregt, doch stierf 's jaars daar aan sonder kinders, en lijfstogte by Testament sijn voorsz twede Huysvrouwe in 't voorsz Huys te Dorp; dewelke daar op 's jaars daar aan troude *Jan van Bourgonje*, Heer van Froidmont en Sevenhuysen, broeder van den Grave van Falais, Heer van St. Annelant in Zeeland.

Arent van Dorp, Canonik op 't Hof in den Hage.

Adriaan van Dorp, volgt.

Maria van Dorp, troude Mr. *Pieter van Schiedam*, Doctor Medicinæ, levende anno 1519. en hadden kinders, die mede na de moeder de naam *van Dorp* aangenomen hebben.

Magdalena van Dorp, troude eerst *Willem van Adrichum*, en daar na *Daniel van Cralingen*, van dewelke sy geregtelijk scheide, vermits sijn roekeloos leven, en dat hy haar mishandelde.

ADRIAAN VAN DORP, Soone van *Cornelis van Dorp*, en van *Lijsbeth van Almonde*, was anno 1524. op de begrafenis van Heer *Jan van Wassenaar* in den Hage, hadde eerst getrout *Cornelia van Abbenbroek*, dogter van *Bouwen van Abbenbroek*, en van *Natalia van Geersdijk*, daar na *Josijne van Wetburg*; en wan by de eerste Vrouwe,

Cornelis van Dorp, stierf jongman.

Natalia van Dorp, troude 1524. *Willem van Zeventer*, soone van *Jan van Zeventer*, en van *Willemijna Uyttenhage*, hy stierf anno 1551. nalatende kinders.

Maria van Dorp, hadde te man *Adriaan Bouwens van Soetelingskerke*, en wan een dogter *Cornelia*, die troude *Godschalk van Wijngaarden*, soone van *Jan van Wijngaarden*, en van *Magdalena vander Werve*, *Aarts* dogter.

Philips van Dorp, volgt.

Joost van Dorp, Castelein vander Goude, anno 1558. verdronk in de Zee onder Engeland, zynde Capiteyn op een Schip, 't geen Konink *Philips* na Spanjen varende, Convoy hadde gedaan, anno 1559. hy hadde getrout *Anna van Mekeren*, dogter van *Gerrit van Mekeren*, Admiraal van Vlaanderen, en liet na een dochter *Jacoba van Dorp*, die te man hadde *Hendrik Haag* tot Vollenhove in Overyssel.

Arent van Dorp, Ridder, Heer van Teemsche, Maasdam, en Middelhernes, Gouverneur eerst van Mechelen, en daar na van Zierixzee, stierf in den Hage anno 1608. out 72. jaren en leit begraven aldaar in de Kloosterkerk, alwaar in de muur dit Epitaphe voor hem uytgehouwen staat.

By de twede Vrouwe,

Zeger van Dorp, hadde te wyve *N. Zegers*, *Gelcins* dogter *van Wassenhove*, Ridders.

Johan van Dorp, stierf sonder oir, hadde getrout *Soetje van Offema*, dochter van *Eddo van Offema*, Burgemeester tot Emden.

EX.

EXPECTAT HIC
DIE SUO DEUM SUUM
QUICQUID MORTALE FUIT
ARNOLDI VAN DORP,
EQUITIS, TOPARCHÆ TEMSCHÆ,
MAASDAMI ET MIDDELHERNES,
MACHLINIÆ OLIM MOX ZIRIXZEÆ,
GUBERNATORIS,
OBIIT ANNO SALUTIS M. DC. II. AUG.
ÆTAT. LXXII.
ACCESSIT
FILIA DEFUNCTI,
VIDUA VIRI ILLUSTRIS CAROLI,
DU BECQ, EQUITIS, BARONIS DE
BOURII, TOPARCHÆ VILLEBONII
EQUITUM GALLIC. IN CONFÆD.
BELGIO TRIBUNI;
OB. ANNO SALUTIS M. DC. XLVI.
ÆTAT. LXXXI.

En ſtaan boven aan uytgehouwen ſijn agt quar- | tieren, in manieren als volgt:

DORP.	WYBURG.
ALMONDE.	UYTWYK.
ALKEMADE.	VAN VLOETEN.
HAAFTEN.	POLANEN.

Hy hadde eerſt getrout *Mayken Hugen* dogter uyt Zuyt-bevelant, daar na *Anna de Grillet*, dogter van den Balliuw van Tourneham in Artois by Calais gelegen; hy wan by de tweede Vrouw drie dogters, als 1. *Margareta van Dorp*, troude eerſt *Lodewijk Boiſot*, Admiraal van Zierixzee, anno 1573. broeder van *Carel Boiſot*, Admiraal van Zeeland, beide ſonder kinders overleden, gelijk mede haar ſuſter *Jenne Boiſot*, die eerſt te man hadde *Philips Cobel*, Raad in den Secreten Rade te Bruſſel, en daar na *David van Valkeſteyn*, beide uytten Hage geboren; haar vader was *Pieter Boiſot*, Ridder, en Threſorier Generaal van de Nederlanden te Bruſſel, wiens ſuſter *Maria Boiſot*, te man hadde *Arent de Jeude*, Heer van Hardinxvelt by Gornichem, en Caſtelein op Louveſtein, anno 1570. De voorſz *Margareta van Dorp* troude voor haar tweede man *Carel van Crequy*, Heer van Heule in Picardye. 2. *Anna van Dorp*, Ambachts-vrouwe van Maaſdam, troude eerſt *Jan van den Boſſche*, uyt het quartier van Aalſt in Vlaanderen, en daar na *Jaſper van Poelgeeſt*, ſoone van *Gerrit van Poelgeeſt*, Ridder, en van *Maria van Walburg*, *Otten* dochter uyt Gelderland, ſy ſtierf anno 1600. nalatende by den eerſten man, *Philips vanden Boſſche*, Heer van Maaſdam, 't welk hy verkoft aan *N. Manriques* in den Hage, en *Arent van den Boſſche*, die anno 1605. in den Hage troude *N. de la Torre*, dochter van *Philips de la Torre*, en van *Henrica van Culenburg*. 3. *Joſijna van Dorp*, troude *Charles du Becq*, Heere van Villebon by Parijs, neve van den Aarts-biſſchop van Reims.

Catharina van Dorp, troude *N. van Mepſche*.
Eliſabeth van Dorp, Conventuale ter Lee.
Magdalena van Dorp, ſtierf ongehout.

PHILIPS VAN DORP, Soone van *Adriaan van Dorp*, en van *Joſijna van Weyburg*, hadde te wyve *Dorothea Nellink* uyt het Graafſchap Oldenburg; en liet na

FREDERIK VAN DORP, Gouverneur van ter Tolen, en Colonel, was mede anno 1572. in 't innemen van den Briel, en hadde eerſt getrout *Anna Schets*, dochter van *Coenraat Schets*, Ridder, en van *Maria van Brimen*, ſy ſtierf anno 1606. daar na *Sara van Trillo*, dochter van *Carel van Trillo*, Ridder, Schout van Utregt, wiens vader uyt Italien was; hy ſtierf anno 1612. oud 65. jaren, nalatende by d'eerſte Vrouwe,

Tertullianaan van Dorp, ſonder oir geſtorven. | *Philips van Dorp*, Heer van Dorp, Ridder, en

Digitized by Google

1627 en Admiraal van Holland, troude *N. van Baarle*, by dewelke hy maar alleen drie dogters wan, namentlijk *Sara van Dorp*, *Anna Iacoba van Dorp*, en *Emilia van Dorp*; hy leit begraven in den Hage ten Jacobijnen met de volgende quartieren:

DORP.	SCHETS.
NELLING.	BRIMEU.
WYBURG.	REGTERGEM.
VAN APEN.	VANDE WERVE.

Arent van Dorp, Hofmeester en Raad van drie Princen van Orangien, gedurende den tijd van 34. jaren, hadde getrout *N.† van Baarle*, sijns broeders vrouwen suster, en wan 1. *Louis Wolphert van Dorp*, die by sijn Huysvrouwe *N.† van Rossum* twee soonen nagelaten heeft, namentlijk *Arent van Dorp*, en *Frederik van Dorp*. 2. *Arent van Dorp*, sonder kinderen gestorven. 3. *Anna van Dorp*.

Octaviaan van Dorp, sonder kinderen.

Dorothea van Dorp.

Van het twede bedde,

Frederik van Dorp, volgt.

Maria van Dorp, sonder kinderen.

FREDERIK VAN DORP, Soone van *Frederik van Dorp*, en van *Sara van Trillo*; 1658 Heer van Maasdam, anno 1663. beschreven in de Edelen en Ridderschappe van Holland, Præsiderende Raad in den Hove van Holland, Eerste Curateur van de Universiteit tot Leiden, en eindelijk Balliu en Dijkgraaf van Rhijnland, troude eerst *Constantia van Vosbergen*, by dewelke hy verscheide kinderen gewonnen heeft, doch alle jong gesturven; ten tweden *Egidia van Teilingen*; en wan by deselve

Floris van Dorp.

Iohan van Dorp, Ritmeester van een Compagnie Gardes van den Heere Prince van Orange, troude *Anna Vijgh*, by dewelke hy gewonnen heeft eene dogter, met namen *Egidia Anna van Dorp*.†1747

Charles Philips van Dorp, Raad Ordinaris wegens de Ridderschap en Edelen in den Hove van Holland.

Eleonora Catharina van Dorp.

Het Wapen van Dorp sijn drie Silvere Leeuwenhoofden, met Rode Tongen, op een Velt van Sabel, gequartilleerd met een Goude Fasce in een Velt van Keel.

DRENKWAART.

125 BOUDEWYN WILLEMSZ, leefde anno 1430. in 't Land van Putten, besat een Houve of Wooninge genaamt *Drenkwaart*, leggende by het Dorp Westenrijk of Zuytland, waar van de nakomelingen haar genoemt hebben, hadde getrout *Maria van Heenvliet*, welk wapen daarom met Drenkwaart gequarteleert is; sy sijn beide begraven tot Geervliet, en lieten na

Willem van Drenkwaart, volgt.

N. van Drenkwaart, hadde te man *Ian van Almonde*, soone van *Cornelis van Almonde*, en van *Heilwig van Botland*.

WILLEM VAN DRENKWAART, *Boudewijns* soone, en van *Maria van Heenvliet*, kwam tot Dordregt woonen, en was aldaar Burgemeester anno 1475. sterf anno 1488. hy hadde getrout *Magtelt van Pallaas*, en liet na

Boudewijn van Drenkwaart, volgt.

Ian van Drenkwaart, Schiltknape, wierde anno 1516. Schout van Dordregt, en sterf anno 1549. sonder oir; hadde eerst getrout *Iosijna van Bekestein*, *Ians* dochter, welke sterf anno 1519. daar na *Margareta de Ionge*, dochter van *Cornelis de Ionge*, en van *Magtild vander Merwede*, *Claas* dochter, welke sterf anno 1542. begraven met haar man tot Dordregt ten Augustijnen, alwaar noch in de glasen van de Drenkwaart Capeile haar Beelden en Wapenen gestaan hebben.

N. van Drenkwaart, was Abdisse van ter Lee anno 1530.

Maria van Drenkwaart, troude *Willem van Alblas*, Ambachts-heer van de Mijl en Dubbeldam, soone van *Ian van Alblas*, en van *Maria Halling*, *Claas* dochter.

Cunera van Drenkwaart, troude *Claas van Meerdervoort*, en wan *Claas† van Meerdervoort*, welke getrout sijnde met *Digna vander Meer*, twee dochters na liet, namentlijk *Cunera van Meerdervoort*, Huysvrouwe van *Arent van Lier*, Ridder, en *Geertruyt van Meerdervoort*, getrout met *Michiel van Horion*, Heer van Ordingen, welke naliet *Willem van Horion*, Heer van Ordinge, getrout met *Sophia van Bellinkhuysen*, en *Digna van Horion*, die te man hadde *Gerrit van Amsteroede*.

Adriana van Drenkwaart, troude *Iacob Heerman*, Schepen in Dordregt anno 1500. en wan *Gijsbert Heerman*, Ambachts-heer van Maasdam, welke getrout hadde *Margareta Oem*, dochter van *Daniel Oem*, en van *Geertruyd Haak*.

BOUDEWYN VAN DRENKWAART, Soone van *Willem van Drenkwaart*, en van *Magtild Pallaas*, was Balliu en Rentmeester van Voorn, stierf den 4. September 1496. in den Briel, out 28. jaren, hadde getrout *Margareta van Cleiburg*, *Cornelis* dochter, overleden anno 1537. en liet na

Willem van Drenkwaart, volgt.

Carel van Drenkwaart, Balliu van Putten, stierf anno 1541. sonder oir; hy hadde getrout *Haasje van Berkenroede*, dogter van *Gerrit van Berkenroede*, en van *Adriana vander Goude*.

Catharina van Drenkwaart, hadde getrout *Ian vander Eyk Pouwelsz*, en wan *Margareta vander Eyk*, getrout met *Ian vander Steem*.

WILLEM VAN DRENKWAART, Soone van *Boudewijn van Drenkwaart*, en van *Margareta van Cleiburg*, was Heer van Giessenburg, als ook van de helft van Pietershoek, volgens de verly-briet van den jare 1550. hier na volgende.

KArel, by der gratie Gods Roomsch Keyser, altijd vermeerder des Rijx, Koning van Germanien, &c. Grave van Holland van Zeeland, &c. Doen kont allen luyden, dat wy behouden ons, en een yegelikken sijn recht, verlijt en verleent hebben, verlyen en verleenen mits desen onse Brieven *Willem van Drenkwaart*, *Bouwensz*, nu ter tijd Burgemeester onser Stede van Dordregt, de helft van den Ambachte van Pietershoek vander Zijdwinde, met den dagelijkse gerechte, metten allen Visscheryen, Vloteryen, Korftelingen, Vogelryen, Riethuyen, Soetvelden, met twee Hondt Lands, en voort mit alle sijn deel onbedijkt Lands, mit Winden, mit Veeren, die den Ambachts-heer aldaar toebehooren mogen, mit den Koren-thienden, en Smal-thienden aldaar, sulx als die hem aangekomen en besturven zyn, by doode van *Jan van Drenkwaart*, *Willemsz*, in sijn leven Schout onser Stede van Dordrecht, sijn Oom, te houden van ons, onsen Erven, en nakomelingen, Graven en Gravinnen van Holland, *Willem van Drenkwaart* voorsz, sijnen erven en nakomelingen tot eenen onsterffelijken erfleene, gelijk de voorsz *Jan van Drenkwaart* die te houden plag, al naar inhouden der ander Brieven, en onse registeren daar van wesende. En voor den voorsz *Willem van Drenkwaart* heeft ons hulde, eedt, en manschap gedaan *Arent* Heeren *Cornelisz*, Ambachts-heer vander Mijle en Dubbeldam, als daar toe specialijk geautoriseert, by Brieven van procuratie, gepasseert voor Burgemeester, Schepen, en Raden onser voorsz Stede van Dordrecht, mit desen in onsen registeren van Holland geregistreert. Hier waren by en over als onse Leenmannen van Holland, *Geleyn Segers*, Heer van Wassenhoven, Ridder, onse Raad ordinaris in Holland, en *Cornelis Baarthoutsz*. Des t'oirconde desen Brief open bezegelt, met den zegele van onsen Leenhove van Holland hier aan gehangen. Gegeven den 17. April, in 't jaar ons Heeren duysent vijf-hondert en vijftigh, naar Paasschen. Op de plijke stont, By den Keyser, ter relatie van sijnen Stedehouder, en Leenmannen van Holland, en was geteykent *Damassz*.

Hy was ook Raad en Rentmeester Generaal van Zuyt-holland, anno 1539. en stierf anno 1554. hadde getrout *Cornelia van Steenhuysen*, *Wouwerijx* dogter; hy stierf anno 1538. en lieten na

Boudewijn van Drenkwaart, volgt.

Adriana van Drenkwaart, troude *Adriaan van Meusjenbroek*, Schepen in Dordregt; en wan 1. *Jan van Meusjenbroek*, getrout met *Cornelia vander Donk*. 2. Mr. *Govart van Meusjenbroek*, Raad des Koninx te Utregt, hadde getrout *Yda Zuichem van Aitta*, en stierf te Brussel anno 1605. sonder oir. 3. *Herman Meusjenbroek*, Raad in den Hove van Vriesland, en daar na Cancelier van Overyssel, mede te Brussel overleden, anno 1610. hadde getrout *Barbara la Cocq*, dog mede sonder oir. 4. *Catharina van Meusjenbroek*, getrout met *Herman Oem*, soone van *Herman Oem*, en van *Willemina van Alblas*, en hadden kinders. 5. *Cornelis van Meusjenbroek*, hadde getrout *Maria Oem*, suster van *Herman Oem* voorsz.

BOUDEWYN VAN DRENKWAART, Soone van *Willem van Drenkwaart*, en van *Cornelia van Steenhuysen*, was Burgemeester van Dordregt, anno 1560. Raad en Rentmeester Generaal van Zuyt-holland, stierf anno 1578. oud 63. jaren, hadde eerst getrout *Catharina van Hogelande*, *Iaspers* dochter, daar na *Iohanna Suys*, suster van *Cornelis Suys*, Præsident van Holland; hy wan by de eerste,

Willem van Drenkwaart, Heer van Giessenburg, stierf anno 1592. oud 53. jaren, hadde getrout *Maria vander Laan*, *Pauwels* dochter, en wan 1. *Cornelia van Drenkwaart*, Vrouwe van Giessenburg, troude anno 1601. *Jacob Taats van Amerongen*. 2. *Catharina van Drenkwaart*, troude anno 1606. *Ian van de Werve*, Heer van Urk, soone van *Carel van de Werve*, en van *Anna Schets*.

Cor-

Digitized by Google

Cornelis van Drenkwaart, Canonik te Utregt, ſtierf anno 1549.

Ian van Drenkwaart, volgt.

Iaſperina van Drenkwaart, troude Mr. *Cornelis de Ionge*, Heer van Baartwijk, ſoone van *Cornelis de Ionge*, en van *Anna Sasbout*.

Van het twede bedde,

Catharina van Drenkwaart, hadde te man *Cornelis van Heemskerk van Bekeſtein*, Vry-heer van Incourt en Longueville, ſoone van *Dirk van Heemskerk van Bekeſtein*, en van *Adriana de Gorter van Muylwijk*; hy liet na 1. *Ian van Heemskerk van Bekeſtein*, getrout eerſt met *Anna Maria Catharina van de Werve*, dogter van *Iohan*, Heer van Urk en Emeloort; ten tweden, met *Geertruyt van de Werve*, dogter van *Hendrik*, Heer van Weſtkerke en Spirenbroek. 2. *Boudewijn van Heemskerk van Bekeſteyn*, troude *Maria van de Werve*, oudſte dogter van *Iohan*, Heer van Urk en Emeloort voorſz.

JOHAN VAN DRENKWAART, Soone van *Boudewijn van Drenkwaart*, en van *Catharina van Hogelande*, was Ridder, Baron van Dormale, Threſorier Generaal van 's Konings Domeinen in de Nederlanden, en Raad van State; was te vooren noch geheel jong zynde, Schepen van Dordregt, en daar na Schout, welk ampt hy door de veranderinge anno 1572. verliet, ſtierf tot Bruſſel anno 1606. oud 63. jaren, de laatſte mans oir van dit Geſlagte; hadde eerſt getrout *Eliſabeth Clerq*, Mr. *Nicolaas* dogter, die Penſionaris t'Utregt was, ſtierf anno 1528. daar na *Margareta Bogardt*, Mr. *Jacobs* dogter, Præſident van Vlaanderen, oorſpronkelijk van Dordregt, ſtierf anno 1615. Schout zynde heeft hy hem met ſijn eerſte Huysvrouwe in een glas doen ſtellen, in een Capelle nevens de Capelle van ſijn Outoom, met haar beide quartieren en dit devijs,

ARGENT FAIT TOUT.

Het Wapen van Drenkwaart is een ſtaande Swaan van Silver, op een Root Velt, gequartilleert met dat van Heenvliet.

DUYK.

126 EEn van de drie Geſlagten die de Stad van Dordregt regeerden, namentlijk *Duyk*, *Suys*, en *Oem*, omtrent den jare 1230. wanneer deſelve Stad eerſt met ſtene muren omgingeld is geworden, daarſe te vooren maar aarde wallen hadde; d'eerſte die bekent is, was

GYSEN DUYK, Ridder, leefde anno 1230. en 1270. hadde getrout *N. N.* Vrouw vander Mark, en wan

Willem Duyk, volgt.

N. Duyk, troude *Claas Oem*, Ridder, en wan kinders.

Catharina Duyk, troude *Hendrik van Waas*, en wan kinders.

Jutte Duyk, troude *Philips van Waſſenaar*, Burggrave van Leiden.

Eliſabeth Duyk, troude *Willem Uytterlinde*, en wan kinders.

Jan Duyk, leefde anno 1300. troude *N. van Wijk*, en wan I. *Gerard Duyk*, die leefde anno 1346. en na liet 1. *Roelof Duyk*, Schepen in Dordregt, anno 1351. en 1383. 2. *Hugo Duyk*, vermeld in de Huwelijkſe Voorwaarden van *Magtild*, Vrouw van Barendregt, anno 1354. en 3. *Jacob Duyk*, Burgemeeſter te Dordregt, anno 1368. II. *Willem Duyk*, Burgemeeſter tot Dordregt, anno 1405. en wan *Ian Duyk*, welke wan *Willem Duyk*, Schepen tot Dordregt anno 1433. hy liet na 1. *Iohan Duyk*, Heer van Wieldregt en Oudelants-ambacht, anno 1472. troude *Beatrix vander Coulſter*, dogter van *Willem vander Coulſter*, Rentmeeſter Generaal van Zuyt-holland, en van *Adriana vander Coulſter*, ſy ſtierf anno 1512. hy 1497. ſonder kinderen. 2. *Geertruyd Duyk*, troude *Ogier van Beverwijk*, en wan kinders. 3. *Margareta Duyk*, troude *Hendrik van Diemen*.

WILLEM DUYK, Ridder, ſoone van *Gyſen Duyk*, en van *N. vander Mark*, leefde anno 1300. hy hadde getrout *N. van Stryen*, en wan

Gijsbregt Duyk, volgt.

Ian Duyk, Schepen in Dordregt anno 1391. hadde getrout *Iohanna Oem*, dogter van *Cleis Oem*, Ridder, en van *Eliſabeth Vranks* dogter, en wan kinders.

Hugo Duyk, troude *N. van Abcoude*, en wan 1. *Willem Duyk*. 2. *Hugo Duyk*, Dijkgraaf van den groten Waart by Dordregt. 3. *Iohanna Duyk*, troude *Claas Oem*, Schiltknape, *Niclaas* ſoone.

GYSBREGT DUYK, Soone van *Willem Duyk*, en van *N. van Stryen*, was Schepen te Dordregt, anno 1385. en hadde getrout *N. van Wieldregt*, nalatende

Ian Mulegijs Duyk, leefde anno 1400.

Catharina Duyk, troude eerſt *N. van Noordeloos*, daar na *Marten van Ratingen*, en wan kinders.

Willem Duyk, volgt.

WILLEM DUYK, Soone van *Gijsbregt Duyk*, en van *N. van Wieldregt*, troude *N. van Slingeland*, en wan

Gijsbregt Duyk, volgt.
Iohan Malegijs Duyk, welke na liet *Gillis Duyk*, die eene dogter wan *Anna Duyk*, getrout met *Joost vander Houve*, *Adriaans* soone.

GYSBREGT DUYK, Soone van *Willem Duyk*, en van *N. van Slingeland*, vermelt anno 1413. gaf het glas in de grote Kerk tot Dordregt, troude *N. van Waveren*, en wan
Marten Duyk, volgt.
Snellard Duyk, was Burgemeester tot Dordregt in de jaren 1422. 1426. en 1441. en wan *Huybert Duyk*, en *Alijd Duyk*, getrout met *N. van Starken*.

MARTEN DUYK, Soone van *Gijsbregt Duyk*, en van *N. van Waveren*, troude *N. van Tolloisen*, en wan

GYSBREGT DUYK, gaf het glas in de Kerk van Stryen, anno 1479. troude *Agnes van Naarssen*, en wan
Elisabeth Duyk, troude *N. van Nek*.
Marten Duyk, volgt.

MARTEN DUYK, Soone van *Gijsbregt Duyk*, en van *Agnes van Naarssen*, troude *Elisabeth Schoonhout*, en liet na

ADRIAAN DUYK, troude *Alijd van Tol*, by dewelke hy wan
Hendrik Duyk, stierf ongetrout anno 1540.
Adriaan Duyk, volgt.
Gijsbregt Duyk, Schout tot Hoorn, anno 1580. troude *Soete Persijn*, en wan I. *Alijd Duyk*, getrout met *Thomas Cassiopin*. II. *Anthony Duyk*, Raatpensionaris van de Heeren Staten van Holland en West-vriesland, anno 1621. tot 1629. troude eerst *Elisabeth de Michely*, daar na *Elisabeth Copier van Calslagen*, en wan by d'eerste, 1. *Cornelia Duyk*, getrout met *Cornelis van Westrenen*. 2. *Maria Duyk*, getrout met *Pieter van Lewen van Leida*, Balliu en Dijkgraaf van Voorn. 3. *Anna Duyk*.
Iohan Duyk, leefde anno 1591. en liet na I. *Alijd Duyk*, getrout met *Iohan Hatlink*. II. *Adriaan Duyk*, Heer van Oud-Kerspel, Koedijk, Secretaris van de Heeren Staten van Holland en West-vriesland, hadde eerst te wyve *Anna de Rechtere*, ten tweden *Maria Paffenrode*, en laastelijk *Maria van Dorp*; hy wan by de eerste Vrouw, 1. *Gijsbert Duyk*, Heer van Oud-Kerspel, stierf anno 1624. 2. *Anna Duyk*, troude *Abraham vander Meer*, *Pieters* soon, Raad in den Hove van Holland, en wan kinderen. By de tweede Vrouw, *Iohan Duyk*, Heer van Oud-Kerspel en Koedijk, troude *Cornelia Duyk*, en wan *Adriaan Duyk*, Heer van Oud Kerspel, gestorven in Vrankrijk, anno 1650. By de derde Vrouw, *Barbara Duyk*, getrout eerst met *Dudley Carleton*, Ambassadeur van den Koning van Groot Britannien, en naderhant met *N. Trogmorton*; sy stierf anno 1628. begraven in de groote Kerke in 's Gravenhage.

ADRIAAN DUYK, Soone van *Adriaan Duyk*, en van *Alijd van Tol*, was President van de Rekenkamer van Holland, en eerste Meesterknaap, anno 1535. troude *Maria van Lewen de Gouda*, en wan

ADRIAAN DUYK, Balliu en Dijkgraaf der Stad en Lande van Woerden, hadde eerst getrout *Barbara de Heine*, geseit *Parasis*, ten tweden *Anna de Hertoge*, en ten derden *Clara van Berchem*; hy wan by de eerste Vrouw,
Barbara Duyk, eerst getrout met *Willem de Vriese*, en naderhant met *Hendrik vander Does*.
Agatha Duyk.
Catharina Duyk.
Maria Duyk.
Anna Duyk, getrout met *Willem Sanders*, Capiteyn en Commandeur van de Clundert.
Lancelot Duyk, stierf ongetrout.
Adriaan Duyk, Luytenant Colonel, getrout met *Clara Ermgard van Schorlemmer*, by dewelke hy wan vier dogters, *Barbara Anna*, *Maria*, *Barbara Catharina*, en *Clara Elisabeth Duyk*.

Hadde by de twede Vrouw geen kinders, en wan by de derde,

Anthony Duyk, troude *Petronella d'Overschie*, sonder kinders.
Gabriel Duyk, volgt.

GABRIEL DUYK, Soone van *Adriaan Duyk*, en van *Clara van Berchem*, troude eerst *Clara de Ringers*, en naderhant *N. van Bokhoven*; en wan by de eerste Vrouw,
Clara Duyk.
Humana Duyk.
Anna Maria Duyk.
Hector Duyk, Capitein, sonder kinders.
Maria Duyk.

By de twede Vrouw,

Cæsar Duyk, volgt.

CÆSAR DUYK, Soone van *Gabriel Duyk*, en van *N. van Bokhoven*, troude *Clara Mauriques*, dogter van *Antony Mauriques de Lara*, Heer van Maasdam, sonder kinders.

Het Wapen van Duyk sijn drie Duyken van Sabel, en in 't midden een Zuyle van Keel, op een Veld van Goud.

VAN-

Digitized by Google

VANDER DUYN.

127 DAt die van den Geslagte van vander Duyn wettelijk gesproten sijn van de Heeren van Brederode, gekomen uyt den Huyse der Graven van Holland, blijkt notoirlijk, om dat sy van outs tot huyden toe altoos hebben gevoert het volle Wapen van Holland, alleenlijk gebroken met een Lambeau of Barensteel, zynde een seker kenteken van een wettige jonger soon, gelijk dit klaarlijk te bemerken is in de Wapenen der Heeren van Brederode en Teylingen, twee van de principaalste uyt de Graven van Holland gedescendeert; en dat *W. van Gouthouven* eenigsints hier aan heeft getwijffelt, spruyt daar uyt, dat hy niet volkomentlijk van 't voornoemde Geslacht is onderrecht geweest, alsoo *Alfert*, den IX. Heer van Brederode nagelaten heeft twee wettige soonen, als *Willem* de X. Heer van Brederode, en *Dirk van Brederode*, daar die van vander Duyn af komen, en noch een Bastaart soon ook genaamt *Dirk van Brederode*, gelijk dit seer perfectelijk te sien is by *Pontus Heuterus*, in sijn Genealogien van de Illustre Geslachten der Nederlanden, onder de Genealogie der Heeren van Brederode fol. 74. waar van hier een Extract volgt, voor soo veel het Geslacht van vander Duyn aangaat.

ALFERARDUS, IX. Brederodæ regulus, duxit Beatricem, *filiam Domini Hornani, obyt. anno* 1253. *cum essent ex uxore nati,*

Guiljelmus, *decimus Brederodæ Dominus.*

Catharina Brederodia.

Theodoricus Brederodius, *dictus* vander Dunius, *quod duxisset* Machtildem *filium ac hæredem familiæ* vander Duniæ, *ortæ è Comitum Verdunorum familia apud Lotharingos, ut mihi è manuscripto demonstravit libello* Guilielmus vander Dunius, *qui scriptus est ante centum annos, ac fratri suo* Nicolao vander Dunio, *venationis apud Hollandos præfecto, dono datus ab* Henrico, *XX Brederodii Domino, continens Dominorum vitam. Insignia* vander Duniorum *fuere, deambulans in scuto pur pureo cervus albus, cornua ferens ex nigro ac albo colore mixta, quæ* Theodoricus *hic omittens paterna paucis mutatis servavit.*

Theodoricus Brederodius, *Nothus.*

ALFERT dan IX. Heer van van Brederode, troude *Beatrix*, des Graven dogter van Hoorn, hy stierf 1253. en wan

Willem, de X. Heer van Brederode, stierf anno 1285. en van desen sijn gesproten alle de Heeren van Brederode.

Catharina van Brederode, troude met den Casteleyn van Keyserweert op den Rhijn.

Dirk van Brederode, geseit *vander Duyn*, volgt.

Dirk van Brederode, Bastaart.

1266 tot Harlem; het goed van de abdij van de Duinen bij in Cyfstaat; maar wird door Claes Rietzoon claarmee belaend alsmede sijn neef. Jan Persijn o. Willem en Velsen; de zoon of neef van dezen Claes van Rietzoon, staat: Willem van Riet. zyn o Velsen, Cuyk 1300-15.

DIRK VAN BREDERODE, Ridder, soone van *Alfert*, den IX. Heer van Brederode, en van *Beatrix*, des Graven dogter van Hoorn, troude *Magtelt*, erf-dogter van die van *vander Duyn*, wiens voor-ouders uyt Vrankrijk waren, van den bloede der oude Graven van Verdun, welken bynaam hy (als besitter van de goederen van Verdun) en sijn descendenten aangenomen hebben, hy stierf omtrent den jare 1300. en wan

Jan vander Duyn, Ridder.

Willem vander Duyn, volgt.

Laurens vander Duyn; sijn soon was *Willem vander Duyn*, wiens descendenten onbekent zyn.

WILLEM VANDER DUYN, Soone van *Dirk van Brederode*, en van *Magtild*, erf-dochter *vander Duyn*, Hoog Heemraat van Schieland, (met *Daniel van Rodenrijse*, *Kerstant van den Berge*, *Willem van den Veene*, en *Traneys van Moerdrecht*, dewelke geconsenteert hebben *Daniel van Matenesse*, te mogen doen de Dijkagie van nieuw Matenesse, by haar-lieder bezegelde brief anno 1347.) hadde getrout *Yda van Egmont*, *Wouters* dogter; hy gaf onder sijn hant en zegel dertig schellingen 's jaars, eeuwelijk aan den H. Geest Armen tot Zevenhuysen, anno 1348. des maandags in die Paasdagen, omtrent welken tijd hy ook is gestorven; en wan

Ian vander Duyn, volgt.

Floris vander Duyn, wert anno 1379. by *Aarnout van Egmont*, Heer van Yfselsteyn, beleent met sekere Landen in Zevenhuyse, troude *Haase*, dogter van *Hendrik van Alkemade*, hy wan 1. *Iacob vander Duyn*, welke na liet *Willem vander Duyn*, wiens descendenten onbekent zyn, en 2. *Ian vander Duyn*, heeft gewonnen *Hendrik vander Duyn*, die sonder oir overleden is.

Willem vander Duyn, wert anno 1379. by den voorsz Heer van Egmont, mede verlijt met sekere Landen, leggende in Hildegaartsberge, stierf sonder oir.

Adam vander Duyn, volgt daar na.

JAN VANDER DUYN, Ridder, soone van *Willem vander Duyn*, en van *Yda van Egmont*, wert anno 1379. by *Aarnout van Egmont*, Heer van Yfselsteyn, sijn neve, beleent met sekere percelen van Landen, leggende in Zevenhuysen; hy droeg de Hofstede vander Duyn op aan *Reynout*, de XIV. Heer va Brederode, en ontfing die weder te leen van *Ian van Brederode*, desselfs soone, anno 1391. troude een dogter uyt den Huyse van Swieten; hy stierf anno 1400. en wan

Digitized by Google

WOLPHERT VANDER DUYN, met deſelve Hofſtad verlijt anno 1400. op den 9. dag in Juny, ontfing anno 1414. van Hertog *Willem van Beyeren*, Graaf van Holland te leen de Viſſcherye van half de oude Rotte, en in 't ſelfde jaar wert hy by den Burggraaf van Leyden beleent met de Swaandrift van Schieland; troude een dochter uyt den Huyſe van *vander Werve*; hy ſtierf anno 1429. en wert in den Hage begraven, en wan

PIETER VANDER DUYN, met deſelve Hofſtad verlijt den 6. Juny 1430. Hoog Heemraat van Schieland anno 1419. hy verkoft de Swaandrift van Schieland anno 1430. aan *Willem*, Heer van Naaltwijk, mits dat hy en ſijne nakomelingen altoos ſouden mogen houden een paar voedende Swanen, ſonder die van yemant te verheffen; troude *Weyburg van Montfoort*; hy ſtierf omtrent den jare 1434. en wan

JOOST VANDER DUYN, beſitter van de Hofſtad vander Duyn, die ſonder oir geſturven is, ſoo dat alle ſijn goederen beſturven op *Jacob vander Duyn*, Heer van Sprange, van dewelke nu ſal geſeit werden.

ADAM VANDER DUYN, vierde of jongſte ſoone van *Willem vander Duyn*, en van *Ada van Egmont*, Heere van Sprange, by overgifte van *Hugo van Wieleſteyn*, *Foykens* ſoon ſijn ſwager, wert anno 1372. by *Willem van Egmont*, Heer van Segwaart, ſijn neve, beleent met ſekere Landen in Ruybroek, en anno 1379. by *Aarnout*, Heer van Egmont, ſijn neve, met ſekere Landen in Coele, en 1397. met ſekere Landen in Blommerſdijk, was anno 1405. hoog Heemraad van Schieland, hadde in 't trumoer van *Alijd van Poelgeeſt*, die anno 1392. in den Haag omgebracht wert, mede veel te lijden, dan wert 1369. met Hertog *Aalbregt* weder verſoent, en ſtierf in het begin van den jare 1417. hy troude *Chriſtina van Wieleſteyn*, Vrouw van Sprange, dochter van *Foyken van Wieleſteyn*, Heer van Waalwijk, Baartwijk, en Sprange, uyt den Huyſe der Heeren van Teylingen; hy wan

Jacob vander Duyn, volgt.

Jan vander Duyn, troude de dochter van *Wouter van den Waale* tot Dordregt, Ambachts-heer van Heynenoort anno 1412. en 1439. hy wan 1. *Wouter vander Duyn*, Ridder, Heer van Werkendam, anno 1451. ſtierf ſonder oir. 2. *Adam vander Duyn*, Heer van Werkendam, die na liet *Cornelis vander Duyn*, Heer van Werkendam anno 1504. wiens ſoon *Adam vander Duyn*, de Ambachts-heerlijkheyt van Werkendam anno 1542. verkoft heeft aan *Pieter de Chanu*, Ridder, Caſteleyn van Louveſteyn. 3. *Margareta vander Duyn*, troude *Olant van Swanenburg*, Balliuw en Dijkgraaf van Schieland anno 1440.

JACOB VANDER DUYN, Soone van *Adam vander Duyn*, en van *Chriſtina van Wieleſteyn*, Ridder, Heer van Sprange by doode ſijns vaders; anno 1417. is de Hofſtad vander Duyn, en verdere goederen van ſijn neve *Jooſt vander Duyn* op hem geſtorven, dog ſtierf eer hy daar mede was verlijt; was by tijde van Hertog *Willem van Beyeren*, Graaf van Holland, Caſteleyn van Outhena, en ten tijde van de Arkelſe Oorlogen, van Louveſteyn; troude *Alijd*, dochter van *Vries vander Mye*, Ridder, hy ſtierf anno 1439. en wan

Adam vander Duyn, volgt.

Magtild, *Beatrix*, en *Alijd vander Duyn*, Nonnen.

Catharina vander Duyn, troude *Arent van Gijſen*, *Arents* ſoon, Ridder.

Agata vander Duyn, troude *Dirk van den Andel*.

ADAM VANDER DUYN, Soone van *Iacob van Duyn*, en van *Alijd vander Mye*, Heer van Sprange, hoog Heemraat van Schieland anno 1441. troude *Eliſabeth de Rovere van Montfoort*, dochter van *Willem de Rovere*, en des Heeren dochter *van Boxtel*, ſoon van *Ian de Rovere*, Ridder; hy ſtierf anno 1455. ſy troude na ſijn doot *Zweder van Vianen*, daar ſy geen kinderen by wan, en ſtierf anno 1469. begraven tot Sprang op het Choor; hy wan

Iacob vander Duyn, volgt.

Willem vander Duyn.

Adam vander Duyn, beide ongehout geſtorven, maar lieten verſcheyde Baſtaarden naar.

Petronella vander Duyn, troude *Willem Cuyſer van Boshuyſen*.

Chriſtina vander Duyn, Nonne tot Dordregt.

JACOB VANDER DUYN, Soone van *Adam van Duyn*, en van *Eliſabeth de Rovere van Montfoort*, Heer van Sprange, Balliu en Dijkgraaf van Schieland anno 1476. hoog Heemraad anno 1487. wert genootſaakt mits de partyen van Houkx en Cabeljaaus, hem ſelven een wijl tijds buytens Lands te houden, dan is anno 1494. onder geleide en ſauveguarde van den Grave van Holland weder op ſijn huys en goederen tot Zevenhuyſen gekomen, troude anno 1504. *Margareta de Ionge van Baartwijk*, dochter van Mr. *Cornelis de Ionge*, Heer van Baartwijk, Raad in den Hove van Holland, en Rekenmeeſter der Graaflijkheyt van Holland, en van *Magtild van Merwede*; hy ſtierf den 1. December 1506. begraven tot Rotterdam in de groote Kerk in 't Choor, onder een blauwe Sark, daar ſijn vier quartieren op uytgehouwen ſtaan; hy wan

ADAM VANDER DUYN, Heer van Sprange, wiert anno 1527. en voorts ſijn leven lang onder de Ridderſchap van Holland, en by de Staten van den ſelven Lande op de Dagvaart beſchreven; wert anno 1528. Ruwaart en Balliuw van Putten, en anno 1532. hoog Heemraat van Schieland; troude *Hadewy*, dochter van Mr. *Iacob Pijnſſen vander Aa*, Heer van Offem, en van

Geer-

Digitized by Google

Geertruyt van Boshuysen, hy stierf den eersten January 1548. oud 44. jaar, sy anno 1581. den 13. Juny oud 75. jaar, zynde 43. jaren Weduwe geweest; hy hadde noch een Bastart broeder, mede genaamt *Adam*, waar van verscheide nakomelingen zyn; Hy liet by de voornoemde sijne Huysvrouwe na

Mr. *Iacob vander Duyn*, Heer van Sprange, Hoog-heemraad van Schieland anno 1552. wiert anno 1553. onder de Ridderschap van Holland op de Dagvaarden beschreven, troude *Maria*, dochter van *Ian Hoofs*, Ridder, Burgemeester tot Mechelen, en van *Philippote van den Dorpe*; hy stierf in October 1580. sy anno 1554. en wan twee soonen en drie dochters, als *Adam vander Duyn*, Heer van Sprange, stierf ongehout in den Hage 1610. *Jan vander Duyn*, genoemt Heer van Sprange, stierf Jongman te Parijs anno 1586. oud 27. jaren. *Philippote vander Duyn*, Ambachts-vrouwe van Sprange, hadde eerst te man *Claas van Assendelf*, Heer van 's Gravemoer, daar na Mr. *Pieter vander Hooge* tot Haarlem, sonder oir. *Magtild vander Duyn*, troude Mr. *Cornelis de Jonge van Valkevoort*. *Margariet vander Duyn*, troude *Bartout van Assendelf*, en stierf sonder oir.

Nicolaas vander Duyn, volgt.

Willem vander Duyn, troude *Cornelia van Stakenbroek*; hy stierf den 15. July 1617. oud 80. jaren, sy den 19. April 1615. sonder oir, beide begraven tot Delfin de oude Kerk in 't Choor.

Mr. *Reynier vander Duyn*, Ridder, Hoogheemraad van Delfland, Raad in den Hove van Holland, daar na Assesseur in de Keyserlijke Raadkamer tot Spiers, anno 1577. stierf den 9. January 1593. out 57. jaar, ongetrout.

Adam vander Duyn, Heer van Sanen, Hoogheemraad van Rhijnland anno 1575. troude *Clara*, erf-dochter van *Tyman vander Mye*, en van *Maria van Schooten*; hy stierf 1602. nalatende twee soonen en twee dochters, als *Adam vander Duyn*, stierf Student tot Douay. *Tyman vander Duyn*, Heer van Sanen, stierf Jongman anno 1603. *Maria vander Duyn*, troude anno 1604. *Reinout van Brederode*, Heer van Veenhuysen, Præsident van den Hoogen Rade in Holland; sy stierf sonder oir anno 1607. *Magtild vander Duyn*, troude anno 1602. *Anthonis van Wassenaar*, Heer van den Bosch, en hadde kinders.

Magtild vander Duyn, troude *Jan Oem van Wijngaarden*, sonder oir.

NICOLAAS VANDER DUYN, Soone van *Adam vander Duyn*, en van *Hadewy Pijnssen vander Aa*, Houdvester van Holland, troude *Alijd*, dochter van *Aalbregt Albout van Avesaat*, en van *Maria van Assendelf*; hy stierf den eersten October 1564. sy anno 1560. oud 20. jaren; hy wan

Adam vander Duyn, volgt.

Alijd vander Duyn, was getrout met Mr. *Amelis van den Boukhorst*, Raad in den Hoogen Rade van Holland; sy stierf den 7. October 1634.

ADAM VANDER DUYN, Soone van *Nicolaas vander Duyn*, en van *Alijd Albout van Avesaat*, Heer van 's Gravemoer, troude *Margareta Suys*, Vrouw van Rijswijk, den Burg, &c. dogter van *Cornelis Suys*, Ridder, Heer van Rijswijk, den Burg, &c. Presidet van Holland, en van *Anna de Bye*, sy stierf den 10. April 1606. hy den 16. October 1629. en had gewonnen

Nicolaas vander Duyn, volgt.

Hadewy vander Duyn, troude *Pieter Suys*, Heer van Laar by Antwerpen op de Schelde.

Anna, *Maria*, *Magtelt* en *Margariet vander Duyn*, sonder oir gestorven.

Alijd en *Cornelia vander Duyn*, Nonnen Carmelitessen tot Brussel.

NICOLAAS VANDER DUYN, Soone van *Adam vander Duyn*, en van *Margareta Suys*, Heer van Rijswijk, 's Gravemoer, de Mye, den Burg, &c. anno 1607. Hoog-heemraad van Delfland, Meesterknaap van de Houtvesterye van Holland, stierf den 27. July 1649. en troude eerst *Tymana*, dochter van *Anthonis van Wassenaar*, Heer van den Bosch, en van *Magtilt vander Duyn*, *Adams* dochter, Heer van Sanen, die stierf den 17. Augusti 1627. ten tweden *Beatrix*, dochter van *Nicolaas vander Boukhorst*, en van *Willemina vander Noot*, die stierf den 20. October 1642. hy wan by de eerste Vrouw,

Nicolaas vander Duyn, volgt.

By de twede Vrouw,

Adam vander Duyn, Heere van 's Gravemoer &c. Colonel van een Regiment Paarden, mitsgaders Quartiermeester Generaal van de Ruyterye ten dienste der Vereenigde Nederlanden, Commandeur van St. Geertruydenberge, Opperjagermeester van sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangien, en Meesterknaap van de Houtvesterye van Holland, heeft getrout *Geertruyt Pietersson*, en heeft gewonnen *Alida*, *Geertruyt*, *Quirina*, en *Nicolaas vander Duyn*.

Alijd Margareta van Duyn, troude *Charles de Marmouf*, *dit Maillart*, Baron de Landres.

Nicolaas vander Duyn, stierf maar thien jaren oud.

NICOLAAS VANDER DUYN, Soone van *Nicolaas vander Duyn*, en van *Tymana van Wassenaar*, Heere van Rijswijk, de Mye, den Burg, &c. anno 1650. troude *Anna Magtelt van Berchem*, dochter van *Jacob van Berchem*, Raad van State, en van *Elisabeth van Schouwen* tot Endegeest; sy stierf den 18. April, hy den 2. Augusty 1658. en leid begraven te Rijswijk; nalatende

Nicolaas vander Duyn, volgt.

Anna vander Duyn.

NICO-

Digitized by Google

NICOLAAS VANDER DUYN, Soone van *Nicolaas vander Duyn*; en van *Anna Magtild van Berchem*, Heer van Rijswijk, de Mye, den Burg, &c.

Het Wapen van vander Duyn is een klimmende Rode Leeuw, op een Velt van Gout, met een Barnsteel van Lasuur midden deur.

DUYVENVOIRDE.

128 P*Hilips van Wassenaar*, des Heeren van Wassenaars broeder, hadde voor sijn erfgoed de Landen die men Duyvenvoirde en Polanen noemt; hy hadde twee soonen by des Heeren dochter *van Stryen*; van de jongste, wiens name *Johan* was, komen die van Polanen; en van den oudsten genaamt *Arent*, die van Duvenvoirde; Sie de descendenten van den selven hier onder op de letter W. onder den Tijtel van *Wassenaar*.

VANDER DUSSEN.

129 JAN VANDER DUSSEN, Ridder, wert vermelt anno 1300. sijn dochter *Lijsbeth vander Dussen*, troude anno 1320. *Philips*, Baanderheer van Wassenaar, soone van *Dirk van Wassenaar*, en van *Barta van Cuyk*.

FLORIS VANDER DUSSEN, Ridder, vermelt anno 1381.

ARENT VANDER DUSSEN, Ridder, vermelt anno 1367. was Balliu van Zuyt-holland anno 1294. en was anno 1396. met Hertog *Albregt* op de Vriesen, en liet onder andere kinderen na.

FLORENS VANDER DUSSEN, Knape, Heere tot Dussen, anno 1445. by overgifte van sijn broeder *Jan vander Dussen*, die anno 1437. Balliuw van Zuyt-holland was; hy was Hooftman van die van Dordregt, in 't beleg van Geertruydenberg, anno 1420. en voor Louvestein, als mede in 't beleg voor Sevenbergen met den Hertog van Bourgonge, met *Jan Grammeye*, en *Gillis van Mitvelt*, anno 1427. hy was anno 1445. Raad van Hertog *Philips van Bourgondien*; en sterf anno 1456. hadde te wyve *N. N.* en wan

Nicolaas vander Dussen, Land-commandeur ten Duytsen huyse t'Utregt, anno 1464. tot in 't jaar 1476. als wanneer hy gestorven is binnen Maastrigt.

N. vander Dussen, van dewelke by successie gekomen is *Cornelia vander Dussen*, die te man hadde *Govert van Bregt* tot 's Hertogenbosch, wiens moeder was *Geertruyd van Amerongen* te Dordregt; hy wan *Anna van Bregt*, Vrouwe vander Dussen, die te man hadde *Hendrik Tserraats*, Heer van Couwestein in Brabant; sy verkoft anno 1607. de Heerlijkheid vander Dussen aan *Walraven van Gent*, soone van den Heer van Oyen in Gelderland, voor veertig duysent guldens.

Jan vander Dussen, wiens meeste goederen door de groote inundatie van den jare 1421. in Zuyt-holland gevallen verdronken waren; begaf sig met'er woone tot Delf, hadde getrout *Yda van Kijfhoek*, van dewelke de descendenten als noch leven.

Noch werden vermelt FLORENS VANDER DUSSEN, Heer tot Munsterkerk in Zuyt-holland anno 1510. welke wan *Jan vander Dussen*, overleden anno 1540. hy hadde noch een suster, die te man hadde *Jan de Jode*, Heer van Hardinxvelt, soone van *Arent de Jode*, en van *Margareta Moninx*, en hadden kinders.

Noch BELIA VANDER DUSSEN, moeder *Willems van Dongen*, anno 1535.

Noch Mr. JOOST VANDER DUSSEN, Licentiaat in de regten, en Commissaris om te informeeren wie met Ketterye besmet waren, in 't jaar 1531.

Het Wapen vander Dussen is een Velt, de bovenste helft van Gout, en de onderste van Sabel, beladen met een St. Andries Kruys, geschakeerd van Silver en Keel.

EEMSKERK.

130 IN Zuyt-holland is eertijds een Edel Geslagte geweest, *Eemskerk* genoemt, en schijnt dat het selve sijn naam gehad heeft van het Dorp van Eemskerk, dat voor 't jar 1421. in de verdronken Waart van Zuyt-holland plag te leggen, doch voerden evenwel gelijke Wapenen als die van *Heemskerk* in Noort-holland; en werden van dit Geslagte vermelt

GER-

Digitized by Google

GERRIT VAN EEMSKERK, Ridder, Heer van Oosthuysen, van de Cabeljausche partye binnen Dordregt, en Raad van Hertog *Jan van Beyeren*, met *Ian van Naarssen*, Burgemeester tot Dordregt, *Boudijn van Sweten*, *Ian van Vliet*, *Willem*, Heer van Buren, en *Gijsbert Piek*, den 17. Maart anno 1419. Hy doteerde het Nonnen Clooster van St. Agnieten tot Dordregt, met considerable goederen.

Noch WILLEMINA VAN EEMSKERK, omtrent den jare 1500. Sy hadde te man *Goossen van Honselaar*, waar van een dochter troude aan den Heer *van Haaften* in Gelderland.

Noch HENDRIK VAN EEMSKERK, die te wyve hadde *Ienne van Zuylen*, *Diderix* dochter t'Utregt.

Noch BARTOUT VAN EEMSKERK, Canonik te Dordregt, stierf anno 1447.

Noch JENNE VAN EEMSKERK, die anno 1455. te man hadde *Willem van Egmont*, Heer van Soetermeer, soone van *Ian van Egmont en Soetermeer*, Schout van Delf, alwaar hy anno 1427. van 't oproerig volk van Maasland dootgeslagen wierde, en van *Agnes van Heenvliet*, *Ians* dogter.

PIETER VAN EEMSKERK, werd vermelt anno 1400. en noch anno 1434. seer oud zynde; sijn Vrouwe was uyt den Huyse van *Polanen*; hy wan

Adriaan van Eemskerk, volgt.
Joris van Eemskerk, was Schout van Dordregt, en Balliu van Zuyt-holland, vermelt anno 1445. en 1456.

ADRIAAN VAN EEMSKERK, Soone van *Pieter van Eemskerk*, wert vermelt te Dordregt anno 1428. hy hadde getrout *Peternella Oem*, dochter van *Tielman Oem*, en van *Margareta van Slingeland*, *Jans* dochter *van den Tijmpel*; haar broeder was *Godschalk Oem*, Heer van Wijngaarden; sy stierf anno 1461. nalatende

Tielman van Eemskerk, volgt.
Gerrit van Eemskerk, wert te Dordregt vermelt anno 1466.
Joanna van Eemskerk, troude anno 1442. *Hendrik van Renesse vander Burg* van Utregt; sy bragt ten Huwelijk, haar moeder noch levende, 54. Mergen Lands, en wan *Jan van Renesse vander Burg*, die sonder kinderen stierf, en *Peternella van Renesse*, die te man hadde *Hendrik van Steenbergen*.

TIELMAN VAN EEMSKERK, Soone van *Adriaan van Eeemskerk*, en van *Peternella Oem*, stierf anno 1472. nalatende

Adriaan van Eemskerk, volgt.
Pieter van Eemskerk, Licentiaat in de regten, was Deken van de Collegiale Kerke tot Dordregt, en stierf anno 1506.

ADRIAAN VAN EEMSKERK, Soone van *Tielman van Eemskerk*, stierf anno 1502. hadde getrout *Agatha van den Tijmpel*, *Jans* dochter te Dordregt; sy was Weduwe anno 1525. en wan

Tielman van Eemskerk.
Adriaan van Eemskerk.
Petronella van Eemskerk.
Catharina van Eemskerk.

Het Wapen van Eemskerk, was als dat van Heemskerk, te weten een Silvere klimmende Leeuw, met een Rode Tong op een Velt van Lasuur.

EGMONT.

131 DIt is een van de oudste Adelijke Geslagten, dewelke volgens tuyg der oude gedenk-schriften lange jaren dese Landen met de Heeren van Arkel en Wassenaar beseten en beschermt hebben; daarom sy ook het hoge gebied der Graven, soo lang sy vermogten, hebben tegengestaan, het welk de oorsaak is, waarom dat sy soo laat onder den Hollandsen Adel gerekent en getelt werden. Den regten oorsprong en begin der selver is onseker, en met soo veel bygelovige verdigtsels van gewaande heiligheid vermengt, dat daar van by na niet seekers kan geoordeelt werden; Die gene dewelke het selve aan de gewaande wonderen van het eerste Christ-gelove door St. Willebord in dese en omleggende Landen ontdekt, willen vast maken, gelijk sy meest alle de Vorsten en Princen des Werelds tot afkomst van sodanige of gelijke heiligheid, sonder eenig bewijs uyt enkele wonder-dadige geopenbaarde verdigtselen en dromen hebben soeken op te toyen, hebben soo veel eeuwen na dien tijd dat het soude geschied zyn, ons sonder eenig aannemelijk bewijs daar van te toonen, dit aloude Geslagte van Egmond mede tot de afkomst van den Friesen Koning *Radboud* willen brengen, daar *St. Willebord*, en sijnen medgesel *Wulfrandus* soo veel vergeefse moeyten om dede, om hem tot de aanneminge van het Christen Geloof te brengen, dewelke liever met den grooten hoop sijner voor-ouderen in de duysterniste der Helle wilde blijven, als met de weinige Christ-gelovige de vreugde van het Paradijs genieten. Desen *Radboud*, den Friesen Konink stierf anno 720. en liet na *Adgild*, die na hem Koning wierd; dese wiert door *St. Aalbregt*, des Konings soon van Engeland, dewelke hem mede onder den dienst van *St. Wilbord* had begeven, tot het Christen geloof gebragt, troude *Geertruyd*, Koning *Dagoberts*

Digitized by Google

dogter uyt Engeland. Deſen *St. Aalbregt* had in korten tijd gants Kennemerland tot het Chriſten geloof gebragt; ter eeren van dewelke Koning *Adgild*, die deſelve Landſtreek in ſijn beſcherming genomen had, daar een huys timmerde, dat hy met het inkomen des omgelegen Lands begiftigde, en naar de woorden van *St. Aalbregt*, daar hy het ſelve Land mede geſegent had, ſeggende, *Gratia Deo, hæc munda ſunt*, liet hy het ſelve *hæc mund* noemen, ſoo veel als, al geſuyvert, dat nu Egmund ofte Egmond is. Deſen vromen Koning had een jonger ſoon mede *Radbout* genoemt, dien hy aan den ſelven *St. Aalbregt* ter opvoedinge en leertugt beval, en maakte hem by ſijn leven den eerſten Heer van Egmond, alſoo genoemt, ter gedagten van ſijn vader den Koning *Radbout*, als ook om des beduyds wille; want *Radbout*, is ſoo veel als, bout, dat is vaardig en goed, van raad, gelijk als *Koenraad*, dat is koen en kloek van raad; Voorwaar heel wel verſint. Deſen *Radboud* den I. Heer van Egmond, ſoude in 't jaar 739. met *Amar*, des Konings dogter van Ungarien getrout ſijn geweeſt. By deſe *Radbouts* tijd ſouden de vervallen Dorpen, Lunnen, Schorel, Warmenhuyſen, en Huysduynen herbout en herſtelt zyn; ſtierf anno 792. liet na *Gerbrand* en *Wolbrand*, beyde na den anderen Heeren van Egmond, de eene van het jaar 792. tot 845. en d'ander tot 868. Naar *Wolbrand* volgde ſijn ſoon *Radboud* de I I. dier naam, I V. Heer van Egmond, ſtierf anno 919. en liet na *Dodo* den V. Heer van Egmond, die de graft van Egmond tot Alkmaar heeft doen ſchieten; andere noemen hem *Otto*, ſtierf in de Pals, in 't wederkeren van den Oorlog met de Saracenen anno 977. Naar hem quam ſijn ſoon *Walger*, den V I. Heer van Egmond, ſtigter van de Capelle van St. Agniet tot Egmond op Zee; was mede in den optogt jegens de Frieſen, met en voor *Aarnout* de I I I. Grave van Holland, ſtierf anno 1036. en liet na *Dodo* den II. dier naam, en V II. Heer van Egmond, ſtierf anno 1074. en liet na *Berwold* den I. dier naam, en V I I I. Heer van Egmond, dewelke tot het jaar 1093. leefde.

Tot deſe tijd toe wert het begin en vervolg van de Heeren van Egmond by de regtſinnige Gedenkſchryvers ſeer verdagt gehouden, en by na buyten geloof geſtelt; *Vide Adrian. Jun. Batav. cap.* 19. Want of wel boven alle Schryvers geheugen bekent is, dat het Huys en Houve van Egmond, anders Egmond op de Houve, onder het patroonſchap en gifte van de Abdye van Egmont behoort heeft, daar uyt en volgd niet, dat het ſelve van den beginne aan by ſoo groote en aanſienlijke Vorſten en Princen ſoude beſeten zyn, maar veel eer dat deſelve Abdye tot een geeſtelijke inſtellinge by jemant uyt ſijn eygen goeden is geſtigt, en met eenig weinig inkomen begiftigt, en van een klein begin metter tijd ſodanig is aangewaſſen en vergroot, dat het een Wereldſen Beſcherm-heer van noden heeft gehad, en alſoo een bedieninge en ampt van groot aanſien is geworden; Hier van getuygd *Pontus Heuterus* in ſijn uytlegging van de Genealogie en Geſlagt-rekening van de Heeren van Egmond aldus: *Origo familiæ Egmundanæ, inquit, diverſa à Scriptoribus traditur, ut fere ſolent claræ omnes familiæ initia ſua fabulis involvere; ſunt qui tradunt ab antiquis Friſiæ inferioris Regibus Egmondanos deſcendere; Alii ſeriem illam Friſiæ Regum fictam tradunt; quum nullius recepti Scriptoris authoritate nitatur, ortoſque Egmondanos tradunt a Curatoribus (quos eo tempore Advocatos appellabant) Abbatiæ Egmondanæ, quam vetuſtiſſimæ originis eſſe certis conſtat teſtimoniis, illiſque cognomen Egmondanum non ex certa originis continua deſcenſione, ſed ex officio ac munere publico quod in dicta obibant Abbatia, adhæſiſſe.*

Voorts verhaalt hy in de Beſchryvinge van *Berwold* den I I. dier name, Heere van Egmond, dat hy in ſeeker geſchreven Boeksken en Gedenkſchrift by tijde van den ſelven *Berwold* gehouden, gevonden heeft, dat de Heeren van Egmond om haar wederſpannigheid klein geworden en vervallen zynde, onder den voornamen Adel des Lands niet en wierden gerekent, maar onder diegene, dewelke in vromigheid van leven, en tijdelijke middelen, de voornaamſte des volks geagt wierden; en dat daarom Heer *Walter*, Abt, by *Diderik* de VI. Grave van Holland beroepen, dat hy de Abdye van Egmond ſoude herſtellen, op den handel en wandel der Monniken goede agt nemen, en den Heiligen Dienſt door de Ketters geſtoort en verhindert, in ſijn vorigen ſtand ſoude brengen, deſen *Berwold* by gemelten *Walter* en Grave *Diderik*, de voornaamſte en eerſte onder de andere beropen Patronen en Voorſorgers der Abdye gekoren is, om ſijn byſondre dienſten in de herſtellinge van deſelve Abdye van deſelve Heer *Walter*, in het patronaatſchap van deſelve Abdye beveſtigd, en met een Houve van ſes Manſen ten jaarlijkſen erfpagte en erkentenis begiftigt. Daar op hy de grondveſt geleid heeft van het huys, dat nog jegenwoordig Egmond op de Houve genoemt wert, dog met ſijn overlijden is het ſelve niet voltrokken geworden; dit verhaald *Pontus Heuterus in explicatione Genealogiæ Egmondanæ*, onder de oude ſchriften van deſelve Abdye alſo bevonden te hebben.

Van welken *Berwold* veele willen, dat het Geſlagt en Afkomſt van de Heeren van Egmond ſijn begin heeft genomen, dewelke door tijdelijke middelen te met verrijkt, den eygendom der ſelver goederen aangekoft hebben, en met den grootſten Adel van 't Land door Huywelijken verknogt, hoog agtbaar, en ſelfs mede voorname Edelluyden ſijn geworden.

Derhalven wy mede de regte Adelijke Stamme niet uyt de vorige verdagte verſiertheden te ſoeken hebben, maar deſelve van deſen *Berwold* als de eerſte regte Patroon, Stigter, en Beſcherm-heer van den Huyſe van Egmond ſullen aanvangen.

Den eerſten regten Heer van Egmond was dan BEERWOUT, *Beerwouts* ſoon, de II. dier naam, en daarom *Beerwout* den jonger genoemt, ſchoon dat hy ouder was dan ſijn broeder ook *Berwout* genoemt, den welken om dat ſijn ouder broeder *Berwout* de jonge genomt was, by de ſommige te onregt den ouder genoemt werd, daar hy nogtans jonger was; *ut recte notat Petr. Cornel. Bokkenberg in Dynaſt. Egmondan. in Berwoldo* 1. Daar in *Pontus Heuterus* in ſijn Genealogie van Egmond mede t'enemaal gedwaalt heeft. Deſen *Berwout den II.* anders genoemt den jongen, oudſten ſoon van *Berwout den I.* wiert anno 1114. van de Weſt-vrieſen by Verona by Alkmaar verſlagen, nalatende

AL-

Digitized by Google

ALBERT VAN EGMONT, Soone van *Berwout van Egmont*, en van des Graven dochter van Vlaanderen, bleef anno 1168. ter hulpe van Grave *Floris den III.* in den slag voor Schorel, ter ontsettinge van Alkmaar, met Heeren *Simon van Antwerpen*, *Willem van Voorhout*, *Boudewijn van Haarlem*, *Gerard*, des Graven Hofmeester, *Florens Ruysch*, *Bruyn van Castricum*, *Evert van Noortwijk*, en andere Ridderen; Hy hadde getrout een dochter des Graven van Henegouwen, en liet na

WALTER VAN EGMOND, Ridder, anders genoemt den *quaden Wouter*, om dat hy de gantse regeringe van de Abdye erfelijk aan hem wilde trekken, met vernieting van alle voorgaande instellingen. Was de voornaamste voorstander van en voor Grave *Willem*, de I. dier name, jonger broeder van *Diderik de VII.* jegens het indringen van *Lodewijk*, Grave van Loon, die tegen wille en Raad van Staten des Lands, met *Ada*, Grave *Dideriks* eenigste dogter, getrout was, en hem als Grave van Holland sogt op te werpen; dien hy met sijn Bruyd, door hulpe van de Kennemers, en bystand van *Philips van Wassenaar*, met de Rhijnlanders op den Burg van Leyden t'harer verseckering dede wijken, daar sy het ook niet langer en mogten houden, als dat Graaf *Willem* haar oom uyt Zeeland overkomende, in het volle besit van het Graafschap van Holland gestelt wiert, en sijnen wille dede met der gener goeden die tegens hem geweest waren, en sijn nigte *Ada* op het Eyland Texel liet gevangen setten, daar sy korts daar na, in 't jaar 1204. overleden is, als sy naulijks een jaar de naam als Gravinne gevoert had. Sie *Joann. à Leyd. Holland. Chronic. lib. 20. cap. 2. sub Theodorico II. Episcopo Ultraject. XXXII. Petr. Corn. Bokkenberg. in Dynast. Egmond. in Gualtero 1. Annal. Egmond. ad annum* 1204. en andere. Desen *Walter*, Heer van Egmond, stierf anno 1208. na dat hy 't Huys en Slot Egmond by tijde van den Grave van Loon afgebrand, in beter aansien als te voren herbout had; hadde te wyve *Clementia*, des Graven dochter van *Gelder*; en liet na

Willem van Egmont, volgt.

Gerrit van Egmont, Ridder, stierf in 't Joodsche Land anno 1217. en hadde getrout *Sandrina van Nassau*; van dese sijn onder anderen gekomen *Lubbert*, Abt van Egmond, anno 1263. *Floris van Egmond*, Casteleyn van Medenblik, anno 1296. *Wouter van Egmont*, genoemt *Stoutkint*.

Arent van Egmont, Schilt-knaap, stierf in Syria anno 1217. en wan *Hendrik*, Abt van Egmont.

Halewijntje van Egmont, hadde te man *Willem van Theilingen*, soone van *Hugo van Teilingen*.

Sibrand van Egmont, anno 1233.

Wouter B. van Egmont, Balliu van Kennemerland; van de Vriesen verslagen anno 1276.

WILLEM VAN EGMONT, Soone van *Walter van Egmont*, en van *Clementia*, des Graven dochter van *Gelder*, wiert mede in het volle besit en bewind van de preuven en goeden van de Abdye van Egmond, als waaragtige patroon van deselve gestelt, sulx dat in 't lange in de Jaarboeken van het Klooster van Egmond wert verhaalt; troude *Badeloge*, des Heeren van Amstels dogter, stierf in 't jaar 1234. en liet na

GERARD VAN EGMONT, Ridder, troude *Mabelia N.* stierf in 't jaar 1242. liet na

Willem van Egmont, volgt.

Diderik van Egmont, daar van in seeker Handvest van *Floris de V.* aan *Diderik van Wassenaar* gegeven, vermelt wert.

Sophia van Egmont, die troude met *Jacob van Woude* en *Warmont*.

WILLEM VAN EGMONT, Soone van *Gerrit van Egmont*, en van *Mabelia N.* was anno 1296. voor Graaf *Floris de V.* het hooft van de Kennemers, jegens *Gerrit van Velsen*, *Gijsbert van Amstel*, en *Herman van Woerden*; belegerde Muyden en Kronenburg, daar *Gerrit van Velsen* met de sijne op lag, en gevangen afgehaalt wierden. Hield onder den Grave van Kleve, met *Henrik*, Burggrave van Leyden, en *Diderik* de IV. Heere van Brederode, des Hollands gevaarlijke en wankelende saaken in stand, tot dat Jonkheer *Jan*, des Graven *Floris* soon, met *Elisabeth*, Koning *Eduards* dogter, sijn nieugetroude uyt Engeland t'haren kosten wierd overgehaalt, en in sijns vaders plaats als Grave van Holland aangenomen. Sie *Petr. Bokkenb. in Dynastis Egmondan. sub Guilhelmo II. & Genealog. Brederod. sub Theodorico IV. Guilhelm. Procurator. Egmundan. Annal. ad annum* 1296. hy stierf in 't jaar 1304. nalatende uyt *Ada*, des Hertogen van *Milanens* dogter,

GERRIT VAN EGMONT, gesturven voor sijnen vader anno 1300. hadde getrout † 1297 *Elisabeth*, des Heeren dogter van *Stryen*; hy hadde nog twee susters, als *Halewijn van Egmont*, die troude met *Hendrik*, Burggrave van Leiden, en *Maria van Egmont*, die te man hadde *Hendrik van Borsselе*. *Gerrit van Egmont* voorsz liet na

Willem van Egmont, toegenaamt *de Goede*, die getrout was met *Maria*, des Graven dogter van *Blankenheim*, stierf in de fleur sijns levens, sonder kinders, anno 1312.

Wouter van Egmont, volgt.

Nicolaas van Egmont, Domprooft te Utregt.

Jan van Egmont, boude het huys te Merestein, en van hem sijn gekomen die van Merestein en Kenenburg, welke hier na volgen; hy stierf anno 1319.

Alijd van Egmont, hadde te man *Jacob van Ligtenburg*, Ridder tot Utregt; sy stierf anno 1311. nalatende kinders.

WOUTER VAN EGMONT, Soone van *Gerrit van Egmont*, en van *Elisabeth van Stryen*, hadde te wyve *Beatrix vander Doortoge*, omtrent Naaltwijk, sy voerde twee Rode Kepers op Gout; hy stierf anno 1321. sy anno 1355. nalatende behalven een dogter *Maria*, soo sommige schryven, getrout met *Hendrik van Borsselen*, Heer vander Veer en Sandijk, een soone, genaamt

Digitized by Google

IOHAN VAN EGMONT, Ridder; hy troude met *Guidijn van Aamstel*, suster en eenige erfgenaam van *Arent van Yſſelſtein*, daar door de Heerlijkheid van Yſſelſtein by gebrek van mans oir aan *Guidijn*, en hare nakomelingen te versterven vergunt wiert, en alsoo aan den huyse van Egmont gekomen is; Hy stierf anno 1369. liet verscheide kinderen na, als onder andere n

Arent van Egmont, volgt.

† 1360 *Jan van Egmont*, Schiltknape, stierf sonder kinders, hadde te wyve *Johanna van Raaphorst*, alias *vander Doortoge*, dogter van *Dirk van Raaphorst*, en van *Magtild van Oudshoorn*.

29 Juni 1399 *Gerrit van Egmont*, Ridder, Balliu van Kennemerland, en Castelein van Staveren †, troude eerst *Willemina*, Vrouwe van Wateringe *Albregts* dochter, en wan 1. *Gerart van Egmont*, Heer van Wateringen, anno 1400. 2. *Jan van Egmont*, Heere van Wateringen, troude *Ienne*, Bastart dochter van Arkel, hy stierf anno 1415. nalatende *Ian van Egmont*, en *Willemina van Egmont*, die te man hadde *Willem van Naaltwijk*; hy troude ten twedemaale *Henrica van Rodenburg van Weldam*, en van 1. *Albregt van Egmont*, anno 1436. 2. *Gerart van Egmont*, die eerst troude *N. van Sevenbergen*, en ten tweden *Catharina Uytterlier*, *Henrix* dochter, nalatende *Catharina van Egmont*, die troude *Henrik van Zuylen van Nijvelt*, en *Belia van Egmont*, troude *Adriaan van Eversdijk*.

Willem van Egmont, Ridder, Heer van Soetermeer, Zegwaart en Zevenhuysen, hadde te wyve *Magtild van Hemert*, by dewelke hy wan *Ian van Egmont en Soetermeer*, Schout van Delf, alwaar hy anno 1427. van 't oproerig volk van Maasland dootgeslagen wierde; hadde te wyve *Agnes van Heenvliet*, *Ians* dogter, by dewelke hy na liet *Willem van Egmont*, Heere van Soetermeer, die te wyve hadde *Ioanna van Eemskerk* uyt Zuytholland, en liet na 1. *Wouter van Egmont*, Heer van Benthuysen en Soetermeer. 2. *Wonderina van Egmont*, Nonne te Rijnsburg, stierf te Amerssoort van de Pest, ten huyse van *Ian van Doornik*, Schiltknaap. 3. *Ottelijn van Egmont*, hadde te man *Adriaan van Swieten*, Heer van Opmeer, soone van *Ian van Swieten*, *Boudewijns* soone, en van *Maria van den Abele* uyt Zeeland; hy was Schout van Leiden, en stierf anno 1487. nalatende kinderen. 4. *N. van Egmont*, hadde te man *Ian vander Lekke*, *Dirx* soon. *Wouter van Egmont* voorsz stierf te Rotterdam, anno 1491. hadde te wyve *Iosijna van Schagen*, dogter van *Albert van Schagen*, Ridder, en van *Adriana van Nyenrode*, *Gijsberts* dogter; sy stierf omrent 51. jaren na hem, anno 1542. nalatende een soon en een dogter, namentlijk *David van Egmont*, Heer van Benthuysen, welke anno 1493. Jongman stierf; en *Ienne van Egmont*, die in 't selve jaar stierf, maar seven jaren oud zynde; soo dat de goederen kwamen op haar moeyen kinderen *van Swieten*.

Otto van Egmont, Schiltknape, hadde getrout *Mabelia van Arkel*, dogter van *Iohan van Arkel*, en van *Elisabeth*, des Graven dogter van Cleve; haar broeder *Ian van Arkel* was Bisschop van Utregt. zie Ll. 859.

Albert van Egmont, Canonik t'Utregt.

Beatrix van Egmont, hadde te man *Gijsbert van Vyanen*, soone van *Hendrik van Vyanen*, en van *Iolente van Cuylenburg*.

Barta van Egmont, troude *Gerrit*, Heer van Culenburg, en wan kinders.

Maria van Egmont, die getrout is geweest met *Philips van Wassenaar*, soone van *Diderik van Wassenaar*, en van *Magtild Oem*, Vrouwe van Barendregt, en hebben kinderen nagelaten.

Catharina van Egmont, troude *Bartholomeus van Raaphorst*, broeder van *Johanna van Raaphorst* hier vooren gemelt.

Anthonetta van Egmont, was Clarisse tot 's Hertogenbosch.

Maria van Egmont, overleden anno 1345. hadde te man den Heer van Rijnsingen.

Barta van Egmont de jonge, hadde getrout *Walraven van Brederode*, soone van *Diderik*, en van *Beatrix van Valkenburg*; hy stierf anno 1369. sonder kinders.

ARENT VAN EGMONT, Soone van *Ian van Egmont*, en van *Guidijn van Aamstel*, Ridder, besat de goederen van Yſſelſteyn, en succedeerde sijn vader; hy hadde te wyve *Iolente*, des Graven van Lynningen op den Rhijn; hy dede 't Slot te Egmont met een breder graft omcingelen, en een vaart graven van Egmont tot Alkmaar; hy hadde groote tweedracht met de Abten van Egmont; hy fundeerde te Yſſelſteyn een Barnarditen Klooster voor mans-persoonen, anno 1394. was seer vermaart in de Oorlogen op de Vriesen, en stierf anno 1409. out 72. jaren, begraven te Yſſelſteyn; sy stierf den 24. April 1434. seer oud, begraven ten Preekheeren in den Hage; hy liet naar 2. soonen en een Bastart dogter, *Alijd*, die te man hadde *Ysbrant van Alkemade*, *Hendriks* soone, sonder kinderen; sy leefde seer oud anno 1470.

en 1396

Ian van Egmont, volgt.

Willem van Egmont, Heer van Yſſelſteyn; hy hadde te wyve *Anna van Hennijn*, dochter van *Wouter*, Heere van Bossuyt in Henegouwen, weduwe van *Iacob van Borsselen*, Heer van Brigdam, en hy stierf sonder kinders, den lesten December anno 1451. begraven t'Yſſelſteyn; sijn weduwe stierf anno 1560. begraven ten Preeckheeren in den Hage. Hy hadde een Bastart dochter *Bely van Yſſelſteyn*, (die te man had *Baerthout van Rietwijk* Schiltknaap, en hadden kinders,) en een Bastart soone, *Arent van Yſſelſteyn*, Casteleyn van Woerden, alwaar hy anno 1488. Kersmis-avont het Stedeken ingenomen zynde, van *Ian van Montfoorde* gevangen werde. Hy wert seer out, en stierf anno 1530. hadde getrout *Barbara van Borsselen*, en hadde by haar 13. kinders, als *Iacob van Yſſelſteyn*, Ridder en Colonnel in den Oorloge, stierf sonder kinders. *Willem van Yſſelſteyn*, stierf Capiteyn sonder oir. *Cornelis* en *Christoffel van Yſſelſteyn*, mede sonder kinders overleden. *Hillegond van Yſſelſteyn*, was gehout aan een Frans Edelman. *Anthonette*, had te man *Iean de Peurson*, Fransch Edelman. *Maria*, troude *Gelmer*

van

Digitized by Google

van Groenevelt, hy ſtierf in Italien anno 1527. ſy t'Utrecht anno 1568 out 84. jaren, en hadde kinders. *Catarina van Yſſelſteyn*, troude *Dirck van Sweten*. *Iolente* was Abdiſſe van Outwijck by Utrecht, ſy ſtierf anno 1544. *Margriet* was Staat-Juffrouw van de Gravinne van Egmont. *Lijsbeth*, ſtierf Vryſter anno 1549. *Ienna* hadde te man *Ian van Rommerſwael*, Edelman uyt Zeelant; en de leſte *N. N.* was Abdiſſe ten Dale by Utrecht, overleden anno 1558.

JAN VAN EGMONT, Soone van *Arent van Egmont*, en van *Jolente*, des Graven dogter van Lynningen op den Rhijn; hy hadde getrout *Maria van Arkel*, *Jans* dogter, den leſten Heer van Arkel, haar moeder was de eenige ſuſter van Hertog *Reynout van Gelder*, die ſonder kinders geſturven was; hy werde genoemt *Jan met de Bellen*, die hy droeg van ſilver in den Oorloge. Hy hadde groote tweedragt met Hertog *Willem van Beyeren*; ter cauſe van den Oorloge tegen den Heere van Arkel; en van den Abt van Egmont, tot wiens voordeel den Grave een vonnis hadde geweſen, 't welk hy niet willende houden, is dry-werven voor den Grave gedachvaart, maar niet comparerende, is gebannen geweeſt, en ſijn goederen aangeſlagen; dies hy vergeſelſchapt met *Henrik van Rietwijk*, met 200. gewapende Mannen naar Yſſelſteyn by ſijn moeder en broeder vertrok, waar over Yſſelſteyn belegert wert; hy dede door *Gijsbregt van Mijnden* gevangen nemen *Willem van Matenes*, Abt van Egmont, met ſijnen Prior broeder *Hendrik van Muyden*, alſo die uyt vreeſe vlugten, en dedeſe ſetten op 't Huys te Roofendaal in Gelderland, anno 1425. en verkreeg alſoo ſijn Heerlijkheyt van Egmont, bevrijd van alle geregtigheden, die de Abten van Egmont daar op te hebben plegen; hy ſtierf anno 1451. op 't Slot t'Egmont, zynde 42. jaren Heer geweeſt, en wert in de Capelle aldaar begraven. Hy hadde hier gefundeert een Collegie van 6. Canoniken. Sijn wijf was anno 1415. van kind (dat uyt haar lijf geſneden wert) geſturven, en begraven t'Yſſelſteyn; en liet naar, behalven een Baſtart ſoone *Pieter*, Droſſaart van de Veluwe anno 1457. twee ſoonen, als

Arent van Egmont, volgt.

Willem van Egmont en *Yſſelſteyn*, &c. van den welcken hier naer in 't vervolg van de Heeren van Egmont ſal volgen, na dat eerſt de nakomelingen van ſijnen oudſten Broeder verhandelt ſullen ſijn.

ARENT VAN EGMONT, Soone van *Ian van Egmont*, en van *Maria van Arkel*, werde anno 1423. oud maar 14. jaren, gehult Hertoge van Gelder, en Grave van Zutphen, welke Landen hem aangekomen waren by ſterven ſijns oud-ooms Hertoge *Reynout van Gelder*, ſonder kinders, wiens eenige ſuſter en erfgenaam te man hadde *Ian van Arkel*, waar af gekomen waren Jonkheer *Willem van Arkel*, te Gornichem anno 1417. verſlagen, en *Maria*, die de moeder was van deſen Hertoge *Arent*, die gehult wert tegen wille en dank van den Keyſer, alſoo Gelder een quaat Leen was, dat op Vrouwen niet verſterven konde; hy nam te wyve *Catharina vander Mark*, dogter van Hertoge *Aalbert van Kleve*, hy wert anno 1465. ſchandelijk van ſijnen ſoone *Adolf* gevangen, en op 't Slot te Buyren gevoert, daar hy ſes jaren ſat, tot dat hy van Hertog *Karel* verloſt wert, gelijk de Chronijke dat vertelt; en hebbende de Landen van Gelder en Zutphen verkoft aan den voorſchreve Hertoge, en ſijnen ſoone voorſz onterft, is hy anno 1473. op St. Matthijs-avont, op 't Slodt in der Stede van de Grave op de Maſe overleden, oud 62. jaren, en aldaar begraven; hy hadde gewonnen een ſoone en drie dogters, als

Adolph van Egmont, volgt.

Maria van Egmont, die troude anno 1448. *Jacob Stuart*, de II. dier name, Koning van Schotland, overleden anno 1460. en hadden 3. ſoonen, *Iacob*, *Alexander*, *Ian*, en een dogter *Catharina*, (die te man hadde de Heer van *Hamilton* in Schotlant, en wan *Margareta*, die troude *Mattheus Suart*, Grave van Lennox, haar neve, 1. *Iacob Stuart*, d'oudſte ſoone wert Koning van Schotland, en ſtierf anno 1488. en was de groot-vader van *Iacob de V.* Koning van Schotland, wiens eenige dogter was Koninginne *Maria* van Schotland en van Vrankrijk, die in Engeland anno 1588. gedurende de regering der Koninginne *Eliſabeth*, met een bijle haar hooft afgehouwen wert, en was de moeder van *Iacob*, Koning van Groot Brittanien. 2. *Alexander*, was Hertog van Albanien, ofte *Aubigny*, die wan *Iohan*, Hertoge van Aubigny, die liet naar *Mattheus*, Grave van Lennox, die by *Margriet van Hamilton*, ſijn nigte voorſz wan *Hendrik Stuard*, den welken getrout hebbende de voorſz Koninginne *Maria* van Schotland, is de vader geworden van den Koning *Iacob van Groot Brittannien*, die over ſulx den ſtamme van Egmont driemaal van bloede beſtaande was. 3. *Ian Stuard*, den jongſten ſoone wert heymelijk omgebracht, dootgelaten zynde door 't openen van een ader, anno 1480.

Margriet van Egmont, hadde te man de Paltsgraaf *Frederik*, Hertoge van Simmeren, Grave van Spanheym; hy wan by haar onder andere *Robert*, Biſſchop van Regensburg, en *Ian*, Paltzgrave, Hertog van Simmeren, die de groot-vader was van *Sabine*, welke te man hadde *Lamoraal*, Grave van Egmont, en van den Keurvorſt *Frederik* Paltzgrave den III. dewelke was den over-groot-vader van *Frederik de V.* dier name, Paltzgrave en Keurvorſt.

Catharina van Egmont, die de Gelderſchen geerne gehout ſouden hebben aan Hertog *Frederik van Bruynswijk*, maar ſy ſtierf ongehout.

ADOLPH VAN EGMONT, Ridder van 't gulden Vlies, was ſes jaren door Tyrannye Hertoge van Geldre, daar hy ſijnen vader uyt verdreven hadde, en daar en boven noch gevangen hielt; hy troude te Bruſſel anno 1463. door middel en tuſſchen-ſpreken van Hertoge *Philips van Bourgondien*, *Catharina van Bourbon*, dogter van den Hertoge van Bourbon, (en van een ſuſter van den voornoemden Hertoge *Philips*) Sy hadde een ſuſter, die te man hadde Grave *Charles van Charolois*, des Hertogen ſoone; hy wert anno 1470. door laſt van Hertog *Carel van Bourgonge* voorſz ge-

Digitized by Google

gevangen geſet op 't Caſteel van Kortrijk, en ſat daar ſes jaren tot naar de doot van den Hertoge anno 1477. doe hy door die van Gent (die doe de rumoer-meeſters dapper maakten) los gelaten wierde, die hem tot haren Capiteyn namen tegen de Franſoyſen, ja wel gewilt hadden dat de Princeſſe *Maria*, Hertog *Karels* erfdochter, deſen *Adolph* tot eenen man genomen hadde; dan hy is in 't ſelve jaar van de Franſoyſen by Doornik verſlagen, en ſijn lichaam wert op een paart, de beenen aan d'een zyde, en het hooft en de armen aan d'ander zyde hangende, in de Stad gebracht, en in de Hooftkerke aldaar begraven. Sijn wijf was voor hem geſturven, en te Nimmegen begraven; hy liet na twee kinders, als

Karel van Egmont, volgt.

Philippote van Egmont en *van Gelder*, hadde te man *Reinier*, Hertoge van Lottharingen en Baar, die in den ſtrijd voor Nancy Hertoge *Karel* haren oom verſlagen hadde, anno 1477. hy ſtierf anno 1508. ſy wert na ſijn doot Nonne Clariſſe te Pontemouſſon in Loreynen, en aldaar by de 40. jaren heyliglijk geleeft hebbende, is ſy, oud zynde 85. jaren geſtorven, anno 1547. Hadde gehad verſcheide kinders, als 1. *Anthonis*, Hertoge van Loreynen, ſtierf anno 1544. nalatende *Franſoys*, die de grootvader was van *Henrik*, Hertoge van Loreynen. 2. *Claude van Loreynen*, eerſte Hertoge van Guiſe, ſtierf anno 1550. naarlatende deſe kinderen, *Maria*, Koninginne van Schotland, (die de moeder was van *Maria* die onthalſt wert.) *Francoys*, Hertoge van Guiſe, die voor Orleans anno 1563. doorſchoten wert, en was de vader van *Hendrik*, Hertoge van Guiſe, die anno 1588. te Blois met den Cardinaal ſijnen broeder gedoot wert, en van den Hertoge van Meyne. Noch *Claude*, Hertoge van Aumale, die anno 1573. in 't beleg voor Rochelle geſchoten wert, en was de vader van den Hertog van Aumale in Brabant. Noch, *Karel*, Cardinaal van Loreynen, ſeer vermaart, geſtorven anno 1574. 3. *Jan*, Cardinaal van Loreyne, *Eraſmo van Rotterdam* ſeer wel bekent. 4. *Lodewijk van Loreyne*, in den Oorloge van Napels, anno 1527. out 27. jaren, ongehout geſturven. 5. *Francoys van Loreyne*, Hertoge *Reyniers* jongſte ſoon, Graaf van *Lambaſque*, bleef doot in den ſlag voor Pavyen, anno 1525. out 19 jaren, ongehout.

KAREL VAN EGMONT, Soone van *Adolph van Egmont*, en van *Catharina van Bourbon*, geboren op 't Slot van de Graaf anno 1467. verloſt zynde uyt ſijn gevangenis, en losgelaten van de Franſoyſen, quam in Gelderland anno 1492. en wert met hulpe van Grave *Vincent van Meurs* gehult voor Hertoge van Gelder en Grave van Zutphen, 't welk hy 46. jaren met grooter onruſt en oorloge heeft beſeten, doende den Lande van Holland en Utrecht groteſchade; hy ſtierf ſonder kinders anno 1538. oud 71. jaren; hadde te wyve *Eliſabeth*, Hertoge *Henrix* dochter *van Brunſwijk* en *Lunenburg*, die 33. jaren Weduwe is geweeſt, ſtierf oud 80. jaren, anno 1572. hy hadde ſommige Baſtaarden, onder andere

Karel Baſtaart van Gelder, troude *N. van Broukhuyſen*, en liet kinderen naar.

Catharina Baſtaart van Gelder; haar moeder was *N. van Rietwijk*; hadde te man *Walraven van Arkel*, Heere van Weerdenburg; ſy ſtierf 14. Mey 1601. oud ontrent 90. jaren, en liet kinderen na.

WILLEM VAN EGMONT, twede ſoone van *Jan van Egmont*, en van *Maria van Arkel*, Ridder van den Gulden Vlieſe, was Heer van Yſſelſtein, Leerdam, Schoondervoort, Haaſtregt en Baar, ſtierf op 't Slot in de Stad van de Graaf, anno 1483. oud 71. jaren, aldaar begraven; was anno 1473. Stadhouder van Gelderland, dat Hertoge *Karel van Bourgondien*, van Hertoge *Arent van Gelder*, deſen ſijnen broeder gekoft, en daar na met de Wapenen gewonnen hadde; Sijn Huysvrouwe was *Walburg*, Grave *Frederix* dochter *van Meurs*, die ſtierf uyt barens noot anno 1459. begraven in den Hage; hy liet na drie ſoonen en 4. dochters, als

Jan van Egmont, volgt.

Frederik van Egmont, Heer van Yſſelſtein en Leerdam, wiert van die van Nimmegen drie jaren gevangen gehouden; hadde te wyve *Alyd van Culenburg*, *Gerrits* dochter, Vrouwe van Buren en St. Martensdijk in Zeeland; ſy ſtierf lange voor hem anno anno 1471. den 26. July, begraven in de Parochie Kerke tot Yſſelſtein; hy wiert anno 1492. van Koning *Maximiliaan* gemaakt d'eerſte Grave van Buren en Leerdam, en ſtierf anno 1500. begraven by ſijn wyve, en nalatende twee ſoonen, namentlijk *Floris* en *Wemmer van Egmont*, welken *Wemmer* was Heer van Yſſelſtein, en jongman ſtierf, alleenlik nalatende *Willem Baſtart van Yſſelſtein*, welke wan *Willem van Yſſelſtein*, die te wyve hadde *Iacomijna van Wijngaarden*, *Jooſten* dochter, en wan drie ſoonen, 1. *Jan van Yſſelſtein*, troude *Anna van Galen*. 2. *Chriſtoffel van Yſſelſtein*, Gouverneur van Heuſden, Venlo, en Geertruydenberg, ſtierf Colonel in dienſt van den Coning van Vrankrijk, tegens die van de Ligue, omtrent het jaar 1595. hy hadde getrout *Magdalena van Alendorp*, *Vincents* dochter, Droſt van Bedbur, en wan daar drie ſoonen by. 3. *Frederik van Yſſelſtein*. *Frederik van Egmont* voorſz hadde insgelijx behalven ſijne twee ſoonen *Floris* en *Wemmer*, noch een Baſtart dochter genaamt *Catharina*, welke te man hadde *Lodewijk van Praat van Moerkerke*, Balliu en Caſtelein van Schoonhoven, en hadden kinders. *Floris van Egmont* hier vooren gemelt, was na ſijn vader Grave van Buren en Leerdam, en na ſijn broeder van Yſſelſtein, St. Martensdijk, Cortgene, Cranendonk, Jaarsvelt, Ridder van 't Gulden Vlies, Stadhouder van Holland, ſtierf anno 1539. oud in de 70. jaren; hadde te wyve *Margareta van Bergen*, ſuſter van *Maximiliaan* en *Cornelis*, Heeren van Sevenbergen, en van *Maria*, Vrouwe van Barbancon; hy wiert genoemt in de wandelinge *Fleurtje Dunbier*, en liet na een ſoon, namentlijk *Maximiliaan*, Grave van Buren, en twee dochters, te weten, *Walburg*

Digitized by Google

burg van Egmont, die te man hadde Graaf *Robbert vander Mark*, Heer van Arenberg, en van Naaltwijk in Holland, en *Anna van Egmont* de oudste, die eerst te man hadde *Ioseph van Montmorency*, Heer van Nevele by Gent; daar na *Jan*, den lesten van siju Geslagte, Grave van Hoorn, en Heer van Altena in Hollandt, die stierf sonder kinders anno 1540. by de eerste had sy vijf kinderen, als 1. *Philips van Montmorency*, Grave van Hoorn, na de doot sijns stijfvaders en neve voorsz, Admiraal van de Zee, die anno 1568. tot Brussel met sijn neve den Grave van Egmont onthalst wierde, sonder kinderen; hadde getrout *Walburg van Nyenarent*, Gravinne van Meurs, welke stierf anno 1600. als doen Weduwe zynde van Graaf *Adolph van Nyenarent*, haren neve. 2. *Floris van Montmorency*, Heer van Montigny in Walsland, Stadhouder van Doornik, die anno 1567. in Spagnien ook gedood wierde, een jaar voor sijn voorsz broeder *Philips*, mede sonder kinders; hy hadde te wyve *Helena van Melun*, suster van den *Prince van Espinoy*. 3. *Rogier van Montmorency*, Abt van St. Vaast tot Atrecht, de Rijkste Abdye in de Nederlanden. 4. *Maria van Montmorency*, hadde eerst te man Graaf *Carel van Lalain*, die anno 1558. stierf, nalatende kinders; naderhand troude sy Graaf *Pieter Ernst van Mansvelt*, Stadhouder van Luxenburg, sonder kinders. 5. *Leonora van Montmorency*, troude eerst *Pontus van Lalain*, Heer van Beignicourt, sonder kinders, daar na *Anthonis van Lalain*, Grave van Hoogstraten, die anno 1568. stierf, volgende het Leger van den Prince van Orange, en wan by hem *Willem*, Grave van Hoogstraten, die getrout hadde *Maria Christina*, dochter van *Lamoraal*, Grave van Egmont; en *Carel van Lalain*, na sijn broeder Grave van Hoogstraten; zynde uyt dit doorlugtich huys drie Stadhouders van Holland geweest. *Maximiliaan van Egmont* voorsz Grave van Buren en Leerdam, mitsgaders Heer van Yselstein en St. Martensdijk, was Ridder van 't Gulden Vlies, Stadhouder van Vriesland, en Favorijt van Keyser Carel; hy stierf te Brussel seer schielijk aan 't Hals-seer ofte Squinancy, sittende op een stoel op Kersmis-avont anno 1548. hadde te wyve *Francoyse*, erfdochter van *Hugo van Lannoy*; sy stierf anno 1562. nalatende te samen maar een erf-dochter, namentlijk *Anna van Egmont*, Gravinne van Buren en van Leerdam, Vrouwe van Yselstein, St. Martensdijk, Jaarsvelt, Lannoy, geboren anno 1533. sy troude anno 1551. *Willem den I.* Prince van Orange, Grave van Nassau, sy beide oud zynde achtien jaren; en stierf anno 1558. den 24. Marty oud 25. jaren, nalatende twee kinderen, namentlijk *Philips*; namaals Prince van Orange, en *Maria van Nassau*, getrout aan *Philips*, Grave van Hohenlo, Baron van Liesvelt op de Lekke; hy stierf sonder oir op 't huys te Yselstein anno 1606. out 54. jaren; sy op 't Slot te Buren voornoemt, anno 1616. Noch hadde den voorsz *Maximiliaan*, Grave van Buren, een Bastart soone *Alexander* genoemt, die te wyve hadde *Agnes van Haasten*, Vrouwe van Gameren.

Willem van Egmont, Ridder, Heer van Harpe, anno 1472. hadde te wyve *Margriet van Rijswijk*, erfdochter van den Heere van Boxmeer, gekomen van een jonger soone van den Heere van Culenborg, Weduwe van Heer *Pieter van Vertain*, en wan *Maria van Egmont*, die simpel was, en *Anna van Egmont*, Vrouwe van Boxmeer, Harpe, Steffensweert, Spalbeek, &c. welke goederen sy ten Huwelijk brachte aan haren eersten man *Willem van Polanen*, Grave van s'Heerenberge, waar af komen alle de Graven van den Berg tot heden toe; hy stierf anno 1513. sy nam daar na Grave *N. van Waardenburg*, sonder oir.

Anna van Egmont, hadde te man *Bernard*, Grave van Benthem, maar hadden geen kinders.

Elisabeth van Egmont, hadde eerst te man *Gijsbregt van Bronkhorst van Batenburg*, en hadde daar by twee dochters, als *Walburg van Bronkhorst*, die te man hadde Grave *Symon vander Lippe*, sonder kinders, en *N. van Bronkhorst*, gehout met Graaf *Otto van Tekelenburg*, mede sonder oir. *Elisabeth* voorsz nam heymelijk haar twede man Heer *Ian vander Aa*, Ridder, Heer van Boukhoven by Heusden, en Drossard van Gorchum, sonder kinders; sy storven beyde anno 1539. sy oud zynde 84. jaren.

Walburg van Egmont, Nonne te Redichem in de Veluwe by Aarnhem.

Margriet van Egmont, hadde eerst te man *Iohan van Merode*, 's Heeren van Petershems oudste soone, en hadde maar een dochter, Nonne te Bygaarden in Brabant; sy nam daar na mede uyt liefde *Geurt Turk*, Casteleyn van Buren, Stalmeester van *Willem van Egmont*, haren vader, en Colonnel in den Oorloge onder Graaf *Frederik van Beyeren*; Sy hadden te samen twee soonen, *Willem Turk*, die ontschaakte en troude d'oudste dochter van den Heere van *Nyenroede*, en leefde anno 1514. en hadden kinders; en *Lubert Turk*, die te wyve kreeg *Hadewy*, Vrouwe van Hemert, en hadden veel kinders, onder andere *Jan Turk*, Dom-canonik t'Utrecht, gestorven anno 1542. *Willem Turk*, Heer van Heesbeen by Heusden, die te wyve nam *Berte Pieks* tot Wolfswaart, en wan *Hadewy*, Huysvrouwe van *Frederik van Renesse*, Heer van Oestmaal; en *Lubbert Turk*, Heere van Heesbeen, die troude eerst anno 1585. *Cornelia van Lokhorst*, *Vincents* dochter, die stierf sonder kinderen; daar na *Nicolaa van Gent*, die stierf tot Worchum anno 1604. ten derden nam hy *N. van Leesdaal*. *Frederik Turk*, *Willems* voorsz broeder, was Heer van Hemert tegen over Heusden, stierf in den jare 1551. hy hadde te wyve *Maria van Wijtenhorst*, Weduwe van *Jan van Voorst*, Heer van Dorenwaart, en wan onder anderen twee soonen, als *Lubbert* en *Ian Turk*, Heer tot Zinderen, die te wyve hadde *Ermgart Schijffert van Merode*, en hadden veel kinders, dewelke alle jong gestorven zynde, verkreeg sy Zinderen, dat sy ten Huwelijk brachte haren tweeden man *Adriaan van Sweten*, Balliuw van Rhijnland. *Lubbert Turk*, den outsten broeder, was Heer van Hemert, en Gouverneur van de Stad Graaf, die hy den Hertoge van Parma anno 1586. overgaf, waar over hy t'Utrecht, door last van den Grave van Lycester ont-

Digitized by Google

onthooft werde; hy hadde te wyve *Iozijne van Pallant*, en wan *Frederik Turk*, Heer van Hemert en Delwijnen, die troude anno 1599. *N. van Goltſteyn*, op 't huys te Muggeſteyn, en ſtierf anno 1600. en *Ian Turk*, die te wyve nam een dochter van den Heer van Wilich en Kervendonk.

Willem van Egmont voorſz hadde eerſt clandeſtinelijk getrout *Margareta van Hoogwonde*, dochter van *Everard Baſtard van Beyeren*, en van *N. van Kijfhoek*; en wan by haar twee ſoonen, namentlijk *Gerard*, van wien ſijn deſcenderende die van *Egmont vander Nyenburg*, waar van de deſcendenten hier na volgen; en *Nicolaas*; hy hadde ook twee Baſtard ſoonen, als *Willem* en *Hendrik*.

JOHAN VAN EGMONT, Soone van *Willem van Egmont*, en van *Walburg*, Grave *Frederix* dochter *van Meurs*, geboren anno 1438. Ridder geſlagen te Jeruſalem anno 1465. In 't wederkomen kreeg hy een groot ongeluk, ſijn dienaars wegloopende, hy ſiek werdende, ſoo dat hy eenige mijlen verre op de ſchouderen van eenen *Jan Meliſz* (dien hy van de Galeyen verloſt hadde) gedragen wierde, en maakte die daar na Balliuw van Egmont; Wert anno 1481. Caſteleyn van Gorchum, en veroverde doe met ſubtijlheyt en kloekheyt de Stad Dordrcht, gelijk de Chronijke dat breet vertelt, anno 1413. Alſoo *Iooſt van Lalijn*, Stadhouder van Holland, voor Utreeht geſchoten was, wert hy in ſijn plaatſe geſtelt; Anno 1484. gekocht hebbende de Heerlijkheyt van Purmereynde van *Balthazar van Wolkenſteyn*, wert hy aldaar gehult, en troude daar na in den Hage *Magdaleen van Waardenburg*, Grave *Joris* dochter; Anno 1486. wert hy by opene Brieven van den Konink *Maximiliaan* gemaakt den eerſten Grave van Egmont; anno 1490. heeft hy willen reformeren de Monniken van Egmont, alwaar doe (vermits d'abſentie van den Abt) quade diſcipline wert gehouden, en dede d'onwillige Monniken in een kelder ſluyten en bewaren, en uyt d'Abdien van St. Pauls en Ooſtbroek t'Utrecht andere broeders komen, en maakte alſoo eenen nieuwen Prooſt, Prior, Kellenaar, en Koſter; de gevangene daar na hier in niet willende conſenteren, zyn losgelaten en verſonden, mits een lijf-penſioen van 100. guldens jaarlijx. Dit geſchiede in d'abſentie des Abts, die daar na getracht heeft, ſoo hy te Hove veel vrienden met ſchenkagien gemaakt had, de verdreven Monniken weder in de Abdye te brengen, door de Biſſchop van Camerijk, dewelke in den Hage gekomen zynde, dreygde de nieuwe aangenomen Clooſters-officieren, ſoo ſy niet wijken wilden, in een gevankeniſſe te ſmijten, en dit in 't byweſen van d'andere; en hoewel den voorſz Biſſchop door de kloeke remonſtrantie van Mr. *Maarten Viſſcher*, Advocaat, van ſijn voornemen wat veranderde, heeft hy evenwel ſanderdaags gehuyrt alle de wagens, die in den Hage waren, om ſijn voorſz dreygementen te werk te ſtellen, 't welk Graaf *Jan van Egmont* verſtaande, by den Biſſchop gekomen is, en hem ſachtjens op ſijnen arm ſlaande, ſeyde grammelijk, Heer Biſſchop, ik ſal op morgen tot Egmont als Graaf erſchijnen. Sijn broeder *Frederik*, Grave van Buren, voegde daar by, dat hy om des Biſſchops voornemen te beletten, ſijn bloet niet ſparen en ſoude, en daar mede vertrekkende, ſoude Graaf *Ian van Egmont*, met 50. gewapende mannen naar Egmont getrokken hebben, ten ware den voorſz Prelaat dit ſiende, ander beraat nam, en den twiſt ter neder geleyt werde, op conditien dat den nieuwen voorſz Prooſt, Prior, Kellenaar, met d'ander geregelde Monniken, het Clooſter inhouden en gebruyken ſouden, met een jaarlijx penſioen van 2500. guldens. Het vorder inkomen met het huys van den Abt, ſoude *Iordaan van Driel*, met ſijn adherenten gebruyken, maar hy ging, vreeſende den Grave, te Breda woonen, daar hy ſtierf, anno 1493. In 't jaar 1491. wert Graaf *Ian* te Mechelen, met meer andere Heeren, Ridder der Ordre van 't Gulden Vlies gemaakt. Hy kocht mede de Heerlijkheden van Hoochtwoude en Aartswoude, van *Willem van Hoochtwoude*, wiens grootvader eerſte Heer van Hoochtwoude, een Baſtard ſoone was van Hertoge *Willem van Beyeren*, den leſten. Deſen Graaf *Ian* oud zynde geworden 77. jaren, en Holland geregeert hebbende 32. jaren, is hy op 't Slot van Egmont overleden, en aldaar in de Kerke begraven, onder een verheven kooperen Tombe, dewelke daar na verdeſtrueert is; ſijn Weduwe Grave *Felix* ſuſter *van Waardenburg*, ſtierf anno 1538. oud 74. jaren, dus was ſy als ſy troude oud 24. jaren, en wierde by haar man begraven, en hadde hem gebaart 15. kinders, van dewelke vele jong ſturven, behalven deſe

Willem van Egmont, is Jongman overleden, oud omtrent 20. jaren.

Graaf *Ian van Egmont*, volgt.

Ioriaan ofte *George van Egmont*, wiert eerſt de Heer van Hoochtwoude genoemt, daar na gekoren en beveſtigt Biſſchop van Utrecht anno 1553. 't welk 25. jaren geweeſt zynde, is hy anno 1559. in September overleden; ſijn hart wert begraven tot Utrecht, ſijn lichaam in de Abdye van St. Amand, tuſſchen Doornik en Valenchijn gelegen, daar hy mede Abt was, en veeltijts ſijn vertrek hadde.

Philips van Egmont, Heer van Baar, ſtierf Jongman in Italien anno 1529. oud in de 20. jaren.

Walburg van Egmont, overleden in de fleur haars levens anno 1529. gehout zynde met *Wilhelm*, Grave van Naſſau tot Dillenburg, en liet naar een dochter *Magdaleen van Naſſau*, die te man hadde Grave *Herman van Nyenarent en Mœurs*, ſonder kinders. Grave *Willem* nam daar na ſijn twede wijf, en hadde daar by den Heer Prince van Orangien, &c.

Catharina van Egmont, noch jong zynde, wert in 't Clooſter te Looſduynen gedaan, maar nu tot haar jaren gekomen zynde, en door den vryen toom, haar gegeven by de Abdiſſe *N. vander Aa*, wilde in 't Clooſter niet meer blijven; en 't huys gekomen zynde, is getrout met *Francoys van Borſſele*, Heer van Cortgeen en Pamele, die ſtierf op 't Huys te Vuren in Brabant, ſonder kinders.

Anna van Egmont, Abdiſſe van Looſduynen, was Nonne geworden in plaats van haar ſuſter, en dit by beloften haars vaders, dewelke

ten

Digitized by Google

selven tijde als hy den Konink *Maximiliaan* sijn schoonste paart schonk, doe mede sijn schoonste dochter Gode opofferde; sy was seer kloek van verstant, en leefde noch anno 1563.

Johanna van Egmont, hadde te man *Joris Schenk*, Heer van Toutenburg in 't Lant van Over-Yssel, Stadhouder van Vriesland, gesturven anno 1540. en hadde by haar *Lodewijk Schenk van Toutenburg*, die ongehylikt stierf; sijn voorseyde Vader hadde by sijn eerste wijf gewonnen *Frederik van Toutenburg*, Eerts-Bisschop van Utrecht, gestorven op 't Slot te Wijk anno 1580. en *Maria van Toutenburg*, Abdisse van Rijnsburg, overleden anno 1552.

Josijna van Egmont, troude anno 1511. *Jan van Wassenaar*, Burggrave van Leyden, Stadhouder van Vriesland, gestorven anno 1523. nalatende twee dochters.

Grave JAN VAN EGMONT, sone van *Iohan van Egmont*, en van *Magdalena van Waardenburg*, Heer van Hoochtwoude, Aartswoude, Baar, Ridder des Gulden Vlies, Camerling van den Keyser *Carel de V.* troude te Brussel anno 1516. oud maar 17. jaren *Fransoyse van Luxenburg*, suster en erfgenaam van *Iacob*, Prince van Steenhuysen en Gaure, Heere van Fiennes en Gruythuysen, Armentiers, Auxy, alle in Vlaanderen gelegen; anno 1517. verbrande het Dorp van Egmont in 't geheel, en soude het Slot mede verbrant hebben, ten ware sulx door dese beschuttinge van *Ian van Wassenaar*, sijn schoonbroeder, daar doen op sijnde, belet waar geweest. Desen Graaf *Ian* reysde daar na met den Konink *Carel*, namaals Keyser, na Spangien, en heeft den selven voorts meest in alle sijn reysen vergesellschapt, in Italien, Duytslandt, Engeland, en Nederland, tot den jare 1528. doe hy te Ferraren siek wierde, en binnen Milanen gebracht sijnde, aldaar sijnen geest gaf, den 19. April, oud sijnde maar 29. jaren; sijn Weduwe stierf 29. jaren naar hem in Vlaanderen anno 1557. nalatende twee soonen en een dochter, als

Carel van Egmont, Heer van Purmereynde, Hoochtwoude, Baar, &c. reysde anno 1538. met *Lamoraal* sijnen broeder na Spangien, en wert 's Keysers Camerling; vergesellschapt weder 1540. den Keyser uyt Nederlant door Duytslant en Italien na Africa en Barbaryen, in 't ongelukkig beleg van Algier; en wederkerende, en zynde met den Keyser in een Galeye, en hebbende geleden door tempeest veel ongelukx, is hy te Cartagena in Spangien, daar sy ankeren moesten, siek geworden, en na 4. dagen overleden, ongehylikt, begraven te Murcia, in 't Koninkrijk van Granaten, anno 1540. den 7. December.

Lamoraal van Egmont, volgt.

Margareta van Egmont, die anno 1549. troude *Nicolaas van Lotharingen*, des Hertogen broeder, Grave van Vaudemont, en Stadhouder van Limburg; sy stierf anno 1554. oud 36. jaren, hy stierf anno 1567. (hebbende noch 2. vrouwen gehad daar hy kinders by had) Sy had by hem maar een dochter, de Koningin *Louise*, geboren anno 1550. die anno 1575. troude *Hendrik den III.* dier namen, Konink van Vrankrijk, zynde hy onlangs uyt sijn Koninkrijk in Polen gekomen, hy stierf sonder kinders, oud 37. jaren, zynde anno 1589. den 1. Augusty voor Parijs (dat hy begon te belegeren) van eenen sijnen quaden onderstaat verradelijcken en schandelijck in sijnen buyk gesteken; sy was een seer schoone Princesse, en stierf een desolate Weduwe tot Moulijns, de Hoofstad van 't Hertogdom van Bourbon, anno 1601. oud 50. jaren.

LAMORAAL VAN EGMONT, soone van Grave *Ian van Egmont*, en van *Fransoyse van Luxenburg*, na sijnen broeder Prince van Gaveren en Steenhuysen, Heer van Purmereynde, Hoochtwoude, Aartswoude, en Beyerland (dat hy dede bedijken) in Holland; van Fiennes, Sottegem, Dondes, Armentiers, Auxy in Vlaanderen; van Gaasbeek (dat hy kochte) in Brabant, van Baar, dat hy verkocht; Ridder des Gulden Vlies, Stadhouder van Vlaanderen en Arthoys, geboren anno 1522. was mede met den Keyser in Barbaryen anno 1541. en wert in 't wederkeeren door tempeest in 't Eyland Corsica opgesmeten, by hem hebbende den Heer *van Chaulx* uyt Bourgondien, en van daar na Genua zeylende, is door Italien, Bourgondien, en Lotharingen weder in Nederland gekomen, daar hy met sijnen broeder (wiens dood hy noch niet hadde verstaan) uytgeweest hadde 4. jaren, anno 1542. en 1544. den 8. Mey, oud 22. jaren, troude hy te Spiers op den Rijxdag *Sabina van Beyeren*, dochter van *Ian Paltzgrave*, Grave van Spanheym, en suster van *Fredrik*, namaals Paltzgrave en Ceurvorst. Op dese seer kostelijke Bruyloft waren in persoon, den Keyser *Carel*, den Conink *Ferdinand* in Hungaryen sijnen broeder, met den Eerts-hertoge *Maximiliaan* zynen soone, en de 7. Rijx-keurvorsten, en veel andere Duytsche Princen; hy volgde daar na den Keyser in den Oorloge op Vranckrijk in 't beleg voor St. Desijr. Anno 1546. wert hy t'Utrecht gekoren Ridder van 't Gulden Vlies, en bleef doe 2. jaren in de Nederlanden, tot dat hy anno 1548. met den Keyser op den Rijxdag na Ausburg reysde, en quam anno 1549. weder, en vergesellschapte den Konink van Spangien in alle Steden van Holland, Zeeland, &c. en van d'ander Nederlanden, doen hy als toekomende Heer gehult wierde. Anno 1550. reysde hy weder met den Keyser en den Koning *Philips* op den Rijxdag naar Ausburg; anno 1552. was hy in 't ongelukkig beleg voor Metz in Lotharingen. Anno 1554. reysde hy in Engeland, om te middelen het Huwelijk van den Konink *Philips*, met de Coninginne *Maria* van Engeland, en van daar naar Spangien gesonden sijnde, is hy wederkomende met den Konink *Philips* in Engeland gereyst, alwaar doe de Bruyloft gehouden wiert. Anno 1557. was hy in den vermaarden slag voor St. Quintijn in Vrankrijk, en was wel de principaalste beleyder, dat de Konink *Philips* desen slag gewonnen heeft, tot seer grote nederlage en schade der Fransoysen; 's jaars daar aan anno 1558. heeft hy de Francoysen in een Velt-slag by Grevelingen verslagen op 't strant ofte œver van de Zee, daar veel van de vyanden doot-bleven. In 't jaar 1559. reysde hy naar Parijs, en ondertroude aldaar van wegen den Konink van Spangien;

des Koninx *Hendrix* van Vrankrijks dochter, en wederkomende, en den Konink na Spangien zynde gereyst, bleef hy Stadhouder van Vlaanderen en Arthoys. Anno 1567. de Nederlanders haar weelde moede zynde, en de Landen vol troubelen, soo vermits de oneenigheyt ontstaan in de Religie, als de ampitie ofte eergierigheyt van de grote Heeren, is desen Grave *Lamoraal van Egmont*, uyt begeeren der Gouvernante de Hertoginne van Parma, naar Spangien gereyst, om den Konink den droevigen staat van de Landen te vertoonen; en na sijn wederkomste den Hertoge van Alve met een groot heyr van Oorlogs-volk overgekomen zynde, is hy door den selven gevangen genomen, en van veel diversche saken beschuldigt zynde, gelijk de gedrukte Chronijken van onsen tijde dat breet vermelden, heeft desen grootdadigen en wijtberoemden Prince sijn leven deerlijk moeten eyndigen, met sijnen neve den Grave van Hoorn te Brussel, den 5. Juny 1568. out zynde 46. jaren, begrayen tot Sottegem in Vlaanderen, by sijn vrouw-moeder *Francoyse van Luxenburg*, die een dochter was van *Iacob van Luxenburg*, Heer van Fiennes, Sottegem, Armentiers, en van *Margareta van Gruythuysen*; sijn droevige Weduwe de Gravinne Sabina stierf t'Antwerpen den 19. Juny 1578. hy liet naar dese 11. levende kinders, want *Isabelle*, van de 12. de seste, was jong gestorven, als

Leonora van Egmont, hadde te man *George van Hoorn*, Grave van Houtkerke in Vlaanderen, broeder van *Philips van Hoorn*, Heer van Heze, die anno 1580. te Kenoyt onthalst wiert; sy stierf anno 1582. in den Hage, hy anno 1608. nalatende twee soonen en een dochter, als *Sabina van Hoorn*, Vrouwe van Gaasbeek, 't welk sy anno 1617. verkocht aan *Reynier van Renesse*, Burggrave van Montenaken voor 380000. guldens; sy hadde te man *Cleriadus van Geneve*, Baron vander Bastye, eenig soone van de *Marquis van Lulyn* in Savoyen. *François van Hoorn*, Grave van Houtkerke, ongehylikt; en *Lamoraal van Hoorn*, Burggrave van Vuyrne, Baron van Stavele, geboren in den Hage anno 1582. nam te wyve *Iuliana van Merode*, des Heeren suster van Petershem.

Maria van Egmont, wert na 's vaders doot Nonne in d'Abdye te Camere by Brussel, alwaar sy (vermits d'Oorloge met d'andere Nonnen vertrokken zynde) gestorven is, ontrent den jare 1584. was seer kloek van verstant, so dat sy van haar Vrou-moeders wegen de Brieven aen Princen en groote Heeren schreef of dicteerde.

Francoyse van Egmont, is anno 1589. in den Hage, daar sy woonde, ongehylikt overleden, begraven in de Capelle op 't Hof.

Magdaleen van Egmont, hadde te man *Floris van Stavele*, Grave van Herlies, Heer van Glayen en Haverskerke in Vlaanderen, soone van *Philips van Stavele*, Generaal van 't Geschut, en van *Anna van Pallant van Culenburg*, maar sturven sonder kinders.

Maria Christina van Egmont, hadde eerst te man *Edoard van Bournonville*, Heer van Cappres in Walsland, die anno 1573. mede in 't beleg voor Haarlem en Alkmaar was, en daar na hooft van 's Coninx Financien wert, en van eenen soone *Alexander van Bournonville*, Grave van Hennijn, Heere van Teempst, die anno 1611. te wyve nam *Anna van Meleyn*, suster des Princen van Espinoy, ten tweeden troude sy *Willem van Laleyn*, *Anthonis* soone, Grave van Hoogstraten; die stierf anno 1590. nalatende eenen soone *Anthonis van Laleyn*, Grave van Hoogstraten, Heer van Borssele in Zeeland, en van Zuylen by Utrecht, dat hy anno 1612. verkoft aan *N. Quinetti* t'Amsterdam; hy troude *Maria*, Grave *Floris* dochter *van Barlemont*, maar stierf sonder kinders op 't huys te Harchies in Henegouwen anno 1613. oud ses-en-twintig jaren.

Ten derden troude *Maria Christina van Egmont* voorschreve Grave *Carel van Mansvelt*, die anno 1595. in Hungaryen sonder kinders gestorven is.

Philips van Egmont, Grave van Egmont, Prince van Gavere en Steenhuysen, Heer van Fiennes, Purmerende, Hoochtwoude en Aartswoude, &c. Ridder van 't Gulden Vlies, en Stadhouder van Arthois, geboren anno 1558. zynde door last des Koninkx van Spangien in Vrankrijk getogen, tot hulpe van die vander *Ligue* tegen haren Koning, is hy in den Velt-slag te Yvry verslagen op den 14. dag van Meert 1590. sonder kinders, out twee-en-dertig jaren; hy hadde getrout *Maria van Hoorn*, de suster van den Grave van Houtkerke, die desen sijn suster *Leonora* te man hadde, sy hadde daar na haren tweden man *Gasper van Geneven*, Marquis van Lalleyn, vader vanden Baron vander Bastye, hier vooren vermelt. Sijns vaders goederen waren alle geconfisqueert, tot dat, mits de pacificatie te Gent, desen Grave met sijn broeders weder in 't besit quamen, maar vermits hy daar na des Koninkx partye bleef houden, soo bleven sijn goederen in Holland mede aangeslagen, hoewel die seer belast waren.

Anna van Egmont, oud sijnde 28. jaren, is Nonne Clarisse geworden in een Clooster by Atrecht in 't jaar 1588.

Sabina van Egmont, Vrouwe van Beyerland, troude te Delft anno 1595. Grave *George van Solms*, dan hy stierf sonder kinders anno 1600. en sy anno 1614. oud 52. jaren, tot Delf.

Ienne van Egmont, werde mede Nonne te Kameren, na de doot haars susters *Maria* voorsz, oud ontrent 25. jaren; daar na Prioriste in St. Elisabeths Clooster te Brussel.

Lamoraal van Egmont, Grave van Egmont, Heer van Purmerende, Hoochtwoude en Aartswoude, &c. hy woonde lange tijd te Ceulen ter Studien, daar na onthielt hy sich een tijd by den jongen Hertoge van Cleve, van daar reyste hy na Vrankrijk by den Koning *Hendrik*, die sijn moeyen dochter getrout hadde, die doot sijnde quam hy weder in Brabant, en van daar anno 1595. in Holland, en bleef eenen tijd in 't Land op sijn goet t'Egmont, dan veel schuldig zynde, vertrok anno 1605. naar Vrankrijk, daar troude hy een nichte van den Hertoge van *Rohan*, genoemt *Maria de Pierrevive*, en vertrok met haar naar Henegouwen, en is ten lesten na veel avonturen binnen de Stad van Brugge sonder kin-

Digitized by Google

kinders en erfgenamen overleden anno 1617. Sijn goederen waren overmits grote schulden en lasten daar die mede beswaart waren, verkocht, als Hoochtwoude en Aartswoude, dat kocht *Cornelis van Mierop*, Ontfanger Generaal van Holland; de goederen van Egmont werden verkocht aan diversche parcelen, dan het Graafschap van Egmont, met de Stede, Slot en Heerlijkheyt van Purmereynde kochten anno 1607. de Staten van Holland.

Carel, Grave van Egmont, volgt.

CAREL, Grave van Egmont, Prince van Gavre, soone van *Lamoraal*, Grave van Egmont, en van *Sabina van Beyeren*, was Heer van Fiennes, Armentiers, Hamade en Beyerland, by testament van sijn suster, Ridder van 't Gulden Vlies; nam te wyve *Maria van Lens*, erfdochter van den Baron d'Aubigny in Arthois, te vooren Weduwe sonder kinders van *Anthonis van Croy*, Heer van Croy, en liet by deselve na

Lodewijk, Grave van Egmont, volgt.
Magdalena van Egmont, troude anno 1613. *Alexander van Ligne*, Prince van Chimay.
Alberta van Egmont, troude anno 1611. *Rene de Renesse*, Grave van Warfuse, Burggrave van Montenaken.
Sabina van Egmont.

LODEWYK, Grave van Egmont, soone van *Carel*, Grave van Egmont, en van *Maria van Lens*, was Prince van Gavre, Grande van Spangie, en Ridder van den Gulden Vliese, troude *Margareta*, oudste dochter van den Grave van *Barlaymont*, en wan

PHILIPS, Grave van Egmont, Prince van Gavre, Grande van Spangie, Ridder van den Gulden Vliese, tot Brussel geboren, en aldaar met grote solemniteiten ten Doop gebragt, werdende van de Infante *Isabella Clara Eugenia*, uyt den naam van den Koning van Spangien, die daar Peter van was, geheven.

Het Wapen van Egmont sijn ses dubbele Kepers, of Winkelhaken houks-gewijse, den Schilt geheel vollende, eerst van Gout, daar na van Keel of Rood, en soo voort; door welke Winkelhaken beduyd werden de ses Ridderlijke deugden, daar mede een goet Edelman behoort voorsien te zyn; als GEREGTIGHEYDT, DAPPERHEYDT, GESTADIGHEYDT, VOORSIGTIGHEYDT, LYTSAAMHEYDT, en SAGTMOEDIGHEYDT, sulx dat by *Adrianus Junius Hist. Bat. cap. XIX.* op het selve Wapen gepast wert. *Gerit hæc familia*, seid hy, *sex normas sive Canones alternas rubeas & aureas in clypeo, quibus adumbrari sex præcipuas virtutes militares significant, quibus instructum esse ac relucere ducem nobilem volunt; nimirum justitiam colendo, fortiter agendo, vivendo continenter, consiliis providendo, labores tolerando, & à clementia non discedendo.*

Volgen nu de Descendenten van *Jan van Egmont*, genoemt *Merestein*, Soone van *Gerrit van Egmont*, en van *Elisabeth van Stryen*.

JAN VAN EGMONT, Broeder van *Wouter van Egmont*, en soone van *Gerrit van Egmont*, en van *Elisabeth van Stryen*, dede stigten het huys te Merestein by de Beverwijk, stierf anno 1319. nalatende

Guido van Egmont van Merestein, volgt.
Wouter van Egmont van Merestein, volgt daar na.

GUIDO VAN EGMONT VAN MERESTEIN, oudste soone van *Jan van Egmont*, hadde getrout *N. vander Doortoge*, en liet na

ALBERT VAN EGMONT VAN MERESTEIN, Ridder, hadde te wyve *N. van Yfselsteyn*, en wan

Otto van Egmont van Merestein, volgt.
Barta van Egmont van Merestin, die anno 1438. getrout hadde *Douwe van Rietwijk*, en hadden kinders.

OTTO VAN EGMONT VAN MERESTEIN, Soone van *Albert van Egmont van Merestein*, en van *N. van Yfselstein*, hadde getrout *N. vander Goye* uyt Gelderland, en wan

Albert van Egmont van Merestein, volgt.
Jan van Egmont van Merestein, hadde getrout *N. de Bloot*, dochter van *Philips de Bloot*.

ALBERT VAN EGMONT VAN MERESTEIN, Soone van *Otto van Egmont van Merestein*, en van *N. vander Goye*, verkocht Merestein aan de Reguliers Monnikken van Syon in de Beverwijk, maar is daar na verdestrueert door 't Zeewater; hy troude *Haze*, dochter van *Philips de Bloot*, wiens suster aan sijn broeder *Jan* getrout was; hy hadde met haar de Heerlijkheid van Kenenburg; en liet na

Digitized by Google

OTTO VAN EGMONT, Heer van Kenenburg, Ridder geslagen te Dordrecht van den Koning *Maximiliaan*, anno 1486. Hy was mede in 't Rijsschip, met het welke Dordregt ingenomen wierde van den Heer van Egmont, anno 1481. hy stierf anno 1510. en hadde getrout *Catharina van Raaphost*, regt dochter van *Adriaan van Raaphorst*, en van *Agnes van Nievelt*; sy stierf anno 1513. en liet na

Adriaan van Egmont, volgt.

Bartelmeus van Egmont, hadde te wyve *Anna van Almonde*, *Jacobs* dochter, Weduwe van *Jacob van Mateneſſe*; hy stierf anno 1559. sy anno 1561. en hadde gewonnen, 1. *Adriaan van Egmont*. 2. *Otto van Egmont*, was in de familie van *Jurriaan van Egmont*, Bisschop van Utrecht; hy wert te Wijk doorsteken anno 1559 ongetrout. 3. *Jacob van Egmont*, Ridder ten Duytschen huyse t'Utrecht, en Commandeur te Middelburg, stierf anno 1596. 4. *Casper van Egmont*, mede in der Duytsche Ridderen Ordre, en Commandeur in Maaslandt, stierf anno 1595. 5. *Catharina van Egmont*, hadde te man *Hugo van Treslong*, soone van *Lodewijk van Treslong*, en van *Anna van Assendelf*, Vrouwe van Veenhuysen, en wan seven soonen en vier dochters. 6. *Anna van Egmont*, stierf te Noortwijk ongetrout anno 1607. oud 88. jaren, hebbende noyt wijn gedronken. 7. *Arnolaijn van Egmont*, hadde te man *Pieter Pynssen*, *Jacobs* soone, te Sassem, en wan kinders. *Adriaan van Egmont* voorsz hadde getrout *Agnes de Beer* van Amersfoort, alwaar sy seer oud stierf anno 1604. nalatende twee soonen, namentlijk *Otto van Egmont* de jongste, die anno 1587. en 1594. Drossart van Salland was, hebbende te wyve gehad *Joanna van Longnes* van Mechelen, sonder oir, en *Egbert van Egmont* den oudsten, welke getrout hadde *Alijd van Schepelaar*, en nagelaten heeft, 1. *Bartholomeus van Egmont*, die by sijn Huysvrouwe *Agnes van Laar* te Deventer, gewonnen heeft *Egbert van Egmont*. 2. *Albert van Egmont*. 3. *Catharina van Egmont*, Nonne te Leuven. 4. *Theodora van Egmont*, getrout aan *Pedro Anthonio Ursini*, Italiaan. 5. *Magtild van Egmont*, stierf ongetrout tot Brussel anno 1596.

Albert van Egmont, Ridder ten Duytsen huyse t'Utrecht, en Land-Commandeur in Maasland en t'Utregt, stierf seer oud anno 1560.

François van Egmont, doodgeschoten noch Jongman zynde.

Ian van Egmont, stierf ongetrout tot Paris, in dienst van den Hertog van Montmorency.

Ursula van Egmont, was anno 1562. Abdisse te Loosduynen.

Magtild van Egmont, Nonne te Delf.

ADRIAAN VAN EGMONT, Soone van *Otto van Egmont*, en van *Catharina van Raaphorst*, Heere van Kenenburg, was anno 1524. met sijn broeder *Bartholomeus van Egmont*, op de begrafenis van *Iohan*, Baanderheer van Wassenaar, in den Hage; hadde te wyve *Henrica* dochter van *Iacob Herman van Oestgeest* te Leiden, en van *Henrica vander Does*; en wan

Otto van Egmont, volgt.

Cornelia van Egmont, hadde te man *Ian van Schoten*, soone van *Gerrit van Schoten*, Balliuw van Kennemerland, en van *Lutgart van Zweten*, sy stierf te Haarlem anno 1595. nalatende kinders.

OTTO VAN EGMONT, Soone van *Adriaan van Egmont*, en van *Henrica Heerman, van Oestgeest*, Heer van Kenenburg, Ridder geslagen te Brussel van Koning *Philips* anno 1555. wiert daar na Register-meester van Holland, en stierf anno 1585. hadde te wyve *Agnes Croesink*, dochter van *Iacob Croesink*, Heer van Benthuysen, en van *Sandrina van Cruningen*; en wan

Cornelis van Egmont, stierf Jongman zynde, van een trap gevallen te Parijs, anno 1565.

Iacob van Egmont, volgt.

Adriaan van Egmont, Ridder ten Duytsen huyse t'Utrecht, stierf in 't Eilant van Malta.

Gerrit van Egmont, stierf Jongman anno 1572.

Ian van Egmont, Balliuw van Voorn, stierf anno 1612. sonder kinders; hadde getrout *Anna Vygh*, dochter van *Dirk Vygh*, Amtpman van de Betuwe; sy troude daar na Capiteyn *François van Hendersem*.

Adriaan van Egmont, eertijds Nonne tot Rijnsborg, troude daar na *Willem van Treslong*, Admiraal van Zeeland, soone van *Iasper van Treslong*, en van *Catharina van Wijngaarden*, *Willems* dochter.

Elisabeth van Egmont, hadde te man *Frederik van Zeventer*, soone van *Willem van Zeventer*, en van *Natalia van Dorp*; sy stierf in den Hage anno 1613. en liet na twee soonen.

Henrica van Egmont, troude anno 1595. *Philips vander Aa* uyt Brabant.

JACOB VAN EGMONT, Soone van *Otto van Egmont*, en van *Agnes Croesink*, Heer van Kenenburg, is geweest Gouverneur van Dixmuyden in Vlaanderen, hy stierf sonder oir anno 1618. oud 70. jaren, en legateerde by testament sijn Heerlijkheid van Kenenburg aan *Otto van Zeventer*, Balliuw van Voorn, sijn susters soone; en hadde getrout *Doralsia vander Schale*, in't Eylant van Cypres.

WOUTER VAN EGMONT VAN MERESTEIN, jongste soone van *Ian van Egmont*, en *Guidoos* broeder, hadde te wyve *N. van Buren*, en wan

ALBERT VAN EGMONT VAN MERESTEIN, Ridder, die te wyve hadde *N. vander Boukhorst*; en wan

JAN VAN EGMONT VAN MERESTEIN, vermelt anno 1447. hadde getrout *Elisa-*

Digitized by Google

Elisabeth van den Woude, dochter van *Iacob van den Woude*, Heer van Warmont, en van *Lijsbeth van Zuylen van Aanholt*; en wan

ALBERT VAN EGMONT VAN MERESTEIN, overleden seer oud anno 1509. hy hadde te wyve *Henrica van Spangen*, dochter van *Engelbregt van Spangen*, en van *Stevina van Alkemade*, *Floris* dochter; sy stierf anno 1508. begraven tot Yselstein, en wan

ALBERT VAN EGMONT VAN MERESTEIN, Castelein van Woerden, die te wyve hadde *Anna van Foreest*, dochter van *Herpert van Foreest*, Ridder, en van *Maria van Cats*, sy stierf anno 1540. en hadde gewonnen

Ian van Merestein, volgt.

Anthonis van Merestein, stierf sonder kinders, hadde te wyve *Maria van Bunau* in Vriesland.

Iacob van Merestein, Priester in de Beverwijk.

Maria van Egmont, hadde eerst te man *Ian van Hugtenbroek*, Ridder van Utregt, en daar na *Iacob van Cats*, soone van *Willem van Cats*, en van *Maria van Bruelis*; sy stierf anno 1555. nalatende by de eerste man een soone *Aalbregt van Hugtenbroek*, die te wyve hadde *Maria van Hoexvier*, dochter van *Hector van Hoexvier*, President van Utregt, en wan daar by *Ian van Hugtenbroek*, Colonel en Gouverneur van Oostende, alwaar hy doodgeschoten wiert anno 1601. oud 37. jaren, hadde te wyve *Maria van Zuylen*, *Dirx* dochter, Schout van Utregt; sy troude daar na den Heere van *Asperen*, hebbende by haren eersten man gewonnen *Cornelis van Hugtenbroek*, geboren anno 1594. *Maria van Egmont* voorsz liet na by *Iacob van Cats* haren tweeden man *Maria van Cats*, Religieuse ter Lee.

Adriana van Merestein, was Priorinne tot Rijnsburg.

Anna van Merestein, Nonne in 't Geyn by Yselstein.

Henrica van Merestein, troude anno 1542. *Iacob van Duvenvoorde*, Ridder, Heer van Warmont, soone van *Ian van Duvenvoorde*, en van *Maria van Mateneſſe*; sy stierf anno 1606. oud 80. jaren, nalatende verscheide Kinderen.

JAN VAN EGMONT VAN MERESTEIN, Soone van *Albert van Meerestein*, en van *Anna van Foreest*, was Castelein tot Harlingen, en stierf anno 1546. hadde te wyve *Amelia van Grombach* uyt Vriesland, dewelke omtrent de 60. jaren Weduwe geweest zynde, te Harlingen stierf anno 1605. oud in de 90. jaren, nalatende

Fredrik van Merestein, volgt.

Albert van Merestein, Capiteyn binnen der Goude, anno 1574. stierf sonder kinders, anno 1596. hadde getrout *Sara*, Bastart dochter van *Reinout van Brederode*, welke naderhant troude *Amelis Uytteneng* in de Beverwijk.

Anna van Egmont, hadde te man *N. van Salency* in Walsland.

FREDERIK VAN EGMONT VAN MERESTEIN, Soone van *Ian van Merestein*, en van *Amelia van Grombach*, was anno 1566. van de Geconfedereerde Edelen tot Brussel, hadde te wyve *Hectoria van Hoexvier*, mede dochter van *Hector van Hoexvier*, President van Utrecht; stierf anno 1615. oud 72. jaren nalatende

Ian van Egmont van Merestein, die met den Admiraal *Pieter vander Does*, anno 1599. ongehout op de Zee gestorven is, out 33. jaren.

Lucia van Egmont van Merestein, hadde te man Mr. *Hugo Ruysch*, Raad in den Hove van Utregt; sy stierf anno 1596. hy anno 1615. nalatende *Pieter* en *Frederik Ruysch*, die na haar ooms doot Merestein geërft hebben.

Het Wapen van Merestein was als dat van Egmont, gebroken met een Barensteel, geschakeert van Silver en van Lasuur.

Volgen nu de Descendenten van *Gerrit van Egmont*, verwekt uyt clandestijnen Huwelijke door *Willem van Egmont*, Broeder van Hertog *Arent van Gelder*, by *Margareta van Hoogwoude*, en genaamt *Egmont vander Nyenburg*.

WILLEM VAN EGMONT, Heer van Yselstein, Leerdam, Schoonrevoort, Haastregt, Baar, Ridder van den Gulden Vliese, Broeder van *Arent van Egmont*, Hertog van Gelder, en anno 1473. Stadhouder van Gelderland voor Hertog *Carel van Bourgondien*; hadde uyt een clandestijn Huwelijk by *Margareta van Hoogwoude*, (wiens vader *Everard*, Heer van Hoogwoude en Aarswoude een Bastard soone was van Hertog *Willem van Beyeren*) verwekt een soone *Gerrit* (te onregte by *Gouthoven Niclaas* genaamt) soo als te sien is, uyt sekere parkamente gezegelde brief, gegeven tot Dordrecht, in tegenwoordigheid van de Edelen en Ridderschappe van West-Vriesland, dewelke gehoort en verstaan hebbende het versoek en verklaringe, by den voornoemden *Willem van Egmont* gedaan, rakende de geboorte van *Gerard* voorsz, ten einde namentlijk deselve niet mochte werden gehouden als een Bastard of natuurlijk kind, maar voor een Schiltboortig Edelman, van clandestijn Huwelijk geboren, versoekende oversulx aan de Ridderschap, den meergemelten sijnen soone *Gerrit* daar voor aan te nemen, even als of de voorsz clandestijne trouwe wettelijk was geconfirmeert geweest; 't welk dan de meergemelte Ridderschap ter bede van den voornoemden Heere *Willem* gaarne geconsenteert hebben; soo als breder gesien kan werden uyt de voor-

Digitized by Google

voorſchreve brief hier achter onder de letter A. volgende, waar van ons het originele Vidimus is vertoont.

GERARD VAN EGMONT TOT DER NYENBURG voorſz, hadde voor ſijne partagie het Sloth en de Landen van Nyenburg in Nootholland, het welk in den jare 1517. door de Gelderſen en Vrieſen is verbrand; hy was getrout met *N. van Zanen*, en liet twee ſoonen na, waar van de jongſte was Prieſter tot Hillegom, en d'ouſte

JOHAN VAN EGMONT VANDER NYENBURG, Caſtelein en Balliu vander Nyenburg, van anno 1480. tot 1484. Schout van Alkmaar, anno 1486. 1488 1490 1491. 1492. en naderhand Burgemeeſter, troude *Judith Heerman van Oeſtgeeſt*; hy ſtierf den 25. Maart 1523. ſy den 5. April van 't ſelve jaar, lieten t'ſamen na ſeventien kinderen, alle geboren op 't Caſteel vander Nyenburg; namentlijk

Judith van Egmont vander Nyenburgh, geboren den 2. December 1584. troude *Auguſtin van Teilingen*, en lieten t'ſamen na 20. kinderen.

Jacob van Egmont vander Nyenburch, geboren den 25. December 1485. ſtierf Franciſcaner den 15. May 1541.

Gerard van Egmont vander Nyenburg, geboren den 17. May 1487. ſtierf Carmelijt in Vrieſland anno 1560.

Catharina van Egmont vander Nyenburg, geboren den 6. December 1488. was Juffrou der Adelijke Abdye te Rynsburgh.

Jan van Egmont vander Nyenburgh, volgt.

Maria van Egmont vander Nyenburgh, geboren den 9. April 1491. Juffrou der Adelijke Abdye tot Rynsburgh.

Cornelis van Egmont vander Nyenburgh, volgt daar na, als de deſcendenten van ſijn broeder *Johan* ſullen afgehandelt ſijn.

Willem van Egmont vander Nyenburgh, geboren den 17. Auguſty 1493. Schout van Alkmaar, ſtierf den 18. Auguſty 1547. ſijnde driemaal getrout geweeſt, en maar eene Soon nagelaten hebbende, genaamt *Adriaan*, van dewelke geen verdere Deſcendenten ſijn.

Francois van Egmont vander Nyenburgh, geboren den 25. September 1494.

Jan van Egmont vander Nyenburgh, volgt laaſtelijk, als de Deſcendenten van ſijn broeder *Cornelis* ſullen afgehandelt zyn.

Geertruyd van Egmont vander Nyenburg, geboren den 30. January 1497. troude *Gillis van Widdeſtee*, geſeit *Ulius*, Ridder geſlagen in 't Velt, was Caſtelein van Medenblik.

Jeronimus van Egmont van Nyenburg, geboren den 16. January 1498. ſtierf Prieſter anno 1549.

Clara van Egmont vander Nyenburg, geboren den 17. September 1499. troude *Adriaan vander Hoge* uyt Zeelant; ſy ſtierf den 21. Decemb. 1545.

Anna van Egmont vander Nyenburg, geboren den 12. February 1501. ſtierf ongetrout den 20. Juny 1520.

Catharina van Egmont vander Nyenburg, geboren den 24. October 1502. jong geſturven.

Eva van Egmont vander Nyenburg, geboren den 12. January 1505. trout *Cornelis Sandelijn*, ſtierf den 17. December 1533.

Nicolaas van Egmont vander Nyenburg, geboren den 9. February 1507. jong geſturven.

JAN VAN EGMONT VANDER NYENBURG, oudſte ſoone van *Jan van Egmont vander Nyenburg*, en van *Judith Heerman van Oeſtgeeſt*, geboren den 8. January 1490. Balliuw vander Nyenburg, Dijkgraaf van Geeſtmeer-ambacht, Burgemeeſter tot Alkmaar, anno 1519. 1520. 1524. 1525. 1526. 1528. 1529. 1532. 1536. troude *Sophia van Amerongen*, ſtierf den 11. November 1555. nalatende

Auguſtin van Egmont vander Nyenburg, jong geſturven.

Gerard van Egmont vander Nyenburg, mede jong geſturven.

Johan van Egmont vander Nyenburg, volgt.

Iudith van Egmont vander Nyenburg, geboren den 5. October 1516.

Gerard van Egmont vander Nyenburg, geboren anno 1520. en ongetrout geſtorven, nalatende alleenlijk drie natuurlijke kinderen.

Snel van Egmont vander Nyenburg, geboren den 26. April 1521. ongehout geſtorven.

Adriaan van Egmont vander Nyenburg, geboren den 25. July 1522. liet na een dochter, genaamt *Maria van Egmont vander Nyenburg*, getrout aan *Iacob van Foreeſt*, Secretaris van de Staten van Noort-holland.

Eliſabeth van Egmont vander Nyenburg, jong geſtorven.

Eliſabeth van Egmont vander Nyenburg, de twede, geboren den 30. April 1525. troude *Cornelis van Egmont vander Nyenburg*, haar ooms ſoone, volgens Huwelijkſe voorwaarden hier achter onder de letter B. alwaar te remarqueren ſtaat, dat de voorſz *Eliſabeth van Egmont vander Nyenburg* niet anders genoemt wert, dan *Lijsbeth Ians*, en haren Bruydigom *Cornelis vander Nyenburg*.

Vincent van Egmont vander Nyenburg, geboren den 10. September 1528.

Geertruyd van Egmont van Nyenburg, jong geſturven.

JOHAN VAN EGMONT VANDER NYENBURG, Soone van *Ian van Egmont vander Nyenburg*, en van *Sophia van Amerongen*, was geboren den 7. July 1515. troude *Magdalena Basens vander Hoolk*, en wan

Dirk van Egmont vander Nyenburg, geboren den 17. December 1537. Preſident van den Hogen Rade in Holland, anno 1586. by de Staten en den Prince van Orange, geſonden in Ambaſſade na den Churfurſt van Saxen, troude *Deliana van Blokbuyſen*, en ſtierf ſonder oir.

Bartholt van Egmont vander Nyenburg, geboren den 23. Mey 1539. was Burgemeeſter tot Alk-

Digitized by Google

Alkmaar, en ſtierf ſonder kinderen na te laten. Sijn oudſte broeder *Diderik*, hier voren gemelt, leit begraven in den Hage in de grote Kerk in 't midden van 't Choor, onder een blauwe Sark, daar het volle Wapen van Egmont met het volgende Epitaphie op ſtaat.

NOBILI AC PRÆCLARO VIRO
THEODORO AB EGMONT
A NYEUBURG,
SUPREMI IN HOLLANDIA CONCILII
PRÆSIDI DIGNISSIMO ATQUE
INCORRUPTISSIMO
MONUMENTUM HOC
DE LIANA DE BLOKHUYSEN
CHARISSIMO CONJUGI
MÆSTISSIMA CONJUX
POSUIT
OBIIT ANNO DOMINI
MDXCVI
SEPT. IDUS JANUARII.

Ian van Egmont vander Nyenburg, geboren den 12. May 1540. troude *Haasje Croocke*, dogter van *Hendrik Croocke*, Burgemeeſter tot Amſterdam, en liet na *Sophia van Egmont vander Nyenburg*, getrout aan *Iohan de Cramer van Waſſenberg*.

Elſabeth van Egmont vander Nyenburg, geboren den 13. September 1542.

Nicolaas van Egmont vander Nyenburg, geboren den 18. December 1543. troude *Iohanna van Montfoort*, en liet na *Maria van Egmont vander Nyenburg*, getrout aan *Nicolaas van Abbenbroek*, Heer in Abbenbroek, *Nicolaas* ſoone; en is hier boven pag. 827. abuſivelijk geſtelt, dat deſe *Maria*, een dogter van *Cornelis* ſoude geweeſt zyn.

Cornelis van Egmont vander Nyenburg, jong geſturven.

Cornelia van Egmont vander Nyenburg, insgelijx jong geſturven.

Cornelis van Egmont vander Nyenburg, volgt.

CORNELIS VAN EGMONT VANDER NYENBURG, ſoone van *Iohan van Egmont vander Nyenburg*, en van *Magdalena Baſens vander Hoolck*, was geboren den 19. October 1553. Burgemeeſter tot Alkmaar anno 1600. 1601. 1604. 1605. troude *Eliſabeth van Croenenburg*, ſtierf den 26. January 1606. nalatende

Geertruyd van Egmont vander Nyenburg, geboren anno 1589. troude *Matthias Oudeſteen*, Raatsheer in den Hogen Rade van Holland.

Magdalena van Egmont vander Nyenburg, jong geſturven.

Thomas van Egmont vander Nyenburg, jong geſturven.

Iohan van Egmont vander Nyenburg, jong geſturven.

Thomas van Egmont vander Nyenburg, volgt.

Iohan van Egmont vander Nyenburg, geboren anno 1602. Burgemeeſter tot Alkmaar 1646. 1647. 1655. 1656. Dijkgraaf van het Hooge Heemraatſchap van de uytwaterende Sluyſen in Kennemerland en Weſtvrieſland, troude *Maria van Cromvliet*, en wan *Natalia van Egmont vander Nyenburg*, getrout aan *Chriſtiaan Moll*, Reſident wegens den Churfurſt van Brandenburg aan haar Hoog-Mog.

THOMAS VAN EGMONT VANDER NYENBURG, ſoone van *Cornelis van Egmont vander Nyenburg*, en van *Eliſabeth van Cronenburg*, was geboren den 7. Maart 1599. Burgemeeſter tot Alkmaar 1634. 1635. 1638. 1639. 1642. 1643. 1645. 1650. 1651. 1663. 1664. 1667. 1672. diverſe malen Gecommitteerd in de Staten Generaal, Raad van State, en Gecommiteerde Raden van Noort-holland, troude *Wendelina van Raaphorſt*; en wan

CORNELIS VAN EGMONT VANDER NYENBURG, geboren den 2. May 1627. troude *Geertruyd Vijch*, en wan

Willem van Egmont vander Nyenburg, geboren den 8. May 1654. Raad der Stad Alkmaar, en Dijkgraaf van de Schermer.

Helena van Egmont vander Nyenburg, geboren den 3. October 1656. ſtierf jong.

Thomas van Egmont vander Nyenburg, geboren den 23. February 1663. ſtierf jong.

Cornelia van Egmont vander Nyenburg, geboren den 1. September 1664.

COR-

Digitized by Google

CORNELIS VAN EGMONT VANDER NYENBURG, twede soon van *Jan van Egmont vander Nyenburg*, en van *Judith Heerman van Oestgeest*, geboren den 3. December 1492. was Raatsheer in den Hove van Holland, troude *Maria van Swanenburg*, en stierf den 20. January 1562. nalatende

Josina van Egmont vander Nyenburg, geboren anno 1522. troude *Adriaan van Wenssen*, Raad in den Hove van Holland.

Geertruyt van Egmont vander Nyenburg, geboren anno 1524. jong gesturven.

Johan van Egmont vander Nyenburg, volgt.

Nicolaas van Egmont vander Nyenburg, geboren anno 1527. jong gesturven.

Apolonia van Egmont vander Nyenburg, geboren anno 1529. jong gesturven.

Geertruyt van Egmont vander Nyenburg, geboren anno 1531. jong gesturven.

Adelbert van Egmont vander Nyenburg, geboren anno 1534. Domheer en Scholaster van Oude Munster tot Utregt, in welke staat hy succedeerde in plaats van *Willem van Assendelf*.

Lucia van Egmont vander Nyenburg, geboren anno 1535. jong gesturven.

Anna van Egmont vander Nyenburg, by *Gonthoven* genoemt *Agata van Egmont vander Nyenburg*, troude *Reinier Cant*, Burgemeester tot Amsterdam.

Magdalena van Egmont vander Nyenburg, geboren anno 1539. jong gesturven.

Maria van Egmont vander Nyenburg, troude *Francois van Valkesteyn*, Ontfanger van Holland.

Magdalena van Egmont vander Nyenburg, geboren anno 1542. troude *Adriaan vander Mijl*, Heer van Bleskensgraaf, Dubbeldam, President van den Hove van Holland, soon van *Arend Cornelis* soon, en van *Cornelia van Alblas*.

Geertuyrd van Egmont vander Nyenburg, geboren anno 1546. jong gesturven.

JOHAN VAN EGMONT VANDER NYENBURG, Soone van *Cornelis van Egmont vander Nyenburg*, en van *Maria van Swanenburg*, was geboren anno 1526. hadde te wyve *Elisabeth van Steenssel*; en liet na

Cornelis van Egmont vander Nyenburg, volgt.

Adelbert van Egmont vander Nyenburg, jong gesturven.

Adriaan van Egmont vander Nyenburg, geboren anno 1559. troude *Anna vander Meer van Berendregt*, en liet na 1. *Otto van Egmont van Nyenburg*, Capiteyn in dienst van den Coning van Spangien, geboren den 12. January 1602. en nalatende een dochter *Anna van Egmont vander Nyenburg*. 2. *Elsbene van Egmont vander Nyenburg*. 3. *Willem van Egmont vander Nyenburg*. 4. *Elsbene van Egmont vander Nyenburg*. 5. *Maria van Egmont vander Nyenburg*. 6. *Iohan van Egmont vander Nyenburg*. 7. *Elsbene van Egmont vander Nyenburg*. 8. *Iacob van Egmont vander Nyenburg*, alle ten dele jong, ten dele naderhand sonder kinderen gesturven.

CORNELIS VAN EGMONT VANDER NYENBURG, Soone van *Johan van Egmont vander Nyenburg*, en van *Elisabeth van Steenssel*, troude *Magdalena van Alkemade*, dochter van *Dirk van Alkemade*, en van *Cornelia vanden Eynde*; sy hadde eerst te man gehad *Laurens de Rovere*; en liet na

JOHAN VAN EGMONT VANDER NYENBURG, tronde *Josina Grauwert*, dochter van *N. Grauwert*, Heer van Weerdestein, in 't Stigt van Utrecht; en wan

Justus van Egmont vander Nyenburg, volgt.

Magdalena van Egmont vander Nyenburg, wesende een tweeling met haar broeder *Justus van Egmont vander Nyenburg*, troude *Christiaan van Alkemade*, sone van *Dirk van Alkemade*, en van *N. vander Vegt*.

Cornelia van Egmont vander Nyenburg, troude *Philips*, Baron van Leefdaal, Vryheer van Waalwijk, Heer van Beek.

Gysbert van Egmont vander Nyenburg, verdronken in 't swemmen in de Seine omtrent Parys.

Maria Catharina van Egmont vander Nyenburg, gesturven 10. jaren oud zynde.

JUSTUS VAN EGMONT VANDER NEYNBURG, Heer van Waardestein, soone van *Jan van Egmont vander Nyenburg*, en van *Josina Grauwert*, geboren anno 1613. troude den 14. Augusty 1649. *Eustacia van Quarebbe*, dochter van *Eustaas*, en van *Margareta vander Vegt*; en wan

WILLEM VAN EGMONT VANDER NYENBURG, troude anno 1683. *N. van Steenbor*.

JAN VAN EGMONT VANDER NYENBURG, derde soone van *Jan van Egmont vander Nyenburg*, en van *Judith Heerman van Oestgeest*; was geboren den 23. Juny 1495. troude eerst *Johanna van Noortwelland*; ten tweden *Maria van Eversdijk*, en liet na, behalven een soone die tot Haarlem woonde, en van den welken geen posteriteyt gekomen is,

CORNELIS VAN EGMONT VANDER NYENBURG, geboren anno 1530. Was Dijkgraaf van Geestmer-ambacht, Schagen, en Nydorper Cogge, mitsgaders van het Hontsbosch, Burgemeester tot Alkmaar anno 1574. 1581. 1583. 1584. 1586. 1587. 1589. 1590. heeft in den jare duysent vijf hondert drie-en-tseventich door last van den Prince van Orange (als blijkt onder de letter C. en D.) in perijkel sijnes levens, de Dijken en Dammen laten doorsteken, tot ontset der Stad Alkmaar, waar door den Vyand dat beleg, 't geen nu

ette-

Digitized by Google

ettelijke weken geduurt hadde, heeft moeten opbreken, en wiert daar mede de loop van sijne victorye gestuyt, en Westvriesland en het Noorderquartier geconserveerd; hy naderhand met den Prince uytlandich wesende, heeft Duc d'Alba hem gebannen, en sijne goederen geconfisqueert en verkoft, volgens de Brief van Indaginge onder de letter E. hy troude sijn ooms-dochter *Elisabeth van Egmont vander Nyenburg*, soo als hier vooren aangewesen is; en liet by deselve na

Ian van Egmont vander Nyenburg, volgt.

Cornelis van Egmont vander Nyenburg, geboren den 25. September anno 1553. stierf ongehylikt.

JOHAN VAN EGMONT VANDER NYENBURG, Soone van *Cornelis van Egmont vander Nyenburg*, en van *Elisabeth van Egmont vander Nyenburg*, geboren anno 1551. Dijkgraaf van Geestmeer-ambacht, Schagen en Nydorper-cogge, Houtvester van Egmont, met den aancleven van dien, Burgemeester tot Alkmaar anno 1595. 1596. 1618. en 1619. troude *Margareta vander Duyn*, *Gerrits* dochter, als blijkt uyt het hooft van de Huwelijkse Voorwaarden onder de letter F. hy stierf den 14. Juny 1621. nalatende

Gerard van Egmont vander Nyenburg, volgt.

Adriana van Egmont vander Nyenburg, troude *Floris van Teilingen*, Burgemeester van Alkmaar; sy stierf den 5. January anno 1613. begraven tot Alkmaar inde grote Kerke, inde Capelle van het geslagte van Egmont vander Nyenburg, met het Wapen van Egmont.

Iohan van Egmont vander Nyenburg, geboren anno 1579. troude *Rensburg du Gardyn*, dogter van *Adriaan du Gardyn*, Burgemeester tot Alkmaar, stierf anno 1621. nalatende behalven een dogter *Margareta van Egmont vander Nyenburg*, ongehout gestorven, nog een Soon, genaamt *Iohan van Egmont vander Nyenburg*, Bewinthebber van de Oostindise-Compagnie in den Noorderquartier geboren den 4. September 1616. troude *Margareta Berkhout*, dogter van *Adriaan Berkhout*, Raadtsheer inden Hogen Raade, en wan 1. *Ian van Egmont vander Nyenburg*, geboren den 20. September 1646. Raat en Burgemeester van Alkmaar, Balliu van de drie Egmonden, getrout met *Hester van Teilingen*. 2. *Margareta van Egmont vander Nyenburg*. 3. *Adriaan van Egmont vander Nyenburg*, Balliu van Nyenburg, 4. *Cornelis van Egmont vander Nyenburg*. 5. *Diderik van Egmont vander Nyenburg*. 6. *Iohanna van Egmont vander Nyenburg*.

GERARD VAN EGMONT VANDER NYENBURG, Soone van *Johan van Egmont vander Nyenburg*, en van *Margareta vander Duyn*, geboren anno 1576. Houtvester van den Graafschappe van Egmont met den aancleven van dien, Hoog-heemraad van de Uytwaterende Sluysen, Burgemeester van Alkmaar anno 1620. 1621. 1624. 1625. 1632. 1633. in de Gecommitteerde Raden van Noort-holland, anno 1622. 1623. 1626. 1627. 1630. 1631. 1634. 1635. troude *Christina Boelens*, hy stierf anno 1636. nalatende

Adriana van Egmont vander Nyenburg, geboren den 26. January anno 1613. troude *Paulus van Swanenburgh*, Burgemeester tot Leiden.

Dirk van Egmont vander Nyenburg, geboren den 10 September anno 1614. stierf ongetrout den 21. October 1663.

Iohan van Egmont vander Nyenburg, volgt.

Celia van Egmont vander Nyenburg, sonder kinderen overleden.

Elisabeth van Egmont vander Nyenburg.

Iohan van Egmont vander Nyenburg.

Margareta van Egmont vander Nyenburg, alle jong gesturven.

JOHAN VAN EGMONT VANDER NYENBURG, Soone van *Gerard van Egmont vander Nyenburg*, en van *Christina Boelens*, geboren den 9. Sebtember 1618. Heer van de Ridder-hofstad Vleuten, Burgemeester van Alkmaar anno 1651. 1652. 1656. 1657. 1660. 1663. 1664. diverse malen Gecommitteert ter Vergaderinge van de Staten Generaal, Raad van State, en Gecommitteerde Raden in Noort-holland, troude *Catharina de Graaf*; en liet na

Gerard van Egmont vander Nyenburg, volgt.

Cornelis van Egmont vander Nyenburg, geboren den 29. Marty 1648.

Ian van Egmont vander Nyenburg, jong gesturven.

Ian van Egmont vander Nyenburg, geboren anno 1650. gesturven anno 1674.

Christina van Egmont vander Nyenburg, jong gesturven.

GERARD VAN EGMONT VANDER NYENBURG, Soone van *Iohan van Egmont vander Nyenburg*, en van *Catharina de Graaf*, Burgemeester der Stad Alkmaar, troude *Magtild van Foreest*; en wan

Iohan van Egmont vander Nyenburg.

Dirk van Egmont vander Nyenburg.

Catharina Christina van Egmont vander Nyenburg.

Gerard van Egmont vander Nyenburg.

Lett. A.

WY *Aarnout Huyn*, Heer van Geleyn, Wachtendonck, &c. Amptman van Krieckenbeeck ende Erckelens, *Jacob van Wassenaer*, Heer van Warmont, van Woude, ende Alkemade, *Engelbert Brempt*, Heer van Sclaffraid, Amptman van de Stadt en Lande van Straelen, *Wernaer van Eyl* tot Veeradt, doen te weten eenen yegelijcken, die dese letteren zullen sien, of

Digitized by Google

horen leſen; dat wy geſien ende geleſen hebben inde Archiven van de Ridderſchappe van Hollandt en Geldre, ſeekeren parkementen gezegelden brieve luydende aldus: De Edelen Ridderſchap van Hollandt ende Weſtvrieſlandt, gehoort ende wel verſtaen hebbende, het verſoeck ende verklaringe by Heer *Willem*, Grave van Egmondt, Broeder tot Gelder, in hunner tegenwoordigheyt gedaen, raeckende de geboorte van Ioncker *Gerard van Egmont totter Nyenburgh*, ſynen ſone, die hy voor ſyne wettelijke houwelijke verwekt hadde, op belofte van trouwe, by Jonkvrouwe *Margriette van Hooghwoude*, niet en moght gehouden werden als een Baſtaert ofte natuerlijk kindt, maer voor een Schiltboortigh Edelman, van Clandeſtinen Houwelijk geboren, die van allen tyden voor geen Baſtaerden en ſijn gehouden geweeſt; Verſoekende overſulx de Ridderſchap, Jonkheer *Gerard* voorſz voor ſulx aen tenemen, ende al ofte deſelve clandeſtine trouwe wettelijk geconfirmeert hadde geweeſt, verclarende dat de ſubite doodt van de voorſz Jonkvrouwe *Margriette* hem dat belet heeft, 't welk de voorſz Ridderſchappe ter liefde en bede Heeren *Willems*, Grave van Egmondt voorſz, gaerne gedaen hebben, tot Dordreght op den derden Juny duyſent vierhondert en twe-en-tachtigh; in teeken der waerheyt ſoo hebben wy ondergeſchreven dit Vidimus doen zegelen, met onſe zegelen en pitſiren, als geen Zegels by ons te hebben, ten verſoeke van Heer *Rhene van Reneſſe*, Grave van Warfuſe; Dit is geſchiet en gegeven tot Straelen den tweden dagh der Maendt van Mey, duyſent ſeshondert en drie-en-dertigh; was onderteyckent. *Arnoldt Huyn de Gelain, J. de Waſſenaer, Werner van Eyl*, en *Engelbert Brempt de Sclazraidt*, ende hebben vier opgedrukte zegels ofte pitſieren neffens den anderen ſtaende, 't eerſte in roden lakke, het twede in een rode, en de twee laeſte in witte auwelen, met wit papier overdekt.

Lett. B.

INde Name des Heeren, Amen; By deſe jegenwoordige openbaren inſtrumente, zy eenen yegelijken kennelijk en openbaer, dat in den jare der geboorte des ſelfs ons Heeren 1567. nae gemeen ſchryven, inde tiende Indictie, den 24. January, Pauſdoms Heeren *Py* den V. Paus van dier naeme, in ſijn tweede jare, regnerende de aldergrootmogentſte Heere, Heer *Maximiliaan*, de tweede gekoren Keyſer van dien name, in het derde jare ſijns Majeſteyts Electie, ter preſentie van my nabeſchreven openbeer Notaris en Getuygen hier onder genomineert, perſonelijk geweeſt ſijn, d'eerſame *Cornelis vander Nyenburg*, en d'eerbare *Eliſabeth Jans*, geëchte Man en Wyf, Poorteren der Stede van Alkmaer, beyde gaende, ſtaende, geſont van lichaem ſijnde, en overſulx haerluyden memorie, redenen, en verſtandt, wel en volkomentlijk gebruykende, als 't uytwendelijk bleeck, en hebben ſonder yemants ſiniſtre inductie, uyt haerlieder, en elx byſondere vrye eygene wille en wel bedaghten moede, ſoo ſy elx byſonder verklaerden, haer Teſtament, Uyterſte wille, Donatie reciproce, en anders in manieren hier nae volgende verclaert, willende dat die ſelve alſulx ofte als codicille, donatie ter cauſe des doots, en onder den levenden onderhouden ſal werden en volkomen effect ſorteren, en hebben eerſt en al voren gerenuntieert ſelvere Teſtmentaire diſpoſitie op den vyftienden Octobris anno 1559. voor my als Notaris Publ. en *Adriaen Doedens*, en Heer *Hendrik Reyers*, &c. Getuygen, onderlingh by henluyden gepaſſeert en gemaeckt, willende dat deſelve krachteloos en van geender waerden gehouden zy, in allen ſchyne als offe noyt te voren by henluyden gemaekt en ware; en omme van nieuws te diſponeren, ſo hebben ſy-luyden om ſonderlinge liefde en affectie, die ſy hem verklaerden tot den anderen te dragen, d'een d'ander over en wederover, den langhſtlevende van hen beyden gemaekt en gegont, maeken en gonnen mits deſen, de uſufruct en 't gebruyk van de twee deelen dier aller goederen, wes die eerſt aflyvige metter doot ontruymen en achterlaten zal, ſulcx dat die langhſtlevende deſelve goederen zal gebruyken, tot ſijn leven en langer niet, inſtituerende voorts d'eerſt aflyvige van hen beyden beddegenoten, ſijne twee kinderen, namentlijk *Johan* en *Cornelis vander Nyenburgh*, mitsgaders het kind ofte kinderen, die ſy noch te ſamen in huwelijk ſullen krygen, erfgenamen te ſijn in haer legitima, als een gereghte derdendeel, van alſulke goeden als de eerſt aflyvige achterlaten ſal, mitſgaders inde naekte proprieteyt en eygendomme van de twee deelen hier voren, den langhſtlevende van hen beyden in uſufruct gegont en gegeven, welverſtaende dat zyluyden Teſtateuren gecaveert en gewilt hebben, als dat de langhſtlevende van hen beyden, de adminiſtratie en het bewindt zal hebben van alle die goeden, de voorſz kinderen alhier gemaekt en gegondt, ſonder dat de langhſtlevende van hen beyden conthoralen eenighſints gehouden zal ſijn, de vrienden ofte magen van de eerſt aflyvige eenigen inventaris van de voorſz goeden te leveren, noch ook eenige reekeninge, bewys, ofte reliqua daer van te doen; behouden ingevalle *Cornelis vander Nyenburgh* voor ſijne voorſz Huyſvrouwe aflyvigh werde, dat die voornoemde *vander Nyenburgh* begeerde, dat ſijne voornoemde Huyſvrouwe, den handel, bewindt, en adminiſtratie zal hebben vande voorſz goeden ſijner kinderen, mits doende alles dat Weesmeeſteren der Stede van Alkmaer verſtaen zullen in deſen te behoren, ofte ten minſten dat ſijne voorſz Huyſvrouwe een Momber ende Vooghd ſal nomineren, die by den Geregte derſelver Stede daer toe bequaem gekent en geauthoriſeert zal werden; en by aldien *Lysbeth Janſz* voornoemt, voor haer voorſz Man deſer Werelt overlede, ſoo verklaerde ſy hare uyterſte wille te ſyn, dat deſelve hare man Momboir en Vooghd haerder kinderen en haerder goederen zal ſyn, begerende dat hy by den Gereghte der Stede van Alckmaer (indient noodt ſy) daer toe geauthoriſeert ofte geordonneert zal werden; willende voorts te ſamen, dat naer haer beyder aflyvigheyt, alle hare conthoralen goederen ſullen gaen en devolveren

aan

Digitized by Google

aan hare voorsz kinderen, die sy gesamenderhandt en elkx van hen bysonder daarinne institueren, als hare universele Erfgenamen, mits dat het eene kindt op het ander sterven en beerven sal, en dat na de doot van het laatste kint, dese hare goederen weder sullen keeren aan de zyde van daar die gekomen zyn; al 't gunt voorsz is willen sy Testateuren alsulx onderhouden hebben, versoekende van my nageschreven Openbaar Notaris, hier van gemaakt te werden een ofte meer openbare instrumenten, in der alderbeste forme. Aldus gedaan binnen der Stede van Alkmaar, ten huyse en woonstede van hen testateuren, ten dage, jare, en maant, en indictie als boven; ter presentie van Mr. *Nanning van Foreest*, en *Claas Jacobsz*, beyde woonachtig tot Alkmaar, hier toe specialijken versocht en gebeden als Getuygen.

Lett. C.

EErsame, wyse, voorsienige en seer discrete Heere; naar alle behoorlijke salutatien, sal uwen E. geadverteert sijn, dat alsoo den Vyandt dag en nacht, alle middelen soekt, om dese quartieren te krenken, soo is 't dat wy op U E. ernstelijk versoecken, en u niet te min van wegen den Exellentie vanden Prince van Orangien wel expresselijk belasten, op de hoogste ongenade sijnder F. G. dat gy dese aangesiens uyt elk vande Dorpen gelegen in u Coggen, doet opkomen drie Mansperssoonen, gequalificeert sijnde om met behoorlijke Fournissemente van gravinge, als met Spitlippen, Schoppen, Berrien, Manden en al 't geen diens aanklevende is, en sult den selven terstont sonder eenig verrrek, onder nacht en dag doen reysen, tot Schellink-woude aan den Dyk, omme aldaar voor den tyt van 3. ofte 4 dagen, te arbeyden tot grooten noodt van desen quartiere, sonder van dies te doen in gebreeke te blyven, alsoo onsen Admiraal, overmidts de noodt, selver in Persoon overgekomen is; en aangaende het loon vande Arbeiders, sult geen swarigheyt maken, alsoo de Regeerders van de selve Dorpen, by specificatie sullen stellen 't loon van de zyne, 't welk hun in afkortinge van hun Morgengelt, in reekeninge gepasseert sal werden, oft in andere ongelden.

Lett. D.

WErdt van wegen sijne F. G. belast en wel expresselijk bevolen, alle Hooftlieden en Capiteynen, en sonderlinge hofman *Johan vander Schuyre*, en den Capiteynen vande Galeyen op de binnen wateren sijnde, *Cornelis vander Nyenburg*, Dykgrave thoonder van desen, in alles geloof te geven van 't gunt hy den selven aan dienen en onderregten sal, nopende het deursteken van eenige dyken en andersints, dienende tot ontsettinge van die van Alkmaar; lastende en bevelende alle en eenen yegelijk, daar toe alle hulp en assistentie te doen, des nodig sijnde, by peyne van sijne F. G. hoogste straffe en ongenade; gedaen op den huyse tot Schagen, desen 9. Septembris 1573.

WErdt van wegen sijn F. G. geauthoriseert en belast *Cornelis Iansz vander Nyenburg*, Dyk-grave van Geestmer-Ambacht, die huysen van *Ian Buyes*, by den Overtoom, en alle anderen daer ontrent aenden Huygendyk te doen aan brandt steeken, de selve huysen met alles datter inne is, geven tot prys insgelyx het geheele Dorp van Outdorp, en alle Dyken daar ontrent deur te doen steeken, tot ontsettinge der Stadt van Alkmaar, bevelende Hopman Corput met sekere schutten, en alle anderen onder de soldye van sijne F. G. sijnde, in desen alle hulp en bystandt te doen, op peyne van sijne F. G. hoogste ongenade. Actum op 't huys tot Schagen desen 12. September 1573.

Lett. E.

WY Commissarissen ondergeschreven uyt krachte van sekere commissie, by de Excellentie van Ducq Dalve, Gouverneur en Capiteyn Generaal van dese Nederlanden, hebben geauthoriseert en authoriseren midts desen, *Bartelmeus van Teylingen*, Schout der Stede van Alckmaer, te dachvaarden ter plaatsen daarmen gewonelijk is Publicatien en dachvaardingen te doene binnen de voorsz Stede, dese na volgende persoonen, te compareren op den 10. Juny naastkomende, voor de Excellentie van Ducq Dalve, ofte die gene, die sijn Excellentie daar toe gelieven sal te deputeren. Actum den 17. Mey anno 1568. &c. Mr. *Nannink van Foreest*, *Diederik van Foreest*, *Cornelis Iansz vander Nyenburg*, &c.

Lett. F.

INde Name des Heeren Amen; By desen jegenwoordigen openbaren Instrumente sy eenen yegelijken kennelik en openbaar, dat in Jare der geboorte desselfs ons Heeren duysent vyfhondert drie-en-tseventig, in de eerste indictie, den eersten Juny, Regnerende de aller Groot-mogenste Heere, Heere *Maximiliaan* de twede gekoren Keiser van dier naeme, in sijn negende jare ter presentie van my na geschreven Openbaare Notaris en getuygen hier onder genomineert, personelijk geweest sijn, d'Eersame *Iohan vander Nyenburg*, geassisteert met *Cornelis vander Nyenburg*, sijn Vader, en *Lysbeth vander Nyenburg*, sijn Moeder ter eenre; en *Margareta Gerritsz*, by haar hebbende *Aalbert Cornelisz*, Burgemeester der Stede van Alckmaar, uyt de name en van wegen *Cornelia Gerritsz*, sijne Huysvrouwe, en *Iohanna Gerrisz*, Susteren van de voornoemde *Margareta Gerritsz*, ter andere syden. En verklaarde die voorsz *Iohan vander Nyenburg*, en *Margareta Gerritsz*, te samen veraccordeert te sijn, omme ter eere Godts in wettigen Huwelijk te vergaderen, onder expresse conditien en voorwaarden, voor alle bande van

Digitized by Google

Huwelijke geconcipieert en geſlooten, ſulx hier na volgt.

Inden eerſten ſoo geven &c. Alle welke premiſſen en Huwelixe Voorwaarden hebben die voornoemde beddegenooten, geaſſiſteert als vooren, in alle ſijne poincten en Articulen vooren verhaalt, geëmologeert, geratificeert, en mits deſen in waarden gehouden, belovende deſelve alſulx by behoorelijke ſtipulatie in handen mijns Notary gedaan, ten eeuwigen dage vaſt en onverbreekelijk te ſullen onderhouden, gelijk de voornoemde *Cornelis*, en *Lysbeth vander Nyenburg*, in haar-lieden reſpect hebben gedaan, niet jegenſtaande dat alle ſolemniteyten van regten, in deſen niet geobſerveert ofte gebruykt mogen ſijn; verſoekende mitsdien de voornoemde comparanten van my Notaris na geſchreven, hier van gemaakt te werden, een ofte meer openbare Inſtrumenten in de alderbeſte forme. Aldus gedaen binnen der Stede van Alckmaar, ter woonſtede vande voornoemde *Margareta Gerrits*, en ten dage Jare Maandt en Indictie als boven, ter preſentie van *Pieter Buyſer*, geſworen Roedrager der Stede Alkmaar, en *Iacob Thomaſz*, Kiſtemaeker, Borgeren van Alckmaar hier toe ſpecialijken verſogt, en gebeden als getuygen; my preſent Notaris ondergetekent *Fereeſt*.

EVERSDYK.

132 MEeſter ANTHONIS VAN EVERSDYK, *Michiels* ſoone, was Raad in den Hage, anno 1450. en een byſonder Favorijt van den Grave van Charloos, die hem daar na nobiliteerde by opene brieven, en 't welk Keyſer *Frederik de III.* heeft beveſtigt, met brieven gegeven tot Nieuſtad in Ooſtenrijk, in October 1465. Hy hadde te wyve *Cornelia van Nienhoven* uyt Vlaanderen; leefde noch anno 1480. en wan

Johan van Everſdijk, Canonnik te Geervliet.

Johan van Everſdijk, troude *Magtild vander Mye*, en wan *Anthonis van Everſdijk*. *Thomas van Everſdijk*, Carmeliter Monnik te Haarlem. *Adam van Everſdijk*. *Hendrik van Everſdijk*. *Vincent van Everſdijk*. *Johan van Everſdijk*. *Johanna van Everſdijk*, en *Arendina van Everſdijk*.

Adriaan van Everſdijk, hadde getrout *Belia Gerrits* dochter *van Egmont*, en wan 1. *Geertruyt van Everſdijk*, Nonne in St. Aagten te Delf. 2. *Maria van Everſdijk*, hadde te man *Adriaan van Borſſele*, Ridder, en Caſtelein van Woerden, en hadden kinders. 3. *Wendelmont van Everſdijk*. ſtierf ſonder oir, getrout gehad hebbende *Evert van Crommendijk*. 4. *Cornelia van Everſdijk*, mede Nonne in St. Aagten te Delf. 5. *Margareta van Everſdijk*, hadde te man *Pieter van Teilingen*, Rekenmeeſter in den Hage, ſoone van *Lucas van Teilingen*, ook Rekenmeeſter, en van *Catharina van de Wateringen*, by dewelke ſy wan *Vincent van Teilingen*, Rentmeeſter van de Wilderniſſen, overleden anno 1540. Mr. *Jacob van Teilingen*, Penſionaris der Stede Dordrecht, overleden anno 1520. getrout met een dochter van *Dirk van Zuylen*, Ridder. *Johan van Teilingen*, Capiteyn in den Vrieſchen Oorlog anno 1523. *Diderik van Teilingen*, mede in den Oorlog onder den Heer van Waſſenaar; en *Belia van Teilingen*, die te man hadde *Caſpar van Beyerſtorfel*, Caſtelein te Medenblik, wiens dochter *Anna* te man hadde *Caſper van Boſchhuyſen*, ſonder oir.

Anthonis van Everſdijk, volgt.

Margareta van Everſdijk, hadde te man *Gerrit van Nyvelt*, Ridder, nalatende twaalf kinderen.

Catharina van Everſdijk, hadde te man *Jacob van Almonde*, Raad in den Hage, ſoone van *Ian van Almonde*, en van *N. van Drenkwaart*, *Burgemeeſters* dochter; ſy lieten mede verſcheide kinderen na.

ANTHONIS VAN EVERSDYK, Soone van *Anthonis van Everſdijk*, en van *Cornelia van Nienhoven*, hadde te wyve *Maria van Raaphorſt*; en wan

Anthony van Everſdijk, volgt.

Adriaan van Everſdijk, Monnik Regulier in den Rugge by den Briel.

Margareta van Everſdijk, hadde getrout *Iehan*, Baſtard broeder van Hertog *Carel van Gelder*, en wan kinders.

ANTONY VAN EVERSDYK, Soone van *Anthonis van Everſdijk*, en van *Maria van Raaphorſt*, hadde getrout *Willemina van Raashoorn*; en wan

Anthony van Everſdijk, Hofmeeſter van Hertog *Carel van Gelder*, ſtierf ongehylikt.

Servaas van Everſdijk, ſtierf mede ongehylikt.

Margareta van Everſdijk, troude *Frederik van Voorſt van Keppel*, Edelman uyt Gelderland, en wan twee dochters, namentlijk, 1. *Catharina van Voorſt*, troude *Cornelis vander Houve*, ſoone van *Gideon vander Houve*, Raad en Land-rentmeeſter Generaal van Gelderland, en van *Maria van Borſſelen*, *Cornelis* dochter; en 2. *Maria van Voorſt*, troude *Carel vander Houve*, *Cornelis* broeder voorſz.

Eliſabeth van Everſdijk, Nonne te Renchem by Aarnhem.

Het Wapen van Everſdijk is een Schilt van Laſuur, beladen met twee Silvere Kepers, en drie Toorens van Gout, twee bezyden de Kepers, en de derde daar onder.

FO-

Digitized by Google

FOREEST.

133 HERPERT VAN FOREEST, Ridder, wert vermelt anno 1096. en geſtelt als een van de eerſte op een Tournoyſpel van omtrent 150. Ridders, volgens brieven daar van zynde; en wan

STUARD VAN FOREEST, Ridder, volgens brieven vermelt in September anno 1111.

ARENT VAN FOREEST, Canonik van St. Jans tot Utregt, ten tijde van *Ian van Zirik*, Biſſchop van Utrecht; was mede over 't accord, tuſſchen den Biſſchop voorſz, en *Adolf* Prooſt en Archidiaken tot Utrecht, gemaakt by *Sifridus*, Aarts-biſſchop van Ceulen.

ANZELMUS VAN FOREEST, Ridder, volgens brieven daar van zynde; en wan

GERRIT VAN FOREEST, welke een ſoon wan *Herpert van Foreeſt*, en een dochter *Perone van Foreeſt*, mede volgens brieven daar van zynde. *Herpert van Foreeſt* voorſz liet na

WILLEM VAN FOREEST, Ridder, Heer van Foreeſt, Middelburg; diſponeert van ſijne goederen in faveur van ſijne drie ſoonen, *Herpert*, *Ian*, en *Nicolaas van Foreeſt*, in tegenwoordigheyt van den Heer van Voorne, *Arend van Heemskerk*, *Iacob van Woude*, Ridders, en *Herman van Woerden*, Schiltknape, by opene brieven vanden jare 1278. *in Vigilia Andreæ Apoſtoli*; ſijn Huysvrouwe was *Florentia van Rodenburg*, by dewelke hy de voorſz drie ſoonen naliet, als

Herpert van Foreeſt, Schiltknape, ſtierf ſonder oir.

Ian van Foreeſt, volgt.

Claas van Foreeſt, liet na *Agatha van Foreeſt*, ongehout geſtorven, en *Floris van Foreeſt*, die maar eene dogter na liet, *Cunigonda van Foreeſt*, getrout met *Floris van Alckemade*.

JAN VAN FOREEST, Schiltknape, ſoone van *Willem van Foreeſt*, en van *Florentia van Rodenburg*, was Heer van Foreeſt en Middelburg; heeft in 't jaar 1326. beneffens andere Edelen de Huwelijkſe Voorwaarden getekent, van *Diderik van Raaphorſt*, Heemraad van Rhijnland, ſoone van *Gerrit van Raaphorſt*, en van *Agnes van Duvenvoorde*, met *Magtild van Oudshoorn*, *Dirx* dochter, als blijkt uyt de opene brieven daar van zynde; hy liet na

Herpert van Foreeſt, volgt.

Dirk van Foreeſt, geſtorven ſonder kinders na te laten.

Willem van Foreeſt, ſonder oir geſtorven.

HERPERT VAN FOREEST, Schiltknape, ſoone van *Ian van Foreeſt*, Heer van Foreeſt en Middelburg, ſtierf anno 1367. leit begraven in de St. Jans Kerke tot Haarlem; en liet na

IAN VAN FOREEST, Ridder, Heer van Foreeſt, Middelburg, daar mede verlijt anno 1342. was anno 1392. Hoog-heemraat van Rhijnland; en anno 1405. neffens andere Ridders in de Belegeringe van Hageſtein; troude *Ida Cuſer*, dochter van *Coenraat Cuſer van Ooſterwijk*, die Neef en Raad was van Hertog *Albregt van Beyeren*; en liet by deſelve na

Herpert van Foreeſt, Schiltknaap, Heer van Foreeſt, Middelburg, Amſtelveen, Sloten, Ooſtdorp, Schoterbos, daar mede verlyt anno 1413. was Hoogh-Heemraad van Rynland anno 1425. en Burgemeeſter tot Haarlem anno 1432. 1435. 1438. 1453. 1457. en te voren inden jare 1449. Theſaurier der ſelver Stede; hadde getrout *Magtild van Alckmade*, dogter van *Willem van Alkemade* en *Poelgeeſt*, en van *Eliſabeth van Zanen*; ſy was Weduwe anno 1459 en ſtierf anno 1487. tot Haarlem begraven inde grote Kerke aldaar. *Herpert van Foreeſt* voorſz heeft geſtaan over de ſoen van *Aelit van Poelgeeſt*, en *Willem Cuſer*, ſijn moeders broeder; en ſtierf ſonder oir, leit begraven tot Haarlem in 't Carmeliter Clooſter.

Adrjaan van Foreeſt, volgt.

Willem van Foreeſt, toegenamt *Cuyſer*, na ſijn moederlijke grootvader, troude *Eliſabeth van Alkemade*, en wert verlyt met 19. maden Lants buyten Dyx by Zanerdam gelegen; item een derde in een Corentiende, buyten Delf gelegen, en dat om de getrouwe dienſten en maagſchap van *Coen van Ooſterwyk* ſijns Moeders Vader; ſy ſtierf ſonder kinderen, en wierden mitsdien de gemelte leenen geconfirmeert op ſijn broeder *Herpert van Foreeſt*.

ADRIAAN VAN FOREEST, Soone van *Ian van Foreeſt*, en van *Ida Cuſer*, begraven in 't Carmeliter Clooſter tot Haarlem, liet na † 1452.

Willem van Foreeſt, Ridder, was Schepen tot Delf, anno 1419. 1420. 1423. en 1424. en Balliu van Geervliet, en den Lande van Putten, anno 1458. troude *Adriana Hart vander Woert*, geſeit *Abbenbroek*, dogter van *Boudewyn Hart vander Woert*, Schout van Delft, en Hoogheemraat van Delfland, en van *Catarina van Abbenbroek*, Vrouw in Abbenbroek, *Gerrits* dogter; ſy word verlyt den 19. September 1459. met alle de Heerlijke goederen van ſijn Oom *Herpert van Foreeſt*, en wan eenen ſone met namen *Herpert van Foreeſt*, Ridder, die den 14. February 1452. in alle de leenen van ſijn vader verlyt werd; hy was Schepen tot Delf anno 1481. en 1482. Schout tot Alkmaar anno 1483. 1484. en 1485. en Burgemeeſter, tot Delf anno 1490. en troude *Maria van Cats*, dogter

Digitized by Google

ter van *Wolfart van Cats*, en van *N. van Sabbingen*, *Reiniers* dogter; sy was Weduwe van *Arent van Swieten*, Heer van Leyenburg en Loendersloot; hy wan by de selve drie dogters namentlijk, 1. *Maria van Foreest*, verlyt met de Leengoederen by dode van *Herpert* haar vader, anno 1501. troude *Albregt van Raaphorst* Sone van *Henrik van Raaphorst*, en van *N. van Sonnevelt*, *Maurijns* dogter, en liet een sone na *Hendrik van Raaphorst* 2. *Ursula van Foreest*, getrout met *Iacob van Borsselen*, Castelein van der Goude, Sone van *Iacob Bastard van Borsselen*, en van *Agnes van Raaphorst*, verlyt anno 1512. met het Ambagt van Middelburg, by overgifte van sijn Schoonsuster *Maria van Foreest*, met *Albregt van Raaphorst*, haar man; sy leggen t'samen begraven tot Goude op 't Choor van de Groote Kerk, met de volgende Quartieren en Grafschrift.

BORSSELE. FOREEST.

RAAPHORST. CATS.

HIER LEIT BEGRAVEN JACOB VAN BORSSELEN CASTELEYN, STIERF ANNO M D XXI. OP SINT COENRAATS AVONT, DEN XX. DECEMBER, EN D'ED. URSELA VAN FOREEST, STIERF ANNO MDXXV. DEN XV. MAART.

3. *Anna van Foreest*, troude *Albregt van Egmont van Mereſtein*, Castelein van Woerden, Sone van *Albert van Egmont van Mereſtein*, en van *Henrica van Spangen*, en wonnen verscheide kinderen.

Ian van Foreest, Burgemeester te Haarlem, anno 1649. 1472. 1475. 1476. 1480. 1481. 1485. 1487. 1493. liet na 1. *Andries van Foreest*, Schepen tot Haarlem anno 1497. 1499. 1510. 1512. 1514. en 1515. troude *Willemina van Adrichum*, *Adriaans* dochter, stierf sonder oir. 2. *Cornelis van Foreest*, welke troude *Agatha Potters vander Loo*; en liet na een enige Soon *Ian van Foreest*, welke woonde op 't huys te Oosterwyk by de Beverwyk, alwaar hy stierf anno 1554. hadde getrout *Maria van Henkesloot*, *Joosten* dogter te Delf, en liet na drie dogters, *Maria van Foreest*, jong overleden; *Cornelia van Foreest*, ongetrout, en *Magdalena van Foreest*, besitster van 't huys te Foreest, anders genoemt. Oosterwyk, troude eerst anno 1554. *Ian van Ruyven*, soone van *Willem van Ruyven*, en van *Judith Solmis* tot Utrecht; hy stierf anno 1556. de leste mans oir van dit Geslachte, nalatende een enige dochter *Judith van Ruyven*, die ongetrout overleden is anno 1579. ten tweden anno 1557. *Jan van Duvenvoorde*, soone van *Ian van Duvenvoorde*, en van *Maria van Mathenesse*; hy stierf anno 1573. tot Haarlem in de gevanckenisse, nalatende *Ian van Duvenvoorde*, welke doot bleef in den strijd op de Hardenberger-heide, oud 22. jaren, en *Maria van Duvenvoorde*, die te man hadde *Juriaan van Lennip* uyt Gelderland.

Coenraat van Foreest, volgt.

Ida van Foreest, ongetrout gestorven.

COENRAAT VAN FOREEST, Soone van *Adriaan van Foreest*, hadde getrout *Agatha Uyttenhage*, stierf anno 1481. nalatende

DIRK VAN FOREEST, troude *Haze Pieter Iordaans* dochter; en wan

Iordaan van Foreest, volgt.

Iacob van Foreest, troude *Elisabeth Ielijs* dochter, en wan daar by *Dirk van Foreest*, Medicus van den Conink van Polen, en Bisschop van Vilna, en *Iacob van Foreest*, die sig tot Lubek neergeset, en aldaar kinderen nagelaten heeft.

Adriaan van Foreest, Monnik in 't Clooster tot Egmont.

Clemens van Foreest, ongetrout gesturven.

Willem van Foreest, welke naliet *Iosina van Foreest*, die te man hadde *Pieter Paling*, *Claas* soon, Ridder, welke een dochter naliet, met namen *Willemina Paling*.

JORDAAN VAN FOREEST, Soone van *Dirk van Foreest*, en van *Haze Pieter Iordaans* dogter, Schepen tot Alkmaar, troude *Alijd van Egmont van Mereſtein*, *Ians* dochter; en wan trouwde *Claas Hals van Wisse*; ten tweden *Pieter Sasbout*, Burgemeester van Delf; sy stierf anno 1572. begraven in de oude Kerk aldaar.

Iordaan van Foreest, volgt.

Pieter van Foreest, was Burgemeester van Haarlem, troude *Margareta van Suffenhem*, *Willems* dochter, en wan *Iacoba van Foreest*, welke eerst

JORDAAN VAN FOREEST, Soone van den ouden *Iordaan van Foreest*, en van *Alijd van Egmont van Mereſtein*, Thesaurier tot Alkmaar, anno 1531. en 1532. en Burgemeester anno 1535. 1537. en 1540. troude *Margareta Beyers*, *Nannius* dochter; en liet na beide jong gesturven.

Alijd van Foreest, ongehout gesturven.

Maria van Foreest, ongehout gesturven.

Pieter van Foreest, vermaart Medecijn tot Dordregt, stierf en begraven aldaar in 't jaar 1543. hadde te wyve *Eva van Teilingen*, en wan *Margareta van Foreest*, en *Augustin van Foreest*,

Adriaan van Foreest, stierf ongetrout.

Geertruyt van Foreest, troude *Cornelis Cooltuyn*.

Dirk van Foreest, volgt.

Anna van Foreest, ongetrout gesturven.

Nan-

Digitized by Google

Nanning van Foreest, Raad en Pensionaris tot Alkmaar, anno 1572. Gecommitteerde op de Vredehandelinge, Unie, en Saken des Gouvernements, anno 1575. Raatsheer in den Hogen Rade, anno 1581. troude eerst *Christina Quekel*, en naderhand *Maria van Hattum*, *Albregts* dochter; hy wan by de eerste *Margareta van Foreest*, troude *Everardus Geesteranus*, en lieten kinderen na; by de twede, I. *Iordaan van Foreest*, troude *Isabella Schilperoort*, en wan *Nanning van Foreest*, Dijkgraaf van Geestmeer-ambacht, jong gesturven, en *Cornelia van Foreest*, mede ongehout gesturven. II. *Heilwich van Foreest*, jong gesturven. III. *Geertruyd van Foreest*. IV. *Albregt van Foreest*, sonder kinders. V. *Heilwich van Foreest*, troude *Adriaan van Veen*, Balliu en Dijkgraaf van Heer Hugenwaart, wonnen kinders. VI. *Nanning van Foreest*, zedert anno 1603. tot 1636. Raad en Secretaris der Stad Alkmaar, anno 1629. Gecommitteerde van den Staat in 't Leger voor 's Hertogenbosch, anno 1636. Raad en Mr. van de Rekeningen over de Domeinen van Holland en West-vriesland, anno 1646 Meester-knaap van Holland, anno 1666. Gecommitteert over de Educatie van sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orange; hy stierf seer oud anno 167.. hadde te wyve *Magtild van Sonnevelt*, *Hendrix* dochter, en wan by deselve 1. *Nanning van Foreest*, jong gesturven. 2. *Anna van Foreest*, troude *Pieter van Loon* tot Amsterdam, en wonnen kinders. 3. *Nanning van Foreest*, ongetrout gesturven. 4. *Maria van Foreest*, ongetrout gesturven. 5. *Hester van Foreest*, troude *Dirk van Foreest*, soone van *Ian van Foreest*, Ridder, en van *Iosina Segwaart*, Secretaris van de Gecommitteerde Raden van Westvriesland en 't Noorderquartier, en wonnen kinders.

Clementia van Foreest, stierf ongetrout.

Adriaan van Foreest, stierf ongetrout.

Jacob van Foreest, troude eerst *Maria Harke*, daar na *Eva Jonge*, *Matthys* dochter, beide sonder kinderen.

Alijd van Foreest, ongehout gesturven.

Jan van Foreest, ongehout gesturven.

Philippa van Foreest, ongetrout gesturven.

Jan van Foreest, Schout tot Alkmaar anno 1574. 1575. 1576. 1577. Gecommitteerde Raat anno 1579. troude *Maria Bolle*, en lieten kinderen na, meest dochters.

Agnes van Foreest, troude *Daniel Hindenberg*, lieten kinderen na.

Maria van Foreest, troude *Pieter Stoop*, en lieten kinderen na.

DIRK VAN FOREEST, Soone van *Jordaan van Foreest*, en van *Margareta Beyers*, troude eerst *Maria de Groot*, *Iacobs* dochter, naderhant *Catharina Adams*, en wan van het eerste bedde,

Margareta van Foreest, jong gesturven.

Jacob van Foreest, volgt.

Van het twede bedde,

Margareta van Foreest, ongehout gesturven.

Adam van Foreest, Raat tot Alkmaar anno 1610. Burgemeester anno 1614. 1615. 1617. 1618. 1630. 1631. 1636. 1637. Ontfanger van des Gemenelands Middelen van anno 1600. tot 1640. troude *Alijd van Veen*, en wan *Hester van Foreest*, getrout met *Nicolaas de Bye*, en lieten kinderen na.

Clemens van Foreest, ongetrout gesturven.

Geertruyd van Foreest, ongehout.

Maria van Foreest, troude eerst *Jacob Vryburg*, daar na *Pieter van Dijk*, Burgemeester en Raad tot Alkmaar.

Eva van Foreest, troude *Simon Schoorl*, en wonnen kinders.

JACOB VAN FOREEST, Soone van *Dirk van Foreest*, en van *Maria de Groot*, was Secretaris van de Gecommitteerde Raden van West-vriesland, en den Noorderquartier, troude *Maria van Egmont vander Nyenburg*, *Adriaans* dochter; en wan

JAN VAN FOREEST, tot de Ridderlijke waardigheid verheven door *Louis*, Coning van Vrankrijk; was Secretaris in sijn vaders plaatse, en Burgemeester van Hoorn; Raatsheer in den Hogen Rade, anno 1638. troude *Iosina van Segwaart*, dochter van *Meinard van Segwaart*, en van *Antonia Wenssen*; en wan

Anthonia van Foreest, jong gesturven.

Dirk van Foreest, volgt.

Maria van Foreest, troude *Servaas van Panhuys*, Raad en Pensionaris van Schoonhoven, Raatsheer in de Chambre Mipartye, en Meester-knaap van Holland, en lieten kinders na

Anthonia van Foreest, troude *Franco vander Goes*, en wonnen kinderen.

Adriaan van Foreest, troude *Geertruyt vander Moere*, en wan *Ian van Foreest*, jong gesturven, en *Adriana van Foreest*, troude *Anthony de Veer*, Secretaris van 's Gravenhage.

DIRK VAN FOREEST, Soone van *Ian van Foreest*, en van *Iosina Segwaart*, Secretaris in sijn vaders plaatse, troude *Hester van Foreest*, dochter van *Nanning van Foreest*, eerste Rekenmeester van Holland, en van *Magteld van Sonnevelt*; en wan

Iacob van Foreest, volgt.

Magteld van Foreest, troude *Gerard van Egmont vander Nyenburg*, *Iohans* soone, Burgemeester van Alkmaar, en Dijkgraaf van de Uytwaterende Sluysen, en wonnen kinderen.

JACOB VAN FOREEST, Soone van *Dirk van Foreest*, en van *Hester van Foreest*, Secretaris als boven, en Burgemeester van Hoorn, troude *Maria Sweerts*, en wan *Hester Maria*, *Antonette*, *Dirk*, *Ian*, *Nanning*, en *Catharina van Foreest*.

Het Wapen van Foreest is een Rode Fasce, getand onder en boven in forme van een Sage, op een Velt van Silver, contrarie als het Wapen vander Woert.

VAN-

Digitized by Google

VANDER GOES.

134 DIe van 't Geſlacht *vander Goes* ſijn oorſpronkelijk uyt Zeeland, en eertijds geweeſt de principaalſte Heeren, die in Zuyt-beverland waren, hebbende ontrent den jare 1200. geleeft Heer *Aart*, Heeren *Aarts* ſoon, Ridder, beſitter van 't Slot vander Goes, uyt den welken gedeſcendeert ſijn alle de Heeren van Schengen, en deſe navolgende, die den toenaam van *vander Goes* behouden hebben.

GYSBERT VANDER GOES, Ridder, leefde ten tijden van *Jan*, Graaf van Holland, in 't jaar 1293. hy hadde getrout *Gerberga van Brigdam*; hy wan

Gijsberth vander Goes, troude *Margareta van Staveneſſe*, *Ottens* dochter; hy ſtierf anno 1333. en wan *Gooſwijn vander Goes*, Ridder, Droſſaart van Worcum, troude *Ienne van Bruelis*; hy ſtierf anno 1370. en hadde kinders.

Ian vander Goes, volgt.

Nele vander Goes, troude *Claas van Abele*, Ridder.

JAN VANDER GOES, Soone van *Gijsbert vander Goes*, en van *Gerberga van Brigdam*, troude de dochter van den Heere van *Weldam*, en ſtierf anno 1341. hy wan

Willem vander Goes, volgt.

Catalina vander Goes, troude den Heer van Zandijk in Zeelandt, Ridder, en hadde kinders.

WILLEM VANDER GOES, Soone van *Jan vander Goes*, en van des Heeren dochter van *Weldam*, troude *Eliſabeth vander Haar*, *Hendrikx* dochter; hy ſtierf anno 1399. en leit begraven in 't Clooſter van Oudijk tot Utrecht; en wan

Symon vander Goes, volgt.

Hendrik vander Goes, troude in de Bommelweert *Margareta van Roſſum*, *Willems* dochter; hy ſtierf anno 1470. en wan *Otto vander Goes*, Droſſaart van Hagen, troude *Aveſoete van Keſſel* tot 's Hertogenboſch; hier van komen die *vander Goes* in de Meyerye van den Boſch.

SYMON VANDER GOES, Soone van *Willem vander Goes*, en van *Eliſabeth vander Haar*, Ridder, Heer van Meer, troude anno 1414. *Margareta van Couverden*; hy ſtierf anno 1440. ſy anno 1460. begraven tot Utrecht; en wan

Sander vander Goes, Heer van Meer, troude *Agniet van Hardenbroek*; hy ſtierf ſonder oir den 13. Auguſty 1499.

Maarten vander Goes, volgt.

MAARTEN VANDER GOES, Soone van *Simon vander Goes*, en van *Margareta van Couverden*, troude tot Delf *Margareta Hak van Outheuſden*; hy wan

Mr. AART VANDER GOES, Penſionaris tot Delf, wiert anno 1525. Advocaat van Holland en Weſt-Vrieſland, ('t welk men nu Raat-penſionaris noemt) troude *Margareta van Binchem*; haar vader was Burgemeeſter van Loeven, en met ſijn Huysvrouw omtrent 54. jaren in den Huwelijken ſtaat geweeſt hebbende, ſtierf hy den 1. November 1545. ſy den 25. December in 't ſelfde jaar; en wan

Mr. *Aart vander Goes*, de jonge, Advocaat van den grooten Rade tot Mechelen, troude *Margareta Buekelaar*; hy ſtierf den 26. Mey 1550. en leit begraven tot Mechelen in St. Rombouts Kerk, onder een blauwe Sark, met ſijn Wapen en acht Quartieren, waar van de vier van 's vaders zyde de navolgende zyn;

VANDER GOES.

HACK VAN OUTHEUSDEN.

COUVERDEN.

VANDER COLVE.

Hy wan drie dochters, namentlijk *Iohanna vander Goes*, vermelt anno 1552. *Barbara vander Goes*, troude *Nicolaas de Silla*, en wan kinders; en *Anna vander Goes*, troude eerſt *Nicaſius Claiſſon*, Commis van de Finantie tot Bruſſel; ten tweeden *Ian van Houthem*, Ridder, Heer van Vertrijk, en hadde kinders.

Adriaan vander Goes, volgt.

Genoveva vander Goes, troude *Everard Nicolai*, Ridder, eerſt Præſident van den Hove van Vrieſland, en naderhand van den groten Rade tot Mechelen, en wan kinders; ſy ſtierf den 27. Maart 1545. leit begraven in den Hage in de grote Kerk, in 't Middelpant, tegen over den Orgel, met dit volgende Graffchrift op haar Sark.

D. O. M. S.
GENOVEFÆ GOESIÆ, ARNOLDI FILIÆ, FÆMINÆ INCOMPARABILI, QUÆ M.D.XLV. SALUTIS ANNO, SEXTO CALEND. APRILES, ÆTATIS XL. CONJUGII XXII. PARTUS XVII. EXTINCTA EST. EVERARDUS NICOLAUS, CONSILII FRISIÆ PRÆSES MARITUS CONJUGI DULCISSIMÆ MONIMENTUM CUM LACHRYMIS POSUIT.

Mr. ADRI-

Digitized by Google

Mr. ADRIAAN VANDER GOES, Soone van *Aart vander Goes*, en van *Margareta van Binchem*, was Advocaat van Holland en West-vriesland in sijn vaders plaatse, troude *Anna van Spangen*, dochter van *Laurens van Spangen*, en van *Maria Gout*, susster van *Willem Gout*, Ontfanger Generaal des Keysers in den Hage; sy stierf den 14. April 1548. hy den 5. November 1560. hy wan

Mr. *Christiaan vander Goes*, volgt.

Mr. *Aart vander Goes*, Pensionaris van Schiedam, troude *Maria Hollaart*; hy stierf den 20. Augusti 1572. en wan *Adriaan vander Goes*, die by *Regina de Marees*, kinderen nagelaten heeft.

Pieter vander Goes, Balliu en Dijkgraaf van Delfland, daar na Rekenmeester van des Graaflijkheyts Rekenkamer van Holland, troude *Maria vander Dussen*, dogter van *Cornelis vander Dussen*, en van *Maria van Duveland*; hy stierf den 11. Mey 1590. en wan 6. kinderen, als 1. *Cornelis vander Goes*, Ambachts-heer van Uytwijk, Auditeur van de Rekenkamer van Holland, troude eerst *Catharina van den Einde*, dochter van *Jacob van den Einde*, Advocaat van Holland, en van *Isabelle van Nieuland*; ten tweden *Sibilla vander Mersche*, hy stierf sonder oir. 2. *Laurens vander Goes*, Griffier van de Lenen van Holland, stierf ongehout. 3. *Anna vander Goes*, troude *Christiaan van Alkemade*, Heer van Leeuwesteyn by Voorburg, soone van *Dirk van Alkemade*, en van *Cornelia vanden Einde*, hadde kinders. 4. *Maria vander Goes*, troude *Philips Doublet*, Ontfanger Generaal der Vereenigde Nederlanden, en eerste Rekenmeester in den Hage, hadde kinders. 5. *Catharina vander Goes*, troude Mr. *Dirk van Leyden* (dict) Leeuwen, Raad in den Hogen Rade van Holland, hadde kinders. 6. *Geertruyt vander Goes*, troude *Cornelis Buys*, Meesterknaap van de Houtvesterye van Holland, Casteleyn van Purmerende, hadde kinders.

Andries vander Goes, volgt verder.

Philips vander Goes, troude *Maria van Adrichem* tot Delf, hy stierf den 6. Maart 1572. en wan 1. *Anna vander Goes*, troudé *Arent van Lodesteyn*, Raad van Vlaanderen. 2. *Catharina vander Goes*, troude *Anthoni vander Gisssen*, Raat en Schepen tot Delf, en hadden kinders.

Maria vander Goes, troude Mr. *Pieter vander Meer*, Raat in den Hove van Holland, daar na Pensionaris tot Delf, hadde kinders.

Mr. CHRITIAAN VANDER GOES, Soone van *Adriaan vander Goes*, en van *Anna van Spangen*, was Heer van Spijk, Schout van Delf, troude anno 1558. *Anna van Renoy*, dochter van *Gerard*, Heer van Spijk, eerste Rekenmeester van Holland, en van *Anna de Potis*, dochter van *Collaart*, Raad en Rentmeester Generaal 's Lands van Mechelen; hy stierf den 22. September 1600. sy den 12. Augusti 1608. en wan

Mr. *Adriaan vander Goes*, volgt.

Maria vander Goes.

Anna vander Goes, beyde gestorven en begraven in de oude Kerk tot Delf.

Gerard Renoy vander Goes, dewelke na dat hy lange jaren den Koning van Spangien in den Oorlog hadde gedient, is tot Gent gestorven den 8. Augusty 1623. en begraven in de Kerke tot Akkergem, onder een blauwe Sark, daar sijn Wapen en vier Quartieren op uytgehouwen staan, met het volgende Epitaphe.

VANDER GOES. RENOY.

SPANGEN. DE POTIS.

D. O. M.
NOBILI STRENUOQUE VIRO AC DOMINO D. GERARDO RENOY VANDER GOES, QUI DELPHIS APUD BATAVOS CLARIS ORTUS NATALIBUS, PATRIA RELICTA, A PRIMIS PRÆTEXTÆ ÆTATIS ANNIS PEDESTRI MILITIÆ PRO HISPAN. REG. CATHOL. NOMEN DEDIT, IN EAQUE DIU ET GNAVITER SESE GESSIT, AC DEMUM RUDE DONATUS, EMERITOS INTER ET VETERANOS URBIS HUJUS ARCIS PRÆSIDIARIUS, OBIIT ANNO DOMINI M DC XXIII. DIE VIII AUGUSTI.

Laurens vander Goes, Vendrik overleden tot Vlissingen anno 1604. geschoten zynde in 't beleg van Oostende; hy wan een dochter *Anna vander Goes*, die eerst getrout was met *Bartholomeus van Nes*, en ten tweden met *Willem Louis van Montfoort*, Heer van Reigersfoort.

Arnout vander Goes, Canonik en Religieus in de Abdye van St. Michiel tot Antwerpen.

Cornelis vander Goes, troude tot Middelburg *Cornelia van Eversdijk*, en wan I. *Christiaan vander Goes*. II. *Adriaan vander Goes*, Heer van 't Slot vander Goes; troude *Geertruyd Oostdijk*, en wan vier dochters, als 1. *Cornelis vander Goes*, Geestelijk. 2. *Dina vander Goes*. 3. *Anna vander Goes*, troude *Pieter de Bye*, Pieters soon, Advocaat in den Hage, en hadde kinders. 4. *Petronella Iacoba vander Goes*. III. *Marcelis vander Goes*, Heer van Nieuvliet, troude *Agatha Magnus*, en wan 1. *Constantia Teresa vander Goes*, Vrouw van Nieuvliet; welke troude *Pieter van Borsselen*

Digitized by Google

Borſſele vander Hoog, Heer vander Hoog, by Mibbelburg, en hadden kinders. 2. *Maria Gabriela vander Goes*, troude *N. van Spangen*, ſonder oir. IV. *Nicolaas vander Goes*, troude *Maria de Vager*, en wan 1. *Iohan vander Goes*. 2. *Cornelis vander Goes*. 3. *Cornelia vander Goes*. *Chriſtiaan vander Goes* voorſz, de oudſte van deſe vier gebroeders, troude *Iacoba de Ionge*, ſtierf den 19. Auguſti 1652. begraven tot Middelburg, in St. Pieters Kerk, en wan 1. *Andries vander Goes*, ſtierf ongetrout 2. *Cornelis vander Goes*, troude *Maria Graſwinkel*, *Simons* dogter, en van *Agata vander Goes*, en wan twee dochters. 3. *Chriſtina vander Goes*, ſtierf ongehout, begraven in St. Michiels Kerk tot Gent.

Mr. ADRIAAN VANDER GOES, Soone van *Chriſtiaan vander Goes*, en van *Anna van Renoy*, was Raad en Rekenmeeſter van den Prince van Orangien, troude eerſt *Petronella de Stoppelaar*, dochter van *Lieven de Stoppelaar*, en van *Anna van Almonde*; ſy ſtierf den 28. October 1604. ten tweden *Maria van Cromſtryen*, *Maartens* dochter; hy ſtierf den 7. January 1632. begraven met ſijn vier Quartieren in den Hage in de Clooſter Kerk, en het volgende Grafſchrift.

VANDER GOES. RENOY VAN SPYK.

SPANGEN. DE POTIS.

HIC REQUIESCIT
NOBILIS DOMINUS
ADRIANUS GOESIUS, J.C.
PRINCIPI AURIACI CONSILIARIUS,
E PATRE DELPHENSIUM PRÆTORE,
AVO ET PROAVO HOLLANDIÆ ET
WESTFRISIÆ ADVOCATIS.

En wan by de eerſte Vrouwe,

Chriſtiaan vander Goes, volgt.

Lieven vander Goes, ſtierf ongehout, begraven in de Clooſter Kerk in den Hage, met ſijn 4. Quartieren.

VANDER GOES. STOPPELAAR.

RENOY VAN SPYK. ALMONDE.

Anna vander Goes, troude Mr. *Pieter de Bye*, Advocaat in den Hage, en hadde kinders.

By de twede Vrouw,

Petronelle vander Goes, ſtierf ongetrout anno 1624. begraven tot Middelburg in Sint Pieters Kerk.

Mr. *Martin vander Goes*, Rechtsgeleerde.

Willem vander Goes.

Agata vander Goes, troude anno 1641. tot Delf Mr. *Symon Graſwinkel*, en hadden kinders.

Mr. *Adriaan vander Goes*, troude *Margareta van Hogendorp*, dochter van *Gijsbregt van Hogendorp*, Colonel.

CHRISTIAAN VANDER GOES, Soone van *Adriaan vander Goes*, en van *Petronella de Stoppelaar*, troude *Margareta de Gruyter*; hy ſtierf tot Delf den 13. February 1654. begraven in den Hage in de Clooſter-Kerk in 't Graf van ſijn vader; ſy den 26. September 1677. en wan

Chriſtiaan vander Goes, Capiteyn in de belegeringe van Maſtricht anno 1673.

Maria Petronella vander Goes, troude *Hendrik Braber.*

Mr. *Adriaan vander Goes*, Prieſter.

Anna en *Magdalena vander Goes*, Geeſtelijke dochters.

Jan vander Goes, Vendrich, wiert geſchoten in 't gevecht tegen de Engelſen en Franſen op de Hollandſe Kuſt, anno 1673.

François vander Goes, Lieutenant, wiert geſchoten in de belegeringe van St. Geleyn, anno 1677.

ANDRIES VANDER GOES, derde ſoone van *Adriaan vander Goes*, en van *Anna van Spangen*, was Raad en Rentmeeſter Generaal van Zuyt-holland, troude anno 1563. tot Antwerpen *Maria Keynooge*, dochter van Mr. *Matheus Keynooge*, Raad en Penſionaris van Mechelen, en van *Johanna Carpentier*, *Jans* dochter, in ſijn leven Raad van ſijn Keyſerlijke Majeſteyt, en ſijnen Treſaurier van de Oorlogen; hy ſtierf den 27. January 1541. en wan 11. kinderen.

Jan vander Goes, Ontfanger Generaal van 't Land van Artois, troude *Margareta van Merwe*, en wan *Adriaan vander Goes*, Luytenant Colonel.

Andries

Digitized by Google

Andries vander Goes, ſtierf ongetrout.

Anna vander Goes, troude *Jan van Wieland*, Balliuw en Dijkgraaf van Weſtvoorn.

Matheus vander Goes, Commis Generaal van de Artillerye tot Dordrecht, troude eerſt *Adriana Halling*; ten tweden *Alijt de Bevere*, dochter van *Iacob de Bevere*, en van *Rijnsburg van Driel*; ten derden *Adriana van Blyenburg*; hy wan by de eerſte *Maria vander Goes*, troude Mr. *Laſarus van Sonſt*, Penſionaris van 's Hertogenboſch, hadde kinders; by de twede *Rensburg vander Goes*, troude Mr. *Jacob Gool*, Profeſſor tot Leyden, hadden kinders; by de derde, *Catharina* en *Andries vander Goes*, ſonder oir.

Conſtantia vander Goes, troude *Cornelis van Wieland*, Balliu van Armuyden.

Carel en *Johanna vander Goes*, ſonder oir.

Philips vander Goes, Commis van de Staten, troude eerſt *Margareta Faget*, ſonder oir; ten tweden *Elſabeth van Helſdingen*; hy wan *Philippina vander Goes*, troude Mr. *Hendrik van Bleyswijk*, Raad en Schepen tot Delf, Gecommitteerde Raad van Holland, en ter Admiraliteyt tot Rotterdam, en hadden kinders.

Jacob vander Goes, Heer van Naters, Burgemeeſter en Ontfanger van den Briel, troude *Emerentia Berk*; hy ſtierf ſonder oir den 29. Mey 1663. begraven tot Delf in de oude Kerk, met ſijn agt Quartieren.

Adriaan vander Goes, volgt.

Arnout vander Goes, Gecommitteert in de Rekenkamer, troude *Ida van Brantwijk*; hy ſtierf tot Dordrecht, ſonder oir, aldaar begraven in de groote Kerk, met ſijn agt Quartieren.

ADRIAAN VANDER GOES, Soone van *Andries vander Goes*, en van *Maria Keynoge*, naar ſijn broeder Heer van Naters, Raad en Burgemeeſter van Delf, daar na Raad en Rentmeeſter Generaal van 't Land van Voorn, troude *Catharina vander Burg*; hy ſtierf tot Delf den 25. Auguſti 1663. begraven in de oude Kerk met ſijn 8. Quartieren, als

VANDER GOES.	KEYNOGEN.
SPANGEN.	CARPENTIER.
BINCHEM.	ESPELGEM.
GOUT.	DE LANGE.

Sy den 22. January 1671. hy wan

Mr. *Andries vander Goes*, volgt.

Mr. *Franco vander Goes*, Raad en Schepen tot Delf, Gecommitteerde Raad van Holland, troude *Anthonia van Foreeſt*, hy wan 1. *Adriaan vander Goes*, ſtierf ongehout den 10. February 1669. begraven tot Delf in de oude Kerk, met ſijn agt Quartieren. 2 *Catharina vander Goes*, troude Mr. *Iacob van Vredenburg van Adrichem*, Raad en Schepen tot Delf, en Raad ter Admiraliteyt tot Rotterdam, hadden kinders. 3. *Ioſina vander Goes*, troude Mr. *Engelbregt Pauw*, Secretaris van de Rekenkamer van Holland, hadden kinders.

Mr. ADRIAAN VANDER GOES, Soone van *Adriaan vander Goes*, en van *Catharina vander Burg*, Heer van Naters, Raad en Burgemeeſter tot Delf, Gecommitteerde Raad van Holland, troude eerſt *Magtelt Doublet*, dochter van *Philips*, Heer van Groenevelt en in Moerkerke, Ontfanger Generaal der Vereenigde Nederlanden; ten tweden *Geertruyt vander Moer*, dochter van *Iulius*, Heer van Harinkerſpel, &c. Sy ſtierf den 18. November 1668. hy den 4. December 1669. begraven in de oude Kerk tot Delf, met ſijn 8. Quartieren, als

VANDER GOES.	VANDER BURG.
KEYNOGEN.	VANDER HOEF.
SPANGEN.	VANDER MEER VAN BERENDREGT.
CARPENTIER.	VANDER BURG.

Hy wan by de eerſte Vrouwe,

Mr. *Adriaan vander Goes*, volgt.

Philips vander Goes, Capiteyn.

By de twede Vrouwe,

Catharina vander Goes.

Iulius vander Goes, Capiteyn, wiert geſchoten in den Slag by St. Omer, daar hy van ſtierf den 14. Mey 1677. leit begraven tot Delf in de oude Kerk.

Agatha vander Goes.

Elſelina vander Goes, troude *Willem van Outshoorn*, Capiteyn.

Franco vander Goes, ſtierf ongehout den 4. July 1682. begraven in de oude Kerk tot Delf.

Conſtantia vander Goes.

Anthoni vander Goes.

Iacob vander Goes.

Matheus vander Goes.

Geertruyt vander Goes.

Digitized by Google

Mr. ADRIAAN VANDER GOES, Soone van *Andries vander Goes*, en van *Magtild Doubleth*, *Philips* dochter, Heer van Natres, Raad der Stad Delf, troude *Maria Dulcia Spiering*, *Willems* dochter, en van *Cornelia van Borsselen*; en wan *Andries*, *Willem*, en *Philips vander Goes*.

Het Wapen van vander Goes sijn drie Silvere Boks-hoofden, de Horens van Gout, op een Velt van Sabel.

GROENEVELT.

135 AFkomstig van een jonger Soon van Burggraaf *Halewijn* van Leiden, die getrout was met *Iohanna van Arkel*, zynde de eerste van die naam geweest *Arent*, Heere van Groenevelt, gestorven anno 1261. Sie voorts van dit Geslacht hier onder op de letter W. onder den Tijtel van *Wassenaar*.

HAAMSTEDE.

136 WITTE VAN HOLLAND, Ridder, Heer van Haamstede, was een Bastardsoone van Graaf *Floris de V.* uyt de dochter van *Ian de VII.* Heer van Heusden; en liet na *Ian van Haamstede*, Knape, vermelt in seker Hantvest van 't jaar 1348. waar by Keiserinne *Margareta*, Gravinne van Holland, haren soon Hertog *Willem* dese Landen overgeest, en noemt desen *Ian* haren neve; 't voorsz Hantvest luyt als volgt:

Margriete, by der genaden Godts Keyserinne van Roomen, Gravinne van Henegouwen, van Holland, van Zeelandt, en Vrouwe van Vrieslandt, maken kondt allen luyden, dat wy aengesien hebben, dat onsen Landen, Graefschappen en Heerlijkheden van Hollant, van Zeelant, en van Vrieslant, seer beswaert en verladen zijn mit Oorloge, mit schoude, en mit alrehande saken, Soe dat sy wel behoefden een Lantsheere, die dagelijks by hem waire, diese mit kracht, en mitten swaerde beschermde, en diese te rechte settede en hielde, en oock om sonderlinge liefte, die wy hebben tot *Hertoge Willem van Beyeren*, Palensgrave opten Rijn, onsen lieve Soene, dien wy by raide en by willen ons liefs Heeren des Keyseren (daer Godt die ziele af hebben moet) onsen gerechten erfnaam maken, na onser doot van allen onsen Graafschappen van Henegouwen, van Hollandt, van Zeelandt, ende van onser Heerlikheden van Vrieslandt, mit allen heuren toebehooren, en om ruste en om oirbaer onser gemeenre Landen voorsz, en ook om dat wijne gaerne wel geguet ende gevordert sagen, om dat hy te beteren en te eerlijker huwelijck doen mochte, en dat Lant te bat berechten; Dat wy voor ons en voor onse nakomelingen mit gueder voorsienighede, en by onse gemeene Rade, en mit onsen vryen wille Hertoge *Willem van Beyeren*, Palensgrave op den Rhijn, onsen lieven sone voorsz opgedragen hebben en opdragen, en tot sijnre behoef quytgeschouden hebben, en quytschelden, en hem gegeven hebben, en geven mit desen tegenwoordigen brieve, onse Graefschappen van Hollant, Zeelant, en onse Heerlikheyt van Vrieslant, geheel en al Oost-Vrieslant, mit allen haren toebehooren, hoogen en leegen heerschappye, maenschippen, gerecht, landen, luyden en steden, poorten, dorpen, huysen, borgen, vesten, verval, besterften, boeten, leen en eygen, renten, erfven, pacht, thienden, lanthure, molen en tollen, visscheryen, veeren, bosch, moer, wilt, wilderisse, heerisse, moerdijck, uyter lande, bedijckt en onbedijckt, te lande en te water, besocht en onbesocht, verkregen, en hoe sy gelegen zijn of geheeten, hem en sijne nakomelingen vrylijken te behouden, te bruyken, en besitten, tot ewelijcken dagen, alsoo alst onse voor-vaders wijlen eer Grave (aldaer God de Ziele af hebben moet) en wy te heuden plagen, en hem en ons toebehoerden en toebehoert, en houden en alsoo wijt van onsen lieven Heeren en Keyser (daer Godt de ziele af hebben moet) ontfingen, en als hy 't ons verlijden en verleenden: maer onse Graefschap van Henegouwen mit allen dat daer toebehoert, willen wy behouden, alsoo lange als wy leven: en naer onser doot sal onse Graefschap van Henegouwen voorsz mit allen haren

Digitized by Google

haren toebehooren komen op onsen lieven Soen Hertoge *Willem* voorsz. En bidden allen den geenen van Hollant, van Zeelant, en van Vriesland, Edel en Onedel, Ridderen en Knapen, Schepenen, Poorteren, Dorpen, en gemeenlijcke allen luyden vanden voornoemde Landen, en allen den gene die daer toebehooren, dat sy Hertoge *Willem*, onsen lieven Sone voorsz, hulden, sweeren, en Manschap doen, en huer guet en haer Leen van hem ontfaen, en hem in allen saken, stercken, gehulpen, gehoerich, vordelijck, en onderdanigh zijn, alse guede trouwe luyden hoeren gerechten Heeren schuldigh zijn te doene. En want wy willen dat Hertoge *Willem* voorsz, sijne Nakomelingen, van ons en van onsen nakomelingen, alle dese voornoemde voorwaerden en giften vaste en gestade gehouden worden, en blijven tot ewelijke dagen, soo hebben wy desen brief open bezegelt, met onsen grooten Keyserlijken zegel, dien wy ghemeenlijcken plagen te gebruyken in Hollant, in Zeelant en in Vriesland, en geven over alle rechtbrieven en privilegien van geestelijcken rechten en van weerlijcken, voor ons en onse nakomelingen jegen dese voorsz voorwaerde en giften te deren komen mochten, en alle dingen sonder argelist; En om die meere sekerheden soo, hebben wy geboden, en bidden als Mannen en Steden, de Graefschappen der Heerlijkheden en den Landen voornoemt, Heeren *Ian van Henegouwen*, Heere van Beaumont, onsen lieven oom, Heer *Jan*, Heere van Arkel, onsen neve, Heer *Willem van Duvenvoorde*, Heer van Oesterhout, onsen getrouwen Kamerling, Heer *Wolfert van Borsselen*, Heere vander Veer, onsen neve, Heer *Arent van Ysselsteyn*, onsen swager, Heer *Jan Persijn*, Heer van Waterland, Heer *Jan van Egmonde*, Heer *Jan van Polanen*, Heer vander Lek, Heer *Dirk van Brederode*, Heer *Gerrit van Heemskerke*, Heer *Jan van de Wateringen*, Heer *Philips van Polanen*, Heer *Claas* en *Florens van Borsselen*, Heer *Claas-Kervik van Reymerswaal*, Heer *Jan*, Heer *Raas*, en Heer *Arent van Kruningen*, Heer *Gerrit vander Maaistede*, Heer *Herbaren van Ryede*, Heer *Jacob van den Binkhorst*, Heer *Gerrit van Haamstede*, Heer *Jan die Moelenaar*, Heer *Aart van Duvenvoorde*, *en* Heer *Willem van Outshoorn*, Ridderen, en *Dirk van Wassenaar*, Burggrave van Leyden, *Jan van Haamstede*, onse neve, en *Daniel vander Merwede*, Knapen, den Steden van Dordrecht, van Middelburg, van Zierikzee, van Sente Geerdenberge, van Leyden, van Delf, van Haarlem, van Alkmaar, van Amsterdamme, en van Oudewater, dat sy desen voorsz opdracht, gift, en voorwaarde mit ons bezegelen willen; en wy *Jan van Henegouwen*, Heere van Beaumont, en wy ander Ridderen en Knapen, en Steden voorsz, om beder willen onser lieven Vrouwen der Keyserinnen voorsz. en in kennisse der waarheyt hebben wy desen brief open bezegelt mit onsen zegelen, en alwaar dat saake datter een ofte twee, ofte meer aan gebraken, die desen brief niet bezegelt en hadden, Hertoge *Willem* voorsz, noch sijne nakomelingen jegen de voorsz giften niet deren, maar sullen vast en gestade gehouden worden en blyven, gelijke of sy 't allen bezegelt hadden. Gegeven te Monike in Beyren, op den vijfsten dach vander Maant diemen heet January, in 't jaar ons Heeren duysent driehondert acht-en-veertig. In oirkonde desen Brieve bezegelt mit onsen Zegelen. Gegeven te Sente Geerdenberge, op onser Vrouwen-dach *annuntiate*, in 't jaar voorschreven.

Gwye van Haamstede, volgt.

GWYE VAN HAAMSTEDE, *Wittens* soone, wiert by Staveren in Vriesland, met Graaf *Willem de IV.* verslagen anno 1345. hadde te wyve een dochter van den Heer van Montigny; en wan

FLORIS VAN HAAMSTEDE, Ridder, Heer van Haamstede, Montigny, en Bergen in Kermerland; bleef in de Schips-strijt op de Maas, tusschen de hooggemelte Keiserinne en haren soon, anno 1351. hadde getrout *Catharina van Borsselen*, en wan

Floris van Haamstede, volgt.

N. van Haamstede, troude *Herpert van Ysselstein*, Ridder, Heer van den Bosche in Goyland, soone van *Gijsbert van Ysselstein*, en van des Heeren dochter van *Heemstede*; en wan daar by verscheide kinderen.

Hugo van Haamstede, Heer van Bergen in Kermerland, Raad van Hertog *Philips van Borgondien*, hadde getrout *Catharina van Cats*, dogter van *Pieter van Cats*, en van *Cornelia van Zuydland*, en wan 1. *Anthony van Haamstede*, ongehout gestorven. 2. *Cornelia van Haamstede*, die te

te man hadde *Pieter van Tuyl*, Heer van Seroos-kerke, Rentmeester Generaal van Beoosterschelde, en Ambassadeur van Hertog *Carel van Bourgondien*, Grave van Holland, by den Koning van Engeland. 3. *Badeloge van Haamstede*, troude *N. van Borsselen*.

FLORIS VAN HAAMSTEDE, Soone van *Floris van Haamstede*, en van *Catharina van Borsselen*, Ridder, Heer van Haamstede en Montigny; leefde anno 1390. hadde te wyve een dochter van *Iohan van Cruningen*; en wan

Costijn van Haamstede, wiert op St. Pontiaans dag verslagen in den Waterslag voor Brouwershaven anno 1426.

Arent van Haamstede, volgt.

Raas van Haamstede, Ridder geslagen met sijn broeder *Costijn*; hadde getrout *Agnes van den Oostende*.

Elisabeth van Haamstede, hadde getrout *Ian van Hodenpijl*, Ridder, soone van *Dirk van Hodenpijl*, en van *Gerrits* dochter *van Haamstede*, en wan kinders; hy wiert mede met beyde sijn voorsz swagers verslagen.

ARENT VAN HAAMSTEDE, Soone van *Floris van Haamstede*, en van des Heeren dochter van *Cruningen*; Ridder, Heer van Haamstede en Moermont, hadde getrout *Margareta van Waalwijk*; en wan

Floris van Haamstede en *van Moermont*, hadde te wyve *Paulina vander Werve*, en liet na I. *Raas van Haamstede* en *Moermont*, Ridder, hadde getrout *Maria van Boschuysen*, dochter van *Ian van Boschuysen*, Ridder, en van *N. van Tourneur*, anno 1487. en wan 1. *François van Haamstede*, getrout met *Maria van Hogelande*, *Lievens* dochter. 2. *Ian van Haamstede*, getrout aan een dochter van *Marten van de Waarde*. 3. *Floris van Haamstede*, die te wyve hadde *Theodora van Renesse van Wulven*. II. *Ian van Haamstede*, hadde getrout *Avezoete van Welle van Cats*, dogter van *Lieven van Welle van Cats*, en van *Catharina van Campen*, doch wan geen kinders.

Arent van Haamstede, volgt.

Meyne van Haamstede, troude *Ian van Botlant*.

ARENT VAN HAAMSTEDE, Soone van *Arent van Haamstede*, en van *Margareta van Waalwijk*, hadde te wyve *Cornelia van Cats*, dochter van *Lieven van Cats*, en van *Poppe Heymans* dochter; en wan

WITTE VAN HAAMSTEDE VAN MOERMONT, hadde getrout *Muria van Cruningen*, *Sweers* dochter; en liet na

Marinus van Haamstede, troude *Maria van Wisselkerke*, dochter van *Anthonis van Wisselkerke*, Heer van Couwerve, en wan *Raas van Haamstede* en *Witte van Haamstede*.

Witte van Haamstede, hadde te wyve *Agata van Schengen*, dochter van *Iacob van Schengen*.

Arent van Haamstede, stierf sonder oir.

Maria van Haamstede, troude *Joost van Gistelles*.

Johanna van Haamstede, troude *Iacob de Hubert*, *Cornelis* soon, en wan *Lieven de Hubert*, Burgemeester van Zierixzee, wiens dochter *Jacomina de Hubert*, getrout met den Raatsheer *Weitsen*, naliet *Jacomina Weitsen*, die te man hadde *Jacob Wittens*, en wan onder andere *Witte Jacobs de Witte*, vader van *Jacob de Witte*, getrout met *Clara van Raaphorst*, Vrouwe van Haamstede, en Weduwe van *Jacob van den Einde*.

Noch hebben uyt dit Geslagte geleeft FRANCOISE VAN HAAMSTEDE, Huysvrouwe van *Ian van Naaltwijk*, soone van *Adriaan van Naaltwijk*, en van *Alit van Opmeer*, en hadden kinderen.

DIGNA VAN HAAMSTEDE VAN MOERMONT, getrout met *Willem van Boschuysen*, *Willems* soone; hy hertroude na haar doot *Catharina van Haamstede*, *Adolfs* dochter, Weduwe van *Jacob van Borsselen*.

FRANCOISE VAN HAAMSTEDE, en

BARBARA VAN HAAMSTEDE, *Adolfs* dochters, getrout aan twee broeders, *Guislein* en *Gerrit vander Laan*.

Het Wapen van Haamstede was een Roode Hollandse Leeuw, geharnasseert van Lasuur, met een Radertje op de Borst.

HAARLEM.

137 HEt Stam-huys van de Heeren van Haarlem is geweest het oudste Huys of Casteel in Kermerland, omtrent de Beverwijk, daar de Heeren van Haarlem op woonden, en wert dit Geslagte voor een van de oudste gehouden, soo sommige willen, uyt Vriesland oorspronkelijk, dog ik meine uyt West-vriesland of Kermerland; want 't gunt van *Heer Lem*, den Stigter van Haarlem uyt Vriesland verteld wert, is hier voor als louter verdicht verworpen; het rechte Geslacht-register van deselve is niet verder in de Historien bekent, als van het jaar 1124. tot het jaar 1480. gelijk dan vermelt werden.

WERMBOLT VAN HAARLEM.

WILLEM

Digitized by Google

WILLEM VAN HAARLEM.

FOLPERT VAN HAARLEM, alle omtrent den jare 1124.

EVERWAGT VAN HAARLEM.

WILLEM VAN HAARLEM.

EVERT VAN HAARLEM, alle vermelt inden jare 1160.

BOUDEWYN VAN HAARLEM, Ridder, inden stryt tegens de West-vriesen by Schagen verslagen anno 1168.

SYMON VAN HAARLEM.

JAN VAN HAARLEM, en

YSBRAND VAN HAARLEM, alle drie gebroeders, en Ridders, vermelt anno 1203.

BARTOLOMEUS VAN HAARLEM, Ridder.

WOUTER VAN HAARLEM.

YSBRAND VAN HAARLEM, alle vermelt inden jare 1230.

NICLAAS VAN HAARLEM, Ridder, te Velsen gestorven anno 1255.

GERRIT VAN HAARLEM, inden slag by Verona vande West-vriesen verslagen anno 1271.

SYMON VAN HAARLEM, Ridder, die omtrent den jare 1250. sijn huysing binnen de Stadt Haarlem overgaf aande Monnikken, die men Carmeliten noemt, welcke hun Clooster aldaar begrepen; hy sterf anno 1280.

DIRK VAN HAARLEM, *Simons* Sone, Castelein van Muyden, anno 1279. en 1296.

WILLEM VAN HAARLEM, *Simons* broeder, Schiltknape, vermelt anno 1291. Hy hadde een dogter *Beatrix van Haarlem*, welcke troude aan *Gerrit van Heemskerck*. Ridder, *Arents* Sone, daar hy een Sone by wan, met namen *Hendrick van Heemskerck*, als blyckt uyt brieven de anno 1326.

DIRK VAN HAARLEM, Drost van Muyden anno 1304. wierd by Duyvelant in Zeelant, inden stryd tegen de Vlamingen verslagen.

SIMON VAN HAARLEM, Knape, hielt anno 1329. van den Grave van Hollandt te leen het huys te Blote by Rysswyk.

JAN VAN HAARLEM, Knape, verkreegh anno 1284. van Graaf *Florens* het stuck lants genaamd Berkenrode, waar van het Geslagte van Berkenrode afkomstig is.

HUGO VAN HAARLEM, Abt van Egmont, vermelt anno 1341.

JAN VAN HAARLEM, Ridder.

HENDRIK VAN HAARLEM, Schiltknape, en

PIETER VAN HAARLEM, hadde te man *Dirck van Assendelft*, Sone van *Barthout van Assendelft*, en van *Margareta van Polanen*, daar door de heerlijke besittingen van dit huys gekomen sijn aan die van Aslendelft, die ook haar Wapen met dat van Haarlam gequartileert hebben.

N. VAN HAARLEM, troude *Gerrit van Assendelft*, Ridder, vermelt anno 1400. Soone van *Didrik van Assendelft* voorsz, en van *Mabelia van Haarlem*.

Het Wapen van dit Geslagte is een Silvere Kruys op een Velt van Keel, beset in yder Hoek met vier Meerlen van Silver.

HAASTREGT.

138 ALBERT VAN HAASTREGT, Ridder, uyt den huyse der Heeren van Arkel, wert vermelt op 't jaar 1287. als borge voor *Herman van Woerden*, ook borge voor den Grave van Holland, in 't jaar 1293. en heeft den selven Heer van Haastregt in 't jaar 1295. sijne opene brieven laten uytgaan; en wort nogh van hem vermelt in andere brieven by *Floris*, Grave van Holland uytgegeven, waar inne ook gementioneerd werd van het Casteel van Haastregt, 't geen *Otto*, Heer van Arkel te leen hield van de Prooslye St. Salvadoors Munster tot Utregt anno 1291.

HERBAREN VAN HAASTREGT, en WILLEM VAN HAASTREGT, Ridderen, werden vermelt anno 1291.

PAU-

PAULS VAN HAASTREGT, Ridder, Heer van Loon op 't Sant, by Geertruydenberg, wert vermelt anno 1381. en 1395. gelijk mede *Rudolf van Haaſtregt* anno 1407. en 1412. *Pauls van Haaſtregt* voorſz hadde te wyve de dochter en erfgenaam van *Willem*, Heer van Drymmelen, Ridder in Zuyt-holland, uyt den Huyſe van Stryen; en wan

Willem van Haaſtregt, volgt.

Ian van Haaſtregt, vermelt op 't ſluyten van 't Huwelijk, tuſſchen *Frederik van Zeventer*, ſoone van *Frederik van Zeventer*, Ridder, en van *Eliſabeth Sloyers*, *Jacobs* dochter t'Utregt, met *Willemina van Vliet*, dochter van *Jan van Vliet*, en van *Beatrix*, Baſtart dochter van *Willem van Beyeren*; over welk Huwelijk noch verders ſtonden *Gerrit van Vliet*, *Gerrit van Liſſe*, *Sophia van Zevender*, ſijn moeye, en *Ian Keyl*, anno 1441.

Willemina van Haaſtregt, hadde anno 1435. te man *Hugo van Ruyven*, ſoone van *Claas van Ruyven*, Schiltknaap, en van *N. van Rijk*.

WILLEM VAN HAASTREGT, Soone van *Pauls van Haaſtregt*, en van des Heeren dochter van *Drymmelen*, wert vermelt anno 1446. en liet na

PAUWELS VAN HAASTREGT, Heer van Tilburg, Loon, Druynen en Goorle, hadde te wyve *Catharina van Naaldwijk*, dochter van *Albert van Naaltwijk*, en van *N. van Vleuten*, uyt het Stigt van Utregt; en wan

Dirk van Haaſtregt, Heer van Tilburg en Goorle, hadde getrout *Wyve Heerman van Oeſtgeeſt*, dochter van *Jan Heerman*, en van *N. van Sonnevelt*, en wan daar by eene dogter, *Margareta van Haaſtregt*, Vrouwe van Tilburg, Goorle, die te man hadde *Robbert van Malſen*, en liet na *Arent van Malſen*, welke de jongſte was, en in Italien ſtierf ſonder kinderen, nalatende een Baſtart ſoone *Arent van Malſen*, Caſtelein op 't Slot te Vredenburg t'Utrecht, alwaar hy ſtierf anno 1605. d'Oudſte was *Adriaan van Malſen*, Heere van Tilburg; die te wyve hadde *Ioſijna van Blaaſvelt*, dogter van *Guido van Blaaſvelt*, en van *Jenne Ruygrox vander Werve*, by dewelke hy behalven *Otto van Malſen*, Domheer t'Utrecht, noch een ſoone naliet, genaamt *Carel van Malſen*, Heer van Tilburg, overleden anno 1587. hy hadde getrout *Agnes van Wijk*, Vrouwe van Honſenoort by Heuſden, en wan *Robbert van Malſen*, Domheer t'Utrecht; *Anna van Malſen*, troude *Dirk van Haaſtregt*, Heer van Druynen, *Goeyerts* ſoone, hare neve; en *Hubert van Malſen*, Heer van Tilburg, die anno 1582. in den Hage troude *Ottelina van Hargen*, dochter en erfgenaam van *Splinter van Hargen*, Ridder, Heer van Ooſterwijk, en van *Magtild van Wijngaarden*, *Floris* dochter; hy ſtierf anno 1614. ſy anno 1615. nalatende, 1. *N. van Malſen*, Heer van Tilburg. 2. *Splinter van Malſen*, Jongman in den Hage geſtorven. 3. *Adriaan van Malſen*, Jongman in Spangien geſturven. 4. *Carel van Malſen*, Jongman te Middelburg geſturven. 5. *Anna van Malſen*, Ambachts-vrouwe van Peurſlen by Dordrecht, hadde te man *Ian d'Aubremont* van Doornik, Ridder. 6. *Maria van Malſen*, hadde te man *Anthony Schets*, Ridder, Heer van Grobbendonk, en anno 1629. Gouverneur van 's Hertogenboſch, voor den Koning van Spangien. 7. *Charlotte van Malſen*. 8. *Magdalena van Malſen*. 9. *Johanna van Malſen*.

Willem van Haaſtregt, volgt.

Maria van Haaſtregt, Vrouwe van Loon, had anno 1550. te man *Robbert van Grevenbroek*, en wan *Dirk van Grevenbroek*, Heer van Loon, welke naliet *Floris van Grevenbroek*, Heer van Loon, die by ſijn Huysvrouwe, *Cornelia vander Horſt*, na liet *Ioſijna van Grevenbroek*, Vrouwe van Loon, en van Bokhoven by Heuſden; als getrout hebbende *Engelbert*, Heer van Immerſeel, by dewelke ſy wan *Dirk van Immerſeel*, getrout met *Maria van Reneſſe*; en *Philiberta van Immerſeel*, getrout met Walraven, Heer van Haaſten; hy ſtierf anno 1609. ſy anno 1613. ſonder kinders.

Adriana van Haaſtregt, hadde te man *Jan* Baſtart ſoone van *Engelbregt*, Grave van Naſſau, Heer van Breda, en wan, *Maria van Naſſau*, die te man hadde *Hieronimus vander Noot*, Cancelier van Braband; *Cuymburg van Naſſau*, troude *Engelbert van Dilbeek*, Heer van Attenhoven, en *Pauwels van Naſſau*, die te wyve hadde *Catharina van Haaſten*, by dewelke hy wan drie dochters, als I. *Adriana van Naſſau*, troude *Diderik van Aſſendelf*, Heer van Beſoyen, Cralingen, Honingen, en Heinenoort, ſoone van *Claas van Aſſendelf*, en van *Alijt van Kijfhoek*. II. *Anna van Naſſau*, hadde te man *Robbert van Schoonhoven*, Heer van Wanrode, Droſſert van Dieſt; ſy woonde leſt te Dordrecht by haar dochter, alwaar ſy ſtierf anno 1592. out 80. jaren, nalatende 1. *Philips van Schoonhoven*, Heer van Wanroy, getrout met *Anna vander Werve*, dochter van *Willem vander Werve*, Heer van Schilde, Immerſeel en Vremdijk, Markgrave van Antwerpen, en van *Margareta Schiff.* 2. *Anna van Schoonhoven*, troude *Vincent van Lokhorſt*, Heer van Heemſtede, de leſte mans oir van dat Geſlachte, nagelaten hebbende alleenlijk vier dochters. 3. *Maria van Schoonhoven*, hadde te man *Chriſtoffel van Leefdaal* t'Utrecht, en hadden kinders; ſy ſtierf in den Hage anno 1617. 4. *Catharina van Schoonhoven*, troude *Cornelis Suys*, Preſident van Holland; ſy ſtierf anno 1572. 5. *Adriana van Schoonhoven*, die te man hadde *Pieter*, Ambachts-heer van Heerjans-dam te Dordrecht, alwaar ſy ſtierf anno 1613. oud 66. jaren; hy ſtierf anno 1589. nalatende twee dochters, als *Johanna*, Ambachtsvrouw van Heer-jans-dam, getrout met *Joachim*, Heer van Hardenbroek, en *Anna van Heer-jansdam*, die te man hadde *Philibert van Seroeskerke*, Balliu van ter Toolen. III. *Catharina van Naſſau*, hadde getrout *Wouter vander Meer*, Heer van Savender; (die vermelt wert naderhand tot Dordregt Franciſcaner Monnik geſtorven te ſijn) en wan *Philips vander Meer*, Ridder, Heer van Savender en Steenbeek, een van de verbonde Edelen te Bruſſel anno 1566. die eerſt troude *Maria*

Digitized by Google

ria vander Noot, daar na *Gijsberta van Schagen*, dochter van *Willem*, Heer van Schagen; en van *Elisabeth van Bronkhorst*, *Joosten* dochter, sy was Weduwe van *Nicolaas van Bronkhorst*, Heer van de Stad.

WILLEM VAN HAASTREGT, Heer van Druynen, Sone van *Pauwels van Haastregt*, en van *Catharina van Naaltwyck*, hadde te wyve, *Margareta van Daveren*, en wan

GOEYERT VAN HAASTREGT, Heer van Druynen en Gausoyen troude anno 1552. *Josina van Malsen*, dogter van *Otto van Malsen*, en van *Margareta Splinters*, inden Hage, wiens Suster *Maria van Malsen*, anno 1555. te man hadde *Diderik Sonnoy*, Gouverneur van Noortholland, anno sy stierf t'Enckhuysen anno 1584. en hy in Vrieslant 1597. *Goeyert van Haastregt*, voorsz liet na

Paulus van Haastregt, stierf jongman anno 1581.
Diderick van Haastregt; volgt.
Otto van Haastregt, stiert jongman in Italien.
Willem van Haastregt, Capiteyn wierd anno 1597 voor Mastrigt in sijn Hooft geschoten.

DIDERIK VAN HAASTREGT, Heer van Druynen, Soone van *Goeyert van Haastregt*, en van *Josijne van Malsen*, hadde te wyve *Anna van Malsen*, dogter van *Karel van Malsen*, Heer van Tilburgh, en van *Agnes van Wyck*, en wan by deselve

Carel van Haastregt,
Govert van Haastregt.
Willem van Haastregt.
Adriaan van Haastregt.
Josijne van Haastregt, hadde te man *N. van Bernuy*, Drossard van Breda; sy stierven beide anno 1613.
N. van Haastregt, die te man hadde *Arent van Raveschot*, Sone van *Jan van Raveschot*, en van *N. van Gent*, Ambagts-vrouwe van Capelle en Waspyk in Zuyt-hollant.

Het Wapen van Haastregt is als dat van Arkel, gebroken met drie swarte Pylysers in 't regter Canton.

HEEMSKERK.

139 Van dit geslagte en uyt dese Stamme werden onder andere vermelt,

HENDRIK VAN HEEMSKERK, heeft geleest in 't jaar 1220. en wert als getuyge vermelt inde volgende brief.

IN nomine Domini, ego Arnoldus, Dei permissione Egmundæ Abbas, notum facio omnibus, tam præsentibus quam futuris, præsens Scriptum intuentibus, quod necessitate Ecclesiæ meæ urgente de voluntate Domini Florentii Comitis Hollandiæ & de Consilio totius Conventus, & Wilhelmi de Egmonda, Advocati nostri, & Hominum Ecclesiæ Ministerialis Ecclesiæ nostræ, à Runilo in Galenvoerde decurrente usque ad Parochiam de Casthein commanentes, & eorum filios & filias, eorumque successores, ab eo jure quod vulgo Cuermede dicitur, quo Nobis & Ecclesiæ nostræ hactenus astricti tenebantur; quadam pecuniæ summa mediante liberos & immunes dimisimus; Verum ne ab Ecclesia nostra alienati esse videantur salvo per omnia nostro & eorum jure servicia, quæ hactenus Ecclesiæ nostræ impendire consueverant, nobis nostrisque successoribus reservavimus; præsertim si aliquis istorum cum Ministeriali Ecclesiæ nostræ, qui memoratum jus scilicet Cuermede, solvere tenetur matrimonium contrxaerit, decrevimus ut eorum filii conditione matris teneantur astricti; Volentes itaque utilitati tam Ecclesiæ quam ministerialis providere ne progressu temporis ipsis & eorum posteris error aliquis oriatur nomina singulorum in alio scripto, quod Ecclesia penes te reservabit, conscribifecimus; ut autem ista rata & inconvulsa permaneant, sigilli mei & Domini Florentii Comitis Hollandiæ & Conventus, & Wilhelmi de Egmonda Advocati nostri appensione & testium subscriptione paginam præsentem dignum duximus communire; si quis autem huic facto rationabili ausu temerario contraire præsumpsit, anathema sit; Testes Machtildis, Comitissa Hollandiæ, Wilhelmus Frater Comitis, Theodorus Decanus Kenemariæ, Henricus de Heemskerk, Mauritius de Limmen, Gerardus de Egmont, Lubbertus de Heilegelo, Bartholomeus de Berge, Sacerdotes; Wilhelmus de Teilingen, & Theodorus Frater ejus Isbrandus de Haarlem, Nicolaus Persijn, Walterus de Haarlem, Theodorus de Wassenaar, Jacobus de Heilegelo, Gelekinus de Rijswijk, Bartholomeus de Haarlem, Bartholdus de Akersloot, Isbrandus de Rijningen, Dodo Heilegelo, Gerbrandus de Alkmaar & Frater ejus Theodorus, Adelboldus de Hage, Theodorus de Laan, Gerardus & Winboldus de Ryningen, Homines Ecclesiæ, Theodorus de Velsen, Menso & Johannes servi Abbatis, & alii qui plures. Actum Dominicæ Incarnationis anno Domini 1230. apud Haarlem 19. Februarii.

N. VAN HEEMSKERK, die te man hadde *Barthout van Assendelft*, Ridder, welke stierf te Haarlem, anno 1265.

N. VAN HEEMSKERK, die te man hadde *Hendrik van Cronenburg*, Sone van *Willem van Cronenburg*, Bastart Sone van Graaf *Willem van Holland*, *Johans* dogter *van Polanen* en *vander Lek-*

ke; hy was Marschalk van 't Nederstigt van Utregt, wierd Ridder geslagen van Vrouw *Jacoba*, in den stryd by Alphen, anno 1426. was mede met Hertog *Albregt* op de Vriesen anno 1396. en wan kinderen.

WERMBOUT VAN HEEMSKERK, hadde te wyve *N. van Zijl*, by Leyden, en wan *Hadewy van Heemskerk*, wiens man was *Hugo Spruyt van Kriekenbeek*, en hadden kinders, anno 1450.

N. VAN HEEMSKERK, die te man hadde *Steven van Zuylen van Nyvelt*, anno 1390. en wan kinders.

N. VAN HEEMSKERK, die te man hadde *Jacob van Bakenesse*, te Haarlem, welke stierf anno 1455. en wan kinders.

GERRIT VAN HEEMSKERK, Ridder, woonde tot Hoorn, en aldaar begraven anno 1398.

PHILIPS VAN HEEMSKERK, hadde te wyve *Catharina van Accoy*, by dewelke hy twee dogters wan, namentlijk *Dirxken van Heemskerk*, die te man hadde *Frederik Uyttenham*, *Frederix* Sone, anno 1434. en wan kinders; en *Ottelijna van Heemskerk*, getrout met *Sweder van Culenburg*, op 't huys te Maurik inde Betuwe.

GERRIT VAN HEEMSKERK, Ridder, en Balliu van Kermerlant, wierd van Coning *Willem van Romen*, Grave van Hollant, gestelt op 't huys te Heemskerk, om den overloop der West-vriesen te wederstaan, omtrent den jare 1246. hy liet na

ARENT VAN HEEMSKERK, Ridder, vermelt anno 1250. stierf anno 1290. en liet na *Gerrit van Heemskerk*, volgt.
Willem van Heemskerk, die een Sone wan, mede *Willem* genoemt, welke jongman stierf, anno 1335.

GERRIT VAN HEEMSKERK, Ridder, *Arents* Sone, wert vermelt inde volgende brief vanden jare 1317. luydende aldus:

WY *Gerrit van Heemskerk*, Ridder, *Wouter van Egmont*, *Florens van Aderhen*, en *Wouter de Vriese*, maken kont en kennelijk allen luyden, dat *Machtelt Dirks* dochter van *Rolland*, quam met haren rechten mombair *Symon van Teylingen*, voor den Abt *Barthout van Egmont*, en hem opgaaf den Rotthiende, en allen recht datse daar aanne hadden, en quytschout alle die brieven, die sy en haar ouders tot deser tijd toe daar af gehad hebben, en dat desen voorsz Abt *Barthout* haar vorder verleent heeft desen voorsz Thiende, in sulker manieren als hare brief hout, die dese Abt *Barthout* voornoemt haar daar op nu gegeven heeft. In oirconde deser letteren bezegelt mit onsen zegelen, in 't jaar ons Heeren duysent driehondert en seventhien, 's anderdaags naar Pinxterdag.

Stierf anno 1332. hadde getrout *Beatrix van Haarlem*, *Willems* dogter; en wan
Gerrit vam Heemskerk, volgt.
Henrik van Heemskerk; hy liet mede een soon na, die een dochter wan, *Beatrix van Heemskerk*, anno 1397. als blijkt uyt de twee brieven van den jare 1326. en 1327. luydende aldus:

ICk *Johanne van Persijn*, make kont en kennelik allen luyden; dat ik om beden wille *Hendrik Gerrits van Heemskerk*, Ridder, gegeven hebbe, en geve *Hendrik van Heemstede*, sijnen soone, gewonnen by *Beatrix Willems* dochter *van Haarlem*, sijnre gesellinne, allen den Thienden en Smaalthienden van Petten, van Groede, en in den Hem, alsoo groot alsen Heeren *Gerrit* voorseyt daar heeft, en den Vlas-thienden van Velsen, welk goet Heeren *Gerrit* voorsz gemaakt heeft ten lijftogte van *Beatrix* voorsz, na haarder doot te komen op *Hendrik* voorsz, haar beyder soone; en waar 't dat *Hendrik* storve sonder wettige boorte, op sijnen oudsten broeder ofte suster van Heeren *Gerrits* lijve komende, en van *Berthen* voorsz, en alsoo voort van soone te soone, en van dochter te dochter, in allen manieren als 't Heeren *Gerrit* voorsz van mijn hout. In oirconde deser dingen soo heb ik *Johanne van Persijn*, en *Gerrit van Heemskerk*, Ridder voorsz, desen brief bezegelt mit onsen zegel. Gegeven in 't jaar ons Heeren duysent driehondert en ses-en-twintig, op Sinte Martijns avont in den Winter.

A *Albrecht*, &c. doen kont dat voor ons gekomen is Jonkvrouw *Beatrix*, jonge *Hendriks* dochter *van Heemskerk*,

Digitized by Google

kerk, en heeft mit haren vryen wille by handen *Pieters van Saandenhooren*, gekooren Voogts, ons opgedragen, en quytgeschouden tot behoeft *Gerrits Uyttenhage*, die tweedeel van den Vlas-tiende tot Velsen, die *Johanne Persijn*, jonge *Hendrikx van Heemskerk* voorsz, horen vader voortijts gaft van hem te leene te houden, en haar van den selven haren vader aangekomen ende bestorven was, daar af die manschap aan ons gekomen is van *Johanne Persijn* voorsz, mitter Heerlijkheyt van Waterland, welke Vlasthiende wy weder verleyt hebben, en verlyen &c. *Gerrit Uyttenhage* voorsz, te leene te houden van ons, en onse nakomelingen &c. altoos die jonger man voor dat older wyve te gaan; Hier waren over onse getrouwe Raden ende Mannen, die Heer vander Maarwede, en van Steyn, de Heer van Oesterwijk. In oirconde, gegeven in den Hage op den 24. Augusty, in 't jaar ons Heeren duysent driehondert seven-en-twintig.

GERRIT VAN HEEMSKERK, Ridder, *Gerrits* soone, was anno 1351. in den Strijd met Hertog *Willem van Beyeren*, tegen Keiserinne *Margareta* sijn moeder; hy dede mede anno 1361. de Abdye van Egmont groten overlast, met *Wouter van Egmont*, en stierf anno 1365. nalatende

WOUTER VAN HEEMSKERK, Ridder, rebelleerde jegens Hertog *Albrecht van Beyeren*, onthoudende op sijn Slot die gene, die *Reinout van Brederode*, Balliu van Kermerlant te Castricum gepoogt hadde doot te slaan, dies den Hertog het Slot van Heemskerk dede beleggen, onder 't beleit van *Dirk van Polanen*, en lag daar voor elf weken, doen het op genade wiert opgegeven, en *Wouter* voorsz gevangen wiert geset, maar wiert daar na met den Hertog versoent, kreeg sijn goed weder, en stierf anno 1380 sonder kinders, dies Heemskerk aan de Graaflijkheid kwam, maar alsoo daar noch waren van sijn Geslacht en Wapenen, hebben die dese goederen wedergekregen, als

GERRIT BOEL VAN HEEMSKERK, Ridder, overleden anno 1403. was anno 1399. met Hertog *Albregt* op de Vriesen, alwaar hy met *Floris van Alkemade* twist hadde, en gequetst wiert; hadde te wyve *Margareta van Cralingen*, dochter van *Willem van Cralingen*, en van *Christina van Zuytwijk*, Vrouwe van Rodenrijs; nalatende behalven een soone jong gesturven, noch een dochter genaamt *Clementia van Heemskerk*, getrout aan *Gijsbert van Vyanen*, Heer van Noordeloos, soone van *Jan van Vyanen*, Ridder, en van *Sophia van Herlaar*, Vrouwe van Noordeloos; en wan daar by een erfdochter *Maria van Vyanen*, erfdochter van Noordeloos en Heemskerk, die te man hadde *Arent van Stryen*, Heer van Sevenbergen, soone van *Gerrit van Stryen*, en van *Johanna van Roetselaar*, waar door het voorsz huys genoemt is geworden het Huys van *Sevenbergen*; 't welk anno 1610. door den Grave van Arenberge, Heer van Sevenbergen, verkoft is aan *Daniel van Hertaing*, Heer van Marquette in Henegouwen, en by Octroy van de Staten van Holland het huys te *Marquette* genoemt.

Het Wapen van Heemskerk is een Silvere klimmende Leeuw, met een Rode Tong in een Velt van Lasuur; en sijn uyt desen huysen door een jonger soon mede gesproten die van Schoten, voerende gelijke Wapenen, die sy quarteleren met het Wapen van 't Oude Geslagt van Zanen, 't welk is een Root Kruys op een Silver Velt, waar van men pleeg te seggen,

HEEMSKERK EN ZANEN,
MAKEN SCHOTEN TE SAMEN.

HEEMSKERK VAN BEKESTEYN.

140 GEsproten uyt een jonger soon van den bovenstaande rechten Huyse en Geslachte van Heemskerk, en van den selven Bloede van Heer *Wouter van Heemskerk*, Ridder, boven vermelt, als blijkt uyt de Huwelijkse Voorwaarden en Leenbrieven van dato den ..... 1380. consecutivelijk tot nu toe daar van zynde, en onder den laatsten van dese Familie berustende. Sie van dit Geslachte boven op de letter B. onder den Tijtel *Bekestein*.

Digitized by Google

HEEMSTEDE.

141 ARENT VAN HEEMSTEDE, Ridder, wert vermelt anno 1330.

REINIER VAN HEEMSTEDE, vermelt anno 1320. hadde een dochter *Magtild van Heemstede*, die te man hadde *Willem Cuser*, Bastart van Henegouwen en Holland, en Balliu van Kermerland, anno 1332. en wan daar by *Coenraat Cuser van Oosterwijk*, (daar na *Foreest* genoemt) Ridder en Houtvester van Holland, anno 1397. en Castelein op Teilingen anno 1400. en was anno 1349. in den Strijd by Schoonhoven van de Stigtse gevangen. Hy wierd seer out, en wan by sijn Huysvrouwe *Clementia* een soon en eene dochter, namentlijk *Willem Cuser van Oosterwijk*, Hofmeester van Hertog *Albregt van Beyeren*, die anno 1392. op St. Mauricy nagt in den Hage door 't bedrijf van sommige Hoofse Heeren, met *Alijd van Poelgeest*, die hy beschermen wilde, op het Buytenhof by de gevangen Poort dootgeslagen wierde, sonder kinderen, latende tot erfgenaam sijn suster *Ida Cuser van Oosterwijk*, die te man hadde *Jan van Foreest*, Ridder, Heer van Foreest, Middelburg, *Herperts* soone.

GERRIT VAN HEEMSTEDE, vermelt onder de Ridders van de Gulde Spoor, in de geschriften, daar in Vrouw *Margareta* haren soon *Willem* Holland en Zeeland overgaf; vermelt anno 1355. en 1367. hadde te wyve ~~*Maria van Polanen*~~, dochter van *Ian*, Heer van Polanen, en van *Catharina*, Heer *Dirx* dochter *van Brederode*; sy was Weduwe van *Hendrik van Montfoorde*; stierf anno 1375. nalatende

Iohan van Heemstede, volgt.

N. van Heemstede, troude *Gijsbert van Ysselstein*, Heer van den Bosch, soone van *Herbaren van Ysselsteyn*, en van des Heeren dochter van *Heukelom*, en wan kinders.

N. van Heemstede, troude *Dirk van Hodenpijt*, Ridder, en wan mede kinders.

N. van Heemstede, die getrout hadde een dogter van *Brederode*, en daar by eene dochter wan, genaamt *Maria van Heemstede*, getrout aan *Ian van Treslong*, Bastart van den Grave van Blois, wiens moeder was *Sophia van Daallem*, uyt den huyse van Arkel; sy lieten t'samen verscheide kinderen na.

JAN VAN HEEMSTEDE, Ridder, soone van *Gerrit van Heemstede*, en van *Maria van Polanen*, was Heer van Heemstede en Benthuysen, en wert vermelt Raad van Hertog *Willem van Beyeren*, met *Gijsbert van Diepenbroek*, en *Ian Heerman*, anno 1409. was van de Houkse partye anno 1420. hadde eerst getrout *Hadewy van Borsselen*, Heer *Dirx* dochter vander Veere; sijn twede Vrouw was uyt het Land van Cleef; hy wan by d'eerste,

Ian van Heemstede, wert vermelt Ridder te Dordrecht anno 1408. en genoemt *den jongen Heer Ian van Heemstede*, stierf sonder kinders voor sijn vader.

Gerrit van Heemstede, volgt.

Van het twede bedde,

Ian van Heemstede, was anno 1464. Balliuw van Kermerland, en hadde te wyve *Adriana van den Woude*, dochter van *Ian van den Woude* en *Warmont*, en van *Agnes*, Heer *Ians* dochter *van Cruningen* in Zeeland; hy was mede in den Oorlog op de Gentenaars anno 1454.

GERRIT VAN HEEMSTEDE, Soone van *Ian van Heemstede*, en van *Hadewy van Borsselen*, Heer van Heemstede en Benthuysen, vermelt anno 1438. hadde te wyve *Dirkje Louf van Kettersvliets* dochter; Omtrent dese tijd leefde mede *Maria van Heemstede*, getrout met *Hendrik*, Heer van Liesvelt, *Gerrits* soone; *Gerrit van Heemstede* voorsz wan

JAN VAN HEEMSTEDE EN BENTHUYSEN, Ridder, hadde te wyve *Beatrix van Alkemade*, geseit *van den Woude*, dochter van *Floris van Alkemade van den Wonde*, en van *N. van Molencamp*, en hadde daar by een erfdochter, genaamt *Hadewy van Heemstede*, Vrouwe van Benthuysen; die te man hadde *Roelant le Fevre*, Ridder, Heer van Teemst by Antwerpen, en Liesvelt in Holland, alwaar hy mede besat de goederen van Aarlanderveen en Zijlhof by Leiden; was Thresorier van Vlaanderen anno 1492. doe hy van de Duytse gemuytineerde Soldaten uyt Brugge gevangen gebragt wierde; sijne kinderen hebben den naam van Heemstede aangenomen, en waren deselve

Iohan le Fevre, geseit *Heemstede*, volgt.

François van Heemstede, soo als hy genoemt wierd anno 1518. was Ridder, Heer van Teempst, Arlanderveen en Outshoorn, Colonel over een Regiment Duytse Knegten; hy wiert Heer van Liesvelt by vermangeling, en stierf sonder kinders anno 1450.

Engelbregt van Heemstede, Proost tot Maastrigt.

Philippa van Heemstede, stierf sonder oir, hadde getrout *Ian van Swieten*, Heer van Opmeer, soone van *Adriaan van Swieten*, Ridder, en van *Ottelijne van Egmont*, *Willems* dochter.

Florentijna van Heemstede, troude *Charles van Barnemicourt*, Heer van Latilloy in Artois, leefden te samen anno 1542. sy kocht van haar neve *Roelant van Heemstede*, *Ians* soone, de goederen van Aarlanderveen, Vryhouf, en Outshoorn, en moest hem namaals noch onderhouden; sy stierf omtrent den jare 1564. nalatende I. *Robbert van Barnemicourt*, Heer van Ottelant by Gorcum, die anno 1556. Jongman stierf. II. *Anna van*

Ber-

Digitized by Google

Bernemicourt, troude Don *Ferdinand de la Cerda*, soone van den *Hertog van Medina Celi* in Spangien, en wan kinders. III. *Philips van Bernemicourt*, Heer van Latilloy, troude *Louise de Cantilleve*, erfdochter van *Douvryn*, en wan 1. *Robbert van Bernemicourt*, Heer van Ottelant, welke troude *Agnes Schets*, dochter van *Gasper Schets*, Baron van Wesemaal, en Thesorier Generaal van de Nederlanden. 2. *Ian van Bernemicourt*, Heer van la Tilloy.

JOHAN VAN HEEMSTEDE, Soone van *Roelant le Fevre*, en van *Hadewy van Heemstede*, Baanderheer van Liesvelt, Heemstede, en Zijlhof, Ridder, hadde te wyve *Hadewy*, dochter van *Claas Corf van Boshuysen* te Alkmaar, hy stierf anno 1522 nalatende

Roeland van Heemstede, volgt.

Iosijne van Heemstede, stierf sonder kinders, hadde te man *Ioseph Baanst* uyt Vlaanderen, Heer van Melissant in Holland.

Cornelia van Heemstede, hadde te man *Floris van Gribonal*, Heer van Berquyn in Vlaanderen, en Raat te Mechelen, sy stierf anno 1542. oud 22. jaren, te Gent, en liet na *Adolf van Gribonal*, Heer van Berquyn, die te wyve nam *Iosijna Sasbout*, dochter van den Presidents *Arent van Sasbout*, Heer van Spalant, geboren van Delf, by dewelke hy wan 1. *Anthonis van Gribonal*, Heer van Plessis en Berquyn. 2. *Beatrix van Gribonal*, troude den Heer van *Chevry*, Provoost tot Bergen in Henegouwen. 2. *Catharina van Gribonal*, troude anno 1613. den Heer van *Inmelles*. 4. *Louise van Gribonal*. 5. *Florentine van Gribonal*. 6. *Adriana van Gribonal*. 7. *Iuliana van Gribonal*.

ROELANT VAN HEEMSTEDE, Soone van *Ian van Heemstede*, en van *Hadewy Corf van Boschuysen*, was Heer van Liesvelt en Zijlhof, troude anno 1541. *Iohanna Schoofs*, dochter van *Philips Schoofs*, Ridder te Mechelen, maar sy moest van hem scheiden vermits de groote schulden die hy gemaakt hadde; hy vermengelde Liesvelt aan sijn oom *François van Heemstede*, voor de goederen van Aarlanderveen, Outshoorn, Vryehouf, dewelke hy daar na weder verkoft aan sijn moeye van la Tilloy, behalven Zijlhof, 't welk kogt *Iacob van Duvenvoorde*, Heer van Opdam; dan wiert genaast by Mr. *Willem Pijnssen*, daar na anno 1552. vermits de grote schulden van desen *Roeland*, soo wiert by decreet en executie van den Hove van Holland, de Heerlikheid van Heemstede verkoft, en was koper *Vincent van Lokhorst*, Ridder, voor 18000. guldens, soo dat *Roeland* voorsz in armoede moest leven, en onderhouden wiert van sijn moeye de Vrouwe van la Tilloy, na wiens doot anno 1564. de Baanderye van Liesvelt verkoft wierde aan Hertog *Erik van Brunswijk*, zynde *Roeland van Heemstede* daar op gestorven, anno 1560. na wiens doot sijn Weduwe troude aan *Pauls van Mechelen*, Edelman uyt Brabant.

Het Wapen van Heemstede is een Velt van Gout, beladen met een Canton en seven Meerlen, sonder Snebben en Poten, beide van Keel. Dat van le Fevre was het Schilt van Gout, beladen met twee Swarte Arenden, met een Silver Swaart tusschen beiden, 't welk naderhand gequartileert is met Heemstede, en 't Wapen van Liesvelt in 't midden daar op.

HEENVLIET.

142 HUGO, jonger broeder van *Hendrik van Voorn*, Burggrave van Zeeland, wiert Heer van Heenvliet, en leefde anno 1253. en 1272. hadde te wyve *Iustina van Haze*, *Reyers* dochter; en wan

N. van Heenvliet, vermelt anno 1330. liet na een soone, *Hugo van Heenvliet*, Ridder, welke was in 't beleg voor Gornichem; en quam anno 1408. te Dordregt; hy troude anno 1367. *Elisabeth van Polanen*, dochter van *Philips van Polanen* en *vander Lekke*, Ridder; hy stierf anno 1404. nalatende I. *Adriaan van Heenvliet*, Ridder, was mede in den Oorlog op de Vriesen anno 1396. en stierf voor sijn vader anno 1402. sonder kinders; hadde anno 1399. getrout *Hadewy van Borsselen*, dochter van *Claas van Borsselen*, Heer van Brigdam. II. *Ian*, Heer van Heenvliet, en van Capelle, troude anno 1392. *Heilwig van Borsselen*, *Rasen* dochter, hy stierf anno 1427. nalatende 1. *Vrank van Heenvliet*, die anno 1420. Jongman stierf voor sijn vader. 2. *Elisabeth van Heenvliet*, Nonne te Diepenveen, anno 1427. III. *Elisabeth van Heenvliet*, hadde te man *Adriaan*, Heer van Cruningen in Zeelant, aan welken sy de Heerlijkheid van Heenvliet ten huwelijk bragt. IV. *Catharina van Heenvliet*, had anno 1405. te man *Hendrik van Naaltwijk*, Marschalk van Holland, soone van *Willem van Naaltwijk*, Ridder, en van *Sophia*, *Dirx* dochter *van Teilingen*; sy stierf anno 1421. nalatende kinders.

Ian van Heenvliet, volgt.

Albert van Heenvliet, wert vermelt anno 1362. en 1388. overleden anno 1395.

Gillis van Heenvliet, vermelt anno 1362. en 1395.

Dirk van Heenvliet, stierf sonder kinders.

Iutte van Heenvliet, hadde te man *Ian vander Maalstede* in Vlaanderen.

JAN VAN HEENVLIET, op Blyestein, Ridder, *Dirx* soone, en oom van *Hugo van Heenvliet*, vermelt anno 1364. hadde te wyve *Alijd van Borsselen*, *Wolfarts* dochter *vander Veere*; en wan

Digitized by Google

Jan van Heenvliet, volgt.

Elisabeth van Heenvliet, troude *Laurens van Cats*, bygenaamt de *Rijke*, soone van *Lieven van Cats*, en van *Ermgarde vander Maalstede*.

Sweer van Heenvliet, vermelt anno 1389. met *Margareta van Groenevelt*, sijn huysvrouwe; hy verkoft anno 1418. Blyestein aan *Ian van Heenvliet* van Capelle, sijn neve, om een lijfrente, en liet een dochter na, die troude aan *Jan van Groenevelt*, *Jans* soone.

JAN VAN HEENVLIET VAN CATTENDYK EN STAVENESSE, Soone van *Jan van Heenvliet*, en van *Alijt van Borsselen*, stierf anno 1410. hadde te wyve een dochter van *Willem vander Coulster*; haar moeder was *Weerdenburg*, uyt den Geslagte van Hemert by Heusden; hy wan

Albregt van Heenvliet, Ridder, Heer van Staveniſſe, wiert omtrent het jaar 1419. dootgeslagen.

Willem van Heenvliet, volgt.

Ian van Heenvliet, vermelt anno 1418.

Agnes van Heenvliet, hadde te man *Ian van Egmont*, Heer van Soetermeer, soone van *Willem van Egmont*, en van *Magtild van Hemert*; hy was Schout van Delf, alwaar hy anno 1427. van 't oproerig volk van Maasland dootgeslagen wierde; en leefde omtrent dese tijd mede *Maria van Heenvliet*, die getrout was aan *Boudewijn Willemsz. van Drenkwaart*.

WILLEM VAN HEENVLIET, Heer van Cattendijk en Staveniſſe, soone van *Ian van Heenvliet*, en van *N. vander Coulster*, ontlaste anno 1419. by seker Hantveste *Arent van Cruningen*, sijn oom, en *Ian van Cruningen* sijn neve, van den dootslag van *Albert van Heenvliet*, sijn broeder; en leefde noch anno 1436. hadde te wyve *Margareta van Romerswaal*, dochter van *Nicolaas van Romerswaal*, Heer van Lodijk; en wan

Sweer van Heenvliet, Heer van Cattendijk en Staveneſſe, hadde getrout *Margareta Pots*, *Wouters* dochter tot Antwerpen, suster van *Maria Pots*, die te man hadde *Hendrik van Sevenbergen*; haar oom *Iacob Pots Pietersz*, was Schout van Dordregt anno 1457. *Sweer van Heenvliet* voorschreve stierf sonder kinders anno 1486. begraven in de Parochie Kerk ter Goes, onder een sark met sijn acht Quartieren daar op.

Ian van Heenvliet, volgt.

N. van Heenvliet, hadde te man *Ian van Schoonhoven* uyt Brabant, sonder oir.

Geertruyd van Heenvliet, hadde eerst te man *N. van den Dale* uyt Brabant; en daar na *Ian van Oostende*, Ridder in Zeeland; sy stierf anno 1505. den 24. January; hy anno 1516. den 10. October, begraven ter Goes met acht Quartieren als vooren.

N. van Heenvliet, Nonne te Rijnsborg.

JAN VAN HEENVLIET, Heer van Cattendijk en Staveneſſe, soone van *Willem van Heenvliet*, en van *Margareta van Rommerswaal*, hadde te wyve *Catharina van Steeland* uyt Vlaanderen; hy was de leste mans oir van dese Stamme; en stierf sonder wettige kinders tot Brussel anno 1500. nalatende een Bastart soone *Alexander van Heenvliet*.

Het Wapen van Heenvliet was een klimmende Leeuw van Silver, op een Velt van Keel.

HEERMAN VAN OESTGEEST.

143 JAN HEERMAN, Knape, wert vermelt anno 1150.

WILLEM HEERMAN, Priester te Leiden anno 1366.

BERTRANDE HEERMAN, hadde te man *Willem van Guynes*, *Willems* soon, Rentmeester van Kennemerland anno 1360. en komen van desen die van *Boschuysen*.

JAN HEERMAN, Raad van Hertog *Willem van Beyeren*, Grave van Hollandt anno 1409.

CATHARINA HEERMAN VAN OESTGEEST, *Jacobs* dochter, hadde anno 1439. te man *Gerrit van Lokhorst*.

GOVERTJE HEERMAN, *Jacobs* dochter, hadde te man *Isbrand van Schooten*, anno 1440. en wan twee soonen.

MAGTILD HEERMAN, hadde te man *Pieter Ruysch* tot Utrecht, anno 1442.

JUDIT HEERMAAN VAN OESTGEEST, hadde te man *Jan van Egmont vander Nyenburg*, Schout van Alkmaar anno 1484. sijn vader was *Gerard van Egmont vander Nyenburg*, geprocreëert by clandestijn huwelijk door *Willem*, Grave van Egmont, by *Margareta van Hoogwoude*; en komen van den selven die van *Egmont vander Nyenburg*, tot heden toe.

GER.

GERRIT HEERMAN, hadde te wyve *Eliſabeth Spruyt van Kriekenbeek*, omtrent den jare 1470. en wan *Cornelis Heerman*, en *Bruning Heerman*, vermelt te Leiden anno 1509.

N. HEERMAN VAN OESTGEEST, hadde te man *Floris van Jutfaas op Wijweſtein* by Utrecht, en hadden kinders, omtrent den jare 1475.

ARENT HEERMAN te Leiden, die te wyve hadde *Eliſabeth vander Does*, dochter van *Hendrik vander Does*, en van *Magtild Vranken Iſaax* dochter.

GERRIT HEERMAN, hadde getrout *Heilwig Claas de Vrieſen* dochter, anno 1475.

(Florisgen) JAN HEERMAN, hadde te wyve *N. van Sonnevelt*, en wan een dochter *Wijve Heerman*, die te man hadde *Diderik van Haaſtrecht*, Heer van Tilburg, ſoone van *Pauls van Haaſtrecht*, en van *Catharina van Naaltwijk*, *Albregts* dochter.

SIMON HEERMAN, Prioor van 't Carmeliter Convent tot Haarlem, anno 1508.

GERRIT HEERMAN, Pater of Rector van 't Clooſter te Rhoon by Leiden anno 1542.

JACOB HEERMAN, leefde anno 1520. hadde getrout *Henrica vander Does*, dochter van *Willem vander Does*, en van *Henrica van Poelgeeſt*, en wan 1. *Gerrit Heerman*, ſtierf ſonder oir, hadde getrout *Adriana van Swieten*, dochter van *Gijsbert*, Heer van Swieten, en van *Maria van Wijngaarden*, *Floris* dochter. 2. *Ian Heerman*, Canonik te Leiden. 3. *Henrica Heerman*, troude *Adriaan van Egmont van Mereſtein*, Heer van Kenenburg, ſoone van *Otto van Egmont*, en van *Catharina van Raaphorſt*, en wonnen kinders.

ALIT HEERMAN VAN OESTGEEST, hadde te man *Iacob van Boſchuyſen*, ſoone van *Willem van Boſchuyſen*, en van *Catharina van Noorde*, anno 1504. en wan kinders.

Het Wapen van Heerman of Oeſtgeeſt is een geankert Kruys van Keel, op een Velt van Gout, en is dit Geſlagte by faute van mans oir verſtorven.

HEUKELOM.

144 OTTO, jonger ſoon van *Iohan* de achſte, bygenaamt *de Sterke*, Heer van Arkel, was Heer van Heukelom, Aſperen, Accoy, Loenen en Leyenburg. Sie dit Geſlagte boven op de letter A. onder den Tijtel *Arkel*, fol. 850.

HEUSDEN.

145 HEt Geſlagt en Heerlijkheyt van Heuſden is vry oud; heeft gehoort onder de Graven van Teiſterbant en Cleef; Onder welk Graafſchap behoorden nevens Heuſden, Tiel, Bommel, Arkel, Altena, Vianen, Cuylenborg, Buren, Leerdam, Aſperen en Heukelom; en is het ſelve voor het meeſte gedeelte by *Anfridus*, den laatſten Grave van Teiſterbant (geworden zynde de XVIII. Biſſchop van Utrecht,) aan de Epiſcopale Kerk aldaar met een groot gedeelte van ſijne goederen overgegeven, ſoo dat het eerſt al vry vermindert zynde, daar mede t'enemaal is te niet gelopen; Hy ſtierf in 't jaar 1008. en ſchijnt al voor dien tijd de Heerlijkheid van Heuſden van 't ſelve Graafſchap verdeelt en afgeſcheiden geweeſt te zyn.

Den eerſten Heer van Heuſden is geweeſt ROBBREGT, jonger broeder van *Luytgert*, de thiende Graaf van Cleef; leefde anno 839. tot 857. had noch een broeder *Diderik* genoemt, daar van de oude Heeren van Altena ſijn afgekomen.

Naar hem was BOUDEWYN de twede Heer van Heuſden, anno 870. troude *Sophia*, des Konings dochter van Engeland; want het mishaagt *Heuterus*, die deſe prolixe Hiſtorie in een kort begrip heeft gebragt, dat hy met *Arnout van Anjou* na Engeland ſoude ſijn vertrokken geweeſt, die daar lange tegen *Ardumandus*, Koning van Engelant heeft geoorlogt, en eindelijk ſijn dochter *Sophia* ſoude hebben ontſchaakt, en met hem na Heuſden gevoerd, alwaar hy die tot ſijn huysvrouwe ſoude hebben getrout, 't geen haar vader niet eerder als na de doot van *Boudewijn* te weten hadde gekomen; *Boudewijn* voorſz liet na

ROBBREGT de III. Heer van Heuſden, ſtierf anno 914. en liet na uyt *Alid*, des Graven dochter van Zutphen.

EDMOND de IV. Heer van Heuſden, troude met *Hillegond*, des Graven dochter van Zein, ſtierf anno 919. lieten na

JAN de V. Heer van Heuſden, troude des Graven dochter van *Loon*, ſtierf anno 956. en liet na

ROB-

Digitized by Google

ROBBREGT de VI. Heer van Heusden, stierf anno 972. had getrout des Graven dochter van *Spanheim*; en wan

BOUDEWYN de VII. Heer van Heusden, stierf anno 1028. liet na uyt *Alijd*, des Graven dochter van *Gennip*,

JAN de VIII. Heer van Heusden, troude *Magtild van Steenvorden*, stierf anno 1073. en nog een dochter *Alverade*, die met *Diderik van Brederode* troude. *Jan* voorsz liet na

ROBBERT de IX. Heer van Heusden, stierf anno 1092. had getrout *Iohanna van Arkel*, dochter van *Ian* de II. Heer van Arkel, en van *Margareta*, des Heeren dochter van *Altena*, had ook een suster genaamt *Alijd*, die te man hadde *Ian van Arkel*, broeder van de voorsz *Ioanna van Arkel*. *Robbert* voorsz liet na

BOUDEWYN de X. Heer van Heusden, stierf anno 1110. hadde te wyve *Bertrande*, des Graven dochter vander *Lippe*; en liet na

JAN de III. dier name, XI. Heer van Heusden, overleden anno 1135. hadde getrout *Christina*, des Heeren dochter van *Arensberg* in Westphalen; en wan by haar twee soonen, als *Willem* en *Arnout*.

WILLEM de XII. Heer van Heusden, stierf sonder kinders anno 1153. en hadde te wyve *Lijsbeth*, des Graven dochter van *Linningen*.

ARNOUT de XIII. Heer van Heusden, na sijn broeder, overleden anno 1168. hadde getrout *Maria*, des Graven dochter van *Salm*; en wan daar by

JAN de IV. de XIV. Heer van Heusden, overleden anno 1192. hadde getrout *Margareta*, des Heeren dochter van *Hoorn*; hy hadde een broeder *Boudewijn*, welke was Heer van Heeswijk.

ROBBERT de XV. Heeren van Heusden, *Jans* sone, overleden anno 1202. hadde te wyve *Philippe*, des Heeren dochter van *Dieft* in Braband; had noch een broeder genaamt *Wouter*, daar het Geslagte van *Spiering* van gekomen is.

JAN de V. en XVI. Heer van Heusden, stierf anno 1235. hadde getrout des Graven dochter van *Vernenburg*, had een jonger broeder genoemt *Willem*, daar die van *Hedinkhuysen* of *Hoinkhuysen* afgekomen zyn.

JAN de VI. en XVII. Heer van Heusden, *Jans* soone, overleden anno 1279. had getrout *Catharina*, Grave *Jans* dochter *van Loon*; hy hadde noch een jonger broeder, daar die van *Veen* sijn afgekomen, en een suster, dewelke troude met *Gijsbert*, Heer van Vyanen, soone van *Sweer van Culenburg*, en van des Heeren dochter *vander Leede*, die anno 1265. stierf. *Jan* voorschreve liet na

Jan van Heusden, volgt.

Arent van Heusden, Heer vander Sluys, Ridder.

Jan van Heusden de jonge, was Heer van Heesbeen, en heeft kinders nagelaten.

N. van Heusden, hadde te man *Otto van Arkel*, soone van *Ian van Arkel*, bygenaamt *de Sterke*, en van des Heeren dochter van *Oetben*.

JAN de VII. de XVIII. Heer van Heusden, soone van *Ian de VI.* en van des Graven dochter van *Loon*, stierf anno 1303. had getrout eerst *Alijt*, 's Graven dochter van *Wybestein*, daar na *Ermgard*, s'Heeren dochter van *Wickeloo*; hy was mede schuldig aan het verraad van *Gijsbert van Amstel*, *Herman van Woerden*, en *Gerrit van Velsen*, in 't jaar 1296. jegens Graaf *Floris de V.* gepleegt; en tot hier toe was de Heerlikheid van Heusden een Leen van den Grave van Cleef, tot dat *Diderik de VIII.* van dien naam, en 24. Grave van Cleef, in den jare 1293. andere seggen 1290. in een vrolijk geselschap in den Hage, deselve Heerlijkheid met die van Altena, en het Slot en Stede van Woudrichem aan sijn neve Grave *Floris de V.* overgaf; zedert welken tijd het selve een leen van de Graven van Hollann geworden is. Daar over by verkoopinge van deselve Heerlijkheid van Heusden aan Hertog *Ian van Braband*, verscheiden verschillen en oorlogen tusschen Holland en Brabant ontstaan zyn; doch is eindelijk aan Holland gebleven; als breder te sien is by *Iacob van Oudenhoven*, in de Beschryvinge van Heusden *p. mihi* 23. Hier van wert ook gewag gemaakt by de Jaarboeken van de Abdye van Bern, doch missen meest alle daar in, dat onder *Ian de VI.* de XVII. Heer van Heusden, sulx soude geschied zyn, dewelke al in 't jaar 1279. overleden was; soo dat het nootsakelijk moet gebeurt sijn onder desen *Ian* de XVIII. Heer van Heusden. Desen *Ian* liet na by de eerste Vrouw,

Ian van Heusden, volgt.

Ian van Drongelen, daar dat Geslagte sijn oorsprong van neemt.

Van het twede bedde,

Ian, Heere van Elshout, met noch een dochter, die by Graaf *Floris de V.* gewonnen heeft *Witte*, den eersten Heer van Haamstede.

JAN de VIII. de XIX. Heer van Heusden, soone van *Ian de VII.* en van des Graven dochter van *Wijbestein*, voorvlugtig sijnde, diende den Koning van Engeland in den Oorlog tegen Vrankrijk, stierf anno 1318. had eerst getrout *Margariet*, des Heeren dochter van *Cuyk* in Braband, daar na *Sophia*, des Heeren dochter van Cranendonk; hy liet na

JAN

Digitized by Google

JAN de IX. dier name, de laatſte Heer van Heuſden, ſtierf ſonder kinders anno 1334. hadde te wyve *Cunigunde*, *Ians* dochter *van Arkel*, en van *Ermgard*, *Hendrix* dochter *van Voorn*; by dewelke hy een dochter hadde *Margriet van Heuſden*, die voor haar vader ſtierf, zynde ten huwelijk belooft aan *Lodewijk van Male*, Grave van Vlaanderen; en vermits daar geen meer kinderen waren, ſoo is deſelve Heerlijkheid voort aan de Graaflijkheid van Holland gebleven.

Wie nu geweeſt zy *Boudewijn*, Heer van Heuſden, die geteld wert onder de Edelen ten tijde van Graaf *Dirk de IV.* is met de voorſz lijſte niet wel over een te brengen; dewijl aldaar geſeyt is, dat *Boudewijn de II.* de VII. Heer van Heuſden al in 't jaar 1028. en geen anderen *Boudewijn* na hem bekend ſtaat, als die in 't jaar 1110. overleden is; ten waar dat de lijſt van de Edelen by tijde van voorgemelte *Diderik de IV.* ook te verſtaan was van de Edelen, die voor den tijd, dat den ſelven *Diderik* Grave van Holland was, bekent waren; daar van de ſommige in den Slag en Strijd tuſſchen Graaf *Diderik de III.* dier naam, en *Adelbold*, Biſſchop van Utrecht, ſoo ſommige willen, omtrent Bodegraven, in den jare 1018. doch ſoo andere willen op de Merwe omtrent Dordrecht in den jare 1046. voorgevallen, genoemt werden; als *Syphrid*, des Graven broeder den eerſten Heer van Brederode; *Ian*, Heer van Arkel, den Heer van *Oegten*, *Gerard van Dieperſon*, en meer andere.

Het oude Wapen van Heuſden, komende uyt een jonger broeder van de Graven van Kleef, was een Schild, aan de regter zyde Rood, en aan de linker zijde een Blaeuw Velt, daar op acht of vier dubbele Goude Scepters over den anderen gekruyſt; het welk *Boudewijn* de II. die Koning *Edmonds* van Engeland dogter *Sophia* vervoerd had, by de verſoeninge van deſelve roof en ſchaak, heeft moeten veranderen, en een Purper Rat in een Verguld Veld moeten aannemen, verlatende de acht Goude Scepters, tot gedagtenis van des Konings dogters ſtaat en fortuyn; ſulx het ſelve Wapen zedert is gebleven; en ſijn uyt dit Geſlagt gelijk geſegt is, de navolgende Geſlagten voortgekomen, als de oude Heeren van *Altena*, uyt *Diderik* een jonger broeder van *Robbregt de I. Heeſwijk*, uyt *Boudewijn*, jonger broeder van *Jan de IV.* en XIV. Heer van Heuſden. *Spiering*, uyt *Wouter*, jonger broeder van *Robbregt de V.* de XV. Heer van Heuſden. *Hedinkhuyſen*, uyt *Willem*, jonger broeder van *Jan de V.* en XVI. Heer van Heuſden; *Veen*, uyt een jonger broeder van *Jan de VI.* en XVII. Heer van Heuſden; *Vander Sluys* en *Heesbeen*, beide uyt jonger broeders van *Jan de VII.* en XVIII. Heer van Heuſden; *Drongelen* en *Elſthout*, beide uyt jonger broeders van *Jan de VIII.* en XIX. Heer van Heuſden, die dan alle het voorgenoemde Wapen met een weinig veranderinge hebben gevoert; te weten die van *Heeſwijk* voeren het Schild half van Zabel, en half van Gout, daar op twee Raderen van Keel. Die van *Spiering* het Rad van Goud, en het Veld van Zabel. Die van *Hedikhuyſen* een Gout Rad op een Veld van Laſuur. *Vander Sluys*, een Silver Rad op een Velt van Keel. *Heesbeen* een Goud Rad op een Veld van Keel. *Drongelen* een Silver Rad op een Veld van Laſuur. En *Witte*, die Baſtard was van Graaf *Floris de V.* uyt de dogter van *Jan de VII.* zijnde de eerſte Heer van Haamſtede, voerde in ſijn Wapen, een Blaeuw geklauden en getongden Roden Hollandſchen Leeuw, met een Raderken op de Borſt; Noch heeft uyt deſen huyſe geleeft *Zeger van Heuſden vander Sluys*, tweede Lant-Commandeur vande Duytſe Heeren tot Utregt, en *Adilie van Heuſden*, getrouwt aan *Roelof de Bevere*, Sone van *Diderik*, Heer van Bevere, en van *Alde van Couey*.

HODENPYL.

146 DIt Geſlagt heeft (ſoo als men oordeelt) ſijn oorſprong uyt den huyſe van de Heeren van Avenes, een van de voornaamſte en outſte van Henegouwen, en wert daar van vermelt,

ARNOUT VAN HODENPYL, Ridder, welke in 't offeren ter Miſſe tot Schipluy te aanvaarden, andere Edelen is voorgegaan, in het jaar 1323. blykende uyt de volgende archive.

WY *Willem*, Grave van Henegouwe, maken kont, dat een Parlament was, tuſſchen *Arnout van Hodenpijl*, en ſijne broederen aan d'eene zyde, en *Jan Capparts* ſoone op d'andere zyde, om dat voorofferen, en voorpagt te nemen van hem en hare wyven te Schipluyde in de Kerke, die ſy aan beide zyden aan ons bleven te beſcheiden; waar af wy ons ſeggen vaten, en ſeggen, dat,

Digitized by Google

Arnout van Dorpe ſal bevoren offeren, en Pagt nemen, daar na den oudſten broeder van die van *Hodenpÿl*, en desgelijken haren wyven. In oirkonde. Gedaan in den Hage 1323.

Arnout van Hodenpÿl voorſz liet by ſijn Huysvrouwe *N. N.* na
Jan van Hodenpÿl, volgt.
Margareta van Hodenpÿl, getrout aan *Philips van Spangen*, ſoone van *Jan Uyterneſſe*, genoemt *van Spangen*, vermelt anno 1329. en van *Willems* dochter *vander Made*, en wan een ſoone *Dirk van Spangen.*

JAN VAN HODENPYL, Soone van *Arent van Hodenpÿl*, vermelt Knape anno 1369. (als wanneer mede leefde *Dirk van Hodenpÿl*,) leefde nog anno 1390. en hadde getrout een dochter van *Dirk vander Made*, en van *Lijsbeth van Almkerke*; en wan
Dirk van Hodenpÿl, volgt.
Alÿd van Hodenpÿl, hadde te man *Willem* gelegitimeerde Baſtard van Hertog *Albregt van Beyeren*, en eerſte Heer van Schagen; van dewelke komen die van Schagen tot heden toe.

DIRK VAN HODENPYL, Soone van *Jan van Hodenpÿl*, en van *Dirks* dochter *vander Made*, wert vermelt Ridder anno 1404. troude *N. van Heemſtede*, dochter van *Gerrit*, Heer van Heemſtede, en van *Maria van Polanen*, *Jans* dochter; en wan
Ian van Hodenpÿl, volgt.
Magtild van Hodenpÿl, hadde anno 1434. te man *Alferd vander Horſt*, *Alferts* ſoone.
N. van Hodenpÿl, hadde te man den Heer van *Stavenis* uyt Zeeland, uyt den Geſlachte van Heenvliet.
N. van Hodenpÿl, troude den Heer van *Haneſſe*.
Te deſen tijde leefde mede *Arent van Hodenpÿl*, (doch is onſeker of die een broeder van hem was of niet) welke troude *Alid Uytterlier*, dochter van *Simon Uytterlier*, en van *Clementia vander Boukhorſt*; ſy was eerſt Weduwe van *Albert Baſtard van Beyeren*, en liet een ſoone na *Arent van Hodenpÿl* genaamt, welke troude *Cornelia Ruygrox*, en wan vier kinders, als *Joris van Hodenpÿl*, die te wyve hadde *N. de Cock van Oppijnen* uyt Gelderland. *Soete van Hodenpÿl*, die te man hadde *Ian van Rommerſwaal* in Zeeland. *Alid van Hodenpÿl*, en *Barbara van Hodenpÿl.*

JAN VAN HODENPYL, Ridder, ſoone van *Dirk van Hodenpÿl*, en van *Gerrits* dochter *van Heemſtede*, wiert anno 1426. in de Water-ſtryd voor Brouwershaven verſlagen, hadde te wyve *Eliſabeth Floris* dochter *van Haamſtede*; en wan

JAN VAN HODENPYL, Heer van Haamſtede, by verſterfenis van ſijn moeders broeder *Coſtijn van Haamſtede*, ſonder kinders; hy leefde anno 1494. ſeer oud, hadde getrout *N. van Barlaymont* in Henegouwen; en wan
Ian van Hodenpÿl, volgt.
Willemyné van Hodenpÿl, troude *Gerrit van Poelgeeſt*, ſoone van *Gerrit van Poelgeeſt*, Ridder, en van *Margareta van Doornik*, *Helmigs* dochter.

JAN VAN HODENPYL, Soone van *Ian van Hodenpÿl*, en van *N. van Barlaymont*, was Heer van Haamſtede, 't welk hy verkogt aan *Lodewijk vander Gruythuyſen*, Stadhouder van Holland, hadde getrout *Iſabella van Naaltwijk*, dochter van *Willem van Naalswijk*, en van *Willemijne van Egmont*; en wan
Joris van Hodenpÿl, volgt.
Catharina van Hodenpÿl, die anno 1514. te man hadde *Lodewijk Poes vanden Binkhorſt*; Ook leefde omtrent deſe tijd *N. van Hodenpÿl*, die getrout was met *Adriaan van Swieten*, Heer van Opmeer, Ridder, ſoone van *Ian van Swieten*, Schout van Leiden, en van *Maria vanden Abeele.*

JORIS VAN HODENPYL, Soone van *Ian van Hodenpÿl*, en van *Iſabelle van Naaltwijk*, wert vermelt anno 1486. en 1500. ſtierf ſonder kinders, en was de leſte mans oir van deſe Stamme.

Het Wapen van Hodenpijl ſijn drie dwerſe Baren of Banden, d'eene van Gout, en d'ander van Keel. *W. van Gouthoven* ſchrijft bevonden te hebben, dat mede noch geleeft heeft *Alid van Hodenpijl*, die te man ſoude gehad hebben *Lambert van Teklenburg*, daar van ſouden gekomen ſijn die *vander Meer* tot Delf; doch ſonder fondament; en om dat'er niet aan manqueren ſou, ſoo voegt'er *Mattheüs Smallegang* in ſijn onlaux uytgegeven Beſchryvinge van den Hollandſen Adel by; *en tot Leiaen*; doch hoe veel daar aan te defereren zy, is by ons hier boven fol. 740. genoegſaam getoont.

VAN-

Digitized by Google

VANDER HOOGE VAN BORSSELE.

147 FLORIS de VIII. Heer van Borſſele, naar *Lupolt den I.* uyt den huyſe van Swaben (die tot aſſiſtentie van Graaf *Diderik den I.* geſonden, de Denen uyt Zeeland verjoeg, en met het Eyland van Borſſele vereert wiert, volgens alle de Chronijken van Holland, Zeeland, en Vlaanderen) is geweeſt het hooft van alle de Branches van Borſſele in Holland en Zeeland verſpreyt, bedijkte Noort-beveland, en veel andere Polders, ontrent den jare 1160. en liet na

Wolphert van Borſſele, volgt.

Agnes van Borſſele, troude *Anthony Pot*; Ridder, verſlagen in den Slag tegen de Vrieſen anno 1214.

Boudewijn van Borſſele, eerſte Heer van Bredame, wiens deſcendenten alleen den name van Bredame voerden, en braken het Wapen van Borſſele, zynde een Silvere Faſce op een Swart Velt, met een rant van keel in de voorſchreve Faſce.

WOLPART VAN BORSSELE, de IX. Heer van Borſſele, *Floris* ſoone, was gerenommeert anno 1203. en liet na

Frank de X. Heer van Borſſele, in wiens naarſaten de oudſte tak der Heeren van Borſſele vervolgt, voerende het Wapen van Borſſele vol, en tot Cimier een Oſſekop.

Sophia van Borſſele, troude *Iohan van Reneſſe*, &c.

Floris van Borſſele, bekent by acte van den 12. Mey 1255.

Hendrik van Borſſele, volgt.

Pieter van Borſſele, Ridder, vermelt anno 1263. Hy brak het Wapen van Borſſele met een Lambel.

Wolphert van Borſſele, Heer van Baarſdorp, wiens deſcendenten den name van Baerſdorp gevoert hebben, brekende het Wapen van Borſſele met een Kruys van Keel.

HENDRIK VAN BORSSELE, Ridder, *Wolphaarts* ſoone, vermelt anno 1230. was de eerſte Heer van Sandenburg, der Veere, en in Sandijk, getrout met een dochter uyt den huyſe van Egmont; en wan

WOLPHART VAN BORSSELE, Heer vander Veer, Sandenburg, Sandijk, Cleverskerke; was getrout met *Sybille*, blijkende by de acte, in dewelke ſy der Veere den Graaf van Holland en Zeeland opdroegen, en weer te leen ontfangen in dato den ..... ſtierf te Delf anno 1299. en liet na

Wolphart van Borſſele, Heer vander Veere, Sandenburg, in Sandijk, Cleverskerke, ſeer vermaart 1303. 1315. 1329. was eerſt getrout met *Alijd*, dochter van Henegouwen, en ten tweden met *Hadewich Bot vander Eme*; Uyt deſen vervolgt de tak van Borſſele vander Veere, die het Wapen van Borſſele braken met drie Silvere Sterren in 't hooft, tot op *Hendrik*, die naar het uytſterven van de oudſte tak der Heeren van Borſſele, het Wapen vol gevoert heeft, ontrent den jare 1450.

Hadewich van Borſſele vander Veere, getrout met *Gerrit*, Heer van Voorne, Ridder.

Sybille van Borſſele, getrout met *Philips*, Heer van Maldegem, ſtierf anno 1352.

Margariet van Borſſele, troude *Gerard van Weſemale*, Ridder, Heer van Merxem en Schote.

Vrank van Borſſele vander Veere, Heer van St. Martenſdijk, van wien begint de tak van Borſſele van St. Martenſdijk, die insgelijx Borſſele gebroken hebben met drie Silvere Sterren, tot op *Frank van Borſſele*, getrout met Vrouw *Iacoba*, als wanneer tot breuke Borſſele chargeert met een Lambel, en quarteleert met Zuylen.

Claas van Borſſele vander Veere, volgt.

Wolphart van Borſſele, Ridder, Heer van Cortgene, van wien vervolgt de branche van Borſſele van Cortgene, die Borſſele brak met een Lambel van keel.

CLAAS VAN BORSSELE, Soone van *Wolphart van Borſſele*, en van *Sibilla N.* was Heer in Sandijk, en van Cleverskerke, getrout met *Hadewich van Zevenbergen*, uyt den huyſe van *Stryen*, dochter van *Hugeman van Stryen*, en van des Heeren dochter van *Naaltwijk*, wiert anno 1353. de eerſte Heer van Bredame in deſe branche; en liet naar

Albert van Borſſele, Heer van Bredame, &c. getrout met *Beatrix van Domburg*, in welken vervolgt de Branche van Borſſele van Bredame, voerende tot breuke van 't Wapen een Goude Sterre in de regter hoek.

Raas van Borſſele, volgt.

Hendrik van Borſſele, geſeyt *Wiſſe*, ſtierf anno 1352.

Gerrit van Borſſele, getrout in Vlaanderen met *Maria van der Walle*, leyt te Brugge begraven.

RAAS VAN BORSSELE, Soone van *Claas van Borſſele*, Heer van Bredame, en van *Hadewich van Zevenbergen*, was Heer in Sandijk en Cleverskerke, ſeer vermaart van anno 1358. tot 1396. anno 1377. Rentmeeſter van Zeeland Beooſterſchelde, en onder de luyden van Rade van den Grave van Holland en Zeeland, anno 1379. en 1390. liet na

Digitized by Google

Nicolaas van Borſſele, volgt.

Floris van Borſſele, Heer van Ellewoutsdijk, vermelt anno 1385. troude met *Eliſabeth van Reneſſe*, ſonder kinders.

Geertruyd van Borſſele van Sandijk, troude met *Arent*, Heer van Warmont, Ridder, anno 1397.

Heilwich van Borſſele, troude met *Jan van Heenvliet*, Heer van Heenvliet en Capelle, ſoone van *Hugo van Heenvliet*, Ridder, en van *Eliſabeth van Polanen*, *Philips* dochter; hy ſtierf anno 1427. nalatende een ſoon en een dochter.

Jan van Borſſele van Sandijk, troude eerſt *Jenne de Ligne*; ten tweden *Margareta de Vilain*, en liet na 1. *Floris van Borſſele*. 2. *Raas van Borſſele*, jong geſturven. 3. *Jan van Borſſele*, Ridder, troude *Catharina van Wijnegem*, doch ſtierf ſonder oir.

NICOLAAS VAN BORSSELE, *Raaſen* ſoone, Heer in Sandijk en Cleverskerke, Ridder, annno 1388. by dimiſſie van ſijn vader *Raas*, Rentmeeſter van Zeeland Beweſterſchelde, vermelt in de lijſte der Edelen van Zeeland, gekomen uyt de Abdye van Middelburg, alwaar ſtaat ſijn germain *Claas van Borſſele*, Heer van Bredame, en daar naar *Claas van Borſſele van Sandijk*, en dan *Borſſele vander Hooge*, gekomen van *Sandijk*; hy was getrout met *Anna van Heenvliet*, *Alberts* dochter, en ſtierf anno 1420. nalatende

Albert van Borſſele, Ridder, Heer in Sandijk, ſtierf in den Oorlog in Pruyſſen.

Soete van Borſſele, troude *Wolphart*, Heer van Bekerke.

Frans van Borſſele van Sandijk en Cleverskerke.

Floris van Borſſele van Sandijk.

Jacob van Borſſele van Sandijk, volgt.

Machtilt van Borſſele, troude *Jan van Cuyck*, Heer van Hoogſtrate, &c.

JACOB VAN BORSSELE, Soone van *Claas van Borſſele van Sandijk*, en van *Anna van Heenvliet*, was Heer in Cleverskerke, en beſat meer andere leenen in Zeeland, die hy verhef op Woenſdag naar St. Victors-dach anno 1420. naar doode ſijns vaders *Claas van Borſſele*, *Raaſen* ſoon; ſoo als de eigen woorden luyden. Is bekent in de lijſte der Edelen van Zeeland; was getrout eerſt met *Anna Ruygrok*, dochter van *Jan*, Heer vande Werve; ten tweden met *Beatrix van Bekerke*, des Heeren dochter van *Bekerke*; hy zegelde met het Wapen van Borſſelen gebroken met drie Sterren als ſijn voorvaders, den 21. September 1437. 14. September 1441. 12. December 1443. en liet na by de eerſte,

Adriaan van Borſſele, volgt.

Jaçob van Borſſele, ſtierf ongetrout anno 1449.

Chriſtophora van Borſſele, troude *Adriaan van Domburg*, Heer in Domburg, en van St. Aagte-Kerke, en wan *Jacob van Domburg*, Ridder, Heer in Domburg, en van St. Aagte-Kerke, troude eerſt *Dorothea van Schengen*, ten twedenmaal *N. van Schenk van Nydek*, en ten derdenmale *Agnes Ruygrok van de Werve*, nalatende by de laatſte *Maria van Domburg*, Vrouwe in Domburg, en van St. Aagte-Kerke; troude *Ian van Eil*, Ridder, Heer van Geiſteren, en wan *Iacob van Eil*, Heer van Geiſteren, Domburg, St. Aagtekerke, en Rijſwijk by den Hage, alwaar hy ook ſtierf; hy troude eerſt *Eliſabeth van Groesbeek*, ten tweden *Helena de Turchi*, ſtierf ſonder kinderen.

ADRIAAN VAN BORSSELE, Ridder, ſoone van *Iacob van Borſſele*, en van *Anna Ruygrok*, was Heer in Cleverskerke, 't geene hy met andere leenen verhef, naar doode ſijns vaders *Iacob van Borſſele*, *Claas* ſoon, den 10. July 1460. Wiert eerſte Heer vander Hooge in de branche van Borſſele van Sandijk, by transport van *Margareta van Borſſele*, dochter van *Hendrik van Borſſele*, Heer vander Veer, vander Hooge, Ridder van de Ordre van het Gulde Vlies, getrout met den Heer van Gruythuyſe, mede Ridder van de Ordre van het Gulden Vlies. De Aarts-hertogen *Maximiliaan van Ooſtenrijk*, en *Philips*, geven Privilegie in ſijn ſaveur aen den huyſe vander Hooge, den 9. Mey 1485. naar welk huys ſijn naarkomelingen met den naam van vander Hooge genoemt worden, behoudende het Wapen van Borſſele, waer mede hy zegelt in rooden waſſche op den 10. Maart 1491. Hy troude *Adriana*, Vrouwe van Spreeuweſteyn, uyt den huyſe van Voorne, 't gene hy in Holland verhef op den 19. February 1473. Hy is bekent in de lijſte der Edelen van Zeeland anno 1485. en liet na

Ioost van Borſſele, Heer vander Hooge, volgt.

Cornelia van Borſſele vander Hooge, troude *Anthoni van den Abeele*, Ridder, anno 1490.

JOOST VAN BORSSELE, Heer vander Hooge, ſoone van *Adriaan van Borſſele*, en van *Adriana*, Vrouwe van Spreeuweſteyn, verhef Cleverskerke en andere leenen naar doode ſijns vaders *Adriaan van Borſſele* anno 1496. en Spreeuweſteyn naar dode van Jonkvrouw *Adriana vander Hoogedeur*, ſijn Jonkvrouw moeder, op den 2. Auguſti 1502. bekent onder de Edelen van Zeeland, in een acte de anno 1502. Den Aarts-hertog *Philips* in Zeeland zynde, heeft in ſijn ſaveur op den 29. Mey 1501. het huys vander Hooge met Privilegie verſien, en die van Middelburg gelaſt het gebruyk daar van te gedoogen. Sit ter hooger Vierſchare met den Aarts-hertog *Philips van Ooſtenrijk*, in de Abdye van Middelburg anno 1501. Sie de Chronique van *Reygersberg* gedrukt te Antwerpen anno 1555. Hy zegelt als ſijn voorouders Borſſele met de drie Sterren op den 9. Juny 1502. troude *Adriana van Wiſſekerke*, dochter van *Hendrik van Wiſſekerke*, en van *Agatha van Domburg*, anno 1496. lieten na

Adriaan van Borſſele, Heer vander Hooge, volgt.

Iacob vander Hooge, ſtierf jonk.

Dorothea vander Hooge, troude met *Ian van Hon-*

Digitized by Google

Houdingen, Ridder.

Martina vander Hooge, troude met *Wolphart van Borſſele*, gecommitteerde Burggraaf van Zeeland, Erf-balliu van Brouwershave, en by tranſport van *Adriaan*, Heer vander Hooge, haar broeder anno 1519. geworden Heer van Spreeuweſteyn, lieten naar I. *Adolph van Borſſele*, Heer van Spreeuweſteyn, getrout met *Levine van Tuyl van Serooskerke*, blijkende by huwelijkſe voorwaarde de anno 1547. van wiens poſteriteyt noch alleen in leven is *Iacob van Borſſele*, Lieutenant in 't Regiment van den Overſten *Wijnberge*. Sijn dochter *Martine van Borſſele*, was Religieuſe ter Lee in Holland anno 1561. II. *Wolphart van Borſſele*, getrout eerſt met *Anna van de Werve*; ten tweeden *Maria van Lier*; en laaſtelijk *Anna van Lier*. De mans oir van deſe *Wolphart* is nu uytgeſtorven ſedert 2. jaren. *Anna van Borſſele* uyt *Anna van Lier*, troude *Chriſtoffel van Schagen*, die naar licten *Johanna van Schagen*, getrout met *Arent Adam van Waſſenaar*, Heer van den Boſch, &c.

ADRIAAN VAN BORSSELE, Heer vander Hooge en in Cleverskerke, ſoone van *Jooſt van Borſſele*, en van *Adriana van Spreeuweſteyn*, verheft ſijn leenen op den 14. Mey 1506. naar dode ſijns vaders *Jooſt*, Heer vander Hooge; tranſporteert den 14. February 1519. Spreeuweſteyn aan ſijn ſwager en ſuſter als geſegt is. Hy is bekent in de acten der Edelen van Zeeland op den 30. October 1526. zegelt in rooden waſſche Borſſele met de drie Sterren, als ſijn voorouders, een acte van 21. July 1530. Was getrout in Holland met *Clara van Egmont vander Nyenburg*, dochter van *Ian van Egmont vander Nyenburg*, en van *Iudith Heerman van Oeſtgeeſt*; en liet na

Ian van Borſſele, Heer vander Hooge, &c. getrout met *Anna van Roſenburg*, ſtierven beyde ſonder oir, hy anno 1548.

Adriaan vander Hooge, ſtierf jonk.

Ioſina vander Hooge, troude met *Don Iuan Gomes Aleman*.

Ian vander Hooge de tweede volgt.

JAN VAN BORSSELE, Heer vander Hooge, en in Cleverskerke, ſoone van *Adriaan van Borſſele vander Hooge*, en van *Clara van Egmont vander Nyenburg*, verheft ſijne leenen naar doode ſijn vaders *Adriaan van Borſſele*, Heer vander Hooge, op den jare 1548. en naar doode ſijns broeders *Ian van Borſſele* anno 1577. Is bekent in vele acten onder de Edelen van Zeeland, en in de lijſten der Edelen onder Keyſer *Carel* en Conink *Philips*; zegelt in rooden waſſche Borſſele met de drie Sterren verſcheyden acten anno 1551. 1560. en 1569. hy troude *Anna van Domburg*, dochter van *Adriaan van Domburg*, en van *Anna van Schengen*; en liet na

Pieter van Borſſele vander Hooge. volgt.

Adriaan van Borſſele vander Hooge, volgt daar na.

Ian van Borſſele vander Hooge, ſtierf anno 1599. getrout gehad hebbende *Anna van Borſſele*, en nalatende alleen vijf dochters.

PIETER VAN BORSSELE VANDER HOOGE, oudſte ſoon van *Ian van Borſſele*, Heer vander Hooge, en van *Anna van Domburg*, was Heer vander Hooge en in Cleverskerke, daar mede verlijt anno 1577. Rentmeeſter Generaal van Beweſterſchelt anno 1586. en onder de Edelen en Ridderſchappe van Zeeland bekent anno 1570. op den 11. Maart 1596. verſocht ende Gecommitteert als eerſte Edele in de Staten van Walcheren, quitteert beyde het Rentmeeſterſchap Generaal en deſe Commiſſie anno 1603. ſtierf anno 1607. hadde te wyve *Cornelia Bourgeois* uyt den Lande van Arthois; en liet na

PHILIPS VAN BORSSELE VANDER HOOGE, Heer vander Hoge, in Cleverskerke, daar mede verlijt anno 1607. hadde getrout eerſt *Maria Laurin*; en daar na *Helena de Turchi*, dochter van *Auguſtin de Turchi*, Heer van Domburg, en van St. Aagtekerke, erfgenaam van de Vrouw van Geiſteren hier voren vermelt; ſy ſtierf den 10. January 1653. hy den 5. Maart 1662. nalatende

Pieter van Borſſele vander Hooge, volgt.

Anna Maria van Borſſele vander Hooge, Religieuſe geſtorven anno 1662.

Auguſtin van Borſſele vander Hooge, noch ongetrout.

Maria Magdalena van Borſſele vander Hooge, Religieuſe te Nonnenboſſche tot Gent.

Cornelia van Borſſele vander Hooge, getrout met *Gillis François d'Amman*, Ridder, Heer van Warnoiſe, anno 1661. en wan kinders.

Iacomina Francoiſe van Borſſele vander Hooge, getrout met *Louis Ioſeph d'Amman*, Heer van Enneguin, Groot Balliu van Tournay en Tournesis.

PIETER VAN BORSSELE VANDER HOOGE, Soone van *Philips van Borſſele*, en van *Anna Laurin*, Heer vander Hooge, in Cleverskerke, troude met *Maria Thereſa vander Goes*, Vrouwe van Nieuvliet, St. Pier, dochter van *Marcelis vander Goes*, Heer van Nieuvliet, en van *Agata Magnus*; ſtierf anno 1679. nalatende behalven vier dochters, eenen ſoone, met namen

PHILIPS VAN BORSSELE VANDER HOOGE, Heer vander Hooge, Nieuvliet, St. Pier, &c.

ADRIAAN VAN BORSSELE VANDER HOOGE, jongſte ſoone van *Ian van Borſſele*, Heer vander Hooge, en van *Anna van Domburg*, Heer in Cleverskerke by verhef naar doode ſijns vaders anno 1577. in 't Regiſter der Leenen folio 13. Beſchreven onder de E-

Digitized by Google

delen van Zeeland anno 1596. en 1607. Gedeputeert in haar Hoog-Mogende Vergaderinge, troude *Maria de Pardieu*, dochter van *Valentijn de Pardieu*, Heer van Lamotthe in Arthois, ſtierf anno 1613. nalatende,

Jooſt van Borſſele vander Hooge, volgt.
Ian van Borſſele vander Hooge, jong geſturven anno 1607.
Eliſabeth van Borſſele vander Hooge, geſturven anno 1650.

JOOST VAN BORSSELE VANDER HOOGE, ſone van *Adriaan van Borſſele vander Hooge*, en van *Maria de Pardieu de la Mothe*, Heer in Cleverskerke, verheft ſijn leenen naar doode ſijns vaders *Adriaan* op den 18. October 1613. Wert beſchreven met de Edelen van Zeelant anno 1614. 1616. en 1624. Extraordinaris Gedeputeerde in de Vergaderinge van de Heeren Staten Generaal anno 1626. en 1631. in de Generaliteyts Rekenkamer *ad vitam*, waar van ſijn demiſſie verſoekt en verkrygt anno 1659. en ſtierf op ſijn Lantgoederen anno 1666. den 18. October, was getrout op den 7. October 1612. met *Cornelia vander Duſſe*, dochter van *Iacob vander Duſſe*, Heer van Harencarſpel, Dirxhorn, Calverſdijk, &c. liet na

Jacob van Borſſele vander Hooge, volgt.
Geertruyt van Borſſele vander Hooge.
Adriaan van Borſſele vander Hooge, Raatsheer in den Hogen Rade van Holland en Zeeland, hadde eerſt te wyve *Suſanna van de Perre*; ten tweeden *Anna de Ionge van Ooſterland*; en ten derden *Marta Maria van Campe*, Vrouwe van Voorhaute; hy wan by de eerſte *Clara van Borſſele vander Hooge*; by de twede *Cornelia van Borſſele vander Hooge*; by de derde *Joos van Borſſele vander Hooge*, ſtierf jong. *Philips van Borſſele vander Hooge. Adriaan van Borſſele vander Hooge. Claas van Borſſele vander Hooge. Ian van Borſſele vander Hooge.*
Sophia van Borſſele vander Hooge.

JACOB VAN BORSSELE VANDER HOOGE, Soone van *Iooſt van Borſſele vander Hooge*, en van *Cornelia vander Duſſe*, Heer in Cleverskerke, 't welk hy verheft na doode ſijns vaders anno 1666. compareerde anno 1651. met de andere Edelen van Zeeland; Gecommitteerde in den Raad van State, en by tranſport Heer van Geldermalſſen; troude *Maria van Varik*, dochter van *Philips van Varik* uyt Gelderlant; en wan

Iuſtina van Borſſele.
Adriaan van Borſſele. H^r v. Geldermalsen geb 1685 † 1728 x Agneta Wildrum
Philips Iacob van Borſſele.

Het Wapen van Borſſele was een Faſce van Silver, op een Velt van Sabel; en ſpreekt *Snoyus* in ſijn vijfde Boek *de Rebus Belgicis* daar van aldus: *Borſſaliorum inſignia ſcutum ſabuloſum, medium interſecans interſtitium argenteum albicans, quæ vera inſignia priſca Ducum Sueviæ.* Welk Wapen na de verſcheidene takken, die daar uyt geſprooten zyn, ook met verſcheidene breuken is verandert geworden; gelijk dan *Hendrik van Borſſele*, Heer vander Veere en Sandenburg, het ſelve met drie Silvere Sterren boven de voorſz Faſce vermeerdert heeft, 't welk by de Heeren vander Hooge altoos ſoo gevoert is geworden.

HOOGWOUDE.

148 DE eerſte Heer van Hoogwoude was EVERARD, Baſtard ſoone van Hertog *Willem van Beyeren*, Grave van Holland, en wiert Ridder geſlagen, in den tweden Strijd by Alphen zynde met Vrouw *Iacoba* ſijn ſuſter; Hy wiert Heer van Hoogwoude en Aartswoude in Weſt-vrieſlant, en dede tot Hoogwoude een Slot timmeren, leefde noch anno 1451. en leit begraven in 's Gravenhage in de grote Kerk voor 't hoge Altaar, onder een blauwen ſark; hadde eerſt getrout *N. van Kijfhouk*, dochter van *Floris van Kijfhouk*, uyt den Huyſe van de Baanderheeren van Arkel, en van *N. van Roſſum* in Gelderland, en daar na *Alijd van Sweten*, dochter van *Boudewijn van Sweten*, en van *Luytgaart van Nyenrode*, ſy was Weduwe van *Nicolaas van Diepenbroek*; hy liet na by d'eerſte Vrouw,

Anthonis van Hoogwoude, volgt.
Margareta van Hoogwonde, hadde uyt clandeſtinen huwelijke by *Willem van Egmont*, broeder van *Arent van Egmont*, Hertog van Gelder, een ſoone *Gerrit* genaamt, van dewelke komen die van Egmont vander Nyenburg tot heden toe, volgens den brief daar van zynde, en breder te ſien hier voor op de letter E. onder den tijtel *Egmont.*

ANTHONIS VAN HOOGWOUDE, Soone van *Everard van Hoogwoude*, en van *N. van Kijfhouk*, was Heer van Hoogwoude en Aartswoude, Ridder, vermelt anno 1479. binnen Dordregt, hadde te wyve *Sophia van Poelgeeſt*, dochter van *Ian van Poelgeeſt*, en van *Margareta van Swieten*; hy leefde noch anno 1485. en liet na

Boudewijn van Hoogwoude, Ridder, wiert omtrent Saftingen in Vlaanderen in den Oorlog tegen de Brabanders verſlagen, voor de dood ſijnes vaders, ſonder oir.
Everard van Hoogwoude, Monnik te Egmont.

Willem

Digitized by Google

Willem van Hoogwoude en *Aartswoude*, verkoft de voorſeide twee Heerlijkheden aan *Jan den I.* Grave van Egmont, en ſtierf ſonder kinders; hadde eerſt te wyve *Clementia van Heuſſen* te Haarlem, die ſtierf anno 1500. daar na *Eliſabeth van Sontelande*, Weduwe van *Ian Baſtard van Brederode*, ſy ſtierf annn 1591.

Gerrit van Hoogwoude, volgt.

Cornelis van Hoogwoude.

Joſina van Hoogwoude, was Nonne te Poel by Leiden.

GERRIT VAN HOOGWOUDE, Soone van *Anthonis van Hoogwoude*, en van *Sophia van Poelgeeſt*, was Ambachts-heer van Hoogbloklant by Gornichem, beërfde anno 1507. het leege huys van Poelgeeſt tot Coudekerk, na de dood van ſijn oom *Adriaan van Poelgeeſt*; hy hadde eerſt te wyve *Baly vander Boukhorſt*, daar na *Magtild vander Does*, dochter van *Iacob vander Does*, en van *Gerrits* dochter *van Zijl*, ſy was Weduwe van *Jacob van Dorp*; hy ſtierf anno 1526. nalatende by de eerſte Vrouw,

N. van Hoogwoude, Nonne te Warmont.

N. van Hoogwoude, Nonne te Poel by Leiden.

Willemina van Hoogwoude, Vrouwe van Bloklant, hadde eerſt te man *Anthonis Charlier*, woonde te Dordregt anno 1526. en 1535. daar na *Steven van Blitterſwijk* van Ceulen, maar ſy ſtierf ſonder kinders, en maakte hem de lijftogt van 't huys te Poelgeeſt voorſz.

Het Wapen van Hoogwoude was gelijk Kijfhouk of Loon, uyt den Huyſe van Arkel; en het Wapen van Beyeren, gelijk Hertog *Willem* dat plag te voeren, in 't regter Canton.

VANDER HOUVE.

149 JOHAN VANDER HOUVE, leefde anno 1405. en diende den Heer van Arkel, tegen Hertog *Willem van Beyeren*, Grave van Holland, gelijk geleſen wert in de Hollandſe Chronijk, gedrukt tot Leiden anno 1517. alwaar in de 27. diviſie cap. 4. de woorden aldus luyden.

DE Heere van Arkel hadde hier tegen binnen de Stede van Gaſpaarne geſonnen, en op 't Huys te Hageſteyn vrome mannen van Wapenen, *Jan vander Houve*, *Allert Puffit*, *Lucas van Boetſelaar*, *Wilhelm van Lienden*, en Jonker *Jan van Arkel*, Heer van Zoelen, en *Jan* die Baſtart des Heeren ſoon van Arkel, met meer ſtoute en clouke Wapenteurs en Soudeniers.

Deſen *Ian vander Houve*, wert gehouden de fondateur geweeſt te zyn van 't huys met de Hofſtede vander Houve, op de thien Mergen Landts daar toe behoorende, gelegen in Maaſland; en het na

Gerrit vander Houve, volgt.

Willem vander Houve, wiert in den ſtrijd en geveerde van Gornichem gevangen met ſijn Capiteyn *Willem*, Heer tot Iſendoorn, als Lieutenant van Hertog *Ian van Beyeren*, volgens de verklaringe van den Heer van Iſendoorn, van den 16. February 1418. behalven noch een Baſtard ſoone, genaamt *Diderik*.

GERRIT VANDER HOUVE, *Johans* ſoone, wiert verlijd met het Huys en Hofſtede vander Houve, met thien Mergen Lants, aankomende ſoo de Graaflijkheid, als de Baanderheeren van Waſſenaar, volgens de brief daar van zynde, en luydende als volgt.

HEndrik, Heere van Waſſenaar, Burggrave van Leyden, doen kont allen luyden, dat voor ons gekamen is Meeſter *Gerrit vander Houve*, en heeft ons opgedragen met ſijnen moetwille den regten eygendom van tien Mergen Lands gelegen in Maaſland, en belent hebbende aan de Zuytzyde der Heeren Landt van den Duytſchen Huyſe, aan de Weſtzyke ſtreckende aan de Maaſdijk, aan de Noortzyde Vernaaltwijkerkinderlandt, en aan de Ooſtzyde met ſijnre Wooninge ter Houve, welke hy houdende is vander Graaflijkheyt van Holland te leene, welk voorſchreven Land weder wy verlijt hebben met deſen Brieve Mr. *Gerrit* voorſchreven, en ſijn nakomelingen tot eenen onverſterflijken erfleen binnen achter ſuſters kint niet te verſterven, en binnen die man voor dat wijf, daar ſy beyde even na zyn, te verheergewaden als verſchijnt en gevalt met eenen Muyterſperwer, ofte vijf Schellingen Hollands daar voor, &c. en om dat wy willen, dat dit wettelijk en wel gehouden werde van ons en van onſe nakomelingen Mr. *Gerrit* voornoemt en ſijne nakomelingen, ſoo hebben wy deſen Brief open bezegelt met onſen zegel uythangende, in 't jaar ons Heeren 1435. op den 9. dag van Januario.

Ger-

Digitized by Google

Gerrit vander Houve voorſz. liet na eenen ſoone, genaamt

ADRIAAN VANDER HOUVE, welke anno 1444. by *Henrik van Waſſenaar* verlijt wierde met thien Mergen Lands, gelegen in Maasland, geregiſtreert in 't leen-regiſter van Waſſenaar, met de letter B. ſtaande aldaar fol. 57. *recto*. Is ook daar mede verlijt by Grave *Philips van Holland* op den 24. April 1444. als volgt.

PHilips, &c. doen kont allen luyden, dat wy behoudelijk ons, en een jegelijk ſijns rechts verleent en verlijt hebben, verleenen en verlyen mits deſen brieve *Adriaan vander Houve* een Huys metter Hofſtede, met tien Mergen Lands daar toe behoorende, gelegen in Maasland, alſoo hun die aangekomen en beſtorven zyn, by doode Mr. *Gerrit vander Houve*, ſijns vaders, dieſe tot in 't laatſte van ſijnen lieve toe van ons, en van onſe Graaffelijkheyt van Holland te leen te houden plag. Te houden van ons, en van onſe nakomelingen Graven of Gravinnen te Holland, *Adriaan vander Houve* voorſchreven en ſijne nakomelingen tot ſulken recht en leene als die oude Hantveſten, die daar of zyn, dat inhouden en begrypen, dat is te weten tot een onverſterflijk erfleen, præſentibus

Heer *Arent van Gent.*

Wilhelm van Brakel.

Item *Jan vander Mye.*

En *Hugo van Albout.*

In oirconde, &c. datum 24. dag in April 1444.

Adriaan vander Houve voorſz. liet wederom een eenigen ſoone na, met namen

JOOST VANDER HOUVE, welke daar mede verlijt wierde anno 1475. *Extract. pag. 3. libr. Carol. IV. Cap. Noortholl. fol. 52.* dog den ſelven *Jooſt vander Houve* heeft den 13. April 1493. ſijn leen van thien Mergen Lands, gelegen in Maasland, overgedragen aan *Cornelis Croeſink*, Ridder, Heer van Benthuyſen, in manieren als volgt.

JOhan, Heer van Waſſenaar, doen kont allen luyden, dat voor ons, en onſen mannen van leen, hier na gekomen is onſen neve *Jooſt vander Houve*, en heeft ons quytgeſchouden en opgedragen den rechten Leenware en Bruykware van thien Mergen Landts, gelegen in Maasland, die hy van ons en van onſer Hofſtad van Waſſenaar te leen houdende was, alſoo onſen mannen wijſden dat regt was, en dat tot behoef van Heeren *Cornelis Croeſink*, Ridder, Heer van Benthuyſen, &c. Hiet hebben by, aan en over geweeſt onſen neven *Thielman Oom* en *Jan Oom van Wijngaarden* d'Oude, gebroederen, &c. In 't jaar 1493. den 13. dag van April naar Paaſſchen.

Jooſt vander Houve verwekte by *Anna Duyk*, dochter van *Gillis Duyk*, Heer van Cattendregt, een ſoone genaamt

VRIES VANDER HOUVE, welke anno 1507. by *Maria van Condenhoven*, dochter van *Floris van Condenhoven* na liet

VRANK VANDER HOUVE, hy wiert by den Grave van Hoogſtraten, als Stadhouder van Holland, Zeeland, Vrieſland en Utregt, anno 1529. Gecommitteert om te ſoeken koper in Brabant en Vlaanderen, eerſt van 3900. gulden 's jaars, mitsgaders noch andere 3000. gulden 's jaars, die by de Staten van Holland geconſenteert waren te verzegelen op de vijf Steden van Holland, tot laſte van den Keiſer, nader blijkende by de rekeninge daar van zynde; Hy hadde te wyve *Agnita de Groot*, dochter van *Hugo de Groot*; en van *Maria van Almmonde*; en liet na

David vander Houve, volgt.

Vincent vander Houve, was anno 1562. Schout van Amersfoort, en liet na *Vrank vander Houve*, die een ſoone wan, met namen *Vincent vander Houve*, Canonik van de Domkerk tot Utregt, ſtierf anno 1623.* ſonder oir, en is in den Dom begraven.

Salomon vander Houve, eerſt Balliu van Schiedam, dog wiert om de Religie afgeſet, en op de gevangen poort in den Hage gebragt, alwaar hy ſeven jaren gevangen bleef ſitten; en daar na verloſt zynde, wiert anno 1572. omtrent het innemen van den Briel Scheeps-capiteyn, doch is eindelijk Balliuw van den Hage geworden, en ſtierf aldaar ſonder oir.

Gideon vander Houve, was anno 1570. Raad en Land-rentmeeſter Generaal van Gelderland, hadde getrout *Maria van Borſſele*, dochter van *Cornelis van Borſſele*, en liet na, I. *Cornelis vander Houve*, welke te wyve hadde *Catharina van Voorſt*, dochter van *Frederik van Voorſt*, en liet na twee ſoonen, als *Gideon vander Houve*, en *Cornelis vander Houve*. II. *Carel vander Houve*, ſtierf anno 1603. binnen de belegerde Stad van Ooſtende,

Digitized by Google

de, nalatende by *Johanna van Voorst*, suster van *Catharina van Voorst* voorsz, een dogter, genaamt *Maria vander Houve*, getrout met *N. Smulling*.

DAVID VANDER HOUVE, Soone van *Vrank vander Houve*, en van *Agneta de Groot*, was Balliuw van Kermerland, soo als blijkt, by Commissie van den 10. Juny 1562. gregistreert in 't witte francijne Register van de Commissien, beginnende van den 1. January 1559. fol. 31. in de Rekenkamer van Holland; hy hadde een Bastart soone met namen *Jason vander Houve*, anno 1590. Doctor in de Medicijne tot Sommelsdijk; en liet by sijn ondertroude huysvrouw *Magdalena van Flory*, een soone na

HERCULES VANDER HOUVE, die van sijn vader anno 1565. den 7. Mey tot Brussel gelegitimeert wierde, alsoo de voornoemde *Magdalena van Flory* voor 't celebreren des huwelijx overleden was; welke brieven van legitimatie den 7. Mey 1566. ten burele van de Camer van Rekeninge in den Hage geinterineert sijn geworden; Hy troude den 14. April 1574. *Johanna Croeser*, dochter van *Matthijs Croeser*, Ridder, en van *Anna Schoof*; hy stierf anno 1583. sy anno 1623. nalatende

MATTHYS VANDER HOUVE, genoegsaam bekent door het schryven van de Hantvest-Chronijk; hadde eerst te wyve *Elisabeth van Steenhuys*, dochter van *Joos van Steenhuys*, en van *Francoise van Masschereel*, *Wijnants* dochter; daar na *Peternella de Heere*, en wan twee dochters *Johanna vander Houve*, en *Anna Peternella vander Houve*.

Het Wapen van vander Houve sijn drie Violen van Sabel op een Silver Velt.

DE JODE.

350 GERARD DE JODE, wert vermelt te Dordregt anno 1357.

JAN DE JODE, wert mede aldaar vermelt anno 1400.

AART DE JODE, woonde tot Besoyen, stierf omtrent het jaar 1450. en wan

BRUYSTEN DE JODE, die te wyve hadde *Magtild van Gent*, welkers suster *Christina van Gent*, gehylikt was met *Marten van Herlaar*, Heer van Pouderojen, sy waren beide dochters van *Arent van Gent*, Ridder, Heer van Gijssenburg, Wijngaarden; en Hardinxvelt, en van *N. vander Merwede*; haar grootvader was *Arent van Gent*, Heer van Wijngaarden, die getrout hadde *N. van Polanen*; te desen tijde leefde mede *N. de Jeude*, die te man hadde *Arent Ruysch* te Utregt. *Bruysten de Jode* voorsz kogt anno 1460. van sijn schoonvader de Heerlijkheid van Hardinxvelt, en stierf omtrent den jare 1465. nalatende by sijn huysvrouw

ARENT DE JODE, Heer van Hardinxvelt, was anno 1496. Capiteyn van 't Gemene Lants wegen in Zuyt-hollant, tegen de Gelderschen, hadde te wyve *Margareta Monnix*, uyt het quartier van 's Hertogenbosch; sy leefde weduwe anno 1503. en liet na

JAN DE JODE, Heer van Hardinxvelt, vermelt anno 1527. hadde getrout *N. vander Dussen*, *Floris* dochter, en wan

Arent de Jode, volgt.

Floris de Jode, stierf jongman anno 1548.

Ambrosius de Jode, gesturven sonder kinderen anno 1569. hadde getrout *Cornelia de Burggrave*.

Digna de Iode, hadde te man *Daniel van Muyenhem*, Hofmeester van den Hertog van Lottringen, alwaar sy Weduwe zynde sonder kinders, op 't Slot genoemt Corrouvre, subitelijk is gestorven anno 1615. oud in de 80. jaren.

ARENT DE JODE, Soone van *Ian de Iode*, en van *N. vander Dussen*, Heer van Hardinxvelt, en Castelein op Louvestein, welk Slot anno 1570. in December by verrassinge van de Geusen sijnde ingenomen, wiert hy aldaar verradelijk doorschoten, oud in de 60. jaren, en tot Hardinxvelt begraven; hadde eerst getrout *Maltild vander Coulster*, dochter van *Abel vander Coulster*, Ridder, en van *Maria Longijn* tot Brussel, daar na *Maria Boysot*, welke 44. jaren Weduwe geweest zynde, tot Brussel is overleden anno 1615. oud in de 80. jaren; hy wan by de eerste Vrouw,

Maria de Iode, troude *Iacob Schroots*, Heer van Werrem in Luykerland; sy stierf anno 1609. nalatende *Magtild Schroots*, Vrouwe van Werm, en *Anna Schroots*, Nonne ter Annunciaten binnen Leuven.

By de twede Vrouw,

Ian de Iode, laaste Heer van Hardinxvelt, geboren anno 1558. stierf sonder kinders.

Barbera de Iode, troude *Amand van Hoorn*; Heer van Geldorp by den Bosch; hy stierf anno 1617. nalatende 1. *Robbert van Hoorn*, van de ordre der Jesuiten te Leuven; 2. *Govert van Hoorn*, hadde te wyve *N. de la Faille*, dogter van *Marten de la Faille*, Heer van Hoydonk. 3. *Amand van Hoorn*. 4. *Hendrik van Hoorn*. 5. *Philips van Hoorn*, die anno 1604. by Brugge verdronk. 6. *Catharina van Hoorn*. 7. *Maria van Hoorn*.

Digitized by Google

Magdalena de Iode, hadde te man *François van Erlyn* uyt Borgoigne, Heer van Bourneval, by Nivelle; sy stierf te Brussel, anno 1590. nalatende *Maria van Erlyn*, die te man hadde *N. Martini*, Raad in Brabant; sy stierf anno 1612.

en *Catharina van Erlyn*, getrout met *N. van Valobre*, geboren van Avignon.

Catharina de Iode, troude *Lubbert de Waal van Vroneſtein* tot Utregt, en hebben kinders nagelaten.

Het Wapen van de Jode is de twee onderſte Deelen van Keel, en daar op drie ſtaanda Palen, met Lampjes van Laſuur en Silver, en 't bovenſte derdedeel van Gout, met een Maarle van Sabel in den Hoek; en is dit Geſlagt verſcheiden van 't gene tot Dordregt bekent is geweeſt, 't welk voerde eenen dubbelen Arent van Keel, op een Silver Velt.

ISSELSTEYN.

151 ARENT VAN AAMSTEL, Ridder, ſoone van *Gysbregt van Aamſtel*, en van *Bertrande Ians* dochter *van Iſſelſtein*, beſat de goederen van Iſſelſtein; hy hadde noch drie broeders, waar van de outſte was *Gijsbregt van Aamſtel*, welke mede ſchuldig aan 't verraat van *Gerrit van Velſen*, tegen Graaf *Floris*, uyt den Lande wijken moeſt, en als balling geſturven is, ſonder dat men weet, waar hy ſig heeft onthouden; De tweede was *Willem van Aamſtel*, Prooſt van St. Jan te Utregt; en de derde *Otto van Aamſtel*, van dewelke geen of weinig gewag gemaakt wert. Deſen *Arent van Aamſtel*, na dat ſijn ouder broeder *Gijsbregt* uyt den Lande hadde moeten wijken, (met wiens doen hy ſig noyt bemoeit hadde) heeft als beſitter van de goederen van Iſſelſtein van ſijn moeders wegen, al voor die tijd de naam en het Wapen van Iſſelſtein aangenomen, en met dat van Aamſtel verdeelt; het welk onder het ſelve Geſlagt alſoo is gebleven, en by ſommige daar na ſelfs de naam van Aamſtel hervat; Hy hadde te wyve *N. van Heukelom*, dochter van *Otto van Arkel*, eerſte Heer van Heukelom, en van des Heeren dochter van *Heuſden*; hy was Caſtelein van Vredelant, 't welk ſijn broeder *Gijsbregt* van den Biſſchop van Utregt in pantſchap hadde, anno 1282. hy ſtierf anno 1298. nalatende

Amelis van Aamſtel, die de goederen van Mynden beſat, waar van deſſelfs nakomelingen die toenaam aangenomen hebben.

Gysbregt van Iſſelſtein, Ridder, leefde anno 1324. hadde te wyve *Maria van Avennes*, dogter van *Guido*, Biſſchop van Utregt, by dewelke hy wan *Arent van Iſſelſtein*, Ridder, die een dogter na liet *Guiotte van Iſſelſtein*, getrout met *Ian van Egmont*, ſoone van *Wouter van Egmont*, en van *Beatrix vander Doortoge*, die ſy de goederen van Iſſelſtein ten Huwelik bragte.

Otto van Iſſelſtein, hadde te wyve d'erfdogter des Heeren van *Beverwaart*.

Herbaren van Iſſelſtein, volgt.

HERBAREN VAN ISSELSTEIN, jongſte ſoone van *Arent van Aamſtel* en *Iſſelſtein*, en van des Heeren dochter van *Heukelom*, hadde te wyve de erfdochter van de goederen van den Boſſche in Goyland, en kwam daar door die goederen te beſitten; leefde noch anno 1330. ſtierf ſeer oud, nalatende

GYSBREGT VAN ISSELSTEIN, Heer van den Boſſche, leefde anno 1360. hadde te wyve *N. van Heemſtede*, dochter van *Gerrit van Heemſtede*. en van *Maria van Polanen*; en liet na

Herpert van Iſſelſtein, volgt.

Ian van Iſſelſtein, Ridder, vermelt anno 1417.

Walraven van Iſſelſtein.

Gysbregt van Iſſelſtein.

Vrank van Iſſelſtein, hadde te wyve *Alit Soudenbalk*, *Huberts* dogter t'Utregt, en wan *Hadewy van Iſſelſtein*, die te man hadde *Adriaan Fries van Cuynre* uyt Overyſſel, nalatende een dogter *Alit Fries van Cuynre*, die troude *Ian van Reneſſe*, Heer van Wulven, en wan kinders.

Gerrit van Iſſelſtein, liet mede een dogter na, genaamt *Alit van Iſſelſtein*, die anno 1497. te man hadde *Korſtiaan van Voorſt* in Gelderlandt.

Henrica van Iſſelſtein, hadde te man *Philips van Spangen*, Ridder, ſone van *Dirk van Spangen*, en van *Maria van Zevenbergen*, *Gerrits* dogter.

HERPERT VAN ISSELSTEIN, Ridder, ſoone van *Gijsbert van Iſſelſtein*, en van *N. van Heemſtede*, was Heer van den Boſſche, leefde anno 1400. en 1428. doe hy, het voorſz huys van de Bourgondiſche ingenomen zynde, aldaar gevangen wiert; hadde te wyve *Floris* dochter *van Haamſtede*, Ridders; en wan

Gysbert van Iſſelſtein, Heer van den Boſſche; hadde te wyve, †*Adriana van Sweten*, dogter van *Gysbert van Sweten*, en van *N. van Diemen*, by dewelke hy wan, behalven *Antonis van Iſſelſtein vanden Boſſche*, die jongman ſtierf, nog een erfdogter *Margareta van Iſſelſtein*, die te man hadde *Arent van Duvenvoorde*, ſone van *Ian van Duvenvoorde*, en van *Maria van Vyanen*, den welken ſy de Heerlijkheid van den Boſch ten Huwelijk bragt; ſy ſtierf anno 1529. nalatende veele kinders.

Arent van Iſſelſtein, volgt.

Iohanna van Iſſelſtein, hadde anno 1438. te man *Amelis van Mynden*, Heer van Cronenburg

Digitized by Google

thienden van Raamsdonk sijn wyve *Elisabeth*, *Gijsberts* dochter *van Loon*, die anno 1400. wert genaamt *Elisabeth van Dalem*, en verteeg hare lijftogte ten behouve van *Floris* haren soon; hy wan

Floris van Kijfhouk, volgt.

Henderik Ydo van Kijfhouk, wert vermelt anno 1397. en 1400. was al doot anno 1419.

Gijsbregt van Kijfhouk, volgt hier na.

Elisabeth van Kijfhouk, wert vermelt anno 1399. en 1420. verlijt by *Gijsbert Both* seeker Ambacht.

FLORIS VAN KYFHOUK, Ridder, Heer van Kijfhouk en Hendrik-yden-ambacht, soone van *Zeger van Kijfhouk*, en van *Elisabeth*, *Gijsbregts* dochter *van Loon*, kost anno 1430. de Heerlijkheyt van Goudriaan, Hoog-schout ten Bosch anno 1404. Was vander Houxscher partye met Vrouw *Iacoba*, voor dewelke hy Schoonhoven bekragtigde, en het Slot ses weeken gedurende belegerde anno 1424. wert daar na Raad van den Hove van Holland, en Bewaarder van 't Haagse Bosch anno 1430. stiert anno 1449. hy hadde getrout *Alijd vander Werve*, in dien tijden een Edel Geslagt in den verdronken Waart van Zuyt-holland; en wan

Floris van Kijfhouk, volgt.

Iohanna van Kijfhouk, troude *Adam van Nispen*, Drossaart van Breda en Steenbergen anno 1447.

Zeger van Kijfhouk, wert genoemt voogt van *Alida van Kijfhouk*, Vrouwe van Goudriaan, in sekere brief de anno 1484. luydende als volgt.

KOndt ende kennelijk sy allen luden, die desen brief sullen sien of hooren leesen. Dat wy Meester *Zeger van Kyfhouk*, Priester, Heer *Willem van Uytwyk*, Pastoor in Henrik-yden-Ambagt, en *Adam van Nispen*, Drossaart des Landts van Breda, Voogden Jonkvrouw *Aliden van Kyfhouk*, Vrouw van Goudriaan, uyt regter ende puyrder devotien, begeerde die tytlijke gueden te keeren en te veranderen in geestelijken goeden, angeleydt en gestigt hebben voor *Floris van Kyfhouk*, Zaliger gedagten, en sijnre ouders Zielen ter eeren Godts, en sijnre lieven moeder Maria, en des Heyligen Confessors St. Antonis, een Vicarye binnen der Kerken van Henrik-yden-Ambagt in St. Anthonis Chore. Tot welker Vicarye wy bewysen alsulke Chyns en jaarlike Renten in Schiltmanskinderen-ambagt, als *Floris van Kyfhouk* voorsz daar toe gegeven heeft ter eeren Godts, en St. Anthonis inder voorsz Kerken, na uytwysen des briefs van Hertoge *Willem van Hollandt* zaliger gedagten; item nog een Huysinge en Hofstede, met eenen Boogaard, geheten der Kerkenhuys, strekkende op ten Waal, Noordoostwaarts vander voorsz Kerken; item ik Heer *Willem van Uytwyk*, Pastoor voorsz, geve puurlijk en uyt regter devotie, om Godts wille, tot sijnre eere en sijnre gebenedyde Moeder Maria, en der tien duysent Martelaar, voor my en mijne Ouders Zielen, en voor allen die my guedt gedaan hebben, tot vermeerderinge en verbeteringe der voorsz Vicarye; item in den eersten 4. Margen Landts, gelegen aan die lange weg, daar Oostwaards geerft is *Pieter Jansz*, en Noortwaart *Dirk Aryens* en *Gyskens Ockersz* weduwe; item nog agt Hondt Landts, gemeen met onser Vrouwen Misse-lande, daar Zuytwaart geerft is *Jan van Swijndrechts* erve, Noortwaart die Papelijke Proven der Kerken voorsz; des sal van deser Vicaryen voorsz gifter blyven tot eeuwigen dagen Jonkvrouw *Aleit van Kyfhouk*, of haren regten Erven, die Leenhouder, en voor dese guede voorsz salmen eenen Misse doen alle heylige dagen, en des manendaags, woonendaags, en des vrydaags, en waar't dat eenige heilige dagen quamen op die dagen voorschreven, soo betaalt die Preister uyt die heylige dage Misse; des soo sal die Vicarius dese Missen doen des heyligen dages onder die Hoog-misse, op dat die Pastoor niet daar by verkort en sy, en desgelijx des werkendages, of daar dooden of geteyden waren, het en ware by consent des Pastoors der Kerken voorsz. Tot welker Vicaryen presenteren Heer *Willem van Uytwyk*, onsen neve voorsz, Pastoor der selver Kerke, biddende ootmoedelijk den eerwaardigen vader in Gode, Heer *David van Burgongien*, Bisschop van Utrecht, dat hy Heer *Willem* voorsz, onsen neve, daar in institueren en setten wil, gewaardigende die goeden voor genoemt, die nu sijn of hier namaal daar toe gegeven sullen werden, te mortificeren, dat sy geestelijke vryheden gebruyken mogen tot eeuwigen dagen; biddende den eerwaardigen vader voorsz, dat hem believen wil, Heer *Willem* voorsz niet te belasten met den diensten voorsz, te doen in sijnen leven, aangesien dat hy Pastoor is, en die cure bewaren moet, en hier boven sijn eygen Land totter Vicarye voorsz gegeven heeft, maar wilt dat laten staan tot sijnen wille, alsoo lange als

hy leeft, goedertierlijk daar mede te dispenseren. In kenniſſe van deſen, hebben wy Heer *Willem*, Paſtoor voorſz, ende *Adam van Niſpen*, Droſſaart voorſz, deſen brief gezegelt met onſe zegelen uythangende, in 't jaar ons Heeren duyſent vierhondert en vier-en-ſeventig, na den loop des Hofs van Utregt. En ik Meeſter *Zeger*, want ik op dit pas geen zegel en hebbe, bidde dat Convent der Regulieren van Eemſteyn in Swijndregt, dat ſy deſen brief over my willen zegelen, en wy Prior en Convent dat geerne doen, om bede Meeſter *Zegers* voorſz, ſoo hebben wy deſen brief bezegelt, mede uythangende in 't jaar voorſz, op den eerſten dach in Mey, &c. en was bezegelt met drie uythangende zegelen in groenen waſſche, aan dubbelde francyne ſtaarten; zynde wyders den voorſz brieve doorſteken met de confirmatie van opgemelten Biſſchop van Utregt, luydende als volgt: *David de Bourgondia Dei & Apoſtolicæ ſedis gratia, Epiſcopus Trajectenſis, Univerſis & ſingulis Chriſti fidelibus, tam preſentibus quam futuris ſalutem in eo, qui eſt omnium vera ſalus. Cultum divinum ſemper augeri cupientes, ad ſupplicationem humilem dilectorum nobis in Chriſto Magiſtri Zegeri de Kijſhouk, Presbyteri, Domini Wilhelmi de Uytwyk, Curati Parochialis Eccleſiæ in Henrikyden-ambagt, & Adæ de Niſpen, Droſſati de Breda, & locorum jacentium, tutorum, ſive curatorum Domicellæ Aleydis de Kyfhouk, Dominæ de Goudriaan, &c. fundatorum perpetuæ Vicariæ, ſive Cappellaniæ, de qua in litteris, quibus noſtræ litteræ tranſſiguntur fit mentio, fundationem & erectionem ejuſdem perpetuæ Vicariæ prout in iiſdem litteris deſcribuntur, tenore preſentium ratificamus, approbamus, & in Dei nomine confirmamus, jure Matricis Eccleſiæ, & cujuſlibet alterius, nec non jure communi, quibus preſentibus nullatenus derogare intendimus, ſemper ſalvis, ipſamque perpetuam Vicariam in titulum perpetui Eccleſiaſtici beneficii erigimus, & bona ad ipſam in dictis litteris aſſignata de cætero fore & eſſe Eccleſiaſtica decernimus, & ſub Eccleſiaſtica libertate tuenda. Nec non diſcretum virum Dominum Wilhelmum de Uytwyk, Presbyterum & alterum fundatorem dictæ Vicariæ ſive perpetuæ Capellaniæ inſtituimus in eadem, ipſum preſentialiter tenore preſentium inveſtiendo, proviſo tamen quod, quam diu Dominus Wilhelmus vixerit, in humanis, non erit obligatus neque aſtrictus ad aliquod onus dictæ Vicariæ incumbens, ſed poſt mortem ſive ſpontaneam permutationem ejuſdem, Poſſeſſor dictæ Vicariæ erit aſtrictus ad onus & officia Miſſarum celebranda, uti in litteris fundationis latius & plenius continetur. Noſtrarum teſtimonio litterarum, noſtro ſub ſigillo ad cauſas preſentibus appenſo munitarum. Datum in civitate noſtra Trajectenſi, anno Domini milleſimo, quadringenteſimo Septuageſimo quarto, menſis May die decima tertia.* En was geteykent *De Sluſa*, en bezegelt met een groot zegel in rooden waſſche, aan eenen dubbelden francynen ſtaart, door den bovengeroerden brieve van fundatie doorgeſteken.

FLORIS VAN KYFHOUK, Heer van Goudriaan, Ambachts-heer van half Kijſhouk, en Henderik-yden-ambacht, ſoone van *Floris van Kijſhouk*, en van *Alijd vander Woerd*, troude *Gillis vander Lekke*, dochter van *Ian vander Lekke*, Ridder, Heer van Yſſelmonde, en van *Alijd van Egmont*, die na ſijn doot hertroude met *Ian van Naaltwijk*, Ridder, en ten leſten met *Philips van Spangen*, Ridder; *Floris* voornoemt ſtierf anno 1472. liet na een erfdochter

ALYD VAN KYFHOUK, Vrouw van Goudriaan, half Kijſhouk, Henderik-yden-ambacht, en Heer-oudelants-ambacht, was ſeer jonk als haar vader ſtierf, en wert maar ſes jaren out zynde anno 1476. verlooft aan *Ian van Aſſendelf*, outſte ſoon van *Gerrit*, Heer van Aſſendelf, Ridder, dewelke anno 1484. geſtorven zynde, vertroude ſy met *Claas van Aſſendelf*, Ridder, ſijn broeder, en ſtierf ſeer oud anno 1530. nalatende kinders, hier vooren t'ſijnder plaatſe beſchreven.

GYSBERT VAN KYFHOUK, toegenaamt van *Loon*, tweede ſoon van *Zeger van Kijſhouk*, en van *Eliſabeth*, *Gijsberts* dochter *van Loon*, verkrygt ſeeker goet van *Laurens van Kyfhouk*, voor de helft, woonende tot Dordregt daar hy Schepen was anno 1417. hy hadde te wyve *Baarte*, die Weduwe vermelt wert anno 1446. en wan

ARENT VAN LOON, Ambachtsheer van Kijſhouk voor de helft, Schepen tot Dordrecht anno 1441. leefde noch anno 1474. als voogt van ſijn nichte *Alijd* voorſz; hadde getrout *Peternelle*, dochter van *Abel Voorkoop*, *Pieters* ſoone, Heer van Carniſſe, en Burgemeeſter van Dordrecht, waar mede hy veel goederen behylikte; ſy ſtierf anno 1491. nalatende 3. dochters, dewelke anno 1502. voor Schepens van Dordrecht cavelden, en ſchiften haar ouders nagelaten goederen,

en

burg en Ruweel, sone van *Amelis van Mynden*, en van des Heeren dogter van *Cronenburg*.

Agnes van Isselstein, was anno 1425. getrout met *Gysbert van Vyanen van Ryfenburg*, Ridder, sone van *Gysbert van Vyanen van Ryfenburg*, en van *Henrica van Entenich*.

ARENT VAN ISSELSTEIN, soone van *Herpert van Isselstein*, en van *Floris* dochter *van Haamstede*, hadde getrout *N. van Zuylen van Weerdestein*; en wan

CORNELIS VAN ISSELSTEIN, die het huys van Weerdestein verkoft aan *Roelof Graver* t'Utrecht, hadde te wyve *Margareta Oem van Wyngaarden*, dochter van *Dirk Oem van Wyngaarden*, Balliu van den Hage en van Zuyt-holland, en van *Adriana van Nyvels*, *Gerrits* dochter; en wan

Arent van Isselstein, volgt.

Adriana van Isselstein, troude *Ian Bol*, tot Utregt, en liet na *Alit Bol*, die te man hadde *Nicolaas Blankart*, Drossard van Heusden, geboren van Leuven; welke stierf anno 1612. nalatende *Cornelis Blankart*.

Alit van Isselstein, stierf sonder oir, en hadde te man gehadt *Paulus van Eysteren*.

ARENT VAN ISSELSTEIN, soone van *Cornelis van Isselstein*, en van *Margareta Oem van Wyngaarden*, was de leste mans oir van dit Geslagte, stierf sonder kinders t'Utregt, anno 1602. out 76. jaren, hadde te wyve *Maria van Vliet*, dogter van *Hubert van Vliet*, en van *Anna van Nyvels*, erfdogter van Coulster en Heilo by Alkmaar; Sy stierf anno 1603. beide begraven in St. Servaas Clooster t'Utregt.

Uyt dit Geslachte hebben noch geleeft N. VAN ISSELSTEIN, getrout met *Iohan*, Burggrave van Montfoort, die anno 1354. by Staveren van de Vriesen verslagen bleef.

MARGARETA VAN ISSELSTEIN, Abdisse van St. Servaas t'Utregt anno 1400.

N. VAN ISSELSTEIN, hadde te man *Albert van Merestein*, Ridder, soone van *Guide van Merestein*, en van *N. vander Doortoge*.

ARENT VAN ISSELSTEIN, Marschalk van 't Nederstigt van Utregt, anno 1462.

SWEER VAN ISSELSTEIN, Hofmeester van den Grave van Buren, anno 1504. hadde te wyve *Margareta van Wyke*.

Het Wapen van Isselstein is een Gouden Schilt met een Baar van Sabel over 't midden, en over beide een Bourgons Kruys, geschakeert van Silver en Keel.

KLOOTWYK.

152 DANIEL VANDER MERWEDE, *Daniels* soone, Knape, hadde drie soonen; van den eersten mede genaamt *Daniel*, sijn gekomen die gene die den naam van Merwede hebben blijven voeren tot het jaar van 1459. De twede soone was *Ian*, van dewelke gekomen sijn die van *Tolloisen*; en de derde was *Adriaan*, van dewelke wy hier beginnen sullen de tak van *Klootwijk* te verhandelen.

ADRIAAN VANDER MERWEDE, *Daniels* soone, hadde voor sijn vaderlijk erfdeel, behalven de Ridderlijke Hofstede van Klootwijk, wel 70. Mergen Lands groot, daar hy sijnen naam na aannam, noch verscheide andere goederen in den Lande van Altena; hy hadde een Vrouwe uyt den huyse van *Daallem*, en leefde anno 1270. en 1298. sy lieten t'samen na drie soonen, als

Adriaan van Klootwyk, volgt.

N. van Klootwyk, troude aan *Hoorn*.

Ian van Klootwyk, door trotsheid en evelen moede voerende vyandschap tegen sijn broeder, nam de naam van *Muylwyk* aan, mede een Ridder Hofstede in 't Lant van Altena; en komen daar van die van *Muylwyk*.

ADRIAAN VAN KLOOTWYK, *Adriaans* soone, Knape, hadde te wyve *Ienne van Drongelen*, *Willems* dochter, en leefde anno 1322. nalatende

WOUTER VAN KLOOTWYK, Ridder, leenvolger van Klootwijk, nam te wyve *Agnes van Rijswijk*, dochter van *Willem van Rijswijk*, Ridder, en van *Agnes N.* sy leefde in den jare 1340. en liet na

REYER VAN KLOOTWYK, leefde in den jare 1390. en liet na by sijnen wyve *N. van Houweningen*,

ADRIAAN VAN KLOOTWYK, Ridder, hadde te wyve *Dirk van Polanen*; hy wert mede geruineert neffens *Margriete* Baander-vrouwe ter Merwede, en vele andere Edellieden in den Waart van Zuyt-holland, van ouds genaamt den grooten Waart, geinundeert in 't jaar 1421. Hy bedijkte, als blijkt by eenen Schepenen-brief van Almkerk, van den 10. September 1534. niet anders van alle sijne Landen aldaar gelegen, als 54. of 55. Mergen Lands aan sijn Hofstede Klootwijk.

Digitized by Google

REYER VAN KLOOTWYK, zyn vaders leenvolger, hadde te wyve de dochter van *Willem van Nederveen*, Heere van Gijssendam, sy leefden in den jare 1460. haren oudsten soone was

JOHAN VAN KLOOTWYK, Stadhouder des Graven van Hoorn, in den Lande van Altena; hy nam te wyve *Elisabeth de Borggraaf*; sy leggen begraven tot Almkerk, hy uytgehouwen in sijnen harnasse op eenen blauwen sark, en storven in de jaren 1557. en 1530. lieten na

REYER VAN KLOOTWYK, Ridder, was in den jare 1549. op de hulding van Koning *Philips*, doen die als Grave van Holland binnen Dordrecht gehuld wierde; sijn agt Quartieren waren,

KLOOTWYK.	BORGGRAAF.
POLANEN.	SCELLUYNEN.
NEDERVEEN.	RYSWYK.
COUWENHOVEN.	YPELAAR.

Hy hadde te wyve *Elisabeth van Emmikhoven*; en wan

JOHAN VAN KLOOTWYK, nam te wyve *Ienne vander Hoven*; en liet na

PIETER VAN KLOOTWYK, sijn vaders leenvolger; nam in 't jaar 1573. de Stad St. Geertruydenberg in, voor den Prince van Orangie, met hulpe van den Capiteyn *Poyet*; hy hadde te wyve *Margriet Heys*, en leefde noch in den jare 1596. hy wan

Iohan van Klootwyk, rydende onder den Prince van Orangen, met drie paarden, op sijn eygen beurs, stierf op sijn 21. jaren anno 1574. ongehoud.

Matthys van Klootwyk, volgt.

MATTHYS VAN KLOOTWYK, Rentmeester over sijn Hoogheyds Domeynen onder Geertruydenberg, en Burgemeester der selver Stede; nam te wyve *Henrica van Dommelen*, wiens voor-ouderen wel eer Heeren van Dommelen zyn geweest; hy leefde noch in 't jaar 1610. sy stierf Weduwe den 8. February 1637. en liet na

Iohan van Klootwyk, volgt.

Margreta van Klootwyk, hadde te man *Iacobus Vallensis*, eerste Medicijn van sijn Excellentie *Maurits*, en sijn Hoogheid *Fredrik Hendrik*, Princen van Orangen, &c. hy stierf den 14. February 1644. sy den 30. July 1662.

N. van Klootwyk, troude *Petrus Philips van Lansbergen*.

JOHAN VAN KLOOTWYK, soone van *Matthijs van Klootwijk*, en van *Henrica van Dommelen*, Rentmeester van den Heere Prince van Orangie, over des selfs Heerlijkheden van Geertruydenberg, geboren anno 1585. heeft de gragten van 't geruineerde huys van Klootwijk weder doen ophalen; troude *Cornelia de Bevere*, dochter van *Willem de Bevere*, Heer van Strevelshoek, en van *Emerentia van den Eynde*, geboren anno 1587. en liet na

Emerentia van Klootwyk, troude *Maximiliaan vander Meer van Barendregt*, die by 'er verwekte verscheyde kinderen.

Matthys van Klootwyk, volgt.

Margareta van Klootwyk, stierf ongehout.

MATTHYS VAN KLOOTWYK, soone van *Johan van Klootwijk*, en van *Cornelia de Bevere*, Heer van Klootwijk, den welken de rechte couleuren van de Merwede weder aangenomen heeft; troude *Debora Spronssen*, en liet na *Adriaan Victor*, *Johan Iacob*, en *Daniel van Klootwijk*.

Het Wapen van Klootwijk is een Velt van Gout, doorsneden met een Fasce van Keel, en beladen met vijfthien Bysans van deselve Couleur.

KYFHOUK.

153 FLORIS VAN KYFHOUK, Ridder, uyt den huyse der Baanderheeren van Arkel, alsoo bygenaamt naar 't Ambacht van Kijfhouk by Dordrecht, van sijn ouders bedijkt, was Heer van Brouwershaven, en hadde te wyve *N. van Rossum* uyt Gelderland; en wan

Zeger van Kijfhouk, volgt.

Laurens van Kijfhouk, vermelt anno 1382.

N. van Kijfhouk, troude *Everard*, Bastard soone van Hertog *Willem van Beyeren*, Grave van Holland, Ridder, Heer van Hoogwoude, van dewelke afgekomen sijn die van *Hoogwoude*.

ZEGER VAN KYFHOUK, Heer van Kijfhouk, soone van *Floris van Kijfhouk*, en van *N. van Rossum*, wert anno 1386. verlijt met Hendrik-yden-ambacht, en geeft in 't selfde jaar de thien-

Digitized by Google

en onder anderen 340. Mergen Lands, gelegen in Zuytholland, Stryen, Altena en Vyanen, behalven noch veel huysen binnen Dordrecht.

Lysbet van Loon, Ambachtsvrou van Pietershouk en Carnis, had te man *Vrank van Praat van Moerkerken*, Ridder, Heer ter Merwede, Camerling van Hertogh *Carel van Bourgoigne*; sy stierf anno 1514. begraven in de Kerke te Moerkerken by Dordregt, onder een verheven Tombe, naar latende kinders, vande welke hier naar onder de Heeren van Merwede geseyt sal worden.

Gysberta van Loon, hadde te man *Willem Ruygrok vander Werve*, Ridder; sy leefde weduwe anno 1496. en 1502. en liet kinders naar.

Baarte van Loon, troude ontrent het jaar 1493. *Arent vander Werve*, Ridder van Antwerpen, Ambachtsheer van Gysselenoudekerke, *Claasz* sone, hy stierf anno 1510. en wan 3. dogters en 1. sone, die alle 4. in Hollant sijn gehout geweest. I. *Petronelle vander Werve*, hadde te man Mr. *Jan van Almmonde*, en wan kinders. II. *Anna vander Werve*, troude *Jan van Nederveen*, Heere van Dierxlant, sy stierf anno 1526. hy leefde anno 1535. en wan twee dogters. III. *Magdeleen vander Werve*, hadde te man *Jan Oom van Wijngaarden*, sy stierf anno 1529. nalatende kinders. IV. *François vander Werve*, *Arents* voorsz sone, was Heer van Gysselenoudekerke; en stierf anno 1541. hadde te wyve *Machteld van Bronkhorst*, *Andries* dogter, en wan 2. dochters en 1. sone, als *Maria vander Werve*, die te man hadde *Wolfaard van Borssele* in Zeelandt, sonder oir. *Baarte vander Werve*, hadde te man *Philips de Stoppelaar* van Gent, en wan *François de Stoppelaar*, die te wyve hadde *Iosijne Wus* van Brugge, nogh *Jan*, *Philips*, *Lijsbeth*, en *Anna de Stoppelaar*, dese troude Mr. *Maarten van Cromstryen*, Advocaat inden Hage. *Joos vander Werve*, Heer van Gysselenoudekerke, en Balliou van Voorn, wert anno 1573. metten Grave van *Bossuyt* inden Waterstryt gevangen, en tot Hoorn gebragt, daar hy stierf; hadde te wyve *Geertruyd van Serooskerke*, *Ieronimi* dogter, en wan 3. sonen en 3. dogters, *Fransoys vander Werve*, Heere van Gysselenoudekerke, stierf ongehout anno 1603. *Andries* en *Arent*, storven jongmans. *Leonora vander Werve*, Vrouwe van Gysselenoudekerke, hadde te man haar moeyen sone *Hendrik van Wijngaarden*, op 't huys den Emert by Breda, sonder oir. *Anna vander Werve*, troude *Willem vander Werve*, Heer vander Schilde by Antwerpen, en wan kinders. *Machteld vander Werve*, jongste dogter van *Ioos*, hadde te man *Ian vander Werve*, *Willems* voorsz broeder; sy stierf t'Utregt anno 1603. nalatende 1. dogter *Maria vander Werve*; hy troude daar nae te Dordregt anno 1605. *Catharina van Drenkwaart*, dogter van *Bondewyn*, Burgemeester van Dordregt, en Rentmeester Generaal van Zuythollant, en heeft daar kinders by gewonnen, en is geworden Heere van Urk en Emeloort in de Zuyderzee.

op d. 1167 Maart: Willem van Bronkhorst, Heer van Gijsenburg.

Het Wapen van Kijfhouk en Loon is als Arkel, het Velt van Silver, en de Fasces van Sabel.

LANGERAK.

154 GEsproten uyt den huyse van Teilingen, en wert van dit Geslagte vermelt *Gijsbert van Langerak*, in een seer oude opene brief van den jare 1277.

GUALTER VAN LANGERAK, Schiltknape van Utregt, anno 1285. borge voor die van den huyse van Aamstel, by *Floris de V.* Grave van Holland, en *Johan van Nassau*, Bisschop van Utregt; Hy hadde noch een suster die te man hadde *Hubert van Vyanen*, Ridder, Heer van Vyanen en Lexmonde, soone van *Hugo*, Heer van Vyanen, en van *Mabelia*, des Heeren dochter van Abcoude, welken *Hubert van Vyanen* stierf in 't jaar 1316. *Gualter van Langerak* voorsz liet na

JAN VAN LANGERAK, Ridder, vermelt te Dordrecht anno 1350. en 1367. leefde noch anno 1374. gelijk mede ten desen tijde leefde *Margareta van Langerak*, Abdisse van Rijnsburg, welke stierf anno 1358. Hy hadde getrout een Vrouw uyt den huyse van Arkel; en wan

GYSBERT VAN LANGERAK, Ridder, vermelt in de Nieupoort anno 1384. hadde te wyve een dochter uyt den huyse van *Blois*; en wan

IAN VAN LANGERAK, Ridder geslagen in den Slag by Alphen, vegtende voor Vrouw *Jacoba*, anno 1416. was anno 1432. te Dordrecht, hadde getrout *Alferade van Polanen*' dochter van *Otto van Polanen*, Ridder, Heer van Asperen, en van *Jenne*, erfdochter van Voorst en Keppel in Gelderland; Hy kreeg met haar ten huwelijk Asperen voor de helft, en kwam de andere helft toe aan die van Piek in Gelderland. Omtrent dese tijd leefde mede *Maria van Langerak*, die te man hadde *Barthout van Assendelf*, Ridder, anno 1435. soone van *Diderik*, Ambachtsheer van Assendelf, en van *Mabelia van Haarlem*, sonder oir; gelijk ook *Barta van Langerak*, Abdisse van Rijnsburg, gesturven anno 1441. en eindelijk *Gijsbert van Langerak*, Schiltknaap, en Heemraat van den Alblasserwaart anno 1458. *Jan van Langerak* voorsz liet by *Alferade van Polanen* na een erfdochter, met namen

ELBURG VAN LANGERAK EN ASPEREN, die het selve beyde ten huwelijk bragt aan *Rutger vanden Boetzelaar*, Ridder, soone van *Wessel vanden Boetzelaar*, uyt de Ridder-

Digitized by Google

derschap van den Lande van Cleve; sy leefden te samen anno 1452. en wiert hy in den jare 1460. op 't Slot te Asperen doodgeschoten, nalatende kinders, van dewelke die van *Boetzdaar* in Holland afkomen tot den hedigen dach. Sie boven fol. 874. en 875.

Het Wapen van Langerak is gelijk dat van Teilingen, den Hollandsen Leeuw gebroken met een Silver Lambel.

VANDER LECKE.

155 GOuthoven in sijn Chronijk pag. 125. segt, dat den eersten Heer vander Lecke een jonger broeder soude geweest zyn van den tweden Heer van Brederode; 't welk waar zynde, soo moet *Siphrid* drie soonen gehad hebben, want het is seker, dat die van Teilingen komen van *Simon*, mede een jonger broeder van *Diderik*, Heer van Brederode.

Van dese Stamme wert vermelt HENRICUS DE LECKE, *Miles* (dat is Ridder) *in diplomate*, anno 1097.

N. VANDER LECKE, neffens andere voorname Edelen in de Nederduytse Jaarboeken de anno 1141. vermelt.

HENDRIK VANDER LECKE, vermelt anno 1277. hadde te wyve *Judith van Borssele*, dogter van *Pieter van Borssele*, en wan een dochter *Maria vander Lecke*, getrout aan *Dirk de Goedertierene*, Heer van Brederode, soone van *Willem van Brederode*, en van des Heeren dochter van *Voorne*, en bracht hem dese Heerlijkheid mede ten huwelijk, die naderhand door *Catharina van Brederode* ten huwelijk gebragt wierde aan *Jan van Duvenvoorde*, Heer van Polanen, omtrent den jare 1360. tot dat *Jenne van Polanen*, erfdochter vander Lekke, den Berg, Breda, Oosterhout, Rosendaal, en Steenbergen, deselve anno 1404. mede ten huwelijk bragte aan *Engelbregt*, Grave van Nassau, Stadhouder van Braband, waar door het vervolgens in den huyse van Nassau gekomen is.

PIETER VANDER LECKE, Ambachtsheer van Brantwijk en Gijbland, 't welk hy anno 1325. verkoft aan *Pieter van den Damme*, *Vincents* soone tot Dordrecht; hy hadde te wyve een dochter uyt den huyse van Wassenaar, en leefde noch anno 1345.

HENDRIK VANDER LECKE, *Pieters* soone, Ridder, vermelt anno 1346. hy hadde een suster *Judith vander Lecke*, die te man hadde *Hubert*, Heer van Culenburg, Ridder, die anno 1347. in den Slag tegen de Luykenaars dood bleef, nalatende negen kinders, zedert welken tijd de Heeren van Culenburg haar Wapen met dat vander Lecke gequartilleert hebben.

N. VANDER LECKE, getrout met *Otto van Arkel*, Heer van Heukelom, soone van *Jan van Arkel*, en van *N. van Buren*; hy leefde anno 1320.

Het Wapen vander Lecke was een Leeuw van Sabel, op een Silver Velt.

LEERDAM.

156 IN geen andere Historien vindmen meer geschil in de Chronijk-schryvers, als in de Beschryvinge en Tijdrekening van de Heeren van Arkel, daar de Heeren van Leerdam uyt voortgekomen zyn, sulx dat in verscheide gelegentheden erkent en aangewesen wert by *Abraham Kemp*, in de Beschryvinge van Gornichem, en Lande van Arkel; soo gaat het ook met de Beschryving van de Heeren van Leerdam. *Iohan Gerbrantsz* brengt eenen *Dodo*, Heer van Leerdam, onder de Edelen van 't jaar 1039. *Wouter van Gouthoven* in sijn Beschryving der Hollandse Adelijke Geslagten, stelt deselve eerst naar het jaar 1100. daar hy eenen *Folpert van Leerdam*, soon van *Jan van Arkel*, de vierde van dien naam, voor den eersten Heer van Leerdam kent, die ook by andre erkent wert, alhoewel veel in de jaren verschillen, in de saak meest over-een-komende, dat *Jan*, Heer van Arkel, een verdelinge der Landen van Arkel maakte, en sijne broeders elk haar deel gaf, onder andere *Folpert*, by andere *Dodo* genoemt, een vroom Ridder, de Stad en het Slot Leerdam, Schoonrewoert, den Diefdijk, Haastregt, en Overherkoop, en aan sijn jongste broeder *Hugo*, de Heerlijkheid van Bottersloot, Blokland, en Spijk; maar wanneer en by welken *Jan* dese verdeylinge soude gedaan sijn, daar in en komen sy gants niet over een. *Aart Kemp* stelt dese verdeilinge onder *Jan de VI.* of *VII.* omtrent het jaar 1126. het welk ook by *Abraham Kemp* gevolgt wert, uyt de jongste Beschryvinge van Gornichem en Lande van Arkel, pag. 22. daar nochtans *Jan de VI.* volgens het Leen-register van den huyse van Arkel van ouds bekent, eerst in 't jaar 1225. overleden is. Wel mag hy schryven in het begin van *Jan de VI.* of *VII. dict. pag.* 22. hoe verscheiden in desen tijd geschreven wert, soo aangaande de Heeren, haren naam, haar daden, die dikwils d'een d'ander toegeschreven werden, de jaren, en soo voort. Daar hy self soo gros[illegible]is-taft. *Marcus Zuerius Boxhorn* in sijn Tonneel van Holland, onder *Jan de IV.*

Digitized by Google

de IV. omtrent het jaar 1150. de Beschryvinge van de Stad Leerdam, daar hy uyt *Iohan Gerbrandi Chronic. Belg. lib.* 26. *pag.* 19. en de oude Hollandse Chronijk *dovis.* 21. *cap.* 22. mede verhaalt, dat desen *Folpert* met sijn soon Pelgrim, om haar godloos leven, van den Duyvel van straat af souden weggevoert zyn; het welk nochtans by de andere een later *Folpert* wert toegeschreven. Al het welke te verstaan is van een twede verdeling van de Landen en Heerlijkheden van Arkel; daar van de eerste verdelinge al geschied was omtrent het jaar thien hondert, tussen *Dodo* en *Foppo*, gebroeders, soonen van *Heiman*, den eersten Heere van Arkel, daar by *Dodo* het gedeelte, daar het Slot Leerdam in begrepen is, wiert aanbedeelt, en *Foppo* den jongsten, de Heerlijkheid van Arkel, en omleggende Landen te beurt viel, sulx dat seer wel wert aangetekent by *Pontus Heuterus in Arculeana Genealogia*, daar van hy aldus schrijft: *In ditione Arculea successit filius natu minor Foppo, Dodone suam partem obtinente, ubi nunc est Leerdamum cum maxima parte ditionis Arculea, a quo ortos volunt Dalemios, Gellechomios, Kedechemios, Zevenaeranos, ac Hafenses. Dat is:* In de Heerlijkheid van Arkel quam *Foppo* den jongsten soon in sijn vaders plaats als sijnen navolger, daar tegens *Dodo* sijn gedeelte had in de Landen daar nu Leerdam gelegen is, met het grootste gedeelte van den Lande van Arkel, daar uyt gesproten sijn die van Dalem, Gellechom, Kedechem, Zevender en Haasten.

Daar mede dan de Tijdrekening van *Jan Gerbrantsz* van Leyden, in sijn Hollandse Chronijk *lib.* 10. *cap.* 1. soude over-een-komen. Dog dit besit, seid den selven *Pontus Heuterus*, en duyrde niet lang, soo dat de Heerlijkheid van Leerdam, en de andere goederen daar toe behoorende, omtrent het jaar 1204. wederom aan den huyse van Arkel zyn gekomen. En kan wel sijn datter tussen dese eerste en de twede deylinge der Landen van Arkel, (die sy voor de eerste genomen hebben) geen bysondere Heeren van Leerdam bekent zyn geweest. Dit heeft ook *Abraham Kemp* in sijn Beschryving der Stad Gornichem en Landen van Arkel, onder *Ian de XII.* bygenaamt *de Sterke*, doen dwalen, daar hy van eenen *Folpert vander Lee* ofte *Leerdam* en *Haastregt* spreekt, dien hy voor den eersten *Folpert* neemt, de broeder van *Hugo Botter*, hier vooren verhaalt, dien hy seid, dat tot het jaar 1269. soude geleeft hebben, 't geen volgens de Tijdrekening van den eersten *Folpert* onmogelijk is, of hy moet by of over de tweehondert jaren geleeft hebben; soo dat'er noodsakelijk nog eenen anderen jonger *Folpert*, Heere van Leerdam en Haastregt, moet geweest zyn, daar van onder Koning *Willem* vermaant wert, mogelijk een jonger broeder van *Jan de XII.* Heer van Arkel, bygenaamt *de Sterke*.

Het Wapen van Leerdam is geweest als dat van Arkel, doch met eenige veranderinge, tot een teken van een jonger soon.

LIESVELT.

157 ARENT VAN LIESVELT, Knape, wert vermelt anno 1277.

HERBAREN VAN LIESVELT, Ridder, by Schoonhoven van die van Utregt gevangen in den Strijt anno 1349. was anno 1369. Balliu van Zuyt-holland.

GERRIT VAN LIESVELT, Ridder, anno 1380. wiert anno 1402. by de Nieupoort in den Oorlog tegen den Heer van Arkel gevangen.

HENDRIK VAN LIESVELT, *Gerrits* soone, was Balliu van Zuyt-holland anno 1439. stierf sonder kinders, anno 1456. hadde getrout *Maria van Heemstede*.

Gerrit van Liesvelt voorsz hadde noch een suster, getrout met den Heer van *Sart* in Henegouwen, welke wan *Jan*, Heer van Sart en Liesvelt, by doode van sijn voorsz oom *Hendrik*, anno 1456. hy liet een dochter na, genaamt *Jenne*, die anno 1499 te man hadde *Gerrit van Harchies* in Henegouwen, dewelke Liesvelt verkogt aan *Roelant le Fevre*, Thesaurier van Vlaanderen, wiens kinderen, gewonnen by een erfdogter van *Heemstede*, de naam van Heemstede aangenomen hebben.

Nog wert vermelt GERRIT VAN LIESVELT, omtrent het jaar 1510. welke getrout hadde *Magtud van Ruyven*, dochter van *Claas van Ruyven*, die tot Haarlem op 't Stadhuys vermoort wierde, en van *Maria van Cats*, welke na liet *Claas van Liesvelt*, Carmeliter Monnik te Utregt, met *Dirk van Liesvelt*, *Thomas van Liesvelt*, en *Cornelis van Liesvelt*, sijne broeders.

Het Wapen van Liesvelt is een Fasce van Sabel op een Velt van Silver, met twee Koorn-schoven boven in 't Schilt.

MATENES.

158 DE Burggrave van Leiden hadde vier soonen; den outsten wiert Burggrave; den anderen gaf hy de goederen van Berkel, Bleyswijk en Wena, dat nu staat by, aan, en in Rotterdam, 't welk doe ter tijd was sonder Vesten; Dese hadde twee ofte drie kinderen, maar dede eenen grooten doot-

Digitized by Google

slag, daar hy aan verbeurde alle sijn goet voorsz, met de vryheyt binnen Rotterdam; en hier van is gekomen *Iacob Boekel*, Knape, die voerde met sijn nakomelingen een Gulde Velt met een Lazure Baar; den derden soone van den Burggrave, hadde Vlaardingen en de Ketel, maar hy stierf sonder blijkende geboorte, in 't jaar duysent en thien. De vierde soon goede hy in Matenes, en het huys te Matenes stont doe ter tijd in 't Nieulant van Matenes, dat nu is, en brak in doen Rijderwaart in brak. Dese soone hiete *Philips Uytterneſſe*, en wan twee soonen, den eenen *Dirk de Goede*, en den anderen *Philips*, maar die stierf sonder oir. De voornoemde *Dirk de Goede* hadde getrout des Heeren dochter van *Polanen*, en hadde daar by twee soonen, den eenen geheten *Dirk van Uyterneſſe*, Ridder, en den anderen hiete mede *Dirk*, van den welken gekomen zyn die van *Spangen* by Schiedam. *Dirk* vornoemt hadde getrout *Daniels* dochter *van Rodenrijs*, Ridders by Overschie, en wan een dochter met drie soonen, als *Dirk*, *Daniel*, en *Philips van Matenes*.

WOUTER VAN MATENES, wert vermelt anno 1300. en wan

ADRIAAN VAN MATENES, Heer van Matenes, die te wyve hadde *N. van Zuydwijk*, uyt den huyse van Raaphorst; En leefde te sijnen tijde mede *Diderik van Matenes*, en *Daniel van Matenes*, Ridders en gebroeders, anno 1345. en stierf den outsten anno 1345. *Adriaan van Matenes* voorsz liet na

WOUTER VAN MATENES, Ridder, was anno 1396. met Hertog *Albregt* op de Vriesen.

GERRIT VAN MATENES, Ridder, hadde anno 1388. getrout *Maria van Rietwijk*; sy sijn beide in de Abdye-Kerke van Egmont begraven, en aldaar in een venster t'samen met hunne Wapen-rokken uytgeconterfeyt geweest.

DANIEL VAN MATENES, Ridder, wert vermelt anno 1380.

N. VAN MATENES, Schiltknape anno 1370. hadde te wyve *Cleyken van Naaldwijk*, dochter van *Hendrik van Naaldwijk*, en van des Heeren dochter van *Schalkwijk*.

WOUTER VAN MATENES voorsz, hadde eerst getrout *Elisabeth*, *Alferts* dochter *vander Horst*; daar na *N. vander Werve* uyt Zuyt-holland, welke voerde een Rode Baar op Silver; haar moeder was *Rijssoort*; hy wan by de eerste Vrouwe,

Adriaan van Matenes, volgt.

Hubert van Matenes, welke na liet een dochter *Elisabeth van Matenes*, die te man hadde *Anthonis van Cats*, soone van *Lieven van Cats*, die daar by wan een dochter *Maria van Cats*, getrout met *Claas van Ruyven*, soone van *Willem van Ruyven*, en van *Agnes van Rietwijk*; sy stierf anno 1505.

Oda van Matenes, hadde te man *Otto van Hoogstraten*.

Van het twede bedde,

Jan van Matenes, hadde eerst te wyve *Margareta Partout*, erfdochter van *Bartholomeus Partout*, alias *van Castello* uyt Luykerland, Rentmeester van Noorthollant; haar moeder was *vander Burg*; en woonde *Bartholomeus* voorsz te Delf, alwaar hy 's Graven huysinge verkreeg. *Jan van Matenes* troude voor de twedemaal *Wildemina van Alkemade*, dochter van *Floris van Alkemade*, en van *Agatha van Alkemade*, *Willems* dochter, en wan eene dochter *Margareta van Matenes*, die Nonne was te Rhijnsburg. By sijn eerste Vrouwe hadde hy gewonnen *Philips van Matenes*, die anno 1484. te wyve hadde *Maria van den Woude*, dochter van *Jacob van den Woude*, Heer van den Woude, Warmont, en Alkemade, de laatste van sijn Geslagte, en van *Iohanna van Polgeest*, *Getrits* dochter; sy stierf in barens noot anno 1488. Hy reisde naderhand na Romen, alwaar hy Priester wiert, en wederkomende, wiert hy Monnik Regulier te Warmont, anno 1492. stierf 41. jaren daar na, anno 1533. out 82. jaren, nalatende 1. *Iacob van Matenes*, stierf schielijk out 30. jaren anno 1515. sonder kinders, hebbende te wyve gehad *Anna van Almmonde*, dochter van *Iacob van Almmonde*, Raat in den Hove van Holland, en van *Catharina van Everdijk*. 2. *Maria van Matenes*, wiert anno 1525. by besterfenis Vrouw van Woude en Warmont, hadde te man *Ian van Duvenvoorde*, Ridder, en wan kinders; sy stierf weduwe anno 1558. out 72. jaren. 3. *Margareta van Matenes*, Nonne te Poel.

ADRIAAN VAN MATENES, soone van *Wouter van Matenes*, en van *Elisabeth*, *Alferts* dochter *vander Horst*, troude *Alijt van Spangen*, dochter van *Philips van Spangen*, en van *Henrica van Isselstein*; sy stierf anno 1448. Te desen tijde leefde *Willem van Matenes*, die 34. jaren lang Abt van Egmont was, en stierf anno 1458. *Adriaan van Matenes* voorsz liet na

Wouter van Matenes, volgt.

Elisabeth van Matenes, was 29. jaren lang Abdisse te Rijnsburg, stierf anno 1499.

N. van Matenes, hadde te man *Dirk vander Does*, soone van *Hendrik vander Does*, en van *Magtild Vranken*, *Isaks* dochter.

WOUTER VAN MATENES, soone van *Adriaan van Matenes*, en van *Alid van Spangen*, troude eerst *Dirk van Rhijn*, *Everts* dochter, uyt het Stigt van Utregt, welke voerde drie Rode Baren op een Silver Velt; daar na *Elisabeth van Cralingen*, dochter van *Gillis van Cralingen*; hy wan by de eerste Vrouw,

Adriaan van Matenes, volgt.

Van het twede bedde,

Agnes van Matenes, hadde te man *Ian van Schoo*.

Digitized by Google

Schooten, soone van *Isbrand van Schooten*, en van *Gobintje Jacob Heermans* dochter, en wan daar by 1. *Isbrand van Schooten*, troude eerst *Iosijne van Cruningen*, en naderhant *Catharina van Cats*, *Laurens* dochter. 2. *Gijsbert van Schooten*, hadde te wyve *Ioanna van Schagen*, weduwe van *Floris vander Boukhorst*.

Alid van Matenes, hadde te man *Iooft Dever van Mijnden* te Haarlem, en wan 1. *Elisabeth Dever*, die eerst troude *Wernard vander Does*, soone van *Dirk vander Does*, en van *Iosijne van Zuylen*; daar na *Iooft van Brederode*, alias *vanden Hove*, sonder kinders. 2. *Maria Dever*, troude *Iooft Bastaart van Brederode*, sonder kinders.

ADRIAAN VAN MATENES, soone van *Wouter van Matenes*, en van *Durf van Rhijn*, stierf anno 1468. hadde eerst te wyve *Maria van Duvenvoorde*, dochter van *Ian van Duvenvoorde*, en van *Clara van Haasten van Renoy*; daar na *N. van Tuyl* uyt Gelderland; hy wan by de eerste,

Ian van Matenes, volgt.

Van het twede bedde,

Clementia van Matenes, hadde te man *Amelis van Mijnden*, Heer van Cronenburg, soone van *Anthonis van Mijnden*, en van *Lijsbeth van Nyvelt*, *Iacobs* dochter; hy troude naderhand *Elburg vander Boetzelaar*, des Heeren dochter van *Asperen*; en wan by beide kinderen.

Magtild van Matenes, troude anno 1507. *Gijsbregt van Tuyl van Bulkestein* in de Betuwe, en wan kinders.

JAN VAN MATENES, soone van *Adriaan van Matenes*, en van *Maria van Duvenvoorde*, Heer van Matenes, Riviere, Heemraat van Delfland, wert ook anno 1517. gestelt onder de Heemraden van Schieland; hadde te wyve *Maria van Assendelf*, dochter van *Claas van Assendelf*, en van *Alijt Freis van Cuyvre*, die weduwe was van *Ian van Renesse*, Heer van Wulven; hy stierf anno 1522. oud 34. jaren; nalatende

Adriaan van Matenes, volgt.

Niclaas van Matenes, bleef subitelijk doot, hadde te wyve *Geertruyt Piek* uyt Gelderland, en wan *Ian van Matenes*, Ambachtsheer in Lisse by Haarlem.

Wouter van Matenes, hadde te wyve *Athia van Oevema van Wibisma* uyt Vriesland, en wan 1. *Maria van Matenes van Wibisma*, hadde te man *Ian van Schagen*, soone van *Christoffel van Schagen*, en van *Hadewy van Sparwoude*, en wan kinders. 2. *Ian van Matenes van Wibisma*, hadde te wyve *Gerardijne van Bronkhorst*, dochter van *Nicolaas van Bronkhorst*, Heer van de Stad, en van *Iaquelijne van Poelgeest*, *Gerrits* dochter, by dewelke hy wan eenen soone, genaamt *Claas van Matenes*, Heer van Haserswoude, 't welk hy kogt van den Heer van Cruningen; stierf in Junio 1617. hadde te wyve *Geertruyd van Lokhorst*, dochter van *Vincent van Lokhorst*, Heer van Heemstede, waar mede hy behylikte het huys van oud Teilingen by Leiden, en na liet *Cornelis van Matenes*, Heer van Haserswoude, en eenige dochters; waar van d'outste verlooft was met *Iacob van Wassenaar*, Heer van Warmont, maar verdronk ongelukkig in 't tys; en troude naderhand *Iacob van Wassenaar* voorsz met haar suster; daar hy by gewonnen heeft *Odilia van Wassenaar*, getrout met *Iooft van Aamstel*, Heer van Loenderstoot; en *Ian van Wassenaar*, Heer van Warmont en Haserswoude. *Cornelis van Matenes* voorsz troude *Anna Uyttenbongaart*, dog stierf sonder kinderen; een van sijn ander susters hadde getrout *Gerrit van Poelgeest*, Heer van Coudekerk, sone van *Gerrit van Poelgeest*, en van *Anna van Bergen*, des Heeren dogter van *Grimbergen* in Brabant; haar broeder was *Willem van Bergen*, Bisschop van Antwerpen, en naderhand Erts-bisschop, en Hertog van Camerijk.

ADRIAAN VAN MATENES, Ridder, Heer van Matenes, soone van *Jan van Matenes*, en van *Maria van Assendelf*, hadde getrout *Adriana van Duvenvoorde*, dochter van *Gijsbert van Duvenvoorde*, Heer van Opdam, en van *Anna van Noortwijk*; sy stierf anno 1542. hy wert vermelt anno 1533. 1535. 1538. 1545. 1553. onder de Heemraden van Schieland, en wert in 't Register van Schieland 48. fol. 287. verso, Schiltknaap genaamt; hy liet na

N. van Matenes, stierf Jongman te Dole in Bourgondien anno 1574. en wan

Ian van Matenes, volgt.

Gijsbert van Matenes, Heere van Riviere, stierf te Leiden ongehout, anno 1598. out 58. jaren.

Ioos van Matenes, stierf ongehout.

Adriaan van Matenes, stierf Jongman.

Maria van Matenes, hadde te man *Arent van Bonenburg*, genaamt *Homstein*.

JAN VAN MATENES, Heer van Matenes, soone van *Adriaan van Matenes*, en van *Adriana van Duvenvoorde*, stierf anno 1602. out 64. jaren; hadde getrout *Florentine*, Heer *Ians* dochter *van Culenburg*, Vrouwe van Opmeer; hy wiert anno 1568. 1570. en 1574. onder de Heemraden van Schieland geschreven; sijn Huysvrouwe stierf tot Leiden den 26. September 1618. seer out, en lieten na

Adriaan van Matenes, volgt.

Margareta van Matenes, hadde te man *Herman van Valkenaar*, by dewelke sy nagelaten heeft, I. *Hendrik van Valkenaar*. II. *Ian van Valkenaar*, Heer vander Mey. III. *Herman van Valkenaar*, Heer vander Wel, beide ongetrout gestorven. IV. *Willem van Valkenaar*, jong gestorven. V. *Florentia van Valkenaar*, getrout met *Otto van Gelder*, van dewelke gekomen sijn 1. *Margareta van Gelder*. 2. *Herman van Gelder*, hadde te wyve *Anna Maria Bergainge*, sonder kinderen gestorven. 3. *Carel van Gelder*, jong gestorven. 4. *Maria van Gelder*, jong gestorven. 5. *Carel van Gelder*, de twede jong gestor-

Digitized by Google

ſtorven. 6. *Carel van Gelder*, noch ongetrout. 7. *Willem van Gelder*, jong geſturven. 8. *Frederik Willem van Gelder*, jong geſturven. 9. *Maria van Gelder*, noch ongetrout in 't leven. *Hendrik van Valkenaar* voorſz, troude *Florentia van Matenes*, dochter van *Carel van Matenes*, Ruwaart van Putten, en van *Johanna Piek van Tienhoven*, en wan 1. *Margareta van Valkenaar*, hadde te man *Willem van Matenes*, Heer van Raſcourt, ſoone van *Willem van Matenes*, en van *Maria Manninga* tot Dixterhuyſen. 2. *Herman van Valkenaar*, jong geſturven. 3. *Johanna van Valkenaar*, ongetrout geſturven. 4. *Florentina van Valkenaar*, noch ongetrout in 't leven. 5. *Carel van Valkenaar*, Heer van Valkenaar, Duykenburg, nog ongetrout in 't leven. 6. *Hendrik van Valkenaar*, jong geſturven. 7. *Hendrina van Valkenaar*, ongehout geſturven. 8. *Herman van Valkenaar*, jong geſturven.

Jan van Matenes, anno 1611. Domdeken tot Utregt, geſturven anno 1614.

Carel van Matenes, Balliu van Putten, hadde te wyve *Johanna Piek van Tienhoven*, en heeft nagelaten I. *Ian van Matenes*, Raatsheer in den Hove van Holland, ongetrout geſturven. II. *Amelis van Matenes*, verdronken, ſonder oir. III. *Florentia van Matenes*, hadde te man *Hendrik van Valkenaar*, Heer van Duykenburg, hier voren vermelt. IV. *Niclaas van Matenes*, jong geſturven.

Willem van Matenes, Heer van Raſcourt, hadde te wyve *Maria Manninga* tot Dixterhuyſen; haar moeder was een dochter van *Diderik Sonnoy*, Gouverneur van Noortholland, en heeft nagelaten, I. *Ian van Matenes*. II. *Luyrt van Matenes*. III. *Florentia van Matenes*. IV. *Emerentia van Matenes*. V. *Luyrt van Matenes* de twede. VI. *Agata van Matenes*. VII. *Maria van Matenes*. VIII. *Adriana van Matenes*. IX. *Willem van Matenes*, Heer van Raſcourt, Heemraat van Schielant, vermelt anno 1643. 1654. 1656. 1661. en 1665. hadde te wyve *Margareta van Valkenaar*, en wan 1. *Maria van Matenes*, jong geſturven. 2. *Florentia van Matenes*, Vrouwe van Matenes, Riviere, Opmeer, Souteveen, Sterkenburg, by overlijden van haar broeder; heeft te man *Johan van Hardenbroek*, Ritmeeſter ten dienſte deſer Landen. 3. *Willem van Matenes*, jong geſturven. 4. *Maria van Matenes*, nog ongetrout. 5. *Willem van Matenes*, geſturven den 10. Mey 1671. out vier jaren, begraven tot Utregt in de Witte Vrouwe Kerk, de leſte mans oir van dit Geſlagte, en is met den ſelven het Wapen in het graf geleit. X. *Margareta van Matenes*, ongehout geſturven. XI. *Dirk van Matenes*. XII. *Geertruyt van Matenes*.

ADRIAAN VAN MATENES, ſoone van *Ian van Matenes*, en van *Florentina*, *Ians* dochter *van Culenburg*, Heer van Riviere, Opmeer, wert anno 1598. 1600. 1609. 1618. 1619. 1621. onder de Heemraden van Schieland vermelt, hadde getrout eerſt *Odilia van Aaſwijn*, dochter van *Reinout van Aaſwijn*, Heer van Brakel in Gelderland; haar moeder was een erfdochter van Sterkenburg by Utregt; ſy ſtierf t' Utregt in de kraam, anno 1596. naderhand troude hy voor de twedemaal *Henrica vander Does*, Vrouwe van 't Huys ter Does, zynde een eenige erfdochter van *Pieter vander Does*, Balliu van Rhijnlant, Schout tot Leiden, en van *Philippote van Duvenvoorde*; hy liet by de eerſte Vrouwe na,

JAN VAN MATENES, Heer van Matenes, Riviere en Opmeer, wert anno 1625. 1631. 1633. 1637. 1638. 1640. en 1643. Heemraat van Schielant vermelt, ſtierf den 30. Juny 1653. troude anno 1626. *Judith Piek*, *Willems* dochter; en wan

Adriaan van Matenes, ſtierf anno 1628. out zynde vijf dagen.

Adriaan van Matenes, wert anno 1654. vermelt Heemraat van Schieland, en heeft in 't ſelve jaar gecompareert in de Ridderſchap en Edelen van Holland; ſtierf ongetrout den 30. January 1655.

Willem van Matenes, geſturven anno 1631. out elf maanden.

Odilia van Matenes.

Willem van Matenes.

Walburg van Matenes.

Walburg van Matenes de twede.

Hendrik van Matenes, jong geſturven.

Anna van Matenes, jong geſturven.

Gijsbert Reinert van Matenes, jong geſturven.

Reinert van Matenes, jong geſturven.

Iacob van Matenes, geſturven maar drie jaren out zynde.

Magtild Geertruyt van Matenes, geſturven maar achtien maanden out zynde.

Gijsbert van Matenes, volgt.

GYSBERT VAN MATENES, ſoone van *Ian van Matenes*, en van *Iudith Piek*, Heer van Matenes, Riviere, Opmeer, Souteveen, ter Does; geboren den eerſten Maart 1645. wert anno 1663. en 1668. vermelt Heemraat van Schieland, anno 1670. Balliu en Dijkgraaf van Rhijnlant, en zedert den jare 1666. gecompareert in de Ridderſchap van Hollant; troude *Antonetta van Aſewijn*, Vrouwe van Brakel, Sterkenburg, en wan by deſelve twee kinderen; *Ian van Matenes*, en *Iudith Margareta van Matenes*, beide voor haar vader overleden; hy ſtierf den leſten February 1670. ſonder kinders, ſijn Huysvrouwe 's jaars te vooren overleden zynde; Hy heeft tot ſijn erfgenaam geinſtitueert *Willem van Matenes*, ſoone van *Willem van Matenes*, Heer van Raſcourt, en van *Margareta van Valkenaar*, die overleden is anno 1671. maar vier jaren oud zynde, de leſte mans oir van dit Geſlagte, ſoo dat met den ſelven het Wapen in 't graf gelegt is, latende tot *ſijn* erfgenaam ſijne twee ſuſters, *Florentia van Matenes*, Vrouwe van Matenes, Riviere, Opmeer, Souteveen, Sterkenburg, getrout met *Johan van Hardenbroek*, Ritmeeſter van een Compagnie paarden; en *Maria van Matenes*, ſoo als hier vooren in 't brede is verhaalt geworden. *Gijsbert van Matenes* voorſz

is

Digitized by Google

is begraven tot Leiden in de Pieters Kerk, alwaar sijn Wapen met de volgende twee-en-dertig Quartierenis opgehangen.

MATENES.	PIEK.
CULENBURG	GENDT.
DUVENVOORDE.	BALVEREN.
COULSTER.	LEY.
ASSENDELFT.	WENA.
BRIENEN.	VYGH.
NOORTWYK.	RYMSDYK.
SWIETEN.	HACK.
AASWYN.	WYHE.
ISENDOORN.	AVERENK.
BROEKHUYSEN.	HAAFTEN.
TUYL VAN SEROSKERKE.	LAAR.
GENDT.	TENGNAGEL.
AAMSTEL VAN MYNDEN.	LANGEN.
VLIET. (Wyht?)	BROEKHUYSEN.
MATENES.	VAN EGTEN.

Het Wapen van Matenes is een Bande van Keel, beladen met drie Sterren van Gout, op een Velt van Silver.

MERESTEIN.

159 GERRIT VAN EGMONT, soone van *Willem*, Heer van Egmont, en van *Ada van Milanen*, hadde getrout een dochter van den Heer van Stryen, en wan, behalven *Willem* en *Wouter*, die d'een na d'ander Heeren van Egmont geweest zyn, noch een soone *Ian van Egmont*, overleden anno 1319. welke het huys te Merestein heeft doen sonderen, en sijn van den selven gekomen die van *Egmont van Merestein*, te sien hier boven op de letter E. onder den tijtel van *Egmont*.

MERWEDE.

160 DANIEL, Heer vander Merwede, leefde omtrent het jaar 1150. nalatende by sijn Huysvrouwe *N. N.*

Daniel vander Merwede, volgt.

N. vander Merwede, die omtrent desen tijd te man hadde *Hugo van Teilingen*, soone van *Gerrit van Teilingen*, en van des Heeren dochter vander *Lecke*, welke stierf anno 1172. en drie kinderen na liet, uyt de jongste van dewelke, genaamt *Floris*, die van *Tol* tot Leiden en Dordrecht gewoont hebbende, afkomen.

DANIEL VANDER MERWEDE, *Daniels* soone, Heer ter Merwede, leefde nog anno 1200. hadde te wyve des Heeren dochter van *Linde*; en wan

Daniel vander Merwede, volgt.

N. vander Merwede, hadde te man *Philips Uytterneese*, Heer van Matenes, van dewelke die van Matenes afgekomen zyn.

Diderik vander Merwede, was Dijkgraaf van den grooten Waart, en meentmen dat van den sel-

Digitized by Google

selven gekomen zyn die van 't Geslagt van Riede, vermelt hier onder op de letter R. Omtrent dese tijd leefde mede *Agnes vander Merwede*, getrout met *Hendrik van Alblas*, *Ottens* soone; mitsgaders *Gerard vander Merwede*, haar broeder, vermelt anno 1280.

DANIEL VANDER MERWEDE, Heer ter Merwede, soone van *Daniel vander Merwede*, en van des Heeren dochter van *Linde*, trok met *Boudewijn van Vlaanderen* na Jerusalem, en was met den selven in 't innemen van Bysantium of Constantinopelen, anno 1204. en wiert daar van sijn Wapen vermeerdert met vijftien Byfans of Bollen van Gout; hy leefde noch anno 1226. en liet na

Daniel vander Merwede, volgt.
Herbaren vander Merwede, Knape, vermelt onder andere Raden van *Floris de V.* Grave van Holland, anno 1277.

DANIEL VANDER MERWEDE, *Daniels* soone, Knape, was Heere ter Merwede, vermelt in een Handvest, geschreven binnen Dordregt, Dingsdags na Jubilate, anno 1252. hy liet na

Daniel vander Merwede, volgt.
Ian vander Merwede, van den welken die van *Tollosen* gekomen zyn. Sie van den selven Tak beneden onder de letter T.
Adriaan vander Merwede, van den welken die van *Klootwijk* gekomen sijn, te sien onder de letter K.

DANIEL VANDER MERWEDE, *Daniels* soone, Schiltknape, in 't jaar 1293. borge beneffens andere voor den Grave van Holland, by *Iohan*, Bisschop van Utregt; leefde noch anno 1296. en wan

DANIEL VANDER MERWEDE, Ridder, vermelt anno 1326. sterf anno 1341. en schijnt een broeder gehad te hebben met namen *Claas vander Merwede*, Ridder. *Daniel* voorsz liet na

Daniel vander Merwede, volgt.
Dirk vander Merwede, Ridder binnen Dordregt, vermelt anno 1344. en nevens sijn broeder *Ian*, anno 1369. Hadde een sone, genaamt *Diderik vander Merwede*, vermelt anno 1393. welke naliet *Dirk vander Merwede*, Ridder, Heer van Ethen, Meeuwen, Baartwyk, Balliu van Zuytholland, anno 1414 en 1421. Castelein van Geertruydenberg ten selven jare, daar hy van die van Dordregt en de Cabeljausche belegert wierd. Hy sterf anno 1459. begraven te Meeuwen onder een verheven tombe, met sijn vier quartieren; hadde te wyve *Catharina van Ranst*, *Costyns* dogter uyt Braband, by dewelke hy een Erfdogter wan, *Odilia vander Merwede*, Vrouwe van Ethen, Meeuwen, en Waalwyk, die te man hadde *Robbregt van Drongelen*, en wan I. *Ian van Drongelen*, Lant-Commandeur ten Duytsen huyse t'Utregt, sterf anno 1492. II. *Hadewy van Drongelen*, hadde te man *Raas van Borgheven*, sy was al doot anno 1469 III. *Odilia van Drongelen*, trouwde *Philips van Ranst*, broeder van *Ian van Ranst*, Markgrave van Antwerpen, beide sone van *Daniel van Ranst*, die een broeder was van *Catharina van Ranst*, huysvrouwe van *Diderik vander Merwede* voorsz; sy lieten t'samen na 1. *Daniel van Ranst*. 2. *Hendrik van Ranst*, beide ongehout overleden. 3. *Cornelia van Ranst*. 4. *Adriana van Ranst*, Vrouwe van Waalwyk, hadde te man *Ian Milling*, uyt Gelderlant, en sterf sonder oir. *Cornelia van Ranst* voorsz, Vrouwe van Ethen en Mewen by doode van haar broeders, hadde te man *Ian van Leefdaal*, Ridder; en wan by deselve, 1. *Margareta van Leefdaal*, die eerst troude, *Balthasar van Weese*; daar na *Ian*, Heer van Vliet by Ouwater; en laastelijk *Diderik van Cronenburg*. 2. *Philips van Leefdaal*. 3. *Ian van Leefdaal*, Drost van Montfoort, sterf ongetrout. *Philips van Leefdaal* voorsz, Heer van Waalwyk, Ethen, en Mewen, troude anno 1516. *Anna van Gaveren van Liefringen*, en wan onder andere kinderen I. *Ragier van Leefdaal*, Heer van Waalwyk, Ethen en Mewen, welke troude *Ienne van Schoonhoven*, en wan 1. *Philips van Leefdaal*, Heer van Ethen, Mewen, Babilonienbroek, die te wyve had *Margareta van Westerholt*, (haar moeder was Duvenvoorde.) 2. *Ian van Leefdaal*, Heer van Waalwyk, hadde eerst te wyve *Clara van Hees*, die sterf anno 1613. en naderhand *N. Gysel*, weduwe van *Ian van Boshuysen*; sy sterf anno 1618. 3. *Anna van Leefdaal*, troude *Coenraat*, Heer van Westerholt. II. *Christoffel van Leefdaal*, was anno 1566. mede een vande verbonde Edelen, en hadde te wyve *Maria van Schoonhoven* t'Antwerpen; sy sterf in den Hage anno 1617. nalatende *Fredrik van Leefdaal*, t'Utregt overleden anno 1607. troude eerst *Maria Aalbout*, welke sterf anno 1604. daar na *Emerentia van Oestrum*, die sterf anno 1607.

Desen voornoemden *Dirk vander Merwede* hadde noch drie Bastaart soonen, als *Daniel* den jongsten, sterf anno 1512. hadde te wyve *Agnes van Bruheseen*, en wan 2. soonen, als *Ian* en *Dirk*. *Ian vander Merwede*, sterf anno 1580. out 92. trouwde eerst een suster van *Willem vander Werve*, Ridder te Antwerpen, sonder oir; daar na *Lijsbeth van Sandwijk*, en waren de grootvader en moeder van *Hendrik vander Merwede*, Drossaart van Vyanen, en van *Adriaan vander Merwede*, sijn ooms soone, woonende te Heusden. *Dirk vander Merwede* voorsz sterf te Dordrecht anno 1526. en hadde te wyve *N. van Bekestein* te Haarlem, en wan 3. dochters, van dewelke *Agnes*, Nonne was te Loosduynen anno 1572. *Claas vander Merwede*, *Dirx* outste Bastaart soone, was Heer van Baartwijk, en sterf anno 1505. hadde anno 1447. getrout *Margareta Boogaarts* te Dordrecht; sy sterf anno 1473. nalatende 1. *Ian vander Merwede*, die kinders wan. 2. *Willem vander Merwede*, bleef doot in den Oorlog op de Fransoysen, voor 't Stedeken Avennes, anno 1477. zynde Jongman. 3. *Magtild vander Merwede*

Digitized by Google

wede, Vrouwe van Baartwijk, die te man nam Mr. *Cornelis de Ionge*, Penſionaris van Dordregt, hy ſtierf anno 1504. zynde Rekenmeeſter in den Hage. 4. *Lijsbeth vander Merwede*, hadde te man *Willem van Bokhoven* in Brabant. 5. *Maria vander Merwede*, troude *Pieter Scheyf* t'Antwerpen; ſy leefde weduwe anno 1520. en wan *Margareta Scheyf*, die eerſt te man hadde *Carel van Immerſeel*, ſonder kinders; daar na *Willem vander Werve*, Ridder te Antwerpen, en wan *Carel vander Werve*, die ſtierf anno 1604. en hadde te wyve *Anna Schets van Weſcmale*, en wan *Ian vander Werve*, Heer van Uik en Emeloort, die eerſt troude *Magtild vander Werve*; en daar na in 't jaar 1605. binnen Dordrecht *Catharina*, dochter van *Willem van Drenkwaart*, Heere van Gijſſenburg, &c.

Floris vander Merwede, Ridder, wert anno 1345. met *Daniel* ſijn broeder, en Graaf *Willem van Holland*, by Staveren inden ſtryd verſlagen; nalatende eenen ſone *Floris vander Merwede*, Ambagtsheer van Slydregt, by Dordregt, en Ridder, vermelt anno 1399. En leefde omtrent deſe tyd mede *N. vander Merwede*, getrout met *Adam van Lokhorſt*, die ſy ten Huwelijk bragt het Ambagt van Slydregt.

Willem vander Merwede, Ridder, vermelt anno 1341.

Ian vander Merwede, vermeld in een keur op het uytwateren van Alblaſſerdam, gemaakt by Hertog *Albregt van Beyeren*, anno 1369.

N. vander Merwede, hadde te man *Amelis van Aamſtel van Mijnden*, *Wouters* ſone, anno 1348. hy ſtierf anno 1352. nalatende kinders.

Alyd vander Merwede, was Boele van *Willem de IV.* Grave van Hollandt, die anno 1345. by Staveren doot bleef, nalatende by deſelve een ſone, die genaamd wierde *Daniel vanden Poel*, Ridder, wierd anno 1408. van de Luykenaars verſlagen, ſeer out ſijnde, en nalatende vier ſonen, als *Gysbert vanden Poel*, *Dirk vanden Poel*, *Iacob van den Poel*, Ridderen, en *Clauwert van den Poel*, Caſtelein van Geertruydenbergh. *Iacob* voorſz hadde een ſoon genoemt *Gooſwyn vanden Poel*, die anno 1412. getrout was met *Geertruyd van Dorp*, dogter van *Dirk van Veen*, en *Hadewy van Dorp*, en wan een ſone *Dirk vanden Poel*, welke ſtierf ſonder kinders; en werd mede nog vermelt *Ian vanden Poel*, van dewelke den voorſz *Daniel vanden Poel*, Overgrootvader was. Hy hadde te wyve *Eliſabeth*, Baſtard dogter van *Willem*, Heer van Abcoude en Wyck, en hadden kinders.

DANIEL VANDER MERWEDE, *Daniels* ſoone, Ridder, Heer vander Merwede en Wieldregt, wiert anno 1341. van *Willem de IV.* Grave van Holland gemaakt eerſte Baron van de Merwede; 't geen hy van hem tot een onverſterflijk erfleen ontfong, werdende de voorſz Heerlijkheid te vooren van den Heer van Voorn en 't huys te Gaasbeek te leen gehouden; blijkende by Extract uyt de Sententie door den Hoogen Rade te Mechelen anno 1560. den 18. Mey geweſen. Hy was een van de ſeven Baanrotſen, die met den voorſz Grave, neffens ſijn broeder *Floris*, en *Claas Oem*, op Coſmi en Damiani-dag, in Octobri 1345. op de Vrieſen doot bleef; van hem gewaagt een out ſchrift van den jare 1409. aldus:

DEN VYFTEN ZULDI DUS VERSTAAN,
HI DROECH VAN KEEL, DUERGAAN
EEN FAES VAN ZILVER, GEBISANTEERD,
VAN GOUDE SOE WAS 'T GEBLASENEERD.

Van hem vermelt den vermaarden Hiſtory-ſchryver *Froiſſard*, in ſijn leſte boek het 76. capittel; hy hadde te wyve *Ienne vander Eem*, uyt het Lant van Utregt; en liet na

DANIEL VANDER MERWEDE, Ridder, wert vermelt Dijkgraaf van den groten Waart van Zuyt-holland anno 1369. en 1390. hy wert anno 1348. vermelt Knape, en getuyge nevens andere Edelen; mitsgaders getuyge over d'opdragte van Kort-bolgerye, den 19. September 1394. hadde te wyve de erfdochter van den Heer van *Steyn* op de Maſe, by Maſeik en Hoorn, en wan

Daniel vander Merwede, volgt.

Willem vander Merwede, Ridder, Ambagtsheer van Muylkerke, ſtierf anno 1413. nalatende een erfdogter *Ievne vander Merwede*, Vrouwe van Muylkerke, die te man hadde *Ian van Herlaar*, Ridder, Heer van Meerwyk; en *Adriaan van Herlaar*; die met Muylkerken verlyd wierde anno 1455. en is van deſen na enige graden gekomen *Ienne van Herlaar*, die te man hadde *Arent vander Lauwyk*, welke anno 1599. Muylkerken verkoft aan *Bruyn de Feyter*, tot Gornichem.

Magtild vander Merwede, troude *Gerrit van Vliet*, Ridder, ſoone van *Ian*, Heer van Vliet en Poelsbroek, en van *N. vander Leck* of *Polanen*, *Dirk* dogter. Hy was anno 1396. met Hertog *Albregt* inden Oorlog op de Vrieſen, en ſtierf in de fleur ſijns levens anno 1404. ſy anno 1421.

DANIEL VANDER MERWEDE, Ridder, ſoone van *Daniel vander Merwede*, en van d'erfdochter van *Steyn* op de Maſe; was Heer vander Merwede, van Stein, Poelwijk en Leerambacht; ſtierf in de fleur ſijns levens anno 1403. hadde getrout *Margareta van Heinen* uyt Vlaanderen, weduwe van *Lodewijk van Praat*, Heer van Moerkerken by Brugge; en lieten twee dochters na, namentlijk

Margareta vander Merwede, erfdogter ter Merwede, Steyn en Poelwyk, troude *Willem van Brede-*

Digitized by Google

Brederode Ridder, jongſte ſone van *Reinout van Brederode*, en van *Iolente*, Erfdogter van Gennip op de Maſe, maar hadden geen kinders, en verkoft de Heerlijkheid en 't Slot Merwede den 7. Mey 1424. aan *Lodewyk van Praat*, Ridder, Heer van Moerkerken en Moerkerkenlant, haar halve broeder van s'moeders ſyde. Dede daar na met haar man een beevaard na Romen, en wedergekomen ſijnde, ſijn ſy onlanx daar aan anno 1451. beide out van jaren overleden.

Ienne vander Merwede, ſtierf mede ſonder kinders, hadde te man *Philips van Spangen*, Ridder, Raat inden Hove van Holland, ſone van *Engelbregt van Spangen*, en van *Evertje van Alkemade*, *Floris* dogter; hy ſtierf anno 1469. En leefde omtrent deſe tyd mede *N. vander Merwede*, die te man hadde *Arent van Gent*, Ridder, Heer van Wyngarden en Gyſſenburgh.

Het Wapen van Merwede was eerſt een Velt van Keel, doorſneden met een Silvere Faſce, en wiert anno 1304. vermeerdert met vijftien Byſans, of Bollen van Gout.

MOERKERKE.

161 LODEWYK VAN PRAAT, Ridder, Heer van Moerkerke in Vlaanderen, hadde getrout *Margareta van Heine*; dewelke weduwe zynde voor de twedemaal troude met *Daniel vander Merwede* by Dordregt, ſoone van *Daniel vander Merwede*, en van des Heeren dochter van *Stein* op de Maſe; en wan

LODEWYK VAN PRAAT, Ridder, Heer van Moerkerke, die van *Margareta vander Merwede*, ſijn halve ſuſter, en *Willem van Brederode*, haar man, anno 1424. de Baanderye van de Merwede met ſijn toebehooren kofte; gelijk hy mede van *Arent van Roſendaal*, Schilknape en Poorter te Dordregt, eenige Gorſingen kofte, dewelke anno 1439. bedijkt, *Myns Heeren-Land van Moerkerken* genoemt wierden; hy ſtierf anno 1440. den 6. September, hadde getrout *Jacoba van Eſſen*, ſy anno 1451. den 5. January; en liet na

VRANK VAN PRAAT, Ridder, Heer van Moerkerke, ter Merwede, en Moerkerkenland by Dordregt, tranſporteerde anno 1473. Merwede aan *Daniel*, ſijn outſte ſoone; hy hadde getrout *Eliſabeth van Loon* te Dordrecht, Vrouw van Carnis en Kijſhouk, outſte dochter van *Arent van Loon*, Schiltknape, (zynge een jonger ſoon uyt het Huys van Kieſhouk,) Schepen te Dordregt, en van *Peternella*, dogter van *Abel Voorkoop*, *Pieters* ſoone, Burgemeeſter tot Dordregt; ſy ſtierf anno 1514. ſeer out, begraven onder een Tombe in Moerkerken by Dordrecht; nalatende

Daniel van Praat, Ridder, Heer ter Merwede, anno 1473. en van Moerkerke, Balliu van Suytholland, Camerling van Hertog *Carel van Bourgondien*, anno 1475. ſtierf voor ſijn moeder anno 1512. en liet na *Margareta van Praat van Moerkerke*, Vrouwe van ter Merwede, hadde te man *Gerrit van Arkel*, Heer van Heukelom, ſone van *Otto van Arkel*, en van *Walravina van Broekhuyſen*, *Jans* dogter; hy ſtierf ſonder oir anno 1547. ſy ſeer out 1560. legaterende by teſtamente de Heerlijkheid van Merwede aan *Daniel vanden Boetſelaar*, haar Ooms dogters ſone; waar door deſelve Heerlijkheid in 't Geſlagte van *Boetſelaar* is gekomen, waar in deſelve gebleven is tot *Weſſel vanden Boetſelaar* toe, dieſe aan de Stat van Dordregt verkoft voor 38000. guldens.

Lodewyk van Praat van Moerkerken, Ambagts-heer van Carnis en Barendregt, ſtierf anno 1537. hadde te wyve *Catharina van Egmont*, Baſtard dogter vanden Grave van Buren, en wan vier ſonen en twee dogters als I. *Jooſt van Praat van Moerkerke*, Dom-kanonick tot Utrecht, liet naar 2. Baſtard ſonen, als 1. *Lodewyk*, Droſt van Steyn, die te wyve had *Jolente Dennetieres* van Doornik, ſuſter van *Lowijs Dennetieres*, Secretaris by den Koning in Spangien, en heeft nagelaten twee dogters, in Walſland gehielijkt. 2. *Jan van Moerkerke*, *Jooſt* andere ſoon, Schout voor acht-dagen binnen Dordreght, van wegen den Heere van *Aſperen* en *Merwede*, ſtierf anno 1615. hadde getrout *Margriete van Riebeke* van Gent, en wan 4. dogters. II. *Lodewijk van Praat van Moerkerke*, Heer van Carnis anno 1537. ſtierf ongehielikt. III. *Willem van Praat*, Heer van Berendregt (*deformi corpore*) maar om dat hy ſig ſelven mishielijkt hadde te Schoonhoven, en mogte hy de goederen van Barendregt niet beſitten, volgens ſijns vaders teſtament en verbodt; hy wan *Ioris* en *Gerrit van Moerkerke*, jongmans overleden, en *Willem van Moerkerke*, die t'Utregt troude *Alyt Ram*, (ſuſter van *Chatarina*, die *Willem van Nuevelt*, Heer van Berghambacht en Schout van Dordregt te man hadde) en liet naar een dogter *Willemijna van Praat van Moerkerke*, getrout met *Iacob van Vailladolit*, Heer van Sombeke, ſonder kinderen. IV. *Franſoys van Moerkerke*, ſtierf jongman 1535. V. *Franſoyſe van Praat van Moerkerke*, Vrouwe van Carnis (naar 't mishieliken haars broeders) hadde te man *Weſſel vander Boetſelaar*, Heer van Aſperen en Langerak. Hy ſtierf anno 1575. ſy 1562. en wan kinders. VI. *Peternelle van Praat van Moerkerke*, Vrouwe van Barendregt by Dordregt; ſy troude eerſt anno 1519. *Philips van Cats* uyt Zeelandt, ſonder kinders; daar na *Herman van Bronkhorſt*, Heere van Batenborg en Steyn; ſy ſtierf ſeer out 1594. en wan 7. kinders, als volgt. 1. *Willem van Bronkhorſt*, Heer van Batenburg en Steyn, wert anno 1573. by Haarlem van 's Koninx volk, geduyrende de belegering, verſlagen, hadde eerſt getrout *Ienne van Sint Omeer*, genoemt *Moerbeke*, in Artoys, ſijn Nichte, ſonder kinders; en daar na *Erica*, des Graven dogter van *Manderſcheyt*, en wan daar by een

ſone

sone *Herman van Bronkhorst*, Heere van Batenborg, die int Stift te Thoorn anno 1602. ongehielijkt stierf. 2. *Karel van Bronkhorst*, Heere van Barendregt wert te Ceulen doorsteken, en hadde te wyve *Alferade van Floydorp*, Vrou van Biegt uyt Kleefslandt, en heeft gewonnen *Maximiliaan van Bronchorst*, Heere van Batenburg, die te wyve hadde *Agnes van Kettelaar*, en wan kinders. Nogh *Anna*, die troude *Ioseph de Malangamba*, Italiaan, en *Petronelle van Bronchorst*, die troude *Maarten Bentink*, in Gelderlandt. 3. *Dirk van Bronkhorst van Batenborg*, wert anno 1561. te Brussel op de Savel onthooft 4. *Gijsbert van Bronkhorst*, stierf met sijnen broeder. 5. *Maria van Bronkhorst*, troude *N. van Elteren*, Heer van Vogelsank, en wan *Eriana van Elteren*, die te man hadde *Ido van Inhausen*, Heer van Kniphausen, en wan onder andere kinderen *Eva van Inhausen*, die troude *Maximiliaan*, Heere van Cruningen en Heenvliet, sy stierf te Ryswijk by den Hage anno 1615. hy 1612. naarlatende kinders. 6. *Swaantgen van Bronchorst*, stierf onbestaat. 7. *Lijsbeth van Bronkhorst*, hadde te man *Gerrit van Luxemborg*, Ridder, Heer van *Houloigne* in Luykerlant, en wan *Bouwen van Luxemburg*, Heere van Ouloigne, getrout met *Geertruyt Kloets*.

Frank van Praat van Moerkerken; volgt.

VRANK VAN PRAAT VAN MOERKERKE, Heer van Moerkerken in Zuytholland, en van Kijfhouk, soone van *Vrank Praat van Moerkerke*, en van *Elisabeth van Loon*; leefde anno 1471. en 1479. hadde eerst te wyve *N. van Boschuysen*; daar na *Rijnsburg van Sonnevelt*; hy wan by de eerste,

Caarl van Praat van Moerkerken, Heer van Moerkerken in Zuytholland, hadde te wyve *Catharina van Halewyn*, dogter van *Carel van Halewyn*, Heer van Maldegem in Vlaanderen; en wan twee dogters, d'outste was *Josyna van Praat van Moerkerke*, Vrouwe van Moerkerke in Hollandt, hadde te man *Lodewyk van Vlaanderen*, Heere van Praat, Ridder van 't Gulde Vlies, en Stadhouder van Holland anno 1544. hy stierf anno 1555. sy anno 1540. out 65. jaren, nalatende een sone *Jan van Vlaanderen*, Heer van Moerkerke, die anno 1545. voor sijn vader stierf sonder kinders; hebbende te wyve gehadt *Iaqueline van Bourgonge*, suster van *Maximiliaan*, Markgrave vander Vere; de jongste was *Anna van Praat van Moerkerke*, Vrouw van Moerkerke voorsz na haren Neve, hadde anno 1535. te man *Joost van St. Omeer*, genoemt *Moerbeke*, Heer van Danoultre in Walsland; sy stierf wedu-we anno 1559. nalatende, 1. *Carel van St. Omeer*, Heer van Danoultre en van Moerkerkerlant by Dordregt, 't welk hy anno 1559. verkoft aan *Goofwyn van Raasvelt*, voor 51000. gulden en sijn gedeelte in Kijfhouk koft van hem *Arent vander Myle*, Schiltknape, en Borgemeester te Dordregt; hy stierf sonder kinders, hebbende eerst te wyve gehad *N. van Treslong*; daar na *N. van Oignes* beide in Walsland. 2. *Ioanna van St. Omeer*, stierf sonder kinders, hadde eerst te man *Hollart van Halewyn*, Heer van Boesingen in Vlaanderen; en daar na *Willem van Bronkhorst*, Heer van Batenburg hier voren vermelt.

Van het twede bedde;

Cornelis van Moerkerken, volgt.
N. van Moerkerken.
N. van Moerkerken, beide Religieusen.

CORNELIS VAN MOERKERKE, soone van *Frank van Praat van Moerkerke*, en van *Rijnsburg van Sonnevelt*; hadde te wyve *Leonora vander Werve*, *Jans* dochter te Antwerpen; en wan

MAXIMILIAAN VAN MOERKERKE, die eerst troude *N. Cobbaarts*; en wan daar by een dochter, die geestelijk was; hy wan naderhand by sijn twede Huysvrouwe

Jacob van Moerkerke.
Cornelis van Moerkerke.
Philips van Moerkerke.
Lucas van Moerkerke.
Lijsbeth van Moerkerke.

Het Wapen van dit Geslagte was een Schilt van Gout, en daar in een Bourgons Kruys van Keel, beladen met vijf St. Jacobs Schelpen van Gout.

MONTFOORT.

162 DE Heeren van Monfoort werden somtijds Casteleinen, somtijts Burggraven, en somtijts Heeren genoemt.

EVERHARD, Burggrave van Montfoort, wert bevonden als getuyge gezegelt te hebben met het Wapen van Montfoort, zynde een Schaakbert van Silver en Sabel, in sekeren brief van *Otto vander Lippe*, anno 1227.

WILHELM VAN MONTFOORT, wert vermelt als getuyge in een brief van *Otto*, Bisschop van Utregt.

WOUTER GERHARDS, Burggrave van Montfoort, staat als getuyge in een brief van Bisschop *Hendrik*, anno 1260.

PHILIPS VAN MONTFOORT, en

Digitized by Google

SWEER VAN MONTFOORT, werden nevens *Hendrik*, Burggrave van Leiden, *Dirk van Wassenaar*, *Simon van Benthem*, *Floris van Drunen*, *Jacob van den Wonde*, en andere Edelen vermelt, die anno 1301. Bisschop *Willem* versloegen. Sie Gouthoven fol. 356.

Naderhant hebben omtrent den jare 1400. van dit Geslachte geleeft

FLORIS VAN MONTFOORT, hy leende in 't jaar 1407. doe de Stad van Gornichem beklommen wierde, 10. Nobelen, als vermelt is in de Secretarye van Leiden, in seker boek daar toe zynde, fol. 17. Hy hadde getrout *Lijsbeth van den Bosschе*, dochter van *Hugo van den Bosschе*, wiens grootvader was *Gijsbregt van den Bosschе*, uyt het Geslachte van Isselstein, getrout aan *N. van Alblas*, *Johans* dochter; en liet na

JACOB VAN MONTFOORT, die getrout hadde *Marcelia van Tol*, dochter van *Floris van Tol*, Schiltknape, vermelt anno 1405. in 't beleg van Hagestein en Everstein; hy wan

FLORIS VAN MONTFOORT, stierf tot Bergen op den Soom; hadde getrout *Beatrix van Lis*, *Kerstant Nanninx* dochter, vermelt in de Chronijke van Holland in 't jaar 1481. Sijn vader was *Nanne van Lis*, die in 't voorsz jaar 1407. te Leiden ook geleent heeft 25. Nobelen, als blijkt fol. 18. *Floris* voorsz liet na

Iohan van Montfoort, getrout te Delf, wan *Pauwels van Montfoort*, wiens dochter *Maria van Montfoort* eerst te man hadde *Pieter van Swieten*, Heer van Swieten, soone van *Gijsbert van Swieten*, Ridder, en van *N. van Diemen*, en wan daar by *Gijsbert van Swieten*, getrout met de dochter van *Floris van Wijngaarden*; en *Lutgaart van Swieten*, getrout met *Gerrit van Schoten*, Balliu van Kermerland; naderhant hertroude sy met *Cornelis Croesink*, Ridder, Heer van Benthuysen en Soetermeer, Houtvester van Holland, soone van *Iacob Croesink*, Rekenmeester in den Hage, en te Mechelen, en van *Maria vander Does* uyt Zuytholland, en wan daar by eenen soone, *Jacob Croesink*, Heer van Benthuysen en Soetermeer, getrout met *Sandrina van Cruningen*, Bastart dochter van *Jan van Cruningen* en *Heenvliet*.

Jacob van Montfoort, volgt.

Margareta van Montfoort, troude eerst *Hendrik van Paffenroode*, en naderhand *Richard Baradot*, Secretaris van den groten Rade te Mechelen; en liet by beide kinderen na.

Alijt van Montfoort, troude *Lan van Blitterswijk*, en wan kinders.

Maria van Montfoort, Religieuse en Conventuale van St. Michiel in de Urguwen camp te Leiden.

Cecilia van Montfoort, troude *Gerrit van Stienevelt*, en liet kinderen na.

JACOB VAN MONTFOORT, soone van *Floris van Montfoort*, en van *Beatris van Lis*, stierf den 17. Maart anno 1554. begraven tot Leiden in de Nonnekerk, nu de Academie, onder een sark met sijn naam en vier Quartieren, als volgt.

MONTFOORT. LIS.

TOL. VANDER MYE.

Hy voerde selfs Montfoort met Lis gequartileert; hadde getrout *Dirkje Boelens van Lindenburg*, *Dirx* dochter, die Burgemeester t' Amsterdam was, anno 1457. en liet na

Diderik van Montfoort, troude tot drie verscheide malen, en liet kinderen na.

Claas van Montfoort, genoemt *Lindenburg*, wan *Simon van Lindenburg*, getrout met de dogter van *Cornelis van Sanen*.

Floris van Montfoort, liet een soone na *Jacob van Montfoort*, en een dogter *Heilwig van Montfoort*, die te man hadde *Hendrik van Santen*, *Dirx* soone.

Josine van Montfoort, troude eerst *Claas van Zijl Pieters* soon, en wan *Goedela van Zijl*, eerst getrout met *Dirk van Berkenrode*, soone van *Hendrik van Berkenrode*, en van *Erkenraad van Bekestein*, en wan een soone *Hendrik van Berkenrode*, verlijt met de goederen van Berkenrode, anno 1559. welke te wyve hadde *Maria Persijn*; en naderhand met *Reinout van Sonnevelt*, by dewelke sy wan *Adriaan van Sonnevelt*. *Josina van Montfoort* voorsz hertroude ten tweden male met *Simon van Eemskerk*, *Jans* soone.

Catharina van Montfoort, troude *Dominicus Booth*, soone van *Vrank Booth*, en van *Christina van Outshoorn*, *Domes* dochter.

Beatris van Montfoort, troude *Niclaas vander Laan*, en wan *Gerrit vander Laan*, Burgemeester van Haarlem, die te wyve hadde *Catharina Oems*, dochter van *Iacob Oem*, Burgemeester tot Dordrecht, en van *Magtild Heermans*, daar moeder van was *Adriana van Drenkwaart*, *Willems* dochter.

Het Wapen van Montfoort is een Schaakbert van Silver en Sabel, 't welk naderhand gequartilleert is met Lis.

MUYL-

Digitized by Google

MUYLWYK.

163 ADRIAAN VANDER MERWEDE, *Daniels* soone, hadde voor sijn vaderlijke erfdeel, behalven de Ridder-hofstede van Klootwijk, die wel 70 Mergen Lants groot was, daar hy sijnen naam van aennam, nog verscheide andere goederen in den Lande van Altena, en nam te wyve *N. van Daallem*; hy leefde in 't jaar 1270. en 1298. en liet drie soonen na, die drie verscheide Branches gemaakt hebben, te weten, *Adriaan* den outsten, die den naam van *Klootwijk* aannam; den tweden troude aan *Hoorn*; de derde met namen *Jan*, troude aan een dochter uyt den Huyse van *Altena*; doch door trotsheid en evelen moede voerende vyandschap tegen sijnen outsten broeder, nam hy den naam van *Muylwijk* aan, zynde een Ridder-hofstede in 't Land van Altena, en voerde sijn Wapen Rood op Silver, 't welk by de nakomelingen weder verandert is in Gout; Hy leefde anno 1284. en wan

Nicolaas van Muylwijk, volgt.

Elisabeth van Muylwijk, hadde te man *Dideryk vander Made*, Knape, welke benevens andere Edelen vermelt wert anno 1426.

NICOLAAS VAN MUYLWYK, *Jans* soone *vander Merwede*, Schiltknape, leefde anno 1320. en hadde nevens sijn suster *Elisabeth* groote questie tegen den Heer van Althena, die actie en pretensie maakte op de voornoemde goederen; doch alsoo hy anno 1322. stierf, wiert die tot neder geleit door tusschen spreken van Graaf *Willem van Holland* en *Henegouwen* anno 1327. blijkende uyt den volgenden brief.

Willem van Hoorn, Heere van Outena, make kond en kenlijk allen luden, want Ionkvrouwe *Lijzebeth*, *Jans* dogter van *Merwede*, *Dircx* wyf *vander Made*, ons quite geschouden heeft, en vertegen van allen den Goede, dat sy ons eyscende was, en hier na beschrieven staat: In 't eirste, dat Stienhuys te Zandwyk dat gebroken wart: Item, dat geregte van Muylwijk, van Almkerke, van Zandwijk, van Huppen, van Uithoven, en die Nederscouwe, en dat geregte derdendeel van alle vervallen in de voornoemde Ambagten, voort een Hofstede, en vier Mergen Landts tot Zandwijk, en eene Hof-stede, en agte Mergen Landts tot Emmichoven, die *Dirk van Crannendonk* heeft, en al verval dat van dese goederen verschenen is, tot desen dage toe, daar wy omme twieden, overmits seggen ons lieves Heere 's Graven van Henegouwen, en van Holland, soo hebben wy der voorseyder *Lijsbetthen* verlijt, en verlienen mit desen Brieve, haar, en haren Nakomelingen, Veertig Ponden Zwaarts tornoise 's jaars, den groten over sestien penningen gereekent, van ons, en onsen Nakomelingen te liene te houden ten Brabantschen Regte; en dese voorseyde Veertigh Pond tornoise 's jaars hebben wy haar bewyst alle Jaren vooren uyt te neme tot Paesscen, op onse gehele telingen tot Uitwijk, die groot is jegens agt en Veertig Mergen Lands of daar omtrent; en wat die telinge beter is dan veertig Pond tornoise voorsz 's jaars, die sullen wy selve behouden; en waaren sy in eenige jaaren minder, dat souden wy haar opregten van onsen anderen goede. In manieren soo welke tijd wy willen, dat wy dese voorseyde Renten lossen mogen tot elken bamisse, met vier hondert Pond tornoise Payements voorschreven, en die vier hondert Pond sal sy hare Erfgename danne beleggen ane ygelijken goede, en die van ons ontfaan, en van ons te Liene houden ten Brabantschen Regte, in allen manieren voorschreven. In oirkonden desen Brieve Bezegelt met onsen Zegele, en om die meer sekerhede, soo hebben wy gebeden onsen lieven Heere den Grave van Henegouwen, en van Holland, dat hy desen Brief met ons bezegelen wille: En wy *Willem* Grave van Henegouwen, van Holland, van Zeeland, en Heere van Vriesland, om bede *Willems* voorseyt, en om die meer sekerhede desen jegenwoordigen Brief Bezegelt met onsen Zegele: Gegeven in die Hage, op Sinte Maria-Magdaleenen dag. in 't jaar ons Heeren M. CCC. XXVII. Onder uythangende twee Zegelen, beyde van Groenen Wassche, in dobbelen Staarten; daar van het eene was van de groote een stuyver, hebbende in 't midden een Schildeken, daar inne stont die Wapen van Henegouwen, en Holland, te weten, vier gequartierde Leeuwen op eenen gestrekten halven Arent; en het ander Zegel was van de groote van een halve stuyver, hebbende in 't midden een Schildeken, daar inne stond het Wapen van Hoorn, als drie Hoor en, met een baren-steel bowen in 't Hooft van 't Wapen opte twee

Digitized by Google

Hoornen. Opten Rugge van de selve Brieve stondt, *Dirk van Hodenpyl*, van xl. Pond Swarten 's jaars, tot Uitwijk in den Lande van Outena.

Nicolaas van Muylwijk voorsz heeft nagelaten

WILLEM VAN MUYLWYK, Knape, vermelt anno 1336. welke wan

JAN VAN MUYLWYK, Knape, vermelt anno 1380. stierf anno 1423. nalatende

Clementia van Muylwijk, troude *Jacob Oem*, outste soon van *Tielman Oem*, Balliu van Zuytholland, en van *Catharina vander Burg*, *Jacobs* dochter, en liet na *Tielman Oem*, Burgemeester van Dordrecht anno 1415. welke troude *Agnes van Blitterswijk*, en wan kinders.

Willem van Muylwijk, Burgemeester tot Dordrecht anno 1420. 1422. 1423. Schepen anno 1416. 1418. 1419. 1420. 1421. 1422. 1423. 1424. 1425. Thesaurier anno 1420. en 1421.

Gerrit van Muylwijk, volgt.

Adriana van Muylwijk.

Ian van Muylwijk, droeg de Baniere van Dordregt op den togt voor Utregt en Deventer.

GERRIT VAN MUYLWYK, *Ians* soone, Knape, Burgemeester van Dordrecht anno 1428. Raad anno 1417. 1426. Thresorier anno 1426. 1427. 1432. Rentmeester Generaal van Zuyt-holland anno 1421. troude eerst *Ida de Grote*, dochter van *Borchard de Grote*, Schepen in Dordregt, anno 1409. en 1420. ten tweden *Magteld van Malburg*, dochter van *Adriaan van Malburg*, Schout van Dordregt anno 1432. Sy stigteden t'samen anno 1443. den 4. April, een Vicarye op ten Autaar by hem doen maken, ter eeren *Sancti Hieronimi* en *Helenæ*, en tot weerdigheid des Heiligen Grafs; hy wan by d'eerste Vrouw,

Maria van Muylwijk, troude *Alard Suys.*

Ian van Muylwijk, Thesorier van Dordregt anno 1456. 1466. 1467. troude *Cornelia Samenkoper*, *Arends* dogter, en wan twee dogters, de jongste was *Vergyn van Muylwijk*, de outste *Ida van Muylwijk*, troude *Bartholomeus vander Does* uyt Zuytholland, sone van *Philips vander Does*, Camerling van Vrouw *Iacoba van Beyeren*, Gravinne van Holland, en van *Heilwig van Rosendaal*, *Ians* dogter, Ridders; hy was Ambagts-heer van Heer-jans-dam, by verly-brieven verleent op den 5. November 1445. Dykgraaf van Zwyndregt; stierf anno 1484. seer out, nalatende *Ida* en *Elisabeth vander Does*, van dewelke *Elisabeth* troude met *Tielman Oem*, sone van *Iacob Oem*, Burgemeester tot Dordregt anno 1476. en van *Lutgera de Ionge*, by dewelke sy onder andere kinders wan, *Ian Oem*, bygenaamd van *Muylwijk*, na sijn Overgrotevader, die by sijn huysvrouwe *Margareta van Crooswijk* na liet, I. *Ian Oem van Muylwijk*, sonder oir. II. *Elisabeth Oem van Muylwijk*. III. *Adriana Oem van Muylwijk*, troude *Frans de Gorter*, *Adriaans* soon, en wan 1. *Adriana de Gorter van Muylwijk*, troude *Diderik van Heemskerk van Bekestein*, sone van *Wouter van Heemskerk van Bekestein*, Schout der Stad Haarlem, en van *Adriana van Wingaarden*. 2. *Johan de Gorter van Muylwijk*, die by sijn huysvrouwe *Elisabeth Schoek* naliet, I. *Francois van Muylwijk*. II. *Tielman van Muylwijk*, Vryheer van Papendregt, Matena, stierf ongehout. III. *Adriaan van Muylwijk*, Vryheer van Papendregt, Matena, stierf ongehout. IV. *Anna van Muylwijk*, troude *Otto Hoynk*, en liet na *Cornelis Hoynk*, die te wyve hadde *Maria Cornelia Oem*, *Hermans* dogter; hy stierf anno 1667. nalatende *Otto Hoynk*, Vryheer van Papendregt, Matena, Hoogheemraat van den Alblasserwaart.

Saris van Muylwijk, Priester en Kanunnik ter grote Kerke tot Dordregt.

Gerrit van Muylwijk, troude *Cornelia Damas*, en liet enige kinderen na.

Rutger van Muylwijk, volgt.

RUTGER VAN MUYLWYK, Knape, soone van *Gerrit van Muylwijk*, en van *Ida de Grote*, was Schepen tot Gornichem, anno 1463. en 1469. en wan

Pieter van Muylwijk, volgt.

Herman van Muylwijk.

Matthijs van Muylwijk.

Rutger van Muylwijk.

PIETER VAN MUYLWYK, *Rutgers* soone, Knape, wert vermelt anno 1490. troude *Adriana van Muylwijk*, welke stierf anno 1504. nalatende

Matthijs van Muylwijk, volgt.

Ian van Muylwijk.

MATTHYS VAN MUYLWYK, *Pieters* soone Knape, Schepen tot Gornichem anno 1510. 1515. 1519. en 1522. in welk jaar hy stierf; en liet na

WILLEM VAN MUYLWYK, Knape, leefde anno 1540. troude *N. van Alblas*; en wan

Willem van Muylwijk, volgt.

Adam van Muylwijk, overleden in den Hage anno 1590.

Henrica van Muylwijk.

Iosina van Muylwijk, troude den Ambachtsheer van Emmikhoven.

WILLEM VAN MUYLWYK, soone van *Willem van Muylwijk*, en van *N. van Alblas*, kwam anno 1558. in de Regeringe tot Rotterdam, en wiert anno 1572. tot Burgemeester gekoren; was mede Hoogheemraad van Schieland; stierf den 29. December 1574. nalatende by sijn Huysvrouwe *Catharina van Veenland*,

Bondewijn van Muylwijk, volgt.

Cornelia van Muylwijk, stierf anno 1594.

Vrank

Digitized by Google

Vrank van Muylwijk, ſtierf anno 1603. nalatende twee dochters.

Matthijs van Muylwijk, was Burgemeeſter van Schiedam, en anno 1596. Ambaſſadeur van de Staten van Holland by den Conink van Denemarken, troude *Agatha vander Burg*, *Pieters* dochter, en wan een ſoon ongehout geſturven; en twee dochters.

BOUDEWYN VAN MUYLWYK, *Willems* ſoone, was anno 1592. Gecommitteerde Raad van Holland; anno 1594. Balliu en Schout der Stad Rotterdam, 't welk hy anno 1622. verliet, en ſtierf Burgemeeſter van Rotterdam, den 11. Mey 1625. out 74. jaren; hy hadde te wyve *Alida de Gruyter*, en wan, behalven een dochter *Clementia van Muylwijk*, noch een ſoone, genaamt

WILLEM VAN MUYLWYK, Raad in den Hove van Holland, die getrout hadde *Maria vander Chijs*, hy ſtierf den 2. February 1644. nalatende

BOUDEWYN VAN MUYLWYK, welke troude *Adriana van Zanten*, dochter van *François van Zanten*, Schout van Delf; hy ſtierf den 31. July 1661. ſy anno 1676. nalatende

Willem van Muylwijk, die het volle Wapen van Merwede weder heeft opgenomen.

Maria van Muylwijk.
François van Muylwijk.

Het Wapen van Muylwijk is een Velt van Gout, doorſneden met een Faſce van Keel, en beladen met vijftien Byſans van Keel; uytgeſondert den Tak van Muylwijk, die het Stam-wapen van de Gorter, afkomſtig van de Baanderheeren van Altena, hebben aangenomen, 't welk is een Velt, de bovenſte helft van Keel, de onderſte van Sabel, en daar op twee ſtaande Salmen van Gout.

MUYS VAN HOLY.

164 ALLART, jonger ſoone uyt den Huyſe der Heeren van Hoemſtede, kreeg voor ſijn vaderlijk erfdeel de Hofſtede van Holy by Schiedam, waar van ſijne deſcendenten de toenaam aangenomen hebben; ſijn moeder was *Agatha Muys*; Hy wert verlijt anno 1342. met ſekere Mergen Lands in Maaſland, blijkende by het Leen-regiſter van den Huyſe van Hodenpijl, alwaar hy genoemt wert *Allert Aagte Muys* ſoone; De voorſz *Agatha Muys* was een dochter van *Arnout Muys*, *Womers* ſoon *van den Wale*, ſoo als blijkt uyt de Archiven van de Leenen van Holland, alwaar aldus ſtaat:

IK *Willem van Duvenvoorde*, Camerlink mijns Heeren Grave, make kont, dat ik gegeven hebb' met deſe Brieve, *Arnout Muys*, mijns ooms ſoene, *Dirk van den Wale*, daar God de ziele af hebbe, veertien Morgen Lands, &c. Gegeven tot Dordrecht, anno duyſent drie-hondert ſeven-en-twintig.

Hy liet na eenen ſoone, genaamt

DIRK MUYS VAN HOLY, wert vermelt tot Delf anno 1372. en heeft nagelaten een ſoone, genaamt

HUGO MUYS VAN HOLY, beſitter van de Hofſtede Holy voornoemt, welke naliet

Muys Hugens Holy, met de Hofſtede van Holy verlijt anno 1404. welke naliet twee dogters, als I. *Geertruyd Muys*, *Hugens* dogter, verlijt met de Hofſtede Holy, anno 1421. ſy ſtierf ſonder oir, mits welken de voorſz Hofſtede wederom kwam op haar vaders broeder. II. *Catharina Muys*, Priorinne of Abdiſſe in de Abdye van Coninks-velt.

Gerrit Hugens Holy, na de doot van ſijn broeders dogter verlyt met de Hofſtede Holy anno 1426. hy ſtierf ſonder oir, en kwam deſelve mits dien op ſijn jongſte broeder, genoemt

Iacob Hugens Holy, volgt.

JACOB HOLY, ſoone van *Hugo Muys van Holy*, liet na een eenige ſoone, genaamt

WARBOUTH MUYS VAN HOLY, verlijt met de voorſz Hofſtede, anno 1443. hy wan

JACOB MUYS VAN HOLY, verlijt met de voorſz Hofſtede anno 1446. welke naliet

Mr. *Iacob Holy*, verlijt met de voornoemde Hofſtede anno 1482. hy wert vermelt met *Godſchalk van Wijngaarden*, als Leenman van Waſſenaar anno 1500. mitsgaders Advocaat tot Holland, anno 1502. met *Gerrit vander Mye*, Raat.

Anthony Muys van Holy, volgt.

ANTHONY MUYS VAN HOLY, ſoone van *Iacob Muys van Holy*, was Burgemeeſter tot Schiedam, hadde te wyve *Sophia vander Meulen*, *Cornelis* dochter, en lieten te ſamen na

Digitized by Google

Iacob Muys van Holy, volgt.

Willem Muys van Holy, hadde te wyve *Burta Vink*, *Gijsberts* dogter tot Leiden; sy werd vermelt in een Schepen-brief van Leiden van date den 7. Augusti 1528. daar by *Cornelis Gijsberts Vink*, en *Baarte Gijsberts Vink*, weduwe van *Willem Antonisz Muys*, verkopen aan *Alijt Gijsberts Vink*, *Cornelis Iansz van Delfs* weduwe, haar suster, $\frac{3}{4}$ van een huys in 't Noort-einde tot Leiden, sulx 't selve by *Gijsbert Ian Witgens*, haar vader was beseten. *Willem Muys van Holy* voorsz liet na, 1. *Anthoni Muys van Holy*, Burgemeester van Schiedam anno 1572. hy stierf anno 1581. hadde te wyve *Maria Allarts* dogter, by dewelke hy wan 1. *Alijt Muys van Holy*. 2. *Anna Muys van Holy*. 3. *Willem Muys van Holy*, Procureur Generaal van den Hove van Holland, die by sijn huysvrouwe *Maria van Renoy*, dogter van *Gerard van Renoy*, Heer van Spyk. eerste Rekenmeester van Hollant, naliet drie soonen en een dogter, namentlijk *Gerard Muys van Holy*, Pensionaris van Schiedam. *Allert Muys van Holy*. *Claas Muys van Holy*, en *Lidewy Muys van Holy*, getrout aan *Iacob Paats*, *Cornelis* soon tot Leiden, 4. *Albert Muys van Holy*, verlyt met de Hofstede van Diepenburg, groot 25. Mergen Lands, gelegen in Maasland anno 1570. hy liet by sijn huysvrouwe *Weintje van Hogeveen*, *Melis* dogter, een soon en twee dogters na, als *Maria Muys van Holy*, *Willem Muys van Holy*, en *Lidewy Muys van Holy*, die met de Hofstede van Diepenburgh verlyt wierde den 26. October 1619. en te man hadde *Diderik van Melissant*, Heer van Melissant. 5. *Catharina Muys van Holy*, getrout aan *Ioost van der Burg*, *Arents* soon, sonder kinders. 6. *Baarte Muys van Holy*, sonder kinders. II. *Gysbert Muys van Holy*, hadde te wyve *Agatha Sasbout*, dogter van *Ian Sasbout*, welke in den tyd van 30. jaren, namentlijk van anno 1532. tot 1562. vyf en twintigmaal Burgemeester van Delft was; hy liet na, 1. *Willem Muys van Holy*, stierf sonder oir, 2. *Iooft Muys van Holy*, Priester. 3. *Sasbout Muys van Holy*, welke by *Maria Coenraats* dogter naliet *Godefrida Muys van Holy*, en *Sasbout Muys van Holy*. 4. *Iacob Muys van Holy*, sonder kinders. 5. *Lysbeth Muys van Holy*, Bagyn. 6. *Catharina Muys van Holy*. 7. *Alijt Muys van Holy*. 8. *Bartha Muys van Holy*. 9. *Maria Muys van Holy*. 10. *Magteld Muys van Holy*, alle sonder kinderen.

JACOB MUYS VAN HOLY, soone van *Anthony Muys van Holy*, en van *Sophia vander Meulen*, was Burgemeester tot Schiedam, troude Sondags na St. Pontiaan anno 1489. *Catharina van Putten*, *Lamberts* dochter; hy stierf den 10. October 1537. sy den 17. February 1536. beide te Schiedam begraven; en liet na

Anthony Muys van Holy, welke naliet 1. *Iacob Muys van Holy*. 2. *Ioosje Muys van Holy*. 3. *Cornelia Muys van Holy*, getrout met *Diderik vander Meer*.

Pietr Muys van Holy, volgt.

Sophia Muys van Holy. × [illegible]

Alijd Muys van Holy, troude *Pieter de Bevere*, soone van *Willem de Bevere*, en van *Maria van Brakel*; hy was Burgemeester van Dordrecht, en Gecommitteert ter Dachvaart tot Brussel den 29. Maart 1552. en stierf anno 1554. sy anno 1538. tot Schiedam begraven.

Cornelia Muys van Holy, getrout met *Willem Welhouk*, *Melchiors* soone; sy stierf anno 1543.

Maria Muys van Holy, troude *Tselman Oem*, Burgemeester tot Schiedam, soone van *Daniel Oem*, en van *Geertruyt Haak*, *Cornelis* dochter; hy stierf den 6. April 1588. out 80. jaren, sy den 11. January 1585. en lieten na eene dochter met namen *Maria Oem*, getrout met *Pieter vander Burg*.

PIETER MUYS VAN HOLY, soone van *Iacob Muys van Holy*, en van *Catharina van Putten*, was geboren den 10. February anno 1500. Schepen in Dordrecht tot verscheide malen, van anno 1569. tot 1568. hy troude den 6. February 1536. *Ermgart van Alblas*, dochter van *Jan van Alblas*, Heer vander Mijl, Dubbeldam, St. Anthonis Polder, en van *Maria de Jeude*; haar outste suster *Cornelia van Alblas*, hadde te man *Arent Cornelis* soon, die sy ten huwelijk bragt de Heerlijkheid vander Mijle, en komen daar van de Heeren vander *Mijle* tot heden toe. *Pieter Muys van Holy* voorsz stierf anno 1569. en sijn Huysvrouwe anno 1576. nalatende

Anthony Muys van Holy, jong overleden.

Iacob Muys van Holy, jong overleden.

Iacob Muys van Holy, die in de veranderinge en herstellinge in de Religie en Politie, op den 1. Augusti 1572. by den Koning van Spangien verklaart wierde Capitein van de Rebellen, alsoo binnen Dordrecht bevolen en geordoneert was, alle Kelken, Ciborien, en alles wat tot de Kerken en Capellen behoorde, in sijne handen te brengen; hy wiert den 29. October des selven jaars Schout, en den 8. July 1577. Burgemeester van Dordrecht; wiert naderhand Balliu van Zuytholland, en wederom Schout van Dordrecht; was anno 1574. Ontfanger Generaal van Holland, Thesaurier van Oorloge, en Gecommitteerde ter Finantie; troude anno 1561. *Elisabeth vander Linde*, dogter van *Hugo*, Heer van de Linde en Woude, en van *Cornelia Mol*; stierf den 7. September anno 1592. out 70. jaren, nalatende I. *Hugo Muys van Holy*. II. *Arent Muys van Holy*, na overlyden sijns vaders by provisie Schout anno 1592. Balliu van Suyt-Hollandt en naderhand Burgemeester van Dordregt; stierf sonder oir. III. *Cornelia Muys van Holy*, troude *Wijnant Ratgers*. IV. *Maria Muys van Holy*, troude *Frederik vander Heide*. V. *Margareta Muys van Holy*, troude *Pompejus de Rovere*, Heer van Hardinxvelt, Schout van Dordregt, en Balliu van Zuyt-Holland. *Hugo Muys van Holy* voorsz, Ridder, Heer van Woude, Ketel, en Spalant, was Schout en Burgemeester van Dordregt, Balliu en Dykgraaf van Stryen, Gecommitteerde in alle Hoge Collegien van Staat; hy hadde eerst getrout *Philippote Cafimbroot*, *Leonards* dogter, die Raatsheer was in den Hove van Holland; daar na *Catharina Ratallet*, jongste dogter van *George* Ratal-

Digitized by Google

Rataller, Presidẽt van den Hove van Utregt, en van *Margareta van Loo* uyt Vrieslant; hy stierf anno 1626. begraven met sijn voornoemde huysvrouwe *Catharina Rataller* tot Dordrecht op 't hoge Choor, alwaar op sijn sark staan de volgende Quartieren en Grafschrift.

HOLY.	RATALLER.
PUTTEN.	AUSBACH.
ALBLAS.	SONK.
JEUDE.	BEUKELAAR.
LINDE.	LOO.
TURPINE.	KRANENBURGH.
MOL.	HEEMSKERK.
AMERONGE.	DIEMEN

HIER ONDER RUST HEER HUGO MUYS VAN HOLY, RIDDER, HEER VAN KETEL, EN IN SPALANDT; MET SYNE COMPAGNIE VOOR BOMMEL LEGGENDE, BEROEPEN TOT HET SCHOUT-AMPTE BINNEN DESER STEDE, KORTS DAAR NA VEREERT MET HET BALLIU-AMPT VAN STYEN; EN SEDERD GEDEPUTEERD IN DE EERSTE COLLEGIEN VAN DESE REPUBLYCQUE; TEN LAATSTEN, NA DAT HY HET BURGEMEESTER-AMPT ALHIER HADDE BEDIEND, IS DEN XXVIII. MEY MDCXXVI. DESER WERELD OVERLEDEN.

ENDE

VROUWE CATHALINE RATALLER, SYNE GEECHTE HUYSVROUW, JONGHSTE DOCHTER VAN DE HEER MEESTER GEORGE RATALLER, PRÆSIDENT VAN DEN HOVE VAN UTRECHT, &c. NATA XXIX. APRIL MDLXVIII. DENAT. II. SEPTEMBER MDCXXVIII.

Syn eerste huysvrouwe stierf sonder kinderen; hy wan by de twede I. *Jacob Muys van Holy*, Ridder Baronnet, Heer vande Ketel, Woude, en in Spalant, hadde te wyve *Martina Ioachimi*, dogter van *Albert Ioachimi*, Heer tot Oost-einde, in Oedekenskerke, en Vinninge, Ambassadeur van desen Staat in Engelandt, dog stierf sonder oir. II. *Margareta Muys van Holy*, stierf ongetrout. III. *Philippote Muys van Holy*, na overlyden van haar broeder, Vrouw vande Ketel, Woude en Spalant, troude *Iacob de Brauw*, Ridder, en Burgemeester der Stadt Rotterdam, en wan 1. *Iacob de Brauw*, Heer vande Ketel, Burgemeester der Stad Rotterdam. 2. *Hugo de Brauw*, Sergeant Major ten dienste deser Landen.

Maria Muys van Holy, troude *Guilain de Zegers van Ydegem*, Ridder, Heer van Wassenhoven, Bergambagt, en Amors, sone van *Iohan de Zegers van Ydegem*, Schiltknape, Heer van Wassenhove en Amors, en van *Margareta van Wijngaarden*. Hy was Raad van sijn Keiserlijke Majesteit; leit begraven tot Ydegem in Vlaanderen; en liet na I. *Antony de Zegers van Ydegem van Wassenhove*, welke troude *Maria Dormale*, en naliet 1. *Guilain de Zegers van Ydegem van Wassenhove*, Ritmeester, stierf ongehout. 2. *Iohan de Zegers van Ydegem van Wassenhove*, troude eerst *Anna van Wassenhove*, sijn Ooms dogter; en naderhand *Elisabeth Copier van Calslagen*, en wan kinders. II. *Guilain de Zegers van Ydegem van Wassenhove*, troude *N. vander Laan*, en wan twee sonen en een dogter, getrout met haar Ooms sone.

Ian Muys van Holy, jong overleden.

Cornelia Muys van Holy, troude *Arent Storm*, *Martens* sone.

Ian Muys van Holy, jong overleden.

Ian Muys van Holy, geschoten anno 1573. in 't beleg van Haarlem, en tot Leiden overleden, en in St. Pieters Kerk begraven.

Anthoni Muys van Holy, volgt.

Catharina Muys van Holy, sonder oir.

Hillegond Muys van Holy.

Willem Muys van Holy.

Lambert Muys van Holy.

Her-

Digitized by Google

Herman Muys van Holy.
Adriana Muys van Holy.
Maria Muys van Holy, geboren anno 1557.

sijnde maar twaalf weken gedragen, leefde het dan een quartier uyrs.

ANTHONY MUYS VAN HOLY, sone van *Pieter Muys van Holy*, en van *Ermgard van Alblas*; stierf anno 1577. hadde getrout *Maria van Slingelant*, en liet na

Simon Muys van Holy, volgt.
Geertruyt Muys van Holy, troude *Dirk van Mussenburg*, *Johans* soone.

SIMON MUYS VAN HOLY, soone van *Anthony Muys van Holy*, en van *Maria van Slingeland*, troude eerst *Maria van Rhijn*; ten tweden *Johanna van Kortenhoef*; en liet na by de eerste,

Anthony Muys van Holy, stierf sonder oir.
Ermgard Muys van Holy.
Cornelia Muys van Holy.

By de twede,
Arent Muys van Holy, volgt.
Iohan Muys van Holy, Capitein Luytenant, en Commandeur van *Frederik Henrik*, stierf ongehout.

ARENT MUYS VAN HOLY, *Simons* soone, tot verscheide malen Burgemeester van Dordrecht, mitsgaders Raad en Rentmeester Generaal van Zuyt-holland, troude eerst *Isabella de Carpentier*, *Pieters* dochter; ten tweden *Maria de Wit*, *Ians* dochter; en wan

Simon Muys van Holy. *Maria Muys van Holy*, jong gesturven.

Het Wapen van dit Geslachte is een Velt van Silver, beladen met een Canton, en seven Maarlen sonder Snebben en Poten, alle van Keel, zynde het Wapen van Heemstede, alleen met veranderinge van couleuren; en is aan die van dit Geslachte al in den jare 1585. gegeven de volgende acte, aangaande de vryheydt van de Jacht.

ICk *Francoys de Fry*, Houtvester van Holland, beloove mits desen *Jacob Muys van Holy*, en *Herman Muys van Holy*, te laten in possessie van de Jagt als Gequalificeerde, [soo] als haarluyden Vader Zaliger gedagte, *Pieter Muys van Holy*, *Jacobsz*, en al haarluyden Voor-Ouders geweest sijn, sonder te gedogen dat sy in de selfde Jagt, en 't gebruyk van dien, eenigsins geperturbeerd, ofte by yemand, uyt sake van dien, gegijzeld, ofte geperturbeerd sullen werden, maar de selfde gijselingen houden voor nul, en van geender waarden: En tot allen tyden, soo sy te Boek souden mogen gesteld werden, laten casseren, ten ware soo [sy] de ordre vande Wildernissen te buyten gingen, in welken gevalle syluyden sullen werden, als andere Gequalificeerden, getracteerd. Actum onder myn Handvest, desen ..... 1585. Was onderteykent *F. de Firy.*

VAN MYEROP.

165 OTTO VAN MYEROP, uyt den Huyse der Baanderheeren van Cuyk, was een sone van *Otto van Cuyk*, geseyt van *Myerop*; wiens broeder was *Raso van Myerop*, Ridder, die een soon was van *Iohan van Cuyk*, Ridder, Heer van Myerop, getrout met *Maria Berlaar*, dewelke na de doot van *Otto*, Heer van Cuyk en de Grave, sijn broeder, Heer van Cuyk geworden is, en overleden anno 1354. gelijk blijkt uyt de Archiven en oude Registers van contracten der Stad Brussel; leefde in 't jaar 1420. en liet na

Arnout van Myerop, volgt.
Cornelis van Myerop, volgt daar na.

ARNOUT VAN MYEROP, Schilknape, soone van *Otto van Myerop*, leefde omtrent den jare 1460. en wan

CORNELIS VAN MYEROP, die troude *Johanna vnn Muysen*, dochter van *Iohan*, Ridder, Heer van Muysen, en van *Elisabeth van Ringelberg* tot Haarlem; hy wan

Ioachim van Myerop, volgt.
Christoffel van Myerop.

JOACHIM VAN MYEROP, soone van *Cornelis van Myerop*, en van *Iohanna van Muysen*, troude *Maria Schouten*, suster van *Willem Schouten*, Rekenmeester van Holland; hy wan

Cornelis van Myerop, volgt.
Vincent van Myerop, stierf anno 1558. begraven in den Hage in de grote Kerk, aan de zuytzyde van 't Choor, onder een blauwe sark, daar sijn Wapen en vier Quartieren op uytgehouwen staan.

COR-

Digitized by Google

CORNELIS VAN CUYCK VAN MYEROP, soone van *Ioachim van Myerop*, en van *Maria Schouten*, Heer van Hoogwoude, Eertswoude, Nieuweveen, Calslagen, Culstaart, Uyterbuyrt, Sgrevelsrecht, en in Alblasserdam, Ontfanger Generaal van Holland, Hoogheemraat van Delfland, troude den 18. October 1561. *Elisabeth van Alkemade*, dogter van *Dirk van Alkemade*, Heer van Leeuwesteyn; sy sterf anno 1604. hy anno 1608. en heeft tot Worcum in de Kerk een glas gegeven, met sijn Wapen en vier Quartieren; hy wan

Hugo van Cuyck van Myerop, volgt.

Vincent van Cuyck van Myerop, sterf jong anno 1565. leit begraven tot Ryswijk op 't Choor, onder een blausarkjen, daar een kindeken met 't Wapen van Myerop en Alkemade op uytgehouwen staat.

Maria van Cuyck van Myerop, troude eerst *Pieter van Roon*, Ruwaart en Balliu van Putten en Geervliet; ten tweden *N. van Beringen*, Capiteyn.

Ioachim van Cuyck van Myerop, Heer van 's Grevelsregt en in Alblasserdam, Ontfanger Generaal van Holland, troude *Anna Benning*, en wan I. *Johan van Cuyck van Myerop*, troude *Maria de Vlaming van Outs-hoorn*, dogter van *Diderik de Vlaming van Outs-hoorn*, Heer van Outshoorn, Gnephoek, en in Heemstede, en wan twee dogters, als 1. *Anna van Cuyck van Myerop*, troude *George le Vasseur Congnies*, Marquies de Thouars. 2. *Amaranta van Cuyck van Myerop*, troude *Louis Gasper le Vasseur Congnies*, Marquies d'Ardenné. II. *Elisabeth van Cuyck van Myerop*, troude *Iohan de Mommorency*, Marquies de Villeroy. III. *Anna van Cuyck van Myerop*, troude *Philippe Nicolas d'Aumale*, Marquies de Haucourt, Sieur de Villert, Outreau, Mondetour, Gennes, Marcheé. IV. *Dirk van Cuyck van Myerop*, gestorven sonder oir. V. *Sophia van Cuyck van Myerop*, mede sonder kinderen gesturven. VI. *Cornelis van Cuyck van Myerop*, Capiteyn en Commandeur tot Rhees, troude *N van Ledenberg*, Vrouw van Willige Langerak, en wan *Ioachim van Cuyck van Myerop*, jong gestorven.

HUGO VAN CUYCK VAN MYEROP, Heer van Calslagen en Swieten, soone van *Cornelis van Cuyck van Myerop*, en van *Elisabeth van Alkemade*, troude eerst *Hester van Outshoorn*, *Pieters* dochter, Vrouwe van Sonnevelt; ten tweden *Alijd vander Sloot*, dochter van *Hendrik vander Sloot*, en van *Rudolpha van Dongen*; hy wan by de eerste,

Pieter van Cuyck van Myerop, volgt.

Cornelia van Cuyck van Myerop, troude *Charles de Bernagie*, Heer van Dierendonk, Ridder, Colonel te paart.

Elisabeth van Cuyck van Myerop, Religieuse tot St. Clara te Brussel.

Maria van Cuyck van Myerop, sonder oir.

Cornelis, *Willem*, en *Ioachim van Cuyck van Myerop*, sonder oir gestorven.

By de twede,

Otto van Cuyck van Myerop, troude *Agata van Alkemade*, *Iohans* dochter, Heer van Oud Alkemade, en van *Christina van Arkel*, hy wan *Hugo* en *Floris van Cuyck van Myerop*, beide van de Ordre der Carmeliten. *Sijbrant Ioseph van Cuyck van Myerop*. *Iohanna Maria van Cuyck van Myerop*, tot Delf overleden. *Elisabeth Francisca van Cuyck van Myerop*, en *Maria Christina van Cuyck van Myerop*.

Maria van Cuyck van Myerop, sterf sonder oir.

PIETER VAN CUYCK VAN MYEROP, Heer van Calslagen, en Sonnevelt, soone van *Hugo van Cuyck van Myerop*, en van *Hester van Outshoorn*, troude eerst *Catharina Lievens*; ten tweden *Maria Taye*, *Engelbregts* dochter, Ridder, Baron van Wemmel; hy wan by de eerste,

Hugo van Cuyck van Myerop, die nagelaten heeft *Hendrik* en *Maria van Cuyck van Myerop*.

Frederik van Cuyck van Myerop, Heer van Calslagen, troude *Isabella Maria Dimmer*, *Willems* dochter.

Cornelis van Cuyck van Myerop, Heer van Sonnevelt, Capitein, troude *Iohanna Reynera Op den-Berge*, *Balthazars* dochter, Heer van Hartsvelt in Twente, en wan *Margareta van Cuyck van Myerop*.

Hester van Cuyck van Myerop.

Anna van Cuyck van Myerop, Annuntiate tot Wijk.

By de twede Vrouw,

Dirk van Cuyck van Myerop, troude *Maria Oda van den Steen*, hy wan 1. *Pieter van Cuyck van Myerop*. 2. *Godefroy van Cuyck van Myerop*. 3. *Iohan van Cuyck van Myerop*.

Henderik van Cuyck van Myerop.

Pieter van Cuyck van Myerop, Capitein, sterf sonder oir.

Maria Anna van Cuyck van Myerop, troude eerst *Abraham van Hoogbroek*, Heer van Aspere en Axele, Tresorier der Stad Gent; ten tweden *Don Francisco de Salcedo*, Colonel van een Regiment Dragonders in Spaansen dienst.

CORNELIS VAN MYEROP, twede soon van *Otto van Myerop* voornoemt, troude *N. van Boschuysen*, hy sterf anno 1484. en wan

Mr. VINCENT VAN MYEROP, Ridder, toegenaamt *den Groten Vincent*, Heer van de Ketel, Spalant, Cabau, Spirinxhoek, Dortsmonde, en in Ruyven, &c. wiert anno 1515. Rekenmeester, en anno 1518. eerste Rekenmeester van Holland, daar na Tresaurier Generaal over alle de Nederlanden, troude *Maria Ruysch*, Vrouwe van Cabau; hy sterf anno 1550. out 81. jaren, begraven by de Augustinen tot Brussel, en wan

Heyman van Myerop, volgt.

Cornelis van Myerop, Heer van de Ketel en Spa-

Digitized by Google

Spalant, Raad in den Hove van Holland, na Domprooſt van Utrecht, ſtierf anno 1572. begraven in den Dom onder een ſark, overdekt met koper, alwaar ſijn Afbeeltſel en Wapen opgeſneden ſtaat.

Mr. *Iacob van Myerop*, Heer van Cabau anno 1551. van de Ketel en Spalant anno 1573. en in Ruyven, troude *Catharina Ooſterling*, *Iacobs* dochter, Raat in den Hove van Vlaanderen tot Gent, ſtierf ſonder oir anno 1593. out 93. jaren.

Otto van Myerop, Religieus in 't Clooſter der Minnebroeders tot Bruſſel.

Margareta van Myerop, troude Mr. *Vincent*, *Dammas* ſoon *van Drogendijk*, Rekenmeeſter van Holland; ſtierf den 28. Auguſti 1554.

Eva van Myerop, troude anno 1515. Mr. *Adriaan Stalpart vander Wiel*, Heer van Roſenburg en Ruyven, Rekenmr. van Holland, en Rentmeeſter Generaal van Kermerlant, ſtierf anno 1557.

Catharina van Myerop, troude *Pieter Bol*, Rekenmeeſter van Holland.

Martha van Myerop, troude *Witte*, *Iacobs* ſoon *de Witte*, Burgemeeſter tot Zierikzee.

Magdalena van Myerop, troude *Ian van Haamſtede*, wiens dochter *Peternella* troude *Anthoni van Gindertaal* tot Bruſſel.

Mr. HEYMAN VAN MYEROP, geſeyt *van de Ketel*, ſoone van *Vincent van Myerop*, en van *Maria Ruyſch*, Heer van de Ketel en Spalant anno 1550. Rekenmeeſter van Holland, troude *Iohanna Vranken*, *Ians* dochter, Burgemeeſter tot Dordrecht; hy ſtierf anno 1560. en van twee ſoonen, als I. *Sebaſtiaan van Myerop*, geſeit *van de Ketel*, Heer van de Ketel en Spalant, anno 1560. hy ſtierf anno 1567. ſonder wettige kinderen. II. *Ian van Myerop*, geſeit *van de Ketel*, naar ſijn broeder Heer van de Ketel en Spalant anno 1567. ſtierf ſonder oir anno 1570. III

Het Wapen van Cuyck is twee Rode Faſcen op een Gout Velt, rontſom beſet met acht Roode Meerlen; die van Myerop als jonger ſoonen voeren de Faſcen Aſur, en de Meerlen Swart, op een Gout Velt.

NB. Dient tot Waarſchouwinge van den Leſer, dat in het eerſte artijkel van dit Geſlagte door abuys enige woorden overgeſlagen zyn, en dat het ſelve aldus moet werden geredreſſeert.

OTTO VAN MYEROP, uyt den Huyſe der Baanderheeren van Cuyck, was ſone van *Otto van Cuyck*, geſeit van *Myerop*, wiens broeder was *Raſo van Myerop*, beide ſonen van *Iohan van Myerop*, Ridder, die een ſoon was van *Iohan van Cuyck*, Ridder, Heer van Myerop, getrout met *Maria Berlaar*, en ſoo voorts.

Gelijk mede in 't derde artijkel in plaats van *Haarlem* moet ſtaan *Mechelen*.

VANDER MYL.

ARENT VANDER MYL, *Cornelis* ſoone, was tot verſcheide malen Burgemeeſter van Dordrecht, van den jare 1541. af tot 1572. toe; hy troude *Cornelia van Alblas*, dochter van *Jan van Alblas*, Ambachts-heer vander Mijl, Dubbeldam, en St. Antonis Polder, Burgemeeſter in Dordrecht, en van *Maria de Jode*, *Adriaans* dochter; ſy ſtierf den 3. July 1564. hy anno 1580. out 97. jaren, en liet na

Maria vander Mijl, troude *Albert van Loo*, Heer van Hodenpyl, Commis van s'Conings Finantien tot Bruſſel, en liet na, 1. *Albert van Loo*. 2. *Catharina van Loo* 3. *Cornelis van Loo*. 4. *Gerrit van Loo*. 5. *Willem van Loo*. 6. *Maria van Loo*. 7. *Arent van Loo*. 8. *Hillegond van Loo*. 9. *Margareta van Loo*. 10. *Cornelia van Loo*. 11. *Damas van Loo*.

Cornelis vander Mijl, Ambagts Heer vander Myle, Dubbeldam, St. Antonis Polder, en in 't jaar 1568. Caſtelein, Balliu en Schout ter Goude, ſtierf anno 1605. tot Leiden ſonder kinderen; hadde eerſt getrout *Catharina Hoppers*, dogter van *Ioachim Hoppers*, Raad van de Nederlanden in Spanjen; daar na *Adriana vander Does*, dogter van *Iacob vander Does*, Raat vanden Prince van Oranje, en Gouverneur van Leiden, en van *Clara van Adrichum*, *Pieters* dogter.

Adriaan vander Myle, volgt.

Iohan vander Mijl, Ambagts-heer van Dubbeldam, Bleskyns-graaf, Kyfhoek, en na ſijn broeders doot Ambagts-heer vander Myle, St. Anthonis Polder; Schepen in Dordregt 1582. hadde eerſt getrout *Agatha vander Burg*, dogter van *Anthonis vander Burg*, beſitter van 't huys te Adrichum, en Burgemeeſter van Zirixee, en van *Cornelia Schiltmans*; en deſe overleden ſijnde, troude hy voor de twede maal *Chriſtina van Blyenburg*, dogter van *Herman van Blyenburg*, Heer van Dortsmonde, en van *Cornelia van Droogendijk*, *Vincents* dogter; ſy ſtierf anno 1601. hy tot Antwerpen, 1609. nalatende uyt het eerſte bedde, I. *Eliſabeth vander Mijl*, Ambachts-Vrouwe van Kyfhoek, welke eerſt troude *Iacob de Witte*, Balliu van der Goes, ſone van *Iacob Wittens*, en van *Iacomina Weuſen*, welke ſtierf anno 1613. nalatende *Wilhelma Agatha de Witte*, overleden den 16. January 1676. en naderhand *Iacob van Lanskroon*, welke ſtierf anno 1627. ſonder oir. II. *Cornelis vander Mijl*, ſtierf ongetrout anno 1612. III. *Arent vander Mijl*, ſtierf anno 1606. ongetrout IV. *Wilhelma vander Mijl*, hadde te man *Iohan Ruygrok*, ſtierf ſonder oir. anno 1610. Van het twede bedde. I. *Arent vander Mijl*,

Mijl, ſtierf anno 1607. ongetrout; II. *Heiman vander Mijl*, Ambagts-heer vander Myle en St. Anthonis Polder, 't welk hy ongetrout overlydende, legateerde aan *Cornelis vander Mijl*, ſijnen Neve. III. *Cornelia vander Mijl*, ſtierf anno 1603.

ADRIAAN VANDER MYL, ſoone van *Arent vander Mijl*, en van *Cornelia van Alblas*, was Ambachts-heer van Bleskijns-graaf, Dubbeldam, troude *Magdalena van Egmont vander Nyenburg*, dochter van *Cornelis van Egmont vander Nyenburg*, Raad in den Hove van Holland, en van *Maria van Swanenburg*; hy ſtierf den 16. July 1590. out 52. jaren en ſes maanden; was een ſeer geleert man in de Rechten en materie van Staat, werde in den jare 1563. Raad in den Rade van Holland, Zeeland, en Vrieſland; hy vertrok in den jare 1568. met conſent van den Konink van Spangien, onder dekzel van ſijne geſontheit, (maar uyt vreſe van de ſtrenge Regeringe des Hertogen van Alba, blyvende niet te min by expreſſe commiſſie Raad Extraordinaris) naar Italien, hem tot het eynde van den jare 1572. onthoudende tot Venetien en Padua; In de beginſelen van den jare 1573. beſocht hebbende tot Heydelberg, den Doorluchtigſten Cheurfurſt *Frederik*, Palts-grave, &c. wert van den ſelven ſeer ernſtelijk vermaant, om na ſijn Vaderland te trekken, om 't ſelve, en den Prince van Orangien, Hoogloffelijker Memorie, met raad en daad te aſſiſteren; welken volgende is hy derwaarts gereyſt, en wert terſtont Raad van de Staten van Holland, neffens ſijn Excellentie gemaakt; in den jare 1575. wert hy neffens andere Gecommitteert op de Vredehandelinge tot Breda, anno 1576. op de Vredehandel tot Gent, anno 1578. op de Satisfactie van Amſterdam, en anno 1579. van wegen die van Holland alleen op de Vredehandelinge tot Ceulen; is daar naar ook Gecommitteert in den Landraad, en daar voor en naar ook in de Vergaderinge van de Staten van Holland, en van de Staten Generaal t'Antwerpen, daar naar ook anno 1582. in den Raad van State neffens den Hertoge van Anjou in Brabant, en in 't leſte van den jare 1583. Præſident van den Hove van Holland, en terſtont naar d'affluyigheyt van den Prince van Orangien, ook Raad neffens den Prince *Mauritius van Naſſau*; en niet tegenſtaande hy Præſident was van den Hove van Holland, is hy gemaakt Raad van de Regeringe, en in den Raad van State over de Vereenigde Nederlanden, en naar het vertrek van den *Grave van Lyceſter*, noch wederom Raad van State, en is alſoo in alle gewichtige Landſaaken gebruykt geweeſt; hy was een man ſeer yverig in de Religie, en een beminder van de Juſticie; den vermaarden *Juſtus Lipſius*, die als doe in ſeer groote achtinge was alhier in Holland, en Profeſſor in de Hiſtorien in de hooge Schole tot Leiden, ſtelde hem dit Graf-ſchrift:

HIC SITUS EST
VIR NOBILIS ET CLARISS.
HADRIANUS MYLIUS ARNOLDI F. DORDRACENUS
JURIS SCIENTIA ET TITULO EXIMIUS:
VARIA PRUDENTIA PRÆDITUS, ET AD VARIAS
DIGNITATES EVECTUS,
IISQUE CUM SUA LAUDE ET BONO PUBLICO FUNCTUS:
CONSILIARIUS IN CURIA BATAVIÆ, ET IN EA
DENIQUE PRÆSES:
VIGILANS, INCORRUPTUS, ET VERUS
JUSTITIÆ ANTISTES:
QUI OMNI VITA LAUDABILITER ACTA SUBITO
OBIIT XVI. KAL. JUL. ANN. CHR. M. D. XC.
VIXIT ANN. LII.
LECTOR ET PATRIA
DOLETE.

DAT IS:

Hier leyt begraven den Edelen en ſeer vermaarden *Adriaan vander Mijl, Arentſz*, geboren van Dordrecht, in de wetenſchap der Rechten uytmuntende, met menigerley voorſigtigheyt begaaft, en tot verſcheyde Eeren en Staten beroepen; hebbende deſelve tot ſijnen lof, en welvaart van 't gemeene beſte bedient, zynde geweeſt Raadsheer in den Hove van Holland, en eyndelijk Præſident in 't ſelvige, een wackeren en onverbrekelijken en oprechten voorſtander der gerechtigheyt, dewelke ſijn gehele leven loflijk overgebracht hebbende, haaſtig geſtorven is den ſeſtienden July, in 't jaar van Chriſti geboorte 1590. Hy heeft geleeft twee-en-vijftig jaren en ſes maanden, gy Leſer en Vaderland meucht u wel bedroeven.

Sijn Huysvrouwe *Magdalena vander Nyenburg* voornoemt ſtierf anno 1593. en lieten te ſamen na

Digitized by Google

Cornelis vander Mijl, volgt.

Cornelia vander Mijl, troude anno 1603. *Daniel van Hartaing*, Heer van Marquette, Colonel en Lieutenant Generaal van de Ruyterye, en beschreven inde Ridderschap van Holland inden jare 1617. liet na 1. *Willem van Hartain*, Heer van Marquette. 2. *Adriaan van Hartain van Marquette*.

CORNELIS VANDER MYL, soone van *Adriaan vander Mijl*, en van *Magdalena van Egmont vander Nyenburg*, Heer vander Mijl, Dubbeldam, Baccum, Alblas, Bleskijns-graaf, St. Anthonis Polder; was Raad van Prins *Maurits* van Orangie, Ambassadeur aan *Hendrik de IV.* Koning van Vranrijk, en aan de Republique van Venetien anno 1610. Curateur van de Academie tot Leiden, en beschreven onder de Edelen en Ridderschappe van Holland; hadde getrout *Maria van Oldenbarnevelt*, dochter van *Johan van Oldenbarnevelt*, Ridder, Heer van den Tempel, Kodenrijs, Advocaat van den Lande van Holland; en wan

Adriaan vander Mijl, volgt.

Iohan vander Mijl.

Magdalena vander Mijl, troude *Charles de Loges*, Capiteyn vande Garde van Hollam.

Geertruyd vander Mijl.

ADRIAAN VANDER MYL, soone van *Cornelis vander Mijl*, en van *Maria van Oldenbarnevelt*, Heere vander Mijl, Baccum, Dubbeldam, Alblas, Bleskijnsgraaf, St. Anthonis Polder; Colonel, Gouverneur van Willemstat, Hooghcemraat van Delfland, beschreven onder de Ridderschap en Edelen van Holland, troude eerst *Agatha van Raaphorst*, Vrouwe van Raaphorst; en naderhand *Peternella van Wassenaar van Duvenvoorde*, dochter van *Johan van Wassenaar*, Heer van Duvenvoorde; en liet na van het eerste bedde,

Cornelia vander Mijl, Vrouwe van Raaphorst, troude anno 1656. den 12. January, *Philips Iacob van den Boetselaar*, Baron van Asperen, en wan *Philips Iacob van den Boetselaar*, die hier vooren Fol. 874. abusivelijk en door een druk-fout *Albert vanden Boetselaar* genoemd werd.

Clara Elisabeth vander Mijl, troude den 9. Maart 1676. *Fredrik van Reede van Renswoude*, Heer vande Lier, soone van *Iohan van Reede*, Heer van Renswoude, Woudenberg, in sijn leven President vande Staten s'Landts van Utregt; hy wierd beschreven onder de Edelen en Ridderschap van Holland, zedert den 21. November, 1674.

Maria vander Mijl.

Anna Magdalena vander Mijl.

Van het twede bedde,

Cornelis vander Mijl, ongetrout gestorven.

Iohan vander Mijl, ongetrout gestorven.

Het Wapen vander Mijl is een springenden Eenhoorn van Sabel, op een Velt van Gout.

MYNDEN.

167 ARENT VAN AEMSTEL, broeder van *Gijsbregt van Aemstel*, (die om de conspiratie te gens Graaf *Floris*, benevens andere medeschuldige het Land heeft moeten ruymen) is de eenigste van dit Geslagte geweest, die bekent gebleven is, en kinderen nagelaten heeft; gelijk hy dan by des Heeren dochter van Heukelom gewonnen heeft vier soonen; van de jongste sijn gekomen die van *Isselstein*; en den outsten genaamt *Amelis van Aemstel*, besat de goederen van Mijnden, tusschen Utrecht en Amsterdam op de Vegt, daar sijne nakomelingen de naam na gevoert hebben; te sien boven fol. 828. en volg. op de lett. A onder den tijtel van *Aemstel*.

NAALTWYK.

168 DIt Geslachte voerende in haar Wapenschilt een Rode Leeuw, als het Wapen van 't Koningrijk van Bohemen, wert gehouden sijn oorspronk uyt Koninglijken Huyse te hebben, en van jonger soonen daar uyt gedescendeert te sijn, hebbende ook altoos een kroon gevoert onder aan het Wapenschilt. Sie *Junii* Beschryvinge van Batavien in het 9. capittel.

N. VAN NAALTWYK, heeft in 't jaar 1156. mede geteikent de opene brieven van den Grave van Holland, rakende de permutatie van de Hollantse Kerken.

WILLEM VAN NAALTWYK, wert vermelt anno 1250. hy wan

BOUDEWYN VAN NAALTWYK, Ridder, Castelein op 't Slot te Wijdenesse in West-vriesland, en daar op belegert van de Vriesen, soo dat hy 't uyt noot overgeven moeste anno 1296. hy liet na

Willem van Naaltwijk, volgt.

N. van Naaltwijk, hadde te man *Hugeman van Sevenbergen*, soone van *Willem van Stryen*, die van sijn grootvader *Willem van Stryen* het Land van Sevenbergen hadde gekregen, en den eersten Heer van Sevenbergen wiert.

WILLEM

Digitized by Google

WILLEM VAN NAALTWYK, *Boudewijns* soone, Ridder, en Marschalk van den Grave van Holland, gelijk mede sijne nakomelingen; Hy doteerde en stigte ter eeren Godes een Collegie van 13. Canonnikken tot Naaltwijk, en wiert in 't jaar 1345. nu out geworden zynde, in den strijt met Graaf *Willem*, en veel andere Heeren by Staveren verslagen; hy hadde te wyve *Sophia van Raaphorst*, dochter van *Gerrit van Raaphorst*, en van *Agnes van Duvenvoorde*; hy wan

HENDRIK VAN NAALTWYK, Ridder en Marschalk van Holland, was anno 1396 met Hertog *Albregt* op de Vriesen, hadde te wyve des Heeren dochter van *Schalkwijk*, welke voerde vier Lelien en een Kruys van Silver in een Lasuren Velt, en wan

Willem van Naaltwijk, volgt.

Kleysje van Naaltwijk, hadde te man *N. van Matenes*.

Haasje van Naaltwijk, was anno 1354. en 1381. getrout met *Gijsbregt van Hardenbroek*, van wien alle die van den name van Hardenbroek komen tot heden toe.

WILLEM VAN NAALTWYK, Ridder en Maarschalk van Holland, soone van *Hendrik van Naaltwijk*, en van des Heeren dochter van *Schalkwijk*, stierf in de fleur sijnes levens; hadde te wyve *Sophia van Teilingen*, dochter van *Dirk van Teilingen*, en van des Heeren dochter van *Heukelom*; en wan

Hendrik van Naaltwijk, volgt.

Barta van Naaltwijk, hadde te man *Dirk van Poelgeest*, soone van *Gerrit van Poelgeest*, Heer van Homade, Ridder, en van *Beatrix van Schoonhout*; hy stierf anno 1419. en liet kinders na.

Willemyna van Naaltwijk, overleden anno 1446. hadde getrout *Gerrit van Poelgeest*, Ridder, soone van *Jan van Poelgeest*, en broeder van *Alijt van Poelgeest*, die door bedrijf van Hertog *Willem Albregts* soone, en eenige Hoofse Heeren, in den Hage op het Buyten-hof anno 1392. vermoort wierde.

Haasje van Naaltwijk, hadde te man *Floris van Maalstede*, Ridder uyt Vlaanderen.

Sophia van Naaltwijk, stierf sonder kinders.

HENDRIK VAN NAALTWYK, Ridder en Maarschalk van Holland, soone van *Willem van Naaltwijk*, en van *Sophia van Teilingen*, stierf anno 1419. hadde te wyve *Catharina van Heenvliet*, *Hugen* dochter; sy stierf anno 1421. nalatende

Willem van Naaltwijk, volgt.

Adriaan van Naaltwijk, sonder kinders.

Albert van Naaltwijk, Heer van Berg-ambagt in Zuyt-holland, en Dijkgraaf van de Crimpender Waart, anno 1430. en 1432. hadde te wyve *N. van Vleuten*, uyt het Stigt van Utregt, en wan I. *Adriaan van Naaltwijk*. II. *Jacob van Naaltwijk*, vermelt anno 1477. III. *Henrica van Naaltwijk*, Ambachts-vrouwe van Berg-ambagt, hadde te man *Gerrit*, Heer van Vliet, Polsbroek, Oukoop, en Aartsberge, soone van *Jan van Vliet*, Ridder, en van *Beatrix*, Bastart dochter van *Willem van Beyeren*, en wan kinders. IV. *Catharina van Naaltwijk*, hadde te man *Pauwels van Haastregt*, *Willems* soone, Heer van Tilborg, Loon, Druynen, en Goorle, en wan kinders. V. *Elisabeth van Naaltwijk*, troude eerst *Michiel van Soutelande*, en leefde anno 1465. daar na *Jan van Vyanen van Jaarsvelt*. *Adriaan van Naaltwijk* voorsz na sijns vaders doot Heer van Berg-ambacht, zynde van de Hoexse partye ten dienste van die van Utrecht, anno 1480. hadde te wyve *Agnes vanden Wonde*, dochter van *Jacob vanden Wonde*, Heer van Warmont en Alkemade, en van *Reinoutje van Brakel*, *Ians* dochter te Dordrecht, en wan I. *Ian van Naaltwijk*, Ridder, Heer van Berg-ambacht, en een hevig voorstander van de Hoexse partye; stierf balling of uytlandig binnen Parijs, en aldaar begraven, sonder kinderen natelaten, des sijn Heerlijkheid op die van Nieveltkwam; hy hadde te wyve gehad *Gillisje vander Leck* of *Polanen*, dochter van *Diderik vander Lecke*, Ridder, en van *Alijt van Egmont*; sy was eerst weduwe geweest van *Floris van Kisfhouk*, Schiltknape. II. *Iacob van Naaltwijk*, die sonder kinders stierf. III. *Adriana van Naaltwijk*, hadde te man *Willem van Nyvelt* van Utrecht, en wan *Frederik van Nyvelt*, Heer van Berg-ambacht, anno 1530. die te wyve nam *Steventje de Gruyter*, en wan onder andere *Willem van Nyvelt*, Heer van Berg-ambacht, gestorven anno 1543. hy hadde anno 1532. getrout *Agnes Foeyt*, dochter van *Willem Foeyt* t'Utregt, en liet na onder andere kinderen, *Willem van Nyvelt*, Heer van Berg-ambacht, die was anno 1566. van de verbonden Edelluyden, en wiert anno 1572. Balliu van Zuytholland, en Schout van Dordregt, daar na Drost en Casteleyn van Muyden en van Goyland; hy stierf in den Hage anno 1608. out 70. jaren; hadde eerst getrout *Catharina Ram* t'Utregt, daar na *Agatha Booth*, dochter van *Aart Booth*, Meester Knaap van de Wilderisse, en Balliu van den Hage, mitsgaders naderhand Castelein van Franeker, en Grietman vande Bilt, en van *Geertruyd van Leeuwen*; en laastelijk *Agnes Tserraats*, weduwe van *Diderik van Duvenvoorde*; hy hadde gewonnen by de eerste Vrouw 1. *Willem van Nyvelt*, die in den Oorlog in Vriesland ongehout doot bleef. 2. *Adam van Nyvelt*, Capiteyn, daar na anno 1583. Balliu van Schoonhoven, stierf sonder kinders anno 1595. hadde getrout *Eva van Bonnargia*; daar na *Anna van Galen*, weduwe van *Ian van Isselstein*; en wan by de twede Vrouw, 1. *Arent van Nyvelt*, Gouverneur van Schenkenschans, stierf ongehout anno 1608. 2. *Frederik van Nyvelt*, Heer van Berg-ambacht, Gouverneur van Worcum, en anno 1618. een van de Gedeputeerde op 't Synode Nationaal tot Dordrecht, hadde te wyve *Anna Vytteneng* by Utrecht, en wonnen kinders. 3. *Abraham van Nyvelt*, stierf in Engelant sonder oir. 4. *Catharina van Nyvelt*. IV. *Agnes van Naaltwijk*, hadde te man *Ian van Nederveen*, Hofmeester van den Grave van Nassau, anno 1457. sy leefde noch weduwe anno 1503. V. *N. van Naaltwijk*, Nonne te Warmont. VI. *N. van Naalt-*

Naaltwijk, Nonne te Delf.

Philips van Naaltwijk, ſonder oir.

WILLEM VAN NAALTWYK, ſoone van *Hendrik van Naaltwijk*, en van *Catharina van Heenvliet*, Ridder en Maarſchalk, Raad en Rentmeeſter Generaal van Holland; ſtierf anno 1444. hadde te wyve *Willemina van Egmont*, Vrouwe van de Wateringe by Delf; ſy ſtierf omtrent 38. jaren na haren man te Antwerpen, anno 1482. en wan

Hendrik van Naaltwijk, Heer vande Wateringe, Capelle op d'Yſſel, Ridder en Erfmaarſchalk van Holland; hy dede van 't Slot te Wateringen een Monnikke Clooſter ſtigten; was anno 1465. in den Oorlog tegen de Luykenaars, en ſtierf anno 1496. hadde te wyve *Machtild van Raaphorſt*, dochter van *Bartelmeus van Raaphorſt*, en van *Magtild Pots* van Antwerpen; ſy ſtierf anno 1497. nalatende alleenlijk *Willemijna van Naaltwijk*, erfdochter van Naaltwijk, Capelle en Wateringen, hadde te man *Ian*, Burggrave van Montfoort by Utrecht, en ſtierf anno 1506. hy leefde noch anno 1512. en hadden te ſamen twee dochters, namentlijk I. *Magtild van Montfoort*, Vrouwe van Naaltwijk, Capelle en Wateringe, hadde te man *Robbert vander Mark*, Heer van Arenberg; ſy overleefde haren ſoone en neve, daar ſy beſtemoeder van was, en ſy ſtierf anno 1550. vol van jaren, en hadden gewonnen *Robbert vander Mark*, Heer van Arenberg, die ſtierf anno 1536. en hadde te wyve *Walburg van Egmont*, ſuſter van *Maximiliaan*, Grave van Buyren, en wan daar by den derde *Robbert vander Mark*, eerſte Grave van Arenberg, die anno 1543. te Bruſſel troude *Anna*, ſuſter van *Ian*, Marquis van Bergen op Zoom, maar hy ſtierf 's jaars daar aan, in fleur ſijns levens en ſonder kinders, levende noch ſijn moeder en ſijn grootmoeder de Vrouwe van Naaltwijk voornoemt, na welkers doot anno 1550. Naaltwijk met Capelle en d'ander goederen, als mede Arenberg, ſuccedeerden op *Margareta vander Mark*, des voorſz derden *Robberts* ſuſter, dewelke te man heeft gehad *Ian van Ligne*, Heer van Barbançon, van Sevenbergen, Noordeloos, Heemskerke, &c. die anno 1568. in den ſtrijd van Vrieſland doot bleef, en ſijn weduwe voornoemt anno 1597. op het Slot te Sevenbergen geſtorven zynde, ſoo wiert Baanderheer van Naaltwijk en Sevenbergen, en Maarſchalk van Holland, haren ſoone Grave *Karel van Arenberg*, die 't ſelve heeft verkogt aan Grave *Hendrik van Naſſau*, &c. II. *Barber van Montfoort*, die te man had *Maximiliaan van Hoorn*, Heer van Gaasbeek, en wan onder andere *Philips van Hoorn*, Prooſt van St. Jan tot Utrecht, en *Maarten van Hoorn*, Baanderheer van Gaasbeek, geſtorven anno 1570. en hadde te wyve *Anna van Croy*, Vrouwe van Stavele, en wan drie kinders, als *George van Hoorn*, Grave van Houtkerke, die te wyve hadde *Leonora*, Grave *Lamoraals* dochter *van Egmont*; ſy ſtierf in den Hage anno 1582. hy anno 1608. *Philips van Hoorn*, Heer van Heze, die te Quenoy in Henegouwen anno 1580. onthooft wiert, en *Maria van Hoorn*, die eerſt troude *Philips*, Grave van Egmont; daar na *Gaſper van Geneven*, Marquis van Lullijn in Savoyen, ſonder kinders.

Jan van Naaltwijk, hadde te wyve *Alijt Grebbert*, dochter van *Niclaas Grebbert* te Leiden, en wan 1. *Willem van Naaltwijk*, die leefde anno 1500. en ſtierf ſonder kinders. 2. *Catharina van Naaltwijk*, troude eerſt *Jacob Suys*, daar na Mr. *Gerrit van Berkenrode*, maar ſtierf ſonder oir. 3. *Peternella van Naaltwijk*, die Nonne was ter Goude.

Adriaan van Naaltwijk, volgt.

Catharina van Naaltwijk, hadde eerſt te man *Gijsbert van Iſſelſtein*, en daar na *Michiel van Bulke*.

Iſabelle van Naaltwijk, troude *Ian van Hodenpijl*, ſoone van *Ian van Hodenpijl*, Heer van Haamſtede, en van *N. van Barlaymont* in Henegouwen, en wan kinders.

N. van Naaltwijk, met haar ſuſter beide Nonnen.

ADRIAAN VAN NAALTWYK, ſoone van *Willem van Naaltwijk*, en van *Willemijna van Egmont*, hadde eerſt te wyve *Petronella van Flory* uyt den Hage; naderhand *Dirkje van Haaſten*; en wan by de eerſte,

JAN VAN NAALTWYK, leefde anno 1503. hadde te wyve *Geertruyd van Haaſten* uyt Gelderland; en wan

Adriaan van Naaltwijk, volgt.

Willem van Naaltwijk, Monnik in de Abdye van Middelburg.

Hendrik van Naaltwijk, hadde te wyve *N. van Alphen*; ſy leefde anno 1570. en wan *Hendrik van Naaltwijk*; die Jongman ſtierf in Spangien.

Jan van Naaltwijk, Canonik aldaar, en Protonotaris van Romen.

Alijt van Naaltwijk, was eertijds Nonne, en nam daar na *Anthony van Liedekerke*, Medicijn van den Hertog van Cleeve.

Barbara van Naaltwijk, hadde te man *N. van Cuyk*, Heer van Meteren.

ADRIAAN VAN NAALTWYK, ſoone van *Ian van Naaltwijk*, en van *Geertruyd van Haaſten*, ſtierf anno 1567. begraven tot Leiden, hadde te wyve *Alijt van Ophemert*, geſeit *Bloemendaal*; ſy ſtierf anno 1593. en liet na

Ian van Naaltwijk, volgt.

Joſijna van Naaltwijk, hadde te man *Adriaan van Swieten*, ſoone van *Cornelis van Swieten*, en van *Anna van Borſſele*, *Adriaans* dochter; hy was anno 1566. een van de verbonden Edelen te Bruſſel, en anno 1572. met Graaf *Willem vander Mark*, in 't innemen van den Briel, wierd daar na Gouverneur van ter Goude, alwaar hy ſtierf anno 1584.

JAN VAN NAALTWYK, ſoone van *Adriaan van Naaltwijk*, en van *Alijt van Ophemert*,

Digitized by Google

mert, troude eerst *Francoise van Haamstede* by Zierixze, daar na *Anna van Culenburg*, weduwe van *Ian van Drongelen*, en wan by de eerste,

Adriaan van Naaltwijk, die eerst te man hadde *Willem van Gistelles* in Vlaanderen, Capitein, die verslagen bleef in de Slag van Vlaanderen anno 1600. daar na *Hendrik Citton*, Engels Colonel, die stierf anno 1604 nalatende *Maximiliaan Citton*; ten derden *Hendrik Melis*, Capitein uyt Engeland; sy stierf anno 1617.

Van het twede bedde,

Adriaan van Naaltwijk, in wiens descendenten dit Geslagte uytgestorven is.

Het Wapen van Naaltwijk is een Rode klimmende Leeuw, geharnasseert van Lasuur, op een Velt van Silver.

NEDERVEEN.

169 WILLEM VAN NEDERVEEN, Ridder.
WILLEM VAN WIELDREGT, Canonik.
DIRK VAN NEDERVEEN, Ridder, en
GOVERT VAN NEDERVEEN, Ridder, alle vermelt omtrent den jare 1390. als blijkt uyt de brief van Scheydinge van den jare 1398. luydende als volgt:

WY *Willem van Wieldregt*, Canonik, en *Godevaart van Nederveen*, gebroeders, doen kont allen luyden, dat wy alsulken Chijns, als wy gemeyn hebben, en verstorven is van *Willeme* en *Dieriken* onsen broeders, gedeylt hebben onder ons, in deser manieren, dat ik *Willem* voorsz hebben sal 18. oude Groote, die *Gielis Bregt* nu ter tijd uytreykt; Item 8. oude Groote die *Engel Piets* geeft; Item 7. sch. groote payements en 9. sch. payements, die *Ian vanden Raanbergen*, en sijn gesellen uytreyken; Item 6. groote payements, die *Reyn* die Wagemaker uytreykt en gelegen is buyten den Gasthuysen; Item op *Ian van Gele* 8. groote payements; en ik *Godert* voorsz sal heffen 16 oude groote, die *Peter Voet* uytreykt; Item op *Dirk Snojen* 8. sch. swarte; Item op *Aart Knoden* 3. oude groote en een hoen; Item op *Aart Haasts* Huys 5. sch. groote; Item op *Claas Aelmer* 7. sch. groote payements; Item op mijn Heer van Aspe-ren 10. groote payements; Item op *Aart Blok* 22. groote payements; Item op *Ian van Gele* 8. groote payements; Item soo sal ik *Goduaart* nog heffen op *Reynen van Riele* 13. oude groote; Item op *Armbout* 12. oude grote; Item op *Zibben van den Voorbosschе* 3. sch. grote payements; Welke deylingen wy *Willem* en *Goduaart* voorsz geloven gestadiglijk en vast te houdene in goeden trouwen, voor ons en voor ons nakomelingen; mer vontmen namaals eenigen Chijns, die hier niet gemelt en was, dien souden sy ook deylen, gelijk als desen gedeylt is, dats te weten *Goduaart* voorsz die twee deel, en Heer *Willem* voorsz dat derdendeel. In kentisse der waarheyt soo hebben wy *Willem* en *Goduart* voorsz desen Brief bezegelt met onsen uythangenden zegelen; Gegeven in 't jaar ons Heeren duysent drie-hondert acht-en-tnegentig, den 27. dage in Maart.

JAN VAN NEDERVEEN, Hofmeester van den Grave van Nassou, anno 1457. hadde eerst getrout *Margareta vander Laan*; daar na *Agnes van Naaltwijk*, dochter van *Adriaan van Naaltwijk*, Heer van Berg-ambacht, en van *Agnes van den Woude*, *Iacobs* dochter; wert vermelt met sijn suster *Herberge van Nederveen* in de Brief van Scheydinge van den jare 1420. als volgt:

IN den name Gods, amen; Dit is alsulken minnelijken seggen en scheyden, als wy Heer *Ludolf van Veen*, Priester, *Willem van Dalem*, Heer van Donga, en *Peter vander Beversluys*, Drossert te Breda, op die een zyde, als seggende Keersluden, *Ian van Nederveen*, *Ians* soone, en wy Meester *Ian van den Eele*, Canonik, *Philips vander Lecke*, Bastaart, en *Peter vander Stalle*, op die ander zyde, seggende Keersluden Jonkvrouw *Herbergen van Nederveen*, *Ians* wettige suster, ruerende van alle alsulke erfdeylingen, testament of makingen, als Jonkvrouwe *Herberch* heysschende of heur toebehoren mocht, na doode *Ians van Nederveen*, hare vader en hunne moeder, welker zielen God genadig sy, welke onse eendragtigli k erfdeylen, scheyden, en seggen *Ian van Nederveen* op die eene zyde, en Jonkvrouwe *Herberch* met hunnen Momberen, die heur metten rechte gegeven waren, op die ander zyde, hen verbonden en verwilkoort hebben voor Schout en Schepenen tot Breda, te houden en te volvoeren sonder eenig wederseggen, of r chts te pleegen Geestelik of Wereltlik, soo eest dat wy Keersluden voorsz in rechte erfdeylingen eendragtelijk seggen, dat *Ian van Nederveen* voorsz Jonkvrouw *Herberch* los, vry en ledig houdene sal, van alle Schult, testament of makingen, dat ruren mach na doode *Ian van N derveen*, heures vaders, soo dat hy daar niet in geldel en sal, mer Jonkvrouw *Herbergen* voorsz sal heffen en boren alle alsulke goede als wy hier na seggen en verklaren sullen, en heur daar mede laten geniegen; in den eersten sal Jonkvrouwe *Herberge* voorsz hebben die Thienden tot Nederveen, met hunne toebehooren, getaxeert voor ses-en-twintig kroonen 's jaars; Item die twee-

deel

deel vanden Chijnſe, inde Gilſche Vugte getaxeert voor 9. kronen s'jaars; Item dat Huys, daar *Heymken* in woont, met eenen zeſter rogs erfpagts inden Hage, getaxeert boven ſijnen kommer te ſamen voor 12. kroonen s'jaars; Item op *Ian vander Brande* 4. Schellingh oude groote s'jaars; Item op 't huys agter *Heyn Byſen* vierdalf kroon s'jaars; Item op Heer *Otten* erve *vander Lecke*, by die Herbergen negendalven Schellingh groote pajements s'jaars; Item op *Thonis Bloten* Huys, dat hy teugen *Ianne van Nederveen* nam, 18. Schellinge groote pajements s'jaars; Item op *Faceleers* Huys ende Hof tot Scheydmaar ſeven Schellingen grooten pajements s'jaars; Item op *Denijs vanden Hagendijk*, drie ſchellingen grooten pajements s'jaars; Item op die Hoeve tot Keſel 18. loepen rogs s'jaars; Item op eenen Beemde, die *Herman van Loo* nu heeft, 9. Schellingen groote pajements s'jaars; Item 4. Bunre Beemde inde Gilſche Vugte, die men te leene hout van mijne *Ionkere van Naſſouw*, getaxeert voor 8. kroonen s'jaars; Item tot deſe voorſz goede ſal *Ian van Nederveen* voorſz ſijne Suſter voorts bewyſen binnen deſen jare 5. goede Vrankrijkſe kroonen, op goede onderpanden dat ſijs ſeker ſy, binnen den Lande van Breda, ende metten verſchenen Chynſe eens heur te geven; Item van allen deſen voorſz goede en particulen voorſz, alſoo verre als daar brieven af ſijn, die brieven ſal *Ian van Nederveen* voorſz ſijne ſuſter overgeven, en in allen goeden voorſz tot allen Steden, daars Jonkvrouwe *Herberge* voorſz behoeft, daar ſalſe *Ian van Nederveen* vry inne ſetten; Item ſoo ſal Jonkvrouwe *Herberg* voorſz hebben en behouden alle alſulke Juwelen als ſy heeft, en huer lijve toebehoorende, en daar toe dat bedde dat boven op die kamer ſtaat, wel opgericht met alle ſijne toebehoren; Item want *Ian van Nederveen* die Thiende tot Nederveen dit jaar ſelve verpacht heeft, daar voor ſal *Ian* voorſz ſijne ſuſter uytreyken en betalen nu tot Kermiſſe naaſtkomende vier-en-twintig kroonen; Voort is onſe ſeggen, dat *Ian van Nederveen* voorſz, deſe voorſz goede elk beſunder, en elk als voorſz ſtaat, Jonkvrouw *Herberg* voorſz vryen ſal van allen kommer of aantalen, des daar yemant op te ſeggen mocht hebben tot deſen dage toe; Voort ſal *Ian van Nederveen* voorſz ſijne ſuſter voorſz tot ſijnen Huyſe houden van eten en drinken veertien dagen lang, en daar na voort alſoo lang als hem wel genuegen ſal, en alle dingen ſonder argeliſt; en of eenig geſchille in eenig van den puncten viele, dat houden wy Keerſluden aan ons tot onſen verklaren; en want wy Keerſluden voorſz, deſe voorſz erfdeylinge voor Schoutet en Schepenen tot Breda aannamen, ſoo hebben wy weder eendrachtelijk voor Schoutet en Schepenen geſeyt in alle manieren als voorſchreven is; Dus hebben wy Keerſluden voorſz onſe zegelen tot eenen getuyge hier uytgehangen, en om der meerder vaſtigheyt wille, ſoo hebben wy *Gerit Reyſenaalden*, en *Iacob vanden Wijngaarden*, Schepenen tot Breda, die hier by en over waren, ten verſoeke van Keerſluden voorſz onſe zegelen aan deſen brief gehangen, in 't jaar ons Heeren duyſent vier-hondert en twintig, vier dagen in Auguſto.

JAN VAN NEDERVEEN, Heer van Dirxland in Overflacke, troude *Anna vander Werve*, dochter van *Aart vander Werve*, Ridder, en van *Barta van Loon* van Dordrecht; ſy ſtierf anno 1526. hy leefde nog anno 1535. En leefde ten ſijnen tijde *Arent van Nederveen*, Ridder, Heer van Gijſſenburg, dat hy anno 1543. verkoft aan *Willem van Drenkwaart*, Rentmeeſter Generaal van Zuythollant, en Burgemeeſter van Dordrecht. *Ian van Nederveen* voorſchreven hadde gewonnen

Barta van Nederveen, volgt.
Agnes van Nederveen.
Maria van Nederveen.
Anna van Nederveen, die eerſt te man hadde *Ian Prounink*, geſeit *van Deventer*; daar na *Willem van Lier*, ſonder oir.

BARTA VAN NEDERVEEN, *Ians* dochter, Vrouwe van Dirxland, hadde eerſt te man *Philips de Gruytere* uyt Vlaanderen; daar na *Claas van Rommerſwaal*, Ridder, Heer van Lodijk in Zeeland; ſy ſtierf anno 1553. is begraven tot Leuven, nalatende by haar eerſte man

PHILIPS DE GRUYTER, Heer van Dirxland, welke troude *Pieternella de Monte* te Leuven, en wan

Philips de Gruyter, Heer van Dirxland, hadde getrout *Margareta van Haaſtregt*, ſonder kinders.

Ian de Gruyter, Heer van Dirxlant naar ſijn broeder, ſtierf anno 1602. hadde te wyve *Anna de Hertoge*, des Heeren dochter van *Oſmale*, en wan *Catharina de Gruyter. Anna de Gruyter. Philips de Gruyter*, Heer van Dirxland.

Samuel de Gruyter, ſtierf ſonder kinders.

Agnes de Gruyter, troude *N. Dachverlies.*

Anna de Gruyter, hadde te man *Arent Pels* te Sevenbergen.

Het Wapen van Nederveen ſijn 15. Blokjes van Sabel, en in 't midden een Rode Baar in een Silver Velt; en dat van de Gruyter ſijn ſes Goude Strepen of Boorden, geſtelt twee en twee, in een Velt van Sabel.

NISPEN

Digitized by Google

NISPEN.

170 GERRIT VAN VOORN, Burggrave van Zeeland, hadde by sijn Huysvrouwe *Hadewy van Borssele*, eenen soone die genoemt wiert *Albregt van Nispen*, leefde anno 1300. en hadde te wyve *Magtild van Wesemale*, dochter van *Arnout*, geseit *van Quabske*, Ridder, Heer van Bergen op Zoom, en van *Iohanna*, des Graven dochter van *Loon*; hy was mede Heer van Bergen op Zoom, volgens d'uytgifte van 't Leen, gelegen tusschen de Wolbrake en Hotmar by Rosendaal, aan *Claas van Nispen*, hunnen Knape; soo als blijkt by Extract uyt het oud Leenboek der Stad Bergen op Zoom, hier agter bygevoegt onder de letter A. Hy gewan een dochter *Johanna*, welke troude aan den Heer van Monjoye, die de helft der breuken van den Lande van Bergen voor 12000. goude Schilden aan Hertog *Ian van Brabant* verpande, by acte in date 1347. op St. Symon en Judasdag der Apostelen.

CLAAS VAN NISPEN voorsz was Schout en Drossart van de Stad en Lande van Breda, anno 1328. als blijkt by brieven van Hertog *Ian van Brabant*, volgende onder lett. B. besat mede de Schutterye of Schutgerigte van de dry Dorpen, Woude, Nispen, en Rosendaal; hy troude *N. van der Lecke* ofte *Polanen*; en wan

Ian van Nispen, volgt.

Wouter van Nispen, ontfangt van Hertog *Ian van Brabant*, anno 1331. om de goede diensten, die hy en sijn vader *Nicolaas* hadden gedaan, sekere Hoeven, omtrent Rosendaal, volgens brieven hier achter geinsereert onder de letter C.

Nicolaas van Nispen, wan twee soons en eene dochter, namentlijk I. *Ian van Nispen*, ontfing 't selve leen van Vrouw *Iohanna*, erfvrouwe van den Lande van Bergen, hadde getrout *Elisabeth Uyttencampe*, *Ians* dochter, Ridder en Drossard van Breda; sy leefde noch anno 1418. wanneer sy vermeerderde de fundatie van haar vader, van vier wekelijke Missen op den Altaar van *St. Gregorius*, *Barbara*, *Catharina*, en *Margareta*, inde Nispens Capelle, in de Hooftkerke tot Breda voorsz, sy lieten t'samen na 1. *Boudewijn van Nispen*, verlijt met het voorsz leen den 3. July 1465. wiens erfgenamen het selve in den jare 1523. verkoft hebben aan den Grave van Nassau, soo als uyt de respective Extracten van het Leenboek van Bergen op Zoom, hier achter volgende onder de letter D. kan werden gesien. 2. *Willem van Nispen*. 3. *Ian van Nispen*, vermelt anno 1389. als wanneer *Govert van Nispen*, sijn oom t'sijnen behoeve aan den Heer vander Lecke opdraagt, de Schutterye van de drie Dorpen, Woude, Nispen en Rosendaal; volgens brieven van den selven jare onder de letter E. II. *Lidewy van Nispen*, hadde te man *Herbaren van Rhiede*, Ridder, Heer van Rhiede, vermelt anno 1412. volgens bescheid en blijk onder de letter F. III. *Godert* of *Godevaart van Nispen*, vermelt als oom van *Ian van Nispen*, *Ians* soone, anno 1448. by brieven, daar by de voorsz *Ian van Nispen*, aan Graaf *Ian van Nassou* verkoopt de Vaart met de Vaartkanten en Vaartgerichten tot Rosendaal, zynde in date den 4. Mey 1448. en volgende onder de letter G.

JAN VAN NISPEN, *Nicolaas* soone, hadde mede als sijn broeder een dochter uyt den Huyse van Uyttencampe, was al doot voor den jare 1392. dewijl in 't selve jaar vermelt wert eenen *Ian van Mechelen*, als Momber of Voogt van sijnen soone *Ian van Nispen*; soo als blijkt by brieven van den 20. October 1392. hier achter volgende onder de letter H. hy wan

Ian van Nispen voornoemt sonder oir.

Willem van Nispen, volgt.

WILLEM VAN NISPEN, *Ians* soone, vermelt anno 1425. was Burgemeester tot Breda anno 1448. ter selver tijd als sijn soon Drossart was; hy liet na

Adam van Nispen, Drossart van de Stad en Lande van Breda, als mede van Steenbergen, anno 1447. stierf den 14. Juny 1475. troude voor sijn eerste huysvrouwe *Iohanna van Vladeracke*, welke sonder kinderen stierf den 3. December 1450. ten tweden *Iohanna van Kijfhouk*, dochter van *Floris van Kijfhouk*, en van *Alijt van der Werve*, een Edel Geslagte uyt den verdronken Waart in Zuyt-holland, welke stierf den 11. April 1476. en leggen alle tot Breda in de Nispens Capelle begraven, zynde aldaar noch te sien de sark waar op staan de Wapens en het volgende Grafschrift.

HIER LEIT BEGRAVEN ADAM VAN NISPEN, WYLEN DROSSART 'S LANTS VAN BREDA, DIE STIERF IN 'T JAAR M. CCCC. LXXV. DEN IV. DAGH IN JUNIO. BID VOOR DE ZIELE.

HIER LEIT BEGRAVEN JUFFROUW JOHANNA VAN VLARACKE, ADAMS YERSTE HUYSVROUWE, STIERF ANNO XIV^C. L. DEN III. DAGH VAN DECEMBER.

Digitized by Google

HIER LEIT BEGRAVEN JUFFROUW JOHANNA VAN KYFHOUK, ADAMS TWEDE HUYSVROUW STIERF ANNO XIVc. LXXVI. DEN XI. DAGH VAN APRIL.

Den voornoemden *Adam van Nispen* beſat onder andere leenen van den Huyſe vander Lecke of Polanen, de eene helft van de Thienden tot Emmikhoven ende Weerthuyſen, by hem verkregen door overgifte van *Hendrik vander Lecke*, *Philips* ſoone, en liet na by de voorſz ſijne twede huysvrouwe *Iohanna van Kijfhouk*, I. *Govert van Nispen*. II. Mr. *Ian van Nispen*, Doctor in beide de rechten, Hieruſalems-heer, en Deken of Prelaat van't Capittel tot Hilvarenbeek anno 1494. III. *Floris van Nispen*, vermelt anno 1492. Officiaal van Breda, anno 1494. en naderhand Schout aldaar, als blijkt uyt de Commiſſie van ſijn Succeſſeur, in date den 4. Novemb. 1504. volgende onder de letter I. hy hadde getrout *Iohanna van Botlant*, dogter van *Iacob van Botlant*, en van *Maria Suys*, by dewelke hy gewan eenen ſoone *Adam van Nispen*, vermelt anno 1505. IV. *Maria van Nispen*, troude *Jacob Pot*, *Jans* ſoone, Ridder geſlagen van Hertog *Carel van Bourgondie*, in den Slag te Montleherry, den 15 July 1467. hy was Heer van Hogerheide en Cauweſtein, en ſtierf den 1. December 1494. ſy den 16. Mey 14 : 8. beide begraven in St. Salvators Klooſter (anders genaamt Pieter Pots Klooſter) tot Antwerpen. *Govert van Nispen* voorſz *Adams* outſte ſoone, was Schepen tot Breda, en ſtierf anno 1515. hadde getrout *Eliſabeth van Kronenburg*, en liet na I. *Adam van Nispen*, die by Sententie van den Hove van Holland, van den 11. September 1521. verklaart is, by wanverſoek van behoorlijk verly van ſijn vaders leenen vervallen te zyn, ſoo als in't brede geſien kan werden uyt deſelve Sententie hier achter onder de letter K. hy liet na 1. *Cornelis van Nispen*, geeſtelijk geſtorven. 2. *Anthonia van Nispen*, getrout met *Johan Vyron*, vermelt anno 1545. en 1560. II. *Maria van Nispen*, hadde te man *Willem van Brakel*, ſoone van *Euſtatius van Brakel*, en van *Henrica van Luttikkenhuyſe*, en liet na 1. *Euſtathius van Brakel*, Schout en Burgemeeſter van Utrecht anno 1560. en hadde getrout *Margareta de Waal van Vroneſtein*, die weduwe ſtierf anno 1604. nalatende kinderen. 2. *Willemina van Brakel*, troude *Johan de Waal van Moersbergen*, en was weduwe anno 1544. nalatende *Bartholomeus de Waal*, Heer van Moersbergen, die by ſijn huysvrouwe *Catharina van Merrevelt* wan *Johan de Waal van Moersbergen*, Houtveſter van Utregt.

Willem van Nispen, volgt.

Floris van Nispen, vermelt anno 1467. Stadhouder van de leenen tot Breda, hadde getrout *Catharina van Hambroek*, anders *Beverſluys*, vermelt anno 1468.

WILLEM VAN NISPEN, *Willems* ſoone, wert vermelt anno 1446. hadde getrout *Willemina Pots*, en liet na

GERARD VAN NISPEN, Ridder, verſlagen met Hertog *Carel van Bourgondie* voor Nancy, anno 1477. troude *Magdalena Tak*; en wan

GERARD VAN NISPEN, ſtierf den 7. July 1533. begraven tot Dordrecht in de groote Kerk, troude eerſt *Catharina van Houte*; ten tweden *Margareta Deyms*, *Willems* dochter, overleden anno 1540. en wan by d'eerſte volgens Schepen kenniſſe hier na volgende onder de letter L.

Gerard van Nispen, getrout met *Eliſabeth van Alphen*, *Willems* dochter, welke ſtierf anno 1560. hy anno 1563. begraven by ſijn vader; en liet na *Gerard van Nispen*, getrout met *Maria de Jode*, *Claas* dochter; ſy ſtierven beide anno 1574. nalatende, behalven ſommige kinderen jong geſturven, I. *Cornelis van Nispen*. II. *Adriaan van Nispen*, troude *Maria Cornelis* dochter, weduwe van *Adriaan de Vlaming*, *Henriks* ſoone, Hieruſalems Heer, Raad in Dordrecht, anno 1574. 1583. en 1584. ſy ſtierven beide anno 1599 ſonder oir, en tot Dordrecht in de grote Kerk begraven. *Cornelis van Nispen* voorſz was geboren anno 1553. tot Dordrecht, hadde getrout *Maria van Dorth*, dochter van *Johan van Dorth*, en van *Cornelia van den Tijmpel*, geſeit *Slingelant*, *Ottens* dochter, die Schepen was tot Dordrecht anno 1548. ſy ſtierf anno 1580. hy anno 1601. beide aldaar begraven, en nalatende I. *Abel van Nispen*, geboren tot Dordrecht anno 1580. wiert in ſijn Doop genoemt *Abel vander Coulſter*, op't begeren van *Agnes vander Coulſter*, ſijn nigte, Nonne tot Looſduynen, welke ſijn meter was, tot gedachtenis van haar broeder *Abel vander Coulſter*, die de leſte mans oir van't Geſlacht vander Coulſter geweeſt was, hy ſtierf anno 1638. mede tot Dordrecht begraven, hadde getrout *Cornelia van Eertrijke*, dochter van *Carel van Eertrijke*, en van *Anna Bom van Cranenburg*; ſy was geboren den 15. Septemb. 1592. en ſtierf anno 1680. lieten t'ſamen na 1. *Cornelis van Nispen*, ongetrout geſturven. 2. *Anna van Nispen*, getrout met *Chriſtiaan van Lakervelt*, en wan *Cornelia van Lakervelt*. 3. *Carel van Nispen*. 4. Mr. *Adriaan van Nispen*, J. V. D. II. *Gerard van Nispen*, Hieruſalems Heer, was tot Hieruſalem anno 1609. hadde getrout *Adriana van Haarlem*, *Anthonis* dochter; hy ſtierf anno 1618. III. *Maria van Nispen*, hadde getrout *Hans van Eck*, en ſtierf den 17. Juny 1631. nalatende kinderen; hy vertrok na haar overlijden in Pruyſſen, alwaar hy ſtierf anno 1647.

By de twede Vrouwe,

Adriaan van Nispen, volgt.

Ge-

Digitized by Google

Gerard van Nispen, troude *Catharina van Teylingen*, *Christiaans* dochter, en liet na *Margareta van Nispen*, getrout eerst anno 1560. met *Johan van Hesse*, *Pieters* soon, Heer tot Moich, in 't Hertogdom van den Berg, daar na met *Hendrik Thijbaut* uyt Zeeland, nalatende by beide kinkeren.

Dirk van Nispen, liet na *Cornelia van Nispen*, getrout met *Job van Bladegom*.

Cornelis van Nispen, volgt daar na.

ADRIAAN VAN NISPEN, soone van *Gerard van Nispen*, en van *Margareta Deyms*, was tot verscheide malen Schepen tot Dordrecht van den jare 1545. tot 1562. als wanneer hy stierf, aldaar mede begraven, trouddanno 1535. *Anna Oom van Papendregt*, dochter van *Bouden sijn Oem*, *Tielmans* soone, Heer van Papendrecht, en van *Maria Moermans*, *Wouters* dochter, doch sy leefde maar acht dagen daar na; hy troude ten tweedenmale *Alijt vander Eyk*, *Hendrix* dochter; en liet na

Hendrik van Nispen, volgt.

Gerard van Nispen, was Raad en Schepen tot Dordrecht, mitsgaders Gecommitteert in den Raad van State en Raad van Prins *Willem den I.* stierf anno 1578. nalatende drie dochters.

Margareta van Nispen, troude eerst *Johan Vermeulen*, daar na *Adriaan van Goutswaart*, *Claas* soon, Burgemeester ter Goude, stierf anno 1623.

Sophia van Nispen, troude *Adolf vander Aa*, soone van *Johan vander Aa*, Schiltknape en Schout tot Mechelen, sonder oir.

HENDRIK VAN NISPEN, soone van *Adriaan van Nispen*, en van *Alit vander Eyk*, was Raad in Dordrecht, mitsgaders Raad en Generaalmeester van de Munte, ook Dijkgraaf en Balliu van Woudrichem, en den Lande van Altena, stietf anno 1617. hadde getrout *Antonetta van Rijswijk*, *Iacobs* dochter; sy stierf anno 1626. beide tot Dordrecht begraven; en lieten na

Jacob van Nispen, Raad en Generaalmeester van de Munte, stierf anno 1648. hadde getrout *Bernardina van Weent*, geseit *Castricum*, dochter van *Pancras van Castricum*, Pensionaris van Groeningen en van Enkhuysen, en van *Johanna van Weely*, en liet na I. *Pancras van Nispen*, Capitein, stierf sonder oir. II. *Maria van Nispen*, troude *Gijsbert Rudolphi van Nijdeck*, Raatsheer in den Hogen Rade. III. *Hendrik Anthony van Nispen*, Capitein onder het Regiment de Marine van den Lieutenant Admiraal *Willem Joseph van Gent*, liet na een enigen soone met namen *Jacob van Nispen*.

Cornelis van Nispen, Balliu ende Dijkgraaf van Woudrichem in sijn vaders plaatse, anno 1617. stierf anno 1656. hadde getrout *Catharina Rijccen*, dochter van *Fento Rijccen*, Raad en Rekenmeester van Holland, en liet na I. *Hendrik van Nispen*, Balliu en Dijkgraaf van Woudrichem, troude *Susanna vander Does*, *Jacobs* dogter, Raad en Secretaris van sijn Hoogheyt, en van *Beatrix van Zijpestein*, en heeft geprocreëert 1. *Catharina van Nispen*, getrout met *Pieter Pietersson*, Capitein en Major ten dienste deser Landen, mitsgaders Commandeur van Louvestein. 2. *Henrietta van Nispen*, troude *Benedictus Wittens*. II. *Catharina van Nispen*, troude *Cornelis Swaan*, soone van *Adriaan Swaan*, en van *Maria van Lugtenburg*.

Justus van Nispen, troude *Elisabeth vander Gragt*, *Wijnands* dochter, sy stierven beide anno 1652. en lieten na I. *Johan van Nispen*, Raad en Generaalmeester van de Munte, die by sijn huysvrou *Digna vander Gragt*, naliet 1. Mr. *Willem van Nispen*, Balliu van Voshol, getrout met *Elisabeth van Nispen*, sijn ooms dochter. 2. *Jan van Nispen*. 3. *Elisabeth van Nispen*, troude *François d'Offarrel*, Lieutenant Colonel. 4. *Maria van Nispen*, troude *Adriaan le Plat*, Capitein ten dienste deser Landen. II. *Wijnand van Nispen*, liet vier kinderen na, 1. Mr. *Justus van Nispen*. 2. *Johan van Nispen*. 3. *Helena van Nispen*. 4. *Elisabeth van Nispen*, getrout met den voornoemden Mr. *Willem van Nispen*, haren neve.

Henrik van Nispen, Fiscaal ter Zee, stierf anno 1631. sonder kinderen.

Maria van Nispen, troude *Willem van Bijler*, muntmeester van Hollandt nalatende kinders.

Antonette van Nispen, troude *Floris van Outheusden*, soone van *Jan van Outheusden*, en van *Maria Pels*.

Cornelia van Nispen, troude *Bernard van Weent*, geseit *Castricom*, soone van Mr. *Pancras van Castricom*, Pensionaris van Groningen en Enkhuysen, en van *Johanna van Weely* beyde voornoemt.

CORNELIS VAN NISPEN, jongste soone van *Gerard van Nispen*, en van *Margareta Deyms*, troude eerst *Anna vander Meere*; ten tweden *Anna van Santvoort*; en wan by de eerste

Margareta van Nispen, troude *Gillis van Eichelberg*, genaamt *Hooftman*, Heer van Cleidaal, Stovers, Artselaar en Kauwestein, Schepen tot Antwerpen, anno 1580. sy stierf anno 1598. begraven in de grote Kerk in den Hage, onder een blauwe sark alwaar opgehouwen staan de volgende Quartieren en Graffschrift.

NISPEN. VANDER MEEREN.
DEYMS. HERTSBACH.

VROUWE MARGARETA VAN NISPEN, WEDUWE VAN HEER GILLIS VAN EICHELBERG, GENAAMT HOOFTMAN, HEER VAN CLEIDAAL, STOVERS, EN ARTSELAAR, STIERF DEN XXIII. MARTII ANNO M. D. XCVIII.

Digitized by Google

EICHELBERG, genaemt *Hooftman.* NISPEN.

HUSE. VANDER MEEREN.

HEER CORNELIS VAN EICHELBERGH, GENAAMT HOOFTMAN, RIDDER, HEER VAN STOVERS, EN ARTSELAAR, STIERF DEN II. MAART M. DC. XXXII.

Liet na I. *Anna van Eichelberg Hooftman*, troude eerſt den Marquis *Horatio Pallavicino*, Ridder, Ambaſſadeur Extraordinaris van Venetien; daar na *Olivier Cromwel*, Ridder, by dewelke ſy wan *Gillis Cromwel*, overleden anno 1634, en by ſijn Grootmoeder in den Hage begraven. II. *Cornelis van Eichelberg Hooftman*, Ridder. III. *Gillis van Eichelberg Hooftman*, Ridder. IV. *Margareta van Eichelberg Hooftman*, troude *Nicolaas van Randenrode vander Aa*, Capitein van de Garde van den Prince van Orange, gebleven voor Sluys in Vlaanderen; ſy ſtierf den 10. April 1628. en lieten t'ſamen na *Gerard van Randenrode vander Aa*, Heer van Sevender, Zuytwijk, Dijkgraaf van Delfland, getrout met *Theodora van Waſſenaar*, dochter van *Ian van Waſſenaar*, Heer van Duvenvoorde, en van *Maria van Voorſt van Derewaart*. V. *Beatrix van Eichelberg Hooftman*, troude anno 1599. *Philips Soete de Lake*, Heer van Vileers, Gouverneur van Willemſtad en Klundert; ſy ſtorven beide anno 1634. nalatende *Alexander Soete de Lake van Vileers*, Heer van Vileers, Zevender, Potshoek, die te wyve hadde *Adriana van Aarſſen van Sommelſdijk*, beide begraven in den Hage in de groote Kerk, onder een konſtig gehouwen blauwen ſteen, met het volgende Grafſchrift, en elxagt Quartieren.

SOETE DE LAKE, EICHELBERG, genaemt *Hooftman.*

DANNEUX, dict *de Warlu.* NISPEN.

RANST. HUSE.

MONTIGNY, dict *de Suiry.* VANDER MEEREN.

GRAFSTEDE VAN DEN HOOCH EDELEN EN WELGEBOREN HEER, HEER ALEXANDER ZOETE DE LAKE VAN VILEERS, HEER VAN VILEERS, ZEVENDER, POTSHOEK, &c. STIERF DEN XXX. AUGUSTI M. DC. LXXVIII. OUT LXXV. JAREN.

AARSSEN VAN SOMMELSDYK. BORRE.

REGNIER. TELSHOUT.

YSSELINGEN. WIELANT.

ESTOURMAL. SUYS.

DE HOOCH EDELE EN WELGEBORE VROUWE, VROUWE ADRIANA VAN AARSSEN VAN SOMMELSDYK, VROUWE VAN VILEERS, &c. SYN HUYSVROUWE, STIERF DEN XV. NOVEMBER M. DC. LXXVII. OUT LXXI. JAREN.

By

Digitized by Google

By de twede Vrouw,

Jasper van Nispen, ſtierf ongetrout anno 1621. leit tot Antwerpen in de Borgt-kerke op 't hoge Choor begraven.

Balthaſar van Nispen, Provooſt van de Munte tot Antwerpen, ten tijde van de Ertshertogen *Albertus* en *Eliſabeth*, troude *Maria de Moy*, dochter van *Hendrik de Moy*, Raad en eerſte Secretaris tot Antwerpen, en van *Clara van Gulik*, *Melchiors* dochter; hy ſondeerde tot Antwerpen in de korte Ridderſtraat, in den Zwanengang, een Geſtigt voor 12. oude Mannen, en ſtierf anno 1625. leggende by ſijn broeder begraven onder een marmeren Monument.

JASPER VAN NISPEN, ſone van *Cornelis van Nispen*, en van *Anna van Santvoort*, troude *Joſina van Pelanen*, dochter van *Euſtatius van Pelanen*, *Adriaans* ſoon, Raad ter Graaflijkheid van Zeelant; en liet na

Cornelis van Nispen, ſtierf ongetrout.

Maximiliaan van Nispen, troude eerſt *Chriſtina vander Burg*; daar na *Eliſabet Maarſſen*, dogter van *Johan-Pieter Maarſſen*; hy ſtierf anno 1645. ſonder oir, en leit tot Middelburg in de grote Kerk begraven.

Het Wapen van Niſpen is een Groene klimmende Leeuw, met Rode Tong en Klauwen, op een Velt van Silver, en heeft *Gerard van Niſpen*, *Adriaans* ſoone anno 1576. beginnen te voeren een Rode Kroone op 't Hooft van de Leeuw, 't gene by de meeſte van dit Geſlachte is nagevolgt is. Ook is noch van het ſelve Geſlagte geweeſt Meeſter *Nicolaas van Niſpen*, vermelt anno 1457. getrout met *N. N.* by dewelke hy gewan *Thomas van Niſpen*, overleden den 17. Aprilis 1513. en in de Kerke tot Niſpen, onder een gehouwen ſark begraven. Den voornoemden *Thomas van Niſpen* hadde getrout *N. van Loo*, by dewelke hy gewan *Maria van Niſpen*, getrout met *Adriaan van Marſſelaar*, Schiltknape, Heere van Opdorp, &c. Secretaris, en Kamerheer van Paus *Adriaan van Utrecht*, anno 1523. en naderhand mede Schepen van Antwerpen; hy was een ſoone van *Gillis van Marſſelaar*, Heer van Opdorp, &c. en van *Zegerine van Groeſdonk*, van dewelke gekomen zyn de Heeren van Marſſelaar, Heeren van Opdorp, Parc, &c. als noch in Braband in weſen zynde. Noch *Clara van Niſpen*, getrout met Meeſter *Nicolaas van Florines*, Griffier van den Geeſtelijken Hove tot Mechelen, geſtorven den .... November 1601. en aldaar met haren voornoemden Man in de Hooſt-kerke begraven.

Lett. A.

Albrecht van Niſpen, Heere van Bergen op den Zoom, en *Machtilt* ons wettig wijf, Vrouwe van den ſelven Lande, maken kont allen luyden, dat wy *Claas van Niſpen*, onſen lieven ende getrouwen Knape, om ſijnen goeden en getrouwen dienſt, die hy ons dikwils gedaan heeft en noch doen ſal, onſen man hebben gemaakt, en maken, en hebben hem gegeven alle die Wildert en Heyden die binnen deſen palen gelegen zyn, die hier naar beſchreven ſtaan, dats te weten van den houk vander heyninge vander Wolbrake, ſtreckende op Hotmaar, en alſoo langs der Mare tot der Grippe toe, die *Claas* daar heeft doen delven, en alſoo als die Grippe gaat tot aan den Zwaluwen-Berg, en van dien Zwaluwen-Berg ſtreckende op den houk vander heyninge van Niſpen, en van daar langs der heyninge ſtreckende totter Wolbrake toe, van ons en onſe nakomelingen te houdene tot eenen rechten leene, en deſe voorgenoemden Wildert binnen deſe palen voornoemt heeft *Claas* voorſz van ons ontfangen, en heeſter ons manſchap af gedaan voor onſe Mannen. Ende om dat wy willen dat deſe dinge geſtade blyven, en vaſtgehouden *Claas* voorſz en ſijne nakomelinge, ſoo hebben wy deſen brief bezegelt uythangende, en omme die meerder zekerheyt, en om dat ſy hier over waren als onſe Mannen, ſoo hebben wy gebeden *Boudin Gillis*, *Ianne metten Gelde*, en *Ian Allaarts* ſone, dat ſy deſen brief bezegelen ſouden; in kenniſſe der waarheyt. En wy *Boudin*, *Ian* en *Ian* voorgenoemde Mannen ons liefs Jonker *Albrechts*, en onſer liever Jonkvrouwe *Machtelde*, Heer en Vrouwe van Bergen op den Zoom voorgenoemt, om haar beyde wille, en om dat wy hier over waren als haar Mannen, ſoo hebben wy deſen brief met hem bezegelt in kenniſſe der waarheyt. Dit was gedaan te Wouwe, in 't jaar ons Heeren dertien hondert negen-en-twintig, op Sinte Lucas-dag Euangeliſt. En was bezegelt met vijf zegelen in groenen waſſe aan dubbelde francijne ſtaarten.

Lett. B.

WY *Iohan*, by der gratie Godts Hertoge van Lotrijke, van Brabant, van Limborg, maken kont alle den genen die deſe letteren ſullen ſien ofte hooren leſen, dat wy hebben gegeven *Claas van Niſpen*, onſen Schoutede van onſen Lande van Breda, volkomen magt, te ſettene en te makene Schepenen en Dingſe-banken in alle onſe Dorpen van onſen voorſz

Digitized by Google

Lande van Breda, van onſen wegen, gelijkerwijs en in dier manieren of wyſe ſelve daar geſtelt en gemaakt hadden, omme te wijſen en te doene van alle dingen dat Schepenen toebehoort, na maniſſe ons Rechte, en is dat ſaake dat ſy gelaſt worden van eenige dingen, die ſy niet vroet en ſijn, ſoo ſullen ſy komen voor onſe Schepenen van Breda, als aan haar hoot, en wat ſy hem daar af wijſen dat ſullen ſy voort geven, en dat ſal geſtadig blyven en ſijn van onſen wegen. In oirkontſchappe van welke dingen wy hebben onſen zegel doen hangen aan deſen Brief, in kenninſſe der waarheyt, dewelke waren gegeven te Bruſſele des woonſdags na St. Remijs-dag, in den jare ons Heeren duyſent drie-hondert achten-twintig.

Lett. C.

WY *Jan* by der gratie ons Heeren Hertoge van Lothrike, van Brabant, en van Limborg, maken kont allen den genen die deſe letteren ſullen ſien of hooren leeſen, en oorkonden met deſen brief, dat wy hebben gegeven, en geven *Wouter van Niſpen*, om den getrouwen dienſt die ſijn vader *Claas van Niſpen*, en hy ons gedaan hebben, en hy ons noch doen ſal, vier Hoeven Moers, en een halve Houve, met den gronden leggende op die Kriekvaart boven Roſendale, Noortwaart vander Nonnen goede van Breda, en alſoo Noortherwaarts gaande aan *Willem Woyten* ſoons goet, en ſijnre ſtijfkinderen, vander Criekvaart Ooſtwaart ſtreckende tot aan die Berge, vordane hebben wy *Wouteren* voorſeyt, gegeven en geven drie Hoeven Moers metten gronde, leggende tuſſchen des Abts goet van Voorne, en *Bondun Verlangs*, en *Philips Brunen* kinder, daar des voorſeyts Abts goet legget aan die Noortzyde, en *Bondun Bondunts*, ende *Philips Brunen* kinder goet aan de Zuytzyde, ſtreckende Ooſtwaarts tot *Clauſe van Niſpen* kinderen goede. Voort hebben wy hem gegeven, en geven alle den volger Moeren die tot den voorſeyden ſeven Hoeven en eene halve toebehoorende is, welke volger Moer gelegen is aan de Weſtzyde van den Vaart, en van deſen voorſz ſeven Hoeven Moers en eene halve, metten gronde, ſal die voorſeyde *Woutere* en ſijn oor, of die geene die 't van den voorſz *Woutere*, of van ſijnen erven verkrijgen mogen, geven van elken Buenre twaalf penningen Lovenſche 's jaars op Sinte Baven-dag te leveren der Vrouwen van Roſendale, en haren oor. Voider hebben wy den voorſeyden *Woutere* gegeven, en ſijnen oor, of den genen die 't goet van hem verkrijgen ſal, te tween ſteden nederwaart in die Riviere diemen heet de Beeke daar 't hem beſt genoegt, t'elker Stede ſes groote Roeden breet, van ſijnen moer te wegen, en te wateringen ſijn profijt en ſijn oorbaar mede te doen, en wy geven hem macht te maken Wateringen, Sluyſen, Bruggen, en Wegen, en wat hy maken wille, om die nutſchap van dien voorſeyden goede, en wy geven hem, en ſijnen oore vryen Watergang in die Riviere die men heet de Beeke, te Vaarne en te Vlietene ſonder toelne en onverſlagen, en vrylicke te vaarne ſonder wederſeggene, alſoo verre alſe onſe Heerſchappe gaet; en waar dat ſake dat *Woutere* voorſeyt, en ſijne nakomelingen eenige koſt daden, in Vaarden, in Wegen, in Sluſen, in Wateringen, en in Bruggen, om die nutſchap van deſen goede en van anderen goede, dat met deſen goede bewedemt en geſament is, ſoo ſal hy den genen manen daar 't aan komt te geven, en wie hem niet en geeft, daar ſal hy 't varen leggen by den Schepenen, en innent weder metten rechte twiſcatte; Voort en ſal niemen met anderen goede dat met deſen voorſeyden goeden niet bewedemt noch geſament en is, in Vaarde noch in Wateringen mogen komen, noch dier gebruyken, ten ſy by *Wouters* gemoede of ſijne nakomelinge. Voort hebben wy gegeven, en geven den voorſeyden *Woutere* en ſijnen oor, of den genen die 't goet van hem verkrygen mogen, dat Schoutedom en bedrijf op 't voorſeyde goet, en op den Watergang, en die boeten te dryen ſchellingen Lovenſche, en daar beneden, en die boeten ſullen onſe ſijn, omme dit goet te bedryvene en ter oorbaar te brengene, en wy willen dat *Woutere* voorſeyt, en ſijne nakomelingen dit voorſeyde goet gebruyken ſullen en oirberen, vry en quyte van allen ſaaken diemen hier namaals daar af hebben wille, ſonder van den voorſz thenſe, en wy geloven over ons en over onſe oor *Woutere* voorſeyt, en ſijnen oor, of allen den genen die dit voorſeyde goet tegen *Woutere* voorſeyt, of tegen ſijnen oor verkrygen ſullen, alle poincten, die in deſe letteren en in deſe charte geſchreven ſtaan, wel en getrouwelijk te houdene, en te doen houden eeuwelijk vaſt en geſtade, en daar af warant te ſijne eeuwelijke tegen alle menſchen. En om dat wy willen dat alle deſe ſtucken die hier vooren ſijn vaſt en welhouden blijven, ſoo hebben wy deſe letteren bezegelt met onſen zegele. In kenniſſen der waarheyt. Dit was gedaan en gegeven te Bruſſele in Sinte Thomas avonde Apoſtelen, in den jare ons Heeren, doemen ſchreef duſentig drie-hondert dertig en een.

Lett. D.

JAn, Heer vander Lecke en van Breda; Doen kont allen luyden, dat voor ons komen is, en voor onſe Mannen van Leene hier na beſchreven *Godevaert van Niſpen*, en heeft ons opgedragen in onſe hand totte *Jans* behoef, *Jans* ſoone *van Niſpen*, die hy heeft by Juffrouw *Lijsbetten*, Heeren *Jans* dochter *van den Campe*; die Schutterye van dryen Dorpen, dats te weten van Woude, van Niſpen, en van Roſendale, die hy en ſijne voorvaderen van ons en onſen voorvaderen, Heeren te Breda, te Leene houdende waren; welke voorſz Leene wy voort verleent hebben en verlyen *Janne* voorſz en ſijne nakomelingen, van onſen nakomelingen Heeren te Breda te houden tot eenen geregten Erfleene. Voort droeg ons op in onſe hant *Godevaert* voorſz, tot behoef *Jans* ſijns neven voorgenoemt, dat Vaart-gerechte te Roſendale, met ſijnen toebehooren, dat wy voort ver-

Digitized by Google

verleent hebben en verlyen *Janne* voorsz, en sijnen nakomelingen, van ons en onsen nakomelingen, Heeren te Breda, te houden tot eenen gerechten Erfleene, behoudelijck jegelijck sijnes rechts. Hier over waren als Mannen te getuygen *Hr. Dirk vander Lecke*, onsen broeder, *Gielis vanden Campe*, *Dirk die Rover*, en *Ian van Persijn*. In oircont desen brieve met ons zegelen bezegelt, in 't jaar ons Heeren 1389. twintig dagen in September.

Lett. E.

Extract uyt het Leen-regijster van Bergen.

Op den 3. July 1465. ontfing het voornoemde Leen *Boudin van Nispen*, des voornoemden *Ians* soone, *per mortem patris, ut patet in dicto antiquo libro folio 22. ut supra.*

Item op den 13. January 1524. naer Brabandt ontfing 't voornoemde Leen Mr. *Raas van Lyekerke*, als Rentmeester, en van wegen den Grave van Nassou, mits koope by den selven Grave daar af gedaan, tegens d'erfgenamen van wijlen den voornoemden *Bouwen van Nispen*, *ut latius patet in dicto antiquo libro folio 22. ut supra.*

Item op den 14. Aprilis 1540. voor Paasschen, ontfing 't voorsz Leen *Andries Vierling*, als Rentmeester en Procureur mijns Genad. Heeren des Prince van Orangien, Grave van Nassou, *Post mortem patris ut patet in libro B. folio 19.*

Op den 26. Juny 1550. compareerde voor Mr. *Cornelis Andel*, Stadhouder, en den Mannen van Leene naarbeschreven *Andries Vierling*, als Rentmeestere en Procureur mijns Gen. Heere den Prince van Orangien, Grave *Willem van Nassou*, heeft ontfangen by doode sijns neven den Prince *Rene de Chalon* en *van Nassou* 't voorschreven Leen, soo hy 't selve anno 1540. ontfangen hadde, komende by manissen des voornoemden Stadhouders en wijsdom van Mannen daar af te hande en te monde, doende voort hulde en eed, met al 't gene naar 's Hofs recht schuldig was te geschieden als voorgangen, behoudens allen ygelijken sijnen goeden rechte, presente *Pieter Potten Claasz*, *Ian van Akeren*, *François van Delft*, *Willem de Rouk*, Mr. *Merten van Cleve*, *Reynier de Vos*, en *Ieronimus vander Heyden*, Mannen van Leene.

Op heden den 23. December 1649. compareerde voor hare Vorstelijke Genade Vrouwe *Elisabeth*, by der gratien Gods Princesse van Zollern, Gravinne van den Berg, Marquise van Bergen op den Zoom, &c. en Mannen van Leene hier naar genoemt, d'Heer *Isaak Noirot*, Rentmeester van sijn Hoogheydts Domeynen van Steenbergen en Rosendaal, als specialijk geauthoriseert, en versochte by doode van sijne Hoogheyt *Willem*, by der gratie Gods Prince van Orangien, sijnen Heer grootvader te verheffen het voorsz Leen, soo hy 't selve anno 1550. ontfangen heeft, komende daar af te hande en monde, doende voorts hulde en eedt met alle 't gene des naar 's Hofs recht schuldig was te geschieden behoudelijk hare hooggemelte Vorstelijke Genade, en eenen ygelijken sijnen goeden rechte. Actum in den Leenhove van Bergen op den Zoom, *ut supra*, present *Willem Adams Bollaart*, en *Adriaan Rubbens*, Mannen van Leene s'Hofs voorsz.

Lett. F.

Willem, &c. doen kont allen luden, dat voor ons gekomen is onsen geminden Heer *Herbaren van Rhyede*, en heeft gemaakt mit onser hant in rechten Duaryen en lijstogten Vrouwe *Lyedewy van Nispen*, sijnen wittagtigen wive de helft van 24. Margen Lants, dats te weten den Oosterwal van den Thienweg totten Grave toe, alsoo die gelegen zyn in onsen Ambacht van Werkendam; Item half de Huysinge en half den Boomgaart, gelegen voor desen 24 Margen voorsz, en sy nu ter tijd op woont; Item de helft van den Chijnse die van den Hofstede komt, die totten voorsz Huysen en Landen behooren; Item die helft van den Bier Exchijnse binnen onsen Ambacht van Werkendam voorsz, en hy samentlijk al van ons te Leen hout, in welker Douaryen en Lijstogte voorsz wy geloven voor ons en voor onse nakomelingen Vrouwe *Liedewy* voorsz, te houden en te sterken, hoir leeven lang geduerende, na regten en costume van onsen Lande, aldaar die voorsz goede gelegen zyn. In oirconde &c. Gegeven in den Hage, op den anderen dag in Aprille anno 1412. na den loop van onsen Hove.

Lett. G.

Ik *Jan van Nispen*, doe kondt en kennelik allen den genen die desen brief sullen sien of hooren lesen, dat ik op den dag van heden met welbedagten sinnen (en by Raede, weeten, en goeddunken, van veele myner Magen en Heymelike Vriende) verkogt en overgegeven hebbe, den Hooggeboren en vermogenden Greve mynen Genedigen lieven Jonkere Jonkeren *Johan*, Greven te Nassouw, &c. Myne Vaart, metten Vaart-kanten, met den Vaart-gerigten, en met allen anderen hunnen toebehoorten tot Rosendaale gelegen, vanden voorgenoemden mynen genadigen Jonker, als Heere van Breda, te leen roerende, gelijk ik die tot hier toe gebruykt en beseten hebbe, en sy my van wylen *Janne van Nispen*, mijnen lieven Vader, dien Gode genadigh sy, is bleven, voor eene erffelijke Rente van 't sestig Rhynsche gulden s'jaars, die my mijn voorsz genadigen Jonker daar voore verleend, gegeven en bewyst heeft, van sijner genaden en sijnen Erven, Heeren te Breda, te leene te houden en te dragen op seekere Voorwaarden, Geloften en Conditien, alsoo die brieven die hy my daar af heeft verleend, met sijnen en sijnre mannen van leene, daar inne genoemt, Zegels besegelt, wel en klaarlijk in houden en begrypen, van dewelke den teneur hier na volgt van woorde te woorde. *Iohan*, Greve te Nassouw tot Vyanden en tot Dietz, Heere tot Breda, Drossaardt van Brabandt, doen kondt allen luyden, dat op den dag datum deses briefs voor onse lieve en getrouwe mannen van Leene hier

hier nae genoemdt, te wetene *Willem van Heemvliet* en *van Cattendijk*, *Claeus Uyttenkampe*, *Adam van Nispen*, *Gooffen van Roomen*, en meer andere, wy ter eenre fyde, en onfe lieve en getrouwe man van Leene *Ian van Nifpen*, ter andere, kenden en lyden openbaarlijk, alfoo als de felve *Ian*, en fijn ouderen, over menigh jaar van ons en onfen Voorvaderen, Heeren tot Breda, te Leene gedragen, gehouden, en befeten hadden, dat Vaart-gerigt in onfen Dorpe van Rofendaale, om Schoutet en Schepenen aldaar te mogen fetten de Vaart met hunnen Vaart kanten, geheeten Jan van Nifpens Vaart, met allen anderen regten en dingen daar toe behoorende, hoe wy en de voorfz *Ian* in by wefen onfer beyden Vrinden guetelik met malkanderen overkomen en overgedragen waren, dat ons de felve *Ian* fijn voor genoemde Vaart, Vaart-gerigte, en Vaart-kanten, met allen regten en toebehoorten voorfz, overgeven en op dragen foude eeuwelijk, en erffelijk onfen nakomelingen te blyven, en dat wy hem daar voor wederom fouden bewyfen en verlenen eene erffelijke Rente van 't feftig goude Rynfche gulden s'jaars, altoos op Kerfmiffe te verfchynen, op onfe Renten en goeden ons voorfz Dorps van Rofendaale, dewelke de felve *Ian* en fijne nakomelingen van ons en onfen nakomelingen Heeren te Breda tot eenen regten erfleen fchuldig fouden fijn te houden, te dragen, en ons en onfe voorfz nakomelingen, dienft en manfchap daar af te doene, alfo dik en menig werf als des noodt foude gebeuren, behoudentlijk dat wy en onfe nakomelingen, foo wanneer ons ofte defelve geliefde, de voorgenoemde Rente fouden mogen af quyten en loffen, jegelijken penningh met agtien gelijke penningen, en metter verfchenen Renten na beloop van tyde, als de quytinge foude geschieden, den voor genoemden *Ianne* of fijne nakomelingen eens te betalen, behoudelijk dat men hem die felve quitinge een vierendeel jaars te vooren foude moeten verkondigen, met welken penningen de felve *Ian* of fijne nakomelingen verbonden foude fijn terftondt andere erffelijke Renten of Goeden te kopen, die hy van ons weder, en onfen nakomelingen Heeren te Breda, te Leen foude houden en ontfaen, in alle der maten als hy nu foude doen vander Renten voorfz, fonder dat hy of fijne nakomelingen voorgenoemt de felve penningen, komende van der afquytingen voorfz, anderfints foude mogen beleggen, of bekeeren in eeniger manieren. En want wy *Iohan*, Grave te Naffouw, &c, als Heere van Breda voorgenoemt, ter eenre fyden, en de voorgenoemde *Ian van Nifpen*, ter andere, openbaarlijk begeerden voor onfe mannen van Leene boven genoemt de voorgenoemde, voorwaarden, gelijk fy voorgefchreven ftaan volkomentlijk t'onderhouden, en malkanderen goede en feckere vaftigheden daar af te doene, gelijk als dat nae den regten ons Hoofs van Breda behooren en fchuldig foude fijn te geschien, foo maanden wy eenen vanden felven onfen mannen van Leene, foo en in wat manieren die voorgenoemde *Ian van Nifpen*, ons vanden Vaart-gerigte, Vaart, Vaart-kanten, en anderen regten, en toebehoorten voorgenoemt, naar ons voorgenoemde Hoofs regt genoeg doen en vaft fetten foude, dewelke hem met den anderen onfen mannen voorfz, daar vergadert fijnde, beriet, en beraden fijnde, bragt ons weder over; wyfende voor een Vonnis, by vollen gevolge van hen allen, dat de voorfz *Ian van Nifpen*, fijn Vaart-gerigte, Vaart, Vaart-kanten en allen anderen regten daar toebehoorende, boven genoemt, ons opdragen foude in onfen handen, tot onfer en onfer nakomelingen behoef, en foude voorts daar op worpen en vertyen met wettelijke vertyeniffen, hem bekennende geen regt meer daar aen te hebben, nog te behouden, dewelke de voorfz *Ian* dede volkomelijk, en altemaal, gelijk als 't Vonnis ons voorfz mannen van Leene gaven, en verleenden wy voor ons en onfen erven, Heeren te Breda, den voorgemelden *Janne van Nifpen*, en fijne erven eene erffelijke Rente van t'feftig Overlandtfcher Rynfche guldens s'jaars, goede en geregte, of de weerde daar voore, in anderen goeden gelde, die hem jaarlijcx en erffelijk vallen en verfchynen fal, opten Heyligen Kerfdag, te hebben en te houden by den voorgemelden *Janne*, en fijnen Erven, van ons en onfen Erven Heeren te Breda, tot eenen regten Erfleen op en uyt allen onfen Renten en goeden ons Dorps van Rofendaale voorfz, op de Conditien en Voorwaarden boven geschreven, en die felve *Ian* dede ons daar af behoorlijke manfchap met hulden en eede van trouwen, en alles dat hy ons daar af fchuldig was te doen, en wy ontfingen hem daar af in ons manfchap, behoudelijk ons altoos ons Heerlijkheyt, en andersjegelijx regten. Des t'oirkonde hebben wy onfen Zegel aan defen brief doen hangen, en hebben voorts verfogt onfen getrouwen mannen van Leene boven gemeld, dat fy hunne Zegelen mede by den onfen defen felven brief willen aanhangen. En wy *Willem van Heemvliet*, en van *Cattendyk*, *Claus Uyttencampe*, *Adam van Nifpen*, en *Goeffen van Romen* voorfz, om dat wy hier by en over fijn geweeft, als mannen van Leene des Edelen en mogenden Jonkeren, Jonkere *Johans* Graven te Naffouw fijns Hoofs van Breda voorgemelt, daar alle faken fijn geschiet inder manieren boven geschreven, foo hebben wy t'fijnen verfoeke en ter bede des voorfz *Jans van Nifpen*, onfen Zegelen by den fijnen defen brief mede aangehangen, in meerder kenlijkheydt en vaftigheyt der dingen voorfz. Gegeven op den vierden dag van May in 't jaar ons Heeren duyfendt vierhondert en agt en veertigh. Soo is 't, dat ik *Ian van Nifpen* voorfz, voor my en alle mijn erven gelooft hebbe en gelove in goeden trouwen, mits defen brieve, mijnen voorgemelden genadigen Jonker en fijnen erven, d'inhoudt vanden voorfz brieve en alle Voorwaarden, geloften en Conditien, daar inne begrepen, alfoo verre als fy my aangaan, en ik na den inhoudt vanden felven, daar mede in eeniger wyfe ben of mag fijn verbonden, wel en onverbrekelijk te houden en te voldoen, tot eeuwigen dagen, fonder eenig weygeren of wederfeggen, alle argelift uytgefcheyden, en des t'oirkonden heb ik voor my en alle mijne Erven mijnen Zegel aan defen brief gehangen, en ter meerder oirkondfchappen van den felven gebeden den eerbaren mijnen lieven Oom en Neven,

Godert

Digitized by Google

Godert van Nispen, *Floris van Nispen*, en *Adam van Nispen*, Drossart 's Landts van Breda sijnen Broeder, dat sy hunne Zegelen mede by den mynen aan desen brief willen hangen, 't welke wy *Godert*, *Floris*, en *Adam van Nispen* voorgemelt, om wille *Ians* ons liefs Neven, en want ons ook wel kennelijk is, dat alle saken tusschen onsen voorgenoemden genedigen Jonkere en ons Neve sijn geschiet, gelijk de voorsz brief inhout en begrypt, geerne alsoo gedaan hebben, op den vierden dag van May in 't jaar ons Heeren duysendt vier hondert agt en veertig.

Lett. H.

JAn Heere vander Lecke en van Breda, doen kondt allen luyden, dat voor my komen is, en voor vele onser mannen van Leene, en sonderlinge voor de hier na beschreven, *Ian van Mechelen*, *Maas* soone, als Momber *Jans van Nispen*, *Ians* sone, en heeft doen gedagen alle die gene, die hun regts vermeten mogten tot den Vaart-gerigte te Rosendaale, met allen sijnen toebehoorten, gelijk als men dat van ons te Leene houdende is uytten huyse van Breda, daar die wete af gedaan was met regten, die genegten vervolgt, dat eerste dat ander, dat derde, en dat vierde was overgestaan, en dat alsoo voort bedreven met regte, dat dat Vonnis wylde, dat wy hem daar toe doen souden, als wy deden, en dat wy hem daar in schuldig sijn te houden, ter tijdt toe datter yemandt uytwonne met eenen beteren regte, en alsoo regt ware. Hier toe geschiede alle dat daar van regte schuldig was toe te geschien, en is geen point van regten agter gelaten. Hier by en over waren onse mannen van Leene, dats te weten, *Ian vanden Houte*, *Ian vanden Campe*, onsen Drossaart vanden Lande van Breda, Ridder, *Willem van Dalem*, Heere van Donge, *Gielis vanden Campe*, *Zebregt Thierloet*, *Peter Schaart*, *Willem vanden Wyngaarde*, en *Dirk de Roever*, Knapen, daar dese saken geschieden met Vonnisse en met regte. In oirkondschap desen brief met onsen Zegel bevestigdt, en want wy *Ian vanden Houte*, en *Ian vanden Campe*, Ridderen, *Willem van Dalem*, Heere van Donge, *Gielis vanden Campe*, *Zebregt Thierlot*, *Peter Schaart*, *Willem vanden Wyngaarde*, en *Dirk de Roever* voorsz, alle mannen ons liefs Heeren vander Lecke en van Breda, uytten Huyse van Breda, hier over waren, daar dese saeke geschiede met vonnis en met rechte in aller manieren, alsoo vooren staat, soo hebben wy in getuygenisse daar af desen brief bezegelt met onsen zegelen, met onsen lieven Heere voorsz. Dit was gedaan in 't jaar ons Heeren 1392. 20. dagen in October.

Lett. I.

HEndrik, Grave tot Nassou, tot Vyanden, tot Catzenelboge, en tot Dietze, Heere tot Breda, tot Diest, Herstal, Grimbergen, en Sichem, Burggrave van Antwerpen, ende Drossart 's Lands van Brabant, &c. Allen den genen die desen letteren sulle sien saluyt, doen te weten, dat omme die goede getrouwigheyt, regtveerdigheyt, en discretie, die wy by experiencien weten te wesen in den persoon van onsen lieven en getrouwen *Pauwels van Nassou*, den selven volkomentlijk betrouwende zynder wijsheyt, en goede diligentie, wy hebben gemaakt, gestelt en geordineert, en by desen onsen brieve stellen, maken, en ordineren Schoutet onser Stad, Land, en Heerlijkheyt van Breda, metten aankleven en toebehoorten van dien, nu ter tijt vacerende en opstaande 't onser dispositie, by den overlijden van wijlen *Floris van Nispen*, leste besitter van den selven officie, gevende by desen onsen brieve den selven *Pauwels* volkomelijk macht, authoriteyt, en speciale bevel 't voirsz officie van den Schoutet-ampt van Breda, van nu voirtaan te houden, exerceren ende bedienen, of by eenen notabelen man tot eenen sijnen Stadhouder, in sijn afwesen of tegenwoordigheyt, te doen houden, te excerceren en te bedienen; onsen rechten Hoogheyt en Heerlikheyt te bewaren, en een jegelijken, des begerende, regt en justicie te doene administreren en te laten geschien; en voirts al te doen, en te excerceren alle saaken, die een goet en getrouwe Schoutet schuldig is te doene, en gelijk sijnen voirsaten in 't selve officie gedaan hebben, op alsulken rechten, salaris, liberteiten, vryheiden, en emolumenten, daar toe staande, sulke en gelijk sijn voirders in 't selve officie gehad hebben, alsoo lange als 't ons believen sal. Waar op en van hem wel en rechtveerdiglijk te quytene in 't bedienen van den voirgenoemden officie, hy den behoirlijken eedt in onsen handen gedaan heeft. Ontbieden en bevelen daar omme onsen Drossaart, Burgemeesteren, en Schepenen onser voirgenoemde Stad van Breda, en allen onsen justicieren en onderzaten dient aangaan mach, dat sy den voirgenoemden *Pauwels* van den selven officie van den voirsz Schoutet-ampt voir onsen Schoutet kennen en houden, en hem alle behulpe en bystant doen, mitsgaders van den rechten, salaris, liberteiten, vryheden, profijten, en vervallen voirsz, doen laten en gedogen rustelijk, vredelijk en volkomelijk genieten en gebruyken, sonder hem daar inne te doen, laten of gedogen gedaan te sijne eenig letsel of moeysele ter contrarien in eeniger manieren. Want ons alsoe belieft. En des t'oirconden soo hebben wy onsen zegele hier aan doen hangen. Gegeven in ons Stad van Breda den 4. dag in November, in 't jaar ons Heeren duysent vijf-hondert en vier.

Lett. K.

IN der zake hangende voor den *Hove van Holland*, tusschen den *Grave van Nassou*, *Heere tot Breda*, *&c.* Impetrant aan d'een zyde, ende *Mr. Adam van Nispen*, Gedaagde aan d'andere, de voorsz Impetrant allegerende, dat hem onder andere sijne *Heerlijkheden toebehoorden de Heerlijkheden van de Leck en van Polanen, met allen toebehoorten, te leen gehouden van de Keyserlijke Majesteyt, als Grave van Holland*, van

Digitized by Google

welke *Heerlijkheden* vele diverſche *Leengoederen* te leen gehouden worden, en onder andere de helft van den Thienden van *Emmikhoven*, en *Weerthuyſen*, met acht Mergen Lands, gelegen in *Weerthuyſen-broek*, met noch twee Margen en dertien Hond aan een gelegen, geheten de *Rijskamp*. Noch twee Mergen geheeten de *Crimpen*, en vier Thienden daar van d'eerſte gelegen is in *Raamſdonk*, en tot *Waſpijk*, die twede en derde tot *Raamſdonk*, en de vierde tot *Waſpijk*, welke parcelen wijlen *Govert van Niſpen*, des Gedaagdens vader, vanden Impetrant en ſijn predeceſſeuren, *Heeren van de Leck en Polanen*, te leen gehouden, eedt, hulde en manſchap daar van gedaan heeft gehad, en zulkx beſeten en gepoſſideert tot ſijnen overlijden toe, en is overleden geweeſt in den jare 1515. achterlatende den Gedaagde, ſijn oudſte ſoon en rechte leenvolger. Hoe wel deſelve Gedaagde ſchuldig hadde geweeſt, *binnen behoorlijken, tijde als binnen jare en dag, ſijn Leenhove gekent, en behoorlijke inveſtiture als 't gewoonlijken is tegeſchien, aan den ſelven ſijnen Leenheere, of ſijnen Stadhouder verſocht te hebben*, gemerkt dat de voorſz Leengoederen zyn van ſulke natuur, *dat men daar van ſchuldig is hulde, eedt, en manſchap te doen, binnen jare en dag na den overlijden van den leſten poſſeſſeur*, dies niet tegenſtaande is de Gedaagde daar van in gebreke geweeſt, en heeft hem nochtans vervordert, zonder conſent van den Impetrant, aan wien de voorſz Leengoederen by wanverſoek vervallen, en gedevolveert waren, eenige van deſelve goederen te alieneren, verkoopen, en traditie daar van te doen, en voort de voorſz parcelen van Leenen te gebruyken, alſoo verminderende en verduyſterende den Impetrant van ſijn Domeinen en Heerlijkheden.

Waaromme de voorſz Gedaagde by zeeker mandament gedagvaart is geweeſt tot verſoeke van den Impetrant, concluderende ten fine, *van de voorſz Leengoeden verklaart te zyn, by wanverſoek verbeurt te weſen en vervallen aan den voorſz Impetrant, condemnerende den Gedaagden ſijn handen daar van te trekken en te houden, en daar mede te laten bewerden den Impetrant, als van ſijn eygen goet, en te reſtituëren de vruchten daar van ontfangen, of die de Gedaagde hadde mogen ontfangen, gevallen zedert den tijd, binnen den welken deſelve Gedaagde ſchuldig was, 't verly verſocht te hebben, en die noch vallen zouden, hangende dit Proces, mitsgaders in den koſten van deſe inſtantie*, of tot andere finen hem nut en oirboirlijk zynde.

Waar tegens de Gedaagde contrarie ſuſtineerde, zeggende dat *hy in ſijnen jongen tijd als* 10. *of* 11. *jaren oud weſende, altijds buyten ſijn vaders huys in Vrankrijk, in Duytſland, en andere vreemde plekken gewoont heeft gehad, tot den overlijden van wijlen Govert van Niſpen ſijnen vader.* Na welken overlijden deſelve Gedaagde gekomen was van *Bruſſel tot Breda*, ten huyſe van den ſelven ſijnen vader, welk hy bevant geſpolieert van alle Huysraat, Brieven en Munimenten, die ſijn vader binnen ſijn leven toebehoorende waren, ſoo dat hy niet konde weten wat goederen ſijn vader achtergelaten hadde, of die Leenen waren of eigen goederen, waar by hy juſte ignorantie daar van gehad heeft. Niet te min toonende ſijn naarſtigheyt, was gereyſt by den Impetrant, hem te kennen gevende die voorſz ſpeciale en groote laſt van den Sterfhuyſe, en ook den dienſt van den Gedaagde, die op die tijd diende den *Biſſchop van Kamerijk*, daar hy vaceren moeſt, verſoekende aan den ſelven Impetrant brieven van delay, omme te ontfangen alſulke Leenen, als des voorſz Gedaagdens vader van hem te leen gehouden hadde, offererende t'allen tijden te doen, en voldoen al dat een goet Leenman behoorde te doen, deur welke begeerte en preſentatie d'Impetrant verleent hadde brieven van delay, omme te betalen *jura inveſtiture*, addreſſerende aan ſijnen Stadhouder van de Leenen in *Holland*, en d'Impetranten gepreſenteeert hebbende deſelve brieven, van ſtonden aan, doen hy geweten heeft wat parcelen dat'er leen ſouden zyn, heeft gepreſenteert gehad, altijd t'ontfangen alſulke leenen, alsmen bevinden mochte, dat hy mits die aflijvigheyt van ſijnen vader beſittende was, en al te doen dat een goet Leenman ſchuldig was te doen. Seggende voort, dat hy van de goederen, in den eiſch geſpecificeert, noyt profijt gehad en heeft, want die vier Thienden leggen, en by mans gedenken gelegen hebben, onder 't water, en desgelijkx die mergentalen voorſz, ende heeft van den Thienden van *Weerthuyſſen* en *Emmikhoven*, na 't overlijden van ſijn vader voorſz altijds gebruykt de Weduwe *Juffrou Eliſabeth van Cronenburg*, ontfangende daar van de vruchten, ſoo dat de Gedaagde daar af noyt penning ontfangen hadde. Seide ook, dat na uſantie vande *Leenen van Holland, altijds onderhouden, de vaſſallen of beſitters van Hollandſche Leenen, mits latende jaar en dag overgaan ſonder verſoek en inveſtiture te nemen van den Leenheere, niet verbeuren haar Leen, ten ware dat de Leenheere van die leenen den beſitters gewaarſchout hebbende, ſy als dan en willig bleven, verſmadende haren Leenheere.* En alſo den Gedaagde geen vruchten aangevaart en heeft gehad; en al hadde hy eenige goeden aangevaart, dat hy juſte ignorantie hadde *inveſtiture* te nemen: want hem niet kennelijk was, van wat qualiteyt ofte nature dat de goederen waren agtergelaten by wijlen ſijn vader voorſz, ſoo concludeerde deſelve Gedaagde, *dat verklaart ſoude zyn, die preſentatie by hem Gedaagde, den Impetrant en ſijn Stadhouder gedaan, deugdelijk en ſuffiſant, en voort ten fine van abſolutie van den eyſch van den ſelven Impetrant, makende eyſch van koſten, ſchaden en intereſten.*

Tegens welke antwoorde is by den Impetrant gerepliceert geweeſt, en op de replijke by den Gedaagde gedupliceert, elkx van de voorſz partyen, allegerende diverſche middelen. Waar op ſy geappointeert zyn geweeſt, te ſchryven by feiten contrarie en geadmitteert tot hare proeve, in welke ſake is, *hinc inde*, enqueſte gedaan, en ſekere brieven en munimenten overgeleyt, gerenuncieert van meer te produceren, gedient van reprochen by den Gedaagde, en hebben voort partyen geëmployeert Reprochen en Salvatien van rechten, geconcludeert in rechte, en recht begeert. Hier na heeft d'Impetrant gepreſenteert gehad ſekere opene brieven van de *Keyſerlijke Majeſteyt*, omme uyt krachte van dien recht gedaan te werden in deſen Proceſſe; in allen ſchijn of ſijnder

Maje-

Digitized by Google

Majesteyt desen *Hove* speciaal bevel daar toe gegeven hadde voor 't aanleggen van 't selve Proces, mits nemende regard op de rechtvaardigheyt ofte onrechtvaardigheyt vander sake, welke brieven, partyen daar op in 't lange gehoort, acten van hare dingtalen en anders overgeleid, geinterineert zyn geweest, en is de Gedaagde geadmitteert te mogen doen verder defensie in de principale materie voorsz, indien 't hem beliefde, en tot dien einde te mogen stellen nieuwe feiten ofte reden allegeren; daar tegens de Impetrant soude mogen poseren en allegeren feiten en redenen, ter contrarie, en partyen de sake voorts voldingen binnen sekeren dage daar toe geprefigeert: omme, dat gedaan zynde, geappointeert te werden, als ter materie dienen soude: breeder blijkende by den appointemente daar van wesende, van date den 27. Martii lestgeleden.

Na welken appointemente heeft de voorsz Impetrant doen presenteren tegen de Gedaagde, omme te dienen van nieuwe positien, of daar van te renuncieren, achtervolgende de voorsz appointementen, en alsoo hy niet bereyt en was, noch niemanden van sijnre wegen gemachtigt, heeft d'Impetrant verkregen deffault, en een ander mandament, daar mede de voornoemde Gedaagde en Deffaillant ander werf met *intimatie* gedagvaart is geweest, omme te sien wijsen het profijt van den geseiden deffaulte op sekeren dage. Tot welken dage de voorsz Impetrant worde toegewesen een tweede deffault, tot sulken profijte, als hem daar van schuldig was te volgen. En verklaart dat daar van acte gemaakt soude werden, en met de andere munimenten gevoegt by dit Proces, omme daar op als dan recht gedaan te wesen, 't welk alsoo gedaan is.

't Voorsz Hof, met rijpe deliberatie van Rade, deurgesien, en overwogen hebbende alle 't gunt dat ter materie dienende is, *doende Regt in den name ende van wegen des Roomschen Keysers, Koning van Germanien, van Spangien, &c. Grave van Holland, Zeeland, en Vriesland, heeft den voorsz. Mr. Adam van Nispen, uyt kragte en voor 't profijt van de gemelde deffaulten versteken en versteekt hem mits desen, van te mogen poseren eenige nieuwe feyten, en allegeren nieuwe redenen, en van alle verder defensie, die hy in de principale sake hadde mogen doen*, en doende voort regt ten principale, *verklaard de voorsz. Leengoederen verbeurt, by wanversoek, en mits dien vervallen te wesen aan den geseiden Impetrant. Condemneert den gemelten Mr. Adam, Gedaagde, sijn handen daar van te trekken en te houden, en daar mede te laten bevorden den Impetrant, als van sijn eygen goed, en hem te restituëren die vruchten by hem Gedaagde ontfangen, of die hy hadde mogen ontfangen, zedert Sint Jan anno 1517. en condemneert voort de gemelde Gedaagde in de kosten by den Impetrant in deser instantie gedaan*, ter tauxatie en moderatie van den voorsz Hove. Gedaen in den Rade by den *President, Assendelft, Duvenvoorde, Goebel, Loo, Jasper, Deken, en Hugo, Procureur*, en gepronuncieert den 11. September 1521.

Lett. L.

WY *Jan Hallinck, Ockers* soon, en *Meynart van Segwaart, Bartholomeus* soon, Schepenen in Dordregt, oirkonden en kennen, dat voor ons quam *Gerard van Nispen*, sone van *Gerard van Nispen Gerardsz*, geprocreëerd by *Catharina van Houte*, sijn eerste huysvrouwe was. Ende bekende wel en ten vollen vernougt, gecontenteerd, en betaaldt te sijn, den eersten penning metten lesten, by handen van *Adriaan van Nispen*, sijnen halven broeder, van alsulke quote en portie van goeden, erffenisse en besterffenisse, als hem Comparant eenigsins aangekomen en aanbestorven mag sijn, by doode en overlyden van wylen *Gerard van Nispen, Gerardsz*, sijn Comparants vader: scheidende de voorsz Comparant, in der qualité voorsz, den voornoemden *Adriaan van Nispen*, hier van quyte, mitsgaders alle de andere kinderen en erfgenamen van *Gerard van Nispen* voorsz, geprocreëerd by *Margriete Willem Deyms* dogter, sijne tweede Huysvrouwe, ende allen anderen, des quitantie behouvende. In oirkonde desen Brieve gegeven in 't jaar ons Heeren duysent vijfhondert twee-en-veertig, op den twaalfsten dag in Julio.

VANDER NYENBURG.

171 DIt Geslagte is door clandestin huwelijk van *Willem van Egmont*, broeder van Graaf *Jan van Egmont*, met *Margareta van Hoogtwoude*, oorspronkelijk uyt den Huyse van Egmont; gelijk dan de Edelen en Ridderschappe van Holland sulx verklaart hebben by brieven daar van gegeven tot Dordregt anno 1483. Sie de descendenten daar uyt voortgekomen hier vooren op de letter E. onder den tijtel van Egmont, en de voorsz brief van de Ridderschap en Edelen van Holland boven fol. 961. en 962.

OEM VAN WYNGAARDEN.

172 CLAAS OEM, wert gevonden onder de Regeerders der Stad Dordrecht, omtrent den jare 1230. als wanneer deselve Stad eerst met steene muren is omcingelt geworden, volgens het getuygenisse van Gouthoven fol. 76. hy hadde te wyve *N. Duyk*, dochter van *Gijsen Duyk*, en van *N. vander Mark*; en liet by deselve na

Cleis Oem volgt.

Gillis Oem, hadde te wyve *Geertruyd van Ratingen*, en wan *Jan Oem*, Balliu van Zuythollandt, anno 1321. Raat en Rentmeester Generaal van

Zuytholland, anno 1329. tot 1333. hy koft van *Gerard*, Heer van Hoorn en Altena de Heerlijkheid van Papendregt, en wierd daar mede verlyt anno 1321. hadde getrout *Soete vander Duſſen*, *Jans* dogter in Zuythollandt, en wan by deſelve, I. *Tielman Oem* by der Genade Gods Deken van St. Pieters binnen Utregt, als blijkt by verſcheide verlyen, door hem aan andere gegeven anno 1345. 1351. 1364. hy ſtierf anno 1368. II. *Gillis Oem*, Heer van Barendregt; hadde te wyve *Maria van Amerongen*, dogter van *Vredrik van Amerongen*, en wan by deſelve, 1. *Willem Oem*, ſtierf ſonder kinderen. 2. *Magtild Oem*, vrouwe van Barendregt, troude anno 1354. *Diderik van Waſſenaar*, Burg-grave van Leiden, ſone van *Philips van Waſſenaar*, en van *Eliſabeth vander Duſſen*, *Jans* dogter; hy ſtierf anno 1391. en ſijn van deſelve gekomen de volgende Heeren van Waſſenaar, tot op Vrouw *Maria*, die anno 1525. troude met *Iacob* Prince van Ligne, en Ridder vande ordre van 't gulden Vlies.

CLEIS OEM, ſoone van *Claas Oem*, en van *N. Duyk*, vermelt in 't Leen-regiſter van Holland anno 1260. hadde te wyve *Eliſabeth*, *Vrank van Dordrechts* dochter; en wan

Claas Oem, Ridder, volgt.

Godſchalk Oem, Schepen in Dordregt, anno 1312.

Ian Oem, verlyt met een Schroot-Ambagt binnen Dordregt, anno 1320. als blykt by de Regiſters van Hollandt.

Willem Oem, vermelt anno 1426.

Iohanna Oem, troude *Iohan Duyk*, Schepen in Dordregt, ſone van *Willem Duyk*, en van *N. van Stryen*.

CLAAS OEM, Ridder, ſoone van *Cleis Oem*, en van *Eliſabeth*, *Vranks* dochter *van Dordrecht*, omtrent den jare 1305. onder de voornaamſte Edelen en Ridders in Holland, was Ambachtsheer van Dubbeldam, daar mede verlijt anno 1318. Schout van Dordrecht anno 1325. wiert verſlagen van de Ooſt-vrieſen in den Veltſlag by Staveren, omtrent St. Odulphus Clooſter, met Graaf *Willem de IV.* anno 1345. alwaar met den gemelden Grave verſlagen bleven omtrent 400. Ridders en Wapentuurs, met verſcheide Baanderheeren; Sie Gouthoven fol. 380. Hy hadde te wyve *Iohanna van Arkel van Bokhoven*, en wan

Gillis Oem, volgt.

Claas Oem, Schiltknape, was anno 1374. Borgemeeſter van Dordregt, hadde getrout *Iohanna Duyk*. dogter van *Hugo Duyk*, en van *N. van Abkoude*, en wan *Willem Oem*, geſeid *Duyk*, Schepen in Dordregt anno 1401. Burgemeeſter anno 1406. hadde getrout *Johanna vander Merwede*, dogter van *Herbaren vander Merwede*, ſonder kinders.

Claas Oem, Prior vande Auguſtinen binnen Dordregt, reiſde als Pape met die van Dordregt op de Vrieſen anno 1399.

Godſchalk Oem, ſtierf voor ſijn vader ſonder kinderen, hebbende de Kerke van Utregt gelegateerd een pont.

Everwyge Oem, was anno 1360. Vrouwe en Meeſterſſe van het Bagynhof tot Dordregt.

GILLIS OEM, Schiltknape, ſoone van *Claas Oem*, en van *Iohanna van Arkel*, was anno 1354. Schepen in Dordrecht, blijkende by de originele brief ſondags na Pontiaans-dag; hadde getrout *Barbara de Ioede*, en wan

Tielman Oem, volgt.

Godſchalk Oem, Schepen in Dordregt anno 1390. en 1405. blykende by originele brieve.

Willem Oem werd vermeld in ſeker verly anno 1351. alwaar hy genoemd werd, *Willems*, *Gillis Oemen* ſoon.

Hugo Oem, anders genaamd *Hugo Boey*, Schepen van Dordregt anno 1377. hadde getrout *Eliſabeth van Maude*, en wan *Tielman Oem*, geſeyt de *Lange* anno 1401.

Pieter Oem, Capitein over 100. man anno 1396. welke naliet *Aert Oem*, vermelt anno 1444.

Cornelia Oem, troude *Willem vander Lind*, en lieten kinderen na.

TIELMAN OEM, ſoone van *Gillis Oem*, en van *Barbara de Ioede*, was Schepen in Dordrecht anno 1354. en Balliu van Zuyt-holland, als blijkt by brieven van Commiſſie, gegeven anno 1358. tot Schiedam, des maandags na St. Geerten-dag, hadde getrout *Catharina vander Burg*, *Iacobs* dochter; en wan

Godſchalck Oem, volgt.

Iacob Oem, vande welke voorts in regter linie afgedaalt ſijn de Oemelingen, die ſig ſucceſſivelijk ſo tot Dordregt als elders onthouden hebben.

GODSCHALK OEM, ſoone van *Tielman Oem*, en van *Catharina vander Burg*, was anno 1385. Schiltknape van de oude Gravinne van Holland binnen Camerik, hadde getrout *Catharina van den Woude*, leefde noch anno 1403. en wan

Tielman Oem, volgt.

Godſchalk Oem, was anno 1440. Burgemeeſter van Dordregt, en te vooren Hooftman van die van Dordregt, in 't beleg dat Hertog *Ian van Beyeren*, hadde voor Leiden en wan I. *Tielman Oem*, II. *Mabelia Oem*, ſonder kinders, werd vermelt in een fondatie vande Vicarye inde Grote-kerk tot Dordregt, jn date den 20. Martii 1468. III. *Eliſabeth Oem*, leefde noch anno 1500. als blijkt by haar Teſtament in date den 6. Mey anno 1500. IV. *Godſchalk Oem*, troude *Soete de Brouwer*, en wan kinders. V. *Hellewige Oem*, troude *Arent Zaemenkoper*, *Gerrits* ſone, ſondeerde mede neffens hare broeders en ſuſters de Vicarye inde Grote-kerk anno 1568. *Tielman Oem* voorſz was Schepen te Dordregt, anno 1473. hy koft de Heerlijkheid van Papendregt, van *Gyſbregt van Heemerten*, anno 1486. en wierd daarmede verlyt, den 23. November deſſelven jaars, hadde getrout *Eliſabeth van Muylwijk*

Digitized by Google

wijk Ians dogter en wan I. *Godschalk Oem*, Heer van Papendregt, Schepen in Dordregt anno 1495. hadde getrout *Magareta van Diemen*, hy ſtierf anno 1499. nalatende een dogter, met namen *Mabelia Oem*, Vrouwe van Papendregt, ſtierf ſonder kinders; II. *Boudewyn Oem* Heer van Papendregt geworden by dode van ſijn broeders dogter *Mabelia Oem*, voorſz anno 1534. hadde nog vier ſuſters, met namen *Marta*, *Cornelia*, *Eliſabeth*, en *Jacomina Oem*; hy ſtierf anno 1540. nalatende I. *Tielman Oem*, die voor ſijn vader ſtierf. II. *Wouter Oem*, wierd anno 1541. Heer van Papendregt, dog ſtierf ſonder kinders, out 75. jaren, anno 1570. hadde getrout *Catharina Suys*, dogter van *Ian Suys*, en naaſte nigte van *Cornelis Suys*, Preſident van Hollandt, welke voor haar man ſtierf; dies de Heerlijkheid van Papendregt kwam op ſijn broeder *Tielmans* ſoon, met namen *Willem Oem*, de leſte Heer van Papendregt, uyt den huyſe der Oemelingen; hy ſtierf ongehylikt anno 1584. en hebben ſijne erfgenamen de voorſz Heerlijkheid by ſpadeſtekinge verlaten aan het gemene lant vanden Alblaſſerwaart, na dat de voornoemde Heerlijkheid onder dit geſlagt geweeſt was 98. jaren, en heeft *Tielmnn van Muylwijk*, *Iohans* ſone, als vierde deſcendent van *Eliſabeta Oem*, en naaſte leenvolger, de voorſz Heerlijkheid by tranſactie van Dykgraaf, en Heemraden overgenomen, en is daar mede verlyt anno 1625. en daar na ſijn ſuſters ſoon *Cornelis Hoynk*, anno 1652. die getrout ſijnde met *Maria Oem*, deſelve heeft nagelaten aan ſijn ſoon *Otto Hoynk*, daar mede verlyt den 12. September 1668.

TIELMAN OEM, ſoone van *Godſchalk Oem*, en van *Catharina van den Woude*, was Schepen in Dordrecht anno 1412. hadde getrout *Margareta van Slingeland van den Tijmpel*, *Ians* dochter; en wan

Godſchalk Oem, volgt.

Ian Otto Oem, Knape, was anno 1438. Schout van Dordregt, ſtierf ſonder kinders.

Gerrit Oem, troude *Meyne van Herlaar*, Weduwe van *Floris van den Abele*, en wan *Margareta Oem*, verlyt met de Huyſinge van Lewenburg binnen Dordregt anno 1442. ſtierf ſonder kinders.

Eliſabeth Oem, troude anno 1428. *Noyde van Amerongen*, *Meeus* ſoon, was Burgemeeſter tot Dordregt, ſtierf 1435, en wan onder anderen 1. *Tielman van Amerongen*, Burgemeeſter van Dordregt, geſturven anno 1455. 2. *Ienne van Amorongen*, die te man hadde *Dirk vander Does*, Balliu van Zuytholland. 3. *Margareta van Amerongen*, Nonne ter Lee. 4. *Magtild van Amerongen*, getrout met *Ian vander Dorſten*. 5. *Gloria van Amerongen*, die te man hadde *Gijsbert van Sterkenburg*, tot Utregt, en wan kinders

Peternella Oem, troude *Adriaan van Eemskerk*, ſtierf anno 1461. en wan kinders.

Dirk Oem, hadde eerſt te wyve *Maria Nemery*, ſtierf anno 1431. ſonder oir; daar na *Wilhelmina van Roon*, dochter van *Pieter van Roon*, Schepen van Dordrecht, en van *Adriana Sayt*; hy ſtierf anno 1480. en wan *Jan Oem*, Ridder van Jeruſalem, Heere van de Lind, Burgemeeſter van Dordrecht, anno 1482. Schout van Dordrecht, anno 1500. tot 1516. een ſeer vermaart man in ſijn tijd, hadde eerſt getrout *Catharina vander Mark*, dochter van *Adolf vander Mark*, Ridder; daar na *Eliſabeth de Vrieſe*, *Iacobs* dochter; en ten laatſten *Wilhelmina van Walſcharloo*, ſtierf ſeer out ſonder kinders, tot Mechelen anno 1523. en is aldaar begraven in Sint Rombouts Kerk.

Margareta Oem, leefde noch anno 1522. en ſtierf ſeer out.

Adriana Oem, Abdiſſe ter Lee over de 30. jaren, ſtierf ſeer out anno 1527. en leit onder een ſark in de Kerk van Rhoon.

Anna Oem, troude *Wouwerik van Steenhuyſen*, *Cornelis* ſoon, Schepen in Dordrecht anno 1492. en hebben kinders nagelaten.

GODSCHALK OEM, ſoone van *Tielman Oem*, Ridder, en van *Margareta van Slingeland*, dochter van *Ian van Slingeland*, Knape, ſoo als blijkt by een vertigt-brief, gepaſſeert voor Schepenen van Dordrecht anno 1412. mitsgaders by een andere brief van ſchiftinge en ſcheidinge, mede gedaan voor Schepenen van Dordrecht, tuſſchen de erfgenamen van *Catharina*, *Ians* Weduwe *van Slingeland*, zynde in date den 17. December 1428. hy koft in den jare 1432. van *Arent van Gent*, Ridder, de Heerlijkheid van Wijngaarden, die Graaf *Floris van Holland*, by ſijne brieven gegeven en bezegelt in den jare 1283. den derden Mey, uytgeſproken en verklaart heeft, met en nevens de Heerlijkheden van Papendrecht, Matena, Wervelcampt, Cortegrave, Goudriaan, Slingelant, Poderſints-ambacht, Nieuw en Oud Hardinxvelt, tuſſchen Schaluynen-ſloot, en de halve Lange-ſloot, Gieſenmonde; een Oude vrye Heerlijkheyt te weſen, en datmen alle Balliingen met recht daar in houden mach, die uyt ſijne Genaden Landen, ofte Steden gebannen werden; uytgenomen alleen of yemand gebannen ware van Verraderye, Moort, of van Vergiffeniſſe, dat den Grave of ſijner kinderen lijf aanroerde, die en ſoude binnen deſer Heerlijkheydt niet vry ofte onthouden weſen, als ook ten opſiene dat de onderſaten, en ingeſetenen in deſelve Heerlijkheyt, van alle ſchattingen, van dienſt, van heergevaart, en klokſlag, verklaart werden vry te ſullen weſen en blijven, 't welk by brieven van Hertog *Philips van Bourgongie*, Grave van Holland, &c. in date den eerſten December 1445. is geconfirmeert geworden, als wanneer op eene Dagvaart in den Hage, met ſijne Genade aldaar vergadert waren de gemeene Banritſen, Ridderen, en Knapen van Holland en Vrieſland. *Godſchalk Oem* voorſz is by quytſcheldinge van *Johan vander Leck*, ſwager van *Johan*, Heer van Egmont, in den jare 1433. of 1434. verlijt geworden mette geheele Ambachts-heerlijkheyt van 't Ooſt-ambacht van Yſſelmonde, met alle de hoogheden, præeminentien, profijten, en emolumenten van dien, maar is in den jare 1439. by overgifte van *Godſchalk* voorſz, mette eene helft van dien verlijt geworden *Hugo van Lannoy*, Heere van Santes, Beaumont, &c. Stadhouder van Holland,

Digitized by Google

land, Zeeland, en Vriesland; 't welk blijkt by Extract uyt de Regisseren van de Leenen der Graaflijkheyt van Egmont. Hy is noch by brieven van Hertog *Philips van Bourgongie*, als Grave van Holland, verlijt geweest mette Ambachts-heerlijkheyt van Raamsdonk, mette Molen, Visserye, en alle sijnen toebehooren, en dat by opdragte en quytscheldinge van *Margareta van den Poel*, zynde de brieven in date den 15. December 1435. Noch met een gerechte helfte van Grijsoorde, Duyvenwaarde, Oude en Nieuwe Tonge, &c. als blijkt by brieven van Hertog *Philips van Bourgongie*, in date den 2. Maart 1436. Als mede by brieven van *Frank van Borsselen*, Grave van Oostervant, en Heere van Voorne, &c. gegeven in den Briel, op den 6. dach van April 1437. met noch meer andere bescheyden daar toe dienende. Noch by brieven van den Hertoge voorsz, en dat door quytscheldinge van *Iacob Tak*, met een gerechte vierendeel van de helfte van de Ambachts-heerlijkheyt, en de gewaarde Rechterschap van des Graven Wilderniſſe, metten Wind, Chijns, Thienden, Overmate, en met alle nutschappen en profijten die daar toe behoorden, en namaals aankomen mochten, sulks die gelegen waren in den Grooten Waart, boven St. Geertruydenberge, zynde den brief in date den 28. September 1442. *Godschalk* voorsz is mede geweest Ambachtsheer van groot Waspijk, metten Ambachte van elftalf Houve, binnen 't Gerechte van groot Waspijk gelegen, mette Thienden, en een achtendeel van den Ambachte van Schrevelduyn, met Chijns, Thienden, en de Overmaat, gelegen in Zuyt-holland; hier van blijkt by eenen bezegelden brief van *Godschalk Oem* voorsz, by den welken hy van dese, en noch van eenige andere goeden hier vooren gemelt, is disponerende ten behoeve van sijnen soon *Tielman Oem van Wijngaarden*, zynde den selven van date den eersten February 1459. Meergemelten *Godschalk Oem* is in den jare 1430. en nog lang daar na, geweest Raad en Rentmeester Generaal van Holland, Zeeland, en Vriesland, blijkende by Extract authentijk uyt desselfs derde Rekeninge van de voorsz Rentmeesterschappe. In den jare 1436. zyn by Hertog *Philips van Bourgongie*, als Grave van Holland, tot Raden ten Gouvernemente der Landen van Holland, Zeeland, en Vriesland, Gecommitteert en geordonneert geweest, *Hugo van Lannoy*, Heere van Santes, Beaumont, &c. Stadhouder van deselve Landen, als Hooft en Overste van den selve Rade, mitsgaders de navolgende Heeren en Edelen, als *Willem*, broeder t'Egmont, Heer van Yſselsteyn, *Floris van Abele*, Heere van Vlissingen, *Gerrit van Zijl*, Heere van Purmerende, Ridderen; *Boudewijn van Sweten*, *Godschalk Oem van Wijngaarden*, Rentmeester Generaal van Holland, en *Ian vander Mye*, Knapen, en Raden, blijkende by een kleyn oud geschreven Handboeksken, vervattende eenige Privilegien en Keuren, waar na den Eymerdijk gemaakt en onderhouden moet worden. Op den 23. Martii 1440. heeft Hertog *Philips van Bourgongie*, (na dat hy in tegenwoordigheyt van de Edelen en notable Mannen die by hem waren, en sonderling voor sijnen getrouwen Rade, en de Ridderschap uyt Holland, hulde en eed gedaan hadde,) sijnen onderſaten, en de goede luyden, die aan hem gekomen en besturven waren, by der doot van Vrouw *Margrieta van Bourgongie* zaliger gedachte, daar aan sy verlijttocht was geweest, begeert en versocht gehad, dat sy getuygenisse geven wouden, van al 't gene sy in de voorsz saken gesien en gehoort hadden, soo hebben dienvolgende eenige van sijnen Rade, en Ridderschappe voorsz, daar van hare brieven van verklaringe en certificatie gegeven en verleent, die aldus beginnen:

HEyndrick, Heere van Wassenaar, *Dirk van Merwede*, Heere van Etten en tot Meeuwe, *Arend van Gent*, Heere van Gijssenburg, *Gerrit van Zijl*, Ridder; *Willem*, Heere tot Naaltwijk, en te Capelle, Erf-maarschalk, en Rentmeester Generaal van Holland, en *Godschalk Oem van Wijngaarden*; Doen kont en kennelijk allen den genen, die desen brief sullen sien ofte hooren lesen, dat die Hooggeboren en Vermogende Vorst *Philips*, Hertoge van Bourgongie, Grave van Holland, Zeeland, &c. En in 't eynde van desen brief stont aldus: En om dat dit voor 'ons, en in onse tegenwoordigheyt volkomentlijk geschied en gedaan is, soo hebben wy deses te getuygen, en tot eene rechte waarachtige oirkonde, desen brief bezegelt met onse zegelen hier aan gehangen. Gegeven tot Middelburg, drie-en-twintig dagen in Maarte, in 't jaar ons Heeren duysent vier-hondert en veertig, na den loop 's Hofs van Holland.

Blijkt noch by seker Extract uyt de Handvesten des Lands van Texel, dat *Godschalk Oem* geweest is Raad en Ridderschap van Holland; zynde de voorsz Handvesten geschreven op francijn, en geauthentizeert by Uytwijk.

Desen *Godschalk* dan, was Heer van Wijngaarden, Ambachtsheer van Yſselmonde, Raamsdonk, Grijsoorde, Oude en Nieuwe Tonge, groot Waspijk, Schrevelduyn, en van den Ambachte, en gewaarde Rechterschap van 's Graven Wilderniſſe, Raad, en Rentmeester Generaal van Holland, Zeeland, en Vriesland, Raad ten Gouvernemente der selver Landen, troude in den jare 1422. met *Margareta van Alkemade*, dochter van *Floris van Alkemade*, anno 1421. van de Vriesen verslagen, en van *Elisabeth van Cronenburg*, *Willems* dochter, wiens moeder een dochter was van *Ian van Polanen*, Heer van de Leck; en wan

Margareta Alkemade anno 1431 na dood van haer broeder Willem v. Cronenburg. Alexander Floris
Heer van Cronenburg als sy 1475 overleed was haer dochter een Tielman

Floris Oem van Wijngaarden, volgt.

Tielman Oem van Wijngaarden, Heer van Raamsdonk, groot Waspijk, Schrevelduyn, en twaalftalf Houve, is mede besitter geweest van 't Huys en de Hofstad van Cronesteyn, Balliu van Kermerland, en anno 1475. Raad van 't Hof van Holland, 't welk hy vrywilliglijk quiteerde, en wiert anno 1480. Raad en Rekenmeester van Holland; is mede beschreven geweest onder de Ridderschappen en Edelen van Holland, blijkende by schriftelijk bescheyt daar van zynde; troude *Iolente van Egmont van Yfselsteyn*, weduwe van *Adolf vander Mark*, Ridder, is gestorven sonder descendenten nagelaten te hebben.

Mr. *Henrik Oem van Wijngaarden*, Raadsheer in 't Hof van Holland, anno 1469. Ambachtsheer in Grijsoorde, als blijkt by een verly-brief van Hertog *Carel van Bourgongie*, Grave van Holland, &c. van date den 4 February 1472. is sonder descendenten na te laten gestorven; en door desselfs doot is de Ambachts-heerlijkheyt in Grijsoorde komen te succederen op sijn oudste broeder *Floris Oem*, Heer van Wijngaarden, hier boven gemelt, blijkende by den verly-brief.

Jan Oem van Wijngaarden, volgt daar na.

Jan Oem van Wijngaarden de jonge, Ambachtsheer vander Lecke, voor de eene helft, daar van de dochter van *Floris van Kijfhouk* de wederhelft was houdende, als blijkt by R^mo. geintituleert *Valor Fœndorum*, fol. 84. berustende in de Rekenkamer van Holland in den Hage.

Margareta Oem van Wyngaarden, hadde te man *Jacob van Cats*, Ridder in Zeelant, soone van *Laurens van Cats*, en van *Elisabeth van Heenvliet*; volgens Huwelijxe voorwaarden hier vooren vermelt.

Catharina Oem van Wyngaarden, troude eerst *Aart Musch*, genoemt *Gaasbeek*; daar na *Gillis Goitignes*, beide Burgemeesters tot Mechelen.

FLORIS OEM VAN WYNGAARDEN, soone van *Godschalk Oem van Wijngaarden*, en van *Margareta van Alkemade*, Heer van Wijngaarden, Ambachts-heer van Isselmonde, en in Grijsoorde, &c. Balliu van Zuyt-holland, anno 1450. en 1474. Schout van Dordrecht, anno 1474. en 1475. Is ook tot diversche reysen geweest Burgemeester van Dordrecht, als 1464. 1465. 1466. 1467. en 1473. en in den jare 1468. een van de Ridderschappe en Edelen van Holland, die Hertog *Carel van Bourgongie* hebben ontfangen gehad tot haren Heere en Prince, als Grave van Holland, en hem hulde en eed dede in den Hage, blijkende by copie authentijq, uyt een Extract geauthentiseert en geteykent by *François Criep*, Griffier van den Hove van Holland, troude *Bartha vander Boukhorst*, dochter van *Vrank vander Boukhorst*, Ridder, en van *N. van Bakenesse*, *Iacobs* dochter, Schiltknape, en hebben geprocrëert gehad,

Jacob van Wyngaarden, volgt.

Floris van Wyngaarden, Ridder, Ambaghtsheer van Isselmonde, Raad in den Hove van Hollandt, anno 1519. is mede ordinaris beschreven geweest onder de Ridderschappe en Edelen van Holland, op de vergaderinge vande Staten, so als by verscheide extracten blyken kan; troude *Maria van Swieten*, en wan I. *Margareta Oem van Wyngaarden*, die te man hadde *Thomas Beukelaar*, Thresorier en Schout van Dordregt, Rentmeester Generaal van Zuytholland, en Raad inden Hage; sy stierf anno 1509. en wan 1. *Françoise Beukelaar*, die eerst troude *Joos van Buren*; en daar na *Wynand van Laar*, sonder oir. 2. *Margareta Beukelaar*, getrout met *Cornelis van Borssele*, en wan kinders. II. *Joost Oem van Wyngaarden*, na sijn vader Heer van Isselmonde, hadde te wyve *Jaquemyne vander Heide* uyt Brabant; hy was anno 1528. Balliu van Noortwijk, en sijn Heerlijkheid van Isselmonde wierd anno 1540. verkoft aan *Henrik van Merode*, Heer van Petershem; hy liet na *Floris Oem van Wyngaarden*, die te wyve hadde een dogter van Mr. *Jan van Bruelis*, Raatsheer t'Utregt, en *Jacoba Oem van Wyngaarden*, getrout aan *Willem van Isselstein*, soone van *Willem van Isselstein*, die een Bastard soone was van *Wemmer van Egmont*, soone van *Fredrik van Egmont*, Heer van Isselstein, en d'eerste Grave van Buren en Leerdam, daar toe verheven van Coning *Maximiliaan*, anno 1492.

Dirk Oem van Wyngaarden, volgt mede.

Maria Oem van Wyngaarden, stierf anno 1525. hadde te man *Gysbert van Swieten*, soone van *Pieter van Swieten*, en van *Maria van Montfoort*; hy stierf anno 1547. nalatende kinderen.

Catharina Oem van Wyngaarden, troude *Jan vande Werve*, Ridder, Heer van St. Michiels gestel, soone van *Hendrik vande Werve*, en van *Margareta van Wynare*; hy was Buyten-Burgemeester van Antwerpen, en stierf anno 1518. geen mans oir nalatende.

JACOB OEM VAN WYNGAARDEN, outste soone van *Floris van Wyngaarden*, en van *Bartha vander Boukhorst*, Ridder, Heer van Wijngaarden en Ruybrock, Ambachtsheer in Grijsoorde, Oude en Nieuwe Tonge, Balliu van Zuyt-holland, anno 1488. en 1508. mitsgaders Schout in Dordrecht; stierf anno 1529. en is aldaar begraven in de grote Kerk, in de Wijngaardens Capelle; hadde te wyve *Maria van Duvenvoorde*, outste dochter van *Arent van Duvenvoorde*, en van *Margareta van Isselstein*; en wan

Floris van Wyngaarden, volgt.

Tielman Oem van Wyngaarden, Priester van St. Heeren ordre te Haarlem.

Arent Oem van Wyngaarden, stierf in Spangien ongetrout.

Godschalk Oem van Wyngaarden, verkoft anno 1538. sijn huysinge genoemt *Lewenburg*, of *Mynsheren-Herberge*, binnen Dordregt; hy wan I. *Catharina Oem van Wyngaarden*, die te man hadde *Otto van Dorthuysen* t'Utregt, alwaar hy anno 1580. doot gestoken wierde, sonder oir natelaten. II. *Pauels Oem van Wyngaarden*, hadde te wyve *N. van Haaften*, *Martens* dogter, en wan twee dogters, van dewelke de eene *Anne-*

ra

ra Oem van Wyngaarden, te man hadde *Abraham Grim*.

Catharina Oem van Wyngaarden, was anno 1521. Nonne ter Lee by Leiden.

Anna Oem van Wyngaarden, stierf ongetrout anno 1522.

FLORIS OEM VAN WYNGAARDEN, soone van *Iacob Oem van Wijngaarden*, en van *Maria van Duvenvoorde*, Ridder, Heer van Wijngaarden en Ruybrock, is mede ordinaris beschreven geweest, beneffens andere Heeren van de Ridderschap van Holland, ter Dagvaart van de Staten; stierf anno 1549. hadde te wyve *Ottelijne vander Coulster*, geseit *Alkemade*, dochter van *Willem vander Coulster*, en van *Iosina van Swieten*, Vrouwe van Opmeer, de Lier, Seven-huysen, Segwaart, Rijnsaterwoude; en liet na

Iacob Oem van Wyngaarden, volgt.

Jan Oem van Wyngaarden, stierf sonder oir, hadde te wyve *Magtild vander Duyn*, dogter van *Adam vander Duyn*, Heer van Sprange, Ruwart en Balliu van Putten, en van *Hadewy Pynssen vander Aa*.

Magtild Oem van Wyngaarden, hadde te man *Splinter van Hargen*, Ridder, Heer van Oosterwijk; hy woonde anno 1570. inden Hage; sijn suster *Jenne van Hargen*, hadde te man *Damiaan de Goes*, Edelman uyt Portugaal, en waren beide kinderen van *Andries van Hargen*, en van *Catharina Suys*, die vaders suster was vanden President *Cornelis Suys*; sy lieten t'samen na I. *Andries van Hargen*, Heer van Oosterwyk, die anno 1578. met den Coning van Portugaal doot bleef, in een stryt tegen de Moren in Barbaryen; hadde te wyve sijn Nigte *N. de Goes*, dogter van *Damiaan de Goes* voorsz, sonder oir. II. *Ottelyn van Hargen* van Oosterwijk, troude inden Hage *Hubert van Malsen*, Heer van Tilburg, en wan onder anderen *Maria van Malsen*, die te man hadde *Antonis Schets*, Heer van Grobbendonk, Gouverneur van den Bosch, voor den Coning van Spangie.

JACOB OEM VAN WYNGAARDEN, soone van *Floris Oem van Wijngaarden*, en van *Ottelijne vander Coulster van Alkemade*, Ridder, Heer van Wijngaarden en Ruybrock, een van de verbonden Edelen te Brussel, anno 1566. week met andere anno 1567. uyt het Land, doch quam anno 1572. weder; was anno 1573 Gouverneur van Goude en Ouwater, mitsgaders Balliu der selver Stede, en Castelein van den Slote en Huyse vander Goude, by Commissie van Prins *Willem de I.* in date den 20. Maart des selven jaars; wiert mede neffens andere Edelen ter Dagvaart, en op de Vergaderinge van de Staten van Holland beschreven; stierf anno 1604. out 79. jaren; hadde eerst te wyve *Hessel Mulart* uyt Overyssel; daar na *Iohanna van Nyvelt*; en laastelijk een dochter van *Aymond*, Heer van Swartsenburg, die noch leefde anno 1612. Hy wan by de eerste Vrouw,

Carel Oem van Wijngaarden, Lieutenant Colonel, bleef doot in een rencontre in Vrieslant anno 1581.

Willem Oem van Wijngaarden, Lieutenant Colonel, gebleven in een rencontre op de Hardenberger Heide, anno 1580. ongehout.

Roelof Oem van Wijngaarden, gestorven binnen Romen van een quetsure, die hy in een Duel hadde ontfangen van een Frans Edelman, een neef van een der Cardinalen aldaar, die op de plaats was doot gebleven.

Ottelyne Oem van Wijngaarden, hadde te man *Carel vanden Rhyne*, Ridder, Heer van Nieuwenburg, Voogt van Yperen in Vlaanderen, als de Stadt van wegen den Coning van Spangie wierd ingenomen; hy bleef doot op de Zee-togt met den Admiraal *Pieter vander Does*; sy stierf te Leiden anno 1609 nalatende een eenige dogter, met namen *Anna vander Rhyne*, Vrouwe van Wijngaarden en Ruybroek, troude *Jacob Oem van Wijngaarden*, Heer van Benthuysen, Soetermeer, en Segwaart, sone van *Gerrit Oem van Wijngaarden*, en van *Sandrina Croesing*, Erfdogter van Benthuysen.

Maria Oem van Wijngaarden, troude *Ioachim Rengers* uyt Vrieslant, en wan I. *Willem Rengers*, troude *N. Benting* uyt Gelderlandt. II. *Magtild Rengers*, stierf anno 1609. sonder oir, hadde te man *Jacob Cauher*, Capitein. III. *Helena Rengers*, stierf mede sonder oir, hadde getrout *N. Dromont*.

DIRK OEM VAN WYNGAARDEN, jongste soone van *Floris Oem van Wijngaarden*, en van *Barta vander Boukhorst*, *Vranken* dochter, was Schepen te Dordrecht, ook Balliu van den Hage en van Zuyt-holland, troude *Adriana van Nyvelt*, dochter van *Gerrit van Nyvelt*, Ridder, woonde op 't Huys te Altena buyten Delf; en wan

Hendrik Oem van Wijngaarden, volgt.

Godschalk Oem van Wijngaarden, Priester en Canonik te Dordregt, anno 1545.

Margareta Oem van Wijngaarden, hadde te man *Cornelis van Isselstein*.

HENDRIK OEM VAN WYNGAARDEN, soone van *Dirk Oem van Wijngaarden*, en van *Adriana van Nyvelt*, troude *Ermgard Spruyt van Criekenbeek*, en wan

Bruynink Oem van Wijngaarden, Ambagtsheer van 's Heeren Aartsberge, en Rentmeester Generaal van Zeelandt, Beoosterschelt; stierf tot Schoonhoven anno 1605. out 75. jaren, hadde te wyve *Maria van Serooskerke*, dogter van *Ieronimus van Serooskerke*, Ridder; sy stierf anno 1603. en lieten t'samen na, *Hendrik Oem van Wijngaarden*, Heer van 's Heeren-Aertsberge, Westkerke, troude *Eleonora vander Werve*, Vrouwe van Gysenoudekerke, dogter van *Joost vander Werve*, Heer van Gysenoudekerke, en van *Geertruyd van Tuyl van Serooskerke*, *Ieronimi* dogter; dog stierven beide sonder descendenten na te laten.

Ge-

Digitized by Google

Gerard Oem van Wyngaarden, volgt.

Maria Oem van Wijngaarden, ſtierf ongetrout anno 1604.

Adriana Oem van Wijngaarden, hadde eerſt te man *Willem Bol* t'Utregt; en daarna *Steven van Blitterſwijk*, ſtierf ſonder kinders.

GERRIT OEM VAN WYNGAARDEN, ſoone van *Hendrik Oem van Wijngaarden*, en van *Ermgard Spruyt van Kriekenbeek*, was Raad Ordinaris in den Hove van Holland, by Commiſſie van Coning *Philips*, als mede by Commiſſie van den Prince van Orange, beide van date den 20. November 1572. daar na Raad in den Hogen Rade, en eindelijk Preſident van den Hove van Holland; is mede in de jaren 1579. 1584. en 1585 extraordinaris beſchreven geweeſt, neffens andere Edelen van den Lande, om te delibereren en adviſeren op ſwaarwigtige ſaken, den dienſt van den Lande betreffende, als blijkt by de reſpective brieven daar van zynde; ſtierf anno 1598. hadde te wyve *Sandrina Croeſink*, dochter van *Hendrik Croeſink*, en van *Anna Bourbonnois*, *Philips* dochter; Sy wiert Vrouwe van Benthuyſen, en Ambachtsvrouwe van Soetermeer, door overlijden van haar eenige broeder *Jacob Croeſink*; en ſtierf anno 1594. nalatende

Iacob Oem van Wijngaarden, volgt.

Iacoba Oem van Wijngaarden, hadde te man *Hendrik van Serooskerke*, Heer van Staveniſſe in Zeelant, en wonnen kinders.

Henrica Oem van Wijngaarden, troude *Hieronimus van Serooskerke*, Heer van Popjesberg, by Middelburg *Hendrix* voorſz broeder, ſy ſtierf anno 1603. hy anno 1605.

Emerentiana Oem van Wijngaarden, die troude *Gerrit van Reede*, Heer ter Horſt.

JACOB OEM VAN WYNGAARDEN, ſoone van *Gerrit Oem van Wijngaarden*, en van *Sandrina Croeſink*, was Heer van Benthuyſen, Ambachts-heer van Soetermeer en Segwaart; is zedert den jare 1613. altijd ordinaris beſchreven geweeſt neffens andere Heeren van de Ridderſchap en Edelen van Holland; troude anno 1610. met *Anna van den Rhijne*, dochter van *Carel van den Rhijne*, en van *Otto van Wijngaarden*; ſy beërfde van haar moeder de vrye Heerlijkheid van Wijngaarden en Ruybroek; en lieten na

Gerrit Oem van Wijngaarden, was Edelman van ſijn Hoogheit *Fredrik Hendrik*, en ſtierf tot Maaſtrigt anno 1632. out 21. jaren begraven in den Hage inde Grote-kerk.

Carel Oem van Wijngaarden, Vryheer van Wijngaarden en Ruybroek, hadde getrout *Reinera Florentina Slooth*, dogter van *Arent Slooth*, Burgemeeſter van Campen, en Gedeputeerde in haar Hoog Mogende Vergaderinge, ſtierf ſonder kinders, begraven als boven.

JAN OEM VAN WYNGAARDEN, vierde ſoone van *Godſchalk Oem van Wijngaarden*, en van *Margareta van Alkemade*, *Floris* dochter,[x] beërfde anno 1515. van ſijn oom *Floris van Alkemade*, het Huys en de Goederen van Croneſtein by Leiden; troude *Catharina van Egmont van Iſſelſtein*, en wan

Godſchalk Oem van Wijngaarden, volgt.

Willem Oem van Wijngaarden, Ridder, en Balliu van den Hage, was Heer van Albrantswaart, by overgifte en tranſport van *Chriſtoffel van Iſſelſtein*, ſijn neve, als blijkt by de Leenbrief van den 4. October anno 1506. ingelijx Ambagtsheer in Gryſoorde, als blijkt by ſekere willige Condemnatie van den 1. July 1501. en anno 1512. Balliu van den Hage, en Houtveſter van Holland, blijkende by extract uyt *Paulus Merula* van de Wilderniſſen fol. 24. Wierd mede beſchreven onder de Ridderſchappe en Edelen van Hollandt, als blijkt by verſcheide Extracten daar van ſijnde; hadde getrout *Maria Ruygrok vander Werve*, dogter van *Philips Ruygrok vander Werve*, en van *Iohanna van Schagen*, en wan I. *Cornelis Oem van Wijngaarden*, Meeſterknaap in Holland, troude eerſt *Geertruyd van Honthorſt*, en daar na *Maria van Abbenbroek*, dogter van *Gerrit van Abbenbroek*, en wan by d'eerſte, 1. *Cornelis Oem van Wijngaarden*, die ongehout ſtierf anno 1582. 2. *Philips Oem van Wijngaarden*, ſtierf jongman, 3. *Anna Oem van Wijngaarden*, troude *Jan van Huykeſlooth*, en wan kinders 4. *Maria Oem van Wijngaarden*, hadde te man *Sweer vande Pol*; Hy wan by de twede, 1. *Cornelis Oem van Wijngaarden*, ſtierf ſonder kinders; hadde te wyve gehad *Alyt van Weiburg*. 2. *Maria Oem van Wijngaarden*, hadde te man *Gysbert van Hogendorp*, Raat inden Hage, en wan *Cornelis van Hogendorp*, getrout met *Margareta van Hees*. *Caſpar van Hogendorp*, getrout met *Oda van Schayk*. *Maria van Hogendorp*, die te man hadde *Iacob van den Einde*, Gouverneur van Woerden, en wan *Iacob van den Einde*, die getrout hadde *Clara van Raaphorſt*, Vrouwe van Haamſtede; mitsgaders eindelijk *Adriana van Hogendorp*, die te man hadde *Jan Cobel*, *Arents* ſone. II. *Catharina Oem van Wijngaarden*, troude *Caſpar van Bloys van Treſlong*, Balliu vanden Briel, en den Lande van Voorne, ſone van *Ian van Treſlong*, Ridder, en van *Stevina vander Bonkhorſt*.

Ysbrand Oem van Wijngaarden, ſtierf anno 1530. was anno 1517. Meeſterknaap van Hollant, hadde te wyve *Hillegond van Sonnevelt*, (wiens moeder was *Lutgart van Boſchuyſen*) en wan I. *Catharina Oem van Wijngaarden*, die te man hadde *Floris Zeeman*, en een dogter wan *Catharina* getrout met *Gerrit Zas*, *Dirx* ſone. II. *Jenne Oem van Wijngaarden*, hadde te man *Frans van Roon*, Balliu van Rotterdam, ſoone van *Pieter* Heere van Roon, en van *Anna van Grave* van Leuven.

Mr. *Floris Oem van Wijngaarden*, Penſionaris der Stadt Dordregt, anno 15[illegible]8. en naderhant Raad inden Hove van Hollandt; troude *Arnoldyne van Duvenvoorde*, dogter van *Arent van Duvenvoorde*, Ridder, en van *Margareta van Iſſelſtein*, en wan I. *Ian Oem van Wijngaarden*, Domcanonik te Luyk. II. *Gysbert Oem van Wijngaarden*, ſtierf ſonder kinderen. III. *Catharina*, *Oem van Wijngaarden*, ſtierf ongehout. IV. *Adri-*

Digitized by Google

ana Oem van Wijngaarden, hadde eerst getrout *Adriaan van Borsselen*; daar na *Wouter van Heemskerk van Bekestein*, sone van *Dirk van Heemskerk van Bekestein*, en van *Margareta van Assendelft*. V. *Maria Oem van Wijngaarden*, troude *Carel Serclaas* van Brussel, en wan 1. *Floris van Serclaas*, Balliu van Schoonhoven, stierf in den Hage anno 1612. hadde te wyve *Barta van Sweten*, dogter van *Adriaan*, Heer van Sweten, en van *Iosyna van Naaltwijk*, en wan kinders. 2. *Arent Serclaas*, stierf sonder kinders, hadde te wyve *Geertruyd van Bronkhorst*, dogter van *Pieter van Bronkhorst*, en van *Maria van Heerjansdam*, te Dordregt.

Elisabeth Oem van Wnijgaarden, hadde te man *David Ruygrok vander Werve*, Balliu vander Goes, hy stierf anno 1513. sy 1523. nalatende kinders.

GODSCHALK OEM VAN WYNGAARDEN, soone van *Jan Oem van Wijngaarden*, en van *Catharina van Egmont van Isselstein*, besat het Huys te Cronestein; was Balliu van den Hage, ook Dijkgraaf van Geestmeer-ambacht, en Heerschap in Grijsoorde, als by diverse quitantien en documenten blijkt; hadde getrout *Margareta van Boschuysen*, dochter van *Bruynink van Boschuysen*, *Floris* soon, en van *Christina Quekel*; sy stierf anno 1510. nalatende de kinderen by de eerste twede man. 2. *Agnes Serraats*, hadde eerst te man *Derk van Duvenvoorde*, sone van *Dirk van Duvenvoorde*, en *Barta van Roon*, hy was, Balliu van Voorn, en stierf anno 1593. ten tweden *Willem van Nyvelt*, Heer van Bergambagt, die stierf anno 1608. ten laasten *Hendrik van Brienen*, Heer van Suynderen in Gelderlant, alle sonder kinderen. IV. *Hillegond van Halmale*, hadde te man *Arent Schroots*, sy stierf anno 1612. out 77. jaren nalatende kinders. V. *Agnes van Halmale*, hadde te man *Jan van Bassen*, en wan kinders.

Ian Oem van Wijngaarden, volgt.

Christina Oem van Wijngaarden, hadde anno 1548. te man *Pieter van Halmale* van Antwerpen, en wan daar by 1. *Godschalk van Halmale*, troude *Barbara Prevoost*, genoemt *van Bassenrode*, en wan kinders. II. *Pieter van Halmale*, stierf sonder kinders. III. *Margareta van Halmale*, hadde te man *Lodewijk Serraats*, Balliu van den Hage, sy stierf weduwe anno 1612. out 78. jaren nalatende, 1. *Jenne Serraats*, hadde eerst te man *Amelis Uyttenenge*, by Utregt die stierf anno 1580. daar na *Pieter Cys*, ten lesten *Louf van Lanskroon*, van Utregt, eertyts Balliu van den Hage; en hadde

JAN OEM VAN WYNGAARDEN, soone van *Godschalk Oem van Wijngaarden*, en van *Margareta van Boschuysen*, besat het Huys te Cronestein, en was Balliu van den Hage; hadde eerst te wyve *Magdalena vander Werve*, dochter van *Aart vander Werve*, Ridder; daar na *Catharina van Zijl*, welke stierf in den Hage anno 1597. hy leefde anno 1548. en wan by de eerste Vrouw,

Godschalk Oem van Wijngaarden, hadde te wyve *Cornelia van Soetelinskerke*, en wan een dogter *Maria Oem van Wijngaarden*, die te man hadde *Christoffel van Nyenhof* t'Utregt; sy stief sonder kinders, anno 1597. hy tot Rynsburg anno 1613.

Hendrik Oem van Wijngaarden, Ridder vander Duytserheeren Ordre t'Utregt, en Commandeur van Schelluynen stierf inden Hage anno 1574. gevangen sijnde van de Spanjarden.

Aart Oem van Wijngaarden, Hoog-Balliu van Niewenhove, troude *Maria Absolons* van Leuven, alwaar sy weduwe stierf anno 1606. out 70. jaren, en hy te Gent, nalatende. I. *Jan Oem van Wijngaarden*, ongehout II. *Carel Oem van Wijngaarden*, Colonel van een Regiment te voet, Gouverneur van Geertruydenberg, en Generaal van de Artilleryc, ongetrout gesturven, anno 1602. III. *Francois Oem van Wijngaarden*, diende in den Oorlog onder *Don Louis de Velasco*, IV. *Anthony Oem van Wijngaarden*, verdronk ongetrout door Schip-breuk by Antwerpen, anno 1586. V. *Philips Oem van Wijngaarden*, stierf ongetrout. VI. *Ferdinand Oem van Wijngaarden*, geschoten voor den Bos anno 1603. ongehout.

Barta Oem van Wijngaarden, hadde te man *Willem Foeyt*, t'Utregt, hy stierf anno 1574. sy 1573. en hadden gewonnen I. *Floris Foeyt*, welke troude *Alijt d'Edele*, en vier kinders naliet. II. *Lambert Foeyt*, Priester. III. *Magdalena Foeyt*, troude *Willem vander Burg*, en wan 1. *Henrik vander Burg*, getrout met *Geertruyd van Bruxelles*. 2. *Barta vander Burg*, troude *Cornelis Pauw*. 3. *Digna vander Burg*, troude *Ian Hey van Sevender*. IV. *Elisabeth Foeyt*, troude *Coenraat van Wolf* en wan kinders.

Van het twede bedde,

Daniel Oem van Wijngaarden, volgt.

Margareta Oem van Wijngaarden, hadde te man *Jan Zeger van Wassenhoven*, Ridder, uyt Vlaanderen; was Raat inden Hage, en wan kinders.

Hillegond Oem van Wijngaarden, hadde eerst te man *Iooft van Schawijk*, sonder kinderen; daar na *Pieter van Coevorden*, en wan twee dogters.

Cornelia Oem van Wijngaarden, troude *N. van Gellinkhuysen*, en wan vier sonen.

Maria Oem van Wijngaarden. troude Mr. *Francois Vranken van Sevenbergen*, Pensionaris vander Goude, daar na Raad in den Hogen Rade, sy stierf anno 1614. sonder kinders, hy anno 1618.

DANIEL OEM VAN WYNGAARDEN, soone van *Jan Oem van Wijngaarden*, en van *Catharina van Zijl*, verkoft anno 1613. het Huys te Cronestein aan *N. van Panhuysen*, hadde eerst getrout *Beatrix de Waal van Moersbergen*; en ten tweden maal *Sophia Rouken*; is mede tot verscheide tijden extraordinaris beschreven geweest, neffens andere Edelen van den Lande, om te helpen delibereren over swaarwigtige pointen den Lande betreffende; lieten t'samen na

Geurtje

Digitized by Google

Geertje Oem van Wijngaarden, troude *N. van den Sandé*, Rekenmeester t'Aarnhem, en wan kinders.

By de twede Vrouw,
Ian Oem van Wijngaarden, sonder kinders.

Ian Oem van Wijngaarden, volgt.
Abel Oem van Wijngaarden, stierfjongman.
Beatrix Oem van Wijngaarden, en *Susanna Oem van Wijngaarden*.

Mr. JAN OEM VAN WYNGAARDEN, soone van *Daniel Oem van Wijngaarden*, en van *Sophia Ronken*, eerst Raad en naderhand President van den Hove van Holland, besat de Ambachts-heerlijkheid van Werkendam, hadde anno 1617. getrout *Jacomina de Witte*; en wan

DANIEL OEM VAN WYNGAARDEN, Heer van Werkendam, en (naderhand by testament van sijn neve *Carel van Wijngaarden*) Vryheer van Wijngaarden, Ruybroek, Benthuysen, mitsgaders Heer van Soetermeer; Balliu en Dijkgraaf van de Stad, Lande, en grote Waterschap, mitsgaders Castelein van den Huyse en Castele van Woerden; Hoog heemraat van Delfland; beschreven onder de Edelen en Ridderschap van Holland, en wegens deselve Gedeputeert in haar Hoog-Mogende Vergaderinge; voor desen Extraordinaris Ambassadeur aan den Koning van Denemarken, hadde te wyve *Catharina van Zuytland*, enige dochter van *Iman van Zuytland*, Heer van Zuytland, Moermont, Renesse, Noortwelle; en van *Catharina Montens*; en wan

Catharina Sophia Oem van Wijngaarden, Vrouwe van Soetermeer, troude eerst *Daniel Gleser*, Heer van Middelburg; voor de twede maal, *Fredrik van Liere*, Raad Ordinaris inden Hove van Hollandt, en wonnen kinders.

Jacoba Oem van Wijngaarden.
Willem Oem van Wijngaarden, Heer van Benthuysen,
Johanna Maria Oem van Wijngaarden.

Het Wapen van het Geslachte van Oem is een Schilt van Silver, in 't midden een Rode Baar, beladen met een halve klimmende Leeuw van Gout, en boven deselve Baar negen Groene Zoden, en onder ses; welk Wapen sijn oorspronk soude hebben uyt een treffelijke en gedenkwaardige daat, die de Jaar-schriften, en voornamentlijk *Janus Dousa*, Hollands Edelman, vermaart door de treffelijkheyt van sijn Stijl, in 't thiende Boek van sijn Jaar-schriften, seid geschied te zyn, omtrent 't jaar 1058. onder Graaf *Floris de I.* de seste Grave van Holland. Gemelte *vander Does* schrijft op d'aangetoge plaatse aldus: In dese tijde is wederom dien brand van den Luykse Oorlog uytgeborsten, de gramschap van twee Bisschoppen noch niet versadigt zynde, die geheel Duytsland, en naastgelege Volken, in roer hebben gestelt, daar en boven noch den Keyser, den ouden vyand van de Hollanders en Vlamingen, aan haar sijde hadden getrokken; daar by was ook den Markgrave van Brandenburg, *Lambert*, Grave van Loven, *Wichard*, Voogd van Gelder, en *Herman*, Grave van Cuyk; Met dit Leger trokken sy Holland in, 't welke de onse door 't gerucht, ('t geen alles altijd ten quaatsten verbreyd,) vernemende, verschrikt en verbaast werden, welken schrik noch vermeerdert wiert door de teykenen, die yders gemoet een groot ongeluk dede verwachten, gelijk de vrees altijd genegen is ten quaatsten alles op te nemen; want daar was in die tijd een groote Aartbevinge geweest, en twee Sonnen, mitsgaders een schrikkelijke Vierbalk van 't Oosten na 't Westen aan den Hemel, als mede Starren op den dag gesien, door alle 't welke die gemoederen in grooten angst waren gekomen; Graaf *Floris* selfs in sulken gevaar, onseker wat hy doen soude, beriep de voornaamsten van den Adel, om te beraadslagen, en voort te brengen, 't geen sy ten besten van 't Land souden oordelen, dat diende gedaan te wesen. Toen heeft een uyt de Ridderschap, die oud van jaren was, na sijn oordeel gevraagt zynde, geantwoort, dat men den vyand met list moest aangaan, alsoo sy met openbare Veldslag te ongelijk waren, datter een onverwinlijk Leger aan kwam, indien men de Hollandse Macht, tegen de Vyanden, op een effen Veld tegen malkanderen stelden, alsoo men by na met geheel Duytsland in 't hart van Holland soude moeten Oorlog voeren; maar dat efter soo grooten Leger (indien sijnen raad niet veracht wiert) lichtelijk kon vernielt werden; Hier op geboden zynde sijnen raad te openbaren, seyde hy: Ik oordeel, datmen heymelijk by nacht groote kuylen behoort te graven, daar de Vyand komen sal, en deselve met Hoy, Stroo, en groene Soden te bedekken; dat ondertusschen den Grave soo veel Volk moet sien by malkander te rukken, als eenigsints mogelijk is, om deselve gereed te hebben, als den Vyand begint te naderen. Graaf *Floris* vond den raad van de ouden Man voor goed, en volgde den selven;

Digitized by Google

ven; en alles gereed gemaakt hebbende tot den Oorlog, verkoos bekwame plaatsen tot sijnen voornemen; en aldaar (als versproken was) hebbende doen graven groote kuylen, hield sig met een sterke macht tot Dordrecht binnen de muren, verwachtende aldaar den Vyand, om uyt alle plaatsen gelijkelijk te vallen, als hy het teyken soude hebben gegeven; 't geluk viel haar toe, want de Vyand onwetende van dese lagen, en met een groote hoop ingenomen van Dordrecht te vermeesteren, was by nacht opgetrokken, en nu al gekomen tot de plaatsen tot dese lage bereyd, alwaar sich terstont vertoonde een droevigen toestant van saken, schrik en vrees door 't wankelen en vallen, van de gene die ontrent de kuylen kwamen, den eenen op den anderen, de Paarden meest verschrikkende. De Graaf nu den Vyand siende van selfs in disordre en onsteltenis, meynende dat de minste schrik die hy haar soude toebrengen, genoeg soude wesen om 't geheele Leger voort te vernielen, rukt sijn volk aan die plaatsen, daar de Vyand 't meeste soude hebben konnen ontvluchten, en het teyken hebbende gegeven, valt met groot gewelt op den verbaasden Vyand aan, die van een dubbeld quaad, namentlijk van de onse, en van de gevaarlijkste plaatsen bestreden zynde, meer schrikten als raadslaagden wat daar te doen stond. Daar vertoonde sig een schrikkelijk Schouspel, men wiert geslagen, men wiert gedoodt, men viel, men struykelde, dewijl men op deselve plaats niet kon blyven staan, noch sonder perykel voorwaarts noch achterwaarts treden; daar waren in gelijk gevaar goede en quade, moedige en flauhertige, alhoewel met verscheyde *couragie*; Wapenen, Pylen, Paarden, en Volk raakten in verlegentheyt; eyndelijk (na de Vyanden van hare vervolgers of vrese wierden verdreven) vervallende op de plaatsen met Groente en Stroo bedekt, sonken in de diepe kuylen, daar alles in droevige en schrikkelijke stand vertoonde. Den Slach was meer een Slagting als een Veltslag gelijk; 't geheele Vyands Leger wiert meest verslagen, met soo hardnekkig verslaan, dat de Jaar-geschriften nauwelijk konnen gelooft werden, alsoo verhaalt wert, dat'er wel veertig duysent verslagen, en ses-en-twintig duysent verdronken sijn; dat is seker, dat noyt voor die tijd soo veel Vyanden in een Slag verslagen sijn, 't sy datmen het getal of de Overste aansie, want van deselve doot gebleven sijn den broeder van den Bisschop van Keulen, en Grave van Henegouwen; 't getal van de gevangene is niet gerekent, als dat alleen vermelt wert twee Princen gevangen geweest te sijn, namentlijk *Lambert*, Grave van Loven, en *Wichard*, Voogd van Gelderland, die daar na met groot gelt verlost, en ongeschent vrygelaten sijn. Dus verre de Heer vander Does; 't welk alles goedgevonden is alhier in 't lange te verhalen, ter gedachtenis van de nakomelingen; want het Geslachte van Oem, 't geen boven menschen gedenken van Dordrecht gesproten, en onder de Ridderschap in Holland bekent is, *voert tot sijn Wapen een Silveren Schild, met vijftien Groene Soden, negen in 't bovenste deel, en ses onder, elke ry een vermindert, hebbende den Schild in 't midden een Roden Balk, beladen met een Gouden Leeuw totte Schamelheyt, de Staart na het Hooft omgekruld, de Tong en Klauwen Blauw, en uytgestrekt, met dit Devise:*

DEN LEEUW IS BEVRYD MET GROENE SODEN.

't Is seer geloofslijk, dat het voorgemelte Geslachte van den voorgenoemden ouden Heer, die sijn Graaf soo heylsaam een raad heeft gegeven, afkomstig is, en sijne Wapenen heeft, na dien het alles, en veel in 't bysonder gemeen heeft met de voorenstaande Historie, 't sy datmen de Plaats in sie, namentlijk de Stad Dordrecht, waar omtrent dit alles geschied is, ofte de ordre van de Ridderschap, waar mede 't selve Geslagt gedurig, en vervolgens is vereert geweest, of de Wapenen, die tot een getuygenisse van dit deftig stuk vijftien Sooden vertoonen, en een Leeuw, als 't geschenk, en rechte Wapen van de oude Grave van Holland, (hoewel van ander Koleur) namentlijk, eer dat Holland aan de Huysen van Henegouwen, Beyeren, Bourgongie, en Oostenrijk was vervallen. Welke Graven aan de gene, die Haar ofte den Staat eenige diensten gedaan hadden, tot een teyken van dien plachten te vereeren, niet haar geheele Wapen, maar een stuk van deselve, ofte verandert van Koleur.

OUTS-

Digitized by Google

OUTSHOORN.

173 WILLEM VAN OUTSHOORN, Ridder, is gesturven anno 1300. hebbende te wyve gehad *Magtild N.* welke stierf in den jare 1310. sy lieten t'samen na

Jacob van Outshoorn, was eerst Domdeken, en daar na Bisschop van Utregt; stierf anno 1322. soo als uyt de Chronyke der Bisschoppen van Utregt blykt.

Hendrik van Outshoorn, overleden anno 1335.

Diderik van Outshoorn, volgt.

DIDERIK VAN OUTSHOORN, *Willems* soone, Ridder, stierf anno 1325. en wan by sijn Huysvrouwe,

Magtild van Outshoorn, welke anno 1319. by Huwelijxe Voorwaarden verlooft was aan *Hendrik van Santhorst*, *Philips* sone, welke Huwelijxe Voorwaarden gemaakt sijn ten overstaan van *Dirk vander Does*, die *Clementia van Santhorst*, *Hendrix* suster ten Huwelijk hadde; sy troude
1326 naderhand met *Dirk van Raaphorst*, Ridder, sone van *Gerrit van Raaphorst*, en van *Agnes van Duvenvoorde.*

Willem van Outshoorn, volgt.

Diderik van Outshoorn, Baljouw en Castelein op 't Sloth van Medenblik, die een sone hadde *Jan van Outshoorn*, vermelt anno 1406. en 1416.

Hendrik van Outshoorn, Schiltknaap, welke een dogter naliet *Magtild van Outshoorn*, overleden anno 1439. hadde te man *Diderik vander Does*, sone van *Hendrik vander Does*, en van *Magtild Vranken.*

WILLEM VAN OUTSHOORN, *Diderix* soone, Ridder, dede de Jurisdictie der Stad Amsterdam vergrooten, volgens het Privilegie van Graaf *Willem van Holland*, van den 9. December 1342. luydende onder anderen als volgt:

Willem, Grave van Henegouwen, van Holland, Zeeland, en Heer van Vriesland, doen kont en kennelijk allen luyden, dat wy by onsen goetdunken, en den luyden van onsen Rade, gegeven hebben, en geven onsen Poorteren van Amsterdamme, voor ons en onse erven en nakomelingen, alsulk recht en alsulke vryheden, eeuwiglijk te duren als hier na beschreven staan; In den eersten soo sullen de palen van hare vryheyt wesen op de Oostzyde vander Poorten, aan *Jan Wittes* Hofstede, op de Noortzyde aan het groote Godtshuysland, op die Weststijde aan de uytteren Egge van de Lane, die leget in Ysbrants Land, vander Zuytwinde inder Nesse, tegen de Laan over, alsoo als 't metter Graft begrepen is, en in de Haven ter halver Strome, in 't Y, en voorts strekkende in het Y, langs den Dijk Oostwaart, vijftig Roeden buyten de Wintmolen, die Heer *Willem van Outshoorn* van onser wegen maken dede.

Hy stierf anno 1352. leit begraven tot Haarlem in 't pant van de Preekheeren, en liet na

JACOB VAN OUTSHOORN, *Willems* soone, die by sijn Huysvrouwe *N. N.* wan

GYSBERT VAN OUTSHOORN, welke twee soonen wan, namentlijk *Jacob van Outshoorn* de jongste, en *Otto van Outshoorn*, welke volgt.

OTTO VAN OUTSHOORN, *Gijsberts* soon, wan eenen soone insgelijx genoemt

OTTO VAN OUTSHOORN, *Ottens* soone, welke wan

Wouter van Outshoorn, volgt.

Albregt van Outshoorn, sonder kinderen overleden; hy was Hoogh-Schout van Amsterdam, van den jare 1414. tot 1474. in cluys.

WOUTER VAN OUTSHOORN, *Ottoos* soone, hadde getrout *Geertruyd van Waterland*, en liet na

JAN VAN OUTSHOORN, was anno 1452. Burgemeester der Stad Amsterdam; en wert hy aldaar genoemt *Jan Wouter Ottens van Outshoorn*; hy hadde te wyve *Wendel Boelen van Wormer*, wiens moeder was *van de Werve*, voerende een rode Fasce op een silver Velt; hy liet na

Cornelis van Outshoorn, volgt.

Elisabeth van Outshoorn, troude eerst met *Gaaf Benning*; en naderhand met *Willem van Sonnevelt Andries* sone, genaamt *Outshoorn.*

Diderik van Outshoorn, hadde te wyve *Hillegond van Eymeren*, en stierf tot Antwerpen anno 1504.

Gysbert van Outshoorn, overleden sonder kinderen.

Jacob van Outshoorn, sonder oir gesturven.

Otto van Outshoorn, sonder oir.

Nicolaas van Outshoorn, Canonik.

CORNELIS VAN OUTSHOORN, soone van *Jan Wouter Ottens van Outshoorn*, en van *Wendel Boelen van Wormer*, was Burgemeester van Amsterdam anno 1510. en wert hy aldaar ge-

genoemt *Cornelis Ians de Vlaming van Outshoorn*; hy is geschildert in sekere Schilderye, gekomen van Gent uyt het Sterfhuys van sijn vader, met dese vier Quartieren.

OUTSHOORN.	WORMER.
WATERLAND.	VANDE WERF.

Sijnde dat van Wormer drie rode Kepers op een silver Velt, en van de Werf, als hier boven geseit is, een rode Fasce op een Velt van silver; hy stierf Burgemeester van Amsterdam anno 1519. hadde getrout *Alid van Diemen*, *Gijsbregts* dochter; en liet na

Cornelis van Outshoorn, volgt.

Bartholomeus van Outshoorn, gestorven in Vrankrijk.

Gysbert van Outshoorn, sonder oir.

Elisabeth van Outshoorn, ongetrout gestorven.

Geertruyd van Outshoorn, sonder kinderen.

Dirk van Outshoorn, hadde te wyve *Margareta van Borsselen*, sonder oir.

Wendela van Outshoorn.

Margareta van Outshoorn, hadde te man *Francois Verhorst.*

CORNELIS VAN OUTSHOORN, gesegt de *Vlaming*, soone van *Cornelis van Outshoorn*, en van *Alijd van Diemen*, en liet na

Maria van Outshoorn, hadde te man *Hendrik Bas.*

Elisabeth van Outshoorn.

Cornelis van Outshoorn., volgt.

Catharina van Outshoorn, hadde te man *Johan Oem Verburg*, die anno 1584. Burgemeester was van Amsterdam; en wan daar by een dogter *Cornelia Verburg*, getrout met *Jan van Vlooswijk*, *Claas* soon.

Dirk van Outshoorn, sonder kinderen.

CORNELIS VAN OUTSHOORN, *Cornelis* soone, gesegt *de Vlaming*, was Gedeputeert van haar Hoog-Mogende in het Superintendent Collegie over alle de Admiraliteyten neffens Prins *Maurits van Nassou*, anno 1587. en 1588. hy liet na

Cornelis van Outshoorn, getrout tot Utregt met *Bartha van Weede.*

Dirk van Outshoorn, volgt.

Gysbert van Outshoorn, gestorven sonder kinderen.

Volkert van Outshoorn, getrout met *Maria Braams van Enze.*

Maria van Outshoorn.

Gysbert van Outshoorn, sonder kinderen.

Arent van Outshoorn, gestorven en begraven tot Romem, alwaar hy Religieus was.

Agatha van Outshoorn, hadde te man *Iohan Geelvink*, die tot verscheide maal Burgemeester was van Amsterdam, en heeft kinderen nagelaten.

DIRK VAN OUTSHOORN, *Cornelis* soone, Heer van Outshoorn, Gnephoek, en in Heemstede, Burgemeester tot Amsterdam in de jaren 1630. 1633. 1635. 1640. en 1642. ook Gecommitteerde Raad van Holland, troude *Wendela van Bronkhorst*, en wan

Margareta van Outshoorn, getrout met *Iacob Harencarspel*, en wan kinders.

Cornelis van Outshoorn, volgt.

Maria van Outshoorn, hadde eerst te man *Iohan van Cuyck van Myerop*, soone van *Ioachim van Cuyck van Myerop*, Heer van Schrevelsregt, en in Alblasserdam, Ontfanger Generaal van Holland, en van *Anna Bennink*, en wan kinders; en voor de twedemaal *Iohan van Someren*, Griffier van de Chambre Mipartie.

Elisabeth van Outshoorn, hadde te man *Laurens Busero*, Heer van Dussen, Muylkerke, Geenhove, Heeraarts-heiningen, Hulshout en Rame, Raad en Griffier van drie Princen van Orange.

Agatha van Outshoorn, troude eerst *Rudolf Bicker*; en voor de twedemaal *Iacob Schimmelpenninck vander Oye*, Burgemeester van Zutphen, en wegens die Provincie Gedeputeerde in haar Hoog-Mogende Vergaderinge.

Vincent van Outshoorn, stierf in Vrankrijk sonder kinderen.

Dirk van Outshoorn, Capiteyn ten dienste deser Landen, mitsgaders Dijkgraaf en Balliu van Amstelland.

Hendrik van Outshoorn.

CORNELIS VAN OUTSHOORN, Ridder, soone van *Dirk van Outshoorn*, en van *Wendela van Bronkhorst*, Heer van Outshoorn en Gnephoek, Hoogschout der Stad Amsterdam, van den jare 1649. tot 1655. incluys; naderhand tot verscheide malen Burgemeester der Stad Amsterdam, mitsgaders Gecommitteerde Raad van Holland, en Gedeputeerde in den Raad van State; troude *Nicolaa Hooft*, en wan

Wendela van Outshoorn, ongetrout gestorven.

Maria van Outshoorn. ×

Geertruyd van Outshoorn, ongetrout gestorven.

Aletta van Outshoorn.

Margareta van Outshoorn.

Dirk van Outshoorn, stierf sonder oir.

Iacoba van Outshoorn.

Geertruyd van Outshoorn.

Cornelia van Outshoorn, stierf sonder oir.

Het Wapen van Outshoorn sijn drie Jagt-hoorens van Silver, op een Velt van Keel.

× Maria de Vlaming van Oudshoorn brengt de Heerl: v. Oudshoorn en Gnephoek ten huwelyk aan Pieter, baron van Rheede tot Nederhorst die het 1730 nalaat aan zyn zoon: Barend Cornelis, baron van Rheede van Oudshoorn, gen: maj: van een regim: infanterie en kommandant der Stad Naarden.

PER-

Digitized by Google

PERSYN.

174 JAN PERSYN, Ridder, Heer van Waterland, zynde het geheele begrip van Edam, Munnickendam, en Purmerende, wert vermelt anno 1080. en wan

DIRK PERSYN, Ridder, Heer van Waterland, vermelt onder de Baanderheeren van Holland, anno 1150. liet na

JAN PERSYN, Ridder, Heere van Waterland, leefde onder *Dirk de VII.* van dien naam, Grave van Holland, ſtierf anno 1226. en liet na

Claas Perſijn, volgt.

Wouter Perſijn, Ridder, bekent door een ſeldſaam avontuyr, verhaalt in de Hollandſe Chronijk *diviſ.* 16. *cap.* 10. Hy ging met *Waalwijn van Leefdaal*, mede Ridder, in een Clooſter, genaamt Heymrode, daar hy lang leefde.

CLAAS PERSYN, ſoone van *Jan Perſijn*, Ridder, Heer van Waterland en Marcken, ſtierf anno 1250. troude een dochter uyt den Huyſe van *Haarlem*; en wan

Jan Perſijn, volgt.

Sijmon Perſijn, wert vermelt anno 1276. troude *Machtild Potskijn*, en komen van den ſelven die van *Baackeneſſe*, die de middelſte Faſce met drie Kruyſen van *Perſijn* hebben gevoert met een Bande.

JAN PERSYN, ſoone van *Claas Perſijn*, ~~en van N. van Haarlem~~, Ridder, Heere van Waterland en Marcken, beſchermde anno 1268. de Stad Haarlem, tegens den aanloop der Kermerlanders; gaf anno 1273. aan die van Waterland Handveſten en Privilegien, en in den jare 1282. verkoft hy ſijn Heerlijkheyt van Waterland aan Graaf *Floris de V.* voor de Heerlijkheden van de Lier en Souteveenen, mits dat *Claas Perſijn*, ſijn ſoon en erfgenaam, voortaan Waterland ten Leenregte van den Grave ſoude beſitten; met Amſtelredam is hy begiftigt geweeſt anno 1285. Hy ſtierf anno 1292. hy hadde te wyve *Lutgart van Linden*, en liet by deſelve na

Claas Perſijn, volgt.

Ian Perſijn de oude, Ridder, vermelt anno 1322. hy lijftogt ſijn Vrouw op ſijn goederen tot Haarlem anno 1325.

Ian Perſijn de jonge, Ridder, wert anno 1304. verſlagen in Zeeland in den Oorlog, die Graaf *Jan van Henegouwen* en *Holland* voerde tegen de Vlamingen, ſonder oir.

Dirk Perſijn, beſittende eenige Leengoederen van ſijn broeder *Claas Perſijn*, wan *Claas Perſijn*, en die wan een dochter *Dirkje Perſijn*, vermelt anno 1321.

CLAAS PERSYN, ſoone van *Ian Perſijn*, en van *Lutgard van Linden*, Ridder, Heer van Waterland, Marcken, de Lier, en Souteveenen, was de eerſte die Waterland als een Leen van de Graaf van Holland beſeten heeft; hy wert vermelt anno 1301. en is in Duyveland verſlagen anno 1305. nalatende

Ian Perſijn, volgt.

Claas Perſijn, volgt daar na.

JAN PERSYN, ſoone van *Claas Perſijn*, Ridder, Heere van Waterland, vermelt in 't verbond van Hertog *Willem van Beyeren*, Grave van Holland, met de ſijne van de Cabeljauſe partye anno 1351. tegen de Hoekſe; In ſekeren brief van den gemelten Hertog *Willem* wert hy van *Veldſen* genoemt, troude *Jutte van Brederode*, dochter van *Diderik van Brederode*, bygenoemt *de Goedertierene*, en van *Maria vander Leek*, *Hendriks* dochter; ſy ſtierf anno 1347. hy anno 1354. begraven in de Abdye van Leeuwenhorſt, en lieten na

Claas Perſijn, volgt.

Maria Perſijn, geſeid van *Veldſen*, troude *Gijsbert van Nienrode*.

Catharina Perſijn, troude anno 1350. *Willem van Weſemale*, Marſchalk van Brabant, ſonder oir.

Gijsbert Perſijn, volgt daar na.

Heylwig Perſijn, was anno 1348. Abdiſſe tot Leeuwenhorſt.

CLAAS PERSYN, Knape, Heere van Waterland, ſoone van *Jan Perſijn*, en van *Jutte van Brederode*, leefde onder Hertog *Albregt van Beyeren*, Grave van Holland; ſtierf anno 1375. en wan

CLAAS PERSYN, Knape, was de leſte Heer van Waterland, en wiert de Heerlijkheyt van Waterland (weſende een quaat Leen) anno 1409. met de Domeynen van Holland vereenigt, alſoo hy ſonder kinderen ſtierf.

GYSBERT PERSYN, Knape, jonger ſoone van *Ian Perſijn*, en van *Iutte van Brederode*, wert anno 1347. door *Ian Perſijn* ſijn vader, begiftigt met eenige goederen uyt de Lier en Souteveenen; hy troude *Anna van Diepenburg*, wiens moeder was *vander Woert*; en wan

CLAAS PERSYN, wert vermelt in een brief van den jare 1383 hy wan

HENDRIK PERSYN, aan wien Hertog *Philips van Bourgonge* anno 1446. een Handveſt geeft; hy wan

Ian Perſijn, volgt.

Adriaan Perſijn, vermelt anno 1529. troude *Geertruyt vander Meer*, dochter van *Engel*, wiens vader *Huybert vander Meer*, geannobliteert is van

van Keyſer *Maximiliaan*, en wan *Cornelis Perſyn*, verlijt met eenig Leenland van de Graaffelijkheyt van Holland anno 1565. Hy troude *Magtild Coppier van Ouwendijk*, die hem de Hofſtede en Goederen van Ouwendijk ten Huwelijk bragte, hebbende een ſoon nagelaten, daar van noch mans oir is in 't leven, als hier vooren fol. 342. verhaalt ſtaat.

JAN PERSYN, ſoone van *Hendrik Perſyn*, was Secretaris in 't Hof van Holland anno 1530. troude *Digna Hypolitus* dochter *van Gorcum*, en wan

Claas Perſyn, Rentmeeſter van de Exploicten in den Hage, troude *N. N.* en wan *Pieter Perſyn*, Balliu tot 's Graveſande anno 1559. dewelke by *Helena N. Pieters* dochter, wan *Ian Perſyn*, die ſonder oir overleden is anno 1575.

Hypolitus Perſyn, volgt.

HYPOLITUS PERSYN, ſoone van *Ian Perſyn*, en van *Digna Hypolitus* dochter *van Gorcum*, was eerſt Raad in den Hove van Holland, naderhand Preſident tot Leeuwaarden en Utrecht, troude *Eliſabeth de Ionge*, dochter van *Ian de Ionge*, Griffier van den Hove van Holland; hy ſtierf anno 1568. en leit begraven in de groote Kerk in den Hage; en wan

JAN PERSYN, die getrout hadde *Iohanna van Heemskerk van Bekeſteyn*, dochter van *Wouter*, Hoogheemraad van Rhijnland, en ſtierf ſonder wettig oir, nalatende een natuyrlijke dochter *Iohanna Perſyn*, die mede ſonder oir is overleden.

CLAAS PERSYN, Knape, twede ſoon van *Claas Perſyn*, Ridder, Heere van Waterland, die anno 1305. in Duyveland verſlagen is, en van *Lutgard van Linden*, ſtierf 1360. onder de Regeringe van Hertog *Aalbregt van Beyeren*; en liet na

CLAAS PERSYN, genaamt van *Waterland*, leefde onder Hertog *Willem van Beyeren*, Grave van Holland, ſtierf anno 1420. en liet na

JAN PERSYN, leefde ten tijde van Hertog *Carel* en *Maria van Bourgondien*, troude *Clara N. Ians* dochter; hy ſtierf anno 1479. nalatende

JAN PERSYN, was een van de twaalve, die anno 1476. by Privilegie en Handveſt van Vrouw *Maria van Bourgondien* de Stad van Amſterdam gegeven, wierden gekoren tot Raden van deſelve Stad, en was anno 1502. Burgemeeſter aldaar; hy troude eerſt *Margareta van Berkenrode*; ten tweden *Chriſtina vander Schelling*; hy wan by de eerſte,

Eliſabeth Perſyn, troude *Lucas van Beverwaarde*, *Iacobs* ſone, Burgemeeſter van Amſterdam anno 1526. en 1527. die ook de toenaam van *Perſyn* heeft aangenomen.

Nicolaas Perſyn, ſonder oir.

By de twede,

Henrica Perſyn, hadde twee mans, de laatſte was *Vincent van Teylingen*,

Eliſabeth Perſyn, troude Mr. *Gerrit Boel*;

Margareta Perſyn.

Ian Perſyn, volgt.

Dirk Perſyn, en

Boudewijn Perſyn, beyde jong geſtorven.

JAN PERSYN, ſoone van *Ian Perſyn*, en van *Chriſtina vander Schelling*, wiert na 't overlijden van ſijn Vrouw Canonink tot Amſterdam, en ſtierf anno 1573. begraven by de Minnebroeders aldaar; hy hadde te wyve gehad *Alijd Gaaf*, *Claas* dochter; en liet daar by na

Ian Perſyn, volgt.

Alyt Perſyn.

Margareta Perſyn.

Chriſtina Perſyn, alle drie Geeſtelijk.

Willem Perſyn, en

Pieter Perſyn, beyde ſonder oir.

JAN PERSYN, ſoone van *Ian Perſyn*, en van *Alijd Gaaf*, was Raad en Schepen tot Amſterdam anno 1578. doe de veranderinge in de Regeringe quam, en ſtierf anno 1602. begraven aldaar in de nieuwe of St. Catharine Kerk, onder een witte ſark, daar ſijn Wapen in gehouwen was; ſijn Huysvrouwe was *Margareta Moons*, *Ians* dochter, Raad en Procureur Generaal; ſy lieten t'ſamen na

Reinier Perſyn, volgt.

Nicolaas Perſyn, ſonder oir.

Alijt Perſyn, hadde te man *Ionathan van Luchtenburg*, Raad en Rentmeeſter Generaal van Noordthollandt.

REINIER PERSYN, ſoone van *Ian Perſyn*, en van *Margareta Moons*, was Raad in den Hove van Hollend, hadde te wyve *Emerentia van Banchem*, *Ians* dochter, die Preſident was van den Hogen Rade; ſtierf anno 1630. nalatende behalven drie dochters

Willem Perſyn.

Pieter Perſyn.

Reinier Perſyn.

Hendrik Perſyn, alle ſonder oir geſtorven.

Nicolaas Perſyn, wan drie ſoonen.

Noch hebben van deſen Geſlachte geleeft

ARENT PERSYN, *Ians* ſoon, en WILLEM PERSYN, *Arents* ſoon, neven, Leenmannen van Holland anno 1397.

DIRK PERSYN, Deken van Naaltwijk, en Raad in 't Hof van Holland, anno 1480.

CLAAS

Digitized by Google

CLAAS PERSYN, *Andriesz*, Schepen tot Delft, anno 1552. en CORS CLAAS *Andriesz*oen PERSYN, Burgemeester aldaar, anno 1551. Nog *Hendrik Persijn*, *Ians* soon, Burgemeester tot Delft, anno 1554, die nagelaten heeft *Jan* en *Pieter Persijn*. Nog *Jacob Persijn*, *Hendriks* soon, vermelt onder de Lijstrente van Delf anno 1538. Nog *Jan Persijn*, wiens dochter *Anna Persijn* troude *Dirk Bugge Hendriks* soone tot Delf anno 1548. waar van nog Descendenten in 't leven sijn.

Het Wapen van Persijn sijn ses Fascen of Baren, de eerste van Gout, en de tweede van Lasuur, met negen Rode Cruyssen, namentlijk op de eerste Goude Fasce vier, op de twede drie, en op de laatste twee, welk Wapen *Gerrit van Velsen*, die Graaf *Floris* vermoort heeft, mede heeft gevoert. *Wouter van Gouthoven* schrijft, dat men gelooft, dat den eersten van dit Geslachte in Holland is gekomen uyt Griekenland, met de Gravinne *Lutgaard*, Graaf *Aarnouts* wyf van Holland, omtrent den jare 990. Dan uyt de oude Chartres, gevonden onder *Pieter Bockenberg* van ter Gouda, wert gewag gemaakt, dat die van Persijn, Heeren van Waterland, souden wesen gekomen uyt Putten, en die weder uyt de Koningen van Denemarken; ook dat die van Stryen, Sevenbergen, Wieldrecht, Almonde, en andere van haar jonger soonen, mede van die origine souden sijn.

POELENBURG.

175 VAn desen Geslagte, die hun Stamhuys hebben gehadt in Kermerlandt, ('t welck by *Gouthoven* wert vermelt geruineert te sijn,) hebben geleeft, *Heer Gerrit van Poelenburg*, *Ridder*, anno 1345. verslagen in den Strijt by Staveren, met *Heer Willem van Naaltwijk*, Marschalk van Hollandt sijn Neve, uyt welkers Huys men vermoet, dat hy door een jonger Soon afkomstigh was; Hy wan *Iacob van Poelenburgh*, Knape, vermelt Schout van Alkmaar, anno 1374. die nagelaten heeft *Gerrit van Poelenburgh*, Schout tot Alkmaar, anno 1408. en *Femme van Poelenburg*, die getrout hadde anno 1427. *Pieter Stickel*, welken *Gerrit* gewonnen heeft I. *Iacob van Poelenburgh*, Vader van *Willem van Poelenburgh*, oock Schout tot Alkmaar, anno 1497. II. *Ponwels van Poelenburgh*, vermelt 1454. die naargelaten heeft 1. *Everarda van Poelenburgh*, welke eerst te man hadde *Adriaen vander Wiele*, en ten tweeden *Ian Stalpart*, 2. *Hase van Poelenburg*, die te man hadde *Gerrit van Sparwonde*. Nog sijn van desen Geslagte geweest *Magtelt van Poelenburgh*, anno 1468. Item *Geneveva van Poelenburg*, die getrout hadde *Ian van Rietwijk*, overleden anno 1511. Nog *Boudewyn van Poelenburgh*, wiens Dochter *Willemina van Poelenburg*, hadde getrout *Willem van Rietwijk*, 1544.

Uyt een jonger Soon van den voorsz Huyse van *Poelenburgh*, gelijk uyt Handvesten en oude Brieven blijckt, is wettelijck in Mannelijcke linie gedescendeert het Geslaght van *Polenbergh* in Kermerlant, en tot Haarlem onder de Welgeboorne bekent, daar van geleeft hebben *Floris van Polenberg*, en *Willem van Polenberg*, *Gerrits Soon*, mitsgaders *Ian*, *Simon*, *en Gerrit van Polenberg*, *Allerts Soonen*, Gebroeders, die in een Handvest, gegeven op den 17. dagh in April in den jare 1463. nog originelijk in wesen sijnde, werden verklaart, van regten swaart-zyde gekomen te zyn, van *Heer Gerrit van Poelenburgh*, hier vooren vermelt; De voorn. *Ian van Polenberg Allertsz.* (die een soons soon was van *Gerrit van Polenberg*, Knape, vermelt anno 1394. wiens Vader was *Heer Gerrit van Poelenburgh* voorn. verslagen anno 1345.) heeft naargelaten en legitimelijk voortgebragt, uytwysende een beëdigde verklaringe, gepasseert voor *Yfbrand van Schagen*, en *Cornelis van Beeckesteyn*, Meesterknapen van de Houtvesterye van Brederode, van dato den 15. Augusty 1595. mede nog in wesen sijnde, *Allert van Polenberg*, dewelke gewonnen heeft *Hendrick van Polenberg*, Vader van *Cornelis van Polenbergh*, die mede gewonnen heeft *Corstiaen en Ian van Polenberg*, requiranten van de voorsz verklaringh, welcken laast genoemden *Ian van Polenberg* wan *Pieter van Polenbergh*, die nagelaten heeft *Jacob van Polenberg*, welke wederom heeft gewonnen, *Dirck van Polenbergh*, Vader van *Matheus van Polenberg*, nog levende, ten Houwelijck hebbende *Geertruyt Croesser*, Dochter van *Pieter Croeser*, Burgemeester tot Delft; hebbende die van den voorsz Geslagte *van Polenbergh* altijd de possessie gehadt, gelijk sy nog hebben, uyt den Hoofde van hun wettelijke derivatie van den voorsz Huyse *van Poelenburgh*, als gequalificeerde Edelluyden, van de Jaght; soo dat by *Gouthouve*, *Boxhorn*, en andere te onregte vermeynt werd, dat het voorsz Geslagte van *Poelenburg* t'eenemaal uytgestorven soude sijn.

Het Wapen van *Poelenburgh* is een asure Leeuw, geharnasseert van Root op een Silver Velt; hebbende de jonger Soonen van *Polenberg* dat gevoert gehadt met eenige Brisures, tot soo lange de Hooft-tack was in 't leven, en daer naer de volle Wapenen weder opgenomen.

Digitized by Google

POELGEEST.

176 DIt Geslacht wert gehouden afkomstig uyt den Huyse van Wassenaar, en Burggraven van Leyden, volgens gevoelen van *Hovens in Dialogo de Hollandia Nobilitate*; en heeft het Stamhuys Poelgeest gelegen onder Oestgeest, zynde al een seer oud Huys geweest, daar van omtrent den jare 800. in de lyst vande Goederen van St. Maartens Kerk tot Utrecht mede verhaalt wert, dat onder Oestgeest en Poelgeest uyt yder twee Mansen en Houven aan deselve Kerk behoorden; het selve is daar na by verandering van den besitter Alkemade genoemt geworden.

Den eersten bekenden Heer van Poelgeest GERRIT genaamt, leefde anno 1150. en wan

GERRIT van POELGEEST, vermeldt anno 1235. welcke drie soonen naliet, en een dochter, namentlijk

Dirk van Poelgeest, wierd anno 1252. van Koning *Willem* met de Heerlijkheyt en Domeinen van Homade begiftigd; hy stierf anno 1280. nalatende *Diderik van Poelgeest*, Heere van Homade, koft anno 1331. de Heerlijkheid van Koudekerk, alwaar hy een voornaam Slot liet bouwen, 't welk hy na het Geslagt mede het huys te Poelgeest liet noemen, en stierf sonder kinderen, anno 1344. seer out sijnde. Syn jongste broeder heete insgelyx *Diderik*, was Ridder, en stierf anno 1326. sonder kinders.

Herman van Poelgeest.

Gerrit van Poelgeest, volgt.

N. van Poelgeest, troude *Floris van Tol*, Ridder.

GERRIT VAN POELGEEST, *Gerrits* soone, Ridder, leefde omtrent den jare 1390. hadde te wyve *Alijd van Raaphorst*, dochter van *Gerrit van Raaphorst*, Ridder, en van *Agnes van Duyvenvoorde*; en wan

DIRK VAN POELGEEST, Heer van Homade en Koudekerk, troude *Clementia van Nyvelt*, en wan

Gerrit van Poelgeest, volgt.

Margareta van Poelgeest, gehout met *Bernard vander Spout* in Brabant, vermelt anno 1339.

Alyt van Poelgeest, Nonne ter Lee anno 1373.

Jan van Poelgeest, besat het lager of nederhuys van Poelgeest, anders genaamt kleyn Poelgeest; hy wiert anno 1365. inden strijt tegens de Bovenlanders tot Dordregt dodelijk gequest, stierf anno 1390. en liet na I. *Alijt van Poelgeest*, welke was Hof-dogter van Hertog *Albregt van Beyeren*, en van hem, soo men seit, dewyl hy weduwenaar was, tot sijn boel en bysit gehouden, en was van groot vermogen omtrent den Hertog; II. *Gerrit van Poelgeest*, sonder posteriteit. III. *Willem van Poelgeest*, insgelijx sonder posteriteit. IV. *Jan van Poelgeest*, hadde te wyve *N. van den Wonde*, en wan 1. *Gerrit van Poelgeest*, Abt van Egmont, stierf anno 1476. 2. *Jan van Poelgeest*, Pastoor te Hillegom by Haarlem, stierf seer out anno 1500. V. *Jacob van Poelgeest*, Ridder en Castelein van Schoonhoven anno 1450. stierf anno 1458. begraven in 't Clooster den Hem, daar omtrent leggende; hadde te wyve *Willemyna van Naaltwijk*, en wan behalven een dogter, die Nonne te Rynsburg was, eenen soone genaamt *Jan van Poelgeest*, die van sijn moeder beerfde het huys te Out-Teilingen, datmen nu Lokhorst noemt, by Warmont; en stierf anno 1482. hadde te wyve *Margareta van Sweten*, en wan 1. *Adriaan van Poelgeest*, Ridder, Burgemeester van Leiden, hadde getrout *Magtild vander Does*, maar stierven sonder kinders anno 1507. 2. *Dirk van Poelgeest*, stierf te Romen sonder kinders. 3. *Willem van Poelgeest*, stierf sonder oir. 4. *Sophia van Poelgeest*, hadde te man *Anthony van Hoogwonde*, Ridder. 5. *Haasje van Poelgeest*, was Nonne te Poel. 6. *Henrica van Poelgeest*, hadde te man *Willem vander Does*.

GERRIT VAN POELGEEST, Ridder, Heer van Homade, soone van *Dirk van Poelgeest*, en van *Clementia van Nyvelt*, leefde anno 1372. hadde te wyve *Beatrix van Schoonhout*, welke negen Ruyten in haar Wapen voerde, en weduwe leefde anno 1388. sy lieten na

Jan van Poelgeest, stierf ongehout.

Diderik van Poelgeest, volgt.

Alijt van Poelgeest, hadde te man *Yibrand van Alkemade*, Ridder.

DIRK VAN POELGEEST, soone van *Gerrit van Poelgeest*, en van *Beatrix van Schoonhout*, Heer van Homade, wiert Ridder geslagen anno 1401. in den Oorlog op de Vriesen, stierf anno 1409. out 46. jaren; hadde te wyve *Barta van Naaltwijk*; en wan

Gerrit van Poelgeest, volgt.

Jan van Poelgeest, Abt van St. Paulus t'Utregt;

GERRIT VAN POELGEEST, Heer van Homade, soone van *Dirk van Poelgeest*, en van *Barta van Naaltwijk*, wiert Ridder geslagen in den Stryt tot Alphen, anno 1462. hadde te wyve *Margareta van Doornik*, dochter van *Helmich van Doornik*, en van *N. van Langerak*; hy stierf anno 1478. en wan

Gerrit

Gerrit van Poelgeest, volgt.

Anna van Poelgeest, ſtierf anno 1499. hadde te man *Jacob*, Heer vanden Woude en Warmont, ſone van *Jacob vanden Woude*, en van *Reinoutje van Brakel*, *Jans* dogter, en wan kinders.

GERRIT VAN POELGEEST, ſoone van *Gerrit van Poelgeest*, en van *Margareta van Doornik*, hadde te wyve *Gillisje van Hodenpijl*, dochter van *Ian van Hodenpijl*, en van *N. van Barlaymont* uyt Henegouwen; ſy ſtierf anno 1489. en wan

Gerrit van Poelgeest, volgt.

Dirk van Poelgeest, was anno 1470. Capitein op Zee, in den Oorlog tegens de Engelſchen, en in 't beleg voor Nuys anno 1475. maar ſtierf ſonder kinders.

Herman van Poelgeest, geſturven ſonder oir.

Jan van Poelgeest, ſonder kinderen geſturven.

Magtild van Poelgeest, Nonne te Rynsburg.

Maria van Poelgeest, Nonne ter Lee.

Barta van Poelgeest. Nonne te Warmont.

Margareta van Poelgeest, die te man hadde *Willem Spiering*, Schiltknape, wan kinders.

GERRIT VAN POELGEEST, Ridder, Heer van Homade, ſoone van *Gerrit van Poelgeest*, en van *Gillisje van Hodenpijl*, ſtierf anno 1518. is begraven te Coudekerk by ſijn voorouders; en wiert te ſijnen tijde het Slot te Poelgeeſt van Graaf *Ian van Egmont*, en de Cabeljauſche belegert, en na dat het gewonnen was, ter neder geworpen, anno 1489. hy hadde te wyve *Maria van Culenburg*, *Gerrits* dochter, welke ſtief anno 1519. ſy lieten t'ſamen na

Gerrit van Poelgeest, volgt.

Gerrit van Poelgeest de jonge, was Ridder vande Duytſe Heeren in Pruyſſen.

Cornelis van Poelgeest, Canonik te Leiden.

Dirk van Poelgeest, Regulier Monnik te s'Gravenſande.

Jacob van Poelgeest, hadde eerſt te wyve *Ioſyne Pylyſers* uyt Brabant; daar na *Adriana vander Lind* te Dordregt, laaſt weduwe van *Barthout van Aſſendelft*, en te vooren van *Carel van Drenkwaart*;

hy liet by d'eerſte een dogter na, met namen *Maria van Poelgeeſt*, die te man hadde *Wolfert Aalbout*, en wan 1. *Iacob Aalbout*, Capitein, hadde te wyve *N. Piek Walravens* dogter. 2. *Gerrit Aalbout*, ſtierf inden Oorlog anno 1603. 3. *Ioſyne Aalbout*, ſtierf ongehouwt. 4. *Maria Aalbout*, ſtierf anno 1604. hadde te man *Fredrik van Leefdaal*, overleden anno 1607. nalatende een dogter, die ten Huwelijk belooft was met *Willem van Liere*, *Emmerys* ſone.

GERRIT VAN POELGEEST, Ridder, Heer van Homade, ſoone van *Gerrit van Poelgeeſt*, en van *Maria van Culenburg*, dede het Huys te Poelgeeſt wederom opbouwen; ſtierf anno 1549. hadde eerſt te wyve *Helena Thaye*, dochter van *Carel Thaye*, Heer van Wemmel en Goyk by Bruſſel, welke ſtierf anno 1558. daar na *Sibilla van Edingen*, dochter van den Heer van *Santbergen* in Braband; en wan by de eerſte

Gerrit van Poelgeeſt, volgt.

Carel van Poelgeeſt, Canonik te Leiden, vermelt anno 1553.

Anna van Poelgeeſt, ſtierf anno 1586.

Ioſyne van Poelgeeſt, Priorinne te Rynsburg, ſtierf anno 1556.

Maria van Poelgeeſt, Nonne te Rynsburg, troude daar na *Bernt Tſerclaas* uyt Brabant, en wan *Anna Tſerclaas*, welke te man hadde *Ioris van Boukhout*, Ridder.

Cornelia van Poelgeeſt, Abdiſſe ten Dale by Utregt, ſtierf ſeer out anno 1614.

Barbara van Poelgeeſt, hadde te man *Ian Oddaart*, Heer van Rixtel; ſy ſtierf anno 1585. hy anno 1570.

Iaqnemyne van Poelgeeſt, troude *Nicolaas van Bronkhorſt*, Heer vande Stad, ſone van *Andries van Bronkhorſt*, Ridder, Raat inden Hove van Hollandt, en van *Wendelmont van Boſchuyſen*; ſy ſtierf anno 1574. begraven t'Utregt in 't Minderbroeders Choor, en liet kinderen na.

GERRIT VAN POELGEEST, Ridder, Heer van Homade en Coudekerk, ſoone van *Gerrit van Poelgeeſt*, en van *Helena Thaye*; ſtierf te Bruſſel anno 1564. hadde te wyve *Maria van Malburg* uyt Gelderland, dochter van *Otto van Malburg*; ſy ſtierf anno 1594. en wan

Gerrit van Poelgeeſt, volgt.

Caſpar van Poelgeeſt, Raat inde Admiraliteyt tot Rotterdam, ſtierf anno 1597. hadde te wyve *Anna van Dorp*, dogter van *Arent van Dorp*, Ambagts-heer van Maaſdam, en van *Anna de Prilleten*, ſy was weduwe *Ians vanden Boſſche*; ſtierf anno 1600. nalatende een dogter.

Otto van Poelgeeſt, Capitein, ſtierf ongehout.

GERRIT VAN POELGEEST, Ridder, Heer van Homade, ſoone van *Gerrit van Poelgeeſt*, en van *Maria van Malburg*, was anno 1566. een van de verbonden Edelen binnen Bruſſel, met beide ſijne broeders, en moeſt daarom anno 1567. uyt den Lande wijken; hy ſtierf anno 1614. hadde te wyve *Anna van Bergen*, dochter van den Heer van *Grimbergen* in Brabant; haar broeder was *Willem van Bergen*, Biſſchop van Antwerpen, en daar na Eerts-biſſchop en Hertog van Camerijk, en aldaar ſubitelijk anno 1609. overleden; ſy ſtierf anno 1611. nalatende

Ferry van Poelgeeſt, Heer van Homade, ſtierf ſonder oir anno 1612. hadde te wyve *Ioſyne van Zuylen van Drakenburg*, der Schouten dogter en ſuſter van Utregt.

Gerrit van Poelgeeſt, volgt.

Anna van Poelgeeſt, ſtierf ongetrout anno 1610. oût 25. jaren.

Maria van Poelgeeſt, Geeſtelijke Nonne tot Lewenhorſt.

Helena van Poelgeeſt.

N. van Poelgeeſt, ongetrout.

Elſabe van Poelgeeſt, Nonne te Rynsburg.

GERRIT VAN POELGEEST, Heer van Homade en Coudekerk, ſoone van *Gerrit*

van Poelgeest, en van *Anna van Bergen*, troude *Joanna van Matenesse*, dochter van *Claus van Matenesse*, Heer van Hasertswoude, en van *Geertruyd van Lokhorst*, *Vincents* dochter.

Het Wapen van Poelgeest is een Fasce van Gout, en daar boven twee uytgespreide Lewerken, en onder een, van Silver, op een Velt van Lasuur.

POLANEN.

177 DE Heeren van Polanen sijn afkomstig geweest uyt den Huyse van Wassenaar; gelijk dan *Philips van Wassenaar*, Heer van Duvenvoorde, twee soonen hadde, d'outste was *Arent van Wassenaar*, Heer van Duvenvoorde, getrout met *N. van Crayenhorst*, van dewelke alle die geene, die den naam van Wassenaar gehouden hebben, afgedaalt zyn; de jongste was *Jan van Wassenaar*, Heer van Polanen, abusivelijk by *Gouthouven* vermelt, als getrout hebbende *Catharina van Brederode*,, dewijl *Ian van Polanen* aldaar genoemt een soons soone van desen *Ian den I.* geweest is. Sie de branche van dit Geslagte hier onder op de letter W. onder den tijtel van *Wassenaar*.

QUEKEL.

178 BARENT QUEKEL, leefde noch anno 1422. troude *Margareta N.* en liet na

GYSBERT QUEKEL; Burgemeester van Dordrecht, anno 1426. leefde noch anno 1452. troude *Christina N.* en wan

Barent Quekel, Kerkmeester te Dordrecht anno 1471. stierf den 25. February 1475. troude *Maria vander Does* uyt Zuyt-holland, en wan I. *Henrik Quekel*, die stierf te Dordrecht anno 1500. hadde getrout *Cornelia*, dochter van *Cornelis Henrici*, Thesorier van Dordrecht, en wan *Joos Quekel*, die woonde en stierf in den Hage anno 1521. naarlatende een dochter *Catharina Quekel*. II. *Christina Quekel*, hadde te man *Brunink van Boshuysen*, *Floris* soon, Registermeester van Holland, en wan een dochter getrout met *Godschalk Oem van Wijngaarden*.

Ienne Quekel, hadde te man *Reyer de Ionge*, *Willems* soon, Schepen, Thresorier, en Burgemeester van Dordrecht, en wan kinders.

Gijsbert Quekel, volgt.

GYSBERT QUEKEL, Ambachts-heer van Wieldrecht, soone van *Gijsbert Quekel*, en van *Christina N.* stierf anno 1471. hadde getrout *Mabelia van Sevenbergen*, dochter van *Henrik*, soone des Heeren van Sevenbergen; hy wan

Gijsbert Quekel, hadde getrout *N. N.* en wan *Cornelis Quekel*.

Hendrik Quekel, Minderbroeder ten Observanten.

Vrank Quekel, stierf jongman.

Hugo Quekel, volgt.

Christina Quekel, is gehout geweest met *Don Martin Alfonso d'Olivera*, Marschalk in 't Leger ten dienste van Hertog *Carel van Bourgondien*, leefden noch 1527.

HUGO QUEKEL, soone van *Gijsbert Quekel*, en van *Mabelia van Sevenbergen*, Ambachts-heer van Wieldrecht, leefde noch anno 1477. troude *Margareta Schaart*, *Christiaans* dogter, en liet na

JACOB QUEKEL; Ambachts-heer van Wieldrecht, Heer Oudelands-Ambacht, &c. woonde te Gorcum, alwaar hy begraven is; hadde getrout *Maria Halling*, *Ockers* dochter; en lieten na

Mabelia Quekel, stierf sonder oir.

Maria Quekel, stierf anno 1539. hadde te man *Gijsbert van Valk*, Drossart van Leerdam, hy stierf anno 1556. nalatende *Maria van Valk*, stierf anno 1576. hadde getrout *Cornelis de Bevere*, *Pieters* soon, Burgemeester van Dordrecht; hy stierf anno 1586.

Iacob Quekel, volgt.

Anna Quekel, stierf ongetrout.

Hugo Quekel, troude *Alid Schiltman*, *Iacobs* dochter, en wan 2. dochters, als *Christina Quekel*, die stierf anno 1560. hadde te man Mr. *Nannink van Foreest*, Raad in den Hoogen Rade; en *Maria Quekel*, die ongehout stierf anno 1600. out 70. jaren.

Margareta Quekel, troude *Govert vander Lee*, *Staas* soon, Schepen in Dordrecht, en hadde kinderen.

JACOB QUEKEL VAN WIELDREGT, soone van *Iacob Quekel*, en van *Maria Halling*, Ambachts-heer van Wieldrecht, Heer Oudelands-Ambacht, &c. Balliu van Zuyt-holland, anno 1549. stierf 1558. hadde getrout *Cornelia Mol*, *Ioris* dochter, weduwe van *Hugo*, Ambachts-heer van Heer-jans-dam; hy wan

Maria Quekel, troude *N. vander Strenit* uyt den Briel.

Cornelia Quekel, troude eerst *Pieter Iacobsz van den Eynde* te Dordregt; daar na *Ian van Stralen* in den Hage.

Iacob Quekel, hadde te wyve *Maria Bucchel*.

Christina Quekel, hadde getrout *Vincent Hanneman*, *Mr. Nicasii* soone in den Hage.

RAAP-

Digitized by Google

RAAPHORST.

179 RAaphorst is een oud Ridderlijk Geslacht geweest, het welk uyt sig selven schijnt bestaan te hebben, heeft vele beroemde Ridderen gehad; het Stamhuys leid onder Wassenaar, soo dat wel geloofslijk is, dat het selve uyt desen huyse gesproten is.

Den eersten bekenden Heer van Raaphorst is geweest KERSTANT of CHRISTIAAN VAN RAAPHORST, Ridder, leefde in 't jaar 1238.

In 't jaar 1272. wert vermaan gemaakt van DIRK en GERRIT VAN RAAPHORST, Ridderen en gebroeders, die haar in den Slag tussen den jongen Grave *Floris de V.* jegens de West-vriesen, op de Geest by Veronen dapper gequeten hebben, daar in den eersten aanval wel vijf-hondert van de voornaamste Hollanders dood bleven, onder anderen mede dese twee Heeren van Raaphorst, *Diderik* en *Gerard*, *Wernbout Uyttenhage*, en *Aalbregt* sijn soon, *Walter van Egmont*, en *Willem* sijn soon, *Jacob van Wassenaar*, *Gerard van Haarlem*, *Barent Uyttenhage*, en *Wouter de Vries*, Balliu van Kennemerland, met sijn soon, en meer andere; het welk haar na de vlackte van Heiloo dede wijken, alwaar sy haar selven versterkt hebbende, voor de twedemaal op de Vriesen zyn aangevallen, en deselve met verlies van omtrent acht hondert mannen verslagen, en op de vlugt gedreven hebben. De oude Hollandse Chronijk *divis. 19. cap. 9.* stelt dit op 't jaar 1271. de Duytse Chronijk vanden Augustiner Monik tot *Nuys vulgo Magnum Chronicum*, seid anno 1277. het Goudse Chronijksken stelt het op het jaar 1281. gelijk mede de Chronijk van Zeeland; andere seggen anno 1282. doch de geloofwaardigste, dewelke daar in met de Vriese Chronijken over-eenkomen, houden het met anno 1272. Soo seggen de Rijm-Chronijk van *Melis Stokke*, *Reinerus Snojus*, *Ioann. Beka*, *Chronic. sub Ioanne Episcopo Ultraject. XXXIX.* en *Joann. à Leid. Chronic. Belgic. lib. 24. cap. 9.* dewelke desen Slag by na met deselve woorden verhalen. *Anno Domini* seid *Ioann. Beka*, 1272. *Florentius Hollandiæ Domicellus validam expeditionem indixit adversus Frisiam, ut ossa patris sui deportaret ad Hollandiam. Sed Frisones è contra cum aciebus fortissimis prope Vronen occurserunt, & quingentos pugnatores strennos cruentissime necaverunt, in quo conflictu corruerunt hi Milites, & approbatæ laudis egregii pugiles, Werenboldus ex Haga, & Albertus filius ejus, Walterus de Egmonda, & Wilhelmus filius ejus, Theodoricus de Raaphorst, & Gerardus frater ejus, Iacobus de Wassenaar, Bernardus ex Haga, Gerardus de Harmelen, alii Haarlem, & Walterus Freso, Baliuus Kinemerlandiæ. Occisis itaque tot electis Bellatoribus, Hollandersis exercitus usque planciem agrorum in Heylo diffugium arripuit, ubi secundario per recentes armigeros crudele Bellum inhorruit, in quo peremptis sunt plus quam octingenti Frisones, ita quod eodem die sufficienter ulti sunt prædictos Milites.*

In 't jaar 1300. wert wederom vermelt van *Gerrit van Raaphorst*, Ridder, Balliu van Kennemerland anno 1306. hy had noch een broeder *Kerstant van Raaphorst*, Ridder anno 1312. vermelt, en noch een suster *Catharina van Raaphorst*, die getrout was met *Hugo van Velsen*, broeder van *Gerrit van Velsen*, dewelke om de bystant sijnes broeders in het verraad jegens Graaf *Floris*, anno 1296. mede is verbannen.

GERRIT VAN RAAPHORST voorsz wert vermelt anno 1300. als borge voor Grave *Ian van Holland*, was Balliu van Kermerland anno 1306. en stierf anno 1328. oud zynde 75. jaren; hadde te wyve *Agnes van Duvenvoorde*, dochter van *Arent van Duvenvoorde*, en van *N. van Crayenhorst*; sy stierf anno 1335. lieten na

Dirk van Raaphorst, volgt.

Alijd van Raaphorst, hadde te man *Gerrit van Poelgeest*, *Gerrits* soone, vermelt anno 1300. en wan eenen soone, genoemt *Dirk van Poelgeest*.

Sophia van Raaphorst, hadde te man *Willem van Naaltwijk*, *Willems* soone, Ridder, Marschalk van Holland, wiert in 't jaar 1345. seer out zynde in den Strijt met Grave *Willem* by Staveren verslagen, liet verscheide kinderen na.

Hadewy van Raaphorst van Bloemesteyn, hadde te man *Alferaan vander Hurst* of *Horst*, leefde anno 1335. en 1345. nalatende *Lijsbeth vander Horst*, getrout met *Wouter van Mutenesse*.

DIRK VAN RAAPHORST, Ridder, soone van *Gerrit van Raaphorst*, en van *Agnes van Duvenvoorde*, Hoogheemraat van Rhijnland anno 1331. stierf anno 1350. tronde *Magtili van Outshoorn*, dewelke anno 1319. by huwelijkse voorwaarden verlooft was aan *Hendrik van Santhorst*, *Philips* soone, doch troude naderhant met *Dirk van Raaphorst* voorschreve, en lieten te samen na

Dirk van Raaphorst, dewelke tot 's Gravesande, op de straat subitelijk nedervallende, doot bleef anno 1377. geen kinders nalatende.

Bartholomeus van Raaphorst, volgt.

Ienne van Raaphorst, alias *vander Doortoge*, hadde te man *Ian van Egmont*, Schiltknape, soone van *Ian van Egmont*, Ridder, en van *Guidijn van Aamstel*, doch stierf sonder oir.

BARTHOLOMEUS VAN RAAPHORST, soone van *Dirk van Raaphorst*, en van *Magtild van Outshoorn*, wert Ridder geslagen in 't beleg voor Edingen in Henegouwen anno 1367. was mede anno 1399. met Hertog *Aalbregt van Beyeren* op de Vriesen, was anno 1388. Houtvester van Holland, en 1390. en 1394. Hoogheemraat van Rhijnland; stierf een out en vermaart

Digitized by Google

Ridder, anno 1406. hadde getrout *Catharina van Egmont*, dochter van *Jan van Egmont*, Ridder, en van *Guidijn van Aamstel*; en lieten te samen na

Adriaan van Raaphorst, volgt.

Magtild van Raaphorst, hadde te man *Floris van Borsselen*, Heere van Cortgene in Zeeland, en stierf sonder oir; Ook wert omtrent dese tijd vermelt *Albregt van Raaphorst*, *Dirx* soone, die te wyve hadde *Magtild van Rietwijk*, dochter van *Dove van Rietwijk*, en van *N. van Isselstein*.

ADRIAAN VAN RAAPHORST, soone van *Bartholomeus van Raaphorst*, en van *Catharina van Egmont*, besat de Goederen van Outshoorn en Arlanderveen anno 1455. was anno 1457. Schout van Haarlem, hadde getrout *Agnes van Nievelt* by Utrecht, en wan

Aalbert van Raaphorst, volgt.

Steven van Raaphorst, stierf Jongman.

Bartholomeus van Raaphorst, hadde te wyve *Magtild Pots* van Antwerpen, dochter van *Pieter Pots*, Heer van Bouterssem in Brabant; sy was weduwe van *Arent van den Werve*, Ridder, en suster van *Jacob Pots*, Amptman tot Antwerpen, Schout van Dordrecht anno 1457. en 1477. sy stierf seer out anno 1482. en liet na ses kinderen, als I. *Pieter van Raaphorst*, stierf Jongman buyten 's Lands. II. *Magtild van Raaphorst*, stierf anno 1479. hadde te man *Hendrik van Naaltwijk* soone van *Willem van Naaltwijk*, en van *Willemijna van Egmont*, was Ridder, Heer van Naaltwijk, Wateringe, en Capelle op d'Yssel, Erfmarschalk van Holland; hy dede stigten van't Slot te Wateringen een Monniken Kloosser, was anno 1465. in den Oorlog tegens de Luyksnaars, en stierf seer oud de laatste Heer van Naaltwijk van sijn Stamme anno 1496. nalatende kinders. III. *Maria van Raaphorst*, Nonne te Mariendale tot Dieft. IV. *Agnes van Raaphorst*, hadde te man *Jacob Bastart van Borsselen*, soone van *Adriaan*, Heer van Brigdam; sy stierf anno 1483. en wan kinders. V. *Margareta van Raaphorst*, Nonne te Faacken tot Antwerpen, stierf anno 1497. VI. *Catharina van Raaphorst*, troude *Otto van Egmont*, Ridder, Heere van Kenenburg, hy stierf anno 1510. sy anno 1513. nalatende kinders.

AALBERT VAN RAAPHORST, soone van *Adriaan van Raaphorst*, en van *Agnes van Nievelt*, stierf anno 1474. hadde te wyve *N. van Vyanen*, des Heeren dochter van *Beverwaarde*, en wan

Gijsbert van Raaphorst, was anno 1475. in 't beleg voor Nuys, troude anno 1476. *Jaquelijne van den Woude*, Vrouwe van Warmont, maar stierf sonder kinders, anno 1503.

Hendrik van Raaphorst, volgt.

HENDRIK VAN RAAPHORST, soone van *Aalbregt van Raaphorst*, en van des Heeren dochter van *Beverwaarde*, hadde te wyve *N. Maurijnsz*, dochter van *Gerard Maurijnsz van Sonnevelt* te Leyden; en wan

Aalbregt van Raaphorst, volgt.

Gerrit van Raaphorst, was die gene dewelke om den roof en schaak van de jonge maagt *Catharina*, de dochter van *Pieter de Grebber* van Leyden, op den weg van Wassenaar in tegenwoordigheyt van den selven *Pieter de Grebber*, en *Alid Tetrode*, soo sy na de Kerk souden rijden, in den jare 1508. gepleegt, en de omstandigheden daar in voorgevallen, in de voorgaande eeuwe een yder bekent was; daar toe dient het gedenkwaardige Wijsdom van het Hof van Holland, tussen den selven *Gerrit van Raaphorst* en *Pieter de Grebber*, over het interinement van de brieven van pardon en remissie, by den selven *Gerrit van Raaphorst* verworven, gewesen op den 15. July 1515. luydende van woorde te woorde als volgt:

IN der sake hangende voor den *Hove van Hollandt*, tusschen *Gerrit van Raaphorst*, *Harman Ianſz*, *Iacob vander Baan* ende *Ian Cornelisz*, *Claas Bouwensz*, *en Symon Claasz. Impetranten* van sekere brieven van remissie van date den Maant van Juny 1512. ter eenre syde, en *Pieter de Grebber*, en *Ioffrouw Alijt van Tetrode*, *sijn Huysvrouwe*, *Heer Willem van Boshuisen*, *Ballu van Rynland*, *die Procureur Generaal*, *en Meester Gerrit van Mye*, *Baillluw van Wassenaar*, *Gedaagdens* ter andere syden, die voorsz Impetranten proponerende en seggende, hoe dat op den 11. dag in September 1509. die voorsz. *Gerrit van Raaphorst*, uyt groote liefde en affectie die hy hadde tot die dogter van *Pieter de Grebber*, genoemt *Ioffrouwe Catharina*, vergeselschapt met de voorsz vier andere Impetranten, hem vervordert heeft gehad te komen op een Wagen, des morgens vroeg van Katwijk, tot ontrent het huys van *Raaphorst*, *daar hy wiste dat de voorsz. Pieter de Grebber met sijn Huisvrouwe en dogter ryden souden met een wagen*, *om te kerke te gaan*, *en de Hoogmisse te hooren*, *in de kerke van Wassenaar*, *en hebben hen vervordert aldaar Pieter de Grebber*, *sijn Huisvrouwe en Dogter te verwagten*, *met opgezette lage*, *by hen hebbende twee gespannen bogen met geschutte daar op*, *en met Pylen en andere Wapenen*, *soo verre dat sy Impetranten vernemende haarluider komste*, *hebben aan de Wagen van de voornoemde Pieter gesprongen*, *roepende slaat en schiet*, *en die voorsz. Ioffrouwe Katarina*, die een *jonge Maagt was van 13. Iaren kragtelijke en geweldelijken van die Wagen uyt die schoot van haren Vader genomen*, *en* haar tegens *haren dank en wille*, *en ook van Vader en Moeder fortselijken geworpen op haarluider wagen*, *en niet tegenstaande dat sy*, *haar Vader en Moeder roepende*, *met kragt en geweld haar gebrogt tot Sassen*, *aldaar die voorsz. Symon Klaasz alles wel wetende*, *opgewagt heeft met een schuitje*, *en heeft die Impetranten met de Dogter terstond over 't Water geset*, *en hebbende alsoo die voorsz. Impetranten die Dogter terstond gevoerd en geleid in de Prochie van Leimuiden*, *aldaar sy wel te vreden sijnde*, *hadde in haren eigen en vryen wille*, *op den sel-*

Digitized by Google

ſelven avond, in preſentie van veele Luyden van die cure met den voorſz Gerrit ſpraak gehouden, en hem binnen korte dagen daar na ook by haren vryen wille en conſent getrouwt, en hebben alſoo te ſamen wel en deugdelyk geleeft en by een gebleven, ſoo tot Utregt, Culenburg, en elders, in hunnen affairen, den tyd van vier of vyf maanden, binnen welken tijd die voorſz. *Procureur Generaal*, ter denunciatie en klagte van den voorſz. *Pieter de Grebber en ſijne Huyſvrouwe, van den voorſz. Hove*, op en tegens den voorſchreven Impetranten, verkregen heeft gehad, eerſt een Mandament Crimineel op peine van banne en confiſcatie van goederen, en na nog een ander derde en vierde; waar of die voorſz. Impetranten geadverteert ſijnde, ſijn fugityf geworden, ſoo dat de voorſz. Dogter was by haar Ouders gereiſt, om die pais van haar en haren man te maken, en vordere Proceduren te beletten: maar aldaar ſijnde, heeft hy toe doen van haar Ouders, die voorſz. Proceduren geapprobeert gehad, en heeft die voorſz Procureur Generaal by diverſche diffaulten ſo verre geprocedeert gehad, *als dat op den eerſten dag van Martio* 1509. *naſchryven van deſen Hove, die voorſz Impetranten gebannen ſyn geweeſt, uyt den Landen van Holland, Zeeland, en Vrieſland, &c. tot eeuwigen dage, ook haar Lyf, en alle heuren goederen verklaart, verbeurt, en geconfiſqueert tegens onſen genadigen Heeren.* Ter cauſe van welke banne ſy hen geabſenteert hadden uyt die voorſz. Landen, niet te min om eenige heure affairen hadden hen tot diverſche ſtonden gevonden gehad, binnen der voorſz Landen, op heure avonturen, en onder anderen de voorſz *Gerrit* verſtaan hebbende dat ſijn Moeder ſeer krank was, is *geſeten op een paart, hebbende een geladen en geſpannen boogen, alſoo gereden tot binnen der Stede van Leiden, aldaar hy ſijn Ioffrou Moeder doot vont, en dat hoorende trad daar ſy begraven was, en geleſen hebbende ſijn devotie, is weder gereden uyt de Landen, ſonder iemand te misdoen.* Ook mede ſoo hadde die voorſz *Gerrit* uyt deſperatie, van dat hy ſijn Joffrou niet hebben mogte, diverſche dreigementen gedaan gehad, by ſchryven, ſoo anderſints, ſonder nochtans iet vorder te misdoen; na dewelke de voorſz. Dogter overdagt hebbende, datſe de voorſz. *Gerrit* haren Man, uyt haar eigen wille, en vrye conſent getrouwt hadde, en dat'et haar Man blyven moſte, was wederom over veel Maanden by hem gekomen, en hadden met malkanderen vriendelijken geleeft. En omme pais met ſijnder Huyſvrouwe Ouders te verkrijgen, en voor hem en ſijne voorſz complicen, remiſſie, en gratie van *onſen Genadigen Heere te verkrijgen, hadde hy deſelve Ouders doen bidden, door de paſſien ons liefs Heeren, hem de voorſz. misdaad te willen vergeven, preſenterende tot dien einde, alle behoorlijke ootmoet en beterniſſe te doen, hem mogelijk ſijnde; en alſoo die voorſz. Ouders daar toe niet wilden verſtaan, waren die voorſz. Impetranten klagtig geweeſt aan onſen G. H. en hadden verkregen de voorſz. brieven van Remiſſie, daar by den voorſz ban wederroepen en te niette gedaan was, en hen geremitteert, vergeven, en quytgeſchouwen, die voorſz. ſchaak, kragt en geweld, met al dat'er uyt ſpruyt, en na gevolgt is, mitſgaders alle boeten en breuken corporeel en crimineel, en voorts gereſtitueert tot heure goede fame en name, en tot die voorſz. Landen van Holland, Zeeland, en Vrieſland, ſatisfactie als vooren gedaan de voorſz Pieter de Grebber en ſyne Huisvrouwe, of dat niet geſchied en ware, alleenlijk behoudelijk dat ſy't ook tegens ſyner Genaden beteren ſouden, civilijk na gelegentheid van de misdaad en waarde van hare goederen, ter ordonnantie, taxatie en arbitragie van den voorſz. Hove, die de kenniſſe van dien gecommitteert werd, met een clauſule, dat de voorſz. Impetranten binnen der Stede van Leiden, niet ſouden mogen gaan, keeren nog converſeren, tot der tijt toe dat de voorſz brieven van Remiſſie geinterineert ſouden ſyn, en dat ſy volkomen ſouden hebben al't gene dat by den voorſz. Hove desaangaande geordonneert en gearbitereert ſoude ſyn, op de verbeurte van't benefitie van heurlieder gratie:* Welke Brieven van Remiſſie de voorſz. Impetranten gepreſenteert hebben gehad deſen *Hove*, en geobtineert Mandament, daar by de voorſz. Gedaagdens gedagvaart ſijn geweeſt, tot ſekeren dage, ten welken dage, die voorſz Impetranten concludeerden ten fijne dat de voorſz. Brieven van Remiſſie geinterineert ſouden ſijn, na heure forme en inhouden, makende eiſch van koſten.

Tegen welke eiſch de voorſz *Pieter de Grebber en ſijne Huyſvrouwe* antwoorden, en ſeiden, dat wel te preſumeren was, dat die voorſz *Raaphorſt* geen liefde nog affectie tot heurlieder Dogter gehad en heeft: want hy die nooit ſijn dagen mondelinge geſproken hadde, niet te min namen tot heuren voordeel de confeſſie van de Impetranten, daar by ſy bekennen die voorſz. forſe, kragt en gewelden gedaan te hebben: Maar ontkenden, dat heurlieder Dogter, gebrogt weſende tot *Leimuden*, wel te vreden was, inder manieren alſoo d'Impetranten dat voorſtellende ſijn, immers ter contrarie; want *ſy aldaar ſijnde, heeft de voorſz. Raaphorſt met haar alſoo geleeft, dat hy haar ter aarde geworpen, ende de facto met'er daat verkragt, gevioleert, en geſchent heeft, ſoo dat ſy werd roepende kragt en geweld, en om dat men't ſelve niet hooren ſoude, hebben die andere Impetranten ook geroupen gekreten, en gezongen;* ſeide dan voorts *dat de voorſz Raaphorſt alſoo ſtuerlijken met haar Dogter geleeft, en haar ſoo onderhouden heeft, binnen die eerſte vier of vyf maanden, dat ſy nog trooſt nog genugte met hem gehad heeft, maar heeft haar ſoo veel met rigeur en bedwang gebrogt, dat ſy met hem heeft moeten trekken tot Utregt in de Buurkerk, aldaar ſy heeft moeten ſeggen, al dat hy wilde geſeit hebben, en alſoo met haar geleeft voor en na, dat ſy niet een doek op haar hoofd en hadde, nog een dagelijkx kleed aan haar lyf, ſoo dat ſy haar open ſiende, was weder gekomen na Holland tot haer Vader en Moeders Huys, die haar vriendelijken ontfingen.* Zeiden voorts, dat de Impetranten, en by ſonder die voorſz *van Raaphorſt*, tot diverſche ſtonden, in contemptie en verſmaatheid van de Juſtitie, en in ſpyt van heur Gedaagden geweeſt ſijn, na den ban, ſoo tot *Leiden*, ſoo tot *Waſſenaar*, en omtrent de *Jurisdictie van Rynland*, dreigende eenige heure dienaars; immers heeft die voorſz. *Raaphorſt*, ſigtent dat hy gebannen was, *gegaen en geſtaen binnen Leiden, en gelogeert ten Huiſe van eenen Prieſter, rydende binnen der Stede op't ys; en*

dat

Digitized by Google

dat arger is, heeft dikwils by ontyde en by dage geconverſeert en gefrequenteert gehad, over de deure van den voorſz. Gedaagden, ten Huyſen van eenen genoemt Scherpens, als regts hier ben ik, hier ſta ik, wat wilt gy daar toe doen? Seiden voorts, dat ſy ontkennen, dat haar Dogter van den voorſz *Raaphorſt* vertogen was, om te verwinnen voor hem en d'andere gratie en pais, en om de Proceduuren van den Procureur Generaal te beletten: maar ter contrarie was van hem vertogen, om die groote ontſtumigheid en leet, dat hy haar betoonende was, en om die Proceduuren te helpen brengen ten einde, verſoekende aan hare Ouders dikwils en meenig werven, dat ſy de ſake wilden vervolgen met Juſtitie, nemende tot heuren voordeele die confeſſie van den voorſz *Raaphorſt*, *bekennende dat hy boven den ban met een geſpannen Boge binnen Leiden gekomen is*, maar ontkennende, dat hy van daar getogen is, als hy ſijn devotie gedaan hadde op ſijn Moedersgraf, want ter contrarie, hy aldaar of daar omtrent, bleef twintig weken ofte meer, rydende en komende tot Leiden, en heeft met te anderen Impetranten 't geheel quartier van *Waſſenaar* in vreeſe gehouden, dreigende dagelijx de Dienaars van de voorſz Gedaagden. Zeyt voorts, dat heurlieder dogter wel begeerde by heur Ouders te blyven: maar alſoo ſy jong was, ſoo was ſy geſeduceert en toe gemaakt, by eenige trippen, deur informatie van den voorſz *Raaphorſt*, dat ſy agter gegaan is, en was alſoo geworpen op een wagen, en by hem gebrogt; zeiden voorts, dat ſy goede redenen en oorſake gehad hadde, al ſulken leelijk feit op s'Heeren ſtrate gedaan, niet te willen vergeven, en te meer dat Impetranten en ook die ſelfde *Raaphorſt* niet verdient en hadde aan den Gedaagden, dat men hen gratie doen ſoude, overmits de groote ſpyt die ſy henlieden boven 't principaal feit gedaan hebben, komende en gaande dagelijkx voor by henluiden deure, ſchryvende brieven, daar by die voorſz *Raaphorſt* hen heeft doen verſtaen, *dat ſy 't feit ſouden vergeven, en hem in gratie ontfangen, of hy ſoude Vader en Moeder doodſlaan, en dreigende henluiders Dienaars*, gelijk vooren geſeydt is, en concludeerden mits dien, dat de *voorſz. Brieven van Remiſſie als ſub en opreptijf, verklaard ſouden ſijn negeen en van onwaerden, en dat over den Impetranten regt en Juſtitie gedaan ſonde werden, aanroepende daar toe die Procureur Generaal, makende eiſch van koſten. Den Procureur Generaal* mede Gedaagden, en hem voegende met den voorſz. *Pieter de Grebber* en ſijne Huiſvrouwe, concluderende inſgelijk tot *ſub en opreptive van de voorſz Brieven van Remiſſie, en dat de ſelve verklaard ſouden ſijn te weſen niet interinabel, maar dat die voorſz Impetranten gecondemneert ſouden ſijn, verbeurt te hebben heuren lyven, en geregt te worden met den ſwaarde, en alle heure goederen verklaard geconfiſqueert tot profijt van onſen G. Heere*; en of die voorſz *Brieven van Remiſſie eenigſins bevonden worde interinabel, 't welk neen, dat de voorſz Impetranten gecondemneert ſullen ſijn, die geſeide exceſſen onſen Genadigen Heere te beteren, civilijken en proffijtelijken.* Eindelijken dat *ſy ſullen komen voor den voorſz. Hove in linne kleederen, bloots hoofds, bervoets, biddende den voorſz. Hove in den name van onſen Genadigen Heere om vergiffeniſſe, en voorts fonderen op 't Autlaar van Sinte Yvo in de Kapelle alhier op 't Hof drie eenwige Miſſen, en nog geven ſekere glaſen, waerdig tot tien penden grooten Vlaems toe, in de groote zale van den voorſz. Hove*, en profijtelijk *met 'er ſomme van twee duiſend Philips gulden, of andere, tot arbitrage van den voorſz. Hove.*

Tegens welke antwoorde die voorſz. Impetranten repliceerden en zeiden, dat ſy perſiſteerden by heuren eiſch en concluſie, aldaar gedaan en genomen, ontkennende die feiten hun prejudiciabel weſende. En de voorſz Gedaagde, voor heur duplijcque inſgelijkx perſiſterende by heure antwoorde en concluſie aldaar genomen, met meer redenen en middelen, by elkx van de voorſz parthyen daar toe geallegeert, waar op ſy geordonneert waren te ſchryven by feiten contrarie, heeft ook de voorſz *Ballin van Waſſenaar* geexcipieert tegens de eiſch van de Impetranten, ſeggende: *Dat de Heere van Waſſenaer*, als te leen houdende van onſen *G. H.* de Heerlijkheid van *Waſſenaar*, met *hooge middele en lage juriſdictien*, in poſſeſſie is, omme die criminele aldaar delinquerende, by hem ofte ſijne *Balliuw* te doen inſtituëren, ofte heuren delicten te remitteren, Criminele ſaken in civile te muteren na ſijne gelieſte, en alſo 't voorſz feit by de Impetranten geperpetreert is binnen de *Juriſdictie van Waſſenaar, ſoo ſijn ſy hem ſubject geworden, omme aldaer gecorrigeert te worden en te lijden Sententie, als mannen over hen wijſen ſonden.* 't Welk ſy alle te ſamen verſwegen hebben, in heure Remiſſie, en indien ſy 't ſelve te kennen gegeven hadden, en ſouden onſe *G. H.* hem die niet verleent hebben. Want onſen *Genadigen Heere* niet en meent, by die Remiſſie te nemen t'regt van ſijn vaſſallen en heure Juriſdictie, by ſijn Voorſaten en hem den ſelven van *Waſſenaar* verleent. En concludeerde inſgelijkx *dat de voorſz. Brieven van Remiſſie als ſub en opreptijf, verklaart ſouden ſijn, negeen en van onwaerden, en dat de Impetranten gerenvoyeert ſouden ſijn voor Balliuw en Mannen van Waſſenaar, om aldaar over henluiden juſtitie gedaan te werden, alſoo 't behooren ſonde*, en of die Brieven van Remiſſie eenigſins interinabel bevonden worden, 't welk neen, dat die boeten en breuken toegeweſen ſouden ſijn, den genoemden *Heer van Waſſenaar*, makende eiſch van koſten.

Tegens welke exceptie, die geſeide Impetranten antwoorden en ſeiden, Dat hen van geenen noode en was, in 't interineren van de gemelde Brieven van Remiſſie, onſe *G. H.* te kennen te geven, van de juriſdictie van den *Heere van Waſſenaar* en ſijne Vaſſallen, want onſen *G. H. in poſſeſſie is, remiſſien te geven, alle onderſaten van ſijne genaden Landen, en ſonderlinge, van Holland, Zeeland, en Vrieſland, niet tegenſtaande dat de ſelve Onderſaten ſijn van ſijn genaden vaſſallen*, en is alſulks by *deſen Hove* in gelijke *ſake geinterineert een Remiſſie van Pieter van Alphen, verkregen van een nederſlag by hem geperpetreert binnen de Juriſdictie van den Heere van Brederode, niet tegenſtaende dat die Heere van Brederode daar tegen excipieerde, als hier gedaan werd*; En voort aangaende de civile weringe, dat hem 't ſelve niet aan en gaat, en ſtellen

daar

Digitized by Google

daar of die *Heere van Wassenaar tegen den Procureur Generaal*, en concludeerd mits dien, *dat rejecterende d'exceptie, de gemelde Brieven van Remissie geinterineert souden sijn, mits doende de civile beteringe aan den gene die 't Hof ordonneren sal*; En die *Procureur Generaal* voor Intrest van onsen *G. H.* seide, *dat onse G. H. als souverain Heere en Prince van desen Landen, hebbende regalia, alleen geeft remissien en absolutien van delicten en bysonder van enorme delicten als dit is, en is daar of in possessie, en is in 't selve dikwils in judicio contradictorio geapprobeert geweest*, seggende *so veel meer, dat indien de Heere van Wassenaar naarstig hadde geweest correctie en justitie over de Impetranten te doen, souden 't selve wel hebben mogen doen, alsoo deselve sig veel tijds binnen de Jurisdictie van Wassenaar onthouden hadde. Maar colluderende, en meenende te beletten die Justicie, vervordert hem nu uyt indictie van eenige, dese onredelijkheid te eisschen, en alsoo te willen usurperen die Hoogheid van onsen G. H.* en concluderende mits dien, dat den *voornoemden Baillius* soo hy procedeert, ontseid sal sijn sijne conclusie, maar sal die sake alhier blyven en gedecideert worden, en die amende civile komen tot profijte van onsen *G. H.*

Tegens welke replijke die voorsz *Ballieuw* duplicerende zeide, dat aangaande die sake van *Pieter van Alphen* was *res inter alios acta*, en persisteerde voort by sijne antwoorde en conclusie aldaar genomen; ontkennende in 't Generaal alle die feiten hem prejudiciabel wesende, met meer andere middelen en redenen by elkx van de voorsz parthyen daar toe geallegeert: Waar op sy insgelijkx geordonneert waren te schryven by feiten contrarie. En waren die voorsz. Impetranten geslaakt van der gevankenisse op loofseniſſe, die sy gedaan hebben, tot *vermaninge van den Hove weder inne te komen op de verbeurte van heurlieden Remissie*. En hebben agtervolgende den voorsz appoinctemente, gegeven tusschen den Impetranten ter eenre syde, en *Pieter de Grebber, en sijne Huisvrouwe, en die Procureur Generaal Gedaagden* ter andere, de selve parthyen gedient van Schrifturen, geaccordeert en gediend van responsiven, en is aan beide zyden in der sake enqueste gedaan, gerenuncieert van productie, gedient van reprochien en salvatien en geconcludeert in regte, en versogt hen regt daar op gedaan te werden. En staande den gemelden Appoinctemente, gegeven tusschen de Impetranten en die *Procureur Generaal* ter eenre, en die *Baillieuw van Wassenaar* Gedaagde ter anderen zyde, hebben die Impetranten gediend van Schrifturen. En alsо den *Procureur Generaal van den Baillieuw van Wassenaar* na veel dilayen by hem daar toe gehad, verklaarde dat sy niet meer en wisten te doen, Soo was hy versteken van Schrifturen, van de Impetranten gehouden voor geaccordeert en bekent, en die *voorsz Baillie* versteken van responsiven, en verklaart, dat die Impetranten hare stukken overleggen souden, om regt daar op gedaan te werden alsoo 't behooren soude, 't welk alsoo gedaan is geweest, en heeft die genoemde *Procureur Generaal* ook sijn debath met de conclusie ondergeleid. Na alle 't welk die voorsz. *Gerrit van Raaphorst* principaal Impetrant, hem niet genoeg betrouwende op de geseide Brieven van Remissie, heeft ander werven met breeder specificatie van onsen *G. H.* ter groote bede van de *Hertoge van Vendome, Ambassadeur van Vrankryk in den Hage* wesende, verkregen gehad vorder Remissie en pardon, in date der Maant van Junio lestleden, die hy den voorsz Hove gepresenteert heeft, om alsoo met minder difficulteit te geraken tot interinement van de voorschreven eerste Brieven van Remissie.

't Voorsz Hof met rype deliberatie van Rade doorgesien en overwogen hebbende alle 't gene dat tot deser materie dienende was, in den name en van wegen den *Prince van Spanjen, Eertshoge van Oostenryk, Grave van Holland, Zeeland en Vriesland, &c. rejecteerd de exeptie by den voorsz Baillieuw van Wassenaar, soo hy procedeert geproponeert, en condemneert den selven Baillieuw van Wassenaar, in de kosten by den voorsz Impetranten in dese instantie gedaan*, ter taxatie en moderatie van den gemelden Hove; en doende voorts ten principale en gehad regart, sonderlinge op te genoemde brieven van Pardon, en belofte van onsen *G. H.* by den voorsz van *Raaphorst* geimpetreert, mitsgaders op de antwoorde by den *Baillieu van Rynland, den Deurwaarder* in 't doen van 't exploict gegeven, heeft die voorsz Brieven van Remissie geinterponeert en geinterineert mits desen na heure forme en inhouden, behoudens *dat de voorsz Gerrit van Raaphorst, Jacob van der Baan, Claas Bouwensz, en Zijmon Claasz gehouden worden, toekomende maandag eerstkomende voor de noen voor den voorsz. Hove elkx van hen in linne kleederen, bloots hoofds met een barnende kaarse van een pond was in haar hand, en te bidden den voorsz Hove in den name van onsen G. H. om vergiffenisse*, en dat gedaan sijnde voort te brengen in die *Kappelle alhier op 't Hof, voor dat Heilig waardige Sacrament; en sullen insgelijkx gehouden wesen, hen te vinden op Zonnendag daar na volgende binnen der Stede van Leiden, te gaan ten tien uuren voor den noen in Zinte Pieters Kerk, in linne kleederen, bloots hoofs, met een brandende kaarse als boven, in haar handen, en te bidden den voorsz Pieter de Grebber en sijne Huisvrouwe in dien 't hem gelieft daar by te wesen, of anders in hare name, den Commandeur van der selver Kerke, in presentie van alle die daar by sullen wesen, om vergiffenisse, en dat gedaan, te brengen die voorsz keerse voor den Heiligen waardigen Sacremente aldaar, en sal voort den voorsz Raaphorst gehouden werden te betalen aan handen van de Kerkmeesters van Wassenaar, binnen een maant, die somme van 100. Philips guldens, die binnen een half jaar daar na by hen geemplojeert sullen werden tot een glas, met het wapen van onsen G. H. binnen de kerke van Wassenaar, aldaar 't voorsz feit geschiedt, daar inne geschreven salst aan dese naar volgende woorden. Dit glas is alhier doen maken uyt condemnatie van den Hove van Holland, by Gerrit van Raaphorst, in beteringe van de Vrouwe-schaak by hem gedaan; en soo wanneer 't glas minder koste dan die voorsz somme, sal by de Kerkmeesters aldaar binnen een maant daar naar geemplojeert werden, tot renten omme 't voorsz glas ten eeuwigen dage daar mede te onderhouden*; en sal nog gehouden wesen te betalen on-

ſen *G. H.* voor civile beteringe binnen een maant eerſt komende, te weten de voorſz *Gerrit van Raaphorſt de ſomme van* 100. *Philips guldens, en van die voorſz drie andere Impetranten de ſomme van* 50 *Philips guldens, en dat in handen van den Rentmeeſter van de exploicten, die daar of gehouden werd Rekeninge, bewijs, en reliqua te doen.* Van alle 't welke te voldoen in die manieren voorſz die voorſz Impetranten gehouden ſullen weſen, goede verſekertheid te ſtellen aleer ſy uyt den *Hage* ſcheiden ſullen, en imponeerd't ſelve *Hof*, mits deſen den voorſz. *Pieter de Grebber en ſijn Huisvrouwe, den Baljuw van Waſſenaar, den Baljuw van Rijnland, den Procureur Generaal, en allen anderen Juſticieren, Officieren, dienaren, en onderſaten ons G. H. een eeuwig Silentium en zwijgen, henluiden, en elkx van hen bevelende, dat ſy de voorſz vier Impetranten, hier tegenwoordig, allen den inne houden van dien doen en laten ruſtelijk en vredelijk* genieten en gebruyken, *ſonder hen eenig letſel hinder of ſie moeyeniſſe daar inne te doen ter contrarie, en condemneert den ſelven Gerrit van Raaphorſt in de koſten, by den voorſchreven Pieter de Grebber en ſijne huisvrouwe in deſe inſtantie gedaan,* ter taxatie en moderatie van den voorſz *Hove*, compenſerende de koſten by henluyden tegen de andere Impetranten gedaan, om redenen den voorſz *Hove* daar toe porrende. En alſoo *Herman Ianſz* en *Ian Corneliſz* by haren Procureur ontboden ſijnde, om te komen en Sententie te hooren, niet gecompareert ſijn, en den *Hove* van haar overlyden niet deugdelijken gebleken is, ſullen de voorſz Gedaagden, in dien 't hen belieft, de ſelve mogen anderwerf doen roepen, om te compareren in perſoon en Sententie te hooren op de verbeurte van haar remiſſie, of indien ſy in levende lyve niet ſijn, de Weduwe en erfgenamen van de voorſz *Herman en Ian*, om tegens de ſelve te procederen als naar regten behooren ſal. *Actum den* 15. *July.* 1515.

Bartholomeus van Raaphorſt, ſtierf ſonder kinders.
Adriaan van Raaphorſt, ſtierf ongehout.
Cornelis van Raaphorſt, ſtierf ſonder oir.
Hubert van Raaphorſt.
Anna van Raaphorſt.
Eliſabet van Raaphorſt, ſijn alle Kloſter-juffrouwen geweeſt.

AALBERT VAN RAAPHORST, ſoone van *Hendrik van Raaphorſt*, en van *N. van Sonnevelt*, leefde anno 1526. hadde te wyve *Maria van Foreeſt*, dochter van *Herpert van Foreeſt*, Ridder, en van *Maria van Cats* uyt Zeeland; en wan
Hendrik van Raaphorſt, volgt.
Herpert van Raaphorſt, ſtierf Jongman.

HENDRIK VAN RAAPHORST, ſoone van *Aalbert van Raaphorſt*, en van *Maria van Foreeſt*, leefde anno 1549. hadde eerſt getrout *Clara van Reneſſe*, *Jans* dochter; daar na *Emme van Roorda* uyt Vrieſland; en wan by de eerſte,
Herpert van Raaphorſt, was anno 1566. een van de verbonden Edelluyden te Bruſſel, en week anno 1567. uyt den Lande naar Embden, daar hy doorſteeken wert, hadde getrout *N. van Honſelaar*, doch ſtierf ſonder oir.
Aalbregt van Raaphorſt, volgt.
Alijt van Raaphorſt, hadde te man *Aalbert van Bemmel* uyt Gelderland, en ſtierf ſonder kinders.
Maria van Raaphorſt, ſtierf ongetrout.

AALBERT VAN RAAPHORST, ſoone van *Hendrik van Raaphorſt*, en van *Clara van Reneſſe*, ſtierf anno 1594. hadde getrout *Agatha van Cuylenburg*, alias *van Paleſtein*; ſy koft de Heerlijkheyt van Haamſtede van den Heere van Cruyningen, en ſtierf anno 1612. nalatende
Hendrik van Raaphorſt, volgt.
Clara van Raaphorſt, Vrouwe van Haamſtede in Zeeland, troude eerſt anno 1609. *Iacob van den Eynde*, *Jacobs* ſoone, Gouverneur van Woerden, die ſtierf anno 1614. op 't Huys te Haamſtede ſonder oir; daar naar *Jacob de Witte* van Zierikzee anno 1616.

HENDRIK VAN RAAPHORST, ſoone van *Aalbert van Raaphorſt*, en van *Agatha van Cuylenburg*, hadde te wyve *Cornelia van den Eynde*, *Jacobs* dochter voorſz, en heeft nagelaten
Albregt van Raaphorſt, volgt.
Agatha van Raaphorſt, was getrout met *Adriaan vander Mijl*, Heer vander Mijl, Baccum, Dubbeldam, Alblas, Bleskinsgraaf, St. Anthonis-polder, Gouverneur van Willemſtad, en wan een erfdochter *Cornelia vander Mijl*, Vrouwe van Raaphorſt, getrout met *Philips Jacob van den Boetzelaar*, Baron van Aſperen, en heeft gewonnen *Philips Jacob van den Boetzelaar*, Heer van Raaphorſt, welke hier boven in 't Geſlagte van Boetzelaar abuſivelijk by een drukfout *Albregt* genoemt wert.

ALBREGT VAN RAAPHORST, ſoone van *Hendrik van Raaphorſt*, en van *Cornelia van den Einde*, Heere van Spanbroek, hadde te wyve *Catharina van Cats*, dochter van *Theophilus van Cats*, Heer van Heilo, Coelſter, en van *Deliana van Brederode*, hadde by ſijn Huysvrouwe geen kinderen, en ſtierf voor ſijn vader *Hendrik van Raaphorſt*, welke dien volgens de laatſte van dit Geſlachte geweeſt, en tot Waſſenaar begraven is, alwaar de Wapenen met hem in 't Graf gelegt ſijn geworden.

Het Wapen van Raaphorſt zyn ſes Baren of Faſcen, den eerſten van Silver, den tweeden van Sabel, en ſoo voorts. In't Stigt van Utrecht is mede een Stamme van gelijcken name geweeſt, maar die voerden drie Silvere Lelien op een Velt van Sabel.

RENESSE

Digitized by Google

RENESSE.

180 DIDERIK, jonger soon van *Pelgrim*, Burggraaf van Zeeland, eerste Heer van Voorn; en van des Graven dochter van *Sein* in Duytsland, was d'eerste Heer van Renesse, Heer van Haamstede, Moermont, Burgt, nam eerst de Naam en Wapenen van Renesse aan; hy leefde anno 1172. en stierf anno 1207. hadde te wyve des Graven suster van Steenvorden; en liet na

JAN VAN RENESSE, welke na dode van sijn vader succedeerde in alle desselfs Heerlijkheden; hy was met Graaf *Floris de IV.* op den Togt tegens de Ongelovige, van waar wederom gekomen zynde, stierf hy anno 1228. hadde te wyve de dochter van den Grave van *Salms*, en wan

JAN VAN RENESSE, na dode van sijn vader de derde Heer van Renesse, Moermont, en Haamstede, hebbende tot sijn huysvrouw gehad de dochter van den Grave van *Diest* uyt Brabant; en wan

COSTYN VAN RENESSE, de eerste van die naam, en de vierde Heer van Renesse; hadde eerst te wyve de dochter van den Grave van *Vernenburg*; en naderhand *Hillegond van Voorn*, dochter van *Hendrik van Voorn*, Burggrave van Zeeland, en van *N. van Borssele*, *Nicolaas* dochter; Hy was een seer voorsigtig en wijs man, seer gelukkig in den Oorlog, en seer bemint van Graaf *Floris de V.* heeft mede voor Montfoort groote eer ingeleit, tegens die geene welke tegen den Grave waren rebellerende, namentlijk de Heeren van Aamstel, van Woerden, en meer andere; hy stierf anno 1289. liet by sijn twede huysvrouwe na

Ian van Renesse, volgt.
Hendrik van Renesse, Ridder.
Costijn van Renesse, beide sonder oir.

JAN VAN RENESSE, soone van *Costijn van Renesse*, en van *Hillegond van Voorn*, was na dode van sijn vader de vijfde Heer van Renesse, Moermont, Haamstede, hadde te wyve *Sophia*, Vrouwe vander Goude, aan dewelke den Grave van Holland heeft toegelaten en geconsenteert, dat de Heerlijkheyt vander Goude, en andere heerlijke goederen, die sy van de Graaflijkheyt van Holland te leen was houdende, ook op dochters, indien sy geen soonen en kreeg, souden mogen devolveren, soo als blijkt by brieven haar ten dien einde verleent, in den jare 1296. *ipso die Latare*; sy kwan egter sonder kinderen te overlijden; en troude *Ian van Renesse* voorsz voor de twedemaal *N. van Maalstede, Gijsbregts* dochter; Hy heeft in absentie van Graaf *Floris de V.* Holland en Zeeland tegens de Vlamingen seer mannelijk beschermt, en kan uyt de volgende acten gesien werden, dat hy in agtinge by den Grave geweest is, werdende aldaar gestelt voor den Heer van Brederode.

WY *Jan van Renesse*, en *Dirk van Brederode*, Ridderen, maaken kondt en kennelijk allen den geenen, die dese Letteren sullen sien, ofte hooren leesen, dat wy hebben gelooft en nog geloven voor ons, en alle die geene, daar wy magt over hebben, en voor alle onse Vriende, mit gesworen eede, en met geminder trouwen, dat wy onsen Lieven Heere, Heer *Florens*, Grave van Hollandt, te stade sullen staan, ewelijken waar dat hy te doen heeft, en sellen hem helpen en dienen getrouwelijken, als wy schuldig sijn te doene, onsen geregten Heere sonder arg of list, soo wy getrouwelijx moegen; en geviele eenig twist ofte pynelikheyt twischen onser Heere den Grave, die hier voor is genoemt, en ons, of onsen Vrienden, des geloven wy mit geswooren eede, en mit gehevender trouwe althoos te hooren den Hertoge van Brabant, en te sijnen seggen te staan van hoogen en van nederen, en vast en gestade sijn seggen te houden; waar dat saake dat wy niet en daden dese sticken, die hier voor sijn geschreven, soo bekennen wy te sijn trouweloos en meenedig. In oirkonde van desen Brieve, die bezegelt is met onsen Zegelen, en gegeven in 't Jaar ons Heeren 1292. des Sonnendags naar St^e. Bonefacius-dag.

WY *Jan*, bider genade Godts Hertoge van Brabant, maaken kondt allen den geenen die desen Brief sullen sien, ofte hooren, dat onse Neve, die Grave van Hollandt, Heere *Janne van Renesse*, en Heere *Diderik van Brederode*, en allen haren Vrienden, die aan hem sien bleven, of blyven willen, in Zeelant en in Hollandt, of daar sy woonen, hevet vergeven sinen ouelen moet van alle stukken die sy misdaan hebben, gegen hem, en gegen sijne Vriende, totte dese dage toe; voort hevet onse Neve die Grave van Hollandt hem selven verbonden gegen ons, en hevet ons magtig gemaakt, althoos geregte Vrientschap te maaken,

tuſſchen hem en ſijne Vriendt van der eenre ſiden, en Heere *Janne van Reneſſe*, en den Heere van Brederode, en haare Vrindt vander ander ſyde, en die Vrintſchap vaſt te houdene, ſinder argeliſt, en wy geloven in gegeven trouwen onſen Neven den Grave, in deſe voornoemde voorwaarde te houdene naar onſe magt. In oirkonde van deſen Brieve die bezegelt is met onſen Zegele, en gegeven in 't jaar ons Heeren 1290. in Stᵉ. Odelf dage, en was bezegelt met twee groote Zegelen van Groene Waſſche, en buyten bekleet met Rooden Waſſche, uythangende in dubbelden ſtaarten, den eenen van den Hertoge van Brabant, en den anderen van den Grave van Hollandt, ſoo by de inſcriptie van dien mogte blyken.

Hy was egter ſeer gehaat van *Witto*, natuurlijke ſoone van Graaf *Floris* voornoemt, dewelke met ſijne complicen alle middelen aangewent heeft, om hem by den Grave verdacht te maken, en valſchelijk te accuſeren, ſeggende, dat den voornoemden *Ian van Reneſſe*, met den Hertog van Brabant was overgekomen, omme den Graye van Holland hem gevangen te leveren; 't welk dan den Grave ſoo vaſtelijk geloofde, dat hy ſonder eenige defenſie van den Heere van Reneſſe te hooren, een groot getal Krygsvolk en Soldaten geſonden heeft, om ſijn Heerlijkheden te invaderen, en heeft voorts alle ſijne goederen geconfereert aan *Hendrik Wiſſel*, Ridder, en voorts alles het gunt hy in eigendom beſitteder aan den ſelven *Hendrik Wiſſel* gegeven; 't welk den Heer van Reneſſe hoorende, en ſiende dat den Grave van meininge was, alle ſijne goederen met gewelt te invaderen, heeft hy ſich terſtont op ſijn Huys te Moermont begeven, en drie hondert ſeſtig gewapende mannen daar op gelegt, en voorts het ſelve van kruyt en loot voorſien hebbende, heeft hy ſig aldaar ſoo veel mogelijk was verſterkt; 't welk alſoo gedaan zynde, is hy immiddels voor den Grave van Holland geroepen, omme te compareren in de Stad ter Veere, en ſig van't gene hem opgelegt was, te purgeren; hy dan, als van alles dat tegens hem ingebragt wierde, onſchuldig zynde, nam voor ſig om te compareren, en alſoo te ſien of hy ſijn ſake by den Grave goet konde maken, en verſocht ten dien einde vry paſport om te gaen en te keren; 't welk *Witte* den Baſtard, en *Wolfard van Borſſele*, Heer vander Veere verſtaande, en vreſende dat hunne valsheid ontdekt, en den Heere van Reneſſe dies te meer in de gunſte van den Grave ſoude geraken, indien hy ſijn onſchuld quam aan te wijſen, hebben ſoo veel by den Grave te wege gebracht, dat hem de voorſz paſſepoorten wierden geweigert, waar uyt dan verder verwyderinge tuſſchen den Grave en den Heer van Reneſſe is geſproten; en na dat des ſelfs Caſteel eenige maanden belegert was geweeſt, heeft het ſelve ſig eindelijk door honger en kommer moeten overgeven, en is als doen de Heerlijkheyt van Reneſſe t'enemaal onder de voet geworpen en geruineert; waar over dan den Heer van Reneſſe ſeer euvel van moede werdende, heeft van alle kanten Soldaten aangenomen, met opſet om gants Holland, ſoo 't hem mogelijk was, te devaſteren en vernielen, waar door hy den Grave een langdurigen Oorlog kwam te verwekken, ſelfs ſoo verre, dat Keiſer *Aalbert van Ooſtenrijk* anno 1300. met een groten hoops volk afkwam om Holland, 't geen Reneſſe ſeide, dat by gebrek van mans oir onder 't Rijk gedevolveert was, te occuperen en onder ſijn gewelt te brengen; doch is door tuſſchen-ſpreken van de Princen van 't Rijk, en principalijk van den Biſſchop van Ceulen deſen twiſt geſlegt geworden, en trok den Keiſer wederom na Duytſland. Den Heer van Reneſſe wat later als hy belooft hadde, ten dienſte van den Keiſer komende, en ſig ſiende van al ſijn hope ontſet, is met al ſijn volk, wel voorſien zynde, getrokken voor de Stad van Heuſden, werwaarts den Grave ſig ook datelijk heeft begeven, en den Heer van Reneſſe verjaagt, en ſijne Schepen verbrant hebbende, is hy wederom in Holland gekomen. Den Heer van Reneſſe hier op, als weſende een hoog-moedig man, grijpt moet, en komt by den Grave van Vlaanderen, en leide by die occaſie grote eer in voor Cortrijk tegen de Francen, in welken Slag veel Edelen van Vrankrijk, en *Ian* de outſte ſoon van den Grave van Holland, zynde een doot vyand van den Heer van Reneſſe, kwamen te blijven; door welke Victorie den Heer van Reneſſe wederom een voet hoger tredende, en begerende het ongelijk hem van den Grave van Holland aangedaan, te wreken, heeft hy door hulp en byſtant van den Graaf *Guido* Holland geinvadeert, en na dat ſy grooten Oorlog met den Graaf *Willem van Holland*, en den Biſſchop van Utrecht gehad hadden, hebben ſy ten leſten de Victorie behouden, en den Biſſchop gevangen genomen hebbende, zyn ſy binnen Utrecht gekomen, alwaar ſy de Wet en Magiſtraat na hun ſin geſtelt hebben; 's jaars daar aan heeft den Grave van Holland den Grave van Vlaanderen gevangen gekregen, en den Heer van Reneſſe by geluk ontkomen zynde, begaf ſig binnen Utregt; waar op hem den Grave van Holland volgt, omme alſoo den Heer van Reneſſe tot den Slag te locken; doch deſe als een wijs en voorſigtig man, ſiende ſig van alle hulp gedeſtitueert en verlaten, en die van Utregt niet veel goets toevertrouwende, mitsgaders de grote macht van den Grave van Holland vreſende, heeft ſich ſtilſwijgende uyt de Stad van Utregt begeven, ſeer weinig volx by ſich hebbende, en willende by Beuſichem met een klein Veer-ſchuytje over den Rhijn varen, is aldaar met meer andere Heeren en Ridderen verdronken, begraven in de Kerke tot Beuſichem anno 1304. ſijn Heerlijkheyt van Moermont en Haamſtede, was al in den jare 1299. door den Grave geſchonken aan *Witto*, des Graven Baſtard ſoone, op deſe conditie dat hy gehouden ſoude weſen, deſelve goederen te requiſite van den Grave van Holland wederom te verlaten, mits dat den Grave hem daar voor eenige recompenſe ſoude doen; Egter heeft naderhand Graaf *Willem van Holland*, aan *Hendrik* en *Coſijn van*

Re-

Digitized by Google

Reneſſe, beide broeders van deſen *Iohan*, ter recompenſe van de ſchade die hy hadde geleden, ſekere goederen gegeven op conditie als andere goederen te leen gehouden werden. *Johan van Reneſſe* voorſz liet by ſijn twede Huysvrouwe na

Johan van Reneſſe, volgt.

Coſtyn van Reneſſe, Ridder, was Generaal van Keiſerinne *Margareta*, hadde te wyve des Heeren dogter van Breda, dog ſtierf ſonder kinderen anno 1352. out 79. jaren.

JOHAN VAN RENESSE, ſoone van *Johan van Reneſſe*, en van des Heeren dochter van *Maalſtede*, was gepriveert van alle ſijne goederen, die door den Grave geconfiſqueert waren; hy troude echter de erfdochter van *Jacob van Ligtenberg*, Heer van Reinouwen, Ridder, die hy geprocreert hadde by de ſuſter van den Heer van Vyanen, waar mede hy de Heerlijkheyt van Reinouwen ten huwelijk heeft gekregen; hy ſtierf anno 1348. en is begraven in de Abdye van St. Servaas, nalatende

Johan van Reneſſe, volgt.

N. van Reneſſe, getrout aan den *Baron de Guſtelles*.

N. van Reneſſe, hadde te man *N. van Praat*, Ridder.

N. van Reneſſe, getrout aan *Gerard de Herlaar*, Heer van Pouderojen.

JOHAN VAN RENESSE, ſoone van *Johan van Reneſſe*, en van des Heeren dochter van *Ligtenberg*; hy toog anno 1395. met *Willem van Abcoude*, *Iohan van Brederode*, en *Hendrik van Vyanen*, by *Frederik van Blankenhem*, Biſſchop van Utrecht, om hem het Landſchap Drente te helpen recupereren; hy was Heer van Reinouwen, Hellenburg, Baarland, Stuvelant, Bakendorp, Ligtenberg, troude de dochter van *Otto van Arkel*, Heer van Heukelom, en van de dogter van Graaf *Willem van Hoorn*; haar outſte ſuſter hadde te man *Gijsbert van Abcoude*, de vader van *Willem van Abcoude* voorſz. Hy ſondeerde de Capelle der Reneſſen in 't Minnebroeders Clooſter tot Utregt, in dewelke hy en ſijne nakomelingen begraven ſijn; hy ſtierf anno 1415. den 6. Maart; en liet na

Iohan van Reneſſe, volgt.

Iohan van Reneſſe de twede, troude *Anna van Baar*, dogter van den Heer van *Lottum*, van dewelke naderhant ſal geſproken werden.

Iohan van Reneſſe de derde, ſtierf anno 1409. in den ſtryd by Brouwershaven ſonder mans oir, nalatende alleen vier dogters, alle in Hollandt en Vlaanderen uytgetrout.

JOHAN VAN RENESSE, Ridder, ſoone van *Iohan van Reneſſe*, en van des Heeren dochter van Heukelom, Heer van Reinouwen, Hellenburg, Baarland; hy vergaarde anno 1426. veel volx, en toog daar mede naar Utrecht, om ſig meeſter van die Stad te maken, 't welk de Regeerders gehoort hebbende, lieten de Brandklok luyden, ſoo dat alle de Borgerye in de Wapenen kwam, om den Heer van Reneſſe met ſijn complicen te repelleren; en na dat ſy malkander lange geſlagen hadden, heeft hy eindelijk de Stad in ſijn gewelt gekregen, en de Burgers verlopen zynde, heeft hy aldaar Burgemeeſters en Schepenen na ſijn ſin geſtelt, en geſchiede dit op ſondach voor Pinxteren anno 1426. Hy hadde te wyve de outſte dochter van *Iacob van Zuylen*, Heer van Nyvelt, en van *Eliſabeth van Nyenrode*; hy ſtierf anno 1438. begraven als voren, en nalatende

een dart: doctar Johs: Alegt gh: met William Hont. gr: 1784: placaetbk III p. 62.

Fredrik van Reneſſe, Heer van Reinouwen en Hellenburg, was met ſijn broeder *Iohan*, en *Iacob van Gaasbeek*, anno 1448. vanden Biſſchop van Utregt, *Rudolf van Diepholt*, gevangen, en wierden hunne huyſen van Reinouwen en Wulven afgeworpen, en t'eenemaal verdiſtrueerd, en ſy gedwongen tien duyſent Gout guldens te betalen, en moeſten ſy ten behoeve van den voornoemde Biſſchop overgeven alle haare geregtigheid, die ſy tot de ſucceſſie vande goederen vanden voornoemden *Iacob van Gaasbeek* hadden, en daar en boven ſweren, ſodanig een injurie noyt over den Biſſchop of yemandt van de ſijne te ſullen wreken, dog verloſt ſijnde ſo heeft *Fredrik van Reneſſe* voornoemt ſig metter woon begeven op ſijn Caſteel van Hellenburg, en overleden ſijnde is hy begraven tot Utregt by de Cathuyſers; hy hadde te wyve gehat des Heeren dogter van *Cruningen*, en wan daar by I. *Iohan van Reneſſe*, Ridder, die te wyve hadde de dogter van den Heer van *Boekhoven*; hy ſtierf anno 1512. begraven in de Capelle vande Minnebroeders tot Utregt, in de Grafſtede van ſijn Voorouders, en nalatende alleen eene dogter getrout aan *Godefroy van Piperſcheit*, Heer van Herpt, ſonder kinderen. II. *Arent van Reneſſe*, ſonder oir. III. *Iohan van Reneſſe*, Canonnik en Scholaſter in den Dom t'Utregt, en de eerſte geeſtelijke inde familie van Reneſſe. IV. *N. van Reneſſe*, hadde te man den Heer van *Eyl*.

Iohan van Reneſſe, volgt.

Iohan van Reneſſe de jonge, troude de dogter van den Heer van Gramsbergen, en wan daar by een erfdogter, wiens eerſte man was den Heer van *Buren*, de twede den Graaf van *Witgenſtein*, ſonder oir.

JOHAN VAN RENESSE, ſoone van *Iohan van Reneſſe*, en van des Heeren dogter van *Zuylen*, was met *Reinout van Brederode*, en den Burggrave van Montfoort, interceſſeur tuſſchen Hertog *Philips van Bourgondien*, en *Gijsbregt van Brederode* gekoren Biſſchop van Utrecht, onder conditie dat den Biſſchop alle ſijne gerechtigheyt ſoude reſigneren aan *David*, Baſtard van Bourgondien, alleenlijk daar van behoudende het jaarlijx penſioen; hy ſtierf anno 1492. begraven by ſijne voor-ouders in de Reneſſe Capelle, hadde eerſt te wyve gehad de erfdochter van *Balthaſar van Buren*, Heer van Wulven; ten tweeden *Margareta*, des Heeren dochter van *Culenburg*; hy wan by de eerſte

Digitized by Google

Iohan van Renesse, dewelke door siekte en ligchamelijke swakheid sig niet bekwaam vindende om sijne Stamme te verbreiden, sijn vader bewogen heeft om een tweede Huwelijk aan te gaan, op dat also dit geslagte niet soude uytsterven, waar voor hy hem cedeerde de Heerlijkheid en 't Casteel van Wulven.

Van het twede Huwelijk,

Iohan van Renesse, volgt.

Fredrik van Renesse, van dewelke naderhand gehandelt sal werden.

Iohan van Renesse van Culenburg, hadde te wyve de erfdogter vanden Heer van Heemskerk, stierf anno 1540. en liet na I. *Iohan van Renesse van Cuylenburg*, hadde te wyve *N. Ruysch*, *Iohans* dogter; stierf anno 1570. sonder kinderen natelaten. II. *Fredrik van Renesse van Cuylenburg*, Canonik te Breda, en aldaar begraven. III. *Gerard van Renesse van Cuylenburg*, ongetrout gestorven. IV. *N. van Renesse van Cuylenburg*, Nonne tot St. Servaas t'Utregt. V. *N. van Renesse van Cuylenburg*, Nonne te Outwyk. VI. *Geertruyd van Renesse van Cuylenburg*, hadde te man *Iacob van Nyvelt*, Heer van Hoeflaken, en wan kinders.

JOHAN VAN RENESSE, soone van *Iohan van Renesse*, en van *Margareta van Culenburg*, Ridder, Heer van Wulven, troude *Aleid Freis van Cuynre*, eenige dochter van *Adriaan Freis van Cuynre*, Heer van Wulp, Urk en Emeloort, en van Vrouw *Hadewig van Isselstein*, wiens moeder was *Soudenbalg*, weduwe van *Niclaas van Assendelft*, Ridder; hy kreeg daar mede onder anderen ten huwelijk de actie van Cuynre, welke actie door quade en sinistre inductie van den Bisschop van Utrecht, om een slechte prijs verkoft wierde; noch hadde hy met de voorsz sijne huysvrouwe de Heerlijkheyt van Wulp, met alle desselfs aanhang; hy stierf anno 1530. sy anno 1550. en lieten na

Hedwig van Renesse, troude eerst *Iohan van Drakenburg*, sone van *Ernst van Drakenburg*, en van *Iosina vander Haar*, en wan daar by eene dogter *Iosina van Drakenburg*, die te man hadde *Diderik van Zuylen*; daar na *Iohan van Duvenvoorde*, sone van *Iohan van Duvenvoorde*, en van *Elsabeth van Renesse van Baar*, en wan daar by I. *Arent*, Heer van Duvenvoorde, Ridder, getrout met *Theodora van Scherpenseel*. II. *Iohan van Duvenvoorde*, Deken en Scholaster ten Dom t'Utregt. III. *Dirk van Duvenvoorde*, Canonnik tot Breda. IV. *Margareta van Duvenvoorde*, troude *Coenraat van Daarle*. V. *Iohanna van Duvenvoorde*, troude *Herman van Westerholt*.

Maria van Renesse, genaamt *de Schone*, troude *Iohan van Holtswyler*, Colonel en Drost van Hattum.

Clara van Renesse, troude *Hendrik van Raaphorst*, sone van *Albert van Raaphorst*, en van *Maria van Foreest*, *Herperts* dogter.

Alyd van Renesse, en

Cornelia van Renesse, beide Religieusen tot St. Servaas.

Margareta van Renesse, troude *Ernst van Nyenrode*, Ridder, Heer van Amerongen, Zuylestein, soone van *Gysbert van Nyenrode*, en van *Geertruyd Taats van Amerongen*.

Iohan van Renesse, stierf jongman, doot gevallen sijnde met een Paart.

Adriaan van Renesse, Heer van Wulven, geboren anno 1501. was van Paus *Adriaan* ten doop gehouden, hadde getrout *Anna van Abcoude*, dogter van *Iohan van Abcoude*, Heer van Isselstein, en van *Magtelt van Montfoort*; was een geleerd man, en wierd naderhand Geestelijk en Dom Deken t'Utregt, ook Raatsheer van den Coning van Spagnien, hy stierf anno 1559. leyt met 32. quartieren begraven, en liet na I. *Iohan van Renesse*, geboren anno 1540. was eerst in de Staten van Utregt, en naderhand Deken van St. Jan, stierf den 27. July anno 1619. II. *Maria van Renesse*, troude anno 1558. *Helmig Spiluf*, Burgemeester van Swolle; sy stierf anno 1571. III. *Anna van Renesse*, troude eerst *N. Berk*, Schout van Renen; daar na *Adam van Weerdenburg*, Capitein. IV. *Hester van Renesse*, troude *Simon Monier*, sone van *Iohan Monier*, Ridder, en van *Maria van Cromvliet*. V. *Maria van Renesse*, hadde te man *Pieter Ruysch van Pylswaart*.

JOHAN VAN RENESSE, soone van *Ian van Renesse*, en van *Alijd Freis van Cuynre*, was Heer van Wulven door overgifte van sijn ouder broeder *Adriaan*, en van Wulp door gifte van sijn moeder, troude *Alida van Bronkhorst*, dochter van *Diderik van Bronkhorst* en *Batenburg*, Heer van Nieuland en Ruyn, en van *Anna van Wyckede*; hy stierf ~~anno 1553.~~ out 47. jaren, begraven onder een marberen tombe, in de Capelle der Renessen, by de Minnebroeders tot Utrecht; hy liet na

Iohan van Renesse, volgt.

Frederik van Renesse, verongelukte door 't hollen van een wagen,

Iohan Baptista van Renesse, volgt daar na.

Gerard van Renesse, eertijts Canonik tot Utregt, Castelijn te Woerden, en naderhand Raatsheer van den Hove van Utrecht, hadde te wyve de eenige dochter van *Bernt vander Haar*, en wan I. *Agneta van Renesse*, hadde te man *Adriaan van Renesse*, Heer vander Aa, soone van *Gerard van Renesse vander Aa*, en van *Sophia van Aarnhem*. II. *N. van Renesse*, troude den Heer van Westmal. III. *N. van Renesse*, hadde te man *Jordaan van Lennip*. IV. *N. van Renesse*, troude aan *Iohan Sprynt van Oostrum*. V. *Iohan van Renesse*, Canonik ten Dom t'Utregt, gesturven anno 1568. sonder kinders. VI. *Bernard van Renesse*, gebleven in dienst van den Grave van Bossu anno 1578. VII. *Frederik van Renesse*. VIII. *Inriaan van Renesse*.

JOHAN VAN RENESSE, outste soone van *Iohan van Renesse*, en van *Alida van Bronkhorst van Batenburg*, Heer van Wulven, troude anno 1559. *Margareta van Elderen*, dochter van

Iohan

Digitized by Google

Iohan van Renesse, Heer van Elderen, Manny, Rocourt, en van *Elisabeth van Nassou*; Sijn 16. Quartieren waren:

RENESSE.	BRONKHORST VAN BATENBURG.
KUYNRE.	WICKEDE.
CUYLENBURG.	ISSELSTEIN.
WULVEN.	ALPHEN.
WYLICH.	GRONSVELT.
BOETZELAAR.	CUYLENBURG.
MYNDEN.	BENTHEM.
NYVELT.	GEMEN.

En is omtrent deſe tijd de Minnebroeders Kerke tot Utrecht, om een geringe prijs verkoft, alwaar de meeſte Edelen hunne Grafſteden hadden; en is deſelve vervolgens geheel verdeſtrueert, de dode lichamen uyt de graven gehaalt, en voorts de Capellen van de Reneſſen mede geheel vernielt geworden; ſijn huysvrouwe ſtierf in de belegeringe van Leiden anno 1574. begraven in de Grafſtede van den Heere van Lokhorſt; Hy quam na de pacificatie van Gent wederom by ſijne goederen tot Utrecht, en woonde voorts in ſijn huys by St. Jans Kerkhof, alwaar hy ſtierf anno 1584. begraven aldaar in de Kerke van St. Servaas; hy liet na

Iohan van Reneſſe, volgt.
Diderik van Reneſſe, hadde te wyve *N. van Snellenburg*, was Canonik en Theſaurier van den Dom; ſtierf anno 1634. nalatende twee ſoonen en een dochter.
Frederik van Reneſſe, hadde te wyve *N. van Lauwijk*.
Willem van Reneſſe, Canonik t'oude Munſter.

JOHAN VAN RENESSE, Heer van Wulven en Wulp, ſoone van *Iohan van Reneſſe*, en van *Margareta van Reneſſe en Elderen*, troude *Heſter van Hattum*, en wiert in ſijnen tijd de Heerlijkheyt van Wulven verkoft; hy liet na

Maximiliaan van Reneſſe, volgt.
Cornelia van Reneſſe, hadde te man *Ernſt van Rhede*, ſoone van *Frederik van Rhede*, en van *Cornelia van Oeſtrum*.

MAXIMILIAAN VAN RENESSE, Heer van Wulp, ſoone van *Iohan van Reneſſe*, en van *Heſter van Hattum*, troude *N. van Zallant*, en wan kinders.

JOHAN BAPTISTA VAN RENESSE, jongſte ſoone van *Iohan van Reneſſe*, en van *Alida van Bronkhorſt van Batenburg*, troude anno 1583. den 17. October *Adriana van Twickelo*, dochter van *Caſpar van Twickelo*, en van *Anna van Avershagen*; hy behijlikte daar mede het Huys te Erden, en wan

Johan Adolph van Reneſſe, volgt.
Jacob Diderik van Reneſſe.
Caſpar Frederik van Reneſſe, jong geſtorven, en tot Haſſelt begraven.
Alexander Emanuel van Reneſſe.
Anna Maria van Reneſſe.
Walburg van Reneſſe, jong geſturven.
Catharina Margareta van Reneſſe.
Adelheida van Reneſſe.

JOHAN ADOLPH VAN RENESSE, ſoone van *Johan Baptiſta van Reneſſe*, en van *Adriana van Twickelo*, Colonel, Gouverneur van Doesburg, Prooſt van St. Marien, hadde te wyve *Anna Iudith van Bevervoorde* tot Oldmeulen in Twente, wiens moeder was *Scheel van Welevelt*, en wan daar by

Iohan Chriſtoffel van Reneſſe.
Iooſt van Reneſſe.
Iooſt Caſper van Reneſſe, volgt.
Diderik van Reneſſe.
Gerrit van Reneſſe.
Alid Iudith van Reneſſe.

JOOST CASPER VAN RENESSE, ſoone van *Iohan Adolph van Reneſſe*, en van *Anna Iudith van Bevervoorde*, Ridder van de Duytſe Ordre, en Commandeur van Dieren; Sijn Quartieren zyn als volgt:

Van

Digitized by Google

Van 's vaders zyde.	Van 's moeders zyde.
RENESSE.	BEVERVOORDE.
BRONKHORST VAN BATENBORG.	VORDEN.
KUYNRE.	BEVERE.
WICKEDE.	WEEGE.
CULENBORG.	OER.
ISSELSTEIN.	ASTERPE.
WULLEP.	SCHONEBECKE.
ALPHEN.	TWICKELO.
TWICKELO.	SCHEEL.
AVERHAGEN.	RIPPERDA.
VOS.	WELEVELD.
LANGEN.	TWICKELO.
RUYTENBURG.	KNEHEM.
SUTHUM.	BOEKHORST.
SUTHUM.	RUYTENBORG.
LAAR.	EDELSTERKE.

Hadde te wyve *Maria de Cupere*, dochter van *Christiaan de Cupere* uyt Wals-vlaanderen, Heer van Ammers, Berg-ambacht, en 's Heer-aartsberge, en van *Maria Magnus*, en wan daar by twee soonen en twee dochters, namentlijk

Iohan Adolph van Renesse.
Anna Maria van Renesse.
Aletta Iudith van Renesse.
Christiaan Diderik van Renesse.

Volgen nu de Descendenten van *Johan van Renesse*, soone van *Johan van Renesse*, en van de dochter van den Heer van *Heukelom*, die te wyve hadde *Geertruyd van Baar*, daar uyt voortkomen RENESSE VAN BAAR, RENESSE VANDER AA, en RENESSE VAN MOERMONT.

1480 Johan van R. van 15 aar gestorven en gelaten een zyn dochter Johs. Renesse die de eerste van Renesse geheeten is.

Frederik van Renesse 15 Jaar, overleed 1503, 24 augusti en hebben by Heukelom een Graf. Steen.

JOHAN VAN RENESSE, twede soon van *Iohan van Renesse*, en van de dochter van *Otto van Arkel*, Heer van Heukelom, hadde voor sig het Casteel van Zeist by Utrecht, en troude *Geertruyd van Baar*, dochter van den Heer van *Lottum* in Gelderland; en wan daar by *Frederik van Renesse*, Heer tot Everdingen, hadde te wyve de eenige dochter van *Wolfert van Maalstede*, Heer van Everdingen en Ellewoutsdijk, haar moeder was Berchem; hy sterf anno 1510. begraven met sijn huysvrouw tot Everingen, I. *Ian van Renesse*, sonder kinderen overleden. II. *Vincent van Renesse*, succederende na sijn vader in de Heerlijkheden van Everdingen Ellewoutsdijk, hadde te wyve *Margareta van Renesse vander Borg*, en wan daar by eenen soone jong gesturven, en een dochter genaamt *Elisabeth*, die te man hadde *Frederik van Wulven*, en wan kinders.

Iohan van Renesse van Baar, volgt.
Gerard van Renesse vander Aa, volgt daar na.
Iohan van Renesse van Moermont, volgt laastelijk.

JOHAN

Digitized by Google

JOHAN VAN RENESSE, twede ſoone van *Johan van Reneſſe*, en van *Geertruyd van Baar*, heeft de toenaam van Baar aangenomen, en hadde te wyve de eenige dochter van *Johan van Rhijn*, met dewelke hy gehad heeft het Caſteel gelegen in Jutphaas, ſtierf anno 1515. begraven met ſijn huysvrouwe tot Jutphaas, en hebben ſijne nakomelingen tot huyden toe ſig na hem geſchreven *Reneſſe van Baar*; hy liet na eenen ſoone, genaamt

JOHAN VAN RENESSE VAN BAAR, die te wyve hadde de dochter van *Albert van Noort*, hy ſtierf anno 1532. mede begraven tot Jutphaas, en nalatende

JOHAN VAN RENESSE VAN BAAR, ſuccederende in alle ſijns vaders Heerlijkheden, hadde te wyve een dochter uyt den Huyſe van Borſſelen, en wan daar by een dochter getrout met *Frederik Uytteneng*, geſtorven in den jare 1562. en een ſoone genaamt

JOHAN VAN RENESSE VAN BAAR, ſuccederende ſijn vader in alle deſſelfs Heerlijkheden, hadde te wyve *N. van Schimmelpenning*, en wan daar by

Iacob van Reneſſe, volgt.
Adriaan van Reneſſe, ſonder oir.
N. van Reneſſe, Nonne in 't Cloſter te Outwyk.
N. van Reneſſe, geeſtelijke Juffer.
Wilhelme van Reneſſe, hadde te man *N. van Eſchede* inde Twent.
Agnes van Reneſſe.

JACOB VAN RENESSE VAN BAAR, ſoone van *Iohan van Reneſſe van Baar*, en van *N. van Schimmelpenning*, ſuccedeerde na ſijn vader in alle deſſelfs Heerlijkheden, en hadde te wyve *N. van Grÿpskerken*, dochter van *Simon van Grÿpskerken* uyt Zeeland, van dewelke voorts Deſcendenten gekomen ſijn tot heden toe.

GERARD VAN RENESSE, derde ſoone van *Johan van Reneſſe*, en van *Geertruyd van Baar*, broeder van *Frederik* en *Iohan* voorſz, hadde te wyve *Agneta*, des Heeren dochter *vander Aa*, en wan behalven eenige andere kinderen jong geſturven,

Gerard van Reneſſe, volgt.
N. van Reneſſe, hadde te man *N. Mulert* uyt Overyſſel.
Eliſabeth van Reneſſe, Nonne te Rijnsburg.
N. van Reneſſe, Nonne te Outwyk.

GERARD VAN RENESSE, *Gerards* ſoone, geſeid *vander Aa*, is na het overlijden van ſijn vader geſuccedeert in de Heerlijkheid vander Aa, en alle andere heerlijke goederen; hy hadde te wyve *Sophia van Aarnhem*, ſtierf anno 1535. begraven by ſijn ouders in de Kerk ter Aa, en nalatende

Adriaan van Reneſſe vander Aa, volgt.
Eliſabeth van Reneſſe vander Aa, Nonne te Rynsburg.
Sophia van Reneſſe vander Aa, Nonne ten Daal by Utregt.
Clara van Reneſſe vander Aa, hadde te man *Willem van Rynsborg*.
Maria van Reneſſe vander Aa, ongehout geſturven.

ADRIAAN VAN RENESSE VANDER AA, ſone van *Gerard van Reneſſe vander Aa*, en van *Sophia van Aarnhem*, troude *Agneta van Reneſſe*, dochter van *Gerrit van Reneſſe*, en van *N. vander Haar, Bernts* dochter; hy ſtierf anno 1586. ſijne huysvrouwe 1567. en lieten t'ſamen na

Gerard van Reneſſe vander Aa, volgt.
Johan van Reneſſe vander Aa, Canonik ten Dom.
Fredrik van Reneſſe vander Aa, Canonik van St. Pieter t'Utregt.
Johan van Reneſſe vander Aa de jonge.
Bernt van Reneſſe vander Aa.
Albert van Reneſſe vander Aa.
Sophia van Reneſſe vander Aa, hadde te man *Jacob van Zuylen van Nyvelt*, Heer van Hoeſlaken.
Agneta van Reneſſe vander Aa, hadde te man *Johan van Zuylen*, Heer van Zeventer, en Drakenborg, Schout tot Utregt.

GERARD VAN RENESSE VANDER AA, ſone van *Adriaan van Reneſſe vander Aa*, en van *Agneta van Reneſſe*, ſuccedeerde na 't overlijden van ſijn vader in de Heerlijkheid vander Aa, en de verdere heerlijke Goederen; hadde te wyve *Anna van Aſſendelft*, dochter van *Cornelis van Aſſendelft*, Heer van Goudriaan, en van *Margareta van Merten*, en ſtierf anno 1609. nalatende

Agnes van Reneſſe vander Aa, troude *Nicolaas van Reneſſe van Elderen*, en wan I. *Gerrit Fredrik van Reneſſe*, Heer van Aſſendelft, ſtierf ſonder oir den 10. Martii 1653. II. *Hendrik van Reneſſe*, Heer van Aſſendelft na ſijn broeder, ſtierf ſonder oir den 5. Auguſty 1660. III. *Anna van Reneſſe*, by dode van haar broeder Vrouw van Aſſendelft, ſtierf ongetrout.
Margareta van Reneſſe vander Aa, troude *Willem van Reneſſe van Elderen*, Heer van Mal en Heesbeen, en wonnen kinders.
Adriana van Reneſſe vander Aa, ſtierf ſonder oir.

JOHAN VAN RENESSE, vierde ſoone van *Johan van Reneſſe*, en van *Geertruyd van Baar*, broeder van *Frederik*, *Johan*, en *Gerrit van Reneſſe*, troude een erfdochter van *Dirk van Brienen*, uyt het Graafſchap van Zutphen, nam aan den toenaam van Moermont, die ſijn nakomelingen hebben blijven voeren; ſtierf anno 1518. begraven met ſijn huysvrouwe in de Kerke der Reguliers tot Utrecht en nalatende

Digitized by Google

JOHAN VAN RENESSE VAN MOERMONT, na dode van sijn vader succederende in desselfs heerlijke Goederen, hadde tot een huysvrouwe *N. Preys*, dochter van *Berent Preys*; hy sterf anno 1538. begraven by sijn ouders in de Reguliers Kerke tot Utrecht, en liet na

Iohan van Renesse van Moermont, volgt.

Bernard van Renesse van Moermont, gesturven anno 1562. sonder kinderen.

N. van Renesse van Moermont, hadde te man *Pieter van Culenborg*.

N. van Renesse van Moermont, troude *Willem de Waal van Vronestein*.

N. van Renesse van Moermont, gestorven jonge Juffer.

JOHAN VAN RENESSE VAN MOERMONT, soone van *Johan van Renesse van Moermont*, en van *N. Preys*, woonde eerst te Utregt, en daar na te Amersfoort, alwaar hy anno 1583. is overleden; hy troude eerst *Alida van Valkenaar*, dochter van *Hendrik van Valkenaar*, sonder kinders overleden; ten tweeden *N. Pijnssen vander Aa*, en wan daar by

Iohan van Renesse van Moermont, in wien dese tak gecontinueert heeft, en die na dode van sijn vader inde Heerlijke goederen gesuccedeerd is.

Bernard van Renesse van Moermont.

Wilhelm van Renesse van Moermont.

Geertruyt van Renesse van Moermont.

Volgen nu de Descendenten van *Frederik van Renesse*, soone van *Johan van Renesse*, en van *Margareta van Cuylenburg*, waar van voortkomen RENESSE VAN ELDEREN.

FREDERIK VAN RENESSE, Ridder, twede soone van *Johan van Renesse*, en van *Margareta van Cuylenburg*, was Heer van Oostmal, troude *Anna*, dochter van *Wouter*, Baron van Hamale en Elderen, Ridder, en van *Elisabeth van Berchem*; hy sterf anno 1539. begraven tot Breda in een verheven tombe; hy liet na

Iohan van Renesse van Elderen, volgt.

Walter van Renesse van Elderen, sterf jong, begraven tot Diest by de Minnebroeders.

Clara van Renesse van Elderen, hadde te man *N.* Graaf van Hoorn, en Heer van Boxtel, die by sijn eerste huysvrouwe de suster vanden Heer van *Notrcarmes*, twee sonen wan, namentlijk, *Gerrit*, Heer van Bassignie, en *Maximiliaan*, Heer van Lokere; sijn twede huysvrouw was de dogter van den Heer van *Flodrop*.

JOHAN VAN RENESSE VAN ELDEREN, soone van *Frederik van Renesse*, en van *Anna van Hamale*, Heer van Oostmal, en na dode van sijn moeder Heer van Elderen, hadde te wyve eerst *Elisabeth de Nassau*; ten tweden *Catharina van Bronkhorst van Batenburg*, jongste dochter tot Anhalt, sonder kinderen; hy wan by de eerste

Rene van Renesse van Elderen, Grave van Warfuse, Masinroucourt, en Mamy; hadde eerst te wyve *Walburg van Merode*, dogter van *Hendrik* Heer van Merode, Perweys, Leesdaal, sterf sonder kinderen; ten tweden de dogter vanden Baron van *Resnes* in Brabandt.

Fredrik van Renesse van Elderen, Heer van Oostmal, Beerse, Vosmer, hadde te wyve *Helena Tork*, dogter van *Willem Tork*, Heer van Heesbeen, en van *Barta Piek*, *Walravens* dogter, die Heer was van Wolfsweert, by dewelke hy gehad heeft ses sonen; waar van de twee eerste jong sijn gesturven, de derde was *Rene van Renesse*, de vierde *Willem van Renesse*, de vyfde *Niclaas Ian van Renesse*, de sesde *Jan van Renesse*, en een dogter *Maria van Renesse*.

Iohan van Renesse van Elderen, sterf te Napels aan een heete koorts, en aldaar begraven.

Walter van Renesse van Elderen, jong gesturven, en tot Breda by sijn ouders begraven.

Willem van Renesse van Elderen, Burggrave van Montenaken, hadde te wyve *Anna de Rukempre*, dogter van den Baron van *Resnes*, en wan daar by *Rene* en *Ian van Renesse van Elderen*.

Anna van Renesse van Elderen, hadde te man *Willem van Croy*, Markgraaf van Renty, Ridder van't Gulde Vlies, en wan eene dogter, *Anna van Croy*, die te man hadde *Emanuel de Lalain*, overleden ten tyde als hy met dtn Hertog van Parma uyt Vrankryk gecomen was.

Elisabeth van Renesse van Elderen, hadde te man *George van Monmorancy*, Heer van Crosilles, sonder oir.

Margareta van Renesse van Elderen, hadde te man *Johan van Renesse van Walp*, soone van *Iohan van Renesse van Walp*, en van *Alida van Bronkhorst van Batenburg*, en wan kinders.

Henrica van Renesse van Elderen, hadde te man *Nicolas de Gavre*, Heer van Peer.

N. van Renesse van Elderen, jonge Juffer gesturven, begraven in Henegouwen in het graf van Heer *Gerrit van Croy*, Markgraaf van Renty.

Johanna van Renesse van Elderen, jong gesturven, begraven by haar voorouders tot Breda.

Het Wapen van Renesse is een klimmende en omsiende Leeuw van Gout op een Root Velt, en daar rontom negen Goudene Blokjes.

RIEDE

Digitized by Google

RIEDE.

181 RIede, een Smaldeelinge van de Merwede, had een Slot en Stamhuys, daar die van deſen Geſlachte den naam van aangenomen hebben, gelegen op de Merwede, omtrent Werkendam.

Daar wert vermelt uyt deſen Huyſe

DIERIK VAN RIEDE, Opſiender of Dijkgraaf van den grooten Waart, anno 1203.

ZEGER of ZWEDER VAN RIEDE, ſoone van *Daniel vander Merwede*, Schiltknape, bezegelde anno 1277. met Graaf *Floris de V.* van Holland, &c. ſeker Privilegie, die van den Zijdwinde in Zuyt-holland gegeven.

HERBERNUS VAN RIEDE, Ridder, in 't jaar 1323. Heer van Pendrecht anno 1325. Balliu van Zuyt-holland anno 1338. hadde ten echte *Magtild van Heuſden*, die weduwe zynde, anno 1338. tot Heuſden ſtichte een Collegie van Kanunnikken, lieten na

Anna van Riede, troude *Cornelis van Blyenburg*, *Soetemans* ſoone, Schiltknape, liet na *Heyman*, | *Cornelis*, en *Soeteman van Blyenburg*.

HERBEREN VAN RIEDE, Ridder, Balliu van Zuyt-holland anno 1348. werde neffens andere Ridderen, Knapen, en Edelen van Holland, van Hertog *Willem van Beyeren* vyand verklaart, op den 23. Mey 1351.

Iohanna van Riede vander Merwede, *Herberens* dochter, (welke deſen *Herberens van Riedens* dochter moet zyn geweeſt, alſoo geen ande- | ren *Herberen* omtrent deſe tijd van dit Geſlacht en wort gevonden,) troude *Willem Oem*, geſeyt *Duyk*, anno 1410. Schepen in Dordrecht.

HERBAREN VAN RIEDE, Heemraad van den grooten Waart anno 1394.

ARENT VAN RIEDE, Knape, Schout van Dordrecht anno 1405.

WOUTER VAN RIEDE, vermelt anno 1475.

Het Wapen van dit Geſlachte is een Velt van Keel, doorſneden met een Faſce, bezaayd met vijfthien Byſans, alle van Silver.

RIETWYK.

182 HEt Dorp van Rietwijk, daar die van dit Geſlachte Heeren van geweeſt ſijn, was gelegen by Nieuwerkerk, tuſſchen Haarlem en Amſterdam, aan de Haarlemmer of Spierings Meer, die ten tijde van Graaf *Philips de Schone*, veel Landts by inundatie van 't voorſz Dorp heeft afgenomen, en is het ſelve in voortijden ſeer floriſſant geweeſt, om de frequente paſſagie, die daar was van Amſterdam na Haarlem.

DIRK VAN RIETWYK, Ridder, woonde anno 1205. op ſijn Huys gelegen in 't Velt geheten den Cruyt regt voor d'Abdye van Egmont, by den welken *Wouter van Egmont* voor ſijne vyanden ſchuylde, om dat ſijn Caſteel tot Egmont anno 1203. van Graaf *Lodewijk van Loon*, in brant geſteken was, ten welken huyſe *Franco de XI.* Abt van Egmont in 't voorſz jaar *Wouter* voornoemt meende te doen vermoorden, daar toe veel volx te paarde opgemaakt hebbende; maar door middel van *Rietwijk* daar van gewaarſchout ſijnde, is hy met ſijn volk den vyand tegengereden, en heeft deſelve op 't Kruytvelt victorieuſelijk verdreven.

REINIER VAN RIETWYK, is anno 1226. onder anderen getuyge geweeſt van 't verhef van ſekere goederen, die *Philips van Duvenvoorde* verhief van ſijn broeder *Dirk van Waſſenaar*.

HUGO VAN RIETWYK, Ridder, floreerde tot Egmont anno 1266. hy wert in ſekere Chartres van *Claas van Saſſenheim*, Abt van Egmont *onſen Vrient* genoemt, als wanneer den gemelten Abt, om bede van *Hugo van Rietwijk* voorſz, enige dienſt-luyden van de Abdye Kerke gemanumitteert, en vryheyd gegeven heeft; hy wan

WILLEM VAN RIETWYK, floreerde tot Egmont anno 1300. hy was geheten *van Velſen*, vlugte anno 1315. met *Wouter van Egmont* voor het gewelt der Vrieſen, die doen ter tijd Egmont kwamen afbranden; ook floreerde ten deſen tijden *Adriaan van Rietwijk*, met *Jan van Reneſſe*, *Cornelis van Sonnevelt*, *Wernar van Raaphorſt*, *Claas Banjart*, en meer andere Knapen. *Willem van Rietwijk* voorſz hadde te wyve *Beatrix van Foreeſt*, en wan

Ian van Rietwijk, volgt.

Arent van Rietwijk, was getrout met *N. N.* en wan *Dove van Rietwijk*, heeft, ſekere Landen | gelegen tot Heemskerk aan *Wouter van Rietwijk*, Ridder, opgedragen, om die van hem tot een erfleen te houden anno 1366. des vrydags na St.

Jans Onthoofdinge; hy wan I. *Willem van Rietwijk*, verhief de voorſz Landen anno 1429. den 28. Mey van Vrouw *Jacoba*, Gravinne van Holland, dewijl de Heerlijkheid van Heemskerk, doen ter tijd aan Holland geannexeert was; ſijn dochter *Eliſabeth van Rietwijk* ſtierf anno 1447. ſonder oir. II. *Goede van Rietwijk*, weduwe zynde, heeft de voorſz goederen verheven van Graaf *Philips van Holland*, en ſuccedeerde haar nicht *Eliſabeth* den 7. September 1447.

JAN VAN RIETWYK, ſoone van *Willem van Rietwijk*, en van *Beatrix van Foreeſt*, troude anno 1328. des dingsdags voor Pinxteren met *Geertruyd van Weent*, *Reinier Dodens* ſoons dochter, en wan

Willem van Rietwijk, geheten *van Velſen*, woonde op ſijn Huyſinge tot Velſen, floreerde anno 1358. heeft ſijn voorſchreve Huys met veel Land, gelegen tot Heemskerk, en de Thienden in Rietwijk voor recht man-leen van de Graven van Holland anno 1377. na St. Maarten ontfangen, ter preſentie van de Heer van Abcoude, en de Heer van Brederode; hy wan een dochter *Aagte van Rietwijk*, getrout met *Isbrand van Alkemade*, Ridder, ſoone van *Jan van Alkemade*, en van *Ida van den Woude*, *Jacobs* dochter; ſy hebben geſamentlijk de Thienden van Rietwijk, zynde een recht man-leen, en op den Graaf van Holland, door dode van haar vader verſtorven, gekogt van Hertog *Albregt*, op den 13. Maart 1398. haren ſoone *Willem van Alkemade*, verkogt de Thienden van Rietwijk aan *Gerbrand van Rietwijk*, *Hugens* ſoone, te verheffen voor recht man-leen, daar in Graaf *Philips van Holland* conſenteerde, anno 1448. den 11. January.

Reinier van Rietwijk, ſtierf anno 1378. ſonder kinderen na te laten.

Hugo van Rietwijk, volgt.

Dirk van Rietwijk, leefde anno 1378.

Beatrix van Rietwijk, en haar ſuſters, hebben door raat van hare vrinden met *Gerard van Sparrewoude*, en *Everard van Diemen*, hare momboirs, aan *Jan van Weent* overgegeven ſekere Mergen Lands, 't ſelve ook nevens haar doende haarlieder broeder *Willem* voorſz, onder ſijn zegel anno 1378. en wert *Jan van Foreeſt* haar neef genoemt, des dingsdags voor Petronelle, en des donderdaags voor Pinxteren.

Catharina van Rietwijk, hadde te man *Diderik van Swieten*, ſoone van *Boudewijn van Swieten*, vermelt in 't Leen-regiſter van Egmont anno 1370. 's maandags na St. Aagte. Sy lieten t'ſamen na *Boudewijn*, Leenheer van Swieten, was anno 1405. Heer van Calſlagen, anno 1436. Heer van Loendersloot, en Theſaurier in Holland anno 1424. fondateur van 't Clooſter te Poel buyten Leiden, troude met *Lutgard van Nyenrode*, *Gijsbregts* dochter.

HUGO VAN RIETWYK, ſoone van *Jan van Rietwijk*, en van *Geertruyd van Weent*, leefde onder *Jan van Weent*, die anno 1381. de XX. Abt van Egmont was, hadde te wyve *Mabelia de Wilde*, *Willems* dochter, en *Ludekens* ſuſter, wert den 21. Mey 1398. genoemt van *Arent* Heer van Egmont en Iſſelſtein, *ſijnen neve*; hy wan

Jan van Rietwijk, was in ſijn fleur anno 1386. hem wierden verleent ſekere Landen tot Poeldijk gelegen, voor een onverſterflijk erfleen van *Arent*, Heer van Egmont voorſz; hy wan *Ludeken van Rietwijk*, die door ſijns vaders doot verly nam van de voorſz leen-goederen, anno 1411. des vrydags na Maria Bootſchap, doen ter tijd eerſt mondig weſende; hy hadde te wyve *Alida vander Wateringe*, *Dirx* dochter, ſy leefde nog anno 1439. en lieten na *Jan van Rietwijk*, verkoft anno 1439. den 15. April de voorſz leen-goederen van Poeldijk aan *Albert van Raaphorſt*, die te wyve hadde *Magtild van Rietwijk*, dochter van *Dove van Rietwijk*, en van *Barta van Egmont*.

Hugo van Rietwijk, volgt.

Gerrit van Rietwijk, volgt daar na.

Maria van Rietwijk, hadde te man *Gerrit van Matteneſſe*, Ridder, anno 1388. ſy ſijn beide in de Abdye Kerk van Egmont begraven, en aldaar in een venſter t'ſamen met hunne Wapenrokken uytgeconterfeit geweeſt.

HUGO VAN RIETWYK, ſoone van *Hugo van Rietwijk*, en van *Mabelia de Wilde*, woonde tot Haarlem anno 1387. was getrout met *Magtild N.* en wan

Dove van Rietwijk, kogt de Korentienden van Aſſendelft, van *Gerrit van Heemſtede*, anno 1408. des donderdags voor Maria geboorte; hy was Schepen tot Haarlem anno 1413. en hadde te wyve *Barta van Egmont*, dochter van *Albregt*, Heer van Egmont en Mereſtein, Ridder, en van *N. van Iſſelſtein*, des woenſdags na St. Catharinen-dach, en werd den voorſz *Dove van Rietwijk*, verklaart ſwager van *Jan van Egmont van Mereſtein*, anno 1438. des ſondags na Maria geboorte; anno 1441. diende hy voor het laatſte jaar als Schepen te Haarlem; hy wan I. *Albert van Rietwijk*, is verklaart van *Willem van Egmont* broeder tot Gelre, ſijn neefte weſen, en is anno 1478. ſonder kinderen geſtorven. II. *Agnes van Rietwijk*, hadde te man *Willem van Ruyven*, ſone van *Claas van Ruyven*, Houtveſter van Holland, en van *Agnes van Scheten*, *Willems* dochter, en wan kinderen. III. *Magtild van Rietwijk*, troude *Albregt van Raaphorſt*, *Dirx* ſone, beide ſwager en nicht geheten van *Johan*, Heer van Egmont, den 15. April 1439.

Reinier van Rietwijk, geſtorven tot Haarlem ſonder kinders.

Kerſtant van Rietwijk, ſtierf mede aldaar ſonder oir.

Gerbrant van Rietwijk, volgt.

GERBRANT VAN RIETWYK, ſoone van *Hugo van Rietwijk*, en van *Magtild N.* verkreeg by tranſport van *Willem van Alkemade*, ſoone van *Isbrand van Alkemade*, en van *Aagte van Rietwijk*, hier vooren gemelt, de Thienden van Rietwijk te verheffen voor regt man-leen anno 1448.

Digitized by Google

1448. den 11. January, daarinne Graaf *Philips van Holland* conſenteerde; hy hadde te wyve *N. N.* die voerde een Kruys van Keel met vier Lelyen op een Velt van Silver; hy wan

JAN VAN RIETWYK, verhief anno 1462. den 2. December de Thienden van Rietwijk in recht man-leen; was getrout met *Genoveva van Poelenburg*; hy ſtierf anno 1520. den 15. Maart, ſy anno 1511. den 20. October beide in St. Jans Kerk tot Haarlem begraven; en lieten na

Floris van Rietwijk, volgt.

Gerbrand van Rietwijk, Prieſter, ſtierf anno 1510. begraven tot Haarlem in St. Jans Kerk.

Hugo van Rietwijk, Jeruſalems-heer, troude *Maria Heſen*, *Jacobs* dochter; ſtierf den 20. Auguſty 1500. of 1515. begraven in St. Jans Kerk tot Haarlem, en lieten na I. *Hugo van Rietwijk*, ook Jeruſalems-heer, troude anno 1539. *Jacoba vander Houve*, *Matthijs* dochter, uyt den Huyſe van Swieten. II. *Genoveva van Rietwijk*, ſonder kinders. III. *Petronella van Rietwijk*, ſtierf jong.

FLORIS VAN RIETWYK, ſoone van *Jan van Rietwijk*, en van *Genoveva van Poelenburg*, verhief de Thienden voor recht man-leen anno 1522. den 24. April, hadde getrout *Cornelia Ramp*, *Hermans* dochter; hy ſtierf anno 1525. den 2. October begraven in St. Jans Kerk tot Haarlem; en liet na

Gerbrand van Rietwijk, volgt.

Genoveva van Rietwijk, ſonder kinders.

Iohanna van Rietwijk, troude eerſt *Ian van Schalkwijk*, die ſonder generatie ſtierf, en daar na *Simon van Heemskerk*, *Ians* ſoone.

GERBRAND VAN RIETWYK, ſoone van *Floris van Rietwijk*, en van *Cornelia Ramp*, verhief de Thienden in regt man-leen anno 1526. den 25. Auguſti, hadde te wyve *N. N.* ſtierf anno 1553. en liet na

ARENT VAN RIETWYK, geſtorven anno 1559. ſonder kinders; en heeft in ſijnen name de voorſz Thienden in regt man-leen verheven ſijn momboir *Hendrik van Ravenberg*, Threſorier van Haarlem anno 1553. den 22. December, en na ſijn doot deſelve verſtervende aan het Graafſchap van Holland, ſijn die anno 1566. den 24. April aan andere in erfleen verkoft.

GERRIT VAN RIETWYK, derde ſoone van *Hugo van Rietwijk*, en van *Mabelia de Wilde*, hadde te wyve *N. van Thoornenburg*, uyt den Huyſe van *Aackerſlooth*, ſtierf omtrent het jaar 1412. en wan

Ian Berthout van Rietwijk, volgt.

Ian van Rietwijk, ſtierf ſonder oir.

JAN BERTHOUT VAN RIETWYK, ſoone van *Gerrit van Rietwijk*, en van *N. van Thoornenburg*, troude met *Bely*, Baſtard dochter van *Willem*, Heer van Egmont en Iſſelſtein, broeder van *Ian*, Heer van Egmont, van dewelke ſy beide ſwager en nicht geheten ſijn, anno 1437. den 10. November; hy wan

Dirk van Rietwijk, volgt.

Ian van Rietwijk, Schout van de Eilanden van Wieringen, wert anno 1443. den 28. April van *Iohan*, Heer van Egmont neef genoemt, te ſien in 't Leen-regiſter van Egmont, geteekent B. fol. 82. verſo; hy wan I. *Willem van Rietwijk*, vermelt anno 1477. den 27. December *libr. E. fol. II. recto*; hy was Schout tot Alkmaar anno 1472. en 1473. II. *Gerrit van Rietwijk*, binnen Utregt geſtorven, nalatende eenen ſoone *Simon van Rietwijk*, tot Utrecht getrout, doch ſonder kinderen. III. *Bely van Rietwijk*, genoemt na haar grootmoeder; leefde anno 1476. met *Willem van Rietwijk*, haar broeder en beſtorven voogd.

DIRK VAN RIETWYK, ſoone van *Iohan Berthout van Rietwijk*, en van *Bely van Egmont* en *Iſſelſtein*, was Balliuw van Egmont anno 1449. wert anno 1450. den 14. April genoemt neve van *Willem*, Heere van Egmont; beſat anno 1455. het Huys te Cranenbroek by Alkmaar onder Heilo gelegen, was getrout met *N. vander Made*; hy wiert onder anderen gevangen met *Willem*, broeder tot Gelre, anno 1444. op St. Huberts dach, in een rencontre, tuſſchen *Gerrit*, Hertog van Gulik en van Berg, en *Arnout van Egmont*, Hertog van Gelre, met *Willem* ſijn jonger broeder voorſz, die gekomen waren met 2200. paarden in Gulikkerland; geplundert en afgebrand hebbende 17. Dorpen; hy wert ook vermelt met *Ian van Egmont*, onder *Iohan*, jonger Heer tot Egmont anno 1473. den 1. Mey *libr. B. fol. 55. verſo*, en anno 1474. den 8. Mey *lib. B. fol. 48. recto*, Hy ſtierf anno 1476. na St. Jansmiſſe, begraven in St. Cathrijne Capelle, op den Hoef, onder een blauwe ſarkſteen, met twee Haſewinden onder ſijn Wapen gehouwen; en was ſiek geworden voor het Cloſter tot Egmont, als daar voor lag *Ian van Bourgonje*, Hertog *Carels* broeder, met hulp van *Ian van Egmont*, die de Abdye in hun macht wilden hebben, als vacerende door de doot van *Gerrit van Poelgeeſt*, Abt aldaar, en verkoſen *Claas van Adrichem* in ſijn plaatſe; ten laatſten brak het beleg op, en *Claas van Adrichem* voornoemt kreeg de confirmatie van Romen, en wiert met grote eere Regaal Abt van Egmont, volgens tuyge van de Hollandſe Cronijk. *Dirk van Rietwijk* voorſz liet na

Willem van Rietwijk, volgt.

Arent van Rietwijk, volgt daar na.

Adriaan van Rietwijk, wiert anno 1554. vermelt als oom van *Cornelis van Rietwijk*, *Willems* ſoone, volgens 't Leenregiſter van Egmont, getekent *C. fol. 46. recto*. Hy wert ook vermelt als oom van *Dirk van Rietwijk*, *Willems* ſoone, Prieſter anno 1504. *lib. C. fol. 9. recto*. Hy was

Digitized by Google

Schout tot Egmont anno 1517. en hadde getrout *Geertruyd de Waal*, *Claas* dochter, by dewelke hy wan twee dochters, *Catharina* en *Cornelia van Rietwijk*, mitsgaders een soon *Joost van Rietwijk*, welke sijn Vaderland verliet, en na Ceulen vertrok, door dien Egmont anno 1517. op St. Adelberts dag tot de gront toe afgebrand was, van de Rebelle Gelderse Friesen; hy troude aldaar *Apollonia van Erpel*, en wan I. *Ian van Rietwijk*. II. *Adriaan van Rietwijk*, beide jong gesturven. III. *Iasper van Rietwijk*, troude *Anna Mulars*, des Canceliers dochter van den Hertog van Gulik, dog stierf sonder kinders. IV. *Iooft van Rietwijk*, troude *Agnes van Wesele*, en wan I. *Catharina van Rietwijk*, stierf tot Oppenheim anno 1616. 2. *Elisabeth van Rietwijk*, mede sonder kinderen gesturven. V. *Geertruyd van Rietwijk*, troude *Iohan Steffan*, stierf sonder oir. VI. *Cecilia van Rietwijk*, ongetrout gestorven. VII. *Maria van Rietwijk*, stierf ongehout. VIII. *Elisabeth van Rietwijk*, troude *Arnout van Vrijaldenhoven*, Rentmeester van *Ian*, Baanderheer van Merode, van sijn goederen in 't quartier van Ceulen. IX. *Anna van Rietwijk*, troude *Cosmus Sloten*, Medicine Doctor van Hertog *Willem van Gulig*. X. *Agnes van Rietwijk*, troude *Laurens Crantz*, Syndicus der Stad Ceulen, stierf sonder generatie.

WILLEM VAN RIETWYK, outste soone van *Dirk van Rietwijk*, en van *N. vander Made*, was Balliu van Egmont anno 1486. en 1497. ook Schout van Egmont binnen, blijkende by seker bezegelde brief en gifte van Duynlanden, van *Iohan*, Grave van Egmont; hy verhief 't leen van Wimmenum anno 1477. den 27. December, by bezegelde brief van *Iohan*, Heer tot Egmont, &c. troude *Catharina van Heemskerk*; hy stierf anno 1504. begraven by sijn vader, sy anno 1508. beide in Martio; en lieten na

Dirk van Rietwijk, Priester en Canonik van de Collegiale Kerk van St. Catharijne tot Egmont op den Hoef anno 1507. volgens tuyge van 't Leen-register van Egmont, *lib. C. fol.* 17. *recto*. Hy verhief het leen van Wimmenum, den lesten July anno 1504. by bezegelde brief van *Jan*, Grave van Egmont voorsz, hy stierf tot Leuven anno 1516. den 20. October, begraven in St. Pieters Kerk aldaar, onder den Autaar van de Heylige Dorothea, alwaar hy in een schoon Epitaphie uytgeschildert is.

Isbrand van Rietwijk, was anno 1509. Schout tot Egmont, daar na anno 1519. Dijkgraaf van Geestmeer-ambacht, gelijk blijkt in 't rode Register, beginnende 1. October anno 1506. fol. 130. berustende in de Rekenkamer van Holland; hy troude *Margareta van Alkemade*, *Floris* dogter; hy stierf anno 1523. begraven tot Egmont by sijn huysvrouwe; en is noch in wesen sekere Schilderye, daar in geschildert staat aan d'ene zyde het Wapen van Rietwijk, en aan de andere zyde het Wapen van Alkemade, met dese woorden:

TROCHO LUDE, ALEAS FUGE.

Hy verhief 't leen van Wimmenum den 1. December 1517. by bezegelde brief van Graaf *Jan van Egmont* voorsz; en liet by sijn huysvrouwe na, I. *Willem van Rietwijk*, Priester en Vicaris van Egmont, verheft het leen van Wimmenum den 12. January 1524. by bezegelde brief van Graaf *Jan van Egmont*, stierf anno 1551. en tot Egmont begraven. II. *Gerardine van Rietwijk*, leste Mater en Priorinne van St. Marienpoel buyten Leiden, anno 1556. alwaar veel Edele Juffers Nonnen waren. III. *Catharina van Rietwijk*, stierf jong van een dodelijke quetsure van een hont gebeten zynde; sy verhief 't leen van Wimmenum den 28. November 1551. by bezegelde brief van *Lamoraal*, Grave van Egmont. IV. *Anna van Rietwijk*, stierf anno 1555.

Cornelis van Rietwijk, volgt.

Catharina van Rietwijk, jong gesturven sonder kinderen.

Ian van Rietwijk, Pastoor tot Petten, stierf anno 1522. den 4. Mey, begraven tot Egmont in de Parochie Kerk.

Gerrit van Rietwijk, stierf sonder kinderen.

Willem van Rietwijk, was anno 1522. Schepen tot Alkmaar, en anno 1523. Thesaurier, troude *Brechte Tamijs*, is begraven tot Alkmaar in St. Laurens Kerk, tegen over 't Choor; hy liet na I. *Willem van Rietwijk*, Burgemeester tot Alkmaar, stierf sonder kinderen anno 1589. den 18. December out 70. jaren, begraven aldaar, in St. Laurens Kerk, onder een witte sark. II. *Dirk van Rietwijk*, Schout van Oud Karspel, stierf anno 1562. ongetrout. III. *Gerrit van Rietwijk*, Jerusalems-heer, stierf den 3. January 1550. tot Alkmaar in de meergemelte Kerk begraven, hadde getrout *Alijd Allarts* dochter, en liet na 1. *Willem van Rietwijk*, Capiteyn van een Compagnie voetknegten, bleef in Vriesland doot sonder kinders. 2. *Catharina van Rietwijk*, troude *Jeroen de Belloy*, *Ians* soon; sy stierf anno 1578. tot Alkmaar.

Albert van Rietwijk, Schout tot Alkmaar anno 1520. en 1521. stierf anno 1537. op St. Willeborts dag, begraven tot Egmont binnen, hadde getrout *Wendelmont van Vernauwen*, *Adriaans* dochter; haar suster *Bely van Vernauwen* hadde te man *Vincent van Teylingen*; hy liet een dochter na *Theodora van Rietwijk*, die te man hadde *Cornelis Einhout*, Schout van Petten; sy stierf aldaar den 7. February 1564.

CORNELIS VAN RIETWYK, soone van *Willem van Rietwijk*, en van *Catharina van Heemskerk*, troude anno 1528. out wesende 24. jaren *Seburg van Alkemade*, *Elias* dochter, stierf anno 1573. den 14. Mey op 't Huys te Assenburg, tot Heemskerk begraven, alsoo hy van Egmont gevlugt was, zynde 't selve doe ter tijd tot de gront toe afgebrand en geruineert; hy verhief 't leen van Wimmenum, by dode van sijn broeders dochter, den 10. September 1555. by bezegelde brief van *Lamoraal*, Grave van Egmont; hy liet na

Willem van Rietwijk, stierf 8 weken oud zynde.

Alida

Digitized by Google

Alida van Rietwijk, jong geſturven.
Willem van Rietwijk, volgt.
Dirk van Rietwijk, ſtierf anno 1570. den 29. December, hollende met een wagen, en nalatende een ſoone, met namen *Albregt van Rietwijk*.
Elias van Rietwijk, tot Amſterdam verdronken.
Catharina van Rietwijk, troude anno 1562. den 8. December *Albert Capelman van Hodenpijl*, *Iacobs* ſoone, ſy ſtierf in 't kinderbedde anno 1564.

WILLEM VAN RIETWYK, ſoone van *Cornelis van Rietwijk*, en van *Seburg van Alkemade*, was Caſtelein van Aſſchenburg van 's Koninx wegen, ſtierf in de gevankenis tot Alkmaar, anno 1573. den 30. July van een quetſure in 't hooft, die hy tot Heemskerk van de Geuſen gekregen hadde, is tot Alkmaar onder een rode ſark-ſteen begraven, alſoo ſijn lichaam gerantſonneert wierde, gedreigt zynde opgehangen te werden; hy verhief't leen van Wimmenum anno 1559. den 8. April, by bezegelde brief van *Lamoraal*, Grave van Egmont; hy hadde eerſt getrout *Eva van Codde*, *Pieters* dochter; en daar na anno 1565. *Willemina van Poelenburg*, *Baldewijns* dochter; en wan by de eerſte

Willem van Rietwijk, jong geſturven.
Ysbrand van Rietwijk, volgt.
Baldewyn van Rietwijk, Stadhouder van de leenen van Egmont, ſtierf den 8. September 1631. binnen Alkmaar, ſonder kinderen.
Seburg van Rietwijk, troude anno 1592. den 7. January *Simon van Veen*, Balliu van Egmont; hy ſtierf te Egmont binnen, op ſijn huys anno 1610. den 13. Juny, begraven tot Alkmaar, ſy den 26. October 1620.
Catharina van Rietwijk, ſtierf ongetrout den 11. January 1590.
Eva van Rietwijk, troude anno 1594. *Adriaan van Veen*, *Simons* voorſz broeder, ſy ſtierf tot Alkmaar den 1. October 1620.
Anna van Rietwijk, jong geſturven.

By de twede Vrouw,

Cornelis van Rietwijk, Balliu en Houtveſter van Egmont, ook Stadhouder van de leenen aldaar, en Droſt van Noortholland, troude anno 1592. *Goedela Schatters*, *Claas* dochter, die Burgemeeſter tot Alkmaar was; ſy ſtierven beide anno 1612. nalatende 1. *Willem van Rietwijk*, jong geſturven. 2. *Willemina van Rietwijk*, 3. *Willem van Rietwijk*, geboren tot Alkmaar den 11. December 1603. 4. *Catharina van Rietwijk*. 5. *Cornelia van Rietwijk*.

YSBRANT VAN RIETWYK, ſoone van *Willem van Rietwijk*, en van *Eva van Codde*, troude anno 1580. *Maria vander Maar*; hy verhief 't leen van Wimmenum den 18. September 1574. *lib. G. fol.* 21. *recto*. Sy ſtierven beide tot Egmont anno 1604. en ſijn aldaar op 't Choor in de Parochie Kerk begraven, nalatende

Willem van Rietwijk.
Cornelis van Rietwijk.
Willem van Rietwijk.
Ivo van Rietwijk.
Willemina van Rietwijk.
Eva van Rietwijk.
Catharina van Rietwijk.
Maria van Rietwijk, alle jong geſturven.
Ysbrand van Rietwijk, volgt.

YSBRANT VAN RIETWYK, ſoone van *Ysbrant van Rietwijk*, en van *Maria vander Maar*, geboren tot Egmont anno 1600. troude anno 1626. *Maria de Lokerville*, dochter van *Matthijs de Lokerville*, en van *Helena Beſemer*, *Leenderts* dochter; hy verhief't leen van Wimmenum den 11. Juny 1605. by bezegelde brief van 't Graafſchap Egmont; en wan

Matthijs van Rietwijk, geboren den 6. Mey 1628.
Ysbrand van Rietwijk, geboren den 19. April 1629. ſtierf jong.
Maria van Rietwijk, ſtierf jong.
Maria van Rietwijk, geboren den 9. Auguſty 1639.

ARENT VAN RIETWYK, twede ſoone van *Dirk van Rietwijk*, en van *N. vander Made*, was in fleur anno 1490. wert oom geheten van *Dirk van Rietwijk*, Prieſter en Canonnik van Egmont, in ſijn Teſtament in dato den 20. October 1516. troude *Cornelia van Cranenbroek*, en wan

CORNELIS VAN RIETWYK, wiert van de Ooſt-vrieſen, diemen Gelderſe Vrieſen noemde, geruineert anno 1517. als wanneer ſy Egmont op St. Adelberts dag tot de gront toe afbrandeden; hy troude *Maria van Vlimen*, *Adriaans* dochter, ſtierf anno 1523. in 't beſte ſijnes levens, nalatende

Ian van Rietwijk, troude *N. N.* en wan *Urſula van Rietwijk*, gerrout met *Gerard van Vliet*, ſoone van *Geerlach van Vliet*, Ambachts-heer van 's Heer-aartsberge, en van *Swavelt van Leewen*; hy ſtierf Capiteyn ſonder kinderen in den Oorlog in Vrieſland anno 1583.
Arent van Rietwijk, volgt.
Cornelia van Rietwijk, ſtierf ongetrout.

ARENT VAN RIETWYK, ſoone van *Cornelis van Rietwijk*, en van *Maria van Vlimen*, geboren tot Egmont Binnen, anno 1521. troude anno 1544. *Goedela de Vrieſe*; hy ſtierf ter Goude anno 1600. den 26. December, begraven aldaar in de grote Kerk, ſy den 14. Auguſty 1578. nalatende

Corne-

Digitized by Google

Cornelis van Rietwijk, ſtierf maar twee dagen out zynde.

Allert van Rietwijk, volgt.

Cornelia van Rietwijk, ongehout geſturven anno 1612.

Maria van Rietwijk, ſtierf anno 1611. ongetrout, beide by haar vader begraven.

ALLERT VAN RIETWYK, ſoone van *Arent van Rietwijk*, en van *Goedela de Vrieſe*, geboren anno 1550. was anno 1574. Raad en Rentmeeſter Generaal van des Conings van Spangies Landen van Valkenburg en Dalem, troude tot Maaſtrigt, in 't voorſz jaar *Ioanna Spijskens*, dochter van *Johan Spijskens*, *Henrix* ſoone, Schepen tot Bruſſel, en van *Ienne Boiſot*; hy ſtierf in ſijn fleur anno 1589. den 19. July, ſy anno 1583. den 18. January, beide by malkander begraven in St. Servaas Kerk, hy als Canonnik met alle de Canonicale Ceremonien en Rechten; hy liet na

CAREL VAN RIETWYK, geboren anno 1580. den 22. December, genoemt na den Hertog van Aarſchot ſijn Peter, was Schepen te Bruſſel, en troude anno 1605. den 21. Mey binnen Maaſtrigt, niet ſonder grote overwonnen ſwarigheden, *Helena Nancia van Merode*, dochter van *Iohan*, Baanderheer van Merode, van Petersheim, van Perweis, Heer van Geel en van Weſterlo, en van *Margareta van Pallant*, ſuſter van *Floris*, eerſte Graaf van Culenborg; ſy ſtiert anno 1618. den 24. Mey begraven by de Cathuſers tot Bruſſel, in de binnen Kerk, met een heerlijk Epitaphium, en lieten na

HELENUS NANCIUS VAN RIETWYK, geboren tot Bruſſel anno 1606. den 9. Mey.

Het Wapen van Rietwijk is een Keper van Silver, op een Velt van Sabel, getimbreert met twee afgekapte Stocken, 't eene van Swart en 't ander van Silver; en hebben die tot Alkmaar woonden altijd onderhouden alle Privilegien, als goede Edelluyden, ook de Jagt alleenlijk aan Schiltboortige Edelen in Holland toekomende, gelijk van outs in den ſelve Lande is gepleegt geweeſt.

RODENRYS.

183 UYt dit Geſlachte hebben geleeft BEATRIX VAN RODENRYS, *Dirx* dochter, die te man hadde *Florens van Doortoge*, anno 1292. en 1302.

FLORIS VAN RODENRYS, Ridder, ſijn dochter *N.* hadde te man *Arent van Dorp* by Delf, anno 1301.

Daniels dr. N. VAN RODENRYS, getrout met *Dirk Uyterneſſe*, alias *Mateneſſe*, Ridder, anno 1310.

DANIEL VAN RODENRYS, Knape, vermelt anno 1302. en 1358. dan is waarſchijnelijker een ander geweeſt. *134,7 in boug te onderſc. van Daniel van Utenrijs / bl 941*

JENNE VAN RODENRYS, Nonne ter Lee, anno 1377.

N. VAN RODENRYS, was ontrent deſe tijd getrout met een uyt den Geſlachte van *Suytwijk*, uyt den Huyſe van *Raaphorſt*, waar af de dochter *Kerſtijn van Suytwijk*, de goederen van Rodenrijs ten huwelijk brachte haren man *Willem van Cralingen*, en leefden anno 1384.

Noch heeft van deſe naam geleeft ALYT VAN RODENRYS, *Dirx* dochter, die te man hadde *Tielman van den Heuvel*; hy ſtierf den 2. October 1536. ſy den 19. November 1535. beide begraven tot Delf in de oude Kerk, onder een ſark, op welke aan de eene zyde het Wapen van van den Heuvel, en op de andere zyde dat van Rodenrijs, uytgehouwen ſtaan; de voorſz *Tielman van den Heuvel* was een ſoone van *Rutger van den Heuvel*, Grave in Beichlingen, en hadde twee broeders *Frederik* en *Jurriaan van den Heuvel*, alle vermelt in ſekere Schepen-brief van Leiden, van den jare 1499. mitsgaders in ſekere quitantie van *Floris van den Boukhorſt*, die een ſoone was van *Adriaan van den Boukhorſt*, en van *Catharina van Swieten*, beyde hier na volgende geinſereert.

WY *Claas Hugenſz*, en *Willem Stoop*, Schepenen in Leyden, doen te weten, dat als goede mannen gekoſen zynde over een queſtie geroert tuſſchen Jonkheer *Floris vander Boukhorſt*, mede Schepen deſer Stede, en Jonkheeren *Tieleman*, *Frederik*, en *Jurriaan*, geſeyt *van den Heuvel*, en andere kinderen van den ſeer Edelen en Welgeboren Heer *Rutger van den Heuvel*, Grave in Beichlingen, wy op alles rijpelijke gelet hebbende, oordelen mits deſen in de qualité als boven, dat de kinderen van den voorſz Grave ongefundeert ſijn in heure pretenſie en voorneminge, en dat verbonden ſijn te betalen aan den voorſz *vander Boukhorſt* de ſomme van duyſent guldens totten leſten penning toe,

Digitized by Google

toe, volgende de conditien en accoordt volbragt tuſſchen de voorſz Grave binnen ſijn banninge, en de vader zaliger van den voornoemden *vander Boukhorſt*; al ſonder oorſake van eenige gunſt, goede ofte quade affectie, haat ofte nijd, die wy uyt eenigerley ſaken tot den eenen ofte anderen ſouden mogen dragen. In kenniſſe der waarheyt, ſoo hebben wy deſen brieve bezegelt met onſe zegelen hier aangehangen, in 't jaar ons Heeren duyſent vier hondert negen-en-tnegentig, op den ſeſtienden dag in December; en was bezegelt met twee uythangende zegelen in groenen waſſche aan dubbelde francijne ſtaarten. Op den rugge ſtont, Oordeel tot voordeel van *Jonker vander Boukhorſt*, en tot agterſtel van de *Jonkeren van den Heuvel* toe Beichlingen, woonende tot Delf anno 1499.

IK ondergeſchreven bekenne ontfangen te hebben uyt handen van Juffrouw *Alida van Rodenrijs*, mijn nigte, en Juffrouw *Agnes vander Does*, beyde Huysvrouwen van Jonkheeren *Tieleman* en *Frederik van den Heuvel*, de ſomme van duyſent guldens, reſterende uyt eene groote ſomme, geleent van mijn Edelen vader zaliger aan Heer *Rutger van den Heuvel*, Grave tot Beichlingen; tot Keulen geſtorven, van dewelke ſomme ik ontlaſte voor altoos, niet alleen de voorſz perſoonen, maar ook alle hare broeders en ſuſters, ofte erfgenamen van de voornoemde Grave. In kenniſſe der waarheyt hebbe ik deſe quitantie met mijne eigen hant geteikent, en gezegelt met mijn eigen zegel, tot Leyden op den 28. dag in December, in 't jaar ons Heeren duyſent vier hondert negen-en-tnegentig; en was geteikent *F. van Boukhorſt*, en bezegelt met een zegel in groenen waſſche, met de Wapenen van 't voorſz Geſlachte, aan eenen dubbelen francijnen ſtáart.

Het Wapen van Rodenrijs is een Schilt vol Ruyten, d'een van Silver en d'ander van Lazuur.

ROON.

184 BOUDEWYN VAN RODEN of ROON, Schiltknape, hadde te wyve *Magtild van Malſen*, en wan

PIETER VAN ROON, leefde anno 1367. hadde getrout *Alveraad van Wielneſſe*, en wan

PIETER VAN ROON, die te wyve hadde *Willemijne van Geldorp*, en wan

PIETER VAN ROON, die anno 1445. tot Dordrecht Schepen was, hadde te wyve *Adriana Sayt*, alias *Roſendaal*, *Dirx* dochter, en wan

Pieter van Roon, volgt.

Willemina van Roon, hadde getrout *Dirk Oem*, ſoone van *Tielman Oem*, en van *Margareta van Slingeland*, *Jans* dochter, geſeyt *van den Tijmpel*, was Schepen te Dordrecht, en ſtierf aldaar anno 1480. (zynde jonger broeder van *Godſchalk Oem*, eerſten Heer van Wijngaarden,) en wan I. *Ian Oem*, Ridder van Jeruſalem, Heere van de Lind, Schout en Burgemeeſter te Dordrecht, die anno 1523. tot Mechelen ſonder kinders ſtierf; hadde eerſte te wyve gehad *Catharina vander Mark*, *Adolfs* dochter, Ridder; daar naar *Eliſabeth de Vrieſe*, *Jacobs* dochter, weduwe van *Cornelis Haakx*; en ten laaſten *Willemina van Walſcharloo*, ſtierf ſeer out tot Mechelen anno 1523. en is aldaar begraven in Sint Rombouts Kerk. II. *Eliſabeth Oem*, die te man hadde *Wouwerik*, *Cornelis* ſoon *van Steenhuyſen*, en liet na *Cornelia van Steenhuyſen*, getrout met *Willem van Drenkwaart*, ſoone van *Boudewijn van Drenkwaart*, en van *Margareta Cleyburg*, was Heere van Gijſſenburg, Burgemeeſter van Dordrecht, Raad en Rentmeeſter Generaal van Zuyt-holland anno 1539. en ſtierf anno 1554. en lieten kinders naar. III. *Adriana Oem*, Abdiſſe ter Lee of Leeuwenhorſt by Leyden, ſtierf anno 1527. ſeer out, en leyt onder een ſark in de Kerk van Roon begraven. IV. *Margareta Oem*, leefde noch anno 1522. en ſtierf ſeer out.

1468 ende aen de zeyde 1497 alſo. Maer moet dese Adriana van Roden of Roon geweſt.

PIETER VAN ROON, ſoone van *Pieter van Roon*, en van *Adriana Sayt van Rooſendaal*, hadde te wyve *Margareta van Weena*, en wan

PIETER VAN ROON, hadde te wyve *Anna van Grave*, uyt een van de outſte en Edele Geſlachten in 't quartier van Leuven in Brabant; ſy leefde weduwe anno 1535. en lieten na

Pieter van Roon, volgt.

François van Roon, Balliu van Rotterdam, ſtierf anno 1550. hadde te wyve *Iohanna van Wijngaarden*, en wan *Margareta van Roon*, die te man hadde *Adriaan van Weſterbeek*, by den Hage, en wan I. *François van Weſterbeek*, Capi-

teyn. II. *Magtild van Westerbeek*, getrout met Mr. *Pieter van Couwenburg*, Raad in den Hage; sy stierf anno 1611. III. *Clementia van Westerbeek*, getrout met *Iohan van Paffenroode*. IV. *Elisabeth van Westerbeek*, getrout met Mr. *François Franken*, Raad in den Hoogen Rade in den Hage, en gestorven anno 1617.

Razo van Roon, alsoo genoemt naar sijns moeders vader, troude te Leuven *Magdalena N.* en wan twee soonen, I. *Frans van Roon*, die met den Admiraal *Pieter vander Does* op Zee stierf, anno 1599. II. *Pieter van Roon*, getrout tot Amersfoort, en heeft nagelaten 1. *Pieter van Roon*. 2. *Gerrit van Roon*. 3. *Willem van Roon*.

Margareta van Roon, hadde eerst te man *Iacob Copier*, soone van *Iacob Copier*, en van *Agatha van Oudegeim*; hy was Heer van Calslagen, welke Heerlijkheyt hy kocht anno 1507. besat mede 't Huys te Tol by Leyden, was geboren anno 1470. hy stierf van een quetsure, gekomen van 't hollen van een wagen anno 1532. out 62. jaren, nalatende kinders; ten tweden *Zeger van Alveringen*, Ridder, Heere van Hofwegen, en Rekenmeester in den Hage; hy stierf anno 1544. en wan I. *Iosina van Alveringen*, Ridder, Heere van Hofwegen, en Gouverneur van Hoorn, stierf anno 1576. sonder oir. II. *Samuel van Alveringen*, Heere van Hofwegen, en Schout van Mechelen anno 1583. hadde te wyve *Maria vander Aa*, en wan kinders. III. *N. van Alveringen*, getrout met *Dirk vander Does*, soone van *Hendrik vander Does*, en van *Catharina de Vriese*; hy stierf te Haarlem anno 1573. IV. *N. van Alveringen*, die te man hadde *Hieronimus van Rollé*, Gouverneur van ter Veere, die anno 1574. in den Waterstrijt voor Bergen doot bleef, nalatende 1. *Willem van Rollé*, voor Nimmegen gestorven. 2. *Zeger van Rollé*, Capiteyn, anno 1608. in den Haag gestorven, nalatende kinders. *Margareta van Roon* voorsz hadde voor haar derde man *Everhard Nicolay*, President van den Hoogen Rade tot Mechelen, gestorven anno 1561. sy stierf voor hem anno 1555.

Elisabeth van Roon, hadde te man *Carel van Nieusem*, President van den Hove van Vriesland; sy overleefde alle haar broeders en susters, en stierf anno 1584.

Boudewijn van Roon, was anno 1554. Raatsheer te Luxenburg, daar naar Cancelier van den Hove van Gelder te Aarnhem, en besat het Huys te Valkesteyn in Portugaal by Roon, 't welk naderhant toegehoort heeft *Ioost Grijp van Valkesteyn* van Dordrecht; hy hadde te wyve *Anna van Mekeren* van St. Wynoxbergen in Vlaanderen, en heeft gewonnen I. *Boudewijn van Roon*. II. *Ian van Roon*, die te wyve hadde *Geertruyd Pijnssen*. III. *N. van Roon*, die anno 1580. troude *Cornelis van Dorp* by Delf, sonder oir.

Willem van Roon, stierf sonder kinders, hadde te wyve *Catharina van Zevender*.

Gerrit van Roon, Balliu van Putten en Geervliet, hadde te wyve *Catharina vander Does* by Leyden, dochter van *Hendrik vander Does*, en van *Catharina de Vriese*, en wan I. *Pieter van Roon*, mede Balliu van Putten, stierf anno 1601. sonder oir, hadde te wyve *Maria van Myerop*, dochter van *Cornelis van Myerop*, Heere van Hoogwoude, Eertswoude, Nieuwveen, Calslagen, Culstaart, Uytterbuyrt, Schrevelsrecht, en in Alblasserdam, Ontfanger Generaal van Holland, Hoogheemraat van Delfland, en van *Elisabeth van Alkemade*, *Dirx* dochter, Heere van Leeuwesteyn. II. *Cornelis van Roon*, stierf Jongman anno 1599. III. *Catharina van Roon*, troude eerst *Pieter*, Heere van Roon, haren neve, daar naar *N. de Hertoge*, Heere van Oismaal; sy stierf te Breda sonder kinders, anno 1614. IV. *Francoise van Roon*, die te man hadde *François van Bodegem* te Delf, en wan kinders.

Barta van Roon, hadde te man *Dirk van Duvenvoorde*, soone van *Jan van Duvenvoorde*, en van *Jenne van Kerkwerve*, en wan kinders.

PIETER VAN ROON, soone van *Pieter van Roon*, en van *Anna van Grave*, hadde te wyve *Johanna van Schoonhoven van Wanroy*, suster van de Vrouwe van Rijswijk van Heer-jansdam, &c. en wan

Pieter van Roon, volgt.

Maria van Roon, hadde te man *Ian van Asperen*, Ridder, Heere van Vuyren, soone van *Herbert van Asperen*, en van *Iosijna Pijlysers*; hy stierf anno 1576. sy verdronk in de Merwede by Hardingsvelt anno 1584. en lieten na I. *Pieter van Asperen*, Heere van Vuren, stierf anno 1618. hadde getrout *Maria van Diemen*, dochter van *Willem van Diemen*, President van den Hove van Utrecht, en wan kinders. II. *Josina van Asperen*, die te man hadde *Reynout Bastard van Brederode* te Lexmonde; sy stierf in de kraam van haar twaalfde kint anno 1601.

PIETER VAN ROON, soone van *Pieter van Roon*, en van *Iohanna van Schoonhoven van Wanroy*, stierf anno 1596. hadde eerst te wyve *Maria van Diemen*, dochter van *Willem van Diemen*, President van den Hove van Utrecht, daar naar *Catharina van Roon*, sijn nichte voorsz, en liet by sijn eerste Huysvrouwe na

PIETER, Heere van Roon en Pendrecht, hadde te wyve *Geertruyd de Heuyter*, dochter van *Jacob de Heuyter*, en van *Margareta van Bruheseen*, en liet na

Pieter van Roon.
Iaquemijne van Roon.
Jacob van Roon.
Michiel van Roon.
Willem van Roon.
Boudewijn van Roon.

Het Wapen van Roon sijn vijf spitse Geeren, d'eene door d'ander, van Gout en Keel.

RUY-

Digitized by Google

RUYVEN.

185 DEn eerſten bekenden Heer van Ruyven was WOUTER VAN RUYVEN, vermelt anno 1200. Van ſijn verder afkomſt is bekent,

CLAAS VAN RUYVEN, Knape, vermelt anno 1299.

HILLEGONDA VAN RUYVEN, troude anno 1390. *Hugo van Aſſendelft.*

CLAAS VAN RUYVEN, Schiltknape, leefde anno 1370. was Hoogheemraat van Rhijnland, hadde te wyve *N. van Rietwijk*, en wan

Hugo van Ruyven, leefde anno 1435. leer out, hadde te wyve *Willemyna van Haaſtregt*, en wan eenen ſoone *N. van Ruyven*, die vader was van Mr. *Hugo van Ruyven*.

Claas van Ruyven, volgt.

CLAAS VAN RUYVEN, ſoone van *Claas van Ruyven*, en van *N. van Rietwijk*, Houtveſter van Holland, van den jare 1410. tot 1420. doe hy ſtierf, troude anno 1390. *Agnieſe van Schoten*, dochter van *Willem van Schoten*, en van *N. van Egmont*, dewelke noch weduwe leefde anno 1428. en liet na

Claas van Ruyven, hadde te wyve *Judith*, *Pieter Aalbonts* dogter te Haarlem, en wan eenen ſoone genaamt *Pieter van Ruyven*, die te wyve hadde *Maria vander Coulſter*; dogter van *Iacob vander Coulſter*, en van *Hillegond vander Laan*; ſy leefde nog weduwe anno 1486. en wan een Erfdogter *Ioſina van Ruyven*, dewelke in Eygendom beſat het huys vander Coulſter by Alkmaar, hadde te man *Anthonis van Nieuvelt*, *Gerrits* ſoone, uyt het Stigt van Utregt, en wan ſes kinders, als I. *Gerrit van Nieuvelt*, Heere van Heylo by Alkmaar, wert doorſteeken van *Adriaan vander Bonkhorſt*; hadde getrouwt *Willemijna van Schagen*, dogter van *Gerrit van Schagen*, en van *Margareta van Nieuvelt*, die eerſt te man hadde *Cornelis van Borſſelen van Mijnden*; ten tweeden *Gerrit van Rommerswaal*, Ridder, Heere van Nieu Stryen; ten derden *Gerrit van Nieuvelt* voorſz; en troude naar ſijn doot voor de vierdemaal *Ian vander Does*, Heere van Noortwyk, maar ſy liet by geene van alle kindets na. II. *Jacob van Nieuvelt*, ſtierf jongman in Henegouwen. III. *Margareta van Nieuvelt*, hadde eerſt te man *Gerrit van Schagen*, *Ians* ſoone, daar naar *Ian de Waal van Moersbergen* t'Utregt, dog ſtierf ſonder kinders. IV. *Clara van Nieuvelt*, hadde te man *Dirk de Waal van Moersbergen*, *Ians* voorſz broeder, ſtierf mede ſonder kinders op 't huys te Coulſter anno 1550. out 61. jaren. V. *Anna van Nieuvelt*, hadde te man *Huybert van Vliet*, Ambagtsheer van Oukoop, ſone van *Ian van Vliet*, Caſtelein en Schout tot Ouwater, en van *Merentia de Meaux* of *Voſſelaer*, *Geerlofs* dogter; ſy ſtierf anno 1572. en liet kinders na. VI. *Cornelia van Nieuvelt*, Nonne te Coningsvelt.

Ian van Ruyven, ſtierf ſonder kinders, hadde te wyve *Aafgen van Sonnevelt* te Leyden.

Willem van Ruyven, volgt.

WILLEM VAN RUYVEN, ſoone van *Claas van Ruyven*, en van *Agnieſe van Schoten*, hadde te wyve *Agnes van Rietwijk*, dochter van *Dove van Rietwijk* by Alkmaar, Schiltknape, en van *Baarte*, *Aalberts* dochter *van Mereſteyn*; hy ſtierf anno 1459. en ſy leefde noch anno 1479. en lieten t'ſamen na

Willem van Ruyven, ſtierf jongman.

Claas van Ruyven, volgt.

Lysbeth van Ruyven, hadde eerſt te man *Willem van Swieten*, *Boudewyns* ſoone, ſtierf ſonder oir; daar naar *Iacob van Cats*, ſoone van *Iacob van Cats*, en van *Margareta Oem van Wijngaarden*; was Balliuw van Zierkzee, wiert Ridder geſlagen van Coning *Maximiliaan* te Dordregt, anno 1486. en wan kinders; ſy troude naar ſijn doot voor haar derde man *Iooſt Dever van Mynden*.

CLAAS VAN RUYVEN, ſoone van *Willem van Ruyven*, en van *Agnes van Rietwijk*, was Rentmeeſter en Balliu van Kermerland, mitsgaders Schout van Haarlem, alwaar hy van de raſende en verwoede gemeynte (die men Caas en Broots-volk noemde) op 't Stadhuys dootgeſlagen wierde, den 3. Mey 1492. des avonts ten acht uyren, en ſijn dode lichaam gekapt, en in een mande gepackt ſijnde, wiert alſoo ſijn weduwe t'huys gebracht, daar by doende ſeggen:

JONKVROUW VAN RUYVEN
DESE BOUTJES KONDY KLUYVEN.

Hy hadde te wyve *Maria van Cats*, dochter van *Anthonis van Cats*, en van *Eliſabeth van Mateneſſe*; hy nam verly van den Heer van Egmont, van de Korentienden van Aſſendelft, van ſijn moeders wegen gekomen anno 1478. en liet by ſijn Huysvrouwe na

Anthonis van Ruyven, ſtierf ongetrouwt.

Marcus van Ruyven, ſtierf ſonder kinders.

Willem van Ruyven, ſtierf ſonder kinders.

Ian van Ruyven, ſtierf ſonder kinders.

Magtild van Ruyven, ſtierf ſonder kinders.

Willem van Ruyven, volgt.

Huybert van Ruyven, Hofmeeſter van den Biſſchop van Utregt, en Balliu van Kermerlant,

Digitized by Google

ſtierf anno 1537. out 46. jaren, hadde te wyve *Iohanna van Cruyningen*, *Ians* dogter, en weduwe van *Pieter van Schengen* in Zeelant, en wan een dogter *Anna van Ruyven*, die te man hadde *Iacob van Berchem*, Ridder in Brabant; hy ſtierf anno 1600. ſy anno 1597. beyde begraven in de groote Kerke tot Antwerpen, en hadden gewonnen I. *Hubert van Berchem*, ſtierf ongetrout. II. *Adriaan van Berchem*, ſtierf ſonder oir. III. *Conſtantyn van Berchem*, wert anno 1578. in Barbaryen vande Mooren in den ſtryt met den Coning *Sebaſtiaan van Portugaal* verſlagen, met veel andre Edelluyden uyt Neerlant. IV. *Pieter van Berchem*, hadde eerſt te wyve *Lysbeth Rezen*, dogter vanden Rekenmeeſter *Rezen* van ter Toolen in Zeelandt; daar naar *Anna van Lienden*, Canonikerſſe tot Rynsburg, dogter van *Carel van Lienden*, Heer van Muſenberg, Ridder, en van *Alida van Zuylen*; doch hadde by haar geen kinders; ſy troude naderhant den Heer van Veenhuyſen, Preſident, &c. hy wan by de eerſte 1. *Maria van Berchem*, dewelke troude *Adriaan Manmaker*, Balliuw van Middelburg, repreſenteerde in de Heeren Staten van Zeelandt den Edeldom aldaar (van wegens den Heer Marquis vander Veer) in plaats van *Iacob van Malderee*, Edelman van Doornik, geſtorven anno 1617. 2. *Iacob van Berchem*, Hofmeeſter van Prins *Maurits van Oranje*, die anno 1621. troude *Eliſabeth van Schouwen*, *Leonards* dogter. 3. *Anna van Berchem*. V. *Ian van Berchem*, hadde te wyve *Rachel de Potter*, en wan *Ian van Berchem*. VI. *Anna van Berchem*, eerſt Nonne, daar na Vrouwe tot Rynsburg. VII. *Barbara van Berchem*. VIII. *Iaquelyna van Berchem*.

Magtild van Ruyven, gebooren anno 1480. hadde te man *Gerrit van Lieſvelt*, Schiltknape, omtrent het jaar 1510. en wan 1. *Claas van Lieſvelt*, Carmeliter Monnik t'Utregt. 2. *Dirk van Lieſvelt*. 3. *Thomas van Lieſvelt*. 4. *Cornelis van Lieſvelt*.

Agnes van Ruyven, troude *Alfard vander Mye vander Haar*, en wan I. *Hadewy vander Mye*, die troude *Hendrik Valkenaar*, en wan kinders. II. *Catharina vander Mye*, Nonne te St. Servaas t'Utregt. III. *Lysbeth vander Mye*, troude *Cornelis van Bleiswijk*, en wan *Maria van Bleiswijk*, die te man hadde *Fredrik Uyttenham*, uyt het Sticht van Utregt, hy ſtierf te Nivelle in Walsbrabant anno 1606. out 70. jaren, en hadde gewonnen I. *Lysbeth Uyttenham*, ſtierf te Doornik anno 1589. hadde te man *Lion van Harchies*, Heer van Milomez, en wan 1. *Jaſper de Harchies*, Heer van Milomez. 2. *Ian de Harchies*, geſeit *Drenkwaart*, als Erfgenaam van *Jan van Drenkwaart*, Baron van Dormale, Treſorier van 's Conings Finantie tot Bruſſel, overleden anno 1606. 3. *Iaquelyne de Harchies*, troude N. Heer van Montfoort, en wan kinders. II. *Catharina Uyttenham*. III. *Agnes Uyttenham*, beyde Canonneſſen te Nivelle voornoemt anno 1612.

WILLEM VAN RUYVEN, ſoone van *Claas van Ruyven*, en van *Maria van Cats*, hadde te wyve *Iudith van Solms*, geſproten uyt Baſtardye van den Grave van *Solms*; hy nam verly van de Corentienden van Aſſendelft, by dode ſijnes broeders *Anthonis* anno 1500. hy ſtierf anno 1542. out zynde 63. jaren, en liet na

Claas van Ruyven, ſtierf jongman in Pruyſſen anno 1556. by de Groot Meeſter aldaar.

Ian van Ruyven, volgt.

Jenne van Ruyven, Nonne ten Dale by Utregt.

Cornelia van Ruyven, Nonne ten Vrouwen Clooſter by Utregt.

Anna van Ruyven, troude *Wolphard van Harſolte*, wonende op 't huys te Yerſt by Hattem en Swol; ſy nam verly vande Corentienden van Aſſendelft, by dode van haar nigt *Judith van Ruyven*, anno 1579. ſy ſtierf anno 1606. out 71. jaren, en wan I. *Willem van Harſolte*, wonende op 't huys te Yerſt, hadde getrout anno 1617. *Chriſtina van Bentink*, en wan *Wolphart*, en *Anna van Harſolte*. II. *Godefroy van Harſolte*, verthief de Corentienden van Aſſendelft, by dode en making van ſijn moeder voorſz; voor hem dede eedt ſijn ouder broeder *Willem van Harſolte*, anno 1606. hy ſtierf jongman. III. *Geertruyd van Harſolte*, verlyt met de voorſz Corentienden by ſucceſſie van haar broeder *Godefroy*, anno 1627. den 9. Auguſti. IV. *Iudith van Harſolte*, troude *Wolphart van Itterſum*, ſonder oir.

JAN VAN RUYVEN, ſone van *Willem van Ruyven*, en van *Judith van Solms*, troude anno 1554. *Magdalena van Foreeſt van Ooſterwijk* in de Beverwijk; hy ſtierf de leſte mans oir van dit Geſlachte, den 2. September 1556. in de fleur ſijns levens; was verlijt met de Corentienden van Aſſendelft, by dode ſijns vaders anno 1542. en liet na een eenige erfdochter, met namen

Iudith van Ruyven, ſtierf anno 1579. out 24. jaren; ſy was verlyt met de Corentienden van Aſſendelft, by dode haares vaders anno 1557. en wierd na haar dood daar mede verlyt *Anna van Ruyven* haar Moeye, getrout met *Wolphart van Harſolte*, ſo als boven geſegt is.

Het Wapen van Ruyven is een dwerſſe Bande, geſchakeert van Silver, op een Velt van Gout.

SCA-

Digitized by Google

SCAGHEN.

186 WILLEM, natuyrlijke soone van Hertog *Aalbregt van Beyeren*, Grave van Holland, gewonnen by *Maria van Bronkhorst*, wiert gemaakt eerste Heer van Scaghen, met sijn toebehooren, Ridder geslagen in den Oorlog op de Vriesen, was Admiraal van Holland, Casteleyn op Medenblik, Camerling van den Hertog *Philips*, die hem dede legitimeren; hy dede te Scagen een Slot timmeren, was tweemaal te Jerusalem geweest, en stierf seer out anno 1473. hebbende gesien vijf Graven van Holland; hy hadde eerst te wyve *Alijt van Hodenpijl*, dochter van *Ian van Hodenpijl*, Ridder, en van *N. vander Made*, daar naar *Maria van Polanen*, en wan by de eerste Vrouw,

Aalbert van Scaghen, wiert Ridder geslagen van Hertog *Carel van Bourgongie* in den Oorlog van Luyk anno 1467. hy voerde sijns moeders Wapen, namentlijk dat van Hodenpijl, gebroken voor een vierde deel, met het Wapen van Beyeren, met Henegouwen en Holland, 't welk sijn nakomelingen hebben gevolgt; hy stierf anno 1481. hadde te wyve *Adriana van Nyenrode*, dochter van *Gijsbert van Nyenrode van Velsen*, en van *Geertruyd Uyttenham*, en liet naar een Erfdogter *Iosina van Scaghen*, die eerst te man hadde *Wouter van Egmont*, Heere van Benthuysen, soone van *Willem van Egmont*, Heere van Soetermeer, en van *Johanna van Eemskerk* uyt Zuyt-holland; hy stierf te Rotterdam anno 1491. nalatende 1. *David van Egmont*, Heere van van Benthuysen, dewelke jong gestorven is. 2. *Ienne van Egmont*, die mede anno 1493. jong stierf; Sy troude naderhand voor haar twede man *Ioost van Borssele*, Bastart soone van *Adriaan van Brigdam*, die anno 1524. seer out stierf, hebbende eerst haar Heerlijkheyt gemaakt aan haren naesten neve *Ian van Scaghen*, die hier na volgen sal.

Ian van Scaghen, volgt.

Willem van Scaghen, wiert Ridder geslagen in de Belegering voor Nuys, anno 1475. zynde Hooftman of Capiteyn van die van Haarlem; hy wan by sijn huysvrouwe *N. N. Iohanna van Scaghen*, dewelke eerst troude anno 1501. *Floris vander Boukhorst*, soone van *Adriaan vander Boukhorst*, en van *Catharina van Swieten*, *Gijsbregts* dochter; sy stierf weduwe in de Beverwijk anno 1567. out 84. sy hadde van den jare 1542. Proces gevoert om de Heerlijkheyt van Scaghen, en liet naar I. *Adriaan vander Boukhorst*, die te wyve hadde *Engel Uytteneng*, *Amelis* dochter by Utrecht, alwaar hy seer out stierf, nalatende kinders. II. *Willem vander Boukhorst*, Jerusalemsheer, stierf anno 1559. sonder kinders naar te laten. III. *N. vander Boukhorst*, Nonne t'Outwijk by Utrecht. IV. *Catharina vander Boukhorst*, die te man hadde *Gijsbert vander Boukhorst*, haar bloetverwant, en liet naar twee dochters, als 1. *Magdalena vander Boukhorst*, hadde getrout *N. van Broekhuysen*, en wan twee dochters. 2. *Catharina van Boukhorst*, troude Mr. *Hendrik Meyster*, Advocaat in den Hage, en lieten kinders na.

Barbara van Scaghen, hadde anno 1474. te man *Hendrik van Zuylen* t'Utrecht.

Ienne van Scaghen, abusivelijk by Gouthoven gestelt, als een dochter van *Ian van Scaghen*, en van *Aafje van Berkenroede*, gelijk uyt oude geschreve memorien en aantekeningen klaarlijk consteert; hadde te man *Philips Ruygrok*, Raad in den Hage anno 1477. en wan kinders.

JAN VAN SCAGHEN, Ridder, soone van *Willem van Scaghen*, en van *Alijd van Hodenpijl*, hadde eerst getrout *Anna de Vrese van den Oostende* uyt Zeeland, maar stierf sonder kinders naar te laten; daar naar *Aafjen van Berkenroede*, dochter van *Gerrit van Berkenroede*, en van *Margareta van Noortwijk*, *Gijsbrechts* dochter; en wan

Ian van Scaghen, volgt.

Gerrit van Scaghen, Balliu van Texel, hadde te wyve *Margareta van Nieuvelt*, uyt het Stigt van Utregt, en wan daar by I. *Willemyna van Scaghen*, die te man hadde *Cornelis van Borssele van Mijnden*; ten tweeden *Gerrit van Rommerswaal*, Ridder, Heere van Nieuw Stryen; ten derden *Gerrit van Nievelt*, Heere van Heyloo; en ten vierden *Ian vander Does*, Heere van Noortwyk, maar en liet by geene kinders naar, en leyt te Noortwijk begraven. II. *Willem van Scaghen*, stierf jongman.

JAN VAN SCAGHEN, soone van *Ian van Scaghen*, en van *Aafjen van Berkenroede*, wert Ridder ~~geslagen in den vermaarden slag van Montlehery~~ in Vrankrijk, ~~anno 1465.~~ by leven ~~van sijn grootvader~~; hy hadde een groot Proces om de Heerlijkheyt van Scaghen anno ~~1542.~~ alsoo hy van de maagschap een graad verder was, maar dewijle hem de Heerlijkheyt soo veel als opgedragen was van *Josijna van Scaghen* voorsz ses maanden voor haar beyder doot, wert hem by Vonnis van den Hove van Holland sijn recht toegewesen, en bleef Heer van Scaghen; hy stierf anno 1542. out over ~~de 90. jaren~~, hebbende mede gesien vijf Graven van Holland, gelijk sijn grootvader; hy hadde te wyve *Catharina van Sehengen*, dochter van *Lodewijk van Schengen*, en van *Iohanna van Rommerswaal van Lodik*; en wan

Willem van Scaghen, volgt.

Ian van Scaghen, genaamt Berkenroede, stierf sonder oir.

Christoffel van Scaghen, die anno 1572. tot Haarlem gevangen wierde, en tot Delft gebragt, gepynigt sijnde stierf in de gevankenisse, hadde getrout *Hadewy van Spaarwonde*, en wan I. *Ian van Scaghen*, die te wyve hadde, *Maria van Mate-*

Mateneſſe van Wibiſma, dogter van *Wouter van Mateneſſe*, en van *Athia van Oevema* van Wibiſma, en wan 1. *Ian van Scaghen*, woonende tot Cuylenburg, hadde te wyve *Willemina van Camons* te Vianen. 2. *Ieſſia van Scaghen*, die anno 1612. troude *Iacob van Scherpenzeel* uyt Gelderlant, woonende te Noortwijk. II. *Ysbrand van Scaghen* overleden te Noortwijk anno 1602. hadde eerſt getrout *Adriana van Duvenvoorde*, dogter van *Iacob van Duvenvoorde*, Heer van Opdam, die Ridder geſlagen wierde tot Dordregt van Coning *Philips* anno 1549. den 26. September, en van *Geertruyt van Lier*; ſy ſtierf anno 1591. out 42. jaren; daar naar *N. van Broekhuyſen*, en wan by de eerſte *Chriſtoffel van Scaghen*, geboo-ren anno 1585. troude anno 1612. *Anna van Borſſelen*, *Wolfarts* dogter. III. *Floris van Scaghen*, geboren anno 1554. IV. *Chriſtoffel van Scaghen* den ouden, ſtierf jongman.

Gerrit van Scaghen, ſtierf ſonder kinderen naar te laten.

Aalbert van Scaghen, Heere van Schengen in Zeelant, ſtierf mede ſonder kinders anno 1601. out 70. jaren, hadde getrout *Madalena van Schoten*, dogter van *Jacob van Schoten*, en van *Machtild Sonke* te Delft.

Iooſt van Scaghen, ſtierf jongman.

Iohanna van Scaghen, hadde te man *Iooſt Ruychrok vander Werve*; ſy ſtierf anno 1542. ſonder kinderen naar te laaten.

Aafgen van Scaghen, hadde te man *Iooſt van Treſlong*, ſone van *Lodewijk van Treſlong*, Ridder, Meeſterknaap vande Houtveſterye van Hollandt, en van *Anna van Aſſendelft*, Vrouwe van Veenhuyſen, maar ſtierf ſonder kinders.

WILLEM VAN SCAGHEN, ſoone van *Jan van Scaghen*, en van *Catharina van Schengen*, hadde getrout *Eliſabeth van Bronkhorſt*, dochter van *Iooſt van Bronkhorſt*, Ridder, Heere van Bleyswijk en Werkendam, en van *Yda Ruygrok*, *Willems* dochter; hy overleed anno 1548. ſy anno 1592. zynde weduwe geweeſt omtrent 44 jaren, vermits ſy ſeer jong, en hy ſeer out van jaren troude, en lieten na

Ian van Scaghen, volgt.

Theobalde van Scaghen, hadde te man *Nicolaas van Zuylen*, Heere vander Haar en Zevender, Schout tot Utregt; hy ſtierf anno 1602. ſy anno 1617. nalatende kinders.

Gysberta van Scaghen, hadde eerſt te man *Nicolaas van Bronkhorſt*, Heere van de Stad, ſoone van *Nicolaas van Bronkhorſt*, en van *Iaquelyna van Poelgeeſt*; hy ſtierf anno 1579. nalatende eenen ſoone *Claas van Bronkhorſt*, Heere van de Stad, overleden anno 1606. hadde te wyve *Joſyna van Aamſtel van Mynden*, *Amelis* dogter, Heere van Loendersloot, en lieten twee kinders naar, 1. *Nicolaas van Bronkhorſt*, Heere van de Stat, overleeden te Douay in de Studie anno 1616. out 18. jaren. 2. *Maria van Bronkhorſt*, Ambagts-vrouwe van de Stad naar haar broeder. *Gijsberta van Scaghen* voorſz troude voor haar tweede man *Philips vander Meer*, Ridder, Heere van Seventer en Steenbeek, een vande verbonden Edelen te Bruſſel anno 1566. en lieten te ſaamen naar een dogter *Lysbeth vander Meer*, die te man hadde *Willem van Hoorn*, Heere van Keſſel, ſoone van den Heere van Boxtel, Gouverneur van den Berg en van Heuſden; ſy ſtierf anno 1610. nalatende kinders.

JAN VAN SCAGHEN, ſoone van *Willem van Scaghen*, en van *Eliſabeth van Bronkhorſt*, was geboren anno 1544. hy bleef in 't Land, hadde te wyve *Anna van Aſſendelft*, dochter van *Dirk van Aſſendelft*, Heere van Cralingen, Beſooyen, en Heynenoort, en van *Adriana van Naſſau*; ſy leefden te ſamen 50. jaren min 4. maanden, hy ſtierf in den Hage den 22. February 1618. out 73. jaren, hebbende de Heerlijkheyt van Scaghen beſeten 49. jaren, en liet na

Aalbrecht van Scaghen, volgt.

Dirk van Scaghen, Heere van Gouriaan, troude te Leyden anno 1607. *Margareta vander Noot*, maar ſy ſtierf 's jaars daar aan in barens noot, naarlatende eenen ſoone *Willem Anthonis van Scaghen*.

Adriana van Scaghen, troude *Jan van Wijtenhorſt*, Heere van Sonsvelt en Drongelen; hy ſtierf op 't huys te Ganſoyen by Heuſden anno 1617. naarlatende drie dochters.

Lijsbeth van Scaghen, hadde te man *Vincent Schellart*, Heere van Geyſteren, in 't Land van Cleve; hy ſtierf anno 1617. voorſz.

Catharina van Scaghen, was anno 1618. noch ongehout.

AALBERT VAN SCAGHEN, ſoone van *Jan van Scaghen*, en van *Anna van Aſſendelft*, wiert in 't leven ſijns vaders genoemt den Heere van Burg-hoorn, hadde te wyve *Theodora van Duvenvoorde*, dochter van *Arent van Duvenvoorde*, Ridder, en van *Theodora van Scherpenzeel*; en liet na

Adriaan van Scaghen. †
Catharina van Scaghen. †1614

Eliſabeth van Scaghen. †1615, [illegible]

Het Wapen van Scaghen is gelijk Hodenpijl, gebrooken voor 't vierde deel in den hoek met Beyeren, gequartileert met Henegouwen, dat is Vlaanderen en Holland te ſamen.

SCHAEP.

Digitized by Google

SCHAEP.

186 BERNARD SCHAEP, was een soone van *N. Schaep*, die in Silesien, (daar hy en sijn voor-ouders geboren, en onder die van Adel bekent waren) van een der bloetverwanten van sijn huysvrouwe, om twist en verschil van deilinge van gemene goederen deerlijk vermoort was; den voornoemden *Bernard Schaep* over de voorsz dootslag niet willende versoenen, heeft sijn vaderland verlaten; en is vervolgens met eenige van sijne naaste bloetverwanten na Holland gekomen; namentlijk met sijn soon *Pieter Schaep*, noch jong zynde, (zynde sijn huysvrouwe al overleden) mitsgaders met *Ian* en *Diderik Schaep*, sijne twee broeders; en *N. Schaep*, en *Evert Schaep*, sijne twee omen van 's vaders zyde, en *Hendrik van Bornsted*, sijn oom van moeders kant; hier toe namen sy insonderheyt gelegentheyt; dewijl Vrouw *Margriet*, dochter van Hertog *Lodewijk van Brieg* in Silesien, met aansienlijke stoet en gevolg soude geleid werden na Holland, om aldaar te trouwen met Hertog *Albregt van Beyeren*, doenmaals in plaats van sijn broeder Hertog *Willem van Beyeren*, (die krankzinnig geworden was) maar Ruward, dat is Gouverneur of Oppervoogt van Holland, doch namaals selfs Grave van Holland, Zeeland en Vriesland; en sijn derhalven alle dese bloetverwanten in 't gevolg en Hofgesinde van de voorsz Vrouw *Margareta*, mede in Holland overgekomen, en hebben hun aldaar ter neder geset; van dewelke *N. Schaep* voorsz zynde de outste broeder van den dootgeslagenen, sig begaf na het Stift van Munster, en koft aldaar het Huys te Wedderen, gelegen by Dulmen, 't geen hy daar na met alle sijne goederen gegeven heeft tot fondatie van een Klooster aldaar noch bekent, zynde vander Premonstreiten of Cathusers Ordre, genaamt het Clooster te Wedderen, alwaar noch bescheid van dese collatie te vinden is. *Everd Schaep* sijn jonger broeder, troude in 't Stift van Munster, en is vervolgens het hooft geweest van de Schapen, soo in Gelderland als Overyssel naderhand geweest zynde. Wy sullen desselfs descendenten alhier eerst verhandelen, en dan voorts ter neder stellen de nakomelingen van den voorsz *Bernt Schaep*, daar dese *Everd Schaep* de Oom van was.

EVERT SCHAEP dan was de broeder van *N. Schaep*, en een soone van *Hendrik Schaep*; troude, gelijkwe aangeroert hebben, in 't Stift van Munster een erfdochter van den *Dam*; sy voerde een Root Kruys op een Gout Velt, en liet na

Evert Schaep vanden Dam.
Dirk Schaep vanden Dam.
Hendrik Schaep vanden Dam, volgt.

HENDRIK SCHAEP, die de Naam en 't Wapen van sijn moeders zyde aannam, stellende dat van Schaep voor een *Surtout* op 't selve; hy troude met een dochter van *Ruytenberg*, en liet na

HENDRIK SCHAEP VAN DEN DAM, soone van *Hendrik Schaep*, en van een dochter van *Ruytenberg*, beerfde de goederen van sijn outste broeder, die sonder kinderen was gesturven; hy troude *N. van Ittersum*, en wan

HENDRIK SCHAEP VAN DEN DAM, die te wyve hadde *Margareta van Keppel*, en liet na

HENDRIK SCHAEP VAN DEN DAM *tot Hellendoorn*, troude *Hadewy van Beveren*; sy voerde twee Rode Fascen getand onder en boven, op een Velt van Gout, en een Swarte Bever op een Silver Velt in 't rechter Canton; en wan

HENDRIK SCHAEP VAN DEN DAM *tot Hellendoorn*, troude *Anna van Ossenbroek*, dochter van *Cornelis van Ossenbroek*, en van *Anna van Vhelen*, en wan

Henrik Schaap, volgt.
Sophia Schaep, troude *Hendrik van Munster*.
Margareta Schaep, Nonne te Syon by Deutecom.

HENDRIK SCHAEP TOT DEN DAM, soone van *Hendrik Schaep*, en van *Anna van Ossenbroek*, vermelt anno 1541. hadde te wyve *Adriana vander Hoeve*, die aan hem bragt het Huys de Hoeve by Borkelo; sy was een erfdochter van *Andries vander Hoeve*, en van *Anna van Keppel*; sy lieten na

Hendrik Schaep, volgt.

Anna Schaep, hadde te man *Herman van Voorst*.

Andries Schaep ter Hoeve, hadde eerst te wyve *Geertruyd van Brienen*, welke stierf anno 1577. naderhand *Margareta de Hane*, stierf anno 1603. hy liet na by de eerste *Geertruyd Schaep*, anno 1598. getrout met *Steven van Rhemen*; sy stierf anno 1610. van het twede bedde 1. *Hendrik Schaep*, anno 1602. voor de Grave geschoten. 2. *Hendrik Schaep*, stierf ongetrout anno 1620. 3. *Margareta Schaep*, getrout anno 1607. met *Henrik Gulich zu Berch*; sy stierf anno 1630. 4. *Adriana Schaep*, getrout eerst met *Carel Hans van Wulkenits zu Crucheren*, Hofmeester van den Prince van Anhald; ten tweden met *Hans Albregt van Hulken*; sy stierf anno 1636.

HENDRIK SCHAEP TOT DEN DAM, soone van *Hendrik Schaep*, en van *Adriana vander Hoeve*, troude *Agnes van Egten*, en wan

Hy wg 1762 met eron en kinder in Wm den Haag bedaard; en Hen-
drik voor 1801 zyn vrouw. Hy was 1762 gestorven.

Digitized by Google

Hendrik Schaep, volgt.
Ian Schaep, hadde te wyve *Stephanie van Voorſt*, dog ſtierf ſonder kinders.
Adriana Schaep, ongetrout geſturven.
Reinier Schaep, Capitein ten dienſte deſer Landen, hadde getrout *Agnes van Egten*, dogter van *Reinier van Egten*, en wan by deſelve I. *Reinier Schaep tot Winsheim*, Capitein en Commandeur vande Schantſe voor Rhees, ſtierf anno 1636. en leit begraven tot Swol in de grote Kerk, met de volgende 16. Quartieren.

SCHAEP.	EGTEN.
EGTEN.	BAARSDUNK.
VANDER HOEVE.	KLEYHORST.
CLOOSTER.	DIEPENBROEK.
OSSENBROUK.	BESTEN.
RUYTENBERG.	KRECHTING.
KEPPEL.	VORDEN.
ITTERSUM,	DIEPENBROEK.

Hy hadde te wyve *Anna Eliſabeth vander Hoeve*, en wan I. *Reinier Schaap tot Winsheim*. 2. *Anna Lucretia Schaap*. II. *Agnes Schaep*, getrout met *Herman van Voorſt tot Grimbergen*, dogter van *Pieter van Voorſt*, en van *Odilia van Bevervoorde*. III. *Hendrik Schaep*, Canonik van St. Marien te Utregt, anno 1634. hadde te wyve *Suſanna Vogelaar*, weduwe van *N. van Uffelen*. IV. *Ian Schaep*, ſtierf ongetrout. V. *Rudolf Schaep*, ſtierf jongman. VI. *Nicolaas Schaep*, ſtierf ongetrout.

HENDRIK SCHAEP TOT DEN DAM, ſoone van *Hendrik Schaep*, en van *Agnes van Egten*, hadde te wyve *Lutgarda van Voorſt* tot Grimbergen, dochter van *Ian van Voorſt*, Droſt van Twente, en van *Hermanna Mulart*; hy ſtierf anno 1600. nalatende

Hendrik Schaep, volgt.
Hermanna Schaep, getrout met *Ottert van Bellinkhoven*, ſonder oir.
Agnes Schaep, ſtierf ongetrout.

HENDRIK SCHAEP TOT DEN DAM, ſoone van *Hendrik Schaep*, en van *Lutgarda van Voorſt*, hadde eerſt te wyve *Magtild Slooth*; ten tweden *Eliſabeth Cunigonda van Haaften van Verwolde*; en wan by de laatſte,

Anna Schaep.
Henrik Schaep, wierd by de Minne doot gevonden.

Magtild Schaep.
Luytgert Schaep.
Herman Schaep.

BERNT SCHAEP, ſoone van *N. Schaep*, (die een broeder was van *Evert Schaep*, wiens nakomelingen wy nu verhandelt hebben) is na dat hy onder het Hofgeſinde van Vrouw *Margareta*, Hertog *Aalbregts* Bruyt, met ſijne twee oomen in Holland gekomen was, met gemelten Hertog *Aalbregt* dikmaal tegen de Vrieſen ten ſtryde getogen, doch de gemelte Frieſen altoos weder rebellerende tegen Hertog *Albregt* voorſz, ſoo heeft hy om haar eenmaal te dempen, en alle magt te benemen om hun oren weer op te ſteken, anno 1374. een machtiger Heyrleger als oyt te voren vergadert, waar mede hy haar ook ſoo ged wongen heeft, dat ſy in lange daar na tegen de Graven van Holland niet hebben derven opſtaan, doch in deſen ſtrijd (die op 't Eiland vander Schelling voorviel) is den voornoemden *Beernt Schaep* ook omgekomen; hy hadde, gelijkwe hier vooren geſegt hebben, noch twee broeders, die mede met hem naar Holland kwamen, namentlijk 1. *Diderik Schaep*, die ſig tot Utregt neerſloeg, alwaar hy anno 1380. van *Willem van Wulpeſteyn* geveſtigd wierde in ſeker Huys en Erve, ſtaande by St. Jacobs Kerkhof, dingsdag na St. Matthijs dag. 2. *Ian Schaep*, die, vermits ſijn broeder *Beernt Schaep*, tegen de Rebellige Vrieſen geſonden was, by ſijn broeder *Diderik* tot Utregt is gaan woonen, en aldaar Geeſtelijk geworden, namentlijk Canonik tot St. Jan anno 1364. *Bernard Schaep* voorſz hadde getrout *N. Warkots*, een Adelijk Geſlacht in Sileſien, en is noch onder ſijne naſaten beruſtende ſeker Gout Kruys, vermaan doende van den voornoemden *Beernt Schaep*, aan beide ſijden beſneden met de geboorte en 't lijden onſes Heeren Chriſti, en ſtaande rontom met oude letters geabbrevieert deſe woorden: PR. NSR. AVE MRA. BERND. SCHAPH. SCTE. VNRDE ORA. P. NOB. M. CCC. LXI. Hy wan by de voorſz ſijne huysvrouw, die al overleden was, eer hy na Holland quam, eenen ſoone, met namen

PIE-

Digitized by Google

PIETER SCHAEP, geboren omtrent den jare 1357. welke na de dood van sijn vader onder de voogdye was van sijn grootmoeders broeder *Hendrik van Bornsted*; wiert, om dat hy soo veel reisen ondernam, genoemt met de bynaam van *Pieter Schaep Waaghals*; hy troude in Vriesland anno 1402. out zynde 45. jaren, en stierf aldaar anno 1413. als blijkt uyt twee stenen, gestaan hebbende in de muur van de Franciscaner of Minrebroeders Kerk binnen Bolswert, alwaar met seer oude letters opstont:

HIC JACET PETRUS BERNHARTI FIL.
DE SILESIA. OBIIT. A. MCCCCXIII. O. P. A.

En daar boven vier Wapens, zynde het bovenste aan de rechterhand SCHAEP, het onderste BORNSTED, het bovenste aan de linkerhand WARKOTS, doch het onderste van outheid niet kenbaar; hy liet na

JACOB SCHAEP, geboren in Vriesland anno 1409. kwam anno 1420. met sijn moeder, doenmaals weduwe, dog seer rijk zynde, om de binnenlantse twist en twedragt te ontgaan, van Bolswert na Amsterdam; leefde noch anno 1467. sonder dat eigentlijk sijn sterfdag bekent is; Hy begiftigde de oude Kerks Getijde sangers met een Huys in de Warmoesstraat, genaamt den witten Eenhoorn; troude anno 1439. *Magtild Zaal*, dochter van *Timan Zaal*, en van *Jonge Griet van Diemen*; en is omtrent deser tijd opgekomen het spreek-woort en Knippelvers (te sien by *Joh. Isaacus Pontanus*, in sijn Beschryvinge van Amsterdam p. 309.)

WAT RUYSCHT, DAT WAELT.
WAT SCHAEPT, DAT ZAELT.

Willende te kennen geven, dat gelijk de *Ruysschen* en de *Walen*, als mede de *Schapen* en de *Zalen* aan malkanderen verknocht en verhuwelijkt waren, sy ook malkanderen bleven aanhangen en gunstig zyn; gelijk sulx noch breder getuygt het volgende Knippelvaars, wel 100. jaren daar na gemaakt, en onder de luyden gekomen

DE SCHAPEN, DE ZALEN, DE WALEN, DE RUYSSCHEN, SYN DE VIER OUTSTE VANDE DRIE CRUYSSCHEN.

Dat is van de Stad Amsterdam, wiens Wapen drie Cruyssen zyn. *Jacob Schaep* voorschreve liet na

PIETER SCHAEP, geboren anno 1457. troude anno 1484. *Beerte vander Schelling* dogter van *Hendrik vander Schelling*, en van *Margareta Banning*, *Dirx* dochter, welke beide seer magtige en rijke luyden waren; sy lieten na ses kinderen, die elk een groot schoon huys hadden binnen Amsterdam, behalven andere goederen; hy hadde het Minrebroeders Clooster binnen Amsterdam meest gestigt en gedoteert, en had aldaar ook sijn bysonder Outaar en sitplaats om deselve; Item vele grafsteden en sarken, daar af enige heel grote (als 't voorsz Clooster daar na afgebroken en tot huysen en straten wierde gemaakt) gebracht sijn in de oude Kerk tot Amsterdam; onder anderen was de sark van desen *Hendrik vander Schelling*, groot elf voeten in de lengte, ses en een halve voet in de brete, van blauwe steen, en lag in 't inkomen van de Zuyder deur, onder en achter de eerste hoge sitplaats, aan de rechterhand, hebbende in 't midden beide de Wapens van vander Schelling en Banning, en tot opschrift als volgt:

HIER IS BEGRAVEN HENDRIK KOEMENS VANDER SCHELLINK, STURF IN 'T JAAR MCCCCXCV. OP DEN XIII. DACH IN SEPTEMB. DAAR NA STIERF IN 'T JAAR MCCCCC. MARGRIETE DIRKS SYN HUYSVROU OP TENXII. DAG IN JANUARIO. GOD VERLEENE ALLEN GELOVIGEN ZIELEN VREDE.

Pieter Schaep voorsz liet by de voorsz sijne huysvrouwe na

JACOB SCHAEP, geboren anno 1486. stierf anno 1544. den 9. Aprilis, was anno 1530. Schepen van Amsterdam, hadde gettout *Aal Duynen*, geseit *Helmer*, dochter van *Gerrit vander Anxter*, alias *Helmer*, en van *Magtild Bikker*; sy lieten t'samen na, behalven vier dochters, met namen *Magtild*, *Beerte*, *Elisabeth*, en *Maria*, noch drie soonen, te weten:

Pieter Schaep, volgt.

Gerrit Schaep, geboren anno 1532. troude anno 1558. *Catharina Sakema*, dogter van *Simon Sakema*, geseit *Zythema*, en van *Margareta Verburg*, die een dogter was van *Ian Aamsse Verburg*; hy was Raat tot Amsterdam, en stierf anno 1582. sy anno 1605. nalatende behalven verscheide kinderen die jong gesturven waren. I. *Simon Schaep*, troude anno 1588. *Elisabeth Burg*, *Matthys* dogter; hy stierf den 17. October 1646. out

Digitized by Google

ſijnde 80. jaren; hadde gewonnen verſcheiden kinderen, meeſt jong geſturven, uytgeſondert *Gerrit Schaep*; was negen malen Burgemeeſter van Amſterdam, ook Ambaſſadeur van deſen Staat in Denemarken; hadde getrout *Maria Spiegel*, dog ſtierf ſonder kinderen. II. *Pieter Schaep*, was anno 1594. Edelman met den Heer van Brederode in Schotlant; hy hadde te wyve *Margareta Halling*, *Jacobs* dogter, Raatsheer in den Hage, ſtierf anno 1620. tot Middelburg, beyde aldaar begraven onder een blauwe Sark, met de volgende Quartieren en Epitaphie.

SCHAEP.	HALLINGH.
SAKEMA, geſeit *Zijthjema*.	VANDER BIES.
DUYNEN, geſeit *Helmer*.	OEM.
VANDER BURG.	SNOUK.
VANDER SCHELLING.	BOGART.
* * * * * *	SCHARLAKEN.
DOOS.	CROOSWYK.
VANDEN BERGE.	WOUTERS, geſeit *Colve*.

PETRO SCHAPIO.
EX ANTIQUA ET NOB. SCHAPHIOR. APUD SILESIOS FAMILIA, PATRE GERARDO, AVO JACOBO, PETRO PROAVO, ALTERO JACOBO ABAVO, ALTEROQUE PETRO ATAVO, TRITAVO BERNARDO DE SILESIA ORIUNDO.

I. V. D. ET EX CONSILIO XXXVI. VIROR. SCABINOQUE REIPUBL. AMSTELODAMENSIS, EJUSDEMQUE NOMINE ILLUSTR. HOLLANDIÆ ORDD. DECRETO IN COLLEGIO PRÆFECTOR. REI MARITIMÆ, IN HAC PROVINCIA ASSESSORI. MOX ET FLANDRIÆ FÆDERATÆ CONSILIARIO, ET AD CREANDOS IN EA MAGISTRATUS ANNUOS DELEGATO ORDINARIO. QUI HONORUM SATUR, NEQUE TAM ANNIS QUAM ARTHRITIDIS CALCULIQUE DOLORIBUS FRACTUS VIVERE DESIIT.
A. CHRI. MDCXX. IV. JUNII ÆTAT. L.
NEC NON
MARGARETÆ PAULI HALLING. PATRICIA APUD DORDRACENOS FAMILIA NATÆ, AMPLISSIMI JACOBI PAULI HALLING IN CURIA HOLLANDIÆ SENATORIS FILIÆ, MARITI PER SEPTENNIUM PLACIDISSIMÆ CONSORTI, JAMQUE SEX LIBERORUM MATRI PARTUS DOLORIBUS VITA FUNCTÆ.
XXIV. FEBR. MDCV. ÆTAT. SUÆ XXX.
PARENTIB. OPT.
GERARDUS SCHAPIUS FIL. UNIC. AC PRIUS IN PATERNÆ CIVITATIS MUNERIBUS, HINC ET IN EADEM MARITIMÆ CURÆ PATRI SUCCESSOR DATUS, EHEU MÆSTUS POSUIT.
A. DOM. MDCXXXIX.

Hy wan by de voorſz ſijne huyſvrouwe verſcheide kinderen, dog ſtierven alle jong, uytgeſondert *Gerrit Schaep*, geboren anno 1599. Ambaſſadeur van deſen Staat aande Republique van Engelant ſtierf anno 1655. hadde te wyve *Iohanna de Viſſchere*, *Ians* dogter, en wan 1. *Ian Bernard Schaep*, hadde te wyve *Margareta Backer*, en liet maar eene dogter na. 2. *Pieter Schaep*, wan by ſijn huyſvrouwe *Conſtantia Remſt*, twee ſonen en een dogter. 3. *Cornelia Schaep*, getrout met *Willem de Bevere*,

Digitized by Google

Revere, Heer van Strevelshoek. 4. *Margareta Schaep*, getrout met *Iohan Honing*.

Dirk Schaep, Heer van Batestein by Woerden, was Schepen en Raat tot Amsterdam, anno 1561. wierd naderhand Stadthouder vande Leenen in 't Stigt van Utregt, en Marschalk van Abkoude en Vreelant, troude *Catharina Occo*, dogter van *Pompejus Occo*, dog stierf sonder kinders.

PIETER SCHAEP *op Croesbeek*, soone van *Jacob Schaep*, en van *Aal Duynen*, geseit *Helmer*, troude *Griete Boelen*, *Dirk Hillebrants den Otters* dochter; hy moest uyt Amsterdam vlugten om de vervolginge onder den Hertog van Alva, niet tegenstaande hy een Burgemeesters dogter getrout hadde; begaf sig derhalven na Embden, en kwam naderhand soo digt by Amsterdam, dat hy deselve Stad, en den rook genoeg konde sien, dog stierf tot Edam anno 1574. en wiert aldaar begraven, en is sijn gebeente daar na van sijn soon na Amsterdam gebragt, en aldaar in de nieuwe Kerk agter het Choor begraven; sijn huysvrou stierf anno 1580. sy hadden t'samen verscheide kinderen, dog is van die alle maar een eenige soon overgebleven, met namen

JACOB SCHAEP *op Croesbeek*, welke te wyve hadde *Agatha Meurlings*, en daar by wan

PIETER SCHAEP *op Croesbeek*, hadde getrout *Catharina Moen*, en liet by deselve na

Willem Schaep, volgt.
Iacob Schaep, sonder kinderen.
Catharina Schaep, getrout met *Diderik vander Burg van Swindregt*.
Agatha Schaep, getrout met *Everard de Meister*.

WILLEM SCHAEP *op Croesbeek*, soone van *Pieter Schaep op Croesbeek*, en van *Catharina Moen*, hadde te wyve *Anna Papenbroek*; en wan *Pieter*, *Elisabeth*, *Martinus*, en *Jacob Schaep*.

Het Wapen van dit Geslagte was eerst een Silver Schaep, op een Velt van Keel; en heeft *Evert Schaep*, die aan een erfdochter van den Dam getrout was, dat van sijn moeder, zynde een Root Kruys op een Velt van Gout, aangenomen, blyvende dat van Schaep behouden voor een *fur tout*, soo als het selve noch gevoert wert by de Edelen van desen naam in Overyssel. *Pieter Schaep*, *Jacobs* soone, heeft het Rode Velt verandert in een Silver Schaep gevoert op een Groen Velt, alluderende op de woorden Ps. 23. *Jehova Pastor Meus, in pratis herbidis facit ut recuoem.* Welk Velt van Groen dan ook by desselfs soon, en de descendenten van dien, gequartilleert met een Rode Fasce op Gout, is gevoert geworden, hebbende sijn jongste soon *Gerrit Schaep*, tot onderscheid van sijn ouder broeder, in plaats van dien een Velt van Lasuur genomen, gelijk sulx noch by de descendenten van die tack gevoett wert.

SCHOOTEN.

DIt Geslagt heeft sijn oorspronk genomen uyt den Huyse van Heemskerk, en hebben daar van geleeft

DIRK VAN SCHOOTEN, Schiltknape, wert vermelt onder de Edelen van Holland, anno 1163.

WILLEM VAN SCHOOTEN, Commandeur van St. Jans Ordre binnen Haarlem, anno 1380.

WILLEM VAN SCHOOTEN, ook Commandeur van St. Jans Ordre binnen Haarlem, anno 1405.

GERRIT VAN SCHOOTEN, mede Commandeur van St. Jans Ordre binnen Haarlem, van den jare 1428. tot den jare 1460.

WILLEM VAN SCHOOTEN, vermelt onder de 33. goede Knapen, ten tijde van Hertog *Aalbregt van Beyeren*, anno 1402.

WILLEM VAN SCHOOTEN, wert vermelt den 3. Augusti 1444.

JAN VAN SCHOOTEN, was Schepen tot Haarlem, anno 1457.

PIETER VAN SCHOOTEN, vermelt Commandeur van St. Jans Ordre binnen Haarlem, anno 1460.

CLAAS VAN SCHOOTEN, was mede Commandeur als boven anno 1472.

Digitized by Google

GERRIT VAN SCHOOTEN, Schiltknape, ſtierf anno 1237.

JAN VAN SCHOOTEN, wert vermelt anno 1497.

YSBRANT VAN SCHOOTEN, vermelt met *Aalbert van Raaphorſt*, als Leenmannen der Graaflijkheyt van Holland anno 1470.

GERRIT VAN SCHOOTEN, wert vermelt anno 1501.

WILLEM VAN SCHOOTEN, hadde te wyve *N. van Egmont*, en wan *Agniſe van Schooten*, getrout met *Claas van Ruyven*, ſoone van *Claas van Ruyven*, en van *N. van Rietwijk*, anno 1390. Hy was Houtveſter van Holland, van den jare 1410. tot den jare 1420. alswanneer hy ſtierf; ſy leefde noch weduwe anno 1428. en liet verſcheyden kinderen naar.

YSBRANT VAN SCHOOTEN, leefde anno 1428. hadde te wyve *Goovertje Heermans*, *Iacobs* dochter tot Leyden, anno 1440. en liet na

Ian van Schooten, hadde te wyve *Agnes van Mateneſſe*, dogter van *Wouter van Mateneſſe*, en van *Eliſabeth van Cralingen*, *Gillis* dogter; ſy leefde anno 1475. en wan twee ſoonen, I. *Ysbrant van Schooten*, was Balliu van Kermerlant, en ſtierf vande ſwetende ſiekte anno 1529. hy hadde eerſt getrout *Joſina van Cruyningen*, en wan daar by 1. *Jan van Schooten*. 2. *David van Schooten*. 3. *Gysbert van Schooten*. 4. *Arent van Schooten*, alle vier ongehout overleden. 5. *Soete van Schooten*, was Nonne ter Lee. 6. *Alyt van Schooten*, die te man hadde *Floris van Woerden*, Heere van Vliet en vander Boukhorſt, ſoone van *Gerrit van Vliet*, Ridder, Heere vander Boukhorſt, en van *Iohanna Ruychrok vander Werve*, *Willems* dogter, Ridder, en liet naar een eenige dogter *Anna van Woerden*, Erfdogter van Vliet en vander Boukhorſt, die anno 1578. troude met *Andries vander Boukhorſt*, dog ſtierven ſonder oir; ſy de laaſte vrouwsperſoon van deſen Huyſe. *Ysbrant van Schooten* voorſz troude voor de twedemaale *Catharina van Catz*, dogter van *Iacob van Catz*, en van *Margareta Oem van Wijngaarden*, en wan daar by *Catharina van Schooten*, die Vrouwe of Mæſtreſſe was in 't Witte Vrouwen Clooſter t'Utregt, alwaar ſy anno 1576. ſtierf. II. *Gysbert van Schooten*, was anno 1524. op de begraaffeniſſe van *Ian van Waſſenaar* in den Hage, en anno 1548. Houtveſter van Hollant, hadde te wyve *Iohanna van Scaghen*, dogter van *Willem van Scaghen*, Ridder; ſy was weduwe van *Floris vander Boukhorſt*; ſy calangeerde te vergeefs Vrouwe van Scaghen te weſen, anno 1542. naar de doot van haar Nichte *Ioſyna van Scaghen*; ſy ſtierf anno 1567. begraven inde Beverwyk, out ſijnde 84. jaren, en liet naar by *Gysbert van Schooten* voorſz een dogter, met name *Gysberta van Schooten*, die eerſt te man hadde *Rem van Druma* uyt Vriesland, dog ſtierf ſonder oir; daar naar *Iacob van Catz*, ſone van *Willem van Catz*, Ridder, Admiraal van Zeelant, Balliu vander Goes, en van *Maria van Bruelis*, en wan daar by *Agnes van Catz*, die te man hadde *Michiel Everwijn* van Gent; ſy ſtierf tot Ooſtende anno 1604. en wan 1. *Carel Everwijn*. 2. *Iacob Everwijn*. 3. *Ommer Everwijn*. 4. *Edewaart Everwijn*. 5. *Charlotte Everwijn*. *Iacob van Catz* voorſz troude naderhant voor de twedemaal *Maria van Egmont van Mereſtein*, dogter van *Aalbert van Egmont van Mereſtein*, en van *Anna van Foreeſt*, *Herperts* dogter, en wan 1. *Jooſt van Catz*, ſtierf ſonder oir. 2. *Maria van Catz*, Religieuſe ter Lee.

Iacob van Schooten, volgt.

JACOB VAN SCHOOTEN, jongſte ſoone van *Ysbrant van Schooten*, en van *Goovertje Heerman*, *Iacobs* dochter, troude *N. N.* en wan daar by eenen ſoone, met namen

GERRIT VAN SCHOOTEN, Balliu van Kermerland, die te wyve hadde *Luitgaart van Swieten*, dochter van *Pieter van Swieten*, en van *Maria Montfoort* tot Delft, en liet na

Iacob van Schooten, ſtierf op 't huys te Teylingen tot Saſſenhem vande ſwetende ſiekte, anno 1529. hadde te wyve *Magtild Sonke* te Delft, dogter van *Dirk Sonke*, en van *Juliana Beukelaars*, wiens vader was Mr. *Thomas Beukelaars*, Schout van Dordregt, en daar naar Raat in den Hage; ſy leefde weduwe anno 1546. en wan drie dogters. I. *Maria van Schooten*, die te man hadde *Tyman vander Mye*, en wan *Magtild vander Mye*, getrout met *Adam vander Duyn*, die anno 1602. ſtierf. 2. *Agatha van Schooten*, die te man hadde *Nicolaas vander Laan* tot Haarlem, alwaar hy ſtierf anno 1584. en wan *Anna vander Laan*, die te man hadde Mr. *Arthus van Brederoode*, Raat in den Hage, geſtorven anno 1592. 3. *Magdalena van Schooten*, hadde te man *Aalbert van Scaghen*, Heere van Schengen in Zeelant, ſoone van *Ian van Scaghen*, Ridder, en van *Catharina van Schengen*, *Lodewijks* dogter; hy ſtierf anno 1601. out 70. jaren ſonder kinderen naar te laaten.

Frans van Schooten, woonde by den Heer van Cruyningen, ſtierf in 't beleg voor Terrouwanen in Arthois anno 1536.

Cornelis van Schooten, Prieſter en Paſtoor in de Beverwijk, anno 1557.

Willem van Schooten, mede Prieſter.

Ian van Schooten, volgt.

Gysbert van Schooten, Ridder, ſtierf ſonder kinders, hadde te wyve *Anna van Brederode*, Baſtert dogter van *Reynout van Brederode*.

Sophia van Schooten, was Nonne ter Lee.

Alyt van Schooten, was Nonne in 't Zyl Clooſter te Haarlem.

JAN VAN SCHOOTEN, ſoone van *Gerrit van Schooten*, en van *Luitgaart van Swieten*, woonende tot Haarlem, hadde te wyve *Cornelia van Egmont*, dochter van *Adriaan van Egmont*, Heere van Keenenburg, en van *Henrica Heerman van Oeſtgeeſt* tot Leyden; ſy was al weduwe in den jare 1582. den 27. April; en liet na

Geraart

Digitized by Google

Gerart van Schooten, Prieſter, Canonnik te Leyden, alwaar hy ſtierf anno 1607. æt. 60.

Iacob van Schooten, ſtierf te Haarlem anno 1616. out 56. jaren, ongetrout.

Gerrit van Schooten, troude *Clara van Aſſendelft*, die anno 1596. te Leyden in 't kinder-bedde ſtierf, ſonder kinderen naar te laaten; Hy was de laatſte mans oir van deſe Stamme.

Andries van Schooten, ſtierf jongman in 't beleg van Leyden anno 1574.

Gysbert van Schooten, ſtierf mede jongman woonende by den Grave van Barlaymont.

Magdalene van Schooten, hadde te man *Chriſtoffel Vader*, Hoogduyts Hopman of Capiteyn tot Haarlem anno 1572. en liet naar eenen ſoone *Willem Vader*.

Lucretia van Schooten, hadde te man *N. Craanhals*, des Schouts ſoone van Haarlem, en wan kinders.

Maria van Schooten, ſtierf vryſter binnen Haarlem, haar Beenen doorſchoten ſijnde, in 't beleg der ſelver Stad, anno 1573.

Het Wapen van Schooten is gelijk Heemskerk, zynde een Silveren klimmenden Leeuw, geharnaſſeert van Keel, in een Lazuyren Velt, gequartileert met Zaanen, eertijts een out Edel Geſlagte in Holland, voerende een Root Kruys op een Silveren Velt. Sie boven fol. 979.

SEVENBERGEN.

188 WILLEM VAN STRYEN, ſoone van *Hugo van Stryen*, die voor *Willem van Stryen* ſijn vader ſtierf, verkreeg van ſijn voorſz grootvader het Land van Sevenbergen, en wiert den eerſten Heer van Sevenbergen anno 1290. en wan

HUGEMAN VAN STRYEN, Ridder, Heere van Sevenbergen, vermelt anno 1325. hadde te wyve *N. van Naaltwijk*, dochter van *Boudewijn van Naaltwijk*, Ridder; en wan

Gerrit van Stryen, volgt.

Hadewich van Sevenbergen, (by Gouthoven genoemt *Ienne van Sevenbergen*) hadde te man *Claas van Borſſele*, ſoone van *Wolfard van Borſſele*, en van *Sibille N.* was Heer van Brigdam, van Sandijk, en in Cleverskerken; ſy ſtierf anno 1366. nalatende kinders.

Thomas, Heer van Sevenbergen, van gehouwd met Margareta van Kranendonck, obit 1343 na den dood haers broeders, vrouwe van Bredenrode

GERRIT VAN STRYEN, Ridder, ſoone van *Hugeman van Stryen*, en van des Heeren dochter van Naaltwijk, was Heere van Sevenbergen, hadde getrout *Elſabeth van Weſemale*, Heere van Merxem in Brabant, en van *Maria van Wilre*; en liet na

Hugeman van Stryen, volgt.

Marja van Sevenbergen, hadde te man *Dirk van Spangen*, Ridder, ſoone van *Philips van Spangen*, en van *Margareta van Hodenpijl*; hy leefde anno 1350. en wan *Philips van Spangen*, Ridder, die te wyve hadde *Henrica van Yſſelſtein*, dogter van *Gysbert van Yſſelſtein*, en van *N. van Haamſtede*; hy leefde anno 1385. en 1415.

HUGEMAN VAN STRYEN, Ridder, ſoone van *Gerrit van Stryen*, en van *Eliſabeth van Weſemale*, Heere van Sevenbergen, vermelt in een accoort, dat hy maakte met de Stede van Dordrecht, nopende het graven van de Moeren, gepaſſeert te Rommerſwaal den 8. Juny 1386. wert mede vermelt binnen den Berg anno 1372. hadde te wyve *Geertruyd*, des Heeren dochter van *Heesbeen*, uyt den huyſe van Heuſden; en wan

Gerrit van Stryen, volgt.

Maria van Sevenbergen, die te man hadde *Walraven Piek*, Heere van Wolfsweert in Gelderlant.

GERRIT VAN STRYEN, ſoone van *Hugeman van Stryen*, en van *Geertruyd van Heesbeen*, was Heere van Sevenbergen, blijkende by een Hantveſt van den jare 1412. hielt ſeer getrouwelijk de partye van Vrouw *Jacoba van Beyeren*, als wettige Gravinne van Holland, tegens het gewelt van Hertog *Philips van Bourgondien*, dewelke overſulx de Stad en het Slot van Sevenbergen belegerde, anno 1426. 't geen Heer *Gerrit* ten laatſten moeſte opgeven, en wiert dienvolgens de Stad gewonnen, en hy gevangen genomen, met *Ian van den Ooſtende*, Ridder uyt Zeeland, en gevoert op 't Caſteel en Slot te Rijſſel in Wals-vlaanderen, daar ſy bleven ſitten tien jaren tot naar de doot van Vrouw *Jacoba* ſijn Lantsvrouwe, als wanneer hy loſgelaten wiert, maar mooſte beloven nimmermeer de wapenen te voeren tegens Hertog *Philips van Bourgondien*, nog tegens den Lande van Holland anno 1437. ſedert welken tijd Sevenbergen onbemuyrt is blijven leggen; en ſoude deſen *Gerrit van Stryen* naderhant ſoo veel als voor balling binnen Keyſerswaart aan den Rhijn ſeer out geworden zynde, overleden weſen, anno 1452. hebbende veel ongemaks uytgeſtaan; hy hadde te wyve *Johanna van Roetſelaar*, dochter van *Jacob*, Baron van Roetſelaar in Brabant, en van *Maria van Dieſt*, *Hendrix* dochter; *Iohanna van Roetſelaar* voorſz hadde een ſuſter *Elsbeen van Roetſelaar*, die te man hadde *Jan van Polanen* en *vander Lecke*, ſoone van *Jan van Polanen*, Ridder, en van *Catharina van Brederode*, welke vermelt wert anno 1444. Ambagts-Heer van Bleskensgraaf, Brantwijk, &c. en kocht anno 1351. de Baanderye van Breda, van den Hertoge van Brabant, voor 43000. hallingen; hy ſtierf anno 1377. en leit begraven tot Breda; hadde eerſt getrout *Oda van Hoorn*, dochter van *Willem van Hoorn*; daar na *Elsbeen van Roetſelaar* voorſz; en voor de derdemaal *Margareta vander Lippe*, die vermelt wert anno 1370. *Gerrit van Stryen* voorſz liet na

Digitized by Google

Arent van Sevenbergen, volgt.

Hendrik van Sevenbergen, Ridder, hadde te wyve *Maria Pots*, dogter van *Wouter Pots* van Antwerpen, en wan 1. *Jacob van Sevenbergen*, Monnik Regulier binnen Leuven. 2. *Maria van Sevenbergen*, Mater van 't Clooſter van Luykhagen in Brabant.

Gerrit van Sevenbergen, Ridder, ſtierf ſonder oir.

Elſebeen van Sevenbergen, hadde te man *Arent van Berchem*, Ridder, by Antwerpen, en lieten kinders naar.

Maria van Sevenbergen, hadde te man *Anthonis van Glimes*, Heer van Walheym, ſone van *Ian van Braband*, alias *van Glimes*, en van *Ioanna van Bonterſſem*, Vrouwe van Bergen, Grimbergen, en Walheim, dog ſtierf ſonder oir.

ARENT VAN SEVENBERGEN, ſoone van *Gerrit van Stryen*, en van *Johanna van Roetſelaar*, wiert noch jongman zynde, anno 1449. binnen Utrecht gevangen, was anno 1477. Raad in den Hage, en ſtierf anno 1492. hadde te wyve *Maria van Vyanen*, Vrouwe van Noordeloos en Heemskerk, dochter van *Gijsbert van Vyanen*, Heer van Noordeloos, en van *Clementia van Eemskerk*, en liet na

Ian van Sevenbergen, ſtierf jonk.

Gerrit van Sevenbergen, ſtierf mede jong, voor ſijn vader.

Magdalena van Sevenbergen, volgt.

Gysberta van Sevenbergen, hadde te man *Philips van Waſſenaar*, Ridder, Heere van Voorburg, Rentmeeſter Generaal van Noorthollant, anno 1471. dog ſtierf ſonder kinders, niet lange naar de vader, en doen quam Voorburg weer aan den Heer van Waſſenaar.

Ian van Waſſenaar, Heere van Voorburg, ſoone van

MAGDALENA VAN SEVENBERGEN, dochter van *Arent van Sevenbergen*, en van *Maria van Vyanen*, was Vrouwe van Noordeloos, Heemskerk, en Capelle, op d'Yſſel, hadde te man *Cornelis van Glimes* ofte *Bergen*, Heer van Grevenbroek, ſoone van *Ian van Glimes* de twede, Heer van Bergen en Walhaim, en van *Margareta van Sainct Simon*, en wan daar by verſcheide kinderen; waar door de Heerlijkheyt van Sevenbergen in dit Geſlagte kwam te geraken; 't welk wy om de luſtreusheid van dien een weinig hoger ſullen ophalen, namentlijk van die tijd af, dat de Heerlijkheden van Breda en Bergen op den Zoom van den anderen geſepareert ſijn geworden; waar omtrent wy ons gedient hebben van den Nederlandſchen Herault van *Thomas de Rouk*, die in 't ſelve daar van uytvoerlijk handelt.

VERHANDELINGE
Van de
HEEREN
VAN
BERGEN OP DEN ZOOM,
Met derſelver Alliantien ſucceſſivelijk gedaan.

Beginnende omtrent den jare 1300.

GERRIT VAN WESEMALE, Heer van Quabeke, eerſte Heer van Bergen op Zoom, na dat het ſelve van Breda was geſepareert, hielt het ſelve immediaat van den Hertog als een hoog en vry leen, waar van de Banken of Gerigten geen reſort in cas van appellatie ſubject zyn; hy bemuurde de Stad eerſt met Veſten, en liet by ſijn huysvrouwe *N. N.* drie ſonen na, als

Arnout van Weſemale, geſeit van *Quabeke*, Ridder, Heer van Bergen, troude *Iohanna van Loon*, dogter van *Arnout*, Grave van Loon, en wan by deſelve, I. *Magtild van Weſemale*, Vrouwe van Bergen-op-Zoom, troude eerſt *Aalbert van Voorn*, outſte ſoon van *Gerrit van Voorn*, Burggrave van Zeelant, en van *Hadewy van Borſſelen*; ten tweden *Reinout van Cleve*, ſone vanden Grave van Hulkerade, en wan by d'eerſte *Johanna van Voorn*, Burggravinne van Zeelant, Vrouwe van Bergen-op-Zoom, na dode van haar moeder; ſy troude *Ian van Monjoye*, Heer van Valkenborg by Limborg; die alſoo hy geen kinderen by ſijn huysvrouwe kreeg, de Heerlijkheid van Bergen verkoft aan *Hendrik van Bonterſſem*, die te wyve hadde *Maria van Weſemale*, Vrouwe van Merxem, ſoo als aanſtonts verhandelt ſal werden. II. *Margareta van Weſemale*, hadde te man *Richard*, Heer van Merode.

Gerrit van Weſemale, volgt.

Govart van Weſemale, geſeit *van Quabeke*, Heer vander Sluyſen by Thienen, en vanden Lande van Gageldonk, inden lande van Breda, hadde een eenige dogter, die in Wals-Brabant troude.

GERRIT

hy had nog een broeder: Dirk van Valkenburg
die hy schenkingen [illegible] met [illegible] zegel de
[illegible] in [illegible] van Kranenbroek,
waarvan [illegible] Sevenbergen, eertijds van Thomas
Heer van Sevenbergen, waarby by Hedel, [illegible] de Bron
middernacht [illegible] Gelderland in Bern
komt. 1842.

Digitized by Google

GERRIT VAN WESEMALE, *Gerrits* soone, was Heer van Merxem en Schoten, troude *Marie*, Vrouwe van Wilre, Wesele, Brecht, en in Eeckeren, en wan daar by, behalven drie soonen alle sonder oir gestorven, noch twee dochters, met namen

Maria van Wesemale, volgt.

Elisabeth van Wesemale, troude *Gerrit van Stryen*, Heer van Sevenbergen, sone van *Hugo van Stryen*, en van des Heeren dogter van Naaltwijk; Waar van hier vooren gehandelt is.

MARIA VAN WESEMALE, erfdogter van *Gerrit van Wesemale*, was Vrouwe van Merxem en Schoten, troude *Hendrik van Bouterssem*, die na de dood van sijn nigt *Iohanna van Voorn*, door Proces en arbitrage, (*tusschen den Edelen hogen man*, (soo luyt de Chartre) *Heer Ian van Montjoye ende van Valkenburg, aan d'een zyde, en Vrouw Catharina, dochter Heeren Ians van Wijnegem, Ridder, aan d'andere zyde,*) Heer van Bergen wierde, mits uytreikende 6000. ponden ouden groten Tournoise, Munte's Comings van Vrankrijk, aan gemelte Vrouwe *Catharina van Wijnegem*, weduwe van *Hendrik van Walheim*, Ridder, die deselve goederen met eenen Schepenen-brief van Brussel, voor gelijke 6000. ponden by Vonnisse hadde verkregen, en dat door seggen van den Edelen man en magtigen Heere *Ianne van Loon*, Heere van Agemont en Walhaim, en *Wouteren* soone, Meester Heere *Jans van Wijnegem*, Ridders, aan wie sy des verbleven waren, volgens Schepenenkenniss, gepasseert voor *Reynier Egloy*, Ridder, en *Arnout Serrarens*, Schepenen tot Brussel, in date anno 1350. den 9. July. *Hendrik van Bouterssem* voorsz wan by de voorsz *Maria van Wesemale*, Vrouwe van Bergen, de navolgende kinderen.

Hendrik van Bouterssem, Heer van Bergen volgt.

Gerrit van Bergen, Heer van Merxem en Schooten troude *Elisabeth van Lannais*, Vrouwe van Rummen, en wan. I. *Gerrit van Bergen*, die te wyve hadde *Iacomyna van Maldegem*, en anno 1420. weder verhief het leen van Merxem, gelijk sijn vader te houden plag van *Iohanna van Bouterssem*, en *Ian van Glijmes* haren wettigen man, als Heer en Vrouwe van Bergen. II. *Hendrik van Bergen*. III. *Digna van Bergen*, Vrouwe van Westwesel; alle drie sonder oir. IV. *Cornelia van Bergen*, troude *Ian van Grimbergen*, Heer van Assche, en liet na drie dogters *Cornelia*, *Digna*, en *Iohanna*.

Magareta van Bergen, troude *Aart van Gaveren*, Heer van Liedekerken en Rassingem, en wan by deselve twee dogters *Margareta* en *Geertruyd van Gaveren*. *Margareta van Gaveren* voorsz Vrouwe van Liedekerken en Rassingem, hadde te man *Ian van Gent*, geseit *Villain*, Vryheer van St. Jans steen, welke onder andere kinderen eenen sone gewan, met namen *Adriaan van Gent*, die te wyve hadde *Iosyna van Praat van Moerkerken*, en wan daar by I. *Martin van Gent*, troude *Antonetta de Mamines*, Vrouwe van Calkene, en wan *Adriaan van Gent*, geseit *Villain*, Baron van Rassingem, troude *Maria de Cunigem*, dogter van *Ian van Cortrijk*; sy was weduwe van *Daniel de Herselle*, soon van *Ian de Herselle*, Heer van Campingem, en van *Ienne van Pamele*, of *Ioingny*; hy liet by deselve na, *Adriaan van Gent*, Baron van Rassinghem, Heer van Calkene, die te wyve hadde *Margareta de Stavele*, Vrouwe van Isegem, en wan *Maximiliaan van Gent*, d'eerste Grave van Isegem, Baron van Rassingem, Heer van Calkene, St. Jans Steen, welke troude *Philippote de Iauce*, geseit de *Mastaing*, en wan ses sonen en vyf dogters, meest alle Geestelijk geworden, uytgenomen *Gyselbert van Gent*, Heer van Hem, Ridder van St. Jacob, welke troude Francoise van Wisocq, en *Iacob Philips van Gent*, geseit *Villain*, Grave van Isghem, Baron van Rassegem, die voor sijn eerste huysvrouwe troude *Odilia van Claarhout*, dogter van *Iacob van Claarhout*, Baron van Maldegem, en van *Anne van Merode*, *Richards* dogter; hy troude ten tweedenmale, *Elisabeth van Bergen*, dogter van *Fredrik*, Baron van Grimbergen, en wan by d'eerste, 1. *Philips Lamoraal van Gent*, Grave van Isengem, troude *Isabella Margareet van Merode*, Erfdogter van *Philips van Merode*, Grave van Middelburg, en van *Iohanna van Mommorency*, en wan daar by verscheide kinderen. 2. *Francois van Gent*, Baron van Rassingem, Proost van Bergen en van Ryssel, Canonnik tot Luyk. 3. *Adriaan Lamoraal van Gent*, Canonik en Capelier tot Doornik. 4. *Maria van Gent*, troude *Philips*, eerste Grave van Gomicourt, Mazieres, Hagnicourt. 5. *Anna van Gent*, Religieuse te Mabuse. By de twede Vrouw, 6. *Willem van Gent*, Baron van St. Jans Steen, Weldene, welke troude *Ludovica van Merode*, dogter van *Philips van Merode* voorsz. 7. *Jacob van Gent*, was Religieus. 8. *Albertina van Gent*, troude *Philips de Mailly*, Heer van Quesnoy. II. *Colart van Gent*, Heer van Liedekerken, Burggrave van Lombeke, troude *Margareta de Gistelles*, en wan 1. *Adriaan van Gent*. 2. *Martin van Gent*, welke troude *Maria van Oostende*, dochter van *Willem van Oostende*, Ridder, en van *Maria Pot*, en wan eene dochter *Jaquelyna van Gent*, die eerst te man hadde *Philips Coutereau*, Ridder, sonder oir; ten tweden *Philips van Royen*, Heer van Gijsegem, en wan *Maria van Royen*, die getrout was met *Philips Trist*, Heer van Auwegem, en daar by wan ses soonen en eene dochter, namentlijk *Nicolaas Trist*, d'eerste Baron van Auwegem. *Maximiliaan Trist*, Heer van Guenin. *Anthony Trist*, Bisschop van Gent. *Philips Trist*, Ridder van de Ordre van St. Jacob. *Carel Trist*, Raatsheer in den Rade van Vlaanderen; en *Jan Baptista Trist*. *Adriaan van Gent* voorsz, *Colarts* outste soone, was Heer van Liedekerken, Hoog-balliuw van Vlaanderen, voerde sijn Wapen van Gent gequartilleert met Liedekerken; hadde te wyve *Iosyna van Reimerswale*, dochter van *Claas van Reimerswaal*, Heer van Lodijk, en wan daar by eene dochter *Margareta van Gent*, Vrouwe van Liedekerken, die te man hadde *Ian Hannaart*, Burggrave van Brussel, welke een soone wan *Carel Hannaart*, die troude *Anna Schoif*, en wan daar by een dochter *Maria Hannaart*, Vrouwe van Liedekerken, die

die by haar man *Iacob de Heunin-Litart*, onder anderen wan *Maximiliaan de Heunin*, Grave van Bossu, Ridder, bekent in de Nederlantse Historien en Oorlogen. De twede dochter van *Aart van Gaveren* voorsz, en van *Margareta van Bergen*, met namen *Geertruyd van Gaveren*, troude *Nicolaas van Reimerswaal*, Heer van Lodijk, soone van *Boudewijn van Reimerswaal*, en van *Catharina van Wulpen*, en wan I. *Adriaan van Reimerswaal*, troude *Catharina van Herssele*, dochter van *Daniel van Herssele*, en van *Margareta de Poukes*, Vrouwe van Lomme, (wiens moeder was *Borssele*,) en wan *Nicolaas van Reimerswaal*, die by *Anthonetta van Siccelen* naliet *Adriaan van Reimerswaal*, Heer van Lodijk, welke te wyve nam *Iohanna van Grimbergen*, dochter van *Iacob*, Heer van Grimbergen, en wan *Claas van Riemerswaal*, Ridder, Heer van Lodijk, die troude *Barta van Nederveen*, *Ians* dochter, Vrouwe van Dirxland, en weduwe van *Philips de Gruytere* uyt Vlaanderen, nalatende by deselve I. *Claas van Reimerswaal*, Heer van Lodijk, gesturven sonder oir. II. *Philips van Reimerswaal*, quartilleerde sijn vaders Wapen met Gaveren, en troude *Maria vanden Oostende*. III. *Ian van Reimerswaal*. IV. *Claas van Reimerswaal*. V. *Cornelis van Reimerswaal*, alle ongetrout. VI. *Geertruyd van Reimerswaal*, troude *Philips van Maldegem*, Heer van Moerseke. VII. *Margareta van Reimerswaal*, troude *Willem van Heenvliet*, Heer van Stavenisse, wiens Overgrootvader was *Hugo*, d'eerste Heer van Heenvliet, jonger broeder van *Henrik*, Heer van Voorn, Burggrave van Zeelant.

Maria van Bergen, troude *Ian van Calsteren*, Ridder, Heer van Linden, welke eerst te wyve gehadt hadde *Margarem Cluting*; hy maakte na dode van sijn schoonvader groten twist met *Hendrik van Bouterssem*, Heer van Bergen, sijn swager, nopende 't huwelijx-goet van sijn vrouwe, *Anno* 1396. *Iohannes a Calstris* (soo seit de Chartre) *Eques, ob dotem uxoris, quæ filia erat Henrici Bauterssemii, Domini Bergarum, cum Henrico novo Bergarum Domino, sorore suo non parum dissidebat*. Sy stierf anno 1407. sonder oir, haar Grafschrift luyt aldus:

HIER LEIT BEGRAVEN VROUW MARIA VAN BERGEN, DIE WYF WAS HEEREN JANS VAN CALSTEREN, STIERF ANNO MCCCCVII.

HENDRIK VAN BOUTERSSEM, Heer van Bergen, soone van *Hendrik van Bouterssem*, en van *Maria van Wesemale*, teikende mede het verbont van Brabant, ten tijde van Vrouw *Iohanna*, Hertoginne van Brabant, in date den 12. January 1385. doch sonder prejuditie van recht als Heer van Bergen, nopende het point, die recht geweigert wert hem te addresseren aan de Hoofstad daar hy onder gelegen is, volgens de acte van non præjuditie van deselve Vrouw *Iohanna*, hem verleent tot Brussel in date den 11. Mey 1386. en waren die gene die 't selve verbont gezegelt hebben de navolgende:

De Hertoginne van Brabant.
De Heer van Gaasbeek.
De Heer Imbrecht van Edingen.
De Heer van Wesemale.
De Heer van Leck.
De Heer van Diest.
De Heer van Bergen op Zoom.
De Heer van Dussele.
De Heer van Rotselaar.
De Heer van Bokhout.
De Heer van Gruythuyse.
De Heer van Assche.
De Heer van Withaim.
De Heer van Boomgaart.
Heer Aert van Melijn.
Heer Carel Immerseel.
De Heer van Nederlintere,
De Heer van Riviere.
De Heer van Werve.
De Heer van Heverle.
Jan Bloent de Maarschalk.
De hooge Rentmeester.
De Stad Loven.
De Stad van Brussel.

Ten sijnen tijde verleende Grave *Willem* de Poorters van Bergen ten eu igen dage vrydom van de Tollen over Holland en Zeeland, by Hantvest van date des sondags voor St. Laurens anno 1360. hy verleende mede selfs in 't selve jaar sijne Stad van Bergen, brieven van een groot Privilegie, beneffens alle andere Chartren in den groten brant verongelukt anno 1397. den 17. Mey, als wanneer de gantse Stad verbrande, uytgenomen twee huysen, den Oliphant en den Draak; waar van noch overgebleven is het volgende Veersje

IN HET SOETSTE VAN DE MEYE
WAS TOT BERGEN GROOT GESCHREYE,
'T VERBRANDE ALLE STOCKEN, STAKEN,
BEHALVEN D'OLIPHANT EN DRAKE.

Hy verleende ten overstaan van *Gerrit van Bergen*, Heer van Merxem en Schoten, sijnen broeder, mits-

Digitized by Google

mitsgaders *Aart van Gaveren*, sijnen swager, en *Hugo van Stryen*, Heer van Sevenbergen, sijnen Neve, soo als sy haar selfs by hare signature intituleren, sijne Stad van Bergen wedsrom nieuwe brieven van het verongelukte Privilegie, in date anno 1398. waar van den inhout is dese:

Privilegie de anno 1398.

EErstelijck, overmits de Privilegiebrieven van den jare 1361. in den ongevalle van den Brant 1397. zyn vergaan, ende wy gehouden in sulken cas nieuwe te verleenen, &c.

Men sal een yegelijk recht doen, naar onser Poort-recht, en deser Privilegien.

Onsen Officier een Poorter vangende, of aanseyt van breucke, salmen recht doen binnen drie weeken, of anders, sal vry ontslagen werden, en onsen Officier dien Poorter of sijne borge niet delivrerende, sal onsen Rechter niet manen, noch Schepenen niet wysen.

Een Poorter borge settende, salmen niet vangen, ten ware Schepenen op haren eedt anders verstonden, want den lijve aangaande, en verborgt zynde, salmen niemant in sijn goet setten.

Poorters in de Vryheyt misdaan hebbende gevangen, salmen binnen drie dagen ongeschaat en ongeschant leveren den Drost of Schout van Bergen; en in den Lande van Bergen misdaan hebbende, gevangen zynde, salmen binnen acht dagen sonder schaden als vooren, binnen Bergen brengen, uytgenomen van doodslage, vredebrake, kracht aan Vrouwen, en kinderen.

Een Poorter buyten de Vryheyt en Land van Bergen delinquerende, zynde binnen Bergen gevangen, salmen daar recht doen, naar ons Poort-recht.

Men sal geen stille waarheyt, of heymelijke inquisitie doen, over een Poorter of Poortersse.

Een Poorter salmen pijnen, noch persen, noch vervoeren, maar hier recht doen; en den Officier contrarie doende, vervalt van sijnen dienste, en die sulx geassisteert hebben, mogen binnen Bergen niet komen, en in sulken gevalle, sullen de Burgemeesters van de Stad alle die breuken ons aankomende, ontfangen, ter tijd toe den Poorter weder gelevert is ongeschaat en ongeschant, ten ware hy verwijst ware geweest.

Schepenen, Burgemeesters, by rade der goede luyden, sullen mogen accijnsen verpachten, hoogen, lagen, lijf en erf-renten koopen en verkoopen, sonder aansien van ons ten eeuwigen dage.

Een yegelijk van waar hy zy, die Poorters worden willen, sullen wy tot Poorters ontfangen, en een Poorter sal moeten binnen de vryheyt buykvast zyn.

Onse Poorters sullen hebben twee vrye Jaarmarkten, elk veerthien dagen voor en naar in en uytgaande, vryelijk te komen en te keeren, behoudens van doodslag, schult voor Schepenen, en op eenen weekmarkt op een donderdag.

Wy sullen alle jaar onse Schepenen afdoen, en andere setten, in de weeke naar verlooren maandach: Schepenen sullen twee Burgemeesters kiesen, d'een Schepen, en d'ander een Poorter en Guldeken wesen sal, en Schepenen blijven't jaar, ten zy by verbeuren met hande of monde.

Wat Schepenen wijsen, sullen wy houden voor recht, sonder calengieren, uytgescheyden die sy aan haar hoot halen en nemen.

Yemant onse Officiers of Knapen misdoende om rechts willen, houden aan onse Heerlijkheyt.

Die lediggank maken, ten sy by Mannen van Deekens en Geswooren, houden mede aan onse Heerlijkheyt.

Alle Keuren, by rade van Drost, Schout, Burgemeesters, en Schepenen gemaakt, en noch te maken, sullen onse Poorters onderhouden, twee deelen der breuken t'onsen, en het derde tot Schepenen profijte.

Alle Drost, Officieren, en Rechters, voor 't aanvangen hunder dienst, sullen sweeren alle Privilegien en Keuren te onderhouden.

In cas van Infractie, noch manen, noch wijsen, &c.

Privilegie de anno 1397. *den* 4. *Maart.*

YMant binnen onsen Lande van Bergen geloften doende voor Schepenen van Bergen, sal men met Schepenenbrieven mogen inhalen, ofte hare goederen en nakomelingen, tot voldoeninge der selver.

Item, een mensch den anderen vindende in noode van water, vyer, of anders,

Digitized by Google

ders, 't sy levendig of doot, mach den selven helpen en oorbaar doen, behalvens op den kerkhove, of ander vryheden te helpen, sonder ons consent, ofte verbeuren, uytgenomen van gevecht of twijffelijke saken.

Die ymant stake met knyve, of messe, of ander wapen, sal niet meer verbeuren als 60 ℔. swarte Tournoyse; of de waarde, en niet konnende betalen, verbeurt de rechte of slinke hant, &c.

Privilegie de anno 1399.

GUnnen onse Stad van Bergen in gerechten eygendom, de Wissel van onse Stad Bergen, te setten en te ordonneren naar hun eygen wille, sonder versoek van outs, mits daar voor betalende jaarlijx vier pont ouden grooten. Op Ste. Geertruydsen dach.

Hy verkreeg mede anno 1395. voor sijne Stad van Bergen, vrydom van Tollen over Holland en Zeeland, om menigen trouwen dienst; ook mede, *dat de Stad van Bergen op den Zoom*, (soo luyden de woorden van 't Hantvest) *ons* (te weten Graaf *Albrecht van Holland*) *aan ons selfs hant also veele daar voor gegeven heeft, dat ons wel genuegt*, van den voornoemden Hertog *Albregt van Beyeren*, als Grave van Holland, volgens *'t Vidimus*, verleent by *Willem van de Donÿs*, *by der gratien Godts* (soo luyt de Chartre) *Abt van onser Vrouwen Clooster van Middelburg*, *onder 't Bisdom van Utregt*, *in date* 1395. *als vooren*, *acht dagen in de maant July*. Hy nam anno 1356. te wyve *Beatrix van Polanen*, dochter van *Jan van Polanen*, Heer van de Lecke en Breda, en van *Oda van Hoorne*, *Willems* dochter; hy sterf anno 1394. en wan

Hendrik van Boutersem van Bergen, volgt.

Ioanna van Bergen, troude *Ian*, Heer van Olmen; *Anno* 1412. (seit de Charter) *obiit Henricus a Boutersem*, *Dominus Bergarum*; *relictis Iohanna & Oda filiabus*, *quarum illa Iohanni Domino Olmarum*, *Oda vero Florentio a Borssele nupserunt*, sonder verder; andere willen egter, dat sy troude aan *Ian* Heer van Petershem en Oirschot.

Oda van Bergen, troude *Floris van Borssele*, Heer van St. Maartensdijk en Zuylen, en wan I. *Frank van Borssele*, Heer van St. Martensdyk, Zuylen en Hoogstraten, troude Vrouw *Iacoba van Beyeren*, Gravinne van Hollandt, Zeelandt, Westvriesland, en Henegouwen, sonder oir; hy liet een natuurlijke sone na, met namen *Floris van Borssele*, Heer van Cortgene, en Emelisse in Noortbevelant, en van Pamele in Vlaanderen. II. *Eleonora van Borssele*, erfgenaam van *Francq van Borssele*, haar broeder, troude *Ian van Buren*, Heer van Dodendaal, *Gerrits* sone, en wan een dogter *Elisabeth van Buren*, Vrouwe van St. Martensdijk, welke te man hadde *Gerrit van Cuylenburg*, twede soon van *Ian van Cuylenburg*, en liet na een sone *Iasper van Cuylenburg*, en een dogter *Alisse van Cuylenburg* Vrouwe van St. Martensdijk, getrout met *Fredrik van Egmont*, Heer van Isselstein, den eersten Grave van Buren, sone van *Willem van Egmont*, en van Walburg van Meurs; Sie de descendenten boven fol. 950. *Iasper van Cuylenburg* voorsz was Heer van Cuylenburg en Hoogstraten, troude *Ioanna van Bourgondien*, dogter van *Antony den grooten Bastard*, en wan I. *Elisabeth van Cuylenburg*, Vrouwe van Hoogstraten, die troude voor haar eerste man *Ian van Luxenburg*, Ridder vande Ordre van 't Gulden Vlies; ten tweden *Antony de Lalain*, Grave van Hoogstraten, insgelijx Ridder vande Ordre, sonder oir. II. *Anna van Cuylenburg*, Vrouwe van Cuylenburg, troude *Ian* Heer van Pallant en Wittem, en wan by deselve *Elart van Pallant*, Heer van Pallant, Wittem, en Cuylenburg, welke troude *Anna de Lalain*, en wan daar by 1. *Floris*, eerste Grave van Cuylenburg, die eerst te wyve hadde *Elisabeth*, Gravinne van Manderscheit, en naderhand *Philippote Sidore*, Gravinne van Manderscheit; nalatende by de eerste, *Elisabeth van Pallant en Cuylenburg*, die eerst getrout hadde *Iacob*, Marquis van Baden; daar na *Carel*, Grave van Hogensolre; en laastelijk *Jacob*, Heer van Hohensaxen. By de twede Vrouwe, *Floris*, Grave van Cuylenburg, welke getrout hadde *Catharina vanden Berge*, dogter van *Willem*, Grave van 's Heerenberge, en van *Maria van Nassau*, suster van Prins *Willem den I. van Oranje*, sonder oir. 2. *Anna van Pallant*, troude *Philips van Stavele*, Baron van Caumont, Heer van Glajon, Ridder vande Ordre, en wan kinders. 3. *Margareta van Pallant*, troude *Ian*, Baron van Merode, en wan kinders. 4. *Isabeau van Pallant*, troude aan den Grave van Schomberg. III. *Cornelia van Cuylenburg*, troude *Willem*, Grave van Rennenburg, en wan *Herman*, Grave van Rennenburg, en *Anna van Rennenburg*, welke troude *Philips de Lalain*, Grave van Hoogstraten, Ridder vande Ordre, nalatende. 1. *Antony van Lalain*, Grave van Hoogstraten. 2. *George van Lalain*, Gouverneur van Vriesland, welke Lalain met Rennenburg quartilleerde, dog sterf sonder oir. 3. *Margareta de Lalain*, troude *Philips*, Grave van Ligne, Baron van Wassenaar, Burggrave van Leiden, Ridder vande Ordre, sone van *Iacob*, eerste Grave van Ligne, en van *Maria*, Erfdogter van Wassenaar. 4. *Barbara de Lalain*, troude *Maximiliaan*, Grave van Emden. IV. *Alice van Cuylenburg*, troude *Francois*, Heer van Baillieul in Arthois, en wan. 1. *Antony* Heer van Baillieul, die by sijn huysvrouwe *Margareta van Merode*, kinderen wan. 2. *Adriaan de Baillieul*, troude *Iosyna de Lannoy*, en wan kinderen. 3. *Anna de Baillieul*, troude *Pieter van St. Omair* en *Moerbeecque*. 4. *Iaquelina de Baillieul*, Vrouwe van Plantain, troude *Pieter vanden Berge*, Heer van Dolhain, en wan kinders. 5. *Margareta de Baillieul*, troude den Heer van *Hautain*. V. *Magdalena van Cuylenburg*, troude *Guillaume de Noyelles* in Artois, en wan

Fran-

Digitized by Google

Francois, Heer van Noyelles, en *Isabeau de Noyelles*, welke troude *N. de Batenburg*, Heer van Anholt, en wan kinders.

HENDRIK VAN BOUTERSSEM, Heer van Bergen, soone van *Hendrik den tweden van Boutersſem*, en van *Beatrix van Polanen*, tekende mede het voorverhaalde grote Privilegie beneffens sijn vader; hy troude *Iohanna van Gruythuysen*, dochter van *Jan van Aa*, Heer van Grimbergen, en van *Isabella van Loon*, wiens vader was *Ian van Loon*, Heer van Aigemont en Walhaim, en wan behalven eenen soone *Hendrik*, (die sonder oir stierf,) een Erfdochter met namen

JOHANNA VAN BOUTERSSEM, Vrouwe van Bergen, Grimbergen, en Walhaim, troude anno 1418. *Ian van Brabant*, alias *van Glimes*; sy gaven aan hunne inwoonderen ten tijde harer huldinge dese voordelen:

Privilegie de anno 1418. *den* 3. *April.*

GEven onse Poort van Bergen, dat een man niet meer als eenen Coornmolen sal mogen pachten, noch aan genen anderen part of deel hebben, en nemende meer molster dan sijn recht, dobbel te restitueren, en te verbeuren xx ß. swarten.

Eenen Poorter mag den anderen rechtelijk helpen by noode tegens eenen van buyten, sonder te verbeuren.

Item, mogen Konijnen vangen, schieten, slaan, en wegdragen in de Vesten, en een roede spatie daar over.

De Lombaarden sullen niet meer voordeels hebben als de Poorter, en accijs betalen.

Burgemeesters, Schepenen selfs, sullen geven alle de Officien, en dienſten binnen de Stad, die sy loonen, te weten, haar Klerken, Roedragers, Messagiers, en Stokdragers.

Burgemeesters en Schepenen sullen mogen maken en setten een Krane binnen de Stads vryheyt van Bergen, daar, en soo menigmaal 't hun gelieven sal, en d'ordonnantie daar op te maken tot Stads behoef, sonder ons aansien.

Onse Drost, Schoutet, sullen sijn wettige notable mannen, binnen Brabant gebooren, en moeten eerst Poorters worden.

Sy lieten te samen na drie soonen en drie dochters, namentlijk:

Ian van Glimes, volgt.

Anthony van Glimes, Heer van Walhaim, troude *Maria van Sevenbergen*, dogter van *Gerrit van Stryen*, Heer van Sevenbergen, en van *Iohanna van Rotselaar*, hier voren onder Sevenbergen vermelt; dog hadde by deselve geen kinderen, nalatende alleen een Bastard sone *Ian van Bergen*, Religieux.

Philips van Glimes, Heer van Grimbergen, troude *Anna van Hamale*, daar moeder af was *Anna*, Vrouwe van Trasignies; en wan. I. *Philips van Glimes*, wierd anno 1474. op St. Jan Batistdag, in den stryd tegens de Switsers voor Nancy verslagen. II. *Iosina van Glimes*, troude *Pieter van Lannoy*, Heer van Fresnoy, Ridder van de Ordre, sone van *Gysselbert van Lannoy*, Heer van Willerval en Tronchiennes, mede Ridder vande Ordre, en van *Elisabeth van Vlaanderen*, en wan daar by 1. *Fredrik van Lannoy*. 2. *Maria van Lannoy*, getrout met *Ian van Lier*, Heer van Immerseel, Wommelgem, Ittegem, Weis, en Ameide, Burggrave van Aalst, Raadt en Camerlink van Keiser *Carel de vyfde*. 3. *Margareta van Lannoy*, troude *Philibert de Palut*, Heer vander Veere, Ridder vande Ordre. 4. *Iosina van Lannoy*, was Nonne te Breda. *Fredrik van Lannoy* voorsz was Balliu vanden lande van Aalst, troude eerst *Maria van Jauche*, geleit van *Masting*; ten tweden *Catharina van Monestay*, en wan by de eerste twee dogters, met namen *Philippote* en *Louise van Lannoy*; *Philippote* hadde te man *Ian van Monmorency*, Heer van Courieres, Ridder vande Ordre, en Balliu vanden lande van Aalst, welke een soon hadde, gestorven sonder oir; *Louise van Lannoy*, troude *Antony de la Barre*, Heer van Mouscron, Balliu van Cortrijk, Raat en Camerlink van *Philips de* I. en van Keiser *Carel* sijn soon; welke wan *Ferdinand de la Barre*, Heer van Mouscron, Fresnoy, Souverain Balliu van Vlaanderen, die eerst troude *Maria van Thiennes*; en ten tweden *Iaqueline van Montmorency*, dogter tot Croisilles, en wan by de eerste 1. *Gysbert van Mouscron*, Balliu vanden lande van Aalst, troude *Idelberga van Heule*, Vrouwe van Ligtervelde, en gewan *Ferdinand*, en *Anna*, beide sonder oir gesturven. 2. *Ian de la Barre*, stierf sonder oir. 3. *Francois de la Barre*, stierf sonder oir. 4. *Margareta de la Barre*, stierf ongetrout. 5. *Maria de la Barre*, troude *Francois van Halewijn*, Heer van Swevegem, sonder oir. 6. *Louise de la Barre*, Vrouwe van Mouscron, was de outste van dese drie dogters, troude *Philips van Liedekerke*, Baander Heer van Heule, en gewan een soon en drie dogters, waar van *Maria* de outste, troude aan *Don Iean de Robles*, Grave van Anappes, en wan vele kinderen. De twede troude *Don Carel de Colonna*, Castelein tot Camerijk, en Generaal vande Coninx Armeen in Nederlandt, lieten insgelijx veel kinderen na; de derde troude *Don Ian d'Avilos*, en wan kinders. *Carel van Liede-*

Digitized by Google

Liedekerken, haar broeder, ſtierf voor ſijn vader; hadde ten Huwelijk *Philippote van Ognies*, dogter van *Carel*, Heer van Roſimbos. *Maria van Lannoy* hier voren vermelt, die te man hadde *Ian van Lier*, Heer van Immerſeel, wan 1. *Francois van Lier*, Heer van Immerſeel, welke troude *Margareta van Mergenſpruyt*, ſonder oir. 2. *Carel van Lier*, inſgelijx ſonder oir. 3. *Philips*, Heer van Immerſeel, Wommelgem, Ittegem, Borggrave van Aalſt. 4. *Claudine van Immerſeel*, Canonikerſſe tot Bergen. 5. *Philippote van Immerſeel*, Canonikerſſe tot Nivelle. 6. *Philiberta van Immerſeel*, troude *Dirk van Grevenbroek*, Heer van Loon, en wan *Florens van Grevenbroek*, Heer van Loon, die te wyve hadde *Cornelia van Herſt*, Vrouwe van Bokhoven. *Philips van Immerſeel* voorſz troude *Maria van Dale*, Vrouwe van Wilre, en wan *Engelbregt van Immerſeel*, en *Maria van Immerſeel*, die voor haar eerſte man troude *Otto van Arkel*, Heer van Heukelom, ſone van *Walraven van Arkel*, Ridder, Heer van Heukelom, Weerdenburg, Amelroy, en Leyenburg, en van *Catharina*, Baſtard dogter van *Carel van Gelder*; hy ſtierf anno 1567. Ten tweden *Iaques de Liques*, Heer van Creſſonieres in Artois; en laaſtelijk *Adriaan van Noyelles*, Heer van Marles, Gouverneur van Atregt; ſy wan by de eerſte *Maria van Arkel*, Vrouwe van Heukelom en Waardenburg, geſturven anno 1595. tot Utregt ſonder oir; by de twede *Francoiſe van Liques*, Vrouwe van Creſſoniere, die te man hadde *Hector de Crequi*, Heer van Houle; by de derde twee ſonen en eene dogter. *Engelbregt van Immerſeel*, *Philips* ſone, was Heer van Wommelgem, Ittergem, Meis, Burggrave van Aalſt, troude *Ioſina van Grevenbroek*, Vrouwe van Loon op 't Sant, Boekhoven, dogter van *Florens van Grevenbroek*, en van *Cornelia van Herſt* hier voren vermelt, en wan 1. *Dirk van Immerſeel*, Heer van Loon, ſtierf voor ſijn vader, hadde tewyve *Maria van Reneſſe*, ſuſter van *Rene de Reneſſe*, Grave van Warfuſé, en liet na *Engelbregt van Immerſeel*, Grave van Boekhoven, Borggrave van Aalſt, troude *Helena de Montmorency*, dogter van den Prince van Robeque, Grave van Eſtraires, en liet kinderen na. 2. *Philippote van Immerſeel*, troude eerſt *Walraven*, Heer van Haaſten en Herwynen, ſonder oir; ten tweden *Diderik van Bronkhorſt van Batenburg*, Grave van Anholt, mede ſonder oir. III. *Anna van Glimes*, ofte *Grimbergen*, troude *Philips van Spangen*, Ridder, ſone van *Engelbregt van Spangen*, en van *Stephana van Alkemade*; hy was Heer van Spangen, Vliemen, 's Gravenmoer, Nagtegaal, wan by ſijn huyſvrouwe twaalf kinderen, alle in 't brede te ſien, onder het geſlagte van Spangen. IV. *Jacob van Glimes*, of *Grimbergen*, wierd Heer van Grimbergen, troude *Eliſabeth van Boſchuyſen*, dogter van *Jan van Boſchuyſen*, Ridder, toegenaamt *Jan met de Witte Valk*, en van *N. de Tourneur*, en wan 1. *Ioris van Grimbergen*. 2. *Roelant van Grimbergen*, troude *Gommerine van Praat*, dogter van den Heere van Blaaſvelt. 3. *Ioſina van Grimbergen*, troude *Adriaan van Riemerswaal*, Heer van Lodijk, hier voren vermelt. *Joris van Grimbergen* voorſz was Heer van Grimbergen, troude *Philippa van Serclaas*, en wan 1. *Pieter van Grimbergen*, ſtierf ſonder oir. 2. *Ferry van Grimbergen*. 3. *Margareta van Grimbergen*, troude eerſt *Louis Stradiot*, Heer van Malene; ten tweden *Jan de Salmire*, Heer van Bovigny. *Ferry van Grimbergen* voorſz troude *Anna Sterk*, Vrouwe van Boucquoy, Houtvondre, Winegem, Stabrouk, Ligtert, Caſtelre, en wan 1. *Anna van Grimbergen*, troude *Gerrit van Poelgeeſt*, Ridder, Heer van Homade, ſone van *Gerrit van Poelgeeſt*, en van *Maria van Malburg*, en wan twee ſonen en vyf dogters, te ſien boven in het geſlagte van Poelgeeſt, fol. 1051. 2. *Ienne van Grimbergen*, troude *Ian de Bette*, Heer van Lede, welke naliet twe ſonen, de jongſte ſijnde Capiteyn; de outſte ſijnde *Marquis van Lede*, troude *Maria Franeoiſe van Hornes*, dogter van *Gerard*, Grave van Baſſignies, en van *Honorine van Wuhem*. 3. *Willem van Grimbergen*, was Biſſchop van Antwerpen, en daar na Eerts-Biſſchop en Hertog van Camerik, en aldaar ſubitelijk anno 1609. overleden. 4. *Iſabeau van Grimbergen*, troude *Jacob van Gent*, geſeit *Villain*, Grave van Iſengem, hier voren vermelt. 5. *Gerrit van Grimbergen*, Heer van Stabrouk, troude *Anna van Hamale*, en wan onder anderen *Godefroy*, die hem ſchreef *Godefroy de Berges*, Grave van Grimbergen, Baron van Arquenne, hy troude *Honorine van Hoorn*, dogter van den Grave van Baſſignies, by dewelke hy ſeſtien kinderen wan, waar van de outſte ſoon troude met de dogter van *René van Reneſſe*, Grave van Warfuſé, en van *Magdalena van Egmont*, Graaf *Carels* dogter.

Jacoba van Glimes, troude *Hendrik van Wuhem*, ſoone van *Hendrik*, Heer van Beerſele, en van *Maria d'Engien*, Vrouwe van Brainallieu; en wan *Henrik van Witthem*, Heer van Beerſele, Branialleu, en Bouterſem, dat hy hadde by koop, Ridder vande Ordre van 't Gulden Vlies, troude *Iſabella vander Spout*, en wan *Philips van Witthem*, Heer van Bouterſem, Beerſele, troude *Anna van Halewijn*, dogter van *Ian van Halewijn*, en *Comines*, en wan I. *Henrik van Witthem*, Heer van Bouterſſem, Beerſſele, troude *Ienne de Lannoy*, Vrouwe van Sebourg, en wan *Maximiliaan van Witthem*, die te wyve hadde *Guiljette van Halewijn*, en wan 1. *Jan van Witthem*, Heer van Bouterſſem, Beerſſele, troude *Margareta van Merode*, dogter van *Jan van Merode*, en van *Mentia van Bergen*, waar van in 't vervolg gehandelt ſal werden. 2. *Anna van Witthem*, Vrouwe van Lannoy, troude *Iacques d'Ognies*, en wan kinders, II. *Ioris van Witthem*, Heer van Neeryſſche, Arquenne, troude *Ienne de Maſting*, en wan 1. *Anthony van Witthem*, Heer van Neeryſſche, Arquenne, welke te wyve hadde *Jenne de Noyelles*, en een Erfdogter wan, met namen, *Honorina van Witthem*, die eerſt troude *Gerrit van Hoorn*, Grave van Baſſignies; en voor de twedemaal *Francois Hendrik van Croy*, Grave van Megen. 2. *Glaude van Witthem*, Heer van Ruysbroek, troude, eerſt *Anna van Walhouſen*, weduwe van den Grave van Megen, en daar na *Margareta van Robles*, dogter van den Heer van Billy. 3. *Anna van Wuthem*, Vrouwe van Ruysbroek, troude

Digitized by Google

troude *Philips van Recourt*, Heer van Liques. 4. *Anne* en *Margareta van Witthem*, waren Religieux.

Elisabeth van Glimes, troude *Adriaan van Cruyningen*, Heer van Cruningen, Heenvliet, Burggrave van Zeelandt, en wan *Jan van Cruyningen*, gesturven sonder oir.

Geertruyd van Glimes, was Clarisse tot Brussel.

JAN VAN GLIMES, of *met de Lippen*, *Jans* soone *van Brabant*, en van *Johanna van Bouterssem*, Heer van Bergen en Walhaim, troude *Margareta van Saint Simon*, die genoemt wierde *La belle Blanche de Saint Simon*, vermits de renommée van haar uytnemende schoonheyt, soo dat *Olivier de la Marche*, sprekende van de Dames, die den Hertog en Hertoginne van Bourgondien vergeselschapten, in 't ontfangen van Keiser *Frederik*, op het Festin tot Besancon, daar van aldus verhaalt, *Apres venojent douse Dames & Dameselles a hacquenées, harnachées de drap d'or, & aprés quatre chariots pleins de Dames, & certes en celle compagnie avoit le bruit pour sa beaute Blanche de Saint Simon, qui depuis fait Dame de Bergues en Brabant.* Hy was tot Romen en Jerusalem geweest, waar over ook sijne Stad van Bergen op Zoom jaarlijx op Palmsondag altijd vereerde *desen haren lieven Heere*, (soo luyt het Register) *ende sijn medebroeders van Ierusalem twaalf gelten Rhijnschen Wijn.* Hy hadde insgelijx anno 1453. gelofte gedaan, beneffens alle andere Heeren van den Lande, Hertog *Philips van Bourgondien* in sijn voorgenomen Oorlog in Syrien, in persoon te sullen assisteren, of by verlet, te sullen senden twaalf wackere Edelluyden op sijn beurse voor een jaar; Sijn belofte beschrijft *Olivier de la Marche* met dese woorden:

JE voue aux Dames & au Faisan, qu'au cas que mon tresredoute Seigneur le Duc, voise en ce Saint Voyage, & qu'il luy plaise, que je le serve, je le serviray de ma personne, en telle façon que mon dit Seigneur m'ordonnera, & si par maladie, ou autre empeschement, je ny puis aller, s'y envoyeray & entretiendray douze Gentils Compaignons Craequiniers un an à mes despens.

Hy verkreeg mede, vermits sijne en sijner soonen goede dienssten in verscheiden Oorlogen, Stryden, Bataillen, en grote Ambassaden in vremden Landen, de Hertogen *Philips*, en sijnen sone *Carel* gedaan, mitsgaders om sekere somme van penningen, van de Erts-hertogen *Maximiliaan* en *Maria*, breder vrydom van Tollen over Holland en Zeeland, voor de Poorteren sijner Stad van Bergen, ten ewigen dage, *Behoudelijk* (soo staan de woorden) *dat de wagte van den Tolle van Jersekeroirt binnen Bergen onderhouden sal werden in alsulke vryheit en liberteit als de Grave van Zeeland in die Tolle toebehoort, en in voorleden tijden gehad hebben*; alles breder volgens de nadere interpretatie, by deselve Erts-hertogen gedaan, den 18. April 1480. en den interinemente van dien in den Hage, den 27. Aprilis daar aan volgende. De voornaamste articulen sommiger sijner Privilegien, die hy selfs sijne Poorteren van Bergen vergunde, waren dese:

Privilegie de anno 1461. den 4. Augusti.

ONse Stad sal mogen op haar selfs kost, op elk Kooren-molen een balance hangen, of andere provisie maken en ordineren, en 't Meel daar af uyt en in leveren, des sullen de Molenaars hebben van sesthien ponden, een voor haar, en misdoende, haar corrigeren en straffen.

De Week-merct dag begint ten 10. uyren daags te vooren, en eyndigt ten twee uyren daar naar, en heeft den selven vrydom als de Jaarmarcten, en de Koopmanschappen op den selven gemaakt, sijn niet vry.

Die van 't Noortland sullen moeten accijs betalen, en staan onder de Stad, desgelijx die tusschen den Rosselberg buyten die Steenbergsche poorte, en de Stad woonen sullen.

De Lombaarden sullen niet meer hebben of nemen, dan van eenen ponde grooten Brabants, twee en eenen halven groten Brabants ter weeke, andere sommen naar advenant, en sijn panden losen met gangbaren gelde.

Privilegie de anno 1463. den 4. Juny.

UYt kracht van Schepenen-brieven van Bergen, sal men met recht inhalen by hals en have, den verlijder, ofte die de panden of onderpanden gebruyken, ten ware den pant in ongebruyk lage, en sal d'uytwinninge geschieden ter plaatsen daar 't behoort. Bevelende onse Dienaars, en Rechters ons Lands van Bergen, hen hier naar te reguleren, &c.

Privilegie de anno 1485.

DRost, Schout, Burgemeesters, Schepenen, met de meeste stemmen,

Digitized by Google

ſullen alle jaren ter gewoonelijke tijden geven alderhande kleyne officien den Politie aangaande, die nu zyn, en naarmaals verdacht mogen werden, en in voorgaande Privilegien begrepen.

Insgelijx de vacerende H. Geeſt proven, behoudelijk de Mombors hare preſentatie van drie arme perſoonen uyt den welken men een ſal nemen.

Desgelijx ſullen ook geven of weygeren het timmeren over de Grebbe.

Onſe Stad ſal alleen hebben de diſpoſitie van 't ſtraat-meſch, omme te verpachten of wech te geven.

Desgelijkx het Waakhuys in onſer Vrouwen poorte.

De Straten hooren de Stad toe, en niemant mach deſelve betimmeren ſonder haar conſent.

Die van den Zuytlande en Noortlande, ſullen accijs betalen als die van de Stad.

Burgemeeſters, Schepenen, en Rentmeeſters, mogen ſonder ons aanſien te verpachten de Viſſcheryen, Gorſſingen en Hoofkens, Poorten en Toorens, binnen en buyten, aan en op de Veſten, die nu zyn en komen ſullen, behoudelijk onſer Vrouwen Poorte, ſonder 't Huysken, mits voor ons gelt gerieſt te worden van den verpachten viſch.

Van eenen eedt ſal den Schout nemen drie grooten, een dobbel qualiteyt dobbel.

Onſen Droſt, Schout, ſal niet nemen van het conſent om Koopdag te mogen houden.

Het Secretariſchap, en alle andere Officien, ſal de Stad alleen geven, doch haren loon, tot belaſtinge onſer onderſaten verbeteren, ten by-ſijne van onſe Dienaars.

In cas van infractie noch manen, noch wijſen, en nieuwe brieven, &c.

Hy wan by ſijn huysvrouwe tien egte kinderen, doch hadde noch by een Concubine twee ſoonen en twee dochters; den outſten *Hubert van Bergen* was Droſt van Wouw en den Ouden Boſch, en troude *Anna van Grevenbroek*, die voerde als *Arkel*, doch ſonder oir; Den tweden *Diſmas van Bergen*, troude *Maria Laurin*, en wan *Jan*, *Maximiliaan*, en een dochter *Cecilia*. *Jan van Bergen*, Heer van Waterdijk, anno 1544. Schepen, en anno 1545. Burgemeeſter tot Bergen, en namaals Preſident van 't Parlament tot Mechelen, wan eene dochter *Maria*, ſonder oir. *Maximiliaan van Bergen* was Deken van St. Gommer tot Lier, en daar na Aarts-biſſchop en Hertog van Camerijk. *Cecilia van Bergen*, ſtierf ſonder oir. *Agnes van Bergen*, d'outſte natuurlijke dochter, troude *Jaques de Sanzelles*, Heer van St. Martin, en wan kinders; de twede *Catharina van Bergen*, troude *Auguſtin van den Einde*, en wan eene dochter. Behalven alle deſe hadde hy noch verſcheide onwettige ſoonen en dochteren; ſoo dat hy in alles heeft geprocreert vijftig kinderen, en heeft tot gedachtenis van dien dit diſtichon geſtaan onder ſijn effigie tot Bergen op 't Stadhuys,

EN PICTUS LABEO, QUEM LABRIS LABRA FOVENDO
DII DECIES QUINTA FECERUNT PROLE BEATUM.

En in 't Duyts.

Heer Jan mette Lippen, is hier
Na het leven geſtelt ſeer fier;
Had vijftig Kinders, 't was mans getier,
Stierf duyſt vier hondert tnegentig vier.

Sijn lichaam wierde met grote ſolemniteiten, als weſende machtig van vrienden en magen, tot Bergen ter aarde gedragen by ſijne Wethouderen, en dat aanmerkens waardig was op deſelve begravenisſe, is, dat niet alleen gebruykt wierden 28. doſijnen, of 336. Blaſoenen of Wapenſchilden, maar ook ſoo veel ſwart laken, dat binnen de gehele Stad van Antwerpen (ſoo luyt het Regiſter van den jare 1494.) geen ſwart laken genoeg voor die begravinge en was te bekomen; Sijn wettige kinderen waren de volgende:

Philips van Glimes, Ridder, diende als outſte ſoon van wegen 't leen van Bergen, en den hogen ouderdom ſijns vaders, den Hertog in den Oorlog ſo tegens Vrankrijk, alwaar hy gevangen wierde, en by ſijne Stad gerantſoeneert, als tegen den Keiſer en andere Princen, ſoo dat hy ook ten leſten voor Nancy anno 1474. beneffens *Philips van Grimbergen*, ſijn ooms ſoone verſlagen, en ſijn broeder *Cornelis* gevangen wierde; die insgelijx tot ſijn rantſoen van de Stad hadde drie hondert Rijnce guldens, als ſijnen gemelten broeder tot ſijn Ridderſchap hadde ſes hondert, in erkentenis van verſcheiden ontfangen weldaden en Privilegien.

Hendrik van Glimes of Bergen, wierde Biſſchop van Camerijk, en voerde ſijns vaders Wapen, gequartilleert met die waardigheyt.

Ian van Glimes of Bergen, volgt.

An-

Digitized by Google

Antony van Glimes of *Bergen*, was Abt van St. Bertin, met welke waardigheyt hy insgelijx sijn Wapen quartilleerde.

Cornelis van Glimes of *Bergen*, Ridder van de Ordre van't gulden Vlies, en Schenker van Keiser *Maximiliaan* en *Maria van Oostenrijk*, troude *Magdalena van Stryen*, erfdochter van *Arent van Stryen*, Heer van Sevenbergen, en van *Maria van Vjanen*, Vrouwe van Noordeloos; sy stierf anno 1519. seer out geworden zynde, en wan I. *Maximiliaan van Glimes*, Ridder van de ordre van 't Gulden Vlies, Heer van Sevenbergen, Noordeloos, en Heemskerk in Holland, na dode sijns moeders, troude *Anna van der Gragt* uyt Vlaanderen; hy stierf anno 1544. sy anno 1545. sonder oir. II. *Cornelis van Glimes*, eerst Bisschop van Luyk, alwaar hy anno 1538. sijn inkomste dede met veel Heeren, en 1200. paarden; hy verliet dit Bisdom na sijn broeders doot, en wiert Heer van Sevenbergen, Noordeloos, en Capelle, maar bleef ongehout, en stierf omtrent het jaar 1560. III. *Leonard van Glimes*, stierf jong in Spagnien. IV. *Margareta van Glimes*, troude *Floris van Egmont*, soone van *Frederik van Egmont*, Heer van Ysselstein en Leerdam, en van *Alijd van Culenburg*, *Gerrits* dochter; hy was na sijn vaders doot Grave van Buren en Leerdam, en na sijn broeder Heer van Ysselstein, St. Maartensdijk, Cortgene, Cranendonk, Jaarsvelt, Ridder van de Ordre van 't Gulden Vlies, Stadhouder van Holland, stierf anno 1539. out in de 70. jaren, nalatende een soon en twee dochters, van dewelke te sien is hier boven fol. 950. en 951. V. *N. van Glimes*, Abdisse te Cameren by Brussel. VI. *N. van Glimes*, Abdisse van Betanyen by Mechelen. VII. *Maria van Glimes*, (die de outste van dese dochters was) troude *Louis van Ligne*, Heer van Barbancon in Henegouwen; sy stierf anno 1557. nalatende I. *Ian van Ligne*, Heer van Barbancon, van welke aanstonts breder sal volgen. II. *Iohanna van Ligne*, hadde te man *Ian van Lannoy*, Ridder van de Ordre van 't Gulden Vlies, soone van *Philips van Lannoy*, insgelijx Ridder van de Ordre, en van *Margareta van Bourgondien*, wiens vader was *Boudewijn*, Bastart van Bourgondien, die haar verwekt hadde by de suster van *Don Iuan Manuel Seigneur de Belmonte* in Spagnien, Ridder van de Ordre, en wan een dochter *Maria de Lannoy*, erfdochter van Molenbais, die te man hadde *Ian*, Markgrave van Bergen, Ridder van de Ordre van 't Gulden Vlies, die anno 1567. in Spangien stierf. III. *Adriana van Ligne*, troude *Carel*, Baron van Barlaimont in Henegouwen; sy stierf anno 1563. hy anno 1578. nalatende 1. *Gillis*, Grave van Barlaymont, te voren genoemt den Heere van Hierges, Gouverneur en Stadhouder in Holland, over de Steden die des Koninx zyde hielden, anno 1575. hy belegerde Oudewater en Schoonhoven, en wiert anno 1579. in 't beleg van Maastrigt dootgeschoten, hadde te wyve *Lambertine de Croy*, dochter van *Eustace de Croy*, Grave van Reulx. 2. *Ian van Barlaimont*, was Protonotaris, Proost te Maastrigt, en Canonik te Luyk. 3. *Carel van Barlaimont*, Ridder van Malta. 4. *Lodewijk van Barlaimont*, Erts-bisschop van Camerijk, overleden anno 1596. hy quartilleerde sijn Wapen met die waardigheyt. 5. *Lancelot van Barlaimont*, troude *Maria van Brimeu*, Gravinne van Megen, maar stierf sonder kinders. 6. *Floris van Barlaimont*, Heer van Floyen, en daar na Grave van Barlaimont, troude *Margareta*, erfdochter van den Grave van Lalain, en wan twee dochters. 7. *Glaude van Barlaimont*, Heer van Hauteepnne, troude *Adriana de Brimeux*, suster van *Maria van Brimeux* voornoemt; hy was Gouverneur van Breda, en stierf van een quetsure gekregen in de Nederlage, die sijn volk hadde by de Schanse van Engelen, dewelke by den Grave van Hohenlo belegert sijnde, desen Hautepenne poogde te ontsetten, anno 1587. sonder kinderen agter te laten. 8. *Maria van Barlaimont*, troude *Joris de Beaufort* uyt Artois, sonder oir. 9. *N. van Barlaimont*, was Canonikersse te Bergen. 10. *Adriana van Barlaimont*, troude *Jan van Brandenburg*, Heer van Esclais. 11. *Iolente van Barlaimont*, troude *Gerrit van Croy*, Heer van Fromissem. 12. *Michiele van Barlaimont*, stierf jong. IV. *Anna van Ligne*, troude *Wouter vander Gragt* in Vlaanderen, dog stierf sonder oir; de resterende dogters waren Geestelijk. *Ian van Ligne* voorsz Heer van Barbancon, en na de doot van sijns moeders broeder *Cornelis van Glimes*, Heer van Sevenbergen, Noordeloos, Heemskerk, Capelle en Polsbroek, Ridder van de Ordre van 't Gulden Vlies, Gouverneur van Vriesland en Groningen; troude *Margareta vander Mark*, Erfdogter van *Robbert vander Mark*, Grave van Arenberg, en van *Margareta van Egmont*; sy wierd Erfgenaam van haren broeder *Robbert*, Grave van Arenberg, waar door haar man Grave van Arenberg genoemt wierde; hy wierd verslagen inde Batallie tegens Graaf *Lodewijk van Nassau*, anno 1568. sijn weduwe stierf tot Sevenbergen, anno 1597. out 70. jaren, en lieten t'samen na, I. *Carel van Ligne*, Grave van Arenberg, van wien aanstonts breder. II. *Robbert van Ligne*, Heer van Barbancon, Grave van Aigremont, overleden anno 1614. hadde getrout *Glandina*, dogter van *Philips*, Rhyngrave, en wan *Albert*, Prince van Barbanson, welke troude *Anna van Barbancon*, Burggravinne van Dave, Erfdogter van *Everard van Barbancon*, en van *Louise d'Ostfrise*, die een dogter was van *Maximiliaan*, Grave van Oostvriesland, Ridder van de Ordre, en van *Barbara de Lalain*; en wan desen *Albert* een soon die Grave van Hoogstraten was, en twee dogters. III. *Margareta van Ligne*, troude *Philips*, Grave van Lalain, Stadhouder van Henegouwen; hy stierf anno 1582. sy anno 1611. nalatende onder andere kinderen; *Margareta de Lalain*, troude haren neve *Floris*, Grave van Barlaimont, en *Jenne van Lalain*, getrout met *Maximiliaan*, d'eerste Grave van Baillieul en Arthois. IV. *Anthonette van Ligne*, troude Grave *Salentyn van Ysenburg*, te voren Eerts-Bisschop van Ceulen, anno 1577. Hy stierf anno 1600. nalatende twee sonen *Ernst* en *Salentyn*, Graven van Ysenburg. *Carel van Ligne* voorsz, Grave van Arenberg, Heer van Sevenbergen Naaltwijk, Honselaardijk, Noordeloos, Heemskerk, Vlaardingen,

Digitized by Google

dingen, Capelle op d'Yſſel, Polsbroek, Wateringen, Erfmaarſchalk van Holland; verliet de naam en Wapen van ſijn vader; verkoft anno 1610. het huys te Heemskerk (naderhand Marquette) aan *Daniel van Hartam*, voor 125000. guld: nog anno 1611. de Heerlijkheid van Noordeloos aan *Walraven van Brederode*, voor 44000. gulden; nog anno 1612. de Baronnye van Naaltwijk aan Graaf *Hendrik van Naſſau*, voor 35000. gulden, nog de Ambagtsheerlijkheid van Capelle, aan *Hans vander Veke*, Coopman tot Rotterdam; nog Vlaardingen aan *N. van Ruytenburg* tot Amſterdam; en het Eiland ter Schelling aan de Staten van Holland; hier tegens kogt hy weder de Stede, Baronnye, en Slot van Edingen in Henegouwen, alwaar hy is geſturven anno 1616. out 64. jaren. Hy hadde anno 1587. getrout *Anna van Croy*, outſte ſuſter en Erfgenaam van *Carel van Croy*, Hertog van Aarſchot, Prince van Chimay, Grave van Porceau in Beaumont, ſonder kinders overleden ſijnde; en wan daar by I. *Philips*, Hertog van Aarſchot, Grave van Arenberg, Baanderheer van Sevenbergen en Edingen, geboren anno 1587. troude eerſt *Hippolite de Melun*, ſuſter van ſijn Schoonbroeder den Prince van Eſpinoy, welke ſtierf anno 1615. nalatende twee dogters *Clara Eugenia*, getrout met *Albert van Ligne*, Prince van Chimay, en *Anna* jong geſturven; ten twedenmale *Iſabeau Clara van Barlaimont*, en wan daar by een ſoon en twee dochters, namentlijk *Philips François*, Hertog van Aarſchot; *Marie Deſirée*, en *Margareta*; en voor de derdemaal de dochter van *Carel*, Grave van Hohenſolre, die weduwe was van *Jacob van Bronkhorſt* en *Batenburg*, Grave van Anholt, Ridder van de Ordre; by dewelke hy twee ſoonen wan; hy ſtierf in Spangien anno 1641. II. *Alexander van Arenberge*, Prince van Chimay, hadde te wyve *Magdalena van Egmont*, dochter van *Carel van Egmont*, Prince van Gavre, en van *Maria van Lens*, erfdochter van Aubigny in Artois, en wan daar by 1. *Albert van Arenberg*, Prince van Chimay, getrout met ſijn nigte Germaine *Clara Eugenia*, dochter van den Hertog van Aarſchot. 2. *Philips*, Grave van Beaumont, getrout met d'erfdochter van den Grave van Freſijn, uyt den huyſe van Gavere. 3. *Iſabeau d'Arenberg*, getrout met den Marquis de Goncogne. 4. *Anna van Arenberg*. III. *Erneſtine van Arenberg*, troude *Willem van Meluyn*, Prince van Eſpinoy. IV. *Carel van Arenberg*, ſtierf jongman, was Prooſt van St. Lambert tot Luyk. V. *Salentijn van Arenberg*, Grave van Sennegem; daar na *Capucijn*. VI. *Anthony van Arenberg*, Dom-Canonik te Ceulen. VII. *Clara van Arenberg*, troude eerſt anno 1609. *Bertijn Spinola*, (ſoone van *Don Gaſton*, Grave van Brouey) en naderhant met *Octavio Viſconti*, Ridder van de Ordre van 't Gulden Vlies, en wan by d'eerſte kinders. VIII. *Alexandrine van Arenberg*, troude *Philips van Merode*, eerſte Marquis van Treſlong. IX. *Maria van Arenberg*, Religieuſe. X. *Erneſtine van Arenberg* de twede, troude *Ernſt*, Grave van Iſenburg. XI. *Eugenius van Arenberg*, Capucijn. XII. *Dorothea van Arenberg*, troude *Philips van Hoorne*, Grave van Boutkerke, Hercles.

Michiel van Glimes of *Bergen*, was anno 1481. mede in 't Rijs-ſchip, als Dordrecht van den Grave van Egmont ingenomen wierde; en daar na anno 1482. voor Hoy in den Oorlog met die van Luyk gebleven; begraven tot Bergen in 't graf van ſijne voorouders.

Iſabella van Glimes of *Bergen*, was Religieuſe.

Helena van Glimes, insgelijx Religieuſe.

Maria van Glimes of *Bergen*, ſtierf ongetrout.

Ienna van Glimes of *Bergen*, troude *Adriaan van Mally*, Ridder, Heer van Conty in Picardyen, ſone van *Frederik van Mailly*, Heer van Conty, en van *Maria*, dogter van *Clugnet*, geſeit van *Brabant*, Admiraal van Vrankrijk, en wan by den ſelven twee ſonen en drie dogters, namentlijk, I. *Fredrik van Mailly*, vanden welken aanſtonts breder. II. *Antony van Mailly*, Heer van St. Ouin, troude *Margareta van Herſelles*, dogter van *Daniel van Herſelles*, en wan daar by een ſoon, geſturven ſonder oir in dienſt van Coninginne *Maria van Hungarien* in Spagnien. III. *Francoiſe van Mailly*, troude eerſt *Carel*, Heer van Rupembre, en daar na *Ian van Stavele*, Heer van Iſegem, Glajon, Eſtraires, ſonder oir; ſy wan by haar eerſte man een dogter *Henrica van Rubempre*; welke troude *Willem van Humieres*, wiens eenige dogter *Charlotte van Humieres*, te man hadde *Lodewijk van Blois*, Heer van Treſlong in Henegouwen, ſone van *Lodewijk van Treſlong*, en van *Ianna van Ligne*, dogter van den Heer van Barbancon; Sie de deſcendenten hier onder in 't geſlagte van Treſlong. IV. *Maria van Mailly*, troude den Heer van Luliers in 't Normandie. *Fredrik van Mailly* voorſz was Heer van Conty, Sailly, en Courielles in Artois, troude *Louiſe*, dogter van *Willem*, Baanderheer van Mommorency, en van *Anna Pot*; en wan *Ian van Mailly*, geſturven ſonder oir; 2. *Louiſe van Mailly*, Abdiſſe vande H. Drievuldigheid tot Caan; 3. *Magdalena van Mailly*, Vrouwe van Conty, welke troude *Carel van Roye*, Grave van Roucy, en wan eenen ſone geſturven ſonder oir, en twee dogters, met namen *Leonore*, en *Charlotte van Roye*. *Leonora* d'outſte troude *Lodewijk van Bourbon*, Prince van Conde, en wan daar by I. *Henrik van Bourbon*, Prince van Conde, Hertog van Anguien, Marquis van Conty, Grave van Soiſſons, troude eerſt *Maria van Cleef*, dogter vanden Hertog van *Nevers*, en wan daar by eene dogter jong geſturven; hy troude ten twedenmaale *Charlotte Catharina de la Tremouille*, dogter vanden Hertog van Thouars, waar by hy wan *Hendrik de Bourbon*, Prince van Conde, troude *Charlotte*, Hertoginne van Montmorency, dogter van *Henrik*, Hertog van Mommorency, Conneſtable van Vrankrijk, en van *Louiſe van Budos*; en wan *Lodewijk van Bourbon*, Hertog van Anguien, getrout met *N. de Briſe*, dochter van *Urban de Maille*, Marquis de Briſe, en van *Nicole de Pleſſis*, ſuſter van den Cardinaal de *Richelieu*. II. *Carel van Bourbon*, jong geſturven. III. *François*, Prince van Conty, troude eerſt *Jeune de Coſme*; ten tweden *Margareta van Lotteringen*, dochter van den Hertog van Guiſe, en wan een dogter jong geſturven. IV. *Carel*

Digitized by Google

van Rouan. V. *Louis van Bourbon*, t'eender dragt geboren met sijn broeder *Carel*, behalven noch *Catharina*, *Margareta*, en *Magdalena*, alle jong gesturven. *Charlotte van Roye*, *Carels* jongste dochter, was Gravinne van Roucy, troude *François*, Grave van Rochefouquaut, en wan I. *Josue*, Grave van Roucy, sonder oir. II. *Carel van Rochefouquaut*, van wien aanstonts breder. III. *Benjamin van Rochefouquaut*, jong gesturven. IV. *Magdalena van Rochefouquaut*, troude *Jan van Rochefouquaut*, Grave van Randan, en wan *Marie Catharine van Rochefouquaut*, Gravinne van Randan, getrout aan *Hendrik van Beaufremont*, Marquis van Senecy, en hadde kinders. *Carel van Rochefoucaut* voorsz na sijn broeder Grave van Roucy, troude *Catharina van Goutant*, suster van den Hertog van Biron, die onthoost wierde; en wan daar by een soon *François van Rochefouquaut*, Grave van Roucy, en een dochter *Charlotte*, die te man hadde *Louis van Champagne*, Grave van Susi.

JAN VAN GLIMES, de derde, soone van *Jan van Glimes*, of *met de Lippen*, en van *Margareta de Sainct Simon*, was Heer van Bergen, Walhaim, Ridder en Deken van de Ordre van den Gulden Vliese, Raad en eerste Kamerling van den Keiser; hy stierf tot Brussel anno 1531. den 29. January, wierde gebragt binnen sijne Stad van Bergen, en aldaar begraven in de sepulture van sijne voorouders, staande in 't midden van 't Choor van St. Geertruyds Kerk, voor den hogen Autaar, welke sepulture in de eerste troubles van alles dat wegdragens waardig was, is ontbloot geworden; soo dat geen teken van begraveniſse van dat huys gesien kan werden, uytgenomen de sepulture van Heer *Antonis*, Capellaan van Koning *Philips*, en Keiser *Carel* sijn soon, Deken deser Kerke, en van Ste. Gommer tot Lier, wesende een schoone gepolijste steen, met het Wapen daar op gehouwen, en dit Epitaphe:

MONUMENTUM HONORANDI DOMINI,
D. ANTONII A BERGIS, ILLUSTRISSIMI
HISPANIARUM REGIS PHILIPPI, AC
CAROLI QUINTI CÆSARIS, PRIMARII
SACELLANI HUJUS ECCLESIÆ, ET
SANCTI GODEMARI IN LIRA,
DECANI MERITISSIMI, QUI OBIIT
ANNO DOMINI MILLESIMO, QUIN-
GENTESIMO, QUADRAGESIMO, MENSIS
APRILIS DIE DECIMA SEPTIMA.

Hy verleende sijne Stad boven alle voorgaande Privilegien, dit naarvolgende:

Privilegie de anno 1503. *den* 28. *November.*

GUnnen en verleenen, dat de Wal aan de nieuwe Veste, met den Vankput, met den Dijk en Kalkhoven, sullen staan onder de Vierschaar van Bergen, en de voorsz Veste, Poorte, en Thoorens, tot behoef en gebruyk van de Stad, als van andere Vesten, Muyren, en Wallen, behoudelijk de Visscherye van de nieuwe Veste, soo lange den Watermolen in wesen is, &c.

Hy hadde te wyve *Arioma de Brimeux*, dochter van *Gui de Brimeux*, Grave van Megen, Ridder van de Ordre, en van *N. de Ranbures*, en wan daar by drie soonen en twee dochters, namentlijk,

Jan van Bergen, Heer van Walhaim, troude *Anna van Bourgondien*, dochter van *Philips van Bourgondien*, Heer van Beveren, Ridder van de Ordre, die een soon was van *Anthonis van Bourgondien*, den groten Bastart, Grave van Roche, verwekt by *Anna van Borssele*, outste dogter van *Wolfert van Borssele*, Grave van Grand-Pre, Heere vander Veere, Vlissingen, Zandenburg, Falars, Duveland, Ridder van de Ordre, en van *Charlotte van Montpensier*, welke sijn twede huysvrouwe was; en hadde hy eerst te wyve gehad *Maria*, Coning *Jacobs* dochter *van Schotland*, daar by hy een soon hadde, met namen *Carel*, die maar 13. of 14. jaren out zynde, tot Leuven stierf, en ter Veer begraven wierde. *Jan van Bergen* voorsz stierf sonder oir.

Philips van Glimes, stierf in Spangien sonder kinderen.

Anthony van Glimes, volgt.

Anna van Glimes, troude *Adolph van Bourgondien*, Heer van Beveren, Veer, Ridder van de Ordre van 't Gulden Vlies, soone van *Philips van Bourgondien*, en van *Anna van Borssele*, en wan I. *Philips van Bourgondien*, sonder oir. II. *Maximiliaan van Bourgondien*, Ridder van de Ordre, eerste Marquis van ter Veere, troude *Louise van Croy*, dochter van *Philips*, eerste Hertog van Aarschot, sonder oir. III. *Hendrik van Bourgondien*, mede sonder oir. IV. *Anna van Bourgondien*, troude eerst *Jacob*, Grave van Hoorn; ten tweden *Ian van Henin*, eerste Grave van Bossu, Ridder van de Ordre, groot Stalmeester van Keiser *Carel de V.* en wan 1. *Carel de Henin*, Grave van Bossu, troude by 't leven van sijn vader *Iolente de Werchin*, Vrouwe van Geumont, dochter van *Pieter de Werchin*, Se-

Digitized by Google

neschal van Henegouwen, Ridder van de Ordre, wiens vader was *Nicolaas de Werchin*, Ridder van de Ordre, en soone van *Iaques van Barbançon*, die verlatende sijn Stam-naam en 't Wapen van Barbançon, by consent van Hertog *Philips van Bourgondien*, als Souverain van Henegouwen, 't Wapen en de Stam-naam van Werchin opnam, na de dood van sijn broeder *Ian van Barbançon*, Heer van Jeumont, die getrout was geweest met de suster van *Philips*, Heer van Werchin, Seneschal van Henegouwen, verslagen in de Bataille van Asincourt, anno 1415. enige mans oir van dat Huys, om den Naam en 't Wapen van Werchin te eterniseren; hy stierf sonder oir. 2. *Maximiliaan de Hennin*, wiert Grave van Bossu. 3. *N. de Hennin*, was Geestelijk. 4. *N. de Hennin*, troude *Maria Hannuart*, Vrouwe van Liedekerken. V. *Iaquelina van Bourgondien*, troude voor haar eerste man *Ian van Vlaanderen*, soone van den Heer van Praet, sonder oir; ten tweden *Ian*, Heer van Cruningen, Heenvliet, en Haserswoude, en wan daar by een soon *Maximiliaan*, en twee dogters *Anna* en *Louise*. VI. *Antonetta van Bourgondien*, troude voor haar eerste man *Carel van Croy*, Hertog van Aarschot, sonder oir; en ten tweden *Iaques d'Aneu*, Heer van Abencourt.

Adriana van Glimes, troude *Philips*, Grave van Nassau, outste mans oir van Keiser *Adolph van Nassau*, en wan by deselve I. *Philips van Nassau*, jong gestorven. II. *Adolph van Nassau*, Grave van Weisbaden, troude *Francoise van Lutsenburg*, dochter van *Carel*, Grave van Ligny en Roussy, en van *Charlotte van Tonteville*; sy was weduwe van *Bernard*, Marquis van Baden; en wan by haar tweede man een dochter *Margareta*, getrout met *Ioachim*, Grave van Mandersscheid. III. *Balthasar van Nassau*, Grave in Wisbaden, was eerst Commandeur des Duytsen Ordens tot Gaffenburg; maar sijn broeder *Adolph* overleden zynde, is hy hem in sijn vaders Graafschappen gevolgt; hy hadde ten huwelijk *Margareta*, dochter van *Reinard*, Graaf van Isenburg, en Budingen, stierf anno 1568. oud zynde 38. jaren, en wan by sijn huysvrouwe eenen soone *Iohan Lodewijk*, geboren den 15. April 1567. hy troude anno 1588. *Maria*, dogter van *Iohan*, Grave van Nassau en Dillenburg, en liet by deselve na 1. *Margareta*, getrout met *Adolph*, Grave van Benthem. 2. *Anna Catharina*, getrout met *Simon*, Grave vander Lippe. 3. *Maria Magdalena*, getrout met *Wolfgang Henrik*, Graaf van Isenburg. 4. *Iuliana*. 5. *Iohan Philips*. 6. *Ian Lodewijk*, alle drie sonder oir gesturven. IV. *Catharina van Nassau*, getrout met den Grave van Rupollenacq. V. *Margareta van Nassau*, Abdisse van Walford. VI. *Anna van Nassau*, tot eender dragt met haar broeder *Balthasar* geboren, heeft sig tot het Clooster leven begeven.

ANTHONY VAN GLIMES, soone van *Ian van Glimes*, en van *Arioma de Brimeux*, was Heer van Bergen, eerste Marquis en Grave van Walhaim, Ridder van de Ordre van 't Gulden Vlies, Gouverneur van Lutsenburg en Namen, Raad en Camerlink van sijn Keiserlijke Majesteyt, hy wiert eerst gemaakt Grave van Walhaim, daar na Marquis van Bergen, beide in den jare 1533. van Keiser *Carel de V.* die hem seer beminde, gelijk blijkt onder andere uyt des Keisers brieven aan hem geschreven op sijne reise na Barbaryen, gedurende de expeditie van Tunes, soo uyt Toledo, Barcelona, als uyt Tunis selfs; en niet tegenstaande hy tegens den Keiser in Proces was, recommandeerde hy hem egter gedurende sijn absentie de bewaringe van dese Nederlanden, specialijk de Provintie van Luxenburg, daar hy Gouverneur was; insgelijx om de Gouvernante des Keisers suster, te assisteren en te dienen van advijs; den inhout van den brief was dese:

MOn Cosin. J'escris presentement a la Reyne Madame ma bonne seur, bien amplement le succez de mon voyage & navigation, dois mon embarcquement a Barcelona, jusques en ce lieu, cité & chief de ce Royaume de Sardaine, & pource que je ne fais doubte, verrés mes lettres ou copie d'icelles, ne feray redicte en cestuy poinct, que mon brief partement d'yci, pour continuer mon chemin contre Thunis, ne souffre d'estre plus prolixe, & vous recommandant de tousjours vous employer & tenir mam, au bien & bonne addresse des affaires & choses concernans mes pays de par dela, mesmes au quartier dont avez le Gouvernement & charge, & au surplus assister, conseiller & ..... la Reyne ma dicte seur, selon que j'en ay la confidence, feray fin a tant, Mon Cousin, nostre Seigneur vous ait en sa tressaincte garde. Escript en la dicte Cité de Cailer, le 13. de Jun 1535. Subsigné Charles. Plus bas; Parzemin. De superscriptie. *A mon Cosin, Chevalier de mon Ordre, & Gouverneur en mon Duché de Luxemburg, le Marquis de Berges, Conte de Walhaim.*

Beneffens confirmatie van alle voorgaande Privilegien, soo verleende desen *Anthony van Glimes* in 't selve jaar sijner creatie, als Marquis van Bergen, sijne inwoonderen dit naarvolgende:

Pri-

Digitized by Google

Privilegie de anno 1533. den 16. Augusti.

ONsen Officier ter saaken van hem selven, of ter instantie van particuliere, sal geene Poorters, of andere luyden, staande ter goeder name en fame, mogen vangen of apprehenderen, voor eenige breuken, die lijf of lidt aangaan, maar gehouden te verklaren de redenen, en konnende stellen pant of borge, te ontslaan, gevende hun tijd, van twee of driemaal daar om uyt te seynden.

Poorters gevangen zynde om pecuniele breuken, salmen op Poorters kamer setten.

Den Officier, noch den Borgemeester van buyten, sullen niet vermogen elk apart te composeren, van breuken der Politie aangaande.

Den Officier en vermach niemant te verdecken, geduyrende de Vry-markt, sonder by-wesen van een van de Borgemeesters, by dage of by nachte; uytgenomen dieven, doodslagers, overspeelders, en diergelijke.

Sullen onse Wet veranderen, te weten, negen Schepenen, wettige mannen, en van wettige bedde gebooren, (daar inne niet begrepen onse natuyrlijke soonen ofte broeders, doch gelegitimeert zynde) op Ste. Geertruyden dach, Stads reekeninge gedaan zynde, en vermogen tot den twee Schepenen van outs, noch twee te continueren, en niet meer.

De Schepenen sullen goets tijds voor den noene, op hare conscientie en eede, kiesen twee Borgemeesters, en naar den noene twee Rentmeesters, en een Guldeeken: den Burgemeester van buyten, moet gehuyst en geërft zyn in de Vierschare, binnen 't jaar.

Sullen voortaan geen Apreciateurs meer gestelt werden, maar alle Koop-dagen mogen gedaan werden by een yegelijk van d'oude Kleer-verkoopers ambacht, sufficant zynde, uytgenomende goederen by de Heer verkocht.

Alle die tot Bergen Parochien, sullen moeten aldaar contribueren in de lasten.

Onsen Officier, sonder advijs van Burgemeesters en Schepenen, qualijk exploicterende, komt de schade tot sijnen laste.

Privilegie de anno 1533. den 21. Augusti.

GUnnen onse Stad van Bergen, dat die van de Noort en Zuytgeest sullen accijs betalen.

Item, dat geen Dorpen binnen 't Markgraafschap sullen mogen brouwen, of elders Bier halen, dan voor haar selfs en voor haar familie, uytgenomen den Ouden Bosche, Gastele, Hoven, en Rukvenne, met haar appendentien.

Van gelijken de Meede binnen 't Markgraafschap, Stanterbuyten, en Borgvliet gevallen, elders te vervoeren, sonder eerst in de Stad ter stoven gebragt, bereet, en gekeurt te werden, &c.

Hy troude *Jacqueline van Croy*, dochter van *Anthony van Croy*, Grave van Porceau, en van *N. de Chasteau-briant*, en wan by deselve drie soonen en drie dochters, namentlijk,

Jan van Glimes of *Bergen*, volgt.

Robbert van Glimes of *Bergen*, was Bisschop van Luyk.

Lodewijk van Glimes of *Bergen*, Grave van Walhaim, gesturven sonder oir.

Anna van Glimes of *Bergen*, troude eerst *Robbert vander Marq*, Grave van Arenberg; en ten tweden *Hendrik van Montfoort*, Heer van Abbenbroek, die voerde Montfoort gequartilleert met Brederode, als wesende een soone van *Jan van Montfoort*, en van *Charlotte van Brederode*, wiens vader was *Walraven*, Heer van Brederode, Vyanen, Ameiden, die te wyve hadde *Margareta van Borssele*, dochter van *Wolfart van Borssele*, en van *Charlotte van Montpensier*.

Maria van Glimes of *Bergen*, sterf ongetrout.

Mentia van Glimes of *Bergen*, hier boven fol. 888. abusivelijk *Maria* genoemt, troude *Jan van Merode*, Heer van Petershem, Baron van Leesdaal, Duffele, Heer van Geel, Westerlo, soone van *Hendrik van Merode*, en van *Francoise van Brederode*, *Walravens* voorsz dochter, en wan een dochter met namen *Margareta van Merode*, die na dode van haar oom wiert Marquise van Bergen op Zoom, en Gravinne van Walhaim; sy troude anno 1578. *Jan van Witthem*, Baron van Beersele, die gehult wierde als Marquis van Bergen, den 22. February 1578. en besat 't selve tot in December 1581. als wanneer hy is vertrokken, stervende korts daar aan met sijn huysvrouwe, wanneer het selve Marquisaat wiert aangeslagen by de Staten van den Lande, en gegeven aan den Prince van Orange, die daar inne gehuldigt wierde den 13. November 1582. Sy lieten t'samen na I. *Maria Mentia van Witthem*, Marquise van Bergen, Gravinne van Walhaim,

die voor haar eerste man troude *Herman*, Grave van 's Heerenberge, Ridder van de Ordre van 't Gulden Vlies, soone van *Willem*, Grave van 's Heerenberge, en van *Maria de Nassau*, suster van Prins *Willem van Oranje*; hy was Stadhouder van Gelderland, en sterf anno 1611. nalatende een enige dochter *Maria Elisabeth van den Berge*, Marquise van Bergen, Gravinne van Walhaim, 's Heerenberge, troude Graaf *Albert van den Berge*, soone van Graaf *Frederik van den Berge*, en van *Francoise van Ravenelles*, Erfdogter van Rentingny in Walsland, sonder oir. II. *Margareta van Witthem*, troude Grave *Hendrik van 's Heerenberge*, Generaal van 's Koninx Armée in Nederland, broeder van Graaf *Herman* hier voren gemelt, waar by hy gewan een dochter *Isabella*, die te man hadde *Eidel Frederik*, Furst tot Hogensolre. III. *Arneftine van Witthem*, troude *Claude François de Cusance*, Baron de Belvoir, en wan een soon en twee dogters.

JAN VAN GLIMES of BERGEN, twede Marquis van Bergen, Ridder van de Ordre van 't Gulden Vlies, Gouverneur, Hoogbalius, en Capiteyn Generaal van Henegouwen, Opperjagermeester van Brabant en Vlaanderen; hy wiert anno 1550. den 8. July met de gantse Geestelijkheid, en alle de Officieren van de Stad en 't Land van Bergen met grote solemniteiten ingehaalt, en wiert hem aldaar gepresenteert een Vergult Swaart, de Roede van Justitie, en de Sleutels der selver Stad; alle het welke hy wederom gegeven hebbende, wiert hy voorts met alle de Geestelijkheid en Officieren in de Kerk gebragt, en van daar op het Stadhuys, alwaar hy eed dede en gehuldigt wierde, naar ouder gewoonte; hy nam te wyve *Maria van Lannoy*, Vrouwe van Molembais, dogter van *Jan van Lannoy*, Heer van Molembais, en van *Johanna van Ligne*; doch sterf sonder oir in Spangien anno 1567. als wanneer het Marquisaat by den Coning wiert aangeslagen, tot in den jare 1577. als wanneer den Heer van Merode, uyt den naam van sijn dochter *Margarita*, die hy hadde by de suster van desen Heer *Jan*, daar weder in gekomen is, gevende haar anno 1571. ten huwelijk aan *Ian van Witthem*, Baron van Beersele, hier vooren vermelt.

Het Wapen van Sevenbergen waren drie Roode Cruyssen op een Velt van Silver, gelijk de oude Heeren sulx plegen te voeren; maar Heer *Arent van Sevenbergen* voerde het Wapen van Stryen, namentlijk drie Roode Cruyssen op Gout.

SPANGEN.

189 JACOB, soone van *Alewijn*, Ridder, Burggrave van Leyden, Heer van Rhijnland en Britten leefde anno 1190. ten tijde van Graaf *Diderik de VII.* Grave van Holland, hadde getrout *Nicolaa van Teylingen*, en wan vier soonen, als

Alewijn, Burggrave van Leyden naar de doot sijns vaders, hadde getrout *Jenne van Arkel*, andere seggen *N.* des Heeren dochter van ter Goude.

Jacob, was Heer van Bleyswijk, van Berkel, van Wena, en van die plaats daar nu Rotterdam leyt; hy leefde anno 1200. en hadde een groten doodslag begaan, daar door den Grave van Holland, alle sijn goet aansloeg, en verloor mede daar door sijn vryheyt binnen Rotterdam; hy voerde 't Wapen van Britten, zynde een Gulden Velt, met een Baar van Lazuur; hadde getrout des Heeren dochter van Woerden, en wan twee soonen, als I. *Diderik*, van dewelke voortgekomen zyn die van Boekel, alsoo genoemt om den doodslag die sijn vader gedaan hadde, welke Naam hy heeft moeten aannemen, en sijn Wapen veranderen. II. *Gijsbert*, van dewelke geen descendenten zyn voortgekomen.

N. Alewijns derde sone, was Heer van Vlaerdingen en van de Ketel, sterf sonder kinderen; hy voerde mede 't Wapen van Britten, en sijn broeder den Burggrave erfde sijn goet.

Philips, *Alewijns* vierde soone, volgt.

PHILIPS, jongste soone van *Jacob*, Burggrave van Leyden, en van *Nicolaa van Teylingen*, was genoemt *Uytterneste*, Heere van Mateneste, als uyt de Neste, en het Huys te Mateneste stont doe ter tijd in het nieuwe Land van Mateneste, 't welk inbrak anno 1421. doen den Riederwaart inbrak; hy leefde anno 1204. en 1236. hadde te wyve *N.* des Heeren dochter van Merwede, en wan twee soonen, als

Dirk Uytterneste, volgt.
Philips Uytterneste, sterf sonder kinderen naar te laten.

DIRK UYTTERNESSE, soone van *Philips Uytterneste*, en van des Heeren dochter van Merwede, wiert genaamt *de goede Heer van Mateneste*, hadde te wyve een dochter uyt den ouden Huyse van Polanen, voerende een Silvere Sterre op een Velt van Sabel; en wan

Diderik Uytterneste, Heere van Mateneste, hadde te wyve des Heeren dochter van Rodensijs, en wan kinderen, van dewelke de Heeren van Mateneste voortgekomen zyn.

Wouter Uytterneste, sterf sonder oir.
Philips Uytterneste, volgt.

PHILIPS UYTTERNESSE, Ridder, soone van *Dirk Uytterneste*, en van des Heeren dochter van Polanen, beerfde de Goederen en 't Land van Spangen by Overschie, alwaar hy anno 1310. een Cappelle en Slot dede fonderen en bouwen, met vijf groote Toorens, welk Slot

soo

Digitized by Google

soo groot en schoon was, dat in 't geheele Land geen grooter en wierde gevonden. Hy sondeerde mede noch anno 1310. een Capelle in de oude Kerk tot Delf, en op Assentionis dag heeft hy met sijn vrouw gesondeert een Canonnix Preuve tot Delf; hy verhief sijn leenen anno 1307. en was mede op den Castelberg met Graaf *Willem van Holland*, en den Koning *Philips van Vrankrijk*, in den jare 1328. Hy hadde te wyve *Sophia van Dorp*, dochter van *Elias van Dorp*, en van *N. van Stryen*, en wan twee soonen, als

Diderik Uytterneſſe, genaamt *van Weena*, hadde eerst te wyve *Maria van Stryen*; daar naar *N. van Botland*, leefde anno 1330. en wan *Philips Uytterneſſe van Weena*, Ridder, leefde anno 1350. troude *Mabelia van Heenvliet*, en sijn die van den Geslagte van Weena daar van oorspronkelijk.

Jan Uytterneſſe, volgt.

JAN UYTTERNESSE, soone van *Philips Uytterneſſe*, en van *Sophia van Dorp*, wiert bygenaamt *van Spangen*, alsoo hy 't Huys te Spangen voor sijn partagie beërfde, wert vermelt anno 1329. 1331. en 1336. als wanneer hy sijn leenen verhief, hadde te wyve *Elisabeth vander Made*, dochter van *Willem vander Made*, Ridder, welke voerde een bande van Sabel, beladen met drie Gulde Bollekens op een Silvere Velt; en wan

Philips van Spangen, volgt.

Agnes van Spangen, Geestelijke; tot Rijnsburg gesturven anno 1330.

PHILIPS VAN SPANGEN, Ridder, soone van *Jan van Spangen*, en van *Elisabeth vander Made*, stierf voor sijn vader, sulx dat hy geen leenen verheeven heeft, hadde getrout *Margareta van Hodenpijl*, en wan

Ogier van Spangen, verhief anno 1344. sijn leenen, en wiert anno 1345. by Staveren in Oostvriesland met Graaf *Willem de IV.* Grave van Holland, in den strijt, sonder kinderen verslagen.

Dirk van Spangen, volgt.

DIRK VAN SPANGEN, Ridder, soone van *Philips van Spangen*, en van *Margareta van Hodenpijl*, leefde anno 1350. 1357. en 1359. als wanneer hy sijn leenen verheeven heeft, hadde te wyve *Maria van Sevenbergen*, dochter van *Gerrit van Stryen*, Ridder, Heer van Sevenbergen, en van *Lijsbeth van Wesemale*, *Goverts* dochter; en wan

PHILIPS VAN SPANGEN, Ridder, Heer van Spangen, Vliemen, en Engelen, verhief anno 1378. en 1385. sijne leenen, en anno 1409. den eersten Mey heeft *Willem van Beyeren*, Grave van Holland, desen *Philips van Spangen*, om menige getrouwe dienſten, die hy tot vele tijden gedaan hadde, en oft God wilde noch doen soude, gegeven d'Ambachts-heerlijkheid van Overschie, met Renten, Visscheryen, Winden, en alle het verdere toebehooren, om van hem te leene te houden; hy hadde te wyve *Henrica van Yſſelſtein*, dochter van *Gijsbert van Yſſelſtein*, en van *N. van Haamſtede*; hy stierf anno 1424. volgens seker Request gepresenteert aan den Hertog van Oostenrijk en Bourgongie, by sijn soons soone *Philips van Spangen*, soone van *Engelbregt van Spangen*; hy heeft anno 1384. 't Huys te Spangen gerepareert, van de schade die 't selve geleden hadde met de Cabeljausche partye, daar Graaf *Willem van Holland* den opperſten van was anno 1351. hy wert bevonden anno 1395. 1405. 1410. en 1415. Heemraat van Schieland; hy was anno 1405. ten tijde van Graaf *Willem de VI.* in den Oorlog voor Hageſtein, en was ook mede op 't Tractaat van Vrouwe *Jacoba*, en *Jan van Beyeren*, haar vaders broeder, gemaakt tot Woudrichem, anno 1419. Sy lieten t'samen na

Philips van Spangen, gestorven sonder oir, heeft anno 1416. sijn leenen verheven.

Engelbregt van Spangen, volgt.

Gijsbregt van Spangen, hadde getrout anno 1440. *Margareta vander Boukhorſt*, dochter van *Frank vander Boukhorſt*, en van *Margareta van Bakeneſſe*.

Gerrit van Spangen, Heemraat van Schielant, anno 1449. 1469. 1478. 1481. 1491. troude *N. van Cats van Weldam*, by dewelke hy wan *N. van Spangen*, die te man hadde *N. vander Burg* by Delf.

Alijt van Spangen, hadde te man *Adriaan van Mateneſſe*, soone van *Wouter van Mateneſſe*, en van *Elisabeth vander Horſt*, *Alpherts* dochter; sy stierf anno 1448. nalatende kinders.

ENGELBREGT VAN SPANGEN, Ridder, soone van *Philips van Spangen*, en van *Henrica van Yſſelſtein*, was Heer van Spangen, Vliemen, en Overschie, welke laatste hy weder verkoft; hy stierf anno 1430. en hadde anno 1415. getrout *Stephana van Alkemade*, dochter van *Floris van Alkemade*, en van *N. van Cronenburg*; en is anno 1426. ten tijde van desen *Engelbregt van Spangen*, door de Kennemerlanders, (van welke *Willem Nagel* Capiteyn was) het Slot te Spangen t'enemaal geruineert; hy was ook Heer van 's Gravenmoer, en heeft anno 1432. alle sijne leenen verheven; hy wert bevonden anno 1430. geweest te sijn Heemraat van Schieland; en heeft by sijn huysvrouwe nagelaten

Philips van Spangen, volgt.

Magtild van Spangen, Canoneſſe te Bergen in Henegouwen.

Henrica van Spangen, hadde te man *Albert van Egmont van Mereſtein*, Ridder, soone van *Jan van Egmont van Mereſtein*, en van *Elisabeth van den Woude*, *Jacobs* dochter; sy stierf anno 1508. en lieten kinders na.

Engelberta van Spangen, troude anno 1460. *Diderik vander Boukhorſt*, sonder kinders.

PHILIPS VAN SPANGEN, Ridder, soone van *Engelbregt van Spangen*, en van

Stephana van Alkemade, was Heer van Spangen, Vliemen, 's Gravenmoer, Nagtegaal, heeft anno 1440. 1448. 1451. 1452. 1454. 1472. 1482. 1483. volgens de leen-brieven daar van zynde, sijne leenen verheven; en anno 1478. sijne huysvrouwe lijftogt gegeven; hy wort bevonden anno 1469. 1471. 1479. 1481. 1491. 1493. en 1503. Heemraat van Schieland; hadde eerst te wyve *Johanna van Merwede*, welke stierf sonder kinderen agter te laten; hy verbeterde en vermeerderde anno 1450. de Vicarye tot Delf, en anno 1453. boude hy op nieus op het Slot te Spangen, doch soo groot niet als 't van te voren was; hy was mede op de grote dagvaart tôt Sluys gehouden by Hertog *Philips van Bourgondien*, anno 1467. was anno 1490. 1498. en 1502. Raatsheer in 's Gravenhage, 't welk hy resigneerde aan sijnen neef *Jan van Duivenvoorde*; hy heeft anno 1501. seker Proces gewonnen, daar by de Staten van Holland gecondemneert wierden aan hem te betalen sodanige schade, als hy door den Oorlog en het innemen der Stad van Rotterdam aan sijn Huysinge van Spangen hadde geleden, volgens de Sententie daar van zynde, en aldus luydende:

GEsien by den Hove van Holland dat Proces uytstaande en hangende tusschen *Heer Philips van Spangen, Ridder*, eyscher ter eenre zyde, en van de *Staten* der Landen van *Holland* en *Vriesland*, over en in de name der selver Landen, en den *Procureur Generaal* in den name van mijnen *Genadigen Heere* den *Ertshertoge*, met hun-luyden gevoegd, Verweerders ter andere zyde; in welk Proces de voorschreven eisscher eischende was betalinge, restitutie, en voldoeninge te hebben van hinder, schade, en achterdeel die hy in den Oorloge, en ten tijden als de Stede ingenomen was by wijlen *Jonkheer François van Brederode*, en sijne adherenten, vyands-gewijse gehad en geleden aan sijn Huysinge en Slote van *Spangen*, gelegen niet verre van de voorsz Stede van Rotterdam, by sekere Capiteynen en Knechten, geleyt by den verweerders op den Huyse en Slote voorsz, bedragende die voorsz hinder, schade, en achterdeel, de somme van duysent seven-hondert ponden Hollands, en vijf groot in parcelen by den voorsz eysscher gedeclareert, die de voorschreven verweerders schuldig souden sijn den voorsz eysscher te betalen, makende ook eysch van kosten. Daar tegens dat de voorsz verweerders hun verantwoort hadden, tenderende ten fine van absolutie by veel redenen voorgestelt, en geproponeert by de voorsz partyen in heure dingtale en pleydoye, begrepen in heure principale schrifturen en anders, daar op dat sy geadmitteert sijn geweest tot heuren proeve. Gesien voorts by den voorsz *Hove* die informatien in dese sake gedaan, en andere Brieven en Documenten by de voorsz partyen beleid, geproduceert en overgegeven, tot verificatie van heure feiten, en vermits die acte daar mede de voorsz partyen gerenuncieert hadden van meer te produceren, mitsgaders die reprochien en salvatien, tegens malkanderen productie gedaan en overgegeven, en daar toe de acte, by den welken de voorsz partyen *in* rechte geconcludeert hadden, en recht begeert, en daar op dat op huyden dag beteikent is omme recht te hooren, 't voorsz *'t Hof* doorgesien en overgewogen hebbende alle 't gene dat tot deser materie dienende was, en gehoort hebbende die affirmatie by eede by den eysscher in dese sake gedaan, in den name en van wegen mijns *Genadigen Heere Eertshertoge van Oostentrijk, Hertoge van Bourgondien, Graeve van Holland, &c.* heeft de voorsz verweerders gecondemneert en condemneert, den eysscher te betalen de somme van ses hondert ponden Hollands, tot dertig groot elk pont gerekent, en dat by atterminatie tot drie termijnen, te weten, twee hondert der voorsz ponden St. Jansmisse eerstkomende, noch twee hondert Kersmisse daar naastvolgende, en twee hondert der selver ponden Sint Jansmisse daar naastvolgende, en compenseert die kosten by partyen tot deser instantien gedaan, omme redenen den Hove daar toe porrende. Actum den 28. July 1501. Present den *Stedehouder*, *Ruysch*, *Dorp*, *Almonde*, *Schoonhoven*, *Berendrecht*, *Mye*, *Essche*, *Duivenvoorde*.

Hy troude volgens huwelijkse voorwaarden van den 25. February 1476. ten tweedemale *Anna van Bergen en Grimbergen*, dochter van Graaf *Philips van Grimbergen*, en van *Anna van Hamale*, sijn derde huysvrouwe was *Gillisje van Polanen*, uyt den Huyse vander Lecke, dochter van *Jan vander Lecke*, Ridder, Heer van Ysselmonde, en van *Alijt van Egmont*; sy hadde voor haar eerste man gehad *Floris van Kijfhouk*, en voor de twede *Jan van Naaltwijk*. Hy liet een Capelle maken tot Schiedam in de grote Kerk, en is aldaar begraven, hebbende nagelaten by sijn twede Vrouwe,

Philip,

Digitized by Google

Philips van Spangen, Heer van Spangen en 's Gravenmoer, dat hy verkoft; hy verhiefanno 1509. by dode ſijns vaders alle ſijne leenen, ſtierf ongetrout van de ſwetende ſiekte anno 1592. begraven tot Schiedam in de Spangens Capelle, en nalatende alleen twee Baſtart dochters.

Engelbregt van Spangen, was de 68. Abt van St. Bertijns binnen St. Omeer; regeerde 13. jaren met eer en profijt des Convents, leggende in 't ſelve begraven, met het volgende Graffchrift en Quartieren.

SPANGEN. BERGEN.

ALKEMADE. HAMALE.

REVERENDUS IN CHRISTO ENGELBERTUS DE SPANGEN, MONASTERII SANCTI BERTINI RELIGIOSUS, TANDEM ABBAS, QUI OBIIT ANNO MDCCCCL.

Cornelis van Spangen, volgt.

Caſper van Spangen, Gouverneur van Breda, leefde anno 1529. volgens acte van bekenteniſſe, dat hy van ſijn vaders erffeniſſe voldaan was, van ſijn broeder *Cornelis van Spangen*, welke bekenteniſſe hy voor Schepenen van Antwerpen anno 1533. ſoo over ſijn ouders boedel, als ſijn broeder *Philips van Spangen*, en ſijn andere broeders en ſuſters, als doen overleden, vernieut heeft; ſtierf ongehout, begraven tot Breda in de grote Kerk in de Capelle van 't Hof, achterlatende drie Baſtarden, en heeft volgens teſtament in date 28. Maart 1553. tot ſijn univerſele erfgenaam geſtelt ſijn broeder *Cornelis van Spangen*.

Anthonis van Spangen, Monnik in de Abdye van St. Bernards binnen Antwerpen.

Margareta van Spangen, ſtierf ſonder oir, hadde te man gehad *Jan van Ranſt*, Ridder, Heer vau Hautain, Ridigem, en Morſele.

Steventje van Spangen, hadde te man den Heer van Chaſtillaire en Villier in Savoyen, Hofmeeſter van den Hertog van Savoyen, Gouverneur van de Nederlanden.

Eliſabeth van Spangen, hadde te man *Hendrik van Anele en Hemericourt*, Heer van Willenchy uyt Hoogbourgonge, en wan drie kinders, als I. *Gerrit van Emmericourt*, Abt van St. Bertijns voorſz in plaats ſijns ooms, daar na Biſſchop van St. Omeer anno 1563. tot 1577. doe hy ſtierf. II. *Margareta van Emmericourt*, die te man hadde *Thomas van Thienen*, Heer van Caſtres en Rombeek in Vlaanderen, en wan twee ſoonen, als *Jacob van Thienen*, Heere van Caſtres, die troude *Eliſabeth van Arkel*, Vrouwe van Heukelom in Holland, maar hy ſtierf ſonder kinders; en *Thomas van Thienen*, Heer van Caſtres naar ſijn broeder, wiens weduwe (met conſent van de Geeſtelijke Overheyt) hy troude, te weten de Vrouwe van Heukelom, van Weerdenburg, en Leyenburg voorſz; ſy ſtierf anno 1617. naarlatende eenen ſoone *Thomas van Thienen*, Heere van Caſtres, van Heukelum, van Leyenborg en Weerdenburg in de Betuwe, die te wyve hadde *Anna van Reneſſe van Elderen*, &c. III. *Margareta van Emmericourt*, troude *Jacob van Marnix*, Heere van Thouloufe, Budingen, en Sint Aldegondenberg, en wan drie kinders, als I. *Helena van Marnix*, getrout met *Jacob van Wignicourt*, Heere van Orton in Artoys, daar ſy by wan *Anthonis van Wignicourt*, gehout met *Clara van Hoorn*, ſuſter van den Heere van Boxtel, en van Keſſel; en *Willem van Wignicourt*, die troude *N. van Stradio*, Erfdochter van *Anna van Wignicourt*, gehout met *Louis van Chicquy*, Heer van Wieland, en wan twee ſoonen. II. *Jan van Marnix*, Heer van Tolouſe, troude *Catharina van Gheun van Caldenbroek*, en liet na *Urſel van Marnix*, Vrouwe van Thouloufe, getrout met *Bertrand van Loutſenrode*. III. *Philips van Marnix*, Heere van St. Aldegondenberg, in Henegouwen, en van Touwinch in Zeeland, Burgemeeſter en Gouverneur van Antwerpen, ſtierf te Leyden anno 1598. hadde eerſt getrout *Philippa van Baillœul* uyt Henegouwen, ſuſter van de Vrouwe van Aſperen; daar naar *Catharina van Eeckeren*, weduwe *Jans van Straten* van Antwerpen; ten laatſten *Joſijna van Lannoy*, dochter van den Heere van Hardixlaken uyt Vlaanderen, weduwe van *Adriaan van Baillœul*, Heere van Drures; ſy ſtierf te Leyden anno 1605. ſonder kinders; hy hadde by d'eerſte vier kinders, als 1. *Iacob van Marnix*, Heer van St. Aldegondenberg, te Leyden mede geſtorven anno 1599. ontrent 2. maanden na ſijn vader; hy hadde te wyve *Veronica Hoen vander Lippe*, en wan daar by een Erfdochter *N. van Marnix*, Vrouwe van Soubburg, die anno 1616. troude *Willem van Oldenbarnevelt*, Ritmeeſter, Gouverneur van Bergen op Zoom, ſoone van *Jan van Oldenbarnevelt*. 2. *Maria van Marnix*, hadde te man *Lodewijk van Vlaanderen*, Heere van Praat, daar moeder van was *Catharina vanden Boetzelaar*, ſuſter van den Heere van Aſperen, ſonder kinders. 3. *Amelia van Marnix*, hadde te man *Weſſel vanden Boetzelaar*, Heere van Aſperen, haar moeyens ſoone, anno 1604. naarlatende drie kinders. 4. *Eliſabeth van Marnix*, troude de Colonel *Charles Morgang* uyt Schotland; ſy ſtierf anno 1608. te Delf, naarlatende een dochter *Anna Morgang*. 5. *Louiſe*, *Philips van Marnix* jongſte dochter, gewonnen by ſijn tweede huysvrouwe, troude anno 1611. *Philips van Levijn*, Heere van Famars, Capiteyn, &c.

Maria van Spangen, Canoneſſe van St. Walru, tot Bergen in Henegouwen anno 1503.

Magtild van Spangen, mede Canoneſſe als boven.

Anna

Digitized by Google

Anna van Spangen, Canoneſſe te Nivelle in Wals-brabant, anno 1500.

Ioſijne van Spangen, Nonne te Looſduynen, anno 1496.

CORNELIS VAN SPANGEN, ſoone van *Philips van Spangen*, en van *Anna van Bergen*, was geboren anno 1487. Heer van Rodes, Nagtegaal, Moekenbroek, en naar ſijn broeders doot Heer van Spangen, Terliſt, koſt den 28. December 1528. van den Grave van Egmont de Heerlijkheid van Berkel; was anno 1530. Ballius van Rotterdam, en van Schielant; hy was ook Raad in den Hage, en Burgemeeſter geweeſt van Antwerpen; wiert geſtelt Opperhooft of Gouverneur en Capitein Generaal van wegen Keiſer *Carel de V.* binnen Antwerpen voorſz, ten tijde van Marten van Roſſum, ſoo als te ſien is by *Guicciardijn*, die ſulx ſeer ampel beſchrijft, en hem noemt ſeer geëxperimenteert ſoo in de Politie als in den Oorlog; hy heeft anno 1518. 1529. 1530. ſijne leenen verheeven; en anno 1529. volgens huwelijkſe voorwaarden getrout *Maria de Liere*, genaamt *Immerſeel*, dochter van *Ian van Immerſeel*, Markgrave van Antwerpen, en van *Ioſina Telling*, Burggravinne van Aalſt, en Vrouwe van Poppenroy; ſy hebben t'ſamen teſtament gemaakt den 24. October 1546. ſy ſtierf des ſelven jaars den 19. November, leit begraven in de Lieve Vrouwe Kerk tot Antwerpen in haar vaders graf; hy ſtierf op ſijn Huys ter Liſt, buyten Antwerpen den 31. Mey 1559. begraven in 't Nonnen Clooſter te St. Margrietendale binnen Antwerpen, recht voor den hogen Autaar, met ſijn Wapens en Quartieren op den ſark; hy was mede op de huldiging van Koning *Philips*, doe deſelve als Grave van Holland binnen Dordregt gehuldigt wiert; hy liet na

Maria van Spangen, geboren den 29. September 1530. troude den 9. February 1551. *Ian van Berlo*, Heer van Sletſijns, Grave van Leersbergen, Hoiſemont, en Oignie; ſtierf ſonder kinderen den 2. February 1558.

Philips van Spangen, volgt.

Iaqueline van Spangen, troude den 16. December 1553. *Aart van Cruyningen*, Heer van Voorhout, Cruyningen, ſtierf binnen Antwerpen anno 1594. den 14. September, begraven inde Lieve-Vrouwen Kerk, onder de ſark van die van Immerſeel.

Anna van Spangen, hadde eerſt te man *Ian van Haeſten*, Ridder in Gelderlant; daar naar *Gerrit* Heer van Oyen; ſy ſtierf anno 1584. nalatende by den eerſten man *Walraven*, Heere van Haeſten en Herwynen, die had te wyve *Philiberta*, dogter van *Engelbert*, Heere van Immerſeel in Brabant; hy ſtierf op 't huys te Herwynen anno 1608. out 53. jaren, ſonder oir. *Dorothea van Haeſten*, Vrouwe van Nievelt by Utregt ('t welk de Vrouw van *Brederoede*, haars Vaders voorſz ſuſter, hadde gekogt van *Steven van Roſſum*, Heere van Poeroyen) ſy hadde eerſt te man *Floris van Brederoede*, Heere van Cloetingen, wiens ouder Broeder *Walraven*, deſe *Dorothea* vaders ſuſter getrout had, als voorſz is; hy ſtierf anno 1589. nalatende 6. kinders; ſy troude daar na anno 1614. *Willem van Hoorn*, Heer van Keſſel, Gouverneur van Heuſden.

Maria van Spangen.

Engelbert van Spangen, geboren den 15. September 1533. ſtierf ten ſelven dage.

Carel van Spangen, geboren den 2. Maart 1537. en voor ſijn vader geſtorven.

PHILIPS VAN SPANGEN, ſone van *Cornelis van Spangen*, en van *Maria de Liere van Immerſeel*; was Heer van Spangen, Boudry, Terliſt, en Nagtegaal, verhief anno 1559. ſijne leenen, en troude anno 1560. volgens Huwelijkſe Voorwaarden van date 25. July *Ioſyna vanden Bongart*, uyt het Lant van Valkenburg, dogter van *Barent vanden Bongart en Lugtenburg*, Amptman vande Grave en den Lande van Cuyk, wiens moeder was *N. van Arkentiel*, en van *Elſabeth Turk*, Erfdogter tot Nieuwenrode, wiens moeder was *N. van Nieuwenrode*, Vrouwe van Breukele; hy was den eerſten die de drie Leeuskoppen uyt ſijn Wapen gelaten heeft, als blykt by ſijn Teſtament in parquement geſtelt, binnen Rotterdam gemaakt, en bezegelt met de Baar alleen, met den Wildeman en Leeuw tot tenants, en de pluymen uyt den Helm, waar by hy aan *Ioſyna vanden Bongart* gemaakt heeft de lyftogt van alle ſijne goederen; hy ſtierf anno 1578. *Ioſyna vanden Bongart* voorſz was geboren anno 1543. den 10. November, en ſtierf tot Yſſelſteyn anno 1597. en leyt tot Breukele in de Parochye van Lievenrode begraven; en liet naar

Ian van Spangen, Ridder, geboren den 30. Mey 1562. was Heer van Spangen en Boudry, en na ſijn vaders doot, nog onmondig ſijnde, ſoo heeft van ſijnen wegen *Hendrik Vrankens van Diemen* anno 1579. ſijne leenen verheven; anno 1602. heeft hy ſelfs den eedt van trouwe ſijner leenen gedaan; hy troude anno 1591. *Anna van Dilbeek*, dogter van *Anthonis van Dilbeek*, Heer tot Keſſel en Attenhoven, Droſſart van Dieſt en Lichem; hy woonde te Leeuwen, alwaar hy anno 1618. ſonder kinderen ſtierf, latende ſijnen broeder *Cornelis van Spangen* tot ſijn Erfgenaam; en leit met ſijn huyſvrouwe tot Leuven inde Minnebroeders Kerk in 't groot Choor, ſchuyns voor den hogen Autaar begraven.

Cornelis van Spangen, volgt.

Bernt van Spangen, geboren den 27. Mey 1563. jong geſturven, leit begraven tot Overſchie in 't Choor van de Kerke.

Eliſabeth van Spangen, geboren den 8. Meert 1565. geſtorven tot Mechelen ten huyſe van haar moey *Iacqueline van Spangen*, Vrouwe van Voorhout, den 13. February 1579. ongetrout, begraven tot de Vrouwe-broeders aldaar.

Maria van Spangen, geboren den 25. July 1568. jong geſtorven tot Delft.

Maria van Spangen, geboren tuſſen den 1. en 2. October 1572. troude den 17. April anno 1597. *Philips Hinchaart*, Heere tot Lillebrugge, Bergen, en Neerockeſeel, van dewelke die van Hinchaart ſijn voortgekomen; ſy ſtierf den 15. December 1615. en leit begraven in de Parochye van Bergen.

Philibert van Spangen, genaamt *Philibert Philips*, is

Digitized by Google

is gebooren tot Mechelen, tuſſen den 20. en 21. Juny 1574. hy wiert Ridder en groot Balliu van Walsbrabant, mitsgaders Edelman van haar Hoogheden *Albertus* en *Ysabelle*, Aarts-Hertogen van Ooſtenrijk; hy hadde getrout anno 1602. den 31. January binnen Bruſſel, volgens Huwelijxſe Voorwaarden *Leonarda Damant*, dogter van *Nicolaas Damant*, Ridder, Viſconte de Bruxelles, Cancelier van Brabant; ſy ſtierf den 9. April 1616. en lieten naar *Nicolaas Anthony van Spangen*, was Heer van Ottignies, Monſty, en St. Lambert de la Capelle, troude *Livina de Guernouval*, en lieten te ſamen na I. *Francois Ioſeph*, Heer van Ottignies, troude *Maria Ienne de Glimes*, Canoneſſe geweeſt te Nivelle, dogter van *Wynand*, Grave van Glimes, en van *Ydoigne N. N.* daar hy by verwekte eenen ſone, genaamt *Manuel Francois Levin van Spangen*, en een dogter *N. van Spangen*. 2. *Louis Philibert van Spangen*, Heer van Monſty, ſtierf jongman. 3. *Charles Emanuel van Spangen*, Heer van St. Lambert de la Cappelle, was Capiteyn ten dienſte van ſijn Coninglijke Majeſteyt van Spangien, ſtierf ongetrout. II. *Willem van Spangen*, was mede Capiteyn van ſijn Coninglijke Majeſteyt van Spangien, en ſtierf jongman. III. *Emanuel Philibert van Spangen*, Heere van Mellée en Bieſmes, buyten Nivelle, woonde aldaar, ſtierf ongetrout, over de 80. jaaren out ſijnde. IV. *Carel van Spangen*, was Cononik van St. Gudele binnen Bruſſel. V. *Barbara van Spangen*.

N. van Spangen, geboren anno 1576. den 26. December, welke dogter ſonder naam gedoopt is, en een uyr naar het voorſz Doopſel overleden, en begraven tot St. Truyen in de Lieve Vrouwe Kerk, in 't Choor van onſe Lieve Vrouw.

CORNELIS VAN SPANGEN, ſoone van *Philips van Spangen*, en van *Ioſina vanden Bongaart*, is geboren den 17. April 1571. met ſijn broeder *Beernt van Spangen*, die den 25. dito van t'ſelve jaar ſtierf, van wien hy een tweeling was; Wiert by ſpeciaal mandaat, volgens den brief daar af ſijnde in dato den 20. December 1607. van *Aalbert*, Aarts-Hertoge van Ooſtenrijck, Ridder gemaakt; was Heer van Terliſt, en naar de doot van ſijn broeder *Ian van Spangen* voorſz Heere van Spangen en Baudries; hy verhief ſijne leenen anno 1619. en troude anno 1595. den 7. November, volgens Huwelijxe Voorwaarden, *Anna van Hamale*, dogter van *Cornelis van Hamale*, Droſſart van Dieſt en Sichem; ſy was gebooren tot Dieſt voorſz anno 1564. den 22. October, ſtierf anno 1628. en hy anno 1638. den 25. October, en leggen te ſamen begraven tot Antwerpen by de Nonnen te St. Margriet ten Daale, voor den Hogen Autaar, in het graf van die van Spangen; ſy lieten te ſamen na

Cornelis van Spangen, volgt.

Philips Philibert van Spangen, Heere van ter Liſt, hadde te wyve *Maria van Steenhuys*, dogter van *Willem van Steenhuys*, Ridder, was Raat van Staten, mitsgaders vanden Secreten Raat van den Coning van Spangien, en Alcalde van 't Hof; ſy ſtierven beyde tot Bruſſel ſonder kinders naar te laaten, ſy den 14. Auguſtus 1669. hy den 22. Auguſtus deſſelven jaars, en ſijn te ſamen tot Antwerpen in 't Clooſter van St. Margriet ten Daale begraven, in 't Graf van hun Voorouders.

Iuſtus van Spangen, Heere van Sterthoven en Beſegen, troude *Helena van Dombroek*, dogter van *N. van Dombroek*, Lt. Coll. van een Regiment Duytſchen ten dienſte van den Coning van Spangien; hy ſtierf den .... February 1674. ſy den .... December 1680. en lieten te ſamen naar I. *Cornelis Francois van Spangen*, Heer tot Sterthoven, die te wyve hadde *N. van Mechelen*, weduwe van *N. Seraats*, en liet by deſelve naar 1. *Ian van Spangen*. 2. *Carel van Spangen*. 3. *N. van Spangen*. II. *Iuſtus Philibert van Spangen*, troude *Maria de Gereyts*, geſeyt *Grave*, dogter van *Geldebert van Grave*, Heer van Wetterbeck, en van *Anna Maria van Boſchuyſen*, by dewelke hy verweckte eenen ſoone, en een dogter. III. *Philippina van Spangen*, troude tot Mechelen *Charles*, Heere van Berelevedonk. IV. *Maria Margareta van Spangen*, troude *Cornelis Iuſtus van Spangen*, Capiteyn ten dienſte deſer Landen, ſoone van *Cornelis van Spangen*, en van *Hendrica van Brakel*. V. *Henrica van Spangen*, ſtierf jongejuffer.

Iaquelina van Spangen, troude *Philips van Eynatten*, ſoone van *N. van Eynatten*, en van *N. van Schoenhoven*, dog ſtierven ſonder oir; en ſijn tot Leuven begraven tot de Minnebroeders, ter ſyden den Hogen Autaar, in de Graſtede van die van Spangen.

CORNELIS VAN SPANGEN, ſoone van *Cornelis van Spangen*, Ridder, en van *Anna van Hamale*, was Heere van Spangen, en Boudries, troude volgens Huwelijkſe Voorwaarde in dato den 24. December 1634. *Henrica van Brakel*, dogter van *Aſſueer van Brakel*, Heer van Blinckenburg en Marienburg, wiens moeder *de Voogt van Rynevelt* was, en van *Anna van Mom*, wiens moeder *Cuylenburg* was; hy verhief anno 1628. eenige ſijner leenen by opdragte en Huwelijxe Voorwaarden ſijns vaders, en anno 1639. heeft hy by dode ſijns vaders ſijn vordere leenen verheeven; hy ſtierf den 19. November 1663. out ſijnde 66. jaren, ſy elf maanden te vooren den 19. December 1662. out ſijnde 46. jaaren, en leggen beyde inde Breur Kerk tot Utregt begraven; en lieten t'ſamen naar deſe volgende negentien kinderen.

Philips van Spangen, volgt.

Iacob van Spangen, geboren den 26. April 1637. en den 30. daar aan volgende overleden.

Cornelis van Spangen, gebooren den 30. October 1638. naderhant *Cornelis Iuſtus* genoemt, was Capiteyn ten dienſte deſer Landen; hy troude anno 1665. *Maria Margareta van Spangen*, dogter van *Iuſtus van Spangen*, ſijn ooms dogter, by dewelke hy wan I. *Cornelis Donatius van Spangen*, dog ſtierf nog jong ſijnde. II. *Philips Barent van Spangen*. III. *Paulus Aſſuerus van Spangen*. IV. *Charlotte Hendrina van Spangen*. V. *Cor-*

Digitized by Google

nelis Francois van Spangen. VI. *Iacob Francois van Spangen.*

Anna van Spangen, geboren den 7. January 1640. en den 12. nagt ſubyt overleden.

Iasper van Spangen, geboorен den 27. December 1640. en s'jaars daar aan overleden in de vaſten.

Aſſuerus Hendrik van Spangen, geboorен den 24. December 1641. was Capiteyn ten dienſte deſer Landen, troude den 10. April 1674 tot Middelburg in Zeelant *Maria Gabriele vander Goes*, dogter van *Marcelis vander Goes*, Heer van Nieuvliet, en van *Agatha Magnus*; dog ſtierf den 25. January 1675. ſeer onverwagt van de Stuypen, 7. Maanden Swanger ſijnde, naar dat nog eerſt van een doot ſoontje verloſt was; hy troude naderhant anno 1679. voor de twede maal *Adriana Nobelaar*, weduwe vanden Major *Sanderlans*, en ſuſter vanden Heer van Kerkwerve.

Anna van Spangen, is geboren den 19. Juny 1643. en geſtorven den 25. Juny 1651.

Maria Aloyſe van Spangen, geboren den 11. October 1644. en twee dagen daar naar ſubyt overleden.

Bernardina van Spangen, geboren den 18. Maart 1646. en geſtorven den 9. Mey 1674.

Iacob van Spangen, is geboorен den 4. Juny 1647. en den 7. daar aanvolgende overleden.

Maria Henriette van Spangen, geboorен den 30. July 1648. en den 12. Auguſti 1649. geſtorven.

Carel van Spangen, geboren den 8. Auguſti 1649.

Emanuel van Spangen, geboren den 8. November 1659. en den 10. December daar aan volgende overleden.

Anna Catharina van Spangen, geboorен den 9. September 1652. Religieuſe in 't Clooſter van de Ongeſchonden Carmeliterſſen tot Leuven.

Ian Willem van Spangen, geboren den 2. December 1653. en korts daar aan overleden.

Barbara van Spangen, geboorен den 24. February 1655 en in April daar aanvolgende overleden.

Maria Barbara van Spangen, geboren den 5. Maart 1656.

Francois Philibert van Spangen, geboorен den 16. Juny 1657.

Eliſabeth Anna van Spangen, is geboren den 6. Maart 1659. en den 25. Auguſti daar aan volgende overleden.

PHILIPS JACOB VAN SPANGEN, outſte ſoone van *Cornelis van Spangen*, en van *Hendrica van Brakel*, was Heere van Spangen en Baudries, heeft anno 1664. en 1665. by verſterf ſijn vaders, ſijne leenen verheeven, en anno 1680. die geene de welke hem aangekomen waren by dode van *Maria van Brakel*, ſijn moey, ſuſter van *Hendrica van Brakel*; troude anno 1662. *Philippa Maria van Waſſenaar*, Vry-vrouwe van Nieukoop, Noorden, en Achtienhoven, dogter van *Aalbert van Waſſenaar*, Heer van Alkemade, welke ſtierf anno 1673. den 10. Maart, vyf dagen Craams ſijnde van *Iſabelle Heſter*, en *Aalbert Aſſueer van Spangen*, het welke tweelingen waren, geboorен den 5. Maart 1673. voorſz, en leyt by haar ouders en vrienden begraven tot Leyden in St. Pierers Kerk. *Philips Iacob van Spangen* voorn. heeft naar haar doot voor ſijn twede huyſvrouwe getrout den 16. Auguſty 1677. *Margareta Helena de la Torre*, Vrouwe van Thol, en in Middelharnas, dogter van *Francois de la Torre*, en van *Maria van Poelgeeſt*; dewelke anno 1680. ſonder kinderen overleden is; hy liet by ſijn eerſte huyſvrouwe naar

Hendrik Aalbert van Spangen, gebooren tot Leyden den 3. Maart 1663. en geſtorven den 2. Mey daar aanvolgende, tot Utregt.

Maria Cornelia van Spangen, geboren tot Leyden den 17. Maart 1664.

Albertina Agnes van Spangen, geboren tot Leyden den 3. Juny 1665. en geſtorven den 28. February 1669.

Cornelia Anna van Spangen, geboren tot Leyden den 24. November 1666. en geſtorven den 5. February 1677.

Philips Chriſtiaan van Spangen, volgt.

Gerarda Iacoba van Spangen, geboorен op 't Huys ter Does, buyten Leyden den 3. Mey 1669. en geſtorven den 14. December daar aan volgende.

Charlotte Heſter van Spangen, geboren tot Leyden den 12. July 1671. en den 6. dag daar aan volgende overleden.

Iſabelle Heſter van Spangen, en

Aalbert Aſſuer van Spangen, tweelingen, ſijn geboren tot Leyden den 5. Maart 1673. en is *Iſabella Heſter van Spangen* voorſz overleden den 20. July daar aanvolgende, en *Aalbert Aſſuer van Spangen*, den 30. September 1679.

PHILIPS CHRISTIAAN VAN SPANGEN, ſoone van *Philips Iacob van Spangen*, en van *Philippina Maria van Waſſenaar*, geboren tot Leiden den 24. December 1667. en heeft ſijn vader *Philips Iacob van Spangen*, uyt ſijnen naam den 3. November 1674. van de Staten van Holland en Weſt vrieſland, verheeven de Heerlijkheden van Nieukoop, Noorden, en Achtienhoven, met ſijn appendentien en dependentien, welke hem aangekomen zyn van ſijn moeder *Philippina Maria van Waſſenaar.*

Het Wapen van Spangen is een Faſce van Lazuur, op een Velt van Gout.

SASBOUT.

Digitized by Google

SASBOUT.

190 DE familie van Sasbout is een van de outste Edele Schiltboortige Geslagten van Rijnland, alwaar sy ter Vierschare met de Graven van Holland, en naderhant met desselfs Balliuwen over eenige Eeuwen altijts onder de Welgeboorne zyn verschenen. Den eersten daar van wy bescheydelijk een consecutive generatie weten, is geweest

DIRK SASBOUT, Knape, getrout met *Sophia van Segwaart*, beyde begraven tot Soetermeer, onder een groote sark, met haar-luyder Wapen daar op gehouwen, leefde anno 1454. hy stierf anno 1480. en sy anno 1476. en hebben gewonnen

Sasbout Sasbout, volgt. *Pieter Sasbout*, troude *N. N.* en wan I. *Joost Sasbout*.† II. *Dirk Sasbout*.† III. *Adriaan Sasbout*, wiens mannelijke descendenten alle zyn van over lange verstorven. IV. *Pieter Sasbout*,* Burgemeester tot Delft, troude drie vrouwen, en wan 1. *Sophia Sasbout*, troude *Pieter van Opmeer*. 2. *Catharina Sasbout*, troude *Christiaan van Wapenvelt*. 3. *Magdalena Sasbout*, troude *Hugo vander Dussen*, soon van *Jacob vander Dussen*, *Bruyns* soon, Burgemeester tot Delf. 4. *Margareta Sasbout*, troude *Christiaan van Vliet vander Woert*. 5. *Lucas Sasbout*, troude *Maria de Groot*, *Huygens* dochter, en heeft maar een eenige dochter nagelaten. 6. *Alijt Sasbout*, troude *Pieter van Varick*, waar van komen de Edelen van Varick tot Rijssel. 7. *Maria van Sasbout*, troude *Dirk Verhoog van Adrichem*.

SASBOUT SASBOUT, soone van *Dirk Sasbout*, en van *Sophia van Segwaart*, was drie malen Burgemeester tot Delft, troude ten eersten *Margareta van Diemen*; ten tweden *Machtild vander Dussen*, dochter van *Jan vander Dussen*, *Arents* soon; hy stierf anno 1508. en sy anno 1538. en heeft by de laatste vrouw gewonnen

Mr. *Joost Sasbout*, Ridder, Heere van Spalant, eerst Raat van Holland,* daar na den eersten Cancelier van Gelderland,* troude *Catharina vander Meer*, dochter van *Pieter Frankensz vander Meer*, en van *Lidewy de Wilt van Bleyswijk*; hy stierf tot Arnhem anno 1546. out zynde 59. jaren, hebbende by sijn leven sig selven dit volgende Grafschrift gemaakt, 't welk by *Guicciardijn*, *Boxhorn*, en andere Schryvers allenthalven geallegeert wert.

Siste gradum: quod es, ipse fui, fortassis eris cras
Quod sum, cadaver putridum.
Olim Judocus eram Sasbout: me misit in auras
Delft clara pars Bataviæ.
Ter denis patriæ caussas decidimus annis
Pars consilii haud ingloria.
Deinde & rectum Præses jus, Cæsare, Gelris
Dixi, jubente Carolo.
Quid tituli, quid opes, quid nunc prudentia prodest?
Mors summa miscet infimis.
Sola manet virtus homini post funera, solam
Dum vivis, hanc ama. Vale.

VIVUS SIBI SCRIPSIT. VIXIT ANNOS
LIX. MENS. VIII. DIES X.
OBIIT M. D. XLVI. NOVEMB. XIV.

Het voornoemde Grafschrift staat op een konstig, dog ouwerwets uytgehouwen steen-werk, tegen een muur in de trans van het Choor tot Arnhem opgeregt, onder een klein Sceleton of geraamte; en liet den voorsz *Joost Sasbout* na I. *Arnout Sasbout*, Ridder, Heere van Spaland, eerst Raad des Konings in sijn Nederlanden, was ook Raad van Holland, en Cancelier van Gelderland, gelijk sijn vader; laastelijk wiert hy door Koning *Philips de II.* verkoren tot President van sijnen Secreten Rade te Brussel, by brieven daar van zynde, getekent tot Madrid den 1. Juny 1572. doch week daar na anno 1576. vermits de troubles, na Holland; hadde getrout *Maria van Heermale*, en wan 1. *Justina Sasbout*, troude *Adolph van Gryboual*, Heere van Berquyn, Plessy, &c. en wonnen kinderen. 2. *Magtild Sasbout*, troude *Frederik van Voorst*, Richter en Waltgraaf tot Nimegen, en wan *Maria van Voorst*, dewelke troude *Jan van Wassenaar van Duyvenvoorde*, Heer van Duyvenvoorde, die kinderen hebben nagelaten. 3. *Liduina Sasbout*, troude *Jacob van Scharpenseel*, dan stierf sonder oir. 4. *Cornelis Sasbout*, troude *François van Cranevelt*, en wan *Ioost van Cranevelt*, die getrout was aan *Geertryd Oem*, en *Anna van Cranevelt*, die te man hadde *Willem van Furstenberg*, hebbende beyde descendenten nagelaten. II. *Anna Sasbout*, *Joosten* dochter, troude *Cornelis de Jonge*, Heer van Baartwijk, Hoge-heemraad van Delfland, Rekenmeester van Holland;

Digitized by Google

hy ſtierf anno 1578. ſy anno 1595. nalatende te ſamen, 1. *Magtild de Ionge*, getrout met *Pieter van Adrichem van Dorp*, lieten kinders na. 2. *Gerardina de Ionge*, ſtierf ſonder oir. 3. *Maria de Ionge*, mede ſonder oir geſturven. 4. *Cornelis de Ionge*, Heer van Baartwijk, Raad van Holland t'Utregt, troude *Caſparina van Drenkwaart*, dochter van *Boudewijn van Drenkwaart*, Raad en Rentmeeſter Generaal van Zuyt-holland, en van *Catharina van Hogelande*, en lieten kinders na. 5. *Catharina de Ionge*, troude *Cornelis van Blyenburg*, *Heymans* ſoone. 6. *Margareta de Ionge*, ſtierf ſonder oir. 7. *Iacob de Ionge*, troude *Iacoba de Huyter*. 8. *Iooſt de Ionge*, troude *Anna van Blyenburg*, *Heimans* dochter, doch ſtierf ſonder oir. 9. *Geertruyd de Ionge*, ſtierf ſonder oir.

Ian Sasbout, volgt.

Margareta Sasbout, troude Mr. *Cornelis van der Duſſen*, *Arents* ſoon, Secretaris der Stadt Delft; ſy ſtierf anno 1520. en hy anno 1556. en hebben verſcheyde deſcendenten nagelaten, daar van noch mans oir is in 't leven.

Catharina Sasbout, troude *Beukel vander Burg*, *Iooſt Arents* ſoone, en wan mede kinderen.

JAN SASBOUT, ſoone van *Sasbout Dirks* ſoon *Sasbout*, en van *Magtild vander Duſſen*, was 25. malen Burgemeeſter tot Delft, troude *Eliſabeth vander Burg*, dochter van *Iooſt Arents* ſoon *vander Burg*, en van *N. van Santen*; hy ſtierf anno 1573. out 82. jaren, en hebben gewonnen hem dit volgende Grafſchrift gemaakt is.

Adam Sasbout, Minnebroeder, ſtierf anno 1553. out 36. jaren, begraven tot Leuven, alwaar

D. O. M.

ADAMUS nomen, Batavi mea patria DELFI,
Progenies SASBOUT non inhonora fuit;
Trajectum Latias & Græcas tradidit artes,
Lovanium Hebræas addidit atque ſacras:
Quas ut proferrem (culpa eſt ſepelire talentum,
Et Domino uſuras non ſolviſſe ſuas)
Commoda viſa mihi Franciſci ſemita: at illam
Dum ſequor, in mediis curſibus eripior.

CORNELIUS MUSIUS DELF. AMICO POS. OBIIT AN. SALUTIS CIↃ. IↃ. LIII. ÆTAT. XXXVI.

Sijn Contrefeitſel in 't Kloofterlijk gewaat gaat op twederley manieren in prent uyt, 't eerſte gedaan door *Jan Wirix*, met ſijn devijs *Omnia vanitas*, dat is, alles ydelheyt, en een Latijnſch vers daar onder; het tweede (zynde copye) heeft deſe vermaninge onder aan: *Gedenkt ô menſch dat gy ſtof ſijt, ende in ſtof ſult gy wederom verkeert worden.* Maar het vers dat op ſijn afbeelding gemaakt is, luyt aldus:

Bis decimum & quintum Delphorum Conſule Patre
Clarus, & agnatis Preſidibuſque viris,
Aſſiſii vatis leges habitumque ſequutus,
ADAMUS SASBOUT haud ſecus ora tulit.
Quale viro ingenium, vis, mens, quæ copia ſacri
Eloquii & quatuor lingua diſerta ſonis,
Sunt libri teſtes, ſolers quos ſuſpicit orbis,
Auctoris nomen dum canit & titulos.
Quæ nî pulchra duat manſuram Gloria Famam,
Debuerant vitæ de brevitate queri.

Agatha Sasbout, troude *Gijsbert Muys van Holy*, *Jacobs* ſoon.

Margareta Sasbout, troude *Michiel Voſmeer*, Treſaurier tot Delft, en wan onder andere *Sasbout Voſmeer*, Licentiaat in de Godheyt, Biſſchop van de Phillippenſen en Utrecht, mitsgaders Vicarius of Stadhouder vanden Paus over alle de Vereenigde Provintien; hy ſtierf tot Ceulen anno 1614. en is aldaar ſeer prachtiglijk begraven in de Clooſter-kerk van de Obſervanten, met deſſelfs Wapen en Quartieren, onder een Aartsbiſſchoplijke hoet en ſtaf; zynde deſſelfs Wapen een

Digitized by Google

een Swarten Eenhoorn op Silver, gecartileert met dat van Sasbout; sijn Grafschrift en acht Quartieren zyn als volgt:

D. O. M.
ILLUSTRISS. ET REVERENDISS. D.
D. SASBOLDO VOSMERO DELFIO.
ARCHIEPIS. PHILIPP. ET ULTRAJECT. FÆ-
DERATAR. AC RECEPTAR. CIVITAT. BELGII
VICARIO APOST. QUI ANNO DOM. M. D. C. XIV.
V. NONAS MAY OBIIT, TIELMANUS VOS-
MERUS FRATRI OPT. MOESTUS FECIT
IN ODÆO, AB IPSO DICATO.

VOSMEER.	SASBOUT.
HEUVEL.	BURG.
EYNDE.	DUSSEN.
RODENRYS.	SANTEN.

Ian Sasbout, volgt.
Sasbout Sasbout, was Pater van St. Annen Convent tot Delft, ſtierf anno 1589.
Gerard Sasbout, Prieſter, ſtierf anno 1579.
Eva Sasbout, Bagijn tot Delft.

JAN SASBOUT, ſoone van *Ian Sasbout*, en van *Eliſabeth vander Burg*, was Burgemeeſter tot Delft, troude *Liduina vander Hoef*, dochter van *Michiel vander Hoef*, jonger ſoon uyt den Geſlagte van *Heerman van Oeſtgeeſt*, en van *Sophia Muys van Holy*; hy ſtierf anno 1576. en wan

Michiel Sasbout, volgt.
Sasbout Sasbout, troude *Catharina van Wapenvelt*, en wan I. *Ian Sasbout*, die ſonder oir is overleden. II. *Catharina Sasbout*, troude *Jan van Meerhout* tot Culenborg.
Catharina Sasbout, troude *Hendrik Bugge*, ſoon van *Dirk Bugge*, en van *Anna Peruſijn*, *Ians* dochter, en hebben gewonnen I. *Iohanna Bugge*, troude *Pieter Braber*. II. *Liduina Bugge*, troude *Cornelis van Ring*, *Michiels* ſoon. III. *Gerard Bugge*, troude *Chriſtina vander Wel*. IV. *Sasbout Bugge*, troude *Catharina Storm* tot Leuven.
Eliſabeth Sasbout, troude *Dirk Bugge Dirkſen*.
Yda Sasbout, Bagijn tot Delft.
Sophia Sasbout, troude *Lucas van Vliet*.

MICHIEL SASBOUT, ſoone van *Ian Sasbout*, en van *Liduina vander Hoef*, troude *Iohanna vander Hoog*, en wan

JACOB SASBOUT, troude *Iacoba Prooſt*, en wan een eenige dochter.

LIDUINA SASBOUT, de leſte vrouw van deſen Geſlagte, troude *Leonard*, Grave vander Nath, Heere van Petten, &c. en wan kinderen.

Het Wapen van Sasbout is een Schilt van Sabel, beladen met drie Goutsblommen van Gout, twee boven en een onder.

SPIERING.

191 WOUTER, jonger broeder van *Robbregt*, *Ians* ſoon, de vijſde dier naam, Heer van Heuſden, was omtrent het jaar 1200. Heer van Spiering, daar van het Geſlagte van Spiering afkomſtig is.

Het Wapen van Spiering was een Radt van Gout, op een Velt van Sabel.

Digitized by Google

SPRUYT.

192 GYSBERT SPRUYT, leefde anno 1313. troude *N. van Nyenrode*, en wan

BRUYNING SPRUYT VAN CRIEKENBEEK, Maarschalk van Abcoude, hadde te wyve *Elisabeth van Assendelft*, *Hugens* dochter, anno 1398. en wan

Hugo Spruyt, volgt.

Lijsbeth Spruyt, hadde te man *Gerrit Heerman van Oestgeest* te Leyden, omtrent den jare 1470. en wan 1. *Cornelis Heerman van Oestgeest*. 2. *Bruyning Heerman van Oestgeest*, vermelt tot Leyden anno 1509.

Hillegond Spruyt, troude eerst *Willem Uytenhage*, *Willemsz*, en wan 1. *Lijsbeth Uytenhage*, die te man hadde *Ian van Abcoude*, alias *Alkemade*, soone van *Iohan van Alkemade van den Woude*, en van *Magtild van Maalstede* uyt Zeeland; sy stierf anno 1473. hy anno 1481. nalatende 1. *Ian van den Woude*, Minnebroeder. 2. *Cornelis van den Woude*. 3. *Carel van den Woude*. 4. *Margareta van den Woude*, alle sonder oir gesturven. 5. *Hillegonda van den Woude*, troude *Cornelis Croesink*, Heer van Benthuysen, Houtvester van Holland, die stierf anno 1520. *Hillegond Spruyt* voornoemt troude ten twedenmale *Floris van Boschuysen* tot Leyden; hy was Raad in den Hage anno 1540. Schout tot Leyden anno 1545. mitsgaders Balliu van Putten, stierf seer out anno 1574. en liet naar 1. *Ian van Boschuysen* Ridder, Sommellier of Bottellier, en bysonderen Raad van Hertog *Carel van Bourgonden*, anno 1466. anno 1470. Capiteyn op Zee, tegens den Grave van Warwijk uyt Engeland; was anno 1475. in 't beleg voor Nuys, en wiert genoemt *Ian met den witten Valk*, was een seer onverstaget Oorlogs-man, hadde te wyve *N. van Tourneur*, en wan kinders. 2. *Willem van Boschuysen*. 3. *Bruyning van Boschuysen*, Registermeester of bewaarder van de Chartres van Holland anno 1447. hadde getrout *Catharina Quequels* te Dordregt, en wan kinders. 4. *Lutgaard van Boschuysen*, hadde te man *Gerrit van Sonnevelt* te Leyden, en wan een dogter. 5. *Catharina van Boschuysen*, hadde te man *Gerrit van Abbenbroek*, Ridder, en Balliu van Putten, stierf anno 1494. sonder oir.

N. Spruyt, troude *Claus de Vriese*, Schiltknape, Raad in den Hage, mitsgaders Rentmeester Generaal van Holland, en liet onder andere kinders naar, *Alyt de Vriese*, die te man hadde *Barthout van Assendelft*, soone van *Albregt van Assendelft*, en van *Christina vander Maarn*, en wan kinders.

HUGO SPRUYT VAN CRIEKENBEEK, soone van *Bruyning Spruyt van Criekenbeek*, en van *Elisabeth van Assendelft*, hadde te wyve *Hadewy van Heemskerk*, dochter van *Wernbout van Heemskerk*, en van *N. van Zijl*, en wan by deselve,

BRUYNING SPRUYT VAN CRIEKENBEEK, die te wyve hadde *Maria van Sonnevelt* te Leyden, en liet maar alleenlijk drie dochters naar, als

Hadewy Spruyt, hadde eerst te man *Ian van Beschuysen*, daar naar *Pieter Pijnssen*, sonder oir.

Emerentia Spruyt, troude *Hendrik van Wyngaarden*, soone van *Dirk van Wyngaarden*, en van *Adriana van Nieuvelt*, *Gerrits* dochter, en wan 1. *Bruyning van Wyngaarden*, was Ambagsheer van 's Heer-aartsberge, en Rentmeester Generaal van Zeeland Beoosterschelt, stierf te Schoonhoven anno 1605. out 75. jaren, hadde te wyve *Maria van Serooskerke*, dochter van *Hieronimus van Serooskerke*, Ridder; sy stierf anno 1603. nalatende een eenigen soone. 2. *Gerrit van Wyngaarden*, was President van den Hove van Holland, stierf anno 1598. hadde te wyve *Sandrina Croesink*, Erfdochter van den Heer van Benthuysen en Soetermeer; sy stierf anno 1594. nalatende kinders. 3. *Adriana van Wyngaarden*, hadde eerst te man *Willem Bol* t'Utregt, daar naar *Steven van Blitterswijk*, doch stierf sonder oir. 4. *Maria van Wyngaarden*, stierf ongehout.

Maria Spruyt, troude *Jan van Oostrum*, en wan *Jan van Oostrum*, Casteleyn van Woerden, stierf anno 1612 out 67. jaren, hadde te wyve *Alijd van Renesse*, *Gerrits* dochter, en wan 1. *Ian van Oostrum*, Capiteyn, stierf anno 1616. 2. *Iuriaan van Oostrum*, stierf mede Capiteyn anno 1614. 3. *Adriaan van Oostrum*. 4. *Bruning van Oostrum*. 5. *Maria van Oostrum*, die te man hadde *Eustaas van Aaswijn*, soone van den Heer van Brakel. 6. *Geertruyd van Oostrum*.

Het Wapen van Spruyt is een Silvere Lely op een Velt van Keel.

SUYS.

193 EEn van de outste en Adelijke Geslagten, die de Stad Dordrecht regeerden, doen deselve met stene muyren omcingelt wiert, ontrent den jare 1230. van dewelke geleeft hebben

HEYMAN SUYS, Schepen van Dordrecht anno 1294.

ARENT SUYS, Schepen van Dordrecht anno 1368.

PIETER SUYS, Schepen van Dordrecht anno 1402.

AL-

Digitized by Google

ALLAART SUYS, *Matheus* soon, Burgemeester van Dordrecht anno 1452. en 1466. hy stierf anno 1473. out 80. jaren.

DANIEL SUYS, troude *N. van Steenhuysen*, hy wan

PIETER SUYS, Ambachts-heer in Gryfenoort, troude *Iohanna vander Burg*, Erfdochter van *Ian vander Burg*, *Willems* soon; hy wiert verlijt met het Huys ter Burg by Rijfwijk, door overgifte van fijn neve *Ian vander Burg*, *Gerrits* soon, en ftierf anno 1501. leggende met fijn Huysvrouwe begraven in de Kerk van Rijfwijk, op 't Choor, onder een blauwe fark, daar op gehouwen ftaan defe vier Quartieren:

SUYS.	BURGH.
STEENHUYSEN.	DE ROVERE VAN MONTFOORT.

Hy liet by fijn Huysvrouw na
Cornelis Suys, volgt.

Allaart Suys, Ambachts-heer in Gryfenoort, troude eerft *Maria*, dochter van *Willem van Boffchuyfen*, Balliuw van Rijnland, en Caftelein van Woerden, die ftierf fonder oir; daar na *Anna vander Nath*, *Gillis* dochter; hy ftierf den 12. Maart 1536.

Catharina Suys, troude Mr. *Andries van Hargen*, Heer van Oofterwijk anno 1520.

Iacob Suys, troude *Catharina van Naaltwijk*, *Ians* dochter, fonder oir.

Agatha Suys, troude *Arent van Adrichum*, Heer van Adrichum; fy ftierf den 8. October 1538.

Daniel Suys, volgt hier na.

Ian Suys, Opperdijkgraaf van 't Landt van Schouwen, wert vermelt met fijn broeder *Daniel Suys*, onder de Ridderfchap en Edelen van Zeeland anno 1540. doen Keyfer *Karel de V.* de Landen quam door reyfen en befoeken; als mede doen Conink *Philips* als Grave van Holland en Zeeland binnen Dordrecht gehult wiert, anno 1549. hy ftierf tot Zierixzee anno 1553.

Willem Suys, ftierf den 7. Juny 1525.

CORNELIS SUYS, foon van *Pieter Suys*, en van *Iohanna vander Burg*, wert verlijt met het Huys ter Burg anno 1502. was Meefterknaap van de Houvefterye van Holland anno 1517. Hoogheemraat van Delfland anno 1519. troude *Maria de Ionge*, dochter van Mr. *Cornelis de Ionge*, Heer van Baartwijk, Rekenmeefter in den Hage, en Raad in den Hove van Holland; fy ftierf den 3. Mey 1566. hy den 10. December 1521. begraven tot Rijfwijk in fijn ouders graf; hy wan

Mr. *Cornelis Suys*, volgt.

Heer en Mr. *Pieter Suys*, Canonik op 't Hof in den Hage, ftierf anno 1556. begraven aldaar in de Capelle onder een fark, ingeleyt met coper, en fijn Epitaphium was van albaft.

Magtild Suys, troude anno 1535. *Dirk van Teylingen*, Raad en Rentmeefter van den Grave van Egmont.

Iohanna Suys, troude eerft *Arent Pieters* foon *van Heerjansdam*, Ambachts-heer van Heerjansdam; daar na *Boudewijn van Drenkwaart*, Burgemeefter van Dordrecht, Raad en Rentmeefter Generaal van Zuyt-holland.

Maria Suys, ftierf tot Dordrecht anno 1536.

Mr. CORNELIS SUYS, Ridder, foone van *Cornelis Suys*, en van *Maria*, dochter van Meefter *Cornelis de Ionge*, verlijt met het Huys ter Burg anno 1522. wiert Heer van Rijfwijk anno 1557. by opdrachte van *Willem*, Prince van Orangien, was Hoogheemraat van Delfland anno 1538. wiert Raad anno 1534. en namaals Prefident van den Hove van Holland, hy vertrok anno 1572. met de andere Raatsheeren, vermits de troubelen in den Hage, naar Utrecht, en bleef aldaar tot naar de Pacificatie van Gent anno 1567. en ftierf in den Hage den 19. September 1580. out 66. jaren; hy hadde drie Huysvrouwen gehad, en troude eerft anno 1534. *Maria*, dochter van Mr. *Vincent Dammas* foon *van Drogendijk*, Rekenmeefter in den Hage, en van *Margareta van Myerop*, *Vincents* dochter; fy ftierf den 15. November 1539. ten tweden den 22. September 1545. tot Mechelen, *Anna de Bye*, dochter van *Ian de Bye*, en van *Maria van Outhenfden*; fy ftierf anno 1558. out 45. jaren; ten derden anno 1562. *Catharina*, dochter van *Robbert van Schoonboven*, Heer van Wanroede, en van *Anna van Naffau*, *Paulus* dochter; fy ftierf anno 1572. den 16. September; hy wan by de eerfte Vrouw,

Barbara Suys, troude *Ian de Heupter*, Hoogheemraad van Delfland.

Cornelis Suys, ftierf jong.

Iohanna Suys, troude *Ysbrant van Striaten* tot Bruffel.

By de twede,

Maria Suys, troude *Hendrik vander Laan*; fy ftierf fonder oir.

Cornelis Suys, ftierf jong.

Anna Suys, troude *Ioris Sweerts*, Heer van Mierbeek.

Margareta Suys, Vrouw van Rijfwijk en het Huys ter Burg anno 1581. troude *Adam vander Duyn*, Heer van 's Gravenmoer, waar van de defcendenten noch in leven zyn.

By de derde,

Cornelis Suys, jong geftorven.

Catharina Suys.

DANIEL

DANIEL SUYS, soone van *Pieter Suys*, en van *Iohanna vander Burg*, Heer van Gryfenoort, wert vermelt onder de Ridderschap en Edelen van Holland en Zeeland anno 1540. als voorsz is, hy wan by *N. N.*

Anthoni Suys, Heer van Gryfenoort, troude *Barthu van Almonde*, *Ians* dochter; hy wan *Pieter Suys*, Heer van Gryfenoort, stierf ongehout tot Leyden anno 1603. out 60. jaren.

Iacob Suys, volgt.

JACOB SUYS, soone van *Daniel Suys*, en van *N. N.* Heer van Nederveen en Tolsende, was een seer geleert man, troude *Margareta van Berchem* van Antwerpen; hy stierf tot Luyk anno 1592. out 72. jaren, en wan onder anderen

Daniel Suys, Heer van Laar en Schelle by Antwerpen, die nagelaten heeft *Pieter Suys*, Heer van Laar en Schelle, troude *Hadewy vander Duyn*, dochter van *Adam*, Heer van Rijswijk en 's Gravenmoer, hadde kinders.

Iacob Suys, volgt.

JACOB SUYS, soone van *Iacob Suys*, en van *Margareta van Berchem*, Heer van Nederveen en Clinkeland, Edelman van de Camer van Prince *Ernst van Beyeren*, Ceurvorst van Ceulen, &c. troude *Georgina*, dochter van *George van Lijnden*, Ridder, Burggraaf van Dormaal; hy stierf anno 1599. begraven tot Luyk in de Kerk van de Carmelyten, en wan

Ernst Suys, volgt.

Margareta Suys, troude *Ernst van Aarschot van Riviere*, Heer van Bruckom, soon van *Richart*, en van *Anna van Merode*, den 13. July 1619.

Maria Suys, Religieuse.

Anna Suys, troude anno 1626. *Charles Roelant Suys*, Heer van Gryfenoort, Ridder van St. Jacob.

ERNST SUYS, soone van *Iacob Suys*, en van *Georgina van Lijnden*, Baron van 't H. Rijk, Heer van Clinkeland, Nederveen, Capiteyn en Sergeant Major van 't Regiment van den Hertog van Fridland.

Het Wapen van Suys is drie Goude Heyblocken, op een Velt van Lazuur.

SWIETEN.

194 GERRIT EMMERSZ VAN SWIETEN of ZWEETEN, wan drie soonen, als

Ramp van Swieten, volgt.

Vrank van Swieten, Priester.

Iacob van Swieten, troude *N. N.* en liet na *Gerrit Emmersse van Swieten* de jonge, die te wyve hadde *Agnes van Boschuysen*, en wan I. *Iacob van Swieten*, Priester, gestorven anno 1436. II. *Arent van Swieten*, mede Priester. III. *Yda van Swieten*, die te man hadde *Bartout van Assendelft*, Ridder, Heere van Veenhuysen, soone van *Willem van Assendelft*, en van *Anna van Vennip*; hy was Camerling van Hertog *Philips van Bourgondien*, stierf anno 1466. sy anno 1465. IV. *Lutgaard van Swieten*, troude *Kerstiaan van Alphen*. V. *Simon Gerritsz van Swieten*, Drost van Gornichem en Arkel, anno 1490. en naderhand Ballius van Voorn, wiert genoemt *de Vette Simon*, troude *Agatha vander Does*, dochter van *Diderik vander Does*, en van *Magtild van Outshoorn*; sy lieten t'samen na drie dochters, 1. *Adriana van Swieten*, troude *Lam vander Haar* by Utrecht. 2. *Alijd van Swieten*, troude *Daniel van Alphen*. 3. *N. van Swieten*, troude *Philips Uytterlier* by Delf.

RAMP VAN SWIETEN, *Gerrits* outste soone, troude *N. N.* en liet na

Dirk van Swieten, die doot bleef met den Grave van Holland by Staveren, in den Strijt tegens de Vriesen anno 1345. en liet na I. *Beatrix van Swieten*, die te man hadde *Willem van Boschuysen*, soone van *Herman van Boschuysen*, en van *Barta van Hoorne*, wert vermelt anno 1420. was Rentmeester Generaal van Noortholland, en liet na 1. *Willem van Boschuysen*, die te wyve hadde *Magtild vander Maalstede* in Zeeland. 2. *Floris van Swieten*, was Raad in den Hage anno 1450. Schout van Leyden anno 1445. mitsgaders Balliu van Putten, stierf seer out anno 1475. hadde getrout *Hillegond Spruyt van Crekenbeek*, dochter van *Bruyning Spruyt van Crickenbeek*, en van *N. van Assendelft*. 3. *Claas van Boschuysen*, welke een dochter na liet, genaamt *Ludgaart van Boschuysen*, die te man hadde *Hugo van Swieten*, soone van *Gerrit van Swieten*, en van *N. van Diemen*. II. *Claas van Swieten*, genaamt *Drakenburg*, wiert te Delft doodgeslagen van de Cabeljauschen, omtrent den jare 1370. met noch 18. van sijn bloet-vrienden; hy liet na een eenigen soone *Dirk van Swieten*, Ridder, die sonder kinderen stierf, was anno 1396. in den Oorlog op de Vriesen, met Hertog *Aalbert*, in de Kuynder.

Herman van Swieten, volgt.

HERMAN VAN SWIETEN, jongste soone van *Ramp van Swieten*, bleef met sijn broeder *Dirk van Swieten* voorsz verslagen voor Staveren anno 1345. en liet na

BOUDEWYN VAN SWIETEN, troude *N. N.* en liet na

DIRK

DIRK VAN SWIETEN, vermelt anno 1385. Hoogheemraat van Rhijnland anno 1390. en 1394. hadde te wyve *Catharina van Rietwijk*, dochter van *Jan van Rietwijk*, en van *Geertruyd van Weent*; en lieten na behalven een Baſtart ſoone, met namen *Bouwen van Swieten*, Rentmeeſter van *Dirk van Swieten*, *Claas* ſoone.

BOUDEWYN VAN SWIETEN, was anno 1410. Heere van Calſlagen, en Treſorier van Holland; Rentmeeſter van Voorn anno 1410. Rentmeeſter Generaal van Holland en Zeeland anno 1429. kochte anno 1436. de Heerlijkheyt van Loenderſloot, van *Iacob van Yſendoorn*, uyt Gelderland, en was den principaalſten fondateur anno 1424. van 't Nonne Clooſter te Poel, eertijds by Leyden gelegen; hy was ſeer rijk, en hadde een Baſtard ſoone, genaamt *Willem den Baſtard van Swieten*, Procureur Generaal van den Hove van Holland anno 1450. en Griffier anno 1463. en 1477. dewelke wettelijk naargelaten heeft twee kinders, als I. Mr. *Dirk van Swieten*, Raad en Procureur Generaal van den Hove van Holland; hy ſtierf anno 1502. hadde te wyve *Magtild vander Does*; ſy ſtierf in 't jaar 1529. out 93. jaren, en had gewonnen twee dochters, als 1. *Agata van Swieten*, die te man hadde *Pieter Schaart*, rijk Poorter binnen Dordrecht; hy ſtierf anno 1517. ſy wiert mede ſeer out, en ſtierf anno 1549. begraven te Schoonhoven. 2. *N. van Swieten*, had te man *Frans van Leeuwen*, uyt den Geſlachte van de oude Heeren van der Goude. II. *Maria van Swieten*, die te man hadde *Floris Oem van Wijngaarden*, Ridder, Heere van Yſſelmonde, ſoone van *Floris Oem van Wijngaarden*, en van *Bartha vander Boukhorſt*; hy was Raad in den Hage anno 1505. en wan kinders. *Boudewijn van Swieten* voorſz hadde te wyve *Lutgaard van Nyenrode*, en lieten na

Dirk van Swieten, volgt.

Gijsbert van Swieten, volgt daar na.

Alijd van Swieten, had eerſt te man *Claas van Diepenburg*; daar naar *Evert*, Baſtart van Holland, Ridder, Heere van Hoogwoude, en wan kinders.

Margareta van Swieten, had te man *Ian van Poelgeeſt*, ſoone van *Gerrit van Poelgeeſt*, en van *Willemina van Naalswijk*, *Willems* dochter; hy beërfde het Huys te Oud Teylingen, datmen nu Lokhorſt noemt by Warmont, ſtierf anno 1482. en wan ſes kinders, als 1. *Adriaan van Poelgeeſt*, Ridder, woonde op Oud Teylingen voorſz, en was te Leyden Burgemeeſter, en van de Cabeljauſche partye met ſijn vader anno 1481. had getrout *Magtild vander Does*, en ſtierf ſonder kinders. 2. *Dirk van Poelgeeſt*, Burgemeeſter te Leyden, ſtierf te Romen ſonder kinders. 3. *Willem van Poelgeeſt*, ſtierf ſonder oir, zynde gereyſt in Pelgrimagie na St. Jacob te Compoſtelle in Spangiën. 4. *Sophia van Poelgeeſt*, had te man *Anthonis van Hoogwoude*, Ridder. 5. *Haasje van Poelgeeſt*, was Nonne te Poel. 6. *Hendrica van Poelgeeſt*, had te man *Willem vander Does*, en wan kinders.

Catharina van Swieten, Prioriſſe of Mater; in 't Clooſter te Poel by Leyden; ſy ſtierf in 't jaar 1495.

Jan van Swieten, volgt nog verder.

DIRK VAN SWIETEN, Ridder, outſte ſoone van *Boudewijn van Swieten*, en van *Lutgaard van Nyenrode*, ſtierf voor ſijn vader, had te wyve *Johanna*, Erfdochter van *Arent van Leyenburg*, Ridder, uyt den Huyſe van Arkel anno 1429. en wan

ARENT VAN SWIETEN, Ridder, Heere van Leyenburg en Loenderſloot, (by teſtamente ſijns grootvaders *Boudewijn van Swieten*) Balliu van Rhijnland anno 1468. was anno 1467. in den Oorlog met Hertog *Carel* op de Luykenaars, die haren Heere en Biſſchop rebel waren, en troude in 't ſelve jaar *Maria van Cats* uyt Zeeland, dochter van *Wolfard van Cats*, en van *N. van Sabbingen*, die na ſijn doot voor de twede maal troude *Herpert van Foreeſt*, *Willems* ſoone; ſy wan hy *Arent van Swieten* voorſz

Hendrik van Swieten, volgt.

Ioſina van Swieten, die te man hadde *Willem*, Baſtard van Waſſenaar.

HENDRIK VAN SWIETEN, Ridder, ſoone van *Arent van Swieten*, en van *Maria van Cats* uyt Zeeland, was Heere van Leyenburg en Loenderſloot; hy en ſijn vader voerden het Wapen van Swieten, gequartileert met Leyenburg; hy leefde anno 1503. hadde te wyve *N. van Renaſſe*, en wan

JOOST VAN SWIETEN, Heere van Leyenburg en Loenderſloot anno 1536. die ſonder kinders ſtierf; hy verkoft Loenderſloot aan den Heere van Cronenburg, uyt den Huyſe van Amſtel van Mijnden.

GYSBERT VAN SWIETEN, Ridder, twede ſoone van *Boudewijn van Swieten*, had te wyve *N. van Diemen*, voerende een Faſce met drie Boeyen, haar moeder was *Oeſtgeeſt*, leefden anno 1445. en lieten na

Hugo van Swieten, Rentmeeſter van Rhijnsburg, en Raad in den Hage, anno 1477. van de Cabeljauſche partye, was fondateur van 't Clooſter te Syon te Leyden anno 1480. hadde te wyve *Lutgaart van Boſchuyſen*, *Claas* dochter, doch ſtierf ſonder wettige kinders anno 1482.

Willem van Swieten, ſtierf mede ſonder wettige kinders, hadde te wyve *Elſabeth van Ruyven*, dochter van *Willem van Ruyven*, en van *Aguet van Rietwijk*.

Pieter van Swieten, volgt.

Adriana van Swieten, hadde te man *Gijsbert van*

van Yſſelſteyn, ſoone van *Herpert van Yſſelſteyn*, en van *N. van Haamſtede*; hy was Heere van den Boſch; ſy leefden anno 1490.

Catharina van Swieten, troude eerſt *Adriaan vander Boukhorſt*, ſoone van *Frank vander Boukhorſt*, en van *Catharina van Bakeneſſe*; en naderhant voor haar twede man *Willem van Rommerſwaal*, Balliuw van Rotterdam.

PIETER VAN SWIETEN, ſoone van *Gijsbert van Swieten*, en van *N. van Diemen*, hadde te wyve *Maria van Montfoort* te Delft, dewelke naderhand troude *Cornelis Croeſink*, Ridder, Heere van Benthuyſen en Soetermeer, Houtveſter van Holland, ſoone van *Jacob Croeſink*, Rekenmeeſter in den Hage en te Mechelen, en van *Maria vander Does* uyt Zuyt-holland; ſy wan by haar eerſte man

Gijsbert van Swieten, volgt.

Lutgaard van Swieten, die te man hadde *Gerrit van Schoten*, ſoone van *Jacob van Schoten*; hy was Balliu van Kermerland, en wan I. *Jacob van Schoten*, ſtierf op het Huys te Teylingen tot Saſſenhem van de ſweetende ſiekte anno 1529. hadde te wyve *Magtild Sonke* te Delft, dochter van *Dirk Sonke*, en van *Juliana Beukelaars*; ſy leefde weduwe anno 1546. II. *Frans van Schoten*, woonde by den Heere van Cruyningen, en ſtierf in 't beleg voor Terrowanen in Arthois anno 1536. III. *Cornelis van Schoten*, Prieſter en Paſtoor in de Beverwijk anno 1557. IV. *Willem van Schoten*, Prieſter. V. *Jan van Schoten*, troude *Cornelia van Egmont*; ſy ſtierf weduwe anno 1595. VI. *Gijsbert van Schoten*, Ridder, ſtierf ſonder kinders, hadde te wyve *Anna*, Baſtard dochter van *Reynout van Brederode*. VII. *Sophia van Schoten*, was Nonne ter Lee. VIII. *Alijd van Schoten*, was Nonne in 't Zijl Klooſter te Haarlem.

GYSBERT VAN SWIETEN, ſoone van *Pieter van Swieten*, en van *Maria van Montfoort*, hadde eerſt te wyve *Maria van Wijngaarden*, dochter van *Floris van Wijngaarden*, en van *Barta vander Boukhorſt*; ſy ſtierf anno 1525. daar na *Yda van Nieven* te Leyden; hy ſtierf anno 1549. begraven te Leyden; hy wan by ſijn eerſte Huysvrouwe,

Cornelis van Swieten, volgt.

Adriana van Swieten, ſtierf ſonder oir, hadde te man *Gerrit Heerman van Oeſtgeeſt*.

N. van Swieten, hadde te man *Engelbert van Ophem*, ſonder oir.

By de twede,

Maria van Swieten, had te man *Jan Spijskens*, Edelman van Bruſſel, en wan I. *Gijsbert Spijskens*, Capiteyn, ſtierf ſonder kinders in Vriesland. II. *Philippa Spijskens*, die te man hadde *Hugo Willemsz van Swieten*, Burgemeeſter t'Ouwater, en hebben gewonnen 1. *Alijd van Swieten* 2. *Maria van Swieten*.

CORNELIS VAN SWIETEN, ſoone van *Gijsbert van Swieten*, en van *Maria van Wijngaarden*, woonde in de Huyſinge van Borſſele, in de Spuyſtraat in den Hage, (naderhand toebehoort hebbende den Heer van Mateneſſe,) hadde te wyve *Anna van Borſſele*, dogter van *Adriaan van Borſſele*; en wan

Adriaan van Swieten, volgt.

Maria van Swieten, had te man *Jacob Copier*, Heer van Calſlagen en Tol, ſoone van *Jacob Copier*, en van *Margareta van Roon*; hy verkoft Calſlagen aan *Hugo van Myerop*, *Cornelis* ſoone, en Tol aan *Arent van Dorp*; hy week anno 1567 mede uyt den Lande om de troublen, en wiert namaals Rekenmeeſter in den Hage, ſtierf te Antwerpen, geduyrende de belegeringe anno 1584. ſy ſtierf anno 1582. en liet na I. *Cornelis Copier van Calſlagen*, Capiteyn, troude *Maria Gillis*, dochter van Mr. *Jan Gillis*, Penſionaris t'Antwerpen. II. *Willem Copier*, troude *Suſanna Vandrenaars* uyt Bourgondien, en ſtierf ſonder oir. III. *Margareta Copier*, had te man Mr. *Jan van den Camme*, Rekenmeeſter in den Hage; ſy ſtierven beyde anno 1602. IV. *Cornelia Copier*, troude *Joachim Gillis*, Burgemeeſter te Breda; ſy ſtierf anno 1603. V. *Anna Copier*, troude eerſt *Jooſt Sturik* uyt Vlaanderen; daar na *Jacob van Galen*.

ADRIAAN VAN SWIETEN, ſoone van *Cornelis van Swieten*, en van *Anna van Borſſele*, was anno 1566. van de verbonden Edelen te Bruſſel, en anno 1572. met Graaf *Willem vander Mark*, in 't innemen van den Briel, en wiert daar naar Gouverneur van ter Goude, alwaar hy anno 1584. ſtierf, hadde te wyve *Joſijna van Naaltwijk*, en wan

Cornelis van Swieten, wiert voor Heuſden doorſchoten, ongehout.

Adriaan van Swieten, volgt.

Anna van Swieten, had eerſt te man *Daniel Glayſer*, van Dantzik, en wan daar by *Joris Glayſer*; ſy troude naderhant *Pieter vander Molen*, Balliu van Noortwijk.

Maria van Swieten, had eerſt te man *Theophilus Damman* uyt Vlaanderen, ſonder oir; daar na *Jan van Meteren* uyt Gelderland.

Barta van Swieten, troude *Floris Tſerclaas*, Balliu van Schoonhoven, ſoone van *Carel Tſerclaas*, en van *Maria van Wijngaarden*; hy ſtierf in den Hage anno 1612. en wan I. *Carel Tſerclaas*, die Jongman verdronken is, by Naaltwijk, anno 1614. II. *Joſijna Tſerclaas*, die anno 1611. troude *Carel van Duffel*, Burgemeeſter te Leuven. III. *Henrica Tſerclaas*. IV. *Adriaan Tſerclaas*. V. *Maria Tſerclaas*. VI. *Margareta Tſerclaas*. VII. *Cornelis Tſerclaas*.

Geertruyd van Swieten, had eerſt te man *Philips Rataller*, ſoone van *George Rataller*, Preſident van den Hove van Utrecht, en van *Margareta van Leo*; wiens ſuſters *Cornelia Rataller*, en *Catharina Rataller*, getrout waren, de eerſte met *Philips Doubleth*, Ontfanger Generaal der Vereenigde Nederlanden; en de twede met *Hugo Muys van Holy*, Ridder, Heere van Woude, Ketel,

Ketel, en Spaland, was Schout en Burgemeester van Dordregt, Balliu en Dijkgraaf van Stryen, en Gecommitteert in alle Hoge Collegien van Staat, &c. *Philips Rataller* voorsz stierf in Vriesland anno 1595. nalatende I. *Maria Rataller*, die anno 1615. troude *N. Piek* uyt Gelderland. II. *N. Rataller*, getrout met *N. van Gelmen*, soone van *Ian van Gelmen*, en van *Maria vander Does*. *Geertruyd van Swieten* voorsz troude naderhand *Ian van Loon*, soone van Mr. *Pelgrim van Loon*, geboren t'Utregt, Raad in den Hage. *Ian van Loon* voorsz was Collonel en Gouverneur van Oostende, alwaar hy doot bleef anno 1604. *Geertruyd van Swieten* voorhoemt troude laastelijk *Pieter Gillis* van Antwerpen, wiens ouders van Keyser *Carel* genobiliteert sijn anno 1518. hy was Griffier van den Raad van Brabant in den Hage, en hadde by hem twee kinders; sy stierf anno 1620. begraven in den Hage, alwaar op 't Hof in de Capelle haar en haar mans Blasoen gehangen heeft.

Adriana van Swieten, had eerst te man *Iacob Dammen*, Capiteyn, uyt Vlaanderen; daar na *Aalbert Coenders*, Capiteyn van Groningen anno 1607.

ADRIAAN VAN SWIETEN, soone van *Adriaan van Swieten*, en van *Iosijna van Naaltwijk*, was Gouverneur van Meurs, en daar naar anno 1610. Balliu van Rhijnland; hy verkoft Swieten aan *Hugo van Myerop*, Heere van Calslagen, mits behoudende sijn leven lang den tijtel; hy troude eerst *Ermgard Scheyffard van Merode*, die stierf anno 1606. daar naar *Anna Maria Cloets* uyt het Graafschap Meurs, weduwe van *Pieter van Giftele*; en wan by de eerste Vrouw,

Adriaan van Swieten, geboren anno 1593.
Iosijna van Swieten.

By de twede Vrouw,
Vincentia Magdalena van Swieten.

JAN VAN SWIETEN, jongste soone van *Boudewijn van Swieten*, en van *Lutgard van Nyenrode*, was Heer van Opmeer, en Schout van Leyden anno 1466. hadde eerst getrout *Maria van den Abeele* in Zeeland; daar naar *Emerentia vander Mark*, dochter van *Engelbrecht vander Mark*; en wan by de eerste,

ADRIAAN VAN SWIETEN, Heer van Opmeer, wiert Ridder geslagen binnen Dordrecht van den Koning *Maximiliaan* anno 1486. was anno 1477. Schout van Leyden, had eerst getrout *N. van Hodenpijl*, die stierf sonder oir; daar naar *Odelijna van Egmont*, dochter van *Willem van Egmont*, en van *Iohanna van Eemskerk* uyt Zuyt-holland; hy stierf anno 1487. en wan

Ian van Swieten, volgt.

Iosijna van Swieten, Vrouwe van Opmeer, de Lier, Sevenhuysen, Segwaart, Rinsatetwoude, hadde te man *Willem vander Coulster*, Ridder, soone van *Ysbrant vander Coulster*, en van *Magtild van Alkemade*, *Floris* dochter; hy beërfde de goederen van Alkemade, naar sijns ooms *Floris* doot anno 1511. mits dat hy aannemen moest den Toenaam en 't Wapen van Alkemade; hy was Schout van Leyden anno 1512. en stierf seer out anno 1533. nalatende kinders.

Ienne van Swieten, Vrouwe van Opmeer, naar de doot haars broeders soone anno 1526. sy stierf ongehylikt, en leefde noch anno 1533.

JAN VAN SWIETEN, soone van *Adriaan van Swieten*, Ridder, en van *Odelijna van Egmont*, was Heere van Opmeer en Hodenpijl, Drossart van Gornichem, en Schout van Leyden, gelijk sijn vader en grootvader; hadde te wyve *Philippa van Heemstede*, dochter van *Roelant le Fevre*, geseyt *Heemstede*, en van *Hadewy van Heemstede*, *Ians* Erfdochter; hy stierf anno 1510. nalatende

JAN VAN SWIETEN, Heere van Opmeer, die ongetrout stierf anno 1526. als wanneer sijn goederen quamen op die van de Coulster.

Van desen Geslachte hebben noch geleeft

CATHARINA VAN SWIETEN, die te man hadde *Iacob van den Wonde*, anno 1360.

Noch HUGO VAN SWIETEN, geboren tot Leyden, Rentmeester Generaal van Namen, overleden anno 1585.

APPOLONIA VAN SWIETEN, *Hugen* dochter, Huysvrouwe van Mr. *Claas de Groot*, die lange jaren geweest is Pensionaris der Stad Dordrecht; hy stierf anno 1553. sy anno 1570. en wan veel kinders.

CORNELIA VAN SWIETEN, suster van *Appolonia van Swieten*; sy hadde te man *Adriaan vander Heyden*.

Het Wapen van Swieten is drie Silvere Violen op een Velt van Keel.

TEILINGEN.

195 MEest alle de oude Chronijken houden voor den eersten Heer van Teilingen *Simon*, de broeder van *Diderik*, Heer van Brederode. *Pontus Heuterus*, die daar in van sommige gevolgd wert, steld hem voor een jonger broeder van *Diderik* en *Siphrid*, gelijk of Graaf *Arnout* drie kinderen had nagelaten; daar nochtans de Chronijken niet van melden, alhoewel de oude Hollandse Chronijk divis. 17. cap. 10. sulx mede schijnd aan te nemen; doch *Ioann. à Leydis*, daar uyt hy sijn Chronijk heeft nageschreven, *Chron. Belg. lib.* 10. *cap.* 1. en den Duytsen Oversetter *Ian Veldenaar* blyven daar by, dat *Simon* een jonger broeder van *Diderik van Brederode* was, beide sonen van *Siphrid*. Sommige oude Leenregisters seggen, dat desen *Simon* een soon was van *Willem van Brederode*, *Diderix* soon, het welk *Adrianus Iunius* mede heeft doen dwalen; doch wy blyven by het oude gevoelen, dat hy een broeder van *Dirk*, en een soon van *Siphrid* geweest is; immers hy is den eersten Heer van Teilingen genoemt.

Desen SIMON dan, als jongste broeder tot sijn Erfdeel de Heerlijkheid van Teilingen verkregen hebbende, troude *Ians* dochter *van Altena*, en wan by deselve,

Gerard van Teilingen, volgt.
N. van Teilingen, hadde te man *Hendrik van Boesichem* by Cuylenborg.

GERARD VAN TEILINGEN, soone van *Simon van Teilingen*, en van des Heeren dochter van *Altena*, overleed anno 1100. hy hadde te wyve *N. van Arkel*, dochter van *Ian* de twede Heer van Arkel, en van *Margareta*, des Heeren dochter van Altena, en liet na

GERRIT VAN TEILINGEN, Heer van Teilingen na sijn vader, stierf anno 1164. hadde getrout d'Erfdochter van den Iesten Heer vander Leck, waar door die Heerlijkheid aan de Heeren van Teilingen kwam, tot dat die wederom door een Erfdochter van Teilingen, welke troude aan *Willem van Brederode*, in dat Geslachte, en voorts in dat van Polanen, en soo eindelijk in den Huyse van Nassau geraakt is; Hy wan by sijn Huysvrouwe,

HUGO VAN TEILINGEN, Heer van Teilingen en vander Lecke, hadde te wyve *N. van Merwede*, *Daniels* dochter, stierf anno 1172. en liet na

Willem van Teilingen, volgt.
Simon van Teilingen, Ridder, troude met de dochter van den Heer van *Cuylenburg*, en liet een dochter na, met namen *Ada van Teilingen*, Abdisse van Rijnsburg, stierf anno 1316. seer out.
Floris van Teilingen, troude een dochter van Poelgeest, was den eersten Heer en besitter van het Huys en Ridderlijke Hofstede van Tol, met omtrent 50. Mergen Lands daar aan, gelegen in de lage Waart by Leiden, eertijds leen van den Huyse van Teilingen; leefde omtrent het jaar 1250. van dewelke die van Tol afkomstig zyn, te vinden hier na onder den Tijtel van *Tol*.

WILLEM VAN TEILINGEN, Ridder, soone van *Hugo van Teilingen*, en van *Daniels* dochter *van Merwede*, was Heer van Teilingen en vander Lecke, wierd in den Oorlog tegen den Grave van Loon gevangen, hadde te wyve *Halewijne van Egmont*, dochter van *Wouter van Egmont*, gemeenlijk genaamt den *quaden Wouter*; hy wan

WILLEM VAN TEILINGEN, de twede van dien naam, Heer van Teilingen en vander Lecke, welke naliet twee soonen, namentlijk:

Willem van Teilingen, volgt.
Dirk van Teilingen, van den welken aanstonts nader.

WILLEM VAN TEILINGEN, Ridder, outste soone van *Willem de II.* was Heer van Teilingen en vander Lecke, nam te wyve *Geertruyd van Woerden*, dochter van *Herman van Woerden*, stierf anno 1284. en liet na

Dirk van Teilingen, volgt.
Catharina van Teilingen, stierf anno 1328. hadde eerst te man *Albregt van Voorn*, Burggrave van Zeeland, soone van *Hendrik van Voorn*, Burggrave van Zeeland, en van *N. van Borselen*, *Nicolaas* dochter, welke stierf anno 1303. nalatende kinders; ten tweden *Willem van Brederode*, soone van *Dirk van Brederode*, genoemt de *Goedertierne*, en van *Maria vander Lecke*, *Hendrix* dochter, en hadden mede kinders; sy bragt hem ten huwelijk de Heerlijkheid vander Lecke, en was Vrouwe van Teilingen haar leven lang gedurende. *Gouthoven* vermelt, dat sy by Graaf *Floris de V.* van Holland, een natuurlijken soone hadde, genoemt *Dirk*, Bastart van Holland.

DIRK VAN TEILINGEN, soone van *Willem van Teilingen*, en van *Geertruyd van Woerden*, was den laatsten Heer van Teilingen, dewijl hy mede schuldig zynde aan de conspiratie van *Gerrit van Velsen*, tegens Graaf *Floris*, sijne goederen geconfisqueert, en aan de Graaflijkheid van Holland gebracht wierden; hoewel sijn suster, gelijk gemelt is, de Heerlijkheid van Teilingen voor haar leven behouden heeft. Hier van schrijft *Pontus Heuterus* aldus: *Hic Theodoricus cum omnibus successoribus, Teilinga Dominus scribere desiit, quod Teilinga & maxima parte fortunarum esset exutus, à Comite Hollandiæ Johanne I. ob interfectum patrem Florentium V. in cujus mortem cum Gerardo*

Digitized by Google

do Velsio, Hermanno Weerdano, Gisberto Amstelio, ac plerisque aliis Nobilibus conjurarat. Sororem ejus Catharinam, posteaquam Guiljelmo Brederodio nupsisset, volunt nonnulli donatam ab Hollandiæ Comite, Dominio Teilingano, sed ad vitam ne tantum, an in perpetuum, non addunt, puto ad vitam tantum fuisse quod Teilingam Brederodii nusquam reperiantur possedisse. Hy troude *N. van Heukelom*, dochter van *Otto van Arkel*, eersten Heer van Heukelom, en van *N. van Heusden*, *Jans* dochter, en wan daar by

Simon van Teilingen, Ridder, die anno 1345. in den Strijd by Staveren met Graef *Willem van Holland* verslagen wierde, hadde te wyve *N. van Polanen*.

Dirk van Teilingen, mede met sijn broeder verslagen.

Sophia van Teilingen, hadde te man *Willem van Naaltwijk*, Ridder en Marschalk van Holland, soone van *Hendrik van Naaltwijk*, en van des Heeren dochter van *Schalkwijk*.

Brunije van Teilingen, hadde te man *Willem van Montfoort*, des Burggraven van Montfoorts broeder, en wiert mede by Staveren verslagen.

DIRK VAN TEILINGEN, jongste soone van *Willem de II.* Heer van Teilingen, en des derden *Willems* broeder, wert vermelt geprocreëert gehad te hebben twee soonen, namentlijk *Simon* en *Diderik van Teilingen*; welken *Simon* soude hebben nagelaten *Dirk van Teilingen*; getrout aan een dochter van *Arent van Arkel*, Heer van Avesaat en Alblasserdam; en blijkt sulx uyt het gewijsde van den Hove van Holland, van date den 15. January 1584. by welke Sententie die van den Huyse van Teilingen reformerende van 't Vonnisse van Meesterknapen aan den Hove van Holland, tot de jagt sijn geadmitteert, 'twelk hun by Meesterknapen geinterdiccert was, luydende als volgt.

GEsien by den *Hove van Hollandt*, 't Proces voor den selven *Hove*, uytstaande tusschen *Meester Augustijn van Teilingen*, *Advocaat voor den Hove*, en *Jan van Teilingen*, *gebroeders*, Impetranten in cas van reformatie, ter eenre, en *Jonker François de Viry*, *Houtvester van Holland*, Gedaagde ter andere zyde, allegerende de voorsz Impetranten; Hoe dat *Arnulphus Hoog. Memorie*, *derde Graaf van Hollandt*, *by Luytgaarde des Keisers Theophaans dogter van Constantinopolen*, *geprocreëert hadde gehad drie soonen*, *als Diderik de vierde Grave van Holland*, *Sypridus de eerste Heere van Brederode*, en *Simon de eerste Heere van Teilingen*, welke *Simon* gegenereert hadde *Gerard*, *de tweede Heere van Teilingen*, dat deselve *Gerard* hadde geprocreëerd *Gerard*, *de tweede van dien naam*, *en derde Heere van Teilingen*, *mitsgaders Heere vander Lecke*, dat dese *Heere Gerard* hadde geprocreëert *Heer Hugo*, *Heere van Teilingen*, *en Heere van der Lekke*, *en na Heer Hugo*, was gevolgt *Heer Willem van Teilingen en van der Lekke*, die achterliet eenen *Soon*, insgelijx genaamt *Willem de tweede van dien naam*, *en Heere van Teilingen* welke *Heer Willem* hadde achtergelaten twee *Soonen*, als *Willem en Dirik van Teilingen*. Dat die *Dirrik van Teilingen*, des derde *Heere Willems broeder*, hadde geprocreëert twee *Soonen* als *Heer Symon en Diderik van Teilingen*, dat *Heer Symon* hadde geprocreëerd en nagelaten *Heer Dirrik van Teilingen*, die gehilikt was aan een *Dochter des Heeren van Alblas*, procreërende de voorsz. *Heer Dirrik van Teilingen*, *Schiltknape*, gehilikt aan een Dochter van *Vliet van Mirlo*, welke *Jonkheer Floris* geprocreëert hadde gehad, *Jonkheer Dirrik van Teilingen* gehilikt aan *Jonkvrouwe Margriete van Gasteinen*, *en Lalaing*, met een Dogter genaamt *Joukvrou Geerburg van Teilingen*, die gehilikt was aan *Heer Floris Croesing*, *Ridder*, dat de voorsz *Jonkheer Dirk van Teilingen* hadde agter gelaten twe Sonen, als *Floris van Teilingen*, *en Lucas van Teilingen*, *Rekenm^r. in Holland*, welke *Lucas van Teilingen* gehilikt wesende aan een Dochter van *Watering* hadde tot illustratie van zyn afkomste en geslachte, en van memorie van dien, gegeven in 't *Convent der Predicaren tot Haarlem zeker gebakken glas*, *daar inne hy*, *mitsgaders zyn outste Soon genaamt Pieter van Teilingen gecontrefeit staan na het leven*, *in vollen harnas met sporen en met zyn vier quartieren*, als te weten *het Wapen van Holland*, *gebroken aan de staart van de Leeuw gedoubleert het Wapen van Lalaing*, *mitsgaders de Wapenen van Mirlo en Alblas*, *en* hadde daar en boven beschreven met zyn eigen hand zyn afkomste gesteld in sestien quartieren; *Soo van Swaard als van de spille zyde*. Item dat de voorschreven *Floris van Teilingen*, gewoont hebbende en gestorven zynde tot *Quesnoi in Henegouwen*, hadde geprocreëerd gehad by de Dochter van *Heere*

Auguſtyn van Teilingen, in zyn leven *Raad en Rentmeeſter van Vrieſland*, van den welken, onder meer andere Broeders, gekomen was *Job van Teilingen*, *Vader van den voornoemden Impetrant* alhier. Uyt alle 't welke immers klaarlijken bevonden word, dat de Impetranten ſonder *jactantie te ſpreken*, *zyn van de oudſte en beſte huiſen van Holland*, en dat henlieden mitſdien competeert het recht van *jagen en vliegen als Edelluiden*, ſonder dat eenigſins ter contrarie dede *dat het wapen van die van Teilingen*, *eerſt van't wapen van Holland verſcheiden geweeſt te hebben met een zilveren bareſtel*, *getogen deur de borſt van den Leeuw*, *zedert voor d'eene helft geſneden was geworden met koleur van ſable ofte zwart*, *gemerkt 't voorſz. wapen ſulks verandert geworden zynde*, *zedert den Jare* 1296. *bevonden word gevoert te zyn onder de quartieren van de beſte en grootſte huiſen van Holland*, als onder anderen in de quartieren van de huiſen van *Gaasbeek*, *Lalaing*, *Poelgeeſt*, *Polanen*, *Uittenbroek*, *Velſen*, *Groeneveld*, *Croeſink*, *Swieten*, *Alkemade*, *van Berry*, en meer andere, ſoo dat de voorſz. veranderinge des voorſz. Wapens niet konde geſeid worden mede te brengen ofte deſigneren eenige *denoblitatie*, maar ter contrarie dat het geweeſt was een evident teken, dat het voorſz Wapen, verandert als vooren, al tijd gehouden was geweeſt voor *'t Wapen van den huiſe van Teilingen*, *als van een oud en Edelhuyſe*, *en by de outſte Soonen en Broederen van den voorſz. huiſe*, ſulks gevoerd hadde mogen weſen: dat inſgelijks niet ter contrarie dede, dat d'Impetranten met hare jonkheid en lang verloop van den tijd, qualiken ſouden konnen bewyſen, dat haar luider Vader en Grootvader de jacht te velde hadden gehad, gemerkt voor henluiden genoeg was, dat niet bevonden werd, dat haar Ouders en Voorouders gepleegt hebben eenige actien, waar deur zy imp. gepriveert ſouden zyn van 't recht van Edeldom, hen competerende *Jure ſanguinis*; behalven dat hare vrienden, ſoo van den voorſz. *Lucas van Teilingen*, haar lieder over. *Oudoom*, *als van Floris van Teilingen haar lieder over groot Vader hen als Edelluyden gedragen*, *en de jacht ter Velde gebruikt hadden*; *Want Pieter van Teilingen*, *wiens over groot Vader de voorſz. Mr. Lucas van Teilingen was*, *weſende tegenwoordig Schout der Stede van Oudewater*, *noch op den dag van huiden de voorſz jacht ter velde gebruikte*, *gelyk hy ook den tijd van over de dertig jaren herwaards gedaan hadde*, ten aanſien van een igelijk ſonder iemands contradictie, en *Cornelis van Teilingen*, des voorſz *Pieters Vader*, eertijds woonachtig in den *Hage*, verhindert werdende in de vryheid van den excys, allen *Edelluiden competerende*, hadde in den Jare 1550. den *Baljuw*, *Schepenen en Gerechte van den Hage* vertoont gehad zyn afkomſte *van Vaaers en Moeders zyde*, miſgaders *de Wapenen en vierendeelen van dien*, en volkomentlijk gedoceert van zyn *Edeldom*, in der voegen dat den Excyſenaar van den *Hage*, in der tijd, ſcherpelijk belaſt werde hem *Cornelis van Teilingen* ongemoleſteert te laten, ter cauſe van den voorſz Exchys. Hier by gevoegt dat wylen *Auguſtyn van Teilingen*, *in zyn leven Schout tot Alkmaar*, *en Zoon van Dirrik van Teilingen der Imp. Oom inſgelijks hadde gebruikt de voorſz jacht ten velde*, Gelijk ook de ſelve jacht gebruikt hadde wylen *Pieter van Teilingen* in ſijn leven Soon van *Adriaan van Teilingen*, mede der Impetranten Oom.

Alle 't welke niet tegenſtaande, ſoo hadde den Gedaagden alhier, *Onder Houtveſter van Holland*, hem gevordert den Impetranten in rechte te betrekken voor *Meeſter Knapen*, en te contenderen, *dat ſyluiden ſouden gecondemneert werden*, *elkx in een boete van tien pond*, *uyt ſake dat haar lieder dienaars met honden gaan jagen ſouden hebben in de Wilderniſſe en Duinen van Holland*, *en dat hen Impetranten geinterdiceerd ſoude werden 't veld ter jacht te frequenteren.*

Waar tegens de Impetranten hadden geallegeerd 't gene voorſz is, mitſgaders dat de kenniſſe op de queſtie, of zy Impetranten behoorden voor *Edelluiden* gehouden te worden ofte niet, alleen competeerde den voorſz. *Hove van Holland*, concluderende mits dien, *ten fine van niet ontfangelijk en abſolutie vande inſtantie*, *en by ordine tot abſolutie van den voorſz. eiſch. Dan Meeſter knapen* hen grootelijk abuſerende, hadden op den 13. November, 1582. geweſen vonniſſe, tot der Impetranten achterdeel, verklarende, *nademaal de impetranten*, *Gedaagdens aldaar*, *van haar Overgrootevader en hooger linie eenige proeve ofte bewys by broch-*

Digitized by Google

brochten, en nochtans niet bewesen, dat haarlieder Vader en Grootvader souden bekend zyn geweest voor Edellieden, dat zyluiden Meester Knapen den Impetranten condemneerden elkx in een boete van tienponden; mitsgaders in de kosten van den processe, interdicerende de selve de voorsz. jachte op gelijke boete telke reize te verbeuren. By welke vonnisse d'Impetranten hen bevindende beswaart, hadden hen daar van geconstitueert reformanten, geimpetreert mandament in 't selve cas, en den gedaagden uyt krachte van dien gedaan dagvaarden voor den Hove, concluderende ten dage dienende, by de voorsz. en meer andere middelen, *tot nulliteit en annullatie van den voorsz Vonnisse in questie, en dat by nieuwe sententie van den voorsz. Hove, doende dat Rechters in de eerste instantie behoorden gedaan te hebben, den Gedaagden verklaard soude worden tot sijnen eisch en conclusie der selver eerster instantie, op den Impetranten gedaan en genomen, niet ontfangelyk, en by ordine dat hem de selve ontzeid soude worden, en dat by provisie d'executie van 't Vonnisse in questie, nopende de interdictie van de jacht, en condemnatie van kosten daar inne geroerd, gesurcheert soude werden, ten uyte inde van de sake, makende eisch van kosten, ofte tot anderen al sulken finen en conclusien, als 't voorsz. Hof bevinden soude den Impetranten oorboirlykst te wesen.*

Waar tegens van wegen den voornoemden Gedaagden geallegeert is geweest, dat by alle Ordonnantien op 't stuck van de *Wilderniſſe, by de Graven van Holland* gemaakt, een drachtelijk was gestatueert, *dat niemand van wat state, conditie, ofte qualiteit hy sijn soude mogen, geoorloft is in de Duinen ofte Wildernissen van Holland te jagen 't sy Konynen ofte Hasen, op de verbeurte van de boeten van tien Ponden te veertig grooten, telken reise te verbeuren, als iemand bevonden word sulkx gedaan te hebben, hier inne uytgesonderd alleen de principale Officiers, en die van de Ridderschappen van Holland, den welke om gratie en om haren dienst wille toegelaten was te jagen,* en hoe wel daaromme de voornoemde Impetranten niet geoorloft was de jacht in de Duinen en Wildernissen te gebruiken, als geensins daar toe gequalificeert sijnde, door dien sy niet konden bewysen, *dat sy sijn van de Ridderschappen van den Lande,* gelijk ook de selve Impetranten, noch haarlieder Voorouders hen voor sulkx niet hadden gedragen ofte bekend geweest, soo hadden nochtans de selve Impetranten, in den Somer van den jare 1582. hen vervorderd met eenige honden in de gepachte *Duinen van de Graaffelykheid van Holland te gaan jagen op Hasen en Konynen;* 't Welke gekomen sijnde tot kennisse van den Gedaagden, hadde henluiden ter sake van dien doen gyselen, ende dag beteikenen voor den *Gerechte van Meester Knapen in Holland,* alwaar eindelijk soo verre was geprocedeert, dat by Vonnisse *van Meester knapen de voornoemde Impetranten gecondemneert waren, elkx in de boete van tien ponden, hen interdicerende de jacht, op gelijke boete, telken reise te verbeuren, sy contrarie souden attenteren, ter tijd dat sy van hare qualiteit nader gedoceert souden hebben.*

By welk vonnisse hoe wel d'Impetranten niet waren beswaart 't hadde henlieden nochtans belieft daar van te provoceren, aanden voorsz *Hove*, by welke en meer andere middelen, soo concludeerde den voorsz Gedaagden *ten fine van niet ontfangelyk, en by ordine tot approbatie van den Vonnisse in questie, en datter geen provisie van surceantie behoorde te vallen, makende mede eisch van kosten, ofte tot andere alsulke finen en conclusien, als 't voorsz. Hof bevinden soude den voorschreven Gedaagden oorboirlijcst té wezen.* In welke sake de voornoemde partyen, navolgende den appoinctemente dispositif van den voorsz. Hove, op de provisie by den voornoemden Impetranten versocht, geschreven hebben by memorien, en advertissementen van rechten, en daar van, mitsgaders van al sulke brieven en munimenten, als een ygelijk van henlieden belieft heeft te exhiberen, onder den voorsz. Hove gediend en recht begeert.

't Voorsz. *Hof*, met rijpe deliberatie van Rade, doorgesien en overgewogen hebbende alle 't gene ter materie dienende is, doende recht in den naam en van wegen de *Hooge Overigheid en Grafelijkheid van Holland, Zeeland en Westvriesland, wyst partien ten principale, in feiten contrarie, verklaard daaromme dat sy hare memorien, en additien na hen nemen, en schryven sullen by solutien in dien 't henlieden goeddunkt, en voorts procederen na stijle en usantie van den voorsz. Hove; surcheert de executie van 't vonnisse in questie,*

ſtie, pendente lite, nopende de interdictie van de jachte en condemnatie van koſten daar inne geroerd, en reſerveert de koſten tot uyt einde van dé ſake.

Gedaan in den Hage by Meeſters Adriaan van der Mijl Preſident, Leonaard Kaſembrood, Artus van Brederode, Pelgrum van Loo, Ioos de Menijn, en Pieter de Inioza, Raadſluiden van Holland, en gepronuncieert den 13. January, anno 1584. t'Oirkonde 't zegel van Juſtitie hier aan gehangen, in kenniſſe van my, en was onderteikend.

F. de Woerden.

Dog *Pontus Heuterus* meent dat deſen *Simon* en *Diderik* de ſoonen ſouden zyn van den laatſten *Diderik van Teilingen*, en dat *Simon* getrout met een dochter uyt den Huyſe van Polanen, nagelaten ſoude hebben *Dirk van Teilingen*, getrout aan des Heeren dochter van Aveſaat en Alblaſſerdam. Diderik, *Heere van Teilingen*, ſeid hy, *troude* Ottoos, *den derden Heere van Heukeloms dochter, ſtierf anno* 1311. *en liet na* Simon van Teilingen, *dewelke een dochter troude uyt den Huyſe van* Polanen, *met ſijn broeder* Dirk, *die ſonder kinderen ſtierf anno* 1345. *in den Slag gebleven, lieten na* Diderik van Teilingen, *troude* Arnold van Arkels, *Heere van Alblaſſerdam en Zulen dochter, en* Aalbert van Teilingen. Diderik van Teilingen *ſtierf anno* 1365. *en liet na* Florens van Teilingen, *die te wyve had de dochter van* Gijsbert van Vliet van Mierlo, *ſtierf anno* 1436. *nalatende* Diderik van Teilingen, *dewelke troude met* Margareta, *dochter van* Jan van Lalain, *en* Geerburg van Teilingen, *dewelke troude met* Floris Croeſing, *Rentmeeſter Generaal van Zuyd-holland.* By tijde van welken *Diderik*, (zynde in het hevigſte van den Houkſen en Cabeljauſen Oorlog,) den ſelven *Pontus Heuterus* ſchrijft, dat die van Teilingen met de Gravinne van Holland naar Henegouwen vertrokken zyn, daar deſen *Diderik* en ſijn Huysvrouw beyde in den jare 1493. overleden zyn. *Tempore hujus, inquit, Theodorici migrarunt fere omnes Teilingii in Hannoniam, cum Margareta Burgunda, filia Philippi Audacis, vidua Guilhelmi VI. Hollandiæ & Hannoniæ Comitis, habitaruntque pro majori parte cum ea Queſnoy Hannoniæ oppidulo, ubi Margareta ſedes fixerat, ibique uxores duxerunt, liberoſque nuptui collocarunt, ut in Genealogia apparet. Primus ex iis Lucas Theodorici hujus filius in Hollandiam rediit, aſcitus in eorum numerum, qui Hollandiæ Comitis ærario præſunt, ſecutuſque eſt eum paulo poſt fratris ſui Florentii filius Auguſtinus Teilingianus, ſedemque Alcmaræ elegit, ubi exinde facundis matrimoniis familiam lata prole reſtaurarunt. Dat is:* Ten tijde van deſen *Diderik* ſijn meeſt alle die van Teilingen naar Henegouwen vertrocken, met *Margareta van Bourgondien*, dochter van *Philips de Stoute*, en weduwe van *Willem de VI.* Grave van Holland en Henegouwen, en hebben ten merendele met haar blijven woonen binnen Queſnoy, een Stedeken in Henegouwen, alwaar ſig *Margareta* ter neder geſet hadde, en hebben ſig aldaar in den egten ſtaat begeven, en kinderen gewonnen, ſoo als uyt Genealogie blijkt; *Lucas van Teilingen*, deſen *Dirx* ſoone, is allereerſt wederom in Holland gekomen, alwaar hy Rekenmeeſter geworden is; en is hem korts daar na gevolgt *Auguſtijn van Teilingen*, ſoone van ſijn broeder *Floris*, die ſig tot Alkmaar ter neder ſette, en hebben ſy te ſamen vervolgens dit Geſlagte alſo voortgeſet. Het zy ſo het wil, het is ſeker dat *Dirk van Teilingen* voornoemt by des Heeren dochter van Alblaſſerdam geprocreëert heeft eenen ſoone mede *Dirk van Teilingen* genaamt, gehylikt aan een dochter van *Vliet van Mierlo*, en wan I. *Floris van Teilingen.* II. *Dirk van Teilingen.* III. *Geerburg van Teilingen*, getrout aan *Floris Croeſink*, Ridder, Rentmeeſter Generaal van Zuytholland, ſoone van *Hendrik Creſink*, en van *N. Uyttenhage. Dirk van Teilingen* voorſz is met de weduwe van Graaf *Willem de VI.* in Henegouwen gaan woonen, troude aldaar *Margareta van Lalain*, tot Queſnoy in Henegouwen anno 1463. overleden; en wan by deſelve *Floris* en *Lucas van Teilingen*, van dewelke alleen *Lucas van Teilingen*, dien naam wederom in Holland gebracht heeft; hy was Rekenmeeſter van Holland, en hadde te wyve *Catharina van de Wateringe*, *Franks* dochter, en wan twee ſoonen, namentlijk I. *Auguſtin van Teilingen*, die ſig tot Alkmaar ter neder ſette, en wel twintig kinderen naliet, dewelke dien naam dapper vermenigvuldigt en voortgeſet hebben. II. *Pieter van Teilingen*, ook Rekenmeeſter van Holland, troude *Margareta van Everſdijk*, dochter van *Adriaan van Everſdijk*, en van *Belia van Egmont*, *Gerrits* dochter; ſy ſtierf anno 1505. en lieten na tien kinderen, onder anderen, 1. *Vincent van Teilingen*, Rentmeeſter van de Wilderniſſen, en Balliu van Egmont, troude met een dochter uyt den Huyſe van Alkemade, ſtierf anno 1540. nalatende *Adriaan* en *Catharina van Teilingen.* 2. *Ian van Teilingen.* 3. *Diderik van Teilingen*, met de Heeren van Waſſenaar by Keyſers *Carels* tijden in den optogt in Vrieſland, onder *Jurriaan Schenk van Tautenburg* anno 1523. gebleven. 4. *Jacob van Teilingen*, Penſionaris der Stede Dordrecht, geſtorven anno 1520. hadde te wyve een dochter van *Dirk van Zuylen*, Ridder. 5. *Belia van Teilingen*, hadde te man *Caſper van Beyerſtorffel*, Caſtelein te Medenblik, en wan een dochter met namen *Anna*, getrout met *Caſper van Boſchuyſen*, ſoone van *Willem van Boſchuyſen*, en van *Maria van Kerkwerve*, ſonder oir.

Het Wapen van Teilingen is een Rode Leeuw op een Velt van Gout, doorſneden met een Baarnſteel van Silver.

TIMMER-

TIMMERMANS.

196 HEt Adelijk Geſlagte van Timmermans is by Keiſer *Carel de V.* anno 1550. onder de Ridderlijke en Tournoys-genoten Edelen geſtelt geworden, en derſelver oude Wapen ſeer verciert en verbetertd, gelijk ſulx geregiſtreert ſtaat ter Leen-kamer van Holland, daar toe wy ons mits deſen refereren; en waren *Godſchalk Timmermans*, *Laurens Timmermans*, en *Paulus Timmermans*, drie gebroeders, die geene, dewelke met die waardigheid gequalificeert en vereert wierden. *Godſchalk* en *Laurens Timmermans* voorſz, hebben ſig, na dat Keiſer *Carel* ſijne Rijken aan Coning *Philips* hadde overgedaan, naar Duytſland begeven, en ſig aldaar ter neder geſet, alwaar als noch van hunne deſcendenten zyn.

PAULUS TIMMERMANS, de jongſte van de voorſz drie gebroeders, hier te Lande blijvende, nam ten huwelijk *Maria de Coelkses* uyt den Lande van Artois, en wan by deſelve, behalven twee dochters, genaamt *Magdalena* en *Maria*, een ſoone, met namen

GEORGE TIMMERMANS, die te wyve hadde *Maria van Velden*, en wan *Paulus Timmermans*, die eerſt te wyve hadde *Maria van Camps*, ten tweden *Johanna van Seller*, en wan by de eerſte *Maria Timmermans*; by de tweede, 1. *George Timmermans*. 2. *Paulus Timmermans*. 3. *Samuel Timmermans*. 4. *Willem Timmermans*. 5. *Chriſtiana Timmermans*. 6. *Magdalena Timmermans*.

Samuel Timmermans, volgt.

Maria Timmermans, ongetrout geſturven.

SAMUEL TIMMERMANS, ſoone van *George Timmermans*, en van *Maria van Velden*, hadde te wyve *Eleonora Coeymans*, *Balthaſars* dochter, en wan, behalven eene dochter *Iſabella*,

SAMUEL TIMMERMANS, welke troude *Eliana Coeymans*, *Jans* dochter.

Het Wapen van dit Geſlagte is een Schilt over dwers afgedeelt, yder deel over de lengte in drie deelen afgeſet, te weten het onderſte voorſte, en agterſte, en 't bovenſte middelſte deel van Gout, en 't onderſte middelſte, mitsgaders 't bovenſte voorſte en agterſte deel van Laſuur, en op yder der ſelver een Goude Leeuwenkop, met Rode uytſtekende tongen, met een Tournoy-helm daar boven, ſoo als ſulx by Keiſer *Carel* vergunt is.

TOL.

197 HUGO VAN TEILINGEN, Heer van Teilingen en vander Lecke, hadde te wyve *N. van Merwede*, *Daniels* dochter, ſtierf anno 1172. en liet drie ſoonen na, namentlijk

Willem van Teilingen, van dewelke die van Teilingen voort ſijn gedeſcendeert.

Simon van Teilingen, Ridder, troude met de dochter van den Heer van Cuylenburg, en liet een dochter na, met namen *Ada van Teilingen*, Abdiſſe van Rijnsburg, ſtierf anno 1316. ſeer out.

Floris van Teilingen, volgt.

FLORIS VAN TEILINGEN, jongſte ſoone van *Hugo van Teilingen*, en van *N. van Merwede*, wert abuſivelijk by *Gouthoven Hugo* genoemt; hy troude aan een dochter uyt den Huyſe van Poelgeeſt, was den eerſten Heer en Beſitter van het Huys en Ridderlijke Hofſtede van Tol, met omtrent 50. Morgen Lands daar aan gelegen in de lage Waart by Leiden, eertijts Leen van den Huyſe van Teilingen, leefde omtrent den jare 1250. en hebben ſijne deſcendenten den toenaam van Tol aangenomen; hy wan

FLORIS VAN TOL, Ridder, hadde te wyve *Marcelia van Rhijn* by Utregt, *Gerrits* dochter, leefde anno 1305. en wert vermelt noch anno 1337. liet na

Gerrit van Tol, genaamt *Gerrit Ramp van Tol*, vermelt in ſekere Leen-brief van den Huyſe van Tol, anno 1380.

Floris van Tol, volgt.

FLORIS VAN TOL, Schiltknape, ſoone van *Floris van Tol*, en van *Marcelia van Rhijn*, leefde anno 1337. 1350. 1358. hadde te wyve *Odilia van Lewen*, alias *vander Goude*; en wan

Floris van Tol, volgt.

Adriaan van Tol, troude een dochter uyt den Huyſe van Swieten; ſtont mede over de ſoen van *Alijt van Poelgeeſt*, Hertog *Albrechts* boel, anno 1392. die in den Hage omtrent de Gevangenpoort, beneffens des Hertogs Hofmeeſter *Willem Cuyſer* vermoort wierde.

FLORIS VAN TOL, Schiltknape, ſoone van *Floris van Tol*, en van *Odilia van Lewen*,

Digitized by Google

wert vermelt anno 1392. leefde noch anno 1405. in 't beleg voor Hageſtein en Everſtein, troude *Magtild Vink*, *Joris* dochter, en liet na

Dirk van Tol, Leenman van Holland, anno 1420. wert vermelt in ſekere Leen-brief van den Huyſe van Tol anno 1439. hadde te wyve *Magtild van Zijll*, ſtierf ſonder oir.

Frederik van Tol, volgt.

Marcelia van Tol, troude *Jacob van Montfoort*, ſoone van *Floris van Montfoort*, en van *Lijsbeth van den Boſſche*, *Hugens* dochter, en wan *Floris van Montfoort*, die te wyve hadde *Beatrix van Lis*, *Kerſtant Nanninx* dochter.

FREDERIK VAN TOL, Schiltknape, ſoone van *Floris van Tol*, en van *Magtild Vink*, leefde anno 1439. en 1466. hadde te wyve *Eliſabeth van Boſchuyſen*, en wan

Pieter van Tol, volgt.

Sijmon van Tol, hadde te wyve *Geertruyd Copier van Calſlagen*, dochter van *Hendrik Copier*, Secretaris van Hertog *Willem van Beyeren*, en van *Eva Wermbouts*, *Engelbrechts* dochter, nalatende kinders.

PIETER VAN TOL, ſoone van *Frederik van Tol*, en van *Eliſabeth van Boſchuyſen*, wert vermelt omtrent den jare 1458. hadde te wyve *Diewer van Alkemade*, en wan

Mauryn van Tol, volgt.

Hugo van Tol, troude *N. N.* en liet kinderen na.

MAURYN VAN TOL, Schiltknape, ſoone van *Pieter van Tol*, en van *Diewer van Alkemade*, wert vermelt anno 1473. en 1500. troude *Maria van Alphen*, *Willems* dogter, en wan

Jan van Tol, liet kinderen na.

Floris van Tol, volgt.

Adriaan van Tol, vermelt in een bezegelden brief, op den 22. Maart 1480. hadde te wyve *Oede de Witt*, te ſien in een bezegelde brief daar van zynde in date den 17. Maart 1508. wan I. *Mauryn van Tol*, vermeld in een bezegelden brief anno 1529. Welgeboren Man van Rhijnland, vry van Schot en Lot anno 1568. woonde in Gnephouk in den Banne van Outshoorn. II. *Willem van Tol*, vermelt in een verzegelde brief in date den 3. Maart 1529. III. *Bouwen van Tol*, vermeld in een bezegelde brief anno 1514. IV. *Pieter van Tol*, vermelt in een verzegelde brief als boven. V. *Hendrik van Tol*, woonde te Leiden anno 1532. hadde te wyve *N. van Aſſendelft*, en wan verſcheide kinderen, onder anderen een dochter *Oede van Tol*, die getrout was met *Pieter van de Werf*, *Adriaans* ſoone, 11. maal Burgemeeſter der Stad Leiden, en vermaard door ſijn kloekmoedigheid in de ſware belegeringe van den jare 1574.

FLORIS VAN TOL, ſoone van *Mauryn van Tol*, en van *Maria van Alphen*, wan twee ſoonen, namentlijk *Floris van Tol*, Burgemeeſter tot Dordrecht, anno 1507. en 1508. en *Frans van Tol*, mede Burgemeeſter aldaar, anno 1541.

Her Wapen van Tol is geijk als Teilingen, gebroken met Rode blockjes, rontom den Leeuw.

TOLLOISEN.

198 JAN VAN TOLLOISEN, Heeren *Daniels* ſoon *vander Merwede*, een der jongere ſoonen uyt den ſelven Huyſe, was Ambachts-heer van Tolloiſen anno 1271. welke ſijn Stam-naam veranderde, en die van de voorſz Heerlijkheid opnam.

Deſe voornoemde JAN VAN TOLLOISEN wert vermeld Knape, en borge voor *Gijſelbert*, Heere van Aamſtelle; *Willem*, Pooſt van St. Jans tot Utrecht; en *Aarnoud*, broeders des voorſz *Gijſelbert van Aamſtelle*; by gegevene trouwe en eede, onder den verbande van verbeurniſſe aller ſijne goederen, dat den ſelven *Gijſelbert tot Aamſtelle*, met beyde ſijne broederen, den pays in allen ſijne pointen, mit Grave *Floris de V.* van Holland, en *Janne van Zierikzee*, Biſſchop van Utrecht, gemaakt, ſoude onderhouden; Breder te ſien in den Zoen-brieve, gegeven in ons Heeren jaar 1285. op St. Simon en Juden avond.

DANIEL VAN TOLLOISEN, Knape, wert vermelt in een Verband-brief van Hertoch *Willem van Beyeren*, daar in hy belooft, dat hem ſijn broeder Hertog *Aalbert*, indien hy ſonder wetachtige geboorten na te laten, kwame t'overlijden, in den Graafſchappen en Heerlijkheden ſal volgen; gegeven Sondags, die men heet Beloken Pinxſteren, in 't jaar 1351.

DANIEL VAN TOLLOISEN, ſoone van *Daniel van Tolloiſen*, doet een overdracht met andre Edelen, over het uytwateren van hare Landen, anno 1366.

DANIEL VAN TOLLOISEN, Knape, gaf te leen *Jan Zeger*, *Tielmans* ſoone, twee Weren Lands in ſijnen Ambachte, in 't jaar 1384. op den eerſten Maarte.

JAN VAN TOLLOISEN, Schiltknape, in 't jaar 1384. borge voor die van den Huyſe van Aamſtel.

Het Wapen van dit Geſlacht is een Velt van Sabel, doorſneden met een Faſce van Silver, beladen met vijftien Byſans van Silver.

TRES.

Digitized by Google

TRESLONG.

199 JAN VAN BLOIS, Baſtart van Graaf *Jan van Blois* in Vrankrijk, Heer van ter Goude en Schoonhoven in Holland, die anno 1381. ſonder wettige kinders ſtierf, was Ridder, en verkreeg van ſijn vader de Heerlijkheid van Treſlong in Henegouwen, mitsgaders Cabau, Benthuyſen, en veel andere goederen in Holland en Zeeland; ſijn moeder was *Sophia van Daallem*, uyt den Huyſe van Arkel; hy was anno 1396. met Hertog *Aalbregt* in den Oorlog tegens de Vrieſen, was Raad in den Hage anno 1434. hadde te wyve *Maria van Heemſtede* by Haarlem, dochter van *N. van Heemſtede*, en van *N. van Brederode*; en wan

Adriaan van Treſlong, Ridder, hadde te wyve *Iſabella van Hennin*, dochter van den Heere van Boſſut in Henegouwen anno 1418. en wan *Lodewijk van Treſlong*, die getrout was met *Johanna van Ligne*, dochter van den Heer van Barbançon, en liet by deſelve na, *Lodewijk van Treſlong*, die te wyve hadde *Charlotte van Humieres*, en liet by deſelve de volgende kinders na, I. *Lodewijk van Treſlong* den ouden, ſtierf ſonder kinders. II. *Boudewijn van Treſlong*, ſtierf ſonder oir. III. *Jan van Treſlong*, liet mede geen kinderen na, en ſijn deſelve alle d'een naar den anderen Heeren van Treſlong geweeſt. IV. *Lodewijk van Treſlong*, Ridder Generaal van 't Geſchut in 's Konings Leger, voor de Steden Buren, Oudewater, en Schoonhoven anno 1575. hy hadde te wyve *Antonette van Merode*, dochter van den Heer van Mariamuez, doch ſtierf mede ſonder kinders naar te laten. V. *Johanna van Treſlong*, hadde eerſt te man *Philips van Lannoy*, Heere van Beauvois, Gouverneur van Middelburg, en Admiraal van Zeeland van 's Konings wegen anno 1573. als wanneer hy ſtierf; ſy troude daar naar *Philips van Croy*, Hertoge van Aarſchot, en ſtierf anno 1605. VI. *Lowijſe van Treſlong*, hadde te man *Lodewijk van Merode*, Heere van Burry, en wan *Philips van Merode*, Heere van Treſlong, die nagelaten heeft *Philips van Merode*, Heer van Treſlong, welke anno 1617. troude aan *Albertina*, des Graven ſuſter van Aarenberg.

Gerrit van Treſlong, Heere van Jumignies in Henegouwen, hadde te wyve *Margareta van Henning*, dochter van *Boudewijn van Hennin*, Heere van Cuvilleers, grootvader van *Lodewijk van Treſlong*, genoemt *van Blois*, Abt van Lieſſe, overleden anno 1566. out 69. jaren, vermaart om ſijn geleertheyt en godvruchtigheyt.

Jan van Treſlong, Canonnik t'Utregt.

Gui van Treſlong, ſtierf ſonder oir.

Jan N. van Blois, alias *Treſlong*, wan by ſijn huysvrouwe *Jan van Blois*, Ridder, troude *Catharina van Oppendorp* te Leuven; ſy was ſeer out, en leefde noch weduwe anno 1516. ſy ſundeerde te Leuven voorſz het Clariſſen Clooſter aldaar, en liet een ſoone naar, die jongman overleden is.

Lodewijk van Treſlong, volgt.

Jenne van Treſlong, hadde eerſt te man den Heere van Fontigny in Henegouwen, daar naar *Jan van Noortwijk* in Holland anno 1455. doch ſtierf ſonder oir.

Maria van Treſlong, hadde te man *Jan van Cruyningen* in Zeeland, en wan *Adriaan van Cruyningen*.

Lijsbeth van Treſlong, was Nonne te Wijk te Duyrſtede.

LODEWYK VAN TRESLONG, ſoone van *Jan van Blois*, en van *Maria van Heemſtede*, was Ridder, Heere van Cabau, en Raad in den Hove van Holland anno 1448. hy ſtierf anno 1470. begraven in de Beverwijk, hadde te wyve *Maria van Haamſtede* uyt Zeeland, dochter van *Raas van Haamſtede*, en van *Agnes van den Oofstende*; en liet na

Jan van Treſlong, volgt.

Raas van Treſlong, volgt daar naar.

Joris van Treſlong, ſtierf ſonder oir.

Willem van Treſlong, ſtierf jongman.

Adriaan van Treſlong, ſtierf ongetrout voor ſijn vader.

Ian van Treſlong de jonge, was Monnik tot Egmont.

Cornelis van Treſlong, Capiteyn tot Rotterdam, onder Jonkheer *Frans van Brederode*, wiert in den Oorloge omtrent der Goude verſlagen anno 1489. ſtierf ſonder oir.

Maria van Treſlong, was Nonne te Rijnsburg.

Margareta van Treſlong, was Nonne ter Goude.

Iohanna van Treſlong, was Nonne ter Lee.

Catharina van Treſlong, hadde te man *Claas Ruygrok vander Werve*, en liet kinders na.

JAN VAN TRESLONG, Ridder, ſoone van *Lodewijk van Treſlong*, en van *Maria van Haamſtede* uyt Zeeland, was Raad van den Hove van Holland, en Balliu van der Goude, hadde te wyve *Stevina vander Boukhorſt*, en wan

Iaſper van Treſlong, volgt.

Lodewijk van Treſlong, Raad in den Hage, en Schout van de Beverwijk, anno 1542.

Melchior van Treſlong.

Balthazar van Treſlong.

Cornelis van Treſlong.

JASPER VAN TRESLONG, ſoone van *Ian van Treſlong*, Ridder, en van *Stevina vander Boukhorſt*, was anno 1527. Schout van Haarlem, hadde te wyve *Catharina van Wijngaarden*, dochter van *Willem van Wijngaarden*, Ridder, en van *Maria Ruygrok vander Werve*, *Philips* dochter; en wan

Ian van Treſlong, wert anno 1568. te Bruſſel om de Nederlantſche troublen onthalſt, ſonder kin-

kinders naar te laten.

Ysbrant van Treslong, wan kinders.

Willem van Treslong, volgt.

Lijsbeth van Treslong, had te man *Claas van Sandwijk*, Schout van Hoorn, overleden sonder kinders.

WILLEM VAN TRESLONG, soone van *Iasper van Treslong*, en van *Catharina van Wijngaarden*, was Heere van Gijssenoorde, Houtvester van Holland, en Admiraal van Zeeland, was mede van de verbonden Edelen te Brussel anno 1566. en in 't innemen van den Briel anno 1572. stierf anno 1594. hadde te wyve *Adriana van Egmont*, dochter van *Otto van Egmont*, Ridder, Heere van Kenenburg, en van *Agnes Croesink*, *Iacobs* dochter, Heere van Benthuysen; sy stierf anno 1587. en liet na

Casper van Treslong, volgt.

Willem Carel van Treslong, stierf jongman in Vlaanderen anno 1604.

Catharina van Treslong, stierf ongehout anno 1602.

CASPAR ofte wel JASPER VAN TRESLONG, soone van *Willem van Treslong*, en van *Adriana van Egmont*, geboren anno 1576. Heere van Oudenhoorn, Capiteyn ten dienste deser Landen, en Commandeur van Louvesteyn, troude eerst *Lucretia de la Sale*, dochter van den Ritmeester *N. de la Sale* uyt Gascongne; daar na *Adriana van Steenhuysen*, *Willems* dochter, en stierf anno 1650. en wan by d'eerste Vrouw,

Willem van Treslong, volgt.

Robbert van Treslong, Capiteyn, sonder oir.

Adriana van Treslong, getrout met Mr. *François Cupijf*, Predicant van de Walsche Gemeinte tot Leyden, sonder oir.

By de twede,

Willem van Treslong, Majoor van een Regiment Voetknegten, stierf anno 1676. ongetrout.

Catharina van Treslong, troude *Willem van Steenhuysen*, haren neve, Capiteyn.

Agnes van Treslong, troude *Maximiliaan van Steenhuysen*, haren neve, Capiteyn.

Sophia en *Anna Maria van Treslong*, beide noch in 't leven.

Adriana van Treslong, stierf ongetrout.

WILLEM VAN TRESLONG, soone van *Casper van Treslong*, en van *Lucretia de la Sale*, Capiteyn ten dienste deser Landen, troude *Anna de Hertoge van Oismaal*, en lieten na

Ian van Treslong, volgt.

Otto van Treslong, Capiteyn ter Zee, geblenven in den Slag tegen de Engelsche anno 1665.

JAN VAN TRESLONG, soone van *Willem van Treslong*, en van *Anna de Hertoge van Oismale*, Majoor van de Garde van de Staten van Holland, Land-Commandeur van de Duytse Ordre, was de laatste van dit Geslagte, en had getrout *N. van Velsen*, stierf anno 1683. sonder oir.

RAAS VAN TRESLONG, Ridder, twede soone van *Lodewijk van Treslong*, en van *Maria van Haamstede* uyt Zeeland, hadde te wyve *Christina van Coenen van Adrichum*; hy stierf anno 1498. begraven ter Goes, sy anno 1466. en wan

Lodewijk van Treslong, volgt.

Dirk van Treslong, Carthuser Monnik by den Berg.

LODEWYK VAN TRESLONG, Ridder, soone van *Raas van Treslong*, en van *Catharina Coenen van Adrichum*, was Meesterknaap van de Houtvesterye van Holland anno 1521. stierf anno 1526. hadde te wyve *Anna van Assendelft*, Vrouwe van Veenhuysen, dochter van *Aalbert van Assendelft*, en van *Catharina vander Maarn*, *Sweerts* dochter; sy stierf anno 1540. en wan

Raas van Treslong, Heere van Veenhuysen, dat hy overgaf ten behoeve van sijn broeder *Aalbert*; hy was Deken van St. Pancras te Leyden.

Adriaan van Treslong, troude *Aafgen Strokers*, *Claas* dochter te Hoorn, en wan I. *Lodewijk van Treslong*, Canonnik te Leyden, alwaar hy stierf anno 1611. out 74. jaren. II. *Hugo van Treslong*, stierf sonder oir, anno 1597. III. *Cornelis van Treslong*. IV. *Beatrix van Treslong*. V. *Alijt van Treslong*. VI. *Anna van Treslong*, troude *Reynout van Oeyen*, en wan kinders. VII. *Christina van Treslong*, hadde te man *Iacob Taats van Amerongen*, en wan 1. *Adriaan van Amerongen*, die te wyve hadde *N. van Oeyen*, dochter van *Reynout van Oeyen*, en van *Anna van Treslong*, beyde voorsz. 2. *Mabelia van Amerongen*, hadde te man *Gerrit van Rijssenburg* tot Utrecht.

Aalbert van Treslong, Heere van Veenhuysen, 't welk by kreeg van sijn broeder *Raas van Treslong* voorsz, stierf anno 1555. hadde te wyve *Catharina van Berkenrode* by Haarlem, dochter van *Gerrit van Berkenrode*, en van *Adriana vander Gonde*; sy stierf anno 1553. nalatende een erfdochter *Adriana van Treslong*, Vrouwe van Veenhuysen, die te man hadde *Lancelot*, Bastard van *Reynout van Brederode*, die anno 1573. te Schooten van de Spanjaarden onthooft wierde, en wan daar by onder anderen I. *Reynout van Brederode*, Heere van Veenhuysen, Presidént in den Hage, troude eerst *Adriana van Oldenbarnevelt*, *Ians* dochter, stierf anno 1601. daar naar *Maria vander Duyn*, stierf anno 1607. en voor de derde male *Anna van Lienden*, weduwe van *Pieter van Berchem*. II. *Anna van Brederode*, troude Mr. *Willem Martini*, Raad van den Hove van Brabant in den Hage, stierf sonder oir.

Ioris van Treslong, woonde en stierf te Haarlem sonder kinders, hadde eerst getrout *Petronelle*

Digitized by Google

le van Bloemendaal vander Goude; daar naar *Aafgen van Schagen*, dochter van *Ian van Schagen*, Ridder, en van *Catharina van Schengen*.

Arent van Treſlong, Canonnik van St. Pancras te Leyden.

Hugo van Treſlong, volgt.

HUGO VAN TRESLONG, ſoone van *Lodewijk van Treſlong*, en van *Anna van Aſſendelft*, Vrouwe van Veenhuyſen, was Meeſterknape van de Houtveſterye van Holland, van den jare 1555. tot 1576. hadde te wyve *Catharina van Egmont van Kenenburg*, dochter van *Bartholomeus van Egmont*, en van *Anna van Almonde*, *Iacobs* dochter, en wan

Otto van Treſlong, Dom-Canonnik t'Utrecht, en aldaar geſtorven anno 1600. out 55. jaren.

Lodewijk van Treſlong, Hofmeeſter van Hertog *Erich van Brunſwijk*, Baanderheer van Woerden en Lieſvelt; hy ſtierf ongetrout.

Hugo van Treſlong, ſtierf jongman in Italien.

Aalbert van Treſlong, Vaandrager, wert doorgeſchoten in 't Leger voor Haarlem anno 1572. ongetrout.

Dirk van Treſlong, Commandeur van den Duytſche Heeren Huyſe in Maaſland tot Rheenen en te Utrecht anno 1612.

Bartholomeus van Treſlong, Ridder, anno 1594. en Canonnik van Oudemunſter te Utrecht.

N. van Treſlong, ſtierf jongman.

Anna van Treſlong, hadde te man *Michiel Ros*, Droſt van Purmerende; hy ſtierf anno 1602. ſy anno 1595. en liet naar een dochter, die te man hadde Mr. *Ian de Witt* tot Amſterdam.

Maria van Treſlong, Juffer tot Coningsvelt.

Catharina van Treſlong, troude *Amelis van Nieuvelt* tot Utrecht, en wan 1. *Hugo van Nieuvelt*, Dom-Canonnik. 2. *Iacob van Nieuvelt*. 3. *Iudith van Nieuvelt*. 4. *Catharina van Nieuvelt*. 5. *Iacoba van Nieuvelt*. 6. *Geertruyd van Nieuvelt*. 7. *Maria van Nieuvelt*.

Het Wapen van Treſlong is gelijk Daallem of Arkel, het Velt Root, de Faſcen Silver, gebroken in den hoek met Blois of Chaſtillon.

VALCKESTEYN.

200 VAn het ſtercke Sloth *Valckeſteyn*, gelegen in Zuyt-holland, tuſſchen Roon en Portugaal, doen bouwen by een van de ouwe Heeren van Putten, hebben hunnen naam de Edelen van *Valkeſteyn*, gekomen uyt een jonger ſoon van *Boſchuyſen*, daar van de volgende hebben geleeft,

FREDERIK VAN BOSCHUYSEN, geſeyt *van Valckeſteyn*, Knape, troude *N. van Swieten*, leefde anno 1390. hy was ſoone van *Gerrit van Boſchuyſen*, Ridder, en van *Alijt van Leeuwen*, vermelt anno 1332. hy wan

SYMON VAN VALCKESTEYN, Knape, Schout tot Leyden anno 1442. en Raad van Hertog *Philips van Bourgondien*, Balliu van Voorn, en Droſt van den Lande van Arkel en Gornichem, troude *Maria van den Ooſtende*, *Gillis* dochter, en hebben naargelaten

WILLEM VAN VALCKESTEYN, Knape, Balliu van den Briel en Lande van Voorn, anno 1478. troude *Heylwig vander Woert van Abbenbroek*, dochter van *Boudewijn Hart vander Woert*, Schout van Delf, en Hoogheemraat van Delfland, en van *Catharina van Abbenbroek*; en hebben gewonnen

GILLIS VAN VALCKESTEYN, Knape, was eerſt Balliu van Voorn, daar naar Caſteleyn van Geervliet, Ruard, Balliu en Dijkgraaf van den Lande van Putten, Schout van Haarlem, Hooftman en Opper-Capiteyn binnen Goederede; hy troude volgens huwelijkſe voorwaarde, van dato den 3. January 1485. met *Magtilt Dedel*, Vrouwe van Rijſoort en Strevelshoek, dochter van *Ian Dedel*, en van *Beatrix van Rijſwijk*, wiens vader was *Ian van Rijſwijk*, en moeder *Adriana van den Berge*; waren Heere en Vrouwe van Rijſoort en Strevelshoek, voormaals beſeten by die van Rijſwijk, haarluyder voorouders, zynde van een van de outſte Edele Geſlachten van Holland; Deſen *Ian Dedel* was Edelman, mitsgaders Raad en Secretaris van Hertog *Philips van Bourgondien*, Grave van Holland, en wert vermelt anno 1461. ter Leenkamer van Holland, alwaar ſijn Teſtament, 't welk hy met ſijn voornoemde huysvrouwe heeft gemaakt en bezegelt, geregiſtreert ſtaat, en was ſoone van *Tijman Dedel*, fondateur van 't H. Sacraments Broederſchap ter Buyrkerke tot Utrecht, anno 1410. en van *Wendelmoet van Oeſtrum*, *Claas* dochter; welken *Tijman* den outſten ſoon was van *Lambert Dedel*, onder den Adeldom van 't Stigt van Utrecht vermelt anno 1367. en was hy *Lambert* broeder van *Ian Dedel ijmanſe*, mede gedagt tot Utrecht anno 1378. die de over-grootvader is geweeſt in mannelijke linie van *Adriaan de VI.* van dien naam Paus van Romen; van den welken den Poëet *Iooſt van Vondelen*, in een van ſijne Verſen aldus ſpreekt:

Dees 's vaders Stam uyt Stichts out Adelijk Geſlacht,
Was heel verarmt, en tot den ondergang gebracht;
Dan hy door 't noot-loth, krijgt het hoogſte Ampt op aarde,
Des Paus drie dubble Kroon, van Heyl, van Magt, en waarde:

Digitized by Google

Sijn Deugt, Godvrugtigheyt, en Ootmoet was soo groot,
Dat hem niet meerder als dit groot bestier verdroot.

Wy bevinden, uyt zegels ons vertoont, dat de voorouders van desen Paus *Adriaan*, namentlijk *Tÿman Dedel*, anno 1357. drie Lelyen, en *Claas Dedel* anno 1368. drie Weerhaken tot hun Wapen gevoert hebben, waar van de eene branche gekomen van *Lambert Dedel*, de drie Lelyen, en die van *Ian Dedel Tÿmansz*, de drie Weerhaacken hebben blijven behouden, tot selfs dese Paus *Adriaan* toe, die sijn Wapen gecartileert heeft gevoert met dat van Boukhorst, zynde een swarte Leeuw op Silver, door dien een van sijn voorvaders aan dat Geslacht getrout geweest is. Van dit Geslacht *Dedel* getuygt ook den geleerden *Brand*, in sijn Historie van de Reformatie, in de Aanteeckeninge pag. 16. en dat die van de Regeringe van Utrecht op 't versoek van desen Paus, omstandelijk gedeposeert hebben van desselfs Welgeboorne extractie. De voornoemde *Gillis van Valkesteyn* heeft met sijn huysvrouw *Magtild Dedel* gewonnen

Gerrit van Valckesteyn, volgt.

Willem van Valckesteyn, Canonnik in St. Pancras Kerk tot Leyden, stierf anno 1511. den 14. Marty.

Cornelis van Valckesteyn, jong gestorven.

Beatrix van Valckesteyn, Nonne tot Rodenburg.

GERRIT VAN VALCKESTEYN, Knape, soone van *Gillis van Valckesteyn*, en van *Magteld Dedel*, was Heer van Rijsoort en Strevelshoek, geboren op St. Jacobs dag anno 1498. op 't Sloth tot Geervliet, troude *Magtelt Coebel*, *Claas* dochter, en wan

Magteld van Valckesteyn, stierf ongetrout, en begraven in de groote Kerk in den Briel.

Nicolaas van Valckesteyn, Heere van Rijsoort en Strevelshoek, verlijt anno 1556. hy was Raad in den Hove van Holland, en stierf anno 1601.

Geertruyd van Valckesteyn, troude den Heer van *Banchan*, Ridder, stierf sonder kinderen.

François van Valckesteyn, volgt.

Gillis van Valckesteyn, stierf sonder oir.

Arent van Valckesteyn, troude *Clara de Sabornes*, en stierf sonder oir tot Middelburg anno 1573.

David van Valckesteyn, troude *Iohanna van Boysot*, Mr. *Philips Coebels* weduwe.

Anna en *Johanna van Valckesteyn*.

Roelof van Valckesteyn, stierf ongetrout anno 1573. tot St. Truyen.

FRANCOIS VAN VALCKESTEYN, Knape, soone van *Gerrit van Valckesteyn*, en van *Magtild Coebel*, was Ontfanger Generaal van Holland, en Tresaurier van Oorloge, troude *Maria van Egmont vander Nyenburg*, dochter van *Cornelis van Egmont vander Nyenburg*, en van *Maria van Swanenburg*, en wan

Maria van Valckesteyn.

Magteld van Valckesteyn, stierf jong, en begraven in de groote Kerk in den Hage.

Gerrit van Valckesteyn, Reekenmeester van de Graaffelijkheyts Domeynen van Holland in den Hage.

Magtild van Valckesteyn, troude *N. Wits*, Capiteyn.

Cornelis van Valckesteyn, stierf jong in Bretangien anno 1560.

Anna van Valckesteyn, is jong gestorven.

Het Wapen van Valckesteyn is als dat van Boschuysen, te weten een Schilt vol Lampen, onder en boven d'een tegen d'ander, van Lasuyr en van Silver, 't gene eenige van desen Geslachte met een Lambel en andere breuken hebben gevoert.

VEEN.

201 DIe van desen Geslagte sijn afkomstig van *Ian van Veen*, naturelijke soone van Hertog *Ian de III.* en hebben successivelijk en van tijd tot tijd gedaan alliantien aan seer Adelijke en Illustre Familien, als onder anderen aan de Familie van Linden, van Nes, van Swieten, vander Eem, van Roetselaar, en meer andere; Deselve hebben sig soo in Braband, Holland, als elders verspreyt gehad, gelijk dan anno 1521. geleeft heeft *Cornelis van Veen*, Ridder, Heer van Hogeveen, Vuersse, Drakesteyn, Burgemeester der Stad Leiden, welke verscheide kinderen nagelaten heeft, onder anderen *Simon van Veen*, Ridder, insgelijx Heer van Hogeveen, en d'andere voorsz Heerlijkheden, als mede *Ian van Veen*, Gouverneur van het Eilant ter Schelling, en *Otto van Veen*, een van de grote Officieren in Brabant, en is anno 1668. tot Brussel in 't regarde van dit Geslagte gegaan de volgende Sententie.

GEsien in sijne Majesteyts Rade, geordonneert in Braband, die twee Processen aldaar begonst, by de Heeren *Peter Aalbert de Lannoy*, &c. en Jonker *Ian Anthonio Cente*, beyde Heraulten, en Roy d'Armes van sijne Majesteyt, op de respective titels van Braband en Arthois, als Supplianten, met *hun gevoegt d' Officier Fiscaal*, tegens Jonker *Ernst van Veen*, Rescribent, en daar naar sijne erfgenamen, als resumenten op drie distincte requesten, d'eerste in date den acht-en-twin-

twintigſten Septembris, de twede in date den 4. Octobris, en de derde in date den ſevenſte Decembris 1666. daar by de voorſz Supplianten in ſubſtantie hadden te kennen gegeven, dat zynde luttel dagen te voorens komen aflijvig te worden, de huysvrouwe des voorſz Reſcribents, hy hem ſoude hebben vervordert te doen ſchilderen en exponeren, boven op de Poorte van ſijne Wooninge een groot Blaſoen, behelſende de Wapenen van Brabant, te weten een Gouden Leeuw, in een Swart Velt, doorſneden met een Silveren Bare, waar op drie Roode Ringen ſtaan, en tot dien deſelve Wapenen geaccompagneert met die van ſijne huysvrouwe, ſoude hebben doen omringelen met een grote Bemde van Swart Fluweel, ſonder dat hun nochtans ſoude ſijn gebleeken, dat den Reſcribent ſoude weſen van ſulke Familie of Adelijke afkomſte; hebbende daar omme den eerſten Suppliant by ſijne voorſz requeſte den 28. September geconcludeert, ten eynde aan den Reſcribent ſoude werden geordonneert, te exhiberen de titels en beſcheiden daar toe dienende, binnen acht dagen naar de communicatie, op pœne dat in gevolge van den Placcaten van ſijne Majeſteyt alles ſal worden geweert, en den Reſcribent gecondemneert in de amende daar over geſtatueert; hebbende tot dien den voorſz tweden Suppliant by de voorſz twede en derde requeſte geconcludeert, ten eynde aan den Reſcribent ſoude worden geordonneert promptelijk te weiren de voorſz Wapenen met de Bemde van Fluweel, emmers in cas van communicatie by proviſie, en als voorens gecondemneert ſoude werden in d'amende daar toe ſtaande; waar op gevolgt ſijn de voorſz twee Proceſſen, d'eene tot quadruplijque, en ampliatie van quadruplijque, en d'ander tot perſiſteringe, in plaatſe van duplique incluys geinſtrueert, daar af de ſubſtantie en fondament der Supplianten, en Gevoegde, principalijken hier inne heeft geconſisteert, dat alle de beſcheyden en atteſtatien, die van wegens des Reſcribents en reſumenten ſijn overgegeven, ſouden weſen irrelevant en inſuffiſant, om te proberen dat ſy waren deſcenderende van *Jan van Veen*, naturelijken ſoone van Hertog *Jan de III.* inſonderheyt terwijle dat achtervolgens d'opinie van *Butkens* in ſijnen boek, geintituleert Trophees de Brabant, de Maſculine deſcente van den voorſz naturelijken ſoone van *Ian van Veen*, ſoude uytgeſtorven ſijn ontrent den jare veertien hondert tſeſtig, en dat in allen gevallen wijlen der reſumenten Grootvader in den jare 1620. ſoude hebben gederogeert gehad aan ſijn Adelijke afkomſte; waar tegen de defenſie en contrarie ſchrifturen en ſtucken, die van wegen des Reſcribents en reſumenten tot daar en toe waren overgegeven geweeſt, in ſubſtantie hebben beſtaan in de naarvolgende poſitien.

Eerſt dat den Chevalier *Simon van Veen* is herkomende van den voorſz *Ian van Veen*, naturelijken ſoone van Hertog *Ian de III.* is geboren in den jare veertien hondert twee-en-twintig, en noch heeft geleeft in den jare veertien hondert tſeſtig, en noch vele jaren daar naar, en dat den ſelven Chevalier *Simon*, van wettelijken bedde heeft geprocreëert en achtergelaten den Heere *Ian van Veen*, Chevalier, en Heere van Hogeveen; dat den ſelven Chevalier *Ian van Veen* van wettigen bedde heeft geprocreëert onder ander kinderen, ontrent den jare vijftien hondert een-en-twintig, den Heere *Cornelis van Veen*, Chevalier, in ſijn leven ook Heere van Hogeveen, Deſplaſſe, Vuerſe, Draakenſteyn, &c. Burgemeeſter tot Leyden; dat den ſelven Chevalier *Cornelis*, by wettigen bedde heeft geprocreëert twaalf kinderen, onder anderen den Heere *Simon van Veen*, Chevalier, insgelijx Heere van Hoogeveen, en d'andere voorſz Heerlijkheden, ſijnen outſten ſoone, en d'Heere *Ian van Veen*, Gouverneur van het Eyland ter Schelling in Vriesland, en *Otto van Veen*, Grootvader der Reſumenten, eenen van de grote Officieren in Brabant, den welken ook van wettigen bedde heeft geprocreëert verſcheyde kinderen, onder andere den vader der Reſumenten, in den jare 1592. ook dat de voorſaten der Reſumenten van tijd tot tijd hadden gedaan Alliancien aan ſeer Adelijke en Illuſtre Familien, als onder anderen aan de Familie van Linden, van Nes, van Swieten, vander Eem, van Rotſelaar, en meer andere, tot daar toe dat alwaar het ſoo, dat wylen der Reſumenten Grootvader, ter ſaake van de Catholijke en Apoſtelijke Religie, *en voor den dienſt van ſijne Majeſteyt, hadde verlaten ſijn Vaderland, en alle ſijne Goederen*, noch is gealieert geweeſt aan de Adelijke Familie van Loets, en daar uyt geprocreëert der Reſumenten Vader, boven dien dat het waarachtig ware, dat niet alleen de voorſaten der Reſumenten, en alle de branches die daar af waren gedeſcendeert, altoos Adelijken hebben geleeft, als perſoonen deſcenderende van ſulken Illuſtre Familie, en daar af gevoert de Wapenen, en bedient hoge en diverſche Staten, als van Gouverneurs, Preſidenten, Raden, en andere diergelijken, en dat ſoo wanneer deſelve ſijn komen aflijvig te worden, ſy publijkelijk ſijn begraven geworden, als perſoonen van Illuſtre deſcente, by publijke expoſitie van hunne voorſz Wapenen, omringelt meteene bemde van Fluweel, en andere merken van eere daar toe ſtaande, alles totten Grootvader en Grootmoeder, en der ſelver afgeſtorvene kinderen incluys; *maar ook dat ſijnde den Chevalier Simon van Veen, outſte broeder van den Grootvader der Reſumenten, in den jare 1594. gecalengiert geweeſt by den Admiraal, en Houtveſter over Holland en Weſt-vrieſland, door dien hy aldaar met vollen geſpan de Iacht was exercerende, 't welk in de voorſz Provincie aan niemant en was competerende, als de gene, die waren van oude Adelijke en Illuſtre Familie, den ſelven Simon van Veen als doen den Rechte genoeg zynde, in judicio heeft doen blijken, dat hy van diergelijke Adelijke afkomſte was deſcenderende, tot daar en toe dat hy by vonniſſe van den vierden April deſſelfs jaars 1595. is geabſolveert geworden van calengie, en eyſch der voorſz Houtveſter, en hem gepermitteert gebleven d'exercitie van de Iacht, door de voorſz gehele Provincie*; mede dat het waarachtig was, dat het Huys van de Familie van van Veen geſtaan tot Leyden, waar inne der Reſumenten Grootvader, en andere voorſaten ſijn geboren, en opgetogen, en hebben gewoont, niet en is

een

Digitized by Google

een Huys van eenen ſimpelen Edelman ofte Senateur, maar was een Huys, capabel en proper voor eenen Prince, ter ſaake van ſijne groote en ſchoone ſtructure finalijken, dat de voorſaten der Reſumenten, Vader en Grootvader, hebben geleeft en gebleven in den luſters van hunne voorſz Familie, tot het beginſel van de troubelen overgekomen in deſe Nederlanden, als wanneer de Provincien, die men als nu noemt Geunieerde Provincien, hebbende doen ſommeren den voorſz Chevalier *Cornelis van Veen*, over out Grootvader der Reſumenten, doen ter tijd Borgemeeſter tot Leyden, ten eynde ſy ſouden willen kieſen hunne parthye, den ſelven liever heeft gehad t'abandonneren ſijne charges; en te lijden de confiſcatie van ſijne Heerlijkheden, en andere goederen, als ſig met hun te voegen tegens ſijne Majeſteyt, en dat hy vervolgens hem heeft geretireert gehad uyt de Provincie, onder andere met ſijn ſoone *Otto*, Grootvader der Reſumenten binnen Luyk, alwaar den ſelven *Otto* terſtont was aangenomen geworden voor Pagie van *Erneſt van Bavieren*, Prince en Electeur van Ceulen en Luyk, en door den ſelven Prince naderhant geſonden geworden aan den Keyſer *Rudolphus*, en eenige jaren daar naar herrewaart overgekomen, in den dienſt van ſijne Majeſteyt, en van hare Hoogheden *Albertus* en *Iſabella*, loffelijker Memorie; tot verificatie van alle de welke poſitien de Reſumenten beneffens hunne voorſz ſchrifturen hadden overgegeven gehad, verſcheyde beſcheyden, als Vonniſſe, Acten, Declaratie van ſeſſe Heraulten, en vorders Atteſtatien van andere ervare Mannen, ſoo van Holland, en andere Geunieerde Provincien, als van deſe Landen, die de voorſaten der Reſumenten, en andere deſcendenten van de voorſz Adelijke Familie van van Veen ſeer wel hebben gekent, en d'expoſitie van hunne Wapenen, ſoo in de begrafeniſſe, als in verſcheyde Kerken van Holland hebben geſien, ſonder dat der Reſumenten Grootvader daar aan ſoude hebben gederogueert, in den jare 1620. of andere tijden, mits hy als doen was, en is gebleven tot ſijnen ſterfdage toe in dienſte van hare Hoogheden, als Surintendent van ſijne Majeſteyts Munte, incompatibel met alle mechanique Ampten, en dat, al hadde hy willen derogueren en effectivelijk gederogueert gehad, ſulx niet en ſoude hebben konnen deſnobiliteren ſijne kinderen, veel min der Reſumenten Vader, die 27. à 28. jaren te vorens was geboren, en al lange was gegradueert, en gekomen tot ſtaat, volgens de notoire deciſien ten Proceſſe naarder gededuceert. Geſien tot dien de twee requeſten Civiel des twede Suppliants, en gevoegde, d'eerſte in date den 12. Septembris, en de twede van den 17. Novembris, beyde 1667. met de reſpective redenen van impertinentie, daar tegens gedient van wegens de Reſumenten, mitsgaders het Vonniſſe *interlocutoor ad probandum*, daar op gevolgt den 20. Januario 1668. en verbalen dienvolgende voor Commiſſariſſen gehouden, en namentlijk de verbalen van den 24. Maart en 19. Aprilis 1668. en legale ſtucken aldaar overgegeven tot ſes in 't getal, daar af d'originele ſijn geconſigneert geweeſt onder den tweden Commiſſaris, in ſaaken als voor eerſt eenen originelen ouden parquementen brief, gequoteert *numero tertio*, behoorlijken gepaſſeert, onderteekent, en gezegelt door die Gouverneur en Balliu van Oiſy, en Adelijke Mannen van den ſelven Leenhove, in date den 7. Juny 1440. ten tweeden eenen andere originelen Chartre parquementen brief, gequoteert *numero quarto*, ook behoorlijk gepaſſeert en gezegelt met drie zegels, door den Balliu en Mannen van Leen, der Chaſtelanie van Rijſſel, in date den 7. Auguſty 1448. ten derden eenen anderen originelen parquementen brief, gequoteert *numero quinto*, behoorlijken gepaſſeert, geteekent, en bezegelt met twee zegelen, door Schepenen van Rotterdam, in date den 3. Decembris 1537. ten vierden een legaal beſcheet, gequoteert *numero ſeptimo*, gepaſſeert voor Schepenen van Leyden, op den 30. Auguſti 1560. en ten vijfden een ander origineel beſcheet, gequoteert *numero octavo*, geſchreven in parquement, behoorlijk onderteekent en bezegelt door Schepenen der Stad Leyden, in date den 6. Maart 1668. uyt alle dewelke ſtucken in claris terminis was blijkende, dat *Cornelis van Veen* is geweeſt des Reſcribents Grootvader, Chevalier en Burgemeeſter der Stad Leyden, aldaar gewoont hebbende op ſijn voorſz Huys Lokhorſt, en op venſters van den ſelven Huyſe heeft gevoert de voorſz Wapenen, *en tot dien by de Magiſtraat in de publijque acte is geintituleert geworden, den wel Edelen Ridder, en dat hy is verſien geweeſt van Camerlink, en aan den ſelven ſijnen Camerlink over Huwelijk heeft gegeven een Huys, geſtaan tot Rotterdam, dat deſſelfs Vader is geweeſt den voorſz ſeer Edelen Jan van Veen, ook Ridder, &c.* en dat deſen Ridder *Jan van Veen*, voor Vader heeft gehad den ſeer Edelen *Simon van Veen*, geſeyt *van Brabant*, insgelijx Ridder, &c. gelijk ook dat deſen Ridder *Simon van Veen*, voor vader heeft gehad den Heer *Jan van Veen*, geſeyt *den kleynen Baſtaart*, ook Ridder, &c. alles naar breder uytwijſens van de voorſz originele beſcheyden, die de voorſz Genealogies der Reſumenten waren verifierende; geſien daar en boven die elf naarder verbalen daar over voor Commiſſariſſen gehouden, en namentlijk 't gene van den 20. July 1668. *daar by eerſt beyde de voorſz Supplianten in perſoon comparerende voor de voorſz Commiſſariſſen hebben verklaart, dat ſy geſien en geëxamineert hebbende, ſoo de voorſz originele ſtucken als copyen autentijq, als nu daar mede hadden appaiſement over de voorſz afkomſte der Reſumenten, en dat ſy dienvolgende voor ſoo vele hun is rakende, deſiſteerden, van alle voordere proceduren, ſuſtinerenda des niet te min dat die Reſumenten ſouden worden gecondemneert in de koſten tot daar toe gereſen, door dien ſy de voorſz exhibitie en conſignatie niet en hadden gedaan in den beginne deſer ſaake, en welke verklaren en deſiſteringe ſy Reſumenten ten ſelve verbale hebben geaccepteert gehad, en daar af verſogt acte cum expenſis, ter contrarie tot laſte der Suppliantes*; en ten leſten geſien het verklaren des Gevoegde gedaan ten verbale vanden 25. Septembris 1668. daar by hy ſeyde, dat hy in de ſaake alleenelijk was gevoegde, en dat terwijlen de principale Suppliantes verklaart hadden te deſiſteren, hy

hy de Resumenten geheel liet, om daar mede te doen alsulken profijt, als naar rechte soude konnen geschieden, het welk by deselve Resumenten op den 1. Octobris daar naar is geaccepteert geworden, en op alles versocht rapport, in desen Rade op alles wel en rijpelijk gelet; *'t Hof decreterende de desisteringe by de Supplianten gedaan, ten verbale van den 20. July lestleden, mitsgaders 't verklaren des Gevoegde gedaan ten verbale van den 25. September voorsz, verleent partyen daar van acte, verklarende dat daar mede dit Proces komt te cesseren*, de kosten om redenen compenserende, behoudelijk dat de hellicht van de gene gereisen t'sedert den 24. Maart 1668. sullen blyven ten laste van de Supplianten. Aldus gepronuntieert binnen Brussele, den 17. November 1668.

En was onderteekent

A. de Merselle.

Het Wapen van dit Geslagte is een Leeuw van Gout, op een Velt van Sabel, doorsneden met een Silvere Baar, beladen met drie Ringen van Keel.

VELDE.

202 DE Ridderlijke Hofstede van Velde, zynde het Stam-huys van de Edelen van dien naam, heeft gelegen onder Maasland, digt aan de Hofstede vander Hoeve; dit Huys is van overlange verdestrueert, naarlatende niet dan eenige onderaardse fondamenten, mitsgaders den omring der geweesene graften, en is eertijds met de Landen daar aan behoorende te Leen gehouden van de Graaflijkheyt van Holland, en de Heerlijkheyt van Voorne, dan nu allodiaal, hebbende daar aan noch gehad verscheide Landeryen te Leen van den Huyse van Wateringe. Van dit Huys te Velde vermelt ook den Heere Burgemeester *Dirk van Bleyswijk*, in sijn Beschryvinge van Delft, in de Na-reden pag. 5. en hebben wy bevonden van desen Geslachte onder den Hollandschen Adel bekent te zyn geweest,

HENDRIK VANDE VELDE, of VAN VELDE, Ridder, leefde anno 1225. uytwijsende de Catalogus van de gebeneficieerde Edelluyden van Holland; hy wan

DANIEL VANDE VELDE, Knape, wert vermelt anno 1270. en liet na

FLORIS VANDE VELDE, dewelke leefde anno 1334. hy besat behalven de Ridder-Hofstede van Velde, noch verscheyde Landeryen aan de voorsz Hofstede gelegen, te Leen van *Ian*, Heer van Wateringe, hadde te wyve *Clementia van Coudenhove*, *Willems* dochter, die anno 1358. weduwe was, en naar haar mans doot afstand dede, van de Lijftogt, die sy op de Leengoederen hadde van haren soon *Gerrit vande Velde*, volgens den brief hier na volgende, geteekent met de letter A. sy hebben t'samen gewonnen

Gerrit vande Velde, volgt.

Anna vande Velde, troude tot Delf anno 1345. aan *Roelof Bugge*, die nagelaten hebben *Jan Bugge*, Schepen aldaar anno 1394.

Mr. *Pieter vande Velde*, Proost van Sint Jans Kerk tot Utregt, is gestorven anno 1353. en heeft gelegateert aan 't Clooster van Egmont drie overoude Schilden.

Jacob vande Velde, Schepen tot Delf anno 1330.

GERRIT VANDE VELDE, soone van *Floris vande Velde*, en van *Clementia van Coudenhove*, draagt op anno 1358. eenige van sijne Leen-goederen van den Huyse van Wateringe, volgens den brief hier achter geteekent met de letter B. die hy met sijn Zegel en Wapen, zynde een Eenhoorn in den Schilt, bezegelt heeft; hy hadde te wyve *Catharina van Roon*, dochter van *Boudewijn van Roon*; en wan

Boudewijn vande Velde, volgt.

Willem vande Velde, leefde tot Delf anno 1379. en wert aldaar vermelt in de oude Kerk in het twaalfde pleyn eenige Grafsteden te hebben; hy wan I. een soon *Schrevel vande Velde*, daar van het Geslagt *Schrevel*, mede voerende tot een Wapen den Swarten Eenhoorn op een Silver Velt, voortgekomen is. II. *Jacob vande Velde*, die anno 1453. tot Delf in de voorsz Kerk begraven leyt, in 't elfde pleyn, het elfde Graf, onder een blauwe sark, en was hy vader van *Dammas vande Velde*, tot Dordrecht overleden anno 1481. die nagelaten heeft *Cornelis vande Velde*, Burgemeester tot Dordrecht anno 1490. en stierf aldaar in den jare 1530. hy troude *Elisabeth van Bruhesen*, *Pieters* dochter, en wan daar mede behalven *Hendrik*, van dewelke komt het Geslacht *vander Eijk* tot Dordrecht, een soon met name *Cornelis vande Velde*, ook Burgemeester tot Dordregt anno 1522. te wyve gehad hebbende *Hillegond van Crayesteyn*, daar by gewan onder anderen *Arent van Velde*, *Cornelis* soon, bygenaamt *vander Mijl*, naar de Heerlijkheyt vander Mijl, die *Cornelia van Alblas*, *Jans* dochter, sijn huysvrouwe hem ten houwelijk bragte, en van dese komt het Geslagt *vander Mijl*, hier voren fol. 1018. numero 166. vermelt.

BOUDEWYN VANDE VELDE, soone van *Gerrit vande Velde*, en van *Catharina van Roon*, was anno 1374. mede-hulper van Hertog *Aalbert van Beyeren*, Grave van Holland, tegens die van Utrecht, met eenige gewapende mannen; anno 1369. verlijt hy met een Huys en eeni-

ge Landeryen onder Maasland, te Leen van den Huyse van Hodenpijl; hy hadde getrout *Maria Muys van Holy*, dochter van *Allert*, jonger soon uyt den Huyse van Heemstede, en wan een soone

MUYS VAN VELDE, die te wyve hadde *Maria vander Woert*, suster van *Boudewijn vander Woert*, Heer van Abbenbroek; hy verlijt met dode van *Boudewijn* sijn vader anno 1384. met het voorsz Leen van den Huyse van Hodenpijl, als mede met noch eenig Leen-land van de Heerlijkheyt van Naaltwijk, en wan

Boudewijn van Velde, volgt.

Jan van Velde, was Schepen tot Delf, en zegelde aldaar met den Eenhoorn in sijn Wapenschilt anno 1401. met de circumscriptie van *Sig. Jan van Velde*; van desen komt het Geslacht *Vosmaar*, voerende insgelijx een Swarten Eenhoorn op Silver.

BOUDEWYN VAN VELDE, soone van *Muys van Velde*, en van *Maria vander Woert*, verlijt met de voorsz Leengoederen anno 1399. hy troude *Emerentia N. N.* voerende tot een Wapen twee Lelyen in 't hooft van 't Schilt, sy hebben gewonnen

Dirk vande Velde, of *van Velde*, die met het voorsz Leen van den Huyse van Naaltwijk verlijt anno 1463.

Cornelis van Velde, volgt.

Vrank van Velde, verlijt met eenig Leen-land van den Huyse van Hodenpijl, uyt sijn eygen goet opgedragen anno 1441. en hadde een jonger soon genaamt *Pieter van Velde*.

Jacob van Velde, sterf anno 1473. en leyt tot Maasland begraven onder een groote sark, met sijn Wapen en vier Quartieren daar op uytgehouwen, als op huyden noch te sien is, als van 's vaders zyde *Velde*, 's vaders moeders zyde *vander Woert*, van 's moeders wegen *twee Lelyen in 't hooft van 't Schilt*, en van 's moeders moeders zyde *drie Maarlen in het Schilt*.

CORNELIS VAN VELDE, soone van *Boudewijn van Velde*, en van *Emerentia N. N.* wert verlijt met de voorsz Leen-goederen van den Huyse van Hodenpijl, by dode van sijn vader anno 1463. hy troude *Agneta vander Burg*, *Willems* dochter, en wan

Vries van Velde, verlijt met 't voorsz Leen anno 1511.

Jacob van Velde, volgt.

JACOB VAN VELDE, soone van *Cornelis van Velde*, en van *Agneta vander Burg*, verlijt met 't voorsz Leen door overgifte van *Vries*, sijn broeder, anno 1517. hy hadde te wyve *Catharina van Bronkhorst*, wiens vader *Dirk Claas* soon *van Bronkhorst*, een soons soone was van dien *Dirk Claas* soon *van Bronkhorst*, die vermelt wert onder de Welgeboorne van Delfland anno 1446. volgens de Sententie hier achter onder de letter C. bygevoegt; sy hebben gewonnen onder andere

Frank van Velde, verlijt door dode van sijn vader met 't voorsz Leen-goet, anno 1536. en wan *Pieter van Velde*, die by dode van sijn vader voornoemt hier mede verlijt anno 1547.

Cornelis van Velde, volgt.

CORNELIS VAN VELDE, soone van *Jacob van Velde*, en van *Catharina van Bronkhorst*, Welgeboren Man van Delfland, wert volgens Sententie van den Hove van Holland van date den 4. Marty 1532. hier naar geteekent met de letter D. en waar op staande is het advijs by my gegeven den 10. Martii 1674. en hier vooren fol. 339. geinsereert, verklaart van Edelen afkomste, en sulx Schoth en Loth vry te zyn; hy verlijt met 't voorsz Leen, als mede met dat van den Huyse van Naaltwijk, door overgifte van de voornoemde *Pieter van Velde*, sijn broeders soon anno 1570. hadde te wyve *Maria* dochter *van Arent vander Mye*, geseyt *Pols*, en wan daar mede

Jacob van Velde, verlijt met 't voorsz Leen door dode van sijn vader anno 1572. en heeft kinderen naargelaten.

Frank en *Adriaan van Velde*, hebben ook descendenten nagelaten.

Catharina van Velde, troude *Jan Thoen van Bronkhorst*, soone van *Jan*, wiens vader *Willem* een soon was van *Ian Claas Dirk* soon *van Bronkhorst*, vermelt in de voorsz Sententie van de Welgeboorne van Maasland, van den jare 1532. en was haar moeder *Woutertje de Bye*, dochter van *Wouter*, gekomen uyt het Welgeboren Geslagt *de Bye*, vermelt in seekere Sententie van den jare 1411. hier achter ingelijst onder de letter E.

Dirk van Velde, volgt.

DIRK VAN VELDE, soone van *Cornelis van Velde*, en van *Maria vander Mye*, geseyt *Pols*, verlijt anno 1594. met de voorsz Leen-goederen door overgifte van *Jacob van Velde*, sijn broeder, hy troude *Machteld Persijn van Ouwendijk*, wiens vader was *Willem*, soone van *Cornelis Persijn Adriaansz*, en haar moeder *Maria vander Houve*, *Joris* dochter, en hebben t'samen gewonnen

CORNELIS VAN VELDE, verlijt met dode van sijn vader met 't voorsz Leen anno 1621. en wert 't selve Leen, dat nu over de drie hondert jaren by den voorsz Geslagte van Velde beseten is, als noch bevonden tot op den huydigen dag by derselver descendenten te werden geposseedeert, uytwijsende de Leen-registeren en Verly-brieven daar van zynde.

Iacob van Velde, Priester.

Mr. *Willem van Velde*, Advocaat, waar van descendenten in 't leven zyn.

Het Wapen van dit Geslachte is een Eenhoorn van Sabel, op een Velt van Silver.

Digitized by Google

Lett. A.

C *Leymansje Floris* weduwe *van den Velde*, make kont en kenlik, dat ik quite geſcouden hebbe, en vryelike quite ſcelde tot *Pieter Sijmonsſoens* behoef, alle lijftocht en eyſchen, hoe ſi genoemt ſijn, die ik hebben mach aan den Lande, dat *Gerrit vande Velde* mijn ſoen, van Heeren *Ian vanden Wateringen* helt te lyen, en *Pieter Sijmons* ſoen nu ontfaan heeft van Heere *Ian* voirſeit te lyen te houden, en gelegen is in den Ambacht van Maaſland; en omme dat ik ſelve gene zegel en hebbe, ſoo heb ik gebeden *Dirk vander Burg*, minen neve, dat hi in kenniſſe der waarheyde deſen brief voer mi open bezegelen wille mit ſinen zegel, en ik *Dirk vander Burg*, om beden wille mijnre moyen, ſoe heb ik deſen brief open bezegelt mit mijnen zegel, in 't jaar ons Heeren duyſent drie hondert acht-en-vijftig, op Sinte Jans dach Babtiſte te Midde-ſomer; hebbende onder uythangen aan een enckele ſtaart een zegeltge, daar in een Wapen-ſchilt ſtaat een omgeboge Bande, en boven in den hoek een Sterre van ſes Stralen.

Lett. B.

G *Errid vande Velde*, make kont en kenlik, dat *Pieter Sijmons* ſoon mi vol en al betaalt heft, alſe van twaalf MergeLands, die gelegen ſyn inden Ambacht van Maſeland, en van den Utdijk die dien twaalf Merge toebehoort, die ik van Heere *Ian vande Wateringe* helt te liene, en *Pieter Sijmons* mi van Heere *Ian* voirſz ontfaan heft te liene te houden, daar ik over ſtoet Heere *Ians* man; voort gelove ik voor mi en mine nakomelingen *Pieter*, en ſinen nakomelingen, ſulk Land als ik van Heere *Ian* voirſeit houde te lien, en met deſen Lande leyd onverdolve, dat ik en mine nakomelingen dat ſullen laten gaan 't enden deſe hure daar het nu in is, in ſulker hure alſe *Pieter* en ſine nakomelingen dat haar verhuren ſullen, ſonder argeliſt, en die Lane die ik van Heere *Ian* vorſeyd houde, ſel *Pieter* en ſine nakomelingen, of die ſijt verhuren, bruken, omme tot horen overtocht te hebben, tot des Lands vorſeyd oirbaar; in dier manieren, dat ſi mi en mine nakomelingen ſullen betalen ſulke ſcade als ſi mi daar an doen. In oirkonde hebbe ik deſen brief open bezegelt met minen zegele, in 't jaar ons Heeren duſent drie hondert acht-en-vijftig, op Sinte Jans dach Baptiſta te Mid-ſomer, hebbende onder uythangen een zegel, daar op een Schilt ſtaat met een Eenhoorn, en het omſchrift van 't zegel *S. Gerid van Velde.*

Aan deſen bovenſtaanden is gehegt de naarvolgende Verly-brief.

I K *Jan vander Wateringe*, Ridder, doe kont dat *Gerrit vande Velde*, my opgedragen heeft voer mine manne, als *Boudewijn Machtelde* ſoen, en *Willaam Vaſtraat*, en *Willaam Bieſe*, en vrielik quyt geſcouden twaalf Morgen Lands, gelegen in 't Ambocht te Maaſland, welke twaalf Morgen Lands haar groote hebben ſullen vander Noortzyde in, alſe vander Woning die *Floris vander Velde*, *Gerrits* vader van mi plach te houden, die ik *Pieter Sijmons* ſoen verlyent heb van mi te houden en van mine nakomelingen, *Pieter* en ſine nakomelingen, op een eerſte lit niet te verſterven, die man hoefde die voerkant te hebben voer die wijf hoefde, daar ſy beyden even na zien, en te verheerwaarden als 't gevalt met viertig ſcellingen, al ſulk payement als die Heer van den Lande van ſinen renten neemt. In oirkonden deſen brief bezegelt met minen zegel, gegeven in 't jaar ons Heeren duſent drie hondert acht-en-vijftig, des Vrydags voor Sinte Johans dag te Midde-ſomer; hier onder hangt aan een zegel van groen was, daar op in een Schilt ſtaat een Starre van acht Stralen.

Lett. C.

I K *Dirk Potter vander Loo*, Balliu van Delfland doe kont allen luden, dat ik op ten negenden dach in Mey in 't jaar ons Heeren duſent vier hondert ſeſſe-en-veertig, binnen der Stede van Delf, als een Balliu voorſz ter Vierſchair ſat, met *Gerrit Dirx ſoon vander Watering*, *Ian Geritſz*, *Adriaan Nachtegaal*, *Arent Rotemuyl*, *Ian vander Houve*, *Willem Gerritſz vander Houve*, *Ian Iacobſz Holy*, *Iacob Holy*, *Frank Iacobſz*, *Claas Dirks ſoon*, *Ian Dirkſz*, *Claas Claaſz*, Balliu en Schout in de Lier, *Gerrit Tybrantſz*, *Heyndrik Willemſz*, *Ian Claaſz*, *Willem Ianſz*, en veel meer andere Welgeboorne mijns Genadigen Heeren 's Hertogen van Bourgondien, Grave van Holland, &c. *Dirk Claas* ſoon, quam en gaarde Vonniſſe, hoe hy ſijnen Edelen tuyg doen ſoude, dat hy Welgeboren ware, dat hyre mede volſtaan mogte, des Vonniſſe wijſde dat hy 't doen ſoude mit ſijne Edelen Magen, des wert Vonniſſe gevraagt mit hoe menigen Man, des Vonniſſe wijſde mit vier Mannen tot hem of meer, dair ſoe dede hy ſijnen Edelen tuyg ſelve voir, en ſwoer ten Heyligen, dat hy een Welgeboren Man was, en vier ſijnre Welgeboren Magen, als *Pieter van Zutphen*, *Claas van Zutphen*, *Ian van Zutphen*, en *Iacob van Zutphen*, *Ians* ſonen van *Zutphen*, ſweeren, dat na dat hy een Welgeboren Man was, geboren uytter maagſchap van Bronkhorſt; In kenniſſe der waarheyt, en om dat alle deſe ſaken voirſz mit Vonniſſe gewijſt zyn, ſoe hebbe ik *Dirk Potter vander Loo*, Balliu voirſz, deſen brief bezegelt met mine zegele; en om dat wy *Gerrit Dirkſz vander Wateringe*, *Adriaan Nachtegaal*, en *Arent Roetermuyl* voirgenoemt, mit andere veel Welgeborne Mannen deſe voorſz Vonniſſe gewijſt hebben, ſoe hebben wy deſen brief mede bezegelt mit onſe zegele, in 't jaar en op den dag boven genomt, hebbende onder uythangen vier zegelen in groenen waſſche.

Digitized by Google

Lett. D

IN der sake hangende voor den Hove van Hollant, tusschen *Floris Gerrits soon*, *Adriaan Claas Alberts*, *Willem Dircx*, *Allert Claas soon*, *Cornelis Dirk Robbregts soon*, *Gerrit Iacobs*, *Louris Vries*, *Ian Iansz*, *Willem Ariens*, *jonge Cornelis Wouters*, *Hendrik Ians*, *Jacob Iansz*, *Ian Iacobs soon*, *Claas Dirks*, *Heyndrik Gerrits*, *Adriaan Gerrits*, *Heyndrik Doe soon*, *Gerrit Dirks*, *Iacob Iacobs*, *Pieter Iacobs*, *Cornelis Iacobs soon de Kleyn*, *Willem Dirk soon*, *Cornelis Ian Foppens*, *Frans Ians*, *Willem Pieters*, *Adriaan Iacobs soon*, *Ian Claas Dirks*, *Doe Ysbrans*, *Cornelis Frans*, met heur consorten, *Frederik Wouters* uytten Ambachte van 't Dorp, wegen hem selven, ende den andere welgeboren desselfs lant van 't Dorp, *alle welgeboren mannen, woonende in den Dorpe ende Ambachte van Maesland, Impetranten* in rau actie aen d'eensyde, ende *Ian Meeus*, *Suyerbaan Willems* met heure consorten, *huysluyden woonende* in den selven Ambagte van Maasland gedaagden aan d'andere, allegerende *die voorsz Impetranten dat in desen Landen van Hollandt waren drierehande manieren van Staten van warelijke luyden, te wetene Ridderschap, welgeboren luyden, en huysluyden, en dat Ridderschap waren luyden van Edelen oorspronk gekomen, hun Ridderlijke houdende sonder Ambachte ofte Lantneringe te doen; Welgeboren luyden waren uyt een Edelstam neder gekomen, hun niet Ridderlijk houdende, maar hun stellende tot Ambachten, Lantneringe, of anders te doen, die huysluyden stelden hun tot Ambachten of lantneringe, ende waren van geen Edel Stamme of 't Wel-gebooren luyden nedergekomen; het Ridderschapt ende die Welgebooren luyden waren vry ende ongehouden de K. M. als Grave van Hollandt jaarlijkx te betalen eenige riemtalen, schot, hof-diensten, ende andere servituyten te doen, maar die huysluyden waren daar inne geobligeert; seggende voort dat de Impetranten waren welgebooren mannen, nedergekomen ende gedescendeert uyt Edel Stamme, doende lantnering en anders, ende altyts daar voor geagt, gehouden, ende gereputeert in Delflandt ende daar ontrent, ende hadden sulx altyts, als sy vermaant waaren geweest by de Baljou van Delfland, mitten selfde Ballin recht ende justitie helpen doen, soo wel in crimineel als in civil, hoe wel de Impetranten mitsdien vry en ongehouden sijn den Konninglijke Majesteyt als Grave van Hollandt eenige riemtalen of schot te betaalen, ofte enige hof-diensten af te doen, als van de Santwegen te maaken, die vyver te helpen schoonmaaken, ende diergelijke servituyten te doen, ende dat die gedaagde als huysluyden in 't selve te betaalen ende te doen gehouden sijn, ende dat de Impetranten ende heuren voorsaten altyts van de voorsz vryheden ende exemtie gebruykt en geuseert hebben gehad, en daar van in possessie geweest, soo lange tijd dat geen memorie van Menschen ter contrarie en gedenkt*; desen nogtans niet jegenstaande hadde belieft gehad den Rentmeester van Noort-hollandt *Dirk Godschalk*, den Impetranten by sijn Deurwaarder te doen gysselen en executeren, willende van den selfden hebben Schot, Lot, en penningen van de Riemtalen, om daar mede te betalen de reparatien van de Santwegen, 't schoon-maaken van den Vyver, en andersints, soo dat de Impetranten hen bevonden by der voorsz Gysselingen gegraveert en beswaart te zyn, hadden hen daar van geconstitueert appellanten aan desen Hove, versoekende Mandement in cas d'Apel, ofte andere sulke provisie, als den Impetranten oorbaarlijkst soude wesen; waar op by den Hove geappointeert was geweest, datmen die Supplicatie van de Impetranten leveren soude in handen van den Rentmeester voorsz, ten eynde dat hy de Impetranten ontslaan soude uyt de Gysselingen; en na dat die selve Rentmeester den Hove by monde sijn reden verklaart hadde, waren d'Impetranten ontslagen geweest tot seekeren dage, tot welke dage compareerden alhier d'Impetranten, en ook die Gedaagden, die mede Gegysselt waren, en syn beyde partyen navolgende seekere appointement van den voorsz Hove gecompareert geweest by een Commissaris daar toe by den Hove gecommitteert, eyndelijk naer diversche Altricatie hadden den Gedaagden uyt kragte van seekere Mandement tot versoeke van den Impetrant gedachvaart geweest voor desen Hove te compareren, ten seekere dage, tot welke dage concludeerden die selve Impetranten, ten fine dat by Sententie van den voorsz Hove die Gedaagde verklaart souden werden vry en ongehouden te wesen van den Schoth, Loth, en Riemtalen, mitsgaders van de Hofdiensten, en van den kosten van den Santweg, Vyverberg, en diergelijke servituyten, die sijn Koninglijke Majesteyt uyt den Ambachte van Maasland hebbende en heffende is, en voort gecondemneert, d'Impetranten van nu voortaan, en tot allen tijden te vryen en te ontheffen tegens den Rentmeester van Noortholland, jegenwoordig en toekomende, ter cause voorsz, condemnerende ook de Rentmeester van Noortholland, nu wesende en toekomende, d'Impetranten van nu aan ter cause van voorsz Schoth, Loth, Riemtalen, en anders, mitsgaders Hofdiensten en servituyten voorsz ongemolesteert te laten, maar 't selve te eysschen van den Gedaagde, en niet van de Impetranten, condemnerende voorts deselve Gedaagde te restitueren d'Impetranten alle alsulke penningen, als sy den voorsz Rentmeester voor de Gedaagde ter cause voorsz betaalt hadden, en makende eysch van kosten, of tot anderen sulken sijne als 't Hof bevinden soude, d'Impetranten oorbaarlijk te wesen; tegens welken eysch die Gedaagden antwoorden en seyden, dat over menig lange jaren, die Graven van Holland, voorsaten van den Koninglijke Majesteyt, in der tijd wesende, omme die Plek van den Hage, daar sy luyden plegen te resideren, in wesen te houden, soo in 't schoonmaken van den Vyver, met sijn toebehooren, als in 't onderhouden van den Weg, streckende van de Hoorn-brugge tot den Hage toe, mit de lasten van dien te dragen, hadden seekere Dorpen gelegen in Delfland en Rhijnland belast, welke lasten altijd waren genoemt geweest, en noch genoemt werden, Riemtalen, staande op die voorschreven Dorpen, en in teyken dat die voorsz Dorpen met die lasten belast waren, soo was

boven

Digitized by Google

boven in der kamere van de Reekeninge alhier, een out Regiſter, geintituleert, hier na volgen alſulke Dorpen als in de Riemtale gehouden en verbonden zyn, daar onder andere 't voorſz Dorp van Maaſland ſtaande was op twee riemen dit navolgende, ſo wanneer de Rentmeeſter van Noortholland eenig ommeſlag doende was, by advijs van die van de Reekeninge over die Riemtalen, ſoo was 't voorſz Dorp geſtelt, en moſte daar inne mede contribueren, en gelden ſeekere quote en portie, te weten, twee riemen, op elk riem jaarlijx ſoo veel als die onkoſten van de onderhoudeniſſe van den weg van de Singel om 't Hof van de Vyver, muyren, Diepinge van de Vyver, van 't hooy mennen, en anders bedragen ſoude, en omme die penningen daar toe ommegeſlagen te innen, ſoo was de voorſz Rentmeeſter geconſtitueert eenige van de Ingeſetene van 't voorſz Dorp van Maaſland, diet hem goet dochte ofte eerſt bevinden konde, te doen gyſelen ſonder eenig onderſcheyt te maaken, of ſulke perſoonen, Huyſluyden, of andere waren, die hun intituleerden te weſen Welbooren luyden, en ſeekere jaren geleden was een ommeſlag gemaakt geweeſt op die Riemtalen, omme te vervallen die koſten van de Muraillie van de Vyverberg, mitten aankleve van dien, en omme die penningen te innen van de portie van 't Dorp van Maaſland, hadde de Rentmeeſter naar ouder heerkomen geprocedeert by maniere van Gyſelinge, tegens ſekere perſonen Ingeſetenen van Maaſlant voorſz, ſoo dat eenige van dien hun ſeggende te weſen Welbooren Mannen, hadden by requeſte te kennen gegeven heure pretenſe Welboorenſchappe, ſuſtinerende door dien vry en exempt te weſen van ſulke laſten, verſoekende proviſie van ontſlaginge, ſoo wel tegens den Rentmeeſter als tegens d'ander buyr-luyden alhier; eyndelijken na dat partyen hinc inde geweeſt hadden voor Commiſſaris, was hunluyden hare verſochte proviſie ontſeyt, en verklaart dat ſy betalen ſouden 't gunt daar omme die Gyſelinge geſchiet was, wel verſtaande dat ſy ſouden mogen voor deſen Hove haar gepretendeerde actie intenteren tegen den Gedaagden, ſulx hadden ſy eyſch gedaan en concluſie genomen na haren appetyt, tot welke concluſie eerſt nopende het Schoth en Loth, de voorſz Impetranten immers niet ontſankelijk en waren, gemerkt dat ſyluyden ter cauſe van 't Schoth, 't welk van andere nature was, dan Riemtale, niet gegyſelt noch geëxecuteert en waren geweeſt, ſoo dat te dier cauſe tuſſen den Impetranten en Gedaagden geen queſtie en was geweeſt, en mits dien mogten d'Impetranten dies aangaande geen actie competeren, en aangaande de Riemtalen en waren d'Impetranten ook niet ontſankelijk, gemerkt dat Dorp van Maaſlandt daar toe gehouden was, daar d'Impetranten waren ingeſeten, ende mits dien tot die ſelve laſten gehouden, en ten bleek niet dat ſy door hare pretenſe Welborenſchap daar of exemt en vry waren, immers en mogten ſy geenige vryheyt, pretenderen jegens de laſten van den Riemtale, want 't ſelve was geimponeert in voorleden tyden pro munere ſuo ordinario, by de Graven van Holland, daar d'Impetranten heure pretenſe tytel niet helpen en mochte, ſoo veel te min waren d'Impetranten gefondeert den gedaagden te bedwingen henluyden te vryen tegens den Rentmeeſter, nopende de Riemtalen, ofte te reſtitueren 't gunt dat ſyluyden d'Impetranten betaalt hadden, mits dat de Gedaagden 't ſelve niet belooft hadde, en ontkenden die ſelve gedaagde die ſeyten hunluyden prejuditiabel weſende by den Impetranten geallegeert, concluderende ten fine verklaart te worden d'Impetranten niet ontſankelijk tot heure concluſie, eerſt nopende 't ſchot en loth, alſo ſy te dier cauſe niet gemoleſteert en waren geweeſt, by den Rentmeeſter, en mits dien geen reden hebbende hun dies te beklagen, en of ſy ontſanckelijk weſen mochten, des neen, dat henluyden heur eyſch en concluſie ontſeyt ſoude weſen, verklarende voort d'Impetranten niet ontſankelijk tot heuren vordere concluſie, nopende de Riemtalen, en voorts ten fine van Abſolutie vande eyſch ende concluſie van de voorſz Impetranten, makende eyſch van koſten, of tot anderen ſulken fine, als den voorſz Gedaagde oyrbaarlijkſt weſen mogte; tegens welke antwoorde js by d'Impetranten gerepliceert geweeſt, en by den Gedaagde jegens die ſelve Replique gedupliceert, met meer allegatie van middelen en ſeyten, waar op ſy geordoneert ſijn geweeſt, te ſchryven by ſeyten contrarie, ende geadmitteert tot heure proeve, in welke ſaaken hebben die voorſz partyen Schrifture gemaakt, geſchreven by Additie en ſolutie, enqueſte gedaan, geproduceert diverſche munimenten, gerenuncieert van meer te produceren, gereprocieert, geſalveert, geconcludeert in rechten, ende recht begeert; 't voorſz Hof met rype deliberatie van Raden door geſien ende overwogen hebbende al 't gunt dat ter materie dienende is, bevint dat ment Proces termineren mach, ſonder enqueſte te doen, op den ſeyten begrepen in de reprochien en ſalvatien, ende doende recht op 't ſelve proces in den name en van wegen des Keyſers vande Romeynen, Koning van Germanien, van Caſtillien, &c. Grave van Hollant, Zeland, en Vrieſlandt, condemneert de voorſz Gedaagde, de Impetranten van nu voortaan ende tot allen tyden te vryen en te ontheffen tegens den Rentmeeſter van Noorthollandt, nu weſende ende toekomende, ter cauſe van 't ſchot en Riemtalen, mitſgaders van den onkoſten van Santweg, Vyverberg, en hofdienſten, den ſelven Rentmeeſter van Keyſers wegen competerende, van den Ambachte van Maaſlant, en aan d'Impetranten te reſtitueren alle alſulke penningen als ſy den voorſz Rentmeeſter ter cauſe voorſz hebben moeten betalen; Abſolveert den Gedaagden van de voornoemde eyſch en concluſie, by d'Impetranten op henluyden gedaan ende genomen, en condemneert de voorſz Gedaagde inde helfte vande koſten van deſen proceſſe, ter taxatie ende moderatie van den voorſz Hove, compenſerende de ander helft van de ſelfde koſten om redenen, den Hove daar toe porrende; Gedaan in den Hage by *H. Gerrit van Aſſendelft*, Ridder, eerſte Raat Preſiderende, Heer *Ian van Duvenvoorde*, ook Ridder, Heer tot Warmont, Meeſters *Abel van Colſter*, *Iooſt Saibout*, *Herman van Suyderhuyſe*, ende *Geleyn Segers*, Raatſluyden van Hollandt, ende ge-

Digitized by Google

pronuncieert den vierden dag in Maarte anno 1532. *Stilo curiæ Hollandiæ.* T'oirkonde 't Zegel van Juſtitie hier aangehangen, in kenniſſe van my, onderſtont geſchreven, *de Jonge.* Onderſtont, gecallationeert uyt den Originaal, welke uythangende beſegelt was met 't Keyſers Zegel, een roode Zegel, onderteykent *de Jonge* als boven, en accordeert by my *Mr. Cornelis Cornelisz. Blok*, als nog Secretaris van 't Wout Harnas.

Ter oorſaake hier wederom gehandelt wert van 't regt der Welgeboorne, ſoo voegen wy hier noch by de volgende Sententie.

IN der ſake hangende voor den Hove van Holland, tuſſchen *Willem Dirksz.* en *Rembrand Claasz.*, Waarſchippen van Ackerſloot, voor hem en uyt den name van de gemeene bueren en inwoonende aldaar, Impetranten in rau actie, aan d'een zyde, en *Gerrit Gerritsz.*, *Jan Gerritsz.*, en *Ian Willemsz.*, *cum ſociis*, Gedaagden aan d'ander zyde, allegeerende de voorſz Impetranten, dat het Dorp van Ackerſloot ſeer grootelijken beſwaart was van renten, beden, ſubventien, en andere ommeſlagen dagelijx vermeerderende, en hoe wel alle Ingeſetenen van Ackerſloot ſchuldig waren ſamentlijk met malkanderen de voorſz laſten te dragen, elk na advenant van ſijn goederen, nochtans waren de Gedaagden dies onwillig, en ook aan te brengen by haren eede die grootheyt van hare goederen, om daar na geſtelt te worden, met d'Impetranten te contribueren, al onder dekſel dat ſy wilden ſeggen te weſen Welgeboren Mannen, ſonder anſchou te nemen, dat alle de andere Inwoonders van Ackerſloot alle haarluyder goederen aangebrocht hadden, uyt welke onwilligheyt de laſten van den Impetranten ſoo veel te ſwaarder vielen, want de Gedaagden waren van de rijkſten van Ackerſloot, doende Land-neringe als andere bueren, ſonder de Koninglijke Majeſteyt meer dienſte te doen dan andere Huyſluyden van Ackerſloot, waar omme de voorſz Gedaagde uyt krachte van ſeker mandament, na de bevelen hun-luyden gedaan, gedachvaart zyn geweeſt voor deſen Hove, ten dage dienende, concluderende d'Impetranten ten fine, dat de bevelen den Gedaagden gedaan, van hare goederen aantebrengen en te contribueren met den Impetranten, ſtad houden, en effect ſorteren ſouden, en dat deſelve Gedaagden gecondemneert ſouden weſen, by haren eed aantebrengen de grootheyt van haarluyder goederen, en van die te betalen en contribueren met den Impetranten gelijk andere Ingeſetenen aldaar, makende eys van koſten; of tot andere ſulke finen als d'Impetranten oirboirlijkſte weſen mogte.

Waar tegens de Gedaagden antwoorden en ſeiden, dat ſy waren Welgebooren Mannen, gedeſcendeert van goede Edele Stammen, wonende tot Ackerſloot in Kermerland, ſulks geprivilegeert dat ſy en hare voorſaten altijds waren vry en exemt geweeſt, niet meer met de Huyſluyden te contribueren in ſchoth, loth, bottinge, en andere ongelden, dat het twede deel, te weten als d'Impetranten ſchuldig waren drie gulden, ſoo betaalde den Gedaagde twee gulden; van welke vryheyt en exemptie de Gedaagden geuſeert en in poſſeſſie geweeſt hadden van ſoo lange tijd, dat geen memorien van menſchen en heugde ter contrarie, en waren daar van noch in poſſeſſie, en niet alleen worde 't ſelve privilegie gebruikt by de Gedaagden, maar mede by alle hare nabuyren, als tot Heiloo, Ooſdom, en meer andere Dorpen daar ontrent gelegen, daar Welbooren Mannen waren, die altijds op haar geloof haar goederen aangebrocht hadden, ſonder eed te doen, en dien achtervolgende de twee deelen betaalt, daar mede d'Impetranten en andere Dorpen wel te vreden waren geweeſt, ſoo dat ſy geen reden hadden, de Gedaagden vorder te travailleren ofte moleſteren, en ontkenden deſelve Gedaagden, de ſeyten hen-luyden prejudiciabel weſende, geallegeert by de Impetranten, concluderende, ten fine dat verklaart ſoude weſen d'Impetranten niet ontfangelijk, en of ſy ontfangelijk weſen mogten, des neen, begerende regt by ordine, ten fine van abſolutie van den ſelven eys en concluſie, makende eys van koſten, of tot andere ſulke finen als de voornoemde Gedaagden oirbaarlijkſt weſen mogte.

In welke ſake is gerepliceert en gedupliceert geweeſt, met meer middelen en redenen by elx van de voorſz partyen voorgeſtelt, waar op ſy geordineert zyn geweeſt te ſchryven by feiten contrarie, en productie te doen, 't welk ſy hinc inde gedaan hebben met getuygen en munimenten, gerenuncieert van meer te produceren, gedient van reprochien, geëmployeert ſalvatien van rechte, in rechte geconcludeert, en recht begeert.

't Voorſz Hof met rijpe deliberatie van Rade doorgeſien en overgewogen hebbende al 't gene datter materie dienende is, in den name en van wegen des Keyſers van den Romeynen, Koning van Germanien, van Caſtillien, &c. Grave van Holland, Zeeland, en Vriesland, verklaart die bevelen den Gedaagden gedaan, ſoo verre het roert 't aanbrengen van hare goederen, wel gedaan, en dat deſelve ſtad houden en effect ſorteren ſullen, abſolveert den Gedaagden van den vorderen eyſch en concluſien by den Impetranten op hun-luyden gedaan en genomen, en compenſeert de koſten van deſen Proceſſe, omme redenen den Hove daar toe porrende. Gedaan in den Hage by *Aſſendelft*, *Warmont*, *Cobel*, *Sasbout*, *Pijnſz.*, *Segers*, en gepronuncieert den 21. Marty 1530. *Stilo curiæ Hollandiæ.*

Lett. E.

IK *Kerſtant van den Berge*, Balliu van Delfland en van Schieland, doe kont allen luden, dat ik op ten ſeven-en-twintigſten in Julio, in 't jaar ons Heeren 1411. binnen der Stede van Delf, als een Balliu voorſz ter Vierſchair ſat, mit *Franke vanden Dorpe*, mit *Aarnt Rotemuyl*, Wailgebo-

gebooren Manne, mijns liefs genadiges Heeren van Holland, en mit anders veel Wailgebooren Mannen, daar *Bartelmees Vleerman* quam, en geerde Vonnis, hoe hy sinen Edelen tuyg doen soude, dat hy Wailgeboren Man wair, datte hire mede volstaan mochte, des Vonnis wijsde dat hy doen soude mit sinen Edelen magen, des wert Vonnis gevraagt mit hoe menigen man, des Vonnisse wijsde mit ses Mannen tot hem selven, daar soo dede hy voir sinen Edelen tuyg, en swoer ten Heiligen, dat hy een Wailgebooren Man was, en ses sinne Wailgeboren magen, als *Bertelmeet die Bye*, *Wouter die Bye*, sinen soone, *Goosewijn die Bye*, *Hessel die Bye Iansz.*, *Everairt die Bye Heinricsz.*, en *Pieter die Bye Crijnsz.*; swoeren dat, na dat hy een Wailgebooren Man was, geboren uyter Maasscipe van Goirle van den Byelinge. In kennisse der waarheyt, en om dat alle dese saken voirsz mit Vonnis gewijst zyn, soe hebbe ik *Kerstant*, Balliu voirseit, desen brief open bezegelt mit minnen zegele, en om dat wy *Franke vanden Dorpe*, en *Rotemuyl* voirnoemt mit andere Wailgeboren Mannen dese voirsz Vonnissen gewijst hebben, soe hebben wy desen brief mede bezegelt mit onsen zegelen, in 't jaar en op ten dach boven genoemt; onder 't principaal van desen hangen drie zegelen in groenen wassche.

VLIET.

203 GERRIT VAN WOERDEN, *Hermans* broeder, was in sijns vaders erf te beurt gevallen het Land van Vliet by Ouwater op de Yssel, doch moest mede alhoewel onschuldig, anno 1296. den Lande ruymen, en sijn vaderlijke Stam en Naam verlaten, soo dat sijn nasaten geen anderen tijtel en naam gebruykt hebben, als Heeren van Vliet, alhoewel hy anno 1302. met Graaf *Ian van Holland* versoende, kreeg sijn goet weder, en stierf anno 1314. begraven tot Ouwater in 't Choor van de Parochie Kerke, gelijk meest alle sijne nakomelingen; hier van spreekt *Adrianus Junius* aldus: *Vlietena domus exilio multata fuit olim & proscripta, quamvis cedis Florentiana haud consors, sed in odium Woerdeni fratris, cum aliis agnatis affinibusque in unam & eandem noxam conjectus Gerardus Vlietensus exulavit, insignibus & heredibus exutus, postea tamen opera & auxilio Florentii Duvevordii & Ligtenbergii, ob egregia virtutis merita in praelio, quo Trajectinus praesul cecidit, in gratiam redit cum Principe, restitutus integritati, & possessis insignibus.* *Gerrit van Woerden* voorsz hadde te wyve *Ada vander Boekhorst*, en wan

Gijsbert vander Vliet, stierf sonder kinders, anno 1353. ×

Gerrit vander Vliet, volgt.

GERRIT VANDER VLIET, soone van *Gerrit van Woerden*, en van *Ada vander Boekhorst*, was Ridder, besat Polsbroek, en stierf anno 1344. hadde te wyve *N. van Asperen*, *Ottoos* dochter, die stierf anno 1346. en liet na

Gerrit vander Vliet, volgt.

Otto vander Vliet, Ridder, stierf anno 1412. sonder oir.

Lijsbeth vander Vliet, was Nonne ter Lee anno 1377.

GERRIT VANDER VLIET, soone van *Gerrit vander Vliet*, en van *Ottoos* dochter *van Asperen*, stierf anno 1365. hadde te wyve *Maria van Cuylenburg*, ~~Gerrits~~ dochter, die stierf anno 1381. en wan

JAN VANDER VLIET, Heer van Polsbroek, Ridder, overleden anno 1396. hadde te wyve *N. vander Lecke* of *Polanen*, dochter van *Dirk vander Lecke*, Ridder, die Raad was van Hertog *Albregt van Beyeren*, en van d'erfdochter van *Robbert van Arkel*, Heer van Berg-ambacht, Stolwijk, en Asperen, en wan

GERRIT VANDER VLIET, Ridder, was anno 1396. in de Cuynder met Hertog *Albregt* in den Oorlog op de Vriesen; stierf in de fleur sijns levens anno 1404. hadde te wyve *Magtild vander Merwede*, dochter van *Daniel vander Merwede*, Ridder, vermelt als Knape en Getuyge nevens andere Edelen anno 1394. en van de erfdochter van den Heer van Steyn op de Mase, by Maseik en Hoorn; sy stierf anno 1421. en lieten t'samen na

Gerrit vander Vliet, Ridder, stierf van een Wonde, gekregen in 't Beleg voor Gornichem anno 1403.

Jan vander Vliet, volgt.

JAN VANDER VLIET, soone van *Gerrit vander Vliet*, en van *Magtild vander Merwede*, wiert Ridder geslagen in den Oorlog van Luyk anno 1408. was Hofmeester van Hertog *Willem van Beyeren*, Grave van Holland; wiert anno 1424. in den Hage onthoost en gevierendeelt, uyt oorsake dat hy Hertog *Ian van Beyeren* hadde willen vergeven, gelijk de Cabeljausche sijn vyanden zynde hem overtuygen wilden; hy hadde te wyve *Beatrix*, Bastard dochter van Hertog *Willem van Beyeren* voornoemt; sy stierf weduwe anno 1455. en liet na

Gerrit vander Vliet, volgt.

× 1441 *Willemyna vander Vliet*, hadde te man *Fredrik van Zevender*, Ridder, sone van *Fredrik van Zevender*, en van *Elisabeth Sloyers*, *Jacobs* dogter t'Utregt, over welk Huwelijk stonden *Gerrit vander Vliet*, en *Gerrit van Lisse*; Sy stierf weduwe anno 1500. out 80. jaren. zie f. 976.

Maria vander Vliet, troude *Thomas Uyttenbroek*, Heer van Vlooswijk, en wan *Pontiaan Uyttenbroek*, die te wyve hadde *Lijsbeth van Assendelft*,

delst, dogter van *Barthout van Asſendelft*, Ridder, Heer van Vaenhuyſen, en van *Ida van Swieten*, *Gerrits* dogter.

GERRIT VANDER VLIET, ſoone van *Ian vander Vliet*, en van *Beatrix*, Baſtard dochter van Beyeren, was Heere van Vliet, Polsbroek, Hoenkoop, en Aartsbergen, verliet de Wapenen van Vliet, en nam weder de volle Wapenen van Woerden aan; verkoft Polsbroek aan den Heer van Naaltwijk, ſtierf anno 1472. hadde te wyve *Henrica van Naaltwijk*, dochter van *Aalbregt van Naaltwijk*, en van *N. van Vleuten*, uyt het Stigt van Utrecht; ſy was Vrouwe van Berg-ambacht, en lieten t'ſamen na

Jan vander Vliet, volgt.

Gerrit vander Vliet, ſtierf jongman in Vrankrijk.

Willem vander Vliet, Ridder ten Duytſen huyſe t'Utregt.

Daniel vander Vliet, jongman geſtuyven.

Zie fol. 833.
Jan van Woerd van Vliet

JAN VANDER VLIET, ſoone van *Gerrit vander Vliet*, en van *Henrica van Naaltwijk*, was Ambachts-heer van Berg-ambacht en Hoenkoop; was anno 1473. met den Heere vander Veere, Stadhouder van Holland, in 't innemen van den Hage op de Cabeljauſche, anno 1527. Caſtelein en Schout t'Ouwater; hadde eerſt te wyve *N. vander Boukhorſt*, *Floris* dochter, daar mede hy het Huys met de Goederen vander Boukhorſt behylikte; daar naar *Emerentia van Meaux* of *Voſſelaar*, dogter van *Geerlof van Meaux*, en van *Sibille van Rijneſtein* 't Utregt; ten derden *Margareta van Leefdaal*, Weduwe van *Balthaſar van Weſe*, maar hadde by de laatſte geen kinders; hy wan by d'eerſte Vrouw,

Gerrit vander Vliet, volgt.

By de twede,

Huybert vander Vliet, volgt daar na.

Geerlach vander Vliet, Ambagts-heer van 's Heer-aartsberge, dat hy verpande aan *Gelein Zeger van Waſſenhoven*, hadde eerſt getrout *Swavelt van Lewen*; daar na *Reinsburg vander Meer*, die ſtierf anno 1577. tot Utregt ſonder oir, en wan by de eerſte, I. *Ian vander Vliet*, ſtierf jongman inden Hage. II. *Albert vander Vliet*, Capitein, genoemt den *Spaancen Vliet*, om dat hy den Coning van Spagnien diende, inden Oorlog tot Utregt en voor Maaſtrigt, anno 1579. bleef aan den Couwenſteinſchen Dijk inden ſtryt doot anno 1584. ſonder oir. III. *Gelein vander Vliet*, eerſt Dom-Canonik t'Utregt, anno 1570. daarna Capitein in Vrieſlant, ſtierf ſonder oir. IV. *Gerrit vander Vliet*, hadde anno 1580. te wyve *Urſula van Rietwijk*, ſtierf mede Capitein in Vrieſlant ſonder oir. V. *Maria vander Vliet*, Nonne van St. Servaas t'Utregt. VI. *Emerentia vander Vliet*, hadde te man Mr. *Thomas Uyttenbroek*, Advocaat t'Utregt, die ſtierf anno 1595. ſy anno 1607. en wan 1. *Ian Uyttenbroek*, Canonik t'Utregt. 2. *Ioſyna Uyttenbroek*, troude *N. Keermans*.

Ioſina vander Vliet, ſtierf ſonder oir, hadde te man *Hugo Spiering van Aalburgh* tot Heuſden.

Sibilla vander Vliet, Nonne te Coninxvelt.

Willemyna vander Vliet, hadde eerſt te man *Daniel vander Heide* uyt Brabant, ſtierf ſonder oir; daar na *Andries Vlierling*, Raat van *Rene de Chalon*, Prince van Orange; hy ſtierf te Breda anno 1572. eindelijk *Mychiel Piggen*, mede Raat van den Prince van Orange.

Anna vander Vliet, hadde te man *Godſchalk van Wynſſen* t'Utregt, en wan I. *Ian van Wynſſen*, Ambachts-heer van Hoenkoop, hadde te wyve *Frederica de Waal van Vroneſteyn*, en liet na 1. *Adriaan van Wynſſen*, die anno 1612. t'Utregt troude met *Chriſtina van Schoordyk*, op 't huys te Vleuten. 2. *Willem van Wynſſen*, Ridder ten Duytſen Heeren t'Utregt. 3. *Anna van Wynſſen*. 4. *Beatrix van Wynſſen*. II. *Godſchalkse van Wynſſen*, Nonne te Coninxvelt.

GERRIT VANDER VLIET, ſoone van *Jan vander Vliet*, en van *Floris* dochter *vander Boukhorſt*, Ridder, vermelt anno 1552. hadde eerſt te wyve *Johanna Ruygrok*, *Willems* dochter, Ridder; daar na *Sibilla Taats van Amerongen*, ſonder oir; hy ſtierf anno 1553. begraven tot Utrecht; legateerde de lijftogt van ſijn goederen aan ſijn laatſte Vrouwe voorſz, daar die kinderen van d'eerſte Vrouw Proces om voerden, welke waren,

Willem vander Vliet, ſtierf ongetrout.

Floris vander Vliet, volgt.

Ian vander Vliet, ſtierf ſonder kinders.

N. vander Vliet, was Nonne ter Lee.

N. vander Vliet, hadde te man *N. N.* maar ſtierf ſonder oir.

N. vander Vliet, Nonne ten Dale by Utregt.

Zie 1054.
Floris van Woerden Heer Vliet &c.

FLORIS VANDER VLIET, ſoone van *Gerrit vander Vliet*, en van *Johanna Ruygrok*, Heer van Vliet en vander Boukhorſt, hadde te wyve *Alijd van Schoten van Voorhout*, en wan een Erfdochter, met namen

ANNA VANDER VLIET, Erfdochter van Vliet en vander Boukhorſt, troude anno 1578. *Andries van Bronkhorſt*, ſoone van *Pieter van Bronkhorſt*, Heemraat van Delfland anno 1570. en van *Geertruyd van Sonnevelt* t'Alkmaar, lieten geen kinderen na; Sijn eene ſuſter *Ioſijna van Bronkhorſt*, hadde te man *Ioris van Schoonhoven*, Ridder van Antwerpen, en wan *Olivier* en *Carel van Schoonhoven*, mitsgaders *Maria van Schoonhoven*, getrout met *Lodewijk van den Tempel*, Meyer van Leuven; d'andere *Willemijne van Bronkhorſt*, troude *Lodewijk del Rio*, een van den Bloetraat anno 1567. daar na van den Secreten Rade te Bruſſel; en wan *Pieter* en *Antonis del Rio*, mitsgaders *Maria del Rio*, die te man hadde *Ian Mulert* van Utregt, Capiteyn Lieutenant van den Eerts-hertog *Albertus*. *Anna vander Vliet* voornoemt was de laatſte Vrous-perſone van deſen Huyſe.

HUY-

Digitized by Google

HUYBERT VANDER VLIET, twede ſoone van *Ian vander Vliet*, Ambachtsheer van Berg-ambacht en Hoenkoop, en van *Emerentia van Meaux* of *Voſſelaar*, was Heer van Hoenkoop, ſtierf anno 1572. hadde te wyve *Anna van Nyvelt*, Erfdochter vander Coulſteren Heilo by Alkmaar, en liet na

Ian vander Vliet, volgt.

Antonis vander Vliet, beſat het huys te Coulſter, daar hy op ſtierf anno 1596. was de leſte mans oir vande Stamme van *Vliet*, des de Wapenen met hem begraven ſijn te Haarlem inde Grote Kerk; hadde te wyve, *Geertruyd van Bronkhorſt*, dogter van *Gijsberth van Bronkhorſt*, Ridder, Heer van de Schoot, en van *Levina de Briaarde*, *Lamberts* dogter, Preſident van den Groten Raat tot Mechelen.

Geertruyt vander Vliet, ſtierf te Haarlem anno 1614.

Emerentia vander Vliet, ſtierf anno 1605. ſonder oir, hadde te man *Gijsbert van Bronkhorſt*, ſone van *Iooſt van Bronkhorſt*, Ridder, Heer van Bleiſwyk, Rekenmeeſter inden Hage, en van *Ian Ruychrok vander Werve*, *Willems* dogter.

Maria vander Vliet, ſtierf ſonder oir anno 1607. hadde te man *Arent van Iſſelſtein*, ſone van *Cornelis van Iſſelſtein*, en van *Margareta Oem van Wijngaarden*, *Dirx* dogter; hy was de leſte manſoir van den huyſe van Iſſelſtein, en ſtierf t'Utregt, den 2. Maart 1602. out 76. jaren.

Joſyna vander Vliet, Nonne te Mariendale by Utregt, ſtierf anno 1601.

JAN VANDER VLIET, ſoone van *Hubert vander Vliet*, en van *Anna van Nyvelt*, Erfdochter vander Coulſter; beſat de Goederen van Heilo en Hoenkoop, was anno 1573. Burgemeeſter van Haarlem gedurende de Belegeringe, Balliu van Voorn, en Gouverneur van den Briel anno 1578. hadde eerſt te wyve *Alyd van Duvenvoorde*, dochter van *Iacob van Duvenvoorde*, Ridder, Heer van Opdam, en van *Geertruyd van Liere*, *Nicolaas* dochter, Markgrave tot Antwerpen; ſy ſtierf ſonder oir anno 1571. daar na anno 1577. *Maria van Duvenvoorde*, dochter van *Iacob van Duvenvoorde*, Ridder, Heer van Warmont, van den Woude, en van Alkemade, en van *Henrica van Egmont van Mereſtein*, *Alberts* dochter, en wan by de laaſte Vrouw maar een enige Erfdochter, met namen

JENNE VANDER VLIET, Ambachts-vrouwe van Hoenkoop, Heilo, en vander Coulſter, hadde te man *Ian Doornik* tot Amersfoort; ſy ſtierf in de Kraam den 8. July 1604. out 24. jaren, en legateerde Hoenkoop haren neve van *Wijnſſen*.

Van deſen naam werden noch vermelt

GERRIT VANDER VLIET, Ridder, anno 1306.

GERRIT VANDER VLIET, Dijkgraaf van Rijnland anno 1394.

JACOB VANDER VLIET, en

GERARD VAN VLIET, ſijn ſoone, anno 1359.

ERNST VANDER VLIET, *Gerards* ſone, anno 1395.

GYSBERT VANDER VLIET, Schout in mijns Heeren Gerecht van Zuylen.

WILLEM VANDER VLIET, en

GERRIT VANDER VLIET, *Warnarts* ſoonen, vermelt anno 1392.

JAN VANDER VLIET, vermelt anno 1419.

GYSBRECHTA VANDER VLIET, *Gijsbrechts* dochter, getrout met *Iohan van Leyenburg*, *Iohans* ſoone *van Leyenburg*, anno 1376.

ADA VANDER VLIET, *Gijsbrechts* dochter, haar ſuſter, anno 1376.

HERMAN VANDER VLIET, *Ians* ſoone, anno 1392.

N. VANDER VLIET, vermelt omtrent den jare 1490. hadde te man *Gijsbert van Hardenbroek*, en hadden kinders.

Het Wapen van Vliet ſijn drie Ruyten van Silver, elk met een Knopken aan de hoeken, op een Velt van Keel; maar *Gerrit vander Vliet*, die anno 1472. ſtierf, nam weder aan te voeren het volle Wapen van Woerden, te weten drie Rode Ruyten op een Velt van Gout.

Digitized by Google

VOORHOUT.

204 WILLEM VAN VOORHOUT, Ridder, leefde onder *Floris*, de tiende Graaf van Holland, anno 1160. hy wert met *Allert*, Heer van Egmont, en meer andere Ridderen van de Vriesen by Schorel verslagen, anno 1168. en tot Egmont in 't Clooster begraven; hy wan

WILLEM VAN VOORHOUT, Knape, was Kamerling van den Grave van Holland, leefde anno 1201. hy wan

HENDRIK VAN VOORHOUT, Knape, anno 1235. troude *Maria van Schooten*, en wan

WOUTER VAN VOORHOUT, Ridder, anno 1290. troude *Anna Heerman van Oestgeest*; en wan

VRANK VAN VOORHOUT, Knape, anno 1330. troude *Bartha van Uyttenhage*, en liet na

Gauthier of *Wouter van Voorhout*, volgt. | *Pieter van Voorhout*, volgt daar na.

WOUTER of GAUTHIER VAN VOORHOUT, Ridder, soone van *Vrank van Voorhout*, en van *Bartha van Uyttenhage*, troude *N.* des Heeren dochter *van Halewijn* uyt Vlaanderen; wert vermelt anno 1357. en liet na

HECTOR VAN VOORHOUT, Ridder, Heere van Voorhout, troude *Margareta van Vlaanderen*, Bastard dochter van *Lodewijk de Male*, Grave van Vlaanderen, weduwe van *Floris van Maldegem*, stierf anno 1415. en hebben gewonnen

HECTOR VAN VOORHOUT, Ridder, Heere van Voorhout, Raad en Kamerling van Hertog *Philips de Stoute*, troude *Alijd van Borsselen*, dochter van *Nicolaas*, Heer van Brigdamme, en van *Maria van Arnemuyden*; hy wan

Adriaan van Voorhout, Ridder, Heere van Voorhout, troude *Isabella de Braderix*, dogter van *Joris*, en van *Elisabet van Masmines*; hy stierf sonder oir, anno 1499.

Margareta van Voorhout, troude *Jan van Berchem*, Ridder, soone van *Jan* en *Theodora van Bruycom*, alias *vander Borgt*.

Johanna van Voorhout, troude *Floris de Schoute*, Ridder, Heere van Saamslag, sone van *Floris*, en van *Clara van Gent*, geseyt *Villain*.

Anastasia van Voorhout, troude *Sweer van Cruyningen*, Ridder, soone van *Arent*, en van *Theodora van Cralingen*; dese haar nakomelingen sijn geweest Heeren van Voorhout.

PIETER VAN VOORHOUT, Knape, twede soone van *Vrank van Voorhout*, en van *Bartha van Uyttenhage*, leefde anno 1360. troude *Agatha Nagel*, *Barthouts* dochter, en wan kinders, als

Barthout van Voorhout, geseyt *Nagel*, troude *Petronella van Berckenrode*, en wan *Barthout Nagel*, die sonder oir is overleden. 1474 Burgem.

Catharina van Voorhout, troude *Willem de Heuyter*, *Claas* soone, Schepen tot Delft, anno 1421.

Alyt van Voorhout, Nonne tot St. Aechten te Delft.

Hendrik van Voorhout, volgt.

1381 Schepen te Delft HENDRIK VAN VOORHOUT, Knape, soone van *Pieter van Voorhout*, en van *Agatha Nagel*, wert ook vermelt anno 1434. hy troude *Immesoet Duyst*, dochter van *Dirk Duyst*, en van *Ida de Heuyter*; en dit was een van de Edelste en Rijkste Geslachten, die van 't begin der Stad Delf af, altijds aldaar in de Regeringe geweest zyn; en hier van is 't dat verscheyde van de nakomelingen van desen *Hendrik van Voorhout*, bygenaamt sijn geweest *Duyst van Voorhout*; sy hebben gewonnen

Pieter van Voorhout, Knape, stierf sonder oir.

Pouwels van Voorhout, Priester. 1443 + 1499

Dirk van Voorhout, volgt.

Agatha van Voorhout, Nonne in St. Aagten, tot Delft.

Gerardina van Voorhout, troude *Hendrik Bugge*, Burgemeester tot Delft 1465. hy was sone van *Dirk Bugge*, en van *Magtild van Alkemade*.

Adriana van Voorhout; troude *Arent vander Does*, Knape uyt Suyt-Holland.

Ida van Voorhout, troude *Dirk van Beest van Heemskerk*.

DIRK VAN VOORHOUT, soone van *Hendrik van Voorhout*, en van *Immesoet Duyst*, was anno 1464. Schepen tot Delft; hy troude *Sophia van Bleyswijk*, dochter van *Jacob van Bleyswijk*, van een Edel Geslagte uyt Delfland, en van *Cunigonda Splinter*, en hebben gewonnen

Jan van Voorhout, Fondateur van seekere Vicarye in de ouwe Kerk tot Delft, stierf sonder oir.

Hendrik van Voorhout, volgt.

Pieter van Voorhout, Canonik ten Hogelande tot Leyden.

Jacob

Digitized by Google

Jacob van Voorhout, Schepen tot Delft, anno 1487. troude *Margareta vanden Andel*, *Cornelis* dogter, daar van Descendenten sijn gekoomen, geallieert sijnde geweest aande geslagten van *Storm van Wena*, *Oem*, *van Santen*, *Duyvelandt*, *Uyttenbronk*, *vander Burg*, *Doubleth*, en andere.

Margareta van Voorhout, troude *Pieter Sasbout*, Burgemeester tot Delft 1521.

Cunigonda van Voorhout, troude *Rutgert van Ylem*, Dykgraaf van de Crimpenderwaart anno 1494. hy was soone van *Reynard van Ylem*, wiens Groot-vader *Rutger van Ylem*, Edelman uyt Oostenryk, hier te lande is gekoomen met Keyserinne *Margareta*, anno 1351.

Dirk van Voorhout, troude *Sophia van Sevender*, *Cristiaans* dogter, en wan I. *Maria van Voorhout*, die te man hadde *Ioost vander Burg*, *Aams* soon, Raat Ordinaris des Keysers inde Cancellerye van Braband, anno 1555. II. *Frans van Voorhout*, Balliu en Dykgraaf van Delfland, die met *Maria van Segwaart*, sijn huysvrouwe, wan drie dogters, en een soon *Hendrik van Voorhout*, die sonder oir is overleden.

1536-53. 1567: vendy & Delft + 1573. gest. 1601 Pie antum ... Ney ... Voor, 1911 Leyd

HENDRIK VAN VOORHOUT, soone van *Dirk van Voorhout*, en van *Sophia van Bleyswijk*, was Burgemeester tot Delft, anno 1568. troude *Agnes Oem*, *Gerrits* dochter van Dordrecht; en wan 1493 weyng mort 1530

Iacob van Voorhout, troude *N. N.* en wan I. *Hendrik van Voorhout*. II. *Iacob van Voorhout*, beyde sonder oir gestorven. III. *Catharina van Voorhout*, troude *Gerrit van Montfoort*.

Gerrit van Voorhout, stierf sonder oir.

Dirk van Voorhout, volgt.

Maria van Voorhout, troude *Iacob Oem*, *Iacobs* soon, Burgemeester tot Delft 1547.

Iohanna van Voorhout, troude *Dirk van Santen*.

Adriana van Voorhout, troude *Symon van Duyvelandt*, *Hendriks* soon.

DIRK VAN VOORHOUT, soone van *Hendrik van Voorhout*, en van *Agnes Oem*, was Heere van Schoonderlo en Cool-ambcht, anno 1534. stierf anno 1554. hy hadde te wyve *Erkenraad van Houttuyn*, *Hendriks* dochter, wiens moeder was *Grijp*, en hebben onder andere nagelaten

Hendrik van Voorhout, volgt.

Dirk van Voorhout, Priester.

Sophia van Voorhout Bagyn.

Cornelis van Voorhout, troude *Catharina de Ionge* uyt Brabandt, en wan *Petronelle van Voorhout*, die te man hadde *Iohan Vermeren*.

HENDRIK VAN VOORHOUT, soone van *Dirk van Voorhout*, en van *Erkenraad van Houttuyn*, was anno 1574. Hoogheemraad van Schieland, en Raad des Prince van Orangie, en ter Admiraliteyt in Holland, troude *Beatrix van Sonburg*, dochter van *Jan*, Hogeheemraat van Schieland, en van *N. van Hensbeek*, en hebben met den anderen gewonnen

DIRK VAN VOORHOUT, Drossaart van Sevenbergen, en Raad van sijn Excellentie den Grave van Arenberge, troude *Adriana Stalpart vander Wiele*, dochter van *Cornelis*, Rentmeester van Kermerland, en Hogeheemraat van Rhijnland, en van *Josina de Ionge*; en hebben nagelaten

Hendrik van Voorhout, volgt.

Beatrix van Voorhout, troude *Sybrant van Alkemade*, Heere van Oud Alkemade, soone van *Ian*, en van *Agatha van Berckeroede*.

HENDRIK VAN VOORHOUT, soone van *Dirk van Voorhout*, en van *Adriana Stalpart vander Wiele*, was Heer van Sevenhuysen en Wildevenen, troude *Agatha Breman*, dochter van *Cornelis*, Heere van St. Elisabeths-polder; en liet na

Diderik van Voorhout, volgt.

Margareta van Voorhout, troude *Lambert d'Overschie*, soone van *Ysbrand*, en van *Sophia Heerman van Crickenbeek*.

DIDERIK VAN VOORHOUT, soone van *Hendrik van Voorhout*, en van *Agatha Breeman*, Heere van Sevenhuysen, is van den jegenwoordig regerenden Keyser *Leopoldus den I.* gemaakt Ridder, en Baron van 't Heylige Roomsche Rijk, gelijk ook alle sijne mannelijke descendenten; hy troude *Cornelia Helman*, dochter van *Pieter*, Heer van Dussen-Muylkerken, en Herlaar, en hebben gewonnen

Hendrik Willem van Voorhout.

Ian Peter van Voorhout.

Het Wapen van het Geslagt van Voorhout is een Blauwe Fasce, met een Sautoir of Sint Andries. Cruys van Keel of Root daar over, op een Silver Schilt; en is dat van Duyst drie Silvere Swaanshalsen, met Rode Becken, op een Sabel of Swart Velt; 't welke de descendenten gekomen van *Hendrik van Voorhout* en *Immesoet Duyst*, sommige gecartileert, andre alleen, en die van de oudste Branche met een *Surtout* van Voorhout hebben gevoert.

Digitized by Google

VOORNE.

205 PELGRIM VAN HOLLAND, Burggrave van Zeeland, jonger broeder van Graaf *Floris de III.* was den eersten Heer van Voorne, omtrent het jaar 1140. en hadde, soo als uyt verscheide oude Manuscripten consteert, te wyve des Graven dochter vander *Lippe* Duytsland, by dewelke hy wan een dochter en twee soonen, namentlijk

N. van Voorne, hadde te man Grave *Diderik van Sein*.

Floris, Heer van Voorne, volgt.

Dirk van Voorne, eerste Heer van Renesse, Haamstede, Moermont, Burgt, van dewelke die van Renesse afkomen.

FLORIS VAN VOORNE, *Pelgrims* soone, gelijk uyt verscheide oude schriften als boven blijkt, (hoewel by Gouthoven met sijn broeder *Diderik* vermelt als soonen van den voornoemden Grave *Diderik van Sein*,) was Heer van Voorne, Burggrave van Zeeland, van 't jaar 1162. af tot 1203. doe hy stierf, liet na

HUGO VAN VOORNE, Burggrave van Zeeland 45. jaren lang, tot anno 1248. als wanneer hy stierf; hy dede Graaf *Lodewijk van Loon* grote bystant, in den Oorlogh tegens Graaf *Willem van Holland*, maar te vergeefs; hy hadde getrout des Graven dochter van *Kuyk* op de Maze, en wan

HENDRIK VAN VOORNE, Burggrave van Zeeland 32. jaren lank; hy wert vermelt in de Hantvest van Koning *Willem*, Grave van Holland van den jare 1252. stierf anno 1280. hadde te wyve een dochter van *Nicolaas van Borsselen* in Zeeland, die naarmaals troude *Wolphart van Borsselen*, Heere vander Veere. *Hendrik van Voorne* voorsz liet na

Aalbert van Voorne, volgt.

Ermgart van Voorne, stierf anno 1318. hadde te man *Ian van Arkel*, soone van *Ian van Arkel*, en van *Barta van Sterkenburg*; hy reysde in Pelgrimagie naar Jerusalem, en wiert daar Ridder geslagen, maar in 't wederkeeren wert hy onderweegen van alle het geene hy by hem hadde geplondert en berooft, lydende groote armoede; hy stierf te Gornichem op sijn Sloth op Kersnagt anno 1324. en lieten t'samen naar I. *Ian*, Heere van Arkel en Leerdam; hy kofte de Heerlijkheyt van Hagesteyn van *Walraven van Valkenburg*, stierf anno 1355. den 23. February, hadde getrout *Elisabeth*, des Graven *Otto van Cleefs* eenige dogter en Erfgename; sy stierf anno 1342. nalatende verscheyden kinderen. II. *Cunigunda van Arkel*, die te man hadde *Ian van Heusden*, soone van *Jan van Heusden*, en van *Margareta van Cuyk*; hy was den laasten van die name, en stierf sonder kinders naar te laten anno 1334. vermits sijn dogter *Margareta van Heusden* voor haar vader stierf, wesende tèn Huwelijk belooft met *Lodewijk vander Male*, Grave van Vlaanderen. III. *Mabelia van Arkel*, hadde te man *Sweer van Abcoude*, Heer van Abcoude en van Wyk; sy stierf anno 1340. nalatende kinderen.

Hillegonda van Voorne, stierf anno 1302. hadde eerst te man *Willem van Brederode*, soone van *Alfard van Brederode*, en van *Beatrix van Hoorn*; hy was Stal-meester van Coning *Willem van Romen*, Grave van Hollandt, stierf anno 1285. en liet naar *Dirk van Brederode*, toegenaamt *de Goedertierne*; hy stierf tot Riemen in Vrankryk, wederkomende van sijn reyse van Hierusalem anno 1318. en wiert in 't Preekheeren Clooster begraven, hadde getrout *Maria vander Leecke*, dogter van *Hendrik vander Lecke*, komende vanden eersten Heer vander Lecke, en behylikte daar mede die Heerlijkheyt; sy stierf anno 1307. nalatende kinders. *Hillegonda van Voorne* voorsz hadde naderhant voor haar tweede man *Costyn van Renesse*, haaren Neve, soone van *Jan van Renesse*, en van des Graven dogter van *Dieft* uyt Brabant; hy hadde eerst te wyve gehadt de dogter van den Grave van Vernenburg; was een seer voorsigtig en wys man, seer gelukig in den Oorlog, en seer bemint van Graaf *Floris de V.* heeft mede voor Montfoort groote eere ingeleyt, tegens die geene die tegens den Grave waren rebelleerende, namentlijk de Heeren van Amstel, van Woerden, en meer andre; hy stierf anno 1289. en liet naar by sijn tweede huyvrouw, I. *Jan van Renesse*, naar doode sijns vaders Heer van Renesse, Moermont, Haamstede, hadde te wyve *Sophia*, Vrouwe vander Goude, aan wie den Grave van Holland geconsenteert heeft, dat de Heerlijkheyd vander Goude, en andre Heerlijke Goederen, die sy vande Graaflijkheyt van Holland was te Leen houdende, ook op dogters, indien sy geen sonen en kreeg, souden mogen devolveeren, soo als blykt by Brieven daar van sijnde vanden jare 1296. dog quam egter sonder kinderen te overlyden, en troude *Ian van Renesse* voorsz voor de tweedemaal *N. vander Maalstede*, *Gysberts* dogter, en liet by deselve kinderen naar. II. *Hendrik van Renesse*, Ridder, stierf ongetrout III. *Costyn van Renesse*, stierf sonder oir.

N. van Voorne, hadde te man *Huybert van Cuylenburg*, en wan kinders.

AALBERT VAN VOORNE, soone van *Hendrik van Voorne*, en van de dochter van *Nicolaas van Borsselen* in Zeeland, was 23. jaren lang Burggrave van Zeeland; hy hadde te wyve *Catharina van Teylingen*, Vrouwe van Teylingen en de Lecke, dochter van *Willem van Teylingen*, en van *Geertruyd van Woerden*, *Hermans* dochter, die namaals troude *Willem van Brederode*, soone van *Dirk van Brederode*, en van *Maria vander Lecke*, *Hendrix* dochter, gesturven voor sijn vader anno 1316. hebbende eerst getrout gehad *Elisabeth van Luxenburg*, des Graven dochter van *Ligny*, nichte

Digitized by Google

nichte van Keyser *Hendrik de VII.* *Catharina van Teylingen* voorsz stierf anno 1328. hebbende haar leven lang gedurende beseten het Slot van Teilingen, dat geconfisqueert was, vermits de conspiratie van *Gerrit van Velsen*, anno 1296. *Aalbrecht van Voorne* voorsz is begraven tot Loosduynen, en schrijft daar van *Wilhelmus Procurator* op 't jaar 1287. aldus: *Eodem tempore vir nobilis Albertus, Dominus de Voorn moritur, & in Loosduyne sepelitur; Cujus vidua, pulcherrima videlicet Domina, Curia in Teilingen, ad Florentium Comitem devoluta, eodem Comite, cum omnibus illi attinentibus tribuitur, sicut per eandem hactenus possidetur, scilicet anno 1322.* *Dat is*: Ter selver tijde stierf den Edelen man *Albert*, Heer van Voorn, en wiert tot Loosduynen begraven; aan wiens weduwe, zynde een seer schone Vrouwe, het Huys te Teilingen, 't geen aan Graaf *Floris* vervallen was, met alle desselfs toebehoren, door den selven Grave geschonken wierde, gelijk sy het selve als noch besit, te weten in den jare 1322. *Albert van Voorne* liet by sijne voorsz Huysvrouwe na

Gerrit van Voorne, volgt.

Hendrik van Voorne, Ridder, genoemt van *Voorenburg*, stierf jongman anno 1313.

Albert van Voorne, Ridder, wert naarmaals geprofessiede Minnebroeder, en stierf anno 1318.

Lysbeth van Voorne, hadde te man *Mauryn vander Does*, Schiltknape, soone van *Dirk vander Does*, Schiltknape, en van *Clementia van Santhorst*, *Philips* dogter; hy hield de partye van Keyserinne *Margareta*, tegens haaren soon Hertog *Willem*, anno 1351. maar versoende naarmaals met hem, en reedt met drie Paarden onder den Heer van Brederode in den Oorloge van Utregt anno 1354. doen hy by Ouwater gevangen wiert, en op groot rantsoen gestelt, soo dat hy veel van sijn goederen verkopen moest; maar Hertog *Aalbert* verleende hem andere Goederen, by Brieven daar van sijnde van den jaare 1317. hy liet naar I. *Mauryn vander Does*, die eerst te wyve hadde *N. vanden Woude*, daar naar *Alyt van Dochem, Foyen* dogter, Ridder. II. *Willem vander Does*, Abt tot Middelburg. III. *Badeloge vander Does*, Abdisse tes Lee, stierf anno 1411.

GERRIT VAN VOORNE, Burggrave van Zeeland omtrent 34. jaren, soone van *Albert van Voorne*, en van *Catharina van Teylingen*, versette het Collegie van de Canonnicken vander Dussen, in sijn Stedeken van den Briele, en dede daar noch twee proeven by; hy verkreeg anno 1305. dat hy sijn Heerlijkheyd van Voorn, met het Burggraafschap van Zeeland vry mochte besitten, en die alsoo te Leen houden, als den Grave van Holland dat selve van den Roomschen Rijke te Leen hield; hy stierf anno 1337. hadde te wyve *Hadewy van Borsselen vander Veere*, dochter van *Wolphart van Borsselen*, Heere vander Veere, Sandenburg, Sandijk, Cleverskerken, &c. en van *Sibilla N.* sy stierf anno 1325. en liet na

Aalbert van Voorne, stierf voor sijn vader voorsz anno 1331. hadde getrout *Machtild van Wesemale*, oudste dochter en Erfgenaam van *Arent van Wesemale*, twede Heer van Bergen op den Zoom; sy stierf anno 1343. begraven tot Antwerpen, en had voor haren tweden man getrout *Reynout van Cleeve*, stierf sonder oir; haar suster *Margareta van Wesemale*, hadde te man *Richard*, Heere van Merode. *Aalbert van Voorne* voornoemt liet eene dogter naar, genaamt *Ienne van Voorne*, naar dode haars vaders, en Grootvaders *Gerrit van Voorne*, Burggravinne van Zeelant, en Vrouwe van Bergen op den Zoom, naar dode haars Moeders; sy hadde te man *Ian van Valkenburg* by Limburg, die met sijn Vrouws consent, alsо sy geen kinderen en kreegen, de Heerlijkheyd van Bergen verkogte aan *Hendrik van Bouterssem*, en aan *Maria van Wesemale*, sijn huysvrouwe, haar Nichte, welke *Maria van Wesemale* voorsz een Moeye hadde *Lysbeth van Wesemale*, die te man hadde *Gerrit van Stryen*, Heere van Sevenbergen, soone van *Hugeman van Stryen*, Ridder, en van des Heeren dogter van Naaltwyk. *Iohanna van Voorne* voorsz stierf sonder oir anno 1349. en quam haar goet aan haar Moeye *Machtild van Voorne*, hier na volgende.

Machtild van Voorne, succedeerde haar voorsz Nichte, en wiert Burggravinne van Zeeland anno 1349. sy gat die van den Briel sommige Privilegien en anno 1352. doen de rampsalige en heyloose factien en partyen van Hoex en Cabbeljauws in Hollandt eerst opstonden, soo dede sy Hertog *Willem* groote hulpe en bystant inde onrechtvaardige Oorloge, die de Keyserinne *Margareta* sijn Vrouw Moeder hem aandede, om de landen te besitten, 't welk dese *Machtild van Voorne*, naarmaals seer leet was, siende dat den Grave sijn sinnen verloor, en vastgesloten moest worden; sy doteerde mede 8. Canonnix Proven, en was een seer vermaarde Vrouwe; sy had te man *Dirk van Valkenburg*, ouder Broeder van haar Nichten *Ienne van Voornes* man *Ian van Valkenburg*, wiens moeder een dogter was van Graaf *Reynout van Gelder*, dan hy stierf in den Oorloge tegens de Luykenaars anno 1347. en leefde sijn Vrouw 26. jaaren naar sijn doot, en stierf anno 1372. 23. jaren geregeert hebbende, de laatste van haar geslagte, en doen quam de Heerlijkheyd van Voorn met de Stad vanden Briel, aan Hertog *Albregt van Beyeren*, Grave van Holland.

Noch hebben geleeft HUGO VAN VOORNE; Heer van Heenvliet, anno 1352.
SWEER VAN VOORNE, Canonnik t'Utregt, anno 1320.
GERRIT VAN VOORNE, mede Canonnik t'Utrecht, anno 1320.
N. VAN VOORNE, had te man *Ian van Heynsbergen*, Heer van Dalenbroek, anno 1346.
ALBERT VAN SPREEUWESTEYN, Bastard van Voorne.

Het Wapen van Voorne is eenen klimmenden omsienden Leeuw van Gout, op een Velt van Keel.

Digitized by Google

VYANEN.

206 JAN VAN CUYLENBORG, hadde een broeder met namen SWEER VAN CUYLENBORG, die voor sijn vaderlijke Erve het Land hadde, daar nu Vyanen leit, en was de eerste Heer van dien, alwaar hy omtrent den jare 1213. een Slot dede timmeren, en hebben sijne nakomelingen dien naam aangenomen; hy bleef doot anno 1234. in den strijt omtrent Bremen en Staden; hadde getrout des Heeren dochter vander *Leede*, en wan

Gijsbert van Vyanen, volgt.

Hendrik van Vyanen, was sestien jaren Bisschop van Utrecht, stierf anno 1267. was te voren Domproost van Ceulen, dede stigten het Slot te Vredeland, en fondeerde te Steenwijk een Collegie van twaalf Canonicken anno 1262.

GYSBERT VAN VYANEN, *Sweers* soone *van Cuylenborg*, en van des Heeren dochvander *Leede*, stierf anno 1265. hy hadde te wyve *N. van Heusden*, dochter van *Jan de V.* Heer van Heusden, en van des Graven dochter van *Vernenburg*; en wan

HUGO VAN VYANEN, wiert van de Francen in den bloedigen strijt van Cortrijk verslagen, met den Grave van Oostervant, broeder van den Grave van Holland, anno 1302. zynde gequetst met een fenijnige Pijl; begraven tot Axel in Vlaanderen; hy hadde te wyve *Mabelia*, dochter van *Sweer van Abcoude*, welke seer out wierde, en stierf anno 1342. sy lieten t'samen na

Hubert van Vyanen, volgt.

N. van Vyanen, hadde te man *Iacob van Ligtenberg*, Ridder tot Utrecht, en wan een Erfdochter, die Vrouwe van Reinouwen was, troude *Iohan van Renesse*, soone van *Ian van Renesse*, en van des Heeren dochter van *Maalstede*, en wan I. *Iohan van Renesse*, Heer van Reinouwen, Hellenburg, Baarland, Stuvelant, Bakendorp, Lichtenberg, die te wyve hadde de dogter van *Otto van Arkel*, Heer van Heukelom. II. *N. van Renesse*, hadde te man *N. van Praat*, Ridder. IV. *N. van Renesse*, getrout aan *Gerard de Herlaar*, Heer van Pouderojen.

HUBERT VAN VYANEN, soone van *Hugo van Vyanen*, en van *Mabelia van Abcoude*, was Heer van Vyanen en Lexmonde, wert vermelt anno 1307. stierf anno 1386. hadde te wyve des Heeren dochter van Langerak in Holland, daar na een suster van *Iacob van Ligtenberg* voorsz, en wan by de eerste,

Sweer van Vyanen, volgt.

Claas van Vyanen, vermelt met sijn broeder *Steven van Vyanen*; en sijn suster *Catharina van Vyanen*, anno 1326.

SWEER VAN VYANEN, Ridder, soone van *Hubert van Vyanen*, en van des Heeren dochter van *Langerak*, dede tot Vyanen de Parochie Kerk stigten, die te voren maar een Capelle was, behorende onder Hagestein; Gouthoven vermelt dat sijn drie broeders waren *Wouter van Bloemesteyn*, anno 1339. noch *Sweer van Bloemestein*, anno 1323. welke wan *Ian van Bloemesteyn*, anno 1359. die de vader was van *Sweer van Bloemesteyn*, Ridder, anno 1485. noch *Wouter van Bloemendaal*, Ridder, anno 1320. Hy hadde te wyve de Erfdochter van den Heer vander Goye, en van Beverwaarde in Gelderland, Burggrave van Utrecht; stierf anno 1346. en liet na

Hendrik van Vyanen, volgt.

Sweer van Vyanen, volgt daar na.

Dirk van Vyanen, beërfde de Goederen van Helsdingen en Nykoop.

Heilwich van Vyanen, was Vrouwe van Hagestein, en verkoft het selve aan *Otto van Asperen*; troude *Willem van Duvenvoorde*, Heer van Oosterhout, die by veele qualijk geciteerd werd te sijn Bastaard, by faute van kenniſse; hy stierf anno 1353. in Augustus, begraven tot Brussel in St. Claren-Clooster, by de Poorte van Op-Brussel, en liet na I. *Dirk van Oosterhout*. II. *Willem van Oosterhout*, Ridder, by veele mede gesustineerd een Bastard te weſen; dog blykt contrarie uyt sekere acte vanden jare 1344. hy troude *Heilwige van Wassenaar*; en hadde nog een Bastard Broeder mede *Willem* genoemt.

HENDRIK VAN VYANEN, outste soone van *Sweer van Vyanen*, en van des Heeren dochter van Beverwaarde, was Heer van Vyanen, Jaarsvelt, en vander Goye, stierf anno 1366. hadde te wyve *Iolente van Cuylenburg*, *Huberts* dochter, en wan

Gysbert van Vyanen, volgt.

Huybert van Vyanen, Ridder, Heer van Jaarsvelt, vermelt anno 1366. liet na *Ian van Vyanen van Iaarsvelt*, vermelt anno 1400. en wan by sijn huysvrouwe een soone, met namen *Ian van Iaarsvelt*, die leefde anno 1430. en heeft nagelaten *Ian van Iaarsvelt*, vermelt anno 1497. en 1505. hadde getrout *N. van Isselstein*, en liet na een erfdogter, Vrouwe van Jaarsvelt, die te man hadde *Gerrit van Cuylenburg*, *Ians* soone. In 't jaar 1593. stierf *Ian van Vyanen van Iaarsvelt*, Capitein, begraven tot Isselstein; sijn broeder was Drossard van Jaarsvelt, en stierf anno 1613. seer out.

Sweer van Vyanen, Ridder, vermelt anno 1380.

GYSBERT VAN VYANEN, soone van *Hendrik van Vyanen*, en van *Iolente van Cuylenburg*, Heer van Vyanen en vander Goye, dede aan 't Slot Bateſtein den swaren Toorn, St. Pauels genoemt, stigten, van 't rantsoen-gelt, dat hy bekomen hadde van den Grave van St. Paul in Artois, die hy in den strijd in 't Land van Gulik anno 1371. gevangen hadde; hadde te wyve *Beatrix van Egmont*,

Digitized by Google

mont, dochter van *Jan van Egmont*, Ridder, en van *Guidijn van Aamstel*, suster en erfgenaam van *Arent*, Heer van Isselstein; hy wan

Reinier van Vyanen, Dom-Canonik en Deken van St. Jans Kerk t'Utregt, wierd gekoren Bisschop tot Utregt, en geconfirmeerd vanden Tegen-Paus tot Avignon, *Clemens de VII.* genoemt, maar moest afstant doen, en wyken omtrent den jare 1380.

Hendrik van Vyanen, volgt.

Ian van Vyanen vander Goye, Ridder, was anno 1428. Thesaurier van Vrouw *Iacoba*, Gravinne van Holland, hadde getrout *Sophia van Herlaar*, Vrouwe van Noordeloos, jongste dogter van *Ian van Herlaar*, Heer van Ameide, haar moeder was uyt den huyse van Heukelom en Leyenburg, en wan by deselve, I. *Maria van Vyanen*, hadde te man *Ian van Duvenvoorde*, Ridder, sone van *Arent van Duvenvoorde*, Ridder, en van *Elburg van Cralingen*, en wan daar by, 1. *Arent van Duvenvoorde*, Ridder, troude *Margareta van Isselstein*. 2. *Ian van Duvenvoorde*, Heer van Sterrenburg, troude *Elisabeth Grebbers* van Leiden. 3. *Ogier van Duvenvoorde*, getrout met *N. van Baexem* of *Boxem*. 4. *Arent van Duvenvoorde*, wiert tot Rynsburg doot geslagen. 5. *Dirk van Duvenvoorde*, stierf sonder oir. 6. *Elburg van Duvenvoorde*, Nonne. 7. *Ian van Duvenvoorde*, hadde te wyve *Clara van Haaften van Renoy*. II. *Gysbert van Vyanen*, Heer van Noordeloos, was anno 1434. Raat inden Hage, hadde te wyve *Clementia* erfdogter van *Gerrit van Eemskerk*, Ridder, en van *N. van Cralingen*, en wan daar by een Erfdogter, *Maria van Vyanen*, Vrouwe van Noordeloos en Eemskerk, die te man hadde *Arent van Stryen*, Heer van Sevenbergen, sone van *Gerrit van Stryen*, en van *Iohanna van Roetselaar*, en wan 1. *Ian van Sevenbergen*, stierf jong. 2. *Gerrit van Sevenbergen*, stierf mede jong. 3. *Magdalena van Sevenbergen*, Vrouwe van Heemskerk, Noordeloos, en Capelle op d'Yssel, hadde te man *Cornelis van Glimes* of *Bergen*, Heer van Grevenbroek, sone van *Ian van Glimes*, Heer van Bergen en Walhaim, en van *Margareta van Sainct Simon*. 4. *Gysberta van Sevenbergen*, hadde te man *Ian van Wassenaar*, Heer van Voorburg, sone van *Philips van Wassenaar*, Ridder, Heer van Voorburg, Rentmeester Generaal van Noorthollant, anno 1471. dog stierf sonder kinders. III *Jan van Vyanen*

Sweer van Vyanen, besat het huys te Rynestein, maar stierf sonder wettig oir.

HENDRIK VAN VYANEN, soone van *Gijsbert van Vyanen*, en van *Beatrix van Egmont*, Heer van Vyanen, troude anno 1380. *Margareta van Herlaar*, outste dochter en erfgenaam van *Ian van Herlaar*, Heer van Ameide voorsz, die vermits de dootslag van den Heer van Boxel uyt Brabant was geweken; hy stierf anno 1418. nalatende twee dochters, namentlijk,

Ienne, Erfdogter van Vyanen en vander Ameide, die sy beide ten Huwelijk bragt haren man *Walraven van Brederode*, Heer van Brederode, Stadhouder van Holland; sy stierf uyt barens noot, anno 1428. nalatende, I. *Reinout van Brederode*, Heer van Vyanen en ter Ameide, Burggrave van Utregt, Hierusalems Heer, Ridder van 't Gulden Vlies, hadde getrout *Iolente van Lalain* uyt Henegouwen, dogter van *Willem van Lalain*, Stadhouder van Holland. II. *Gysbert van Brederode*, wiert anno 1437. Domproost van Utregt, was mede Proost van St. Donaas Kerke te Brugge, anno 1455. wiert met gemeene Stemmen gekooren Bisschop van Utregt, maar door 't bedryf van de Cabbeljausche, en 't gewelt van Hertog *Philips van Bourgondie*, die voor sijn Bastard sone *David van Bourgondie*, met consent van den Paus van Romen, het Bisdom verkregen hadde, moeste *Gysbert van Brederode* voorsz wyken, en niet alleen afstant doen van't voorsz Bisdom, maar nog vande Domprosdye, die hy overgeven moeste anno 1474. aan Mr. *Simon van der Sluys*, geboren tot Rotterdam, Docter Medicyne van Hertog *Carel van Bourgondie*; soo dat *Gysbert van Brederode* eerst gevangen, en daar naar ontslagen sijnde uyt een pynlijke gevankenisse, daar hy met sijn broeder *Reynout van Brederode* voorsz ingeseten hadde, naar Breda metter woon getroken is, alwaar hy anno 1479. overleet, out sijnde 63. jaaren; hy had wel twaalf Bastard kinderen, onder anderen, 1. *Ioris van Brederode*, Capiteyn tot Rotterdam, wiert anno 1489. tot Delft onthooft, hadde te wyve *Maria Ruychrok*, weduwe van *Ian van Dongen*. 2. *Ienneken van Brederode*, Nonne te St. Aagten te Delft. 3. *Hadewich van Brederode*, die te man hadde *Willem vander Goude*. 4. *Elisabeth van Brederode*, die te man hadde *Lambert Hamerswelt*, 5. *Machtild van Brederode*, die te man hadde *Gijsbert Piek* uyt Gelderlant. III. *Walravine van Brederode*, gebooren anno 1418. naar haars vaders doot, troude *Gerrit van Broekhuysen van Waardenburg*, en *Amelroy* in Gelderlant, en hadde daar by vyf sonen, als 1. *Ian van Broekhuysen*, Heer van Waardenburg, die by sijn huysvrouw *N. van Haaften* naar liet eenen sone, genaamt *Gerrit van Broekhuysen*, Heer van Waardenburg, en een dogter, genaamt *Walravine van Broekhuysen*, die te man hadde *Otto van Arkel*, Heer van Heukelom. 2. *Walraven van Broekhuysen*, Heer van Amelrooy, stierf sonder kinders naar te laten. 3. *Reynout van Broekhuysen* die anno 1481. de Stadt van Leyden subytelijk innam. 4. *Willem van Broekhuysen*, Canonnik t'Utregt. 5. *Adriaan van Broekhuysen*, mede Canonnik aldaar.

Heilwich van Vyanen, troude *Otto van Nyenrode*, en wan kinders.

SWEER VAN VYANEN, Heer van Beverwaarde, twede soone van *Sweer van Vyanen*, en van des Heeren dochter vander *Goye*, troude *Magteld van Zuylen*, *Ians* dochter; anno 1354. en wan

Ian

Digitized by Google

Ian van Vyanen, Heer van Beverwaard, die te wyve hadde *Eliſabeth van Bueren*, en wan *Gysbert*, Heer van Beverwaarde, troude *Clementia*, des Heeren dogter van *Poukes* in Vlaanderen, nalatende een Erfdogter *Iohanna*, Vrouwe van Beverwaard, troude *Ian van Boukhaut*, Baron van Bouleers in Vlaanderen, en wan daar by I. *Daniel van Boukhaut*, Heer van Bouleers, en van Beverwaarde, een vande vier Genoten van Vlaanderen, hadde getrout *Maria van Luxenburg*, des Heeren dogter van Fiennes, en liet na twee dogters, 1. *Maria van Boukhaut*, vrouwe van Beverwaarde, hadde eerſt te man *Hugo van Lannoy*, Heer van Roulencourt, die voor ſijn vader ſtierf; daar na *Hendrik van Hoorn*, Burggrave van Wynoxbergen; ſy ſtierf anno 1563. nalatende by den eerſten man een Erfdogter *Francoiſe van Lannoy*, hadde te man *Maximiliaan van Egmont*, Grave van Buren en Leerdam, wiens Erfdogter getrout was met Prins *Willem* de I. van Oragne. 2. *Francois van Boukhaut*, hadde te man *Richard van Merode*, Heere van Frens. II. *Ian van Boukhaut*, Domcanonik tot Utregt.

Gysbert van Vyanen, volgt.

GYSBERT VAN VYANEN VAN RYSENBURG, ſoone van *Sweer van Vyanen*, en van *Magtild van Zuylen*, hadde te wyve *Henrica van Entenig*, en wan

GYSBERT VAN VYANEN, Ridder, troude *Agnes van Iſſelſtein*, anno 1425. dogter van *Herpert van Iſſelſtein*, Ridder, Heer van den Boſſche in Goyland, en van des Heeren dochter van *Haamſtede*, en wan

Sweer van Vyanen, volgt.

Ioan van Vyanen, troude *Henrica van Viſch*, ſonder kinders.

SWEER VAN VYANEN, Heer van Rijſenburg, ſoone van *Gijsbert van Vyanen*, en van *Agnes van Iſſelſtein*, troude *Wilhelma van den Zande*, en wan

Gysberta van Vyanen, Vrouwe van Ryſenburg, volgt.

Johanna van Vyanen, troude anno 1516. *Frederik Zeldenaker*, Erf Hofmeeſter van den Keiſer.

GYSBERTA VAN VYANEN, outſte dogter van *Sweer van Vyanen*, en van *Wilhelma van den Zande*, was Vrouwe van Rijſenburg, troude anno 1492. *Gerrit van Cuylenburg van Rijſenburg*, die beneffens andere Edelen geſtaan heeft over het tranſport van de temporaliteit van 't Stigt van Utrecht door *Hendrik van Beyeren*, Biſſchop van Utrecht, gedaan aan Keiſer *Carel de V.* op den 21. October 1528. hy wan

GERRIT VAN CUYLENBURG VAN RYSENBURG, troude anno 1522. *Armgart van Pallaas*, dochter van *Adriaan van Pallaas*, en van *Alijd van Lugtenburg van Lankroon*, hebbende beneffens ſijn vader mede geſtaan over 't tranſport vande temporaliteit van Stigt voorſz, en vorders gecompareert in 't lith der Heeren Edelen der Provincie van Utrecht, waar in by gevolge mede gecompareert ſijn *Willem* en *Juſtus van Rijſenburg*, ſijne navolgers.

Het Wapen van Vyanen ſijn drie Zuylen van Sabel, op een Velt van Silver; en dat van Beverwaart drie Zuylen van Silver op een Velt van Laſuur. Van het Geſlachte van Cuylenburg ſpreekt *Adrianus Junius Bat. cap.* 19. aldus: *Culemburga familia ante annos quadringentos originem ſuam refert ad illuſtrem magnique nominis atque exiſtimationis virum Rudulfum Boſicomium, è Comitatu Teiſterbandiæ oriundum. Dat is*: Het Geſlagte van Cuylenburg brengt ſijn begin van over de 400. jaren, tot *Rudolf van Boeſichem*, een ſeer vermaard man, die alomme grote naam en agtinge hadde, oorſpronkelijk uyt het Graafſchap Teiſterbant.

UYTTENHAGE.

207 IS een oud Adelijk Geſlacht, alſoo genoemt om dat het Stamhuys over de Cingel van het Hof, en ſulx uyt den Hage gelegen was; van het welk in 't jaar 1272. vermelt wert, dat *Wermbout Uyttenhage*, en ſijn ſoon *Aalbert*, met *Wouter van Egmont*, en ſijn ſoon *Willem*, met ſijn broeder *Gerrit*, *Jacob van Waſſenaar*, *Bernhard Uyttenhage*, *Gerrit van Harmelen*, andre ſeggen *van Haarlem*, en *Wolter de Vries*, Balliu van Kennemerland, in den togt van Grave *Floris*, jegens de Vrieſen ſijn verſlagen; *Joann. Beka Chron. Ultraject.* onder *Jan van Naſſou*, de XXXIX. Biſſchop van Utrecht. Ook wert *Albrecht Uyttenhage* geteld onder de Edelen, die ten tijde van *Willem de III.* de XIX. Grave van Holland, bygenaamt *de Goede*, geleeft hebben.

Van dit Geſlachte is mede geweeſt *Willem Uyttenhage*, *Willems* ſoone, die te wyve hadde *Hillegond Spruyt*, *Bruyninx* dochter, en liet na *Eliſabeth Uyttenhage*, die te man hadde *Jan van den Wonde*, geſeit *Alkemade*, ſoone van *Johan van Alkemade van den Wonde*, en van *Magtild van Maaſtede* uyt Zeeland, en hadde kinders.

Het Wapen van Uyttenhage is een geankert Cruys van Silver, op een Velt van Sabel.

WASSE-

Digitized by Google

WASSENAER.

208 DAt de Heeren van Wassenaar waarlijk uyt de oude Batavische Geslagten afkomstig zyn, is een klare en bekende saak, met dat deselve in qualiteit als Burggraven van Leiden, en Heeren van Rijnland lange voor de aankomste der Graven van Holland bekent staan, en in de heugenis schriften de eerste zyn, onder dewelke eenen *Dibbold*, soone van *Gondebold* in't jaar 838. met eenen *Geerlof*, of als andere willen Heer *Gerbrand*, Grave van Egmont, de Denen en Noormannen tot tweemaal toe verwonnen en afgeslagen heeft, volgens tuyge van *Bockenbergius*, die daar van *in serie Burggravorum Leidensium* aldus schrijft: *Dibboldus, D. Gondeboldi, ut quidam tradunt filius, anno circiter octingentesimo trigesimo octavo, cum Gerlofo, vel (quod nonnullis placet) cum Gerbrando, altero Egmondæ Dynasta, Danos copiis atrocitateque licet prævalentes, duobus prœliis quodammodo vicit, tertioque in agro Vorburgensi congressus, superatusque, in Aurindulsi Castrum cum flore exercitus cedens, mox ipso cum Castro munitissimo, ac omnibus simul Batavia nobilissimis monimentis eadem tempestate deletis, interiit.* Den oorsprong van desen naam meinen sommige, dat herkomt van den Roomschen Keiser *Cajus Caligula*, dewelke zynde met veel volx van wapenen gekomen in Batavien, op den Oever van de Zee, al sijn volk in slagordre dede stellen, en alle de Oorlogs instrumenten gereet houden; een yeder seer verwonderende wat hy doen soude, alsoo daar geen vyanden omtrent waren, en in Zee wat hebbende gereden, so gaf hy flux een gebod, dat een yeder Zee-schelpen rapen soude, en daar na haar helmen en schoten vullen, seggende dat het buyt was, de overwonnen Zee ontnomen, en dat men dit na Romen senden, en in't Capitolium setten moest, en in teken van victorie, dede hy aldaar een seer hogen toorn timmeren, dewelke vervallen zynde, daar na by den Keiser *Antoninus* vernieut wierde, en gaf sijn soldaten veel gaven; sendende tot een teken, dat hy de Zee hadde overwonnen, over Land en Bergen na Romen alle de Galeyen daar mede hy in Zee was geweest; waar over dat de Inwoonders in Holland, om dese sotte kuren hem den *Wasser-nar* noemden; en soude het Dorp Wassenaar deselve naam behouden hebben, om dat die Schelp-raping daar omtrent geschied was. Dat dese sotternye by *Cajus Caligula* begaan is, getuygd den Romeynschen Schryver *Suetonius*, verhalende daar van aldus: *Postremo quasi perpetraturus bellum, directa acie in littore Oceani, ac ballistis machinisque dispositis, nemine gnaro ac opinante quidnam capturus esset, repente ut conchas legerent, galeasque & sinus replerent, imperavit, spolia Oceani vocans, Capitolio, Palatioque debita. Et in indicium victoriæ altissimam turrem excitavit, ex qua ut ex Pharo, noctibus ad regendos navium cursus ignes emicarent.* Andere seggen, dat den selven Keiser een valschen alarm hebbende doen maken, en daar op uytgevallen zynde, even als of hy een grote overwinninge bekomen hadde, die gene die met hem uytgeweest waren, als deelgenoten van de victorie, met een niewe soort van kronen hadde beschonken, onderscheiden na de gedaante van de Son, de Maan, en de Sterren; en dat daar van het Wapen van Wassenaar, zynde drie halve wassende Manen, soude gekomen zyn; Dese Historie wert dus by *Suetonius* verhaald, *Deficiente belli materia paucos de custodia Germanos trajici, occulique trans Rhenum jussit; ac sibi post prandium, quam tumultuosissime adesse hostem nunciari; Quo facto, proripuit se cum amicis, & parte Equitum Prætoria norumque in proximam sylvam; truncatisque arboribus, & in modum tropæorum adornatis, ad lumina reversus, eorum quidem, qui secuti non essent, timiditatem & ignaviam corripuit, Comites autem & participes Victoriæ novo genere ac nomine Coronarum donavit, quas distinctas Solis, ac Lunæ siderumque specie, exploratorias appellavit.* Maar gelijk als dit alles maar enkele gissingen zyn, soo is't aan d'andere kant seker en gewis, gelijk we even te voren gesegt hebben, dat de Heeren van Wassenaar de outste onder den Hollandsen Adel zyn, volgens tuyge van meest alle de oude Schryvers, als onder andere *Hovæus de Hollandiæ nobilitate, Pontus Heuterus, Adrianus Junius, Bockenberg*, en andere; en sijn daar na met de Burggraven van Leiden verknogt, die men seit dat al over 1200. jaar uyt de Vriesche Koningen gesproten zyn; gelijk het mede genoeg bekent is, dat de Heeren van Wassenaer en Egmont een gantse eeuw, en wat des meer is, voor *Dierik* den eerste Grave van Holland een groot deel van Holland beseten hebben, en daarom haar selven soo dapper tegen het invoeren van de Graven gekant hebben; het welk dan ook de oorsaak is dat deselve niet eerder onder den Hollandsen Adel, en der Graven Vasallen en Hovelingen erkend en zyn; den voornoemden *Pontus Heuterus* geeft van de oudheid van dit Geslagte dit aanmerkenswaardige getuygenis. *Vetustissimam esse Wassenariorum familiam constans fama, continuata temporum serie per manus tradita Hollandis persuasit. Solent enim Wassenarios vocare Vetustos: Brederodios Nobiles: Egmondanos Divites. Sed an Wassenarii à Cattis Superioris Germaniæ populis, quos Tacitus scribit Bataviam occupasse, originem trahant, quemadmodum se Brederodii ab Aquitanis, Egmondani ab antiquissimis Frisiorum Regibus, uterque autem ab adulteris Trojanis oriri vulgo persuadere nituntur, deficiente dialectica demonstratione credere, quam ob incredulitatem condemnari malo. Fateor certè, idque ingenuè, Belgis Wassenaer ferme sonare, Aquæ Dominum, ac aqua accolam; sed quid hoc ad Cattorum vetustatem? Fateor quoque Proceres fuisse potentes, ac circa Rheni ostium nunc Catuici obstructum, etiam tempore primi Hollandorum Comitis fertiliores agros possedisse, imo ante ejus adventum, cum Cimbris, Danisque, pro aris ac focis certasse, tandemque sedibus pulsos, rursumque reversos contra primos Hollandiæ Comites subinde rebellasse, agrisque exutos post ea redditis bonis in gratiam fuisse receptos, certisque agrorum beneficiariorum limitibus eorum fuisse circumscriptum imperium. Sed quid hæc ad Cattos? Burggraviorum certè titulum ab Holland. Comiti-*

Digitized by Google

bus, aut paulò antè illis accessisse crediderim, cum Comitum Ducumque tituli, non à Barbaris nationibus, sed Romanorum derivati sint successoribus. Chronicon certe Hollandiæ disertis scribit verbis in fine vitæ Theodorici quinti, vixisse sub annum Christi 1092. *Alewinum Castelanum Leidensem. Unde apparet titulum Castelani antiquiorem esse Burggravii, ac institutum a primo Hollandiæ Comite, qui Francus fuit, quemadmodum & Castelani vox est, eamque paulo post in Burggraviatus titulum mutatam. De vetustate hujus familiæ dubitari non potest, sed certam successionem adferre non licet, ante tempus hujus nostri Philippi, idque circiter Annum Christi* 1200. *ortique sunt ex hac plures familiæ nobiles, quam ex ulla alia Hollandorum familia.*

Ende Adrianus Junius *in't brede* Batav. cap. 19 *als volgt*: Quin Wassenariæ Domus inter omnes antiquissimæ umbris inferias dum pie sacramus, honorem ab antiquis illi attributum non denegabimus. Ea domus summa & aperta omnium consensione facile antiquitatem ultimam tuetur, cujus etsi illustria facta & res gestæ omnium in ore vivant, Documenta tamen è vetustis Librorum monumentis petenda in obscuro latere videntur. *En eên weinig daar na*: Satis esto quod altissimam perpetuarii juris nobilitatisque vetustatem defendere stirps illa omnium confessione possit, nato inde proverbio de trium illustrium Hollandiæ familiarum comparatione, Wassenariam domum antiquitate, Egmondanam divitiis, nobilitate Brederodiam antestare. Annalium monumenta Claudium Civilem, quem regiâ stirpe editum Tacitus loquitur, non aliâ ex familiâ extitisse volunt, quâ auctoritate nescio: ejusque filiam Vitellio nuptam, quod somnium est anilibus Cascorum deliramentis vanius, quum Suetonius disertè duas illi uxores tribuerit, Petroniam & Galeriam, illam Consularis, hanc Prætorii viri filiam, nec plures: deinde quum à Galbâ in Germaniam inferiorem esset missus, vixdum mense transacto apud Coloniam Agrippinam Imperator est consalutatus, ut tunc nuptiis vacare integrum illi non fuerit. Quin & in iisdem memoratur Engistus Radbodo genitus reversus à Britannicâ expeditione victor, pyrgum Lugduni, alveo Rheni imminentem (quem Leydæburgum vulgus nuncupat) condidisse cum telonio, sub Theodosii Imperatoris tempora, atque ex eo Burgraviorum (quod Burgi Comites denotat) nomen reliquum esse, imperiumque & jus principale in Rhenolandiam ab illis usurpatum, in quâ hactenus ut fiduciarii Comitum clientes pro mercibus vectigal exigunt, & Plumarii Comites nominantur, quod & illic & in tractu Delphensi illorum injussu nemini fas sit cygnos aut olores publicè alere. Jus familiæ imperiumque in aquas ostendunt augescentes lunulæ, quæ gentis insignia exornant, quando lunæ imperium in humores & aquas auctorum omnium concentus tribuat. Hinc manavitius Grutæ, quod penes eosdem semper extitit, quo coctores cervisiarii pro usu aquæ centesimam illis persolvunt, vernacula lingua Gruytgelt vocat, sive eam vocem à Flandris mutuata fuerit majorum nostrorum ætas, qui lenticulam palustrem, quæ in paludibus & stagnis per æstatem aquæ supernatat, gratissimum anatibus pabulum, Grutam appellant, quam nos corruptius Troes vel Trooſt dicimus, ut Gruytgelt sit vectigal, quod penditur pro tollendâ dissipandâque lenticulâ aquas operiente, quo limpidam haustris situlisque hauriant ad concoquendum usui hominum cerealem potum: sive origo fluxerit (quod nonnulli volunt) ex usu seminii cujusdam aut herbæ, quam cervisiæ incoquebant, olim Grutzung, posteris Scarpetange dictæ, quæ cujusmodi sit, ignorare me fateor. Quod jus à dynastis potentioribus (ut solet avaritiam illorum & libidinem accendere atque alere æmulatio) usurpatum posteà video à Brederodiis apud Caninefatum caput Harlemum, & à Naelduicenis, ut mox dicetur; Vidit nostra ætas virum fortissimum, alterum quendam Achillem, Joannem Wassenarium, Frisiæ subactorem, cui victricia per hostilem terram signa circumferenti, idem spectrum oblatum narratur, quod Druso Germanico ad Albim se ingessit; id quod ob parem virtutis & lethi gloriam memorabile referendum hîc duxi. Scriptis namque proditum est à Suetonio Tranquillo & Dione Niceno, Druso, quum ad Albis ripam pervenisset, transire cogitanti, occurrisse mulierem specie humana ampliorem, dixisseque; Quo pergis inexplebilis Druse, negant tibi fata tendere ultra: quin abi, adest enim mortalium operum & vitæ finis: quam rem memini poëmatio consignatam olim à Petro Nannio ad Fridericum Tauteburgensem, nunc Archiepiscopum Trajectinum, eventi conscium, cujus tunc pater fortissimus dux conjunctis copiis bellum Friscum gerebat. Narrat enim ei excubias exploranti dubiâ crepusculi luce obviam fuisse horrendam fœminæ speciem, Fœmina (inquit) erat, nisi membrorum nimis ardua moles,

Hanc commonstrasset numine non vacuam.

addit deinde voce horribili locutam; Quid

Quid Frisiam attingis, devota ò victima Diti?

Hîc te, non alibi, fata suprema manent. Libuit ejus versus ab interitu vindicare, quos de clarissimo heroë verè cecinit. Is filiam reliquit hæredem, quæ in aliam transcripta familiam, dotalia bona attulit Jacobo à Ligne, Comiti Falkenburgio. *Naderhant schrÿft hy vorders van't Geslagte van Duvenvoorde en Polanen, uyt den Huyse van Wassenaer gesproten aldus:* Duvevordia prosapia è gente Wassenariâ, tanquam limpidissimo fonte, clarorum natalium ortum ducit; vocabulo à primâ impositione nonnihil variante ac deflexo, nam adhortationis ad incœpti operis studium significationem, primogenia vox in se complexa fuit, quum natu major frater forte (ut fit) minorem hortatur, ut lintrem eonto subigat atque impellat, hac voce usus, Du voert, hoc est, propelle scapham, aut, ut alii narrant, quum illum hoc dicto, Doet voert (quod sonat, perge facere, aut cœptum perfice) ad inchoati operis perfectionem animasset instigassetque. Ea tunc vox secundo accepta omine, in familiam minoris natu fastis auspiciis transisse creditur. Primus id agnomen familiæ tradidit Philippus secundo loco natus Adeluini Burgravii Lugdunensis, Rhenolandiæ Domini, filius, delato illi & aureo clypeo tribus corniculatis fulvi coloris lunulis. Aliter paullò narrat Theudericus Wassenariæ Curio, ex hoc Philippo natos fuisse quinos liberos dictitans, quorum natu maximum & nominis hæredem fuisse Theudericum: secundum Philippum, eumque primum Duvevordii agnomine donatum: tertium Joannem qui primus Polanæ titulo & agnomine fuerit insignitus, addito clypeo, cujus solum argentei coloris, tres atræ concolores lunulæ in cornua curvatæ distinguerent: quartum Sandhorstum incerti nominis: & quintum Arnoldum Groeneveldium. Hanc stirpem illustravit ad annum salutis 1353. Wilhelmus Duvevordius, Osterhouti Dominus, qui cum in magnâ gratiâ apud Principes floreret, magnisque copiis circumflueret, liberis carens, immensarum opum Oceanum in alios à familiæ suæ ornamentis usus dissipavit, exhausit, effudit, non sine quadam (si dicendum est) suæ gentis injuriâ, conditis duobus à solo cœnobiis, uno Claranarum virginum, altero Carthusiani sodalitii prope Gertrudis montem, quæ & opinis reditibus locupletavit, nondum perlatâ lege, quæ cavet, Monasteria latifundiis augeri: neque hac contentus opum profusione, pyrgum cum portâ in dicto oppido, arcem Osterhouti erexit, & Vianam muris fossaque circumdedit, uti marmor ejus memoriæ Bruxellis positum testatur. Polana domus iisdem è fontibus (ut modo ostendi) originem cum Duvevordiis ducit, parum diu fœcunda; nam Joannes Polanæ Dominus cognominem sibi filium reliquit, ex quo nulla stirps virilis, unica tantum filia Polanæ, Leccæ, & Bredæ titulos cum Dominiis marito Egberto Nassovienſi Comiti attulit. Ita stirps quasi in herbâ sepulta interiit, aliam in vaginam eruptura.

HALEWYN den eersten van dien naam was Castelein van Leiden, en Heer van Rhijnland, vermelt in de Hollantse Chronijk anno 1083. hy liet na

HALEWYN, de twede Castelein van Leiden, Heer van Rhijnland, was getrout met *Berta van Lijnden*, en wan

HALEWYN, de derde Castelein van Leiden, Heer van Rhijnland, wert geschreven overleden te sijn anno 1198. hy hadde noch een suster *Berta van Leiden*; en hadde te wyve *Joanna van Arkel*; hy stierf anno 1198. nalatende

Jacob, den outsten sone, volgt.
Philips, Heer van Wassenaar, volgt verder.
Alida, was Abdisse tot Rynsburg, stierf omtrent den jare 1228.

JACOB, *Halewijns* soone, vermelt eerste Burggrave van Leiden, en Heer van Rhijnland, in den Oorlog van Graaf *Willem van Holland*, tegens den Grave van Loon, anno 1203. hadde getrout *Theodora van Teilingen*, en stierf omtrent het jaar 1235. nalatende

Thomas, Burggrave van Leiden, by acte in date 1245. welke stierf sonder oir.
Christina, volgt.

CHRISTINA, Burggravinne van Leiden, Vrouwe van Rhijnland, 't geen naderhand met de Domeinen van Holland vereenigt wierde, troude omtrent den jare 1252. *Diderik*, jonger broeder van Graaf *Hendrik van Cuyk* op de Maze, die d'eerste was, welke omtrent het jaar 1267. het Burggraafschap van Leiden met de andere goederen van den Grave van Holland te Leen ontfing; sy stierf anno 1276. nalatende *Hendrik van Cuyk*, Burggrave van Leiden, wert verlijt anno 1276. en stierf anno 1319. reisde anno 1296. op sijn eigen kosten naar Engeland, om te geleyen Graaf *Jan van*

Digitized by Google

Holland; hy hadde noch een ſuſter *Ada*, Abdiſſe van Rhijnsburg anno 1316. Hy hadde getrout *Halewijne van Egmont*, dochter van *Willem van Egmont*, en van *Ada*, des Hertogen dochter van Milanen, en wan I. *Dirk van Cuyk*, Burggrave van Leiden, leefde anno 1320. doe hy *Isbrand van Poelgeeſt* een Hantveſt gaf; was getrout met *Juſtina van Heenvliet*, dog ſtierf ſonder kinderen. II. *Berta van Cuyk*, Burggravinne van Leiden, welke troude haren neve *Diderik van Waſſenaer*, waar door het Burggraafſchap van Leiden in die tak gekomen is, gelijk breder volgen ſal.

PHILIPS, Heer van Waſſenaer, twede ſoone van *Halewijn*, Burggrave van Leiden, wert vermelt anno 1203. beſat de goederen van Voorburg, Voorſchoten, Catwijk, Santhorſt, Groenevelt; hy timmerde het Huys ter Horſt, en ſtierf omtrent den jare 1225. hadde te wyve *Agnes Perſijn van Waterland*, en liet na

Dirk van Waſſenaer, volgt.

Philips van Waſſenaer, van dewelke voorts komen die van Duvenvoorde; volgt verder.

Oda van Waſſenaer, troude *Willem van Teilingen*.

DIRK VAN WASSENAER, Burggrave van Leiden, ſoone van *Philips*, Heer van Waſſenaar, en van *Agnes Perſijn van Waterland*; hem wiert verly gegeven anno 1222. hadde te wyve *Barta van Teilingen*; hy wan by de voorſz ſijne Huysvrouwe de volgende kinderen,

Philips van Waſſenaer, volgt.

Dirk van Waſſenaer, beërfde de goederen van Santhorſt, alwaar hy een Slot dede timmeren; hy wan I. *Dirk van Santhorſt*, Ridder in den Stryd van Staveren anno 1345. vande Vrieſen verſlagen ſonder kinders. II. *Philips van Santhorſt*, welke wan een ſone *Philips van Santhorſt*, die naliet *Dirk van Santhorſt*, welke anno 1405. te wyve hadde een Baſtard ſuſter van Hertog *Willem van Beyeren*, Grave van Holland, en hadde daar by eenen ſone *Dirk van Santhorſt*, Ridder, die anno 1440. te wyve hadde *Sibilla van Aſſendelfi*, dogter van *Diderik*, Ambagts-Heer van Aſſendelſt, en van *Mabelia van Haarlem*. III. *Clementia van Santhorſt*, hadde te man *Dirk vander Does*, ſone van *Mauryn vander Does*, Ridder, en van des Heeren dogter van *Mynden*, en is dit geſlagte van Santhorſt al van overlange uytgeſtorven.

Iacob van Waſſenaer, Ridder, anno 1271. by Vronen vande Vrieſen verſlagen, nalatende een dogter.

Iacoba van Waſſenaer, hadde te man *Simon van Benthem*, gekomen van een jonger broeder van Graaf *Dirk de VI.* en wan *Godelyna van Benthem*, die te man hadde *Philips van Waſſenaer*, als hier na volgt, en *Willem van Benthem*, waar af gekomen is het geſlagte van *Roſenberg*, dog nu al verſtorven.

Bartholomeus van Waſſenaer, Domdeken tot Utregt, vanden welken gekomen ſijn die van *Cranenburg*, dog mede al over lang verſturven.

Arent van Waſſenaer, van dewelke die van *Groenevelt* gekomen ſijn; waar van de Deſcendenten mede ſullen volgen.

Badeloge van Waſſenaer, getrout met *Gerrit van Oeſtgeeſt*.

Clementia van S. Philips, [illegible] Clementia van Santhorſt, huwde 1389. [illegible] Dirk van [illegible] Zijfal 1043.

PHILIPS VAN WASSENAER, ſoone van *Dirk van Waſſenaer*, en van *Barta van Teilingen*, vermelt anno 1248. en 1287. hadde getrout *N. van Wateringen*, *Jans* dochter, en wan

Dirk van Waſſenaer, volgt.

Mabelia van Waſſenaer, Abdiſſe tot Rynsburg anno 1329.

DIRK VAN WASSENAER, ſoone van *Philips van Waſſenaer*, en van *N. van Wateringen*, hadde getrout *Barta van Cuyk*, Burggravinne van Leiden ſijn nichte, door welk huwelijk het Burggraafſchap van Leiden aan deſſelfs deſcendenten gekomen is; Graaf *Floris de V.* verlijde hem alle ſijne Leengoederen tot een onſterffelijk Leen, by een Hantveſt bezegelt by Heeren *Willem van Teilingen*, *Diderik* en *Willem van Egmont*, *Jan Perſijn*, *Ysbrand*, *Gerard*, *Wouter*, en *Bartelmeus van Haarlem*, *Willem* en *Sijmon van Rijſwijk*; hy verlijde *Arent van Duvenvoorde*, ſijn neve, ſijne Leengoederen voor hem en ſijne nakomelingen, ſoo ſoonen als dochters ten eeuwigen dage, by een Hantveſt gegeven op 't Huys ter Horſt anno 1256. In een ander Hantveſt noemt hy ſig ſelfs *Ik Diderik*, *Ridder*, *Heer van Wasnar*, anno 1268. hy ſtierf omtrent den jare 1309. en liet na

Philips van Waſſenaer, volgt.

Govaert van Waſſenaer, troude Vrouw *Ruſſende Storms*, blykende by acte anno 1370.

Willem van Waſſenaer, vermelt anno 1343.

Arent van Waſſenaer, geſeit *vanden Damme*, getrout met *N. N.* by dewelke hy wan *Philips*, *Willem*, en *Claas*, beneffens een dogter *Beatrix*, getrout met *Hubert vander Werve*.

PHILIPS VAN WASSENAER, ſoone van *Dirk van Waſſenaer*, en van *Barta van Cuyk*, was Burggrave van Leiden, na de doot van ſijn moeder; hy hadde eerſt getrout *Godeline van Benthem*; ten tweden *Lijsbeth vander Duſſen*, *Jans* dochter; ten derden *Catharina Duyk*, dochter van *Gijſen Duyk*, Ridder, en van des Heeren dochter vander Mark; hy was Camerlink van den Grave van Holland, die hem by een Hantveſt gegeven te Dordrecht anno 1287. verlijde de Tienden van Waſſenaer, met het Huys ter Horſt, Voorſchoten, en Voorburg, neffens de Tienden van de Zee-drift; anno 1339. verkreeg hy het Burggraafſchap van Leiden, doch alſoo hy naderhant, met grote gramſchap, en uyt ſpijt, de brieven van een ſeer Edele Vrouwe, bezegelt met het zegel van Hertog *Willem*, den dullen Grave, aan ſtukken geſcheurt hadde, wiert hy voor het merendeel van 't Burggraafſchap van Leiden, als mede van veel ſijner Privilegien berooft; hy liet by ſijn huysvrouw na

Dirk

Digitized by Google

Dirk van Wassenaer, volgt.

Badeloge van Wassenaer, getrout met *N. N.*

Elisabeth van Wassenaer, getrout met *Gysbert Uytterlier.*

Heilwich van Wassenaer, hadde te man *Willem van Duivenvoorde*, den Bastard, hy was Heer van Breda, den Berg, Oosterhout, Steenbergen, Rosendaal, Camerling van Hertog *Willem* en *Albregt van Beyeren*; dog heeft haar noit beslapen, also sy den eersten avont, dat sy t'samen te bedde souden gaan, haar beklaagde, dat sy een wettige dogter sijnde, by een Bastard soude moeten slapen, waar over hy haar alleen latende, seide dat sulx noit soude geschieden; daar van sy naderhant berouw genoeg hadde.

Hendrik van Wassenaer, wierd inden stryd tegen de Luykenaars, die Heer *Ian van Beyeren*, 's Graven van Hollandts broeder verjaagt hadde, met 130. Edelen verslagen.

DIRK VAN WASSENAER, *Philips* soone, Heer van Voorschoten, Voorburg, Valkenburg, Catwijk, verkreeg het Burggraafschap van Leiden wederom, verkogt sijn Huys of Burg te Leiden, en stierf anno 1391. op 't Huys te Sant aan den Rhijn, tusschen Catwijk en Rijnsburg, 't welk naderhand het gevangenhuys van Wassenaar geweest is; hy hadde getrout *Magteld Oem*, Vrouwe van Barendregt, en liet na

Philips van Wassenaer, volgt.

Willem van Wassenaer, sonder kinderen.

Catharina van Wassenaer, getrout met *Dirk Saeyt*, alias *Uytterleede* of *Rosendaal*, wiens dogter *Adriana Saeyt*, te man hadde *Pieter van Roon*, Schiltknape, sone van *Pieter van Roon*, en van *Willemyne van Geldorp.*

PHILIPS VAN WASSENAER, Burggrave van Leiden, soone van *Dirk van Wassenaer*, en van *Machteld Oem*, was mede complice of toestander van den dootslag van *Alijt van Poelgeest*, anno 1392. waar over hy van Hertog *Albert van Beyeren* te Hove met meer andere geroepen zynde, en niet verschijnende, werde gebannen, en sijn goederen aangeslagen, en bleef ballink tot het jaar 1396. en 1399. verkreeg hy weder het recht, van te mogen de Wet of Magistraat stellen tot Leyden; was anno 1397. mede op de Vriesen met Hertog *Albert van Beyeren*, maar anno 1420. houdende de Houxse partye met Vrouwe *Jacoba*, wettige Gravinne van Holland, tegens de tyrannye van Hertog *Jan van Beyeren*, haren oom, en hebbende de Stede van Leyden, met hulpe van den Bisschop van Utrecht, *Frederik van Blankenheym*, met volk van wapenen gesterkt, wert deselve Stede swaarlijk van de voorsz Hertog *Jan* belegert, en na negen weken belegering overgegeven. zynde te voren verdorven de omliggende Sloten, als Poelgeest, ter Does, Waart, Zijl, Warmont, Paddenpoel; en doen wert desen *Philips van Wassenaer* van 't meerdeel van 't Burggraafschap te Leyden berooft, gedwongen zynde daar van te geven sijne brieven, behoudende maar den Burg en enige Tollen; op dit swaar ongeluk vervolgde een swaarder, dat hy van sijnen eygen soone *Hendrik*, mede van de Heerlijkheyt van Wassenaer berooft wierde, en daar na noch gevangen en bewaart te Schoonhoven door *Jacob*, Heer van Abcoude en Gaasbeek, daar na tot Wijk te Duerstede gevoert, en enige jaren in een ruyme gevankenisse met groot verdriet hebbende geleeft, is hy aldaar anno 1428. overleden, en begraven in 't Klooster ten Predicarissen; hy hadde getrout Vrouwe *Maria*, 's Heeren *Jans* dochter *van Egmont*, en wan daar by drie sonen, als

Hendrik van Wassenaar, volgt.

Ian van Wassenaer, Heer van Voorburg, wert inden strydt te Alphen Ridder geslagen 1436. was vande Cabbeljausche partye, contrarie sijnen Vader. Inden oproer te Leyden anno 1445. tusschen de twee partyen, was hy der Cabbeljauscher Hooftman; hy hadde te wyve Vrouw *N.* uyt den Huyse van Egmont, dog weet niet wiens dogter, en wan *Philips van Wassenaer*, Heer van Voorburg, Rentmeester Generaal van Noort-hollandt anno 1471. Hy wert Ridder geslagen te Rhiemen, op de Kroninge van Koning *Lodewijk den XI.* anno 1560. In 't jaar 1481. wert hy van *Reynier van Broekhuysen* (die Leyden ingenomen hadde) gevangen, met meer andere; anno 1482. wert hy Capiteyn of Gouverneur van Hoorn gemaakt, anno 1484. hielp hy mede de Stede van Amersfoort winnen, en stierf anno 1493. hadde eerst getrout *Catharina van Rommerswaal*, *Adriaens* dogter uyt Zeeland; daar na *Haze van Cats*, *Laurents* dogter, mede uyt Zeeland; hy hadde by d'eerste twee dogters, vande welke d'een stierf Nonne te Poel by Leyden, anno 1516. By de twede wan *Philips* eenen soone, *Jan van Wassenaer*, Ambagtsheer van Voorburg, die te wyve hadde *Gysberta*, jongste dogter van *Arent van Sevenbergen*, maar hy stierf sonder kinders, niet lange na de vader, en doen quam Voorburg weder aenden Heere van Wassenaer.

Dirk van Wassenaer, was Pastoor vande Hooftkerke te Haarlem, daar na Prooft van S. Ians Collegie binnen Utregt, alwaar hy stierf den 19. Meert 1465. en begraven leydt onder een verheven Tombe, met sijn vier quartieren daar op, als volgt:

WASSENAER. EGMONT.

OEM VAN BARENDREGT. YSSELSTEYN.

HENDRIK VAN WASSENAER, Burggraaf van Leiden, soone van *Philips van Wassenaer*, en van *Maria*, Heer *Jans* dochter *van Egmont*, was opperste Capiteyn over de Noort-hollan-

hollanders en Waterlanders, in den Oorloge van Arkel, anno 1402. hy hielp Hertog *Jan van Beyeren* de Stede van Leyden belegeren, daar *Philips* sijnen vader in was, anno 1420. die hy daar na, de Stad gewonnen zynde, uyt sijn Heerlijkheyt verdreef, en gevangen liet setten, en soo schandelijk hiel tot sijner doot toe; Hy dede daar na groten yver, neerstigheyt en instancy aan Hertoge *Jan van Beyeren*, aan Vrouw *Jacoba*, en aan Hertoge *Philips van Bourgongie*, om weder te krygen sijn gerechtigheyt in 't Burggraafschap van Leyden, dat sijnen vader was ontnomen, maar alles te vergeefs, waar over hy groote ongenuchte nam, en dit op sijn sterven leggende, seer beklaagde; hy dede in den Hage timmeren het Huys van Wassenaer in 't Voorhout, en anno 1447. stervende, wert hy in 't Preekheeren Clooster begraven; hy hadde getrout *Catharina*, des Heeren *Jans* dochter *vander Gruythuysen* in Vlaanderen, suster van *Lodewijk vander Gruythuysen*, Prince van Steenhuysen, en Stadhouder van Holland; sy stierf anno 1460. begraven te Wassenaar, hy wan

Iacob van Wassenaer, volgt.

Ian van Wassenaer, erfgenaam sijns broeders, volgt daar na.

Philips van Wassenaer, Prooft van West-Vriesland, in Geestelijke saaken, woonde te Hoorn, en stierf anno 1474.

Agnes van Wassenaer, hadde te man *Willem*, Heer van Stavele in Vlaanderen; sy stierf voor haar vader anno 1444. en wan twee kinderen,

Catharina van Stavele, die te Man hadde *Iacob van Gysselle*, Heer van Dudsellen, die anno 1487. te Brugge in eenen oploop doot bleef; en *Willem*, Heer van Stavele, die te wyve hadde *Leonora van Poitiers*, en maar twee dochters naliet, in Vlaanderen gehylikt, &c.

Elisabeth van Wassenaer, was Canonikersse te Bergen in Henegouwen, en stierf anno 1469.

JACOB VAN WASSENAER, Burggraaf van Leiden, soone van *Hendrik van Wassenaer*, en van *Catharina*, des Heeren *Jans* dochter *vander Gruythuysen*, dewelke beweegt zynde door sijn vaders vermaningen, doe die op sijn sterven lag, heeft in den Hage, selfs verschijnende voor den persoon van Hertog *Philips van Bourgongie*, met een onvertsaagt gemoet, weder geëyscht en gebeden om de restitutie van sijn gerechtigheden in 't Burggraafschap van de Heerlijkheyt van Leiden, dat sijnen Grootvader ontnomen was, en heeft sommige dingen weder gekregen, doch met swaare conditien, tot nadeel sijner nakomelingen; hy stierf vier jaren na sijn vader, anno 1451. sonder kinders, begraven tot Dieft in Brabant, ten Minderbroeders Clooster; hy hadde getrout *Ioanne*, outste dochter van *Hendrik van Dieft*, Heer van Reviere in Brabant; sy troude daar na *Hendrik van Hoorn*, Heer van Perwis, en hadde een groot en langdurig Proces tegen den Heer van Wassenaer, haar voorsz mans broeder, om haar Douarie; Ten lesten wert den Heer van Wassenaar by Vonnis van den Hove van Holland verweesen, haar te betalen 9000. Saluycen, dat nu soude zyn 33750. gulden; sy stierf anno 1466.

JAN VAN WASSENAER, Burggrave van Leiden, *Iacobs* broeder, trok mede met d'andere Edele Heeren uyt Holland, met Hertoge *Philips*, in den Oorloge tegen de Gentenaars, en quam also in 't besit van de Heerlijkheden, en de goederen by sijnen broeder hem nagelaten, mits den Prince voorsz betalende 1000. Franse Kroonen; hy was een van de principaalste Rumoer-meesters in den Hage en te Leyden anno 1479. verdryvende aldaar uyt die van de Cabeljause partye; ten lesten 45. jaren gehoveert hebbende, stierf hy anno 1497. out 68. jaren, begraven in den Hage ten Preekheeren; hy hadde eerst getrout anno 1460. *Catharina van Craon*, *Iacobs* dogter, een groot Heer uyt 't Land van Anjou in Vrankrijk; sy stierf anno 1477. begraven te Wassenaer; daar na troude hy anno 1482. *Ioanne van Halewijn*, dochter van *Ioos*, Heere van Pienes in Vlaanderen, die 32. jaren weduwe zynde geweest, gestorven is anno 1529. begraven in den Hage by haar man, haar moeder was *Ioanne van la Trimouille*, van den voornaamsten Huyse in Vrankrijk; hy hadde by d'eerste Vrouwe vier sonen en vier dochters, als

François, *Ioos*, *Ian* en *Ioos*, *Clara* en *Margriete*, alle ses jong gestorven.

Barbara van Wassenaer, troude anno 1478. *Floris van Borssele*, Heer van Cortgene, Bastard sone *Vrancx van Borssele*, Grave van Oostervant, en hadden kinders; sy stierf anno 1502. hy anno 1505.

Bonne of *Goedelijne van Wassenaer*, overleden in fleur haars levens anno 1479. sijnde gehout met *Pontus van Laleyn*, Heere van Bignicourt, soons sone van wylen *Willem van Laleyn*, die eertyts Stadthouder van Hollandt was.

By de tweede Vrouw,

Ioos van Wassenaer, stierf Jongman, oudt 18. jaren anno 1489. te Mechelen.

Jan van Wassenaer, volgt.

Catharina van Wassenaer, die te man hadde *Ioos van Cruningen en van Heenvliet*, en had kinders.

JAN VAN WASSENAER, Burggraaf van Leiden, soone van *Ian van Wassenaer*, en van *Ioanne van Halewijn*, Ambachtsheer van Voorburg, Voorschoten, Valkenburg, Catwijk, Oestgeest, Barendrecht, en besitter van 't Huys te Suyk, te Sant, en ter Horst, alle omtrent Leiden gelegen, Ridder van de Ordre van 't Gulden Vlies gemaakt te Brussel anno 1506. hy was anno 1500. op weg, om met den Koning *Philips van Castilien* door Vrankrijk na Spangien te reysen; maar sijn moeder, door vrese van haren enigen soon te verliesen, dede hem wederkeeren, mits hulpe van haren broeder, sijnen oom, *Lodewijk van Halewijn*, Heer van Piennes, Stadhouder des Konings van Vrankrijk in Picardyen, den welken hy anno 1507. in sijn Ambassade naar Venetien gesellschap

Digitized by Google

gelschap hielt; In 't wederkeeren heeft hy sig begeven in dienst des Keysers *Maximiliaen*, die doe een sware en geluckige Oorloge voerde tegen de Venetianen, alwaar desen *Ian*, hem als een klock helt en onvertsaagt Capiteyn, besonder in 't beleg en innemen van Padua, gedragen heeft, anno 1509. oud maar 26. jaren, klimmende selfs gelijk een simpel Soldaat op de Stads-mueren, alwaar hy eenen scheut door sijn konen gekregen hebbende, eenige tanden quyt wert, en soo van boven neder in de gracht onder de doode viel, en soude soo doot gebleven hebben, 't en ware hy aan sijn stemme ware bekent geweest, en in 't Leger gebracht wierde, alwaar hy van den Keyser *Maximiliaen* besocht en vertroost werde; hoewel hy, vermits sijn kloekmoedigheyt, geen vertroosting van noden en hadde; en alsoo der Venetianen Oorloge een eynde nam, is hy, van sijn Vrou-moeder seer gewacht zynde, in Holland gekeert, alwaar hy anno 1511. troude *Iosijne*, Grave *Jans* dochter *van Egmont*, en Stadhouder van Holland, en was daar na gestadig in den Oorloge op de Oost-vriesen, de Geldersche, en Utrecht; en wert anno 1512. in 't Cathusers Clooster, buyten Utrecht, daar hy de Vyanden uytgejaagt hadde, selfs van deselve (nu versterkt zynde) op H. Kersmis-dag gevangen. Anno 1516. wert hy gestelt Stadhouder en opperste Capiteyn van Vriesland, 't welk hy naar veel moeyten en vechten, met hulpe van *Joris Schenk van Toutenburg*, nu meest gewonnen hebbende, en tot 's Keysers gehoorsaamheyt gebracht; en het Stedeken van Sloten belegerende, wiert hy door eenen scheut in sijnen arm gequetst, en dat niet achtende, is hy onlangs daar aan den 4. December 1523. binnen Leeuwaarden gestorven, oud 40. jaren, levende noch sijn moeder *Ioanne van Halewijn*, en wert met grote statie in den Hage ten Preekheeren Clooster begraven, sijn begraaffenis assisterende meest alle de Ridderschap en d'Edele, met den President en de Raden van Holland. Men schrijft dat hem op een avontstont een Spook of Geest in gedaante van een seer over groote Vrouwe verscheen, alsoo hy omging de Schiltwacht te besien, en dat die hem van sijn toekomende doot met seer luyde keel waarschoude; hy was een kloek en ervaren Krijgs-man, den Soldaten seer aangenaam. Als 't op een vechten quam trad hy van 't Paart, met een Lancy in de hant, sijn Soldaten alsoo eenen moet gevende. De Keiser *Carel* van sijn doot hoorende, beklaagde dat hy een getrouwen en kloeken Velt-Oversten verlooren hadde. Hy liet naar behalven *Andries*, sijnen natuurlijken soone, twee wettige dogters, als

Maria van Wassenaer, volgt.

Margareta van Wassenaer, die anno 1534. troude Graaf *Jan vander Mark*, Heer van Lummé, in 't Lant van Luyk; en baarde hem ses kinders, als 1. Grave *Willem vander Mark*, Heer van Lumme, die anno 1572. sijnde Capiteyn vande Water Geusen, den Briel overrompelde, en daar negenthien Geestelijke persoonen ophangen dede, en die daar na, om sijn dullen en woesten handel, vande Heeren Staten van Hollandt gevangen geset werde, en los gelaten, vertrok hy naar sijn Lant, en stierf te Ludik, den 1. Mey anno 1578. ongehylikt. 2. Graaf *Philips vander Mark*, Dom-Heer te Ceulen en tot Ludik, en Heer van Lumme naar sijn Broeder; hy nam te wyve des Graven dogter van Manderscheyt, en heeft kinders gewonnen. 3. Grave *George vander Mark*, stierf Jongman. 4. *Magdaleen vander Mark*, hadde te man *Philips van Beaufort* in Arthois, en wan een erfdogter *Anna van Beaufort*, overleden anno 1588. gehout sijnde met *Philips van Croy*, Heere van Molenbais, Grave van Soor. 5. *Margriet vander Mark*, hadde te man *Caarle van Gavre*, Heere van Fresin, Gouverneur van Ath, en broeder van den Heere van *Aymy*, Gouverneur van Kamerijk; hy stierf anno 1611. out 86. jaren, nalatende *Caarle*, Grave van Fresyn, *Adriaan*, Heere van Oiseu, die sijn nichte, een suster van den Grave van *Ligne* troude, *Adriana van Gavre*, die te man hadde *Caarle*, Heere van Trasignies in Henegouwen. 6. *Iosyne vander Mark*, Abdisse te Thoorn, in plaatse van de Sustersheeren van Brederode; sy stierf ontrent den jare 1603.

Andries, Bastard van Wassenaer, volgde den Keyser *Carel* inden Oorloge van Kleve anno 1543. wert Ridder van hem geslagen daaghs voor den slag tegen Hertog *Hans Frederik van Saxen*, anno 1547. was mede in den bloedigen stryd voor S. Quintyn anno 1557. en inden slag van Grevelingen anno 1558. Hy woonde inde huysinge van Wassenaar inden Hage, sijnde Balliu van Wassenaar, en stierf anno 1597. out 80. jaren. Hy hadde te wyve *Dogna van Brakel*, dochter van *Eustaes van Brakel*, Schout van Utregt, en van *Catharina Schoofs*; sy stierf voor hem anno 1592. sy was suster van *Geertruyt van Brakel*, die te man hadde *Philips*, Bastard van Assendelft, en van *Elisabeth van Brakel*, die getrout hadde *Engelbert vander Noot*. Heer *Andries* liet na 6. kinderen, *Joris van Wassenaer*, Balliu van Wassenaer, *Cornelis* en *Eustaes*, met *Margriet*, die te man nam *François van Ayala* te Antwerpen; *Catharina* en *Maria van Wassenaer*.

MARIA, Erfvrouwe van Wassenaer, Burggravinne van Leiden, &c. dogter van *Jan van Wassenaer*, en van *Iosijne*, des Grave *Jans* dochter *van Egmont*, sy troude *Jacob*, eerste Grave van Ligne in Henegouwen; sy stierf voor hem anno 1544. begraven te Belleul in Henegouwen, en wan twee soonen, als

Philips, Grave van Ligne, volgt.

George van Ligne, Grave van Faukenberge, die te Ludik anno 1579. sonder kinders stierf; hy hadde te wyve *Maria van Renty*, Erfdochter van den Heere van Embry, te vooren weduwe van *Eustaas van Ravenelles*, Heere van Rantigny; sy hadde daar na *Gaston Spinola*, Gouverneur van Doornik.

PHILIPS, Grave van Ligne en Faukenberge, Banderheer van Wassenaer, &c. soone van *Maria*, Erfdochter van Wassenaer, en van *Jacob*, eerste Grave van Ligne, Ridder des Gulden Vlies

Digitized by Google

Vlies gemaakt te Gent anno 1584. begraven by sijn Vrou-moeder in Henegouwen; hy hadde te wyve *Margareta van Laleyn*, suster van *Anthonis*, Grave van Hoogstraten; sy stierf anno 1595. naarlatende drie kinders, als

Lameraal, volgt.

Maria van Ligne, hadde te man *Adriaan van Gavre*, Heer van Oysou, haren neve.

Anna van Ligne, troude *Maximiliaan van Oignies*, Heer van Beaurrepair, gelegen in Walsland.

LAMORAAL, Grave van Ligne en Faukenberge, soone van *Philips*, en van *Margareta van Laleyn*, Baanderheer van Wassenaar, Ambachtsheer van Valkenburg, Catwijk, Oestgeest, Voorburg, Voorschoten, Saslenheym en Oest-barendrecht, en Burggrave van Leiden, Ridder des Gulden Vlies; alsoo hy aan de Spaansche zyde woonde, waren sijn goederen in Holland aangeslagen tot het bestant toe anno 1609. hy verkocht Barendrecht anno 1615. en was kooper *Arent Maartensz*, Burger te Dordrecht, voor 30500. guldens; noch het Huys te Suyk, tusschen den Hage en Leiden, 't welk kofte den Heer van Opdam; hy hadde te wyve *Maria van Melayn*, suster van den Prince van Espinoy, die haar veeltijds onthielt in de Huysinge van Wassenaar, dewelke hy anno 1617. verkoft aan *Cornelis vander Mijle*, Ridder, voor 24000. guldens; hy wan by haar ses kinders, als

Floris van Ligne, genoemt den *Marquis van Roubaix*, die te wyve heeft genomen anno 1608. *Nicole van Lothringen*, dochter van den Grave van Chaligny.

Alexander van Ligne.

Jolente van Ligne, had te man *Alexander van Croy*, Grave van Fontenoy, sone van den Markgraaf van Hauré, diemen seyt dat haar het leven verkort heeft anno 1611. den 23. Augusty.

Anna van Ligne, troude eerst *N. vander Baulme*, Marquis van S. Martijn in Bourgongie, den welken aldaar op een Peert sittende, en willende over een stockade of heyning avontuurlijk springen, maar het Paart vallende, stierf hy onlangs daar aan van de quetsure anno 1613. hy was uyt Nederland geweken, overmits hy seer tot kampen geneygt was; sy troude daar na anno 1615. Grave *Christoffel van Ritbergen*, broeder van den Grave van Embden.

Erneſtijne van Ligne, troude anno 1618. binnen Brussel Grave *Ian van Nassou*, Grave *Ians* soone van Dillenburg.

Lambertijne van Ligne, troude anno 1613. *Don François van Cardonne*, Marquis van Guadeleste, Ambassadeur van den Koning van Spangien te Brussel, alwaar hy ook subijtelijk gestorven is, op den 10. dag van Augusti 1616. en hadde kinders.

Volgen nu de Descendenten van *Arent van Wassenaer*, jonger soone van *Dirk van Wassenaer*, en van *Berthel van Teilingen*, die de Naam van GROENEVELT aangenomen hebben.

ARENT VAN WASSENAER, Ridder, jonger soone van *Dirk van Wassenaer*, en van *Berthel van Teilingen*, wiert verlijt met een Hofstede, en 25. Mergen Lands, genaamt *Grunevelt*, gelegen omtrent het Wout by Delft, anno 1228. hy stierf anno 1261. nalatende

Dirk van Groenevelt, volgt.

Jacob van Groenevelt, Ridder, verslagen anno 1272. inden Oorlog op de Vriesen.

DIRK VAN GROENEVELT, Ridder, *Arents* soone *van Wassenaer*, verlijt met Groenevelt anno 1262. stierf anno 1280. en liet na

ARENT VAN GROENEVELT, Ridder, welke stierf anno 1316. en vier soonen naliet, namentlijk

Elias van Groenevelt, volgt.

Bartelmeus van Groenevelt, Ridder, bleef anno 1351. inden Waterstryt op de Maze, tusschen de Keiserinne *Margareta*, en haren sone Hertog *Willem*, en is begraven tot Loosduynen.

Wolphard van Groenevelt, mede verslagen en begraven als boven.

Philips van Groenevelt, Domcanonik t'Utregt, en Proost van Elst, stierf anno 1370.

ELIAS VAN GROENEVELT, *Arents* outste soone, besat de Heerlijkheid van Groenevelt, stierf anno 1356. en liet na

Jan van Groenevelt, volgt.

Alit van Groenevelt, Nonne te Loosduynen.

JAN VAN GROEVEVELT, Ridder, *Elias* soone, stierf anno 1408. mede begraven te Loosduynen; *Philips*, Heer van Wassenaer, noemt hem sijnen neve, anno 1409. hy hadde te wyve *Elisabeth*, des Heeren dochter *van Putten*, en wan

Jan van Groenevelt, volgt.

Berta van Groenevelt, hadde te man *N. van Heenvliet.*

JAN VAN GROENEVELT, soone van *Ian van Groenevelt*, en van des Heeren dogter *van Putten*, wiert met de Heerlijkheid van Groenevelt verlijt, anno 1409. en wiert desselve anno 1420. (alsoo hy de partye hielt van Vrouw *Jacoba*, jegens Hertog *Ian*) verbrant en verdestrueert; hy hadde eerst te wyve *Barta van Tol*, *Simons* dochter; daar na *N. van Heenvliet*, en wan

Gelmer van Groenevelt, volgt.

Berent van Groenevelt, wierd anno 1483. tot Utregt

Utregt van Bisschop *David* gevangen, leefde nog anno 1505. hadde eerst getrout *Juste van Suylen*, *Stevens* dogter, daar na *Frederik de Voogt van Rynevelt*, *Fredrix* dogter.

GELMER VAN GROENEVELT, *Jans* soone, wert anno 1486. in een Hantvest met sijnen broeder *Barent*, genoemt Neven van *Jan* Heer van Wassenaer; hy sterf anno 1490. hadde eerst te wyve *Arnoldina Preits*; daar na *N. van Hodenpijl*, en wan

Gelmer van Groenevelt, volgt.

Antonia van Groenevelt, hadde te man *Jan vander Gragt* in Vlaanderen, Raat vanden Vrye te Brugge, en wan 1. *Arnoldina vander Gragt*, troude *Michiel Lens*, Heer van Blandeke. 2. *Lysbeth vander Gragt*, troude *N. van Weveseele*, Heer van Killem in Vlaanderen.

Arnoldyne van Groenevelt, hadde te man *Gerrit van Poelgeest*.

GELMER VAN GROENEVELT, *Gelmers* soone, was Lieutenant Colonel van den Heer van Wassenaer, en vogt mede in den strijt voor Pavyen, anno 1527. sterf in dienst van de Venetianen anno 1531. oud 30. jaren; hy veralieneerde de Hofstede van Groenevelt, ten behoeve van Mr. *Ian van Utrecht*; hadde te wyve *Maria van Isselstein*, dochter van *Arent van Isselstein*, en van *Barbara van Borssele*; sy sterf t'Utrecht anno 1568. oud 89. jaren, en 35. jaren weduwe geweest zynde, nalatende

ARENT VAN GROENEVELT, Ridder geslagen van Keiser *Carel*, anno 1531. was Hofmeester van den Bisschop van Utrecht *Ioriaen van Egmont*, Abt van S. Amand, alwaar desen *Arent* Balliu en Meyer gestelt wert; hy troude anno 1538. op 't Casteel van Bailleul, toebehoorende den Grave van Ligne, *Loise van Maulde*, een Edel stamme in Henegouwen, Vrouwe van Neufville; hy vertrok daar na, vermits de Oorlogen, naar Utrecht, alwaar hy sterf anno 1585. oud 73. jaren; sy anno 1592. oud 80. begraven in S. Servaas Abdye, en hadden gewonnen

Magdaleen van Groenevelt, Nonne ten Dale by Utregt, sterf anno 1588. out 48. jaren.

Arent van Groenevelt, Ridder geslagen van *Don Iean van Oostenrijk*, wert Bailliou van S. Amand by Doornik, in plaatse sijns vaders; daar na Colonel en Gouverneur van Sluys anno 1586. en van Nieumegen anno 1596. 't welk verlatende, quam anno 1603 te Dordrecht woonen, alwaar hy sterf, den 28. Augustus 1616. out 75. jaren, sonder kinders, begraven ten Augustynen Kerk, de leste van dese Stamme; hy hadde getrout Vrouw *Jenne van Baudwijn* uyt Henegouwen, Vrouwe van Arondaux, die sterf te Nieumegen in 't Jaar 1601.

Anna van Groenevelt, Nonne te Wyk.

Eglentine van Groenevelt, Nonne te S. Servaas t'Utregt, sterf anno 1591. out 44. jaren.

Jenne van Groenevelt, hadde te man *Jan van Bassem*, uyt het Stigt van Munster; sy sterf sonder kinders te Dordregt anno 1617.

Ioris van Groenevelt, Domheer t'Utregt, daar na Capiteyn, sterf Jongman anno 1580.

Floris van Groenevelt, Ritmeester; hy wert doorsteken van sijn Cornet in 't deelen van eenen roof anno 1588. ongehout.

Maria van Groenevelt, troude anno 1591. *Carel van Heraugieres*, Edelman van Cameryk, en Gouverneur van Breda, dat hy anno 1589. met subtylheyt had helpen innemen, door middel van een Turfschip; sy sterf inden Hage anno 1610. out 45. jaren, nalatende eenen sone *Maurits van Heraugieres*.

Volgen nu de Descendenten van *Philips van Wassenaer*, jongste soone van *Philips van Wassenaer*, en van *Agnes Persijn van Waterland*, die de Naam van DUVENVOORDE hebben aangenomen.

PHILIPS VAN WASSENAER, jongste soone van *Philips van Wassenaer*, Burggraaf *Jacobs* broeder, en van *Agnes Persijn van Waterland*; hadde voor sijn erfgoet de Landen die men Duvoorde en Polanen noemt; hy wert verlijt by sijn broeder *Dirk van Wassenaer*, anno 1226. hadde te wyve des Heeren dochter *van Stryen*, en wan

Arent van Duvenvoorde, volgt.

Jan van Duvenvoorde, van wien die van Polanen komen, volgt naderhant.

ARENT VAN DUVENVOORDE, Ridder, Heer van Duvenvoorde, soone van *Philips van Wassenaer*, en van des Heeren dochter *van Stryen*, Ridder; wert verlijt by *Dirk* sijnen oom, anno 1258. hadde te wyve *N. van Crayenhorst*, en wan

Floris van Duvenvoorde, volgt.

Walter van Duvenvoorde, hadde te wyve *N. van Heemstede*, en sterf sonder oir.

Jan van Duvenvoorde, hadde te wyve *N. N.* en wan *Dirk van Duvenvoorde*, welke naliet *Arent van Duvenvoorde*, die de vader was van *Hendrik van Duvenvoorde*, welke wan *Arent van Duvenvoorde*, wiens sone *Jan van Duvenvoorde*, een sone naliet, met namen *Claas van Duvenvoorde*.

N. van Duvenvoorde, by acte van den Jare 1306.

Agnes van Duvenvoorde, die te man hadde *Gerrit van Raaphorst*, Ridder, Balliu van Kermerlant, anno 1309. hy wert vermelt anno 1300. als borge voor Graaf *Jan van Hollandt*, en sterf anno 1328. out sijnde 75. jaren; sy anno 1335. naarlatende, I. *Dirk van Raaphorst*, Ridder, Hoogheemraad van Rhynlandt, anno 1331. sterf anno 1350. hadde te wyve *Machtild van Outs-*

Digitized by Google

Outshoorn, dewelke anno 1319. by Huwelyxe Voorwaarden verlooft was aan *Hendrik van Santhorst*, *Philips* ſoone; dog troude naderhant met *Dirk van Raaphorſt* voorſz, en lieten t'ſamen kinderen naar. II. *Alyt van Raaphorſt*, hadde te man *Gerrit van Poelgeeſt*, *Gerrits* ſoone, wert vermelt anno 1300. en wan eenen ſoone, met namen *Gerrit van Poelgeeſt*. III. *Sophia van Raaphorſt*, hadde te man *Willem van Naaldwijk*, *Willems* ſoone, Maarſchalk van Hollandt, wiert in 't jaar 1345. ſeer out ſijnde in den ſtrydt met Graaf *Willem* by Staveren verſlagen, nalatende verſcheyden kinders. IV. *Hadewy van Raaphorſt van Bloemeſteyn*, hadde te man *Alferaan vander Hurſt* of *Horſt*; leefde anno 1335. en 1345. nalatende een eenige dogter, met namen *Lysbeth vander Horſt*, getrout aan *Wouter van Mateneſſe*.

FLORIS VAN DUVENVOORDE, ſoone van *Arent van Duvenvoorde*, en van *N. van Crayenhorſt*; volgens acte van hem in dato anno 1303. hadde noch een broeder, (die Gouthoven ſegt Baſtard geweeſt te zyn,) met namen *Willem van Duvenvoorde*, Ridder, ſeer ſubtijl en kloek van verſtand, dewelke veel ſchone goederen kogte, als Geertruydenberg, dat hy bemuren dede, en daar by dede ſtigten en doteerde het Cathuſers Clooſter; hy kocht mede van *Raas van Liedekerken* de Baanderye van Breda, noch de Heerlijkheden van Steenbergen en Roſendaal, ſoo dat hy wel tſeventig duyſent gulden 's jaars inkomen hadde; hy hadde getrout *Heilwich van Vyanen*, Vrouwe van Hageſtein, dochter van *Sweer van Vyanen*, Ridder, en van des Heeren dochter vander Goye en Beverwaarde; hy wiert ſeer out, en ſtierf anno 1353. begraven in 't Clariſſe Clooſter te Bruſſel, 't welk hy mede hadde doen ſonderen; en liet na I. *Dirk van Ooſterhout*, ſtierf jong. II. *Willem van Ooſterhout*, Ridder, hadde te wyve *Heilwich van Waſſenaer*, doch ſtierf ſonder kinders voor ſijn vader; en noch een Baſtard ſoone mede *Willem* genoemt, die na dode ſijns vaders en beide ſijner wettige broederen wiert Heer van Breda, den Berg, Ooſterhout, Steenbergen, Roſendaal, was Camerling van Hertogen *Willem* en *Albregt van Beyeren*; troude insgelijx een dochter uyt den Huyſe van Waſſenaer, mede genaamt *Heilwich*, doch beſliep haar niet, alſoo ſy den eerſten avond dat ſy t'ſamen te bedde ſouden gaan, haar beklaagde, dat ſy een wettige dochter zynde, by een Baſtard ſoude moeten ſlapen, waar over hy haar alleen latende, ſeide dat ſulx noyt ſoude geſchieden; daar van ſy naderhant berouw genoeg hadde; hy preſenteerde *Arent van Duvenvoorde*, ſijnen neve, ſijn erfgenaam te maken, mits dat hy hem wilde toelaten, te mogen voeren de volle Wapenen van Duvenvoorde, ſonder teken van Baſtardye, 't welk den ander hem weigerde, dies hy te onvreden zynde, voor 't merendeel ſijne goederen legateerde aan ſijnen neve *Jan van Polanen*, en de reſt voorts enige Godshuyſen, en ſtierf ſeer vermaard in ſijnen tijd, en out van jaren, anno 1400. begraven ten Latroſen buyten den Berg. *Floris van Duvenvoorde* voorſz hadde te wyve *N. van den Wonde*, en wan by deſelve

Arent van Duvenvoorde, volgt.
Magtild van Duvenvoorde, Abdiſſe tot Rynsburg anno 1349.

ARENT VAN DUVENVOORDE, ſoone van *Floris van Duvenvoorde*, en van *N. van den Wonde*, wert vermelt in het teſtament van *Philips van Waſſenaer*, troude *N. van Arkel*, of ſoo andere willen, *Ulent van Noortwijk*, en wan

ARENT VAN DUVENVOORDE, Ridder, vermelt anno 1358. hadde te wyve *Sophia Bugge*, outſte dochter van *Ian Bugge*, en van *Catarina van Swieten*; en hadde haar ſuſter *Florentia Bugge* te man *Iacob van den Wonde*, Heer van Warmont; Deſen *Ian Bugge* wert onder de Regering van Hertog *Albert van Beyeren* vermelt onder de Welgeboorne en Edele van Delfland, met *Willem van Veen*, als Gedeputeerde aan *Ian van Arkel*, Stadhouder van Holland, en den Raad in den Hage, ter ſake van de Campvegt van *Willem van Lewen*, woonende tot Alphen, en *Boudijn Ians* ſoone, woonende tot Delf, zynde beide Schiltknapen, en anno 1363. Hogeheemraaden van Rhijnland; hy wan twee ſoonen, met namen

Arent van Duvenvoorde, volgt.

Dirk van Duvenvoorde, Schiltknaap, vermelt anno 1466. hadde te wyve *Diewer Ruygrok*, dogter van *Willem Ruygrok*, Heer vande Werve, en wan I. *Arent van Duvenvoorde*, Ridder, die te wyve hadde *Maria de Vries* van Alkmaar, en wan 1. *Maria van Duvenvoorde*, getrout met *Dirk van Haaſten*, Heer van Germeren, Gouverneur van Bommel. 2. *Jan van Duvenvoorde*, getrout met *Jenne van Kerkwerve*. 3. *Dirk van Duvenvoorde*, getrout met *Barta van Roon*, dogter van *Pieter van Roon*, en van *Anna van Grave*; en is boven fol. 1074. abuſivelijk geſtelt, dat deſen *Dirk van Duvenvoorde*, een ſone was van *Jan van Duvenvoorde*, en van *Jenne van Kerkwerve*; hy wan een ſone, met namen *Dirk van Duvenvoorde*, Balliu van Voorne, die te wyve hadde *Agnes van Seraats*, dogter van *Lodewijk van Seraats*, Balliu vanden Hage, ſonder oir, behalven nog twee dogters, met namen, *Margareta van Duvenvoorde*, die te man hadde *Alexander Witſart*, en *Anna van Duvenvoorde*, die eerſt te man hadde *Jan Cuningham*, Colonel; daar na *N. Crel*, Schots Capitein; en laaſtelijk *Willem Martini*, Raat inden Hove van Brabant. II. *Cornelis van Duvenvoorde*, getrout met *Margareta van Elsbroek*, *Engels* dogter; en wan 1. *Philips van Duvenvoorde*. 2. *Dirk van Duvenvoorde*. 3. *Jooſt van Duvenvoorde*, alle ſonder oir geſturven. 4. *Cunera van Duvenvoorde*, hadde te man *Willem Brandelyn*. 5. *Cornelis van Duvenvoorde*, troude *Alijt van Stolk*, en wan *Gijsbert van Duvenvoorde*, die nagelaten heeft, *Cornelis*, *Willem*, en *Pieter van Duvenvoorde*.

ARENT VAN DUVENVOORDE, Ridder, ſoone van *Arent van Duvenvoorde*, en

en van *Sophia Bugge*, verlijt by Hertog *Albregt*, anno 1391. en by *Philips van Wassenaer*, anno 1423. hadde te wyve *Elburg van Cralingen*, dochter van *Ogier van Cralingen*, blijkende by haar testament van den jare 1424. en lieten na

Arent van Duvenvoorde, sonder oir.

Jan van Duvenvoorde, volgt.

Badeloge van Duvenvoorde, troude *Willem van den Boukhorst*.

JAN VAN DUVENVOORDE, Ridder, soone van *Arent van Duvenvoorde*, en van *Elburg van Cralingen*, verlijt anno 1449. hadde te wyve *Maria van Vyanen*, dochter van *Jan van Vyanen*, Ridder, Thesaurier van Vrouw *Iacoba*, en van *Sophia van Heerlaar*, en wan

Arent van Duvenvoorde, volgt.

Jan van Duvenvoorde, Heer van Sterrenburg, die te wyve hadde *Elisabeth Grebbers* van Leiden.

Ogier van Duvenvoorde, troude *N. van Buexem*, en wan *Jan van Duvenvoorde*, die een sone naliet met namen *Cornelis van Duvenvoorde*.

Arent van Duvenvoorde, wierd tot Rijnsburg doodgeslagen.

Dirk van Duvenvoorde, stierf sonder oir.

Elburg van Duvenvoorde, was Nonne.

Jan van Duvenvoorde de jonge, hadde te wyve *Clara van Haaften van Renoy*, en wan een dogter, *Maria van Duvenvoorde*, die te man hadde *Adriaan van Mateneſſe*, sone van *Wouter van Mateneſſe*, en van *Durf van Rhyn*, en wan by deselve, *Jan van Mateneſſe*, Heer van Mateneſſe, Riviere, die te wyve hadde *Maria van Assendelft*, dogter van *Claas van Assendelft*, en van *Alijt Freis van Cuynre*.

Arent, Bastard van Duvenvoorde, was Schout van Voorburg.

ARENT VAN DUVENVOORDE, Ridder, soone van *Jan van Duvenvoorde*, en van *Maria van Vyanen*, wert verlijt anno 1462. troude *Margareta van Isselstein*, dochter van *Gijsbregt van Isselstein*, en van *Adriana van Swieten*; sy bracht hem ten Huwelijk de Heerlijkheid van den Bos, stierf anno 1529. en lieten t'samen na

Jan van Duvenvoorde, volgt.

Maria van Duvenvoorde, hadde te man *Jacob Oem van Wijngaarden*, sone van *Floris van Wijngaarden*, en van *Bartha van Boukhorst*, en wan I. *Floris Oem van Wijngaarden*, Heer van Wijngaarden en Ruygbroek, die te wyve hadde *Ottelijne vander Coulster*, geseit *Alkemade*, dogter van *Willem vander Coulster*, en van *Josina van Swieten*, Vrouwe van Opmeer, de Lier, Sevenhuysen, Segwaart, Rynsaterwoude. II. *Tielman Oem van Wijngaarden*, Priester tot Haarlem. II. *Arent Oem van Wijngaarden*, stierf ongetrout in Spangien. IV. *Goudschalk Oem van Wijngaarden*. V. *Catharina Oem van Wijngaarden*, was anno 1521. Nonne ter Lee by Leiden. VI. *Anna Oem van Wijngaarden*, stierf ongetrout anno 1522.

Antonette van Duvenvoorde, Nonne ten Poel.

Wilhelmina van Duvenvoorde, Clarisse te Hoogstraten.

Arnoldine van Duvenvoorde, troude *Floris Oem van Wijngaarden*, sone van *Jan Oem van Wijngaarden*, en van *Catharina van Egmont van Isselstein*; hy was Pensionaris van Dordregt, en daar na Raat inden Hove van Hollandt, en wan I. *Jan Oem van Wijngaarden*, Dom-Canonik te Luyk. II. *Gijsbert Oem van Wijngaarden*, stierf sonder kinderen. III. *Catharina Oem van Wijngaarden*, stiert ongehout. IV. *Adriana Oem van Wijngaarden*, hadde eerst getrout *Adriaan van Borssele*; daar na *Wouter van Heemskerk van Bekestein*, sone van *Dirk van Heemskerk van Bekestein*, en van *Margareta van Assendelft*. V. *Maria Oem van Wijngaarden*, troude *Carel Serclaas* van Brussel, en wan kinders.

Gijsbert van Duvenvoorde, Heer van Opdam, volgt daar na.

Jan van Duvenvoorde, Ridder, Heer van Woude en Warmont, volgt verder.

JAN VAN DUVENVOORDE, Ridder, soone van *Arent van Duvenvoorde*, en van *Margareta van Isselstein*, verlijt anno 1483. was Heer van Noortwijkerhout, hadde te wyve *Elisabeth van Renesse*, dochter van *Frederik van Renesse*, Heer van Ellewoutsdijk in Zeeland, en van *N. vander Maalstede*; en wan

Arent van Duvenvoorde, Heer van Noortwijkerhout, was Huysgenoot van Keiser Carel de V. hadde te wyve *Ioanna van Lokhorst*, enige dogter van *Gerrit van Lokhorst*, en suster van *Willem van Lokhorst*, Heer van Heemstede; sy stierf sonder kinders anno 1552.

Jan van Duvenvoorde, volgt.

Adriaan van Duvenvoorde, Deken van de Collegiale Kerke tot Dordregt, anno 1560. stierf omtrent den jare 1573. nalatende sommige Bastard kinderen, onder anderen *Arent van Duvenvoorde*, Gouverneur van Geertruydenberg, anno 1593. en van Schenkeschans, stierf in 't beleg van Ostende, anno 1602. en tot Delft inde oude Kerk begraven, alwaar op een grote blauwe Sark op sijn graf dit volgende Epitaphium uytgehouwen staat.

EPITAPHIUM.

Nobiliss. & magnanimi Herois Arnoldi Duvenvordii Tribuni militum, diversorum oppidorum & munitionum olim Gubernatoris, pro Deo & Patria fidissimi & pientissimi.

Digitized by Google

Siſte gradum tu qui tranſis, meritoque ſepulchrum hoc
Aſpice, ut inquiras quis hic eſt,
Ille à quo potuit virtutem diſcere virtus,
Cui Comes & pietas & fides;
Vivere cui decus in Chriſto, cui pro grege Chriſti
Dulce fuit bellum, & mors ipſa.
Scire cupis quis ſit, jacet hic Duvenvordius ille
Nobilis Arnoldus Batavorum decus,
Heu rapuit quem peſtis atrox, Oſtendaque ſæva,
Felix nam Deus ipſum ſuſcipit;
Rara avis in terris nigroque ſimillima cygno,
Magnus erat pietate & Marte.

Obiit Anno CIↃ. IↃ. II. IV. Non. Jun.

Fredrik van Duvenvoorde, ſtierf tot Hoogſtraten anno 1562. ſonder oir, hadde te wyve *Margareta le Bigge*, daar moeder van was *Odilia van Lier*.

Theodora van Duvenvoorde, hadde te man *Iacob van Nyvelt*, Heer van Hoevelaken en Gereſtein, en hadden kinders.

JAN VAN DUVENVOORDE, ſoone van *Ian van Duvenvoorde*, en van *Eliſabeth van Reneſſe*, hadde te wyve *Hadewy van Reneſſe*, dochter van *Ian van Reneſſe*, Heer van Wulven, en van *Aleid Vreis van Cuynre*; en wan

Arent van Duvenvoorde, volgt.

Ian van Duvenvoorde, Dom-deken t'Utregt, alwaar hy ſtierf anno 1600. out 70. jaren.

Dirk van Duvenvoorde, Canonik tot Breda.

Margareta van Duvenvoorde, hadde te man *Coenraat van Daarle*; ſy ſtierf anno 1601. nalatende, I. *Herman van Daarle*, Dom-deken t'Utregt, ſtierf anno 1617. II. *Ian van Daarle*, Canonik aldaar. III. *Anna van Daarle*, die te man hadde *Willem Borre van Amerongen*, op Sandenburg; ſy ſtierf inden Hage anno 1612.

Ioanna van Duvenvoorde, hadde te man *Herman van Weſterholt*, en wan I. *Coenraat van Weſterholt*, die te wyve nam *Anna van Leefdaal*, ſonder oir. II. *N. van Weſterholt*, troude *Philips van Leefdaal*, Heer van Waalwijk en Meeuwen, mede ſonder oir.

ARENT VAN DUVENVOORDE, ſoone van *Ian van Duvenvoorde*, en van *Hadewy van Reneſſe van Wulven*, was anno 1566. mede een van de geconfedereerde Edelen, en week anno 1567. uyt Holland; was met Graaf *Willem vander Mark* in 't innemen van den Briel, anno 1572. ſtierf anno 1588. hadde te wyve *Theodora van Scherpenzeel*, dochter van *Willem van Scherpenzeel*, Droſſart van de Veluwe, en van *Haze van Nyvelt*, daar moeder van was *Theodora van Duvenvoorde*, hier voren gemelt; en wan

Ian van Duvenvoorde, volgt.

Theodora van Duvenvoorde, troude *Albert van Scaghen*, Heer van Burghoorn, ſone van *Ian van Scaghen*, en van *Anna van Aſſendelft*, en wonnen kinders.

JAN VAN WASSENAER, Heer van Duvenvoorde, ſoone van *Arent van Duvenvoorde*, en van *Theodora van Scherpenzeel*, troude eerſt *Maria van Voorſt*, dochter van *Frederik van Voorſt*, en van *Magtild Sasbout*, *Arents* dochter, welke ſtierf anno 1610. daar na *Clara van Hinioſſa*, des Preſidents dochter van Holland; en wan

Arent van Waſſenaer, volgt.

Willem van Waſſenaer, Heer van Veur.

Pieter van Waſſenaer, Heer van Sterrenburg, Colonel van het Regiment Gardes, en Gouverneur van Willemſtad, troude *Anna van Cats*, dogter van *Theophilus van Cats*, Heer van Heilo, Coelſter, Oeſtdom, en van *Deliana van Brederode*, en wan *Willem van Waſſenaer*, Heer van Ruyven, Sterrenburg, Ambaſſadeur van deſen Staat aan 't Hof van Vrankrijk; troude *Ioſina vander Does*, dogter van *Wigbolt vander Does*, Heer van Noortwijk, Generaal vande Artillerye der Vereenigde Nederlanden, en van *Anna vanden Kerkhoven*.

Theodora van Duvenvoorde, troude eerſt *Gerrit Randerode vander Aa*, daar na *Gerrit van Aarnhem*.

Magtild van Duvenvoorde, troude eerſt *Pieter de Hinioſſa*; naderhant *Marten van Abcoude*.

Eliſabeth van Duvenvoorde, troude *Caſijn van Bemmel*.

Petronelle van Duvenvoorde, troude *Adriaan vander Mijle*, Heer vander Myle, Baccum, Dubbeldam, Alblas, Bleskinsgraaf, St. Antonis-Polder, Colonel, en Gouverneur van Willemſtad, en wan I. *Cornelis vander Mijle*, ſtierf ongetrout. II. *Johan vander Mijle*, insgelijx ongehout geſturven. III. *Clara Eliſabeth vander Mijle*, troude *Frederik van Reede avn Renſwoude*, Heer van de Lier. IV. *Maria vander Mijle*. V. *Anna Magdalena vander Mijle*.

ARENT VAN WASSENAER, Heer van Duvenvoorde en Voorſchoten, ſoone van

van *Ian van Wassenaer*, en van *Maria van Voorst*, was Houtvester van Holland, Colonel; troude *Anna Margareta van Scherpenzeel*, en wan, behalven eene dochter,

Iacob van Wassenaer, volgt.
Frederik Willem van Wassenaer; Heer van Rosande, Capitein vande Garde.

JACOB VAN WASSENAER, soone van *Arent van Wassenaer*, en van *Anna Margareta van Scherpenzeel*, Heer van Duvenvoorde, Voorschoten, Balliu en Dijkgraaf van Rhijnland, troude *N. van Liere*, en wan kinders.

Volgen nu de Descendenten van *Gysbert van Duvenvoorde*, tweede soone van *Arent van Duvenvoorde*, en van *Margareta van Isselstein*.

GYSBERT VAN DUVENVOORDE, twede soone van *Arent van Duvenvoorde*, en van *Margareta van Isselstein*, troude eerst anno 1494. *Arnoldine van Almmonde*, dochter van *Iacob van Almmonde*, Raad in den Hove van Holland, en van *Catharina van Eversdijk*, en hadde daar by eenen soone *Arent van Duvenvoorde*, die sonder kinders, anno 1558. out 50. jaren, overleden is; daar na troude hy *Anna van Noortwijk*, *Iacobs* dochter, die stierf anno 1551. out 65. jaren; zynde weduwe geweest 40. jaren; want hy stierf anno 1510. begraven te Haarlem in 't grote Choor; en wan by de twede Vrouw,

JACOB VAN DUVENVOORDE, Ridder geslagen te Dordrecht van den Koning *Philips*, den 26. September 1549. was Heere van Opdam, stierf anno 1559. out 57. jaren; hadde te wyve *Geertruyd van Lier*, dochter van *Nicolaas*, Markgrave van Antwerpen, en van *Margrieta Noris*; sy stierf anno 1574. out 60. jaren; hy hadde een broeder *Anthonis van Duvenvoorde*, en een suster *Adriana van Duvenvoorde*, die anno 1531. troude *Adriaan van Mateneſſe*, en wan kinders; sy stierf anno 1542. *Iacob* voorsz wan 16. kinders, waar af de acht jong gestorven zyn, als

Alsd van Duvenvoorde, stierf anno 1571. out 32. jaren, hadde te man *Ian van Vliet Huybertsz.*

Gijsbert van Duvenvoorde, Heer van Opdam, volgt.

Anna van Duvenvoorde, stierf vryster anno 1567.

Barbara van Duvenvoorde, hadde eerst te man *Everaard van Blankenbijl* uyt Gelderland, sonder kinderen; daar na *Willem van Tuyl van Bulkestein*, die stierf anno 1615. sy anno 1588. out 41. jaren, en hadde kinders.

Adriana van Duvenvoorde, troude *Isbrand van Scaghen*, *Christoffelsz*; hy stierf anno 1602. sy anno 1591. out 42. jaren, en hadden eenen soone.

Jenne van Duvenvoorde, stierf onbestaat te Leiden anno 1601. out 48. jaren.

Antony van Duvenvoorde, Heer van den Bosch, geboren anno 1556. troude eerst *Margareta van Halmale*, dogter van *Daniel van Halmale*, en van *Jenne Pijnssen*; sy stierf anno 1598. daar na *Magtild avnder Duyn*, dogter van *Adam vander Duyn*, en wan by d'eerste, I. *Ioanna van Wassenaer*, troude *Otto van Haastregt*. II. *Jacob van Wassenaer*, was Geestelijk. III. *Geertruyd van Wassenaer*. By de twede, IV. *Arent van Wassenaer*, Heer van den Bosch, troude *Joanna van Scaghen*, en wan 1. *Anthony van Wassenaer*, Heer van Sanen en vanden Bos. 2. *Jan Iacob van Wassenaer*, Heer van Cranenbroek. V. *Timone van Wassenaer*, troude *Nicolaas vander Duyn*, Heer van Ryswijk, 's Gravemoer, de Mye, den Burg, sone van *Adam vander Duyn*, en van *Margareta Suys*, en wan by deselve *Nicolaas vander Duyn*, Heer van Ryswijk, de Mye, den Burg. VI. *Clara van Wassenaer*. VII. *Anna Maria van Wassenaer*.

Arent van Duvenvoorde, Dykgraaf en Balliu van Rynlant, stierf anno 1610. hadde te wyve *Willemijna van Mechelen*, dogter van *Anthonis van Mechelen*, en van *N. van Lier*, en wan I. *Jacob van Wassenaer*, Balliu van Rynsburg. II. *Geertruyd van Wassenaer*, troude *Verius van Cats van Bruelis*, soone van *Abel van Cats van Bruelis*, en van *Charlotte Tuyl van Seroskerke*, *Philiberts* dogter, en wan by deselve *Philibert van Cats*, Heer van Bruelis.

GYSBERT VAN DUVENVOORDE, soone van *Jacob van Duvenvoorde*, en van *Geertruyd van Lier*, was Heer van Opdam, Castelein van Woerden, alwaar hy stierf anno 1580. out 40. jaren; was mede van de geconfedereerde Edelen anno 1566. en moest anno 1567. om de troublen uyt den Lande wijken; hadde te wyve *Maria van Hoexvier*, dochter van *Hector van Hoexvier*, President van den Hove van Utrecht, en wan

JACOB VAN WASSENAER, Heer van Opdam, Admiraal van Holland, was geboren anno 1574. troude anno 1603. *Anna van Randerode vander Aa*, dochter van *Gerrit vander Aa*, (bygenoemt *den Schonen*, anno 1604. in den Hage gestorven) en van *Petronella vander Laan*, wiens broeder *Nicolaas vander Laan*, Capitein was van de Garde van den Prince van Orange, en stierf voor Sluys in Vlaanderen, anno 1604. *Jacob van Wassenaer* voorsz kost anno 1615. van den Heer van Wassenaer, het Huys te Zuytwijk op de weg van Leiden na den Hage; hy liet by sijn huysvrouwe na

Jacob van Wassenaer, volgt.
Anna van Wassenaer, ongetrout.
Elisabeth van Wassenaar, ongetrout.
Emilia van Wassenaer, troude *Ian van Merode*, Heer van Rummen, Oudelants-Ambagt, wegens de Ridderschap van Hollandt Gecommit-

mitteerd ter Vergaderinge van haar Hog. Mog. en inden jare 1661. derselver Extraordinaris Ambassadeur by den Koning van Spagnien.

JACOB VAN WASSENAER, soone van *Iacob van Wassenaer*, en van *Anna Randerode vander Aa*, Baanderheere van Wassenaar, Heer van Opdam, Ridder van de Coninklijke Deensche Ordre van den Oliphant, Houtvester van Holland, Colonel en Gouverneur van Heusden; wiert anno 1653. in plaatse van den Admiraal Tromp verkoren tot Admiraal van de Nederlandse Vlote; was anno 1655. met de Schepen van desen Staat in de Sont; anno 1656. met een Vloot van 48 Schepen na Pruyssen; anno 1658. met de Vloot van desen Staat tot ontset van Coppenhage; tot dat hy eindelijk anno 1665. in den Engelschen Oorlog, met sijn gantsche Schip en alle het Volk in de lugt sprong, sonder dat'er meer als vijf Menschen van gebergt wierden; en is hem naderhant in den Hage in het Choor van de groote Kerk een kostelijke Tombe opgerigt, alwaar met goudene letters het volgende Epitaphe uytgehouwen staat.

HONORI ET GLORIÆ,
HEROIS ILLUSTRIS, ET EX
VETUSTISSIMA NOBILITATIS BA-
TAVICÆ STIRPE, PER CONTINUAM ET LE-
GITIMAM SUCCESSIONEM PROGNATI DOMINI
JACOBI, DYNASTÆ DE WASSENAER, DOMINI IN OP-
DAM, FÆDERATI BELGII ARCHITHALASSI; RE-
BUS PRÆCLARE TERRA MARIQUE GESTIS,
NON TANTUM IN ATLANTICO OCEANO,
UNDE SPARSA FUGATAQUE LUSI-
TANORUM CLASSE, MAGNA-
QUE ONUSTUS PRÆDA,
DOMUM REDIIT; SED ET IN FRETO
BALTICO, UBI PULSIS ADVERSARIIS, ET
INSIGNI PARTA VICTORIA, LABORANTI DANIÆ
SUCCURRIT, ET SIMUL MAJESTATEM REI PUBLICÆ
ASSERUIT ET STABILIVIT; AC TANDEM CON-
TRA UNIVERSAM REGIAM ANGLORUM CLAS-
SEM, CUM PAUCIS FORTISSIME DIMICANS
ET UNDIQUE CINCTUS, NE SIC QUI-
DEM CESSIT HOSTIBUS, SED MA-
GNA PRIUS EDITA STRAGE,
INCENSAQUE DEMUM
PRÆTORIA SUA NAVI, HERCU-
LEO EXEMPLO FLAMMIS VIAM SIBI
AD SUPEROS PARATAM INVENIT, ANNO
ÆTATIS LV. ILLUSTRISSIMI ET POTENTISSIMI
FÆDERATI BELGII PROCERES, VIRO FOR-
TISSIMO OPTIMEQUE DE REPUBLICA
MERITO, MONUMENTUM HOC
POSUERE, ANNO REPARATÆ
SALUTIS MDCLXVII.

Iacob van Wassenaer voorsz hadde te wyve *Agnes van Renesse vander Aa*, en wan by deselve een soon en twee dochters, namentlijk

Iacob van Wassenaer, volgt.
Agnes van Wassenaer.
Anna Charlotte Elisabeth van Wassenaer, hadde te man *Bernard van Pallant*, Heer van Keppel.

JACOB VAN WASSENAER, Baanderheer van Wassenaer, Heere van Opdam, soone van *Iacob van Wassenaer*, en van *Agnes van Renesse vander Aa*, Colonel van een Regiment Paerden, Gouverneur van Willemstad, mitsgaders Hoogheemraat van Rhijnland, troude *Adriana Sophia van Raasvelt*, des Heeren dochter van *Twickel* in Overyssel, en wan kinders

Volgen

Digitized by Google

Volgen nu de Descendenten van *Jan van Duvenvoorde*, derde soone van *Arent van Duvenvoorde*, en van *Margareta van Isselstein*.

JAN VAN DUVENVOORDE, derde soone van *Arent van Duvenvoorde*, en van *Margareta van Isselstein*, was Raad in den Hage, troude anno 1504. *Maria van Mateneſſe*, dochter van *Philips van Mateneſſe*, en van *Maria van den Wonde* en *Warmont*, en wierd anno 1525. van sijns wijfs wegen by besterffenisse Heer vanden Woude en Warmont, stierf anno 1543. Æt. 76. sy stierf anno 1568. beyde begraven te Warmont, en hadden t'samen veerthien kinders, namentlijk,

Maria van Duvenvoorde, stierf anno 1560. out 54. jaren, had te man *Ian van Doornik*, t'Amersfoort, en wan *Willem van Doornik*, die troude *N. van Honselaer* uyt Gelderlant, en wan *Ian van Doornik*, die eerst troude *Henrica van Vliet*, op 't Huys te Coulster by Alkmaar, alwaar sy stierf anno 1604. out 24. jaren, sonder oir; daar na troude hy anno 1608. *N. van Cappelle*.

Arent van Duvenvoorde, stierf Jongman.

Anna van Duvenvoorde, stierf Vrysster.

Iacob van Duvenvoorde, volgt.

Margareta van Duvenvoorde, Canonesse te Bedbur by Keulen, stierf t'Amersfoort anno 1569. out 56. Jaren.

Gijsberte van Duvenvoorde, Nonne te Rynsburg, stierf anno 1577. out 65. jaren.

Arent van Duvenvoorde de twede, stierf Jongman, Student te Dole in Hoogbourgonge anno 1536. out 23. jaren.

Ienne van Duvenvoorde, Prooſtinne en Canonesse te Nivelle in Walsbrabant, stierf anno 1563. out 48. Jaren.

Iacob van Duvenvoorde de jonge, stierf ongehylikt tot Hattem op d'Yssel, anno 1586. out 70. jaren.

Adriana van Duvenvoorde, Canonesse te Nivelle, troude daar na *Gijsbert van Bronkhorst*, *Ioos* sone; sy sterf anno 1557. out 40. jaren, sonder kinders.

Jan van Duvenvoorde, Burgemeester te Haarlem, daar na geduyrende de belegering, Capiteyn, en de Stadt overgegeven sijnde, wert hy gevangen, en stierf inde gevankeniſſe anno 1573. out 55 jaren; hadde 1557. getrout *Magdaleen van Foreest*, weduwe *Ians van Ruyven*, en wan *Ian van Duvenvoorde*, die bleef doodt inden stryt op Herdenberger-heyde anno 1580. out 22. jaren, en *Maria van Duvenvoorde*, hadde te man *Iurriaan van Lennep* uyt Gelderlandt, die stierf anno 1615. sy anno 1606. en wan *Wernaard van Lennep*; sy besat de goederen van *Foreest* by Beverwijk.

Maria van Duvenvoorde, Canonesse te Bergen in Henegouwen, stierf anno 1574.

Anna van Duvenvoorde, Canonesse tot Bergen, was geboren anno 1526. stierf anno 16....

Iacoba van Duvenvoorde, Canonesse te Maubeuge in Henegouwen, stierf anno 1563.

JACOB VAN DUVENVOORDE, Ridder, soone van *Ian van Duvenvoorde*, en van *Maria van Mateneſſe*, Heer van Warmont, van den Woude, en van Alkemade, Raad in den Hage, stierf te Leiden anno 1577. out 68. jaren; hadde getrout *Henrica van Egmont*, *Alberts* dochter op Mereſtein; sy stierf anno 1606. out 81. jaren, en wan

Jan van Duvenvoorde, volgt.

Ienne van Duvenvoorde, Canonesse te Nivelles, stierf te Leyden anno 1573.

Maria van Duvenvoorde, Nonne te Rynsburg, had daar na te man *Ian van Vliet*, Balliu van Voorn, sonder oir.

Anna van Duvenvoorde, Canonesse te Nivelles, troude daar na anno 1596. *Cornelis van Gent*, Heere van Loenen en Meynerswijk, Burggrave en Rigter tot Nieumegen, hy stierf anno 1614.

Magdaleen van Duvenvoorde, Canonesse te Bergen, alwaar sy stierf anno 1612. out 60. jaren.

Albert van Duvenvoorde, Monnik t'Egmont, stierf te Leyden 1574.

Philippa van Duvenvoorde, geboren anno 1556. troude anno 1586. *Pieter vander Does*, Admiraal van Hollandt.

Adriaan van Duvenvoorde, Generaal over een Vloot Schepen, stierf ongehout te Hoorn, anno 1586. out 24. jaren.

Lijsbeth van Duvenvoorde, geboren in 't jaar 1591. Canonesse te Nivelles, by haar outste suster hier vooren genoemt.

JAN VAN DUVENVOORDE, soone van *Jacob van Duvenvoorde*, en van *Henrica van Egmont*, Heer van Warmont, van den Woude, en van Alkemade, Houtvester, en daar na Admiraal van Holland; hy week anno 1567. mede uyt den Lande, en was mede anno 1572. in 't innemen van den Briel; hy dede anno 1590. het Huys te Warmont, dat in d'eerste belegering voor Leiden verbrant was, weder cierlijk opbouwen, stierf in den Hage anno 1610. out 63. jaren; hy had anno 1590. getrout *Odilia Valkenaar*, dochter van *Hendrik Valkenaar*, en van *Margareta van Botbergen* uyt Gelderland; haar broeder *Herman Valkenaar van Duykenburg* hadde getrout *Margareta*, suster van den Heer van Mateneſſe. *Jan van Duvenvoorde* voorsz liet na

Iacob van Wassenaer, volgt.

Margareta van Wassenaer, troude *Robbert de Cottereau*, Heer van Westmal.

Henrica van Wassenaer, stierf tot Antwerpen anno 1658.

Henrik van Wassenaer, stierf sonder oir.

Albregt van Wassenaer, Heer van Alkemade, troude *Cornelia Buyteweg*, wan I. *Gerrit van Wassenaer*, Heer van Alkemade. II. *Odilia van Wassenaer*, troude *Egbert van Tsendoorn*. III. *Philippa*

Digitized by Google

lippa van Wassenaer, Vrouw van Nieukoop, Noorden, en Agtienhoven.

Ian van Wassenaer, stierf sonder kinderen.

JACOB VAN DUVENVOORDE, Heer van Warmont, soone van *Jan van Duvenvoorde*, en van *Odilia van Valkenaar*, geboren anno 1592. troude eerst *Iaqueline van Mateneſſe*, dochter van *Claas van Mateneſſe*, Heer van Haserswoude, en van *Geertruyd van Lokhorſt*, *Vincents* dochter; ten tweden *Maria van Eikel*; ten derden *Charlotte van Malsem*; en liet na

Odilia van Wassenaer, hadde te man den Heer van Loendersloot, en Aucoper Aa.

Ian van Wassenaer, volgt.

Maria van Wassenaer, stierf jong.

Dirk van Wassenaer, Heer van Esselikkerwoude.

Elisabeth Anna van Wassenaer, Canonikersse tot Bergen in Henegouwen.

Magdalena Sophia van Wassenaer, Canonikersse tot Bedbuyr.

Hendrik van Wassenaer, Ridder van de Duytse Ordre.

Philips van Wassenaer, stierf jong.

JAN VAN WASSENAER, soone van *Iacob van Wassenaer*, en van *Iaqueline van Mateneſſe*, Heer van Warmont en Haserswoude, troude *Isabella Maria van Haastregt*, Erfdochter van den Heer van Druynen en Gansoyen, en wan *Iacoba van Wassenaer*.

Volgen nu de Descendenten van *Jan van Duvenvoorde*, jongste sone van *Philips van Wassenaer*, en van des Heeren dochter van *Stryen*, waar van komen die van POLANEN.

JAN VAN WASSENAER, jongste soone van *Philips van Wassenaer*, en van des Heerendochter van *Stryen*, besat de Goederen van Polanen en Monster, hadde te wyve *Catharina van Brederode*, *Dirx* dochter, die hem ten Huwelijk bracht de Heerlijkheid vander Lecke; hy stierf anno 1317. sy anno 1362. zynde weduwe geweest 42. jaren; begraven by haar man te Monster, en lieten na

Ian, de twede Heer van Polanen, volgt.

Dierk van Polanen, genoemt *vander Lecke*, Ridder, vermelt anno 1384. en Raat Hertogen *Aalberts* anno 1390. hy troude eerst Vrou *N.* erfdogter van *Robert van Arkel*, Heer van Bergambagt, Stolwijk, en Asperen, daar na Vrou *N. van Cralingen*, by de eerste hadde hy twee sonen en dry dogters, als *Guy van Polanen*, stierf Jongman. Vrou *N. van Polanen*, hadde te man *Dirk van Noordeloos*. *N.* troude den Heer van *Brakel*. *N. van Polanen*, troude *Ian van Vliet*, en hadde kinders, gelijk haar suster; en *Otte van Polanen*, *Dirx* outste sone, Ridder, Heer van Asperen, vermelt 1440. en anno 1424. hadde te wyve *Ienne*, Erf-dogter van Voorst en Keppel in Gelderlandt, en wan eenen sone en twee dogters, als *Ian van Polanen*, genoemt den *Ionker van Voorst*, die voor sijnen Vader sonder kinders stierf, hebbende anno 1439. getrout *Elburg van Langerack*, *Gijsberts* dogter; *Alferade van Polanen*, sijn suster, hadde te man *Ian*, Heer van Langerack, Ridder, vermelt anno 1432. Sy bragt ten houwelijk Asperen voornoemt voor de helft (want d'ander helft plag toe te komen die van Piek in Gelderland) en *Cunigunde van Polanen*, *Otten* jongste dogter; was Vrouwe van Voorst en Keppel, dat sy ten houwelijk bragte haren man *Frederijk van Regten* in Gelderlant, en hadden kinders.

Philips vander Lecke, vermelt Knape anno 1334. Ridder anno 1350. 1367. en 1374. hy liet naar by sijnen wyve *Philips vander Lecke*, vermelt binnen Dordregt anno 1408. maar stierf sonder kinders. *Elisabeth vander Leck of Polanen*, troude anno 1367. *Hugo van Heenvliet*, die stierf anno 1409. sy anno 1404. nalatende twee sonen en twee dogters, en *N. vander Leck*, hadde te man *N. van Buyren*, Heer van Reygersoort, en hadde by hem *Balthazar van Buyren*, en een dogter Vrouwe vander Oostende.

Gerrit van Polanen, vermelt Ridder anno 1368. stierf anno 1388. hy hadde getrout *Luytgaard van Wulgenhorst*, by Utrecht, ende wan drie soonen en twee dochters, als *Willem van Polanen*, leefde anno 1409. nalatende een Erfdogter. *Alfert van Polanen* die een soone naliet, en *Arent van Polanen*, die sonder kinders stierf. *N. van Polanen*, troude *N. van Hontborst*; en *N. van Polanen*, de jongste dogter van *Gerrit* hadde getrout *N. van Culenburg*, Heer van Woudenberg.

N. van Polanen, hadde te man *Symon van Teylingen*, die anno 1345. inden stryt van Staveren doot bleef.

Margareta van Polanen, hadde te man *Bartout van Assendelft*, en wan kinders.

JAN VAN POLANEN en VANDER LECKE, sone van *Ian van Duvenvoorde*, en van *Catharina van Brederode*, vermelt anno 1444. Ambachtsheer van Bleskensgraaf, Brantwijk, &c. hy kocht anno 1351. de Banderye van Breda, van den Hertoge van Brabant voor 43. duysent hallingen, behoudens *Willem van Duvenvoorde* sijn lijftocht; hy stierf anno 1377. begraven te Breda, hadde eerst getrout *Oda van Hoorn*, *Willems* dochter, daar moeder van was *Oda van Putten* en *van Stryen*; daar na *Else van Rootselaar*, *Iacobs* dochter in Brabant, weduwe *Gerrits van Sevenbergen*; ten lesten hadde hy *Margareta vander Lippe*, die vermelt wert anno 1370. Hy wan by de eerste Vrouwe,

Jan van Polanen, volgt.

Philips vander Lecke, was Geestelijk.

Hendrik

Digitized by Google

Hendrik vander Lecke, Ridder, Heere van Heeſwijk, Dinter, Gaſtel, Hofmeeſter van Hertog *Ian van Brabant*, anno 1424. hy was te Dordregt anno 1417. hadde eerſt getrout *Maria van Dieſt*, ſuſter van *Hendrik*, Heer van Reviere in Brabant, en moeye vande Vrouwe *van Waſſenaar*, leefde anno 1410. ſonder kinders; daar na hadde hy *Ioanna van Gyſtelles* uyt Vlaanderen, en wan twee dogters, *Ienne vander Lecke*, Vrouwe van Dinter, Heeſwijk, Aſten, Gaſtel, ſtierf ſonder kinders, hadde te man *Ian van Cuyk* Heere van Hoogſtraten, ('t welk hy verkogt aan *Vrank van Borſſelen*) ſy leefde weduwe anno 1454. en *Elſeleen vander Lecke*, hadde anno 1449. te man *Staas van Bouſyes*, Heere van Vertaing in Arthois, en wan kinders.

Willem vander Lecke, was Prieſter.

Dirk vander Lecke, Ridder, vermelt anno 1409. deſe liet naar eenen Sone en een dogter, als *Ian vander Lecke*, Ridder, Heer van Yſſelmonde, dat hy anno 1435. verkoft aan *Hugo van Lannoit*; hy hadde getrout eerſt *Margareta van Lier*, alias *van Dorp*; daar na *Alijt van Egmont*, by dewelke hy wan *Gilles vander Lecke*, die eerſt te man hadde *Floris van Kijfhouk*, Schiltknape, die anno 1472. ſtierf, nalatende een erfdogter, *Alijt van Kijfhouk*, die naarmaals troude *Claas van Aſſendelft*, Ridder; daar na troude deſe *Gillis*, *Ian van Naaltwijk*, Ridder, leefde anno 1496. hy ſtierf ſonder kinders, balling in Vrankrijk, hebbende in Hollandt veel onruſt en rumoers aangerigt. Ten derden hadde ſy *Philips van Spangen*, Ridder, mede ſonder kinders. *N. vander Lecke*, *Dirx* dogter, hadde te man *Willem van Gent*, Heer van Wijngaarden, en wan *Arent van Gent*, Heer van Wijngaarden, Gyſſenborg, en van Hardinxvelt alle in Zuyt-hollandt, Raedt inden Hage; Hy hadde getrout *N. vander Merwede*; ſijn goederen werden mits ſijn ſchulden verkogt; Gijſſenburg dat kogt *Iacob van Wena*, Ridder; Wijngaarden kogte *Godſchalk Oem*, Rentmeeſter Generaal van Hollandt; en Hardinxvelt kogt ſijn ſchoonſone *Bruyſten de Iode*; hy liet naar twee dogters, *Kerſtijn van Gent*, die te man hadde *Maarten van Herlaar*, Heere van Poederoyen in Bommelerweert, en *Machtild*, die troude *Bruyſten de Iode*, Heer van Hardinxvelt voornoemt, en liet kinders naar.

Oda van Polanen, troude eerſt *Hendrik*, Burggrave van Montfoort; daar na *Gerrit van Heemſtede* by Haarlem, Ridder; ſy ſtierf anno 1375. voor haar Vader, nalatende kinders.

Beatrix van Polanen, troude anno 1356. *Hendrik van Bouterſem*, Heere van Bergen op Zoom geworden anno 1376. en geſtorven anno 1394. haarlieder dogter *Oda van Bouterſem*, hadde te man *Floris van Borſſelen*, en wonnen *Vrank van Borſſelen*, Grave van Ooſtervant; en haar ſone *Hendrik van Bouterſem*, Heer van Bergen, wan maar een dogter, die te man hadde den wettigen ſone van een Baſtard van Hertog *Ian van Babant*, en hier van ſijn gekomen de Markgraven van Bergen.

N. van Polanen, hadde te man *Willem van Croonenburg*, Baſtard van Grave *Willem* van Hollandt, die anno 1345. by Staveren inden ſtrydt doot bleef; hy leefde anno 1396. en liet kinderen naar.

By de derde Vrouw,

Otto vander Leck, Ridder, Heer van Heel by Bommel, ſtierf anno 1428. van deſen komen de Graven vanden Berg, of s'Heerenberg; volgt verder.

JAN VAN POLANEN de derde, ſoone van *Ian van Polanen*, en van *Oda van Hoorn*, Heer van Polanen, vander Lecke, en S. Geertruydenberg in Holland, en van Breda en Ooſterhout in Brabant, by overdracht van *Willem van Duvenvoorde*; beſat mede Bleskijnsgraaf en Brantwijk, en was ſeer rijk in Landen en inkomen; hy ſchifte en deylde met ſijn vier broeders van het eerſte bed, ſijns vaders goederen, den 6. September 1378. ſtierf anno 1393. begraven in de Parochy Kerke van Breda, onder een verheven Tombe; hy hadde eerſt getrout *Maria*, Baſtard dochter van Hertoge *Ian van Brabant* de derde, ſonder kinders; daar na *Odilia*, des Graven dochter van Solms, en wan daar by een Erfdochter *Ioanna*; hy hadde mede een Baſtard ſoone *Philips*, die anno 1407. zynde Balliu van Zuyt-holland, gevangen wert. *Ian van Polanen* liet na een Erfdogter als voorſz, met namen

JENNE VAN POLANEN, Vrouw vander Leck, den Berg, van Breda, van Ooſterhout, van Rooſendaal, en van Steenbergen, troude anno 1404. *Engelbert*, Grave van Naſſou, Stadhouder van Brabant, die ſtierf anno 1442. begraven te Breda; ſy ſtierf anno 1445. en hadde kinders.

Volgen nu de Deſcendenten van *Otto van Polanen*, jongſte ſoone van *Jan van Polanen*, en van *Margareta vander Lippe*, waar van komen de Heeren van 's HEERENBERG.

OTTO VAN POLANEN, ſoone van *Ian van Polanen*, en van *Margareta vander Lippe*, was Heer van Heel by Bommel, ſtierf anno 1428. hadde te wyve *Sophia*, Erfdochter van *Frederik*, Heere van 's Heerenberg in 't Land van Zutphen; ſy ſtierf anno 1412. en wan

WILLEM VANDER LECK, Heer van 's Heerenberg, verliet de Toenaam en Wapenen ſijner voor-ouders, en nam aan die van ſijn voorſz Heerlijkheyt, gequarteleert met Polanen;

hy ſtierf anno 1465. hadde te wyve *Machtild*, dochter van Grave *Ebrouwijn van Benthem*; ſy ſtierf anno 1445. en liet na

OSWALD, wert anno 1486. (andere ſeggen 1471.) van den Keiſer gemaakt den eerſten Grave van den Berg, was Heer van Bylant, Heel, en Hoomoet, en ſtierf anno 1506. hadde te wyve *Eliſabeth*, des Graven dochter van Meurs; hy verliet het Quartier van Polanen, voerende alleen het Wapen van 's Heerenberg, en liet na

Willem, volgt.
Frederik, Heer van Heel, ſtierf ſonder oir.
Anna, hadde te man *Ian van Mœurs*.
Machtild, troude *Fredrik van Bronkhorſt*, en wan *Ioos*, Grave van Bronkhorſt.
Walburg, troude *Hendrik*, Heer van Wiſſche.

WILLEM, Grave van den Berg, ſone van *Oſwald*, en van *Eliſabeth*, des Graven dochter van Meurs, Heer van Bylant, Hoomoet, Ulſt en Heel, ſtierf anno 1513. hadde getrout *Anna van Egmont*, Erfdochter van Boxmeer, Harpe, Steffenswaarde, Spalbeek, &c. en wan

OSWALD, Grave van den Berg, Heer van Boxmeer, Hoomoet, Heel, Bylant, &c. ſtierf anno 1546. hadde getrout *Eliſabeth*, 's Heeren dochter van Dort in Gelderland, weduwe ſonder kinders van *Ian vander Horſt*, Maarſchalk van Hertoge *Carel van Gelder*; ſy ſtierf anno 1545. en liet na

WILLEM, Grave van den Berg, Heer van Bylant, Hoomoet, Boxmeer, Harpe, Steffensweert, Ulſt, Wiſer, Wiſch, Spalbeek, Heel, Vrundeſteyn, &c. die anno 1566. te Bruſſel mede de vermaarde Requeſte preſenteerde; hy ſtierf anno 1586. hadde te wyve *Maria van Naſſou*, outſte ſuſter van den Prince van Orangien; ſy ſtierf anno 1599. en hadde gebaart 18. kinders, daar van ſommige jong ſturven, behalven deſe 14. te weten,

Herman, Grave van den Berg, Heer van Weſet, Hoomoet, Bylant, Spalbeek, Ridder van het Gulden Vlies, Stadhouder van Gelderland; hy ſtierf haaſtelijk te Spa, in September 1611. begraven te Braynelaleu in Henegouwen; hadde getrout *Maria van Witthem*, Markgravinne van Bergen op den Zoom, Gravinne van Walheym, Vrouwe van Berſele, Perwis, Geel, Glimes; ſy hadde voor haar twede man *Willem van Meluyn*, Prince van Eſpinoy; ſy ſtierf anno 1613. nalatende by den eerſten een Erfdochter *Maria Eliſabeth*, Marquiſe van Bergen, Gravinne van 's Heerenberge, Walheym, Vrouwe van Beerſele, Perwis, Glimes, Bylant, Hoomoet, en andere Heerlijkheden, en was ten Huwelijke toegeſeyt den ſoone van haren oom Graaf *Frederik*, genoemt *Albert*.

Oſwald, Graaf van den Berg, zynde in 's Konings dienſt, wert in den ſtrijt te Boxum by Leeuwerden, van ſijn eygen Volk by ongeval doorſteken, den 27. January 1586.

Frederik, Grave van den Berg, Heer van Dixmuyden, Boxmeer, Harpe, Ridder van de Ordre van 't Gulden Vlies, Stadhouder van Gelderland, en te voren van Arthoys, hadde getrout *Francoyſe van Ravenelles*, Erfdogter van Rentigny in Walſland, te vooren Staat-juffer by de Eerts-hertoginne; hy ſtierf anno 1618. nalatende twee kinders, als *Albert*, Grave van den Berg, &c. ten Huwelijk belooft aan ſijn voorſz ooms Graven *Hermans* Erfdogter, en *Iſabella Clara*, &c.

Ioos, Grave van den Berg, ſtierf ſimpel.

Adam, Grave van den Berg, ſtierf Jongman.

Lodewijk, Graye van den Berg, zynde in 's Koninx dienſt, wert binnen Steenwijk doorſchoten anno 1582. out 19. jaren, ongehout.

Adolph, Grave van den Berg, Heere van Hoomoet en Heel, Capiteyn van een Compagnie Paarden in dienſt des Koninx, ſtierf Jongman, anno 1609.

Hendrik, Grave van den Berg, Heere van Steffenswaart en Heel, heeft getrout anno 1611. *Margareta van Witthem*, Vrouwe van Bouterſem, ſuſter van de voorſz Marquiſe van Bergen, en heeft gewonnen *Willem Oſwald*, en *Maria Eliſabeth*.

Magdaleen van den Berg, was ten Huwelijk toegeſeyt *Ian*, Koning van Sweden, maar ſtierf te voren.

Iuliana, is deerlijk met een van haar ſuſters in d'Yſſel, by 't Slot te Ulſt verdronken, ongetrout.

Catharina van den Berg, hadde te man *Floris van Pallant*, Grave van Culenburg.

Anna van den Berg, woonde by haar broeder *Hendrik*, ongetrout.

Eliſabeth, Abdiſſe van Eſſen en van Frekenhorſt in Weſtphalen, ſtierf anno 1614.

Carlyne, woonde mede by haar broeder *Hendrik*, op Steffenswaart by Roermonde.

Het Wapen van Waſſenaer ſijn drie waſſende Manen van Silver, op een Velt van Keel, gequartilleert met een Gulde Baar, op een Velt van Laſuur, 't welk het Wapen was van de oude Burggraven van Leiden; dat van Polanen waren drie waſſende Manen van Sabel, op een Velt van Silver; dat van Groenevelt drie waſſende Manen van Silver op een Velt van Sinople; en dat van Duvenvoorde drie waſſende Manen van Sabel, op een Velt van Gout; *Gerardus Noviomagus* ſpreekt daar van aldus: *Lunata Waſſenariorum inſignia circa maritima in Batavis Principem eos locum obtinuiſſe indicant. Dat is*: De gemaande Wapenen van die van Waſſenaer betuygen, dat ſy omtrent de Zee-ſaken in Holland de eerſte en voornaamſte ſijn geweeſt.

WERVE.

Digitized by Google

WERVE.

209 GUNTHER VANDE WERVE, *Raimonds* soone, troude *Geertruyd van Ranst*, *Arnouts* dogter, blijkende by de Chronijk van de Abdye van Middelburg; hy wan

JACOB VANDE WERVE, troude *Gommerine van Liere*, *Willems* dochter, soo als mede blijkt by de voorsz Chronijk; hy was Burgemeester van Antwerpen, anno 1270. en wan

WILLEM VANDE WERVE, troude *Beatrix*, suster van *Raimond*, Graaf van la Marche, en wan

Ian vande Werve, volgt.
Raimond vande Werve, stierf sonder Posteriteyt.
Willem vande Werve, van wien mede geen descendenten gekomen zyn.

JAN VANDE WERVE, soone van *Willem vande Werve*, en van des Graven suster van la Marche, troude *Ida van Hoboken*, dogter van *Gillis van Hoboken*, Markgrave van Antwerpen, en wan

RAIMOND VANDE WERVE, troude *Elisabeth Triclant*, dochter van *Gillis Triclant*, en wan

JAN VANDE WERVE, Ridder, stierf anno 1389. hy hadde te wyve *Clara van Wijnegem*, en leit begraven ten Preekheeren t'Antwerpen; hebbende nagelaten

CLAAS VANDE WERVE, Ridder, Heer van Hovorst, Raatsheer van den Hertog *Philips de Goede*, dede bouwen het Adelijk Hof van Hovorst by Voorschoten in Brabant, het welk hy van den Hertog te Leen hielt; hy hadde voor Pensioen van Hertog *Jan van Bourgongien* 200. Klinkaarts 's jaars, stierf den 18. April 1431. hadde eerst te wyve *Maria van Duffele*; daar na *Catharina van Wilre*, en liet na

Michiel vande Werve, volgt.
Jan vande Werve, sonder oir.
Claas vande Werve, volgt daar na.
Aart vande Werve, volgt verder.
Gijsbert vande Werve, had geen Posteriteit.
Willem vande Werve, volgt laastelijk.
Catharina vande Werve, hadde te man *Jan van Beversluys*, alias *Hanebroek*, Markgraaf van Antwerpen, dog stierf sonder oir.

MICHIEL VANDE WERVE, outste soone van *Claas vande Werve*, was Heer van Hovorst, als blijkt by 't verhef gedaan by den Hertog van Brabant anno 1431. den 20. Mey, stierf den 12. Mey 1457. hadde te wyve gehad *Catharina van Moirtere*, en wan

HENDRIK VANDE WERVE, Ridder, stierf anno 1477. hadde te wyve gehad *Margareta van Wijmare*, en liet by deselve na

Gerrit vande Werve, volgt.
Jan vande Werve, Heer van St. Michiels Gestel, Buyten-burgemeester van Antwerpen, troude *Catharina Oem van Wijngaarden*, dogter van *Floris Oem van Wijngaarden*, Heer van Wijngaarden, Ambagts-heer van Isselmonde en in Grysoort, Balliu van Zuyt-holland, mitsgaders Schout van Dordregt, en van *Bartha vander vonkhorst*, *Vranks* dogter, Ridder, stierf anno 1518. sonder oir na te laten.
Aart vande Werve, Ridder, troude eerst *Wilemijne Coolebrant*; daar na *Adriana van Immerseel*, dogter van *Jan van Immerseel*, Ridder, Heer van Itegem, Markgrave van Antwerpen, en van *Josina Colints*, Viconteste van Aalst; hadde geen mans oir.
Merten vande Werve, troude *Maria van Ursele*.
Catharina vande Werve, troude *Constant van Halmale*, Buyten-burgemeester van Antwerpen, en wonnen kinders.

GERRIT VANDE WERVE, Ridder, soone van *Hendrik vande Werve*, en van *Margareta van Wijmare*, Heer van Hovorst, Wassenhoven, en Voorschoten, Buyten-burgemeester en Amptman van Antwerpen, stierf anno 1534. hadde te wyve *Anna van Mechelen*, dogter van *Hendrik van Mechelen*, Ridder; en wan

JAN VANDE WERVE, Heer van Hovorst, troude *Margareta van Baaxem*, stierf anno 1564. en liet na

JAN VANDE WERVE, Ridder, Heer van Hovorst, Raad van Oorloge, hadde eerst te wyve *Josina van Lomelini*; daar na *Anna de Mansdale*, dogter van *Rombout de Mansdale*, Heer van ten Houte, Oosterlant, Dilbeck, stierf den 6. November 1622. en liet na 21. kinderen, waar van vier sijn getrout, namentlijk van 't eerste bedde,

Augustijn vande Werve, volgt.
Margareta vande Werve, troude *Paulo Podrico*, Marquis de Montefalconi, Colonel in Nederland, en Gouverneur in Stanola, in 't Rijk van Napels, en wonnen kinders.

Van het twede bedde,

Hendrik vande Werve, Buyten-burgemeester van Antwerpen, heeft agtergelaten *Jan Augu-*

Digitized by Google

ſtijn vande Werve, en meer andere kinderen, ſoo ſoonen als dogters.

Iſabella vande Werve, troude *Jan Baptiſta de la Faille*, Heer van Reeth, en hadde Poſteriteit.

AUGUSTYN VANDE WERVE, ſoone van *Jan vande Werve*, en van *Joſina Lomelini*, Heer van Hovorſt, Gouverneur van verſcheide plaatſen, troude *Maria Anna vande Werve*, dogter van *Willem vande Werve*, Heer van Vremdijk, Immerſeel, en van Schilde, en van *Anna vande Werve*, *Iooſten* dogter, Heer van Gijſſenoudekerk; hy ſtierf anno 1647. ſy anno 1658. nalatende

Raimond vande Werve, troude *Maria Florentia van Mechelen*, *Nicolaas* dogter, en wan I. *Willem Raimond vande Werve*, Heer van Immerſeel en Vremdijk. II. *Hendrik Iooſt vande Werve*, Heer in Contik. III. *Clara Francoiſe vande Werve*, getrout met *Floris Lancelot Tſeraats*, Heer in Santhoven.

Carel vande Werve, Heer van Schilde, troude *Cornelia vande Werve*, dogter van *Dirk vande Werve*, Heer van Weſtkerk, en van *Digna van Bleiſwijk*, en wan eenen ſone *Carel Hendrik vande Werve*.

Willem François vande Werve, Heer van Gijſſenoudekerk, by teſtamente van *Joſina vande Werve*, ſijne moeye, troude eerſt *Anna Margareta Tſeraats*, *Lancelots* dogter; daar na *Margareta de Cannaart*, dict *Hamale*, welke ſtierf ſonder oir; hy hadde by de eerſte twee dogters, *Maria Joſina Florentia vande Werve*, en *Iſabella Margareta vande Werve*; hy troude voor de derde maal *Francoiſe Sandelants*, dogter van *Jacob Sandelants*, Ridder en Colonel ten dienſte der Vereenigde Nederlanden, en van *Franceiſe vande Werve*, Vrouwe van ter Weer.

Maria Anna vande Werve, troude *Philips François van Varik*, Ertburggraaf van Bruſſel, Heer van Boondaal, Huyſingen, Yſingen, Buyſingen, en wan daar by, 1. *Philips François van Varik*. 2. *Engelbert van Varik*. 3. *Antony van Varik*. 4. *Iuſtina van Varik*. 5. *Leonora van Varik*. 6. *Maria Adriana van Varik*. 7. *Margareta van Varik*. 8. *Iohanna van Varik*. 9. *Clara van Varik*.

CLAAS VANDE WERVE, Ridder, tweede ſoone van *Claas vande Werve*, troude *Catharina Muckart*, dogter van *Aart Muckart*, en wan

PIETER VANDE WERVE, hadde te wyve *Catharina van Herbais*, en wan daar by eenen ſoone, met namen

SIMON VANDE WERVE, hadde te wyve *Catharina van Tuyl van Serooskerke*, en wan

HENDRIK VANDE WERVE, Ridder, troude *Heilwich van Cuyk*; hy ſtierf anno 1540. en liet na

Dirk vande Werve, volgt.

Simon vande Werve, Markgraaf van Antwerpen, anno 1580. troude eerſt *Eliſabeth vander Haept*; ten tweden *Catharina vander Noot*; en eindelijk *Walburg vander Aa*, en liet na I. *Simon vande Werve*, troude eerſt *Roberta Roberſaart*; daar na *Eleonora van Borſſele*, en wan 1. *Philips vande Werve*, troude *Iſabella Francoiſe des Ridders*, en wonnen kinders, ſoo ſoonen als dogteren 2. *Iſabella vande Werve*, troude *Norbert van Aſſche*, ſonder oir. II. *Philips vande Werve*, troude *Alijda Hertgers*, en wan *Godefroy vande Werve*, Major van een Regiment Paarden, troude *Digna van Hoven*, en wan eene dogter *Helena Maria vande Werve*, welke troude *Johan Antony vander Lijke*, Markgraaf van Antwerpen. III. *Hendrik vande Werve*, ſtierf ſonder oir.

Catharina vande Werve, troude *Ieronimus Sandelijn*, Heer van Herenthout, en wonnen kinders.

Walburg vd Aa, dochter van Philips en van Claes van Varick, maakt 2e huwelijk met Jacob Snoy, de broeder van Dirck Snoy (d'oudste) en Ds Cy Jacob Snoy, ridder Philips Snoy, oppercommandeur van Bengalen 1604-36 in regering

DIRK VANDE WERVE, Ridder, ſoone van *Hendrik vande Werve*, en van *Heilwich van Cuyk*, was Buyten-burgemeeſter van Antwerpen, troude *Catharina van Vernewijk*, en wan

Hendrik vande Werve, volgt.

Louis vande Werve, troude *Menſia Damant*, en liet kinders na, die jong geſtorven zyn.

HENDRIK VANDE WERVE, ſoone van *Dirk vande Werve*, en van *Catharina van Vernewijk*, Heer van Weſtkerk en Spierenbroek, troude eerſt *Geertruyd van Bronkhorſt*, Vrouwe van 't Huys ter Weer by Waſſenaar, dogter van *Pieter van Bronkhorſt*, en van *Maria van Heerjansdam*; daar na *Maria Taats van Amerongen*, en wan by de eerſte,

François vande Werve, Vrouwe van ter Weer, troude *Iacob Sandelants*, Ridder, Colonel van een Regiment Schotten ten dienſte der Vereenigde Nederlanden, waar van nog overig is eene dogter, met namen *Francoiſe Sandelants*, welke troude *Willem François vande Werve*, Heer van Gieſſenoudekerk.

Maria vande Werve, troude eerſt *Thomas Edmond*, Ritmeeſter; daar na *Iacob Schot*, Capitein, en wan kinders.

By de twede,

Dirk vande Werve, volgt.

Geertruyd vande Werve, troude eerſt *Iohan van Heemskerk van Bekeſtein*, Vryheer van Incourt en Longueville, en wan I. *Cornelis François van Heemskerk van Bekeſtein*, Vryheer van Incourt en Longueville, Heer van Perſijn, troude *Geertruyd van Rijſenburg*, en wan kinders. II. *Maria Anna*

Digitized by Google

Anna Machtild van Heemskerk van Bekestein, troude *Iohan van Bemmel* tot Bemmel, en wan kinders. *Geertruyd vande Werve* troude ten twe- den *Cornelis Frederik de Ridder van Groenestein*.

Maria Anna vande Werve, ongetrout.

Cornelia vande Werve, ongetrout.

DIRK VANDE WERVE, soone van *Hendrik vande Werve*, en van *Maria Taats van Amerongen*, troude *Digna van Bleiswijk*, en wan

Hendrik vande Werve, volgt.

Willem vande Werve.

Ian vande Werve.

Apollonia vande Werve.

Cornelia vande Werve, troude *Carel vande Werve*, Heer van Schilde, soone van *Augustijn vande Werve*, en van *Maria Anna vande Werve*; en wan dan daar by een soone *Carel Hendrik vande Werve*.

HENDRIK VANDE WERVE, soone van *Dirk vande Werve*, en van *Digna van Bleiswijk*, Heer van Westkerk en Spirenbroek, troude *Adriana van Ravensway*.

AART VANDE WERVE, Ridder, derde soone van *Claas vande Werve*, troude *Machtild Pots*, *Pieter Pots* dogter, stierf anno 1433. en liet na

CLAAS VANDE WERVE, Ridder, Heer van Giessenoudekerk, Drossard van Bergen op Zoom, troude *Magdalena van Halmale*, *Ians* dogter, stierf anno 1503. en is begraven tot Bergen op Zoom, nalatende

AART VANDE WERVE, Ridder, Heer van Giessenoudekerk, stierf anno 1510. begraven tot Bergen op Zoom, hadde te wyve *Barta van Loon*, dogter van *Arent van Loon*, Ambagtsheer van Kijfhoek, en van *Petronella Voorkoop*, *Abels* dogter, en wan

Francois vande Werve, volgt.

Petronella vande Werve, hadde te man Mr. *Jan van Almonde*, sone van *Jacob van Almonde*, Raat inden Hove van Hollandt, Hoogheemraat van Delfland en Schielant, Stadhouder vande Leenen van Leck en Polanen, en van *Catharina van Eversdijk*, *Anthonis* dogter. Hy was Heer van Buekelsdijk, Blemmendijk, Weena, en Altena; ook Hoogheemraat van Delflandt; sy wonnen t'samen, I. *Abraham van Almonde*, Hoogheemraat van Delflandt, Burgemeester van Delft anno 1574. Curateur vande Academie van Leiden, anno 1592. hadde eerst te wyve *Catharina Dirks* dogter van *Loeven*; daar na *Maria de Groot*, *Hugen* dogter, en lieten kinderen na. II. *Iacob van Almonde*, besat het huys van Wena en Altena; was Hoogheemraat van Schielant, mitsgaders Meesterknaap vande Houtvesterye, stierf ongetrout inden Hage den 10. December 1609. out 74. jaren; en was de leste mansoir van sijn geslagte, dies sijn Wapen met hem in 't graf gelegt wierde. III. *Barta van Almonde*, hadde eerst te man *Antony Suys*, *Daniels* sone, Heer van Gryfenoort, daar na *Iacob Pynssen van Offem*, en wan kinders. IV. *Anna van Almonde*, hadde te man *Lieven de Stoppelaar*, en wan kinders. V. *Magdalena van Almonde*, geestelijke dogter, welke 't huys van Almonde tot Delf op 't Bagynhof stigte.

Anna vande Werve, troude *Jan van Nederveen*, Heer van Dirxlant in Overflacque; sy stierf anno 1526. hy leefde nog anno 1535. en lieten t'samen na, I. *Barta van Nederveen*, Vrouwe van Dirxlant, hadde eerst te man *Philips de Gruyter* uyt Vlaanderen; daar na *Claas van Rommerswaal*, Ridder, Heer van Lodyk in Zeelant; sy stierf anno 1553. en is begraven tot Leuven, nalatende kinders. II. *Agnes van Nederveen*. III. *Maria van Nederveen*. IV. *Anna van Nederveen*, hadde eerst te man *Ian Prounink*, geseit *Deventer*; daar na *Willem de Liere*, stierf sonder oir.

Magdalena vande Werve, hadde te man *Ian Oem van Wijngaarden*, sone van *Godschalk Oem van Wijngaarden*, en van *Catharina van Egmont van Yfselstein*; hy was Balju vanden Hage, en lieten sy t'samen na I. *Godschalk Oem van Wijngaarden*, hadde te wyve *Cornelia van Soetelingskerke*, en wan eene dogter. II. *Hendrik Oem van Wijngaarden*, Ridder van de Duytse ordre t'Utregt, Commandeur van Schelluynen, stierf inden Hage anno 1574. gevangen sijnde vande Spanjarden. III. *Aart Oem van Wijngaarden*, Hoog-balju van Nieuwenhoven, troude *Maria Absolons* van Leuven, alwaar sy weduwe stierf anno 1606. out 70. jaren, en hy tot Gent, nalatende verscheide kinderen. IV. *Barta Oem van Wijngaarden*, hadde te man *Willem Foeyt* tot Utregt, hy stierf anno 1574. sy anno 1573. nalatende kinders.

FRANCOIS VANDE WERVE, Heer van Giessenoudekerk, soone van *Aart vande Werve*, en van *Barta van Loon van Kijfhoek*, stierf anno 1541. hadde te wyve *Machtild van Bronkhorst*, dogter van *Andries van Bronkhorst*, Raad in den Hove van Holland, en te voren Balliu van den Briel en den Lande van Voorne, en van *Machtild Sonke* te Delft; en wan

Ioost vande Werve, volgt.

Maria vande Werve, hadde te man *Wolfard van Borssele*, sonder oir.

Barta vande Werve, hadde te man *Philips de Stoppelaar*, en wan kinders.

JOOST VANDE WERVE, soone van *Francois vande Werve*, en van *Magtild van Bronkhorst*, Heer van Giessenoudekerk, Balliu van den Briel en Lande van Voorne; wiert anno 1573. met den Grave van Bossu in den Waterstrijt gevangen, en tot Hoorn gebragt, daar hy stierf; was tot verscheide malen beschreven als een Lidt van de Ridderschap en Edelen, ter Vergaderinge van de Staten van Holland, uyt den Hoofde als Heer van Giessenoudekerk, so als blijkt uyt de Brieven als nog daar van zynde, en namentlijk van den jare 1552. en 1555. beide hier na volgende geinsereert.

DIe Heere van Beveren, vander Veere, Vliſſinge, Brouwershave, Duyveland, Erf-ſtadhouder Generaal, de eerſte en andere Raden des Keyſers over Holland, Zeeland, en Vrieſland, Edelen diſcrete goede vrint, alſoo de Gedeputeerde van de Edelen en de ſes grote Steden, repreſenterende de Staten des Lants van Holland, weder gekome zynde uyt die generale Dagvaart van Bruſſel, ons innerlijk onderregt hebben van de propoſitie henluyde by de Keyſerlijke Majeſteyt onſer genadigſte Heere gedaan, beroerende die ſubſidie van deſer jegenwoordigen Oorloge, en die defenſie van ſijne Majeſteyts Landen, en dat daar en boven in conformité van dien, die Majeſteyt van de Coninginne by haar-luyden miſſive, gedateert den ſeſtienden February laaſtleden, van deſelve propoſitie ons gecertificeert en geordonneert heeft (omme te komen tot furniſſement van dien) eerſt daags te beſchryven alhier inden Hage, generalijk den State deſer Landen van Holland, ſoo is 't dat wy diennavolgende uwer E. ſchryven, en van ſijne Majeſteyts wegen ordonneren u te vinden alhier in den Hage, op den Sondach Oculi als den vijfden Maartii eerſtkomende, des avonts in de Herberge, omme des anderen daags mette andere Staten te verſtaan 't raport van de voorſz Gedeputeerden, en op te helpen delibereren, en voorts concipieren alle de gevoegelijke en bequame middelen, daar by ſijne Majeſteyt ſoude mogen weſen gecontenteert. Edele diſcrete goede vrint, van des te doen, en ſijt in geen gebreecke, en onſe Heere God ſy met u; geſchreven in den Hage den 22. February anno 1552. na Stijle van deſen Hove, was geteykent *Dam*. De ſuper ſcriptie was, *Beſchrijf-brief om in de Staten mede te compareren*, Edelen diſcreten onſen goeden vrint *Jooſt vande Werve*, Ambachtsheer van Gieſenoudekerk.

DIe Heere van Beveren, vander Veere, Vliſſinge, Brouwershave, Duyveland, Erf-ſtadhouder Generaal, d'eerſte en andere Raden over Holland, Zeeland, en Vrieſland, Edele vroome diſcrete goede vrint; alſoo eenige vande Edele en Gedeputeerden van de ſes grote Steden deſer Landen, op huyden alhier ter Dagvaart vergadert weſende, omme te reſolveren op de verhooginge vande Impoſten, op de Wijnen en Bieren, mitsgaders 't Mergen-gelt, de Gedeputeerden van de Staten te vreden zyn geweeſt, dat binnen de beſloote Steden op elcke Ame Wijns achtien ſtuyvers, en op een Tonne Biers drie groten geſtelt ſoude werden vijf groot, omme daar mede te vervallen de verkofte loopende Renten, en die men noch verkopen ſal op 't Land van Holland, 't welk de Edelen (mits dat ſy weinig in getalle waren) niet en hebben willen accorderen, ſoo is 't dat ſy geſcheyden zyn, en weder geraamt hebben alhier in den Hage te weſen den 4. Juny toekomende, des avonts in der Herberge, omme des anderen daags metten anderen Edelen en Gedeputeerden tot dien fine mede beſchreven, te helpen reſolveren op 't voorſz different, mitsgaders ook omme te paſſeren ſeekere advoiſſement van Procuratie op den Ontfanger Generaal van 't gemene Land Aart Coebel gepaſſeert, ſoo ſchryven, laſten, en ordonneren wy uwer E. van wegen der Koninglijke Majeſteyt, u hier mede te vinden ten voorſz dage en fine, omme eyntlijk op 't gunt voorſz is te helpen reſolveren, ten einde by verloop van de tijde verder intereſt en ſchade verhoet mach werde; Edele vrome diſcrete goede vrint, onſe Heere God ſy met u; geſchreven in den Hage den 22. Mey 1555. was geteykent *Dam*. De ſuper ſcriptie van de voorſchreve copie was, Edele vroome diſcrete onſen goeden vrint *Jooſt vande Werve*, Ambachtsheer van Gieſenoudekerk.

Hy hadde te wyve *Geertruyd van Tuyl van Serooskerken*, dochter van *Hieronimus van Tuyl van Serooskerken*, en wan

Francois vande Werve, ſtierf anno 1603. ongetrout.

Andries vande Werve, en

Arent vande Werve, beide jongmans geſturven.

Anna vande Werve, troude *Willem vande Werve*, Heer van Schilde, Immerſeel, en Vremdijk, ſone van *Carel vande Werve*, Heer van Schilde, Immerſeel, en Vremdijk, en van *Anna Schets*; hy ſtierf anno 1639. ſy anno 1651. beide begraven tot Schilde, en hebben nagelaten I. *Maria Anna vande Werve*, troude met *Auguſtin vande Werve*, Heer van Hovorſt, ſone van *Jan vande Werve*, en van *Joſina Lomelini*; ſy ſtierf anno 1658. hy anno 1647. begraven tot Santhoven, en nagelaten hebbende, 1. *Raimond vande Werve*. 2. *Carel vande Werve*. 3. *Willem Fran-*

Digitized by Google

Francois vande Werve. 4. *Maria Anna vande Werve*, alle hier voor vermelt. II. *Iosina vande Werve*, Vrouw van Giessenoudekerk, stierf sonder oir, begraven tot Schilde anno 1680.

Leonora vande Werve, Vrouwe van Gysſenoudekerke, hadde te man, *Hendrik Oem van Wijngaarden*, sone van *Bruynink Oem van Wijngaarden*, Ambagtsheer van 's Heeraatsbergen, en Rentmeester Generaal van Zeelant beoosterschelt, en van *Maria van Serooskerke*, *Heronimus* dogter voorsz, dog stierven beide sonder oir.

Magtild vande Werve, hadde te man *Jan vande Werve*, Heer van Urk, sone van *Carel vande Werve*, Heer van Schilde, Immerseel, en Vremdijk, en van *Anna Schets*, en wan I. *Maria vande Werve*, hadde te man *Boudewijn van Heemskerk van Bekestein*, Heer van Persijn, sone van *Cornelis van Heemskerk van Bekestein*, Vryheer van Incourt en Longueville, en van *Catharina van Drenkwaart*, *Boudewijns* dogter; sy stierf anno 1643. den 30. April; hy anno 1660. den 30. November, sonder kinders. II. *Anna Maria Catharina vande Werve*, hadde te man *Jan van Heemskerk van Bekestein*, *Cornelis* outste broeder, Vryheer van Incourt en Longueville; dog hadde by hem geen kinders.

WILLEM VANDE WERVE, jongste soone van *Claas vande Werve*, stierf anno 1460. hadde te wyve *Catharina van Coolput*, en liet by deselve na

Raas vande Werve, volgt.

Willem vande Werve, troude *Maria van Cruyningen*, stierf sonder oir.

Adriaan vande Werve, sonder kinderen.

Catharina vande Werve, stierf sonder oir.

RAAS VANDE WERVE, soone van *Willem vande Werve*, en van *Catharina van Coolput*, stierf anno 1519. hadde te wyve *Catharina Colins* uyt Vlaanderen, en wan

Willem vande Werve, volgt.

Simon vande Werve, troude *Jenne van Oyenbrugge*, en liet eene dogter na, getrout met *Hendrik van Merode*, stierf sonder oir.

N. vande Werve, hadde te man *Jan vander Merwede*, sone van *Daniel vander Merwede*, en van *Agnes van Bruheſe*, sonder oir.

Clara vande Werve, hadde te man *Hendrik van Etten*, en wan kinders.

WILLEM VANDE WERVE, soone van *Raas vande Werve*, en van *Catharina Colins*, Heer van Schilde, Immerseel, en Vremdijk, Markgrave van Antwerpen, stierf anno 1550. hadde te wyve *Margareta Schijf*, en wan

Carel vande Werve, volgt.

Anna vande Werve, troude *Philips van Schoonhoven*, en wan kinders.

CAREL VANDE WERVE, soone van *Willem vande Werve*, en van *Margareta Schijf*, Heer van Schilde, Immerseel, en Vremdijk, hadde te wyve *Anna Schets*, en liet by deselve na

Willem vande Werve, Heer van Schilde, Immerseel, en Vremdijk, troude *Anna vande Werve*, dogter van *Joost vande Werve*, Heer van Giesſenoudekerk, en van *Geertruyd Tuyl van Serooskerke*, en wan *Maria vande Werve*, getrout met *Augustin vande Werve*, en *Iosina vande Werve*, stierf sonder oir, beide hier voren gemelt.

Ian vande Werve, volgt.

Margareta vande Werve, troude *Pieter van Daal*, Heer van Lillo en Berlaar, en wan by den selven kinders.

JAN VANDE WERVE, soone van *Carel vande Werve*, en van *Anna Schets*, Heer van Urk en Emeloort, troude eerst *Magtild vande Werve*, dogter van *Joost vande Werve*, en van *Geertruyd Tuyl van Serooskerke*; naderhant *Catharina van Drenkwaart*, dochter van *Willem van Drenkwaart*, Heer van Giesſenburg, en van *Catharina vander Laan*, *Pauwels* dogter, soo dat boven fol. 999. abusivelijk gesegt is dat dese *Catharina van Drenkwaart*, een dogter soude geweest zyn van *Boudewijn van Drenkwaart*, Burgemeester van Dordregt. *Ian vande Werve* voorsz liet na

Maria vande Werve, hadde te man *Boudewijn van Heemskerk van Bekestein*, Heer van Persijn, hier vooren gemelt.

Anna Maria Catharina vande Werve, hadde te man *Ian van Heemskerk van Bekestein*, *Boudewijns* outste broeder, Vryheer van Incourt en Longueville, die weduwenaar sijnde hertroude met *Geertruyd vande Werve*, dogter van *Heindrik vande Werve*, Heer van Westkerk en Spirenbroek, en van *Maria Taats van Amerongen*, en wan I. *Cornelis Francois van Heemskerk van Bekestein*, Vryheer van Incourt en Longueville, Heer van Persijn, troude *Geertruyd van Ryſenburg*, dogter van *Barent van Ryſenburg*, en van *Philippa van Aamstel van Mynden*, en wan kinders. II. *Maria Anna Magtild van Heemskerk van Bekestein*, Vrouwe van Bemmel, troude *Johan van Bemmel*, tot Bemmel en den Beukelaar in de Overbetuwe, *Adriaans* sone, en wonnen kinders.

Willem vande Werve, troude *Maria Catharina van Hamale*, en wan 1. *Jan vande Werve*. 2. *Maria Catharina vande Werve*.

Pauwels vande Werve, welke nagelaten heeft een sone *Peter Francois vande Werve*, en eene dogter *Maria Catharina vande Werve*, getrout met *Willem Alexander Tſeraats*, Heere van ter Loo.

Het Wapen van dit Geslagte is een Swart wilt lopend Swijn, op een Velt van Gout, gequartilleert met drie Silvere Kepers, op een Velt van Sabel.

WEST.

Digitized by Google

WESTPHALING.

210 ARNULHUS WESTPHALING, Ridder, Heer van Welbeeke, &c. lange jaren Veld-Overſte van Syfridus, Eerts-Biſſchop van Ceulen, tegens den Hertog van Gulik, ſtierf anno 1312. hadde getrout *Fokelia Wynia*, *Aucho* dogter, wiens naſaten 't huys te Wirdum ook beſaten; *Winſemii Chronijk van Frieſlant*, *fol.* 205. en 358. *&c.* lieten na, onder andere kinderen.

JAN WESTPHALING, Knape, Heer van Almſtein, wert vermelt anno 1347. was Caſtelein van Geertruydenberg, en beſat van den Grave van Holland te Leen alle de Uytlanden in Gijsbregt-Bots-Ambagt; was op 't verſoek van Graaf *Willem van Holland*, anno 1342. Borge voor den Heer van Aſperen, broeder van *Ian van Arkel*, Biſſchop van Utregt, beneffens *Otto van Haaſten*, *Arnolt van Yſſelſtein*, en *Nicolaas vander Duſſen*, Ridderen; bezegelde anno 1326. te Ooſterhout een Atteſtatie voor den Grave van Holland; troude anno 1325. *Belie*, dogter van *Banduyn Kervinx*, Ridder, Heer van Reimerſwaal, Lodijk, en van *Badeloge van Stryen*; en wan

Frederik Weſtphaling, Heer tot Almſtein, troude tot Groeningen *Berta van Brunſvelt*, ſonder oir.

Jan Weſtphaling, volgt.

Otto Weſtphaling, Canonik tot Geertruydenberg, aldaar geſturven en begraven.

Sara Weſtphaling, troude *Everard Hottinga*, Fries Edelman, *Heroos* ſone, welke leefde anno 1398.

Jooſt Weſtphaling, ontfing van den Grave van Holland, anno 1368. ten regten Leene de Uytlanden als ſijn vader die plag te houden, en brieven daar af ſijn in de Rekenkamer; hy had ook onder andere goederen Lijfrenten op de Stad Dordregt, anno 1367. volgens Stads Rekeningen, Gouthoven, en andere Manuſcripten.

JAN WESTPHALING, *Jans* ſone, Leenvolger in Almſtein, was Caſtelein en Schout van Geertruydenberg, op 't Caſteel aldaar reſiderende; ontfing anno 1396. van den Grave van Holland, te Leen de helft van alle de uytlanden met de vervallen wegen en dijken in Gysbregt-Bots-Ambagt; nog binnen Geertruydenberg de grote Tienden van Almonde; gelijk mede anno 1304. den 14. November voor hem geſloten wierde het Acoord tuſſchen den Heer van Sevenbergen en de Vrouw van Breda, ten verſoeke van Hertoge *Albregt van Beyeren*; hy troude eerſt *Maria Botnia*, *Odoos* dogter, die anno 1397. Hooft en Veltoverſte was vande Vetkopers tegens de Scieringers; ten tweedenmale, *Barbara van Bylandt*, dogter van *Otto van Bylandt*, en van *Ermgard van Lynden* ſonder oir; ten derden *Beatrix van Heeſwijk*, *Hendrix* dogter, en lieten t'ſamen na ſes kinderen, als

Adriaan Weſtphaling, beſat mede Leenen in Holland, conform de Regiſters.

Olivier Weſtphaling, wiert Raad en Kamerheer van *Frederik de II.* Churfurſt van Saxen; en troude hy deſſelfs natuurlijke dogter, *Agnes*, Vrouwe van Bleſeaux; hy ſtierf anno 1484. nalatende verſcheide ſoonen en dogteren.

Jan Weſtphaling, volgt.

Heindrik Weſtphaling, raakte tot Egmont op de Hoef in groot aanſien, by *Ian*, Heer van Egmond, naderhand den eerſten Grave, en anno 1444. ſijn Raad, en ſeer behulpſaam tegen den rijken Abt aldaar, breder te leſen in *Annal. Egmond.* cap. 182. *Bokenberg*, en andere meer.

Sophia Weſtphaling, troude *Ian van Broekhuyſen*, *Gerrits* ſone, was Balliu en Schout van Bergen op Zoom, alwaar hy ſtierf, uytwijſende verſcheide verzegelde brieven van anno 1465.

Eliſabeth Weſtphaling.

JAN WESTPHALING, *Jans* ſoone, troude tot Delft *Agatha Rietwijk* dogter van *Nicolaas Rietwijk*, en *Theodora van Zanen*; hy was in groot aanſien by Graaf *Philips van Hollandt*, die anno 1494 in ſijn byweſen tot Geertruydenberg als Grave wierd aangenomen; ſy ſtierf in 's Gravenhage, den 1. October 1505. begraven in de grote Kerk, alwaar haar beider namen en Wapens, aan een Pylaar in 't Choor uytgehouwen ſijn geweeſt; ſy lieten t'ſamen na,

Adriaan Weſtphaling, troude *Eva Banjart*, dogter van *Frederik Banjart* wiens vader Caſtelein van Medenblik was; was geeligeerd tot Raatsheer van 't Hof van Hollandt, dog ſtierf anno 1556. nalatende kinderen, waar van nog Poſteriteit is.

Willem Weſtphaling, was Rentmeeſter van de Abdye van Rynsburg, volgens Commiſſie van den 30. November anno 1553. in plaatſe van Heer *Willem van Alkemade*, Ridder.

Eliſabeth Weſtphaling, troude *Cuno van Coeverden*, Edelman uyt Overyſſel, van wien aldaar Deſcendenten gekomen ſijn.

Leo Weſtphaling, Commandeerde ter Zee, vermelt anno 1558. dog ſtierf ſonder oir.

Renette Weſtphaling, Mater van St. Urſelen Clooſter tot Enkhuyſen.

Het Wapen van dit Geſlagte is een Roode Balk op een Silver Velt, en boven in het Schilt een Barnſteel van Sabel.

VANDER

Digitized by Google

VANDER WIELE.

211 RUTGERT VANDER WIELE, *Ians* ſone, Knape, jonger ſone uyt den Huyſe der oude Heeren van Altena, die hunnen oorſprong nemen van de Graven van Teyſterbant, was anno 1382. Richter tot Opalme, als te ſien is by een principalen brief, bezegelt met deſſelfs zegel en wapen, weſende twee Salmen ruggelings tegen den anderen, daar van den inhout is als volgt.

IK *Rutgert vander Wiele*, make kont en kennelijk allen luyden, dat ik daar over was als een Regter, en met my *Geraart Meynſſen* ſoen, *Vromeken Cñſen* ſoen, *Peter Oom Marquaart*, en *Geraart Lauwerus* ſoen, als Heemraders in den Ambachte vander Opalme; dat voor ons quam *Reynoud Minnebode*, en gaf *Jan Wiffliet* een gift, en eene eygendom tot des Proests behoef, des Clooſters Emeſteyn, van alle ſijne Erffeniſſen en Timmeringen, met allen hooren toebehooren, die hy op dien tijd leggende had in den Ambachte vander Opalme voorſz, in eeuwigheyt tot dien Clooſter voornoemt te blyven. In oirkonde der waarheyt, ſoo heb ik *Rutgert* voornoemt deſen Brief bezegelt, op en met mijnen zegel, en want wy Heemraders voornoemt genen zegel en hebben, ſoo tuygen wy en kennen als Heemraders dit voorſz, onder *Rutgers* zegel voornoemt. Gegeven in 't jaar ons Heeren 1382. op den 21. dach in Mey; hier onder was aan hangende een zegel van groenen Waſſche, waar in ſtonden twee Salmen, ruggelings tegen den anderen, en de letteren rontſom op den rand van 't voorſz zegel waren: *Rutgert vander Wiele.*

Hy hadde te wyve *Maria van Bronkhorſt*, en wan by deſelve eenen ſoone, met namen

ADRIAAN VANDER WIELE, welke te wyve hadde *Cornelia van Roon*, en wan behalven een dochter *Eliſabeth vander Wiele*, nog een ſoone, namentlijk,

JACOB VANDER WIELE, Raat van 't Leenhof van Holland, hadde getrout *Anna vander Duyn*, en wan

Dirk vander Wiele, ſonder oir.
Adriaen vander Wiele, volgt.
Tomas vander Wiele, ſonder kinderen.
Catharina vander Wiele.
Ioſina vander Wiele, beyde ſonder oir.

ADRIAAN VANDER WIELE, ſoone van *Jacob vander Wiele*, en van *Anna vander Duyn*, gebooren anno 1438. ſtierf anno 1486. hadde te wyve *Everarda van Poelenburg*, *Pauwels* dogter, en hebben t'ſamen gewonnen, 1. *Heylwich vander Wiele.* 2. *Iacob vander Wiele.* 3. *Pauwels vander Wiele.* 4. *Adriana vander Wiele*, en de voornoemde *Adriaan vander Wiele* geſtorven zynde, nam ſijn weduwe voor de twedemaal ten huwelijk *Johan Stalpert*, Reekenmeeſter van des Graaffelijkheyts Reekenkamer in Holland, dewelke, alſoo hy geen kinderen by ſijn huysvrouwe teelde, heeft hy deſelve anno 1495. geinſtitueert tot univerſele erfgenaam van alle ſijne goederen, onder conditie dat hare voorkinderen, geprocreëert by *Adriaan vander Wiele*, de Naam en Wapen van *Stalpert* ſouden aannemen, niet anders dan of ſy ſijne wettige deſcendenten waren geweeſt, waar inne de voorſz *Everarda van Poelenburg* ſeer ligtelijk heeft bewilligt, alſoo deſen *Stalpert* een Edelman was van conditie, door jonger ſoonen voortgekomen uyt de oude Graven van Bloys, welkers Wapen hy voerde met een breuk van een afgeſneden Blauw Sautoir in 't hooft van 't Schilt, en boven dien van groote middelen, die veele Landeryen en Leengoederen beſat; waarom hy dan de laatſte van die naam zynde, niet gaarne ſag dat deſelve vervremden, en ſijn Naam en Wapen verſterven, en te niet gaan ſoude; om dan des te beter tot ſijn oogmerk te geraaken, heeft hy van Keyſer *Maximiliaen* verſogt, dat hy deſelve Leen en andere Goederen, mogt vermaken aan den gene die 't hem believen ſoude, het welk hy goedertierentlijk verkregen heeft, onder ſodanige conditien als in den inhout van ſekeren bezegelden brief vervat zyn; deſe *Everarda van Poelenburg* ſtierf anno 1525. en vermits alle hare kinderen ſonder oir geſtorven waren, uytgeſondert haren ſoon *Jacob vander Wiele*, ſoo heeft die alleen den Naam en Wapen van *Stalpert* aangenomen, werdende dien volgende genoemt

JACOB STALPERT VANDER WIELE; hy was geboren anno 1465. was Hoogheemraat van Delfland, en Balliu van 's Gravenhage, volgens commiſſie gegeven tot Bruſſel anno 1533. den 3. Maart; hy wert vermelt beneffens *Gerrit van Alkemade*, *Willem Oem*, Ridder, *Daniel van Arkel*, en meer andere, onder de Edele en Welgeboorne van Rijnland in de jaren 1530. en 1532. hadde te wyve *Maria van Arkel van Montfoort*, die voor hem overleden zynde, inden Hage in de Clooſter Kerk begraven is geworden, alwaar hy, geſtorven zynde den 7. October 1537. mede van gelijken in 't volle Harnas ter aarde gebragt is; Men vint van hem veele brieven gezegelt,

Digitized by Google

beneffens verſcheyde voorname Edelen van Holland, met deſſelfs Wapen in roden Waſſche; ſy lieten t'ſamen na

Jan Stalpert vander Wiele, was Prieſter en Canonik op 't Hof inden Hage.

Adriaan Stalpert vander Wiele, volgt.

Maria Stalpert vander Wiele, was geprofeſſyde Nonne in den Hage, en Overſte inden Convente van Bethelem of Proſdye aldaar.

Iacob Stalpert vander Wiele, was Raat en Procureur Generaal vanden Groote Rade tot Mechelen, hadde te wyve *Anna van Crabbenmorſch*, en wan I. *Maria Stalpert vander Wiele*, hadde te man *Jacques Gramey*, Ontfanger van de Staten van Hollandt, en wan ſes kinderen. II. *Jacobina Stalpert vander Wiele*, troude *Thomas Gramey*, *Jacobs* broeder voorſz, en wan vier kinderen.

Frans Stalpert vander Wiele, hadde te wyve *Catharina Coebel*; hy was Rentmeeſter vande Wilderniſſe, en vindt men deſſelfs commiſſie, gegeven tot Bruſſel den 15. Maart 1536. in 't ruyge blauwe Regiſter, in des Graaffelijkheyts Reekenkamer fol. 266. hy wan I. *Francois Stalpert vander Wiele*, hadde te wyve *N. Carondelet* tot Dole in Bourgondien, in de Parochie van Polegem, wiens vader was Preſident in den Secreten Rade, en Aarts-Biſſchop van Palermo in Sicilien. II. *Nicolaes Stalpert vander Wiele*, die te wyve hadde *Eliſabeth Ruygrok vande Werve*, en wan een ſoone *Elias Francois Stalpert vander Wiele*, welke ongetrout ſtierf; en ten tweden een dogter *Catharina Stalpert vander Wiele*, die troude *Iob van Teilingen*, en wan kinderen. III. *Maria Stalpert vander Wiele*, troude *Jacob Snouckart*, Heere vanden Binkhorſt, eerſt Auditeur, en daar naar Rekenmeeſter van Hollant.

Cornelis Stalpert vander Wiele, volgt daar na.

Auguſtijn Stalpert vander Wiele, volgt noch verder.

Anna Stalpert vander Wiele, hadde te man *Willem vander Meer*, Raat en Procureur Generaal vanden Hove van Hollant, welke naliet I. *Pieter vander Meer*, eerſt Raats-heer, en daar na Penſionaris van Delft; hadde te wyve *Maria vander Goes*, dogter van *Adriaan vander Goes*, Advocaat van Hollandt en Weſtvrieſlant, en van *Anna van Scaghen*, *Laurens* dogter, en hadde kinders. II. *Willem vander Meer*, Penſionaris der Stadt Schiedam, hadde te wyve *Geertruyd vander Aa*.

Geertruyd Stalpert vander Wiele, hadde eerſt getrout *Iacob Peters* van Gent, naderhand *Ian van den Brande*, Edelman van Cortrijk.

Agatha Stalpert vander Wiele, troude *Marten Bol*, en wan een ſone *Iacob Bol*, Ontfanger vande Staten van Hollandt, die te wyve hadde *Catharina de Ionge*, dogter van *Ian de Ionge*, Griffier vanden Hove van Hollant, en van *Anna van Heemskerk van Bekeſtein*, *Ians* dogter; ſy ſtierf anno 1577.

ADRIAAN STALPERT VANDER WIELE, ſoone van *Jacob Stalpert vander Wiele*, en van *Maria van Arkel van Montfoort*, was Ambachtsheer van Ruyven, Heer van Roſenburg, Raad en Rentmeeſter Generaal van ſijn Keyſerlijke Majeſteyt over Kermerland en Weſtvrieſland, volgens commiſſie gegeven tot Mechelen den 3. December 1523. als mede volgens ſeekere bezegelde brief van Keyſer *Carel de V.* van date den 19. Mey 1537. waar by hy gecommitteert wert, om op te nemen de Reekeninge van onkoſten, by die van Haarlem en de omleggende Dorpen gedaan, om 't Land te beſchermen op de Zuyder-zee tegen den Furſt van Gelre; hy was daar en boven Ontfanger over de Geeſtelijke contributien van Utrecht, Amſtelland, en Vrieſland, als blijkt by ſijn bezegelde commiſſie van date den 13. February 1533. ook Hoogheemraat van Rhijnland, en Bewaarder van 't Boſch buyten Haarlem, volgens commiſſie gegeven in de Stad van Mechelen den 7. October 1524 nog boven dien Raad en Meeſter van de Reekeningen van de Graaffelijkheyts Domeynen van Holland, volgens commiſſien van Keyſer *Carel* en Koning *Philips* ſijn ſoon; hy koſte anno 1534. de Hofſtede van Roſenburg, met 71. Mergen Lands, mitsgaders de Thienden daar by, van Mr. *François de Waal*, voor 4660. gulden, en wierden hondert jaren daar na, te weten anno 1635. de Koren-thienden alleen tot hoger prijs verkoft; hy ſtierf den 12. February 1557. wiert begraven in den Hage in de Preekheeren Kerk, uytwijſens twee francijne bezegelde brieven, van de voorſz Conventualen wegens ſijne ſepulture aldaar, by den uytgang van 't Choor, d'eene in dato den 2. Maart 1557. en d'andre van dato den 18. Juny 1558. hy hadde te wyve gehad *Eva van Myerop*, dogter van Mr. *Vincent van Myerop*, *Cornelis* ſoon, toegenaamt den *Grooten Vincent*, Ridder, Heere van de Ketel, Spalant, Cabauw, Spieringshouk, Dortsmonde, en in Ruyven, eerſte Reekenmeeſter van Holland, en daar na Theſaurier Generael over alle de Nederlanden, onder Keyſer *Carel de V.* en van *Maria Ruyſch*, Vrouw van Cabauw; en wan

Cornelis Stalpert vander Wiele, ſtierf ongetrout.

Ian Stalpert vander Wiele, hadde te wyve *Eliſabeth van Lambroek* en wan I. *Digna Stalpert vander Wiele*, getrout aan *Hugo Doens*, *Pieters* ſoon. II. *Catharina Stalpert vander Wiele*, ſonder kinders. III. *Heſter Stalpert vander Wiele*, hadde te man *Ian vander Linden*, Capiteyn, en wan een dogter, die de naam van Lambrouk en 't Wapen van Stalpert voerde; ſy troude aan *Willem Dimmer*, Rentmeeſter over de Baronnye van Yſelſteyn, en wan 1. *Cornelis Dimmer*, getrout met *Anna van Noordingen*. 2. *Ian Dimmer*, getrout met *N. de Vries*, by overlyden van haar broeder Vrouw van Meliskerke. 3. *Philips Dimmer*, Prieſter, overleden tot Yſelſtein. 4. *Sophia Dimmer*, hadde eerſt te man *Egidius de Vries*, Heer van Meliskerke, Molenbais, ſtierf ſonder kinders natelaaten; naderhandt *Floris van Arkel*, en wan daar by twee dogters, te weten *Maria Iſabella*, getrout aan den Heere van Beekerke, en *Anna* getrout aan den Heer van Audengie in Henegouwen. IV. *Eva Stalpert vander Wiele*, V. *Maria Stalpert vander Wiele*, troude *Caſper Wijntjes*, en wan *Anna Wijntjes*, die eerſt te man hadde *Floris Otter*; en naderhand *Bucho*

van

Digitized by Google

van Schroyesteyn, *Jooſten* ſoone.

Otto Stalpert vander Wiele, ſtierf ongetrout.

Vincent Stalpert vander Wiele, volgt.

Maria Stalpert vander Wiele, troude *Rutgert van Tlem*, en wan *Adriaan van Tlem*, Heere van de Ketel, Roſenburg, en Spalant, die te wyve hadde *Margareta van Diemen*, welke als Teſtamentaire Voogdeſſe van haar kinderen het huys te Rooſenburg, met alle de Landeryen daar toe behorende, inden jare 1634. aan Mr. *Pieter de Wit*, verkoft heeft.

Cornelia Stalepert vander Wiele, hadde te man *Gerrit de Wit*, Bailliu van Noortwijk, en wan I. *Cornelis de Wit*, welke drie ſoonen naliet. II. *Maria de Wit*, ſonder oir. III. *Francoiſe de Wit*, troude *Francois de Viry*, Houtveſter van Hollant, en wan vier ſoonen.

VINCENT STALPERT VANDER WIELE, ſoone van *Adriaan Stalpert vander Wiele*, en van *Eva van Myerop*, hadde te wyve *Catharina Vaniaux*; hy ſtierf den 15. April 1577. en liet na

Maria Stalpert vander Wiele.

Vincent Stalpert vander Wiele, troude *Margareta de Praat*, waar van geen manſoir is overgebleven.

Eva Stalpert vander Wiele, overleden ſonder kinderen.

Adriaan Stalpert vander Wiele, troude *Catharina van Warmont*, en liet na vier dogters, alle ongetrout, en vyf ſoonen als I. *Adriaen Stalpert vander Wiele*, ſtierf jongman. II. *Vincent Stalpert vander Wiele*, troude *Johanna van Weede* tot Utregt. III. *Nicolaas Stalpert vander Wiele*, ſtierf ongetrout. IV. *Pieter Stalpert vander Wiele*, vanden welken alleen twee dogters gekomen ſijn, beide geproffeſſide Religieuſen. V. *Iacob Stalpert vander Wiele*, ongetrout overleden.

Iacob Stalpert vander Wiele, van wien geen manſoir is overgebleven, dog hadde een ſoon gehadt, genaamt *Vincent Stalpert vander Wiele*, gebooren den 1. Mey 1601. deſe was Prieſter inde Ordre der Carmeliten, en is anno 1631. geworden Prior van de Conventualen tot Looven, en daar na Provinciaal van die Ordre, en is anno 1655. in November tot Leyden overleden, en tot Catwijk op den Ryn begraven.

Cornelis Stalpert vander Wiele, die maar eene dogter heeft nagelaaten.

CORNELIS STALPERT VANDER WIELE, twede ſone van *Iacob Stalpert vander Wiele*, en van *Maria van Arkel van Montfoort*, was Raad en Rentmeeſter Generaal van Konings Domeynen over Kermerland en Weſtvrieſland, en Ontfanger van de Wilderniſſe in Noorthollant, volgens commiſſie te ſien in 't ruyge blauwe Regiſter ter Camer van de Graaffelijkheyt fol. 299. en gegeven tot Bruſſel den 20. Maart 1537. ook boven dien Hogeheemraad van Rhijnland, volgens commiſſie van den 22. Mey 1559. hy hadde getrout *Ioſina de Ionge*, dochter van *Ian de Ionge*, en van *Anna van Heemskerk van Bekeſteyn*, en liet by deſelve na,

Herbert Stalpert vander Wiele, Rentmeeſter Generaal van Kermerlant, en Hogeheemraat van Rynlant, volgens commiſſie gegeven tot Antwerpen den 6. February 1570. hadde te wyve *Catharina van Wamele*, ſtierf 1616. en liet na I. *Cornelis Stalpert vander Wiele*, ſtierf anno 1618. ſonder oir. II. *Anna Stalpert vander Wiele*, troude *Cornelis de Nobelaer*, en wan *Juſtus de Nobelaar*, Heere van Burſt en in Gryſoort, en *Cornelis de Nobelaer*, Heere van Cabauw. III. *Maria Stalpert vander Wiele*, ongetrout geſturven.

Iacob Stalpert vander Wiele, ſtierf anno 1594. ongetrout, nalatende een natuyrlijke ſoon en dogter.

Ian Stalpert vander Wiele, volgt.

Nicolaas Stalpert vander Wiele, Rentmeeſter vande Univerſiteyt tot Leyden, troude eerſt *N. van Leuven*; en ten tweeden male *Maria vander Does*, en liet na I. *Johanna Stalpert vander Wiele*, getrout met *Pieter Piermans*, Secretaris van de Cancellerye van Brabant tot Bruſſel. II. *Maria Stalpert vander Wiele*, Nonne in 't Clooſter van de Annuntiaten tot Bruſſel. III. *Cornelis Stalpert vander Wiele.* IV. *Reynier Stalpert vander Wiele.*

Dirk Stalpert vander Wiele, ongetrout geſtorven, anno 1594.

Anna Stalpert vander Wiele, hadde te man *Frans Hals.*

Adriana Stalpert vander Wiele, hadde te man *Dirk van Voorhout*, ſoone van *Hendrik van Voorhout*, Hogeheemraat van Schielandt, en van *Beatrix van Souburg*; hy was Droſſart van Sevenbergen, en hebben onder andere gewonnen *Hendrik van Voorhout*, Heere van Sevenhuyſen en Wildeveenen.

Maria Stalpert vander Wiele, troude *Hendrik van Duyvelant*, geſeyt *vander Stryp*, *Symons* ſoone, ſonder oir.

JAN STALPERT VANDER WIELE, ſoone van *Cornelis Stalpert vander Wiele*, en van *Ioſina de Ionge*, heeft met ſijn deſcendenten den naam van *Stalpert* verlaten, blyvende voeren niet te min deſſelfs Wapen; hy was Ambagtsheer in Gryſoort, troude *Eliſabeth Ruygrok vande Werve*, dochter van *Ian Ruygrok vande Werve*, en van *Catharina Iongelings*; ſy was weduwe van *Nicolaas Stalpert vander Wiele*, hier vooren gemelt; hy ſtierf anno 1625. en ſy anno 1593. leggen beyde begraven in de Capelle van Ruygrok van de Werve in St. Jacobs Kerk in den Hage, gefondeert by wijlen *Ian Ruygrok vande Werve*, Ridder, Heere van de Werve, Raad van Hertog *Philips van Bourgondien*, anno 1440. ſy hebben gewonnen

Jacob vander Wiele, volgt.

Jan vander Wiele, was drie malen in Italien, en in 't weder keren ſtierf hy ongehout tot Ceulen, out ontrent 33. jaren den 19. January 1616. en

Digitized by Google

is aldaar begraven in de Minnebroeders Kerk, onder een Sark, met sijn Wapen en agt Quartieren daar op uytgehouwen, namentlijk,

Van's Vaders wegen,

STALPERT VANDER WIELE.

DE JONGE.

ARKEL VAN MONTFOORT.

HEEMSKERK VAN BEECKESTEYN.

En van's Moeders zyde,

RUYGROK VANDE WERVE.

JONGELINGS.

VAN DOORN VAN SONSBEEK.

GRAMAY.

JACOB VANDER WIELE, soone van *Ian vander Wiele*, en van *Elisabeth Ruygrok vande Werve*, was Heer van de Werve, en Ambachtsheer in Grysoort, troude *Adriana Hanneman*, dochter van *Pieter Hanneman*, Griffier van den Hove, en Meesterknaap van de Houtvesterye van Holland, en van *Adriana van Kerkwerve* uyt Zeeland; hy stierf anno 1642. out 61. jaren, en sy anno 1665. out 85. jaren, leggende begraven in de voorsz Capelle van *Ian Ruygrok vande Werve*, en hebben nagelaten

Willem vander Wiele, volgt.

Elisabeth vander Wiele, troude *Johan Poppe*, soone van *Jacob Poppe*, Burgemeester tot Amsterdam, en van *Livina Wuytiers*, en hebben gewonnen, I. *Jacob Poppe*, getrout met *Catharina Cromhout*. II. *Livina Poppe*. III. *Elisabeth Poppe*. IV. *Jan Poppe*. V. *Govert Poppe*. VI. *Dirk Poppe*. VII. *Adriana Poppe*.

Johanna vander Wiele, troude *Huybert vander Meer*, en wan I. *Jacob vander Meer*, Heer van Alphen en Rietvelt, troude *Maria van Soelen*. II. *Huybert vander Meer*, Heer van Heythuysen. III. *Maria vander Meer*, troude aan *Johan de Chourses*, Heere van Bauregart.

Anna vander Wiele, troude *Ysbrand van Raveswaij*, Heere vander Hegge, en wan I. *Gysbert van Raveswaij*, Heer vander Hegge. II. *Jacob van Raveswaij*, Priester in de ordre der Jesuyten. III. *Adriaan van Raveswaij*. IV. *Pieter van Raveswaij*. V. *Emmerentia van Raveswaij*. VI. *Arnout van Raveswaij*. VII. *Adriana van Raveswaij*, troude *Hendrik vande Werve*, Heere van Westkerke. VIII. *Iohanna Barbara van Raveswaij*. IX. *Harman van Raveswaij*.

WILLEM VANDER WIELE, soone van *Iacob vander Wiele*, en van *Adriana Hanneman*, was Heer vande Werve en Nieuwerkerke, en Hogeheemraat van Delfland, troude *Elisabeth Poppe*, dogter van den voorsz *Iacob Poppe*, Burgemeester tot Amsterdam, en van *Livina Wuytiers*; hy stierf op 't Huys te Werve tot Rijswijk anno 1654. en leyt aldaar begraven in sijn Cappelle, ook gefondeert by *Ian Ruygrok*, Heer vande Werve, anno 1440. sy stierf anno 1645. en hebben nagelaten

Maria vander Wiele, Vrouwe vande Werve, troude *Govert Wuytiers*, soone van *Dirk Wuytiers*, en van *Catharina de Wale*, *Jans* dogter, en hebben gewonnen, I. *Elisabeth Wuytiers*, te man hebbende *Dirck Cromhout*. II. *Dirk Wuytiers*, Heere vande Werve, getrout aan *Iohanna Lambertina d'Overschie*. III. *Catharina Wuytiers*, troude *Iacob Cromhout*. IV. *Adriana Wuytiers*, troude *Adriaen de Wale*.

Elisabeth vander Wiele, troude *Ian Helman*, Ridder, Baron van Willebrouk, Heere van Ruysbrouk, en wan een soon *Iohan Petrus Helman*, Heere tot Ruysbrouk, die te wyve heeft *Maria Claris*, suster vanden Grave van Clermont tot Brussel.

Iacob vander Wiele, troude *Bartholomeus Cromhout*, en hebben gewonnen *Hendrik* en *Iacob Cromhout*.

AUGUSTYN STALPERT VANDER WIELE, jongste soone van *Iacob Stalpert vander Wiele*, en van *Maria van Arkel van Montfoort*, troude *Odilia de Bye*, dogter van *Iacob de Bye*, van Edelen Schiltboortigen Geslagte uyt Delfland, en van *Cornelia vander Hoog*, wiens vader was *Cornelis vander Hoog*, Hogeheemraad van Delfland, anno 1510. en moeder *Odilia van Cuyk*; haar kinderen sijn geweest

Ian

Digitized by Google

Ian Stalpert vander Wiele, troude *Sibilla Pauw*, fuster van Mr. *Dirk Pauw*, Schepen inden Hage anno 1570. haar vader was Mr. *Ian Pauw*, *Claas* foon, Advocaat voor den Hove van Hollandt, anno 1544. diens moeder was *Tuyl* uyt Gelderland, en haar moeder *Goedela de Nobelaar*, *Ians* dogter, en hebben geprocreëert verfcheyde kinderen, daar van nog Defcendenten fijn.

Iacob Stalpert vander Wiele, volgt.

Cornelis Stalpert vander Wiele, troude *N. N.* en wan I. *Auguftyn Stalpert vander Wiele*. II. *Odilia Stalpert vander Wiele*. III. *Paulus Stalpert vander Wiele*, alle drie ongetrout gefturven. IV. *Pieter Stalpert vander Wiele*, Ontfanger vande Societeyt inden Hage, die wederomme twaalf kinderen geprocreëert heeft gehad.

Iooft Stalpert vander Wiele.

Evert Stalpert vander Wiele, welke een foon en een dogter naliet.

Frans Stalpert vander Wiele.

Magadalena Stalpert vander Wiele.

JACOB STALPERT VANDER WIELE, foone van *Auguftijn Stalpert vander Wiele*, en van *Odilia de Bye*, troude *Maria Pauw*, fuster van de voornoemde *Sibilla Pauw*; hy was Advocaat voor den Hove van Holland, en liet na

Odilia Stalpert vander Wiele, troude Mr. *Iooft Dedel*, Advocaat en Schepen van's Gravenhage, outfte foone van *Willem Dedel*, *Iooft* foone, wiens moeder was *van Leeuwen van Leyden*, en van *Yda vander Duffen*, welker vader was *Bruno vander Duffen*, *Iacobs* foon, Burgemeefter tot Delft, anno 1574. en moeder *Magtilt van Groenewegen*, *Ians* dogter; fy hebben kinderen gewonnen.

Ian Stalpert vander Wiele, was eerft, nog maar negentien jaren out fijnde, Advocaat voor den Hove van Hollandt, is daar naar geworden Werelts Prieftер, en Doctor inde Godheyt, en geftorven Paftor tot Delft; hy was een man van groote deugden en geleertheyt, fpreekende menigerley talen, die hy buytens Lands, fo in Italien als in andere oorden vande Chriften werelt, op fijne reyfe geleert hadde, en was in fijn tijd de foet-vloeyenfte Poëet, die Holland doen maal hadde; veele van fijne Boeken, meeft die in Verfen gemaakt zyn, gaan in druk uyt, die onder de Roomsgefinde in een byfondere eftime gehouden werden; hy is gebooren in 's Gravenhage anno 1579. en geftorven en begraven tot Delft in den jare 1630.

Iacob Stalpert vander Wiele, troude *Cornelia Piek* uyt Gelderland, en wan I. *Iacob Stalpert vander Wiele*, Prieftер tot Ceulen. II. *Heftер Stalpert vander Wiele*, Geeftelijk overleden aldaar.

Het Wapen van vander Wiele is twee Silvere Salmen ruggelings tegen den anderen, in een Blauw Schilt, en dat van Stalpart, het Wapen van Bloys of Chaftillon, en in 't Hooft van 't Schilt een Sautoir van Afur op Gout.

WOERDEN.

212 HARMEN VAN WOERDEN, Heer van Woerden, liet aldaar een fterk Caftеel bouwen; van hem wert vermelt anno 1165. en 1186. liet na

HERMAN, Heer van Woerden, dat hy van den Keifer te Leen befat, daar van op 't jaar 1204. vermelt wert, en liet na

HERMAN, Heere van Woerden, Ridder, anno 1252. dewelke twee foonen hadde, als *Herman* en *Gerrit*.

HERMAN VAN WOERDEN, Ridder, de eerfte dewelke Woerden van den Grave van Holland te Leen ontfing, in 't jaar 1288. wiert in 't jaar 1296. om de t'famen-fweringe van en met *Gerrit van Velfen*, tegens Graaf *Floris de V.* benevens meer andere fchultpligtige uyt den Lande verbannen, fijn goeden verbeurt verklaart, en fijn Naam en Wapen vernietigt en verbroken; *Gondhoven* meent, dat hy nog in 't jaar 1314. leefde, en in grote armoede geftorven is, maar andere willen dat hy met *Ian van Reneffe*, en *Arent* die Baftart foon van *Gijsbert van Aamftel*, in 't jaar 1304. op de Lek in 't omflaan van een Boot omtrent Kulenburg foude verdronken zyn; Hy was getrout met de fuster van *Gijsbert van Aamftel*, uyt dewelke hy wan twee dogters, als *Geertruyd van Woerden*, dewelke troude met *Willem van Teilingen*, Ridder, die al in 't jaar 1284. en fulx lange voor fijn fchoonvader ftierf; en *Magtild van Woerden*, die met *Gerrit van Velfen* getrout was, om dewelke de oude Chronijk-fchryvers uyt misverftant van het woort *overfpel* by *Melis Stokke*, in fijn Rijm-Chronijk in een anderen fin gebruykt, meinen, dat de t'famen-fweringe jegens Graaf *Floris* foude veroorfaakt wefen; dog hoe onwaarfchijnlijk wert by andere regtfinnige Hiftorie-fchryvers genoeg tegen-gefprooken, en met beter veroorfaakte redenen beweert, gelijk fulx uytvoerigлijk getoont wert by *Petrus Schriverius*, onder Graaf *Floris de V*, die daar van aldus fchrijft; Dit bitter en fel gemoet van *Gerrit van Velfen*, de Moordenaar, wil men feggen, dat veroorfaakt foude hebben een fchandelijk overfpel des Graafs, met de huysvrouw van *Gerrit van Velfen*; en terftont daar na, Hier op leggen defe aangevangen verraderyen en moort d'oude Chronijken, dogh d'outfte die ik gefien en gelefen hebbe, fijn twee hondert jaren out, gefchreven ruym hondert jaren na den tijd, op welk defe Moort gefchied is; fulks getuygt beneffens de Chronijken voornoemt, het oude Liedeken, 't welk

Digitized by Google

dagelijks van dit verraat gesongen wort, en 't welk sommige meynen, dat op die tijd gemaakt is, &c. doch soo 't op die tijd gemaakt is, is den Autheur de saak luttel bewust geweest, het welk ik den verstandigen laat oordeelen, die weten sullen dat van dit Overspel in *Beka*, nochte in de Rijm-Chronijk geen mentie en wort gemaakt; dan de Rijm-Chronijke schijnt sulx mede te brengen, daar hy seyt:

Doe (*Graaf Floris*) dus quam gevaren,
Voeren tegen hem t'eenre scharen
Die van Woerden ende van Amstel,
Gerard van Velsen de Moordenaar fel:
Daer quam Arent van Benscoop,
Gerard van Crayenhorst in den hoop,
Willem van Teylingen quam daar mede,
En Willem van Saanden ter selver stede.
Daar quam menigh man,
Die ik genoemen niet en kan.
Als sie dus quamen te gemoet,
Hevet hyse alre eerst gegroet,
En Harmen van Woerden reet hem ane,
Als hy hem wille hadde te vane,
Ende greep hem by den breydel saan:
U hooge sprongen sijn gedaan,
Gy en sult niet meer daar vooren dryven,
Sprack hy, Heer meester, gy moet hier blyven
Onse gevangen, is 't lief of leet,
Ick segh u, dat ick wel weet,
Dat die Grave hielt overspel,
Want hy loegh, dat weet ick wel.

Hier schijnt hy, als ik seyde, sulx wel mede te brengen, maar de woorden en sin te recht verstaan, luyden voorwaar anders, 't welk soo klaar als de heldere Son blijken sal, indien maar het laatste veersken op een na uytgedrukt wert, gelijk als het van den Autheur geschreven is; met dien sal de knoop ontknocht, en alle duysterheyt en twijffel wech genomen werden, &c. Het woordeken *Overspel* moet in 't midden van een gescheyden, en in tween verdeelt worden, aldus, *over spel*: dit is door onverstant aan een geraakt. Hier legt het ons. Nu wel aan Leser, verstaat den rechten sin; en sonder beroem gesprooken, eer moet hebben de handt, die u op de rechte weg gebrogt heeft; hier wort nu het rabat aldus verstelt, is geseyt dat Graaf *Floris* siende dese Edelluyden dus tot hem inrijden, noch sig 't verraad niet eens in en beelde, ofte achterdenken hadde, en niet min en dochte als op die tijd gevangen te worden, meynende dat dese sijns eygen volks aanval jok wijs, en als een farsse ingestelt was, om te laggen. Ik segge, seyt d'Autheur van de Rijm-Chronijk, dat ik wel weet, dat dit de Graaf *voor spel* hield, en daarom lachte; op verscheyden plaatsen beduyt *over* by hem *voor*; terstont in den beginne fol. 2. daar hy verhaalt, dat in 't jaar 994. Sint Willeboort de Vriesen ofte Neder-Saxen bekeerde, alsoo by haar noch op die tijd onder de Afgoden Mercurius aangebeden werde, seyt hy:

Tot West-kappelen dat hy quam,
Daar hy aanbedende vernam
Mercuriose *over* eenen God:
Dat beelde door ons Heeren Gebod
Brack hy, &c.

Daar seyt hy, dat Mercurius aangebeden worde *over* een God; daar na in de Beschryvinge van Graaf *Diederik* d'eerste Graaf, fol. 4. aldus:

Doemen schreef acht hondert jaar,
Ende drie-en-tsestigh overwaar.

Dat is, voorwaar. Desgelijks gebruykt hy *overwaar* op meer ander plaatsen, fol. 23.

Hebben sijne *over*-Heeren gehuld.

Dat

Digitized by Google

Dat is, sy hebben voor Heer en Graaf gehult. Maar fol. 13. daar geseyt wort,

Maar die gene hielt *over* droom.

Helpt ons heel uyt den droom, en laat ons niet langer twijffelen, ofte het gene ik hier boven aangeteykent hebbe van *over-spel*, is de regte sin, &c. even gelijk wert hier geseyt, *hielt over-droom*, dat is, hielt voor een droom, als daar *hielt over-spel*, &c.

Watter of is of niet, 't heeft my altijd vreemt gegeven, dat de meeste Heeren van 't Land, om dese ondaat haar party souden gestelt hebben tegen den Graaf; andere oorsaaken hebben sy ongetwijffelt gehad; onder andere misschien is geweest dese, dat de Graaf op een tijd (in het jaar 1295.) veertig de rijkste Huyslieden Ridders maakte, en diergelijke dingen bedreef, daar de Ridderschap niet wel in genoegde, *Divis.* 11. *cap.* 21. Ook mede sal mogelijk onder eenige geen liefde ingebragt hebben, dat de Grave noch jonk zynde, sijn moeye Vrouw *Adelheyt*, met *Floris* haar soon, dien hy korts te vooren Zeeland bevolen hadde te beregten, &c. uyt den Lande van Holland en Zeeland verdreven hadde, 't welk de Rhijm-Chronijk te kennen geeft fol. 33. &c. Dit meen ik dat een oude wrok geweest is; ook moet men acht nemen op 't geene dat de Rhijm-Cronijker verhaalt, daar hy spreekt van 't Vlaamsch beleg der Stad Middelburg in Zeeland, fol. 35. &c.

De Grave Florens (*seyt hy*) op die tijdt
Dat meeste deel droegh hem nijdt,
Van den Heeren van den Lande,
Sy en ontsagen hen niet den schande, &c.

Voorts dat Heer *Gijsbregt van Amstel*, en Heer *Herman van Woerden*, den Grave afgunstig waren, en niet wel en mochten verdragen, heeft sijn bescheyt, &c. overmits dat hy hun eenige Sloten en besittinge, ten gevalle van den Bisschop *Jan van Utrecht* ontnomen hadde, *in de dagelijkse Archive staande*, *fol.* 255. Beloften, mitsgaders opdragt van Landen, gedaan by den Heer van Amstel, aan den Grave van Holland, en den Bisschop van Utrecht, beginnende aldus:

WY *Willem*, broeder Heeren *Gijsebregt*, des Heeren van Amstelle, en Proost van S. Jans tot Utrecht, en wy Gijsbregt, Heere tot Amstelle, en wy *Aernout* broeders van Amstelle, maaken kont, &c. dat wy eenen twist hadden met onse Heere den Bisschop *Janne van Utrecht*, en mit eener Edelen mannen onsen Heere, Heeren *Florense*, Grave van Holland, waar by dat wy in vangenisse quamen der voornoemder twee Heeren, &c. Vertyen, Nardingerland, Muyden, en Muderpoort, Windelmerebroeke, en het Reygerbosch, met alle zire behoorte, &c. voorts dragende van Amstelle den Grave op alle hun goet, en ontfangen dat van hem weder te Leen. Noch beloven, sy dat de Gifte van Amstelredamme, die gegeven was Heeren *Janne Persijne*, en al dat daar toe behoort, als van verboerden goede gestade te houden, &c. stellende van alles Borgen uyt Holland, en uyt het Sticht, mitsgaders beloften van de Borgen in 't generaal en speciaal. En met dese Soene werden ter neder geleyt alle veeten, en dingen, die geschieden in den volkwige te Lounen. Dese Letteren waren gegeven in ons Heeren jare 1285. in S. Simons en Juden avonde.

Desgelijke fol. 264. Soene van Heer *Herman*, Heere van Woerden, met den Bisschop van Utregt, en de Grave van Holland, beginnende aldus:

IK *Herman*, Heere van Woerden, make kont, &c. dat ik eenen twist hadde met mijnen Heere *Janne*, gekoren Bisschop van Utrecht, en met eenen Edelen man mijnen Heere, Heeren *Florense*, Grave van Holland, waar by ik uyte mijnen goeden gewijset wert, en uyte mijne Heerschap van Woerden, en uyten Lande, &c. van den twiste die geschiet is, tusschen den Grave van Holland, mijnen Heere, en den Heere van Amstelle en sijne broeders, die mijne magen zyn, en ik hare helpere geweest hebbe, &c. Draget den Grave op alle sijn goet, en ontfangt dat weder van hem te Leen, en belooft geen partyschap te dragen, &c. Voort mag *Herman van Woerden* sijn dochter niet te manne geven, sonder des Graven wille en rade. Voorts belooft hy, dat Steen-huys, dat de Graaf te Woerden heeft doen maken, hem gelden sal te sijnen wille, en dat van hem houden altoos te blyvene sijn ledige huys, op en af te rijdene, &c. stellende ook Borgen uyt den

Digitized by Google

den Biſdomme van Utrecht, en uyt Holland, met der ſelver beloften, &c. Gegeven in ons Heeren jare, als men ſchreef 1287. op den Sonnendag van Palmen.

Van deſe Oorlogen en Soene ſiet *Diviſ. 19. cap. 17.* en 18. op het jaar 1287. Dat Heer *Gijsbrecht van Amſtel* 't Huys te Vredeland den Biſſchop moeſt overgeven, &c. daar en moet men niet aan twijffelen of heeft haat en nijd veroorſaakt. Desgelijks is wel te denken, dat Heer *Herman van Woerden* qualijk genomen heeft, dat hy ontſiende des Graven mogentheyt, uyt den Lande moeſte blyven, en ſcheyden van 't Huys te Montfoort, &c. Dat hem hier de ſchoen wrong, blijkt genoeg uyt de Rijm-Chronijk, daer fol. 39. van 't verraat geſproken word, en hoe *Gerrit van Velſen* op ſijn zyde den Heer van Woerden trekt tegens Grave *Floris*, door onderlinge ingewikkelde vyandſchap, luydende aldus:

Nu Hoort van de Verraders fel,
Dat ick u vertellen ſel;
Wat ſy dochten, en wat ſy rieden,
Als men ſelve hoorden bedieden.
Gerrit van Velſen den Moordenaar,
Daar hy es lijde openbaar,
Hoe hy de Moort eerſt bedochte,
End' hoe hy 't aan den anderen brochte,
End' hoe hy begonde ſire daadt.
Ten eerſten male ſochte hy raadt,
En leget hem te voren danne,
Den Heere van Woerden Hermanne,
Die was des Graven nauſte Raadt,
Ende hy gedochte al ouder daadt,
Hoe hem de Grave hadde verdreven,
Ende gaarne hadde genomen 't leven,
Als ick te voren heb geſprooken,
Ende peynſde, dit wiert nu gewrooken,
Dat gy nu dicke hebt gedaan,
Gy moets nu in boeten ſtaan, &c.

Hier wort ons genoeg te verſtaan gegeven, datter een oude wrok was.

Gerrit van Velſen heeft mogelijk den Grave een quaat hert toegedragen, om dat de Graaf in het houwelijk (ſoo 't ſchijnt) tuſſchen hem, en de dochter van Heer *Herman van Woerden*, niet en wilde conſenteren; want ſonder des Graven conſent, mocht Heer *Herman van Woerden* ſijne dochter niet ten manne geven, uyt belofte, hier vooren verhaalt. Deſe Graaf (ſoo 't ſchijnt) wilde hem uythylijken aan ſijn Boel, miſſchien de dochter van Heer *Jan van Heuſden*, daar hy eenen Baſtart ſoon by geteelt heeft, met name *Witte*, die d'eerſte Heer van Haamſtede was in Zeeland; dat de Heeren van Haamſtede uyt de Grave van Holland en d'Edele Huyſe van Heuſden geſproten zyn, wijſt haar Wapen-ſchilt genoeg uyt, daar ſy in voeren den blaau-geklaauden en getongden Rooden Hollandſchen Leeuw, met een Radeken (der Heeren van Heuſden teeken) op de borſt. En mogelijk om dat de Graaf des Heeren van Heuſdens dochter onteert hadde, is de ſelfde te lichter tot het voorgenomen verraat konnen gebrocht worden. Want in den beginne, als *Gerrit van Velſen* met Heer *Herman van Woerden* eens waren, en daar toe ook gekomen was de Heer van Cuyk, is de vierde man Heer *Jan van Heuſden*, ook mede op hun zyde getrocken; daar de Rhijm-Chronijker aſſpreekt, en niemant anders, mijns wetens, aldus:

Doe ſy des onder hen tween,
Wel droegen over een,
Leyden ſy dit te vooren doe
Den Heer van Kuyk, die nam daar toe
Den Heere van Heuſden Heeren Janne:
Deſe worden te raden danne, &c.

Deſe verraders hebben (ſoo *Meyerus* getuygt, en wel te geloven is) des te ſtouter geweeſt, om dat Graaf *Floris* ſijn ſchoonvader, *Gwye*, Graaf van Vlaanderen, en *Eduward*, den Conink van Engeland vertoornt hadde, om dieswille dat hy den Conink van Vrankrijk, *Philips de Schoone*, hem gink verbinden in d'Oorlog van Vrankrijk tegen Engeland. Van welken Oorlog (dat ter loop de Rijm-Chronijker aanroert) *Polydorus Virgilius Angl. Hiſt. lib. 17. Paulus Æmilius de reb. geſt. Franc. lib.*

Digitized by Google

lib. 8. *Histoire de France par Bernard de Grand. lib.* 12. en andere, soo Engelsche als Fransche Historyschryvers te lesen zyn. *In somma men behoeft de oorsaken van den haat deser Heeren, tegen den Graaf en van haar conspiratie tegen hem, in dit overspel niet te soeken.* Waar mede ook over een stemt, 't gene d'Heer *Orlers* in sijn Beschryvinge van Leiden ter nederstelt, zynde een sommiere Deductie van de gelegentheid van dese sake, luydende aldus: Is waarachtig, alsoo in den jare 1274. groote questien en geschillen ontstaan waren in den Stichte van Utrecht, overmits de slappe Regieringe Heeren *Jans van Nassouwe*, gekoren, maar noch niet geconfirmeerde Bisschop van Utrecht, en insonderheyt overmits de voorsz Bisschop hem onderstonde te alieneren vele verscheyden goederen vande Ecclesie, en Lande van Utrecht, en namentlijken, overmits deselve Bisschop hem vervordert hadde te verkoopen aan den Heere van Amstel, dat Slot van Vredeland, en andere Sloten, en Heerlijkheden; Soo hadden de Schout, Schepenen, en Raadt des Stads van Utrecht, met vele van de Ridderschappe, en Geestelicheyt des Stichts, heur toevlucht genomen aan Graaf *Floris* de vijfde van dier name, Grave van Holland, en Heere van Vriesland, en hebben metten selven Grave op S. Jacobs avont 1274. gemaakt seeker Tractaat, inhoudende verscheyden puncten. En om den voorsz Grave noch naarder te verwilligen en verbinden tot hare defensie: Soo zyn deselve Schout, Schepenen en Raad, by gemeenen Rade van de geheele Stad op onser Lieve Vrouwen avont translatie in den jare 1278. mitten voorsz Grave over een gedragen, dat sy met Welbooren-luyden, Heer *Steven*, Heere van Zuylen, Heere *Sweder van Zuylen*, Heere *Sweder van Bosingem*, en Heere *Willem van Rijswijk*, hem en sijne kinderen machtig houden souden de Stad van Utrecht, naar heur macht, dewijle hy levet, en sijnen kinderen naar hem, in te rijdene, en uyt te rijdene, vryelicken zy, en de heure, en te schaden op hare Vyanden van buyten, soo wie sy zyn; en datse binnen der Stad hem behulpig soude wesen, naar hare macht, met rade en dade, en sijne kinderen naar hem; Gelovende hem voorts in goeder trouwe, als 't Bisschopdom ledig en open worden soude, dat syluyden sonder alrehande archede mit hem blyven souden, op wyen soo hy of sijne kinderen vallen, en voor wien sy bidden souden, en hem dier dink niet af te gaan door geenrehande saake, en soo wat saaken sy souden begrypen, dat sy dat doen souden by rade en wille van den voorsz Grave en sijne kinderen. Waar tegens de voorsz Grave weder gelooft heeft met goeder trouwe, dat hy en sijnen kinderen de voorsz Stede van Utrecht, altoos voort meer naar dien dage helpen soude met lijf en met goede, op heuren eygen kost, en met alle heure macht, in alle saken daar sijs van doen souden hebben, binnen de voorschreven Stad, of daar buyten. En soo wat sake datter soude mogen komen, of geschien, ter oorsake van alle 't voorgaande, dat hy en sijne kinderen des souden blyven mitte voorsz Schout, Schepenen en Rade, en hen-luyden daar uyt helpen mit lijf en mit goet, sonder den voorsz Schout, Schepenen, en Raden af te gaan, noch sonder henluyden te soenen. Heeft voorts de voorsz Grave voor hem en sijne kinderen overgegeven, dat hy alle saken binnen de Stad van Utrecht doen soude by sijnen Raads rade, en by rade des voorsz Heer *Sweders van Zuylen*, Heer *Sweders van Bosingem*, Heeren *Gerards de Vriesen*, *Hermans Vern Arnielden* soon, *Tyelmans Vranken*, *Lambrechts de Vriesen*, en *Iacobs Heimans*, *Iacobsz*. En nam voorts de voorsz Grave den voorsz Schout, Schepenen en Raden, en de gemeene Ingesetен, mit heuren lijve, en mit heuren goede op zyn geleden, en zyn beschermenisse, gelijk sijne eygen poorten, en sijn eygen luyden van sijnen Lande, &c. blijkende alles by de Brieven daar van zynde, in date als vooren. Waar op gevolgt is de affettinge des voorsz gekoren Bisschops van Utrecht, Heeren *Jan van Nassouwen*, en de electie en corfirmatie van Heeren *Jan van Zyrik*. Is mede gevolgt het Oorlog tegens Heer *Gijsbrecht* en *Arnold van Amstel*, gebroederen, mit Heer *Herman van Woerden*, en andere Heeren hare hulperen, ter cause van de recuperatie des Slots van Vredeland, en andere Sloten en gealieneerde goederen. Welke Oorloge geduert heeft tot dat de voorsz Heere *Gijsbrecht* en *Arnold*, mitsgaders *Willem van Amstel*, Prooft van St. Jans, in den jare 1285. gekomen zyn in gevangenisse des voorsz Bisschops en Grave, en dat Heer *Herman van Woerden*, uyt sijn Heerschappye van Woerden, en uyt alle sijn goederen, en voorts uyt den Lande verwijset. Maar is daar naar soo vele te wege gebragt by de vrunden en magen des voorsz Heeren van Amstel en Woerden, datse in den jare 1295. op den 27. Octobris, met den voorsz Bisschop en Grave zyn versoent, op seekere voorwaarden, inhoudende onder anderen, by soo verre syluyden of hare nakomelingen deden tegens den voorsz Soene, en de Grave of sijnen nakomelingen dat geproëven mogten mit witachtige luyden ter goeder waarheyt, dat sy alle heur goet, dat sy hadden binnen den Stichte van Utrecht, verbeurt souden hebben tegens den Grave of sijne nakomelingen; en dat de Grave 't selve goet houden soude van de Bisschop en van den Gestigte van Utrecht te leene, mits daar af doende den Bisschop en den Stigte sulken dienst als ten goeden stonde. En om de vruntschap gestade te blyvene, hebben de voorsz Heere van Amstel, en *Arnold* sijnen broeder, mitsgaders de voorsz Heere *Herman van Woerden*, alle heure voorsz goederen in benoemden stukken den Grave van Holland opgegeven, en van hem weder ontfangn ten regten leene. En hebben voorts de voorsz Heere tot naarder versekertheyt van de Grave, voor de onderhoudenisse van de voorsz Soene, gestelt verscheyden Heeren als Borgen, die daar van gegeven hebben heuren zegele en brieven. Op welke Soene de voorsz Heere van Amstel uyt de vangenisse ontslagen, en de voorsz Heere *Herman van Woerden* weder te Lande en op sijn Land gekomen zyn. Gedurende dese onderhandelinge van de Soene, so is voorts gebeurt dat tusschen den Conink *Eduard van Engeland*, ter eenre, en den voorsz Grave *Floris* ter andere zyden, gesloten is 't huwelijk tussen Jonker *Johan*, des voorsz Graven soone, en *Elisabeth*, dochter des voorsz Conink *Eduards*, op seekere conditen en voorwaarden. En naar dat de voorsz Jonker *Jan* gekomen was tot zyn huwelijkse jaren, heeft de

Digitized by Google

voorsz Grave den selven gesonden in Engeland, alwaar ook 't huwelijk tusschen den voorsz *Jan* en *Elisabeth* is gesolemneert, en geconsummeert. Dan daar naar soo is gebeurt, dat de voorsz Grave aan d'eene zyde settende de alliancie van huwelijk en anders metten voorsz Conink van Engeland aangegaan, getreden is in onderhandelinge metten *Conink Philips van Vrankrijk, die men noemde de Schoone, op verscheyden puncten en conditien, en onder andere dat hy den voorsz Conink van Vrankrijk soude helpen tegens den Conink van Engeland, mits dat de Conink van Vrankrijk hem betalen soude vijfen-twintig duysent ponde Tournoys gereet, en vier duysent gelijke ponden jaarlijx te betalen sijn leven gedurende, uyt den Tresor de Louvre; en dat de Grave niet en soude schuldig nog gehouden wesen te komen opte Parlementen van den voorsz Conink, als sijne andere luyden.* Van welk Tractaat en verbande gekomen wesende de kennisse tot den Conink *Eduard van Engeland*, en willende hem daar over wreken van de Grave, hadde deselve Conink doen vernemen naar den Staat van den Lande, en wie hem daar inne soude mogen helpen; en verstaan hebbende dat de voorsz Heere van Amstel, en Heere *Herman van Woerden* niet wel te vreden waren van den voorsz Soene, die den voorsz Heere van Amstel in gevangenisse, en Heere *Herman* uyt den Lande zynde gemaakt hadden; Soo was de voorsz Conink *Eduard* metten voorsz twee Heeren secretelijk geaccordeert, als datse den voorsz Grave *Floris* vangen, en in Engeland brengen souden. 't Welk de voorsz Heeren mit heure hulperen pogende te wege te brengen, is onderhant gebeurt dat de voorsz Grave van *Gerrit van Velsen* op den velde vermoort is.

GERRIT VAN WOERDEN, *Hermans* broeder voornoemt, was in sijn vaders erf te beurt gevallen het Land van Vliet by Ouwater op d'Yssel, doch most mede alhoewel onschuldig in 't jaar 1296. den Lande ruymen, en sijn vaderlijke Stam en Naam verlaten, soo dat sijne nasaten geen anderen tijtel en naam gebruykt hebben, als Heeren van Vliet, alhoewel hy in 't jaar 1302. met den Grave van Holland versoende; Hy was getrout met Vrouw *Ada van den Binkhorst* by Voorburg, stierf anno 1314. Sie sijne descendenten hier voren op de letter V. onder den tijtel *Vliet*.

Het Wapen van de Heeren van Woerden was een Verguld Velt met drie Rode Ruyten, het welk by die van Vliet verandert was in drie Silvere Ruyten, elk met een Knopken aan de hoeken, op een Geel Velt.

WOERT.

213 FLORIS VANDER WOERT, Ridder, Heere vander Woert, zynde twee Ridderlijke Hofsteden met de Landen daar toe behoorende, de eene genaamt Hogewoert, en de andere Lagewoert, gelegen in Delfland, onder de Heerlijkheyt Naaltwijk, leefde anno 1157. hy en sijn nakomelingen, hebben dese goederen te Leen beseten, eerst van de Heeren van Voorn, uytwijsende de verly-brieven hier naar geteekent met de letteren A. en B. dan naderhant sijn dese twee Ridderhofsteden gekomen aan de oude Heeren van Naaltwijk, als van spils-zyde ook gedescendeert uyt de Heeren vander Woert, die daar-naar die aan andere familien weder te Leen hebben uytgegeven, gelijk volgens de uytgifte hier achter geteekent met de letter C. van de Hofstede de Lagewoert te sien is. Dese twee Hofsteden zyn van outs geweest, uytwijsende de overblijfselen die noch te sien zyn, twee sterke Slooten en Ridderlijke Huysen, hebbende gehad seer sterke en hoge Toornen, met wijde Graften en Singelen gecircumvaleert; de Laanen die van en naar de voorsz Hofsteden gaan, werden noch genoemt de Ridder-laanen vander Woert, daar van die vande Hogewoert uytkomt op de weg tusschen Honsholredijk en Naaldwijk, en die van de Lagewoert, gelopen hebbende van outs tot aan de Mase, en sig uytstrekkende tot aan den Maasdijk in Sant-ambacht, noch jegenwoordig de Ridderlaan van de Lagewoert genoemt wert, daar van noch jaarlijks een recognitie betaalt wert aan de Domeynen van Naaldwijk; van dese Lagewoert vertoont sig noch een hogen vierkanten Toorn van seer sware steenen gebout. Van desen voornoemden *Floris vander Woert* was afkomstig

GERRIT VANDER WOERT, Ridder, Heere vander Woert, vermelt anno 1274. hy wan

Willem vander Woert, volgt.

Magtelt vander Woert, troude *Willem van Diepenburg*, Ridder, anno 1310. en wan onder andere een dochter *Anna van Diepenburg*, die te man hadde *Gijsbert Persijn*, jonger soone van *Jan Persijn*, en van *Jutte van Brederode*, welken *Jan* een soon was van een andere *Jan Persijn*, Ridder, *Claas* soone, Heer van Waterland, de Lier, en Souteveenen, overleden anno 1334. en begraven in de groote Kerk tot Haarlem, en geen soon (gelijk door een drukfout hier vooren fol. 1047. qualijk is gestelt) maar soons soon van *Claas Persijn*, Ridder, overleden anno 1301. en van *Luytgaart van Lijnden*, 't geene by Gouthoven ook alsoo verhaalt wert.

Hendrik vander Woert, Knape, leefde anno 1289. en besat eenig Leengoet tot Naaldwijk van Graaf *Willem van Henegouwen*, hy wan *Willem vander Woert*, die insgelijx met dit Leen verlijt wert, maar stierf sonder kinderen, waar omme dese goederen voor een gedeelte quamen op sijn suster *Alijd vander Woert*, *Hendriks* dochter, die te man hadde *Gerard Boekhout*, *Hendrix* soon *van Eemskerk*, volgens verly-brief van den jare 1336. hier naar geteekent met de letter D.

WIL-

Digitized by Google

WILLEM VANDER WOERT, Ridder; soone van *Gerrit vander Woert*, was Heere vander Woert anno 1314. en wan

HENDRIK VANDER WOERT, Ridder, was ook Heere vander Woert; hy besat de goederen vander Woert, volgens de voorgemelte brieven, geteekent met de letter A. als mede noch diversche Leen-goederen, volgens de brieven hier naar geteekent met de letters E. en F. hy hadde getrout *Beatrix van Lieſvelt*, dochter van *Herbaren*, Heer van Lieſvelt anno 1354. sy hebben gewonnen

GERRIT VANDER WOERT, dewelke anno 1383. troude met *Sophia*, suster van *Otto van Arkel*, Heere van Heukelum, volgens Houwelijkse voorwaarden, geteekent met de letter G. hy wiert door dode van *Herbaren*, Heer van Lieſvelt, als mede Eemskerke, en nam daar na aan de naam van Eemskerke en Lieſvelt, volgens de verly-brieven daar van geteekent met de letters H. I. en K. hy wan

HENDRIK VANDER WOERT, geseyt van *Lieſvelt*, Ridder, Heere van Lieſvelt, daar mede verlijt anno 1431. hy hadde een suster, genaamt *Hendrik*, *Dirks* Vrouwe *vander Doortoge*, die ook pretensie hadde op het Huys en de Heerlijkheyt van Lieſvelt, volgens de brieven hier agter geteekent met de letter L. Dit goet van Doortoge, 't gunt sy als Vrouwe heeft beseten, is geweest een Ridder-matige Hofstede, hebbende gelegen tusschen Honsholredijk en Monster, ontrent de Revier de Gantel, en wert daar van vermelt *Dirk vander Doortoge*, soone van *Floris van Brederode*, anno 1291. als borge voor *Dirk van Brederode*, Knape, anno 1296.

Noch hebben van desen Geslagte geleeft

GERRIT VANDER WOERT, anno 1364. dewelke wan *Boudewijn vander Woert*, te wyve hebbende gehad anno 1423. *Catharina van Abbenbroek*, Vrouwe van Abbenbroek, wan *Gerrit van Abbenbroek*, wiens descendenten de Heerlijkheyt van Abbenbroek beseten hebben, als hier voor fol. 826. staat vermelt.

Maria vander Woert, troude *Muys van Velde*, soone van *Boudewijn*, en van *Catharina van Roon*, anno 1384.

Hendrik vander Woert, Houtvester van Holland anno 1410. die wan *Adriaan vander Woert*, vermelt anno 1436.

Dirk vander Woert, anno 1406. wan *Pieter vander Woert*, die te wyve hadde *Sibilla van Sart*, en wan *Willem vander Woert*, daar van mans oir tot Delst is in 't leven.

Het Wapen vander Woert is een Silvere Fasce, onder en boven gelijk een Saag, in een Root Velt.

Lett. A.

MAchteld, Vrouwe van Valckenburg, van Voorne, en Burggravinne van Zeelant, maken kont allen luyden, dat wy verlyt hebben, en verlyen *Hendrik vander Woert*, omme menigen trouwen dienstwille, dien hy ons gedaan heeft, en nog doen sal, dat goet vander Woert, mit sijnen toebehoren, van ons, en van onsen nakomelingen, in Erfleene te houden, mit te verstervene binnen after suster kint, alsoo groot, en alsoo kleyne, als *Willem vander Woert*, van onsen lieven Heer onsen vader hilt, in sijnen lesten lyve, want wy 't Heeren *Dirk van Brederode* of gewonnen hebben, mit regte, al dat hy op 't goet voorsz te seggen hadde; en wy *Machtelt* Vrouwe van Valckenburg voorsz gelooven voor ons, en voor onse nakomelingen *Heyndrik vander Woert*, in allen goede voorsz te helpen, en te stercken, hem en sijne nakomelingen, alse eenen Heere sijnen man schuldig is te doen. In oirkonden des briefs besegelt mit onsen zegele, gegeven te Voorne des Sonnedaegs na Paasdage, in 't jaar ons Heeren 1354.

Lett. B.

WY *Machtelt*, Vrouwe van Valkenburg, van Voorne, en Burggravinne van Zeelant, doen kont allen luyden, dat voor ons gekomen is, en voor onse mannen Heer *Pieter de Camerouwer van Haytsteyn*, en ons vryliken opdroegh, en overgaf dat goet ter Woert, met alle sijnen toebehoren, alsoo alse hy 't van ons te liene hilt, tot *Hyndrik* kinder behoef *vander Woert*, gewonnen by Heeren *Herbarens* dogter *van Lieſvelt*, van welken goede vander Woert voorsz, wy verlyen *Heynrix* kinderen vander Woert voorsz eens eersouks totter tyt toe dat die kinderen voorsprooken hare dagen hebben, dan selve te versoucken en te ontfangen, behoudelijk eenen ygelijcken sijns rechten; en bekennen Heeren *Herbaren van Lieſvelt*, der kinderen Oom voorsz inden goede voornoemt, als eenen voogt tot der kinderen behouf, tot elkes mans regte. Hier over waren onse getrouwe mannen alse Heer *Jacob vanden Woude*, *Gerart*, die Bastaart onse lieve neve, *Vrank die Vissher*, en *Aalbregt Gerrits* soon. In oirkonden desen brieve met onsen zegele bezegelt, gegeven en gedaan in den

Digitized by Google

Hage op Sinte Martyns Avont inden Winter, in 't jaar ons Heeren 1364.

Lett. C.

WY *Robbrecht*, Grave vander Marck en van Arenbergh, en *Machteldt* outſte dogter tot Monfoorde Gravinne, nu ter tydt Heere en Vrouw tot Naaltwijk, tot Bochout, tot Loenhout, en Burggraaf tot Bruſſel, Erfmarſchalk van Hollandt, doen kond allen luyden, dat wy geſamender handt eendragtelijk om goeden getrouwen dienſt, nut, diligentie, en naarſtigheyt, in raadt, en daat, die Mr. *Andries van Hargen* ons gedaan heeft, en in toekomende tyden, en God wil, nog doen ſal, hebben uyt ſonderlinge faveur, en gunſte, dien wy tot den ſelven dragende ſijn, gegunt en gegeven, gunnen en geven met deſen, voor ons en onſe nakomelingen, Mr. *Andries van Hargen* voorſz, en *Catryn*, *Pieter Suys* dogter, ſijn huyſvrouwe, een Hofſtede geheeten die Lagewoert, leggende in onſe Heerlijkheyt van Naaltwyk, gelijck die ſelve Hofſtede metten Boomgaart, mette Potinge en Graften aldaar gelegen is, ſoo groot, ſoo breet als onſe brieven, die wy daar van hebben, dat ſpecificeren en verklaren, welke Hofſtede voorſz den ſelven Mr. *Andries*, en ſijne huyſvrouw voornoemt van ons ontfangen hebben, om die te beſitten en te gebruyken, en te houden van nu voortaan ten Erfleene, en wy hebben deſe voornoemde Hofſtede als vooren voor ons, en onſe naarkomelingen verlyt, en verleent, verlyen, en verleenen mits deſen onſen brieven Mr. *Andries* en ſijn Huysvrouw voorſz, en hare nakomelingen, die ſy te ſamen ſullen gewonnen hebben, en waart dat ſy te ſamen geen kinderen of kinderen wonnen, binnen ſtaande huwelijk, ſoo ſal die voornoemde Hofſtede en Leengoet komen na den overlijden van hen beyden, op *Cornelis Suys Pieterſz*, broeder van de voornoemde Juffrou *Catrijn*, en op ſijne nakomelingen wettelijk gewonnen, die jongſte ſoon die voorhant te hebben voor die oudſte dogter, en waar 't dat *Cornelis Suys* voorſz ook ſtorve ſonder wettelijk kint after te laten, ſoo ſoude deſe voorſz Hofſtede wederomme vry komen aan ons, en aan onſe nakomelingen, altijd behouden ons en een ygelijken zyn regt. Item dit voorſz Leengoet en Hofſtede ſalmen verſoeken aan onſe Hofſtede tot Honshol, en verheergewaden als 't verwandelt met Storften, met eenen roden havik, ofte eenen gouden Rooſennobel daar voor, of payement hare waarden. Daar dit geſchiede, waren by aan en over als onſe mannen van Leen Mr. *Claas van Lieverſteyn*, en *Gerard Potter vander Loe*. In kenniſſe der waarheyt ſoo hebben wy onſen groten zegelen hier aan doen hangen, in 't jaar 1516. op Sinte Maria Magdalene avont.

Dit voorſz Leen is daar na verlijt *Splinter van Hargen* Mr. *Andrieſz*, en heeft het wederom getranſporteert Heer *Damiaan de Goes*, ſijn ſwager.

Op den 10. dag van April 1539. ſo is dit Leen verlijt en verleent van *Robbregt*, Grave tot den Mark, en van Arenberg, Heere van Naaltwijk, Heer *Damiaan de Goes*, als man en voogt van Juffrouw *Johanna van Hargen, Splinters van Hargens* ſuſter.

Op den 5. dag van February 1569. *a nativitate*, ſoo is dit voorſz Leen van wegen de Edele Welgeboorne Groot-mogende Vrouwe, Vrouw *Margriete*, geboore Gravinne vander Mark en van Arenberge, als Vrouwe van Naaldwijk, verlijt geweeſt *Anthonis de Goes*, als op hem geſtorven weſende, by den overlijden van Vrouw *Johanna van Hargen*, ſijne moeder.

Den 16. dag van Aprilis anno 1577. ſoo verſogt *Fructien de Goes* het voorſz Leene, dat op hem geſuccedeert was, by het overlijden van *Anthonis de Goes*, ſijnen broeder.

Op den 17. October 1611. ſoo verſogt Jonkheer *Huybregt van Malſem*, Heer van Tilburg, &c. dit voorſz Leen, dat hem aangekomen was by dode en overlijden van *Fructien de Goes*.

Op den 28. December 1617. verſogt Juffrou *Anna van Tilburg*, ſoo voor haar ſelven, als haar twee ſuſters *Iſabella* en *Charlotte van Tilburg*, dit voorſz Leen, henluyden aangekomen vermogens het Octroy van de Heeren Staten van Holland, in date den 27. October 1613. en de teſtamentaire diſpoſitie daar op gevolcht, in date den 30. July 1614. van Vrouw *Otto van Hargen*, haarluyder moeder.

Op den 3. July 1627. verſogt Juffrouw *Iſabella van Tilburg* dit voorſz Leen, haar aangekomen by ſcheyding en cavelinge tuſſchen haar en ſuſter gedaan; doet voor haar eedt Jonker *Gerrit van Poelgeeſt*, Heere van Hoogmade, Koudekerk, &c. haar man en voogt.

Den 7. Juny 1675. verlijt Jonker *Gerard van Poelgeeſt*, Heere van Hoogmade, Koudekerk, &c. als hem aengekomen en beſtorven by dode en overlijden van ſijn Vrouw moeder, Vrouw *Iſabella van Tilburg*.

Den 29. Maart 1681. verlijt Jonker *Gerrit van Poelgeeſt*, als hem aengekomen en beſtorven by dode en overlijden van Jonker *Gerard van Poelgeeſt*, ſijn vader.

Lett. D.

WIllem, Grave van Henegouwe, van Holland, en Heer van Vrieſland, maken kont allen luyden, dat wy *Gerard Berthout*, *Henriks* ſoon *van Eemskerke*, onſen Knape, verkoft hebben en loſſen laten alſulke goet als hier na volgt, en ons ane beſterft van *Willem vander Woert*; in den eerſten jegens twintigh Mergen Lands luttel min of meer, die gehieten ſijn die agtien Mergen, gelegen in den Ambachte van Monſter, binnen deſen marken, op die Noortzyde Heeren *Willems* Lands van Naaltwijk, als langes op die Ooſtzyde *Jan van Egmonde mit der Doortoge*, en daar *Jan van Egmonde* of gaat, daar komt weder an Heer *Willem van Naaldwijk*, met ſijnen Landen, op die Zuytzyde, als langes, en daar an op die Weſtzyde ſoo komen die elf Mergen Lands, die *Willems vander Woert* eygen waren, en *Gerard Berthouts* voorſz van ſijns wijfs wegen

Digitized by Google

wegen van hem ane besturven sijn; voort hebben wy hem mede verkoft, en loffen laten den tiende van Naaldwijk, op der Geest, en den tiende tot Honsolredijk, en den wint totter Wintmolen, die *Willem vander Woert* staande hadde in 't Ambacht van Naaldwijk, en sestien schellingen 's jaars gelts, die *Willem* voorsz hadde op Quincweteringe, en den Leg van den Waarden te Poeldunen, welk Land, Tiende, wint, Jaar-rente en Leg voorsz, alsoo groot en alsoo kleyne, als sy ons van *Willem vander Woert* voornoemt ane bestorven sijn, *Gerard Berthout* voorsz jegens ons gelosset hevet, al om vier hondert tsestig pont Hollantsche, van welker somme hy ons betaalt hevet, die wy hem ofgeslegen hebben, vander somme die wy hem schuldig bleven inder reekeninge die hy nu lest gedaan hevet, voor en voor onsen Raad in die Hage, van onser Baljuschap van Medenblick, hondert en tsestig pont Hollandts, en van den anderen drie hondert pont Hollantschen heeft hy ons genoeg gedaan, by *Gerard Heynen* soon, onsen Rentmeester van Noort-holland, en van onsen Lande van Woerden, diere ons goede reekeninge ofdoen sal, en van allen desen Landen, Tienden, winden, jaar Rente, en leg voorsz, is *Gerard Berthout* voorsz onse man geworden, en hevet ontfaan in Leene van ons en van onse nakomelingen, te houden in sulker maniere, dat na sire doot komen sal op sijnen outsten soone, en hadde hy gene soone, soo soudet komen op sire outster dochter, en niet te versterven alsoo lange alser eenig leeft van *Gerards* kinderen voorsz, is 't soone, is't dogter, van wetachtigerboort, en immer op den jongeren soone, voor die oudere dochter, en op d'oudere dochter voor der jonger; en van *Gerards* kinderen voorsz soo sel 't voort staan te houden van ons, en van onsen nakomelingen ten rechten Leene, en ane allen desen Leengoederen voorsz, soo hebben wy verlijt, en verlyen met desen brieve Jonkvrouw *Alijden Heymerix* dochter *vander Woert*, *Gerards Berthouts* wyve voorsz, by sijnen versoeke die rechte helfte tot hare lijftochte, daar wijse in houden sullen, doen na rechten en custume van onsen Lande. In oirconden desen brieve bezegelt met onsen zegele, gegeven in die Hage des Saterdages na Sinte Jans dag te uytgaande Oeste, in 't jaar ons Heeren 1336.

Lett. E.

A *Albert*, by Gods genaden Palens-grave op ten Rhijn, Hertoge in Beyeren, Ruwaart van Henegouwe, van Holland, van Zeeland, en van Vriesland, doen kont allen luyden, dat wy gelooft hebben en loven *Heymerix* kinderen *vander Woert*, tot hare vermaninge, sulk goet te verlyen als haars vaders was, in allen schijne als hy 't van ons te houden plach, welk goet wy *Peter* onsen Camer-meester gegeven hadden, en hy nu den voorsz kinderen verkoft heeft, en sullen den kinderen voorsz sulke brieve daar of geven, als hem en haren vrienden deynet, daar sy in bewaart zyn, en sy indien goede versekert mogen wesen, en alle ding sonder arggelist. In oirconden desen brief bezegelt mit onsen zegele, gegeven 's Manendags op Sinte Marcus dag, in 't jaar ons Heeren 1362.

Lett. F.

A *Albert*, by Gods genaden, Palens-grave op den Rhijn, Hertoge in Beyeren, Ruwaart van Henegouwe, van Holland, van Zeeland, en van Vriesland, doen kont allen luyden, dat voor ons quam, en voor onse mannen, als voor den Heer van Egmonde, Heeren *Willem vander Wateringe*, Heeren *Gerard van Heemstede*, en *Willem van Naaltwijk*, Heer *Pieter Camerouwer van den Haytsteyn*, en droeg ons op alsulk goet, als *Heymerijk vander Woert* after hem liet, in 't lest van sijnen lijve, en hy jegens ons verboort hadden, en wy Heeren *Pieter* voorsz gegeven hadde, welk goet voorsz wy alinge, en al van ons lief broeder wegen Grave *Willems* van Henegouwen, en van Holland, en van onsen wegen verlijt hebben, en verlyen *Hendrix* kinderen *vander Woert* voorsz, die hy hadde by Jonkvrouw *Beatrice*, Heeren *Herbarens* dochter *van Liesvelt*, sijnen wyve, van onsen lieven broeder voorsz, en van onsen te houden in alre maniere, als 't *Heindrik vander Woert* voorsz van onsen lieven broeder voornoemt te houden plach, en gelovende daar in te houden, als een Heer sijn manne schuldig is te houden. In oirkonden desen brieve bezegelt met onsen zegele, gegeven tot Halle negen dagen in Julio, in 't jaar ons Heeren 1363.

Lett. G.

IK *Gerijd vander Woerdt*, doe kont allen luyden, dat ik vergadert bin, mit Heeren *Otten*, Heer van Hoklem, Ridder, als dat ik nemen sal Jonkvrouwen *Soffyen*, sijnre suster, tot eenen wetachtigen wyve, en daar mede sal hy my geven in rechten medegave tsestig oude schilden 's jaars, te betalen die eene helfte jaarlijx te Sinte Pieters Misse *ad Cathedram*, en die andere helfte te Sinte Jans dage te Midsomer daar na naastkomende, of binnen veertien dagen na elken termino onbegrepen, en dese voorsz renten sal hy lossenen of hy wil, tot elken Sinte Peters Misse voorsz, of binnen veertien dagen daar na, mit hondert oude schilden, en tien van reynten tien oude schilden 's jaars, al ofte deel van den reynten voorsz meer, niet min, en sal hy lossenen, dan tien oude schilden 's jaars, mer meer, of hy wil, en hier of sal my Heer *Otto*, Heer van Hokelem voorsz goede brieve geven, en borgen setten, daar mijnen lieven Heer van Arkel, en *Johan van Arkel*, Heer van Hagensteyne, dunkt dat ik daar mede wail verseekert bin des gelts, en reynten voorsz, en soo wes Heer *Otte*, Heer van Hokelem voorsz, lossent van desen gelde voorsz, dat sal ik weder beliggen binnen 's jaars aan eygen erve, binnen den Lande van Arkel, of binnen der Baljuschap van Zuytholland: voort soo sal ik Jonkvrouwe *Sophie* voornoemt maken in rechter duary en lijftogt

Digitized by Google

uyt mijnen goede, by mijnre Heeren handen, daar ik mijn goede af houde, binnen 's jaars na datum des briefs, tfeſtig oude ſchilden 's jaars, en hier of ſoo ſal ik Heeren *Otten*, Heer van Hokelem voorſz, goede brieven geven en borgen ſetten, dat mijnen lieven Heer van Arkel, en *Johan van Arkel*, Heer van Hagenſteyn, dunkt dat hy daar wail mede verſeekert is, tot Jonkvrouw *Sophia* ſijnre ſuſter behoef voorſz; en waar dat ſake dat Jonkvrouw *Sophia* ſijn ſuſter voorſz ſtorve, ſonder witachtige geboorte na haar te laten, by my, ſoo ſal hy of ſijn erven waar hy doot, die na hem die heerſchap van Hokelem hadde, uytgaan, en weder nemen hair mede gave, haar te aankomen, en haar kleynoot dat tot haren lijve hoort, ſonder eenig ſchout te gelden, of yet meer te heffen; voort ſoo ſal Heer *Herbaren*, Heer van Lieſvelt, mijn oom, ſijn huys en alle ſijne goede, die hy te Leene hout, ſijnen Heeren opdragen, en weder ontfaan, in ſulker manieren, waar 't dat hy ſtorve ſonder wetachtig geboort na hem te laten, dat dan die goede voorſz komen ſullen op my of op mijn kinder, waar ik doot, die ick hadde by Jonkvrouw *Sophia*, 's Heeren ſuſter van Hokelem voorſz; voort ſoo ſal die Jonkvrouw *vander Woert*, mijn moeder opdragen en quytſchelden, alle beſterſte die haar opkomen mach van Heeren *Herbaren*, haar broeder voorſz, tot mijne behoef, en mijne kinder voorſz; en waar 't ſaken, dat ik ſtorve ſonder geboorte by Jonkvrouw *Sophia* after te laten, dat dan alle Leengoede, die Heer *Herbaren* mijn oom heeft, komen en erven ſullen op Heeren *Herbaren* mijns ooms rechte erfnamen. In kenniſſe der waarheyt heb ik *Gerijt vander Woert* voorſz open deſen brief bezegelt, met mijnen zegel, en om die meerre veſteniſſe wille, ſoo heb ik gebeden, en bidde mijnen lieven Heer, Heeren *Otten*, Heer van Arkel, *Johan van Arkel*, Heer van Hagenſteyn, Heeren *Gijsbrecht van Langerak*, Heeren *Herbaren*, Heer van Lieſvelt, *Gerijt van Leyenburg*, *Otte van Aſperen*, ende *Willem van Naaldwijk*, Maarſchalk van Noort-holland, want ſy hier over en aan geweeſt hebben als Hilixluyden, en by heuren wille en rade geſchiet is, dat ſy deſen brief met my, en over my bezegelen; en wy *Otte*, Heer van Arkel, *Johan van Arkel*, Heer van Hagenſteyn, *Gijsbrecht van Langerak*, *Herbaren*, Heer van Lieſvelt, Ridders, *Gerijt van Leyenburg*, *Otte van Aſperen*, en *Willem van Naaldwijk*, Maarſchalk van Noort-holland, Knapen, want deſe ſaake by onſen wille en rade geſchiet zyn, ſoo hebben wy mede om beden wille *Gerijts vander Woert* voorſz, als Hilixluyden deſen Brief met hem, en over hem bezegelt met onſen zegele; gegeven in 't jaar onſes Heeren 1383. op Sinte Martijns dag tranſlatio.

Lett. H.

WY *Gerrit van Eemskerke*, Ridder, Heer van Lieſvelt, en *Hendrik van Lieſvelt*, ſijn ſoon, doen kont en kenlijk allen luyden, dat wy overgegeven hebben en overgeven met deſen jegenwoordigen brieve, *Floris Henrik* ſoon, onſen neve, ſijnen leven lang, alſulk eenige Vogelye, als Heeren *Gerrit van Lieſvelt* nu ter tyt heeft, en op *Heyndrik van Lieſvelt*, ſijnen ſoon namaals komen ſal, en men hout uytter Graaffelijkheyt van Hollant, en gelegen ſijn tuſſchen Huytjens-houk, en Cranenburger-Weg by den Hage, voor alſulk eenige afterweſen als *Floris* voorſz hadde van Heeren *Gerrit van Lieſvelt* van verlyden gelde, en waar dat ſake dat *Floris* voorſz eenige ſchade, of hinder krege van deſer voorſz Vogelye, van ons of van onſe wegen, dat geloven wy hem op teregten by ſijnen ſimpelen woorde, en des en ſellen wy ons niet waren met geenen regt, nog mit geenen vonden, die men daar in vinden mag, alle ding ſonder arg en liſt. Om dat wy willen dat deſe voorſz punten vaſt en geſtadig blyven, ſoo hebben wy *Gerrit van Eemskerke*, Ridder, Heer van Lieſvelt, en *Heyndrik van Lieſvelt* voorſz elk byſonder onſen zegel hier aangehangen, in 't jaar ons Heeren 1422. op Sinte Joris avont.

Lett. I.

I *Acob*, doen kont allen luyden, dat wy behoudelijk ons en eenen yegelijken ſijn regts, verlyt hebben, en verlyen mits deſen brieven onſe geminden *Heyndrik van Lieſvelt*, alle alſulke goeden, als hy van onſer Graaflijkheden te lene hout, en ſchuldig is te houden, die hem aangekomen en beſtorven ſijn, by doode Heeren *Gerrits van Eemskerke*, en van *Lieſvelt* ſijns vaders, en hy in 't laaſte van ſijnen lyve van onſer voorſz Graaflijkheyt te leen hielt, te houden van ons en onſe nakomelinge onſen geminden *Hendrik van Lieſvelt* voorſz, en ſijn nakomelingen, tot alſulken leen, en voort in alre manieren als die onder hant-veſten en brieven, en onſe Regiſteren en Bouken die daar of ſijn klaarlijken inhouden en begrypen; Hier waren over en aan alſe onſe getrouwen Rade en Leenmannen Heer *Arent van Gent*, Heer *Gerrit van Zyl*, en Heer *Jan*, die Baſtart van Blois. In oirkonden gegeven inden Hage op den 25. dag in February, in 't jaar ons Heeren 1431. *Secunaum curſum*.

Lett. K.

WY *Otte*, Heer van Arkel, doen kont allen luyden, dat voor ons quam Heer *Herbaren*, Heer van Lieſvelt, onſen Neve, en heeft ons opgedragen na Vonniſſe onſer mannen hier beneden beſchreven alſe regt was; alſulke goeden, als hy van ons houdende is, welke goede wy hem weder verlyt hebben, en verlyen behoudelijken Vrouwe *Lysbetten* ſijnen wyve, haere Lyftogte, aan ſulken goede, als wy haar verlyt hebben, in deſer manieren, waar dat ſaken dat Heer *Herbaren* voorſz ſtorve, ſonder wetachtig geboort after te laten, dat dan deſe voorſeyde goede komen en erven ſullen op *Gerrit vander Woerdt*, ſijnen Neven, of op der geboorte die *Gerrit vander Woert* krege, by Jonkvrouw *Soffyen*, 's Heeren ſuſter van Hokelem, alſoo verre als *Gerrit* voorſz oflyvig waar;

Digitized by Google

waar, en waar't sake dat *Gerrit vander Woerdt* storve, sonder geboorte by Jonkvrouw *Soffyen* voorsz after te laten, dat dan dese voorsz goede komen, en erven sullen, op Heere *Herbarens* voorsz regt Erfname gelijk regt Erflene, en in allen manieren, als dien voor brieve daar of inhouden, die Heeren *Herbaren* voorsz van onsen ouderen, en van ons daar of heeft; Hier over waren als onse mannen *Johan van Arkel* Heer van Hagensteyn, onse lieven soon, *Gysbregt van Langerak*, Ridder, *Arent van Weyborch*, *Wouter van Delft*, en anders veele goede luyden. In kenniſſe der waarheyt hebben wy desen brief open bezegelt met onsen zegel, gegeven in't jaar ons Heeren 1383. des anderen dags na Sint Jacobs dag Apostel.

Lett. L.

Een Uytsprake tusschen *Hendrik Dirx* Vrouwe *vander Doortoge*, en *Hendrik van Lieſvelt*, haren Broeder, roerende vanden huyse, en Heerlijkheyt van Lieſvelt.

WY *Willem Brueder*, t'Egmonde, Heer tot Yſſelsteyn, en *Johan* Burggrave tot Montfoorden, doen kont allen luyden, alsoo *Heyndrik Dirx*, Vrouwe vander Doortoge, en *Heyndrik van Lieſvelt*, haar broeder, lange tyt scheel en tweedragt gehadt hebben, om dat huys, Heerlijkheyt, en Erffeniſſe van Lieſvelt, en dat daar toebehoort, welke gescheel en tweedragt, Vrouwe *Heyndrik Dirks* voorsz en *Hendrik* haar Broeder volkomenlijken en klackeloos aan ons gebleven sijn, en al dat daar of roeren mag, in tegenwoordigheyt onser liever genadiger Vrouwen van Holland, en haren Leenmannen, sittende inder Vierschaar inden Hove inden Hage, op die peene van duysent Nobilen te verbeuren, die een helfte ander Graaffelijkheyt van Hollant, en die ander helfte daar wy Segsluyden die wysen souden, so is't dat wy onse seggen hier of eendragtelijk geseyt, en uytgesproken hebben, seggen en uytspreken met desen tegenwoordigen brieven, op ter peene voorsz in maniere als hier na geschreven staat; Inden eersten soo is onser beyder seggen dat *Heyndrik van Lieſvelt* hebben, en behouden sal, dat huys, die Heerlijkheyt, en erffeniſſe voorsz, mit allen dat daar toe behoort, voor hem, en voor sijn regte Erven, en desoo seggen wy voort, dat *Heyndrik* of zyn Erven alle jaar uytreycken, en betalen sal, sijnre suster Vrouwe *Henrik Dirx*, en haren Erven vyf en veertig goede oude Vrankryksse schilden, of paeyment, haaren waarde, die verschynen en betaalt sullen wesen, tot twee termynen, daar die eerste dag van betalinge of wesen sal tot Kersmisse naastkomende, en die ander dag tot St. Jans-misse, daar naast volgende, of binnen agt dagen na elken termyne, onbegrepen, en alsoo voort van jare te jaar, en van termyn te termyn; voort so is onse seggen, dat *Heyndrik van Lieſvelt*, binnen ses weeken na datum des seggens, Vrouwe *Hendrik Dirx*, sijnre suster op ter pene voorsz vestigen en magtigen sal, mit sijns leen Heeren handen en mit goede brieven, daar Vrouw *Henriks Dirx* en hare en Erven wel angenetugen ende bewaart sullen wesen, waar het dat *Hendrik* voorsz of sijn Erven, Vrouwe *Henrik Dirx* of haren Erven niet en betaalden tot elken termyn vander jaren als voorschreven is, dat dan Vrouwe *Henrik Dirx* of haar Erven terstont, na elken termyn, daar hun gebrek van betalinge ingeviel, aan tasten, en op beuren mogten, haar Renten, die hun dan verschenen waren uyt *Hendrik van Lieſvelt* voorsz gereetste goeden, en Renten, die hy leggende heeft, inden Ambagte van Naaldwijk, en van Monster, sonder eenig wederseggen van *Hendrik*, of sonder misdoen tegen der Graaffelijkheyt of ymandt anders; en waart saake dat die leen Heer binnen der tyt voorsz daar niet over wesen en mogte, of en woude, dat *Hendrik* voorsz sijnre suster Vrouwe *Hendrik Dirx* voornoemt, die voorsz jaarlyxse Renten verseekerde inder mate voorsz, soo sal nogtans *Hendrik van Lieſvelt* voorsz, sijnre suster Vrouwe *Hendrik Dirx* voorsz en haren Erve mit sijnen brieve vestigen, en wel verseker en die voorsz Renten jaarlijks te ontfangen, uyt sijnen goede en Renten, gelegen tot Naaldwijk, en tot Monster, waart dat haar of haren Erve tot eeniger tyt gebrek viele, inder betalinge als voorsz is, totter tyt toe dat *Hendrik van Lieſvelt*, sijnre suster Vrouwe *Hendrik Dirx* voornoemt en haren Erve, by sijns Leen-Heeren hant daar in gevestigt sal hebben, in alremate als voorgeroert is; voort is onse seggen dat *Hendrik van Lieſvelt* voorsz of sijne regte Erfnamen en niemant anders dese selve Renten sal mogen lossen, en afkopen, tegen *Hendrik Dirx* of hare Erven, te weten den penning om tien, die Renten voorsz algeheel, en tot eene maal, hoe neer *Hendrik van Lieſvelt*, of sijnen Erven dat best geneugen sal, behoudelijken altyt Vrouwe *Hendrik Dirx*, of haren Erven, die dan verschenen waren, en die dagen of geleden mede te beure; voort soo seggen wy op ter pene voorsz, dat elk die een den anderen overgeven sal binnen 14. dagen na datum deser uytspraak alle alsulke brieve en hantvesten als eenig van hem beyden onder hem hebben mag, die den andren toebehoren mogen; en hier mede seggen wy, dat Vrou *Hendrik Dirx*, en *Hendrik van Lieſvelt*, haar broeder voornoemt, volkomelijk vereenigt en verlyt sullen wesen van alre aanspraake, gebreke, en afterwesen, die sy die een opten anderen te seggen mogten hebben, tot desen dage toe, en waart dat Vrouwe *Hendrik Dirx*, en *Heyndrik van Lieſvelt*, in eenige punten scelende worden, deser saken roerende, dat houden wy Segsluyden altyt aan ons tot onser verklaringe; Des in getuygeniſſe hebben wy onse Zegelen aan desen brieve en segge gehangen die der twee sijn, gelijk van woorde tot woorde, daar elk vander partyen een of heeft; Gedaan en geseyt den 23. dag in December in 't jaar ons Heeren 1431. onderstont Geextraheert inde Leenkamer van Hollant uyt het Regiſter genaamt IX. Fol. 156. 157. vers. 158. 159. & 160. en is dese soo veel 't geextraheerde aan gaat daar mede bevonden te accorderen den 25. November 1677. by my als Clercq ter voorsz kamere; t'Oirkonden was onderteykent *Johan Buys*.

WOUDE

Digitized by Google

WOUDE.

214 DE oude Heeren vanden Woude by Leyden, ſijn alle *Jacob* genaamt geweeſt, die dat goet al beſeten hebben, korts naar de inſtellinge van den eerſten Grave van Holland, en van deſe ſijn van vader tot ſoone in wettelijke mannelijke linie de Heeren van den Woude voortgekomen; *Hadrianus Junius* ſchrijft van deſelve *Batav. cap.* 19. als volgt: *Wouda ſtirps inſititia eſt Warmondiæ, nam undecimus Woudæ (qui pagus eſt in paludibus abditus, & adiecto* Jacobi *nomine* Jacobo-Wouda *appellatur, quod tota fermè progenies* Jacobæa *hactenus audierit, nullo alio aduentitio) hæres, matrimonii pacto vinctus cum unicâ hærede Warmondii, ſive Paramundi, ut Galli ſcribunt, ſed malè, cum omni familiâ emigravit in aream Waramundam, ac deſerto proprio ſuo hæredio, in alienum tranſit, neque mirum, quippe qui putidas & inamabiles paludes cum amœnis viretis commutaret; quæ cauſſa fuit, cur brevi collapſa fuerit ruinâ Wouda arx. Refert autem domus iſta, quæ ſemper equeſtris dignitatis fuit, primos natales ad Waramundum Francum (ni conjectura me fallit) deinde ad Woerdanam ſtirpem & Velſiam, inſignes clypeo aurato, cui inſerti tres rubri coloris rhombi viſebantur; quem non mutaſſe legitur, donec ſub annum fermè* 1359. Theudericus Waſſenarius, *Burgravius Lugdunenſis, cum villarum & fundorum aliquot inueſtiturâ, proprietario* Jacobo, *ejus nominis XIV. Warmondæ Domino, utendum obtulit clypeum, quo, ut armamentarii Romani Dominus & Burgravius Lugdunenſis, ipſe utebatur; nempe cyaneum aureâ taniâ diſſectum, cum ternis argentei coloris lunis corniculatis, quò hactenus ea utitur familia. Porrò ſtirps hæc ſolum vertere atque exulare annos aliquot coacta fuit, propter conſcientiam parricidialis necis Florentii Principis à Velſeno patratæ, anno* 1296. *Verùm poſt quinquennium ubi reſederant popularium irarum æſtus, placato mitigatoque inſuper Principe (cui in prælio adverſus Trajectinum Epiſcopum tunc proſtigatum ſtrenuam poſuerat operam* Jacobus *eo nomine duodecimus) deletâque omni injuriarum memoriâ, vetere Athenienſium exemplo, in priſtinam gratiam recepta, atque in integrum ſuis hæredibus reſtituta eſt.*

JACOB VANDEN WOUDE, de elfde dier name, die omtrent het jaar 1280. leefde, hadde te wyve de Erfdochter van den Heere van Warmont, welke plachten te voeren een Silveren Cruys op een Lazuyren Velt, en naar dien tijd hebben ſy het Huys ter Woude verlaten, en ſijn komen wonen tot Warmont; *Jacob vanden Woude* voorſz liet na

JACOB VANDEN WOUDE en VAN WARMONT, Ridder, die vermits de conſpiratie van *Aamſtel van Mijnden, Woerden,* en *Velſen,* &c. uyt den Lande wijken moeſt, en balling werden anno 1296. maar anno 1303. alſoo in een ſtrijt tuſſchen de Stigtſen van Utrecht, en tuſſchen *Sweer van Montfoort, Huybert van Vyanen, Hendrik,* Burggrave van Leyden, *Floris van Duvenvoorde,* en andere meer, deſen *Jacob vanden Woude* de Hollanders goet ontſet en hulpe gedaan hadde, (ſoodatſe de Victorie bevochten, en den Biſſchop van Utregt daar leelijk verſlagen bleef) heeft hy als doen door tuſſchen ſpreeken van de voorſz Heeren, ſijn goet weder gekregen, en wiert met den Grave van Holland verſoent, ſtierf anno 1303. hy hadde te wyve *Sophia van Egmont,* dochter van *Gerrit van Egmont,* en van *Eliſabeth van Stryen*; ſy ſtierf anno 1309. nalatende een ſoone, namentlijk

JACOB VANDEN WOUDE en VAN WARMONT, Ridder, ſtierf anno 1344. hadde te wyve *Eliſabeth van Zuylen van Aanholt,* die anno 1365. ſtierf, en leggen beyde tot Warmont begraven, hebbende gewonnen

Jacob vanden Woude, volgt.

Eliſabeth vanden Woude, hadde te man *Jan van Egmont van Mereſteyn*, ſoone van *Albert van Egmont van Mereſteyn*, Ridder, en van *N. vander Boukhorſt*; hy wert vermelt anno 1447. en liet na eenen ſoone, met namen *Albert van Egmont van Mereſteyn*, Caſteleyn van Woerden, die te wyve hadde *Anna van Foreeſt*, dogter van *Herpert van Foreeſt*, Ridder, en van *Maria van Cats*; ſy ſtierf anno 1540. nalatende kinders.

Alijd vanden Woude, troude *Jan van Alkmade*, Schiltknape, ſoone van *Floris van Alkmade*, en van *N. van Buyren*; ſy wert hier vooren fol. 835. abuſivelijk genoemt *Ida*, en geſtelt als een dogter van *Jacob vanden Woude*, en van *Sophia van Egmont*, die niet haar moeder maar haar grootmoeder was; ſy lieten t'ſamen na I. *Ysbrant van Alkemade*, Ridder, troude eerſt *Alijd van Poelgeeſt, Gerrits* dogter; daar na *Agatha van Rietwijk, Willems* Erfdogter te Velſen, en wan kinders. II. *Johan van Alkmade*, alias *vanden Woude*, welken naam hy van ſijns moeders wegen aangenomen heeft, en ook ſijn nakomelingen der ſelver Wapen; hy hadde te wyve *Catharina van Valkeneſſe* uyt Zeeland, en wan kinders.

Beatrix vanden Woude, troude *Gerrit van Oosterwijk*, Schiltknaap.

JACOB VANDEN WOUDE en VAN WARMONT, Ridder, ſoone van *Jacob vanden Woude*, en van *Eliſabeth van Zuylen van Aanholt*, ſtierf anno 1394. hy hadde eerſt te wyve anno 1346. *Eliſabeth vander Does*, dogter van *Dirk vander Does*, Schiltknape, en van *Clementia van Santhorſt, Philips* dogter; ſy ſtierf anno 1361. ſonder oir; hy troude daar na anno 1370. *Florentia Bugge, Ians* dogter tot Delft, (wiens outſte dogter *Sophia Bugge* getrout was met *Arent van Duvenvoorde*, Ridder, ſoone van *Arent van Duvenvoorde*, en van *N. van Arkel*;) ſy troude daar

Digitized by Google

daar naar *Philips van Dorp*, Ridder, soone van *Dirk van Veen*, en van *Hadewy van Dorp*, die sijns moeders naam aannam; sy stierf anno 1409. nalatende

Jacob vanden Woude, die voor sijn vader stierf anno 1362. out 21. jaren.

Jan vanden Woude, volgt.

Dirk vanden Woude, genaamt *Boekel*, stierf anno 1407. nalatende een dogter met namen *Willemijna vanden Woude*, die te man hadde *Jan van Heemskerk van Bekestein*, soone van *Wouter van Heemskerk van Bekestein*, Knape, en van *Geertruyd Dallart*, en wan daar by eenen soone; sie hoven fol. 858.

Mabelia vanden Woude, stierf sonder kinders, hadde te man *Jan van Beest* uyt de Betuwe.

Clementia vanden Woude, stierf mede sonder kinderen, hadde getrout *Nicolaas van Toornenburg*.

JAN VANDEN WOUDE en VAN WARMONT, soone van *Jacob vanden Woude*, Ridder, en van *Florentia Bugge*, *Jans* dogter, wiert Ridder geslagen in den Oorlog op de Vriesen anno 1396. was Hoogheemraad van Rhijnland, anno 1377. 1390. en 1394. hy verkreeg dat Warmont een hooge Heerlijkheyt, en onversterflijk Leen gemaakt wierde, anno 1402. hy sondeerde en doteerde anno 1410. een Clooster van de derde Ordre van St. Franciscus, voor arme Edele Juffrouwen te Warmont, en anno 1413. stigte hy een Regulieren Clooster in Warmont vander Cistercien Ordre, ter plaatse daar het Slot oud Teylingen gelegen was, 't welk Hertogen *Albert* en *Willem* tot dien eynde desen voorsz *Jan vanden Woude* vergunt hadden; hy kost anno 1416. van *Engelbrecht vander Mark*, Bastard soone van den Grave vander Mark, de Ambachts-heerlijkheyt van Alkemade, en stierf anno 1417. hy was een seer vermaart Ridder, en hadde te wyve *Agnes van Cruyningen*, *Jans* dogter in Zeeland; sy stierf anno 1400. nalatende

Jacob vanden Woude, volgt.

Adriana vanden Woude, hadde te man *Ian van Heemstede*, Balliu van Kermerland, soone van *Ian van Heemstede*, Ridder, Heere van Heemstede en Benthuysen.

JACOB VANDEN WOUDE, soone van *Ian vanden Woude* en *van Warmont*, en van *Agnes van Cruyningen*, was Heere van Warmont en Alkemade, hadde te wyve *Reynoutje van Brakel*, dogter van *Ian van Brakel* tot Dordregt, en van *N. Eggert van Purmerende*; hy stierf anno 1431. sy anno 1449. en lieten t'samen na

Jacob vanden Woude, volgt.

Agnes vanden Woude, hadde te man *Adriaan van Naaltwijk*, soone van *Albert van Naaltwijk*, Heere van Berg-ambacht in Zuyt-holland, mitsgaders Dijkgraaf van de Crimperwaart, en van *N. van Vlemten*, uyt het Sticht Utrecht; hy was Heere van Berg-ambacht, en van de Hoeksse partye ten dienste van die van Utregt, anno 1480. en liet na I. *Ian van Naaltwijk*, Ridder, Heere van Berg-ambacht, mitsgaders een hevig voorstander van de Hoeksse partye, was een seer vermaart Oorlogs-man, stierf balling of uytlandig binnen Parijs, en leit aldaar begraven, geen kinders naarlatende, dies sijn Heerlijkheyt wierde beerft van die van den Geslagte van Nievelt; hy hadde te wyve *Gillisje vander Lecke* of *Polanen*, dogter van *Ian vander Leeke*, Ridder, Heere van Ysselmont, en van *Alijt van Egmont*; sy hadde eerst te man *Floris van Kijfhoek*, Schiltknape, die anno 1472. stierf; voor de twede male *Ian van Naaltwijk* voorsz; en voor de derde male *Philips van Spangen*, Ridder, by dewelke sy mede geen kinderen naliet, hebbende alleen nagelaten by haar eerste man *Floris van Kijfhoek* voorsz een Erfdogter *Aijd van Kijfhoek*, die te man hadde *Claas van Assendelft*. II. *Jacob van Naaltwijk*, stierf sonder kinderen na te laten. III. *Adriana van Naaltwijk*, hadde te man *Willem van Nievelt* t'Utregt, en wan kinders. IV. *Agnes van Naaltwijk*, hadde te man *Ian van Nederveen*, Hofmeester van den Grave van Nassau, anno 1457. hy hadde eerst getrout *Margareta vander Laan*. *Agnes van Naaltwijk* voorsz leefde noch weduwe anno 1503. nalatende kinders. V. *N. van Naaltwijk*, was Nonne te Delf.

Iohanna vanden Woude, woonde anno 1451. te Dordregt in haar moeders huysinge, maar stierf ongetrout anno 1497.

JACOB VANDEN WOUDE, soone van *Iacob vanden Woude*, en van *Reynoutje van Brakel*, Heere vanden Woude, Warmont, en Alkemade, hadde te wyve *Iohanna van Poelgeest*, dogter van *Gerrit van Poelgeest*, Ridder Heere van Homade, en van *Margareta van Doornik*, *Helmichs* dogter; hy stierf op St. Thomas avont anno 1503. de laatste mans oir van sijn Geslagt; sy anno 1499. en lieten t'samen na

Reynoutje vanden Woude, Vrouwe vanden Woude en van Warmont, troude anno 1477. *Ian van Rossum*, Heere van Zoelen in Gelderland; hy stierf anno 1518. sonder kinderen naar te laten.

Iacoba vanden Woude, wiert na dode van haar suster *Reynoutje* voorsz, Vrouwe vanden Woude en van Warmont, troude anno 1476. *Gijsbert van Raaphorst*, soone van *Albert van Raaphorst*, en van *N. van Vjanen*, des Heeren dogter van Beverwaarde; hy was mede in 't beleg voor Nuys; hy stierf anno 1503. sy anno 1525. en leyt by haar voorouders tot Warmont begraven, mede geen kinderen nalatende.

Maria vanden Woude, troude anno 1484. *Philips van Mateneesse*, soone van *Ian van Mateneesse*, en van *Willemina van Alkemade*, maar stierf in barens noot anno 1488. hy reyste naderhant na Romen, en wiert daar Priester, en van daar wederkomende wiert hy Abt te Warmont anno 1492. en aldaar 41. jaren geleeft hebbende is hy anno 1533. gestorven, out zynde 82. jaren, hebbende by sijn voorsz huysvrouwe *Maria vanden Woude* nagelaten I. *Iacob van Mateneesse*, stierf schielijk out omtrent 30 jaren, anno 1515. sonder kinderen na te laten, hebbende

Digitized by Google

te wyve gehad *Anna van Almonde*, dogter van *Iacob van Almonde*, Raat in den Hove van Holland, en van *Catharina van Everſdijk*. II. *Maria van Mateneſſe*, wiert anno 1525. by besterfeniſſe van haar moeye *Iacoba vanden Wonde* voorſz, Vrouwe vanden Woude en Warmont, en hadde te man *Ian van Duvenvoorde*, ſoone van *Arent van Duvenvoorde*, Ridder, en van *Margareta van Iſſelſtein*; hy ſtierf anno 1568. sy anno 1543. nalatende veertien kinders, wiens nakomelingen de voorſz Heerlijkheden en Goederen noch beſitten. III. *Margareta van Mateneſſe*, was Nonne te Poel.

Van deſe Stamme heeft noch geleeft

FLORIS VANDEN WOUDE, Ridder, anno 1203.

Het oude Wapen vanden Woude is gelijk dat van Woerden, zynde drie Rode Ruyten in een Gulden Velt, en men gelooft dat het een Geſlacht is geweeſt, maar *Jacob vanden Woude*, de 14. van die naam, heeft ter liefde en uyt gunſt van den Burggrave van Leyden, ſijn Wapen aangenomen te voeren, te weten een Gulden Baar met drie Waſſende Manen van Silver, op een Velt van Lazuur.

WYNGAARDEN.

215 IN den jare 1412. leefde GODSCHALK OEM, Heer van Wijngaarden, Knape, ſoone van *Tielman Oem*, Ridder, en van *Margareta van Slingelant*, *Ians* dochter; hy was Ambachtsheer van Yſſelmonde, Raamsdonk, Gryſoort, oude en nieuwe Tonge, groot Waſpik, 's Grevelduyn, en van den Ambachte en Gewaarde Rechterſchap van 's Graven-wilderniſſe, Raad en Rentmeeſter Generaal van Holland, Zeeland, en Vrieſland, Raad ten Gouvernemente der ſelver Landen; troude anno 1422. *Margareta van Alkemade*, dogter van *Floris van Alkemade*, verſlagen van de Vrieſen anno 1421. en van *Eliſabeth van Cronenburg*, *Willems* dogter, wiens moeder was *Ians* dogter *van Polanen* en *vander Lock*, en komen van den ſelven af die van den Geſlagte van Wijngaarden tot heden toe; breder te ſien boven op de letter O. onder den tijtel van *Oem van Wijngaarden*.

YSSELSTEIN.

216 ARENT VAN AAMSTEL, Ridder, ſoone van *Gijsbregt van Aamſtel*, en van *Bernarda Ians* dogter *van Iſſelſtein*, beſat de goederen van Yſſelſtein; hy hadde noch drie broeders, waar van de outſte was *Gijsbregt van Aamſtel*, welke mede ſchuldig aan 't Verraat van *Gerrit van Velſen*, tegen Graaf *Floris*, uyt den Lande moeſt wijken, en als ballink geſtorven is, ſonder datmen weet waar hy ſig heeft onthouden; de twede *Willem van Aamſtel*, Prooſt van St. Jan te Utregt; en de derde *Otto van Aamſtel*, van dewelke geen of weinig gewach gemaakt wert; Deſen *Arent van Aamſtel*, na dat ſijn ouder broeder *Gijsbregt* uyt den Lande hadde moeten wijken, (met wiens doen hy ſig noit bemoeit hadde,) heeft als beſitter van de goederen van Yſſelſtein, van ſijn moeders wegen al voor die tijd de Naam en het Wapen van Yſſelſtein aangenomen, en met dat van Aamſtel gequartilleert, het welk onder het ſelve Geſlacht alſoo is gebleven; hy hadde te wyve *N. van Heukelom*, dogter van *Otto van Arkel*, eerſte Heer van Heukelom, en van des Heeren dogter van Heuſden, en wan onderandere kinderen een ſoone, met namen *Herbaren van Iſſelſtein*, wiens deſcendenten te vinden zyn hier boven op de letter I. fol. 994.

ZANEN.

217 DIe van *Zanen* of *Zaanden* ſijn een out Adelijk Geſlachte, en vindmen onder andere daar van vermelt,

HUGO VAN ZAANDEN, leefde voor 't jaar 1348.

ELISABETH VAN ZAANDEN, hadde te man *Floris van Adrichum*, Ridder, ſoone van *Nicolaas van Adrichum*, Schiltknape, en van *Geertruyd van Diemen*; hy ſtierf anno 1361. sy anno 1395. nalatende *Floris van Adrichum*, die ſeer out wierde, en hadde te wyve *N. van Bakel*, en wan vier ſoonen.

N. VAN ZANEN, hadde te man *Gerard van Egmont van der Nyenburg*, ſoone van *Willem van Egmont*, Heer van Yſſelſtein, Leerdam, Schoonrevoort, Haaſtregt, Baar, Ridder vanden Gulden Vliſen, die hy uyt clandeſtijn huwelijk geprocreëert hadde by *Margareta van Hoogwonde*, wiens vader *Everard*, Heer van Hoogwoude en Aartswoude, een Baſtard ſoone was van Hertog *Willem van Beyeren*; hy hadde voor ſijn partage het Slot en den Lande van Nyenburg, het welk in den

Digitized by Google

den jare 1517. door de Gelderſen en Vrieſen is verbrand; en komen van den ſelven die van *Egmont vander Nyenburg* tot heden toe.

CORNELIS VAN ZAANDEN, Leenman van de Graaflijkheid van Holland, anno 1501.

HUYG BOL VAN ZANEN, Schepen tot Haarlem, anno 15...

JACOB VAN ZANEN, mede Schepen tot Haarlem.

Het Wapen van dit Geſlagte was een Kruys van Keel op een Velt van Silver.

ZEVENDER.

218 SIMON VAN ZEVENDER, Ridder, afkomſtig uyt den Huyſe van Arkel, wiens vader mede beſat de goederen van Zevender by Schoonhoven, ſijn moeder was *N. vander Goude*; hy hadde te wyve *N. N.* en liet een Erfdogter na, met namen *Machtild van Zevender*, overleden anno 1401. hebbende te man gehad *Sweder van Zuylen* by Utrecht, en van die tijd af hebben hun nakomelingen de goederen van Zevender altijd beſeten. *Simon van Zevender* voorſz hadde nog een jonger broeder *Frederik van Zevender*, die te wyve hadde *N. van Almeloo*, en ſtierf anno 1375. nalatende

FREDERIK VAN ZEVENDER, wiert Ridder gemaakt van Hertog *Albregt van Beyeren*, in den Oorlog op de Vrieſen anno 1380. was mede in 't groot Heyrleger voor de Kuynder op de Vrieſen anno 1396. en ſtierf anno 1409. hadde te wyve *Eliſabeth*, Baſtard dogter van Graaf *Jan van Bloys*, Heere vander Goude en Schoonhoven, en liet na

FREDERIK VAN ZEVENDER, Ridder, troude anno 1429. *Eliſabeth Sloyers*, *Iacobs* dogter t'Utregt, en wan by deſelve

FREDERIK VAN ZEVENDER, troude anno 1441. *Willemijna van Vliet*, dogter van *Jan van Vliet*, en van *Beatrix*, Baſtard dogter van Hertog *Willem van Beyeren*, over welk huwelijk ſtonden *Gerrit van Vliet*, *Gerrit van Liſſe*, *Sophia van Zevender*, ſijn moeye, *Ian van Haaſtrecht*, *Jan van Keyl.* &c. en waren 48. jaren lang getrout; hy ſtierf anno 1489. ſy anno 1500. oud 80. jaren, en lieten na

Frederik van Zevender, Balliu van Schoonhoven, die anno 1486. den Prince en Lande rebel was, met *Frans van Brederode*, waar over hy by ſijnen vader, die doe ter tijd ſtierf, onterft wiert, met Octroy van den Hove van Holland, en quamen als doen de Leenen op *Ian van Zevender*, ſijn broeder; hy troude *N. N.* en liet na eenen ſoone *Gerrit van Zevender*, die noch anno 1542. leefde, nalatende mede eenen ſoone *Frederik van Zevender*, die in ſoberen ſtaat ſonder kinderen ſtierf.

Ian van Zevender, volgt.

JAN VAN ZEVENDER, ſoone van *Frederik van Zevender*, en van *Willemina van Vliet*, was Griffier van den Hove van Holland, en ſtierf anno 1509. troude anno 1493. *Willemina Uyttenhage*, *Willems* dogter in Kermerland, weduwe van *Iacob Ruygrok*, en lieten na

Willem van Zevender, volgt.

N. van Zevender, was Prioor vander Preekheeren Monniken tot Haarlem.

Mr. WILLEM VAN ZEVENDER, ſoone van *Ian van Zevender*, en van *Willemina Uyttenhage*, troude anno 1524. in den Hage *Natalia van Dorp*, dogter van *Adriaan van Dorp*, en van *Eliſabeth van Almonde*, over welk huwelijk ſtonden *Anthonis van Nievelt*, *Arent van Duvenvoorde*, *Jacob van Dorp*, *Vrank van Dam*, *Adriaan Ruygrok*, en *Nicolaas van Dam*; hy ſtierf anno 1551. nalatende

Ian van Zevender, ſtierf Jongman, oud zynde 20. jaren.

Adriaan van Zevender, ſtierf mede Jongman, oud zynde 25. jaren.

Frederik van Zevender, volgt.

Catharina van Zevender, ſtierf ſonder oir, hebbende te man gehad *Willem van Roon*, ſoone van *Pieter van Roon*, en van *Anna de Grave*, van 't Quartier van Leuven uyt Brabant.

Willem van Zevender, hadde te man *Ian van Abbenbroek*, en leefde noch weduwe anno 1570.

Soetje van Zevender, hadde eerſt te man Mr. *Melis van Kalkeſteyn* t'Amſterdam; daar na *Roeterd van Lanskroon* t'Utregt; ſy ſtierf ſeer out anno 1606. ſonder kinderen na te laten.

FREDERIK VAN ZEVENDER, ſoone van *Willem van Zevender*, en van *Natalia van Dorp*, Rentmeeſter Generaal van Noortholland, troude anno 1575. *Eliſabeth van Egmont van Kenenburg*, dogter van *Otto van Egmont*, Heer van Kenenburg, Ridder, en van *Agnes Groeſing*, *Iacobs* dogter, Heere van Benthuyſen; ſy ſtierf in den Hage anno 1613. nalatende

Mr. *Willem van Zevender*, was Raad in den Hove van Holland, maar ſtierf ongetrout, den 30. July 1605. out 28. jaren.

Otto van Zevender, volgt.

OTTO VAN ZEVENDER, ſoone van *Frederik van Zevender*, en van *Eliſabeth van*

Egmont van Kenenburg; hy wierde anno 1618. Heere van Kenenburg, by teſtament en doot ſijn moeders; hy troude anno 1607. *Heſſel van Brienen*, dogter van *Carel van Brienen*, en van *N. van Lienden* uyt Gelderland, en wan kinders, van dewelke als noch deſcendenten zyn.

Van deſen Geſlagte hebben noch geleeft

JAN VAN ZEVENDER, die doot bleef in den Oorlog van Utregt, anno 1446.

FLORIS VAN ZEVENDER, Ridder, ſtierf anno 1457. begraven te Utregt in St. Pauls Abdye.

Het Wapen van Zevender is gelijk Arkel, het Velt van Gout en de Baren van Sabel.

ZWIETEN.

219 GERRIT EMMERSZ VAN ZWIETEN of ZWETEN, die wan drie ſonen, *Ramp*, *Vrank*, die Prieſter was, en *Iacob van Zwieten*, die naar liet den jongen *Gerrit Emmerſz van Zwieten*, die getrout heeft *Agnes van Boſchuyſen*, en wan *Iacob van Zwieten*, Prieſter, geſtorven anno 1436. *Arent van Zwieten*, mede Prieſter. *Ida van Zwieten*, die te man hadde *Baartout van Aſſendelft*, Ridder, Heer van Veenhuyſen; ſy ſtierf anno 1465. hy anno 1466. Nog *Luytgaard van Zwieten*, troude *Korſtiaan van Alfen*, en *Simon Gerritſz van Zwieten*, Droſt van Arkel, en Balliu van Voorn, genoemt *de vette Simon*, troude *Agatha vander Does*, leefde anno 1444. en wonnen drie dogters, als *Adriana van Zwieten*, die troude *Ian vander Haar* by Utregt. *Alijd*, troude *Daniel van Alphen*, en *N. van Zwieten*, die troude *Philips Uytterlier* by Delft; Sie de deſcendenten van deſen Geſlagte boven onder de letter S. fol. 1112. en vervolgens.

ZYL.

220 JAN VAN ZYL, Ridder, vermelt anno 1326. van hem komt

JAN VAN ZYL, Knape, woonde op Zijlhof by Leyden, ſtierf anno 1366. en wan *Dirk van Zijl*, volgt.

Iutte van Zijl, troude tot Utregt *Gerrit Dedel*, ſoone van *Lambert Dedel*, aldaar vermelt onder de Edelen anno 1367. Deſen *Gerrit* was Raad der Stad Utregt anno 1416. en heeft met ſijn voornoemde huysvrouwe gewonnen *Godart Dedel*, Raad der Stad Utregt, anno 1449. en Schepen anno 1464. hy troude eerſt *Theodora Ruys*, *Ians* dogter; ten tweden *Eliſabeth Pot*, *Iacobs* dogter; hy ſtierf anno 1484. en heeft gewonnen I. *Gerard Dedel*, Abt van Ooſtbrouk. II. *Ian Dedel*, Canonik te Sint Marien, alwaar hy begraven is in de Dedels Capelle, onder een groote ſark met ſijn Wapen, de drie Lelyen daar op uytgehouwen. III. *Iacob Dedel*, die troude *Cornelia N.* ſtierf anno 1507. en hebben gewonnen verſcheyde kinderen, waar van in wettige linie en mans oir afkomt het Geſlacht *Dedel* in den Hage. IV. *Geertruyd Dedel*, Abdiſſe van 't Adelijk Juffrouwen Stift van St. Servaas tot Utregt, ſtierf anno 1517. V. *Ian Dedel*, Canonik te St. Servaas en oude Munſter; hy was ſeer familiaar met *Paus Adriaan* ſijn neve, leyt begraven onder een aparte grote ſark in de voorſz Capelle mede met ſijn Wapen daar op uytgehouwen. VI. *Eliſabeth Dedel*, troude *Jan van Rodenborg*.

DIRK VAN ZYL, Knape, ſoone van *Ian van Zijl*, hadde te wyve *Alijd vander Does*, en wan

Gerrit van Zijl, volgt.

Eliſabeth van Zijl, hadde te man *Coenraad*, Heer van Ooſterwijk by Gornichem, en was uyttен Geſlagte der Heeren van Arkel, en hadde daar by I. *Coen*, Heer van Ooſterwijk, Ridder, die te wyve nam *Magteld van Uyttenbroek*, *Pontiaans* dogter t'Utregt; hy ſtierf anno 1484. II. *Anna van Ooſterwijk*, troude *Willem van Boshuyſen*, en wan kinders; hy nam na haar doot *Ienne van Uyttenbroek*, *Magtelds* ſuſter voorſeyt.

GERRIT VAN ZYL, Ridder, ſoone van *Dirk van Zijl*, en van *Alijd vander Does*, was Raad en Camerling van Hertog *Philips van Bourgondien*, en is overleden op den 11. Maart 1453. hy hadde te wyve *Alijd Eggert*, ſuſter van *Ian Eggert*, Heer van Purmereynde, dat hy aan *Gerrit* ſijn ſchoonbroeder verkoſte, die daar na deſelve Heerlijkheyt weder verkogte aan *Ian*, Burggrave van Montfoort; t'ſijnen tijde leefde mede *Magteld van Zijl*, gehout met *Dirk van Tol*, ſoone van *Floris*, en van *Magteld Vink*, dan ſtierf ſonder kinderen. De voornoemde *Gerrit van Zijl* heeft nagelaten

Dirk van Zijl, woonende op Zijlhof, liet maar een Baſtard ſoone na, genoemt *Frederik van Zijl*, die verdronken is, ſonder kinderen na te laten.

Alijd van Zijl, hadde te man *Iacob vander Does* by Leyden, en liet kinderen na.

Willem van Zijl, leefde anno 1469. en liet na een wettige dogter, die troude een Borgers ſoone tot Leyden, voerende een Silver Kruys in een Sabele Velt, waar van de nakomelingen van 's moeders

Digitized by Google

's moeders wegen den Toenaam van Zijl weder opgeheven hebben, voerende mede in 't midden van 't Cruys het oude Wapen van Zijl, met een Meeremin in den hoek; En van dese is geweest *Catharina van Zijl*, *Daniels* dogter, weduwe *Ian Oems van Wijngaarden*, en is gestorven in den Hage anno 1597.

Het Wapen van Zijl was een Gulden enckelen Arent in een Root Velt, met Lasuyren Beck en Klauwen.

221 Boven en behalven alle de vorenstaande Familien, welkers Geslagt-regisiters tot dus verre by ons verhandelt zyn, sijn noch verscheide andere geweest, daar van ons de Genealogien niet sijn ter handen gekomen, maar diewe hier tot voldoeninge van den curieusen Leser alleen by name kortelijk optellen sullen; zynde getrokken uyt seker out Manuscript, handelende van den ouden Adeldom der Inwoonderen van Batavien, en van by na meest alle hare naaste geburen; gelijk dan geweest zyn:

VANDER AA.

Leoninus vander Aa, wert vermelt in het Tractaat van Vrede, tusschen den Hertog van Brabant, en den Grave van Holland, ingegaan in het jaar 1200.

Gerard vander Aa, getuyge van Muyden en andere Plaatsen, gegeven by *Otto de II.* Bisschop van Utregt, aan *Gysbert van Amstel* in den jare 1225.

Gerard vander Aa, Oostagier gestelt by den Grave van Holland, wegen de Reconciliatie tusschen den Grave van Holland, en die van Amstel, in den jare 1282.

Johan vander Aa, Heer van Grimbergen en Gruythuysen, anno 1374.

Hubert vander Aa, *Jacobs* soon, heeft geleeft in den jare 1414.

Johan vander Aa, *Alphards* soon, anno 1424.

Johan vander Aa, Heer van Burchore, tweede man van *Elisabeth van Egmont*, dogter van den 21. Heer van Egmont in den jare 1451.

VANDEN ABEELE.

Gesprooten uyt de Heeren van Ameyde van Henegouwen.

Floris vanden Abeele, Ridder, met andere Edelen van Zeeland gevangen genomen, van die van 't Guarnisoen tot Gornichem, in 't jaar 1403. Deselve wort gevonden als Rentmeester van Beweslerschelt in Zeeland.

Hendrik vanden Abeele, beneffens andre uyt den Zeeuwschen Adel, geroepen tot de belegeringe van Hagesteyn in den jare 1405. en daar naar herdacht anno 1420.

Floris vanden Abeele, met vele andere van den Adel van Zeeland, geconfedereert met Beyeren.

Anthonis vanden Abeele, Raatsheer van Holland in den jare 1480.

ACQUOY.

Gesprooten uyt Arkel in Holland.

Johan Acquoy, met andere Edelluyden gevangen genomen, omtrent Amersfoort in den jare 1426.

AELBURG.

Wolphart en *Thurken van Aelburg*, item *Eppo* en sijn broeder *Lauro van Aelburg*, anno 1050.

N. van Aelburg, Schiltknape, welke met *Aarnout Spiering*, in 't jaar 1475. de Princesse *Jacoba* uyt de gevankenisse hebben verlost, hebbende de gemelte Princesse manne-klederen aangetogen.

AELMAN.

Johan Aelman, Ridder, Bastard oom van *Willem*, Hertog van Beyeren, anno 1352. gevonden in de Archiven vande gebeneficeerde in Holland.

AESWYN.

Gerard van Aeswijn, van de Ridderlijke Ordre, houdende de partye van *Eduart*, tegens *Reynout*, Hertog van Gelre, in 't jaar 1303.

AISCH.

Coenraat van Aisch, welke de beneficie van den Grave van Holland niet heeft gemeriteert, anno 1314. Charter-bewaarder.

ACKERSLOOT.

Eno van Ackersloot, tot Egmont soo men segt lichtvaardiglijk bekeert, in 't jaar 1222. beneffens andere in dit jaar bevonden.

Hugo van Ackersloot, Schiltknape in de jaren 1163. en 1174.

Berthout van Ackersloot, anno 1230.

Gerard, gelegt *Berolt*, soone van *Hugo van Ackersloot*, van welken drie susters hebben geleeft in den jare 1254.

ALKMARE.

Arnolth, *Robbert*, en *Hibold van Alkmare*, anno 1222. item *Alnoth* bekeert en Munnik van Egmont geworden omtrent dese tijd; Siet de opene brieven van dit jaar in de Jaarboeken.

Digitized by Google

Reinebrant van Alkmare, heeft geleeft in den jare 1161. volgens opene brieve van 't selve jaar.

Gerbrand van Alkmare, Schiltknape, anno 1163. ten tijde van *Diderik de VI.* Grave van Holland, &c.

Gerbrand van Alkmare, heeft anno 1213. de opene brieven van *Lubbert*, Abt van Egmont, onderteykent, gelijk hy ook in het jaar 1226. de beurse van den gemelten Abt *Lubbert* heeft geteykent.

ALDE.

Bener van Alde, Edelman uyt het Lantschap Veluwe.

ALLER.

Gesproten uyt het Huys van Stoutenburg.

Nicolaas van Aller van Stoutenburg, Schiltknape, anno 1421.

Gijsbert van Aller, in het jaar 1421.

Engelbert van Aller, anno 1421.

Johan en *Nicolaas van Aller van Stoutenburg*, anno 1464.

P. van Stoutenburg.

Ik hebbe deselve by den anderen gevonden naarsiende de Historie van het Landschap Veluwe.

ALMELOO.

Hendrik van Almeloo, Krijgsman of Ridder, welke in den jare 1259. de opene brieven van het Slot te Stoutenburg heeft onderteykent.

Johan van Almeloo, getrout met *Sophia de Gouda*, dogter van *Johan de Gouda*, Ridder, hebben geleeft in het jaar 1398. Archiven van Holland.

ALMVOETE.

Johan van Aelsvoete, Schiltknape, in het jaar 1297. blijkt uyt de Archiven van de gebeneficieerde van Holland.

ALPHEN.

Dirk van Alphen, heeft geleeft in het jaar 1475. met sijn huysvrouwe *Jolende*; was familiaire vrient met *Reynout van Brederode* en *Vyanen*, met eenige andere gevangen gestelt.

Daniel van Alphen, getrout met *Adelheyde van Swieten*, dogter van *Simon*, heeft geprocreëert *Iohanna*, die getrout is geweest aan *Iohan Uyttenbroek*; *Maria*, *Verwoude*, *Alcide*, huysvrouwe van *Damas Reyniersz*, *Iohan* vader *van Alsidis*, die getrout is geweest met *Hendrik van den Bossche*, Casteleyn van Purmereynde.

AELRACHE.

Dirk van Aelrache, erkent onder de Edelen in het jaar 1333. in seekere opene brieve by my gesien.

ALTENA.

Die van Altena afkomstig van de Vorsten van Cleve, hebben voor heenen haar Wapenschilt gevoert, boven Root en onder Swart, en daar op acht Gulden Scepteren, op de wijse van een Schilt, maar het is al lang geleden, dat deselve sijn vervreemt, en sijn weynig der selver by my gelesen.

N. van Altena, vermaart Heere, heeft geleeft in het jaar 1091.

Diderik van Altena, heeft geleeft in den jare 1143.

AMERONGEN.

Ulpard van Amerongen, in het jaar 1417. met *Dirk de Hont*, Burgemeester van Utregt.

Aarnout, *Iaques*, *Wolphart*, en *Iohan van Amerongen*, in 't jaar 1449. met andere meer tot Utregt gevangen.

Iohan van Amerongen, Opper-officier tot Utregt, in 't jaar 1470. is gevangen gestelt by ordre van *David*, Bisschop van Utregt, en heymelijk verworgt geworden.

AMERSFOORDE.

Rotard en *Windrik van Amersfoorde*, broeders, van de Ridderlijke Ordre, hebben geleeft in 't jaar 1050.

Diderik van Amersfoorde, Krijgsman in den jare 1119.

Hendrik van Amersfoorde, vermaart wegens d'eere van Ridderschap, anno 1235.

AMEYDE.

Hendrik vander Ameyde, vermaart Ridder in de belegeringe van Gildenburg in 't jaar 1374. Den Heere van Harlare, (gelijk ik in seeker out Manuscript bevinde) is gedwongen geweest in ballingschap te gaan uyt Brabant, vermits hy den Heere van Boxtel hadde om 't leven gebragt, en heeft de Heerlijkheyt en 't Casteel van Ameyde gekogt.

AMMERS.

Johan van Ammers, Ridder, anno 1286. borge voor *Diderik van Warnaan*. Archiven van de gebeneficeerde van Holland.

Gilkanus, soone van *Gilkanus van Ammers*, Ridder, in 't jaar 1223. blijkt by opene brieven.

Digitized by Google

ANDEL.

Dirk van Uttenandel, Baſtard uyt den Huyſe van Hoorn.

ANGELE.

Johan vanden Angele, Ridder, welke met andere in het jaar 1329. *Pieter de Ioyde* hadde omgebragt, verontſchuldigt by Graaf *Willem*, blijkende by opene brieven van het jaar 1329. van den gemelten Grave, luydende als volgt:

WY Willem, &c. maken kont, &c. dat alſulk feyt, als Heer Jan van Angele, *en die met hem waren (daar Pieter de Ioyde was geſlagen) gedaan hebben, van onſent wegen gedaan was, en wy het aan ons trecken, en waar het ſaake, dat hem ymant daar inne viaarde, dat ſouden wy houden, aan ſijn lijve en aan ſijn goede. Gegeven tot St. Gerenberge, &c.*

ABCOUDE.

Abcoude is geweeſt een rijk en vermaart Geſlagt, roemruchtelijk bekent, &c. Sie daar van *Junius* in ſijn Beſchryvinge van Batavien, cap. 19.

Abcoude tot Wyk te Duyrſtede, Heeren van Gaasbeke.

Gysbert van Abcoude; het Caſteel van Coude is gedeſtrueert door *Gijsbert van Aamſtel*, in't jaar 1268.

APPELDOORN.

Willem van Appeldoorn is in't jaar 1417. met *Wouter van Brederode*, en verſcheyden anderen van Adel tot Gorinchem verſlagen.

Reinier van Appeldoorn, Schiltknape.

ARMEUDE.

Anthonis, ſoone van *N. van Armuyde*, Ridder, is beneffens andere wederſpannig geweeſt tegens *Floris*, Grave van Holland, in den jare 1273. volgens opene brieven.

Adelbert van Armeuden, is geweeſt by de belegeringe van Hageſteyn in den jare 1405. Rekenkamer van Holland.

Maria van Armeuden, getrout met *Nicolaas van Borſſelen*, in het jaar 1402. begraven in het Clooſter der Franciſcanen.

Arent van Armeuden, van wien men geſchreven vint in het jaar 1498.

BACHEM.

Iſet van Bachem, heeft geleeft omtrent den jare 1124. ſijne kinderen waren *Adelbert*, &c.

BAARLANT.

Hugo van Baarlant, mede plichtig beneffens andere, aan de doot van *Floris de V.* Grave van Holland, en in het jaar 1296. tot Dordregt onthooft.

BAARSDORP.

Pieter en *Daniel Baarſdorp*, welke op buyt ſijn uytgeweeſt, voor de ſoone van *Wolphard*, gerechte Heer van Borſſele, in het jaar 1299. blijkende by opene brieven.

BANJAART.

Albert Banjaart, in 't jaar 1157. onder de Ridders erkent, miſſchien deſelve die de opene brieven van den Grave van Holland, in 't jaar 1174. heeft geteykent.

Adelbert Banjaart, heeft gefloreert ten tijde van *Diderik*, Grave van Holland in 't jaar 1203.

BATENBURG.

Siet *Junius* cap. 19.

Albert, *Diderik*, en *Rudolph van Batenburg*, gebroeders, door ordre en laſt van den Hertog van *Alba* tot Bruſſel onthooft, in den jare 1567.

BEECK.

Geſproten uyt Amersfoort.

Reynier van Beeck, heeft geleeft in het jaar 1412. geſien in ſeeker out Manuſcript, my ter handen gekomen.

BEMMEL.

Albregt van Bemmel, Schiltknape, in het jaar 1421. geſien in ſeeker Boek van den Veluwſchen Adel.

Adelbert van Bemmel, met geſelle van *Reynout van Broekhuyſen*, anno 1477.

BEECKEL.

Gysbert Beeckel, Ridder, in 't jaar 1291. en ſijn ſoon *Gijsbert*, Schiltknape, ter buyt gaande voor die van Aamſtel.

BEETS.

Diderik de Beets, Schiltknape, voor het jaar 1343.

Pieter de Beets, ſoone van *Diderik*, in 't jaar 1396. by *Adelbert van Beyeren* aangeſtelt tegens Ooſthuyſen.

Digitized by Google

BENNEBROEK.

Gerard van Bennebroek, Edelman, in 't jaar 1407. Rekenmeester van Holland.

BENSCOOP.

Arnoud van Benscoop, mede schuldig aan de doot van *Floris de V.* Grave van Holland, en tot Haarlem in den jare 1296. onthooft.

BENTHEM.

Gothard van Benthem, getuyge van de vryheyt aan die van Gornichem verleent, in 't jaar 1224.

Simon van Benthem, heeft geleeft omtrent het jaar 1305. Rekenmeester van Holland.

Simon van Benthem, misschien deselve die boven genoemt staat, en sijn soon *Iacob*, hebben geleeft in 't jaar 1322. Archiven van de gebenefi-cieerde van Holland.

BENTINK.

Hendrik Bentinck, in 't jaar 1421.

Iohan Bentinck, anno 1436.

Steven Bentinck, in 't Boek van den Veluwschen Adel.

BERENBROEK.

Steven van Berenbroek, is 't jaar 1403. in de belegeringe van Gornichem, met andere Adelijke Persoonen gevangen gestelt.

BERGEN.

Gale van Bergen, dewelke geleeft heeft in 't jaar 1124. heeft vele goederen den Monnicken van Egmont onttrocken.

Iohan van Bergen, soone van *Diderik van Haarlem*, Ridder, gebeneficieerde van Holland, in 't jaar 1304. Archiven van de gebenefi-cieerde van Holland.

BERGERHORST.

Alphert Bergerhorst, met den Grave van Holland voor Staveren om 't leven gebrogt, in 't jaar 1355. was ook van de Ridderlijke Ordre.

BERKENVOORDE.

Willem van Berkenvoorde, Edelman, in 't jaar 1355.

BERWERDE.

Adam Berwerde, Schiltknape en Hof-jonker van *Willem de V.* Grave van Holland, in 't jaar 1353.

BESTENVELDE.

Steven van Bestenvelde, Gelders Edelman, in 't jaar 1436. in het Boek van den Veluwschen Adel.

BEVERWERDE.

Afkomstig van de Heeren van Vyanen.

Sweder van Beverwerde, met anderen van Adel in Duyveland om 't leven gebragt, in 't jaar 1304. alwaar *Guido* Bisschop gevangen genomen is geworden.

Johan van Beverwerde, Ridder, Hoog-officier van Amsteland en Waterland, in 't jaar 1407.

BEUSICHEM.

Sweder van Beusichem, Ridder, welke de opene brieven van *Willem*, Heere van Amersfoort, rakende het Slot van Stoutenburg, heeft onderteykent.

BYE.

Walter de Bye, heeft met de sijne die van Brussel den Oorlog aangeseyt; Rekenkamer van Holland.

Willem de Bye, dienaar van de Princesse *Jacoba*; Rekenkamer van Holland.

Gijsbert de Bye, getrout met *Margareta*, jonger dogter van *Ysbrant de Colster*, heeft buyten Breda een plaatse gestigt, genaamt Hagedoncq.

BIGERKERKE.

Bartholomeus van Bigerkerke, en verscheyden anderen van Adel van Zeeland, geconfedereert met Beyeren, in 't jaar 1420.

BILER.

Johan van Biler, Gelders Edelman, in 't jaar 1436. in het Boek van den Veluwschen Adel.

BILANDE.

Johan, Heere van Biland, van de Ridderlijke Ordre in 't jaar 1341.

Franco van Bilande tot Dordregt, in 't jaar 1407.

BINKHORST.

Everhard van Binkhorst, van de Ridderlijke Ordre, tot Yselmonde om 't leven gebragt, willende de doot van den Grave van Holland wreeken, in 't jaar 1076.

Gerard van Binkhorst, Krijgsman, heeft geleeft tot Delft anno 1099.

Jacob van Binkhorst, Krijgsman, getrout met *Adelheyde*, dochter van *Otto*, Heere van Aspe-ren, heeft geleeft in 't jaar 1334.

Jacob van Binkhorst, in 't jaar 1348. is onder an-

Digitized by Google

anderen als getuyge gegeven geweest van *Margareta* aan haar soon *Guise*; ik geloof dat hy deselve is, dewelke in 't jaar 1350. in de partye van de Princesse *Margareta* was, van de Hoeksse zyde.

Herbert van Binkhorst, Krijgsman, ook van de Hoeksse zyde, anno 1350.

BLESKENS.

Willem Bleskens, Schiltknape, ten tijde van *Floris de V.* Grave van Holland, anno 1277.

BLOCQ.

Hugo Blocq, gerekent onder de Schiltknapen van het Hof van *Willem de V.* Grave van Holland, in 't jaar 1253.

BLOKLAND.

Raso van Blokland, heeft in het jaar 1393. benesſens andere Edelen onderteykent, de opene brieven, rakende de vryheyt van Gornichem aan deselve toegestaan, by *Albert van Beyeren*, rakende het Stapelregt van Dordregt.

Buenis van Blokland, is geweest in dienst van den Grave van Holland, in den Oorlog tegens die van Arkel, in 't jaar 1407. Rekenkamer van Holland.

BLOEMESTEYN.

Sueder van Bloemesteyn, van hem gelesen in 't jaar 1319.

Johan van Bloemesteyn, in 't jaar 1350. was aan de zyde van *Willem van Beyeren*, Grave van Holland, tegens *Margareta* sijne moeder; men hout het daar voor, dat hy deselve is, die anno 1353. met *Willem van Beyeren* den Oorlog gedeclareert heeft aan den Bisschop van Utregt.

BLOOT.

Philips van Bloot, Schiltknape, ten tijde van *Diderik de VI.* Grave van Holland, in 't jaar 1157.

Philips van Bloot, in 't jaar 1407. met *Iohan van Vianen*, een man van de Ridderlijke Ordre Drossart van &c. Rekenkamer van Holland.

BOEKEL.

Diderik Boekel, anno 1200. vernoemt in het Tractaat van Vrede, geslooten tusschen Hollant en Brabant; deselve wort herdagt in het nedergeleyde verschil, tusschen den Prelaat van den Heere van Egmont.

Gijsbert Boekel, heeft de opene brieven van den tweden Heer van Wassenaar geteykent, in 't jaar 1226.

BLOYS.

De Graven van Bloys sijn geweest Heeren van Goude, Schoonhoven, en Tholen.

Johan de I. van Avennes, soone van *Johan de II.* van dien naam, Grave van Holland, Zeeland, en Henegouwen, broeder van *Willem de III.* mede Grave van Holland, Zeeland, en Henegouwen, Stadhouder van sijnent wegen in 't jaar 1308. van Goude en Tholen, en in 't volgende jaar ook van Schoonhoven, met het genot van alle hare inkomsten, tollen, en axcijsen der selver plaatsen, en die daar onder gehoorig zyn, in het Graafschap van Holland; Item van de goederen van *Gerard van Velsen*, en *Willem van Savaden*, moorders van *Floris de V.* en voorhenen ook Heeren van Beaumont, en van andere plaatsen in Henegouwen. Sie de Archiven van Beaumont.

BLOIS in Zeeland.

Guido de Blois, met sijn huysvrouw begraven in de groote Kerk van Tholen; ik hebbe van hem gevonden en van sijn broeder *Johan*, mede Bastard, dat sy hebben geleeft in 't jaar 1401.

BORG, of van BURG.

Rudolph van Burg, anno 1326. Deken van het Collegie der Canonniken van St. Marie tot Utregt, blijkt by opene brieven.

Johan van Burg, item *Iohan*, soone van *Simon van Burg*, Schiltknape, houdende de partye van Princesse *Margareta*, tegens haren soon *Willem*, Grave van Holland, in 't jaar 1350.

Johan van Burg, heeft benesſens andere van Utregt de Vrede geconfirmeert, ingegaan tusschen Bourgondien en *Diphold*, Bisschop van Utregt, in 't jaar 1429.

BORRE.

Tircos Borre, heeft benesſens anderen tot Geertruydenberg, de Edele Privilegien van de Geslagten der Grooten mede onderteykent, in 't jaar 1203.

Diderik Borre van Amerongen, in 't jaar 1400. in opene brieven.

BOSCH, BUSSCHE.

Gysbert van Busschc, Schiltknape, in 't jaar 1358. voor die van het Huys van Aamstel op buyt gaande.

Adelbert van Busschc, heeft geleeft in 't jaar 1301. volgens opene brieven.

Engelbert van Bosch, welkers goederen aan *Maria*, dogter van *Guido*, Bisschop van Utregt sijn geconcedeert.

Digitized by Google

BOTLANT.

Johan van Botlant, anno 1405. van Graaf *Willem de VI.* beneffens andere Edelen uyt Zeeland tot de belegeringe van Hagesteyn geroepen.

BOTERNISSE.

Cosmus van Boternisse, in 't jaar 1296. mede schuldig aan de doot van Grave *Floris de V.* Grave van Holland, gevangen, en daar naar gestraft.

BOYE.

Hugo Boye, gebeneficeerde beneffens de Edelen van Holland, in 't jaar 1399. en elders vind ik *Egbert* en *Gillis*.

BOXTEL.

Willem van Boxtel, Casteleyn, &c. 1333. voorname tegenpartye van *Willem van Duvenvoorde*, welke Utregt doenmaals bekommerde.

BREDA.

Godefroy van Breda, heeft in 't jaar 1156. beneffens andere Grooten en Edelen van Holland, de opene brieven van *Diderik de VI.* Grave van Holland, onderteykent.

BRUEL.

Johan van Bruel, Ridder, Hovelink van *Willem de V.* Grave van Holland, in 't jaar 1353.

BRUELIS.

Bondewijn van Bruelis, met en beneffens andere van Adel van Zeeland gesonden naar de belegeringe van Hagesteyn, in 't jaar 1405.

Margareta van Bruelis, Abdisse van Rijnsburg, overleden in 't jaar 1470.

BUREN.

Allard van Buren, was tegenwoordig by de gemaakte overeenkomste, tusschen den Grave van Holland en den Bisschop van Utregt.

Allard van Buren, Ridder, soone van *Otto van Buren*, Ridder, in 't jaar 1297. blijkt uyt de gebeneficieerde van Holland.

GRAVEN VAN BUREN.

Frederik, soone van *Willem de IV.* Heere van Egmont, is in 't jaar 1492. by faveur van Keyser *Maximiliaan*, gelaueert als Grave van Buren.

BURG, VAN BORG.

Mathijs en *Jacob van Burg*, Ridders, vermelt ten tijde van *Willem de III.* Grave van Holland, in 't jaar 1337.

BURGGRAAF.

Lodewijk van Burggraaf, gesprooten uyt Altena.

Nicolaas van Burggraaf, in 't jaar 1405. in den Arkelschen Oorlog gevangen.

CAMPE.

Arnout van Campe, Casteleyn van Gornichem, in 't jaar 1409. by Graaf *Willem* aangestelt; Sie de Archiven van Holland.

CALEWE, CALVUS.

Egbert de Calewe, in 't jaar 1162. beneffens andere Edelen gevonden in seekere opene brieven van den Abt van Egmont.

CATTENDYK.

Willem van Cattendijk, in 't jaar 1420. gevonden onder den Adel van Zeeland, erkent onder de geconfedereerde met *Johan van Beyeren*.

CATSANDE.

Johan van Catsande, Ridder, in 't jaar 1326. Sie de Archiven van de gebeneficieerde van Holland.

CASTRICUM.

Megnard van Castricum, heeft aan de Monniken van Egmont, voor het jaar 1124. de Thienden van sijne Landen betaalt.

CEETS.

Gysbert van Ceets, Ridder, soone van *Nicolaas van Ceets*, met sijn vrouw en kinderen uyt Holland verjaagt, om de neerslag van *Floris de V.* Grave van Holland, by *Gerard van Velsen* begaan.

CLEVERSKERK.

Pieter, soone van *Pauls van Cleverskerk*, geweest by de belegeringe van Hagesteyn, in het jaar 1405.

CLOETINGEN.

Allard Cloetingen, Canonnik van het Collegie van St. Salvator, in 't jaar 1400. en elders wort gesproken van *Johan van Cloetingen*.

Digitized by Google

COCK.

Johan Cock, Gelders Edelman, van de zyde van Bronkhorst, om tegens sijn broeder den Hertog van Gelre, 't selve van Gelderland te onttrecken, in 't jaar 1353.

CORTGEEN.

Anthonis van Cortgeen, heeft geleeft in 't jaar 1296. Sie de Archiven der gebeneficieerde van Holland.

Nicolaas van Borsselen, Heere van Cortgeen, in 't jaar 1390. Sie de Archiven der gebeneficieerde van Holland.

COUDEKERK.

Wisse van Coudekerk, welke in 't jaar 1264. sijn woon-plaats in out Vlissingen hadde, heeft het beneficie van *Adelheyt*, weduwe van *N. van Avennes*, onwaardig gekeurt, en niet aanvaart gehad, volgens seekere opene brieven daar van zynde.

COUDENHOVE.

Vrieso van Coudenhove, heeft geleeft in 't jaar 1324. Sie de Archiven der gebeneficieerde van Holland.

CRABEL.

Hendrik van Crabel, in 't jaar 1405. met anderen uyt den Adel van Zeeland, tot de belegeringe van Hagesteyn ontboden.

CRAYENHORST.

Gerard van Crayenhorst, mede plichtig benefens verscheyde anderen in 't jaar 1296. aan de doot van *Floris de V.* Grave van Holland, daar naar tot Cleve onthooft.

CRAYESTEYN.

Gesproten uyt die van Drongelen.

Arnout van Crayesteyn, heeft geleeft in 't jaar 1320. Sie de Archiven van de gebeneficieerde van Holland; is vergaan ter Goude op het Slot.

CRANENBURG.

Gesproten uyt die van Wassenaar.

Bartholomeus, vierde soon van *Philips*, Heer van Duvenvoorde, Opper-hooft van het Collegie der Canonniken van St. Maarten tot Utregt, was het hooft van die van Cranenburg.

Egbert van Cranenburg, in 't jaar 1408. gevonden in de Rekenkamer van Holland.

CRIEKENBEEK.

Heer van Criekenbeek, in 't jaar 1403. met andere binnen Gornichem door *Albertus* belegert.

Hendrik van Criekenbeek, bekent in de Archiven van de gebeneficieerde van Holland, anno 1439.

CREEKE.

Johan van Creeke, Schiltknape, in 't jaar 1353. erkent onder de Hovelingen van *Willem de V.* Grave van Holland.

CRUYNINGEN.

Gesproten uyt de Heeren van Mechelen.

Wolphard, broeder van *Barthold*, Heere van Methelen, heeft in sijn Wapenschilt gevoert drie Swarte Palen of Balken, overeinde staande, boven op een Schilt van Gout, van deselve breete als de gront, die daar tusschen doorgesien wort; heeft geleeft anno 1201.

CULENBURG.

De Heeren van Culenburg afkomstig van de Vorsten van Cleef; Anth. Hovæus.

Rudolph van Bosingem, uyt de Graven van Teysterbant gesproten, in 't jaar 1140. of soo andere seggen in 't jaar 1160.

CUYK.

Hendrik van Cuyk, getrout met *Alverade*; welke Proces hadde tegens de Collegien tot Utregt, in 't jaar 1108.

DALE.

Diderik van Dale, Schiltknape, onder de Hovelingen van *Willem de V.* Grave van Holland, in 't jaar 1353.

DALEM en DULEM.

Afkomstig van het Huys Leede.

Floris van Dalem, heeft geleeft in 't jaar 1410. Rekenkamer van Holland.

DAMERS.

Johan Damers, Ridder, een van de t'samengeswoorene tegens Graaf *Floris de V.* van dien naam, XVII. Grave van Hollandt, in 't jaar 1296.

DAPIFER.

Barthout Dapifer, heeft in 't jaar 1156. ten tijde van *Diderik de VII.* Grave van Holland, de opene brieven, rakende de permutatie van de Kerkelijke saken, mede geteyckent.

Digitized by Google

DAMME.

Gybert van Damme in 't jaar 1282. met andere, als *Oftagiers*, aan den Grave van Holland overgegeven, ter saake van die van den Huyse van Aamstel.

DANKERS.

Daniel Dankers, soone van *Daniel vande Werve*, met verscheyde anderen van den Adel van Zeeland aan *Beyeren* geconfedereert, in 't jaar 1420.

DELFT.

Arnout van Delft, heeft geleeft voor het jaar 1161. was getuyge met de Gravinne van Holland, voor haar, en voor de hare.

Gerard van Delft, bekent anno 1383. in de Archiven van Holland.

Nivlaas van Delft, in 't jaar 1410. Schout van Rotterdam.

DELZELOO.

Arnout van Delzeloo, Ridder, in den jare 1353.

DEVER.

Gerard Dever, soone van *Johannes*, in 't jaar 1350. van de partye van *Margareta*, Gravinne van Holland, tegens haren soon, Schiltknape.

Reynier, soon van *Gerard Dever*, Schiltknape, in het selve jaar 1350. houdende mede de partye van Vrouw *Margareta*, tegens *Willem* haren soon, in 't jaar 1374. onder de mede-hulpers van *Albertus*, Hertog van Beyeren, gerekent.

DIBBARE.

Christiaen Dibbare, Schiltknape, vermelt in opene brieven van den jare 1331.

DIEPENBURG.

Gilkinus Diepenburg, Ridder, anno 1406. Rekenkamer van Holland.

Nicolaas Diepenburg, welke getrout was met *Adelheyde*, dochter van *Boudewijn van Swieten*.

DIEPENHEM.

Endrik van Diepenheim, soone van *Simon van Haarlem*, Ridder, heeft geleeft in 't jaar 1315. Archiven van de gebeneficieerde van Holland.

DOORNIK.

Heinrich van Doornik, Schiltknape, heeft gefloreert ten tijde van *Diderik*, Grave van Holland, in den jare 1157.

Johan van Doornik, Krijgsman, en sijn huysvrouwe *Justa*, hebben geleeft in 't jaar 1222. gelijk als by opene brieven kan blijken.

Helmich van Doornik, heeft geleeft in 't jaar 1410. Sie de Rekenkamer van Holland.

DOOS.

Gesprooten uyt de Brederoden, Anth. Hovæus.

Diderik van Doos, welkers huysvrouwe was *Clementia*, hebben geleeft in 't jaar 1331.

Diderik van Doos, is in 't jaar 1374. met negen gewapende Mannen *Albrecht van Beyeren* te hulpe gekomen.

DOMBURG.

Wouter van Domburg, Ridder, heeft geleeft in 't jaar 1420.

Pancratius van Domburg, beneffens andere Zeeuwschen Adel, met *Beyeren* geconfedereert.

DOMPSELAAR.

Markus en *Gijsbert van Dompselaar van den Heele*, Schiltknapen, anno 1421.

DONCQ.

Johan van Doncq, Ridder, anno 1471. heeft den Vorst van Gelderland uyt het Casteel van Grave ontsloten.

DOORTOGE.

Voor desen een Casteel na by Naaldwijk gelegen.

Diderik van Doortoge, soone van *Floris van Brederode*, Ridder, in 't jaar 1291. Oftagier voor *Diderik*, Heer van Brederode, misschien ook deselve die in 't jaar 1296. Schiltknape was.

DRAKENBURG.

Ernst van Drakenburg, getrout met *Josina van Halst*, waar af gekomen is *Johan van Renesse*, welke wederom heeft voortgebragt *Josina*, huysvrouw van *Diderik van Zuylen*, Ridder, &c.

DRIBERGEN.

Johan van Driebergen, Bastard van *Abcoude*, in het jaar 1415.

Anthonis van Driebergen, heeft geleeft in 't jaar 1453. Archiven vande gebeneficieerde van Holland.

DRIEMELEN.

Willem van Driemelen, gebeneficieert met de Ridderlijke Ordre, in 't jaar 1404. als kan werden gesien in de Archiven van de gebeneficieerde in Holland.

DRON-

Digitized by Google

DRONGELEN.

Heeren van Drongelen, afkomstig van die van Heusden.

Johannes, soone van *Johannes de XVIII.* Heere van Heusden, welke overleden is in 't jaar 1303.

DRUETEN.

Utgert van Drueten, heeft geleeft in 't jaar 1099.

Arnolt van Drueten, Ridder, in 't jaar 1417. tot Gornichem verslagen.

DUNE.

Die van den Stam van *Dune* sijn onder de outste en vermaarste Geslagten gereekent geweest; Siet *Junius* in sijn 19. cappittel; siet ook het 9. cap. van de Beschryving der Heeren van Brederode.

DUVEN.

Floris van Duven, Ridder, heeft geleeft ontrent het jaar 1295.

EDICHUYSEN.

Diderik van Edichuysen, Ridder, soone van *Robbregt*, Heer van Heusden, in 't jaar 1202. overleden.

EGMONDELF.

Nicolaas van Egmondelf, Ridder, soone van *Wouter van Egmond*, anno 1223.

EGGAART.

Willem Eggaart, is in 't jaar 1407. door Hertog *Willem* tot hulpe van de overwinninge van Woudrichem beschreven.

EME.

Afkomstig van de Deensche Coningen en Graven van Verneburg.

Wouter de Eme, voor aan in de eerste plaats gestelt in de over-een-koming van den Bisschop van Utrecht, met den Grave van Holland, opgeregt in 't jaar 1204.

EMMECHOVEN.

Gesproten uyt die van Altena.

Emmond, Adriaan, Floris, soonen van *Mathias van Emmechoven*, in 't jaar 1339. bekent.

Zeger van Emmechoven, soone van *Wouter*, in 't jaar 1439. Arch. van de geben. van Holland.

ELSHOUT.

Johan van Elshout, heeft geleeft ontrent het jaar 1305.

ESSEN.

Jacob en *Hendrik van Essen*, bekent in 't jaar 1436.

Gerard van Essen, Schiltknape, in 't jaar 1421.

ETWAAR.

Pronk van Etwaar, Schiltknape, in opene brieven van het jaar 1334.

EVER.

Gerard Ever, in 't jaar 1407. beneffens andere Groote gebeneficieerden van Hertog *Willem* aangeteykent.

EVERDINGEN.

Hubregt van Everdingen, Krijgsman, desselfs soon *Hubregt*, bekent in 't jaar 1285. was met die van den Huyse Aamstel.

Gijsbert van Everdingen, Canonik van het Collegie van St. Martin, in seekere opene brieven, item Deeken van 't selve Collegie, in het jaar 1326.

EZEN.

Frederik van Ezen, van welken vele en groote dingen in de Tijd-boeken van *Johan van Arkel*, Bisschop van Utregt, sijn geschreven.

FORENHOLTE.

Willem Forenholte, getuyge neffens andere Edelen, in 't jaar 1162. dat de Kerk van Flardinge aan het Clooster van Egmont, by de Grave van Holland is gerestitueert; Sie de opene brieven.

GARDYN.

Johan Gardijn, Ridder, in 't jaar 1407. Rekenkamer van Holland.

GEERVLIET.

Willem van Geervliet, Ridder, in 't jaar 1374. van die van het Guarnisoen van Gildenburg gevangen genomen.

GEINE.

Nicolaas van Geine, in 't jaar 1354. vaderlijke ofte moederlijke Bastard oom van *Willem*, Grave van Holland.

Digitized by Google

GELLICOM.

Uyt die van Lheden geſproten.

Otto van Gellicom, tot Gornichem beneffens andere Edelen verſlagen, in 't jaar 1417.

GEMEN.

Otto van Gemen, als boven tot Gornichem beneffens andere Edelen verſlagen, in 't jaar 1417.

GENT.

Ghiſe van Gent, is geſtorven in 't jaar 1351. *Catal. benef. Mon. Egmond.*

GIESEN.

Uyt die van Altena geſproten.

Iohan, ſoone van *Vaſthard van Gieſen*, anno 1317. Archiven der gebeneficieerde van Holland.

GOER.

Geſproten uyt de Graven van Hoorn.

Willem, Grave van Goer; Siet de opene brieven van het jaar 1145.

GOEY.

Wouter, Grave van Goey, getuyge van Muden en Weſop, en ook andere goederen aan die van den Huyſe van Aamſtel gegeven, in het jaar 1225.

GOUDE.

Diderik van Goude, van de Ridderlijke Ordre ten tijde van *Floris de IV.* Graaf van Holland, in 't jaar 1234.

GROENEVELDE.

Philips van Groenevelde, Schiltknape, borge voor den Grave van Holland, in den jare 1293. deſelve is in het jaar 1296. geweeſt Caſteleyn van het Slot te Herſtave.

Arnout van Groenevelde, Ridder in den jare 1316. gebeneficieerde van Holland.

Arnout en *Diderik van Groenevelde*, Schiltknapen, in 't jaar 1350. houdende de partye van Vrouw *Margareta*, tegens haren ſoon.

Philips van Groenevelde, in 't jaar 1449. tot Utregt Hoog-officier.

Bernard van Groenevelde, tot Utregt van *David*, Biſſchop aldaar, beneffens anderen gevangen geſtelt, in 't jaar 1483.

GROENEWOUDE.

Ernſt van Groenewoude, Krijgsman, in 't jaar 1372. met anderen van de factie van Hequeren en Bronkhorſt tot Thiel gevangen geſtelt.

Lubbert van Groenewoude, in 't jaar 1475. tot Vyanen met ſijne medegeſellen gevangen genomen.

GROENOUWE.

Diderik van Groenouwe, Ridder, in 't jaar 1324. Archive der gebeneficieerde in Holland.

GRUTER.

Nicolaas de Gruyter de jonge, is geſtorven anno 1332. *Catal. benef. Mon. Egm.*

Nicolaas de Gruter, met acht ponden Hollants 's jaars, des Burggraafs van Leyden Knape, anno 1334. Archiven der gebeneficieerde van Holland.

Nicolaas de Gruter de oude, is geſtorven in 't jaar 1348. *Catal. benef. Mon. Egm.*

Arnout de Gruter, Canonnik van 't Collegie van St. Pieter tot Utregt, in 't jaar 1400.

Steven de Gruter, Gelders Edelman, in het jaar 1436.

GRYPERSKERKE.

Nicolaas Wouter van Grijperskerke, in 't jaar 1299. onder andere Edelen borge voor *Henderik Soutelande.*

HACKE.

Gysbert, geleyt *Hacke*, in 't jaar 1324. onder den Adel als Schiltknaap bekent.

HAAFTEN.

Geſproten uyt die van Lheden.

Otto van Haaften, in den jare 1457. tegens die van Gouda met eenigen Hollandſchen Adel geſonden; Item *Jolanda*, weduwe van *Reynout van Brederode*, den aldervertrouſten, in 't jaar 1475.

HAAR.

Werner, ſoone van Heer *Willem vander Haar*, in 't jaar 1285. ter oorſaak van de reconciliatie van die van 't Huys van Aamſtel met den Grave van Holland, van den gemelten Grave gebeneficieert. Sie de Archiven van de gebeneficieerde van Holland.

HAARLAAR.

Diderik Haarlaar, ſijn ſoon *Potte*, voor het jaar 1099. de opene brieven van dat jaar vintmen in de *Annales* ofte Jaarboecken.

HA-

Digitized by Google

HALEWYN.

Gisten Halewijn, met den Ridderlijken Wapen-riem beneffens andere vereert door den Hertog van Burgundien anno 1421.

HAMME.

Frederik uytten Hamme, Ridder, in 't jaar 1345. behulpelijk aan *Willem de IV.* Grave van Holland, geweest in de belegeringe van Utregt.

HAMERT.

Vgo Hamert, in't jaar 1410. in de Rekenkamer van Holland, beneffens andere Edelen getelt.

HARDENBROEK.

Gysbert van Hardenbroek, Krijgsman, in het jaar 1372. gevangen genomen by die van Bronkhorst.

Gijsbert van Hardenbroek, een andere, heeft geleeft in 't jaar 1410. Rekenkamer, &c.

HARMELEN.

Gerard van Harmelen, Ridder, omtrent het jaar 1295.

HEKHUYSEN.

Gesproten uyt Heusden.

Willem van Hekhuysen, Ridder, heeft geleeft voor het jaar 1203.

HEEDE.

Iacob vander Heede, vader van *Engelbert*, in het jaar 1315. Archiven der gebeneficieerde van Holland.

HEENVLIET.

Gesproten uyt de Heeren van Voorne.

Swoder van Heenvliet, in't jaar 1389 en *Margareta van Groenevelde*, sijn huysvrouwe, dogter van *Johan van Groenevelde*, hebben als doen noch in leven geweest.

HEERDE.

Willem van Heerde, Edelman, heeft geleeft in 't jaar 1421.

HERMALE.

Hendrik van Hermale, met andere van Adel, ter saake van die van den Huyse van Aamstel, in 't jaar 1282. onwaardig by de Graven van Holland gemaakt.

HEESVEEN.

Iohan van Heesveen, Ridder, heeft geleeft ontrent den jare 1295.

HEESWYK.

Rigold van Heeswijk, Opperhooft van het Collegie der Canoniken van St. Pieter tot Utrecht in 't jaar 1326. by opene brieven.

HEYDEN en HERDE.

Gerard vander Heyden, Ridder, Heere van Banterslanne, getrout met *Berta*, dogter van *Arnold van Dorp*, heeft geleeft in den jare 1355. Archiven van de gebeneficieerde van Holland.

HEYLIGERLOO.

Hendrik van Heyligerloo, Schiltknape, ten tijde van *Diderik de VI.* Grave van Holland, in't jaar 1157.

HERT.

Gerard de Hert, Hoveling van *Willem*, Grave van Holland, in 't jaar 1353. eerst onder de Schiltknapen, daar na onder de Geestelijke gereekent en aangeteykent.

HETEREN.

Johan van Heteren, is in 't jaar 1417. beneffens andere Edelen tot Gornichem in den Arkelschen Oorlog gevangen, misschien deselve die in 't jaar 1410. bevonden wort Balliu van der Goude te zyn geweest; Rekenkamer van Holland.

HOLLANT.

Baudewijn van Hollant, soone van *Diderik de VI.* Grave van Holland, Bisschop van Utregt, in 't jaar 1178. item sijn broeder, &c.

HOREN.

Gesproten uyt de Koningen van Vrankrijk.

Herman van Horen, Bisschop van Utregt, in het jaar 1150.

HORN.

Gilkinus van Horn, Kamer-jonker van *Albregt van Beyeren*, Grave van Holland, in het jaar 1403.

HORST.

Gerard van Horst, in 't jaar 1200, onder de vermaarste Edelen, in 't begin van het Tractaat doemaals gemaakt, gementioneert.

HOU-

Digitized by Google

HOUWENINGE.

Niclaas van Houweninge, heeft geleeft in het jaar 1333.

Diderik van Houweninge, van de Ridderlijke Ordre, heeft ook een dogter gehad, genaamt *Nicolaa*, in het jaar 1419. Archiven van de gebeneficieerde van Holland.

JAARSFELT.

Johannes Viarius van Jaarsfelt, wort gedacht in het jaar 1477.

Johannes van Jaarsfelt, Ridder, met eenige andere van Adel in 's Gravenhage, in het jaar 1479.

JERSICKE.

Oudewijn van Jersicke, Ridder, welke in 't jaar 1304. met den Heere van Groeningen door Grave *Willem* gecommitteert is tot Zierikzee.

ISSELMUDE.

Alperd van Isselmude, was in het jaar 1225. jegenwoordig by het accoord ofte overeenkominge, welke gemaakt wiert tusschen *Floris de IV.* Grave van Holland, en *Otto de II.* Bisschop van Utrecht.

Naigerus van Isselmude, Schiltknape, in het jaar 1080.

ISENDOORN.

Rudolf van Isendoorn, Opperhooft van het Collegie der Canoniken van St. Pieter tot Utregt, in 't jaar 1400.

ISSELT.

Cosmus van Isselt, Schiltknape, in het jaar 1326. Sie de opene brieven.

JUTFAAS.

Diderik van Jutfaas, heeft in het jaar 1165. de opene brieven van den Keyser *Frederik* onderteykent.

KEECHEM en KECHUM.

Uyt die van Lheden ofte Arkel gesproten.

Staasken van Keechem, heeft geleeft in 't jaar 1407. Rekenkamer van Holland.

KEMENADEN.

Johan van Kemenaden, in 't jaar 1335. erkent onder den Adel, die de partye van *Eduard* hielden, tegens *Reynout*, Hertog van Gelre, sijnen broeder.

KERVENDE.

Johan, Heer van Kervende, Ridder, Bastard van Arkel, in 't jaar 1359. was met die van Delft tegens Hertog *Albrecht* de voornaamste wederpartye.

KERVINK.

Oudewijn Kervink, broeder van de Heer van Reymerswale; Heer ofte Gouverneur van het Slot ter Goes, in 't jaar 1301.

Nicolaas Kervink van Reymerswale, was in den jare 1344. als getuyge gestelt van *Willem van Beyeren*, wegen Holland, Zeeland, en Vriesland, van *Margareta* sijn moeder.

Nicolaas Kervink van Reymerswale, Ridder, Heere van Lodijke, in de belegeringe van Gornichem by die van Arkel gevangen genomen, in het jaar 1403. deselve misschien, die ik vinde in de Rekenkamer van Holland, geweest te zyn Thresorier van Tholen.

KEIZER.

Johan de Keizer, Schiltknape, in het jaar 1322. Rent-meester van Zeelant; Siet Archiven van de gebeneficieerde van Holland.

KINBACKE.

Uyt die van Haarlem gesproten.

Willem, bygenaamt *Kinbacke*, Canonik in 't Collegie van St. Martijn tot Utrecht, al voor het jaar 1161.

KORFF.

Ivenis Korff, Schiltknape, blijkt by opene brief van het jaar 1334.

Godefroy Korff, in de Archiven van de gebeneficieerde van Holland, in 't jaar 1331.

KRYENKAMP.

Everard van Kryenkamp, Edelman, in het jaar 1436.

KUNERE.

Herman Kunere, Schiltknaap, in het jaar 1407. Archiven van de gebeneficieerde van Holland.

KUVYST.

Uyt die van Heusden gesproten.

Oudewijn Kuvijst, heeft geleeft in het jaar 1399.

Boudewijn, soone van *Johan Kuvijst van Delberus*, in 't jaar 1407. Archiven van de gebeneficieerde van Holland.

KUSER.

Digitized by Google

KUSER.

Willem Kuser, van de Ridderlijke Ordre, medehulper geweest in het jaar 1332. aan den Bisschop van Utregt, tegens *Hendrik*, Castelein van Hagesteyn.

LAAN.

Sybrant van Laan, in het jaar 1213. getuygenis-drager van het voorspraakschap van Egmont, in het eerste jaar van *Willem*, Heer van Egmont, *Lubbert* doenmaals Abt zynde.

LAGE.

Hendrik de Lage, in het jaar 1483. door *David*, Bisschop van Utregt, gevangen.

LAM.

Johannes Lam, in 't jaar 1353. onder de Schiltkapen des Hofs, van *Willem de V.* Grave van Holland, gereekent.

LEEDE.

Herbernus van Leede, heeft geleeft in 't jaar 1277.

Johannes, Heer van Leede, gesamentlijk met *Herbernus* in 't jaar 1285. Ostagier voor die van den Huyse van Aamstel, wegens den Vrede tusschen haar, met den Grave van Holland en Bisschop van Utregt gemaakt.

LEYDEN.

Burggraven van Leyden.

N. Burggrave van Leyden, gelijk de oude Latijnsche en Nederduytsche Schryvers betuygen, van den anderen verstroyt zynde, na de nederlage, die hy met de sijne van de Denen hadde uytgestaan, is in Batavien aangelant, alwaar deselve door *Carel de Cauwe*, Conink van Vrankrijk, en *Diderik de I.* sijnen Stedehouder in Holland, aldaar is ingestelt en bevesticht, daar in versamelende verstroyde macht, en hulpmiddelen van alle zyden, heeft hem selven volstandig, gesamentlijk met den Heere van Valkenburg, tegens deselve opgestelt; hy wort gelooft in 't jaar 863. te sijn verslagen.

VAN LEYDEN.

Uyt de Burggraven van Leyden gesproten.

Willem van Leyden, Schiltknaap, soone van *Hendrik*, Burggrave, dewelke van sijn broeder *Diderik*, in 't jaar 1326. het eerste gedeelte van sijn erfenisse heeft bekomen; Archiven van de gebeneficieerde van Holland.

LEYENBURG.

Gesproten uyt die van Arkel.

Diderik van Leyenburg, tweede soon van *Johan*, de tweede Heere van Heukelum, erkent onder de Edelen in den jare 1304. ten tijde van *Johan*, Grave van Holland.

LICHTENBERG.

Jacob van Lichtenberg, van de Ridderlijke Ordre, Burgermeester van Utrecht, dewelke in het jaar 1301. door *Willem*, Bisschop van Utregt, in sijn eygen huys is opgesloten gehouden, en in het jaar 1304. met *Wernerus*, Ridder, gelijkelijk om 't leven gebracht.

LIENDEN.

Willem van Lienden, zynde in 't jaar 1405. gereekent onder de voornaamste bestormers en voorvechters van *Gaspar* en *Everstein*.

Dirk van Lienden, met anderen van Adel tot Gornichem in den Arkelschen Oorlog gevangen.

LIERE.

Gysbert van Liere, Edelman, heeft geleeft in 't jaar 1226. volgens opene brieven.

LINSCHOTEN.

Willem van Linschoten, is geweest in het jaar 1287. borge voor Woerden.

LIS.

Gerard van Lis, Edelman in het jaar 1285. blijkt by opene brieven.

LOCHORST.

Henekenus van Lochorst, heeft geleeft in 't jaar 1285. als blijkt by opene brieven.

LOE.

Witte, soone van *Valcard van Loe*, in het jaar 1420. gesamentlijk met anderen van Adel geconfedereert met Beyeren.

Berta van Loe, is gestorven in het jaar 1384.

LOENRESLOOT.

Hendrik van Loenressloot, getuyge van Muyden en andere goederen, in het jaar 1225. by *Otto de II.* Bisschop van Utregt, aan die van Aamstel overgegeven.

LOUFF.

Arnout Louff, in het jaar 1225. jegenwoordig zynde by 't maken van den Vrede, tusschen den Bisschop van Utrecht, en den Grave van Holland.

Digitized by Google

LUNKERKE.

Pieter van Lunkerke, soone van *Hendrik*, met anderen Adel van Zeeland in het jaar 1404. gesonden na de belegeringe van Hagesteyn.

LYMMEN.

Gerard van Lymmen, soone van *Floris*, welkers huysvrouwe was *Agneta*, hebbende geleeft in het jaar 1347. Archiven der gebenefficieerde van Holland.

MADE.

Dlderik vander Made, in het jaar 1326. beneffens andere Edelen erkent; Siet de Archiven der gebeneficieerde van Holland.

MAALSTEDE.

Johannes en *Gerard van Maalstede*, in het jaar 1278. Ostagiers met *Hugo* en *Wouter van Cruyningen*, voor den Heere *Pieter van Borssele*; Siet de opene brieven; deselve geloof ik dat beneffens andere in 't jaar 1299. borge was.

MALDEGOM.

Gerard van Maldegom, in 't jaar 1405. met andere uyt Zeeland van *Willem de VI.* Graye van Holland, geroepen.

MAARSMAN.

Dlderik van Maarsman, Schiltknape, in het jaar 1337.

MAASLANT.

Reynbolt, soone van *Floris van Maaslant*, Krijgsman, in het jaar 1270. Archiven der gebeneficieerde van Holland.

MALSEN.

Rogier van Malsen, onder de machtigste en grootste van Adel, in de eerste plaats als getuyge gestelt, tot het jaar 1099. tot alle tijden erkent.

MALBERG.

Iguinus van Malberg, in het jaar 1126. vermaart onder den Adel.

Otto van Malberg, heeft geleeft in het jaar 1145.

Reynier van Malberg, in het jaar 1323.

Hendrik, soone van *Otto van Malberg*, heeft geleeft in 't jaar 1460. Rekenkamer van Holland.

MARTEN.

Gerard van Marten, anno 1145. in opene brieven bekent.

MASSEREEL.

Aso Massereel van Schoonhoven, Ridder, in het jaar 1355.

MEER.

Heymericus van Meer, onder de Adelijke getuygen erkent in 't jaar 1199.

MEERBORG.

Johan van Meerborg, oom van *Floris*, soone van *Floris van Tol*, by opene brieven van het jaar 1340. Elders vind ik *Foeytgen*, soone van *Johan van Meerborg*, in 't jaar 1415. Schepen tot Leyden; ik heb ook gelesen van *Nicolaas van Meerberg*, doch sonder jaarlijkse calculatie daar by te vinden.

MELISKERKE.

Johan Janskintsen van Meliskerke, in 't jaar 1404. met anderen van den Adel van Zeeland geroepen tot de belegeringe van Hagesteyn.

MEECKEREN.

Gysberth van Meeckeren, Schiltknape, heeft geleeft in 't jaar 1421.

Herman van Meeckeren, in het jaar 1520. item *Johan* sijn soone.

MERENBURG.

Simon van Merenburg, Ridder, in het jaar 1314. Archiven der gebeneficieerde van Holland.

MEROE.

Heer Coenraad van Meroe, na den Grave van Holland, onder de Edelen erkent welke in het 1143. jegenwoordig waren by de inwijdinge van de Kerke van Egmont.

MIDDACHT.

Arnout van Middacht, Ridder, heeft geleeft in den jare 1421.

Johannes van Middacht, welke met anderen in den jare 1482. de Stad Hoorn heeft helpen overvallen.

Anthonis van Middacht, heeft geleeft in het jaar 1520.

MIERLAAR.

Jacob van Mierlaar, Ridder, heeft geleeft in het jaar 1324.

MILENDONCQ.

Godefroy van Milendoncq, Heere van Goeree en Vroonenbroek, getrout met *Maria*, doch-

Digitized by Google

dochter van *Walraven de II.* Heer van Brederode uyt *Anna*.

N. Heere van Milendoncq, tot Gornichem in den Arkelschen Oorlog gevangen genomen.

MILLINC.

Ambert Millinc, Ridder, heeft geleeft in het jaar 1371. Archiven der gebeneficieerde van Holland.

MOERMONT.

Gesproten uyt die van Voorn.

Heere van Moermont, medehulper van den Grave van Holland, in 't jaar 1405.

Arnout van Mourmont, Rentmeester van Bewesterscheld, in den jare 1410. Rekenkamer van Holland.

MOLENAAR.

Uyt de Stieken (soo ik het wel heb.) gesproten.

Willem de Molenaar, in het jaar 1230. getuyge van de over-een-komste gemaakt tusschen Grave *Floris de IV.* en *Diderik*, Heer van Altena.

MONSTER.

Aurijn van Monster, getuyge in het jaar 1156. wegen de permutatie van de Kerken in Holland.

MORDRECHT.

Rancq van Mordrecht, Schiltknaap, in het jaar 1285. borge by den Grave van Holland, wegens die van den Huyse van Aamstel; Archiven der gebeneficieerde van Holland.

MORNEM.

Uiger van Mornem, erkent voor alle de voornaamste Edelen van Holland, in het Tractaat van Vrede, gemaakt tusschen den Grave van Holland, en den Hertoge van Brabant, in het jaar 1200.

MOYAART.

Ohannes Moyaart, Schiltknape, in het jaar 1332. Archiven der gebeneficieerde van Holland.

MULAART.

Arius Mulaart, Drossaart van Horst, van welken men leest in de Daden van *Floris van Wevelichoven*, Bisschop van Utregt, in desselfs Jaarboeken.

MULE.

Astinus de Mule, heeft in het jaar 1175 beneffens andere Edelen, de opene brieven van den Grave van Holland onderteykent.

MYE.

Albregt de Mye, welke in het jaar 1156. de opene brieven van den Grave van Holland, rakende de permutatie van de Kerken in Holland, heeft onderteykent.

NAGEL.

Arnout Nagel, is beschreven in het jaar 1329. te wesen erfgenaam van Merenburg, door *Arnout van Hodum*, Ridder.

Ysbrant Nagel, Schiltknaap, is vermaart geweest ten tijde van *Willem de V.* Grave van Holland, in het jaar 1358.

NESSE.

Floris van Nesse, heeft in het jaar 1156. met de voornaamste Adel van Holland, de opene brieven van Grave van Holland onderteykent.

NIEMANTSVRIENT.

Ellinc Toulius van Niemantsvrient, heeft gefloreert in het jaar 1277.

NIEVELT.

Steven van Nievelt van Zuylen, die in het jaar 1396. beneffens andere Rynesteyn heeft helpen overwinnen.

NOORDLOOS.

Nicoldus van Noordloos, in het jaar 1317. *Willem de III.* Grave van Hollants beneficie onderworpen, heeft den oorsprunk ofte het begin van een Thol aangenomen, met eenige Hollandsche ponden te erkennen.

NOORDWYK.

Everard van Noordwijk, in het jaar 1168. beneffens andere Edelen verslagen, en tot Egmont begraven.

NATHAST.

Hendrik Nathast, Heere van Weraberg en Veesdema in Beyeren, Tresaurier van Holland en Zeeland, in het jaar 1422. Archiven der gebeneficieerde van Holland.

NUWENHOVE.

Driaan van Nuwenhove, in het jaar 1420. beneffens verscheyden uyt den Adel van

Digitized by Google

Zeeland, met *Johan van Beyeren*, Grave van Holland, geconfedereert.

NIENRODE.

Gysbert van Nyenrode, draagt sijn Huys Nienrode, aan de Riviere de Vecht gebout, aan *Willem de III.* Grave van Holland op, ontfangt wederom het beneficie, om het selve met recht in 't toekomende te besitten, in het jaar 1311. Archiven der gebeneficieerde van Hollant.

NIEUWERVE.

Michiel van Nieuwerve, is in 't jaar 1405. beneffens andere van den Adel van Zeeland tot de belegeringe van Hagesteyn geroepen.

NIEUSTEYN.

Bastard, uyt Arkel gesproten.

Gooswyn Nieusteyn, heeft geleeft in het jaar 1406. Rekenkamer van Holland.

OLDENBARNEVELT.

Reynier van Oldenbarnevelt, Schiltknape, heeft geleeft in het jaar 1421.

OOSTENDE.

Hendrik van Oostende, heeft sijn Slot Oostende, wegen recht van Heerschappye, by den Grave van Holland in het jaar 1270. onderworpen gemaakt; blijkt by opene brieven daar van zynde.

OOSTENLANDE.

Hendrik, soone van *Johan van Oostenlande*, in het jaar 1405. beneffens anderen van Adel, tot de belegeringe van Hagesteyn geroepen.

OOSTERWYK.

Uyt die van Arkel gesproten.

Coenraad van Oosterwijk, van de Ordre des Ridderschaps, heeft geleeft in het jaar 1338. Archiven der gebeneficieerde van Holland.

OOSTRUM.

Jacob van Oostrum, heeft geleeft in het jaar 1406. item *Gijsbert van Oostrum*; Rekenkamer van Holland.

OVA.

Allard Ova, by opene brieven in 't jaar 1162. beneffens de Edelen erkent.

OUTHEUSDEN.

Heer Hac van Outheusden, Raatsheer van *Johan van Beyeren*, verkoren van Luyk, in het jaar 1403. blijkt by opene brieven.

OYE.

Wermbert van Oye, in het jaar 1099. by opene brieven, beneffens andere Edele getuygen erkent.

PAPE.

Gerard, geseyt *de Pape*, Schiltknape, in het jaar 1334. blijkt by opene brieven.

PAPENDRECHT.

Johan van Papendrecht, Schiltknape, heeft geleeft in het jaar 1334. opene brieven.

PIPER.

Nicolaas de Piper van Derendrecht, heeft geleeft in 't jaar 1333.

POEL.

Gysbert van Poel, in het jaar 1225. getuyge van Muyden en andere goederen, aan den Huyse van Aamstel gegeven.

POLRE.

Gillis vanden Polre, en sijn soon *Hendrik*, hebben geleeft in het jaar 1299. des Graven van Hollands Edele gevangenen.

Daar wort ook vermelt van een *Egmond van Polre*, den tijd aan my onbekent, beneffens de Edelen gereekent.

POPPENDAMME.

Costinus Goffraatsen van Poppendamme, in het jaar 1405. beneffens andere Edelen uyt Zeeland, door *Willem de V.* Grave van Holland, bygeroepen.

POSKYN.

Gysbert Poskijn, Ridder, ten tijde van *Diderik de IX.* Grave van Hillenvlie, in het jaar 1263.

POT.

Anout Pot, Deeken van het Collegie der Canoniken van St. Pieter tot Utrecht, in het jaar 1400. blijkt by opene brieven.

Jacob Pot, in het jaar 1421. met *Philips van Burgundien*, en andere, voor den Veltslag van Viniacq, Ridder geslagen.

Digitized by Google

POTTER.

Gerard Potter, Schiltknape, ten tijde van *Albert van Beyeren*, Grave van Holland, in het jaar 1417.

PROYS.

Bernard Proys, wort vermelt in opene brieven van het jaar 1400.

PUFFLIT.

Allard Pufflit, in het jaar 1405. onder de voornaamste Edele voorvechters van Hagesteyn en Gasparen erkent.

PUTTEN.

DE Edele van *Putten*, soo gesegt wort, sijn gesproten uyt de Coningen van Denemarken, in het jaar 1048. daar na wort van hun beschreven, dat deselve in Zuyt-holland hebben gefloreert.

Uyt deselve alsoo ik in de Jaarboeken en Tijdregisters, soo publique als private, gelijk ook in andere geloofwaardige geschriften by my gelesen, bevinde, dat gesproten zyn,

Gerard van Putten, van de Ridderlijke Ordre, by welkers hulpe en arbeyt *Diderik* Hollants V. Grave, de Stad Dordrecht uyt de macht der Vyanden heeft ontrokken, in het jaar 1041.

RANST.

Willem van Ranst, in het jaar 1405. onder de voornaamste Edele voorvechters onder Eversteyn erkent.

RECHTEREN.

Sveder van Rechteren, Heere van Voorst en Capelle, heeft geleeft in den jare 1438. Siet hier van in de Archiven der gebeneficieerden van Holland.

REYDE.

Arnerus van Reyde, heeft sijne goederen den Grave van Holland onderworpen gemaakt; gelijkt als blijkt by opene brieven van het jaar 1330.

RENEN.

Godefroy van Renen, heeft geleeft in het jaar 1126. blijkt by opene brieven.

Godefroy van Renen, en sijn soon, hebben geleeft in het jaar 1145 blijkt by opene brieven.

Godefridus van Renen, Bisschop van Utregt, in het jaar 1156.

RIELEN.

Ubbert van Rielen, Schiltknape, anno 1392.

RIETVELT.

Johan en *Gijsbert van Rietvelt*, waren in het jaar 1368. getuyge van het houwelijk van *Bruyning Spruyt*, en *Elisabeth van Assendelft*.

REYMERSWAAL.

Hendrik Splinter van Reymerswaal, Ridder, welke in het jaar 1306. de Privilegien aan de Stad Leyden gegeven by Grave *Willem*, mede heeft onderteykent.

RISENBURG.

Willem Risenburg, welkers Slot in het jaar 1268. van *Gijsbregt van Aamstel*, en de Kennemerlanders (soo de Jaarboeken melden) is onder de voet geworpen.

Johan Risenburg, in het jaar 1349. in de belegeringe van Oudewater verslagen.

RODENBURG.

Floris van Rodenburg, getrout met *N.* dogter van *Willem van Foreest*, en haar dochter *Elisabeth*, hebben gesamentlijk geleeft in het jaar 1282. Siet de opene brieven van *Floris*, Abt van Egmont.

ROSENBURG.

Jacob, soone van *Diderik de II.* Heer van Wassenaar, uyt *Bertola*, is geweest het Hooft van die van Rosenburg, in het jaar 1272. met anderen Adel door de Westvriesen verslagen; daar wort'er noch een gelijkformig de voornoemde op het jaar 1225. gevonden.

ROSENDAAL.

Johan van Rosendaal, van de Ridderlijke Ordre, heeft geleeft in het jaar 1368. Archiven der gebeneficieerde van Holland.

Johan, soone van *Johan van Rosendaal*, welkers moeder *Beatrix*, was in de besittinge van Swijndrecht, by beneficie van de Heer van Arkel, in het jaar 1390. Archiven der gebeneficieerde van Holland.

ROVER.

Hendrik de Rover, in 't jaar 1287. by *Floris de V.* Grave van Holland, aangestelt tot Casteleyn van Montfoort.

RUEEL.

Gysbert van Rueel, Schiltknape, in het jaar 1293. blijkt by opene brieven.

Digitized by Google

RUYCHROK.

Willem Ruychrok, Ridder, en *Willem* en *Johan*, soonen van *Johan Ruychrok*, die men *vander Werf* noemt, in het jaar 1467. tot St. Truydens Kerk met vele andere van Hertog *Carel* tot Ridders gemaakt.

Francq Ruychrok, in 't jaar 1479. van de Cabeljausche zyde; ik geloot het deselve is, die in 't jaar 1481. in de Maant October is verslagen.

Mr. *Philips Ruychrok vande Werve*, in het jaar 1480. Hollands aangestelde Raatsheer, heeft een dogter gehad, die troude met *Georgius*, soone van *Gysbert van Brederode*, verkoren Bisschop tot Utregt, welke in 't jaar 1489. tot Delft onthoost is.

Adriaan Ruychrok van de Werve, broeder van *Gerard*, soone van *Johan van Sevender*, blijkt by opene brieven van 't jaar 1501.

Soetjen Ruychrok vande Werve, getrout met Mr. *Floris Gysbert Zeeman*, Advocaat in den Hage, in het jaar 1534. blijkt by opene brieven.

Mr. *Nicolaas Ruychrok vande Werve*, heeft geleeft in het selve jaar 1534. blijkt by opene brieven.

RUYSCH.

Floris Ruysch, in het jaar 1168. met anderen Adel van de Westvriesen verslagen.

RYNG.

Herman van Rijng, was in het jaar 1353. Schiltknape in het Hof van *Willem de IV.* Grave van Holland.

Zondinus uytten Rijng, welke in het jaar 1355. met den gemelten Graaf *Willem* Oorlog voerde, tegen den Bisschop van Utregt.

Gerlandus van Rijng, dewelke in 't jaar 1375. hadde een eenige dochter; Archiven der gebeneficieerde van Holland.

Pieter en *Johan van Rijng*, in het jaar 1420. beneffens de Edelen van Zeelant erkent.

Herman van Rijng, in het jaar 1455. beneffens andere by *Gijsbregt van Brederode*, verkoren Bisschop van Utregt, na Romen gesonden.

Gerard van Rijng, in 't jaar 1461. met anderen gebannen tot Utregt.

RYNINGOM.

Steven, *Allard*, en *Vastard van Rijningom*, by opene brieven van 't jaar 1162. bekent.

RYSOORDE.

Willem van Rijsoorde, Ridder, in het jaar 1374. medehulper van Hertog *Albregt van Beyeren*, tegen die van Utregt.

RYSWYK.

Uyt die van Egmont gesproten.
Anth. Hovæus.

Godo van Rijswijk, Schiltknape, de eerste (soo my de schriften, die ik heb gesien, niet bedriegen) Heer van Rijswijk, heeft in 't jaar 1553. de opene brieven van den Prince aan den Abt van Egmont gegeven, onderteykent.

SABBINGEN.

Johan van Sabbingen, beneffens andere van den Zeeusschen Adel, met *Johan van Beyeren*, Grave van Holland, in den jare 1420. verbonden.

SANTEN.

Johan van Santen, broeder van *Simon van Seventer*, Ridder, dewelke in 't jaar 1340. Grave *Willem*, eenen Acker van veerthien Margen tot Sluypwijk (in den Koggenbroek) onderworpen heeft gemaakt.

SANTHORST.

Uyt die van Wassenaar gesproten.

Diderik van Santhorst, Schiltknape, in het jaar 1293. borge voor den Grave van Holland, &c.

SASSENHEM.

Arnoud van Sassenhem, Pastoor tot Haarlem, stigter van 't Clooster tot Leeuwenhorst by Leyden, in het jaar 1262.

SCAART.

Vastard Scaart, Edelman, by my gelesen.
Pieter Scaart, Vaandrig in 't jaar 1431. gevangen, en beneffens anderen tot Utrecht gebracht.

SCHALKWYK.

Willem van Schalkwijk, heeft in het jaar 1165. des Keysers *Frederix* opene brieven onderteykent.

Gijsbert van Schalkwijk, Schiltknape, in het jaar 1285. borge voor die van Aamstel.

SCERRE.

Frederik van Scerre, Schiltknape, heeft geleeft in 't jaar 1344. als blijkt by opene brieven.

SCHENGEN.

Clarisse van Schengen, Abdisse van Reynsburg, heeft geleeft in het jaar 1364.

Gil-

Digitized by Google

Gillis van Schengen, Ridder, heeft geleeft in het jaar 1403. Archiven der gebeneficieerde van Holland.

SCHIE.

Adelbert van Schie, Krijgsman, is gestorven in 't jaar 1294. *Catal. Ben. Mon. Egm.*

SCHIPLIEDE.

Johan van Schiplieda, getrout met *Sophia*, dochter van *Boudewijn van Naaldwijk*, heeft geleeft ontrent het jaar 1296.

SCHOBLAND.

Willem Schobland, Bastard van Sevenbergen, in het jaar 1410. Rekenkamer van Holland.

SCHORE.

Beyer, soone van *Daniel van Schore*, in 't jaar 1420. met andere Zeeuschen Adel aan *Beyeren* geconfedereert.

SCHONDE.

Floris van Borsele van Schonde.

SCHOTLAND.

Adam van Schotland, heeft geleeft in het jaar 1305.

Adam van Schotland, Ridder, ontrent den jare 1337.

SCHONOUWEN.

Johan, (jonger soone van *Johan de II.* vijfde Heer van Cuylenburg) Heere van Schonouwen en Woudenburg, heeft in 't jaar 1322. ten huwelijk gehad *Adelheyde*, dochter van *Wouter van Ingenes*, in 't jaar 1328. weder getrout met *Cecilia*, dogter van *D. Wolfard*; Archiven der gebeneficieerde van Holland.

SCHREVEL.

Ernst Schrevel, heeft in 't jaar 1156. de schriften van de Permutatie der Kerken in Holland onderteykent.

SLINGELAND.

Otto van Slingeland, heeft geleeft in het jaar 1277. blijkt by opene brieven.

Herbernus van Slingeland, broeder van *Otto* en *Robbert van Arkel*, heeft gefloreert ten tijde van *Willem de V.* Grave van Holland, in het jaar 1358.

Willem van Slingeland, Schiltknape, in het jaar 1366. uyt seeker geloofwaardig geschrift.

Dirk van Slingeland, heeft in 't jaar 1399. van *Albrecht van Beyeren*, Grave van Holland, gekocht een stuk Lands na by de Stad Goude, waar van de Archiven aldus luyden:

Albert, *&c. doen kont allen luyden, dat wy verkoft hebben tot eenen vryen eygen* Dirk van Slingeland, *den eersten Camp, daar 't Bosch plach te staan, buyten aan onse Stede vander Goude, houdende ses Mergen, derdalf Hont, vijfthien Schaft. Act. anno* 1399.

SLUYSE.

Arnout van Sluyse, Ridder, heeft geleeft in 't jaar 1293. blijkt by opene brieven.

SLUYTER.

Hubert Sluyter, en *Steven* sijn broeder, Schiltknapen, in het jaar 1344 opene brieven.

SABBURG.

Boudewijn van Sabburg, Schiltknape, ten tijde van *Floris de IV.* Grave van Holland, in het jaar 1234.

Nicolaas van Sabburg, heeft geleeft in 't jaar 1280. blijkt by opene brieven.

SONDERDANK.

Willem Sonderdank, heeft geleeft in 't jaar 1346. Archiven der gebeneficieerde van Holland.

SONDERLANT.

Willem Sonderlant, in het jaar 1374. medehulper van Hertog *Albregt van Beyeren*, Grave van Holland, met thien gewapende mannen, tegens die van Utregt.

SOUDENBALCH.

Jacob Soudenbalch, Abt van Oostbroek in het jaar 1368. Borge beneffens andere voor *Johan Vernenburg*, Bisschop van Utregt.

SOUTELANDE.

Hendrik van Soutelande, van de Ridderlijke Ordre, tot Warmont gevangen, in het jaar 1299.

Johan van Soutelande, welkers dogter in het jaar 1332. troude met *Willem*, soone van *Willem*, Heer van Coudekerke in Zeeland. Archiven der gebeneficieerde van Holland.

Willem van Soutelande, soone van *Gillis*, heeft geleeft in 't jaar 1506. blijkt by opene brieven; item in 't selve jaar, *Bella van Soutelande*, huysvrouwe van *Jacobus Iacob.*

Mr. *Gillis van Soutelande*, heeft geleeft in het jaar 1540.

SPA-

Digitized by Google

SPAREWOUDE.

Gerard van Sparewoude, in het jaar 1413. met *Gerard van Poelgeest*, en *Herbert van Foreest*, gereconcilieert door *Philips* en *Diderik van Bloot*, ter oorsake van den dootslag van *Adelheyde van Poelgeest*.

Johan van Sparewoude, heeft in het jaar 1488. 'e Heerlijkheyt van Sparewoude verbetert; Archiven der gebeneficieerde van Holland.

SPAARNEMAN.

Diderik, gesegt *Spaarneman*, Schiltknape heeft geleeft in het jaar 1334. blijkt by opene brieven.

SPAYART.

Atericus, gesegt *Spayart*, Schiltknape, heeft geleeft in het jaar 1334. blijkt by opene brieven.

SPIERING.

Uyt Egmont gesproten; Anth. Hovæus.

Bertolt, gesegt *Spiering*, Canonik van 't hoogste Collegie tot Utregt, in 't jaar 1270. heeft brieven van 't gemelte Collegie aan den Paus gebragt.

SPIKAR.

Arnout Spikar, en sijn huysvrouw *Iohanna*, heeft geleeft in het jaar 1161. als blijkt by opene brieven.

Arnout Spikar, onder de voornaamste Edelen gerekent, dewelke in het jaar 1043. by de Inwijdinge van de Kerk van Egmont jegenwoordig waren.

SPREWESTEYN.

Gerard en *Godefroy van Spreweſteyn*, Edele broeders, hebben geleeft in het jaar 1391. Archiven der gebeneficieerde van Holland.

SPYK.

Floris van Spijk, Ridder, heeft geleeft in 't jaar 1337.

STAVENISSE.

Boudewijn, en sijn dogter *Dankarris van Stavenisse*, hebben geleeft in 't jaar 1225.

STAPEL.

Johan, item *Godefroy van Stapel*, Ridders, in het jaar 1405. by den Arkelsen Oorlog beschreven.

STAKENBURG.

Ysbert van Stakenburg, Ridder, in het jaar 1345. medehulper van Grave *Willem*, in de belegeringe van Utrecht.

STEENBERGE.

Iohan van Steenberge, aan welke die van Dordrecht en Woudrichem hebben gesonden, in het jaar 1407. dat hy sig soude vervaardigen, om met den Hertog van Brugien naar Engeland te verreysen. Rekenkamer van Holland.

STEYN.

Arnout, Heer van Steyn, Ridder, des Graven van Hollands beneficie onderworpen, in het jaar 1293. heeft noch geleeft met *Maria* sijn huysvrouw, in 't jaar 1322. Archiven der gebeneficieerde van Holland.

STEHOVEN.

Arnout van Stehoven, Ridder, die ten huwelijk hadde *Margareta*, gebeneficieerde van Holland, ten tijde van Graaf *Willem*, ontrent het jaar 1351.

STEENHUYSEN.

Heer Oſt van Steenhuyſen, *Willem de V.* Grave van Holland, onderworpen, onder andere Hoogduytsche Edelen erkent.

STEELANT.

In het jaar 1321. was Steeland noch niet onder water gelopen, gelijk by my in publijque schriften van dat jaar is gelesen, waar van dit het begin is.

Wy hebben *Blok van Steelant*, Ridder, *Pieter F. Willem Hyens*, Parochie-pape in Steeland, *Robbregt van Steeland*, Heere van Eilosler, &c. Siet *Meyer*.

STEENVOORDE.

Johan van Steenvoorde, in het jaar 1400. beneffens andere Edelen, met twee gewapende Mannen door die van Woudrichem bygeroepen, tegen die van Arkel.

Gerard van Steenvoorde tot Loosduynen, in het jaar 1408. Rekenkamer van Holland.

STRATEN.

Diderik en *Johan van Straten*, Krijgsmannen, in 't jaar 1353. houdende de partye van *Eduard*, tegen *Reynout*, Hertog van Gelre.

Hendrik van Straten, gevangen in 't jaar 1408. Rekenkamer van Holland.

STOU-

Digitized by Google

STOUTENBURG.

Gesproten uyt de Heeren van Amersfoort.

Everhard van Stoutenburg, van de Ridderlijke Ordre, outste soone van *Wouter van Amersfoort*, Ridder, in het jaar 1285. beneffens anderen ter sake van de reconciliatie van die van Aamstel, den Grave van Holland onderworpen gemaakt.

SUERMONT.

Johan Suermont, Ridder, in het jaar 1374. Bastard van *Willem van Beyeren*, Grave van Holland.

TEMPEL.

Floris vanden Tempel, Schiltknape, in het jaar 1353. onder de Hovelingen van *Willem de V.* Grave van Holland, erkent.

TERNING.

Willem Terning, broeder van *Hugo van Nagel*, te gelijk met sijn broeder beschreven tot de Slag van Cajeten.

TENGNAGEL.

Heer Nicolaas Tengnagel, heeft geleeft in het jaar 1344. Archiven der gebeneficieerde van Hollant.

TOLVER.

Johan Tolver, Ridder, heeft geleeft inden jare 1383. blijkt by opene brieven.

TOUTENBURG.

Frederik Schenk van Toutenburg, Bisschop van Utregt, in 't jaar 1554.

Maria van Toutenburg, Abdisse van Rynsburg, gestorven in 't jaar 1552.

TORNENBURG.

Hendrik van Tornenburg, heeft geleeft in het jaar 1410. Rekenkamer van Hollant.

Nicolaas, Heer van Tornenburg, Krygsman, Hoog-Officier van Alkmaar, begraven in de Reguliers Kerke tot Heyloe, in het jaar 1454.

VAART.

Steven, gesegt *vande Vaart*, Schiltknape, heeft geleeft, in 't jaar 1334. blykt by opene brieven.

VALKENBURG.

Diderik van Valkenburg, in 't jaar 1224. jegenwoordig by het accoort, gemaakt tusschen *Floris de IV.* van die naam, Grave van Hollant, en *Otto de II.* van dien naam, Bisschop van Utregt.

VALKENESSE.

Arnoud van Valkenesse, Priester, in het jaar 1407. onder de Edele bevegters van Hagesteyn erkent. Rekenkamer van Hollant.

VARIC.

Hendrik van Varic, Ridder, in 't jaar 1403. medehulper beneffens anderen aan die van Arkel.

Philips van Varic, onder de Edelen van 't Lanschap Veluwe by my gelesen.

VELSEN.

Gericas van Velsen, is bekent geweest al voor het jaar 1124.

Diderik van Velsen, is in het jaar 1230. erkent by seeker out geschrift in 't Clooster tot Egmont.

Adelbert van Velsen, dewelke in het jaar 1266. van *Floris*, Grave van Hollant, ontfing de helft van de Kermis-tollen van St. Jan tot Haarlem. Archiven der gebeneficeerde van Hollant.

Gerard van Velsen, dewelke in 't jaar 1287. aan sijn huysvrouw *Hildegonde* toegestaan heeft het vrugt gebruyk van Noortwijk, en andere plaatsen. Archiven der gebeneficeerde van Hollant.

Gerard van Velsen, Ridder, Moorder van *Floris de V.* Grave van Hollant, in 't jaar 1296.

VELTHUYSEN.

Hendrik, soone van *Hugo van Velthuysen*, in 't jaar 1407. beneffens de Edelen beschreven tot de overwinninge van Woudrichem.

VERTYN.

Pieter Vertyn, man van de Ridderlijke Ordre, eerste man van *Margareta van Heesvrane*, die daar na troude met *Willem*, soone van *Willem de II.* Heere van Egmont.

VLISSINGE.

Johannes van Vlissinge, Ridder, is mede beneffens andere vanden Adel van Zeelant ontboden tot de belegeringe van Hagesteyn, in 't jaar 1405.

VOORBURG.

Diderik van Voorburg, heeft de opene brieven vanden Grave van Hollant in 't jaar 1198. geconfirmeert.

VOOGT.

Gesproten uyt die van Neerveen.

Gerard de Voogt, heeft geleeft in 't jaar 1406. Rekenkamer van Hollant en elders.

Boudewyn de Voogt, &c.

Digitized by Google

VOORSCHOOTEN.

OTger van *Voorſchooten*, Getuyge van het accoord gemaakt in 't jaar 1215. tuſſchen den Heer van Egmont, en den Abt van het Clooſter aldaar.

Engelbert van Voorſchooten, Schiltknape heeft geleeft in het jaar 1326. Archiven der Gebeneficieerde van Hollant.

VORST.

HErman de *Vorſt*, Krygſman, heeft de openе brieven van *Wonter van Amerſfoord*, in het jaar 1259. onderteykent.

VRIES.

HEndrik de *Vries*, en ſijn broeder, item *Wierus* in het jaar 1145. beneffens andere getuygen, in de over-een-kominge van Ooſtergo en Weſtergo erkent.

VUREN.

OTto van *Vuren*, in het jaar 1203. mede hulper vanden Grave van Doſſen.

UYTENCAMPE.

IOhan en *Gillis Uytencampe*, broeder des Ridders, in 't jaar 1396. Archiven der gebeneficieerde van Holland.

UYTENENGE.

WErnerus *Uytenenge*, in 't jaar 1285. ter ſaake van die van Aamſtel, aan den Grave van Holland onderworpen gemaakt; Archiven der gebeneficieerde van Holland.

UYTKERKE.

ROeland van *Uytkerke*, met ſijn ſoon van Steenbergen, in 't jaar 1426. Opper-hooft van het Guarniſoen binnen Haarlem, tegens Vrouw *Iacoba*, Gravinne van Holland.

UYTERLOO.

HEer Sueder *Uyterloo*, van welken verſcheydene ſaaken beſchreven ſijn, in de verrigtingen van *Iohan van Arkel*, Biſſchop van Utregt, en elders in de Jaarboeken.

UYTWYK.

Uyt Altena geſproten.

HUbregt van *Uytwijk*, heeft geleeft in het jaar 1208.

Gualter van Uytwijk, Schiltknape, ontrent het jaar 1305.

WALE.

WOnter van *Wale*, in het jaar 1374. onder de medehulpers van *Aalbert van Beyeren*, Grave van Hollant, met negentien mannen erkent, en in de tweede expeditie met elf mannen.

WALNIS.

ANdries van *Walnis*, Ridder, in het jaar 1426. by Brouwershaven voor *Iacoba* vegtende, verſlagen.

WANDELNESSE.

WIllem van *Wandelneſſe*, in 't jaar 1303. met den Grave *Johan*, beneffens andere ſijne makkers verſoent.

WARMONDE.

DIederik van *Warmonde*, overleden voor het jaar 1332. en *Gerard van Warmonde*, in dit jaar overgeblevene van Woude.

WATERINGE.

Geſprooten uyt die van Egmont.
Ant. Hovæus.

DEn naam van *Wateringe*, (in welkers Slot *Guido* en *Iohannes*, ſonen van *Margareta* Gravinne van Vlaanderen, en meer andere geduyrende den ſchadelijken Oorlog, voor die van Vlaanderen, ſijn gebergt geworden) heb ick voor het jaar 1252. nergens geleſen. In het jaar 1166. in Privilegien van Leyden komt my eerſt te voren.

Gerard van Wateringe, Reygerſz. Cap. 28.

WEDE.

STeven van *Wede*, Schiltknaap heeft geleeft in het jaar 1326.

WEENT.

DIderik van *Weent*, Schiltknaap, heeft gefloreert in 't jaar 1124. ten tyde van *Diderik de VI.*

WELDAM.

WIllem van *Weldam*, Ridder, welke getrout hadde *Henrica van Rodenburg*, Vrouwe van Simonskerke.

WENOELINGE.

IOhan, ſoon van *Baudewyn van Wenoelinge*, in 't jaar 1426. beneffens andere van den Adel van Zeelant met Hertoge *Johan van Beyeren*, Grave van Hollant, geconfedereert.

WER-

Digitized by Google

WERCUNDEN.

Werenbold van Wercunden, heeft geleeft in 't jaar 1126. blykt by opene brieven.

Elias van Wercunden, mede-hulper vanden Grave van Hollant, tegens die van Arkel met 25. gewapende mannen; Archiven der gebeneficieerde van Hollant.

WERKE.

Milius van Werke, na ick bevroede, kan men refereren tot die van Werke, getuyge van het gemaakte verdrag, tusschen *Floris de IV.* Grave van Hollant, en den Heere van Altena.

WILDE.

Udekin de Wilde, heeft in 't jaar 1374. den Hertog *Aalbregt van Beyeren*, Grave van Hollant, met elf mannen, tegens die van Utregt behulpig geweest.

WIELDREGT.

Uyt Stryen voorsprunkelijk.

Gerard van Wieldregt, was in het jaar 1213. getuyge der Privilegien van *Willem de I.* Grave van Hollant, aan die van Geertruydenberg gegeven.

WILLIP.

Gerard van Willip, heeft geleeft in het jaar 1425.

WILNESSE.

Uyt Nederveen gesproten.

Willem van Wilnesse, welke in het jaar 1374. by Hertog *Albert van Beyeren*, Grave van Hollant, veel verdient heeft met seventien gewapende mannen.

WINDELNESSE.

Willem van Windelnesse, Ridder, heeft geleeft in het jaar 1320. Archiven der gebeneficieerde van Hollant.

WIS.

HEt Wapenschilt van die van *Wis*, heeft sijn oorsprong (namen segt) van Damiaten, sijnde 't Schilt Root, daar op verciert met drie witte Pylen.

Hendrik, geseyt *Wisse*, Sone van *Nicolaas van Borsselen*, is gestorven in 't jaar 1350.

WISSCHE.

Diderik van Wissche, heeft geleeft in 't jaar 1416. blykt by opene brieven.

Gysbert Bartem tot *Wisch*, in 't jaar 1421.

WISSCHEL.

Uyt Heesbeen gesproten.

Robbert van Wisschel, heeft geleeft in het jaar 1397.

WISSENKERKE.

Iohan, sone van *Boudewyn van Wissenkerke*, in het jaar 1420. met Hertog *Johan van Beyeren*, Grave van Hollant, beneffens veele andere van den Adel van Zeelant verbonden.

WIT.

Steven de Wit, Krygsman, heeft geleeft in 't jaar 1259.

Brienus de Wit, in het jaar 1407. Rekenkamer van Hollant.

WITTENHORST.

Uyt Arersberg gesproten.

Hendrik van Wittenhorst, Abt van Egmont, in 't jaar 1443.

WULVEN.

Albert, de oude, en *Albert* de jonge *van Wulven*, getuygen van verscheide goederen aan die van Aamstel gegeven, in 't jaar 1225.

WOLCKENSTEYN.

Balthazar, Gouverneur van Wolkensteyn, in het jaar 1481. Heere van Purmerend.

WOUDENBURG.

Iohan van Woudenburg, Ridder, sone van *Johan van Culenburg*, heeft geleeft in 't jaar 1397. Archiven der gebeneficieerde van Hollant.

WYCK.

Olger van Wyk, Edelman, heeft geleeft in 't jaar 1162. blykt by opene brieven.

WYFLIC.

Iohan Wyflic, medehulper van den Hertog *Aalbregt van Beyeren*, Grave van Hollandt, in 't jaar 1374.

ZAANDEN.

Willem van Zaanden, Moorder of Verradet van *Floris de V.* Grave van Holland, by die van Delft in het jaar 1296. gestraft.

Digitized by Google

ZALIN.

Odilia van Zalin, welke in het jaar 1390. van haren man in vrugt-gebruyk ontfing Breda, de Leck, en andere goederen.

ZANDE.

Gerard, broeder van *Bartholomeus de Zande*, Prieſter, geſtorven in 't jaar 1350. *Catal. Benef. Mon. Egmond.*

ZANDWYK.

D'derik van Zandwijk, Schiltknape, heeft geleeft in het jaar 1326.

ZEELEN.

Arnout van Zeelen, Ridder, tot Gornichem in 't jaar 1403.

ZEELYM.

Hendrik van Zeelijm, in 't jaar 1409 beneffens andere van Adel, uyt 's Gravenhage naar Utregt geſonden.

ZENINGVELT.

D'derik van Zeningvelt, Ridder, gebeneficieerde van Holland, heeft geleeft in 't jaar 1333.

ZEYST.

D'derik van Zeyſt, geſegt *Dullart*, Schiltknape, heeft geleeft in 't jaar 1334. blijkt by opene brieven.

ZIERIC.

Johannes van Zieric, Biſſchop van Utrecht, in 't jaar 1287.

Frederik van Zieric, heeft geleeft in 't jaar 1334 blijkt by opene brieven.

ZOELEN.

Heer Floris van Zoelen, heeft geleeft in 't jaar 1407. Rekenkamer van Holland.

ZOMBURG.

Heer Nicolaas van Zomburg, welkers goederen in 't jaar 1275. gelegen waren tuſſchen Goude en Sevenhuyſen. Archiven der gebeneficieerde van Holland.

ZOETELINKERKE.

Johan van Zoetelinkerke, Edelman van Zeeland, in 't jaar 1405. beneffens andere van den Zeeuwſchen Adel geroepen tot de belegeringe van Hageſteyn. Rekenkamer van Holland.

ZUYTVOORT.

Cornelis van Zuytvoort, heeft geleeft in 't jaar 1459.

Godefroy van Zuytvoort, in 't jaar 1473. Archiven der gebeneficieerde van Holland.

ZUYDWYK.

D'derik van Zuydwijk, Ridder, in den jare 1322. Archiven der gebeneficieerde van Holland.

ZULEN.

Steven en *Frederik van Zulen*, van de Ridderlijke Ordre, in 't jaar 1282. in den Oorlog van die van Aamſtel verſlagen.

ZUYDWINDE.

Johan van Zuydwinde, heeft in het jaar 1374. Hertog *Albert van Beyeren* geaſſiſteert met 50. gewapende Mannen.

Johan van Zuydwinde, heeft geleeft in het jaar 1420. Archiven der gebeneficieerde van Hollant

Volgen nu de Adelijke Huyſen, Sloten, en Caſtelen, ſoo die van ouds gelegen hebben, als die als noch leggen in

222

ZUYT-HOLLANDT.

't Huys te AARTSBERGEN.

Dit Adelijk Huys of Slot leit onder Berg-ambagt, 't welk mede eertijds genoemt is geweeſt Heer-Aarts berge, van *Arnold van Arkel*, als zynde van hem gebout op enen Berg; in enige oude brieven werden de Heeren van Berg-ambagt genoemt Heeren van den Berg, en worden deſe woorden gevonden, *Sulken Huys en Sloth, als's Heeren van den Berg te weſen plag. Heer* Otto van Arkel *geeft uyt het Huys ſoo groot en klein, &c. de Laan aan* Albtegt van Haaſtregt, *geſtaan en gelegen tot 's Heer-Aarts-berge*; Ook wert de Heerlijkheid van Berg-ambagt genoemt *de Heerſchappye vander Alinger-parochie*. De hooge Juriſdictie van deſe Heerlijkheyt, is in den jare 1624. by de Staten van Holland geloſt, hebbende te voren gehoort aan 't Geſlagte van Zuylen van Nieuvelt.

't Huys te ALMSTEIN.

Almſtein was voor de groote Watervloet van den jare 1421. een out Slot in den gro-

ten

ten Waart van Zuyt-holland, maar is als doen beneffens alle de Dorpen en Caſtelen aldaar gelegen hebbende, mede weggeſpoelt en vergaan; had ſijn naam van de Riviere de Alm, en lag aan 't Ooſterſche geſcheid van 't Ambagt van Eem, 't welk van outs begreep Eemkerk, Emeſtein, Almſtein, en paalde in 't Ooſten aan Uytalm, in 't Zuyden aan den Alm, in 't Weſten aan Almſvoet, en in 't Noorden aan de Graaf, daar deſelve tegen de Werken, en Werkendam ſteuytende is, en is groot Hemels-breete 1814. Morgen.

't Huys ter AMEIDE.

't Huys ter *Ameide* is 't vervallen Huys, dat aan de Weſtzyde van Ameide, tuſſchen Ameide en Tienhoven leit, en by *Gouthoven* en andere 't Huys te Heerlaar genoemt wert, en dat om dat de Heeren van Heerlaar, Heeren van Ameide geweeſt zyn, onder welke dit Huys eerſt een Leen geworden is; want in den jare 1312. ontfing *Dirk van Heerlaar*, Knape, dit Huys te Leen van *Guido*, Biſſchop van Utregt, na dat hy het ſelve te voren den Biſſchop hadde opgedragen. De ordinary verly-brieven van Ameide, 't geen eertijds een Stad met Poorten geweeſt is, luyden, *met het Huys en Poorte ter Ameide*. Wanneer deſe Stad ontmantelt zy, is onſeker; dat dit geſchied zy als ſy in den jare 1527. by die van Utregt wierde ingenomen, is wel waarſchijnlijk; immers het Huys was altoos doen ter tijd nog in ſijn weſen; want *Lambertus Hortenſius rerum Ultraject. lib.* 3. daar van ſprekende, beſchrijft het aldus: *Arx huic inde erat, ſolo loci & opere ſatis munita, Termeida appellata, mille paſſus a Vienna, a Lecca ripa ad teli conjectum ſita. Dat is:* Het Slot aldaar was ten aanſien van ſijn ſituatie en gebouw ſterk genoeg, Termeide genoemt, duyſent paſſen van Vyanen, en een boogſcheut van den Oever van de Leck gelegen.

't Huys te BESOYEN.

DE oude Heeren van Beſoyen, geſproten uyt den Huyſe van Stryen, hebben op dit Caſteel hun wooninge gehad, gelijk ſulx de oude ruïnen van 't ſelve uytwijſen, die in het Dorp van Beſoyen tegenwoordig geſien werden; deſe Heerlijkheid paalt aan de Ooſtzyde aan Waalwijk, ſtrekt Noortwaarts van de halve Maſe af over de oude en nieuwe Straat, Weſtwaarts op tot Sprang toe, hebbende aan de Noortzyde van de ſtrate ten Weſten het Ambagt van Zuidwijn, en over de ſtraat Zuytwaarts op ten Weſten belegen met 's Grevelduyn Capel, en Waſpik, hebbende eertijds een Parochie Kerk gehad met Waalwijk voorſz, als ſtaande den Toorn van Waalwijk voor een gedeelte op den gront van Beſoyen; De Ambagts-heerlijkheid wert te Leen gehouden van de Graaffelijkheid van Holland, en is laaſt Heer daar van geweeſt *Gerard van Aſſendelft*, Heer van Cralingen, Beſoyen, Heinenoort.

't Huys te BOUCQUET.

GElegen by Hendrik-iden-ambagt, alwaar *Hendrik Ido*, Bedijker van 't ſelve Ambagt, plag te wonen; is in den jare 1572. by de Spanjaarts verbrand en verdeſtrueerd, en daar na by wijlen *Willem Boucquet*, Generaal van de Munte der Geunieerde Provincien, wederom opgebout, en heeft daar van bekomen den Naam van *'t Huys te Boucquet*.

't Huys te NEDER-BLOKLANT.

WAs eertijds de Woninge van de Heeren van Bloklant, doch nu vergaan, en is daar van de plaats alleen bekent. De Heerlijkheid van Neder-blokland ſelve is een oude Heerlijkheid, en dat van hoge, lage, en middelbare Juriſdicte, gekomen uyt het oude vermaarde Graafſchap Teiſterbant, dat ſig tot de Leck toe eertijds uytgeſtrekt heeft, en in den jare 994. van Grave *Anfrijd* vernietigt, ſoo als *Pontanus* in ſijn Hiſtorie van Gelderland, en uyt hem *Oudenhoven* in ſijn Beſchryvinge van Zuytholland allegeerd; welken *Anfrid* t'ſamen ſijn huysvrouw en Graafſchap verliet, en Biſſchop van Utregt wierd, herdelende ſijn goederen onder ſijne vrinden, en hechtende een goede partye van ſijn Graafſchap aan 't Biſdom van Utregt, volgens tuyge van de *Annal. Juliac. Bergenſ. Chron. Traj. Beka*, en de *Hollandſe Chron. dieſ. 7. cap. 7.* en is daar na deſe Heerlijkheid lange jaren geweeſt onder het Huys van Arkel, blijkende by de erfdelinge die *Jan de IV.* de ſeſde Heer van Arkel dede met ſijn broeders, (haar vader op de togt van *Godefroy van Bouillon* geſtorven zynde, anno 1112.) bewijſende aan ſijn broeder *Folpart* het Slot van Leerdam, en de Heerlijkheid van Schoonrewoert, met ſijn Dorpen en toebehoren; en aan ſijn jonger broeder *Hugo*, de Heerlijkheden van Boterſloot en Blokland; daar na is het derdepart van deſe Heerlijkheid gekomen aan *Herpert vanden Bunkhorſt*, Ridder, van wien deſelve aanbeſtorven is op Heer *Jan van Henegouwen*, oude vader van *Jan van Beloi*, Heer van Schoonhoven en vander Goude, die aan *Jan van Buren*, Knape, verlijt als volgt, te weten dat derdendeel van Blokland, deſe vrye Heerlijkheid, met den Lieſveldervliet, die daar 't einde doorgaat, en uyt Blokland gegraven is; aan die Noortzyde, en aan die Weſtzyde een opſlag vier voeten breet; deſe voorſz Vliet werd geleid Zuytwaarts van Brantwijk tot in den Grave, en deſen weg aan de Ooſtzyde van de Vliet voorſz, met den Vuylendam, en voort van den Vuylendam den weg Zuytwaart met half de Sloot aan de Weſtzyde, ſtrekkende tot Gieſſenagterdijk toe, gelegen binnen de Heerlijkheid Blokland, blijkende by den originelen brief daar van zynde, in date den 6. Maart 1359. Deſen Heer *Jan van Buren*, Knape, is hier van Poſſeſſeur geweeſt tot den jare 1404. als wanneer hy deſe ſijne portie verkoopt en opdraagt voor Hertog *Albert van Beyeren*, aan *Brunis de Wit*, *Woutersſ.*, dewelke de andere twee derdeparten van de voor-

Digitized by Google

schreven Heerlijkheid, door getrouwe dienſten en geleend geld verkregen heeft, van Heer *Jan van Arkel*, anno 1406. *Brunis de Wit* voorsz nu geheel Heer zynde, verheft deselve Heerlijkheid noch weder van Hertog *Albregt van Beyeren*, als Grave van Holland, op den 6. April 1407. tot een onversterflijk Erfleen, van welk Graafschap van Holland deselve Heerlijkheid als noch te Leen gehouden wert, zynde laast in den jare 1646. daar mede verleden de Heer *Willem van Brantwijk*, Heere van Blokland, Burgemeester der Stad Dordregt.

't Huys te BOSHUYSEN.

GElegen by de Ambagts-heerlijkheid van Sprang, 't welk eertijds genoemt was des *Heeren Sprang van Arkel*, aan de Ooſtzyde belent met Waalwijk, Zuyt en Ooſtwaart ſtrekkende tot de palen van Brabant, aan de erven van Loon op 't Zant; Deſen Sprang mach wel geſeit werden een groten Boom op sig ſelfs geworden te zyn, met seer schone en hoge Bomen beplant, insonderheid in het Bos, daar het voornoemde Huys gelegen is. De voornoemde Heerlijkheid van Sprang werd te Leen gehouden van de Graaflijkheid van Holland, en is in den jare 1400. gekomen in het Edele Geslagte van vander Duyn, door 't huwelijk van *Adam vander Duyn*, met een dogter uyt den Huyse van Wieleſtein.

't Huys te CAPELLE.

EErtijds met de Heerlijkheid van Capelle op d'Yſſel, toegekomen hebbende de Graven van Aremberg, heeft vermits de vorige Oorlogen lang vervallen gelegen, doch is naderhand door *Hans vander Veken*, dewelke de Heerlijkheid van Capelle van den Grave van Aremberg gekoft hadde, cierlijk gedaan opmaken.

't Huys te CRAJESTEIN.

DIt Huys of Slot heeft gelegen onder de Heerlijkheid van *Crajeſtein*, anders Vroonland, verdronken met het meeſtendeel van het Land, daar naderhant weder eenige Grienten opgekomen zyn; Deſe Heerlijkheid heeft eertijds toegekomen de Stendelingen van Hardinxvelt, uyt den Huyſe van Haaſten, geſproten uyt het Vorſtelijke Huys van Chaſtillon; en is deſelve by wijlen *Wouter van Crajeſtein*, Heer van Wulven, Burgemeeſter der Stad Dordregt, gekoft van Jonker *Huybregt van Malſen*, Heer van Tilburg, als getrout hebbende *Ottelina van Hargem*, Vrouwe van Ooſterwijk.

't Slot en Heerlijkheid van de CLUNDERT.

DE Heerlijkheid van de Clundert, anders genaamt Niewervaart, alwaar al in den jare 1346. een Slot en schone Kerk geſtaan heeft, was van ouden tijden een lith of gedeelte van 't Land van Stryen, en wert bevonden, dat queſtie gereſen zynde, tuſſchen Heer *Guye van Vlaanderen*, Heer van Putten en Stryen ter eenre, en die van Dordregt ter andere zyde, eiſſchende den voorsz Heer van Stryen den Poorteren van Dordregt, dat sy hem ſchuldig waren van hare Schepen Roedegelt in de Heerſchappye van Stryen, gelijk ter Niewervaart van alle Schepen genomen wierde, en die queſtie verbleven zynde aan Graaf *Willem van Henegouwen*, om ene waarhede daar af te doen beſoeken, en naar waarheid te doen ſcheiden, en na dat den voorſeiden Grave de waarheid beſogt hadde aan die van Dordregt, aan die van Niewervaart, aan die van Sevenbergen, aan die van Zirixzee, en andere luyden, die daar lange van geheugen mogte, en dat daaromme de voorsz Poorteren van Dordregt van allertijd diemen geheugen mogte, aldaar Roedegelt gegeven hadden, en ſchuldig waren te geven, al ontvoeren sy 't te ſommigen tijden, waar om de voorſchreve Grave henlieden ſcheide, en ſeide, dat de voorsz Poorteren van Dordrecht voorwaart mede daar Roedegelt geven ſouden gelijk andere luyden. Anno 1390. is deſe Heerlijkheid van Niewervaart of Clundert met sijn toebehooren by *Jan*, Heer vande Leck en Breda, opgedragen en quyt geſchouden Hertog *Albregt van Beyeren*, en de voorsz Heer vande Leck daar mede weder verlijt tot een onſterflijk erfleen, welk verly het eerſte is dat bevonden wert; en heeft den voorsz Heer vande Lecke ten ſelven dage gemaakt *Odilia van Salin*, Vrouwe vander Lecke en Breda, sijn wettig wijf, in regter douarie en lijftogt, de voorſchreve Niewevaart met haar toebehooren, en meer andere goederen. In deſe Heerlijkheid hebben van ouden tijden de Graven van Holland hunne Tollen geheven en ontfangen, gelijk als tot Geervliet, Stryenmonde, en elders; gelijk dan onder anderen bevonden werd, dat in den jare 1393. *Jan Codde*, broeder van den Tollenaar van Niewervaart, ſoude ſchuldig weſen te komen in den Hage, met sijn broeders gebrek van den Tolle vande Niewervaart, en leveren hondert en ſes oude ſchilden; in welken Tolle en alle andere des Graven Tollen, die van Niewervaart van ouden tijden vry zyn geweeſt, als 't blijkt by de brieven daar van zynde; Deſe plaats plag voor de inundatie van den jare 1421. met sijne Landen aan den Lande van Stryen vaſt te weſen, maar is het meeſte tuſſchen beiden gelegen Land eertijds in Water veranderd; anno 1583. heeft den Prince van Orangie deſe plaats met een Bolwerk doen becingelen, in maniere van een Stad, tot het welke namaals ſterke Werken en Schanſſen sijn bygevoegd.

't Huys te DEVELSTEIN.

DIt Slot, dragende sijn naam van de Rivier de Devel, is seer dik en ſterk van Muren geweeſt, ſoo als noch uyt de fondamenten van dien geſien kan werden, leggende op een hoge werf rontomme in 't Water en Gragten, zynde in den jare 1572. by de Spanjaarts, die daar op lagen afgebrant, 't ſelve in brant ſtekende en vlugtende, overmits de komſte van den Grave van Lumey, die door ordre van den Prince van Orangie op den 1. April 1572. den Briel ingenomen hadde; het is gebout by Heer *Willem van Duven-*

Digitized by Google

Duvenvoorde, Ridder, die het selve tot een Ridderlijke Hofstede beseten, en te Leen gehouden heeft, van den Grave van Holland, tot den jare 1315. daar na is die gekomen aan 't oude Geslagte van Brakel, die deselve lange jaren beseten, en sommige ook bewoond hebben, en onder die de laatste *Willem van Brakel*, *Reynouts* soon, Knape, die ten egte hadde *Suete de Bevere*, *Nicolaas* dogter, Leenhouster van Dortsmonde, wiens enige soon tot Leuven in de Studien quam te overlijden; waar na de voorsz Ridderlijke Hofstede vervolgens als vry allodiaal goet, gekomen is aan de oude Geslagten van Duyk, Diemen, en Bevere, gelijk het als noch aan het laatste is; In den jare 1594. is de helft van dit Slot met den Toorn van dien, wederom doen opbouwen by *Willem de Bevere*, *Cornelis* soon, als doen Raad en Rentmeester Generaal van Zuyt-holland; welke de oude Gragten van dien heeft doen ophalen, d'oude Boomgaarden en Cingels van dien seer verbeterd, en 't selve vercierd met schone Plantagien van Laningen, en anders, en de Landen daar toe behoorende seer gebeneficieert, en is het selve allodiaal goet, niet subject enige vasallagie.

't Huys te DONK.

't HUys te *Donk* is eertijds gebout by die van het Geslagte Donke, met vier Torens; is gelegen in 't Ambagt van Woude in den Riederwaart; is naderhand gekomen aan het Geslagte van Persijn; in den jare 1575. wierd het by enige Spanjaarden, die ter selver tijd in Crimpen op de Leck haar beschanst hadden, op hazard uytlopende, ingenomen, afgebrand, en verdestrueerd, doch is anno 1616. weder opgebout by *François vander Duyn*, als getrout hebbende *Arnoldina Brouwer*, in welk Geslagte het als doen was; is een seer aansienlijk en vermakelijk Huys, beide ten aansien van sijn structure en situatie.

DORTSMONDE.

HEeft sijnen naam van de Riviere Dort, eertijds een sprant uyt de Meruwede, soo als *Cluverus*, *Gouthoven*, *vander Eijk*, en andere meer getuygen; *Boxhorn* in sijn Toneel van Holland, *Tit. Castelen omtrent Dordregt die seer vermaard sijn*, is mede in het voorsz gevoelen, en voegt daar by, dat *Regino*, Abt van Pruine, in den jare 898. van dese vermaarde plaats Dortsmonde schijnt gesproken te hebben. *Rutgersius* schrijft, dat Dortsmonde een Dorp plag te wesen, leggende op de Riviere Dort, dat daar van Dortsmonde genoemd wierde, zynde soo veel als de mond van Dort, gelijk Yselmonde, de mond van de Yssel, Giessenmonde, de mond van de Giessen, Stryenmonde, de mond van de Stryene, Lexmonde, de mond van de Leck; En schrijst vorders den voorsz Heer, dat Dortsmonde voor den groten Vloet in den jare 1421. doen de Stad Dordregt van den groten Zuyt-hollantsen Vloet wierde afgescheurd, mede is weggespoeld, en het Rivierken Dort onderder de Maas vermengd zynde, is verdwenen. Dit is nu een Ridderlijk Leen, bestaande in Visscheryen, waar van de Leenbrieven de bepalinge op het nauste nemende, aldus luyden: *Aangaande van Dortsmonde, tot de Dubbel-wt, en ten Waal toe, en aan die zijde leit Dubbeldam, die Mijl, en die Puttershoek, en aan die andere zijde leit Zwijndrecht, en strekt tot aan Barendregt.* Breder genomen, soo heeft het gestrekt voor by Barendregt, gelijk het selve is beseten geweest by *Suete de Bevere*, *Nicolaas* dogter, en haren soone *Willem van Brakel*, *Nicolaas* soone; het plag by de Heeren van Merwede te Leen gehouden te werden van den Huyse van Altena, en is daar na gekomen aan 't Geslagte van Bevere.

't Huys te DUBBELDAM.

GElegen by de Heerlijkheid van Dubbeldam, 't welk sijn naam heeft van 't Rivierke de Dubbel, als ofmen seide den Dam van de Dubbel; is in 't Oosten bepaalt met Kruyskerken, in 't Zuyden met de Nesse en Wolbrantskerk, in 't Westen met de Mijle, in 't Noortwesten en Noorden met de Vryheid van Dordregt, en voorts in 't Noorden en Noortoosten met deselve Vryheid en de Graaf; dese Ambachts-heerlijkheid werd van de Graaflijkheyt van Holland in Erfpagt gehouden, en heeft laatst toegekomen de descendenten van *Arent vander Mijle*, *Cornelis* soon, in sijn leven Burgemeester der Stad Dordregt, als getrout hebbende *Maria van Alblas*, *Jans* dogter.

't Huys te DUSSEN.

GElegen onder Dussen Munsterkerk, is een schoon gebouw geweest, uyt het water opgebout by *Walraven van Gent*, Heere van Oyen. Alhier sijn nog enige overblijfselen van de Krijgs-rustinge van dien ouden vermaarden Krijgshelt, *Marten van Rossum*, Heer van Dussen. Dese Heerlijkheid van Dussen heeft haar naam van de Riviere de Dussen, die hier by de Dussen loopt, en bestaat het selve in twee Ambagten, te weten, Dussen-munsterkerk, en Dussen-muylkerk; het eerste, strekkende vander halver Dussen Zuytwaarts tegen Mewen, is nu ten dele wederom opgekomen, en werd dat Slot, Huys, en Hofstede vander Dussen, met het Ambagtsheerschap van Hesterswaarde, en dat Ambagt van Munsterkerk met Winde te Leen gehouden van de Graaflijkheid van Holland; het twede, namentlijk Dussen-muylkerk, strekt van de halve Dussen Noortwaarts op, tegen den Lande van Altena, binnens-dijks groot omtrent 700. Mergen, wierd eertijds te Leen gehouden van de Heerlijkheid van Merwede; beyde dese Ambagten hebben t'samen ene Parochie Kerk, welke staat in 't Ambagt van Muylkerk; en is Dussen een Stamhuys, waar van de Edelen van dien naam gesproten zyn; te sien hier vooren in de verhandelinge der Geslagten, onder de letter D. *tijtel Dussen.*

't Huys

't Huys te DUYVESTEIN.

HEeft in den verdronken Waart gelegen, tusschen Laar en Poelwijk, en word daarom genoemt in de oude brieven *Duyveſtein in Poelwijk*, en *Caſtrum Duijveſtein apud Laar*, waar uyt ook volgt, dat *Laar* en *Poelwijk* by malkander gelegen hebben, en datmen niet geſchreven heeft, *Leer* maar *Laar-ambacht*; dit Huys te Duyveſtein is met den inbreuk van den grooten Waart mede vergaan.

't Caſteel en Stad van GEERTRUYDENBERG.

DEſe plaats ſoude na 't ſchryven van verſcheide Schryvers, de naam bekomen hebben van Ste. Geertruyt, de dogter, ſoſe ſeggen, van *Pipijn van Landen*, opperſte Hofmeeſter van den Coning van Vrankrijk, die gemeenlijk den eerſten Hertog van Brabant genoemt werd. Dog hoe de naam van deſe Geertruyt (die overleden ſoude ſijn in den jare 664.) in de benaminge van Geertruydenberg komt; daar van konnen wy geen reden vinden. Dat deſe Geertruyd in deſe contraye geleeft heeft, blijkt uyt ſekeren Gift-brief van Vrouw *Hilſewit*, Gravinne van Stryen by Dordregt, gegeven in de Abdye van Toorn, by Weert in de Kempen, anno 992. den 1. Juny, alwaar in ſtaan de volgende Latijnſe woorden: *Attuli ad dictam Eccleſiam allodium meum, quod in terra mea de Stryen Glorioſus Rex Zuendebold dus olim perdonaverat, imprimis ipſam Eccleſiam de Stryen, quæ eſt conſecrata in honorem Mariæ Virginis, montem Littoris, ubi beatiſſima Gertrudis corporaliter converſata eſt; & cellam habet à beato Amando conſecratam; Villam Gillezelam, Villam Baerle, cum Altari in honorem Sancti Confeſſoris Remigii à me conſtructo, Caſtellum Sprundelheim, cum omni integritate, ſicut ſitum eſt ſuper fluvium Merbatta. Dat is:* Ik hebbe gebragt tot de voorſz Kerke al mijn allodiaal goet, dat in mijn Land van Stryen my eertijds gegeven hadde den hoogverheven Coning Swendebold, voor eerſt d'eigen Kerk van Stryen, die gewijt is ter eeren van de Maget Maria, den Berg van den Oever, daar de Heiligſte Geertruyd lichamelijk verkeert heeft, en een Capelleken heeft gewijt van den Heiligen Amandus; de Houve of Dorp Gillezeel, het Dorp Baarle, met den Altaar by my gefondeert ter eeren van den Heiligen Confeſſeur Remy, het Slot Sprundelheim in 't geheel, gelijk het gelegen is op de Rivier Merbate. Dat voorts deſe Geertruyd den Berg tot haar erfgoet gehad heeft, wijſt den brief uyt van Keiſer *Otto de II.* Datſe daar ook een Capelle gehad heeft, ſtaat aangetekent in het Regiſter van *Auguſt. Wich. Brabantia Mariana*; maar datſe de Stad Geertruydenberge ſoude gebout hebben, of dat deſelve by haar leven ſoude gebout zyn, daar van is nergens enig beſcheit te vinden. Ook wijſt *Johannes Melanus in Indiculo Sanctorum Belgii* aan, in wat betekeniſſe het woort Berg in den naam van St. Geertruydenberg moet genomen werden, als hy ſchrijft; *Non ſignificat Montem, ſed Portum, à Teutonico* Bergen *quod eſt abſcondere. Dat is:* Het betekent geen Berg maar een Haven, van het duyts woort Bergen, dat is verbergen. 't Woort Berg betekende ook in de oude Nederlantſe taal een Oever, Haven, of een welgelegen wijk, en bewaringe voor de Schepen; De kragt van deſelve betekeniſſe, is nog in het woort *Bergen*, en word genomen voor een bewaringe en beſcherminge tegens eenig uytheemſch gewelt; Dat het woord Berg hier in dien ſin moet genomen werden, wijſt uyt de ſituatie van de plaats, die niet is rijſende en bergagtig, maar vlak en leeg Land; uyt de voorſz brief Keiſer *Otto de II.* blijkt, dat omtrent die tijd de Landen omtrent den Berg gelegen, noch Eilanden waren; *In Pago Schaldis Villa Bergis, cum tribus Inſulis, Sprange, Waterange, Steninge, cum Eccleſia, & Telonio, in Pago Stria, in Patrimonio ipſius electæ Virginis, Mons cum appendiciis, Tremella, nunc Drimmelem, Sturnahem, & omni piſcatura ad Moſam. Dat is:* In het Dorp Schelden in de Hoeve van den Berg, met de drie Eilanden, Sprange, Waterange, Steninge, met de Kerke en het Tolhuys, in het Dorp van Stryen, in het erfgoet der ſelver uytverkoren Maget, den Berg met ſijn gevolg, Tremella, nu Drimmelen, Sturnahem, en alle de Viſſcherye tot de Maſe. Waar uyt blijkt, dat hier niet als Eilanden en Wateren waren, want daar ſpreektmen van Eilanden, Tolhuys, en Viſſcherye, en is geloofſlijk, dat ter plaatſe daar nu de Stad van St. Geertruydenberg leit, een goede Haven geweeſt is, om de Schepen voor het onweder en ander ongemak te havenen, en dat de plaats daar van den naam van *Bergen* gekregen, en daar na tot een Stad getimmert zynde, gehouden heeft. Deſe Stad lag voor den inbreuk van den groten Waart, anno 1421. aan het vaſte Land; maar nu verſpreit ſig langs deſelve een groot vlak Water, genaamt den Biesbos, 't geen de Maas en Waal aldaar maakt op het verdronken Land, en is ſeer Viſchrijk, ſoo dat wel gebeurt is, dat 18000. Steuren en Salmen aldaar op eenen dag gevangen zyn; waar van in deſe Stad den aflag is, 't geen aldaar grote neringe geeft; De forme van de Stad is langwerpig, hebbende de meeſte breete aan de landzyde; ſy is tegen den Oorlog tamelijk wel gefortificeerd; en behalven datſe van wegen hare ſituatie ſterk is, op alle advenuen te Lande, met Schanſſen wel voorſien, en datſe van het water mede voor een groot gedeelte beſchut is, ſoo iſſe noch daar-en-boven met ſware Wallen, wyde en diepe Veſten, ſware Bolwerken, en andere Fortificatie-werken ſeer ſterk gemaakt; alſo datſe onder de ſterxte Frontieren van de Geunieerde Provintien mach gerekent werden.

Anno 1321. wierden hier de fondamenten geleit van een ſterk Caſteel, dienende tot meerder verſterkinge en verſekeringe van deſe Stad, dat ſeer ſterk wierde gebout, en heeft in ſijn geheel geſtaan tot den jare 1470. en wierd doen in het beleg meeſt geraſeerd en verdeſtrueerd; Op dit Caſteel wierd een Caſtelein geſteld, en de Stad in hare Regeringe gebracht tot een Caſteleinſchap, welk Caſteleinſchap vaſt was aan de Edelen van Merwede, ſoo als den Prelaat *Auguſtinus Wich-*

Digitized by Google

Wichmans, in sijn *Brabantia Mariana lib.* 3. *cap.* 69. getuygt; *Diderik van Merwede*, Ridder, Heer van Eeten, Mewen, en Baartwijk, Balliu van Zuyt-holland, leefde anno 1414. en 1421. was Castelein van Geertruydenberg, en woonde op het voorsz Casteel; daar van daan mogelijk gekomen is, dat vele menen, dat den Balliu van Zuyt-holland, eertijds tot Geertruydenberg soude gewoont hebben. Grave *Jan van Henegouwen* belooft in seker Hantvest van date den 20. Juny des jaars 1318. geen Castelein op sijnen Huyse tot Geertruydenberg te sullen setten, nog de Casteleinschap aldaar niemant te sullen bevelen, hy en sal van wettige geboorte wesen; *en hy sal voor ons*, (soo luyden de woorden van het Hantvest) *in tegenwoordigheid van onsen geregte te Dordregt, die wy daar by ontbieden sullen, eenen eedt doen, dat hy niet doen sal tegens enige regten van onser Stede van Dordregt, nog onsen gemeinen Lande van Zuytholland.*

De Stad van Geertruydenberge heeft eertijds gehad sessie en stemminge onder de kleine Steden ter Vergaderinge van de Staten van Holland en Westvriesland, en sijn der selver Gedeputeerden anno 1581. op de Dagvaart in den Hage gesonden, om nevens andere Steden aan den Prince van Orangie te defereren den eedt van het Souveraine Gouvernement, en die van den Prince wederom te ontfangen, soo als te sien is by *Pieter Borre* in het 2. Deel van de Nederlantse Oorlogen, het 15. Boek.

De Graven van Holland in der tijd hebben aan dese Stad verscheide Previlegien gegeven, waar van de voornaamste vervat en versterkt sijn in den volgenden openen brief van Keiser *Carel de V.* luydende aldus:

„ CAarle van Godts genade gekoren Roomsche Konink, toekomende Keyser, altijds Vermeerder des Rijks, Konink van Castilien, van Leons, van Granaden, van Arragon, van Navarren, van beyde Sicilien, van Jerusalem, van Valence, van Maliorque, van Sardaine, van Corsie, &c. Eerts-Hertoge van Oostenrijk, Hertoge van Bourgongien, van Lotrijk, van Brabandt, van Styer, van Karinte, van Crain, van Limburg, van Luxemburg, en van Gelre, Grave van Vlaanderen, van Habsburg, van Tiroll, van Bourgondien, Pals-grave van Henegouwe, Landt-grave van Elsaten, Prince van Zwaven, Mark-grave van Bourgauw en des Heyligs Rijks, van Hollant, van Zeelant, van Phirt, van Kiburg, van Namen, en van Zutphen Grave, Heere van Vriesland, van den Windismerken, van Portenau, van Zalines en van Mechelen. Allen den genen die dese onsen brieven sullen sien Saluyt; Van wegen den Burgemeesteren, Schepenen en Regierders onser Stede van St. Geertruydenberge, over en in den Name der selver Stede en den Inwoonders van dien is ons getoont geweest, dat in den Jare Duysent twee hondert een-en-tseventig, 's Saterdags na Petri en Pauli, wylen zaliger gedagten, *Floris* Grave van Hollant, d'Inwoonders der voorsz Stede by sijnen opene brieven gegunt, en by privilegie geoctroyeert heeft, dat sy luyden binnen den bedryve van Zuyt-Hollandt omme gene sake of redene, uyt-gesondert twee poincten in den voorsz brieve begrepen, aangesproken en gearresteert souden mogen worden, noch in persoon, noch in heuren goeden, dan voor heure schulden die bekent souden wesen voor een waaragtig Regter tot sulken saaken en affairen gedeputeert, breeder in den voorsz openen brieve verklaart, welk voorsz Privilegie by wijlen *Willem* Grave van Hollant, in den Jare duysent drie honderd en vyf-en-dertig geconfirmeert geweest sy. Dat in den jare Duysent twee hondert en-seven-en-tseventig de voorsz *Floris* Grave van Hollant, by anderen sijnen open brieven den voorsz Vertoonders gegunt heeft, dat soo wie wonen binnen Zuyt-hollant, eenige schulden belooste, ofte eenige belooste aangingen voor Schepenen der voorsz. Stede, en den termyn van betalinge overgekomen sijnde, negligent ware te voldoen, dat als dan de Bailliu van Zuyt-Hollant in der tijt wesende, de selve beloften en schulden by aantastinge en detentie, of by pandinge van den goeden van den schuldenaar, ofte belove sal doen volbringen mede voldoen na kenniss der voorsz Schepenen. Heeft ook wylen *Aalbregt*, Hertoge in Beyeren, Grave van Hollant, by sijne opene brieven gegeven op St. Jans-dag decollationis anno duysent drie hondert en seven-en-tnegentig gegeven den Casteleyn, Schout, Schepenen, en Raadt der voorsz Stede, dat sy alle misdadige luyden, die gebreukt of misdaan hadden tegens hem, of tegens de voorsz Stede, waar sy die vinden souden, binnen anderhalf myle weegs nader voorsz Stede, aantasten, vangen en inder voorsz Stede souden mogen brengen, en daar over regten na sulken breuken en misdaden als sy misdaan hebben. 'T welk wylen zaligert gedagten Hertoge *Philips*, onsen over-oude-vader, in den jare duysent vier hondert en vystig, op den 20. dag in Junio, wederomme van nieuws gegunt heeft, mits d'ampliatie van den misdadige te mogen vangen binnen twee mylen weegs naarder voorsz Stede. Dat wylen *Willem*, Pals-grave op ten Rhyn, Grave van Hollant, in den jare duysent vier hondert en vier, den 20. in Maart, der voorsz Stede, om die te beteren en te vesten, gegunt heeft, te mogen houden vier hondert Landts-poorters doen te gebruyken en te bedryven met alle regte, en in allen manieren gelijk den Ingesetenen Poorters binnen der voorsz Stede. En daar toe in den voorsz jare alle de voorgaande Octroye en Privilegie geconfirmeert. Dat wylen Hertoge *Willem van Beyeren*, Grave van Henegouwe, van Hollant, &c. in den Jare drie hondert hen luyden verleent heeft vier Privilegien: Den eersten in-houdende, Dat men de voorsz toonders van den Bailliuschap van Zuyt-Hollant niet versetten en soude, en dat sy altyt blyven souden aan de Graaffelijkheyt, en by die geregeert wesen souden. Den tweeden, dat wat Poortere onser voorsz Stede, die sijn lyf met regt verbeurt hadde, hy en mogte maar de helft van sijn eygen goet verbeuren. Den der-

Digitized by Google

„ den, dat alle Poorteren, die Schepen ofte
„ Raat geweest hadden, ofte namaals wesen sou-
„ de, vreden alsoo wel soude mogen nemen als
„ de Schout. Ten vierden, dat indien eenige
„ Hant-vesten der voorsz Stede verout ofte ver-
„ donkert waren, ofte by ongevalle verbrandt
„ ofte verloren, ofte van ouderdom doorgegaat
„ worden, indien sy betogen mogten mit uyt-
„ schrifte, bezegelt met witachtige luyden, dat
„ indien gevalle men hen luyden de selve vernieu-
„ wen en herzegelen soude sonder haren koste,
„ Dat wylen Grave *Willem van Henegouwen.*
„ van Hollant, Zeelandt, &c. in den Jare duy-
„ sent vier hondert en seven onser voorsz. Stede
„ een vrye Weeken Markt-dag, te weten, alle
„ Maandage van den Jare geoctroyeert heeft, mit
„ geleyden voor alle die gene, die voorsz Wee-
„ ken-markt van 's Maandags besoeken soude.
„ En dat wylen de Keysere en Vrouwe *Maria*
„ sijn gesellinne ons groot-heere en groot-moe-
„ dere, die Godt genadig zy, tot heuren aan-
„ komste aan den Lande en Graaffelijkheyt van
„ Hollandt allen de voorsz Privilegien hen luy-
„ den geconfirmeert hebben, als by copie van
„ heure brieven aan heur supplicatie gehegt bly-
„ ken mogte. En al is 't soo dat de Voorsaten van
„ de voorsz toonders, en sy luyden successive van
„ allen den voorsz Privilegien, sichtent de selve
„ hen luyden verleent zyn geweest tot nu toe,
„ vredelijcke ende rustelijcke geuseert ende dien
„ gebruykt hebbende sonder eenige contradictie,
„ des niet-te-min, want sy van den voorsz Pri-
„ vilegien geen confirmatie geobtineert en heb-
„ ben van wylen de Konink onsen lieven Heer
„ en Vadere, noch van den Hertoge *Caarle van*
„ *Bourgongien*, onsen out-voor-vadere, die
„ Godt genadig sy, des by den negligentie van
„ den genen die de voorsz Stede als doen regeer-
„ den gebeurt mag wesen, soo beduchten sy,
„ dat men hen luyden onder 't dexel van dien in
„ toekomenden tyde in 't gebruyk van de voorsz.
„ Privilegen, of van eenigen van dien souden
„ willen turberen tot heure en onser Stede achter-
„ deel, ten ware overmits onse provisie en son-
„ derlinge van onser approbatie, ratificatie, con-
„ firmatie van de selve Privilegien, waer of sy ons
„ ootmoedelijken gebeden hebben. Soo is 't dat
„ wy des voorsz. is, gemerkt, gehadt hier op
„ 't advys van onsen seer lieve en getrouwe de
„ Stadt-houdere, Presidents en de luyden van
„ onse raade van Hollant, Zeelandt en Vriesland,
„ den voorsz supplianten genegen wesende tot
„ heuren supplicatie, by advys van onsen seer
„ lieve en getrouwe Ridder en Groot-Cançellier
„ Heer *Marcurius*, Heere van Gatmara, en van
„ de Hoofde, en de Luyden van onsen secreten
„ raade, met rijpe deliberatie uyt ons Konink-
„ lijke macht, authoriteyt en sonderlinge gratie
„ ingeval als boven gegunt, verleent, en geoctro-
„ yeert hebben, gunnen, verleenen en octro-
„ yeren by desen des naarvolgt. 'T eerste, aan-
„ gaande het Privilegie hen luyden by wijlen
„ *Floris*, Grave van Hollandt, in den jare Duy-
„ sent twee hondert een-en-seventig gegeven,
„ Dat men geen Poorters der voorz. Stede van
„ St. Geertruydenberge in persone ofte heure
„ goeden binnen Zuyt-hollant sal mogen be-
„ kommeren, molesteren, ofte arresteren voor
„ eenige schulden, ten ware dat die schulden en
„ contracten daar die uyt spruyten gecontraheert
„ worden binnen Zuyt-hollant, ofte indien que-
„ stie gerese tegens eenige Poorters van de Stede
„ Geertruydenberge ter cause van Landt in Zuyt-
„ Hollandt gelegen, of ook dat die Poorters der
„ voorsz. Stede in Zuyt-Hollandt gedelinqueert
„ hadden, of fugitijf waren, in welken gevalle
„ men op die personen van den Poorters der
„ voorsz. Stede en heuren goeden binnen Zuyt-
„ Hollandt wel sal mogen procederen. Die twee-
„ de Privilegie boven geroert hen luyden by den
„ voorgenoemden Grave *Floris* van Hollandt,
„ in den jare Duysent twee honderr en seven-en-
„ tieventig verleent, approberen, ratificeren en
„ confirmeren wy. De derde Privilegie den sup-
„ plianten by Hertoge *Aalbregt van Beyeren* ver-
„ leent tot sijnen wederseggen ten tijde dat onse
„ Stede van den Berge in beter vigeur was, dan
„ die nu is, revoceren wy en aboleren, ordon-
„ nerende dat de voorsz supplianten dien aan-
„ gaande voortaan Justitie binnen heuren bedry-
„ ve doen sullen, en niet vordere. Op de vierde
„ Privilegie, roerende die Landt-poorters onser
„ voorsz Stede van St. Geertruydenberge, heb-
„ ben wy geordonneert en ordonneren, Dat sy
„ voortaan Landt-poorters sullen mogen hebben,
„ en dat de selve Landt-poorters gelijke vryheyt
„ hebben en gebruyken sullen als de inwonende
„ Poorters aldaar tot onsen wederseggen, over-
„ mits betalende by elk Landt-poorter jaarlijks
„ twee gouden Philips gulden, of die weerde van
„ dien, den een tot onser voorsz. Stede profijte,
„ en den ander totten onsen in handen van onsen
„ Rent-meester van Zuyt-Hollandt, inder tydt
„ wesende, alle yer sy van de voorsz. Poorterye
„ gebruyken sullen mogen, waar af onse voorsz.
„ Rentmeester ontfank en rekeninge doen sal als
„ van de andere Penningen van sijnen ontfank.
„ Op de vyfde Privilegie, in houdende vier
„ puncten den supplianten verleent by Hertoge
„ *Willem van Beyeren*, Grave van Hollandt, in
„ den jare duysent drie hondert en vyf-en-vyftig,
„ Die eerste puncte approberen wy en confirme-
„ ren; mitsgaders die tweede, behoudelijken
„ dat die gene, die tegens ons of onse successeurs
„ en Nakomelingen hoogheyt misbruyken of
„ misdaan sullen, of saken committeren, die naar
„ geschreven regt uytgesondert en gereserveert
„ worden. 't Derde en vierde puncte vande voorsz
„ Privilegie confirmeren wy ook, indien de sup-
„ plianten wysen dat sy van de selve deugdelijke
„ gebruyk hebben. Die seste Privilegie, roerende
„ de vrye Weecken-markt die op Maandage re-
„ voceren en aboleren, consenterende en ver-
„ leenende den voorsz. supplianten by desen van
„ nieuws als dat sy en heure Nakommers voor-
„ taan t'elcke Weecke op die Maandage in onser
„ voorsz. Stede van St. Geertruydenberge een
„ vry Merkt hebben en houden sullen, en den
„ genen die de selve Merkt sullen willen visiteren,
„ geven wy vry en vast geleyden des Maandags
„ in onse voorsz Stede te komen, en des Dyns-
„ dags daar aan volgende te weder keeren, en dat
men

Digitized by Google

„ men henluyden op die twee dagen van civile
„ saken, schulden, breucken of boeten niet en
„ sal mogen bekommeren, arresteren, of mole-
„ steren binnen de voorsz. Stede, wel verstaan-
„ de, dat de selve suppliauten eerst en voor al, eer
„ sy dese onse brieven van Octroye sullen mogen
„ doen kondigen en publiceren, of van den
„ voorsz Privilegie gebruyken, deselve brieven
„ in de Kamere van onse Rekeninge van Hol-
„ landt sullen dragen en presenteren, om aldaar
„ geregistreert te wesen. Ontbieden daaromme
„ onse voorsz seere lieve en getrouwe groot Can-
„ cellier, de Hoofde en Luyden van onsen secreten
„ Rade, den President en de Luyden van onsen
„ Rade te Mechelen, den Stadt-houdere, Presi-
„ dent en luyden van onsen Rade en Rekeninge
„ in Hollandt, Zeelandt en Vriesland, onse Bail-
„ lius en Rent-meesters van Zuyt- en Noort-
„ Hollandt, en allen anderen onse Regteren,
„ Officieren, en onderzaten die dit aangaan mag,
„ dat sy den voorsz. suppliauten van onse voorsz.
„ Octroye, en van al 't inhouden van desen doen
„ gedogen en laten rustelijk en vredelijk genieten
„ en gebruyken, sonder henluyden daar tegens te
„ doene of gedogen gedaan te worden hinder, let-
„ sel, of moeyenisse ter contrarien, want ons alsoo
„ gelieft. Oirkonden des voorsz is, hebben wy on-
„ sen zegel hier aan doen hangen. Gegeven in
„ onser Stadt van Brussel, den eersten dag in Sep-
„ tembre, in 't Jaar ons Heeren duysent vyf-
„ hondert en twintig, en van onsen Ryken, te
„ wetene, van den Roomsche 't 2de. en van den
„ Spaansche 't 5de.

De Stad van Geertruydenberg met haar toebehoren leit in 't gescheid van Holland en Brabant, en is tusschen deselve Provincien over de Souveräniteit van dese plaats lang verschil geweest; De Hertogen van Brabant moesten in hare blijde inkomste sweren, datse Geertruydenberg onder Brabant souden brengen. Sie de blijde inkomst van *Carolus* en *Philippus* art. 47. van *Philips de Goede* art. 64. van Vrouw *Maria* art. 76. van Keiser *Carel de V.* art. 53. van *Albertus* en *Isabella* art. 48. en andere meer; en luyde het selve art. als volgt.

„ ITem, dat wy sullen doen houden, en bly-
„ ven aan onsen Lande van Brabandt, en in
„ handen des selfs ons Landts onverscheyden,
„ die Landen, Sloten, en Steden van Heusden, en
„ St. Geertruydenberge, met allen heuren toebe-
„ hooren. Indien wy dat met regte en beschede
„ doen mogen. Of ten minsten sullen die houden
„ of 't doen houden aan onsen voorsz. Landt van
„ Brabant, soo lange dat het gelt, dat men redelijk
„ daar af schuldig is, beyde om die kosten, en
„ schaden wille gedaan, en geleden, om St. Geer-
„ truyt-Berge te beleggene, en Heusden inne
„ te nemen, en te besette als anders, deugde-
„ lijk geheelijk betaalt, en weder gegeven sal
„ worden.

De Graven van Hollandt moesten van gelijken in hare Bly-inkomste belooven, datse St. Geertruydenberge onder Hollandt souden houden; *August. Wich. Brab. Marianalib. 3. cap. 69. Val. Andr. Bibliotheca Belgica, & alu.* En op dat de Graven van Hollant te meer souden bewogen worden, desen haren Eedt te houden, soo hebben de Staten van Hollandt tot St. Geertruydenberg hare Graven mede gehult, en den Eedt afgenomen; soo veel lieten haar de Heeren Staten aan de Souvereyniteyt van dese plaats gelegen zyn.

Als nu de Hertogen van Brabandt mede Graven van Hollandt wierden, datse van den Jare 1436. tot den Jare 1588. van *Philippus de Goede*; XIV. Hertoge van Brabandt, die naar het overlijden van Vrouwe *Jacoba*, XXV. Gravinne van Hollandt, de XXVI. Grave van Hollandt wierdt, tot *Philippus* de II. Konink van Spaangien, de XIX. Hertoge van Brabant, en de XXXI. Grave van Hollandt, den welken de Staten Generaal der Geunieerde Nederlandtsche Provincien, op den 26. July, in den Jare 1581. ter oorsaaken van het verbreken van de Wetten van de Regeringe, verklaart hebben, naar het exempel van vele vrye Natien, naar Regte, en metter daat van sijn Graafschap vervallen te zyn; blykende by de Acten en Placcaten daar van in druk uytgegeven;

Soo hebben dese als Hertogen van Brabandt in hare Bly-inkomste moeten sweeren, datse St. Geertruydenberge wederom onder Brabandt souden brengen, en die selve Persoon moest wederom in sijn Bly-inkomste, als Grave van Hollandt, sweeren, dat hy St. Geertruydenberge onder Hollandt soude houden.

Van desen Eedt zyn nu de Hertogen van Brabandt, uyt kragt van den 3. Artikel van het Tractaat van Peys tot Munster, in den jare 1648. gesloten tusschen *Philips* de IV. Konink van Spaengien, en de Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, volkomentlijk ontlast, waar in besloten is, Dat een yegelijk sal behouden en dadelijk gebruyken de Landtschappen, Steden, Plaatsen, Landen, en Heerlijkheden, die sy tegenwoordig hebben in het besit, sonder daar in getroubleert ofte belet te worden, directelijk ofte indirectelijk, in wat manieren dat het zy.

Dit verschil tusschen dese twee Provincien over de Souvereyniteyt van dese Plaats is buyten twyffel ontstaan, door dien dat *Godevaart*, Vryheer van Breda, sijn Landt van Breda in 't jaar 1212. vrywillig Brabandt onderworpen heeft, die waarschijnlijk mede Heere van St. Geertruydenberge geweest is, alsoo dese Heerlijkheden bevonden worden onder eenen Heer meest (soo niet altijdts) geweest te sijn, en nog te sijn; komende beyde dese Heerlijkheden oorspronkelijk uyt het Graafschap Stryen, en hebben doen die van Brabandt, om hare palen uyt te setten, dese Heerlijkheyt mede onder de voorsz Landen van Heer *Godevaart* willen trekken, en onder de voorsz onderwerpinge aan Brabandt brengen, en dat ook te meer, om datse aan malkanderen palen; Daar Hollandt in het tegendeel gestustineert heeft, en noch sustineert, dese Heerlijkheyt van St. Geertruydenberge Hollandts te wesen, als leggende met de overige Landen van Stryen onder Zuyt-hollandt, gelijk ook Stryen in den jare

Digitized by Google

1203. onder Zuyt-Hollandt geſtelt en getelt wort.

Uyt dit verſchil tuſſchen deſe twee Provincien hebben de Ingeſetenen van deſe Heerlijkheyt St. Geertruydenberge, datſe in beyde de Provincien voor Ingeſetenen gehouden, en tot de bedieninge van alle Ampten en Officien geadmitteert en toegelaten worden.

Verſcheyde Oorlogs ongemakken heeft deſe Frontier-ſtadt St. Geertruydenberge uytgeſtaan.

In den jare 1304. nam *Johan*, Hertoge van Brabandt, de Stadt van St. Geertruydenberge in, en trok voort, en beleyde de Stadt Dordregt thien dagen lang, en beſtormde de Stad met menigen aſſaute en vyerigen geſchutte, en verbrande alſoo een groot deel van de Stad, maar door ſterk tegenweer van de Poorters moeſte hy de Stad Dordrecht verlaten, en wierden van deſelve, onder het beleyd van Heer *Claas van Putten* en *Stryen*, vervolgt, die de Stad's Hertogenboſſche in brant ſchoten, namen eenen groten roof met haar, en vertrocken van daar naar St. Geertruydenberge, en verdreven alle die Branders uytter Stede, en keerden met groote eere en triumphe wederom naar Dordrecht.

In den jare 1420. gedurende de Oorloge tuſſchen Hertoge *Johan van Beyeren*, en Vrouwe *Jacoba*, volgden die van St. Geertruydenberge de partye van Vrouwe *Jacoba*, en die van Dordrecht de partye van *Jan van Beyeren*. Op deſe tijd was Caſteleyn van St. Geertruydenberge Heer *Diderik van Merwede*, Heere van Baartwijk, Eten en Meeuwen, en Balliu van Zuytholland, die ſijn Borgers vermaande en waarſchoude, dat ſy haar voor die van Dordrecht ſouden wachten, die niet anders en ſochten, dan de Stad in te nemen; Het is geſchiet dat de Dortenaars met een Heyr-kragt tegen de Stad zyn aangevallen, deſelve opeyſchende; Daar op de onvoorſigtige Borgers de Stad aan die van Dort hebben opgegeven. Onder-en-tuſſchen hout de voorſz Caſteleyn ſig op 't Caſteel, en beſchermt dat tegens de Beleggers met een grote couragie, en ſchiet de Stad met Vyer-pijlen in brant, die geheel met de Kerk afbrande, en daar na noch een ſwaar beleg uytgeſtaan hebbende, als het Caſteel meeſt afgeſchoten en geruineert was, heeft hy het ten laatſten met accoort van lijf en goet te behouden, genootſaakt geweeſt over te geven. *Hollandſche Chronijk diviſ. 28. cap. 15.*

In den jare 1489. den 6. Maert, voer Heer *Ian van Naaldwijk* met een deel Knegten van Rotterdam naar Geertruydenberge, en nam de Stadt in, en heeft de ſelve Stadt al vry verſterkt, maar alſoo die van Breda daar door groote ſchade leden, ſijn ſy voor een ſomme van Penningen met hem verdragen, en hy quiteerde en verliet de Stadt alſoo wederom, korts naar dat hyſe vermeeſtert hadde.

In den jare 1573. is de Stadt van St. Geertruydenberge ingenomen van *Poyet*, gecommitteerde van den Prince van Orangien, de Soldaten, die daar in Garniſoen lagen, wierden doot geſlagen.

In 't jaar 1588. mutineerde 't Garniſoen van St. Geertruydenberge, en heeft deſe Stadt verkogt en overgelevert aan den Prince van Parma. De Hiſtorie wort wytloopig geleſen op dit jaar by *Emanuel van Meteren*, en *Pieter Borre*, dewelke wy, om kort te ſijn, hier ſullen voor by gaan.

Dit verlies van deſe Stadt was voor de Geunieerde Provincien een groot verlies, en quam Zuyt-hollandt hier door in groote ſwarigheyt; maar de Stroomen werden terſtont met Oorlogsſchepen beſet, om de Viſcheryen en paſſagien te bevryden.

In 't jaar 1593. is de Stadt St. Geertruydenberge van den Prince *Mauritius* wederom met weynig Volks belegert, en den 25. Juny gewonnen, in het aanſien ſijner Vyanden, die met een veel grooter heyr-leger daar ontrent lagen.

't Huys te GIESSENBURG.

GElegen onder de Heerlijkheid van Gieſſennieukerk aan de Gieſſen, by *Cluverus* genoemt *Caſpingium*. Deſe Heerlijkheid met de Hofſtede, Cingels, Boomgaarden, en Manſchappen daar toe behorende, geheten Neſſe, en daar toe de Heerlijkheid van Niewerkerk met het Balliuſchap en Schout-ambacht, is voor deſen uyt de Huyſen van Brederode en van Gent, in den Geſlagte van Wena gekomen anno 1495. en aldaar gebleven ter tijd toe *Jacoba van Wena*, anno 1554. deſelve heeft overgegeven aan *Willem van Drenkwaart*, waar mede anno 1593. is verlijt *Cornelia van Drenkwaart*, die troude *Jacob Taats van Amerongen*, by dewelke hy wan *Willem van Amerongen*, Heer van Gieſſennieukerk, en Erf-watergraaf van den Overwaart.

Oudenhoven in ſijn beſchryvinge van Zuytholland, ſuſtineert, dat dit Huys van Gieſſenburg, 't geen men hout van de Romeinen tot verſekeringe van de Gieſſen gebout te zyn, en 't geen by den Heer *Boxhorn* in ſijn Tooneel van Holland, een *out Slot* genoemt wert, het Huys geweeſt ſoude ſijn van de vrye Heerlijkheid en Heeren van Brederode, en ſegt dat daar toe ſouden dienen de volgende bewijſen.

Eerſtelijk, om dat geen ander Huys in alle de oude Heerlijkheden van de vrye Heeren van Brederode, tuſſchen Leck en Merwede gelegen bevonden en wert, als alleen dit Huys van Gieſſenburg.

Ten anderen, om dat de Heeren van Brederode, aan deſe Heerlijkheid vele voortreffelijke Leenen gehegt, en het Regterſchap, nu Erf-watergraafſchap van het Overwaartſe Waterſchap aan deſelve Heerlijkheid vaſtgelaten hebben; en dat het ſelve genoegſaam uytwijſen ſoude, dat het de Woninge van de Heeren van Brederode geweeſt is, 't geen ſy boven alle de andere delen van hare vrye Heerlijkheid, ſoo gepriviligeert en met ſulke uytſtekende voorregten gebeneficieerd hebben. Hy ſuſtineerd wijders, dat de eerſte uytgift van de vrye Heerlijkheid Brederode geweeſt ſoude zyn tuſſchen de Leck en Merwede, en dienvolgens in den Alblaſſerwaart, 't geen hy dan met vele bewijs-redenen van alle kanten opgehaalt tragt vaſt te maken; Wy ſullen ſijn eigen woorden en 't gunt hy daar van ſchrijft, alhier laten volgen.

De

Digitized by Google

DE eerste uytgift van de vrye Heerlijkheyt Brederode is tusschen Leck en Meruwe geweest, en dienvolgens in den Alblasser-Waart De Heeren van Brederode sijn daar van selver getuygen. *Diderik*, Heer van Brederode, consenteert aan *Otto*, Heer van Arkel, *Ian van Herlaar*, Heer van Ameyde, en *Willem van Slingelant*, in den jare 1366. eenen vryen Watergank, met ons gemeyn (soo luyden de woorden van de Hantvest hier onder te brengen) gaande door onsen Landen en vrye Heerlijkheyt van Brederode, durende tot eeuwigen dage, tot den Lande van Liesvelt.

Reynout, Heere van Brederode en Gennip, belooft in een seker Hantvest van date 1387 hier onder mede te stellen, aan die woonagtig sijn, ofte wesen sullen binnen den Banne van Papendregt, alle regt te sullen laten genieten in sijne Landen van Brederode, tusschen Lecke en Merwede, dat onse goede Luyden van ons bezegelt hebben, ofte krygen sullen, &c. gelijk de woorden van de Hantvest luyden.

Uyt dese twee Hantvesten, de eene van den Heere van Brederode aan de Heeren van den Overwaart, d'andere aan die van Papendrecht, mede van den Heer van Brederode gegeven, is het notoir, dat de vrye Heerlijkheid van Brederode, tusschen de Lecke en Merwede gelegen, en gestrekt heeft tot de Landen van Liesvelt.

Dorpen en Heerlijkheden, die de Heeren van Brederode in den Alblasserwaart, als het Overwaartsche Waterschap eerst wierde opgerecht, in dat district beseten hebben.

Goudriaan, groot	850 Mergen.
Giessenmeukerk, groot	756 Mergen
Hardinxvelt, groot	616. Mergen.
Peursum, groot	380 Mergen.
Slingeland, groot	236. Mergen.
t'Samen	2236. Mergen Lands.

Dorpen en Heerlijkheden van den Heere van Brederode in den Alblasserwaart, in 't district van het Nederwaartsche Waterschap, soo wanneer het selve eerst wierde opgerecht.

Papendrecht, groot	616. Mergen.
Wijngaarden, groot	636. Merg. 4½ Hont.
Hofwegen, groot	168. Mergen.
t'samen	1420. Mergen, 4½ Hont.

Onder beyde de Waterschappen, 3656. Mergen, 4½. Hont.

Hier is den Heer van Brederode 't Landt met breede Roeden toegemeten.

Het is een oude Traditie, dat de Heer van Brederode in desen Waart soo seer gegoet was, dat hy van Noordeloos af tot Dordregt toe op sijn eygen Landt konde gaan, en leyt hier nog eenen Agter-dijk, die genaamt werdt Brederodens Rade, en begint daar Noordeloos eyndigt, loopt agter Goudriaan, door Slingelandt, Giessenoudekerk tot Wyngaarden toe, daar voor de laatste vergrootinge van desen Waart, het eynde van desen Waart plagte te wesen.

Op den Buyten Waart in de Merwede, op het Westeynde van Papendregt gelegen, segt men dat 't Geregte van de Heeren van Brederode plagte te wesen.

Het dient mede tot bewijs, van dat de eerste Uytgift van de Vry-Heerlijkheyt in desen Waart geweest is, dat de voornaamste Edelen uyt den huyse van Brederode gesproten, in desen Waart sijn gegoet geweest.

Willem van Brederode, Heer van Waalwijk, broeder van *Reynout*, Heer van Brederode voorsz. salt belent in de Heerlijkheydt tusschen Lecke en Merwede, nu Alblasserwaart.

De Heeren *vander Lecke*, gesproten uyt den huyse van Brederode, want *Hendrik vander Leck*, daar de Heeren van de Leck afkomstig van sijn, was de broeder van *Diderik*, Heere van Brederode, gelijk de Heer Professor *Boxhorn*, in sijn voorsz. Tonneel getuygt, en waren de Heeren van de Leck wel ter degen gegoet in de Landen tusschen Lecke en Merwede gelegen, gelijk dat nog volgen sal.

Symon de I. Heer van Teylingen, was de tweede sone van *Syfridus* de I. Heer van Brederode, en broeder van *Diderik* de II. Heer van Brederode, gelijk de voorsz. Professor in sijn voorsz. boek schrijft. En sijn die van Teylingen in desen Waart Heeren van Langerak geweest, en voeren die van Langerak daarom nog het Wapen van Teylingen.

Dat wele in gevoelen sijn, dat het huys te Brederode in Kennemerlant, ontrent Haarlem gelegen, het Stam-huys van den seer Edele Stamme van Brederode, en aldaar de eerste Uytgift van de vrye Heerlijkheyt Brederode soude geweest sijn, houden wy sonder eenig fondament te sijn, en dat om dese redenen.

Ten eersten, om dat de Heeren van Brederode in de voor-verhaalde Handtvesten, beyde by de drie hondert jaren oudt, 't tegendeel selfs getuygen, welkers getuygenisse meer moet gelden als het getuygenisse van alle andere Schryvers.

Ten tweeden, Om dat het ook niet geloofelijk en is, dat Grave *Arnout*, (die gemeynlijk gestelt wordt voor den Vader van *Zicco*, die de eerste Heer van Brederode soude geweest zyn) sijnen soon *Zicco* buyten sijn Graafschap soude gegoet hebben, en dat hy soude gedaan hebben, soo hy den selven in 't Graafschap Kennemerland gegoet hadde; want Holland en Kennemerland zyn bysondere Graafschappen geweest; gelijk dat ook de Heer *Jacobus Eyndius*, Heere van Haamstede in Zeeland, in sijn Beschryvinge van Zeeland, lib. 2. cap. 3. mede aantekent: *In Texilia, in Kinhem, in Hollandia, in Maaslandia, &c. Comitatus fuisse, ex vetustis Francorum monumentis cognitum habemus.* Dat is: In Texel, in Kenemerland, in Holland, in Maasland, &c. Graafschappen geweest zyn, is uyt de oude Fransche Historien bekent.

Ten derden, soo en vinden wy ook niet, dat de eerste Heeren van Brederode, hare descendenten

Digitized by Google

in Kennemerland gegoet hebben, gelijk wy hebben aangewesen, dat, volgens de getuygenissen van de Autheuren hier voren geciteert, de Heeren van Brederode hier in dit eerste Holland, nu Zuyt-holland, hare descendenten souden gegoet hebben.

Ten vierden, 't en waer niet gelooffelijk, dat soo dat Huys van Brederode het Stam-huys van dat voortreffelijk Geslagt van Brederode geweest waar, dat het selve sijn Stam-huys alsoo soude hebben laten vervallen, sonder het selve wederom op te bouwen.

Het is geloofselijker, dat het selve huys van de Heeren van Brederode gebouwt is tot een Woonhuys, en niet tot een Stam-huys, en dat, als de Graven van Hollandt, sijnde geworden het Hooft van de Republijke van dit Eylandt, nu Hollandt, haar Hofgehouden hebben ontrent in het midden van dit Eylandt, ontrent eenen Berg, ofte hooge plaatse, gewydt ter eeren van den Heyligen *Hadelbertus*, gemeynlijk genaamt Aalberts-berg, daar dit huys van Brederode ontrent gebouwt is, om digt by het Hof te wesen. De gemeene Chronijk-schryver schryft in 't II. Deel, cap. 13. Dat ontrent Aalberts-berg geweest is het Hof der Princen van Hollandt, het welk tegenwoordig in 's Gravenhage is, en om de schoonheyt en wellustigheydt der plaatse, datter veel treffelijke Casteelen daar ontrent gebouwt sijn, gelijk daar waren Cleve, Brederode, Velsen, Rinichom, het welk nu Egmondt geseyt wordt, en nog meer andere.

Als nu de Grave van Hollandt sijn Hof uyt Kennemerland eerst tot 's Gravesande, en daar na in 's Gravenhage overgevoert hadde, naar dat Grave *Willem de II.* Konink van Romen, in het jaar 1250. dat seer magnifijk en lustig Paleys gebouwt hadde, soo hebben de voornaamste Edelen, den Prince volgende, hier mede haar wooningen genomen, en heeft doen apparentelijk de Heere van Brederode sijn woninge mede van het huys van Brederode eerst tot 's Gravesande, en daar na in 's Gravenhage getransporteert, en is het Raadt huys van 's Gravenhage eertyts het woonhuys van den Heere van Brederode geweest, en dat is ook de waarschynelijkste oorsake, waarom dat de Heer van Brederode het huys te Brederode niet wederom op-gebouwt en heeft, gelijk hy het selve huys te voren wel wederom opgebouwt hadde, gelijk men dat kan afnemen uyt de *Hollandsche Cron. Divis.* 31. *Cap.* 44. naar dat het te voren tweemaal was afgebrant, afgeworpen, en verwoest, eerst in den jare 1202. *Hollantsche Cron. Divis.* 15. *Cap.* 3. en wederom in 't jaar 1436. *Hollantsche Cron. Divis.* 28. *Cap.* 37.

Dus verre onsen Schrijver; Maar om weder tot de saak te komen; behalven de Heerlijkheid van Giessennieuwkerk is'er nog die van Giessenoudekerk en Giessendam; d'eerste werd te Lene gehouden van de Graaflijkheid van Holland, en is daar mede anno 1413. verlijt geweest *Wisschart van Honswijk*, door dien *Walraven van Brederode* de spade op den Dijk gesteken hadde, naar wiens overlijden *Tielman van Honswijk*, sijn broeder, het selve mede hebbende laten dryven voor het Dijkregt, soo is daar mede naderhand verlijt *Arent van Gent*, en daar na gekomen zynde op sijne twee dogters *Magtild* en *Christina van Gent*, hebben 't selve anno 1465. overgegeven aan *Jacob Pot*, Balliu van Zuyt-holland, by wiens overgifte anno 1470. daar mede verlijt is *Claas vander Werve*, wiens descendenten daar van nog possesseurs zyn. De twede, namentlijk Giessendam, wert mede te Leen gehouden van de Graaflijkheid van Holland, en is daar mede anno 1408. verlijt geweest *Margareta van Cleve*, by gifte van den Grave haren broeder, en anno 1412. *Arent van Gent*, by opdragt van *Walraven van Brederode*; en is daar na anno 1450. gekomen in 't Geslagt van *Nederveen*, ter tijd toe dat 't selve by *Arent van Nederveen* anno 1549. is overgegeven aan *Willem van Drenkwaart*, *Boudewijns* sone, zynde na sijn overlijden gesuccedeert op *Boudewijn van Drenkwaart*, die anno 1560. Burgemeester van Dordregt was, en daar na op *Maria van Drenkwaart*, en is anno 1653. met de voornoemde Ambachts-heerlijkheid verlijt *Catharina Theresa de Bruxelles.*

Dese twee Ambachten sijn anno 1382. des Dingsdags na *onser Vrouwen Conceptionis*, tusschen *Otto*, Heer van Arkel, en *Willem*, Heer van Brederode, van den anderen gescheiden, onder sekere conditien begrepen in de navolgende brief.

WY *Otto*, Heere van Arkel, en *Willem van Brederode*, Ridderen. Doen kondt allen Luyden, dat, want wy te gader ongedeylt en ongescheyden hebben dat Dorp, en dat Ambagt van Giessen, gelijk als wy daar te gader nu ter tydt in sitten, en onse is; Soo is 't dat wy des en daar af met malkanderen om twist, twiengen, en geschille, die ligt tusschen ons tween daar in geschieden ofte gevallen mogt hebben, dat de schouwen en te verhoeden by onser beyder Vrienden eendragtelijken over-dragen, en hebben dit voorsz. Dorp en Ambagt gescheyden en gedeylt, alsoo dat malk van ons tween mag, en sal weten wes sijn hier af is, alsoo en gelijk als dat klaarlijken hier naar beschreven volget. In den eersten soo sal *Willem* voorsz. hebben, en voor sijn behouden dat overste Ambagt, daar de Kerke te Giessen in staat, boven aangaande aan des Heeren Lande van Brederode, dat Poedersums-Ambagt genoemt is, van daar voor neder tot *Goedelt Jansz.* Hoeve toe, die nu ter tijdt *Willem Barthouts* Soons Kinderen uyt Slijdregt is. En dit selve Ambagt sal houden en hout drie-en-veertig Hoeven, en anderhalf viertel Landts die daar binnen gelegen sijn; En hier toe sal Heer *Willem* hebben en behouden alle de Hof-steden by der Kerken te Giessen, alsoo als die gelegen sijn, en den Bier axcijs aldaar, daar toe sal *Willem* voorsz. hebben en behouden de Boogaart-hoeven, Aven-hoeve, en Schaarlaken, alsoo als dat gelegen is. Item, soo sal de Heere van Arkel voorsz hebben, en voor sijn behouden dat nederste Ambagt, aangaande van *Goedelt Jansz.* Hoeve voorsz, daar Heer *Wilhems* Ambagt voorsz keert en af gaat, en daar voort neder tot Zweenskade toe, en dit selve Ambagt sal houden en hout veertig Hoeven, en eenen halven viertel Landts die daar binnen gelegen sijn; En hier toe sal de

Heere

Digitized by Google

Heere van Arkel voorsz hebben en behouden de Hofsteden te Giessendam, neffens den Lande van Brederode over, alsoo als die gelegen zyn, en den Bier-axcijs aldaar, hier toe sal de Heere van Arkel hebben en behouden de Huys-hoeve, dat Damland, en de vijf pont 's jaars, die staan op *Goedels Jansz* Hoeve voorsz. Item, soo behouden wy Heere van Arkel, en *Willem van Brederode* voorsz te gader ongedeylt de Koren-thiende, de Smal-thiende, en de Visscheryen in onser beyder Ambachten voorsz, alsoo als wy die te gader liggen hebben, en den Polre buyten Dijks, en wes nutschap van desen Thienden, Visscheryen en Polre voorsz jaarlijks komt, die sullen wy gelijk deylen malk van ons half en half, en alsoo dik en wanneer datmen deselve Thienden, Visscheryen, en den Polre verhuyren ofte verkoopen sal, soo sullen wy malk en elk van ons eenen man toe hebben, of eenen man van onser beyde wegen, hoe ons dat best dunkt, diese verhuyrt ofte verkope, en ons oorbaar daar in doe; en in deser manieren houden wy te gader ongedeylt de bede in onsen Ambachten voorsz, soo wes daar of komt, ook gelijk te deylen, daar toe houden wy gemeen de Heervaart in onsen Ambachten, die buyr te dienen den Heer op ons selfs kosten, alsoo dat tot hier toe geweest en setten in sijn Ambacht voorsz; maar in onser beyder Ambacht voorsz sullen wesen, en sullen wy hebben seven Dorp-heemraden, des sullen de vier Dorp-heemraden in 't overste Ambacht dat Heer *Willems van Brederode* is, als twee boven der Kerke, en twee beneden der Kerken te Giessen voorschreve, en de ander drie Dorp-heemraders in 't nederste Ambacht dat des Heeren van Arkel is, en dese voorsz seven Dorp-heemraders sal men eeden, en sullen altoos geëed wesen in beyden Ambachten voorsz, gelijk en te recht sitten in beyden Ambachten voorsz, van allen saken die den gemeenen Lande daar in toebehoren, en roeren, en aangaan, soo wanneer en menig-werven als sy des van onsen Schouten in den Ambacht voorsz, of van hare eenig vermaant werden sonder argelist, en soo wanneer eenig van onse Schouten voorsz ter Kerken komen, en vermanen den Dorp-heemraat voorsz of sy eenig achte leggen willen, en soo wat achte de Heemraad voorsz leggen tot des Lands oorbaar en best, dat sal elk van onsen Schouten in den sijnen schouwen metten gemenen Heemraad in beyden Ambachten voorsz. Voort soo mag wy elk van ons sijn dingstede leggen in sijnen Ambachte daar hy wil; en om dat die Heer van Arkel dat nederste Ambacht heeft, soo mach hy sijn dingstede leggen by der Kerken tot Giessen of hy wil, en daar te berichten des in sijnen Ambagt van Giessen voorsz geschied was. Voort om dat altoos twee Waarsmannen geweest hebben, in den alingen Ambacht van Giessen voorsz die Graven mede te schouwen, so sullen daar noch twee Waarsmannen wesen, een boven in Heer *Willems* Ambacht voorsz, en een beneden in 's Heeren Ambacht van Arkel voorsz, elk na sijnen Waarsman setten de Graven mede te schouwen. Voort om datter altoos een Heemraad geweest heeft in den alingen Ambagt van Giessen voorsz, en in Molenaars-grave dat nieuwe Waterschap mede te schouwen en te regieren, soo salder noch een Heemraad wesen dat nieuwe Waterschap mede te schouwen, en overmits dat dat Alinge-ambagt van Giessen en Molenaars-grave nu in drien gedeylt is, soo sal elk Heer sijnen Heemraad daar in setten, sijnen tijd na dien dattet beloopt, na grooten desen Ambachten voorsz sonder argelist. En in desen Alingen-ambacht van Giessen voorsz, dat onser beyder is, sullen wesen twee Waarsmannen binnen 't Ambacht, als 't tot hier toe geweest hebben, en elk van ons sal den sijnen setten, en alle vervallinge en boeten die in desen Ambachten voorsz vallen en verschijnen, dat sal elk Schout den anderen uytrichten in den sijnen. Voorts om dat in onsen Ambacht van Giessen meer Lands vry is dan onsen Land met twee Hoeven in Apen Walen, behalven dat Damland, overmits twee Hoeven die den Heere van Arkel voortijden toegeset waren op Graveland, soo sal Heeren *Willems van Brederode* hebben in sijn Ambacht voorsz van desen vryen Lande voorsz anderhalve Hoeve, en die Heere van Arkel in sijnen Ambachte voorsz een halve Hoeve. Voorts soo sal elk van ons met sijnen buyren die Kerke van Giessen gemeyn houden, daar toe sullen wy elk van ons eenen Kerk-meester setten, en te samen gelden als 't te hier toe geweest heeft, behoudelijken elken sijns rechts in der Kerken voorsz, en in allen gemeynen slagen, elk Schout in sijn Ambacht vol macht sal hebben. Voort allen Hantvesten die in onsen gemeynen Ambacht toebehoren, en ons *Daniel van Tolloysen* overgegeven heeft, die sullen wy te gader leggen in eenre kiste in den Heyligen Klooster ten Carthuysen, by St. Geertruydenberg, tot onser beyder behoef, en elk van ons sal eenen Sleutel daar af hebben, in deser manieren, dat elk van ons dese Hantvesten altoos besigen mag, tot alre tijd als wy of eenig van ons des behoeft en te doen heeft, en daar sullen wy malkanderen onsen Sleutelen toe leenen, en aan dese Hantvesten helpen tot alre tijd als wy, of onser eenig des behoef, en den anderen gesint, behoudelijken des dat men dese Hantvesten omme weder sal leggen, alsoo vairde als men daar mede gedaan heeft, in der Kiste in den Clooster voorsz, alle argelist, en alle kunne behendigheyt, sturbel en vonde in desen Brieve uytgescheyden. En want wy *Otto*, Heere van Arkel, en *Willem van Brederode*, Ridderen, dese voornoemde scheydinge en effeninge by onser beyder vrienden overdragen zyn, soo geloven wy voor ons en onse erfgenamen en nakomelingen malkanderen alle dese voorgenoemde puncten, clausulen, en articulen, vast en stede, en onverbrekelijken te houden, gelijk in desen Brieve voorsz staat. En hebben des tot eenen tuyge en kennisse der waarheyt onse zegelen aan desen Brief doen hangen; Dese Brieven zyn twee alleens sprekende, daar van hebben wy malk een, om die meerer vesteniſse wille deser dingen, soo hebben wy gebeden en bidden onsen lieven genadigen Heere Hertoge *Albregt van Beyeren*, Ruwaart van Henegouwen, en van Holland, dat hy dese dingen confirmeren en consenteren wil, en sijnen zegel voor aan desen Brief doen hangen.

En

Digitized by Google

En wy *Albregt*, by Gods genaden Palsgrave op den Rhijn, Hertoge in Beyeren, Ruwaart van Henegouwen, van Holland, van Zeeland, en van Vriesland, overmits versoeks en om bede wille onsen lieven en getrouwen des Heeren van Arkel, en *Willems van Brederode* voorsz, Soo confirmeren en consenteren wy alle dese voorgenoemde puncten, clausulen, en articulen, gelijk in desen Brieve beschreven staan, en hebben des onsen zegel aan desen Brief doen hangen, behoudelijken ons en onse nakomelingen alsulk recht en gerechtigheyt, als wy in desen Ambacht voorsz hebben. Gegeven tot St. Geertruydenberge, in den jare ons Heeren duysent drie hondert twee-en-tachtig, des Dinsdag na onser Vrouwendag Conceptio.

't Slot tot GORCUM.

TOt Gorcum heeft voor desen gelegen een Slot, dat Grave *Carel van Charlois*, soone van Hertog *Philips de Goede*, omtrent den jare 1464. seer dede vergroten en versterken met twee grote ronde Torens, en een seer grote Zale van blauwen steen, die hy uyt het Graafschap Namen de Maze dede afbrengen, en was dit een seer swaar werk, op sommige plaatsen wel 36. voeten dik, 't geen in het jaar 1579. begonnen is afgebroken te worden, en naderhand geheel om verre geworpen is. Sie daar van hier na onder de verhandelinge van de Castelen en Huysen in 't Land van Arkel te sijner plaatse.

't Huys te HEER-JANS-DAM.

GElegen by de Heerlijkheid van Heer-jansdam, zynde een fray en bekwaam Edelmans Huys, tot woninge van den Ambachtsheer van Heer-jans-dam, 't welk sijn naam bekomen heeft van Heer *Jan van Rosendaal*, Ridder, die dat bedijkt heeft, alsoo 't selve Ambagt en Dorp van dien gelegen is op den Dam van de Waal, die aldaar toegedamt is, komende d'eene helft van 't selve Ambagt aan de zyde van de voorsz Waal, en d'ander helft aan de zyde van de Devel, en oversulx aan de Develzyde voor d'eene helft, en aan de Waalzyde voor d'ander helft contribuerende, gevende t'samen tegens 240. Mergen, behalven sijn volgerland, 't welk van 't selve Ambacht is gelegen aan de Waalzyde, en contribueert tegen 32. Mergen; 't voorseide Ambacht is een agste part, en oversulx een agste part in de profijten en aanwassen van de Noorder trekkende, eertijds mede genaamt *Philips Ambacht vander Dees*, van *Philips vander Does*, Ambagts-heer van 't selve Ambacht, zynde 't voorschreve Ambacht enige jaren in dat Geslagt geweest, en by 't selve verkoft aan *Pieter Hugensz*, Ambachts-heer van Heer-jans-dam, Schobbeland, en kleine Linde, die stierf anno 1515. succederende in sijn plaats 't selve Leen op *Aart Pietersz*, Ambachts-heer van Heer-jans-dam, die stierf anno 1543. den welken volgde *Pieter Aartsz*, Ambachts-heer van Heer-jans-dam, die stierf den 26. December 1588. nalatende een dogter, met namen *Johanna*, Ambachts-vrouwe van Heer-jans-dam, weduwe van *Joachim van Hardenbroek*; en werd dese Heerlijkheid te Leen gehouden van de Staten van Holland.

't Huys te HERLAAR.

ONder de Heerlijkheid van Ameide behoort hebbende; Over meer dan 200. jaren soo woonden de Edelen van Herlaar op dit Slot; maar is naderhand t'enemaal vervallen, hebbende het Landt en inkomen van dien zedert den jare 1418. altoos gehoort aan de Heeren van Brederode.

't Huys te HONTSTEIN.

DAt een Adelijk Huys en Stam-huys van het Geslagte van Hontstein geweest is, heeft gelegen in *Hertswaart*; want in seeker geschreve Memorie, gevonden in het Clooster van Eemstein, van den jare 1300. van den Ontfang van de Dykagie in den groten Waart, by *Ian de Hollander* en *Matthys Colentuys*, staat aangetekent, *De twee Hertswaarden hout* 703. *Mergen*. En *in anniversario Carthusianorum* staat, *Hontstein in Hertswaart*. 't Voornoemde Geslagte van Hontstein schynt in voortyden uyt Hoogduytslandt alhier gekomen te sijn.

't Huys te ISSELMONDE.

VAn het oude Slot te Isselmonde werd gewach gemaakt in de Hollantsche Cronyk Divis. 10. cap. 5. op 't jaar 1076. alwaar het volgende gelesen wert.

IN 't jaar ons Heeren 1076. heeft Jonkheer *Dirk van Holland*, met sijnen stiefvader *Robbregt de Vriese*, vergadert een groot magtig Heyr van Volk, om te beleggen Bisschop *Coenraad van Utrecht*, leggende op 't Slot van Yselmonde; de Bisschop dit wel wetende, ontboot sijne Heeren en Burgeren van Utrecht, dat sy op eenen sekeren genoemden dag by hem komen souden, en doen hem ontset en bystant, 't welk alsoo geschiet is, en hebben vergadert veel volks uyt dat Sticht, en andere meer, en zyn by haren Heere gekomen, om assistentie en bystant te doen. Dit Heyr by malkanderen komende, zyn sy stoutelijk tegens malkanderen in getreden; die Hollanders en Vlamingen weerden hem vroomelijk, en ook de Stichtse, maar in 't eynde kregen het de Stichtse te quaat, en moesten wijken, daar veel volks aan beyden sijden dootgebleven is, en vele grote Heeren en Wapentiers, maar bysonder van des Bisschops zyde, daar die voornaamste of waren Grave *Gerlach van Zutphen*, *Lambrecht*, Prooft van Deventer, *Volkmaar*, Priester tot St. Bonifaas, *Werenbolt* en *Gijsbregt*, Ridderen; uyt welkers verlies al dat Heyr van Utregt verstroyt wierd, en liepen sonder ordre te scheep, daar sy voor 't meestendeel al verdroncken; De Bisschop aangemerkt het verlies sijns volks, dede de Voor-muren en Poorten van 't Slot sterk maken, en met bossen en andere instrumenten beleggen, om hem te beschermen; maar de Hollanders door hulp en raad der Heeren

Digitized by Google

Heeren en Ridderen uyt Holland, worpen met macht dat voorsz Casteel ter neder, waar op dat Bisschop *Coenraad* uyt groote benautheid hem opgaf in des Graven handen, en resigneerde het hele Land van Holland met het Slot van Yfselmonde goetwilliglijk aan Jonkheer *Dirk*, Graaf *Floris* soon; Die wederom den Bisschop met groter reverentien sende t'Utrecht, en ontsloeg alle de gevangenen vry te gaan, sonder eenig rantsoen ofte schattinge. In dit beleggen van 't Slot van Yfselmonde bleef doot van Graaf *Dirks* wegen Heer *Evert van Bankhorst*, met vele uytgelesen Knechten en Wapentiers, en Heer *Jan van Arkel* werd tot der dood toe gequest, en werd te Scheep als een dode naar huys gevoert, stierf daar na in 't jaar 1077. op den 7. January, en wert tot Arkel in sijns vaders graft geleyt.

Dog dit out Isselmonde met sijn sterk Casteel is door verloop van tyden, veranderinge van Rivieren, doorbraak van Dijken, en Wegspoelinge van Landen, soo vergaan, dat selfs de Puyn en Steenhopen niet overig sijn gebleven, waar aan men soude konnen merken waar de plaatse geweest mag sijn.

Het jegenwoordig Isselmonde bestaat uyt twee Ambagten, namentlijk Oost en West-Isselmonde; en is in dat van Oost-Isselmonde anno 1483. by Heer *Floris Oem*, Ridder, een sterk Slot uyt het water op getimmert; het wierd eertyds te Leen gehouden vanden Grave van Egmont, dog nu van de Graaflijkheid van Hollandt; Hertog *Philips van Bourgondien* heeft anno 1435. daar aan gegeven het volgende Hantvest.

Philips, by der gratie Gods, Hertoge van Bourgongien, van Lottringen, van Brabandt en van Limburg, Grave van Vlaanderen, van Arthoys, van Bourgongien, Palatyn van Henegouwe, van Hollandt, van Zeelandt, en van Namen, Mark-grave des Heylig Rijks, Heer van Vriesland, van Salines, en van Mechelen. Doen kondt allen Lüyden, alsoo onse getrouwe Ridder, Raadt en Kamerlink, Heer *Hugo van Lannoy* Heere van Santes en van Beaumont, by koope en overdrachte verkregen heeft van *Jan vander Lacke*, dat Oost-Ambacht van Isselmonde, dat *Jan* voornoemt en sijne Ouderen plag toe te behooren; Soo hebben wy overmits de menigvoudige getrouwe diensten, die onse getrouwe Heere *Hugo van Lannoy* voornoemt, onsen Vader en ons gedaan heeft, dagelijks doet, en of Godt wil doen sal, den selven onsen getrouwen Heer *Hugo*, en sijne Nakomelingen voor ons en onse Nakomelingen gegeven, en geven mits desen Brieve macht, die voorsz Ambachte en Landen daar in gelegen te bedijcken, ofte doen bedijken met den genen die hy daar in tot hem nemen sal, tot wat tyden hen dat nutte en oorbaar dunken sal, sonder onse of yemants van onser wegen hen des in eenig wys te bewinden, en des sal onse getrouwe Heer *Hugo* voornoemt en sijne Nakomelingen, den Dijk-grave en Heemraden in den selven Lande setten en maken, om dat voorsz Lant daar mede te regeren naar oorbaar 's Lants, als hem dat genoegen sal, en daar naar tot eeuwigen dage Dijk-grave en Heemraden setten in den Lande voorsz, om dat voorsz Landt als dat van noode wesen sal mede te bedryven, op Sluysen, Wegen, Wateringen en Dijkagien met allen toebehoorne, en de Sluysen te leggen en te verleggen na 's Landts oorbaar; En wes boeten daar inne verschijnen sullen, die sullen hebben onsen getrouwe Heer *Hugo van Lannoy*, en sijne Nakomelingen voorsz. Ook sal onse getrouwe Heer *Hugo*, en sijne Nakomelingen voorsz ten eygen hebben haren vryen wille mede te doen, alle alsulke erffenisse, als ons toe-behooren mogen, en binnen den voorsz Palen gelegen sijn. Voort oft sake ware, dat Godt behoeden moet, dat dit voorsz Landt tot eeniger tijdt inbreukig worde, ofte rijdende bleve, in wat manieren dattet toekomen mochte, soo sal nochtans onse getrouwe Heer *Hugo* voorsz ende sijne Nakomelingen onvermindert behouden alle rechten die voorsz staan, alsoo hen dat oorbaar dunken sal, en ook dat voorsz Landt weder mogen bedijken, of doen bedijken, sonder ons ofte onse Nakomelingen hen des te bedwingen; En tot wat tijden dat onse getrouwe Heer *Hugo* voornoemt of sijnen Erven, dat voorsz Landt bedijken willen, waart dat dan yemant wie hy waar, die Lant heeft in den voorsz Ambachte, sijn Landt niet mede bedijken en woude, in der manieren als dat by onsen getrouwen voorsz over gedragen soude wesen, Soo sal hy, of sijnen Erven en Nakomelingen dat mogen aannemen en bedijken, en behouden tot eeuwigen dagen; En wy en onse Nakomelingen sullense daar in houden en sterken; Voort geven voor ons, en onsen Erven en Nakomelingen, alle die Thienden, Vogelryen, Visscheryen, Veeren, Wint van Molenen, Exchynsen, in den Oost-Ambacht van Isselmonde met allen haaren Rechte en toebehooren, niet uytgescheyden; En om dat wy voor ons en onse Erven en Nakomelingen alle de voorsz poincten en elk bysonder, vaste, stede, en onverweeken houden willen, en gehouden willen hebben, Soo hebben wy onsen heymelijken Zegel aan desen Brieve doen hangen, in absentie van onsen grooten Zegel. Gegeven in onse Stad van Brussel op ten vyfden dag in December, in 't jaar ons Heeren duysent vier hondert vyf-en-dertig; opte ploye stont geschreven, by mijn Heer den Hertoge, onderteykent *D. Sween.*

Dat van West-Isselmonde wierd eertyds mede genaamt Ogiers-Ambagt, naar *Ogier van Cralingen*, die 't selve anno 1388. met sijn dogter *Gillis van Cralingen*, trouwende aan *Diderik vander Lecke*, Ridder, ten Huwelijk gaf; is van outs een Ambagt op sig selfs geweest, en wierd anno 1413. daar mede verlyt *Jacob Boekel*, *Gysbregts* soon, ten onversterflijken Leene, te verheergewaden met eenen Roden Sperwer; sijn dogter *Meine van Wena*, die te man hadde *Jan vander Boukhorst*, den 2. October 1447. naderhand *Gysbregt vander Boukhorst* den 19. Maart 1465. naderhand *Claas vander Boukhorst*, en den 22. Mey 1511. *Andries van Hargen*; sijn sone *Splinter van Hargen*, den 24 February 1524. Jonker *Andries van Hargen*, by dode van sijn vader

Digitized by Google

Splinter van Hargen, Ridder, verlyt met de Ambagts-Heerlijkheid van dat West-Ambagt van Isselmonde, met al sijn toebehooren tot een Erfleen, na inhouden der oude Brieven, en oude Registeren daar van wesende, den 21. September 1575. *Carel Benting*, by dode van *Andries van Hargen*, sijn huysvrouwen broeder, naar inhouden der oude Brieven en Registeren daar van wesende den 18. Juny anno 1600. *Geertruyd Benting*, haar aangekomen en bestorven by dode van *Carel Benting*, haar oom, de Ambagts-heerlijkheid van 't West-Ambagt van Isselmonde, met al sijn toebehoren tot een Erfleen verleden den 11. July 1633. en by transport van den voorsz *Carel Benting*, is daar mede den 13. October 1633. verlyt *Cornelis de Bevere*, *Willems* sone, Ridder, Heer van Strevelshoek en de Lint, te verheergewaden met een roden Sperwer, naar inhout der Brieven en Registeren daar van sijnde; wiens sone *Cornelis de Bevere*, jegenwoordig daar van Possesseur is.

't Huys te LAAR.

WAs gelegen by Poelwijk, gelijk hier voren aangetekent is, dat we vinden in *Anniversario Carthusianorum, Castrum Laar ad Poelwijk*; en is daar van ook een Familie geweest.

't Huys te LANGERAK.

HEeft met de Heerlijkheid van Langerak in voortyde mede geweest aan de Heeren van Guy, selfs nog inden jare 1270. en is daar na gekomen aan een jonger soon van Teilingen, welkers descendenten den naam van Langerak hebben aangenomen; is een Heerlijkheid van hoge, lage, en middelbare Jurisdictie, ten deele te Leen gehouden werdende vande Graaflijkheid van Hollandt, en leggende onder 't Dykregt vanden Alblasserwaart; heeft het regt en possessie van 't stellen van een Hogendijks-heemraat, en een Water-heemraat in het Overwaartse Waterschap in den Alblasserwaart; en gehoord jegenwoordig onder 't Geslagte van Boetselaar.

't Huys te LIESVELT.

L*Iesvelt*, een oude Heerlijkheid en Stamhuys van veele Edelen, welke dien naam gevoerd hebben, is seer lange in dat Geslagte geweest, en is omtrent den jare 1491. met een Erfdogter van Heemstede by Haarlem gekomen aan Heer *Roelant le Fevre*, Thresaurier van Vlaanderen; is gebout anno 1042. en plag een schoon Casteel te wesen, maar wierde na het vertrek van Hertog *Erik van Bronswijk*, van die van Dordregt, Gouda, en Schoonhoven, afgebrand, en is daar na ten deele weder op gebouwt, leggende seer vermakelijk, en hebbende een perk of Reigerbos. Dus schryfter *Adrianus Junius* van *Bat. cap.* 18. *Habet ad alteram Lecca ripam è regione Schoonhoviæ oppidi, Ericus Brunvicensis regulus arcem operibus validam, muris latissimis valloque opportuno communitam, cui Liesvelda nomen est.* Het voornoemde Slot en Huys van Liesvelt, mitsgaders de hoge en lage Heerlijkheid van Ammers-Gravelant, van Gelkenesse, en van den Afterlande, met Bauwe, &c. verlyt anno 1636. *Willem Frederik*, Prince van Nassau, Stadthouder en Gouverneur van Vrieslandt, Groningen en Ommelanden; die aan de selve den 14. Mey 1637. heeft gegeven het volgende Hantvest.

Willem Frederik, Grave van Nassou, Catsenelbogen, Vianden, Dietz, Spiegelberg, &c. Heere en Baron van Beylsteyn en Liesvelt, &c. allen en een yegelijken dien 't behoort, doen te weten: Alsoo de Ondersaten en gemeene Inwoonderen der voorsz onser Baronie van Liesvelt, als Gelkenes, Amers-gravelandt, Achterlandt en Peulwijk, ons ontfangen en erkent hebben voor haren rechten Erf-heere, en daar op ons den behoorlijken Eedt en Huldinge gedaan, ons demoedelijken versoekende te willen confirmeren en approberen alsulke Privilegien en Hant vesten, als Wijlen den Doorluchtigen en Hoog-geboren Heere *Erik*, Hertoge van Bruynswijk en Lunenburg, &c. Baron van Liesvelt, onsen veel geliefden Heere en Oom H. M. hen-luyden gegunt en gegeven heeft, by sijne Brieven van den 17. Maart 1570. Confirmerende en bevestigende by de selve de Privilegien en Hant-vesten van wijlen *Francois van Heemstede*, Ridder, en insgelijks Baron van Liesvelt, in datum den 11. January 1541. Dat wy met geen minder liefde, affectie, en goede gunste genegen sijnde, omme onse goeden Ingesetenen te beneficieren, en soodanigen versoek favorablijk toe te staan, alle de voorsz Hantvesten en Privilegien goetwilliglijken geconfirmeert, geratificeert en geapprobeert hebben, gelijk wy 't selve ratificeren, confirmeren, en approberen by desen, in manieren als volgt.

Item, in den eersten en sal een Heer ofte Vrouwe van Liesvelt niemant vangen en stoken van sijnen Ondersaten, die ge-erft en gelandt is in het Landt van Liesvelt, dan die sijn lyf verbeurt hadde. Dan waar daar yemant, die geen landt ofte erve en hadde in de Heerlijkheyt voorsz, en eenen Man gequetst hadde ter doodt toe, en in perijkel van sijnen lyve ware, ofte eenen quaden eedt gedaan hadde, ofte andere soo groote feyten, die sal die Heere ofte Vrouwe mogen doen vangen, ter tijdt toe, dat hy goede ge-erfde borge gesetet hadde, daar die Heere mede bewaart ware, en sijne schade aan verhalen mochte.

Item, waar't sake dat yemant doodt holde van de Paarden, verdrinkte of in 't vuur verbrandt worde, ofte diergelijken in eeniger manieren onversienlijk doodt bleve, dat Godt verhoeden wille, soo mag men die menschе ter Kerke brengen en doen aarden sonder verbeuren, behoudelijck dat men gehouden sal wesen, den Heere ofte sijnen Schoutet te kennen te geven, om die te beschouwen in tegenwoordigheyt van twee Schepenen, of Gesworens, en by gebreke van henluyden, by twee andere goede gebuyren, welke Schoutet gehouden sal wesen, die persoon te beschouwen binnen twaalf uuren, naar dat hy de kennisse daar van sal gehadt hebben, en daar afbetalen den Heer een loot silver.

Item, soo wie sijn Weteringe gelaakt wort bin-

Digitized by Google

binnen de Heerlijkheit voorsz, die sal verbeuren van elken eygen eenen Engelschen stooter, tot vieren toe, en niet meer.

Item, is elken Vecht-boete thien schellingen, en een Hooft-wonde; in het Gerechte van Gravelandt is thien ponden, maar in Gelkenesse maar thien schellingen, als een Vecht-boete.

Item, des Heeren Thiende sal blyven op den ouden herkomen, te weten, van allen Koorn, Greynen, den elfden Schove.

Item, vander smalle Thienden sal die Thiende-naar mogen kiesen uyt het meerder deel van de Lammeren, Baggen en Ganssen, en sal hebben van twee, drie den elfsten penning, van vier, vyf en ses een half, en van seven, acht, negen, thien, elf, twaalf en derthien, een geheel, en van veerthien een anderhalf, en soo voort naar advenant.

Item, van een Kalf sal men geven een Oirt van eenen ouden Leeuw, en van elke Voele eenen halven ouden Leeuwe.

Item, alle Huys-werven en ander Kenniplandt, dat vry geweest is by tyden van wijlen Heer *Roelant*, Heere tot Liesvelt, mijn zaliger Heer Vader, die sullen vry blyven van Thienden, en alle andere Werfven en Landt, dat men tsedert tot Kennip-landt gemaakt heeft, of noch maken sal, en bezaayt wert, sal betalen van elk Hondt drie stuyvers.

Item, van den Na-koop sullen sy betalen van eenen Mergen in den Ambachte van Gelkenesse, dat verkocht werd, seventhien stuyvers, in Gravelandt veerthien stuyvers, in Achterlandt en Peulwijk thien stuyvers.

Item, van elke Tonne Biers, die men tapt en verkoopt, sullen sy den Heere geven van accijns, en dat den Huysman selver in leyt en drinkt, sal niet geven en betalen.

Item, die bezegelde Brieven, die gemaakt worden binnen die Heerlijkheydt voorsz van Verkoopinge, Los-renten, of anders sullen den Schout daar af betalen van Zegelen twee stuyvers, den Gelworens drie stuyvers, en den Klerk voor sijn schryven eenen braspennink.

Item, elk sal sijn Landt mogen belasten met Renten, sonder den Heer daar yet van te geven.

Item, soo waar panden en pant-keeringe geschiet, en sal geen schattinge geschien aan eenigen goeden, 't gewijs van de pandinge sal eerst gedaan sijn met Vonnisse, en die Vonnisse daar af sal men staden van dwars- nacht tot dwars-nacht, en die onregt heeft, sal in Gelkenesse verbeuren vyfthien stuyvers, en in Gravelandt thien ponden.

Item, van geleenden gelde en arbeyts-loon sal men recht doen van dage tot dage.

Item, waar yemant sijn goet afhandig gemaakt, dat hy deugdelijk bewijsen konde hem te behooren, dat sal hy mogen aanvangen binnen de Heerlijkheyt voornoemt metten Heer sonder verbeuren, ende en konde hy 't niet bewijsen, dat het sijn goet waar, sal die aantaster verbeuren tegens den Heer thien ponden, en so veel sal ook verbeuren die 't goet eerst den anderen ontvreemt hadde, en boven dien gebannen, of in boeten, breuken, correctien soo groot en kleyn, als naar de gelegentheydt van der saken met regt gewijst sal worden, het welk die Heer onderssoeken en beregten sal op de kosten van ongelijk.

Iem, of daar eenige Man ofte Vrouwe storve, daar Wees-kinderen agter bleven, soo sal die Heer een goet bequaam man setten, die niet wraakbaar en is by de regte geboren Voogt, welke Voogden goede solvente ge-erfde Borge setten sullen binnen der Heerlijkheyt, om 't goet te regeren tot profijt van den Weeskinderen, en geen goet belasten noch verminderen daar genoeg is om te leven van de Bladinge. En sullen jaarlijks gehouden wesen, de selve Voogden te doen goede Rekeninge op St. Pieters-dag, *ad Cathedram*, by den Heere van den Lande, of sijnen ware gemagtigt, daar by roepen die 't aangaan mag ofte daar by hooren, sonder de welke men niet doen en sal. En wie van de Voogden in gebreke ware die Rekeninge te doene, die sullen elks verbeuren jegens den Heere voor d'eerste reyse drie 's Heeren ponden. En insgelijks souden verbeuren die geroepen waren, en niet en quamen om die Rekeninge te hooren, en op alsoo menigen dag die hem daar naar van den Heere beteykent ware, en niet en dede alsoo voorsz is, souden op elken dag verbeuren uyt haren eygen goeden thien 's Heeren ponden, en nochtans souden die Voogden Rekeninge doen en voldoen, of men sal dat altijts mogen komen panden en schatten, als regt is van Wees-kinderen goet, tot koste van den genen die in gebreke ware, wel verstaande, of 't gebeurde dat tot eenigen tijdt die gebooren Voogt niet bequaam en ware, die Wees-kinderen goet te regeren, soo sal die Heere by de naaste vrienden eenen bequamer daar toe stellen, op Voorwaarden voorsz.

Item, die Heer sal tot sijne gelieste alle jaars die Gesworens ofte Schepenen versetten, ofte eendeels van dien, en weder andere in stellen daar nut en bequam toe wesende, sullen hen eenen behoorlijken eedt doen en af nemen, en dat ten tyde als men den Ommeslag doet, ofte als 't hem best goet dunken sal.

Item, die van Gelkenesse sullen van nu voortaan haren Buer-dinge hebben op een Dingsdage, en van Gravelandt, Achterland, en Peulwijk op eenen Donderdag. En waar 't dat die Dinsdage quamen op eenen grooten Heyligen dage, als dan sal men die Regt-dagen houden, 's daags daar aan; en want ick *Francois van Heemstede*, Heere tot Liesvelt, &. alle dese voorsz Poincten, Privilegien en Regten vast, getrouw, en gestadig gehouden wil hebben ten eeuwigen dagen, voor my en myne Nakomelingen, mijn Ondersaten van de Heerlijkheyt Liesvelt voornoemt, haar en haren Nakomelingen: Soo hebbe ick *Francois* voorsz mijnen Zegel, &c. Hebben voorts onse Ondersaten gegunt en gegeven, gunnen en geven mits-desen naar haar-luyder versoek alsulke Poincten hier naar beschreven.

Item, dat nu voorts aan geene Wees-kinderen haar selfs Voogt wesen en sullen voor agtien jaren, hare goet niet te beswaren, nog doen beswaren in geender manieren, 't en waar dat hy 't merkelijk van doen hadde, sonder nochtans dat die Mombers vorder geen rekeninge nog bewijs van doen sullen tot veerthien jaren.

Digitized by Google

Item, ſoo wie den anderen quetſen ofte wonden, die ſal gehouden weſen die boete te betalen, 't en ware hy konde bewijſen, dat de gewonde hem eerſt aangevochten hadde.

Item, of het geviele dat yemant eenige koop dede, hoe 't ſoude mogen weſen, ſoo verre ymant berouw hadde van dien, die mag 's anderendaags daar uyt varen, mits betalende den wijnkoop, ſoo verre hy quam ter preſentie van twee Schepenen, en daar van renunticerde.

Item, ſoo wie nu voortaan eenige Landen koopt, die ſal den Heer den nakoop gunnen en geven voor 't recht daar toe ſtaande, ſoo verre de Heer die naaſtinge van dien ſelfs niet en begeerde.

Item, dat Ingeſetenen malkanderen buytens Lands niet en ſullen mogen doen arreſteren, op de hoogſte boete van den Lande.

Item, dat niemant ſpreken en ſal op den Eed van de Schepenen, ofte eenige Officiers, ofte ook den ſelven eenigſints injurierende, 't zy in rechte, ofte daar buyten op gelijke boeten en correctie van den Heer.

Item, dat niemant en ſal mogen eyſch by geſchrift nemen, ten ware boven thien Carolus guldens, maar ſal het ſelve verbalijk en by monde afgedaan worden.

Item, dat niemant 't Buer-recht genieten ſal, dan de gene die alhier vuyr en licht houd. En ſullen voorts blyven in heur vigeur en effecte alle Rechten, Ordonnantien, en deugdelijke Coſtuymen, die onſe Onderſaten tot noch toe gebruykt hebben.

En alſoo wy boven dien nodig en dienſtig gevonden hebben, de voorſz Privilegien en Hantveſten met eenige articulen te amplieren en verbeteren, ſoo tot betere onderhoudinge van goede Politie, voorſtant van Juſtitie, en afweringe van alle ongeregeltheden, vechteryen, en moetwilligheden, waar uyt dikwils vele droevige inconvenienten en uytkomſten veroorſaakt werden, als ook om het ſtuk van confiſcatien van goederen uyt ſake van eenige grove delicten voorvallende tot een ſekere ſomme te redigeren en expreſſeren.

Soo hebben wy geordonneert en geſtatueert, dat voortaan ymant van onſe Onderdanen eenen doodſlag, ofte andere delict, confiſcatie van goederen mede brengende, begaan hebbende, boven de lijfſtraffe verbeuren ſal hondert ponden, van xl. grooten 't pont, boven de miſen van Juſtitie.

En vorders tot weeringe der voorſz inſolentien en vechteryen, die dikwils door de kleynheyt van de boeten te eerder werden gepleegt, naar het exempel van onſe nabuyren geoctoyeert, geordonneert, ende de voorſz boeten geaugmenteert hebben als volgt:

Eerſtelijk, dat voortaan alle de gene die ymant in toornige gemoet aangrijpt, en met vuyſten, kannen, meſſen, ſteen, hout, ofte andere wapenen of inſtrumenten ſlaat, ſteekt, werpt, ofte hout, verbeuren ſal een boete van vijf ponden, van xl. grooten 't pont in Graveland, in Gelkeneſſe die drie gelijke ponden.

Item, indien ſulks in de Kerke geſchiede, ofte dat ymant eenige merkelijke wonde ofte quetſure werde geinfligeert, daar door den gequeſten in perijkel waar geweeſt, ofte verlemt, ofte verminkt geworden, ſal ſoodanigen delict boven de voorſz boete arbitralijken gecorrigeert werden.

Als hem ymant onderſtaat te komen voor de deure van andere by dach ofte nacht, aldaar met voeten ofte met geweer op de deuren ofte venſters ſlaat, ſal verbeuren gelijke boete als in het laatſt voorgaande artijkel. Ende indien hy de glaſen inſlaat, ſal verbeuren dubbele boeten, die hy mede verbeuren ſal, ſoo hy by fortſe in huys wil weſen, en daar in komt ſonder eenige in 't huys zynde te quetſen, ofte daar uyt te doen gaan, en eenige in 't huys quetſende, of met forſe daar uyt-dryvende, ſal verbeuren twintig gelijke ponden, boven arbitrale correctie in ſulken gevalle na vereyſch van de ſake.

Dat niemant langer Meſſen by hem ſal mogen hebben, als in de lengte van ſeven duymen de Lemmer, tot haar ordinaris Broot-meſſen, op de verbeurte van vijf-en-twintig Hollandſche ſtuyvers, ſoo dikwils ter contrarien wert bevonden.

De gene die moetwillich op ſtraat, ofte op 's Heeren wegen, als ook binnen ymants huys met meſſen ſchrapt, ofte met ſteenen werpt ſonder ymant te quetſen, ſal verbeuren dertig gelijke ſtuyvers, en ſoo daar ymant gequetſt word, ſal verbeuren vijf ponden in Graveland, in Gelkeniſſe drie gelijke ponden. En dat alles onverminderd en ſonder prejuditie van den gequetſten, ofte anderſints geoffendeerde haar actie, injurie, ſchade en intreſten, die ſy ſullen mogen met recht vervolgen, daar en ſoo ſy te rade ſullen bevinden.

Alle Chirurgijns ſullen gehouden weſen den Balliu ofte ſijnen Stadhouder te laten weten, 't zy mondelinge, ofte door een billet, ſoo wanneer ſy-luyden ymant onder handen hebben die met een keur-woude ofte quetſure, daar eenig perijkel in gelegen is, gequetſt is voor het leggen van de twede playſter ofte verband, met uytdruckinge van den naam des gequetſten, en geſteltenisſe van de wonde, op de boeten van ſes ponden.

Den eerſten aanvechter ſal gehouden weſen de boete te betalen mette koſten daaromme gedaan.

En indien getwijffelt en niet bewesen en were, wie de eerſte aanvechter is geweeſt, ſoo ſullen de boeten by de genen, die hant gemeen zyn mette koſten half worden betaalt, onverminderd den onſchuldigen ſijn regres tegens den genen, die hy bewijſen ſal hem eerſt geaggreſſeert te hebben, om ſelve te repeteren 't gene hy totten boeten en koſten ſal hebben betaalt.

Alle onſe Ingeſetenen ſullen beſorgen, dat van half Meert tot den leſten Mey daar aan volgende, alle hare honden een klippel aan den hals ſullen ſlepen, op de boete van dertig ſtuyvers, met dien verſtande, dat deſe boete geen plaats en ſal hebben over de kleyne honden die paſſeren konnen den ring, tot ſulken eynde op het Buytenhof van onſen Caſtele geſlagen, na dewelke in de reſpective Dorpen op ſekere bequame plaatſe gelijke ring op deſelve mate ſal geſet worden.

Alle welke voorſz oude Privilegien en Hantveſten, mitsgaders de articulen by ampliatie daar by gevoegt en geordonneert, wy den voorſz onſe goede Ingeſetenen onſer Baronnye eenpaarlijken heb-

Digitized by Google

hebben gegunt en verleent om voortaan geobserveert en onderhouden te werden na behooren. Gegeven op onsen Castele van Liesvelt, den 14. Mey 1637.

't Huys te MEERDERVOORT.

IS gelegen tegen over de Stad van Dordregt, by de Heerlijkheid van Meerdervoort, en sijn daar van besitters geweest de volgende Heeren en Vrouwen; anno 1338. *Claas van Meerdervoort*, *Willems* sone; anno 1400. *Adriaan van Meerdervoort*, *Claas* sone, waar van in sekeren ouden brief in date St. Cathrijns dag des jaars 1400. mentie gemaakt wert, en getuygd, *dat hy besat die Edele Houve van Meerdervoort, met de Hofstede, Cingels, Gragten en Ruygten met den Rente en Swaandrifte aldaar*; anno 1430. *Robbert van Drongelen*, *Jans* sone, Ridder, die volgens de teneur van sekere brief in date den 14. Augusty 1430. *besat die Edele Houve van Meerdervoort, met de Hofstede, Cingels, en Grafte, Renten, met den Swaandrifte en Heerlijkheyt van dien*, als mede 't Kort-ambagt, volgens brieven van verly, van date den 1. Juny 1430. luydende als volgt: *dat Kort-ambacht met den Winde aldaar, en vordere Geregtigheden, gelyckerwijs onde Hantvesten en Brieven, die daar af zyn, sulx begrijpen en inhouden*; te verheergewaden met een roden Sperwer als 't verschijnd. Anno 1490. *Claas van Meerdervoort*, verlijt by Leen-brief van den 1. Juny des selven jaars, met dat half Ambacht van Puttershoek, daar moeder af was *Willems* dogter *van Meerdervoort*, by dode en makinge van sijn oud oom *Pieter Abels* sone, die tot Dordregt Burgemeester was, anno 1439. en ten egte hadde *Cunera van Drenkwaart*; hy liet na Heer *Adriaan van Meerdervoort en Puttershoek*, getrout met *Digna vander Meer*, en leefde anno 1523. als blijkt by Brieven van den Dijkgraaf *Jan Boom*, en hoge Heemraden van den Swijndrechsen Waart, doen ter tijd wesende, als *Jacob Oem*, *Jacobs* sone, *Jan Frankense*, *Jan van Driel*, *Pieters* sone, en *Floris van de Coulster*, *Tsbrants* sone, en *Hendrik Cornelis* sone, in date den 3. July 1523. luydende aldus: *Wy Dijkgraaf en Hoge Dijks-heemraden van den Lande van Swijndregt, vergunnen en verleenen aan Heer* Adriaan, *Heere van Meerdervoort, 't beplanten van soo veel Ype en Esse-bomen langs den binnenberm van den Dijk, als hy sal konnen setten langs sijn Sloth, en Hofstad van Meerdervoort sonder yemants bekreuninge*; Desen Heer *Adriaan* liet na twee dogters, namentlijk *Cunera van Meerdervoort*, Vrouwe van Puttershoek, getrout met *Arent van Lier*, Ridder, en *Geertruyd van Meerdervoort*, Vrouwe van Meerdervoort, die te man hadde *Michiel van Horion*, Heer van Ordinge, Ridder, als blijkt by sekeren Inventaris van de Goederen, van de twee nagelaten Wees-kinderen, van wijlen Heer *Adriaan*, Heer van Meerdervoort en Puttershoek, alwaar van woorde te woorde aldus staat: *Hier na volgen allsulke Goederen, als mijns Heeren* Adriaans *twee Wees-kinderen hebben liggen in Zuyt-holland, binnen Dordregt, Swijndregt, Stryen, Putten, en Voorn, Charlois, Moerkerken, en Heintjes-oort, als mede de Plaat, Middelharnis, Korendijk*; In welken Inventaris fol. 1. staat als volgt: *Die Edele Hofstad van Meerdervoort, met de Houve en ses-en-dertig Mergen binnelands daar aan behorende, met alle sijn plantagie en gevolge, gelegen in Kort-ambacht, in den Swijndrechtsen Waart.* Als ook in een rekening annex den selven Inventaris, staande aldaar fol. 1. 't volgende: *Die Adelijke Hofstad van Meerdervoort, met sijn gevolge, mijns Heeren* Adriaans *twee Wees-kinderen toebehorende, gelegen in Kort-ambacht.* En vorder in de voorsz Rekeninge fol. 3. *Leendert Cornelisz bruykt die Houve van Meerdervoort, met den Bouw-huyse, groot* 36. *Mergen Lands, 's jaars om drie hondert Rijnse guldens*; Den voorsz *Michiel van Horion* leefde anno 1551. en sijn by den selven alle de oude fondamenten van 't selve huys overtimmert, met een groot afdak by 't Noorden van 't Huys, om deselve te bewaren. Vrouw *Geertruyd van Meerdervoort* voorsz hadde anno 1562. tot haren tweden man *Willem van Gindegouwe*, als blijkt by haar Blaffart en Inventaris van de goederen, die sy ten huwelijk bragte; staande aldaar fol. 6. *Meester Jan Dammer, Agt, heeft in huyre 't Huys en Ridder-hofstad van Meerdervoort, met Hof en Boomgaart, Cingel, en Grafte, met noch een halven Akker-grients binnendijks, sulx de Weduwe van Nuyssenburg deselve gehad heeft, jaarlijx om de somme van* 144. *Rijnse guldens.* Den voorsz *Michiel van Horion* liet twee kinderen na, als een dochter genaamt *Diana van Horion*, getrout met *Gerrit van Amsteroede*, en een soone *Willem van Horion*, vermelt in verscheide Acten en Attestatien, onder anderen in sekere Briet, daar hy genoemt wert, *Jonkheer Wilm van Horion, Heere tot Ordingen, Meerdervoort, Itteren, Mersenhove, Leenwestein.* Hy hadde te wyve *Sophia van Bellinkhuyse*, Vrouwe tot Mersenhoven en Leeuwestein, en woonde op 't voorsz Slot en Ridderlijke Hofstad van Meerdervoort, en heeft de oude fondamenten van 't voorsz Slot in 't Ooste overtimmert; stierf aldaar sonder kinderen, als blijkt by sijn testament gepasseert in den jare 1608. beginnende als volgt: *Compareerde Jonker* Willem van Horion, *Heer tot Ordinge, Meerdervoort, Ittere, Meersenhoven, Leenwestein.* En verklaarde hy Testateur te zyn sijn uyterste wille, *dat Vrouw* Sophia van Bellinkhuyse, *sijn gemale, haar leven lang gedurende in douarie en togte besitten sal alle sijne goederen, soo Leenen als Allodiale, die hy metter doot ruymen en naarlaten sal; en by haar Ed. overlijden komen en devolveren op sijn erfgenamen ab intestato, mits dat sy-luyden de voorsz Vrouw* Sophia van Bellinkhuyse, *noch yemant anders uyt sake van verkopinge van enige goederen by den Heer Testateur alrede verkoft, of by haar Ed. als noch te verkopen, niet sullen mogen moleesteren in 't groot of in 't klein; Aldus gedaan en gepasseert, ten dagen, maanden, en jaren als boven, op des Heer Testateurs Ridderlijke Hofstad van Meerdervoort.* De voorsz Vrouwe *Sophia van Bellinkhuyse*, is na haar mans doot met 'er woon vertrokken na Wals-braband, en heeft alle hare goederen in Holland verkoft, als mede het voorsz Slot en Ridderlijke Hofstad van Meerdervoort, met alle

Digitized by Google

ſijn gevolg, met den Naam en Wapen van dien, mitsgaders 't graft in de Auguſtijnen Kerk binnen Dordrecht, aan 't voorſz Slot behorende; en was koper *Michiel Pompe*, Schepen en Threſaurier der Stad Dordregt, in wiens familie het ſelve als noch is.

't Huys te MERWEDE.

MArwede, *Merwede*, of *Merwe*, die vermaarde Heerlijkheid gelegen in Zuytholland, heeft hoog, middel, en leeg Rechtsgebied; paald aan de Waterſtroom Merwede, blijkende aan een ſtuk van 't vervalle Hof en Caſteel der Baanderheeren van de voorſz Baanderye, jegenwoordich daar noch ſtaande, hebbende wel eer twee Toornen. Het Koninglijke Hof, Caſteel, en Slot ter Merwede is geſtigt van Koning *Merovæo*, onder de Koningen der Franken den derden, volgens *Olivarius Verdius* overgeſet met deſe woorden: *In 't jaar des Geſalfden* 453. Meroveus *in groote vrede tot Utrecht levende, heeft onderwijſen de Franken, Saliers, en Bataviers beſocht, en het Caſteel Merwede by Dordrecht gebout.*

Matthijs vander Houven in ſijn Handveſt. Chronijk, eerſte Deel, twede Boek, fol. 105 ſeit daar van aldus: *Dit Slot en de Gracht Merovai, wierde by den goeden Koning* Merovæo *gebout, om te dienen tot beſcherminge van ſijn nieuwe France Heerſchappye.*

Johan Picard. Koning *Clodius* leggende begraven tot Kamerik; deſen is gevolgd Koning *Merovæus, Merving, Mervede*, die ſijn Koninglijk Hof gehouden heeft by Dordrecht in Holland, alwaar op den dag van heden noch geſien werden de hoge en dikke muren van het Koninglijke Paleys, in 't water, zynde de reſt met water bedekt. En van deſen Koning *Merwe* heeft als noch de naam de Maze, lopende voor by Rotterdam en Vlaardingen, die anders niet genoemt werd als de Merwe; gelijk dan ook een grote reſt Landeryen, gelegen tuſſen het Land van Altena en de Langſtraat, genaamd zyn het Land van Merwe, als het welke ſoo wel ſijn naam als afkomſt heeft van deſen Koning; toch dat ſommige Hoogduytſen ſchryven, dat deſen Koning *Merovæus* een Thuringer ſoude geweeſt zyn, geboren in Hoogduytsland, ſulx is een grote miſſlag, en komt van daan uyt de miſduydinge des woords *Thurendrecht*; is *Thuredrecht* nu *Thuringe? Thuredrecht* is *Durdrecht*, dat in oude tijden genaamd en geſchreven is geweeſt *Thuredrecht* en *Durdrecht*. Die oude Rudera van 't Paleys des Koning *Merovei*, gelegen by dit Hollandſche Thuredrecht, geven genoeg te kennen, wie daar op ſijne Hofhoudinge gehouden heeft. Toch ondertuſſchen en verſaak ik niet, dat deſen Hierlandſen Frankſchen Koning *Merovæus*, in Frankenland en in *Thuringen* ſoude geweeſt, en aldaar grote ſaken verricht hebben.

Dit is het meeſte gevoelen van den naam Merwede, dat van de meeſte Schryvers gevolgt wert; doch den geleerden *Iſaacus Voſſius*, ſone van den wijtberoemden Profeſſor *Gerardus Voſſius*, ſchijnt van ander gevoelen, in ſekeren brief by hem geſchreven aan den Heer *Adriaan van Blyenburg*, Heer van Naaltwijk, te ſien hier boven in het twede Hooftſtuk, N°. 7. en 8 pag. 87. en volg:

Van dit Geſlagte en het Slot van Merwede ſpreekt *Adrianus Junius Batav. cap.* 19. aldus: *Merovea ſeu Meroinga gens ultimæ antiquitatis reſtim (ut ita dicam) ductare mihi videtur, quantum conjecturâ augurari poſſum & proſpicere, cujus claritati id datum fuiſſe arbitro, ut Vahalis mutato nomine Merova vocaretur, cujus ripam arx quoque firmi & egregii olim operis ornabat, nunc in medio æſtu ruinoſa. Certe Eunhartus Caroli Magni nutritius & Scriba, Francos (quorum ego ſedes in Salandiâ Tranſiſulanâ vicinſque regionibus fuiſſe docui) conſuevisſe creare ſibi Reges è Meroingorum genere ad Hildericum uſque, quem iniquâ ratione, ſi fas eſt dicere, munere regio Stephanus tum Pontifex, occultâ cum Pipino Palatii Prefecto conjuratione initâ, exuerat, attonſumque Regem non ſua ſponte in cœnobium detruſerat, ſcribit. Stirps ergo Merovinga à Merovæo tertio Francorum Rege originem (ut videtur) aſſerens, utramque & nobilitatis & antiquitatis paginam facere ſuo jure poteſt. Illud conſtat, Francos principem honoris prerogativi Locum hunc familiæ detuliſſe, quando per hanc, ut & Carolingam, cum domi ſuum, hoc eſt, Germanicum, tum foris Gallicum imperium diutiſſimè adminſtraſſe legatur.* Dat is: Het Geſlagte van Merwede, is ſoo out als enigſints bekend kan werden; en geloof ik dat ter eren en tot gedagtenis van 't ſelve de Riviere de Waal haar naam veranderd heeft, en de Merwe is genoemt geworden; zynde den Oever van deſelve Riviere met een ſterk en heerlijk Caſteel, (welkers ruinen nu midden in 't water leggen) vercierd geweeſt. Immers *Eginart*, die Secretaris van Keiſer *Carel de Grote* geweeſt is, ſchrijft, dat de Franken (die ik hier boven getoond hebbe, dat hun ſaten in Sallant en Overyſſel genomen hadden) gewoon waren, hunne Koningen te kieſen uyt het Geſlagte van de Meroveers, tot Hilderik toe, die tegen regt en reden, ſomen 't ſeggen mag, van Paus *Stephanus*, door een ſecrete t'ſamenſpanninge met *Pipijn*, van de kroon bereoft, en tegen wil en dank in een Clooſter geſtoken was. Derhalven ſo kan 't Geſlagt van Merwede, haar oorſpronk na het ſchijnt hebbende van der Franken Koning *Merovæus*, met regt op outheid en op Adel roemen; En is het ſeker, dat de Franken groot ontſach voor die Familie gehad hebben, nademaal deſelve, en die van *Carolus Magnus*, allerlangſt het gebied over Germanien en Gallien gevoert heeft.

De Vry-heeren van de Baanderye en 't Slot van Merwede, zedert den jare 1150. tot den jare 1598. als wanneer de Stad van Dordregt deſelve van Jonker *Weſſel van den Boetſelaar* gekoft heeft, zyn geweeſt de volgende:

1150. *Daniel vander Merwede*, Heere ter Merwede, gelijk ſijn voorvaderen, leefde omtrent het jaar ons Heeren 1150. en liet na

1280. *Daniel vander Merwede*, Heere ter Merwede, ſijnen navolger, leefde omtrent het jaar 1180. en liet na

1204. *Daniel vander Merwede*, Heere ter Mer-

Digitized by Google

Merwede, die met *Boudewijn van Vlaanderen* trok na Jerusalem, en was by hem in 't innemen van Bisantium of Constantinopolen, in 't jaar 1204. en verrijkte sijn Wapen met vijftien Goude Bizans of Bollen, zynde te voren een Veld van Keel, doorsneden met een Balk of Fasce van Silver, leefde noch in 't jaar 1226. en liet na

1252. *Daniel vander Merwede*, Heere ter Merwede, Knape, vermelt in een Handveste geschreven binnen Dordrecht, dingsdag na *Invbilate* 1252. en liet na

1293. *Daniel vander Merwede*, Heere ter Merwede, Schiltknape, borge neffens andere voor den Grave van Holland, by *Johan*, Bisschop van Utrecht, in 't jaar 1293. leefde noch anno 1296. en liet na

1326. *Daniel vander Merwede*, Ridder, Heere vander Merwede, vermelt anno 1326. stierf anno 1341. en liet na

1341. *Daniel vander Merwede*, Ridder, Heere vander Merwede en Wieldrecht, by brieven van verly, een van de seven Baanrotsen, die neffens sijn broeder *Philips*, en *Claas Oem*, met Grave *Willem van Holland* en *Westvriesland*, op *Cosme* en *Damiane* dag in October 1345. op den Vriesen dood bleef. Van hem maakt gewag een oud schrift van den jare 1409. aldus:

Den vijften zuldi dus verstaan,
Hi droech van Keel duergaan
Een Faas van Silver, gebisanteert
Van Goude, soe wast geblaseneert.

1369. 1390. *Daniel vander Merwede*, Ridder, Heere vander Merwede, werd vermeld Dijkgrave van den groten Waart van Zuyd-holland, anno 1369. 1390.

1403. *Daniel vander Merwede*, Ridder, Heere van Merwede, Steyn, Poelwijk, en Leerambacht, stierf in de fleur sijns levens.

1410. *Margareta vander Merwede*, Vrouwe vander Merwede, Steyn, Poelwijk, enz. gezellinne van *Willem van Brederode*, gaf in Pandschap

1417. *Gijsbrecht Neysse*, Heeren *Woutersz van Genderen*, Knape, (getrout met Juffrou *Suete Willem Bevers* dochter,) en aan

Hendrik Feytop Hugensz, de Baanderye en Heerlijkheid Merwede, mitsgaders alle Goederen, Erffenisse, Tienden, Visscheryen, en Renten, die den voorsz *Willem*, en *Margareta*, tusschen Leck en Merwede hadden leggende, en voorts alle alsulke goeden, als den Hove ter Merwede (alsoo luyd den text) nu ter tijd toebehooren. Gegeven op den 18. in July anno 1417. En verkochte die Heerlijkheid en 't Slot Merwede den 7. van Bloeymaand anno 1424. aan *Lodewijk van Praat*, Ridder, Heere van Moerkerken en Moerkerkenland, haren halven broeder van 's moeders zyde; dede met'er man een Bevaard na Romen, en weder gekomen, overleden beyde anno 1453.

1424. *Lodewijk van Praat*, Ridder, Heere vande Merwede, enz. daar mede verlijt den lesten van Bloeymaand anno 1424. stierf anno 1440.

1441. *Vrank van Praat*, Ridder, Heere ter Merwede, van Moerkerken, en Moerkerkenland by Dordrecht, met de voorsz Heerlijkheid Merwede verlijt den eersten van Wijnmand 1441. welke Heer Vrank onder desselfs hand en pitzier, over gaf den 13. van Herfstmaant 1461. deselve Heerlijkheid aan sijn broeder,

1461. Mr. *Daniel van Praat van Moerkerken*, Ridder, die daar mede eerst wierd verlijt den 21. van Zomermaant anno 1473. Hy werd vermelt Heer van Moerkerken, Balliu van Zuytholland, en Camerling Hertogs *Carels van Bourgondien* anno 1474. en Kamerling van Koning *Maximiliaan*, en sijnen soon Hertog *Philips* anno 1494. stierf anno 1512.

1512. *Margareta van Praat van Moerkerken*, Vrouwe ter Merwede, besprak en besette by uytterste wille, gedagteykent den 21. van Hoymaant 1550. uyt krachte van vergun-brief, gegeven te Brussel den 3. van Lentemaant 1541. aan haren neve, of ooms Heer *Lodewijks* dochters sone, Jonker *Daniel van den Boetselaar*, de Heerlijkheid Merwede.

1560. *Daniel van den Boetselaar*, Heere van de Merwede, daar mede verlijt den 28. van Bloeymaant 1560. week anno 1567. uyt den Lande, en stierf anno 1591. ongehout.

1589. *Ruiger van den Boetselaar*, Heere vander Merwede, by brieven van verly den 2. van Zomermaant 1589. Had mede 't verstock-schrift neffens andere Edelen te Brussel aan Vrouw *Margreta*, Landvoogdes der Nederlanden, aangeboden; week anno 1567. mede uyt den Lande, en oud zynde 70. jaren stierf anno 1604.

1598. *Wessel van den Boetselaar*, Heere van de Merwede, daar mede verlijt op den 26. van Zomermaant 1598. welke voorsz Heerlijkheid Jonker *Wessel van den Boetselaar* anno 1604. verkogte aan de Stad Dordregt, voor 38000. guldens.

En is sedert by gemelte koope, jegens Jonker *Wessel vanden Boetselaar*, anno 1604. Heere van de Baanderye, Heerlijkheid, 't Hof, en Slot Merwede de Stad Dordregt; En zyn daar mede verlijt, ten behouve der selve Stede, na gedane hulde, eede, en manschap, aan de Staten van Holland en Westvriesland als Baanderheeren, de navolgende Heeren:

1604. *Willem van Beveren*, *Cornelisz*, Ambachts-heer van Strevelshoek, Raad en algemeen Rentmeester van Zuyt-holland, Burgermeester van Dordrecht, daar mede verheven by brieven van verly op den 10. van Grasmaant 1604.

1632. *Symon van Beaumont*, *Govertsz*, Burgermeester van Dordrecht, by brieven van verly op den 29. van Zomermaant 1632.

1638. *Cornelis van Beveren*, *Willemsz*, Ridder van St. Michiel, Ambachts-heer van Strevelshoek, Raad en algemeen Rentmeester van Zuyt-holland, Burgermeester van Dordregt, by brieven van verly den 19. van Oogstmaant 1638.

1664. *Jacob van Beveren*, *Cornelisz*, Ambachts-heer van Zwijndrecht, Burgermeester van Dordrecht; by brieven van verly, gegeven op den 14. van Sprokkelmaant 1664. En is tegenwoordig waar mede verheven *Arent Muys van Holy*, Burgemeester van Dordrecht.

Volgt

Digitized by Google

Volgt nu de Bulle van Keiſer Hendrik, Vererffeninge met Heer Daniel, en Verly-brief der Heerlijkheid Merwede.

IN den name der Heyliger onverdeylder Drievoudigheyt; *Hendrik*, door gunſte der *Goddelijker goedertierentheyt*, *Konink*; Wy willen dat bekend zy allen *gelovige in Chriſto*, ſoo wel toekomenden als tegenwoordigen, hoe dat wy die Goeden, die onrechtvaardig ontnomen zyn de *H. Gods Kerke tot Utrecht*, van *Graaf Diderik* en ſijn *Sonen*, van de tijd van *Hendrik de tweede*, en *Adelbold*, *Biſſchop* des ſelven *Stoels*, voor dewelke ook den ſelven *Keyſer Hendrik*, ons *Grootvader Coenraad*, ons *Vader Hendrik* zaliger gedachten, ſeer veel moeyten aangewend, en Oorloge om gevoerd, en ook wy en onſe getrouwe veel vlijds beſteed hebben: Wy willen, ſeggewe, dat bekend zy, hoe dat wy deſelve goeden tot verlichteniſſe onſer Ziele, en ons Godvruchtigen *Vader Hendrik*, en andere onſer *Voorvaderen*, door tuſſchen komen, en by rade onſer *Vorſten*, *Anna van Kuelen*, *Zegefrid van Ments*, *Adelbert van Bremen*, *Everhard van Trier*, *Eertsbiſſchoppen*; *Burghard*, *Biſſchop van Halberſtat*; *Frederik*, *Godefroy*, *Gerard*, *Hertogen*, en anderen onſer *getrouwen*; als ook om den getrouwen dienſt van *Willem*, *Biſſchop* des ſelven *Stoels*, weder geven, en herſtellen, en door *Koninglijk geſag* aan deſelve *H. Kerke* beveſtigen. Het zyn dan deſe: in een plaats die genoemt werd *Krimpen*, vier Manſen, (of Hoeven) van 't eynde des *Strooms Alblas* tot de *Merwede*, van daar tot *Menkeneſdrecht*, de helft van 't hele Land, met al 't geen daar aan paald, ook van *Ryede*, neffens de *Merwede* tot *Slydrecht*; insgelijx neffens de *Merwede* tot in *Thuredrecht*, van daar tot in *Duvelhaar*, van daar in *Waal*, van daar wederom in de *Merwede* tot in *Thuredrecht*, met de *Capelle* aldaar nieulijx geboud; van *Thuredrecht* Ooſtwaarts tot aan *Godekins Hofſtad* toe, welke is neffens *Werkenemonde*, in *Holtreka* 7. Manſen, in *Valkenburg* 16. kleyne Woningen, met het Land daar aan behorende, en aldaar 3. Manſen; ook ſeker eygen Boſch tuſſchen *Valkenburg* en *Groter Henekeſtegren* tot *Liſſe* toe, om Hout te houwen, totte Jagt, en Weyde, en alle gebruyk; In *Heemſtede* een Manſe; de *Kerke* tot *Flardinge*, mette *Cappellen*, *Kerkwerve*, mette *Cappellen*, *Voreholt* en *Northgo*, mette *Cappellen*, *Pethem*, *Aldathorpe* mette *Cappellen*; daar en boven het gantſche *Graafſchap* in *Holland*, met al 't gene wes totten *Koninklijken Bane* behoord, enz. En op dattet geſag onſer beveſtinge vaſt en onverbrekelijk mach blyven, ſoo hebben wy deſe *Bulle* daar van beſchreven, met eygen hand verſterkt, en belaſt mettet afdrukſel van onſen zegel te doen bezegelen. 't Zegel van *Heer Hendrik de vierde Koning*, hebbe ik *Seegehard*, Canſeler, in plaats van *Segefrijd*, Eerts-canſeler, erkend. Gegeven den tweden van *Bloeymaant*, in 't jaar der *Menſchwordinge* des *Heeren*, enz. Gedaan tot *Werede*, gelukkelijk in *Gods* Name. *Amen.*

Vererffeninge met Heer Daniel vander Merwede. en de Stad Dordrecht.

IK *Daniel*, *Heere vander Merwede*, *Ridder*, doe kond en kenlijk allen luyden, dat ik *Heer Daniel* voirſz aan die een zyde, en *Schepenen* en *Raad* der gemeenre *Stede van Dordregt*, aan die ander zyde, over een gedragen zyn, in der maniere als hier na volgende beſchreven ſtaat, dats te verſtaan, dat Heer *Daniel* voorſz *ontruymt* heeft der *Stede* van *Dordregt*, dat alle *Koeren*, die binnen der *Vryheit* van Dordregt liggen, of leggen ſullen, die ſullen leggen in allen den ſelven *Regten* in Heer *Daniels Ambacht* voorſz totte *uyterſte Molen* toe, aan den *Middelweg* ſtaande, en die *Schepenen* ſullen mit hoeren *Regter* van *Dordrecht*, *Schieringe* doen in *Heer Daniels Ambacht*, an *Erve* daarmens begeert, gelijkerwijs dat ſi gedaan hebben *binnen Poortrecht*, en noch doen ſullen. Voort ſoe ſullen *Schepenen* van *Dordrecht* van allen *Schulden Penninge doen*, in den voirſz *Ambacht*, mit *Heer Daniels Recht* voirſz, in die jegenswoirdigheid des *Rechters* van *Dordrecht*, *Heer Daniel* ſijn *Boeten* daar an te hebben, alſoe geheel als hiſe te voeren van *Pandinge* plach te hebben. Oek ſalmen weten van allen *Twiſtelijken ſaaken*, en van allen *Miſdaden*, die voirt aan geſchien van den *Poirteren* van *Dordrecht* voirſz, en van allen *Koeren* die daar binnen gebroken worden, dat ſalmen *berechten* mitten *Rechter* van *Dordrecht*, en mit *Schepenen* ter *Vierſchare*, gelijkerwijs ofte binnen *Poortrecht* geſchiet ware; en van allen anderen *Boeten* die daar of verſchijnen, als recht is, daar ſal *Heer Daniel* voirſz of hebben dat *dordendeel*, en dat ſullen hem die *Schepenen*, in der *pandingen*, *inpanden*; Is 't *binnen der Vryheid* mitten *Recht* van *Dordrecht*, als recht is; en is 't *binnen Heer Daniels Ambacht*, ſoe ſalmen 't doen mit *Heer Daniels Rechter*, als recht is.

Dats te weten, dat alle de voirſz pointen en ſaken voirſz ſullen ſtaan te wederſeggen *Heer Daniels vander Merwede*, Riddere, of ten wederſeggene *Schepene* en *Raad* der *Stede* van *Dordrecht*. Welke ſaken en pointen voirſz gedaan waren in 't jaar ons Heeren, als men ſchreef duſent drie hondert en ſeven, des Manendages na *Sinte Martijns* dach in den Somer.

Verly-brief van de Merwede.

DE *Ridderſchap*, *Edelen*, en de *Steden van Holland* en *Weſtvrieſland*, repreſenterende de *Staten* van den ſelven *Lande*; Doen kont allen luyden, dat voor onſe *Leenmannen* van *Holland*, hier naar genoemt, gekomen en gecompareert is in properen perſone Jonker *Weſſel van den Boetſelaar*, Heere vande Merwede, en heeft ons met *halm*, *hande*, en *monde opgedragen*, *overgegeven*, en *quytgeſchouden*, ſonder eenig *recht*, *actie*, ofte *toeſeggen* daar meer aan te *behouden*, gelijk *Leenmannen* wijſden dat *recht* was, en dat ten behouve van de *Burgermeeſter* en *Regierders* der *Stad Dordrecht*, de navolgende Percelen van Leenen: Eerſt 't *Slot* ter *Merwede* mitter Hoeve

Lands

Digitized by Google

Lands daar 't op ſtaat, item die *Heerlijkheid* vander *Merwede* met allen toebehooren, te weten, *'t Schoutendam*, *Dijkban*, *Viſſcherye*, *Swanerie*, *Exchyſin*, *Koren-thienden*, en *Smal-thienden*, item die *Thiende* van *Poelwijk*, in *Leyderambacht* en *Hertswairde*, item *'t Schoutendom* in *Dordrecht*, mitter *Jaarmarkt*, *Tollen*, *Exchyſe*, *Vleys-ſtallen*, item *'t halve Veer* in *Papendregt*, item alle *'t Land* van *Leene*, met alle dat na inhoud der ouder brieven der voorſz *Heerlijkheid* van de *Merwede* toebehoord. Soo is 't dat wy de voorſz *opdrachte*, *overgifte*, en *quytſcheldinge*, believende en dankelijk nemende, behouden ons en eenen yegelijken ſijns rechts; verlijd en verleend hebben, verlyen en verleenen mits deſen onſen brieve, de voorſz *Burgemeeſter* en de *Regeerders* der *Stad Dordrecht*, eerſt 't voorſz *Slot* ter *Merwede*, mitter Hoeve Lands daar 't op ſtaat, te houden van ons van wegen de *Graaffelijkheid* en *Hoge Overigheid van Holland* en *Weſtvrieſland*, en de *Heerlijkheid* van *Putten* en van *Stryen*, tot eenen *onverſterffelijken Erfleen*; item die voorſz *Heerlijkheid* vander *Merwede* met allen heuren toebehooren, te weten, *'t Schoutendom*, *Dijkban*, *Viſſcherye*, *Swanerye*, *Exchijſen*, en de *Vleys-ſtallen*, item *'t halve Veer* in *Papendrecht*, item alle *'t Land* van *Leene*, met al dat, na inhoud der ouder brieven der voorſz Heerlijkheid vander Merwede toebehoord als voren; te houden van ons van wegen de *Graaffelijkheid* en *Hooge Overigheid* van *Holland* en *Weſtvrieſland*, en de *Heerlijkheid* van *Putten* en van *Stryene*, tot ſulken *Recht* en *Leene*, en voort in alle manieren als die oude Hantveſten en Brieven die daar of zyn, dat inhouden en begrypen; te wetene, ten *Onverſterffelijcken* erff-leen. Behoudelicken dat alle alſulcke *Verkopinge* ende *Overgifte* van *Goeden*, als by *Conſente* vande *Graven* van *Holland*, ofte *Vrouwen* van *Putten* ende van *Stryen*, by wylen *Heer Vranck* van *Moerkercke* uyte voorſz *Goeden verkoft* ende andere *Luyden verlijt* zijn, van waerden weſen ende blyven ſullen, naer Inhoud der *Brieven* daer van weſende. Ende voorts al ſonder præjudicie van alſulck *Recht* als *Ons* mach *competeren* by *Inundatie*, in eenige *Parthyen* vanden *Appendentien* vande voorſz *Heerlicheyt* van der *Merwede* ende haeren toebehooren. Ende alſoe de voorſz *Burgemeeſter* ende *Regierders* der *Stad Dordrecht* gehouden waren Ons te nomineren een *Sterffelijck Perſoon*, om Ons *Hulde*, *Eed* ende *Manſcap* te doen: Soo heeft *Willem* van *Bevere*, Heeren *Korneliz. Ambachts-heere* van *Strevelshoeck*, *Raed* ende *Rentmeeſter Generael* van *Zuyd-Holland*, *jegenwoordig Burgemeeſter der zelver Stad*, als ſpecialicken daer toe geauthoriſeerd zijnde, uyten *Naem* ende van wegen de voorſz *Stad*, *Hulde*, *Eed* ende *Manſchap* gedaen alſt behoord. Wel verſtaende, datmen nae *Doode* van den zelven *Willem* van *Beveren*, ende t'elckens als die voorſz *Leenen verſterven*, Ons eenen anderen *Waerliken Perſoon* nomineren zal, die Wy de voornoemde *Leenen verlyen* ſullen. Hier waeren by, aen ende over als Onſe *Leen-mannen* van *Holland*, Joncheer *Johan* vander *Does*, *Heere* van *Noordwijck*, M^r. *Kornelis* van *Nyeuſtad*, *Raed* inden *Hoogen Raede* in *Holland*, Mr *Herman Verbies*, *Advocaet* voor den *Hove* van *Holland*, *Johan* van *Moerkercken*, *Rentmeeſter* vanden voorſz *Heere* vande *Merwede*, en *Joſeph* van *Meerhout*. Des t' Oorkonde deze *Brief bezegeld* met Onſen Groote Zegele, welck Wy in gelijcke ſaecken gebruyckende zijn. Gegeven inden *Hage* den Thienden *Aprilis Anno Seſtien honderd* ende *Vier*. En was geteykend *J.* van *Oldenbarnevelt* ^vt. Opte *Plijcke* ſtond, By den *Staten* van *Holland* ende *Weſtvrieſland*: Ter *Ordonnantie* vande *zelve*, *Jan vander Does ende van Noortwijck*. Hebbende den zelven *Brieve*, onder uythangende aan dubble *Françyne-Staarten*, het *zegel* van de voorn. *Staten* in *roden Waſſche*.

MUYLWYK.

IS apparentelijk een Ridderlijke Hofſtede vande *Muylwijken* geweeſt, afkomſtig van een jonger ſoon uyt den Huyſe van Merwede.

't Huys te NEDERHOVEN.

GElegen met ſijne Landeryen, ten deele in de grote Lind, ten deele in de kleine Lind, en is laatſt daar van beſitter geweeſt *Matthijs Pompe*, Heer van Slingeland, Dortsmonde, Balliu van Zuyt-holland, die 't ſelve ſeer vergroot en verbeterd heeft, met aankopinge van Viſſcheryen, en van verſcheide Percelen Lands, waar van ſommige ſijn allodiaal, ſommige Leen-goederen, die te Leen wierden gehouden van den Huyſe vande Leck, Merwede, en Lande van Altena, en heeft deſe Landeryen ſeer cierlijk en vermakelijk met Plantagien beplant, en met koſtelijke timmeragie vercierd, ſoo dat het nu een plaiſante plaats is.

't Huys te NOORDELOOS.

PLag een ſchoon Huys te weſen, eertijds gehoort hebbende aan het Adelijke Geſlagte van Heerlaar, daar na aan dat van Vyanen, vervolgens aan de Heeren van Sevenbergen, en laatſt aan de Heeren van Brederode, doch is nu geheel vervallen; gelijk dan mede de Heerlijkheid van Noordeloos hebbende hoge, lage, en middelbare Juriſdictie, aan den Heere van Brederode gekomen is, door kope tegens den Grave van Arenberg, voor 44000. guldens.

't Huys te PAPENDREGT.

VOor ettelijke jaren gebout by Jonker *Tielman van Muylwijk*, Heere van Papendregt, onder welke Heerlijkheid mede gehoort Matena, en ſig uytſtrekt ten Ooſten aan Slydregt, ten Weſten en Zuyden aan de Merwede, ten Noorden aan Alblas, groot 616. Mergen, wert te Leen gehouden van de Graaflijkheid van Holland, in hoge Juriſdictie, allereerſt aan den Huyſe van Brederode uytgegeven, in welke Stamme deſe Heerlijkheid noch was, ten tijde Heer *Walraven van Brederode*, anno 1415. de ſpade op den Dijk ſtak, en *Willem van Brederode*

Digitized by Google

daar mede verlijd wierde, die deſelve anno 1421. overgaf aan *Arent van Gent*, in welk Geſlagte die gebleven is, ter tijd toe van de dood van *Arent van Gent*, wiens kinderen dat niet verheven hebbende, en aan den Coning vervallen zynde, na voorgaande vonnis van de Hooge Heemraden, na Dijkrecht daar mede verlijt is *Reinier van Hemert*, Dijkgraaf van den Alblaſſerwaart, en anno 1476. *Gijsbert van Hemert*, die deſelve anno 1480. verkoft aan *Tielman Oem*, *Godſchalks* ſoon; wiens nakomelingen deſelve beſeten hebben tot den jare 1570. ten tijde dat d'erfgenamen van *Willem Oem* die by ſpadeſtekinge verlaten hebben aan't gemeene Land van den Alblaſſerwaart, tot dat anno 1625. deſelve by kope en tranſactie gekomen is aan *Tielman van Muylwijk*, outſte ſoon van Mr. *Jan van Muylwijk*, en van *Elſabeth Schoock*, naaſte Leenvolgſter van den voorſz *Willem Oem*, Heer van Papendrecht; en is in den jare 1652. daar mede verlijt ſijn ſuſters ſoone *Cornelis Hoynk*, welke te wyve hadde *Maria Oem*, en daar by wan *Otto Hoynk*, daar mede verlijt den 12. September 1668.

Heer *Reinout van Brederode* en *van Gennip* gaf in den jare 1387. aan die van Papendregt het navolgende Hantveſt.

WY *Reynout*, Heere van Brederoede, en van Gennip; Doen kondt allen Luyden, die deſen Brief ſullen ſien ofte hooren leſen, dat wy aangeſien hebben, dat onſe goede Luyden van Papendrecht, van Venckenland, en vander Matena ſwaarlijk verdijkt zijn, en dikwils menige groote ſchade geleden hebben, en dagelijks noch lijden by hooge Zeegangen, en grooten Opwatere, daar haar Dijken dik mede breken; Daerom is't dat wy onſen goeden Luyden voorſz gegeven hebben, en geven, die nu ter tijd woonachtig zijn in Papendrecht, binnen Vinckenland, en der Matena, alſoo verre als onſe Heerlijkheyt gaat tot deſen drie Steden voornoemt, ofte naarmaals daar binnen woonen ſullen, om haar guede recht te verbeteren, dat ſy voor deſen tijd gehad hebben, en by onſen Voorvaderen, alderhande Poincten, als hier naarvolgende zijn; Eerſt ſal weſen eenen Vuyſtſlag thien ſchellingen Hollands, als by tijde gange en gaande weſen ſal. Voort ſoo wie een Bloet reyſt doet, of een Mes trekt, verbeurt tegens ons een boete van drie pont Payements voorſz. Voort ſoo wie een Hooft-wonde ſlaat of ſteekt eens lit lank en Nagels diep, verbeurt tegens ons een boet van thien pont Hollants. Voort ſoo wie gewapendrenkt word, dat's te verſtaen, dat een geworpen ſal zijn uyt ſijn gewelt, in ſijn ongewelt in't Water met onwaarden, ſoo wie dat doet, verbeurt tegens ons een boete van thien pont Hollants. Voort ſoo wie goet neemt uyt de ſchuttinge ſonder Borgtocht te doen voor Schepenen ſijn goet weder te brengen, die verbeurt tegens ons een boete van thien pont Hollands; en van alderhande verbeurteniſſe, die vallen ſal in deſen Lande daar onſer Rechter Schepene of heeft, of krijgen mach binnens Dorps, daar ſal onſe Rechter onſe boeten die ons verſchenen zyn, uytrechten en panden met Schepenen, ſonder meer rechts te vervolgen, uytgeſeyt donkere ſaken, en dat aan't lijf draget, ſalmen berechten mette Mannen als herkomen is, behoudelijk de verbeurtenis te blyven alſſe deſe Hantveſt begrepen heeft.

Voorts, ſoo wie den andere eenige poincten op ſeyde, daarmen die Man af onſchuldig vonde, die ſal den aanſpreker alſoo veel verbeuren, als hy den anderen opgeſeyt heeft, het waar lijf of lit.

Voort, ſoo en ſullen wy noch ymant ſijn lijf noch ſijn goet afwinnen achterbax, hy en hebbe een wete tot ſijnder antwoorde.

Voort, en ſal niemant tegens ons meer verbeuren mogen ſijns goets dan thien pont, ook wat hy miſdaan mach hebben, maar dede ymandt Dootſlag, Zeeroof, of Vrouwen-kracht, Vredebraakte, of eenigerhande ſeyten, en hy daar af verwonnen werde alſoo recht waar, die verbeurde ſijn lijf met ſijns goets niet meer dan thien pont, en of geviel dat ymant verwonnen werde van ſijnen lijve, en ruymde, die en ſullen wy noch niemant van onſent wegen, hinder noch ſchade doen in ſijnen goede, maar vryelijk laten gebruyken, uytgeſeyt de thien pont van ſijnen goede als voorſz is.

Voort, of't geviele dat ymant ſtorve ſonder geboorten, ſoo datter geen erfgenamen en waren, ſoo ſoude onſe Rechter dat goet aanvaarden, by den geſworen van den Lande, en houden't in gewaarderhand jaar en dag, en quamen daar en binnen geen Volgers, ſoo ſoude onſe Rechter dat goet uytreyken by den geſworen die daar by waren daar hy't onſink, maar wat bekende erfgenamen zyn, en goet beſterft binnen deſen Banne voor ons, die en ſullen wy noch niemant van onſentwegen hinder noch ſchade doen aan haren goede, maar vryelijk laten gebruyken, alſoo verre als ſy onſen Rechter geven tot onſer behoef, vertieht, ofte verlijdinge, als in onſen Lande recht gelegen is.

Voort, Wees-kinder goet ſalmen beleggen by onſen Rechter en Geſworen als coſtuym en recht is in onſen Lande, maar wie aanvinge ſonder beleggen, verbeurde tegens ons een boete van thien pont, alſoo dicke als't onſen Rechter betogen mocht met Schepenen.

Voort ſoo geloven wy onſen goeden Luyden voorſz die woonachtig zyn ofte weſen ſullen binnen deſen Banne voorſz, dat wy noch onſe nakomelingen, haar nog hare nakomelingen nimmermeer ſchatten noch bidden en ſullen met dwange, noch geenerhande dienſt vergen van hen te hebben, van erve of van goede, dat ſy noch hebben of naarmaals krijgen mogen in onſen Lande van Brederode, tuſſchen Lecke en Merwede, uytgeſeyt ons palen te helpen houden, in node te helpen dijken, Heervaart met ons te varen, Harnas met ons te houden als gewoonlijk is, en ander dienſt, die ſy ons dagelijks ſchuldig zyn te doen.

Voort, ſoo geven wy hen volle macht, dat ſy Buyrmans van buyten mogen ontfangen, en die ontfangen wert, die geloven wy in onſen Lande van Brederode, tuſſchen Lecke en Merwede, alles rechts laten genieten, dat onſe goede Luyden

Digitized by Google

den van ons bezegelt hebben of krygen sullen, op dat sy Buyrman worden, by ons of by den genen die wy daar toe vergen sullen van onsentwegen; en dat wy willen dat dese dingen vast en gestade gehouden werden, onverbreekelijk van ons en van onsen nakomelingen, hen en haar nakomelingen, soo hebben wy gebeden en bidden onsen lieven broeder Heer *Willem van Brederode*, Heer van Waalwijk, want hy nu ter tijd belent sit in der Heerlijkheyt tusschen Lecke en Merwede, dat hy dese tegenwoordige Hantvest met ons consenteren, bezegelen, en houden wil. En ik *Willem van Brederode*, Heer van Waalwijk voornoemt, om bede wil mijns liefs Heere en Broeder voorsz, en ook om nutschap der goeder Luyden voornoemt, soo hebbe ik desen tegenwoordigen Brief en Poincten voorseyt, geconsenteert, begezelt, en gelooft te houden, en te sterken in alle manieren als voorsz is, in 't jaar ons Heeren duysent drie hondert seven-en-tachtig, op St. Agnieten dag.

't Huys te PUTTESTEIN.

WAs voor de inundatie van 't jaar 1421. een Slot, gelegen by Heinenoort, daar nu Beyerland is, en sijn na veel gravens in den jare 1593. de fondamenten van dien gevonden.

't Huys te RIEDE.

WAs het Stamhuys van het Edel Geslagt van Riede, uyt den Huyse van Merwede, door een twede soon gesproten; de Heerlijkheid was een Smaldeilinge van de Merwede, waar van den Riedijk tot Dordrecht noch den naam heeft, als zynde een vervolg van den Dijk van Riede; lag op de Merwede, en strekte tot Slijdregt toe, gelijk *Wilhelmus Heda Tit. Restitutio Locorum ablatorum & Comitatus Hollandiæ anno* 1064. daar hy de situatie aldus beschrijft, *Riede juxta Merwede usque Slydrecht. Dat is*: Riede by de Merwede tot Slydregt toe. Is door de grote inundatie van den jare 1421. mede te gronde gegaan.

't Huys te ROON.

IS van ouds geweest de woonstede van de Heeren van Roon, welkers Geslagte is Duyveland, die het selve meer dan 500. jaren beseten hebben, doch is nu weinig tijds geleden verkoft, en alsoo uyt dat Geslagte geraakt, en is koper daar van geworden Jonker *Willem Bentink*, Heer van Drimmelen, Camer-heer van sijn Hoogheid den Heere Prince van Orange.

't Huys te SCHONENBURG.

DIt Casteel of Burg gelegen hebbende in het Oost-einde van het Ambacht van Nieulekkerland, is naar allen schijn van wegen sijn schoon gebouw *Schonenburg* genoemt geweest. Dat dit een Casteel geweest zy, wijst het wesen en de gedaante van den heuvel genoechsaam uyt, die noch het fatsoen daar van op sijn kruyn vertoont; dat het groot geweest is, blijkt uyt den omtrek van den heuvel, die ruymagt Mergen groot is; Dit Casteel is nu geheel gedestrueerd, en is daar niet meer als de bloten heuvel overgebleven; Desen Burg sal naar alle schijn het Huys van de Heeren van de Leck geweest zyn, eerstelijk, om dat de Heeren van de Leck een Huys gehad hebben, dat noch in hunne agterleenen gedagt werd; ten anderen, om dat in de oude Heerlijkheid van de Leck, waar onder Nieulekkerland ook gehoort heeft, geen ander tekenen van een Heeren Huys, als alhier gevonden worden.

Dit Schonenburg is bekent in een getekend Boek van Salvatoris Kerk tot Utregt, dat op het eerste blat aldus begint: *Litera super Donatione Altaris Sancti Petri.* En staan op 't 37. blat van dat Boek dese woorden: *Piscaria in Lecca descendentes à Schoonhoven usque ad Locum, qui dicitur Zuietwinde, proximo jacente super Schonenburg, fundus etiam ipsius Piscariæ in ipsa Lecca pertinet ad Ecclesiam nostram. Dat is*: De Visscherye afgaande van Schoonhoven tot de plaats genaamt Zydewint, digt by Schonenburg gelegen, selfs ook de gront van de Visscherye hoort aan onse Kerk, &c. Hoe dat nu desen Burg weg geraakt is, is onseker; 't waarschijnlijxte is, dat als in den jare 1456. de Heer van de Leck dese Ambachts-heerlijkheid by spadestekinge heeft verlaten, die by Dijkregt doen aan den Alblasserwaart gekomen is, aan desen Burg de hant niet meer is gehouden, en alsoo allenxkens is vervallen, en de materialen vervoerd, gelijk men segt, dat een gedeelte van de Streefkerkse Kerk met de steenen van desen Burg soude gebout zyn; Ook werd geseit, dat eenige Rovers sig aleer hier souden nedergeset hebben onder een Opperhooft, met namen *Melanen*, waarom enige oude luyden plagten te seggen, dat desen Burg het Huys Melanen genoemd wierde, en om dat dese Rovers de Wateren tussen Dordregt, Rotterdam, Schoonhoven, onvry maakten, dat deselve Steden 't selve Huys souden ingenomen en verdestrueerd hebben.

De Heerlijkheid en 't Slot van SEVENBERGEN.

WAnneer het Slot van Sevenbergen gebout zy, is onseker; in de Leenbrieven, daar de Heeren en Vrouwen van Sevenbergen mede verlijt worden, wert het selve noch specialijk uytgedrukt; en is meest verdestrueerd in het beleg van den jare 1426. want *Gerrit van Stryen*, Heer van Sevenbergen, de partye houdende van Vrouw *Jacoba van Beyeren*, als wettige Gravinne van Holland, tegen Hertog *Philips van Bourgondien*, soo heeft deselve die Stad met het Slot in 't voorsz jaar 1426. belegerd, soo dat ten lesten Heer *Gerrit* voorsz, na veertien dagen swaar beleg sijn Slot moest opgeven; werdende alsoo sijne Stad van Sevenbergen mede gewonnen, en hy gevangen genomen met *Jan van Oostende*, Ridder, en wierden gevoerd op 't Casteel of Slot te Rijssel in Wals-Vlaanderen, en saten aldaar tien jaren tot na de doot van Vrouw *Jacoba*;

Digitized by Google

en is als doen Sevenbergen tot een Vlek gemaakt, en zedert dien tijd onbemuurt blyven leggen; het plag eertijds een grote Stad te weſen, als blijkt uyt de fondamenten, die daar omtrent in 't graven en landbouwen noch van de oude Stad werden geſtikt en opgegraven, maar is door den Inbreuk van den groten Waart, in den jare 1421. vry ſeer verminderd. Heeft eertijds gehoort onder Stryen; maar in den jare 1290. heeft Heer *Willem van Stryen*, dit quartier te Leen gegeven aan de ſoon van ſijn overleden ſoon *Hugo*, genaamt *Willem*, en is Sevenbergen doen afgeſondert van Stryen, en een byſondere Heerlijkheid geworden, en in den Huyſe van Stryen, en daar na Bergen gebleven, tot dat die met een Erfdogter door Huwelijkſe alliantien gebragt is aan den Huyſe van Ligne, en naderhant by koop in het Huys van Orange en Naſſau.

't Huys te SOUBURG.

GElegen onder 't Ambagt van Alblaſſerdam, en gebout, ſoo als men meent, van Heer *Nicolaas van Souburg*, eertijds Ambachts-heer van Alblas, na den welken het ſijnen name ſoude gekregen hebben; is een oude vermaarde plaats, genaamt het Hof te Souburg, alwaar nog geſien werden de Fondamenten en Veſtingen van een ſwaar out gebouw, uyt het Water opgetrocken, ten Zuytweſten in de Graft van den Hoge Boomgaart, dat wederom tot een bequame Woninge is opgebout, werdende te Leen gehouden van de Graaflijkheid van Holland, en noch onlanx beſeten by *Johan d'Overſchie*, als getrout hebbende *Jacobina Machteld de Potter*.

't Huys te STRYEN.

HEbbende gehad Galg en Put, waar van de fondamenten noch te vinden zyn, omtrent het Boſch, genaamt het Scholvarenboſch; Is het ſelve dat jegenwoordich het Huys te Ooſterhout genoemt wert, blijkende uyt de twee volgende depoſitien, rakende de ſcheitspalen tuſſchen Brabant en Holland, luydende als volgt:

IK *Looper van Brydorp*, doen kondt allen Luyden, by mynen Eede en by mijnder trouwen, dat ick den Heer van Stryen hoorden ſeggen, dat hy ſijn huys t'Ooſterhout maakte, dat hy ſijnen Thoorn leyde in Brabandt, en ſijn Cappelle in Hollandt, en als den Paap Miſſe dede, dat hyſe dede in Hollandt, en dat ick doe tot hem ſeyde: Dat hy quaat te vangen waar van den Hertoge van Brabandt, ofte van den Grave van Hollandt, 't welk was in 't jaar na den wijg te vieringen.

Ook ſoo was ick daar by, dat die Heere van Stryen quam tot St. Geertruydenberge, en badt hem dat ſy hem jonden te gebruyken met ſijnen Beeſten in 't Brouk in redelijker wys, daar ſy hem op beraden, en ſeyden dat ſy ſijn Beeſten wel wilden laten gaan, behoudelijk haars Heeren recht, en hare Gemeente vryheyt van St. Geertruydenberge, maar ſloege yemant anders hare Beeſten daar op, dat hy die Beeſten ſchutten ſoude, en dat menſe dan loſſen ſoude ten goetdunken van den Berge voorſz.

Ook ſoo was daar een groot geſchil in der tijd, om de ſcheydinge by Geldolfs-haaks-waart, die der ſcheyden ſoude ter Merkwaarts, en daar waren ſeſthien Mannen toe genomen, by *Heeren Claaſz* tijden *van Putten*, doen hy een jonk kind was, en 't goet aan hem gekomen was.

En deſe ſeſthien Mannen voorſz, als van *Heer Claas* zyde *van Putten*, ſoo was die de eerſte *Heer Willem van Wieldrecht*, die doen Knaap was, *Heer Wiſſchart vander Bergen*, *Jan van Almsvoet*, *Pieter Oetvliet Boudenſz*, *Arent Willemſz*, *Hugeman Willemſz*, en meer andere goede Mannen die daar in tegenwoordigheyt waren, aldaar wy alle gemeenlijk wel totten twee-en-dertig toe met den voornoemden Edelen ſcheyden. Deſe palen met Tonnen op hoge Maſten geſteken, als van den Hollandſchen wegen, die daar van Ooſterhout loopt tot Geldolfs-haaks-waart, en beneden Geldolfs-haak ontrent hondert Roeden, en alſoo voort Weſtwaarts op een Bergsken leyt in 't Moer, en op de Noortzyde op den Berg, en dan alſoo te Sontzeele, Ooſt ter Kerken, aldaar doen een Vliederboſſche ſtont in die Merk loopende.

Te weten dat doen Geldolfs-haak leet was, dat hy buyten den palen van Holland gevallen was, welke ſcheydinge geſchieden in den jare doe men ſchreef duyſent twee hondert en twee-en-tnegentig; en om dat ik en wy alle voorſz dit dit voorwaar houden, en daar over en aan geweeſt hebben, ſoo hebben wy deſen Brief te ſamen bezegelt met onſen zegel, gedaan in 't jaar ons Heeren duyſent drie hondert, den ſes-en-twintigſten dag in Octoben.

Ook ſuldy weten, dat uyter Borg te Drongelen ter halver Maſe beginnende, redewijs treckende op die Kerk te Waalwijk ter Noorden deur in en ter Zuyden deur uyt, en van daan alſoo voort op Noortmans-put, en van Noortmans-put ter Oetlecke, en van de Oetlecke ten Overdragen, en vander Overdragen op de Borg van Stryen, die men Ooſterhout heet, en vander Borg voort die Stryenſche ſtraat uyt op den Koeberg neffens Haakſheyninge, alſoo voorts reewijs, op Cluppelenboſch te Sonzeel op de Ooſtzyde vander Kerk tot op die Merke, maar daar na ſoo quam *Willem van Duvenvoorde* en kocht tegens Heeren *Raas van Cruyningen* Sonzeel, te heffen alle die voorſeyde, tot drie pont toe.

WY *Johan*, Landgrave van Lutenberg, Grave tzo Halſt, *Johan*, Heere van Gommengijs, *Willem Garbrantſz*, Prooſt van Bergen in Henegouwen, *Willem van Cronenborg*, Caſteleyn in Heuſden, *Jan van Poelgeeſt*, Rentmeeſter van Zuyt-holland, Borgmeiſters, Schepenen en Raden van Dordtecht, en *Daniel van Theuleuſen*, Ridder en Caſteleyn, en Schepenen en Rade van St. Geerdenberge: doen kond alle luyden, dat wy by bevelen ons lieſs geduchts Heeren Hertoge *Aalbrecht van Beyeren*, Ruwart van Henegouwe, van Holland, van Zeeland, en van Vriesland, geweeſt hebben op die palen tuſ-

Digitized by Google

tuſſchen Holland en Brabant, en hebben om die waarheyt te bet daar of te vernemen, voor ons ontboden, vermaant, en geeyt tot St. Geerdenberge in der Kerken op den date van deſen Brieve alle die gene die hier na geſchreven ſtaan, die geſworen hebben ten heyligen met opgerechte vingeren; eerſt ſoo ſeyde *Willem van Bezoyen*, met ſijnen gemeynen en oudſte Buren, die hy hadde in ſijn Ambacht voorſz, en hy mit hem brochte by den eede die ſy daar deden, alſoo dat ſy altoos gehoort hadden van oude Knapen, van haren Voorvaderen en Ouderen, dat die palen van Holland plagen te leggen, en te ſtaan vander bocht van Drongelen tot in der halver Maſen, voort ſtreckende ree-recht op Waalwiker Kerke tot Noort doren in, en ter Zuyt doren uyt, en van danen ree-recht totten Rodenbieſen toe, van danen ree-recht tot Normans Putte toe, van danen ree-recht totten Oeclaken toe, van den Oeclaken ree-recht ten Overdrage, van danen ree-recht op dat oude Huys van Stryen, dat nu Ooſterhout hiet; voort ſoo ſeyde *Willem van Bezoyen*, mit ſommige van de oudſten van ſijnen luden, by den eede, die ſy daar deden, alſoo dat ſy hooren ouderen hadden altois hooren ſeggen, alſoe dat die paalſcheydinge van Holland en van Brabant gaande plagen te weſen, en te gaan van den Huyſe tot Stryen, dat nu Ooſterhout hiet, den Stryenſen weg door tot Nieze Pelſers Hofſtad, van daan ree-recht totten Koberg, van den Koberg ree-recht nevens Haap-heyninge, en van danen ree-recht op Clippelenboſch toe, van Clippelenboſch ree-recht op Wagenberg; voort ſoo ſeyde *Willem van Bezoyen*, mit veel van de oudſten van ſijnen buren, op ten eedt die ſy deden, dat hem waal gedunkt mijns Heeren Boden van Holland hebben doen graven 's Graven wegen van Holland, buyten des Heeren Ambacht van Arkel op die Sprange, op 't Moer dat *H. Pouwels* nu aan hem trekt, en die boden waren *Gerijt Aart Heman van den Hovel*, en plagen die Schapen te ſcutten alſe boden des Graven van Holland die uyt Brabant in 't Veen voorſchreven quamen. Item, *Jan vander Zijdwinde*, met ſijnen gemeynen en oudſte buyren vander Zijdwinde, tuygden, en ſeyden by den eede, die ſy daar deden, alſoo dat ſy altois hadden hooren ſeggen horen vaderen, voorvaderen, en ouderen, dat die paalſcheydinge tuſſchen Holland en Brabant gaan ſoude vander bocht tot op Wagenberg toe, in alle manieren als *Willem van Bezoyen* met ſijnen buyren getuygt en geſeyt hebben, en voorſz ſtaat. Ook ſoo ſeyde een Man uyten Ambacht van Zijdwinde, by den eede die hy gedaan hebbe, dat hy geſien heeft de Schape ſchutten van mijns Heeren wegen van Holland van ſijnen boden op 't Veen voorſz; ook ſoo ſeyde ſommige luden uyten Ambacht voorſchreven by den eede die ſy gedaan hadden, dat ſy haren ouders hebben hooren ſeggen, doe die paalſcheydinge tuſſchen Holland en Brabant gedaan was, dat op ten Koeberg een bonte Koe gevollet, met hoye gebraden wert, en doe ſy gebraden was, doe wert ſy gedeylt en gegeven alle den genen die daar waren, in gedenkeniſſe der paalſcheydinge. Item, *Pieter Jan Nedervaen*, mit ſijnen gemeynen en oudſten buyren van den Ambacht van Nederveen, tuygden en ſeyden by den eede die ſy daar deden, dat ſy altois gehoort hadden van horen vaderen, voorvaderen en ouderen, dat die paalſcheydinge van Holland en Brabant gaan ſoude van den Bocht totten Huyſe tot Stryen, dat nu Oeſterhout hiet, in alle manieren alſe voorſz is. Item, *Dirk Meeſt Monien* tuygt, en ſeyde op ſijnen eedt die hy daar dede, dat hem wel deynkt, datmen thiende van 's Graven wegen van Holland plach te hoelen over die Oeclaarke. Item, *Jan van Tilburg*, die in Brabant plachte te wonen, en nu ten Berge woont, ſeyde by ſijnen eede, die hy daar dede, dat hy plach te hooren ſeggen doen hy in Brabant woonde, dat de paalſcheydinge tuſſchen Holland en Brabant gingen in alle manieren alſoo voorſz is, en *Willem van Bezoyen* mit ſijnen buren tuycht. Item, die Schoute, en die gemeene bure van kleyne Waſpijke en van groote Waſpijk tuygden, en ſaden by den eede die ſy daar deden, in alle manieren alſe *Willem van Bezoyen* mit ſijnen buren tuget, en voorſz is, ſonder dat ſy hadden hooren ſeggen, dat die paalſcheydinge gaen ſoude van Overdrage toe rechts op 't Huys van Stryen, en dat dat Huys van Stryen, datmen dat Huys tot Oeſterhout hiet, ſtaan ſoude eenſdeels in Holland, en eenſdeels in Brabant. Item, *Jan die Blonde* tot Waalwijk, tuygde, by den eede die hy daar dede, dat hy plog te wonen mit ſijnre moeder tuſſen den Rooden-bieſen en Normans-putte, en dat doen ter tijd die Hollanders die Koeyen en Schapen te ſchutten plagen op te Moer, dat *H. Pouwels* nu aan hem trekt, en voerden die Beeſten van daan en haalden de thiende van danen. Item, die Schoute van Raamſdonk mit ſijnen gemeenen buyren, tuygden by den eede die ſy daar deden, in alle manieren als *Willem van Bezoyen* met ſijnen buyren tuygt, en voorſz ſtaat, maar ſy en weten niet, noch en hebben hooren ſeggen, dattet ree-wijs weſen ſoude van de Overdrage op 't Huys te Stryen, dat men nu 't Huys tot Ooſterhout hiet, doch hebben ſy altoos hooren ſeggen, dat dat Huys ter Stryen, datmen nu Ooſterhout hiet, ſtaan ſoude eenſdeels in Holland, en eenſdeels in Brabant. Item, die buyren van 's Gravenmoer tuygden by den eede die ſy daar deden, en ſeyden in alle manieren als *Willem van Bezoyen* mit ſijnen buyren tuygt, en voorſz ſtaat. Item, *Arent Wiskaart*, Ambachtsheer van Stanthaſen, mit ſijnen gemeenen buyren, tuygden by den eede die ſy daar deden, in alle manieren als *Willem van Bezoyen* mit ſijnen buyren tuygde, en voorſz ſtaat; Voort zoo tuygen ſy algemeenlijk die daar waren uyt den Ambacht van Santhaſen, by den eede die ſy daar deden, dat ſy altoos gehoort hadden van haren vaderen, voorvaderen en ouderen, dat die paalſcheydinge gaan ſoude van de Wagenberg ree-recht op Amkerke in der Marke, gaande uyten Verkerboſch van daar ree-recht op den Ol van Haſendom. Item, *Willem van Driemilen* en *van Almonde*, en *Gerrit Boot*, alſe Rechter van Dubbelmonde, en die buyren van twintig Hoeven, en die buyren van Wieldrecht, tuygden by den eede, die ſy daar

Digitized by Google

deden, in alle manieren als *Arent Aviskaart* mit ſijnen buyren tuygde, en voorſz ſtaat. En want wy alle deſe luyden voorſz mit horen geburen aldien hebben hooren tuygen als voorſz is, ſoo hebben wy in kenniſſe hier of deſen brief bezegelt met onſen zegelen, en wy *Willem van Bezoyen*, *Jan vander Zijdwinde*, *Pieter van Nederveen*, *Jan die Blonde*, *Arent Wiskaart*, en *Willem van Driemilen*, Ambachtsheeren voorſchreven, hebben in getuygeniſſe van ons en voor onſe gebuyren deſen brief mede bezegelt mit onſe zegelen, veerthien dage in der Maant van Julio, in 't jaar ons Heeren duyſent drie hondert acht-en-tagtig.

Stryen is eertijds een Graafſchap geweeſt, hebbende ſijn naam van 't Rivierke de Stryene, het geen Brabant en Holland van malkander plag te ſcheiden; en was in den jare 992. daar van Gravinne Vrouw *Hilſewijd*, of ſoo als andere ſchryven *Hilſunde*, ſoo als blijkt uyt de Gift-brief van deſelve Gravinne, waar in deſelve vele goederen geeft aan de Juffrouwen Abdye van Thoren, in het Land van Luyk op de Maze gelegen, en luydende als volgt: *Attuli ad dictam Eccleſiam allodium meum, quod in terra mea de Stryen glorioſus Rex Zuendebolchus olim perdonaverat, imprimis ipſam Eccleſiam de Stryen, quæ eſt conſecrata in honorem Mariæ Virginis, montem littoris, ubi Beatiſſima Gertrudis corporaliter converſata eſt, & Cellam habet à Beato Amando conſecratam, Villam Gilleſelam, Villam Baarle, cum Altari in honorem Sancti Confeſſoris Remigii, a me conſtructo, Caſtellum Sprundelheim, cum omni integritate, ſicut ſitum eſt ſuper Fluvium Merbata.* *Dat is:* Ik heb gebragt aan de voorſz Kerk alle mijn allodiaal goet, dat den hoogverheven Koning *Zwendelbolg* my eertijds in mijn Land van Stryen gegeven hadde, voor eerſt de eigene Kerk van Stryen, gewijt ter eeren van de Heilige Maagt Maria, den Berg van den Oever, daar de Allerheiligſte Geertruyd lichamelijk verkeert heeft, en heeft een Capelleke gewijt van den Heiligen Amandus, het Dorp Gilleſaal, het Dorp Baarle, met den Autaar by ons gebout ter eeren van den Heiligen Confeſſor Remigius, het Caſteel Sprundelheim met ſijn toebehooren, gelijk dat ſtaat op de Revier de Merbata.

Van deſen Gift-brief maakt gewag den Prelaat *Auguſtinus Wichmans*, Abt van de vermaarde Abdye van Tongerloo, in ſijn *Brabantia Mariana, lib. 2. cap. 60.* en noemt den ſelven Gift-brief *Diploma Hilſundis Comitiſſæ Strienſis*, en ſchrijft vorders van dit Graafſchap Stryen, *Eſt autem Stryen Comitatus, ſeu territorium olim ampliſſimum, hodieque nomen retinet, ſub quo Mons St. Gertrudis in confinibus Brabantiæ, & Hollandiæ ſitus, vulgo Geertruydenberge, fueruntque ſub eodem Comitatu Stryenſi, plurima alia Loca Brabantiæ, in eodem diplomate recenſita, ut Villa Gillejela cum appendicibus, quam ſuſpicor eſſe Gilſe, aut Ginneken, Villa Baarle, cum Altari in honorem Sancti Remigii, a me (ſcilicet Hilſunde,) conſtructo, Caſtellum Sprundelheim, cum omni integritate, ſicut ſitum eſt ſuper Fluvium Moerwater, hodie Sprundel, quæ loca omnia ſunt, ſub Baronatu Bredano, in quibus Thorenſe Collegium decimas trahit.* *Dat is:* Stryen is een Graafſchap, op een plaats, eertijds van een groot gebied, en behout noch ſijnen naam waar onder dat den Berg van St. Geertruyd is, een Stad in 't geſcheid van Brabant en Holland gelegen, geſeit Geertruydenberge. Onder dit Graafſchap van Stryen, hebben veel andere plaatſen van Brabant geweeſt, in den ſelven Gift-brief gemelt, als het Dorp Gillejela, met ſijn toebehoren, dat ik agte Gilſe of Ginneken te weſen; 't Dorp Baarle, met den Autaar van my (te weten Hilſunde,) ter eeren van den Heiligen Remigius gebout, leit op de Riviere Moerwater nu Sprundel; alle welke plaatſen liggen onder de Baronnye van Breda, en trekt aldaar het Collegie van Thore de Thienden.

Deſe Vrouw *Hilſunde* was de fondaterſſe en doterſſe van deſe Juffrouwen Abdye Thoren, en haren man de Grave *St. Anfried*, Heere van Weſterloo, Ooſterloo, Meerbeke, Hombeke, de fondateur van 't Clooſter op den Heiligen Berg by Amersfoort; *Aug. Wichmans Brabantia Mariana lib. 2. cap. 60. Aub. Mireus in feſtis 3. May. & Tom. 1. diplomatum cap. 24.* En kan wel weſen, dat daar door Weſterloo, Solene, Quabeke, Herſolt, en Bengen in Brabant omtrent Lier, Herentals, en Dieſt leggende, eertijds aan Deken en Capitularen van den Dom en Oude Munſter tot Utrecht gekomen ſijn, die deſelve aan den Heer van Merode, onder een jaarlixe recognitie van 14. Mark ſijn gepurgeerd ſilver, of de waarde der ſelver wederom uytgegeven hebben.

Dat deſe Vrouw *Hilſunde* de voorſz plaatſen onder de Baronnye van Breda gelegen, als Gravinne van Stryen aan de Abdye van Thoren gegeven heeft, geeft de Gift-brief genoegſaam te verſtaan; want in deſelve wert deſe Vrouwe geen anderen tijtel als Gravinne van Stryen gegeven.

Dat Breda eertijds met Stryen een Heerlijkheid geweeſt is, getuygd *Gouthoven* in ſijn Chronijk pag. 91. en niet alleen de Stad en Baronnye van Breda, maar ook het Marquiſaat van Bergen op den Zoom, heeft eertijds onder Breda, en met Breda onder Stryen gehoort; *Adriaan Havermans* in ſijn kort Begrijp en Berigt van de Hiſtorie van Brabant cap. 2. pag. 2. ſchrijft, dat *Godevaart*, Vryheer van Breda in den jare 1212. ſijn Land van Breda, waar onder Bergen op den Zoom, en de Landſtreek Noortweſtelijk op van Antwerpen gelegen, ook begrepen waren, vrywillig Brabant onderworpen heeft. Dat Breda en Bergen op den Zoom met die Lantſtreeke onder het Graafſchap van Stryen eertijds gehoort hebben, is ook daar uyt te ſien, datſe hare Wapenen van 't Wapen van Stryen genomen hebben, en daar inne ſoo weinig veranderinge gemaakt, datmen ogenſchijnlijk ſien kan, dat het haar van Stryen als van haar moeder afkomt.

Dat Geertruydenberg en meeſt alle de plaatſen in en omtrent de Langeſtraat gelegen, mede daar onder gehoort hebben, is notoir uyt de Gift-brief van Keiſer *Otto de II.* hier voren in de Beſchryvinge van Geertruydenberg vermelt; mits-gaders uyt de depoſitien rakende de ſcheitspalen

tuſſchen

Brabant en Holland, hier voren ſtaande, uyt dewelke wy getoont hebben, dat het Huys te Oosterhout het Huys van Stryen geweeſt is.

De Landen van Stryen hebben met den grooten Waart wel in een en den ſelven Dijk gelegen, doch hadden die van Stryen haar Dijkrecht, en Dijkſchouw, tot den jare 1393. ſoo wanneer in den Lande Stryen in den Broek een Wiel was ingebroken, die Hertog *Albert van Beyeren* beloofft met hulpe van de Landen van Heuſden, van Altena, van Thieſelingswaart, en dat Vryland, den Wiel door te dijken, mits dat de Heer van Gaasbeek en van Stryen daar door ſoude overgeven en overgaf die Schouwe, die hy en ſijne voorvaders tot deſer tijd toe gehad hebben in den Lande van Stryen, Weede, en Brouk, en die ſouden voortaan beſchout werden by den Dijkgraaf van den groten Waart en Geſworens, blijkende by het volgende inſtrument.

Albregt, by Gods genade Palsgrave op den Rhijn, Hertoge in Beyeren, Grave van Henegouwen, van Holland, van Zeeland, en Heere van Vriesland, doen kond allen luyden, dat wy om groote noot en verderffeniſſe onſer Stede en gemeenen Lands van den groten Waart, die toegekomen is, overmits groote overvloeden, en kennelijke ongevallen dat geſchiet is in ons lief en getrouwen Heeren *Sweders*, Heere van Gaasbeek, van Putten, en van Stryen Lande, in den Brouk van eenen Wiel, die daar inne brak, in den jare drie-en-tnegentig. Soo hebben wy om behoudeniſſe onſer Stede en 's Lands voorſz weder in ſtade te brengen, en in behoudeniſſe tot eeuwigen dage te blijven, met minnelijker gunſte geordonneert en geconſenteert, met minnelijker eendrachte des Heeren van Gaasbeek voorſz aan die een zyde, en die Stede van Dordrecht, van St. Geertruydenberge, der Ambachtsheeren, des Dijkgravens, der Geſworen, der Hooger Waarſluyden, en des gemenen Lands van den groten Waart aan die ander zyde, in ſulker mate als hier naar beſchreven ſtaat, dat is te weten, dat die van den grooten Waart voornoemt alle die koſt en die ſchade, die ſy tot deſen dage toe geleden hebben, en ſy met recht tot deſen tijd eyſſchen ofte met recht vervolgt hebben, quyt ſullen weſen, en ſchelden quyt, en wy ſullen met hulpe ons Lands van Heuſden, van Altena, van Thieſſelings-waart, en dat Vryland, den Wiel voor op dijken, tot ſulken keure als onſe Dijkgraaf, en onſen geſworen Heemraders voorſz, daar tot deſer tijd op geleyt hebben, en als dien Wiel van dier keure opgenomen en gelooft is, ſoo ſal hy weder komen op de Heere van Gaasbeek, en op ſijne onderſaten als hy van recht hoort, en daar hy ſchuldig is te gaan, en van de koſt en ſchade, die onſe Stede en Land voorſz by den Wiel tot deſer tijd toe geleden hebben, daar ſal onſe Stede en Land voorſz die Heere van Gaasbeek voornoemt voor overgeven, en geeft over die Schouwe, die hy en ſijn voorvaders tot deſer tijd gehad hebben, in den Lande van Stryen, Weede, en Brouk, en die ſal onſe Dijkgrave van den groten Waart ſchouwen met onſe Geſworen tot eeuwigen dagen, die nu zyn ofte namaals weſen ſullen, in allen rechten en manieren, als Dijkrecht van den grooten Waart inhout, uytgeſeyt die ſchouwe, van dat men heet 's Heer Huygenland, behoudelijk den Heere van Gaasbeek, en ſijne nakomelingen, alle ſijne Heerlijkheyt, hoge en leege goeden, en Renten binnens Dijks en buytens Dijks, hoe die gelegen zyn, en hyſe tot hier toe gehad heeft, die de Dijkrechten niet en roeren, en wes breuke, ofte boete die in des Heeren Landen van Gaasbeek in dien Dijkrecht voorſeyt verbeurt werden binnen die Schouwe, die hy ons nu overgegeven heeft, daar ſal hy en ſijne nakomelingen den derden pennink af hebben, gelijk de Ambachtsheeren in den grooten Waart voorſz.

Voort ſo ſal onſe getrouwe de Heere van Gaasbeek voornoemt, en ſijne nakomelingen hebben in elken Ambacht een kleyne Waarsman, die der Schouwe volgen ſal als recht is, na den rechte van der Dijkagie, en hy ſal wateren in der Maſe tot ſijnen oorbaar, gelijk als andere Ambachten die aan der Maſe leggen, en gelden mergen mergens gelijk van allen onrade die Dijkrecht roeren, gelijk andere Landen in onſer Schouwe voorſeyt. Voort ſoo ſal die Heer van Gaasbeek, en ſijn Onderſaten, die keure die onſe Dijkgrave en Geſworen geleyt hebben, en voort meer leggen ſullen, aanvaan, en dijken tot ſulker tijd als men hen keuren ſal, op ſulk recht als daar toe ſtaat. Voort waart ſake dat in den Lande van Stryen, ofte in den grooten Waart, eenige gaten ofte Wielen, in den Dijk ergens inbraken, die ſullen onſe Landen van den groten Waart, en Lande van Stryen voorſeyt weder maken en dijken, elks met den anderen mergen mergens gelijk, ten ware hy onder thien lage, dan ſoude men dijken als recht is, en met deſer eendracht en ordonnantie voorſeyt, ſoo ſullen die Heer van Gaasbeek, en ſijne nakomelingen aan die een zyde, en onſe Stede en Land voorſeyt aan die ander zyde, wel verlijkt en vereffent blyven tot eeuwigen dagen, en alle recht quyt weſen, ſoo wes ſy tot deſen dage toe op malkanderen gehanteert hebben, en want wy met onſen Rade, en eendracht der voorſz partyen, deſelve partyen aldus geſcheyden en geeffent hebben, welke effeninge en ſcheyde wy gehouden willen hebben van de partyen voorſz ongebroken tot eeuwigen dagen in alle manieren als voorſz ſtaat; Soo hebben wy deſen openen brief voornoemt met onſe zegel, en naar met onſe getrouwe des Heeren van Gaasbeek voorſz, en ſijne nakomelingen aan d'een zyde, en met onſe Steden, als Dordrecht, St. Geertruydenberge, en Heer *Daniels vander Merwede*, ons Dijkgrave, en der hoger Waarſluyden, als *Luyde Hendrikſz*, *Jan de Molenaar*, en der Heemraders van den grooten Waart, als *Herbaren van Riede*, *Jan de Hollander*, *Arent Heynenſz*, *Jan Meugelen*, *Dirk Meynaarts*, *Arent Meuſz*, en vader *Heyne*, van ons gemeene Lands wegen van den grooten Waart aan die ander zyde zegelen, doen bezegelen, in getuygeniſſe der waarheyt vander ſcheydinge en effeninge voorſz; en wy *Sweder*, Heere van Gaasbeek, van Putten, en van Stryen, voor ons en onſe nakomelingen aan die een zyde, en wy Steden, Dijkgrave, hoge

Digitized by Google

hoge Waarſluyden, en Heemraden voornoemt van den grooten Waart in Zuyt-holland aan die ander zyde, want onſe lieve en ſeer geduchtig Heere ons partyen voornoemt van de voorſz geſchille geſcheyden en vereffent heeft in alle manieren als voorſz ſtaat. Soo hebben wy na onſe lieve Heere voorſz deſen Brief bezegelt met onſe Zegel, en of een, twee, ofte meer Zegelen van onſe Steden, Dijkgrave, hoge Waarſluyden, en Heemraders voornoemt aan deſen brief ontbraken, ſoo ſal nochtans deſes Briefs ſcheydinge en effeninge voorſz in alle haarder macht blyven, en gehouden werden onverbrekelijk tot eeuwigen dage. Gegeven in den Hage des Saterdaags op den thienden dag in der Maant van Octobri, in 't jaar ons Heeren duyſent drie hondert vieren-tnegentig.

Met den inbreuk van den groten Waart anno 1421. is Stryen mede verdronken; doch wanneer dat het wederom bedijkt is, is niet ſeker; in den jare 1536. den 11. Mey, neemt Heer *Jacob*, Heer van Gaasbeek, Abcoude, Putten, en Stryen, in eenen ſeekeren brief, de Landen van den onwilligen om te dijken, over, en verlijt haar daar voor renten; Naar deſe inundatie werden de Heeren van Stryen niet meer Graven, maar Heeren genoemt, en is wel gelooflijk, dat Stryen eerſt door Huwelijxe mede-giſten, en anderſints in ſijn goederen en gebied ſeer vermindert is, en daar op volgende den voorſz groten inbreuk, dat de Heeren van Stryen als doen by gebrek van middelen genootſaakt ſijn geweeſt, den ſtaat en tijtel van Grave af te leggen, en Stryen te beſitten onder de naam en tijtel van Heere.

Stryen is ook een Adelijk Stam-huys geweeſt, en heeft de Heerlijkheid van Stryen aan de Stamme van Stryen gehoord, tot dat Heer *Willem van Stryen*, die noch leefde anno 1280. maar twee dochters naliet, van welke de jongſte *Eliſabeth van Stryen*, te man hadde *Gerrit van Egmont*, *Willems* ſoone, en de oudſte *Alijd van Stryen*, bragt deſe Heerlijkheid van Stryen ten Huwelijk haren man Heer *Claas van Putten*, en lieten t'ſamen een ſone na met nog drie dogters, als I. *Claas van Putten* en *Stryen*, die ſonder kinders ſtierf. II. *Beatrix van Putten* en *Stryen*, die anno 1315. te man hadde *Hugo van Sottegem*, Burggrave van Gent, en daar na anno 1428. *Guido van Vlaanderen*, Ridder, maar ſtervende ſonder kinders, wierd Vrouw van Putten en Stryen haar ſuſter. III. *Alijd van Putten* en *Stryen*, die te man hadde *Boudewijn van Praat*, maar ſtierf mede ſonder oir, en kwamen dienvolgens de goederen op de kinderen van haar ſuſter. IV. *Oda van Putten* en *Stryen*, die te man hadde gehad Heer *Willem van Hoorn* en *Altena*, welke anno 1343. ſtierf, en drie dochters naliet, de eerſte *Johanna van Hoorn*, Vrouw van Putten en Stryen van 's moeders, en van Gaasbeek van 's vaders wegen, hadde te man Heer *Jacob van Abcoude* en *Wijk*; de twede dochter hadde te man Heer *Johan van Heukelom*, en de derde Vrouwe *Oda*, hadde te man Heer *Johan van Polanen* en *vander Lecke*, en hadden alle drie kinderen; en alſoo is de Heerlijkheid van Putten en Stryen in den Huyſe van Abcoude gekomen, en aldaar gebleven tot het jaar 1459. als wanneer die onder de Graaflijkheid van Holland ſijn komen te geraken.

't Huys te VALKESTEIN.

GElegen tuſſchen Rhoon en Portugal, en eertijds geweeſt zynde een Jacht-huys van de Graven van Holland, gebout by een van de Heeren van Putten, en naderhant gekomen aan een jonger ſoon van Boshuyſen, wiens deſcendenten ſig daar na genoemt hebben.

't Huys te VR-YHOEVE of ZYD-WYNDE.

Zydwijnde, is een Stam-huys geweeſt van de Edelen van Zijdwijnde, zynde een rank uyt den Huyſe van Stryen; en werd de Ambachts-heerlijkheid te Leen gehouden van de Graaflijkheid van Holland, en gehoord onder die van den Geſlagte van Muyſſenburg, in 't welke die gekomen is uyt den Huyſe van Merwede; in welk Huys deſelve Ambachts-heerlijkheid van ouds geweeſt is.

't Huys te WEEDE.

HEeft gelegen by 't Weſten van 't Ambacht van Wieldrecht, en was het Stam-huys van het Adelijk Geſlagt van Weede, waar van ten tijde van de inundatie anno 1421. leefde *Hendrik van Weede*, Knape, wiens dochter *Catharina van Weede*, ten egte hadde *Willem de Bevere*, *Daniels* ſoone; ten tijde van Keiſer *Carel de V.* leefden mede van dit Geſlagt noch *Elias* en *Johan van Weede*, Knapen, zynde 't Wapen van 't voorſz Ambacht en Stam-huys ſes rode Lelien, drie boven, daar aan twee, en onder een, op een Silver Velt.

't Huys te WERKENDAM.

WAs een Slot of Burgt, waar op de oude Heeren of Borggraven plagten te wonen, en voor eenige jaren wederom opgebout by Jonker *Hendrik van Eck*; is gelegen onder Werkendam in den Lande van Altena, anders geſeit het Borggraffſchap, daar de Werke is toegedamt, en werd de voorſz Ambachts-heerlijkheid te Leen gehouden van de Graaflijkheid van Holland, als Heeren van den Lande van Altena, hebbende vele ſchone agterleenen, en is jegenwoordig daar van Ambachts-heer Jonker *Daniel Oem van Wijngaarden*.

't Huys te WOUDE.

GElegen in den Riederwaart, tuſſchen Riederkerk in 't Zuyden, en Slikkerveen in 't Noorden, is van ouds geweeſt een Heerlijke Ridder-hofſtede, als blijken mach by de fondamenten van 't principale Huys, diemen noch buytens Dijks kan taſten, zynde 't ſelve geweeſt een rond Huys, in ſijn kruys of center wijd 48.

of

of 50. voeten, de Landeryen daar toe behorende groot geestimeerd omtrent 70. Mergen, dewelke oorspronkelijk te Leen gehouden sijn van den Grave van Belois, en na desselfs overlijden gedevolveerd wesende op de Graven van Holland, is anno 1399. daar mede verlijt *Willem van Minden*, tot een recht Erfleen, te verheergewaden met een roden sperwer, of een schellink Hollands, en in den jare 1498. daar mede verlijt *Pieter Huygens*, Ambachts-heer van de Lind, en by sijn overlijden *Hugo Pieters*, Ambachts-heer van de Lind, die 't selve ten Huwelijk gaf met *Elisabeth vande Lind*, welke anno 1561. troude met *Jacob Muys van Holy*, die op 't voorsz Huys tot gedagtenis van 't gene voorseit is, anno 1570. heeft doen bouwen een cierlijken ronden stenen Duyven-Toorn, die noch op huyden aldaar te sien is.

Adelijke Huysen, Sloten, en Castelen, soo die van ouds gelegen hebben, als die nog leggen in

223 # KERMERLANDT.

COrnelius *Aurelius* in sijn twede boek van Batavien, spreekt van de Castelen en Sloten in 't gewest van Kermerland, en omtrent Haarlem leggende aldus: *In utraque Rheni hujus ripa, ab eo ferme loco, quo Cattos Rhenanos deserens, versus subsolanum in præfatum usque tendit procursum, plurima olim visebantur Castella, Villæ, Pagique populosi, domus voluptuariæ, quas a volucrum circumstrepentium garritu avium concentus vocabant. Hic nemorenses horti, deliciarumque monticuli, saltus innoxii, & omnium ferarum genere offerti, fertiles agri & palustres, omnibus aucupiis, & leporum cuniculorumque venationibus aptissimi. Hic lacus piscosi & torrentes refrigeratorii, ita ut alterum terrestrem non desideres Paradisum. Hic domus illa stabat tributaria, quam Danorum Rex, subactis sibi Frisiis, ibidem erexerat, in qua Generalis Quæstor censum quotannis ad jactum arei scuti exigebat, de qua Grammaticus Saxo mirandà ponit in Historia sua, quam de Gestis Danorum accuratissime edidit. Post hanc Lucus sequebatur Bacchho dicatus, undique vitibus ulmoque consitus; Ejus Loci incolæ Bacchiades olim, nunc Herlemii vocitantur, gens dura sed æqui tenax, ubi adhuc nostra tempestate, cum nova erigendarum ædium fundamenta effodiuntur, certissimè constat ad humani pene femoris spissitudinem veterum radices vitium inveniri; his præterea Prætoria accedit domus, & principale civilium causarum Consistorium, quod tandem Wilhelmus Romanorum Rex designatus & Comes noster Hagam transtulit, erecto ibidem mira magnitudine & imperiali quodam splendore Palatio, in quo de Patriæ causis & negotiis tractaretur, cujus Laquearia & omnium tignorum ligna, (mirabile visu) neque caries aut putrilago corrodere, neque aranea suis fædare telis cernitur; huic in decessu plurima adjacebant arces, domusque Senatoriæ, quarum vel prima fuit Baronum de Lata Virga, qui legitimam a primis Hollandiæ Comitibus progeniem ac Stemmata ducunt; deinde Dominorum de Velleſona, & Beverovico, Militum de Hemerca, vel Suthera, de Gastrico, de Limba, de Polanio, de Polenburgo, deque aliis plurimis, (modo nobis sine nominibus) Castellis & Menianis, quæ jam partim vetustas, partim edax flamma consumpsit.* Dat is: Aan wederzyde van den Oever van den Rhijn, omtrent van die plaatse af, daar hy de Rijnsche Catten verlatende, sig in 't Oosten, naar gemelten loop uytstrekt, waren eertijds vele Castelen, Hofstede, en volkrijke Dorpen, en Speelhoven, dewelke sy van het gesang der quelende Vogelen, den Vogelsang heten. Hier sijn Boschachtige Hooven, vermakelijke Heuvelen, veylige Bosschen, met allerley Wilt vervult, vruchtbare en brockachtige Beemden, seer bequaam tot den Vogelvangst, en het Jagen van Hasen en Conijnen. Hier sijn Vischrijke Meeren, en verkoelende Beeken, so dat gy geen ander Aarts-paradijs en kont wenschen. Hier stont het Tolhuys, dat den Koning van Denemarken, naar de overwinninge der Vriesen, daar gesticht hadde, in 't welke de Koninglijke Rentmeester jaarlijx in eenen koperen becken de schattinge ontfing, waar van *Grammaticus Saxo* wonderlijke dingen verhaald in sijn Historie, die hy van de daden der Deenen seer overvloedig beschreven heeft. Hier naar volgde een Bosch Bacchus gewijt, met Wijngaarden en Olmen beplant. De Inwoonders van die plaatse, werden eertijds Bacchiades, nu Haarlemmers genoemd, een hard volk; maar oprecht; alwaar nog by onse tijden in 't graven van nieuwe fondamenten der gebouwen, wortelen van oude Wijngaarden, van dikte als een menschen dye, gevonden worden. Hier by komt het Hof, en voornaamste Raadkamer der Burgerlijke saken, dewelke *Willem*, Roomsch Koning, en onse Grave naar den Hage verplaast heeft, een Paleys ter selver Stede gesticht hebbende, van wonderlijke groote en Koninglijk cieraat, om aldaar de saken van het Vaderland te verhandelen, wiens welfsel en balken (dat wonder om te sien is) nog de worm nog de verrottinge niet op en eet, nog de spinne met hare webben verontreynigd. Hier aan lagen in den nedergang vele Sloten en Heeren Huysen, waar van dat wel het voornaamste was, het Slot van de Baanderheeren van Brederode, die hunne wettelijke Afkomste en Stamme van de eerste Graven van Holland reekenen: daar naar der Heeren van Velsen, en Beverwijk, en der Ridderen van Heemskerk ofte Sutherem, van Castricum, van Limmen, van Polanen, van Poelenburg, en vele andere Castelen en Sloten, (wiener oude namen ons nu onbekent zyn) die ten dele door den tijd, ten dele door den brant vergaan zyn.

Digitized by Google

't Huys te ADRICHEM.

IS een oud Adelijk Slot geweeſt, daar de Edelen van Adrichem op gewoont hebben; maar het ſelve door den Oorlog bedorven zynde, ſoo heeft *Anthonis van Burg*, als erfgenaam van dit goet, wegens ſijn moeder *Willemina van Adrichem*, ſoo als boven in de verhandelinge van 't Geſlagt van Adrichem aangeweſen is, alhier wederom een ſchoon Huys gebout; dus ſpreekt daar van *Adrianus Junius* Batav. cap. 18. *Habuit & Adrichemia familia turritam arcem, Bevervico vicinam, per Friſiorum incurſiones ſolo aquatam, in cujus ruinis Villam ſuam muro egregii operis circumduxit* Antonius a Burgo, *per matrem Adrichemæ Stirpis hæres. Dat is:* Ook heeft het Geſlagt van Adrichem een Huys met Torens gehad, digt by de Beverwijk, door de invallen der Vrieſen geſlegt, op wiens ruynen, *Anthonis van Burg* een Huys van heerlijk gebouw geſtigt heeft. *Theophridus, Abbas Epternacenſis*, die geleeft heeft onder Keiſer *Hendrik de IV.* en het leven van *Willebrordus* beſchreven heeft, in ſijn geſchreven Chronijxke, ſchrijft aldus: *Carolus Pipini filius, Major domus, avus Caroli Magni, apud Treviros conſiſtens, IV. idus May, integram Villam, Adrichaim in Freſia, Pago Kinheim, ſuper Fluvium Velſenam, ubi Mare fluit in parte altera ſitam, Regio donavit Teſtamento, Clero nimirum Trajectenſi, ad annum circiter 730. Dat is: Carel*, de ſone van *Pipijn*, Hofmeeſter, de grootvader van *Carel de Grote*, te Trier zynde, heeft den 22. Mey de gehele Hofſtede Adrichem in Vrieſland gelegen, in de Landſtreke Kinheim, boven de Rivier van Velſen, daar de Zee aan de andere zyde vloeyt, gegeven door een Koninklijk Teſtament.

't Huys te AELBERTSBERG.

SChijnt geſtigt te ſijn geweeſt by Graaf *Floris de II.* toegenaamt *de Vette*, want den *ongenoemden Clerq* getuygt in ſijn geſchreven Chronijk, dat Graaf *Floris de Swarte*, oorlogende tegens ſijnen broeder *Dirk*, Grave van Holland, (beide ſoonen van Graaf *Floris de Vette*, en *Petronella*,) onder anderen Graaf *Dirx* woninge te Albertsberg in Kermerland verbrande; dit ſijn ſijne woorden; *Graaf* Dirk *had een broeder, diemen* Floris de Swarte *plag te heeten, die verſette hem in deſer tijd, omtrent het jaar 1132. tegens ſijnen broeder den Grave, ſo dat hy daarom Holland ruymde, en voer in Weſtvrieſland, en werd der Vrieſen hulper tegen Grave* Dirk *ſijnen broeder; en ſtigte korts daar na een reiſe, en quam metten Vrieſen voor Alkmaar, en verbrande die Stede en die Kerk; en hy oorlogde met die Kermers een heel jaar lang, overmits veel gemeen Volx dat hem bygekomen is. Deſe* Floris *verbrande op een dag al 't Land daar omtrent, en mede Graaf* Dirx *woninge tot Aelbertsberge al tot Haarlem toe.* Dit ſchijnt naderhant weder opgebout geweeſt te zyn, en by den Grave van Holland bewoont, alſo Graaf *Floris de V.* verſcheide brieven en hantveſten in den jare 1284. 88. 91. 92. te Aelbertsberg bezegelt heeft, alsook Graaf *Jan de II.* Grave van Henegouwen, van Holland, &c. in den jare 1303. uytwijſende de geſchreven Hantveſten van Kermerland.

't Huys te ASSEMBURG.

EEn oud Slot by de Heerlijkheid van Aſſendelft gelegen, is van oude tijden af de woonplaats geweeſt van de Heeren van Aſſendelft, hebbende hoge en lage juriſdictie; *Hadrianus Junius Bat. cap. 18. Aſſemburgum arx eſt Dynaſtæ Aſſendelft peculium, ultra Bevervicum, opportuno loco & ameno ſitu nobilis. Dat is:* 't Huys Aſſenburg is des Heeren van Aſſendelft ſijn eigendom, verder dan de Beverwijk, door ſijn bekwame en vermakelijke gelegendheid vermaard. En *cap. 19. Accepi hujus, qui nunc vitam vivit*, Nicolai Aſſendelfi, *quem ob ſingularem & præſtantiſſimam virtutem honoris cauſa nomino, patrem, ſera & perinde inutili penitentia indoluiſſe, haud exſtructam a ſe fuiſſe arcem (quæ ab ipſo ædificata ab ipſis fundamentis Aſſenburgum nuncupatur) in vetuſto heredio, in firmiſſimis illis parietinis & fundamentorum ruderibus, ut ſtirpis gloriam antiquitatis memoria vetuſque resordatio ab oblivione vindicaret. Dat is:* Ik hebbe verſtaan, dat de vader van deſen *Nicolaas van Aſſendelft*, die tegenwoordig leeft, en dien ik om ſijn ſonderlinge deugt ter eren noeme, door een laat en onnut berou ſig menigmaal beklaagt heeft, dat hy ſijn Slot, 't welk van hem gebout, voorts van den beginne Aſſemburg geheten is geweeſt, niet geſtigt en hadde op de oude erfplaats, op die vaſte muren en vervalle fondamenten, op dat de gedagtenis der oudheid, de ere van die Stam van de vergetendheid ſoude verloſſen. Den geleerden *Samuel Ampſing* in ſijn Beſchrijvinge van Haarlem deunt van dit oude Adelijke Slot aldus op:

Hoe pragtig ſtaat dit Slot van Aſſemburg verheven!
Maar waar is 't oud Caſteel van 't Haarlemſch Huys gebleven?
So oud als Haarlem is, naar Junius berigt,
Heeft deſe Stam dit Huys, en onſe Stad geſtigt.
Eilaas! hoe deerlijk leit dat heerlijk Slot geſchonden.
Maar ſiet wat word daar by een nieuw Caſteel gevonden?
Het Aſſendelfſe Huys is aan die Stam getrout,
Dies heeft die Stam haar Slot by dat Caſteel gebout.

't Huys te ASSENDELFT.

SYnde het Stamhuys geweeſt van dit Geſlagte, dog in de Vrieſe Oorlogen verdeſtrueerd; heeft gelegen omtrent het Dorp van Aſſendelft, daar van *Adr. Junius Bat. cap. 19.* ſegt, *A quo Stirpe Harlemea mutato nomine deſcendens Aſſendelfia domus hereditatem illam adiit, & inſignia in hunc uſque diem prefert. Dit is:* Van dit Geſlagte van Haarlem is de Stamme van Aſſendelft met veranderinge van naam gekomen, zynde als nog in dat erfbeſit, en voerende de Wapenen tot op deſen dag. En een weinig daar na, *Porro Aſſendelfia progenies nominis ſui ortum habet a Dominio, quod*

Digitized by Google

quod perpetuaria possidet, Assendelfo pago potente & opulento, quem olim ante quingentos annos Aschmannedilf vocitatum scriptumque in codicibus veteribus invenio. *Dat is:* De Stamme van Aſſendelft voerd den naam van de Heerlijkheid Aſſendelft, een magtig en rijk Dorp, dat deſelve erffelijk beſit, en het welk ik in oude geſchreven boeken voor 500. jaren vinde Aſchmannedilf geheten te hebben.

't Huys te BAKENES.

IS een Adelijk Stamhuys geweeſt, en ſoude aldaar eertijds een Boſch geweeſt zyn, aan Bacchus toegewijt; waar van de bewoonders daar omtrent ſouden genoemt zyn geweeſt *Bacchiades*, 't welk met'er tijd in Bakenes veranderd ſoude zyn; ſoo ſchrijft daar van *Cornelius Aurelius Bat. l. 1. cap. 4. Quibus ex verbis, hoc breviter citra omnem injuriam inferre possumus, ut si qui nobis Bataviam præripere gestiunt, doceant inprimis necessum sit, Caninefates sibi esse finitimos, urbemque ipsorum notissimam, & ipsis Ægyptiis, atque Heliopolitanis formidatam, Herlemum nunc dicunt, olim Bacchi Sylvam vocitabant. Dat is:* Uyt welke woorden wy kortelijk buyten alle ongelijk konnen beſluyten, dat die gene, die ons van Batavien affcheuren, eerſt bewijſen moeten, dat de Kermers hun naaſtgelegen zyn, als mede hunne ſeer vermaarde Stad, ſelfs van Egypten en Heliopolis gevreeſt; ſy noemen haar nu Herlem, eertijds Bacchus Boſch. En naderhant *lib. 2. Post hanc Lucus sequebatur Baccho dicatus, undique Vitibus, Ulmoque consitus; Ejus loci incolæ Bacchiades olim, nunc Herlemii vocitantur, gens dura sed æqui tenax, ubi adhuc nostra tempestate cum nova erigendarum ædium fundamenta effodiuntur, certissime constat, ad humani pene femoris spissitudinem veterum radices vitium inveniri. Dat is:* Hier na volgde een Boſch Baccho toegewijd, met Wijngaarden en Olmen beplant; de Inwoonders van die plaatſe wierden eertijds Bacchiades, nu Haarlemers genoemt; Een hart volk, maar opregt; alwaar nog by onſe tijden in 't graven van nieuwe fondamenten der gebouwen, wortelen van oude Wijngaarden, ſo dik als enes menſchen dye, gevonden worden.

't Huys te BANJART.

EEn ſeer oud Slot, placht eertijds by de Beverwijk te leggen, en behoorde toe aan het Edel Geſlagte van Banjart, en bevintmen in de Hiſtorien, dat het ſelve anno 1203. in brant geſtoken wierde.

't Huys te BERKENRODE.

EEn oud Huys, by de Edelen van Berkenrode beſeten, als wanneer dit goet aan een van haarlieder voorouders wiert uytgegeven by Graaf *Floris van Holland*, volgens den Leenbrief daar van zynde, en luydende als volgt.

„ WY *Florens*, Grave van Holland, ma-
„ ken kont allen den genen, die deſen
„ brief ſien ſellen, ofte horen, dat wy *Janne van*
„ *Haarlem*, voren *Aleyden* ſone onſen Knape ge-
„ geven hebben den Campe, die *Willem Terniac*
„ bedolven hadde, die leget by den Gaſthuyſen,
„ dat the Haarlem in den hout ſtaat, dat die Ber-
„ kenrode heit, alſo verre, alſſe dat gaſt lijde 't
„ hun gaat, en haar Sloet te Haarlem, in den
„ Houte Waart, en alſoe verre als die *Willem Ter-*
„ *niac*, en alſo brech gedolven hadde tote Noor-
„ dikelhout Waart, in dier manieren dat die *Jan*
„ dien Campe gebruyke, en beſige vri gelijke
„ en erfelike. In oirkonde van deſen, ſo willen
„ dat hem niemand en hindere in deſen voorge-
„ ſegeden Campe; die dat dade, dede utlike te-
„ gens ons. Deſen brief was gegeven, in die jare
ons Heeren duyſent twee hondert en vur-en-tag-
tig, in Sente Niclais avont.

Samuel Ampſing heeft daar van aldus geſongen,

Dit is een Graaflijk Leen, 't Slot Berkenro geheten,
Het welk het Haarlemſch Huys van dien dag heeft beſeten,
Dat Jan van Haarlem *dat van onſen Graaf ontfing,*
Aan wien van Velſens *hand de vader moord beging;*
Daar woond die Stam noch op, door Berkro ſchier vergeten,
Hoe na is ook die Stam genoeg tot een verſleten;
En 't Slot is meeſt verniel; ik wens dan om dien dag,
Dat God die Edele Stam, en ſy't Slot bouwen mag.

't Huys te BREDERODE.

IS van ouden tijden de woonplaats geweeſt van de Heeren van Brederode, niet dat ſy haren naam hier af hebben, of dat dit haar eerſte Heerlijkheid was, maar om dat het eenen Heer van Brederode heeft laten bouwen; want de eerſte uytgifte van de Baanderye van Brederode, is geweeſt den Alblaſſerwaart, tegen over Dordregt, tuſſchen de Leck en Merwede; dan zedert dat deſe Heeren omtrent het jaar 1418. de Heerlijkheid van Vyanen hebben behylikt, ſoo hebben ſy ſig op 't Slot aldaar Bateſtein genoemt onthouden; ſo dat dit Caſteel van Brederode, ſo hier door, als door de Calamiteiten van den Oorlog vervallen is blyven leggen, en nu by gebrek van mans oir wederom aan de Graaflijkheid van Holland is komen te vervallen.

Dit Huys is in den jare 1202. verwoeſt en afgebrand, gelijk de Hollandſe Chronijk verhaalt met de volgende woorden, diviſ. 15. cap. 3. En
„ als dit geſchied was, en dugten die Grave van
„ Loon, noch die Biſſchop voor niemande, en
„ togen voort tot Egmont toe, daar ſy in den
„ wege branden St. Aagtendorp, dat nu Bever-
„ wijk heet, en Heer *Albregts Banjaarts* woninge van Bredenroede, en hebben aldus al Hol-
„ land aan hen bedwongen, en onderdaan ge-
„ maakt, dat in twee partyen ſtont, ſo dat geen
„ van haar wederpartye hem enige were vermat,
„ dat onlang duyrde. En is het ſelve wederom afgeworpen voor het jaar 1436. Holl. Chron.

div. 28. cap. 37. „ Dit voorſeid aldus geſchied „ weſende, namen die Kermers vander Herto- „ ginne wegen, tot eenen Capitein en Hooft- „ man *Willem Nagel*, en togen uyt, en deſtrueer- „ den dat Slot tot Heemskerk, om dat die van „ Haarlem daar te voren verwoeſt en vernielt „ hadden die Sloten van Brederoede, Heemſte- „ de, en Aſſendelſt. En div. 31. cap. 44. De „ Overſten der Stede Haarlem ſenden terſtont „ eenen bode tot den Stadhouder, die op deſen „ tijd ſat en at op 't Huys te Brederode, by ſijner „ nigte Vrouw *Jolente*, der Jonkeren van Bre- „ deroede moeder. Waar uyt blijkt dat het we- derom opgemaakt is voor het jaar 1472. *Adrianus Junius cap.* 18. *Inter arces, qua noſtro ſaculo exſtant, primum facile nobilitatis antiquiſſimæ ordinem tuentur Egmondana Arx, & Brederodia, illa ardua & elegantis vetuſtique operis ſtructura celebratior eſt; hæc deformis, ac tantum non ruinoſa, & ab arcis cadavere parum diſſidens; cujus ego rei non aliam reperio cauſam, quam quod omnibus impenſis parcitum ſit ab ea familia, quaſi fato quodam præpedita in reſtauranda reficiendaque arce, quam vitium feciſſe norant, ex eo fortaſſe, quod male perpetuarios hæredes ex beneficii tabulis ſe cognoſcerent, ſi virilis ſtirps deficeret. Dat is:* Onder de Caſtelen, die ten onſen tijden in weſen zyn, ſijn buyten alle tegenſpreken de voornaamſte, ſoo ten aanſien van de outheid als den Adeldom, die van Egmont en Brederode; het eerſte ver- maart door haar uytſtekend en anticqs gebouw; doch het laatſte nu ſeer vervallen, en maar alleen na de romp van een Caſteel gelijkenende; waar van ik geen andere oorſaak giſſen kan, als om dat die van dat Geſlagte ſig altijd ontſien hebben enige koſten daar aan te doen, en datſe gelijk als door een ſeker nootlot belet en verhindert zyn geworden, om de hant te houden aan een Caſteel, 't welk ſy wiſten, dat by gebrek van mans oir hun niet meer eigen konde blyven.

't Huys te CLEEF.

GElegen digt by Haarlem, en eertijds toebe- hoord hebbende de Heeren van Brederode; miſſchien van *Adelheid*, dogter van *Diderik*, Grave van Cleve, huysvrouw van Graaf *Dide- rik de VII.* of van *Margareta*, dogter van Graaf *Adolf van Cleef*, twede huysvrouw van Hertog *Albert van Beyeren*, omtrent den jare 1393. ge- ſtigt, en in 't beleg der Stad Haarlem ver woeſt, gedurende welke Belegeringe *Don Frederico* op dit Huys ſijn quartier gehouden heeft; daar *Samuel Ampſing* aldus van ſingt.

Dit is het Huys te Cleef ſo 't huyden wert gevonden,
In ons beleg vernielt, in ons beleg geſchonden,
Daar Frederico *lag, als hy de Stad beſloot.*
Daar Frederico *lag, als hy de Stad beſchoot.*
Wie dat het heeft geſtigt, kan niemant ſeker weten,
Maar hoe het is verwoeſt, kan niemant ligt vergeten;
Foey Spanjart, die ons Land ſo deerlijk hebt ge-
prangt,
En foey hem die ook nog na ſijne komſt verlangt.
Wat dit nu voor een Huys mag ſijn geweeſt voor de-
ſen,
Begrijpt een yder ligt, die op ſijn huydig weſen,
En hoog en wijt begrijp ſijn wacker oge ſtaat;
Waar 't ſo weer opgebout, het was ons Lands ſie-
raat.

Hollandſe Chron. div. 1. cap. 13. En is den Rhijn van Batavoduren, of Wijk, tot datſe in de Zee loopt, altijd aan beide zyden met Steden, Dorpen, en Sloten betimmerd geweeſt, als 't noch wel blijkt; want voortlopende van 't mid- delhout tot der Zee, heeft den Rhijn gelopen voor by Albertsberg, daar aan die zyde plag te ſtaan 't Hof van Holland, dat nu in den Hage is, met veel ſchone Caſtelen en Sloten aan beide zy- den, als 't Slot te Cleve, Bredenro, Velſen, Ri- nichom, daar nu 't Slot te Egmont ſtaat, en nam haar cours voort na die Zee.

't Huys te EGMONT.

ALs nu toebehorende de Graaflijkheid van Holland; is in de laatſte Nederlandſe trou- blen gedeſtrueert, door ſpijt dat Graaf *Lamoraal van Egmont* de andere Nederlanſe Heeren af- ging, om by *Duc d'Alve* te blyven, 't welk hem ſijn hooft koſtede, ook om dat ſijne ſonen, in plaats van haar vaders doot te wreken, den Span- jarden meer als hun eigen Vaderland toegedaan waren; *Adrianus Junius Bat. cap.* 18. *Inter arces, qua noſtro ſaculo exſtant, primum facile nobilitatis antiquiſſimæ ordinem tuentur Egmondana arx & Brederodia, illa ardua, & elegantis vetuſtique operis ſtructura celebratior eſt, hæc deformis, ac tantum non ruinoſa, & ab arcis cadavere parum diſſi- dens, cujus ego rei non aliam reperio cauſam, quam quod omnibus impenſis parcitum ſit ab ea familia, quaſi fato quodam præpedita in reſtauranda, refi- ciendaque arce, quam vitium feciſſe norant, ex eo fortaſſe, quod male perpetuarios hæredes ex benefi- cii tabulis ſe cognoſcerent, ſi virilis ſtirps deficeret; illa prior quondam Rynegom nuncupata, nunc ab hære- dii, in quo ſita, Hoevi appellationem nacta, ad quinque millia paſſuum abeſt Almeria, ad mille ab Egmondano Cœnobio longe vetuſtiſſimo, Benedictini generis Monachis, qui ſoro piſcaria mancipati olim vivebant, deſtinato, ubi bibliotheca celebris omnis generis ſcriptis codicibus, & præſertim membrana- ceis, quos diligenter magna cura cum Priores alii, tum Gerardus ex Poelgeſtana ſtirpe Abbas unde- cunque conquiſiverant, raros authores oſtendit.*

't Huys te FOREEST.

't WElk eertijds plag te heten het Huys te Ooſterwijk, lag op den weg van Haarlem na Alkmaar, alwaar ook de Edelen van Foreeſt altijd hare woninge gehad hebben; na- derhand is het ſelve verkoft door *Maria van Du- venvoorde*, *Jans* dogter, die 't ſelve was aangeko- men van wegen haar moeder *Magdalena van Fo- reeſt*, *Jan van Foreeſts* enige dogter.

't Huys te HAARLEM.

EEn van de oudſte Huyſen van Kermerland, gelegen by de Beverwijk, ſoo als uyt de over-

Digitized by Google

overblijffels der muren geſien heeft konnen werden, hebbende hoge en lage jurisdictie, doch is ſedert vele jaren verdeſtrueerd; was het Stamhuys van de oude Ridderen van Haarlem, en behoorde aan den Huyſe van Aſſendelft, by oude huwelijxe alliantie, 't welk de reden is, waarom die van Aſſendelft haar Wapen met dat van Haarlem gequarrilleert hebben. *Adrianus Junius Bat. cap.* 19. *Ejus arcis inſanæ ſubſtructiones perampla & munitiſſimæ, atque opportuno loco poſitæ murorum reliquiæ deformeſque ruinæ ſe oſtendunt non procul Hemeskircha. Dat is:* Het vervaarlijk gebouw van dit Caſteel, de wijde en ſeer ſterke vervallen muren, op een ſeer gelege plaats begrepen, en de woeſte ruynen vertonen ſig niet verre van Heemskerk. En te voren cap. 17. *Itaque rectius puto ſimpliciuſque, Harlemæorum, quos nominatim in Catalogo illuſtrium familiarum inter antiquiſſimos invenio, ſtirpem è Regio Friſiorum Stemmate oriundam, tam oppido quam arci a ſe exſtructis primum nomen indidiſſe, circiter annum à ſalutifero partu quingenteſimum & ſextum. Dat is:* Ik agte daarom beter en eenvoudiger, dat de Haarlemſche Stamme, (dewelke ik met namen onder het Regiſter der vermaarde Geſlagten vinde) uyt een Koninglijke afkomſt der Vrieſen geſproten zy, ſo dat de Stad als ook het Caſteel van haar gebout zynde, den eerſten naam gekregen heeft, omtrent het jaar Chriſti 506. En verders, *Arx Harlemæa ſecundum Canalem, qui Egmondam deferebatur, ſita, quaſi ad perpendiculum recta Harlemum reſpicit non procul Heemskircha; Ea fuit lapidea è lateribus cocto, qui pedem Romanum adjecto quadrante ſinguli longitudine ſuperant, quincuncem craſſi, dodrantali fere latitudine, quod murorum ruinæ firmiſſima etiamnum docebunt. Dat is:* Het Caſteel van Haarlem, gelegen neffens den loop des Riviers, die na Egmont liep, ſtont regt tegen over Haarlem, en na het waterpas, niet verre van Heemskerk. Het was van gebacken ſteen, dewelke elk een Roomſche voet, en een vierendeel in de lengte d'andere te boven gingen, by na een een halve voet dik, en by na een ſpan breet, 't geen de vervallen muren ook nog betonen. Van de verwoeſtinge van 't ſelve Slot ſpreekt den voornoemden *Adrianus Junius* aldus: *Cujus dirruendæ ſoloque æquandæ occaſionem dediſſe libido ac vis Tyrannica arcis Domini creditur, quamvis alii indomito nec ullis modeſtiæ aut legum repagulis coercito populi in excidium nobilitatis concitati furori veroſimilius id attribuant, quando non una arx illud mali experta, ſed omnes propemodum, velut immani procellu ac turbine raptæ peſſumierant. Dat is:* Men hout het daar voor, dat de ſchenderye en tyrannye van den Heer van het Slot oorſaak gegeven heeft tot verwoeſtinge en ſlegtinge van 't ſelve, hoewel andere dat de onbeſuyſde en onbedwonge uytgelaten raſernye des Volx, dat de uytroeyinge van den Adel geſworen hadde, waarſchijnlijker toeſchryven, aangeſien een Caſteel alleen dat quaat niet beproeft heeft, maar dat ſy meeſt alle als door een woedende ſtorm en onweder zyn ter neder geworpen. Hy verhaalt dan voorts een gedenkwaardige geſchiedenis, die in 't overgaan van 't voornoemde Slot aan den vyant gebeurt ſoude zyn, met deſe woorden. *Porro arcis hujus mentio ſuggerit mihi inſigne & dignum cujus memoria literis conſignetur facinus, inter rariſſima conjugalis amoris exempla numerandum: in quod diverticulum ab inſtituto ſi pauliſper digrediar, cogitent lectores levandi tædii gratiâ id eſſe factum. Etenim cum loci Dominus ob vim & effrenatam violentiam juſtum omnium in ſe odium contraxiſſet, arctiſſima obſidione in arce ſua premi cœpit, quæ cum in longius traheretur, præcluſa omni effugii ſpe, ac deficiente jam re cibaria, in ſumma egeſtate atque inopia quum deditio pararetur, uxor ſingulare pietatis & amoris in maritum decus, ad eam pactionis cum hoſte formulam deſcendit, ut ſemel exportandi ſibi quæ chariſſima haberet facultas daretur; quo ex conventione pacto confirmato obſervatoque, conjugem bulgæ incluſum, adjuvante onus pediſſequa, extra arcem exportavit, neglectis charioribus utenſilibus ciminiſque: pari cum laude efferenda cum Guelphi Bajoariæ Ducis pientiſſima uxore, quæ poſt ſimilem obſidionem ad deditionem compulſa, cum Conrado Suevo Imperatore ad eas pacti leges acceſſit, ut ipſa nobiliumque uxores efferrent res quaſque pretioſiſſimas. Credente hoſte ſecuturam opum exportationem, viſum fuit fœmineum agmen, Principis fœminæ exemplum imitans, maritos ſuos de humeris pendentes, dulcia onera ſubvectare, ac in ſinu parvos liberos gerere. Dat is:* Voorts het gewag van dit Slot, doet my een heerlijk feyt gedenken, dat waardig is, om beſchreven te worden, en te reekenen onder de alderſeltſaamſte exempelen van echte trouwe; waar toe als ik een weynig aftrede, ſullen de leſers gelieven te gedenken, dat ſulx uyt luſt gedaan is. Als dan den Heere van deſe plaatſe, door ſijn gewelt en ongetoomde moetwille, aller rechtvaardigen haat op ſig geladen hadde, is hy in ſijn Slot ſeer naauw belegert geworden; welke belegeringe ſoo ſy lange duyrde, alle hope van ontkomen afgeſneden zynde, en den montkoſt nu ook ontbreekende, als ſy't nu opgeven moeſten, ſoo heeft ſijne huysvrouwe, een cieraat van Godſaligheid, en liefde tot haren man, dit verdrag met den vyant aangegaan, dat ſy het alderliefſte dat ſy hadde in eens mochte uytdragen; het welke haar belooft en gehouden zynde, ſoo heeft ſy haren man, in een male beſloten, met hulpe van haar Staatjuffrouwe buyten het Caſteel gedragen, verachtende alle hare lieve juwelen en huysraat. Eene vrouwe met gelijke roem te prijſen, met de Godſalige huyſvrouwe van *Welphus*, Hertog van Beyeren, dewelke naar gelijke belegeringe, tot overgeven ook gedwongen zynde, met Keyſer *Conradus Suevus*, mede is over een gekomen, dat ſy en alle de Edele Vrouwen, ſouden uytdragen wat ſy koſtelijx hadden. Als nu den Vyand meynde, dat daar op een torſſinge der goederen ſoude volgen, ſoo is daar een Vrouwen-leger geſien, het exempel van de Hertoginne navolgende, heure mannen, ſoete laſten, aan den hals op de ſchouderen, en de jonge kinderen in heuren ſchoot dragende.

In de huwelijxe voorwaarden tuſſchen Heer *Otto van Aſſendelft*, en Vrouw *Johanna van Cruningen*, in den Hage geſloten, getekent, en bezegelt op den 23. October 1551. word ten huwelijk

welijk belooft de Hofstede van Haarlem, daar dat Slot opgestaan heeft, gelegen tot Eemskerk, met dat Opperhof en Nederhof, met dubbele Graften, met Cingels, en daar binnen met hoge, lage, en middele jurisdictie, met manschappen, en collatien van vijf beneficien; werdende deselve Hofstede aldaar gestelt by de goederen alle te samen een onversterflijk erfleen, die gehouden werden van den Prince van Orange, als Heer vande Lecq.

Met dit Huys van Haarlem, met den Lande, Molen, en Erve, dat daar toe behoort, sijn zedert den jare 1472. verlijt de navolgende Heeren.

Adriaan vander Leck, by dode van *Jan vander Leck* sijns vaders, den 10. July 1472.

Jonkvrouw *Gillis vander Leck*, by dode *Adriaan vander Leck* haars vaders, den 3. Aprilis 1482.

Jonkvrou *Alijd van Kijfhoek*, by overgifte van *Gillis vander Leck* haar moeder, den 12. November 1485.

Gerrit, Heere van Assendelft, Ridder, by dode Vrouwe *Alijd van Kijfhoek*, sijn vrouwe moeder, den 10. December 1531.

Jonkheer *Nicolaas*, Heere van Assendelft, by dode van *Gerrit*, Heere van Assendelft, Ridder, sijn Heer vader.

Jonkheer *Floris van Assendelft*, by dode en makinge van *Nicolaas*, Heere van Assendelft, sijn Neve, den 13. September 1570.

Jonkheer *Cornelis*, Heere van Assendelft, by dode van Jonker *Floris van Assendelft*, sijn soon, den 9. February 1578.

Jonkheer *Gerard*, Heere van Assendelft, by dode van Jonkheer *Cornelis van Assendelft*, sijn Heer vader, den 5. Juny 1601.

Vrouw *Anna van Assendelft*, weduwe *vander Aa*, by dode van *Gerard*, Heer van Assendelft haren broeder, den 10. Aprilis 1618.

Vrouwe *Agnes de Renesse vander Aa*, by overgifte van Vrouwe *Anna van Assendelft*, haar moeder, den 17. February 1626.

Jonker *Gerrit Frederik van Renesse*, Baron d'Elderen, Mansuy, &c. by dode van Vrouw *Agnes de Renesse vander Aa* voornoemt, sijne Edele Vrouwe moeder, den 10. October 1635.

Jonker *Hendrik van Renesse*, by dode van den voornoemden Jonker *Gerrit Frederik van Renesse*, sijn broeder, den 4. July 1654.

Vrouw *Anna van Renesse*, by dode Jonker *Hendrik van Renesse*, haar broeder, den 13. October 1662.

George Frederik de Renesse, &c. by dode van Vrouw *Anna van Renesse*, den 15. Mey 1668.

Heer *Cornelis Fannius*, by opdragte van den Heer *George Frederik de Renesse*, Baron de Elderen, den 27. Juny 1669.

De besitters van dit Huys hebben haar veeltijds van seer oude tijden laten qualificeren en noemen Baronnen van Haarlem.

Dit is te sien uyt den eedt van de Leenmannen van Haarlem, staande in het oude Register van de Achterleenen van Haarlem, met een seer oude hand op het eerste blad, luydende aldus.

Den Eedt van de Leenmannen.

„ DAt sweer ik, dat ik den Heer van Assen-
„ delft, als wesende besitter vander Ba-
„ ronnye van Haarlem, goet en getrouw sal zyn,
„ dat ik niet en sal wesen in rade noch in daat,
„ daar sijne Persoon, Heerlijkheden, en Goe-
„ den eenig hinder, schade, ofte letsel of komen
„ mochte, maar indien ick yet verneme ofte
„ tot mijnre kenniſſe komt, dat sijn Persoon,
„ Heerlijkheden, en goeden hinderlijk mochte
„ wesen, daar of sal ick hem in tijds waarschou-
„ wen ofte doen waarschouwen, en sal hem met
„ raad en daad dienen en bystand doen, als ik
„ des versocht sal wesen na mijne vermoegen,
„ en groetheyt van mijn Leen, en sal generalijken
„ voort al doen, dat een goet en getrouw Leen-
„ man van den Baronnye van Haarlem schuldig
„ is en behoort te doen; Soe wairlijken moet my
„ God helpen, *en sijn Heylig woord*. Nota dese laatste woorden sijn met een andere pen geschreven, en apparent daar bygevoegt, ten tijde van Prins *Willem*, die dese clausule heeft ingevoert.

Pag. 21. versa, in 't selve Register van de Achterlenen, in den Index van de Achterlenen staat ook met een seer oude hand.

„ Hier na volgt die Tafel van den Leenen, ge-
„ komen uyt den Huyse van Egmond, die Vrou-
„ we *Alijd van Kijfhouk*, Vrouwe van Assen-
„ delft, in heuren Leenen mede geappliceert
„ heeft tot die Baronnye van Haarlem.

't Voorsz Leen-register begint met den 8. February 1379. met *Dirk vander Leck*.

De Leenen werden aldaar uytgegeven te houden van haar en haar nakomelingen, promiscue.

Van haar en haar nakomelingen besitters van de Hofstede van Haarlem.

Van haar en haar nakomelingen besitters van de Hofstede en Heerlijkheyt van Haarlem.

Besitters van den Huyse van Eemskerk, dat geheten word van Haarlem.

Besitters van de Hofstede en Baronnye van Haarlem.

Edoch 't nieuwe Leen-register van Haarlem beginnende met anno 1615. hout doorgaans.

„ Te houden van ons en onse nakomelingen,
„ besitters van de Baronnye van Haarlem.

In 't oude Register van de Vicaryen, staande tot collatie van de besitters van Haarlem, staat ook met een seer oude hand, foliis QQ, RR, SS, TT. promiscue als volgt.

„ Verklaringe van den Landen en Renten,
„ behoorende tot eene Vicarye gesondeert, &c.
„ daar af die collatie toebehoort den Heer van
„ Assendelft, als Baron en Heer van Haarlem.

Item als Heer van de Hofstede en Heerlijkheyt van Haarlem.

Item als besitter van die Hofstede en Heerlijkheyt van Haarlem.

In de biljetten van Waarschouwingen, daar by sy een ygelijk hebben doen waarschouwen, om haar

haar Achterleenen te komen verheffen, die sy alomme gedrukt hebben publijkelijk laten affigeren, selfs ook binnen Haarlem hebben sy haar gequalificeert als volgt, ook primiscue, namentlijk in 't biljet gedrukt op den 6. July 1620. by Vrouw *Anna*, staat.

„ De Heerlijkheden, Huysen, en Hofsteden „ van Assendelft en Haarlem, mette Vasallaryen, „ Manschappen, &c.

In 't biljet gedaan affigeren by *Nicolaas*, Heer van Assendelft, in date den 2. April 1636. staat.

„ *Nicolaas de Renesse*, Baron van Elderen, „ Mansuy, en Vryheer van Assendelft, Baron „ van Haarlem. Item alsoo vermits cessie en „ overgifte, en transport *inter vivos*, mitsgaders „ opgevolgde overlijden van Lofm. Vrouw *An-* „ *na van Assendelft*, in haar leven Vry-vrouw „ van Assendelft, Baronnesse van Haarlem, „ Vrouw tot Heemskerke, tot Castricum, van „ den Lande van de Leck, en van Swijndrecht, „ &c. Item soo is 't, dat by expresse last en spe- „ ciale ordre van de welgemelte Vryheer van As- „ sendelft, Baron van Haarlem.

In 't biljet gedrukt den 12. dag van Mey 1653. staat.

„ *Hendrik de Renesse*, dit Baron d'Elderen, „ Mansuy, Vryheer van Assendelft, Baron van „ Haarlem. Item Vrouw *Agnes*, Baronnesse „ van Haarlem.

In 't biljet gedrukt den 15. July 1668. staat.

„ *George Frederik de Renesse*, Baron d'Elde- „ ren, Mansuy, Vryheer van Assendelft, Baron „ van Haarlem.

Tot een besluyt sullen wy hier by voegen de volgende regelen, in dewelke dit oude Huys, en vermaart Casteel aldus spreekt.

Myn Stichters sijn geweest van Koninglijken bloede,
't Geslacht van Haarlem, groot van daden, rijk van goede,
Uyt Vriesland hier geset, gebleven, door de faem
En Ridderlijke deugt den Graven aangenaam;
Voor wien ick open stond, door 't welcke sy bedekten
't Gezegent Kermerland, en menig Friesman nekten;
Ick was een groot Paleys gelegen aan den Rhijn,
Ellendig overschot van dat ik plag te sijn!
Maar schoon ik nu die roem niet meer en kan bereyken,
Noch heb ik van myn eerst-geboorte menig teyken,
Als allerhande recht, en vrye heerschappy,
En recht van vrygeley voor ballingen daar by.
Noch kan ik, als 't behoort, met meer dan hondert Mannen
Aan my met eed verplicht, myn hoge Vierschaar spannen,
Noch voed ik menigte die doen 't geoorlaft waer,
Hier baden voor myn volk en dienden den Autaar.
Ik stond in steene maar soo hart als staale muyren.
Wie kan de tijd, en nijd, en raserny verduyren?
Wat ondervraagt gy meer? hoe pragtig ik wel was,
Oordeelt uyt Assumburg, gesprooten uyt myn as.

't Huys te HEEMSKERK.

GElegen by de Beverwijk, en anno 1250. by Conink *Willem* gebout, om den inval der Westvriesen te beletten; plag een toorn te hebben van negen estagien hoog, dan is naderhand geruineerd; en na dat het met sijn toebehoren door huwelijk aan die van Vyanen gekomen was, en van daar op de Heeren van Sevenbergen, is het wederom opgebout geweest, en genoemt 't Huys van Sevenbergen; Anno 1610. heeft den Grave van Arenberg, als Heere van Sevenbergen, het selve verkoft aan *Daniel van Hartain*, Overste Generaal van de Nederlantse Cavallerie, die 't selve met octroy van de Staten van Holland heeft doen noemen Marquet, na de Heerlijkheid van Marquet in Henegouwen, by hem aldaar verkoft; De oude Hollandsche Chronijk *divis.* 18. *cap.* 13. spreekt van de stigtinge van dit Huys aldus: „ Na desen dede Koning *Wil-* „ *lem* ook maken dat Huys tot Heemskerk tegen „ de Westvriesen, daar hy eenen geheten Heer „ *Gerrit van Heemskerke*, Castelein of maakte, „ met conditie dat hy de Vriesen altijd in roere „ houden soude, en nimmermeer laten rusten, „ met seker getal van kloeke Mannen en Soude- „ nieren, en daar voor soude hem de Coning „ doen geven 300. ponden 's jaars, en maakte „ hem daar toe Balliu van Kermerland, om des „ wille oft sake geweest ware, dat hem last van „ den Vriesen aangekomen hadde, dat hy dan 't „ hele Balliuschap hadde mogen uytbieden, om „ dien last en noot te wederstaan. Het is belegerd van den Heer van Polanen, uyt name van Hertog *Albregt van Beyeren*, en gewonnen na elf weken in den jare 1358 Hollandse Chron. *divis.* 26. *cap.* 5. en eindelijk afgeworpen in den jare 1436. volgens tuyge van deselve Chronijk *divis.* 28. *cap.* 37. alwaar aldus staat: „ Dit voorseid aldus „ geschied wesende, namen die Kermers vander „ Hertoginne wegen tot eenen Capitein en „ Hooftman *Willem Nagel*, en togen uyt, en de- „ strueerden dat Slot tot Heemskerk, om dat die „ van

„ van Haarlem daar te voren verwoest en ver-
„ nielt hadden die Sloten van Brederode, Heem-
„ stede, en Assendelft. Niet verre van dit Huys was een sekeren heuvel die gebruykt wierde, als een hultoneel der Graven van Holland over Kermerland, waar van *Adrianus Junius Bat. cap* 3. aldus spreekt: *Ostenditur adhuc isto sæculo in Kinnemaria medio ferme itinere inter Harlemum & Almeriam extra regiam viam seclusus tumulus in agris editior, ab aratri profanoque usu hactenus liber, quem Principis inaugurationi consecratum olim fama posteris nobis per manus tradidit. Dat is:* In dese Eeuw wert noch een verheven heuvel in Kermerland, halfwegen tussen Haarlem en Alkmaar, ter zyden van den Heerenweg in 't velt geweesen, tot noch toe vry van de ploeg, en ander gemeen gebruyk, dewelke eertijds geheiligd is geweest, tot de inhuldinge van den Prince, gelijk onse nakomelingen dat also van hant tot hant overgegeven is. En *cap.* 14. *Illud vero memoratu dignum est, non procul Heemskerka tumulum acclivem visi, in omnes æqualiter partes editiorem, in ipso ferme soli Caninefatum meditullio situm, in quo retroactis sæculis soliti sunt Hollandiæ Comites, ut Kinheimaria Domini, in frequenti ac solenni Populariorum & Nobilitatis conventu inaugurari dictioni illi, ac mutuo Sacramento imbui cum Principem tum Nobiles cum vulgo. Dat is:* Dit is verhalens waardig, dat'er niet wijt van Heemskerk een schuyns opgaanden heuvel gesien wert, over al even hoog, omtrent in 't midden van Kermerland gelegen, alwaar in voorgaande Eeuwen de Graven van Holland gewoon zyn geweest, als Heeren van Kermerland, over dat gebiet gehult te werden, in een grote en statelijke by-een-komste van de Edelen en de Gemeinte, en door onderlinge eed verpligt te werden, so wel den Prince als de Edelen met het volk.

't Huys te HEEMSTEDE.

GElegen een half uyr van Haarlem, daar het oud en Edel Geslagt van Heemstede sijn naam af voerde; *Holl. Chron. divis.* 26. *cap.* 43. „ Het Huys te Heemstede werde beneffens meer „ andere ter neder geworpen van *Coenraat Kuy-* „ *ser*, uyt last en magt van *Albregt van Beyeren*, „ Grave van Holland, van wegen de moort aan „ *Alijd van Poelgeest*, dogter van *Jan van Poel-* „ *geest*, Schiltknape, des Hertogen Boele, en „ *Willem Kuyser*, des Hertogen Hofmeester, in „ den Hage, op des Heeren Hof en Plaatse op „ St. Martini nagt begaan, aan welke moort Heer „ *Jan van Heemstede*, beneffens vele andere schul- „ dig was in 't jaar 1392. En *divis.* 26. *cap.* 58. „ In dat selve jaar 1404. worde dat Huys te „ Heemstede buyten Haarlem weder gede- „ strueerd, en ter neder geworpen. Het plag te horen aan *Roeland le Fevre*, Heer van Liesvelt, Thesaurier van Vlaanderen, als getrout hebbende een erfdogter van den Huyse van Heemstede, omtrent het jaar 1480. dan is naderhand om schulden die sijn erfgenamen gemaakt hadden, verkoft anno 1552. aan *Willem* × *van Lokhorst*, wiens outste dogter *Anna van Lokhorst* het selve nagelaten heeft aan haar dogter *Anna van Arkel*, geprocreëert by den Heer van Amelroy, welke te man hadde *Walraven van Gent*, sone van den Heer van Oyen in Gelderland, die Heemstede t'samen verkoft hebben, en is naderhand daar van eigenaar geworden *Adriaan Pauw*, geweesen Raad-pensionaris van Holland, wiens descendenten 't selve als nog toebehoort.

× moet altijd niet zyn, Vincent v. Lockhorst gemaakt J. Willem van de oudste Sterfda ter Vincent, van wien hy erfde)

't Huys te HILLEGOM.

IS genaamt geweest van ouds het Hof te Hillegom, en is met dit Huys verlijd op den 6. dach in Mey 1440. *Adriaan van Rietvelt*, te sien uyt de oude Leenbrieven.

Jan van Rietvelt, sijn soon, by dode van *Adriaan van Rietvelt*, is daar mede verlijt in 't jaar 1457. den 23. Maart van den Grave van Holland.

In 't jaar 1483. heeft dees *Jan van Rietvelt* daar by te Leen ontfangen die Duynen van Grietenbrug af, tot de Hillegomer-beek toe, van den Grave van Holland, &c. om sijn goede en getrouwe dienssten, in de leste reyse en wapeninge van Utregt, en elders gedaan, in vele en diverse manieren, tot recompensatie van dien, en van sijne schoone en kostelijke Huysinge te Hillegom, dewelke binnen die twee jaren herwaarts afgebrant was geweest, by quaatwillige en gebanne personen by den Hove van Holland, ter sake van de informatie, die de voorsz *Jan van Rietvelt*, als Procureur Generaal op henluyden gedaan hadde.

In 't jaar 1487. den 15. Mey is door *Maximiliaan* Roomsch Koning, en Grave van Holland, dat nieuwe Huys te Hillegom, met de Duynen tusschen Lisser en Hillegommer-beeke, verlijt *Jan van Rietvelt*, Ridder, en Raad in de Kamer van den Rade in Holland, mitsgaders Procureur Generaal van Holland, Zeeland, en Vriesland; de Duynen, Waranden, en Conijnen met het nieuw getimmerde Huys, tot een ongespliste en onversterfflijk Erfleen.

Den 11. Maart 1490. is dat Huys te Hillegom, met de Duynen tussen die Lisser en Hillegommer-beeke, met Warande en Conijnen, verlijt *Thijman van Waveren*, als wetachtig man en voogt van Jonkvrou *Maria van Rietvelt*, sijn geëchte wijf, eenige dogter van *Jan van Rietvelt* voorsz by overgifte van haar vader.

Den 30. Jannury 1518. is daar mede verlijt *Gijsbregt van Nyenrode*, Maarschalk vander Eem, getrout hebbende *Cornelia van Waveren*, erfdogter van *Thijman van Waveren*, en van *Maria van Rietvelt*.

Cornelis van Nyenrode, Domheer ten Dom tot Utrecht, is daar mede verlijt naar dode van *Gijsbregt van Nyenrode*, den 4. October 1564.

Catharina van Nyenrode, erfdogter van *Cornelis van Nyenrode*, getrout met *Jan van Sijpestein*, Meesterknaap van Holland, is daar mede verlijt by dode van haar vader *Cornelis van Nyenrode*, den 4. October 1584. en den voornoemde *Jan van Sijpestein*, by testament van de voorsz sijne huysvrouwe, den 9. Maart 1616.

By aflijvigheid van deselve is daar mede verlijt anno 1626. *Cornelis van Sijpestein*, Domheer ten Dom tot Utregt, soon van *Jan van Sijpestein*, en van *Catharina van Nyenrode*, by wiens descendenten het nog jegenwoordig beseten wert.

't Huys

Digitized by Google

't Huys te MERESTEIN.

OMtrent Adrichem by de Beverwijk gelegen, alwaar die van den Geslagte van Mereſtein plegen te wonen, die gekomen waren van een wettige jonger broeder van Egmont; dog is naderhand door den Oorlog gedeſtrueerd, en weder opgebout in forme van een ſchone Houve; het plag met Adrichem, Aſſenburg, en Foreeſt maar een quartier uyrs van malkanderen te leggen.

't Huys te POELENBURG.

IS mede geruineerd geweeſt, dog insgelijx weder opgetimmerd in forme van een Hoeve.

't Huys te REEWYK.

BY Heemskerk gelegen voor deſen toebehoord hebbende aan de Heeren van Noortwijk.

't Huys te SANEN, SCHOTEN, en SPARNEWOUDE.

ALle drie voor deſen Adelijke Huyſen, dog alle door den Oorlog geruineerd; Dit laatſte lag omtrent het Dorp van Sparnewoude, van welk Dorp geboortig was den Reus *Claas van Kieten*, van wien gemag gemaakt wert in de Hollandſe Chronijk *diviſ.* 20. *cap.* 19. als volgt: Omtrent deſen tijd was een man, geheten *Claas van Kieten*, geboren van kleine ouders, in een Dorp geheten Sparnewoude by Haarlem, wiens ſtature of lichaam by andere menſchen niet was te gelijken; want onder ſijn uytgerekten arm ſo gink wel die langſte man deur, die in 't Land was, en onder een ſchoe van ſijn voete, ſo worden wel vier voeten onder bedekt; die ſchoolkinderen gaande of komende van der ſchole ſagen hem wel van agteren, maar van voren en durſden ſy hem niet aanſien; en nogtans ſo was deſe *Claas* een ſagtmoedig en goedertieren man, ende en was niet fel en quaat; dus waar't ſake geweeſt, dat hy ſo ſtout, kloek, en vroom ware geweeſt van herten en van moede, als hy groot en ſterk was van lichaam, hy ſoude alleen de vyanden met ſijn geſigte en tegenwoordigheid hebben verjaagt. En *Adrianus Junius Batav. cap.* 2. *Memoratur & Nicolaus Kithenius, quem Spernewoude pagus extulit, tam enormi fuiſſe corporis vaſtitate, ut proceriſſimum quemque ſui temporis, & ſymmetria impares non reſpondebant.* Als de Edelen van Holland Heer *Dirk van Brederode*, *Floris*, Regaal Abt des Clooſters van Egmont, Heer *Hendrik*, Burggrave van Leiden, en Heer *Willem van Egmont*, met anderen na Engelant togen, om Graaf *Jan van Holland*, na de moort van ſijn vader Graaf *Floris de V.* in Holland te halen, ſo hebben ſy deſen Reuſe *Claas van Kieten* tot een vremdigheid met ſig genomen, volgens getuygenis van de voorgenoemde Hollandſe Chronijk.

't Huys te TETROEDE.

GElegen by Brederoede, daar die van Tetroede mede een Edel Geſlagte haren naam van gevoert hebben.

't Huys te VELSEN.

LAg twee mijlen van Haarlem, dog geruineerd geweeſt zedert de moort die *Gerre van Velſen* dede aan Graaf *Floris de V.* anno 1296. en is aldaar naderhand een ſchoon Huys met brede gragten getimmerd. *Adrianus Junius* ſpreekt mede van dit oude Huys te Velſen, *Bat. cap.* 18. *Arx Velſena diſjecta laceras ruinoſaſque parietinas adhuc oſtendit, ob parricidiale in Principem fœde trucidatum nefas, communibus Hollandiæ Zelandiæque armis expugnata atque everſa; cujus exaugurata fundum Janus Douſa, Muſarum delitiæ poſſidet. Atque in ejus vicinia ad telijactum paucis abhinc annis egregiam Villam Caſtelli modo lata foſſa circumdatam ab Adriano Groeneveenio Harlemenſi cive exſtructam videmus.* Dat is: Het afgeworpen Huys van Velſen vertoond ſijn vervallen muren noch, van wegen de ſchandelijke vadermoort des Graven door de gemeine Wapenen van Holland en Zeeland, beſtormt en verwoeſt, wiens grond de lieflijke Poëet *Janus Douſa* beſit. Alwaar wy ſien, dat omtrent een ſteenwerp van daan een heerlijke Hofſtede Caſteelsgewijſe met een brede gracht omvangen van *Adriaan Groeneveen* van Haarlem voor weinig jaren geſtigt is.

't Huys te VOGELSANK.

WAs van ouds een Graaflijk Huys, alwaar de Graven van Holland haar veeltijds onthielden, en veel Privilegien aan verſcheide perſonen en plaatſen verleent hebben. *Holl. Chr. diviſ.* 19. *cap.* 15. „ Deſe Graaf *Floris* dede maken veel koſtelijke Hoven, en Ridderlijke woningen, als 't Huys te Vogelſank in 't Haarlemer-hout, daar hy ſtadelijk met Heeren en Ridderen, Vrouwen en Jonkvrouwen plag te Hoveren, Vliegen, en Jagen, en Ridderlijke oeffeningen, van ſteken en tournoye te hanteren. En in 't kleine Chronijxke van Holland, Deſe Graaf *Floris* hadde veel Oorlogen en ſtryden op die Weſt- en Ooſtvrieſen, die hy alle bedwang; hy dede maken vier Caſtelen, als Medenblik, Enigenburg, Middelburg, en Nieuburg, om die Vrieſen daar mede te dwingen; hy dede ook maken het Huys der Vogelenſank in 't Haarlemer-hout, en dat Hof in den Hage maakte hy groter en beter dan het was. Anno 1383. heeft Hertoge *Albregt van Beyeren* het ſelve aan *Reinout*, Heer van Brederode, om menige trouwe dienſten die hy hem gedaan hadde, gegeven by brieven luydende als volgt.

„ *Albregt*, &c. doen kont allen luyden, dat wy gegeven hebben en geven mits deſen brieven, voor ons en voor onſe nakomelin-

„ gen onſen lieven en getrouwen Heer *Reynout*,
„ Heere van Brederoed en Gennip, alſſe om me-
„ nigen trouwen dienſte die hy ons gedaan heeft,
„ en nog doen ſal, onſe Hofſtede ter Vogelſank,
„ mitter uyterſte grafte alſſe gelegen is. Voort
„ ſoo hebben wy hun gegeven, en geven hun
„ en ſijnen nakomelingen, of den genen die deſe
„ voorſz Hofſtede en Grafte van Heer *Reynout*
„ *van Brederode* en *van Gennip* voorſz hebben
„ of beſitten, dat ſy hoir Koeyen, Paarden,
„ Schapen, en Varkens, en andere beeſten ſul-
„ len laten gaan in onſe houte weyde, ſonder
„ eenig wederſeggen van ons, of van onſen Hout-
„ veſter die nu is, of naarmaals weſen ſal, ſon-
„ der eenigen pacht of duyngelt daar af te geven,
„ ons nog onſe nakomelingen, duyrende tot
„ eeuwigen dagen. In oirkonde &c. gegeven in
„ den Hage op den 13. dag in Aprille, in 't jaar
„ ons Heeren 1383.

Om de verhandelinge van deſe Adelijke Huyſen en Sloten, en die gene, die nog verder in Kermerland mogten gelegen hebben, dog nu geruineerd en verwoeſt zyn, te eindigen, ſal ik alhier laten volgen 't geen den geleerden *Samuel Ampſing*, in ſijn beſchryvinge van Haarlem, ons daar van nagelaten heeft, en ſchrijft hy daar van aldus.

WAnt veelderley geſticht van ſtatige gebouwen
Vercierde onſe Stad in luſtige Lansdouwen,
En beemden om en om, die alle door 't gevecht
Vervolgens nu en dan ter aarden ſijn geſlecht;
Dit wort uytdruckelijk van veelen ſoo geſchreven,
Ia 't word maar al te klaar te kennen ook gegeven,
Door menig woeſt verval en afgeworpen ſteen,
Door al het wijt geweſt van onſe Landen heen.
Wel had den Adel dan alhier ſig neergeſlagen,
Om alderley plaiſier van rennen ende jagen,
Wel aan den Stroom des Rhijns hun woning vaſt geplant,
Om al dien vollen luſt van deſen onſen kant;
En ſoo de Graven ook wel meeſt in oude tyden
In deſe onſe Stad ſig plagten te verblyden,
En hielden veeltijds Hof, of hier, of hier omtrent;
Is 't vreemt dat d'Adel ook ſig hier heeft heen gewent?
Ook wil een igelijk daar liefſt ſijn woning maken,
Alwaar men ligtlijk kan aan alle ding geraken,
Daar goede lijftogt is, is hier geen Land en Zee;
In watter ergens is dat hebben wy hier mee,
De lieffelijkſte ſtreek die oyt een menſch mogt weten
Daar niets ter Werelt is, ook 't minſte niet vergeten,
Rijk in 't ſoet pluymig Volk, ſoo dat een deel voor lang
Van hier gekregen heeft den naam van *Vogelſang*:
Dat dan met *Aalbertsberg* by yder plaats geleken,
In luſt en in vermaak ſoo ver heeft uytgeſteken,
Dat beyde langen tijd voor allen alder meeſt,
Ia 't eenig luſt vertrek der Graven ſijn geweeſt,
Het Huys te *Vogelſang* leyt t'enemaal geſchonden,
Den heuvel en de gront word maar alleen gevonden:
Den naam ſou ook vergaan, ten waar 't nu door de *Jong*
Weer uyt der aarden rees, en tot den Hemel drong.
't Word weder als het was ſoo heerlijk opgetogen,
't Word weer een *Graven Huys* voor onſer aller ogen.
't Waar jammer dat den naam van 't Huys ſou ondergaan,
Ook blijft de *Jong* ſijn naam ſoo lang dit Huys ſal ſtaan.
Het Huys te *Aalbertsberg* is ook nog ſo in 't leven
Dat vry wat heerlijk ouds nog over is gebleven;
Is *Suyker*, ook ſijn Lot en Eere niet wel waart,
Die aan ſulk ouwt geſticht, geen koſten heeft geſpaart,
En *Valkenburg* die 't nu met Landen ende Hoven,
Voor ſich bekomen heeft, is waardig mee te loven,
Als die een huys en hof, van ſulken naam als dit,
Van ouwts des *Graven huys*, en 't *Hof van 't Land* beſit.
En meer nogh dat ick hier met namen oock moet ſetten,
Dat hy d'afgodery placht plotſhijck te beletten,
Die 't blinde volck daar dryft, met eene *Pieternel*.
Die yvert voor den Heer en 't waare Iſrael?
Indien ſy over al naar dit exempel deden,
Men ſouw d'afgodery wel haaſt met voeten treden,
Soo ſouwt met Gods Kerck, in 't lant wel beter ſtaan,
En 't ryck des Antichriſtes ſouw anders onder gaan.
Maar (laas) dat *Bredero* ſoo ook is om gekomen?
Wie heeft dogh ſulck gewelt en moetwil voorgenomen:
En kan 't dan mogelijk ſijn, dat ſigh het dul gelaat,
Van den beſeten krygh, ſo ver te buyten gaat?
't Was ook een *Graaffelijk huys*, veel ouder mee van jaren,
Veel meerder van gebouw, als ooyt die andre waren,
Van *Aarnout* eerſt Geſticht, de derde Graaf van 't Lant,
Een Luſthof op den Rhyn, een Luſthof in het ſant.
Den naam ſelfs leeft dan noch, en ſijn ouwt Heerlijk weſen,
Van dien gemelden Graaf van Hollant uyt gereſen,
Soo is de hoogſte plaats der Edlen, noch by haar,
En voert het Schilt van 't Lant, met eene blauwe baar.
Die Stam heeft groot gebiet, in ons geweſt, en landen,
En heeft veel Dorpen hier om onſe Stad in handen,
En grote macht in Duyn, en heeft ook ſelfs in Stad,
Wel eer, maar nu niet meer, wel eenig recht gehad.
Die drie dan waaren ooyt der huyſen waardſte lichten,
Die onſe Graven hier in oude tyden ſtichten,
In 't Hollants Paradys, tot Haarlems eer en roem:
Waarom ik hunnen naam, alhier met namen noem.
Dog om nu tot het Sloth van *Haarlem* weer te keren,
Staat hier een wonder ſtuk van echte trouw te leren,
In deſes Heer en Vrouw, wel nodig aangeroert,
En waardig alle tyd, in onſen mont gevoert:
Als dan 't gemelde Sloth van boeren ende knapen,
Van 't woeſt onſtuymigh grauw, met ſpeer en boog en wapen,
Was hettig aangtaſt, en anders niet bereyt,
En naauw en na beſet, en om en om beleyt,
En hun nu koſt ontbrak daar binnen om te leven,
En dies door hongersnoot, ſig moeſten overgeven;
Bedong die kloecke vrouw, dat ſy haar beſte ſchat,
In eens uytdragen mocht, en 't liefſte dat ſy had:
En is ſoo met haar man, in eene maal verſteken,
Met hulpe van haar maagt, ter poorte uytgeſtreken,
Verkieſende voor 't goed haar lieve Bedgenoot,
En eenen naakten hals, voor ſijne ſtraf en doot.
Dus heeft *Welphs* wyf haar man ook op den hals genomen,
Met Keyſer *Coenraat* mee in ſulk verdrag gekomen,
So droeg de ganſche reſt ook mee ontdekt en bloot,
De mannen op den rug en kindren in de ſchoot:
Soo dat ſijn Mayeſteyt, haar ſiende dus behangen,
Hen flux te ſamen heeft weer in gena ontfangen,
En in de plaats van ſtraf, en wraak hun toegeleyt,
De Tafel, en den Diſch, en vreugde toebereyt.

Ge-

Gelijke kloeke greep is naer nog eens gebleken,
Wanneer *Milanen* was van *Fredrik* afgeweken,
Gedwongen met gewelt, gewonnen met het swaert,
Soo heeft een Nonne ook haar broeder dus bewaert.
Want overmits dat sy voor hem afvallig waren,
Soo wouw den Keyser dan, dat Burgers hooft niet sparen,
Siet soo is dese daat soo kloekelijk bedacht,
Van andren naderhand dus heylsaam mee betragt
Dit is van onsen naem, wil ymant my nu vragen
Wat hier de waarheyt is. Ick wilde dat wy 't sagen.
Men vint ook *Haralem*, en *Herlem* mee gespelt,
En ick verhaael uw maar, het geen men ons vermelt.
Als *Schryver* komen sal, die sal u t'sijne seggen,
En sterken met bewys, en andre wederleggen.
Ik wys uw dan tot hem, gaat port hem dat hy schryft,
Op dat soo dienstig werk niet langer na en blyf.
Noch moeten wy alhier met eenen dit ook stellen,
't Geen anderen ons nog meer van onse Stad vertellen,
En seggen dan dat hier een grote hoek van 't Landt,
Met Wyngaarden te saam, en Olmen was beplant;
Een Bosch 't welk 't Heydens Volk, naar hun afgodisch wesen,
Hun Bacchus had gewyd, hun Bacchus uytgelesen:
Dies werden wy van ouds genaamt *Bacchiades*:
't Welk souw verandert sijn, by ons in *Bakenes*;
En tuygen dan, dat ook, in 't graven deser gronden,
Veel wortelen nu en dan, van Wyngard sijn gevonden,
Tot sekerder bericht, en vast getuygenis,
Dat even dan de saak alsoo gelegen is.
Hoewel de luyden meest, van kweet niet wat een *Baken*,
Den naam van *Bakenes*, gemeynlijk willen maken:
't Sy dat de Tooren dan, de Tooren daar ter stee,
Of soo wat sy geweest die Bake inde Zee.
Maar soude 't niet veel licht, de waarheyt nader schynen,
Te brengen *Bakenes* van het gewest der swynen;
Na dien dat *Baak* een swyn, en *Nes* na sin en luyd,
Van d'oude taal, een streek van vogtig lant beduyd;
Ook siet men dat de Stad hier leeg leit in gesonken,
Ja dat de Landen ook wel leggen heel verdronken,
Aan dit Oort buyten Stad, wanneer by Winters tyt,
Den Hemel al te veel door swaren regen splyt.
Soo is 't ook kennelijk dat altyd vele bossen,
Om Haarlem om en om, en daar ook sijn gewossen,
Ook weet men dat men daar het best gemeste swyn,
Wel aller meest verneemt, daar d'Ekels 't meeste sijn;
Het schynt ook datmen dit ons dwaaslijk heeft verweten,
En ik weet niet wat een schimp, ons hier om op gesmeten,
Voorwaar een slegt verwyt en kinderlijke smaat,
Die maar den kindren spyt, en ons niet aan en gaat;
Dog hoemen ons begin te dieper wil verneren,
Hoe wy met alle regt noch hoger onse veren,
Opsteken inde lucht, en dit is ook gewis,
Dat onse Heerlijkheid dies maar te meerder is.
Ten waar dat ymant dit noch beter kon behagen,
Dat *Bakenes* den naam van onse *Beek* sal dragen,
Die uyt den Duytsen Rhyn, die 't Lant hier heeft ververst,
Door dringen vande Duyn met magt is uytgeperst;
Hier komt ons nu't Geslagt van *Bakenes* voor ogen,
Out, Edel, en vermaard, en heerlijk sig vertogen,
't Welk had in blauwen gront in eenen gulde band,
Drie Cruysse n root gemaalt tot hunnen Adelspand.
Men weet niet waar die Stam haar oorprong heeft genomen,
Waarschynlykst dat sy is van *Haarlem* afgekomen;
Want overmits dat Huys was *Kinbak* toegenaamt,
Maakt *Bakenes* daar van, ten is niet vremd geraamt;
So kon ook wel dat Land van dat Geslagt beseten,
Van *Kinnebackens* naam sijn *Bakkenes* geheten,
En namaals *Bakenes*, gelijk van tyd tot tyd,
Een naam by wylen wast, of ook by wylen slyd.
Souw *Kinnebaken* ook van *Kinbeyn* niet wel komen.
Een Vloet die hier omtrent, wel eertyds is vernomen,
Die doe ook al dit Land dien naam heeft opgeleyt?
Na sijn wy *Kennemers*, en *Kermers* ook geseyt.
Het kan ook lichtlijk sijn, en 't souw geen wonder wesen
Dat Haarlem, een Geslagt soo oud en soo gepresen,
En van soo hoogen naam, alhier wel eer gevreest,
En van een groot gebiet, en aensien sy geweest;
En soo heeft Haarlem ook, in Kermerland gelegen
By ouds den naam van 't hooft van Kermerland gekregen,
En even als men dit uyt oude Boeken weet,
So is 't ook dat het nog by onsen tyd soo heet.
De Graven van dit Land, en d'alderoudste Heeren,
Die hebben hierom ook, om onse Stad te eeren,
In dese lieve plaats de Stoel van 't Recht gepland;
Het alderhoogste Regt, in 't ganssche Kermerland.
Men vint ook *Bakenes*, niet wyt van Bodegraven,
Gelijk de Kaarten ons wel eer te kennen gaven,
En nog de beste doen: alwaar de plaats ook leyt,
Die 't *Hof* dat is het *Slot*, nog huyden word geseyt.
Hier door wort dit Geslagt gewis ook seer gepresen,
Hier door haer Heerlijkheyt niet weynig aangewesen,
Als 't welk door klaar besit, so hier als daar in 't Land,
Haar magt soo heeft vertoond, en naam soo heeft gepland.
Hier van ook diende wel een weynig nog gesproken,
Dat als en sekere tak, heeft manlijk oor ontbroken,
Van't *Haarlemsche* oud Geslagt de *Assendelftse* Stam,
Haar met besit en Schilt door Houwlijk over nam.
Die stam heeft desen naam van *Assendelft* bekomen,
Alwaar de gront van 't *Slot*, nog huyden word vernomen,
Het Hof ook nog genaamt: misschien om dat het regt,
Hier ook wel eer den twist der *Kermers* heeft geslegt,
Soo plagt dan dit Geslagt, gevierendeelt het teken,
Van *Haarlem*, en haer Dorp, ten Wapen uyt te steken,
In eenen roden gront, een gaande silver paart:
Waar door die Eedle stam nog huyden is vermaart:
Den dienst die *Assendelft* het Haarlems Huys voor desen,
Door Huwelijk heeft betoont, word haar nu weer bewesen,
Alsoo het Huys *Renes* haar ondergang meo wreekt,
Nadien ook dese tak, haer manlijk oor ontbreekt.
't Is lust dan om de Stad naar veele schoone vlecken,
En meenig Heeren-huys, en andere fraye pleeken,
Te wandelen door 't gesaay of door het groene land,
Langs meenge klaare Vaart, of langs den Duynen kant.
Kom hier dan wandelaar, 't gesicht dit is ten besten
En Duyn vermaak is Duyn, door loop al ons geweesten:
Het is voorwaar een lust, langs heen de klever laan;
Na duyn, naar Albertsberg, na Bloemedal te gaan.
Dáar kont gy soo gy wilt *Vergraafts* Fonteyn sien springen,
En blyven dan nog droog indien gy 't kont beditgen:
En seker sijn gestigt, en woning die hy boudt,
Is waardig dat gy die wel deur en deur beschout;
En dan dat *Graaffelijk Huys* van Valkenbug beseten,
Moet om dien ouden naam, veel minder sijn vergeten,
So weynig als een Huys, dat hier ook ergens staat.
Gaat dan na *Bredero* voortaan de regte straat,
Een Graeffelijk oud gestigt, nu jammerlijk geschonden,

Digitized by Google

Door Oorlog en geweld, en met der tyd verſlonden.
Door 't ongeval des tijds, een al te ſchoon gebouw,
En van ten hogen naam, dan 't ſoo vervallen ſouw,
Sie daer oock 't Huys *van Loo*; dan kont gy wat beneden
Een weinig vander hant, na Stuyffant u vertreden;
Voorts Santpoort hoger aan, en daar door 't ſnode feyt
Van *Gerrit* den verraer 't Huys *Velſen* ſtukken leyt,
Tot ſijne ſchand en ſmaet, en tot een ewig teken
Hoe Princen moordery de moorders op ſal breken,
Dan vander *Mijlens Huys*, en *Triers* daar aan met een
't Saam op den gront geſtigt van 't Slot van *Groeneveen*.
Ook vander *Ster* en *Kies*: noch komt gy wat te wijken
Na dyne rechterhant, het Huys ter *Huleſt* bekijken,
En *Backer* harde by, en ſoo daar overweer
Het Huys te *Haſſelaar*, en diergelijke meer.
Dan hoger na *Breſaap*, en ſoo ter ſijd na *Velſen*,
En daar de Duyn en 't Y, de Beverwijk omhelſen,
En perſſen in der engt, een ſeer gelegen ſtee,
Gelegen op het Y, gelegen by de Zee.
Hier diende *Kies* weer niet, nog *Schilperhoef* vergeten,
Dat *Tevlingen* beſit, en daarom ſoo kan heten,
En *Koeymans* ende *Baak*, en andre diergelijk,
Die al gelegen zyn, omtrent en by de Wijk.
Dit is een luſtig Land, hier worden Hollands palen
Op 't allerſmalſt geſien, die ſcherp een mijle halen.
Houd dan de rechte ſtreek, alwaar ſig voorts vertoond
't Huys t' *Adrichem*, dat nu 't Ceſlacht van *Burg* bewoond,
Waar naar 't ook word genaamt; gaat dan naa 't heel vervallen
Huys *Oosterwijk*, *Foreeſt*, en *Merenſteyn*, van allen
Niet ſlechtelijk verſien. Treed voort, en ſiet ook mee
Hoe 't Slot leyt omgekeert, der Stigters onſer ſtee,
Ja ſiet hoe droevig daar de afgeworpen ſteenen
Den ondergang van 't Slot van 't *Haarlems Huys* beweenen,
Heel jammerlijk vernielt, en ſchandelijk verkeert,
En tot den kalen gront ellendig omgekeert.
En ſucht en denkt, hoe kan ook alle ding verkeren?
Dog ſiet daar *Aſſumburg*, het *Haarlems Huys* ter eeren,
Opſtygen in de Lucht: voorwaar een groot cieraat
Der Huyſen hier omtrent, of waar gy heenen gaat.
En wel tuygt *Aſſumburg* aan lieffelijke wegen,
En loffelijken oort, by 't Aſſumveer gelegen,
Met ſijne Heerlijkheid en ſonderlinge pracht
En opgeſtegen kop, den roem van dit Geſlacht.
Soo ſtaat dan 't *Haarlemſch Slot* (hoewel ſchoon afgebroken)
Daar door weer opgericht, door *Aſſumburg* gewroken
Van 't ongelijk des tijds: het een een ſteenen hoop,
Het ander een Caſteel: dit 's 't wereltlijk beloop;
Dit moet ik ook noch hier van *Aſſumbug* verklaren
Hoe ſy het Halsregt voert, voor vele hondert jaren,
Hoe ſy in hoger macht een hege Vierſchaer ſpand
Tot ſtraffe van 't geboeft, tot ſuyvring van het Land;
Beklaagt dan *Rewijk* voorts, en *Poelenburg* met eenen,
Een ſteenwerp maar van daar, en beyde niets dan ſteenen,
En een vervallen muyr, en jammerlijk ruwiin,
Die van d'onvaſtigheid ons doen getuygen ſijn.
't Huys *Heemskerk* reſt hier nôch, by Koning *Willems* tijden,
Ten Wapenhuys geſtigt, de Landen te bevryden
Voor bloedig Krygs-verderf, voor moord, voor brand, en vier,
En Vyands overval van 't Volk van 't Noord-quartier.
Soo kan 't gemelte Huys noch huyden dijnen oogen
Veel teyknen van haar eer, en ouden naam vertogen!
Gelijk het geenſins is het minſte out geſticht,
Dat hier om onſe Stad wel eer is opgericht.
Dog eere komt *Marquet*, die dit oud heerlijk weſen
En Koninglijk gebouw voor ſig had uytgeleſen
Tot ſijn vermaak vertrek, en vry in eeren hiel:
Dies ook met allen recht de naam op hem verviel.
Soo is 't ook merkens waard hoe 't Huys ter Krijg gebooren,
Van ſulk een Krygsheer was, ter wooning uytverkooren:
Soo dat ook dus haar val haar rijklijk word geloont,
En hy ſoo met het Huys en 't Huys met hem gekroont;
't Is reeht dan dat dien Heer aldaar ook naar ſijn ſterven
In *Heemskerk* heeft gewilt den aarden ſchoot beerven:
Waar toe de plaatſe word, naar ſijne Heerlijkheid,
Naar ſijne Staat en Huys, getimmert en bereyt.
Sijn ſoon de jonge Heer, die ook in wetenſchappen
Van Waapnen ende Kryg ſijns Heeren vaders ſtappen
Met dapperheid betreet, die houd ook in dit Vlek,
En op dit heerlijk Huys, te met ſijn luſt vertrek.
Dit kan ik van dit Slot ook niet te ſeggen laten,
Hoe dat het is begift van onſe Heeren Staten,
Met macht en met gewelt, met Halsrecht als men ſeyt,
Soo imand ſtrafbaar waar in ſijne Heerlijkheyt.
Ook is 't de pijne waart dien *Heuvel* na te draven,
En die *verheven plaets*, alwaar wel eer de Graven
Tot Heeren ſijn gehult, tot Heeren ſijn geſtelt
Van 't Kermerlands gebiet, van 't Kermerlands gewelt.
De Graven moeſten ook op deſen Heuvel ſweeren,
Den Biſſchop van het Stigt van Utrecht niet te deeren
In ſijn geregtheid, den Biſſchop niet te ſchaan,
En 't Geeſtelijke recht in alles voor te ſtaan
En luſt dy hooger aan te ſien de oude gronden
Van 't Huys te *Caſtrichom*, ſoo jammerlijk geſchonden,
Naar *Croonenburg* genaamt, ſoo ſegt in dijn gemoet,
Niet iſſer dat de tijd niet metter tijd verdoet.
Soo kont gy wederom niet min ter andre zyden,
En naar het Zuyden uyt, ten vollen dy verblyden;
Luſt dy den Stijlweg langs, door 't Peulrijk *Overveen*,
En *Tetroos* wijd geweſt dy wat te gaan vertreen,
En ſien daar by de Vaart, hoe wonderlijk de Landen,
Daar groeyen uyt de Spaa, daar waſſen uyt de Sanden,
Hoe alderleye Saad op meengen ſchoonen Kamp
Van ſulk gewonnen Land wel tierd by 't Huys van *Ramp*.
Dit is een kloeke vond om lichtlijk Land te maken,
En daar beneffens ook aan geld noch toe te raken,
Van onſe Gaſthuys-vaars hier aldereerſt bedacht,
Waar door dit armen Huys groot goet is toegebracht,
Of neemt gy *Rolland* voor, en *Vollemeer* voor ogen,
Daar *Sompels* nieuwe dak, en boomen ſig vertogen,
En wilt gy ſoo met een naar *Riethorn* hoger aan,
Als ook wat vander hant, naar *Bentveld* heenen gaan.
Of is naar d'*aarden Houd*, en verder dijn begeren,
Of wilt gy *Okervelt* hen waſſen en vermeeren,
Door 't nieuw gebouw van *Kies*, en nemen dynen gang
Naar *Alkma*, langs de *Knip* en 't Huys te *Vogelſang*.
Of wilt gy aan de ſy *Ruychavers* Hof paſſeren,
En voorts door *Bennenbroek* naar *Haarlem* wederkeren,

Of

Of langs den *Weelgen-bergh*, die recht daar voor dy leyd,
Daar ik verhalen moet het geene dat men seyd:
Te weten dat alhier de nieuw-getroude Bruyden,
Den tweeden Bruyloss-dag met heure jonge luyden
Vergaderden voor 't laast, om onder 't recht voortaan
Om onder 't lieve jok van 't echte bed te staan.
Of doet gy *Heemstee* op, vast aan het Duyn, en tegen
't Wijd Water van het Meyr, in 't vlacke Veld gelegen,
Een Dorp dat sijns gelijk van lustigheid niet heeft,
En ons in overvloed seer soete Rapen geeft:
Alwaar het *Heeren Huys*, seer schoon en hoog verheven,
(Waar van de naam haar is van 't *booge Huys* gebleven)
Ver boven het geboomt van 't vliegend wilt bewoond,
Seer pragtig in de Lucht sijn steylen kop vertoont.
Dit mag ik van dit Huys niet laten aan te roeren,
Hoe dat het vryheid heeft, en recht het swaart te voeren,
Het geen men Hals recht noemt, dat Koning *Willem* daar
Gesticht heeft voor die geen, soo wie dood-schuldig waar.
Besiet dan ook het Huys, dat *Fabri* sig voor desen,
Dat *Fabri* sig ook noch ter woonst heeft uytgeleesen,
De Vader en de Soon: het Huys en Hof van lust,
Daar *Fabri* van 't gewoel der Stad in Vrede rust.
Dit is een lustig Land, gelijk de Papen weten,
Dies werd het ook wel eer van *Bernarts* Volk beseten,
Want hun het beste dog en 't vetste toebehoort:
Soo had het ook by hen den naam van *'s Hemels-poort*;
Ook kont gy *Spiegelberg*, gedooken in de boomen,
Dicht by den Aarden-houd, door onsen houd bekomen,
Of door het groene Veld verby de Waterkand.
Of wilt gy door het Graan, door Duyn, en door het Sant.
En houd gy dan de Vaart, laat *Berkenroo* niet leggen:
Met namen moet ik hier van dit Casteel wat seggen,
Met namen van dit Slot, dat onse Edele Stam
Van Haarlem, tot een Leen van onsen Graaf bequam.
Dies heeft sy dan dit Leen, en desen Naam beseten,
En werd soo *Berkenroo* gemeynelijk geheten:
Ja soo ook dat den naam van dit vermaart Geslacht
Door desen tweeden naam schier was tot niet gebracht.
Laat *Berkenroo* dan vry by dit Geslagt beklyven,
Maar laat de waarde naam van *Haarlem* eeuwig blyven.
't Is *Haarlem Berkenroo*, het een is van het bloed,
Het andere van dit Leen, en van dit Graven goed;
Mag hier nu ook van my, dit regt wel sijn verswegen,
Dat dese Heerlijkheyd van *Willem* heeft gekregen,
Den tweeden van dien naam? Ik meyn het Halsgerigt,
In dese Heerlijkheyd en op dit Slot gestigt.
Soo is dan dit Geslagt nu ellef hondert jaren,
(En watter voor dien tyd, veel ligt, meer eeuwen waaren)
Soo langen tyd in agt, soo langen tyd in eer,
Voorwaar 't gebeurt niet veel, 't gebeurt alselden meer;
Foey *Spanjaart*, dat gy ook dit Huys hebt neergesmeten,
(Hoe kan men al sijn quaat, en tiranny vergeten)
Maar denkt (ô Edele Stam) gy waart het niet alleen:
Gy had dit ongeval, met uwe Stad gemeen.

Kont langs de Kruysweg ook dy sonderling vermaken,
En op een steenen vloer tot Sieken toe geraken;
En daer seer harde by, een weinig voort gegaen;
Het Huys te *Kleef* besien, en daar wat stille staen,
En seggen in dyn hert: Die droevige ruwynen,
En stenen overhoop nog vry wat wonders schynen,
En tuygen 't oud cieraad, en (laes!) het groot verdriet,
Dat over Land en Luy, het bloedig Oorlog giet.
Het nieuw gebou dan nog het welk hier is te kyken,
Van *Bredero* gestigt, wil vry weer wat gelijken,
't Welk sig aansiennelijk van buyten aen vertoond,
Alwaer d'Ontfanger nu van sijn Genade woont.
Kond ook dyn wandeling, na *Schoterbos* vergroten,
Huysduynen, *Druyvesteyn*, met *Berkroo*, *Peuyner*, *Schoten*,
Fonteyn, en *Sparendam*, en nemen dynen wijk,
Naer 't oude *Sparenwouw*, door 't velt, of langs den dijk.
Daer *Claas de Reus* ontfing sijn wesen, lugt, en adem,
En daer sijn lengte blyft by 't teyken van sijn vadem,
Een seer vervaerlijk mensch, van wesen en gebaert;
En even wel niet quaet, niet straf, noch wreet van aart;
Houd dan den Lagendyk, alwaer by Somertyden,
Of als 't droog weder maekt, de Wagens veylig ryden,
En siet daer *Pennings-veer*, en *Lie*, *Fuyk* daer by,
Vyfhuysen, *Rustenburg*, aen d'een en d'andere sy.
Gy kont van Sparendam ook aen de sy van 't Sparen,
(Indien gy Sparenwoud gedenkt te laten varen)
Langs heen den Somer-weg, wel gaen naer *Pennings-veer*,
En dan voor by de *Waert*, naer Stad, en niet naer 't Meer.
En lust dy naer het Meyr, en Vogelkoy te loopen,
Soo leyt de *Spykerboor* voor dyne ogen open.
Voorts *Schalkwijk*, *Scholenaar*, en *Amsterdamsche-hof*,
Dien *Vlaming* nu besit. Breekt so dyn wandeling of.
Ik kon de Ovens ook van Kalk hier wel gedinken,
Maar tog wat doen sy meer dan in de Stadt te stinken,
't Waar beter dat men die wat verder van de stee,
Voor desen had gekeurt, of dat men 't nu nog dee
Wat dunkt dy wandelaar? sijn dit geen fraye wegen?
Sag ymand ooyt Stad, soo magtig welgelegen?
Ik roerse nog maar aan; en haalse over hoop.
Gy siet wel dat ik hen maar ligtjes overloop.
En 't is ook soo genoeg; Wie kan de plaatsen tellen?
Wie kanse op een ry te saam in ordre stellen?
En al die wandeling, alwaar de wandelaar,
Sig hier verlusten kan, tot allen tyd van 't jaar?
Het meeste volgt dan noch. Ten Zuyden by het Sparen
Rijst steyl tot in de Lucht, of 't Noordse Masten waren,
Een dik en dicht geboomt met groenigheid bekleet,
Het welk men 't *Bosch*, of meest den *Hout van Haarlem* heet;
Ey lusthof onser Stad? Prieel niet om verschonen
Voor ons, en die om ons aen alle kanten wonen?
Ey eensaem stil vertrek, en heimelijk pleisier,
Vry van het Stads geraes, en ongerust getier;
Wat is hier groot gewelt van Bomen schoon gewassen,
Die op malkandren recht gelijk een lyni passen,
Op ordre net geplant van alderhande slag,
Al wat men in een Bosch tot lust begeren mag?
Wat sijnder alle sints bly groen-gevlochte wegen,
Met bladren overwelft, ook voor een swaren Regen,
En 't steken van de Son. De Schaduw van de blaen
Staet in den Somer-tijd, den wandelaer wel aen.
Lust dy in 't klavren Gras, en in de Bloemedalen,
Dijn swaer beladen hert en ziel wat op te halen?
Vermaekt dy't lief gequeel, en't Voog'len tierelier?
Gaet heenen naer den Hout, waar hebt gy 't meer als hier?
Dus laten veel sig ook aldaer gestadig vinden,
Om hun gemoet en geest van sorgen los te binden,
Dus siet men alle daag op dese groene paen

In 't ruysschen van 't geboomt, groot Volk uytwand'len gaen.
Of so 't een yder dan van hun maeckt best gelusten,
Al in een Klavren-dal sijn moede leden rusten;
En peusen uyt de hand van 't geene dat het wijf
Van huys heeft meegebracht, tot hunnen tijdverdrijf,
Of liggen op de zy, of sitten in de weyden
Het hellen van de Son, en d'avontstond verbeyden,
Of om sijn meer vermaek, en om sijn meer gemak,
By eenen schoonen Boom, of groene Elsen tak;
Of aen des Oevers kand van 't by vorvlietend Sparen
In 't groen de Scheepjes af en aen sien komen varen,
Of spelen op de baen, met Pijl, of Kloot, of Bal,
Een yder dat hem lust, en naer sijn welgeval.
Hier kon ik *Lustenburg* ook in mijn Rijm vervaten,
Hier kon ik *Spruytenbosch* met een niet achterlaten,
Met andre Huysen meer gelegen op de baen,
Gelegen in den Houd: maar 'k heb genoeg gedaen,
Hoe kon ik ook alhier de Huysen al verhalen?
Gewis ik moest 'er in verwarren en verdwalen!
De Huysen hebben hier noch eynde, nog getal;
Wie is hy diese my te samen noemen sal?

Adelijcke Huysen, Sloten, en Castelen, soo die van ouds gelegen hebben, als die nog leggen in

224

RHYNLANDT.

't Huys te ABSPOEL.

GElegen aen de Westzyde van het Veer ofte Tol-brugge van Warmont, onder Oestgeest, is gebout by Heer *Willem van Mathenes*, Abt van Egmond, anno 1458. overleest, met de Belegering van Leyden anno 1574. mede afgebrant; by d'Heer *Foy van Broekhoven*, in sijn leven Balliu van Rhijnland, Schout tot Leyden, doen herbouwen, wert nu besiten by d'Heer Mr. *Cornelis Paets*, Hooft-Officier en oud Burgemeester der Stadt Leyden, Soone van d'Heer en Mr. *Willem Paets*, Burgemeester der Stadt Leyden.

't Huys te ADEGEEST.

WErt gehouden voor den Jare 1100. Geboudt te sijn, als blijkt uyt sijn oude ruynen, is een oud Ridderlijk Huys ende Hofstede, gelegen aen 't Oost-eynde van 't Dorp van Voorschooten, aen de Noort-syde van de Heerewech naer Leyden, 't welk door versterf van d'eerste Besitters van dien naem anno 1222. is besiten by Heer *Dirck van Wassenaer*, Ridder, en naergelaten aen sijn Dogter Vrou *Baddaloge van Wassenaer*, getrout met *Gerrit Heerman van Oestgeest*, van wien 't gekomen is op *Gysbert van den Bossche*, Knape, die anno 1285. leefde en besat 't selve anno 1344. *Dirck vanden Bossche*, Knape, wiens Soon *Dirck vanden Bossche* 't voorsz Huys ende Hofstede uyt sijne Goederen op den 14. February 1394. aen Hartogh Aelbregt van Beyeren voor Schepenen van Leyden opdraegt en van hem weder te Leen ontfangt, is mede besieten by *Willem van Leeuwen Gerritsz*, die met het selve nevens sijne Swanedriften anno 1451. wert verlyt 't voorsz Huys is inde troubelen by na geheel geruyneert, wert nu besiten by *Johan vander Meer*, Ontfanger van des Gemeenlants-Middelen over de Stadt Leyden en Rhynlant, Soone van *Claes vander Meer Dircksz*, Burgemeester der Stad Leyden.

't Huys te ALKEMADE.

IN het Oost-eynde van Warmont gelegen, anders oud Alkemade, is geweest het Stamhuys van het Ridderlijk Geslacht Alkemade, doch merendeels vervallen, en herbout; Daar van alleen nog eenige oude vervallen muyren en overwelfselen sijn overgebleven; werd jegenwoordig besiten by Jonker *Floris van Alkemade*, oudste Soon van Heer *Jan van Alkemade*, Heer van oud Alkemade.

't Huys te BERENDREGT.

WErt te Leen gehouden van d'Abdye van Rhijnsburgh, was eertijds gelegen aen den lagen Rhijndijck, by 't scheyden van den Rhijn in Leyderdorp, ende wert door *Clara van Berendregt Jans* Dochter, ten Huwelijk gebragt aen *Frank vander Meer Pietersz*, Bailju en Dijckgraef van Delfland, en het selve geruineert sijnde, is naderhant getransporteert en herbout in Aerlanderveen, over den Dorpe van Alphen, wert nu besiten by *Johan vander Meer van Berendregt*, Soone van Mr. *Frank vander Meer van Berendregt*.

't Huys te BELLESTEIN.

EEn oud Adelijk, dog vervallen Huys in Wassenaar, tot een Wooning en Hofstede gemaakt, voor desen besiten by de Heer *Iacob van Kijfhoek*, Heer van Landskroon, Hoogheemraad van Rhijnland, en naderhant by d'Heer *Amelis vander Boukhorst*, Heer van Wimmenum, &c.

De Hofstede BERGENDAAL.

IN Voorthout gelegen, is mede een oud Adelijk Huys ofte Hofstede, agter het Huys te Teylingen, niet verre van 's Gravendam gelegen.

't Huys te BINKHORST.

GElegen onder Voorburg, op de Oostzyde van de Haagse-vaart, heeft aen een seer oud Adelijk Geslagt den naam gegeven, doch over lange jaren verstorven, soo veel geseyd als *Binnenhorst*, gelegen op een Hoogehorst, alsoo genoemt ten respecte van een Lagerhorst ofte hooge streeke Lands, gelegen in de Binnepolder, ofte streeke Lands, tusschen de *Veen*, wesende thans de Veen-kake, en de Binne-polder van Voorburg, strekkende van de Haagse Vaart tot in de Zijdwind, ofte Landscheydinge tussen Rhijnland en Delfland, in oude tijden meest afgehaalt en geslecht, om daar mede de lage dellen, soo in d'een als d'ander Polder, te verhoogen en gelijken. Uyt welk Geslagt geweest is *Heer Evert van den Binkhorst*, Ridder, anno 1076. in 't beleg voor Ysselmonde verslagen. Dit Huys met het Land, t'samen groot omtrent 45. Morgen, is omtrent de twee hondert jaren geleden, gekomen op *Lodewyk Poes*, genaamt *van den Binkhorst*,

Zie fol. 1269. de aant.

Digitized by Google

horst, naar hem gekomen op sijn soons *Joosts* (die Schout was vander Stede Beverwijk) erfdogter, genaamt Juffrouw *Jenne Poes van den Binkhorst*, die de laatste van haar Geslacht, Vrouwe van den Binkhorst, sonder oir gestorven is, hadde te man Heer *Willem Snoukaart*, Ridder, van Brugge in Vlaanderen, Raad van den Hove van Holland, en behoorde naarmaals toe Jonkheer *Jacob Snoukaart*, Heere van den Binkhorst, anno 1617. overleden, naarlatende uyt sijn huysvrouw Juffer *Anna*, overleden anno 1592. (die te wyve had Juffrou *Adriana vander Laan*) een eenige soon Jonkheer *Jacob Snoukaart*, welkers kinderen het selve als noch besitten. Werd te Leen gehouden van de Graaflijkheid van Holland, daar onder het Huys *Witsenburg*, op den kruysweg van Rijswijk, en daar omtrent gelegen, tot Achterlenen behoren.

De Hofstede BOSHUYSEN.

DAar van de Edelen van Boshuysen haren toenaam hadden, heeft digt onder de Stad van Leyden gelegen, buyten de Witte Poort, en is mede in den jare 1574. in de belegering der Stad Leyden verbrand, en heel vernietigt, en niet weder opgebout; daar van de Landeryen benevens andere bepoldert zynde, deselve bepoldering genoemt werd *Boshuysens-polder*; deselve Landen werden jegenwoordich beseten by Jonkheer *Francoys van Lanskroon*.

't Huys te BOUKHORST.

ONder Noortwijkerhout gelegen, met de Landeryen daar toe behoorende, werd te Leen gehouden van de Graaflijkheid van Holland, eertijds op *Willem van Boukhorst*, dat anno 1429. quam op *Floris vander Boukhorst*, en in den jare 1642. verlijt is op Heer *Willem Charles François van Bourgonjen*, by dode van *Maria Anna van Bronkhorst*, sijn moeder.

't Huys te BOUKENBURG.

ONder Voorhout, met 18. Mergen en een half Hond en 23. gaarden Land, is in den jare 1432. by *Jan vander Boukhorst* aan de Graaflijkheid opgedragen, en wederom te Leen ontfangen, en is op den 17. Juny 1644. daar mede verlijt Jonkheer *Adriaan Uytenwaarde*, by dode van Juffrou *Catharina van Broukhuysen*, sijn moeye.

't Huys te BRITTEN.

IS het Tolhuys der Romeynen, dat omtrent 300. Roeden Westwaarts van de Toorn van Catwijk gelegen heeft, op den houk van den Rhijn, ter plaats daar deselve in de Zee uytwaterde, dat geseid werd gebout te zyn by den Keiser *Caligula*, omtrent veertig jaren na de geboorte van Christus. Daar van breder te sien by *Adrianus Junius Bat. cap.* 10. die daar van een ampele beschryvinge doet, welke wy goet gevonden hebben alhier te laten volgen.

In ripa medii alvei Rheni, armamentarium Pop. Rom. extitisse, tum fundamentorum substructio, tum marmoris in eo refossi inscriptio loquitur, clareque convincit, quod ut principio Pharus fuerit, ut mox dicemus, postea tamen majori usui futurum in praesidiarium Castellum (ubi appositis excubiis & custodiis arma navalia ac tela asservarentur) conversum fuerit, facile ut credam adduci possum, evo sic a piratarum injuria, a quibus mare Britannicum seculis omnibus per Saxones Cimbrica accolas, & Germanos maritimos, qui & Franci, infestum fuit, portus opportunus defendi posset, Britten vulgo in hodiernum usque diem nuncupatur, & Brittenburgus, quod sonat Britannicum Castellum, a vicina oppositaque Britannia, tunc Rom. Pop. vectigale, unde frumentum classibus ad praesidiaria Romanorum horrea, Rheni superciliis imposita, de quibus antea facta fuit mentio, importatum subvehebatur: ea namque verosimilior est nominis origo, quam quae pacis argumento vocem in Fridtenburgum detorsit. Isti meae conjecturae, quam ante annos sex scripta mandaram, astipulatorem nuper nactus sum Hunfridum Anglum, virum litteratum, cujus de turri Britannica (ita enim nominat) epistolam typis procudendam dedit Abrahamus Ortelius insignis Geographus in elegantissimo illo opere, cui Theatrum Orbis nomen est. In ea parum evariat a mea sententia, annotans ex Occidentalibus Imperii Provinciis annonam transferri per Britanniam valut horreum consuevisse, inde subvectam fuisse navigiis Britannicis per ostium Rheni ad praesidiaria limitis Germanici horrea, atque ita a mercatorum vel potius vectorum Britannicorum frequentia, Britannicae turris nomen secutum. At ego non aliunde per Britannium; sed ex ipsa tanquam cella penaria Reipub. Romanae subvectum fuisse frumentum ad limitaneas Germaniae praesidia, natamque inde nominis Britannici originem autumo. Adfert idem & alteram appellationis conjecturam a milite praesidiario e Britannia ab Antonino loci custodiae impositio orta. Adjicit & tertiam, qua patat eam turrim ad latus portus, seu ostii Rheni a Batavis indigenis constructam ad defendendum periculum a Britannorum piraticam exercentium incursionibus, quas in Morinos & Batavos faciebant, ut illius gentis loquuntur Annales, creatumque exinde nomen, mutato licet edificii usu. Hujus armamentarii vestigia reliqua, sepulta, marique adobruta latent, nisi si quando post Africi vehementis continuatam furiam, subito saeva & immoderata tempestas a Cauro, littoris nostri tyranno, commota successerit; tunc namque nudatum arenis litus retectas a fundamentis reliquias, recedente maris aestu, spectandas praebet, quamvis ea tenues ac perexigua relicta sunt, quando studium & improbitas hominum ad inusitatum spectaculum affluentium, quicquid resiliens fuerat toties repetitis vulneribus (nam tertium aperta fundamenta mea novit aetas) omne exhausit. Istud littus, in quo armamentarii superstites reliquiae inventae sunt inattritum, neque fluctibus adesum, sed ab ipsis natalibus in hanc usque lucem pertinaciter constans; idemque esse, quasi fluctus, saevissimae rerum Naturae pars, vano atque irrito assultu hostium pulsaverint, amicus noster scribit, sed auritus, opinor, quam oculatae fidei certiore testimonio innixus; siquidem maritimi homines uno ore omnes aliud narrant;

rant, ac præsertim Catvicum pagus mœro armamentario minis vicinus aliud, si effari posset, locuturus fuerit, qui mea ætate insigne detrimentum atque damnum expertus pertulit, hausitis non semel mari fluctuoso domibus aliquot: quæ calamitas tam illi propria est & familiaris, ut rarò ulla major ingruat vis aut tempestas (cujusmodi plurima in meam memoriam incurrerunt) quin ædificia quæpiam cum solo subruant fluctus. Quod ipsum & Norduco maritimo vico proximè propinquo, accidit, qui ad septentrionale Armamentarii latus paulo distantiore spatio inde dissidet, ubi universam domorum vicinam cum puteo communi, mare paucos intra annos obligurivit. Prætermitto silentio quod de Scevelinga in eodem littore lippi omnes & tonsores norunt, quæ memoriæ non admodum veteris (nam vix ultra paucos supra centum annos extenditur) recordatione satis explicita loquitur, templum cum præalta turri fluctibus absorptum, ad bis mille fermè passus intra maris complexum, nusquam nunc comparere: quo tempore magnificentius illic exædificatum templum, quam remotissimè à mari, satis cum periculo ad littoris vicinam paulatim nunc accedit; quam injuriam nuper postridie 20. Novembris anno 1570. sensit longè gravissimam, complanatis & in fœdam ruinam tractis adjacentis fermè sexaginta: ita ut interdum inter piscatores pagi incolas agitetur de loco remotiore templi frabricæ deligendo. Quare Gerardi mei ut accedam sententiæ, religione deterreor, ut qui cladis passim acceptæ spectatorum pars aliquando fuerim. Itaque ejus me opinionis esse non pudeat, quæ littus illd planum fuisse, & apertum, ac in Oceanum longissimè olim procurrisse existimat, limo quem Rheni fluentum secum trahebat, littoris quod attrebatur detrimentum supplente nonnihil jacturæ: donec quadringentis abhinc annis, inaudita illa inundatione, quæ universam Hollandiæ faciem longè lateque operuit, obstructo fluminis cursu, steriles arenarum colles littus occuparunt, mare terras ipsum a Normannis aliisque immanibus Barbaris, quos Borealis plaga nimbi instar Hollandiæ infudit, excisum soloque æquatum existimo, solas ruinas mari reliquas facientibus. Porrò in procurrente illo, quod dixi, littore, procul mari, solo argilloso & herbido (cujusmodi totus est ille tractus, qui Rhenoburgum, Virginum nobilium cœnobio illustrem locum, & à præterlabente olim fluvio nomen sortitum, spectat) littore tamen exstructum fuisse armamentarium, de quo hactenus sermo est, è fundamentorum positu, opinione augurantur. Quorum non absurda, nec à veri fide dissidens putatur ratio, quod neminem usqueadeo vecordem & communi sensu orbatum fore arbitrantur, qui in sabuloso & sterili littore, quæ nunc rerum species oculis occurrit, atque in ipsis adeò maris faucibus, præsidii principalis fundamenta jacta velit, nisi idem Tragicos omnes Orestas & Athamantes dementia superet. Ne isti acutè festivè colligunt, revocata ad veritatis numeros ratione, & ad liberam cogitationem. Quis enim est paulo liberaliar & cum humanitatis sensu coalitus, qui gravem illum ac tetrum vicini maris habitum non reformidet? quis murmurantis ejusdem fremitum horrisonum ferat assidùè? quis elisæ spumæ aspergine madere semper velit? aut quis bruti elementi societatem velare, & inamœnam sabulorum faciem æquis contueri oculis semper sustineat? nisi fortè Theocriti piscatores, quibus fida comes egestas nihil reliquerat. Cæterùm refragari argumento superiori, aut id revellere omnino velle animam non induxi, si qui tamen disputatione quasi sore adhibita veritatem velit acuere, is Caligulam opponat, auctorem & conditorem, meo quidem judicio, istius pyrgi, cujus stultitiam insignem ac famosam, toties in exiguo libello, Apocolocyntosi inscripto, sugillat Seneca, ut pudeat referre: neque dissimulat impunè illi fuisse objectam Tranquillus. Omitto, quod recepto transfuga Britanno laureatas ad Senatum literas miserit, quasi per somnium locuples, sibique ipsi persuadens universæ insulæ imperium, quam cum exercitu numquam adierat; quodque simulacra pugnæ crediderit veræ fuisse prælia. Quod verò evidentius innatæ stoliditatis argumentum & indicium requiras, quàm quod confecturus bellum adversus Oceanum susceptum, instructa acie, umbilicos & conchas Oceani spolia repentè colligi à milite præceperit, atque in victoriæ signum, excelsum in littore pyrgum exstrui curarit, de quo ut Suetonius loqui intelligatur, verba ejus adscribam. Postremò quasi perpetraturus bellum, directa acie in littore Oceani, ac balistis machinisque dispositis, nemine gnaro ac opinante quidnam cœpturus esset, repentè ut conchas legerent, galeasque & sinus replerent, imperavit, spolia Oceani vocans Capitolio Palatioque debita. Et in indicium victoriæ altissimam turrim excitavit, ex qua ut ex Pharo noctibus ad regendos navium cursus, ignes emicarent. Quo ex loco viri non indocti suspcantur & conjiciunt, turrim, quam è ruinis in armamentarium converterit postea Severus Imp. esse illam ipsum maritimam & littoralem, cujus facta sit à Suetonio mentio, actum destinatam fuisse muneri accendendorum ignium nocturnorum, quibus cursum navium regeretur ad prænuncienda vada: cujusmodi pharum apud Gessoriacum (Bononiam nunc vocant) antiquitus constructam, sed collapsam, Carolus cognomento Magnus restaurari fecit ad navigantium cursus dirigendos, uti Regino Annalium scriptor testatur, apud quem (ut locum obiter emendem) malè, fanum, scriptum invenias pro, pharum, & navigandum, vice, navigantium. Certèm Batavæ littore eam expeditionem, Caligulæ ingenio accommodam, lusam fuisse atque adornatam, tribus verbis voluisse indicare Corn. Tacitum videre mihi videor, quum de Brunone inter Caninefates claritate natalium nulli secundo, duce delecto, loquens, narrat patrem ejus multa adversus Romanum nomen hostilia ausum fuisse & Caianarum expeditionum (quas obiter transcurrens memoravi) ludibrium impunè spreviſse: quo verborum compendio quid magis appositè dicere potuit, quàm Caninefatem illum convitio inulto atque impunito, linguæ effrenioris habenas liberiùs solvisse in Caligulæ insaniam, qui cum mari bellum susciperet, pro spoliis hostilibus conchularum ornamentum, puerilia scilicet crepundia, legenda mandaret. Ubi verò potuerit ille impunitius debacchari in Imp. qui vita necisque jus in acie linguæ haberet, (ut de Alexandro quodam dixerat Callistratus) quàm inter suos, hoc est, Batavos, aut proximos saltem Batavia finibus, non intelligo. De istius expeditionis in Britanniam cogitata apparatu; consimilia pene literis prodidit Dion Coccejus

in hanc sententiam. Caligula ad Britannicum Oceanum profectus, conscensis triremibus paululum provectus, e vestigio reverti, datoque è sublimi tribunali militi signo, velut ad conflictum, animatos tubarum sonitu, jussit conchas marinas colligere, quo peracto gloriatus se Oceani victorem, post numeratum exercitui opimum congiarium, cum spoliis maris ostentui futuris Romam repetijt. Verùm asseveranter sententiam meam interponere, re propter altissimam vetustatem dubia ac controversa, superfedeo, aliis, qui maiore abundant otio; & quibus rotundiore felciore que genio loqui datum est, libenter herbam cessurus. Quicquid sit, sive Caligulæ Pharus fuerit, sive alterius cujuspiam fabrica, id extra dubium est, Armamentarii usum & nomen induisse sub Severo Imp. & ab eodem restitutum, cuius memoriam tuetur lapis è ruinis extractus anno salutis 1520. & in ædes principis familiæ Wassenariorum inde translatus, cuius hæc est inscriptio.

IMP. CAES. L. SEPTIMIUS SEVERUS
AVG. ET M. AVRELIUS ANTONINUS
CAES. COH. XV. VOL. ARMAMENTA-
RIVM VETVSTATE CONLAPSVM
RESTITVERVNT SVB. VAL. PVDENTE
LEG. AV. PR. PR. CVRANTE CAECIL.
BATONE PRAE.

Quia verò multi ignorant fortasse, quid Armamentarii voce significetur, tribus id verbis explicatum dabo. Est ergo Armamentarium munimentum muris turribusque contra vim instructum, unde machinæ, tormenta, si quando usus aut belli necessitas poscebat, proferebantur, tela & arma militi atque sociis distribuente Tribuno aut Præfecto suppeditabantur. Meminit Cicero armamentorum publicorum, & armamentarii Telluris; Plinius armamentarii mille navium capacis. Istud verò armamentarium forma quadratum, paribus in omnes partes spatiis productum, satis loquitur ac commonstrat quam hic damus, ejus ichnographia è nudatis (quod ter mea ætate accidit, primùm anno salutis 1520. deinde iterum 1552. die D. Pontiano sacrata, tertiò 1562.) fundamentis fideliter expressa: quodlibet autem universi operis latus ducenos quadragenos pedes complectitur, nimirum vicenas nostrates metatorum decempedas, quo mensuræ modo decempedani in duodenos porrigi pedes cognoscitur. Turrium propugnacula in Rheni prælabentis ripam obversa fuisse apparet, ad majorem operis firmitudinem contra fluentis vim, & hostilem quoque, si quam piratica adferret. Procurrentes utrinque illinc versus orientem solem, hinc occidentem, murorum ductus extra aream cloaca videntur fuisse, per quas omnium purgamentorum receptacula, quicquid erat sordium, aquam admissam & castellis receptam, atque in mare exoneraſſe crediderim. Saxa ingentia è fundamentis erata, quæ vidi, quaternos pedes longa fermè erant, ternos crassa, quæ anno 1552. ad quadraginta numero refossa annotavi. Extra arcem ripæ margines crassioribus tabulis præstructi erant, & palis per fistucas altius adactis præmuniti, ne ab undis decurrentibus adederentur. Visitur apud Hagam Comitis in ædibus à me prius nominatis gemis Wassenariæ, alter lapis cum hac epigraphe in iisdem ruinis reperta anno 1520. utrinque à fronte pariter & tergo mutila.

EVER. PIVS PET. A-
MAX. TRIB. POT. XIII.
NTONIN. PIVS AV
ER. MILIT. LEG. I. ME
ENIDIORV.

Extat ibidem & tertius lapis salsi maris undis, & post imbribus exesus ad modum pumicis, qui nihil admodum certi præfert, præter literarum aliquot sulcos, quæ ad dexteram male leguntur, cujus saxi frons Victoriæ alatæ imaginem ostendit, dextra lauream coronam attollentis, læva tenentis deprimentisque clypeum. Ad sinistram aquila passis alis expressa est, orbi duabus se mutuo secantibus zonis cincto insistens, excurrentibus utrinque tribus radijs

IMP. CAES.
ANTO

NE
AVG. COH.
M TORV
PE.

In earundem ædium exteriore pariete visuntur & hac specie saxa, quorum primum navigium, cuiusmodi fermè Saxonas maritimam gentem usos fuisse docui, referre videtur; alterum Victoriæ simulachrum exprimit; tertium Herculem clavigerum; de quarto quid sentiam, ignoro.

Repertus in iisdem ruinis & quartus lapis memoratur, cuius epigraphen à se descriptam typis excudendam dedit Hubertus Goltzius, antiquitatum omnis generis altissimus gurges, quæ tametsi mutilata in fronte aræ positum fuisse illum loquitur, à M. Aurelio Antonino Caracalla, annis aliquot post peremptum sua manu Getam fratrem.

BRITANNIC. GERMANIC. PIVS FELIX AVGVSTVS
PONT. MAX. TRIB. POT. XVIII. COS. IIII. P. P. IMP. III.
ARAM A DIVO CLAVDIO ET POSTEA
ADIVO SEVERO PATRE SVO RESTITVTAM.

Digitized by Google

Istius armamentarii clavem in ruinis repertam, anno 1520. septenos pollices longam, & ponderosa mole prægravem ostendit mihi Gualterus Theudericus Wassenariæ stirpis egregius assertor. Aliam hic appingendam dabo a longè subtilioris ingenii artifice profectam, in annulo efficiam, quam accepi à Cornelio Aquano, vasculario Lugdunensi, honoris caussa mihi nominando, qui tametsi à literis alienus, mirum tamen quam sit curiosus, quamque diligens in cognoscendis veteris memoria indiciis, convasandis fragmentis, colligendis & conquirendis numismatibus, quæ ex argento procusa plusquam trecenta numero, cùm isthic, tum apud Romeo-burgum reperta, ex ære quingenta ipsius mihi ostendit: qui vir ut est candidi pectoris, quicquid egestum inventumve eo loco vel ipse extulit, vel repræsentato ære ab aliis redimere potuit, id omne liberaliter ac propenso ad bene merendum animo mecum communicavit.

Inter cætera quæ integra & infracta fuere, idem mihi ostendit æneum sigillum togatum, quod in lario stetisse verisimile sit, stylobatæ insistens, & alterum Palladis galeatæ, dextera noctuam tenentis, lævа hastam, quæ quamvis hinc aberat, aperta tamen manus elapsam amissamque testatur.

Item Samium poculum elegantissimi operis rubrum, è Lemnia terra, ut creditur, summi lævoris, collo augusto, cujus mediis in fancibus, ceu tubulus quispiam crenatus assurgit, ore pando quaterna foramina in cordis speciem figurata præferente, cujus interiorem ambitum quadam veluti margaritarum linea, interspersis cyanei coloris eranis distincta, tanquam limbus pulchrè exornat, quod ejus cavum auri admotum maris murmuramis fremitum repræsentat: libuit istud sculptoris manu expressum hoc loco apponere.

Vidi illic & Simpulum è candida materia, cujus in sacris affundendo vino usum fuisse solennem autumo, ampullula ea est stricti oris, ventrosa, ansata, fundo exiguo, cujus hic picturam adieci.

Eodem in loco inventum lychnum pensilem sive lampada æneam exhibuit idem Cornelius, hic expressum, cui cavum est affabrè circinatum, cum imminente quadrato calo, ad arcendum flammæ periculum, uti auguror, sive etiam contra fumi surgentis nigrorem. Præterea coctilem laterem utrinque ceu parietibus assurgentem, qui videtur aquam pluviam ex imbricibus præcipitantem excepisse, quindecim pollices longum, integrum adhuc, qui parte sui insternebatur, & vicissim substernebatur alteris, ut quasi communicatis operis imbrem per compluvium deveherent.

Multa item & varia emblemata rotunda, quæ diversorum animalium rictus & ora referebant, per quæ guttatim liquores fundi poterant illæsa idem monstravit.

Extant apud eundem quinque diversi generis tesseræ, seu quadratæ pavimentorum tegulæ, quarum diversitatem ipsa facilè prodit inscriptio, omnes octo in quadrum pollicum, duos digitos crassæ omnes eandem sed diversimodè expressam inscriptionem ostendentes, & inferioris Germaniæ exercitum loquentes: quæ inscriptio & in imbricibus legitur tredecim pollices longis.

Vidi ibidem & alios imbrices hoc pacto inscriptos. LEG. XXX. Præterea figlinorum fundos, in quorum uno legebatur hæc epigraphe, VITALIS FE. in altero BOVONV. F. Capedinum quoque & paterarum fictilium fragmenta, cum inscriptione MINV. EV. F.

Nomismata idem Cornelius varia ex auro, argento, ære ibidem reperta ostendit, inter quæ conditoris pyrgi Caji Cæsaris duo: ab adversa parte C. Cæsarem Germanicum loquitur, aversa tres ipsius sorores stolatas nominat, Agrippinam scilicet, Drusillam, & Juliam: alter ad locutionem Consulum præfert ab aversa. Nam quod Ortelius, ob inscriptionem lapidis, qui aram à Divo Claudio positam loquitur, putat armamentarium istud ab eo in expeditione Britannica exstructum, facilè ex Dione & Suetonio convincitur, qui eum Gessoriaco solvisse oram & trajecisse testantur, ibique fornicem seu triumphalem aream illi ob victoriam de victis Britannis ex Senatus-consulto positum.

Vidi & tertium cum effigie Vestæ sedentis. Item insigne numisma Septimii Severi, qui conlapsum vetustate armamentarium restituit.

Supervacaneum foret & nimis longum, reliqua Cæsarum & Imperatorum nomina, quorum numismata idem ille habet, in hisce ruinis inventa, commemorare, quando infinitas quædam nummorum isthic repertorum, in omnem quaquaversum regionem dissemina sit.

Den BURG van LEYDEN.

DEwelke niet sonder redenen voor een van de oudste gesligten en gebouwen der Romeynen in dese Landen gehouden werd, van ouds gedient hebbende, tot een woonplaatse van de Heeren van Wassenaar, en Burggraven van Leyden, ontwijffelijken ouder dan de Stad selfs, staande niet alleen op een hogen grond, maar ter plaatse daar sig, niet verre van den nieuwen Rijn, op een seer groten Berg of Heuvel, een ouden ronden Toorn, op de Roomse wijse gebout, vertoont: welke hoogte niet onwaarschijnlijk gehouden werd, dat aldaar op een geschoten sy, uyt den nieuw geschoten Rijn, dewelke wanneer aldaar gemaakt is, om de oudheid mede onseker is, en wel soude kunnen wesen, dat het is een arm van de *Fossa Corbulonis*, daar *Tacitus lib.* 11. *Histor.* van schrijst, dat ten tijde van de Keyser *Nero* ruym vijftig jaar naar de geboorte Christi, tot een toegang uyt den Rhijn in de Maas geschoten is. Aangaande het gebouw van desen Burg-toorn, dat deselve niet alleen gebout en is, en sulx meer gebouw daar omtrent geweest moet zyn, kan uyt desselfs omstandigheid wel afgemeten werden; maar ontwijffelijk mede om verre geraakt, met de verwoestinge en overvloeyinge van het gehele Landschap, door den Noortwesten Storm van den jare 860. dewelke soo groot was, dat het gehele Landschap, met de Vloed, en het Water gemeen wierd, en eenige eeuwen daar na alsoo onbewoont is blyven leggen; Soo daar van genoeg betuygen, de oude eyke boomen, dewelke nog dagelijx in het opschieten van Sloten, en Weteringen, in de Landen omtrent den Rijndijk buyten Leyden, werden uytgedolven, leggende alle op eenen gelijken streek ten Noordwesten over nedergevelt, en wel een half mans lengte

lengte met kleyagtige aarde bedekt. Heeft van ouds behoort aan den Geslagte van Wassenaar, onder den tijtel van Burggraafschap, daar onder verscheide geregtigheden behoorden, dewelke alle, benevens het besit van den selven Burg, by de Burgemeesters en Regeerders der Stad Leyden, ten behoeve van deselve Stad, in den jare 1651. van den Prince van Ligne, als laatste besitter van dien sijn aangekost.

Den Ouden BURG.

Onder Voorburg.

HEeft gelegen aan de Delfse Vliet, tussen den ouden Tol en Haagse Vaart; welke Vliet met veel waarschijnlijke redenen gehouden werd, voor de regte *Fossa Corbulonis*, die ten tijde van de Keyser *Nero* gegraven is, beginnende uyt den Rhijn van Leyden af, en lopende door Delf in de Schie, alsoo genaamt, gelijk als een geschoten water (het welk nu by Schiedam aan de Maas gestopt is, daar Schiedam sijn naam van heeft) om daar door binnens Lands met kleyn Vaartuyg, uyt den Rhijn in de Maas, heen en weer alle behoeften te kunnen voeren. Op het begin van welke Vliet, den Burg tot Leyden, en omtrent ten halve onder wege desen Burg, (daar by, daar naar het Dorp van Voorburg, als het voorgeburgte aangeleid is) gestigt zyn. Desen Burg seytmen, dat tot een Koornhuys gehouden is, en in sijn Graften wel thien Morgen Lands beslagen heeft, daarom deselve om sijn groote alleen met den naam van Burg is genoemt geweest, sonder bynaminge; dog soude het daar voor houden, dat deselve naar de Roomse wijse, mede naar den Stigter gebynaamt is geweest, dog met den ouderdom en verloop van tijden vergeten. Uyt de penningen aldaar in menigte gevonden, werd gegist, dat de Stigters van desen Burg geweest zyn, *Ælius Hadrianus*, ofte de twee gebroeders *Lucius Aurelius Verus*, en *Marcus Aurelius Antoninus*, welkers gebied tussen de hondert en 't sestig jaren naar de geboorte van Christus bepaalt werd. Uyt welkers half-leesbare namen, de ongeleerde Papen de naam van *Arundulius* ofte *Elinus*; anders *Ezeldor* gesmeet hebben, met dat, op sommige van die penningen een beeltenis, gelijk als met Ezels ooren gesien werd, het welk uyt de bygebragte gelijkheid van andre penningen dier soort, de twee opperste blaadjens van den Laurier-krans zyn, daar van d'andere glad gesleten waren, en naulijx konden gesien werden. Dat desen Burg gestigt is; naar het graven van de *Fossa Corbulonis*, blijkt uyt dien, de grond daar omtrent meest laag is, of aan de Noordzyde daar die uyt de natuyr hoog is, onder sandig valt, en de grond daar den Burg eygenlijk gestaan heeft, zynde in 't hoogste van alle het land daar omtrent, uyt kley met aarde vermengt bestaat, als zynde verhoogt uyt het schot van *Fossa Corbulonis*, nu de Vliet, welkers grond onder kley is, mogelijk van de Vloet en gemeenschap van den Rhijn en de Maas, gelijk de kley-landen in Rhijnland haren oorspronk hebben, van den eertijds daar door stromenden, en daar na overvloeyenden Rhijn. De fundamenten van den selven Burg omtrent den jare 1626. of 1628. uytgegraven werdende, om den Duyst ofte Trassteen, daar uyt deselve bestonden, is de grond aldaar mede van kley bevonden, en is als doen onder andre antiquiteyten een groten aarden pot gevonden, in dewelke omtrent een water-emmer vol silvere penningen, by verscheyde Roomse Keyseren doen munten, gevonden zyn. Te Land reylende van Leyden naar desen Burg, quam men eerst, eermen aan den Burg quam, aan 't voorgeburg, nu het Dorp en Ambacht Voorburg, en daar te vooren door het *Sacrum nemus*, nu Schakenbos, door het Ambacht Veur, als van Leyden komende Oostwaart voor Voorburg gelegen, daar het Dorp Voorschooten, gelijk als voorgeschooten is. Gelijk in een seer oude lijste van het inkomen en schat-gelt dat by de Houven en onderhorige Hofsteden, aan de Cathedrale Kerk tot Utregt most werden gebragt, by *Arnold Bucchel*, in de aantekeninge op de Historie van *Willem Heda*, onder *Odalbald*, de XII. Bisschop van Utregt, die tot omtrent den jare 900. geleeft heeft, dese Dorpen aldus beschreven werden: dat in Foreschate en Foredrie, en in Forenburg lagen, twee schatgelde Houven.

't Huys te CYS.

MEt 20. Morgen Land daar aan, gelegen aan d'ander zyde van Lammen aan de Vliet, in den Ambagte van Souterwoude by *Jan Claas Jans*, in den jare 1524. aan de Graaflijkheid opgedragen, en wederom te Leen ontfangen, anno 1580. gekomen op *Jan van Barendregt*, naderhand by koop gekomen op *Pieter Ouzeel*, en doen op desselfs soon *Daniel Ouzeel*, Predicant tot Voorschooten.

't Huys te DEVER.

GElegen onder Lis, is een oud Ridderlijk Stamhuys geweest, datmen meent dat in de Lisserpoel gelegen heeft, daar van in de bedijkinge van deselve Poel, in den Ringsloot gevonden en uytgegraven is, de ruine van een agtkanten Toorn.

't Huys ter DOES.

IN Leyderdorp aan de Does, over de 300. jaar geweest zynde de wooninge van de Heeren vander Does, laatst beseten by Jonkheer *Pieter vander Does*, Admiraal van Holland, overleden in den jare 1599. en daar na by de Heeren van Mateneste, wierd anno 1668. beseten by Heer *Gijsbert van Matenes*, *Jans* soon, Heer van Mateneste, Riviere, Opmeer, Souteven, &c.

't Huys te DUYVENVOORDE.

HEt Huys en Casteel van Duyvenvoorde in Voorschooten, is een oud Ridderlijk Stamhuys, jegenwoordig beseten en bewoont by Heer *Jacob*, Baron van Wassenaar, Heer van Duyvenvoorde, Voorschooten, Veur, Balliu en Dijkgraaf van Rhijnland.

Digitized by Google

't Huys te DUYVESTEIN ofte KLEIN-DUYVENVOORDE.

ALs zynde een ſmaldelinge van het ſelve, met omtrent 60. Morgen Lands daar aan, gelegen op het Ooſteynde van den Ambagte van Voorburg, ter zyden de Landſcheyding, zynde het uyterſte, grootſte, en eenig vierkant doorgaande ſtreeke Lands van den Heereweg af, tot de ſcheydinge van 's Gravenveen. Is eerſt in 't byſonder beſeten by Heer *Diderik van Duyvenvoorde*, Ridder, Heer *Arents* ſoon, Heer van Duyvenvoorde, die anno 1358. getrout hadde Juffrouw *Simon Sophie Bogge Jans*, en *N. van Swietens* dogter, een jonger broeder van Heer *Arent*, Heer van Duyvenvoorde, die getrout hadde Jonkvrou *Elburg van Cralingen*, *Ogiers* dogter, en over-oud-oom der Heeren en Broederen, *Jan*, Heer van Duyvenvoorde, Ridder, *Gijsbret van Duyvenvoorde*, Heer van Opdam, en *Jan van Duyvenvoorde*, Ridder, Heer van Warmont, en teelden dees Heer *Diderik van Duyvenvoorde* op Duyveſteyn twee ſoonen, *Arent* en *Jan*. Dewelke in den jare 1436. ten overſtaan van Heer *Jan van Waſſenaar*, Ridder, Heer van Voorburg, *Willem*, Heer van Naaltwijk, (uyt wiens Geſlagt men meent dat haar moeder geweeſt zy) *Jan*, Heer van Duyvenvoorde, en *Floris vander Boukhorſt*, hare neven, haar ouders goederen deylende, onder andere verſcheyden voorwaarden over een gekomen waren: dat *Arent* met ſijne nakomelingen het Huys en Hofſtede van Duyvenſteyn, met omtrent 60. Morgen Lands daar aan, van *Jan*, Heer van Duyvenvoorde voornomt, haarluyder ooms ſoon en neve, tot een onverſterflijk Leen ſoude beſitten, nevens nog eenige Landen in Tedingerbroek gelegen, die hy van ſijn broeder *Jan* in erfpagt ſoude beſitten, voor ſekere ſomme losbaar zynde. Welk Huys en Landen daar na gekomen zyn op Jonkheer *Johan Vytenhage van Mijſt*, in ſijn leven Commiſſaris ordinaris van de Monſtering, die in den jare 1606. van den Huyſe van Duyvenvoorde daar mede verlijd is, en het oude Huys als doen daar op ſtaande tuſſen den Lijdweg en Boekſloot, vervallen zynde (voor het welke nog een ander ſwaarder geſtaan heeft, daar van nog dagelijx veel ſteenen en andre materialen diep in den grond gevonden werden) heeft doen afbreeken, en de Landeryen overlangs in tween verdelende, op yder gedeelte of helft, een Bouhuys heeft doen ſtellen; dewelke in den jare 1618. overlijdende, deſelve naar voorgaande octroy by teſtament maakte, aan Jonkheeren *Ulrik* en *Johan Vytenhage*, ſijn twee oudſte ſoonen, yder de wederhelft. Daar van de Weſtelijke helft tegenwoordig beſeten werd by Jonkheer *Diderik Vytenhage*, deſſelfs jongſte ſoon, en de Ooſtelijke helft by Jonkheer *Johan Vytenhage*, des voornoemde *Johans* en ſijns ſoons ſoon; op welkers gedeelte niet verre van den Heereweg, een ſeer hogen Sandheuvel geweeſt is, die den Elsberg genomt wierd, om dat hy rondſom met elſt beplant was; tot waar toe en rondom, als het uyterſte van het Ambagt van Voorburg, de proceſſie eertijds gegaan, en van daar weder na de Kerk van Voorburg gekeert heeft. Waar op en in, ſoo van ouds, als in 't vervoeren van den ſelven Heuvel ofte Berg, mede verſcheyde oude Roomſe penningen zyn gevonden, daar van nog eenige met de beeltenisſen en omſtaande namen van *Imp. Traject. Aug.* en *Antoninus Aug. Pius*, by gemelte Jonkheer *Diderik Vytenhage* tot Voorburg, ter goeder gedagteniſſe bewaart werden.

't Huys te ENDEGEEST.

IN Oeſtgeeſt gelegen, zynde een Agterleen van den Huyſe van Waſſenaar, voor deſen beſeten by Jonker *Pieter van Schouwen van Endegeeſt*, en laatſt by Jonkheer *Scheldenus vander Rijd*, Heere van Brochem en Woeſtweſel, welk Huys onlangs tot de grond toe afgebroken, en heropgebout is.

't Huys ter HORST.

GElegen onder Voorſchooten, is een Ridderlijk Slot geweeſt, by de Heeren van Waſſenaar gebout en bewoont, daar onder verſcheyde Achterlenen behooren; is laatſt beſeten, by de Heer en Mr. *Reynier Paauw*, Præſident in den hoogen Raad van Holland, Heere van ter Horſt en Rijnenburg.

Oud KALSLAGEN.

IN Alphen gelegen, is geweeſt het Stamhuys van den Geſlagte van Calſlagen, werd jegenwoordig beſeten by d'Heer *Jacob vander Meer*.

't Huys te KEUBEL.

NIet verre van den hoek van de oude Vliet aan den Rhijndijk, buyten de witte Poort der Stad Leyden, is mede een oud Adelijk Huys geweeſt, daar de Hugenoten ofte Gereformeerden in den jare 1566. de eerſte openbare vergadering hielden; dog is met de belegering der Stad Leyden te niet gekomen.

't Huys te KRONESTEIN.

ISeen Leen, 't welk met de lanen, cingelen, gragten, boomgaarden, en verdre Landen, 't ſamen groot omtrent 20. Morgen Lands, met de Thienden en Viſſeryen daar toebehorende, aan Lammen in Soeterwoude, by Jonkheer *Floris van Alkemade*, in den jare 1412. aan de Graaflijkheid uyt ſijn eygen goeden is opgedragen, en wederom te Leen ontfangen, 't welk by overlijden van Juffrouw *Margrieta van Alkemade* in den jare 1475. verlijt is op haar ſoon *Tielman Oem van Wijngaarden*, en in den jare 1638. gekomen op *Pieter van Panhuyſen*, en by *Bartholomeus van Panhuyſen* ſijn oudſte ſoon verkoft zynde in den jare 1664. is genaaſt by d'Heer en Mr. *Willem Huygens*, Burgemeeſter der Stad Arnhem, ſijnen neve, dewelke 't ſelve laatſt beſeten heeft.

't Huys

't Huys te LEEUWEN.

GElegen onder Alphen, in den jare 1450. by *Willem van Leeuwen*, *Gerrits* soon, aan den Huyse van Wassenaar uyt sijn eygen goeden opgedragen, en wederom te Leen ontfangen, voor een onversterflijk erfleen, met omtrent seven Morgen Lands, en twee paar ouden Swanen met den jongen, te voeden en te dryven in den Rhijn, en water tussen Swammerdam en Leyden, te verheergewaden met een roden Sparwer, ofte een stoop Wijns daar voor.

't Huys ter LIPS.

HEt Huys en Slot ter Lips, nu Wijngaarden, in de Heerlijkheid van Voorschooten, werd beseten by Jonkheer *Carel van Wijngaarden*, Heer van Wijngaarden, Benthuysen, Soetermeer, Ruybroek, &c. Ambachts-heer van Segwaart, &c. daar toe behooren omtrent dertig Mergen Lands, metten Wooning die daar op staat, aan de Noortzyde van de Kerk aldaar, te Leen gehouden van de Graaflijkheid van Holland, in den jare 1412. by opdragt van *Ian Vos*, verlijt op *Gerrit van Hoogstraten*, by dode van hem op *Dirk van Hoogstraten*, en van hem op *Iacob van Wijngaarden*, en soo voort onder des selfs afkomelingen tot op Jonkheer *Carel van Wijngaarden*, die daar mede op den 6. July 1644. verlijt is.

't Huys te LOKHORST.

ANders genoemt oud Teilingen, werd te Leen gehouden van den Prince van Orangen, als Heer van Naaldwijk, en beseten by Heer *Johan*, Baron van Wassenaar, Vryheer tot Warmont, is voor desen geweest aan den Geslachte van Poelgeest, als anno 1447. beseten by *Ian van Poelgeest*, Heer *Gerrits* soon, hem aangekomen door Jonkvrouw *Willemine*, Heer *Willems van Naaldwijks* dochter, sijn moeder, tot dat Heer *Adriaan van Poelgeest*, sijn soon, anno 1511. sonder kinderen overlevende, 't selve quam op *Gerrit van Lokhorst*, sijn susters dogters soon, daar na op Heer *Claas van Matenes*, Heere van Hasselwoude, door sijn moeder *Geertruyd van Lokhorst*, soons dogter van gemelte *Gerrit van Lokhorst*, welke *Claas van Matenes* mede sonder kinderen komende te overlijden, 't selve gekomen is aan den Huyse van Warmont.

't Huys de LOO.

ONder Voorburg gelegen, van het welk een Edel Geslagt in Holland sijnen naam plagt te hebben, is naarmaals beseten by den Geslachte *Potter*, toegenaamt *van Loo*, en daar naar gekomen aan de *Brassers*, van dewelke het wederom by koop gekomen is op d'Heer *Ian Isenhoutsz van Nes*, Burgemeester der Stad Leyden, die daar noch veel Landen aangekost heeft; was eertijds Leen, nu Allodiaal, heeft mede verscheyde kleyne erfpacht-renten op Huysen en Landen in het Ambacht van Voorburg, precijs te betalen op St. Lourens dag, doch met last van aan de deelgenoten kost en drank te verschaften, dat voor haar een vrolijken dag is, daar toe geregtigt zynde, alwaar 't maar van twee of drie stuyvers, van wegen elke portie, ofte aandeel, twee personen te mogen gaan eten en drinken, met dat elke smaldeeling wederom een nieuw aandeel maakt. Werd tegenwoordich beseten by d'Heer *Dirk van Nes*, sijns broeders soons soon, die 't selve Huys anno 1664. voor 't merendeel heeft doen vernieuwen met een cierlijken Tuyn en Waranda, behalven den vermaarden Boomgaart vol ongemeene vrugten; doch sijn de meeste Landen soo aan sijn vaders broeder *Willem van Nes*, als aan sijn moyens soon *N. vander Eem*, daar van afgekavelt; heeft een eygen Laan, van de Voorburgse Heerweg af, tot aan het Huys, en van daar deur de Cingel en Veenpolder, over de waterscheydinge, door de Haagse Polder ofte 's Gravenveen, tot aan de Zuydhoutse weg van den Haag naar Leyden.

't Huys te MEERBURG.

EEn Ridderlijke Hofstede, op de kromte van Meerburger-watering, in Soeterwoude, jegenwoordich beseten by *Iacob* en *Pieter la Court*, gekomen by koop van *Robbregt de Contreau*, Heer van Westmale.

't Huys te MERENBURG.

IS gelegen onder Lis, niet verre van het Meer en gebout by Jonkheer *Albregt van Wassenaar*, Heer van Alkemade; werd nu beseten by Jonkheer *Gerard van Wassenaar*, Heer van Alkemade, &c.

't Huys te MYE.

NIet verre van de Kerk van Leyderdorp, wert jegenwoordig beseten by *Ian Holland*, geseght *Pomeyn*.

't Huys te PADDINPOEL.

BUyten de Rijnsburger Poort der Stad Leyden, onder Oestgeest gelegen, de Burggraven van Leyden toebehorende, en in den jare 1420. doen de Stad van Hertog *Ian van Beyeren* belegert was, en by accoord wierde ingenomen, by die van Leyden afgeworpen en vernielt, dicht omtrent daar het Clooster Marienpoel gestaan heeft, het welk gestigt was by *Boudewijn van Swieten*, daar van de fundatie beruft onder de Vrouwe van Brocchem, en is in de laatste belegering van de Stad Leyden, anno 1574. afgebroken, en niet weder opgebout, daar van de ruine noch te sien is, in het Land en Boomgaart aldaar, toekomende *Franco van Hamersvelt*, als getrout met de dochter van *Pieter Willemsz van Leeuwen*, die over eenige jaren overleden is. Werd noch jegenwoordig genoemt *de gebroken Kelder*. Uyt welke ruine sekre sark tot Noort-

wijk in de Kerk is overgebracht, daar van het opschrift is, *Frank vander Boukhorst, Adriaans soon, overleden anno 1463. met Catrijn van Bakenes, Dirks dogter, sijn Huysvrou, overleden anno 178.*

't Huys te PALENSTEIN.

IS een oud Adelijk Huys geweest, een gevolg van de Heerlijkheid van Zegwaart, sulx den meergenoemde Jonkheer *Carel Oem van Wijngaarden*, Heere van Wijngaarden, Soetermeer, Benthuysen, Zegwaart, &c. daar mede verlijt is geweest.

't Huys te PERSYN.

LEyd onder Wassenaar, aan de weg tussen 's Gravenhage en Leyden, is waarschijnlijk omtrent de 200. jaren geleden getimmert, by een uyt het seer oud en Adelijk Geslacht van Persijn, Heeren van Waterland, en daar na gekomen op Mr. *Hippolitus Persijn*, Raad in den Hove van Holland, naarmaals Præsident tot Leeuwaarden en Utrecht, daar hy anno 1568. overleden is, had te wyve Juffrou *Elisabeth de Jonge*, overleden anno 1604. dochter van wijlen Mr. *Ian de Jonge*, Grifher vanden Hove van Holland, en is van haar gekomen op Jonkheer *Ian Persijn*, te wyve hebbende Juffrou *Ienne van Bekestein*, sijn nichte, en wert nog tegenwoordig by die vanden Huyse van Bekestein beseten; Sie boven fol. 858. Dit was een seer oud Geslacht in Holland, daar van in de oude Hollandse Historien in den jare 1080. bekent is Heer *Ian Persijn*, in den jare 1150. leestmen van Heer *Dirk Persijn*, Ridder, en verhaalt *Beka* dat Heer *Ian Persijn* anno 1203. met meer andere Hollandse Edelen, Graaf *Lodewijk van Loon*; die met Vrouw *Ada*, Gravinne van Holland, getrout was, blijdelijk inhaalden, en een vast verbond maakten tussen den selven Graaf *Lodewijk*, en den Bisschop van Utrecht. Desen Heer *Ian Persijn* was Heer van Waterland, de Landstreke daar naderhand de Steden Edam, Monikendam, en Purmerend gesticht zyn, stierf in 't jaar 1226. nalatende Heer *Claas Persijn*, Ridder, Heere van Waterland, en *Wouter Persijn*, Ridder, die Religieus wierd, en sich in een Clooster begaf; Heer *Claas Persijn*, stierf anno 1250. en liet na Heer *Ian Persijn*, Heer van Waterland, die anno 1288. Haarlem jegens den oploop der Kennemers beschermde, en haar met een losen alarm dede afwijken, daar op die van Haarlem uyt vielen, en vele van deselve doodsloegen en vervolgden, als den selven Beka getuygt, onder *Ian de I.* Bisschop van Utrecht. Naar hem was Heer *Claas Persijn*, sijn soon, Heer van Waterland, die anno 1304. in Zeeland in den Oorlog tusschen Graaf *Ian van Henegouwen*, en *Guido*, Grave van Vlaanderen, dood bleef, nalatende Heer *Ian Persijn*, Ridder, Heer van Waterland, overleden in den jare 1334. naar hem was Heer *Ian Persijn*, Heer van Waterland, stierf anno 1354. nalatende uyt Vrouwe *Iutte*, Heeren *Dirx* dochter *van Brederode*, *Claas Persijn*, Schiltknaap, Heer van Waterland, overleden anno 1375. achterlatende *Claas Persijn*, de laatste Heer van Waterland, dewelke anno 1409. sonder kinderen overleden zynde, deselve Heerlijkheid met de Domeynen van Holland is vereenigd.

't Huys te POELGEEST.

IN Koudekerk, toekomende Heer *Gerrit van Poelgeest*, Heer van Koudekerk, Homade, &c. heeft al voor 300. jaren onder dit Geslacht behoort, van ouds genaamt *Hoorne*, een Adelijk Geslacht, doch lange verstorven.

Klein POELGEEST.

GElegen onder Koudekerk, voor desen toegekomen hebbende *Daniel Schonk*, en naderhand Heer *Jacob van Randerode vander Aa.*

Oud POELGEEST.

ANders Alkemade, is geweest het rechte Poelgeest, daar de Ridderlijke Stamme Poelgeest de naam van heeft, is mede geheel vervallen, en is het goed daar toebehorende laatst beseten by Heer *Floris van Alkemade*, dewelke in den jare 1511. sonder kinderen overlijdende, 't selve naargelaten heeft aan Heer *Willem vander Coulster*, sijn susters soon, daar na gekomen op den Heere van Monceaux, uyt den Huyse van Hamale in 't Land van Luyk, en werd nu beseten by *Constantin Sohier* de Vermandoys, Ridder, Baron des Heyligen Roomschen Rijx, Vryheere van Warmenhuysen, Krabbendam, Heer van oud Poelgeest, &c.

't Huys te RAAPHORST.

IS omtrent de 400. jaar geweest het Stamhuys van het Ridderlijk Geslagt van d'Heeren van Raaphorst, is gekomen van Heer *Kerstant van Raaphorst*, Ridder, daar van in de Hollandse Historien in den jare 1238. gewag gemaakt werd, op Heer *Gerrit van Raaphorst*, Ridder, die in den jare 1306. Balliu van Kennemerland was; van hem op sijn soon *Dirk van Raaphorst* anno 1350. overleden, en van hem eerst op *Dirk* den oudsten, en by desselfs overlyden op *Bartholmees* sijn jonger soon, die anno 1388. Houdvester van Holland was, en 1399. met Hertog *Aalbregt* jegens de Vriesen in den oorlog was, stierf anno 1406. nalatende *Adriaan van Raaphorst*, die anno 1457. Schout van Haarlem was, en uyt *Agnes van Nieuvelt* na liet *Aalbregt*, Heere van Raaphorst, die anno 1474. stierf, en tot sijn Leenvolger na liet *Gysbert*, Heere van Raaphorst, dewelke sonder kinderen stierf anno 1503. en naar hem *Henrik van Raaphorst* sijns Broeders Leenvolger was. Welke *Henrik* te wyve had de dogter van *Gerard van Sonnevelt*, uyt dewelke hy verscheyde kinderen na liet, daar onder *Aalbregt* sijnen Leenvolger, en *Gerrit van Raaphorst*, die anno 1508. Joffrouw *Catharina*, de dogter van *Pieter de Grebber*, sijnde een jonge Maagd van 13. jaren oud, op den weg van Wassenaar, in jegenwoordigheyd van den selven *Pieter de Grebber*,

Digitized by Google

ber, en *Alid van Tethrode*, sijn huysvrou, soo sy na de Kerke souden rijden, geweldelijk ontrooft en weggevoert had, het welk hem, met deselve dochter in ballingschap getrout zynde, eindelijken in den jare 1515. is gepardonneert en versoent, mits dat hy met sijne complicen voor den Hove van Holland op sekren dage moste verschijnen, in linne-klederen, bloots hoofts met een barnende kaarse van een pond was in de hand, God en de Justitie om vergiffenis moste bidden, en hem daar na op Sondach moste vinden binnen de Stede van Leyden, ten tien uyren voor den noen, in St. Pieters Kerke, in linne-klederen, bloots-hoofts, met een brandende kaarse in de handen, en bidden den selven *Pieter de Grebber* en sijn huysvrouw, indien het hen gelieste daar by te weesen, of anders in haren name den Commandeur van der selver Kerken, in præsentie van al die daar by souden weesen, om vergiffenis, en dat gedaan, te brengen die kaarsen voor den Heylig-waardigen Sacramente aldaar; dat hy voorts moste betalen aan handen van de Kerkmeesteren van Wassenaar een somme van hondert Philippus guldens, die binnen een half jaar daar na geëmployeert souden werden tot een Glas, met het Wapen des Graven van Holland, binnen de Kerke van Wassenaar, alwaar het seyt geschied was, daar inne geschreven souden staan de naarvolgende woorden: *Dit Glas is alhier doen maken uyt condemnatie van den Hove van Holland, by Gerrit van Raaphorst, in beteringe van de Vrouwe-schaak by hem gedaan, &c.* En wat het Glas minder koste dan die voorsz somme, most by de Kerkmeesters aldaar geëmployeert werden tot renten, om het Glas ten eeuwigen dage daar mede te onderhouden.

Den selven *Albregt van Raaphorst* stierf anno 1526. nalatende *Hendrik*, Heere van Raaphorst, van dewelke het selve Leen gekomen is eerst op *Herpert*, en naar hem op *Albregt van Raaphorst* sijns broeders Leenvolger, die te wyve had Juffrouw *Cornelia vanden Ende*, Heeren *Jacobs* des Gouverneurs van Wourdens dochter, die verscheyde kinderen heeft naargelaten, onder andere *Agata van Raaphorst*, getrout met Heer *Adriaan vander Mijle*, Heere vander Mijle, Bleskes-Graaf, Bakkum, &c. die nagelaten heeft een eenige dochter, genaamt Juffrouw *Cornelia vander Mijle*, eenige en universele erfgenaam van *Henrik*, Heere van Raaphorst, en Vrouwe *Cornelia van den Ende*, getrout met Heer *Philips Iacob van den Boetzelaar*, Baron van Asperen, en indien name Heere van Raaphorst, by welke het gemelte Huys en Leen als noch werd beseten.

De Hofstede RYNEGOM.

GElegen onder Soeterwoude, is een vervallen Hofstad, daar noch eenige weinige overblijfselen van zyn, het welke met de Landeryen daar toe behoorende, werd beseten by Jonkheer *Hendrik Valkenaar*, Heer van Duykenburg.

't Huys te RYNENBURG.

Delft: on Rek. U. 93. (onleidig) Joan Pauw, Heer van Rijnenburg, Meester-knecht, obiit 10 Feb. 1691. succedt aan Delfland, by Resolu 10 Sept. 1708.

ONder Hasarswoude, is van ouds een Ridderlijke Hofstad geweest, gelegen binnens-dijx, niet verre van 't Veer ofte Schouw van Koudekerk, daar onder mede eenige Achterleenen behooren, laatst toegekomen hebbende den Heer en Mr. *Reynier Pauw*, President in den hogen Raad van Holland, Heere van ter Horst, Rijnenburg, &c. by Resol 20 Jan: 1676. ouds 32 jar.

't Casteel van RYNSBURG.

DAar nu de Kerk, en een gedeelte van het vervallen Clooster op staat, daar van is een aftekeninge te sien by *I. Oudaan*, in sijn Roomse Mogentheid, p. 23.

't Huys te RODENBURG ofte RADENBURG.

BUyten Leyden, is een Adelijk Stamhuys geweest, doch nu geheel vervallen, daar onder verscheyde Achterleenen behooren, als onderandren, alle de Huysen en Landen, staande op de grond van ouds genaamt de Loet, gelegen in en langs de Suydbuyrt van Soeterwoude, beginnende van de Kerk af, en voort vierkand rontom gaande, zynde laatst de Landen daar op het selve gestaan heeft, beseten by *Niclaas Korsteman van Rodenburg*, welkers voorouders als besitters van den selve Huyse geseyt werden stichters en fundateurs geweest te zyn van 't Clooster Roomburg, dat gestaan heeft tegens over het Goods, ofte Schoupad van Leyderdorp binnendijx, ter plaats daar het oude en vermaarde Blokhuys ofte Wapenhuys der Romeynen gestaan heeft, het welk Roomburg ofte Romenburg genoemt is geweest. Dese Hofstede met den Boomgaart en twe Mergen Lands met de Laan en andre nutschappen en Manschappen daar toe behoorende, werd te Leen gehouden van de Graaflijkheid van Holland, en is in den jare 1628. daar in jongst verlijt den voornoemden *Niclaas Korsteman*, ten behoeve soo van deselve, als van sijn broeder en twee susters, by doode en makinge van *Maritge Dirx* dochter, hunluyden grootmoeder. Omtrent daar dit Clooster gestaan heeft sijn vele oude penningen en andere Roomse oudheden gevonden, daar onder veel van *Septimius Severus*, *Marcus Aurelius Antoninus*, dewelke volgens het opschrift in sekren steen, die *Wilh. Heda* tuygd dat aldaar gevonden is, 't selve omtrent 200. jaar naar Christus geboorte souden hebben herbout, welke steen en opschrift by *Adr. Iun. Pet. Scriv.* en andere, mede erkent werden, doch het Huys te Britten of den Burg van Leyden werden toegeschreven, het welk met de saak noch met de omstandigheid over een komt. By *Heda* in sijne Historie cap. 4 werd deselve aldus vertoont en voorgestelt:

In

In Cœnobium Roomburg, prope Leydam ad veteris Rheni alveum.

IMP. CÆS. L. SEPTIMIUS SEVERUS AUG. ET. M. AURELIUS ANTONINUS CÆS. COH. XV. VOL. ARMAMENTARIUM VETUSTATE CONLAPSUM RESTITUERUNT. SUB VAL. PUDENTE LEG. AUG. PR. PR. CURANTE CÆCIL. BATONE PRÆF.

Dat is:

Gevonden in 't Clooſter op Roomburg by Leyden, aan d'uytwatering van den ouden Rhijn.

Lucius Septimius Severus tegenwoordig Kayſar Rijxvermerer, ende Marcus Aurelius Antoninus mede Kayſar, hebben het vervallen Wapenhuys van de vijftiende vrywillige Krijgsbende, doen herbouwen, onder Valerius Pudens 's Kayſars Stadhouder, ende het beleyd van Cæcilius Bato, Hopman.

't Huys te ROOSENBURG.

GElegen onder Voorſchooten, is gefondeert ofte geſtigt van *Jacob van Waſſenaar*, Ridder, broeder van de Heer van Waſſenaar en Burggraaf van Leyden. Deſe *Jacob van Waſſenaar* heeft naargelaten een dochter, Vrouwe *Jacoba van Waſſenaar*, die te man hadde Heer *Simon van Benthem*, gekomen van een jonger broeder van de Grave *Dierik de VI.* daar wan ſy aan een ſone, hiete Heer *Willem de Walkanoye* te Utregt: ſy wan *Jan van Rooſenburg* die in 't jaar derthienhondert achtien geleeft heeft, blykende by een Hantveſt, daar in hy als getuyge ſtaat, verleent van de Heer van Zuytwijk des Vrydaags voor Kerſdag in 't ſelfde jaar ons Heeren derthienhondert achthien, waar van de Copie onder de E. Heer van Raaphorſt nog beruſtende is; ſy wan ook Heer *Jacob van Rooſenburg*, *Jan van Rooſenburg*, wan Heer *Gysbregt van Rooſenburg*; Heer *Gysbregt* wan de Vrouwe van Leyenburg, die te man hadde *Arent van Heukelum*, Ridder, uyt het Geſlacht van Arkel, Heer van Leyenburg.

Arent van Heukelum, Heer van Leyenburg, verkoopt aan *Simon Sturlinx* de Hofſtede van Rooſenburg, met ontrent ſeſtig Mergens Lands, gelegen in den Ambagte van Voorſchooten aan de Voorwateringe, en andere ſijne toebehooren, niet daar af gereſerveert nog uytgeſondert, dan 't regt dat de voornoemde Heer van Leyenburg uyt ſaake en als eygenaars der ſelver Hofſtede, heeft inde Kerk tot Voorſchooten en Cappelreyen die de voorſz Hofſtede toebehooren.

Voorts ſoo bekent de voorſchreven *Arent*, Heer van Leyenburg, de voorſchreve *Simon Sturlinx*, noch verkocht te hebben drie Thienden, ook gelegen in den Ambachte van Voorſchooten, als de Donk-tienden, de Swaansthienden, en de Smal-thienden op de Donk, welke Thiende *Symon* voorſchreven en ſijne nakomelingen houden ſullen van de Burggrave van Leyden, en ſijne nakomelingen tot eenen regten onverſterffelijken Erfleen, dat is, op een eerſte lith niet te verſterven; en deſe voorſchreven Thienden ſal ſuccederen op de outſten en op den naaſten van wetachtiger geboorten, en de Man altoos te gaan voor dat Wyf, daar ſy beyden effen naar ſijn: en als deſe Manſchap valt te verheerwaarden, dat ſalmen doen met eene Roode Havik oft drie pont goet gelts daar voor; blijkende by de Brieven daar van verleent in 't jaar ons Heeren 1399. des Maenſdaegs naar Sinte Pauwels dag Converſio.

De Donk is een Thiendt-juriſdictie gelegen in het Ambagt van Voorſchooten, bepaalt in 't Zuytooſten met de voorwateringe, in 't Noortweſten met de Ban van Waſſenaar, in 't Zuytweſten met de Hofſtede van Duyvenvoorde, in 't Noortooſten met het Dols-eynde leggende Benoortooſten die Waddinge.

Rooſenburg is ontrent twee hondert jaren beſeten geweeſt van het Geſlagt van den wel Edelen Huyſe van Waſſenaar, want het gefondeert is van Heer *Jacob van Waſſenaar* in 't jaar ons Heeren twaalf hondert, en verkogt aan *Arent van Heukelum*, Heer van Leyenburg, in 't jaar ons Heeren 1399. De Huyſvrouw van deſen Heer van Leyenburg was van den Huyſe van Waſſenaar, en de Burggrave van Leyden noemt hem (in ſeeckere Hantveſt) ſijn Neve.

Dat Rooſenburg in 't jaar 1200. gefondeert is, bewyſt een ſekere ſteen, die in de Muur van het tegenwoordige Huys te Rooſenburg nog gemeſſelt ſtaat, waar in deſe Latynſche woorden gehouwen ſijn.

Primitus me D. Jacobus à Waſſenaræ Caſtri Roſenburg hujuſce Dom. prim. Lugduni Batav. & Waſſenaræ herois frater natu ſecundus minor ipſiuſque poſteri ab anno M. CC. aduſque M. CCC. XCIX. tenuere; poſt Sturlingi, Waëli. exin poſtremo Stalperdi ab anno M. D. XXXIV. denique motu civili Lugdun. obſidione exuſtum, anno M. D. LXXIII. inſtauravit Adrianus ab Ylem Bataviæ patriæ decori anno M. DC. XVII.

1862 trouwt Margaretha In
(zie) van Colom tot Waterland,
zoon van Jacob van Benthuysen, Heer
van Roosenburg, Voorschooten,
Leythenhoek, Rijnsburg
en Valkenb.

In 't Jaar ons Heeren 1422. op den 28. dag in Julio wort Alidt Symon Sturlinks Dogter, van den Burg-Grave van Leyden verlyt met de goederen Rooſenburg.

Philips Heer van Waſſenaar, Burg-Grave van Leyden verdraegt alle Manſchappen, Heer-gewaarde, handt en mondt, en alles dat hy ſijne Leen-Mannen in eenigerwys naar regten verdragen en quytſchelden mag, aan Alide Simon Sturlincx dogter en hare nakomelingen, aangaande de guede te Rooſenburg mit horen toebehooren gelegen in den Ambagt van Voorſchooten, behoudelijk dat Alidt voorſz. de thienden aldaar van hem te leene houden ſal. Deſe bezegelde Brief is gegeven op den 25. dag in Februario in 't Jaar ons Heeren 1426.

Welk verdrag en quytſchelding van Manſchappen *Hendrik*, Heer van Waſſenaar, Ridder, &c. ook geconfirmeert heeft, blykende by een Hantveſt gegeven op den 28. dag in Decemb. in 't ſelfde Jaar 1426.

Hendrik Heer van Waſſenaar Burg-grave van Leyden, verleyt en verleent *Margrieten Vrank Willemſz*, Dogter de Donk thienden, de Swaanthienden en Smal thienden op de Donk in Voorſchooten gelegen. Gegeven in den Hage op den 28. dag in Junio in 't Jaar ons Heeren 1443.

Johan Heer van Waſſenaar, van Catwijk, van Voorſchooten, &c. en Burg-grave van Leyden, verleyt en verleent *Catrijn Iacob Andrieſz* Dogter de Donk-thienden, de Swaan-thienden, en de Smal-thienden op de Donk, haar aangekomen en beſtorven by de doode *Margriete Vrank Willemſzoons* Dogter haar Moeder. Gedaan den 22. dag in January 1470.

Catrijn Jacob Andrieſzoons Dogter verkoopt aan *Jan de Waal* dat derdendeel van dat eygentlijk goet van der Hofſtede van Rooſenburg, uytgeſeyt de Thienden dat Heerlijk goet is, gelegen in de Ban van Voorſchooten, blykende by een quytſchelding bezegelt by Schepenen van Amſterdam den vyfden Maart in 't Jaar ons Heeren 1473.

Catrijn Iacob Andrieſzoons Dogter, heeft aan *Iohan* Heer van Waſſenaar, Catwijk, Voorſchooten &c. opgedragen en quyt geſchouden den regten leenwaar en bruykwaar van de Donk-thienden, dewelke hy wederom verleyt en verleent aan *Alidt Jans* Dogter, woonende tot Amſterdam, blijkende by de inveſtiture gedaan den 9. July 1475.

Daam Meeuſz, verkoopt aan *Jan de Waal*, een derdendeel van de Hofſtede geheeten Rooſenburg, in allen ſchyne alſt in dat Ambagt van Voorſchooten gelegen is, en *Corſtijn Iacob Pieter Lyſene* Weduwe hem gegeven heeft mit *Oobrig* haar Dogter te Boelgave, blykende by een quytſchelding bezegelt van Schepenen van Amſterdam den 27. February 1482.

Iacob de Waal, wort verleyt en verleent met de Donk-Thienden, die hem aangekomen en beſturven ſijn met de doot van *Alyt Ians* Dogter ſijn Suſter, blijkende by de inveſtiture, gedaan den 3. July 1504.

Meeſter *Francois de Waal*, wort verleyt en verleent met de voorſz. Thienden, die hem aangekomen en beſtorven zyn met de doot van *Iacob de Waal* ſijn Vader, gedaan den 4. Auguſtus 1525.

Francois de Waal Iacobſz, verkoopt aan *Adriaan Stalpert*, Rentmeeſter van Kennemerlant en Vrieſlant, de Hofſtede van Rooſenburg met de Landen daar toebehoorende, als ook de Heerlijke goeden, te weten, de Donk-thienden en alle de Smal-thienden op den Donk vallende; blykende by de bezegelde Brief daar van ſijnde in date den vyfthienden Maart 1534.

Hier komt Rooſenburg weder aan een ander geſlagt, naar dat het in 't voorgaande geweeſt is van het jaar 1399. tot het Jaar 1534. ſijnde 135. jaaren.

Mr. *Iacob Stalpert*, is in de Leen-goederen gevolgt ſijn Vader *Adriaan Stalpert*, blykende by de brieven van inveſtiture in date den derden February 1558.

Hier wort de Hofſtede van Rooſenburg met de Landen en geregtigheden daar aan behoorende, en de Donk-thienden van den anderen geſcheyden, Rooſenburg gaat aan *Maria Stalpert*, Huyſvrouwe van *Rutgert van Ylem*, die naargelaten heeft twee kinderen, *Adriaan van Ylem*, Heer van de Ketel, Rooſenburg, en Spadelandt, en *Maria van Ylem*, ſoo dat de Landen van Rooſenburg gedeelt worden, het Huys te Rooſenburg met ontrent twee derde-parten van de Landen, komt aan Meeſter *Adriaan van Ylem*, en de reſte aan *Maria Verhoog* dogter van *Maria Stalpert*, de Donk-thienden aan Meeſter *Iacob Stalpert*.

Jacob Stalpert heeft tot ſijn Succeſſeur gehadt *Ian Stalpert*.

Ian Stalpert, heeft tot ſijn Leenvolgſter gehad *Maria Stalpert*, Huyſvrouw van *Caſper Wyntges* Munt-Meeſter van Weſt-Vrieſlandt, uytwyſende de brief daar van gegeven den 4. Septembris 1598.

Mariam Stalpert ſijn gevolgt haar twee dochters *Anna* en *Eliſabeth Wyntges*, blijkende by de brief daar van verleent den 21. Juny 1625.

Mr. *Pieter de Wit*, *Ians* ſoon Dr. in beyde de Regten, heeft gekoft van *Margareta van Diemen*, als Teſtamentare Voogdeſſe van hare kinderen, geprocreert by *Adriaan van Ylem*, Heer van de Ketel, &c. het Landt-hof van Rooſenburg met alle de Landen daar toe behoorende, mitſgaders alle de appendentien en dependentien van dien, blykende uyt de Koop-brief daar van gegeven den 3 February 1634.

De voornoemde *Pieter de Wit*, heeft van Jonker *Bucho van Schroyeſtein*, als procuratie hebbende van *Anna* en *Eliſabeth Wyntges*, ſijn Huyſvrouw en ſijns Huyſvrous Suſter, deſe Donkthienden gekoft voor *Iohan de Wit*, als ſijnde ſijn oudſte ſoon, blykende by de inveſtiture daar van ſijnde in date den 21. Septembris 1635.

Soo dat de Donk-thienden nu weder gekomen ſijn aan den huyſe van Rooſenburg, van waarſe oorſpronkelijk ſijn.

De weduwe en erfgenamen van den voorſz Mr. *Pieter de Witt*, heeft het ſelve daar na verkoft aan de Heer *Jacobus Maſtertius*, Profeſſor tot Leiden, die het ſelve by Teſtament gemaakt

Digitized by Google

heeft aan sijn neef *Antony Ellet Mæstertius*, die het selve als noch besit.

Het wapen van 't Huys te Roosenburg, is een Roode-roos in een versilvert velt.

Verhaalt hebbende van wien en wanneer het huys te Roosenburg gefondeert is geweest, en wie dat selve tot nog toe beseten hebben, sullen wy voort treden tot de Historie vande belegeringe voor Roosenburg geschiet in 't Jaar ons Heeren 1350.

Dat Roosenburg een plaats van force ofte sterkte geweest is, en bewijst niet alleen de naam van Burg en dikke fondamenten, te weten van ses steenen ofte een halve Rynlantsche Roede dik, want wy de steenen gemeten en bevonden hebben yder steen een Rynlantsche voet lang, een halve voet breet, en een vierendeel van een voet dik te zyn. Ons en dunkt niet vreemt, met weynig woorden te verhalen, dat de Rynlantsche voet die nog by ons gebruykt wort met de oude Romeynsche voet even juyst over een komt. Dese oude dicke Fondamenten worden wel 18. Roeden van de oude Thoren gevonden, die noch ten deele in esse en in den jaare 1635. met een cierlijk gebou op het oude werk opgehaalt is: van 't oude Huys te Roosenburg is ook nog volkomelijk in esse een groote vierkante Kelder, gewulft met een swaar dick kruysgewulft, die ook in 't tegenwoordig Huys begrepen is.

Men heeft ook ontrent de voorverhaalde Fondamenten gevonden van de Kannetjens, daar de Gravinne Vrouw *Iacoba* uyt pleegt te drinken, sommige heel als oftse nog nieu waren, sommige wat gebrooken, die nog op het Huys te Roosenburg bewaart worden.

Nu keerende tot onse voorgaande propoost, seggen wy, dat de sterkte van Roosenburg ook gebleeken heeft in de belegeringe daar voor geschiet. Als de Grave van Hollant daar voor quam met sijn heyr, ofte leger, en sijn Tente daar voor nedersloeg om Roosenburg (dog te vergeefs en vrugteloos) te dwingen. Dit is geschiet in 't jaar ons Heeren 1350. des Manendaegs naar onse Vrouwendag *Annuntiatie*.

De Grave van Hollandt heeft des Vrydaegs voor Mey, avont voor Roosenburg doen brengen een Instrument ofte Machina, by onse voor-Ouderen genaamt een Blyde, by de Romeynen Balista, waar mede men Steenen over de Muyren pleegt te werpen.

Van dusdanigen Blyde is nog een grote, dicke, sware Ysere-spil, by de verstandigen genaamt de Blynagel, te sien in 's Gravenhage op het Binnen-hof, die soo swaar is datse niemant (soo te seggen) opheffen kan: en daarom aan beyde de eynden vast gemaakt, op dat hem niemant en soude verseeren. Het welk voor desen, door al te groote vermetelheyt, wel geschiet is.

Syn Excellentie heefter ook voor doen brengen een Bootswagen, die van vyf Paarden van 's Gravesande getrocken wierde, daar is ook voor gebrogt een kleynder Blyde.

En een Evenhoge by de Romeynen Sambuca, een Instrument gelijk een vierkante Thooren, datmen aan de Muyren brogt, en men liet dan een Brugge, gelijk een neervallende Venster, ofte Valbrugge, met touwen op de Muur vallen, daar over men de Burg ofte Stadt bestormde.

Voor Roosenburg is ook gebrogt een Muerbroeker genaamt een Mol, by de Romeynen Musculus, tot bewys dat onse Voor-Ouderen haar Krygs-Instrumenten van de Romeynen als sijnde haar Bontgenooten ontleent hebben, als ook tot bewijs dat de beleggers geen kleyne force ofte gewelt, om Roosenburg te dwingen, gedaan hebben: van dese voorverhaalde Krygs-Instrumenten siet de oude Latynsche Schryvers, als te weten: *Vegetium lib. 4. cap. 22. de re militari; & commentaria ad eundem Vegetium Godescalchi Stewechii folio (mihi) 267. Vitruvium lib. 10. cap. 18. (mihi) folio 107. eundem Godescalcum Stewechium ad lib. 4. cap. 21. dicti Vegetii folio 261. & seq. item ad lib. 4. cap. 16. Vegetii fol. 215. & Justum Lipsium poliorceticoon sive de Machinis lib. 3. Dialogo 3.*

Men heefter ook met Donrebussen (dat te noteren staat) op geschooten; met dese en diergelijke Instrumenten heeftmen op Roosenburg heftig gestormt. Onder anderen eens van des Saterdags te Middage tot des Sonnendaegs ten avonde.

Alsmen Roosenburg met dese en diergelijke Krygs Instrumenten, met dit gedurig stormen en door een belegering van ten minsten agt ofte thien weecken niet en heeft konnen dwingen en vermeesteren, heeftmen gesogt dat selfde met Bosse-kruyt in brant te steeken, want de Graaf *Jan van Meursen* daar toe gelt gegeven hadde: dog dat en heeft haar ook niet willen gelucken, en hebben Roosenburg (alsoo sy daar geen meerder kans op en sagen) moeten verlaten.

Dat Roosenburg ten minsten agt ofte thien weeken belegert is geweest, blykt daar uyt, dat de Graaf daar voor gekomen is des Manendaegs naar onse Vrouwen Bootschap, wesende in dat jaar den 28. Maart: want den 15. Mey quam in dat selfde jaar op een Sondag, soo is onse Vrouwen-dach (zijnde den 25. Maert) geweest op een Vrydagh, ende die Manendach daer aen volgende is geweest den 28 der selfder Maent.

den 15. Mey op Sonnendach is de Banier ofte Standaart van de Grave van Holland voor Roosen-burgh gebrocht: waer uyt dat blijckt, datse doen ter tijt nog niet in den sin hadden, de belegeringh voor Roosenburgh te verlaten ende op te breecken. Nu van den 28. Maert tot den 15. Mey zijn seven weecken, ende naer alle apparentie heeft dese belegeringhe noch eenige weecken geduert.

Al't ghene wy hier van Roosen-burgh verhaelt hebben, is ghenomen uyt het geenighe in de voorgemelde steen gehouwen is, ende uyt eenighe Auxentique extracten, uyt de reeckeninghe Philips Persone Soones Rent-meester van Noort-Hollandt (Nota Rosen-burg leyt in Noort-Hollandt) inne-gaende sedert des Sonnendags voor Sinte Valentijns dach in den jare 1350. tot des Sonnendaechs voor Valentini in den jare 1351. daer aen volgende.

Extract

Digitized by Google

Extract uyte Reekeninge Philips Perſonre Sones Rentmeeſter van Noort-hollandt innemen zedert Sonnendages voor S. Valentyns dag in den Jare 1350. tote des Sonnendages voor Valentini in den jare 1351 daar aan volgende.

„ ITem nog Schuythuur van Delft te Leyden, „ doen myn Heer aldaar toog om 't Huys te „ Rooſenburg te beleggen; des Manendags na „ onſe Vrouwen dag *annuntiatio*.

Ander extract uyte voorſz. reekening.

„ Item uytgeven van timmeringe van dag„ loone van der Blyde te Rooſenburg te brengen „ en werpende te houden, en van andere ſtof„ fen als daar toe behoorde, van der tyt dat „ myn Heer *Philips* beval de Blijde daar te doen „ brengen, dat was des Vrydaegs voor Mey „ avont.

Ander extract uyte voorſz. Reekening.

„ Item van den Bootſwagen van 's Graveſan„ de met 5. Peerden en 4. Mannen, die de Swin„ gel voerden van der Zytwinde tote Rooſen„ burg van iiij. dagen, dat ſy daar waren op haar „ ſelf koſt. —— —— —— iij ℔.

„ Item van dat ſy kleyne Blijde daar na voer„ den van Rooſenburg totter Binckhorſt, daar „ ſy eenſdeels haren koſt hadden. xxxij ß.

Ander extract uyte voorſz Rekening.

„ Item *Philips* uytgeven van myns Heeren „ Tenten voor Rooſenburg, Binchorſt, en voor „ Polanen te verwaren en te maken.

Ander extract uyte voorſz. Reekening.

„ Item by behiet Heeren *Gerrit van Marcſom* „ in d'ander weeke Mey enen Boode t'Dordregt „ geſent, die brogte x. vellen Sindaals daar d'elle „ koſte iij ß. iiij den. doet L. ß.

„ Item van den Booden verteert. —— iiij ß.

„ Daar worden of gemaakt drie Banieren, des „ worter een in Zeelandt gevoert mit myn Heer, „ die *Aalwijn* te Schiedam brogte, te Reynouts „ in de after kamer des Sonnendags x v. dagen in „ Mey, d'ander worden gevoert voor Rooſen„ burg, Binchorſt en Polanen, en voor ander huy„ ſe. Van deſe iij. Banieren voorſz. hadde Mr. *Jan* „ van die Beelderye. —— —— ix ℔. xij. ß.

„ Item *Dirk* van ſniden en nayen. —— viij ß.

Ander extract uyte ſelve Reekening.

„ Item des dyncxdaegs voor *Aſcenſionis* dag „ doe men regtede over de gevangen van Roo„ ſenburg, wert verteert op myns Heeren huys „ te Delf van den Heere van *Praat*, Heere *Gerrit* „ *van Eemskerke*, *Fredrik vander Linde*, *Rutgaar* „ *van Ylem*, met alle haare geſijnde, daar de ſom„ me af beloopt als partic. hout iij ℔. iij ß. 1. den.

Ander extract uyte ſelve Reekening.

„ Item uytgegeven omme deſmen behoufde „ ten koſt behouf in de bouije mitten geſchel„ ſchip van binnen den Hove en van den Beeſten „ diere toebehooren, en overmits Anſem en ande„ re drie mijns Heeren Backers die in den koſt „ waren vij. weeken doe ſy daart broet baacken „ (datmen at in 't Heer van Rooſenburg, Binc„ horſt, en Polanen) en overmits den Madders, en „ den Hoyers, den Wagenaars, den Vorke„ laars en den Leggers, die mijn Heeren hoy mai„ den, hoyden, menneden, vorkelden en he„ melden, en overmidts den Wagenaars die den „ Hofturf te Hove mennenden en die heemelden „ en 't gemeine Ambagt die den Evenhooge „ uten Haga voerden voor Polanen, van Polanen „ in Haga, nog uten Haga ter Waddinge, &c.

Ander extract uyte ſelve Reekening.

„ Item des Woonſdags xj. dagen in Mey by „ myns Heeren behiet *Jan van Meurſen*, gege„ ven, daar hy kruyt mede koopen ſoude, Roo„ ſenburg mede te barnen, viij. oude Schilden, „ doet —— —— —— vj ℔. viij. ß.

Ander extract uyte voorſz. Reekening.

„ Item uytgeven by Jannes uyten Landier van „ eenen Evenhoge, diemen timmerde in den „ Hage op 't Hof, Polanen mede te ſtormen.

Ander extract uyte voorſz. Reekening.

„ Item uytgeven by Heeren *Hugen*, van den „ Mol (daar Rooſenburg mede geſtormt was) „ voor Polanen te brengen.

Ander extract uyte voorſz. Rekening.

„ Item van des Saterdages te middage, doemen „ Rooſenburg begonde te ſtormen, tot des Son„ nendages ten avonde, koſt gedaan van *Philips* „ mitſen xv. die met hem voor Rooſenburg wa„ ren binnen Leyden en Voorſchooten. ver„ teert. —— —— iiij. ℔. v. ß. iiij. den.

't Huys te ROUKOOP.

ONder Voorſchooten, eertijdts genaamt Middelgeeſt, daar beſitter af was *Adriaan van Leeuwen*, daar naar *Adriaan vander Nat*, en laatſt by de kinderen zaliger *Cornelis vander Nat*, Heer van 's Graven-ambacht beſeten.

't Huys te SAND.

ONder Catwijk, werd beſeten by Vrouw *Maria van Reygersbergen*, Vrouwe van beyde de Catwijken, en 't Sand.

Digitized by Google

't Huys te SANTHORST.

IN Wassenaar, niet verre van Raaphorst, is over de 300. jaren gekomen aan het Adelijk Geslacht van Sandhorst, uyt het Ridderlijk Huys van Polanen, heeft laatst toegekomen Jonkheer *Nictaas Paats van Sandhorst*, en is laatst beseten by Jonkheer *Ian van Sandhorst*; Is gebout by Heer *Dirk van Wassenaar*, jonger soon van Heer *Philips van Wassenaar*, Burggraaf van Leyden, dewelke de goederen geerft hebbende van Sandhorst, omtrent den jare 1300. dit Slot daar op dede bouwen, en den naam van Sandhorst heeft aangenomen, nalatende Heer *Dirk van Sandhorst*, Ridder, dewelke anno 1345. in Vriesland in den slag by Staveren dood bleef sonder kinderen, en Heer *Philips van Sandhorst*, naar wien noch eenen *Philips van Sandhorst* was, dewelke naargelaten heeft *Dirk van Sandhorst*, die anno 1405. troude de Bastard suster van Hertog *Willem van Beyeren*, Grave van Holland, nalatende Heer *Dirk van Sandhorst*, Ridder, die anno 1440. met Vrouw *Sibille van Assendelft* getrout was. Sedert welke het selve Geslacht by gebrek van mans oir geseyt werd versturven te zyn; Soo dat de benaming van het jegenwoordich Sandhorst, uyt het besit van het selve Huys schijnt aangenomen, en in een ander Geslacht overgegaan te zyn.

't Huys te SONNEVELT.

IN Valkenburg, met omtrent 18. Mergen 4. Hond Lands daar aan, is een Leen van de Graaflijkheid van Holland, 't welk in den jare 1396. by gifte van Hertog *Albert van Beyeren* verlijt is op *Jorgel Arwijns*, anno 1429. op sijn soon *Pieter Jorgels*, en by overgifte van den selven anno 1434. op *Floris Paats van Sonnevelt*, en is by dode en makinge van Jonkvrou *Hester van Sonnevelt*, in den jare 1626. verlijt op Jonkheer *Cornelis van Cuyk van Myerop*, ten behoeve so van hem selfs, als van sijn broeders en susters, haar kinderen, en by opdrachte van den selven, soo voor hem selven, als van wegen sijn broeders en susters, in den jare 1632. verlijd op Jonkheer *Pieter van Cuyk van Myerop*, Heer van Kalslagen, Billerdam, en Sonnevelt, die 't selve anno 1668. noch heeft beseten.

't Huys te STOOP ofte STOPENBURG.

ALsoo genoemt van ymand van dit Geslagt, die het selve heeft doen bouwen, leyd op den hoek van de Westvaart in Hasarswoude.

Den BURG tot SWAMMERDAM.

DEwelke gelegen heeft aan dees zyde van het Dorp, omtrent 200. Roeden van den Dijk, Zuydwaarts in het Land; van ouds genaamt Swanenburg, daar men meent dat het Dorp sijn naam van heeft, van ouds Swanenburgerdam geheten; zynde geweest het Stamhuys van den Ridderlijke Geslachte van Swanenburg, het welk in den Houksen en Cabeljausen Oorlog geheel verdestrueert is; soo dat van 't selve Geslacht, mijns wetens, geen en zyn overgebleven, dewelke den oorspronkelijken naam van Swanenburg voeren mogen, als d'Heer en Mr. *Paulus van Swanenburg*, in den jare 1668. Burgemeester der Stad Leyden, eenigen naargelaten soon van d'Heer *Cornelis van Swanenburg Paulus* soon, in sijn leven Professor in de Rechten in de Universiteyt tot Leyden, afkomelingen van Heer *Vincent van Swanenburg*, Ridder, dewelke hem aan de Houkse zyde binnen Utrecht begeven hebbende, in den slag omtrent de Vaart, tussen de Stad en Bisschop *David* (dewelke Utrecht hebbende moeten verlaten in den jare 1481. met hulp van de Cabeljause de Stad Utrecht meende te overvallen en vermeesteren, doch van die van Utrecht overwonnen, veele doodgeslagen en veele gevangenen, met hare Wapenen en Veldteykenen binnen gebracht wierden,) de twede aan den Burggraaf, sich boven andre dapper gequeten heeft; en in den slag tot Westbrouk in 't laatste van 't selve jaar 1481. daar veele Burgers van Utrecht dood bleven en gevangen wierden, den selven Heer *Vincent van Swanenburg* de laatste staande bleef, en ten waar hem de andre troupen van *Arent Ruysch*, die daar mede dood bleef, verlaten hadden, geen nood gedaan en soude hebben; Waar van breder te sien in de Aanteykeninge van *Arnold Bucchel* op de Historie van de Bischoppen van Utrecht, geschreven by *Willem Heda*, onder Bisschop *David de L V. pag. mihi* 311.

't Huys te SYL ofte SYLHOF.

GElegen onder Leiderdorp, eertijds geweest het Stamhuys van het Adelijk Geslacht van Sijl, naderhand by koop vervremt, en eyndelijk gekomen op Jonkheer *Dirk van Schagen*, Heer van Goudriaan, en werd als noch beseten by Vrouwe *Maria de Tiennes*, Gravinne van Warfusé, Vry-vrouwe van oud en nieu Goudriaan, St. Hubrecht, Waddinxveen, Sijl, &c.

't Huys te TEILINGEN.

NIeuw Teilingen in Sassenhem een vermaarde Ridderlijke Hofstede, eertijds by de Heeren van Teilingen beseten, doch is in den jare 1296. om de conspiratie van *Gerrit van Velsen* tegens Graaf *Floris*, daar de Heeren van Teilingen complicen van waren, door confiscatie aan de Graaflijkheid vervallen, en is sedert tot een Jagthuys gehouden daar den Houtvester Castelein van was. *Merula* in sijn verhandelinge van de Wildernissen schrijft daar van aldus.

WAt verders belangt de Houtvesters Residentie of woonplaatse, deselve wert hem beteykent by de voorsz. Ordonnantie *Maximiliani* en *Mariæ*, van dato den 20. September 1477. het Huys en Sloth te Teylingen, 't welk hem aldaar bevolen wert te bewaaren, op de wedden profijten, en Emolumenten, gewoonlijk daar toe

toe ſtaande. Dit huys heeft eerſt toebehoort particuliere Heeren en Edelen van s'Graven afkomſte, die daar van den naam gehad en gevoert hebben, dog nu meeſt alle verſtorven, invoegen dat het met verloop des tyts wederomme vervallen is, aan de Graven en Princen van den Lande, dewelke om de welgelegentheyt, daar van gemaakt hebben hun Jagthuys, want de Boſſchen en Waranden in deſe quartieren ſoo overvloedig, digt, en dik geweeſt ſijn, dat men daar van konde komen over de bomen en deur de tacken, ſonder ter aarden af te ſtygen, eene ſparre om ſomwylen van den eenen boom te ſchieten op den anderen, te hulpe genomen, tot aande Stad van Haarlem, gelijkerwys van het wedden dies aangaande, memorie hebben ſommige luyden nog in leven ſijnde, my gedragende tot de goede onderrigtinge, die daar van heeft den Edelen Heer *Johan van Duvenvoorde en Woude*, Heer van Warmont, Alkemade, Eſſelijker-Woude, &c. jegenwoordig Luytenant Houtveſter. Dit huys wert ook genoemt nieuw Teylingen, ten reſpecte van out Teylingen, omtrent Warmont gelegen, weſende nu ter tyd eygen, en de woonplaatſe vanden Heer *Nicolas van Matheneſſe*, Heere van Haſerſwoude en Slydregt. 't Selve huys is in den jare 1339. by Hertog *Willem*, Graaf van Holland, te Leen gegeven Heer *Simon van Benthem*, Ridder, en Vrouwe *Agneſe* Heeren *Dirk Bookels* dogter, haar leven lang geduyrende, blykende by het inhout vande volgende brieven des ſelven jaars in December, te leſen in de Regiſter-kamer van Holland, in ſeker boek, geteykent B. L. V. in de ſchaprade B. Fol. aldus luydende.

Leenbrief van den Huyſe van Teylingen, ten behoeve van Heer Simon van Benthem en ſijne Gemalinne.

Willem, Grave &c. maken kont allen Luyden, dat wy gegeven hebben, en geven Heer *Simon van Benthem*, onſen trouwen Ridder, en Vrouwe *Agniſe*, Heeren *Dirk Boekels* dogter van Rotterdamme, ſijn wyve, om menige trouwen dienſt die hare voorouders onſe voordelik gedaan hebben, en Heer *Simon* voorſchreve ons nog doen mag, ons Huys te Teylingen, met ſes Mergen Lands huttel min of meer, gelegen by den voorſchreven huyſe; en die Ambachten van Voorhout en van Liſſe, met alſulken dienſt, als de luyden van die voorſchreve Ambagten ſchuldig ſijn den huyſe van Teylingen, en de geregten van twee Ambagten voorſz. als andere Ambagts-heeren hebben, in Noortholland, en 50. ponden Hollands 's jaars, uyt onſen Renten in Liſſe en Voorhoute, en wat onſe Renten aldaar beter ſijn, dan die 50. ponden Hollands elx jaars, die willen wy dat onſen Rentmeeſter van Noortholland ontfange en opheffe t'onſer behoef, Wilthuys, Land, Ambagten, Dienſt, Geregte, en Rente voorſz. Heer *Simon van Benthem*, en *Agniſe* ſijn wyf voorſz. houden ſullen, van ons en onſe nakomelingen te Leene, alſoo lange als ſy beyde leven, of die eene van hun tween, ſonder argeliſt. Gegeven te Valenchyne des Vrydags naar Kerſdag in 't jaar ons Heeren 1339.

Is korts daar naar door Oorlog gekomen aan den Heer van Wateringen, dewelke met andere hare mede-hulpers in den jare 1358. in Martio daar van gemaakt hebben een Openhuys ten behoef van Hertog *Albregt*, Ruwaart van Hollant, die 't ſelve hem wederomme te Leen opgedragen heeft, naar luyt der brieven hier bygevoegt.

ALlen den genen die deſen brief ſullen ſien of hooren, hoe dat ik *Aalbregt van Wateringen*, kont en kennelijk make, dat ik opgedragen, en in ſijne handen gegeven hebbe mynen lieven Heere Hertog *Aalbregt van Beyeren*, Ruwaart van Henegouwe en van Holland, dat Huys te Teylingen, en wy *Aalbregt* voorſz, *Foyken Willemſz*, *Simon Nagel*, *Bartholomeus*, Baſtart van Wateringe, doen kont gelyen mits deſen brieve, dat wy dat Huys en Burg te Teylingen voorſz ontfangen hebben van onſen lieven Heere Hertog *Aalbregt* voornoemt, te behoeden en te bewaren tot onſes lieves Heeren behoef, en te ſijn oirbaar, en daar op neygeman te ontfaan, nog te komen te laten van ons liefs Heeren wederpartye: maar worde eenig des vrunden onſes lieves Heeren voorſz. belaſt, dat hy dat huys nood hadde, die ſouden wy inlaten, om te beſchudden naar onſer magt. Waar ook dat ſaake, dat onſe lieve Heere voorſz. des huys nood hadde hem ſelven mede te behelpen, tegens ſijnen Vyanden, ſoo ſoude hy daar op leggen mogen gelijke Knapen, daar wy onſen lieven Heere, en ons mede behelpen mogten, dewelke onſen lieven Heere ſelver bekoſtigen ſoude en quyten. En ſoo wanneer Heer *Willem van Wateringe* vry werden mag van gevankeniſſe en ſekertheyt, en komt vry op ſijne voeten; ſoo ſullen wy van deſe beloſteniſſe quyt weſen, en Heer *Willem* ſal komen op ſijn huys voorſz. in allen regten en manieren, als hy was, eer hy gevangen werde. En want wy alle voorſz puncten en voorwaarden geloven, en voor ſeker hebben, wettelijk en wel te houden onſen lieven Heere voorſz, ſoo hebben wy *Aalbregt*, *Foyken*, en *Simon*, voor ons en voor *Bartholomeus* voorſz, want hy genen Zegel en hevet, om bede wille, deſen brief beſegelt met onſen Zegel. Gegeven in den Hage des Vrydags naar St. Geerdendag, in 't jaar ons Heeren 1358.

Op dit Jagt-huys hebben ſig dikmaals onthouden de Princen van den Lande, als ſy haar ſelven wilden verluſtigen, en vermaken, met de oeffeninge des Jagts, en is ook daar op overleden Vrouwe *Jacoba*, Gravinne van Holland inden jare 1436. op St. Dionys avont: men vint daar veele antiquiteyten, voornamentlijk aardwerk van verſcheyden ſoorten en maakſel. Legt nu deerlijk vervallen en vernielt door het Inlantſch Oorlog, weerdig om by de Graaflijkheyt tot een eeuwige gedagteniſſe weer opgerigt te worden, op den Fondamenten en overblyſſelen, die ſig tegenwoordig, in perſpective als een kleyne Stad vertonen.

Dit huys en 't gene dat daar toe behoort is den Princen des Lants altyt ſoo lief en waart geweeſt, datſe

Digitized by Google

datse by naar in alle ordonnantien, op 't stuk van de Wilderniſſe in 't gros uytgegeven, verboden hebben de vryheyt van 't voorsz. huys en 't gene 't selve van allen tyden toegeëygent is geweest, als de Keuken-duyn, soo die genaamt wert (jegenwoordig afgelant, en tot Bouwland, en Weyland uytgegeven) eygen Warande, partyen van Landen en anders, niet te verstorven of te beschadigen, gelijkerwys sulx volkomentlijk blykt by den inhout soo van andere plaatsen als dewelke gepubliceert sijn in den jare 1524. 17. Marty, *Stilo Cur. Holl.* 153'2. den 11. January 1567. den 6. Marty 1568. den 22. Marty 1563. den 24. January en 1586. den 20. Marty.

Tot een besluyt sullen wy hier by voegen de volgende Latijnsche Vaarsen, sprekende van dit oude Casteel aldus:

Principibus, quorum veneratur patria nomen,
Arx placuit solis hæc metuenda feris;
Dum satis hoc visum, nondumque tenentibus arma
Gratus in humano sanguine ludus erat;
Nec Batavum tellus civiles passa furores
Flebilis externo præda jacebat hero;
Qui gradus in Mundi quondam cervice locaret
Sequanicam sobolem, Pannoniamque domum.
Tunc melius veteres nemora hæc saltusque tenebant
Cattigena cincti nobilitate duces:
Quorum ex antiqua supremus origine sanguis
Telingos habuit femina Boja Lares:
Hisque sub arboribus solio dejecta paterno
Vim contra flevit jura valere nihil.
Arcis ob has de te quererer, fortuna, ruinas,
Ni gravius Domina tanta ruina foret.

't Huys te TOL.

IN de lage Waart, voor desen toegekomen hebbende *Francois la Torre*, Heer van Valkeniſſe, is geweest een oude Ridderlijke Hofstede en Stamhuys van den Geslachte van Tol.

't Huys te TOORNVLIET.

IN Valkenburg, laatst beseten by *Catharina van Toornvliet*, huysvrouw van *Gillis van Heussen Steffens* soon.

't oude Casteel van VALKENBURG.

HEeft gelegen ter plaats daar nu de Kerk staat, en heeft gestrekt van het Martvelt af, onder de huysen door, tot onder de Kerk en den Toorn, daar noch somtijds de Tras-steenen werden uytgedolven; doch sommige meenen, dat het gelegen soude hebben, omtrent het Huys Toornvliet, omtrent een Boogschoot weegs ten hoogen Rijndijk, het welk soo onwaarschijnlijk niet en is, om dat sich van ouds mede aldaar een hoogte vertoont, daar somwijlen eenige penningen en oude Roomse potscherven gevonden zyn, volgens tuyg van *J. Ondaan* in sijn Roomse Mogentheyt, p. 23.

't Huys ter WAART.

HEt welk gelegen heeft tussen het scheyt van den ouden en nieuwen Rhijn in Leyderdorp, daar van deselve Landstreek, ten delen by de Stad Leyden tot de vergrotinge ingenomen, als noch de Waart genoemt werd; en is in den jare 1420. ten tijde van Hertog *Jan van Beyeren*, die doe ter tijd de Stad Leyden belegert had, verbrand, en tot niet gebracht, sonder dat deselve wederom sijn herbout geworden.

't Huys te WARMONT.

IS al by de vier hondert jaren het Stamhuys en woonplaats geweest van de Heeren van Woude en Warmont, tot den jare 1525. dat het van Juffrou *Maria van Matenes*, als erfgenaam van Juffrou *Jaquelijne vander Woude*, haar moeders suster, Vrouwe van Warmont, met beyde Heerlijkheden quam op Heer *Jan van Duyvenvoorde*, Ridder, getrout met deselve *Maria van Mathenes*, aan welkers Geslacht het selve tot noch toe gebleven is; en is laatst beseten by *Iohan*, Baron van Wassenaar, Vryheer tot Warmont, Heer van Hasarswoude, Druynen, Gansoyen, Reynsaterwoude, Leymuyden, Vriesekoop, &c. Hoogheemraad van Rhijnland.

Merula in sijn Tractaat van de Wilderniſſen, doet dit Huys aldus spreeken:

WARMONDANÆ ARCIS PROSOPOPOEA.

Ferrum, ignes, livor, pessum me juncta dedere;
Quæ tamen in fatum singula sufficiunt:

Adventu

Adventu Ludovice tuo, quo tempore primum
Lugduni obsidium solvere jussus Iber;
Ipsa meis jacui hinc annos sex pressa ruinis.
Non tulit hoc, Leidæ qui tulit obsidium;
Septima messis erat, sensim nova surgere moles:
Summa cui imposita est post duo lustra manus;
Hollande præfecte mari, Duvordia proles,
Crevere auspiciis qualia tecta tuis?
Quid? potuitne Domus usquam Varamonda reponi
Nobiliore manu, commodiore loco?

't Oude Casteel van WASSENAAR.

IS het Huys daar de oude brieven van spreeken, (*gegeven op onsen Huyse van Wassenaar*) heeft gestaan omtrent een boogschoot westwaarts van de Wassenaarse weg, daar sicheenen groten heuvel ofte Berg in het Land vertoont, tegenwoordich genaamt den Groenen Berg; en werd daar voor gehouden, dat het is geweest het Stamhuys van het oud Adelijk Geslacht van Wassenaar en Polanen, die in der tijd seer groot van middelen en besit sijn geweest, als onder anderen besittende de goederen van Voorburg, Voorschoten, Catwijk, Sandhorst, Groenevelt, &c. Sijn ook voor de instellinge van de Graven van Holland, Heer van Rhijnland genoemt, daar van de laatste benaminge in Heer *Halewijn*, Burggraaf van Leyden, die anno 1198. overleden is, bevonden werd, sedert wien het met de Domeynen van Holland is vereenigt.

't Huys ter WEER.

ONder Wassenaar, is laatst beseten by de Vrouwe Douagiere van wijlen den Colonel *Sandeland*. Is voor die tijd beseten by Jonkheer *Hendrik vander Werve*, die het selve sijne twee dochters, uyt Juffrou *Willemina van Bronkhorst*, heeft naargelaten.

't Huys te WERVE.

AAn de Noordsyde van het Dorp van Voorburg, in het hangen van den Hoogenhorst, is een oud Ridderlijk Stamhuys, jegenwoordich beseten en bewoont by Heer *Francois van Halewijn*, Heer van Watervliet, Horwettes, Werven, &c. met sijne Gragten, Cingelen, en twee-en-seventig Mergen Lants, te Leen gehouden van de Graaflijkheyd van Holland, tot een goet onversterffelijk Erf-leen, strekkende uyt de Vliet, regt opgaande tot aan s'Graven-wilderniſſe, en sulx daar onder behorende het meerder gedeelte van het Dorp van Voorburg, ten Zuydwesten van de Kerk, tot en met het Huys genaamt Hofwijk incluys, welke gronden van het selve eertijds in erfpagt uytgegeven sijn, met den last van precyse betalinge op peine van verval, behoorende daar onder mede verscheyden agter-leenen, als ook de Kooren-molen, en het regt van de Wind over den Ambagte van Voorburg, mitsgaders een vry eygen Weg ofte Laan, strekkende uyt het Dorp van Voorburg tot op de Bos ofte Zuydenhoutse weg, van den Haag naar Leyden, en op de selve een Tol-huys en geprivilegeerden Tol op alle overpasserende Carossen, Wagens, Personen, &c. en andere voorregten meer. Het selve is in den Jaare 1274. by Brieven van *Floris* Grave van Holland, door Heer *Jacob van Werven*, Ridder, Heere van Werven en Voorburg, opgedragen aan *Jan van Werven* des selfs *Jacobs* soon, en by doode van den selven by Brieven van *Jan* Grave van Holland, gegeven op Vrouwen-dag ten midden Oest 1297 gekomen op Heer *Hubregt van Werven*, *Jans* voorschreve Broeder, en by sijn overlyden op sijnen Soone Heer *Jan van Werven*, en by Brieven van *Willem* Grave van Holland, gegeven inden Hage op St. Nicolaas dag 1346. en by doode van hem op sijn Soone *Hubregt van Werven*, en na desselfs overlijden op *Jan van Werven*, die daar mede verlijd is by Brieven van *Aalbregt* Hertoge van Beyeren, Grave van Holland, gegeven inden Hage op Derthien avont 1402. en den selven overleden sijnde sonder kinderen, is gekomen op sijn suster Jonkvrouwe *Magteld* Heer *Hubregt van Werven* dogter, die te Man hadde Heer *Wouter*, Heer van Mateneſſe, by Brieven van *Willem* Grave van Holland, gegeven inden Hage op den anderen dach in Aprille, anno 1415. die nagelaten heeft *Jan van Mateneſſe*, en daar mede verlijd is by brieven van Vrouw *Jacoba*, Gravinne van Holland, gegeven in den Hage den 15. dach in Junio 1429. en by dode van den selven op sijnen sone Heer *Philips van Mateneſſe*, by brieven van *Philips*, Konink van Castilien, &c. van den 21. Maart 1466 en by sijn overlijden op sijnen sone Heer *Iacob van Mateneſſe*, by brieven van *Philips*, Konink van Castilien, &c. Grave van Holland, van den 9. Maart 1503. die sonder kinderen gestorven zynde, is gesuccedeert op Vrouwe *Maria van Mateneſſe*, Vrouwe van Woude en Warmont, sijn suster, getrout met Heer *Ian van Duvenvoorde*, als blijkt by brieven van *Carel*, Konink van Castilien, &c. Grave van Holland, in date den 12. April 1516. welke *Ian van Duvenvoorde* de derde en jongste soon van Heer *Arent van Duvenvoorde*, en *Margareta van Yſſelſtein*, van sijn huysvrouwen wegen, mede geworden is Heere van Woude en Warmont, de eerste sijns Geslachts; by dode van welke *Maria van Mateneſſe*, dewelke overleden is in den jare 1558. het gemelte Huys en Slot door desselfs makinge, gekomen is op haar soon Heer *Ian van Duven-*

voor-

Digitized by Google

voorde, die daar mede verlijt is by brieven van *Philips de II.* Konink van Castilien, gegeven den 8. Septembris 1558. voorsz, en by des selfs dood, op sijnen soone Heer *Ian van Duvenvoorde*, by brieven van *Philips*, Konink van Castilien, &c. Grave van Holland, gegeven binnen Utrecht den 17. January 1574. die sonder kinderen gestorven zynde, het selve gekomen is op Jonkvrouwe *Maria van Duvenvoorde*, die daar mede is verlijt by brieven, gegeven in den Hage, op den naam van *Philips*, Konink van Castilien, &c. Grave van Holland, op den 5. dach in Junio 1581. zynde de voorsz *Maria van Duvenvoorde* daar na getrout met Heer *Iuriaan van Lennip*, Gelders Edelman en heeft naargelaten *Warnar van Lennip* haren soon, die daar mede is verlijt op den 20. Juny 1597. welke voorschreve Ridder-hofstad daar na gekomen is, en nu beseten word by den voornoemden Heer van Halewijn, die daar mede verlijt is den 13. November 1641. zynde den gemelten Heer van Halewijn gedescendeert van Heer *Percheval van Halewijn*, Heer van Watervliet, Rodelgem, &c. die een jonger soon was van Heer *Johan van Halewijn*, Heer van Halewijn, Piennes, Watervliet, Rodelgem, &c. en van *Jacquelina de Giselles*, en broeder van Heer *Joos van Halewijn*, Heer van Piennes, Boukhaute, &c. wiens dochter *Joanna van Halewijn* troude anno 1482. Heer *Jan van Wassenaar*, Heer van Wassenaar, Burggrave van Leiden; als te sien is hier voren in de Genealogie van Wassenaar fol. 1150. mitsgaders de *Ronk* in sijn Nederlandse Heraut, 2. Deel, pag. 9. en *Carpentier*, pag. 641. Den meergemelten Heer *François van Halewijn*, troude anno 1649. Jonkvrouw *Margareta Maria Rousselt*, Erfdochter van Heer *François Rousselt*, Heer van Horuettes, Laval, &c. en van *Constantia de Blocq van Steeland*; en was den selven *François Rousselt*, sone van Heer *Jacob Rousselt*, Heer van de voornoemde Heerlijkheden, Raad in den groten Raad tot Mechelen, en anno 1583. Gecommitteert in den Raad van State der Vereenigde Nederlanden in den Hage, en van Vrouw *Margareta Luytens van Boulois*. De gemelte *Margareta Maria Rousselt* stierf den 18. July 1660. begraven in de Kerke tot Voorburg op 't hoge Choor, nalatende een soon en twee dochters, namentlijk *François van Halewijn*, Heer van Watervliet, Horuettes, Marschalk van 't Overquartier 's Lands van Utregt, &c. Juffrouw *Constantia Peternella van Halewijn*, en Juffrouw *Isabella Maria van Halewijn*.

't Huys te ZUYDWYK ofte ZUYK.

ONder Wassenaar, toebehoort de Soon van Heer *Iacob van Wassenaar*, Baron van Wassenaar, Opdam, Hensbroek, &c. in sijn leven Admiraal ter Zee, Houtvester van Holland, en Hoogheemraad van Rhijnland, is een seer oud Huys, dat al over veel jaren behoort heeft onder den Huyse van Wassenaar. Hier toe behoort de Heerlijkheid Zuydwijk, zynde het gedeelte van Wassenaar, daar de Kerk en Huysen staan; soo dat het Huys Zuyk of Zuydwijk leyd in Wassenaar, en Wassenaar leyd in de Heerlijkheid van Zuydwijk.

't Huys en Hofstad ZWIETEN.

GElegen in den Ambagte van Soeterwoude aan den Hoogen-Ryndijk, aan de Zuydsyde doorgaans van de Vliet, die de Zwiet heet, in den Lande van Rynland, is het Stamhuys van de Heeren van Zwieten, en by de Voorvaderen van Heer *Willem van Montfoorde* en van *Zwieten*, Ridder, die geleeft heeft inden jare 1424. te Leen gehouden geweest van Heer *Hendrik*, Heer van Naaltwijk, Marschalk van Hollandt, sijnen neve, metten Landen en goederen daar toe gehorende; dan ontrent dien tijdt, by den selven Heer *Hendrik*, Heer van Naaltwijk, aande voornoemde Heer *Willem van Montfoorde* en van *Zwieten*, sijnen Neve, ten vry eygen uytgegeven en quytgeschouden geworden sijnde, met verdrag en afstant van allen manschap en eeden, heeft de selve Heer *Willem van Montfoorde* en van *Zwieten* de voorsz. Hofstadt van Zwieten, metten timmeragien, boomgaarden, en houten, mitsgaders erfven en allen haren toebehooren, soo groot en kleyn, als hy en sijne Voorvaderen die hadden beseten, en van Heer *Heyndrik* voorsz te Leen gehouden hadden, verkogt aan *Boudewyn van Zwieten*, sijnen Neve, tot een vry eygen, en nog daar en boven vier-en-vyftich Mergen Lands, als mede allen Manschappen de voorsz Hofstad toebehoorende, mitsgaders de gifte van der Cappellarien, als breeder by den brieven daar van sijnde, van date Dynsdags naar den Heyligen derthiendag des jaars 1424. Naderhandt in den jaare 1435. heeft de voornoemde *Boudewijn van Zwieten*, Heer van Zwieten, den vryen eygendom van de voorsz Hofstadt van Zwieten, met vier-en-vyftich Mergen Lands daar omtrent gelegen, metten mannen en mette gifte van de Cappellarien daar toe behoorende, wederom afgestaan en overgegeven gehadt uyt puyre minne en liefde, aan Heer *Vrank*, Grave van Oostervant, Heer van Zuyd-beveland, van Vurne, van Zuylen, van Hoogstraaten, van Sint Maartensdijk, en van Corthienes, &c. in tegenwoordigheit sijner lieve gesellinne Vrouw *Jacob*, Hartoginne in Beyeren, van Holland, Gravinne van Oostervant, &c. en die afstand en overgifte alsoo gedaan wesende, heeft de welgemelte Heer *Vrank* aanstonds wederom met de selve Hofstadt en Landen, en allen haaren toebehooren, door solemnele brieven verlyt dien sijnen lieven en getrouwen *Boudewijn van Zwieten* voorsz, te houden van hem en sijnen erven tot een onversterflijk erfleen, met dusdanige voorwaarden, datmen dat voorsz Leen als het versterft, aan hem Heer *Vrank* en sijnen erven Heeren tot Zuylen soude versoeken, of aan sijne Hofstadt van Zuylen inden gestigte van Utregt gelegen, en niet vorder; en waart saake dat die voorsz Hofstad van Zuylen tot eenigen tijdt, namaals vervreemt wierde van sijnen regten erfven, dat als dan die Leenvolgers der Hofstadt van Zwieten voorsz niet meer gehouden en souden wesen, te versoeken aan die voorsz Hofstadt van Zuylen, en dat daar toe dan die Hofstad van Zwieten met landen en toebehoorten voorsz weder vry en eygen

Digitized by Google

gen goet weſen ſouden, als die waaren eer de voornoemde *Boudewijn van Zwieten* deſelve Hofſtad, metten Landen en toebehooren voorſz aan welgemelte Heer *Vrank* opgedragen hadde. Niette min ſo ſijn in den jare 1567. by Heer *Herman*, Grave The Henenberg, Heer tot Zuylen, &c. op het verſoek aan hem door Heer *Adriaan van Zwieten* gedaan, die voorſz 54. mergen lands gelegen en gehoorende aan de voorſz. Hofſtadt Zwieten, gepermuteert in eygen goet, mits dat hy van doen voortaan de Hofſtad en Huyſe van Zwieten voorſz. met dien Boomgaarden en Cingelen, en den ommedijk in de voorſz 54. mergen begrepen, groot te ſamen omtrent negen morgen, van welgemelte Graaf *Herman* en ſijnen naarkomelingen verſoeken en verheerge waaden ſoude, ſo als dan ook dienvolgende de ſelve Heer *Adriaan van Zwieten* maar alleen met de voorſz Hofſtadt en huyſe met Boomgaarden, Cingelen en Ommedijk ter groote voorſz. en metten mannen en giften vande voorſz Cappellarien tot een regt onverſterflijk erfleen verlydt gewerden is. Dat daar naar in den jare 1602. Heer *Adriaan* Heere van Zwieten de voorſz Hofſtad Zwieten met den Landen daar om gelegen en voorſz geregtigheden daar toe gehoorende heeft verkogt gehadt aan *Hugo van Cuyk van Myerop*, Heere van Calſlagen &c. wiens kinderen ſoo ſoonen als dogters in den jare 1632. deſelve Hofſtadt met den aankleven van dien dan ook verkogt hebben aan den Heere *Cornelis Bicker*, oudt Schepen der Stadt Amſterdam, die vervolgelijk dan mede met de voorſz Hofſtad en ſijnen voorſz gevolge verlydt geweeſt is onder ſeekere proteſtatie, des niet gehouden te weſen, overmits het voorſz huys Zuylen niet meer aan de erfven van de voornoemde Heer *Frank* gehoorende en was; welke proteſtatie de Heer *Gerard Bicker van Zwieten*, Heer van Zwieten, Vryheer van Oudt Haarlem, eerſte Preſiderende Raad en Meeſter van de Rekeningen der Domainen van de Heeren Staten van Holland en Weſtvrieſland, Meeſter-knaap ordinaris van den ſelven Lande, mitsgaders Hoogheemraad van Rijnlandt, op den welken het voornoemde Huys en Hofſtad Zwieten by den voornoemde *Cornelis Bicker* ſijnen vader was gemaakt, dan nog mede heeft gerepetert en vernieuwt, ſoo wanneer hy anno 1660. hem met den ſelven huyſe en Hofſtad Zwieten met ſijn aankleven, by den alsdoen beſitter van de voorſz huyſe van Zuylen, heeft gedaan verlyden, edoch de meergemelte jegenwoordige Heere *Gerard Bicker*, Heer van Zwieten, met dat ſijn voorſz gedaan proteſt hem nog al niet geruſt kunnende bevinden, maar geoordeelt hebbende hem en den ſijnen daar aan gelegen te weſen, dat by regtelijke declaratie gedefinieert ſoude mogen werden, of 't voorſz Huys en Hofſtadt van Zwieten, als nog ſoude moeten releveren, en verheven werden vande voorſz Hofſtad van Zuylen, onaangeſien in wiens handen deſelve Hofſtad van Zuylen althans ſoude mogen ſijn, dan, of gehouden voor vry en eygen goet buyten eenige ſubjectie van verhef ofte verley, ſo is daar over dan tuſſchen Heer *Hendrik Iacob van Tuyl van Serooskerke*, Vryheer van Vreeland, als in Houwelijk hebbende, en ſulks man en voogt van Vrouw *Anna Elyſabeth van Reede*, Vrouw van Zuylen, ter eenre, en tuſſchen den gemelten Heer *Gerard Bicker*, Heer van Zwieten, ter andere ſijde, opgeregt een compromis, en die queſtie ofte ſaeke abſolutelijk verbleven aan definitie ofte uytſpraake van ſeekere Heeren Raads-perſoonen, als arbitren onder willige condemnatie van den Hoogen Rade alhier in Holland, en die ſaake voor de voorſz Heeren *Arbiters* dien volgende dan ook weſende geinſtrueert, en in State van wyſen gebragt, is daar opgevolgt uytſpraake, geconfirmeert door willige condemnatie van den voorſz Hoogen Rade, daar by het voorſz Huys en Hofſtad van Zwieten met ſijn Boomgaarden, Cingelen en Ommedijk, groot te ſamen ontrent negen Mergen Lands, metten mannen en giften van de Cappellarie daar toe behoorende, ten reguarde van het Huys, Heeren en Vrouwen van Zuylen, ſijn verklaart vry van allen Leenpligten en verhef, en dienvolgende dat de voorſz. Heer van Zwieten, ſijne erfven, en naarkomelingen niet gehouden en ſijn, nog immermeer ſullen weſen, van den jegenwoordigen, ofte toekomenden poſſeſſeurs van den huyſe van Zuylen eenig verly te verſoeken, ofte aan den ſelven huld, eedt, ofte manſchap te doen, of heergewaadt te betalen in eeniger manieren, uytwyſens d'uytſpraake daar van ſijnde, in date den 10. January 1679. op den 12. January daar aan volgende door willige condemnatie van den welgemelten Hoogen Raade geconfirmeert.

Adelijke Huyſen, Sloten, en Caſtelen, ſoo die van ouds gelegen hebben, als die nog leggen in

225 # AMSTELANDT.

ONder Amſteland ſijn geen andere Adelijke Huyſen bekent, als

't Huys te AMSTEL,

ſynde het Stamhuys van Heeren van Amſtel, dat zedert den jare 1296. verdeſtrueerd is geworden, ſonder dat'er eenige gedachtenis van overgebleven is, en

't Huys te ABKOUDE.

't geen noch in weſen is, zynde een oud en ſterk Slot, dat voor honderden van jaren aan die van den ſelven Geſlachte gehoort heeft.

Van Amſteland en 't Geſlachte van 't Amſtel, mitsgaders 't gene ten tijde van Graaf *Floris*, wanneer de Caſtelen en Sloten van Amſtel, Cronenburg,

Digitized by Google

burg, en andere meer, ſijn gedeſtrueerd, voorgevallen is, ſchrijft *O. Dapper* in ſijn Beſchrivinge van Amſterdam het twede Hooftſtuk aldus:

DAt dit Amſteland en deſe Stad Amſterdam, eertijds een byſondere Heerlijkheid op ſig ſelfs en neffens andere Heerlijkheden onder 't gebiet van 't Geſlacht en de Heeren van Amſtel, en niet onder 't Graafſchap van Holland geſtaan heeft, is buyten alle twijffel, en geven ſulx ook al d'oude Cronijken en Hiſtorien van Holland genoeg te kennen. Dit blijkt ook klaarlijk hier uyt, dewijl (gelijk wy terſtont ſullen verhalen) daar na deſe Heerlijkheid door de moort van Graaf *Floris*, daar *Gijsbregt van Amſtel*, dien de Cronijken Gouverneur van Amſteland noemen, mede deelachtig aan was, verbeurt gemaakt wierd, en aan 't Graafſchap quam te vervallen. Dit Adelijk Geſlacht was te dier tijde van een grooten naam, en al lang van te vore, eer dat deſe Heeren uyt hun Heerlijkheden geſtooten wierden, ſeer bekent en vermaart: want gedurig word by de Hiſtory-ſchryvers der oude Hollandſche geſchiedeniſſen van 't Geſlacht der Heeren van Amſtel gewag gemaakt. Geen Oorlog is by na te dien tijde gevoert, of Veltſlag gewonnen, waar in de dapperheid der Heeren van Amſtel niet geroemt, en hemel hoog verheven worden. In voege dat hier uyt duydelijk kan beſpeurt worden, dat deſe Heeren eertijds by d'oude Graven in grooten aanſien, en Heeren van geen kleyn vermogen moeten geweeſt zyn. Ja heeft dit Geſlacht te dien tijde ſoodanig gebloeyt, dat *Gijsbrecht de I.* ſoon van eenen *Egbert van Amſtel*, ſig niet ontſien heeft tegens *Willem de I.* broeder van *Dirk de XI.* Graaf van Holland, in de wapenen, en eenen *Lodewijk van Loon*, die na 't Graafſchap van Holland ſtont, te hulpe te komen. Want als deſe *Dirk*, 's Graven broeder, in den jare 1203. deſer werelt overleden was, en ſijn eenige dochter, genaamt *Ada*, oud ſeventien jaren, achter liet, ſo quam deſe *Willem*, dien de Staten van den Lande gunſte toedroegen, uyt Vrieſland over, om over de Landen en *Dirks* dochter *Ada* ſorge te dragen. Maar *Adelheid*, *Adaas* moeder, vreſende deſe *Willem* tot voogt mochte gekoren worden (vermits alreé de roep gink, dat Graaf *Dirk* op ſijn ſterven leggende ſeer had begeert ſijn broeder te ſprekem, om hem ſijn dochter en de Landen te bevelen, maar *Adelheid* 't ſelve belet had) gaf haar dochter buyten weten en wille der Edelen en Staten, den Grave van Loon ten wyve, en wiert noch de Bruyloft gehouden eer d'uytvaart van *Dirk* geſchiet was. *Willem* op ſijn broeders uytvaart willende komen, verſocht, vermits hy *Adelheid* niet veel betroude, vry geleide, maar 't wierd hem afgeſlagen. Eindelijk verbonden ſich de voornaamſte Edelen met deſen *Willem*, noch de Graaf van Loon, noch Vrouw *Ada* te kennen. Korts hier op is Graaf *Willem* te Zierikzee door tegenwint aangekomen, daar de Zeeuſche Heeren hem toevielen, en tot Graaf verhieven. De Heer van Egmont ondertuſſen met andere Edelen, dwongen den Graaf van Loon Haarlem te verlaten, en met *Gijsbregt van Amſtel* na Utrecht te vluchten. Midlerwijl zyn de Kennemers, (waar onder mede waren ſekere *Walterus* en *Albertus*, die het met Graaf *Willem* hielden,) om ſich over *Gijsbregt van Amſtel*, die den voorſz Graaf van Loon grote byſtant gedaan had, te wreken, met een groot getal van Schepen en Sloepen aan den Dijk van Amſtel (ſoo ſpreekt d'oude Chronijk, miſſchien is 't geweeſt den Dam aan d'Amſtel) aangekomen, en den ſelven doorgeſteken hebbende, hebben ganſch Amſtellant onder water geſet; daar na ſijnſe met kleyne Sloepen door 't ganſche land gevaren, en hebben al de ſterkten en Dorpen, die hen tegen quamen, verwoeſt, en eindelijk Amſtels Veſten (miſſchen verſtaat d'oude Chronijk-ſchryver hier door het Slot of Caſteel der Heeren van Amſtel) aan koolen gelegt. Eindelijk na veel Land verderf gevallen voor en na, ſchoot de Graaf van Loon te kort, en bleef *Willem* in 't beſit.

Ook leeſtmen, dat deſelve *Gijsbregt* mede in den Oorlog geweeſt is, die tuſſchen den Biſſchop *Otto de II.* en *Roelof*, Caſtelein van Coeverden, deſſelfs Biſſchop onderſaat, in den jare twaalf hondert ſeven-en-twintich ontſtont. Want om deſen tocht gelukkig uyt te voeren, had *Otto* ook verſocht de byſtant van andere Prelaten of Kerkvoogden, en naburige Princen; en onder anderen, behalve de buyten-landſe hulpe van de Biſſchoppen van Keulen en Munſter; liet ſich daar ook in perſoon met een wel toegedoſt heir vinden *Gerrit*, Grave van Gelder. Doch of toen *Gijsbregt van Amſtel* ſijn eige Krygsknechten, of des Biſſchops, of liever der Hollanderen, als Veldoverſte, of Hopman geleit heeft, dat gaat onſeker, vermits ſulx niet eigentlijk daar by gevoegt word. Maar als de Biſſchop met ſijn ganſe Krygsheir quam aantrekken om Coeverden, daar *Roelof* in was, te veroveren, en uyt onvoorſichtigheid, of datſe ſich te veel op hun krachten verlieten, ſonder ordre voorttrokken, ſoo wierdenſe van hun tegenparty, die veel ſwakker was, en hen lagen leide, in ſekre ongebaande plaatſen, en daar het rontom vol moeraſſchen was, overvallen. Jonk noch oud wierd verſchoont, maar alles by na ter nedergevelt, en heftiger gink het woeden tegens den Adel aan. De Biſſchop ſelf werd ſchendich mishandelt, ſijn kruyn gevilt, en kreeg na ſijn dood noch verſcheide ſteken. De Grave van Gelder, en eenen *Boudewijn van Benthem*, als ook *Gijsbregt van Amſtel*, door onkundigheid der wegen verleit, vielen levendig in *Roloſs* handen.

Wyders, dat deſe Heeren van Amſtel ſeer groot by den Biſſchop van Utrecht, en aan het ſelve Biſdom ſeer verplicht zyn geweeſt, blijkt uyt verſcheide oude brieven, die *Arnoldus Buchelius*, uyt d'oude Stads boeken van Utrecht getrokken, en by ſijn Latijnſe Aanteikeningen over *Heda*, gevoegt heeft; want in deſe brieven worden deſe Amſtelſche Heeren niet alleen tot getuygen van eenige beſlechte geſchillen, maar ook tot middelaars geſtelt van twiſtende partyen. En ſeker, datſe ſeer verplicht geweeſt zyn aan het Biſdom, geeft *Godefrijd*, XXVIII. Biſſchop van Utrecht, in een ſekeren Bul, mede van den ſelven *Buchelius*, by ſijn Aanteikenin-

Digitized by Google

keningen geſtelt, duydelijk genoeg te kennen.

De Brief is in de Latijnſe tale beſchreven, dog door de outheid zyn de woorden op eenige plaatſen uytgegaan, maar ſoo, datmen evenwel noch den ſin van den brief genoeg verſtaan kan, en luyd in onſe tale ten naaſten by van woord tot woord aldus:

„ IN den name des Heyligen en ongeſcheide
„ Drievuldigheid, Amen. Wete een ygelijk,
„ ſoo wel tegenwoordige als toekomende, dat
„ ik *Godefridus*, door Gods genade Biſſchop van
„ Utrecht..... dat ik my in gevaar ſtelle, en
„ in twiſt ſteke voor de beſcherminge der Hey-
„ lige Kerke, dien ik voor moet ſtaan, en
„ dienſte doen, na recht en volgens mijn ampt,
„ dat my van God opgeleit is; waar door ge-
„ ſchiet, dat ik niet alleen gelaſtert en gehoont
„ ben van de Edelluyden die buyten het gebiet
„ woonen, maar ook van de dienaren van Sint
„ Martijn, en des-wege ſeer veel geleden heb.
„ Onder welke ongemakken niet een van de
„ minſten is, dat *Eggebert van Amſtel* den Kerk
„ van S. Martijn en my onverdraaglijke onrech-
„ ten aangedaan heeft, door dien hy alle dienſt-
„ baarheid, dat ſelf de Kerk volgens recht be-
„ hoorde te hebben, in Amſtelland, en in ande-
„ re rechtgebieden rontom gelegen, met gewelt
„ ſich toeëigent, en na ſich trekt. Om welke
„ oorſaak wy hem eerſt rechtplichtig doen roe-
„ pen, eindelijk na recht in den ban gedaan heb-
„ ben..... Dat hy eindelijk, by vonniſſe van 't
„ Keyſerlijke Hof, deſelve *Egbert* gebannen,
„ en miſdadich aan ſijn Keyſerlijke Hoogheyt is.
„ Eindelijk heeft den Heer *Philips* Metropoli-
„ taan van de Kerk te Koolen, ſo wel om deſe als
„ andere vyantſchappen te ſlechten, ſich als midi-
„ delaar, op 't bevel van den Heer de Keyſer,
„ tuſſchen my en mijne tegenpartyen geſtelt;
„ door wiens goeden raad de ſelve *Egbert* by na
„ op de ſelfſte wijſe met my verſoent is, als hy
„ met den Biſſchop *Herbertus*, mijn voorſaat,
„ voor deſen verdragen was. Want al het gene,
„ dat hy ſich eerſt in dat gantſe gebiet, uyt kracht
„ van 't Leenregt had toegeëigent, het ſelfde heeft
„ hy by ſijn deel Hemelrijk afgeſwooren, en dat
„ gene goetwillig in mijn handen overgeweſen,
„ 't welk hy in meyerſchap van my ontfangen
„ heeft, op die voorwaarde nochtans, dat na ſijn
„ dood, alleen een van ſijn ſoonen, te weten
„ *Gijsbregt* het ampt van Meyerſchap uyt handen
„ van den Biſſchop, volgens gewoonlijk recht,
„ ſal verkrygen, ſoo nochtans, by aldien hy in
„ de bedieninge van het ſelfſte ampt, en de dien-
„ ſte van de Heylige Martijn getrouw volhart.
„ Maar van het Meir, dat Bendelmerbrac ge-
„ naamt word, met al ſijn toebehooren, en de
„ helft van de Tiende van Wiſpe, 't geen hy on-
„ rechtvaardich beſeten had, ſtaat hy geheel en
„ al, eeuwig en erflijk, af, en laat het de Heyli-
„ ge Kerk van Utrecht genieten. En op dat het
„ verdrag van deſe verſoeninge in en namaals vaſt
„ en onſchenbaar blyve..... waar van de namen
„ yder getuygen, die daar by tegenwoordich
„ waren, deſe zyn, als *Arnoldus* Prooſt, *Arnol-*
„ *dus* Opperſte-deken, *Arnoldus* Prooſt van St.
„ Andries in Kolen, *Lambertus* Prooſt van St.
„ Salvat, *Godefridus* Prooſt van St. Peter, *Hil-*
„ *debrandus* Abt van St. Paulus, *Rudolphus* De-
„ ken van St. Salvator, *Hermannus* Deken van
„ St. Peter, *Coenraad* Deken van St. Jan.

d'Eerſte die gemelt word van dit Geſlacht van Amſtel, is eenen *Godefridus van Amſtel*, die; ſoo men ſeyt, ontrent den jare 1118. na de dood van *Diderik*, de XXXII. Biſſchop van Utrecht geworden is. Geen van al d'oude ſchryvers, dan alleen den eenigen *Heda*, die het leven en bedrijf der Utrechtſe Biſſchoppen beſchreven heeft, ſpreekt van hem, doch heel weinig; en alleen maar dit naarvolgende: *Elders heb ik*, ſeyt hy, *geleſen, dat eenen Godefridus van Amſtel na Diderik de Hollander d'eerſte van dien name, tot Biſſchop van Utrecht gekooren is, maar wat hy in ſijn leven bedreven heeft, en hoe dat hy eindelijk geſtorven is, heb ik niet konnen vinden.* Deſelve *Godefridus van Amſtel* word neffens *Egbert van Amſtel*, die na hem geſtelt word, ontrent den jare 1131. tot getuygen, neffens meer andere in een ſekere Bul van *Andries*, de XXV. Biſſchop van Utrecht, genaamt: *Maar in de ganſche Amſtelſche Geſlachtboom*, ſeyt *Buchelius* in ſijn Latijnſche Uytlegging over *Heda*, *is geen Godefridus, uytgeſeyt deſen voornoemden, te vinden.*

Deſe *Egbert* word ook gedacht in een ſekeren brief, dien Keyſer *Coenraad de III.* aan de bovengemelde Biſſchop van Utrecht, in den jare 1145. verleent heeft, en by *Schotanus* in ſijn Beſchryvinge van Vrieſland te leſen is. En ſchijnt deſe *Egbert de XI.* te weſen, die van *Godefrid*, den XXVIII. Biſſchop van Utrecht, in den Ban (gelijk ſulks de bovenſtaande brief duydelijk te verſtaan geeft) gedaan wierd. Deſe *Egbert* had een ſoon *Gijsbregt* genaamt, de ſelfde, die den Graaf van Loon tegens *Willem de I.* te hulp quam. De gemelde *Gijsbregt* had twee ſoonen, *Engelbregt* en *Wilhelm*. Uyt *Engelbregt* is *Gijsbregt van Amſtel*, die de Chronijken Gouverneur van Amſtelland noemen, geſprooten. Maar uyt *Wilhelm* is *Goſewijn van Amſtel* voortgekomen; anderen ſchryven dat *Goſewijn* uyt eenen *Egidius*, broeder van deſen *Gijsbregt van Amſtel de II.* geboren is. Deſe *Engelbregt* had ook een dochter, genaamt *Badegola*, die ten man had *Willem*, Heer van Egmont. Van deſen *Gijsbregt*, als ook van *Egbertus van Amſtel*, en van ſijne kinderen word geſproken in een ſekeren brief, dien *Boxhorn* getrokken heeft uyt de Blafferts des Clooſters van Rhijnsburg, en luyd aldus:

„ IN den naam der Heylige en ongeſcheide-
„ lijke Drievuldigheid. Ik *Wilhem*, door
„ Godes genade Grave van Holland, wil een
„ ygelijk te kennen geven, ſoo tegenwoordige
„ als toekomende, dat ik voor de remedie mijns
„ zieles, en van mijn voorouders overgegeven
„ hebbe hondert ponden aan de Kerke van de
„ Heylige Maria in Rhijnsburg, t'ontfangen in
„ onſe eerſte inkomſten in Delfen Pinacker, en
„ in Maaſland, en Flerdlink, onder ſulke forme,
„ dat men in 't eerſte jaar ſal betalen vijftig pon-
„ den, en in het tweede jaar vijftig. D'Abdiſſe met

Digitized by Google

„ de voorſeide hondert ponden ſal weder koopen „ tot eygendom van haar Clooſter onſe goederen „ gelegen in Binkeſchop, van den Heer *Gijsbregt* „ *van Amſtel*, en het ſelve Clooſter van Rhijns- „ burg ſal eeuwelijk beſitten de voorſeyde goede- „ ren met vollen recht, gelijkerwijs dat ſy beſe- „ ten zyn van ons en onſe voorouderen. Daar- „ en-boven de Vrouwe Abdiſſe ſal betalen vijftig „ ponden aan de ſoonen van Heer *Egbrecht van* „ *Amſtel*, en het gemelde Clooſter van Rhijns- „ burg ſal alſoo genieten eeuwelijk al het recht „ en inkomſten in Binkeſchop, ſoo van het ge- „ ſaayde, als het ongeſaayde; Maar voor die „ Aalmoeſen, de Vrouwe d'Abdiſſe ſal een Prie- „ ſter ordineren aan een byſonderen Autaar, om „ gecelebreert te worden tot onſer gedachteniſſe, „ en van *Aleidis* onſe huysvrouwe, en onſe voor- „ ouders. Op dat dan onſe ſoo redelijke daat ſou- „ de ſeker en vaſt blyven, en van onſe naarko- „ melingen ongeſtoort gehouden worden, wy „ hebben doen verſterken dit tegenwoordich „ ſchrift met onſen zegel. Gedaan in 't jaar der „ genade 1222. onder den Ban van deſe ſake zyn „ getuygen den Abt van Egmont, *Terekinus* „ Monik, *Gerard* Deken van Kermerland, *Wil-* „ *lem* Deken van Rhijnland, *Willem* Perſoon van „ Voorhout, *Hendrik van Norge*, *Albregt* Ca- „ pellaan, Prieſters; Maar Wereltlijke, *Maria* „ Gravinne, *Isbrandus*, *Bartolomeus*, *Ibekoc* „ *van Haarlem*, *Diderik van Waſſenaar*, *Jacob* „ Caſteleyn, *Willem van Egmont*, en veel meer „ andere.

Deſe bovengemelde *Goſewijn van Amſtel*, ſoon van *Willem van Amſtel*, of, ſoo anderen ſeggen, ſoon van *Egidius*, broeder van *Gijsbregt van Amſtel de II.* wiert na *Otto*, de derde Biſſchop van dien name, en ſes-en-dertigſte in 't getal, de zeven-en-dertigſte Biſſchop van Utregt gekooren, dog zyn ampt lei, ſoo *Barlandus* ſchryft, binnen een jaar, maar als *Buckenberg*, binnen twee jaar van ſelfs af. *Beka* ſchrijft, dat hy hierom ſijn ampt in by 't weſen van *Willem* Roomſche Konik, en Graaf van Holland, den Cardinaal *Petrus Caputius*, en den Aartsbiſſchop van Ceulen opgeſeide, vermits zy hem nagaven, dat hy niet wel daar op paſte, ſig weynig, ſijnde een eenvoudig man, met de Kerkelijke zaken bemoeide, en alles in 't wilt liet loopen. Maar andere ſchryven dat Koning *Willem*, om den Ceurvorſt of Biſſchop van Ceulen te verpligten, en des Aartbiſſchop van Ceulens neef, hem dwong *Hendrik van Vianen* te doen kieſen, het Biſdom van Utregt af te ſtaan. Sommigen ſchryven datſe ampt om ampt verruilden, en *Gozewyn* na Ceulen trok, 't geen ook ſoo heel onwaarſchijnlijk niet ſchijnt te ſijn; want eenigen ſeggen, dat *Gozewyn* te Ceulen begraven leit, en dat'er nog hedendags gedenktekenen in de Stads-boeken van hem te vinden ſijn; *Heda* ſchryft aldus van hem: *Naar de doodt van Otto, wiert Goſewijn uyt het Geſlagt der Edelen van Amſtel geſprooten, en Prooſt van S. Jans Kerk, tot de ſevenendertigſte Biſſchop gekooren, dees was een zagtmoedig en eenvoudig man, onbequaam om de laſten van ſulk een weerdig ampt te dragen, door wiens onachtzaamheit de gemene ſaak, dog ongelukkig, een jaar bedient wierd. Daar en boven mogte Koning Willem hem om ſijn Geſlagts-genoten niet wel ſetten, waar door hy in een algemene Kerke-Vergadering, in 't by weſen van den Koning en den Cardinaal van Portua, ſijn ampt heeft opgeſeit, dog tegen ſijn dank, ſoo men meint.* Maar dat *Heda* hier ſeit, dat Koning *Willem* den Biſſchop *Goſewijn* om ſijn Geſtagts genoten niet wel ſetten mogte, daar ſien ick d'oorſaak niet van, waar uyt ſulx ſoude ontſtaan ſijn, want d'oorſaak van de haat, dien ſy malkanderen toedroegen, is naderhant eerſt ontſtaan. Wel is waar, dat die van den huyſe van Amſtel het ſeer qualijk opnamen, dat Konink *Willem* te wege bragt, dat *Hendrik van Vianen* in *Goſewijns* plaats tot Biſſchop gekoren wierd, ('t geen ook *Heda* en al de Jaartijt-ſchrijvers te kennen geven) alsook de Heeren van Amſtel, die ſig, gelijk wy terſtond ſullen verhalen, tegens den Biſſchop geſtelt hadden, van de Hollanders, die den Biſſchop te hulpe quamen, verwonnen wierden; dog dit altemaal is naderhant geſchiet. Maar dit is yder een bekent, dat de Heeren van Amſtel te dier tyde onder de dinaaren des Biſdoms van Utregt in magt en mogentheit ſeer uyt-gemunt, en wyt en ſijt tot in Waterland en Goyland hunne heerſchappye hebben uytgeſtrekt: en hier om ook miſſchien by d'omleggende Hollanders, wien dit tegens de borſt ſtiet, dat deſe Heeren dus de bravade maakten, en in magt en mogentheit toenamen, in den haat geraakt ſijn. Want het geſchiet gemeenlijk, dat d'Edelluyden, alſſe beginnen magtig te worden, by hun Lands-heeren in ongunſte en verdagt raken. Hier door hebben we geſien dat de Heeren van Amſtel, Arkel, en Waſſenaar in Holland vernietigt en in 't voetſant geraakt ſijn.

Maar door het verſtooten van den Biſſchop *Goſewyn*, ſijn de Heeren van Amſtel en Woerden, op den nieuw gekoren Biſſchop, *Hendrik van Vianen*, ſoodanig verſtoort geworden, datſe met *Otto*, Grave van Gelder, een t'ſamenſwering, van den Biſſchop gelijkerhandt te beoorlogen, opgeregt, en verſcheide invallen in 't Biſdom, daar hy ſig manlijk tegen ſtelde, gedaan hebben. Eindelijk, na dat'er een tijt lang oorlog gevoert was, is beſloten dat beide parthyen in een open veldt t'ſamen ſouden komen, om door een gevegt, een einde van deſen oorlog te maken. Maar in dit gevegt kreeg de Biſſchop de zege, en *Gysbregt van Amſtel* en *Herman van Woerden* gevangen, dog raakten door tuſſchenſpraak van *Willem*, Roomſch Konink, en Graaf van Holland, weder los. Maar vermits de Graaf van Gelder al over lang met de gemelde Heeren van Amſtel en Woerden, tegens den Biſſchop t'ſamen geſpannen was, en 't gehele Stigt van Utregt geweldig met ſijn Krijgsvolk geplaagt en gevoolt had, over ſulx viel den Biſſchop met een ſterk Krygsheir in de Veluwe, leide de meeſte huyſen aan kolen, en haalden'er een ſeer groote buyt uyt. De Krijgsknegten, en de Geldenaars dit ſpytende, vergaderden ſig ſchielijk by een om den Biſſchop den roof t'ontweldigen, en hem ſlag te leveren. Maar de Biſſchop ginck hen met

met trommelen en trompetten mannelijk tegen, verjoegse, en quam met de gevangenen en buyt zeeghaftig binnen Utregt. Door dese buyt wierd hy soo seer verrijkt, dat hy het Slot Vredeland, om voor het invallen van den Heer van Amstel bevrijt te sijn, en d'omleggende wederspannige boeren te bedwingen, met groote onkosten stigten liet. Na den doot van desen Bisschop *Hendrik*, wierd tot Bisschop *Joan van Nassouw* in sijn plaats gekooren. Dese *Joan* nam sijn ampt niet wel waar, verviel in groote schulden, sulx hy voor een seker somme gelts het Slot Vredeland aan den Heerlijkheit van Amstel, soon, soo waarschijnlijk is van den jongst boven gemelden *Gysbregt* (die drie Broeders gehadt heeft, Heer *Arent*, *Willem*, en *Otto van Amstel*) en 't Slot Montfoort aan den Heer van *Woerden* tot onderpant stelde. Dees wierd eindelijk afgeset, en in sijn plaats gekosen *Joannes Zyrik van Lonte*. Als nu *Gysbregt van Amstel* het Slot Vredeland tot onderpant had, so begon hy die van Utregt met nieuwe tollen te besweren. Weshalve eischte de Bisschop, mits betalende aan dese Heeren hun verschoote gelt, met goed-vinden van de Stad en Kerk van Utregt, de Slotten wederom. Maar *Gysbregt* verscheide andere reden daar tegens inbrengende, sloeg sulx in de wint, en wilde het gelt niet ontfangen. Weshalven rust de Bisschop een deel wel gewapende Krijgsknegten toe, en besloot den Heer van Amstel met gewelt aan te tasten, sijn Land aan kolen te leggen, en het Slot Vredeland hem door dreigement t'ontweldigen. *Gysbert* daar en tegen, met hulp van *Harman van Woerden*, vergadert een sterk Krijgsheir, en komt in Zoserenge, om den Bisschop slag te leveren. Hier op komen terstont de Krygsheiren van beide partyen aan malkanderen, sulx dat het Krygsheir van den Bisschop in 't eerst d'overhant kreeg, en *Gysbert* met al sijn boeren mannelijk afsloeg. Terstont hier op rukte *Harman van Woerden*, met sijn Krijgsheir ook toe, om met al sijn magt des Bisschops Krijgsheir in wanorde te brengen, en op de vlugt te dryven. Hier weerde sig *Harman van Woerden*, schoon hy in d'eerste aanval doodelijk gewondt wierdt, soo mannelijk, dat hy des Bisschops Krijgsheir tot onder de vesting van Amersfoort joeg. In dit gevegt sneuvelden verscheide strijdbare Helden, als onder anderen *Stephanus* en *Frederik van Zuilen*. Ondertusschen werdt Graaf *Floris* van den Bisschop versogt, om dit werk uyt te voeren, en den Heer van Amstel en Woerden onder gehoorsaamheit te brengen. De Graaf, die niet reukeloos met dese twee Heeren in oorlog wilde treden, indien de twist door eenige voorwaarden kon ter neder geleit worden, doet door Gesanten aan hen versoeken, datse de te pandt gestelde Slotten souden weder geven, en 't geschil aan hem stellen. Maar 's Graven voorslag wierd by de Heeren van Amstel en Woerden afgeslagen. Hier op gaat de Graaf terstont het Slot Vredelandt met eenige Hollantsche Krijgsknegten belegeren. Maar als de Graaf een tijdt lang met sijn volk daar voor gelegen, en vergeefs alle middelen in 't werk gestelt hadt, soo ontbied hy, om 't beleg van 't Slot met gewelt te hervatten, en soodanig te benauwen dat'er niets uyt noch in mogte, eenige troepen frissche Krijchsknechten uyt Zeeland. *Gysbert* hier van verwittigt, vergadert heimelijk eenige knegten, trekt de Zeelanders in 't komen tegen, en valt hen onversiens ontrent Loenen op 't lijf. Maar een Zeeuwsch Capiteyn *Kosten de Reneſſe*, valt met klinkende hoornen en vliegende vendels *Gysbregt* aan, en door dien *Gysbregt* volk aan 't muyten teeg, kreeg de zege. In dit gevegt bleef doot de Heer van Bromo, of, soo andere seggen, de Heer van Brederode, met eenige andere treffelijke Krijchs-helden. Het Goutsche Kronijkje schrijft, dat'er ontrent negen mannen doot bleven, *Gysbert*, en eenige van sijn Krijgsknechten, wierden gevangen. Ondertusschen werdt het Slot Vredelandt seer heftich aangetast, en schoon van dage tot dage noch meer en meer benauwt wierd, soo twijffelden evenwel de besettingen niet, of Amstel soudt hen komen ontsetten. Maar als sy nu Amstel gevangen en gevleugelt sagen (want de Hollanders leiden hem tot een zegepr. al rontom de wallen) soo gaven sy, op 't aanraden van *Arnout*, Amstels broeder, die Slotvoogt was, het Slot over, 't welk de Graaf terstont met een deel Krijchsvolk deed besetten. Maar vermits *Herman van Woerden*, het met *Gysbregt* hield, en al over lang sig openlijk tegens den Bisschop in Zosteringe wederspannich getoont had, soo rustede Graaf, om sich over 't leet, den Bisschop aangedaan, te wreken, weêr een flux heir toe, en besloot *Harmans* geheele Land in kolen te leggen. *Harman*, siende dat hy tegens den Bisschop niet op mochte, besette het Slot van Montfoort met eenige Krijchsknechten, en vluchte self uyt den lande. De Graaf ondertusschen kreeg het Slot, na dat hy'er een jaar met sijn volk hadt voorgelegen, stormenderhandt in, en liet al de besettelingen, uytgenomen twee, onthoofden. Voorts besette hy terstont dit Slot mede met een deel van sijne Krijgsknechten, om op *Harman van Woerden* voornemen te letten, en, soo hy iets vyandlijk onderstont, sulx te weren. Eindelijk wierd'er noch tusschen de Graaf, de Bisschop, en dese twee Heeren, dusdanig een verdrach gemaakt: *Den Bisschop van Utregt sijn de Slooten van Vredelant en Montfoort weder gegeven, Gysbert en Harmen beloofde by Ede, en op verbeurte van alle hunne goederen, datse noit tegens den Bisschop of den Graaf vyandlijk de wapens souden voeren.* Dit verdrag wierd van *Gysbert* en *Harman* beëdigt. Anderen schryven, dat het verdrag gemaakt wiert, dat *Gysbert van Amstel*, Naarden, Muiden, en alle sijn andere goederen van den Grave te leen soude ontfangen; en dat *Harman van Woerden* Montfoort moeste afstaan, en voorts Woerden met alle sijn andere goederen mede van den selven Graaf te leen ontfangen, met beloften van sijn dogter uyt niet te heilikken, dan met wille des Graven. Dit laatste verdrag geven ook de brieven, die noch hedendags te vinden sijn, te kennen. En luydt dat van Amstel, waar in hy sijne Landen aan den Graaf van Hollandt opdraagt, aldus:

Digitized by Google

„ WY *Willem* broeder Heeren *Gysbregt* des „ Heeren van Amſtel en Prooſt van St. „ Jans tot Utregt, en wy *Gysbregt*, Heere tot „ Amſtelle, en wy *Arnout* broeders van Am„ ſtelle, maken kondt, &c. Dat wy eenen twiſt „ hadden met onſen Heere den Biſſchop *Jan van* „ *Utregt*, en met eener Edeler manne onſen „ Heere Heeren *Florenſe*, Grave van Holland, „ waar by dat wy in vângeniſſe quamen der „ voorgenoemder twee Heeren, &c. Vertyen „ Nardingerlandt, Muyden en Muderpoort, „ Windelmerebroeke, en het Reygerboſch, met „ alle Sire behoorte, &c. Voorts dragen die van „ Amſtelle den Grave op alle hunne goet, en „ ontfangen dat van hem weder te leen. Noch „ beloven ſy, dat de giſte van Amſtelredamme, „ die gegeven was den Heeren *Jan Perſijne*, en al „ dat daar toebehoort, als van verboerden goede „ geſtade te houden, &c. ſtellende van alles bor„ gen uyt Hollandt, en uyt het Stigt. Mitsga„ ders beloſten van de borgen in 't generaal en „ ſpeciaal. En met deſe ſoene werden ter neder „ geleyt alle veeten, en dingen die geſchieden in „ den volkwige te Loenen. Deſe letteren waren „ gegeven in ons Heeren jaar 1285. in St. Si„ mons en Juden avonde.

Maar de ſoen van *Harman van Woerden*, met den Grave en Biſſchop van Utrecht luydt in 't kort aldus:

„ ICk *Harman*, Heer van Woerden, maken „ kond, &c. dat ick eenen twiſt hadde met „ mijnen Heere *Jan*, gekooren Biſſchop van „ Utregt; en met eenen Edelen man mynen „ Heere Heeren *Florenſe*, Grave van Hollandt, „ waar by ik uyte mijne goeden gewyſet werde, „ en uyte Heerſchap van Woerden, uyten lande, „ &c. van den twiſt die geſchiet is tuſſchen den „ Grave van Holland mijnen Heere, en den „ Heere van Amſtelle, en ſijne broeders, die „ mijne Magen ſijn, en ick hare helpere ge„ weeſt hebbe, &c. draget den Grave op allen „ ſijn goet, en ontfangt dat weder van hem te „ leen, en belooft geen partyſchap te dragen, „ &c. Voort mag *Harman van Woerden*, ſijne „ dogter niet ten manne geven ſonder des Graven „ willen en rade. Voorts belooft hy dat Steen„ huys, dat de Graaf te Woerden heeft doen „ maken, hem gelden ſal ten ſijne wille, en dat „ van hem houden altoos te blyvene ſijn ledige „ huys op en af te rydene, &c. Stellende ook bor„ gen uyt den Biſdomme van Utregt, en uyt „ Hollandt, met der ſelver beloften, &c. Ge„ geven in ons Heeren Jare, als men ſchreef „ 1287. op den Sonnendag van Palmen.

De Graaf ondertuſſchen, uyt enkele edelmoedigheidt, liet alle haat en nyt varen, en maakte nog daar en boven *Gijsbert* en *Harman* ſijn voornaamſte geheime Raden. Maar deſe gulhertigheid is den Grave ſchendigh hier na van hen geloont. Voorders gaf de Graaf aan die van Amſterdam, wegens de groote ſchade, dienſe by deſen Oorlog geleden hadden, datſe met hun goederen door ſijn gehele Land; ſonder eenige tollen daar van te geven, komen en keeren mogten. Van deſe vryheit van tollen vindmen twee leens luydende Hantveſten, in 't Latijn geſchreven, in 't Hantveſt-boek deſer Stede. D'eerſte is van deſe *Floris* gegeven in den Jare twaelf hondert vyf-en-ſeventig, maar de laatſte in den Jare twaalf hondert twee-en-negentich. Maar deſe laatſte, gemerkt meeſt al de voornaamſte Hiſtori-ſchrijvers deſen Oorlog op dit jaar brengen, ſchijnt de rechte te ſijn, by aldien *Floris* de eerſte door deſe laatſte niet heeft willen vernieuwen en beveſtigen, en luyt deſelve aldus:

„ F*Loris*, Grave van Hollandt en Zeelandt, „ en Heer van Vrieſlandt, allen die deſe „ tegenwoordige ſien ſullen, Saluyt: Uwe „ gantſche gemeinte weete, dat wy die lieden, „ woonende tot Amſtelredam, tot herſtelling „ der ſchade, die wy en onſe lieden haar gedaan „ hebben, van nu voortaan goet gevonden heb„ ben van alle ſchattingen van onſen Tolvry te „ maaken, voor alle haar eige goederen, die „ ſy door ons geheele Landt brengen of vervoe„ ren. In getuygeniſſe der waarheydt hebben „ wy dit tegenwoordig ſchrift met onſen Zegel „ doen beveſtigen. Gegeven tot Leyden, des „ Sondags voor den dag der H. Apoſtelen Sy„ mon en Judas, in 't jaar onſer verloſſinge „ 1291.

Eenige jaren te voore, eer dat noch deſe oorlog om 't Slot van Vredelandt, tuſſchen den Biſſchop en *Gysbregt van Amſtel*, die dit verſtooten van *Gozewijn* den Biſſchoppen van Utregt altijd ſochte betaalt te ſetten, ontſtaan was, had ook *Gijsbregt* met hulp der Kennemers, het platte landt rontom Utregt en Amersfoort ſeer verwoeſt, ja eindelijk ook deſe twee Steden verovert, en in ſijn gewelt gekregen, 't geen by dus een gelegentheidt was toegekomen. Als in den Jare 1278. geduyrende d'onmondigheid van *Floris*, de vyfde van dien name, en ſeſtiende Graaf van Hollandt, de Kennemers en Weſtvrieſen tegens de Edelluyden, die uyt dertelheit en ſtaatſugt de gemeente ſogten t'onderdrukken, opſtonden, en hen meerendeels verjaacht en uyt den Lande gedreven hadden, ſijnſe eindelijk met de Vrieſen, die 't op de Hollanders mede ſeer geladen hadden, in Amſtellandt gevallen. *Gijsbregt van Amſtel*, ſiende dat ſijn Landt wijdt en zydt verwoeſt wierd, maar wel bewuſt ſijnde dat alle oppermagt by de gemeente gehaad word, onderſtaat, (vreſende ſijne onderdanen mede tegens hem mochten opſtaan, en hem uyt den lande verdrijven) de hevigheid en gramſchap der Kennemers te ſtrelen en neder te ſetten: doch ſach, na dat hy hen lang genoech met lieftallige woorden geſtreelt had, geen andere uytkomſte tot ſijne behoudeniſſe overich te ſijn, dan ſich te veynſen, als of hem al hun bedrijf wel aan ſtonde, en voorts ſijn Oorlogs-kragten by den hunnen te voegen. Hier op wort hy terſtont tot Overſte van 't gantſche Krijchs-heir verklaart: want ſy verſtonden altemaal heel wel, dat den Adel in Krijchshandel hen verre te boven gink.

Wes-

Digitized by Google

Weshalve wierdense, hebbende nu soo manlijk een Overste gekregen, noch veel opgeblasender en trotz'er, en lieten sig verluyden, dat alles hen voor buygen moeste, en veeg was. *Amstel*, schoon hy wel hadt gewilt, dat dit oproer noit onstaan waar geweest, was ondertusschen niet minin sijn geest verblijdt, dat de tijd en gelegentheid nu gekomen was, om de voornaamste Hoofden des Lands, die hy voor sijn persoon een sonderlinge haat toedroech, uyt te roien, en van kant te helpen. Weshalve besluit *Gysbregt* het Slot Vredelandt, dat digt aan sijn grensen lag, en deselve onveilig maakte, aan te tasten; maar als *Gijsbregt* lang vergeefs daar groot gewelt gebaart hadt, doet hy 't rontom belegeren, om de belegerden door de lankheit van tyt af te matten. Middelerwijl *Gijsbregt* methet gros van 't krijgsheir daar voor blijft leggen, gingen de Kennemers dagelijx het gantsche landt door roven en plonderen; en verschoonden, dewijlse sich voorstaan lieten allemans meester te wesen, alsoo weinig Amstels landen, als die van andere Heeren. Van *Amstel*, hoewel hem de schade, die sijn onderdanen door dit roven leden, seer wee in sijn herte deed, was niettemin heel wel bewust, dat niet alleen het berispen daar van gevaarlijk was, maar ook het minste gelaat van droefheit hierom niet diende getoont te worden, prees over sulx, en remde nog in hen tegenwoordicheit hunne kloekmoedich en manhaftic-heit. Maar by sich selven overdenkende, door wat middel hy best de schade sijner onderdanen soude kunnen voorkomen, besluyt eindelijk hen door listicheidt van sijne grensen af te trekken. Weshalve hebbende hen al te maal by een geroepen, spreekt hy in volle vergarinch hen aldus aan: *O Spitsbroeders*, seide hy, *het verdriet me dus lang voor een Casteel te zammelen en te marren, en dat gy dus lang van uwe belooningen, die uwe uytgevoerde daden verdienen, versteken blijft. De Stadt Utregt, de Zetel der Edelen, en grendel van de Schat-kist deser Landen, leidt voor onse oogen. Laten we liever dese Stad onse wapenen doen proeven. Dien verovert hebbende, sullen al d'overige plaatsen haast volgen, en van schrik sich overgeven. En dit wil ons ook niet swaar om te doen vallen. Want midlerwijl sy meenen, dat wy noch voor 't Slot van Vredelandt leggen, sullen we in 't midden van de nacht de Stad, als de vyandt daar het minste op denkt, bespringen en overrompelen. Want indien we met het veroveren van dese Slotten onse tijdt verquisten, sal de vyandt ondertusschen ttjdt hebben van sich te versterken, en ons, na 't veroveren van soo veele sterkten, niet als armoede, en een lichaam vol wonden te beurt vallen.* Daar hadt men 't. Terstont breekt de gemeente, vlammende op den buyt, van de belegering op, en komt voor dou en dag heimelijk t'Utregt voor de stadt, die terstont van 't krijgsvolk rontom omcingelt wierdt. De Nachtwakers door 't geluyt der wapenen opgewekt, en gissende dat'er vyandt voor stadt was, roepen, om de stedelingen soo veel t'eerder op de been te krygen, dat de Tarteren voor de stad gekomen waren, de wallen besprongen, en sy alree de stad so goed als verovert hadden. Dit geroep deed yder van schrik de hairen te berg staan, sulx datse gelijkerhandt, 't geen de naaste weg was, na de Vesten te vloden, de wallen besetteden, 't geschut op de wallen brachten, en alles wat dienden om den vyand af te keeren, en de Stadt te beschermen, in 't werk stelden. De Kennemers, dus in hun hoop te leur gestelt, hadden alreê op *Gijsbregt van Amstel* beginnen te morren, wanneer een onder den hoop digt onder de muuren tredende, den burgers aldus aansprak: *Uyt wat oorsaak*, seyde hy, *aanvaart gy tegens uwe bontgenooten, die hier gekomen sijn, om u van de dwinglandye der Edelen te verlossen, de wapenen? Maar buyten twijffelt sult gy, ô regte slaven! een grooten loon van dese uwe arbeidt genieten. Of acht ghy lieden dit voor een groot geluk, onder het jok van een wrede, ondragelijke, en onverachtelijke slavernye gevoolt te worden? Wat komt eens tot bedaren, denkt dat gy mannen zyt, en dat de tijt van wraak te nemen, nu gekomen is. Laten de genen u voetsel nu soeken te verschaffen, die u tot het gebeente toe hebben uytgesogen. Alle wereltsche dingen sijn onbestandich, en de wisselvalligheidt onderworpen; en de genen die te vore de heerschappye gevoert hebben, moeten nu dienen, en die gedient hebben nu de heerschappye voeren. Indien Fortuin bestandig waar, met regt souden wy mogen klagen, dat d'armoede sig tot met gezel by de nieuw geboornen gevoeght heeft. Maar niemant is ellendich, of 't is sijn eigen schult, en armoede is den sterflijken menschе uyt geen anderen insichte te beurt gevallen, dan dat wy toonen souden, of wy ook een beter Fortuin waardig sijn.* Op dit seggen besprak sig ook de wyffelachtige gemeente niet lang, maar keert de wapenen, die sy tot bescherming der Stadt aangenomen hadt, tegens d'Overheit. De Majestraat en Edelen wierden verslagen, en wel ten getale van veertig uyt der Stadt geset. Voorts gink het op een plunderen en rooven, en wierden in koelen bloede afgemaakt, al die sig schrap stelden om tegenweer te bieden. Dit met soo groot een hitte van gramschap uytgerigt sijnde, settense de poorten open, ontfangen de Kennemersche troepen in de Stad, en sweren by hun deel hemelrijks goet en bloedt by elkandere op te setten. Over de selfste boeg wenden sig de Amersfoorders, en setten mede de poorten voor dese vloekverwanten wijdt open. Ondertusschen gaan d'uytwijkelingen aan den Bisschop, die juist, middelerwijl dit geschiede, uyt'er Stadt was geweest, als mede aan *Otto*, Graaf van Gelder, Graaf *Floris* voogt, over d'ongemene verwoestheit en uytsinnigheit der Kennemers en Stigtsen klagen.

De Graaf van Gelder, om dese uytgewekenen weder in Stadt te helpen, komt met eenige Krygsknechten te velde, 't geen nochtens soo kleenen schrik in Amstel baarde, dat hy den Graaf van selfs met een ongeruste slagordre tegen trok, en den vyandt willens, om hem tot vegten te trooven, schoon spel gaf. Maar de Graaf, als hy bemerkte dat Amstels krijgsheir veel grooter was, dan hy sig ingebeeld had, en voor reukloosheit aanstag, sig, daar de hoop tot d'overwinning soo klein was, in d'onsekerheit van een gevecht te steken, trok met sijn troepen weder na de Veluwe. Amstel liet ook den vyand onaan-

ge-

Digitized by Google

gerand weg trekken, oordelende dat nu de tijdt geſchapen was, om de huyſen der Edelluyden, daar hy altijt een wrok tegens gehadt hadt, tot de grond toe te ſloopen; voort de Kennemers vermanende ſijn raadt te volgen. De Kennemers die door hun gramſchap meer als al te hevig aangeprikkelt wierden, bewilligden terſtont in ſijn voorſlach. Weshalve met het krijgsheir onder *Gijsbregt van Amſtel*, als Veldoverſte, opbrekende, vallen op de Slotten van Heer *Gijsbrgt van Abkoude*, *Willem van Ryſenburg*, en *Huybert van Vianen*, vernielenſe totden gronde toe, en maken voorts met rooven en branden het platte land rondom kaal. Endelijk begon van Amſtel, ſijn wraak-luſt nu ten dele geboet hebbende, een weêrſin van ſig wijder in 't oorlog met de Kennemers te ſteken, (vermits het onbedacht graauw, na geen beſtiering wilde luyſteren,) te krygen, ſulx hy in hun aller tegenwoordigheit aldus aan-hief. *O ſtrijdtbare Helden, en dappere oorlogs borſten! het jaar loopt nu ten ende, ſedert wy dit gantſche Bisdom onder ons gewelt gebragt hebben, d' Edelluiden verdreven, en hunne onwinbaare Slotten tot den gronde toe vernielt hebben. Maar tegens het toekomende jaar, is mijn voornemen om den Graaf van Gelder, die ſig vyandlijk tegens ons aangeſtelt heeft, te beſpringen, ſijn gantſche lant te verwoeſten, en aan kolen te leggen; weshalve is mijn verſoek op u, dat gy, nademaal de kooren-oogſt op handen is, 't huyswaart wilt begeven, om tegens het toekomende jaar voorraad van koren by een te vergaderen.* De Kennemers lieten ſich geſeggen, en eenige krijgs-knechten binnen Amersfoort en Utregt tot beſetting gelaten hebbende, trekken voort naar huys toe. Daar gekomen ſijnde beginnenſe terſtont Haarlem te belegeren. Maar binnen de Stadt was eenen *Joan Perſijn*, een ſtrijdtbaar man en dappere oorlogs heldt; dees trekt ontrent middernacht met eenige rapſe gaſten uytter Stadt door 't leger, ondweldigt hen den genomen buyt, trekt voorts in Kennemerland, en leit aldaar het meeſtendeel der huyſen aan kolen. De Kennemers hier door verſchrikt, breken van 't beleg op, maar de belegerden binnen Haarlem het opbreken vernemende, vallen gelijker hant uyt der Stadt en agterhalenſe in 't weg trekken. Daar viel een hert gevegt, de meeſte der beleggers wierdt op de plaats doodt geſlagen, de reſt gevangen, en binnen Haarlem gebragt. De Graaf van Gelre door de nederlaag der Kennemers aangemoedigt, vergadert weder eenige troepen krijgs-knegten om Utregt weder te veroveren. Maar daar voor komende ſtiet ſijn hooft, ſulx hy, vermits de beſettelingen manlijk weêr boden, genootſaakt wierd daar van af te wyken. Hier van daan trok hy voor Amersfoort, 't welk, gemerkt de Stadt te ſwak was om ſoo groot een gewelt van krijchsknechten te kunnen weder-ſtaan, met verdrag overgingk. Binnen Utregt bleven de Kennemers noch twee volle Jaren, eerſe door de uytgewekene burgers en regeerders, die des nachts een poort openden aan den Heer *Claas van Cats*, die met veel Hollanders inquam, en wel duyſent en veertig uyt de Stadt ſette, uytgedreven wierden.

Na dat nu Graaf *Floris* de bovenverhaalde twiſt tuſſchen den Biſſchop en de Heeren van Amſtel en Woerden geſlegt had, is hy korts daar na met een heerlijken ſtaat en ſleep van Heeren, Ridderen en knechten in Engelandt tot den Konink Eduart d'eerſte van dien name overgeſcheept, om aan hem te verſoeken het beſit van Schotlant, vermits het hem van Graaf *Floris* wege, de tiende Graaf van Hollande, en derde van dien name, die 's Koninx dogter van Schotlant, *Ada* getrout had, aangeſtorven was; Maar wat moeite dat hy ook aanwende, ſoo kon hy egter aan 't beſit van dit rijck niet komen, nademaal ſommige Heeren in Schotlant hem daar in tegen waren. Dog ſy verdroegen ſig evenwel minnelijk, en liet ſig de Graaf met een ſomme gelts te vrede ſtellen. Midlerwijl *Floris* by den Konink van Engelandt was, wierd'er een huwelijk geſloten tuſſchen *Jan* 's Graven ſoon, en *Ehſabeth* 's Koninx dogter. Ondertuſſchen eenige Hollandſche en veel Zeeuwſe Heeren, als *Wolfard vander Veer*, *Jan van Reneſſe*, *Floris van Borſſelen* en meer anderen, vreſende dat de Graaf ſig door deſen bant van huwelijk te groot ſoude maken, ſpanden aan met ſijn ſchoon-vader, Gewye van Vlaanderen, die met een magtig heir quam belegeren Middelburg, daar de Gravin van Hollandt met haar ſoon in was, 't welk Graaf *Floris* beweegde, haaſtelijk uyt Engeland in Holland te komen, en vergaarde een heir ontrent Zierikzee, om de Stadt te ontſetten, maar 't ſelve wantrouwende, liet ſig bereden door den Hertog *Jan van Brabandt*, op ſijn woort en trouwe te Biervlied tot den Grave van Vlaandere te gaan, om peis te maken. Maar Gwye nam hem gevangen en maakte evenwel peis, dog op voordelige voorwaarden voor de miſnoegende inlantſche Heeren, en beloofde een groote ſomme geldts voor d'oorlogs-koſten aan Gwye te betalen: daar Hertog *Jan* van Brabandt borge voor bleef. Maar *Floris* los ſijnde, verdreef den Heere van der Veere, en den Heer van Borſſelen, en dadingde met andere Hollantſche en Zeelantſche Edelluiden op een nieuw. 't Geldt en telde hy ook niet, waar door, ſeit Snoyens, de Hertog namaals ook riet aan 's Graven doot, gemerkt hy hem van ſijn'er borge niet wilde ontſlaan, en den Hertog aan de Graaf van Vlaandre het gelt ſelfs tellen moeſte. En alſoo Graaf *Floris* merkte, dat Engelande Vlaanderen meer gonſtig was dan hem, trok hy in den Jare 1295. na Parijs tot den Konink, die met beide in oorlog was, en beloofde heimelijk ſijn ſoon *Jan* met de dogter van Vrankrijk ten huwelijk, en verbond ſig den ſelven, ſulx d'oorlog tegens Vlaandere weêr aanging, alwaar de Vlamingen in Kaſſand geſlagen wierden. Midlerwijl, vermits'er in Vrieſlandt en Vlaandere en elders in den oorlog veel Ridderen en Edelluiden geſneuvelt waaren, ſlaat den Graaf op Kerſdagh veertig van de rijkſte Boeren tot Edelluyden, 't geen de andere Edelluyden ſoo qualijk namen, datſe hier over den Graaf ook ſeer begonnen te haten. De Graaf by de Edelluyden dus in haet en nijt gekomen ſijnde, en den Konink van Engeland, daar ſijn ſoon *Jan* genoegſaam gevangen ſat, dus ook vertoornt hebbende, ſoo verbonden zig de Heeren van Amſtel,

Digitized by Google

ſtel, Woerden, en Velſen, en andere Edelluyden, die het mede op den Graaf geladen hadden, overmits hy den Biſſchop van Utregt begunſtigt, en tegen hen geholpen had, met den Conink van Engelandt, om Graaf *Floris* gevangen in Engelandt te voeren, hem daar in een eenwige gevankenis te houden, en ſijn ſchoonſoon, Graaf *Jan*, *Floris* ſoon, over te ſenden om in ſijn vaders plaats de heerſchappye over Hollandt te voeren. Om dit wel uyt te voeren, en over 't werk te beraatſlagen, waren tot Kamerik al over lang *Gerrit van Velſen* en den Biſſchop van Durham, uyt 's Koninx name, met den Grave van Kuik, van wegen den Hertog van Brabant, en noch twee andere raads-mannen uyt den naam van den Graaf van Vlaandere, vergadert geweeſt. De Graaf, wien deſe opſet en verraderye onbewuſt was, trok in 't jaar 1296. naar Utrecht, om den twiſt, (ſoo men ſeide) die tuſſchen den Heer van Zuylen, en de Heeren *Gijsbrecht van Amſtel* en *Harman van Woerden*, gereſen was, te ſlechten en neder te leggen. Maar het bleek genoeg dat dit een gemaakte twiſt was, vermits de Graaf tot ſijn voornemen geenſins konde geraken.

Op dat egter hun voorgenome aanſlach, ſoo veel te lichter ſoude voortgank hebben, ſoo verſpreidenſe weder op nieuw een gerucht, dat de twiſt, die tuſſchen d'Edelluyden t'Utregt ontſtaan was, noch t'eenemaal niet gedempt was, en te vreſen ſtond, datſe eerſtdachs tot een algemene brant, indien niet ſchielijk daar in voorſien wierd, uyt ſoude berſten. De Graaf aan dit gerucht geen twijfel ſlaande, vertrekt terſtont van 't Huys te Vogeleſank, niet verre van Haarlem gelegen, en reiſt naar Utrecht. Maar onderweegs krycht hy van den Heer van Kuyk een brief, van duſdanich een inhout.

„ HEt komt my regte voort niet te pas d'oor-
„ ſaak te ſeggen; maar weet dat ik u den
„ oorlog aanſeg: en ſie eens toe, of ghy 't u al be-
„ danken ſult, om in de Stadt te komen. Want
„ ick heb vaſt voor mijn genomen, u afbreuk te
„ doen waar ick kan en mach. Heden ſal ick in
„ den Raat verſchijnen, maar wilt het niet qua-
„ lijk nemen, indien ik iets beſluyte dat u tegen
„ gaat. Vrees niet alleen, 't geen uw vyandt ſeit,
„ maar ook ſijn toorn en krachten. De reſt,
„ 't geen ick te ſeggen heb, ſult gy uyt den Prie-
„ ſter, die u den briet ſal over leveren, wel hoo-
„ ren.

Naulix kon ſig de Graaf, deſen brief geleſen hebbende, van lachen onthouden, en ſich tot den Prieſter keerende: betrout dan, ſeide hy, den Heer van Cuyk op ſijn eigen kragten ſoo veel, dat hy ſich voor laat ſtaan my te kunnen uyt Holland jagen, of beletten dat ick in Utregt niet derf komen? Is'er iets, waar op hy ſich ſoo verlaat, dat my verborgen is? Gy wien alles bewuſt is, ſeg op indien u iets van den Heer van Kuyk belaſt is. De Prieſter, 't ſy dat hem de verradery bewuſt was, of, 't geen ick beter geloof, vol angſt ſijnde om dat hy buyten ſchult was, gink, na dat hy, 't geen hem bewuſt was, den Graaf aangedient had, vertrekken. De Graaf ſiende, dat de Prieſter buyten ſchult was, gaf hem tot veiligheit van ſijn reis, noch vry geley mede. Middelerwijl komt *Floris*, die dit ſtont ſchryven van Kuyk vaſt overpeiſde, en gedachten had dat Kuyk in ſijn gebiedt iets vyandlijk ſoude derven aanvangen, verſelſchapt met de genen, die hem verraden ſouden, t'Utrecht. Soo als hy in de Stadt quam, komt hem *Wolfart van Borſſelen*, die van te voore in ballingſchap geſonden, en nu mede aan de verraderye deelachtich was, tegen, en bidt hem om vergiffenis van ſijne miſdaden. De Graaf, gelijk hy goedertierent van aart was, vergaf hem terſtont alles, en ontfinch hem onder 't getal van ſijne getrouwſte vrienden. Voorts deed hy zyn beſt om de twiſt, die tuſſchen de de miſnoegende Edelen gereſen was, te ſlechten, daar hy hen, overmits alles maar een gemaakte mouw was, op dat de Graaf niet anders ſoude meinen, dan dat door ſijn toedoen d'oneenigheit ter neder was geleit, om hem die geen argh dogt, ſo veel te lichter hier door in 't net te brengen, toe bepraatte. Soo als hy in de Kerk wil treden, ſteekt hem een Vrouw van een eerwaardig gelaat, een briefje in de handt; waar in duidelijk genoeg de verraderije met deſe woorden ontdekt wierdt:

„ O Koninclijke ſpruyt, en voortreffelijke
„ Vorſt, let wel op het gene, de Konink
„ David ſeit: Mijn vrient, dien ick vertroude,
„ die mijn broot at, treedt my onder de voeten.

Of deſe Vrouw door Gods ingeven of dat haar de verraderye bewuſt was, hier toe gebragt is, daar mag yder het ſijne van geloven. De Graaf, gelijk hy grootmoedig van aart was, kreunde ſich weynich aan 't gene in dit briefje ſtond. Maar, na dat hy uyt de Kerke gekomen was hout hen allen ter middagmaal, hebbende Amſtel en Woerden neffens ſijn ſyde ſitten. De maaltijt wierd in vrolijkheit, en met jokken en boerten, op dat *Floris* aan hun gelaat de lagen, die ſy hem leiden, en den Grave onbewuſt waren, niet merken ſoude, overgebragt. *Floris* met de Prelaten of Kerkvoogden, een vrolijk middagmaal gehouden hebbende, gink na de maaltijt, van den wijn luſtig beſtoven ſijnde, een weinig onbekommert leggen ſlapen. Maar de vloek verwanten, die niet ruſten konden voor datſe deſe goddeloose daat volbragt hadden, ſchieten terſtont ter poorte uyt. Knegten, wapenen, en alles wat hen konde dienen met ſig op weg nemende. Na dat alles buyten wel beſteken was en de lagen geleit, treet Amſtel, van d'anderen tot den Graaf geſonden, in d'eetzaael, en wekte hem, die in een diepen ſlaap was geraakt, op, ſeggende dat'er nu geen tijdt was om te ſlapen, daar het ſoo ſchoon en dag weders, en ſoo groot een menigte van vogelen in 't velt was. Geen dink was'er dat den Graaf meerder vermaken kon als de vederjagt; weshalve uyt den ſlaap ſchietende, laat hy ſijn kamerling van Amſtel roepen. Amſtel ook niet lang dralende, na dat hy de bootſchap gedaan hadt, belaſt den kamerling den Graaf te ſeggen, dat hy voor uyt gink om alles gereedt

Digitized by Google

te maken. Dog wort op 't bevel van *Floris* wederom geroepen. O *Gijsbregt*, seide *Floris*, misschien om hem te ondertasten, vermidts het overdenken der woorden, die in het briefje stonden, dat hem de Vrouw in de hant stak, hem wel eenig agterdocht heeft kunnen geven, *ik kan mijn groote en onuytsprekelijke liefde, dien ik altijt tot u gedragen heb, niet langer dat se u door eenig klare kentekenen niet bekent worde verborgen houden.* Teffens hem een beker, dien hy eerst uytgedronken had, met sijn eigen handen overgevende, *Drink hier*, seit hy *O Amstel, Floris ziel en herte, die al te lijdig op u verslongen is.* Weshalve *Amstel* tot sijn Spitsbroeders te rug keerende, brengt hen de bootschap, dat de Graaf op komende wege was. Hier op gaan sich al d'anderen verstoken, en wort alleen *Woerden*, (op dat door de menigte het spel niet soude verbroddet worden,) belast op 's Graven komst te wachten. *Joan* sijn bloetverwant, soon van *Jan van Henegouwen*, *Gerrit* Heer van Woerden, beide seer jonk van jaaren, mitsgaders een kleen getal van knechten, verselschappen den Graaf, die met een Valk op sijn handt ter poorte uyt reed. Als de Graaf buyten der Stadt gekomen was, en van Woerden in 't gesicht kreegh, geeft hy 't paart de spooren, en vraagt, waar 't gesel schap, en wat plaatse tot de Vederjacht bestemt was? Naulix had van *Woerden* het woort uyt den mont, seggende dat se wel haast daar wesen souden, of de Vloekverwanten, als *Gerrit van Velsen*, *Arent van Benschoppe*, *Gerrit van Krayenhorst*, *Willem van Teylingen*, *Willem van Zaanden*, stuyven met een deel gewapent krijgsvolk van alle kanten op, omcingelen den Graaf, vatten het paart by den toom, en dwingen hem voort sich gevangen te geven. Maar *Floris*, ('t sy dat hem de sucht van heerschen gaande maakte,) was een seer sachtmoedich Heer, invoege dat hy ook toen noch niet gelooven kon, dat 'er bedroch of ernst was, maar dat se alleen om vermaaks en kluchts halve hem soo onversiens op 't lyf waren komen vallen. *Maar*, seide *Arent van Benschoppe*, *neen Graaf, soo waar als my Gods helpen mag gy zyt bedrogen, indien gy dit voor spel acht. Dat we dus een werk tegens u bestaan, daar toe hebben ons twe scheimeryen, die gy tegens ons en 't Vaderlant begaan hebt.* Dit seggende rukt hy den Graaf de Valk uyt de hant, en set se op de sijne, hem voorts toe snaauwende, en seggende, dat dit voor 't laatste soude wesen. En schoon de Graaf sich mannelijk weerde, so wiert hy even wel door de menigte overweldigt, en noch dien selven nacht heimelijk gevangen op 't Slot te Muyden gevoert, om hem alsoo voort levendich in Engelandt te voeren. Ondertusschen de Graaf op 't Slot te Muyden gevangen sat, wierd hy van d'een noch meer als d'ander over sijn droevich ongeval begekt en bespot. Maar niemant viel den Graaf harder, als *Herman van Woerden*, dees leide t'elkens den Grave te voren, de seven jarige gevankenisse van *Amstel*, sijn eige ballingschap, 't ombrengens van *Velsens* broeder, en diergelijke dingen meer, hem voorts seer drygende, even eens als of hy hem 't leven hierom benemen wilde. De Graaf niet te min, schoon hy wel wiste dat sijn leven en doot in hun magt was, antwoorde met een onverlaagt hert aldus: *O* Woerde, seide hy, *wat moogt gy al dese dingen, die al lang vergeten, en vergeven sijn, weder op halen. Maar even wel, nademaal ick door uw snorken en onbeschoft spreken, geperst wordt om mijn billikheit te betuygen, sal ick mijn verdedinge uyt vreese van boeiens en banden niet agterweege laten. Van Gods wege was ik gestelt tot het straffen der schuldigen, en voorstaan der onschuldigen. In dit ampt heb ik my alsijt soodanig gedragen, als of ick van 's menschen gestagt voor den Rechter daar boven rekening geven sonde. Hadt* Vellens *Broeder, die den aangeklaagden, tegens de beloften van veiligheit, en tegenwoordigheit van den Rigter om 't leven bracht, die straffe niet wel dubbelt verdient? Was dit de saak voor 't Recht bepleiten, en sig in handen van den Rechter stellen? Veilicht hadt men hem dit noch ten besten konnen houden, dat by sich over sijn eigen saak als Rechter stelde. Maar geen verschoonen was 'er aan dat hy met het selfste scherp den Rechter selfs aanviel en quetste.* O Woerde! *denk, dat hy sijn gewisse beswaert, en de misdaet van een schuldigen op sijn eygen hals haalt, die onverschoonbre misdaden door de vingeren siet. Zonder reden, om dat uwe goederen verbeurt gemaakt wierden, toont gy u dus verbolgen tegens my. Weêrspannig hebt gy u getoont tegens den Bisschop, wiens lande gy vyandelijk aentaste, en ook weêrspannigh tegens my, wien de sorg, gelijk gy selfs wel weet, over Utrecht aan bevolen was. Weshalven was ik genoodsaakt gewelt met gewelt te verdrijven en te wreken, en heb ook alles, 't geen ik gedaan heb, volgens het recht van oorlogh gedaan. 't Geen ik tegens u, en tegens andren gewesen heb, 't selve mogen tegens my mijne vyanden, en niet mijne onderdanen, wijsen, die hun Princen, schoon dat se quaat sijn, in alles te goet moeten komen. Hoe veel te min moeten dan de geenen aen de wrake denken, die loon na hunne werken ontfangen hebben. Dat Amstel gevangen is gehouden, loochen ik niet, vermits hy, soo wel als gy, misdaan had. En is, op dat gy niet seggen sond dat soo een adelijk geslacht onwaardig is geknevelt en geboeit geworden, in soodanig gevankenisse gestelt, gelijk een Heer, uit soo doorluchtig een stam gesproten, toekomt. Invoege dat het my vreemt in d'ooren klinkt, dat ik nu van wreetheit betigt werde, daar in tegendeel mijne gulherrigheit, my ten valle, en in de lagen der verraders gebracht heeft. Maer billik hoort gy te vragen, uit wat oorsaak ik de genen uit hun ballingschap ingeroepen, weder in hun eer en goederen geset, en in genade, en tot mijn geheimen Raden aen genomen heb, die soo swaere straffen verdient hadden. Maer wist ik dat de Hollanders sulk een bedrieglijk en meyneedig volk was: Neen, soo waer als my God helpen moedt, 'k wiste niet, dat de Christenen soo schendig hun wetten uit hunne herten gebannen hadden, en daar in de Wraak-lust soo lang voeden konnen. Maer nu bevind ik helaas! Dat niemand door de quijdschelding sijn 'er misdaden gebetert wort, noch te iemant ook hoopen mag by den geenen veilig te sijn, dien ge door de groote weldaden soodanig aen u verplicht hebt, dat se niet magtig sijn die met hun goet en bloet te kunnen betalen.*

Dit seggen maakte *Woerden* heel baloorig, en hielp

hielp hem voort soodanich te paart, (voornamelijk als hy merkte dat hem de waarheid geseid wierd) dat hy de Graaf deed swijgen, en aan boejens leggen. *Floris* teffens van gramschap en vrese aangeprikkelt, bracht vast dien dach met peysen en denken over, maar den volgende nacht wierd sijn ziele met onuytspreekelijke droefheid bevangen. In den morgen stond wierd een biechtvader, die hem seer sobre spijse, en niet anders als broot en booter quam voorsetten, tot hem gesonden. Als de Graaf aan den Biechtvader, die des anderen daags weder keerde, sijne sonden wilde biechten, en God om vergiffenis bidden, quamen sulx de vloekverwanten beletten, en hem in sijn Godvruchtige dienste steuren; en schoon hy hen seer hertelijk bad, datse hem toch het biechten sijn'er sonden wilden toestaan, het mocht echter niet helpen, maar wierd de Biechtvader van hem weggejaacht. Dit gink by na den Graaf aan sijn sinnen, en sich niet vast inbeeldende dat hy'er den hals niet door soude halen, vraagt *Woerden* of'er geen hoop van behoudenis meer overich was. Maar *Woerden* die een hart soo bitter als gal in sijn lijf had, toonde ook (als of het niet genoech was geweest, gesecht, wie al deelachtich en meê-wustich aan dese verraderye was, en de brieven diese met hun eige handen ondertekent hadden, getoont te hebben) hoedanich een wreet herte hy in sijn boesem droeg; Want, als hy bemerkte dat *Floris* door al sijne leden grote pijn leed, riep hy een dienaar en liet 's Graven mond en lijf lustich met gerste, tot dat de punten in de huyt bleven sitten, wryven. Noch liet *Woerden* het by dese vervloekte wreetheid niet. Want hebbende een dikke knots in sijn hand genomen, *geen genees-middel*, seide hy, *O Graaf is'er ter werelt, die de pijne soo dra weet te verdryven, dan dat gy dese knots in plaats van uw hooftkussen, en de vloer in stee van uw bed gebruyke.* En dus was de Graaf yder eens spot en voetveeg twee dagen lank. Middelerwijl wierd dit droevich gerucht 't ganssche Land door verspreyt. De Kennemers, Waterlanders, en Vriesen quamen terstont op dit gerucht met schepen en schuyten om hun gevangen Graaf te verlossen, over het Y naar 't Huys te Muyden afsakken. De vloekverwanten dit vernomen hebbende, doen den Graaf, dreigende hem anders te doorsteken, brieven aan de Kennemers schryven, waar in hy hun getrouwigheid hoog verheffende, hen belaste altemaal t'huyswaart te keeren, en datse voor hem geen sorge behoefden te dragen. De Kennemers dese brief ontfangen hebbende, begonnen noch felder te woeden, en loochenden den last, daar sy den Graaf toe gedwongen hadden, t'achtervolgen. Want wie, seidense, sou sóo uytzinnich wesen, die sijn eigen behoudenis niet soeken sou. Na datse nu anders geen uytvlucht sagen, zynse terstont over Poelen, Sloten, en Moerasschen met den gevangen Graaf, diense op een Paart gebonden, en sijn mond met een handschoen, om geen geluyt te kunnen slaan, gestopt hadden, weggevlucht. Die van Naarden door een aanbrenger hier van lucht gekregen hebbende, zyn met een groot getal gewapende mannen uyt liefde tot hun Graaf, hen te gemoet getoogen. Zulx dat de vluchtelingen van achteren, door de Kennemers en Waterlanders, en van voore door de Naardenaars geweldich in 't nauw raakten; En alsoo het Paart, daar de Graaf op gebonden was, te klein en te swak was om met hem over de Slooten te springen, soo viel hy in 't overspringen met het selve daar midden in. *Gerrit van Velsen* siende dat hy den Grave naulix levendig sou konnen wegvoeren, en d'achtervolgers ontkomen, trekt sijn swaart, en geeft hem een-en-twintich doodelijke wonden, en vluchte voort te Paart na 't Huys te Kroonenburg. De Kennemers en Naardenaars toeschietende vonden den Graaf noch levendich, maar door 't uytgutsen des bloets soo swak en flaau geworden zynde, dat hy naulix sijn adem langer halen kon. Voorts brachtense hem op 't Huys te Muyden, alwaar hy den vijfden van Zomermaant overleed, na dat hy veertich jaren over dese Landen heerschappye gevoert had. Het doode lichaam wierd te schepe naar Alkmaar gevoert, sijn ingewant daar uyt genomen, en aldaar in de Kerk begraven, het lichaam bleef gebalsemt in 't Choor staan, tot'er tijd dat Jonkheer *Jan* sijn soon uyt Engeland quam; 't welk daar na in 't Clooster te Rijnsburg, by sijn huysvrouw *Beatrix* in groote staey begraven wierd. De moord wierd terstont aan veel Princen en Heeren, die Graaf *Floris* in maagschap bestonden, insonderheid aan Graaf *Jan van Avennes* van Henegouwe, en sijn soon *Jan* die in Engeland was overgeschreven. Voorts wierd hier op beslooten het Huys van Kronenburg, daar *Gerrit van Velsen*, de moortdadige verrader met eenige van sijn vloekverwanten, op gevlucht was, te gaan beleggen. Maar *Harmen van Woerden* en *Gysbregt van Amstel* zyn met vele andere Heeren van den Amstel uyt den Lande vertrokken, en hebben sich in Polen nedergeset, alwaar, soo geseit word, als noch een Stad gelegen is, genaamt *Holland*, die van dese Ballingen soude gesticht zyn; en geene kleine overblijfselen van dese afkomst te vinden zyn. Want alhoewel dese plaats in Polen leid, soo spreken noch al de Inwoonders, behalven de Poolsche spraak ook de Nederlandse, in soo veel eeuwen niet kunnende vergeten de tale van haar eerste Vaderland. Doch, soo my van anderen onderrecht is, leid dese plaats eigentlijk in Pruysen, en is veel meer een Dorp of Vlek als een Stad. Ook is de tale diense spreken, een vervalschte en gebroke tale, en geen Pools noch Hollands, maar tusschen beide. Ondertusschen wierden al de goederen van dese vloekverwanten verbeurt gemaakt, en hunne Heerlijkheden quamen aan 't Graafschap van Holland te vervallen. Het Slot van Kroonenburg wierd ook van den Graaf van Kleef, de Neef van de vermoorde Graaf sterk belegert, so datse sich eindelijk uyt hongers noot op gena en ongena moesten overgeven. Die van Dordrecht kregen daar op *Huge van Baarland* gevangen, de Kennemers *Willem van Teilingen*, en noch twee anderen, die van Delft *Willem van Zaanden*, en die van Haarlem *Arent van Benschoope*. De Graaf van Kleef nam *Gerrit van Krayenhorst* met noch vier anderen in bewaring. Dese wierden altemaal onthoost, de lichamen

Digitized by Google

op 't rat geleid, en de hoofden op ſtaken geſtelt. Maar over *Gerrit van Velſen*, die na Leyden gebracht wierd, gink een ſchrikkelijk vonnis. Hy wierd, ſoo eenige ſchryven, levendich in een ton van binnen met ſcharpe ſpijkers beſlagen, geſteken, en ſoo langs al de ſtraten van Leyden gerolt; dit doorgeſtaan hebbende, en noch levendich zynde, wierd hy op een rat geſet, en onthooft.

Doch of deſe ſtraffe om 's Graven dood aan *Gerrit van Velſen* geſchiet is, dat heeft zyn bedenken. Want *Beka*, *Stook*, en een andere naamloſe ſchryver maken van ſoodanige ſtraffe geen gewach. De Rijm-Chronijker ſchijnt te ſeggen, dat *Gerrit van Velſen* met *Willem van Zaanden* terſtont na het innemen van 't Slot Kroonenburg, onder de handen van de Vrieſen, Kennemers, Noord-hollanders, en Waterlanders, die voor 't Slot gekomen waren, t'ſamen gebleven en omgebracht zyn. Want ſeid hy op 't blat 45.

Geraard van Velſen ende Willem van Zaanden
Treckten die knechten, ende taanden
Als of ſyſe wouden eten,
Ende doden daar toe, ſuldy weten.

Sy verſcheurden die als met tanden, ſeid hy. *Beka* ſchrijft van ſijn belijdenis en ſtraffe in 't Latijn aldus: *Gerardus de Velſen traditionem Comitis in aperto confeſſus eſt ſeriatim; atque idem Gerardus inter acerba ſupplicia dirè rotatus eſt.* 't Welk aldus in 't Duytſch luyd: *Gerrit van Velſen ſeide toen vervolgens de verraderye openlijk uyt: en denſelven Gerrit van Velſen wierd onder andere wrede ſtraffen op een rat geleid. Rotatus* is by deſen ſchryver ſoo veel geſeit, als op een rat geſed; daar miſſchien anderen dit woort *rotatus* na d'oprechte Latijnſche eigenſchap genomen hebben, en geduyt en overgeſet voor *gerolt*. Van dit gevoelen is ook de Schryver van het oude Lietje, daar hy ſeid:

Sy deden een Vat vol ſpijkers ſlaan,
Daar moſt ſijn Edeldom in glijden:
Sy rolden hem daar drie dagen tank
Drie dagen voor den noene.

Niet te min, is deſe ſtraffe, daar *Gerrit van Velſen* naar 't gemeen gevoelen, mede om 't leven gebracht wierd, ſoo vreemt niet: want met deſelve brachten, ſoo *Tubero* en *Plinius* ſchryven, die van *Carthago Attilius Regulus* om 't leven. Van ſoodanige ſtraffe maken ook meê andere Hiſtory-ſchryvers gewach, als *Julius Cæſar*, *Bullingerus Hiſt. lib.* 3. en *Sigonius Hiſtor. Bonnen. lib.* 6. die verhalen dat *Kaſarinus* en *Sanguineſius* met ſoodanich een ſtraffe om 't leven gebracht wierden. De Hollanders hebben voorts 't Huys te Croonenburg geſloopt, en tot den gronde toe geſlecht, en toogen voorts na 't Huys te Muyden, om dat te veroveren en te verwoeſten, maar daar op komende vondenſe niemant, vermits de andere vloek-verwanten by tijds hun hielen gelicht hadden, en daar af gevlucht waren.

Adelijke Huyſen, Sloten, en Caſtelen, ſoo die van ouds gelegen hebben, als die nog leggen in

226 # GOYLANDT.

't Huys ten BOSCH.

WAs voor deſen een oude Adelijk Hofſtad, geſproten uyt den Huyſe van Yſſelſtein, heeft gelegen een half ure van Weeſp aan de Vecht, en is in den laatſten Oorlog in den jare 1672. tot de gront toe verdeſtrueerd, ſoo dat niet anders als alleen de gront daar van overgebleven is.

't Huys te CRONENBURG.

HEt Caſteel of Slot te Cronenburg is geſchonken by Graaf *Willem van Holland*, aan Heer *Willem*, ſijn natuurlijke ſoon, Ridder, van den welken het Geſlachte van Cronenburg gedeſcendeert is; en is laatſt geweeſt in 't Geſlagte van Lienden, 't geen mede in de Ridderſchap van Holland is beſchreven geweeſt.

't Huys te MUYDEN.

HEt Slot van Muyden is ſeer out en vermaart, ter oorſake dat Graaf *Floris de V.* vermoort zynde van *Gerrit van Velſen*, alhier gebracht wierd, of gelijk andere ſeggen ſijn geeſt gaf, en ſtierf; en is jegenwoordich de ordinaris reſidentie plaats van den Droſt van Muyden.

Goyland ſoo als *Boxhorn* vermelt, ſoude ſijn naam gekregen hebben van *Goedela*, Abdiſſe van 't Clooſter van Altena, waar van hy de Hiſtorie uyt des Stads Regiſters van Naarden aldus beſchrijft.

„ IN 't jaar 703. in de Maant Januarius, *Otto*
„ den eerſten van die naam, Keyſer van
„ Duytſland, door groote begeerte van *Wich-*
„ *mannus*, Grave van Zutphen, en ſijn doch-
„ ter *Lutgardis* eerſte Abdiſſe van Altena, heeft
„ ontfangen tot ſijn beſcherminge en behoede-
„ niſſe het Clooſter en Collegie van Altena, op
„ ſulker wijſe als de drie Clooſters, Eſſen, Quin-
„ delinburg, en Gauderſijn aangekomen zyn.
„ Item, hy heeft toegelaten aan het voorſeyde
„ Clooſter van Altena, de macht van den Tol
„ te nemen, die op d'Yſſel geſtelt is.
„ In 't jaar 968. *Otto* de tweede van die naam
„ Conink der Romeynen, toegeneygt zynde
„ aan d'ootmoedige beden van ſijn lieve huys-
„ vrouwe, heeft mildelijk gegeven aan het Cloo-
„ ſter van Altena het Land van Urk, en al 't ge-
„ ne hy beſittede in het Graafſchap van Nardink-
„ land, en in Hameland. En heeft macht gege-
„ ven

Digitized by Google

„ ven aan d'Abdiſſe van Altena van het voorſey-
„ de Land te mogen diſpenſeren en ordonneren
„ naar haar believen, en profijt des voorſeyden
„ Clooſter van Altena.

„ En den voornoemde *Wichmannus* heeft een
„ ander dochter gehad by naam *Adela*, wiens
„ getroude man was *Baldericus*. Deſe *Adela* en
„ heeft niet willen conſenteren en toeſtemmen
„ aan die dingen, dewelke haar vader gegeven
„ hadde aan het Clooſter van Altena; looche-
„ nende dat haar vader ſoude de macht gehad
„ hebben van die goederen te geven.

„ Deſen twiſt heeft geduert tot de tijden van
„ *Otto* de tweede, ende en heeft nochtans van
„ hem niet konnen geſlicht worden.

„ Maar *Lutgardis* overleden ſijnde, *Otto* de
„ derde van die naam Keyſer, heeft bevolen dat
„ de partyen ſouden tot Nimmegen by een ko-
„ men, en is daar veraccordeert, dat *Adela* en
„ haar man *Baldericus* ſouden geven alle hun
„ regt, 't welk hun toequam aan het Clooſter
„ van Altena.

„ En *Otto* is geworden voogt van het Clooſter.
„ Behalven deſe dingen, *Baldericus* heeft gege-
„ ven aan het ſelve Clooſter alle die goederen, die
„ *Lutgardis* beſeten hadde, te weten, de helft
„ van Imbrik, de helft van Arnhem, de helft
„ van Aſpellæ, &c. Putten, &c.

„ Item deſelve *Otto de III.* heeft alle die goe-
„ deren beveſticht, dewelke ſijn vader gegeven
„ hadde aan het ſelve Clooſter Nardinkland,
„ Urk, &c. met alle de Boſſchagien, Bemden,
„ Weyden, Viſſcheryen, Kerken, Molens,
„ Wegen, &c. en heeft daar en boven gegeven
„ aan het voorſeyde Clooſter de Tollen der Viſ-
„ ſcherye in het Dorp Salen, en in de Riviere
„ Yſſel, 't welk genoemt word de Catetol.

Hie toe is noch dienende een ſeker oud ſchrift, beſchreven met deſe woorden.

„ IN den naam des Heeren, Amen. In 't jaar
„ na de geboorte des ſelven, duyſent vier
„ hondert en vier, de 12. indictie, op dingsdach
„ den 25. van Hoymaant, ontrent des middachs,
„ in het tweede jaar van het opperſte Prieſterdom
„ des Alderſaligſten Heeren en Vader in Chriſto,
„ 's Heeren *Alexander*, deur Gods voorſienig-
„ heid Paus, dies naams de ſeſte, in tegenwoor-
„ digheid van my openbaar Schryver, en der
„ ondergeſchreven getuygen, hier toe beton-
„ derlijk geroepen en genodicht. De eerwaardi-
„ ge en voorſichtige mannen (*perſonaliter conſti-
„ tuti*, &c.) perſonelijk hier toe geſtelt, met
„ namen *Nicolaſſ. Rijfolſo*, *Arent Nicolas*, en
„ *Egbert Boort*, Burgemeeſters der Stad Naar-
„ den, Laici van Utrecht, hebbende in haar
„ handen eenig ſchrift op parkement geſchreven
„ met twee uythangende zegels, te weten, des
„ Doorluchtigen Hertogs *Floris*, Grave van
„ Holland, en des Eerwaardigen Heer *Jan* (*elect*,
„ &c.) verkoorne der Kerk van Utrecht; heb-
„ ben my onderſchreven openbare ſchryver, met
„ behoorlijke aanhouden verſocht, dat ik dat
„ gemelte ſchrift ſoude tot my nemen, inſien,
„ en onderſoeken, en het ſelvige haar op een ge-
„ geloofwaardige manier ſoude overſchryven,
„ uytſchryven, en tot een openbaar geſtalteniſ-
„ ſen. Dieshalven heb ik ondergeſchreven ſchry-
„ ver, ſoo als voorſeyt is verſocht, 't ſchrift ſoo-
„ danich als voorſz is, tot my genomen, ingeſien
„ en neerſtich deurſocht, en het deſelve gaaf, ge-
„ heel, ongeſchonden, ongekerft, en in gene
„ dele verdacht, maar van alle ſchennis en ach-
„ terdocht t'enemaal bevrijt gevonden, en de-
„ ſelve overgeſchreven, uytgeſchreven, afge-
„ beelt, en tot deſe openbare gedaante gebracht,
„ welkers voorſz ſchrifts inhout luyd aldus:

„ WY *Floris*, Graaf van Holland, doen
„ kont allen die deſen tegenwoordige
„ ſullen ſien ofte hooren leſen; openbaarlijk ge-
„ tuygende, dat wy ontfangen van d'eerbare
„ Vrouwe *Goedelende*, Abdiſſe der Kerke van
„ Elten, 't Land dat genaamt word Neerdink-
„ land, met alle haar toebehooren, en met alle
„ haar rechten, in wat naam ſy ſouden mogen
„ geacht werden, die den ſelven Abdiſſe en haar
„ Kerk in 't voorſz Land toebehooren, met al-
„ le rechten daar mede het voorſz Land den
„ voorſz Abdiſſe toekomt, dat ik houden ſal als
„ een vaſte rente, voor twee-en-twintich pon-
„ den Utrechtſe penningen van goed aloi, welke
„ rente wy en onſe oire d'Abdiſſe van Elten die
„ in der tijd zyn ſal, op den Winterſchen St.
„ Martens dach, eeuwelijk, alle jaar, beloven
„ te betalen gelijk hier boven is uytgedrukt, op
„ ſtraffe van banniſſement des tot geſproke von-
„ nis, voor de Eerwaardige Vader Heer *Jan*,
„ deur Gods genade (elect, &c.) verkoorne van
„ Utrecht, doch ſoo wy uyt voornoemde oor-
„ deel des bans ſullen komen te vervallen, dat
„ God verhoede, en een gans jaar deur, in de
„ ſelvige geruſtelijk blyven ſitten, ſonder de
„ voorſz Rente te betalen; ſoo ſal 't voorſeyde
„ Land met al ſijn toebehooren en recht, tot de
„ Abdiſſe vry en vranck wederkeeren, ſonder dat
„ het voorſz Land eenige heerſchappye of recht
„ van ons of onſe erf-navolgers hier namaals ſal
„ behouden. Wy doch ſullen niet te min deur
„ dat vonnis gebonden en verknocht blyven, tot
„ dat wy d'opgehoude Rente ten vollen ſullen
„ hebben betaalt. Na ons overlijden ſullen ons
„ Erfgenamen tot Erfgenaam, het voorſz Land,
„ van d'Abdiſſe van Elten, die inder tijd weſen
„ ſal, tot een vaſte Rente, als boven geſeyt is,
„ eeuwelijk te ontfangen, ſy ſullen ook op ſtraffe
„ van den ban des gevelden uytſpraak, aan de be-
„ talinge der ſelver Renten, op gelijker manie-
„ ren haar ſelven verbinden, 't welk ſoo ſy bin-
„ nen 't jaar na haar voorſaats doot, niet en ſul-
„ len hebben volbracht, ſullenſe van al het recht
„ der vervolginge, voor ſoo veel 't voornoemde
„ Land aangaat, ganſchelijk vervallen zyn. En
„ het Land ſelve, ſal met alle ſijn toebehooren
„ en recht aan d'Abdiſſe vry en volkomentlijk
„ vervallen.

„ Wy bekennen ook openbaarlijk, dat de
„ gemelde *Goedelende* Abdiſſe van Elten, als ſy
„ het voorſz Land, te weten Neerdinkland,
„ met alle ſijn toebehooren en rechten, als een
„ vaſte Rente, ons en onſe ooren opgedragen en

Digitized by Google

„ vergunt heeft, datſe doe die Rente en Inkom-
„ ſte der Munniken van Elten, dieſe in het voorſz
„ Land noch heeft en behout, uytdrukkelijk en
„ met namen heeft uytgeſondert.

„ Wy beloven ook, dat wy en onſe Erfge-
„ namen ſullen bevorderen, dat de Rentmee-
„ ſters der voornoemde Munniken in Neerdink-
„ land woonende, den Munniken ſelfs hunnen
„ Renten en Inkomſten, ſonder eenige ſwarig-
„ heid, op voorwaarde, ter plaatſen, en met
„ munte, als van outs haar behoorlijk en gebruy-
„ kelijk is geweeſt, ſullen betalen.

„ Daar en boven heeft noch de voornoemde
„ Abdiſſe haar Leenmannen die met goederen,
„ in Neerdinkland gelegen, van haar beleent
„ ſijn, met namen en uytdrukkelijk uytgeſon-
„ dert, in welke goederen noch wy noch onſe
„ Erfgenamen noyt eenich recht ſullen hebben;
„ verſtant die goederen die *Gijſelbregt*, Heer van
„ Amſtel van de Leenmannen des ſelver Abdiſſe
„ gekocht en verkregen heeft; welke goederen,
„ daar mede ſy van de Abdiſſe waren beleent in
„ Neerdinkland gelegen zyn. Om dat ſulx een
„ uytſondering of verkoping, deur d'Abdiſſe
„ ſelf op haar toeſtemminge noyt en is voorge-
„ gaan, heeft ſy ons en onſe Erfgenamen dat ſel-
„ ve met het dikmaal genoemde Land en ſijn
„ toebehooren te behouden en te beſitten toege-
„ laten. Dit alles gedaan voor onſe Eerwaardi-
„ gen Heer *Jan*, deur Gods genade Elect van
„ Utrecht, in welkers oorkonde wy deſen te-
„ genwoordigen brief met ons zegel, te gelijk
„ met het zegel des ſelven Elect, hebben doen
„ verſterken.

Adelijke Huyſen, Sloten, en Caſtelen, ſoo die van ouds gelegen hebben, als die nog leggen in

227

DELFLANDT.

't Huys te ALTENA.

DIcht onder Delft gelegen, is by die van Delft anno 1573. in brant geſteken, en naderhand wederom opgetimmerd, by wijlen den Heer de Bye, in ſijn leven Theſaurier Generaal der Vereenigde Nederlanden; *Gouthoven* ſpreekt'er van in ſijnen tijd in de volgende termen, *Het Huys Altena is in't jaar 1573. by die van de Stad gedurende den Oorlog aan brant doen ſteken, en komt toe als erfgoet van de voorouders die van den Edelen Geſlagte van Almonde*; en *Adrianus Junius, Batav. cap. 18. Altenacum à nimia vicinia, qua Delphorum urbi gravius videbatur, ſi quando obſidio timeretur, ſic dictum*, Adamus Almondius *obtinet, nuper ab Oppidanis incendio corruptum.*

't Huys te BELVEDERE.

GElegen aan de Zuytzyde van de weg tuſſchen Rijſwijk en Wateringe, is een ſchoon en luſtig gebouw, geſticht in den jare 1634. by ſijn Hoogheyt Prins *Frederik Hendrik van Oranje.*

't Huys te BLOTE.

DIcht by Rijſwijk geleſen, en voortijds genaamt geweeſt zynde Hodenpijl, toekomende aan het Geſlachte van Nobelaar, en eertijds altoos gehoort hebbende aan het Geſlachte van Pijnſſen.

't Huys te BOEKESTEIN.

HEeft van ouds in 't Ambacht van Maasland, in de Cralinger-polder niet wijt van de Lier gelegen, en was wel eer een Adelijk Stamhuys, doch altans t'enemaal verdeſtrueert en in een Boomgaart veranderd, behoudende van ſijn vorige gedaante niets ter gedachteniſſe, dan alleen den omring van oude en ſeer diepe gragten. Het Wapen van 't ſelve was een Keper van Gout, beneffens drie Goude Leeuskoppen, met Silvere Tongen op een Schilt van Keel.

De Hofſtede vander BURGT.

EErtijds geſtaan hebbende in Rijſwijk, daar die van 't ſelve Geſlacht haren naam van hebben. Dit Huys quam anno 1491. op *Pieter Suys* van Dordrecht, als getrout hebbende Juffrouw *Joanna*, Erfdochter van *Jan vander Burgt*, Schiltknape, welke de grootmoeder was van Mr. *Cornelis Suys*, Preſident van den Hove van Holland.

't Huys te CRANENBURG.

SIe van dit Huys hier na onder de Adelijke Huyſen gelegen in Schieland.

't Huys te CRAYENBURG.

HEeft gelegen aan de Hoorn-brugge, aan de Ooſtzyde van de Haagſe Vaart, een ſtuxweegs te Landewaart in; werd hedensdaags door de wandeling genaamt 't Crayeneſt. Het Wapen is drie Goude Bollen geſtelt als een bande, met drie goude Vogelen een in de rechterhoek, en twee onder in de ſlinkerhoek op een ſwart Schilt.

't Huys de DORP.

OF Uytterlier, zynde een Adelijk Stamhuys van 't Ridderlijk Geſlacht van Dorp, is over meer als 200. jaren de woninge van dat Geſlachte geweeſt, tot dat Vrouw *Barbara van Dorp*, *Arents* dochter, troude met *Gijsbert Uytterlier*, Ridder, als wanneer alle de goederen van

van die van Dorp, op *Gijsbert* haarlieder soone quamen, wiens nakomelingen tot heden toe den toenaam van Dorp aangenomen hebben, behoudende haar Wapen, en 't selve met dat van Dorp quartillerende, tot dat *Ida van Dorp*, Eygenaresse van dit Slot en Goet stervende, 't selve erflijk gelegateert heeft aan haar man *Frederik van Renesse vander Aa*, dewelke anno 1609. insgelijx sonder kinderen stervende, 't selve aan sijn tweede Vrouwe *Willemina van Gent* gelijftogd heeft.

't Huys te GROENEVELT.

I Een Stamhuys geweest gelegen omtrent het Wout, gelijk mede de Ambachts-Heerlijkheid van deselve naam; is gekomen uyt den Huyse van Wassenaar, en by Heer *Dirk van Wassenaar*, Burggrave van Leyden, gelaten aan Heer *Arent van Wassenaar* sijn jongste soone voor sijn Erfdeel, 75. Mergen Lands, die daar mede verlijdt is in den Jare 1228. En daar op een Slot hebbende gedaan timmeren, heeft, den Name van Wassenaar latende aan sijn oudtsten Broeder, het beginsel gegeven aan den Naam en Geslacht van Groenevelt, en voor sijn Wapen gevoert drie silvere Wassende Manen in een groen Veldt ofte Schildt. Het Ambagt van Groenevelt wert mede genaamt in de oude Brieven de Lage Harnesch: Inden Jaare 1409. is met Groeneveldt verlijdt geweest Heer *Johan van Groenevelt*, dewelke volgende de Parthye van Vrouwe *Jacoba van Beyeren*, Gravinne van Hollandt sijne wettige Princesse, tegens Hertog *Johan van Beyeren*, Bisschop van Luyk haren Oom, soo is door het ongeval van den Oorlog in den Jaare 1420. het Slot van Groenevelt afgebrandt, en nevens verscheyden andere Heeren Huysen verdestruert. Groenevelt is belent ten Oosten met het Wouth en de Groeneveltsche Wateringe, ten Suyden de Lierweg, ten Noorden de Sweth, en ten Westen de Naaltwijksche weg. Is bepoldert, en groot in Mergen-talen ontrent drie hondert Mergen. Wert te leen gehouden van den Huyse van Wassenaar, tot een onversterflijken Erfleene, de voorsz Hof- Stadt van Groenevelt, de Ambagts-heerlijkheydt en Ambagts-gevolg met twee-en-vyftig Mergen Lands léen-roerig, (boven noch ontrent elf Mergen vry Allodiaal Landt) met verscheyden agter-leenen en Manschappen daar onder gehoorende, mette Vischerye van het Groeneveltsche Water, en de Swaandrift van twee paar drijvende en broedende Swanen met hare jongen, om en in den Ambachte van Groenevelt, en de Sweth en Monterssche Wateringe: en is met die voorsz goederen by Koop en Overgifte, op den 7. Juny 1651. verlijdt gewerden de Heere *Philips Doublet*, Burgemeester van 's Gravenhage, naarmaals Ontfanger Generaal der Vereenigde Nederlanden.

't Hof in den HAGE.

HIer van schrijft *Gouthoven* in 't korte en sommierlijk aldus:

Den Hage, alsoo genoemt, om dat alhier eer het gebout was, veel Hagen van Geboomten waren, diemen in 't Francoys Hayes noemt, waarom de Fransoysen dese plaatse la Haye heetem. Syn eerste begrip is geweest ontrent den Jare 1290. doe Koninck *Willem van Roomen*, Grave van Hollandt, het Paleis, als de groote Sale met de Cameren daar aan, aldaar dede timmeren, drie jaren na dat hy Roomsch Koning (diemen nu Keyser noemt) gekoren was. Daar na soo hebben de grootste Heeren ofte Edelen van 't Landt, alhier mede haar huysingen doen timmeren, om soo veel te naarder 's Graven persoonne te mogen sijn: gelijk daar is het huys van Egmont, op den hoek van de Vyver-berg: het huys van Brederoede, 't welk nu het Raathuys is vande Burgemeesters, Schepenen en Raadt vanden Hage. Het huys te Wassenaar, in 't Voorhout, onlangs gekogt en doen repareren en verbeteren by Heer *Cornelis vander Myle*, Ridder, &c. hebbende te vooren toebehoort den Heer Grave van Ligne, Banderheer van Wassenaar, &c. Noch het huys van Naaldwijk, toebehoort hebbende den Heer Grave van Arenberg, alwaar nu onlanx voor 't meerdeel is gestigt de huysinge van Heer *Jan van Oldenbarneveldt*, Ridder, weerdig Advocaat vanden Lande, &c. Het Huys van Assendelft in 't West-eynde, voor 't meerdeel doen timmeren ontrent den Jare 1520. by Heer *Gerrit van Assendelft*, Ridder, President vanden Hove van Hollandt, en nu onlangs vermeerdert en verbeert, door Jonkheer *Gerrit*, Heer van Assendelft, anno 1617. overleden. Noch het schoone huys, door den Ontfanger Generaal *Willem Gout* (van Dordrecht geboren) gelden ontrent 90. jaren, doen bouwen, nu ter tijdt het verruck ofte wooninge vanden Heere, Grave *Hendrick van Nassou*, Heere van Naaldwijk, &c.

De Hoofd-kerke alaar, is begonst te funderen, ten tyde Hertoge *Aalbregt van Beyeren*, wiens Vrouwe de Hertoginne dede anno 1397. aldaar stigten in 't Voorhout, het groote Clooster voor de Predikheeren van S. Dominicus Ordre, daar de Heeren van Wassenaar, en veel andere Edelen en Ridderschap naarmaals begraven sijn, en veel Sepulturen voor de leste Oorlogen alhier te sien waren: onder ander een cierlijke verheven Tombe, vande voorsz Hertoginne, fondaterisse, die alhier mede begraven werdt, aande Noort-syde, daar den hoogen Altaar te staan plag.

Onder den voorsz. Hertoge *Aalbregt*, werde mede gedouwert en gestight, het Collegie van Deken en Canonicken inde Cappelle op 't Hof, alwaar Hertog *Aalbert* met sijn eerst wijf begraven leydt, mede de Hertoginne sijn Nichte *Jacoba van Beyeren*. Het timmeren van deser Heeren huysen en Kerken, heeft veroorsaakt dat veele particuliere persoonen hier mede sijn komen woonen, en huysen gebout hebben, tot neeringe en gerief: soo dat in desen tijdt den Hage in menigte van huysen, met Dordregt, Haarlem, Leyden en Delft wel gelijken kan werden, vande welke daar wel 450. tsedert 28. Jaren herwaarts aangebout sijn. Onder andere onlangs de huysen vanden Heere van *Cabbau*, in 't beginsel van

van 't Noort-eynde: en vanden Heere van *Sommersdijk*, in 't Voorhout. Ende gelijk Grave *Jan van Henegouwen*, overleden anno 1305. en sijnen Sone den goede Grave *Willem*, overleden anno 1337. en dien sijnen Sone Grave *Willem de IV.* die by Staveren doot bleef, haar meest onthielden in Henegouwen, te Valenchyn, ofte te *Quenoyt*, alsoo sy uyt dat Landt oorspronkelijk waren: alsoo hadden Hertog *Willem van Beyeren*, de dulle Grave, met Hertog *Aalbert* zynen broeder, en Hertoch *Willem*, desen zynen soone, haar behaagh in Hollandt in 's Gravenhage te woonen.

Vander Hoeve stelt nog in sijn Hantvest Chronijk de volgende Adelijke Huysen, die al voor meer als hondert jaren in den Hage gebout zyn geweest; namentlijk,

Het *Keysers Hof* nu de Vergader-kamer, en de Vertrek-kameren van de Heeren Staten Generaal; item 't quartier van de Raad-kamer van Brabant.

Het *Stadhouders Hof* nu het quartier van sijn Hoogheyt den Prince van Orangien.

Stadhuys eertijds 't Hof van Brederode.

't Huys van *Bruynswijk* op de Kneuterdijk, ofte *Tornoyvelt*, naderhand aankomende de Erfgenamen van den Raadsheer *Ersk Dimmer*.

't Huys te *Egmont* op de Vyverberg en Kneuterdijk, naderhand de Heer van *Villers*.

't Huys van *Wassenaar* op de Kneuterdijk, naderhand de Heer vander *Mijle*.

't Huys van *Aardenburg* in 't Voorhout, naderhand de Erfgenamen van *Barnevelt*.

't Huys van den Presidént *Suys*, naderhand den Heer *Jacob Cats*, Raad-pensionaris van Holland en Westvriesland.

't Huys van den Abt van *Egmont*, neffens wijlen den Heer Advocaat *Dimmer* op de Kneuterdijk.

't Huys van *Oosterwijk* op de Kneuterdijk, naderhand de Vrouw van *Zevender*.

't Huys te *Borssele* in 't Voorhout, naderhand de Heer *Lugtenburg*, Rentmeester van Noortholland, en sijn gebuyren.

't Huys te *Cabau* in 't Voorhout, naderhand de Heer van *Persbil*.

't Huys van den Presidént *Saubont* van den Secreten Raad, in 't Voorhout, naderhand de Heeren en Meesteren *Boukhoven* en *Boulens*.

't Huys van *Cobel* op de Kneuterdijk.

't Huys van de *Ketel* aan de Pootweg, of de Houtstraat, naderhand de weduwe van den Presidént *Veenhuysen*.

't Huys te *Benthuysen* op de Vyverberg, naderhand de Heer van *Brederode*.

't Huys te *Schagen* op den houk van de Nobelstraat, naderhand *Machteld van Wouw*, der Staten Drukster.

't Huys te *Drogendijk* in de Nobelstraat, naderhand den Heer van *Goudriaan*.

't Huys te *Bronkhorst*, naderhand den Heer van *Vliet*.

't Huys te *Baartwijk*, in de oude Molstraat.

't Huys te *Brandwijk* in 't Noordeynde, naderhand den Heere Prince van Orangien.

't Huys van *Uytwijk*, naderhand de weduwe van de Griffier *Rosa*.

't Huys van Jonker *Otto van Egmont*, Heer van Kenenburg, naderhand de Heer van *Cabau* in 't Noordeynde.

't Huys van *Assendelft* in 't Westeynde, naderhand de Erfgenamen van *Assendelft*.

't Huys te *Sprang* in 't Westeynde, naderhand den Heer van *Valkenisse*.

't Huys van de Vrouw van *Helmont* in 't Westeynde, naderhand *Nobelaar*.

't Huys van *Hoogwoude*, naderhand den Heer van *Duvenvoorde*.

't Huys te *Persijn*, naderhand de Herberge de Zwaan op de Plaats.

't Huys vander *Nieuburg*; eertijds genaamt het Huys van *Yselsteyn*, naderhand de Herberge de Moriaan, en 't Huys van den Heer *Wits*, op de Plaats.

't Huys van *Blois* en *Treslong*.

't Huys van *Maria Vossen* op de Plaats, naderhand *Hulshout*, *Gorcum*, en d'ander Huysingen daar achter aan.

Cloosters binnen den Hage.

Het *Oude Weeshuys* op den houk van de Nobelstraat, naderhand d'Erfgenamen van Jonker van *Lier*.

St. Maria is de Hoofsche Cappel.

St. Jacobs Parochie-kerk, nu de groote Kerk.

St. Vincents Cloosier in 't Voorhout, nu de Cloosier-kerk.

St. Elisabeths Convent, nu de nieuwe Groenmarkt mettet Huys van Jonker *Nicolaas vander Bonkhorst*.

St. Aguiete Convent in 't Westeynde, nu 't Weeshuys.

't *Bethlehem Prostye Convent* in 't Westeynde, naderhand Jonker *Ripperda*, en den Commissaris *Hoogenhouk*.

St. Maria in Galilea Convent in de Poten, naderhand *Volbergen*, ende andere sijne gebuyren.

St. Maria Cappel op de Spuy-brugge.

De *Cappel van 't Sacraments Gildenhuys*.

't *Sacraments Gildenhuys*.

St. Niclaas Capelle aan de Markt, nu de Vleyshalle, want de oude Vleyshal plachte te staan op 't houxken van 't Halsteegken, waar van het sijn naam behouden heeft.

St. Nicolaas Gasthuys leyt tegen over *St. Niclaas Capelle* voorsz, eertijds gestieht by wijlen Hertog *Albert van Beyeren*, voor de Hovelingen en andere tot armoede geraakt zynde.

St. Jacobs Capelleken in St. Joris straat.

't *Capelleken van 't Vrouwe mette Cruyken* in 't Noordeynde.

St. Cornelis Capel en *Leprooshuys*.

St. Antonis Capel en *Pesthuys*.

St. Antonis Capel in 't Bosch.

't *Oude Wijfkens-huys* van die van *Dam*, in Jonkvrouw Ida straat.

St. Joris Doele.

St. Sebastiaans Doele.

Hadrianus

Digitized by Google

Hadrianus Junius schryft van dese plaats kortelijk in deser voegen. *Præter oppida & urbes manibus fossisque clausa, quæ viginti & octo numerant. culta nec postremæ sortis plura extant in Hollandiæ municipia, suis singularibus dotata per Principes privilegiis, quædam à muratis urbibus minimum dissidentia, cùm splendore, tum cultu; inter quæ principem facilè locum tenere ac tueri quoque nemo inficiabitur Hagam Comitis (quo vocabulo significatur sepes è spinis dumisque opere topiario facta) quem delitiis suis & otio destinarunt olim Principes, & sanctiori consilio locum, nunc litibus trahendis solvendisque dedicatum. Hic locus opibus, ædificiorum splendore, (quorum magnificentia vix quidquam adstrui possit, nisi inexpugnabilis ista fatorum vis, quæ procellam ab Hispania in has oras infudit, plerisque omnibus labem clademque attulisset) cultu, magnitudine, hortorum amœnitate, nobilitatis frequentiâ nulli cedit urbium, ubi plura quam bis mille ædificia numeres. Palatium habet regium fossis in modum arcis circundatum, cui piscina perampla ad septentrionem obiecta est, à Guilelmo Rom. Cæsare Hollandiæ Principe exstructum, in quo admirabilis fabrica atrij extat, quod latissimum spatio & amplissimum non trabibus colligatur, sed solis lacunaribus elegantis operis intercipitur, quorum materiam Hibernia subministrasse dicitur. Ea sedes est Principis aut Legati Prefective Hollandiæ, qui nunc est Guilielmus Nassauius, Princeps Arausionus, P. P. iure dicendus: in quem optimè quadrare possit Gratii vetustissimi poëtæ versus ille, Vtrunque & prudens sumptis impiger armis. Eadem est sacrarium quoddam juris & legum, ubi Senatus major quam ille Deorum Consentium caussas ventilat, excutit, iudicat; maiorem dixi, quod illum bissenus numerus implebat, hic bis septenario constituitur, præter caput suum, quem Præsidem vocant, quo honorato munere fungebatur proximè Cornelius Susius, Rysuici dominus, Juris legumque columen. Istud Senatorum collegium, olim sedere apud Gravesandam solitum, huc transtulit Guilelmus iam Cæsarei tituli accessione auctus. Haga amplissimos præterea dignitatis gradus apud se fouet, Tribunum ærarium, qui censum omnem Regis nomine annuum & precarium æs, ex Hollandia, Frisiâ, Tenctheris, Transisalanis, Trajectinis, & Selandiâ per dispositos quæstores ærarios accipit, quem Generalem Receptatorem à munio appellant; quo non ita pridem functus est Arnoldus Cobelius, inclytus ingeniorum Mæcenas. Habet præterea duos qui à Rationibus sunt, qui accepti expensique rationes cogunt, cui muneri destinati fuerant Numanius & Cornelius Jongius, viri otio honesto & ingeniis uberrimis affluentes ambo. Ædificijs contiguum est amœnum nemus (quem lucum Furori & Sæuitiæ dicatum fuisse consecratumque olim creditur vulgo) non feris formidabile, sed aucupijs destinatum, capreolorum pastione (quorum maculosa interlucent pelles) frequens, annosis quercubus, & fagis alnisque umbrosum, supra mille quingentos passus longum, minore longè latitudine, digna certè Musis sedes, in quam relaxandis à litium molestia animis caussarum vindices & Senatores sæpenumero solent prodeambulatum concedere.*

't Huys te HONSELAARDYK.

HEeft sijn naam ontleent van het overoude en vermaarde Casteel Hunsel, daar de Heeren van dien naam wel eer op woonden; 't selve wert als seer considerabel vermelt in een brief van *Lubbertus* Abt van Egmondt van den jare 1262. luydende als volgt.

WT Lubbertus door Godes toelatinge Abt en Convent des Cloosters van Ekmund, geven een jegelijk te kennen, die de tegenwoordige sullen sien, dat wy de verkopinge onses Lands, dat onder de Parochie van Naaltwijk by Hunsel gelegen is, gemaakt van Nicolaas Monnik onsen broeder, aan Kerstantius ten gebruyk des Cloosters van St. Marien in Rinsburg van weerden hebben en aangenaam; willende dat de voorseide N. uyt onser naam overgeef d'eigendom van het voorseide landt, en dat hy doe daar over 't gene dat van regts wegen te doen staat; Tot welker saaken getuygenisse en eeuwige versekeringe wy hebben doen versterken dit tegenwoordig geschrift met het by hangsel der Zegelen; gedaan en gegeven in 't jaar ons Heeren 1262. op den dag vanden Heiligen Odulphus Belyder.

Goudhoven spreekt van dese Heerlijkheyt aldus: Niet verre van 's Gravesanden is de Heerlijkheyt van Naaldwijk en Honselaarsdijk, hebbendeeen seer groot en sterk Slot, daar eertijds de oude Heeren van Naaldwijk te woonnen plegen, dewelke van oude tijden Erffelijk Marschalken van de Graven van Hollandt waaren, en als opperste Stalmeesters gesag hadden over 't geryt van de Paarden; Heer *Willem van Naaldwijk*, Ridder, die anno 1345. in den Strijt te Staveren in Vriesland mede doot bleef, heeft hier omtrent den jaare 1308. een Collegie van dertien Canoniken gefundeert, te weten te Naaldwijck; *Boxhorn* verhaaldt belangende dese Canonisie wat perfecter, en seydt met dese woorden, *Naldwicus pagus & antiquitate & amenitate spectatissimus. hic Collegium sex Canonicorum a Wilhelmo Lœci dynasta anno 1307. erectum est, quod anno 1369. Wilhelmus Naaldwicenus prædicti Wilhelmi Nepos, mirum in modum ampliavit, sex Canonicis adjectis.* dat is, Naaldwijk om haar oudtheyt en vermaakelijkheydt, een seer aansienelijk en bekent Dorp. Hier is in den jare 1307. van *Wilhelm* Heere deser plaatse een Collegie van ses Canonicken ingestelt, 't welk *Wilhem van Naaldwijk*, Neve des voorgenoemden *Wilhelm* grootelijks vermeerdert heeft, noch ses andere Canonicken daar by gevoegt hebbende. Sulks dat hier uyt de oude vermaartheydt van dit Dorp lichtelijk te besluyten is, gelijck oock om haare schoone situatie en wel gelegentheydt, inde vrugtbaarste Landtsdouwe, niet min lustig en vermaekelijk is, met Honselaardijk, al hoe wel soo oudt niet schijnt te wesen, dog nu naderhant seer toegenomen, door de Timmeragie en het kostelijk gebouw van den Doorlugtigsten Prince van Orangie *Frederik Hendrik*, als Heer van Naaldwijk en Honselaarsdijk, dewelke dit oude huys Hunselaarsdijk, met al sijn omleggende gevaar, wederom op nieuw seer heerlijk herstelt,

Digitized by Google

en daar door het Dorp niet weynig verbetert en voordeel toegebragt heeft.

De Hofstede VANDER HOEVE.

SYnde een Stamhuys leggende in Maaslandt, waar van de oude vervallene muren nog te sien sijn; hebbende aande voorvaders vanden Autheur der Hantvest Cronijk *Mathys vander Hoeve* toebehoort, gelijk hy in 't laatste van het twede Boeke sijns eerste Deels nader is bewijsende, dat *Jan vander Houve* een vroom man van wapenen, gehouden werd de fondateur van 't Huys met de Hofstede vander Houwe, wesende een Edel Leen van de Graaflijkheid van Holland; en is het selve Leen naderhand aankomende geweest aan Jonker *Jacob Frederik van Zevender*, Heer van Kenenburg.

't Huys te KENENBURG.

ALsoo genaamt van 't Revierken de Kene, daar op en aan het gestigt is, by Heer *Philips van Dorp*, Ridder, van wegen Hertog *Willem van Beyeren*, Grave van Hollandt, leydt in 't Dorp van Schipluy, is een seer cierlijk Slot, was aankomende Jonkheer *Jacob Frederik vander Seventer*. Den meer gemelten *W. van Gouthove* in de Cronijk by hem uyt gegeven anno 1620. getuycht, dat dese Heerlijckheydt omtrent het jaar 1460. *Albert van Egmont van Meresteyn*, Knape, behylikte met sijn Wyve *Hase*, dogter van *Philips de Bloot*, Heere van Kenenburg, en werdt noch tot heden toe by de mans oir van de voorschreve *Aalbert van Meresteyn* beseten: waar in hy onder verbeteringe grootelijks was geabuseert, en ook sich selven contradiceert, als hy wat lager inde Genealogie van Sevender, in tegendeel seyt, dat *Otto van Sevender*, die Bailliou was van Voorn, werdt anno 1618. Heere van Kenenburg by Testament en de doot sijns Moeders broeder, sulx het doen ter tijdt al op den Huyse van Sevender was gedevolveert. Den selven Autheur vermelt noch op een ander plaatse van de fundatie van dit Huys, namentijk in het Geslagt-register van Dorp, waar in hy voor aan is spreekende van *Philips van Veen* genoemt *van Dorp*, Ridder geslagen in den slag tegens de Luykenaars, anno 1408. was Capiteyn van Gorichum met 500. man anno 1407. en Tresorier van Hollandt: Hy dede funderen 't huys te Kenenburg, hy leefde noch anno 1423. en stierf sonder Kinders, begraven te Delft, inde oude Kerke, had eerst getrouwt Vrouwe *Florentia Bugge*, *Ians* dogter, een seer Rijk Poorter te Delft &c.

't Huys te KERKHOVE.

HEeft voor desen gelegen tot Pijnaker aan het Kerkhof, doch is nu niet meer dan een Boere-wooning, voerende de afkomelingen van desen naam en ouden Huyse drie swarte Vogelen op gout.

't Huys te MADE.

HEeft gelegen achter de Houttuynen en Lakenramen der Stad Delft, zynde nu niet meer dan een Boomgaart, omcingelt met een Watergraft, soo ront als een ring of cirkel in 't midden van een groene grasrijke weide; en is het selve ook wel eer een Stamhuys geweest.

't Huys ter NOOT.

G*Outhoven* fol. 99. spreekt van dit Huys aldus: Dicht by den Hage, op den weg naar Leyden, is weynig jaren geleden, doen stigten by Heer *Caarle vander Noot*, Gouverneur der Stede van Sluys in Vlaanderen, en vooren Capiteyn vande Guarde van sijn Excellentie inden Hage. Hy kogte anno 1610. de Heerlijckheden van Hoogtwoude en Aartswoude in Westvrieslandt, en stierf anno 1614. nalatende by sijn huysvrou *Anna Manmakers* (wiens Vader Treslaurier van Zeelandt was) *Carel vander Noot*, Heer van Hoogwoude, &c. en possesseur van 't voorsz huys: sijn suster *Lovijse vander Noot*, hadde te man *Philips de Soete*, van Hautteyn, Gouverneur van Sluys in plaatse sijns Schoon-vaders. De voorsz Heer *Carel vander Noot*, was jonger broeder van *Lamoraal vander Noot*, Heer van Rest ofte Rysoir in Henegouwen, die naargelaten heeft by sijn huysvrouwe *Anna de Hertaing*, des Heeren suster van *Marquette*, Jonkheer *Mauritz vander Noot*, Heer van Rijsoirt, Jonkheer *Lamoraal*, Jouffr. *Genevefua* en Jouffr. *Loyse vander Noot*. Haar beyder vader Heer *Caarel vander Noot*, Ridder, Heer van Rysoir, was anno 1566. een vande Geconfedereerde Edelen te Brussel, en hadde te wyve Vrouw *Margareta*, Heere *Carels* dogter vander *Aa*. Hy hadde een jonger Broeder, Jonkheer *Casper vander Noot*, Heer van Carloo, die anno 1573. by Haarlem met den Heere van Batenburg verslagen wert vande Spangiaarden. Hy hadde te wyve Jouffr. *Ienne van Edingen*, 's Heeren dogter van Santbergen, en wan Jonkheer *Ian vander Noot*, Heer van Carloo. Dese stamme is een vande outste en Edelste van Brussel, uyt het welke sijn geweest drie, die den Staat van Cancellier van Brabant bedient hebben.

't Huys te OVERVEST.

IS jegenwoordich niet meer in wesen, en was alsoo genaamt, als leggende pas of even over de Stads Vest of Watergraft, aan deselve zyde als Altena, doch vry nader aan de Schoolpoort, en souden, soo als de Heer Bleiswijk in sijne Beschryvinge van Delft meent, daar van noch enige bescheiden overig zyn.

't Huys te POLANEN.

TOt Monster, is mede het Ridderlijk Stamhuys geweest van de Oude Jonkeren *van Polanen*, alwaar deselve haar plagten te onthouden; is nu maar een Hofstede aankomende mijn Heer

Heer den Prince van Orangie. Den selven *Gouthoven* spreekt hier van wederom op een ander plaatse in deser voege; Ontrent s'Gravesande by het Dorp Monster, is eertijdts geweest het huys of 't Slot te Polanen, daar de Heeren van Polanen op woonden, den welken Monster mede toe behoorde, en plagt te staan daar nu de Houve van Polanen leydt, en werde (gelijk de Cronijk daar van vermelt) van die van Delft, met nog meer andere Sloten aan brandt gesteken, anno 1359. Dan het Landt ofte het inkomen behoort tot den huyse van Nassau, al 't sedert het jaar 1404. en nu den voorschreven hoogemelten Heere Prince van Orangie.

't Huys te RODENRYS.

DE Hofstede Rodenrijs gelegen omtrent Overschie, is wel eer een Stamhuys geweest, waar van enige vermelt werden hier vooren fol. 1072. het selve heeft naderhand toebehoort den Heer *Johan van Oldenbarnevelt*, Ridder, Advocaat van den Lande van Holland en Westvriesland.

't Huys te RUYVEN.

IS het Stamhuys geweest van dat Geslagte, gelegen by de Ambagts-heerlijkheid van deselve naam; was niet verre van Delft gelegen, en schrijft de Heer Bleiswijk in sijn Beschryvinge van Delft, dat noch apparent de naam daar van behouden heeft het *Ruyvers Laantje*, tusschen 't Zuydeinde van Delfsgau, en den Overgau.

't Huys te SANDENBURG.

EErtijds 't Paleis van de Graven van Holland, by 's Gravesande gelegen, is geheel onder de voet gekomen sedert dat het Hof van daar verset is geweest, en by Grave *Willem van Holland* van daar naar 's Gravenhage overgebragt. De fondamenten van dit Slot omtrent het jaar 1546. met graven gevonden zynde, wierden mede daar gevonden enige oude propere aarde vaatjes, die meer als 1400. jaren oud waren. De memorie van dit Paleis of Hof behout de Koningstraat, Hoflaan, en sekeren Akker Hofland genoemt, in 's Gravesande seer wel bekend, en houtmen voor seker, dat de jegenwoordige Pastorye eertijds de Keuken van 't oude Hof geweest is.

't Huys te SPIERINGSHOEK.

IS een Ridderlijke Hofstad, gelegen tusschen Schiedam en Vlaardingen, en heeft voor desen toebehoort den Heer van Goudriaan, uyt den Geslachte van Schagen.

De Hofstede VANDEN TEMPEL.

GElegen omtrent Berkel, en voor desen mede neffens Rodenrijs toebehoort hebbende den Heer *Johan van Oldenbarnevelt*, Advocaat van den Lande van Holland en Westvriesland.

't Huys te VELDE.

GElegen onder Maasland, by de Ridderlijke Hofstede vander Houve, is geweest het Stamhuys van den Adelijken Geslachte van de Velde, voerende tot een Wapen een swarten springenden Eenhoorn, met goude Hoorn en Klauwen, op een silver Velt, welke Wapentekenen op verscheide oude sarken in de Kerke tot Maasland noch zyn te sien, onder anderen een van *Jacob vande Velde*, overleden den 27. April 1473. waar op ook sijn vier Quartieren uytgehouden leggen, als van vaders zyde

VANDE VELDE.

Van vaders moeders zyde

VANDER WOERT.

Van 's moeders wegen

Twee Lelyen in 't hooft van 't Schilt.

En van 's moeders 's moeders zyde

Drie Maarlen in 't Schilt.

Dit voorschreven Huys te Velde, is al over lange jaren verdestrueert, niets dan eenige onderaardse fondamenten nalatende, mitsgaders den omring der gewese graften, en is eertijds met de Landen daar aan behoorende, te Leen gehouden van de Graaflijkheid van Holland, en Heerlijkheid van Voorne, naar uytwijsen van een seker Vidimus, gegeven by Schout, Burgemeesteren, en Raden der Stad Delft, op den lesten July 1602. en jegenwoordich allodiaal.

't Huys te WATERINGE.

TOt Wateringe een Stamhuys geweest, plagte anno 1299. Heer *Gerrit van Wateringe*, Ridder, en Capiteyn tot Staveren in Oostvriesland; toe te komen; des voornoemden Heer *Gerrits* soons soon *Gerrit van Wateringen*, wierdt in 't jaar 1358. van Hertog *Willem van Beyeren*, Grave van Hollandt in sijn passie doot geslagen. Dit Slot te Wateringe dede Heer *Hendrik van Naaldwijk* veranderen, ontrent het jaar 1480. in een Monicken Clooster, van de Ordre van Cistercien. Dit Clooster is mede beneffens veele andere op 't jaar 1573. verdestrueert.

't Huys te WESTERBEECK.

VAn dit Huys spreekt *Gouthoven* aldus: het Huys te Westerbeek, daar eigenaar van is Jonker *Adriaan van Westerbeek*, getrout hebbende Juffrou *Margareta van Roon*, Jonker *Frans* dochter; waar van onder andere kinderen gekomen zyn, Juffrou *Magtild van Westerbeek*, getrout met Mr. *Pieter van Couwenburg*, Raad in den Hage; Juffrou *Elisabeth van Westerbeek*, nu weduwe van Mr. *François Franken*, Raad in den Hogen Rade.

Digitized by Google

't Huys te WERVE.

GElegen in den Ambachte van Rijswijk, is een Ridderlijk Slot en Stamhuys geweest, van de oude Heeren van de Werve, die door een mannelijke linie hunnen afkomst trecken, door de Heeren van Weena, voormaals fondateurs van de Stad Rotterdam, uyt een tweede soon der Burggraven van Leyden, ontrent den jare 1010. gevoert hebbende, als wederomme een nieuwe Stam opheffende, in plaatse van de Goude Fasce op Asur van de Burggraven van Leyden, tot hun Wapen een Silvere Fasce op Groen; gelijk die van Boekel, insgelijx van die origine zynde, hun Wapen ook verandert hebben, in een Asure Fasce op Gout. Van dit Geslacht van Weena en vande Werve, heeft Rotterdam voor dat het noch een Stad was, hun Wapen aangenomen (naar 't exempel van de meeste andere Steden, gelijk hier onder noch geseyt sal werden) in plaatse van een Fasce met een staande Paal van Silver op Groen, gelijk dat op den huydigen dach noch gevoert werd, met het Wapen van den Grave van Henegouwen en Holland, die de eerste Privilegie van Statsrecht aan die van Rotterdam gegeven heeft.

Wy hebben bevonden soo ter Leenkamer van Holland als in andere Archiven ('t geene directelijk contrarieert aan 't geene wy voormaals gemeynt hebben, als in onse Coustumen van Rhijnland staat aangeroert) dat besitters van dit Huys te Werve zyn geweest, *Floris vande Werve*, geleeft hebbende in den jare 1262. item *Willem* en *Beatrix vande Werve*, sijne kinderen; daer na *Amelis Uytenwaarde* anno 1309. en *Gijsbrecht Swijnen*, te wyve gehad hebbende *Clemense van Foreest*, *Herberts* dogter; nog *Huybert vande Werve*, anno 1327. en *Jan vande Werve*, anno 1328. die ook beseten heeft het Huys te Werve tot Voorburg, wiens descendenten, die hun Wapen gevoert hebben met een Rode Fasce op Silver, het voorsz Huys te Werve tot Voorburg hebben beseten, gelijk hier voor onder Rhijnland verhaalt staat. Naderhand zyn van dit Huys te Werve tot Rijswijk possesseurs geweest *Jan vande Werve*, anno 1402. item Heer *Claas vande Werve*, Priester, by overgifte van sijn broeder *Jan vande Werve*, anno 1430. welkers verly-brief mentie maake van de Heerlijkheid van de Werve tot Rijswijk. Noch zyn met dese goederen verlijd geweest *Alijd van de Werve*, mitsgaders *Jan vande Werve* by dode van *Sprong vande Werve*; noch *Herpert vande Werve* by dode van *Jan vande Werve*, sijn broeder, anno 1433. welken *Herpert* een broeder hadde, genaamt Heer *Claas vande Werve Sprongse*, Priester, wiens grootmoeder was de voorsz *Alijd vande Werve*; hebbende hy *Herpert* te wyve gehad *Janne Kerstams* dochter *van den Berge*, wiens vader Balliu van Delfland en Schieland was, anno 1511. Wy hebben noch gelesen in een brief van Hertog *Albert van Beyeren*, gegeven in den jare 1398. over den soen van den doodslag van Heer *Floris van Bijsoort*, dat van desen Geslachte ook waren, *Jan van Leyden*, *Dirk vande Werve*, en *Tibrand van Leyden*, gebroeders, naaste bloet-magen van Heer *Floris* sijn vaders wegen.

Naderhand is dit Huys met de Hofstede, Graften, Cingelen, en Boomgaarden daar toe behoorende, gekomen by koop en overdrachte van *Herpert vande Werve* voornoemt, anno 1448. aan *Jan Ruygrok vande Werve*, Ridder, en Raad van Hertog *Philips van Bourgondien*, volgens den brief daar van by hem *Herpert* gegeven en bezegelt met sijn zegel, een Schilt, daar op in 't hooft van dien staan drie Palen.

Desen *Jan Ruygrok vande Werve*, was soon van *Willem de Buyser vande Werve*, en Neve van *Matthijs de Buyser*, Heer in Ryerwaart, en *Adriaan de Buyser*, Deeken van de St. Catharinen Kerk in den Briel, en uyt rechten mannelijken bloede van de gemelte oude Heeren vande Werve en Wena, welkers Wapen, te weten de Silvere Fasce op Groen, hy, sijn vader, en de gemelte sijne twee neven van ouds gevoert hebben, onder een open Helm, uytwijsende verscheyde brieven bezegelt in roden wassche, die wy daar van gesien hebben.

Hy *Jan Ruygrok* heeft het voorsz Huys en Slot te Werve, dat over menigte jaren door ouderdom was vergaan, en waar van de steenen volgens een Handvest van de Graaf van Holland, van den jare 1392. te sien op de Leenkamer van Holland, tot een ander gebouw waren gebruykt, op nieuw uyt de Graften met een swaren Toorn (daar in een gevangen-huys was) cierlijk doen ophalen, en tot wel hondert en t'sestich Mergen Lands in een Leen doen brengen, volgens de brieven van den gemelten Hertog *Philips*, van dat jare 1453. houdende dat te Leen van de Graaffelijkheid van Holland, gelijk als 't selve by sijne descendenten noch beseten en verlijt werd, te weten het Huys en Hofstede te Werve, met Cingelen, Graften, en Boomgaarden, met hondert en tsestig Mergen Lands daar aan behorende, en dan noch een Wasande van Conijnen ontrent den voorsz Huyse gelegen, te verheergewaden samen met tien ponden Hollands.

Na doode van *Jan Ruychrok vande Werve* voormoemt, die te wyve hadde *Soete van Domburg*, is dit huys en goederen verlyt op *Claas* sijn vierde soon, die te wyve gehad heeft een dogter van *Lodewijk van Treslong*, en is daer na by doode van *Jan* en *Lodewijk vande Werve*, *Claas* soonen, die sonder kinderen stierven anno 1513. geërft op *Agnisa Ruychrok vande Werve*, haar suster, die te man hadde *Iacob van Domburg*, Ridder uyt Walcheren, en lieten na *Maria van Domburg*, verlijt anno 1517. die troude *Jan van Eijl*, Heer tot Geysteren, in 't Land van Cleve; sy stierf 1561. nalatende *Iacob van Eijl*, Ridder, Heer van Geysteren, Domburg, en Werve; haar eenige Leenvolger, anno 1561. overleden op dit huys te Werve anno 1592. den laasten November; hy hadde te wyve *Anna van Groesbeek* uyt Gelderlandt; en daer na *Helena Turx*, die anno 1595. ter Goude stierf, dan heeft geen kinderen nagelaten; waarom dit huys met sijn gevolge doenmaal gekomen en versturven is, volgens verly van den jare 1592. op sijn regte Leenvolger *Willem Ruychrok vande Werve*, soon

van

van *Ian Ruychrok vande Werve*, Ridder, en van *Maria van Doorn van Sonsbeek*, Heer *Ians* dogter, welken *Ian Ruychroks* vader *Willem Ruychrok vande Werve*, ook Ridder, getrout aan *Gysberta van Loon*, dochter van *Arent van Loon*, Ambagtsheer van Kijfhouk, outste soon was van den meergemelten *Ian Ruychrok vande Werve*, en van *Soete van Domburg* voornoemt.

En heeft hy *Willem Ruychrok vande Werve* (die sonder oir is overleden, daar na, te weten inde jare 1593.) dit voorsz. huys en goederen by *donatie inter vivos* gegeven aan *Iacob vander Wiele*, *Ians* soone, wiens moeder was *Elisabeth Ruychrok vande Werve*, dogter van *Ian Ruychrok vande Werve*, en van *Catharina Jongelings*, welken *Ian* de volle broeder was vande voorsz *Willem vande Werve*, *Jans* soone; maar overlijden van welken *Jacob vander Wiele*, daar mede verlijt is, sijn soon *Willem vander Wiele vande Werve*, Hoogheemraad van Delfland anno 1643. wiens Leenvolgster en oudste dochter is geweest anno 1654. *Maria vander Wiele vande Werve*, te man hebbende gegad *Govert Wautiers*, soone van *Dirk*, en van *Catharina de Wale*, *Ians* dochter, die als noch het voorsz Huys en Goederen besit.

Dit Huys heeft boven andere voordelen recht gehad van vrygeley te mogen geven, en hoge Jurisdictie, in sijne Graften, te exerceren Swanedriften, en ook een Leenregister van verscheyde Vasallen en Achterlenen. De voorgemelte *Ian Ruygrok*, Ridder, en sijne nakomelingen sijn met dit Huys en Goederen beschreven en gecompareert in de Ridderschap, sonder datmen bevint dat sy eenige andere Heerlijke goederen hebben beseten. Dit Huys heeft behalven sijne schoone Thuynen en Boomgaarden een heerlijke Plantagie van sware en ouwe opgaande Boomen. Item een abondante Reygerye, en Warande van Conijnen, en voorts andere destigheden; tot soo een Riddermatich Huys behoorende.

Hier vooren hebben wy aangeroert, hoe dat de Stad Rotterdam naar 't exempel van andere Steden, het Wapen van hun Fundateurs dje van Weena en vande Werve, te weten, de Silvere Fasce by forme van een Paal op Groen, hebben aangenomen; van sodanige Steden die sulx ook hebben gedaan, bevinden wy te sijn geweest, die van Dordrecht, die hun Fondateurs die van den Huyse van Merwede, van ouds alleen gevoert hebbende een Silvere Fasce op een Rood Schilt, in een staande Paal hebben veranderd; Delft, gebout door Hertog *Govert met de Balt*, wiens Wapen was een Fasce, heeft in plaatse van dien de selfde geerigeert in een Paal van Sabel op Silver. Amsterdam, dat gebout is, of eerst beseten by *Ian Persijn*, Heer van Waterland, anno 1285. voert de middelste gekruyste Fasce van dien Fundateur (gelijk desselfs jonger soonen die van Baakenesse als een Bande gedaan hebben) als noch in ordre van een Paal, doch onderscheiden in coleuren. Gouda, dat gebout is van de oude Heeren van Tergoude, wiens Wapen was een Fasce en ses Sterren, voert nu en van allen ouden tijden, in plaatse van dien van gelijken een Paal, en de voorsz Starren van de selfde coleuren. Den Briel heeft de Paal in haar Wapen staande verandert, tegen de Fasce die desselfs Fondateurs de Heeren van Voorn, gevoert hebben, mede behoudende de oude coleuren. Weesp en Muyden, voormaals gebout van de Burggraven van Leyden, voerende de eene de Paal, en d'ander de Fasce van gelijke coleuren als hunne Fondateurs hare Heeren hebben gedaan. 't Welk van Medenblik, en andre plaatsen, te lang om te verhalen, insgelijx soo geschiet is.

Adelijke Huysen, Sloten, en Castelen; soo die van ouds gelegen hebben, als die nog leggen in

228 # SCHIELANDT.

't Huys te BULGERSTEIN.

't HUys te Bulgerstein, heeft soo als *Gouthoven* vermelt, eertijds binnen de muren van Rotterdam gestaan, en heeft men daar van nog in 't jaar 1573. enige overblijfselen konnen sien. *Adrianus Junius*; *Intra Roterodami mania extant ruinæ Castelli Bulgerstenii, à Bulgaro forte quopiam dicti, sive illud gentilitium nomen fuerit, sive nationis.*

't Huys te CAPELLE.

't HUys te Capelle is van ouds een sterk Slot geweest; werd by *vander Houve* gebracht onder de Adelijke Huysen en Sloten leggende onder 't Balliuschad van Schieland, doch is by ons gestelt onder de Huysen leggende onder Zuyt-holland; Sie boven p. 1214.

't Huys te CRALINGEN.

't HUys te Cralingen, seit *vander Houve*, datmen nu *Honingen* noemt, om dat het verscheide reisen gehoont en beschadicht is, plag voortijds een schoon, groot, en sterk Huys te zyn, van Muyren, Wallen, en Gragten seer wel voorsien, maar is sedert het jaar 1574. door de inlandse troublen seer bedorven; hier van sietmen noch seer oude muyren staan; op dit Huys wierde een tijd lang gevangen gehouden, door last van de Staten van Holland en Westvriesland, Heer *Willem vander Mark*, Heer van Lume, om sijn dolle wreetheid by hem in Holland bedreven aan verscheide personen. *Adrianus Junius*, *Batav. cap.* 18. *Idem vicinam habet aliteram Roterodamo, cui Honinge Majores indidere nomen, turritam, structura magnificam, & opere locique natura pravalidam, solo uliginis pleno facile hostilem incursionem excluſuro.*

Digitized by Google

't Huys of Slot te CRANENBURG.

IS geweest een van de outste Riddermatige gebouwen gelegen in Bleyswijk, aan de Reviere de Rotte, of oude Lede, gesticht ontrent den jare 1106. by *Halewijn* de tweede Casteleyn van Leyden, by welkers descendenten het selve lange jaren is beseten; *Alewijn* de derde Casteleyn van Leyden, gaf 't selve nevens andere goederen, aan *Philips*, eerste Heer van Wassenaar sijn soon, met twee hondert Mergen Lands daar aan en om gelegen, van wie het is gekomen op *Dirk van Wassenaar*, Burggrave van Leyden sijn soon, die 't selve gaf aan sijn soon *Bartholomeus van Wassenaar*, Ridder, vermelt in den jare 1268. welke als hooft van een nieuwe familie sijn naam van Cranenburg, naar sijn Huys heeft verandert, gelijk als meer andere jonger soonen uyt den Huyse van Wassenaar hebben gedaan, veranderende sijn Wapen, en voerende als sijn descendenten in een Schilt van Sabel drie Silvere of Witte halve wassende Manen, en op den Helm een Kroon, daar uyt komt een Hond of Bracks-kop tot den hals bant toe van Wit, met een Rode Tonge. Desen *Bartholomeus* hadde getrout *N. van Bleyswijk*, na welkers dood hy wierde Domprooft van Utrecht, nalatende by sijn Vrouwe voornoemt *Engelbert*, Heere van Cranenburg, Ridder, vermelt in den jare 1305. en 1308. die naar liet *Dirk* en *Willem van Cranenburg*, Ridderen, beyde vermelt in den jare 1330 op St. Victers dach, in een contract gemaakt ten overstaan van haar en meer andere Edelen, als *Dirk van Tetrode*, *Claas van Meerburg*, *Willem vander Meer*, *Daniel van Alphen*, *Hendrik* en *Dirk* gebroeders tot Leyden, *Willem van Warmont*, alle Ridderen, tusschen *Willem van Oudshoorn*, Ridder, Heer van Outshoorn, Aarlanderveen en Rijnenburg, en *Dirk van Outshoorn*, Knape, sijn broeder, by haar alle bezegelt. *Willem* voornoemt stichte een Huys en Hofstede tot Eykenduynen in Haag-ambacht, dat hy mede Cranenburg dede noemen, welke hy van den Heere van Wassenaar, sijn neve, te Leen ontfing, nefens de Thienden over Scheveningen en Sleboschs met een paar Swanen te houden in de Wijndalermeer, welke *Willem*, sonder oir stierf anno 1362. nalatende sijn goederen aan *Engelbert*, Heere van Cranenburg, Knape, *Dirks* soone, sijn neve; hy hadde getrout *Elisabeth N.* hy besat beyde de Huysen van Cranenburg, soo van sijnen vader op hem gedevolveert, als mede de tweede Hofstad, gestigt by sijnen oom *Willem* voornoemt, met dewelke hy in den jare 1362. werd verlijt; Desen *Engelbert* werd in diversche acten vermelt, als in de jaren 1380. en 1396. hy liet na *Ian*, Heer van Cranenburg, Knape, vermelt anno 1421. van wien de voorsz Huysen sijn gekomen op *Engelbregt*, Heer van Cranenburg, sijn soon; dese *Engelbert Ians* soone, werd daar mede verlijt in den jare 1457. hy hadde een broeder *Floris van Cranenburg*, Ridder, die sonder mannelijk oir naar te laten stierf, nalatende een dochter *Catharina van Cranenburg*, die Geestelijk stierf. Welken *Engelbert* getrout hadde *Gerarda N.* en liet na *Gerrit van Cranenburg*, Ridder, die sonder oir stierf, waar door de goederen van Cranenburg zyn opgestorven aan *Elisabeth van Cranenburg*, *Engelberts* dochter, sijn suster, getrout met *Adriaan vander Houve*, en werd sy *Elisabeth van Cranenburg* by diversche verly-brieven genoemt by den Heer van Wassenaar sijn nigte, en *Adriaan vander Houve*, sijn swager, en liet naar *Margareta vander Houve*, die troude aan *Huybert vander Meer*, *Pieters* soon, waar door hy wierd Heere van Cranenburg, en daar mede verlijt anno 1499. sy hebben gewonnen vijf soonen, te weten, I. *Adriaan vander Meer*. II. *Engelbert vander Meer*, die voor sijn vader stierf, nalatende een dochter. III. *Arent vander Meer*. IV. *Pieter vander Meer*. V. *Beyer vander Meer*, waar van hier naar noch gesprooken sal werden. *Adriaan vander Meer* voornoemt, beërfde de goederen van Cranenburg in Bleyswijk, die het selve liet aan sijn soonen *Dirk vander Meer*, en *Cornelis vander Meer*; *Arent vander Meer* beërfde de goederen van Cranenburg in Haag-ambacht, die het liet aan sijn soon *Arent vander Meer*.

ENde alsoo hier werd gesprooken van 't Geslacht van vander Meer, en dat wy hier vooren fol. 740. en 968 dienaangaande yets hebben laten invloeyen, dat wy dan naderhand uyt de originele Charters anders bevonden, en ook ter Leenkamer van Holland, in een brief van Vrouw *Iacoba*, gesien hebben, dat de huysvrouwe van *Willem* gelegitimeerden natuyrlijken soon van Holland, eerste Heer van Schagen, is geweest *Iohanna*, en geen *Alijd van Hodenpijl*, soo hebben wy om oprecht hier in te gaan, en dit abuys te redresseren, nodich geagt yets van den ouden en illustren afkomste van dit Geslacht vander Meer te verhalen; 't selve is gesprooten uyt de Graven van Teeckelenburg, door *Lambert* jonger soon, ontrent den jare 1223. als in dese Landen gekomen is Grave *Herman vander Lippe*, broeder des Bisschops *Otto vander Lippe* van Utrecht, omme het selve Bisdom in afwesen van sijn broeder *Otto*, die met Keyser *Frederik de II.* ging in de Kruysvaart na het Heylige Land, te bewaren en beschermen; dese Grave *Herman* hadde getrout *Sophia*, dochter des Grave *Sijmon Theoderici van Teeckelenburg*, en bracht met hem mede onder veel andre vrome Heeren en Ridderen, om het Stigt te bewaren, sijn vrouws neve *Lambert van Teeckelenburg*, jonger soon van Heer *Sijmon*, Grave van Teeckelenburg voornoemt, en *N. van Arentsberg*; Dese *Lambert* troude *Ada*, dochter van *Rogier vander Meer*, Ridder, Heere van Oostvoorn, welken *Rogier* de partye van Vrouw *Ada*, Gravinne van Holland, getrouwelijk hebbende gehouden, soo wierden daar door sijne Heerlijkheden van Oostvoorn, en ter Meere in Zeeland geconfisqueert, en hy genootsaakt op sijn Slot ter Meere onder Maarsen in 't Stigt van Utrecht sig te onthouden, het welke aldaar door *Hemericus vander Meer*, Ridder, ontrent den jare 1070. was gestigt, en by sijne vordere

Digitized by Google

dere naſaten beſeten; deſe wort in diverſche acten vermelt met ſijn ſoone *Iohan vander Meer*, Ridder, ontrent den jare 1080.

LAMBERT VAN TEECKELENBURG voornoemt voerde in ſijn Wapen als jonger ſoon drie Silvere Waterbladen op een Velt van Keel, contrarie van dat van Teeckelenburg; hy liet na

GERRIT VAN TEECKELENBURG, die de naam van *vander Meer* aannam, om dat hy de goederen van deſe familie beërfde; hy wert vermelt Ridder anno 1304. en hadde getrout *N. van Amſtel*, dochter van *Wouter van Amſtel*, Ridder, *Otten* ſoon, en van *N. van Bronkhorſt*, *Willems* dochter; hy liet na

GERRIT VANDER MEER, dewelke troude met *N. N.* en liet na

Frederik vander Meer, Ridder, beſat het Huys en Ridder-hofſtad ter Meere tot Maarſen, ſtierf ſeer oud, en liet naar *Ian vander Meer*, ſijn vaders Leenvolger, bekent anno 1397. liet naar *Ian vander Meer*, vermelt anno 1424. wiens zegel gevonden wert anno 1436. nevens andere Edelen van Utregt, zegelende met een Schilt daar in drie Water of Meerblaren, gehouden door twee Draaken, en boven de Helm drie gelijke bladeren, en hadde getrout *Odilia vander Horſt*, *Alpherts* dochter; hy liet naar *Ian vander Meer*, ſtierf anno 1504. die weder naliet *Iohanna vander Meer*; de ſelve *Ian* hadde twee ſuſters; als *Clementia vander Meer*, getrout met *Sweer van Suylen vander Haar*, *Dirks* ſoon, en *Iutte vander Meer*, getrout aan *N. vander Haar*.

Gerrit vander Meer, volgt.

Willem vander Meer, Ridder, vermelt anno 1330.

GERRIT VANDER MEER, ſoone van *Gerrit vander Meer* voornoemt, was Knape, wert vermelt anno 1340. hadde getrout *Wendelmoet N.* hy ſtierf anno 1369. deſe is begraven op 't Choor in de Kerk van St. Servaas Clooſter tot Utregt, op wiens Graffſtede in kooper om ſijn Wapen ſtonden deſe woorden:

ANNO M. CCC. LXIX. DES DYNSDAGH NA BELOKEN PAASSCHEN STIERF GERRIT VANDER MEER, KNAPE; EN JUFFROU WENDELMOET SYN WYF OP DEN DERTIENDEN DAGH ANNO M. CCC. LXI.

Zynde op de Sark gehakt een Schilt, verbeeldende drie Water of Meer-bladen, 't welk gehouden wierde door twee Draaken; hy liet na

Willem vander Meer, Ridder, die anno 1374. tot Leyden Poorter wierd.

Jan vander Meer, bekent anno 1380. geeft anno 1398. eenige goederen te pandt aan den Heer van Egmont; deſe heeft naargelaten *Gerrit vander Meer*, anno 1444. Schepen, ende anno 1454. Burgemeeſter tot Haarlem, die weder naliet *Jan vander Meer*, Burgemeeſter aldaar anno 1465.

Pieter vander Meer, vermelt anno 1394. Leenman van Paleſteyn.

Lambert vander Meer, volgt.

Petronella vander Meer, troude anno 1387. met *Gerrit Pyl Pieterſz.*

LAMBERT VANDER MEER, ſoone van *Gerrit vander Meer*, en van *Wendelmoet N.* was Heer van Tol, troude ontrent anno 1390. met *Alijd van Hodenpijl*, met wie hy quam woonen tot Delft, en nam hy wederom aan te voeren de volle Wapenen van Teeckelenburg, zynde drie bladen van Keel in een Silver Schilt; liet na

Vrank vander Meer, volgt.

Iacob vander Meer, Schepen der Stadt Delft anno 1445. troude *Ida Touw*, dogter van *Claas vander Burg*, naarlatende deſcendenten.

VRANK VANDER MEER, ſoone van *Lambert vander Meer*, en van *Alijd van Hodenpijl*, was Schepen tot Delft anno 1434. troude *Catharina van Foreeſt*, daar hy by wan

AREND VANDER MEER, Heere van Pendrecht, by overgifte van *Ian van Nieuwrode* anno 1487. Dijkgraaf en Balliu van Delfland, en Schout der Stad Delft, ſtierf ſeer oud hadde getrout *Iacomina Claas* dochter *van Ruyven*, geſegt *van Tetrode*, bekent by ſeekere gifte van 't Clooſter van Engelendaal tot Leyderdorp; hy trok als Overſte anno 1488. tegens Jonker *François van Brederode*, met de Poorters van Delft, en verloor den ſlag by Overſchie; hy wan

Pieter vander Meer, volgt,

Jacob vander Meer, ſtierf 1482. hadde getrout *Ruſſe van Alkemade*, ſonder kinderen.

Lodewijk vander Meer, bleef in de ſlag by Overſchie anno 1488. nalatende by ſijn Vrouw *Margareta van Tetrode*, daar moeder af was *Alyt Grebbers*, *Catharina vander Meer*, getrout met Mr. *Jeronimus vanden Dorp*, Raat inden groten Raat tot Mechelen anno 1504. Cancelier van Gelderlandt, welke naar liet verſcheyde kinderen.

PIETER VANDER MEER, ſoone van *Arent vander Meer*, en van *Iacomina van Ruyven*, hadde getrout *Lodewyde Wit van Bleyſwijk*, dochter van *Iacob*, en van *Iacoba Heerman* uyt den Briel, liet na

Huybert vander Meer, volgt.

Frank vander Meer, Schout der Stadt Delft anno 149[illegible]. in plaats van sijn grootvader, en wert anno 1510. Balliu en Dijkgraaf van Delfland, obyt 1554. hadde getrout *Clara van Berendregt*, *Ians* dogter, en van *Maria vanden Bosch*, *Claas* dogter, liet na I. *Iooft vander Meer*, gesegt van *Berendregt*, getrout met *Magtelt vander Dussen*, stierft anno 1585. en liet na verscheyde dogters. II. *Arent vander Meer*, Licentiaat der beyden regten, hooge Heemraat van Delfland, trouде eerst *Clementia de Cachiopijn*, ten tweden *Clara van Sperwoude*, *Ians* dogter, stierf sonder kinderen. III. *Willem vander Meer*, gesegt van *Berendregt*, hadde getrout *Anna Sandelyn*, *Arents* dogter, en van *Magtelt de Ionge van Baartwijk*; was Secretaris van 't Hof van Hollandt, hy wan 1. *Arent vander Meer Willemsz*, was Secretaris en Hofmeester van de Prins van Espinoy, en Capiteyn van een Vendel Voetknegten, hadde getrout *Agneta vander Burg*, en liet na *Barthout vander Meer*, en Mr. *Frank vander Meer*, Heere van Berendregt, die troude *Iacomina Boot*, *Ians* dochter, en liet kinderen na. 2. *Willem vander Meer Willemsz.* eerst Capiteyn en naar Rentmeester van Beoosterschelde in Zeelandt, leyt begraven tot Zirkzee met acht Quartieren, als

VANDER MEER. SANDELYN.

BERENDREGT. DE IONGE.

DE WILT VAN BLEYSWYK. SCHOOR.

VANDEN BOSCH. MERWEDE.

hadde getrout *Anna van Campen*, en liet kinderen naar. 3. *Iacob vander Meer van Beerendrecht Willemsz*, Collonel en Gouverneur van Osteynde, alwaar hy anno 1604. doorschooten wert, hadde getrout *Agnes vanden Boutzelaar*, *Ottos* dogter, en liet naar *Anna vander Meer*. IV. *Maria vander Meer*, *Franks* dogter, troude *Cornelis van Beest van Heemskerk*, en wan kinderen.

HUYBERT VANDER MEER, oudste soone van *Pieter vander Meer*, en van *Lijdewy de Wilt van Bleyswijk*, was Heer van Cranenburg, daar mede verlijt anno 1499. hy wert om sijn groote dienſten van Keyser *Maximiliaan*, op den Rijxdach gehouden tot Ceulen in den jare 1512. begiftigt, met andere coleuren te voeren sijn Wapen, te weten drie Groene Bladen op een Silver Velt, en daar op een Silveren rechten Helm; hy stierf anno 1514. begraven tot Eykenduynen, op wiens Sark gehouwen stonden dese vier Quartieren, als

VANDER MEER. DE WILT VAN BLEYSWYK.

VAN RUYVEN. HEERMAN.

Hadde getrout *Margareta vander Houve*, dochter van *Adriaan*, en van *Elisabeth van Cranenburg*, *Engelberts* dochter, hier vooren gemelt; sy hebben gewonnen vijf soonen, als

Adriaan vander Meer, volgt.

Engelbert vander Meer, troude *Maria van Dorp*, *Cornelis* dogter, hy stierf voor sijn vader, anno 1513. en wan een dogter *Geertruyt vander Meer*, die te man hadde *Adriaan Persijn Hendriksz*, en wan kinderen.

Arent vander Meer, was Heere van Cranenburg in Haag-ambagt, daar mede verlyt by dode van sijn vader den 27. Octob. anno 1514. en liet na Mr. *Arent vander Meer*, Advocaat voor den Hove van Holland geboren na sijn vaders doot, was mede Heer van Cranenburg, daar mede verlyt anno 1555. hy voerde om het selve proces, met den Heer van Duyvenvoorde, waar in hy triumpheerde, en het naderhandt cedeerde aan *Adriaan van Duyvenvoorde*, anno 1558. stierf sonder oir.

Pieter vander Meer, liet naar *Symon Pietersz. vander Meer*, van wien is gekomen I. *Anthony Symonsz vander Meer*, die proces sustineerde over de jagt voor Meesterknapen van Hollandt, als sijnde gegyselt door *Francois de Viry*, als Houtvester van Hollant, waar in hy anno 1586. triumpheerde, liet na een dogter *Elisabeth vander Meer*, II. *Pieter Symonz vander Meer*, die stierf anno 1631. en wan 1. Mr. *Tibrant vander Meer Pietersz*, die in een oploop anno 1623. tot Maassluys gequetst wert, daar hy van stierf, leyt begraven aldaar op 't Choor. 2. *Hubert vander Meer Pietersz*, van wien desc[illegible] overig sijn. 3. *Maria vander Meer Pietersz.* 4. *Cornelis vander Meer Pietersz.*

Beyer vander Meer, jongste soon van *Huybert vander Meer*, wert mede verlyt met de Heerlijkheydt van Cranenburg, by dode van sijn broeder anno 1519. hy liet naar I. *Huybert vander Meer*, Heer van Cranenburg daar mede verlyt anno 1539. II. *Margareta vander Meer.*

ADRIAAN VANDER MEER, oudste soone van *Huybert vander Meer*, en van *Margareta vander Houve*, was Heer van Cranenburg in Bleyswijk, hadde getrout *N. van Polanen*, liet na

Dirk vander Meer, volgt.

Cornelis vander Meer,

Gerrit vander Meer, sy beërfden met hun drie gebroeders het voorsz goet van Cranenburg, het welke sy en haar erfgenamen in verscheyde partyen hebben verkogt.

Cor-

DIRK VANDER MEER, soone van *Adriaan vander Meer*, en van *N. van Polanen*, troude by dispensatie van Paus *Clemens Marius van Assendelft*, *Jans* dochter, sijn nigte; en lieten na

Cornelis vander Meer, volgt.

Ian vander Meer, doodgeschoten in het secoureren van Haarlem.

Job vander Meer, stierf sonder oir.

Wouter vander Meer, bleef in een uytval in de belegeringe van Leyden.

CORNELIS VANDER MEER, soone van *Dirk vander Meer*, en van *Maria van Assendelft*, werd Poorter tot Leyden anno 1549. en was anno 1573. Burgemeester aldaar, hadde getrout *Nanna van Outshoorn*, *Cornelis* dochter; hy stierf anno 1577. lieten na

Dirk vander Meer, volgt.

Cornelia vander Meer, sonder oir.

Catharina vander Meer, getrout met *Jan van Borssen*, die na liet *Frans van Borssen*, Schepen tot Leyden.

Gerrit vander Meer, sonder oir.

DIRK VANDER MEER, soone van *Cornelis vander Meer*, en van *Nanna van Outshoorn*, is gebooren anno 1558. troude *Rosetta van Harmelen*, dochter van *Jan*, en van *Maria van Slingeland*, en wan onder andere kinderen *Claas vander Meer*, Burgemeester der Stad Leyden, en Rentmeester van de Universiteyt aldaar.

't Huys te CROOSWYK.

't HUys te Crooswijk, is jegenwoordig niet meer in wesen, plag eertijds toe te hooren aan het Geslachte van Crooswijk tot Dordrecht, dat daar van sijnen naam hadde. *Croesvicum ultra Rotam annexum*, seit *Junius*.

't Huys te DUYN.

't HUys ter Duyn by Seven huysen, het Stamhuys van de Edelen vander Duyn, plag te leggen in een kleine Bosschadie; *Duinum Castellum*, seit *Junius*, *apud pagum Sevenhusum*, *cujus situs fuit olim medio in saltu*, *in rudetum aliquando collapsum*, *cujus possessio est penes clarissimum virum Jacobum Duinum Sprangæ Dominum*.

't Slot ter GOUDE.

DIt Slot is omtrent den jare 1330. gebout geweest door *Ian van Henegouwen*, broeder van Graaf *Willem* van Holland de Goede, die de Stad met de Heerlijkheid vander Goude toebehoorde door gifte van sijn vader Graaf *Ian de II.* Desen *Ian van Henegouwen*, liet maar ene dochter na, die was Vrouwe vande Goude, Schoonhoven en Tertolen, getrout met *Lodewijk* Grave van Blois in Vrankrijk, (waar van het landt rontom der Goude het landt van Blois genoemt wierde) naderhant is het onder de Domeinen van Hollandt geraakt, en hebben de Graven altijd aldaar een Castelein gestelt, welke onder andere sijn geweest *Ian van Treslong*, Ridder anno 1480. *Jacob van Borssele*, *Elbrecht van Assendelft*, Heer van Couriaen anno 1585. *Cornelis vander Mijle*, anno 1587. *Adrianus Swieten* overleden anno 1584. Dit Casteel is daar na afgebroken, en plegen daar in wel eer alle de hantvesten oude brieven en Registers van Hollandt bewaart te werden. Sie van de beschrijvinge der Stad Goude boven het V. Hoofdstuk No. 50.

't Huys te HILLEGAARTSBERG.

't HUys te Hillegaartsberg met een Cappelle, plag te liggen een myle van Rotterdam, op eenen heuvel, sijnde rontom leeg weylant, en heeft voormaals gehoort aan 't geslagt van Mateneesse: hier plag, soo men schrijft, te wonen, een wonderlijke Vrouw of maagt, *Hildegard* genoemt, daar de plaats sijn naam af soude hebben, en die gelijk eertijds de Sibillen veel dingen soude gepropheteerd hebben, dewelke lange na haar doot souden geschiet sijn; dewelke *Adrianus Junius batav. cap.* 110. getuygt gesien te hebben; hy schryft daar van aldus: *Hildegardis castelli una cum templo ruinæ in edistore tumulo, qui in solo circum quaque uliginoso & plano in speciem tribunalis assurgit, milaris fermè unius spatio à Roterodamo disjuncta visuntur, in quo Hildegardis fatidicæ fœmina, alterius cujusdam Sibyllæ aut Carmentæ (cujus effata atque oracula præsentem temporum conditionem pulchrè exprimentia inspexisse aliquando memini) ædificium stetit, turris lacera supereft, dominium nunc penes Joan. Mateneſium, cujus facta paulò antè mentio est.*

't Huys te HODENPYL.

DIt Huys is eertijdts beseten geweest by de Edele verstorven Stamme van Hodenpyl, leggende jegenwoordig mede vervallen en sijnde maar een Woninge. *Hodenpiliorum*, seit Junius, *nobilis minimeque obscuræ olim gentis Castellum in Vlaardingensi solo dirutum jacet.*

't Huys te MATENESSE.

't HUys te Mateneesse is een out vervallen Slot, digt onder de Stadts Vesten van Schiedam van allen tyden aangekomen hebbende het Ridderlijk geslagte van Mateneesse, waar van voor eenige jaren als noch een vierkanten toorn is te sien geweest.

't Huys te RIVIERE.

PLag een out huys te sijn, en te staan op de kant vande Riviere de Mase, maar sedert den aanwas van 't lant is meer dan 1000. schreden vande Mase gelegen, en heeft met het huys te Mateneesse altijd gehoort aan het geslagte van Mateneesse, sijnde voor desen aan een van die Heeren by den Grave van Hollandt gegeven. Adriaanus Junius schryft daar van aldus: *Vetus arx Riverium, nomen habet ab amne (quem Rivie-*

ram vernaculus sermo vocat Mosa, in cujus gurgite antiquitus stetit, : nunc alluvionis beneficio ad mille passuum & amplius intervallum ab eo disunctum, quondam Hollandiæ Comitum peculium, Mateneſiæ genti a Principibus condonatum, postquam interierat castellum familiæ cognomento dictum, à Sciedami oppiduli manibus fossâ intermedia interstinctum: in quo vetustâ turris eaque excelsa quadrato opere in sublime surgit, ita ut phari vicem propemodum præbere potuerit; cujus dominium ad Joannem Mateneſium, virum cum politicis virtutibus, tum nobilitatè generis clariſſimum spectat.

't Huys te SPANGEN.

DIt Huys was eertijds doen timmeren by een Ridder van den Edelen geſlagte van Spangen, gekomen uyt een jonger ſone der oude Burggraven van Leiden, maar wert verdeſtrueerd, met meer andere Sloten door 't quaat bedrijf van die van Delf, anno 1359. en by die van deſen geſlagte weder opgebout ſijnde, is anno 1573. met den oorlog weder verdeſtrueerd; Sie hier van breder hier boven pag. 1102.

't Huys te SPIERINGSHOEK.

DIt Huys leit in ruine tuſſchen Schiedam en Vlaardingen, hebbende voor deſen altoos toebehoort het Edele geſlagte van dien naam; ſijnde naderhandt maar een Woninge geworden, en laaſt gehoort hebbende aan de Heeren van Gouriaan uyt de Familie van Schagen.

't Huys te STEENHUYSEN.

't HUys te Steenhuyſen heeft eertijts omtrent Vlaardingen gelegen, en was de woonplaatſe van het Edele geſlagte genoemt Steenhuyſen, gekomen uyt een jonger broeder van Raaphorſt, dog al lange jaren verſtorven.

't Huys te STERRENBURG.

IS geweeſt een Adelijk Huys geſproten uyt het Ridderlijk Geſlagt van Cralingen, en gehorende aan den Geſlagte van Waſſenaar. *Adr. Junius. Visuntur ad Sciam amnem & Vestigia Castelli Sterreburgi, sive a defectis stellis, sive a positu turrium stellæ Hexagonæ non absimili nuncupati, cujus possessio longa serie ad Duivevordiam Stirpem refertur.*

't Slot van VLAARDINGEN.

SIe 't gene wy in 't brede van Vlaardingen ſchryven hier boven V. Hooftſtuk No. 31. p. 178. Van het oude verdronken Vlaardingen ſchrijft *M. vander Heurn* aldus; Het oudſte Caſteel en Stadt van Vladeringe, in 't jaar 1082. gelegen hebbende op de Wateringen vande Marlinge en Theurlede leit men'er Zee, en Maaſwateren verſlonden, tot onderſcheid van 't tegenwoordig Vlaardingen op de Maas gelegen. Van het tegenwoordige Vlaardingen, ſchryft Gouthoven als volgt: Grave *Herman van Vetingen*, genoemt *Contractus*, die in 't Jaar 1065. leefde, in Zwitſerlandt, vermelt van de Stede van Vlaardingen in ſijn Latynſche Chronijke, noemende Grave *Diedrik* die te Dordregt doot bleef, den Markgrave van Vlaardingen, anno 1046. waar uyt men ſoude mogen ſpeuren, dat in dien tijt Vlaardingen wel de vernaamſte plaatſe in 't Landt was: maar ſulx is dien Autheur te vergeven die by de 200. mylen van hier woonde, en in Hollandt mogelijk noyt en was geweeſt. Wat daar van zy, immers datmen nu Vlaardingen noemt, en ſtaat niet op die plaatſe daar out Vlaardingen ſtont, dat over 600. jaren vernielt wert, blijkende ſoo by den voorſz Hiſtorie-ſchryver, als by den Chronijk-ſchryver *Lambert van Schafnenburg*, Monnick geweeſt in de Abdye van Hirtsberg op de Frontieren van Doringerlandt, anno 1077. den welken op 't Jaar 1047. Vlaardingen en Rijnsburgh twee ſtercke Steden of Plaatſen noemt, ſeggende, dat den Roomſchen Keyſer den Rijn nederwaarts komende met ſijnen Leger te ſchepe, die gewonnen heeft op Hertoge *Gozert*, en ſijn medehulper Grave *Diedrik*, en ſtelt deſe twee plaatſen gelegen in Vrieſland, dat hy Freſiam noemt: want gelijk elders geſeyt is, ſo en is Hollant geen ſo ouden naam, en wert dit Lant eertijts onder Vrieſlandt begrepen, en blijkt albier uyt, dat den naam van Hollandt in 't jaar 1047. nog niet in 't gebruyk en was, of bekent, immers niet in vreemde Landen. Den gront van out-Vlaardingen is over meer dan 400. Jaren met de Huyſen vergaan, door 't gewelt van 't Zee-water en van de Maſe. Ende Nieu-Vlaardingen is maar een groote Vlecke, alwaarmen niet een teecken en ſiet van een ouderyt, de Inwoonders haar met Viſſcherye meeſt generende. En men meynt dat Vlaardingen ſijnen naam heeft van 't verdingen vanden Tol, dien men albier van ouden tijden plag te betalen den Heeren van Waſſenaar, den welken d'Ambachtsheerlijkheyt van Vlaardingen noch is toebehoorende. Dus verre *Gouthoven*.

't Huys te WENA.

't HUys te Wena, digt by Rotterdam, were het Hof geheten, (waar af het Hofpoortken aldaar is genoemt geweeſt,) plag een Slot te ſijn, daar de Edelen van Wena, namaals Heeren van Gyſſenburg, haren naam afvoeren, ſijnde geſproten, ſoo als Gouthoven ſchrijft, uyt een jonger broeder des Heeren van Waſſenaar. *Eloquem longius ab eo oppido*, ſeit Junius, *Roteradomo ſcilicet, ad Rotæ ripam ruinæ arcis Viennenſis, quæ Wena depravate nominatur, Curia vulgo dicta, unde & oppidi pertenuem manſit Curialis.*

Adelijke

Digitized by Google

Adelijke Huysen, Sloten, en Castelen, soo die van ouds gelegen hebben, als die nog leggen in den Lande van

229 # ARKEL en ALTENA.

't Oude Slot van ALTENA.

TOt Altena, daar het gantse Land van Altena sijn naam van heeft, plag een ouden Toorn te staan, en is daar eertijds een seer oud Slot geweest, gelegen op een heuvel, 't welk anno 1395. swaarlijk belegert wierde door Hertoch *Albregt van Beyeren*, doe de ballingen, die *Alijd van Poelgeest*, sijn boele, met *Willem Kuyser* doodgeslagen hadden, daar op geretireerd waren. Dese seer oude Heerlijkheid van Altena plag van ouden tijden Leen te zyn van den Grave van Cleve, tot dat in 't jaar 1332. Grave *Willem de Goede* de overigheid van dese plaatse koft van Grave *Dirk van Cleve*, dan de Heerlijkheid en het goet ofte inkomen heeft al't sedert den jare 1155. toebehoort de Heeren van Hoorn, (namaals Graven gemaakt) soo dat te dier oorsake de Heeren ofte Graven van Hoorn, Leenmannen waren, en altijd geweest zyn van de Graven van Holland, 't sedert dat Heer *Willem van Hoorn* troude d'erfdochter van den Heere van Altena; een van sijn nakomelingen, als Heer *Willem van Hoorn*, van Altena en Gaasbeek, troude ontrent het jaar 1310. Vrouwe *Oda*, erfdochter van Heer *Claas van Putten* en *Stryen* in Holland, en wan daar by drie dochters, als 1. *Joanna van Hoorn*, Vrouwe van Putten en Stryen, van haars moeders wegen, en Vrouwe van Gaasbeek van haars vaders wegen, en hadde te man Heere *Jacob van Abcoude* en *Wijk*. 2. d'Ander dochter hadde te man Heer *Jan van Heukelum*. 3. Vrouw *Oda*, hadde te man Heer *Ian van Polanen* en *vander Lecke*, en hadden alle drie kinderen; de voorsz Heer *Willem van Hoorn* hadde voor sijn twede wijf 's Graven dochter van Cleve, en hadde daar by twee soonen, Heer *Gerard van Hoorn* en *van Altena*, die noch ongehout zynde, in 't jaar 1345. in den slag te Staveren van de Vriesen verslagen werde, en Heer *Willem van Hoorn* en *Altena*, die te wyve hadde Vrouw *Lijsbeth*, Heeren *Ians* dochter *van Arkel*, en wan *Willem*, Heere van Hoorn en Altena, wiens soons soone Heer *Iacob*, werd gemaakt anno 1450. den eersten Grave van Hoorn, en leefde noch anno 1494. hadde getrout des Graven dochter van Meurs, en wan *Iacob* de tweede Grave van Hoorn, en seventiende Heere van Altena, die te wyve hadde Vrouw *Ienne*, dochter van Heer *Lodewijk van Gruythuysen*, Stadhouder ofte Gouverneur van Holland. Den voorsz eersten Grave *Iacob* wert namaals Monik Minderbroeder, gelijk mede werde sijnen jongsten soone, Heer *Ian van Hoorn*, Bisschop van Ludik, anno 1484. soo dat, als desen sijn eerste Misse sang, zynde noch Bisschop, soo sang sijnen vader, zynde Minderbroeder en Diaken, het Euangely, in den jare 1486. en stierf in 't jaar 1505. Den voorsz *Iacob* de II. Grave van Hoorn, wan twee sonen, als *Iacob* de derde Grave van Hoorn, en Heere van Altena, den welcken anno 1536. volgende de Keyser *Caarle de V.* in 't Leger voor Marseillen in Provence, sonder kinderen stierf, hoe wel hy drie Vrouwen gehadt hadde, als Vrouw *Margriete van Kroy*, suster van den Prince van Chimay. 2. N. suster van *Hendrik* d'eerste Hertoge van Wirtenburg, en 3. Vrouw *Anna*, suster van *Maximiliaan* van Bourgoenjen, Markgrave vander Veer, Stadhouder van Holland, hem succedeerende sijnen broeder *Ian* de vierde Grave van Hoorn en Heere van Altena, die mede stierf sonder kinderen, hoe wel hy te wyve gehadt hadde Vrou *Anna van Egmont*, suster van *Maximiliaan* Grave van Bueren en Leerdam, dewelke nog weduwe leefde in 't jaar 1567. en 't Graafschap van Hoorn en Heerlijkheyt van Altena' beerfde Heer *Philips van Montmorency*, Heere van Nevele: wiens ouders waren Heere *Ioseph van Montmorency*, en Vrouw *Anna van Egmont* voorsz; sijn Grootvader en Grootmoeder waren *Philips van Montmorency*, Heere van Nevele, en Vrouw *Maria van Hoorn*, erfdogter van Heer *Frederik van Hoorn*, Heer van Montigny, die een jonger broeder was van *Iacob* de tweede Grave van Hoorn, en van Heer *Ian* Bisschop van Luyk, en Minderbroeder voorsz. De voorsz Heer *Philips van Montmorency*, Grave van Hoorn en Heer van Akena, stervende eene deerlijken doot te Brussel, anno 1568. sonder kinders, maakte by testament Hoorn en Altena sijn weduwe, Vrouw *Walburg van Nyenarent*, die alsoo Vrouw van Altena wert, en in 't besit quam mits de peys-making te Gent anno 1576. sijnde te vooren Hoorn en Altena geconfisqueert t'sedert den jare 1567. sy stierf anno 1600. hebbende te vooren Altena met Wourcum verkogt aan de Heeren Staten van Hollandt voor 90. duysent guldens: en so is de Heerlijkheyt van Altena aan de Domeynen van Hollandt gekomen, daar het een Leen van plagte te sijn.

Onder Altena en Wourcum behoren het Slot Louvestein, gelegen op de punt vande byeen-loop vande Maas en Wale, Almkerk, Gyssen, Ryswijk, Neereyl, Opeyl, Uytwijk, Waarthuysen, Emmikhoven, Sleewijk, den Hil. Sie hier van mede boven 't V. Hoofstuk No. 54. p. 197.

Den BURGT en 't oude CATSEEL van de Heeren van Arkel; mitsgaders 't Slot aande MERWE.

VAn desen Burgt, gestigt by *Foppo van Arkel*, schrijft *Kemp* in sijn beschryvinge van Gorinchem aldus: „ Maar 't geene den mee-

Digitized by Google

„ ſten Luyſter gaf, was 't opbouwen vande Co-
„ ninglijke Borgt tot Arkel, van grote gehou-
„ wen harde ſteen, by ſijn Vader van boven
„ doen komen, (merkt, Coninglijke Borgt,) een
„ naam voorwaar te groot voor een Heer die niet
„ een Stad boude, die ſelfs de Graven van Hol-
„ landt te prats geweeſt ſouw ſijn; waar uyt te
„ ſpeuren is de treffelijckheid van dien, hoewel
„ niet beſchreven, wat Plein, wat Voorhof,
„ wat Eetſalen, wat Kameren, wat Luſthoven,
„ en Boomgaarden deſen *Fop* daar hadde, tot
„ cieraad van ſijn Hofhouden. Deſen Burgt
wierd naderhand wederom afgebroken by Heer
Jan van Arkel, de elfde, welke aan 't Ooſten
buyten by Gorinchem een Slot boude, niet min
heerlijck als het voorgaande; Den voornoemden
Kemp ſchryft'er aldus van: „ Deſen Heer *Jan de*
„ *XI.* timmerde aan 't Ooſten buyten by Go-
„ rinchem een Keiſerlijk Paleis (aanmerkt Kei-
„ ſerlijk, hoe groots, hoe prats, hoe trots) dat-
„ men hiet de Burg of 't Hof van Arkel, mits
„ hy doende afbreken de Coninglijke Burgt tot
„ Arkel, de ſteenen, balken, en andere ſtof-
„ fen, wederom gebruykte tot dit Slot, daar hy
„ en ſijne naſaten bleven wonen; men wil ſeg-
„ gen, dat'er in gants Duytſlandt diergelijck
„ geen en was; een Perel aan de Kroon van Go-
„ rinchum, ſoo kleine Stadt te brallen met een
„ cieraad, dat het wytvermaarde Duytſlant de
„ ogen uytſtak. Het hoge Hof had in 't omgaan,
„ ſeven onwinlijke Toornen, met een hoge,
„ lange wyde Zaal, en een ſchoone Cappel, ko-
„ ſtelijk vercierd, daar de Heeren, Vrouwen, en
„ Kinderen van Arkel den Godsdienſt hoorden;
„ 't middelſte Hof had vier groote ſwaare toor-
„ nen, en dees beide Hoven elck een grote wyde
„ omgaande graft; maar 't nederſte Hof, had
„ rontom een grote dicke hoge Cingele-Muyr,
„ met veel ſtercke Toornen omgaans, en een
„ groote Voorpoort; in 't middelen van 't Ne-
„ derhof ſtont een grote ſchone Kerk, met een
„ Choor, daar de gemeene dienaars van d'Heer
„ van Arkel, dagelijx dienſt hoorden; deſelve
„ Burg had ook ſchoone Hoven en Boomgaar-
„ den, en langs de Steeg of Dalemſe weg grote op-
„ gaande bomen, een werck 't geſigt vande aan-
„ ſchouwers met verwondering ſterogig na ſig
„ treckende, gelijk de Zeil-ſteen het yſer en ſtaal.

Hertog *Willem van Beyeren*, Grave van Hollandt, geworden ſijnde Heer van Arkel en Gorinchem, en willende uytterlijck betoonen den inwendigen haat, die hy tegen Heer *Ian van Arkel*, droeg, tragte naderhand ſo het hem mogelijk was ſelfs de gedagtenis vande voorgaande Arkelſe magt uyt te roejen, als 't bleek aande vernielinge vande trotſe Keiſerlijke Burgt van Arkel, die haar hoornen opgeſteken hadde boven alle de Caſtelen van gants Duytſlandt, meer dan hondert tagtig jaren, ſedert het jaar 1230. Op deſe braakt hy dan ſijn gramſchap uyt, doetſe uyt den gront opgraven, de toornen en muyren onder uythouwen, en al 't getimmer onderſchoren met grote balken en blocken; toen een groot vuur daar onder geſtookt ſijnde, doet hy het gantſe gebouw t'eenemaal verbranden, en tot een puynhoop werden. Naderhand heeft *Carel de Stoute* in den jare 1461. het derde Caſteel beginnen te ſtigten, welx gelijk van grote, dikte, en rondigheid van Toornen weinig te vinden was. Want den eerſten Tooren was dik van muren 36. voeten en bleef boven dick 19. voeten, uytter-maten konſtig gewrogt, met ſterke gevangeniſſen, gewulfde kelders, heerlijke yſere tralien, door welke als door andere ſpiegaten, 't ligt geſchept wierde, hebbende binnen een ſchoonen Bornput, die 't helder ſtroom water uyt de Merwe ontfing; Den tweden Toorn was even ſoo dick maar niet ſo hoog opgehaalt; Den derden Toorn bleef onvolmaakt, alles van blauwen ſteen, uyt het ingewand vande Luyxe-bergen gebraakt. Boven op den eerſten Tooren, wierden daar na gemaakt van grauwen Arduyn veel ſchoone kameren, met veel ſolders, met blauwe daken, en veel Heerlijke ligten en venſteren boven, binnen muurs een vierkante plaats en veel woningen; ook een hogeren uytſtekenden Toorn, met brede ſtene wenteltrappen, boven een krans of omgang vanden vierkanten Tooren, met een trap, en binnen een Cooren-molen om met paarden te malen; buyten het blauw werk was een ſchoonen Cingel, vanden grooten Tooren, daar men rontom uyt ſien kon, te water en te land; met een aflopend dak heerlijk t'aanſchouwen; rontom met een wyde gragt; in 't bovenſte vande Burgt, na de Merwe ſy, ſtont een groten vierkanten Tooren, genaamt Barbaryen, na 't Ooſten *Hertog Carels Torentjen*, met luſtig uytſien over 't water, voort eenen Toorn *Bourgondien* genaamt, diep aande ſtroom uytſtekende met hoge muuren; aande poort, ſtont Hertog *Philips van Raveſteins Toorntje*, in 't bovenſte Voorhof was een Cingel muur met hoge ſtene bogen, daar in een poort was en Toren, met een Valbrugge na 't nederſte Hof, en een gragt daarom, met een ronden Toorn op den hoek na de Stadt Toorn, (onder was de Pynbank) boven plat overwelft, met een Kerk daar in; 't nederſte Hof had ſchone Hoven; een groten Lindeboom met een ſeting, overmuurt, grote lange ſtallen, een poort en gragt ter Stad waart, en Almeyen daar voor. Dit Caſteel, deſe voortreffelijke Toorens, Poorten, Muren, Cingelen, en andere heerlijke gebouwen, ſijn begonnen afgebroken te worden, inden jare 1578. en ten leſten tot den gront toe vernielt anno 1600. hebbende in alles geſtaan 117. jaren, van 1561. tot 1578. en voort ſtuxgewyſe tot 1600. Sie vande Stad Gorinchem ſelfs boven in 't V. Hoofſtuk N°. 53. pag. 197.

't Slot te ASPEREN.

GEhorende tot de Heerlijkheid en het Stedeken van Aſperen, zynde een uytgifte en gedeelte geweeſt, van de oude Heerlijkheid van Arkel; en is ſedert den jare 1460. (als wanneer *Ruiger vanden Boetzelaar*, op het voorſz Slot wierde doodgeſchoten) aan het Geſlachte van Boetzelaar gebleven. Sie boven in 't V. Hoofſtuk, N°. 57. en in 't Geſlacht van Boetzelaar fol. 874.

't Slot

't Slot te EVERSTEIN.

DIt Slot is volgens tuyge van *Abraham Kemp*, in sijn beschrijvinge der Stad Gornichem en Lande van Arkel, anno 1363. door *Otto* de 16. Heer van Arkel, in sijn Heerlijkheid van Arkel, aande Leck van nieus uyt de gront gedaan opmaken; Den voornoemden *Kemp*, noemt het selve *'t schoon heerlijk Casteel Everstein*; hy voegt'er by, *Hy dede ook de Stede Gaspairn en 't Slot te Hagestein met diepe Gragten en hoge Muren en Toornen sterk maken.* Alle dese Plaatsen lagen maar een vierendeel myl weegs van den anderen, omtrent Vyanen, soo digt aande Leck, dat Everstein nu vanden selven stroom altemaal afgespoelt is. Anno 1405. soo heeft Hertog *Willem van Beyeren*, Grave van Hollandt, in Oorlog sijnde met Heer *Jan van Arkel*, en versterkt met die van Utregt, 't selve Slot belegert; den Heer van Arkel hadde daar op gesonden de Heeren van Broekhuysen, Hoogstraten, Heer *Willem van Ranst*, en Heer *Hendrik van Nyestein*, des Heeren van Arkels Bastard broeder; Hertog *Willem* liet drie grote Blokhuysen opslaan 't een boven Everstein op de Leck, (die hy daar hadde doen toepalen, om den Vyandt alle toevoer te benemen) de twee andere voor de Stadt Gasparen, en 't Slot Hagestein, latende een diepte graven van 't eene Blokhuys tot het ander, om de Stadt en 't Slot het uytkomen te beletten; leide ook veel volx op de Bolwerken, daar de Stadt en Castelen dikwils mede aangetast wierden, dog met weinig succes; dies hy met *Fredrik van Blankenheim*, Bisschop van Utregt resolveren moest, deselve met meerder macht aan te tasten; 't Sloth van Everstein wert derhalven door Blankenheim van de Uytersche syde besloten, terwijl Hertoch *Willem* de Stadt Gaspairn en 't Slot van Hagestein mede belegerd, en grote stucken daar voor doet brengen; dies die beide sich in sijne handen overgaven; de Burgvoogd van Everstein, die met sijn volk soo seer benaut was, datse Paarden, Katten, en Rotten tot spyse moesten eten, gaf daar op mede het Slot aanden Bisschop over, welke dat Casteel, boven 't welke, seit *Kemp* geen sterker in gants Nederlandt was, dewijl den groten Toorn staande in de Leck, boven in 't hoogste 18. Lant voeten dik was, ter aarden toe liet afbreken, soo dat het nu altemaal inde Leck afgedreven leit. Den voornoemden *Kemp* verhaalt, dat Hertog *Willem* tot dit beleg die van Amsterdam een groote somme gelts hadde afgeleent, en dat hy haar daar op verlof brieven gegeven heeft, om op haar Stadt te mogen verkopen te lyf of los rent 100. nobelen s'jaars.

't Slot te HAGESTEIN.

DE Stad en 't Slot van Hagestein, mitsgaders de Stad Gaspairn, en 't Slot van Everstein, lag volgens 't getuygenis van *Kemp*, voor desen maar een vierndeel mijl weegs van den anderen; en is het selve anno 1405. wanneer Hertog *Willem*, met Bisschop *Frederik van Blankenheim*, dese drie plaatsen belegerd, en in sijn gewelt gekregen hadde, mede verdestrueerd en tot de gront toe afgebroken geworden; *Kemp* verhaalt dat Hertog *Willem* beide die plaatsen, namentlijk Gaspairn en Hagestein, tot aan 't sant toe liet verbranden, en daar soo lange bleef leggen, tot dat alle Toornen, Muren, en gebouwen geslegt waren, soo datmen de straten met de ploeg eiren konde; Sie van het beleg van dese plaatsen even te voren in de beschryving van het Slot Everstein.

't Huys te HEESBEEN.

IS laatst geweest in den het Geslachte van Turk, die het selve door huwelijk hadden bekomen van *Margareta van Egmont*, die een wettige suster was van den eersten Grave van Egmont.

't Huys te HEMERT.

LEggende tegen over Heusden, en voor desen mede aan het Geslachte van Turk behoort hebbende.

't Slot te HEUKELOM.

DIt is een seer oud Slot, daar altoos de Heeren van Heukelom gewoont hebben, en heeft de gedaante van een van de alleroudste Sloten van Holland; *Adrianus Junius* schrijft'er aldus van, *Heuclomum ad Lingam positum, oppidulum vetustum & inclinatum, arcem habet antiquissimam, Herculis Alamannici, si diis placet, opus; cujus Domini ab Otbone minore natu filiorum Johannis Octavi ejus nominis ex Herculana domo, originem duxere, qui primus Dominium illud a vivo patre donationis titulo accepit.* Men meent dat dit Slot by de Heeren van Arkel omtrent het jaar 1200. gebout is; Het werd by *Regino* op het jaar 1284. vermelt, doch werd qualijk by hem *Hululim* genoemt. *Otto van Arkel*, jonger soone van *Jan* de VIII. Heer van Arkel, was de eerste die den tijtel van Heer van Heukelom gegeven is. Sie boven in 't V. Hoofdstuk, N°. 58. p. 198. en in 't Geslacht van Arkel p. 850.

't Slot tot HEUSDEN.

HEbbende een seer dikken ronden Tooren is doen bouwen by Hertoch *Jan van Brabandt*, doen hy Heusden belat, omtrent den jare 1240. alwaar sedert altijd een Castelein gewoont heeft; Dese Stad heeft al voor de instellinge vanden eersten Grave, soo als Gouthoven schryft, bysondere Heeren gehadt, de welcke in mannelijker linie de Heerlijkheid beseten hebben, tot den jare 1334. doen stierf *Jan de IX.* van dier namen, den lesten Heere van Heusden, die voor sijn doot Heusden verkochte aan Hertoch *Jan van Brabant de III.* dier namen, door tusschen-spreken Heeren *Ians van Cranendonk*, en Heer *Jans van Elshout*; hier tegens waren seer met alle haar macht den Grave van Saffenburg, die 's Heeren van Heusden suster te wyve hadde, en Heer *Jan van Heusden*, Heere van Drongelen sijnen Oom, met sijn vyf sonen, so dat te dier

Digitized by Google

oorſake de Heere van Drongelen vanden Hertog van Brabandt uyt ſijn Heerlijkheid verdreven werdt: dan den Grave van Saffenburch, ſeggende dat ſijn wyf als ſuſter vanden leſten Heere, naarder was als haren Oom den Heer van Drongelen, is by den Hertoge van Brabandt gereyſt, om te ſien of hy tot ſijn gerechticheid konde komen, en verſocht dat hem Heuſden gelaten ſoude werden, mits 't ſelve vanden Hertoge te leen houdende, en hem daar voor hulde en manſchap doende: maar ſiende dat dit te vergeefs was, ſeer qualijk te vreden ſijnde, is Saffenburg haaſtelijken naar den Grave van Hollandt gereyſt, en heeft ſijn regt den Grave voor een ſomme van penningen verkocht: waar uyt oorloge tuſſchen Brabandt en Holland op-rees, dan de Peys gemaakt ſijnde, tot naardeel vanden Grave van Saffenburg, heeft hy Braband met rooven en branden gequelt: dan is de ſake ten leſten dus verdragen tuſſchen haar beyden, dat Saffenburg alle ſijn recht op Heuſden, den Hertoge van Brabandt ſoude overgeven, en ſoude jaarlijx ontfangen erflijk 300. goude Kroonen, en hier voren wert de ſtede van 's Hertogenboſch borge, den Hertoge van Brabanpt, noch Saffenburg niet achtende dat hy Grave van Saffenburg ſijn regt te vooren aan den Grave van Hollandt hadde verkoft. En alſo korts daar aan Oorloge op-rees tuſſchen *Wencelyn* Hertoge van Brabandt, die Hertoge *Ians* van Brabandt voorſz. outſte dochter te wyve hadde, en tuſſchen *Lodewijk* Grave van Vlaanderen, om 't beſit der Heerlijkheid en Stede van Mechelen, naar dat ſy den anderen veele ſchade aangedan hadden, hebben ſy beyde haar verſchil en de ſake verdragen aan Hertog *Willem van Beyeren*, Gaave van Hollandt, ontrent den Jare 1350. den welcken ſijn vonnis tot voordeel van den Hertoge van Brabandt uytgeſproken heeft, met deſe naarvolgende korte woorden, Mechelen dijn, Heuſden mijn, willende ſeggen, dat hem ſoo grooten recht quam op Heuſden, als den Hertoge van Brabandt op Mechelen, eenſdeels uyt den koop gedaan van de Actie's Graven van Saffenburch, als voorſeyt is, als mede om dat eertijdts in 't jaar 1290. Grave *Dirk van Cleve*, (van welke en ſijn Voorouders men Heuſden te leen te houden plach) alle ſijn opperrecht aan den Grave van Hollandt *Floris de V.* liberalijk overgegeven en geſchonken hadde, doen ſy te ſamen aan Tafel ſaten, ſijnde den Grave van Cleve ſijnen Neve van Hollandt komen beſoeken, en van die tijdt af ſoo hiel den Heere van Heuſden ſijn Heerlijkheid te leen van den Grave van Holland: maar onlanx daar na, alſo onruſt en queſtien opgereſen waren tuſſchen den Heere van Heuſden, en die van 's Hertogenboſch, en hy den Grave van Hollandt als ſijn Over-heer, en ſy den Hertoge van Brabandt als haren Heere tot hulpe geroepen hadden, heeft den Hertog, die eerſt inde wapenen en op de been was, Heuſden lichtelijk overvallen en ingenomen, en ſoude Heer *Ian van Heuſden* ſijn Heerlijkheid weder krygen, ſo moeſt hy de ſelve eerſt met ſijn nakomelingen van den Hertoch te Leen ontfangen, en hier uyt, als mede uyt den koop gedaan by den Hertoch, van den leſten Heere van Heuſden als voorſz. is, pretendeerden den Hertog van Brabandt groot regt op Heuſden, dan de ſake namaals afgeloopen ſijnde, als hier voren is verhaalt, is met de uytſprake, Mechelen dijn, en Heuſden mijn, de Stadt, Slot, en Heerlijkheid van Heuſden, voorts aan Holland gekomen en gebleven, en de palen van den ſelven Lande met een goede Stede en veel Dorpen verbreet: en om mede te vreden te ſtellen den Heere van Drongelen, heeft Hertoch *Willem van Beyeren* voorſz beweegt, dat den Heere van Drongelen hem alle ſijn regt op Heuſden overgaf, en hy ſoude weder erflijck vanden Grave van Holland te Leen ontfangen en genieten de Heerlijkheden van Eethen en Meeuwen. En ſijn hier van tot Nivelle in Walsbrabandt d'originele Brieven, van date den 10. Mey 1366. gegeven te S. Geertruydenberg, waar by mede Hertog *Wenſely van Luxenburg*, en *Ianne* Hertoginne van Brabandt ſijn wyf, voor haar erfgenamen overgeven en quiteren, aan Hertoch *Willem van Beyeren*, Grave van Hollandt, alle haar recht op 't Caſteel, de Stad, en Heerlijkheydt van Heuſden, behoudens het Klocke-geſlag binnen de Stadt en Heerlijckheid voorſz.

Onder deſe Stad behoren de Dorpen Herp, Hedikhuyſen, Vlymen, Engelen, Cuyk, Onſenoort, Outheuſden, Elshout met Hult en Baartwijk, Doveren, Drongelen, Genderen, Babilonienbroek, Heesbeen, Aalburg, Wyk, Veen, Eeten, Mewen; ſie mede boven in 't V. Hoofſtuk, No. 55. p. 197.

Volgt nu het Hantveſt van Hertoch *Philips van Bourgondien*, dat namentlijk die van Heuſden een Lit van Holland ſullen blyven.

„ *Philips* by der gratien Godts Hertoge van „ Bourgongien, van Lotharing, van Bra„ bandt, van Limburg, Grave van Vlande„ ren, van Arthoys, van Bourgongien, Pala„ tin van Henegouwen, Hollandt, Zeelandt, „ en van Namen, Markgrave des heyligen Rijcx, „ Heere van Vrieſlandt, van Salins, en van „ Mechelen. Allen den geenen die deſen brief „ ſullen ſien of horen leſen, Saluyt. Alſoo die „ Ridderſchap, Edelen en goede Steden van on„ ſen landen van Hollandt en Vrieſlandt, ons „ hebben doen thonen, hoe wel dat by tijden van „ onſen Voorvaderen Graven en Gravinnen van „ Hollandt ſaliger gedagten, en van ſoo langen „ tyden dat niemande gedencken mach ter con„ traire, en ook altijds ſedert dat wy gekomen „ ſijn aan de Heerlijkheid des ſelfs ons lands van „ Hollandt, onſe Stede, Slot, en Land van Heuſ„ den hebben annex en lidt geweeſt onſer voorſz. „ Graaflijkheid van Hollandt, in allen reſort „ betaalt in die beden en in allen anderen laſten „ en ſaken, en geſent op die dachvaardingen „ ons voornoemde landts, gelijck eenig van den „ anderen leeden des ſelfs ons landts van Hollant „ ſonder eenige exceptie, uytſcheydinge, of te„ genſegginge, en des is onſe voorſz Graaflikheyt „ van Hollandt in goeder en waarachtiger poſſeſ„ ſien en gebruykeniſſe. Nochtans deſen niet „ tegenſtaande, ter kenniſſe van onſe voorſz Rid-

der-

Digitized by Google

„ derschap, Edele en goede Steden is gekomen, „ dat onder dekſel en verwe vander commissie en „ bevelinge, die wy binnen seekeren tijden her„ waarts gegeven hebben onsen lieven Neve den „ Grave van Nassauwe, vanden dienſten van Ca„ steleynschap, Drossaartschap en Rentemeester„ schap van onser voorsz Stede, Slot en landen „ van Heusden, die Stede Heeren *Dirk van* „ *Merwede*, en Onderſaten vander selver on„ ser Stede en landen van Heusden, willen hen„ luyden houden als exempt en neutraal van on„ ser voorsz Graaflijkheid van Hollandt, 't welk „ is tot grooten hinder, verminderheyt, en ver„ kortheid der selver onser Graaflikheid. Ons „ biddende de voorsz. Ridderschap, Edele en „ goede Steden, gemerkt dat sy noch niemandt „ van harentwegen op 't verleenen der voorsz. „ commissie en beveelinge niet gehoort en sijn „ geweest, dat wy soo verſien willen dat onse „ voorsz. Graaflikheid en landt van Hollandt, „ gehouden sy in hare posſessie, gebruykeniſſe, „ en palen. Soo doen wy te weten, dat wy dese „ sake gemerkt en overgeleyt, willende een yge„ lijk van onsen landen wesen en blyven in sijn „ regten palen en posſessien, en hier op gehadt „ goede rijpe raade, hebben gewilt, gekent en ge„ looft, willen, bekennen en loven mits desen „ onsen brieve, dat onse voorsz. Stede, Slot „ en Landt van Heusden wesen en blyven sullen „ in sulken staat, posſessie en gebruykeniſſe, ge„ lijck sy voortijds geweest sijn, als van te we„ sen lid, en toebehorende onser voorsz Graafik„ heid en Lande van Hollandt, betalende en „ contribuerende in de beede en in allen anderen „ lasten, sendende op die dachvaarden en te „ recht staande in onse Kamere van Hollandt en „ Raade, gelijk eenig vanden anderen leeden „ van onsen voorsz. Graaflikheid en Landt van „ Hollandt, en sy van outs gedaan hebben, al„ soo lange en totter tijt toe dat by beteren regt „ ende justitie, die voorschreve Ridderschap, „ Edele en goede Steden gehoort wesende die „ voorsz. onser Stede, Slot en Landt van Heus„ den af gewonnen sal worden en gewijst, toe„ behorende onsen lande van Brabandt; ont„ bieden daarom en beveelen als wy ernstelijk „ mogen onsen Casteleyn, Drossate en Rent„ meester, den Burgemeesteren, Schepenen, Ra„ de, en allen onsen Onderſaten en Inwonende „ van onsen voorsz Stede, Slot, en Landt van „ Heusden, die nu sijn of namaals wesen sullen, „ en elken haar besonder also verre als 't hem aan„ kleeft, dat sy 't inhouden van desen onsen brie„ ve houden, onderhouden, en volkomen van „ punte te punte inder formen en manieren „ voorsz. sonder te doen ofte gaan, nogte laten „ gaan in eeniger manieren ter contrarien, en des „ niet en laten, want wy also gedaan willen „ hebben, niet jegenstaande de commissie en „ bevelinge des voorsz. Grave van Nassauwen, „ welke wy niet en willen wesen van eeniger „ waarde, in prejudicie ofte contrarie van desen, „ maar hebbende also verre also dese aanroere, „ gerevoceert en wederroepen, revoceren en we„ derroepen mits dese onsen voorsz brieve. Des „ te getuyge hebben wy onsen Segel hier aan „ doen hangen. Gegeven in onse Stede van Rue„ remonde op ten 10 dag van Juny in 't Jaar ons Heeren 1425.

't Slot tot LEERDAM.

DE Stad van Leerdam heeft eertijds gehad een schoon Casteel, het welk nu t'eenemaal vervallen en ter neder leit; de Stad selve heeft van ouds te Leen behoord onder den Huyse van Arkel, gelijk boven aangeroert hebbe in 't V. Hoofdstuk No. 56. alwaar vervolgens gesien kan werden, hoe het selve in den Huyse van Orangie en Nassau geraakt is; volgens het getuygeniſſe van *Abraham Kemp*, in sijn Beschryvinge der Stad Gorinchem en den Lande van Arkel, is de stigter van dien geweest *Fop van Arkel*, *Heimans* soone; dus schrijft hy daar van: „ Deses *Foppen* „ moeder, had hem veel van de se guld' en silver' „ aarde overgesonden, veel seg ik, om de grote „ pracht, die hy in soo jonge heerschappye aan„ stelde, behalven de verbeteringe van sijn „ Hoofdorp Arkel, en het maken van noch „ vier schone Dorpen, op een ry aan de Linge, „ gevende die de Letternaam van 't woord A. R. „ K. E. L. als, Arkel, Rietvelt, (nu een gehugt) „ Kedichem, (kort Kekum) Eterwijk, (nu „ Oosterwijk) en Leerdam, nu Stad en Graaf„ schap, 't alderoostelijkste, by sommige Leer„ broek gewaand, doch te onrechte. *Adrianus Junius* schrijft'er aldus van: *Leerdamum oppidulum est muro clausum, ad tardum illum Lingam adsidens, ruderibus deformatum; Comiti Burano paret, alioqui nullius magnopere momenti, imo buſtum quoddam.*

't Huys te LEYENBURG.

GElegen onder de Heerlijkheid en Drostampt van Heukelom, en voor eenige jaren toebehoort hebbende aan *Thomas de Thieunes*, Vry-heer van deselve plaats, en Baron van den Brouke, Heer van Castres, van wegen sijn moeder *Elisabeth van Arkel*, Vrouw van Heukelom, Leyenburg, Waardenburg.

't Huys te LOUVESTEIN.

IS een sterk Slot, gelegen omtrent Gorcum op de Punt van de by-een-loop van de Maas en Waal, alwaar naderhand een sterk Fort gelegt is. Wierd anno 1397. door Hertog *Albregt van Beyeren*, die sijn soon Hertoch *Willem* derwaarts hadde gesonden, belegert, en na veel stormens ingenomen en gewonnen.

't Huys te MEEUWEN.

GElegen onder Heusden, is eertijds gedaan timmeren door *Jan van Drongelen*, na dat hy Eeten en Meeuwen omtrent den jare 1360. van den Grave van Holland bekomen hadde. Is in den Geslachte van Leesdaal geweest, zedert dat *Jan van Leesdaal* voor omtrent 200. jaren trouwde aan *Cornelia van Ranst*, *Philips* dochter, uyt Braband, wiens moeder was *Odilia van Drongelen*, *Dirx* dochter *vander Merwede*.

't Slot

't Slot van MONTFOORT.

IS een seer out Adelijck Casteel en Stamhuys geweest, van welk Geslagt inde Oorlogen vande Bisschoppen van Utregt veel gewach gemaakt werdt; *Joannes Beka* in de beschryvinge van *Godefrid* de 28. Bisschop van Utrecht, schrijft dat het by deselve *Godefrid* gebout soude sijn. *Hic Episcopus*, seid hy, *pro sempiterna sua laudis Memoria, superaedificavit beato Martino quatuor castra, scilicet Horst, contra Comitatum Gelria, Vellenho contra Dominatum Frisia, Montfoorde adversus Comitatum Hollandia, Woerden adversus rebellionem propriae Civitatis, ut ex eis imperium inimicorum ab omni parte restringeret, & diversis raptoribus facilem Episcopatus ingressum interdiceret.* Dat is, desen Bisschop heeft ter gedagtenis sijns ewigen lofs, ter eeren van St. Marten getimmerd vier Castelen of sterkten als Horst tegens het Graafschap van Gelderen, Vollenho, tegens de Heerlijkheid van Vrieslandt, Montfoorde tegens het Graafschap van Hollandt, en het Casteel tot Woerden tegens de wederspannigheid en rebellie van sijn eigen Stadt, op dat hy uyt deselve het geweld der vyanden van alle kanten soude tegenstaan en de geweldige Rovers den toegang tot sijn Bisdom soude beletten. Dog gelijk wy boven in 't V. Hoofstuk N°. 113. aangewesen hebben, is wel meest tegens die van Hollant geweest, dewijl de Burggraven van Montfoort altoos seer wederspannig tegens den Bisschop geweest sijn, soo als te sien is in de uytspraak wegens het Burggraafschap van Montfoort, tusschen *Willem* de 41. Bisschop, en *Hendrik de Rover* Buggrave van Montfoort, te sien hier boven fol. 217.

't Slot te OUWATER.

DAt tot Ouwater eertijds een Slot gestaan heeft, 't geen nu niet meer in wesen is, blykt, om dat anno 1527. *Jan van Vliet* genoemt werd, *Castelein van Ouwater*, en anno 1555. *Pieter van Cats* van gelijken. Dit stedeken van Ouwater wert vermelt inde Cronijk van Hollant anno 1349. als het van den Bisschop *Jan van Arkel*, belegerd sijnde, ingenomen en aan brandt gesteken wierde, dan weder vertimmerd sijnde, was voor de Spaance troublen weder in fraye stant; doch anno 1575. van 't Spaance Leger onder 't beleit van Lancelot Grave van Barlaimont, en Heer van Hierges stormenderhand gewonnen sijnde, wierd het meest verbrand, en de inwoonders deerlijck en wreedelijk vermoord.

't Slot te SCHOONHOVEN.

HEt Slot of Casteel van Schoonhoven, wert vermelt anno 1303. gedurende d'oorlogen tusschen die van Holland en Vlaanderen, en was doe nog geen bemuerde Stede, maar alleen een Vlecke met een Slot, hebbende sijnen naam van dat aldaar van ouden tijden veel schoone Boomgaarden meest van Appelboomen geplant sijn geweest, alsoomen Boomgaarden mede Hoven noemt. Daar na Heer *Jan van Henegouwen*, broeder vanden goeden Grave *Willem van Hollandt*, hebbende mede dese plaatse bekomen, by partagie met der Goude en ter Tholen in Zeelandt, heeft het oude Slot van Schoonhoven doen van nieuws weder vertimmeren, en dese plaatse met mueren en poorten omcingelen, en is alsop door den ondergang vande Nieupoort daar jegens over een fraay stedeken geworden, omtrent den Jare 1320. en vermaart door den Salmvangst, die in de Leck alhier omtrent geschiet.

Dese plaatse is weder aan de Domeynen van Hollandt gekomen anno 1397. en hebben de Graven hier altijt eenen Casteleyn gestelt, gelijk in 't Jaar 1425. was *Willem vander Couster*, schiltknape, die op 't Slot belegert wiert. Noch Heer *Gerrit van Poelgeest*, anno 1458. alhier gestorven. Heer *Lodewijk van Treslong*, Ridder, anno 1460. en Heer *Lodewijk van Praat* van Moerkercke, anno 1526. &c.

Sie ook boven in 't V. Hoofstuk N°. 60. pag. 198. Onder de Stad van Schoonhoven behooren Cabau, Zevender, Polsbrok, Bergambagt, Ammerstol, Stolwijk, Bonrepas, Bereou, Vlist, Jaarsvelt, Crimpen, Leckerkerk, en Ouwerkerk.

't Huys te SPYK.

IS een out Slot gelegen by het Dorp van Spijk, gebout by *Ian de V.* Heer van Arkel gestorven inden jare 1077. *Siende Ian van Arkel*, seit *Kemp, dat sijne Voorsaten de Westzyde van 't lange water niet alleen met de vyf Arkel-dorpen op den Dijk, maar ook binnen bevolkt hadden, stapt aan de Oostzyde van de Linge, maakt daar Heukelom, nu een Stedeken, Vogelswerve, nu maar een Gehugt, Spijk*, (*Gonthoven* seit de Kerk te Spijk) *dese beeft een fraye spitse, en Dalem mit al byssondere Heerlijkyen.* Dese Heerlijkheid en Huys komt jegenwoordich toe *Cornelis van Aarssen*, Heer van Sommelsdijk, wiens grootvader het selve gekost hadde van *Gerrit van Renoy*, in welk Geslachte het selve lange jaren geweest was.

't Slot te VYANEN.

HEt eerste begrip van Vyanen is geweest ontrent den jare 1213. doen Heere *Zweder*, jonger broeder Heeren *Jans de III.* van Culenburg, alhier op sijn vaderlijk erf, dat hy jegens sijn voorsz broeder gedeelt hadde, een Slot dede bouwen. Hier moetmen weten en noteren, dat in dien tijden, en wel 100. jaren te vooren, en 200. jaren daar na, meest alle platte Landen in Holland, in eygendomme den Edeldom toebehoorden, mits die te Leen houdende van den Grave; en als een Heer meer soonen hadde, soo gaf hy elken broeder voor sijn vaderlijk erf of partagie een stuk Lands van 40. 50. 60. 70 80. of 100. Mergen Lands, den welken daar na aldaar een Slot dede timmeren, en sijnen toenaam daar af nam, verlatende die van sijnen vader, den welken den oudsten soone alleen behielt met de Heerlijkheid, dan sy behielden wel alle de Wapenen, veranderende de couleuren, soo als hier boven in 't brede is aangewesen.

't Huys

Digitized by Google

't Huys te VLIET.

NIet verre van Ouwater heeft eertijds gestaan het oude Slot van Vliet, neffens den Yssel, dat met het Land daar aan gelegen plag toe te hooren de Edelen van Vliet, gekomen van een jonger broeder van den Heer van Woerden, als hier voren in de verhandelinge van 't Geslachte van Vliet aangewesen is; Dit Slot is door den Oorlog t'enemaal verwoest, blyvende alleen daar van overig een half vervallen Toren.

't Slot te WOERDEN.

DAt dit Slot by *Godefrid* de XXVIII. Bilschop van Utregt gebout is, hebben wy boven fol. 200. uyt *Johannes Beka* aangewesen; Op dit Casteel is altijd een Castelein of Slotvoogt geweest, die daar na met den titel van Heer van Woerden is begunstigt geworden, tot dat het naderhand om de conspiratie van *Gerrit van Velsen* en *Herman van Woerden*, aan de Graaflijkheid van Holland geraakt is; en sijn als doen onder andere Casteleins aldaar geweest, anno 1527. den Grave van Egmont, anno 1533. *Albert van Egmont van Merestein*, anno 1566. *Gerrit van Renesse*; anno 1580. *Gijsbert van Duvenvoorde*, Heer van Opdam; naderhand *Jacob van den Einde*, Ridder; en werd die chargie tegenwoordig bekleet by *Daniel van Wijngaarden*, Heere van Werkendam.

't Slot te YSSELSTEIN.

IS een sterk Slot, daar van by oude Chronijken op het jaar 1250. vermelt werd, en hebben de oude Heeren van Yselstein altijd daar op gewoont; naderhand is het tot een Stad geworden, en omtrent den jare 1390. met Muren en Poorten gesterkt, door *Arent van Egmont* en *van Yselstein*, die hier mede anno 1394. een Reguliers Clooster dede funderen en doteren. Dese Heerlijkheid behylikte omtrent den jare 1250. *Gijsbert van Amstel*, getrout hebbende *Bertrande* erfdochter van den lesten Heer van Yselstein; welke balling stierf ter oorsake van de conspiratie van *Gerrit van Velsen*, jegens Graaf *Floris*, anno 1296. en liet agter *Arent van Yselstein*, die sijn moeders goet behielt, zynde sijns vaders goet geconfisqueert; naderhand is het door huwelijk van een erfdochter van Yselstein, gekomen in den Huyse van Egmont, alwaar het zedert is gebleven tot dat de erfdochter van *Maximiliaan van Egmont*, troude met Prins *Willem de I.* en dat het alloo in den Huyse van Oranje en Nassau geraakt is.

Adelijke Huysen, Sloten, en Castelen; soo die van ouds gelegen hebben, als die nog leggen in den Lande van

230

VOORN en PUTTEN.

't Casteel van GEERVLIET.

ZYnde jegenwoordig de woonstede van den Ruwart van Putten; is wel eer by een van de Heeren van Putten en Stryen getimmerd; welke Heerlijkheid van Putten is een van de oudste en treffelijkste Heerlijkheden van Holland, hebbende al over ses hondert jaren besondere Heeren gehad, als is geweest Heer *Gerrit van Putten*, Ridder, onder wiens beleyt den Grave van Holland de Stede van Dordrecht weder wan, in 't jaar 1049. noch Heer *Claas van Putten*, Ridder, vermelt in 't jaar 1229. van wiens nakomelingen is geweest Heer *Claas van Putten*, die in 't jaar 1304. met hulpe van die van Dordrecht, de Brabanders uyt Zuyt-holland met gewelt verjaagde; hy hadde te wyve Vrouw *Alit van Stryen*, outste dogter van Heer *Willem van Stryen*; haar suster Juffrouw *Elisabeth van Stryen*, hadde te man *Gerrit van Egmont*, die anno 1300. voor sijnen vader Heer *Willem* stierf. Dese Heer *Claas van Putten* en sijnen wyve stichten en doteerden in de Kerke van Geervliet een Collegie van een Deken en tien Canoniken anno 1307. alwaar men noch sijn sepulture siet in 't Choor, en een verheven tombe, zynde het Grafschrift qualijk leesbaar; hy hadde by sijnen wyve een soone en drie dochters, als Heer *Claas van Putten* en *Stryen*, die sonder kinders stierf, Vrouw *Beatrix van Putten* en *Stryen*, die anno 1315. te man hadde Heer *Hugo van Sottegem*, Burggrave van Gent, en daar na anno 1328. Heer *Guido van Vlaanderen*, Ridder, maar stervende sonder kinderen, werd Vrouw van Putten en Stryen haar suster Vrouw *Alijd*, die te man hadde Heer *Boudewijn van Praat* uyt Vlaanderen (gelijk de twee voorsz mede waren) maar stierf mede sonder kinders, en de goederen quamen op haar susters Vrouw *Oda* kinderen, die te man hadde gehad Heer *Willem van Hoorn* en *van Altena*, die anno 1343. stierf.

't Huys te HEENVLIET.

IS van outs geweest in den Geslachte van Heenvliet, nu lange verstorven; en heeft naderhand toebehoort de Heer *Johan Polyander vanden Kerkhove*, in sijn leven Houtvester van Holland; en is jegenwoordich aan het Geslachte van Schagen.

't Slot te HELIUM.

IS een vervallen Slot geweest omtrent Helvoetsluys, waar van de fondamenten gevonden zyn, anno 1621. Sie hier van in 't brede hier boven in 't V. Hoofstuk, N°. 33. p. 179.

't Huys te OOSTVOORNE.

IS van outs genaamt geweest het Hof van Voorne tot Ooftvoorne; en is jegenwoordigh geheel vervallen.

Digitized by Google

Adelijke Huysen, Sloten, en Castelen, soo die van ouds gelegen hebben, als die nog leggen in

231 # NOORDHOLLANDT.

't Huys te COULSTER.

ONtrent Heyloo, heeft van ouden tijden toegekomen de Edelen vander Coulster, en wierd anno 1517. van de Geldersen verbrant; in den jare 1458. behylikte *Pieter van Ruyven*, Schiltknape, dit Huys met sijn toebehooren, met sijnen wyve Juffrou *Maria vander Coulster*, *Jacobs* outste dochter en erfgenaam, en liet mede een dochter na Juffrou *Josina van Ruyven*, die te man hadde anno 1489. *Anthonis van Nieuwelt*, Schiltknaap, wiens dochter Juffrou *Anna van Nieuwelt*, besat de goederen van der Coulster, met d'Ambachts-heerlijkheid van Heylo, en hadde te man Jonkheer *Hubert van Vliet*, en wan Jonkheer *Jan van Vliet*, Burgemeester te Haarlem, wiens eenige dochter Juffrou *Henrica van Vliet*, (gewonnen by Juffrou *Maria van Duvenvoorde* van Warmont) beërfde de goederen van Coulster, maar stierf in 't kinderbedde anno 1604. getrout zynde met Jonker *Jan van Doornik* van Amersfoort, sonder kinders.

't Oude Casteel CRUPTORIX.

HEt oude Casteel Cruptorix, seit *vander Hoeve*, nu genaamt de Plate Creúpel, leit onder de Golven van de Zuyderzee verdronken.

't Huys te EGMONT.

HIer van hebben wy gesproken onder de Adelijke Huysen gelegen in Kennerland, boven pag. 1244. *Gouthoven* schrijft'er noch van 't gene volgt. Het Slot t'Egmont op de Houve, daar men noch af siet staan vele lange dicke muren, plag te zyn het grootste in gantsch Holland, daar de Heeren en Graven haar meest onthielden, al eer sy vele andere Heerlijkheden by huwelijken ofte beërffenissen bekomen hadden. Dit Slot voorsz was voor 't meerendeel gebout by Heere *Arent van Egmont* en *van Yselstein*, in den jare 1307. die het selfde mede met een wijde Graft heeft doen omcingelen, en een Vaart van Egmont op Alkmaar heeft doen leyden, dan d'allereerste beginselen en fondamenten van dit Slot zyn geleyt by Heer *Beerwout van Egmont*, die stierf anno 1093. en werde volmaakt by Heer *Dode van Egmont*, die anno 1200. stierf. Dit selve Slot by Graaf *Lodewijk van Loon* aan brand gesteken zynde, is by Heer *Wouter van Egmont* weder doen opbouwen, dewelke stierf in den jare 1208. *Jan* den eersten Grave van Egmont, die in 't jaar 1516. stierf, heeft dit Slot op een nieus weder doen repareren, maar is door de leste Oorlogen verdestrueert, blyvende maar residerende de muren, half vervallen.

't Casteel tot MEDENBLIK.

HIer van schrijft *Matthijs vander Hoeve* in de Hantvest-Chronijk *pag. mihi* 141. aldus. Het Casteel Medenblik is voortijds den Coninklijken Throon en woonplaats van *Radbodus*, Conink der Vriesen geweest. *Abbas Stadensis* seit, dat Conink *Wilhelm*, Grave van Holland, naar dien hy by Medenblik van de Vriesen verslagen is geweest, dat desselfs soon Grave *Floris van Holland*, de Westvriesen en Hollanders tot een selfs volk gemaakt hebbende, aldaar heeft doen bouwen een sterk Casteel, en dat hy soo lange in persoon in 't quartier van Medenblik gebleven zy, tot dat het op 't jaar 1288. met alle sijne Bolwerken volmaakt is geweest. Maar des Autheurs gevoelen is (onder correctie) dat de oude vervallene Bolwerken wijlen des Coninx *Radbodi*, wederom by Graaf *Floris* zyn opgemaakt, en verhoogt; item de Gragten gereynigt, en de Poorten des Slots en Stads zyn vernieut geworden.

't Huys te MIDDELBORGT.

ONtrent Alkmaar gelegen hebbende, dede Graaf *Floris* de laatste stigten tegens de Westvriesen.

't Huys ter NIEUBURG.

WEl eer geweest hebbende den Burg der Graven van Holland, tegen de moetwilligheden der Vriesen, heeft gelegen omtrent de Stad Alkmaar, doch is nu geheel vervallen.

't Huys te SCHAGEN.

IS ontrent den jare 1394. doen timmeren by Heer *Wilhelm van Schagen*, natuyrlijke gelegitimeerde soon van Hertog *Albrecht van Beyeren*, Palsgrave by den Rhijn, Grave van Henegouwe en van Holland, &c. soon van *Lodewijk* Keyser en Conink van Romen, &c.

't Huys te THOORENBURG.

DIgt by Alkmaar gestaan hebbende, is gebout by Conink *Willem*, Grave van Holland, anno 1255. tegens den aanval der Westvriesen.

't Slot van VERONE.

DAar van niets meer als de naam is overgebleven; *vander Hoeve* noemt het selve, *Het vervallene Slot van Verone, de moeder van Vriesland*. Sie van de Stad van Verone in 't brede hier boven in 't II. Hooftstuk, N°. 32. p. 98.

't Huys te WYDENISSE.

't HUys Vindonissa, seit *vander Houve*, of Wydenisse, een mijlken gelegen van de wijtverwaarde Coopstad van Hoorn, is aankomende den Heer van Wydenisse, geseit Baans.

Volgt

Digitized by Google

132 Volgt nu de Verhandelinge van de Adelijke Abdyen en andere Cloosteren, welke van ouds in Holland geweest zyn.

d'Abdye van BERN.

EEn Mans Abdye, was gelegen op de Maze, een half mijle van Heusden, en was eertijds een Slot of Ridders-hofstede, toekomende Heer *Fulcout van Bern*, die 't van sijn ouders geërft hadde. Dese was mede hantadig, of immers complice geweest met Grave *Herman van Cuyk*, en andere, die Heer *Floris van Holland*, genoemt *de Swarte*, Grave *Dirx de VI.* broeder, verradelijk buyten Utrecht in Abstede doortgeslagen hadden, ontrent den jare 1133. waar over hy op eenen tijd van wegen den Grave van Holland snellijk vervolgt zynde, soude gevangen hebben geweest, ten ware hy te Peerde sittende, van boven neer in de Maze gesprongen hadde, en so wonderbaarlijk op het swemmende Peert over quam, des hy uyt dankbaarheyt beweegt wert, ter eeren Gods, van sijn Huys een Clooster te bouwen, als mede tot een boete van den voorsz doodslag; en werden de Moniken gehaalt uyt d'Abdye van Marien-weerde in de Betuwe (dat den voornoemden Grave van Cuyk mede tot een boete van de voorsz moort, by accoort gefondeert hadde) en werd genoemt d'Abdye van Bern van der Premonstreyten Ordre. Den eersten Abt was genoemt Heer *Everard*, die loflijk 34. jaren regeerde, en stierf anno 1168. Van de fondatie deser Abdye getuygt den eersten Hollandschen en Utrechtschen Histori-schryver, Mr. *Jan vander Beke*, die ontrent het jaar 1347. stierf. Dese Abdye is mede door den Spaancen Oorloge verdestrueert, en woonde naderhand den Abt met sijn Moniken tot 's Hertogenbosche.

d'Abdye van CONINXVELT.

ZYnde een Adelijk Stift, waar in niet als Jonkvrouwen, dat is dochters van Adelijke huysen woonden; was gelegen aan de Schie over de Paapsousche weg, invoege dat den Toorn van de Kerk lini-recht correspondeerde over de selfde weg, en had sijn ingang op de ry-weg na Rotterdam, zynde op dese plaatse gestigt in den jare 1255. door *Richardis*, veeltijds genaamt *Richardis Jonkvrouwe van Delft*, ofte absolutelijk *Richardis van Delft*, dochter van *Willem de I.* en suster van *Floris de IV.* Graven van Holland, Zeeland, en Heeren van Vriesland, dies sy moeye en niet suster was (gelijk het oude Chronijkje van *Veldenaar*, en die hem volgen abusivelijk seggen) van Conink *Willem*, die Graaf van Holland zynde, tot het opkomen van de Stad Delft door 't geven van Privilegien en eminentien, soo vele heeft gecontribueert. Doch hier in komt hy met de meeste oude schryvers over een; dat sulx is geschiet in Aflaat van Conink *Willems* ziele, en mede tot haars selfs gedenkenisse, en dat sy dit gestichte heeft volbracht en grotelijx begoet, daar in stellende Nonnen vander Premonstreyt. Dese Conink *Willem* is de gene die in 't selfde jaar van 1255. op een Heyrtocht tegen de rebellige Westvriesen met sijn Paart in 't Y gevallen zynde, soo ellendich en jammerlijk wiert verslagen; doch de groote Chronijk van Holland, &c. sustineert dat de voornoemde *Richardis* dit gebouw soude opgerecht hebben in Aflaat van haar broeders ziele, Graaf *Floris de IV.* die in het Tournoy-spel, dat in den jare 1237. door den Graaf van Cleermont beroepen was, uyt jalousie van die Grave selve, verradelijk doorsteken is; dit zynde de woorden: „ In den selven „ jare, na dat Conik *Willem* doodgebleven was, „ stichte en fondeerde Jonkvrou *Richard van* „ *Delft* des voorseyden Coninx moye, een Non- „ nen Clooster in Oflaat (nota) hoers broeders „ ziele in vaders Uythof by Delft an die Zuyt- „ zyde, vander Premonstreyten Oorde, dat Co- „ ninxvelt genoemt is, dat sy eerlijk volbrochte „ en doteerde, en begaafde dat mit schoone goe- „ den en renten. Dese Jonkvrouwe *Richard* starf „ dair na in den jare ons Here 1263. op die Octa- „ ve van St. Jan Euangelist, en wert mit groter „ ere in den selven Clooster begraven. Dit gesticht was een van de ses Abdyen, die van ouds in Holland voor soodanige edificien zyn getelt geweest, en het schijnt dat *Guicciardin* de fundatie noch hoedanigheid van dit Convent niet wel te recht kennende, het selvige ook wat te verre van de Stad stellende, daar van aldus schrijft: „ Voor „ de Poorte van Delft, omtrent een vierendeel „ van een mijl, is een groot Clooster, genoemt „ Coninxvelt van der Premonstreyten Orden, „ gesticht door een van de oude Holandsche „ Graven, met wereldlijk en geestelijk gebiet, „ seer rijk van inkomende goederen en proeve- „ nen tot onderhout van Edele Vrouwen, Jonk- „ vrouwen genoemt, dewelke soo verre sy geen „ professie en hebben gedaan, mogen houwen „ en trouwen na haar beliefte: en dit is waarlijk „ een Edel en eerweerdich Convent. Een Hoog- duyts Beschryver deser Landen, *Guicciardin* in veelen deele navolgende, voegt daar by, dat het door *Willem de XI.* Graaf zu Holland Romscher Koning, soude gesticht zyn; maar het gaat seeker het selvige door de voorgenoemde *Richardis* in 't werk gestelt te zyn, en *W. van Gouthoven* desen aangaande wat beter bescheyt en naukeuriger informatie genomen hebbende, schrijft daar van in deser voege: „ d'Abdye van Koninxvelt, „ van de Oorde van de Premonstreyten, was „ dicht by Delf gelegen, neffens de Vaart na „ Rotterdam, en is doen stichten by Jonkvrou „ *Richarde van Holland*, dewelke om dat sy te „ Delft woonde, en daar haar gedeelte van ha- „ res vaders goet hadde, *Richard van Delft* ge- „ noemt werde, en was Coninx *Willems van Ro- „ men*, Grave van Hollands moye, en niet suster, „ gelijk sommige qualijk schryven, dewelke in „ gedachtenis van den droevigen doot, en laaffe- „ nis van de ziele des voorsz Coninx haren neve, „ anno

Digitized by Google

„ anno 1256. van de Vriesen verslagen, haar erf
„ tot fundatie van dit Clooster vergunt heeft, al-
„ waar sy mede anno 1263. ongehylikt gestor-
„ ven zynde, begraven leyt. *Hadrianus Junius* observeert uyt den Joodschen Historyschryver *Iosephus*, dat de plaatse daar *Melchizedec* Coning van Salem, *Abram* ontfangen heeft, van gelijke Coninxvelt was genaamt; En *Boxhornius* getuygt, dat alhier buyten Delft wel eer altijd gestaan heeft een heerlijk Hof ofte Paleys, gesticht, na men meent, van *Willem de II.* Roomsch Conink voorsz, gemeynlijk geseyt des Konings Uythof; benevens 't welke het Clooster Coninxvelt geheten, gefundeert is van de selfde *Richardis* hier vooren beschreven. Maar uyt 't Slot van 't grote Latijnsche Privilegie by Conink *Willem* in den jare 1246. aan dese Stad gegeven, en in *Boxhornii* vertaalde Toneel van Holland, aldaar in twee talen t'eenemaal geinsereert, schijnt of dit Paleys des Conings moeye, en niet den Coning self was toebehoorende, want hy schrijft: *Acta sunt hæc apud Delf in domo carissimæ matertera meæ, Domicella Richardis*, dat is so veel als, gegeven op 't Huys van mijn lieve moeye, Jonkvrouwe Richardis buyten Delft. Of nu dit effectivelijk het Huys van sijn moeye is geweest, en dat den Coning tot een uytspanning om vermaak alhier des selfs moeye dikwils gink besoeken en bywoonen, en oversulks dit Paleys den naam van Koninx Uythof soude bekomen hebben, dan of het selfde by gifte of geschenk hem van sijn moeye aankomende, dierhalven het Huys van sijn moeye noemende was, hoewel aan hem echter in der daat toebehoorende, gelijk de naam van Coninx Uythof eygentlijk mede brengt, is uyt verscheyde redenen twijffelachtig en bedenkelijk; maar het staat allenthalve vast, dat des Conings moeye de meergenoemde *Richardis van Delft*, dese Abdye van 't Coninxvelt der Orde van Premonstreyten, hier nevens heeft doen erigeren en opbouwen. Wat en hoedanig nu dese Orde is geweest, kan den curieusen leser, uyt den Roomschkerkelijke Historyschryver *Dionisio Mudzaarts*, dewelke (gelijk gehoort) selfs van dese Orde is geweest, kortelijk vernemen. De oorspronk des naams geven sy voor, ontstaan te zyn niet alleenlijk, dat hare Religie van den Hemel gegeven, maar ook de plaatse daar sy haar eerste Clooster timmerden, aan St. Norberto, in een gesichte door de H. Moeder en Maget Maria, vergesellschapt met Engelen in groote glorie gepremonstreert, ofte voor henen aangewesen was; insgelijks het wit habijt het welk sijne navolgers souden gebruyken. Dusdanige vertooninge soude geweest zyn de fundamentele hope van sijne Orde in te stellen, en hier van, mits ook de plaatse, heeft deselve haren naam: want gelijk *Kolaterranus* en *Polydorus* getuygen, dat sy de maniere hares levens in het Stift van Landuno begonnen hebben, te dier plaatse die sy *Præmonstratum* noemden, en de Oorde daar van de naam gederiveert hebbende, den tijtel van *Præmonstratenses* voeren. *Norbertus* sijne Orde beginnende te predicken, was daar in soo gelukkig en voorspoedich, dat hy in korten tijd veertich medegesellen tot Præmonstreyt vergaderde: met dese rankskens begost hy te planten eenen geestelijken wijngaart, (gelijk sy 't noemen) om by tijde menichvuldige vruchten voort te brengen. Dit geschiede omtrent den jare 1120. en daar van zyn in de Chronijke *Martini* dese twee Kneppel-veerskens voor handen.

Anno milleno, centeno, bis quoque deno,
Sub Patre Norberto, Præmonstratensis viget ordo.

Hier wierden geleyt de eerste grontstenen van dese vermaarde Orde, dewelke voortgebracht heeft Aarts-bisschoppen, Bisschoppen, en veele vermaarde mannen in de Roomsche Kerke; die gedragen heeft Koningen, Konings broederen, Vorsten, en allerhande groote Personagien. In den eersten en hadden sy geen sekeren regel, na de welke sy in het bysonder hen leven souden aanstellen, alleen in het gemeyn (soo sy sustineren) God den Heere dienende, elk na sijnen yver en Godvruchtigheid; maar haar getal van dach tot dach vermeerderende, heeft *St. Norbertus* met eenige van de voornaamste mannen een regel beraamt, die hy best volgen en den sijnen soude voorhouden, waar over hy in eensaamheid bekommert zynde, soude den *H. Augustijn* in een visioen aan hem veropenbaart zyn, en hem sijn regel gegeven hebben, 't welk hy aan sijne medegesellen rapporteerende, hebben sy eendrachtelijk met eenen heyligen eed de werelt versaakt, en henlieden door beloften aan God toegeeygent, op den dach van de geboorte onses Salig makers Jesu Christi, aandoende met den nieuwen mensch een nieuw wit en suyver kleet, om namaals schoon en onbevlekt (als sy seggen) met God te wandelen in de wellusten des Hemels. Verscheyde ordonnantien en ampliatien zyn naderhant gevolgt, als specialijk in den jare 1198. onder Paus *Innocentius de III.* die wy, alles met weynig woorden niet kennende uytspreeken sullen overslaan, vermits sy wegens hare menigvuldigheyt ons voornemen te boven en te buyten gaan, sendende den weetgierigen leser tot *Hospinianum*, en anderen, die daar alleen op uyt zyn, om dese saaken in 't breede te verhandelen, en alle omstandigheden desen aangaande te verklaren; 't is ons genoech in 't voorbygaan d'oorspronkelijkheid en opkomst van dien eenige geringe kennisse mede te dragen, om voorts met bequamer ordre tot 't volgende over te gaan; alleenlijk dient ook niet verswegen de kleedinge deser Bende, om te weten hoe sy sig voor de oogen van onse voorouderen hebben laten sien en dagelijx verschenen hebben. „ De belyders (seyt *Hospinianus*) deser „ secte werden met eenen witten rok, met eenen „ lijnen tabbaart onder eenen witten mantel ge„ kleet, waar door sy meestelijk van den Cano„ niken t'onderscheyden zyn, als *Polydorus* en „ *Sebastiaan Frank* te kennen geven. En zyn van „ dese Orde beyde soo mannen als vrouwen vergaderingen voortgeset, levende onder den Regel *Augustini* voorsz. Maar den aanvank van dese nevens van verscheyde andere Orden stelt de oude Hollandsche Chronijk, ten tijde van Graaf „ *Willem de I.* omtrent den jare 1216. Item (seyt „ by)

„ hy) die Oorde van den witten Moniken, gehe-
„ ten Premonſtreyten, began mede ontrent deſe
„ tijd in 't Biſdom van Landunen by eenen de-
„ voten geeſteliken man geheten Northbertus,
„ welke Oorde ook ſeer verbreet is in vele rijke
„ Abdyen en Clooſteren in Kerſtenrijk. Sulx dat het ſig laat aanſien, gelijk als of deſe Orde (hoewel ten naaſten by hondert jaren te vooren ingeſtelt was) doen ter tijd in Holland eerſt is volkome bekent en verheerlijkt geworden, wanneer geen veertich jaren na d'Abdye van Coninxvelt in de Voor-ſtad van Delft gegrontveſt wierd; dewelke aldaar wat meer dan drie hondert jaren in een groot reſpect en heerlijk aanſien geſtaan hebbende, men eyndelijk in ſoo hogen ouderdom noch door de vlamme ſag vergaan, gelijk ons *Hadrianus Junius* deſe tijden beleeft hebbende, aldus nagelaten heeft. *Huic quoque cœnobio clades ſuperiori (ſcilicet Rhenoburgenſi) ſimilis abhinc triennio ferme ingruit, quod incendio abſumptum, fundo tenus dirutum eſt & exciſum, quod opulentæ civitatis mœnibus imminens ſitus vicinià ſuâ exitioſus illi fore timeretur, ſi hoſtis eo receptus eſſet. Dat is:* Dit Clooſter is omtrent over drie jaren (te weten van die tijdt doen hy dit ſchreef anno 1575.) den ſelfden ondergang overvallen, als het voorgaande (namentlijk dat van Rhijnsburg) ſoo dat door den brant is weggenomen, tot den gront toe nedergemaakt en geraſeert, om dat de nabygelege ſituatie aan de wallen van de rijke Stad (te weten Delft) voor de ſelfde, wegens ſijne nagebuyrſchap gevreeſt wierde ſchadelijk te ſullen werden, by aldien den vyand daar mochte geko men zyn. En den Autheur van de byvoegſelen op *Guicciardin* in 't Frans aanwijſende, hoeneer deſe Stad ſig mede onder de Unie begaf; voegt daar by; *Lors fût deſtruit hors de Delft le grand Monaſtere Appellé Coninksfeld; lequel la Dame Richardis avoit fondé l'an 1255. pour Dameiſelles de l'Orde de Premonſtré. Dat is:* Doen werd vernielt buyten Delft dat groote Clooſter Coninxvelt genaamt, 't welk Mevrouwe Richardis in 't jaar 1255. voor Jonkvrouwen van de Premonſtreyten Orde had geſtigt. Den voorgemelten *W. van Gouthoven* desgelijks de veranderinge deſer Abdye overwegende, en daar by doende een kleyne lijſte eeniger Jonkvrouwen die alhier gewoont hebben en hem voorgekomen zyn, vervolcht aldus: „ Dit Convent werd
„ anno 1572. van die van Delft verbrant, om
„ dat de Spangiaarden doe in 't Land gekomen
„ zynde, geen middel ſouden nemen haar Stad
„ hier uyt te beſchadigen, en is nu heel te niet, ſo
„ datter maar en reſteren de fundamenten on-
„ der d'aarde. De laatſte Abdiſſe van deſe Abdye
„ was Vrouw *Catharina Uytenham, Frederix*
„ dogter, anno 1596. oud 89 jaren te Yſſelſteyn
„ overleden; en anno 1535. was Abdiſſe Vrouw
„ *Alijd van Malſen, Daams* dochter uyt Bra-
„ bant. Van de Jonkvrouwen, die alhier Nonnen
„ geweeſt zyn, bevinde ik onder andere deſe:

Suſter *Agnes van Cralingen, Floris* dochter, anno 1484.

S. *Catharina vander Does, Dirx* dochter, anno 1490.

S. *N. van Eſſenſteyn*, dochter van *Hubert Baſtard van Culenburg*, anno 1495.

S. *N. van Zijl, Arents* dochter, anno 1520. met *N.* haar ſuſter.

S. *Ermgard van Wijnſſen, Godſchalks* dochter, t'Utrecht.

S. *Cornelia van Nyevelt, Anthonis* dochter, anno 1560.

S. *Margriet van Aſſendelft, Baartouts* dochter, anno 1570.

S. *Sybilla van Vliet, Jans* dochter, anno 1550.

S. *Eliſabeth van Adrichum, Arents* dochter, anno 1540.

S. *Maria van Treſlong, Hugens* dochter, anno 1572.

S. *Margriet vander Does, Jacobs* dochter, anno 1510.

S. *Eliſabeth vander Does, Adriaans* dochter, anno 1540.

S. *Maria van Duvenvoorde*, Heeren *Arents* dochter, anno 1566.

S. *N. van Spaarnwoude, Gerrits* dochter, anno 1571.

S. *N. van Malſen, Gerrits* dochter, anno 1560.

Maar de groote Stedeboeken onlangs uytgegeven by de Heer *Johan Blaauw*, van 't Coningsvelt mede eenig gewag maakende, ſeggen verders: „ Hier by was een Paleys des Conings,
„ Uythof geheten, van de gemelte Coning *Wil-*
„ *lem* gebout: doch ſijn beyde, dewijlſe buy-
„ ten de Stad waren, en om die te beter te ver-
„ ſekeren, als ſy haar in de Unie begeven hadde,
„ afgebrooken. En voorwaar de afbeeldingen van de menigvuldige ruinen, die daar van alle kanten na 't leven in den jare dryſent vijfhondert drie-en-ſeventig uytgeteykent zyn, doen genoegſaam uytblijken, dat dit gebouw t'eenemaal na de antijkſche maniere van een byſondere en ſeer uytmemende groote, en meer dan een Clooſter is geweeſt, als hebbende ook naar uytwijſen van 't onderaartſche metſelwerk, aldaar noch hedendaags te vinden zynde, verſcheyde Mergen Lands beſlagen. De gebakke ſteenen, die ſich in 't vroeten onder de aarde komen op te doen, in haar groote ſes en een halve van de hedendaagſche klinkers uytmakende, en van de ſelfde ſoorte was ſoo wel den opſtal als de grontwerken. Niet alleen een conſiderable party van ſchirminkels en beckenelen hebben ſig wijders veropenbaart, maar ook verſcheyde gewelfde graf-kelders, regenbacken, en vele riolen, als mede trappen nederwaarts onder de aarde leydende. Sulx naar alle teykenen lichtelijk te beſeffen is de vreemde en ongemeene hoedanigheid van deſe ſtructure; niets ter werelt hier van in ſijn geheel overgebleven zynde, dan een keldertie, dat aldaar by de Bruykers en Inwooners van 't herboude huysje daar boven op ſtaande, aangeweſen werd, met voorgevinge het ſelfde der Abdiſſen wijnkelder geweeſt te zyn. Het gantſche gevaart was met dubbelde grachten afgeſchoten en omcingelt, waar tuſſchen beyde een doorgaande opgetrokken muyr, met wandelingen daar binnen rondsom heenen, en met een

Digitized by Google

laan ofte uytpad aan de Zuytzyde van 25. roevoeten breed. De Landeryen allerwegen hier omtrent gelegen behouden noch hedendaags in alle Caarteringen den name van Coninxvelt.

Junius schrijft van dese Abdye als volgt: *Quod dixi Kunigfeldum, Latinè spirat* regium campum, *Præmonstratensis ordinis cœnobium, à Richardâ sorore Wiljelmi Cæsaris exstructum, in suburbio Delphorum ad Scie fluminis ripam. Locus cognominis illi, ubi Melchisedecus Solymorum Rex Abrahamum excepit, quem Josephus testatur* μέσον βασιλικὸν, *hoc est, Regium campum quoque fuisse nominatum. Huic quoque cœnobio clades superiori similis abhinc triennio ferme ingruit, quod incendio absumptum, fundo tenus diruptum est & excisum, quod opulentæ civitatis mœnibus imminens situs vicinià sui exitiosus illi fore timeretur, si hostis eò receptus esset.*

d'Abdye van EGMONT.

VAn dese Abdye schrijft *Adrianus Junius* als volgt: *Primum & antiquissimum ædificari cœptum ad annum 876. à primo Hollandiæ Principe ligneum virginitati, mox à filio lapideum factum, viris destinatum fuit, & quidem nobili loco genitis, quos generis clades & opprobrium excludere non poterat, Egmondæ vicini pagi nomine clarum & Præsulis insulati titulo. Ex quo majorum nostrorum simplicitatem discere licet; cujus ut & pietatis ex professo amatores, in ædificando profusis sumptibus non quæsiverunt, nec insanas illas substructiones è quadratis saxis expetiverunt; testantur id tot Principum ibi sepultorum singulæ tessellæ singulorum sepulchris inhumatorum impositæ, indices atque testes memoriæ: alioqui non puduit magnum illum & triumphalibus titulis clarum Ludovicum Francorum Regem, quem Clodoveum Galli nominant, Argentoratensem ædem, quæ celeberrimum hoc tempore spectaculum orbi ostendit, ligneam exstruere. Sed ut in arvis fata, ita hîc quoque nativum instituti laudabilis bonum degeneravit, cupiditatis fortasse vitio, quando admittuntur opes viris egentes (ut obiter ad Themistoclis dictum alludam) aut certè vitio simplicitatis Antistitum, qui collegatum è nobilitate inopiæ consulentes, obliteratâ paulatim institutionis conscientiâ, quosvis è medio vulgo authorarunt in cœtum suum cooptatos. At quaterna illa virginitatis claustra, haud temere aliquas, nisi præstantibus nobilitate ac genere familiis èditas, inseri suis conventiculis antehac passa fuerunt, mordicus institutum vetus retinentia. Quorum nomina sunt* Rhenoburgum, Coningfeldum, Levenhorstum, & Losdunum; *quod postremum in delectu nobilitatis exorbitasse nonnihil creditur.*

Volgt nu de Cathalogue ofte Lijste van de Abten, die dese Abdye geregeert hebben, gelijk die in 't Latijn heeft laten uytgaan, anno 1586. *Pieter Bockenberg* van der Goude; als

Anno 910. I. Heer *Wonebolt*, werd genoemt den Abt van Egmont, naar dat het van een Vrouwen-klooster in een Mans-klooster verandert was.

II. Heer *Andries.*

III. Heer *Bruno.*

IV. Heer *Reginaard.*

1057. V. Heer *Steven van Egmont*, Heer *Beerwoutsz*; desen, alsoo hem sijnen Dispensier een Dief te voorschijn brochte, die een tonne of twee boters uyt de kelder stelen wilde, heeft hem van sijn wraakgierigheid berispt, en den Dief niet alleen de boter laten mede dragen, maar daar noch terwe by doen doen, seggende dat de boter niet wel en smaakte sonder broot; hy stierf anno 1083.

1083. VI. Heer *Adelaard*, overleden anno 1124.

1124. VII. Heer *Ancellijn*, te voren der Gravinnen *Petronella*, Graven *Florens den II.* wijfs Cappellaan; desen alsoo hy seer quaat regiment hielt, werd door authoriteyt des Bisschops van Utrecht, en der voorsz Gravinne, naar 5. jaren afgeset, anno 1129.

1129. VIII. Heer *Wouter*, te voren Monik in de Abdye St. Peters te Gent, werd Abt gekoren; hy heeft de schade, het Clooster by sijnen voorsaat aangedaan, met kloekheid weder verhaalt, en stierf na 30. jaren anno 1161.

1161. IX. Heer *Wibolt*, overleden anno 1176.

1176. X. Heer *Lambert*, te voren mede een Priester uyt d'Abdye van Blandijn of St. Peters te Gent; hy stierf anno 1182.

1182. XI. Heer *Vrank*, een goet navolger van Heer *Wouter* voorsz, stierf anno 1206.

1206. XII. Heer *Lubbert van Rijswijk*, een van de outste Edele Geslachten van Holland; hy heeft Heer *Willem van Egmont*, die hem in sijn gerechtigheden verkorten wilde, kloekelijk wederstaan, stierf anno 1226.

1226. XIII. Heer *Hendrik*, overleden anno 1230.

1230. XIV. Heer *Arent.*

1237. XV. Heer *Dirk* was maar Abt sommige dagen, en stierf anno 1237. en quam in sijn plaats eenen Heer *Ysbrand*, anno 1239. maar dese en werd vermits sijn boos leven, van andere onder 't getal der Abten niet gestelt.

1240. XVI. Heer *Lubbert van Egmont*, Heeren *Woutersz*; hy verkreeg dat d'Abten van Egmont een staf en een ring souden mogen dragen, gelijk de Bisschoppen; hy verdeelde der Abdye inkomen in 30. proven, soo datter maar 30. Moniken in 't Clooster souden zyn op eenen tijd, en stierf anno 1263.

1263. XVII. Heer *Claas van Sassenhem*, stierf anno 1269.

1269. XVIII. Heer *Hendrik*, desen siende dat hy geen voordeel en konde gedoen, heeft sijnen staat verlaten ontrent het jaar 1272.

1272. XIX. Heer *Florens Uyttenhage*, van een oud en Edel Geslacht, Heer *Werenbolts* soone. Dese was seer hoofs en seer kostelijk, 't welk 's Cloosters voordeel niet en was; hy reyste mede naar Engeland, met Heer *Dirk van Brederode*, Heer *Willem van Egmont*, en Heer *Hendrik*, Burggrave van Leyden, om Jonkheer *Jan*, Grave van Holland in 't Land te geleyen, anno 1296. hy stierf anno 1304.

1304. XX. Heer *Wernaard Uytenwaarde*, die ik meen uyt Gelderland was, stierf anno 1308.

1308.

Digitized by Google

1308. XXI. Heer *Bartout van Oyen*, 's Heeren van Oyen soone in Gelderland. Dese verquiste veel van des Cloosters goederen met sijn quaat regiment, dan hy stierf anno 1319.

1319. XXII. Heer *Dirk*, alias *Schrevel van Egmont*, *Geraards van Egmont* Schiltknapen soone; hy stierf anno 1326.

1326. XXIII. Heer *Hugo van Haarlem*, dese hiel goede kerkelijke discipline, en vermeerderde 's Cloosters inkomen, en stierf anno 1345.

1345. XXIV. Heer *Willem van Rolland*; hy te Romen zynde, heeft anno 1351. sijn Prelature verlaten, recommanderende Mr. *Jan van Olout* van Haarlem, als doe te Romen een vermaart Advocaat of Rechtgeleerde.

1351. XXV. Heer *Jan Olout* voorsz, was seer liefgetal, dan hy stierf na 2. jaren anno 1353. na sijn doot is met eenparige stemmen weder gekoren Heer *Willem van Rolland* voorsz, maar hy (een exempel van grooter ootmoedigheid, en kleyn gevoelen van sig selven) heeft het beleefdelijk en stantvastelijk geweygert, en stierf naar ontrent 12. jaren anno 1365. hebbende liever geregeert te zyn dan te gebieden.

1353. XXVI. Heer *Hugo van Assendelft*, hy hadde anno 1360. seer grooten twist en oorloge met *Jan*, Heere tot Egmont, van den welken hy restitutie woude hebben van alsulke goederen en gerechtigheden als het Clooster ontnomen en ontweldicht waren, soo dat hier dootslagen, brantstichtingen, en rooverye in en ontrent het Clooster geschieden, en desen Heer Abt ten lesten sich heymelijk verbergen en latiteren moeste, en alsoo verdrukt in swarigheid, is na 7. jaren gestorven anno 1367.

1367. XXVII. Heer *Jan van Hillegum*, werd doen Abt, (niet tegenstaande dat eenen Heer *Jan Weent*, te Romen zynde, met gemeene stemmen daar toe verkoren was) door 't beleyt van Heer *Dirk Nagel*, Schiltknape uyt Holland, doen Abt van Vlierbeek in Brabant, en eertijds Monik tot Egmont: dese latende beruSten 't proces en twist tegen den Heere van Egmont, heeft d'Abdye met timmeragien verciert. Des Cloosters goederen buyten Holland gelegen, tegens andere daar in liggende, vermangelt; hy stierf anno 1381. zynde meer bemint geweest van sijn gasten van buyten, als van sijn broeders van binnen, die hy den ruymen toom niet wilde geven.

1381. XXVIII. Heer *Jan Weent* voorseyt, werd andermaal met gemeener stemmen Abt gekoren en geauthoriseert, hoewel hy een harde tegen-partye hadde, te weten broer *Arent Willemsz*, Monik van Egmont, tot Boloigne in Italien studerende, den welken de Paus *Urbaan den VI.* Abt van Egmont genomineert hadde, en dit duerde wel den tijd van vier jaren. Daar na in den jare 1396. hebbende aan Hertoge *Albert van Beyeren* een swaare klachte gedaan over Heer *Arent van Egmont*, die hy seyde dat veel van 's Cloosters goederen geusurpeert hadde; Den Prince voorsz tot Egmont komende, en siende dat die den Heer van Egmont meer toegedaan was, heeft desen Heer *Jan*, om eens van alle dese quellingen ontslagen te zyn, alle de goederen, die hy seyde het Clooster toe te komen, en den Heer van Egmont doen besat, den Grave van Holland voornoemt vryelijk overgedragen, soo sulx den Paus van Romen gehengen of toelaten woude, maar den Paus dit weygerende te doen, heeft Heer *Jan* den Abt, de voorseyde overgiste wederroepen; Hertog *Albert* hier over gestoort zynde, woude hy sijn recht aan den Heer van Egmont geven, sulx dat desen Heer *Jan Weent* nu ontrent negentien jaren, soo van den Heere van Egmont als van de geburen, met groot verdriet gequelt zynde geweest en gemolesteert, heeft hy ten lesten anno 1404. te Romen zynde, by procuratie d'Abdye en Abts-staf verlaten.

1404. XXIX. Heer *Geraard van Ockenburg*; desen heeft de goederen en gerechtigheden die sijn voorsaat aan Hertog *Albert*, en die aan den Heer van Egmont overgedragen hadde tegen des Paus consent, weder gekregen, en dit overmits de goetheid van den Hertog *Willem van Beyeren*, Grave van Holland, die d'overdrachten soo van Heer *Jan Weent*, als van den Hertoge *Albert* sijnen vader, te niet gedaan en wederroepen heeft; en hoewel dat daar naar in 't jaar 1408. desen Abt en den Heer van Egmont op redelijke conditien met den anderen verdragen waren, soo dat den Heer van Egmont eenige goederen te leen soude houden, soo is nochtans dit een oorsaake geweest van veel quaats; na dat Hertoge *Willem van Beyeren* overleden was in 't jaar 1417. Heer *Jan van Egmont* metten Cabbeljauschen, den Lande van Holland tegen Vrouwe *Jacoba*, swaar Oorlog aandoende, soo dat desen goeden Abt na Utrecht wijken moeste, en d'Abdye van veel rijkdommen en juwelen berooft werd van de vyanden; ten lesten stierf hy balling tot Utrecht anno 1424.

1424. XXX. Heer *Willem van Matenes*, werd Abt gekoren in den jare voorseyt, en willende door vreese van Heer *Ian van Egmont*, sig selven versien, en heymelijk met des Abdyen Privilegien en overgebleven juwelen vertrekken om die te verseekeren, werd hy, mits de lagen die hem den Heer van Egmont leyde, gevangen, en met den Prior in banden geleyt, en heeft na drie Maanden (veel tormenten geleden hebbende) alle de gerechtigheden, die den Heer van Egmont pretendeerde, hem overgedragen: en dus leelijken getracteert zynde, heeft hy sig uyt het Clooster tot den jare 1437. den meesten tijd onthouden, tot dat door tusschen-spreeken van den goeden Hertoge *Philips van Bourgoengen*, en des Paus gebod, van accoort tusschen partyen gehandelt wierd, en uytgesproken, hoewel buyten meeninge van den Abt en sijn broeders, soo dat de Heerlijkheid van Egmont als doen geheel van de Abdye afgesondert en vrygemaakt wierd, en de Landen, die de Heeren van Egmont pretendeerden en ingenomen hadden, haar

haar nu toegeleyt wierden, 't welk eenen lang-durigen haat veroorſaakt heeft, ſoo dat den peys weder gebrooken werde, in den jare 1444. doen *Albert van Raaphorſt* en *Gijsbert van Heul* met een grote menichte gewapent volx weder voor de Abdye van Egmont quamen, in dier voegen dat het den Abt quaat genoeg hadde, ſich ſelven en ſijn Clooſter van haar gewelt te beſchermen. En niet tegenſtaande alle deſe ſwarigheden, ongelukken, en ſchanden by deſen Heer *Willem van Matenes*, en het Clooſter geleden hebbende, ſoo heeft hy nochtans der Abdyen ſchulden betaalt, deſelve met timmeragien verbetert, en eenen ſeer loffelijken naam nagelaten, ſtervende na 34. jaren regering, in den jare 1458. Hy betaalde aan ſchulden voor d'Abdye twaalf duyſent Wilhelmus ſchilden, dat ſoude nu zyn ſes-en-dertich duyſent gulden; hy dede ook timmeren het Huys te Abſpoel by der Stede van Leyden.

1458. XXXI. Heer *Iacob van Poelgeeſt*, te voren Abt van St. Pauls t'Utrecht, werd Abt mits de gonſt van Hertoge *Philips van Bourgongie*, hoewel wat tegen dank van de Moniken; hy ſtierf anno 1464.

1464. XXXII. Heer *Gerrit van Poelgeeſt*, Heer *Iacobs* neve, een kloek voorſtander der Abdyen Privilegien, die der ſelver goederen grootelijx vermeerdert heeft, ſtierf binnen Leyden anno 1476.

1476. XXXII. Heer *Claas van Adrichum*, werd doen Abt gekoren met gemene ſtemmen der broederen, maar hy hadde een harde tegen-partye, als Heer *Ian*, Baſtard ſoone van Hertoge *Philips van Bourgongie*, Prooſt van St. Donaas Kerke te Brugge, die hem ſeer moeyelijk viel, dan ſiende dat de broeders of Moniken de partye van deſen Heer *Niclaas* hielden, heeft hy (te hulpe hebbende gebeden Heer *Ian van Egmont*) d'Abdye beleyt met volk van wapenen, maar Heer *Claas van Adrichum*, hebbende by een gedaan al des Clooſters brieven, hantveſten, en juwelen, is heymelijk en kloek ſijner vyanden klauwen ontſprongen, 't welk de beleggers vernomen hebbende, zyn van 't beleg vertrokken. Den Abt werd van ſijnen vyand noch lang ſeer vervolgt, maar hy wiſte alleſins ſijn lagen t'ontgaan, dan hier dan daar vertrekkende. Dit duyrde tot dat Hertog *Carel* anno 1477. voor Nancy doot bleef, in welk jaar ſijn tegen-partyen elders genoeg te doen krygende, is hy van de broeders met groter blijdſchappen ontfangen, in den jare 1477. Daar na, alſoo die van Utrecht van haren Biſſchop Heer *David van Bourgongien* in den ban gedaan waren, heeft hyſe weder met authoriteyt des Paus daar van ontſlagen. Daar na zynde gereyſt naar Zeeland op de Bruyloft-feeſte van Heer *Wolfaard van Borſſele*, Heere vander Vere, en hebbende eenige dagen wel onthaalt geweeſt, en goede cier gemaakt, en eens gedronken met d'andere gaſten om ſtrijt, wijn daar veel zouts in geſmeten was, en ſoo gegaan zynde op de heymelijkheid, is hy op 't privaat ſitten-de, dootgevonden, anno 1481. Hy was om ſijn liberaalheid ſeer liefgetal.

1481. XXXIV. Heer *Iordaan van Driel* uyt Gelderland, werd Abt gekoren met broeder *Ian vander Does*, ſoo dat de ſtemmen ſtaakten, maar vermits d'authoriteyt en faveur van den Hove van Holland, heeft deſen moeten wijken, en om geruſter te mogen leven met gemak, heeft hy gehengt des Clooſters ſaken wat in 't wilt te laten loopen, en ſich daar na voor een tijd verbergende tot Breda, op 't Huys aldaar, is hy op H. Kerſmis-avont met een popelſye bevangen, en na drie dagen overleden, anno 1493.

1493. XXXV. Heer *Hendrik van Vytenhorſt*, van een Edelen Huyſe uyt Gelderland, werd Abt gekoren tegen broeder *Ogier van Cralingen*, den welken het ander deel van de broeders tot Abt gekoren hadden: maar Heer *Hendrik* verkreeg de confirmatie van den Paus van Romen. Hy was een goed Abt onderhoudende ende doende onderhouden goede tucht en diſcipline, doende grooten arbeyt in 't vereenigen van de Moniken, die nu langen tijd gedurende, ſeer twiſtig onder malkanderen waren geweeſt, en niet tegenſtaande de groote ſchaden die 't Clooſter onlanx geleden hadde, van ſijn vyanden heeft hy evenwel veel ſchulden betaalt, en 't ſelve in raak en daak wel onderhouden, en vergroot met nieuwe gebouwen; hy ſtierf anno 1509. den laatſten September, van een Koortſe die hy gekregen hadde, uyt eenen ſchrik en droeffenis van een groote watervloet die doe was, mitsgaders van den brand in 't Clooſter by ongeval ten ſelven tijde gekomen.

1509. XXXVI. Heer *Meynard Man*, geboren van eerlijke ouders tot Wormer in Noordholland. Deſe was mede een liethebber van timmeren en van geleertheid, en der geleerden, deſelve na ſijn vermogen vorderende, houdende groote kennis metten vermaarden *D. Eraſmus van Rotterdam*, Heer *Maarten van Dorp* van Naaldwijk, Theologant te Leuven, en andere: en dus eerlijk geleeft hebbende, is hy (nalatende een goeden naam) overleden anno 1526.

1526. XXXVII. Heer *Willem vander Goes*, heeft ſijn voorſaat in alles nagevolgt, en boven dien ſtervende, nagelaten een ſchat van 40000. gulden, niet tegenſtaande alle ſijn timmeren en gepleegde liberaalheid, en hebbende 33. jaren Abt geweeſt, is op gelijken dach dat hy gekoren was, geſtorven, in 't jaar 1560.

1561. XXXVIII. Heer *Niclaas van Nieulant*, te voren Vicarius van den Biſſchop van Utrecht, werd Abt geſtelt tegen dank der Moniken, anno 1561. en heeft de poſſeſſie genomen niet in perſoon, maar door een ander by procuratie, tegens het goet gebruyk van alle ſijn voorſaten, en verkreeg alſoo in handen de voornoemde ſomme gelts (dewelke hy, ſchryvende aan den Preſident *Suys* in den Hage, noemde eenen verborgen niet-baſſende dogge) ſonder dat blijkt, wat hy met alle dat

gelt

gelt uytgericht heeft. Hy werd mede d'eerste Bisschop geordineert te Haarlem, zynde voortaan de Prove van den Abt van Egmont toegeëygent, tot onderhout van den Bisschop van Haarlem; ontrent negen jaren daar na, heeft hy te Brussel by procuratie gegeven op Mr. *Jan Gouda*, Advocaat in den Hage, sijnen staat van Abt en Bisschop gerenunceert, anno 1569. en is negen jaren daar aan te Sint Maartensdijk in Zeeland overleden; anno 1579. en begraven t'Utrecht in St. Servaas Abdye.

1569. XXXIX. Heer *Govert van Mierlo*, tweede Bisschop van Haarlem, uyt Brabant geboren, was een Monik vander Preekheeren Ordre van St. Dominicus, en Prior geweest t'Utrecht, en Provinciaal, en hadde de gave van wel te spreeken. De Stad van Haarlem anno 1573. verovert zynde, song hy weder aldaar de Misse in de Hooft-kerke: maar ontrent den jare 1578. vermits de Religie tot Haarlem weder verandert werd, week hy te Land uyt, en wierd Suffragaan ofte Vicarius van de Bisschop van Munster in Westphalen, en anno 1587. te Deventer de Kerken weder wyende, is aldaar overleden den 28. July, en is geweest den lesten Abt van Egmont, het welk voor den troubel of oorloge een schoone Abdye was, seer groot van begrip en rijk van inkomen, en hadde veel kostelijke Kelken en ander kerkelijk cieraat, met een seer treffelijke Bibliotheke van oude geschreven en gedrukte Boeken; dan werde anno 1567. van de Geusen jammerlijk aan brand gesteken en alles gerooft, en sietmen daar maar eenen seer ouden spitsen toorn van de Kerke staan met eenige andere vervallen stukken muyrs. Dese Abdye was van de Ordre van St. Benedictus, daar de oude Graven van Holland begraven liggen.

d'Abdye van LEEUWENHORST.

DE Abdye van Leeuwenhorst of ter Lee, een grote mijle van Rijnsburg na Noordwijk toe, was vander Cistercyen Ordre, voor Edele Juffrouwen gesticht en gedoteert in den jaren 1262. by Heer *Arent van Sassenhem*, Pastoor der groter Kerke te Haarlem (die mede aldaar voor het meerdeel 't grote Begijn-hof gefundeert heeft) d'Eerste twaalf Nonnen quamen uyt Mariendale buyten der Stede van Utrecht. *Leewenhorstium*, seit *Junius*, *distat Rhenoburgo milliare unum, ad mille quingentos passus Nordovico, situm est loco peramœno, agrorum feracitate cedit illi, religionis nobilitatisque par utrobique cura, sed impar nominis honos atque dignitas; Antistitam habet Joannam Donzii stemmatis, primariam & sapientem fœminam, Latini sermonis non ignaram, & qua magno operæpretio auxit res cœnobii; cujus auctor condendi memoratur Arnoldus Sassenhemus Harlemensis Curio, qui virginalis pudicitiæ studio, cùm in hoc; tum in alterum quod Harlemi Vestalium choro dicavit, Magni cognomine vulgo celebre, opes suas largiter effudit ante annos trecentos, exstrui cœptum ad annum 1262.*

Dit Clooster stont onder de Geestelijke jurisdicte en visitatie des Abts van Camp in Vrieslant. en is door de Spaance Oorlogen geheel vernielt; en bevindt men dat alhier Abdissen zyn geweest dese havolgende, als

Vrouwe *Badeloge van Adrichum*, anno 1373.
Vr. *Margriete vander Wateringe*, anno 1380.
Vr. *Badeloge vander Does*, *Maurijns* dochter, stierf anno 1411.
Vr. *Machtild vander Does*, *Maurijns* dochter; stierf anno 1441.
Vr. *Adriana Oems* van Dordrecht; stierf seer oud anno 1527.
Vr. *N. van Drenkwaart & Willems* dochter, die Burgemeester van Dordrecht was, Abdisse anno 1530. sy hadde een broeder *Jan van Drenkwaart*, Schout te Dordrecht 37. jaren.
Vr. *Jenne vander Does*, leste Abdisse, die Latijn konde, en stierf anno 1574.

Nonnen ofte Juffrouwen ter Lee; onder andere dese alle van Edelen afkomste.

Suster *Mabelia vander Binkhorst*.
S. *Alijd van Poelgeest*.
S. *Margareta van Tuyl* uyt Gelderland.
S. *Alijd van Alkmade*.
S. *Beatrix van Gellecum*.
S. *Sophia vanden Bosch*.
S. *Christina van Berk*.
S. *Machtild van Lisse* by Haarlem.
S. *Christina van Alkemade*.
S. *Jenne vander Goude*; dese was uyt de afkomste der oude versturven Heeren vander Goude.
S. *Maria vander Boukhorst*.
S. *Maria vander Vliet* by Ouwater.
S. *Jenne van Rodenrijs*, een Edel Geslacht van by Delft.
S. *Jenne vander Boukhorst*.
S. *Machtild van Zuylen*.
Dese vijftien Juffrouwen voornoemt waren alle Nonnen ter Lee.
S. *N. vander Does*, *Kosten* dochter, anno 1445.
S. *Margareta van Amerongen*, dochter van *Noyde van Amerongen*, en suster van *Tielman van Amerongen*, beyde in haren tijd Burgemeesters van Dordrecht; haar eene suster Juffrou *Jenne* had te man *Dirk vander Does*, Schiltknape, Balliu van Zuytholland; en d'ander Juffrou *Gloria van Amerongen*, troude aan *Gijsbert van Sterkenburg*, Edelman uyt het Sticht van Utrecht; de voorsz Nonne werd al vermelt anno 1439. en stierf seer oud anno 1485.
S. *Jenne van Treslong*, Heeren *Lodewijx* dochter, anno 1480.
S. *Maria van Poelgeest*, *Gerrits* dochter, anno 1480.
S. *N. vander Does*, *Jacobs* dochter, gekleet anno 1492.
S. *Martijne van Borsselen*, *Adolfs* dochter, stierf anno 1561.
S. *Hadewy van Oestrum*, *Claas* dochter, anno 1545.
S. *Agnes van Wulven*, *Dirx* dochter van Utregt, anno 1570.

Digitized by Google

S. *Cornelia de Koninck*, *Saris* dochter, t'Utrecht, anno 1570.
S. *Petronelle van Rossum*, *Jans* dochter, uyt Gelderland, anno 1566.
S *Francijnken van Assendelft*, *Baartouts* dochter, anno 1570.
S. *N. van Vliet*, Heer *Gerrits* dochter, anno 1566.
S. *Soetgen van Schoten*, *Ysbrants* dochter, anno 1560.
S. *Sophia van Schoten*, *Gerrits* dochter, anno 1550.
S. *Elisabeth van Dorp*, *Adriaans* dochter, anno 1566.
S. *Iosijn vander Does*, *Adriaans* dochter, anno 1572.
S. *Petronella vander Coulster*, *Gerbrants* dochter, van Dordrecht, anno 1521.
S. *Willemijne Ruygrokx*, Heer *Ians* dochter, anno 1530.
S. *Catharina Oems*, Heeren *Iacobs* dochter *van Wijngaarden*, anno 1522.

d'Abdye van LOOSDUYNEN.

DEse Abdye was gestigt en gedoteerd by *Margareta*, Gravinne van Hennenberg, welke by *Beka* onder *Otto de II.* en XXXIV. Bisschop van Utregt genoemt werd *Magtild, de Miraculeuse Moeder van 365. kinderen*, van welke Historie den geleerden *Boxhorn* aldus schryft. „ Een arm Vrouken, Weduwe, om-„ vatende twee kinderkens, die sy met een der „ dragt gebaart hadde, begeerde van *Magtelt* een „ aalmoesse. Maar *Magtildis* gebruykende harde „ woorden, seyde, dat het niet en konde ge-„ schieden, dat een Vrouwe meer dan een kint „ van een man gelijckelijk soude ontfangen. Het „ Vrouken op dese woorden seer verwondert „ wesende, verseckerde dat het mogelijk ware, „ als het Gode alsoo beliefde. Op dese woorden „ *Magtelt* verstoort wesende heeft geboden, dat-„ men dese arme Vrouwe van haar soude stoo-„ ten. Dese sugtende Vrouwe badt den goeden „ Godt, dat hy soude toelaten, dat de Gravin-„ ne soo veel kinders soude baaren met eendrag-„ te, alsser dagen in een jaar zyn. Godt heeft „ verhoort 't gebedt der arme Vrouwe. Want „ 't is gebeurt, dat in 't jaar 1276. op den Hey-„ ligen-dag van de H. Maria, *Magtelt* baarde „ drie hondert en vyf-en-sestig kinders, eensdeels „ Knegtkens, eensdeels Meyskens: dewelke alle „ *Otto* Bisschop van Utregt heeft gedoopt, ge-„ vende aan de Mannekens den naam *Jan*, en de „ Wyskens *Elisabeth*. Maar korts daar naar sijn „ sy met haar Moeder gestorven, al t'samen in „ een Graf begraven. Maar laat ons hooren een „ geschrift, dat hangt in de Kercke van Loos-„ duynen tot eeuwige gedagtenisse, van sulke een „ saake alsoo spreekende.

„ Margriet Huysvrouwe van Herman Grave „ van Hennenberge, dogter van den IV. *Floris* „ Grave van Hollandt, en Zeelandt, suster van „ *Willem* Conink der Romeynen, en daar naar „ Cesar ofte Regeerder des Keyserrijkx, en „ van Alithea Gravinne van Henegouwe, wiens „ Vaderlijke Oom was Bisschop van Utregt, „ maar de soone haars Moederlijck Oom was „ Hertog van Brabant, en Grave van Durin-„ gen. Maar dese Doorlugtige Gravinne, ontrent „ twee-en-veertig jaren out wesende, op den „ goeden Vrydag, ontrent negen uyre, in 't „ Jaar duysent twee hondert ses-en seventig, heeft „ gebaart drie hondert vyf-en-sestig Kinders, die „ t'samen gedoopt sijn van *Guido*, Vicaris van „ den Bisschop van Utregt, al t'samen in twee „ Kopere-Beckens geleyt sijnde, van welke de „ Mannekens soo vele alsser waren, *Jan*, maar „ alle de Meyskens, zyn genaamt *Elisabeth*, die „ al gelijkelijk met haar Moeder sijn gestorven op „ eenen dag, en liggen begraven in de Kerck van „ Loosduynen. Het welke inder waarheyt ge-„ schiet is om een arme Vrouwe, die uyt een „ dragt droeg in haar armen twee tweelingen, „ welke dinge de Gravinne verwonderende, „ seyde, dat dit door eenen man niet konde ge-„ schieden, en heeft de selve spytelijck verwor-„ pen. Waar af dese arme vrouwe, in haar ge-„ moet beroert, en verslagen wesende, wensch-„ te haar terstont uyt een dragte sulk getal en „ menigte kinderen, alsser dagen in een geheel jaar „ getelt werden. 't Welk voorwaar alsoo gedaan „ is buyten den loop der natuyre met een won-„ derlijke maniere; gelijk het hier tot eeuwige „ memorie deser saake, in 't kort gestelt en ver-„ haalt is uyt de oude Cronijken, soo met de „ hant geschreven, als gedrukte. Die alder-„ grootste Godt zy om dese geschiedenisse ge-„ vreest, gheëert, en gelooft inder eeuwigheyt, „ Amen.

„ Uyt de sluyt-reden deses geschrifts is blijke-„ lijk, dat dit opschrift niet en is soo out, maar „ dat het, in de voorleden eeuwe gemaakt is ge-„ weest, d'eerste ofte afgenomen, ofte bedor-„ ven wesende. Want den Autheur der Vriesche „ Cronijke nog ongedrukt, die geleeft heeft voor „ hondert jaaren, getuygt, dat dese gedenkenis-„ se geschreven in Duytsch Rhym-digt, gelesen „ geweest is te Loosduynen in sijnen tyd.

Magmen menigsins wel merken:
Want eens een Vrouken voortbragt
Twee Kinder te samen inder werken:
Dat verwonderde heur Vrouw Margriet Hertogien,
Dat een Wyf by eens Mans beleydt mogt dragen
Kinder niet meer dan eyn.
Daar na liet Godt geschijn
Wonder groot, want sy wan
Vier-de-half hondert Kinderen en XIV. tot eenre dragt by eene man.
De Kindere kersteda Bisschop Gy in een Becken klaar.
Daar waaren hoge geboren Peeren, als Princen, Versten, Vrouwen, dats waar.
Der frugten starf si, en was Germane
An Alemannien Willems Conink, van Hollandt
Grave al sonder wane.
Dit was een wonderlijk dink. Doe sy bleef
Men jaaren MCC. LXXVI. schreef,
Opten goeden Vrydag, ten negen uren:
Haar siel moet in eeuwigheid duuren.

Junius

Digitized by Google

Iunius brengt voort een sulk opschrift.

„ *Margriet* Huysvrouw van *Herman* Grave „ van Hennenberg, dogter van den Doorlug- „ tigen Heer *Floris* Grave van Hollandt, wiens „ Moeder was *Magtelt*, dogter van *Hendrik* „ Hertog van Brabandt, sy heeft ook gehadt een „ broeder *Willem* Conink van Alemannie: dese „ gemelde Vrouw *Margriet*, in't Jaar 1276. in „ 't jaar haars ouderdoms twee-en-veertig, op den „ goeden Vrydag, ten negen uren voor middag, „ heeft gebaart 't getal van drie hondert vier-en- „ sestig levende kinders, Knegtkens, en Meys- „ kens: die naar dat sy in een Becken 't Sacrament „ des doopsels ontfangen hadden door den eer- „ waardigen Bisschop Heer *Gye* Mede-Bisschop, „ in tegenwoordigheid van eenige Vorsten en „ voornaamste, en aande Mannekens gegeven „ was den naam *Jan*, maar aan de Wijfkens „ *Elisabeth*, de zielen van al dese, ook mede des „ Moeders, sijn weder gekeert tot Godt om eeu- „ welijk te leven. Maar de lighamen rusten on- „ der desen sark.

„ *Reynerus Snoyus* noteert, datter tot eeuwiger „ gedagteniss dese saake, gestigt is geweest een „ Casteel, aan den Oever vande Mase-stroom, „ over de Waal, welk Casteel qualijk gemeyne- „ lijk genaamt wordt van Proye, en dat het ver- „ ciert is met drie hondert en vyf-en-sestig Veyn- „ sters, en genoemt is geweest met den naam der „ Kinders. Ick en soude niet willen seggen, dat „ dese Historie der kinders niet waaragtig en is, „ hoewel datter veele dingen sijn, die deselve „ overtuygen van valscheyt; die *Guido* ofte *Gye*, „ die geseyt wort gedoopt te hebben soo veel „ kinders, en heeft niet geweest omtrent die ty- „ den Bisschop van Utregt; het en sy dat wy wil- „ len in twyfel stellen den Blaffaart der Bisschop- „ pen van Utregt, die uytdrukkelijk getuygt, „ dat *Johan van Nassau* geseten van het jaar 1267. „ tot in 't jaar 1287. Maar wat groot verschil isser „ tusschen d'Auteuren in het aanteeckenen des „ jaars? Den eenen verhaalt, dat het geschiet is in 't „ jaar 1244. d'andere, in 't jaar 1266. andere „ 1276. *Meyerus* schryst, dat *Magtelt* overleden „ is in 't jaar 1278. Maar dese is opentlijk on- „ waaragtig. Want de brieven van *Floris de V.* „ gegeven in 't jaar 1277. getuygen opentlijk, „ dat *Magtelt* nu overleden was tot Loosduynen. „ Ick hebbe goet gevonden, die brieven van ons „ geschreven uyt de Registers des Cloosters van „ Rynsburg, om dat die niet gedrukt en sijn, hier „ by te schryven, op dat sy ons eenig ligt souden „ voort brengen in de questie en verschil van soo „ veel Schryvers.

„ Wy *Floris* Grave van Hollandt geven een „ ygelijk te kennen, aangesien dat Vrouw *Mar-* „ *griet*, zaliger memorien eertijts Gravinne van „ Hennenberg, onse Moeye, wesende in haar „ uyterste, en met goede verstant, in onse tegen- „ woordigheid, en van veele andere geloof- „ weerdige persoonen, eenig Lant, ofte Erve „ liggende by het Clooster van Loosduyn, dat „ haar met eygendom toebehoorde, uyt onse „ toelatinge en consent gegeven heeft aan haar „ Camenieren, te weten, *Bartradis* en *Magtelt* „ met het gemeene regt van eygendom, tot ver- „ geldinge der diensten, die dese Jonk-vrou- „ wen langen tijd aan de selve Gravinne, sonder „ ophouden gedaan hadden, en aangesien de „ voorseyde Jonk-vrouwen het voorseyde Land „ verkogt hebben aan de Nonnen van Rinsburg, „ en de't selve over-gelevert hebben in haar han- „ den, wy belooven klaarlijk, dat wy sullen de „ voorseide Nonnen met het inhoudt der tegen- „ woordige brieven, houden, en beschermen, in „ gerustelijcke besittinge der voorseyde goede- „ ren, tegen alle ongeoorloofde bespringers. „ Gegeven in d'Octave, of agsten dag van de „ Hemel-vaart der H. Maria, in 't jaar ons Hee- „ ren 1277.

„ Hier toe dient dese Brief van *Iutta*, Mark- „ gravinne van Brandenburg.

„ Wy protesteeren met den inhoudt der te- „ genwoordige brieven, dat wy *Iutta* door de „ Gratie Godts, Mark-Gravinne van Branden- „ burg, eenen koop van eenige goederen, die „ het Clooster van Reinsburg en de Nonnen des „ selve Cloosters gekogt hebben van *Bertradis* en „ *Magtildis*, Jonkvrouwen van onse alderlief- „ ste Moeder, Gravinne van Hennenberg, za- „ liger memorien, willen vast maaken en van „ weerden houden sonder eenig tegenspreeken, „ is't dat onse broeder *Poppo* dat selve wil van „ weerden houden en bewaaren.

„ Uyt dese dingen is nu openbaar genoeg, dat „ die haar abuseren, die geschreven hebben dat „ *Magtelt* gestorven is, op die selve uyre van haar „ kints-baren. Want men moet aanmerken, dat „ dese Brieven van *Floris de V.* en *Iutta* de minste „ mentie niet en maken van dit soo wonderlijk „ een kints-baren, 't welck sy sonder twijfel sou- „ den doen, waar het soo datter yet sulx geschiet „ was. Maar wy sullen dit laten varen, nog yet „ aftreckende van soo veel Schryvers, die dit ag- „ tergelaten hebben, noch t'eenemaal aanhou- „ dende aan dese Historie, die ontwijffelijk ge- „ lijkt wel een fabel te wesen. Daar hangen nog „ hedensdags in de Kercke van Loosduynen de „ kopere Beckens, in de welcke men segt, dat „ alle die Kinders gedoopt sijn geweest, met dit „ opschrift.

IN DESE TWEE BEKKENS ZYN ALLE DESE KINDEREN GEDOOPT.

Dus verre *Boxhorn*. Maar wie sou dit niet geloven? de wonderlijke Historie is in 't Latijn en Duyts noch tegenwoordich in de Kerk tot Loosduynen te lesen, en de Bekkens daar de kinderen in gedoopt zyn, sijn aldaar ter gedachtenis bewaart; maar de verscheidentheid van de Schryvers in de naam en tijd doet ons de gantse sake als een bygelovig verdigtsel verwerpen.

Als eerst, dat *Otto Margaretaas* oom Bisschop tot Utrecht dese kinderen soude hebben gedoopt,

Digitized by Google

welke *Otte de III.* dier name, de XXXVI. Biſſchop van Utrecht, naar *Willebrand* die in 't jaar 1233. overleefde in 't volgende jaar 1234. Biſſchop wierd, en na ſeſtien jaar bedieninge in 't jaar 1249. overleden; hoe kan hy dan in 't jaar 1276. deſe kinderen gedoopt hebben, in welke tijd Heer *Ian van Naſſauw*, de XXXIX. Biſſchop was, die het Biſdom bediende van het jaar 1267. tot het jaar 1287. den tijd van twintig aaneenvolgende jaren. Hoe is dit in te ſchikken, of de Hiſtorie van de 365. kinderen miſt, of de gantſe tijdrekening van de Biſſchoppen van Utrecht, daar in nochtans de Schryvers over een komen. Om het welke waar het mogelijk goed te maken, hebben ſommige dit wonderlijk kinderbaren geſtelt op het jaar 1244. *Marcus Varenwijk* en die hem gevolcht hebben. De Hollandſe Cronijken, *Reinier Snojus*, en *Petr. Bokkenberg*, ſeggen dat ſy *Margriet* genoemt was; *Ioann. Beka*, *Wilhelmus Heda*, *Cuſpinianus in vita Wilhelmi Hollandi Cæſaris*, en *Iacobus Meyerus*, noemen haar *Magtelt*; de kleine Hollandſe Chronijk ſeid, dat dit geſchied ſoude zyn in 't jaar 1266. de grote in 't jaar 1276. de grote Chronijk van den Regulier tot Nuys, ſeid anno 1267. *Heda* ſeid, dat ſy nog lang na dit kinderbaren ſoude geleeft hebben, en geſtorven is in 't jaar 1277. andere ſeggen, dat de moeder en kinderen ſo haaſt als ſy gedoopt waren, geſtorven zyn. En ſommige tellen 340. en andere 350. kinderen. Het mag dan weſen hoe het wil, dat gaat altijd vaſt, dat het Grafſchrift, en de Bekkens daar de kinderen in gedoopt ſouden zyn, noch tegenwoordich in de Kerk tot Looſduynen te ſien zyn, en een ygelijk vertoont werden; Wie ſou dat niet geloven? maar de Koſter ſeid dat een van de Bekkens geſtolen is geweeſt, en dat in plaats van het ſelve een nieuwt gemaakt is; die daar in licht te geloven is, want hy gelooft niet van 'tgene dat hy gehoort heeft, gelijk de andere, maar van het gene dat hy geſien heeft. *Pluris autem eſt oculatus teſtis unus quam auriti decem.*

Het Grafſchrift van deſe *Margareta*, het welk by *Petr. Scriver.* uyt de oudheid voortgebracht werd, gaat het ſelve ook gants voorby, het welk anders, indien die Hiſtorie waarachtich was, by het ſelve wel aangetekent ſoude geweeſt zyn. Daar by ook in 't byſonder werd aangeroerd van een harer kinderen aldaar mede begraven; het welk onder de Gedenkſchriften van het Clooſter tot Egmont nageſchreven is gevonden, dat aldaar verhaalt werd op een Sarkſteen met kopere letteren ingeleit tot Looſduynen in de Kerke te leſen was, luydende aldus:

ISTA TENET FOSSA MATRONÆ NOBILIS OSSA,
QUÆ DUM VIVEBAT LAUSDUNIS LÆTA MANEBAT,
ATQUE VOCABATUR MARGRETA, QUIETE FRUATUR.

QUÆ FUIT GERMANA WILHELMI ILLUSTRIS REGIS GERMANIÆ, ET COMITISSA IN HENNENBERG, QUÆ OBIIT ANNO DOMINI MCCLXXVI. IPSO DIE PARASCEVES, HORA NONA ORATE PRO EA.

Dat is:

Hier dekken deſe Steenen
Eens Edels Vrouwen beenen,
Die doenſe was in leven
t'Looſduynen is gebleven,
Dees heete *Margariete*
Hier moetſe ruſt geniete.

Is geweeſt de ſuſter van den Doorlugtigen *Willem*, Koning van Duytſland, Gravinne te Hennenberg, ſtierf in 't jaar 1276. op goeden Vrydag, ten negen uyren. Bid voor de Ziel.

En op deſelve Sark vervolgens aldus:

HIC JACET HERMANUS BONÆ INDOLIS PUER HERMANNI DE HENNEBERG FILIUS, ET MARGARETÆ GERMANÆ DOMINI WILHELMI REGIS ROMANORUM ILLUSTRIS. QUI OBIIT ANNO DOMINI MCCL. NONO KALENDAS NOVEMBRIS.

Dat is:

Hier leid begraven *Herman*, een kint van goeder aard, de ſoon van *Herman van Hennenberg*, en *Margriet*, de ſuſter van Heer *Willem*, des Doorlugtigen Koning van Romen; ſtierf in 't jaar ons Heeren 1250. op de negende Kalende van November.

Welk

Digitized by Google

Welk schrift den gemelten *Petrus Scriverius*, geschreven by na met een onleesbare letteren seer oud, getrokken uyt een boek des Cloosters van Egmont onder hem gehad heeft; welke Gedenkschriften dienaangaande volkomen geloof toekomt, om dat aldaar volkomen en naukeurige aantekening van alle de Graven van Holland, hare vrouwen en kinderen, van haar leven, sterven, en begraven is gehouden; waar by dan blijkt, dat gemelte *Margariet* maar een kint heeft nagelaten, dat by haar, of sy by het selve in een graf zyn begraven geweest. Den selven *Scriverius* meent, dat het selve verdichtsel uyt de oude schriften aldus is misduyd: dat de woorden, *hic jacet Margareta cum prole sua*, dat is, hier leid Margareet met haar nasaat begraven, voor het menigvuldige erdichte nasaat is uytgeleid, en om de versierde leugen goed te maken, het woord *numerosa*, dat is, menigvuldige ofte veelvuldige, daar by gelapt is.

Dese bygelovige geschiedenis werd meer in kunst als naar waarheid gerijmt by den Heer *Jacob van Westerbaan*, Heere van Brandwijk, in de beschryvinge van sijn Okkenburg, op 't laatste van sijn leven uytgegeven. Doch by den Oude-waarheid lievender *Joachim Oudaan*, in seeker Schimpdigt in den grond der waarheid ten toon gestelt.

Alhier zyn onder andere Nonnen geweest de volgende Juffrouwen.

Suster *Alijd van Grunevelt, Bartelmeus* dochter, anno 1435.
S. *Ida van Malburg*, *Gijsbregts* dochter van Dordrecht.
S. *Lijsbeth vander Does*, *Dirx* dochter, anno 1490.
S. *Josijne van Spangen*, Heer *Philips* dochter, anno 1496.
S. *Maria van Almmonde*, Mr. *Iacobs* dochter, met haar suster, anno 1517.
S. *Hillegond vander Haar*, *Loufs* dochter van Utrecht, anno 1551.
S. *Agnes van Borsselen*, dochter van Heer *Iacob Bastard van Brigdam.*
S. *Alijd van Cats*, *Pieters* dochter, anno 1571.
S. *Agnes vander Coulster*, dochter van Jonkheer *Floris*, Burgemeester der Stede van Dordregt, anno 1559.
S. *Agnes vander Merwede*, *Dirx* dochter van Dordrecht, anno 1572.

d'Abdye van RHYNSBURG.

BY Leyden van St. Benedictus Ordre, eertijds in een seer Korenrijk Land gelegen, werd eerst gefondeert en gedoteert by de Gravinne *Petronelle*, Keysers *Lotharii de II.* suster, weduwe van Graaf *Floris de II.* en was te voren eenen Burg ofte Huys van plaisancy, daar sy te wonen plach, Rhijnsburg genoemt, ontrent den jare 1132. want sy stierf anno 1144. en werd hier begraven.

Men plach voor de troublen de Reliquien van desen Burg te sien in den Hof van 't Clooster, verheven en bemuyrt. Dit Clooster was van seer schoone structure en seer vermaart, vermits hier niet dan Edele Juffrouwen en mochten ontfangen werden, en hadde seer rijke inkomen. Hier wierden namaals vele Graven van Holland begraven, als Grave *Willem de I.* anno 1223. Grave *Floris de IV.* anno 1235. Grave *Floris de V.* anno 1296. en Grave *Jan* sijnen soone, anno 1300. Hier waren mede veel Sepulturen van de Edelen en Ridderschap van Holland: Dan dit heerlijk Clooster is door den Spaancen Oorloge vernielt. d'Abdisse, vermits sy aldaar hoge jurisdictie hadde, wierde Mevrouw genoemt, en de Nonnen wierden daar na Jonkvrouwen geheten; de namen der Abdissen zyn dese:

Vrouw *Cunissa*, suster van den Grave vander Biechte, stierf anno 1178.
Vr. *Bonifacia*, stierf anno 1187.
Vr. *Sophia van Holland*, Grave *Dirx de VI.* dogter; sy resigneerde d'Abdye aan hare nichte; en leefde noch anno 1212.
Vr. *Agnes van Holland*, dochter van Grave *Floris den III.* anno 1228.
Vr. *Alijd van Wassenaar.*
Vr. *Alijd van Deventer.*
Vr. *Ertiesse*, leefde anno 1233.
Vr. *Ada van Holland*, dochter van Grave *Willem den I.* stierf anno 1257.
Vr. *Clarisse.*
Vr. *Alijd*, stierf anno 1287.
Vr. *Iutte van Deventer*, wierd anno 1296. in eenen brief Grave *Ians den I.* nichte geheten.
Vr. *Elisabeth van Wieldregt*, uyt den Huyse der oude Heeren van Stryen en Sevenbergen, stierf anno 1316.
Vr. *Ada van Teylingen*, Heer *Sijmons* dochter, stierf anno 1316.
Vr. *Ada*, Heeren *Dirx* dochter, Burggrave van Leyden, stierf anno 1316.
Vr. *Mabelia van Wassenaar*, 's Heeren van Wassenaars dochter, stierf anno 1329.
Vr. *Magtild van Duvenvoorde*, stierf op 's Heeren Hemelvaarts-dach, anno 1349.
Vr. *Margriete van Langeraak*, stierf den 4. Maart 1358.
Vr. *Clarisse van Schengen* uyt Zeeland, leefde anno 1364.
Vr. *Agnes van Heurn*, leefde anno 1392.
Vr. *Sophia van Drongelen*, 's Heeren van Drongelen dochter, leefde anno 1397.
Vr. *Catharina van Rommerswaal* uyt Zeeland; wierd afgeset, en stierf anno 1408.
Vr. *Margriet van Bueren*, dochter van den Heere van Bueren, leefde anno 1408.
Vr. *Clementia vander Horst*, stierf den 7. February 1432.
Vr. *Baarte van Langeraak*, stierf den 6. April 1441.
Vr. *Margrieta vander Oostende* uyt Zeeland, stierf anno 1452.
Vr. *Margrieta van Bruelis* uyt Zeeland, stierf den 3. Juny 1470.
Vr. *Elisabeth van Mateneese*, stierf den 4. November 1499.
Vr. *Beatrix van Rommerswaal*, stierf den 1. February 1529.

Digitized by Google

Vr. *Adriana van Botland* uyt Zeeland, ſtierf den 14. April 1535.

Vr. *Maria Schenk van Toutenburg*, ſuſter van den Biſſchop van Utrecht, ſtierf den 14. December 1552.

Vr. *Elburg vander Boutzelaar*, 's Heeren dochter van Aſperen; deſe dede anno 1561. aan 't Clooſter ſtichten een grote huyſinge, tot logement van Edele Heeren en Perſoonen van aanſien en authoriteyt, en ſtierf den 29. Maart 1566.

Vr. *Stevine van Roſſum* uyt Gelderland, dochter van Heer *Jan van Roſſum*, Heer *Maarten van Roſſums* broeder, Heer van Pouderoyen, en van Vrouw *Oda*, Erfdochter van Broukhuyſen; Sy was de leſte die in d'Abdye woonde, alſoo die gedurende haar regering, verdeſtrueert wierd, en ſy ſtierf te Leyden den 27. December 1603. ſeer oud zynde.

Vr. *Barbara van Oyenbrugge* uyt Braband, ſuſter van den Biſſchop van Doornik; deſe wierd mede Vrouw van Rhijnsburg genoemt, en ſtierf anno 1611.

Vr. *Anna van Berchem*, Heer *Henrix* dochter, genoemt Vrouwe van Rhijnsburg.

Onder andere Nonnen ofte Juffrouwen te Rhijnsburg geweeſt, zyn deſe alle van Edelen Huyſe.

Juffrou *Beatrix van Borſſelen*, Heeren *Henrix* dochter, anno 1410.

J. *Adriana van Botlant*, *Floris* dochter, anno 1430.

J. *N. van Oeſtrum*, *Claas* dochter van by Utregt, 1480.

J. *N. van Oeſtrum*, *Alferts* dochter, anno 1510.

J. *Godſchalkjen Uytenham*, Heer *Pieters* dochter, 1410.

J. *Eliſabeth*, haar ſuſter, anno 1410.

J. *Godſchalkjen Uytenham*, Heer *Frederix*, ſtierf Prioreſſe, anno 1503.

J. *Otte Uytenham*, haar ſuſter, anno 1512.

J. *N. vander Haar*, *Daams* dochter, anno 1510. met *N.* haar ſuſter.

J. *Philippa Uytenham*, *Frederix* dochter, ſtierf ſeer oud, anno 1580.

J. *Magtild Uytenham*, haar ſuſter, ſtierf anno 1594. oud 85. jaren.

J. *Eliſabeth van Reneſſe*, *Jans* dochter, anno 1490.

J. *Stevijne van Honſelaar*, *Louſs* dochter, anno 1500.

J. *Maria van Nievelt*, *Jacobs* dochter, anno 1564.

J. *Jenne van Nievelt*, haar ſuſter; deſe hadde daar na Heer *Jacob van Wijngaarden*.

J. *Chriſtina van Nievelt*, *Jacobs* dochter, anno 1440.

J. *N. van Nievelt*, *Jacobs* dochter, anno 1490. met *N.* haar ſuſter.

J. *Joſijne van Roſſum*, *Maartens* dochter, anno 1571. met Juffrou *Oda*, haar ſuſter, zynde haarlieder moeye Abdiſſe.

J. *Catharina van Rommerſwaal*, ſtierf Abdiſſe anno 1480.

J. *Maria van Treſlong*, Heer *Lodewijx* dochter, anno 1485.

J. *Berta van Poelgeeſt*, Heer *Gerrits* dochter, anno 1456.

J. *Magtild van Poelgeeſt*, Heeren *Gerrits* dochter, anno 1486.

J. *Elſebeen van Poelgeeſt*, *Gerrits* dochter, anno 1530.

J. *Maria van Poelgeeſt*, *Gerrits* dochter; ſy hadde daar na Jonkheer *Bernt Tſerclaas* uyt Brabant.

J. *Cornelia vander Does*, *Adriaans* dochter, anno 1510. met Juffrou *Lijsbeth*, haar ſuſter.

J. *Adriana van Mereſteyn*, *Alberts* dochter, anno 1550.

J. *Margeriete van Mateneſſe*, *Jans* dochter, anno 1485.

J. *Gijsberta van Duvenvoorde* van Warmont, ſtierf anno 1577.

J. *Magtild van Cralingen*, *Floris* dochter, anno 1485.

J. *Catharina van Schoonhoven*, Heer *Jans* dochter uyt Brabant, anno 1455.

J. *Jenne van Schoonhoven*, *Hendrix* dochter, anno 1476.

J. *Maria van Schoonhoven*, Heer *Hendrix* dochter, anno 1565.

J. *Margriet van Haaſten*, Heer *Jans* ſuſter *van Herwijnen* uyt Gelderland, anno 1571.

Alhier mogten niet meer als 40. Nonnen ontfangen worden, die alle van Adel moeſten zyn, volgens de Bulle van Paus *Alexander*, van den jare 1499. luydende, met het gene *Boxhorn* daar van ſchrijft, als volgt.

„ *Alexander* Biſſchop, Dienaar der Dienaren Godts, aan onſe beminde Soonen, „ Dekens der Dom-Kerke en Sint Jans Kercke „ tot Utregt, en van Sint Pancraas Kerke tot „ Leyden, in het Biſſchop-dom van Utregt ge„ legen, Saluyt en Apoſtoliſche Benedictie. „ Heden ſijn van ons brieven uytgegeven van de„ ſen inhout. Alexander Biſſchop, Dienaar der „ Dienaaren Godts, tot eeuwiger gedagteniſſe, „ neerſtelijk, 't welk ons officie is, lettende op „ den gelukigen ſtandt aller Kerken, Clooſteren, „ en Perſoonen, voornemelijk die van het „ Vrouwelijk geſlacht ſijn: ſoo is't dat wy die „ dingen, dewelke van ouden tijden loffelijk „ daar in ſijn gepleegt geweeſt, geern en gewillig, „ voornamentlijk als het op ons verſocht wordt, „ met onſe Apoſtoliſche Brieven beveſtigen, op „ datſe geſtadig en vaſt in allen tijden mogten „ blyven. Het Requeſt, het welke ons onlangs „ overgelevert is uyt name vande beminde dogter „ in Chriſto, de Abdiſſe en Convent des Cloo„ ſters der Nonnen in Rynsburg, gelegen in de „ Graaflijkheid van Hollandt, van S. Benedictus „ Orden, onder het Biſſchopdom van Utregt „ behoorende, ſtelden ons voor oogen, hoe dat „ van ſoo langen tyden, als des menſchen me„ morie het contrarie van dien niet en kan ge„ denken, een goede en loffelijke gewoonte al„ tijd is onderhouden geweeſt, dat de Biſſchop„ pen van Utrecht, die in der tijdt ſijn, de ver„ kieſinge van de Abdiſſen des voornoemden

Cloo-

Digitized by Google

„ Cloosters, dewelke in dier tijdt geweest sijn, „ bevestigen; als ook het Clooster selve, en de „ persoonen daar inne sijnde, versoeken en refor- „ meeren soude, en dat daar geen Nonne inge- „ nomen soude werden, ten zy die Edel van ge- „ slagte waare van haar Vaders en Moeders sijde, „ en vier voorgaande Grootvaders; dat ook de „ Abdisse geen Nonne in haar Clooster soude „ nemen boven de veertich; dat ook d'Abdisse „ in der tijdt sijnde, twee, maar de andere Non- „ nen, als ook den Rector der Kerke des selfden „ Cloosters, om de sorge, die hy draagt over „ de zielen, maar een portie uyt de vrugten des „ voornoemden Cloosters souden genieten, en „ dat d'Abdissen gewoonlijk sijn te roepen ofte „ deputeren een Persoon, gestelt in digniteyt, in „ welkers handen de professie der Nonnen, die „ in dien tijdt willen in dat Clooster geprofesseert „ sijn, soude gedaan moeten werden, en te ver- „ kiesen eenen bequamen Biegt-Vader, dewelke „ neerstelijk gehoort hebbende de bigte der „ voornoemde Abdisse en Nonnen, deselve „ soude absolveren en een zalige penitentie beve- „ len voor alle sonden, uytgesondert die gere- „ serveert sijn den Apostolischen Stoel. Daarom „ is op ons ootmoedelijk versogt geweest, uyt „ den naam des selfden Abdisse en Convent, dat „ wy aan de voornoemde costuyme, op dat sy „ vaster soude staan, souden gelieven uyt Apo- „ stolische goedertierenheyd, onse Macht by te „ voegen, en in alle voornoemde dingen bequa- „ melijk te versien. Wy dan absolveren d'Abdis- „ se en Convent voorseid, en een ygelijk der „ selver van alle excommunicatien, suspensien, „ interdicten, en andere Kerkelijke sententien, „ censuren, en pynen by Recht ofte by Men- „ sche, door wat occasie en oorsaake het soude „ sijn geschiet, op dat sy het effect deses tegen- „ woordigen souden genieten. Wy, tot de self- „ de Requesten geneygt, met den inhoudt van „ de tegenwoordige brieven, met Apostolische „ authoriteyt, approbeeren en bevestigen de „ voorseyde costuyme, gelyk sy is in gebruyk. „ Niet-tegenstaande alle andere Apostolische in- „ stellingen, ordonnantien, statuyten, en an- „ dere costuymen des Cloosters en Orden voor- „ noemt, door Eedt, Apostolische Brieven, „ ofte eenige andere sekerheid bevestigt, en alle „ andere dingen die ter contrarie souden wesen. „ Dat geen mensche dan zy geoorlooft, dese Bul- „ le van onse absolutie, approbatie, bevestigin- „ ge en versekeringe te breken, ofte die met qua- „ lijk bedachten arbeyt, te contrarieren, &c. Ge- „ geven tot Roomen. tot Sinte Pieters, in 't Jaar „ der Menschwordinge Christi, duysent vier- „ honderten negen-en-tnegentich, den vyfden „ dach van Maart, en onses Bisschoplijken Ampts „ het achtste Jaar. Daarom wy uwer discretien „ bevelen, met Apostolischer Schriften, dat „ gy-lieden, ofte twee, ofte een van u lieden „ door u, ofte eenige andere, de voorseyde „ Brieven en al 't gene in de selve begrepen is, in „ sulke plaatse en tijdt het noodich sal sijn, en soo „ menigmaal gy van de Abdisse en Convent „ voorseyt, sult op dese versocht wesen, met so- „ lemniteyt verkondigende, en de selve bystaan- „ de in de voorgaande dingen met de hulpe der „ krachtige bescherminge, sult, met onse au- „ thoriteyt, de voorseyde kostuymen en Brieven „ onveranderlijk doen onderhouden, niet toe „ latende de selve Abdisse en Convent tegen het „ inhout der selver, door eenige persoonen, in „ eeniger manieren gemoeydt te worden, de „ tegenspreekers door Kerkelijcke Censuren, alle „ Appel achterstellende, bedwingende, daar toe „ by-roepende, is 't dat het van nooden is, de „ hulpe des Wereltlijken Machts, niet tegen- „ staande al dat voorseyt is, ofte dat het in 't „ gemeyn ofte bysonder by d'Apostolische Stoel „ sy toe gegeven, dat sy niet souden mogen ge- „ interdiceert, gesuspendeert, ofte ge-excom- „ municeert worden, door Apostolische Brie- „ ven, niet vol en expres gewag en mentie maa- „ kende van woordt tot woordt van de voor- „ seyde toelaatinge. Gegeven tot Romen, op „ den dag en Jare als vooren.

„ *Diederik de III.* van dien naam Grave van „ Hollandt, aangenomen hebbende een Krijgs- „ tocht naar Palestina, heeft verkregen te Ro- „ men van Innocentius den tweeden het Privile- „ gie van exemtie, gelijk sy noemen, voor de „ Cloosteren van Rynsburg en Egmont. De Brie- „ ven worden gelesen by *Johannes Gerbrand van* „ *Leyden* in het 17. Boek, 16. cap. maar alsoo „ bedorven en verkort, datmen geen gemakke- „ lijken sin uyt die kan haalen. Wy sullen die „ voorhouden in verscheyde plaatsen verbetert, „ by-gedaan, en geheel uyt een parchement „ Boek, dat wy hier ende elders gebruykt heb- „ ben.

„ *Innocentius* Bisschop, Dienaar der Dienaren „ Godts, aan onsen lieven sone *Walterus*, „ Abt van het Clooster van Egmont, en aan sijn „ Successeurs wettelijk te substituëren in eeuwig- „ heid. Den Edelen *Diederik* Grave van Hol- „ land, naar Jerusalem reysende, heeft in onse „ tegenwoordicheid gekomen. Maar onder an- „ der dingen, die wy met hem gesproken hebben „ van de verbeteringe der seden, en onderwij- „ singe sijns levens, die excellente man heeft met „ eygendom geoffert en geslooten soo uyt sijnder „ naam, als oock van *Petronella* Gravinne, sijns „ Moeders wege, het Clooster van Egmont en „ Rijnsburg aan S. Pieter Prince der Apostelen, „ uyt insien van devotie. Wy dan aan wie het „ principalijk toekomt, de regten van den selven „ Sleutel-drager der Hemelen besonderlijker te „ beschermen, wy ontfangen de selve eerweer- „ dige plaatsen tot eygendom en bescherminge „ der Heylige Roomsche Kerke; en daarom „ hebben wy die met alle haar toehoorselen ver- „ sterkt met de bescherminge van dit tegenwoor- „ dich geschrift, ordonnerende, dat alle soorten „ van besittingen, alle soorten van goederen soo „ in Kerken, als in thienden, Landen, Wijn- „ gaarden, Wateren, Boscagien, Weyden, en „ in alle andere dingen, die de selve Cloosteren „ tegenwoordich rechtveerdelijk en wettelijk „ besitten, ofte in toekomende tijden door gifte „ der Bisschoppen, door miltheid der Coningen

„ ofte

Digitized by Google

„ oste Vorsten, door presentatie der geloovigen, „ oste door andere rechtveerdige middelen, met „ Godes bystaan, sullen konnen verkrijgen, ons „ souden in eeuwicheid mogen vast en onge„ schent byblyven. Wy verbieden dan, dat „ niemandt en soude in geenderley maniere be„ staan de gemelde Cloosteren lichtveerdichlijk „ te verstooren, oste haar besittingen t'ontrekken, „ oste die ontrocken sijn te houden, verminderen, oste met eenigerley becommernissen te „ vermoeyen: maar dat alle dingen in haar geheel „ worden behouden, op dat sy souden in alderley gebruyken profijtelijk wesen den geenen, „ voor onderhoudinge en regeeringe der welke „ sy gegeven sijn. Maar in teeken, dat de selve „ Cloosteren onder S. Pieters jurisdictie sijn, soo „ wel gy, als u naarkomelingen sult alle jaaren „ aan ons en naarvolgers betalen vier stuyvers „ Vriesche munte, met naam van schattinge. Is „ 't dat daar eenige persoone ware soo Kerkelijk, „ als wereltlijk, wetende het inhout van dese on„ se constitutie, die tegen de selfste soude licht„ veerdichlijk presumeren te komen, naar dat „ hy twee oste drimaal sal vermaant hebben ge„ weest, en niet en sal haar schult met behoor„ lijke voldoeninge verbeteren, dat die persone „ verbannen zy van het alderheylichste Lichaam „ en Bloet Godts, en ons Heeren Verlossers Je„ su Christi zy over alle die gene, die in d'uyter„ ste oordeel onderworpen zy de strenge wrake. „ Maar dat de vrede ons Heeren Jesu Christi zy „ over alle die gene, die de rechten onderhouden „ der selver plaatsen, op dat sy hier souden ont„ fangen de vrucht van haar goet werk, en vin„ den by den strengen Rechter de belooningen „ der eeuwige vrede, Amen. Alsoo was ondor„ schreven. Ick Innocentius, der Algemeyne „ Kerken Bisschop. Ick Conradus Bisschop van „ Sabina. Ick *Geraard* Cardinaal van den Tijtel „ des H. Cruys in Hierusalem. Ick Theodemi„ nus Bisschop van S. Rusina. Ick *Albregt* Bis„ schop van Alba. Ick *Lucas* Priester Cardinaal, „ vanden Tijtel van Sinte Johan en Pauwels. Ick „ *Albregt*, Bisschop van Hostia. Ick *Anselus*, „ Cardinaal Priester van S. Laurens in Lucina. Ick „ *Otto*, Diaken Cardinaal van S. Gregoris aan„ den gouden voorhanckscl. Ick *Gregorie* Dia„ ken Cardinaal vanden heyligen Engel. Gege„ ven tot Lateraan, door de handt van *Emericus* „ Diaken Cardinaal der Heylige Roomsche Ker„ ke, en Cancelier, den laatsten dach February, „ op de derde Indictie, in 't jaar der menschwor„ dinge ons Heeren 1139. maar van den Pontifi„ caat van den Heer Innocentius de tweede, Paus, „ in het elfste jaar.

„ Dese Abdye van Nonnen, van S. Benedi„ ctus orden, gelegen in het Bisschop-dom van „ Utrecht, d'Ordre van Cluny, heeft dese „ Bullen van Pausen, met de welke sy het gecon„ firmeert en Vryheyden gegeven hebben. Cle„ mens gegeven tot Avinion den 24. April, van „ zyn Pontificaat in het achtste jaar. De selve ge„ geven in de selve plaatse den 9. April in het „ vierde jaar sijns Pontificaats. Honorius tot La„ teraan den 26. April, in het eerste jaar sijns „ Pausselijke Stoel. *Alexander* tot Viterbe den „ 11. December, in het derde jaar van sijn Pau„ selijke Stoel. *Bonifacius* tot Lateraan den 21. „ October, in het achtste jaar van sijn Pauselijke „ stoel. *Iohan* tot Avinion, den 13. December, „ in het eerste jaar van zyn Pauselijke stoel. De „ selve tot Avinion, den 13. April, in het vier„ de jaar van sijn Pauselijke stoel. *Innocentius* tot „ Lions, den 3. December, in het achtste jaar „ van sijn Pauselijke stoel. *Nicolaus* te Romen, „ tot S. Maria Major, den 3. January, in het „ eerste jaar van sijn Pauselijken stoel. Den selve „ tot Viterbe, den 24. September, in het twee„ de jaar van sijn Pauselijken stoel. *Gregoris* tot „ Lions den eersten Juny, in het derde jaar van „ sijn Pauselijken stoel. *Clemens* tot Avinion, den „ 4. Mey in het vyfde jaar van zyn Pauselijken „ stoel. De selve in de selve plaatse, den 23. Ja„ nuary, in het seste jaar van sijn Pauselijken „ stoel. *Johan* tot Avinion, in het eerste jaar van „ sijn Pauselijken stoel. *Innocentius* tot Lateranen, „ den 18. van Maart, in het veerthiende jaar van „ sijn Pauselijken stoel. *Clemens* tot Avinion, den „ 20. April, in het achtste jaar van sijn Pauselij„ ken stoel. *Innocentius* tot Perusen, den 29. „ September, in het thiende jaar sijns Pauselijken „ stoel. *Urbanus* tot Viterbe, den 11. Maart, in „ het eerste jaar sijns Pauselijken stoel. *Clemens* „ tot Avinion, den 22, October, in het achtste „ jaar sijns Pauselijken-stoel. *Alexander* heeft „ Brieven gegeven van besonder bescherminge; „ de Getuygen sijn:

Cunhujus, Priester Cardinaal met den Tijtel van S. Cerila.

Hugo Priester Cardinaal met den Tijtel van S. Clement.

Matthens Priester Cardinaal met den Tijtel van Marcellus.

Theodinus Bisschop Portuensis en van S. Rufina.

Henricus Bisschop Albanensis.

Vernenedus Bisschop van Preneste.

Ardicio Diaken Cardinaal Serth. Ord.

Granarus Diaken Cardinaal der Heyligen Cosmus en Damianus.

Johan Diaken Cardinaal van den Heyligen Engel.

Lamenus Diaken Cardinaal van St. Adriaan.

Matthens Diaken Cardinaal van St. Maria.

Gegeven tot Anagnia, door de handen van *Albregt*, Priester Cardinaal der H. Roomsche Kerke en Cancellier, den 5. November Indictie 13. in 't Jaar der Menschwordinge ons Heeren 1179. van de Pausselijke Stoel des Heer *Alexander* Paus den III. van dien naam, in het 21. jaar.

„ Daar waren ook veel andere Vorstelijke „ brieven, met welke sy dit Clooster rijkelijk „ begiften, ofte eenige groote Privilegien toege„ geven; de besonderste der welke brieve wor„ den in verscheyde plaatsen deses Boecx gelesen; „ dese vier ongedrukte, die hier volgen, hebben „ ons gedagt weerdich te wesen, gelesen te wor„ den, om dat sy geen ander bequaamer plaatse „ sullen hebben.

I. In

Digitized by Google

I.

„ INden naam des Vaders, en des Soons, en des „ Heyligen Geests, Amen. Ick *Willem* Gra„ ve van Hollandt, doen ygelijk te kennen, soo „ tegenwoordige als toekomende, dat willende „ voorsien aan de zalicheit mijner ziele, en mijns „ Huysvrouwe, en ook onser kinderen; ick la„ te gaan allesins vry en ontslagen in der eeuwic„ heid hondert gemeten Landts onder het Am„ bacht van Ostcappelle, toebehoorende aan de „ Kerke van de H. Maria van Rijnsburch, van „ alle last der bedinge; en van al ander beswarin„ ge der schattinge, alsoo veel als het aan 't recht „ van Hollandt bekent wort toe te behooren; „ behalven dat Landt, 't welck mijn Broeder „ *Diederik* Grave heeft vry gelaten op de selve „ maniere aan die Kerke: maar op dat dit mijn „ daat worde seker en onverlijk bewaart, ick „ hebbe gewilt datmen desen tegenwoordigen „ Brief soude versterken met de getuygenisse „ mijns zegels, en bescherminge der getuygen. „ Dit sijn de namen der getuygen, die tegen„ woordich sijn geweest by dese onderschryvin„ ge; *Pieter van Duynen*, *Daniel van Tholan*, „ *Pieter van Middelburg Abten*, *Hugo van Vorne*, „ *Godefroy van Breda*, *Wilhem van Ryswijk*, „ *Diederik van Teylinge*, *Iacob* Castelleyn van „ Leyden, *Willem van Koudekerk*, *Wouter van* „ *Cruninge*, *Gillis van Sabbinge*; *Symon Neve„ kin*; Gedaan in 't Jaar der menschwordinge „ ons Heeren 1213. in de Maant December; Ge„ geven door de handen mijns Schryvers tot „ Middelburg.

II.

„ INden naam des Vaders, Soons, en Heyli„ gen Geest, Amen. *Ferdinand* Grave van „ Vlaanderen en Henegouwe, en *Joanna* sijn „ Huysvrouve, aan alle de gene die desen tegen„ woordigen Brief sullen sien Saluyt. Sy eenen „ ygelijk kennelijk, dat wy voor de vergevenis„ se onser sonden, onser Voor-ouders en naar„ komelingen, laten gaan vry en ontslagen op „ alle manieren in eeuwicheid hondert gemeten „ landts onder het Ambacht van Ostcappelle, „ toebehoorende aan de Kerke van de H. Maria „ van Rijnsburg; van alle last der bedinge, en „ van al ander beswaringe van schattinge, als „ het bekent wort toe te behooren aan het recht „ van Vlaanderen. Ende op dat dit ons doen be„ waart wort onveranderlijck, wy hebben doen „ bevestigen dit tegenwoordich geschrift met het „ aanhangsel van onse zegelen. Gedaan s'Maan„ dags voor de geboorte ons Heeren, in 't Jaar „ der Mensch-wordinge Christi 1213.

III.

„ ICk *Floris* Grave van Hollandt, doen een „ ygelijk te kennen, die dit tegenwoordich „ geschrift sullen sien, dat ick seker en gewis „ houde de Donatie, die Vrou *Maria* eertijts „ Keyserinne gegeven heeft aan d'Abdisse en „ Convent van de H. Maria in Rinsburg, te we„ ten 5. ponden jaarlijx, 2. tot Pitanse der Jof„ vrouwen, 3. ponden op den dach van S. Pon„ ciaan, in de ziele Misse van goeder gedachte„ nisse mijns Vaders *Willem* Grave van Holland, „ en sy sullen jaarlijx ontfangen de voorseyde „ 5. ponden in't Ambacht van Dordregt, 't welk „ in het gemeyn genoemt wort, Scrootambacht, „ met de getuygenisse der tegenwoordige Brie„ ven. Gegeven in 't Jaar der gratie 1232. tot „ Leyden, den naasten Sondach, naar S. Mat„ thijsdach.

IV.

„ ICk *Maria*, eertijts Gravinne van Hollandt, „ wil eenen ygelijk te kennen geven, soo toe„ komende, als tegenwoordige, dat voor de „ remedie der ziele mijns Mans, Godtvruch„ tiger gedachtenisse, *Willem*, eertijdts Gra„ ve van Hollandt, ick gehouden sijn te betalen „ binnen twee jaren vijftig Hollantsche ponden, „ om in-komen te krygen, aan de Kerke der „ Heyliger Maria in Rijnsburch, en besonder„ lijk daar toe, op dat voor hem soude gecele„ breert worden een Misse voor de geloovige „ overleden, aan eenen Altaar opgerecht aan de „ voeten sijns grafs, alle dage, als het geoorloft „ is, en gewoonelijk plach te geschieden, alsoo „ ook, dat, tot dat ick die voorseyde vyftich „ ponden sal ten volle betaalt hebben, ick sal „ schuldig wesen jaarlijx te geven aande Geboor„ te ons Heeren vyf ponden vande selve munte „ aan de voorseyde Kerke. Tot gedenkenisse „ en bevestinge van dese dingen hebbe ick doen „ versterken dit tegenwoordich schrift met het „ aanhangsel van mijn zegel, en het onderteeken „ der getuygen, die hier tegenwoordich sijn ge„ weest. Den zegel van *Floris* Grave van Hol„ landt, *Willem van Teylingen*, *Philips van Was„ senaar*, *Maarten van Monster*, Schilt-knapen, „ &c. *Floris Cappellaan*, Mr. *Hendrik van Stene*; „ Canonik van Brugge, en van veel meer ande„ re, soo Geestelijk, als Weltelijk. Gedaan „ tot Rijnsburch, in tegenwoordicheyt van „ *Emessa* Abdisse, en van het Capittel van Rijns„ burch. In 't jaar van Gratie 1213. Inde Maant „ Iunius.

„ De Princen van Hollandt worden eertijts „ begraven in de Kerke van het Clooster van „ Rijnsburch. Men siet noch tegenwoordich de „ oude mueren van de selve Kerke, als ook de „ drie Graf-schriften van *Willem de I.* en van „ *Aleydis* sijn Huysvrouwe, en sijn Dogter „ *Ada*.

I. *Willem de I. Grave van Holland, is overleden in 't jaar* 1223.

II. *Aleydis, dochter van den Grave van Gelderland, sijn huysvrouwe, is overleden in 't jaar* 1218.

III. *Ada, dochter van Wilhelm den I. Grave van Holland, Abdisse in Reinsburg, is overleden in 't jaar* 1258.

Digitized by Google

233 Volgt nu de Verhandelinge van de Prioryen of Reguliers Cloosters, welke van ouds in Holland geweest zyn.

Clooster der Regulieren te EEMSTEIN.

GEfondeert, so als *Gouthoven* seit, anno 1380. of soo andere willen 1382. in 't Ambacht Eem, gelegen by de Vloed Eem, door *Reynout van Minnebode*, een rijk, uytstekend, en voornaam burger van Dordrecht, die alleen betaalde de reys-kosten van Mr. *Gerard van Bronkhorst*, Canonik t'Utrecht, die van 't Algemeen-gods-huys, Capittel Generaal te Windesheym, gelegen by Swolle, der Regulieren Orde, na Romen wierd gesonden, in 't jaar 1397. Welkers Munnikken waren Regulieren-Canoniken, na den regel van St. Augustijn; stond onder het Gods-huys van Windesheym, welk eerst bestond uyt vier Munnikdommen of Cloosters, als dat

Van de zalige Maagt Maria te Windesheym by Swolle, opgerecht in 't jaar 1387

Des H. Zaligmakers in Eemsteyn by Dordrecht, anno 1382.

Van Maria by Aarnhem, anno 1392.

Van 't Nieuwe Licht by Hoorn, anno 1392.

Hebbende haar gesamentlijke voor-rechten verkregen van Paus *Bonifaas de IX.* welk Capittel metter tijd onder verscheide Roomsche Bisschoppen is aangegroeyd, tot een getal van 84. Mannen en 13. Vrouwen-Cloosters. Daar dan op de ry het Clooster der Regulieren te Eemsteyn by Dordrecht de sevende plaats had; en onder de Stiften, de Regulierrissen, dat van Sint Angniet binnen Dordrecht het agtste was.

Na dat den grooten Waart op St. Elisabeths nacht in 't jaar 1421. was ingebroken, is in plaats van het gemelte Clooster, voor die Munnikken een ander gebout in Kijfhouk, gelegen in den Swijndregtsen Waart; 't welk van de Water-geusen uyt den Briel onder Hopman *Dirk Wor* van Dordrecht, op den 14. van Somermant anno 1572. wierd aan brand gesteken en vernield, soo dat'er naulijkx iets van de grondslag is te vinden; en waren gemelte broeders recht voor haren eersten ondergang, onder de Land-poorters van Dordrecht aangenomen (na luyd der woorden:) *In 't jaar 1421. 's Vrydages na St. Lamberti, soe was dat Gods-huys van Eemsteyn Poorter ontfaan, om hem en hoeren goeden te beschudden, en men schout hem quyt die kroen's jaars om Gods wil, dat sy voer die Stede bidden souden.* Dit geschiede onder *Wouter van Genderen*, doen hy Burgermeester was, ter bede en begeerte Hertoges *Jans van Beyeren*, met sijnen bezegelden brieve, die hy der goeder Stede op die tijd sende. En anno 1432. 's daags voor St. Lucia, is 't Clooster te Eemsteyn vrygesproken van ongeld en excijns van den Torf, gelegen in den grooten Waart, als Burgemeester was *Dirk van Eyke*.

De namen der Prelaten of Prioren van den beginne deses Cloosters zyn geweest:

Anno 1383. Pater *Johannes Wissonis*, Vice-præpositus.
1387. P. *Simon de Schoonhovia*, Præpositus.
1388. P. *Iohannes de Horwines*, eerste Prior.
1395. P. *Henricus Wild* van 's Hertogenbosch.
1400. P. *Simon de Schoonhovia.*
1402. P. *Laurentius de Gestel.*
1414. P. *Theodericus de Leydis.*
1419. P. *Iohannes Brunonis de Asperen*; dese heeft het vergane Clooster met de Munniken opgebracht in Kijfhouk, is gestorven en begraven by de susters te Bommel, daar hy de Vandinge was gaan doen.
1433. P. *Gijsbertus de Schoonhovia.*
1435. P. *Iohannes Dictus de Kerk.*
1444. P. *Willem Duyk*, de Dordraco.
1448. P. *Iohannes de Velsen.*
1455. P. *Conradus de Schoonhovia.*
1457. P. *Nicolaus de Worichem.*
1468. P. *Wilhelmus Iohannis*, de Leydis.
1474. P. *Michael de Dordraco.*
1476. P. *Wilhelmus de Brielis.*
1485. P. *Henricus de Bommel.*
1490. P. *Arnoldus*, Professus in Leyerdorp.
1492. P. *Iohannes Wolteri de Dirxland.*
1505. P. *Iohannes Iohannis*, de Delft.
1529. P. *Petrus Nicolai*, de Geldris.
1532. P. *Iohannes Iohannis Gijssen de Balen*; dese zynde Prior van dit voorsz Clooster, is in 't jaar 1151. verkoren Opper-prior van de heele Orde te Windesheym; welke hy negen jaar en drie maanden loffelijk hebbende bestierd, stierf aldaar, en werde in 't Choor begraven.
1541. P. *Iasparus Anthonii*, a Delfshaven.
P. *Iohannes ab Eyndhovia*, Professus in Rugge.
1552. P. *Theodericus Henrici Donk*, de Boscoducis.
1570. P. *Iohannes Petri ab Herpt.*

Vinde hier ook Procurators en Broeder geweest te hebben,

Procurators:
1432. Br. *Godeverd N.*
1462. *Pieter Knijf.*

Broeder:
1522. Br. *Reynier Oem*, anno 1524. overleden, oud omtrent 60. jaren.

Omtrent de Verkiesinge der Prioren, wierden de volgende voorschriften gebruykt.

Voorschrift tot de beswering der verkiesers.

BRoeder N. wy beswêren u in den H. Geest, en in der beste manieren als wy moeten, dat gy een Canonik deses Huys ofte daar buyten kiest tot een Prior van desen Huyse, die gy na God en uwer conscientie, alsoo veel als de mensche-

schelijke krankheid verhenget, weerdich en bequaam meent te wesen, tot het Ampt van het Prioorschap.

Voorschrift van 't geen gesproken werd in de verkiesinge.

IK broeder N. bewillige in broeder N., en hem verkies ik tot een Prior deses Cloosters.

Voorschrift van 't geen gesegt werd in de vereyssinge.

IK broeder N. bewillige in broeder N. en hem vereys ik tot een Prior deses Cloosters.

Van welken gelijken inhoude, *mutatis mutandis* ik bevinde de voorschriften, die gebruykt wierden in de verkiesinge der Priorinnen.

Dese Regulieren waren toegestelt in witte Caputien, dragende vierkante swarte Bonetten, smalle Linde Beffen, swarte Coletten, en witte Linde Subtilen. Wie meeder van dese Broederen, hare Patroon, Ordre en Cloosterleven begeert te weten, die lese het Passionaal en Gulde Legenden, geprent te Swolle, in 't jaar ons Heeren 1490. Van *Heribertus Rosweydus*, gedrukt t'Antwerpen in 't jaar 1629. *& Regulam Beati Augustini Episcopi cum Constitutionibus Canonicorum Regularium Capituli Windesemensis, &c. Excus. Ultraject.* 1553. en meer andere Roomse Schryvers.

Cloosters der Regulieren te HEMSDONK.

GEstigt, als *Gouthoven* wil, in 't jaar 1443. te Hemsdonk by Brandwijk, bestont ook uyt Regulieren Canoniken, staande onder den Gerechtsdwang, of het Capittel van het Cloosters te Kamp in Vriesland.

Welk Clooster *I. van Oudenhoven* aldus beschrijsd: Buyten Schoonhoven in den Hem, in den Krimpender-waart, 't zy onder de Landen van Bloys, of onder Zuyd-holland, heeft gelegen 't Reguliers Clooster van St. Michiel, waar van noch eenige fondamenten en vervalle muren worden gesien, en is daar uyt gesproten 't Clooster van onse Lieve Vrouwen ten Donk, onder Brandwijk, beyde van de Orde van Sint Augustijn, blijkende by de volgende Giftbrief van de Grond-plaatse van 't selve Clooster, waar van vele vervallen muren, en de fondamenten noch overig zyn.

WY *Engelbert*, Grave van Nassouwe, Heere ter Lecke, en te Breda, en *Iohanna*, Gravinne en Vrouwe der selver Landen voorsz, sijne gesellinne, doen kont allen luyden, en kennen, overmits desen onsen openen brieve, dat wy om Gods willen, en aangesien saligheyt onser, onser oiren en nakomelingen zielen, en ook om den dienst Gods te wekken, en te bet wy huere goede werken en de beden deelachtig te worden, gegeven hebben, en geven voor ons, onsen erven en nakomelingen, den Regulieren des Cloosters van St. Michiels, buyten Schoonhoven in den Hem, een stuk Lands, geheten die Donk, met heur toebehooren, ofte beheingt leegt met hueren ouden Slooten, binnen onser Parochien van Brandwijk in den Alblasserwaart; als een Clooster-kerk en Bouw-huys daar op te doen setten, en te doen timmeren, soo hem dat beste en nutste sal dunken te wesen, by der hulpen Gods en goeder luyden. Welke stuk Lands voorsz wy hem over gegeven hebben, en geven overmits desen onsen brieve, om een jaarlijk Chijns, alomme twee pond, des Heeren ponde, ons en onse nakomelingen jaarlijks te betalen, alle jaar op St. Martijns-dach in den Winter, sonder wederseggen, en nemen hem goeden luyden des Cloosters voorsz, en die goeden in onsen hoede en beschermenisse na onsen vermogen, sonder alle argelist, en wy voorsz Grave en Gravinne *Engelbert* en *Johanna*, hebben des tot oorkonde onser beyder zegel, voor ons en onse nakomelingen aan desen brief gehangen, in 't jaar ons Heeren 1424. den 8. Juny.

De broederen die aldaar huys hielden, zyn dese:

Prior:

1495. Br. *Ioost de Wit*, anno 1508. overleden

Broeder:

1494. Br. *Cornelis vander Goude, vel Cornelius Aurelius*, die anno 1515. noch leefde.

Wat van dese Munnikken, Orde, Patroon, Kleedinge, enz. viel te seggen, is in het voorgaande van Eemsteyn reeds geseyt.

Het Priorinnen Slot en Clooster der Regulierissen in S. AGNIET tot Dordrecht.

IS gestieht in 't jaar ons Heeren 1326. stond wel eer onder 't Algemeen-Godshuys van 't Clooster te Windesheym, welk was opgerecht in 't jaar 1387. hoorende onder den Myter van Utrecht; welk voorsz Clooster van St. Agniet vermelt werd in den jare 1430. (onder de regeringe van Paus *Martijn de V.*) onderhoorig geweest te zyn het voornoemde Capittel van Windesheym, uytwijsende de lijste van de namen der Canoniken, Regulieren, en Regulierissen-huysen, staande onder 't voorseyde Godshuys, in welke het genoemt werd, *Domus Sanctæ Agnetis in Dordraco, Oppido Hollandiæ, Diocœsis Trajectensis. Dat is:* Het Huys van de H. Agniet te Dordrecht, een Stad van Holland, onder den stoel van Utrecht. Wierd grootelijx begift van Heer *Gerard van Heemskerk*, Ridder, Heere van Oosthuysen, die van de Cabbeljause zyde was binnen Dordrecht, en Raad Hertog *Jans van Beyeren*, anno 1419. *Wouter van Gouthovens* Hollandse Chronijk fol. 182. ook van Vrouwe *Walburg vander Merwede*, aldaar Nonne anno 1430. en van *Reynier de Jonge*, Heeren *Reyniersz*, Tresorier van Dordrecht, anno 1491.

De Kerk deses Cloosters is gebout in 't jaar 1494. hadde drie Outaren, en waren afgeschoten met een Choor, onder hout en boven tralien; ter zyde van 't Choor was uytwaarts een Cappelleken gestigt, daar van vertelt word, dat daar

Miraculeux een Lieve Vrouwen Beeldeken gevonden, en aldaar op den Outaar geſtelt was.

In dit Clooſter gingen eertijds vele Edele Jonkvrouwen, onder welke (ſeyt Dr. *Iohan van Beverwijk*, in ſijn Beſchryving van Dordrecht fol. 171.) bevonden is een dochter Heer *Ians van Vliſſingen*, Baſtard 's Graven van Holland, en andere, uyt de Geſlachten Rommerſwaal, Ruygrok, Caſtille, &c.

De navolgende zyn Priorinnen en Nonnen des meergemelten Clooſters geweeſt:

Priorinnen:

1426. Jonkv. *Geertruyd Blyde.*
1440. J. *Ermgard van Loven.*
1440. Vrouw *Adelheid Onderwater*, *Reynouds* dochter, circa anno 1440.
1450. J. *Catarina Haaks.*
1477. *Agnieſe van Diemen*, *Henriks* dochter.
1480. J. *Geertruyd van Neck*, circa anno 1480.
1483. J. *N. Cornelis Ockers* dochter.
1547. J. *Jenne de Jonge*, van Baardwijk, anno 1547. overleden.
1550. *Lijsbet de Ionge*, anno 1550. overleden.
1554. J. *Anna*, *Claas Iacobs* dochter.

Nonnen:

1341. Jonkv. *Ermgard*, Heeren *Roelofs* dochter.
1383. J. *Goude*, Heeren *Willem Duux* dochter.
1400. J. *Alijd Loef*, circa anno 1400.
1430. J. *Walburg vander Merwede*, Heeren *Daniels* dochter.
1434. J. *Iſabelle van Malburg.*
1440. J. *Sapientia Onderwater*, *Reynouds* dochter, circa anno 1440.
1456. J. *Beatrix van Naarſſen.*
1456. J. *Lijsbeth van Naarſſen*, circa anno 1456.
1456. J. *Soete van Naarſſen*, circa anno 1456.
1465. J. *Suete van Beveren.*
1467. J. *Geertruyd van Amerongen*, overleden anno 1467.
1468. J. *Elſabeth vander Does.*
1468. J. *Luytgaart Willems* dochter.
1469. J. *Hadewy Gerrits* dochter.
1471. J. *Claasge* (*vel Nicolaa*) *vander Linde*, *Jans* dochter.
1477. J. *Geertruyd van Diemen*, *Henriks* dogter.
1478. J. *Ianna Damas Willems* dochter.
1479. J. *Agnes Winter*, anno 1479. overleden.
1483. J. *Hadewy Kool.*
1483. J. *Ianneken Adriaans* dochter.
1483. J. *Lijsbeth van Naarſſen*, *Ians* dochter, circa anno 1483.
1485. J. *Wilhelmine van Brakel.*
1495. J. *Maria Crooſwijk.*
1499. J. *Catrijn Ians* dochter.
1500. J. *Maria van Sandeling*, circa anno 1500.
1504. J. *Beatrix van Naarſſen.*
1506. J. *Ida Oem.*
1507. J. *Chriſtine vander Duyn.*
1517. J. *Sofia vander Linde*, anno 1517. overleden.
1520. J. *Nicolaa vander Linde*, circa anno 1520.
1521. J. *Iſabelle vanden Coulſter.*
1521. J. *Anna van Sol*, *Authonis* dochter.
1524. J. *Eliſabeth*, Heeren *Pieters* dochter, naturelijke dochter van *Pieter vander Mijle Damaſz*, Burgemeeſter, circa anno 1524.
1522. J. *Adriana Willems* dochter.
1535. J. *Machtelt de Iode*, circa anno 1535.
1538. J. *Catharina vander Duyn.*
1557. J. *Iſabelle Stoop*, Heeren *Willems* dochter.
1563. J. *Anna Diert*, circa anno 1563. daar na Nonne in 't Clooſter te Nazareth tot Keulen.
1566. J. *Geertruyt Oem.*
J. *Sara Oem.*
1572. *Anna van Boshuyſen*, en *Margareta van Boshuyſen*, welke twee ſuſteren vertrokken na Brabant in 't jaar 1572.

Vinde noch de volgende Nonnen, toch eygentlijk de jaren in welke ſy in 't voorſz Clooſter zyn gekleet, of gewoont hebben, zyn my niet gebleken.

Jonkv. *Martha Oem.*
J. *Magteld vander Haar.*
J. *Bona Duyk.*
J. *Iſabella vander Does.*

Hoedanig deſe ſuſteren gekleet waren, ſullen wy laten volgen: Sy droegen op haar hooft ſwarte Wielen, witte Linden Vouwen en Huyven, en om haar halſen geployde Barbetten, voorts aan hebbende witte Wollen Rokken en Schapulieren.

Op wat wijs de Priorinnen wierden gekoſen, te ſien *mutatis mutandis*, in de beſchryvinge van het Clooſter te Eemſteyn.

De Clooſter-beloften der ſuſteren geſchieden op de volgende wijſe:

IK ſuſter N. love voer God en allen Heyligen, in tegenwoordigheyt des Priors en ons Rectoers ſtantachtigheyt in deſen Clooſter, dat geſticht is in der eeren der Salichſter Maget Agniete, eeuwige reynigheyt mijns lichaams, derven eygen guets, en gehoorſaamheyt onſer Priorinnen en hare rechte nakomelingen, na Sinte Auguſtijns Regel, en de gemeene inſettinge ons Generaals-Capittels.

De beſchermſter, in wiens eere dit voorgenomde Clooſter was geſticht en opgerecht, werd aldus beſchreven.

Agnes, van eerlijke en Edele ouders te Romen geboren, als ſy ongevaarlijk 13. jaren oud was, wierd van *Symphronii*, des Rechters of Schouts ſoon aldaar, ten huwelijk verſocht: maar ſy eenen anderen Minnaar en Bruydegom den Heere Jeſus lievende, ſloeg ſijn verſoek plat af. Werd daar over van eenige pluymſtrijkers bedragen dat ſy Chriſtene was. Welk ſy, voor het Gerecht ontboden, niet en lochende, maar vrymoedig beleet: alhoewel den Schout haar eerſt met ſmekende, daar na met dreygende woorden ſocht tot afval te bewegen. *Symphronius* ſiende dat hy niet en vorderde, en datſe de Godinne *Veſta* noch *Minerva* niet en wilde offren, beval haar naakt t'ontkleden, ten bordeele te leyden, en den Roffianen ten proye te geven. Ont-

Digitized by Google

Ontkleed, en haar hayr-vlechten ontvlochten zynde, wierd door de dikheyt van haar hayr, als met kleederen bedekt. In den Hoeren-kelder komende, vond die door 's Heeren Engel bereyd, en met een groot Stralend-licht vervuld, dat des aanschouwers oogen verduysterde, en na datse God aangeroepen en gebeden hadde, vantse aldaar een wit kleed, datse aan dede. *Symphronsi* soon als dul en uytgelaten, komende om haar te schenden, en haar aanransende, wierd van den slaanden Engel gedood, die door 't gebed van *Agnes*, van 's Heeren Engel weder opgewekt zynde, met de Christenen den waren God des Hemels en der Aarden beleed, verfoeyende de Afgoden der Heydenen. *Symphronius* door dees wonderdaad overtuygd, sou haar gaarn gespaart en verschoont hebben. Maar de Heydensche-Afgodische-Priesters en Tekenbedieders 't volk oproerig makende, riepen, Weg, weg, met dese Besweerster, weg met die Tovereese. *Symphronius* siende dat hy haar niet konde verlossen, vresende Kaysers toorn, en 's volks dommen en dullen haat, was droevig, steld *Aspasius* tot Rechter, in sijn plaatse, diese ten vuure doemd, belastende haar ter halver vlamme te werpen, welke als dit geschiede, sig in tween deelde, sengende d'oproerige omstaanders, maar de Maagt *Agnes* niet rakende, die te midden in 't vuyr haar handen ten Hemel uytstrekkende, God aanriep en bad, en na 't gebed het vuyr soo uytgebluft vond, datter met al geen hette meer overig was. *Aspasius* sijn Vonnis vrugteloos siende, heeft haar met een swaard de kele doen afsteken. En *Agnes* heeft in de 10de. vervolginge der Christenen, onder de Kaysers *Diocletiaan* en *Maximiliaan* de Martel-kroon ontfangen, op den 21. van Louwmaand, in 't jaar ons Heeren 304. Sie *Abraham Mellini* Groot-Christen-Martelaars Boek, fol. 106. *Heribertus Rosweydus* in 't Leven der Heyligen, in 't eerste Deel, fol. 205.

't Reguliers Clooster van ONSER VROUWEN VISITATIE buyten Haarlem.

Chron. Windeshemense lib. 1. cap. 39. getuygd, dat dit Clooster omtrent het jaar 1406. gestigt is, seggende, *sub eodem tempore monasterium Visitationis B. Mariæ, prope Herlem per venerabilem Patrem, Dominum Hugonem Golsmit presbiterum ædificari fuerat inchoatum, & generali Capitulo nostro de Windesem cum omnibus agris, domibus & attinentiis ad assumendum oblatum, sed facta inquisitione ad annos septem ejus assumtio est dilata.* *Dat is:* Omtrent den selven tijd, (anno 1406.) is het Clooster van Marien visitatie digt by Haarlem beginnen gestigt te werden door den eerwaardigen vader en Heer *Hugo Golsmit*, Priester, en ons Generaal Capittel van *Windesem* met alle sijne Landen, Huysen en toebehoren opgedragen; maar de aanneminge daar van is na gedaan onderzoek noch seven jaren uytgestelt.

Soo werd het dan ook naderhand op 't jaar 1430. Cappittel 44. in 't selve boek onder de Cloosters tot het gemelde Generale Capittel van *Windesem* behorende verhaalt en geteld. Ook werd aldaar *Iohannes de Zusato* omtrent het jaar 1409. *Prior* van 't Generaal Clooster genoemd; *lib. 1. cap. 28. Hujus Cœnobii Snoyus quoque meminit, cujus verba hic adscribo.*

Anno Dominicæ incarnationis 1450. *celebravit Jubilæum Nicolaus V. post annum Jubileus fuit in oppidis Hollandiæ, circumferente ac vulgante Nicolao de Cusa Cardinale, qui cum in suburbio oppidi Harlem monasterio Regularium haussisset Cerevisiam Orientalem ab Hamburgo, mirifice eam commendabat vinoque præferebat; verum ut postridie caput illi dolsit, (caput namque ex ea cerevisia tentari dolet) ejusmodi potionem fuit execratus; Romam reversus, atque a Pontifice rogatus, qua gens quibus moribus inferiorem Germaniam incoleret, respondit longe omnium prudentissimam esse; mirante pontifice subjecit causam, in conviviis, inquit, sitire te, & quantum sitias, deprehendere callet; Alludebat ille ad morem gentis nostræ in convivio ad pocula mutua invitantis; Ridebat Pontifex responsum Cardinalis.* *Dat is:* *Snoyus* maakt van dit Clooster in sijn tiende boek gewag, wiens woorden ik hier by schryve; Inden jare onses Heeren 1450. heeft *Nicolaus de V.* het jubelen jaar gehouden; des jaars daar aan werd het in Hollandt omgedragen, en uytgeroepen, door den Cardinaal *Nicolaus de Cusa*, dewelke als hy in het Reguliers Clooster, digt onder de Stadt van Haarlem gelegen, Hamburger bier gedronken hadde, soo prees hy het selve grotelijx, en verhief het boven den wyn; maar als hem des anderen daags het hooft daar van seer dede (want dat bier pleeg in 't hooft te lopen, en dat te doen sweren) soo heeft hy dien drank vervloekt; Te Romen weder gekeert, en van den Paus gevraagt sijnde, wat aart van volk Nederlant bewoonde, antwoorde dat het een seer verstandig volk was; En als den Paus sig daar over verwonderde, heeft hy dese reden gegeven seggende, sy weten inde Gastmalen te sien of gy dorst hebt, en ook hoe veel dat gy drinken meugt. Hy sach op het gebruyk van onse Luyden, die malkander inde Gastmalen heele en halve brengen of toedrinken; den Paus lagte om de antwoord van den Cardinaal.

Het Clooster SION neffens de Beverwijk.

HEt Clooster genoemd Sion, neffens de Beverwijk, is nu verdestrueerd; Dit Clooster werd gedagt in de Chronijk van *Windesem lib. 1. Cap.* 44. alwaar het genoemt werd, *het Clooster van Maria in Sion by de Beverwijk in Holland, vande Reguliers Ordre*; en betuygd dat het verenigd en gehegt is aan 't generaal Capittel van Windesem in den jare 1424. en te kennen gegeven, dat het korts te voren gestigt was, door dien 't aldaar genoemt werd *monasterium novum*, dat is, een nieuw Clooster.

Het Clooster geleit HEMELSPOORT.

GElegen hebbende tot Heemstede by Haarlem, wierd gesticht en voort merendeel gedoteerd, by Heer *Hugo van Assendelft*, en Heer *Jan Nicolaas* Priesters, anno 1458. en was voor Nonnen der Cistercien Ordre.

Digitized by Google

Het Clooſter der Regulieren geſeit SION.

DIt Clooſter werd vermelt in 't leven van den vermaarden *Eraſmus van Rotterdam*, die ſijn ouders ontijdelijk verloren hebbende, en ter inſtantelijker begeerte van ſyn Voochden tot het Clooſter-leven aen gepordt werdende, na dat hy tijt van behoorlijk bedenken verſocht hadde, in dit Convent aldereerſt en liefſt heeft willen woonen: want men in de Beſchrijvinge ſyns Levens, gemeenlijk voor ſyn Latijnſche *Colloquia* ofte t'ſamenſpreekinghen geſtelt werdende, deſe woorden leeſt. *Atque interea locum in Monaſterio Canonicorum repererat, qui vulgo Regulares dicuntur, in Collegio, quod eſt juxta Delft, dicto Sion, quæ domus eſt principalis ejus Capituli.* *Dat is:* Ende ondertuſſchen hadt hy een plaats gevonden in 't Clooſter der Canoniken, dewelke gemeenlijk Regulieren werden geheten, dicht by Delſt gelegen, en Sion genaamt, welke het principaalſte Huys is van dat Capittel. Dit was ontrent den jare 1486. doch den tijt van beproevinge omgekomen zynde, gaf tot antwoort aan den Overſte, dat hy noch de Weerelt, noch het Clooſter-leven, noch ſich ſelve niet en koſt, derhalve raatſaamſt vont noch eenige jaren op de Academien te verblyven, tot dat hy ſich ſelve beter mochte verſocht hebben. Waar over den Jongman by ſyne Voochden grotelijks in disgratie geraakt zynde, nauwelijx van ymandt ſyner Vrienden geruſt gelaten werde, tot dat hy eyndelijk door ſchoone redenen wederom ſich in een Clooſter, doch van de ſelfde Orde by der Goudeaan den Yſſel gelegen, ende *Emaus* of *ten Steene* genaamt, begeven heeft; ende dat meeſt door de grootſte inductie van een ſyner medegeſellen (daer hy in ſyn jonkheyt ter ſchole by geſlapen hadde) en aldaar woonende was; ſulx hy aldaar omtrent den jare 1488. geprofeſſijt is, en den Canoniks-Kap aangetogen heeft, 't welk niet en ſoude geſchiet ſyn geweeſt (want hy al wederom het Clooſter meende te verlaten) ten ware hem de eerbare ſchaamte, de groote dreygementen, en armoede te rugh hadden gehouden, en hy daar door gepreſt hadde geweeſt, tot dat hy by een geluckige occaſie van deſe voor ſyn groote Geeſt ſoo laſtige dwang eerlange heerlijker wijſe ontſlagen wierde: gelijk hy ook noyt en koſt verſtaan, dat de ware Godtſaligheyt hier in beſtont.

Dat dit Clooſter een voornaam Stift is geweeſt, waar onder verſcheyde andere Clooſteren van dat Capittel ofte die Orde, gereſorteert ende geſtaan hebben, blijkt niet alleen uyt de voorgeallegeerde Periode, geextraheert ſelfs uyt het leven *Eraſmi*, maar ook daar en boven de woorden van de Oude Hollandtſche Chronijck, daar hy verhalende hoe alle de Geeſtelijkheyt van Hollandt op ſeeker plaatſe buyten de Stadt Leyden in den jare 1475. conſpireerde en t'ſamen ſpande tegen de intentie en reſolutie der Geldt-middelen van Hertoch *Carel* ſeyt: *En daar vergaarden alle die Religioſen Mannen en Vrouwen der Canonicken Regulieren van den Capitelen van Windeſim ende van Zion*, &c. Ende het ſchijnt dat deſe Broederen van dit Sion in den jare 1465. eenige reparatie en timmeringe aan haar Clooſter in 't hooft hebben gehadt, aangemerkt naar uytwyſen van het 68. art. der Ouder Aanteeckeninge van de opbouwinge der Nieuwe Kerk, ſy als doen een notabile quantiteyt Houts hebben aengekoft, te weeten van het houte Choor der voorſz Kercke by proviſie aldaar van oudts geſteldt. Welcke mitsgaders andere daar-en-tuſſchen noch bykomende verbeteringe van dit Clooſter te Sion, omtrent tachtich Jaren geſtaan hebbende, door een afgrijſelijke daat ſchelm-achtig is vernieticht; want men vind onder eenige weynige ſchriftelijcke Notitien in voor-tijden gehouden by eenen *Jooſt Henrikxz.* onder andere deſe Memorie: *Opten 30. Januarii anno 1544. ſtilo Delfenſi ſavonts tuſſchen ſeven ende acht uren, worde aangeſteecken 't Convent van de Reguliers tot Sion buyten Delft, van onbekende Perſoenen, ende dair verbrande eerſt die Voir-Kercke mit die Outairen, het geheele Pant, mit alle die Cellen, het Sieckhuys, die Gaſt-Cameren, die Coecken, den Reventer, ende het Vrouwen-huys. Dair viel naderhands groote ſuſpitie op een van de Prieſters gebooren van Scoenhouen, die welcke verſonnen worde.* Hier na is dit Clooſter naar alle apparentie aanſtondts wederom herbouwt, en ten tijde van d'opkomende Oorlogen en de veranderinge van de Religie onſer Voor-ouderen, ſoo wanneer de Stadt nevens anderen het Spaanſche Juck mede renuncieerde, uyt voorſichtigheyt, om gelijke redenen als de twee voorgaende Geſtichten, by die van de Stadt mede t'enemael doen ſloopen en afbreecken; de ganſche geleghentheyt althans in een ſeer magnifijcke Hofſtede ofte Luſthof, met ſeer ſchoone Plantagie getransformeert, en echter met de naam van *Sion* noch bekent gebleven zynde, hebbende in 't midden gehadt een treffelijck Woonhuys van Plaiſance over eenige jaren noch nauwelijx ter Weerelt heerlijk opgebracht en voltrocken weſende, gelijck als in de fleur des levens, door een onverwachten brandt op den helderen middachſtont jammerlijk vernielt, en wederom t'onder gedompelt. Men vint'er in een Boomgaart aan de Weſtzyde, een Oude Prieſterlijcke Graftſarck noch ganſch en gaaf in ſyn geheel, dragende dit opſchrift met antijkſche Letteren; *In 't Jaar M.CCCC.LXXIX. 28. dage in Februario, ſtierf Heer Jacob Dirks ſoen van Leyen; God heb de Ziele.* En in 't midde, gelijk men tot een ordinaris teyken op de Prieſters Graven ſiet ſtaan, uytgehouden een Kelck tuſſchen twee Ampullen, waar onder men op een vliegend winpeltie ofte rolletie, deſe woorden in verkortinge leeſt *Orate pro me Homines.* Dat is O! Menſchen bidt voor my.

Het Reguliers Clooſter tot WATERINGEN.

TOt Wateringen in Delflandt, plag een Regulier Monnikken Clooſter te weſen, opgerigt by Heer *Hendrik van Naaltwijk*, omtrent den jare 1470. en was te voren een Ridders Hofſtede, te ſien hier voren onder de Adelijke huyſen in Delflandt..

't Re-

Digitized by Google

't Reguliers Clooſter tot LEYDERDORP.

OMtrent het veer van Leiderdorp, aan de overſyde van den Rhyn, heeft gelegen een Clooſter van Monniken, weſende van Reguliers, of S. Auguſtyns Orden. Is in de troubelen geheel afgeworpen, en daar naar tot Saay en Weylanden gemaakt. *Gouthoven* in ſijn Chronijke pag. 117. ſchryft van dit Clooſter dit volgende. Tot Leyderdorp neffens den Rhyn, wert mede een Clooſter voor de Regulieren van St. Auguſtyns Ordre gebout anno 1400. en wert geheten Engelendaal. Is geheel weg en tot Saaylanden verandert.

Het Clooſter tot WARMONT.

TOt Warmont hebben al eer gelegen twee Clooſteren en Conventen, het eene voor broeders van de Ciſtercien Orden, t'welk ſijn Bernardyten, het ander voor ſuſters en Edeljufvrouwen, van der derden Orde van St. Franciſcus, welk ſuſter Clooſter geſtigt is en gefondeert in 't jaar 1410. als mede t'mannen Clooſter anno 1413, van Jonk-heer *Johan*, d'eerſte van dien name Heer van Warmont en Eſſelijkerwoude. De eerſte Edel Jonkvrouwen van dit Clooſter waren de twee dogters van Heer *Jan van Cruyningen*, dewelke ſuſters waaren van Vrouw *Agneſe*, en des Heeren *Johannes van Warmont* voorſz Huyſvrouwe was. Inde Hollandtſche Cronijk pag. 427. wert geſeyt, dat deſen Heer *Jan van Wonde*, ſtierf in 't jaar 1417. en leyt in 't ſelve Clooſter begraven, voor den Hogen Autaar.

Hier omtrent is mede gelegen, ſo alswe boven inde verhandelinge vande Adelijke Huyſen van Rynland geſeyt hebben, de Adelijke Huyſinge tot Alkemade, daar de Ridderlijke Stamme van Alkemade ſijne Toenaam af-voert; is by de Ouders van *Theodericus* anno 1143. en die van *Hendricus van Alkemade*, anno 1320. en naderhand by des ſelfs naſaten in ſijn geheel beſeten, tot dat door troubele de ſelve huyſinge is geruineert geworden; welke opbouwinge en herſtellinge by Heer *Sybrant van Alkemade*, anno 1615. is ter hand genomen, en op nieuws uyt ſijne graſte weder opgeregt, en wort altans by Heer *Floris van Alkemade* beſeten.

Het Clooſter LOPSEN.

GElegen hebbende omtrent Leiden buyten de Rynsburger-poort, is geweeſt een Convent van redelijken rijkdom en inkomen, waar inne gewoont hebben Reguliers van St. Auguſtyns Orden of Regel, dewelke genoemt wierden Clinkers, die vry uyt en in de Stede mogten gaan, naar hun believen. Weynig jaaren voor de inlantſche beroerten hadde haar Pater, het Clooſter, niet wel geregeert hebbende geheel ten agteren geſtelt, alſoo datſe genootſaakt waaren, het ſelve te moeten verlaten. Doch die van den geregt deſer Stede hebben de ſchulden en haar goederen aangeſlagen, deſelve gereddet, en het geene overig gebleven is, overgegeven, aan de meeſteren van Sint Catharinen Gaſthuys, omme aldaar tot onderhoudt van de arme en ellendige gebruykt te worden.

Het Clooſter S. AAGTEN.

GElegen hebbende, digt aan Leydens wallen, is geweeſt een arm Convent, waar inne gewoont hebben ſuſters van St. Auguſtynen Orden; dit Clooſter is in de Troubelen geheel afgeworpen, en met de laaſte vergrotinge, eensdeels in de Stad getroken.

't Clooſter MARIA MAGDALENA.

GElegen hebbende, niet verre van het voornoemde Clooſter, was mede van geen grote rijkdom, waar inne deſgelijx Nonnen of ſuſteren van St. Auguſtyns Orden gewoont hebben; is geheel afgeworpen, en tot Saay en Teellanden gemaakt.

Het Clooſter MARIENPOEL.

WAs een rijck en vermaart Convent, gelegen hebbende omtrent Leiden ter plaatſe daar eertijds het Huys te Pappenpoel placht te ſtaan, het welke de Burggraven des Stad Leyden toebehoorde, waar inne gewoont hebben Nonnen van de Reguliers of St. Auguſtynen Orden, in de wandeling genoemt de ſuſters te Poel. Is gants en geheel afgebroken en tot Teel en Weylanden gemaakt.

Het Clooſter der MINNEBROEDERS.

GElegen hebbende ſeer naar aan des Stadts muyren aan den nieuwen Rhyn, het welke een ſchoon en welgeſtelt Convent is geweeſt, waar inne dat gewoont hebben Munneken van Sint Franciſcus Orden. Dit Convent is geheel tot Thuynen en Warmoeſlanden gemaakt. Een ſaake dit Convent aangaande, is waardig te gedenken, te weten dat den eerſten ſtigter en fondeerder van het ſelve Convent geſtatueerd en geordonneert hadde, dat ingevalle het geſchiede, dat de Monniken haar Clooſter verlieten, of het ſelve door Oorlog of dwang verlaten moeſten, en in dier gevalle aldaar geen dienſt en deden, als dan alle de goederen, dewelke hy daar toegemaakt en gegeven hadde, ſouden komen te vervallen aan den armen van Leyden. Het welke voorwaar aanmerkens waardig is, en by naar voor een Prophetie ſoude mogen gehouden werden, gelijk of die ſtigter van verre den ondergang van Clooſters geſien hadde. Dog door wat Redenen hy daar toe beweegt is geworden, weet Godt die alles bekent is. *Gouthove* ſeyt in ſijn Cronijke Pag. 118. dat dit voornoemde Clooſter vernielt of gedeſtrueert is in den jaare 1445. ſonder te ſeggen by wie, of om wat redenen.

Het

Digitized by Google

Het Reguliers Clooſter buyten AMSTERDAM.

WAs gefondeert anno 1394. en heeft de Reguliers poorte haar naam daar van behouden. Tot het ſtigten van dit Clooſter verleende Hertog *Albregt van Beyeren* verlof, en nam de Munnikken by de volgende gunſt-brief in veilige hoede.

„ A*Elbregt*, by Goedes genaden Palyngraven opten Rhyn, Hertoge in Beyeren, „ Grave van Hollandt, van Zeeland, en Heere „ van Vrieſlandt; Doen kont allen luyden, want „ wy verſtaan hebben van onſen goeden luyden „ van Amſterdam, dat Heer *Gÿsbregt Douwe* „ met andere Prieſteren en goeden luyden, groo„ te begeerte hebben, dat die dienſte Gods gemeret worde in Heylige Geeſtelijke Stede, alſoo „ van eene Clooſter van Sinte Auguſtyns regel „ Canoniken Reguliers, dat Heer *Gysbregt Dou„ we* met anderen Prieſteren en goede luyden „ voorſz gaarne fonderen, timmeren, en maaken „ ſouden buyten onſe Stede van Amſtelredamme, in der Prochie vander Nyer Amſtel, daar„ men onſen Lieven Heere God by dage en by „ nagte in dienen mogten. En want wy met ſon„ derlinge meninge begeeren den dienſt Gods „ over al in onſen lande te meeren en te ſterken: „ Soo hebben wy geoorloft, en oorloven mits „ deſen brieven, Heer *Gÿsbregt Douwe* met an„ deren Prieſteren en goede luyden voorſz. te „ fonderen, te timmeren, en te maken een Cloo„ ſter van Canoniken Reguliers van Sinte Augu„ ſtyn Orde buyten onſe Stede van Amſtelre„ damme voorſz. inder Prochie vander Nyer „ Amſtel. Ende ontfangen en nemen de voorſz „ Clooſter en alle die Geeſtelijke luyden en per„ ſonen en haar Dienaren die nu en in toekomen„ den tyden inden voorſz Clooſter woonen ſul„ len, en alle haar goede, die ſy nu ter tijd heb„ ben ofte namaals verkrygen ſullen, in onſe be„ ſchermmenifſe, en ontbieden en bevelen allen „ onſen dienſtluyden, Baliuwen, Schouten, „ Schepenen, en Regteren over al in onſe Landen, „ dat ſy dat Clooſter voorſz perſoone, luyden, „ dienaaren en goeden beſchermen, van alle on„ regt, hinder, en moeyeniſſe tegens eenen yge„ lijken wie hy ware. En waar dat ſaake dat „ ymandt hier en boven hun luyden voorſz hin„ der ofte moeyeniſſe dede met onbeſcheyde aan „ haren perſoonen ofte goederen, dat wouden „ wy verhaalen en corrigeren aan hunnen, als aan „ den genen die ons van onſe heerlijkheidt ver„ minderen woude. Behoudelijk ons en onſe na„ komelingen onſen dienſt, ſcot, en bede, die „ wy nu ter tijdt hebben ofte hebben ſullen, op „ alſulke goeden als totten voorſz. Clooſter ge„ geven ſijn, of als men in toekomende tijde „ daar toe geven ſal. In oirconde deſen Brieve, „ bezegelt met onſen Zegele, gegeven in den „ Hage, op ten 21. dach in January, in 't jaar „ ons Heeren 1394. na de loope van onſe Ho„ ve.

Walrave, Heer van Brederode, en toen Ambachtsheer van Amſterveen, &c. begiftigde ook dit Clooſter, in den jare 1490. met die vryheid, dat het in den Amſteldijk, een of meer ſluyzen, om daar door te wateren, ſoude mogen leggen, als mede datmen aan den Amſteldijk, voor het Clooſter geen huyſen meerder ſoude timmeren mogen. Deſe gunſt brief luidt aldus:

„ W*Alrave*, Heer van Brederode tot Via„ nen, Burg-grave t'Utrecht, Heer „ ter Ameyde en van Heemſtede; Doen kont „ allen luyden, alſoo den Prior en Procurator „ vande Regulieren by der Stede van Amſtelre„ damme, voer hen in der name en van wegen „ 't gemeen convent ons vertoont en te kennen „ gegeven hebben, hoe hen wel van node waar, „ en is, tot profijt en nutſaamheid van hare Lan„ den en goeden, leggende by 't voorſz. con„ vent, te doen maken en leggen inden Amſtel„ dijk een ofte twee Sluyſen, omme 't water, „ dat binnen haren landt en goeden is, te beth en „ te lichtelijker te mogen looſen en quyt wor„ den, en ſy niet doen en mogen, noch en doc„ ren, dan met ons Oorlof, wille en conſent, „ daarom ſy ons ootmoedelijken verſocht en ge„ beden hebben, hen dat te willen verloven en „ conſenteren onder onſe opene brieven, ſoo is „ 't dat wy, die genegen ſijn, om den voorſz „ ter eeren Gods, in hare profijten te helpen, „ ook aanſchou hebbende op die goede gunſt, die „ ſy t'onswaart hebben en dragen, mits gaders „ die preſentatie by gedaan, om ons en onſe na„ komelingen, met hare gebede altijds in memo„ rie te willen hebben, den ſelven Prior en 't ge„ meen convente voorſz geoorloft geconſenteert „ en gegunt hebben, oorloven, conſenteren, en „ gunnen met deſen onſen brieve, voor ons, on„ ſen erven, en nakomelingen, dat ſy (indient „ hen belieft en goedt dunkt) voer en ontrent den „ voorſz convente tot profijt en nutſaamheid van „ hare Landen en goeden in den Amſteldijck leg„ gen mogen twee Sluyſen hoog ofte laag, van „ hout ofte ſteen, en die ſelve Sluyſen op te mo„ gen nemen en weder leggen, en doen leggen „ ter plaatſen en plecken ſtreckende langs hare „ Landen en goeden daar 't hen beſt en profijte„ lijkſt dienen ſal mogen, omme daar door e in en „ uyt, tot nutſaamheid en profijte van den Lan„ den en goede, die voorſz convent toe behoo„ rende te mogen wateren en haar watergank te „ hebben, nu beginnende erflik en eeuwig te „ mogen gebruyken ſonder ons, ofte den onſen „ eenich ſeggen daar inne te hebben. Behoude„ lijk dat die ſelve Sluiſen die ſy leggen ſullen, by „ hen gehouden en onderhouden ſullen weſen en „ worden, om den regten Heer-wech met wa„ genen, paarden, te voete, en anders bequame„ lijken te mogen gebruyken, alle welke oorloft „ en conſent in mate voorſz, wy vaſt en onver„ breekelijken gehouden willen hebben. En als „ die gemene moelen gemaakt is, om dat water te „ loſen uyt die Wetering en gemene Landen, ſoo „ ſal dat convent voorſz een kay ofte acker agtien „ voeten breedt, en alſoo hoog, dat tet alle alſulke „ watering ſchutte, als 't voor gemene Landt van „ noode

Digitized by Google

„ noode en profijtelijck is, maken, en dat sal
„ staen tot beschouwen totten genen die ander
„ dijcken en weteringen in dese Pollert beschou-
„ wen. En voert op dattet voorsz. convent beth
„ in haer religien en devotien sal mogen blyven,
„ soe hebben wy den voorsz. convent gegunt,
„ en geven uit vryheit en Privilegien van onse
„ Ambochts wegen, als datmen geen meer huisen
„ den voirsz. convent aenden Aemstel-Dijck,
„ naerre timmeren zal mogen, dan daer nu getim-
„ mert staen, om te verhoeden quade herbergh
„ of onrust, en verstoernisse die die Conventena-
„ len mochten lyden, of in quade exemte nement
„ bysonder als sy spaciment op die dijck hebben;
„ Ontbieden en bevelen daeromme allen onsen
„ Amptlieden, Dienaren en Ondersaten, ende
„ voert allen anderen die tot ons gehouden zyn,
„ of om ons doen wille, dat zy den voorsz. con-
„ vente van dese onse oirloft gifte ende consent,
„ doen en laten rustelijcken en vredelijck gebruy-
„ ken, sonder hen te doen moeyenisse ter con-
„ trarien, tot eeuwigen dagen sonder argelist. In
„ kennisse der waerheyt hebben wy onse Zegel
„ hier aen gehangen; Gegeven op den yersten
„ dagh van Iuno, in't jaer ons Heeren duysent
„ viertien hondert acht-en-tnegentich.

Deze vryheit van niet ontrent dit Klooster te mogen timmeren, is naderhant noch altijdt, toen het Klooster door den brant al vernielt was, onderhouden.

Dit Klooster staken, zoo men zeit, in den jare vijftien hondert twee-endertigh op Allerheiligen avondt de Monnikken zelfs in brandt, en lieten brieven en al watze hadden daer meê in verbranden; uit oorzake, zoo men voor gaf, datze vol schulden staken, en geen middelen hadden om die te betelen. 's Nachts quamenze tot Amsterdam voor de Poort, klopten aen, doch wierden niet in-gelaten. Van hier trokkenze na Heilo, buiten Alkmaer, daerze zich neder zetteden, en een Klooster op nieuw stichteden. Zommige willen dat de Majestraet zelfs het Klooster by nacht heimelik aen brant liet steken, om zich zoo allengs van eenige Kloosteren, daer deze stadt geweldigh meê bezwaert was, t'ontlasten. Het leegh-erf of Boomgert, van het verbrande Klooster verhuurden daer na de Reguliers Munnikken van Heilo, voor een zekre zomme gelts; maer daar na, mits hun behoeftigheidt, verkoftenze het aen 't gemeene Kapittel van de Kathedrale Kerk tot Haerlem. Tot dit verkoopen gaf hen Niklaes Bisschop van Haerlem, by deze volgende brief, op zekre voorwaarden, die in dezelve verhaalt worden, verlof:

„ *Nicolaus*, by der gratie Godes, Bisschop
„ van Haarlem, en Prelaat van Egmont,
„ maken kondt eenen yegelijcken; hoe dat ons
„ van wegen de religiose Heer, Cornelis Jansz.
„ van Schermer, Prior en andere Conventualen
„ van 't Reguliers Klooster van Heyloo, ons
„ Bisdoms van Haarlum oetmoedelicken te ken-
„ nen gegeven is, hoe dat huer voirsz. Convent
„ is toebehoorende, seker Hof ofte Boomgaart,
„ groot omtrent vier Morgen, gelegen niet veer
„ van de Stede Amstelredam, ter plaetse alwaer
„ 't Reguliers Klooster eertijdts gestaan heeft,
„ en is nu ontrent twintich Jaren geleden van den
„ eersame Schout van Amsterdam, *Willem Dirkse*
„ in huur gebruykt geweest, en die selve pach-
„ tinge nu geexspireert wesende, souden die
„ voorsz supplianten van menige wesen het selve
„ Hof ofte Boomgaart te verkoopen, den mee-
„ sten daar voor biedende, en die penningen
„ daar afkomende wederom te leggen, en t'im-
„ ployeren tot des Convents meeste profijt en
„ orber, ons daarom ootmoedelijk biddende en
„ 't selve te willen octroyeren en consenteren, en
„ behoorlijken brive van octroey en consent daar
„ op te willen verlenen, Soo is 't: dat wy ter
„ ootmoedige bede des voorsz suppliants gene-
„ gen wesende, en gemerkt de selve verkopinge
„ tenderende en wesen soude tot merkelijk pro-
„ fijt van 't voorsz. Convente, hebben haarluy-
„ den geoctroyeert en geconsenteert, octroye-
„ ren en consenteren mits desen, dat sy die voorsz
„ Hofstede of Boomgaart openbaarlijken mit
„ voorgaande Kerk-geboden, ofte anders, den
„ meest daar voor biedende verkopen sullen mo-
„ gen, en dat de kooper de selve Hofstede we-
„ derom verkoopen sal mogen tot sijnder profijt,
„ behoudelijk datmen ons ofte onsen Gedepu-
„ teerden daar af sullen gehouden wesen reken-
„ schap en bewijs te doen, waar men de penning-
„ gen daar van komende geimployeert sal heb-
„ ben, mids ook alsulke voorwaarden en condi-
„ tien, datmen daar 't voorsz Reguliers Clooster
„ gestaan heeft, sal doen stichten en onderhou-
„ den een Cappelle met een autaar, daar men op
„ behoorlijken tijden Missen sal celebreren voor
„ de fundateurs van 't selve Convent, en die ge-
„ nen die daar begraven leggen; des t'oirconde
„ hebben wy onsen Zegelen, en saaken aan dese
„ brieven doen hangen. Gegeven den 24. Fe-
„ bruary; in 't Jaar ons Heeren 1534. De Man-
„ dato Ad. Buyser Not.

Daar na is deselve Boomgert, die vier-en-dertig hont, en negen-en-dertig roeden groot was, by het Capittel van Haarlem in erf-pacht verkogt; maar raakte weder door verzuym des pachters aan het selve Capittel. Endelijk wiert in den jare 1594. aan eenen *Jacob Saffius*, eertijts Prior van de Regulieren tot Heilo, Archidiaken, Domprooft, en Canonik van de kerk tot Haarlem, en sijnen erven en nakomelingen in eeuwigen erfpacht, genaamt, *Emphiteusis Ecclesiastica*, verhuurt, verpacht, en uytgegeven, deselve Boomgaart en Hofstede, daar eertijds dit Reguliers Clooster gestaan had, met al zyne toebehooren, 't sy getimmer, boomen, plantagien, enten, &c. voor de som of Canon van een gulden 's jaars; des moest hy of zyn nakomelingen, behalve dese gulden, die *pro vero Canone Emphyteutico*, ter oorsake van dese erf-pacht gegeven wiert, jaarlijx noch de som van 250. gulden, uyt dit erfpacht goet betalen. En dat tot'er tijdt, dat dese Zaffius, of zyner erfgenamen afgelost en betaalt hadden een gelijke jaarlijxe rente van twee hondert en vyftig gulden 's jaars, die een *Maria Willems* binnen Amsterdam, uyt kracht van vyftien

verscheide rente-brieven, eertijts op het Reguliers Cloofter ſtaan, en toen op het Cappitel van Haarlem ſprekende hadt, belopende de hooftzom daar van vier-duyſent vier hondert en ſes Carolus gulden. Deſe Saffius ſmaldeelde (want dit ſtondt hem, uyt kracht van de koopbrief, vry te doen, en mocht dit erf-pacht goet, 't ſy in 't geheel of ten deelen weder uytgeven) en gaf het daar na weder in erf-pacht uyt aan anderen. Het bovengemelde oudt eigen of canon emphyteuſes, ſtaat tegenwoordich noch op deſe plaatſen, die nu afgedeelt, en in tuynen, woonplaatſen en herbergen verandert ſijn. Doch mits al deſe erven, die op dit Hof ſtaan, tegenwoordich met deſe laatſte vergrootinge binnen komen te leggen, en ten deele aan ſtraten, burgwallen, &c. verdeelt en vergraven worden, ſal mede dit oudt eigen, dat dus lang op deſe gronden geſtaan heeft, te niet loopen.

Met wat vryheit dit Cloofter begiftigd was, blykt genoeg uyt het volgende document, dat namentlijk *Jacobus Saffius* aan de Wethouderen deſer Stede, die dit Cloofter om een vryen uytſigt te hebben, en op dat de vyand by eenige belegering ſich in het ſelve Cloofter niet ſoude kunnen onthouden, noch tot zyn voordeel gebruyken, om deſe Stadt te beſchadigen ofte beſchanzen, te dien tijde wilden doen ſlopen en afbreeken, overleverde, en op deſen ſijn uytquam:

„ OP huyden heeft Heer *Jacob Saffius*, Canonik tot Haarlem, ter preſentie van „ my *Cornelis van Haamrode* binnen Amſtelre„ dam reſiderende, openbaare Notaris by des „ Konings van Spangien, &c. onſen G. H. Se„ kreten Rade, en der Hove van Hollandt ge„ authoriſeert, en der getuygen naargenoemt, „ overgelevert in handen van mijn Heeren den „ Burgemeeſteren deſer voorſz. Stede ſekere „ ſchriftelijke inſinuatie en proteſtatie, luydende „ ſoo hier na volgt: Alſoo Heer *Jacob Saffius*, „ eertijds Prior tot Heyloo, en nu Canonik tot „ Haarlem, verſtaat dat mijn Heeren Burger„ meeſteren van meninge ſouden ſijn, om het „ Reguliers Hof buyten aan deſer Stede gelegen, „ 't welk hy in erf-pacht beſit, te demolieren en „ doen afhouden, tot behoef deſer Stede, om „ een vry geſicht te hebben, op dat daar inne „ geen vyanden ſouden mogen onthouden, om „ deſer Stede te beſchadigen, ofte te bebolwerken en beſchanſchen, &c. ſoo doet de voor„ noemde Heer *Jacob* u mijne Heeren inſinueren „ by deſen, dat het voorſz. Hof is een Geeſte„ lijke plaatſe, gelegen buyten de vryheyt en ju„ riſdictie deſer Stede, en dat u luyden als Re„ genten geen recht nochte actie daar inne en „ competeert, en overſulx oock in u luyden „ macht niet en is, omme tot achterdeel van 't „ ſelve Hof iet te diſponeren; dat mede de voorſz „ plaatſe, als ſeer laach en week van aardrijk „ en gronde ſijnde, niet bequaam en is omme „ daar inne eenige ſchanſen ofte bolwerken te „ maken, waar uyt deſe Stadt eenich hinder of„ te letſel ſoude mogen krygen, gelijk 't ſelfde „ bekennen moeten alle die genen, die hem des „ krijgs-handel verſtaan, alſoo ook gebleeken is „ onlangs als de vyanden voor deſe Stad lagen, die „ haar ſchanſen dicht onder der Stadt, en niet „ ſoo verre als 't voorſz. Hof ſtaat gemant, noch „ daar uyt eenige gewelt gedaan hebben, ſoo dat „ het ganſch nodeloos ſijn ſoude 't voorſz. Hof „ daaromme te demolieren, 't welk ſoude ge„ ſchieden tot groote ſchade van de voornoemde „ Heer *Jacob*, ſonder dat ymandt daar by gepro„ fiteert ſoude mogen weſen; daar leggen ook „ geen hoochten noch eenige fundamenten in 't „ voorſz. Hof, waar deur 't aartrijk geſtarkt ſou„ de ſijn, gelijck wel doet in 't Leproſenhuys, „ en het Cathuyſers Cloofter, en andere huyſen „ en thuynen, beneffens deſer ſtadt ſtaande, uy„ ten welken deſe Stadt hondertmaal meer ge„ krenkt ſoude mogen werden. Niet-te-min „ indien mijn Heeren immers geſint ſouden mo„ gen weſen om het voorſz. Reguliers Hof af te „ hebben, dat ſy luyden 't ſelfde Hof mitte jaar„ lijkſe pachten daar voor belooft, tot behoef „ deſer Stede overnemen, en van de beterſchap„ pe met hem accorderen naar redelijkheid, alſoo „ mijne Heeren ſijn voorſtanders van de gerech„ ticheid, dien niet en betaamt ymandt in ſijn te „ verkorten; ook is deſe Stad machtiger om „ Heer *Jacob* te helpen, dan Heer *Jacob* de Stadt, „ waaromme hy verſoekt dat mijn Heeren de „ ſake gelieft wel in te ſien, niet lichtelijcken te „ procederen, tot demolitie van 's voorſz Hof, „ en tot gewiſſe bederffeniſſe van hem, en tot „ luttel profijt van deſe Stadt, of by refuſie van „ deſen proteſteert die voornoemde Heer *Jacob*, „ dat hy in 't afhouden van 't voorſz Hof en Boo„ men niet en conſenteert, maar dat hem om „ redenen, boven verhaalt, kracht en gewelt „ gedaan werdt, en voorts van allen hinder, ko„ ſten, ſchaden en intereſſe, en anders, ſoo hy „ in deſe beſt ſoude mogen en behooren te prote„ ſteren, in meninge van daar van ſijn actie te in„ tenteren op tijden en wijlen, en alſoo hy te ra„ de werden ſal. En na dat de voornoemde Heer „ *Jacob* dit boven-geſchreven in handen van *Pie„ ter Pieterſz*, Burgemeeſter als Preſident in 't by„ weſen van den anderen overgelevert hadde, en „ na dat wy vertrocken, en wederom in geroe„ pen waren, ſoo antwoorde de voornoemde „ *Pieter Pieterſz.* van wegen het Collegie, dat „ ſy luyden de voorſz Inſinuatie geleſen hadden, „ en dat ſy hoorden en ſagen, en Copye daar van „ begeerden. Aldus geſchiedt in 't Toornken „ op 't Stadthuys, den eerſten Septembris, anno, „ 1572. in 't byweſen van Heer *Clement Janſz.* „ Paſtoor tot Sloterdijk, en Heer *Jaſper Pieterſz.* „ Paſtoor op Egmont op Zee, als getuygen, van „ goeden geloove, hier toe geroepen en gebeden. „ Des t'oirkonde heb ick openbaar Notaris voor„ ſchreve, deſe mijne gewoonlijke ſignature hier „ beneden aangeteykent, *Hameroot.*

Gouthoven ſeit, dat in de Stadt van Amſterdam mede een Reguliers Cloofter was, datmen het *Paradijs* noemde, mitsgaders noch een ander genoemt onſe lieven Vrouwen-velt.

Behalven alle de voorverhaalde Reguliers Cloofteren vermelt den voornoemden *Gouthoven* noch dat geweeſt ſijn.

Het

Digitized by Google

Het Clooſter van het *Nieuwe Ligt* buyten Hoorn.

Nog een Reguliers Convent gebout buyten den Briel, 't welk genoemt was *Ruyge*, en anno 1572. vernielt; in de ſchuur van welk Clooſter Graaf *Willem vander Mark* in 't ſelve jaar 19. Geeſtelijke Perſonen dede ophangen, die aldaar begraven wierden.

Nog buyten Naarden een Reguliers Clooſter, geheten *St. Uyten Convent.*

Noch de Priorye van der *Ciſtercien Ordre*, genoemt *onſer Lieve Vrouwen Crone*, by Heuſden, geſtigt anno 1382. 't welk doe den tijtel van Abdye hadde, maar grote afbreuk geleden hebbende van de Watervloeden en Inundatien, is het in een Priorye verandert, en hebben de Nonnen naderhand binnen 's Hertogenboſch gewoont, zynde haar voornoemde Clooſter geruineerd door den Oorlog.

Nog een Reguliers Clooſter tot Yſſelſtein, gefundeert eertijds buyten de muren, daar na binnen gebragt, by Heer *Arent van Egmont* en *van Yſſelſtein*, ontrent den jare 1394. en ſijn de eerſte Monnikken in *Peter Pots* Clooſter t'Antwerpen gekomen uyt dit Convent van Yſſelſtein, anno 1433.

Nog het Reguliers Clooſter *Galileon*, gelegen hebbende by de Stede Munnikkedam, en gefundeert anno 1465.

Nog het Clooſter te *Stein* op de Yſſel by der Goude, daar *Eraſmus van Rotterdam* Reguliet Monnik in geprofeſſijt geweeſt is, omtrent den jare 1488.

Item een Reguliers Clooſter tot Arkel, boven Spijk by Gornichem op de Linge.

234 Clooſters van de vier Biddende Orden uyt Almoeſſen levende.

VAnder Auguſtijnen Biddende Orden zyn eertijds in Holland Conventen geweeſt, te Dordrecht, 't welk vermelt werd in de Regiſteren deſer Stede, anno 1311. maar werde eerſt formelijk getimmert ontrent den jare 1325. gevende den goeden Grave *Willem* daar toe de plaatſe, dan verbrande anno 1512. en werde weder opgebout. Hier was anno 1516. Prior, Broer *Hendrik van Zutphen*, die anno 1524. te Meldorp in Dietmaarſſen om de leeringe van *Martijn Luther* werde gedoot.

Te Haarlem hadden d'Auguſtijnen mede een Clooſter.

Vander Carmeliten Ordre, diemen *Lieve Vrouwen Broeders* noemt, was een Clooſter binnen Haarlem, dat geſticht werde ontrent den jare 1249. by Heer *Sÿmon van Haarlem*, Ridder, die ſijn eygen huyſinge daar toe mildelijk overgaf, daar hy onder eenen ſark voor 't hooge Authaar van de Kerke des voorſz Clooſters begraven werd, anno 1280.

Item te Schoonhoven, het welk ontrent den jare 1330. geſundeert werde by Heer *Jan van Avennes*, of Henegouwen, Heer van Schoonhoven, der Goude, ter Tolen, &c. Dit Clooſter met de Stede verbrande by ongeval, anno 1375. dan werde weder opgebout.

Nog tot Outdorp by Alkmaar was mede een Carmeliten Clooſter, dat vermelt werd anno 1469.

De Monniken van St. Dominicus Ordre, diemen Preekheeren noemt, hebben in Holland drie Conventen gehad, als te Haarlem, opgericht anno 1247. In den Hage, dat geſundeert en gebout wert by de twede huysvrouwe van Hertoge *Albert van Beyeren*, de Gravinne *Margriet van Kleve*, anno 1397. En tot Rotterdam, welk geſticht werd anno 1444.

Te Worchum plag te zyn een Predicariſſen Clooſter voor Maagden.

De Minderbroeders van St. Franciſcus Ordre, diemen Grau-moniken of Barvoeten in Holland noemde, hadden haar Convent te Dordrecht, dat vermelt werd in een Rekening des Stad Treſauriers, van 't jaar 1311. In dit Clooſter overleet anno 1547. *P. Matthijs Menſſen*, geboren te Dordrecht, en was Commiſſaris Generaal van deſe Ordre over deſe zyde van 't gebergte.

Nog te Haarlem, hier quamen d'Obſervanten woonen anno 1455.

Te Leyden, buyten de Hoogewoertſche-poort; en word vermelt anno 1445. De plaatſe daar dit Clooſter geſtaan heeft, zyn nu Hoven of Warmoes-tuynen.

Te Delft, dit werd opgericht anno 1438.

Tot Amſteldam; de Broeders van Obſervanten begrepen dit Convent anno 1461.

Ter Goude, welk Convent opgericht werde anno 1439. De eerſte Moniken quamen uyt Vrankrijk en Arthoys, en waren Obſervanten.

Item binnen Rotterdam werde mede in 't jaar dat de Preekheeren daar quamen, een Minderbroeders Convent geſundeert, te weten anno 1444.

Te Gorinchem hadden de Minderbroeders diemen Obſervanten noemde, een Clooſter anno 1454. hoewel mogelijk dit Convent, als mede dat van Leyden, ouder is, en dat daar te voren Gaudenten in woonden, die inkomen hadden, en goederen mogten beſitten, 't welk d'Obſervanten (naar de gedane reformatie) niet en vermogten.

Binnen Alkmaar werden d'Obſervanten vermelt anno 1455. een Clooſter verkregen te hebben.

Binnen Enkhuyſen en Edam hadden d'Obſervanten een Terminaris Huyſinge, maar geen volkomen Clooſter.

Digitized by Google

235 Cloosters van de Cathuysers Ordre, diemen Satrosen noemt.

HEt eerste was gelegen omtrent Delft, van de Maaslandsluysche-vaart ten Zuyden afgeweken omtrent een musquet schoot te veldewaart in, en aldaar gestigt omtrent den jare 1430. by eenen Grave van Oostervant, 't welk gemeenlijk in die tijden der Graven van Hollands oudste sonen waren, en oversulx by vele geacht werd een werk geweest te zyn van Hertog *Willem*, soone van Hertog *Albrecht*, ofte soo andere willen souw 't selve geschiet zyn door Heer *Vrank van Borsselen*, die naderhand aan de Gravin Vrouw *Jacoba* is getrout geweest. In dit gevoelen is *Miraus* in sijn boek in 't Latijn geheten Kennisse der Nederlandsche Kerken, en aldaar in 't Register des Edeldoms, schryvende, *Franco de Borsele Comes Ostrovandiæ Cartusianos prope Delfas, & Canonicos in vico S. Maartensdijk nuncupato, constituit ac dotavit.* En *Pater Mudzaarts* achter sijne Kerkelijke Historien in een Register van de voornaamste Clooseren deser Nederlanden, onder de Carthusianen van ouds in aansien geweest ofte nog zynde, annoteert aldaar, *Carthuyse by Delft, gesegt het Huys van St. Bartholomeus, wierd gestigt omtrent het jaar* 1470. 't welk my vreemt is voorgekomen, ten aansien diergelijke noyt elders gevonden hebbe, te meer dewijl hy geen naam des Fundateurs is stellende. Dit was een van de drie Carthuysers Clooseren, die in gantsch Holland zyn geweest. Sy zyn gehouden altijd buyten de Steden te woonen, van de conversatie der menschen afgesondert en geretireert, ten eynde sy van hare discipline (die seer exact, strikt, en rigoureux is) niet ontbonden, nogte van hare ruste en eensaamheid (tot den welken sy haar geheellijk overgegeven hebben) gestoort en werden. Deser Moniken Orden, die *Carthusiani* genoemt werden (seyt *Polydorus Virgilius*) haar oorspronk genomen te hebben, in den jare Christi 1080. dog de meeste overeenstemmende getuygen stellen die op het jaar 1086. uyt het overlijden eens Professeurs van Parijs; die om sijne schijnlijke deugden, als ter oorsaake van sijn geleertheid, onstraffelijk leven, en Godvrugtigheid altijd by een yder wel gesien en hoog geacht was geweest. Dese, alsmen in de Kerke, daar hy soude beaardet worden, sijne uytvaart na de maniere van die tijd was singende, heeft soo sommige schryven, op de bare liggende, sich opgebeurt, en met een droevich klagen, *Justo Dei judicio accusatus sum; Dat is:* Door Gods rechtveerdich oordeel ben ik beschuldicht. Alle die daar tegenwoordig waren verschrikt zynde, achteden dat dese begravinge tot den volgenden dag toe behoorde opgehouden te werden, als wanneer wederom dese woorden zyn gehoort: *Door Gods regtveerdigheid ben ik gevonnist.* Op den derden dach als by na de gantsche Stad in den Tempel te samen was gevloeyt, wierd den overleden gesecht wederom verveerlijk geroepen te hebben: *Justo Dei judicio condemnatus sum. Dat is:* Door Gods rechtveerdich oordeel ben ik verdoemt. Een yder daar over verbaast zynde, soude *Bruno* geboortich van Keulen, en Professor der wijsheid ofte Philosophie in die selfde Schoole, en aansiender van sulk een wonderlijke saake, den omstanders aangesprooken hebben met dese woorden: *Wy sien hoe ellendig den uytgank is deses vermaarden mans, die na eens iders meyninge soo heylig was van leven. Num & nos sic perire volumus? profecto non est locus salutis nisi mundum relinquamus. Dat is:* Willen wy dan ook alsoo vergaan? voorwaar daar en is geen weg ter saligheid, het en zy dat wy de werelt verlaten. Dit gesproken hebbende, is hy met vier andere geleerde Mannen, en twee ongeleerde door eensame wegen vertrokken, gekomen eyndelijk in de gewesten van Grenoble in Vrankrijk, is hem van den Bisschop *Hugone* vergunt eene plaatse *Carthusia* genaamt, wilt, woest, ouvruchtbaar, van harden en bekommerden toegank, daar *Bruno* een Clooster gebout heeft, onder den selven naam, welke de navolgers geërft hebben. Niet verre van de Kerke is een Fonteyne, die tot nog toe Brunonis Fonteyne genoemt werd; Dus verhalen dese dingen *Franciscus de Puteo*, Prior van dese principale Carthusia, en *Petrus Blommevenne*, Prior der Carthusia te Keulen, in de Levens der Heyligen. 't Welk den Autheur van onse oude Hollandse Chronijk mede willende beschryven, seer confuselijk en sonder distinctie in het werk stelt, waar uyt men al wederom kan bemerken de imperfectie van onse voorige Schryvers, en het beklaaglijk gebrek van onse oude Historien. Dese eerste plaatse waar van daan alle Carthusianen oorspronkelijk herkomstich zyn, is jegenwoordig nog in volle vigeur en grote vermaartheid, werdende althans *la grande Chartreuse* (waar van de naam Chartroisen schijnt gedaalt te zyn) genoemt, welkers afbeeldinge en gedaante wegens hare vreemde situatie in gedrukte prenten is uytgaande, en hier en daar ten toon gehangen werden: maar men seit met genoegsame versekeringe dat noch ergens een kleyne Schilderye is berustende van de figuerlijke gestalte deses Carthusers Clooster buyten Delft. In den beginne heeft dese Ordre der Carthuysianen seer grote armoede belooft, maar haar saaken zyn tot sulken staat gebracht, dat sy in 't regart van pracht en rijkdommen, vele groote Vorsten niet en souden wijken. *Vermander* heeft ons nog een eenig kenteeken gegeven, nopende de kostelijkheden deses Cloosters buyten Delft, als hy in het leven van *Pieter Aartsen*, alias *Lange Pier*, (een van de alderuytnemenste Schilders der voorgaande Eeuwen) vermelt, onder andere schoone en waardige gedenk-teekenen van soo grooten meester, die tot jammer der konst in 't jaar 1566. in de Beeld-stormerie van schendige handen, door het woest onverstant zyn vernielt, aangaande een Altaar-tafel tot Delft in de Carthuysers Clooster, welkers inhoud was een Crucifix van binnen, op de deuren Kerst-nacht en drie Koningen, van buyten vier Euangelisten. Het leven deser Ordre is seer gebonden en streng, en onder alle

alle Moniken onderhouden sy den scherpsten regel; sy dragen een hayren kleet op het naakt lijf; het opperste kleed is eenen swarten mantel, het volgende eene witte kappe, eten visch, nimmermeer vleesch, vasten etlijke dagen in de weeke in water en broot, eten alleen in hunne cellen, uytgesondert op sommige Feestdagen, als de acht dagen van Paasschen, Pinxteren en Kersmis; Item Dertienendach ofte drie Koningen, Reyninge Maria ofte Lichtmisse, twaalf Apostelen, des Doopers ofte Joannis Baptiste, St. Michiels, St. Maarten, en Allerheyligen; vermaaken sig in een gestadich, ja genoegsaam eeuwich swijgen. Niemant is geoorloft buyten het Clooster te gaan, dan den Oversten en Procurator ofte versorger, en dat alleenlijk in saken dier plaatse aangaande. Vrouwen en hebben tot hen gantschelijk genen toegank, sulx den selfden hare tempelen precijselijk zyn verboden, ten eynde sy nimmermeer en sien, daar door sy tot wellustigheid getogen mogen werden. Voorwaar een schoone voorsichtigheid (seyt *Polydorus Virgilius*) indien de genegentheid des gemoets met sloten bedwongen, en het vleesch met een saamheid en ledigheid getemt kan werden; het welke den H. Hieronimus met swaarlijk te arbeyden, als hy selve getuygt, naulijx te wege heeft konnen brengen, en *Vollaterranus* vertelt, dat *Hugo* de Bisschop van Gratianopolen alias Grenoble, maar Carthuser geworden zynde in 50. jaren tijds noyt een aansicht der Vrouwe heeft willen sien. Voorts die eens van haar geselschap afgeweeken is, werd nimmermeer daar na weder van hen ontfangen. Die nu van dese rigoreuse wetten begerig is meer te weten, sie daar over na den meergemelten Predikant onser Gereformeerde Kerke te Zurich *Rudolphum Hospinianum*, en anderen. Dese Ordre is door verscheyde Pausen geconfirmeert, en met veel privilegien geapprobeert, *want* (seyt de oude Hollandse Chronijk) *dese Orde alleen is houdende, die opperste dignsteyt en waardigheyt, niet na der oudheid des tijds, maar na der strengigheid des levens.* Echter *Bonifacius Ferrarius de Valentia* enen Carthusiaan die geleeft heeft ontrent het jaar 1420. heeft geschreven *tractatum*, dat luttel Carthuysers in het getal der Heyligen gestelt zyn, hoewel datter ontellijke mirakelen geschiet zyn. Maar in 't Martelaarsboek der Rooms-gesinde, werd verhaalt, hoe dat in 't jaar 1571. de Religieusen in de Nederlanden wegens de opgekomen Oorlogen allenthalven grotelijx zyn gevlucht, en dat de Carthusers, die hun Clooster hadden buyten de Stad van Delft, hen selven tot veylige hoede en verseekeringe tegen alle overlast der Soldaten en Krygs-benden hebben vertrokken en getransporteert binnen deselve Stad. De Kerk en gantsche gelegentheid van dit Clooster soo haast als de Stad den Spaanschen Gouverneur Duc d'Alba, nevens anderen ook was afgeweeken, op dat de vyand by eenige belegering sich in het selve niet soude mogen onthouden, noch tot sijn voordeel gebruyken, om dese Stad te beschadigen of te beschansen, is ten dien eynde t'enemaal verdelgt en gantschelijke tot den gronde toe geslecht, alwaar nu niet als een Bouw-huys ofte Boere-wooning op gelegen is, als nu de naam voerende van 't oude Clooster, en sulx Carthusers Wooninge genaamt, hebbende aan de Zuytzyde een Gragt, dewelke een stuk weegs Westwaart, en van daar wederom Noordwaars, onder door een steene heul, (gelegen in de gemeene ry-wech na 't Westland, en de Carthusers-heul geheten) in de Maaslandsche-vaart uytkomt, en alsoo van ouds achter om het Clooster heene liep, 't welk meerendeels gestaan schijnt te hebben ten Noordwesten de voorsz Wooninge, alwaar men het Weyland met vele heuvelen en hoogten bevind, in dewelke men met een mes of eenig ander scherp insteekende datelijk steenen en peuyn van de fundamenten gewaar werd, gelijk men ook soo in de huysinge als op de werf van de voorsz Wooninge noch eenige stukken en stollen van de Kerk-tegelen en sarken vind, op welkers sommige noch oude en uytgeslete letteren werden gesien.

Het ander stont buyten Amsterdam, gesticht omtrent den jare 1391. en dat voornamentlijk door toedoen van Hertoch *Aalbregt van Beyeren*, Graaf van Hollandt, die tot sulx seer genegen was. Want men vindt noch daar ter Stede in 't Wees-huys, (dat al de goederen van dit Clooster kreech) d'afschriften, op parkement, met de hant der Catuizer Munneken selfs geschreven, van al de Privilegien en vryheden, daar dese *Aalbregt* dit Clooster mede begifticht had; als ook de stichting-brief, daar by hy dese Munnikken in het stichten van dit Clooster, met een jaarlijxe rente van drie hondert Dordrechtse guldens (die hy hen bewees op een stuk lands op het eylandt den Hoorn, in het Y, schuins tegen over Sloterdijk gelegen,) te hulpe quam.

Het derde lag buyten Geertruydenberg, in Zuyd-Hollandt, op seker Heuvel leggende op de Donga, schuyn over de Stad, aan de Oost-zyde van deselve Waterstroom, 't Ambagt Raamsdonk onderhoorich, alwaar lag wel eer het vermaarde Clooster van de Cathuisers, alwaar noch eenige vervallen Muren en Grondleggingе van 't voorsz Clooster sijn te sien: Was gesticht omtrent het jaar ons Heeren 1353. door Heer *Willem van Duvenvoorde*, Heere van Breda, den Berch, Oosterhout, enz. die overleed in 't jaar 1353. En werde dit voorsz Clooster genoemt, 't Huys des Bergs van S. Geertruydenberch; sie Dionisius Mudzards Kerkelijke Geschiedenisse van Nederland, fol. 226. *Wouter van Gouthoevens* Byvoegsel opte Hollandse Cronijk, fol. 118. *Jacob van Oudenhoven* Beschryvinge van Zuyd-Holland, fol. 415.

Hoedanig wyders dese Munniken haar Dragt was, sullen wy in 't kort verhalen. Sy waren gekleed in Witte Caputien, hebbende lange Spitse Cappen, heel brede witte Schapulieren. Die meerder beluft is van haren Patroon, Orde, leve, wyse, enz. en te weten, lese Cæsar Baronius, en Dionisius Mutsards, Kerkelijke Historien, opte jaren 1086. en 1101. *Heribertus Rosweydus* in 't leven der Heyligen, fol. 378. En meer andere Roomsche Schryvers, *Hospinianus* van de Munnikkeryen, 5. Boek, cap. 7. fol. 16.

Boven dese so hebben de Cruys-broeders nog

Digitized by Google

in Hollandt de volgende Cloosters of Conventen gehadt; Als tot Asperen, gefondeert by den Heere van Arckel en Asperen, anno 1314.

Item een tot Hoorn, dat gefondeert werdt anno 1416.

Noch een tot Woudrichem in 't landt van Altena, dat vermelt wert anno 1481.

En een by Schiedam. Dese vier Cloosters, gelijk alle d'andere in de Nederlanden van dese ordre, plegen te staan onder 't Kruys-broeders Cloosterte Hoey in 't Landt van 't Luyk, sijnde dat de opperste plaatse van dese ordre, alwaar den Generaal woonde, en daarmen alle Jaars een vergaderinge ofte Cappitel hield, en sijn van de Ordre van St. Augustyn, eerst begonst anno 1248.

236 Collegien van Canonikken eertijds in Holland geweest zynde.

TE Dordrecht een Collegie van een Deken en 12. Canunniken in de grote Kerk, die 47. Autaren, soo als *Gouthoven* schrijft, plag te hebben, opgerigt by opene brieven van Hertog *Albert van Beyeren* anno 1366.

De *Dekens* zyn geweest de volgende.

1368. Hr. *Willem van Landskroon*, overleden den 21. October 1376.
1376. Hr. *Jan Waalwijns*.
1334. Hr. *Willem Machelaar*, overleden anno 1441.
Hr. *Tielman van Rosendaal*.
1454. Hr. *Jan vander Halle*.
1459. Mr. *Jan van Egmont Aalbertsz*, stigter van St. Pancras Cappelle ter grooter Kerk, anno 1474. stierf anno 1485.
1493. *Gijsbert Oem*, Heeren *Iacobsz*, overleden anno 1493.
1507. Hr. *Marten Willemsz*, overleden anno 1507.
1510. Mr. *Pieter van Eemskerk*, Schiltknape, overleden anno 1510.
1527. Mr. *Gillis Vogelaar*, *Bartholomeusz*, overleden den 11. Mey 1527.
1535. *Cornelis van Alblas*, Heeren *Willemsz*, overleden anno 1540.
1541. Hr. *Damas vander Mijle*, Heeren *Cornelisz*, overleden anno 1541.
1552. Mr. *Eland Jansz*, overleden den 19. October 1552.
1557. Hr. *Adriaan vander Merwede*.
1560. Mr. *Cornelis Bommebom Gijsbertsz*, overleden den 12. Maart 1560.
1575. Hr. *Adriaan van Duvenvoorde*, Heeren *Jansz*, Ridders, overleden omtrent den jare 1575.

Knunnikken des Capittels ter grooter Kerke.

1366. Hr. *Willem van Landskroon*.
1366. Hr. *Peter*, Heeren *Gijsbertsz*.
1366. Hr. *Anthoni vanden Zande*.
1366. Hr. *Boudewijn Onderwater*.
1366. Hr. *Herman Spiegel*.
1368. Hr. *Willem Gijselbertsz*, overleden.
1370. Hr. *Godefroy N.* overleden.
1373. Hr. *Pieter Suys*, overleden.
1376. Hr. *Ian Waalwijns*.
1376. Hr. *N. Henrisksz*, overleden.
1377. Hr. *Ian vander Burch*.
1377. Mr. *Martijn Florisz*.
1378. Hr. *Ian Schebbier*, overleden.
1389. Hr. *Ian van Schiedam Gerritsz*, overleden.
1396. Hr. *Ian Malegijs*, overleden.
1396. Hr. *Koenraad Zassezoen*, overleden.
1400. Hr. *Kerstiaan vande Lek*, overleden.
1402. Hr. *Iacob Cornelisz*, overleden.
1403. Mr. *Iacob Hamert*, overleden.
1406. Hr. *Niclaas Hallincq*, overleden.
1407. Hr. *Hugo Iansz*, overleden.
1434. Hr. *Willem Machelaar*.
14... Hr. *Tielman van Rosendaal*.
1441. Mr. *Iacob Kok*.
1444. Hr. *Ian vander Halle*.
1446. Hr. *Dirk Bartoutsz*.
1446. Hr. *Ian de Rode*.
1447. Hr. *Bartout van Eemskerk*.
1452. Hr. *Daniel van Beveren*, *Willemsz*, overleden.
1457. Hr. *Willem de Ionge*, Heeren *Reyniersz*.
1458. Hr. *Dirk Iansz*.
1458. Mr. *Cornelis Moelen Iansz*.
1459. Hr. *Ian van Egmond Aalbertsz*.
1459. Hr. *Willem van Malssem*.
1459. Hr. *Roelof Duyk*, Heeren *Cleysz*.
1459. Hr. *Tielman Oem*, Heeren *Iacobsz*.
1462. Mr. *Marten Willemsz*.
1465. Hr. *Wonter Spiering*.
1472. Mr. *Ian Pietersz*.
1477. Hr. *Servaas Servaasz*.
1481. Mr. *Gijsbrecht Oem*, Heeren *Iacobsz*.
1484. Mr. *Ian Boot van Barendregt*, Heeren *Cornelisz*.
1485. Hr. *Frank van Diemen*, *Gijsbregtsz*.
1485. Hr. *Ian van Goer*, *Aartsz*.
1485. Mr. *Ian Joestensz*.
1485. Hr. *Gillis vander Halle*, *Tielmansz*.
1485. Hr. *Andries Walichsz*.
1485. Hr. *Jacob Gillisz*.
1485. Hr. *Lambrecht Mol*, *Lambrechtsz*.
1492. Hr. *Ian Joostensz*.
1500. Mr. *Frans van Alblas*, Heeren *Willemsz*, wan een natuurlijke soon.
1503. Mr. *Jacob de Joede*, *Aartsz*.
1503. Hr. *Tielman Oem*, Heeren *Jacobsz*. overleden; werd na de dood van sijn huysvrouw Priester en Knunnik.
1504. Mr. *Gillis Vogelaar*, *Bartholomeusz*.
1507. Hr. *Marten Gerritsz*.
1510. Mr. *Pieter van Eemskerke*, *Tielmansz*, overleden.
1512. Hr. *Gerrit Cornelisz*.
1512. Hr. *Cornelis Backer*, *Jacobsz*.
1513. Hr. *Huyg Flipsz*.
1514. Mr. *Herman Haak*, circa anno 1514.
1516. Mr. *Adriaan vande Poel*.
1517. Hr. *Joost Joostensz*.

1518.

Digitized by Google

1518. Mr. *Aart vander Puel.*
1519. Hr. *Willem Hallincq.*
1520. Hr. *Hugo Bartoutſz*, circa anno 1520.
1522. Mr. *Cornelis Oem*, overleden, oud 58. jaren.
1523. Mr. *Cornelis* (Heeren) *Willemſz.*
1525. *Jacob Crooſwijk*, overleden.
1529. Hr. *Dirk van Holten.*
1535. Hr. *Jacob Cornelisſz.*
1535. Hr. *Godſchalk van Wijngaarden.*
1535. Hr. *Damas* (*vander Mijle*) Heeren *Cornelisſz.*
1535. Hr. *Jacob Beaumont.*
1535. Hr. *N. Zas.*
1545. Hr. *Godſchalk Oem*, overleden, oud 59. jaren.
1548. Mr. *Heyman van Beaumont.*
1550. Hr. *Willem de Jonge van Baartwijk*, circa anno 1550.
1552. Mr. *Eeland Ianſz*, overleden.
1557. Hr. *Adriaan vander Merwede.*
1557. Mr. *Ian de Vries.*
1558. Hr. *Wouter Hallincq.*
1560. Mr. *Cornelis Bommebom*, *Gijsbertſz*, overleden.
1562. Hr. *Dominicus Backer*, *Dirx*, overleden.
1564. Mr. *Joris Janſz.*
1565. *Joris van den Boſch*, overleden.
1567. Mr. *Gooſwijn Matthijſz*, overleden.
1571. Hr. *Daniel Aarnoutſz*, overleden.
1571. Hr. *Daniel Hallincq.*
1572. Hr. *Jan vanden Coulſter*, Heeren *Floriſz.*
1572. Hr. *Cornelis Hallincq*, circa anno 1572.
1575. Hr. *Adriaan van Duvenvoorde*, Heeren *Ianſz*, overleden.
1603. Hr. *Cornelis Neve*, *Gerritſz*, overleden.

Stichting-brief, aangaande't Capittel in de groote Kerk.

„ *Ick Elbregt*, by der Gods Genade Palens Grave by den Rijn, Hertoge in Beyeren, „ Ruwaart van Henegouwen, van Hollandt, „ van Zeelandt, doen kond allen luyden, dat „ wy puurlijk om Godts en om ſijne gebenedyde Moeder Maria, haren dienſt te meeren en „ beteren in onſer Kerken tot Dordrecht, in eene „ gedenkeniſſe ons en onſer ouder Zielen ter eeren „ en ten love Gods gegeven hebben, en geven „ onſen Conſent en wille daar toe: Dat deſe „ voorſz Prochy-Kerke, by Conſent en wille, „ ons Geeſtelijxs Vaders des Biſſchops van Utrecht gewandelt mach werden in een Collegium, en ſy in een Canoneſye, dat is te verſtaan: Dat de vier Cureyten vander Kerke voorſeyt, voort met acht Geſellen die geprovent „ ſijn, in haar Kerke Canoniken mogen werden, Canoniken Staat en Vryheid te houden, „ elk op ſijne Provenue, daar hy nu ter tijdt op „ geprovent is in der ſelver Kerke, behouwende ons, onſe Heerlijkheid en gifte in aller manieren, als van onſen Ouders komen is. En „ daar toe dat Wy en onſe Naarkomelingen rechte Patroonen en Giftere weſen ſullen en blyven „ tot eeuwigen dage, van den Provenuen die men te hieten pleget Cappelrye op Sinte Louis „ Altaar, en die Cappelrye van St. Jacobs Autaar in der ſelver Kerke, die nu tot Canonicx „ Provenen ſullen gemaakt worden in alre fôrmen, alſoo die Cureyten der Kerken voorſeyt, „ dien de gifte daar af te hooren plach, ons die „ over ſullen geven, en reſigneert hebben ſonder „ ergeliſt; en want die Cuere vander Kerke groot „ is, en ſy altoos is geweeſt met vier Cappellaanen, ſoo ſel elk Cureyt van den vieren ſetten „ eenen Cappellaan, daar die Cuere by geregeert „ wert in allermanieren en Ordonnantien als altoos harkomen is, en een van de Vieren ſal altoos Cureyt blyven. En deſe voorſz Canoniken „ en ſullen den vier Perſoonen, die de Kerke toebehoort, geen hinder doen aan haar Offerhande, en aan andere accidentien die hem toebehoort, maar ſy ſullen hem een hulpe weſen „ na der Ordonnantie, die ſy te haar toe gehadt „ hebben in haar Kerke, en ſullenſe helpen beteren en meeren totter Kerken orbaar. En want „ wy willen dat deſe voorſz ſaake vaſt en geſtade „ blyve; Soo hebben wy gebeden en bidden „ eenen Hoogen en Edelen Man, Mogende Prelaat, onſen Geeſtelijken Vader, Heeren *Ian* „ *van Veernenburg*, by Godes Genade Biſſchop „ t'Utrecht, dat hy dit Collegium inder beſter „ formen authoriſeeren wil en confirmeeren. In „ Oirconde deſen Brieve bezegelt met onſen Zegel. Geſchreven in den Hage des Saturdags „ naar onſen Vrouwen dag Purificatio. In 't Jaar „ ons Heeren 1366. *Iuſſu Domini Ducis Alberti.* „ *Per Dominum G. de Heemſtede, & Phillippum* „ *de Polaanen*, *M. G. Potter.*

Aangaande't Capittel tot Dordrecht.

„ *Ick Elbregt*, by Gods genaden Pals-grave opten Rhyn, Hertoge in Beyeren, Ruwaart van Henegouwen, van Holland, van „ Zeeland, en van Vriesland. Doen kond allen luyden: dat wy wel beraden met goeder Voorſinnicheid, in Godes Name, ſijnder liever Moeder, en alle Gods Heyligen, en om Godsdienſt „ te meeren, in onſer Collegie tot Dordrecht „ geſticht, in onſer Vrouwen eeren Marien, der „ Moeder Gods: Gegeven hebben en geven een „ ſekere Rente, te nemen uyt onſer Vier Provenden, die nu ter tydt beſitten Hr. *Ian Waalwijn*, nu ter tijdt Deeken aldaar, Hr. *Ian* „ *vander Burg*, Hr. *Herman Spiegel*, en Mr. „ *Martyn Floriſzſoen.* In der manieren als hier na „ volgt: Wanneer datter eenen ſtervet van den „ vieren voorſz. Soo ſal alle die Vrucht komen „ aan den Deeken en Capittel, die dan ter tijdt „ weſen ſullen in der Kerken voorſz, en wanneer „ die Collatie aan ons of onſe nakomelingen „ komt, en wy daar mede eenen anderen voorſien ſullen, die ſal hebben drie pont groot 's „ jaars voor ſijn Corpus, in Payemente alſme „ by tijde in onſe Stede van Dordrecht Byer en „ Broot mede koopen ſal, en dat corpus mee dat „ daar verſchynen ſal die Deeken en Capittel jaarlijcx den geenen uytreyken, die wy onſe Collatie geven ſullen. En ſoo wye wy, ofte onſe nakomelingen verſien ſullen metter Provende, „ die nu ter tijdt Hr. *Herman Spiegel* beſit, dien

„ ſal

„ ſal die Deeken en Cappittel jaarlijx uytreyken
„ voor zyn corpus vier pont groot Payements als
„ voorſz es : overmits want die Provende des
„ rechten Cureyts Provende es en eeuwelijke
„ blyven moet. En ſoo wes van elken van deſen
„ voorgenoemde vier corpus meer komen mag
„ jaarlijcx, dat ſullen die Deeken en 't Cappitel
„ voorſz ſetten en geven in gedenkeniſſe onſer
„ Ouders, ons, en onſer Vrienden zielen dage-
„ lijcx. In diſtributie den Canoniken, die daar
„ dagelijx te Getyde komen te Choer, ſingende
„ en leſende, en anders niemandt, in genen an-
„ deren oirbaar trecken, nog doen trecken. En
„ des ſullen die Deeken en Cappittel voorſz op
„ haren koſt altoos houden vier Cappellaans, de
„ Choor te regeren en den dienſt Gods te hel-
„ pen doen in der Kerken, als gewoonlijke en
„ haarkomen is. Voort ſullen die Deeken en 't
„ Cappittel tot vier tyden van den jare onſen ou-
„ dere, onſen en onſen nakomelingen Memo-
„ rie doen, mit Vigilien van negen Leſſen, en
„ met Miſſen. En tot elken Termijn te deelen ſe-
„ ven Scellingen grooten, onder den Deeken en
„ Canoniken, en daar dan tegenwoordich weſen
„ ſullen in den Choor, en de Memorien te hel-
„ pen beginnen, middelen, en eynden. Voort
„ waart ſaake dat eenich van deſen viere, die nu
„ ter tijdt deſe voorgenoemde vier Provende
„ hebben, by Conſente Wyſſel en Permutatie
„ dede : Soo ſoude die gene daar hy tegens per-
„ muteerde en wiſſelde, en van ons een Pre-
„ ſentatie brochte, hebben ſijn heel Provende,
„ alſoo lank als hy leeft, gelijker wijs als die gene
„ hadde daar hy tegens wyſſelde en permuteer-
„ de, en daar en tenden te komen aan den Deeken
„ en Cappittel : In alle manieren als voorſz. En
„ omme de meerder ſekerheid : Soo hebben wy
„ gebeden en bidden eenen eerſamigen vader in
„ Gode, Heer *Arent van Hoorn*, Biſſchop t'U-
„ trecht, onſen lieven Neve, dat hy hier inne gra-
„ cie en genade doen wille, en dit confirmere
„ wille van ſijnre magte. In kenniſſe der waarheid
„ ſoo hebben wy deſe Privilegie en brieve beze-
„ gelt, uythangende met onſen Zegele. Gegeven
„ in den Hage des Donderdags na Sinte Matthys
„ dag Apoſtel, In 't Jaar ons Heeren 1377.

Tot Leyden St. Pancras Kerke, genoemt de Hogelandſe Kerk, beſtaande in 24. Canonnikken met eenen Prooſt, gedoteert en begonſt anno 1366. by Heer *Gijsbregt van Walenburg*, die d'eerſte Prooſt wierd, Mr. *Philips van Leiden*, Heer *Wolfert van den Wonde*, Heer *Claas van Bleiſwijk*, Heer *Rutger vande Poel*, Heer *Willem Herman*, alle Prieſteren, en Heer *Willem van Naaltwijk*, Ridder, en andere, ſoo als te ſien is uyt de brieven van fondatie, by *Orlers* in ſijn Beſchryvinge van Leyden, pag. 104.

Inden Hage, in de Cappelle op 't Hof, ingeſtelt anno 1368. by Hertoge *Aalbert van Beyeren*.

Inden Briele, in St. Catharynen Kerke, opgericht by Heer *Gerrit van Voorne*, hebbende verkregen dat de Canoniken die op de Duſſen woonden, in den Briele ſouden komen, midts conſent van den Biſſchop van Utrecht, doende deſen Heer *Gerrit* daar noch twee Kanoniks proven by. Hy ſtierf anno 1337. XXXIV. jaren naar ſijnen Vader.

Te Gorinchum in S. Vincenten Kerke, wert opgerecht en geſticht anno 1378. by Heer *Otto van Arkel*, en Heer van Gorinchem, en beſtont in XII. Kanoniken met eenen Deken.

Te Heuſden, beſtaande in vyf Canoniken, opgericht by Vrouw *Magtild*, weduwe van Heer *Herbaren van Riede*, die anno 1338. Balliu was van Zuyt-Holland.

Tot Egmont, ingeſtelt en gedoteert by Heer *Jan van Egmont*, anno 1451. beſtaande in ſes Canoniken.

Te Yſſelſteyn in St. Nicolaas Kerke, beſtaande in 8. Canoniken, gedoteert by Heer *Arent van Egmont* en van Yſſelſteyn, anno 1398.

Tot Naaldwijk in St. Adriaans Kerke, wert anno 1307. geſticht by Heer *Willem van Naaldwijk*, een Collegie van ſes Canoniken, en deſe fundatie wert by brieven des Biſſchops van Utregt, en van Heer *Willem van Coulſter*, den Domprooſt, beveſticht. Daar na anno 1369. heeft Heer *Willem van Naaldwijk*, Heer *Willems* voorſz. Neve, dit Collegie vermeerdert met andere ſes Canoniken, tot 12. toe.

Te Geervliet in 't Landt van Putten in onſe Lieve Vrouwe, werde mede anno 1307. een Collegie van een Deken en 14. Canoniken, gedoteert en geſticht by Heer *Niclaas van Putten*, en Vrouwe *Alyt van Stryen*, ſijnen wyve. Dit Collegie werdt namaals omtrent den jare 1561. getranſfereert in de Cathedrale Kerke van S. Baaf te Haarlem.

Noch ſoo plach voor den Oorloch des Jaars 1572. een Collegie van Canoniken te ſijn, in de Steden ofte plaatſen van St. Geertruydenberch.

Noch in Abbenbroek, en in Weſt-Voorn by den Briel in 't Landt van Voorn.

Digitized by Google

XIII. HOOFTSTUK,

Van de aloude Regeringe deſer Landen; het begin en opkomſt der Graven; het tegenwoordige Lants-ſtants beſtier, en Stadthouderlijke Regeringe; en alles wat verder tot de Regeringe ſpecteert.

INLEYDING.

De Staat van het Duytſe Volk van outs af verdeelt geweeſt in Edele, Welgeboorne, Vrygemaakte *en* Dienſtelingen. *De Hoogſte Regeringe van outs geweeſt by den Adel en voornaamſte van Staat en afkomſt; uyt dewelke een Prins met een bepaalde magt verkoren. Sodanige Regeringe altoos in deſe Landen gebruykelijk geweeſt. De Graven van Hollant, en van harent wegen den Stedehouders de magt gegeven, de Regeringe te hanthaven. De oude Batavieren hebben de Regeringe vande treffelijkſte onder haar verkoren, ('t welk is de* Ariſtocratiſche *Regering) dog onder een Opperhooft, die Koningen genoemt wierden. Deſelve waren alleen Koningen met de naam, en wierden tot Veldoverſte in den Oorlog gebruykt;* Bato *en* Heſſus *eerſte bekende Overſten.* Verometus, Cynobellinus, Claudius Civilis, Cariovalda *alle ſodanige Veldoverſten.* Verritus *en* Majorix *Koningen der Frieſen. De* Ariſtocratie *was een ſeer geruſte manier van Regeringe. Vorſten hadden geen oneyndelijke en volſtagen magt. De wetten eerſt bekent geworden ten tyde vande Buytenlantſe Graven eerſt by geſchrift en daar na beſegelt.* Reguli *en Koninxkens. Hollandt in verſcheide ſoodanige Koningrijken verdeelt; naderhant* Comites *en Graven genoemt; waren niet anders als Regters. Dykgraven, Watergraven, Pluymgraven. In Zeelant het Graafſchap Walgeren; Maaſlant, Burggraafſchap van Leiden, Weſtvrieſlant, Kermerlant en Texel. Die van den Huyſe van Waſſenaar, met Egmont, en Arkel, hebben allereerſt het gewelt van de Gotten en Normannen weder ſtaan; Graven van Vlaanderen als naaſt aangelegen tot hulp aangeſogt.* Diederik *jonger ſoon vande Graven van Vlaanderen eerſte Graaf van Hollant. Aanwas van de magt en Regering der Graven. Opregtinge van een nieuwe Staats Vergaderinge uyt Edelen en Steden. Stadhouders. Stadhouder repreſenteerd den Graaf; Graafſlijke Regeringe heeft geduurt van het jaar* 800. *tot* 1581. *Koning Philips verklaart van de Landen vervallen te weſen. Graafſlijke naam afgeſworen;* Gouverneur, Capitein Generaal en Stathouder. *Met het afſweren vanden Graaf is den Stathouder het Opperhooft geworden, onder bepalinge van Inſtructie en Commiſſie. Is het Hooft van de Regeringe ſoo inde ſaken van Politie als Juſtitie. De verkieſinge vande Magiſtraten aan den Stadhouder opgedragen. Heeft mede de magt, om op buyten gewone tyden daaromtrent veranderinge te maken.*

Het algemene Lants beſtier beſtaat uyt Edelen en Steden. Het Platte-lant en Dorpen by de Edelen gehanthaaft. Beſte des Volx plagten van outs te regeren. Vroetſchappen beſtaan meeſt van 40. 36. 28. *en* 24. *Raden. Burgemeeſteren en Schepenen, Theſauriers, Schouten, Penſionariſen en Grafiers. Afgevaardigde ter Vergaderinge van de Staten van Hollant. Repreſenteren de Souverainiteit van den Lande; Beſtonden eerſt inde ſes Steden, Dordregt, Haarlem, Delft, Leiden, Amſterdam, Goude, naderhand vermeerderd. Gecommitteerde Raden, Rekenkamer der Domeinen; Hof van Hollant, Hogen Rade, Staten Generaal, Raad van State, Generaliteits Rekenkamer. Ridderſchap, Raatpenſionaris van Hollant, Collegien ter Admiraliteit, tot* Rotterdam, *Amſterdam, in Noortholland, in Zeelant, in Vrieſlant. Ooſtindiſche Comp. tot Amſterdam; in Zeelant. Uyt de Maſe en Noorthollant. Vergaderinge vande Seventiene. Dijkgraven en Heemraden van Rynlant, Delflant, Schielant; Collegie van Houtveſter en Meeſter-Knapen. Gelderlant, Zeelant, Utregt, Vrieſlant, Overyſſel, en Stad en Lande hare byſondere Regeringe.*

Digitized by Google

GElijk als in alle welgeſtelde Ryken en Regeringen onderſcheid van Perſonen en Staten wert gemaakt, en geen Werelts beſtier ſonder ſodanig onderſcheid beſtaan kan; alſoo is ook vanden beginne aan onder het Duytſe volk den Staat verdeelt geweeſt in vierderhande ſoorten, als [a] Edelen, [b] Vry of Welgeboorne, [c] Vrygemaakte en [d] Dienſtelingen; uyt welke grond dan volgt, dat de Hoogſte Regeringe van outs geweeſt is by den Adel en voornaamſte van Staat en afkomſt, onder dewelke een Prins en Opperhooft met een bepaalde magt is verkoren geweeſt, [e] Hoedanige Regeringe van outs en tot noch toe in deſe Landen geweeſt is; by dewelke door een Vergadering van de voornaamſte des Volks, het Volk en Land onder een bepaalde Oppermagt geregeert is geworden. Tot handhavenis ende beſtand van ſodanige Regering [f] is eerſt aan de Edelen en uyt haar de voornaamſte, en daar na by der ſelver overgifte [g] aande Graven van Hollant, en van harent wegen de Stedehouders, de magt gegeven, deſelve voor te ſtaan en ſtaande te houden, en alle ſtrydende voorvallen ten eendragt te brengen; Gelijk dan ſulx by deſelve wel onderhouden is geweeſt, en noyt en heeft ontbroken, als by gebrek van deſelve Opperhoofdige bepaalde magt.

Om welken ſtaat in het eerſte begin en oorſprong der Batavieren onſe Voorouders op te halen; Soo is uyt de Griekſe en Latynſe Hiſtory-Schryvers bekent, dat in den Beginne, doen dit Volk uyt den Kelten, Cimbers, en Tuytſen oorſpronkelijk met den naam van Veldgen, ofte Belgen, en Batavieren het eerſte beſit van dit Land is ingeruymt, [h] ſy de Regeringe van de treffelijkſte onder haar verkoren hebben, voor ſodanige daar ſy beſt by beſtaan konden, dog niet anders als onder een Opperhooft. Deſe Opperhoofden wierden Koningen genoemt, dog waren Koningen ſonder Koningrijk, en ſulx alleen [i] Koningen met de naam, en met de daad niet anders als de eerſte onder de treffelijkſte onder ſekere bepaalde wetten aangenomen, die dan ook tot Veldoverſten in den Oorlog gebruykt wierden.

Sodanige Koningen willen de ſommige, dat geweeſt ſijn *Bato*, en *Heſſus* de eerſte bekende Overſten, [k] daar van ſy willen dat Batavia, en de Batavieren den naam ſouden ontfangen hebben, dog werden by andere niet aangenomen. Omtrent de tyd van Criſtus geboorte werd gewag gemaakt van *Veromerus* der Batavieren Koning, ende in gelijke waardigheid werd *Cynobellinus* by tijde van Cajus Kaligula erkent. Sodanigen Koning was *Klaudius Civilis*, mede van Konings afkomſt, wiens doen in de Bataviſe Hiſtorie in 't lange bekent ſtaat, ende voor hem was *Carioualda* derſelver Koning en Veldoverſte.

Sodanige Koningen ſijn ook in Vriſland geweeſt in een bepaald, en onderhorig gebied. Sulks waren [l] *Verritus* en *Majorix*, die op gelijke wyſe als de Duytſe gewoon ſijn geregeert te werden, Koningen der Frieſen waren.

Dit was een ſeer geruſte manier van Regering, daar de gemeente, en van harent wegen de treffelijkſte uyt den haren verſekert waren, dat buyten haar bewilliging en toeſtemming by den Vorſt en Opperhooft niet en konde geſchieden, en wederom den Vorſt en Opperhooft geen haat nog beſchuldiging onderwurpen was, in het gene hy met kennis en goedvinden van de treffelijkſte quam uyt te voeren.

Hoedanige Wetten deſelve onderwurpen ſijn geweeſt, en is niet ſeker, om dat deſelve mede gelijk als die van Lacedemonien [m] malkander ſoo veel vertrouwden, dat geen geſchreven Wetten van noden waren, en alleen voor een enkele grondregel hielden in alle ſaken, dat de Vorſten geen oneyndelijke, en volſlagen magt hadden, en in de Vergaderinge gehoort wierden, meer met geſag om aan te raden, dan met magt om te gebieden [n].

De Wetten daar aan den Vorſt gebonden was [o] en ſijn niet eer als by tyde van de Inhuldinge vande van buyten ingehaalde Graven bekent geworden, eerſt by enkel geſchrift, ende daar na ten Heyligen beveſtigt en bezegelt.

Na de tijd vande Romeinen omtrent 400. jaar na Criſtum, ſijn in Holland verſcheide Overſten geweeſt, niet over het gehele volk, gelijk als bevorens en daar na, maar over een gedeelte van dien, die men ook Regulos, en Reges, Koningen en Koninxkens noemde, [p] en was Holland in verſcheide ſodanige Koninkrijken verdeelt, [q] die daar na met een oneygentlijke naam Comites en Graven genoemt wierden, [r] en waren by na niet anders als Regters [s] over het diſtrict daar over ſy geſtelt waren. Gelijk nog jegenwoordig uyt een overblyffel van dien ouden naam ſommige Regters alſoo genoemt werden, als

ſijn

sijn Dijkgraven, Watergraven, Pluymgraven, welkers byſonderſte Ampt is, het regt over het ſelve diſtrict, in het gene daar ſy toegeſtelt ſijn, te bewaren. Soo waren in Zeeland het Graafſchap Walcheren, in Zuydholland Maasland, en het Burggraafſchap van Leyden, het Voornaamſte en Magtigſte onder alle; in Noortholland en Weſtvrieſland, Kennemerland en Texel. Doch deſe Verdelinge konde niet lang ſoo beſtaan, met dat deſelve uyt de verdeelde magten haar te ſwak vindende, ſonder een algemenen Opperhooft het Volk tegen de Wilten, Sclavoniers, Denen en Normannen, daar ſy van overvallen wierden, te beſchermen; Ook dat ſy den anderen niet wel verſtaan en konden, en den een den ander ſogt te onderdrukken en overheerſen, hebben ſy wederom een algemenen Opperhooft geſogt. [t] Onder deſe ſijn die van den Huyſe van Waſſenaar de eerſte geweeſt, doen ter tyd Burggraven, van Leyden, en Heeren van Rhynland, dewelke met hulp van de Heeren van Egmont en Arkel het geweld van de Gotten, Denen en Normannen wederſtaan hebben, onder welkers beſcherminge de Lantſaten haar begaven; en by deſe, benevens de andre Edelen en Welgeborenen van het Land, dewelke elk in den ſijnen het Volk daar ſy over geſtelt waren, te beſchermen en voor te ſtaan hadden, beſtond doen ter tijd de Regeringe van het Land den tyd van omtrent de vier hondert jaar. Als wanneer deſelve haar nog te ſwak bevindende, hebben met die van buyten alliancie en verbond met andre ſouken te maaken, en ymand van buyten in te halen, en te hulp te ſouken, daar toe de Graven van Vlaanderen, als naaſt aangelegen, ſijn aangeſogt. Onder dewelke de eerſte geweeſt is Diderik een jonger ſoon van de Graven van Vlaanderen, dewelke by die van Zuydholland, niet by gifte van Carel de Kaluwe, nogte ook uyt Aquitanien, gelijk ſommige menen, maar uyt Vlaanderen omtrent het jaar 800. onder den naam van Graaf is ingehaalt, [u] die hem en naar hem ſijne navolgers haar ſelven als Voortſetters tot haar aangelegen Grenſen allengskens tot de Regering hebben ingedrongen, eerſt met een ſeer klein beſit van het gedeelte, dat daar naaſt aangelegen was, onder goede voorbedingen en beloften van Schut en Scherm. Tot dat ſy door het geluk van hare Wapenen tegens de Frieſen en Biſſchoppen van Utregt Groter en Magtiger werdende, hoe dat haar de Burggraven en andere Edelen daar tegen gekant hebben, verder en verder ſijn ingekropen, en door behulp van de Steden, dewelke daar door Stem in de Staatſe Vergadering gekregen hebben, en met vele voorregten by de Graven aan de Steden d'een boven d'ander in misbruyk der toegegeven Oppermagt begiftigt, de byſondere Graven van elk gedeelte hebben laten verſterven; en om geſogte oorſaak, [w] afgeſet, en 't ampt met de andere Edelen haar volle magt ſodanig hebben gebruykt, dat daar ſy het gantſe Landbeſtier by en onder haar hadden, een nieuwe Staats Vergadering is opgeregt, daar in wel de Ridderſchap en Edelen, de eerſte en voorſittende Stem is gelaten, dog de Steden haar ſelven daar hebben by gevougd; en door haar Gecommitteerdens geſamentlijk met de Heeren Edelen het Lichaam van den Staat hebben beginnen te repreſenteren, daar door dan mede de Burggraven en het Burggraafſchap het Oppergeſag heeft verloren, en den Grave alleen de Oppermagt onder ſekere bepaalde conditien en voorwaarden is toegevougt. Die dan alle het regt, dat de andere Graven van elk gedeelte elk in den ſijnen hadden, aan haar getrokken hebben, en 't ſelve door een Stathouder uyt haren naam hebben laten bedienen.

Waar toe als voorname grote Perſonagien beroepen wierden, die ook buytens Lands hare ſaken te verrigten hadden, hebben ſy het ſelve Graafſchap ſoo in als buyten ſaken van Oorlog door een Stadhouder laten bedienen, gelijk nog tegenwoordig de Domeinen van de Graaflijkheyd door de Luyden van de Reekening alſoo genoemt, geregeert werden. Dog den Graaflijken dienſt, en bekledinge van den Staat, ſoo in als buyten het Oorlog werd door den Stadhouder bedient, dewelke den Graaf repreſenteert. Soo heeft de Graaffelijke Regering perſoonlijk geduirt van en ſedert het jaar 800. tot het jaar 1581. [x] en is ſoo by de Graven ſelfs, als in haar afweſen by hare Stedehouders, dog wel meeſt by de Graven ſelfs, bedient en waar genomen, Tot dat Koning Philips om het overtreden des Lands Wetten, en byſonderlijk de Religie en conſcientie dwang, by edict van den 26. July 1581. verklaart is van ſijn Graafſchap vervallen te ſijn, ende den naam van Graaf is afgeſworen, blyvende niet te min deſelve form van Regering onder een Opperhooft, op den naam van Gouverneur, Capiteyn Generaal, en Stadhouder, alhoewel oneygentlijk alſoo genoemt, met dat het woord Stadhouder eygentlijk beduyd iemand die de Stede en Plaats van een ander, die boven hem is, waarneemt. Soo dat ſedert

Digitized by Google

het afſweeren van de laatſte Graaf, den Stadhouder het Opperhoofd ſelfs is geworden, onder ſodanige bepalinge, als ſijn inſtructie, en commiſſie dat mede brengt.

Den ſelven is van alle oude tyden [y] *als Hooft vande hoogſte Overheid*, benevens de Staten aanbevolen geweeſt de Regering der Landen en Steden van Holland en Zeeland in 't byſonder, ſoo in Land ſtands ſaken, als in de beſtelling der Magiſtraten en Overheden der Steden, en algemene handhavenis van de Juſtitie, en gemene Regts-ſaken. Het welk met het afſweeren van den Grave, *met een byſondere inſtructie*, en commiſſie is overgedragen, aan het illuſtre Huys van Orangien, aan dewelke het niet tegenſtaande de jalouſie en tegenſtribbeling van veele qualijk geintentioneerde, by ſucceſſive verkieſinge [z] is gebleven.

Wat het Gouverneurſchap en Capiteynſchap aangaat, ende wat in het Oorlog, en Veldtogt van ſijn Ampt en Bedieninge is, daar toe dienen de byſondere Inſtructien ten dien eynde gemaakt.

Aangaande de Landt ſtands ſaken, bekleed hy in alle Collegien het eerſte en voorſittende Lid van den Staadt, ter deciſie van alle voorvallende ſaken.

Gelijk ook de algemene Juſtitie op den naam van den Stadhouder werd uytgevoert, en geëxecuteert, daar hy ook de eerſte zit-plaats bekleed, als hy tegenwoordig is.

De verkieſinge en jaarlijkſe vernieuwinge van den Schout, Burgermeeſteren, en Schepenen in de Steden, als waar in de hoogſte Magt en Souverainiteyt beſtaat, [a] is ook aan den Stadhouder overgedragen, in ſulker vougen deſelve van ouds geoeffent is geweeſt, op een voorgaande dubbel getal van de nutſte ende bequaamſte, by de Leden van de grote Vroedſchap in elke Stad op haar gewoonlijke tijd daar toe te nomineren en over te brengen, uytgeſondert enige Steden, dewelke van ouds het regt gehad en behouden hebben haar eygen Burgermeeſteren te kieſen.

In gelijkervoegen werden by het afſterven van enige Raden van den Hove ofte Hogen Rade een dubbel getal van die gene daar toe bequaamſt geoordeelt, by de Staten van Holland genomineert, en aan den Stadhouder overgebragt, om daar uyt by hem een te werden verkoren.

Buyten welke ordinaire verkieſinge aan den Stadhouder mede de magt is gegeven, indien de nood ofte verſekertheid ſulx mogte vereyſſen, [b] ook buyten den ſelven tijd enige afſtellinge en veranderinge in de Magiſtraten van de Steden met kenniſſe van ſaken te mogen maken.

Het algemene Lands beſtier aangaande, dewyl het beſtaat uyt de Edelen, Steden en Leden, is tot het regte begrip van dien aan te merken, den oorſpronk en beleid van het beſtier der Steden ſelfs, uyt dewelke de hoger Vergaderingen beſtaan.

Het platte Land, en de Dorpen, en Heerlijkheden van dien, werd by de Ridderſchap en Edelen gehandhaaft, dewelke by den Schout en Geſworens en Ambagts-bewaarders in Dorps en Ambagts-ſaken, en in lyfſtraffelijke by Baljuw en Mannen, en gemene Regts-ſaken by Schout en Schepenen beregt werden.

In de Steden is by na eenerhande beſtellinge en gebied, van de beſten uyt het volk; dewelke van ouds by ſtemmen van de Rentiers en vrye Luyden tot een ſeker getal plagten verkoren te werden, dewelke by het ſterven van een der ſelver in een kerk, op de markt, of een ander plaats, daar ſy bequamelijkſt konden ſitten, vergaderden, om een ander in des afgeſtorvens plaatſe te verkieſen, dog ſedert dat de Steden van Holland in omtrek groter en volkrijker ſijn geworden, ſulks dat ſy alle niet wel by den anderen konden komen, en hare veelvuldige Vergaderingen gevaar van twiſt, en twedragt begonden te lopen, is by een algemeen raad-beſluyt deſe verkieſinge, en alles wat van enig belang mogte voorvallen, aan den als doen altijd blyvende Raad gelaten en opgedragen, dewelke by andere in meerder, en by andere in minder getal beſtaan heeft, jegenwoordig op 't meeſte in 40. by de ſommige in 36. by andere in 28. en 24. Raden en Vroedſchappen beſtaande.

By deſen Raad wierden de voornaamſte Magiſtraats Perſonen en Overheden verkoren en voorgeſtelt, als ſijn Burgermeeſteren en Schepenen; [c] *Burgermeeſteren ſijn gemeenlijk* vier in getal, dewelke alle des Stads inkomen en laſten beſtieren, en des Stads ſaken berigten, en de agtbaarheid en aanſienlijkheid van de Stad in alle gelegentheden doen gelden ende waarnemen; ſijn het Hooft ende Beleiders van alle ſoo Stads als Staats Vergaderingen, begeven alle Ampten aan het bewind van de Stad behorende; deſe bedieninge verandert van jaar tot jaar, alleen dat een van deſelve die 't voorgaande jaar gedient hebben,

Digitized by Google

hebben, om het vervolg van saken twee jaren aanblijft. In verscheide Steden staat dese verkiesinge vol uyt aan den groten Raad en Vroedschap, dog by enige werd een dubbel getal ter verkiesinge van den Stadhouder overgebragt.

Schepenen sijn veel al seven in getal, uytbesondert tot Leyden, daar deselve van ouds om het verdeilde Regt der Graven en Burggraven, in agt personen bestaan hebben; dese werden ook in een dubbel getal by den groten Raad ter verkiesinge van den Stadhouder voorgesteld. Haar ampt is in alle saken soo lijfstraffelijke als burgerlijke goed en onsijdig regt te doen; in lijfstraffelijke saken hebben sy een volslagen en onberoepelijke magt, maar in borgerlijke ende gemene schuld-saken mag men sig na waarde en grootheid van de saak op het Provinciaal Hof ter nader onderzoek beroepen.

Onder dese sijn de voornaamste ondergestelde Ampt-mannen ten dienste van de Burgermeesteren, Schepenen, en verdere Raden gemeenlyk twee Thesauriers, die alle inkomende penningen van de Stad ontfangen en uytgeven. Een Hooft-schout, wien de gemene ruste van de Stad is aanbevolen, grypt alle misdadigen aan, is den algemenen aanklager, en draagt sorg dat de gewysdens van Schepenen so in lyfstraffelijke als gemene saken te werk geleyd en uytgevoerd werden. Buyten dien is een Syndic en Regts-Raad, dewelke den Burgemeesteren en andere Leden van sijn goeden raad bedient, bedreven in de Regten, Handvesten, en oude gebruyken van de Stad, draagt in alle Vergaderingen hare bevelen en besluyten voor, en doet het woord voor haar by alle openbare voorvallen. Ende werden de Burgermeesteren en Schepenen elk in den synen van hunne Stads-Schryvers en Graphiers in alle voorvallende saken bedient.

Buyten de gemene Vierschaar oeffenen den Schout, Burgermeesteren en Schepenen onder den naam van die van den Geregte een manier van kort regt, als een Vaderlijke kastydinge over hare wederspannige oproerige, en ergerlijke Burgeren en Ingesetenen, dat men correctie, ofte verbeteringe noemt. Dese vergeven ook sommige Ampten tot haar gift behorende. Uyt desen Raad werden telken vierendeel-jaars onder het geley van een van de vier Burgermeesteren enige van de bekwaamste uyt den haren verkoren en afgevaardigt, om in hunnen aller name *de* [d] *Vergaderinge van de Staten van Holland waar te nemen*, en hunne besluyten op de saken van beschryvinge beraamt in te brengen, en alle verder voorvallende saken, daar geen nader last toe vereyst werd, waar te nemen, ende telkens aan deselve Vroedschap van alles goed bescheid te doen. Dese uyt de stemmende Steden by den anderen vergadert maken benevens de Ridderschap en Edelen, de Souverainiteit, en volslagen magt en mogentheid van 't Landt; plagten voor desen niet anders te bestaan als in ses stemmende Steden, als Dordregt, Haarlem, Delft, Leyden, Amsterdam en ter Goude, van ouds de ses grote Steden genoemt. Dog sijn by tyde van Prins Willem de I. nog twaalf andere Steden daar by gevoegd; als Rotterdam, Gorkum, Schiedam, Schoonhoven, Briel, Alkmaar, Hoorn, Enkhuysen, Edam, Monikendam, Medenblik, en Purmereynd; en werd desen Raad genoemt de Vergadering van de Staten van Holland ende West-vriesland. En in saken van algemene Landschattingen, en om Vrede of Oorlog aan te gaan, plagten ook de kleine Steden mede daar toe geroepen te werden, als Woerden, Geertruidenberg, Naarden, Muyden, Ouwater, Wesop, en Workum.

Aan dese Vergadering *behooren* [e] *de Gecommitteerde Raden*, dewelke eygentlijk sijn een Raad van den Staat der Provintie van Holland, bestaande in en uyt verscheide Leden, een uyt de Edelen, een uyt yder van de voornaamste Steden, en een uyt drie van de kleinste Steden by beurten, daar van die uyt de Ridderschap en Edelen het voorsitten heeft, sijn leven lang, en die uyt de Steden alle drie jaar veranderen. Welken Raad is gedurig in den Haag, en stelt niet alleen de Staten op hunne beroepene Vergaderinge voor de saken van overleg, maar voert ook uyt het gunt by haar werd besloten, en maakt de poincten van beschryvinge ter naaster Vergadering, van het gene onderwylen komt voor te vallen, en té doen staat. Syn ook beregters en uytvoerders van alle des Gemeenlands middelen, en Impoften, so ter eersten aanleg, als by beroep van de Schepenen der Steden, tot de saken van de Gemeenlands middelen inder tyd gestelt.

In dese Staatse Vergadering verschynen de Afgesondene der Steden met bepaalde ofte volle last, waar in indien sy den anderen niet verstaan en kunnen, en hunnen last niet en strekt om de andere Leden in te volgen, houden sy rugge-spraak met hunne Vroedschappen, en scheyden somwylen voor een tyd, op nader inschryvinge. Ende indien het

Digitized by Google

ſaken ſijn, daar in overſtemminge geen plaats en heeft, als ſijn ſaken van op te ſtellen Schattingen, Vreede en Oorlog aan te nemen, en diergelijke, ſiet men door beſendingen de weygerende Vroedſchappen tot gemeen beſluyt te bewegen.

Buyten deſen is [f] *een Rekenkamer van des Lands algemeen inkomſt, en oude Domeinen,* ende Heerlijke Goeden, beſtaande in de bedieninge van vier Perſonen, een uyt de Ridderſchap, en drie uyt de Steden, by den Stadhouder naar voorgaande voorſtellinge van een dubbel getal by de Staten van Holland te doen, voor haar leven te verkieſen. Deſe wert het bewind van het ſelve inkomen volkomentlijk toevertrouwt, ſonder aan iemand enige rekening te doen, alleen dat haar by een ongewoon voorval, of gebrek van gelt, enige ſubſidien en beden na de Kamer in voorraad mogt weſen, werden gevordert.

De vordering van het algemene Regt betreffende, is by Koning Willem 8 *een algemeen Pleythof in den Hage opgeregt*, daar ſommige ſaken ter eerſter aanleg, en andere by hoger beroep jegens de gewyſden van de Steden en Dorpen, uyt den name van de Provincie van Holland beregt werden, jegenwoordig beſtaande in ſeſtien Raden, daar den Stadhouder het Opperhoofd van is, en ſijne ſittinge heeft. Dit Hof wyſt in lyfſtraffelijke ſaken vol uyt ſonder hoger beroep; [h] maar in gemene ſaken werd van hunne gewyſdens *aan den Hogen Raad beroepen*, dewelke voor deſen tot Mechelen plag te weſen, en ſedert den Oorlog mede in den Haag is overgebragt.

De Regters ſo wel in de Hoge Hoven van Juſtitie, als in de Steden en ten platten Lande, moeten in alle ſaken ſonder gunſt ofte afgunſt regt doen na de Land-wetten, Placcaten, en Ordonnantien van de Staten, en voort na de beſchreven Roomſe Regten, die daar inne meeſt over al op een eenparigen voet gevolgt werden, uytbeſondert 't Regt van beſtervenis, daar in op verſcheidene Plaatſen, het oude Aaſdoms, en by andere het Schependoms en oude Zeeuſe Regt gevolgt werd.

Tot het algemeen beſtier der ſeven Verenigde Nederlanden, behoren driederhande Vergaderingen, die men noemt de [i] Vergadering van de Staten Generaal, [k] den Raad van Staten, [l] en de Generaliteyts Rekenkamer.

De Edelen, hoewel weinig in deſe Provincie, beſtaan egter niet meer als in twaalf of dertien Perſonen met de naam van Ridderſchap, dewelke in groot geſag en agtinge ſijn, hebben als afgeſanten uyt hun Lighaam in alle vergaderingen haare vaſte plaatſen, ſoo wel in de Provincie van Holland als in de Vergaderinge van de Staten Generaal; hebben een Raads-Heer in de twee grote Hoven van Juſtitie, een in de Rekenkamer van de Graaflijkheyt, alle tot haar leven, en by afſterven kieſen ſy een ander by en uyt den haren, hebben in alle Vergaderingen het voorſitten en de eerſte Stemme, ſijn altoos verſterkt met [m] *het byſitten en Raad van den Raadpenſionaris van Holland.*

Tot het bewind van Zee ſaken is een byſondre Vergadering [n] van Raden ter Admiraliteit uyt de Steden daar toe afgeſonden, welke Vergadering in vyf verſcheide kameren verdeelt werd, daar van drie in Holland ſijn, als een tot Amſteldam, een tot Rotterdam, de derde tot Hoorn, de vierde tot Middelburg in Zeeland, en de vyfde tot Harlingen in Vrieſland haar ſit plaats houden. In deſelve Vergadering heeft den Admiraal, als hy tegenwoordig is, of in ſijn afweſen den Vice-Admiraal, by de Staten Generaal elk in den ſijnen verkoren en geſchikt, altoos het voorſitten, ſy hebben het volle bewind van alle Zee ſaken, voeren de bevelen en beſluyten van de Staten Generaal en Raad van Staten omtrent het aanbouwen en aantal van Schepen ter Zee te brengen, vergeven alle Ampten en Officien elk onder den ſijnen behorende, doen betalinge van het geld daar toe geſchikt, dragen kennis van miſdaden ter Zee begaan, oordelen van alle gevangene Zeerovers, en van alle boeten en breuken in het betalen van den tol van alle inkomen en uytgaande Koopmanſchappen tot haarder ontfang ſtaande, diemen Convoyen en Licenten noemt. Welk inkomen, indien by opkomende voorvallen niet genoeg en is, werd by de Staten Generaal uyt andere inkomſten vervult.

Buyten deſe Land Vergaderingen, is nog een Vergadering van [o] *gemene Koopmanſchap op de Kuſten van Ooſtindjen*, met dewelke niemand enigen handel mag dryven, dan die by de Hoofden van deſelve Vergadering werden aangenomen en overgeſonden. In welke Vergadering niet alleen yder Provincie, maar ook in de ſommige yder Stad hunne afgeſondene Stemmen heeft, dewelke elk voor drie duyſent gulden eygen in deſelve gemeenſchap moet aanleggen en gegoed ſijn. Deſe handel beſtaat in den Toeleg van veele byſondre Koopluyden, dewelke elk hun geld ter ſelver ſaken hebben by geleid, en nog daaglijks

Digitized by Google

lijks doen ten beſtier en uytdeilinge van de Hoofden en Bewindhebbers daar toe geſtelt. Deſe ſijn in ſes byſondere kameren verdeelt, als tot Amſterdam, welke kamer het voor de eene helft aangaat, beſtaande in twintig Bewindhebberen. De Kamer van Zeeland tot Middelburg voor een vierde, in twaalf Bewindhebberen; de Kameren van de Maſe, als Delft en Rotterdam, elk voor een agſte, in ſeven; en de Kameren van Noortholland en Weſtvrieſland, tot Hoorn en Enkhuyſen, mede elk voor een agſte, van gelijke in ſeven Bewindhebberen voor yder Kamer, Welke Kameren eens jaars, of ſoo dikmaals als het van noden mogt weſen, tot ſeventien Leden uyt deſelve by beurten dan tot de een dan tot de andre kamer by den anderen komen, als agt uyt de Kamer van Amſterdam, uyt Zeland vier, uyt de Maſe twee, en uyt Noortholland twee, en de ſeventien by beurten onder deſelve elk in den ſijnen verkieſen. Het welk genoemt werd de Vergadering van de Seventiene.

Eindelijk ſoo heeft men noch de Collegies van Dijkgraven en Heemraden van [p] Rhynland, Delfland, en Schielant, [q] mitgaders het Jagtgerigt vanden Houtveſter en Meeſter-Knapen.

De ſes andere Provincien, namentlijk [r] Gelderlant, [s] Zeelant, [t] Utregt, [u] Vrieſlant [w] Overyſſel, [x] en Stadt en Lande hebben elk hare byſondere forme van Regeringe.

Korte inhout van de Bewys-redenen op het

DERTIENDE HOOFDSTUCK.

1. *Dele welke die waren.*
2. *Vry of Welgeboorne welke die waren.*
3. *Vry gemaakte welke die waren.*
4. *Dienſtelingen, welke die waren.*
5. *De Oppermagt en Hoogſte Regeringe van het Lant van outs geweeſt by den Adel, en de voornaamſte van Staat en Afkomſt.*
6. *Door een Prins en Opperhooft onder een bepaalde magt uytgevoert.*
7. *In deſe Landen van outs een Welgematigde Regeringe uyt het beſte des volx beſtaande.*
8. *Vertoogh van het regt vande Ridderſchap, Edelen en Steden van Hollant en Weſtvrieſlant.*
9. *Den Staat geen ramp overgekomen, als door misbruyken van een Welgematigde en bepaalde Regering.*
10. *Lycurgus voegde een Senaat van 30. Mannen by de Koningen van Lacedemonien.*
11. *Conſideratien van de Staten van Zeelant tegens het invoeren van het ewig Edict vanden 5. Auguſti 1667.*
12. *Hoedanig de beſte Regeringe by Gortius en Merula beſchreven werd.*
13. *Oude Koningen en Velt-overſten der Batavieren mogten den Oorlog niet aanvaarden, ſonder voorgaande bewilliging vande beſte des Volx.*
14. *Die van Waſſenaar en Egmont d'eerſte die ſig tegens de Graafſijke Regeringe aan gekant hebben.*
15. *Hoedanigh de Graven hun Opkomſt en oorſpronk gehadt hebben.*
16. *Naamreden van het woort Graaf in't brede gededuceert.*
17. *Wie de eerſte Graaf van Hollandt was, en waar van daan oorſpronkelijk.*
18. *Vry-brief by Keiſer Otto aan Graaf Diderik van Hollant gegeven.*
19. *Graaf Diderik is niet uyt Vrieſlant afkomſtig geweeſt.*
20. *Giftbrief van Koning Arnout.*
21. *Suydherdershage een Lantſtreke in Weſtvrieſlant.*
22. *Geerlof, onſeker, of de Vader van Diderik de I. geweeſt is.*
23. *Medenblik de verdigte ſtoel en ſetel van Coning Radbout.*
24. *Graaf Diderik is een jonger ſoon geweeſt vande Grāven van Vlaanderen, heeft ſijn verblyf gehadt tot Vlaardingen.*
25. *Wanneer de Graven hunne Regering begonnen hebben.*
26. *Naukeurig onderſoek daar omtrent gedaan.*
27. *Giftbrief van Carel de Simple voor ſijnen Neve Diderik*
28. *Giftbrief van Lodewijk Carels ſone.*
29. *Opmerkingen en onderſoek gedaan over die van Carel de Simple.*
30. *Item over die van Koningh Lodewyk.*
31. *Verbeterde Geſlagt en tyd Rekening vande Graven van Hollant.*
32. *Nader vertoog vande inſtellinge van het Graafſchap van Hollant.*
33. *Hillegard verſierde Huyſvrouw van Graaf Diderik de II. en dogter van Lodewijk Carel de Caluwes ſoon.*
34. *Arnold Bucchels Geſlagt Rekeningh vande Graven, gecorrigeerd.*
35. *Cimbren en Kelten ſijn de eerſte Inwoonders van dit lant geweeſt.*
36. *Bewys dat deſe Belgen te voren* Cimbri en Kelten *ſijn genoemd geweeſt.*
37. *Den Afgod Thur hoedanig afgebeeld.*
38. *Cimbren en Kelten ſijn ook inde Ooſterſche Landen bekent geworden.*
39. *Duytſen waren voor de tyden van Tacitus met de naam van* Germani *niet bekent.*
40. *Koningen ſonder Koningrijk.*
41. Bato *en* Heſſus.
42. Verritus *en* Majorix.
43. *Die van Athenen hadden hare geſchreven Wetten, die van Lacedemonien hare vaſte gewoonte ſonder ſchrift.*
44. *Koningen der oude Batavieren hadden meer geſag om te raden, als magt om te gebieden.*
45. *Aan wat Wetten de Graven gebonden waren.*
46. *Deſelve waren by na niet anders als Regters.*
47. *De Heeren van Waſſenaar en Egmont hebben ſig altoos tegen de Graven gekant.*
48. *Vande eerſte verkieſinge der Graven van Hollands.*
49. *France Koningen hebben altoos getragt, dat de Inwoonders van het Bataviſche Eylant haar eenige onderhorigheid ſouden ſchuldig ſijn.*
50. *Duytſe Keiſers hebben altoos getragt Hollant tot een Leen van't Ryck te maken.*
51. *Die van Leiden magtig werdende, hebben ſig het gebied der Burggraven ontrokken, en by den Grave gevoegt.*
52. *Splitſinge van't Regtgebied over Leiden, tuſſchen den Grave van Hollant en Burggrave van Leiden.*
53. *Het Burggraafſchap van Leiden naderhand by de Graven van Hollant aan ſig getrocken.*
54. *Staten ſweren den Koningh van Spagnien af.*
55. *Bewys dat ſulx met regt heeft mogen geſchieden.*
56. *Verhandelinge vande Magt en Functie vanden Stadthouder; by wat Perſonen die Charge bekleet is; Item welke de voornaamſte pointen van ſijn Inſtructie ſijn.*
57. *Commiſſie van Prins Willem de I.*
58. *Overdragt vande Souveraineiteit aan den ſelven opgedragen.*
52. *Succeſſie van het Stadthouderſchap in den Huyſe van Orange.*

60. Re-

Digitized by Google

60. *Resolutie van de Staten, daar by het Stadhouderschap aan Prins Willem de III. wert opgedragen.*
61. *Item rakende het Erfstadthouderschap.*
62. *Het stellen van Magistraten is het voornaamste daar in de hoogste Magt bestaat.*
63. *De verkiesinge van Magistraten is van Groter of Mindere.*
64. *Beschryvinge der Algemene Regeringe van Hollant.*
65. *Forme van Regeringe der Stadt Dordregt, soo veel de verkiesinge der Magistraat aangaat.*
66. *Vande Stadt Haarlem.*
67. *Vande Stadt Delft.*
68. *Vande Stadt Leiden.*
69. *Vande Stadt Amsterdam.*
70. *Vande Stadt Gouda.*
71. *Vande Stadt Rotterdam.*
72. *Vande Stadt Gorinchem.*
73. *Vande Stadt Schiedam.*
74. *Vande Stadt Schoonhoven.*
75. *Vanden Briel.*
76. *Vande Stadt Alkmaar.*
77. *Vande Stadt Hoorn.*
78. *Vande Stadt Enkhuysen.*
79. *Vande Stadt Edam.*
80. *Vande Stadt Munnikkedam.*
81. *Vande Stadt Medenblik.*
82. *Vande Stadt Purmerende.*
83. *Vande Stadt Weesp.*
84. *Verkiesinge vande Magistraten op de Dorpen.*
85. *Of den Stadthouder de Nominatien vande Magistrature by de Magistraat gedaan mag voor by gaan.*
86. *Wat die gene, die eenige Nominatien maken, verpligt sijn te observeren.*
87. *Den Stadthouder mag ook buytens tydts als de de noot sulx vereist, veranderinge inde Magistrature maken.*
88. *Graven van Hollant sijn liberaal geweest in 't geven van Hantvesten en Privilegien.*
89. *Onderscheid tusschen Hantvesten de gemeene saak aangaande, en die de Graven op haar eigen Authoriteit hebben gegeven.*
90. *Graven van Hollandt hebben de Magistraten bestelt uyt den naam vande Hoge Overigheit.*
91. *Alle de Hantvesten die deselve gegeven hebben, sijn geweest om bysondere diensten, of ter bede vande Magistraten selfs.*
92. *Het stellen van Schepenen tot Leiden is een particulier Domeyn vanden Prins geweest.*
83. *De magt tot het versetten der Magistraten is aan Prins Willem de I. by de Unie van Delft gegeven.*
94. *Vernieuwt by de overdragt van Souvereiniteit aan den selven.*
95. *Na desselfs doot aan Prins Maurits.*
96. *Na desselfs doot aan Prins Frederik Hendrik.*
97. *Verder verteog, dat de Graven van Hollandt altoos als het haar geliefde, de Magistraten verset en veranderd hebben.*
98. *Dat sulx mede by den Stadthouder mag geschieden.*
99. *Wat sig verder na de dood van Prins Frederik Hendrik heeft toegedragen.*
100. *Redenen die Prins Willem moveerden, om inden jare 1650. voor Amsterdam te trekken.*
101. *Voet en Ordre beraamt op de besoignes ter Vergaderinge van de Staten van Hollandt.*
102. *Gecommitteerde Raden.*
103. *Rekenkamer vande Domeinen.*
104. *Hof van Hollandt.*
105. *Hogen-Raadt.*
106. *Staten Generaal.*
107. *Raat van State.*
108. *Generaliteits Rekenkamer.*
109. *Instructie voor den Raatpensionaris.*
110. *Collegien ter Admiraliteit.*
111. *Bewinthebbers vande Oostindsche Compagnie.*
112. *Collegien van Dijkgraven en Heemraden.*
113. *Jagtgerigt vanden Houtvester en Meester-Knapen.*
114. *Manier van Regering in Gelderlandt.*
115. *In Zeelant.*
116. *In Utregt.*
117. *In Vriesland.*
118. *In Overyssel.*
119. *In Groningen en Omlanden.*

BEWYSREDENEN OP HET DERTIENDE HOOFTSTUCK.

1. [a] *Dele*] Edele waren die de eerste en voorsittende plaats in het Lands-stand-bestier hadden, daar onder getelt wierden, al die gene die daar van afkomstig waren.

2. [b] *Vry of Welgeboorne*] Vry of Welgeboorne waren die gene, dewelke van ouds niemand Dienstbaar geweest waren, en op haar eygen besit geleeft hadden.

3. [c] *Vrygemaakte*] Vrygemaakte waren, dewelke uyt den Staat van Dienstbaarheid om haar bysondere Verdiensten, met den Staat van Vryheidt waren begiftigt.

4. [d] *Dienstelingen*] Dienstbare ware lyfeygene, dewelke hare Heeren daar sy onder behoorden ter leven en dood dienstpligtig waren, welken Dienst Slavernye, en de Dienstbare Slaven genoemt wierden, uyt haar aangeboren Vrydom, het sy vrywillig met hun eygen overgifte en om vergeldinge, of by dwang van overheersing, tot dien staat gekomen of gebragt, dewelke daar na by verwerpinge der onmenselijke hardigheid somwylen jegens deselve gepleegt, verdeelt sijn in Edelluyden, daar onder alle Hoge Staats Amptluyden behoorden, in Renteniers en Koopluyden, Ambachtsluyden, Boeren ofte Bouwluyden, met vernietinge van alle Slavernye en lyfeygenschap.

5. [c] *Hoedanige Regering van ouds en tot nog toe in dese Landen*] Van den beginne en in de eerste bewoninge van dit Land, is het Lands-bestier by het gemeen en uyt de naam van de selve by de beste des Volks geweest, onder een bepaalt Oppergebied van een Vorst en Veldheer. Welke en hoedanige Regering door ondervinding voor de sekerste en beste werd geoordeelt. De oude Wysen, die haar gedagten hebben ingespannen om te oordelen, welk een goede en sekere Landstands Regering onder het Volk mogt wesen, hebben deselve niet soo seer uyt een grondige eygenschap van de saak selfs, als uyt het beloop en uytslag van ondervondene saken na den aart van het Volk gebragt tot driederhande soort van Regering, als *Monarchie*, dat is, Eenhoofdige, *Aristocratie*, die uyt de beste des Volks bestond, en *Democratie*, dat is, een algemene Volks Regering.

6. Onder dewelke de Aristocratise Regering verre de beste en sekerste is, alhoewel mede haar ongemakken onderwurpen, dat wel meest daar in

Digitized by Google

in beſtaat, dat elk onder deſelve even veel meeſter ſijnde, den een dikmaal van ander verſtand is, als den ander, en daarom de enigheid onder deſelve niet en kan gehouden werden, ende als den een den ander komt te overſtemmen, een haat en zele maakt, het welk niet anders als door een Opperhooft benevens ofte boven haar in enigheid kan gehouden werden; want onder een gemeente, daar geen Opperhooft en is, ende de leden van den Staat elk even veel meeſter willen ſijn, moet het ſelve onder ſchyn van vryheit, tot nootſakelijke verwerringe vervallen, en kan niemant nog in ruſte nog in vryheid leven. *Sine Imperio nec domus ulla nec civitas, nec gens, nec hominum univerſum genus ſtare, nec rerum natura omnis, nec ipſe mundus poterit*, ſeid *Cicero de legib. lib. 3. & paulo poſt; Sine ejus prudentia, ac diligentia eſſe civitas non poteſt, ut cujus deſcriptione omnis Reipub. moderatio continetur.* Soo heeftmen dan door ondervindinge van verſcheide aanmerkens waardige voorbeelden geleert, dat wel de Regering van de voornaamſte des Volks de beſte is, maar onder die de ſekerſte, dewelke door een Oppermagt boven deſelve in alle uytſpattende voorvallen ingetoomt en bepaaldt werd.

7. Duſdanige Regering is van ouds gelijk tot nog toe in deſe landen gevolgt geweeſt, by dewelke door een vergadering van de voornaamſte des Volks, het Land en Volk beſtierd is, onder een bepaalde Oppermagt, ſodanig dat daar in de overheerſing van ſtaatſugt vanden een boven den ander onder de leden der ſelver (het welk een aangeboren gebrek onder de menſchen ſchynt te weſen) met alle bedenkelijke middelen is bematigd, en telkens daar die uyt ſpatte is gefnuykt en ingetoomt, met ſoo een gematigde inſtellinge en onderhoudinge, dat deſe Regering onder de Oppermagt van een bepaalde *Monarchie*, met de intominge van de beſten des Volks, in een bematigde *Ariſtocratie*, de vryheid des Volks gelijk als in een *Democratie* en populaire Regering, in alles des behorende is gehandhaaft. Welke Oppermagt mede in ſekere limiten van ſijne magt moet werden bepaalt, op dat die tot geen Tirannie en overheerſing vervalle. *Neque ſolum preſcribendus eſt*, ſeid den ſelven *Cicero. d. lib. 3. de legibus, imperandi, ſed etiam civibus obtemperandi modus. Nam & qui bene imperat, paruerit aliquando neceſſe eſt, & qui modeſte paret, videtur qui aliquando imperet dignus eſſe.* Soo hebben van ouds de Overſten en Vorſten, ſekere voorgeſchreve wetten onderwurpen geweeſt, dewelke by Hugo de Groot de *Antiq. Reipub. Batav. cap. 5.* de Graven van Holland voorgeſchreven en met eden beveſtigt, werden verhaalt, en opgetelt. Sedert dewelke de Stadhouders van de Graaflijkheid hare byſondere inſtructie is gegeven, en voorgeſchreven, daar van hier naar in 't byſonder.

Dit betuigd mede het Vertoog, van het *Regt van de Ridderſchap Edelen en Steden van Holland en Weſtvrieſland* van alle oude tyden in den voorſz Lande gebruykt tot behoudenis van de vryheden, Geregtigheden, Privilegien en gebruyken van den ſelven Lande op den 16 October 1587. binnen Haarlem, verklaart en uytgegeven, luydende als volgt.

„ De Ridderſchap, Edelen en Steden van 8.
„ Hollandt en Weſt-Vrieſlandt, repreſenteren-
„ de den Staten vanden ſelven Lande, wel en rij-
„ pelijken naar voorgaande communicatie, deli-
„ beratie en rapport, onder den Edelen en inde
„ Vroetſchappen vanden Steden gehouden en ge-
„ daan, op den jegenwoordigen ſtaat deſer Lande,
„ Hebben volgende haren eedt en pligt noodig
„ geagt, den wettigen ſtaat der Landen van Hol-
„ landt en Weſtvrieſland by deſen te openen, op
„ vaſt betrouwen, dat een yegelijk die deſen ſal
„ ſien, daar van ſal oordelen ſoo ononpartijde-
„ lijken en vreedtſamelijken, als den bedroef-
„ den ſtaat deſer Landen is vereyſſchende.

„ Het is kennelijk, dat de Landen van Hollandt,
„ met Weſtvrieſlandt en Zeelandt, zyn ſedert
„ den tijdt van 800. jaaren herwaarts, geregeert
„ en berigt geweeſt by Graven en Gravinnen,
„ den welken by den Ridderſchappen, Edelen
„ en Steden, repreſenterende de Staten van den
„ ſelven Lande, de Heerſchaappye en de Souverai-
„ niteyt der ſelver Landen wettelijk is opgedra-
„ gen en gedefereert geweeſt, die ook met ſul-
„ ke diſcretie en matigheyt hen gedragen hebben
„ in hare Regeeringe, dat de ſelve noyt hebben
„ gediſponeert van Oorloge aan te nemen ofte
„ pays te maken, ſchattingen ofte Contributien
„ over de Landen te heffen, ofte van eenige an-
„ dere ſaaken den ſtaat vanden Lande betreffen-
„ de (hoe wel de ſelve nogtans van goeden Raat,
„ van den Edelen en Ingeboornen van den Lan-
„ de ordinary waren voorſien) ſonder advys en
„ conſent van den Edelen en Steden van den Lan-
„ de, die t'elken daar op werden beſchreven en
„ vergadert, en hebben boven de voorſz Raadt,
„ d'Edelen en Steden van den Lande, t'allen
„ tijden en in alle ſaaken gegeven favorable au-
„ dientie, volkomen geloof en goede reſolutie, op
„ alle 't geene de ſelve immermeer hadden te ver-
„ thoonen, den ſtaat en welvaren van den Lande
„ eenigſins betreffende.

„ 't Welk als geweeſt zynde een gantſch
„ wettige regeeringe, ſoo ſeer als oyt eenige an-
„ dere is bevonden, heeft voortgebragt vrugten,
„ die merkelijk, en ſonderlinge tot eere en repu-
„ tatie van den voorſz Graven, midtſgaders wel-
„ vaart der voorſz Landen, en vande Ingeſetenen
„ der ſelver hebben geſtrekt, als boven alle an-
„ deren, dat de Graven van Hollandt, Zee-
„ landt, en Vrieſlandt, op de heerſchappye van
„ ſoo kleynen begrijp, zyn geweeſt by alle Prin-
„ cen en Potentaten van 't Chriſten-rijk, niet
„ alleen in ſonderlinge reſpect, eere en reputatie,
„ als blijkt by de hooge alliantien van Houwelij-
„ ken die ſy hebben gemaakt, by na met alle de
„ magtigſte Koningen en Potentaten van Chri-
„ ſten-rijk, en dat in den jare xij. C. xlvij. Ko-
„ ninck Willem de tweede van dien name is ge-
„ kooren geweeſt Roomſch Keyſer, maar ook
„ dat ſelve by na altijdt zyn geweeſt victorieus
„ over hare Vyanden, de palen vande ſelve Lan-
„ den ſekerlijk tegen alle hare Vyanden (hoe
„ magtig die waren) beſchermt, waar door de
„ ſelve niet weynig zyn gereſpecteert en ontſien
„ geweeſt by hare nagebueren; immers mogen
„ wy mette waarheyt ſeggen, dat den ſtaat der

Digitized by Google

„ Landen van Hollant en Zeelant, binnen den „ tijdt van agt hondert jaren, noyt metten sweer- „ de en is geconquesteert ofte t'onder gebragt ge- „ weest, nog by uytheemsche, nog by Inlandt- „ sche Oorlogen, 't welk wy niet en weten oft „ van eenige andere Rijken (ten ware vande Re- „ publijke van Venetien) tegenwoordelijk sou- „ den mogen worden geseydt, sonder dat men „ hier van eenige andere redenen soude konnen „ geven, dan dat altijt goede eendragt, liefde „ en verstandt is geweest, tusschen den Princen „ en de Staten vanden selven Lande, dewijle „ doch den Princen (die by hen selven geen magt „ en hadden) sonder den Edelen en Steden van „ den Lande gantsch niet en vermogten, als or- „ dinare geen middelen hebbende dan het inko- „ men vande Domeynen, tot vervallinge van de „ kosten haarder Hofhoudinge, en betalinge van „ de ordinaris Officiers.

„ Men bevinnt ook wat authoriteyt den Sta- „ ten van den selven Lande hebben gehadt, om- „ me den Princen (als sy door quaden raat wa- „ ren tot nadeele vanden Lande misleydt) te „ brengen tot regt en redelijkheydt, niet alleen „ met remonstrantien en versoeken, maar ook, „ als hier op niet en werde behoorlijk voorsien, „ metter daat procederende ook strengelijk tot „ straffe vanden geenen, die der Princen author- „ teyt hadden misleydt, mishandelt ofte onbe- „ hoorlijk misbruykt, gelijk daar van d'exempe- „ len zyn veele en meenigvuldig.

„ Ook mede bevint men klaarlijk dat der Staten „ van de voorsz Landen Officie is geweest, den „ minderjarigen Princen te voorsien van wettige „ Voogden, Momboirs en Gardenobels, ge- „ lijk ook is geschiedt aan Grave Willem de vyf- „ de van dien name, tot krankzinnigheydt geko- „ men zynde.

„ Eyndelijk is buyten twijffel dat de admini- „ stratie vande Souvereyniteyt vande landen, „ t'allen tijden wettelijk is aangenomen geweest „ by den Staten der selver, soo wanneer door „ aflijvigheydt, minderjarigheydt, krankzin- „ nigheydt, misverstandt oft eenige andere in- „ convenienten, de Landen verlaten zyn ge- „ weest vande wettelijke bedieninge der Princen, „ die over sulks dickmaals een Hooft hebben ge- „ kooren, die men Voogt oft Ruwaart noemde. „ 't Welk ook nog sulks is geobserveert geweest „ ten tijde vanden huyse van Bourgondien, als „ na 't overlijden van Hertoge Caarle en Herto- „ ginne Maria sijn dogter, ten welken tijden Her- „ toge Maximiliaan, willende met gewelt con- „ trarye innevueren tegen de authoriteyt van den „ Staten, den geheelen staat vanden Lande bragt „ in 't uyterste gevaar en perijkel; en Keyser Ca- „ rel selve is geduerende sijne minderjarigheyt „ door authoriteyt van den Staten voorsien van „ Voogden, en 't Landt van behoorlijke Re- „ geerders, die altijdt de Staten vanden Lande „ (hoe wel in veele saaken de vryheydt gedue- „ rende de Heerschappye vanden huyse van „ Bourgondien seer is vermindert) grootelijk „ heeft gerespecteert, als ligtelijk bemerkende „ sijn staat door geen ander middel verseker te „ konnen wesen, heeft over sulks sijnen Soone „ den Konink van Spangien, met verscheyden „ vermaningen tot gelijke consideratie en dis- „ cretie gesogt te bewegen, met expresse verkla- „ ringe, dat hy sijnen staat soude sien in perij- „ kel, soo haast hy de Staten van dese Landen „ soude hebben in kleynagtinge, gelijk hy ook „ metter daadt bevindt grootelijk tot sijne en der „ Landen schade, sonder dat men den oorspronk „ deser Oorloge ander oorsaak souden konnen „ geven (wat men daar van discoureert) dan dat „ hy dese landen met gewelt van Spaansch en „ ander uytheemsch Krijgs-volk heeft willen „ dwingen te doen, 't gene sy luyden Staatsge- „ wijse niet en hebben goedt gevonden, in saken „ betreffende den staat van den Lande.

„ Alle 't welke hoewel wy seker agten ge- „ noeg buyten dispute te wesen, hebben nogtans „ noodig bevonden hier te verhalen, overmidts „ veele persoonen hier van seer onsekerlijk en „ verscheydelijk gevoelen, de vergaderinge van „ den Staten anders niet respecterende, dan na „ dat hen goedt dunkt de qualiteyt van de per- „ soonen op de vergaderingen comparerende te „ meriteren, en van alle saken die aldaar worden „ gehandelt, oordelende in allen schijne of die „ voorschreven persoonen, die uytten Edelen en „ by den Steden worden gedeputeert op de ver- „ gaderinge vanden Staten, hen selven waren „ dragende als zynde de Staten, en over sulks als „ hebbende de Souvereyniteyt en hoogste magt „ vanden Lande, naar haren welgevalle van alle „ saaken, den staat van den Lande betreffende, „ waren disponerende, retorquerende over sulks „ alle de handelingen der selver tot haren parti- „ culiere laste, haat en nijdt: maar de geen die „ naarder insiet 't geene vooren verhaalt is, en „ andere groote saaken by den Princen van den „ Lande met hulpe van den Staten te weege ge- „ bragt, en insonderheydt 't geene sedert den „ tijdt van vijfthien jaren herwaarts in den Lan- „ den van Hollandt met Westvrieslandt en Zee- „ landt is gepasseert, kan lichtelijk bemerken, „ dat d'authoriteyt van den Staten niet en bestaat „ in 't beleyt, authoriteyt, ofte magt, van der- „ tig oft veertig persoonen min ofte meer, die „ op haar vergaderingen zyn comparerende; en „ de Agenten van den Konink van Spangien „ selfs, die met dusdanige argumenten tegen „ onse saaken altijdt hebben gemineert, en ge- „ sogt te brengen in kleynagtinge d'authoriteyt „ vanden Staten, hebben metter daadt nu wel „ bevonden, hoe grootelijk sy in alsulken opinie „ zyn geabuseert en misleydt geweest.

„ Omme dan te ontdecken, waar uyt de au- „ thoriteyt van den Staten is spruytende, soo staat „ te considereren, dat de Princen die oyt wette- „ lijken hebben geregeert, niet alleen hare rege- „ ringe met delatie, consent, en believen vanden „ Landtstaten hebben begonnen, maar ook sulks „ vervolgt dat alle de leden van de Lichamen, „ daar van sy tot hooft zyn gestelt, zijn gebleven „ ongevioleert, onverkort en onvermindert, „ 't welk niet en heeft konnen worden verhaalt „ (dewyle de Princen by schalke en ambitieuse „ luyden ligtelijk worden gecircumvenieert) ten „ ware de Landtstaten middel hadden om met

goede

Digitized by Google

„ goede ordre en beleydt, t'allen tijden tegen al-
„ le quade practijken te oppoſeren, en den Prince
„ van de behoudeniſſe haarder vryheyd en wel-
„ varen, uytten name van alle de leden, niet
„ alleen t'allen tijden te vermanen, maar ook
„ om ſoo wanneer de ſelve hen tot Tyrannye
„ ſouden laten miſleyden, mette middelen van
„ den Lande hen daar tegens t'oppoſeren, tot de-
„ ſen eynde zyn de Landtſaten van den voorſz
„ Landen gedeelt in tweederley Staten, te weten,
„ d'Edelen en Steden.

„ d'Edelen worden gehouden voor een lidt
„ ten opſiene vande digniteyt haarder afkom-
„ ſte, (die ſonder beroemen wel ſulks is, en
„ ſoo oudt alſmen in eenige andere Landen ſou-
„ de vinden) en van de Heerlijkheden, die de ſel-
„ ve binnen deſe Landen zyn beſittende, van
„ welke Heerlijkheden, ſyluyden meeſt al heb-
„ ben en gebruyken hooge, middele, en lage
„ Juriſdictien, dewelke op alle occurrentien met
„ malkanderen delibereren op den Staat van den
„ Lande, en ter vergaderinge comparerende, ad-
„ viſeren op alles neffens de Gedeputeerde van
„ den Steden.

„ De Steden hebben meeſt al een form van re-
„ geringe, te weten een Collegie van Raden ofte
„ Vroetſchappen, geconſtitueert zijnde van de
„ notabelſte uytten midden van de gantſche Bur-
„ gerye, deſe zyn in ſommige Steden van XL.
„ in andere XXXVI, in andere van XXXII,
„ XXVIII, XXIV, ofte XX. Perſoonen, en
„ zyn de Collegien van de ſelve ſoo out, als de
„ Steden, ofte immers dat geen Memorie en is
„ van hare beginſelen: de perſoonen eens ver-
„ kooren zynde, dienen haar leven oft Poorter-
„ ſchap lange, geduerende, in plaatſe van den
„ geenen die ſterven, oft haar Poorterſchappen
„ verlaten, worden by 't ſelve Collegie tot haren
„ gelieven gekooren, andere perſoonen uyt 't
„ middel der Burgeren tot vervullinge van 't ge-
„ tal. By deſe Collegien alleen is de magt, omme
„ te adviſeren, reſolveren en diſponeren, van
„ alle ſaken concernerende den ſtaat vanden Lan-
„ de en der Steden reſpective: Ende wat 't ſelve
„ Collegie adviſeert, reſolveert, en diſponeert,
„ werdt by de gantſche Burgerye gevolgt, daar
„ tegen noyt eenige inbrek ofte oppoſitie van de
„ Burgeren is gevallen.

„ By deſe Collegien worden jaarlijks gekoo-
„ ren de ordinariſe Magiſtrate, te weten, vier,
„ drie, ofte twee Burgemeeſters, en ſeven ofte
„ meer Schepenen, omme te dienen voor een
„ jaar; in ſommige Steden geſchieden deſe Elec-
„ tien abſolutelijk, in ſommige by nominatie
„ van dobbel getal, daar uyt by den Stadthou-
„ der de verkieſinge van 't gewoonlijk getal wort
„ gedaan.

„ Der Burgermeeſters Officie is bevoolen het
„ ordinaris beleydt en gebiet in alle politijcque
„ ſaaken, ſoo wel de adminiſtratie van Staatſgoe-
„ deren en innekomen, als den welſtant en be-
„ waringe der Steden betreffende.

„ De Collegien van de Schepenen vaceeren
„ ordinarie tot d'adminiſtratie van de Juſtitie, ſoo
„ in alle Criminele als Civile ſaken, en hebben
„ en exerceren alle hooge, middele, en lage Ju-
„ riſdictien.

„ By deſe Collegien van Magiſtraten worden
„ abſolutelijk berigt de regeeringen der Steden van
„ Hollandt Weſtvrieſlandt en Zeelandt, meeſt
„ al genoeg op eenen voet, ſonder dat de Prin-
„ cen van den Lande hen de regeeringen vanden
„ Steden eenigſins hebben onderwonden anders
„ dan in 't ſtellen van eenen Officier, die op ha-
„ ren name de Juſtitie heeft gevordert. Dit is in
„ 't korte de waaragtige geleegentheydt van de
„ regeeringe der Steden van Hollandt en Zee-
„ landt.

„ Waar uyt goedt te verſtaan is, dat deſe Col-
„ legien vande Magiſtraten en Raden van den
„ Steden gevoegt by de vergaderinge vande Ede-
„ len, ontwijffelijken repreſenteren den gant-
„ ſchen ſtaat en 't geheele Lighaam van de Landt-
„ ſaten, ende en kan niet bedagt worden eenige
„ forme van regeeringe, die met ſekerder kenniſ-
„ ſe van alle gelegentheden vanden Lande ſoude
„ konnen reſolveren, ofte hare reſolutien met
„ meerder eendragt, authoriteyt, ofte gevolg ſou-
„ de konnen executeren: over ſulks en is niet te
„ verwonderen, dat den ſtaat deſer Landen is ge-
„ weeſt onveranderlijk, en ſoo geduerig als eenig
„ ſtaat ter werelt ſoude mogen weſen: Omme nu
„ de Collegien van den Edelen en Steden te bren-
„ gen in eene vergaderinge, en kan niet geſchie-
„ den dan by Gedeputeerden vande ſelve, over
„ ſulks als omme eenige merkelijke ſaken te be-
„ raatſlagen, van noode is de ſelve te vergade-
„ ren, ſoo worden die beſchreven met inſertie
„ van de principaalſte Poincten: die by den Col-
„ legien in deliberatie geleydt, en daar op gere-
„ ſolveert zynde, worden afgeſonden alſulke
„ Gecommitteerde, als ſy vertrouwen, en met
„ alſulken laſt en Reſolutie, als ſy bevinden ten
„ dienſte vanden Lande te behooren. d'Edelen
„ compareren in competenten getale, en de Ste-
„ den ſeynden een Burgemeeſter met eenige Ra-
„ den, al tot ſulken getale, als ſyluyden goedt
„ vinden na de Importantie vander ſaken; en bo-
„ ven dien zijn de Gecommitteerde geduerende
„ d'Oorloge (overmits de meenigvuldigheydt
„ van den occurrentien) altijt generalijk gelaſt
„ geweeſt, omme alle ſaken, de welvaart en
„ conſervatie van den ſtaat van den Lande be-
„ treffende, te adviſeren en reſolveren, ſulks ſy-
„ luyden ten meeſten dien ſte van den Lande be-
„ vinden te behooren, en byſonder omme de
„ Regten, Vryheden, en Privilegien van den
„ Lande te maintenereu, en alle inbreken te
„ weeren en wederſtaan. En deſe Gecommitteer-
„ de alſulks by den anderen vergaderende, repre-
„ ſenteren de Staten vanden ſelven Lande, niet
„ dat ſyluyden in hare Perſoonen, ofte uyt hare
„ authoriteyt de Staten zijn, maar alleen uyt
„ kragte vande commiſſie van hare principalen,
„ ſonder dat te preſumeren ſtaat, dat yemandt
„ ſig ſelven uyt ambitie ſoude advanceren tot de-
„ ſe Commiſſien, want boven dien de nature van
„ deſen Volke een af-keer is hebbende van alſulke
„ ambitie, en Vyandt is van alle ambitieuſen,
„ ſoo en ſtaat 't ſelve niet te preſumeren in ſoo
„ vrye Electie, en veel min dat yemandt in deſe
„ tegenſpoet, die Godt Almagtig den Landen
„ gelieft te over ſeynden, ſoude begeerig weſen

Digitized by Google

„ omme die saaken vanden Lande te handelen,
„ daar niet dan swarigheyt is in te sien, niet dan
„ vyandtschap en misgunst van den Vyanden on-
„ ser saaken (die ook de gequalificeerde en veele
„ getrouwe Persoonen met valsch aangeven abu-
„ serende, dikwils quade opinien van veele goede
„ Dienaars van den Lande hebben verwekt) staat
„ te verwagten, sonder eenig profijt, overs ulks
„ heeft men het aannemen van de voorsz Com-
„ missien moeten redigeren *Inter munera neces sa-*
„ *ria*, en alle de genen die eenig beleydt deser
„ Landen hebben gesien, konnen getuygen wat
„ swarigheden en constrinctien zyn gevallen en
„ gebruykt, omme de Gecommitteerde, ver-
„ sogte en gebruykte Persoonen tot de opgeleyde
„ Lasten te bewilligen.

„ En zyn de selve Gecommitteerden gehou-
„ den, weder kerende hare principalen te doen
„ van alles goet getrou rapport.

„ Dit is 't fondament van de Regeringe deser
„ Landen van Hollandt, met Westvriesland en
„ Zeelandt, daar op den staat der selver Landen
„ den tijdt van vyf, ses, seven hondert jaren, en
„ soo lange als de outste Monumenten streckende
„ zyn, heeft berust. Dit is ook (naast de hulpe
„ van Godt Almagtig) 't geene, dat de selve in
„ dit gevaarlijk Oorlog, tegen soo magtigen
„ Vyandt heeft gehouden in goede kloekmoe-
„ digheydt en eendragt, sulks dat geduerende
„ desen Oorloge, noyt Lidt van de voorsz Lan-
„ den anders dan met 't uytterste gewelt, van
„ ons is gescheurt, noyt Burgerye oproerig, noyt
„ gemuytineerde Soldaten in den Lande van
„ Hollandt en Zeelandt zyn bevonden, daar van
„ wy naast Godts Almagtige Handt, geen an-
„ dere reedenen souden konnen geven, dan dat
„ in alles oprechtelijk, vrymoedelijk, rijpelijk
„ en met open deuren is gehandelt, tot welken
„ eynde is gebeurt, dat veele vande kleyne Ste-
„ den, ook die men van ouden tijden ter verga-
„ deringe vande Staten niet en plag te beschryven
„ (immers alle de geene die sulks begeert heb-
„ ben) in de vergaderinge vande Staten, vrye
„ sessie en stemme is gegunt, op dat een yegelijk
„ 't beleydt der gemeene Landts-saaken kenne-
„ lijk zynde, de lasten (die anders onverdrage-
„ lijk schijnen) met goedtwilligheydt gedragen,
„ en de eenigheyt onverbrekelijk onderhouden
„ soude worden, tot welken eynde d'Edelen en
„ Steden ook vry gestaan heeft, met sulken getale
„ en Persoonen, van het Lichaam van de Vroet-
„ schappen wesende, te compareren als hen
„ goedt dogte, behoudelijk dat de Persoonen by
„ de Privilegien vande Landen niet en worden
„ uytgesloten.

„ Ingevalle nu yemandt soude konnen bewy-
„ sen, dat onder den Edelen ofte onder den ge-
„ nen die als Gedeputeerden van den Steden, op
„ te vergaderinge vande Staten zyn verschreven,
„ yemandt yet soude gehandelt hebben (des wy
„ niet en weten) anders dan inder voegen als
„ voorschreven is, en in conformité van sijnen
„ last en commissie, den selven soude gehouden
„ zyn, t'allen tijden daar van voor sijne princi-
„ palen te verantwoorden, en by gebreeke van
„ dien strafbaar zyn als naar Regten, en de gee-
„ ne die ter goeder trouwen arbeyden, om sulks te
„ openbaren, agten wy voor goede Liefhebbers
„ des Vaderlandts.

„ Maar de gene die de Staten van den lande
„ verachtende en beschimpende hare Actien, ca-
„ lumnieren, abuseren hen grootelijks, indien
„ sy verstaan te doen te hebben mette Persoonen
„ vande Edelen en Gecommitteerde vande Ste-
„ den in haar particulier, ingevalle sy niet met
„ eenen en bewijsen, dat yemandt vande selve
„ yet sonder last soude hebben gedaan, oft sijne
„ commissie geexcedeert. En hoewel veele Per-
„ sonen sulks uyt onwetenheydt en simpelheydt
„ doende, 't selfde niet op 't swaarste en wort
„ afgenomen, Soo is nogtans seeker, dat de geene
„ die sulks doen met goede kennisse en weten-
„ schap, zyn Vyanden vanden staat en Republij-
„ ke deser Landen, en dat de selve daar mede
„ niet anders konnen voor hebben, dan te on-
„ dergraven de Fundamenten van den huyse,
„ omme 't selve te doen storten en vervallen, soo
„ wel ten opsiene van den Prince als van de Ge-
„ meente. Want wat is de magt van een Prince,
„ sonder goede correspondentie van sijne Onder-
„ saten? Wat correspondentie sal hy met hen
„ houden? Watt onderstant sal hy van hen trec-
„ ken, indien hy hem daar toe laat brengen,
„ dat hy partyschap aanneemt tegen de Staten,
„ die de Gemeente representeren, oft om ey-
„ gentlijker te spreeken tegen sijn volk selver?
„ Ten anderen, hoe kan den staat van den Lan-
„ de bestaan, indien het geschieden konde, dat
„ de Gemeente soo verre werde gebragt dat de
„ selve partyschap aan-namen tegen de Staten,
„ dat is tegens de Edelen, Magistraten en Vroet-
„ schappen van de Steden, die haar voorstan-
„ ders en wettelijke Magistraten zyn, die tot
„ voorstandt van de Gemeente, ook den onder-
„ gank van den Princen en Gouverneurs dikwils
„ in 't particulier moeten dragen.

„ Daaromme sullen alle reedelijke menschen
„ klaarlijk verstaan, dat den gemeenen staat van
„ den Lande geen swaarder, schadelijker nog
„ doodelijker Vyanden souden mogen hebben,
„ dan den geenen die sig souden formaliseren te-
„ gen den Staten van den Lande in 't Generaal.
„ Maar sulks en verstaan wy niet te wesen de ge-
„ ne, die soude konnen bewysen, tegen yeman-
„ den particulierlijken, dat hy de commissie van
„ sijnen principalen, op de vergaderinge van
„ den Staten comparerende, soude hebben ge-
„ excedeert als voorsz is, ofte ook anderssints hen
„ souden hebben ontgaan.

„ Hieromme sal een yegelijk gelieven te ver-
„ staan, dat de geene die verklaren de Souverai-
„ niteyt der Landen te wesen by den Staten, sy
„ niet en verstaan daar mede te spreken van eeni-
„ ge particuliere persoonen ofte Gecommitteer-
„ den in 't particulier, maar van hare principa-
„ len, te weten, de Edelen en Steden van den
„ Lande, die sy uyt kragte van hare Comissien
„ representeren, 't welk verscheyden Princen
„ en Potentaten, en ook hare Majesteyt van En-
„ gelandt mette Generale Staten tracterende,
„ en sijne Exc. de Commissie als Gouverneur
„ Generaal van den selven ontfangende sulks
hebben

„ hebben verſtaan, en by niemanden ter „ Weerelt gecontroverteert mag worden.

„ Sonder dat wy konnen gelooven, dat ye„ mandt meent met goedt fundament anders als „ nu te konnen ſuſtineren, ofte ſoude moeten „ volgen, dat d'Edelen, Magiſtraten en Vroet„ ſchappen van den Steden, nu niet de ſelve „ magt en hadden, op de exercitie van de Souve„ rainiteyt, die de ſelve hebben gehadt in voor„ leden tijden, als vooren beweſen is, en ook „ hadden in 't tracteren met hare Majeſteyt en „ conſtitueren van 't Gouvernement van ſijne „ Excell. ofte anderſins ſoude moeten in contro„ verſie getrocken worden, niet alleen de beſten„ digheyt vande Tractaten met hare Majeſteyt „ Commiſſie en Gouvernement van ſijne Excell. „ maar alle 't geene de Staten zedert den tijt van „ xv. jaren tot hare defenſie hebben gedaan, „ 't welk alleen 't werk is vander Landen Vyan„ den.

„ Mits allen 't welke wy klaarlijk en genoeg„ ſaam agten beweſen te zyn, hoe noodig de „ authoriteyt van den Staten dient geconſerveert, „ als weſende het fundament daar op den gemee„ nen ſtant van den Lande is beruſtende, 't welk„ ſonder de ruyne van de gemeene ſake niet en „ mag worden gekrenct, en dat de Souveraini„ teyt van den lande is by den Staten in alle ſaken, „ niet min als die geweeſt is by de voorgaande „ Princen deſer Landen. Aldus gearreſteert in „ den Hage, den xvj. July, En is als nog gere„ ſolveert, dat daar van overleveringe ſal wer„ den gedaan. Gedaan tot Haarlem, den xvj. „ Octobris xvC. ſeven-en-tagtig. Onderſtont „ geſchreven: Ter Ordonnantie van den „ Staten van Hollandt. Ondertekent: *C. de Reg„ tere.*

9. Die de gronden van ſoo een heilſame Regering nu ſiet, en behouft hem niet te verwonderen dat ſoo een kleine ſtaat in opgang de grootſte, en in magt de dwang van alle andere Staten en Rijken, geworden en gebleven is. Soo noemt Tacitus de Morib. German: daar hy van de ſeden en manieren van dit Volk ſpreekt, *Quod Regno Arſacis acrior ſit Germanorum libertas*, dat de Vryheid der Duytſen magtiger was dan het Koninkrijk van Aſarſes, dat ſo een magtig Koningrijk was; en is by ondervinding kennelijk, dat deſen ſtaat, geen ramp, nog geen ongemak oyt is overgekomen als door misbruyk en te buyten gaan van deſe gematigde en bepaalde Regering, daar van beyde ſyds tweederhande aanmerkelijke voorbeelden bekent ſijn, als eerſt door overheerſing van den Koning van Spanjen, in de overtredinge der landwetten, het welk hem van ſijn Graafſchap heeft doen vervallen, en ſoo bloedigen Oorlog tuſſen hem en deſen ſtaat heeft veroorſaakt, teynde dewelke hy naar een tagtigjarigen ſtryd, ſijn ſchuld heeft moeten bekennen, en deſe landen voor een vrye Republijque heeft moeten erkennen. En ten anderen de vernietiging van de Stadhouderlijke en Opperhoofdige Regeringe ſedert den jare 1650. voorgevallen, daar door den ſtaat onder ſchyn van abſolute en volſlagen vryheyt in ongebondenheid en gedurige tweſpalt is vervallen, en den eenen Oorlog op den anderen heeft veroorſaakt, en ſoo verre was gekomen dat dewyl by gebrek van een Opperhooft de Provincien en Steden in magt en juriſdictie malkander gelijk ſijnde, den een den ander niet en wilde toegeven, maar veel eer over den ander hebben tragten te heerſen en voorrang te houden, daar door by gebrek van eendragt, en Opperhoofdige ſcheids magt, den gantſen val en ondergang geſchoren was, en ſekerlijk ſoude hebben gevolgd, indien niet door een byſonderlijke Goddelijke beſtiering de Regeringe op den ouden voet gebragt, en tot een bepaalde Opperhoofdige dwang magt over de ongebondene ingedrongen veelhoofdigheid ware herſtelt geworden; Soo ſpreekt daar van de Reſolutie van de Staten, wegens het Erfſtadhouderſchap aan den tegenwoordigen *Willem*, de III. dier name op den 2. February 1674. opgedragen: „ Dat haar Ed. Grobt Mog. „ aandagtelijk hebbende geconſidereert den ſtaat „ en conſtitutie van de Regering deſer landen, ſoo „ als die in voorleden tyden door Gods zegen on„ der de Doorlugtige Heeren Princen van Oran„ jen was geweeſt, en particulierlijk mede 't gunt „ ſedert 23. of 24. jaren herwaarts daar inne ge„ paſſeert en voorgevallen was, geſien en onder„ vonden hebben, dat deſen ſtaat ſedert het droe„ vig en ongelukkig jaar 1650. met ſeer veel cala„ miteiten ſoo van binnen als van buyten gewor„ ſtelt hadde, en men by na noyt ſonder Oor„ log, ofte vreſe van Oorlog van buyten was ge„ weeſt, en de Republyque met innerlijke diſſen„ ſien en onenigheden was gequelt geweeſt, en „ de diffidentie, die men daar in van den anderen „ hadde, in den jare 1671. de deliberatien en „ Reſolutien die om het uytheems geweld af te „ keeren noodwendig genomen moſten werden, „ maanden geconſumeert en doorgebragt wierd „ ſonder iets uyt te regten, daar door gekomen „ was, dat als den Koning van Vrankrijk in den „ jare 1671. den ſtaat met de wapenen aantaſte, „ deſelve in het uyterſte gevaar gekomen was &c. Het ongemak van welke trage Reſolutien in een ongebonde vryheid *Tacitus lib. de Moribus Germanor.* mede beriſpt met deſe woorden: *Illud ex libertate vitium, quod non ſimul nec juſſi conveniunt, ſed & alter & tertius dies contatione coëuntium abſumitur.* Dat is: dat gebreekt aan die loſſe vryheid dat ſy dikmaals geropen ſijnde ter vergadering niet en komen, ofte ten minſten drie of vier dagen geſukkelt en toebereid werd. Dit ſijn ook de reden geweeſt, die de menſen in het begin bewogen en genootſaakt hebben, om tot beſcherming en handhaven is van hare vryheid een Opperhoofd te kieſen; *Regium imperium*, ſeid *Saluſtius, initio conſervanda, & augenda libertatis erat.* Soo roemen de Staten van Holland en Weſtvrieſland ſelfin de voorverhaalde verklaringe van het regt van de Regeringe deſer Landen van alle ouden tyden gebruykelijk, in het 2. Artykel. „ Dat „ dit is een gants wettige Regering, ſoo ſeer als „ oyt enige andere is bevonden, dewelke vrugten „ heeeft voortgebragt, die merkelijk ſoo tot de eer „ en reputatie van de Graven en Princen, als den „ welvaart der Landen en ingeſetenen van dien „ hebben geſtrekt boven alle andere, als dat de „ Graven van Holland, Zeland, en Vriesland op

Digitized by Google

„ de Heerſchappye van ſoo kleinen begrip ſijn „ geweeſt by alle Potentaten van gants Chriſten- „ rijk, niet alleen in ſonderling reſpect, eer en „ reputatie, als blijkt by de Hoge Alliancien van „ Huwelijken by haar gemaakt, maar ook dat „ deſelve altijd ſijn geweeſt Victorieus tegen ha- „ re Vyanden, de palen harer Landen tegen alle „ Vyanden, hoe magtig die waren, ſekerlijk „ hebben beſchermt, waar door deſelve by hare „ nageburen niet weinig ſijn gereſpecteert en ont- „ ſien geweeſt. Soo datmen met waarheid en pe- „ rikel van haren totalen ondergang en ruine mag „ ſeggen, dat den Staat van Holland en Zeeland „ binnen den tijd van agt hondert jaren noyt met „ den ſwaarde is gewonnen ofte te ondergebragt „ is geweeſt, nog by Uytheemſe nog by Uyt- „ landſe Oorlogen, ſonder datmen hier van enige „ andere redenen ſoude kunnen geven, dan dat „ altijd goede eendragt liefde en verſtand is ge- „ weeſt tuſſen den Princen en Staten van den ſel- „ ven lande. Soo ook by het ſelve vertoog en verklaringe genoug te kennen werd gegeven, dat de goede Regeringe deſer Landen niet alleen en beſtaat by de Gedeputeerde van de Steden van Holland alleen, maar geſamentlijk by den Prince van den Lande met hulpe van deſelve, in deſe woorden van deſelve verklaringe art. 6. „ Die „ gene dewelke nader inſiet het gene boven ver- „ haelt is, en andere grote ſaken by den Princen „ van den lande met hulpe van den Staten te we- „ ge gebragt, kan ligtelijk bemerken, dat de Au- „ thoriteyt van de Staten niet alleen en beſtaat in „ 't beleid, Authoriteit, en Magt van xxx. oft „ xl. perſonen min oft meer, die op hare verga- „ deringen verſchynen. Gelijk ook aan d'anderſyde de Princen niet alleen geregeert en hebben en gene grote ſaken den Staat van den Lande betreffende, hebben mogen aanvangen, dan met bewilliging van de Staten. Soo heeft Keiſer Carel ſijn ſoon *Philips* Koning van Spangien met en ledert de overdragte van het Graafſchap met verſcheide vermaningen tot gelijke overleg, en erkentenis ſouken te vermanen en te bewegen, met uyt gedrukte verklaringe, dat hy ſijnen Staat in perijkel en gevaar ſoude ſien, ſoo haaſt als hy de Staten van den Lande tot kleinagting gebragt ſoude hebben; ſoo dat by het 5. Artic. van het ſelve vertoog werd verhaalt.

10. Het werd den Wetgever *Lycurgus* van die van Lacedæmon voor het beſte en heilſaamſte van ſijne inſtellingen toegeſchreven, dat hy tot welſtand van de Republijque de Koningen een Senaat en Raad van xxx. der treffelijkſte uyt het Volk heeft by gevougt, dewelke de Koningen altoos te hulp ſouden ſijn, dat de hoogſte magt niet aan het gemene Volk quam te vervallen: en wederom het Volk en gemeente tegens de Monarchale Tyrannie ſouden beſchermen en voorſtaan. Soo dat de Koningen haar Hoogheid, de Staten haar magt, en het gemene volk haar vryheid bewaard wierd. *Plutarchus in Lycurg. cap. x. Reſpublica fluctuans ac nunc apud Reges ad Tyrannidem, modo apud multitudinem ad populare imperium vergens, Senatu, quaſi munitione quadam interjecto, æquo momento utrinque diverſa tutiſſimam adepta eſt ordinationem, quum Seniores ſemper in eo Regibus auxilio eſſent, ne ad populum ſummarerum deferatur, rurſuſque populum corroborent, ne ad Tyrannidem res deveniat.* Soo hebben de Staten Generaal in 't jaar 1579. aan de Staten van Holland en Zeland, door expreſſe Gedeputeerde doen inbrengen, „ Dat deſe Landen ſonder Hooft „ ofte Superintendent niet wel en waren te rege- „ ren, om dat de Provincien en Steden van deſel- „ ve eguaal in juriſdictie, præeminentie en Au- „ thoriteit ſijnde, gemeenlijk den een den ander „ niet en wil toegeven, maar veel eer den enen „ over den ander tragt te heerſen en prævaleren, En hebben die van den Provincialen en Hogen Raad benevens die van de Kamer van Rekening in 't jaar 1584. over de bedenkingen in het aannemen van Prins Maurits tot Gouverneur en Stadhouder in plaats van ſijn Heer Vader *Willem* binnen Delf vermoord, in haar ſchriftlijk advys mede te kennen geven: „ Dat deſe landen ſon- „ der Hooft niet te regeren en waren, dat an- „ derſints ſouden gebreken de fundamenten, „ daar op een goede Regeringe en politie op ge- „ timmert en gegrondveſt moet ſijn, dat is een- „ dragtigheid in 't reſolveren, en gehoorſaam- „ heid in het volbrengen en uytvoeren van het „ gene gereſolveert is. De Staten van Holland en Zeland hebben ook by de unie van Delf op den 25. April 1576. en ſulx vyf jaar voor het afſweeren van den Koning van Spanjen, deſe noodſakelijkheid wel aangemerkt, ſeggende in conſideratie genomen te hebben: „ Dat alle goede Re- „ publyquen en gemeenſchappen meeſt werden „ gehouden en geſterkt by enigheid, dewelke niet „ wel en kan ſijn by veele, in wil en gemoed veel- „ tijds differerende, en dat nodig was dat de Re- „ geringe aan een Hooft en Overigheid geſtelt en „ bevolen wierd. Soo hebben ook de Staten 11.
van Zeland in den jare 1668. tegens het invoeren van het ewig Edict van de Staten van Holland van den 5. Auguſti 1667, tot vernietinge van het Stadthouderſchap opgeſteld, ingebragt, ende kragtelijk verdedigt: Datter volgens het ſchryven van Grotius en andere, drie Capitale ſaken en nuttigheden aan het Stadhouderſchap in een eminent en illuſter Hooft hangen, dewelke deſen Staat, en de reſpective Provincien noodſakelijk waren, als eerſt, dat door die bedieninge „ gevougd met het opperſte gebied over de wape- „ nen, de Majeſteyt en Splendeur van de Rege- „ ringe uyterlijk werd gepræſenteert, dat in vele „ deelen ten hoogſten noodſakelijk en vorderlijk „ is, ſo ten inſigt van de eygen Ingeſetenen, „ als uytheemſe Princen, en Potentaten, gelijk „ hier te Lande by experientie ondervonden, en „ den ingeboren aart van de Ingeſetenen daer toe „ ſchijnt te hellen, gelijk ook andere vrye Repu- „ blyquen ſodanige uytſtekende Hoofden heb- „ ben gehad, en nog gebruyken den glans van „ een Koning, dog in de Regeringe ſomwylen „ alleen de ſtemme van een Borger, waar door „ allenthalven alle confuſie werd vermyd en „ voorgekomen, en voorts te weeg gebragt „ een reſpect, en eerbiedigheyt in de gemoede- „ ren van de Regenten en Ingeſetenen, door ſo- „ danig eminent en illuſter Hooft, en vervolgens „ een gelegentheid verwekt, om alle quæſtien

„ en

Digitized by Google

„ en geschillen, die onder deselve mogten ont-
„ staan, door sijn tussen komen, ende bemidde-
„ ling te doen beslissen. Het welk onse Voor-
„ ouders soo noodsakelijk hebben geoordeelt, dat
„ sy in verscheide solemnele deliberatien, en re-
„ solutien hebben verklaart, dat sonder het selve
„ de Provincien onder den anderen, en de Pro-
„ vincien in haar selven niet en souden kunnen
„ bestaan.

„ De twede nuttigheid en noodsakelijkheid
„ seggen sy, is, dat de Secretessen van saken, execu-
„ tie van desseinen, en spoedige expeditie van
„ Staats saken met het aller grootste succes en
„ prompititude door den Stadhouder werden ver-
„ rigt en uytgevoert. Daar over het meeste gebrek
„ is, datter buyten dien niet secreets en blyft,
„ dat alle saken uytlekken, en de Uytheemse
„ ministers alles magtig werden, het welk door
„ den Stadhouder toe vertrouwt sijnde secreet
„ kan blyven; en belangende de Corresponden-
„ tie buyten s'Lands, dat deselve nergens na soo
„ verre soude kunnen penetreren, als door een
„ Stadhouder van jllustre præminentie en uyt-
„ stekentheyt van persoon en afkomst, als heb-
„ bende de sleutel van de Cabinetten van andere
„ Princen, en wetende alle hare desseinen te ont-
„ dekken, en den Staat tydelijk daar tegens te
„ doen wapenen.

„ De derde nuttigheid is de handhavenis
„ en goed bestier van de Justitie en regts oeffe-
„ ninge, om deselve onder den titel en naam van
„ een voornaam Opperhooft ontsaggelijk te
„ maken, tot welken eynde de volslage en Sou-
„ veraine Princen dikmaals hare hoge Justitie ge-
„ woon sijn met haar persoonlijke tegenwoordig-
„ heyd te vereeren, het welk door veele te ge-
„ lijk niet en kan geschieden, en daarom by den
„ Stadhouder in den name van den Staat gevou-
„ gelijker kan werden waargenomen, en meerder
„ luyster aanbrengt, daar onder ook gehoort
„ het bestellen van de Regters in de Steden. Soo
12. seid *Grotius in tract. de Antiquitate Reipub. Batav. cap.* 1. dat het de beste Regeering is, daar in den veelledigen Staat een wettig Vorst werd bygevougd. *Quod si ad hoc Optimatium imperium ex Ordinibus compositum legitimus accedat Principatus, ea Respublica optime videri debet, & dilecta esse & temperata. Nam quum in re omni id quod medium est probemus, medium autem dicatur, modo id quod remotum utrimque est, modo id quod utrumque participat, apparet hanc rempublicam ita inter regnum & multitudinis imperium esse constitutam, ut & mala utriusque declinando a se avertat, & bona imitando in se derivet. Primum enim quum neque uni homini, multis erroribus obnoxio, neque multitudini imperita omnia permittit, maximis se procul dubio subducit periculis. Quandoquidem vero Regnum precipue Majestate, populi autem imperium equali libertate commendat, Majestatem quidem Principatu assequitur, equalitate autem, quantum satis est, præstat, quum cuivis, ex quovis Ordine per virtutem ad summos honores partemque imperii munit viam.* Dat is; Soo by aldien dese Hooge Staats Regeering een wettig Vorst werd bygevougd, wert deselve voor de beste, aangenaamste en gematigste gehouden. Want gelijk in alles de middelmaat voor goet te houden, en het tussen punt tussen twee strydende syden genoemt werd, en van beyde delagtig is; Soo is sodanigen Staat op sodane tussen een en veelhoofdige Regering gegrond, dat die eensdeels de nadelen van beyde ontwijkt, en de onheilen van sig keert, en anderdeels de voordelen van beyde waar neemt, en het goede tot sig trekt. Want om dat se voor eerst niet alles en stelt in de handen van een mens alleen, die dikmaals vele mislagen onderworpen is, nogte ook alle haar magt aan het onbedreven veelhoofdige Volk overgeeft, soo ontlastse sig van veel gevaars. En nademaal een Ryk bysonderlijk door Majesteit en hoge gebiedentheid werd verheerlijkt, daar de Regeringe van 't veelhoofdige volk in tegendeel gelijkheid, en vryheid ten voordeel heeft, soo krygtse uyt den Hoofde van een aansienlijk Vorst, hoge agting, en geeft gelijkheid en vryheid genoug, als een ygelijk door de deugt, de deure tot eer en staat geopent werd.

En Paulus Merula beschryft de Regeringe van de Hollandse Republijk, dat sy uyt al de drie soorten van Regering het beste getrokken en behouden heeft, *in diatrib. de statu Reipubl. Batav. Circa fin: Censeo, inquit, Batavorum Rempublicam esse temperatam salutariter, ex triplici genere laudabili; Regali, Optimate, Populari. Primi quidem notas esse in summo exercituum nostrorum Ductore, cujus arbitrio & nutu omnia post acceptum imperium milstiæ terra marique gubernantur. Secundi signa esse in ipsis Ordinibus, qui de omnibus rebus agundis consilia ineunt, viasque in bene feliciterque perficiundis cum cura diligentiaque viam sternunt. Tertij esse judicia in ipsis civitatibus, queis non præconsultis majora negocia insolens tractare, nefas pertractare.* Dat is; Ik oordeel dat de Hollandse Republyq seer heilsaam gematigd is uyt de driederhande beroemde soorte van Regering, van Konings gebied, van Staats gebied, en uyt de Regering van het gemene volk. De tekenen van de eerste soort sijn in den Gouverneur en Capiteyn Generaal, door wiens beleid en bestier alles te Water en te Land geschikt werd. Van de twede is in de Staten, dewelke alles in haar Vergadering besluyten, en den weg bereiden om alles gelukkelijk uyt te voeren; de teekenen van de derde sijn in de Steden, sonder welkers goed bedunken yets te beginnen onredelijk, en af te handelen, ongeoorloft is.

Niet alleen dat dese manier van Regering se- 13.
dert de Graven van Holland by de Staten van den selven Lande onder het bepaalde oppergebied van de Graven ofte hare Stadhouders over de agt hondert jaren gelukkelijk geoeffent, en gehandhaaft is, maar dat ook selfs met en voor de tijd van de Romeinen weinig min als nog agt hondert jaar daar te voren sodanige manier van Regering onder den Batavieren is bekent geweest, blykt uyt het voorbeeld van Claudius Civilis Koning en Veldoverste der Batavieren, dewelke het Oorlog tegens de Romeinen niet en heeft mogen aannemen sonder voorgaande bewilliging van de beste des volks, dewelke hy tot dien eynde in 't Schakenbos by den anderen ter maaltijd genodigt hadde, en na de maaltijd met deselve daar over

be-

Digitized by Google

beraadslaagde, en met een voorbedagte aanspraak tot het volk, uyt een gesogte oorsaak deselve tot den toestand van sijn voornemen heeft weten te brengen, gelijk daar van getuygd werd by *Tacitus lib. 4. Histor. Igitur Civilis, inquit, dissidii certus, occultato interim altiore consilio, cætera ex eventu judicaturus novare res hoc modo capit. Jussu Vitellij Batavorum juventus ad dilectum vocabatur, quem suapte natura gravem, onerabant ministri avaritia ac luxu, senes aut invalidos conquirendo, quos pretio dimitterent; Rursus impuberes, sed forma conspicus (& est plerisque procera pueritia) ad stuprum trahebantur. Hinc invidia, & compositi seditionis authores, perpulere, ut dilectum abnuerent. Civilis primores gentis & promptissimos, vulgi specie epularum sacrum in nemus vocatos, ubi nocte ac lætitia incaluisse videt, a laude gloriaque gentis orsus, injurias & raptus, & cætera servitij mala enumerat. Neque enim societatem ut olim, sed tanquam mancipia haberi. Quando legati, gravi quidem comitatu & superbo cum imperio venire! Tradi se Prefectis, Centurionibusque, quos ubi spolijs & sanguine explevernnt, mutari exquirique novos sinus, & varia prædandi vocabula. Instare dilectum, quo liberi a parentibus, fratres a fratribus, velut supremum dividantur. Nunquam magis afflictam rem Romanam. Nec aliud in hibernis, quam prædam & senes; attollerent tantum oculos, & inania legionum nomina ne paveſcerent; esse sibi robur peditum, equitumque, consanguineos Germanos, Gallias idem cupientes: ne Romanis quidem gratum id bellum, cujus ambiguam fortunam Vespasiano imputaturos: Victoria rationem non reddi. Magno cum assensu auditus, barbaro ritu, & patris exsecrationibus universos adigit.* Dat is: *Civilis* voorneems van den Romeinen af te „ wyken, hield sijn voornemen agter, hebben- „ bende anders geene meninge, dan alle sijne saken „ na de gelegentheid van de uytkomste te schik- „ken, begon op dese wyse de beroerten in te „ stellen. Het jonge manschap door bevel van „ Vittellius ten krygdienst beropen, wierd het „ selve beroup, het welk van sig selven swaar ge- „ noug was, nog lastiger gemaakt door de gie- „ righeid en schelmerye van de dienaars daar toe „ gestelt, met dat sy hier en daar oude mannen, „ swakke lieden lieten op souken, op dat sy de- „ selve daar na wederom om gelt mogten losla- „ ten. De jonge knegtkens, en onder die de- „ welke in schoonheid uytmunten (want by den „ Bataviers was doorgaans een klouke schoon- „ heid onder de kinderen) wierden met onkuisse „ misbruykingen onteert. Deshalven een groten „ haat tegen den Romeinen ontstond, sulx dat „ daar over enige opgemaakte aandryvers van de- „ se beroerte, het volk aldaar soo verre bewo- „ gen hebben, dat sy dese beschryvinge der Ro- „ meinen weigerden te gedogen. Civilis dan heb- „ bende aanstonds in het Schakenbos de grootste „ Edelen en voornaamste des volks onder schyn „ van een grote gastery by een doen vergaderen, „ heeft deselve na dat sy nu laat in den nagt door „ wyn en vrolijkheid verhit waren, aangesproo- „ ken, aanvangende sijne redenen met een over- „ vloedige eer en roem des volks, en begost „ voort te verhalen alle de verongelijkingen, ro- „ veryen, en andere slaatse swarigheden, die „ haar van den Romeinen waren aangedaan, „ want, seide hy, wy werden niet meer in bont- „ genootschap, als voor desen, gehouden, maar „ werden niet anders als slaven gerekent. Wan- „ neer sal het dog geschieden, datter een aansien- „ lijk Stadhouder met enig treffelijk gevolg en „ magtig bevel sal overkomen? Helaas wy wer- „ den tegenwoordig onder een deel slegte Bevel- „ hebberen en Hooftlieden, ten buyt overgege- „ ven, en als wy deselve met veel roofs en bloeds „ sullen versadigt hebben, sal men dan nog we- „ derom niewe streeken en vonden weten uyt te „ vinden, en verscheide niewe namen van rove- „ rye weten op de baan te brengen. Daar is tegen- „ woordig wederom een niewen opbodt ophan- „ den, waar in de kinderen van de ouders, en „ den eenen broeder van den ander voor eewig „ staan gescheiden te werden. Aangaande het „ Roomse Rijk, seide hy, dat het selve noyt te vo- „ ren so onseker gestaan had, als doen tegenwoor- „ dig, dat binnen de winter-legeringen der Ro- „ meinen niet anders tegenwoordig was, als „ een rijken buyt, ende een hoop oude en swak- „ ke mannen. Derhalven hy haar vermaande, „ dat sy alleenlijk hare oogen wilden opheffen, „ en niet versaagt en souden sijn voor den ydelen „ roem der ydele namen der Krygsbenden. Want „ aan onse sijde, vervolgde hy, hebben wy een „ groote magt van Ruyteren en Voetknegten, „ daar toe de Hoogduytsen oude bloed-verwan- „ ten, insgelijks de Franse Landen, die het selfde „ met ons begeren. Ende selfs aangaande den Ro- „ meinen konde by haar desen oorlog niet onaan- „ genaam wesen. Want indien het geluk niet „ dienen en mogt, salmen 't selve Vespasianum „ wyten, en indien men overwinninge heeft, „ daar van en behoust men geen rekening te doen. „ Na dat hy dit alles voorgestelt had, ende 't sel- „ ve met grote toestemminge van haar allen was „ aangehoort, heeft hy haar met eede en diere „ woorden, na de Barbarise wyse verpligt.

[f] *Eerst aan de Edelen*] Ende onder die de Heeren van Wassenaar en Egmond, dewelke haar altijd tegen de Graaflijke Regering dapper hebben aangekant gehad. 14

[g] *Van de Graven van Hollant*] Naar het vervallen en beswyken van het Roomse Ryk, daar de Batavieren by de vyfhondert jaren mede in Bondgenootschap geweest waren, sijn deselve met den Franken verenigt geweest, dewelke den Ryn over komende door der selver hulp en bystand in 't oude Gallien sijn ingevallen, daar sy een Koninkrijk gestigt hebben, dat sy na hunnen naam Frankrijk deden noemen. Ondertussen dat de Denen, Wilten en Normannen door hulp van de Frieſen, (daar de Quaden en Saxers, een deel der Wilten, haar inland hadden) de Batavise Kusten veel ongemak aan deden, en het land in geduyrigen roer hielden, so dat het voor-land dikmaal uytplunderden; ende de Batavieren hoe dapper sy sig daar tegenstelden, dikmaal tot in het Batavise Eyland, in den kring van Maas, Waal, Rhyn, en Lek hebben moeten wyken. Tot uytboeninge van dewelke de bystaande Franken veel hulp by bragten; Dese wa- 15

ren

ren nauwlijks van den hals gekeert, of de Frieſen, dewelke ook deſelve uyt hun Land verdreven en weg gejaagt hadden, hebben het hooft beginnen op te heffen, ende hun niet vernoegende met hun oud beſit, den Rynſtroom overkomende, op den Batavieren vyandelijk aangevallen, dewelke 't ſelve onverwagt voorkomende, haar dapper verlegen vonden, ende met dat de Franſe Koningen, die met het hare genoeg te doen hadden, haarluyden ſo wyd afgelegen, niet en konden by ſpringen, hebben die van de Overbetuwe hun onder de beſcherming van de Biſſchoppen van Utregt begeven, ende heeft ſig het verder gedeelte van de Betuwe onder het Duytſe Rijk begeven, van welk gedeelte Nimwegen de Hoofdſtad was; daar om als nog de oude Rijx-ſtad genoemt, ende is onder het Rijk gebleven, tot dat Otto van Naſſou, de VII. Graav' van Gelder, door toedoen van Koning Willem, 't ſelve omtrent den jare 1250. voor 21000. mark ſilvers af-koſt, en aan Gelderland hegte, daar het ſedert aangebleven is. Holland, Zeeland en Weſt-vrieſland, hielen het by hun ſelven, ende maakten hun Vorſten en Veld-overſten, ſo by en uyt hun eygen ſelven, als uyt andere, die haar van buyten te hulp kwamen; een voorſigtige manier van doen, dat men de Krygsbenden by en uyt de voornaamſte van deſelve trop doe beſtieren; en waren ook Regters van ſekeren omring der Landſaten, daar ſy over geſtelt waren. Deſe wierden Comites en Graven genoemt, Aanleyders ende Beregters van het onderhebbende volk; Welke
16 deſe Comites by de oude Duytſen geweeſt ſijn, en waarom alſoo genoemt, hebben wy hier voor aangeweſen, dat deſelve waren de metgeſellen van den Koning, ofte Vorſt, en dat deſelve waren de Opper-rigters en Evenaars van gelijk en ongelijk, over ſekere bepaalde omringen der Germanſe en Bataviſe Landſaten, elks in de ſijne. Dewelke ook by *Grotius Antiq. Reipub. Batav. Cap.* 5. voor een en deſelve werden gehouden, dewelke by de Romeinen *Comites*, en by ons *Graven* genoemt werden. Maar waarom deſelve by ons Graven genoemt ſijn, ſeid hy wel, *quod Gravii aut Graſiones dicebantur Judices*, en Regters, maar de naam-reden drukt hy niet uyt. *Greef* is een oud duyts woort, het welk een Koninklijke Overſte en Bevelhebber beduydt, ſoo als wy leeren uyt het oude Engel-ſaxe woorden-bouk, alwaar geleſen werd: *Gereſa, Procurator, Conſiliarius, Præpoſitus, Gereſſchipe Conſulatus.* Inde Engel-ſaxiſe overſettinge van het Nieuwe Teſtament, Luc. 16. vs. 4. werd het woord οἰκονόμων by de LXX. Overſetters, *villici officium*, *in vulgata lectione*, *diſpenſationem*, en in de nieuwe overſettinge, Rentmeeſterſchap, *Gereſſchippe* genoemt, het welk in het Engels *Stewardſchip* genoemt werd, by ons *Stedehouderſchap*; *ward*, beduydt in 't Engels een bewaarder, een beſchermer, een voogd. Waar van komt ons oud woord *Ruward*, een Ruſtbewaarder, een Landvoogt. In de oude Engels-ſaxenſe wetten ſtaat in den aanvang, *Eduward Cyning byt Gereſum Dallum.* Koning Eduward ontbied allen ſijnen Overſte Rigteren. Deſe Koninklijke Regteren werden genoemt *Gereſim.* In welke oude wetten ook ſomwylen geleſen werd, *Cyning Gereba*, dat is Koninklijke Regter, *Porte Gerfa*, *oppidi præpoſitus*, een Land-voogt; Port is eertijds een Stad genoemt, waar van het woord poorter, ende poort-regt. Uyt het welk dan genoeg af te nemen is, wat het ampt der oude *Gerefen* ofte Greven geweeſt is.

Den I. Grave van Holland was eenen *Diderik*, 17
daar in de oude Schryvers wel over een komen, maar waar van daan, hoe, by wie, en wanneer hy hier is ingevoert, is onſeker; de meeſte willen, dat hy een Soon ſoude geweeſt ſijn van *Zigebert*, Prince van *Aquitanjen* ofte *Gaſconjen*, in Vrankrijk, by giſte van *Karel de Kaluwe*, Koning van Vrankrijk; andere ſeggen, een Soon van *Geerlof*, Grave van Vrieſland, ſoo dat hy uyt Vrieſland herwaarts over gekomen ſoude ſijn, en de Gift-brief niet by *Karel de Kaluwe*, anno 863. maar by *Karel de Simple*, anno 923. ende ſulx wel 60. jaren daar na ſoude verleden ſijn, waar in wel de meeſte waarſchynlijkheid beſtaat, alhoewel deſelve brieven te onregt verſtaan, en uytgeleid werden.

Wat de giftbrieven aangaat, dewelke daar van by de oude Chronyquen vertoont werden, ſijn van ſeer weinig geloof, die wy nogtans, om niet te toonen alles te verwerpen, wat duyſter en onſeker is, in ſijn geheel ſullen laten, dog een gants andere uytleg daar op ſullen maken, als tot nog toe by geen of weinige gedaan is. Het is waar dat de Francen, met en ſedert dit Land door de Denen en Normannen verlaten wierd, haar de overheerſing van dit volk en land hebben ſouken aan te matigen, dog ſonder enig regt daar toe te hebben; de Giftbrief en ſpreekt ook daar niet van, als behelſende alleen de gifte van enig geeſtelijk inkomen, van de Kerk van Egmond, wyd en ſyd, en ook buyten Holland gelegen; dat hadden ſy ligt te wagen, aan yemant yets te geven, dat hy ſelfs moeſt gaan halen, en verkrygen, ſulx dat ſeer wel werd aangemerkt by *Willem Heda* in ſijn beſchryving van de Biſſchoppen van Utregt, onder *Hunger: de XIV. Biſſchop*, als hy ſeid, *Provincia illæa Francis liberaliter ſunt conceſſæ illis, qui animos habebant acquirendi ſeu hoſtes profligandi, ac eas defendendi, cum largientibus ibidem nulla demeretur poteſtas, aut imperium, quæ ipſis nulla fuit*, „ Dat is: Deſe Landen ſijn by de Francen mil„ delijk uytgedeelt aan die genen, die beſtaan dor„ ſten deſelve aan te doen, en hare Vyanden te o„ verwinnen, en deſelve Landen ſouden mogen „ houden en beſchermen, dewyle ſy aan hare ge„ biedende magt, die haar niet toe en quam, niet „ en hadden te verlieſen. Wat magt hadden de Koningen van Vrankrijk ofte Keyſers van Duytſland, tot de gifte van enig beſit deſer landen, alſoo weinig als ſy hadden om een Graaf of Beſchermheer over deſelve te ſtellen; die altyd met goed en bloed hare niemant onderhorige vryheid beweerd en ſtaande gehouden hebben. Want of wel de Franſe Koningen en Duytſe Keyſeren haar ſomtijds vermeten hebben, eenig Leenregt over Holland te hebben, ſoo verre dat ſy het ſelve als een leen aan andere hebben willen uytgeven, gelijk ook de Biſſchoppen van Utregt getragt, en daarom Oorlog gevoert hebben; Soo is het ſelve

Digitized by Google

altoos tegengestaan, en noyt erkent, waar over de Graven van Holland self dit Land jegens de Bisschoppen hebben beschermt, en deselve vryheid gehandhaast, en hebben de Hollanders haar noyt ontsien, voor dit regt van volle vryheid tegens de Duytse Keyseren in de wapenen te komen. Soo heeft selfs *Carel de Simple* Koning van Vrankrijk by tijde van desen Diederik, by uytgedrukte handvest dese vryheid moeten erkennen, en afstand moeten doen van alle het regt, dat hy of sijn voorsaten daar op te spreeken hadden. En als het Keyserdom van de Francen aan de Saxen gekomen was, heeft Keyser Otto met brief en zegel alle opspraak van Leenregt op Holland moeten afgaan, en heeft Diderik de Vierde voor dit regt tegens Keyser Hendrik de III. de wapenen in de hand genomen, als te sien by *Math. Voss. Annal. Holl. lib.* 1. *pag.* 3. 16. 24. *en* 37. Den Vrybrief van Keyser Otto aan Diederik Grave van Holland gegeven luyt aldus.

O T T O

Divina Favente Clementia Rex.

18 *CUnctis fidelibus nostris, præsentibus scilicet atque futuris manifestum esse volumus, quomodo nos ob votum & amorem dilectæ genetricis nostræ, Theophanæ videlicet Imperatricis Augustæ, nec non & interventu fidelium nostrorum Eckberti Trevirensis Ecclesiæ venerabilis Archiepiscopi, ac nepotis nostri Henrici Bavarorum Ducis, fideli nostro* Theodorico Comiti *quidquid nostro concessu hactenus in* beneficium *tenuit, inter duo flumina quæ vocantur* Liora & Hissla in proprium *dedimus, cum omnibus utensilibus, quæ in eodem beneficio Regio concessu* per fructuarium usum *antehac possedit: Et totum quod nostra Regia Concessione in villa* Sunnemere *dicta* beneficiario usu *usque modo habuit, cum omni utilitate illis aspiciente, ei etiam* in proprium deinceps tenendum, *donavimus: Adhuc quoque quidquid beneficii nostra de parte inter duo flumina* Medemelacha & Chinnolosara Gemarchi *dicta tenuit, cum omnibus appendiciis ad idem beneficium pertinentibus, similiter* in proprietatem habendum *dedimus: Adhæc etiam totum quod de nostro jure in pago* Texla *nuncupato* beneficium *tenuit, cum omni utilitate adhoc appendente (excepto quod vulgari lingua dicitur* Huslada) *ad integrum sibi* in proprium *tradimus: & in Comitatibus ita nuncupatis* Masalant, Kinnem, Texla. *Et ut de præditis rebus liberam habeat potestatem donandi, commutandi, seu quidquid voluerit faciendi, hoc nostræ Auctoritatis Præceptum conscribi & annuli nostri impressione sigillari jussimus, manuque propria subter firmavimus.*

Signum Domini Ottonis gloriosissimi Regis.

Hildebaldus Episcopus & Cancellarius vice Willigisi Archicapellani recognovi. Dato VIII. *Kalend. Septembris, anno Dominicæ incarnationis* 985. *Indictione* XIII. *Anno autem Ottonis Tertii regnantis* II. *Actum Noviomago feliciter.*

Dat is:

O T T O

By Godts gratie Koning.

„ ALlen onsen getrouwen, tegenwoordigen
„ en toekomstigen, willen wy dat kon-
„ dig en openbaar sy, hoe dat wy door begeerte
„ en liefde onser wel beminde moeder Theofana
„ de Keyserinne, en ook by supplicatie onser ge-
„ trouwe luyden Eckbert, den eerwaardigen
„ Aarts-bisschop van Trier, en onsen neve Hen-
„ rik Hertog van Beyeren, aan onsen getrouwen
„ *Graaf Diederik*, al wat hy tot nu door onse gifte
„ als *beneficie* beseten heeft, tussen de twee water-
„ vloeden ofte rivieren, die men hiet *Liora* en
„ *Hisla in eygendom* gegeven hebben, met al het
„ toebehooren dat hy in 't selve beneficie van de
„ Koninklijke begiftinge tot nog toe als *usufruct*
„ genoten heeft: hebben hem ook gegeven al
„ wat hy, door onse Koninklijke vergunninge,
„ tot nog toe als *beneficie* gehouden heeft in het
„ Dorp *Sunnemere*, met alle de toebehorende pro-
„ fijten voortaan in vryen eygendom te houden.
„ Voort ook alle beneficie, die hy van onsen t'we-
„ gen tussen de twee vloeden *Medemelacha* en
„ *Chinneloſaxa Gemarchi* genaamt genoten heeft,
„ met alle 't gene daar aan kleeft, hebben wy hem
„ van gelijken in eygendom gegeven: Alsoo mede
„ alle *beneficie*, die hy van ons in het Dorp Texel
„ heeft genooten, met alle profijten die daar aan
„ vast zyn (uytgenomen het gene dat men in de
„ gemeyne spraake Huyslade noemt) geven wy
„ hem in 't geheel als eygen: als ook in de Graaf-
„ schappen, die genaamt worden Maasland, Kin-
„ nem, Texel. En op dat hy van dese goeden
„ vrye magt hebbe, die te vergeven, verwandelen,
„ of daar mede al te doen dat hem belieft, hebben
„ wy dit gebodt onser Autoriteyt doen beschry-
„ ven, en met onsen ring segelen, en self met onsen
„ eygen handtschrift onderteykent.

't Zegel van den Hoog-geroemden Heer en Koning Otto.

„ Ik Hildebaldus Bisschop en Cancellier hebbe
„ het in plaats van Willegijs den Oversten Capel-
„ laan over-sien. Gegeven den VIII. Kalend.
„ van September in 't jaar der Incarnatie ons Hee-
„ ren 985. in de XIII. Indictie. In 't II. jaar van
„ 't Keyserdom van Otto den III. Gedaan tot
„ Nimmegen saligelijk. Amen.

Dat desen Grave Diderik uyt Vriesland soude 19
oorspronkelijk sijn, is een misverstand, en onkunde van het geslagt van Gerolf den Vader van *Diederik I.* dewelke by Regino Abt van Prumien op het jaar 885. als gesant aan Keyser Carel van Godefrid den Norman gesonden, Grave van Vriesland genoemt werd, daar uyt sy dan willen beweren, dat dit een Vriese was, en sulks Diederik uyt Vriesland oorspronkelijk. Welken aangaande zy geweten, dat gene Chronykschryvers en melden, wie en van waar desen Gerolf oorspronkelijk geweest sy, en buyten Regino de Abt van Prumien by niemant gedagt en werd, als

by

by Melis Stokke in de oude Hollandſe Rymchronijk, daar hy ook Grave van Vrieſland genoemt werd, ſpreekt van gelijken Gifbrief by Arnulſt der Francen Koning, aan den ſelven Grave Gerolft anno 889. en ſulx ſoo veel vrouger als die van Carel de Simple, en ſijn ſoon Ludowijk gegeven daar in van het inkomen tot Suydherders-hage en andere plaatſen geſprooken werd; Melis Stokke verhaalt het ſelve aldus:

In dees Dirks tyden als ik vant
Was een Grave in Vrieſlant,
Die Gerolf met namen hiet
En wan, alſmen beſchreven ſiet
Aan Konink Aarnout van Vrankenland
Dat hy gaf Boſch Merſch en Sand
Dat ſijnen Graafſchap lag gelage
Tuſſen Rhyn en Zuytharders-hage, &c.

Deſe Gifbrief daar hy af ſpreekt is nageſchreven uyt een ſeer oude Chronyk op Franchyn met de hand geſchreven, in de Abdye van Egmond beruſtende, en by *Petr. Scriverius* in 't ligt gebragt, en luyd aldus:

ARNULFUS,

Divina favente Gratia, (Rex.)

20. *NOtum eſſe volumus omnibus ſanctæ Dei Eccleſiæ fidelibus, fidelibusque noſtris, præſentibus ſcilicet & futuris, qualiter quidam fidelis & venerabilis Comes noſter, nomine* Gerolfus, *Manſuetudinem noſtram deprecatus eſt, ut ei quaſdam res juris noſtri in proprium concederemus. Cujus petitioni libenter annuentes, ita fieri decrevimus: dedimus namque ei inter Rhenum & Suitharderſhage, in Comitatu ipſius, in locis Northa & Oſprehtashem nominatis, ſilvam unam, & terram arabilem unam: & in loco qui dicitur* Bodokenlo *Hobam unam: in* Alburch *quoque Hobas duas: & in* Hornum *Hobam unam: & in loco* Huni *vocato manſum* 1. *& in loco* Theole *manſum* 1. *& in* Aske *manſum* 1. *& quidquid ad eoſdem Hobas & manſos jure legitimeque pertinere videtur, cum curtilibus & ædificiis, mancipiis, campis, agris, paſcuis, pratis, ſilvis, aquis, aquarumque decurſibus, molinis, piſcationibus, viis, & inviis, acceſſibus & regreſſibus, quæſitis & inquiſitis, cultis & incultis, & cum univerſis appendentiis & adjacentiis, & finibus ad prefatas Hobas aſpicientibus. Et juſſimus ei inde hoc noſtræ Auctoritatis fieri Præceptum, per quod volumus, firmiterque jubemus, ut ante titulatus fidelis noſter de his omnibus ab hodierna die, & deinceps omni tempore, liberam ſecuramque habeat poteſtatem tenendi, donandi, vendendi, commutandi, vel quidquid exinde voluerit faciendi, abſque ullius impedimento. Et ut hæc Conceſſionis noſtræ Auctoritas firmior habeatur, & per futura tempora à fidelibus noſtris verius credatur, ac diligentius obſervetur, manu noſtra ſubter eam firmavimus, annuloque noſtro ſigillari quoque juſſimus.*

Signum Domini Arnulfi invictiſſimi Regis.

Aſpertus Cancellarius ad vicem Othmari Archicapellani recognovi & ſcripſi. Data pridie Nonas Auguſti, Incarnatione Dominî 1389. *Indictione* VII. *anno* II. *Regni Arnulfi piiſſimi Regis. Actum Franconoforth in Dei nomine feliciter. Amen.*

Dat is:

ARNOUT,

By Godts gunſt en gratie (Koning.)

„ KOnd zy allen geloovigen in de Heylige
„ Kerke Gods, en allen onſen getrouwen,
„ tegenwoordige en toekomſtige, hoe een ſekere
„ onſe getrouwe en eerweerdige Grave, met na-
„ men *Gerolf* onſe Goedertierentheyt gebeden
„ heeft, dat wy hem eenige dingen, die ons regte-
„ lijk toe-behooren, in eygendom wilden vergun-
„ nen. Wiens verſoek wy geerne hebben toe-ge-
„ ſtaan, en geordineert, dat het alſoo geſchie-
„ de: Want wy hem gegeven hebben tuſſen den
„ Rhyn en Suythardershage, in ſijn Graafſchap
„ in de plaatſen die *Northa en Oſprehtashem* ge-
„ naamt worden, een Boſch en een bouw-akker,
„ en in de plaatſe die Bodokenlo genoemt wort,
„ een hoeve, ook in Alburg 2. hoeven; en in
„ Hornum 1. hoeve, en in Huuy 1. manſe, en in
„ Theole 1. en in Aske 1. en al wat tot de ſelve
„ hoven en manſen regt en wettelijk mag toebe-
„ hooren, met de huyſen, ſchuyren, en gebou-
„ wen, dienſt-luyden, velden, ackers, wey-
„ den, beemden, boſſchen, wateren, en wa-
„ tervlieten, molens, viſſcheryen, wegen en
„ onwegen, toe-gangen en uyt-gangen, op ge-
„ ſogte en nog op te ſoeken, gebouwt en onge-
„ bouwt, met alle het aanhangende en by-han-
„ gende, en al dat tot de geſeyde hoeven behoort.
„ En hebben bevolen, dat hem daar van dit Ge-
„ ſchrift van onſer Majeſteyts believen gemaakt
„ werde, willende en begerende, dat de voor-ge-
„ melde onſe getrouwe, van deſen dag aan en
„ voort ten allen tyde vrye en volle magt hebbe,
„ om al het voorſeyde te houden, vergeven, ver-
„ koopen, verwiſſelen, of al wat hy daar mede
„ ſoude willen doen, ſonder yemandts verhinde-
„ ring. En op dat de kragt van deſe onſe vergun-
„ ninge te vaſter gehouden, en in 't toekomende
„ van onſe getrouwen te ſekerder gelooft en te
„ neerſtiger onder-houden worde, hebben wy
„ deſen met onſe handt onderſchreven, en belaſt
„ met onſen ring te zegelen.

't Zegel van Heer Aarnoud den onverwinnelijken Koning.

„ Ik Aſpert Cantzelier heb het overſien en ge-
„ ſchreven voor Otmaar den Aartscappellaan.
„ Gegeven dags voor de Nonas van Auguſtus
„ in 't Jaar van de Incarnatie ons Heeren 1389.
„ de VII. Indictie, in 't 11. Jaar van 't rijk des
„ ſeer godtſaligen Arnulfs. Actum Frankford
„ in den name Godts ſaliglijk. Amen.

Digitized by Google

21 Daar uyt dan te ſien is, dat Suydherdershage niet volgens gevoelen van Janus Douſa Suyderwoud geweeſt is een Dorp in 't Eyland van Marken omtrent Munnikedam, aan de Zuyderzee gelegen, maar een Landſtreeke in Weſtvrieſland, niet het geene voor Noorthollandt van ouds gehouden is, maar Weſtvrieſland eygentlijk alſo genoemt, het welk beweſten van Ooſtvrieſlant naaſt gelegen is, als Dokkum, Staveren, &c. ende Stad en Landſtreke van Embden; ſo dat Suydherdershage hier beduyd een boſch, alſoo genoemt omtrent de Stad Norden in 't Graafſchap van Embden gelegen, welke Landſtreeke tegens Ooſtvrieſland aangelegen altoos een Graafſchap op ſig ſelven geweeſt is, en ſedert dat het Keyſerrijk van de Francen aan den Saſſen is overgegaan, by deſelve Keyſeren is aangeſlagen, en gehandhaaft, dewelke hare byſondere Graven daar over geſtelt hebben, om daar door het Neder-Saxen te bemagtigen, gelijk het Graafſchap van Embden als nog onder het Keyſerrijk te Leen behoort. Sodanigen Grave is ook deſen *Gerolf* geweeſt, in dien ſin Grave van Vrieſland genoemt, om dat het een gedeelte van Vrieſland is. Het welk waarſchynlijk geenen Vries en is geweeſt, als met de Vrieſen in geduyrigen Oorlog ſijnde, en geſtelt van en voor die gene die het ſelve ſogten te bemagtigen.

22 Of nu deſen Geerlof de Vader is geweeſt van *Diederik de I.* Grave van Holland, is niet ſeker, alhoewel tegens de ſaake niet en ſtryd, maar dan moſt hy een Gentenaar geweeſt ſijn, en geenen Fries, om dat wy hier naar klaar ſullen aanwyſen, dat *Diderik* het zy de 1. of de 2. ſijn Vader en Moeder en hy ſelft een Gentenaar en ſulx een Vlaming en geenſints een Vries geweeſt is. Dat hy geen Vries geweeſt is, of heeft kunnen weſen, blykt, dat deſe Graven van dit Vrieſland, eygentlijk Weſtvrieſland, altoos tegen de Vrieſen hebben geoorlogt, en van buyten ſijn aangekomen; dat ook in geene Vrieſſe Chronyken ofte jaarbouken van deſen *Geerlof* enig gewag gemaakt werd. Of hy nu de Vader van deſen *Diderik* geweeſt zy, is (ſeggen wy) onſeker. Immers de Rymchronyk ſpreekt het ſelve tegen in den eerſten ophef, als hy ſeid.

In dees Dideriks Tyden als ik vant
Was een Grave in Vrieſlant,
Dier Gerolf by namen hiet. &c.

Soo werd hy daar geſteld naar en onder deſen *Diederik*, en alſmen de gemene tijdrekening van de oude Chronyken ſal volgen, ſoo kan hy de Vader van den eerſten *Diderik* niet ſijn, die hier eerſt in 't jaar 889. bekent werd, daar *Diderik* al in 't jaar 863. als Grave van Holland werd ingevoerd, dog volgens onſe tydrekening, dewelke den I. Grave van Holland wel 60. jaren later nemen, ſoude het wel t'ſamen gaan, en wel kunnen weſen, dat deſen *Geerlof* Caſtelein van Gent door toedoen van den Keyſer en Koning van Vrankrijk, aan dewelke deſen *Diderik* en ook de Koningen van Vrankrijk, door Huwelijken verknogt ſijn geweeſt, al daar als Stadhouder en Grave tegen de Rebelle Vrieſen is geſonden geweeſt, en mogelijk daar uyt is voort gekomen, dat ſy deſen Grave *Diederik* uyt Vrieſland hebben willen t'huys brengen; Wat daar van zy het blykt altoos klaar dat hy geen Vries en is geweeſt, uyt de Rymchronijk, daar hy voor een onbekenden vremdeling bekent ſtaat; dog daar ſtaat by dat hy ſonderen kinderen ſtierf, het welk ſoo vaſt niet en gaat, om dat hy aldaar niet bekent en was, en gelijk als andere Veldoverſten en Stadhouders aldaar van buyten was geſonden. Is hy de ſoon niet geweeſt, immers is hy van de naaſte magen geweeſt, om dat den ſelven Rymchronyker verhaalt, dat hy ſijn naaſte en enigſte erfgenaam geweeſt is. Dit ſijn de woorden.

Deſen Gerlof die haar Grave hiet,
Men vind van hem anders niet,
Dan hem gaf te Vranken voerden
Konink Aarnout, dat myne woerden
Hier te voren hebben ontbonden,
Ligte hy ſtarf in ſijnen ſtonden
Sonder kint, en onſe Graven
Worden Heer van ſijnre Haven,
Want ikker anders niet of vernam,
Wat hy was, of wat van hem quam.
Dan ſijne Hantveſte t'Egmonde,
Wilen lag in onder ſtonde.

Dat ook deſen *Diderik* niet uyt Vrieſland overgekomen kan ſijn, wyſen de ſaaken ſelf genoug uyt, en is een kennelijke ſaak, dat wy ter ſake van het inhalen van den Grave van Holland, daar ſy tegen waren, terſtond en met den aanvang van het Graafſchap geduyrige en ſware Oorlogen met deſelve gevoert hebben. Hoe kan dan deſen Graaf *Diderik* uyt Vrieſland gekomen ſijn. *Statim initio Comitatus*, (ſeid *Iſaac: Pontanus, diſcept: Chronograph:*) *cum Friſijs, utpote hoſtibus & qui Imperium Comitum agnoſcere renuebant, bellis aſſidue certatum eſt*; en is daar van genoug in de Hiſtorien bekent.

Als onder anderen dat de Hollanders en Vrieſen den ſelven *Diderik* verdreven, tot dat hy wederom met magt in het Land gebragt wierd, volgens tuyg van *Johann: Gerbrandi Chronic. Belgic. lib. 6. cap. 3.* en de Hollandſe *Chronyq. diviſ. 4. cap. 8.* gelijk ook de Vrieſen den tweden Grave *Diederik* niet en hebben willen erkennen, en twee ſware ſtryden tegens hem hadden, daar hy eintelijk de overhand kreeg. Sie den ſelven *Johann. Gerbrandi. lib. 7. cap. 2.* en de oude Hollandſe *Chronyq. diviſ. 5. cap. 4.* Met Aarnout de derde en was het niet beter, dewelke ſoo deſelve *Chronyq. diviſ. 6. cap. 1.* uyt *Joann. Gerbrandi. Chronic. lib. 8. cap. 1.* van den aanvang tot den eynde toe betuygt, met den Weſtvrieſen in Oorlog was.

23 Om dit werk wat beter glimp te geven, hebben ſy Medenblik den ſtoel en ſetel van Radbout, den laatſten Frieſen Koning erdigt, dewelke van Karel de Grote, in den jare 775. uyt ſijn Ryk verjaagt, ſig tot Medenblik ter neder ſoude geſet hebben, de eerſte en oudſte plaats in Noortholland

Digitized by Google

holland, ofte West-vriesland, alsoo genoemt van den ommegang, dewelke dese Inwoonders met den Friesen gehad hebben, met welken Radbout Oost-en West-vriesland, met het tusschen beyden gelegen Meer Flevum, het welk doen nog geheel nauw aan den anderen paalde, soude verdeelt sijn geworden. Van desen Radbout souden dan de verder West-friese Koningen voort gekomen sijn, dewelke by Martinus Hamcom. in 't spel gebragt werden. Als eerst was Gondobald, dewelke door den Franken, na dat sijn Vader uyt het Ryk verdreven was, enig besit van Landen in West-vriesland soude verkregen hebben, dewelke uit Theodoricus sijnen Soon, eenen Gerolph soude hebben nagelaten, dewelke de Vader soude sijn geweest van Diderik den I. Grave van Holland, den Broeder van Walgarius, ofte Walgerus den Grave van Theisterbant. Dit gaat immers vast, de West-vriesen moesten ook een Koning op haar selven hebben. Maar Johan. Gerbrandi, Chronic. Holland, lib. 2. Cap. 22. ende onsen Nederduytsen Verbootser divis. 2. Cap. 27. maakt het nog beter, dewelke voor waarheyt verhalen, dat in het jaar 300. West-vriesland eerst is bewoont geworden van vyf Heeren ende Edelen, als eerst van Koning Dideric, daar Radboud sijnen oorsprong van heeft, dewelke den Stigter van Medenblik soude geweest sijn. Den tweden was Gerardus uyt den Woude, dewelke sijn woonsté in het Dorp Opdijk begreep. Den derden was Rolland van Weerniſſe, dewelke het sterke Slot in Wildenes gebout heeft; den vierden was Kemir, of Kenne-Heikens Soon van Bennebrouk, alwaar hy hem ter neder sette, en den vyfden was Adelbold van Winsel, dewelke in het Dorp Winkel verbleef. Dese regeerden met malkander dit West-vriesland omtrent 150. jaar, van het jaar 300. tot het jaar 452 toe. Wat dese goede Heeren in hunnen tijd hebben uytgeregt, weet men niet te seggen. Martinus Hamcom weter nog iets van by te brengen, dat in 't jaar 332. als Diderik de eerste van de vyf, sig selven de naam van Koning wilde geven, de Friesen 't selve niet en mogten lijden, en door haren Overſten Haro, sijnen Neve, hem sodanig deden benauwen en vervolgen, dat hy hem selven moste overgeven, ende gedwongen wierd, hem met den tytel van Graaf te vreden te houden, gevende hem tot een Wapen vier Matelieve-blaatjens in een nedergaande witte baar, op een blauw veld. Maar waar blyven nu Geerlof, en Diderik met sijne Soonen Walgard, den Grave van Teisterbant, en Diderik den I. Grave van Holland, die soo veel later quamen; de Koningen Dibbald, Heerlem den Stigter van Haarlem, Valk, den Stigter van Valkenburg, en Koning Ridsard Elinus, ofte Aurindulius, Eseloor, den verdigten stigter van het Kasteel en Slot tot Voorburg, dewelke by Martinus Hamcom voor de eerste en laatste Koningen van West-vriesland gestelt werden, sonder dat men weet op welke tijd sy geleeft hebben, of wat sy uytgeregt hebben. Dit is immers wel rond geschoten, en was wel de pyne waard, dat den Geleerden Janus Dousa so veel moeyten dede, om desen Walgard Grave van Teysterbant, waar het mogelijk tot Grave Dideriks Broeder te bewaarheden. Maar waar is dan desen Diderik de I. Grave van daan gekomen, indien hy nog uyt Aquitanjen, ofte Gasconjen, nogte uyt Vriesland voortgekomen is, wat raad daar toe?

Het waarschijnlijkste, dat wy kunnen uytvinden, is, dat de jonger Sonen van de Graven van 24
Vlaanderen haar fortuyn soukende, onder deselve eenen *Diderik* bekent is geweest, een Soon van de Graven van Gent, die hem selven ten tyde dat alhier alles door de Denen en Normannen verwoest was, hier na toe begeven heeft, eerst in Zeland, daar al voor die tijd de Graven van Walcheren bekent waren, en daar na in Zuyd-Holland, of so hy een Soon was van Gerolf Stadhouder van West-vriesland, als sommige menen, van daar naar Dordregt is overgekomen, nemende sijn verblijf plaats tot Flardingen, in een seer klein gebied, daar van hy ook Grave van Flardingen genoemt is geweest, als te sien by *Ian: Douſ. Annal. Holland. lib.* 6. het welk allenxkens voort en voort is uytgebreid tot aan de grensen van het stigt van Utregt, daar een Dorp gelegen heeft dat Holland genoemt werd, waar van breder hier voor, over de naamreden van Holland, daar van den titel van Graven van Holland soude voort gekomen sijn, en die naam over 't gehele Landschap aangenomen en behouden is, sedert dat *Diderik* de V. van dien naam hem selven by seker handvest van den jare 1083. *Hollandenſium comes*, Grave van Holland, heeft laten noemen; welke handvest by *Ian. Douſa. Annal. Holland. lib.* 6. is ingelyst. Daar van *Willem Heda* Præpoost van Aarnhem tuygd, dat hy onder de oudheden van de Abdye van Egmond de eerste uytgift gesien heeft. Sie verder *Petr. Scriver*, in sijn Oud-Batav. onder *Dirk* I. en in sijn toetsteen op het Goudse Chronijkjen pag. 221. daar hy duydelijk aanwyst, uyt *Meyer. Annal. Flandr. lib.* 2. op het jaar 977. en vander Linden in sijn beschryvinge van Dendermonde *lib.* 3. *cap.* 3. dat *Diderik* en *Aarnout* Gentenaars sijn geweest. Het geeft ook een grote bewysreden, dat de Graven van Holland by na het selve Wapen voeren met die van Vlaanderen, sijnde een swarte opspringende Leeuw in een verguld-veld, dat de Graven van Holland in een Rode-leeuw op een verguld veld verandert hebben. Het welk by *Ioann. a Leyd. Chronic. Belgic. lib.* 6. *cap.* 6. te onregt van den Princen van Aquitanien gesogt werd. Sie mede wat wy verder in de jongste beschryving der Stad Leyden hebben verhandelt pag. 372.

Wanneer nu dese Graven hunne Regering 25
begonnen hebben, daar in sijn het de schryvers nog niet eens; volgens de meininge van de oude Chronykers soude sulx geschied sijn in 't jaar 863. en sulx ruym twintig jaar na den laatsten overval der Denen en Normannen so sy seggen. Dog het komt dese meester-schryvers op een jaar of ses niet aan, want desen *Diderik* die al bejaart moste wesen, eer dat hem soo een grote saak mogt toevertrouwt werden, heeft volgens haar schryven 40. jaar, en den tweden die ook in de wiege geen Grave van Holland konde gemaakt werden, soude geregeert hebben den tijd van 85. jaar, en sulx t'samen dit Graafschap bekleed hebben den tijd

Digitized by Google

van 125. jaar. *a Calculatores.* By de *Annales Fuldenſes, Regino,* en andere Schryvers van dien tijd werd klaar aangeweſen, dat dit land nog tot het het jaar 885. van de Denen en Normannen is overvallen en verwoeſt geworden, het welk indien het waar is dat de inſtellinge van het Graafſchap van Holland 40. jaar na de Normanſe verwoeſting geſchiede, dan veel beter met onſe ſtellinge van 't Jaar 923. overeenkomt.

Willem Heda in ſijn beſchryvinge van de Biſchoppen van Utregt onder Hungerus de XI. Biſſchop, nader beveſtigt by Janus Douſa, en jongſt by Petrus Scriverius in ſijn Grootwerk over de Graven van Holland by Pieter Soutman uytgegeven, komen daar in de waarheid nader, en werd by deſelve met onfeilbare omſtandigheden beveſtigt, dat dit Graafſchap niet in 't jaar 863. maar in 't jaar 123. en ſulx wel t'ſeſtig jaar later als het gemeen gevoelen, geveſtigd en ingeſtelt is, en dat de Giſbrieven daar op deſelve Schryvers haar meninge willen vaſt maken, niet by Carel de Kaluwe ofte Lodewijk des Godvrugtigen tijden, maar by tyde van Carel de Simple en ſulx veele jaren later ſijn gegeven. Daar uyt dan de twe Dirkken noodſakelijk in een geſmolten moeten werden, alſoo wy geen raad met den I. Diderik en weten, waar hy van daan gekomen ſoude ſijn, ſo dat wy veel gevouglijker de twede voor den eerſten Diderik, en ſulx voor een en den ſelven Diderik moeten nemen, die ook op veele plaatſen by andere den I. Grave van Holland genoemt werd, en 't gene daar van werd geſchreven op geen anderen te paſſen is. Sie den ſelven Pieter Schryver onder Dierk den I. en II. en in ſijn toetſteen op het Goudſe Chronyxken pag. 218. Jan. Douſæ Annal. Holland. lib. 5. & lib. 8. ſub Diderico. I.

26 Op het nader onderſouk van welke ſake bevinde, dat deſen Diderik getrouwt geweeſt is met een dogter van den Duytſen Keyſer Otto de II. uyt ſijn twede Huyſvrouw, Utilhaid genaamt, volgens tuyg van *Octavius de Strada. Genealog. & ſerie Auſtriæ Ducum, Archiducum, Regum & Imperatorum in Ottone II. Aliam, inquit, Vxorem e familia Marchionum Auſtriæ habuit Otto, quæ ei peperit Vtilhaidim Vxorem Theodorici primi Comitis Hollandiæ.* Dat is, „ Otto heeft nog een an„ dere Huyſvrouw gehad, uyt den Huyſe der „ Markgraven van Ooſtenrijk, die hem gebaart „ heeft Utilhaid, getrouwt met Diderik de I. „ Grave van Holland.

Daar by mede klaar blijkt, dat hier *Diderik* de I. Grave van Holland genoemt werd, die by de andere de twede was, met dat deſe Keyſer *Otto* II. eerſt in 't jaar 983. overleden is.

En by den ſelven Octavius de Strada (dat ook by andere werd beveſtigd) werd onder Henricus Auceps, dat is de Vogelaar, alſoo genoemt, om dat by ſoo groten liefhebber van de jagt was, geleſen dat *Geberg* de dogter van den ſelven Kaiſar Henrik, en ſuſter van Otto de I. met Lodewijk de ſoon van Karel de Simple getrouwt geweeſt is. Soo dat Otto de II. deſen Dideriks Schoon-vader, Otto de Groot-vader, en Ludowijk Karel de Simples Soon, die met Otto des I. Suſter getrouwt was, ſijn oud Oom geweeſt is. Daar uyt dan vaſtelijk te beſluyten is, dat den 1. Gift-brief by Karel de Simple, ten behouven van Diderik ſijnen Neve vergunt is, mogelijk wel enige jaren vrouger als d'ander, dog evenwel by ſijnen tijd, want Karel de Simple leefde tot het jaar 928. en ſo ſommige tellen tot het jaar 933. Ende den tweeden Giftbriet die ſy nergens aan eenen Lodewijk na waarheid kunnen toepaſſen, (want Lodewijk den Stameler de ſoon van Karel de Kaluwe quam eerſt in 't jaar 879. in ſijn Vaders plaats,) is ontwyfelijk by Lodewijk de ſoon van Karel de Simple, deſen Dideriks Oud-oom, aan hem vergunt. Van dewelke Willem Heda in Hungero Epiſcopo XI. wel duſdanig ſchrijft, *Legitur in vita Ludovici filii Caroli Simplicis, qui Gerbirgam Sororem Ottonis I. duxit in uxorem, quidem Theodricus Comes magno fuiſſe in precio, circa annum Domini DCCCCLII. in Belgica, quam hunc Theodoricum ſecundum credideriim.* Dat is, in het leven van Ludowyk de ſoon van Carel de Simple, dewelke met Girberg des Kaiſers Otto de I. Suſter trouwde, werd geleſen van eenen Grave Diderik, die omtrent het jaar 952. in Holland in grote agtinge was, dien ik voor deſen Diderik den II. houde. Dus verre den ſelven. Dog hy en heeft niet geweten, dat deſen Ludovic deſen Dideriks Oud-oom was, of dat hy met de dogter van Otto de II. getrouwt is geweeſt.

Het welk dan met de ſaak en met de tijd-Rekening beter over een komt, als onſe andere Meeſters hebben kunnen uytcijfferen.

Wy ſullen dan de Gif-brieven ſelf voortbrengen, en ſien wat daar op meerder ſtaat aan te merken. Deſe Gift-brieven van Karel en Lodewijk, werden ons uyt een ſeer oud met de hand geſchreven boek nageſchreven vertoont, by Ian. Douſa. Annal. Holl. lib. 5. en Petr. Scriv. in ſijn groot werk op de Graven van Holland, by Pieter Soutman uytgegeven, ende vertaalt by Mr. Pieter Brugman, in ſijn oude en nieuwe Beſchryvinge van Holland, onder Diderik den I. Ik ſegge *na geſchreven*; om dat het eerſte oud-eygen by niemand mijns wetens geſien is; by Joann. a Leydis in ſijn Chronic. Belg. lib. 6. Cap. 5. 6. en den ouden Hollandſchen Cronijk-Schryver Diviſ. 4. Cap. 9. 10. werden deſelve Brieven mede verhaald, dog anders en met verſcheyde bygelapte woorden verandert. Deſe luyden aldus:

KAROLUS

Divina propitiante clementia, Rex Francorum.

Regalis Celſitudinis eſt, fideles noſtros donis multiplicibus honorare: Idcirco notum fieri volumus omnibus fidelibus Sanctæ Dei Eccleſiæ, præſentibus ſcilicet atque futuris, quomodo adiens præſentiam noſtram Hagano *venerabilis Comes expetiit à Manſuetudine noſtra dari fideli noſtro, nomine* Theodorico, *quædam res:* Eccleſiam *videlicet* Ecmunde, *cum omnibus ad eam jure pertinentibus, à loco qui dicitur* Suithardershage *uſque ad* Fortrape & Kinnem. *Cujus petitionem benigne (ut decebat) ſuſcipientes, concedimus præfato fideli noſtro hæc omnia ex integro cum mancipiis, quæ ſi-* 27

tis

tis & inquirendis, pratis, silvis, pascuis, aquis sive aquarum decurrentibus. Precipientes quoque jubemus, ut sicut reliquis possessionibus, quibus jure hereditario videtur uti, ita his nostri muneris largitate rebus impensis valeat secure omni tempore vite sua frui ipse, & omnis ejus posteritas. Unde & hoc Preceptum nostra Clementia super his ei conscribi jussimus: per quod precipimus atque mandamus, ut libere *hec omnia teneat atque possideat: habeatque potestatem de his juxta libitum suum ordinandi seu faciendi, Deo in omnibus propitiante, & nemine inquietante. Et ut hoc nostra largitionis munus per succedentia tempora firmius habeatur, & intentius observetur, manu propriâ subter firmavimus, & annuli nostri impressione jussimus sigillari.*

Signum Domini Karoli glorioſiſſimi Regis.

Hagano notarius ad vicem Rotgeri Archiepiscopi summique Cancellarii recognovit. Datum anno Domini DCCCLXIII, XVII. *Kalend. Julii, Indictione* XI. *Anno* XXX. *regnante Domino Karolo Rege, redintegrante* XXV, *largiore vero hereditate indepta. Actum Pladella villa feliciter, Amen.*

Dat is:

KAREL,

By der gratie Gods Koningh der Franken.

„ WAntet onſe Koninklijke Hoogheyt be-
„ taemt, dat wy onſen lieven ende getrou-
„ wen met meenigerley giften ſullen eeren ende
„ verweerdigen: So willen wy dat het allen gelovi-
„ gen in de H. Kercke Godts, die nu zyn ende na-
„ maals ſullen weſen, kondig zy, hoe voor onſe
„ tegenwoordigheydt verſchenen is de eerweer-
„ dige Graef *Hagano*, biddende onſe Goedertie-
„ rentheyt, dat wy aen eenen getrouwen, met
„ namen *Diederick*, eenige dingen wilden
„ geven, te weten *de Kercke tot Heemunde*,
„ met al datter rechtelijck toe-behoort, van die
„ plaets af, diemen heet *Suytharders hage tot Voor-*
„ *trapen ende Kinnem toe*. Wiens bede wy goede-
„ lijck (als recht en billick was) ontfangende, gun-
„ nen en geven onſen ghetrouwen voor-genoemt
„ al het voorſeyde in't geheel, met den dienſt-luy-
„ den die nu zijn ende naemaels weſen ſullen, met
„ beemden, bóſſchen, weyden, wateren ende
„ water-vlieten. Ende gebieden, gelijckerwijs
„ hy ſyne andere goederen in erf-recht beſit, dat
„ hy oock alle den tijdt ſijns levens hy ende ſijn
„ nakomelingen deſe onſe milde gifte geruſtelijck
„ ghebruycke ten eeuwighen dagen. Ende tot
„ dien eynde hebben wy dit onſer goedertieren-
„ heydts Gebodt doen ſchrijven, mits dien ge-
„ biedende, dat hy alle deſe dingen vryelijck hou-
„ de ende beſitte, oock macht hebbe daer met te
„ doene dat hem belieft, Godt in alles helpende,
„ ende niemandt moeyelijck oft hinderlijck zijn-
„ de. Ende op dat onſer miltheyts gifte in vol-
„ ghende tyden dies te vaſter ſijn ende preciſer
„ onderhouden werde, hebben wy dit onder aen
„ met onſe eygen handt beveſtight, ende bevolen
„ met onſes Ringhs afdruckſel te ſegelen.

't Segel van den Heer Karel den hoogh-geroemden Koningh.

„ Over-ſien by den Notaris Hagen in ſtede van
„ Rotger den Aerts-biſſchop ende opperſten
„ Cantzelier. Datum in 't jaer ons Heeren
„ DCCC LXIII. den XVII. Kalender van Ju-
„ lius, de IX. Indictie, in 't XXX. jaer der re-
„ geeringe van den Heer Koningh Karel:
„ zijnde het XXV. van herſtellinge, ende na de
„ gekregene breeder erffeniſſe. Actum in 't
„ dorp Bladele ſalighlijck: Amen.

Den tweden Gift-Brief werd by den ſelven Joann. a Leydis aldus vertoont Chron. Belg. lib. 6. cap. 5.

LODEWICUS.

Dei Gratia Rex.

NOtum ſit omnibus fidelibus noſtris, *tam preſentibus quam futuris, quod dilecta conjux noſtra* Hemma *Regina adiens noſtra Celſitudinis preſentiam humiliter deprecata eſt, ut cuidam noſtro fideli, ſcilicet* Theodorico *Comiti, Foreſtum* Waſda *in eodem Comitatu, cum pratis, aquis, terriſque aratoriis, exitibus & regreſſibus, cumque rebus pertinentibus ad predictum foreſtum per integrum noſtro daremus Precepto. Cujus petitionibus (dignum prout eſt) faventes, predicto Comiti predictum damus atque largimur Foreſtum: ut habeat, teneat, poſſideat, ſuis cum ad ſe pertinentiis, tam ipſe quam heredes, ſeu cui ipſe, ſuique heredes vendere vel mancipare voluerint, ſine omni contradictione. Et ut firmius maneat inconvulſumque ſervetur, hoc ei Preceptum fieri juſſimus, & manu propria ſubter firmantes, annulo noſtro juſſimus ſigillari.* 28

Signum Domini Lodewici glorioſiſſimi Regis.

Gezo Cancellarius ad vicem Domini Othildrici Archiepiſcopi ſummique Cancellarii recognovit & ſubſcripſit. Datum anno Domini D CCC LXVIII. *Idibus Aprilis, regnante Domino Lodewico anno* XVI. *Indictione* XII.

Dat is.

LODEWICUS.

By Godts gratie Koningh.

„ BEkent zy allen onſen ghetrouwen, ſoo
„ teghenwoordigen als toekomſtigen, dat
„ onſe lieve huys-vrouwe de Koninginne *Hem-*
„ *ma*, voor onſe Majeſteyt verſchynende oot-
„ moedelijck gebeden heeft, dat wy aen eenen
„ onſen ghetrouwen, te weten den Grave *Die-*
„ *derick*, met onſe Brieven in 't gheheel wilden
„ geven het Foreeſt *Waſda* in 't ſelve Graeffchap
„ ghelegen, met alle de landen die men weyden
„ ende ploegen magh, met de wateren die 'er in-
„ waerts ende uytwaerts loopen, ende alles wat

tot

„ tot het voor-seyde Foreest behoort, Wiens bede
„ wy (als redelijck is) gunstelijck aennemen,
„ ende den gheseyden Grave het gheseyde
„ Foreest geven ende schencken, dat hy 't hebbe,
„ houde, en besitte, met al sijn toe-behooren,
„ soo hy als sijn erfgenamen, of wien hy of sijn
„ erfgenamen het selve sullen willen verkoopen,
„ of te leen geven, sonder eenigh tegen-spreken.
„ Ende op dat vaster blijve ende ongheschent
„ onder-houden werde, hebben wy belast, dat
„ hem Brieven van dit ons Bevel gegeven wer-
„ den, die wy oock met onse eygene handt be-
„ vestight hebben, ende bevolen met onsen
„ Ringh te segelen.

't Seghel van den Hoogh-geroemden Heer Koningh Lodewijck.

„ Gezo de Cantzelier heeft het oversien ende on-
„ der-schreven, voor den Heer Othildrick den
„ Aerts-bisschop ende Opper-cantzelier; Da-
„ tum in 't jaer des Heeren D CCC LXVIII, op
„ de Idus van April, in 't XVI. jaer des Rijcks
„ van den Heer Koningh Lodewijck, in de
„ XII. Indictie

Het Afschrift van de eerste Giftbrief seid:

29 CAREL] Dat dit Carel de Kaluwe niet wesen en kan, maar van Carel de Simple te verstaen is, werd hier voor ten genougen aengewesen, ende mede bevestigt by *Jan Dous. Annal. Holland. lib. 6. Petr. Scriv. Oud Batav. Francisc. Gareus Brabant. Chron. in Carolo Simplice. Eynd. Chron. Zeland. lib. 2. cap. 3.* ende by *Willem Heda. Histor. Episcop. Ultraject. sub Hungero XI. Ubbo Emmius.* in het 5. Bouck van sijn Friese Historien.

Waar van wy de woorden van Willem Heda, om de merkelijke omstandigheden van de instellinge der Graven van Holland, goedgevonden hebben hier in 't geheel in te lyven.

Satis declaratum est, qualiter Provincia Rheno adjacentes per Romanos anteà sub Prafectis sive Præsidibus & Legatis administrata sunt, etiam usque ad Imperii declinationem. Et qualiter posteà in potestatem Regum Francorum devenêre: & usque ad adventum Barbarorum & alienarum gentium per Francos gubernabantur, Frisiis & inferioribus Saxonibus tempore intermedio irruptionem frustrà tentantibus. Francs verò, dum posteà mutuâ internecione sese affligunt, & idcirco solitis potentiæ viribus exhausti bene parta amodo tutari non valent, vastatæ atque indefensæ Provinciæ liberaliter sunt concessa illis, qui animos habebant acquirendi, seu hostes prosligandi atque eas defendendi, cum largientibus nulla ibidem demeretur potestas aut imperium, quæ ipsis nulla fuit. Sed mihi anni, & tempora & origo ipsorum Comitatuum male videntur quadrare. Quamvis enim non sit dubium, quin ipse Theodoricus Princeps fuerit alis sanguinis, & militiâ insignis, armisque potens, ita ut propter egregia facinora omni laude dignus celebretur: Quem ab ipso Theodorico illustri Comite, qui consanguineus Caroli Magni, & ejus temporibus per Frisios in Saxoniam & Pannonias exercitum formidabilem duxit, descendisse credam: & majores suos etiam ante tempora Caroli Calvi in his regionibus aliqua possedisse, ubique fuisse potentes, & descendisse a Principibus, qui dicebantur corruptè de Guienna, rectius verò de Vienna, urbe Allobrogum, vicina Lugduno. Nam legitur quidam Theodoricus Comes fuisse cubicularius Ludovici Balbi, filii Karoli Calvi & ejus filii successoris, qui multas fecit contra Nortmannes expeditiones, & auctoritate contendebat cum Bosone fratre Richildis secundæ uxoris Karoli Calvi, qui Viennam occupaverat, coactus sese dedere, Theodorico verò concessit ipse Ludovicus Balbus Comitatum Augustodunensem testamento, quem cum Bosone commutavit pro certis Abbatiis illic consistentibus. Quod autem Princeps Vienna fuisse potuerit, satis alludit, quod Ecclesia ipsa Viennensis (quæ jam provinciæ ascribitur metropolis) valde solemnis, prout nobis illic existentibus ostensum est, hac nostra ætate eisdem utitur insigniis, quibus Comites Hollandiæ; hunc ergo posteriorem Theodoricum dixerim patrem Theodorici primi Comitis, qui Abbatiam Egmondensem in beneficium obtinuit. Nec opus est eos avitis & falsis saltem titulis adornare, quos propria facta ita illustrarunt, ut præstent suis majoribus. Constat enim ipsum Theodoricum & sequaces suos nedum limites fortissimè fuisse tutatos contra Barbarorum incursiones, sed ampliasse, religione præcelluisse, populosque subjectos placidè & in summâ justitiâ aliquandiu rexisse, & Imperatoribus tam Græcis quàm Latinis ac Regibus, conjugiorum necessitudinibus fuisse conjunctos. Unde mihi satisfacere nequeo, ut credam, eos ab antiquis Francorum Regibus Merovæis descendisse, & in Aquitaniâ dominatos ac Ludovico Pio filio Karoli Magni bella intulisse: sive precibus Haganonis aliqua possessione per Carolum Calvum donatos, vel ipsi Haganoni attinuisse, considerata saltem temporum serie. Nam Ludovicus Pius Aug. ante Imperium Aquitaniæ quietè satis præfuit, nec jam promoto ad Imperium nulla turbatio, nisi forsan per proprium filium Pipinum emersit; nec aliquem, qui vocetur Theodoricus, legimus conscium fuisse, aut ad Aquitaniam aspirasse, licet filia Theodorici Comitis Matricensis per Ludovicum patrem Pipino desponsata sit. Is Comes tamen alibi nominatur Theutbertus, Harmigarda quoque prima uxor ipsius Ludovici Pii, cujus filiam minorem Hiltegardam volunt Theodorico patri Theodorici primi Comitis nupsisse, fuit filia Nigrani Comitis, clarissimis orta natalibus, non autem soror Haganonis, ut Johannes Beka astruere videtur; Haganonis etenim neque sub Carolo Magno, neque sub Ludovico Pio vel Karolo Calvo Augustis, aut Ludovico ejus filio ulla apud Scriptores invenitur mentio, sed solum apud Abbatem Urspergensem in Chronicâ suâ recitatur de Haganone quodam ex mediocribus elevato, ubi de Carolo Simplice Rege Galliarum, Ludovici seu Lotharii filio, nepote Karoli Calvi tractat, qui quinquennis Anno DCCCXCVII. creatus Rex fuit. Sed nec Iudith secunda uxor ipsius Ludovici Pii, mater Karoli Calvi, soror fuit ipsius Haganonis, ut puta quæ filia erat Welpii nobilissimi Ducis Baioariorum. Audiatur quoque ipse Abbas & Historiographus Gallus apud ipsum introductus, ita scribens de isto posteriore Karolo: Cumque jam ferè totum colligeret regnum, cœpit quendam Haganonem ex mediocribus extollere, & supra omnes

Prin-

Principes diligere, adeò ut magnatibus quibusque procul absistentibus ipse regio lateri solus hæreret, multaque Regii juris ad suum jus torqueret. Unde primates indignati, cùm nullatenus possent eum ab illius dilectione avertere, quærebant illum de Regno abjicere, Rupertumque Ducem, fratrem Oddonis, Regem constituunt, quem Carolus in prælio occidit. *Testatur quoque inter Principes, qui a Rege propter Haganonem defecerant, primos fuisse Henricum Ducem Saxoniæ, atque istum Rupertum, qui indicto conventu Aquisgrani, continue secus fores Regii cubiculi manentes, quotidie egressum Regis à penetralibus aulæ præstolabantur; Cùm verò nullum eis à Rege responsum per dies quatuor daretur, Henricus id molestissimè ferens, dixisse fertur; aut Haganonem quandoque cum Karolo regnaturum, aut Karolum cum Haganone ad mediocritatem rerum deventurum: & indignatus inconsultò recessit. Henricus iste tandem ad Imperium promovebatur, circa annum Domini* Decccxx. *Karolus verò Simplex post quinquennalem incarcerationem obiit Regni* xxxvi. *ætatis verò* liv, *& Salutis* Decccxxxiii. *anno, cum eo adhuc puero administrasset regnum Oddo tutorio nomine per annos* xiii. *Secundum ergo historicam veritatem, Donatio de Monasterio Egmondensi & cæteris locis ad illud pertinentibus, à loco qui dicitur Zuitherders-Hage usque ad Fortrapa & Kinhem sive Kuthen ab hoc Karolo Simplice aut fratre ejus, & alia donatio de Silvâ Wasdâ & Zelandiâ in Comitatu eodem cum pratis & aquis terrisque exitibus, &c. à Ludovico filio Lotharii anno* Dccclxxv. *defuncto, vel Ludovico Rege Alemaniæ filio Arnulphi Imp. qui obiit anno* Dcccxcix. *cui filius anno* Decccc. *primo successit Imperans annis* xii. *factæ sunt, & non sub Karolo Calvo aut Ludovico Ludovici Pii filio. Nam per divisionem superius tactam ea loca Zelandiæ non erant in potestate hujus Ludovici, & Iohannes Papa* VIII. *ordinatus est primum anno* Dccclxiii. *ad cujus preces donationes factas volunt, qui non tempore Karoli Calvi, sed Ludovici ejus filii primum in Gallias venit, agens cum Episcopis Galliarum & Belgicæ Synodum apud Trecas. Nec Hagano, aut sui diu apud Xanctbim resedisse potuerunt: nam circa annum salutis* Decciv. *legitur nobilis Bertholdus de Grimbergen, frater Hildebaldi Archiepiscopi Coloniensis, & Præfectus Karoli Magni Imp. apud Xanctbim resedisse, & orarum circumvicinarum administrationem habuisse, cujus uxor dicebatur Ermigardis: nisi fortè ipse Hagano ab hoc Bartoldo descenderit. Scribunt insuper ipsum Theodoricum primum Comitem, una cum filio suo Theodorico Secundo, centum viginti quinque annis, hunc verò Theodoricum secundum solum regnasse annis* lxxxviii. *(Rara avis) Hoc enim spacium integram ætatem etiam hominis sanissimi, & senis benè complexi, nedum regnantis, ut plurimùm complectitur, quum Valerius Maximus in cap. de Senectute, pro miraculo narrat Massinissam Regem Numidiæ regnasse annis sexaginta: Nec verisimile est oram maritimam ex faucibus Normannorum evindicandam puero fuisse creditam. Sed annotat ille Scriptor tantùm annorum spacium, nequiens alio argumento suam palliare supputationem; legitur etiam in vitâ Ludovici filii Caroli Simplicis, qui Gerbirgam sororem Ottonis primi duxit uxorem, quidam Theodricus Comes magno fuisse in precio, circa annum Domini* Dccccl ii. *in Belgicâ, quem hunc Theodricum Secundum crediderim; præmissa omnia me reddunt anxium, dejudicent alii quod velint.*

Den Gift-brief, op dat wy wederkeren daar wy het gelaten hebben, seid,

KAREL by der Gratien Gods Konink] Koning ende niet Kayser, soo dat daar in Karel de Kaluwe en Carel de Simple gelijk staan. Want of wel Carel de Kaluwe Duytse Kaiser geweest is, soo en was hy het in 't jaar 865. nog niet, want hy eerst in 't jaar 876. door Paus Joannes de Kayserlijke Croon ontfangen heeft; maar wy seggen, dat den datum van de brief by de Schryvers na haar gevoelen daar by geset is, en daar op geen staat te maken en is, die wy soo veel jonger maken, dat die op geen anderen Karel kan gepast werden als op Koning Carel de Simple. De reden daar van is seer klaar, om dat dese Landen, daar sy dese brieven op duyden willen, in die tyd onder de beschermenisse van de Koningen van Vrankrijk niet behoort en hebben, maar onder de Koningen van Duitsland, als namentlijck onder Lotharius de II. Koning van Austrasien, en sulx selfs in die tijd op Karolus Calvus niet en soude kunnen slaan. Dat oock de Landen, die aan desen Diderik op dese tijt souden overgegven geweest syn, by Karolus Crassus de soon van Lodewijk, korts daar na als namentlijk in den jare 883. by verdrag aan Godefrid der Normannen Vorst en Overste met Gisela de Bastard dogter van Lotharius, ten Huywelijk sijn overgegeven geweest, volgens tuyg van de Annales Fuldenses, Regino en andere. Dog bleef daar niet lange meester van, met dat hem deselve in 't jaar 886. van den selven Carel weder wierden af genomen. Sie hier van breder by *Petr. Scriv.* in de inleyd. van sijn Oud-Batavia. Soo sijn ook de Landen in Suydherders-hage, daar desen brief mede van spreekt, by Koning Arnulph in 't jaar 889. benevens andere aan Gerolf Grave van Westvriesland uytgegeven. Hoe kan dan dese Giftbrief aan Diderik, die van dese Landen mede spreekt, soo oud sijn.

Hier werd ook gesprooken van een Grave Hagano, ofte Hago, ter wiens bede dese gifte soude geschied sijn. Wie desen Grave Hagano soude geweest sijn is onbekent, en werd by geene Schryvers omtrent die tyden vermelt, als alleen by Conradus Lichtenauw den Abt van Urspergen, inde beschryvinge van Carel de Simple. Het welke onse gevoelen van Carel de Simple soude versterken, en desen Graaf Hagano niet en kan geweest sijn, om dat hy een geslagen Vyand van Carel was, dewelke sijn Vader Rupparts dood, die van Carels volk, om dat hy na het rijk stond, verslagen was, wilde wreken. Als breder te sien by Coenrad. Lichtenau, Abt van Urspergh; De beschryving van Carel de Simple. Dog hier van in 't lange by Willem Heda.

Den Hollandsen Chronykschryver *Divis. 4. cap. 9.* noemt hem Grave van Santen, en Oom van desen Diderik; Soo ook doen *Ioann. à Leyd. Chronic. Belgic. lib. 6. cap. 1.* daar van nogtans by gene Schryvers eenig het minste gewag gemaakt werd, indien dit ter bede van sijn Oom mogt geschied

ſijn, ſoo moſt het Henrik Grave ofte Hertog van Saxen geweeſt ſijn, de broeder van Kaiſer Otto de II. met wiens dogter Utilhard, deſen Diderik getrouwt was. Het welk wel ſoude kunnen ſijn, dat in het oude affchrift in plaats van Henrik, Hagano geleſen is, dat beter met de waarheid ſoude overeenkomen.

Eenen Edelen Prince] De Chronyk van Jan van Leyden, ſeid *cuidam fideli noſtro*, ſonder by gevougde, Prince.

Onſen getrouwen Dienaar] Soo is dan deſen Diderik in dienſt van Koning Carel geweeſt.

De Kerk van Egmond] Hier uyt kan men te regt beſluiten, dat dit alle goeden, en geeſtelijk einnekomen ſijn geweeſt, ſtaande ter gifte van d'eene geeſtelijke Patroon of d'ander, dewelke het ontnomen en ontrokken is geweeſt, derhalven ook deſelve Chronyk Schryvers den Paus Johan den VIII. in 't ſpel brengen, op wiens verſouk deſe inſtellinge ſoude geſchied ſijn. Sie *Ioann. à Leyd. d. lib. 6. cap.* 1. gelijk ook de goeden en innekomen van en tot de Kerke van Egmond behorende altoos by Geeſtelijcke ſijn geregeert geweeſt.

Suydherdershage] *Ioann. a Leid.* vougt daar by, *datmen nomt Hillegommerberg*, andre ſeggen Hillegommersbeek, om wat reden weetmen niet te bedenken, met dat ſulx met de naam niet over een en komt; het kan wel dat omtrent Hillegom eenig Boſch, ofte Hage gelegen heeft, dat aan de Beek uytquam, maar wat raad met den naam van Suydherders? Janus Douſa, neemt het voor Suyderwout een Dorp over 't Eyland Marken omtrent Monikedam gelegen, het welk beter met de naam over een komt, en ſeer waarſchynlijk ſoude ſijn, indien het tot het innekomen van de Kerk van Egmond te brengen was. Petrus Scriverius ſchort hier van ſijn oordeel, en wyſt tot de uytlegging van ſekere andere Gifbrief, by Koning Arnulph, aan Gerolf Grave van Weſtvriesland in 't jaar 889. gedaan, ſoo wy menen lange voor de inſtellinge van het Graafſchap van Holland, hier voor mede ingelijſt, daar in mede Suidhershage vermelt werd in ſijn Graafſchap in Northa, dat wy voor Norden in Embderland verſtaan, alwaar nog jegen woordig een klein Stedeken Hage bekent is, mogelijk van ouds Zuidhage ofte Zuiderhage genoemt, van het Boſch daar omtrent gelegen. Soo dat dit alles maar giſſingen ſijn, die tot de inſtellinge van een Graafſchap in Holland niet en behoren.

Gelijk ook niet en doet de benaminge van Fortrappe ofte Voortrappe, volgens het gemeen gevoelen een landſtreke ofte Dorp in Zeeland, als nu met het water overſpoelt, waar van het innekomen by Grave Willem van Henegouwen by ſekren brief dingſdags voor Sint Jan 1345. aan de Steden Dordregt, Zirxzee, Middelburg, Delft, Leyden, en Haarlem onder andere goeden en innekomen mede tot betalinge van drie hondert pond Tournoys s'jaars lyfrenten, om den Oorlog tegens Utregt en de Ooſtvrieſen opgenomen, mede wert aangeweſen, met de naam van tienden en renten van Voirtrap. Welke renten en innekomen in de Rekenbouken van Hertog Albregt van Beyeren nog bekent ſijn, na welke tyd deſelve niet meer bekent en werden, als deſelve landen met andere landen van Zeland verdronken, en met het water overſpoelt ſijn; welke renten en innekomen ſoo het ſchynt mede tot de kerk van Egmond behoort hebben.

Maar daar ſtaat, *voor van de plekke diemen Suidherdershage tot Fortrappe en Kinhem:* Het welk alſoo te verſtaan is, niet dat al het gene tuſſen Suidherdershage, Voirtrappe, ende Kinhem gelegen is, aan de kerk van Egmond ſoude behoort hebben, het welk met de gelegentheid van de plaats nog met de ſaak kan overeenkomen, als in Embderland, en Zeeland, Zuyden en Noorden ſoo wyd van den anderen gelegen, en indien het van Egmond tot de Kinhem alleen beſloten was, ſoude niet veel ſijn. Maar mijns bedunkens te verſtaan is van alle het innekomen, dat de kerk van Egmond, ſoo in Suiderhage, Voirtrappe, als in Kennemerland, omtrent de Kinhem gelegen heeft, en het ſelve aldus moet geleſen werden; *Res in loco qui dicitur Suidhershage, Foirtrappe, & uſque Kinhem Fluvium*, dat is alle de goeden in Suidherdeshage, Foirtrappe, en tot de Kinhem toe.

Ioann: à Leydis vougt daar by, *Qui fluvius eſt modo inter Alcmariam & conventum Carmelitanum*, dat is, een Rivier tuſſen Alkmaar, en het Carmeliter Klooſter tot . . . welke woorden ontwyvelijk op de kant van het affchrift geſtaan hebben, gelijk ook dat van Hillegommerberg, en van daar by nader affchrift in den text geraakt ſijn.

Wyders houd den text, *omnia ex integro cum mancipijs, queſitis & inquirendis &.* Het welk ſeer qualijk uytgeleid en overgeſet is; *alle het land, in 't geheel, met den Dienſtluiden die nu ſijn, of namaals weſen ſullen.* &c. om dat *Mancipia* hier geen Dienſtluyden ofte lyfeygen beduyd, (die in ons land noyt bekent ſijn geweeſt) anders ſoude het *Mancipibus* moeten ſijn, maar *Mancipia* beduyd hier niet anders, als het land met alle ſijn toebehooren, en alle het gene tot den dienſt, en beſit ofte gebruyk van het land behoort; welke uytlegginge van dienſt-luyden enigſints met de Duytſen ſoude overeenkomen, dewelke van ouds hare *Homines proprios*, en lyfeygenen hebben gehad, dog by ons geen plaats kan hebben, daar deſelve noyt bekent en ſijn geweeſt. Ten waar men deſelve goederen voor Leengoederen wilde nemen, daar nog andere agterleenen ende Vaſallen, ofte manſmannen onder behoorden, dog deſelve en ſoude men geen *mancipes* mogen noemen; maer onnodig dus verre geſogt, dewijl het woord ſelfs ſulx niet mede en brengt, het welk alleen van den dienſt en toebehooren van het land ſpreekt, dat nu is of namaals weſen ſal &c. dat is, met alle aanwaſſen van dien. *Mancipationes*, werden ook gehouden voor belaſtingen en beſwaarniſſen op het goed, en ſulx *Mancipia* ſoude kunnen verſtaan werden met ſodanige laſten, als daar op ſtaan.

Dit is het al daar op onſe Schryvers de inſtellinge van het Graafſchap van Holland willen vaſt maken, te weten een gifte van enig geeſtelijk ofte kerkelijk inkomen, als is de kerk van Egmond, met het gene daar toe behoord, te weten het innekomen van deſelve kerk in Kennemerland tot Suid-

Digitized by Google

Suidherdershage, in het Graafschap van Embden, en het innekomen van deselve kerk in Voirtrappe in Zeland; voorwaar heel wel bedagt; het innekomen van de kerk van Egmond leid omtrent de Rivier Kinhem in Kennemerland, een landstreke in Noortholland, Zuidherdershage leid in Westvriesland, Voortrappe in Zeeland; derhalven is daar mede den Prince Diderik opgedragen het Graafschap en de Regeringe van gants Holland, Zeland, en Westvriesland; voorwaar wy en hebben noyt geweten, dat het geestelijke inkomen van de kerk van Egmond soo veel gebied had.

Met veel meer redenen soude Godofrid, den Vorst ende Overste der Normannen, dewelke van Karel de III dier name bygenaamt Crassus, (dat is de Grove) Koning van Austrasien by verdrag in 't jaar 883. met Gisela de Bastard dogter van Lotharius by Walrada geteelt, Vriesland, dat is Holland als doen soo genoemt, met alle de Steden en Dorpen daar onder behoorende ten Huywelijk wierd gegeven, volgens het schryven van de Annales Fuldenses, Regino, en andere, Grave van Holland kunnen genoemt werden, alhoewel hy het niet meer als twee, of drie jaren heeft beseten, met dat hy van den selven Carel daar hy hem vyandlijk tegen stelde, anno 885. soo andre willen 886. in de Overbetuwe in den slag omtrent het Dorp Herwyne, daar de Ryn en Waal in een lopen, verslagen, en om den hals gebragt is. Sedert en werd niet bevonden, dat dese landen, van yemand van buyten sijn beheerst of beschermt geweest, tot dat desen Graaf Diderik, onseker wanneer, immers niet voor, maar sekerlijk lange na die tijd, in 't spel is gekomen. Soo leestmen dat de Deenen en Normannen, na dat sy in 't jaar 881. op de Vlaamse kusten aankomende, en van daar met een groote roof weder kerende de Stad Nimmegen in brand staken, en de Betuwe en gants Lottringen dat is Lothary rijk door gelopen en geplundert hadden, in't jaar 888. met haar aanhangers dese landen mede wederom aantasteden en vele Steden, Dorpen, Kerken, en Cloosters vernielden. Waar was doe desen Diderik den I. Grave van Holland, over 25. jaren te voren tot Grave en Beschermheer van dese Landen gemaakt?

Het afschrift houd, dat desen brief met den Gulden-Vingerling van desen Carel soude versegelt en bevestigt sijn, en onder staat Carels Signet, dat is sijn gewoonlijk Zegel, en dat Hagano in des Aartbisschop Rutgers, en des Overstens Cancelliers name't selve voor goed heeft erkent. Wie dat desen Notaris Hagano geweest sy, die dese brieven gesien heeft, is ons onbekent, soo ook niet den Aartsbisschop en Cancellier Rutger, het welk seer verdagt is, met dat de Handvesten van die en volgende tijd, noyt op die manier en sijn bevestigt; daar uytmen kan speuren dat het gantse wesen en geloof van dien brief hangt aan de gewoonte van een jonger tijd, by de ongeleerde Monniken verdigt.

Want men leest van geen Notarissen van die tyd, die veel later sijn opgekomen, veel min dat die magt souden gehad hebben, uyt den naam van den Keyser soo een brief te bevestigen. En indien het een afschrift is, dat hy als Notaris bevestigt, soo en mag sijn bevestiging niet voor de tijd van den brief komen, maar soude den volgenden tydschrift moeten gepast werden tot de tyd van sijn bevestiging, en niet van den brief, soo dat dan den brief selve geen vaste tydrekening en heeft, en daar uyt wel kan gesien werden, dat den grondtext van den brief geen sekeren tijd en heeft, en den tijd na de vertellinge van de saak daar is by gedaan; so dat het naar het gevoelen van de regtsinnigste in plaats van 863. moet wesen 923. gelyk seer wydlopig werd aan gewesen by Petrus Scriverius in sijn Grootwerk op de Graven van Holland by Zoutman uytgegeven, onder Dirk de II. daar hy Wilhelm Heda den eersten sifter van alle de ongerymtheden van het gene ons de ongeleerde Monnikken, en Hollandse Chronykschryvers omtrent dese sake voor waarheid hebben souken op te dringen, de eere geeft, en naar hem den Hooggeleerden *Janus Dousa Annal. lib.* 5. dewelke nog evenwel in deselve tijd rekening by gemelte Petrus Scriver: werd aangewesen tien jaren gemist, en in plaats van 923. 913. gestelt te hebben, die daar in by *Ubbo Emmius. Rer. Frisicar. lib.* 5. gevolgt werd. Daar van wy overslaande het gene by Willem Heda, en Janus Dousa desen aan gaande in 't lange werd verhandelt, alleen sullen by brengen, het gene *Ubbo Emmius* en *Franciscus Haræus Annal: Brabantiæ* daar van schryven, met het gene gemelte Petr. Scriver. daar by vougt als volgt.

Kort onderzoek van Ubbo Emmius, aangaande het begin des Graafschaps van Holland.

„DE Schryvers der Hollandsche Chronijken „seggen, doe de kuste by den mond vande „Rhyn door de Normannen verwoest en verdor„ven lag, dat deselve aan eenen Diderik, soone van „Sigebert Prince in Gasconjen, uyt het geslagt „der Franken op 't versoek van Hagano, Graaf „van Xantes sijn oom van moeders wegen, van „Carel de Kaluwe tot een leen op die conditie ge„geven is, dat hyse van de Normannen bevrij„den, en voor den Koning beschermen soude, „en dat dat geschied is in een Dorp van Brabandt „genaamt Bladele, in 't jaar onser Zaligheydt „863. en dat dit het beginsel is van 't Graafschap „van Hollandt: Item, dat in 't vyfde jaar daar „aan ook Walcheren, ja geheel Zeelant onder „den naam van het bosch Walsda den selven Di„derik door Lodewijk Koning van Duytslandt „zy geschoncken. Maar als die goede luyden de„se dingen stellen, soo latense haare sloffigheyt en „onagtsaamheyt blijken, datse nog op de tijden „nog op andere omstandigheden niet en letten. „Want op dat jaar, datse daar aanwysen, en „heeft Carel de Kaluwe, volgens de deelinge, die „tussen de broederen geschiedt is, geen regt kon„nen hebben in 't land van de oude Bataviers en „de bygelegene plaatsen. En de rest en past ook „niet seer wel op sijnen tijd, maar liever op de ty„den en geschiedenissen van Carel de Simple. En „'t geene datter gestelt wort van de donatie van „Lodewijk, hoewel dat selve tegen de tydreeke„ninge niet aan en loopt, en onder schynt te we-

Digitized by Google

„ſen, als het andere, ſoo en is 't evenwel niet ligt „uyt te leggen, hoe dat dat op Zeelandt paſt, ge„lijk als van den geleerden Heer van Noortwijk „Janus Douſa, den treffelijken Hollantſen Hiſto„rie-ſchrijver, overvloedig beweſen is. Maar in „allen deſen is dit het onwaaragtigſte, datter van „de ſelve Hollandſche ſcribenten bygelapt is, dat „Vrieſland ook van de Bataviers af tot de Rivie„re de Lauwers in deſelve gifte van Carel mede „begrepen, en aan den ſelven Diderik geſchon„ken is geweeſt, dewijl ſulks nog uyt oude Hi„ſtorien kan waar gemaakt worden, nog ook ſelf „uyt de brieven van donatie, die ſy te voorſchyn „bre ngen, als in de welke van dat Land geen ge„wag altoos en wordt gemaakt, nog ſuſpicie van „eenig gewag gegeven, maar ter contrarie door „de bepalinge van Kinhem klaar en uytdrucke„lijk genoech daar uyt wordt geſlooten. Nog on„waaragtiger is 't geene ſy verder daar by ſtellen, „dat de Vrieſen met hulpe van Carel de Kaluwe „ondergebragt, en deſen Diderik onder-wor„pen ſijn geweeſt, en alſoo mede onder 't gebied „van ſijn ſoon gekomen zyn. Deſe en andere dier„gelijke onwaarheden laten wy loopen. *Dit „ſchrijft Ubbo Emmius over 't geſchil van 't begin„ſel des Graafſchaps van Hollandt, als gewaar„ſchouwt door de opmerkingen van W. Heda en van „I. Douſa.*

Nog een ander van Franciſcus Haræus, uyt de Iaarboeken van Brabant, in Koning Carel de Simple, op 't Iaar 913.

„BOckenbergen toont op het Jaar 863. dat „Douſa verabuſeert is (dit ſijn des mans ey„gene woorden in ſijn boek *Ad Douſiana Ludi„bria*) daar hy verklaart, dat Egmondt niet van „Carel de Simpele (ſoo als Douſa wil ſeggen) „maar vande Kaluwe aan Diederik den eerſten „Grave van Holland gegeven is. Dit en meer an„dere dingen ſeyt Bockenbergen op de gemelte „plaats, daar ik nu in 't korte en rondt uyt na „mijn voornemen van wil ſpreeken: mogelijk op „een ander tijd breder. Gelijk als Douſa dan ſeer „regtveerdige oorſaake heeft gehad, om van die „oude doolinge af te wijken (want wy leſen, dat „de Vrieſen met haren opgeworpen Velt-over„ſten nog in 't jaar 871. en de Normannen anno „881. ſonder yemands tegenſtand door den „mond van den Rhyn in de Waal in en uyt, ja „ſelf 884. al in Kinhem mede, dat niet verre van „Egmond gelegen was, gekomen zyn) gelijk als „Douſa ſegge ik hier uyt ſeerkerlijk bewyſt, dat„ter doe als nog geen Graaf Diderik over Eg„mond en kan geweeſt zyn: So en kan ik even„wel den ſelven niet toeſtaan, dat hy 't begin van „dit Graafſchap gebragt wil hebben op 't Jaar „913. Want behalven andere dingen die men „met korte woorden niet en kan verklaaren, ſo is „'t dat de Graaf Hagano, die inde Handveſte van „Egmond gemelt is, en by wiens occaſie Dou„ſa wel bewyſt, dat deſe ſaake gehoort totte tijden „niet van Carolus Calvus, maar van Carolus Sim„plex, by deſen Carel de Simpele niet en ſchijnt „in aanſien geweeſt te zyn voor het jaar negen „hondert en twintig. Soo yemand denkt, dat „wy niet al by-gebragt hebben wat tot deſe ſaa„ke dient, laat die vry na leſen al watter by de Au„theuren ſtaat, van dit jaar af tot het geſeyde jaar „twintig toe. Ik ſoude ondertuſſen houden, dat „het begin van dit Graafſchap niet dan in 't jaar „negenhondert drie-en-twintig geſtelt mag wor„den: daar door ook bewogen zynde, dat de „Handtveſte van Egmond na de conſcientieuſe „aanwyſinge van Bockenbergen (beveſtigt met „een ander diergelijke hantveſte van 't jaar 916.) „ſoo hy ſelve ſegt, gegeven is in de 11. Indictie, „den ſevenden Calenden van Julius, in 't dertig„ſte jaar van 't rijk van den Coning Carel, en het „herſtellende vyf-en-twintig. Het dertigſte jaar „van de regering van Carel is net het negen-hon„dert en drie-en-twintigſte na de geboorte Chri„ſti, en het vyf-en-twintigſte van 't herſtelde Key„ſerrijk. Te weten, herſteldt na de doodt van „den Conink Otto, en de 11. Indictie, als hy „de volle magt van 't Rijk ontfangen hadde. Dus „verre Haræus.

Kort aanhangſel van Petrus Scriverius, tot meerder ligt van deſe tyden, en verklaringe van de Handveſte van Carel.

„ALle onſe inlandſche Chronyken, oude en „nieuwe houden eendragtig en ſtantva„ſtig, dat het Graafſchap van Hollant ſijn aan„vang genomen heeft in 't jaar 863. waar van ook „niet af en wijkt Meyerus de ſeer opmerkende „Schryver van de ſaken van Vlaanderen. Maar „nog en berouwt het my niet te gevoelen, ja buy„ten alle twijffel te ſtellen, dat het jaar-getal in „de Handt-veſte van Carel bedorven is, en in „plaats van 963. herſtelt moet worden 823. en „geduyd op Carel de Simple, niet op Carel de „Kaluwe. Het welk de Edele Douſa wel eenig„ſints heeft aangemerkt, als van Heda gewaar„ſchout zynde vande onſekerheyt der eerſte in„ſtellinge: Maar qualijk brengt hy die op 't jaar „913. dewylſe thien jaeren laeter geweeſt is. „Ondertuſſchen ſoo ſchrijft Bockenbergen, by „de oude traditie hardneckig blyvende, 't eene„maal ten onregte, dat Douſa 't geheele ſpoor „byſter loopt, daar hy ſelf wonder en jammer„lijk dwaalt, ja genoegſaam beuſelt. Maar aan„gaande het jaar 923. en is niet te twyffelen. Dat„men na ſie de Handveſte ſelve, die wy hier vo„ren uyt een ſeer oud metter hand en op parke„ment geſchreven boek, en uyt de oude Librarie „der Abdye van Egmond, getrouwelijk ver„toont hebben. Daar by mede komt de Konink„lijke Chronijke der Abten van Johannes de „Leydis, een Haarlemmer Carmelijt, van ge„lijken ſeer fraay metter hand geſchreven en nog „niet uytgegeven. In de Chronyke van dien „Carmelyt in 't 6. Cap, leeſtmen, dat die Hant„veſte van Donatie door 't verſoek van den Graaf „Hagano voor Diderik is verkregen, en ſtaat daar „onder geſchreven.

K. S.

Digitized by Google

K. S. 't Signet van Carel den Hoog-geroemden Koning.

HAgano Notaris heeft het overleſen voor Rotger Aarts-biſſchop, en Opperkantzelier. Gegeven anno 863. den 17. Kalenden van Julius in de elfde Indictie, en twintigſte jaar van mijn Heer den Koning Carel: Herſtellende 25. En grooter erffeniſſe ... Actum in 't Dorp Bladele, ter goeder uyre. „ De ſelve ſubſcriptie ſtond in de oude geſchrif- „ ten, daar wy de Handtveſte uytgenomen heb- „ ben, al mede afgebrooken op 't eynde. Nu de- „ſe en is niet geweeſt Carel de Kaluwe, maar de „ Simpele. Het welke Heda alder-eerſt gemerkt „ heeft: Derhalven ſegge ik wederom, dat nie- „ mand anders deſe Hantveſte gegeven heeft dan „ Carel de Simpele. Hoe ſoude de Kaluwe aan „ Diderik den Grave gegeven hebben dat in ſijn „ magt niet en was: Want Holland, Gelderland „ en Batavien, ja ook 't geheele rijk van Auſtra- „ſia ofte Lothringen, onder 't welke de landen „ begrepen zyn, quam Lodewijk toe, niet Ca- „rel de Kaluwe; maar deſe dingen aangaande „ het eerſte begin, en de inſtellinge van 't Graaf- „ ſchap ſouden wel wat breder onderſogt moeten „ worden, Ik ſal hier maar by ſchryven eenige „ onderteykeningen van hantveſten van den ſel- „ ven Carel de Simpele, uyt de welke het jaar ge- „ tal, daar het of qualijk geſtelt of ook overge- „ ſlagen is, ligt verbetert kan worden: en wil „ hier over 't oordeel van een yder geerne afwag- „ ten. Ik ſalſe voorſtellen, ſo alſſe my elk eerſt in „ de hand gekomen zyn. In 't jaar 923. heeft Ca- „ rel de Simpele de Trigtſte Abdye van S. Ser- „ vaas van Giſelbert Hertog van Lothringen inge- „ nomen, aan Ruotgerus den Aartsbiſſchop we- „ derom gegeven en beveſtigt. Onder die handt- „ veſte was geſchreven. *R S. 't Zegel van den „ Hoog-geroemden Koning Carel.*

Overſien by Goſelijn Notaris voor Ruotgerus den Aarts-biſſchop. Gegeven den 7. Idus van Julius, de elfde Indictie, in 't jaar van den Doorlugtigen Koning Carel 27. herſtellende 22. en 8. van grooter erffeniſſe gekregen. Actum op de Hofſtede Theodonis.

„ Aan den ſelven Aarts-biſſchop is van den „ Koning Carel mede gegeven een Handtveſte, „ dewelk aldus begint: *Carel by der gratie Gods „ Koning der Franken.*

„ *Wy worden van Godt onderregt, &c.* En op 't „ eynde onder aan het Was wordt geleſen: *Deſe kenniſſe heeft de Notaris Rathbold op 't bevel van den Heer Koning Carel geſchreven. Gegeven op de Idus van Junius Indictie, het 27. jaar van 't rijk des Konink Carels: het 22. herſtellende, en ... van grooter erffeniſſe gekregen. Actum Eriſtal op't Palleys.* „ 't jaar 916. heeft deſelve Carel ten tijde „ van den Biſſchop Stephanus, aan den Biſſchop „ van Luykgegeven, &c. en was onderſchreven „ *K S. Signet van den Hoog-geroemden Koning.*

Oveſien by Gouſovinus Notaris in Stede van Herivaus den Aarts-biſſchop en opperſten Cantzelier. Datum den 8. Kalenden van September de 3. Indictie, het drie en twintigſte jaar van de regeeringe des doorlugtigſten Konings: het agtiende herſtellende. Actum in 't Clooſter van S. Arnulfus in den name Godts Saligljk. Amen.

„ Hier zyn eenige jaar-getallen ofte overgeſla- „ gen ofte verbrod, die wy nu tot een ander tydt „ uytſtellen, na te rekenen en te verbeteren: nog „ een ding dat ſeer ter ſake dient wil icker by ge- „ daan en hoog bevolen hebben: te weten Het „ Verdrag van Carel en Hendrik aldus beginnen- „ de, In den name der heylige en onverdeelde „ Drievoudigheyt.

„ *Onder Godts gunſtige barmhertigheyt,* In 't jaar „ van ons Heeeren incarnatie *926. en in 't 29. van 't rijk onſes hoog-geroemden Heeren en Konings der Weſt-Franken Carel, het 24. herſtellende, en 10. van grooter erffeniſſe gekregen, de 9. Indictie, Item in 't 3. jaar van den ſeer magtigen Koning der Ooſt-Franken Hendrik, is tuſſen de voorſeyde Princen gemaakt* „ een Accoordt van Eendragtigheydt „ &c. De reſt ſullen wy, ſoo 't Godt toelaat, in „ onſen Boek van de Opkomſten geheel uytdru- „ ken. Op 't eynde van dit Accoordt ſtaan de na- „ men der Biſſchoppen en Graven, die van weder- „ zyden over 't maaken en beſweeren der gedaane „ beloften geſtaan hebben. Onder de Graven „ van den Konink Carel worden genoemt Haga- „ no, Waltherus, en Theodricus, uyt welke „ name klaarlijk blijkt, dat die Handtveſte, daar „ wy van ſpreken, op geen anderen tijdt dan ten „ tijde van den Koning Carel de Simpele gegeven „ is. Die ſelve Hagano is den Eerwaardigen Graaf, „ daar in de Egmondiſche Handtveſte van ge- „ ſprooken wordt. En ook geen ander en is die „ ſelve Hagano, die by Carel de Simpele boven „ anderen ſeer aangenaam was, na de beſchry- „ vinge van Frodoardus in 't begin van ſijn tref- „ felijke Chronijke, dewelke omtrent het jaar „ 920. begint. Dien Graaf Theodricus houde ik „ voor onſen Diderik, en Waltgerus ofte Walge- „ rus voor ſijnen broeder. Van welke Walger in „ de Egmondſche Chronyke op 't jaar 913. dit „ geleſen wordt: Walger de Graaf, neef van den „ Keyſer, was in deſe dagen in ſeer groot aanſien. „ Van deſen Walger, item van Waltgarius den „ Vries, van den welken Regino handelt op 't „ jaar 898. ſullen wy elders yet ſeggen. Alwaar „ uyt den ſelven Regino in de Geſchiedeniſſen „ van 't jaar 892. gemelt wordt van Walgarius „ den Graaf, en Neef des Koninkx Otto, die te- „ gen den ſelven Koning de rebellige wapenen op- „ geheven heeft; (ſoo ſpreekt Regino) om wel- „ ke oorſake Otto met toeſtemminge van alle ſijn „ Heeren den ſelven Walgar, om dat hy in een „ gemeene Landt-vergaderinge tegen ſijn Koning „ en Heer het ſweerdt uytgetrocken hadde, heeft „ doen onthalſen. Dit alles ſoo kortelijk, op dat- „ ter na deſen geen twijffeling meer over en bly- „ ve aangaande den Graaf Diederik, of aangaande „ de Hantveſte van Carel.

Volgt nu den Brief van Ludovijk.

Daar ſtaat ook, LODEWYK BY DER GRATIEN GODS KONING; daar over de oude Chronyk-ſchryvers haar dapper gepynigt hebben, wie dat deſen Lodewijk geweeſt ſy; *Joann. a Leydis*, ende de oude Hollandſe Chronijkſchryver hebben het voor Ludovicus de broeder van Karel de Kaluwe genomen, om

Digitized by Google

datter in die tijd geen anderen Ludovyk te vinden was. Maar wat raad daar mede; daar ſtaat, Lodewijk by der Gratien Gods Koning; en Karel de Kaluwe, Koning van Vrankrijk, leefde tot het jaar 879. als wanneer ſijn broeder Ludovic den Balber of Stameler in ſijn plaats quam, die niet langer als twee jaar daar na leefde, doen hy Adelheid, ſijn Weduwe van Karel de Simple ſwanger liet. Hoe kan dan deſen Gift-brief in 't jaar 868. by Ludovijk, als Koning van Vrankrijk, verleent ſijn?

Den Brief houd, ter bede van Hendriette, andere ſeggen Emme, ſijn Gemalinne. Dat immers op deſen Ludovik Karel de Kaluwes Soon niet en kan gepaſt werden, want hy eerſt tot ſijn Byſit had Auſgard, een ſeer ſchoone Adelijke Jonkvrouw, die hy vervoerd, en tegens ſijn Vaders wille had aangenomen, en naderhand wederom heeft verlaten, en Vrouwe Adelheid, tot ſijn wettige Huyſvrouw getrouwt heeft, daar uyt hy Karel de Kaluwe heeft nagelaten. Sie *Octav. de Strad. Geneal. Auſtr. Ducum* onder Ludovic. Balb.

Soo dat dit mede 't enemaal verſiert is, gelijk mede het gene de Duytſe Chronijk-ſchryver daar by voegt, dat deſen Graaf Diderik haar Suſters Soon ſoude geweeſt ſijn, want men nergens geſchreven vind, wie deſen Dideriks Moeder geweeſt zy, veel min dat het een Suſter van deſe onbekende Emme ſoude geweeſt ſijn, dat Petr. Schriver. in ſijn toutſteen op de Goudſe Chronijk, pag. 210. voor de Suſters Soon van Karel te onregt beriſpt heeft; die hy anderſints wel aanmerkt, dat geen Suſter gehad en heeft.

Wy houden het voorſeker, dat dit is geweeſt Lodewijk den Koning van Almanjen, dat is Duytſland, de Soon van Karel de Simple, die na ſijn Vaders dood Koning wierd, die in 't jaar 928. overleefde, ende dat deſen Gift-brief met ſijn blyde inkomſte in 't ſelve jaar, ten behoeve van ſijnen Neve Diderik, daar hy Oud-oom over was, verleent is, ſoo wy ook menen dat de eerſte Gift-brief van Carel wel vyf jaer te voren, niet in 't jaar 863. maar in 't jaar 923. verleent kan ſijn, ſulx wy hier voor beyde ſints hebben aangewеſen.

Den Brief ſpreekt ook van een Foreeſt, dat Walſda heet, en aen ſijn Graafſchap gelegen is, om, waar het mogelijk, het ſelve van Walcheren te verſtaan, en ſulx deſen Diderik ook Grave van Zeland te maken; dog andere Affchriften hebben Waſda, het welk veel beter met het Land van Waes in Vlaanderen over een komt, daar wy de af-komſt van de Graven van Holland menen vaſt gemaakt te hebben.

Wat de beveſting van deſe Brieven aangaat, ſtaat voor eerſt te letten, dat deſelve met des Konings gewoonlijke merk, ofte zegel ſijn beveſtigt geweeſt, ſonder dat ſy weten wat der ſelver zegel of merk geweeſt zy; voorwaar een ſleght afſchrift. Die ontydige Naſchryvers hebben wel geweten, dat ſodanigen Brief ſonder ondertekening van merkteken ofte zegel niet en heeft mogen beſtaan. Dog hebben niet kunnen uytvinden, wat Carel de Kaluwe, of Loduwijks merkteken ofte zegel geweeſt zy, daar ſy een ledige plaats voor open laten.

Het ſchijnt, dat men ter dier tijden in kleine ſaken (gelijk als deſe Gift-brieven van dit Geeſtelijk ofte Kerkelijk inkomen, mede niet hoger te agten is) niet anders als opgedrukte merktekenen, en geen uythangende zegels gebruykt heeft.

Om noch verder te betonen, dat dit maar een enkele gifte van een enkel beſit van Kerkelijk inkomen geweeſt zy, ſtaat te letten, dat alle de drie Gift-brieven, door de Aarts-biſſchoppen hebben moeten werden erkent, en nader beveſtigt. De eerſte van Karel by Hagano, Notarius, in des Aarts-biſſchops Rutgeri Stede; de twede van Loduwijk, by Gezo Cancellier, in de Stede van Otelrijk, Aarts-biſſchop en Overſte Cancelier; en de derde van Arnulph, dat wy voor de eerſte en oudſte houden, by Aſpertus Cancelier in de Stede van Otmaar, Overſte Capellaan.

Uyt het gene wy tot hier toe van de inſtellinge 31
van den I. Grave van Holland hebben aangeweſen, ſtaat ons een gantſch andere Geſlagt en tyd-rekening van de eerſte Graven van Holland te maken, als ons de oude Hollandſe Chronijk-Schryvers hebben ſoeken op te dringen; daar van wy onſe Geſlagt-rekening, ſo veel ons doenlijk, tegen die van Pontus Heuterus, en Arnoldus Bucchel, met een duydelijke wederlegginge van deſelve, ende nader grondveſting van de onſe ter preuve ſtellen.

Pontus Heuterus volgt daar in het oude gevoelen, en ſtelt daar van duſdanig Geſlagt-rekening.

GESLACHT-

Digitized by Google

GESLACHT-REKENINGE
DER
Graven van Holland, Zeeland, ende Vriesland.

Uyt Pontus Heuterus.

A

Diederick de I. Grave van Holland, Zeeland, ende Vriesland, ingheſtelt van der Franſchen Koninck, ende Roomſchen Keyſer Karel de Kalnwe, kindts-kindt van Carolus Magnus, anno Chriſti 862. heeft nae-gelaten een Soon

Diederick de II. Grave van Holland, Zeelandt, ende Vriesland, gheſtorven den achtſten September, by ſijn vrouw gheteelt hebbende

Arnoudt Grave van Hollandt, Zeelandt, ende Vriesland, ſtarf anno 993.

Egbert Aertsbiſſchop van Trier

Alidt van Hollandt.

Diederick de III. Grave van Hollandt, Zeelandt, ende Vrieſlandt, ſtarf anno 1039.

Syvaert, Burghgrave van Kennemerland, van den welcken de Brederodens, *ende die van Teylingen ſeggen geſproten te zyn.*

Diederick de IV. Grave van Hollandt, Zeelandt, ende Vrieſlandt, ſtarf 1048. ſonder kinderen.

B

Floris Grave van Holland, Zeland, Vrieſlandt, van den welcken ghebooren zyn.

Diederick de V. Grave van Holland, Zeelandt, Vrieſland, ſtarf anno 1092.

Albert.

Floris.
Pieter van Holland

Floris de II. Grave van Holland Zeeland, Vrieſlandt, ſtarf, anno 1123.

Machteldt van Holland.

Diderick de VI. Grave van Holland, Zeeland, Vrieſland, ſtarf 1163.

Floris.

Simon.

Hadewy.

C

Floris de III. Grave van Holland, Zeelandt, Vrieſland, ſtarf anno 1190.

Otto.
Boudewijn.
Diderick.
Pelgrum.
Sophia.
Hadewy.
Petronelle.

Diderick de VII. Grave van Holland, Zeelandt, Vrieſlandt. ſtarf 1203.

Wilhem de I. Grave van Holland, Zeelandt, Vrieſland. ſtarf 1223.
Floris.
Robert.
Beatris.
Eliſabeth.
Alidt.
Margareta.

Aleyd ſtarf ſonder kinderen.
Ada ſtarf ſonder kinderen.
Floris de IV. Grave van Holland, Zeeland, Vrieſland, ſtarf anno 1251.
Diederick.
Otto.
Richardis.
Wilhem.
Een ander dochter

Wilhem de II. Grave van Holland, Zeeland, Vrieſlandt, ende Rooms-Keyſer, ſtarf an: 1255.

Floris.

Aleidt.

Margriete.

Floris de V. Grave van Hollandt, Zeelandt, Vrieſland, deſe wierd gedoodt van Gerard van Velſen, ende Harman van Woerden, anno 1296. van hem gebooren zijnde

D

Johan de I. Grave van Hollandt, Zeelandt, Vrieſland, die ſonder kinderen ſtarf an: 1300, ende quam in ſijn plaetſe Jan de II. Grave van Henegouwe, *gebooren van Alidt dochter van Floris de IV. Grave van Hollandt, ende ſuſter van Wilhem de II. Grave van Holland, ende Roomſchen Keyſer.*

Jan

Digitized by Google

Jan de II. *Grave van Henegouwe; Hollandt, Zeeland, Vriesandt, soon van Jan van Avesnes, Grave van Henegouwe, (die bastaerdt soone was van Margriete Gravinne van Vlaenderen, ende Boschart Gouverneur van Avesnes, ende Canonick in 't Collegie van St. Pieter tot Ryssele, sijn Vooghd) gewonnen by Alidt dochter van Floris de* IV. *Grave van Hollandt, ende suster van Willem den* II. *Grave van Hollandt ende Roomschen Keyser. Dese Jan starf anno* 1305. *gewonnen hebbende*

Willem de III. *Grave van Holland, Zeelandt, Vrieslandt, ende Henegouwe, starf* 1336.

Jan.

Jan.

Hendrick.

Margriete.

Aleydt.

Maria.

Machteldt.

Willem de IV. *Grave van Holl. Zeeland, Vriesland, ende Henegouwe, starf sonder kinderen, anno* 1344.

E

Margriete; Gravinne van Holland, Zeel. Vriesland, ende Henegouwe, teelde by den Keyser Lodewyck van Beyeren

Johanna.

Philippa.

Willem de V. *Grave van Hollandt, Zeeland, Vriesland, ende Henegouwe, starf sonder kinderen, anno* 1377.

Albert van Beyeren, Grave van Hollandt, Zeelandt, Vriesland, ende Henegouwe, starf 1404.

Lodewijck van Beyeren.

Willem de VI. *Grave van Hollandt, Zeelandt, Vrieslandt, ende Henegouwe, starf* 1417. *nae-latende een eenige dochter, ende erfgename*

Albert starf in sijn kintsche jaren.

F.

Jan verkooren Bisschop van Luyck, Grave van Holland, Zeeland, Vrieslandt, ende Henegouwe, starf sonder kinderen, 1424.

Margriete Huysvrouwe van Ian den onvertsaegden Hertoge van Bourgongien, by den welcken sy gehadt heeft,

Catharine starf sonder kinderen.
Anna starf sonder kinderen.
Johanna van Beyeren.

Bastaerden.

Adriaen van Beyeren te Papendrecht doot geslagen.

Willem van Beyeren, eersten Heer van Schagen, van den welcken de volgende gesproten zyn.

Jacoba van Beyeren, Gravinne van Holland, Zeeland, Vrieslant, ende Henegouwe, is sonder kinderen gestorven (hoewel vier malen getrouwt) anno 1436. *ende is in haer plaets ghesuccedeert Philips de Goede, soon van Margriete, dochter van haer Vaders Broeder.*

Philips de Goede, Hartogh van Bourgondien, Stichter van 't Nederlansch gebied. Die heeft geteelt

Karel de Stryditbare, Prins van Bourgongien, ende Nederlandt, die by Isabelle van Bourbon, maer een dochter gheteelt; ende naegelaten heeft,

Te weten:

Marie van Bourgongien, ghetrouwt met Maximiliaen den eersten, Roomsch Keyser, ende Hartogh van Oostenryck, die door dit Houwelijck Prins der Nederlanden is gheworden. Sy heeft hem gebaert

Philips Prince der Nederlanders, die by Iohanna Koninginne van Spangien gheteelt heeft.

Margriete, eerst ghetrouwt met Jan Koninck van Spangien, daer nae met Philibert, Hartogh van Savoyen.

Karel de V. *Keyser, Koningh van Spangien, ende Prince der Nederlanders, die by Isabelle van Portugael teelde (gestorven* 1558.)

Ferdinandus Koningh van Bohemen, Hertogh van Oostenrijk.

Maria.

Leonore.

Elizabeth.

Catharine.

Ferdinand in sijn jonge kindsheyt gestorven.

Philips Monarch van Spangien, Prince der Nederlanders. Heeft vier vrouwen gehad, van welcke drie gebaert hebben.

Johanne.

Marie.

Bastaerden.

Margareta.
Jan van Oostenryck, die ongetrouwt ghestorven is, 1578.

De

Digitized by Google

De Geslagt-Rekening by Arnoldus Buchelius naer het gevoelen van Iohann: Beka, Heda, en andere, werd by hem aldus vertoont.

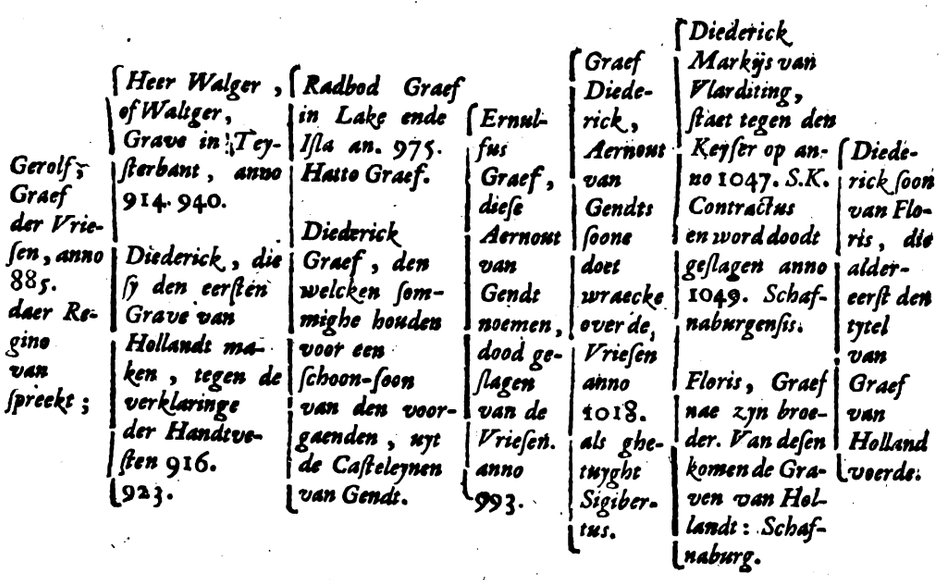

Het welk wy naer onse meninge met de waarheid best over een komende aldus herstellen.

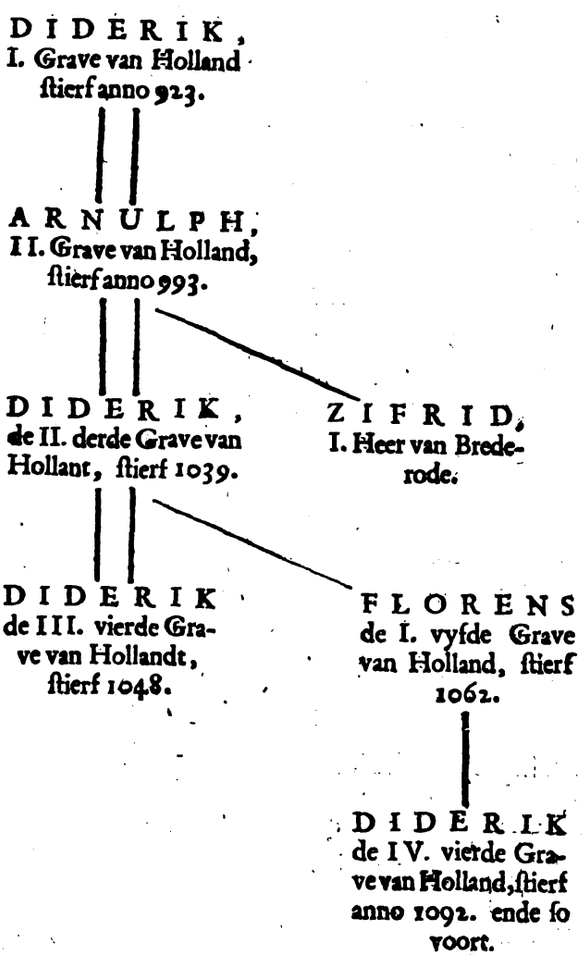

Digitized by Google

32 Wat dese Diderik den I. Grave en de instellinge van het Graafschap van Holland aangaat, is wel seker, dat het selve in 't jaar 863. niet en kan geschied sijn, maar vry later, daar in wy het gevoelen van Petr. Scriverius, Jan: Dousa, en andere volgen, die het niet voor het jaar 923. kunnen inschikken, soo dat wy met goede redenen uyt de getuygenisse van verscheide, die het gene by de andere op Diderik de II. werd toegepast, voor Diderik de I nemen, dese twee Diderikken voor een en den selven Diderik houden. Want uyt al het gene van Diderik in sijn gantse veertig-jarige Graaflijke Regering werd beschreven, en vindmen niet wat dat hy gedaan, ofte uytgevoert soude hebben; voorwaar een klouken Beschermheer deser landen, tegen soo groote Vyanden, en sware overvallen als wy nog in alle de tijd sijner Regeringe hebben gehad. Want wy lesen in de jaarbouken van dien tijd, dat de Denen en Normannen nog in 't jaar 881. 883. 885. en 888. dit land Vyandlijk aangetast, en sonder ophouden vele Steden en Dorpen, Kerken en Cloosters vernielt en verwoest hebben. Waar was doen desen Beschermheer Grave Diderik, die na haar seggen nog tot op het jaar 900. soude geleeft hebben? dog een oude met de hand geschreven Chronyk schrijft daar van, volgens tuyg van Janus Dousa, en Petrus Scriverius, die het selve onder hun gehad hebben, aldus: Dese Graaf Diderik doe hy lange geregeert hadde, toog hy uyt den lande, soo datmen niet en weet hoe lang dat hy leefde, of waar dat hy gestorven is. *Eleganter Jan: Dous. Pater Annal. Holland. lib. 8. sub Diderico I. Quando, inquit, vel ubi supremum diem expleverit parum constat: vel eo minus quod neque ante quadringentos annos quicquam comperti hac de re tradere professi sint vetustissimi Historiarum nostratium compositores. Ad hæc, incertitudinem rei satis per se arguit ipsa Authorum interse dissensio. Nam nec illis satis conveniunt, qui de tempore aliquid impudenter ausi sunt confingere. Quum enim eorum plerique nongentesimo Salutis anno Diericum Comitem decessisse credi postulent sibi, alij trientium, pars octodecim annos huic summæ adstruere non verentur. Quanquam tricari quid attinet: quum controversiæ istius arbitrum domi habeam, optime cum nota, tum fidei codicem, vetustissimo characere exaratum, diserte asseverantem, Comitem Diericum, post diuturnam Provinciæ administrationem nescio quo in longinquas oras profectum inibi decessisse; proinde certo non constare quam diu vixerit, aut ubi locorum sepultus.* Het welk over een komt met het gene Melis Stok in sijn Rymcronyk daar van schryft.

Mer die gene (schryft hy) die 't Latyn schreef,
'K en weet waar hy het after bleef,
Hy en beschreef dar jaar niet mede
Daar hy sijnen ende in dede,
By die is my onkund das,
Hoe lange dat hy Grave was.

Geen meerder bescheid isser ook te vinden van Gena ofte Geva dat is Grave Dideriks wyf, die sy uyt de Rymchronijken willen bewysen, dat de Huysvrouw van Diderik de I. geweest soude sijn, daar in nogtans deselve Rymchronyk sig selven tegen spreekt, eerst seggende dat men niet en wist waar en wanneer Diderk den I. gestorven en begraven was, daar hy te voren schryft dat sy beyde tot Egmond souden begraven sijn, met dese woorden.

Die Diderik die God had verkoren,
Wan een soon aan sijn Wyf Geve,
Die Diderik is geheten bleven,
Ende Saliglijken sijn lyf,
Hy en vrouw Geve sijn wyf,
Waren t'Egmonde begraven,
Dat sy stigten met haren Haven.

Derselver gevoelen werd by Wilhem Heda onder Egibold de XIII. Bisschop van Utregt, verhaalt, dat by de Chronykschryvers geseid wert, dat in dese tyd, namentlijk in 't Jaar 900. Diderik de I. Grave van Holland soude gestorven sijn, en korts naar hem Gena sijn wyf, beyde in 't Clooster tot Egmond begraven, maar stelt daar geen geloof in. Waar op Arnold Bucchel aldus aantekent, al watter van de dood van Graaf Diderik werd geseid, is geheel onseker. En wonder is het dat Joann. Beka, in't leven van den selven Egilbold deselve Chronykschryvers gevolgt heeft met dese woorden. *Circiter hæc tempora pridie Nonar. Octobris requievit in Christo Theodoricus primus Hollandiæ Comes, Gena vero Comitissa III. Idus January decessit ac seculo tumulata penes maritum in Egmondensi cœnobio.* Die daar in by Arnold Bucchel in sijn aantekeningen op deselve te regt werd tegengesprooken. 't Selve werd mede verhaalt by Pontus Heuterus, in de verklaringe van de geslagt rekening van de Graven van Holland; en *Ioann. a Leydis, Chronic. Belgic. lib. 6. cap. 6.* en den Hollandsen Chronykschryver divis. 4. cap. 9. gaan daar rond in.

Ianus Dousa Pater Annal. Holland. lib. 8. sub Diderico II. spreekt deselve aldus tegen: *Matrimonio sibi junxerat Genam, ex qua gente incertum, tametsi quantum est recentiorum Pipinio Italiæ rege Caroli illius magni filio, Ludovici pij fratre prognatam temere affirmare non vereantur. Impudens profecto mendacium & nulla penitus aut probabilitatis, aut verisimilitudinis specie coloratum. Quid enim a rerum natura abhorrens magis, quam vetulam plus quam decrepitæ ætatis, & cujus pater totis octo ac septuaginta annis antea præmortuus, nupsisse comiti, cui genua virebant, eique liberos sustulisse? nisi forte Saræ illius Abrahamicæ exemplo octogenariam puerperam velint exstitisse, aut natam triginta annis post defunctum patrem, quanto tempore Elephanti vulgo parere existimantur. Atque hæc omnia ex falsa nimis, ac perperam subducta ratione, quam secuti hactenus probi isti calculatores scilicet in præcoci illa ac præmatura Diderici Comitis inauguratione. Qui si præterea filij ipsius cognominis longævitas accesserit, eundem Didericum (ex hac ipsa Gena susceptum) quum anno demum 988. vivendi finem feciisse sit in confesso, consequi necessum est, ut idem totis centum ac LXXVII. annis avo suo supervixerit.* Dat is, „Hy was getrouwt met Gena, van wiens

„ wiens afkomste en weetmen niet seker, hoewel „ de laatste Schryvers met onbeschaamde kaaken „ derven versieren, dat sy een dogter was van Pip„ pyn Koning van Italien, de soon van Carel de „ Grote, en broeder van Ludovyc de Godvrug„ tige. Voorwaar een al te grove en onbeschaam„ de leugen, die met geen bewys, of enige waar„ schynlijkheid kan gestoffeert werden. Want „ wat isser vremder, en meer tegen den gewoon„ lijken loop der menselijke ingeschapenheid te „ bedenken, als dat soo stok oude overjarige „ vrouwe, wiens vader nu al over 87. jaren over„ leeft was, met soo een jongen en fluxsen Gra„ ve getrouwt soude sijn geweest, en by hem kin„ deren geteelt soude hebben, ten ware misschien „ sy als een twede Sara van haren Abraham op „ haar tagtig jaren was bevrugt geworden, of dat „ sy eerst dertig jaren na de dood van haar Vader „ geboren was, hoe veele jaren men seid dat de „ Elephanten hare jongen dragen. Dit alles uyt „ een al te valse, en qualijk bygebragte tydreke„ ning van de ontydige en soo vele jaren vervroug„ de instellinge van desen Grave Diderik, tot de„ welke als wy ook de jaren van sijn soon den „ tweden Diderik by brengen, soo sal desen twe„ den Diderik, uyt deselve Konings dogter „ Gena voortgekomen, (dewyle vast staat dat „ hy 88. jaren oud geworden is) gehele hondert „ en agtentseventig jaren na Pippyn sijn Grootva„ ders dood geleeft hebben.

33 Van geen meerder sekerheid en werd gehouden de gesegde Hildegard, Huisvrouwe van haren Diderik de. II. dewelke deselve Chronykschryvers willen, dat een dogter soude geweest sijn van Ludowijk Carel de Kaluwes soon, bygenaamt Balbus, dat is den Stameler, het welk nogte met de tydrekening, nog met de waarheid van de saak over een komt, dewelke in 't jaar 890. overleden is, nalatende uyt Ausgard, dien hy tegens vaders wille getrouwt had en daarom most verlaten, twee sonen, als Ludovyk en Karleman. En stervende liet hy sijne twede Huysvrouwe Adelheid, van haar eerste kind swanger, dewelke na sijn Vaders dood geboren wierd, en daarom na sijn Grootvader Carel genoemt, met byvouging van Carel de Simple, dat is de onnosele; andere kinderen leestmen nergens dat by desen Ludovyc sijn nagelaten. Sie *Octavium de Strada Genealog; Austr: Ducum sub Ludovico III. Imp. Caroli Calvi filio.* De Rymchronyk noemt ook dese Hildegard, dog weet deselve mede nergens 't huys te brengen. Daar mede over eenkomt de oude Hollandse geschreven Chronyq van Egmond; Johann. Beka *sub Egilboldo.* XIII. en neemt het niet voor vaste waarheid, maar vougt daar by, Hildegont (soo men seid) der Francen Koning Ludowyks dogter. Vander Linden in sijn beschryvinge van Dendermonde noemt haar de moeder van Aarnout, de dogter van Diderik de I. soo dat Diderik de II. geen eygen soon van Diderik de I. soude geweest sijn, maar een schoonsoon; en dat dese Hildegont aan Diderik de Graaf of Castelein van Gent is getrout geweest. Soo valtmen van de eene dwaling in de ander. Ik meen dat den naam van dese Hildegart tenemaal versiert is, en uyt misverstand van de Chronyken van Trier is voortgekomen, daar by van eenen Grave Diderik en Hildegard de vader en moeder van St. Egbert Bisschop van Trier vermelt werd; dewelke dese ongelukkige waarseggers voor de vader en moeder van Aarnout den Gentenaar gemaakt hebben, die dan noodsakelijk St. Egbert tot sijn broeder moste hebben. Maar juyst is Desen Grave Diderik Egberts vader een Grave in Engeland geweest van doorlugtigen huyse en grote middelen. Wat raad daar mede? Aldus betuygd daar van Wilhelmus Kiriander *in rerum Trevirensium commentarijs. lib. 2. cap. 19. Theodorici successor LXXII. Antistes fuit Egbertus, clara origine Brittannus, patre Theodorico Comite natus.* Dat is, Naar Diderik is hem gevolgt Bisschop Egbert, uyt een vermaarde stamme van Brittannien, wiens vader was Grave Diderik. Daar van den nauwkeurigen ondersouker der oudheden Petrus Schriverius op sijn versouk van den Eerwaardigen vader Christophorus Brouwer, seer nawe onderrigtinge, en ook enige afschriften uyt het Clooster tot Trier ontfangen heeft, schryvende daar van in sijn toetsteen op het Goudse Chronykje aldus.

„ *Engelbert Bisschop tot Trier*] Hier schynt wat „ meer aan als van Arluyde, alsoo onder de Bis„ schoppen van Trier, omtrent dese tijdt eene „ Engelbert bekent is, evenwel niet gelooffelijk „ dat de soon geweest zy van onsen Graaf „ Diderik; dus spreekter Willem Kyriander af, „ in sijne aanteykeningen op de Trierse geschie„ denissen, by hem in 't Latijn beschreven, en „ by ons aldus vertaalt, *De Navolger van Diderik is geweest Egbert de 27. Bisschop, een Engels-man van Doorlugtige af-komst, geboorne van eene Graaf Diderik: Dese heeft de armoede van sijn Bisschopsstoel, door een gedenk-waardige mildadigheydt verligtet, want te sijner eere, alle sijne maagen en vrienden uyt Engelandt tot Trier ontbooden hebbende, heeft door der selver schatten, die sy mee-gebragt hadden, en door de giften, die sy te huys gekeert sijnde, oversonden, sijne Kerk, door beroovinge uytgeput en arm gemaakt sijnde, rijkelijk begiftigt, &c.* „ d'Eerwaardige Christofor Brouwer, S. T. tot „ Trier op myn versoek, schryft my over, dit „ volgende ter goeder trouwe uyt de handt-ge„ schrevene geschiedenissen van Trier uyt-ge„ schreven te hebben: En luydt in 't Latyn aldus, *Pontifex Ecbertus de Britannia ortus, patre Theodorico comite, matre Hildegarda nomine, divitiis & nobilitate Anglorum primoribus.* dat is; „ De Bis„ schop Ekbert van Britanie af-komstig, sijn Va„ der was Grave Dirk, sijn Moeder Hildegarda, „ in Engelandt de voornaamste in Rijkdommen, „ en Edelheydt. Hier na voegter Brouwer by, „ hoe Egbert door de Rijkdommen en overvloe„ dige mildadigheydt van sijne Ouders, de Kerk „ van Trier, die door 't geweldt der Normannen „ seer vermindert was, wederom met Goudt en „ Silver, &c. opgeschikt heeft: Van de selve gifte „ getuygt ook de groote Hollandtsche Chronyk, „ maar noemt Heer Egbert een soon van de Graaf „ van Hollandt: Uyt een ander met de handt-ge„ schreven Parckement *Ecbertus de Britannia, Theodorici Comitis filius, nobilissimo sanguine regum Anglorum ortus, successit Theodorico.* Dat is

Digitized by Google

„ Egbert van Britannie, de soon van Graaf Dirk, „ uyt de Edele Stamme der Engelsche Koninge af-komstig, is Diderik gevolgt, &c. Hier „ wordt Egbert niet de soon van Graaf Diderik „ van Hollandt, maar van eene Graaf Diderik „ uyt Engelandt gemaakt, 't en ware men wilde „ seggen, dat de Trierſche Chronyken hier in miſ„ sen, en dat men in stede van Britannia, Bata„ via leesen moest; dog dit kan niet sijn, alsoo „ meer-maals van Engelsche Stamme en Engel„ schen Koninklijken bloede gewagh ghe„ maeckt wordt: in 't Graf-schrift oock dat „ noch tot Trier in St. Andries Kapel voorhan„ den is, volgens Brouwers getuyghenisse, „ staat aldus te leſen.

Pontificum Decus, Eccleſiæ clariſſima Lampas,
Pax & Amor populi, totius Gratia Cleri,
Hic jacet Eckbertus, Luci Regione repertus:
Præſul Trevericus, ſed & aulæ conditor hujus,
Rexit & Eccleſiam ſenos denosque per annos;
Omnes dilectum prece commendate patronum.

Aldus vertaalt.

De eer van 't Prieſterschap, een Ligt van Christus Kerk,
De Vreed', het welgeval, en min van Leek en Klerk:
Was Egbert uyt Het Ryk van Lucius geſprooten;
Het geen soo vroeg de Straal der waarheit heeft genooten:
Trouw Myterdrig van Trier, en stigter van dit Hof,
Die jaren vier maal vier sijn Kerk met rugt'bre Lof,
Berigte en weyde in min, elk help dien Heldt beklagen,
En door gebeen sijn ziel by Godt om hooge dragen.

„ Wijdluftig genoeg tot beweering dat dese „ Egbert uyt Engelandt af-komstig zy: Hier staat „ te verwonderen, hoe de eygen naamen van Eg„ berts Ouders, namelijk, Diderik en Hildegar„ da, hoedanig onse tweede Graaf en Gravinne „ genoemt worden, hier te berde komen, dog „ als de knoop te regt sal op-gelost sijn, sal de ver„ wondering op-houden: als de vestiging van het „ Graafschap van Hollandt vast gestelt wordt on„ der Carel de Simple (gelijk wy buyten twyffel „ doen) en niet onder Carel de Kaluwe, moeten „ noodtsaakelijk de twee eerste Dideriken in een „ gesmolten worden; onse Schryvers even wel „ die de Graafschap-vestiging onder Carel de „ Kaluwe hebben willen staande houden, als niet „ grondig de Handt-vesten verstaande, en niet „ naeuw-keurig onderſogt hebbende, hebben „ ergens nog eene Graaf moeten uyt den hoek „ stommelen, en derhalven sonder oordeel, son„ der onderscheydt sig selven toe-gepast, al wat „ eenigsins om haare grondtstelling vast te maa„ ken, 't zy uyt de gelijkheydt der naamen, ofte „ om eenige andere schyn-baarheden, sig na de „ saak scheen te schiken, en dus (seggen wy on„ der verbetering) haren Graaf Diderik, nevens „ Arnulf, eenen soon Egbert gegeven: mogelijk „ niet al sonder reden, want noyt verdronker „ kalf, seyt ons spreek-woort, of daar was water: „ In het Handt-vest van Keyser Otto de derde, „ aangaande eenige begifting, staat aldus:

In nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis;

OTTO

Divina favente gratia Rex. Cunctis fidelibus noſtris, præſentibus ſcilicet atque futuris, manifeſtum eſſe volumus, quomodo nos ob votum & amorem dilectæ genetricis noſtræ, Theophanæ videlicet imperatricis Auguſtæ, nec non & interventu fidelium noſtrorum Eckberti Trevirenſis Eccleſiæ venerabilis Archiepiſcopi, ac nepotis noſtri Henrici Bajororum Ducis, fideli noſtro Theodorico Comiti, &c. dat is.

In de naam der Heyliger en onverdeylder Drievuldigheyt;

OTTO

„ Door Godts genade, Koning. Allen onsen „ getrouwen, soo tegenwoordigen als toeko„ menden, willen wy dat kennelijk zy, hoe dat „ wy ter beede en minne van onse lieve Moeder, „ de Doorlugtigste Keyserinne Theophana, als „ mede door tussen-komen onser getrouwen Eg„ berts's Eerwaardigen Aarts-Bisschops der Ker„ ken van Trier, en onses Neefs Henrik's Her„ togen van Beyeren, onsen getrouwen den Gra„ ve Diderik. &c.

„ Dese woorden, *Venerabilis Archiepiſcopi ac* „ *nepotis noſtri*, hebben de goede luyden aan een „ gekoppelt, en daar uyt beslooten, is Egbert de „ Neef van Keyser Otto, moet komen uyt Hu„ welijk van de suster van de Keyserinne Theo„ fania, Luytgarda by sommige genaamt, die sy „ de Vrouw maaken van Arnulf, en Moeder „ van *Diderik* de derde, hier de Graven *Diderik* „ de tweede en derde wederom verwarrende, heb„ ben sy (waarschynelijk op sulke losse schroe„ ven) dese Egberten eene *Diderik*, Broeders ge„ maakt: daar de woorden *ac nepotis noſtri* noodt„ saakelijken aan het volgende *Henrici Bajororum* „ *ducis* moeten gehegt, en het af-scheydt-lidt tus„ sen *Archiepiſcopi*, en *ac Nepotis noſtri*, en niet „ tussen *noſtri*, en *Henrici*, moet gestelt worden: „ soo dat niet Bisschop Egbert, maar Hertog Hen„ rik van Beyeren, de Neef verstaan moet wor-

den

„den. Siet, hier leydt de swaarigheyt, dus lan-
„ge, om eene verwerde knoop op te losſen, heb-
„ben wy geweeſt tegen onſen dank: 't geene op
„Lutgarda, Arnulfs vrouw te ſeggen zy, ſal el-
„ders beter plaats vinden.

Daar uyt wel klaar blykt, dat Egbert Biſſchop van Trier, geen broeder van Diderik Grave van Holland, nogte Hildegart, ofte Hildegont de Huyſvrouw van Diderik, en moeder van Aarnout geweeſt is. Maar den ſelven Egbert, ſijn moeder Hildegard, en ſijn vader Grave Diderik, uyt Engeland, en van een gants ander geſlagt geweeſt ſijn.

Wat aangaat Aleid, ofte Erlinde, by andere Gerlieva genoemt, de ſuſter van deſen Egbert en Aarnout, deſelve is by geen geloofwaardige ſchryvers bekent; deſe noemen onſe gemene Chronyk ſchryvers een ſeer ſchone dogter, die by de oude Gedenkſchriften van Egmond maar een oog had, dogh door de Verdienſten van Sint Aalbregt haar volle geſigt weder kreeg, die de eerſte Abdiſſe van het Clooſter tot Rynsburg ſoude geweeſt ſijn, op welke tyd nogtans het Clooſter tot Rynsburg nog niet geſtigt en was, dat eerſt in 't jaar 1133. van Vrouw Petronella is ingeſtelt, daar van de eerſte Abdiſſe Vrouw Kunira de ſuſter van Graaf Fredrik van Belke en Moeye van Chriſtiaan Aartbiſſchop van Ments; als breder te ſien by Petr. Scriver. in ſijn Oud Batavia onder Floris de Vette.

Als wy de getuygenis en het ſchryven van Octavian: de Strada in ſijn beſchryvinge van de geſlagten der Duytſe Keyſeren ſouden mogen volgen, ſulx wy hier voor tot uytlegging van de Gifbrieven van Carel en Lodewyk hebben bygebragt, ſoo is Diderik met Utilhard des Keyſers Otto de II. dogter getrouwt geweeſt, die onſe Chronijk ſchryvers Diderik de II. Aarnouts ſoon tot een wyf toevoegen, waar in dan wederom onſe voorgaande tijd rekening te pas komt, dat namentlijk maar eenen Diderik in plaats van den I. en II. geweeſt is, en niet eer als in het jaar 923. of daar omtrent Grave van Holland kan geworden ſijn, en mogelijk wel veele jaren later. Want by die Gifbrieven, immers by den eerſten van Carel, en blykt niet, dat hy doen al Grave van Holland was; daar hy ſeid: *Cuidam fideli noſtro, nomine Theodorico.* Dat is, aan eenen ſekeren onſen lieven en getrouwen, met namen Diderik; dat nu deſen Diederik al bejaart moet ſijn geweeſt, eer dat hy met des Keyſers Ottos dogter trouwde, kan wel ſijn ontwyvelijk by het leven van den ſelven Otto, die in het jaar 983. overleefde, en is al veel waarſchynlijker, als dat deſe dogter van Otto de II. die op haar Vaders overlyden al een bejaarde dogter moet geweeſt ſijn, om dat hy nog wel ſes kinderen naar haar verwekt, heeft nagelaten, met Diderik de IV. die volgens de tydrekening van het Huywelijk van Aarnout ſijn Vader, die in het jaar 890. na het gemeen ſchryven met Luytgard trouwde, in 't jaar 993. als ſijn Vader van de Vrieſen verſlagen, en hy Grave van Holland wierd, nog geen twaalf jaar immers niet ouder en is geweeſt; behalven dat ſommige menen, dat hy de jongſte en Sifrid den outſten ſoon van Aarnout geweeſt is. Hoe ſoude dan deſe Utilhard die in 't jaar 983. al een bejaarde dogter was, met deſen Diderik de IV. die in 't jaar 993. nog maar een kint was, getrouwt ſijn.

Even ſoo vaſt gaat het met deſen Dideriks moeder Luytgard, de dogter van Theophanus des Keyſers van Conſtantinopolens dogter, en ſuſter van Theophania Keiſer Otto de II. Huyſvrouw, dewelke de gemene Hollanſe Chronyk, Beka, en andere die deſelve ſonder nader onderſouk gevolgt hebben, Grave Aarnout tot een Vrouw toepaſſen. Het welk ſig ſelven tegenſtryd, want indien deſe Luytgard was de ſuſter van Theophania Keyſerinne en Huyſvrouw van Keyſer Otto de II. ſoo en is ſy niet geweeſt de dogter van Theophanus, maar van Romanus den jonger, Grieks Keyſer, de Vader van deſe Theophania, ſulx dat uyt *Zonaras, Ditmarus Witekindus, Zigebertus, Hermannus Contractus, Abbas Urſpergenſis, Naucleras, Cuſpinianus Onuphrius, Georgius Fabricius* en andere ſchriften ſeer wel werd aangemerkt, by Petrus Scriver. in ſijn Oud Batavia op den ſelven Aarnout de III. Grave van Holland.

Daar mede wy dan overgaan tot de Geſlagt 34
Rekening dewelke by Arnold. Buchel naar het gevoelen van Beka en andere ſchryvers gemaakt werd. Dat vry wat beter gelijkent, dog evenwel ons in alles niet en kan voldoen.

Deſe geſlagt-rekening maakt Gerolf Grave van Vrieſland, dat is te verſtaan van Weſtvrieſland, ſulx wy hier voor hebben aangeweſen, de Vader van Diderik Grave van Holland, en ſijn broeder Walcher Grave van Teiſterbant, dat wy ſoo heel ſeer niet en kunnen tegenſpreeken, als wy het verdigtſel van de Rym Chronyk wegnemen, dat hy onbekent en ſonder kinderen ſou de geſtorven ſijn, ſonder te weten waar of wanneer, ſulx wy hier voor ook hebben aangemerkt, dat het ſchryven van deſelve Rym Chronyk wel ligt kan miſſen, met dat de Vrieſe Chronyquen hem voor geen Fries en erkennen, gelijk hy ook niet geweeſt en is, en daarom van hem niet en ſchryven, en in Holland ſoo ſeer niet bekent en is geweeſt, als ſijnde, ſoo wy menen, uyt Vlaanderen ter hulpe van Keyſer Arnulph, Hertog van Saxen, tot beheerſing van het Nederſaxen tot Stadhouder van Embderland en Weſtvrieſland overgegaan. En wel kan ſijn, dat hy de Vader van deſen Diderik, en Walcher Grave van Teiſterbant, daar de Heeren van Heuſden en andere Hollandſe en Gelderſe geſlagten uyt voort gekomen ſijn, geweeſt is, die by andere te onregt Sigebert Prince van Aquitanien werden toegeſchreven, daar geen blyk van te vinden en is.

Alleen dat hy daar by mede twee Diderikken in 't ſpel brengt, die wy meenen dat maar een en den ſelven geweeſt is. Het verder aangaande Gerolfs afkomſte hebben wy om de onſekerheid ongeraakt tuſſen beyden gelaten.

h *Doe dit volk uyt den Kelten*] Hoe dat de Cimbren en Kelten de eerſte bewoonders van dit land geweeſt ſijn, is hier voor aangeroert, daar van wy, om dat van deſe ſaaken ſoo weinig of niet beſchreven is, de volgende getuygeniſſen hebben goed gedagt by te doen. Onder dewelke C. Jul. Cæſar de oudſte en voornaamſte 35

Digitized by Google

schryver van dien tijd, van het beginsel en verdelinge deser volken de Bello Gallico lib. 1. aldus betuigd: *Gallia omnis divisa est in partes tres, quarum unam incolunt Belgæ, aliam Aquitani, tertiam, qui ipsorum lingua Celtæ, nostra Galli appellantur; horum omnium fortissimi sunt Belgæ, proximique sunt Germanis, qui trans Rheunm incolunt; Belgæ ab extremis Galliæ finibus oriuntur, pertinent ad inferiorem partem fluminis Rheni, spectant in Septentriones & orientem solem.* dat is: het Fransse Rijk is in drien verdeelt, daar van het eene „ by den Veldgen werd beseten, het ander by den „ Guiennosen, en het derde by den Kelten, die wy „ Gallen noemen, bewoont werd. Onder dese alle „ sijn de Veldgen de kloukste en sterkste, de naa„ ste aan de Overrynse Tuitsen; de Veldgen ofte „ Belgen nemen haar begin van den uitersten Gal„ lisen kant in het nedergedeelte van den Rhyn, „ strekkende sig na het Noorden en Oosten. Het welk Ammianus Marcellinus by na met deselve woorden verhaalt, *Rer. Gestar. lib.* 15. *Temporibus priscis, inquit, quum laterent hæ partes ut Barbaræ tripartitæ fuisse creduntur, in Celtas eosdemque Gallos divisæ, & Aquitanos & Belgas. Horum omnium apud Veteres Belgæ dicebantur fortissimi; Superiorem & inferiorem Germaniam Belgasque duæ jurisdictiones ijsdem rexere temporibus; & omnium harum gentium virtute præcipui Batavi,* seid *Tacit:*
36 *de Morib. German.* Dat dese Belgæ anders Germani te voorens Cimbri en Celten genoemt met de naam van Germani onlangs bekent geworden waren, blijkt klaar uyt Tacito, *De morib. Germanorum. Cæterum, inquit, Germaniæ vocabulum recens & nuper auditum,* „ Soo dat den naam van „ Belgen ouder schynt te wesen dan Germani, het „ welk Tacitus voor een nieuw aangenomen en „ van nieuws uyt gevonden naam houd. Belgen, ofte Veldgen *a Campo* van het woord Veld alsoo genoemt; Synde een landstreeke in Campanien daar hun de Kelten lange voor den Keyser Julius tyden onthouden hebben. *Campus Celtis est feld, Belgis leniore voce Veld en Veldgen, quod Romani suo more scripserunt, Belgæ, qui inter antiquissimos Celtas id nomen habuere. Gallis Champaigne. Unde Campania Ptolomeo, Straboni, aliisque, Italiæ Regio.*

Germani, Tuiscones antiquissimi à Scytis populi, nomen, seid *Tacitus dicto loco, recenter additum,* ofte als andere willen *Auditum*, een nieuwen naam. Want de Kelten uyt den Scyten over al reysende, en alle landen besoukende volgens der Scyten manier, dewelke geduyrig van het een op het ander reisen, hebben haar op sommige plaatsen ter neder gestelt, en alwaar sy bleven een niewen naam aangenomen; Soo sijn ook de Tuitsen alsoo ge-
37 noemt van haren afgod *Tuisto, terra filius, aardman, teste eodem Tacito*, anders Tungers ofte Thuringers, van den afgod Thur, die van wonderlijke kragt gehouden wierd, soo datter geen magt by de sijne te gelijken was, en sijn heerschappye boven alle andere strekte; hy wierd afgebeeld op een verheven troon te sitten met een Scepter en Croon, en boven sijn hooft een ronde Cirkel van twaalf Sterren; hem wierd toegeschreven, de Winden en Wolken in de Lugt te bestieren, en als hy vergramt was, Blixem, Donder, grote Slagregen, en Hagel toe te senden. Dese hebben haar by verandering van woonste *Germani* laten noemen; *Geer*, ofte *Gaarmans*, *Ger*, *Gar* ofte *Gaar* beduid in de oud Scytise tale een versameling of vergadering; soo seidmen nog, te gaar dat is t'samen gaan.

Van de overkomst van dese Kelten en Cimbren in dit land menen sommige dat Tacitus spreekt *lib.* 4. *Histor.* in de bekende plaats, daar hy van de overkomst der Batavieren aldus schryft, *Batavi donec trans Rhenum agebant, pars Cattorum seditione domestica pulsi, extrema Gallicæ ora cultoribus vacua, simulque insulam inter vada sitam occupavere.* Dog het selve is van een twede en later aankomst van de Bondgenoten der Cimbren en Kelten, die haar lange voor die tijd alhier onthouden hadden, te verstaan.

En sijn niet alleen de Cimbren en Kelten in de- 38
se gewesten, en bysonderlijk in Italien, daar sy in lang durige optogt geweest sijn, veel gerooft en de Romeinen grote schade gedaan hebben, maar ook in Orienten en d'Oosterse landen bekent geworden. Soo verhaalt *Justin. Histor. lib* 38. *cap.* 3. dat Mitridates de Cimbren tegen de Romeinen te hulp heeft ontboden; en cap. 4. in de aanmoediging van het Volk van haar dapperheid roemde, dat sy met vele duysenden als een storm en onweder gants Italien overstroomt hadden, *Cimbros immensa millia ferorum atque immitium populorum more procellæ inundasse Italiam.*

Andere weten het nog verder te brengen, dewelke beweren, dat deselve ook onder de troupen van Alexander Magnus geweest sijn, als hy in den overtogt over den Danau de Geten vermeesterde. Daar van *Arianus Nicomediensis de rebus gestis Alexandri Magni* betuygd, dat haar van Alexander gevraagt zynde, voor wie dat sy de meeste vrese hadden, meinende dat sy hem als een schrik voor alle wereldse magten die eere souden geven, antwoordden, dat sy nergens voor en vreesden, als dat den Hemel op haar mogt nederstorten, betonende daar mede dat sy zyne grootheid niet en souden vresen. *Hæc sunt ejus verba: Ad eum legatis, & a ceteris Danubii accolis, & a Syrino Triballorum Rege, item a Celtis, qui Jonium sinum incolunt (sunt quidem Celtæ ut grandi corpore ita animo elato, magnoque) legationes adfuisse, ut amicitiam cum eo jungerent, quibus in fidem, & amicitiam receptis a Celtis quæsiisse, quid nam esset in humanis rebus, quod præ cæteris extimesceret, ratum, nominis sui magnitudinem ad illos, multoque etiam interius penetrasse, idque esse quod præ omnibus sibi formidolosum faterentur; illos vero quod procul Alexandro agebant, quod loca accessu difficillima incolebant, ipsumque ad alia bella intentum videbant, timere se illud ante omnia dixisse, ne forte aliquando in se cælum rueret. Nihil magnifice Alexandrum legatorum superbum responsum, itaque nihilominus tamen in amicitiam & societatem receptos domum remisisse, tantum elocutum, Celtas arrogantes esse.* Daar by genoug blykt, dat deselve al ten tyden van Alexander omtrent de 240. jaar voor Christi geboorte voor klouke en onverstaagde luyden zyn bekent geweest.

Ende staet te letten, dat voor de tyden van Ta- 39
citus de Tuitsen met de naam van Germani niet

be-

Digitized by Google

bekent en waren, maar *Cimbri*, *Celtæ*, of ook wel *Galli* sijn genoemt geweest, soo dat geen wonder en is, dat Polibius, Ptolomæus, en Strabo, dewelke ten tyde van den Kaiser Augustus geleeft heeft, van deselve geen gewag en maken, door dien sy eerst so lang daar na dien naam hebben aangenomen, het welk tot de oudheid en oorsprong van het selve Volk (dat de sommige niet sonder redenen, tot de afkomst van Japhet willen brengen) niet en doet.

40 [i] *Koningen met de naam*] Dese wierden Koningen genoemt by *Strabo. Geograph. lib.* 4. *Tacit. Annal.* 4. en *Ammian. Marcellin. Rer. Gestar. lib.* 16. dog sonder Koningrijk, gelijk als die van Lacedemon: *Lacedemonij existimabant Regibus nihil adesse prater nomen, quo vulgus præstarent. Plutarch. in Lycurgo. cap.* 8. *& Aemilius Probus in vita Agesilai de Regibus Lacedemonijs: Reges nomine magis quam imperio. Fabius Pictor de Aureo Seculo lib.* 2. *Romulus Rex, inquit, primus ex Regulis Italiæ Romam oppidulum in regiam metropolim vertit. Unde Ioannius Annius notat differentiam inter Regem & Regulum tunc fuisse, qualis nunc inter Reges & Duces; unde omnis Dux est Regulus, non tamen Rex.*

Sie verder het gene desen aangaande op het XII. Hoofstuk omtrent het begin breder is aangetekent.

41 [k] *Bato en Hessus*] Dat dese voor geen Oversten der Batavieren by enige geloofwaardige Schryvers bekent sijn, ende Batavia niet van Bato, maar veel eer den naam van Bato, wie die geweest mag sijn, van het landschap Batavia genomen is, is mede hier voor op het XII. Hoofstuk en elders breder verhandelt.

42 [l] *Verritus en Majorix*] Dese werden by *Tacit. lib.* 13. *Annal.* Koningen der Friesen genoemt, dog zy gelet dat door de Friesen, gelijk als doorgaans in de Historien, de Batavi verstaan werden, sulx hier voor is aangewesen.

43 [m] *Die van Lacedemonien*] Die van Athenen hadden hare geschreven wetten, die sy gebruykten. Maar die van Lacedemonien hadden haar vaste gewoonten sonder schrift, dewelke by haar heyliglijk wierden onderhouden. *Plutarchus in Licurgo cap. XXII. Leges scriptas Lycurgus non posuit, ita enim judicabat, ea quæ ad felicitatem Civitatis, & virtutem omnium maximum adferrent momentum, ita demum manere immobilia, si moribus & educationi civium implantarentur; nam firmam voluntatem ex his elementis oriri, quæ necessitatis est validissimum vinculum; eam porro disciplina (quæ legum conditoris vicem gerit) apud juniores effici. Atqui exiguos illos & pecuniarios contractus, quique propter usum vitæ subinde mutantur, præstare censebat, scriptis legibus non comprehendi, neque immobilibus consuetudinibus illigari, sed permittendum, ut pro ratione temporis augerentur, diminuerenturve, secundum probe instituturum hominum arbitrium; totum enim legum lationis negocium ad disciplinam referebat, itaque ex Rhetris hec una erat, legibus scriptis non utendum.* Cicero verhaalt in *Orat. Pro Lucio Flacco cap.* 26. dat die van Lacedemonien, sodanig by haare heilsame gewoonten leefden, dat sy in de tijd van LXX. jaren gene veranderingen van noden hadden gehad. *Adsunt Lacedemonij, inquit, cujus Civitas spectata, ac nobilitata virtus, non solum natura corroborata, verum etiam disciplina putatur. Qui soli toto orbe terrarum septingentos jam annos amplius unis moribus, nec unquam mutatis legibus vivunt.* Soo groot was ook het woord, en de trouw der Oude Batavieren, dat sy in haar toeseggingen niet gewoon en waren enig schrift te gebruyken. En nog selfs in de voorgaande eeuw, was de trouw onser Voorouderen soo groot, dat sy niet en souden bestaan hebben tegen te gaan, het gene sy in enigerhande wyse malkander beloost hadden, al hadden sy het malkander maar over het water toegeroepen.

44 [n] *Meer met gesag om aan te raden, dan met magt om te gebieden*] Tacitus de moribus Germanorum *Nec Regibus libera aut infinita potestas, & duces exemplo potius quam imperio præsunt; de minoribus rebus Principes consultant, de Majoribus omnes. Multum rationis ac solertiæ preponere electos, audire præpositos. Quomodo intelligendum quod* Strabo lib. 4. Geograp. *docet, Celtas omnes optimatium imperio fuisse addictos. Et magis perspicue, ibid. negat Germanorum Regibus infinitam, aut liberam fuisse potestatem, & in Concilio auditos autoritate suadendi magis, quam jubendi potestate. Id luculentissimo exemplo probat Claudius Civilis lib.* 4. *Hestor. in oratione sua ad primores gentis & promptissimos vulgi. de Rebellione adversus Vespasianum, & castrorum Romanorum expugnatione. Et Cajus Iulius de bello Gallico lib.* 5. *in Ambiorige duce ostendit, quale fuerit principum Imperium apud Gallos veteres ante Romana tempora, quum dixerit, ejusmodi principum esse imperia, ut non minus in ipsos juris multitudo, quam ipsi in multitudinem habeant.*

45 [o] *De Wetten daar aan den Vorst gehouden was en sijn niet eer als by tijde*] Dat de Graven van Holland gene Staads saken van gewigt sonder bewilliging van de Staten hebben mogen aanvangen, en niet anders als een bepaalde magt gehad hebben, is uyt de Historien genoug bekent; dog waar in dat deselve bestaan heeft, daar en vindmen niet van geschreven voor het jaar 1400. Soo dat wy hier in mede de ongeschreven Wetten schynen gevolgt te hebben van die van Lacedemonien, en de Costuyme en het oude gebruyk daar in plaats gegeven hebben, dat wel soo naukeurig is onderhouden, dat de Graven noyt jets tegen de oude landwetten hebben derven invoeren, of de Staten hebben haar selven daar tegen gestelt, daar van verscheide voorbeelden werden aangewesen by Hugo de Groot de Antiq. Reipub. Batav. cap. 5. Soo dat wy boven die van Lacedemonien mogen roemen, dat wy onse ongeschreve Landwetten geen lxx. jaren of wat meer, gelijk als *Cicero in Oratione pro Flacco* deselve ten roem schryft, maar wel ses hondert jaren ongeschonden hebben doen onderhouden; tot dat deselve by tyde van Vrouw Maria van Bourgondien by het groot Privilegie van den 14. Maart 1476. by geschrift, en nader bevestigd sijn geworden, dewelke ontwijfelijk deselve sijn, daar in de Graven van Hollandt gehouden en in haar Oppermagt bepaalt sijn geweest. Als eerstelijk, dat geen Vrouwe Gravinne anders soude trouwen, dan met bewilliging van de Staten,

Staten, volgens het eerſte Artikel, luydende.

„Inden eerſten, dat wy huwelijken ſullen, „en eenen Voogt en Man kieſen, by advys en „goet-dunken van den Heeren van onſen bloede, „en van den Staten van onſe voorſz. Landen.

Ten tweden, dat aan geen Uytheemſche Perſonen enige aanſienlijke Ampten, hoedanig die ſouden mogen weſen, ſullen mogen werden vergeven, nog ſullen mogen werden bedient, dan aan en by die gene, dewelke in den voorſz lande geboren ſullen weſen, en dat niemand in den voorſz lande meer als twee officien ſal mogen hebben ofte bedienen, volgens het IV. Artikel.

„Item dat wy niemant Raadt, nog Hooft „van den Rade, Griffier, Rentmeeſter, Droſ„ſaart, Caſteleyn, Treſorier, Dyk-Grave, „Bailiu, ofte Schout, maaken nog ordineren „en ſullen, nog geenrehande ander Officien, „nog dienſten, kleyn of groot hoedanig die weſen „mogen, in den voorſz. Lande van Hollandt, „Zeelandt en Vrieſlandt, geven nog conſente„ren en ſullen, nog doen nog laten bedienen, *dan „die van den voorſz. Lande geboren ſullen weſen*, „*en niet van vreemde Landen*, en indien eenige „giften van de voorſz. Officien of Dienſten, by „ons ofte onſe voorſaten contrary van deſe Or„donnantie gegeven waren, of by ons of onſe „Nakomelingen, in toe-komende tyden gege„ven mogten werden, die en ſullen nu alſdan, en „dan als nu, doodt en van geenre waarden zyn „en blyven, des ſoo en ſal niemandt in den „voorſz. Lande, meer dan twee Officien te ſa„men mogen hebben of gebruyken.

Ten derden, Dat de Staten van Holland, Zeeland en Vrieſland, of die Steden van den ſelven Lande onder malkander, en ook met den Staten van de andere Landen en Provincien vermogen ſullen ſoo dik en menigmaal hun dat believen ſal, die een de anderen te beſchryven, en met malkander en in dagvaarden te vergaderen, ter plaatſe daar het hunluyden goed dunken ſal, volgens het XV. Artikul.

„Item dat onſe voorſz. Landen van Hollandt, „Zeelandt, en Vrieſlandt, of die Steden van den „ſelven Landen onder malkanderen, en ook met„ten Staten van onſen anderen Landen ſullen mo„gen ſo dikke en menig-werven hen dat believen „ſal, die een den anderen beſchryven, met mal„kanderen in dagvaarden en anders vergaderen, „ter plecken daar 't hen-luyden goet-dunken „ſal, omme aldaar te ſpreeken van ſaken der voor„noemde Landen of Steden, of eenig van dien „aangaande, ſonder daar op te moeten verwer„ven voorder conſent of oorlof van ons, of van „onſen nakomelingen, of ook tegens ons daar„omme te miſdoen, of tot begryp geſtelt te wor„den in eniger manieren.

Ten vierden, Dat den Grave geen nieuwe tollen, wagt van tollen, nog beſwaarniſſen van den ſelven opſtellen ſal, dan by goeddunken van den Staten, volgens het XVII. Artikel.

„Item dat men geen nieuwe Tolle, Wagt van „Tolle, nog beſwaarniſſe van den ſelven, voor„taan op ſtellen en ſal, dan by goet-dunken van „den Staten der voorſz. Landen, en dat alle nieu„we Tollen, nieuwe Wagten, of Ankeragie „in Zeelandt, en alle andere nieuwigheyt en be„ſwaarniſſe, ſonder conſent van den Landen, ſe„dert die Huldinge van wylen onſen ouden Va„der die Hertoge Philips voorſz. opgeſet, of „en te niet gedaan worden en blyve.

Ten vyfden, Dat den Grave gene Oorlogen aanleggende nog verwerende tegens niemand, ofte enige vrede met yemand aannemen ſal, dan by goeddunken van de Staten van den voornoemden lande, en als het Oorlog aangenomen is, de Edelen en Leen-mannen van de Graaflijkheid der ſelver Landen te leen houdende, gehouden ſullen weſen, te dienen ofte doen dienen op die palen van Holland, Zeland, en Vrieſland, en niet verder op redelijken koſten volgens het XIX. Artikul.

„Item dat wy, nog onſe Nakomelingen, „geenderhande Oorloge, verwerende nog aan„leggende tegens niemant aannemen en ſullen, „dan by goet-dunken van den Staten onſer voor„noemde Landen, en alſdan te weten alſt Oorlo„loge by goedt-duncken der voorſz. Landen aan„genomen is, ſoo ſullen de Edelen en Leen-man„nen van onſer Graaflijkheyt der ſelver Landen „leen-houdende, tot dienſten van wapenen van „ouden tyden ſtaande, uyt ſaake van haaren „voorſz. Leenen, gehouden weſen te dienen, ofte „te doen dienen op de palen van Hollandt, Zee„landt, en Vrieſlandt, en niet voorder, en dat „op redelijken wedden en koſten van ons, en „onſe Nakomelingen; en ſoo en ſullen die On„derſaten van onſer weder-partye, in onſen „voorſz. Landen van Hollandt, Zeelandt, en „Vrieſlandt, na de publicatie van den ſelven Oor„loge, geen geleyde voorder hebben, dan by „goet-dunken der voorſz. Landen geſlooten en „geraamt ſal werden, niet tegenſtaande alſulke „Ordinantie van den geleyde van xl. dagen, als „kortelijk by den Staten aller onſer Landen, con„trarie van deſen van ons verkregen is. En indien „wy, of onſe Nakomelingen tot eenigen tijden „Oorloge aannamen, ſonder goedtdunken en raat „van den Staten der voorſz. landen, ſoo ſouden „die voorſz. Edelen, Leen mannen, Mans-man„nen, Steden, en platten Landen voorſz alle te „ſamen, en elk beſonder, ongehouden en on„belaſt blyven en zyn, van enige dienſten, met „lyf of met goet in den ſelven Oorloge te doen, of „doen doen, niet tegenſtaande eenige Ordinanti„en, nog Uſantie by den levenden lyve van onſen „voorſz Heer en Vader, Hertoge Carel, of ſijne „Voorſaten gemaakt en onderhouden, contrarie „van deſen. En ſouden daar toe die genen, daar „wy, of onſe Nakomelingen, ſonder goet-dunken „der voorſz. Landen, Oorlog tegens aangeno„men hadden, vry, veylig, ongeveſt, en onge„houden mogen vaaren, merren en keeren.

Ten ſeſden, Dat den Grave in alle ſijne brieven open of geſloten de Duytſe tale ſal gebruyken volgens het XX, Artikul.

„Item dat wy van nu voortaan geen Brieven „open nog beſloten in den voorſz. Landen „ſenden en ſullen, dan in duytſche Tale, ende en „ſullen geen laſten daar op ſtellen, dan by con„ſent van den ſelven Landen.

Ten ſevenden, Dat den Grave nieuwe munte ſlaan

Digitized by Google

slaan en ordineren sal mogen, en die penningen hogen en lagen, by advyse en goeddunken der Staten, volgens het XXVIII. Artikul.

„Item dat men voortaan nieuwe Munten slaan „en ordineren sal, en ook die penningen en lagen „by advyse van onsen Rade, en by goet-dunken „van de Staten onser voorsz. Landen, op alsul„ken verbeurteniſse en pene, als in Brabandt en „in Vlaanderen daar op gestelt en geordineert sal „worden, en sal die Munte van Hollandt na „ouden herkomen te Dordrecht gehouden wor„den.

Ten agsten, Dat den Grave van noden hebbende enige subsidie ofte bede, 't selve in Persoon sal moeten versouken, en gene beden ofte Subsidien sullen geconsenteert werden, dan by eenparigheid van Stemmen, volgens het XXXV. Artikul.

„Item indien wy, of onse Nakomelingen, in „toekomende tyden, eenige beden of andere sa„ken, komende tot lasten der voorsz. Landen „begeeren souden willen, dat wy, of onse out„ste Oor, alsdan gehouden sullen sijn, selve in „Persoon te komen en te verschynen ten behoor„lijken en gewoonlijken plecken in en binnen „der voorsz. Landen van Hollandt, Zeelandt, „en Vriesland elkx in den haren, om aldaar on„sen eysche en begeerte te openen, ofte te doen „openen, en antwoorde te ontsaan, sonder de „voorsz. Landen of haren Gedeputeerden buy„ten s'Landts te beschryven en te doen komen.

Ten negenden, Dat gene Officien, hoedanig die sijn, sullen mogen werden verpagt, of verhuyrt, maar beseten sullen werden op Rekening en wedden naar ouder gewoonte, volgens het XVI. Artikul.

„Item datmen voort meer tot geener tijden „geen Officien in onsen voorsz. Landen, hoe„danig sy zyn, verpagten nog verhueren en sal: „maar sullen alle Officieren, wie zy sijn, die „geen gegeven Officie en hebben, dienen op Re„keninge na ouden herkomen, en mits desen „hebben wy alle die Officien en dienſten van on„sen Landen voorsz. aan ons genomen, quyt„scheldende den Pagtenaars haren Pagten, na dat „die selve betaalt sullen hebben, na advenant van „den tijdt dat sy die Officien bedient sullen heb„ben, uyt-genomen die Schout-Ambagten in die „Steden van onsen voorsz. Landen van Hollant, „Zeelandt, en Vriesland, die wy believen en „consenteren sullen, tot begeerte van den selven „Steden, eenige notabile en bequame mannen „tot eenen redelijken Pagt van nu voortaan te be„geven, en doen bedienen, en sullen onsen „voornoemde Steden deser tegenwoordigen „Pagt van der Schout-Ambagten selve mogen „houden, indien 't hen goet-dunkt, of quyt„scheldende navolgende dat voorsz. is. Sullen voort „die Officien van den platten Lande doen bedie„nen by goede bequame mannen, en notabile „persoonen, op Reekeninge, gelijk voorsz. is „betalende, en voldoende alle oude receſſen op „die voorsz. Officien staande, daar van men „goede bewysinge brengen sal mogen, of die Of„ficien den selven, die oude receſſen daar op heb„ben, naar uytwysinge haren Brieven, laten be„dienen en gebruycken.

Ten tienden, Dat de Ridderschap, Edelen, en Steden sullen werden gehouden in allen haren regten Privilegien, Keuren, Costuymen, en ouden herkomen, volgens het LVII. Articul.

„Item datmen alle die voorsz Articulen, en „Puncten, en elkx hysonder verstaan sal behou„den die voorsz. Landen, Ridderschap, en „Steden, en elkx Stede bysonder in allen haren „Regten, Privilegien, Costumen, Keuren en „Oude Heer-komen, niet tegenstaande dat die „selve, by tyden van onsen voorsz. wylen Hee„re en Vader in-gebrooken mogen wesen, die „welke wy in onser Huldinge beloven, en swee„ren sullen den voornoemden Lande en Steden „in 't generaal, en elk in 't sijne, in 't particulier „wel t'onderhouden, en doen onderhouden son„der enig in-breek, mitsgaders ook sulke redelijke „provisie als elke Stede in den sijnen behoeven, „en versoecken sal.

p *Na de tijd van de Romeinen*] *De Frisia & Batavia Regibus vide Petr. Corn. Bokkenberg*; En is hier voor 't sijner plaatse van de Bataviſe Koningen en Vorsten en het vervolg van dien in 't lange verhandelt.

q *In verscheide sodanige Koninkrijken verdeelt*] Daar van tuygen *Cæsar de Bello Gallico. lib. 6. Nullus communis est Magistratus, sed Principes Regionum atque pagorum inter suos jus dicunt, controversiasque minuunt.* Ende *Tacitus de Moribus Germanorum: jura per pagos, vicosque reddere.*

r *Die met een oneygentlijke naam Comites genoemt wierden*] Van den naam en bediening van de Graven Grote en kleine is hier vooren in 't brede en bysonder gehandelt.

s *En waren by na niet anders als Regters*] Ita Grotius *de Antiquit. Reipub. Batav. cap. 5. Diderici, qui Primus Comitum Hollandiæ numeratur, tempore, multi in Hollandia Principes fuere, non quidem gentis totius, sed qui parti alicui imperarent, quales jam olim Cæsar & Tacitus descripserant (alludit ad Cæsaris & Taciti loca supra citata) illi Gravy, seu Graſiones dicebantur, quod nihil aliud quam judices significat, unde Dykgravios; nunc etiam judices sive prætores aggerum appellamus. Ita Wassenariorum proavi ante Didericum Burggravij fuere, hoc est judices arcis ejus. & Paulo post. Solitum atque consuetum Gravij hoc est judicis imposuere nomen, hoc discrimine, quod hic judex non cum additamento pagi alicujus, sed simpliciter, utpote ipsorum quoque judicum judex.* 46

t *Onder dese sijn die van den Huyse van Wassenaar de eerste geweest*] Want de Heeren van Egmond en Wassenaar hebben altyd onder de beſscherminge van den Leidsen burg dit Land over de 400. jaar voor de opkomste der gemene Graven, tegens het uytheems geweld, beschermt en verdedigt. 47

u *Onder de naam van Graaf is in gehaalt*] Hoe dat het met de eerste verkiesinge der Graven van Holland is toegegaan, is onseker, daar van de schryvers niet eens en sijn, door wiens toe doen, en van waar deselve sijn aangekomen, daar van de sommige menen, dat het Graafschap als een gifte gegeven en opgedragen soude sijn aan desen Diderik den I. het zy by de Koninklijke mogentheid van Vriesland, ofte van Carel de Calu- 48

Digitized by Google

we Koning van Vrankrijk, het welk immers ſtrydig ſoude ſijn tegens de gronden van onſe aloude vryheid, dewelke geen volſlagen onderhorigheid van iemand heeft willen erkennen; Derhalven wy menen, met goed regt en na waarheid hier voor t'ſijner plaatſe beweerd te hebben, dat wy de Graven ſelfs uyt ons eygen vrye wille hebben ingehaalt, en onder ſekere bepaalde magt
49 hebben aangenomen. Het is wel waar, dat de Franſe Koningen, en Duytſe Keyſers altoos getragt hebben de naam te hebben, dat de inwoonders van het Bataviſe Eyland aan haar enige onderhorigheid ſouden ſchuldig ſijn, dewelke nogtans noyt erkent en is. Soo leeſtmen by *Procopium Hiſtoriæ Gaticæ lib.* 4. daar hy het Bataviſe Eyland, *Brittiam Iuſulam* noemt, ſulx wy hier voor t'ſijner plaatſe hebben uytgeleid en aangeweſen, dat de Franſen ſchoon dat ſy op het Bataviſe Eyland niet te ſeggen en hadden, als het welke van haar eyge Koningen geregeert wierd, het ſelve voor het hare hebben willen doen gelden. Soo dat den Koning der Franken in het Geſantſchap naar Conſtantinopolen aan den Caſſar Juſtinianus ook ſommige van de inwoonders van Batavien in den trein mede geſonden heeft, op dat hy ſoude ſchynen over deſelve iets te ſeggen te hebben. *Tanta Sobolis felicitas eſt, ut quotannis inde multi cum uxoribus liberiſque in Francorum tranſeant terras, qui illis dant incolendas regiones ſuarum diſertas maxime. Atque inde credi volunt Franci, ipſam quoque inſulam ad ſe pertinere, ſicut nuper quum Francorum Rex ex amicis ſuis Byſantium ad Imperatorem Juſtinianum legatos miſiſſet, horum quoſdam ijs addidit, famam imperij in eam quam dixi inſulam quærens.* Daar hy even ſoo veel eer van hadde als Cajus Kaligula, doen hy enige van deſe ingeſetenen huyrde, en mede na Romen voerde, daar hy deſelve als overwonne Batavieren, benevens ſijn Schelpen en Hoorntjens, die hy van de Strand had doen verſamelen, in ſijn Triumphe rondtom voerde, daar van by *Sueton. in Caligula lib.* 4. *cap.* 44. *& ſeqq.* Soo dat dan ook geen wonder en is, dat de Franſe Koningen haar het ſelve gebied by de verandering van inſtellinge der Graven, weinig meer als drie hondert jaar daar naar, hebben ſouken toe te ſchryven.

50 Sulx hebben ook de Duytſe Kaiſeren getragt, Holland tot een leen van het Rijk te brengen, dog het ſelve en is by de Graven ſelfs noyt erkent, als blykt uyt de Oorlogen van hunne tyd, en by-ſonder van het Oorlog, dat by Diderik de IV. daar over en tot voorſtand van de Hollandſe vryheid tegens Kaiſar Hendrik de derde van dien naam gelukkelijk is uytgevoert, daar van te ſien *Hermanni Contracti* en *Lamberti Schaffnaburg. Chronicon* op het jaar 1046. en volgende. Daarom ook ſijn Vader Graaf Diderik de III. tegens Adelbold Biſſchop van Utregt den Oorlog aannam, om dat hy ſeker Edelman Dirk Bavo Leengraaf van Bodegraven en Swammerdam gemaakt had, die hy gewapender hand wederom uyt ſijn beſit ſtelde, en alle ſijne goeden ontnam, daarom in den jare 1018. tuſſen hem en den Biſſchop van Utregt tuſſen Bodegraven en Swammerdam een groten ſlag geſchiede, daar by Graaf Diderik met groot verlies der Biſſchopſe overwinner bleef. Soo dat of wel de Hollanders in tijd van nood de hulp van andere geſogt hebben, daar door niet kan verſtaan werden, dat ſy der ſelver gebied onderhorig ſijn geworden, of haar vryheid verloren of overgegeven hebben. En hebben de Graven uyt den Huyſe van Burgundien en Ooſtenrijk haar ſelven den Keiſer noyt willen onderwerpen. Soo ook de Duytſe Schryvers ſelf bekennen, dat Holland altoos een vry land geweeſt is, dat ſig aan des Keyſers wetten en inſtellingen noyt heeft willen verbinden.

[w] *Om geſogte oorſaaken*] De andere minder Heeren onder de naam van Schut en Scherm ſoo 51
verre gebragt ſijnde, dat ſy hare eygen goeden aan den Graaf overgaven, en onder beloſte van manſchap wederom van hem te leen ontfingen, daar door ſy dan in 't geheel onder des Graven gebied geraakten, hebben wel de Burggraven van Leyden, als beſittende het voornaamſte gebiedende Hooft-officie, het ſelve lange tegen gehouden, dog metter tijd mede de andere moeten volgen. Deſe waren niet alleen de voornaamſte onder den Hooft-Officieren te velde, maar hadden ook het volſlagen gebied over de Stad Leyden en Lande van Rynland, blijkende uyt haar titel, daar mede ſy doorgaans als Heeren van Rynland bekent ſtaan. Dog de Stad groter en magtiger werdende, heeft haar die volſlagen magt ſouken te onttrekken, ſig vougende by den Grave, dewelke meende, dat hy gelijk als over alle andere Smalheeren mede het oppergebied over den Burg-Graven behoorde te hebben, *ne imperium eſſet in imperio*, en byſonderlijk over het ſtellen van de Magiſtraat, en Vierſchaar, daar in de Oppermagt voornamentlijk beſtaat, dewelke van den beginne aan by de Graven over de Steden by haar of haren Stedehouder, en over de Dorpen by hare geſtelde Schouten en Officieren is geoeffent geweeſt, daar van ſy om haar geſag te vergroten, van verſcheide Heeren haar regt dien aangaande over enige Dorpen, in hoge, middelbare en lage juriſdictie, te leen hebben uytgegeven, en laten behouden. Sulx ſy ook getragt hebben het Burggraafſchap over Leyden en Rhynland tot een onderhorig leen te brengen, en de beſtellinge der Magiſtraten over de Stadt Leyden gelijk als
over de andere Steden aan haar te trekken. Daar 52
over tuſſen den Graven en Burggraven grote hevigheid ontſtaan ſijnde, de beſtellinge van de Magiſtraat over de Sad Leyden geſpliſt en geſmaldeelt geworden is, beſtaande doen ter tijd in een Schout en agt Schepenen, daar van den Schout by beurten en de Schepenen by den Grave en Burggraven elx half en half geſtelt wierden. En de boeten en breuken tuſſen den Grave, Burggrave, en de Stad ſijn verdeelt geworden, daar van den Grave de een helft, en den Burggraaf en de Stat t'ſamen de ander helft trokken. Het welk noggeduyrt heeft tot het jaar 1400. en enigen tyd daar naar, uytwyſende verſcheyde Keuren van den jare 1445. en daar omtrent, daar by de breuken alſoo volgens ouder gewoonten werden verdeelt. Wanneer deſe ſpliſſinge van het Regtſgebied ſijn aanvang genomen heeft, is onbekent, met dat geen ouder aantekening werd gevonden, als in het Handveſt van Graaf Floris de V. in den jare 1266. aan de Stad

Leyden

Digitized by Google

Leyden gegeven, inhoudende onder anderen: *Watter geſloten en geordonneert ſal weſen by de agt Geſworens en den Rigter, tot profijt en bevorderinge der Stad, 't ſelve ſal van een ygelijk voor goed gekent, en vaſtelijk onderhouden werden.* Dit is de oorſaak, dat binnen Leyden agt Schepenen werden geſteld, in eeneven getal, dewelke op andere plaatſen in het getal van ſeven beſtaan, in een oneffen getal om de overſtemminge, dewelke anderſints ten beyden zyden met gelijke ſtemmen kan vallen, het welk men ſplit-vonnis noemt, in welken geval den Preſident en Voorſittende Schepen, naar gedane omvraag of yemand van ſijn ſtem wil wyken, een dubbele ſtem werd gegeven. Hier uyt is ook voortgekomen, dat aangaande de beſtellinge der Magiſtraten de Graaflijkheid, en uyt haren naam den Stadhouder alleen de verkieſinge van den Schout en Schepenen heeft behouden, en de verkieſinge van de Burgemeeſteren, dewelke eerſt lange daar na by de gemeente tot beſtier van Stads eygen ſaken buyten het Land ſtands-beſtier verkoren ſijn, en ſulx als nog by de gemeente Vroedſchap werd gedaan, dewelke te vorens van geen of weinig geſag in Lands ſaken, alleen van Stads wegen den Schepenen by gevougt, metter tijd ten voorbeeld van andere Steden, haar ſelven de Oppermagt in alles, boven de Schepenen hebben aangematigt.

53 Deſe geſpliſte Oppermagt over de Stad in de verkieſinge van de Schout en Schepenen tuſſen den Graaf en Burggraaf en duyrde niet lang, want ſedert dat het Burggraafſchap by Heer Dirk van Kuyk getrouwt ſijnde met Chriſtina Burggraaf Jacobs eerſte dogter in 't jaar 1276. aan den Grave wierd overgegeven, mits dat hy het wederom van den Grave te leen ſoude ontfangen, hebben de Graven van Holland altoos oorſaak geſogt, om het Burg-graafſchap van Leyden, by felonie, en verbeurte van ongehoorſaamheid omtrent den Heer, aan haar te trekken, en alſoo de verkieſinge van de gantſe Magiſtraat alleen meeſter te werden, gelijk ook geſchied is. Want in den jare 1356. als Heer Philips van Waſſenaar, ſoo men ſeid, uyt een grafniſchap en ſpyt ſekere brieven by Hertog Willem ten behouve van ſekere Edele Juffrouw onder ſijn hand en zegel verleent, ontſtukken geſcheurt hadde, is hem het meerderdeel van de geregtigheden van het Burggraafſchap, en onder dien mede het ſtellen van de Magiſtraat over de Stad onttrokken. Tot dat ſijn naſaat ook Philips van Waſſenaar in 't jaar 1392. beſchuldigt wierd voor-kenniſſe gehad te hebben van den doodſlag van Juffr. Alid van Poelgeeſt, die op het Pleyn van het buyten Hof omtrent de gevange Poort uyt jalouſye dat ſy al te wel met Hertog Aalbregt ſtont, en veel by hem vermogt, benevens Willem Kuyſer des Graven Hofmeeſter, die haar meende te beſchermen, vermoord wierd, en den ſelven Heer Philips daar over benevens andere te Hove ontboden, niet verſchynende, gebannen wierd, en ſijne goederen aangeſlagen, tot dat hy in 't jaar 1396. by land-winninge in ſijn vorigen ſtaat herſtelt wierd. Daar by ſommige meenen dat hy onder andere, wederom ſoude gekregen hebben het regt van de Magiſtraat tot Leyden te mogen ſtellen, gelijk het ſelve by deſen Philips ſoo ſy menen wederom verkregen en geoeffent was, het welk ſy beſluyten uyt ſekeren brief en overkomſte tuſſen den ſelven Philips en de Stad van Leyden in 't jaar 1387. verleden, daar hy by belooft, dat hy vermits het Schout en Schepen-ampt by ſijne voorſaten dikmaal verpand en beleent was geweeſt, waar door veroorſaakt wierd, dat die gene de naaſte tot het Schout en Schepen ampt was, die het meeſte geld wilde geven, het ſelve noyt wederom te ſullen verpanden, belenen, ofte verkopen, of daar voor enig geld te trekken, met deſe woorden. „Voort ſijne voorwaarden, datmen van deſe tyd „voortaan nimmermeer tot genen dagen gelt lie„nen en ſal op 't Schout-ampt nog op 't geregt „voorſz vander Stede, en daarom gelove ik voor „mynen Heer, mynen Vader, voor my, voor „Dirk mynen Broeder, en voor onſe alre nako„melingen, dat wy van niemant die leeft in der tyt „datmen Schout of geregte ſetten ſal, eenig ver„koren gelt nemen ſellen, of anders enig profijt „hoe 't genoemt mag werden, daar in ſouken ſel„len, die ons om dier ſake wille erkent in te bate „komen mag. Maar altoos ſulke luyden daar in te „ſetten, daar de Stede wel mede bewaart is, en „dat volk beſt mede in Vrede blyven mag.

Wat daar van mag weſen, ofte niet, blykt altoos dat al voor het jaar 1434. het gantſe regt van de Magiſtraat tot Leyden te ſtellen by den Grave alleen is geoeffent geweeſt, uyt de Handveſt by Hertog Philips van Bourgondien aan die van Leyden op den 24. July in den jare 1434. verleent, luydende aldus: „Dat wy onſen geregte van Ley„den, als van Schout en Schepenen aldaar te ſet„ten, tot eewigen dagen houden ſullen, aan ons „en onſe Graaflijkheid van Holland, ſonder dat „Schependom te verkopen, te verſetten, te bele„nen, of weg te geven, of in eniger wys van ons, „ofte van onſen erven, dat te vervremden, ofte „laten ſcheyden. Wy en onſen Erven, ſul„len alle jaar onſen Schepenen verſetten en „vernieuwen, en niemand anders, ſonder „enige gifte, daar af te nemen, ofte laten ne„men.

54 x *Tot het jaar 1580.*] als wanneer op den 26. July van den ſelven jare by Placcate van de Staten Generaal der verenigde Nederlanden verklaart werd den Koning van Spanjen, *ipſo jure* vervallen te ſijn van ſijn Heerſchappye, geregtigheid en erffeniſſe van de voorſeide landen, ſo als dan de Staten by hare affweringe uytdrukkelijk ſeggen, en voor redenen van hun doen by brengen, dat een „Prince van den Lande van Godt geſtelt is tot „een Hooft over ſijne onderdanen, om deſelve „te bewaren en te beſchermen van alle ongelijk, „laſt, en gewelt, en dat de onderſaten niet en ſijn „van Godt geſchapen tot behoef van den Prince, „om hem in alles wat hy beveelt, 't ſy het God„delijk, of ongoddelijk, regt of onregt is, onder„danig te weſen, en als ſlaven te dienen: maar „den Prince omme der onderſaten wille, ſonder „dewelke hy geen Prince en is, omme deſelve „met regt en redenen te regeeren, voor te ſtaan, „en lief te hebben, als een vader ſijne kinderen, en „een Herder ſijne Schapen, die ſijn lyf en leven „ſtelt, om die te bewaaren, en ſo wanneer hy ſulx

„niet en doet, maar in plaats van sijne onderſaten „te beſchermen, deſelve ſoekt te verdrukken, te „overlaſten, heure oude Vryheyt, Privilegien, „en oude herkommen te benemen, en haar te ge„bruyken en gebieden als Slaven; dat deſelve als „dan moet gehouden worden niet als Prince, „maar als een Tyran, en overſulx naar regt en „redenen, van ſijne onderſaten, by deliberatie „vande Staten van den Landen, voor geen Prin„ce meer erkent, maar verlaten en een ander in „ſijn Stede, tot beſchermenisſe, van henlieden, „als opperhooft verkoren moet werden, te meer „ſo wanneer d'onderſaten, met ootmoedige ver„tooningen hunnen voorſz Prince niet hebben „konnen vermurwen, nog van ſijn tyrannig opſet „afwenden, en alſo geen andere middelen hebben, „om hare eygene, harer Huyſvrouwen, kinde„ren, en nakomelingen aangeboorne vryheyt „(daar ſy naar de wet der natuyren ſchuldig „ſijn goet en bloet voor te ſetten) te bewaaren en „beſchermen, gelijck tot diverſche reyſen „uyt gelijke oorſaaken in diverſche Landen, en „tot diverſche tyden geſchiet, en d'exempelen „genoeg bekent ſijn, t'welk principalijk in deſe „Landen behoort plaats te hebben en ſtede te „grypen, die van allen tyden ſijn geregeert ge„weeſt, en ook hebben geregeert moeten wor„den, naarvolgende den Eet by hare Princen „t'haaren aankomen gedaan, naar uytwyſen „heurer Privilegien, Coſtuymen, en oude her„kommen, hebbende ook meeſt alle de voorſz. „landen haren Prince ontfangen op conditien, „contracten, en accoorden, dewelke den Prin„ce breekende ook naar regten van de Heerſchap„pye der Landen vervallen is. Nu, ſeggen de Sta„ten, is 't alſoo, dat den Koning van Spangien, „naar het overlyden van hoger memorie Keyſer „Carel de vyfde, van wien hy alle deſe landen „ontfangen hadde, vergetende de dienſten, die „ſoo ſijn Heer vader, als hy van deſe landen en „de onderſaten der ſelver hadde ontfangen, door „dewelke den Koning van Spangien ſoo loffe„lijke victorien tegens ſijne vyanden verkregen „hadde, dat ſijnen naam en magt, alle de we„reldt door, daar door vermaart en ontſien was „geworden, vergetende ook de vermaninge, die „de voorſz Keyſerlijke Majeſteyt hem t'anderen „tyden ter contrarie hadde gedaan, die van den „Raat van Spangien neffens hem weſende (wel„ke door dien ſy in deſe landen niet vermogten „enig bevel te hebben, te gouverneeren, of de „principaalſte Staten te bedienen, gelijk ſy in de „Koningrijken van Napels, Sicilien, tot Mila„nen, in Indiën, en andere plaatſen onder des „Konings gewelt weſende deden, kennende „meeſtendeel de rijkdom, en magt derſelver, een „nyt tegens de voorſz. Landen, en de vryheyt „der ſelver opgevat hadden) gehoor en geloof „gegeven heeft; den welken Raat van Spangien, „of eenige van de Principaalſte van dien, den „voorſz Koning tot diverſche reyſen voor ogen „gehouden hebbende, dat het voor ſijn reputa„tie en Majeſteyt beter was, deſe voorſz Landen „van nieuws te conqueſteeren, omme daar over „vryelijk en abſolutelijk te mogen beveelen „('twelk is tiranniſeren naar ſijn beliefte) dan on„der alſulke conditien en reſtrictien (als hy „hadde in 't overneemen van de Heerſchappye „van de ſelve Landen moeten ſweeren) die te re„geeren. Welken volgende de Koning ſedert al„le middelen geſogt heeft, de voorſz landen te „brengen uyt haare oude vryheyt, in een ſla„vernye, onder 't Gouvernement van de Span„giaarden; hebbende eerſt onder 't dekſel vande „Religie willen in de principaalſte en magtigſte „Steden ſtellen nieuwe Biſſchoppen, deſelve be„giftende, en doterende met toevoeging van de „rijkſte abdyen, en hen byſettende negen Cano„niken, die ſouden weſen van ſijn Raat, waar „af de drie beſondere laſt ſouden hebben over „d'Inquiſitie, door welke incorporatie deſelve „Biſſchoppen (die ſouden mogen geweeſt heb„ben ſoo wel vreemdelingen als ingeboorne) „ſouden hebben gehadt d'eerſte plaatſen, in de „vergaderinge van de Staten van de voorſz lan„den, en geweeſt ſijne creatuyren, ſtaande tot „ſijnen beveele en devotie, en door de voorſz toe„gevoegde Canoniken de Spaanſche Inquiſitie „ingebragt, dewelke in deſe Landen altyt ſoo „ſchrikkelijk en odieux, als de uyterſte ſlavernye „ſelve geweeſt is; ſoo dat de voorſz Keyſerlijke „Majeſteyt deſelve t'anderen tyden den Landen „voorgeſlagen hebbende, door de remonſtran„tien, diemen aan ſijne Majeſteyt daar tegens „gedaan heeft (toonende d'affectie die hy ſijne „onderſaten was toedragende) die heeft laten „vaaren: maar niet tegenſtaande diverſche re„monſtrantien, ſoo by particuliere Steden en „Provintien, als ook van eenige Principaale Hee„ren van den Lande, namentlijk de Heeren van „Montigny en Grave van Egmont, tot dien eyn„de by conſente van de Hertoginne van Parma, „doen ter tyt Regente over deſelve Landen, by ad„vyſe van den Raat van State en Generaliteyt, „naar Spangien tot diſtincte reyſen gevonden, „mondelinge gedaan, en dat ook den voorſz Ko„ning van Spangien, deſelve mondelinge goede „hoope hadde gegeven, van navolgende haar „verſoek, daar inne te voorſien, heeft ter con„trarie korts daar naar, by brieven ſchierpelijk „bevoolen, de voorſz Biſſchoppen, op ſijne in„dignatie terſtont t'ontfangen en te ſtellen in de „poſſeſſie van haare Biſdommen, en geincorpo„reerde Abdyen: de Inquiſitie te werk te ſtellen „daar ſe te vooren was, en de d'ordonnantien „van het Concilie van Trenten (die in veele „poincten contradiceeren de Privilegien van de „voorſz Landen) t'agtervolgen. t'Welk geko„men ſijnde ter ooren van de gemeente, heeft „met redenen oorſaake gegeven van een grote „beroerte onder haar, en een aftrek van de goe„de affectie, die ſy als goede onderſaten, den „Koning van Spangien, en ſijne voorſaten altyt „toegedragen hadden: byſonder aanmerkende, „dat hy niet alleenlijk en ſogte te tiranniſeeren „over hunne Perſonen en goet, maar ook over „hunne conſcientien, waar van ſy verſtonden, „aan niemant, dan aan Godt alleene gehouden „te weſen reekeninge te geven of te verantwoor„den; waar door en uyt medelyden van de voorſz „gemeynte de Principaalſte van den Adel van „den Lande, hebben in 't jaar 1566. ſeekere Re-

mon-

Digitized by Google

„ monstrantie overgegeven, versoekende dat, om „ de gemeynte te stillen, en alle oproer te verhoe- „ den, sijne Majesteyt soude de voorsz poincten, „ en bysonders noopende de rigoureuse onder- „ soekinge en straffe over Religie willen verso- „ ten, daar inne toonende de liefde en affectie, „ die hy tot sijne ondersaten, als een goedertie- „ ren Prince was dragende. En om 't selve al naar- „ der en met meerder Authoriteyt den Koning „ van Spangien te kennen te geven, en te ver- „ toonen hoe nodig het was, voor des Landts „ welvaaren, en omme 't selve te houden in ruste, „ sulke nieuwigheden af te doen, en het rigeur „ vande contraventie van den Placcate, op de saa- „ ken van de Religie gemaakt, te versoeten, ter „ begeerte van de voorsz Gouvernante, Rade van „ State, en van de Staten Generaal van alle de Lan- „ den, als Gesanten naar Spangien sijn geschikt „ geweest, den Markgrave van Bergen, en den „ voorsz Heere van Montigny; in stede van de „ welke gehoor te geven en te versien op de incon- „ venienten, die men voorgehouden hadde (die „ mits het uytstel, van daar inne in tyds te reme- „ dieren soo den noot vereyschte, alreede onder „ de gemeynte meest in alle de Landen begonst „ waaren hen t'openbaren) heeft door opruyen „ van den voorsz Spaanschen Raat, de Perso- „ nen de voorsz Remonstrantie gedaan hebben- „ de, doen verklaaren rebel, en schuldig van „ het *Crimen Læsæ Majestatis*, en alsoo straf baar „ aan lyf en goedt. Hebbende daar en boven de „ voorsz Heeren Gesanten naarmaals (meynende „ dese voorsz Landen, door 't gewelt van den „ Hertoge van Alva, geheelijk gebrogt te heb- „ ben, onder sijne subjectie en Tirannye) tegens „ alle gemeyne regten, ook onder de wreetste en „ tirannische Princen altijts onverbreekelijk „ onderhouden, doen vangen, doden, en haar „ goederen confisqueeren. En al wast alsoo, dat „ meest de beroerte in dese voorsz Landen, door „ toedoen van de voorsz Regente en haar adhe- „ renten in 't jaar 1566. opgestaan, was gestist, en „ veele die de vryheyt des Landts verstonden, „ verjaagt, en d'andere verdrukt en t'ondergc- „ brogt, soo dat den Koning geen oorsaake ter „ werelt meer en hadde, omme de voorsz. Lan- „ den met Wapenen en gewelt te overvallen, nog- „ tans om sulken oorsaake, die den voorsz Spaan- „ schen Raat langen tyt gesogt en verwagt hadde, „ (gelijk de opgehouden en geintercipieerde brie- „ ven van den Ambassadeur van Spangien in „ Vrankrijk aan de Hertoginne van Parma doen „ ter tyt geschreven sulx waren uytwysende) om- „ me te niete te mogen doen, alle des Lants Pri- „ vilegien, 't selve naar heuren wille by Spangi- „ aarden tyranniglijk te mogen gouverneeren, „ als de Indiën, en nieuwe geconquesteerde Lan- „ den: heeft door ingeven, en raat van de selve „ Spanjaarden (toonende de kleyne affectie, die „ hy sijnen goeden ondersaten was toedragen- „ de, contrarie 't geene hy haar, als haar Prince, „ beschermer, en goet herder schuldig was te „ doen) naar dese Landen, om deselve t'over- „ vallen, geschikt met grote Heyrkragt den Her- „ tog van Alva, vermaart van strafheyt en cruel- „ liteyt, eene vande Principaalste Vyanden van „ deselve Landen, verselschapt, om als Raden „ neffens hem te weesen, met Persoonen van ge- „ lijke natuyre en humeuren. En al wast soo dat „ hy hier in de Landen, sonder slag of stoot is „ gekomen, en met alle reverentie en eere is ont- „ fangen van de arme Ingesetenen, die niet en „ verwagteden, dan alle goedertierentheyt en „ clementie, gelijk den Koning hen dikwils met „ sijne brieven geveynsdelijk hadde toegeseyt; ja „ dat hy selfs van meeninge was te komen in per- „ soon, om in alles tot genoegen van een ygelij- „ ken ordre te stellen, hebbende ook ten tyde van „ het vertrek van den Hertoge van Alva naar dese „ Landen een vloote van Schepen in Spangien om „ hem te voeren, en een in Zeelant, om hem te- „ gens te komen, tot groote excessive kosten „ van den Lande doen toereeden, omme sijne „ voorsz ondersaten te abuseeren, en te beter in „ 't net te brengen, heeft niet te min den voorsz „ Hertoge van Alva terstont naar sijne comste, „ wesende een vreemdeling, en niet van den Bloe- „ de van den voorsz Koning, verklaart gehadt, „ commissie van den Koning te hebben, van op- „ perste Capiteyn, en korts daar naar van Gou- „ verneur Generaal van den Lande, tegens de „ Privilegien, en oude herkommen desselfs. En „ openbaarende genoeg sijn voornemen, heeft „ terstont de Principaale Steden en sloten met „ volk beset, Casteelen en sterkten in de princi- „ paalste en magtigste Steden, om die te houden „ in subjectie, opgerigt. De Principaalste Heeren „ onder deksel van haren Raat van doen te heb- „ ben, om te willen employeeren in den dienst „ van den Lande, uyt last van den Koning „ vriendelijk ontboden, die hem gehoor gege- „ ven, hebben doen vangen, tegens de Privilegien „ uyt Brabant, daarse gevangen waaren gevoert, „ voor hem selven (niet wesende heuren compe- „ tenten regter) doen betigten, ten lesten sonder „ hen volkomentlijk te hooren, ter doot veroor- „ deelt, en openbaarlijk en schandelijk doen do- „ den, d'andere beter kennisse van de geveynst- „ heydt der Spangiaarden hebbende, hun uyt den „ Lande houdende, verklaart verbeurt te hebben „ lyf en goet, voor sulx hun goet aanveert en ge- „ conquesteert, op dat de voornoemde arme „ ingesetenen hun niet en souden ('t waare met „ heur sterkten, of Princen die heur vryheyt sou- „ den mogen voorstaan) konnen of mogen tegens „ der Spanjaarden gewelt behelpen, behalven nog „ ontallijke andere Edelmans en treffelijke Bor- „ gers, die hy soo om den hals gebrogt als ver- „ jaagt heeft, omme hunne goederen te confis- „ queeren. De reste van de goede Ingesetenen, bo- „ ven den overlast, die sy aan hare vrouwen, kin- „ deren en goederen leden, door gemeyne Spaan- „ sche Soldaten ten haren huyse in guarnisoen leg- „ gende, travaillieerende met soo veele diversche „ schattingen soo met haar bedwingende tot gel- „ dinge, tot bouwinge van nieuwe Kasteelen, en „ Fortificatien van de Steden, tot haare eygene „ verdrukingen, als met opbrengen van honder- „ ste, twintigste en thiende penninge, tot beta- „ linge van de Krygslieden, soo by hen medege- „ bragt, als die hy hier te Lande opligte, omme „ t'employeren tegens hunne mede-lantsaten, en

Digitized by Google

„ tegens die geene die des Lants vryheyt, met „ prykel van heuren lyve aventuyrden voor te „ ſtaan, op dat de voorſx onderſaten verarmt „ weſende, geen middel ter werelt en ſoude over- „ blyven, om ſijn voornemen te beletten, en „ d'inſtructie hem in Spangien gegeven, van het „ lant te tracteeren, als van nieuws geconque- „ ſteert, te beter te volbrengen; tot welken eynde „ hy ook begoſt heeft, in de Principaale plaatſen, „ d'ordre van juſtitie naar de maniere van Span- „ gien (directelijk tegens de Privilegien van den „ Lande) te veranderen, nieuwe Raden te ſtel- „ len, en ten laaſten weſende buyten alle vreeſe, „ ſoo hem dogte, een thienden penning force- „ lijk willen opregten, op de Koopmanſchappen „ en Hantwerken ſtaande: niet tegenſtaande de „ veelvuldige Remonſtrantien, by elk landt in 't „ particulier, en ook by allegader in 't Generaal „ hem ter contrarie gedaan, 't welk hy ook met „ gewelt ſoude volbragt hebben, ten waare ge- „ weeſt, dat door toedoen van myn Heere den „ Prince van Orangien en diverſe Edelmans en „ andere goede ingeboorne, by den voorſz. Her- „ toge van Alva uyt den Lande gebannen, ſijn „ Vorſtelijk genade volgende, en meeſt in haren „ dienſt weſende, en andere ingeſetenen wel ge- „ affectioneerde, tot de vryheydt van het voorſz „ Vaderlandt, Hollant en Zeelant, korts daar „ naar niet meeſten hadden hem afgevallen, en „ hun begeven onder de beſcherminge van den „ voorſz Heere Prince, tegens dewelke twee Lan- „ den, den voorſz Hertoge van Alva, geduyren- „ de ſijn Gouvernement, en daar naar de Grote „ Commandeur (die naar den voorſz Hertoge „ van Alva, niet om te verbeteren, maar om den „ ſelven voet van Tirannye by bedekte middelen „ te vervolgen, den voorſz Koning van Spangien „ hier te Lande geſchikt hadde) hebben d'andere „ Landen, die ſy met haare Guarniſoen en op- „ geregte Caſteelen hielen in de Spaanſche ſubje- „ ctie, bedwongen, om heur Perſoonen, en alle „ heur magt te gebruyken, om die te helpen t'on- „ derbrengen, dies niet meer deſelve Landen, die „ ſy tot heure Aſſiſtentie, als vooren employeer- „ den, verſchoonende, dan ofte heur ſelfs Vyan- „ den waaren geweeſt: latende de Spangiaarden, „ onder dekſel van gemutineert te ſijn, ten aan- „ ſien van den groten Commandeur in de Stadt „ van Antwerpen geweldiglijk komen, daar ſes „ weeken lang tot laſte vande Borgeren, naar „ henne diſcretie teeren, en daar en boven tot be- „ talinge van hare geeyſchte ſoldye, die ſelve Bor- „ geren dwingende, binnen middeler tyden „ (om van het gewelt van deſelve Spangiaarden „ ontſlagen te weſen) vier hondert duyſent gul- „ den op te brengen, hebbende daar naar, de „ voorſz Spaanſche Soldaten, meerdere ſtoutig- „ heyt gebruykende, hen vervordert, de Wa- „ penen openbaarlijk tegens het Landt aan te ne- „ men, meynende eerſt de Stadt van Bruſſel in „ te nemen, en in Stede van ordinariſſe Reſiden- „ tie van den Prince van den Lande (daar weſen- „ de) aldaar haar Roofneſt te houden, t'welk „ haar niet gelukkende, hebben de Stadt van Aalſt „ overweldigt, daar naar de Stadt van Maſtrigt, „ en ſoo voorts de Stadt van Antwerpen gewel- „ delijk overvallen, gefaccageert, gepilleert, „ gemoort, gebrant, en ſoo getracteert, dat de „ tiranniſte en cruelſte Vyanden van den Lan- „ de, niet meer oferger en ſouden konnen doen, „ tot onuytſpreekelijke ſchade, niet alleenlijk van „ de arme ingeſetenen, maar ook meeſt van alle na- „ tien van de weerelt, die aldaar hadden haar „ koopmanſchap en gelt. En niet tegenſtaande „ dat de voorſz Spangiaarden by den Raat van „ State (by den welken doen ter tydt mits de doot „ van den voorſz grote Commandeur te vooren „ geſchiet, het Gouvernement van den Lande „ was uyt laſt en Commiſſie van den voorſz Ko- „ ning van Spangien aanveert) ten byſijne van „ Hieronimo de Rhoda, om haar overlaſt, force, „ en gewelt, 't welk ſy deden, verklaart en gekon- „ digt waaren voor Vyanden van den Lande, heeft „ den ſelven Rhoda uyt ſijne Authoriteyt, of „ ſoo 't te preſumeeren is, uyt kragte van ſekere „ ſecrete inſtructie, die hy van Spangien hebben „ mogte, aangenomen hooft te weſen van de „ voorſz Spanjaarden en hare adherenten; en (ſon- „ der aanſien vanden voorſz. Raat van State) te „ gebruyken den name en authoriteyt van den „ Koning, waar door de Staten ſijn veroorſaakt „ geweeſt, ten ſelven tyde, met myn voorſz „ Heere den Prince, en de Staten van Hollandt en „ Zeelandt te accordeeren: welk accoort by den „ voorſz Raat van State, als wettige Gouverneurs „ van de Landen, is geappobeert en goet gevon- „ den geweeſt, om gelijkerhant en eendragte- „ lijk de Spangiaarden, des gemeyne Lants-Vyan- „ den, te mogen aanvegten, en uyt den Lande „ te verdryven, niet latende nogtans, als goede „ onderſaten, binnen middele tyden, by diver- „ ſche ootmoedige Remonſtrantien omtrent den „ voorſz Koning van Spangien, met alder vlyt „ en bequame middelen mogelijk weſende, te „ vervolgen en bidden, dat den Koning ooge en „ regart nemende, op de troublen en inconve- „ nientien, die alreede in deſe Landen geſchiet „ waren, en nog apparentelijk ſtonden te geſchie- „ den, ſoude willen de Spangiaarden doen ver- „ trekken uyt den Lande, en ſtraffen de geene die „ oorſaak geweeſt hadden van het ſaccageeren, en „ bederven van ſijne principaale Steden, en an- „ dere onuytſpreekelijke overlaſten, die ſijne Ar- „ me Onderſaten geleden hadden, tot een ver- „ trooſtinge van de geene dien 't overkomen was, „ en tot een exempel van andere. Maar den Ko- „ ning al was 't dat hy met woorden hem geliet in „ als of tegens ſijnen danke en wille 't ſelve ge- „ ſchiet was, en dat hy van meyninge was, te „ ſtraffen de hoofden daar af, en voortaan op de „ ruſte van den Lande, met alle goedertieren- „ heyt (als een Prince toebehoort) te willen „ ordre ſtellen, heeft nogtans niet alleenlijk geene „ juſtitie of ſtraffe over deſelve doen doen, maar „ ter contrarien genoeg metter daat laten blyken, „ dat het met ſijn conſentement en voorgaande „ Raat van Spangien al geſchiet was: en is by opge- „ houden brieven korts daar naar bevonden, dat „ aan Roda en andere Capiteynen (oorſaake van „ 't voorſz quaat) by den Koning ſelve geſchreven „ wort, dat hy niet alleenlijk heur feyt goet vont, „ maar haar daar of prees, en beloofde te recom-

pen-

Digitized by Google

„penſeeren, byſonder den voorſz Roda, als „hem gedaan hebbende een ſonderlingen dienſt, „gelijk hy hem ook tot ſijnder wederkomſte in „Spangien, en alle andere (ſijne dienaars van de „voorſz Tirannye in deſe Landen geweeſt hebbende) metter daat heeft beweſen; heeft ook „ten ſelven tyde (meynende des te meer d'ogen „van de Onderſaten te verblinden) den Koning „in deſe Landen geſonden, ſijn Baſtaart Broeder, „Don Jan van Ooſtenrijk, als weſende van ſijnen bloede, dewelke onder 't dekſel van goet te „vinden, en te approbeeren 't accoort tot Gent „gemaakt, het toeſeggen van de Staten voor te „ſtaan, de Spangiaarden te doen vertrekken, en „d'Autheurs van de gewelden en diſordre, in deſe voorſz Landen geſchiet, te doen ſtraffen, en „ordre op de gemeyne ruſte van den Lande, en „haar oude vryheyt te ſtellen, ſogte de voorſz „Staten te ſcheyden, en 't een Landt voor, en „'t ander Landt naar, onder te brengen: ſoo „korts daar naar door de geheugeniſſe Godts, „(Vyandt van alle Tirannie) ontdekt is, door „ophouden en geintercipieerde brieven, daar by „bleek, dat hy van den Koning laſt hadde, om „hem te reguleeren naar d'inſtructie, en beſcheet dat hem Rhoda ſoude geven, tot meerder geveinſtheyt gebiedende, datſe malkanderen niet en ſouden ſien of ſpreeken, en dat hy „hem ſoude omtrent de principaale Heeren minnelijk dragen, en deſelve wennen, tot ter tyt „toe, dat hy door hare middelen en aſſiſtentie, „ſoude mogen Hollandt en Zeelandt in ſijn gewelt krygen, om dan voorts met den anderen „te doen naar ſijne wille. Gelijk ook Don Jan, „niet tegenſtaande hy de Pacificatie van Gent, en „ſeker accoort tuſſen hem, en de Staten van alle „de Landen doen gemaakt hadde, ſolemnelijk in „preſentie van alle de voorſz Staten belooft, en „geſwooren t'onderhouden, contrarie van dien „alle middelen ſogte om de Duytſche Soldaten, „die doen ter tydt de principaalſte Steden en „ſterkten hadden in bewaarniſſe, door middel „van hunne Collonellen, die hy hadde tot ſijnen „wille en devotie, met grote beloften te winnen, en ſoo deſelve ſterkten en Steden in ſijn gewelt te krygen, gelijk hy het meeſtendeel alrede gewonnen hadde, en de plaatſen hielt voor „hem toegedaan, om deur dien middel de geene „die hem 't ſoeken ſouden willen maaken, om den „voorſz Heere Prince, en die van Hollandt en „Zeelandt, d'oorloge te helpen aan doen, teytelijk daar toe te bedwingen, en alſoo een ſtraffer „en kruelder Inlantſche Oorloge te verwekken, „dan ooyt te vooren hadde geweeſt. 't Welk „(gelijk 't geene dat geveinſdelijk en tegens de „meyninge, uytwendiglijk gehandelt wort, niet „lange en kan bedekt blyven) uyt breekende, eer „hy volkomelijk ſijne intentie geeffectueert hadde, heeft 't ſelve naar ſijn voornemen niet konnen volbrengen, maar nogtans een nieuwe „Oorloge in Stede van Vrede (daar hy hem 't „ſijnder komſte afvanteerde) verwekt; alle 't welke ſeggen de Staten ons meer dan genoeg wettige oorſaake gegeven heeft, om den Koning „van Spangien te verlaten, en een ander magtig „en goedertieren Prince, om de voorſz Landen „te helpen beſchermen en voor te ſtaan, te verſoeken. Te meer dat in alſulken desordre en „overlaſt, de Landen bet dan twintig jaren van „haren Prince ſijn verlaten geweeſt, en getracteert niet als onderſaten, maar als Vyanden, „hunnen eygen Heere ſoekende met kragt van „Wapenen hen te onder te brengen. Hebbende „ook door aflyvigheyt van Don Jan, door den „Baron van Solles, onder dekſel van eenige bequame middelen van accoorde voor te houde„ne, genoeg verklaart, de Pacificatie van Gent, „die Don Jan uyt ſijnen naam beſwooren hadde, niet te willen advoueeren, en alſoo dagelijx „ſwaardere conditien voorgeſlagen; dat dies niet „tegenſtaande de Staten niet hadden willen laten, „by Schriftelijke en ootmoedige Remonſtran„tien, met interceſſie, van de principaalſte Prin„cen van Kerſtenrijk, ſonder ophouden te ver„ſoeken, met den voorſz Koning te reconcilie„ren, en te accordeeren, hebbende ook leſtmaal „lange tijd hare Geſanten gehad tot Ceulen, hoo„pende aldaar door tuſſchenſpreeken van de „Keyſerlijke Majeſteyt en der Cheurvorſten, die „daar mede gemoeyt waaren, te verkrygen „eenen verſeekerden peys, met enige gracelijke „vryheyt, beſonders vande Religie (de conſci„entie, en Godt principalijk rakende) maar „hebben by Experientie bevonden, dat ſy met „deſelve Remonſtrantien en handelingen niet en „koſten van den Koning verwerven: maar dat „deſelve handelingen en communicatien alleene„lijk voorgeſlagen wierden, en dienden, om de „Landen ſonderlinge twiſtig te maaken, en te „doen ſcheyden den een van den anderen, om „des te gevoegelijker, d'een voor, en d'ander „naar, t'onder te brengen, en hun eerſte voorne„men nu met alle rigeur, tegens haar te werk te „ſtellen. 't Welk naderhant wel openbaarlijk ge„bleeken is, by ſeeker Placcaat van proſcriptie, „by den Koning uytgegaan, by den welken alle „de Officieren en Ingeſetenen, van de voorſz „geunieerde Landen, en heure parthye volgende (om hun tot meerder deſperatie te brengen, „alomme odieus te maaken, de trafijke en handelinge te beletten) verklaart worden voor Re„bellen, en overſulx verbeurt te hebben lyf en „goet. Settende daar en boven op het lyf van den „Heere Prince voorſz grote ſommen van penningen, ſoo dat ſy ganſchelijk van alle middelen „van Reconciliatie wanhopende, en ook van „alle andere remedien en ſecours verlaten weſende, hebben volgende de wet der natuyre, tot „beſchermeniſſe en bewaarniſſe van haar, en der „Landen, Landſaten, Regten, Privilegien, „oude herkommen, en vryheden van het Vaderlandt, van het leven, de eere van Huyſvrouwen, kinderen, en nakomelingen, op „datſe niet en ſouden vallen in de ſlavernye van „de Spangiaarden, verlatende met regte den „Koning van Spangien, andere middelen gedwongen geweeſt voor te wenden, die ſy tot „hare meeſte verſeekeringe, bewaarniſſe van „hare Regten, Privilegien, en Vryheden voorſz „hebben te rade gevonden.

Om alle welke redenen dan de Staten verklaren, alle Officiers en vaſallen ontſlagen van den eedt

eedt, die sy den Koning van Spangien als Heer van de voorsz landen geweest hebbende, gedaan mogten hebben, en dat sy voortaan niet van meininge waren, den selven te kennen in eenige saken den Prince, sijn Hoogheid, jurisdictie en domeinen van dese landen rakende, sijnen naam als Opperheer meer te gebruyken, of toe te laten dat die by yemand gebruykt wierde, en by afwesen van den Hertog van Aujouw, die het Gouvernement van den lande, op sekere conditien had aangenomen, dat men als voormaals gebruyken soude den naam van den Prince van Oranje, en de Staten
55 van den selven Lande. Het welk met regt heeft mogen geschieden. Dewyl niet alleen by overlyden van de Graven het regt van de Hoogheid aan den lande quam te vervallen, en de Staten yemand, die het haar goet dagt, tot een Vorst en Opperhooft mogten verkiesen, sonder sig aan de successie van de voorgaande Graven te verbinden, sulx dat verscheide voorbeelden in de verkiesinge en aanneminge der Graven genoeg aan wysen, die by *Grotius de Antiq. Reip. Bat. cap.* 5. werden opgetelt, maar dat ook selfs de Graven een wet hebben gehadt, waar na sy haar moesten gedragen, en by ontstentenis, en overtredinge van dewelke de Staten aan hun niet meer waren verbonden; even op gelijke wyse als andere vrye Republiquen hunne Oversten om het verbreken en overtreden van s'Lants Wetten hebben veroordeelt. Soo hebben die van Lacedemonien haren Pausaniam, die van Venetien haren Falerium, en die van Denemarken haren Christiernum verwurpen; onder dien schyn en dekmantel hebben de Engelsche haren Koning Carel ter dood verwesen; soo is Nero veroordeeld, en soo sijn andere Roomsche Keiseren om het verbreken van s'Lants Wetten om den hals geraakt; Soo schryft selfs Balthasar Ayala, *de jure & offic. bell. lib.* 1. *cap.* 2. *Et hæc quidem ita procedunt, si summum imperum sit apud unum Principem; sin vero sit apud populum vel optimates, licebit cum Tyranno jure agere, si tempora permittant; sin minus, licebit eum vi opprimere; ita senatus priorem viam in Nerone secutus est, posteriorem in Maximino; sciendum enim est, Imperatores Romanos non habuisse summum imperium, quamvis plerique idsibi tyrannice usurpaverint; non enim erant Imperatores plus quam Principes.* Dat is, dit heeft sijn voortgang, in dien de hoogste magt in een hooft bestaat, maar indien deselve onder het gemeen, of onder de beste des volx bestaat, is hun geoorloft de Tyrannische Regering met regt te smuyken, so sy des meester sijn; soo niet het selve met gewelt tegen te gaan, en te onder te brengen; soo heeft den Roomschen Raat het eerste middel tegens Nero gebruykt, het laaste tegens Maximinus. Want men moet weten, dat de Roomsche Keiseren het hoogste gebied niet hebben gehadt, al is 't dat de sommige haar met gewelt daar toe hebben ingedrongen, en niet meer sijn geweest als Princen en Oversten.

56 y *Als hooft van de Hoogste Overheidt*] In alle Lantgemene Vergaderingen is den Stadhoude, de eerste hoogste en aansienlijxte Persoon, aan welke den Raat-pensionaris van de Staten van Hollant, en den President van de Staten Generaal dagelijx kennisse doet van 't gene ter Vergaderinge voorvalt. Deselve is van alle oude tyden als Hooft van de Hooge Overheid benevens de Staten aanbevolen geweest het bestier der landen en Steden van Holland, Zeelant, en Utregt, in 't bysonder, soo in lantstants saken, als in de bestellinge der Magistraten en Overheden der Steden, en algemene hanthavenis van de justitie en gemene regts saken.

Het Ampt van den Stadthouder is in den naam van de Hoge Overheid op alle voorvallende saken en swarigheden goede sorge te dragen, soo wel den Oorlog betreffende, als in andere gemene Lantsstants saken.

In het Oorlog en Velttogt is aan hem als Capiteyn Generaal en Admiraal het gebied over alle de Militie te Water en te Lande, in het begeven van alle Ampten, Militaire commandementen, en krygsbevelen, in op en aftogt werwaarts en derwaarts door af en uytgaande Patenten.

Aangaande de Landtstants saken bekleed hy in alle Vergaderingen het eerste en voorsittende lit van den Staat ter beslegtinge van alle voorvallende saken; gelijk ook de algemene justitie op den naam van den Stathouder werd uytgevoerd, daar hy ook de eerste sit-plaats bekleet, als hy tegenwoordig is; en heeft ook magt om de straf van de begane misdaden te vergeven.

De verkiesinge en vernieuwinge van Schout, Burgemeester en Schepenen in de respective Steden, waar in de hoogste en volslage magt bestaat, is ook naar elx hantvesten en gebruyken, naar voorgaande voorstellinge van een dubbel getal uyt de nutste en bequaamste aan den Stathouder overgedragen.

Ende ingelijker voegen werden by het afsterven van enige Raden van den Hove of Hogen-Rade een drie dubbel getal van die gene, die daar toe bequaamst geoordeelt sijn, by de Staten van Hollandt voorgedragen, en aan den Stadhouder overgebragt, om by hem daar uyt eene verkoren te werden.

Buyten welke voorvallende verkiesingen den Stadhouder ook de magt is gegeven indien de noot sulx mogt vereisschen, ook buyten den selven tyd enige afstellinge en veranderinge inde Magistraten van de Steden, met kennisse van saken te mogen maken.

By wie dese Vorstelijke en Stadhouderlijke magt van tijd tot tyd is bedient geweest, daar toe kan ons ter goeder geheugenis dienen, de volgende lyste van de Graven self, of die gene, dewelke in hare plaatsen als Stadhouders sijn gestelt geweest.

Onder de Stadhouders, dewelke inde plaats van Graven de Landvoogdye gepleegt hebben, en by de sommige te onregt by de Graven getelt werden, sijn geweest.

Vrouw *Geertruid van Sassen* in 't jaar 1062. in plaats van haar soon Diderik, die sy by *Floris de VI.* hadde, dewelke nog jong was, *Landvoogdesse.*

Naar of in haar plaats was *Robbregt van Gent*, by genaamt *de Vries*, Landvoogd van Holland van 't jaar 1064. tot 1071.

Naar hem kwam *Govard Buldrugge*, dewelke in 't jaar 1071. door hulp van Bisschop Coenraad van

Digitized by Google

van Utregt Vrou *Geertruyd* en *Robbert de Vries*, uyt het land verdreef, en de Landvoogdye met geweld aannam, en tot de Herſtellinge van den Regten *Grave Diderik* beſat.

Onder *Graaf Diderik de VII.* dier naam en XI. Grave van Hollant wert omtrent het jaar 1200. eenen *Pelgrim* des Graven Stadhouder genoemt.

Onder Graaf *Floris de IV.* en XIII. Grave van Holland werd op het jaar 1235. ſijn broeder *Willem* des Graven Stadhouder erkent.

En naar hem ſijn ſchoon-ſoon *Dirk* Heere van Brederode, die met *Alid* ſijn dogter getrout was.

Onder *Willem de II.* was *Floris* ſijn jonger broeder Stadhouder van Holland, die ook Voogd van 't Land was, ten tyde van Graaf Floris de V. van het jaar 1255. tot 1258. dat hy ſtierf.

In ſijn plaats kwamen Hertog *Hendrik van Brabant*, Graaf Floris Oudooms ſoon, Otto Grave van Gelder, Alid Gravinne van Henegouwen, weduwe van Heer Jan van Avenes, en Heer Claas van Cats Ridder, die alle ten tyde van de minderjarigheid van Grave Floris de V. Stadhouders en Landtvoogden waren.

Voort ſoo werden met en ſedert Hertog Albregt getelt de navolgende Stadhouders en Lantvoogden.

Onder Hertoge Aalbert van Beyeren.

Heer JAN van ARKEL, anno 1389.

Onder Vrouw Jacoba van Beyeren.

Heer WALRAVEN van Brederode, anno 1417. Hy wert in 't ſelve Jaar binnen Gorinchum verſlagen.

Hertoge *Jan van Beyeren*, Vrou *Jacobs Oom*, werdt Stadthouder anno 1419. uyt kragte van den Vrede met haar gemaakt, voor drie Jaren, die daar na verlengt wierde, dan hy ſtierf anno 1424.

Heer *Iacob van Abcoude*, van Gaasbeek, Wijk, Putten en van Styen, wert Stadthouder anno 1424. geſtelt by Hertoge *Jan van Brabant*, als Man en Voogt van Vrouw *Iacoba* voorſz.

Heer *Jan*, Burggrave van Montfoort, anno 1425.

Heer *Vrank van Borſſelen*, Heer van Zuylen en S. Maartensdijk, namaals Grave van Ooſtervant in Henegouwen, werdt geſtelt by Hertoge *Philips van Bourgondie*, als toekomende Grave van Hollandt, &c, in 't Jaar 1428.

Heer *Roeland van Uytkerken*, van Heeſtert en Heemſroeden in Vlaanderen, geſtelt anno 1429.

Onder Hertoge Philips van Bourgondien.

1433.

HEer *Hugo van Lannoyt*, Heer van Santen in Vlaanderen, geſtelt Stadthouder anno 1433. na dat Vrou *Jacoba* tegen alle regt gedwongen was haar Erflanden van Hollandt, &c. aan den voorſz Hertoge over te geven, des ſy naar drie Jaren, naar veel verdriets en ongenugten ſtierf. De Heer *van Santen* vertrok anno 1440. naar ſijn landt, en ſtierf aldaar anno 1456 out 72. jaren.

1440.

HEer *Willem*, Heer van Laleyng in Henegouwen, was van de Houkſche partye, en wert geſtelt anno 1440. (ſijn dogter Vrou *Iolente* hadde te man Heer *Reynout*, Heere van Brederode, haar Moeder was Vrouw *Joanne van Creqny*, Vrouwe van Bignicourt in Arthois) Hy wert anno 1444. te Bruſſel by Hertog *Philips* afgeſet, en vertrok naar ſijn Landt, alwaar hy ſtierf anno 1475. out 80. jaren.

1445.

HEer *Goeſwyn de Wilde*, Ridder, uyt Vlaanderen gebooren; deſe werdt niet Stadthouder, maar Preſident van Hollandt genoemt, en wert naar wat meer als twee Jaaren anno 1448. op 't Slot van Louveſteyn onthalſt, om een grouwelijke ſonde.

1448.

HEer *Ian*, Heer van Lannoyt in Vlaanderen, Stadhouder van Hollandt geſtelt, anno 1448. Hy was neve van den Heere van Santen voorſeyt. Hy hadde getrout Vrou *Joanne van Poix*, Vrouwe van Brimeux in Walſlant, dewelke anno 1459. in den Hage overleden ſijnde, is inde Capelle op 't Hof begraven, alwaar men voor de troubelen haar Graffſchrift plag te ſien inde Franſe Tale. Deſen Heer *Jan van Lannoyt* ſijnde in den haat van den Grave van *Charloos* gekomen, en in de onminne van den Hertoge, is hy anno 1465. uyt het Lant, uyt vreeſe van 's Graven komſte, haaſtelijk vertrokken (met ſijn tweede Huyſvrouwe Vrouw *Jenne van Ligne*) naar Vrankrijk, dan verkreeg naderhant weder ſijnen Peys.

Onder Hertoge Caarle van Bourgondien,

1465.

HEer *Lodewijk van Brugge*, Heer vander Gruythuyſen, Prince van Steenhuyſen, Grave van Wynceſter in Engelandt, Heere van Haamſtede in Zeelandt. Deſe was mede een Vlamſch Heer van grooten huyſe, was Stadhouder xij. Jaren lang, met grooter eeren: maar na den doot van Hertoge *Caarle van Bourgondien*, alſo deſen Stadthouder van den Edeldom van Hollant, beſonder vande Cabbeljauſche partye niet bemint en was, en de Hollanders ſeyden, dat ſy van de Vlamingen niet meer begeerden gere-

Digitized by Google

geert te werden, so heeft hy goetwilliglijk van 't Stadhouderschap afstant gedaan anno 1477. omtrent Paaschen. Hy hadde getrouwt Vrouwe *Maria van Borselen*, suster van *Wolfard*, Heere vander Vere, Vlissingen, &c. sijnen navolger: en hadde daar by Heer *Jan van Brugge*, Heer van Gruythuysen, wiens eenige dogter Vrouw *Margriete* troude met Heer *Jacob van Luxenborg*, Grave van Gavre, &c. en was de moeder van *Lamoraal*, Grave van Egmont, &c. De voornoemde Heer *Jan van Gruythuysen* hadde twee Susters, van dewelke d'outste Vrouw *Joanne* hadde te man *Jacob*, Grave van Hoorn, Heere van Altena in Hollandt, en d'ander Vrouw *Maria*, troude Heer *Adriaan van Cruningen* in Zeelant, en hadden kinders, De voorsz Heere *Lodewijk van Gruythuysen*, Stadhouder van Hollant, hadde drie susters, d'eerste Vrouw *Jenne*, hadde te Man *Joan van Gystelle*, Heer van Esclebeke; de tweede troude *Lodewijk van Vlaanderen*, Heer van Praat (en waren de Groot-vader en Grootmoeder van Heer *Lodewijk van Vlaanderen*, Heere van Praat, namaals ook Stedehouder van Hollant) De derde suster, Vrou *Catrina*, troude Heer *Hendrik van Wassenaar* in Hollant, en hadden kinders.

Onder Vrou Maria, Hertoginne van Bourgondien.

1477.

HEer *Wolfard van Borsselen*, Heere vander Vere, Vlissingen, Brouwershaven, Duyvelandt, Ryederkerke, en Grave van Grootevelt in Vranrijk, Ridder vande Ordre van 't Gulden Vlies, wiert Stadthouder, sijnde sijnen Schoonbroeder naar Vlaanderen vertrocken, door wiens recommandatie hy Stadthouder gekoren wert anno 1477. was seer rijk van Landen en heerlijkheden. Hy hadde te voren te wyve gehadt Vrou *Maria Stuart*, Suster van *Jacob* de twede dier name, Koning van Schotlant, maar anno 1477. hadde hy te wyve Vrou *Charlotte van Bourbon*, dogter van *Lodewijk*, Grave van Monpensier in Vrankrijk, maar sy stierf na twee jaren anno 1479. Hy werd anno 1480. deur instigatie en bedrijf van die van de Cabbeljause partye afgedankt, en gehengden de Hollanders, dat contrarie haar onlangs verkregen Privilegien, voor dese maal een uytheemsche Stadthouder gestelt soude werden, te weten:

Onder Maximiliaan ende Philips sijnen Sone, Eertz-Hertogen van Oostenrijk.

1480.

HEer *Ioost van Laleing*, Ridder van 't gulden Vlies, Heer van Montigny en Hantes, Heeren *Ottenz*, den welken *Otto* een jonger Broeder was van Heer *Willem van Laleing*, eertijts Stedehouder van Hollant geweest. Dese Heer *Ioost* hadde te wyve Vrou *Godelyn vander Vief ville*, uyt Arthois, en van haar beyden sijn gekomen alle de Graven van Laleingh en Hoogstraten. Hy wert na 3. jaren in 't Beleg voor Utregt geschooten den 4. Augusti, en stierf 's daegs daar aan anno 1483. Hy hadde in sijn leven de heerlijkheyt van *Laleing*, gelegen by Duay, gekogt van sijn Ooms sone.

Onder d'Eertz-Hertogen Philips, en Kaarle sijnen Sone, namaals Koningen van Spaengien.

1484

HEer *Jan*, den eersten Grave van Egmont, was Stadhouder van Hollant ontrent xxxj. Jaren, van 't Jaar 1484. tot den Jare van 1515. in October, hebbende doen sijn voorsz Officie overgegeven, en verlaten, overmits sijnen ouderdom, en stierf op sijn slot van Egmont, des Jaars daar aan 1516. in Augusto, out sijnde 77. Jaren. Van hem en sijn naarkomelingen is hier voor gespoken.

Onder Keyser Caerle den vyfden.

1515.

GRave *Hendrik van Nassou* en Vyanden, Baenderheer van Breda, Dillenburg, Diest, de Leck, Polanen, en van de Swaluwe in Hollandt, &c. werdt Stadthouder den naast-lesten October 1515. en bediende sijn Officie les Jaren en 3. maanden, tot dat hy het verliet ofte overgaf in 't jaar 1522. en stierf daar na in 't jaar 1538. out sijnde 53. jaren. Hy heeft drie huysvrouwen gehadt, en geduerende sijn Stadhouderschap, hadde hy te wyve Vrou *Claudine van Chalon*, suster van *Philibert* Prince van Orangien; sy stierf anno 1521. Van hem is hier voor in 't brede gehandelt.

1522.

HEer *Anthonis van Laleyng*, eerste Grave van Hoogstraten, Heere van Montigny, wert Stadhouder in February 1522. Hy was tweede sone van Heer *Joos van Laleyng*, die Stadhouder stierf anno 1483. Hy hadde te wyve Vrou *Elisabeth*, oudtste dogter van *Casper*, Heere van Culenburg, Vrouwe van Hoogstraten, dat een Graafschap gemaakt wierd.

Gouthoven schrijft dat anno 1522. in Mey, en A°. 1527. Stadhouder van Holland wert genoemt den Heere van Castres, die hy vermoed dat geheeten was Heer *Jacob van Thiennes*, Heer van Castres en Claarhout, Groot-Bailliou in Vlaanderen, overleden anno 1534. en was de Grootvader van *Thomas van Thiennes*, Heere van Castres, waar van de weduwe Juffrou *Elisabeth van Arkel*, Vrouwe van Heukelum in Holland, nog (anno 1618.) was levende. Maar also den voorsz Grave van Hoogstraten, nog Stadhouder genoemt wert anno 1538. sijnde den voorsz Heer van Castres doen al doot, werd verstaan dat dese maar Lieutenant-Stedehouder is geweest.

Desen

Digitized by Google

Desen Heer *Anthonis van Laleyng*, eerste Grave van Hoogstraten, stierf sonder kinders, anno 1540. te Gent. Hy hadde een ouder Broeder, genoemt *Kaarle*, eersten Grave van Laleyng, die te wyve hadde Vrou *Jaquelyn* van Luxenburg, Vaders suster van de Gravinne van Egmont, en hadde daar by *Caarle*, tweede Grave van Laleyng, die te wyve hadde een Suster van den lesten Grave van Hoorn uyt den huyse van Montmorency. Nog Vrou *Anna van Laleyn*, overleden anno 1602. out 95. Jaren, weduwe van Heer *Everaard van Pallant*, (daar sy by gewonnen hadde onder andere Heer *Floris van Pallant*, eersten Grave van Culenburg, en Vrou *Margriete van Pallant*, anno 1613. out 70. Jaren, op 't huys te Yfselmonde by Dordregt overleden, weduwe van Heer *Ian van Merode*, en van Petersneym) nog Vrou *Margareta van Laleyn*, die eerst te man hadde Heer *Jan* Burggrave van Montfoort by Utregt, en daar na om haar playsier troude Jonkheer *Anthonis van Merthen*, van Esselteyn in 't Stigt van Utregt, en by alle beyde kinders hadde. De voorsz *Caarle*, tweede Grave van Laleyn, hadde nog eenen Sone Heer *Philips*, tweede Grave van Hoogstraten, by Testament van sijnen voorsz Oom, den Stadhouder Heer *Anthonis*, en sijn Huysvrouwe Vrou *Elisabeth van Culenburg*. Desen Heer *Philips van Laleyng*, was Gouverneur ofte Stadhouder van Gelderlant. Hy hadde te wyve Vrou *Anna*, Gravinne van Rennenberg, haar moeder Vrou *Cornelia van Culenburg*, was een suster van Vrou *Elisabeth*, Gravinne van Hoogstraten, en van Vrou *Anna van Culenburg*, die moeder was van den voorsz Heer *Everaard van Pallant*. Den voorsz *Philips*, Grave van Hoogstraten, wan onder andere *Anthonis van Laleyn*, Grave van Hoogstraten, die anno 1568. stierf, hebbende gevolgt het Leger vanden Heer Prince van Orangien, hooglofl. memorie, en liet na, by sijnen wyve en suster van den lesten Grave van Hoorn, *Willem van Laleyn*, Grave van Hoogstraten, die overleden is anno 1590. hebbende te wyve Vrou *Maria van Egmont*, Grave Lamoraals dogter, nog levende 1618. leest weduwe van wylen Grave *Carel van Mansfelt*; Den voorsz *Anthonis*, hadde een Broeder, Heer *George van Laleyng*, Grave van Rennenberg, die stierf anno 1581. te Groeningen, sonder kinderen, in de Vriessche Oorlogen seer vermaart.

1540.

HEer *Reynier*, Grave van Nassou (genoemt *René de Chalon*) Prince van Orangien, Heer van Breda, van Diest, Leck, Polanen, sone van den voorsz Grave *Henrik van Nassou*, wert Prince van Orangien, en Heer van veel ander goederen by Testament sijns Ooms den Prince *Philibert*, die anno 1529. voor Florencen doodt bleef, op conditie dat hy verlatende de wapenen en toenaam van Nassou, met sijn erven ennakomelingen gebruyken soude die van Chalon. Hy wert Stadhouder van Holland in October 1540. tot in 't Jaar 1544. doe hy in 't beleg voor een Stadt in Vrankrijk, genoemt *S. Desyr*, doot geschoten wert, in 't bywesen ende gesigt van den Keyser *Carle de V.* maar out sijnde 32. Jaren, sonder wettige kinderen na te laten. Hy liet naar sijn weduwe de Princesse *Anna*, suster van *François*, Hertoge van Lothringen (die namaals de Hertog van Aarschot troude) maar maakte tot sijn erfgenaam sijns broeders sone Grave *Willem van Nassou*, doen maar xj. Jaren out sijnde.

1544.

HEer *Lodewijk van Vlaanderen*, Heer van Praat (wiens Voor-ouders van een natuurlijken sone van *Lodewijk van Male*, Grave van Vlaanderen, anno 1383. gekomen waren) werd Stadhouder anno 1544. in July. Hy hadde te wyve Vrou *Josina van Praat*, van Moerkerken, Heeren *Caarlen* dogter uyt Zuydt-Hollandt. Hy stierf anno 1555. out 65. Jaren, sonder kinders.

Onder Koning Philips van Spangien, de tweede dier Name.

1556.

HEer *Maximiliaan van Bourgondien*, eerste Markgrave vander Vere en van Vlissinge, Heere van Bro~~u~~wershaven en Beures, wert Stadhouder anno 1556. in Iuly, is na 2. Jaren op 't slot te Sandeburg buyten der Vere overleden, anno 1558. sonder kinders, hadde te wyve Vrou *Leyse van Croy*, suster van *Philips* Hertoge van Aarschot.

1559.

HEer *Wilhelm*, Grave van Nassou, Prince van Orangien, Heer van Diest, Breda, de Graaf, den Berg, Leck, Polanen, Noleroy, Arlay, en veel ander heerlijke goederen, wert Stadhouder van Hollandt, Zeelandt, en Utregt, en van Hoog-bourgondien, oudt zynde 26. jaren, anno 1559. doe Koning *Philips* naar Spangien reysen soude. Hy vertrok naar ontrent 8. Jaren om der troubelen wil uyt den Landen naar Hoogduytslant, anno 1567.

1567.

HEer *Maximiliaan van Hennyn*, twede Grave van Bossuyt by Bergen in Henegouwen, werdt Stadhouder by provisie in Mey anno 1567. out 25. jaren, daar na absolut, anno 1570. hy was een susters sone van den voorsz Heer *Maximiliaan*, Marquis vander Vere, &c. en wert anno 1573. in den Water-slag by Hoorn gevangen, en sat aldaar tot de Pacificatie van Gent toe, anno 1576. te weten 3. jaren, en stierf t'Antwerpen, zynde Generaal van het Velt-leger der Staten Generaal tegen de Spangiaarden, oudt zynde 36. jaren, den 21. December 1578. hy hadde te wyve Vrou *Charlotte van Werchyn* uyt Henegouwen, en hadde daar by eenen sone, *Pieter*, Grave van Bossuyt, sonder kinderen overleden, anno 1597.

Digitized by Google

Stadthouders, onder de Regeringe vande Hog. Mog. Heeren Staten van Hollandt, Zeelandt met West-Vrieslandt, naar dat die vande subjectie des Konings Philips afgeweken waren.

1572.

HEer *Willem*, Prince van Orangien, Grave van Nassou voorsz, werdt weder Stadhouder en Veltheer, of Capiteyn Generaal over Holland, Zeeland, &c. naar den aangenomen Oorlogh tegen den Hertoge van Alve, Stadhouder Generaal des Koninx, &c. anno 1572. tot den 10. July anno 1584. doe hy (out zynde 51. Jaren) te Delft doorschoten werdt, daar hy van stierf.

1586.

HEer *Robbert Dudley*, Grave van Leycester in Engelant, wert Stadhouder gelonden vande Koninginne *Elisabeth* van Engelandt, in December anno 1585. welken staat wat meer dan twee Jaren, met kleyn genougen en groot misvertrouwen van de Hooge Overheyt van den Lande bedient hebbende, is hy anno 1588. in October (out ontrent 55. jaren) in Engelandt gesturven.

1588.

HEer *Maurits*, Grave van Nassou, 's voorsz Heeren Prince van Orangien tweeden sone, geboren den 13. November 1567. Markgrave vander Vere, Vlissingen, Heer van de Graaf ottè Kuyk, van de Kluyndert, van Polanen en de Leck in Hollandt, Stadhouder en Capiteyn Generaal van wegen de voorsz Hog. Mog. Heeren Staten, over Hollandt, met West-vrieslandt, Zeelant, Utregt, Gelderlandt en Over-Yssel, en Admiraal Generaal vander Zee, &c. wert anno 1618. by Testamente sijns Heeren Broeders (te Brussel overleden) Prince van Orangien, Grave van Bueren, Leerdam, Vyanden en S. Vyt, Heere van Breda, Diest, Ysselsteyn, Sinte Maartensdijk, Steenbergen, Oosterhout, en nog van 32. Heerlijkheden in Hoog-Bourgondien gelegen, als onder andere sijn Noseroy, Arguel, Arlay, Longuesaulnier, Joux, Jougne, Reviere, Bletteraas, S. Anne, het sterkste Casteel van 't heel Landt, &c.

1625.

F*Rederik Hendrik*, by der Gratien Gods Prins van Oranjen, Graaf van Nassou, Catzenellebogen, Vianden, Dietz, Meurs, Lingen, Buren, Leerdam, &c. Marquis vander Vere en Vlissingen, Heer en Baron van Breda, der Stad Grave, en Lande van Kuyk, Diest, Grimbergen, Herstal, Cranendonk, Warneston, Arlay, Noseroy, St. Vyt, Daasburg, Polanen, Wilhemstad, Niervaart, Ysselstein, St. Martensdijk, Geertruydenberg, Chasteau-regnart, de Hooge en Lage Swaluwe, Naaltwijk, &c. Erf-Maarschalk van Holland, Erf-Burggraaf van Antwerpen, en van Besançon, Gouverneur van Gelderland, Holland, Zeeland, West-Vriesland, Zutphen, Utregt, en Over-Yssel; Capiteyn en Admiraal Generaal der Vereenigde Nederlanden, Ridder van de Orden der Goude Kousseband. Was geboren den 29. Maart 1584. Hy troude in 't jaar 1625. den 4. April Amelia, Gravin van Solms, by welke hy een soon en vier dogters gewonnen heeft. Wanneer nu sijn broeder Prins Maurits anno 1625. in den Heere was ontslapen, is hy hem terstont in alle sijne Heerlijkheden en Bedieningen gevolgt, en wiert Veldheer der Vereenigde Nederlanden, en Stadhouder over Holland, Zeeland en Westvriesland. Hy stierf den 14. Maart des jaars 1647. na 63. jaren oud geworden, 22. jaren onsen Staat heerlijk besorgt te hebben; en wiert met Coninklijke statie, den 10. Mey daar aan volgende, binnen Delf begraven.

1647.

W*ilhem*, by der Gratien Gods Prins van Oranjen en Nassau, Graaf van Catzenellebogen, Vianden, Dietz, Meurs, Lingen Buren, Leerdam, &c. Marquis vander Vere en Vlissingen; Heer en Baron van Breda, der Stad Grave, en Lande van Kuyk, Diest, Grimbergen, Herstal, Cranendonk, Warneston, Arlay, Noseroy, St. Vyt, Daasburg, Polanen, Wilhemstad, Niervaart, Ysselstein, St. Martensdijk, Geertruydenberg, Chasteau-regnart, de Hooge en Lage Swaluwe, Naaltwijk, &c. Erf-Maarschalk van Holland; Erf-Burggrave van Antwerpen en van Besançon, Gouverneur en Stadhouder van Gelderland, Holland, Zeeland, West-Vriesland, Zutphen, Utregt, en Over-Yssel; Capiteyn en Admiraal Generaal der Vereenigde Nederlanden, Ridder der Ordens van de Goude Kousseband. Was geboren in 's Gravenhage den 1. July 1626. tot de Hooge Ampten van desen Staat ingehuldigt op den 23. January des jaars 1648. Hy had tot Withal binnen Londen den 12. Mey des jaars 1641. getrout de Princesse Royale, Maria, oudste dogter van Carel de I. Konink van Groot Brittanien, die het jaar daar aan van haar Vrouw moeder de Koningin van Engeland, in Holland is overgebragt, door vele Engelsche Grooten, en Heeren verselt, die in den Haag met grote pragt en heerlijkheid ontfangen wierden. Dog het heeft God belieft, hem in de bloem sijner jaren, onvoorsiens uyt de wereld te rukken, op den 6. November des jaars 1650. nalatende de Princesse Royale ten uyttersten swanger, die agt dagen daar na, den 14. dito, 's avonts ten negen uyren, een jonge Prins heeft gebaart; en dese is

1672.

W*ilhem Hendrik*, by der Gratien Gods, Prins van Oranjen en Nassau, Graaf van Catzenellebogen, Vianden, Dietz, Meurs, Lingen, Buren, Leerdam, &c. Marquis vander Vere en Vlissingen; Heer en Baron van Breda, de Stad Grave, en Lande van Kuyk, Diest, Grimbergen, Herstal, Cranendonk, Warneston, Arlay, Noseroy, St. Vyt, Daasburg, Polanen, Wilhemstad, Niervaart, Ysselstein, St. Martensdijk, Geertruydenberg, Casteau-regnart, de Hooge en Lage Swaluwe, Naaldwijk, &c. Erf-Mar-

Digitized by Google

Marschalk van Holland, Erf-Burggraaf van Antwerpen en van Besançon, Erf-Stadhouder van Gelderland, Holland, Zeeland, West-Vriesland, Zutphen, Utregt, en Over-Yssel; Capiteyn en Admiraal Generaal der Vereenigde Nederlanden, Ridder van de Orden der Goude Kousseband. De jaren van volwassenheid bereikt hebbende, wiert hy tot den Raad van State ingevoert, om volkomene kennis der saken van onse regering te krygen. In 't begin van 't jaar 1672. is hy tot Capiteyn Generaal over de Militie van den Staat aangenomen, en den 10. July des selven jaars Stadhouder van Holland, Zeeland, en West-Vriesland gemaakt, en in alle de Hooge Charges en Bedieningen sijner Alder-doorluchtigste Voorouders herstelt, die naderhand by den Staat hem erflijk zyn opgedragen. Waar na hy in den jare 1678. getrouwt heeft Maria Princesse van Jork, sijns moeders broeders dogter.

De voornaamste inhout van des Stadhouders Instructie is, dat hy als het eerste Lith van de Hoge Overheid, en in den name van deselve, in en op alle voorvallende saken en swarigheden gehouden is goede ordre te stellen, soo wel de Landstand-saken, als de handhavenis van de Justitie betreffende. Bestaande voornamentlijk in den Staat niet alleen als Gouverneur, Capiteyn Generaal en Admiraal soo te water als te lande, te beschermen en voor te staan, te houden, exerceren en bedienen, maar ook daar in voor te staan, vorderen en bewaren de Overigheid, Gerechtigheid, Privilegien, en welvaren van den Lande, Leden, Steden, en Ingesetenen van dien, het gebruyk van de Gereformeerde Religie te doen onderhouden en beschermen van allen overlast, onenigheid en schade, voorts in deselve Landen te doen gebruyken en handhaven, regt, en provisie van Justitie behoorlijk te doen verlenen en te doen executeeren. Alles aangaande de Land-stants saken, en den Oorlog betreffende by goeddunken van de Staten, ofte met advys der selver Gecommitteerde Raden, en de saken van Justitie en handhavenis van gemene Regts-saken by advys en goed-dunken van den President en Raden over Holland en West-vriesland; alle Hooft-officieren en andere Officieren van Justitie, niet staande tot Collatie van de Kamer van Rekening of andere vrye Heerlijkheden daar mede verlyd sijnde te creëren, en stellen; den President ende Raden van de Hoven van Justitie, by overlyden, vernieuwen, ofte veranderen, als het van nöde wesen sal, ten advise van de Staten, op een Nominatie van een tripel getal te verkiesen, te eligeren, creëren en vernieuwen. Ten gewoonlijken tyde, de Magistraten in de Steden, als naar ouder herkomen, Handvesten, en Privilegien van deselve, ook buyten den gewoonlijken tijd, indien den nood ofte verseckertheid sulx mogte vereyssen, af te stellen, ofte vernieuwen, met kennis van saken, en van 't merendeel der gener, die de Vroedschap, en het Corpus der selver Stede representeren, al sonder prejudicie der Steden, Handvesten en Privilegien, die niet te min gehouden sullen werden in haar geheel. Gelijk alles in 't brede te sien is uyt de respective Instructien en Commissien van tijd tot tijd aan deselve gegeven; so als dan de Staten van Holland en Zeeland by de unie en verbondt by hun den 25. April 1576. tot Delft aange-57 gaan onder anderen seggen, dat dewyl alle goede republiquen en gemeenschappen meest werden behouden, gesterkt, en bevestigd, by eenigheid, dewelke niet wel kan sijn by vele in wille en gemoet veeltijds differerende, en mitsdien nodig is, dat de Regeringe aan een Hooft en Overigheid gestelt en bevolen werde, de voorsz bondgenoten derhalven na lange communicatie en rypen Rade op de forme van Regeringe en administratie van de gemeene saken der selver landen gehouden, door de ingeboren goede affectie liefde en yver, die Prins Willem de eerste altyd dese landen toegedragen en bewesen heeft, deselve sijne Excellentie als de voornaamste persoonagie deser Nederlanden, en d'eerste van de Staten der selver Landen versogt en gebeden hebben, en voor soo veel in henluyden is, als Hooft en Hoogste Overigheyt verkoren en gestelt, tot de Regering der voorsz Landen en Steden van Holland en Zeeland, mitsgaders alle den onderwind en beleidinge van de gemene saken der selver Landen, alle deselve onderwerpende de goede wille en beliefte van sijn Excellentie, agtervolgende den eet, en pligt by henlieden aan sijn Excellentie gedaan, dewelke syluyden geconfereert hebben alle volkomen magt en authoriteit daar toe enigsins nodig sijnde; en dat vervolgens hoogemelde Prince soo lange de Landen in Oorlog of Wapenen sijn, sal hebben volkomen authoriteit en magt, om als Souverain en Opperhooft te gebieden en verbieden alles wat tot conservatie en beschermingе derselver landen dienstig of schadelijk sal mogen wesen. Dat hy over sulx op alle krygssaken te water en te Lande sal disponeren na sijn goetdunken, of met advys van den genen, die hy daar toe sal gelieven te gebruyken, stellende alsulken Overste, Capiteinen, Lieutenanten, Officieren en Soldaten, als hem goet dunken sal; en onthoudende deselve en alle andere Commissarissen tot beleidinge der krygssaken en 't gunt daar aen kleeft eenigsints nodich synde, op behoorlijk Tractement en besoldinge na, sijn Excellentie goetdunken met alsulke goede en generale krygsordeninge, en discipline, als tot soulagement der Ingesetenen en ten minsten quetse van den Lande, in aller gelijkheid en eenparigheid sal mogen geschieden. Dat over sulx de geheele bescherming der voorsz landen sal staan ter dispositie, en ordonnantie van sijn Excellentie, die daar toe sal mogen gebruyken alle die knegten, Oorlogschepen, en Bootsgesellen in dienst der voorsz landen wesende, en die nog vorder aldaar aangenomen en toegerust sullen mogen werden, tot alsulke diensten, aanslagen, en exploicten, en daar van in elken quartiere, Stede of Vlecke, soo veel mogen verdeelen, logeren, schikken en ordonneeren, als sijn Excellentie tot wederstant der Vyanden, en beschermenis-

„ meniſſe der ſelver Landen bevinden ſal nodig te „ ſijn, ſonder eenig advys of bewilliging vande „ Staten, Magiſtraten van de Steden, of ymant „ anders daar toe te verwagten, in der voegen dat „ alle Steden en Vlecken, altyd het Crygſvolk „ ofte 't Guarniſoen henluyden toegeſonden, elx „ in ſijn Regarde, en binnen elken quartiere, ter „ Ordonnantie van ſijn Excellentie by proviſie „ ſullen ontfangen, voor en al eer ſy luyden doen „ eenige Remonſtrantie, of verſoek ter contra- „ rie, tot heure ontlaſtinge, ſonder dat eenige „ knegten in Steden, Vlecken, Schantſen, op „ eenige ſterkte of huyſen leggende, in de voorſz „ Axcyſen of Impoſten, meerder vrydom ſullen „ mogen genieten, dan d'ingeſetenen van dien. „ Dat voorts geen onderſcheyt ſal mogen werden „ gemaakt in eenige Quartieren of Steden van de „ Knegten, Bootſgeſellen, of Schepen aldaar „ weſende, of by wien deſelve betaalt ſullen wor- „ den, ſoo wanneer die in andere quartieren ge- „ trocken worden: maar ſullen alle knegten, Oor- „ logſchepen, en Bootſgeſellen, mitſgaders alle „ die peningen, die uyt de gemeene middelen „ van de Unie voornoemt ſullen procedeeren, van „ eender natuyre en conditien gehouden, en alle „ Steden en quartieren van dien, voor een Lig- „ haam gereekent worden naar behooren. Dat me- „ de geen Knegten nog Bootſgeſellen, in eenige „ van de voornoemde quartieren of ſteden aan- „ genomen nog gecaſſeert, nog eenige Equipagie „ van Schepen of Schuyten gedaan, nog deſelve „ opgeleyt ſullen mogen worden, by de bontge- „ noten voornoemt, dan ter ordonnantie en belie- „ ven, van ſijn voornoemde Princelijke Excellen- „ tie; Dat ſijne Excellentie ſal doen naarkomen alle „ ſijne beveelen, ordonnantien, wetten, diſci- „ plinen, en articulen des Krygſhandels, met „ ſtraffinge van de overtreders van dien, daar toe „ die Staten en Steden, met hare Schutteryen en „ gemeenten des geboden ſijnde de hant houden „ ſullen: Dat voorts ſijne Excellentie met den Sta- „ ten voornoemdt tot den ontfang van de gemee- „ ne penningen van de unie ſal mogen ſtellen en „ continueeren binnen elken quartiere, alſulke „ ontfangers als 't hem goet dunken ſal; Dat ſijne „ Excellentie van wegen den Koning als Grave „ van Holland en Zeeland regt en juſtitie ſal doen „ adminiſtreeren, by den Raat Provintiaal van „ den Hove van Holland, over alle plaatſen en „ ingeſetenen van Holland, Zeeland, en Vrieſlant, „ onder den ſelven Hove reſorteerende, in allen „ ſaken tot kenniſſe van den ſelven Hove ſtaande. „ Dat voorts in alle voorvallende geſchillen en „ judicieele ſaaken t' Hof en den Raat Provinti- „ aal voornoemt met heuren litmaten gereſpe- „ cteert, gekent, en haar luyder mandaten en be- „ veelen geobedieert ſullen werden, ſoo binnen „ deſen quartiere van Holland als den Noorder- „ quartiere en Zeeland, ſulx als van ouden her- „ kommen is gedaan, ſonder dat eenige Steden „ of plaatſen, hen daar tegens ſullen mogen ſtel- „ len, nog ook die proviſien en beveelen vanden „ ſelven Hove mogen contravenieeren, nog hen „ van de juriſdictie des ſelf hof mogen ontrecken, „ of eenige nieuwigheyt inbrengen, daar inne die „ bontgenoten, by alle middelen elx in den haren „ ſullen voorſien, behoudelijk nogtans dat geen „ proviſien van den ſelven Rade ſullen worden „ verleent, nog ook eenige proceduren geadmit- „ teert, jegens d'ordonnantie en reſolutie van de „ Staten, nog ook eenige kenniſſe genomen wer- „ den, aangaande d'inkomſten der gemeene mid- „ delen vander unie, gedeſtineert tot onderhout „ van den Oorloge, maar deſelve laten ter diſpo- „ ſitie van de Gedeputeerde van de Staten, „ binnen elken quartière geſtelt, en mits dat „ den ſelven Raat vorder hem ſal hebben te voe- „ gen, naar beſchreven regten, equiteyt, mits- „ gaders alle deugdelijke Privilegien, en Co- „ ſtuymen, en in materie van appellatien en „ executeeren van heure ſententien naar de „ proviſioneele leſte ordonnantien en reſolutie „ van de Staten. Dat ſelf ſijne Excellentie den „ ſelven Raat, alle Hooft Officieren, en andere „ Officieren van juſtitie, tot collatie vander Ka- „ mer van Reckeninge, naar ouder gewoonte „ niet ſtaande, ſtellen en ordonneeren ſal van we- „ gen des Konings als Grave van Holland en Zee- „ land, te weten ſoo wanneer eenige van de jegen- „ woordige ſal mogen overlyden, of den tyd van „ eenige Officien geexpireert ſijn, ten ware om „ redenen, ſijne Excellentie boven deſen goet be- „ vonde enige te veranderen of te vernieuwen, „ 't welk ſijn Excellentie mits dien ſal mogen „ doen, in beyden gevalle met advys van Staten, „ dewelke ſijne Excellentie altyt ſullen denomi- „ neeren drie perſoonen, uyt den welken tot de „ vaceerende Staten en Officien reſpective, ſijne „ Excellentie eenen ſal verordineeren, mits dat „ in den voorſz Raat van Holland, altyd ſullen „ ſijn twee uyt Zeeland, als naar ouder herkom- „ men of privilegien van den ſelven Lande. En „ ſullen die van den Rade voornoemt by proviſie „ mogen verleenen alle proviſie in materie van „ gratien, als relief en reſtitutie, ſulx als by den „ Grooten Raat van Mechelen plagt te werden „ gedaan. Item alle benefitien van regten, als „ benefitien van inventariſen, van ceſſien, en dier- „ gelijke; Sullen ook by proviſie ter eerſter in- „ ſtantie kenniſſe hebben van alle queſtien feudale „ vallende binnen Holland, mits dat in ſulken „ ſaaken by hen ſullen ſijn, den Stadhouder en „ Raden van den leenen van outs geweeſt heb- „ bende en nog jegenwoordig ſijnde; Dat by ſijne „ Excellentie als by de overhant ſullen mogen „ werden verleent, alle gratien, als remiſſien, „ pardons, reſpyten, quinquernellen, legiti- „ matien, en diergelijke, van wegens den Ko- „ ning als boven, naar behoorlijk advys van den „ Officieren en Wethouderen vander plaatſe of „ andere, als naar ouder gewoonte: van gelijken „ alle Octroyen, Benefitien, Prerogativen of „ Privilegien, welverſtaande dat in 't verleenen „ van eenige Octroyen of Privilegien, aan eeni- „ ge Communiteyten, Steden of Vlecken, 't ſelve „ gedaan ſal worden, met advys van de Staten, „ om alle queſtien te voorkomen; Dat ſijne Ex- „ cellentie onder ſijne hant en zegel verleenen ſal „ de ſaveguarden en paſpoorten, als 't ſelve tot „ nog toe geuſeert en gedaan is, ſonder dat ymant „ in Holland nog Zeeland, wie hy zy, hem ſulx „ onderſtaan ſal, dan by expreſſe authoriſatie

van

„ van ſijne Excellentie. Item dat ſijne Excellen-
„ tie ſal eligeeren, creeren, en vernieuwen ten
„ gewoonlijken tijden de Magiſtraten in de Ste-
„ den, als naar ouder herkommen, Hantveſten
„ en Privilegien van de Steden, welverſtaande in-
„ dien den noot of verſeekerheyd mogte vereyſ-
„ ſchen eenige afſtellinge of vernieuwinge van
„ Officieren, Wethouders, of Magiſtraten van
„ de Steden buyten den gewoonlijken tyd, ſal
„ ſijne Excellentie 't ſelve ook mogen doen met
„ kenniſſe van ſaaken, en van 't meerendeel der
„ geenre, die de Vroetſchap en 't Corpus der ſelver
„ Steden ſijn repreſenteerende, al ſonder prejudi-
„ tie der Steden voorſz Hantveſten en Privilegien,
„ die niet te min gehouden ſullen worden en bly-
„ ven in haar geheel. Gelijk ſijne Excellentie ook
„ hanthouden en beſchermen ſal alle Regten, Pri-
„ vilegien, Geregtigheden, Vrydommen, en
„ loffelijke coſtuymen der landen, en der Steden
„ van Holland en Zeeland, onder ſijn gehoor-
„ ſaamheyt ſijnde in 't gemeen, en van elk een in
„ 't byſonder, met voorſtant, hanthouding, en
„ protectie van de preeminentie, en authoriteyt
„ van alle wettelijke Officieren, Magiſtraten, en
„ Overigheyt, ſonder dat de Gouverneurs, Ca-
„ piteynen, of andere tot vordering van Krijgſ-
„ ſaaken in eenige quartieren geſtelt, hen ſullen
„ vervorderen nog onderwinden eenige kenniſſe
„ te neemen, van politijke of judicieele ſaaken,
„ binnen of buyten de Steden vallende, maar daar
„ mede ſullen laten bewerden den Officiers, Ma-
„ giſtraten, en Wethouderen aldaar, mitſgaders
„ den Rade Provintiaal, ſulx van ouden tijden
„ altijts gebruykt en geobſerveert is geweeſt. En
„ aangaande de Religie, dat ſijne Excellentie ad-
„ mitteren en hanthouden ſal d'oeffeninge van de
„ Gereformeerde Evangeliſche Religie, doende
„ ſurcheren en ophouden d'exercitie van alle an-
„ dere Religien den Evangelio contrarierende,
„ ſonder dat ſijne Excellentie ſal toelaten, dat men
„ op ymants geloof of conſcientie ſal inquireren,
„ of dat ymant ter cauſe van dien, eenige moeye-
„ nis, injurie, of letſel aangedaan ſal worden,
„ doende vorder d'oeffening der voorſz Religie
„ aangaande, ſtellen alſulke goede ordre, als naar
„ gelegentheid der oorſaaken en conditien van
„ den Steden, ten meeſten geruſtigheyd, en
„ commoditeyt van de gemeente, en ſonder ver-
„ mindering van Godts eer, bevonden ſal wor-
„ den te dienen en te behooren, ook met advys
„ van Staten is 't noot. En ſullen de Staten en
„ bontgenoten in 't gemeen, ook d'Officieren,
„ Magiſtraten, Schutteryen, en gemeenten, in
„ allen Steden en vlekken eet doen, ſijne Excel-
„ lentie in de voorſz ſijne Regeeringe, beveelen
„ en ordonnantien boven verhaalt, en tot onder-
„ houdinge van dien, getrouw, onderdanig, en
„ gehoorſaam te weſen. Als ook dat by of van we-
„ gen ſijne Excellentie reciproquelijk geſworen
„ ſal worden, in de voorſz Regeringe der Landen
„ van Hollant en Zeelant, haren Regten, Privi-
„ legien, Vrydommen en loffelijke Coſtuymen,
„ in der forme en maniere als boven, by alle mo-
„ gelijke wegen te beſchermen, en te vorderen
„ jegens alle hare Vyanden en Wederpartyen.

58 't Welk alles nader werd geconfirmeerd, by de Overdragt vande Souverainiteyt aan den ſelven Prince op den 5. July 1581. gedaan, daar by de Staten uitdruckelijk ſeggen, dat alle gemeenſchappen en goede republiquen behouden, beveſtigd, en geſterkt worden, inſonderheid met eendragt en enigheid, 't welk niet wel kan ſijn by vele in wille, gevoelen, en gemoet dikwils differerende, en dat ſy daaromme aan ſijn Excellentie alle volkomen magt en authoriteyt confereren, omme ſoo lange de voorſz landen ſullen ſijn in Oorlog of Wapenen, als Souverain en Opperhooft alles te gebieden en verbieden wat tot dienſt en preſervatie derſelver landen enigſints dienſtig of ſchadelijk ſoude mogen ſijn, (volgende daar op alle de conditien hier voren geſtelt) en beloven en verbinden ſig de Staten daar by voor ſoo veel hun aangaat, in alle het ſelve den Prince onderdaniglijk te gehoorſamen, en na hun vermogen te doen gehoorſamen ten allen tyden.

59 [2] *By ſucceſſive verkieſinge*] Eerſt van Prins Willem den I. aan hem te meermalen ſoo voor als na het afſweren van den Koning van Spangien opgedragen, ende wel voornamentlijk by de Unie van Delft op den 25. April 1576. ende by het aanbieden van de Graaflijkheid en Souverainiteyt van het Land in den jare 1581. aan hem gedaan. Naar ſijn dood is tot het Gouverneurſchap deſer Landen in den jare 1584. aangenomen Prins Maurits, by wiens overlyden in den jare 1625. in ſijn plaats gekomen is Frederik Henrik, na dewelke ſonder verniewing van inſtructie ſijn Hoogheyt Prins Willem de II. by ſijn Vaders overlyden, in 't begin van 't jaar 1648. na dat den tagtig jarigen Oorlog tegens den Koning van Spangien, ſoo gelukkelijk met ſoo veel overwinningen tot een onverbrekelijke Vrede gebragt was, in ſijn plaats gevolgt is. Dewelke ook onder de naam van Stadhouder, als Hooft van de hoogſte Overigheid, de Regeringe der Landen en Steden van Holland en Zeeland in 't byſonder, ſo in Land-ſtand-ſaken, als in de Juſtitie en handhavenis van gemene Regts-ſaken, alle onderwind van gemene ſaken, met ende benevens de Staten is aanbevolen geweeſt; welke Oppermagt ſoo in het een als in het ander met het ontydig overlyden van den ſelven met den jare 1650. komende te gebreken, is het Hoofdeloſe beſtier der Leden ſoo verre komen te vervallen, dat deſelve in den tyd van omtrent twintig jaren, van de alderhoogſte trap, daar die door Gods zegen onder het Opper-beleid van den Huyſe van Orangien toe geraakt was, plotſelijk tot het allerlaagſte is komen te dompelen, ende geſchapen ſtond 't enemaal te gronde te gaan, indien deſelve door de opregtinge van de oude Stadhouderlijke Regering in de Illuſtre Perſoon van Willem de III. niet en ware herſteld, dewelke op den 3. July van het trouble jaar 1672. het Gouverneur ende Kapiteinſchap Generael deſer Nederlanden, 't Ampt van Stadhouderſchap van Holland ende Zeeland in gelijke waardigheid, en bedieninge, ſo als oyt, of oyt het ſelve by de Princen van Oranjen, ſijne Voor-ouderen bedient en bekleed is geweeſt, ſonder eenige de minſte bepalinge is opgedragen geworden, daar van de Reſolutie aldus luyd:

By

60 „ BY de Leden generale en eenparige inclinatie
„ getoont zynde, omme den Heere Prince
„ van Orange, (nademaal by resolutie van den
„ eersten deser loopende Maand July, op huyden
„ by resumptie ter Vergaderinge van haar Edele
„ Groot-Mog. gearresteert, goet-gevonden en
„ verstaan was, dat, om by dese bekommerlijke
„ constitutie van tijden en saaken de Leden van
„ dese Provintie te bequamen tot het aanstellen
„ van een Stadhouder, deselve malkanderen, en
„ alle de gene, die den Eedt op 't eeuwig Edict
„ gedaan hadden, volgens resolutie van den 5.
„ Augusti 1667. van den selven Eedt gedispen-
„ seert, en malkanderen gestelt hadden in deselve
„ vryheyt en faculteyt, als haar tot het aanstellen
„ en eligeren van een Stadhouder voor date van
„ het voorsz. eeuwig Edict hadde gecompeteert)
„ aan te stellen en te eligeren tot Stadhouder deser
„ Provintie; hebben de Heeren van de Ridder-
„ schap en Edelen, mitsgaders de Gedeputeer-
„ den van de Steden, uyt de naam en van wegen
„ de Heeren hare Principalen, goet gevonden en
„ geresolveert, den hoog gemelden Prince van
„ Orange aan te stellen en te eligeren, gelijk Sijn
„ Hoogheyd by haar Edele Groot Mog. aange-
„ stelt en ge eligeert werdt by desen tot Stadhou-
„ der, Capiteyn Generaal en Admiraal over de
„ Militie van dese Provintie te Water en te Lan-
„ de, met alle soodanige digniteyten en waardig-
„ heden, als deselve voor desen by de Princen
„ zyne Voor-ouderen hoogloffelijker gedagteniss
„ se bekleet zyn geweest: dat mede van wegen de-
„ se Vergadering aanstonts een aansienelijke
„ Staats-gewijse deputatie aan zyn hooggemelde
„ Hoogheyt sal afgaan, omme aan den selven de
„ voorsz digniteyten en waardigheden te offere-
„ ren; ten welken eynde versogt en gecommit-
„ teert zyn, gelijk versogt en gecommitteert.
„ werden by desen, uyt de Ordre van de Rid-
„ derschap den Heere van Duyvenvoorde: de
„ Heeren Halling, Deyman, Onderwater, van
„ Zanen, de Graaf, vander Togt, Pesser, van-
„ der Lyn, de Groot, Admiraal, Borgemeeste-
„ ren van de Steden Dordregt, Haarlem, Delft,
„ Leyden, Amsterdam, Gouda, Rotter-
„ dam, Alkmaar, Hoorn en Enkhuysen; en
„ werden mede de voorsz Heeren Gedeputeer-
„ den geauthoriseert, omme uyt den naam en
„ van wegen haar Edele Groot-Mog. sijn hoog-
„ gemelde Hoogheyt te dispenseren en te ont-
„ slaan, gelijk den selven gedispenseert en ontsla-
„ gen werdt by desen van den Eedt, die den sel-
„ ven tot het niet ontfangen en aannemen van 't
„ voorsz Stadhouderschap gedaan heeft. Is laat-
„ stelijk mede goet gevonden en verstaan, dat
„ van wegen haar Edele Groot-Mog. ter Genera-
„ liteyt de saake daar heenen sal werden gediri-
„ geert, ten eynde, hoog-gemelde Heere Prin-
„ ce van Orangie tot Capiteyn Generaal en Ad-
„ miraal over de Militie te Water en te Lande van
„ de Vereenigde Nederlanden aangestelt en ge-
„ eligeert mag werden, en dat by Ampliatie van
„ des selfs Instructie moge worden geconfereert
„ op sijn hoogemelde Hoogheyt (tot kennelijk
„ weder-leggen toe) soodanigen vryen magt en
„ authoriteyt over de Patenten, en andere saken
„ tot de voorsz Militie spectrende, als de voor-
„ gaande Princen van Orangie, sijne loffelijke
„ Voorouders, als Stadhouders en Capiteynen
„ Generaals ten respecte van de voorsz Militie
„ hebben geexerceert: dat mede Syn Hoogheyd
„ van den Eed, die den selven ter Generaliteyt ge-
„ daan heeft tot het niet ontfangen en aannemen
„ van 't voorsz Stadthouderschap, by haar
„ Hoog-Mog. mag werden gedispenseert en ont-
„ slagen.

Het welk by een nader resolutie van den 2. Fe- 61
bruary 1674. op sijne nakomelingen erffelijk en
successijf gemaakt is. Daar by de Heeren Staten
van Holland aldus schryven.

„ Dat haar Ed. Groot Mog. aandagtelijk heb-
„ bende geconsidereert den Staat en de constitu-
„ tie van de Reegeringe deser Landen, so als die
„ in voorleden tijden door Godes zegen onder de
„ Doorlugtige Heeren Princen van Orange was
„ geweest, en particulierlijk mede 't gunt sedert
„ drie ofte vier en twintig Jaren herwaarts daar
„ inne gepasseert en voorgevallen was, gesien en
„ ondervonden hadden, dat desen Staat t'sedert
„ het droevig en ongelukkig Jaar van 1650. met
„ seer veele calamiteyten, so van buyten, als van
„ binnen geworstelt hadde; dat voor soo veel de
„ saaken van buyten aanging, men by naar noyt
„ sonder Oorlog ofte vreese van Oorlog was ge-
„ weest; Dat in den Jare 1653. tussen het Ko-
„ ningrijk van Engeland en desen Staat een seer
„ swaren Oorlog was ontstaan, die de fonda-
„ menten van de Regeeringe deser Landen dap-
„ per hadde geschut, dat men nauwelijks adem
„ in dien Oorlog geschept hebbende, den Staat
„ wederomme in den Jare 1656. met de Kroon
„ van Portugaal, en naderhand in de Jaren 1658.
„ en 1659. genoegsaam in een openbaren Oorlog
„ gevallen was, ter saake van den Oorlog in het
„ Noorden ontstaan; dat daar op wederom in
„ den Jare 1664. eenen nieuwen Oorlog tussen
„ den Koning van Groot Brittaignen en dese
„ Landen was geresen, en genoegsaam maar even
„ naar het eyndigen van dien Oorlog, wederom
„ was opgekomen den jegenwoordigen droevi-
„ gen en luctueusen Oorlog, en dat tussen den
„ tyd van die voorsz openbare Oorlogen desen
„ Staat nog hadde moeten lyden en supporteren
„ seer veele wederwaardigheden van soodanige
„ Nabuyren, van de welke deselve voor desen
„ seer was ontsien geweest; dat voor soo veel be-
„ langt de saaken van binnen de Republycque
„ met innerlijke dissentien en oneenigheden seer
„ was gequelt geweest; dat van den Jare 1650.
„ af, tot den Jare 1660. toe, seer veel Leden
„ t'eenemaal hadden afgesien van den jegen-
„ woordigen Heere Prince van Orange, eenig
„ naargelaten Manshoir van dat Doorlugtige
„ Huys, en dat eenige andere Leden met grooten
„ yver hadden gesustineert, dat men de hand van
„ Syn Hoogheyd niet behoorde af te trecken; Dat
„ den Koning van Groot Brittaignen in den Jare
„ 1660. door het Parlement aldaar, tot het sel-
„ ve Koningrijk genodigt, en sijne reyse der-
„ waarts door dese Landen voortgeset hebbende,
„ den Staat, soo aan sijne Majesteyt, als aan de
„ Vrouwen Princessen Royale en Douagiere van
Oran-

Digitized by Google

„ Orange hadde betuygt ſorge te ſullen dragen,
„ voor de jntreſten en Educatie van hooggemel-
„ de Syne Hoogheyd, de ſelve ook genoegſaam
„ deſignerende tot de digniteyten, by deſſelfs
„ Doorlugtige Voorouderen hier te Lande be-
„ kleedt; dan dat men naar het overlyden van
„ hoogſtgedagte Princeſſe Royale, daarinne we-
„ derom was verſlauwt, en die ſaake van de hand
„ geweſen hadde; dat men naderhand de voor-
„ ſchreve Educatie wederom op ſig hadde geno-
„ men, en eyndelijk *in het laatſte van den Iare*
„ 1671. *en het begin van den jare* 1672. met den
„ anderen gevallen was in ſeer groote differenten,
„ over het eligeren van meerhoogſtgemelte ſijne
„ Hoogheyd tot Capiteyn Generaal over de Mi-
„ litie deſer Landen; dat de droevige experientie
„ hadde geleert, dat de voorſz innerlijke diſſen-
„ tien oorſaak en aanleydinge aan de Vyanden
„ van den Staat hadden gegeven, om daar op t'el-
„ kens van nieuws te inſulteren, wetende dat die
„ de ſelve onbequaam maakten, omme met een
„ gewenſte eendragt, by de Voor-Ouderen tot
„ een fondament van deſe Republycque geleyt,
„ en van Godt Almagtig ſoo genadelijk geſegent,
„ haar defenſie en beſcherminge te betragten, en
„ dat de differenten, die ontrent het eligeren en
„ verkieſen van een Chef over de Militie deſer
„ Landen, t'elkens ontſtonden, en *de diſſiden-*
„ *tie die men daar inne van den anderen hadde, re-*
„ *tardeerden en wederhielden de deliberatien en re-*
„ *ſolutien, die noodtwendig genomen moeſten werden,*
„ *om het uytheemſch geweldt af te keeren*, en met
„ diſpuyten onnuttelijk deden verlopen den tijd,
„ die boven al in agtinge te nemen was; dat die
„ ſelve diſcrepantien oorſaak waren geweeſt, dat
„ men in het laatſte van den voorſchreven Jare
„ 1671. ſoo wanneer den Koning van Vrankrijk
„ genogſaam openbaar betuygde, dat hy deſe
„ Landen met den Oorlog aangrypen wilde,
„ Maanden hadde *geconſumeert en doorgebragt*
„ *met deliberatien over de Electie van een Capiteyn*
„ *Generaal*, en den Perſoon van Syne Hoogheyt,
„ die men hadde behooren te beſteeden tot het
„ aannemen van Krijgſvolk, en het by een verſa-
„ melen van de Middelen tot defenſie van den
„ Lande gerequireert, en *dat daar door toegekomen*
„ *was, dat ſo wanneer den Koning van Vrankrijk in*
„ *den voorſz Iare* 1672. *den Staat met de Wapenen*
„ *aantaſte, deſelve in het uytterſte gevaar en peri-*
„ *cul van haren totalen ondergang en ruine gekomen*
„ *was*; dat de hooggemelte Heeren Staten van
„ Holland en Weſt-Vrieſland daar op eenparig-
„ lijken hadden gemeynt, dat niets beter ofte heyl-
„ ſamer te denken ofte te hoopen was, dan dat
„ aan d'eene zyde het gunt occaſie tot de voorſz
„ diſcrepantien gegeven hadde, t'eenemaal in de
„ gront weggenomen, en geamoveert mogte
„ werden, op dat men daar door niet wederom
„ mogte vervallen in ſoo ſware ongelegentheden
„ als men jegenwoordig hadde uytgeſtaan, en dat
„ aan de andere zyde erkent mogten werden de
„ groote dienſten, die het Doorlugtig Huys van
„ Orange, tot erectie en conſervatie van den
„ Staat hadde gedaan; En hebben vervolgens
„ haar Ed. Groot Mog. eendragtelijk gedefereert
„ aan meerhooggemelde Syn Hoogheyd en ſijne
„ wettelijke Mannelijke Deſcendenten het Stad-
„ houder- Capiteyn- en Admiraelſchap Generaal,
„ &c.

[aa] *De verkieſinge ende verniewinge van den Burgemeeſteren*] Dat het ſtellen van de Magiſtraten, een van de voornaamſte ſaken is, daar in de hoogſte magt beſtaat, leert ons het voorbeeld van *Moſes*, *Exod.* 18. dat de Koningen van God als Regteren over het Volk geſteld, en gegeven, *Deut.* 17. *vs.* 14. 15. in het geen ſy ſelfs niet en konden berigten, andere van de voornaamſte des Volks tot Rigters moeſten ſtellen. Soo verkoos Moſes de kloukſte Mannen uyt gantſch Jſraël, en maakteſe Hoofden over het Volk, dat ſy het Volk tot alle tyden rigteden. *d. Cap.* 18. *vs.* 25. 26. Soo ſeid Bodinus *lib.* 1. *de Repub. Cap.* 10. *Nec ullam eſſe Rempublicam, in qua majoribus Magiſtratibus ac Decurijs non liceat Miniſtros aliquos ſibi cooptare*: dat is, Daar en is niet eene Republijcq, daar in de Hoge Magten en Opper-rigters niet en ſouden vermogen andere Regters onder haar te ſtellen; ſulx ook by de Roomſe Wetten verklaart werd, dat het ſtellen van de Magiſtraten, de voorſorge van den Princen is aanbevolen. *l.* 1. *ff. ad l. jul. de ambitu, in verbis, ad curam Principis Magiſtratuum creatio pertinet.* Daarom ook het regt van Magiſtraten te kieſen *inter Regalia Principum* en in de Voorregten der Princen en Hoogſte Magten onder de eerſte ende voornaamſte geſtelt wert; *in Cap.* 1. *Quæ ſint Regalia. &* §. *judices de pace tenenda inter ſubditos, in libris feudor.* Het welk ook deurgaans in alle Koninckrijken en Republijken alſoo werd onderhouden; *vide Doctores ad d. Cap.* 1. *Quæ ſint Regalia. Hieronim. Cagnol. in l.* 2. *ff. de Origin. jur. num.* 102. *& ſeq. Peregrin. de jure fiſci lib.* 1. *num.* 10. *& tit.* 2. *num.* 97. *Choppin. de Doman. Francia lib.* 3. *tit.* 9. *num.* 5. *& alios quos citat Regner. Sixtin. de Regalib. lib.* 2. *Cap.* 15. Daarom ook de Polityque Schryvers daar in van een gevoelen ſijn, dat van die gene die de hoogſte Magt heeft in een Republycq, alle andere minder gebieden verſtaan moeten werden af te dalen, *Cujus ſumma in Republica poteſtas eſt, inquit Bodinus de Republica lib.* 1. *cap.* 10. *huic omnia omnium Imperia accepta ferenda ſunt.* En is het ſelve niet nieuws, nog geen nieuwgevonden ofte gemaakt regt, maar werd bevonden met het algemene en aloude regt over een te komen, *ut patet ex l. unic ff. ad l. jul. de Ambitu & l.* 57. *ff. de Re judicat. in fin. verb. Princeps qui ei Magiſtratum dedit.* Het welk ook ſijn reden heeft, om dat minder Overheden haar ſelven niet en kunnen maken, maar hare magt moeten ontfangen van die gene, dewelke meerder is dan ſy, tot de hoogſte en opperſte magt toe van die gene, dewelke geen andere magt boven haar en kent, en daarom te regte geſeit van God daar toe geſtelt en geroepen te ſijn, ſelfs ook die gene, dewelke door de gemeente ofte door de voornaamſte des volks daar toe geroupen werden, in de welke de ſpreuke *vox populi vox Dei*, het geroup des Volx is de Stemme des Heeren, plaatſe heeft. So ſeid Moyſes Deuteronom. 17. vers. 51. *Soo ſult gy tot Koning voor u ſtellen die de Heere uwe God verkieſen ſal, uyt het midden uwer broederen ſult gy eenen Koning over u ſtellen.* 62

63 De verkiesinge dan van de Magistraten is van Groter ofte Minder; de verkiesinge van Grote Magistraten houden gemeenlijk de Princen aan haar selven, als sijn de Hooft-Officieren en Magistraten in de Steden; de bestellingen der minder Magistraten op de Dorpen en platten Lande werden meest by delegatie den Ambagts-Heeren, Schouten, en Baljuwen aanbevolen, dewelke sodanig regt van den Prince hebben verkregen, of daar mede werden verlyd. Soo dat egter het selve uyt den naam van den Prince en Hooge Overheid geschied, gelijk of het den Prince selfs dede, *huic objecto, quod scilicet Domini jurisdictionales vigore jurisdictionis & administrationis sue etiam constituere possint Magistratus, Officiales, Scabinos, Judices; ita respondet Theodorus Reinking de regimine seculari lib. 5. cap. 4. num. 106. & 107. Talia scilicet esse predicata, qualia permittuntur esse a suis subjectis. Ut quando Magistratus, Officiales, & Judices constituuntur a Dominis territorialibus, in vim juris territorialis constituti videantur. Et quando constituuntur ab aliquo habente Regalia, id Regalibus ad hereat; si vero vigore simplicis jurisdictionis date, illius tantum exercitio adscribatur. Quo modo etiam distinguit Carol. Molin. ad Consuetud. Paris. tit. 1. §. 1. gloss. 5. num. 57 & seq.*

Doen het Roomse Volck, na dat sy haere Koningen hadden uytgeworpen, de hooghste magt op gedragen wierd, was de eerste instellinge van den Burgemeester P. Valerius over de bestellinge der Magistraten en Overheden des Volx, als waar in verstaan wierd dat de hoogste magt bestond; dog het selve is wederom met de overgifte van de hoge magten aan de Keysers, aan deselve vervallen, *ut cui & in quem omnem potestatem atque imperium suum populus transtulerit. l. 1. ff. de constit. Princip.* So hadden ook de eerste Batavise Vorsten, eer datter een algemenen beheerser over het gantse volk was, de magt van Regters over de Landsaten te stellen, aan de Graven van elx wijk ofte gedeelte gelaten en aanbevolen. Daar van *Iul. Cæsar de bello Gallico lib. 9.* seid. *Nullus Communis est Magistratus: sed Principes Regionum atque Pagorum inter suos jus dicunt, controversiasque minuunt.* En *Tacitus, de Moribus Germanorum Eosdem Principes jura per Pagos, vicosque jus reddere. Principes hic non sunt illi qui Universitati totius gentis imperabant, uti proprie illa vox interpretatur, sed hi qui singuli partem aliquam gentis imperabant, quæ ditiones Comitatus, & Gubernantes Principes Comites sive Judices vocatos probat Grot. Antiq. Reipub. Batav. cap. 5. Partes sive ditiones majores apud Tacitum pagi, minores vici dicuntur;* *Nobis* Dorpen, ofte Gehugten.

Wy seggen *de verkiesing van den Schout Burgemeesteren en Schepenen*] Om dat volgens het aloude Regt en Costuymen deser Landen de verkiesinge van de andere Magistraten elx in den sijnen by haar werd gedaan; het welk by de Graven in der tyd by Handvesten en Privilegien, onverminderd nogtans het Regt de Hooge Overigheid en van wegen deselve den Stadhouder omtrent de selve saken competerende, verscheidentlijken is bevestigt, in de een wat ruymer als de ander, en wel meest tot weder seggen toe, of voor sekeren tyd. Daar van wy goed gedagt hebben, een korte beschryvinge soo in 't generaal, als in 't bysonder te doen; De algemene Regering aangaande werd by het vertoog en verklaringe van de Staten van Holland op den 16. October 1587. gedaan, aldus geschreven.

„ De Steden hebben meest al een form van Re-
„ geringe, te weten een Collegie van Raden ofte
„ Vroetschappen, geconstitueert zynde van de
„ notabelste uytten midden van de gantsche Bur-
„ gerye; dese zyn in sommige Steden van XL. in
„ andere XXXVI. in andere van XXXII.
„ XXVIII. XXIV. ofte XX. Persoonen, en zyn
„ de Collegien van de selve soo out, als de Steden,
„ ofte immers dat geen Memorie en is van hare
„ beginselen: de persoonen eens verkooren zijn-
„ de, dienen haar leven ofte Poorterschap lange
„ geduerende; In plaatse van den geenen die ster-
„ ven, ofte haar Poorterschappen verlaten, wor-
„ den by 't selve Collegie tot haren gelieven geko-
„ ren andere persoonen uyt 't middel der Bur-
„ geren tot vervullinge van 't getal. By dese Col-
„ legien alleen is de magt omme te adviseren, re-
„ solveren en disponeren, van alle saken concer-
„ nerende den staat van den Lande en der Steden
„ respective: En wat 't selve Collegie adviseert,
„ resolveert, en disponeert, werd by de gantsche
„ Burgerye gevolgt, daar tegen noyt eenige
„ inbreuk ofte oppositie van de Burgeren is geval-
„ len.

„ By dese Collegien worden jaarlijks gekoo-
„ ren de ordinarise Magistraten, te weten, vier,
„ drie, ofte twee Burgemeesters, en seven ofte
„ meer Schepenen, omme te dienen voor een
„ jaar; in sommige Steden geschieden dese Ele-
„ ctien absolutelijk, in sommige by nominatie
„ van dobbel getal, daar uyt by den Stadhouder
„ de verkiesinge van 't gewoonlijk getal word ge-
„ daan.

„ Den Burgemeesters Officie is bevoolen het
„ ordinaris beleydt en gebiet in alle politijcque
„ saaken, soo wel de administratie van Statsgoe-
„ deren en innekomen, als den welstant en be-
„ waringe der Steden betreffende.

„ De Collegien van den Schepenen vaceren
„ ordinarie tot d'administratie van de Justitie,
„ soo in alle Criminele als Civile saken, en heb-
„ ben en exerceren alle hooge, middele, en lage
„ Jurisdictien.

„ By dese Collegien van Magistraten word
„ absolutelijk berigt de regeeringe der Steden van
„ Holland West-Vriesland en Zeeland, meest al
„ genoeg op eenen voet, sonder dat de Princen
„ van den Lande hen de regeeringen van den
„ Steden eenigsins hebben onderwonden anders
„ dan in 't stellen van eenen Officier, die op ha-
„ ren name de Justitie heeft gevordert. Dit is in
„ 't korte de waaragtige geleegentheyd van de
„ regeeringe der Steden van Hollandt ende Zee-
„ landt.

„ Waar uyt goedt te verstaan is, dat dese
„ Collegien vande Magistraten en Raden vanden
„ Steden, gevoegt by de vergaderinge van de Ede-
„ len, ontwijffelijken representeren den gant-
„ schen staat en 't geheele Lighaam van de Land-
„ saten, ende en kan niet bedagt worden eenige
„ forme van regeringe, die met sekerder kennisse

van

Digitized by Google

„ van alle geleegentheden van den Lande soude „ konnen resolveren, ofte hare resolutien met „ meerder eendragt, authoriteyt, ofte gevolg „ soude konnen executeren; Oversulx en is niet „ te verwonderen, dat den staat deser Landen „ is geweest onveranderlijk, en soo geduerig als „ eenige staat ter werelt soude mogen wesen: Om„ me nu de Collegien van den Edelen en Steden „ te brengen in eene vergaderinge, en kan niet „ geschieden dan by Gedeputeerden van de selve, „ over sulks als omme eenige merkelijke saken te „ beraatslagen, van noode is de selve te vergade„ ren, soo worden die beschreven met insertie „ van de principaalste Poincten, die by den Col„ legien in deliberatie geleydt, en daar op gere„ solveert sijnde, worden afgesonden alsulke Ge„ committeerde, als sy vertrouwen, en met al„ sulken last en Resolutie, als sy bevinden ten „ dienste van den Lande te behooren. d'Edelen „ compareren in competenten getale, en de Ste„ den seynden een Burgemeester met eenige Ra„ den, al tot sulken getale, als syluyden goedt „ vinden na de Importantie van der saken, en „ boven dien zyn de Gecommitteerde geduren„ de d'Oorloge (overmits de meenigvuldigheyd „ vanden occurrentien) altyd generalijk gelast „ geweest, omme alle saken, de welvaart en „ conservatie van den staat van den Lande betref„ fende, te adviseren en resolveren, sulks syluy„ den ten meesten dienste van den Lande bevin„ den te behooren, en bysonder omme de Reg„ ten, Vryheden, en Privilegien van den Lande „ te mainteneren, en alle inbreken te weeren en „ wederstaan. En dese Gecommitteerde alsulks „ by den anderen vergaderende, representeren „ de Staten van den selven Lande, niet dat syluy„ den in hare Persoonen, ofte uyt hare authori„ teyt de Staten zyn, maar alleen uyt kragte van „ de commissie van hare principalen, sonder „ dat te presumeren staat, dat ymandt sig selven „ uyt ambitie soude advanceren tot dese Commis„ sien; want boven dien de nature van desen Vol„ ke een at-keer is hebbende van alsulke ambitie, „ en Vyandt is van alle ambitieusen, soo en staat „ 't selve niet te presumeren in soo vrye Electie, „ en veel min dat yemandt in dese tegenspoet, die „ Godt Almagtig den Lande gelieft te over seyn„ den, soude begeerig wesen, omme die saaken „ van den Lande te handelen, daar niet dan swa„ righeyd is in te sien, niet dan vyandschap en „ misgunst van den Vyanden onser saaken (die „ ook de gequalificeerste en veele getrouwe Per„ soonen met valsch aangeven abuserende; dik„ wils quade opinien van veele goede Dienaars „ van den Lande hebben verweckt) staat te ver„ wagten, sonder eenig profijt, oversulks heeft „ men het aan nemen vande voorsz Commissien „ moeten redigeren *inter munera necessaria*, en „ alle de genen die eenig beleydt deser Landen „ hebben gesien, konnen getuygen, wat swarig„ heden en constrinctien zyn gevallen en ge„ bruykt omme de Gecommitteerde, versogte, „ en gebruykte Persoonen tot de opgeleyde la„ sten te bewilligen.

De Regeringe van de Steden in 't bysonder, so veel de verkiesinge van de Magistraat aangaat, is dusdanig.

DORDREGT.

De Regering van Dordregt bestaat in XL. Raden, dewelke by de Dekens en Gildens van de Ambagten plagten verkoren te werden, dog jegenwoordig by besloten biljetten van de Veertigen self, by het afsterven of vertrekken van een der selver vervult; onder de welke die gene dewelke Burgemeesters of Schepens geweest sijn Oudraden genoemt werden. Buyten dewelke nog sijn goede Mannen van Agten, die eigentlijk voor geen Magistraat en werden gehouden, ende en komen niet in de Vergadering, dan als den Oudraad vergadert, ofte alsmen enige kleine diensten vergeeft. Welkers Ampt is met den Oudraad over alle Lands en Stads saken te helpen beraden, en den Burgemeesteren te helpen kiesen; Dese werden by den Stadhouder gekoren op de nominatie van een driedubbel getal, en maken met hun agt twaalf Keur Stemmen. Het Privilegie daar van spreekende is gegeven by Hertog Aalbert van Beyeren, Woensdag na St. Marcus dag 1395. het welk als nog werd onderhouden, luydende als volgt. 65

„ Aelbregt, by der Gods genade, Palens„ grave opten Ryn, Hertoge in Beyeren, „ Grave van Henegouwen, van Holland, van „ Zeeland, en Heere van Vriesland: Doen kond „ allen Luden, al ist dat onse goede Stede van „ Dordregt tegen ons en tegens ons Heerlicheyd „ in sommige Pointen en Artikelen in tyden voor„ leden, misdaan en gebroeckt heeft, daar wy „ een wyl tijds jegens der selver Stede en haaren „ Mede-poirteren mismoedig omme geweest „ hebben. Soo hebben wy nogtans aangesien me„ nigen trouwen dienst, die onse Stede voorsz „ onsen Voorvaderen en ons tot menigen tyden „ gedaan heeft, en ons en onsen Nakomelingen, „ of God wil nog doen sal. En hebben daarom, „ en omme ootmoedige versmeects en vervolgs „ wille onser Stede voorsz, genomen en ontfaan, „ onse Stede van Dordregt voorsz, en alle haren „ Mede-poirteren tot onsen Zuene en volkomen „ vriendschap en genade; en kennense jegens ons „ wettelijke en wel versoent, en scheldense quy„ te van allen broeken en misdaden, die sy en ha„ ren Mede-poirteren jegens ons, en onse Heer„ lijkheid misdaan hebben, tot desen dage toe, „ dat onser gemeender Stede voorsz aanroert. En „ daar voor sal ons onse Stede voorsz geven en be„ talen vier duysent en vier hondert Dordrechtse „ Guldens, voor desen dage geslegen, die een „ helfte tot Bamisse naastkomende, en d'ander „ helfte op den Meydag daar naast volgende; en „ ook mede sullen met onse Stede voorsz ver„ soent en vereffent wesen alle onse Dienaars, en „ andere Luyden, het zy onsen Baillju, Tolle„ naars, Scoutten, Boeden en Regters, wie sy „ sijn, die om onsen wille jegens onse voorsz „ Stede yet gedaan hebben. Voort hebben wy „ nog onse Stede van Dordregt voorsz, om ha„ ren trouwen dienst wille, en om ruste, om „ vrede, omme beter toesiene te hebben, tot on-

„ser voorsz Stede geoorloft en geconsenteert,
„oorloven en consenteren met desen Brieve, dat
„wanneer wy, of onse Nakomelingen, Gra-
„ven van Holland, onsen Geregte te Dordregt
„versetten sullen, so sullen die gemeene Nerin-
„gen van Dordregt, ons of onse Nakomelingen
„voorsz in Scrifte over zenden vier en twintig
„goede Knapen; dats te weten, uyt elken quar-
„tier Zesse Mannen, en daar sullen wy of onse
„Nakomelingen nemen uyt elken quartier twee
„Mannen, die ons genoegen sullen, die komen
„sullen by onsen Geregte tot alre tijt als sy's ver-
„maant worden van hen, of dat sy van der Ne-
„ringe wegen voorsz daar by te doene hebben,
„omme te helpen raaden onsen Geregte voorsz
„tot onsen eere, en ons en onsen Stede oorbaar,
„en mede tot onser Stede goet te sijne. En dese
„Agte sal onsen Schout van Dordregt, die by
„tyden wesen sal, eeden van onser weege optie
„maniere en vorme voorsz, en als men die Ra-
„de van onser Stede pleeg te eeden; dit sal ge-
„dueren tot eeuwigen dage. Item, want onse
„Stede van Dordregt voorsz een wijl tyds in
„kranker Neringe gestaan heeft, en nog staat,
„en die Groote Waart van Zuyt-Holland, by
„ongevalle en Vloeden besout is, alsoo datter
„onse Stede van Dordregt, en Land voorsz see-
„re by verarmt is, ook mede omme dat men
„ons luttel of niet van onsen Bailjuschap van
„Zuyt-Holland rekent, dat in onzen profijt en
„oorbaar komt. Soo hebben Wy onzer Stede
„van Dordregt voorsz sulke gracie gedaan, en
„geoorloft en geconsenteert, dat sy Land-poirte-
„ren sullen mogen hebben, houden, en ontfaan,
„binnen onsen Lande van Zuyt-Holland gesee-
„ten, en niet vorder, die sulke Vryheden hebben
„en gebruyken zullen voor onse Tollen, en in
„andere saaken, als onse Ondersaten en Land-
„luyden van Zuyd-Holland, plegen te gebruy-
„ken. En van elken Land-Poirtere sullen wy
„hebben alle jare op Sinte Martijns dag in de wyn-
„ter, twee Dordregtsche Guldens, voor dese
„tijd geslegen, en onse Stede eenen Gulden. En
„van dese gelde en sal geen Poorter van Dordregt
„vry wesen, nog Tolle-vry vaaren voor onse
„Tollen, ten sy dat hy met sijn alinger Woen-
„stat stadelijk woonagtig sy, binnen onse Stede
„voorsz. Voort, worde eenig Land-poirtere be-
„saakt van den Baillju van Zuyd-Holland, soo
„sal die Baillju, na dien dat hy den Land-poir-
„tere aangesproken heeft, daar na over veerthien
„dagen opten Woensdag, zyn hulpe brengen
„voor die Schepenen van Dordregt, en dan zal
„die Ballju dien moegen verwinnen met drie
„wittagtige getugen, na der Stede Rechte voorsz.

„Voort sullen die Burgemeesters van Dordregt
„binnen twee Maanden na den datum des Briefs
„ons, of dien wy dat bevelen sullen, in Schrifte
„overgeven, allen die geene die sy nu ter tyd
„voor haar Land-poirteren verantwoorden wil-
„len, omme die te setten in onsen Bouke. En
„voort alle Jaar, op Sinte Martijns Avont in
„den Wynter, alle die geene die zy binnen dien
„Jaare te Land-poirteren ontfaan hebben, op
„dat die gene, die wy dat bevelen zullen, we-
„ten moogen, onse geld voorsz inne te manen
„opten termyn voorsz. En dit laatste pointe sal
„gedueren Twintig jaar lank, na den datum des
„Brief. En daar en tende twee jaar na onsen of
„onse Nakomelingen wederseggen, met openen
„Brieve. En want wy dese Zuene en pointen
„voorsz onse goede Stede van Dordregt gelooft
„hebben, voir Ons ende voir onsen Nacoome-
„lingen, onverbroecken te houden, den tijt
„uyt als voorsz is; Soo hebben wy desen Brief
„doen bezegelen met onsen uythangende Zege-
„le: en gebeden, omme die meere seekerheid
„wille, onsen lieven Soon, Heeren Willem van
„Beyeren, Grave van Oostervant, alle dese
„voorsz pointe te Vestigen en Confirmeren, en
„desen Brief met ons te Bezegelen.

„En wy Willem van Beyeren, Grave van
„Oestervant, om bede wille ons genadigs liefs
„Heere en Vader voorsz: hebben wy Gevestigt
„en Geconfirmeert, Vestigen en Confirmeren
„met desen Brieve die Zuene en pointe voorsz,
„in alle maniere als die voorsz staan, en geloven
„voor ons, en voor onsen Nakomelingen der
„gueder Stede van Dordregt voorsz, wanneer dat
„aan ons komt die Zoene, en pointen voorsz te
„houden vaste en stade, en te doen houden den
„tyd uyt als voorsz is; en hebben in getuygenis-
„se daar of desen Brief doen bezegelen na onsen
„lieven Heer en Vader voorsz, met onsen Zege-
„le hier aan gehangen. Gegeven in den Haage,
„des Woensdaags na Sinte Marcus dag Euange-
„liste, in 't Jaar ons Heeren duisent drie hondert
„vyf en tnegentig.

Der Achten Ambt en Plicht is, de Staten van Holland en West-vriesland, mitsgaders den Heere Prince van Orange, enz. Gehouw en Getrouw te zyn, de Stad in haren Rechten te helpen houden, hair oirbaer te vorderen, haar schade te schutten: ter Zale ontboden sijnde, te staan over Stads en Lands zaken, en die, als 't vereyst, opten Eed aangemaand, by'er te houden. Viermaal 's Jaars de Burgermeesters van de Gemeente te helpen kiesen, of wel mede tegenwoordig te zyn, t'elker Teelte op'et doen der Burgermeesters Rekeningen, en als het *Præsidium* van 'et Burgemeesterschap der Gemeente, na Ordre van den eenen opten anderen valt. Viermaal 's Jaars voor'et doen der Burgemeesters Rekeningen, inden Oud-Raad voor te stellen zoodanige zaken, als zy achten tot Stads Welvaren te behooren: (werdende genoemd, Punten der Burgerlyke Bestieringe,) moetende haar getal vol zijn voor'et inbrengen van haar Twaalf Kueren, tottet Borgemeesterschap, of anders by gebrek van yemandt uyt hen luyden, 't zy uytter Stad, of niet tegenwoordig zijnde, werd het getal uytte dienende Schepenen vervuld. En zijn de Achten in de Vierde Wijk, metten Tresorier van Stads Reparatien, Grachtmeesters.

En werd Hemluyden voor'et aanvangen van haar Ambt, door den Heere Schout inder Tijd, den volgenden Eed gestaafd:

Eed

Digitized by Google

Eed vande goede Luyden van Achten.

„ WY Zweren dat Wy, omme tot Achten te geraken, niet en hebben ge„ solliçiteerd; sulks Beloven en Zweren Wy, „ de Staten van Holland en Westvriesland, mits„ gaders den Heere Prince van Orange, als Stad„ houder dezer Provintie, in dier Qualiteyt Ge„ houw en Getrouw te wesen, als mede onder „ der selver Regeringe de Kercke Christi, Ge„ reformeerd naar Godes Heylig Woord, te „ helpen hand-houden, de Stede van Dordrecht, „ en alle Inwoonderen van dien, in hare Privile„ gien te helpen maintineren; de Kueren en „ Statuten der zelver Stede, in 't regard van den „ Schout-Ambte, op den 4. Jannuarii 1631. „ gemaakt, te hand-haven, en geene Inbreuke „ daar van te zullen lyden ofte toe te staan; der „ voorsz Stede proffijt en Oirbaer te helpen doen, „ en hare schade te schutten: Vier-werven 's „ Jaars den Borgermeester van de Gemeente te „ helpen kiezen [en Nomineren] in behoor„ lijke Tyden, naar Gewoonte; en voorts alles „ te doen, dat Goede en Getrouwe Achten van „ Dordrecht schuldig zijn, en behooren te doen.

Soo Waarlijck moet ons Godt Almachtig helpen.

Vande Achten werdt gevonden 't volgende Verdragh.

„ INden Jaere Ons Heeren M. CCC. Vijfende „ Tachtich, des Mandaghes nae Sinte Valen„ tijns dach: Doe waert over een gedragen met „ gemeenen Raede van den Gerechte, den Ou„ den Raede, ende gemeenen Neeringen inder „ Stede, om ruste ende goet accoirt mit mal„ canderen inder Stede te behouden, tot ons „ Lieffs Heeren eere, ende der Stede ende des „ gemeenen Coopmans oirbaer ende prouffijt. „ Ende uyt seggen van Zestien Mannen, die „ daer toe uyt gemeenen Consente gevoecht „ waeren: ende diemen alre saecken geloeffden, „ hoe sy 't best geordineren konde: Dat soude „ men vast ende Stade houden, daar of dat zy „ hoer gescheyt voertbrochten by eenen ope„ nen Brieve, die daar of is onder der Stede „ groeten Zegel, Achte Mannen te hebben, die de „ Dekens vander Neeringen by tyden kiesen, „ Raad te hebben mitten Gerechte, ende alle „ saecken ten meesten oirbaer der Stede mit Hem„ luyden te disponeren vander Stede State, mit „ andere Poincten, alsoe die Brief inhoud. Des „ sullen *dese Achte bytyden Koeren hebben, op hoe„ ren Eed, gelijk den Ouden Raede, van Burger„ meesterschap, Treserye*n, ende *Heemraedschap.* „ Ende sullen hebben twaalf Stemmen en Koeren, „ gelijke als die twaelfve plagen te hebben in den „ voerbriefven daar opgegeven, ende dit sal „ sonder stadig bysitten wesen mitten Gerechte „ inden Kamer. Ende behoudelijk Onsen Lie„ ve Heere ende Vrouwe hoere Heerlickheyt, „ ende hoer seggen stadig te blyven, dat sy nu „ lest-werf inden Hage seyden, ende der Stede „ van Dordrecht alle hoers Rechts ende Hant„ vesten, ende den Neringe al hoers Rechts en„ de Brieven in hoere Machte. Alle dinck sonder Archgelist.

Uyt den Oudraad plag een Burgermeester van de Gemeente by den selven Oudraad en de Heeren van Agten gekoren te werden, dewelke alle vierendeel-jaars na gedane Rekening vernieuwt wiert, dog meest voor twee jaren gecontinueert. Desen Burgermeester van de Gemeente præsideert in alle Vergaderingen en Collegien, als in den Oudraad, in het Collegie van Schepenen, en wat des meer is, en heeft het hoogste gesag. Voor het aanvangen van sijn Ampt werd hem door den Schout den volgenden Eedt gestaaft.

„ IK Zwere dat ick, omme tot Burgermeester „ te geraken, niet en hebbe gesolliciteert, sulx „ Belove en Zwere de Staten van Holland ten „ Westvriesland, zynde onse Hooge en Souve„ raine Overheyt, mitsgaders den Heere Prince „ van Orange, als Stadhouder deser Provincie, „ in dier Qualiteit gehouw en getrouw te wesen, „ als mede onder der selver Regeeringe en Be„ scherminge de Kerke Christi, Gereformeert „ na Godes Heylig woord, voor te staan en te „ helpen hand-houden; die Stede van Dordregt, „ en alle Inwoonderen van dien, in hare Privile„ gien te maintineren; de Keuren en Statuten der „ selver Stede in Reguarde van den Schout-Amb„ te, op den vierden January 1631. gemaakt, te „ hand-haven, en geene Inbreuke daar van te „ sullen lyden, ofte toestaan; ook naar Myn „ uytterste Vermogen te sullen naarkomen, en „ sonder Infractie practiseren, en doen practise„ ren, de Resolutie en Artijkelen op den xiij. ju„ ly 1666. by Mijne Heeren van den Oud-Rade, „ op het Subject van Mesnage, en tegens het ver„ leenen ofte geven van Acten van Survivance „ en Resignatien genomen en gearresteert; We„ duwen en wesen te helpen beschermen; dage„ lijx ter Zale te laten Luyden op behoorlijke tij„ den; en dat Jaar-Geding te laten bezitten alsoo „ menig-werf als dat t' Mynen tijde komt; Regt„ veerdige Vonnissen en Regtveerdige Scheydin„ gen te helpen geven tussen twee Manthalen, en „ dat niet te laten om Gifte nog om Gaven, nog „ om eenigerhande Zaken; ook nimmermeer, „ directelijk ofte indirectelijk te sullen tragten, de „ tegen woordige forme van 's Lands Regeringe te „ veranderen, en voorts alles te doen, dat een „ Goed en Getrouw Borgermeester van de Ge„ meynte schuldig is en behoord te doen.

Zoo waarlijk moet my God almagtig helpen.

Dese wierd een Burgermeester van s'Heeren wegen, ofte van't Geregte bygevougt, dewelke mede alle drie maanden by de Schepenen en Raden wierden vernieuwt, welkers Ampt is in't Geregte na den Burgermeester van de Gemeente de eerste stem te geven, en by afwesen, ofte siekte van de Burgermeester van de Gemeente sijn plaats waar te nemen. Dog in plaats van dien werden nu by de verandering van het jaar 1672. vier Burgermeesteren gekoren, daar van drie op de Nominatie van ses Personen, by den Oudraad en Mannen van Agten voor te stellen, by den

Digitized by Google

Stadhouder verkoren werden, blyvende de verkiesinge van den vierden Burgemeester aan den Oudraad en Mannen van Agten, welke goede Luyden van Agten daar toe hebben twaalf Keurstemmen als van ouds; dewelke by beurten van drie maanden als Burgermeesters van de gemeente presideren en in actuelen dienst sijn, en in't verder met den anderen communiceren, te rekenen van den Oudsten in rang van den Oudraad af en soo voort; van welke vier Burgermeesteren, twee uyt die gene dewelke by den Stadhouder gekoren sullen sijn, het volgende jaar sullen aanblyven en telkens een nieuwe by den Stadhouder op voorgaande nominatie sal werden bygevougt, sodanig dat altoos drie personen van die gene by den Stadhouder, benevens den by gevougden Burgemeester, die by den Oudraad en Mannen gestelt wert, te gelijk sullen dienen, en elk twee jaren sal aanblyven, en alle jaar een nieuwe by den Stadhouder en een nieuwe by den Outraad en Mannen van Agte werden gestelt; welken Burgemeester by den Oudraad en Mannen van Agte te stellen, ook merendeels voor twee jaren werd gecontinueert, als breder te sien by het Octroy tot bestellinge van de Magistratuyre aldaar verleent op den 24. Maart 1674.

Het Geregt ofte Bank van Justitie bestond in voortijden uyt negen Schepenen en vyf Raden, welke Raden de Schepenen alleen tot Raden wierden bygevougt, en wierden niet gebruykt in enige Commissien, nogte en zegelden geen Brieven gelijk als de Schepenen; hadden beyde het Voorsitten en Voorstemmen in den Oudraad, als van Stads of Lands saken wiert verhandelt. Dog sijn de Raden in het jaar 1652. afgeschaft, soo dat nu alleen negen Schepenen met den President Burgemeester der Vierschaar bedienen, dewelke op alle Vergaderingen van den Oudraad mede werden geropen en na haren rang stem hebben. Van welke Schepenen het eene jaar vyf, het ander jaar vier afgaan. In plaatse van dewelke alle jaar by den Stadhouder vyf en vier andere op nominatie van den Veertigen, het eene jaar van tien, het ander jaar van agt, by besloten Biljetten te nomineren, werden verkoren. Dese Schepenen en Raden sijn al bekend in een Handvest Koningh Willems, Gegeven te Brunswig, opten vyfde Kalende van Februario, dat is, den 28. van Louwmaand, in 't jaar Ons Heeren 1252. onder dese woorden: *Quamcunque Electionem Iuris Iustitiarius, Scabini & Consiliarii salvo jure nostro fecerint, ratam observabimus.* Dat is, Wat voor Verkiesinge van Regt den Regter, (te weten den Schout) Schepenen, en Raden soude mogen doen, sullen wy voor goedkueren. In een Verdrag, nopende hoedanige Tollen die van Dordregt te Huesden geven souden, door *Floris* van Holland, Koningh *Willems* Broeder. Gedaan te Dordregt, in den Reventer der Minrebroederen, 's Dingsdaghs na den Sondagh, als men in der Kerken zinget Jubilate; in een Handtvest van de Halle en Boeten, Gegeven by Grave *Floris*, 1283. op des Heylig Cruys-dag, Exaltatio; In een Handveste van Tolle-vry te varen, mede Gegeven van *Floris* de V. en XIX. Grave in den Hage 1284. des Woensdagh na Pinxsteren, onder dese volgende woorden: Voort soo geloven Wy onsen voorsz Poirteren, dat wy hem Schepenen, en Raats-Mannen maken en setten sullen in aller manieren, dat onse Vader, Schepenen, en Raats-mannen plag te setten, en het by sijnen tyden in Dordregt plag te wesen. In een Handvest van de Quadyen hier volgende:

„*Floris*, Grave van Holland, &c. Maaken „Cond en Kennelijk allen Luyden, die desen „Brief sullen sien of horen lesen, dat wy gege„ven hebben, en geven onsen Lieven Poirteren „van Dordregt, dat Schepenen en Raats-Man„nen, waarheden van Quadyen besitten mogen, „en die te corrigeren na haren goet denken. In „Oirconden desen Brief Besegelt met onsen Ze„gel. Gegeven in den Hage, opten derden dag „in Aprile, in 't Jaar ons Heeren M. CC. Lxxix.

In een Handvest van Pandinge, dat onse Poirteren door eenige Heeren aangehaald of huer goet genomen sijnde, die weder mogen houden en haar goed beslaan. Gegeven te Middelburg, 's Dingsdaghs voor Passchen, 1292. In een Handvest der Wees-Kinderen, gegeven by Grave Jan van Henegouwen, in den Hage 1303. des Maandags na St. Martyn in den Somer. In een Handveste van den Jaar-Gedingen, gegeven by Grave Willem van Henegouwen 1315. opten eersten dag in Aprile. In een Handvest van den selven, dat men de Gebannen, die'er toevlugt tot'er Kerken nemen, van den Gewide mag halen. Gegeven te Dordregt 1323. 's Vrydags na Dertiendag. Nog in een Handvest op 't voorgaande, mede gegeven te Dordregt 1324. op St. Victoers dag. In een Handvest van 't Bagyn-Hof, gegeven te St. Geerdenberge 1326. op St. Jansdag te Middesomer; In een Handvest van geen Knyven nog Messen te dragen, gegeven in den Hage 1332. op St. Pieters dagh, ingaande Oogst. In een Handvest van de Jaar-marken, enz. 1343. In een Handvest van Arrest, enz. gegeven by Margriet, Gravinne van Henegouwen, te Sinte Geertruden-Berge, op St. Pieters Avond, ingaande Oegst. In een Handvest van Hertog Willem van Beyeren, van Arresteren, Panden, enz. Gegeven in den Hage 1335. den 15. Mey. In een Handvest van Hertog *Aalbert van Beyeren*, van geen wesen te ontvoeren, opte verbuerte van Lyf en Goed, gegeven in den Hage 1359. op onser Vrouwen Avond, Conceptio. In een Handvest van Hertog *Aalbert van Beyeren*, tot Bevestinge der Gilden, gegeven in den Hage 1367. op S. Lucien dag. In een Handvest van *Willem van Beyeren*, van den Spoeye binnen Dordregt, gegeven in den Hage 1367 na onser Vrouwen-dag, Conceptio. In een Handvest, dat geen Agten nog Dekenen hem den Geregte en sullen onderwinden, gegeven in den Hage 1409. den 15. September. In een Handvest van Land-poorters, gegeven in den Hage 1414. opten derden dag in September. In een Handvest van Hertog *Ian van Beyeren*, vande Tollen, Munte, 't Bailjuschap, Rentmeesterschap, 't Schoutschap, 't Ge-

Digitized by Google

't Geregt, enz. gegeven te Dordregt, 1418. opten 20. Juny. In een Handveſt van Hertog *Filips van Bourgondien*, van de Veertigen, Agten, Burgermeeſter, enz. in den Hage 1456. opten 23. Juny. In een Handveſt ten eynde als voren, van Maximiliaan en Maria, Hertogen van Ooſtenrijk, gegeven te Gent 1478. in Ougſtmaant. In een Handveſt, door den ſelven, en als voren, gegeven in den Hage 1481. opten 18. September. Nog in een Handveſt van Koning Maximiliaan, en Eerts-Hertoge *Filips* van Ooſtenrijk, rakende de Veertigen, enz. Gegeven op 't Slot te Turnhout, in 't Jaar 1494. den 21. December, enz.

De Raden en wierden niet gemagtigd in ſaken 't Geregte aangaande, nog tot overſien van ſtukken, nog en zegelden ook geen Brieven, gelijk de Schepenen, dan waren de ſelve tot Raden by gevoegd, dog hebben op Michaëlis in 't Jaar 1652, opgehouden.

En wierden de Schepenen wel eer by de Graven, des ſelfs Gemagtigden, of den Stadhouder van Holland, voor een tijd by haar Ed. Groot Mog. onlanghs by den Oud-raad of Vroedſchap van Dordregt, en nu weder by den Stadhouder van Holland, uyt een dubbel getal, door de Veertigen aan ſijn Doorlugtige Hoogheyd, den Heere Prince van Orange, enz. voorgeſteld, gekoſen.

Haar Ambt is, de Staten van Holland en Weſtvrieſland, mitsgaders den Heere Prince van Orange, als Stadhouder deſes Landſchaps, in dien aanſien, gehouw en getrouw te zyn, enz.

En werd haar voor het aanvangen van 'er Ambt, door den Heere Schout inder tijd, den volgenden Eed geſtaafd.

Eedt van de Schepenen der Stadt Dordregt.

„ WY zweren dat wy omme tot Schepe-
„ nen te geraken, niet en hebben ge-
„ ſolliciteerd, ſulks Beloven en Zweren wy, de
„ Staten van Holland en Weſtvrieſland, ſijnde
„ onſe Hooge en Souveraine Overheid; Mitſga-
„ ders den Heere Prince van Orangie, als Stad-
„ houder deſer Provintie, gehouw en getrouw
„ te weſen: als mede onder der ſelver Regeringe
„ en Beſcherminge der Kerke Chriſti, Gere-
„ formeerd naar Godes Heylig Woord, voor
„ te ſtaan, en te helpen handhouden. Die Ste-
„ de van Dordregt, en alle Inwoonderen van
„ dien, in hare Privilegien te maintineren. De
„ Keuren en Statuten der ſelver Stede, in 't regu-
„ arde van den Schout-Ambte op den iiij. Janu-
„ ary 1631. gemaakt, te handhaven, en geene
„ inbreuken, daar van te ſullen lyden, ofte toe-
„ ſtaan. Weduwe en Weeſen te helpen beſcher-
„ men; Regtvaardige Vonniſſen en Regtvaardi-
„ ge Scheydinge te helpen geven tuſſchen twee
„ Manthalen: En dat niet laten om Giften nog
„ om Gaven: Om Maagſchap nog om Zwager-
„ ſchap, nog om eenigerhande ſaken: Ook nim-
„ mermeer, directelijk ofte indirectelijk te ſul-
„ len tragten de jegenwoordige Forme van's
„ Lands Regeeringe te veranderen: En voorts al-
„ les te doen, dat goede en getrouwe Schepenen
„ ſchuldig ſijn en behooren te doen.

Soo waarlijk moet ons God almagtig helpen.

De Veertigen alvorens tot de nominatie te komen, moeten de afgeſtorven, en vacante plaatſen by beſlote biljetten ſuppleren, dewelke te voren by de Dekens en Gildens verkoren wierden, naar luyd van het Privilegie van Hertog Philips van den 23. Juny 1456. daar by de Veertigen eerſt ſijn geſtelt, luydende als volgt.

„ PHilips, by der gratie Gods, Hertog van
„ Bourgondien, van Lotharingen, van
„ Braband, en van Limburg; Grave van Vlaan-
„ deren, van Artoys, van Bourgondien-Palati-
„ ni, van Henegouwe, van Holland, van Zee-
„ land, en van Namen: Markgrave des Heyligen
„ Rijcx: Heere van Vrieſlandt, van Salines, en
„ van Mechelen: Doen kond allen Luyden;
„ Hoe wy ter ootmoedige bede, en verſouke van
„ den goede Luyden, Poorteren, en Inwoonen-
„ de van onſer Stad van Dordregt, en om die wel-
„ vaart van hen, en van onſer voorſz Stede, al-
„ ſoo ſy ſeyden, geappointeert en geordineert
„ te hebben, aangaande 't vermaeken en vernieu-
„ wen van onſen Geregte van onſen voorſz Stede
„ van Dordregt, om den tijd en Termyn van
„ thien jaren naaſtkomende, en d'een den anderen
„ navolgende, te beginnen ten dage van datum
„ des Briefs, alſoo, en in der voegen en manieren,
„ als hier na volgt: te weten, dat tegenwoorde-
„ lijk wy ſullen doen kieſen en uytſocken by on-
„ ſen Gecommitteerden, als onſen lieven en ge-
„ trouwen Raden, Gerard, Heere van Aſſen-
„ delſt, Schildt-knape, en Claas die Vrieſe on-
„ ſe Rentmeeſter Generaal van Holland, hondert
„ Perſoonen, Poirters en Inwoonende der ſelver
„ Stede, elk van hem rijk weſende van drie hon-
„ dert Nobelen, en daar boven; daar of ſy ge-
„ houden ſullen weſen den Eedt te doen, alſoo
„ dick en menigwerf als ſy 's verſogt ſullen wor-
„ den, ſonder argeliſt. Van den welken hondert
„ Perſoonen, die Deekens van die Ambagten,
„ en Gilden der ſelver Stede, kieſen ſullen Veer-
„ tig Perſoonen, in ſtate van Huwelijke weſen-
„ de, of die Gehylikt hebben geweeſt, rijk elk
„ drie hondert Nobelen, als voorſz is, de-
„ welke Veertig Perſoonen, die voorſz Com-
„ miſſariſſen gehouden ſullen ſijn terſtondt den
„ Eedt te doen, van te kieſen agt dagen voor den
„ eerſten dag van July naaſtkomende, vyf Sche-
„ penen, en twee Raaden, van den Geregte te
„ hans weſende, dewelke by haaren Eedt hem
„ dunken ſullen die nutſte daar toe weſende; en
„ ſal den Schout van Dordregt den ſelven nog den
„ Eedt doen doen in 't Geregte, en ſullen blyven
„ die voorſz. Schepenen en Raden alſoo ge-eedt
„ in 't ſelve Geregte, een Jaar lank geduerende,
„ en daar toe ſullen kieſen die voorſchreve Veer-
„ tig Perſoonen, Viertien Perſoonen, elk rijk
„ van de voorſz drie hondert Nobelen, het zy van
„ den getaele van de voorſz veertig Perſoonen, of
„ andere van de voorſz Stede, die welke hem by
„ hoeren Eedt denken ſullen, daar toe die oer-

baer-

Digitized by Google

„baarlijkſte, en de nutſte weſende, die welke „zy der voorſz Stede preſenteren en overgeven „ſullen, agt dagen voor den eerſten dag van Ju„ly naaſtkomende, als voorſz is, die welke „Stede ons terſtont ſenden ſal beſlooten en beze„gelt, die voorſz viertienne Perſoonen, alſoo „gekooren, of in onſer abſentie, onſen lieven „getrouwen Stadhouder, en Raats-luyden hier „in den Hage, ons certificerende, dat ſyſe alſo „gekooren hebben, en danne wy, ofte onſe „voorſz Stathouder en Raats-luyden, in onſer „abſentie, ſullen nemen ofte kieſen uyt den voorſz „veertiene Perſoonen, ſeven, te weten, vier „Schepenen, en drie Raden, van de voorſz „Stede, die welke ſy wederom ſeinden ſullen on„ſen Schout van Dordregt voorſz, binnen den „voorſz eerſten dage van July naaſtkomende; en „den voorſz Schout ſal den ſelven ſeven Perſoo„nen, ten voorſz dage, doen doen den behoor„lijken Eedt, om in 't Geregte te weſen, metten „anderen vyf Schepenen en twee Raden, alſoo „in den voorſz Geregt gebleven, als voorſz is; „maar die voorſz vier Schepenen en drie Raats„luyden, ſullen blyven in dat voorſz Geregte „twee Jaaren lang geduerende, en alſoo voort „binnen die agt-dagen voor den eerſten dag van „July, in 't navolgende Jaar: die voorſz veertig „Perſoonen ſullen wederom kieſen veertien Per„ſoonen, en ſullen ons die wederomme alſoo „ſeinden in Geſchrifte, wy weſende in onſen „voorſz Lande van Holland, en in onſer abſen„tie, den voorſz Stadhouder, en Raats-luyden „der ſelver Lande, als voorſz is; omme uyt dien „te nemen en kieſen, vyf Schepenen en twee „Raats-luyden der voorſz Stede, om in dat Ge„regte te ſijn, geduyrende den tijdt van twee Ja„ren naaſtkomende, en daar na volgende, met„ten anderen ſeven Perſonen, leſt gebleven in 't „voorſz Geregte, en alſoo voort, volgende „van Jaar tot Jaar, die voorſz thien Jaren gedu„rende alſoo en in der voegen voorſz, behou„delijk dat van de voorſz veertien Perſoonen alſo „gekoren, men ſal kieſen in een van den Jare „vier Schepenen en drie Raats-luyden, en in „d'ander Jaar vijf Schepenen en twee Raats-luy„den, en ſoo wie dat alſoo in den voorſz Gereg„te twee geheele Jaren geſtelt ſal worden, die ſal „uyten voorſz Geregt blyven, den tijd van twee „Jaren daar na volgende. En daar toe en ſullen „in 't voorſz Geregte mogen weſen niet meer dan „twee Perſoonen van een Geſlagte, die welke „niet nader en ſullen mogen beſtaan in Maag„ſchappe of Swagerſchappe, dan ten derden, te „weeten after ſuſters kinderen. En of 't gebeur„de dat wy, of onſen voorſz Stadhoudere en „Raats-luyden van Holland, na die preſentatie „van de voorſz Electie, alſoo gedaan, niet en „kooren uyt de voorſz veertien Perſoonen, die „ſelve ſeven Perſoonen, als boven verklaart is, „dat als dan in gebreeke van dien, die voorſz „veertig Perſoonen, ſelve mogen kieſen uyt den „voorſz veertien Perſoonen, ſeven nutte Per„ſoonen, om Schepenen of Raden te weſen, „gelijk ofte wy, of t'onſen voorſz Stadhouder, „en Raats-luyden, in onſer abſentie, die ſelve „gekooren hadden, om metten ſeven daar ge„bleven, geſtelt te worden in 't voorſz Geregte, „van de welke onſen voorſz Schout gehouden ſal„weſen den Eedt te ontſaan, alſoo hier boven „verklaart ſtaat. En of 't geviele dat eenige vande „voorſz veertig Perſoonen van leven ter doot „gingen, ofte uytlandig worde, in dien gevalle „die gene die blyven ſullen, by haren Eede ſul„len een, of ſoo veel alſſer gebreeken ſal, kieſen, „op die Conditie voorſz, totter tyd toe dattet ge„tal van de voorſz veertig Perſoonen vol ſy: Be„houdelijk dat die gene, die alſoo gekooren wort, „of worden, rijke zyn van drie hondert Nobe„belen, als voorſz geſeyt is; den welke den voorſz „Schout ſal doen doen den Eedt, alſoo die ande„re gedaan hadden. Item dat die Deekenen van de „Gemeente kieſen ſullen alle Jaar binnen den „vijfſten dag van July, vier en twintig Perſoonen, „als gewoonlijk is, elk rijk van hondert vijftig „Nobelen, die welke zy den Geregte van de „voorſz Stad overgeven en preſenteren ſullen, „en dat ſelve Geregte ſellen die terſtondt ons, ofte „den voorſz onſen Stadhoudere en Raats-luyden „van Holland, in onſer abſentie, over ſeinden, „om uyt dien te kieſen agt Perſoonen, die welke „Agte kieſen ſullen den Burgemeeſter van de Ge„meynte, van onſer voorſz Stad; en ofte wy, „of onſen Stadhoudere en Raats-luyden in Hol„land voorſz binnen den agt dagen, naar dat ons „of hem, die vier en twintig Perſoonen alſoo ge„ſonden, en overgegeven ſullen worden, niet „en kooren, nog wederom en ſonden den voorſz „Geregte van Dordregt, die voorſz agt Perſoo„nen, om den Borgemeeſter van de Gemeente „te kieſen, als voorſz is; in dien gevalle zullen „dat voorſz Geregte zelve mogen, uyten voorſz „vier twintig Perſoonen, kieſen agt Perſoonen, „die den voorſz Burgemeeſter kieſen ſullen: en „in den voorſz gevalle, ſal die voorſz koere al„ſoo gedaan, alſoo goet en van waarde weſen, of „wy of t'onſen voorſz Stadhouder, en Raats„luyden in Holland dien ſelven gedaan hadden, „en als van den Burgemeeſter aldaar van onſen „wegen geſtelt, die ſal gekoren worden, als men „gewoonlijk heeft geweeſt van outs, niet jegen„ſtaande d'Ordinantie van der Maaſchap voorſz: „Behoudelijk ommer, dat niemant gekooren en „ſal mogen weſen tot Burgermeeſter, hy en ſy „rijk van drie hondert Nobelen als voorſz is; en „ten eynde van de voorſz thien jaren, ſal geheelijk „en al ceſſeren deſe tegenwoordige Ordinantie. „En ſal dat voorſz Gerecht te Dordregt ver„nieuwt en verſtelt worden, alſoo men hier voor„tijds en tot nu toe gewoonlijk is geweeſt te doen; „en dit al ſonder prejudice van onſer Hoogheyd, „en ook van de Regten, Privilegien, en vry„heden van onſer voorſz Stad van Dordregt. Soo „iſt, Dat wy begerende die welvaart en onder„houdt van onſer voorſz Stede, en van onſen „Onderſaten en Inwoonende der ſelver, de welke „tegenwoordelijk gekeert ſijn, en hem gegeven „hebben tot onſer waaragtiger Onderdanigheyd; „ontbieden, en ſeer ernſtelijke bevelen, onſen „lieven en getrouwen Ridder en Cancelier, den „Heere van Authune, en den anderen Luyden „van onſen Grooten Rade, by ons weſende, „den Heere van Lanoy, onſen Stedehouder, en

de

Digitized by Google

„ de Raats-luyden, by ons geſtelt, ten ſaaken
„ van onſe voorſz Landen van Hollandt, Zeeland
„ en Vriesland, onſen voorſz Schout van Dordregt
„ en allen anderen, onſen Juſtitieren, Officieren en
„ Onderſaten, dien dat aangaat, en aangaan ſal mo-
„ gen, heuren Stedehouderen, die nu ſijn; of na-
„ maals weſen ſullen, en elke van hem byſondere,
„ en alſo hem dat toebehooren ſal, dat onſe tegen-
„ woordige Ordinantie, en al 't Inhouden van
„ deſen onſen Brieve, den voorſz tyd van thien
„ jaaren geduerende, en alſoo, en in der manie-
„ re voorſz, ſy bewaren en onderhouden, en
„ ſonder eenige inbreeken doen bewaaren en on-
„ derhouden van poincte tot poincte, ſonder
„ daar jegens te doen, of gaan, nogh ge-
„ dogen, nog doen gaan nog gedogen, in eeni-
„ ger manieren. En op dat elk te bat binnen mo-
„ gen weſen in onſe voorſz Stad van Dordregt,
„ wy willen en ontbieden onſen voorſz Schout
„ dier Stede, dat inhoude van deſen onſen voorſz
„ Brieve, hy uytroepe en openbaarlijk kundige,
„ want ons alſoo gelieft, en willen dat gedaan zy.
„ In oirkonde deſen onſen Brieve gegeven, en
„ onſen Zegel daar aan gehangen, in onſen huyſe
„ in den Hage in Holland, drie-en-twintig dagen
„ in Juny, in 't Jaar ons Heeren duyſent vier hon-
„ dert ſes-en-vijftig.

Welken Brief van den Veertig geheel en al doot en te niet is gekoert, door laſt van den Grave van Charlois, als Gemagtigde van den Hertog van Bourgondien ſijnen Heer Vader op den 22. Juny 1462. doch in de maant van Auguſtus anno 1478. ſijn de voorſz Mannen als by onverbrekelijke Privilegie weder herſtelt, in maniere hier na volgende.

„ MAximiliaan en Maria, by der gratien
„ Gods, Hertogen van Ooſtenrijk,
„ van Bourgondien, van Lotharingen, van Bra-
„ band, van Stiere, van Carinte, van Carniole,
„ van Limburg, van Lutſenburg, en van Gelre;
„ Graven van Vlaanderen, van Thirol, van Ar-
„ thoys, van Bourgondien Pals-graven, van He-
„ negouwen, van Holland, van Zeeland; van
„ Namen, en van Zutphen; Markgraven des
„ Heyligs Rijcx; Heere en Vrouwe van Vrieſ-
„ land, van Salinis en van Mechelen; Doen cond
„ allen Luyden, tegenwoordige en toekomen-
„ de, dat wy, ter ootmoediger Bede en ver-
„ ſouke van onſe wel geminde en getrouwe Ste-
„ de van Dordregt, en der goeder Luyden,
„ Poorteren, en Inwonende der ſelver, aan-
„ gaande 't vermaaken en vernieuwen van den
„ Geregte aldaar, doegdelijk en minnelijk ge-in-
„ formeert ſijn, hoe in voorleden tijden, veel
„ en diverſſe twiſten en geſchillen opgereſen en
„ gevallen zijn, ter cauſe van der ſelver Vernieu-
„ winge en Vermaeckinge des voorſz Gerechts,
„ als Schepenen, Raden, en andere Agt Perſonen,
„ die onſe Stede van Dordrecht gewoonlijck zijn
„ te regeren; en omme deſe twiſten en geſchillen
„ duegdelijck te annulleren, en te nite te doen,
„ hebben die ſelve van onſer voorſz Stede van
„ Dordrecht, ſeer doechdelijck vorder aen Ons
„ doen verſoucken, omme hier inne van Ons
„ voorſien en geprovideert te weſen, by ſeeckere
„ onſe opene Brieven van Privilegie, in behoor-
„ lijcke formen daer toe dienende; Soo iſt, Dat
„ wy, die altijdt genadelijk geneygt zijn totten
„ gemeenen oorbaar, welvaren, en profijt van
„ onſer voorſz Stede van Dordregt; en Inwoo-
„ nende der ſelver, begeerende in deſen en allen
„ anderen ſaaken; alle Ruſt, Vrede, en Eendragt
„ te maaken, en die te doen onderhouden, en
„ ook altijdt willende hantieren en gebruyken, als
„ wel redene is, goeder getrouwigheyd tot on-
„ ſer voorſz Stede van Dordregt, wel bekennende
„ die goede en volmaakte minne en gunſte, die
„ de ſelve onſe Stede, en Inwonende der ſelver
„ tot ons gedragen heeft, en nog draagt; en ook
„ mede, om menigen goeden en getrouwen
„ dienſt, die deſelve Stede en Inwoonende der
„ ſelver, in voorleden tijden onſen Vorderen,
„ Graven en Gravinnen van Hollandt, bewe-
„ ſen en gedaan hebben, en ons en onſe Nakome-
„ lingen, in toekomende tijden van gelijken ho-
„ pen te geſchien; hebben wy, om deſen en meer
„ andere merkelijke redenen wille, ons daar toe
„ porrende, by rijper deliberatie van onſen Ra-
„ de, en uyt onſe ſeekere wetenheyd en ſpeciale
„ gracie der voorſz onſe Stede van Dordregt, en
„ Inwoonende der ſelver, om die Vernieuwin-
„ ge en Vermaakinge des Geregts en Wets aldaar,
„ tot eenen eeuwigen Privilegie voor ons, ende
„ voor onſen Erven en Nakomelingen, Graven en
„ Gravinnen van Holland, gegont, en gegeven,
„ gonnen, en geven mits deſen jegenwoordigen
„ Brieve, dat ſy nu en jegenwoordelijk kieſen
„ ſullen mogen Veertig Perſoonen, Poorteren
„ en Inwoonende der ſelver onſer Stede, elk van
„ hem rijk weſende, tot anderhalf hondert No-
„ belen toe, en daar boven, daar of ſy gehouden
„ ſullen weſen den Eedt te doen, alſoo dike en
„ menigwerven als ſy 't verſogt ſullen werden, in
„ ſtate van Hylik weſende, of die Gehylikt heb-
„ ben geweeſt, den welken veertig Perſoonen
„ onſen Stedehouder Generaal van Holland, Zee-
„ land, en Vriesland, jegenwoordelijk weſen-
„ de, gehouden ſal ſijn terſtond den Eedt te doen
„ doen, om van agt dagen voor Sinte Michiels
„ dag naaſtkomende, te kieſen vyf Schepenen
„ en twee Raden van den Geregte te hans weſen-
„ de, dewelke, by haren Eedt, hem dunken
„ ſullen die nutſte daar toe weſende; en ſal onſen
„ Schout van Dordregt den ſelven nog den Eedt
„ doen doen, in 't Geregte te weſen: en ſullen
„ blyven die voorſz Schepenen en Raden alſoo
„ ge-eedt in 't ſelve Geregt een Jaar lank geduy-
„ rende: en daar toe ſullen kieſen die voorſz veer-
„ tig Perſoonen, veertien Perſoonen, elk ryk
„ van twee hondett Nobelen, het ſy van den ge-
„ tale van de voorſz veertig Perſoonen, ofte an-
„ dere uytten buyk van de voorſz Stede, die wel-
„ ke hem, by haaren Eedt, dunken ſullen daar
„ toe die oorbaarlijkſte en nutſte weſende, die
„ welke ſy der voorſz Stede preſenteren en over-
„ geven ſullen, agt dagen voor den dag van Sinte
„ Michiels naaſtkomende, alſoo voorſz is; die
„ welke die Stede Ons terſtondt ſenden ſal, be-
„ ſloten en beſegelt, die voorſz Veertien Per-
„ ſoonen alſoo gekoeren; off in onſer abſentie,
„ onſen lieven en getrouwen Stedehouder, en

„ Rade in den Hage, ons certificerende, dat „ syse alsoo gekoren hebben, en danne sullen wy, „ of onse voorsz Stedehouder en Raats-luyden in „ onser absentie, nemen en kiesen uytten voorsz „ veertien Personen, seven Personen, te weten, „ vier Schepenen en drie Raden van de voorsz „ Stede, die welke sy wederomme sijnden sullen „ onsen Schout van Dordregt voorsz, op Sinte „ Michiels dag naastkomende; en die voorsz „ Schout sal die voorsz seven Personen ten voorsz „ dage doen doen den behoorlijken Eedt, om in „ 't Geregte te wesen, mitten anderen vyf Sche- „ penen en twee Raden, alsoo in den Geregte „ gebleven, als voorsz is; maar die voorsz vier „ Schepenen en drie Raden, sullen blyven in dat „ voorsz Geregte twee jaren lank gedüyrende, en „ alzoo voort binnen die agt dagen voor Sinte „ Michiels dag in 't navolgende Jaar, sullen die „ voorsz veertig Personen wederom kiesen „ veertien Personen, en sullen ons die wederom „ seinden in Geschrifte, wy wesende in onsen „ Lande van Holland, en in onser absentie, den „ voorsz Stedehouder en Raats-luyden der selver „ Landen, als voorsz is, om uyt die te nemen „ en te kiesen vyf Schepenen en twee Raden der „ voorsz Stede, om in dat Geregt te zyne, ge- „ duyrende den tyd van twee Jaren daer na vol- „ gende mitten anderen Personen left gebleven „ in 't Gerecht, en alsoo voort volgende van Jare „ tot Jare, eeuwelijk duyrende, behoudelijk „ dat van den veertien Personen voorsz, alsoo ge- „ kooren, men sal kiesen in een van den Jare vier „ Schepenen en drie Raden, en in 't ander Jaar „ vyf Schepenen en twee Raden: en soo wie dat „ alsoo in den Geregte twee geheel Jaar gestelt sal „ worden, die sal uytten voorsz Geregte blyven „ den tyd van twee jaaren daar na volgende: En „ daar toe en sullen, in den voorsz Geregte, niet „ meer mogen wesen dan twee Personen van „ eenen Geslagte, die welke niet nader en sullen „ mogen bestaan in der Maagschap of Swager- „ schap, dan ten derden, te weten, after susters „ kinderen. En of 't gebeurde dat wy, of onse „ voorsz Stedehouder en Raats-luyden van Hol- „ landt, na der presentatie van de voorsz Electie „ alsoo gedaan, binnen den agtsten dag niet en „ kooren, uytten voorsz veertien Personen, die „ selve seven Personen, als boven verklaart is, „ dat als dan die eerste seven uytten veertienen, die „ de selve onse Stede van Dordregt onsen Stede- „ houder en Raats-luyden in den Hage overgesent „ hebben, sullen gekoren en gestelt sijn, om Sche- „ penen en Raden te wesen, gelijk of wy 't, of „ onsen Stedehouder en Raats-luyden, in onser „ absentie die selve gekoren hadden, omme mit- „ ten seven daar gebleven, gestelt te worden in „ 't voorsz Geregt, van den welken onsen voorsz „ Schout gehouden sal wesen den Eedt te ontfan- „ gen, als hier boven verklaart staat: En oft ge- „ beurde dat eenige van de voorsz veertig Perso- „ nen van Lyve ter dood gingen, of uytlandig „ worden, in dien geval sullen die gene die bly- „ ven en binnen der Stede wesen sullen, by ha- „ ren Eede wederomme kiesen, een, ofte alsoo „ veel als 'er gebreeken sal, op die conditie voorsz „ totter tyd toe, dattet getal van de voorsz veer- „ tig Personen vol sy, behoudelijk dat die gene, „ die alsoo gekooren wordt, of worden, rijk „ zyn van anderhalf hondert Nobelen, alsoo „ voorsz is, die welke onse voorsz Schout sal „ doen doen den Eedt, alsoo die andere gedaan „ hadden. Voort zoo sullen die Deekenen van de „ gemeene Neringen, van onser voorsz Stede „ van Dordregt, by tyden wesende, alle Jaar op „ Sinte Michiels dag voornoemt, ordineren en „ kiesen vier-en-twintig Personen, uytter ge- „ heele Gemeente, te weten, uyt elken Quar- „ tiere van de Stede ses Personen, en sullen die „ voornoemde Deekens terstont, sonder eenig „ vertrek, die selve vier en twintig Personen al- „ soo gekooren wesende, in Geschrifte overle- „ veren, in handen van den Geregte van onser „ voorsz Stede van Dordregt, om die terstondt „ in Geschrifte over te seinden, ons, en in on- „ sen absentie, onsen voornoemden Stedehoude- „ re en Raats-luyden in den Hage, die daar uyt „ kiesen sullen agt bequame Mannen, uyt elken „ Quartiere vander Stede twee, dewelke agte al- „ soo gekooren, onse Stedehoudere en Raats- „ luyden voren genoemt, wederomme in Ge- „ schrifte senden sullen, den voorsz van den Ge- „ regte van onser voorsz Stede van Dordregt „ binnen agt dagen naar, alsoo voren geschreven „ is; en sullen die voorsz agt Personen, alsoo „ gekoren wesende, gehouden wesen den behoor- „ lijken Eedt te doen in handen van onsen Schout „ van Dordregt, by tyden wesende, die welke „ agt Personen, op haren Eede, kiesen sullen „ den Burgemeester van de Gemeynte, van on- „ ser voorsz Stede van Dordregt, naar der ouder „ gewoonte; behoudelijk, dat sy geenen Bur- „ gemeester kiesen en sullen, 't en sy dat die ge- „ ne, die sy tot Burgemeester kiesen willen, eerst „ en alvoren Schepen ofte Raad van onser voorsz „ Stede van Dordregt geweest is: Item, dat al te „ geschien sonder prejudicie of agterdeel van de „ Regten, Privelegien en Vryheden van onser „ voorsz Stede van Dordregt, en behoudelijk „ ons, en onse Hoogheyd en Heerlijkheyd in al- „ len anderen saaken, in hare magt, en van waar- „ de te blyven. Ontbieden hierom, en bevelen „ onsen lieven en getrouwen Stedehouder en Lu- „ den van onsen Rade van Hollandt, Zeeland, „ en Vriesland, onsen Schout van Dordregt, en „ voort allen anderen, onsen Dienaren, Officie- „ ren en Ondersaten, nu ter tijd wesende of na- „ maals komende, en elken van hem bysondere, „ dien dese saake aangaan ofte annopen mogen, „ dat sy onse voorsz Stede van Dordregt, en den „ Inwonende der selver, van den innehouden „ van desen onsen Brieve, rustelijk, vredelijk, „ en volkomelijk doen gedoogen, en laaten ge- „ bruyken en genieten, sonder hemluyden daar „ inne te doen ofte laten geschien, heymelijk of „ openbaar eenigen hinder of letsel ter contrarie. „ En om dat wy uyt onsen vryen wil en geregte „ wetenheyd, die van onser voorsz Stede van „ Dordregt en den Inwoonende der selver, ge- „ looft hebben, en nog geloven, voor ons, on- „ sen Erven en Nakomelingen, Graven en Gra- „ vinnen van Hollandt, onse voorsz Stede van „ Dordregt dese tegenwoordige Privilegie, en

alle

Digitized by Google

„alle poincten en voorwaarden daar inne begre-
„pen, te samen; en elken van dien bysondere,
„wel en volkomelijk te houden, en te doen on-
„derhouden onverbreekelijk, tot eeuwigen da-
„gen, en sonder eenig gebrek daer inne te laten
„geschien: En ten dien eynde, dat dese saake
„vast en gestadig blyven, en gehouden mogen
„werden tot eeuwigen dagen; soo hebben wy
„onsen Zegele hier aan doen hangen, behoude-
„lijk in allen anderen dingen ons Regt, en eenen
„ygelijx in dien. Gegeven in onse Stede van Gent,
„in de Maant van Ougst, in 't Jaer ons Heeren
„1478. Op de Ploye stont geschreven, by myn
„Heere den Hertoge, en myner Vrouwe de
„Hertoginne. Onder stont geteykent, de Saul-
„debault. Hebbende den voorsz Brieve een uyt-
„hangende Zegel inne Groenen Wassche gean-
„nexeert en geaffixeerd met Roode en Groene
„Syde Steerten.

Het Schout-ampt is aldaar gedurig voor het leven: ende soo wanneer het selve komt te vervallen, werden by den Geregte drie personen, Borgers sijnde, voorgestelt, daar uyt den Stadhouder een anderen Schout kiest, welke voor het aanvangen van sijn Ampt, den volgende eed door den Burgemeester inder tyd gestaaft werd.

„IK belove ende zwere de Staten van Holland
„en West-vriesland, sijnde onse Hooge ende
„Souveraine Overheid, mitsgaders den Heere
„Prince van Orange, als Stadhouder deser Pro-
„vincie, in dier qualiteit gehouw en getrouw te
„wesen, als mede onder der zelver Regeringe,
„de Kerke Christi naar Godes Heylig Woord,
„te helpen hand-houden, de Stad Dordrecht,
„en alle de Inwoonderen van dien in hare Privi-
„legien te helpen maintineren, Recht ende Ju-
„stitie te doen t'allen tyden, Rechtveerdige
„Vonnissen te vermanen, en Rechtveerdige
„scheydingen te helpen geven tusschen twee
„Manthalen; niet uytter Stede te zullen verrey-
„zen, sonder alvorens een hequaam Substituit
„of Stedehouder te hebben gestelt, zoodanig
„dat men met hem van wegen Hoog-gemelte
„Heeren Staten van Holland en West-Vriesland
„Recht doen, ende Vonnis wysen mag; de Roe-
„de van 't Schout-Ambt niet te zullen laten leg-
„gen, ten zy dat een ander Schout tot Dor-
„drecht gestelt is, daar men Recht mede doen
„mach; ook my te zullen houden en reguleren
„na de Keure en de Statute deser Stede in 't re-
„guard van den Schout-Ambte op den iiij. Ja-
„nuary 1631. gemaakt; en voorts alles te doen
„dat een goed en getrouw Schout tot Dordrecht
„toestaat ende schuldig is te doen.

Soo Waarlijck moet ons Godt Almachtig helpen.

Als des Schouts plaatze ledig is, zoo werd by den Stadhouder van Holland, een ander gekosen, uyt drie voorname Burgers van Dordrecht, by den Oud-Raad voorgestelt; die den Eed eerst word gestaafd in de Kamer van Rekeninge, en daar na (alswe hebben gezeyd) den zelven afleyt in handen van den Burgermeester van Dordregt. En op dat de voorsz Stad noyt zonder Rechter zy, mag by gebrek van Schout, zelfs en 't Gerecht, dat Ambocht yemande, die hem genoege, bevelen, tot datter anders in werde versien. Volgens Hand-veste van Hertog Jan van Beyeren: haar gegeven in 't Jaer 1418.

Het Schout-Ambt (eertijds by Verpachtinge vergund, en nu 't zedert lange Jaren voor het leven den Schouten toegestaan) is sedert Ao. 1243 by de navolgende Heeren bedient geworden.

Gerard Boot, vermeld, met Dirk van Minnegem, Bailljou van Zuyd-Holland; in een Brief van Nikolaes, Heere van Putten, in 't jaar 1243.

1309. Ghilebrecht Haren, Jacopsz.

1323. Willem Butgens.

1325. Kleys Oem, Kleysz Ridder, werde verslagen van de Oost-Vriesen, in den Veld-slag by Staveren, met Graaf Willem de IV. 1345.

1345. Jan die Verwer.

1373. Wormbout van den Wyngaarden, Allardsz.

1383. 1386. 1393. Kleys Scoutate.

1404. Jan van Arkel, die omtrent deze tijd na den Hage tot den Grave reysende, onderweeg t'Overschie van Jan Schoenhout en sijn Aanhangers werd dood geslagen,

1404. Willem van Brakel, Knape.

1405. Aernd van Riede, Knape.

1406. Jacop die Guede, Jacopsz.

1407. Aernd van Gheemont.

1407. 1408. Willem van Brakel, Goidscalcz. Knape, die opten elfden van Bloeymaand, tusschen Rotterdam en Ouderschiede, door Jacop van Kuuvre en zyn Hulpers, wierd dood geslagen.
Waar over Hertog Willem van Beyeren, Grave van Henegouwen, van Hollant en van Zeelant, aan Schout, Borgemeesters, Schepenen en Raden van Dordrecht aldus schreef.

Lieve en Getruwe, Wi hebben verstaan dat Willem van Brakel, onse Schout, doot geslegen soude wesen tusschen Rotterdam en Onderschiede, daer ons van gueder herten leet toe is, en hebben daerom geschreven aen onse Baelyn van Delfland, en aen anders allen onsen Dienaren, over al in onsen Lande, dat si die sonder vortrec aentasten en vangen, en vanden Kerchove nemen, daer si die bevinden konden in den onsen, en willen daer alsoe over doen Rechten waer wise gevisinden konnen, dats hem ewelic een ander hoeden sal, begerende daerom aen U vriendelic, dat ghi U en der Ghemeynte hier mede te vreden setten wilt; want waer wi vernemen datter yemant raets of daets aen schuldig wesen mach, daer willen wi ons alsoe in bewisen, dat ghi vernemen sult dattet ons van gueder herten lees is. God si met U. Geschreven in den Hage, xj. dagen in Meye.

Hier was by gevoegd, Desen Brief quam den xiij^ten. dach in Meye in 't jaar Achte, soe Willem van Brakel, dien God genadich si, 's dages te voren geslegen was van Iacop von Kuuvre en sijne Hulpers.

1408. Goidscalc van Brakel, Goidscalcxz. Knape.

1408. Iacop Bartoutſz.
1411. Heer Ian van Roſendaal, Ridder.
1411. 1413. Everdey van Ghenderen, Heeren Wouterſz.
1415. Ionkhr. Adriaen die Baſtert Hertoge Aelbertſz van Beyeren.
Die 1418. op St. Laurens-dag, in een Blockhuys op Papendrecht, by die van Dordrecht ingenomen, wierd dood geſlagen.
1419. Aernd Zariſz.
1421. 1422. Ian Graman.
1423. Willem Boomgaerd, Willemſz.
1424. Willem vander Duſſen.
1424. 1427. 1428. 1431. Florens vander Duſſen.
1432. 1433. 1436. Adriaen van Malburch.
1437. Willem vander Tympel, Gheraetſzoen van Neſſe, Knape.
1437. 1438. Ian Otte Oem, Heeren Tielmanſz Knape.
1438. 1439. Willem vander Tympel, Geraetſzoon van Neſſe, Knape.
1439. 1441. Floris vander Duſſen, Knape. Is 1440. toegeſtaan zyn Schout-Ambt t'Ordregt te bewaren, en ſijn Caſteleynſchap van Louveſteyn te mogen behouden, mits dat hy 't Schoutſchap ſelve, en 't Caſteleynſchap door een ander bediene. ſtierf 1457.
1443. Geryt Oem.
1444. Gerart Boomgaart, Willemſz.
1445. Joris van Eemskerke, Knape.
1445. 1446. Jacob Toniſz.
1446. 1447. Dirk vander Does, Knape.
1451. Joris van Heemskerke, Knape.
1452. 1456. Niclaas Loydinc, die 1470. Burgemeeſter wierd.
1456. Floris van der Tympel, Knape.
1456. Joris van Eemskerk, Knape.
1457. 1458. Jacob Pot, Pieterſz.
1459. Willem die Pryker.
1460. 1461. 1462. 1463. Iacob Pot, Pieterſz.
1463. 1466. Jacob Damaaſz, doen den Schout Jacob Pot Pieterſz in de Stad niet en mogt komen.
1468. Iacob Pot Pieterſz. weder aan genomen voor den tijd van tien jaren, omme 't Schout-Ambogt te bedienen, en heeft den Eed gedaan in handen van mynen Heere Pieter, Heere van Goucx en Wedergrate, Ridder, en Cancellier van mynen genadigen Heere den Hertog van Burgondien en van Braband, &c. (tog hoe lang hy 't Schout Ambagt, in die gevaarlijke tijd van Hoeks en Kabeljaus, heeft bediend, kan geſien werden uyt'et volgende.)
1471. 1473. Niclaas Loydinc. Doe hy wierde afgeſet.
1474. Floris Oem, Heere van Wyngaarde, Knape.
1477. Jacob Pot, Pieterſz. In welk Jaar de Houckſe, de Stad hebbende vermeeſterd, week na Antwerpen, ſtierf 1479.
1477. Adriaan Weſtvalinc Janſz. werde Schout, na dat d'Oude Regeerders uyt de Stad waren geweken. Maar na dat opten 6. April 1480. die Stad, onder 't beleyd Heeren Ians van Egmond, uyt Graven laſt, door de Kabbeljauſche, met twee Rijs-Schepen was ingenomen, Burgemeeſter Gillis Adriaanſz. en den Onder-Schout, onder 't woeden, op Straat dood geſlagen, en gemelte Schout Adriaan Janſz. neffens Dirk van Beaumont, Govertſz. Oud-Burgemeeſter, na den Hage in hegtenis waren gevoerd, is Schout geworden
1480. den leſten Aprilis, Iacob Ian Weenſz.
1481. 1482. 1483. 1484. 1486. 1487. 1489. 1492. 1493. 1494. 1495. 1498. Sarys van Slingelandt, Saryſz. die in 't Jaar 1480. mede in 't eene Rijs-Schip was geweeſt.
1499. Mr. Thomas Buekelaar, Symonſz, Knape, Stigter van St. Jacobs die Meere Kappelle, ter Grooter Kerk, 1487.
1500. 1504. 1506. 1507. 1509. 1513. 1515. Jan Oem, Heeren Dirx. Knape, had veel onruſt en oneenigheyd met de Overheyd, verliet 1515, zyn Ambt ende Stad, ſtierf te Mechelen, 1523. daar hy woonde.
1515. 1518. 1521. 1525. 1526. 1528. 1530. 1532. 1534. 1535. 1537. 1539. 1541. 1542. 1544. 1546. 1547. 1549. Jan van Drenkwaart, Willemſz.
1549. Adriaan van Blyenburg, Adriaanſz. die niet meer geſind zynde 's Koninks Bloed-Plakaten te helpen uytvoeren, zyn Ambt verliet 1571. ſtierf 1573. den 8. Auguſti.
1571. Jan van Drenkwaart, Bouwenſz. Oud 29. Jaren, vertrok in Zomermaand 1572. na dat de Geuſen de Stad in hadden, na Utregt, en is, zynde Algemeen Ontfanger van 's Koninks Inkomſten, en Raad van Staten, te Bruſſel, Oud 63. Iaren, ſonder kinderen overleden, 1606.
1572. Jacob Muys van Holy, Heeren Pieterſz.
1573. 1574. Ionkhr. Willem van Zuylen van Nieuveld, Heer van Berg-Ambagt, Baillju van Zuyd-Holland, 1574.
1581. Ian Wentſen, Adriaanſz.
1583. tot 1592. Mr. Iacob Muys van Holy, Heeren Pieterſz. Baillju van Zuyd-Holland.
1591. Den 12. van Herfſtmaand, Dr. Aarnoud Muys van Holy, Heeren Jacobſz. by proviſie, op de Verkieſing van de Stad, in plaats van zyn Vader, tot dat anders daar in ſoude weſen verſien.
1592. Den 21. van Slagtmaand, Heer Adriaan van Blyenburg, Heeren Adriaanſz. Heere van Schobbelands-Ambagt, Waardeyn der Munte van Holland, overleden den 23. van Sprokkelmaand 1599.
1599. Heer Hugo Muys van Holy, Heeren Jacobſz Ridder, verliet dat Ambt 1620. en werd 1624. Burgemeeſter.
1620. Heer Pompejus de Rovere, Iacobſz. verliet dat Ambt 1626.
1626. Heer Adriaan van Blyenburg, Heeren Iacobſz. Ridder van S. Michiel, Heere van Naaldwijk, Waardeyn der Munte van Holland.
1631. Heer Mr. Abraham van Beveren, Heeren Corneliſz. Heere van Barendregt, afleggende het Schout-Ambt 1643. werde Burgermeeſter den 16. van Graſmaand. 1643.

Digitized by Google

1643. Heer Iacob van Beveren; Heeren Cornelisz, Heere van Zwindregt. Afleggende het Schout-ambt 1662. wierde Burgermeester den 18. van Lentemaand.

1662. Heer Cornelis Pompe van Meerdervoort, Heeren Michielsz. Ridder van S. Michiel, Heere van Henrik-Yden-en-Schildmans-Kinderen-Ambagten, Meerdervoort, en Kort-Ambagt.

Om dat het Ambagt de Merwede in de Stad Dordregt leid, is van ouds geschil geweest over het Regts-gebied op den Rietdijk in't Ambagt van Merwede gelegen, daar over by den Ambagtsheer van Merwede ende Stad van Dordregt de sake sodanig is besligt geweest, dat den Baljuw van den Heer van Merwede jaarlijx agt dagen Schout soude sijn over de geheele Stad, en van elke breuke dubbele boeten soude hebben, en dan voorts oeffende de Schout van Dordregt het Schout-ampt het gehele jaar door, soo wel over den Rietdijk, als de Stad. Tot welken eynde sy malkanderen boven op den Dyk de Schouten-Roede over en weder gaven. Het welk, alhoewel de Stad van Dordregt de Ambagts-heerlijkheid van de Merwede in't jaar 1604. van Jonkhr. Wessel van Boetselaar, Heer van Asperen, Merwe, Langerak, &c. self gekoft hebben, so werd nog evenwel alle jaar deselve plegte onderhouden, bestaande daar in, dat de Burgemeester van de Gemeente, nu den Præsident Burgermeester, vergeselschapt met de Schepenen alle jaar op den 5. Juny aan wedersyde van de Sloe, dewelke de scheidinge tussen Merwede en Dordregt maakte, gaan staan, en aldaar den Burgermeester de Roede by den Schout van Dort werd overgegeven, die dan deselve aan den Baljuw van Merwede overgeeft, om van wegen de Stad als Heeren van Merwede het selve Ampt den tijd van agt dagen te bedienen; welke agt dagen om sijnde, den Baljuw die ter selver plaatse aan den Burgermeester wederom overgeeft, die dan deselve wederom stelt in handen van den Schout van Dordregt, soo als breder te sien is uyt het Formulier om te gebruycken in 't overleveren der Roede van Justitie, tussen de Ed. Heeren, den Heere Schout, wegens de Staten van Holland en Westvriesland, den Heere Burgemeester der Stad Dordregt, (als representerende Baron en Heere van de Merwede,) en den Heere Baljuw ter Merwede, sijnde nu gevolglijk, Schout van agt-dagen over gemelte Stad; Ten overstaan van den Ed. Geregte der voornoemde Stede, Adjunct den Pensionaris, en Secretarissen der selver, t'elkens alle Jaren opten 5. Juny, wesende Bonifacii, en opten 13. der selver Maand, sijnde 's daags na Odulphi.

Eerst opten 5. Juny.

Den Heere Schout, van wegen de Staten van Holland, &c. (staande aan de zyde van de Stad, by den Rooden-Thooren) sal den Heere Burgermeester aanspreecken als volgt:

Heer Burgemeester, alsoo op huyden is ingegaan den tyd, die men noemd, Heer Daniels-Mart, welke durende de Jurisdictie over de Stad Dordregt, is competerende den Heere van de Merwede, die jegenwoordig werd gerepresenteerd by de selve Stad: Zoo levere ik U Ed. in teyken van dien, ten behoeve van gemelte Stede, als Heere van de Merwede, de Roede van Justitie, gelijk dat regt en van ouds herkomen is: Onder Conditie, en Beloften, dat den voorsz tijd geexpireerd, en overstreken sijnde, de selve my, als Schout van wegen de Heeren Staten van Holland en Westvriesland, wederomme sal werden geleverd, gelijk dat mede regt, en van ouds herkomen is.

Den Heere Regerende Burgermeester, staande aan de zyde van den Riedijk, sal antwoorden als volgt:

Heer Schout, ik acceptere de Roede van Justitie, van wegen, en ten behoeve van de Stad Dordregt, als Heere van de Merwede, en dit volgens Resolutie, en Auctorisatie van den Ed. Geregte, Oud-Rade, en goede Luyden van den Agten deser Stede.

Den Heer Burgermeester, de Roede van Justitie aangenomen, en sig gekeerd hebbende na den Heer Baillju van de Merwede, sal hem aanspreeken als volgt:

Heer Baillju; Ik committere U Ed. als Schout van Dordregt, omme de Jurisdictie, uytten Name van de voorsz Stad, als Heere van de Merwede, durende Heer Daniels-Mart, te bewaren, en levere over in dijnen Hande, de Roede van Justitie; gelijk dat Regt, en van Ouds herkomen is: En de selve tijd overstreken en geexpireerd zynde, sal U Ed. my de voorsz Roede wederomme leveren, omme alsdan aan de Schout van de Heeren Staten van Holland, &c. weder over te leveren, gelijk dat mede regt; en van ouds herkomen is.

Opten 13. Juny, 's daags na Odulphi.

Den Heere Schout, van wegen de Stad, als Heere van de Merwede, staande voor den Rooden-Thoorn, aan de zyde van den Riedijk, sal spreken tot den Heer Burgermeester 't volgende.

Heer Burgermeester, alsoo den tijd van Heer Daniels-Mart is geexpireerd; welke durende, ik op de Commissie van de Ed. Heeren van den Geregte, Oud-Rade, en Goede Luyden van den Agten der Stad Dordregt, als Heere van de Merwede, de jurisdictie over de selve Stad hebbe bewaard, gelijk dat Regt, en van ouds herkomen is: Zoo levere ik U Ed. in teyken van dien wederomme de Roede van justitie, om de selve by U Ed. als Burgermeester, en van wegen de Stad Dordregt, aan den Heere Schout van de Staten van Holland, &c. weder geleverd te werden, gelijk dat mede regt, en van ouds herkomen is.

Digitized by Google

De vorenſtaande aanſprake gedaan en ge-eyndigt zynde, ſal dan over gaan aan de zyde van de Stad, en den Heere Burgermeeſter, weſende aan de zyde van den Riedijk, ſpreken, als volgt:

Heer Schout, ik ontfange de Roede der juſtitie, van wegen, en uytten Name der Stad Dordregt, als Heere van de Merwede.

't Selfde ge-eyndigt zynde, ſal den Heer Burgermeeſter ſig keeren na den Schout vande Heeren Staten van Holland en Weſtvrieſland, en ſeggen als volgt:

Myn Heer, ik levere U Ed. de Roede van Juſtitie wederom, gelijk dat Regt, en van Ouds herkomen is: Onder Expreſſe beloften en Conditie, dat, als den tijd van Heer Daniels-Mart wederomme gekomen ſal ſijn, de ſelve Roede, den Heere Burgermeeſter in der tijd, ten behoeve van de Stad, in voegen als voren, ſal overgeleverd werden, als dat mede Regt, en van Ouds herkomen is.

Binnen Dordregt werd mede geſpannen de Regtbank van Zuyt-holland, beſtaande uyt den Ballju, en elf Welgeboren Mannen, volgens Hantveſten van Heer Jan van Beyeren en Keiſer Carel, gegeven te Dordregt en te Bruſſel, anno 1418. en 1533. welk Zuytholland met Dordregt tot eeuwigen dage moet onverbrekelijk blyven een onverſcheiden Lighaam, en met Holland en Vrieſland niet meer gelden in allen beden, onderſtant, ruytergelden, laſten te Water of te Lande, dan een Geregt twaalfde deelen, als te ſien uyt de Hantveſten daar van gegeven te Turnhout en te Antwerpen door Koning Maximiliaan en ſijnen ſone den Erts-hertog Philips, 1494. en 1487.

De Balliuwen van Zuytholland, ſijnde Poorters van Dordregt, hebben altoos beſtaan uyt Hoge, Edele, en aanſienelijke Mannen, blykende by de tydboeken, Handveſten, openbare Handelingen en Brieven als volgt.

1230. Heer Hugo van Cralingen, Ridder.
1243. Dirik van Minnegem.
1252. Hugo van Cralingen, Ridder, Baillju van al Holland. Te ſien in een Handveſt, gegeven ten Minrebroederen in Dordregt.
1252. Gillis van Voorſchooten, Onder-Baillju van Zuyd-holland.
1280. Jan van Reneſſe, Ridder, Heere van der Goude, en Haamſtede, in de Leck verdronken 1304.
1285. Willem Willemſz. van Zierik-zee, te ſien in een Handveſt van Graaf Floris de vyfde, en van Jan Heere van Kuyk.
1299 Aland, N. by die van Dordregt, na 't innemen van 't Huys te Krayeſteyn, in de Riedijks-poort, 1299. dood geſlagen.
1303. Drieſo van Mye.
1310. Jan van Zyle.
1321. Jan Oem, Heeren Gielliſz.
1330. Jan van Zaſſenheym.
1336. N. N. die (om de weggevoerde Koe uyt Henrik-Ido Ambagt, of als andere willen, uyt Heer Oudelands Ambagt) te Valenchyn werd onthoofd. Welke Goudhoeven houd te zyn geweeſt uyt het geſlagt Quekel.
1338. Herbaren van Riede, Ridder, Heere van Pendregt.
1348. Philips van Polanen vermeld in een Brief van Willem, Hertog van Beyeren.
1355. Jan van Drongelen, Ridder.
1358. Tielman Oem Heeren Gilliſz Schild-Knape.
1365. Jan van Leyenburg, Knape.
1368. Dirk van Houweningen, Ridder.
1368. Herbaren van Lieſveld, Ridder in 't ſelve jaar.
1384. Pauwels van Haaſtregt, Ridder.
1394. Aarend vander Duſſen, Ridder.
1405. Flips Baſtard van Kulenburg, Ridder.
1405. Flips Baſtard van der Lecke, die neffens meer andere 1425. Dordregt tragte te vermeeſteren, daar over in hegtenis geſet en bewaard wierd, 1406. door 's Graven laſt van Holſandt.
1407. Jan Venedeau. Deſe ſchynt uyt Henegouwen te zyn geweeſt.
1410. Gerart van Oudshoorn, te ſien in de Magtbrief, Hertog Willems van Beyeren, gegeven op S. Jans dag Evangeliſte.
1412. Clauwart van den Poele, Heeren Danielſz. Ridder, Slotvoogd van S. Geertruydenberg. *Vid. Joan. a Leydis Chronic. Belgic. Lib. xxxii. cap. xxxi. fol 348.*
1413. 1414. Diderik vander Merwede, Ridder, Heere van Eethen, Meeuwen en Baardwijk, Slotvoogd van S. Geertruydenberg.
1415. Jan Oem.
1419. Flips van der Does.
1420. Jan van den Zydwijnde.
1421. Diderik van der Merwede, Ridder, Heere van Eethen, &c.
1422. Jan van den Zijdwijnde. En
1424. Blijkende uyt een Vonnis der Kamere van Dordregt, tuſſen hem en 's Heeren Knapen van den Swaarde, gegeven den eerſten van Bloeymaand 1424.
1427. De ſelve. Vinde aangeteykend in een Handeling of Acte Boek, 't navolgende: in 't jaar
1429. Op St. Thomas avent was bevolen hier in te teykenen: Hoe dat overdragen is van den goede Luden van der Stede, en van den Neringen: En by den gemeenen Welgeboren Mannen van Zuyt-holland, als dat Jan van der Zydwijnde Baillju weſende en blyven ſal van Zuytholland, en voort regt doen ſal als een Ballju ter Hooger-Vierſchaar, met den Welgeboren-Mannen voorſz totter tijd toe, dat hy wel vernuegt ſal weſen, van der Graafligheyd, van agte hondert Wilhelmis Hollantſche Schilde, min daar of vive en dertig Schilde, payments voorſz. Die hem gebreken en uytſtaan van der Balljuſchap voorſz en totter tyd toe, dat een ander, als een Balju, in ſijn Stede geſet is. Om Regt voort ter Vierſchaar te doen, als dat behoort. En waart dat Jan van der Zijdwijn, Balju voorſz tot eniger tydt hier

Digitized by Google

hier om van der Graeflickheyt of van yemant anders belaſt worde, ſoo hebben ſy hem toegeſeyt uyt den laſte te helpen, ende hem daer in byſtandigheyt te doen, als ſy horen Poerter ſchuldich ſijn te doen.

1431. Ian van den Zijdwijnde.
1435. Joeſt van Rijſwijck.
1437. Jan van Duſſen.
1439. Henrik van Lieſveld, Knape.
1440. Dirick van der Does, Knape.
1444. Willem van Zanen.
1444. Jacop Thoniſz.
1445. Jan van Eſch.
1445. Florens van der Duſſen, Knape, Raed Hertogs Flips van Bourgondien, Slot-voogd van Louveſteyn.
1445. Joris van Eemskerck.
1446. Dirck van der Does.
1450. Floris Oem, Heere van Wijngaerden, Knape.
1456. Joris van Eemskerke, Knape, Schout van Dordrecht.
1456. Pieter Anoqué, Raed Hertogs Flips, Rentmr. van Zuyt-holland.
1459. Jacob Pot van Antwerpen, Knape, Schout van Dordrecht.
1464. 1465. Willem die Prijker.
1468. Gillys Adriaenſz. Burgemr. van Dordrecht. 1477. en 1480. toen hy in 't innemen dier Stad, door de Kabeljauſche verraſt, metten Onder-Schout, op ſtraat wierd dood geſlagen.
1469. Willem Prijker, Willemſz.
1470. Adriaen Janſz. Schout tot Dordrecht, 1477. en 1480. Die na 't innemen der voorſz Stad, gevangen genomen, na den Hage gevoerd, en aldaar op ten 2. van Oogſtmaend 1481. neffens Dirck van Beaumont Goverſz, oud-Burgemeeſter door ſijn wangunſtigen onthoofd wierd.
1470. Daniel van Praat van Moerkercken, Ridder, Heere ter Merwede, &c. Kamerling Hertogs Karels van Bourgondien 1475. van Koning Maximiliaan en Hertog Philips, 1490.
1474. Floris Oem, Heere van Wijngaarden, Schout van Dordregt, Burgemeeſter 1464. 1466. 1473. 1474.
1475. Daniel van Praat van Moerkerken Ridder, Heer ter Merwede.
1484. 1488. Iacob Oem, Ridder, Heere van Wijngaarden.
1490. Dirk Oem van Wijngaarden, Knape.
1497. 1500. 1505. 1508. Iacob Oem, Ridder, Heere van Wijngaarden.
1510. Pieter Schook, Willemſz.
1512. Floris van den Coulſter, Knape.
1516. Pieter Schook, Willemſz.
1517. 1521. Ian van Mijnebeek, Iacobſz.
1521. Yſbrand van den Coulſter, Florenſz, Knape.
1521. 1522. 1524. 1525. 1526. 1528. 1532. 1534. 1535. Pieter Schook Willemſz.
1535. 1536. 1537. 1540. 1555. 1558. Iacob Quekel van Wieldregt, Heer van Wieldregt, Heer-Oudelands Ambagt, &c.
1559. Ioris Hugens vander Lind, anders Mol, tot 1574. toen hy ſtierf.
1574. Ionkr. Willem van Zuylen, Heere van Berg-Ambagt, 's Heer-Aartsbergen, &c. Schout der Stad Dordregt, die heyde die Ambten verliet 1580. en ſtierf Droſt van Muyden 1608.
1580. Ian Wentſen Iacobſz Schout van Dordregt, ſtierf 1588.
1583. tot 1592. Mr. Iacob Muys van Holy, Heeren Pieterſz. Schout van Dordregt, was 1577. Burgermeeſter der voorſz Stede, ſtierf den 7. van Herfſtmaand 1592.
1592. Dr. Arend Muys van Holy, Heeren Iacobſz. die dat Ambt verliet 1620. en ſtierf 1622. Burgemeeſter van 't Geregt, en Schepen van Dordregt.
1620. Pompejus de Roovere, Iacobſz. Schout van Dordregt, welk Ambt hy verliet 1626. Werd Heer van Hardiksveld 1625. en ſtierf 1638. October 23.
1629. Pieter de Roovere, Heeren Pompejuſz. Heere van Hardinksveld 1640. ſtierf den 17. September 1652.
1653. Mathys Pompe, Heeren Michielſz Heere van Slingeland, &c.
1673. Pompejus de Roovere, Heeren Pieterſz. Heere van Hardinksveld.

Namen van de Rentmeeſters Generaal van de Graaffelijkheyds Heerlijkheden, Renten, Tienden, en andere inkomen van Zuyt-Holland, midsgaders van Arkel, Putten, Stryen, enz. Welken Staat onder anderen hebben bedient, de navolgende Hooge, Edele, en Aanſienlijke HEEREN.

1325. Heer Ian van Striene, Ridder.
1329. 1333. Ian Oem, Heeren Gielisz. Knape.
1341. Pieter van Hayon.
1384. Godſchalk van Brakel, Knape.
1385. Ian Maddyn, Allertſz.
1391. Floris die Brede.
1400. Ian van Steenbergen.
1405. Ian van Schoonhout. Werd 1406. metten Baillju van Zuyd-Holland, Philips van der Lek te Dordregt gevangen geſet, om dat hy de Stad, neffens andere, getragt had te vermeeſteren, en werd in ſijn plaatſe geſteld
1408. Willem van den Coulſter, Knape.
1410. Cornelis Ioriſz.
1411. Wouter van den Wale.
1411. 1421. 1423. Geraad van Muylwijk, Knape, Burgemeeſter van Dordregt 1428.
1424. Ian van Steenbergen.
1425. Willem van der Coulſter, Slot-Voogd van Schoonhoven.
1426. 1429. Iacob Tak Vrederikſz.
1434. Godſchalk Oem, Heeren Tielmanſz.
1434. Ian van der Linde.
1436. Iacob Tak, Vrederikſz.
1437. Damas Ianſz.
1439. Willem van Naaldwijk, Ridder, Maarſchalk van Holland, overleden 1444.
1441. Willem Bollen.
1441. Pieter van der Hayen.
1448. 1451. Pieter Anoqué.
1451. Willem Geemanſz.

1456.

Digitized by Google

1456. Pieter Anoqué, Baillju van Zuyd-Holland.
1456. Herman Vink.
1464. 1465. Pieter Anoqué.
1468. Floris Croesing.
1469. Ian van Lesanen, overleden 1496.
1478. Ian van Esschę; Werd algemeen Rentmeester van Hollandt en Zeelandt 1485. en 1498.
1481. Thomas Buekelaar Simonsz. Knape, Ambagts Heer van Alblasserdam, algemeen Rentmeester van Hollandt, Stigter van St. Iacobs die Meere Capelle. 1487. Schout van Dordregt, 499. Schepen. 1489. Tresorier 1482. Raad in den Hove van Holland 1512. stierf inden Hage omtrent 1515.
1490. Cornelis, Gerit Iansz.
1499. Ian van Oudhuesden, Knape.
1501. Joris van Klyenburg.
1505. Mr. Francoys Coebel.
1506. Niclaas Coebel.
1525. Willem vander Coulster.
1527. Nicolaas Coebel.
1529. Krispyn van Boshuysen, overleden 1539.
1539. 1541. 1542. Willem van Drenkwaart, Bouwensz. Heere van Gisenburg. 1550. Burgermeester van Dordregt 1536. overleden 1554.
1542. 1543. 1554. Bouwen van Drenkwaard, Heeren Willemsz. Burgemeester van Dordregt, 1560. stierf 1578.
1557. Jan van Bodegem, van Delft.
1563. Andries vander Goes, Mr. Adriaansz. van Delft. Week 1571. na Braband, stierf 1591. te Delft.
1572. Michiel van Beveren, Heeren Pietersz, Burgermeester van Dordregt 1574. 1575. overleden 1584.
1584. Willem van Beveren, Heeren Cornelisz, Burgermeester van Dordregt, 1595. 1597. 1602. 1608. 1616. en 1626. overleden 1630.
1618. Mr. Cornelis van Beveren, Heeren Willemsz. Ridder van S. Michiel, *dict*, *Chevalier decoré de l'ordre de la Colade*, 1641. Heere van Strevelshoek, West-Yselmonde, enz. Burgermeester van Dordregt 1626. 1637. 1641. 1645. en 1648. Ambassadeur aan de Croon van Engeland 1637. en Denemarken 1631. Curateur des Hoogen Schools te Leyden 165.. overleden 1664.
1652. Mr. Willem de Bevere, Heeren Cornelisz. Heere van Strevelshoek, 1664. hebbende Character van d'Algemeene Staten, als Envoye aan de Croone van Spangien, leggende zeyl-ree in Texel, overleden 1672.
1670. Mr. Cornelis Pompe van Meerdervoort, Michielsz. Ridder 1661. Heere van Henrik-Yden-en-Schildmans-Kinderen-Ambagten 1662. Meerder voort, en Kort-Ambagt, Schout van Dordregt 1662.

Tot besluyt sullen we hier by voegen het Octroy en Reglement tot bestellinge vande Magistrature binnen Dordregt, vanden 24. Maart 1674.

I.

„ DE Dienende en Oude Magistraten, ofte „ den Oud-Raad, sal blyven en gelaten wer„ den op het getal van Veertig Persoonen, boven „ den Officier; met dien verstande nogtans, dat „ als wanneer den jegenwoordigen Officier sou„ de komen te overlyden, ofte des selfs Ambt te „ verlaten, sijne Successeurs niet meer in den „ Oud-Raade Sessie, ofte Stemmen sullen heb„ ben, en sulks, dat alsdan de voorsz Officiers „ dien aangaande sullen sijn en blyven gesecludeert.

II.

„ Uyt welke voorsz Magistraten in Martio; „ deses Jaars sesthien hondert vier-en-seventig, „ gekoren sullen werden vier Burgermeesteren, „ voor een geheel Jaar, daar van den Oudsten „ in Rang, naar ordre van de Regeeringe, voor „ den tijd van drie Maanden, en sulks tot den „ laatsten Iuny eerst-komende incluys, sal wesen „ Burgemeester van de Gemeente, met alle soo„ danige Digniteyten en Waardigheden, als al„ le Burgermeesters van de Gemeente hier be„ voorens gehadt; *mits gaders* in alle Collegien en „ Vergaderingen binnen dese Stadt, en specialij„ ken ook van den Krijgs-Raad, geobserveert „ hebben.

III.

„ De voorsz Verkiesinge van de meer-gemelde „ Heeren Burgermeesters sal geschieden als volgt, „ namentlijk, dat een Nominatie van ses Per„ soonen sal werden gemaakt by den Oud-Raad, „ neffens de goede Luyden van den Agte; welke „ goede Luyden van den Agte daar toe hebben „ sullen twaalf Keuren, te præsenteren ter ordre „ en op den Name van Burgermeesters en Regeer„ ders, aan Syn Hoogheyd den Heere Prince „ van Orange, omme by de selve, als Stadhou„ der van de Provintie van Hollandt en West„ vrieslandt, daar uyt te kiesen drie Burgermee„ sters blyvende de Electie van den vierden Bur„ gemeester aan den meer genoemden Oud-raad, „ ende goede Luyden van den Agte; welke goede „ Luyden van den Agte daar toe ook hebben en „ uyt brengen sullen twaalf Keuren.

IV.

„ Mits welke met prima Iuly, deses voorsz „ Iaars sesthien hondert vier en tseventig, uyt de „ drie volgende Burgermeesters, als President „ ofte Burgermeester van de Gemeente, voor „ gelijke drie Maanden succederen sal, den Oud„ sten naar den geseyden Rang van den Oud„ Raad; en alsoo vervolgens den derden en vier„ den Burgermeester in gelijker voegen, yder „ drie Maanden daar aan volgende, als wanneer „ het geheele jaar, met de voorsz vier Teelten, „ omme gekomen en ge-expireert wesende, voor „ de eerste reyse twee van de gemelde vier Bur„ germeesters nog voor een geheel Jaar sullen bly„ ven gecontinueert, als te weten, twee van de „ drie, die Syne Hooghst-gemelde Hoogheydt „ sal hebben ge-eligeert, omme neffens den ge„ nen die by den voorsz Oud-Raad, en de goe„ de Luyden van den Agte, als dan ingekoren „ sal werden, de voorsz Functie, met den Bur„ gemeester, die als dan, in plaatse van den afge-

Digitized by Google

„ gegaanen, by Nominatie van een dubbelt Getal, „ door Syne meerhoogst-gemelte Hoogheyt „ sal werden ge-eligeert, te samen te konnen be- „ dienen, ambulerende en succederende van drie „ Maanden tot drie Maanden, gelijk voorsz staat; „ en sulks dat de voorsz Burgemeesters-plaatsen „ alle Jaren daar henen sullen werden gedirigeert, „ dat de selve twee Jaren aan den anderen konnen „ waar genomen werden, en dat altoos onder de „ voorsz vier Burgermeesters sullen moeten we- „ sen drie Persoonen, die daar toe by meer „ hoog-gemelde Syne Hoogheyd sijn ge-eligeert, „ en niet meer als Eenen, die by den voorsz Oud- „ Raad, neffens de goede Luyden van den „ Agte, in voegen voorsz ingekoren is.

V.

„ En sal den Præsident van de voorsz vier Bur- „ germeesters gehouden sijn, alle drie Maanden, „ ter expiratie van sijne Teelt, als Burgermeester „ van de Gemeente, te doen soodanige Reke- „ ninge, als jegenwoordig alle vier Maanden by „ den Burgemeester van de Gemeente gedaan „ werd; op welken tydt men de voorsz Reke- „ ninge sal sluyten, den Burgemeester van 's Hee- „ ren wegen maken naar ouder gewoonte, mits- „ gaders den succederenden Burgemeester van de „ Gemeente be-eedigen, en op de overgeleverde „ Artikelen van de goede Luyden van den Agte, „ in alsulken maniere disponeren, als men bevin- „ den sal te behooren.

VI.

„ En in cas een van de voorsz vier Burgemee- „ sters binnens tijds, en gedurende sijne Functie, „ quam te overlijden, dat als dan de Surroga- „ tie, in plaatse van den Overleden, voor den „ resterenden tijd sijnes afgestorvens Bedieninge, „ sal geschieden, even en alsoo gelijk de Electie, „ in voegen als vooren, geschiedt is.

VII.

„ De voorsz vier Burgermeesters sullen, ge- „ durende hare Functie, in de Vergaderinge van „ den Oud-Raad sitten, en Rang hebben voor „ alle andere Oud-Raden en Magistraten; edog „ soo dra de voorsz hare Functie, t'eynde de „ voorsz twee Jaren, ge-expireert sal wesen, dat „ als dan de selve wederomme sitten sullen in hare „ oude Plaatsen, naar ordre van den Oud-Raad, „ sonder eenige presceancé; des dat daar inne niet „ verstaan sullen werden gecomprehendeert te „ wesen de Heeren, die albereydts het Burge- „ meesterschap van de Gemeente hebben bekleet, „ en in dier voegen den Rang voor andere Oud- „ Raden alreede bekomen hebben.

VIII.

„ Dat tot de voorsz Burgemeesters-plaatsen „ admissibel sullen wesen, alle Magistraten ofte „ Oud-Raden, die Syne Hoogheyd, den Hee- „ re Prince van Orange, als Stadhouder van de „ Provintie van Holland en Westvriesland, aan- „ gesteld heeft, en die ook jegenwoordig in den „ Oud-Raad zyn; gelijk ook de goede Luyden „ van den Agte, die by Syne hoogst-gemelde „ Hoogheyd geintroduceert, en op de laatste „ Verkiesinge sijn gecontinueert, in cas de selve „ tot Schepenen, en anders niet, souden mogen „ werden verkoren; met dien verstaande nog- „ tans, dat niemandt tot Burgermeester sal mo- „ gen werden ge-eligeert, als die bereykt heeft „ den vollen Ouderdom van dertig Jaren, en „ getreden is in sijn een-en-dertigste Jaar.

IX.

„ Dat voorts in toekomende, egeene Burge- „ meesters sullen werden ge-eligeert, dan die ge- „ ne die geboren zyn binnen de Stad Dordregt, „ ofte de Vryheyd van dien, ende hebben be- „ reykt den Ouderdom van ses-en-dertigh Ja- „ ren.

X.

„ Dat de voorsz Burgermeesters soo wel sullen „ mogen werden ge-eligeert uyt de Schepen- „ Bank, als den Oud-Raad ofte Magistraten, „ sonder eenige distinctie; des dat de selve sullen „ hebben de voorgaande Qualiteyten, en mal- „ kanderen niet naarder en bestaan als Broeders en „ Susters-Kinderen, soo in consanguiniteyt als „ affiniteyt.

XI.

„ Het Geregte, ofte de Bank van Justitie, sal „ bestaan uyt Negen Schepenen, en sullen de „ selve Schepenen op alle Vergaderingen van den „ Oud-Rade mede werden geconvoceert, en „ naar haren Rang Stemmen hebben: Van wel- „ ke Schepenen het eene Jaar vijf, en het andere „ Jaar vier sullen afgaan, en in der selver plaatsen, „ enige dagen voor Sinte Michiel, wederomme „ gelijken getal, by Syn Hoogheyd, den Heere „ Prince van Orange, als Stadhouder van de „ Provintie van Holland ten Westvriesland, naar „ voorgaande Nominatie, aangestelt en ge-eli- „ geert werden; ten welken eynde de Veertigen, „ in gevolge van de Privilegien, jaarlijks by be- „ slote Billetten, sullen formeren een Nominatie „ van een dubbelt Getal, als namentlijk, het „ eene Jaar thien, en het ander Jaar agt Perso- „ nen, die alle sullen moeten wesen uyt den „ Oud-raad, in gevalle den selven Oud-Raad, „ op het doen van de voorsz Nominatie, compleet „ soude mogen werden bevonden: Edog by al- „ dien ten voornoemden tijde een, ofte meer „ plaatsen van den Oud-Raad open gevallen sou- „ den mogen wesen, sullen de deselve Veertigen „ als dan de Nominatie, ten deelen uyt den Oud- „ Rade, als voren, moeten doen, en wyder „ tot yder Vacante plaatse twee Gequalificeerde „ Persoonen uyt de Borgerye nomineren; en „ daar ontrent præcyse, en met de meeste Exa- „ ctitude, in sonderlinge agtinge hebben te ne- „ men, dat de selve sullen moeten wesen geko- „ men tot den vollen Ouderdom van vyf en twin- „ tig jaren, en sulks in haar ses en twintigste Jaar „ getreden; en boven dien ook Ingeboren Bur- „ gers der Stadt Dordregt, ofte wel Inboorlingen „ van de Provintie van Holland en Westvriesland, „ en getrouwt met een Burgers dogter, als mede „ dat de selve sullen moeten doen Professie van de „ ware Christelijke Gereformeerde Religie; en „ laatstelijken, dat ook de voorsz Persoonen ten „ minsten gegoed sullen moeten zyn tot thien „ duysent guldens, en daar vooren op de Taxa- „ tie, ofte Quohieren van den tweehondertsten „ Penning, aangeslagen sullen moeten werden: „ En in cas het mogte komen te gebeuren, dat

„ binnen een Jaar tijds meer Plaatſen in den Oud-
„ Raad quamen te vacéren, als door het aanſtel-
„ len van de voorſz vyf ofte vier Schepenen reſpe-
„ ctive konden werden geſuppleert, ſoo ſullen
„ de verdere Plaats, of Plaatſen open gelaten, en
„ de ſuppletie van dien tot het volgende Jaar ge-
„ reſerveert werden; en ſal de voorſz Nominatie,
„ in voegen als vooren gedaan, en geformeert
„ zynde, by de Veertigen overgebragt werden
„ aan den Burgemeeſter van de Gemeente, ofte
„ den Geregte, omme deſelve Nominatie aldaar,
„ naar ouder gewoonte, gereſumeert en ge-examí-
„ neert zynde, by beſlote Miſſive, ter ordre
„ van den gemelten Geregte, overgeſonden te
„ werden aan Syne meer hoogſt-gemelde Hoog-
„ heyd, omme van de ſelve, als Stadhouder van
„ de Provintie van Holland en Weſtvrieſland,
„ daar uyt des ſelfs behagelijke Electie van een en-
„ kel getal, als te weten, het eene Jaar van vyf, en
„ het andere van vier Schepenen, dewelke twee
„ agter-een-volgende Jaren dienen ſullen, te er-
„ langen: En ten eynde by onkunde ofte in ad-
„ vertentie, egeene Nominatie ſoude mogen wer-
„ den gedaan, ſtrydig jegens de Privilegien, ofte
„ ook tegens de verboden graden van Conſangui-
„ niteyt ofte Affiniteyt, en ſulks dat in den Gereg-
„ te niet meer en ſullen mogen ſitten, als twee
„ van eenen Geſlagte, den anderen niet naarder
„ beſtaande als in den tweeden grade, naar den
„ coſtume van Regten, geheeten Canon, en ge-
„ lijk als Broeders en Suſters-kinderen, en dat
„ ſulks mede ſal werden geobſerveert in gelijken
„ grade van Affiniteyt ofte Swagerſchap, in con-
„ formiteyt van het Privilegie van den Jare 1481.
„ en het gemeene gebruyk van andere Steden in
„ Holland, voor ſoo veel de voorſz graden van
„ Affiniteyt concerneert, ſoo ſal t'elkens, agt
„ dagen voor het doen van de voorſz Nominatie,
„ by de Secretariſſen een Lyſte geformeert, en in
„ de Groote Zale opgehangen werden, houdende
„ de Namen van den Oud-Raad, die als dan No-
„ minabel en Eligibel ſullen weſen.

XII.

„ Welverſtaande nogtans, dat tot de voorſz
„ Regeeringe, als te weten, alleen tot goede
„ Luyden van den Agte, Theſauriers, Sche-
„ penen, en Oud-Raden, mede Nominabel
„ en Eligibel ſullen ſijn, ſoodanige Mannen van
„ Veertigen, als buyten de Provintie van Holland
„ en Weſtvrieſland geboren ſijn, voor ſoo veel
„ de ſelve in den Jare ſeſthien-hondert twee-en-
„ tſeventig, tot Mannen van Veertigen aangeſtelt
„ ſouden mogen weſen, en anders ofte verders
„ niet, ſonder dat ſulks in toekomende meer ſal
„ mogen geſchieden ofte in eenige conſequentie
„ ſal werden getrocken. De goede Luyden van
„ den Agte ſullen genomineert werden by de
„ Dekens van de gemeene Neringen ofte Gilden;
„ in gevolge van den Accoorde, in den Jare ſeſ-
„ thien hondert ſeven en veertig, dienthalven op-
„ geregt, en geſloten; en ſal de Electie, uyt een
„ Tripel getal, naar dat de ſelve Nominatie ſal we-
„ ſen gereſumeert en overgeſonden als vooren,
„ inſgelijks werden gedaan by meer hoogſt-ge-
„ dagte Syne Hoogheydt: Des ſullen de genen
„ die tot Agten werden genomineert en ge-eli-
„ geert, mede in alles ſoodanig moeten weſen
„ gequalificeert, als in het voorgaande Artikel,
„ ten opſigte van de Schepenen, breeder uytge-
„ drukt ſtaat.

XIII.

„ De Veertigen ſullen, in conformiteyt van de
„ Privilegien, de Afgeſtorven en de Vacante
„ Plaatſen, by beſlote Billetten ſuppleren, al voo-
„ rens tot het doen van de Nominatie van Sche-
„ penen te treden.

XIV.

„ De Burgemeeſters, Schepenen, goede
„ Luyden van den Agte, en Veertigen, in voe-
„ gen als vooren ge-eligeert weſende, ſullen tot
„ geene Actuële Bedieninge werden geadmitteert,
„ voor en al-eer de ſelve met ſolemnele Eede
„ ſullen hebben verklaart, dat ſy naar de voorſz
„ Ambten reſpective niet hebben geſolliciteert.

XV.

„ Die van den Oud-Raad, en de goede Luy-
„ den van den Agte, ſullen in hare Collegien re-
„ ſpective Rang en Seſſie hebben, na den tijdt en
„ Jaren dat de ſelve ſullen weſen ge-eligeert; en
„ de Heeren van den Oud-Raad ſullen inſgelijks
„ deſelve Rang en Seſſie hebben in alle andere
„ Collegien binnen de Stad; edog ſal den Burge-
„ meeſter van de Gemeente in der tijdt, in alle
„ Collegien præſideren, en voort alomme, ſon-
„ der onderſcheyt, de Præſeance en eerſte Rangh
„ hebben.

XVI.

„ De Theſauriers ſullen gekoren werden, naar
„ het oude gebruyk, by de gemeene Neringen,
„ en de Goede Luyden van den Agte, en in alles
„ moeten weſen gequalificeert, ſoodanig als hier
„ vooren, ten opſigte van de Schepenen, ge-ex-
„ preſſeert ſtaat: En ſullen de ſelve Theſauriers
„ mede gehouden weſen, alvoorens tot de Actuële
„ Bedieninge te werden geadmitteert, te ſtellen
„ ſuffiſante Cautien, en met ſolemnelen Eede te
„ verklaren, dat ſy naar de voorſz Bedieninge niet
„ hebben geſolliciteert.

XVII.

„ De Miniſters van den Oud-Rade, en het
„ Geregte, als namentlijk, den Penſionaris en
„ Secretariſſen, ſullen tot Schepenen Nominabel
„ en Eligibel ſijn, ſoodanig nogtans, dat de ſelve
door de favorabele Gonſte van Syne hooghſt-ge-
„ melde Hoogheyd ge-eligeert werdende, en in
„ Functie als Schepenen willende treden, gehou-
„ den ſullen weſen hare Bedieninge af te ſtaan, en
„ ſonder eenige reſerve te ſtellen ter Diſpoſitie en
„ ter Collatie van den voorſz Oud-Rade; nemaar
„ in gevalle de ſelve genegen waren in hare Be-
„ dieninge te blyven continueren, dat in ſoodani-
„ gen cas de ſelve verſtaan ſullen werden onder
„ het getal van den Oud-Rade te ſijn, ſonder
„ nogtans daar inne te mogen ſitten ofte ſtem-
„ men, gedurende der ſelver Bedieninge, als tot
„ Verkieſinge en Nominatie van de voorſz Bur-
„ gemeeſters: dog ſoo wanneer ſy luyden hare
„ Bedieninge ſouden komen neder te leggen, en
„ effective af te ſtaan, dat de ſelve als dan in den
„ voorſz Oude-Rade Rang en Seſſie ſullen ne-
„ men, ſonder eenige formaliteyten meerder van
„ nooden te hebben, naar den tijdt haarder Ele-
ctie;

Digitized by Google

„ctie; mits welke de voorsz Ministers tot Schepenen invoegen voorsz ge-eligeert werden„de, en niet genegen zynde aanstondts in die „Qualiteyt te fungeren, dat als dan de selve al„leenlijken Eedt sullen doen als Oud Raden, en „niet als Schepenen, en dat in soodanigen geval „hare plaatsen als Schepenen, by den Geregte „sullen vervult werden by Surrogatie uyt de „Leden van den Oud-Raad, en anders niet.

XVIII.

„Dat den dag van drie Koningen-Avond sal „blyven geaffecteert tot Bestellinge en Begevin„ge van de Ambten, die men van ouds gewoon is „te bestellen; en sullen dien-volgende die van „wegen dese Stad ter Vergaderinge van de Hee„ren Staten Generaal, mitsgaders in de Collegien „van den Raad van Staten, Gecommitteerde „Raden van Hollandt, en ter Admiraliteyt, als „mede in de Reken-kamers van de Generaliteyt „en van Holland sullen compareren, by de Hee„ren van den Oud-Rade, met beslote Billetten „werden gekoren; en sullen de selve gehouden „wesen, alvoorens tot de voorsz Chargies, aan „de Heeren Staten van Holland en Westvriesland „te werden gepræsenteert, met solemnelen Eede „te verklaren, dat sy naar de voorsz Bedieningen „niet hebben gesolliciteert: Maar alle Ambten, „binnen de voorsz Stad bedient werdende, ter „Wees-kamere, en over Gods-huysen, Collo„nelschappen, Schutmeesterschappen, en het „Schout-Ambt van Agt-dagen, mitsgaders „Heemraadschappen, en de Bewindhebbers„plaatsen van de Oost-en-West-Indische Com„pagnien, sullen met open Stemmen vergeven „werden, en dat by Voorstellinge ofte Nomi„natie, ofte wel by absolute Electie, soo als „ten regarde van de selve respectivelijk van ouds „in gebruyk is geweest: Edog by aldien het mog„te komen te gebeuren, dat ymandt tussen tyde „quame aflijvig te werden, welkers Ambt ter „Collatie van de Heeren van den Oud-Rade „staande, sonder ondienst niet vacant soude kon„nen blyven tot den voorsz dag van drie Konin„gen-Avond, soo sal daar inne by de Heeren „van den Oud-Rade werden voorsien, invoe„gen en manieren als vooren, ende sulks het „voorsz Ambt ofte Bedieninge, by forme van „surrogatie, op een ander Persoon werden ge„confereert.

XIX.

„En sullen, gelijk voor desen altijd gebruy„kelijk is geweest, geene afgegane Burgemee„sters ofte Schepenen genomineert ofte inge„koren mogen werden, 't en sy deselve twee „volle Jaren in hare respective Qualiteyten stil „gezeten hebben.

XX.

„Gelijk ook in den Oud-raad niet meer wesen „sal, als Vader met eenen Soon, mitsgaders twee „gebroeders, en niet meer.

XXI.

„Sal voorts alle 't gene de Regeeringe van de „voorsz Stad concerneert, en hier bevoorens „niet specifice uytgedrukt staat, op den ouden „voet gelaten, en dien conform gepractiseert „werden.

XXII.

„En ten eynde de bovenstaande Poincten en „Artikelen te vaster mogen werden gehouden, „sonder eenige Veranderinge, buyten evidente „noodtsakelijkheyd subject te wesen, soo is by „de Heeren van den Oud-Rade goedt gevonden, „bewilligt, en overgegeven, gelijk by de selve „goedt gevonden, bewilligt, en overgegeven „werdt by desen, dat geen deliberatie sal mogen „werden aangestelt, veel min eenige alteratie ofte „Veranderinge in de vooren-staande Poincten en „Artikelen werden gemaakt, voor en al eer den „Oud Rade daar op agt dagen te vooren specia„lijk sal wesen geconvoceert, en alle absente „Heeren ten selven eynde mede by Missive sul„len wesen beschreven, en dat als dan niet anders „als met ses-en-dertig consonante Advijsen ofte „Stemmen tot eenige Veranderinge, Ampliatie, „ofte Restrictie, in de vooren-staande Artike„len, ofte eenig Poinct van de selve geconclu„deert, en vervolgens enig versoek aan de Heeren „Staten van Holland en Westvriesland gedaan „sal mogen werden.

HAARLEM.

Die van Haarlem werden alle jaren op St. Am- 66
brosius-dagh van den Grave of van sijn Stedehouder, op haar Nominatie van een dubbel getal, vier Burgemeesteren en seven Schepenen gegeven, volgens Hantvest van Hertog Jan van Beyeren, en Vrouw Jacoba, van den 24. January 1418. luydende als volgt.

„IAn by der gracien Godts Hertoge van „Lothringen, van Brabant, Marck-Grave „des Heiligen Rijx, Grave van Henegou, van „Hollandt, van Zeelandt ende Heer van Vrie„slandt, ende Iacop bider gracien Godts Her„toginne ende Marck-Gravinne, Gravinne en„de Vrouwe der selver landen, Doen kond allen „luden, dat wy om den getrouwen dienst die „ons onse getruwe stede van Haerlem ducwil „ghedaen heeft ende daghelickx doet ende of „Godt wil noch doen sal, der selver onser stede „horen poirteren ende nacomelingen gheghe„ven ende verlient hebben, geven ende verlienen „mit desen brief, voir ons ende onsen nacomelin„gen alsulcke hantvesten ende Previlegien als „hier nae beschreven staet.

„Inden eersten dat wy alle Iaers op sinte Am„brosius dagh in onser Stede voorsz. setten sul„len of doen setten seven goede mannen tot „Scepen, die een Iaer lanck sonder versetten daer „Schepen bliven sullen, dat en waer dat enich „binnen sijnre tijd aflivich worde, daer voer „sullen wy dan eenen anderen setten of doen „setten dien tijd uut blijvende, en des gelijcx „sullen wy hen oec Burgermeesters setten, die „een Iaer lanck bliven sullen sonder versetten, „Ende wy en sullen niement aldaer tot Scepen „setten hy en sal out wesen XXVI, Jaer of daer „boven; Ende dat niement naere van Maes„scap toe samen sitten en sal dan after Suster kin„der of daer bineden; dit sal dueren alsoe lange „ende totter tijdt toe dat dat leste payment ver-

„ſcenen ſal ſijn van hondert en ſes nobelen, die „wy nu onſen Oem Hertoghe Jan van Beye„ren gheloeft hebben te betalen.

„Voert aen want in onſer ſtede voirſz een „wijl tijdts herwaerts ghewoenlick is gheweeſt, „dat onſe Scout mit twien of mit drien Scepen „aldaer nuwe ghebode koeren ende ſtatuten ge„maeckt hebben, een halfof een heel Iaer durende, „die willike als wy claerliken onder wijſt ſijn, „grotelic ghedraghen hebben in achter deel ende „ſcaden onſer voirnoemde ſtede ende horen poir„teren ende gemeenten, ſoe iſt dat wy beghieren„de der ſelver onſen ſtede daer op te verſien, „hebben wy die voirſz gewoente ende handt„veſten, die ſy daer of hebben, wederroepen ende „te niete gedaen, ende hen gegeven ende ver„lient, als dat onſe Schouten, Schepenen, ende „Rade onſer voirſz Stede by conſent, raedt, ende „toe doen van der meeſter meenighe, die in onſen „gerecht van Haerlem geweeſt hebben, voert aen „nuwe gebode koeren ende Statuten maken mo„gen tot eenen halve jare, of eenen helen durende „by horen eeden datter meenten of der meeſter „meeninghe oerbaerlick is, behoudelijck ons „daer in onſer Heerlicheydt ende Rechts. Ende „alſoe verre als die ſelve geboden, koeren, ende „ſtatuten 't gheghen onſe Heerlicheyt ende recht „niet en dragen, ende ſoe wat gebode koeren of „Statuten gemaeckt worden, anders dan by der „meeſter meninge gelijck voirſz is, die en ſullen „gien ſtat houden noch van gienre waerde we„ſen.

„Voert meer hebben wy onſer voirſz Stede „verlient tot ewighen dagen, dat onſe Baljuw, „Rechter, of Dienaer onſer voirſz Stede ſal ten „Heyligen ſweren, eer hy den dienſt aentaſten of „bewinden ſal te regieren, dat hy eenen yege„liken dies begeert recht ende vonneſſe doen ſal; „wilke voirnoemde punten wy hebben geloeft „voir ons ende onſe nakomelingen onſer voirſz „Stede van Haerlem ende horen nakomelingen „vaſt ende geſtade te houden inder maten die bo„ven geſchreven ſtaen; ende des 't orconde „hebben wy onſe zegelen aen deſen brief doen „hangen, gegeven tot Woudrichem opten XXIV. „dag in Januarius in 't jaer ons Heeren M. CCC. „en XVIII. na den lope van onſen hove.

D E L F T.

67 Binnen Delft werden mede alle jaar by den Graaf of ſijnen Stede-houder vier Burgemeeſteren, ende ſeven Schepenen geſet, daar toe ſy mede een dubbel getal nomineren onder haren Eed, by Handveſt van Vrouw Jacoba van den 22. December 1417. inhoudende onder anderen. „Soo wie yets gave om Burgemeeſter of „Schepen te weſen, die ſoude verbeuren duy„ſent Vrankrijkſe Croonen. Nader beveſtigt by Hertog Phlips, op den 7. September 1443. in deſer vougen. „Dat die Vroetſchap ende ryk„dom van der voorſz Stede ſullen mogen kieſen „by horen Eede, veertigh Perſonen, de rijkſte, „eerbaerſte, notabelſte, en vredelijkſte, van wat „conditie ende ſtaat die ſijn, dewelke den tyd „van thien jaar lang, ende daer ter eynde tot „wederſeggen toe, alle jaar eenen dag voor den „dagh diemen gewoon is het Recht te vernieu„wen, kieſen ende nemen ſullen by gelijken Ee„de twee-en-twintig Perſoonen uytten aller rijk„ſte ende vredelijkſte Mannen, ende ſullen die „preſenteren ende overleveren aen den Graaf, of „ſijnen Gecommitteerde, om uyt den ſelven ge„koren ende geordonneert te werden vier Bur„gemeeſters ende ſeven Schepenen, tot den „Gouvernemente der voorſz Stede van Delft, „dat jaar ſchaar duyrende; ende voort dat die „Veertig ſullen geroepen weſen in alle der voorſz „Stede ſaken, gelijk die andere vande Vroet„ſchap ende rijkdom, te weten inde materien, „ende tot allen tijden gewoonlijk de voorſz „Vroetſchap te vergaderen; en of 't gebeurde, „dat ymand vande voorſz aflijvig wiert, of hem „ontvryde van ſijn Poorterſchap, ſullen die „andere blyvende hy horen Eede ende conſcien„tie een ander in deſſelfs plaatſe kieſen.

L E Y D E N.

Die van Leyden is van outs toegelaten haer 68
eigen Burgemeeſters te ſtellen, en alle jaar te vernieuwen, by Hantveſt van Hertog Philips van den 24. July 1434. luydende aldus: „Item „ſelmen alle jaar op St. Martijns-avont by onſen „Schout, Geregte, en Vroedſchap onſer Stede „van Leyden inder tyd weſende, aldaar verkieſen „vier Burgermeeſteren, naar uytwyſen onſer „Stede oude Handveſten ende Keuren, die ſy „daar af hebben. Nader beveſtigd by Kaiſer Karel op den 21. Juny 1519. met deſe woorden; „Ende hier toe ordonneren wy, dat de voorſz „Veertig op St. Martijns-avont met die van de „Vroedſchap onſer Stede van Leyden de Burger„meeſters, ende Theſauriers ſullen kieſen.

Het lichaam van de Regeringe der Stad Leyden beſtaat mede by veertig Perſonen, by verſterf, ofte vertrek by hun ſelfs te vervullen, ingevolge van het Octroy van Kaiſer Karel, van den 21. Juny 1519. daar uyt dan mede gemeenlijck de Burgermeeſters en Schepenen verkoren werden. Welke Verkieſinge van Schepenen by den Stadhouder gedaan werd op de voorſtellinge van de grote Vroedſchap in een dubbel getal, agtervolgens het Handveſt van Maximiliaan, van den jare 1510. van Karel van den jare 1514. ende nader beveſtigd by het voorſz Handveſt van Kaiſar Karel van den 21. Juny 1519. aldus luydende.

„ALſoo by onſe opene Brieven van den 26. „October laaſtleden, wy om ſeekere re„denen ons daar toe porrende, wedergeroepen „en gerevoceert hebben de Veertig, den welken „wy onſer Stede van Leyden in Hollant, daar te „vooren in den jare 1514. tot onſen wederſeg„gen, verleent en geordonneert hadden, het „ſy dan d'ingeſetenen van onſe voorſz Stede, „zigten onſe voorſz Revocatie getoont heb„ben, dat ſy de voorſz Veertig van ouden tyden „hebben gehadt, en dat de welvaart van de ſel„ve onſer Stede daarinne gelegen ſy, en daar„omme onlangs in 't conſenteeren van onſe leſte „bede in Hollandt, ootmoedelijk gebeden heb-

ben

„ ben hen luyden de voorsz Veertig te willen re-
„ stitueeren; des wy aansiende hoore goetwil-
„ ligheyd, en tot de welvaart van de selve onser
„ Stede, hem geconsenteert en toegeseyt hebben,
„ en van doen toegeseyt hebben, te dien eynde
„ onsen lieven en getrouwen Neve de Stadhouder
„ Generaal van Holland, Zeelandt, en Westvrie-
„ slandt den Grave van Nassouw gecommitteert,
„ in onse Stede van Leyden te reysen, en aldaar
„ van onsent wegen, alsulke Veertig Persoonen,
„ daar toe nut zynde te ordonneeren en te stellen;
„ en deselve Veertig alsulke magt en authoriteyt
„ te geven, als hem aansiende onse eere, en t'pro-
„ fijt vander voorsz Stede goet en redelijk dun-
„ ken soude. En alsoo onsen voorsz Neve en
„ Stadhouder, daar toe overmits sijne reyse, als
„ doe van onsen wegen in der Duytscher Landen,
„ en aldaar nog is, niet en heeft mogen vaceeren
„ nog verstaan, waaromme wy tot sijnder begeer-
„ ten, onsen lieven en getrouwen Rade Frederik
„ van Renesse, en Mr. Vincent Cornelis soon,
„ by onsen Brieve van den 10. Maart laastleden,
„ gecommitteert hebben, in onse voorsz Stede
„ van Leyden te trekken, en aldaar informatie te
„ nemen, van den Staate en conditie van de In-
„ gesetenen der selver Stede, omme uyt dien tot
„ Veertig Persoonen toe, de Notabelste en Regt-
„ vaardigste te kiesen, en voorts aldaar te verne-
„ men, wat authoriteyt by den selven Veertigen
„ in haare instructien, best soude mogen geven,
„ en ons van al rapport doen: Doen te weten, dat
„ wy des voorsz is, gemerkt de gemeynen inge-
„ setenen van onse Stede van Leyden Supplianten,
„ genegen wesende tot hare Supplicatie, willende
„ met hen Luyden, met goede trouwen proce-
„ deeren, en hen luyden onsen voorsz toeseggen
„ onderhouden, gehoort hebbende het rap-
„ port van onse voornoemde Gedeputeerden,
„ en haar advys. Wy by rypen Rade en deliber-
„ tie van onse seer lieve Moeye Vrouw Mar-
„ gariete, Eerts-Hertoginne van Oostenrijk, en
„ Gravinne van Bourgondien, Hertoginne en
„ Togteneese van Savoyen &c. en van den Luy-
„ den van onsen Secreten Rade, en van onse Fi-
„ nantie, in desen onsen Landen geordon-
„ neert, den voorsz Supplianten de Veertig ge-
„ restitueert, en soo verre noot sy van mensch ge-
„ gunt, verleent, geconsenteert hebben, resti-
„ tueeren, verleenen, en consenteeren, uyt
„ onse sonderlinge gratie by desen, hen Luyden
„ daar toe noemende de volgende Persoonen &c.

By dit selve Octroy is de Veertige of de Vroet-schap geauthoriseert, soo wanneer dat ymant uyt den haren komt te overlyden, of uyt de Stad te vertrekken, eenen anderen te verkiesen in des selfs plaatse; blykende by de volgende woorden,

„ En ingevalle eenigh van de voorsz Veertig
„ aflyvig werde, of buyten onse voorsz Stad ter
„ Wooninge trekt, of andersints van de voorsz
„ Stede hem absenteert, indien gevalle sullen die
„ andere van de Veertig in Stede van dien aflyvi-
„ gen of geabsenteerde Persoone, eenen kiesen en
„ ordonneeren, van den Nobelsten en Regt-
„ vaardigsten Persoone, die sy in haare consci-
„ tien, nutte en bequame daar toe kennen en
„ weten sullen, out wesende ten minsten 28. ja-
„ ren en geen gebroeders, vaders of kinderen
„ wesende, van eenige van de voorsz Veertig.
Eenen nieuwen Veertig also verkooren wesende, soo wert in het selve Privilegie geseyt, dat by den Schout der Stad Leyden in sijnen dienst ingestelt of gerestitueert, en den ordinairen eet afgenomen sal werden, daar van soo luyden de woorden als volgt. „ En dewelke Persoonen by den Veertigal-
„ dus verkooren wesende gepresenteert sullen
„ werden onsen Schout van Leyden ter tydt sijn-
„ de, dewelke hem luyden van onsen wegen
„ institueeren sal, en alles doen. En voort jaarlijx
„ gelijk van den anderen Veertig den behoorlij-
„ ken en voorverhaalden eet ontfangen sal. Met welk Octroy, komt over een te stemmen en ge-noegsaam te accordeeren de tweede Burgerlijke Keure van den jare 1582. dewelke is spreekende van 't verkiesen van de Veertigen in plaatse van aflyvigheyd, ofte uyt de Stad metter woon ver-trokken wesende, en is van den volgenden inhout:
„ Eerst sullen de voorsz Veertigen, soo wanneer
„ eenige uyt den heuten komen te overlyden, uyt
„ deser Stede mette Wooninge te vertrekken, of
„ andersints vander selver hem te absenteeren, in
„ haar Vergaderinge op 't Raathuys, by de meer-
„ derheyd van Stemmen, andere in de plaatse van
„ den overleeden, vertrokken, of absenten verkie-
„ sen: agtervolgende het Octroy, van den voor-
„ genoemden Keyser Caarle de V. gegeven den
„ 21. Juny 1519. dewelke aan handen van den
„ Schout den gewoonlijken Eet sullen doen.

Den Eet dewelke de Veertigen plegen te doen is dees volgende.

„ Ick Geloove en Zweere, dat ik den Koning
„ van Spangien, met alle sijne adherenten, ver-
„ klaare en houde voor myne Vyanden, dat ick
„ de Graaflijkheyd en Hooge Overigheyd van
„ de Landen van Holland, Zeeland, en Westvrief-
„ land, en sulx ook deselve Landen, mitsgaders
„ deser Stadt Leyden, goet, gehouw, en ge-
„ trouw sal wesen. Deselve Graaflijkheydt, Hoo-
„ ge Overigheyd, Landen, en Stad, sal gehoor-
„ samen en assisteeren naar myn uytterste verme-
„ gen, tegens alle en een ygelijken, der voorsz
„ Graaflijkheyds, Hooge Overheydts, Landen
„ en Stads Vyanden; dat ik voorts als Veertige ge-
„ roepen sijnde, omme te helpen verkiesen, 't sy
„ de sestien, of ook Burgemeesteren en Thresau-
„ riers, sal kiesen de eerbaarste, beste en verstan-
„ digste, ter eeren van der Graaflijkheyd en wel-
„ vaaren deser Stede dienende; van gelijken dat ik
„ geroepen sijnde als Veertige, met en beneffens
„ die van de Vroetschappe, omme te opinieeren
„ in s'gemeene Lants, of deser Stede affairen,
„ naar myn beste wetenschap opinieeren, stemmen
„ en raden sal, ter eeren van der Graaflijkheyd,
„ Hooge Overigheyd, en Landen, mitsgaders
„ deser Stad Leyden welvaaren. Ten laasten dat ik
„ d'inhouden van de Ordonnantien en beveelen
„ van der Graaflijkheyd en Hooge Overigheyd,
„ naar myn beste vermogen, volkomen en on-
„ derhouden sal.

Over veele jaren is de Stad Leyden alleen gere-geert by den Schout en agt Schepenen, dewelke de magt hadden, om Keuren en wetten te maken

Digitized by Google

tot nut en voordeel van de Burgeren en Inwoonderen der Stad Leyden, en van de selve naargekomen moesten werden, blykende by een van de outste Privilegien deser Stede, gegeven by Graaf, Floris de V. dier naame en seventiende Graaf van Holland in den jare 1266. daar van de woorden luyden als volgt. „Wanneer gesloten en geor„donneert sal wesen by den agt geswoorens en „den Rigter, tot profijt en bevorderinge der „Stad, t'selve sal van een ygelijk voor goet ge„kent, en vastelijk onderhouden worden. Van gelijken blijkt sulx by twee andere Privilegien, beyde gegeven by Willem de III. Grave van Henegouwen en Holland, in den jare 1306. en 1315. wesende beyde van eenen inhout, daarinne dese woorden gevonden werden.

„Soo wat by dien agt Schepenen en by den „Regter, gemaakt en gekeurt wort, ten oir„baar en tot vorderinge der Poorteren voorseyt, „dat sal gelovet en vast gehouden sijn, van ons „en van alleman.

Welke Poincten, beneffens de andere Stats Privilegien, by alle de naargekomen Graven van Holland, van handt te handt, en d'eene den anderen volgende, sijn bevestigt, te weten by Keyser Maximiliaan in den jare 1346. by Willem de V. Hertoge in Beyeren in den jare 1351. en 1355. by Aalbregt Hertoge in Beyeren in den jare 1393. by Willem de VI. Hertoge in Beyeren in den jare 1405. by Johan de II. Hertoge in Brabant van wegens Vrouw Jacoba van Beyeren sijn Gesellinne, in den Jare 1418. by Philips Hertoge in Bourgondien als Ruwaart en Oor in den jare 1425. en als Grave selfs in den jare 1434. by Karle Hertoge in Bourgondien anno 1468. by Keyser Maximiliaan van Oostenrijk van wegens vrou Maria van Bourgondien sijn Gesellinne, in den jare 1478. by Philips de II. Eershertoge van Oostenrijk, daarnaar by Caarle de V. Roomsch Keyser en Grave van Holland, in den jaare 1515. den 14. Juny, en ten laasten by Koning Philips van Hispangien in den Jare 1549. den 20. September. Men bevint in verscheyden oude Cartren, dat over lange Jaren de Heeren van Wassenaar als Burggraven van Leyden, de magt hadden, om beneffens den Grave van Hollandt, alle jaren vier Schepenen binnen Leyden te stellen, en by gebeurten elx den Schout; daar uyt metter tyd veel onrusts en moeyten in de Stad ontstaan is, te meer om dat den Burggrave, het Schout-Ampt en het Schependom, om gelt verkogt of beleende. Dog soo is eyndelijken by den Burggrave in den jare 1387. op Sinte Catharynen-dag, aan de Stad Leyden een seeker accoort en Brief gegeven, daar by dat hy beloofde van doen voortaan niet meer te sullen doen, blykende by 't geene alhier uyt den selven Brief geinsereert wert, luydende als volgt.

„Ik Philips van Wassenaar Ridder, doen cont „allen Luyden, dat ick by Rade en goetdunken „mijns liefs gedugts Heeren van Holland, en an„ders mijne Vrienden Rade, overdragen ben mit „den Stede van Leyden, by consente en goet„dunken des Geregts en der Vroetschap, soo sy „metter gemeente gesprooken hebben van der „Stede voorsz om meere ruste en vredewille, en „gemeen oorbaar der Stede, alsulke puncten als „hier naar beschreven staan. Voort sient voor„waarden, tusten der Stede en my, dat men „van deser tijdt voortaan, nimmermeer tot ge„nen dage, gelt lienen en sal op 't Schout-Ampt, „nog op gereght voorsz van der Stede, en daar„om geloove ick voor mijnen Heer, mijnen Va„der, voor my, voor Dirk mijnen Broeder, en „voor onser alre nakomelingen, dat wy van „niemand die leefr, in der tijd dat men Schout of „geregt setten sal, enig verkoren geldt neemen „sellen, nog daar op lienen sellen, of anders „eenig profijt, hoe 't genoemt mag werden, „daar in soeken sellen, die ons om dier saake wil„le ergent in te bate komen mag. Maar altoos „sulke luyden daar in te setten, daar de Stede wel „mede bewaart is, en dat volk best mede te vree„den blyven mag.

„Voortaan sal men te Leyden geenen Schout „setten, hy en heeft eerst te Leyden vier jaar „Poorter geweest aan eenen gange, en daar ge„woont met alinge sijnre woenstat.

Agtervolgende dit selve accoort, soo moest de Stad Leyden wederomme aan den voornoemden Burggrave betalen, sodanigen somme van Peninngen, als hy gewent was, deselve Offitien te verkoopen of te belienen, gelijk uyt de volgende woorden kan gesien worden.

„Hierom sal my de Stede voldoen en betalen, „sulk gelt als voortijds, op 't Schout Ambagt, „en geregt plagt te staan, daar die somme af be„loopt vyf-en-twintig hondert oude Schilden „van Vrankrijk, of voor elken Schilt 't payement „van sesse en veertig witte groote en eenen halven „of hare waarde. Dog en heeft den voornoemden Burggrave, dese verkopinge of belieninge van het Schout-Ampt ofte Schepenschap, niet alleen gedaan, maar 't selve is mede by den Graven gepraktiseert geweest, als genoegsaam blykt by seekere Privilegie, aan de Stadt Leyden gegeven, by Hertog Philips van Bourgondien, Grave van Hollandt, op den 24. July in den jare 1434. daar uyt dit volgende geextraheert is; „Philips by der gratien Godts, Hertoge van „Bourgondien, van Lotringen &c. doen cont allen „Luyden, want onser goede Stede van Leyden „tot onser bede en begeerte, afgelosset hebben „en betaalt sulk gelt, als daar onse geregte, als „van Schepenen jaarlijx te setten binnen onser „Stede van Leyden, voor versettet was, mits dat „sy den geenen die dat gelt daar op geleent had„den betaalt hebben buyten onsen costen, en de „Brieven die daar of waren, ons weder overge„levert hebben, daar wyse seer vrindelijk af be„danken. Soo hebben wy onser voorsz Stede „weder gelooft en gelooven met desen Brieven, „in goeden trouwen voor ons, en voor onsen „erven, dat wy onsen geregte van Leyden, als „van Schout en Schepenen aldaar te setten, tot „eeuwigen dagen houden sullen, aan ons en on„se Graaflijkheyd van Holland, sonder dat Sche„pendom te verkoopen, te versetten, of te be„leenen, of weg te geven, of in eenigerwijs van „ons, ofte van onsen erven, dat te vervremden „of laaten scheyden. Wy en onsen erven en sul„len alle jaar onsen Schepenen versetten en ver-

nieu-

Digitized by Google

„nieuwen, en niemandt anders, sonder eenige „gifte of mede daar af te nemen, of laten nemen, „sonder argelist.

Het Ampt en den dienst van den Schout, bestaat daer inne, dat hy de authoriteyt en het regt van den Grave met al sijn vermogen, bewaart en maintineert, en doet gehoorsamen; de Overtreders vande Wetten ende Ordonnantien achterhaalt, apprehendeert of vangt, examineert ten overstaan van Schepenen, informatien tegens deselve neemt, onder Eede mede voor Schepenen deselve aanklaagt, eysch doet, concludeert, en vonnisse aan de Schepenen versoeckt, die sulx eetshalven verplicht sijn te doen.

Item, dat hy sorge moet dragen, dat de Placcaten en Ordonnantien van de Staten Generael, of vande Heeren Staten van Hollant, mitsgaders de Keuren deser Stede, wel en behoorlijk geobserveert en onderhouden werden, en den breuckigen of schuldigen daar over bekeurt, en de boeten daar toe staande, afvordert, 't zy metter minne of met dwang, en in 't regart vande Keuren deser Stede, daer van eens jaars reeckeninge doen, aan de Heeren Royeer-meesteren, by die van de groote Vroetschappe gestelt, achtervolgende de twaalfde Burgerlijke Keure van den jare 1582. wesende van desen inhout.

„Dat de Schout van nu voortaan, t'elcken „vierendeel jaars den Burgermeesteren in der tijt „een Cedulle van de boeten by hem gedaingt, en „daar inne de Stad eenig gedeelte komt, over„leveren, en binnen een Maant naar 't verloop „van elk jaar, van sijnen ontfang, des voorsz „gedeelts, voor den Royeer-meesteren, on„vermaant reekenen, en der Stad dienvolgende „voldoen sal, alles op peene van thien stuyvers „daegs, tot Stads behoef te verbeuren, en langer „dan een maant gebreekig blyvende; dat Sche„penen ten vermanen van Burgemeesteren, over „geen civile klagten den Schout aangaande, en „sullen regt doen.

Den Schout is gehouden de Vierschaar te spannen in alle civile saaken, met de Heeren Schepenen, tot alsulke dagen, als de gewoonte is, in de Vierschaare, en over de saaken die boven getrokken worden, alle Woensdagen op des Schepens Kamer. Berorende de magt en authoriteyt van den Schout, die hem by verscheyden Privilegien deser Stede gegeven sijn, daar van luyden de eigen woorden als volgt, genomen uyt het Privilegie van den Hertog van Bourgondien, van den jare 1434.

„Eerst soo sal onsen Schout van Leyden, die „inder tijt wesen sal, voortaen dragen een roede „in zyne hant in een teycken van kenniſſen, ge„lijck onsen Schout van Delst doet.

„Ende oft gebeurde dat onsen Schout voorsz „ergens te doen hadde buyten onser stede, of „dat hy soo sieck waar, dat hy onse Schout„Ambagt van krankheydt niet bewaaren en „mogte, soo sal hy eenen anderen eerbaren man „sijn roede overgeven mogen, voor twee van „onsen Schepenen van Leyden, of meer. En „soo wien onsen Schout voorsz alsoo sijn roede „overgegeven hadde, die sal regt mogen doen „van onsen wegen, gelijk of onsen Schout sel„ver waar, den tijd dat onsen Schout buyten on„se Stede gebeurde te wesen, of dat hy soo siek „waar als voorsz is.

„Voort soo geven wy onsen Schout van Ley„den voortaan magt, dat hy van onser wegen „regt sal mogen doen, met onsen agt Schepenen „van den hoogsten, sonder onsen Balliu van „Rhynlandt daar by te wesen, of daar over te roe„pen, als hy tot desen dage toe geweest is. En of „gebeurde dat eenig van onse Schepenen van „huys waren, of soo siek waren dat sy ter Vier„schaar niet gaan en mogten als onsen Schout „van onsen wegen regt doen sal van den hoogsten, „soo geven wy magt onsen Schout van Leyden „voornoemt, die nu is, of naarmaals wesen sal, „dat hy in dier Schepenen Stede, die van huys wa„ren, of soo siek waren als voorsz staat, andere „Schepenen setten mag van onser wegen, goede „eerbaare mannen, om onse regte mede te vor„deren. Dewelke Schepenen wesen sullen, en „magt hebben vonnisse te wysen, en regt te „helpen doen, gelijk of wy die op St. Jacobs „dage, tot Schepenen geset hadden te wesen. „Dienende alsoo lange als onse andere Schepenen „van huys waren, of siek lagen, sonder argelist.

In dit selve Privilegie wert den Schout magt gegeven eenige Persoonen uyt Rhynlant en Haag-Ambagt, by Schepenen gebannen wesende, deselve haar Banniſlement violeerende, en dat hy die kan agterhaalen of vinden, vry te mogen vangen, en andermaal voor Schepenen te regt te stellen, gelijk uyt de volgende woorden gesien wert.

„En waart dat ymand boven den voorsz ban „quame in den voorsz Landen, daar hy uyt ge„bannen waar, die sal onsen Schout van Leyden, „mogen inhaalen, en dat regten aendien van on„sen wegen, gelijk of hy den selven binnen on„sen Stede gevangen hadde.

Agtervolgende dese magt, is in den jare 1450. by den Schout van Leyden, eenen Jan Stantvast by Schepenen uyt Rhynland gebannen wesende, tot Oestgeest geapprehendeert, en binnen Leyden gebragt: waar over den selven Stantvast, hem geaddresseert heeft aan het Hof van Holland, sustineerende dat den Officier buyten Leyden sijnde, en sijn roede aan een ander overgegeven hebbende, sulx niet vermogt te doen. 't Hof dese saake geexamineert hebbende, so hebben sy op den 23. Maart Stilo Curiæ in den jaare 1450. by haar sententie verklaart, dat den voornoemden Jan Stantvast te onregt by den Schout van Leyden in den Dorpe van Oestgeest is aangetast en gevangen genomen geweest, en hebben dienvolgende den voornoemden Stantvast van de gevankeniſse ontslagen, mits alleen de montkosten betalende sonder meer.

De Heeren Burgmeesteren en Schepenen siende, dat met het geven van dese sententie haar Privilegie gegeven by Hertog Philips van Bourgondien hier voorgenoemt, gekrenkt en verminderd was, hebben haar aan den selven Hertoge geaddresseert, en versogt in 't selve Privilegie gemeintineert te mogen werden: en hebben van den voornoemden Hertog in den jare 1451. in de maant van Junius, een tweede Privilegie bekomen,

Digitized by Google

men, daar mede dat hy de Privilegie gegeven anno 1434. op 't point van het overgeven van der Schouten roede, en het gevangen nemen buyten Leyden aan Perſoonen by Schepenen gebannen weſende, naarder verklaart en confirmeert, met de volgende verklaaringe.

„Te weten dat den Schout, mits d'overge-„vinge van ſijn roede, om dier ſaaken wil, en in „der manieren als 't voorige Privilegie is houdende, „niet afgeſet is van ſijn Officie, maar dat hy dies „niettegenſtaande ſijn magt heeft en behout, om „de ballingen aan te taſten en te vangen, overal „daar hyſe ſal mogen vinden, binnen den Balliu-„ſchap van Rhynland, en den Hage, buyten „gewiede plekken, en die te brengen, of te doen „brengen in de Stad Leyden, om regt daar over „te doen.

De Schout van Leyden is mede volgende de Statuten en wetten van de Academie, ofte Univerſiteyt, Promotor ofte Officier: en bewaaart voor de Vierſchaar aldaar, het regt van de Hooge Overheyt, tegens de Studenten en andere litmaten, die in cas van crym of correctie, haar vergrepen of misdaan hebben, tegens eenige Placcaten, Ordonnantien, ofte tegens de Statuten, doende tegens deſelve eyſch voor de Regters van de Univerſiteyt, 't ſy by monde of by geſchrifte, naar dat de ſaaken gelegen ſijn, en de Placcaten en Ordonnantien ſijn mede brengende, en moet dien volgende alle jaren op de vernieuwinge van den Rector en Aſſeſſeurs, doen deſen volgenden eet.

„Den Officier van de Univerſiteyt ſal mede „jaarlijx aan handen van de voorſz Curateuren „ſweeren en belooven by den eet, die hy de „Graaflijkheyd van Holland gedaan heeft, dat „hy ſig in ſaaken van de Academie ſal reguleeren „en gedragen, naar de Ordonnantien en Statuten „van de Univerſiteyt, en dat hy deſelve naar „ſijn vermogen ouderhouden ſal.

Wanneer en op wat tyd, het Collegie van Burgemeeſteren, en den naam van dien binnen de Stad Leyden begonnen is, daar af wert geen volkomen bewijs bevonden; het eerſte Privilegie daar in den naam van Burgemeeſteren geſtelt is, is de gene die de Stad Leyden heeft verkregen in den jare 1434 op den 23. July van Hertog Philips van Bourgondien de 26. Grave van Hollandt, gelijk geſien wert by 't geene hier is volgende.

„Item ſal men alle jaar, op Sint Martyns-A-„vont by onſen Schout, Geregte en Vroetſchap „onſer Stede van Leyden in der tyd weſende, al-„daar kieſen vier Burgemeeſteren, naar uytwy-„ſen onſer Stede oude Hantveſte.

Om nu voorttegaan tot de maniere van verkieſinge en beëedinge van de ſelve, dienen alhier ingevoegt de extracten uyt twee Privilegien, daar by Leyden geoctroyeert en toegelaten is, de Burgemeeſteren abſolutelijk te mogen verkieſen. Daar van het eerſte en ouwtſte is, 't geen Leyden verkregen heeft in den jare 1434. op den 24. July, van Hertog Philips van Bourgondien, daar van de woorden ſijn van deſen inhout.

„Item ſal men alle jaar op St. Martyns-avont, „by onſen Schout, Gerechte en Vroetſchap on-„ſer Stede van Leyden, in der tijt weſende, als „dan verkieſen vier Burgemeeſteren, naar uyt-„wyſinge onſer Stede oude Hantveſte en Keu-„re, die ſy daar af hebben.

Het tweede Privilegie is de Stad Leyden gegeven, by Keyſer Karel de vyfde, Grave van Hollant, op den 21. Juny, in den Jare 1519. luydende als volgt.

„Ende hier toe ordonneeren wy, dat de „voorſz Veertig, jaarlijx op St. Martens-avont, „met die vande Vroetſchap onſer Stede van Ley-„den, de Burgemeeſters en Threſoriers der „ſelver Stede ſullen kieſen.

Maar voor en al eer dat de verkieſinge vande Burgemeeſteren gedaan wort, ſoo is den Schout gehouden, volgende 't voorgaande Octroy van Hertog Philips van Bourgondien, aan de Vroetſchappen en Veertigen te doen, de volgende vermaninge. „Ende als onſen Schout, Gerecht, „en Vroedſchap daarom vergadert ſullen weſen „op onſer Stede-huys, ſoo ſal onſen Schout van „Leyden, in der tijd weſende, onſen Gerechte „en Vroetſchap van Leyden ſeggen en verma-„nen, dat ſy by haren Eede, die ſy ons en onſe „Stede gedaan hebben, ende by hare zielen en „conſcientien kieſen ſullen vier Burgemeeſters, „goede eerbare Mannen, voor ons en onſe Ste-„de nutte daer toe weſende. By wie, waar, en wanneer de Burgemeeſteren verkoren moeſten werden, is genoeg te ſien uyt de extracten vande twee voorgaende Privilegien, daar wy by voegen ſullen de woorden van de derde Burgerlijcke Keure van den jare 1582. ſpreeckende van de verkieſinge vande Burgemeeſteren, en is van den volgende inhout.

„Die vanden Gerechte, als Schout, Burgemee-„ſteren en Schepenen, met d'andere vanden „breden Raat, ſullen jaarlijx op den 10. Novem-„ber, weſende St. Maartens-avont, op 't Raat-„huys, by meerderheyt van Stemmen, kieſen „vier Burgemeeſteren, en onder deſelve een van „de drie oude, ſonder t'ſamen te mogen kieſen, „Vader en Kint, twee Gebroeders, noch twee „Swagers; welcke gekoren Perſonen, ten ſel-„ven dage in openbare Vierſchare, by den Schout „den gewoonlijcken Eet ſal werden afgenomen; „en wie van 't Burgermeeſterſchap afgaat en ſal „in twee daar aanvolgende jaren tot den ſelven „dienſt niet weder gekooren mogen worden, „maar wanneer imant in den ſelven dienſt komt „te overlyden, ſal binnen veertien dagen daar „aan, een ander in des overleedens plaatſe, als „voren gekoren werden.

De Burgemeeſteren alſoo verkooren zynde, doen terſtont voor en aleer ſy in haren dienſt treden, in openbare Vierſchaar voor de gemeente, aan handen vanden Schout deſer Stede, den volgenden Eet, ſtaande in 't meer gemelde Privilegie van Hertog Philips van Bourgondien, met deſe woorden.

„Ende ſoo wien dan by der meeſte Keure „gebeuren ſal Burgemeeſter te weſen, dien ſal „onſen Schout van Leyden, in der tijt weſende, „eenen Eet ſtaven, en ſy ſullen elck ten Heyligen „ſweeren, onſer en onſer Stede rechten te be-„waren, en onſer Stede goede te regeeren, tot „nutte

Digitized by Google

„nutte en profijt onſer Stede. Ende tot den ſelven dienſt verkooren weſende, en vermogen die niet te weygeren, ofte refuſeeren, maar ſijn gehouden den ſelven behoorlijk waar te nemen, ſoo lange deſelve is geduyrende, dat is een geheel jaar. En waar het ſaake dat ymand ſulx weygerde, en ongewillig was, en van ſijn Poort-regt ſoude willen renuntieeren, ſo ſoude hy verbeuren een boete van duyſent guldens, en het regt van iſſue moeten betalen, gelijk geſien wert by ſeeker Octroy de Stad Leyden verleent, op den 23. July anno 1543. als volgt.

„Alle Poorters die gekooren werden tot het „Burgemeeſterſchap, Schependom, Threſau„rierſchap, of Waardeynſchap, ſijn gehou„den, de voorſz dienſten, den geheelen be„hoorlijken tyd te bedienen, ſonder daar en tuſ„ſchen haar Poort-regt te mogen opſeggen, op „peene van duyſent guldens, ten profijte van der „Stede Leyden. En dat alle die ſijn Poort-regt „opleyt, eer hy ontpoortert, of daar toe gead„mitteert mag worden, alvooren gehouden is, „de voorſz Stede te betalen, en promptelijken „op te leggen, den thienden Penning van al ſijn „goeden voor het regt van Iſſue, niet tegenſtaan„de dat hy naar de renuntiatie, binnen der „Stede, metter woone ſoude willen blyven.

Alhoewel dat de Stadt Leyden, by de twee voorgaande Privilegien, de magt gehad heeft om alle jaar vier Burgemeeſteren te verkieſen, ſoo werd nogtans bevonden, om eenige redenen in den jare 1504. by Hertog Philips van Bourgondien, by ſijn Brieve van State, gegeven binnen Bruſſel op den 22. October, binnen Leyden geſtelt geweeſt te ſijn, alleen twee Burgemeeſteren, en dat den ſelven Hertog de magt aan hem ſelfs behouden heeft, omme die alleen te mogen verkieſen en te ſtellen, en te dier tijden ſelfs geſtelt heeft, gelijk geſien wert by de volgende woorden.

„En want ons nog volkomentlijk gebleeken „is, dat onſe voorſz Stede van Leyden mit ſo„beren en kranken regimente in de commeren en „laſten 't agterheyd, en armoede gekomen, en „gevallen is, mits welken grotelijx van noden is, „daar inne te voorſien: en 't regiment en gou„vernement der ſelver Stede te ſtellen, in goe„de en ſeekere hant, van goede notabele Mannen, „bemimnende de Zaligheyd en welvaart van die„re, ſoo hebben wy hierom aan ons behouden „en gereſolveert, behouden en reſolveeren mits „deſen den tyd van deſen jegenwoordigen ſtaat „geduyrende de diſpoſitie, en vernieuwinge „van den Burgemeeſteren, Schepenen en Thre„ſouriers, om die by ons, ofte van onſent we„gen, of en aangeſtelt, en vernieuwt te werden, „tot den dage en termynen gecouſtumeert, ofte „alſulke andere dagen en termynen, en in alder„vougen en manieren als ons dat gelieven en goet„dunken ſal; ordonneerende en verklarende al nu, „dat den tyd van deſen voorſz ſtaat geduyren„de in de ſtede van vier Burgemeeſteren en drie „Threſouriers diere tot nu toe geweeſt ſijn, niet „meer dan twee Burgemeeſteren en twee Thre„ſouriers weſen ſullen. Kieſende, makende, en „ordonneerende al nu by deſen, voor Burgemee„ſteren en Threſouriers van den toekomende ja„re, beginnende en ingaande Sint Maartens „Miſſe toekomende, dat deſen ſtaat ingaan en „beginnen ſal, te weten Willem de Colſter, voor „den eerſten Burgemeeſter, en Hendrik Floris „ſoon tweede Burgemeeſter, en Threſouriers „Pieter Paadſe, Claas ſoon, en Gerrit Heyne „&c. en dat elke Burgemeeſter vijftig gulden, en „elken Threſourier, Veertig guldens s'jaars trek„ken ſal, tot laſte van de Stadt Leyden, tot ha„re wedden.

Van outs en over veele jaren ſijn de Schepenen, dewelke te dier tijden, met den Schout de Stad Leyden alleen regeerden, geſtelt by den Grave van Holland en den Burggrave t'ſamen, als elx van hem vier Schepenen, en was het met den ſelven dienſt ſoo verre gekomen, dat die geene die 't meeſte gelt daar voor wilden geven, daar toe konde geraaken. Maar ſiende dat ſulx de Stadt, de Burgeren en Ingeſetenen van dien geheel ondienſtig en nadeelig was, ſoo is het ſelve by ſeeker accoord, ſoo met den Grave als den Burggrave in den jare 1387. afgeſchaft en te niet gedaan, gelijk hier voor in het Officie van den Schout, met de eygene woorden van het contrakt aangeweſen is. Item uyt het Privilegie van Hertog Philips van Bourgondien van den jare 1434. en daarom is het gekomen, dat binnen Leyden, een even getal van agt Schepen geweeſt is, tegens het gebruyk van de andere Hollantſe Steden, die al meeſt een oneffen getal van ſeven of negen Schepenen ſijn hebbende, en dat ten aanſien omme dat de ſtemmen en advyſen in 't geven van de Vonniſſen, omme de gelijkheyd niet en ſouden komen te ſteeken; om welke redenen wille by den Schout en Schepenen met advys van de Burgemeeſteren op den 28. November in den jare 1592. gemaakt is de volgende Keure;

„Op alle Vergaderingen van even Perſoonen, „beſtaande, daar de ſtemmen gelijk ſtaan en je„gens malkanderen ſteeken, ſal naar voorgaan„de weginge van de ſtemmen een ommevraag ge„daan worden, of ymand van ſijn ſtemme be„lieft te wijken, en in gevalle van neen, ſal de „ſtemme van die gene die in 't ſelve Collegie pre„ſideert 't ſy Burgemeeſter of Schepen, kragt „hebben van twee ſtemmen.

Belangende de verkieſinge van 16. Perſoonen daar uyt by den Stadhouder van Hollant, of in ſijn abſentie of buyten Holland weſende, den Provintialen Rade van Hollandt de agt Schepenen uyt kieſt, die geſchiet heden ten dage en vele jaren te vooren, conform en volgens het Privilegie van Keyſer Carel de V. Grave van Holland, de Stad Leyden gegeven op den 11. Juny in den jare 1519. luydende van woorde te woorde als volgt.

„En deſelve veertig en heure nakomelingen „magt, authoriteyt, en ſonderling bevel geven, „van nu voortaan jaarlijx des dags voor Sint Ja„cobs Apoſtel-Avont in Julio, op onſer Stede „Huys van Leyden te vergaderen, en aldaar ſe„ſtien notable, eerbare, verſtandige, en regtvaar„dige Mannen, naar haren beſten dunken in „haren conſcientie de nutſte en bequaamſte tot „den Schependom van onſen voorſz Stede te kie„ſen.

Digitized by Google

Daar mede genoegsaam over een komt de agtste Burgerlijke Keure van den jare 1582. sprekende van de verkiesinge van de sestien, wesende van den volgenden inhout.

„ Dat die vande Veertige jaarlijx op den 23. Julio, namentlijk dags voor Sint Jacobs-Avont, by „ meerderheyt van stemmen op 't Raathuys sul„ len kiesen sestien Persoonen, omme daar uyt, „ volgende de Privilegien deser Stede, en 't ge„ bruyk tot nog toe, de agt Schepenen te wer„ den gestelt, in welke verkiesinge, mede niet 't „ samen en sullen werden genoemt vader en kint, „ twee broeders nog twee swagers, dewelke in„ dien evenwel bevonden werden gekooren, sal „ men een van beyden by meerderheydt van „ stemmen aan laaten, en hadden sy evenveel „ stemmen by lotinge, de plaatse van die vry „ wert, by ommestellinge vervullen. Maar voor en aleer dat de Heeren Veertigen komen tot de nominatie van dien, soo wort by den Schout, volgende de authorisatie, hem by het meergenoemde Privilegie van Keyser Carel de V. gegeven, gedaan aande veertigen dese volgende vermaninge, op den eet by hen luyden gedaan aan de Graaflijkheydt van Hollandt en Westvriesslandt.

„ En daar toe jaarlijx al eer sy tot de verkiesin„ ge van de voornoemde sestien procedeeren, in „ handen van onsen Schout van Leyden, dien „ wy daar toe committeeren, in presentie vande „ Burgemeesteren en Schepenen van onsen voorsz „ Stede, of van het meerendeel van dien, swee„ ren sullen, dat sy en elk van hen, tot de voorsz „ verkiesinge, en electie, naar haar beste we„ tentheyd, en sonder tot ymands versoek ofte „ inductie, ymand wien hy sy, faveur te dragen, „ procedeeren sullen. En alleenlijk, en onser na„ komelingen, en 't gemeyn profijt, en welvaart „ van onser Stede voorsz, en van de ingesetenen „ der selver aansien sullen. By wien, en aan wie, de verkooren sestien gepresenteert moeten werden, omme daar uyt de agt Schepenen te verkiesen, werdt mede geseyt, in het voorgaande Privilegie, met dese woorden.

„ Den welken sestien goede mannen aldus ge„ kooren, by den Schout en twee van de Burge„ meesteren van onser voorsz Stede, dewelke „ de voorsz Veertigen daar toe committeeren sul„ len, onsen Stadhouder en in sijne absentie on„ sen President en den luyden van onsen Rade in „ Holland, en Zeeland en Westvriesland, gepre„ senteert sullen werden, om tot den gewoonlij„ ken dag, die agt uyt dien van onsent wegen ge„ kooren, en geordonneert te wesen tot Schepe„ nen van onsen voorsz Stede, voor den naast „ doen toekomenden jare. Hier mede komt te accordeeren, een gedeelte van de agtste Burgerlijke Keure, daar van de woorden sijn luydende als volgt.

„ Welke sestien Persoonen, by den Schout en „ twee Burgemeesteren, myn G. H. den Grave „ van Hollandt of sijn G. Stadhouder, in dien „ eenig van hem in Holland is, en by haar luyder „ absentie den President en Raden van Hollandt, „ conform de Privilegien deser Stede, sullen wer„ den gepresenteert, omme by deselve, daar uyt „ agt Schepenen verkooren, en naderhandt in „ de Vierschaar openbaarlijk ge-eet te worden.

De Schepenen of by den Stadhouder, of in sijne absentie, by den Hove van Holland verkooren wesende, werden op St. Jacobs dag, in openbaare Vierschaare, in haar Ampt gestelt, en moeten aan handen van den outsten of presideerenden Burgemeester volgende het Privilegie van Hertog Philips van Bourgondien, van dato den 24. July anno 1434. doen den volgenden eet.

„ En als wy die aldus geset hebben, soo sal die „ ouwtste Burgemeester van onser Stede, dien elk „ eenen eet staven, en sy sullen sweeren ten Hey„ ligen, dat sy om dat Schependom, of Schepen „ te wesen, niet vervolgt en hebben, nog doen „ vervolgen, gebeden en hebben, nog doen bid„ den, nog gelt, nog gonste, nog meyde daar op „ gegeven, nog geleent en hebben, nog doen „ geven, nog leenen, in eeniger manieren, son„ der argelist.

Die eet gedaan wesende, soo is den Schout agtervolgende 't voorsz Privilegie, gehouden de Schepenen te staven eenen anderen eet, blykende by de volgende woorden van 't selve Privilegie luydende aldus.

„ En dien eet gedaan, soo sal hem onsen Schout „ van Leyden in der tijd wesende, eenen anderen „ eet staven, en sy sullen elk sweeren ten Heyli„ gen, als gewoonlijk is, dat sy Regte doen, en „ Vonnisse wysen sullen, tussen twee mannen „ taale, naar haar vyf sinnen.

Dese agt Schepenen hebben de magt om met den Schout te maaken sodanige Keuren en Ordonnantien, tot nut en voordeel van de Burgeren en Inwoonderen van Leyden, als sy sullen bevinden te behooren, 't sy in wat saaken sulx soude mogen sijn, eenige Neeringen, Handelingen, Ambagten, Gilden, de politie en andere saaken aangaande, en dit alles volgens Leydens outste Privilegie, gegeven by Graaf Floris in den jare 1266. luydende als volgt.

„ 't Welk by den agt geswoorne, en den „ Regter tot profijt en welvaaren der Stad geor„ donneert en besloten is, sal een yder voor goet „ moeten kennen en onderhouden.

In de jaren 1306. en 1315. is by twee verscheyden Privilegien, gegeven by Graaf Willem de Goede, het eerste op den eersten meye in den Hage, en het tweede mede in den Hage des Sondags in dertien avont, het voorgaande Privilegie van de Keuren te maaken, geapprobeert en geconfirmeert, met de volgende woorden.

„ Voort soo wat by de agte Schepenen, en by „ den Regter gecoert, en gemaakt wort ter oor„ baare en ter vorderinge des Poorte voorseyt, „ dat sal gelooft wesen, en vaste gehouden, van „ ons en van elken man. Welke Privilegien, daar naar van tyd tot tyd, van veele en verscheyden Graven en Gravinnen, geconfirmeert en bevestigt sijn; en is de Stad Leyden, daar van in een onwederspreekelijk gebruyk; dog alhoewel den Schout en de Schepenen by de voornoemde Privilegien alleen gemagtigt sijn, omme alle Keuren en Ordonnantien te mogen maaken, sonder dat in 't minste gewag gemaakt wort van de Burgemeesteren, soo staat te letten, dat te dier tyden

Digitized by Google

den, den naam van Burgemeesteren nog niet bekent was, veel min dat se doen geweest sijn. Want gelijk hier voor in de beschryvinge van de Burgemeesteren geseyt is, soo sijn die langen tyd daar naar eerst binnen Leyden gestelt. Maar soo wanneer deselve verkooren en gestelt sijn geweest, soo sijn geen Keuren nog Ordonnantien gemaakt, niet alleen met haar kennisse, maar selfs met haar luyden advys, gelijk sulx van ouden tyden in de geschreven en gedrukte Keuren gesien en gevonden, en nog dagelijx gedaan wert. De Schepenen hebben de magt, omme 't sy in het crimineel of in het civil, hoge, middele, en lage jurisdictie te exerceeren en gebruyken, en mogen dienvolgende regt doen van den hoogsten, volgende de Privilegie van Hertog Philps van Bourgondien, gegeven in den jare 1430. op den 24. July, als te sien by dese woorden.

„ Voort soo geven wy onsen Schout van Ley„den voortaan magte, dat hy van onsen we„gen, regt sal mogen doen, met onsen agte Sche„penen van den hoogsten, sonder onser Balliu van „ Rhynland daar by te wesen, of daar over te „roepen, als hy tot desen dage toe geweest heeft. Daarmede komt over een te stemmen en te accordeeren, de verklaringe van de Staten van Hollant en West-vriesland, gedaan den 16. October 1587. de woorden sijn dese volgende.

„ De Collegien van den Schepenen vaceren or„dinarie tot d'administratie van de Justitie, soo „ in alle crimineele als civile saaken, en hebben „ en exerceren alle hooge, middele, en lage ju„risdictien.

Hoe verre en uyt wat Heerlijkheden dat de Schepenen de delinquanten bannen mogen en dat den Grave van Holland den selven banne niet en mag wederroepen, nog te niet doen, kan men lesen uyt de woorden van 't selve Privilegie alhier inne gelyst, en luydende als volgt.

„ Item hebben wy gegonnet, en gemagtiget, „ gonnen en magtigen met desen Brieve, onsen „ Schout, Burgemeesters, en Schepenen van Ley„den, dat sy de misdadige bannen mogen, over „ al uyt Rhynland, en uyt den Hage en Haag„ Ambagte, en soo wie sy aldus bannen sullen, die „ en sullen wy, of niemand van onsen wegen ge„leyde geven mogen, dat hem stade doen sal.

„ En waart dat ymand, boven den voorsz Ban„ne, quame in de voorsz Landen, daar hy uyt „ gebannen waar, dien sal onsen Schout van Ley„den mogen inhaalen, en dat regten aan dien van „ onsen wegen, gelijk of hy den selven binnen „ onsen Stede gevangen hadde. Behoudelijk of „ ymand voor ons klagtig quame, dien alsoo ge„bannen waar, dat hem onregt gedaan waar in „ den bannen, soo sullen wy onsen Stede van „ Leyden, daarom voor ons ontbieden, tot ant„woorde tegen den klagere, om aanspraake en „ antwoorde te hooren van hun beyde, en dien „ by ons gehoort wesende, soo mogen wy dan „ daar in doen dat ons believen sal, te weten den „ klagere in Rhynland en in onser Balliouschap „ van den Hage te laten komen, behoudelijk „ dat die alsoo gebannen waar, niet komen en sal „ op twee hondert roede na onser Stede Graf„ten van Leyden.

Welk Privilegie daar naar in den jare 1541 op den 19. July, by Carel de V. Roomsch Keyser, en Grave van Holland, met een twede geconfirmeert en geapprobeert is, onder dese limitatie.

„ Dat die gene die van sodanig Vonnis ap„pelleeren of reformeeren, sullen mogen woo„nen en conversceeren, in den Dorpe van den „ Hage, en de Jurisdictie der selver, sonder nog„tans te mogen conversceeren en hanteeren in on„sen Stede van Leyden en Rhynland.

Dese Privilegien sijn by de Magistraat van Leyden tot allen tyden striktelyken naargekomen, en gehouden geweest, niet toelatende dat deselve, by eenige gebannen Persoonen gevioleert wierden; en alsoin den jare 1455. tussen de Stad Leyden en den Grave van Charloys, sone van den Hertoge en Grave van Holland eenigen twist ontstaan was, over het innebrengen van eenige gebannen Persoonen, en dat by de Stad Leyden gesustineert wierde, dat het selve tegens hare Privilegien geschiet was, soo heeft den Hertoge en Grave van Holland verklaart, in substantie 't gene hier volgt, by Brieven van appointemente, gegeven op den 3. Juny 1455. „ Op de dif„ferenten die gerese waren, tussen den Grave „ van Charloys sijnen outsten soone, doende sij„nen intree binnen Leyden, en de Burgemeeste„ren der selver Stede, dewelke hen opposeerden, „ om dat den voorsz Grave uyt kragte van sijn „ gratie, die hy ten selven tyde gedaan hadde, aan „ Floris van Boschuysen, en andere Persoonen „ doen gebannen by de wet van Leyden, deselve „ met hem in de Stad wilde leyden, sustinee„rende de voorsz Burgemeesters, dat volgens „ haar luyder Privilegie, den Grave van Hollant, „ hare gebannen wel mogte consent geven, om„me te komen binnen Rhynland, en de Heer„lijkheyd van den Hage, maar dat sy altyd twee „ hondert roeden moesten blyven van hare Stad. „ En den voorsz Grave daar tegens allegeeren„de, dat het regt van sijne blyde inkomste, alle „ Privilegien te boven gaat, is daar op by den „ Hertog verklaart, dat sijn soon, de prerogati„ven der blyde inkomsten, als naar gewoon„te mede gebruyken, en dien volgens de „ voorsz gebaannen, met hem in de voorsz Stad „ Leyden soude mogen inleyden.

Dan daar naar in den jare 1480. by Maximiliaan, Eertshertoge van Oostenrijk en Grave van Holland, aan de Stad Leyden versogt sijnde, dat „ sy de drie gebannen Persoonen, om die violatie „ van haar Bannissement weder gevangen sijnde, „ wilden ontslaan, en de Stad Leyden, daar„inne de Grave willende believen, en te vre„den waren, soo heeft den voornoemden Her„toge van Oostenrijk op den 16. Aprilis anno „ 1480. de Stad Leyden daar van gegeven acte „ van non prejuditie, daar by den selven Herto„ge en sijnen Rade verklaren, dat sulx alleen „ geschiet was, sonder de minste verminderinge, „ van hare oude Privilegien.

In den jare 1538. eenen Tyman Gerritz boven sijn Bannissement binnen Leyden gekomen sijnde, versien met een mandement van appel van den Hove van Hollant, met de clausule van inhibitie,

ſoo heeft de Stad Leyden daar tegens geoppoſeert, en hare grieven dienvolgende overgegeven, aan den groten Rade van Mechelen, dewelke op den 4. Mey 1538. daar op geappointeert hebben, Renvoy aan den Hove van Hollant, en curchantie vande voorſz inhibitie den geinthimeerden verleent.

Uyt welke drie voorgaande exempelen genoegſaam beweſen wert, dat de Regeerders der Stad Leyden ſorgvuldigh geweeſt ſijn, de Privilegien tegens de gebannen perſonen preçijſe te doen onderhouden.

In civile ſaken mogen de Schepenen recht doen, ſoo in geſchreven als verbale proceſſen, van wat natuyre of conditie die mogen ſijn, naer de Ordonnantien en Wetten vande Staten van Hollant en Weſtvrieſlant, en de particuliere Keuren der Stad Leyden, of anderſints naar de geſchreven Rechten, ende ſy in equiteyt en billijkheyt bevinden te behoren; mits en alvoren de ſuſtenuen van Partyen *hinc inde* over ende weder over gehoort, en hare geproduceerde bewyſen geſien, en geexamineert te hebben. Daar toe houdende buyten de ordinaire en extraordinare vacantien, openbaren Vierſchaare, twee Rechtdagen ter weecke.

De Vonniſſen alſoo by Schepenen geweſen ſijnde, hebben kracht van gewyſde, en mogen geexecuteert werden, onder cautie *de reſtituendo*, ſoo ſulx bevonden wert te behooren: niet tegenſtaande eenige provocatie ofte appellatie, ter ſomma van hondert twintig gulden, daar toe alle de grote Steden van Hollant gepriviligeert ſijn.

De Schepenen moeten ſtaan, en in teycken der waarheyt beſegelen of teyckenen, over de opdragten en veralienatien van alle vaſte Goederen, 't ſy Huyſen, Gronden en Erven, Tranſporten, Cuſting-brieven, Rente-brieven, of andere reële Laſten, Teſtamenten, en uytterſte Willen, Huwelijkſe Voorwaerden, (ſoo ſulx aan haar verſogt wert) Acten van Borgh-toghten, of cautien, Perſoneele Verklaringen, ofte Recollementen van dien, en voorts over alle 't geene, daar van de publijcque authoriteyt verſogt wert.

Deſelve hebben deſgelijx macht over Gebuyrqueſtien van Servituten, en Dienſtbaarheden, tuſſchen de Burgers en Ingeſetenen deſer Stede ontſtaandé: mits daar van te nemen oculare inſpectie, ende de bewyſen daar van zynde naar te ſien, ende te oordelen, als ſy in recht en de reden bevinden te behooren.

De Schepenen ſijn alleen by de Staten van Hollant en Weſtvrieſlant geauthoriſeert, omme recht te doen over alle Contraventien en Fraudatien of Sluyckeryen, gepleegt in 't ſtuck van des Gemeene-lants-middelen. Ende en mogen parthyen in geen inſtantien gehoort werden by de Ed. Mog. Heeren Gecommitteerde Raden van Hollant en Weſt-vrieſlant, voor en aleer die voor Schepenen Commiſſariſen gedient hebben. Ende dit alles volgende het 13. Artijkel van de generale Ordonnantie, daer op des Gemeene-lants-middelen werden verpacht, weſende van den volgenden inhout.

„ Ende indien eenige differenten, ter ſaecke „ vande voorſz verpachte middelen, 't ſy tuſſchen „ den Ontfangers, Pachters, of eenige particuliere, „ op de boete, breucke, of anders, in eenig ge„ ſchil dependerende van de betalinge van de be„ loofde Pachte quame te ontſtaan, werden de „ Gecommitteerden, gaande op de Verpachtin„ ge gelaſt en geauthoriſeert, 't geheele Collegie „ van Schepenen, ofte eenige der ſelver te com„ mitteeren, ter deciſie van de voorſz differen„ ten, ter plaatſe daar deſelve ſullen vallen, voor „ den welken de voorſz differenten eerſt ſullen „ dienen, die gehouden ſijn op leeckeren dag ter „ weecke, daar toe te prefigeeren, partyen ſom„ marie en de plano recht te doen, 't zy by ab„ ſolutie, of condemnatie, ſonder deſelve voor „ goede Mannen te renvoyeren.

Schepenen met den Schout hebben magt in en aan den Rhyn te keuren, en te Ordonneeren, alle het gene tot der Stede dienſt en oorbaar van noden ſal ſijn; blykende by ſeekere acte, gegeven by Philips van Waſſenaar Burggrave van Leyden, op den 19. Maart, in den jare 1403. weſende van den volgenden inhout.

„ Voort wes die Schout, met agte Schepenen, „ in toekomenden tyden keuren, en ordineeren „ ſullen, om gemeen oorbaar en profijt, in den „ Rhyn, binnen der vryheden voorſz aan Pla„ ten, Straten, of aan wervinge, daar die Rhyn „ mede gewyet of genauwt moge werden, dat „ loven wy vaſt en geſtade te houden, van ons „ en onſen nakomelingen ſonder eenig weder„ ſeggen, behoudelijk onſe Viſſcherye in den „ Rhyn voorſz.

Mitsgaders de approbatie, en confirmatie van deſelve acte van Hertog Aalbregt van Beyeren, Grave van Holland, van dato den 29. Maart 1403. luydende als volgt.

„ Doen kont allen luyden, dat wy geconfir„ meert en geveſtiget hebben, confirmeeren en „ veſtigen mits deſen Brieven, alſulke voorwaar„ den als onſe getrouwe Philips Heere van Waſ„ ſenaar, Burggrave van Leyden, of ſijn Voor„ vaders gegeven hebben, van Platen en Straten „ die binnen de voorſz vryhede gemaakt ſijn, of „ dien 't geregt van Leyden om gemeen oorbaar, „ keuren en ordonneeren ſullen in den Rhyn, bin„ nen der voorſz vryhede.

De Schepenen haren dienſt wel en getrouwelijk exerceerende, en dat niemant deſelve om haar geweſen vonniſſen komt te haten, en in weerwraake haar ſoekt eenig leet te doen; ſoo verklaart Graaf Floris in ſijn Privilegie van den jare 1265. dat hy die neemt en ſtelt onder ſijn ſauvegarde, blykende by de volgende woorden.

„ So de Agt geſwoorne om de geregtigheyd en „ een regtvaardig tegen ymant zy wie het zy ge„ ſtreeken vonnis wille vyantſchap op haar laden, „ ſoo ſal ik en den Burggrave haar voorſtaan, de „ Heer van Teylingen ons in dit kas getrouwelijk „ helpende.

't Welk daar naar in de tweede Privilegien gegeven by Graaf Willem de Goede, beyde van eenen inhout, in de jaren 1306. en 1315. met meerder en klaarder woorden geſeyt werdt als volgt.

„ Voord wart dat die agte Schepenen, of eenig van

Digitized by Google

„ van den agten, omme regt ofte om oordeel, „ dat sy te regte gewyst hadden, jegen yeman- „ den quamen in Vyantschappen ofte veten, wy „ en die Burggrave, sullense in deser saaken trou- „ welijk beschermen en dat ofnemen.

En ter contrarie de Schepenen haar ampt en eet niet behoorlijken naarkomende, dat deselve volgens het meergemelde Privilegie van Graaf Floris, van haren dienst verlaten, en afgestelt sullen werden; de woorden sijn van desen inhout.

„ Soo ymandt van de geswoorne, de Stad geen „ dienst en doet, sal sonder eenig tegenspreeken „ afgeset, en een ander dienstiger en nootsaakelij- „ ker, in sijn plaatse gestelt werden. En nog na- der in de tweede Privilegien van Graaf Willem voornoemt, met dese woorden.

„ En is ymand van den Schepenen der porte „ onnutte in 't Schependom, dien sal men of doen, „ sonder wederseggen, en een anderen weder „ setten, die nutter en oorbaarlijker is.

Maar volgende het Privilegie van Hertog Philips van Bourgondien, van den 24. July. 1434. soo wert haar straffe veel groter en harder gestelt, als blykt met de volgende woorden.

„ En waart dat eenig van onsen Schepenen „ voorsz in eenig van den punten voorsz gebree- „ kelijk bevonden worde, by onsen Schout ge- „ regte, en meestendeel van de Vroetschap onser „ Stede, soo dat sy daar tegens gedaan hadden, „ heymelijk of openbaar, of dat sy eenig argelist, „ in den voorsz punten gesogt hadden, dien breu- „ kigen soude men kennen meyneedig, en ver- „ vallen wesen van allen sijnen goederen, regten, „ en men soude die terstont corrigeeren, en die „ sententie van sijnre correctien openbaarlijk van „ onsen Stadhuys roepen en lesen: en die gelesen, „ soo soude hy ontpoortert wesen, en sonder „ meer geboots uyt onser Stede van Leyden, uyt „ Rhynlandt, en uyt onser Balliuwschap van den „ Hage gaan, en daar uyt blyven ten eeuwigen „ dage, op sijn lyf.

Uyt alle 't geene, dat tot hier toe verhaalt is, soo blykt genoegsaam, wat sorge de Graven van Hollandt van tyd tot tyd gedragen hebben, omme goede en getrouwe Schepenen, tot nut en voordeel van de Ingesetenen en Burgeren der Stad Leyden, te stellen en te houden. En of het geviel, dat een of meer van de Schepenen, in haren dienst quamen te sterven, ofte overlyden, soo sal men terstont komen tot de electie en verkie- singe van anderen, op de volgende wyse. „ En „ soo wanneer ymant wesende in bedieninge van „ 't Schependom, komt te overlyden, soo sul- „ len die van de Veertigen, in plaatse van den „ overleden, by de meerderheyd van stemmen, „ uyt den laast verkooren sestien, noemen en „ verkiesen twee Persoonen, dewelke by den „ Schout en twee Burgemeesteren aan den Stad- „ houder, of in sijn absentie aan den President „ en Raden van Hollandt gepresenteert sullen „ werden, omme daar uyt een in des overleedens „ plaatse te verkiesen, die dan daar den gewoon- „ lijken eet sullen doen.

Schepenen tot den dienst verkooren wesende en mogen die niet weygeren of refuseeren, maar sijn gehouden die waar te nemen en te bedienen, gelijk sulx gesien wert by seeker Octroy, de Stad Leyden gegeven den 23. July 1543. Maar by een ander gebodt in forme van placcaat gegeven by Keyser Carel de vyfde, in den jare 1542. op den vierden November, wert gesien, dat niemant in de Wet of Magistraat verkooren sijnde, van sijn poort-regt vermogt te renuntieeren, om door dien middel den selven last te mogen ontgaan, en dat op grote straffe; de woorden sijn dese volgen- de.

„ Dat niemand in de Wet ofte Officie der Ste- „ de Leyden gekooren wesende, sijn poorterie „ sal mogen renuntieeren, op peene van geban- „ nen te worden uyt den Lande van Holland, en „ dat voorts alle de gene die renuntieeren sullen „ haar Poorterye van Leyden, gehouden werden „ van stonden aan te betalen het regt van jssue; „ niet tegenstaande sy in de Stede woonagtigh „ sijn.

Volgt nu het Octroy tot bestellinge van de Ma- gistraten vanden 23. Juny 1651. luydende aldus.

„ DE Ridderschap, Edelen, &c. doen te „ weten, alsoo ons vertoont is by de Veer- „ tigen van de Stad Leyden, hoe dat Hartog Phi- „ lippus van Borgondien, als Grave van Holland, „ by sijne besegelde Brief van Privilegie, gege- „ ven den 24. dag in Junio, in 't jaer ons Heeren „ 1434. hadde gestatueert onder andre saecken, „ dat hy of sijnen Gouverneur van sijne Landen „ van Holland, inder tijt wesende, alle jaren op „ St. Jacobs-dag, soude setten binnen sijne Ste- „ den van Leyden agt goede, eerbaare Mannen, „ out wesende agt-en-twintig Jaren, of daar bo- „ ven, sijne Schepenen te wesen aldaar, naar in- „ hout sijner Stede Keure voorsz. welke Perso- „ nen nutte daar toe wesen souden, en daar sijne „ voorsz Stede mede bewaart soude wesen, en „ als hy die aldus geset soude hebben, soo soude „ die oudste Burgemeester in sijne Stede, die elk „ een eedt staven, en sy souden sweren ten Heyli- „ gen, dat sy om dat Schependom, of Schepen „ te wesen, niet vervolgt en hadden, nogte doen „ bidden, nog gelt, nog gunste, nog my daar „ voor geven, nog geleent en hadden, nog doen „ geven, nog leenen, in eeniger manieren, son- „ der argelist; en dien eedt gedaan, soo soude „ hen sijne Schout van Leyden, in der tijd we- „ sende, eenen anderen eedt staven, en sy sou- „ den elks sweeren ten Heyligen, als gewoonlijk „ was: dat sy regt doen en Vonnisse wysen sou- „ de tussen twee Mannen tale, naar heuren vyf „ sinnen, en waar 't dat eenig van sijn Schepe- „ nen voorsz. in eenige van de poincten voorsz „ gebreekelijk bevonden worden, by sijne „ Schout, Geregte, en meestendeel van de Vroet- „ schap van sijne Stede, soo dat sy daar tegen ge- „ daan hadden, heymelijk, of openbaar, of dat „ sy eenig argelist in de voorsz poincten gesogt „ hadde, die breukige soude men kennen mey- „ needig, en vervallen te wesen van alle sijne „ goede regten, en men soude die terstont corri- „ geren, en die sententie van sijne correctie open- „ baarlijk van sijner Stede huys roepen en lesen, „ en die gelesen, soo soude hy ontpoortert we- sen,

Digitized by Google

„ſen, en ſonder meer gebodts uyt ſijner Stede „van Leyden, uyt Rynland, en uyt ſijnder „Bailluwſchap van den Hage gaan, en daar uyt „blyven ten eeuwigen dage, op zyn lyf; dat „Keyſer Carel de vyfde, dier name, als Graaf „van Hollant, by ſijne brief van Octroye ver„leent den 21. dag van Junius, in 't Jaar ons „Heeren 1519. den Veertigen der voorſz Stede, „en heure nakommers, bevel gegeven hadde, „van doen voortaan des dags voor St. Jacobs „Apoſtel-avont, in Julio, op ſijner Stede-huys „van Leyden, te vergaderen, en aldaar ſeſtien „notable, ervaren, verſtandige, en regtvaar„dige Mannen, naar heure beſte dunken, en „in heure conſcientie de nutſte, en bequaamſte „tot de Schependom ſijner voorſz Stede te kie„ſen, dewelke 16. goede Mannen aldus geko„ren by den Schout, en twee van de Burgemee„ſteren van de voorſz Stede, dewelke de voorſz „Veertig daar toe deputeeren ſoude, ſijne Stad„houder, en in ſijner abſentie ſijne Preſident, „en luyden van ſijner Rade in Holland, Zeelant, „en Vrieſlant gepreſenteert ſouden werden, om „tot den gewoonlijken dag den Agt uyt die van „ſijner wegen gekoren, en geordonneert te „weſen tot Schepenen van ſijner voorſz Stede, „voor den naaſt doen komende Jaren, en daar „toe Jaarlijks, al eer ſy tot verkieſinge van de „ſeſtien procederen, in handen van ſijne Schout „van Leyden, die hy daar toe committeerde, „in preſentie van Burgemeeſteren en Schepenen „van ſijne voorſz Stede, of van het meeſtendeel „van dien ſweeren ſouden, dat ſy, en elx van „hen tot de voorſz kieſinge en electie, na heure „beſte wetenſchap, en ſonder tot ymants ver„ſoek, ofte inductie, yemant wie hy zy, fa„veur te dragen, ſoude procederen, en alleen„lijk ſijne Erven, en van ſijne Nakomelingen, „en het gemeen profijt en welvaart van ſijne „voorſz Stede, en van de Ingeſetenen der ſelver, „ſouden aanſien, en voorts in alle de affairen „van ſijne voorſz Stede trouwelijk quyten. Dat „ook by de agtſte van de gedrukte Burgerlijke „Keuren der Stadt Leyden, gemaakt op den le„ſten December, van den Jare 1582. en afgele„ſen den 18. 19. en 20. April van den Jare 1583. „Stilo novo, werdt geordonneert, dat die „van den Veertigen Jaarlijx, op den 23. July, „namentlijk dags voor St. Jacobs avont, by „meerderheyd van ſtemmen, op 't Raat-huys „kieſen ſouden ſeſtien Perſoonen, omme daar „uyt, volgens de Privilegien der voorſz Stede, „en 't gebruyk, tot nog toe de Agt Schepenen „te werden geſtelt, in welke verkieſinge mede „niet t'ſamen en ſoude werden genoemt, Vader „en Kint, twee Broeders, nog twee Swagers, „dewelke indien even-wel bevonden werden ge„koren, ſoude men een van beyde by meerder„heyt van ſtemmen aan laten, en hadden ſy even „veel ſtemmen, by lootinge, en de plaats van „die vry ſoude werden, by omſtemminge ver„vullen, welke ſeſtien Perſoonen by den Schout, „en twee Burgemeeſters den Graaf van Hollant, „ofte ſijn Stadhouder, in dien eenig van hen in „Holland was, en by heurluyder abſentie, den „Preſident, en Rade van Hollandt, conform „de Privilegien der voorſz Stede ſoude werden „gepreſenteert, omme by deſelve daar uyt agt „Schepenen verkooren, en naderhandt in der „Vierſchare openbaarlijk geedigt te werden; dat „dienvolgens Jaarlijx, ten dage van de verkie„ſinge van de voorſz ſeſtien, alvoorens tot de „ſelve verkieſinge te procederen, in de Vergade„ring van de boven-gemelde Veertigen, wierde „voorgeleſen, het Privilegie, Octroy, en Keu„re, hier vooren breeder gemelt, en dat na de „voorleſinge, den Schout van Leyden, die van „de voorſz Veertigen, op haren Eedt, dieſe de „Graaffelijkheyd, en de Stede voorſz gedaan „hadden, vermaant, dat ſy lieden kieſen ſou„den ſeſtien notable, eerbare, verſtandige, en „regtveerdige Mannen, na haar beſte goet dun„ken, en hare conſciëntie, de nutſte en bequaam„ſte tot den Schependomme weſende; dat de „voorſz Schout een vermaninge gedaan hebben„de, vertrok uyt de voorſz Vergaderinge, dat „als dan by yder van de voorſz Veertigen, aldaar „tegenwoordig zyn de, wierden genomineert „ſeſtien Perſoonen: dat Burgemeeſters, de no„minatie gedaan ſijnde, uyttrekkende en teyke„nende hoe veel ſtemmen elk van de genomineer„de Perſoonen hadde, dat de namen van de ſe„ſtien Perſoonen, dewelke als dan bevonden „werden de meeſte ſtemmen te hebben, door „den Schout, en twee Burgemeeſteren aan den „Stadhouder, ofte in des ſelfs abſentie, buyten „Holland en Weſtvrieſlant, aan de Preſident, „en Raden van den Hove Provinciaal van den „ſelven Lande wierden overgelevert, om daar uyt „agt Schepenen te kieſen; dat de vier regerende „Burgemeeſters der Stad Leyden, in der tijdt „van outs tot nog toe gewoon waren, agt Per„ſoonen uyt de voorſz ſeſtien aan den Stadhou„der, ofte in abſentie, aan 't gemelde Hof te re„commanderen, om tot Schepenen verkoren te „werden, en tot dien eynde, de namen van de „ſelve gerecommandeerde Perſoonen op een Bil„liet, ofte Memoriken geſtelt ſijnde, door den „Secretaris der voorſz Stede, aan den gemelden „Stadhouder, ofte die van 't gemelde Hof over „te leveren, welke recommandatie ook genoeg„ſaam doorgaans was gevolgt geworden, over„mits Burgemeeſteren voornoemt, de quali„teyten van de voorſz genomineerde beſt be„kent waeren. Dan gemerckt het geene, „'t welck van de Souverainiteyt, ofte Hoog„heyt deſer Provintie aen den Grave van Hol„lant inder tijdt was gecedeert, ende 't geene „deſelve Grave daer van haren Stadthouder had„de aanbevolen, ſedert door de gevindiceerde „ende verkregene vryheyt van deſelve Provintie „wederom was geconſolideert geworden in de „Heeren Regenten, ende dat het gene, 't welk „ons hadde believt, nopende 't ſtuk van de Crea„tie ofte Electie der Magiſtraets-perſoonen te „confereren op de ſucceſſive ende reſpective „Heeren Gouverneurs, ende Stadthouderen „van Hollant ende Weſt-vrieſlant, ende ſulcx „ook jonghſt op den Heer Prins Willem van „Orangie, H. L. memorie, in de ſelve quali„teyt, door het droevig ende onverwacht over„lijden van ſijne Hoogheyt, wederom was ko-

men

Digitized by Google

„men te devolveren aen ons, dewelcke daer „over op den 8. December van den voorleden „Jare 1650. hadden gereſolveert dat de Steden „ſeſſie hebbende in onſe Vergaderinge, hare „reſpective Magiſtraten ſouden mogen beſtellen, „in ſoodaniger manieren als de ſelve ten meeſten „dienſte van de opgemelte Steden ſouden bevin„den te behooren, met dien verſtande, inge„valle eenige van die Steden mochten bevinden, „yets meer, of anders naar gelegentheyt der „ſelver dienſtig, of van nooden te weſen, als de „voorgemelte reſolutie mogte verſtaan werden „mede te brengen, dat de ſelve vry ſoude ſtaan „ſich te mogen addreſſeren aen ons, om dient„halven te verſoecken ſoodanigen Octroy, als „beſt na hare gelegentheyt by de ſelve ſoude ge„oordeelt worden te weſen. Soo hadden de „vertoonders ook t'ſedert, na rijpe deliberatie, „met eenparigheyt van ſtemmen, genomen „eene reſolutie, by de welke zy-luyden verſton„den, nopende de nominatie ofte verkieſinge „van de Seſtien tot het Schependom der Stadt „Leyden, te blyven by den voet, die van outs, „ende tot noch toe, dienaengaende in gevolge „van het voorſz Privilegie, Octroy, ende de „Keure was gebruyckt geweeſt, uyt byſondert „dat voortaan Jaerlijcx de nominatie van de „Seſtien, niet op den 23. maar op den 18. dag „van de maent Julius ſoude geſchieden, ten wa„re die quame te vallen op eenen Sondag, als „wanneer de ſelve nominatie op Maendag daer „aen volgende ſoude werden gedaen, ende dat de „Perſoonen in die nominatie te brengen, boven „de qualiteyten in hen tot noch toe vereyſt, ook „ſouden moeten doen profeſſie, of openbare be„lijdeniſſe van de ware Chriſtelijke Gerefor„meerde Religie, gelijk die in de Nationale Sy„node binnen de Stad Dordrecht, in den Jare „1618. ende 1619. gehouden was, verklaert „ende beveſtigt, ende dienvolgens in de open„bare Kercken deſer Vereenigde Nederlanden „wert geleert ende geoeffent. Dog aengaende de „electie, ofte verkieſinge vande Acht Perſoonen „uyt de voorſz Seſtien tot Schepenen der Stad „Leyden, dewelke te vooren, by de meerge„melte Grave hare Stadhouderen, of onſe Stad„houderen, ende in abſentie van de ſelve Stad„houderen, by den gemelten Hove plag te we„ſen, dat de Vertoonders by de voorſz haer re„ſolutie hadden verſtaan, dat de ſelve electie „van acht Perſoonen, tot Schepenen voortaen „jaerlijx ſoude worden gedaen, ten ſelven dage „van de nominatie der voorſz Seſtienen, of ten „langſten des anderen daegs daer aen volgende, „en dat by de vier Regierende Burgemeeſters „vande gemelte Stad Leyden, in der tijd; doch „ingevallen een of meer van hen Borgermeeſte„ren, als dan door ſieckte ſoude mogen tot deſe „verkieſinge onbequaam zijn, of om nootwen„dige oorſaken buyten de Stad Leyden weſen, „dat als dan de plaetſe van ſodanige onbequame, „ofte abſente ſoude werden geſuppleert by de „Veertigen der ſelver, uyt het midden van hare „Vergadering, doch buyten't getal van de voorſz „Seſtienen, prefererende in de ſuppletie altijts „de overjarige Perſoonen, dewelke Burgemee„ſters geweeſt waren, voor andere 't ſelve ampt „mede bedient hebbende, ende dat de voorſz „verkieſinge van Agt Perſonen ſoude geſchieden „by eenparigheyt van ſtemmen, en ingevalle de„ſelve ſtemmen mogten komen te ſtecken om„trent een ofte meer van de voorſz agt Perſonen, „dat als dan daar inne eene uytkomſte by lotinge, „ſoude werden gevonden; dat wijders geen van „de Burgemeeſters voornoemt, nog geen van „die geene, welke in plaats van de voorſz onbe„quame, of abſente Burgemeeſteren ſoude wer„den geſuppleert, en ſoude vermogen in de voorſz „verkieſinge van de agt Perſoonen te ſtemmen „op ſoodanigen perſoon, of perſoonen, die hem „reſpectivelijk, en ſulxs elks in ſijn reguard ſou„de beſtaan in ſoodanige graden, als by de voorſz „agſte Burgerlijke Keure, nopende de nomina„tie van de ſeſtien ſijn verboden, nog ook ſijne „mede-broederen in dienſte, om ſoodanige ſtem„minge, of in faveur van de ſelve, ſijne reſpe„ctive verwanten, of gemaagtaalden mogen aan„ſpreken, ofte doen aanſpreken, directelijk „ofte indirectelijk, in eeniger manieren, en dat „ſulx by Burgemeeſteren voornoemt, in der „tijd, en die in hare plaats, om redenen voorſz „ſoude werden geſurrogeert, onder ſolemnelen „Eede ſoude werden belooft, als mede dat zy „in de voorſz verkieſinge van agt Perſoonen ſou„den ſtemmen op ſoodanige, dieſe tot het voorſz „Schependom de beqaamſten, en dienvolgens „voor de Stad de nutſte, mitſgaders voor de Ju„ſtitie de dienſtigſte ſouden agten, en dat het „Formulier van den Eed van Burgemeeſteren „voornoemt, en van die gene, dewelke om re„denen voornoemt, in hare plaats ſouden werden „geſurrogeert, daar mede ſoude werden geam„plieert: dat de verkieſinge van de voorſz agt „Perſoonen, in voegen voorſz gedaan weſende „by Burgemeeſteren in der tijd, en de voorſz „geſurrogeerde, ſoude werden ſecreet gehouden „tot op de gewoonlijken dag by de Privilegien „en Keure der voorſz Stede uytgedrukt, weſende „den 25. van de maant Julius, en als dan by Bur„gemeeſteren voornoemt bekent gemaakt aan die „van den Geregte der voorſz Stede, ten eyn„de de nieuw-verkooren Schepens, ten ſelven „dage openbaarlijk in de Vierſchaar verkondigt, „vereedpligt, en beveſtigt mogen werden, na „ouder gewoonte, en ſoo wanneer ymandt, „weſende in bedieninge van het Schependom „mogte komen te overlijden, dat om de plaats „van den ſelven te vervullen, die van de Veertig „voornoemt, by meerderheyd van ſtemmen, „uyt de laatſt genomineerden ſouden kieſen „twee Perſoonen, uyt dewelke de Burgemeeſte„ren in der tijd, eenen tot Schepen der Stede „voorſz, in voegen als voren ſouden verkieſen, „die daar na ook ſoude worden bekent gemaakt, „vereedtpligt en beveſtigt, in manieren als voo„ren was verhaalt, blyvende het Privilegie, „Octroy, en de Keure van de Stad Leyden, no„pende't ſtuk van de nominatie en electie tot het „Schependom der ſelver Stede, hier vooren ver„haalt, in alle andere deelen in vigeur en onge„krenkt. En gemerkt de vertoonders geerne ſou„den ſien, dat de voorſz hare reſolutie, om alle ſe-

ker-

Digitized by Google

„ kerheyts wille by ons wierde geapprobeert en „ beveſtigt, ſoo waren ſy te rade geworden ſig „ by deſen te keeren aan ons, eerbiedelijk ver„ ſoekende, dat het ons beliefde der vertoonders „ voorſz reſolutie, voor ſoo veel des noodt mog„ te weſen, gracieuſelijk te approberen, en be„ veſtigen, mitſgaders totten inhoud van dien als „ nog te octroyeeren, en hen daar van te verlee„ nen brieven in de beſte forme. SOO IS'T, dat „ wy de ſaaken en 't verſoek voorſz overgemerkt „ hebbende, en de vertoonders willende believen „ uyt onſe regte wetenſchap, Souveraine magt en „ authoriteyt, voor ſoo veel des noodig weſen „ mogte, der ſelver hier vooren genarreerde re„ ſolutie confirmeerende, dienvolgens de Ver„ toonders geprivilegeert, en geoctroyeert heb„ ben, privilegeeren en octroyeeren mitſdeſen, „ dat ſy luyden, nopende de nominatie of verkie„ ſinge van de ſeſtiene tot het Schependom der „ Stad Leyden, ſullen blijven by de voet die van „ outs, en tot nog toe dien aangaande, in het ge„ volge van het voorſz Privilegie, Octroy, en de „ Keure is gebruykt geweeſt, uytgeſondert dat „ voortaan Jaarlijx de nominatie van de Seſtiene, „ niet op den 23. maar op den 18. van de maant „ Julius ſal geſchieden, ten ware dat die quame „ te vallen op eenen Sondag, als wanneer de ſel„ ve Nominatie op Maandag daar aan volgende „ ſal worden gedaan, en dat de perſoonen in die „ nominatie te brengen, boven de qualiteyten in „ hen tot nog toe vereyſt, ook ſullen moeten doen „ profeſſie of openbare belydenis van de ware „ Chriſtelijke Gereformeerde Religie, gelijk „ die in de Nationale Synode binnen de Stad Dor„ dregt, in den Jare 1618. en 1619. gehouden „ is verklaart en beveſtigt, en dienvolgens in de „ openbare Kerke deſer Vereenigde Nederlan„ den wert geleert en geoeffent, dog dat d'electie „ of verkieſinge van de agt Perſoonen, uyt de „ voorſz ſeſtienen tot Schepenen der Stad Leyden, „ de welke te vooren by de Graven, haren Stad„ houderen, ofte by onſe Stadhouderen, en in „ abſentie van de ſelve Stadhouderen, by onſen „ Hove plag te weſen, agtervolgende der Ver„ toonderen reſolutie Jaarlijx ſal worden gedaan „ ten ſelven dage van de Nominatie der voorſz ſe„ ſtienen, ofte ten langſten des anderen daegs daar „ aan volgende, en dat by de vier regeerende „ Burgemeeſteren van de meer-gemelde Stadt „ Leyden in der tijd. Dog ingevalle een ofte „ meer van hen Burgemeeſteren als dan door „ ſiekte ſouden mogen tot de voorſz verkieſinge „ onbequaam ſijn, ofte om noodwendige oor„ ſaaken buyten de Stad Leyden weſen, dat als „ dan de plaats van ſoodanige onbequamen, ofte „ abſenten ſal werden geſuppleert by de Veerti„ gen der ſelver Stede, uyt het midden van hare „ Vergadering, dog buyten 't getal van de voorſz „ ſeſtiene, prefererende in de ſuppletie altijds de „ overjarige Perſoonen, dewelke Burgemeeſters „ geweeſt ſijn, voor andere 't ſelve ampt mede „ bedient hebbende, en dat de voorſz verkieſinge „ van de agt Perſoonen ſal geſchieden by eenpa„ righeyd van ſtemmen, iſt doenlijk, ſoo niet „ by meerderheyd van ſtemmen; en in gevalle „ deſelve ſtemmen mogten komen te ſteeken, om„ trent een ofte meer van de voorſz agt Perſoonen, „ dat als dan daar inne een uytkomſte, by Loo„ tinge, ſal worden gevonden. Dat wijders geen „ van de Burgemeeſters voornoemt, nog geen „ van die gene, dewelke in plaats van de voorſz „ onbequamen, of abſente Burgemeeſteren ſal „ worden geſuppleert, en ſal vermogen in de „ voorſz agt Perſoonen te ſtemmen op ſoodani„ gen perſoon ofte perſoonen, die hen reſpecti„ velijk, en ſulx elx in ſijn reguard ſouden beſtaan „ in ſoodanige graden, als by de voorſz agtſte „ Burgerlijke Keure, nopende de nominatie van „ de ſeſtiene ſijn verboden, nog ook ſijne mede„ Broederen tot dienſt van ſoodanige ſtemminge, „ ofte in faveur van de ſelve ſijne reſpective Ver„ wanten of Gemaag-taalden mogen aanſpreken, „ of doen aanſpreken, directelijk ofte indirecte„ lijk in eeniger manieren, en dat ſulx ook by „ Burgemeeſteren voornoemt in der tijd, en die „ in hare plaats om redenen voorſz ſullen werden „ geſurrogeert, onder ſolemnele Eede ſal „ worden belooft, als mede dat ſy in de voorſz „ verkieſinge van agt Perſoonen ſullen ſtemmen „ op ſoodanige, die ſy tot het voorſz Schependom „ de bequaamſte, en dienvolgens voor de Stadt „ de nuttigſte, mitſgaders voor de Juſtitie de dien„ ſtigſte ſullen agten; en dat het formulier van den „ Eedt van Burgemeeſteren voornoemt, en „ van die gene, dewelke om redenen voorſz in „ hare plaats ſullen werden geſurrogeert, daar „ mede ſal worden geamplieert; dat de verkie„ ſinge van de voorſz agt Perſoonen in voegen „ voorſz gedaan weſende by Burgemeeſteren „ in der tijd, en de voorſz geſurrogeerde, ſal wor„ den ſecreet gehouden, tot op den gewoonlijken „ dag by de Privilegie en Keure der voorſz Stede „ uytgedrukt, weſende den 25. van de maant Ju„ lius, en als dan by Burgemeeſteren voornoemt „ bekent gemaakt aan die van den Geregte der „ ſelver Stede, ten eynde de nieuw-verkooren „ Schepens ten ſelven dage openbaarlijk in de „ Vierſchare verkondigt, vereedtpligt, en beve„ ſtigt mogen werden, naar ouder gewoonte. En „ ſoo wanneer ymant weſende in bedieninge van „ 't Schependom, ſal komen te overlijden, dat „ omme de plaats van de ſelve te vervullen, die „ van de Veertigen voornoemt, by meerderheyt „ van ſtemmen uyt de laatſte genomineerde ſeſtie„ ne ſullen kieſen twee perſoonen, uyt dewelke „ de Burgermeeſters in der tyd, eene tot Schepen „ van der Stede voorſz invoegen als vooren, ver„ kieſen ſullen, die daar na ook ſal worden be„ kent gemaakt, vereedtpligt, en beveſtigt, in „ manieren als vooren verhaalt, blyvende het Pri„ vilegie, Octroy, en Keure van de meer-gemel„ de Stad Leyden, nopende het ſtuk van de no„ minatie, en electie tot het Schependom der ſel„ ver Stede, hier vooren verhaalt, in alle ande„ ren deelen in vigeur en ongekrenkt; En ten eyn„ de &c. Gegeven onder 't groote Zegel den 23. „ Juny, anno 1651.

Nota. 't Geen in het voorgaande Octroy wert geſeyt, dat ſoo wanneer ymand in bedieninge van het Schependom mogt komen te overlijden, die van de Veertig, by meerderheyd van ſtemmen, uyt de laatſt-genomineerde Seſtien, wederom

Digitized by Google

derom twee andere ſullen nomineren, uyt dewelke de Burgemeeſters een tot Schepen ſullen verkieſen, is in 't Jaar 1669. by *interpretatie* verſtaan, dat men aan het oude getal van de eerſtgenomineerde ſeſtien, niet gebonden ſal ſijn, maar twee andere uyt de Veertig, ſonder aanſchouw van de voorgaande nominatie, op nieuws ſullen mogen werden voorgeſtelt.

Nota. Dat met het vernietigen van 't eeuwig Edict van den Jare 1651. het welk by eenparige overgifte van alle de Steden in 't begin van de Maant July 1672. is verbroken, en met het verkieſen van den Prince van Orangien tot Stadhouder, met volkomen opdragt van alle digniteyten, en waardigheden by ſijne Voor-ouderen bekleet, het voorgaande Octroy onder anderen mede is komen te vervallen, ſoo dat nu de Schepenen, gelijk als te vooren, tot ſeſtien in getal, by den Breeden Raad voorgeſtelt, en agt uyt de ſelve by den Stadhouder tot Schepens verkoren werden.

AMSTERDAM.

69 DE Regeringe der Stad Amſterdam werd beſtierd by ſes-en-dertig Raatſluyden, een Schout, vier Burgemeeſteren, en negen Schepenen; doch uyt het Privilegie van Hertog Philips van Bourgondien, gegeven in den jare 1449. daar by hy de *drie Burgemeeſteren, ſeven Schepenen, en vier-en-twintig Raden toeſtaat veertien Perſonen tot Schepenen, om hier uyt by hem of ſijnen Stedehouder ſeven gekoren te werden*, blykt dat deſelve doen maar vier-en-twintig in getal waren; doch wanneer deſe Vroetſchap van vier-en-twintig Perſonen eerſt begonnen heeft, is uyt het voorſz Privilegie niet wel te ſien; maar datſe lang voor die tyd geweeſt moeten ſijn, blijkt uyt de volgende woorden, daar hy ſeit, *mette vier-en-twintig Perſoonen die als Raden deſer Stede over lange tyd van onſe gemeente aldaar gekooren ſijn.* En weder in 't ſelve Privilegie op een andere plaats, *Metten 24. die van outs en over langen tijd als Raden* onſer voorſchreven Stede by de gemeente gekooren ſijn, naderhand is dat getal van 24. met twaalf vermeerdert, ſoo eenige willen door Vrouw Maria Gravinne van Holland, by het Privilegie van haar in den jare 1476. verleent, immers het blijkt altoos uyt de volgende brief daar by Koning Philips het gemelte Privilegie van Vrouw Maria beveſtigd, dat ſy de eerſte geweeſt is, die het kieſen van 36. Raatsluyden voor goet gekent heeft, vermits hy ſeit, dat hy het Privilegie van Vrouw Maria *om te kieſen 36. Raden of Vroetſchap binnen deſer Stede*, op nieuws beveſtigt in manieren als volgt.

„ Alſoo die Burgemeeſteren, Schepenen, en „ Vroetſchap onſer Stede van Amſterdam, ons „ ernſtelijken hebben doen verſoeken, dat in aan„ ſieninge van diverſche getrouwe dienſten, die „ ſy den Keyſer onſen Heer en Vader en ons te „ meermalen in diverſche manieren gedaan heb„ ben, en verhopen als nog doen ſullen, ons be„ lieven wilde te confirmeeren en beveſtigen, ſee„ ker Privilegie, hen by wylen hooger Memorie „ Vrouwe Maria van Bourgondien, in de Maant „ van Maart, veertien hondert ſes-en-t'ſeventig „ gegunt en verleent, om te kieſen die ſes-en-der„ tig Raden of Vroetſchap binnen der voorſz „ Stede; en alle jaren de veertien Perſoonen, om „ daar uyt van onſent wegen gekooren worden „ die ſeven Schepenen der ſelver Stede, breeder „ blijkende by 't voorſz Privilegie, daar van 't „ inhouden, van woorde, tot woorde hier naar „ volgt. Maria by der gratie Gods Hertoginne „ van Bourgondien &c. doen te weten, dat wy „ de ſaken voorſz overgemerkt, en daar op gehad „ het advys van onſen lieven en getrouwen, den „ Hooft Preſident en Luyden van onſen Secreten „ Rade, genegen weſende ter beede en begeerte „ van den voornoemden ſupplianten, ſonderlin„ ge in aanſieninge, vande goede en getrouwe „ dienſten, ons by den ſelven gedaan, en die ſy „ als nog dagelijx doende ſijn, hebben by delibe„ ratie van onſen ſeer lieven en ſeer beminden „ Neve, Ridder van onſer Ordere &c, den Her„ toge van Savoyen &c. en uyt onſer regte weten„ ſchap en ſonderlinge gratie voor ons, onſen Er„ ven en Nakomelingen, Graven en Gravinnen „ van Hollant beveſtigt, geconfirmeert en gera„ tificeert, beveſtigen, confirmeeren en ratifi„ ceeren by deſen, die Brieven van Privilegien, „ hier vooren geinſereert, alles naar haar forme „ en inhouden. Willende en ordineerende, dat „ de voorſz ſupplianten, en hare Nakomelingen, „ daar van genieten en gebruyken ſullen, ſoo „ verre ſy deshalven behoorlijken gebruykt en „ genoten hebben.

Nopende het kieſen van de Vroetſchap, ſulx wiert van oude tyden, doe deſelve maar uyt 24. Perſoonen beſtont, by de gemeente en rijkdommen gedaan, en uyt de eerbaarſte notabelſte en rijkſte Perſoonen 24. tot Raden gekooren.

By aldien een of meer van deſe ſes-en-dertig Raden komen t'overlyden, of hun Poorterſchap te verwoonen, worden als dan, volgens het voorſz Privilegie van Vrouw Maria, weder andere door d'overige Raats perſoonen, in deſer hun plaats gekooren, 't geen nu gemeenlijk vyf dagen voor Vrouwen-dag, voor het noemen van de veertien en geſchiet. De nieuwe gekoorne worden terſtont in den Raat ontboden, en naar het afleggen van den eedt in handen van den Schout, genieten gelijke magt en vryheyd, als d'aflyvige genoten hebben, maar onder deſe ſes-en-dertig Raden, mogen geen elkander nader in bloede beſtaan of gekooren worden, dan Broeders Kinderen, en in Swagerſchap, mogen onder deſelve niet gekooren worden, Schoonvader en Schoonſoon, nog twee Swagers, wanneer de eene des anders ſuſter te wyve heeft, maar vorder wel; nog ook gene tot ſes-en-dertig Raden gekooren worden, die jonger dan vyf-en-twintig jaren ſijn.

Het Ampt van deſe ſes-en-dertig Raden uytbeeldende het ganſche Lighaam der gemeente, is (in 't gemeen geſprooken) datſe by Burgemeeſteren ontboden ſijnde, gehouden ſijn op het Raathuys der Stede te verſchynen, en hun Raat en Stem te geven, op de punten en artykelen, die hen by de voorſz Heeren Burgemeeſteren, ſoo van des gemeene Lants, als der Stede wege, voor-

Digitized by Google

gedragen worden, en voorts te helpen raden, en 't beste te doen, in allen saaken deser Stede aangaande. En is den Heeren Burgemeesteren en bestierders ongeoorloft, eenige saaken van belang te verrigten, sonder het goetdunken deser Ses-en-dertig Raden, daar op gehoort te hebben, den welken ook (soo wanneer 't gewigt der saaken des vereyst) deselve saaken s'daags te vooren sullen moet bekent gemaakt worden, om s'anderen daags andermaal te vergaderen, en rypelijk in deselve besluyt te mogen nemen, en dat agtervolgens de Keure by de Lantvoogdesse, Margareta van Parma in den jare vyftienhondert vyf-en-t'sestig gemaakt.

Dese Keure, die de Landvoogdesse te dien tyde by maniere van voorraat gaf op 't versoek van eenige Burgeren die te Hove quamen klagen, hoe de Wethouderen, maag my maag, gaande andere eerbaare Persoonen voor by, neffens sig op 't kussen holpen, en voor Raats-persoonen in de Regeeringe aannamen, raákt eygentlijk de ganssche Regeeringe, en voornamentlijk de Vroetschap, behelsende 't gunt volgt.

„ Alsoo tot kennisse van de Hertoginne van „ Parma Placence &c. Regente en Gouvernante „ van des Koninglijke Majesteyts Landen van „ herwaarts over gekomen is, seekere opspraake „ onder die gemeente der Stede van Amstelredam „ gerefen geweest te sijn, ter cause van de groote „ maagschap en affiniteyt, wesende soo onder die „ 36. Raden, Electeurs der Schepenen, als ook „ onder die oude Raden en Schepenen dien d'ele„ ctie van den Burgemeesters der selver Stede toe„ komt, hare Hoogheyd, hoewel dat naar dien „ sy in 't lange en breede gehoort heeft, al 't geen „ 't welk der voorsz opspraaken halven gepasseert „ is, sy niet en bevint den Privilegien der voorsz „ Stede gecontravenieert nog eenige quade ofte „ siniftre handelinge, ter cause van dien gevallen „ te sijn. Nogtans om ten obvieeren vorder occa„ sie van opspraake en murmuratie der voorsz ge„ meente, tot ruste, vreede en tranquilliteyt der „ voorsz Stede, en welvaart der Burgeren van „ dien, heeft geordonneert, en ordonneert mits „ desen, dat van nu voortaan, onder de ses-en„ dertig Raden voorsz geen nader elk elkanderen „ in bloede of consanguiniteyt bestaande, geko„ ren sullen werden, dan Broeders Kinderen, en „ in Swagerschap ofte affiniteyt, en sullen voor„ taan onder die selfde niet gekooren mogen wor„ den, Schoonvader of Schoonsoon, nog twee „ Swagers, daar van d'eene des anders susters ge„ trouwt sal hebben, maar vorder wel, refer„ veerende als nog hare Hoogheyd, 't getal der „ voorsz ses-en-dertig Raden te mogen vermeer„ deren, naar dat by succes van tyde, in desen „ bevonden sal werden te behooren, en de voorsz „ ses-en-dertig Raden procedeerende, volgende „ haar luyder Privilegien tot nominatie der 18. „ Persoonen, daar uyt sijn Majesteyt die negen tot „ Schepenen kiest, sullen den Stedehouder, en „ Raden van Holland, in 't overfenden der sel„ ver, onderregten van de qualiteyt van elk van „ dien, hoe naar die elkanderen bestaande sijn, „ soo in consanguiniteyt, als affiniteyt. En alsoo „ veele saaken en processen voor den geregte van „ Amsterdam vallen, der Koopmanschap en „ Zeevaarende nering concerneerende, sullen „ ook de voorsz ses-en-dertig Raden goet regart „ nemen, omme onder die voorsz 18. Persoonen „ te nomineeren eenige, hebbende experientie en „ kennisse van den voorsz handel van Koopman„ schap, en den voorsz Stadhouder en Raden „ daar mede van adverteeren, omme in 't kiesen „ der selver, op alles regart genomen te worden „ naar behooren. Nog en sullen tot 36. Raden, „ nog tot Schepenen eenige gekooren mogen „ werden, minder van jaren wesende dan 25. en „ soo veel roert die electie van den Burgemee„ steren der voorsz Stede, die by den ouden Ra„ den en Schepenen jaarlijx gedaan wort, en sul„ len voortaan in de electie der selver t'samen niet „ komen Vader en Soon, nog twee Broeders, „ 't welk ook in affiniteyt geobserveert sal wor„ den. Welke Electeurs ook geen Burgemeesters „ kiesen en sullen, naarder elkanderen in bloede „ bestaande, dan agter susters kinderen, en in „ affiniteyt geen nader, dan Broeders en Susters „ Kinderen, en voor soo veel als nu bevonden „ worden, eenige in bloet, of affiniteyt elkande„ ren naarder bestaande, onder d'oude Raden en „ Schepenen dan vooren verklaart is, sal voor„ taan, soo wanneer men ter Electie der Burge„ meesteren procedeeren sal, d'ouwtste in eede „ en offitie blyven behouden sijn plaats in der „ electie, en de geene die jonger sijn in eede, be„ want in bloede, of affiniteyt als vooren, sullen „ gehouden sijn, altoos uyt der electie te wijken, „ soo wanneer sy bevinden sullen deselve oudste „ in der electie present te sijn, ter tyd toe, dat „ die selfde ouwtste deser Werelt overleeden sal „ wesen, of by absentie of siekte, in der electie „ niet compareeren en sal, mits dat soo wel die „ 36. Raden voorsz als ook d'oude Raden en „ Schepenen hen altoos wagten sullen te kiesen, „ soo weynig en luttel elkanderen bestaande, t'zy „ in consanguiniteyt of affiniteyt, als sy meest „ sullen konnen en mogen. En dat voorts en in „ alles geobserveert sullen werden, de Privilegien „ der voorsz Stede, spreekende vande qualiteyt „ der Persoonen, die geeeligeert sullen worden, „ en 't bevel ofte beliefte van sijne Majesteyt, om„ me in 't kiesen der voorsz Persoonen niet te no„ mineeren eenige suspect wesende van heresie. „ En alsoo mede de voorsz 36. Raden voorsz „ (volgende 't Privilegie van Vrouw Maria van „ Bourgondien) daar toe gestelt en geordonneert „ sijn, omme te helpen raden, en 't beste doen „ met den goeden luyden van den geregte der „ voorsz Stede, in allen saaken den selven aan„ gaande, en sullen die voorsz Burgemeesters „ en Regeerders geene saaken van importantie „ tracteeren, sonder advys van de voorsz 36. „ Raden, den welken ook (soo wanneer die swa„ righeyt der materie dat vereyst) deselve saaken „ s'daags te vooren gecommuniceert sullen wer„ den, omme des anderen daags andermaal te „ vergaderen, en rypelijk in deselve saake, als „ dan resolutie te mogen nemen. En dit al by „ maniere van provisie, tot andersints by sijne „ Majesteyt (soo verre het noot zy) daar inne „ versien sal.

Het

Het begeefregt van 't Schout Ampt der Stad Amsterdam heeft voor desen altoos aan de Graaflijkheyt gestaan, tot dat anno 1508. geduyrende de onmondigheyt van Keyser Carel, de Magistraat het selve regt verkreeg, mits verschietende de somme van 20000. guldens. Uyt de volgende Commissie kan gesien worden, op wat voor een kleyne wedde deselve jaarlijx plegen aangenomen te werden, mitsgaders hoe hun magt en gesag in alles bepaalt was.

„ Op huyden sijn de Burgemeesters by Raden „ en believinge van de ses-en-dertig Raden deser „ Stede overgekomen, en geaccordeert met Mr. „ Jan Huybregt soon, Licentiaat in beyden regten, dat hy van der Stads wege sal bedienen „ 't Schout Ampt deser Stede, en dat op die conditie, voorwaarden, en omme 't loon hier „ naarvolgende. In den eersten sal den voorsz Mr. „ Jan Huybregt soon, in 't exerceeren van 't voorsz „ Officie, doen by Rade en advyse van de Burgemeesteren, en anders niet, alle 't geene dat „ een goet Schout schuldig is te doen, en of hem „ daar over eenig pericule over quame, daar af „ sal hem de Stede garandeeren en quyten. Insgelijx sal de Stede alle profijten hebben, die van „ 't Officie komen sullen, als boeten, breuken „ en anders, daar af de voorsz Mr. Jan Hubregts „ soon, als Schout niet hebben en sal dan een „ naakt ontfang, en alle vierendeel jaars gehouden wesen, den Rentmeester Reekeninge en „ Reliqua te doene, van 't geene datter afgekomen sal wesen, sonder ymant gratie of quytschelding van eenige boeten of breuken te mogen doen, dan by expresse consent en weten „ van de Burgemeesteren, en deselve boeten en „ breuken innemen of hem die selfstoebehoorden. „ En van niemant eenige presenten of schenken „ te mogen nemen, dan een Haas, een paar Konynen, of diergelijken, waardig sijnde beneden een halven gulden, en ook een vat biers, „ al mogt men 't min koopen dan een halve gulden, sal hy gehouden wesen, der Stede Reekening te doen, ten ware dat hem yets gegeven „ worde, dat hy behouden sijne eere, conscientie, en eet van regts wegen soude mogen behouden. Des sal hem de Stede alle jaren voor „ den moeyten en arbeyt, die hy in 't exerceeren „ van 't voorsz Officie doen sal (dewelk hy alle „ jaar te Ligtmisse gehouden sal wesen te resigneeren, en weder stellen in de handen van de Burgemeesteren, omme te weeten of elk langer by „ ander wille blyve dan niet) uytkeeren en betalen „ twee hondert guldens current. Daar en boven „ hy nog hebben sal, alle sijne present en accidenties, als anders van den geregte en kledinge van „ de Schutteryen, mit dat daar aan kleeft. Ingaande deselve sijne wedde op den 10. dag January „ anno 1518.

Naderhand heeft zedert den jare 1550. tot 1553. het begeefregt van het Schout-Ampt aan de Graaflijkheyt gestaan, als wanneer Koning Philips de Stad wederom voor ses jaren daarmede beleende, met dese opdragt Brief.

„ Philips; allen den genen die desen jegenwoordige sullen sien, saluyt, doen te weten, „ dat wy ter ernstiger beede en begeerte van onsen „ wel beminden, die Burgemeesters en Regeerders onser Stede van Amsterdamme, by advyse „ en deliberatie van onse seer lieve en seer beminde Suster, de Hertoginne van Parma en van „ Plaisance, voor ons Regente en Gouvernante „ in onse Landen van herwaarts over, en van onsen lieven en getrouwen, die Hoofden, Tresorier Generaal, en Gecommitteerde van onse „ Domeynen en Finantien, den selven van Amstelredamme supplianten gegunt, geoctroyeert, „ en geaccordeert hebben, gunnen, octroyeeren, „ en accordeeren by desen, dat sy jegens de expiratie van den lopenden pagt, van den jegenwoordigen Schout der voornoemden Stede, „ Willem Dirksen, die expireeren sal den lesten „ dag van September, in 't jaar duysent vyf honderd vyf-en-t'sestig, ons sullen mogen nomineeren en presenteeren, een Catholijken en bequaamen Persoon, van den besten en nobelsten „ der selver Stede, ons of onse voornoemde Suster, „ die Hertoginne van Parma, Regente, aangenaam wesende, om 't voorsz Schout Ambagt „ te bedienen, en daar toe by onse opene Brieven „ van Commissie gecommitteert te worden; en „ soo verre dat die Persoon, die sy nomineeren, „ niet aangenaam bevonden en wort, sullen als „ dan sonder eenige contradictie of wedersseggen, „ eenen anderen aangenaamen daar toe mogen „ presenteeren. Dewelk van omtrent drie jaren „ te drie jaren vernieuwt, verkosen, of gecontinueert sal worden. En sal deselve jaarlijx Reekeninge moeten doen, voor onse lieve en getrouwe, die luyden van onse Reekeningen in „ den Haage, van de crimineele boeten en breuken, die binnen den bedryven van 't Schout„ Ampt vallen sullen: te weten, van Dieften, „ Dootslagen, Zeeroof, Straatroof, Reeroof, „ Vrouwe Kragt, Ontschakinge, Moort, Brant, „ Conspiratie, Valsche-Munte, Valsche-getuyge, Valsche-Zeegelinge, Vreede-Braake, „ Klokslag, Sodommie, en van Monopolie, alle „ Crimineele saaken, daar men naar regt of costuyme van den Lande, lyf of lit aan verbeuren mag, hoe die vallen sullen mogen, en daar „ van Regt, Wet en Justitie doen, sonder eenige compositie daar van te maaken, geley of „ lantwinninge te geven, 't zy van den deliquanten, of van hare Persoon, of misdaat dan by „ wete, consent en advyse van den Luyden van „ onsen Rade, en van den voorsz van onse Reekeningen in den Hage, onsen Procureur Generaal daar over geroepen, inventarierende der „ delinquanten goeden terstont naar 't seyt, en die „ houdende in bewaarder hant, ter tyd toe, dat „ die saake by compositie als vooren of regtelijk „ geeynt en getermineert sal wesen, en sal daar af „ voor sijne wedden en salaris hebben den derden „ Penning van 't gunt dat suyver van de voorsz „ gereserveerde saaken komen sal, boven kosten, „ alsoo verre deselve by hem beregt, of gecomposeert worden, als vooren. En van saaken, die „ by hem niet beregt en sullen wesen, maar by „ sijn aanbrengen, by den voornoemden van onsen Rade, en Reekeningen in den Hage, daar „ af en van 't suyver van dien sal hy hebben, den „ sesten Penning. Voorts en sal die voornoemden

Digitized by Google

„ Gecommitteerde hem niet mogen onder-
„ winden aan eenige Zeevonden, Baſtaarden,
„ ſtragierſche, deſperate of onbeheerde, en dier-
„ gelijke goeden, die tot onſer eſpargne gevoegt
„ ſijn, maar ſal deſelve denuncieeren, en daar
„ mede laten beworden onſen Ontfanger van
„ der Eſpargne, of ſijnen Gecommitteerden,
„ mentie makende jaarlijx in ſijne Reekeningen
„ van 't gunt dat der ſelver Eſpargne aangaande,
„ in ſijn quartier, binnen dien jare gevallen, en
„ verſcheenen ſal weſen. En aangaande de civile
„ boeten en breuken, ſullen de voornoemde ſup-
„ plianten, of hare voorſz Gecommitteerde, jaar-
„ lyx betaalen t'onſen profijte, ten gewoonlijken
„ termynen, de ſomme van 300. ponden van
„ Veertigen grote onſer Vlaanſcher-munte 't
„ pont, in handen van onſen Rentmeeſter van
„ Kennemerlant in der tyd ſijnde, die gehouden
„ wort, daar af ontfang te maaken, Reekenin-
„ ge, bewys, en reliqua te doen, t'onſen profij-
„ te, metten anderen Penningen van ſijn ont-
„ fang; voort ſal de voornoemden Gecommitteer-
„ de ſchuldig ſijn den behoorlijken eet te doen,
„ voor den voornoemden aan onſen Reekenin-
„ gen in den Hage, van 't ſelfde Officie wel en
„ getrouwelijk te bedienen, onſen Regten, Hoog-
„ heyd, en Placcaten te bewaaren en doen obſer-
„ veeren, gelijken de Schouten van Amſtelredam
„ tot nog toe gehouden hebben geweeſt te doen.
„ Welverſtaande dat den ſelven Gecommitteer-
„ den, 't ſijnder aſſiſtentie eenen goeden bequa-
„ men ſubſtituyt by gevoegt ſal mogen worden,
„ daar toe wy den voornoemden ſupplianten,
„ van nu voor als dan geauthoriſeert hebben,
„ en authoriſeeren by deſen: willende en ordine-
„ rende by deſen, dat de voorſz Gecommitteer-
„ de, niet conſenteeren, nog overſtaan en ſal,
„ dat by de Wethouders van der voorſz Stede
„ van Amſtelredamme, eenige nieuwe Keuren,
„ of Statuten gemaakt ſullen werden, in onſe
„ prejudicie en agterdeele, ſonder den voornoem-
„ den van onſen Rade en Reekeningen, in den
„ Hage, daar af t'adverſeeren, om naar haar
„ advys, daar inne geprocedeert te werden, tot
„ bewaarniſſe van onſe Hoogheyd en regt. Wil-
„ lende en ordineerende voorts by deſen, dat van
„ de confiſcatien, peenen of verbeurten, die bin-
„ nen den voorſz tyden verſchynen ſullen, uyt
„ ſaaken van verbonden, die by Placcaten en
„ Mandamenten, van onſen wegen gedaan ſul-
„ len worden, den gemeenen boeten, breuken,
„ of juriſdictien, van den voorſz Lande niet aan-
„ gaande, gelijk van geen victalie, uyt den Lan-
„ de te voeren of diergelijken, de voornoemden
„ Gecommitteerde, ſal ook gehouden worden,
„ te reekenen op den derden Penning te wed-
„ den, gelijk als van crimineele ſaaken hier voo-
„ ren.

„ Ende ſullen de Crimineele Executien ge-
„ daan worden, tot onſe laſte alleenlijk. Ende ſal
„ daar vooren geleden worden, als alle andere
„ Officieren, volgende onſe leſte Ordonnantie,
„ behoudelijk dat deſelve Supplianten in erkente-
„ niſſe en recognitie van dit jegenwoordig Oc-
„ troy en Accort, gehouden worden t'onſen
„ behoeve, op te brengen en furneeren de ſom-
„ me van 20000. ponden munte voorſz lopende
„ gelts, in handen van onſen lieven en getrou-
„ wen Raat en Ontfanger Generaal van onſen
„ Finantien, Levin Wouters, dewelke hen daar
„ af geven ſal ſijne brieven van des charges, ende
„ deſelve ſomme in ſijne Reeckeningen brengen,
„ ende daar af verantwoorden, met den anderen
„ penningen van ſijnen ontfangh, geduyrende
„ ſelve onſe jegenwoordig Octroy, ſo lange en
„ ter tijd toe, dat voorn. Supplianten van de
„ voorſz 20000. Ponden van onſent wegen ge-
„ rembourſeeet ſullen zyn. Welk rembourſe-
„ ment, wy of onſe Nakomelingen, Graven en
„ Gravinnen van Hollant, ſullen dogen en ge-
„ houden weſen te doen, naar expiratie van ſes
„ jaren naaſtkomende, die beginnen ſullen loop
„ te hebben, den eerſten dagh van October in
„ 't voorſz jaar 1565. en dat teffens en t'eenemaal
„ binnen onſer voorſz Stede van Amſtelredam-
„ me, met alſulcken Penningen, als ter dier
„ tijt, naer de loop en permiſſie gankbaar weſen
„ ſullen; en op dat voorn. van Amſtelredamme
„ Supplianten, de voorſz ſomme van 20000.
„ ponden des te beter en gevoeglijcker ſouden
„ mogen vinden en opbrengen, hebben wy den
„ ſelven inſgelijkx geoctroyeert en geaccordeert,
„ octroyeeren en accordeeren ook by deſen, dat
„ ſy 't lichaam der voorſz Stede ſullen mogen
„ belaſten, met los-en lyf-renten, ten meeſten
„ oorbaere van der ſelver Stede, ſoo ſy die al-
„ dergerechtlijkſt ſullen mogen bekomen, ende
„ den Koopers van den voorſz Renten doen ex-
„ pedieeren en overleveren, behoorlijcke brieven
„ van conſtitutie en verſekertheyt. Ende voorts
„ gemerkt, dat de voorſz ſomme van 20000.
„ ponden munte voorſz, in gereeden gelde opge-
„ bragt moet worden, en de voorn. Supplian-
„ ten nogtans van de nominatie, van 't voorſz
„ Schout-ambacht niet genieten en ſullen, voor
„ den voorſz eerſten dagh van October 1565.
„ naaſtkomende; Soo willen en ordonneeren wy,
„ dat men tot profijte van der voorſz Stede van
„ Amſtelredamme, den tijd van den rembour-
„ ſement van der ſelver ſomme, op 't laatſte jaar
„ pachts afkorten, of gereet betalen ſal, de ſom-
„ me van 300. gelijcke ponden eens, behoudelijk
„ dat de voorn. Supplianten, gehouden ſullen
„ werden deſen onſen brief te dragen, of ſenden
„ in onſer voorſz Reecken-kamer in den Hage in
„ Hollant, om aldaar 't onſer verſekertheyt ge-
„ regiſtreert te worden. Ontbieden daeromme
„ en beveelen onſen lieven getrouwen, den
„ Hooft-Preſidenten en Luyden van onſen ſecre-
„ ten en groten Rade, Stadhouder, Preſident en
„ Luyden van onſen voorſz Rade in Hollant,
„ den voorn. van onſe Finantien en Reeckenin-
„ gen in den Hage, en allen anderen onſen Rech-
„ teren, Juſticieren, Officieren, en Onderſa-
„ ten, dien dit aangaan ſal, dat ſy den voorn. van
„ Amſtelredamme van deſen onſen jegenwoor-
„ digen Octroye, Conſent en Accort, voor den
„ tijd, beginnende op de conditien en in der voe-
„ gen en manieren boven verhaalt, doen laten
„ en gedogen rüſtelijk, vredelijk, en volkomelijk
„ genieten en gebruycken, ſonder hen te doen,
„ nog laten geſchien, eenig hinder, letſel, of
„ moeye-

Digitized by Google

„ moeyenisse ter contrarie, procederende by den „ selven van onsen Finantie, en van onsen voorsz „ Reeckeningen in den Haage, tot verificatie en „ interinemente van dese onse jegenwoordige, naar „ hare forme en inhouden, niet tegenstaande „ eenige ordonnantien, restrictien, beveelen, „ eeden, en alle andere saken, ter contrarien, de- „ welke hoewel die hier niet geinsereert en staan, „ Wy willen nogtans gehouden te worden, als „ of deselve hier in 't lange verhaalt en uytge- „ druckt waren; en dat die in dese saecke niet „ nadelig of hinderlijk en sullen mogen sijn, nog „ dien aangaande eenige kracht hebben in geener- „ hande manieren, want 't ons alsoo belieft. Des „ oirkonden, soo hebben wy onsen Zegel hier „ aan doen hangen, ende gegeven in onser Stede „ van Brussel, den 18. dagh van Maart, 1563.

De Burgemeesteren sijn hier ter Stede twaalf in getal; in sommige Hantvesten en Brieven werdense Raden genoemt, soo als uyt het Hantvest van Hertog Aelbrecht, van den 16. January 1399. kan gesien worden, luydende als volgt.

„ Voort soo sullen alle die gene, die Schepen, „ of Raad geweest hebben, binnen onser Stede „ van Amsteldam, alle jaren kiesen, op onser „ Vrouwen-avond te Ligtmisse, by der meerder „ stemmen uyt te gaan, drie goede Knapen tot „ Raden van onser Stede voorsz, en die en sullen „ niet jonger wesen van jaren dan xl. jaar, en des „ sullen die drie Raden tot hen kiesen een van den „ ouden Raden, die het naaste jaar te vooren „ Raad geweest is. Des soo sullen onsen Baljuw „ nog Schout daar geen stem in hebben.

Uyt dese twaalf dan werden jaarlijx volgens de voorsz instellinge, door de meeste stemmen van alle de Burgemeesteren, en die ooyt Schepen geweest zyn, drie Mannen, waar van yder ten minsten veertig jaren out moet sijn, gekooren, om voor dat aanstaande jaar te regeeren; dese drie dus gekooren, nemen uyt de drie, die het aangaande jaar aangekomen zyn eenen tot sig, die hen den Eet afneemt, en d'eerste drie maanden de voorsitting heeft, sulx 'er altijt vier Regeerende Burgemeesteren zyn. Dog mogen hun stem tot het verkiesen der Burgemeesteren niet geven, of in de verkiesinge t'samen komen, Vader en Soon, nog twee Broeders, 't welk ook in Swagerschap onderhouden wert. Deselve Verkiesers mogen ook geene tot Burgemeesteren kiesen, die elkandere nader in bloede bestaan, (namentlijk om teffens in een selve jaar te regeeren) dan achter-susters kinderen, en in Swagerschap, geen nader dan Broeders en Susters Kinderen. Gebeurt het nu, dat een van dese vier Regeerende Burgemeesters binnens s'jaars komt te overlyden, soo wort'er weer een ander in des overleedens plaatse by den geenen, die te vooren de verkiesinge van Burgemeesters gedaan hebben, gekooren; en dese die dus buytens tijd in dit Ampt treet, heeft even groot gesagh en recht als de Overledene hadt. Maar schoon dit verkiesen van eenen tot Burgermeester in des Overledens plaatse van aller geheuchenisse her alhier ter Stede onderhouden was geweest (sulx men niet eygentlijk kan weeten, of een oude gewoonte dan een Privilegie of Keure is, haar oulinx van d'een of d'ander Graaf verleent;) soo begosten nochtans, omtrent den jaare 1509. eenige die dus in stede van eenen aflijvigen gekoren wierden, swarigheyt te maken in 't voorsz Ampt en Staat van Burgemeester aen te nemen. Te dien eynde om alle onlusten en moeite voor te komen, bevestigde en kende voor goet Keyser Maximiliaan, en nevens hem Karel namaals Keyser (daer Maximiliaan mits d'onmondigheyt van Karel toen als Voogt over stont) dese verkiesinge van een ander in des Overleedens plaatse op 't versoek der Wethouderen, by dese volgende Brief.

„ MAximiliaan, by der gratie Gods, gekooren Keyser, altyd vermeerder des Ryx „ &c. en Carel by der selver gratie, Eertshertoge „ van Oostenrijk, Prince van Spangien &c. Graven van Holland &c. allen den geenen die desen „ onsen Brief sullen sien saluyt. Wy hebben ont- „ saan die ootmoedige supplicatie, van onsen lie- „ ven beminden, die Burgemeesteren, Schepe- „ nen en Raat onser Stede van Amsterdam in „ Holland, inhoudende hoe deselve Stede, ge- „ privilegieert is, by onsen Voorsaten, Graven „ en Gravinnen van Holland, dat allen den gee- „ nen die Schepenen en Raat geweest hebben, „ van der voorsz Stede, alle jaar op onser L. Vrou- „ wen-avont Ligtmisse kiesen, en nemen by de „ meeste meenigte van stemmen drie Burgemee- „ steren, om dat toekomende jaar de voorsz Ste- „ de te regeeren, en die drie nieuw gekooren „ Burgemeesteren kiesen een van den ouden, die „ 't voorleden jaar Burgemeester geweest hebben, „ omme te samen te regeeren, en Regard te heb- „ ben, op't welvaaren van der selver Stede, en den „ gemeenen Poorteren en Ingesetenen van dien. „ Nu is't soo dat dikwils en menig werven eenigen „ van de Burgemeesteren gestorven sijn geweest, „ al eer 't jaar omme gekomen is, soo hebben die „ 36. Raden van der voorsz Stede, by de meeste „ meenigte van den stemmen van hen eenen ande- „ ren Burgemeester gekooren in de Stede van den „ aflyvigen, tot behulp van den anderen, 't welk „ alsoo gebruykt en geuseert is geweest van soo „ lange tyden, dat van menschen memorie, dien „ contrarie niet gebeurt en is. En hoewel die „ voorsz gewoonte en usantie, goet en deugde- „ lijken is, en dat niemant behoort daar tegens te „ attenteren, niet te min soo vervorderen hen „ eenige, die alsoo gekooren worden in stede van „ eenigen aflyvigen, swarigheyd te maaken, „ 't voorsz Offitie en Staat van Burgemeester aan „ te nemen: 't welk dikwils inbrengt grote „ murmuratie onder den gemeenen volke, en ge- „ schapen ware, mits dien in toekomende tijden, „ groot quaat daar uyt te komen, ten ware dat „ by ons daar inne versien worde, alsoo die voor- „ noemde supplianten seggen, ons hier ernstelijk „ daarom biddende. Soo is 't, dat wy 't geene des „ voorsz is, overgemerkt, en hier op gehadt „ 't advys van onsen lieven en getrouwen, die „ Stedehouder en Luyden van onsen Rade in „ Holland; wy hebben den voornoemden sup- „ plianten, genegen wesende tot hare voorsz be- „ de en begeerte, by deliberatie van onse lieve

„dogter van ons Keyſer, Vrouwe en Moeye „van ons Eerts-Hertoge, die Eerts-Hertoginne „van Ooſtenrijk, Hertoginne en Gravinne van „Bourgondien, Douagiere van Savoyen, Re„gente en Gouvernante &c. en van den Luyden „van onſen heymelijken Rade neffens haar we„ſende gegonnen, geoctroyeert en gewillekeurt, „gonnen, octroyeeren, en willekeuren, hen „gevende oorlof, en conſent uyt ſonderlinge „gratie, mits deſen onſen Brief, dat van nu „voortaan, ſoo dik en meenigwerven, als't ge„beuren ſal, datter eenig van de Burgemeeſteren „van onſer voorſz Stede van Amſterdam gekoo„ren weſende, op onſer liever Vrouwen Ligt„miſſe avont voorſz in dier voegen en manieren „vooren verhaalt, binnens s'jaars aflyvig ſal wor„den, dat als dan, en in dien gevalle, een ander „en nieuw Burgemeeſter, in de Stede van den „overleeden gekooren ſal worden, by den genen „die te vooren die kieſinge van den Burgemee„ſters gedaan ſullen hebben, naarvolgende die „Privilegien van der voorſz Stede. Welke Bur„gemeeſter alſoo van nieuws gekooren ſijnde, „alſulke magt en authoriteyt ſal hebben, als de „voorſz overleeden Burgemeeſter gehad ſoude „hebben, indien hy te lyve gebleven ware, en ſal „aldus blyven dienende, en die ſelve magt en „authoriteyt gebruykende, dat jaar uyt geduy„rende. En dit al tot der Stad wederroepen, of „ſoo lange als ons gelieven ſal. Ontbieden daarom „en beveelen onſen lieven en getrouwen, de Pre„ſident en de Luyden van onſen Groten-Rade, „onſen voorſz Stedehouder, en de Luyden van „onſen Rade in Holland, Schouten van Amſter„dam, en allen anderen onſen Regten en Juſti„cieren, Officieren en Dienaren, dien dit aan„gaan mag, dat ſy die voorſz ſupplianten van de„ſe onſe gratie, octroye, oorlove en conſent, „in der voegen en manieren voorſz doen, laten „en gedogen, regtelijk, vredelijk en volkome„lijk genieten en gebruyken, ſonder hen te doen „of laten geſchieden, eenig hinder, letſel, of moe„yeniſſe ter contrarie, Want 't ons alſoo belieft. „Des t'oirkonde hebben wy onſen Zegel hier aan „doen hangen. Gegeven in onſe Stad van Bruſ„ſel den 4. dag in Januarius in 't jaar ons Heeren „1509.

De vier Burgemeeſters dus uyt de twaalf gekooren ſijnde, om dat aanſtaande jaar te regeeren, worden ſommige van de overige agt, die ouwt Burgemeeſteren genoemt worden, gemeenlijk tot Threſorieren, eenige tot Weeſmeeſteren, andere tot Commiſſariſen van de Wiſſelbank geſtelt.

Wyders tot dit Ampt van Burgemeeſter kan niemant geraaken, ten ſy hy ſeven jaren geduyrig Poorter deſer Stede geweeſt, en ſijn verblyf al dien tyd binnen Amſterdam gehad heeft, des ook onderſoek moet gedaan werden, volgens het voorregt van Hertog Aalbregt van Beyeren, in den jare 1394. verleent. Maar volgens de willekeuren van den 31. van Loumaant des jaars 1652. moet een Poorter ſijnde ſulx geworden, naar het afkundigen van de gemelde keure de voorſz ſeven jaren Groot Poorter geweeſt ſijn, voor al eer hem vry ſtaat het Burgemeeſter Ampt te bekleden. Een Burgemeeſter twee jaren agter den anderen het Burgemeeſterſchap bedient hebbende, wort het derde jaar daar aan, van alle bedieningen, indien hy ſulx begeert, ontſlagen. Het Ampt van de vier Regeerende Burgemeeſteren is (in 't geheen geſprooken) den Raat te beroepen, als 't hen van noden dunkt te ſijn, op 't welvaaren der Stad, gemeenen Poorteren en Ingeſeetenen te letten, en deſelve in goede ruſt, vrede, en eendragt, te beſtieren en te houden; het gemeene gelt tot nootwendige dingen aan te leggen, aght te geven met de Heeren Threſourieren, op de gemeene Gebouwen, Schanſen, Wallen, en Straeten, en wat vorders daar toe ſpecteert.

Burgemeeſteren hebben binnen de Stad nogte hare vryheyt van dien, geen regtſpleginge of vonnis, over Poorteren, Ingeſetenen, nogte vreemde Luyden, ſoo in ſtraafwaardige als Burgerlijke ſaaken te vellen. Maar by aldien de Schout van Amſterdam, lyfſtraffe tegens miſdadigen ſal nemen, worden Burgemeeſteren by hen of Schepenen veeltijts verſogt daar over niet beſluyts maar beraatſlaags-wyſe te willen hun goetdunken geven; als de Miſdadigen, Poorteren deſer Stede zyn. Burgemeeſteren nevens Schepenen, ſtaan ook over het vervoeren van Miſdadige of ſtraafwaardige Vonniſſen, beledigen ſig ook dagelijx, tot verlichtinge van Schepens-Banck, om parthyen, des verſoeckende, in hun geſchillen en krackeelen te ſcheyden, ende over deſelve te vereenigen. Aen Burgemeeſteren ſtaat ook het begeven van alle Stads Ampten en bedieningen, volgens het voorrecht deſer Stede, gegeven by Hertog Willem van Beyeren. Dog ſaken die gedurig ſijn en blyven, als van wedden, en t' verhogen der ſelver, op dat daar in by d'aankomende geen verandering geſchiet, worden by nieuwe en out Burgemeeſteren afgedaan, en dat by meerderheyt van Stemmen, ſonder dat regeerende Burgemeeſteren, daar iets meerder in te ſeggen hebben, dan ouwt Burgemeeſteren. Weshalven ſijn oock de geenen, die by Burgemeeſteren aangenomen worden, om eenige Ampten of dienſten deſer Stede te bedienen, gehouden deſelve Ampten en dienſten te aanvaarden, getrouwelijck te bewaren en te bedienen, volgens den Eet, die hen daar op te doen ſtaat, naar luyt der Wille-keure, ſtaande in 't Keurboek op de letter A. pag. 15. en dat op de verbeurte van 25. guld. en hondert duyſent Leytſche ſteenen.

Burgemeeſteren mogen ook alle Vreemdelingen, mits doende der Poorteren Eedt van getrouwigheyt, ende des verſoeckende t'allen tijden als t' hen gelieft, tot Poorteren deſer Stede aannemen, volgens het Privilegie van Hertogh Willem van Beyeren.

Hen is ook geoorloft, indienſe ſulx nodigh bevinden, eenige Huyſen of Erven, den Poorteren, Inwoonderen, of Vreemdelingen toebehoorende, tot behoef en dienſte deſer Stede, aan te nemen; en ſijn d'Eygenaren daar van gehouden, ſulx toe te ſtaan en te gedogen, mits dat hen voor deſelve Huyſen of Erven, ſo alsſe by Schepenen geſchat worden, de waarde aan

gelt

Digitized by Google

gelt betaalt werde, achtervolgende sekere Willekeur, staande in 't Keurboek van de Letter A. fol. 9. ende d'Octroyen van de Staten, in 't nieuw Hantvast-boeck, pag. 98.

Burgemeesteren van Amsterdam vermogen oock (en laten t'ook alle jaren doen) den Gasthuys-meesteren, Kerk-meesteren, en Heylige-Geest-Meesteren, alle jaren rekening van hun Cantoren te laten doen, volgens de Wille-keure, staande in 't Keur-boek van de letter A. fol. 16.

Deselve Gasthuys-meesteren, Kerk-meesteren, en Heylige geest-Meesteren, mogen geen nieuwe en sware wercken leggen of beginnen, dan by wete, wille, en toestemminge van Burgemeesteren, volgens de Wille-keure, staande in 't Keurboeck van de letter A. fol. 16.

Burgemeesteren is ook by d'Ed. Groot Mog. Heeren Staten van Hollant en Westvriesland, inden jare 1650. toegestaan, te mogen kiesen seven Schepenen, uyt het getal van veertien Persoonen, hen by des ses en-dertigen opgedragen, 't welk eertijts by de Graven, Prinssen, of Stedehouders geschiede.

Burgemeesteren sijn ook gehouden door de Heeren Thresaurieren, en dat in openbare Vierschaar en ten aansien van yder een, alle jaren van Stads wege, rekeninge te doen binnen de maant, naar datse afgegaan sijn, volgens de Willekeur, staande in 't Keurboek van de letter A. fol. 16.

De ses-en-dertig Raden moesten jaarlijx een dubbel getal aan den Stedehouder overleveren, om daar uyt hare Schepenen te laten verkiesen, volgens Hantvest van Hertog Philips, van den 22. Mey 1452. luydende als volgt.

„ PHilips by der Gratie Godts, Hertoge van „ Bourgondien, Grave van Hollant, &c. „ Also wy mit anderen onsen openen brieven ge„ geven in onse Stad van Brussel, op den 24. dag „ in April, in 't jaar 1449. naar Paesschen, over„ mits seeckere reden wille daarinne begrepen, „ voor ons en voor onse Nakomelingen, Gra„ ven en Gravinnen van Hollant, geordineert, „ geoorloft en geconsenteert hebben onse Stede „ van Amstelredamme, den termyn van acht „ jaren lanck geduyrende, dat deselve Personen, „ die op die tijt by onsen lieven en getrouwen „ Ridder, Raat, Camerlingh en Stedehouder „ in onsen voorsz Landen van Hollant, Zeelant, „ ende Vriesland, den Heere van Lanoy, geset „ en geordineert waren tot Burgemeesters en „ Schepenen in onsen voorsz Stede, met den vier„ en-twintig Personen die als Raden onse voorsz „ Stede, over lange tijt van ons gemeynte aldaar „ gekooren zyn, ende alsoo werden vier-en-der„ tig t'samen, alle jaar twee dagen voor den dag, „ dat gewoonlijk is onsen Schepenen aldaar te „ vernieuwen, vergaderen sullen op des Stede„ huys, tot alsulcker uyren, als hem onse Schout „ en Gerechte aldaar toe beteyckenen sal, en kie„ sen en nemen veertien Persoonen, daar uyt wy, „ of dien wy 't beveelen, seven Schepenen set„ ten, kiesen, en nemen sullen, en geen ande„ re in onser Stede van Amstelredamme voorsz. „ gelijkerwys en in alre manieren onse voorsz „ Brieven dat inhouden ende begrypen, welke „ Brieven van woorde te woorde hier naar be„ schreven staan.

„ Philips &c. doen cont allen Luyden. Want „ wy met allen onsen herten begeeren en willen, „ dat onse Stede van Amsterdam, geregeert en „ onderhouden sy in goeder Justitie, policie, „ en gouvernemente, en bet dan sy tot hier toe „ geweest heeft, om den welvaart van ons, en van „ den gemeenen oorbaar der selver onser stede, by „ goede notabel, by rekkelijken mannen, so is 't „ dat wy, willende in dese saake voorsien, en „ onsen voorsz onderseten, houden in goede vre„ de, ruste en eendragtigheyd met malkanderen, „ ten besten dat wy mogen, voor ons en voor „ onsen nakomelingen, Graven of Gravinnen „ van Hollant, overmits minne en sonderlinge „ gunst, die wy tot der selver stede dragen, naar „ goede rypen Rade, en deliberatie daar op ge„ had, geconsenteert, geoorloft, en geordon„ neert hebben, consenteeren oorloven en or„ donneeren, met desen onsen brieve aan onse „ voorsz Stede van Amsterdam, dat dat geregt, „ dat nu laistwerf en op onser Vrouwen-avont „ purificatio laastleden daar gestelt en geordon„ neert heeft, onse lieve getrouwe Rade, Ridder, „ Kamerling en Stedehouder in onsen voorsz „ Landen, van Holland, van Zeeland, en van „ Vriesland, die Heere van Lanoy, te weten „ die drie Burgemeesteren, en die seven Schepe„ nen, dewelke wy willen in 't geregte te blyven „ tot onser lieven vrouwen avont purificatio „ naastkomende, van nu voortaan met den 24. die „ van outs en over lange, als Raden onser voorsz „ stede, by der gemeynte gekooren sijn, en alsoo „ worden sy vier en dertig t'samen, alle jaar twee „ dagen, voor den dag dat gewoonlijk is onse „ Schepenen aldaar te vernieuwen, vergaderen „ sullen op ter Stedehuys, alwaar die Vroetschap „ gewoonlijken is te vergaderen voor den noen, „ tot alsulker uyren als hem onse Schout en Ge„ regte aldaar beteykenen sal, en kiesen en ne„ men, by gelijken eede, en by den meesten „ stemmen veertien Persoonen, uyt den vier en „ dertig Persoonen voorsz. ofte anders anderen „ Poorteren der selver onser steden, die aldaar „ naar den regte, onser voorsz Steden Schepenen „ wesen mogen, goede, rijke, eerbaare, nota„ bele, rekkelijke persones, in onse voorsz ste„ de, van wat state of conditie sy sijn, sonder „ ymand daar uyt te versteeken, om haat, nyt, „ of eenige saaken wille, die vier en dertig Per„ soonen, by haare conscientie dunken sullen, „ oorbaarlijk, waardig en profijtig te wesen, „ ons en onser voorsz stede, en sullen die presen„ teeren en overleeveren, ons en onse nakome„ lingen Graven of Gravinnen van Holland, of „ onsen Gecommitteerden, ten saaken onser sel„ ver Lande van Holland: en wy, onse nakome„ lingen, onse Committeerden voorsz sullen dan „ alle jaar op onser vrouwen avont purificatio, „ uyt die 14. Persoonen setten en ordineeren se„ ven Schepenen en geen anderen, die dat toeko„ mende jaar Schepenen wesen sullen. En by alsoo „ datter eenige van de voorsz 34. ten voorsz tyde „ van huys waren, ofte ook soo krank, dat sy „ daar by niet en mogten wesen, of ook aldaar

„ eenig

„ eenige waren van den voorſz 34. die daar by „ niet komen en wouden, ſoo ſouden die andere, „ die daar van hun luyden quamen en tegenwoor- „ dig waaren, volkomen magt hebben, dat voorſz „ is te doen, gelijken, en in allen ſchyn, of ſy „ alle 34. by malkanderen verſaamt waaren. En „ oft gebeurde dat eenig van den voorſz 34. aflij- „ vig worde, of hem ontvryde van ſijn Poorter- „ ſchap van onſer voorſz ſtede, ſoo ſullen dan die „ anderen van den voorſz blyvende in weſen, „ kieſen by haaren eede en conſcientie, andere „ notabile eerbaare Perſoonen, als voorſz is, in „ ſtede van den voorſz aflijvigen ofte ontvryden, „ die welcke doende den eedt voorſz. hebben „ ſulken magt, als die anderen, van den 34. „ voorſz. en deſgelijx of het gebeurde dat eenig „ van den voorſz Schepenen, aflijvig werde, bin- „ nen ſijnre tyd dat hy Schepene ware, of hem „ ſelven ontvryde, in der manieren voorſz. ſoo „ ſullen wy en onſe nakomelingen, of onſe Com- „ mitteerden voorſz van den ſelven veertien Per- „ ſoonen, die ons onſe nakomelingen of onſe „ Committeerde daar te vooren in dat ſelve jaar „ gepreſenteert waaren, anderen Schepenen maa- „ ken, in ſtede van den aflijvigen of ontvryde „ voorſz. die welke Schepenen weſen ſullen en „ blyven, tot ander tyd dat men die Schepenen „ weder vernieuwen ſal. Welke gracie, puncten, „ en regten voorſz duren ſullen van datum deſes „ briefs, agt jaar lank, en daar en 't eynden „ van geener waarden blyven ſal, die wy voor ons, „ en voor onſe nakomelingen, Graven of Gra- „ vinnen van Holland gelooft hebben, en gelo- „ ven mit deſen brieve, wel, volkomelijk, vaſt, „ en ſtaande te houden ſonder die in eeniger wys „ te verbreeken of te menken, of by ymand an- „ ders te laaten breeken, of menken, duyrende „ den tyd voorſz. Ontbieden daaromme, en be- „ veelen onſen voorſz Stedehouder in onſen „ Lande van Holland, Zeeland, en Vrieſlandt „ voorſz. en onſen Raden in onſen Raatkamer „ in den Hage, onſen Schout van Amſterdam, „ en allen onſen anderen regteren, dienaaren, en „ onderſaten, wien 't aankleven mag, nu ſijn- „ de, of naarmaals weſende, haaren Stedehou- „ der, en elken van hen byſonder, alſoo ver als „ 't hen betaamt, dat ſy 't inhouden van onſen „ brieve, van puncte te puncte onderhouden en „ doen onderhouden, ſonder den voorſz van „ Amſterdam den voorſz tyd van agt jaaren duy- „ rende, doen of eenigen hinder, letſel, ſtoet „ of ongebruyk, daar in te laten geſchien, in „ eeniger wijs ter contrarien, want ons dat alſoo „ belieft, en willen dat gedaan zy, niet weder- „ ſtaande eenige Privilegien of Hantveſten, by ons „ of onſen Voorvaderen hier voortyds gegunt en „ geconſenteert, den voorſz van Amſterdam, „ roerende onſen geregten aldaar. In oirconden „ deſen onſen brieve, en onſen Zegel daar aan ge- „ hangen. Gegeven in onſe Stadt van Bruſſele „ veertien dagen in April in 't jaar ons Heeren „ 1449. naar Paaſſchen.

„ En want wy met aller herten begeren, en willen „ dat onſe voorſz Stede van Amſterdam geregeert „ en gehouden ſy in goeder Juſtitie, policie en „ gouvernemente, ſoo lang ſoo meer, en wy by „ goeden aanbrengen, en informatie van onſen „ getrouwen Stedehouder voorſz, in der waar- „ heyd vernomen hebben, dat by deſer ſelver „ onſer ordonnantie, oorlof en conſent, onſe „ voorſz ſtede in beter regimente en pollicie ge- „ houden wert, dan ſy te vooren geweeſt heeft, „ en om ſonderlinge minne en vrientſchap, die „ wy tot derſelver onſer ſtede dragen. Soo is 't dat „ wy naar goeden rypen Rade en deliberatie hier „ op gehad voor ons en voor onſe nakomelingen, „ Graven en Gravinnen van Holland voorſz on- „ ſer voorſz Stede van Amſterdam, deſen onſen „ oorlof, conſent en ordonnantie in alre manie- „ ren, als onſe bovengeſchreven brieven daar of „ inhouden, en begrypen, uyt ſpeciale gratie „ geprorogeert, verlangt en uytgeſtelt hebben, „ prorogeeren, verlangen, en uytſtellen met „ deſen onſen brieve, den termyn van thien jaa- „ ren lang geduyrende, ingaande terſtont, naar „ dat onſe voorſz brieven, hier af expireeren, en „ uytgaan ſullen, den voorſz 34. Perſoonen be- „ veelende, en magtig makende 14. Perſoonen „ te kieſen vyf dagen te vooren, voor dat men „ aldaar gewoonlijk is Schepenen te vernieuwen, „ en anders hier inne te doen gelijker wijs en in al- „ dermanieren, als onſe voorſz Brieven, hen- „ luyden hier op verleent, dat klaarlijker uyt wij- „ ſen; ontbieden hierom en beveelen, onſen „ voorſz Stedehouder, in onſen Landen van Hol- „ land, Zeeland en Vrieſland, en onſen Raden in „ onſen Rade, in onſen Rekenkamer in den Ha- „ ge, onſen Schout van Amſterdam, en allen „ onſen anderen regteren, dienaaren en onderſa- „ ten wien 't aankleven mag, nu ſijnde of na- „ maals weſende, haaren Stedenhouder, en elken „ van haar byſonder alſoo verre als 't hen betaamt, „ dat ſy den voorſz van onſer Stede van Amſter- „ dam deſer onſer gratien, prorogatie, verlan- „ geniſſe en uytſtellinge van thien jaren lang, naar „ dat onſe voorſz andere voor brieven expireeren „ en uytgaan ſullen, als voorſz ſtaat, doen en la- „ ten, ruſtelijk en vredelijk genieten en gebruy- „ ken, ſonder eenigen hinder, letſel, ſtoot, of „ ongebruyk daar inne te doen of te laten geſchie- „ den in eeniger wyſe ter contrarien, want 't ons „ alſoo belieft, en willen dat gedaan ſy. In oir- „ conde deſen onſen brieve, en onſen Zegel daar „ aan gehangen. Gegeven in onſe Stadt van „ Dendermonde, op den 22. dag in Mey anno „ 1452.

Maar deſe maniere van Schepenen te verkieſen had Carel van Bourgondie by naar te niet laten loopen, ſulx hier uyt ook groote tweedragt en oneenigheyd te dier tyde binnen deſe Stadt om deſſelfs beſtieringe te hebben, en het Ampt van Schepenen te bedienen, ontſtont 's en Vrouwe Maria, des gemelden Karels dogter, genootſaakt wiert, om deſen twiſt te ſlegten, in den jaare 1476. de oude maniere van Schepenen te verkie- ſen, ten deele weder op te brengen, en te dien eynde te belaſten, dat voortaan de 36. Raden, die alreede by de gemeente gekooren waren, jaar- lijx vyf dagen voor Vrouwen-dag veertien Per- ſoonen ſouden opdragen en noemen, om daar uyt by haar of haren Stedehouder, ſeven gekoo- ren te worden, voor dat aanſtaande jaar als Sche- penen

Digitized by Google

penen te regeeren. Dit noemen of opdragen van 14. Persoonen om daar uyt by den Graaf of sijnen Stedehouder seven gekooren te worden, wiert in den jare 1516. door Kaarel naarmaals Keyser in seekere gunst brief, (daar by hy al de Privilegien die ooyt d'Amsterdammers van sijn voorsaten verworven hadden, bevestigde) met dese volgende woorden op 't nieuw bekragtigt, en voor goet gekent.

„Caarle by der gratie Gods Koning van Castilien &c. en onder anderen, dat sy genieten en „gebruyken souden, van haar luyden vroetschap, „te weten, dat 36. Persoonen ofte Raatsluyden „der selver stede souden mogen kiesen eendragtiglijk; of by der meeste stemmen van hen luyden, alle jaar vyf dagen voor onser lieven Vrouwen dag te Ligtmisse, 14. Persoonen, van de „rijkste, notabelste en vredelijkste Poorteren „van onser voornoemden Stede van Amsterdam, „sonder ymand daar uyt te versteeken, die sy gehouden sijn ons of onsen Stedehouderen en „Raatsluyden in Holland, alle jaaren voort over „te senden en presenteeren, omme by hen daar „uyt gekooren te worden seven Schepenen voor „dat toekomende jaar, en op onser Lieve Vrouwen dag te Ligtmisse, binnen onse voorsz stede geset, en geëet te worden, gelijk dat gewoonlijk en naar den Privilegien van der voorsz stede „schuldig is te geschieden. En waart dat eenig „van den voorsz Schepenen, by den voornoemde Stadhouder en Raat alsoo gekooren, binnen s'jaars aflijvig worde, dat wy of onse Stadhouder souden mogen nemen en kiesen een van „de andere voorsz 14. omme met de ses andere „Schepenen dat jaar uyt te dienen en Schepen te „wesen, &c. Soo is 't dat wy bevestigen, &c.

Dit selfde wiert daar naar ook in den jare 1558. en door sijnen Soone Philips, Cooningh van Spangie, als Grave van Hollant, bevestight; maar vermits dese Stad dagelijx in Koophandel en by gevolg ook in meenigvuldigheyt der gedingen toenam, sulx de seven Schepenen niet machtig waren, om deselve naar behooren waar te nemen (daar by dan noch dikwils toesloegh; dat een of meer van deselven quam siek te worden) soo is in den jare 1559. aan die van Amsterdam by de Hertoginne van Parma, by maniere van voorraat toegestaan, dat voortaan by de seven Schepenen jaarlijx nog twee souden gekoren worden, maeckende alsoo negen t'samen, ende datse te dien eynde jaarlijkx, in plaats van 14. 18. Syn Koninglijke Majesteyt of sijn algemeene Stedehouder souden noemen, en schriftelijk overgeven, om daar uyt negen gekooren te worden, voor dat aanstaande jaar te dienen. De Brief waar by hen sulx wiert toegestaan, sullen we vermits se eygentlijk de Regeering is raeckende, ende eenige andere aanmerckens waardige dingen, dese stoffe aangaande, is inhoudende, hier van woort tot woort laten volgen.

„Gesien in den secreten Rade des Coninghs, „seeckere Articulen, geconcipieert by forme „van advys, tot vorderinge van de Justitie en „korte terminatien van den processen en differenten opryssende voor den Gerechte van Amsterdam, met de redenen daar toegevoegt by „den Schout der voorsz Stede, tendeerende „het voorsz advys ten eynde, dat men binnen „der selver Stede in plaats van eenen Schout, stellen en maken soude twee Officieren, te weten „een Balliu voor alle Crimineele saken, en een „Schout voor alle Civile saken, ende ook twee „Collegien van Schepenen, d'een om te termineeren alle parthyen op de buyten Rolle staande, en alle Criminele saken. Het tweede om „te termineeren en berichten alle saken, staande „op de Poorters en Arrest-rollen, ende de saeken concernerende de fabrycke, Placcaten, „Keuren en Statuyten, ende tot effecte des „voorsz alle jaren te creeren binnen der voorsz „Stede, twaalf Schepenen in plaats van seven „die nu daar zyn. Gesien ook 't advertissement, „daar tegens overgegeven by den Burgemeesteren „der voorsz Stede, allegeerende, dat 't voorsz „opstellen van twee Officieren en Banken soude „wesen tegens de Privilegien der selver Stede, „causeerende dissentie ook tweedrachtigheyt, „ende ook noodeloos wesen, indien de Ordonnantie gemaakt binnen de voorsz Stede, inden „jare 1554. wel onderhouden en geobserveert „ware, met meer redenen daar toe dienden. „Gesien ook de depositien van den getuygen, „op 't gunt dat voorsz. ter eender en andere zyden gehoort, metten titulen en munimenten, „daar toe ge-exhibeert, en op als gehad 't advys „van die van den Raden in Hollant, en ook by„sonder regart nemende op d'inhout der voorsz „Ordonnantie van den jaare 1554. sijne Majesteyt, uyt sekere consideratien, laat nog op dit „pas, d'administratie van der Justitie, binnen „der voorsz Stede, blyven de gewoonlijcke„usantie van eenen Officier, ende een Banck, „behoudens dat de Schout aldaar sal mogen hebben eenen Substituyt, om als 't van noden is, „sijn plaatse en authoriteyt te mogen suppleeren, „en hem assistentie doen; en willende niet te „min voorsien tot beter expeditie van de meenigvuldige saken en processen, dagelijx binnen „der selver stede opryssende, en op dat de Justitie niet veragtert en worde by siekte, occupatie, „of andere empeschementen, eenigen van den „Schepenen toekomende, ordonneert dat van „nu voortaan alle jaar binnen der voorsz stede, „tot de seven Schepenen, die men aldaar gewoonlijk is te creeren, nog andere twee gecreeert sullen werden, makende negen te samen. En ten „dien eynde, sullen die van der stede voorsz „jaarlijx sijnder majesteyt of sijnen Stadthouder „Generaal, nomineeren, en schriftelijk overgeven 18. Persoonen, daar toe nut en bequaam. „Dewelke voorsz negen Schepenen sullen ordinarisen gestadelijk vergaderen, en hen gereet „vinden alle weekdagen, uytgesondert de gewoonlijke week merktdagen, om regt te doen „op de gewoonlijke kamer, des morgens voor „de klokke op der Stadhuys agt geslagen sal hebben, en aldaar blyven tot elf uyren toe, en ingevalle in de voorgaande weeke, eenige rollen „over gebleven sijn, als dan, om deselve resten „af te doen, sullen vergaderen op dingsdage en „andere navolgende dagen in der weeke, des „naarmiddaags van twee uyren tot vyf uyren, ter

Digitized by Google

„ tyd toe, de voorſz reſten afgedaan ſullen we-
„ ſen. En ook omme 't expedieeren den Lant-
„ vonniſſen, in dien daar eenige ſijn. En ſullen
„ elk van den Schepenen voorſz vergaderen, pre-
„ ſent weſende en blyvende ten tyde als vooren,
„ ſoo wel voor als naarmiddage, hebben voor
„ haar luyder vacatie, drie ſtuyvers. En die ten
„ tyde als vooren, niet compareeren en ſullen,
„ boven dien dat ſy niet hebben of genieten en
„ ſullen van de voorſz vacatien, ſullen vallen in
„ de boete van ſes ſtuyvers voor elke reyſe. En ſal
„ daar af by den Secretaris op de rolle ſittende
„ pertinent regiſter gehouden worden, op ſijnen
„ eet: En ſal de preſentien en abſentien voorſz
„ teykenen terſtont naar de klokke des morgens
„ agt, en des naarmiddags twee geſlagen ſal we-
„ ſen. Welverſtaande dat, wie van den Schepe-
„ nen voorſz te laat ſal komen, te weten tot 9. uy-
„ ren toe 'smorgens, en 3. uyren naar noene, ſal mo-
„ gen de boete voorſz ontgaan, maar niet hebben
„ van ſijnen vacatien. Des ſullen Schepenen die in
„ der ſtede affairen ten tyden voorſz geoccupeert
„ ſijn, mede vacatien hebben, en in gene boete val-
„ len. En ſo wie van den voorſz Schepenen, door
„ ſiekte niet en ſal konnen compareeren, ter plaatſe
„ en tyde voorſz, ſal daar af de wete doen aan den
„ eerſte Schepene van der wet. En indien hy by
„ andere nootſaakelijke ſaken of affairen geempeſ-
„ cheert of belet ware, ſal deſelve vertogen aan 't
„ Collegie, en daar van oorlof verſoeken en ver-
„ krygen, of anderſints vervallen in de voorſz
„ boeten. En ſullen de voorſz boeten geappliceert
„ weſen naar ouder couſtumen. En ſullen de
„ Schepenen ten tyde voorſz vergadert weſende,
„ alle naarſtigheyd doen, om parthyen te ſchey-
„ den en juſtitie t'adminiſtreeren. Des ſullen de
„ ſaaken van den Schoute ordinarie gedaan wor-
„ den, voor alle anderen, des morgens op Dings-
„ dage en Donderdage ter uyren voorſz. ſal ook de
„ Burgemeeſter Vicepreſident die 't zegel te be-
„ waaren eerſt verwagtende is, in 't vierendeel
„ jaars, voor hy ſijn beurte heeft te zegelen, hem
„ als dan voegen by den geregte, als des Schouts
„ rolle ofte ſaaken gepleyt of gedaan ſullen wor-
„ den: ten ware hy in der ſtede ſaaken nootelijk
„ geoccupeert moeſte weſen. En in dien die van
„ der geregte bevinden in 't playdoyeeren, dat
„ eenige ſaaken op het rolle niet gevuideert en
„ mogten worden, ſullen ordonneeren parthyen
„ te compareeren, voor twee van der collegie, als
„ Commiſſariſen, omme deſelve in 't minnelijk
„ t'appoincteeren, indien het doenlijk zy, anders
„ daar af rapport te doen. En ten eynde beter ge-
„ legentheyd gehouden zy in de depoſitien van
„ der getuygen, ſullen alle getuygen gehoort, en
„ geexamineert worden by eenen van de Schepe-
„ nen, met den Secretaris, en geſchreven ſulx
„ als deſelve getuygen ſullen depoſeeren, ſonder
„ daar voor eenig bewerp daar af te maaken. En
„ ſal de Schepen hebben van elke depoſitie, een
„ ſtuyver voor ſijn ſalaris. Item, ſullen Schepe-
„ nen ook waarnemen en bewaaren twee en twee
„ de Vierſchaare als die dienen ſal. Item ſullen ook
„ de Schepenen gehouden weſen gelijkelijk te ko-
„ men, en hen te preſenteeren op 't Zegelhuys,
„ als by den geregte, eenige Placcaten van Keu-
„ ren, of andere ſaaken, metter klocke gedaan
„ ſullen worden, op de verbeurte als vooren.
„ Item ſal de Schout, al vooren eenige gevangens
„ voor Schepenen te brengen, gehouden weſen
„ ſijn informatie precedente en interrogatorien
„ gereet te hebben. Item, en ſullen de gevangens
„ geinterrogeert worden, by twee Schepenen in
„ een plaatſe apart, ſonder daaromme 't geheel
„ Collegie te empeſcheeren, en diergelijke ſal
„ geobſerveert werden op de torture, en rigoureu-
„ ſe examinatie, ten ſy dat om eenige pregnante
„ en goeden redenen het Collegie ordonneere
„ anders gedaan te worden. Item, die taalluy-
„ den of Procureurs, ſullen in haar offitie den
„ geregte dragen alle eer en reverentie, en hen
„ wagten van alle calumnie en onbehoorlijke dila-
„ yen, op peene van daar af geſtraft te worden
„ naar diſcretie van den geregte voorſz. Item, naar
„ ouder gewoonte en ſullen geen rollen houden,
„ nog preſenteeren, van Palmen-ſondag tot be-
„ looken Paaſſchen, van Pinxter tot belooken
„ Pinxter, in de weke van Kermiſſe, en van Kers-
„ avont, tot drie Koningen dag toe; maar 't ge-
„ regt ſal als dan beſig zyn, om proceſſen by ge-
„ ſchrifte ongedecideert hangende, te viſiteeren en
„ vuideeren. En al dit by maniere van proviſie,
„ reſerveerende aan ſijne Majeſteyt naar gele-
„ gentheyd en occurrentien van der ſaake, daar
„ inne breder te mogen verſien, 't ſy altererende,
„ minderende, of vermeerende, ſoo gevonden
„ ſal weſen te behooren. Gedaan te Bruſſel den
„ 24. dag van January 1559.

Maar deſe Keure van agtien Perſoonen op te dragen en te noemen, om daar uyt negen Schepenen, voor dat aanſtaande jaar te dienen, te kieſen, bragt Koning Philips ten dele weder af, of daar in eenige verandering; want in den jare 1581. ſtont hy die van Amſterdam op hun verſoek toe, datſe met het opdragen en noemen van 14. Perſoonen, volgens het Privilegie van Vrouw Maria, om daar uyt by hem of ſijnen Stedehouder, ſeven tot Schepenen, gelijk oulinx gepleegt was, gekooren te worden, ſouden voortvaaren, maar dat de drie afgaande en de drie nieuwe Burgemeeſteren met den blyvende ouwt Burgemeeſter, twee van de afgaande Schepenen, die kenniſſe hadden, van alle ſaaken en gedingen in 't voorgaande jaar voorgevallen, by de meeſte ſtemmen kieſen ſouden, om voor dat jaar weder aan te blyven; des ſouden ook deſe twee ouwt Schepenen de voorſitting en eerſte ſtem onder de ſeven nieuwe aangekomene Schepenen hebben; als ook, om ſig des te williger tot het aanblyven te laten gebruyken, het volgende jaar van alle ampten, indienſe ſulx begeerden, ontſlagen te ſijn, eeven-eens als de geene die ouwt Burgemeeſter blijft, in-dien hy ſulx mede begeert, het volgende jaar van alle ampten ontſlagen is. En by aldien het gebeurde dat een of beyde van deſe aanblyvende Schepenen quam te overlyden, ſoude by de voorſz ſeven Burgemeeſteren en nieuwgekooren Schepenen, een of meer uyt de ſeven, die afgegaan ſijn, in des overleedens plaatſe gekooren worden, die gelijke vryheyd van bedieninge te genieten hadden, als d'aflijvigen genooten hebben, ſchoon datſe geen geheel jaar in de bedieninge geweeſt

ſijn,

Digitized by Google

sijn, als breder blijkt uyt dit volgende Privilegie, luydende als volgt.

„ PHilips by der gratie Gods, Koning van Castilien &c. Grave van Holland &c. allen „ den genen die desen jegenwoordigen sullen sien „ of hooren lesen saluyt. Alsoo de Burgemeesters „ en Regeerders onser Stad van Amsterdam, ons „ vertoont hebben, dat in den jare 1476. die „ selfde Stad, by Hoogl. Memorien, Maria „ van Bourgondien, Gravinne van Holland, „ seekere Privilegie gegeven en vergunt is geweest, „ om alle jaars te mogen kiesen veertien Persoo- „ nen, omme by den Graven en de Gravinnen, „ of haaren Stadhouders of Raden, daar uyt se- „ ven tot Schepenen der selver stede, voor dat „ jaar geeligeert en geordonneert te worden. En „ ten eynde om beter expeditie van de menigvul- „ dige saaken en processen binnen der selver stede, „ dagelijx oprysende voorsien mogt worden, soo „ is by de Hartoginne van Parma als Gouvernan- „ te in den jare 1559. by Ordonnantie, by manie- „ re van provisie gestatueert, dat in plaats van se- „ ven, negen Schepenen, uyt agtien geeligeerde „ Persoonen gecreeert souden mogen werden, en „ aangesien altyd, en bysonder in desen tyden, „ seer loffelijk en hoog nodig is, regtsvorderin- „ ge en expeditie van Justitie, welk retardement „ de supplianten ten deele bevinden te komen, „ soo door dien, door de alteratie, en het ver- „ anderen van de Magistraat, binnen der voorsz „ Stad, veele tot Schepenen moeten werden ge- „ kooren, dien de style van de Kamers onbekent „ is, als ook om dat het Collegie der Schepenen, „ geheelijk verandert en vernieuwt wesende, „ de nieuwe aankomende Schepenen van de over- „ gebleevene saaken (die aldaar veele moeten val- „ len) gansch geen kennisse en hebben, en over- „ sulx alle van nieuws gehoort en gerevideert „ moeten worden, tot groot verlies van tyd, ex „ cessive kosten van parthyen, en veragteringe „ van nieuwe voorkomende saaken, versoekende „ daaromme de voorsz supplianten ootmoedig- „ lijk, dat ons believen wilde, tot vorderinge „ van de Justitie binnen onser voorsz stede Am- „ sterdam, hen luyden by forme van Ordonnan- „ tie te accordeeren de punten in haar luyder „ voorsz versoek gespecificeert, en in conforma- „ tie van dien, hier naar by onser dispositie be- „ willigt en geexpresseert, en hen thoonders tot „ dien sijne te verleenen onse opene brieven sul- „ ken sake dienende: doen te weten, dat wy de „ voorsz saaken overmerkt, genegen wesende „ ter beede van de voorsz Remonstranten, en be- „ geerende onse voorsz Stad van Amsterdam, „ door goede regimente, soo veel als doenlijk is, „ te vorderen, en tot dien sijne alle faveur te be- „ wysen, hier op gehad 't advys, van onsen lie- „ ven en getrouwen, die President en andere „ Luyden van onsen Rade in Holland, hebben „ by deliberatie van onsen lieven en beminden „ Neve, den Prince van Orange, Grave van „ Nassou &c. voor ons Stadhouder en Capiteyn „ Generaal over Holland, Zeeland, Vriesland en „ Utregt, den selven Remonstranten gegunt, „ geoctroyeert en geaccordeert, gunnen octro- „ yeeren, en accordeeren, uyt onse sonderlinge „ gratie by desen, dat sy in conformiteyt der voorsz „ Stede Privilegien, aldaar sullen procederen tot „ Electie van de 14. Persoonen omme daar uyt „ by onsen Stadhouder, of in sijn absentie, by „ die van onsen Rade in Holland, seven tot Sche- „ penen der voorsz stede gecreert te worden. Au- „ thoriseerende voorts by desen, den drie afgaan- „ de, en drie nieuwe Burgemeesteren, met den „ blyvenden ouwt Burgemeester, als daar van „ beste kennisse hebbende, mitsgaders den seven „ nieuwe Schepenen, by provisie en onvermin- „ dert der voorsz Stads Privilegien, Coustumen, „ en Hantvesten, alle jaar by meerderheyd van „ stemmen, nog voor een jaar te mogen conti- „ nueeren, twee van d'afgaande Schepenen, ken- „ nisse hebbende van allen saaken en processen in „ 't voorgaande jaar gevallen: welke twee Gecom- „ mitteerde Schepenen, onder de seven nieuwen „ presideeren, en de voorstemmen hebben sul- „ len, mits dat sy luyden, het jaar daar aanvol- „ gende vry sullen wesen van allen Officien der „ selver stede, om hen des te williger tot de voorsz „ continuatie te laaten gebruyken; in conformi- „ teyt van den geenen, die twee jaaren Burgemee- „ ster continuelijken hebben geweest. En oft ge- „ beurde, dat een of beyde de gecontinueerde „ Schepenen, binnen dat jaar, of geduyrende „ haar voorsz Officie quamen te overlyden, soo „ sullen in dien gevalle, by de voorsz seven Bur- „ gemeesteren en nieuwe Schepenen, uyt den „ overgebleven seven, van het voorgaande jaar, „ een of meer in de plaatse van de voorsz afge- „ storven gekooren en gecontinueert mogen wor- „ den, dewelke gelijke vryheyd van Offitien, „ voor den naastvolgenden jaare, als voorsz is, sul- „ len genieten, niet tegenstaande sy een geheel jaar „ gecontinueert sijn geweest. En dit alles by for- „ me van provisie, en ter tyd toe daar inne anders „ van onsen wegen, soude mogen werden geor- „ donneert; blyvende niet te min alle andere „ puncten der voorsz Ordonnantie van den jare „ negen en vyftig in haar geheel. Ontbieden daar- „ omme, en beveelen aan onsen voorsz Stadhou- „ der, en luyden van onsen Rade en Reekenin- „ ge in Holland, en allen anderen onsen regte- „ ren, Justicieren, Officieren, en Ondersaten, „ dien dit sal mogen aangaan; den supplianten in „ der qualité voorsz van desen onsen tegenwoor- „ dige Ordonnantie, consent en octrooy, in der „ manieren, als boven te doen, laten en gedo- „ gen, rustelijk, vredelijk, en volkomelijk, „ genieten en gebruyken, sonder hen luyden „ daar inne te doen, of te laaten geschien eenig „ hinder, letsel of moeyenis ter contrarien; ne- „ maar veel meer den selven supplianten daar in- „ ne te doen alle behoorlijke voorstant en assisten- „ tie; mits dat de voorsz thoonders gehouden „ werden, desen tegenwoordigen met den eersten „ te doen registreeren, in onser kamere van Ree- „ keninge in Holland. Want 't ons alsoo belieft. „ Des t'oirconde hebben wy den Zegele van on- „ sen Leen-hove van Holland, 't welk wy in ge- „ lijken saake gebruyken, aan desen doen hangen. „ Gegeven binnen onser Stad Delft, op den 3. Ja- „ nuary in 't jaar ons Heeren 1581. &c.

Digitized by Google

Maar gebeurde het nu, dat een van de Seven nieuwen quam t'overlyden, in diens plaatse wiert by den Grave, of sijnen Stedehouder, een andere uyt de 14. Persoonen, hem opgedragen, volgens het Privilegie van Philips van Bourgondien, ende dat van Vrouw Maria, gekooren.

En op desen voet wierden sedert gelijk oulinx gepleegt was, weder maar 14. Persoonen in een besloten brief, aan syn Princelijcke Hoogheyt, als Stedehouder van Hollant ende Zeelant, mitsgaders aan de Raden van Hollant overgesonden, omme daar uyt teffens by hem (indien hy tegenwoordig was) ende de voorsz Raden van Holland, of in sijn afwesen, alleen by de voorsz Raden, seven Schepenen gekoren te worden, wiens naamen dan in een besloten Brief, tegens den eersten Sprokkel-maant, den Schout deser Stede toegesonden wierden, die soodanige Persoonen, op wien de naamen hielden, op Vrouwen-dag, des uchtens op 't Stadhuys ontboot, en den eed af nam, om dat aanstaande jaar het Ampt van Schepenen te bedienen.

Maar wanneer dit Lant, mits het overlyden van sijn Hoogheyt Prins Willem van Orange, van haren Stedehouder ontbloot was, en de Staten van Hollant Staats-wyse vastgestelt hadden, dat de Steden die zitting ter Vergaderingh van haar Ed. Groot Mog. en geen bestellingh van haar eygene Magistraten en hebben, souden mogen haar eygen Magistraten stellen en kiesen, in dier voege, als haar het meeste oorbaar soude dunken, soo heeft dese Stad, mede onder andere agtien, vrye verkiesing van Schepenen versogt, 't welk haar ook toegestaan wiert. En volgens dese Keure of verlof kosen alsdoen Burgemeesteren in der tyd, terstont naar 't scheyden van den Raat, uyt veertien Persoonen, hen by de 36. te noemen en op te dragen, seven tot Schepenen, die eeveneens als te vooren, als of se van den Stedehouder gekooren waren, by den Schout be-eedigt wierden, en dan met de nieuwgekooren, en afgaande Burgemeesteren, twee uyt den seven, die het voorgaande jaar in bedieninge geweest waren, by de meeste stemmen, om dat aanstaande jaar aan te blyven, kosen, welk laaste uyt kragt geschiede van het bovengemelde Privilegie, van Philips Koning van Spangie. Maar by aldien een of meer van dese negen regeerende Schepenen kwam 't overlyden, soo wiert dan by Burgemeesteren in der tyd het getal van negen, uyt de voorsz opgedragen veertien, weder volgemaakt. Als breder blykt uyt het Octroy by de Staten aan die van Amsterdam gegeven, soo als volgt.

„De Ridderschap, Edelen, en Steden van „Holland en Westvriesland, representeerende, „de Staten van den Lande, doen te weten: alsoo „ons vertoont is by Burgemeesteren en Regeer„deps der Stad Amsterdam, hoe dat aangaande „het stellen van Schepenen, binnen de voorsz „Stede de Vroetschappe (of 36. Raden) aldaar „van ouwts bevoegt was geweest, en regt gehadt „hadden, te nomineeren, of verkiesen alle jaar „vyf dagen voor Vrouwe Ligtmisse, veertien „Persoonen, van de rijkste, eerbaarste, nota„belste, rekkelixte, en vreedelijxte Poorteren, „Uyt welke 14. Persoonen als dan by den Prince „van den Lande of Stadhouder en Raden, geeli„geert wierden seven Schepenen, voor dat toe„komende jaar duyrende, om op Vrouwen-dag „Ligtmisse binnen de voorsz stede geset en be„vestigt te worden. En of eenige van de voorsz „Schepenen alsoo verkooren, binnens s'jaars „aflijvig wierden, dat als dan by den Prince of „Stadhouder en Raden voorsz genomen en geeli„geert wierden, eene van de andere voorsz 14. „breder in gevolge van seeker Octroy, van wy„len hoger memorie Vrouwe Maria van Oosten„rijk &c. als Gravinne van Holland van den ja„re 1476. Dat de Provintie van Holland, je„gen woordig van sijnen Stadhouder sijnde gedo„stitueert, het ons, als Souveraine van dien, „daar op belieft hadde by seekere resolutie vast te „stellen, dat de steden sessie hebbende in onse „Vergaderinge, sodanig, als die van hun sup„plianten, haar respective Magistraten, souden „mogen bestellen, in soodanige manieren, als „deselve ten meesten dienste van opgemelde ste„den en plaatsen, souden bevinden te behooren. „Met byvoeginge, ingevalle eenige soodanige „steden mogten bevinden yets anders, naar ge„legentheyd der selver dienstig, of van noden „te wesen boven de gemelde resolutie, dat de„selvige vry soude staan haar te addresseeren „aan ons, omme dienthalven te versoeken soo„danig Octroy, als best naar gelegentheyd soude „geoordeelt worden te wesen. Waar op naar rype „examinatie en communicatie, met Vroetschap„pe of 36. Raden aldaar, wat tot de meeste wel„stant, ruste en eenigheyd, van de Politie en „Regeeringe der voorsz stede, desen aangaande „oorbaarst en noodigst was gedaan: dienvolgen„de by kenniss, advyse en goetvinden van de„selve ses en dertig Raden geresolveert was, de „voorsz Electie van de seven uyt de voorgemelte „14 verkooren Persoonen tot Schepenen, mits„gaders by aflyvigheydt van eenige der selver „Schepenen binnen s'jaars, de Electie tot Rem„placement van dien, uyt de vordere 14. van nu „voortaan te defereeren en stellen aan de gemel„de Regeerende en successivelijk te Regeeren „Burgemeesteren der voorsz stede, sonderlinge „alsoo by deselve Burgemeesteren van outs was „geweest de onderrigtinge, wegens de qualitey„ten der Persoonen, uyt de voorsz 14. te eligee„ren, by den Prince of sijnen Stadhouder voorsz. „welke onderrigtinge genoegsaam doorgaans by „den Stadhouders in der tyd, was gevolgt ge„worden. En alsoo sy supplianten in de voorsz „aen hare by de Vroetschappe gedefereerde Ele„ctie gaarne souden sijn geconfirmeert en beve„stigt, soo waren sy dienthalven geraden ge„worden haar te adresseeren aan ons, seer oot„moedigljk versoekende, dat het ons gratieuse„lijk beliefde, haar supplianten te octroyeeren, „privilegeeren, vergunnen en toe te staan, dat „de voorsz Electie uyt de 14. genomineerde Per„soonen, mitsgaders het Remplaement uyt de„selve 14. by aflyvigheyd van een Regeerend „Schepen binnens jaars, van nu voortaan, con„form de resolutie van de Vroetschappe, gedaan „soude mogen worden by de jegenwoordige en

toe-

Digitized by Google

„ toekomende succeſſive Regeerende Burgemee-
„ ſteren reſpective aldaar. Blyvende de Privile-
„ gien der ſelver ſtede in allen anderen deelen in
„ haar vigeur ongekrenkt. En hun ſupplianten
„ hier op te laten toekomen Brieven van Privile-
„ gie. SOO IST, dat wy de ſaake en verſoek
„ voorſz overgemerkt hebbende, en den vertoon-
„ ders willende gebieden, uyt onſe regte weten-
„ ſchap, ſouveraine magt en authoriteyt, den
„ ſelven vertoonders geoctroyeert, geprivilegeert,
„ vergunt en toegeſtaan hebben, octroyeeren
„ privilegeeren, vergunnen, en ſtaan haar toe mits
„ deſen, dat de electie van ſeven uyt de 14. Per-
„ ſoonen, by de 36. Raden der Stad Amſterdam
„ tot Schepenen te nomineeren, mitſgaders het
„ remplacement uyt deſelve 14. Perſoonen, by
„ aflyvigheyd van een Regeerende Schepen bin-
„ nens jaars van nu voortaan, conform de reſolu-
„ tie van de Vroetſchappe der opgemelde Stadt,
„ gedaan ſal mogen worden by de jegenwoordige
„ en toekomende ſucceſſive Regeerende Burge-
„ meeſteren reſpective aldaar: blyvende de Privi-
„ legien der ſelver ſtede in allen anderen deelen in
„ haar vigeur ongekrenkt. En ten eynde de ver-
„ toonders deſe onſe gunſte, Octroye, en Privile-
„ gie mogen genieten, als naar behooren, laſten
„ en ordineeren wy allen en een yegelijken deſen
„ aangaande hen hier naar te reguleeren en den
„ vertoonders 't effect te laten genieten, ſonder
„ den vertoonders te doen ofte laten geſchieden
„ eenig hinder, letſel, of empechement ter con-
„ trarie. Gegeven in den Hage, onder onſen
„ groten Zegele hier aan doen hangen, op den 22.
„ December des jaars 1650.

Soo ymant tot Schepen gekooren wort, die den Schout en nieuwe gekooren Burgemeeſters te naar in bloede beſtaat, ſoo blyft de Burgemeeſter, ende de voorſeyde Heeren kieſen een ander uyt het dubbel getal van de laaſtgenoemde Veertien. En vermits veele ſaken en gedingen; voor den Gerechte van Amſterdam vallen, den Koophandel en Zeevaart aangaande, moeten de voorſz 36. Raden, goede achtinge geven, om onder de gemelte 14. Perſoonen te noemen, die goede kennis ende ervarentheyt van den Koophandel hebben; ſijn ook gehouden de Heeren Burgemeeſteren des te verwittigen, als ook hoe naar datſe elkanderen in bloede en Swagerſchap beſtaan; want 't is hier een gebruyk, dat Schepenen van Amſterdam, elkander niet nader in maagſchap beſtaan mogen, volgens het Privilegie van Hertogh Aelbrecht van Beyeren, dan achter Susters kinderen.

Dit Octroy is zedert den jaare 1672. met de herſtellinge van ſijn Hoogheyd, gelijk in andere ſteden, mede verandert, en dien volgens de Electie van Schepenen als van ouwts aan denſelven gelaten.

Niemant kan ook hier ter Stede het Ampt van Schepen bekleden, ten zy dat hy eerſt ſeven jaren gedurig Poorter geweeſt is, ende aldien tyd binnen Amſterdam ſijn verblyf gehadt heeft, volgens het Privilegie van dien ſelven Hertog.

Schepenen dus gekooren, ſijn gehouden, eerſe in hun Ampt treden, deſen naarvolgenden Eedt te doen. „ Dat ſweert gy, dat gy goede „ Schepenen ſult weſen, myn genadige Heere „ houwen trouwe ſult weſen, ende mynen ge-
„ nadigen Heere in ſijnen ſaken ſult ſtyven ende
„ ſtercken, naar uwen vermogen, en een recht
„ Vonnis wyſen ſult, tuſſchen den Huysman,
„ en den Huysman, tuſſchen den Huysman en
„ den Heere, en tuſſchen twee luyden dinget
„ een, ende dat niet te laten om geenderhande
„ ſaken, dat uw Godt ſoo helpe, &c.

Schepenen van Amſterdam hebben ter eerſter aanvang kenniſſe en Rechts-pleging, over alle Poorteren ende Inwoonderen deſer Stede, en vryheyt van dien, mitsgaders over buyten luyden en hun goederen, die aldaar bevonden ende beſlagen worden.

Schepenen van Amſterdam mogen geen Brieven zegelen, die verleden en gegeven zyn by Weduwen, Jonkvrouwen en onmondige Kinderen, ten ſy de gemelte Weduwen en Jonkvrouwen verſchijnen met haar Voogt of naaſte Vrienden, en dat ſulx geſchiet by wete en wil van een Raat deſer Stede, en ten overſtaan van hare Kinderen, Vrienden, en Voogden, volgens de Willekeure, ſtaande in 't Keurboek vande letter A. fol. 1.

En by aldien het gebeurde dat Schepenen eenige Brieven bezegelden over den geenen die in 't Weesboek ſtaan, ende nochtans tot haar jaren gekomen zyn, is de zegelinge van geender waerden, ten ſy deſelve Perſoon uyt het Weesboek gedaan was naar rechten van de Weeskamer, volgens de Willekeure, ſtaande in 't Keurboeck van de letter C. Fol. 1.

Inſgelijx is de Schepenen van Amſterdam ongeoorloft, eenige Brieven te bezegelen, die met de hant en het gewoonlijk teken van een der Secretariſen deſer Stede niet geteeckent zyn, en de brieven die in tegendeel by Schepenen beſegelt worden, ſijn krachteloos en van geender waarde, volgens de Willekeure, ſtaande in 't Keurboek van de Letter C. Fol. 1.

Indien yemant eenen van den Schepenen van Amſterdam, of die in het Gerechte geweeſt ſijn, miſdede, beledigde, of queſte, van wege het recht, datſe over imant gedaan, of nog te doen hebben, die geene wort ten ſwaarde gedoemt, en daar is anders geen verdrag, dan 't Gerechtsproeve, volgens de Willekeure, ſtaande in 't Keurboek van de letter A. fol. 25.

De lager Banken, als de Gemachtigden van Huwelijxe-ſaken en diergelijke, mogen ter eerſter aanvangh oordelen en vonniſſen vellen over die ſaken, tot dewelcken zy byſonder gemachtigt zyn, dog men kan en de mag van haar Vonniſſen ſig beroepen voor Schepenen, uytgeſeyt in Vonniſſen daar imant door hartneckigheyt is gedoemt, ja mogen ook ſodanige ſaken, voor andere Banken hoorende, ter eerſter aanvang wel voor Schepenen gebragt worden, indien ſtrydende Parthyen daar in bewilligen. Want even eens als men ter eerſter aanvangh gaan kan voor den Ed. Hogen Rade, alſo kan men ook terſtont gaan, indien ſtrydende parthyen daar in bewilligen, voor Schepenen, mits datſe gehouden ſijn, ſulx by een ſmeek-ſchrift aan Schepenen te verſoecken.

Schepenen ſijn ook gehouden, jaarlijx nevens het doen van den Eedt, op 't ingaan of aanne-

Digitized by Google

men van hun Ampt te beloven, onderhouden, en doen onderhouden, d'ordre op de nieuwe maniere van pleyten in den jare 1656. beraamt.

Schepenen sijn gehouden, stipts boven te komen, en de Rolle te laten dienen, van den eersten van Grasmaant, tot den eersten van Wynmaant, des morgens ten half negenen, en des Winters van den eersten van Wynmaant tot den eersten van Grasmaant, s'morgens ten negen uyren, en des naarmiddags sonder onderscheyt ten half drien.

Schepenen sijn ook by t'ondervragen, en pynigen der Misdadigen, en strycken'er vonnis over, 't sy van leven of doot; dog niet sonder des beklaagden volkomen verantwoordinge gehoort te hebben; sulx men hen bequamelijcke Rechters over alle Burgerlijcke, en strafwaardige saken noemen mrgh.

Schepenen van Amsterdam sijn ook gevolmachtigt, om te mogen Vonnissen vellen, niet alleen van saken ende geschillen, die Poorteren en Ingesetenen derselver Stede, voor hun Bank hangen, en uytstaan hebben, maar ook van geschillen die parthyen in 't gewest van Amster-en Goylandt, voor den Gerechte des selve Dorpen onbeslecht hebben hangen, by aldien 't selve by d'een of d'ander party voor hen betrokken wort, volgens het Privilegie van Hertog Aelbrecht van Beyeren, en Ruwaart van Hollant, gegeven in den jare 1387. den gemeenen Lande van Amsterdam ende Goylant, en wort het selve Vonnis den Gerechte, dewelke d'uytspraak, of Vonnis van 't geschil aan die van Amsterdam versoekt, en ten dien eynde al die stucken ende beweeringen der parthyen, in handen van Schepenen overlevert, by een besloten brief toegestuyrt, inhoudende, dat Schepenen van Amsterdam het geding, uytstaande voor den Gerechte van N. tusschen N. als eysscher, en N. als Gedaagde, onderfogt hebben, ende dat sy luyden den voorsz Gerechte, raden souden, den geenen te doemen, of den geenen vry te kennen, naar gelegentheyd der saaken (gelijk sy luyden by hun voorsz brieven den selven gedaagden doemen of vry kennen) als daar van blijken mag by verscheyden vonnissen, te boek staande in seeker blaffert, berustende ter Secretarye daar ter stede, daar in diergelijke vonnissen in 't bysonder, opgeschreven worden.

Schepenen van Amsterdam, sijn ook gevolmagtigt, om ter eerster aanvang kenniſſe te nemen over de klagten en eysch, dien myn E. Heere de Schout doen en nemen mag tegens de Schippers, die sig vervorderen hun ballast op Pamphuys, of op eenige andere ondiepten, daar omtrent over boort te werpen, en voorts op den selven eysch kort en onvertogen regt, en uytspraak te doen, volgens het Privilegie by Keyser Carel, en Grave van Holland deser stede, in den jaare 1544. gegeven, staande in het tweede Privilegien boek pag. 23.

Al de geenen die met hun Schepen en Goederen het Marsdiep en het Vlie inkoomen, mogen gaande nog komende, niet beslagen nog verhindert worden; maar indien ymand op de selve jetwes te seggen heeft, is hy gehouden hen in regte te betrecken, en voor Schepenen van Amsterdam te verdagvaardigen; welke Schepenen hen luydenook regt moeten doen volgens d'oude herkommen van Amsterdam, en anders niet, en dat uyt kragt, van seeker Privilegie, gegeven by Hertog Willem, in den Jare 1404.

Geen Schepenen mogen ook tuygen, nog kenniſſe dragen van eenige saaken, langer dan een jaar, naar datse afgegaan sijn, uytgeseyt van s'Heeren boeten, renten, en andere s'Heeren saaken, als ook van Stads boeten, renten, en diergelijke saaken.

Al het geene binnen de vryheyt van Amsterdam geschiet, moet ook binnen Amsterdam by Schout en Schepenen, beregt en genietigt werden, volgens het Privilegie van Hertog Willem, gegeven in den jaare 1342. sonder dat den Balliu vermag, ymand ter saake van breuken te roepen buyten deser Stede, daar de breuken gevallen sijn.

GOUDA. 70

HEt Hantvest van Hertog Willem van Beyeren van den 13. July 1414. houd in: *dat hy tot geenen dage het geregt aldaar sal verpagten, noch niemand in handen setten, maar hy en sijne erven altoos selve in houden sullen, en alle jaar aldaar twee Burgemeesteren en seven Schepenen goede eersaame rekkelijke Knapen van getrouden bedden setten sullen by haar selfs willen en goetdunken.* Naderhand by Hertog Philips van Bourgondien vernieuwt, *voor den tyd en termyn van drie jaar en niet meer*, het welk by Hertog Carel desselfs soon van jaar tot jaar, was gecontinueert, tot dat deselve by Octroy van Maria van Bourgondien van den 23. Maert 1476. op haar ernstige bede is vergunt, *dat by de Vroetschap en veertig vier dagen voor den dag, datmen gewoonlijk was het geregt aldaar te vernieuwen, 22. Persoonen souden werden verkooren, onder hunnen eede de alderrijkste notabelste, eerbaarste, rekkelijkste en vredelijkste mannen, daar uyt by den Grave ofte sijnen Stadhouder te worden verkoren vier Burgemeesteren en seven Schepenen tot den Gouvernemente der voorsz stede dat jaar schaar uyt geduyrende.* Naderhand op nieuws gecontinueert by Maximiliaan en Maria op den 10. November 1481.

ROTTERDAM. 71

DIe van Rotterdam moeten ook haare Burgemeesteren en Schepenen van den Stedehouder ontfangen, daar van het Hantvest van Vrouw Maria van Bourgondien van den jaare 1476. aldus luyt.

„Dat de 40. Persoonen (by later Octroy 28.)
„alle jaar twee dagen voor Mey dag, kiesen sullen
„by lootinge van de witte en swarte bonen, of
„by ander manier van Lotinge, seven Persoonen,
„(naderhand gebragt op vyf) uyt hun luyden, die
„seven daar het lot op vallen sal, sullen terstont op-
„staan, en sullen met opgeregte vingeren sweeren,
„dat sy om lief of leet, nog haat, nog om geen-
„derhande saaken laten sullen, terstont sonder ver-
„trek, sonder eeten en sonder drinken, of ymant

te

te spreeken, 18. Persoonen by de meeste stemmen, niet dat sy den een den anderen kiesen sullen, van de notabelste, eerbaarste, en vreedsaamste mannen, Poorters der selver stede, ouwt en rijk genoeg wesende, en den selven den Grave, of sijnen Stedehouder over te senden, en te presenteeren, om daar uyt seven Schepenen, en twee Burgemeesteren te werden gekooren.

Nader bevestigt by Hertog Philips op den 8. December 1483. en by Keyser Carel geconfirmeert op den 15. November 1524. en op den naam van Philips de tweede op den 13. February 1580. gebragt tot het getal van drie, en eyndelijk by later Octroy van den 16. October 1637. tot vier Burgemeesteren.

GORNIGHEM.

72 Die van Gornighem hebben van ouwts een gebruyk gehad, van alle jaren den tweeden Kersdag, by de afgaande Schepenen in der tyd 14. Persoonen te nomineeren, uyt den welken den Drossart der voorsz Stad, des Saturdags naar Drie-Koningen daar aan volgende seven Schepenen eligeerde, welke seven Schepenen des Dingsdags voor Pontiaan, neffens de afgaande Schepenen, gehouden waren op het Raathuys te compareeren, en aldaar te samen een nominatie te doen van twee Persoonen, uyt welke nominatie den Drossart, eenen Burgemeester in plaats van den afgaanden verkoor, die met den aanblyvenden Burgemeester yder twee jaren, Stads verrigtinge waarnemen.

Sie de inleydinge van het vernietigt Octroy van haar eygen Magistraats bestelling van den 23. Augusti 1652.

En by nader Octroy van Koning Philips, van den 28. September 1590. aan de selve een Collegie van vier entwintig Vroetschappen vergunt, dewelke by den Stadhouder beeedigt sijnde, van den Casteleyn als Hooftofficier, met den selven als de 25ste. Persoon souden blyven een gedurig Collegie van Vroetschap; door welken Casteleyn by afsterven van een van de Vroetschap, alvooren hebbende van deselve een nominatie van drie Persoonen, daar uyt een ander in des afgesturvens plaatse soude werden verkooren.

SCHIEDAM.

73 IS by Hantvest van den 8. Augusti 1463. by Hertog Philips van Bourgondien vergunt, „ by de meeste stemmen te mogen kiesen, uyt de „ 21. Vroetschappen of andere Poorteren en In„ woonderen aldaar, jaarlijx twee Burgemeeste„ren, seven Schepenen, en twee Thesauriers; by Vrouw Maria van Bourgondien op den 23. Maart 1476. nader geconfirmeert en geamplieert. Eyndelijk by Keyser Carel in den jare 1527. vernieuwt en verandert.

„ Dat sy voortaan souden hebben 24. Persoonen „ van de beste en notabelste der selver stede, die „ representeeren souden het Lighaam der voorsz „ Stad, en magt souden hebben van jaar tot jaar „ ten gewoonlijken dage uyt de voorsz 24. Per„ sonen, of anders uyt den Lighaame der selver „ stede te kiesen vier Persoonen tot Burgemeeste„ren, en 14. tot Schepenen, die sy gehouden „ souden wesen over te senden aan den Keyser, of „ sijnen Stedehouder, om daar uyt te nemen en „ ordonneeren twe Burgemeesteren en seven Sche„ penen.

SCHOONHOVEN.

Die van Schoonhoven hebben by Handvest van den jaare 1297. 74

„ Dat men alle jaar binnen deselve stede op „ Martyns avont soude vernieuwen de twee Bur„ gemeesteren en de seven Schepenen.

By Heer Jan van Belois, Heere van Schoonhoven, geconfirmeert op St. Barberen dag anno 1356 en geamplieert.

„ Dat niemant Schepen of Raat in der Stat sou„ de mogen wesen, hy en hadde daar ses jaaren „ in gewoont, en waare gegoet tot 100. ponden „ Hollands, of bet.

By Hertog Maximiliaan en Maria, op den 20. Juny 1480. vernieuwt en geamplieert.

„ Dat binnen der stede van Schoonhoven, by „ den Schout, Burgemeesteren, en gemeenen „ Rade, souden werden gekosen 27. goede, no„ tabele, en bequame Persoonen, gegoet we„ sende tot 300. Ryns guldens of daar boven, de„ welke in toekomende, jaarlijx souden kiesen, „ vier goede, notabele, en bequame Perso„ nen, daar van te stellen twee Burgemeesteren, „ en 14. goede bequame Persoonen, daar uyt te „ stellen seven Schepenen by den Grave van Hol„ lant, of in der selver absentie by den Stadhouder „ en Raden, indien ymand quame te sterven, of „ sijn Poortregt te verliesen, dat dese 27. wede„ rom in plaats souden sitten.

By Keyser Carel op den 26. October 1542. en by Koning Philips op den 4. November 1550 nader geconfirmeert.

Den BRIEL.

HEeft by Hantvest van Vrouw Maria van Bourgondien, als Gravinne van Hollant, en Vrouwe van Voorne van den 24. Maart 1476. 75

„ Dat de Geswoorens, van den ouden en nieu„ wen geregte, van deselve Stad, alle jaar 14. da„ gen voor Bamis mogen kiesen en nemen, 14. „ Persoonen, van de notabelste, eerbaarste, rek„ kelijxte en vredelijxte mannen der voorsz Stad; „ dewelke by den Balliu der voorsz Stad, of in „ sijne absentie in geschrifte met besloten Brieven „ souden werden gebragt, aan den Stadhouder en „ Raden van Hollandt, om by deselve uyt de „ voorsz 14. Persoonen gekooren te werden se„ ven Schepenen; en dat de voorsz Schepenen, „ maaken en kiesen souden twee ouwt Schepenen, „ het voorleden jaar gedient hebbende, mitsga„ ders twee Burgemeesteren, en twee Raats„ luyden.

Naderhand by Hertog Maximiliaan, in den jaare 1444 en by Keyser Carel in 't jaar 1515. en by de Staten van Holland op den 21. Augusti 1620, geapprobeert en vernieuwt.

Het

Digitized by Google

Het Ampt van Balliu van Voorn, (in welk land den Briel gelegen is) hebben succesſivelijk bedient de navolgende Perſoonen.

Symon Fredericxſz van Sweten. 1490.

Bouwen Willemſz van Drenckwaart, obyt 1496.

Willem Symonſz van Valkeſteyn, anno 1505. Knaepe.

Gillis van Valkeſteyn Willemſz Knaepe, anno 1509.

Jonkheer Andries van Bronkhorſt Willemſz 1526.

Jonkheer Caſper van Treſlong, Heeren Janſz anno 1555.

Jonkheer Claas van Valkeſteyn Gerritſz ſtierf anno 1601.

Jonkheer Joos van de Werve, Ambagtsheer van Gieſſen-Oudekercke, in den Jaare 1570. hy werdt in den water-ſlag by Hoorn gevangen, en ſtierf gevankelijk, anno 1574.

Jonkheer Jan van Vliet Huybertſz, an. 1572. en 1578.

Jonkheer Dirk van Duvenvoorde, ſtierf anno 1593.

Jonkheer Jan van Egmont van Kenenburgh, die ſijn Offitie overgaf ſijnen Neve, hy ſtierf anno 1612.

Jonkheer Otto van Sevender, anno 1618. geworden Heere van Kenenburgh.

Op den 24. December 1619. vermits den vrywilligen afſtant van Jonkheer Otto van Sevender is geſuccedeert Pieter Jacobſz.

De Heer Pieter van Leeuwen, anno 1623.

De Heer Cornelis Briel, anno 1654.

De Heer Pieter van Almonde, anno 1657. den 21. Maart.

En den 4. October des voorſz jaars de Heer Mr. Paulus Briel.

In den jare 1642. wiert voor de eerſte maal aangeſtelt een Penſionaris, om wegens deſe Stadt de Vergadering van Holland waar te nemen, en daar toe verkooren de Heer Jacob de Jonge van Ellemeet &c. naderhand ook Gedeputeert ter Admiraliteyt op de Maas, oorſpronkelijk uyt de Provincie van Zeeland, en aldaar van's moeders zyde uyt de Zuytlanden, en uyt Vlaanderen en Brabant uyt de Hertsbeekens en uyt de van Dalens. Hy voerde een gevlamde Azure Baar op een Gout velt, ſijnde de Jonge, gequarteleert met Ellemeet, ſijnde op een Schilt van Azur twee Gevlamde Baaren en een Swemmende Swaan van Silver, gebekt van Keel.

ALKMAAR.

76

Die van Alkmaar plagten hun eygen Burgemeeſteren en Schepenen te kieſen, agtervolgens het Hantveſt van Vrouw Jacoba van den 11. April 1426. wegens het kieſen van Hooftman, Dekens, Burgemeeſteren en Schepenen verleent met deſe woorden. *Item ſal onſe Stede hebben en houden ſeſtien Hooftmans en negen gilden, uyt elke gilden een Deken, die dat Geregte kieſen en ſetten ſullen, in ſulker voegen dat elk Deken van den negen gilden jaarlijx kieſen op den goeden vrijdag eenen anderen Deken, en die negen Dekens ſullen kieſen ſeſtien Hooftmans, en die ſelve ſeſtien Hooftmans met den Deken ſullen kieſen drie Burgemeeſteren en ſeven Schepenen, die dat jaar uyt dienen ſullen, en niet langer*; Dog is by nader Octroy van den 26. September 1530. geſtatueert; *Dat de Vroetſchap op heuren eed jaarlijx ſes dagen voor heuren ordinarie dag van de vernienwinge van de wet aldaar ſal verkieſen uyt den rijkdom der ſelver Stede, en van de rijkſte verſtandigſte, en regtvaardigſte eerſt ſes en daar na vier Perſoonen, om den Stadhouder van Holland gepreſenteert, en by hem voor het naaſte toekomende jaar drie Burgemeeſteren, en uyt de voorſz. vier twee Theſauriers te werden gekoren*; Met welk by nader Octroy van de Staten van Hollant. van den ſesden December 1588. tot agt en twee Perſoonen gebragt is, om daar uyt by den Stadhouder vier Burgemeeſteren en een Theſaurier te werden gekoren.

HOORN.

77

Die van Hoorn is in den jare 1400. by Privilegie van Hertog Aalbregt vergunt, de „verkieſinge van drie Raden of Burgemeeſteren „op den goeden vrydag, ſoo ſy van te vooren „gewoon waren te doen, en van ſeven Schepe„nen, die den Hertog, of ymand die ſulx van „hem gelaſt was, uyt de Burgers ſoude kieſen, op „Paas-avond, met welke *den Schout* regt ſoude „plegen *voor dat loopende jaar* &c. Hoe deſe verkieſinge plag te geſchieden, is te ſien in het Hantveſt van Jan van Beyeren van den 5. Auguſty 1322. in deſe woorden, *dat alle de Poorters van Hoorn die tot derdhalf nobelen gegoed ſijn en daar en boven, te loten ſullen gaan op den H. goeden Vrydag, en ſullen loten negen mannen welke negen mannen kieſen ſullen drie Raden dat ſijn Burgemeeſteren, en die ſelve negen Mannen en den Schout van Hoorn oft die gene die het bevolen ſal werden van des Graven wegen, ſal kieſen en eeden vande eenentwintig manneu voorſz. ſeven Schepenen op den Paas avond daar aan volgende.* Welke drie Raden ofte Burgemeeſteren by Hantveſt van Philips van Bourgondien van den 25. May 1452. tot het getal van vier Burgemeeſteren gebragt ſijn; In de Hantveſt van Hertog Jan van Beyeren ſtaat: *Den Schout van Hoorn, oft die gene die het van de Grave bevolen ſal werden van des Graven wegen ſal kieſen.* Daar uyt genoug blykt dat den Graf de verkieſinge aan hem oft ſijnen Stadhouder heeft willen houden.

ENKHUYSEN.

78

Tot Enkhuyſen werden de Burgemeeſteren met Briefkens en blinde looten op twee-en-t'ſeventig cedullen, daar van op elk drie namen van de eerlijkſte en gegoeſte Burgeren by den Schout Theſaurier en Secretaris geſchreven, en by den Burgemeeſteren beſigtigt, verbetert, en goet gekent, by de Schepenen uyt een over dekte kop geloot, en getrocken op den 1. dag van January. De Schepenen plagten van den Schout op den ſelven dag uyt veertien Perſoonen, by de Burgemeeſteren van het voorleden jaar daegs te vooren genomineert, verkooren te werden, dat t'ſedert de ver-

Digitized by Google

verandering van het jaar 1650. benevens andere ſteden volgens Octroy van den 17. February 1666. aan de Burgemeeſteren vergunt, dog met het aannemen van de Stadhouderlijke Regering wederom aan den Stadhouder vervallen is.

EDAM.

79 DIe van Edam is by Octroy van den 6. April 1574. aan den Officier en Burgemeeſteren der ſelver ſtede vergunt de Electie, verkieſinge, en ſettinge van ſeven Schepenen, weſende van de redelijxte, vroetſte, en vrolyxte Knapen.

MUNNIKENDAM.

80 BY Privilegie van Hertog Aalbregt, gegeven op St. Lamberts-dag anno 1400. was den Balliu of Schout gequalificeert, alle jaar op St. Lamberts-dag te ſtellen ſeven Schepenen, dog is ſedert dien, aldaar coſtuyme geweeſt, en geobſerveert, dat daags te vooren, wanneer verkieſinge van Burgemeeſteren (mede volgens ouder gewoonte) geſchiet is, door de oude en nieuwe Burgemeeſteren nominatie wert gedaan, van 14. Perſoonen, Poorteren binnen der ſelver ſtede, die malkanderen in bloede niet nader beſtaan, als agter-ſuſters kinderen, hebbende ten minſten ſes agter een volgende jaren, aldaar Poorters geweeſt; waar uyt dan d'Electie van ſeven Schepenen, by den Balliu of Schout wert gedaan.

MEDENBLICQ.

81 DIe van Medenblicq, is by Hantveſt van Hertog Aalbregt van St. Mathys-avont 1379. gegeven.

„ Dat ſy alle jaar, op den Jaars avont, haar „ Poortmeeſters en Raatſluyden kieſen ſullen; te „ weten dat 30. van haar mede Poorteren, die „ daar toe geloot ſullen worden, uyt 120. de „ rijkſte van haar mede Poorteren, twee Poortme„ ſters, en Raatſluyden, (dat ſijn Schepenen) „ kieſen ſullen.

PURMEREYNDE.

82 DIe van Purmereynde hebben by Octroy van den 21. October 1626. verkregen;

„ Dat haar Vroetſchap voortaan ſoude beſtaan, „ in 20. Perſoonen, die profeſſie ſouden doen, „ van de waare Chriſtelijke Gereformeerde Re„ ligie, of ten minſten deſelve wel toegedaan.

„ Dat alle jaaren tydelijk voor St. Marcus de „ voorſz Vroetſchappen, met meerderheyd van „ ſtemmen uyt deſelve Vroetſchap ſullen nomi„ neeren, ſes Perſoonen, twee ten twee, tot drie „ en vier tot nieuwe Burgemeeſteren; mitſgaders „ 14. uyt het Corpus van de Stad tot Schepenen, „ om by den Stadhouder in der tyd een enkel ge„ tal daar uyt verkooren te worden.

WEESP.

HEt Hantveſt van Hertog Philips van Bour- 83
gondien op den 2. December 1445. aan die van Weeſp verleent luyt aldus.

„ Dat 31. derijkſte Poorteren, die meeſt leg„ gende erven, en ſtaande getimmerten hebben, „ en hoogſt daar op in 't Schot ſtaan, alle jaar op „ onſe Vrouwen-dag purificatie, by der meeſter „ ſtemmen kieſen ſullen 14. goede, notable man„ nen uyt de voorſz 31. of uyt andere Poorteren, „ uyt welke 14. Perſoonen ſijnen Raden van „ Holland, den Balliu van Goyland in der tyd „ weſende, of die den Grave des magtig ſoude „ maaken, kieſen en eeden ſullen, op onſer vrou„ wen purificatie ſeven Schepenen, die dat toeko„ mende jaar Schepenen ſullen weſen, welke „ Schepenen voort kieſen ſullen drie Burgemee„ ſteren, en eenen ouden daar in laten blyven.

Op gelijke wyſe gaat het by na met de verkie- 84
ſinge van de Magiſtraten op de Dorpen, daar de Ambagts-heeren, het ſy dat ſy hooge ofte middelbaare juriſdictie hebben, op een dubbel getal haar Schouten Ambagtſ-bewaarders en Schepenen ſtellen, dewelke hooge juriſdictie hebben; hebben ook regt om een Bailliu te ſtellen, dewelke de lyfſtraffelijke ſaaken beregt, en het regt van de Hog. Over. waarneemt, maar die gene, dewelke niet anders als middelbaare en lage juriſdictie hebben, diemen Ambagtsheeren noemt, in onderſcheyt van de vrye Heerlijkheden die hooge juriſdictie hebben, ſtellen niet anders als een Schout dewelke de Vierſchaar ſpant, en niet anders als civile boeten beregt, en aangaande het ſtellen van Burgemeeſters, en Schepenen, diemen anders Ambagtſ-bewaarders ofte geſwoorens noemt, hebben ſy gelijk regt met de Hooge juriſdictie, mede met een dubbel getal by den Bailliu ofte Schout, en by de ſommige by de aanblyvende Ambagts-bewaarders en Schepenen, daar van de helft alle jaar by beurten afgaat en aan blyft, aan den Heer ofte Ambagtsheer aan te bieden, daar uyt by hem een enkel getal verkoren werd, hebben ook regt een Koſter en Schoolmeeſter te ſtellen; deſe alſoo geſtelde Schepenen werden by andere mans mannen genoemt, om dat die gene daar van ſy geſtelt werden, haar magt eerſt van een ander verkrygen moeten, die by de Roomſche wetten *Pedanei judices* genoemt werden.

bb *Buyten den ſelven tyd enige afſtellinge en ver-* 85
anderinge in de Magiſtraten te mogen maken] Hier over valt bedenken, of het ook in de magt van den Stadhouder is, deſe nominatien en aanbiedingen voor by te gaan, en de Magiſtraten in de ſteden of en aan te ſetten, en daar inne enige verandering te maken, het welke tweſints hard werd gedreven. Welken aangaande te letten ſtaat, gelijk als hier voor in 't lange is aangeweſen, dat de voorſorge in het ſtellen van goede Magiſtraten en Regters, het voornaamſte regt is van den Prince ofte Hooge Overheid; om daar in en op ſodanige ordre te ſtellen, als hy naar gelegentheid van ſaken ten meeſten dienſt en oorbaar van de gemene ſaak bevinden mogt te behooren; Soo dat al die toelatinge en magt daar omtrent den ſteden toe-

Digitized by Google

gelaten niet en moet verſtaan werden anders als behoudens het regt van de ſouverainiteyt gedaan te ſijn. Soo ſeid *Bodinus lib.* 1. *de Republica cap.* 10. onder anderen ſeer wel; *Non ipſa Magiſtratuum creatio, ſed ipſius Principis probatio, ratihabitio, confirmatio, ſine qua nihil poſſit Magiſtratus, Majeſtatis vim in ſe continet*, dat is: de verkieſinge van de Magiſtraten ſelfs en geeft het regt niet, maar het geſtaden, goed opnemen, en beveſtigen van den Prince, heeft in ſig de luyſter en kragt van de Souverainiteit, en Hoge Overheid, *Si tamen*, (ſeid hy voort) *ea creatio ad populum, aut ad Collegia ab ipſis Reipublicæ ac legum conditoribus ſic delata eſſet, ut populo vel Collegijs eripi non poſſet, profectò Princeps jura Majeſtatis non haberet, quia Magiſtratus imperium populo non Principi acceptoferendum eſſet*, dat is: indien dat die verkieſing aan het volk, ofaan een Vergadering by de Hoge Overheid ſelfs gemaakt èn geſtelt, ſodanig was gegeven ofte toe gelaten, datmen deſelve niet wederom en ſoude mogen intrekken, en van deſelve afnemen, ſoo ſoude voorwaar ſodanigen Prince geen Oppermagt hebben of behouden, en ſoudemen niet den Prince maar de gemeente de hoogſte magt moeten toeſchryven. Derhalven by reſpective commiſſien van de Stadhouders, het ſelve wel degelijk werd uytgeſondert, te weten dat hem de magt werd gelaten, van ook buyten die ordinaire verkieſinge, de Magiſtraten te mogen vernieuwen, verſetten, ofte veranderen, als het van node weſen ſal, behalven dat ook uyt de reſpective Handveſten dienaangaande gegeven en geconfirmeert wel kan geſien werden, dat het de mening niet en is geweeſt, de ſouverainiteyt daar mede yets van de Oppermagt in die ſaken te onttrekken, dewyl dat de meeſte van de ſelve, niet anders als tot wederſeggen toe ofte voor een ſekeren tyd gegeven ſijn, en in allen gevalle de Graven in der tijd, niet verder als voor haar ſelven hebben mogen diſponeren, en het regt van het land en hoogſte magt, daar ſy eigentlijk maar dienaars van waren, niet en hebben kunnen weg geven. Het welk ook ſoo by de ſteden is opgenomen geweeſt, dewelke telkens als die gene die ſodanig Handveſt verleent had, was, komen te overlyden, confirmatie op het ſelve van de volgende Graven hebben moeten verſouken en verkrygen. Door dit al te veel toegeven ſeid den ſelven Bodin: d. loco is allenxkens het Poolſe-Rijk te niet gegaan, *nam quum, inquit Sigiſmundi lege Magiſtratus omnes cujuſque Provinciæ concilio ac ſuffragijs crearentur, de Majeſtate regum imperium detractum.* De ſaak en leid ook ſoodanig niet, dat de geſeide Handveſten de verkrygers eenig voordeel by brengen, maar in tegendeel tot haren laſten leggen, dat ſy daar mede belaſt ſijn den Prince, dewelke geen kennis van ſaken heeft, met een dubbel getal van bequame luyden te moeten dienen, en ſulx om daar door te beter onderregt te kunnen werden van de bequaamheyt van de Perſoonen hem voorgeſtelt, die hy by ſig ſelven ſoo wel niet en mogt komen te kennen, als wel die gene die daar dagelijx mede omgaan.

86 Waar in op dat geen jalouſie, corruptie, ofte omkoop, gunſt, ofte afgunſt in het voorſtellen van deſelve Magiſtraats Perſoonen geſchiede, die geene dewelke de voorſtellinge van het getal komen te doen, malkanderen ingevolge van haar gegeven Handveſten, met eede moeten verbinden, *van de nutſte en bequaamſte Perſoonen uyt de Vroetſchap ofte andere tot deſelve dienſten te ſullen nomineren*, en wederom moeten die gene, dewelke daar toe werden verkoren, den eed van ſuyvering doen, *dat ſy om deſelve dienſten niet verſogt, nog doen verſouken hebben, nog daarom yets gegeven ofte dom geven hebben, directe nogte indirecte*; op ſommige plaatſen ſijn eenige weynig uyt het groote getal die by blinde loting ofte anders by het trekken van een witte ofte ſwarte boon alleen tot de nominatie geſtelt en gemagtigt werden, dewelke van malkanderen niet en weten, en de boon getrokken ſijnde, van den anderen niet en ſcheyden, voor dat de voorſtellinge gedaan is, mede onder voorgaande proteſtatie en ſweeringe, gelijk als hier voor van die van Rotterdam is aangeweſen; andere hebben wederom andere middelen van onbekende ſtemmingen met beſlote briefkens, als anders, dog hoe nauw datmen 't ſelve bepaalt, ſoo is de jalouſie en blinde ſtaatſugt van de ſommige ſoo groot, dat ſy al des niet tegenſtaande middelen weten uyt te vinden, om tot haar oogwit, met het verdrukken en te onderhouden van andere, die het dikmaals beter waardig ſijn, te geraken. Derhalven den Prince ook aan die voorſtellinge ſoo ſeer niet gebonden is deſelve aan te nemen ofte voor goed te keuren, *nam qui habet jus approbandi, habet etiam jus reprobandi.*

Het welk indien niet door een Oppermagt ſoude kunnen of mogen ingetoomt werden, tot de grootſte ongemakken van de werelt ſoude uytberſten, en een Republycq niet beſtand en ſoude kunnen blyven, indien dan omtrent de manier van Regeringe het ſy tuſſchen de Regenten in 't particulier ofte in 't gemeen, door factie, ofte tweeſpalt, in eenige ſaken eenige indragt komt te geſchieden en voor te vallen, dat niet anders als met het verſetten en veranderen van de Magiſtraten ofte eenige uyt deſelve kan werden beſlegt, of dat de Regenten haar eygen voorregten, Handveſten en oude herkomen tot het aanſtellen van de Magiſtraten vereyſt, komen te buyten te gaan, of geen goede harmonie en eendragt onder den anderen komen te houden; die magt moet immers blyven by de Hoge Overigheyd, en die geene dewelke in hoogheydt en waardigheyd in haar plaatſe geſtelt ſijn.

Het is waar, dat ſulx niet ligt en om geen geringe ſaak moet geſchieden, dat het afſtellen en veranderen van Magiſtraten grooten haat maakt, maar nog groter ongemak geeft het, dat de factien tweeſpalten en jalouſie tuſſen deſelve, dewelke ſonder tydelijke remedien en voorſorgen grooter en grooter werden, by tyds werden geſnuykt en ingetoomt. 87

Tot welken eynde by verſcheyde Handveſten vergunt en vaſt geſtelt was, dat men de oude gebruyken omtrent de verkieſinge van de Magiſtraten der ſteden niet en ſoude veranderen, maar deſelve by haar oude gebruyken ſoude laten, als waar in de welſtand van een goede regering beſtaat, datmen de gemeente by haar oude gebruyken laat en geen verandering maakt, in het geene

dat

Digitized by Google

dat ruſtelijk en vredelijk toegaat. Soo is by Hantveſt van Vrou Maria van Bourgondien aan die van Holland en Zeeland, op den 14. Maart 1476. gegeven, articulo 12. uytdrukkelijk verklaart, „dat om alle partye en tweedragt, die in den lan„de om de vernieuwinge en vermakinge van de „Wetten, tot grooten agterdeel van deſelve ge„weeſt en gereſen was, en nog werden en ryſen „mogt, doot en te niet te brengen en te blyven, tot „eeuwigen dagen geconſenteert is, dat die goe„de Steden van Holland, te weeten, Haarlem, „Delft, Leyden, Amſterdam, Gouda, Rot„terdam, en Schiedam, hebben en houden ſul„len, alſulke manieren van wetten en geregten te „ſetten en ordonneeren, als ſy lange by wijlen Her„tog Philips haren ouden Vader en ſekeren tyd „daar na gehad en gebruykt hadden, uytge„ſondert die van *Dordregt*, *den Briel, en Middelburg*, die om dat ſy van andere natuyr en conditie waren, een byſondere ordonnantie verkregen, om daar na het geregt geſet te werden, dog dit en benam de magt niet van de Hoge Overigheyd, van t'allen tyden als het van noode mogt weſen, dat de verkieſinge en voorſtellinge van de Magiſtraten, volgens de bedingen niet ſuyver en bleef, of dat ſy met factie begonnen te regeren, deſelve in 't geheel of voor een gedeelte te vernieuwen, en te herſtellen, het welk dan wel meeſt geſchiede onder duſdanige proteſtatie, dat het ſelve geſchiede ſonder prejudicie van der Steden Privilegien, vryheden, en geregtigheden.

Die de ſaake in de gront wel inſiet, kan het wel beſeffen, dat deſe magt aan d'een ſyde om het geſag en aanſien van de hoogſte magt, en aan d'ander ſyde om de miſbruyken, die daar uyt te wagten ſtaan, en Godt betert nog genoug in ſwang gaan, den Graaf ofte den Stadhouder deſelve niet heeft kunnen ofte mogen ontmagtigen, en daarom alle ſoodanige Handveſten en Privilegien, hoe generaal dat die ook mogten leggen, voor enkele toelatingen mogten werden gehouden, ſonder eenige verder verbintenis, als tot dat het anders mogt verſtaan werden.

Voor eerſt is een kennelijke ſaak, dat den Stadhouder gehouden en verbonden is, het regt van de Hoge Overigheyd waar te nemen, en voor te ſtaan, en daar van niet het alderminſte mag quyt geven, welkers voornaamſte pligt beſtaat in de voorſorge tot een goede Overheyd en Magiſtratuyr over het gemeen en elk deel in 't byſonder *Magiſtratibus opus eſt inquit Cicero lib. 3. de legibus, ſine quorum prudentia ac diligentia civitas eſſe non poteſt; Quorum deſcriptione omnis Reipub. Moderatio continetur, neque ijs ſolum præſcribendus eſt imperandi ſed etiam civibus obtemperandi modus*, Dat is, daar moet een overheyt weſen, ſonder „welkers wysheyd en voorſigtigheyd geen ge„meente beſtaan kan, in welkers pligt de gantſche „welſtant van de gemeente beſtaat, want deſel„ve en moet niet alleen het gebieden voorgeſchre„ven werden, maar ook het involgen en toege„ven des volks. Wel te regt: want, wat iſſer noodiger in een wel geſtelde Republijk als de liefde en onderlinge pligt tuſſchen de Overheydt en den Onderdaan.

Dit is dan het werk van de Hooge Overigheyt te beſorgen en doen beſorgen, dat daar toe bequame luyden verkoren werden, en op die verkieſinge ſoodanige ordre te ſtellen, als naar gelegentheyd van ſaken bevonden ſal werden te behooren, tot welken eynde dan tot voordeel van de gemeynte, niet ten voordeel van de verkiesbaare en kieſende Magiſtraat, ſoo veel die daar over geroepen werden, elk in den ſijnen by Hantveſten en Privilegien goede ordre is geſtelt, dewelke indien in eenige deelen mogten te buyten gegaan werden, het de Hoge Overigheyd, en uyt haren naam den Stadhouder toekomt, daar op nader ordre te ſtellen; dit is de oorſaak waarom dat de toelatinge van de nominatie van een dubbel getal by de reſpective Privilegien en Hantveſten der ſteden, aan de ſteden, of het Lighaam van deſelve vergunt, ſoo nauw bepaalt wert, en de verkieſers onder eede verpligt werden, de nutſte, bequaamſte, en regtvaardigſte in een dubbel getal te moeten voordragen. Dit is een Handveſt, dat niet den Keyſers voor haar ſelven, maar voor de gemeente gegeven is, want de gemeene Vroetſchap in de Steden de gantſche gemeenſchap uytbeelden.

Soo nu in deſen eenige miſlagen werden bevonden, dat de Hantveſten tot dien eynde aan de gemeynte gegeven, niet wel en werden onderhouden, en dat de Regenten haar daar in niet wel of naar behooren en dragen, wie ſal dat beregten anders als de hoogſte magt, en den Stadhouder? die daar van het voorſittende hooft is, uyt den name van deſelve, die ook ſelf onder eede verpligt is, des Lands, en der Steden geregtigheden, Privilegien, Hantveſten, en loflijke gebruyken te mainteneren, en voor te ſtaan; dat in ſoodanige gelegentheyd het eygen werk van den Stadhouder is, als daar in verbeeldende de Hooge Overigheyd, en voor ſoo veel het ſtellen van de Magiſtraat aangaat, hem in 't byſonder is aanbevolen.

Dat nu de Graven van Holland wel mild en liberaal mogten geweeſt ſijn in het verleenen van de Privilegien en Handveſten, op het nomineren en voorſtellen van de Magiſtraten, meer ten voordeel van de Magiſtraats Perſoonen ſelf, als ten voordeel van het gemeen, ſoude ſonder geſtading en aggreatie van de Staten, die daar in noyt geconſenteert ofte toegeſtemt en hebben, niet beſtaan mogen, die daar in tot het verleenen van Privilegien en Handveſten, buyten de byſondere gratien, pardonnen, en remiſſien aan deſelve privative overgegeven, by ſonderlijk het regt van de Hooge Overheyd ſelf betreffende, gelijk als is de voorſorge omtrent de Magiſtrature in de ſteden, niet meer te ſeggen hebben gehad, als de jegenwoordige Stadhouders, die deſelve in gelijke preëminentie en waardigheyd ſijn geſuccedeert en gevolgt, ſulx dat wel duydelijk werd onderſcheyden by Hugo de Groot, in ſijn inleydinge lib. 1. cap. 2. dat wel de Handveſten by de Graven verleent ſonder onderſcheyd plaats hadden, in en over Graafs eygen regt, maar indien het was de geregtigheyd van het land, dat ſulx ſonder bewilliging van de Staten niet en mogt geſchieden, ſulx hy verhaalt, dat by Philips van Leyden, Hollandſe Regtſgeleerde in ſijn Tractaat *de Reipub. cura & ſorte Principantis*, dat hy aan Grave Willem 88

de V. van die naam, toegeſonden en toegeeygend had, op verſcheide geſchillen over ſodanige ſaken in Holland voorgevallen gepaſt heeft; in welk Tractaat hy onder andere *Caſu XLVII. ad Novell. VIII. Sancimus*, verhaalt, dat door die ſelve wet, verſcheide Handveſten in voortyden by de Graven gegeven en verleent, vernietigt en ingetrokken ſijn. En ſchoon genomen ſy hadden de magt gehad en aangenomen van byſondere Privilegien en Hantveſten op ſodanige te mogen verlenen, ſoo en ſouden in allen gevalle deſelve Privilegien en Hantveſten in der ſelver nakomelingen niet aannemelijk ſijn, om dat het Graafſchap van Holland nooyt ſucceſſyf geweeſt, en altoos geſtaan heeft in de verkieſinge van de Staten; Sie *Grot. de Antiq. Reipub. Batav. cap.* 5. Het welk ſeer klaar en ſchynbaar is, dat by het overlyden van de Graven, en het aannemen van een ander in der ſelver plaatſe, alle voorgaande gegeven Handveſten ſijn en hebben moeten werden vernieuwt en geconfirmeert, daar van de voorbeelden te menigvuldig ſijn, als dat daar van een byſondere optelling van noden is, of met ordre gedaan ſoude kunnen werden, ſulx kan geſien werden het voorverhaalde Hantveſt van Graaf Floris, aan die van Dordregt gegeven in den jare 1284. in deſe woorden: „ En geloven wy onſe voor ſeide Poorteren, „ dat wy den Schepenen en Raatſmannen maken „ en ſetten ſullen in aller manieren als onſe Heere „ onſe Vader Schepenen en Raden plag te ſetten, „ en het by ſijnen tyde in Dordregt plag te weſen; „ en nog breder by Handveſt van Hertog *Willem van Henegouwen* aan die van Leyden gegeven in Mey 1306. in deſe woorden, „ vernieuwen „ hen en beloven voor ons en onſe nakomelingen „ wettelijk en trouwelijk, alle heur oude Hantve„ ſten en vryheden te houden en ſterken, elken „ en alle die hen gegeven ſijn en verleent ſijn van „ onſe Voor-ouders, &c. Hoedanige confirmatie en vernieuwinge is gedaan by *Hertog Ian van Braband* op den 20. April 1418. Gelijke confirmatie is die van Haarlem vergunt by Hertog Willem op Sint Aagtendag anno 1404. en by *Hertog Philips van Bourgondien* van alle Brieven, Privilegien en Handveſten die ſtede van Haarlem gegeven; Confirmatie van alle voorgaande Privilegien aan de Stad Delft gegeven by *Hertog Aalbregt van Beyeren* op onſer Vrouwen Conceptionis dag anno 1389. by *Hertog Jan van Braband* op den leſten February 1420. en by *Hertog Philips* van den 13. Auguſty 1425. Confirmatie van alle voorgaande Hantveſten van Margriete Keiſerinne aan die van Amſterdam des Maandags na den Aſcenſidag 1346. van Hertog Willem van Beyeren den 13. Mey 1355. van Willem van Beyeren Grave van Ooſtervant, van alle ſijns Vaders voorgaande Hantveſten des Dingſdags na Sint Victorsdag 1394. van Maximiliaan den 26. May 1480. van Vrou Maria van alle Brieven by haar Grootvader Hertog Philips gegeven aan allen ſteden in 't gemeen verleent, by het groot Privilegie van den 14. Maart 1476. Confirmatie van alle Privilegien die van der Goude gegeven by Hertog Aalbregt op St. Agnietendag 1395. by Hertog Jan van Braband en Vrou Jacoba den 23. January 1418. by Hertog Philips van Bourgondien, 1428. by Hertog Carel van Bourgondien den 21. July 1468. en by Hertog Maximiliaan den 28. Maart 1478. en meer andere.

Uyt den inhoud en ſtellinge van de Hantveſten ſelf is ook onderſcheyd te maaken tuſſchen Handveſten de gemeene ſaak aangaande, en tuſſchen de ſommige, de welke den Grave op ſijn eygen authoriteyt heeft gegeven, ofte mogen geven, gelijk als waren de Handveſten van Tolvry te mogen varen, geregtigheden van de wage, hop, Gruydgeld, Midden-penning, maat, en gewigte, viſſerye en diergelijke Graaflikheyds Domeinen; De Hantveſten de gemeene ſaak aangaande ofte anderſints het regt van de Ho. Over. betreffende, en hebben de Graven van Holland niet mogen geven, als naar voorgaande advys van de Ridderſchap, Edelen, en Steden, die van den ſecreten Rade, of andere gequalificeerde daar over geroepen, gelijk dat in verſcheyde diergelijke Hantveſten wert uytgedrukt. 89

Gelijk nog tegenwoordig t'ſedert de tyd van de Graven van Holland alle Octroyen en Privilegien aan de ſteden vergunt, op geen andere naam uytgaan als op de „ Ridderſchap, Edelen „ en Steden van Holland en Weſtvrieſland, re„ preſenterende de Staten van den ſelven Lande.

Andere des Graaflijkheyts Domeynen, en het regt den Graven in 't byſonder toekomende, dien aangaande heeft den Grave ſoodanige Privilegien en Handveſten mogen verlenen, als het hem goed dogt; *Quilibet enim favori pro ſe introducta renunciare poteſt. l. penult. ff. de pact. & l. 21. & l. 27. ff. de Reg. Iure.* en een yder mag ten allen tyden afſtand doen van het regt dat hem ſelf toekomt; dit wert ſeer wel onderſcheyden by den Hollantſen Regtsgeleerde Hugo de Groot inleyd. 1. bouk 2. deel, daar hy ſpreekt van de kragt der Hantveſten, „ dat deſelve niemands regt benemende plaats mo„ gen hebben; maar wert daar by eenig regt bemen indien het is Graafs eygen regt, ſoo ſijn „ buyten twyffel de Hantveſten geſtade, maar is „ het de geregtigheyd van het Land, ſulx en mag „ ſonder der Staten bewilliging niet geſchieden.

Dat nu de Graven van Holland de exercitie van het beſtellen der Magiſtraten is toegelaten, en dien aangaande by Handveſten als anders tot den meeſten dienſt en ruſt van de gemeente ſoodanige ordre hebben geſtelt als ſy bevonden hebben te behooren, en is niet anders te verſtaan, als dat het ſelve geſchiede uyt den naam van de Hog. Over. en behoudens het regt en ſouveraine magt deſelve dien aangaande competerende, om daar over t'allen tyden ſodanige andere ordre te ſtellen, als het haar mogt goed dunken. 90

Het is ook een regel in regten, dat geen Privilegien ofte voor regten ſelfs by de hoogſte magt aan yemand vergunt, tot agterdeel van een derde of tot nadeel van het gemeene beſte mogen ſtrekken. *l. 3. l. 7. cod. de precib. imp. offer l. 3. 4. l. ult & tot. tit. de precib. imperat:* ſulx dat in verſcheyde voorvallen van ſijnen tyd gepaſt werd by Heer Philips van Leyden, voornaam Hollands Regtsgeleerde in ſijn bouk *de Sorte Principantium*, dat by aan Graef Willem de V. omtrent het jaar 1360. had opgedragen.

Blykt ook daar uyt, dat de Hantveſten dien aangaande

Digitized by Google

gaande by de Graven gegeven, niet verder of anders en sijn gerespecteert en opgenomen, met dat t'seedert het afgaan van deselve Graven, de Stadhouders van de Hoge Overigheyd onder anderen de magt gegeven wert, om niet alleen de Magistraten, op haar gewoonlijke tyden, op voorgaande toegelatene nominatien te verkiesen, maar ook in 't by sonder van deselve ook buyten tyds te mogen veranderen, versetten, en vernieuwen.

Die in het verleenen van de Hantvesten en Privilegien van de steden het ruymste daar over gestapt hebben, en by na al toegestaan hebben wat versogt en gebeden wierdt, sijn geweest Hertog Aalbregt van Beyeren, Keyser Lodewijks soon, die als Ruard, en Voogt van den lande in plaats van Willem de vyfde den dullen Graaf, en den Eertsl-Hertog Maximiliaan, die als voogt over Philips en Carel het Stadhouderschap bedient hebben, daarom dat Hertog Aalbregt om de menigvuldige Hantvesten en Privilegien by sijnen tyd gegeven, en bysonder aan de Stad van Amsterdam, dewelke als een jonger Stad nog weynig voorsien was, spots wyse den Privilegie-Kakker genoemt wierd, dewelke of en hoe verre tot het verleenen van Privilegien, en Hantvesten bevougt sijn geweest, laat ik het oordeel aan wyser; soo veel de Handvesten by tyde van Hertog Maximiliaan gegeven aangaat, is aanmerkens waardig, dat Hertog Philips, dewelke op sijn 16. jaar het Graafschap in den jare 1494. aan nam als hy Graaf gehult wierd, sijn eet niet en heeft willen doen, voor dat eerst al de Privilegien by tyde van Maximiliaan en Maria gegeven, vernietigt en nul verklaart waren.

91 Men vind ook dat by na alle der selver gegeven Handvesten, of by redemptie en afkoop van lasten, daar mede sy de gifte der Magistratuyre buyten qualiteyt beswaart hadden, of om bysondere goede diensten, of, en wel meest ter bede, en particulier versouk van de Magistraat self vergunt sijn.

Wat het eerste aangaat, is kennelijk dat sy niet bevougt en sijn geweest, daar op eenige beleninge te doen, ten waar het selve by den staat self waar geschied geweest; soo heeft Hertog Philips by Handvest van den jare 1434. aan die van Leyden gelooft, dat het setten van Schout en Schepenen der Stad Leyden altyd aan hem en sijnen erven blyven soude, sonder het Schependom t'eeniger tyden te verkopen, versetten, belenen, of weg te geven, en by Hertog Aalbregt aan die van Haarlem op St. Aagtendag 1380. dat die Heer van den lande selver Schepenen stellen sal; en by den selven Aalbregt by Handvest op St. Georgien dage 1387. aan die van Amsterdam, Goyland, en Amsteland, gegeven met dese woorden, „Item sullen wy of die wy het bevelen al„toos Schepenen kiesen; en by Vrou Jacoba aan die van Delft gegeven den 22. December 1417. „gelooft tot geenen dagen het geregte al„daar te verpagten, belienen, nog ymand in han„den te stellen; soo ook aan die van der Goude by Hertog Willem op den 13. July 1414. belooft is, „het geregt niemand in handen te stellen, of „te belasten, maar self twee Burgemeesteren en „seven Schepenen te stellen.

In 't verder is een regel in regten, dat het geene ter bede en precario geschied, niet anders te verstaan is, als tot wederseggens toe, het welk tot allen tyden mag wederroupen en ingetrokken werden *per text in l. 1. ff. de precario.*

Dit is ook de oorsaak waarom veele en verscheyde Handvesten rakende de nominatie en verkiesinge van de Magistraten gegeven sijn, behoudens het regt om t'allen tyden deselve te mogen veranderen, versetten, ofte vernieuwen, en werd alsoo verstaan, schoon het selve daar by in 't bysonder niet en wert uytgedruykt; by de sommige werd deselve nominatie niet verder ofte anders toegelaten als voor seekeren tyd, en by andere tot wederseggen toe; soo wert by het Hantvest van Hertog Aalbregt aan die van Haarlem gegeven des Sondags na Sint Aagtendag anno 1380. wel duydelijk uytbesondert met dese woorden, „dat wy onse Schout en Schepenen te setten binnen Haarlem niemand beveelen nog magtig maken sullen, maar sullen die magt altoos „aan ons selven houden; voort soo mogen wy „Schout en Schepenen versetten en vernieuwen, „alsoo ook als ons genoeget.

Soo is het Privilegie van Vrou Maria in den jare 1476. aan die van Holland en Zeeland gegeven, dat die van *Haarlem, Delft, Leyden, Amsterdam, Gouda, Rotterdam, houden souden alsulke manieren van wetten te setten en ordonneren, als sy voor desen gebruykt hadden;* by nader Handvest van den 14. July 1481. op den naam van Maximiliaan en Maria ingetrokken, en tegen die van Leyden wederroupen, en op een nieu de veertigen ingestelt en toegelaten wederom als van ouds te gebruyken tot wederseggen toe; sulx blykt ook by acte en verklaringe van Hertog Philips van den 22. October 1504. op het subject van het intrekken en vernietigen van het Handvest van den 24. July 1434. aan die van Leyden gegeven, voor soo veel haar daar by was toegestaan haar eygen Burgemeesteren te stellen met dese woorden: *En want ons nog volkomentlijk gebleken is, dat onse voorsz. stede van Leyden met soberen en kranken regimente s'agteren gevallen is, mitswelken grootelijks van noden is daar in te voorsien, en het regiment der selver stede te stellen in goede en sekere hand van goede en notabile mannen, soo hebben wy hier om aan ons behouden en gereserveert, behouden en reserveren by desen die dispositie en vernieuwinge van den Burgemeesteren, Schepenen en Thesauriers, om die by ons en van ons ent wegen of en aangestelt en vernieuwt te werden, in allen vougen en manieren als ons dit gelieven sal &c.* Soo wert het Hantvest by Hertog Philips aan die van Leyden op den 22. April 1449. gegeven, niet langer verleent als voor den tyd van agt jaar, het welk daar na by den selven Hertog in den jare 1451. voor nog tien jaar verlangt is; by de huldinge van Philips Eertsl-Hertog van Oostenrijk van den 14. December 1495. sprekende van de Magistraat van *Delft, Leyden, Goude, Amsterdam, Rotterdam, en Schiedam*, werd deselve toelatinge te useren en gebruyken niet verder vergunt, als tot dat hy „tot den ouderdom van vyf-en-twintig jaar sou„de gekomen sijn, het welk dienvolgende by Maximiliaan op den 10. October 1510. als voogt

van Keyser Carel voor die van Leyden niet langer is gecontinueert als voor drie jaar, en in den jare 1514. wederom gecontinueert tot weerseggens toe, tot dat Keyser Carel op den 21. Juny 1519. de wet verandert en herstelt heeft, in gelijke manier van doen, als sy te vooren nopende de verkiesinge vande Magistraten gedaan hadden, sulx 't selve hier voor in 't lang is uytgedrukt, dog al mede tot weerseggens toe; Het Handvest van Hertog Philips aan die van Delft gegeven op den 7. September 1445. hier voor mede verhaalt, houd in, den tyd van tien jaren lang, daar ten eynde tot wederseggen toe; en het Handvest van der Goude, by den selven Hertog Philips van Bourgondien gegeven, houd in, den tyd en termyn van drie jaar sonder meer; het welk by Hertog Carel van jaar tot jaar gecontinueert wierd, en eyndelijken wederseyt; 't selve wert in 't lange verhaalt in het Hantvest en confirmatie van Maximiliaan en Maria van den 1. April 1481. by Octroy van Maria van den 23. Maart 1476. vernieuwt, en eyndelijk by Maximiliaan en Maria op den 1. April 1481. onbepaalt, en sonder seekere tyt vergund, en nader bevestigt; Het Handvest van Hertog Philips op den 22. Mey 1452. aan die van Amsterdam, op het stuk van de nominatie en voorstelling van hare Schepenen verleent, en houd niet langer als den tyd van agt jaar.

Dat in opsigt van die van Leyden het stellen
92 van Schepenen een Domanium Principis geweest is, selfs sonder eenige voorgaande nominatie, en dat haar de voorgaande nominatie alleen by toelatinge naar het voorbeeld van andere steden tot wederseggen toe en sonder eenig regt daar toe te hebben, vergunt is, blykt niet alleen uyt alle de voorgaande bygebragte Handvesten, die maar voor een tyd en eyndelijk tot wederseggen toe vergunt sijn, maar is buyten dien uyt de instellinge van het Schepen Ampt aldaar genoug kennelijk, dat van ouds de Schepenen die aldaar het oudste Collegie sijn, en te dier tyde met den Schout de Stad Leyden alleen regeerden, sonder eenige voorgaande nominatie by den Graaf van Holland en den Burggraaf t'samen, by elk tot vier in getal, en sulx agt Schepenen gestelt sijn geweest, die ook by beurten een Schout stelden, soo als hier voor in 't brede verhaalt is, het welk daar na by het vernietigen van het Burggraafschap door toedoen en op het versouk van die van Leyden, die niet goed Burggraafs en waren, in 't geheel aan den Graaf en nu den Stadhouder is vervallen.

Soo hebben van alle oude tijden de Graven van Holland, ende hare Stedehouders, alsser of in de Staatse vergadering, of in de steden tusschen defelve eenige tweespalt ofte oneenigheyt ontstond, de saken den staat betreffende by bemiddeling uyt haar Souveraine Opper-magt, van wegen de Hooge Overigheyd daar toe bysonderlijk gelast, en gemagtigt beslegt, en rakende eenige twee spalt en oneenigheyd in de leden van de Magistratuyre in de steden onder haar, ofte soo wanneer den dienst van het lant sulx mogt vereyssen, de Magistratuyre als Burgemeesteren, Schepenen en Raden vermogen te versetten en veranderen, gelijk sy ook van tyd tot tyd gedaan hebben; Die van Haarlem erkennen ook in hare beschryving in het 5. bouk, „dat wel de opperste magt, „by den Staten is, dog daar van het hooft is den „Gouverneur van Holland en Zeeland, die altyd „vertrout is geweest de verkiesing van Burge„meesters en Schepenen.

De magt dienaangaande aan den Stadhouder 93
by de unie van Delft, in den jare 1576. gegeven brengt in het 10. Articul, daar vande Raden van Justicie gesproken werd wel duydelijk mede; Sal sijn Excellentie, te weten Prins Willem H. M. „den selven Raad en andere Officieren &c. stel„len en ordonneeren, soo wanneer eenige vande „jegenwoordige sal komen te overlyden, of den „tyd van eenige Officieren sal geexpireert sijn, „ten waar (Nota) om redenen sijn Excellentie „goed bevonde eenige te veranderen ofte ver„nieuwen 't welk sijn Excellentie mitsdien sal „mogen doen &c. en in het XIII. articul, Item „sal sijn Excellentie eligeren, creeren en vernieu„wen, ten gewoonlijken tyden, de Magistra„ten in de steden als naar ouder herkomen, Hant„vesten, en Privilegien van de steden, welver„staande in dien de nood ofte versekertheyd „mogte vereyssen, eenige afstellinge ofte vernieu„winge van Officieren Wethouders ofte Magi„straten van de steden, buyten den gewoonlij„ken tyd, sal sijn Excellentie 't selve ook mogen „doen met kennisse van saken en van 't meren„deel der gener die de Vroedschap en het Cor„pus der selver stede sijn representerende, alles „sonder prejudicie der Stede Handvesten en Pri„vilegien, die niettemin gehouden sullen wer„den en blyven in haar geheel.

By de articulen van overdragt van de Souve- 94
raineyteyt deser Landen aan Prins Willem I. op den 5. July 1581. gedaan, werd het selve met uytgedrukte woorden vernieuwt.

„Dat hy sal creëren en vernieuwen ten ge„woonlijken tijde de Magistraten in de Steden, „als naar ouder herkomen, hantvesten en privi„legien van de Steden, welverstaande, indien „den nood ofte versekertheyt mogte vereyssen „eenige afstellinge, ofte vernieuwinge van de „Officieren, Wethouderen, ende Magistraten „van de Steden buyten den gewoonlijken tijd, „hy het selve sal mogen doen, met kennisse van „saken, al sonder verminderingh der Steden „Hantvesten en Privilegien, die niet te min ge„houden sullen werden te blyven in 't geheel.

Daar uyt dan wel klaar blijkt, dat de vernieuwinge ende veranderinge van de Magistraten in de Steden onvermindert en niet tegenstaandé hare Handvesten en Privilegien, by den Stadhouder mag werden gedaan, soo wanneer het nodig is, ende hem mogt goet dunken.

Na de dood van Prins Willem, is Prins Mau- 95
rits op den 1. November 1585. het Gouvernement van Holland, ende Westvriesland, opgedragen met dese selve Commissie. „Hebben „met goede kennisse van saken en deliberatie van „Raden, den voorn. Grave Maurits van Nassou „inde plaatse van sijn Vader de Prince van Oran„gien gecommitteert en gestelt, als Gouver„neur, Capiteyn Generaal en Admiraal vande „Graafschappen van Holland, en Zeeland, ge-

ven-

Digitized by Google

„ vende den voorn. Grave Maurits van Nassou,
„ volkomen magt ende authoriteyt den voorsz
„ Staat als Gouverneur, Capiteyn Generael en
„ Admirael voortaan te houden, excerceren en
„ bedienen, daarinne voor te staan, bevorderen,
„ ende bewaren de Overigheyt, Geregtigheyt,
„ ende Privilegien, ende het welvaren van den
„ voorsz Landen, en Ingesetenen van dien; mits-
„ gaders het gebruyk van de Christelijke Religie,
„ deselve te conserveren en beschermen van alle
„ overlast, ende foulen, desordre, oneenigheyt,
„ afbreuk ende schade, voorts in den voorsz Lan-
„ de te doen gebruyken, en administreren Regt
„ en Justitie, de provisie van Justitie behoor-
„ lijken te doen verlenen, alle den geenen die
„ sulkx versouken sullen, ende deselve te doen
„ executeren; alles aangaande de Justitie, met
„ advys van den Præsident ende Raden over
„ Holland, Zeeland, ende Westvriesland, ende
„ aangaande de saken van den Oorlog ende Poli-
„ cie van den voorsz Lande, met advys ende ten
„ overstaan van de Edelen ende Raden uyt den
„ voorsz Lande van Holland, Zeeland ende
„ Westvriesland, by sijnder Excellentie te voe-
„ gen; de Burgemeesteren, Schepenen en Wet-
„ ten te veranderen naar behooren, ende daar
„ het van noden wesen sal, te doen houden
„ goede opsicht ende wagten, in de Steden ende
„ Sterkten, aldaar ook te water en te lande, en
„ voorts in 't generaal en particulier al te doen,
„ dat een goet en getrouw Gouverneur en Capi-
„ teyn Generael en Admiraal vermag ende be-
„ hoort te doen, volgens de instructie, die hem
„ verder sal werden gegeven, in welke particu-
„ liere instructie mede in 't bysonder is ingelijst,
„ en herhaalt, dat den Gouverneur met de Gede-
„ puteerde Raden van Holland, Zeeland ende
„ Vriesland, die beneffens sijne Excellentie sul-
„ len werden gevougt, sal mogen vernieuwen, en
„ veranderen, die Burgemeesters, Schepenen,
„ ende Wetten na behoren, ende daar 't selve
„ van noden wesen sal.

De Commissie van Prins Frederik Hendrik,
96 op den 24. Mey 1624. gegeven, inhoudende de-
selve premissien, leid in het verder aangaande
het verkiesen,. versetten en veranderen van de
Magistraeten onbepaalt, „ de Burgemeesteren,
„ Schepenen en Wetten te veranderen naer beho-
„ ren, ende daar het selve van noden wesen sal,
sonder eenige de minste bepalinge ofte byvouginge; sedert welke geen nieuwe ofte andere commissien ofte bysondere instructie en is gegeven, maar sijn hare Hoogheden Prins Willem de II. op den 24. Maert 1646. en Prins Willem de III. op den 3. July 1672. „ tot Gouverneurs, Capi-
„ teyns Generaal, Admiraals Generaal, ende Stad-
„ houders over Holland, Zeeland, ende Westvrie-
„ sland aangenomen ende haar opgedragen, in
„ deselve digniteyten, waardigheden, ende pre-
„ rogativen, als deselve Ampten voor desen by de
„ Princen van Orangien, hunne Voor-ouderen,
„ hoog-loffelijker Gedachten bedient ende be-
„ kleed sijn geweest.

Dat de Graven van Holland niet tegenstaan-
97 de de Privilegien op het stuk van het stellen en nomineren van haar eygen Magistraten aan de steden gegeven, evenwel de oppermagt aan haar behouden hebben, is uyt het voorgaande genoug aangewesen, en dat sy altoos geoeffent hebben, de alsoo gestelde Magistraten, soo dikmaals als het haar gelieste, te versetten en veranderen, is uyt de Historien kennelijk; en om het selve uyt de Regeringe van de Graven op te halen, is uyt de laaste tyden van den Houks en Cabeljausen Oorlog, en tweespalt, den tyd van omtrent 150. jaar, te weten van het jaar 1300. tot het jaar 1450. genoug bekent, hoe dik en hoe menigmaal door authoriteyt van de Graven en hare Stedehouders in der tyd de Magistraten ingetrokken, vernietigt, en aan de sommige voor sekere tyd en andere tot weerseggen toe wederom gegeven sijn; so hebben Hertog Maximiliaan, en Maria op den 20. July 1481. de voorgaande absoluyte toelatinge weerroepen, en binnen Leyden als op andere plaatsen, op een nieuw de Vroetschap ingestelt en toegelaten te gebruyken, als voor dien tyd gewoonte was, tot wederseggen toe; soo ook by Keyser Caarel, in den jare 1514. de Veertig van Leyden is weerroepen, en in den jare 1519. tot wederseggen toe herstelt.

Soo heeft Prins Willem H. L. M. naar het voorbeeld van Philips, dewelke in 't jaar 1505. het getal van vier Burgemeesteren tot op twee verminderde, in het jaar 1574. op den 14. October de Magistraat van Leyden niet alleen buyten tyds verset en verandert, maar self het getal van de gantsche Vroetschap van 40. tot 28. Persoonen, daar onder vier Burgemeesteren, agt Schepenen, en sestien gemeene Vroetschappen, vermindert buyten de tyd van gewoonlijke verkiesinge soo als voor verhaalt is, niet tegenstaande verscheyde acten's van protestatie, dog naderhandt om redenen op het oude getal gebragt..

Van gelijken heeft den selven Prins Willem de I. in den jare 1579. als Gouverneur van Vlaanderen, de Magistraat van Gent en Brugge buyten tyds afgeset, en wederom andere in plaats gestelt; Sie Emanuel van Meteren, Nederlantsche geschiedenis-bouk, pag. 162. verso. Zeedert dien is in verscheyde jaren niet of weynig voorgevallen, dat soodanige verstellinge en veranderinge in de gestelde Magistraten der Steden is geschiet, en soo lang als het wel ging, en de Magistraten in Steden malkander in goede eenigheyd verstonden, is in het verkiesen van deselve elx naar luyd harer Privilegien, Handvesten en oude gebruyken geen verandering gevallen; tot dat den twist en oneenigheyd omtrent en met den jare 1618. tyde van het twaalf jarig bestand soo wel in Kerkelijke als Politique saken soo hoog geresen sijnde, datter geen rust ofte eenigheyd in kerk of policie en konde gebragt of gehouden werden, sonder verandering in de Leden van dien, die het met de een of d'ander partye, en factie hielden, daar mede haar andersints wyse en verstandige mannen in hevige partyschappen begonnen te moeyen, heeft sijn Excellentie Prins Maurits in het laatste van het jaar 1618. in alle steden van Holland de Magistraten verset, en die gene dewelke van de factie waren, afgelaten, en wederom andere in plaats gestelt, op sommige plaatsen veel, op sommige weynig.

Hoe

Hoe dat hem 't ſelve heeft toegedragen, of hy 't ſelve uyt ſijn eygen authoriteyt, of naar voorgaande communicatie van de leden van de vergadering gedaan heeft, is bedenkelijk, want alhoewel de Graven van Holland daar in ſoo nauw niet verbonden en waren, ſoo houden nogtans ſommige commiſſien op de volgende Stedehouders gedefereert de bygevougde clauſule; „ met ken„ nis van ſaken, ſommige met advys, van de an„ dere leden van de Vroetſchap, andere met advys „ van Gedeputeerde Raden, en andere met advys „ van de Edelen en Raden van den Lande van Holland; Soo wert ook by de particuliere inſtructie van Prins Maurits hier vooren verhaalt, daar van het verſetten en veranderen van de Magiſtraten werd geſprooken, geſeyd, en ſal den Gouverneur met de Gedeputeerde Raden van Holland, Zeeland, en Weſtvrieſland, die neffens ſijn Excellentie ſullen werden gevougt; En meeſt alle houden de generale clauſule, alles aangaande de juſticie met advys van den Preſident, en Raden in Holland, Zeeland, en Vrieſland, en aangaande de ſaken van Oorlog en Policie, daar men dit ook onder ſoude kunnen trekken, met advys van de Edelen en Raden uyt den Lande van Holland.

98 Wat magt de Stadhouders dienaangaande hebben, is uyt der ſelver commiſſie genoug bekent, dat de eerſte eenigſints bepaalt ſijn geweeſt, en de andere gelijk als van Prins Frederik Hendrik, en Willem de II. en III. dienaangaande geheel onbepaalt; dog genomen die alle onbepaalt waren, ſoo wyſt het ſig ſelven, dat ſoo een extraordinare ſaak by den Stadhouder ſonder voorgaande advys en communicatie van ſijne Principalen of eenige uyt deſelve, die hy 't ſelve beſt toevertrouwt, behoort toe te gaan en voor hem een ſeer onvoorſigtige daad ſoude geoordeelt werden, ſoo een hatige ſaak alleen op ſijn eygen ſchouderen te laden, alhoewel anderſints geene van al de commiſſien ſulx mede brengen, dat en aan wie den Stadhouder 't ſelve ſoude moeten communiceren; De commiſſien van Prins Willem ſeggen niet anders, als met kennis van ſaken, en de nood vereyſſchende, het welk daar by genougſaam aan ſijn hoog wyſe kennis en oordeel geſtelt werd; de commiſſie van Fredrik Hendrik, daar toe de volgende relátyf ſijn, is gants onbepaalt; wat aangaat de clauſule, en dit alles aangaande de juſtitie met advys van den Preſident en Raden &c. en aangaande de ſaaken van Oorlog en Policie met advys van de Edelen en Raden &c. ſtaat te letten, dat deſelve clauſule voorgaat eer dat van het beſtellen van de Magiſtraat wert geſprooken, daar van daar na op ſig ſelven en in een byſondere periode werd geſprooken, en ſulx wel tot het voorgaande maar geenſints tot het volgende, dat met het voorgaande, het welke op ſig ſelven ſtaat, en met deſelve clauſule wert geſloten, te paſſe kan gebragt werden, alleen de particuliere inſtructie van Prins Maurits houd in, dat hy daar toe ſoude gebruyken, de Gedeputeerde Raden van Holland, Zeeland, &c. die hem ſouden werden by gevougt.

Welke dat deſe Gedeputeerde Raden geweeſt ſijn, en wie daar door te verſtaan ſijn, is bedenkelijk, ſommige mogten daar door verſtaan de ordinaris Gecommitteerde Raden van de Staten van Holland, maar het ſelve en kan niet ſijn, eerſt om dat deſelve uyt de Magiſtraten van de Steden ſelf beſtaan, en ſulx party regter ſoude werden gemaakt, dat niet weſen en kan, en ten anderen dat van extraordinaris gedeputeerden geſproken werd, die ſijn Excellentie nog ſouden werden by gevougt.

Soude daar van gelooven, gelijk als uyt den inhouden van de geheele nader inſtructie kan blyken, dat het voornemen geweeſt is, ſijn Excellentie Prins Maurits uyt goede inſigten eenige Gedeputeerde Raden by te vougen, daar mede hy in ſwaarwigtige ſaken ſoude adviſeren, gelijk als tegenwoordig een extraordinaris ſecreten Raad rakende de ſaken van Oorlog en vrede wert gehouden; maar of die by ſijnen tyd gehouden is, en hoe lang die geduurt heeft, is niet bekent, immers by onſtentenis van deſelve bleef de magt aan hem ſelf in het gene anders met deſelve mogt communiceren.

Dat men heeft willen ſeggen, dat Prins Maurits H. L. M. de verandering van de Magiſtraten in de Steden, *propria authoritate* ſoude hebben gedaan, en die ſaken over hem ſoude hebben genomen, is niet waarſchynlijk, en kan uyt de omſtandigheyd wel anders blyken, daar uyt ſijn wijsheyd en voorſigtigheyd is aan te merken, dat dewyl hy de magt had, deſelve ſoo omſigtig gebruykt heeft; Dat de Stadhouders die magt gegeven is, hebben wy hier voor ten genougen aangeweſen, dat de „ Stathouders vermogten de Magiſtraten in de Ste„ den verſetten en vernieuwen als het van noode was; dat ſy ſulx met omſigtigheyd gedaan hebben is haar goetheyd geweeſt, en dat ſy daar mede beſchuldigt ſijn, dat ſy ſulx *propria authoritate* en op haar ſelven alhoewel des nood daar toe genoug gequalificeert, ſouden hebben gepleegt, is een ſtreek geweeſt, om deſelve by de gemeente hatig en ſuſpect te maken, dat nogtans anders wert bevonden, en de hooge wijsheyd van die Princen te verwonderen is, dat ſy in ſoo hooge magt geſtelt, deſelve hare magt niet als met contentement van de gemeente geoeffent, en naar gelegentheyd van ſaaken gematigt hebben.

Dat Prins Willem de I. de Magiſtraat van Leyden in den jare 1574. en 1576. niet ſonder voorgaande kennis en communicatie verſet en verandert heeft, is wel kennelijk uyt het geen den Burgemeeſter Orlers in de beſchryvinge der Stad Leyden verhaalt, uyt den brief aan Joncheer Jacob van der Does, geſchreven op den 8. November 1575. „ dat ſulx was geſchiet om ſeekere goe„ de redenen, ook ten verſouke van de Principaal„ ſte van de Magiſtraten, Schutterye, en Burgerye; Dat hy ook daar in heeft onderhouden de ordre by de unie van Delft in den jaare 1576. op hem dienaangaande gedefereert, dat hy ſelfs in perſoon in de vergadering van de Vroetſchap is geweeſt, en met het merendeel der gener die de Vroetſchap en het corpus der ſelver Stede repreſenteerden, heeft geadviſeert en gecommuniceert; „ al ſonder prejudicie „ der voorſz Stede, Handveſten, en Privilegien in-

Digitized by Google

indien daar eenige mogte sijn.

Dat ook by Prins Maurits in de verandering van de Magistraten in de steden in het jaar 1618. voorgevallen, wel is waar genomen, met dat hy in alle de steden in de vergadering van de groote Vroetschappen self in Persoon in qualiteyt als Stadhouder de propositie gedaan heeft, en met het meerendeel van deselve heeft geadviseert en gecommuniceert, en niet anders als met de voorverhaalde bygevougde clausule, sonder prejudicie van der Steden Privilegien &c. Dat hy het selve soude hebben aangevangen sonder advys en communicatie van de Hog. Over. of die gene dewelke hy uyt deselve best vertroude, is niet te geloven, en blijkt uyt de omstandigheyd anders.

Dat nu bedekt is gehouden, wie deselve sijn geweest, daar mede 't selve is geadviseert en gecommuniceeert, en is geen wonder, met dat het niet alleen een seer hatige maar ook een gevaarlijke saak was, die niet als met de magt van Wapenen konde werden uytgevoert; Dat hier toe alle omstandigheden en vereyste nootsaakelijkheden gebruykt sijn geweest, kan daar uyt blyken, dat ook by het versetten van deselve Magistraet dese clausule is uytgedrukt; „ dat sulx den nood ver„ eyste, en geschiede sonder prejudicie van der „ Steden Privilegien, en Geregtigheden, dewel„ ke buyten dien in haar volle kragt en effect wier„ den gelaten, en gebleven sijn.

Dat dan na de tyd van de Graven in de Stadhouders deselve form van Regering is gehouden, en bysonderlijk in het stellen, versetten, en vernieuwen van de Magistraten, is uyt der selver commissie als uyt den uytslag der voorgevalle saaken genoug bekent; Den schryver van de oudheyd van de Bataviſche Republicque, welk Tractaat hy met groote lof aan de Staten van Holland, in den jare 1610. heeeft opgedragen, en toe geeygent, erkent self en hout met groote omstandigheyd staande. *Grot de Antiq. Reip. Batav. cap.* 7. dat sedert het afsweeren van den Koning van Spanjen de Hollantsche Regering niet en is verandert, en de Staten van Holland, noyt sonder Prins, dat is sonder een aansienlijk hooft geregeert hebben, maar dat den Prins van Oranjen de Regeringe onder de naam van Gouverneur en Stadhouder van de Hog. Over. heeft aangenomen en bedient; dat sy wel als d'andere Provincien eerst den Artsſ Hertog Mathias, en daar na den Hertog van Anjou hadden aangenomen, het verbond met deselve onderhouden hebben, dog in den hare geen verandering lydende, altoos het regt van hare Republycq, niet alleen bewaart hebben, maar deselve manier van Regering onderhouden.

Soo sy ook in den Grave van Lyceſter Robbregt Dudley, dewelke met de Engelse Troupen was over gekomen, en de saak op een en anderen boug sogt te wenden, in den jare 1586. en volgende betoont hebben, stellende voor en benevens hem tot Gouverneur en Capiteyn Generaal sijn Excellentie Prins Maurits, houdende deselve forme van Regeringe, die sy by de Graven tyden gehad hadden, en doende die gene, dewelke een andere Regering sogten aan te regten, met de dood straffen, het welk den Grave selve, die daar mede hem selven van sijn voornemen versteeken vond, uyt het land dede vertrekken, blyvende sijn Excellentie *Prins Maurits* in rustige en vredige bedieninge van het selve Gouverneurschap en Capiteynschap Generaal in sijne oude luyster en aansien, met een gelukkige en voorspoedige uytslag omtrent de saaken van Staat en Oorlog, den tyd van meer als twintig jaren, tot de gemelde verandering in den jare 1618. en 1619. voorgevallen, als wanneer Holland om de factie der gener, dewelke de Regering op een andere voet sogten te brengen, in groot gevaar was, en ten waar door het voorsigtig beleyt van sijn Excellentie Prins Maurits, niet en hadde te redden geweest.

Dit en konde sonder het afstellen en veranderen van de Magistraten in de Steden, dewelke het met die partye hielden, niet toegaan.

De meeste swarigheyd was de factieuse scheuringe in de Religie tusschen Gommariſten en Arminianen, die hier toe tot een dekmantel genomen wierd, daar de sommige uyt de Magistraten geweldig onder speelden, en daar uyt groote twee spalt onder het gemeene volk veroorsaakte, het welk niet sonder uytspraak van een nationale Synode heeft kunnen werden besligt; Dit veroorsaakte grooten haat in die gene, die het onderspit delfden, dewelke nog altoos tot dese tyd toe haar leed hebben souken te wreeken, *manet alta mente repostum judicium Paridis, spretaque injuria formæ.*

Soo heeft dien onvergelijkelijken Vorst met sijn wys beleyt de Kerk en Policie uyt de uyterste ongemakken moeten redden, niet sonder perijkel van sijn eygen lijf ende leven, daar so verscheyde malen op was toegeleyt, dog is alles wel te boven gekomen, ende omtrent ses jaar daar naar, sijnde den 23. April 1625. over leeft.

In sijn plaats wiert tot Gouverneur en Capi- 99
teyn Generaal gestelt, sijn Excellentie *Frederik Hendrik*, by welkers tijt geene soodanige veranderingen omtrent de Magistraten der Steden sijn voorgevallen, maar alles in rust ende eenigheyt gebleven is; dewelke met den aanvang vande Vrede met Spangien, die hy voor sijn dood gesien, dog niet voltrokken beleeft heeft, op den 14. Maart 1646. geruſtelijk in den Heere is ontslapen, ende tot Delft, by sijn Vader en Broeder, ter eeuwiger memorie ten grave geleyd is, nalatende sijn eenigen Soon Willem, dewelke de survivance en succeſſie van het Capiteynschap en Admiraalschap Generael, over het Volk van Oorlog te Water en te Lande, by Resolutie van den 22. April 1633. ende den 29. Mey 1637. was gegeven, om het selve dadelijk en effective te bedienen, soo wanneer als sijn Heer Vader mogt komen te overlyden, gelijk hy daar toe op den selven Eed, die sijn Heer Vader hadde gedaan, is aengenomen, doch niet sonder strubbeling, sustinerende de sommige, alsoo sijn Heer Vader 't selve sonder eenige bysondere instructie hadde bedient, men den jonge Prince alvoorens een bysondere Instructie behoorde te geven; Soo begon men al dadelijk na de dood van sijn Excellentie *Fredrik Hendrik* het gesag ende authoriteyt van den Huyse van Orangien, het welk de sommige al te groot in de oogen scheen, te snuyken,

Digitized by Google

de sake geen uytstel lydende, en siende dat den jongen Prins sonder Eed te doen, het bestier van de Militie, die niet sonder Hooft en konde sijn, aan de hand soude hebben genomen, heeft men eyndelijk geconsenteert, met dese clausule in sijne commissie te stellen, op de instructie alrede gemaakt, ofte nog te maken, dog die myns wetens noyt gemaakt en is; dit geschiede op den selven dag van het overlyden van sijn Excellentie, den 14. Maart 1646.

Met het Gouverneurschap ende Stadhouderschap en ging het mede soo glad niet; tegens den 8. Mey, 1646. wierd een algemeenen Bede-dag uytgeschreven, om te doen zegenen de handeling met Spangien, ende het nieuw Gouvernement van den jongen Prins; de Bagravenis ende Uytvaart van sijn Excellentie *Frederik Hendrik* wierd binnen Delft, op den 10. Mey 1646. gedaan.

Die van Gelderland en Zutphen hebben hem op den 27. Mey, 1647. op den Land-dag, onder sekere bysondere Instructie, als Stadhouder over het Vorstendom Gelre en Graafschap Zutphen, verklaart ende aangenomen, maar in Holland is hy eerst op den 23. January 1648. als Stadhouder van Holland, Zeeland, ende Westvriesland, op de Rolle geintroduceert.

Soo haest en was de Vrede met Spangien niet gesloten, of men begon op de oude factieuse gronden te arbeyden, tot separate cassatie, ende vermindering, ofte veranderingh van het Krijgsvolk, op pretext van menagie, het welk van hoe schadelijken uytslag, het selve altoos geweest is, selfs in tijd vande alderseekerste Vrede al te sorgeloos te sijn, ende te voorbarig in het afdanken van de Militie, de menigvuldige quade uytslagen ons nog al te vers in het herte drukken, als dat wy dat niet en souden erkennen.

Dit heeft den Stadhouder anno 1650. met een opregte ende goede meeninge souken tegen te gaan, als tegens de ordre vande Unie, ende tot groot agterdeel ende verloop vande saken van den Staat, ende daar over verscheydene besendingen gedaan, ende na dat alle middelen van accommodatie, ende temperamenten waren aangeleyd, ende nogtans de gedreygden nood van voorsienden Oorlog sulx vereyste, genoodsaakt eenige Heeren van Dordregt, Haarlem, Delft, en Amsterdam, die daar alleen tegen waren, te saiseren, ende verseekeren, ende met verseekering voor sijn lyf na Amsterdam te vertrekken, om deselve tot het gene voorsz. soo men meende met versettinge van de Magistraat, indien anders niet en wilde vallen, te constringeren, dog het selve misluckte.

Dat sulks sonder voorgaande kennis, ende communicatie van de voornaamste der Staatse Vergadering soude toegegaan sijn, is niet te bedenken, maar wie ende met wiens toedoen, en om wat redenen 't selve geschied is, en hoedanig te verantwoorden stont, is op versoek van die van Amsterdam, benevens de ontslaging en herstelling van de gesaiseerde Heeren, agter gehouden en gedempt, en sijn de navolgende redenen en motiven, die sijn Hoogheyt bewogen hebben, 't selve by der hant te nemen, om vredes wille, eerst na sijn doodt geopent geworden

„ De Hog. Mog. Heeren Staten Generaal der 100
„ Vereenigde Nederlanden ter herten nemende de
„ langduyrige, verdrietige, periculeuse onluysten en
„ verwyderingen dagelyx meer en meer inden Staat
„ deser Landen toenemende, ter oorsaake van de
„ discrepantie, ontstaan tusschen de ses Provintien
„ ter eenre, en de Provintie van Holland, en West-
„ vriesland ter andere syden, over de reductie en
„ cassatie van een gedeelte der militie, en het
„ vaststellen van eenen Staat van Oorloge, en
„ naar hare hoge wijsheyd en kennisse van saaken,
„ te gemoet siende de inconvenienten, die daar
„ uyt souden komen te volgen, insonderheyd de-
„ wyl by de Provintie van Holland en Westvries-
„ land, alreede een separate cassatie met plurali-
„ teyt van stemmen was gereselveert, ook by
„ hun ordre gegeven, van deselve effective in 't
„ werk te stellen, hebben goet en nodig gevon-
„ den, te decreteeren een notabele besendinge
„ (daar inne wy ons hebben gevoegt) aan alle de
„ Steden en Leeden, van de meergemelde Provin-
„ tie van Holland en Westvriesland, omme de-
„ selve met alle bedenkelijke redenen te bewee-
„ gen, dat sy haar wilden onthouden van alle se-
„ parate en afsonderlijke cassatie, verminderinge,
„ en veranderinge van krygsvolk, in dienst en eet
„ van de Generaliteyt sijnde, en 't gene ter con-
„ trarie van dien, soude mogen sijn voorgeno-
„ men, laten vaaren, sig met de ses andere Pro-
„ vintien te conformeeren, of de pointen van di-
„ screpantie te submitteeren, volgens en in con-
„ formite van de unie; en hebben de meer Hoog-
„ gemelde Heeren Staten Generaal, ons versogt
„ en geauthoriseert, om alle nodige ordre te stel-
„ len, en die voorsieninge te doen, ten eynde
„ dat alles in goede ruste en vreede werde gecon-
„ serveert, en insonderheyd gemaintineert, en
„ vast gehouden de unie, met den gevolge en
„ aankleeven van dien, en in teegendeel geweert
„ en te gemoet getreeden, dat contrarie van dien
„ soude werden voorgenomen.

„ Naar het voltrekken en afleggen, van de
„ voornoemde besendinge vernemende, dat 't
„ selve geen effect en hadde gedaan, vermits de
„ wederwerkinge van eenige quaatwillige, heb-
„ ben wy met en neffens sijn Excellentie Stadhou-
„ der van Vriesland en den Raat van Staate, naar
„ gehoudene meenigvuldige sessien, en confe-
„ rentien (onder protestatie van de Provintie van
„ Holland te moet te willen gaan) geformeert
„ een bundige besoigne in saaken van Militie,
„ met den gevolge en aankleeven van dien, 't welk
„ de samentlijke Provintien, aangenaam en sma-
„ kelijk mogte wesen, en voorts strecken tot main-
„ tien en conservatie van de unie, en vervolgens
„ tot den meesten dienst, ruste, eenigheydt, en
„ seekerheydt van den Staat deser Landen.

„ Waar op wy hoopende, daar toe ook pu-
„ blijke, en onder de hant alle vrundelijke in-
„ ductien en persuasien aanwendende, hebben
„ eyndelijk tot ons hoogste leetwesen bevonden,
„ dat dien welgemeenden arbeyt, soo langer soo
„ vrugtelooser wierde gemaakt, door insolente
„ steegheyd van eenige, die lievers 's Lants seeker-
„ heyt van buyten, en der goeder ingesetenen
„ van binnen in de waagschaale hebben willen

leg-

Digitized by Google

„leggen, dan dat sy een haarbreet souden heb
„ben willen wijken, van der selver quade inge-
„sogen opinien, daar van sy hunne respective
„Vroetschappen hadden geabuseert, en abusive-
„lijk geinformeert, en voorts andere goede luy-
„den van de Vergaderinge van Holland, en
„Westvriesland, daar toe met menees en agter-
„raat gepoogt te trekken.

„Ook uyt enkel moetwil en verwaantheyt,
„derven dryven en willen maintineeren het
„voorsz stuk der separate cassatie, seggende daar
„beneffens raat en middel te weeten, om de an-
„dere ses Provintien sulx te doen gehengen en
„gedoogen; hier en boven nog wel stoutelijk
„voorgevende, dat de unie was gedissolveert en
„t'eenemaal vernietigt, by welkers verval een
„notabele veranderinge, niet alleen in de Gene-
„raale polityke Regeeringe onvermydelijk stont
„te volgen.

„Maar ook in het stuk van de ware Gerefor-
„meerde Religie, soo die tegenwoordig in de
„Provintien, geassocieerde Landschappen, en
„Steden, by publijke authoriteyt wert geexer-
„ceert.

„Waar jegens dan geen apparentie meer reste-
„rende, dat langer eenige forme van inductie,
„nogte van accommodatie soude mogen gelden,
„en ondertusschen ons veelderhande stoute,
„seditieuse en dangereuse discoursen, van
„die qualijk geintentioneerde Persoonen ter oo-
„ren komende, neffens andere welgefundeerde
„waarschouwingen, van seer ongehoorde, per-
„nitieuse, den Staat deser Landen notoirlijk
„ruineuse desseins en maginatien, die onder
„haar wierden ontworpen, en ten deele belooft
„waren by der hant te nemen, dewyl men on-
„der schoonen schyn, en specieuse pretexten
„sogte tyd te winnen, tot het uytwerken der
„voorsz schadelijke desseins, en den Staat deser
„Landen, by dien weg, in notabele scheuringe
„en confusie te brengen, tot merkelijke avanta-
„gien van die gene, die met jalousie over desen
„staat swanger gaan.

„Hebben wy in kragt van onse commissie, en
„daar toe gegevene speciale resolutie en authori-
„satie, van meer Hooggemelde Heeren Staten
„Generaal, geoordeelt en geconsidereert, dat
„de bovengemelde quade en pernitieuse dessey-
„nen, die met soo groten prejuditie en pericul van
„de gemeene saake, contrarie de unie wierden
„voorgenomen, nootsakelijk en eer het te laat
„wierde, dienden geweert en te gemoete getre-
„den.

„En daar op hoewel ongaarne (als by alle on-
„se vorige vreedsame offitien, en vrundelijke
„tentativen kan blyken) gereselveert de voorsz
„Persoonen in haar boos voornemen te preveni-
„eeren, en eenige van de Principaalste Belha-
„mels van dien, in arrest te doen nemen en hou-
„den, op dat sy de andere goede, en welgein-
„tentioneerde leden van de opgemelde verga-
„deringe van Hollandt, en Westvrieslandt,
„niet en quamen te missleyden, en verder t'abu-
„seeren.

Wy hebben mede ter selver tyd, en op het
„selve fondament moeten resolveeren, de Stede
„van Amsterdam, met assistentie van eenig volk
„van Oorloge te gemoet te voeren, hoe dat seer
„weynig Persoonen onder den haren van de
„voornaamste aanleyders der voorsz directie, be-
„let hebbende de audientie, die wy in qualiteyt
„als Stadhouder van de meergemelde Provin-
„tie van Holland, in haar Vroetschap ten dien-
„ste en tot vorderinge van de gemeene saake ver-
„sogt hadden, mede no otsaakelijk haar Regee-
„ringe van soodanige instrumenten behooren
„te ontslaan, waar op, als ook 't geene datter
„omtrent, vorder in consideratie is genomen
„geweest, in't goede ten weder syden is ver-
„dragen.

„Op alle het welke staat te letten, dat het
„quaat ten argsten uytgebrooken sijnde, ge-
„schapen was, den ganschen staat en bant der
„selver Provintien te sullen scheuren, en mits
„dien in een onvermydelijke ruyne't involveeren
„de remedien by gebrek van sagter, nu strikter
„en scherper, hebben moeten by der hant geno-
„men, en in't werk gestelt worden.

„Want gelijkerwijs, als men een periculeu-
„sen brant siende opgaan, alles aanwent en by
„der hant neemt om den selven te sliffen, daar
„aan men anderfints niet en soude willen denken,
„als daar is somwylen de ruyne en spoedige de-
„molitie van eenige huysen, om een ganssche
„straat, en daar door een ganssche Stad te salveer-
„ren, dat wy by commissie, en eet verpligt de
„unie en de Religie te maintineeren, en nog hier
„en boven, by speciale resolutie van de meer-
„Hooggemelde Staten Generaal, op nieuws tot
„maintinue van meer Hooggemelde unie geaut-
„horiseert sijnde, siende onder de Provintien
„een vlamme opgaan, dat by voortgang en con-
„tinuatie, alle deselve gesamentlijk in koolen
„en assche soude hebben geleyt, en in de hant
„hebbende de middelen om daar tegens te ver-
„sien, verstaan soude moeten werden, dat wy
„onse commissie, eere, eet, en conscientie niet
„gequeten, nog gemelde soo speciale en expres-
„se authorisatie van de hoogste Regeeringe, naar
„behooren gerespicieert en betragt souden heb-
„ben, ten waare wy met alle spoet en yver, te-
„gens dat rysende vuyr, waaren ingeloopen, en
„het selve getragt hadden te wederhouden en
„te dempen, in voegen als in desen is geschiet.

„Wat nu belangt eenige poincten van be-
„swaarenissen in het bysonder over de gearre-
„steerde Persoonen, die den eenen meer als den
„anderen van hun respectivelijk sijn raakende,
„deselve en hebben onder het generaal hier
„boven niet gebragt konnen worden, maar wer-
„den gereserveert, om't sijner tyd, geprodu-
„ceert te worden, naar behooren.

cc *Burgemeesteren sijn gemeenlijk vier*] Sie van de Regeringe der Steden hier voor op dit Hoofdstuk No. 64. ende de volgende.

dd *De Vergaderinge van de Staten van Hollant waar te nemen*] Ten welken fine op den 19. February 1585. beraamt is sekere voet en ordre, op de besoignes ter selver Vergaderinge komende voor te vallen; waer by dan de Staten seggen, dat alle Collegien, Vergaderingen ende Gemeenschappen, bysonderlijk tot onderhout van een

Republiq of Staat, van Lantſchappen, Steden en Gemeenten van dien, voor al nodig is, ingeſtelt te werden goede ordonnantie, wet en regle, waar mede niet alleenlijk ſulken Collegie werde beveſtigd, maar ook alle en een yegelijk Litmaat der ſelver Collegien werde onderregt, waar na deſelve in 't handelen, raatſlagen, beſluyten, en uytregten van alle voorgehouden en toekomende ſaken hen ſullen hebben te voegen, en beleiden ten meeſten geruſtheid, ordre en bevorderinge van 't gemeene beſte, beſtaande deſelve voet en ordre in de volgende agtien diverſe Artikelen, eerſtelijk

Dat in de Vergaderinge vande Heeren Staten voornt. ſal werden gehandelt en getracteert, naar voorgaande beſchryvinge van de Edelen en Steden, op alle conſenten van contributien, heden, ſubventien, ende ommeſlagen, alle obligatien, en verbanden, 'tzy temporeel, of perpetueel, daar by de perſoonen of goederen vande Ingeſetenen van den Lande van Hollant ſullen werden verbonden; item, op de veranderinge van de Souverainite of Regeeringe van den Lande; het maken van pays en beſtant, het aannemen van oorloge, alle nieuwe alliantien of verbonden; tranſport of opdracht van de Landen, giften van 's Lants Goederen, conſtitutien van penſioenen of tractementen; het maken van nieuwe Ordonnantien en placcaten, 't afdoen of invoeren van generale coſtuymen, collatien en giften van Offitien, of om ymant daar toe te nomineeren; quytſcheldinge van pagten, ommeſlagen, en contributien, veranderinge in den voet, en de loop vande munte, augmentatie van de laſten van Oorloge, boven de middelen van contributien, daar toe geconſenteert en bewilligt, om generale ordre te ſtellen op de betalinge van de Gemeene Lants ſchulden, het verleenen van Privilegien of Octroyen, aan eenige Steden, Dorpen, en Collegien, ſonder dat van de voorſz. of diergelijke ſwaarwichtige ſaken, yets ſal mogen gedaan, geſloten, of gearreſteert werden, dan naar voorgaande beſchryvinge, als vooren.

Dat by proviſie, op de Vergaderinge van de Staten beſchreven ſullen werden, de Edelen en Steden, die men gewoonlijk is te beſchryven, ende tot nog toe beſchreven ſijn geweeſt, en dit onvermindert ymants Privilegien of Gerechtigheden ter contrarie.

Welke Vergaderinge vande Staten, geraamt ende geleyt ſal worden binnen drie Maanden naar 't afſcheyden van elke vergaderinge, of binnen alſulken anderen tijd, als in 't ſcheyden van de Vergaderinge ſal werden aangeſtempt, ende dat ordinarie binnen den Hage, ten ware tot dienſte van de gemeene ſake, eenige Vergaderingen tot andere plaatſen bewilligt wierden; en ſoo verre de noodſake van den Lande, middelertijd eenige extraordinaire Vergaderingen vereyſſchen ſal, ſal deſelve Vergaderinge by de Gedeputeerde Raden van de Staten, beſchreven mogen worden, ofte by de Edelen en naaſt gelegen Steden, ſoo wanneer de Collegien ceſſeren ſullen, tot ſulken dage, als deſelve naar de hoogwigtigheyt van de ſake, goetdunken ſal.

Dat uyt het Collegie vande Edelen, op alle Vergaderingen gehouden ſullen zyn, ten minſten drie van hen luyden, continuelijk te compareren; ſulx ſy luyden onder haar Collegie, ſullen verdragen en ordonneren; en uyt de Steden Dordrecht, Haarlem, Delft, Leyden, Amſterdam, niet min dan twee Perſoonen, ſonder dat de ordinaris Gedeputeerden van 't Collegie ter Dagvaart, ſullen werden gecommitteert.

Niemant ſal ter Dagvaart mogen compareren, dan de Edelen daar toe beſchreven ſijnde, en die by den Raad en Vroetſchappen van de Steden ſullen weſen ſchriftelijk daar toe gecommitteert; en ſullen deſelve Gedeputeerden in ſaken van beſchryvinge exhibeeren haar luyder procuratie, en de Reſolutie van hare Principalen openen, en vertoonen (des verſoght zynde) ende alle andere Perſoonen, ter Daghvaart niet gecommitteert zynde, als voren, die in de Vergaderinge van de Staten ſullen begeeren yets te proponeeren, of verſoeken, ſullen het ſelve gedaan hebbende, gehouden weſen, uyt deſelve Vergaderinge te vertrekken, ter vermaninge van de Ouwſte van de Edelen, of Steden, preſent ſijnde, die daar toe by deſen werden gelaſt.

Alle die geene, die in de voorſz Vergaderinge van de Staten verſchynen, ſullen voor al belooven en ſweeren, 's Lants Privilegien, Hantveſten, Gerechtigheden, ende de oude loffelijke Coſtuymen (voor ſoo veel deſelve niet en zyn præjudiciabel de Privilegien en Gerechtigheden van de Steden in 't particulier) te ſullen voorſtaan en defendeeren; alle des Gemeene-lants ſaken, met raat ende daat te helpen vorderen, in de ſaken van beſchryvinge te helpen beſluyten en adviſeeren, ſulx ſy luyden by hare Principalen ſullen zyn gelaſt, ende voorts op alle voorvallende ſaken, als ſy luyden naar haar verſtant in goede conſcientie, tot het gemeene beſte, en welvaaren vinden ſullen te dienen. Alle Ordonnantien en Reſolutien van de Staten, commiſſien, ende laſten hen Staats-gewyſe bevolen, naar haar vermogen en wetenſchap, getrouwelijk te volkomen, en doen volkomen, ten ware dat eenige Gedeputeerden waren verbonden tot conſent van hare principalen. Ende voorts ſecreet te houden, ende niemant te openbaren, de ſaken in de Vergaderinge der ſelver Staten gehandelt ofte beſloten, die men Staats-gewyſe beveelen ſal ſecreet te houden.

Welken Eet in 't begintſel van alle Vergaderingen, en voor alle beſoignen, by den Outſten van de Edelen of Steden preſent zynde, alle de Gedeputeerden ſulx ſal afgenomen werden.

De Gedeputeerden van de Edelen ende Steden, ſullen gehouden weſen, op alle beſetten of beſchreven Dagvaarden vande Staten, ende ook in de dagelijxe Vergaderingen ter geordonneerder tyd en plaatſe als vooren te compareeren, op peene dat de abſenten haar ſtemme ſullen verlieſen in ſaaken in haar luyder afweeſen getracteert, en gehouden weſen te agtervolgen en geſtant te doen 't gunt by de preſenten ſal weſen gedaan, of beſloten, op die poincten van beſchryvinge: en voorts in alle voorvallende ſaaken, daar overſtemminge valt, naar ouder gewoonte; mits dat de brieven van beſchryvinge, ſes dagen te vooren, hen

Digitized by Google

hen luyden sullen gelevert sijn; ten waare deselve, eenige legitime oorsaak of excusen hadden, die by de Edelen, en andere Steden, worden aangenomen.

De voorsz Gedeputeerde ter dagvaart gekoomen sijnde, sullen uyt de vergaderinge niet mogen scheyden of vertrekken, voor den tyd van scheyden, die geadviseert sal sijn, of buyten verlof van de andere Gedeputeerden, op peene van twaalf Caroli Guldens voor den eersten dag, en alle naarvolgende dagen, de dagvaart geduyrende, elkens drie guldens.

En sullen de Gedeputeerden ter dagvaart gekomen sijnde, stellen den tyd en uyre, van hare aanstaande besoigne en dagelijxe vergaderinge, dewelke by een yegelijk van hun sal waargenomen worden, op peene van t'elkens te verbeuren ses stuyvers.

Alle welke peenen sullen werden geappliceert ten profijte van de arme weesen van der Stad of plaatse, daar de vergaderinge wert gehouden, ten welken sijne den Secretaris van de voorsz Staten gehouden wert, de Weesmeesteren t'elken reyse, by geschrifte over te leeveren de namen van de Gedeputeerde, die in foute of gebreeke sullen sijn geweest, omme by den selven geinnet en geexecuteert te werden, datelijk, en als de geprivilegeerde s'Lants Penningen, daar toe sy gelast, en geauthoriseert worden by desen.

En sullen de Gedeputeerden ter dagvaart compareerende, op alle propositien en vragen stemmen, adviseeren, en antwoorden, naar de materie van de saake is vereyssende, elx met de redenen van sijn advys en opinie, sonder den een den anderen te interrumpeeren, ofte met eenige ongebonden woorden te bejegenen, of d'een des anders last en resolutie, met onbehoorlijke redenen te wederspreeken: op peene dat de Staten tegens de contraventeurs, of den contraventeur, metter daat haar luyder authoriteyt sullen interponeeren, en daar inne versien, als naar behooren.

In saaken of poincten van beschryvinge, sullen de Gedeputeerden mogen volstaan, met het inbrengen van de resolutie of last van hare Principalen, en in alle voorvallende saaken, sullen sy sinceerlijk, naar hun beste verstant adviseeren. En op het geene sy hun vinden beswaart, of niet gelast, mogen nemen rapport van haare Principaalen: en gehouden sijn 't selve in te brengen, binnen alsulken tyd, als by de vergaderinge sal werden gepræfigeert, naar gelegentheyd van de saacke, ende de distantie van de plaatse.

En sal op alle saaken besluyt genomen worden van de meeste stemmen, sulx dat overstemminge plaatse hebben sal, op alle voorvallende saaken, aangaande de beleydinge van des gemeene Lants affairen, als naar ouder herkomen.

Welke resolutie plaatse houden, en agtervolgt sal worden in alles, uytgeseyt dat het eene litmaat of t'ander van de Staten, niet en sal worden, tegens sijnen wille of advys, overstemt, of met de meeste stemmen overwonnen in materie van consent te dragen, tot beden, subventien, ofte van eenige parthye of gedeelte van contributien onder malkanderen te maken, of op het vinden van 't middel van dien. Item in belastingen van Steden, Persoonen of goederen; op Tractaten van Peyse, Oorlog, of veranderinge van Regeeringe, of andere diergelijke swaarwigtige saaken, concerneerende den Staat van den Lande. In welke saaken, soo de voorsz ledematen niet en konnen vereenigen of verdragen, sullen de geschillen deshalven wesende, als de twee derden deelen van de stemmen of advysen over een dragen, gesubmitteert, en gestelt werden ter decisie van alsulke neurale Heeren of Personagien, binnen de geunieerde Provintien, als sy onderlinge sullen konnen verdragen, die men ter wedersyden gehouden sal wesen te nomineeren, binnen den tyd van veertien dagen of drie weeken, naar de geschillen ontstaan sullen sijn, by welke genomineerde Persoonen de voorsz geschillen (parthyen gehoort) sullen werden gedecideert; en sullen parthyen respective gehouden wesen te agtervolgen, 't geene by de voorsz geëligeerde Persoonen dienthalven uytgesprooken sal werden, ten minsten by provisie, geduyrende den tegenwoordigen Oorlog.

De Edelen en Magistraten van de Steden sullen gehouden sijn, elkx in den haren te volkoomen en agtervolgen, doen volkomen en agtervolgen, alle ordonnantien, en resolutien, alsoo als naar voorgaande beschryvinge, Staatsgewyse, op de beleydinge van des gemeene Lants saaken, als vooren gemaakt en genomen, sonder wederstant of wedersseggen, directelijk, of indirectelijk; op peene dat by gebreeke van dien, en in gevalle van eenige onwilligheyd, versuymenisse, of onbehoorlijk vertrek, daar in gepleegt ofte vertoont, alle kosten, schaden, en interessen, daar door opkoomende, soo wel aan haare Persoonen en goederen, als aan alle Poorteren en Inwoonderen van haare Steden respectivelijk verhaalt sullen worden, en niet te min de contraventie, onwilligheyd, en wederhoorigheyd, tegens de voorsz ordonnantie en resolutie gestraft, sulx en by sulke wegen, regt, bedwang, of executien parate, als met kennisse van den Rade Provintiaal, ist noot, geadviseert en verklaart sal worden; daar toe de Edelen en Steden respective verbonden blyven.

In de Vergaderinge van de Staten, naar dat het gemeene gebet sal wesen gedaan, sal een ygelijk op sijn plaats gaan sitten, en sullen daar in de vrese Godts, met goeder ernst en respect, de saaken daar op deselve Vergaderinge of dagvaart principalijk dienende is, en 't gemeene Landt aangaande, voor al voorgenomen en afgedaan worden. Waar naar volgen sullen de saaken van de Leeden, Steden, Dorpen, en Collegien. En daar naar de saaken van de particuliere Persoonen die occurreeren sullen; onder dewelke de versoeken en doleantien van Pagters van des gemeene lants middelen (daar van de dispositie aan de Staten is gereserveert) sullen sijn gepræfereert, en tot dien eynden overgelevert in handen van den Advocaat van 't Landt, of Pensionaris van de ouwtste Stad, die deselve den Staten voorhouden sal, sonder dese ordre te inverteeren, ten waare om merkelijke redenen anders in 't gemeen wierde geadviseert. Waar op de Edelen en Gede-

pu-

Digitized by Google

puteerden van de Steden, van dage tot dage sullen hebben te letten, en goet reguard te nemen; ten eynde dat de contraventeurs van deselve ordonnantie, mogen werden gemulcteert, t'elken reyse tot negen stuyvers, ten profijte, en executie als vooren.

Den voorsz Advocaat of Secretaris, sal een yegelijkx opinie aanteekenen, en den voorsz Secretaris gehouden wesen, pertinent register te houden, van alle resolutien in de voorsz Vergaderinge genomen, en ook memorie te houden van de overgeblevene saaken van alle vergaderingen, om deselve te vermanen naar de acceleratie die daar inne van noden sal mogen wesen.

En sullen op deselve Vergaderinge, alle dagen s'morgens, eer men yets anders sal mogen proponeeren, worden geresumeert alle de resolutien, die daags te vooren, sullen wesen genomen, al eer deselve werden uytgegeven, op peene van twintig stuyvers by den Secretaris te verbeuren, soo meenigmaal als hy bevonden sal werden, contrarie gedaan, of eenige acte of resolutie (niet geresumeert sijnde) uytgegeven te hebben; welke resolutie opgeleesen en gearresteert sijnde, ter selver stont by de Edelen en twee van de Gedeputeerde van de Steden, by gebeurte, geteekent sullen werden; van welke resolutien, de Edelen en Steden 't dubbel uytgelevert sal worden, tot koste van den Lande, en sulx naar ouder gewoonte, ten waare anderstints omme seekere respecten wierde geordonneert. En dit alles by provisie, en tot anders Staatsgewyse, sal wesen gereselveert. Gedaan in den Hage den 19. February 1585.

102 ee *Behooren de Gecommitteerde Raden*] Den 17. January 1590. is by haar Ed. Gro. Mog. een Collegie van Gecommitteerde Raden vastgestelt, bestaande in negen Persoonen, en is onder deselve gecommitteert voor den tyd van een Jaar.

Jonkheer Rutger van den Boetselaar, Heere van Asperen, vanwegens de	Edelen.
Wouter van Crayesteyn van	Dordregt.
Thomas Thomasz van	Haarlem.
Hendrik Aams van der Burg van	Delft.
Laurens Huygensz Gaal van	Leyden.
Claas Simonsz van Heemskerk van	Amsterdam.
Dirk Jansz Lonk van	Gouda.
Jan Jaspersz Goutvelt van	Rotterdam.
Aalbregt van Loose van	Gornichem.

12. *November* 1591. *tot den* 23. *December* 1594.

In de Vergadering beginnende met den 5. January 1593.

Den Heer van Kenenburg van wegens de	Edelen.

9. *February tot den* 8. *September* 1594.

11. *September* 1594. *tot den* 10. *Maart* 1595.

Vergadering begonnen den 27. February 1595.

Den Heer van Kenenburg gecontinueert van wegens de	Edelen.
Jan Jaspersz van Goutvelt van	Rotterdam.

1596.

Den Heere van Mathenes van wegens de	Edelen.
Willem de Jonge van	Dordregt.
Adriaan Berkenrode van	Haarlem.
Philips Landschot van	Leyden.
Volkert Cornelisz den 4. Maart 1596. van	Gornichem.
Barthout Cromholt van	Amsterdam.

Doet eet den 6. Mey 1597.

In de Vergaderinge beginnende met den 26. February 1597. gecontinueert.

Den Heere van Matheneſſe van wegens de	Edelen.
Willem de Jonge van	Dordregt.
Adriaan van Berkenrode van	Haarlem.
Philips Landschot van	Leyden.
Volkert Cornelisz van	Gornichem.
En van nieuws gecommitteert Pieter Boom van	Amsterdam.
Gerrit Fransen Kegeling van	Goude.
Jan Jaspersz Goutvelt van	Rotterdam.
Cornelis Vroesen, en Dirk Jansz Lonk	

13. *September* 1597. *tot* 27. *Mey* 1598.

Den Heere Foy van Broekhoven van	Leyden.

Den 18. *Mey* 1598.

Pieter van Heusden van	Gornichem.

Doet eet den 22. Mey 1598.

Jonker Gerrit van Poelgeest van wegens de	Edelen.

Den 20. *Mey* 1598.

22. *October* 1601. *tot ... January* 1605.

D'Heeren Foy van Broukhoven, en Aarnout Duyk de Jode van	Leyden.
Gerart vander Laan van	Haarlem.
In sijn plaats Arent Meynartsz.	
Folpert Cornelisz van	Gornichem.
In sijn plaats Johan Claasz Dierhout.	
Willem Fransz van Santen van	Delft.
Cornelis Bannier van	.....
Pieter Leendersz Busch van	Rotterdam.
Cornelis Fransz Wittens van	Dordregt.

In

In plaats van den Heere van den Honart.
Gerrit Fransz Kegeling van Gouda.

1605. tot 1607.

Jan Jacobsz Mains van Rotterdam,
Gerrit de Lange van Gouda.
d'Heer Mr. Frank Duyk van Leyden.
d'Heer Reynier Paauw van Amsterdam.
Jacob Jans Wittens van Dordregt.

1611.

Maarten Ruychaver van Haarlem.
In plaats van Gerrit van der Laan.
Robbregt Ewoutsz Schilperoort van Delft.
In plaats van Ewout van der Dussen.
Gerrit Cornelisz de Lange van Gouda.
In plaats van Dirk Schoonhoven.
Gerrit Cornelisz van der Ameyden van Gornichem.
In plaatse van Folpert Cornelisz
Hendrik Willemsz Nobel van Rotterdam.
In plaats van Cornelis Cornelisz Jongeneel.

1612.

Vrank van Thoornvliet van Leyden.
In plaatse van Duyk.

1615.

Den Heere Johan van Schagen, heeft eenige jaaren voor desen Sessie genomen van wegens de Edelen.
Willem van Beveren van Dordregt.
Hendrik van Berkenroode van Haarlem.
Ewout van der Dussen van Delft.
Mr. Johan Goes van Leyden.
Jacob de Graaf van Amsterdam.
Mr. Adriaan Cool van Gouda.
Cornelis van Driel van Rotterdam.
Wouter van Neercassel van Gornichem.

1616.

Cornelis Frans Wittens van Dordregt.
Jan Willemsz Verdam van den Briel.
Synde de eerste van die Stadt, voor twee jaaren.

1617.

Den Heere Johan van Duvenvoorde van wegens de Edelen.

Gecontinueert den 22. Ianuary 1622. by dispensatie van de Staten.

Gerrit Iacobsz Wittens van Amsterdam.
Binnen den ordinaris tyd ten versoeke van Iacob de Graaf.
Maarten Ruychaver van Haarlem.
Dirk Meerman van Delft.
Cornelis Weesp van Leyden.
Dirk Iacobsz Schoonhoven van Gouda.
Mr. Hugo de Groot van Rotterdam.
Ian Dierhout van Gornichem.

1618.

Den Heere Francois van der Burg van Dordregt.
Den 28. December 1618. in plaats van den Heere Cornelis Fransz de Wittens vertrocken synde.
Arent Meynaartsz van Haarlem.
In plaats van den Heer Ruychaver den 19. December 1618.
Gerrit van Santen van Delft.
Vermits het vertrek van Meerman, den 12. October 1618.
Mr. Iacob van Broukhoven van Leyden.
Den 1. November 1618. in plaatse van Weesp.
Ian Valk d'Oude van Gouda.
Den 13. November 1618. in plaats van Schoonhoven.
Willem Brasser van Schiedam.
Synde de eerste van die Stad den 24. Mey 1618. Simon Bouman succedeert den 6. February 1619.

1619.

Den Heer Abraham Dullart van Rotterdam.
Den 2. Mey 1619.

1620.

Den Heer Ionas Witsen van Amsterdam.
Den 30. Mey 1620.
Anthony de Hoog van Gornichem.
Den 16. Mey 1620.
Rutger Huygens van Schoonhoven.
Den 8. Mey 1620. sijnde de eerste van die Stad.

1622.

d'Heer Hugo Muys van Holy van Dordregt.
Gerrit van Teylingen van Haarlem.
Pieter Deyman van Leyden.
Pieter Goutswaart van Rotterdam.
Cornelis Houtman van Gouda.
Is in sijn tyd gesturven.
Willem van Couvenhoven van den Briel.

Mey 1623.

d'Heer Frederik de Vry van Amsterdam.
Hendrik Kemp van Gornichem.
Is in sijn tyd gesturven den 4. Mey.

1624.

d'Heer Iohan Sas van der Gouda.
Adriaan de Lange van Gornichem.

In

In plaats van Kemp, als overleden sijnde.
Sebastiaan Bolleman van Schiedam.

Mey 1625.

d'Heer Willem van Beveren van Dordregt.
Claas van der Meer van Haarlem.
Dirk van Bleyswyk van Delft.
M. Iacob van Broukhoven van Leyden.
Harmen van Wylijk van Rotterdam.

Den 8. Mey 1626.

d'Heer Abraham Boom van Amsterdam.
Dirk Cluyt van Schoonhoven.

Den 28. Mey 1627.

Immert Versteeg van Gornichem.

Mey 1628.

d'Heer Cornelis van Beveren van Dordregt.
Auwel van Akersloot van Haarlem.
Den 16. Mey 1628. is in sijnen tyd geadvanceert.
Dirk van Bleyswijk van Delft.
Is gecontinueert by de Staten voor een jaar den 20. April 1628. en bevonden by de Registers van de Gecommitteerde Raden, dat deselve nog twee jaaren gedient heeft.
Iacob Verboom van Leyden.
Den 10. Mey 1628.
Gysbert 't Hart van der Gouda.
Den 12. Mey 1628. is by dispensatie van Staten gecontinueert in de Vergaderinge tot den 23. December 1631. nog in de Registers van de Gecommitteerde Raden den 28. April 1632.
Hendrik Nobel van Rotterdam.
Van den 10. Mey 1628. gecontinueert als boven, in dato den den 8. April 1631.
Iohan Gans van den Briele.

Mey 1629.

Volpert Overlander, Heer van Purmerlant van Amsterdam.
Den 4. Mey 1629. is in sijnen tyd gesturven.

Mey 1630.

Adriaan de Lange van Gornichem.
Pieter Ionasz van Schiedam.
Nicolaas van der Meer van Haarlem.
Den 5. November 1630. in plaatse van Akersloot.

Mey 1631.

d'Heer Cornelis van Teresteyn van Dordregt.
Gerrit van Santen van Delft.
Den 15. Mey 1631. mits het overlyden van Bleyswijk.
Mr. Clement van Baarsdorp van Leyden.
Johan Cornelisz Geelvink van Amsterdam.
Hendrik Nobel van Rotterdam.
Gecontinueert volgens resolutie van de Staten in dato den 8. April 1631.

Mey 1632.

d'Heer Vredenrijk van Schoonhoven.

Mey 1633.

d'Heer Immert Versteeg van Gornichem.

Mey 1634.

d'Heer Simon van Beaumont van Dordregt.
Pieter Olycan van Haarlem.
Ewout van der Dussen van Delft.
Mr. Jacob van Broukhoven van Leyden.
Oetgens van Waveren van Amsterdam.
Pieter Wouterisz Crabet van Gouda.
Abraham de Reus van Rotterdam.
Francois van Gellinkhuysen van den Briele.

Mey 1635.

Dit jaar is niemant gekomen.

Mey 1636.

Adriaan de Lange van Gornichem.
Den 8. Mey 1636.
Mr. Willem van Nieuwpoort van Schiedam.
Den selven dito.

Mey 1637.

d'Heer Mr. Jacob de Wit van Dordregt.
Ian van der Kamer van Haarlem.
Mr. Willem van der Burg van Delft.
Mr. Clement van Baarsdorp van Leyden.
Dirk de Vlaming van Amsterdam.
. . . . Westerhout van der Gouda.
Is in sijn tyd gesturven.
Hendrik Nobel van Rotterdam.

Mey 1638.

d'Heer Gysbregt Botter van Schoonhoven.

Mey 1639.

d'Heer Anthonis Vossenburg van der Gouda.
Iacob Vervoorn van Gornichem.

Mey 1640.

d'Heeren Cornelis van Teresteyn van Dordregt.
Arent Fabritius van Haarlem.
Ewout vander Dussen van Delft.

Mr.

Digitized by Google

Mr. Simon van Baarſdorp van Leyden.
Coenradus Burg van Amſterdam.
Mr. Daniel van Hogendorp van Rotterdam.
Abraham Commerſteyn van den Briel.

Mey 1641.

Dit jaar is niemant gekoomen.

Mey 1642.

d'Heeren Mr. Gerard Marcellus van der Gouda.
Aart van Cleveſteyn van Gornichem.
Bruyn vander Duſſen van Schiedam.
Den 12. Mey op acte van Credentie.

Mey 1643.

d'Heeren Cornelis van Beveren Willems Soon van Dordregt.
Johan van der Kamer van Haarlem.
Duyſt van Voorhout van Delft.
Mr. Clement van Baarſdorp van Leyden.
Andries Bicker van Amſterdam.
Voor twee jaaren.
Johan de Reus de Jonge van Rotterdam.

Mey 1644.

d'Heer Gysbert Botter van Schoonhoven.

Mey 1645.

d'Heer Johan van Matheneſſe van wegens de Edelen.
Geſuccedeert by het overlyden van den Heer van Duvenvoorde.
Mr. Coenraat Ruyſch van Dordregt.
Mr. Simon van Baarſdorp van Leyden.
Vermits het vertrek van Mr. Clement van Baarſdorp.
Mr. Cornelis de Graaf van Amſterdam.
Francois Herberts van Goude.
Mr. Johan vander Meyden van Rotterdam.
Vermits het vertrek van Johan de Reus, ſuccedeert den 12. November 1645.
Willem van Grootvelt van Gornichem.

Mey 1646.

De Heeren Cornelis Backer van Haarlem.
Aalewyn van Groenewegen van Delft.
Barnardin Orme van den Briel.
Neemt Seſſie den 8. Mey.

Mey 1647.

In dit jaar is niemant gekomen.

Mey 1648.

d'Heeren Mr. Coenraat Ruyſch van Dordregt.
Blyft nog een jaar gecontinueert.
Johan Duyſt van Voorhout. Delft.
By overlyden van den Heer van Groenewegen den 10. July 1648.
Mauring van der Aa Cornelis Soon van Leyden.
Den 4. Mey met acte.
M. Willem Backer van Amſterdam.
Mr. Gerart Marcellus vander Gouda.
Den 9. Mey.
Arent van der Collick van Gornichem.
Abraham van Cleef van Schiedam.

Mey 1649.

Mr. Jacob de Wit Cornelis Soon van Dordregt.
d'Heer Jooſt Duyſt van Voorhout van Haarlem.
Nicolaas vander Graaf vander Gouda.
By 't overlyden van den Heer Marcellus, den 17. February 1649.
Mr. Jacob Navander van Rotterdam.

Mey 1650.

d'Heeren Gysbert Botter van Schoonhoven.
Mr. Abraham van Beveren van Dordregt.
Succedeert den 26. October in plaatſe van den Heer de Wit.

Mey 1651.

d'Heeren Mr. Dirk Meerman van Delft.
Claas van der Meer Dircks Soon van Leyden.
Cornelis Bikker van Amſterdam.
Arent van der Collik van Gornichem.

Gecontinueert by diſpenſatie van de Staten den 12. Auguſti 1651.

Mey 1652.

d'Heeren Mr. Matheus Steyn van Haarlem.
Mr. Floris Cant van Gouda.
Mr. Gillis de Geerbode van den Briel.
Johan van Berkel van Rotterdam.

Mey 1653.

d'Heer Johan van Thilt van Haarlem.
Vermits het Avancement van den Heer Steyn tot het Ontfangerſchap van Haarlem.
Den 21. July 1653. heeft ſijn wel Ed. den Heere van Wimmenum
Seſſie genomen, in plaats van den Heere van Matheneſſe van wegens de Edelen.

Mey 1654.

d'Heeren Cornelis van Beveren Heer van Strevelshoek van Dordregt.

Digitized by Google

Francois Meerman van Delft.
Mr. Willem Paats van Leyden.
Mr. Gerart Schaap Heer van Cortenhoef van Amsterdam.
Mr. Pieter vander Drept van Gornichem.
Govert du Bois van Schiedam.

Mey 1655.

d'Heeren Mr. Willem Goerée van Rotterdam.
Dam Willemsz van Abbesteeg van Gouda.

Mey 1656.

d'Heer Thyman van Oostdorp van Haarlem.
Johan van der Croef van Schoonhoven.

Mey 1657.

d'Heeren Mr. Johan vanden Honart van Dordregt.
Mr. Maarten Paauw van Delft.
Mauring van den Aa Cornelis Soon van Leyden.
Cornelis de Vlaming van Outshoorn van Amsterdam.
Iohan Boelisse van Gornichem.

Mey 1658.

Mr. Nicolaas van der Graaf van Gouda.
Iacob Navander van Rotterdam.
Iacob Commersteyn wert Ontfanger in den Briel, en succedeert in desselfs plaatse.
Balthasar Sem van den Briel.

Mey 1659.

De Heeren Iacob Druyvesteyn van Haarlem.
Iohan Meerman van Leyden.

Mey 1660.

d'Heeren Mr. Iohan de Wit van Dordregt.
Mr. Aalbregt van der Graaf van Delft.
Mr. Simon van Hoorn van Amsterdam.
Donatus van Groenendijk van Gouda.
Adriaan Boxel van Gornichem.
Pieter Ionassen van Schiedam.

Mey 1661.

Mr. Amelis Cool van Gouda.
Mits het avancement van den Heer Groenendijk tot Ontfanger.
Mr. Adriaan Boon van Rotterdam.
Vermits het overlyden vanden Heer Navander.

Mey 1662.

d'Heeren Pieter Bol van Haarlem.
Rippert van Groenendijk Johans Soon van Leyden.
Johan vander Croef van Schoonhoven.

Mey 1663.

Den Heere van Barendregt van Dordregt.
En vermits sijn overlyden Cornelis de Wit.
Mr. Everhart Lodesteyn van Delft.
Nicolaas Tulp van Amsterdam.
Ewout vander Horst van Rotterdam.
Hendrik Praam van Gornichem.

Mey 1664.

Mr. Floris Cant van Gouda.
Simon van der Pott van den Briel.

Mey 1665.

d'Heeren Adriaan Bosvelt van Haarlem.
Dor. Johan Eleman van Leyden.

Mey 1666.

Den Heere Jacob van Beveren Heere van Swyndregt van Dordregt.
Den Heer Andries van der Goes Heere van Natres van Delft.
Den Heere Gerard Hasselaar van Amsterdam.
Den Heere Johan Kievit van Rotterdam.
En naar sijn absentie is gesuccedeert den 22. September 1666.
Den Heere Mr. Willem van der Aa. Secretaris aldaar, en naar sijn Ed. vertrek.
Den Heer Adriaan Boon gesuccedeert den 1. February 1667.
Den Heer Adriaan Boxel van Gornichem.
Den Heer Pieter Beys van Schiedam.
Vermits sijn Ed. avancement tot Secretaris ter auditie van des gemeene Lants Reekeningen, is in desselfs plaatse gesuccedeert.
Den Heere Adriaan van der Dussen den 1. February 1667.

Mey 1667.

Den Heer Emilius Cool van Gouda.
Den Heer Johan Pesser van Rotterdam.
Den 13. July 1667.
Vermits het overlyden vanden Heere Boon.

Mey 1668.

d'Heeren Mr. Cornelis Gravesteyn van Haarlem.
Mr. Paulus van Swanenburg van Leyden.
Hugo van Erkel van Schoonhoven.

Mey 1669.

d'Heeren Cornelis de Wit van Dordregt.
Den Heere Sacharias van Beresteyn van Hofdijk van Delft.
Hendrik Hooft van Amsterdam.

Hen-

Digitized by Google

Hendrik van der Does van Gornichem.
Den Heere van Asperen van wegens de Edelen.
Succedeert den 3. October 1669. in plaatse van den Heere van Wimmenum.

Mey 1670.

Den Heere Jacob Bonser van Gouda.
Den Heere Jacob Voorburg Iohans Soon van Rotterdam.
Balthazar Sem van den Briele.

Mey 1671.

De Heer Adriaan Bosvelt van Haarlem.
d'Heer Herman van der Meer Claes Soon, Heere van Hogeveen van Leyden.

Mey 1672.

Den Heere Jacob van Beveren, Cornelis Soon, Heere van Swyndregt van Dordregt.
En vermits sijn Ed. vertrek den Heere Adriaan van Blyenburg Heere van Naaldwijk.
Den Heere . . . Bogart van Delft.
En vermits desselfs vertrek Sacharias van Beresteyn van Hofdijk.
Gillis Valkenier van Amsterdam.
Adriaan van Sprang van Gornichem.
En vermits sijn vertrek binnen sijn ordinaris tyd
Briene Manson. den 10. October 1672.
Sebastiaan Pesser van Velssen van Schiedam.
d'Heere Floris Cincq van Gouda.
Den 15. October 1672. vermits het vertrek van den Heer Bonser binnen sijn ordinaris tyd.
Den Heere Johan Kievit van Rotterdam.
Den . . October 1672. vermits het vertrek van den Heer Iacob Voorburg binnen sijn ordinaris tyd. En mits desselfs avancement tot Pensionaris van deselve Stad, d'Heer Thomas Punt den . . . October 1672. en vermits het overlyden vanden gemelden Heere Punt
Den Heer Mr. Iohan van der Meyde, anno 1673.

Mey 1673.

Nicolaas Tulp van Amsterdam.
Vermits het vertrek van den Heer Valkenier.

Mey 1674.

Cornelis Gravesteyn van Haarlem.
Diderik de Leeuwe a Leyda van Leyden.
Nicolaas Witsen van Amsterdam.
Vermits het overlyden van den Heer Tulp.
Hugo van Arkel van Schoonhoven.

Mey 1675.

d'Heer Vrank van der Goes van Delft.

Mey 1676.

d'Heere van der Burg van Dordregt.
Gerrit van Grootvelt van Leyden.
Vermits het vertrek van den Heere Leeuwe de Leyda, en naar desselfs overlyden
Den Heer Iacob van der Maas.
Cornelis Moering van Gouda.
Revixit van Naarssen van Rotterdam.
Iohan van Grootvelt van Gornichem.
Iohan Theding Berkhout van den Briel.

Mey 1677.

d'Heer Iohan Deyman van Haarlem.

Mey 1678.

d'Heer Ysbrand Schatter van Haarlem.
Vermits het vertrek van den Heer Deyman.
Hendrik van Bleyswijk van Delft.
Nicolaas Pancras van Amsterdam.
Nicolaas van Driel van Schiedam.

Mey 1679.

d'Heer Willem van Brandwijk van Blokland van Dordregt.
d'Heer Coenraat van Heemskerk van Amsterdam.
Vermits het overlyden van den Heer Pancras.
d'Heer Aalbregt vander Burg van Gouda.
d'Heer Iohan van der Meyden van Rotterdam.
d'Heer Iohan Schilthouwer van Gornichem.

Mey 1680.

d'Heere Nicolaas Witsen van Amsterdam.
In plaatse van den Heer van Heemskerk, en naderhand.
d'Heer Iacob Boreel, van den 9. September 1680. tot den 31. Ianuary 1681. en is in desselfs plaatse als doen gesuccedeert.
Den Heere Cornelis Geelvink Heere van Castricum.
Dirk Hola van Schoonhoven.

Mey 1681.

d'Heeren Aarnout van Druyvesteyn van Haarlem.
Pieter van der Dussen van Delft.
Diderik de Leeuwe à Leyda,

Digitized by Google

van Leyden.
Iacob van der Graaf van Gouda.
Vermits het overlyden van den Heer vander Burg.

Mey 1682.

d'Heeren Iacob Stoop van Dordregt.
Dominicus Roosmale van Rotterdam.
Simon Deym van Gornichem.
Iohan Theding Berkhout van den Briel.
Iohan van Vesanevelt van Leyden.
Den ... Iuny 1682. vermits het overlyden van den Heer van Leeuwen de Leyda.

Mey 1683.

d'Heer Pieter van Assendelft van Leyden.

Mey 1684.

d'Heeren Willem Fabritius van Haarlem.
Adriaan Bogart Heere van Bloys van Delft.
Nicolaas Opmeer van Amsterdam.
Donatus van Groenendijk van Gouda.
Vermits het overlyden vanden Heer van der Graaf.
Theodorus van Bleyswijk van Schiedam.

SECRETARISEN.

Van de Staten van Holland en Westvriesland, die met eenen het Collegie van Gecommitteerde Raden waarnemen.

Den Heer Coenraat de Regtere.
Den Heer Adriaan Duyk den 12. October 1601.
Den Heer Cornelis vander Wolf den 23. January 1621.
Den Heer Herbert van Beaumont den .. April 1640.
Den Heer Simon van Beaumont.

103 ff *Rekenkamer van des Lants algemeene inkomsten en Domeynen*] Hertog Philips van Bourgondien geworden sijnde Grave van Hollant, heeft in den Hage ingestelt een Collegie van seker getal van Persoonen, diemen Meesters en Auditeurs vande Rekeninge noemt, welke het bewind, toesigt, en jurisdictie souden hebben van der Graven van Holland inkomen, tienden, domeynen en andere geregtigheden, en voor dewelke de Rentmeesters van Noortholland, Zuytholland, Kennemerland, van Voorn, van Heusden, van de Wilderniſſen, en andere souden komen rekenschap doen van haren ontfang en uytgave, als mede de Rentmeesters van Beweſt en Beoost schelde in Zeeland, en namaals mede die van Vriesland en Utregt. In voorleden tyden plegen de Graven van Holland hare Rekeningen te laten horen by haren Capellaan of Biegt-vader, of by yemanden van haren bysonderen Rade, neffens hare Persoonen wesende, en wierden de Rekeningen alle in Francyn geschreven.

Volgt nu de lyste van de Rekenmeesters en Auditeurs, getrokken uyt Wouter van Gouthoven, zedert den jare 1446. tot 1618, toe.

Mr. Iacob Croesink, Auditeur, anno 1446. daar na Meester, anno 1464. doe de Rekenkamer te Mechelen getransporteert was, daar na in den Hage, anno 1477. en 1490. Hy diende de Reken-kamer wel 49. jaren.

Bartelmeus de la Truye, alias van de Seuge. Dese was een Waal, en Rekenmeester, anno 1440.

Ian Quevyn, Meester anno 1456.

Mr. Pauls Meussin, Reken-meester, anno 1464. en anno 1472.

Mr. Dierk van Rijswijk, Rekenmeester anno 1477.

Mr. Lucas van Teylingen van Alkmaar, Rekenmeester; was Auditeur 1477. overleden anno 1499.

Philips Croesing, Klerk, anno 1485.

Tielman Oem van Wijngaarden, Godschalksz Rekenmeester anno 1480.

Pieter van Teylingen, Rekenmeester, was Lucas voorsz soone, en stierf anno 1505.

Willem van der Goes, Rekenmeester, anno 1502.

Mr. Cornelis de Ionge, Heer van Baardwijk, te vooren Raat in den Hage, stierf Rekenmeester, anno 1504. naarlatende by sijnen wyve Iuffr. Magteld van der Merwede, Mr. Reyer de Ionge, heer van Baartwijk, Raat in den Hage, sonder kinders overleden; Iuffr. Maria de Ionge, die de moeder was van den President Mr. Cornelis Suys; Ioffr. Margriet de Ionge, die eerst te man hadde Iacob vander Duyn, Heer te Sprang, daar na Ian van Drenkwaart, Schout van Dordregt, Ioffr. Magtilt de Ionge, huysvrouwe van meester Aart Sandelyn, Raat in den Hage; en meester Iacob de Ionge Cornelisz, Heere van Baardwijk, en Rekenmeester, overleden anno 1554. die te wyve had Iuffr. Clementia Pynssen, en liet naar Iacob de Ionge, Rentmeester van den heere van Wassenaar, en anno 1605. out 82. jaren, overleden: en Mr. Cornelis de Ionge, Heer van Baardwijk, mede Rekenmeester, overleden te Utregt anno 1578. naarlatende by sijnen wyve Iuffr. Anne Sasbout, dogter van Heer Ioos, Cancelier van Gelderlant, en suster van Heer Arent Sasbout, Ridder, en President van den secreten Rade te Brussel, Iuffr. Magtild de Ionge, die te man hadde Pieter van Adrichum, alias van Dorp te Haarlem. Iuffr. Catelijne, die te man hadde Cornelis van Blyenburg te Dordregt. Ioos de Ionge, Auditeur, die te wyve hadde Iuffr. Anne van Blyenburg; Mr. Iacob de Ionge, die getrout heeft Iuffr. Iaquemyn de Heuyter, en Mr. Cornelis de Ionge, outste soone, Heer van Baardwijk, anno 1614. overleden, na latende by Iuffr. Iaspryne van Drenkwaart onder andere P. Boudewyn de Ionge, Gardiaan van 't Minderbroeders Convent te Leuven (welke maniere van leven hy liever aanveert heeft, dan Heer van Dormaal en Baardwijk te worden) en Ioffr. Anne de Jonge, Vrouwe van Baardwijk sijn suster.

Mr. Jan Stalpart, Rekenmeester, anno Mr. 1500.

Digitized by Google

Mr. Tielman van Dullekum Woutersz Reekenmeester, anno 1509. stierf tot Dordrecht (daar hy gebooren was) in commissie sijnde.

Mr. Cornelis Belyn, Rekenmeester, anno 1509.

Mr. Vincent Cornelisz van Mierop, Rekenmeester 1515. en eerste Rekenmeester anno 1518. en anno 1526. daar na Ridder, en Thresaurier Generaal over alle de Nederlanden, en Heer van Cabbau geworden, genoemt den Groten Vincent, stierf anno 1550.

Pieter Hanneman, Commissaris van de Reken-kamer, anno 1519.

Joost van Bronkhorst, naarmaals Ridder, Heer van Bleyswijck, anno 1525. Rekenmeester.

Mr. Nicolaas van der Essche, Rekenmeester, 1526.

Gerrit van Loo, Klerk van de Reken-kamer, 1529.

Mr. Aalbert van Loo, Rekenmeester, naamals Commijs van 's Koninx Finantien te Brussel, alwaar hy stierf anno 1573. (was sone van Gerrit van Loo, Rentmeester generaal van Vriesland, en Neve van Mr. Aalbert van Loo, eertijdts Raat in den Hage, ende Pensionaris van Dordregt.) Syn broeders waren Boudewyn van Loo, Rentmeester generaal van Vriesland anno 1596. overleden; Mr. Pauls van Loo, Drossard van Muyden, en Rekenmeester, overleden anno 1596. en Mr Dierk van Loo, eertyds Raat in den Hage; sy hadden onder andere susters Iuffr. Maria van Loo, huysvrouw van Dirk van Leeuwen, Raat in den Hage, en Ioffr. Margriete van Loo, weduwe van wylen Heer George Rataller, President van den Hove van Ut[illegible]

Mr. Vincent Damasz van Droogendijk, auditeur anno 1527. stierf te Dordregt anno 1554. sijnde Rekenmeester.

Pieter Bol Iacobsz, van Dordregt, Auditeur in 't jaar 1558. stierf sonder kinderen, Canonik te Soubburg by Middelburg anno 1550.

Heer Zeger van Alverdingen, Ridder, Heer van Hofwegen by Dordregt, Rekenmeester, overleden anno 1544.

Mr. Iacob de Jonge, Heere van Baardwijk, Meester anno 1526. stierf eerste Rekenmeester, anno 1554.

Mr. Gerrit van Renoy, Heer van Spijk by Gorcum, eerste Rekenmeester, anno 1555. en 1568.

Mr. Adriaan Numan, Rekenmeester, anno 1553. hy week naar Utregt, anno 1572. en stierf aldaar.

Mr. Adriaan Stalpart, Rekenmeester, anno 1555. en 1560.

Mr. Reyer vander Does, Rekenmeester anno 1555. stierf anno 1597. hy week anno 1572. naar Utregt.

Iacob de Splinter, Auditeur 1555.

Willem Jansz Auditeur 1555.

Jacob Snoukaard, Auditeur, anno 1555. naamals anno 1562. Rekenmeester, en vertrok anno 1572. na Utregt, daar hy stierf.

Willem Schouten, Auditeur, 1556. naamals Meester anno 1574. hy stierf seer out t'Alkmaar anno 1604.

Mr. Ian van Dam, Rekenmeester anno 1559. overleden anno 1568.

Mr. Heyman van Mierop, alias vande Ketel, Heeren Vincenten soon, stierf anno 1560.

Mr. Cornelis de Jonge, Heer van Baardwijk, Rekenmeester in plaats sijns Vaders, week mede anno 1572. naar Utregt, en stierf aldaer, anno 1578.

Mr. Maarten Meyster, Rekenmeester anno 1570. week mede naar Utregt, anno 1572. en stierf aldaar anno 1603. out 77. jaren.

Joos de Jonge van Baardwijk, Cornelisz. Auditeur t'Utregt, anno 1573.

Ian Hanneman, te vooren Rentmeester van Noortholland, stierf Rekenmeester, anno 1573.

Jonkh. Jacob Coppier, Heer van Calslagen, Rekenmeester, stierf anno 1584.

Jacob Godijn, Rekenmeester van Holland, t'Utregt anno 1573.

N. Pijl, Rekenmeester te Utregt, anno 1574.

Jonch. Lodewijk van der Binkhorst, Rekenmeester, stierf anno 1582.

Mr. Adriaan Duyk, Adriaansz, stierf Rekenmeester anno 1585.

Roelant van Valkesteyn, Klerk ofte Griffier.

Dirk de Bye, stierf eerste Rekenmeester, anno 1591.

Mr. Cornelis Hermensz van Naarden, eerste Rekenmeester, stierf anno 1592.

Engelbert Cornelisz. van Maasland, Rekenmeester stierf anno 1594.

Paulus van Loo, Rekenmeester, stierf anno 1596.

Cornelis vander Goes, Auditeur, anno 1597.

Gerrit van Valkesteyn, stierf Rekenmeester anno 1600.

Mr. Jan vander Kammen, Rekenmeester, anno 1588. stierf anno 1602.

Mr. Pieter vander Goes, stierf Rekenmeester 1606. sijn broeders waren Mr. Christiaan vander Goes, Schout te Delft, Mr. Aart van der Goes, Pensionaris van Schiedam, Andries van der Goes, Rentmeester generaal van Zuyt-Holland: alle kinderen van Mr. Adriaan van der Goes, eertyds Advocaet van de Heeren Staten van Holland, die een Sone was van Mr. Aart van der Goes, mede in sijn leven Advocaat van Hollant.

Ian Pauli, te vooren Schepen in Dordregt, stierf Rekenmeester anno 1605.

Philips Doublet, Rekenmeester, anno 1597. stierf mede Ontfanger Generaal vande Vereenigde Nederlanden, anno 1612.

Anno 1618.

George de Bye, Heer van Albrantswaart, Rekenmeester, anno 1597. nederhand eerste Rekenmeester.

Fento Riccen, van Enkhuysen, anno 1597.

D. Ian Basius, Rekenmeester 1605. soone van Mr. Ian Basius, eertijdts Raat des Princen van Orangien.

Mr. Bernard van Kromvliet, Rekenmeester 1606. en anno 1591. Auditeur.

Dirk van Santen, Auditeur, en anno 1597. Griffier.

Hugo van Lugtenburg, Auditeur, en

Jacob van Mierop, Klerk ofte Griffier.

Volgt

Digitized by Google

Volgt nu de Lyste vande Raden en Meesters vande Reekeningen der Domeynen, zedert den jare 1573. tot heden toe, soals die authentiquelijk getrokken is uyt de Registers, omme te sien hoe verre die van Gouthoven tot den jare 1618. daar mede over-een-stemt.

Jacob Coppier, Heere van Calslagen, den 3. December 1573.
Cornelis Hermans van Naerden, den 20. September 1577.
Philips Doublet, den 11. July 1579.
Johan vander Kammen, den 7. April 1580.
Paulus van Loo, den 5. January 1581.
Jonchr. Lodewijk vanden Binckhorst, den 24. January 1582.

By continuatie vanden Grave van Leycester.

Philips Doubleth, den 9. July 1586.
Dirck de Bye, den 9. July 1586.
Cornelis van Naerden, den 9. July 1586.
Iohan vander Kammen, den 9. July 1586.

Joris de Bye, den 20. November, 1591.
Gerard van Valkensteyn, den 6. February 1592.
Jacques Walravens, den 19. Marty 1592.
Johan Pauli, den 21. Mey 1596.
Feynte Fredericx, den 9. October 1596.
Johan Basius, den 25. Marty 1603.
Bernard van Cromvliet, den 30. Marty 1606.
Adriaen Pauw, den 14. December 1627.
Jonchr. Jacob van Wyngaerden, den 4. Augusty 1628.
Iacob van Mierop, den 7. Augusty 1631.
Nanning van Foreest, den 4. Augusty 1636.
Mr. Paulus Berckhout, den 27. Marty 1649.
Andries de Graef, den 19. January 1652.
Mr. Gerard Pauw, den 19. January 1652.
Mr. Jacob de Witt, den 4. Mey 1657.
Gerard Bicker, Heere van Swieten, den 15. Marty 1669.
Johan Meerman, den 27. Augusty 1672.
Arendt vander Graaf, den 5 January 1673.
Adriaen Bosvelt, den 2. April 1675.
Jonch. Carel vanden Boetselaer, den 24. Mey 1677.
Wouter van Lanschot, den..... 1680.

Lyste vande Namen der Heeren, gecompareert hebbende op 't hooren van des gemeene Lants Reekeningen, sedert den jare 1590.

Gerrit van Blyenburg van Dordregt.
Pieter van Blankenbort van Haarlem.
Francois Duyk van Leyden.
B. vander Wiere van Amsterdam.

1591.

Gerrit van Blyenburg van Dordregt.
Pieter van Blankenbort van Haarlem.
Francois Duyk van Leyden.
B. vander Wiere van Amsterdam.

1592.

Hendrik Dirksz van Santen van Delft.
Francois Duyk van Leyden.
B. vander Wiere van Amsterdam.

1593. en 1594.

Hendrik Dirksz van Santen van Delft
N. Landschot van Leyden.
B. vander Wiere van Amsterdam.

1595.

Willem van Zuylen van Nieuvelt van wegens de Edelen.
Dirk Ianse Lonk van Gouda
Hendrik Snouk van Gornichem.

1596.

d'Heere van Nieuvelt van wegens de Edelen.
Gerard Willemsz Schoterbosch van Haarlem.
B. vander Wiere van Amsterdam.
Iacob Claasz Ionkman van Rotterdam.

1597.

Den Heer van Nieuvelt van wegens de Edelen.
Gerard Willemsz Schoterbosch van Haarlem.
B. vander Wiere van Amsterdam.
Iacob Claasz Ionkman van Rotterdam.

1598.

Den Heer van Nieuvelt van wegens de Edelen.
Mr. Rochus vanden Honaart van Dordregt.
Gerard Schoterbosch van Haarlem.
Jacob Paats van Leyden.
Gerard de Lange van Gouda.

1599.

Den Heer van Nieuvelt van wegen d'Edelen.
Mr. Rochus vanden Honart van Dordrecht.
Jacob Paets van Leyden.
Gerard de Lange van Gouda.
Folpert Cornelisz van Gornichem.

Den

1600.

Den Heer van Nieuvelt van wegen d'Edelen.
Willem van Santen van Delft.
Folpert Cornelisz van Gornichem.
Mathys van Muylwyk van Schiedam.

1601.

Den Heere van Nieuvelt wegens de Edelen.
Willem van Santen van Delft.
Pieter Adriaansz van Walenburg van Rotterdam.
Folpert Cornelisz van Gornichem.
Mathys van Muylwijk voorsz van Schiedam.
't Sedert den 19. Mey tot den laasten April 1603.

1602.

Den Heere van Nieuvelt van wegens de Edelen.
Mr. Francois van der Burg van Dordregt.
Jacob Paats van Leyden.
Pieter Adriaansz Walenburg van Rotterdam.

1603.

Den Heer van Nieuvelt van wegens de Edelen.
Francois van der Burg van Dordregt.
Jacob Paats van Leyden.
Pieter Trist van Gouda.

1604.

Den Heer van Nieuvelt van wegens de Edelen.
Francois van der Burg van Dordregt.
Jacob Paats van Leyden.
Pieter Trist van Gouda.

1605.

Den Heere van Nieuvelt van wegen de Edelen.
Francois van der Burg van Dordregt.
. . . Bleyswijk van Delft.
Pieter Trist van Gouda.
Jacob Jansz Roos van Rotterdam.

1606.

Den Heere van Nieuvelt van wegens de. Edelen.
. . . Bleyswijk van Delft.
Claas Simonsz van Heemskerk van Amsterdam.
Iacob Iansz Roos van Rotterdam.
Folpert Cornelisz van Gornichem.
Cornelis Alewynsz van Schiedam.

1607.

Den Heere van Nieuvelt van wegens de Edelen.
. . . Bleyswijk van Delft.
Claas Simonsz van Heemskerk van Amsterdam.
Folpert Cornelisz van Gornichem.
Cornelis Alewijnsz van Schiedam.

1608.

Den Heere van Nieuvelt van wegens de Edelen.
. . . Blankvoort van Haarlem.
Iacob Paaats van Leyden.
Claas Simonsz van Heemskerk van Amsterdam.
Pieter Trist van Gouda.

1609.

Den Heer van Duvenvoorde van wegens de Edelen.
. . . Blankvoort van Haarlem.
Iacob Paats van Leyden.
Pieter Trist van Gouda.

1610.

Den Heer van Duvenvoorde van wegens de Edelen.
Michiel van der Hoef van Delft.
Guilliam Schaalkens van Rotterdam.

1611.

Den Heer van Duvenvoorde van wegens de Edelen.
Michiel van der Hoef van Delft.
Guilliam Schaalkens van Rotterdam.

1612.

Den Heer van Duvenvoorde van wegens de Edelen.
Mr. Francois van der Burg van Dordregt.
Wouter van Neercassel van Gornichem.

1613.

Den Heer van Duvenvoorde van wegens de Edelen.
Mr. Francois van der Burg van Dordregt.
Wouter van Neercassel van Gornichem.

1614.

Den Heer van Duvenvoorde van wegens de Edelen.
Mr. Francois van der Burg van Dordrecht.
Jacob Aartsz van Riel vanden Briel.

1615.

Den Heer van Duvenvoorde van wegens de Edelen.
Bruyn Aartsz van Schiedam.

Iacob

Digitized by Google

Iacob Aartſz van Riel van den Briele.

1616.

Den Heer van Duvenvoorde van wegens de Edelen.
Bruyn Aartſz van Schiedam.
Laurens de Lange van Schoonhoven.

1617.

Den Heer van Aſperen van wegens de Edelen.
Frederik de Vrye van Amſterdam.
Laurens de Lange van Schoonhoven.

1618.

Den Heer van Aſperen van wegens de Edelen.
Frederik de Vrye van Amſterdam.
Laurens de Lange van Schoonhoven.

1619.

Den Heer van Aſperen van wegens de Edelen.
Frederik de Vrye van Amſterdam.
Maarten Pieterſz Verwerf van Schoonhoven.
In plaats van Laurens de Lange.

1620.

Den Heer van Benthuyſen van wegens de Edelen.
Auwel Aarentſz van Haarlem.
Maarten Pieterſz Verwerf van Schoonhoven.

1621.

Den Heer van Benthuyſen van wegens de Edelen.
Auwel Aarentſz van Haarlem.
Maarten Pieterſz Verwerf van Schoonhoven.

1622.

De Heer van Benthuyſen van wegens de Edelen.
Auwel Aarentſz van Haarlem.
Frans Adriaanſz van der Duſſen van Delft.

1623.

Den Heer van Benthuyſen van wegens de Edelen.
Frans Adriaanſz van der Duſſen van Delft.
Mr. Clement van Baarſdorp van Leyden.

1624.

Den Heer van Benthuyſen van wegens de Edelen.
Frans Adriaanſz van der Duſſen van Delft.
Mr. Clement van Baarſdorp van Leyden.

1625.

Den Heer van Benthuyſen van wegens de Edelen.
Mr. Clement van Baarſdorp van Leyden.
Pieter Uythoek van Rotterdam.

1626.

Den Heer van Benthuyſen van wegens de Edelen.
Mr. Harman Halling van Dordregt.
Pieter Uythoek van Rotterdam.

1627.

Den Heer van Benthuyſen van wegens de Edelen.
Mr. Harman Halling van Dordregt.
Pieter Uythoek van Rotterdam.

1628.

Den Heere van Benthuyſen van wegens de Edelen.
Mr. Harman Halling van Dordregt.
Baltaſar van Wevelinckhoven van Gornichem.

1629.

Den Heere van Benthuyſen van wegens de Edelen.
Balthaſar van Wevelinkhoven van Gornichem.
Aarnout van der Goes vanden Briele.

1630.

Den Heere van Benthuyſen van wegens de Edelen.
Balthaſar van Wevelinkhoven van Gornichem.
Aarnout vander Goes vanden Briele.

1631.

Den Heere van Benthuyſen van wegens de Edelen.
Mr. Gerard Schaap van Amſterdam.
Aarnout van der Goes van den Briel.

1632.

Den Heere van Benthuyſen van wegens de Edelen.
Mr. Gerard Schaap van Amſterdam.
M. . Pynaaker van Schiedam.

1633.

Den Heere van Benthuyſen van wegens de Edelen.
Mr. Gerard Schaap van Amſterdam.
. . . . Pynaaker van Schiedam.

1634.

Den Heere van Benthuyſen van wegens de Edelen.

Aal-

Digitized by Google

Aalbregt Minnen van Gouda.
. . . . Pynaaker van Schiedam.

1635.

Den Heere van Benthuysen van wegens de Edelen.
Aalbregt Minnen van Gouda.
. . . Laakervelt van Schoonhoven.

1636.

Den Heere van Benthuysen van wegens de Edelen.
Aalbregt Minnen van Gouda.
. . . Laakervelt van Schoonhoven.

1637.

Den Heere van Benthuysen van wegens de Edelen.
Johan Damius van Haarlem.
Laakervelt van Schoonhoven.

1638.

Den Heere van Benthuysen van wegens de Edelen.
Johan Damius van Haarlem.
Dirk Meerman van Delft.

1639.

Den Heere van Benthuysen van wegens de Edelen.
Johan Damius van Haarlem.
Dirk Meerman van Delft.

1640.

Den Heere van Benthuysen van wegens de Edelen.
Dirk Meerman van Delft.
Pieter Vesanevelt van Leyden.

1641.

Den Heere van Benthuysen van wegens de Edelen.
Pieter Vesanevelt van Leyden.
Mr. Johan vander Meyden van Rotterdam.

1642.

Den Heere van Benthuysen van wegens de Edelen.
Pieter Vesanevelt van Leyden.
Mr. Iohan van der Meyden van Rotterdam.

1643.

Den Heere van Benthuysen van wegens d'Edelen.
Mr. Jacob de Wit van Dordregt.
Mr. Johan vander Meiden van Rotterdam.

1644.

Den Heere van Benthuysen van wegens d'Edelen.
Mr. Jacob de Wit van Dordregt.
Johan vanden Drept van Gornichem.

1645.

Den Heere van Benthuysen van wegens d'Edelen.
Mr. Jacob de Wit van Dordrecht.
Johan vanden Drept van Gornichem.

1646.

Den Heere van Benthuysen van wegens d'Edelen.
Johan vander Drept van Gornichem.
Aart van Riele van den Briel.

1647.

Den Heere van Benthuysen van wegens d'Edelen.
Mr. Gerard Schaap van Amsterdam.
Aart van Riele van den Briel.

1648.

Den Heere van Benthuysen van wegens d'Edelen
Mr. Gerard Schaap van Amsterdam.
Aart van Riele van den Briel.

1649.

Den Heere van Benthuysen van wegens d'Edelen.
Mr. Gerard Schaap van Amsterdam.
Adriaan Hooghmoet van Schiedam.

1650.

Den Heere van Benthuysen van wegens de Edelen.
Daam Willemsz van Abbesteeg van Gouda.
Adriaan Hoogmoet van Schiedam.

1651.

Den Heere van Benthuysen van wegens de Edelen.
Daam Willemsz van Abbesteeg van Gouda.
Adriaan Hoogmoet van Schiedam.

1652.

Den Heer van Schagen van wegens de Edelen.
Vermits het overlyden vanden Heer van Benthuysen.
Daam Willemsz van Abbesteeg van Gouda.
Cornelis Dirksz s'Heraartsberg van Schoonhoven.

1653.

Den Heer van Schagen van wegens de Edelen.
Gaaf Meynderts Fabritius van Haarlem.
Adriaan Brouwer van Schoonhoven.

1654.

Den Heer van Schagen van wegens de — Edelen.
Gaaf Meyndertz Fabritius van — Haarlem.
Adriaan Brouwer van — Schoonhoven.

1655.

Den Heer Theophilus van Cats van wegens de — Edelen.
vermits het vertrek van den Heer van Schagen.
Gaaf Meyndertſz Fabritius van — Haarlem.
Jan Frankenſz Graſwinckel — Delft.

1656.

Den Heere George van Cats van wegens de — Edelen.
Vermits het overlyden van den Heer
Theophilus van Cats.
Jan Frankenſz Graſwinkel van — Delft.
Mr. Johan Eleman van — Leyden.

1657.

d'Heer George van Cats van wegens de — Edelen.
Jan Frankenſz Graſwinkel van — Delft.
Mr. Johan Eleman van — Leyden.

1658.

d'Heer George van Cats van wegens de — Edelen.
Dr. Johan Eleman van — Leyden.
Willem Goerée van — Rotterdam.

1659.

George van Cats Heer van Schagen van wegens de — Edelen.
Johan van der Burg van — Dordregt.
Willem Goerée van — Rotterdam.

1660.

George van Cats Heer van Schagen van wegens de — Edelen.
Johan van der Burg van — Dordregt.
Willem Goerée van — Rotterdam.

1661.

George van Cats Heer van Schagen van wegens de — Edelen.
Johan van der Burg van — Dordregt.
. . . Meurs van — Gornichem.

1662.

George van Cats Heer van Schagen van wegens de — Edelen.
. . . Meurs van — Gornichem.
Balthazar Sem van den — Briel.

1663.

George van Cats Heer van Schagen van wegens de — Edelen.
. . . Meurs van — Gornichem.
Balthazar Sem van den — Briele.

1664.

George van Cats Heer van Schagen van wegens de — Edelen.
Mr. Gerard Bicker van — Amſterdam.
Balthazar Sem van den — Briel.

1665.

George van Cats Heer van Schagen van wegens de — Edelen.
Mr. Gerard Bikker van — Amſterdam.
Pieter Jonaſz van — Schiedam.

1666.

George van Cats Heere van Schagen van wegens de — Edelen.
Gerard Bikker Heer van Swieten van — Amſterdam.
Jacob Fockendijk van — Schiedam.
In plaats van Pieter Jonaſz.

1667.

George van Cats Heer van Schagen van wegens de — Edelen.
Adriaan Vereyk van — Gouda.
Jacob Fockendijk van — Schiedam.

1668.

George van Cats Heer van Schagen van wegens de — Edelen.
Adriaan Vereyk van — Gouda.
Johan vander Croef van — Schoonhoven.

1669.

George van Cats Heer van Schagen van wegens de — Edelen.
Adriaan Vereyk van — Gouda.
Johan van der Croef van — Schoonhoven.

1670.

George van Cats Heer van Schagen van wegens de — Edelen.
Andries Akerſloot van — Haarlem.
En vermits ſijn overlyden Steven Gerarts, en wederom vermits deſſelfs overlyden Mr. Meyndert van Vyanen.
Johan van der Croef van — Schoonhoven.

1671.

George van Cats Heer van Schagen wegens de — Edelen.
Mr. Meyndert van Vyanen van — Haarlem.
Dirk vander Leé van — Delft.

1672.

Digitized by Google

1672.

George van Cats Heer van Schagen van wegens de — Edelen.
Mr. Meyndert van Vyanen van — Haarlem.
Dirk van der Leé van — Delft.

1673.

George van Cats, Heer van Schagen, van wegens de — Edelen.
Dirk van der Lée van — Delft.
Johan van Dieningen van — Leyden.
En vermits deſſelfs vertrek Daniel van Alphen, en naderhant Gerrit van Grootvelt.
Mr. Iacob vander Does, is Supernumerair aengeſteldt den 18. April 1673. en overleden den 20. Iuly 1676.

1674.

George van Cats Heer, van Schagen van wegens de — Edelen.
Gerrit van Grootvelt van — Leyden.
Jacob Brouw, Heere van de Ketel, van — Rotterdam.
En vermits deſſelfs vertrek, d'Heer Johan de Mey.

1675.

George van Cats, Heer van Schagen, van wegens de — Edelen.
Gerrit van Grootvelt van — Leyden.
Johan de Mey van — Rotterdam.

1676.

George van Cats, Heer van Schagen van wegens de — Edelen.
Cornelis de Vries van — Dordregt.
Johan de Mey van — Rottetdam.

1677.

George van Cats, Heer van Schagen van wegens de — Edelen.
Cornelis de Vries van — Dordregt.
Jacobus Erkelens van — Gornichem.

1678.

George van Cats, Heer van Schagen van wegens de — Edelen.
Cornelis de Vries van — Dordregt.
Jacobus Erkelens van — Gornichem.

1679.

George van Cats, Heer van Schagen van wegens de — Edelen.
Jacobus Erkelens van — Gornichem.
Dirk Kevelaar van den — Briel.
En vermits deſſelfs overlyden Cornelis Taal.

1680.

George van Cats, Heer van Schagen van wegens de — Edelen.
Nicolaas van Haringkarſpel van — Amſterdam.
Cornelis Taal van den — Briel.

1681.

George van Cats, Heer van Schagen, van wegens de — Edelen.
Nicolaas van Haringkarſpel van — Amſterdam.
Cornelis Taal van den — Briel.

1682.

George van Cats, Heer van Schagen van wegens de — Edelen.
Nicolaas van Haringkarſpel van — Amſterdam.
Willebord van Nederveen, Heer van Ryſwijk en van Rodebouwe van — Schiedam.

1683.

George van Cats, Heer van Schagen, van wegens de — Edelen.
Melghior van Rietvelt van — Gouda.
Willebordt van Nederveen Heer van Ryſwijk van — Schiedam.

1684.

George van Cats, Heer van Schagen, van wegens de — Edelen.
Melghior van Rietvelt van — Gouda.
Naderhandt Johan van Dam.
Willebord van Nederveen Hr. van Ryſwijk van — Schiedam.
En in deſſelfs plaetſe, Simon Hulshout.

Secretariſen van de Rekenkamer ter Auditie.

B. van Cromvliet, Secretaris 1606. ſtierf anno 1627.
Louis van Kinſchot, en
Hugo van Caſſiopin, beide 7. Iuny 1627. in plaatſe van B. van Cromvliet.
Anthonis van der Wolf, Secretaris in plaats van Louis van Kinſchot 15. Mey 1632.
Mr. Iohan van der Haar 15. Auguſti 1633. in plaats van Antonis van der Wolf.
Gaſper van Kinſchot 3. October 1651. in plaats van Hugo van Caſſiopin.
Mr. Frederik Pauw de By, in plaats van Mr. Iohan van der Haar, 1. October 1660.
Pieter Beys in plaats van Gaſper van Kinſchot 1. February 1667.
Mr. Adriaan van Bleiſwijk, vermits den vrywilligen aſſtant van ſijn Oom Pieter Beys, 3 Iuly 1670.
Everard van Campen, in plaats van Mr. Frederik Pauw de By, 23. Mart. 1671.
Mr. Benjamin Fagel, in plaats van Everard van Campen, 28. December 1673.
Mr. Engelbert Pauw in plaats van Mr. Benjamin Fagel, 24. Iuly 1674.

Digitized by Google

En dit alles volgens en in conformite van den Almanag der Tourbeurten van de Steden, so als deselve succesſivelijk, nevens de Edelen, ter auditie voornoemt Gecommitteerd sijn geweest, en vervolgens nog Gecommitteert staan te werden, blyvende d'ordre daar omtrent zedert den jare 1622. sonder eenige veranderinge of interruptie gebruykt.

Haarlem	Delft	1622	1655	1688	1721	1754	1787	1820
Delft	Leyden	1623	1656	1689	1722	1755	1788	1821
Delft	Leyden	1624	1657	1690	1723	1756	1789	1822
Leyden	Rotterdam	1625	1658	1691	1724	1757	1790	1823
Dordrecht	Rotterdam	1626	1659	1692	1725	1758	1791	1824
Dordrecht	Rotterdam	1627	1660	1693	1726	1759	1792	1825
Dordrecht	Gornichem	1628	1661	1694	1727	1760	1793	1826
Gornichem	Briele.	1629	1662	1695	1728	1761	1794	1827
Gornichem	Briele	1630	1663	1696	1729	1762	1795	1828
Amstelredam	Briele	1631	1664	1697	1730	1763	1796	1829
Amstelredam	Schiedam	1632	1665	1698	1731	1764	1797	1830
Amstelredam	Schiedam	1633	1666	1699	1732	1765	1798	1831
Goude	Schiedam	1634	1667	1700	1733	1766	1799	1832
Goude	Schoonhoven	1635	1668	1701	1734	1767	1800	1833
Goude	Schoonhoven	1636	1669	1702	1735	1768	1801	1834
Haarlem	Schoonhoven	1637	1670	1703	1736	1769	1802	1835
Haarlem	Delft	1638	1671	1704	1737	1770	1803	1836
Haarlem	Delft	1639	1672	1705	1738	1771	1804	1837
Delft	Leyden	1640	1673	1706	1739	1772	1805	1838
Leyden	Rotterdam	1641	1674	1707	1740	1773	1806	1839
Leyden	Rotterdam	1642	1675	1708	1741	1774	1807	1840
Dordreeht	Rotterdam	1643	1676	1709	1742	1775	1808	1841
Dordrecht	Gornichem	1644	1677	1710	1743	1776	1809	1842
Dordrecht	Gornichem	1645	1678	1711	1744	1777	1810	1843

Gor-

Digitized by Google

Gornichem	Briele	1646	1679	1712	1745	2778	1811	1844
Amstelredam	Briele	1647	1680	1713	1746	1779	1812	1845
Amstelredam	Briele	1648	1681	1714	1747	1780	1813	1846
Amstelredam	Schiedam	1649	1682	1715	1748	1781	1814	1847
Goude	Schiedam	1650	1683	1716	1749	1782	1815	1848
Goude	Schiedam	1651	1684	1717	1750	1783	1816	1849
Goude	Schoonhoven	1652	1685	1718	1751	1784	1817	1850
Haarlem	Schoonhoven	1653	1686	1719	1752	1785	1818	1851
Haarlem	Schoonhoven	1654	1687	1720	1753	1786	1819	1852

104 ꝛc *Een algemeen Pleithof in den Hage*] Ingestelt by Hertog Philips van Bourgondien anno 1428. om den Ingesetenen van Holland regt en Justitie te administreren, en om aan deselve te appelleren van alle Sententien en Vonnissen by Schepenen van de respective Steden gegeven; en presideerde eertyds in dit Collegie gemeenlijk den Stadhouder van Holland, tot dat anno 1520. als Keiser Carel tot Grave van Holland ingehuldigt was, by den selven goetgevonden wierde, dat inden voorsz Rade presideren soude een Regtsgeleerde, gekosen uyt den voorsz Rade, of uyt den grooten Rade tot Mechelen, die de President van den Hove van Holland genoemt wert.

Wat de Stadhonders belangt, en wie deselve geweest sijn, is hier vooren op pagina 1385. en volgende verhaalt.

Volgen nu de namen van de Presidenten, Raden, en Ministers van den voorsz Hove, vanden beginne af tot den huydigen dag toe; en wel voor eerst soo als deselve by Wouter van Gouthoven, in sijn byvoegsel op de Hollandse Chronyk tot den jare 1618. werden verhaalt; vervolgens soo als deselve my authenticq uyt de Registers van den selven Hove sijn ter handen gestelt, om daar uyt te konnen sien, voor hoe verre den voornoemden Gouthoven daar mede over een komt, en wat daar aan gemanqueert heeft.

Dus schryft dan den meergemelden Gouthoven eerstelijk van de Presidenten van den voorsz Hove.

1475. 1477.

De Heer en Meester Johan van Halewijn Heer van Swevegem in Vlaanderen, werd President van den Hove van Holland genoemt, anno 1475. en wert doen mede gedeporteert met den Stadhouder den Heer van Gruythuysen, volgende het nieuw Privilegie, dat de Vreemdelingen in Holland niet meer regeeren souden; en voegt Gouthoven daar by dat hy bevonden heeft, dat den voorsz Mr. Johan van Halewyn namaals soude geexecuteerd sijn geweest.

1509. 1528.

De Heer en Meester Nicolaas Everarts van Grypskerke by Middelburg in Zeeland; werd in den jare 1505. Raat in den Groten Rade te Mechelen, daar na anno 1509. President in den Hove van Holland, en anno 1528. wierd hy overmits sijn grote Geleertheid en Ervarentheid gestelt tot President in den voorsz Rade tot Mechelen; stervende in dien staat anno 1532. out 70. jaren, en aldaar begraven; Wat hy voor Kinderen heeft nagelaten, werd by den selven Gouthoven mede vermelt.

1528. 1558.

De Heer en Meester Gerard van Assendelft, Ridder, President van den Hove, of eerste Raed Presiderende, anno 1519. en 1528. welken staat hy lange jaren bedient heeft, en sterf in sijn huysinge in den Hage, op St. Niclaas-avont anno 1558. out sijnde 70. jaren, begraven in sijn Capelle in de Parochiekerk aldaar.

1559. 1572.

De Heer en Meester Cornelis Suys Heer van Ryswijk, werd President anno 1559. Hy vertrekt anno 1572. met de andere Raats-heeren vermits de troubelen uyt den Hage naar Utregt, en bleef aldaar tot na de Pacificatie van Gent anno 1576. sterf in den Hage den 19. September 1580. out 66. jaren.

157.. 1582.

De Heer en Meester Jan van Treslong, President van den Hove van Holland, wert anno 1582. de eerste President van den Hogen Rade, van nieus opgeregt by wylen den Prins van Orangien, en sterf s'jaars daar aan anno 1583.

1582. 1584.

De Heer en Meester Aarnout Nicolai President als voren, werdt mede President in den Hogen Rade anno 1584. en sterf anno 1592.

Digitized by Google

1584. 1590.

De Heer en Meester Adriaan van der Myle, eertyds Raad, werd President anno 1584. welken staat hy bedient heeft tot den 26. Iuny anno 1590. doe hy subitelijk sterf in den Hage out 52. jaren.

1591. 1598.

De Heer Meester Gerrit van Wyngaarden Heer van Benthuysen President van den Hove van Holland, tot in 't jaar 1598. doe hy sterf.

1607. 1616.

De Heer en Meester Pieter van Hinojossa, geboren uyt Zeeland, te voren Raad in den Hogen Rade, wierd President van den Hove van Holland, in Mey 1607. sterf negen jaren daar na, anno 1616.

Lyste van de Raden, by den voornoemden Gouthoven vermelt.

DE Heere van Wassenaar anno 1434.
Boudewyn van Sweten, 1434.
Heer Jan van Wassenaar, 1434.
Den Burggrave van Montfoorde.
Godschalk Oem, namaals eerste Heer van Wyngaarden.
Meester Pieter van Beoostenzwene, 1434.
Heer Willem van Lalein, Heer van Bignicourt, naarmaals Stadhouder.
Florens van den Abeele, Heer van Velsingen uyt Zeeland.
Heer Gerrit van Zyl, Heer van Purmereynde, 1448.
Heer Gielis van Cralingen, 1435.
Florens van Borsselen.
Meester Hendrick Wtenhoven van Gent, 1446.
d'Heere van Yssselsteyn, 's Heeren broeder van Egmont.
Jacob Potter van der Loo.
Heer Jan den B. van Blois, Heer van Treslong, 1434.
Meester Lodweijk van der Eycke, 1446.
Heer Samson van Laleyn, Heer van Oppenbays.
Heer Gerrit van Poelgeest.
Heer Willem van Alkemade.
Meester Floris van Paadzen, 1434.
Adriaan van Rommerswaal, Heer van Lodyk in Zeeland.
Meester Jan Ryn.
Gysbert van Vyanen.
Willem, Heer van Naaldwijk, Marschalk van Holland.
Heer Arent van Gent, Heere van Gysselenburg, Hardincxvelt en Wyngaarden, 1439.
Meester Arent van 's Gravesande.
Meester Francoys van Gent.
Aalbert van Naaldwijk, 1434.
Aalbert van Egmont van Meresteyn.
Floris van Kyfhoek, 1434.
Meester Niclaas van Diepenbrouk.
Gerrit Potter vander Loo, 1446.
Meester Gillis van Wisselkerke uyt Zeeland, 1450.
Floris van Boschuysen.
Willem Engelbregtsz.
Bartelmeus Partout, alia de Castello, uyt het Land van Luyk.
d'Heer van Yssselsteyn, 's Heeren broeder van Egmont, 1450.
Heer Gysbert van Brederode, Domprooft tot Utregt.
Jacob, Heer van Abcoude en Gaasbeek.
Heer Lodewijk van Montfoorde.
Ian van der Mye.
Heer Iacob van Cats, uyt Zeeland.
Heer Lodewijk van Treslong.
Meester Iacob vanden Cloke, 1453.
Meester Anthonis Michielsz, uyt Zeeland; van dese komen die van Eversdijk, een edel geslagt. Hy is geweest Rentmeester Generaal van Holland, seer bemint van den Grave Caarle van Charloos.
Meester Dirk van Sweten, 1469.
Heer Ian van Wassenaar, Heere van Voorburg.
Heer Gerrit van Asslendelf, 1469.
Meester Adriaan Lothynssen.
Meester Willem van Braakel, van Dordregt.
Meester Ian de With, 1470.
Meester Hendrik van der Mye, 1472.
Ian Ruychrok, Raat en Procureur-Generaal, 1469.
Meester Henrik Oem van Wyngaarden.
Meester Michiel de Wilde, 1470. Raad en Procureur Generaal.
Nicolaas de Vriese, Raat en Rentmeester Generaal van Holland 1436. en 1456.
Meester Gerrit van Gronfelt, 1475.
Meester Iacob Bossaard, van Belle, 1469.
Meester Adriaan Drabbe.
Meester Ian Petit-pas.
Meester Ian van Halewijn, namaals President en geexcuteerde
Meester Philips Ruychrok van der Werve, Meester Jansz 1475.
Meester Wouter Iansz.
Meester Ian de la Bouverye, uyt Wals-vlaanderen.
Ian, den jongen Heere van Egmont.
Hugo van Sweten, 1477.
Meester Cornelis van Dorp.
Ian van Assendelst, Raad en Rentmeester van Noort-Holland.
Mr. Tielman Oem van Wyngaarden, 1475.
Mr. Ian van Oostdorp, 1475.
Heer Ian van Cruningen, Heer van Paemelen, 1480.
Heer Arent van Sevenbergen.
Gerrit van Assendelst, 1480.
Mr. Iacob Ruysch, Deken van der Capelle op 't Hof, anno 1480. en 1500.
Mr. Iacob van Almmonde, 1480. obyt 1504.
Meester Willem van Berendregt van Leyden, anno 1475. en 1500.
Mr. Cornelis de Ionge, Heer van Baardwijk;

te

te vooren Penſionaris van Dordregt, en na Rekenmeeſter overleden anno 1504.

Ian van Noortwijk.

Meeſter Ian van Schoonhoven, 1480. en 1500.

Mr. Claas Roeloffz 1480.

Mr. Dirk Perſijn, Deken tot Naaldwijk.

Anthonis van den Abeele, uyt Zeelandt, 1480.

Heer Gerrit van Abbenbrouk, 1486.

d'Heer van Waſſenaar.

Heer Philips van Waſſenaar.

Mr. Ian Wiſſekerke.

Ian van Rietvelt, Raat ende Procureur Generaal.

Heer Philips van Spangien, 1490. en 1502.

Heer Cornelis van Dorp, 1499.

Mr. Adriaan van Hoogeſteyn, 1500.

Mr. Baarthout van Aſſendelft.

Mr. Ian Boudijnſz 1500.

Ian Oem van Wyngaarden, den ouden.

Mr. Dirk van Sweten, Willemſz. obyt 1502.

Mr. Ian van den Eſſche, 1502.

Mr. Symon Pieterſz.

Mr. Gerrit van der Mye, 1500. en 1521.

Mr. Cornelis Claar Heynenſz anno 1511.

Mr. Adriaan Poppe.

Heere Floris van Wyngaarden, heer van Yſſelmonde.

Frederik van Reneſſe, heer van Weſtmal.

Mr. Ian van Duvenvoorde, heer van Warmont.

Mr. Evert de Veer, namaals Raat te Mechelen.

Mr. Reyer de Ionge, Heere van Baardwijk, meeſter Corneliſz. anno 1501. ſtierf 1525.

Mr. Floris Oem van Wyngaarden, te voren als anno 1518. Penſionaris der Stadt Dordregt.

Heer Aalbert vander Coulſter, gebooren van Dordregt 1525. ſtierf anno 1548. out zynde 70. jaren.

Heer Ioos van Treſlong, alias Blois.

Mr. Aalbert van Loo, eertyds Griffier anno 1506. is mede geweeſt Penſionaris der Stad Dordregt, anno 1507. tot 1511. daar na Advocaat van de heeren Staten van Holland, ſtierf Raat anno 1524.

Caarle Garnier, Raat en Procureur Generaal.

Mr. Jacob Boudijnſz.

Mr. Thomas Beukelaar Symonſz, eertijdts Schepen, daar na Threſaurier en Schout van Dordregt, en Rentmeeſter Generaal van Zuythollant, en Raat in den Hage, anno 1512. ſtierf omtrent 1515.

Mr. Hugo de Groot, van Delft.

Mr. Niclaas Everaartſz van Grijpskerke, namaals Preſident, ſtierf 1532. te Mechelen.

Mr. Jacob Mauritz.

Mr. Frans Coebel van der Loo.

Mr. Jan Bennink van Amſterdam.

Mr. Jan van Haarlem, ſtierf 1514.

Mr. Hugo van Aſſendelft, heer van Veenhuyſen.

Mr. Ioos Sasbout van Delft, anno 1515. wert anno 1543. den eerſten Cancelier van den nieuwen Hove tot Aernhem in Gelderlant, en ſtierf aldaar anno 1546. en was vader van Heer Arent Sasbout, mede Cancelier van Gelderland, en Preſident te Bruſſel, die ſtierf in den Hage, anno 1583.

Claas Lievenſz. van Cats.

Jacob Gout.

Meeſter Pieter van der Cappelle. 1521.

Mr. Jacob Stalpert.

Heer Gerrit van Aſſendelft, namaals Preſident.

Mr. Gerrit Mulard van Utregt, naderhandt Raat tot Mechelen, in 't jaar 1527.

Mr. Franſoys Snoek van Dordregt, ofte Gornichem.

Mr. Herman van Suyderhuyſen.

Mr. Reynier Brant, Raat en Procureur Generaal 1524.

Mr. Willem Willemſz. Raat en Procureur Generaal.

Mr. Willem Pynſſen Iacobſz 1530.

Heer Geleyn Zegers, heer van Waſſenhoven, 1540.

Mr. Maarten van Naarden, naderhand Preſident tot Utregt en Lieutenant te Groeningen, ſtierf in 't Jaar 1566.

Mr. Caſper, heeren Lievenſz van Hooglande, anno 1530. wert Preſident van den Hove van Utregt, en daar na weder Raat in den Hage; ſtierf anno 1547. nalatende Heer Jan van Hooglande, Deken van S. Marie kerke t'Utregt, Mr. Cornelis van Hooglande Penſionaris van Dordregt, en Juffr. Catarina, die eerſt te man hadde Jonkh. Splinter Utenham, en daar na Bouwen van Drenkwaart, Rentmeeſter Generaal van Zuytholland.

Heer Gerrit van Reneſſe, Caſteleyn van Woerden, ſtierf in 't Iaar 1568.

Heer Andries van Bronkhorſt, Balliou van Voorn.

Mr. Barent Bucho uyt Vrieſland, Deken van de Capelle op 't hof.

Mr. Arent Sandelyn van Dordregt, te voren Griffier, was broeder van heer Ieronymus Sandelyn, Ridder. Hy wan Mr. Adriaan Sandelyn, Penſionaris van Amſterdam.

Mr. Kaarle van der Nytſen, namaals Preſident van Vrieſland. Hy hadde te wyve Iuffr. Lyſbet, dogter van Ionkh. Pieter, heere van Roon.

Mr. Hippolitus Perſijn, ſtierf Preſident t'Utregt, in 't Iaar 1568.

Mr. Cornelis Suys, Heer van Ryſwijk 1550. naderhand Preſident.

Heer Cornelis van Myerop, Domdeken van Utregt, ſone van den grooten Threſaurier Mr. Vincent Corneliſz. ſtierf 1572.

Mr. Arent Sasbout, ſone van Mr. Ioos Saſbout voorſz, namaals (gelijk ſijnen Vader) Cancelier van Gelderland.

Heer Willem Snoukaard van Schouwenburg, heer van den Binkhorſt. anno 1550.

Mr. Willem van Alkmaar, Raat en Procureur Generaal.

Mr. Ian Briek van Rapenburg, 1544.

Mr. Cornelis van Weldam, uyt Zeelandt, 1548.

Mr.

Digitized by Google

Mr. Christiaan de Weert, Raat en Procureur Generaal, naderhand Raat te Mechelen.

Mr. Anthonis van Catz, uyt Zeeland.

Mr. Dominicus Boot, Mr. Frankensz; hy week anno 1572. met den President Suys naar Utregt, over mits de opstaande Oorloge en Troubelen, en stierf aldaar; sijn over-groot-vader Cornelis Boot, was anno 1451. Burgemeester van Dordregt.

Mr. Quintijn Weytsen, van der Vere in Zeland, Ambagtsheer van Brandwijk by Dordregt, stierf anno 1565.

Mr. Frank van den Berge, van Delft, 1559. naderhand Raat te Mechelen.

Mr. Damas van Droogendijk, Vincentsz. stierf 1560.

Mr. Arent Nicolai, heer Everaartsz. namaals President.

Mr. Boudewyn Jacobsz van Cranendonk, van Dordregt anno 1559. stierf namaals Raat te Mechelen, anno 1601.

Niclaas van der Laan, 1561. week weder na Utregt anno 1572. en stierf aldaar, anno 1557. sijn huysvrouwe was Juffr. Catrina Zegers, heer Geleyns Dogter van Wassenhooven; sijn vader was meester Gerrit van der Laan, Claasz van Haarlem.

Mr. Reynier Moens, Raat en Procureur generaal geweest 1559.

Mr. Jan van Lezanen Engelsz, van Delft, 1561.

Mr. Jacob van der Merche, 1561.

Mr. Dirk van Loo, Soons sone van den Raatsheer Meester Aalbert van Loo, hier vooren geschreven, anno 1561. en 1569.

Mr. Witte Wittensz van Zierikzee, hy week mede naar Utregt anno 1572. en stierf in 't selve Jaar.

Mr. Cornelis van Uytwijk, Raat en Procureur generaal.

Mr. Cornelis van der Nyenburg, 1560.

Mr. Adriaan vander Houf, 1562. desen bleef alleen van de Raatsheeren binnen den Hage, anno 1572. sijnde d'andere naar Utregt geweken.

Mr. Adriaan van der Myle, 1566. namaals President overleden.

Mr. Caarle de Smytere, geboren van Gent, weeck mede na Utregt en stierf aldaar, anno 1576.

Mr. Reynier vander Duyn, week mede na Utregt, en wert daar na Raat oft Assessеur in de Keyserlijke Raat-kamer te Spiers, en stierf anno 1593.

Jonkh. Philibert van Serooskerke, uyt Zeelandt, namaals Gouverneur van Bergen op zoom 1573.

Mr. Jacob du Quesnoy, is mede Procureur generaal geweest, week mede naar Utregt, en stierf 1576.

De naarvolgende zijn Raatsluyden van Holland geweest, geduyrende dat het Collegie, vermits de Troubelen, tot Vtregt resideerde.

Meester Willem Cryep, van Delft, naderhand Raad te Mechelen, en daar na Cancellier van Gelderland te Roermonde, alwaar hy stierf anno 1610. out 73. jaren; hy hadde te wyve Juffr. Anne Numans, dogter van Meester Adriaan Numan, Rekenmeester in den Hage.

Mr. Willem van Korenhuysen, geboren van Belle in Vlaanderen, namaals President van den Hove van Vlaanderen gewerden, hy stierf te Gent anno 1612.

Mr. Cornelis Oem, Hermansz, geboren van Dordregt, stierf tot Vtregt anno 1599.

Mr. Cornelis van der Hoog, van Haarlem, 1574.

Mr. Godevaard van Moesyenbrouck Adriaansz. geboren van Dordregt, stierf te Brussel, anno 1605. sijn broeder Meester Herman van Moesyenbroek was Raatsheer te Leeuwaarden, en daar na Cancelier van Over-ysel, mede te Brussel overleden, in 't Jaar 1610.

Mr. Willem Zagarus van Schoonhoven geboren, was Raat anno 1576.

Mr. Cornelis de Jonge, heere van Baardwijk, anno 1576. stierf tot Ysselsteyn, anno 1614. out 73. jaren. Hy hadde te wyve Juffr. Casparijne van Drenkwaart, suster van Heer Jan van Drenkwaart, Ridder, heer van Dormaal, Thresaurier generaal van de Nederlanden, te Brussel anno 1606. gesturven; sijn overgroot-vader was Meester Cornelis de Jonge, heere van Baardwijk, en Raat in den Hage, hier voren anno 1477.

Mr. Servaas Versteyn, Raat, en daar na Procureur generaal t' Utregt.

Mr. Philips van der Made, Raat tot Vtregt, 1574. te vooren Burgemeester te Haarlem.

Mr. Arent Sandelyn Mr. Adriaans Sandelyn, Pensionaris van Amsterdams sone (die een sone was van Mr. Arent Sandelyn, den ouden, hier voren vermelt) hy wert daar na Raat te Ruermonde in Gelderland.

Mr. Ioris Gruyter, geboren van Rotterdam, Raat, in den Iare 1575.

Mr. Willem Muys, Raat en Procureur generaal tot Vtregt, anno 1573.

Mr. Willem van der Meer van Berendregt, Griffier, anno 1567. en 1574.

Alfonsus de la Loo, geboren in Zeeland, Griffier vanden hove van Holland tot Utregt, anno 1573. te voren anno 1567. Secretaris van de Grave van Hoorn; hy wert daar na Secretaris van de Nederlantsche saken in Spangien, en stierf anno 1608. te Brussel out 75. Iaren; hy hadde getrout Iuffr. Iaqueline Pynssen in den Hage.

Raat-

Digitized by Google

Raatsluyden van den Hove van Hollant, 't zedert den laatsten Oorloge in den Hage residerende.

1573. Meester Adriaan van der Houf, bleef alleen in den Hage anno 1572.

1573. Meester Pieter van der Meer, anno 1573. wert daar naar Pensionaris van Delft, daar hy geboren was.

1573. Meester Niclaas van Valkesteyn, anno 1573. stierf anno 1601. is mede geweest Balliou van Voorn.

1573. Meester Dirk van der Nyenburg, naarmaals President van den hoogen Rade.

1573. Mr. Pauls van den Hove, Raat en Procureur generaal anno 1573. namaals te Delft verdronken.

1573. Mr. Gerrit van Wyngaarden, wierde namaals President.

1573. Mr. Cornelis van Bronkhorst.

1573. Mr. Amelis van der Boukhorst, daar na Raat in den Hogen Rade.

1573. Mr. Ieronymus van Borre, uyt Zeeland, stierf in 't Iaar 1595.

1573. Mr. Leonard Kasimbroot, edelman van Brugge, broeder van Ionkhr. Ian Kasimbroot, heer van Bakkerseele, eertyds Raat van den Grave van Egmont, hy stierf anno 1594.

1573. M. Arthus van Brederode, heeren Reynouts natuerlijke sone, stierf anno 1592.

1573. Heer en Meester Iacob van Duvenvoorde, heer van Warmont, stierf anno 1577.

1573. Mr. Adriaan Brasser van Delft, stierf subytelijk, anno 1576.

. . . Mr. Pelgrim van Loen, van Utregt, stierf anno 1587.

. . . Mr. Ioos van Meenen, in Vlaanderen, te voren Advocaat Fiscaal, werd anno 1584. Pensionaris der stad Dordregt, tot anno 1595. doe hy om d'ondiensten deselve stede gedaan, gelicentieert wert, en stierf anno 1596.

1578. Mr. Niclaas Kamerling, stierf anno 1586.

1579. Mr. Cornelis Bakker, Adriaansz. stierf anno 1583.

1580. Mr. Sebastiaan Loosen, van Gornichem, stierf Raat in den Hoogen Rade 1597.

1581. Mr. Pieter de Hinojossa, stierf President van den voorsz Hove 1616.

1582. Mr. Dirk van Leeuwen, stierf Raat in den hoogen Rade.

1585. Mr. Frederik Verhorst, stierf anno 1608.

1585. Mr. Gerrit Doessen, overleden anno 1595.

1586. Mr. Francois de Koning, van Delft, stierf in 't Iaar 1613.

1588. Mr. Frederik van Boymer, stierf anno 1589.

1590. Mr. Iacob Pauwelsz. van Dordregt, te vooren aldaar Pensionaris, stierf anno 1596.

1591. Mr. Niclaas Kromhout.

1593. Mr. Adriaan van der Meer, van Delft, stierf in 't jaar 1600.

1596. Mr. Adriaan t'Iong, genaemt Iunius, van Dordregt.

1597. Mr. Pieter van Kouwenburg, uyt Zeeland.

1597. Mr. Hendrik Rosa, uyt Zeeland.

1601. Mr. Amelis van Roosendaal, van der Goude.

1601. Mr. Ian Buyes, van Monikendam, stierf 1614.

1601. Mr. Floris van Schoterbosch.

1601. Mr. Willem van Sevender, stierf 1605.

1606. Mr. Steven van der Does, heer van Noortwijk.

(Mr. Hugo de Groot, Ianſz. wert anno 1607. Raat en Advocaat Fiscaal, in plaatse van den overleden meester Symon van Veen.)

1610. Mr. Geleyn Alleman, uyt Zeeland.

1613. Mr. Lancelot van Brederode, meester Arthus sone voornoemt.

1614. Mr. Adriaan Teding, alias Berkhout, van Monikendam.

1614. Mr. Willem van Baarsdorp, van Leyden, den elfsten in 't getal van de Raatsheeren anno 1618. levende. En Mr. N. van Kinschot, Raat en Advocaat Fiscaal geworden anno 1614 in plaats van Mr. Hugo de Groot, die alsdoen Pensionaris wert der stad van Rotterdam.

Dese sijn Griffieren geweest van den voorsz Hove.

Dirk van Sweten Boudewynsz. gestelt anno 1445.

Mr. Ian Rosa, gestelt anno 1446.

Mr. Iacob Bosslaard, anno 1446.

Willem van Sweten, gestelt anno 1464.

Mr. Dirk Poes, wert Griffier anno 1467.

Mr. Ian Boudewynsz. anno 1471.

Mr. Willem van Sweten, werde Griffier anno 1477.

Mr. Floris Oem van Wyngaarden, Griffier geworden anno 1482. tot 1502. namaals Pensionaris van Dordregt en Raat in den Hage.

Mr. Cornelis Bouwensz. gemaackt Griffier, 1504.

Mr. Aalbert van Loo, Griffier anno 1506. is mede geweest Pensionaris van Dordregt, en daar na Raat in den Hage, en stierf anno 1524.

Ian van den Sevender, anno 1506. en stierf anno 1509.

Casper van Beauvoir, Griffier by provisie, 1510.

Mr. Hendrik Claasz. werdt Griffier anno 1510.

Mr. Arent Sandelyn van Dordregt, Griffier, gestelt anno 1515. wert anno 1528. Raat.

Mr. Ian de Ionge, wert Griffier anno 1529. Sijn Vader en grootvader waren Schepenen van Dordregt; sijn over groot-vader was aldaar Burgemeester anno 1444. en dien sijn vader was mede Burgemeester te Dordregt, anno 1423. Hy stierf anno 1543. nalatende vier Dogters.

Mr. Ian van Dam, Griffier anno 1543. tot anno 1557.

Digitized by Google

Bartel van Baſſen, genaamt Ernſt, ſone heeren Jans van Baſſen, Ridders, wert Griffier anno 1557. tot in February anno 1583. doen hy ſtierf.

Mr. Pieter Hanneman, Griffier geordineert 1583. tot dat hy overleet anno 1593. in January.

Ian de Regtere, ſone van Coenraat de Regtere, anno 1574. en. 1587. Griffier van de Heeren Staten van Holland, ſtierf anno 160..

Anthonis Duyk, Griffier van den Provincialen Rade ofte Hove van Holland, &c.

Volgen nu de namen van de Preſidenten van den Hove van Hollandt, Zeelandt, en Vrieſlandt, mitſgaders Raden Ordinaris en Extraordinaris, als mede Griffiers, Advocaten Fiſcaal, en Secretariſen van den voorſz Hove, authentiquelijk uyt de Regiſters vanden ſelven Hove tot den huydigen dag toe getrokken.

PRESIDENTEN.

Heer Boudewyn van Swieten, eerſte Raadt 1428.

Den Heere van Bingnicourt 1430.

Heer Goſuyn de Wilde 1440. naderhant gevangen en gepriveert.

Heer Willem Broeder tot Egmont Heer van Yſſelſteyn 1448.

Heer Willem van Alkemade Ridder eerſte Raad 1462.

Den Heer van Waſſenaar eerſte Raat 1510.

Heer Niclaas Everardi 1516.

Heer Gerardt van Aſſendelft eerſte Raat Preſiderende, *Loco Everardi* (die tot Mechelen getrocken was) den 26. September 1528. ſtierf in December 1548.

Heer Cornelis Suys, Heere tot Ryſwijk, 21. October 1549. trekt metten Raat anno 1572. naar Utregt, en daarom verlaten.

Heer Arnout Nicolai Preſiderende, 20. Iuny 1578. Preſident in den Hoogen Raad 1582.

Heer Adriaan van der Myle. Preſident 19. December 1582. *Loco* Nicolai; obyt 1591.

Heer Gerard van Wijngaarden, Heere van Benthuyſen en Soetermeer Preſident, *Loco*, A. van der Myle. 6. April 1591. ſtierf 6. Mey 1598.

Heer Pieter de Hinioſa Heere van Wena 26. Mey 1607. *Loco* Wijngaarden; ſtierf 4. Mey 1616.

Heer Niclaas Cromholt, wert Preſident 1. Ianuary 1620. obyt den 22. Maart 1641.

Heer Iohan Oem van Wijngaarden den 2. Mey 1642.

d'Heer Iohan Dedel, *Loco* Wijngaarden, den 28. October 1653. *obyt* den 22. Maart 1665.

d'Heer Adriaan Paauw, Ridder, Heere van Bennebroek &c. den 21. Iuly 1670.

Raden Ordinaris en Extraordinaris.

1428.

Den Heere van Waſſenaar.

Heer Iohan van Waſſenaar, nog 1441. en 1448.

Den Heere van Montfoort.

Godſchalk Oem, nog 1441.

Mr. Pieter van By-Ooſtens-Wene.

1430.

Florens van Abele, Heere tot Velſingen.

Heer Gerrit van Syl, Heer tot Purmerende nog 1441.

Floris van Borſſelen, nog 1441.

Mr. Hendrik Utenhoven, nog 1441.

Den Heer van Yſſelſteyn.

Jacob Potter vander Loo, nog 1441.

Mr. Lodewijk van der Eeke, nog 1441.

Heer Sampſon van Lalain.

Heer Gerrit van Poelgeeſt, nog 1441.

Heer Willem van Alkemade.

Adriaan van Lodijk,

Gysbert van Vianen, nog 1441.

1440.

Willem Heere van Naaldwijk.

Heer Arent van Gent.

Mr. Arent van s'Graveſande.

Mr. Franchois van Gent.

Aalbregt van Egmont van Mereſteyn, nog 1441.

Floris van Kyfhouk nog 1441.

Willem Engelbregts.

Claas van Diepenbrouk.

Gerrit Potter vander Loe.

Mr. Gillis van Wiſſekerke.

Floris van Boshuyſen.

Willem Broeder t'Egmont Heere van Yſſelſteyn 1438.

Den Heere van Brederode 1441.

Heer Gysbregt van Brederode Domprooſt, ook Prooſt van Oude-Munſter.

Heer Lodewijk van Montfoort.

Aalbregt van Naaldwijk.

Floris van Boukhorſt.

Iacob van Cats.

Iohan vander Mye.

Iohan Ruygrok.

Wouter Huygen.

Floris Paadze.

Mr.

Digitized by Google

Mr. Pieter van Reneſſe.
M. Bartholomeus Partjut.

1448.

Iacob Heer tot Gaasbeek.
Hr. Lodewik van Treſlong.
Mr. Anthonis Michiels.
Dirk van Swieten, eerſt Griffier, naar Raat.
Heer Gerrit van Aſſendelſt.
Mr. Adriaan Lothyns.
Mr. Willem van Braakel.
Hendrik van der Mye.
Mr. Hendrik Oem van Wijngaarden.
Michiel de Wilde.
Claas de Vrieſe.
Gerrit van Gronſſe.
Willem van Swieten, Raat en Procureur Generaal.

1462.

Mr. Iohan Petyt Pas.
Mr. Iohan Halewyn Heer van Sweveſele.
Mr. Wouter Ians.
Mr. Iohan van der Bouverie.

1476.

Mr. Cornelis van Dorp.
Iohan van Aſſendelf, ook Rentmeeſter van Noorthollandt.

1480.

Thielman Oem van Wijngaarden.
Iohan van Ooſtdorp.
Heer Gerrit van Abbenbroek.

1500.

Den Heere van Waſſenaar.
Den Heere van Sevenbergen.
Heer Philips van Waſſenaar, Ridder.
Mr. Cornelis de Ionge.
Mr. Iohan van Wiſſekerk.

1503.

Heer Philips van Spangien, Ridder.
Heer Cornelis van Dorp, Ridder.
Heer Gerrit van Aſſendelſt anno 1517.
Mr. Jacob Ruyſch, Deken anno 1517.
Mr. Iacob van Almonde.
Mr. Iohan van Schoonhoven.
Mr. Adriaan van Hogeſteyn.
Mr. Willem van Berendrecht, anno 1517.
Philips Ruychrock vander Werve.
Mr. Barthout van Aſſendelſt.
Mr. Iohan Bouduynſſe.
Iohan Oem van Wijngaarden den Ouden.
Mr. Dirk van Swieten.
Mr. Iohan van den Eſſche.
Mr. Symon Pieters.
Mr. Gerrit van der Mye.
Adriaan Poppe.
Heer Floris van Wijngaarden Ians, Heere van Yſſelmonde, Ridder, 1517.
Mr. Floris van Wijngaarde, eerſt Griffier, naar Raat van den Hove.
Fredrik van Reneſſe 1504. en 1517.
Iohan van Duvenvoorde Heer tot Warmont 1503. naar afgeſtelt van Raat Ordinaris, en blyft maar Extraordinaris, weder tot Ordinaris geſtelt 15. Iuly 1516.
Mr. Evert de Veere, 1504.
Mr. Reynier de Ionge 1504. en 1517.
Mr. Abel van Colſter *Loco* Duvenvoorde 1504. en 1514.
Heer Ioos van Blois, Ridder, 1516.
Carel Garnier Raat en Procureur General 1516.
Mr. Thomas Beukelaar 1516.
Mr. Hugo de Groot 1516.
Mr. Jacob Mauryns 1517.
Mr. Franchoys Coebel Heer van Loo.
Mr. Iaſper Anthonis 1517. naar eerſte Raad preſiderende ter erectie van den Raad van Utregt; dat reſignerende wert Extraordinaris in den ſecreten Raade, en in Holland 17. Iuly 1538. en Ordinaris *Loco* Brunt 18. November 1539.
Mr. Ian Benning 1517.
Mr. Hugo van Aſſendelſt.
Mr. Iooſt Sasbout 1517.
Claas Lievens van Cats 1517.
Iacob Gout.
Mr. Pieter de Capella 1517.
Meeſter Aalbregt van Loo 1517.
Mr. Gerard Mulaart 1517.
Mr. Frans Snoek 1517.
Mr. Harman van Suyderhuyſen Raad ſupernumeraar 15. October 1531. wert Ordinaris 13. Iuny 1532.
Heer Cornelis Vincentſz Deeken van Oude Munſter, en de Cappelle te Hove, Dr. in de Regten, Raadt Extraordinaris 4. Maart 1533.
Mr. Reynier Brunt, Raad Extraordinaris en Procureur Generaal 1525. wert Ordinaris *Loco* Aart Sandelyn 23. September 1535.
Mr. Maarten van Naarden 1525. wert naar Raad in Vrieſland, weder Extraordinaris in Holland 25. Mey 1537. naar Lieutenant te Groningen, en weder Extraordinaris in Holland den 22. October 1557.
Mr. Willem Pynſz Extraordinaris 1525. wert Ordinaris *Loco* Suyderhuyſen ten halven wedde 6. October 1536. obyt 1546.
Mr. Geleyn Segers, Extraordinaris 1525. Ordinaris *Loco* Suyderhuyſen ten halven wedde, tot dat een plaatſe vaceert, 12. October 1536. neemt oorlof 4. Juny 1561.
Mr. Willem Willems Raat en Procureur Generaal in Hollandt, *Loco* Brunt 11. April 1536. obyt September 1543.
Heer Gerrit van Reneſſe, Ridder, Schout van Leyden, Extraordinaris 4. Maart 1538. Ordinaris in October 1559.
Andries van der Boukhorſt 1532.
Mr. Barent Bucho Deeken van t'Hof, 1539.
Mr. Hypolitus van Perſijn, Extraordinaris 29. April 1542. Procureur Generaal 6. December 1543. Ordinaris 6. February 1545. wert Preſident in Vrieſlandt 1549.
Mr. Cornelis Suys, Ordinaris 10. Iuly 1543. *Loco* Ioan van Duvenvoorde Heer van Warmont, *ſit Præſes* 21. October 1559.
Mr. Willem Snoukaart, Licentiaat, Extraordi-

Digitized by Google

naris 13. November 1543. Ordinaris *Loco* Willem Pyns, overleden op halve gagie, 3. February 1546. gepriveert, 2. October 1559.

Mr. Aarnout Sasbout, Extraordinaris 20. December 1543. Ordinaris by reſignatie na ſijn Vader, Cancelaar van Gelderland.

Mr. Iohan Brielis Extraordinaris den 17. Maart 1544.

Mr. Cornelis van Weldam Raat 1544. ſtierf 10. Iuly 1561.

Mr. Cornelis Hendriks Extraordinaris 16. Auguſti 1544. Ordinaris op halve gagie *Loco* Willem Pyns 3. February 1546.

Mr. Carel Neitſen geweeſt Raat, en Procureur Generaal in Vrieſland, wert Ordinaris van deſen Hove 10. Mey 1547. en wert Preſident in Vrieſland in April 1557.

M. Chriſtiaan de Waart, Raat en Procureur Generaal *Loco* Hipoliti van Perſijn Maart 1549. gaat af, en wert Raat te Mechelen 1558.

Mr. Anthonis van Cats Licentiaat, Extraordinaris 19. Auguſti 1549.

Mr. Dominicus Boot, Extraordinaris 22. Auguſti 1549. Ordinaris 25. September 1557.

Mr. Dammas van Drogendijk Extraordinaris *Loco* Antonis van Cats 19. October 1554. Ordinaris den 13. November 1559. *obyt* 22. September 1560.

Mr. Quintyn Weitſen Extraordinaris *Loco* Brielis 24 Mey 1555. Ordinaris 13. November 1559. *obyt* 1565.

Mr. Vrank van den Berge Extraordinaris *Loco* Neitſen 10. April 1557.

Mr. Cornelis van Uytwijk Raat en Procureur Generaal *Loco* de Weert 15. November 1558. *obyt* 1559.

Mr. Arnout Nicolai Extraordinaris 7. November 1557. Ordinaris *Loco* Suys 16. December 1559. preſiderende 20. Iuny 1582.

Mr. Cornelis Ianſe Prince, Raat 3. Ianuary 1560. *obyt* 11. Maart 1562.

Mr. Boudewyn Iacobs Commiſſaris October 1559. en Ordinaris 18 November 1560.

Mr. Adriaan van der Houf Extraordinaris 15. December 1559. Ordinaris *Loco* Weldam 30. September 1561. *obyt* 1580.

Mr. Reynier Moins Raat en Procureur Generaal *loco* Uytwijk in November 1559.

Mr. Ian Engelſen van Leſaan Commiſſaris 12. December 1559. Ordinaris *loco* Prince 9. April 1562.

Mr. Iacob vander Merſche Commiſſaris 16. December 1559.

Mr. Nicolaas van der Laan Ordinaris by reſignatie van ſijn Schoon-vader Waſſenhove 4. Iuny 1561.

Mr. Witte Wittenſz. Extraordinaris *loco* Verhouf 29. November 1561.

Mr. Carel de Smytere Commiſſaris *loco* B. Iacobi 21. February 1562.

Mr. Dirk van Loo Commiſſaris *loco* Angeli 13. April 1562.

Mr. Adriaan vander Myle Extraordinaris *loco* D. van Loo, 14. April 1564. Ordinaris 30. April 1565. *loco* Weitſen, September 1568. Preſident.

Mr. Iacob de Queſnoy Extraordinaris *loco* Myle 30. Iuny 1565.

Mr. Reynier van der Duyn, Extraordinaris 6. Iuly 1565. naar geſtelt tot Spiers.

Heer Ieronimus van Serooskerke, Ridder, Extraordinaris ſonder in den Hage te moeten reſideren 4. September 1565.

Mr. Willem Cryp Penſionaris van Delft, wert Ordinaris *loco* A. vander Myle 20. September 1568.

Mr. Willem van Coornhuyſe Ordinaris *loco* Aart Sasbout 3. April 1570.

Mr. Cornelis Oem Ordinaris *loco* Boudewyn Iacobi 21. Auguſti 1570. was mede Griffier van 'de Leenen.

Mr. Pieter vander Meer 1573. ſcheyter uyt in October 1573.

Mr. Nicolaes van Valckeſteyn, Ordinaris 1573. in Februario, *obyt* 24. Marty 1601.

Mr. Artus van Brederode Licentiaet, Ordinaris 20. October 1573. verlaat ſijn Staat om indiſpoſitie 1590. *obyt* 1592.

Mr. Jeronimus van Borre Ordinaris 1573. *obyt* 1595.

Mr. Leonart Caſenbroot 1573. *obyt* 7. Marty 1604.

Mr. Cornelis van Bouchorſt Ordinaris 1573.

Mr. Pelgrum van Loen Ordinaris in January 1576. *obyt* 1587.

Mr. Jooſt de Menyn Advocaet Fiſcael, wert Ordinaris 26. Marty 1576. verlaet ſijn ſtaet, anno 1584.

Mr. Nicolaes Camerlingh Ordinaris 3. Mey 1576. *obyt* 1586.

Mr. Pieter de Henioſa Ordinaris Mey 1581. wert Raat in den Hoogen Rade in Mey 1597. en Preſident in 't Hof 28. Mey 1607. *obyt* 4. Mey 1616.

Mr. Dirk van der Nieuburg in Februari 1573. gaat in den Hoogen Rade 1582. wert daar Preſident 1592. *obyt* 7. January 1595.

Mr. Gerrit van Wijngaarden, February 1573. gaat in den Hoogen Rade 1582. wert Preſident in 't Hof 6. April 1591.

Mr. Dirk van Bronkhorſt, February 1573. *obyt* 1574.

Jr. Iacob van Warmont, November 1573 *obyt* Juny 1575.

Mr. Adriaan Braſſer, Nov. 1573. *obyt* 1579.

Mr. Sebaſtiaan van Looſen Ordinaris January 1580. in den Hoogen Raad 1582. *obyt* 24. April 1597.

Mr. Dirk van Leeuwen, Ordinaris *in* February 1582. in den Hoogen Rade 1591. *obyt* 20. April 1596.

Mr. Cornelis de Bakker, Ordinaris in September 1579. *obyt* 19. Auguſti 1583.

Mr. Fredrik Verhorſt, Ordinaris 26. February 1585. *obyt* 7. February 1608.

Mr. Gerard Doedeſſe Ordinaris 26 February 1585. *obyt* in Maart 1595.

Mr. Franchois de Konink Ordinaris den 12. November 1586. *obyt* 3. December 1613.

Mr. Fredrik Boymer Ordinaris Ianuary 1588. ſtierf Mey 1589.

Mr. Iacob Pauli Ordinaris in Januario 1590 *loco*

Digitized by Google

loco Boymer, *obyt* in October 1596.

Mr. Nicolas Cromholt Ordinaris 6. December 1591. wert Presideut in 't begin van Ianuary 1620. *obyt* 23. Maart 1641.

Mr. Adriaan van der Meer Ordinaris 22. Maart 1593. *obyt* 22. Maart 1600. *loco Brederode.*

Mr. Adriaan Iunius Ordinaris *loco* Iacob Pauli 10. Ianuary 1597, *obyt* Mey 1620.

Mr. Symon van Veen Ordinaris blyvende Fiscaal 17. Ianuary 1595. acte om mede te staan over Processen 12. December 1600. Raat in den Hoogen Rade, 29. October 1610.

Mr. Pieter Couwenburg van Blois *loco* Borre, Ordinaris uyt Zeelandt 7. Iuly 1579 *obyt* 28. Iuny 1644.

Mr. Hendrik Rosa, Ordinaris uyt Zeelandt 19. Augusti 1597. *loco* Heniosa, *obyt* 21. Ianuary 1629.

Mr. Amelis van Rosendaal, Ordinaris Ianuary 1602. *obyt* Iuny 1620.

Mr. Iohan Buyes 12. Ianuary 1602, *obyt* 12. February 1614.

Mr. Florens Schoterbosch 8. Ianuary 1602. *obyt* 30. October 1618. s'morgens ten twee uyren.

Ir. Willem van Sevender den 7. Ianuary 1604. *obyt* den 7. Augusti 1605.

Ir. Steven van der Does, Heere van Noortwijk Ordinaris *loco* Sevender, Mey 1606. *obyt* 1622.

Mr. Geleyn Aleman van wegen Zeelandt Ordinaris 16. Iuny 1610. *obyt* 26. October 1624.

Ir. Lancelot van Brederode Artus Sone den 24. Mey 1613.

Mr. Adriaan Teding van Berkhout Ordinaris *loco* Buyes van wegen Noorthollandt 7. April 1614. *obyt* 14. Augusti 1620.

Mr. Willem van Baarsdorp *loco* Coning 7. April 1614. *obyt* Mey 1623.

Mr. Reynier van Persijn *loco* Cromholt den 12. Mey 1620. *obyt* in Maart 1639.

Mr. Andries de With *loco* Schoterbos den 18. December 1620. *obyt* den 26 November 1637.

Ior. Iohan Oem van Wijngaarden *loco* Brederode 7. Ianuary 1621. naderhand President geworden den 2. Mey 1642. *loco* Cromholt.

Mr. Iohan Dedel den 16. February 1621.

Mr. Iohan Loenius den 24. Maart 1621, *obyt* den 13. September 1641.

Mr. Abraham van der Meer den 18. Mey 1621. *obyt* den 20 Mey 1638.

Ioncheer Ian van Mateneesse 15. April 1624. *obyt* 21. September 1625.

Mr. Willem van Muylwijk 15. Mey 1624. *obyt* den 2. February 1644.

Mr. Hugo Blocq den 17. November 1625. *obyt* den 6. September 1661.

Ir. Willem van Lier, Heere van Oosterwijk *loco* Matheneesse 17. July 1626. wert Ambassadeur by de Republijke van Venetien, en neemt oorlof in den Raad den 11. October 1627.

Mr. Gerard Crommon den 17. July 1629.

Mr. Sebastiaan Franken den 2. September 1638. *obyt* den 3. December 1651.

Mr. Johan van Boschvelt, *obyt* den 25. Mey 1641.

Mr. Casper van Kinschot *loco* Mr. Reynier van Persijn, den 3. Mey 1640. *obyt* den 5. July 1654.

Ir. Fredrik van Dorp, den lesten April 1642. *loco* Jr. Willem van Lier. Den 5. Maart 1656. is d'Heer Fredrik van Dorp Heer van Maasdam, uyt den Hage vertrocken als Ambassadeur Extraordinaris naar de Coningen van Sweeden en Poolen, en heeft in December 1658. naar sijn gedaane rapport ter Vergaderinge van de Heeren Staten Generaal weder sessie genomen in den Raat.

Mr. Dirk Sixti *loco* Mr. Johan Loenius den 2. Mey 1642. *obyt* Ianuary 1670.

Mr. Gualter de Raat *loco* Mr. Iohan Bosvelt den 2. Mey 1642. *obyt* den 10. Ianuary 1663.

Mr. Herman de Huybert *loco* Couwenburg den lesten November 1644. *obyt* den 3. Iuly 1650.

Mr. Aalbregt Nierop *loco* Muylwijk den 16. April 1649. *obyt* den 27. Ianuary 1676.

Ir. Willem van Wassenaar Heere van Veur *loco* Ioncheer Willem van Lier den 24. February 1651.

Mr. Martinus Vet den 3. Ianuary 1652. gesuspendeert.

Mr. Adriaan Pauw Heere van Bennebroek *loco* Mr. Sebastiaan Francke den 26. October 1652.

Mr. Willem Goes *loco* Mr. Pieter Vogelsank, die in de plaatse van den Heere Dedel tot Raadt sijnde geeligeert, deselve plaatse, eer hy in de effective bedieninge was getreden, hadde verlaten, en tot Pensionaris van Amsterdam was gecontinueert, den 28 October 1654.

Mr. Iacob van der Graaf *loco* Mr. Gasper van Kinschot den 14. October 1654.

Mr. Pieter Ockerssen van Zierikzee *loco* Mr. Gerard Crommon van der Goes, van wegen die van Zeeland Gedeputeert in de Vergaderinge vande Hoog Mog. Heeren Staten Generaal, als mede in de Chambre mipartie, den 4. December 1654. wert Raat in den Hoogen Rade den 22. October 1669.

Mr. Adriaan van Almonde *loco* Mr. Willem van Wassenaar Heere van Veur doet eedt den 17. Iuny 1655.

Mr. Cornelis Fannius *loco* Adriaan van Aelmonde, doet eedt den 27. February 1660. *obyt* den . . . . anno 1675.

Mr. Iohan van den Honaart den 16. Maart 1663. *loco* Mr. Gualther de Raat, *obyt* den 14. April 1667.

Mr. Hendrik Cloek *loco* Mr. Iohan van den Honaart, doet eedt den 5. September 1667. *obyt* den 20. October 1670.

Mr. Cornelis Teresteyn van Halewyn van Dordregt *loco* Dirk Sixti, doet eedt den 21. Maart 1670.

Ir. Fredrik de Lier, *loco* Fredrik van Dorp Heere van Maasdam, geworden sijnde Balliuw, en Opperdijkgraaf van Rynland, doet eedt op den 29. Iuly 1670.

Mr. Cornelis Baan van Dordregt, *loco* Mr. Adriaan Pauw Heere van Bennebroek, op den 21. Iuly 1670. geworden sijnde President van den Hove, doet eedt den 30. September 1670.

Digitized by Google

obyt den 12. October 1684.

Mr. Mattheus Gool, van Leyden Raat, in den Rade van Braband, *loco* Mr. Hendrik Kloek, doet eedt op den 12. November 1670.

Mr. Benjamin Fagel, Secretaris vande Reekenkamer van Holland *loco* Mr. Jacob van der Graaf, doet eedt den 23. July 1674.

Op den 5. September 1674. heeft d'Heer en Mr. Adriaan Pauw Heere van Bennebroek, in qualite als Presidεnt van den Hove van Holland, Zeeland, en Vriesland, op sijne Commissie van Zeeland gedaan den behoorlijken eedt.

Op den 6. dito en volgende dagen hebben d'Heeren en Mrs. Aalbregt Nierop, Willem Goes Heere van Boekhorstenburg, Cornelis Fannius Heere van Out-Haarlem, Cornelis Teresteyn van Halewyn, Fredrik de Lier, Cornelis Baan, Mattheus Gool, en Benjamin Fagel, haar eedt op de Commissie van Zeeland, gedaan.

Gelijk mede opden voorsz 6. September 1674. den behoorlijken eedt hebben gedaan, soo op hare Commissie van Hollandt als Zeelandt de naarvolgende Heeren, namentlijk.

Mr. Adriaan Pots van wegen Hollandt, *obyt* den .. December 1680.

Mr. Aarnout van Citters, van wegen Zeelandt.

Mr. Cornelis de Neyn, van wegen Hollandt *obyt* den. . .

Mr. Cornelis Ockers, van wegen Zeeland.

Mr. Iohan Munter van wegen Hollandt.

Mr. Franchois Keetelaar, van wegen Zeeland.

Mr. Paulus Andries van der Meulen van wegen Zeelandt.

Mr. Willem van den Kerkhoven *loco* Mr. Cornelis Fannius, doet eedt den 1. December 1675. *obyt* den 5. October 1680.

Mr. Jacob Vallensis, Raat in den Rade van Braband, *loco* Mr. Aalbregt Nierop, doet eedt den 21. Mey 1676.

Mr. Adriaan Cobmoyer, by verwisselinge met Mr. Aarnoud van Citters, als Raat in den Hoogen Rade, doet eedt den 9. September 1680. *obyt* den 18. Iuny 1682.

Jor. Aalbregt van Schagen, Heere van Heenvliet, *loco* Mr. Willem van den Kerkhoven, doet eedt den 24. January 1681. *obyt* den 1. January 1682.

Jor. Charles Philips van Dorp, *loco* Ior. Aalbregt van Schagen, doet eedt den 12. Mey 1682.

Mr. Iman Cau, *loco* Mr. Adriaan Cobmoyer, doet eedt den 19. October 1682.

Griffiers van den voorschreven Hove.

Dirck Boudewyns van Swieten 1445. ofte 1438.

Mr. Iohan Rose in February 1446.

Iacob Bossaart 2. October 1447.

Willem van Swieten 1463.

Dirk Poes 1467.

Ian Boudewijns 1471.

Willem van Swieten 1477.

Mr. Floris van Wijngaarden 1480.

Iohan van Sevender 1504.

Cornelis Boudewyns 1504.

Albertus van Loo 1506.

Mr. Aarnout Sandelyn 1515.

Mr. Iohan de Ionge 1529.

Iohan van Dam in September 1543.

Mr. Bartel Ernst 15 September 1557.

Mr. Pieter Hanneman 1583. *obyt* . . Ianuary 1593.

Iohan de Regtere 8. April 1593. *obyt* April 1602.

Mr. Anthony Duyk den 2. Iuny 1602.

Hendrik Pots den 13. Ianuary 1620. *loco* Duyk, *obyt* den 4. Iuly 1622.

Franchois Criep den 8. November 1622. *loco* Pots.

Mr. Cornelis Rollandt uyt Zeelant den 12. Ianuary 1640. *loco* Criep, *obyt* in October 1652.

Mr. Adriaan Pots, *loco* Mr. Cornelis Rolland, in December 1652. doet eedt den 5. Ianuary 1653.

Mr. Willem Dedel, *loco* Mr. Adriaan Pots den 30. September 1675. *obyt* den 17. October 1683.

Mr. Anthony Gunther van Kintschot den 16. December 1675.

Advocaten Fiscaals.

Mr. Paulus van den Berge anno 1559.

Mr. Ioost de Menyn 1570. verlaat sijn staat 1580.

Mr. Cornelis van Nieustadt, *loco* Menyn 1. December 1579. wert Raat in den Hoogen Rade 1584.

Mr. Ruysch Claassen, *loco* Nieustad 17. Iuny 1584. verlaten 1595.

Mr. Symon van Veen, Gecommitteert totte beleyden van de Domeynen, Processen 19. Maart 1591. Advocaat Fiscaal 18. Ianuary 1595.

Mr. Hugo de Groot *loco* Veen 10. December 1607. wert Pensionaris van Rotterdam 1613.

Mr. Niclaas van Kinschot *loco* de Groot 13. February 1614.

Mr. Theodorus Graswinkel in 't civil den . . . 1647.

Mr. Iohan Moons den 13, February 1648. wert Pensionaris van Rotterdam.

Mr. Cornelis Boy int crimineel den 21. December 1651. *obyt* den 2. February 1665.

Mr. Willem van Stryen in't civil den 4. December 1656. in plaatse van Mr. Theodorus Graswinkel, sijnde Griffier in de Chambre mipartie.

Mr. Iohan Ruysch, *loco* Cornelis Boy den 20. Maart 1665.

Mr. Rem van Limburg in't civil *loco* Mr. Willem van Stryen den 23. Iuly 1670.

Subtituyt Griffiers.

Francois Criep den - - 1591. wert Griffier den 8. November 1622.

Franchois de Witte den 8. November 1622. *obyt* den 1. September 1638.

Mr. Adriaan Pots, den 7. February 1639. wert Griffier in December 1652. en doet eedt den

Digitized by Google

den 5. Ianuary 1653.

Mr. Iohan van Campen in plaatſe van den voorſz Mr. Adriaan Pots, den 14. Ianuary 1653. *obyt* den 16. Ianuary 1658.

Mr. Willem Dedel in plaatſe van den voorſz Mr. Iohan van Campen den 11. February 1658.

Secretariſen van den voorſchreven Hove.

Jan van Dam Extraordinaris 23. Marty 1540.

Mr. Johan vander Merſche 21. Juny 1541.

Willem de Jonge Extraordinaris 27. October 1541.

Mr. Philips van Uytwijck Extraordinaris wert Ordinaris den 20. Auguſti 1543.

Jan Henry de Beauboir Extraordinaris, *loco* van Malſem, 26. February 1549.

Nicolaes van Perſijn, Ordinaris, *loco* J. van Dam 17. September 1543.

Nicolaes Nicolai de Jonge, Extraordinaris *loco* Philips van Uytwijck, 16. October 1543.

Louff van Snellenburg Extraordinaris, by Reſignatie Nicolai, 14. Auguſti 1546.

Jan Purtrijck Secretaris Ordinaris, *loco* Willem de Jonge 2. November 1546.

Jacob de Jonge Jacobſz Extraordinaris, 19. October 1548.

Otto van Malſem van Extraordinaris wert Ordinaris, *loco* Barthout van Aſſendelf, 26. February 1549.

Willem van Berendrecht Extraordinaris, *loco* Snellenburg, 5. December 1552. gecommitteert tot de Depeſchen van den Stadthouder, 21. Juny 1560.

Jooſt van Dam, Extraordinaris 23. February 1553.

Huych de Groot, Extraordinaris 25. February 1560.

Nicolaes Nicolai, Extraordinaris 14. November 1558.

François van Valckeſteyn Extraordinaris, *loco* Cornelis Sandelijn, 2. October 1559. Ordinaris *loco* Nicolai 21. Juny 1564.

Simon Pyl Extraordinaris 5. Auguſti 1560.

Claude de Glerges Ordinaris by reſignatie van Mr. Philips van Uytwijk ſijn Schoon-vader 29. July 1563.

Philips van Uytwijck, Mr. Philips Soon Extraordinaris 29. July 1563.

Hendrik van Perſijn Extraordinaris by reſignatie van Nicolaes van Perſijn 1. February 1564.

Dirck vander Mole Extraordinaris, *loco* Valckeſteyn 21. Juny 1564. ſterft 1565.

Cornelis vander Wolf Extraordinaris 20. November 1565.

Otto van Steenſel Extraordinaris *loco* vander Meulen 19. September 1565.

Gysbert van Dam Ordinaris by reſignatie ſijns Vader Willem 4. October 1570. ende Willem wert Extraordinaris 13. Juny 1571.

Anthony Genitz Extraordinaris 4. December 1572.

Johan Wagewyns Extraordinaris, *loco* Iacob de Jong.... December 1572.

Gysbert Jooſten van Hoogenhouck Extraordinaris *loco* A. Genits 2. Marty 1577. Ordinaris den 12. November 1599.

Dirck Hanneman, *loco* vander Wolf 28. September 1574.

Thomas Genits Extraordinaris *loco* H. van Perſijn, 9. November 1599.

Mr. Hendrick Meiſter Extraordinaris.

Mr. François de Coning Extraordinaris, den 18. November 1586. reſigneert op Surendael,

Johan Purtryck by reſignatie *Patris* 15. Ianuary 1582.

Gysbert van Oudewater Extraordinaris *loco* Thomas Genits 1604.

Philips de Glarges *loco* Glaude de Glarges 1. October 1599. *obyt* 22. October 1609.

Johan Wagewijns *loco Patris*, 24. September 1599.

Egbert Gool Ordinaris *loco* Oudewater, den 27. Marty 1604.

Iohan van Surendaal den 23. Mey 1608. *loco* Genits.

Cornelis Hofflandt *loco* de Glarges den 28. Ianuary 1610.

Cornelis Roſa *loco* Wagewijns 17. November 1618.

Mr. Andries de Hubert *loco* Egbert Gool den 15. April 1619.

Iooſt van Hoogenhoek *loco Patris* 1620.

Mr. Pieter Hofflandt *loco Patris* den 2. April 1625.

Willem van Alphen *loco* van den ſelven Hofland den 20. September 1631.

Willem van der Graft *loco* Purtrik den 12. July 1632.

Andries van Stryen *loco* Cornelis Roſa den 3. Auguſty 1637.

Mr. Boudewyn Driewegen *loco* Mr. A. de Huybert den 25. February 1647.

Mr. Franchoys Boot *loco* Iohan van Surendaal *obyt* 10. November 1681.

Mr. Cornelis van Groenendijk *loco* Iooſt Hoogenhoek den 16. September 1661.

Mr. Gaſpar Appolloni by verdrag tuſſen Hollandt, en Zeelandt, den 26. Iuly 1669. ſijn eedt gedaan.

Mr. Iohan Sixty gecommitteert Secretaris omme de plaatſe van Boudewijn van Driewegen, geduyrende deſſelfs indiſpoſitie op de Emolumenten, Sallariſſen, en Vryheden daar toe ſtaande, waar te nemen, doet eedt den . . . . . *obyt* 23. September 1679.

Mr. Iſaacq van der Togt *loco* Mr. Gaſper Appolony, den 2. April 1674. *obyt* 21. Iuny 1676.

Mr. Yman Cau *loco* Mr. Cornelis van Groenendijk den 4. April 1675.

Mahu le Febre *loco* Mr. Iſaacq van der Togt den 30. September 1677.

Mr. Daniel Pompeus van Aſſendelft *loco* Mr. Iohan Sixty den 21. December 1679.

Mr. Evert de Neyn *loco* Franchois Boot den 6. Mey 1682.

Mr. Meynardus van Bueren *loco* Boudewyn van Driewegen.

Den 8 Mey 1682.

Mr. Fredrik van Spanheim *loco* Iman Cau den 4. December 1682.

Mr.

Digitized by Google

Mr. Pieter van Hurk, by afstant van sijn schoon-vader Willem van Alphen, den 27. September 1684.

Procureurs Generaal van den voorschreven Hove.

Iohan Ruygrok, te vooren Raat en nu mede Procureur Generaal.

Willem van Swieten 1460.

Carel Garnier 1515.

Mr. Reynier Brundt 1525.

Mr. Willem Willems 11. April 1536.

Mr. Christiaan de Weert 7. Maart 1549.

Mr. Cornelis van Uytwijk 15. November 1558. *obyt* 1559.

Mr. Reynier Moins, November 1559. ofte 3. Ianuary 1560.

Mr. Poies van den Hove 1573.

Mr. Barnard Wely *loco* van den Hove, 28. February 1576. *obyt* 1582.

Willem Maarts Calf, *loco* Wely 30. November 1582. *obyt* 1586.

Gillis van Flory *loco* Calf, den 8. September 1586. *obyt* 9 February 1623.

hh *Aan den Hogen Raat beroepen*] Den groten Rade of Collegie van Parlement tot Mechelen was eerst ingestelt by Hertog Carel van Bourgondien anno 1473. dog den selven anno 1477. voor Nancy verslagen sijnde, is 't selve mits de troublen te niete gekomen; maar in den jare 1504. is den selven Raadt wederom van nieus opgeregt en ingestelt by Eertshertog Philips van Oostenryk, bestaande als doen in een President, sestien Raatheeren, met den Procureur Generaal en den Advocaat Fiscaal, twee Griffiers en agt Secretarisen, en konden voor den selven Rade appelleren en te reghte komen die van Luxenburgh, Vlaanderen, Artoys, Holland, Zeeland, Namen en Valencyn, en namaals mede die van Utregt en Vrieslandt. 105

Volgt nu de Catalogue of lyste van alle de voorsz Presidenten en Raden vanden voorsz jare 1504. af tot den jare 1582. toe, soo als deselve by Wouter van Gouthoven in sijn byvoegsel op de Hollantse Chronijk te vinden is.

PRESIDENTEN.

1504. HEer Ian Pieters, Ridder, die te Wyve hadde Vrou Margriete van Cats, heeren Ians dogter uyt Zeeland, hy stierf anno 1521.

1521. Heer Ioos Lauweryn uyt Vlaanderen, stierf 1528.

1528. Heer Nicolaas Everaartsz, van Middelburg, te voren President van Hollandt, stierf anno 1532.

1532. Heer Lambert de Bryaarde uyt Vlaanderen, stierf anno 1556.

1556. Heer Everaard Nicolai, Sone vanden voorsz Heer Nicolaas, te voren President van Vriesland, stierf anno 1560.

1560. Heer Ian van Bergen, sone van Dismas, B. broeder van den Markgrave van Bergen, en vader van Ionkh. Dismas van Bergen, heer van Waterdijk, die anno 1593. Gouverneur was van S. Geertruydenberg. Desen President stierf anno 1584.

Volgen de Raden.

1504. Mr. Jan Vincent Proost van Kassel, hy stierf anno 1505.

1505. Mr. Nicolaas Everaartsz. namaals President.

1509. Mr. Loys de Bouhan.

1515. Mr. Richard Rogier, namaals President van den hove van Vlaanderen, anno 1518.

1518. Mr. Jan de Korteville, uyt Vlaanderen.

1520. Mr. Jacob Arthus van Ryssel.

1521. Mr. Ian van Bark.

1522. Mr. Iacob Stalpert, uyt Hollandt geboren.

1522. Mr. Lodewijk van Schore, van Leuven, naderhant gewerden President van den Secreten Rade en van State te Brussel.

1540. Mr. Ian aux Truyes.

1541. Mr. Jacob Musaart.

1548. Mr. Jacob de Rebreuyettes, van Ryssel.

1554. Mr. Joachim Hopper, van Edelen huyse uyt Vriesland, Heer van Daallem by Gorchum, wert namaals Raat van Staate by den Konink in Spangien, belangende de Nederlantsche saken, en stierf te Madrid anno 1576.

1561. Mr. Willem van Pamele, van Brugge, namaels President van Vlaanderen en van den secreten Rade te Brussel.

1576. Mr. Ian Caarle, namaals Monik Minderbroeder, overleden t' Antwerpen.

1504.

1504. Mr. Richaard van der Capelle, stierf anno 1511.

1511. Mr. Ian Moufferon.

1513. Mr. Jan Gonnet.

1526. Mr. Iacob le Roucq, Deken tot Nivelles.

1549. Mr. Philips Smits, Deeken van de Kerke tot Zierikzee.

1559. Mr. Anthonis Couthaut.

1574. Mr. Pieter Mouchet, heer van Chasteau rovillan in Bourgonge.

1578. Mr. Ian Schets van Grobbendonk.

1504.

Mr. Ian Carondelet, uyt Bourgonge, namaals President van den secreten Rade, en Eertsbisschop van Palerme in Sicilien.

1508. Mr. Fredrik Carondelet.

1523. Mr. Philips le Noir, geseyt Nigri, namaals

Digitized by Google

maals van den secreten Rade.

1543. Mr. Philips van Espinoy, Deken van S. Rombouts te Mechelen.

1570. Mr. Remy Drytius, van Cassel, naderhant Bisschop van Brugge.

1571. Mr. Lodewijk Pourry, Eertsdiaken t'Utregt.

1578. Mr. Volkard van Monsima, uyt Vriesland.

1580. Mr. Govert Vensels.

1504.

Mr. Ioris van Temseke stierf 1513.

1513. Mr. Iacob Scheer van Amerongen, van Utregt geboren, en oorspronkelijk van Dordregt, stierf anno 1520.

1520. Meester Ian van Leyden.

1521. Mr. Lambert de Bryaarde, naderhant President.

1553. Mr. Everaard Nicolai, namaals President te Leeuwaarden ende te Mechelen.

1541. Mr. Adriaan Nicolai, sijnen Broeder, en wert daar na Cancelier van Gelderland.

1547. Mr. Iacob Wasteel, stierf 1568.

1569. Mr. Iean Gruset genoemt Richardot (naar sijnen Oom heer Fransoys Richardot Bisschop te Utregt) was uyt Bourgonge, en wert namaals President van Arthoys, en van den Secreten Rade te Brussel, en stierf anno 1609. te Utregt, komende uyt Vrankrijk.

1582. Mr. Anthonis van Grijsperre, tot anno 1584.

1504.

Meester Anthonis van Busleyden, uyt Luxenburg, stierf anno 1517.

1517. Meester Anthonis van Roubais.

1543. Meester Viglius van Aytta van Swichem, uyt Vriesland, naderhand President van den Secreten Rade, en van State, en Proost van St. Baafs te Gent. Hy stierf te Brussel anno 1577.

1548. Mr. Anthonis de Molenare.

1574. Mr. Willem Kriep van Delft, hier boven vermelt, tot anno 1586.

1504.

Mr. Philips Wieland van Gent, namaals President van Vlaanderen.

. . . Mr. Pieter van Mettenay uyt Walsland.

1522. Meester Fransoys van Cranevelt, uyt Gelderland, stierf anno 1562. out 77. jaren.

1563. Meester Dirk Deyn, die te wyve had een suster van heer Arent Nicolai, President van Holland.

1583. Mr. Iacob van Froidmont.

1504.

Mr. Thomas van der Papoire.

1511. Mr. Ian van der Straten.

1522. Mr. Florens van Eloyenburg,

1540. Mr. Lodewijk de Martigny.

1547. Mr. Nicolaas Wttenhove, Edelman van Gent.

1548. Mr. Ian aux Truyes, den Iongen

1583. Mr. Balthazar van Ayala.

1584. Mr. Willem van Vendeville, naderhant Bisschop van Doornijke.

1504.

Mr. Ferdinand van Lucennes.

1523. Mr. Anthonis de Brancoin uyt Bourgondien, die te wijve had Ioffr. Lucia de Heuyter, te Delft.

1543. Mr. Floris de Griboüal, uyt Vlaanderen, die te wyve hadde Ioffr. Cornelia van Heemstede, dogter van Ian Heer van Lieslvelt by Dordregt.

1562. Mr. Ian de Blasere, van Gent.

1582. Mr. Pieter Pek van Zierikzee.

1504.

Mr. Ian Sucquet.

1523. Mr. Engelbert van den Dale.

1540. Mr. Adriaan van der Burg, van Edelen geslagte uyt Vlaanderen, namaals President van den Hove van Utregt en Vlaanderen, en Raat by den Konnig van Spangien over de Nederlantse saken.

1548. Mr. Cornelis Meunicx, geboren t'Oostende in Vlaanderen.

1557. Mr. Frans van der Berge, van Delft, te voren Raat in den Hage.

1558. Mr. Christiaan de Weert, Raat en Procureur Generaal in den Hage.

1596. Mr. Bouwen Iacobsz van Cranendonk, van Dordregt, te voren Raat in den Hage, stierf anno 1601. out 83. jaren, hebbende Raat geweest 31. jaaren.

1504.

Mr. Pieter den Apostel.

1528. Mr. Hieronymus den Apostel, by overgeven sijns Vaders, dan hy stierf s'jaars daar aan.

1529. Mr. Pieter den Apostel voorseydt, wert weder Raat, en stierf anno 1531.

1531. Mr. Carel Boisot.

1547. Mr. Lodewijk Vilain.

1548. Mr. Ian van Bergen, heer van Waterdijk, namaals President.

1561. Mr. Ioris Ratalder uyt Vriesland, hy wert anno 1569. President van den Hove van Utregt, en stierf aldaar anno 1581.

1569. Mr. Ian van der Burg, Mr. Adriaansz. voorsz wiert anno 1584. President, en daar na van den secreten Rade te Brussel, daar hy stierf anno 1597.

1504.

Mr. Hieronymus van den Dorpe, uyt Holland, was Raat tot anno 1521.

1532. Mr. Ian de Manny.

1576. Mr. Ian Cooman, tot den Iare 1587.

1504.

Mr. Willem de Grove.

1512. M. Ian Rousel.

1522. Mr. Pieter Tayspel, naderhant President van Vlaanderen.

1527. Mr. Geraard Mulaard, van Utregt, namaals Lieutenant of Stadhouder van Groeningen.

1538. Mr. Ian Baart.

1559. Mr. Caarel van S. Eloyenburg.

1504.

Mr. Ian Gillet.

1506. Mr. Ian van Gronsvelt, van Utregt.

1518. Mr. Roelof van Bruxelles.

1539. Mr. Philibert van Bruxelles, meester Roelofsz voorsz.

1543. Mr. Ian Coulin.

1574. Mr. Hieronymus de France, werdt

Digitized by Google

anno 1587. Presidẽt van Artoys, en wert Raat in sijn plaats, sijnen sone Meester Reynoud de France.

1504. Mr. Ian aux Truyes.

1520. Mr. Arent Boogaart, sone van Mr. Iacob Boogaard, Doctor medicina t'Antwerpen, en Rectoor geweest van de Universiteyt van Leuven.

1555. Mr. Lieven Everaartsz.

1576. Mr. Jacob Boogaard, Meester Aartsoon voorsz. stierf President van Vlaanderen te Gent anno 1597.

Raden en Procureurs-generaal van't voorsz Collegie.

1504. Mr. Jan Rosseau.
1512. Mr. Willem de Marques.
1521. Mr. Jan Arthus van Ryssel.
1524. Mr. Jacob Stalpert uyt Holland.
1529. Mr. Boudewyn le Cocq.
1558. Mr. Jean de Oudegeest.
1559. Mr. Fransoys Yleysen.
1567. Mr. Ian du Bois.
1586. Mr. Ian Martini.

Raden en Advocaten Fiscaal van den voorsz Hove.

1532 Mr. Pieter du Bruel.

1543. Mr. Philibert van Bruxelles voornoemt.

1558. Mr. Lieven Biese, gestelt 1558. naar dat desen staat sommige Iaren open was gebleven.

1576. Mr. Willem de Grijsperre.

In desen Raede hebben mede geseten Mr. Nicolaas van Soest, gebooren van Amersfoort, die anno 1614. Bisschop van s'Hertogenbosch gekoren wert, en Mr. N. van Varik, geboren van Delft, anno 1616 gesturven.

Daar na alsoo in den jare 1581. den Koning van Spangien verklaart was geweest vervallen te sijn van 't regt dat hy op de landen van Hollant Zeeland, Vriesland, en Utregt hadde, soo is by den Heere Prince van Oranje, als hebbende en aan hem gedefereerd sijnde de Hoge Overigheid van den Lande, ingestelt een nieu Collegie (dat men den *Hogen Raad* noemd,) residerende in den Hage, by sijne brieven en instructie gegeven binnen Antwerpen, den lesten Mey 1582. bestaande uyt een President, negen Raden, en een Griffier, met sijn substituyt of Secretaris, aan welken Rade men nu appelleerd, gelijk hier voormaals aan den Groten Rade tot Mechelen gedaan wierde; en werden by Gouthoven de volgende Presidenten en Raden tot den jare 1614. toe vermelt.

PRESIDENTEN.

1582. Heer Ian van Treslong, Eerste Raat presiderende, te vooren President van Hollandt, stierf in 't Iaar 1583. den 5. Iuny.

1583. Heer Arent Nicolai, mede te voren President van Hollant, stierf anno 1592.

1592. Heer Dirk van der Nyenburg, des Raatsheeren Mr. Cornelis van der Nyenburg, broeders sone. Hy stierf anno 1596. sonder kinders.

1596. Heer Ian van Banchem, stierf anno 1601.

1602. Heer Reynout van Brederode, Ridder, heer van Veenhuysen.

RADEN.

Mr. Arnout Nicolai, namaals President.

Mr. Gerrit van Wijngaarden, naderhandt President van Holland.

Mr. Nanning van Forcest van Alkmaar, stierf anno 1592.

Mr. Ian van Banchem van Leyden, naderhant President.

Mr. Amelis van Amstel van Mynen, stierf anno 1593.

Mr. Dirk van der Nyenburg, werde daar na President.

Mr. Ian Beetz, sone van Mr. Ioos Beetz, eertijts Pensionaris der Stad Dordregt.

Mr. Adriaan Wentsen, van Dordregt geboren, en aldaar te voren Pensionaris, by stierf subytelijk, anno 1592.

Mr. Gysbregt van Hoogendorp.

Mr. Dirk van Leeuwen, sone van meester Adriaan van Leeuwen, die eertijds Pensionaris van Delft was, stierf 1596....

Mr. Sebastiaan Loosen, stierf anno 1597.

Mr. Cornelis Nieustad, uyten Briele, stierf anno 1606.

Mr. Ian van der Does, heer van Noortwijk, stierf anno 1604.

Mr. Fransoys Franken van Sevenbergen, stierf 1617.

Mr. Amelis vander Boukhorst, stierf anno 1603.

Mr. Leonard de Voogt, uyten Hage, stierf subytelijk anno 1613.

Mr. Rombout Hoogerbeetz van Hoorn, werd anno 1617. Pensionaris der stad Leyden.

Mr. Pieter van Hynojossa, uyt Zeeland, wert anno 1607. President van den hove van Holland.

Mr. Frederik Hermansz, uyt Zeeland, stierf 1614.

Mr. Symon van Veen van Leyden, te voren Advocaat Fiscaal van Holland, stierf anno 1610.

Mr. Reynout van Brederode, heer van Veenhuysen, naderhant President.

Mr. Ian van Santen van Delft, te voren Pensionaris van Middelburg, stierf anno 1609.

Mr. Rochus van den Honaart van Dordregt, wert Raat anno 1601.

Mr. Apollonius Schotte uyt Zeeland, wert Raat, anno 1609.

Mr. Casper van Vosbergen, wert Raat 1609.

Mr. Aalbert de Veer, te voren Pensionaris der stede van Amsterdam, wert Raat anno 1611.

Mr. Pauls van Asperen, van Dordregt, wert Raat anno 1613.

Mr. . . . Ruychaver van Haarlem, Raat gekoren anno 1614.

Mr. Jacob Iessius, Griffier, anno 1589.

Mr. Maarten Rosa uyt Zeeland, Griffier.

Volgt

Volgt nu de lyste van de Presidenten, Raden, en Ministers van den Hogen Rade, van den jare 1582. af tot den huydigen dag toe, soo als die authentiquelijk getrokken is uyt de Regisers van den meergemelden Rade, omme te sien hoe verre deselve met de vorenstaande van W. van Gouthoven over een komt.

PRESIDENTEN.

Iohan van Treslong heeft eedt gedaan den 6. February .1582. *obyt* 5. Iuny 1582.

Aarnout Nicolai, eerst President van 't Hof Provinciaal, heeft eedt gedaan 13. December 1583. *obyt* 22. Ianuary 1592.

Diderik van Egmont van der Nieuburg, heeft eedt gedaan, als President 20. Mey 1592. *obyt* 7. Ianuary 1596.

Iohan van Banchem, heeft eedt gedaan, als President, 7. Mey 1599. *obyt* 29. November 1601.

Reynout van Brederode, Heer van Veenhuysen, heeft eedt gedaan, als President 20. April 1602. *obyt* 8. Ianuary 1633.

Cornelis Haga, heeft eedt gedaan den 8. Iuly 1645. *obyt* 12. Augusti 1654.

Reynier Pauw, Heer van Terhorst, heeft eedt gedaan als President 22. Iuly 1655. *obyt* 20. Ianuary 1676.

Francois Fagel heeft eedt gedaan, als President den 1. Iuly 1677. *obyt* 12. November 1680.

Hendrik Druyf heeft eedt gedaan als President 30. April 1681.

RADEN.

Diderik van Egmont van der Nieuburg heeft eedt gedaan, 6. February 1582. *obyt ut supra.*

Geraard van Wijngaarden, heeft eedt gedaan 6. February 1582.

Sebastiaan van Losen, heeft eedt gedaan den 6. February 1582.

Gysbert van Hoogendorp, heeft eedt gedaan den 6. February 1582.

Iohan van Banchem, heeft eedt gedaan den 6. February 1582. *obyt ut supra.*

Geraart van Mortagne, heeft eedt gedaan den 1. Maart 1582.

Nanning van Foreest, heeft eedt gedaan den 13. February 1582.

Iohan Beets, heeft eedt gedaan den 22. Iuny 1582.

Adriaan Wensen, heeft eedt gedaan, den 25. November 1583.

Cornelis van Nieustat, eerst Advocaat Fiscaal van Hollandt, heeft eedt gedaan als Raadt den 25. February 1584. *obyt* 25. Iuny 1606.

Amelis van Amstel van Mynden heeft eedt gedaan den 25. November 1587.

Iacob Valke Pensionaris van Middelburg.

Fredrik Hermans, heeft eedt gedaan den 8. Iuly 1589. en alsoo de Heer Iacob Valke den eed niet konde doen, als *Reip. causâ absens*, en nochtans als Pensionaris van Middelburg wilde de præseance behouden, heeft den staat bekleedt op simple acte tot den 24. Iuny 1597. *obyt* 6. October 1615.

Dirk van Leeuwen, eerst Raadt in den Rade Provinciaal, heeft eedt gedaan den 3. December 1591.

Johan van der Does, Heer van Noortwijk, heeft eedt gedaen den 3. December 1591.

Francois Vranken, heeft eedt gedaan, den 4. September 1592. *obyt* 11. October 1617.

Amelis van den Boukhorst, heeft eedt gedaan den 25. Juny 1593.

Leonart Voogt, heeft eedt gedaan den 18 January 1594. *obyt* 9. Juny 1603.

Rombout Hogerbeets, heeft eedt gedaan den 25. Juny 1596. heeft sijn afscheydt genomen, vermits Pensionaris wierd van Leyden, op den 22. December 1617.

Reynout van Brederode, Heer van Veenhuysen, heeft eedt gedaan den lesten Mey 1597. *obyt ut supra.*

Pieter de Hinjosa, heeft eedt gedaan 10. September 1597. en als President vanden Rade Provinciaal 28. Mey 1607.

Johan van Santen, heeft eedt gedaan den 17. December 1603. *obyt* 26. October 1609.

Rochus van den Honert, heeft eedt gedaan den 17. December 1603. *obyt* 30. Ianuary 1638.

Simon van Veen, eerst Fiscaal, heeft eedt gedaan den 11. December 1607. *obyt* 26. October 1610.

Apollonius Scotte, heeft eedt gedaan den 20. Ianuary 1609. *obyt* 1. November 1639.

Casper van Vosbergen, heeft eedt gedaan den 20. Ianuary 1609. en op den 13. Maart 1626. sijn afscheyt genomen, als van wegen de Provincie van Zeeland Gedeputeert ter Vergaderinge van de Heeren Staten Generaal, *obyt* 2 Mey 1649.

Aalbert de Veer, heeft eedt gedaan den 22. Iuny 1611. *obyt* 8. February 1620.

Paulus van Asperen, heeft eedt gedaan den 26. February 1613. *obyt* 13. Mey 1641.

Nicolaas Ruychaver, heeft eedt gedaan den 13. February 1614. *obyt* 14. Iuly 1620.

Anthonis Duyk, heeft eedt gedaan den 1. Ianuary 1620. en sijn afscheyt genomen, als Raad-Pensionaris van Holland den 9. February 1621.

Franchois Fagel, heeft eedt gedaan den 9. November 1619. *obyt* 2. Maart 1644.

Digitized by Google

Reynier Pauw, heeft eedt gedaan 18. February 1621. *obyt ut supra.*

Iacob Coren, heeft eedt gedaan 15. Mey 1621. *obyt* 24. October 1631. in de Kamer van den Hoogen Rade.

Leonart Kasembroot, heeft eedt gedaan den 23. February 1622. *obyt* 4. November 1637.

Nicolaas Reygersbergen, heeft eedt gedaan den 22. November 1625. *obyt* 3. Augusty 1654.

Cornelis de Ionge, Heer van Oosterlandt, heeft eedt gedaan den 18. February 1627. *obyt* 13. Augusty 1649.

Anthonis de Waal, heeft eedt gedaan den 14. Maart 1634. *obyt* 14. September 1658.

Pieter van Opmeer, heeft eedt gedaan den 8. September 1638. *obyt* 22. December 1639.

Iohan van Foreest, heeft eedt gedaan den 8. September 1638. *obyt* 27. October 1651.

George Doubleth heeft eedt gedaan den 10. Mey 1640. *obyt* 30. April 1655.

Mathys Oudesteyn, heeft eedt gedaan den 8. Mey 1642. *obyt* 18. Ianuary 1647.

Iohan van Heemskerk, heeft eedt gedaan den 11. Iuly 1645. *obyt* 27. February 1656.

Iacob Scotte, heeft eedt gedaan den 30. September 1645. *obyt* 27. February 1670.

Frederik Riccen, heeft eedt gedaan den 14. April 1649. *obyt* 29. September 1652.

Cornelis Piterson, heeft eedt gedaan den 16. December 1651. *obyt* 25. Mey 1664.

Nicolaas de Bye, heeft eedt gedaan den 6. November 1652. *obyt* 16. February 1675.

Francois van den Born, heeft eedt gedaan den 22. Ianuary 1653. *obyt* 8. Ianuary 1670.

Theodorus de Hase, heeft eedt gedaan den 15. December 1654. *obyt* den 15. November 1668.

Iohan Moons, heeft eedt gedaan den 14. September 1655. *obyt* 6. Maart 1669.

Francois Riccen, heeft eedt gedaan den 14. September 1655. *obyt* 10. February 1673.

Hendrik Hudde, heeft eedt gedaan den 3. October 1656. *obyt* 31. Maart 1677.

Ysbrand Olycan, heeft eedt gedaan den 10. December 1658. *obyt* 8. Maart 1660.

Henderik Druyf, heeft eedt gedaan den 15. Ianuary 1661.

Grysbert Rudolphi van Nideck, heeft eedt gedaan den 4. Mey 1669.

Pieter Okkers, geweest Raad in den Raad Provinciaal, heeft eedt gedaan den 22. November 1669. *obyt* 23. September 1678.

Hyeronimus Gruywaart, heeft eedt gedaan den 4. December 1669. *obyt* 12. October 1675.

Francois Fagel, heeft eedt gedaan den 15. April 1670. *ut supra.*

Iohan van den Brande, heeft eedt gedaan den 10. September 1670. *obyt* 28 Maart 1673.

Roeland van Kinschot, Heer van Kinschot, geweesen Raadt in den Rade, en Leenhove van Braband; heeft eedt gedaan den 31. Maart 1673.

Adriaan van Borsselen van der Hooge, heeft eedt gedaan den 4. September 1674.

Cornelis Hop, heeft eedt gedaan den 9. Mey 1675.

Hubert Roosenboom, Heer van Schrevelsregt, heeft eedt gedaan den 22. Iuly 1677.

Vincent van Bronkhorst, heeft eedt gedaan den 12. Augusty 1677.

Iohan Okkers, heeft eedt gedaan den 6. Iuny 1680. *obyt* 25. September 1680.

Aarnout Citters, geweesen Raad in den Rade Provinciaal, heeft eedt gedaan op den 28. Iuny 1680. heeft affscheit genomen, als Ambassadeur in Engeland 1683.

Willem van den Broeke, geweesen Raad inden Rade, en Leenhove van Brabant, heeft eedt gedaan 30. September 1681.

Cornelis Piterson heeft eedt gedaan den 19 December 1681.

Anthony de Hubert, Heer van Cruyningen, heeft eedt gedaan den 27. Iuly 1684.

FISCAALEN.

Cornelis van Nieustad, heeft eedt gedaan den . . . .

Nicolaas Ruys Nicolai, heeft eedt gedaan den 5. Iuly 1584.

Simon van Veen, heeft eedt gedaan 18. Ianuary 1595.

Hugo de Groot, heeft eedt gedaan den 7. December 1607.

Nicolaas van Kinschot, heeft eedt gedaan den 13. February 1614.

Mr. Theodorus Graswinkel, Fiscaal van de Domeinen 1647.

Iohan Moons, heeft eedt gedaan den 30. Ianuary 1648.

Cornelis Boy, heeft eedt gedaan den 30. Ianuary 1652.

Mr. Willem van Stryen Fiscaal van de Domeinen 1656.

Iohan Ruysch, heeft eedt gedaan den 30. October 1669.

Rem van Limburg heeft eedt gedaan den 30. Iuly 1670. als Fiscaal van de Domeynen.

GRIFFIERS en SUBSTITUYT-GRIFFIERS.

Anthonis Genits, heeft eedt gedaan den 8. February 1582. *obyt* 1586.

Iohan Wagewyn, S. Griffier, heeft eedt gedaan op den 12. Mey 1582. blyvende niet te min Secretaris van den Hove Provinciaal, *obyt* 1599.

Iacob Iessius, heeft eedt gedaan den 3. December 1587.

Everhart Both van der Eem, S. Griffier, heeft eedt gedaan 26. October 1599. *obyt* 1. February 1634.

Maarten Rosa, heeft eedt gedaan 20. April 1602. *obyt* 1631.

Willem Dedel, en Iman Cau, hebben beyde eedt gedaan op den 9. Iuly 1644. Dedel, *obyt* 18. April 1650. waar naar Iman Cau het ampt alleen heeft bedient, stierf 13. Iuly 1683.

Iacob van der Graaf S. Griffier heeft eedt gedaan 3. April 1651. is Raad geworden inden Rade Provinciaal 2. October 1654.

Iohan Coene S. Griffier, heeft eed gedaan 16. De-

Digitized by Google

December 1654. *obyt* 26. Ianuary 1681.

Simon van Leeuwen S. Griffier, heeft eedt gedaan 29. Maart 1681. *obyt* 14. January 1682.

Pieter van de Velde, S. Griffier, heeft eedt gedaan 8. April 1682.

Johan van der Haar, heeft eedt gedaan den 4. November 1683.

RENTMEESTERS van de Exploicten.

Thomas Cassiopyn.

Hugo Cassiopyn.

Johan van der Haar, Commis vande Finantien van Holland, 29. December 1651.

Cornelis Buys, Griffier vande Reekenkamer van de Domeynen.

Hendrik Buys.

Cornelis Buys, hier voren genoemt, by't overlyden van sijn soon.

Johan van Byemont, Ontfanger van de Societeit 13. Meert 1682.

106 ii *De Vergaderinge van de Staten Generael,*] Dese bestaen uyt afgesondene van yder Provintie, en werden by deselve verhandelt alle saken tot de Unie en algemeen verbond behoorende; geven aen alle Uytheemsche Vorsten en Gesanten gehoor, en verbeelden in alles de mogentheid der Vereenigde Nederlanden; dese plagten by den Raad van State beschreven te werden, soo dickmaels als het van noden mogt sijn; doch is ten tyde van den Grave van Lycester om bysondere redenen tot een gedurige Vergaderinge gebragt en gebleven.

In dese Vergaderinge send yder Provincie soo veel Gedeputeerden, als het hun goet dunkt; sommige een, sommige twee of meer; met dat aldaer niet na stemmen van persoonen, maer van Provintien gesamentlijk besloten werd. Sommige hebben daer hun vaste plaets, sommige by beurten van drie jaren van d'eene Stad tot d'ander; sommige van een jaer. Holland send aldaer een uyt de Edelen, die daer altijd blyft, twee of drie uyt de seven groote Steden, en een uyt Noort-holland, by beurten van drie jaeren in conformite van de Tour-beurte daer van gemaekt tusschen de Steden van Zuyt-hollant, als volgt.

DORDREGT.	HAARLEM.	GOUDA.
DELFT.	LEYDEN.	ROTTERDAM.
AMSTERDAM.		
1628 1629 1630	1631 1632 1633	1634 1635 1636
1637 1638 1639	1640 1641 1642	1643 1644 1645
1646 1647 1648	1649 1650 1651	1652 1653 1654
1655 1656 1657	1658 1659 1660	1661 1662 1663
1664 1665 1666	1667 1668 1669	1670 1671 1672
1673 1674 1675	1676 1677 1678	1679 1680 1681
1682 1683 1684	1685 1686 1687	1688 1689 1690
1691 1692 1693	1694 1695 1696	1697 1698 1699
1700 1701 1702	1703 1704 1705	1706 1707 1708
1709 1710 1711	1712 1713 1714	1715 1716 1717
1718 1719 1720	1721 1722 1723	1724 1725 1726
1727 1728 1729	1730 1731 1732	1733 1734 1735
1736 1737 1738	1739 1740 1741	1742 1743 1744
1745 1746 1747	1748 1749 1750	1751 1752 1753
1754 1755 1756	1757 1758 1759	1760 1761 1762
1763 1764 1765	1766 1767 1768	1769 1770 1771
1772 1773 1774	1775 1776 1777	1778 1779 1780
1781 1782 1783	1784 1785 1786	1787 1788 1789
1790 1791 1792	1793 1794 1795	1796 1797 1798
1799 1800 1801	1802 1803 1804	1805 1806 1807

Digitized by Google

Volgen nu de namen der Heeren, die zedert den jare 1600. tot nu toe wegens de Provincie van Holland ter Vergaderinge van de Staten Generaal sijn Gecommitteerr geweest, waaromtrent zedert den jare 1628. de voorenstaande voet en ordre geobserveerd is, en als nog onderhouden wert.

1600.

Den Heere van Kenenburg van wegens de	Edelen.
Jacob Huygensz van der Dussen van	Delft.
Gerrit Jacobsen Coorn van	Alkmaar.

1601.

Den Heer van Kenenburg van wegens de	Edelen.
Willem de Jonge van	Dordregt.
Iacob van der Dussen van	Delft.
Gerrit Coorn van	Alkmaar.

1602.

Willem de Jong van	Dordregt.
Amelis van Rosendaal van	. . . . .
Gerrit Coorn van	Alkmaar.

1603.

Ior. Ian Heere van Schagen van wegens de	Edelen.
Willem de Ionge van	Dordregt.
Iacob Boelisz van	. . . . .
Gerrit Coorn van	Alkmaar.

1604.

Den Heer van Schagen van wegens de	Edelen.
Willem de Ionge van	Dordregt.
Geraard van der Laan van	Haarlem.
Iacob Boelisz van	. . . .
Gerard Coorn van	Alkmaar.

1605.

Den Heer van Schagen van wegens de	Edelen.
Gerard van der Laan van	Haarlem.
Iacob Boelisz van	. . . . .
Gerard Coorn van	Alkmaar.

1606.

Den Heer van Schagen van wegens de	Edelen.
Gerard van der Laan van	Haarlem.
Iacob Boelensz van	. . . .
. . . Cromhout van	Amsterdam.
Gerard Coorn van	Alkmaar.
Claas Iacobs Sims van	Hoorn.

1607.

Den Heere van Schagen van wegens de	Edelen.
Gerard van der Laan van	Haarlem.
. . . Cromhout van	Amsterdam.
Claas Iacobsz Sims van	Hoorn.

1608.

Den Heere van Warmont van wegens de	Edelen.
Gerard van der Laan van	Haarlem.
. . . Cromhout van	Amsterdam.
Pieter Adriaansz Walenburg van	Rotterdam.
Nicolaas Iacobs Sims van	Hoorn.

1609.

Den Heer van Warmont van wegens de	Edelen.
. . . Cromhout van	Amsterdam.
Pieter Adriaansz Walenburg van	Rotterdam.
Claas Iacobs Sims van	Hoorn.

1610.

Den Heer van Warmont van wegens de	Edelen.
. . . Cromhout van	Amsterdam.
Pieter Adriaansz Walenburg van	Rotterdam.
Claas Iacobs Sims van	Hoorn.

1611. 1612. 1613. 1614.

Den Heer van Poelgeest van wegens de	Edelen.
Claas Iacobs Sims van	Hoorn.

1615.

Den Heer van Poelgeest van wegens de	Edelen.
Mr. Floris van Teylingen van	Alkmaar.

1616.

Den Heer van Matheneſſe van wegens de	Edelen.
Mr. Floris van Teylingen van	Alkmaar.

1617. 1618.

Den Heer van Matheneſſe van wegens de	Edelen.
Ewout Iacobsz vander Dussen van	Delft.
Mr. Floris van Teylingen van	Alkmaar.

1619.

Digitized by Google

1619. 1620. 1621.

Den Heer van Noortwijk van wegens de — Edelen.
Hugo Muys van Holy van — Dordregt.
Reynier Paauw van — Amsterdam.
Aalbert Bruyninx van — Enkhuysen.

1622. 1623. 1624.

De Heer van Noortwijk van wegens de — Edelen.
Nicolaas vander Meer van — Haarlem.
Mr. Iacob van Broukhoven van — Leyden.
Aalbert Sonk van — Hoorn.

1625. 1626. 1627.

Den Heer van Noortwijk van wegens de — Edelen.
Gysbregt Antwerpen van — Gouda.
. . . Goerée en
. . . Maletijf van — Rotterdam.
En vermits haar overlyden
Hendrik Nobel, van wegens deselve Stad.
. . Schagen van — Alkmaar.

1628. 1629. 1630.

Den Heere van Noortwijk van wegens de — Edelen.
Willem van Beveren van — Dordregt.
Ewout Jacobsz van der Dussen van — Delft.
Mr. Dirk Bas van — Amsterdam.
Aalbert Buyninx van — Enkhuysen.

1631. 1632. 1633.

Den Heer van Noortwijk van wegens de — Edelen.
Pieter Olican van — Haarlem.
Jacob van Broukhoven van — Leyden.
Olfert Barentsz van — Hoorn.
En vermits sijn overlyden Aalbregt Sonk.

1634. 1635. 1636.

Den Heere van Noortwijk van wegens de — Edelen.
Francois Herberts van — Gouda.
Hendrik Nobel van — Rotterdam.
Jan Paauw van — Alkmaar.

1637. 1638. 1639.

Den Heer van Noortwijk van wegens de — Edelen.
Cornelis van Teresteyn van — Dordregt.
Jan Duyst van Voorhout van — Delft.
Iohan Backer van — Amsterdam.
Aalbregt Bruyninx van — Enkhuysen.

1640. 1641. 1642.

De Heeren van Noortwijk en Sommelsdijk van wegens de — Edelen.
Den 29. November 1641. en by haar overlyden
Den Heer van Matheneesse den 16. Ianuary 1642.
Pieter Olican van — Haarlem.
Mr. Jacob van Brouckhoven van — Leyden.
En vermits desselfs overlyden Mr. Clement van Baarsdorp den 26. July 1642.
Aalbregt Sonk van — Hoorn.

1643. 1644. 1645.

Den Heere van Matheneesse van wegens de — Edelen.
En succedeert in desselfs plaatse den Heer van Wimmenum,
Francois Herbertsz van — Gouda.
En succedeert in desselfs plaatse Mr. Gerard Mareelis.
Mr. Daniel van Hoogendorp van — Rotterdam.
Pieter Willemsz Kessel van — Alkmaar.
En succedeert in desselfs plaatse Ir. Thomas van der Nienburg.

1646. 1647. 1648.

Den Heer van Wimmenum van wegens de — Edelen.
Cornelis van Beveren van — Dordregt.
En vermits desselfs vertrek Mr Iacob de Wit,
Francois Meerman van — Delft.
Dr. Andries Bicker van — Amsterdam.
Aalbregt Bruynings van — Enkhuysen.
En vermits desselfs overlyden Gerrit Iacobs Glas, den 19. Ianuary 1649.

1649. 1650. 1651.

Den Heer van Wimmenum van wegens de — Edelen.
Ian van Loo van — Haarlem.
Mr. Willem Paats van — Leyden.
Aalbregt Sonk van — Hoorn.

1652. 1653. 1654.

Den Heer van Wimmenum van wegens de — Edelen.
En vermits desselfs vertrek Jr. Johan van Merode, Heer van Oudelants Ambagt.
Mr. Ieronimus van Bevernink van — Gouda.
Mr. Iacob van der Meyde van — Rotterdam.
Ir. Thomas van Egmont van der Nieuburg van — Alkmaar.

1655. 1656. 1657.

Den Heer van Oudelants Ambagt van wegens de — Edelen.
Abraham van Beveren van — Dordregt.
Everart van Lodesteyn van — Delft.
Oetgens van Waveren van — Amsterdam.
Gerrit Iacobsz Glas van — Enkhuysen.

1658.

Digitized by Google

1658. 1659. 1660.

Den Heer van Oudelants-Ambagt van wegens de — Edelen.
Jooſt Duyſt van Voorhout van — Haarlem.
En vermits deſſelfs overlyden Cornelis Guldewagen, den 24. January 1659.
Mr. Pauwels van Swanenburg — Leyden.
Cornelis Ripperſz van — Hoorn.

1661. 1662. 1663.

Den Heer van Oudelants-Ambagt van wegens de — Edelen.
Mr. Floris Cant van — Gouda.
Mr. Willem Goerée van — Rotterdam.
Ior. Thomas van Egmont van der Nieuwburg van — Alkmaar.

1664. 1665. 1666.

Den Heer van Oudelants-Ambagt van wegens de — Edelen.
Mr. Johan de Wit van — Dordregt.
Dirck Bruyns van der Duſſen van — Delft.
Dr. Cornelis Witſen van — Amſterdam.
Gerrit Jacobs Glas van — Enkhuyſen.

1667. 1668. 1669.

Den Heer van Aſperen van wegens de — Edelen.
In plaatſe van d'Heer van Oudelants-Ambagt.
Dr. Iohan Colterman van — Haarlem.
Johan Meerman van — Leyden.
Iohan van der Nieuwburg van — Alkmaar.
Den Heere Daniel van Wijngaarden, Heer van Werkendam en Mourmont van wegens de — Edelen.
In plaatſe van den Heer van Aſperen den . . October 1669.

1670. 1671. 1672.

De Heere van Mourmont van wegens de — Edelen.
Mr. Floris Cant van — Gouda.
En vermits deſſelfs vertrek Mr. Iacob van der Graaf.
Mr. Willem Goerée van — Rotterdam.
En vermits deſſelfs overlyden Mr. Pieter de Groot, en na ſijn Ed. vertrek Daniel van Hogendorp.
Mr. Meyndert Meerens van — Hoorn.

1673. 1674. 1675.

Den Heer van Mourmont van wegens de — Edelen.
Mathys Pompe Heer van Slingelant van — Dordregt.
Mr. Cornelis Onderwater van — Delft.
Mr. Coenraat van Beuningen van — Amſterdam.
Iohan vander Nieuwburg van — Alkmaar.

1676. 1677. 1678.

Den Heere van Mourmont van wegens de — Edelen.
Iacob Steyn van — Haarlem.
Herman van der Meer Claasſoon, Heere van Hoogeveen van — Leyden.
en vermits deſſelfs vertrek Diderik de Leeuwe de Leyda den . . . Mey 1678.
Iſaak Paauw, Heere van Agtienhoven van — Enkhuyſen.

1679. 1680. 1681.

Den Heere van Mourmont van wegens de — Edelen.
Cornelis Moering van — Gouda.
Iacob Brouw Heer van de Ketel van — Rotterdam.
En naar deſſelfs overlyden Adriaan Boon.
Francois van Bredenhof van — Hoorn.

1682. 1683. 1684.

Den Heere van Mourmont van wegens de — Edelen.
Matheus van den Broek van — Dordregt.
en vermits deſſelfs vertrek Willem Brantwijck van Blocklandt.
Arent van der Burg van — Delft.
Coenraat van Beuningen van — Amſterdam.
en vermits deſſelfs avancement tot Burgemeeſter der voorlz Stadt Nicolaas Witſen den . . . 1683.
Iſaak Paauw Heere van Agtienhoven van — Enkhuyſen.

kk *Raad van State*] Beſtaat uyt Afgeſondene 107 van elke Provintie tot twaalf in getal, als uyt Gelderlant een, uyt Hollant drie (namentlijck een uyt de Edelen, die daar *ad vitam* ſit) en twee uyt de Steden by beurten (ſoo als geſien kan werden uyt de onderſtaande Lyſte vande Tourbeurten, geobſerveert tuſſchen de Steden van Zuythollant, uytgeſondert Amſterdam, die haer beurt heeft onder de Steden van Noort-hollant) uyt Zeelant twee, uyt Utregt een, uyt Vrieſlant twee, uyt Overyſſel een, uyt Stad en Lande twee; en heeft den Stadthouder inde ſelve Vergaderinge ſijn vaſte en voorſittende plaats, als hy tegenwoordig is. Deſen Raat geeft alle Penningen uyt, vervaerdigt de Ordonnantien tot de gantſe koſten vanden Staat, op de beſluyten by de Staten Generaal genomen, na dat die van drie Gedeputeerden van byſondere Provincien en den Theſaurier Generaal getekent, en voorts alſoo te boek gebragt ſijn.

Lyſte

Lyste vande Tourbeurten in den Raadt van State geobserveert tusschen dé Steden van Zuyt-hollant, uytgesondert Amsterdam, die haer beurt heeft onder de Steden van Noort-hollant.

DORDRECHT.

1605 1626 1647 1668 1689 1710 1731 1752 1773 1794 1815 1836
1606 1627 1648 1669 1690 1711 1732 1753 1774 1795 1816 1837
1607 1628 1649 1670 1691 1712 1733 1754 1775 1796 1817 1838

DELFT.

1608 1629 1650 1671 1692 1713 1734 1755 1776 1797 1818 1839
1609 1630 1651 1672 1693 1714 1735 1756 1777 1798 1819 1840
1610 1631 1652 1673 1694 1715 1736 1757 1778 1799 1820 1841

HAARLEM.

1611 1632 1653 1674 1695 1716 1737 1758 1779 1800 1821 1842
1612 1633 1654 1675 1696 1717 1738 1759 1780 1801 1822 1843
1613 1634 1655 1676 1697 1718 1739 1760 1781 1802 1823 1844

GOUDA.

1614 1635 1656 1677 1698 1719 1740 1761 1782 1803 1824 1845
1615 1636 1657 1678 1699 1720 1741 1762 1783 1804 1825 1846
1616 1637 1658 1679 1700 1721 1742 1763 1784 1805 1826 1847

ROTTERDAM.

1617 1638 1659 1680 1701 1722 1743 1764 1785 1806 1827 1848
1618 1639 1660 1681 1702 1723 1744 1765 1786 1807 1828 1849
1619 1640 1661 1682 1703 1724 1745 1766 1787 1808 1829 1850

LEYDEN.

1620 1641 1662 1683 1704 1725 1746 1767 1788 1809 1830 1851
1621 1642 1663 1684 1705 1726 1747 1768 1789 1810 1831 1852
1622 1643 1664 1685 1706 1727 1748 1769 1790 1811 1832 1853

GORNICHEM.

1623 1644 1665 1686 1707 1728 1749 1770 1791 1812 1833 1854
1624 1645 1666 1687 1708 1729 1750 1771 1792 1813 1834 1855
1625 1646 1667 1688 1709 1730 1751 1772 1793 1814 1835 1856

Volgen nu de namen der Heeren, die wegens de Provincie van Holland in den Raad van State sijn Gecommitteert geweest, zedert den jare 1588. tot heden toe, sijnde daar omtrent zedert den jare 1605. de vorenstaande ordre geobserveert.

1588.

Den Heere van der Myle, van wegens de Edelen.
... Van Looſen van Gornichem.
Simon Meynaarts van .....

1589. 1590. 1591. 1592. 1593. 1594.

Den Heere van Matheneſſe van wegens de Edelen.
Iohan Pauli van Dordregt.
Aalbert Corneliſz Coomans van Noorthollant.

Digitized by Google

1595. 1596. 1597.

Den Heer van Schagen van wegens de	Edelen.
Frans Duyk van	Leyden.
Pancratius Caſtricum van	. . .

1598. 1599. 1600.

Den Heer Matheneſſe van wegens de	Edelen.
Willem van Beveren van	Dordregt

1601. 1602. 1603, 1604.

Den Heere van Poelgeeſt van wegens de	Edelen.
En in deſſelfs plaats den Heer van Warmont.	
Mr. Iohan van Santen van	Delft.
Nicolaas Iacobs Sims van	Hoorn.

1605.

Den Heer van Warmont van wegens de	Edelen.
Willem van Beveren van	Dordregt.
Claas Jacobs Sims van	Hoorn.

1606.

Den Heer van Warmont van wegens de	Edelen.
Willem van Beveren van	Dordregt.
Gerrit Coorn van	Alkmaar.

1607.

Den Heer van Warmont van wegens de	Edelen.
Willem van Beveren van	Dordregt.
Gerrit Coorn van	Alkmaar.

1608. 1609.

Den Heer van Matheneſſe van wegens de	Edelen.
Willem van Santen van	Delft
Gerrit Coorn van	Alkmaar.

1610.

Den Heer van Matheneſſe van wegens de	Edelen.
Willem van Santen van	Delft.
. . . . Cromhout van	Amſterdam.

1611. 1612.

Den Heer van Matheneſſe van wegens de	Edelen.
. . Colterman van	Haarlem.
. . . Cromhout van	Amſterdam.

1613.

Den Heer van Matheneſſe van wegens de	Edelen.
. . Colterman van	Haarlem.
Mr. Adriaan Berkhout van	Monnikendam.

1614. 1615.

Den Heer van Matheneſſe van wegens de	Edelen.
En ſuccedeert in deſſelfs plaatſe den Heer van der Myle.	
Gerard de Lange van	Gouda.
Mr. Adriaan Berkhout van	Monnikendam.

1616.

Den Heer Cornelis van der Myle, van wegens de	Edelen.
Gerard de Lange van	Gouda.
Aalbert Sonk van	Hoorn.

1617. 1618.

Den Heer van der Myle van wegens de	Edelen.
Cornelis Driel van	Rotterdam.
Aalbert Sonk van	Hoorn.

1619.

Den Heer van Aſperen van wegens de	Edelen.
Cornelis Driel van	Rotterdam.
Aalbert Bruynings van	Enkhuyſen.

1620. 1621.

Den Heer van Aſperen van wegens de	Edelen.
Mr. Clement van Baarſdorp van	Leyden.
Aalbert Bruynings van	Enkhuyſen.

1622.

Den Heer van Aſperen van wegens de	Edelen.
Mr. Clement van Baarſdorp van	Leyden.
Pieter Schagen van	Alkmaar.

1623. 1624.

Den Heer van Aſperen van wegens de	Edelen.
. . Dierhout van	Gornichem.
Pieter Schagen van	Alkmaar.

1625.

Den Heer van Sommelſdijk van wegens de	Edelen.
. . Witſen van	Amſterdam.
. . Dierhout van	Gornichem

1626. 1627.

Den Heer van Sommelſdijk van wegens de	Edelen.
Pompeus de Rovere van	Dordregt.
. . Witſen van	Amſterdam.
En ſuccedeert in deſſelfs plaatſe, Iacob van Nek.	

1628.

Den Heer van Sommelſdijck van wegens de	Edelen.
Pompeus de Rovere van	Dordregt.

Ol-

Digitized by Google

Olphert Baarents van Hoorn.

1629. 1630.

d'Heer van Sommelsdijk van wegens de Edelen.
Mr. Willem van der Burg van Delft.
Olphert Baarents van Hoorn.

1631.

Den Heer van Sommelsdijck van wegens de Edelen.
Mr. Willem van der Burg van Delft.
Ian Paauw van Alkmaar.

1632. 1633.

Den Heere van Sommelsdijck van wegens de Edelen.
Dr. Le Febre van Haarlem.
Jan Paauw van Alkmaar.

1634.

Den Heere van Sommelsdijk van wegens de Edelen.
Dr. le Febre van Haarlem.
Aalbert Bruynings van Enkhuysen.

1635. 1636.

Den Heer van Sommelsdijk van wegens de Edelen.
Andries van Swaanswijk van Gouda.
Aalbert Bruynings van Enkhuysen.

1637.

Den Heer van Sommelsdijk van wegens de Edelen.
Andries van Swaanswijk van Goude.
Jacob van Nek van Amsterdam.

1638. 1639.

Den Heer van Sommelsdijk van wegens de Edelen.
. . Goutswaart van Rotterdam.
Albertus Coenradus Burg van Amsterdam.
vermits het overlyden van Jacob van Nek.

1640.

Den Heer van Sommelsdijk van wegens de Edelen.
tot den 27. November 1640. en succedeert den 20. Maart 1641. in desselfs plaatse den Heer van Asperen.
. . Goutswaart van Rotterdam.
. . Kessel van Alkmaar.

1641. 1642.

Den Heer van Asperen van wegens de Edelen.
. . Paats van Leyden.
. . Kessel van Alkmaar.

1643.

Den Heer van Asperen van wegens de Edelen.
. . Paats van Leyden.
Aalbert Sonk van Hoorn.

1644. 1645.

Den Heer van Asperen van wegens de Edelen.
Jacob Vervoorn van Gornichem.
Aalbert Sonk van Hoorn.

1646.

Den Heer van Asperen van wegens de Edelen.
Jacob Vervoorn van Gornichem.
Ior. Thomas van Egmont van der Nieuwburg van Alkmaar.

1647. 1648.

Den Heer van Asperen van wegens de Edelen.
Abraham van Beveren, Heer van Baarndregt van Dordregt.
Ior. Thomas van Egmont van der Nieuwburg van Alkmaar.

1649.

Den Heer van Asperen van wegens de Edelen.
Den Heer van Baarndregt van Dordregt.
Gerard Schaap Heer van Cortehoef van Amsterdam.

1650. 1651.

Den Heer van Asperen van wegens de Edelen.
Everard van Lodesteyn van Delft.
Gerard Schaap van Amsterdam.

1652.

Everard van Lodesteyn van Delft.
Gerrit Jacobsz Glas van Enkhuysen.

1653. 1654.

Joost Duyst van Voorhout van Haarlem.
Gerrit Jacobsz Glas van Enkhuysen.

1655.

Den Heer van Schagen van wegens de Edelen.
Joost Duyst van Voorhout van Haarlem.
Cornelis Ripperse van Hoorn.

1656. 1657.

Den Heer van Schagen van wegens de Edelen.
Mr. Floris Cant van Gouda.
Cornelis Ripperse van Hoorn.

Digitized by Google

1658.

Den Heer van Schagen van wegens de — Edelen.
Mr. Floris Cant van — Gouda.
Ior. Thomas van der Nieuwburg van — Alkmaar.

1659. 1660.

Den Heere van Schagen van wegens de — Edelen.
Mr. Ewout van der Horſt van — Rotterdam.
Jor. Thomas van der Nieuwburg van — Alkmaar.

1661.

. . . . . van wegens de — Edelen.
Ewout van der Horſt van — Rotterdam.
Andries de Graaf van — Amſterdam.

1662. 1663.

Den Heer van Aſperen van wegens de — Edelen.
Mr. Paulus van Swanenburg van — Leyden.
Andries de Graaf van — Amſterdam.

1664.

Den Heer van Aſperen van wegens de — Edelen.
Mr. Paulus van Swanenburg van — Leyden.
Cornelis Ripperſe van — Hoorn.

1665. 1666.

Den Heer van Aſperen van wegens de — Edelen.
Jor. Roelof van Paffenroode van — Gornichem.
Cornelis Ripperſe van — Hoorn.

1667.

Den Heer Philips Soete de Laake Heer van Villers van wegens de — Edelen.
Jor. Roelof van Paffenroode van — Gornichem.
Gerrit Jacobſen Glas van — Enkhuyſen.

1668. 1669.

d'Heer van Vilers van wegens de — Edelen.
Adriaan van Blyenburg Heer van Naaldwijk van — Dordregt.
Gerrit Jacobſ Glas van — Enkhuyſen.

1670.

d'Heer van Vileers van wegens de — Edelen.
Den Heer van Naaldwijk van — Dordregt.
Jor. Johan van der Nieuwburg van — Alkmaar.

1671. 1672.

Den Heer van Vileers van wegens de — Edelen.
Dirk Meerman van — Delft.
En vermits deſſelfs vertrek Arent van der Burg.
Jor. Iohan van der Nieuwburg van — Alkmaar.

1673.

Den Heer van Vileers van wegens de — Edelen.
Arent van der Burg van — Delft.
Cornelis de Vlaming van Ouſthoorn van — Amſterdam.

1674. 1675.

Den Heer van Heenvliet van wegens de — Edelen.
In plaats van den Heer van Vilers.
Johan van Thilt van — Haarlem.
Cornelis de Vlaming van Ouſthoorn van — Amſterdam.

1676.

Den Heer van Heenvliet van wegens de — Edelen.
Johan van Thilt van — Haarlem.
Jor. Johan van der Nieuwburg van — Alkmaar.

1677. 1678.

Den Heer van Heenvliet van wegens de — Edelen.
. . . . . de Lange van — Gouda.
Jor. Johan van der Nieuwburg van — Alkmaar.

1679.

Den Heer van Heenvliet van wegens de — Edelen.
. . . . . de Lange van — Gouda.
Iſaak Paauw Heer van Agtienhoven van — Enkhuyſen.

1680. 1681.

Den Heer Philips de Soete de Laake Heer van Villeers van wegens de — Edelen.
Vermits het overlyden vanden Heer van Heenvliet.
Mr. Bartholomeus van de Velde van — Rotterdam.
Iſaak Paauw Heer van Agtienhoven van — Enkhuyſen.

1682.

Den Heer van Villeers van wegens de — Edelen.
Mr. Bartholomeus van de Velde van — Rotterdam.
Francois Bredenhof van — Hoorn.

1683.

Digitized by Google

1683. 1684.

Den Heer van Villeers van wegens de Edelen.
Hendrik Brouwer van Leyden.
En vermits deſſelfs overlyden Johan van Banchem den 24. November 1683.
Francois Bredenhof van Hoorn.

11 *Generaliteyts Reken-kamer*,] Deſe Kamer is opgeregt tot verligtinge vanden Raadt van State, om alle Rekeningen der Ontfangers op te nemen en na te ſien, en wat verder daer aen is dependerende; beſtaende gemeenlijk in twee Gedeputeerden uyt yder Provincie, waer omtrent by de Provintie van Hollant de volgende ordre geobſerveert werdt. 108

Lyſte vande Tour-beurten, volgens dewelke de Heeren Edelen en Steden van Zuyt-hollant, de Camer van Rekeninge bekleet hebben, en gelijke ordre continuerende ſucceſſivelijk noch ſtaen te bekleden.

EDELEN.
. . . 1635 1662 1689 1716 1743 1770 1797 1824 1851
. . . 1636 1663 1690 1717 1744 1771 1798 1825 1852
. . . 1637 1664 1691 1718 1745 1772 1799 1826 1853

1608 DORDRECHT.
1609 1638 1665 1692 1719 1746 1773 1800 1827 1854
1610 1639 1666 1693 1720 1747 1774 1801 1828 1855
1611 1640 1667 1694 1721 1748 1775 1802 1829 1856

HAARLEM.
1612 1641 1668 1695 1722 1749 1776 1803 1830 1857
1613 1642 1669 1696 1723 1750 1777 1804 1831 1858
1614 1643 1670 1697 1724 1751 1778 1805 1832 1859

DELFT.
1615 1644 1671 1698 1725 1752 1779 1806 1833 1860
1616 1645 1672 1699 1726 1753 1780 1807 1834 1861
1617 1646 1673 1700 1727 1754 1781 1808 1835 1862

LEYDEN.
1618 1647 1674 1701 1728 1755 1782 1809 1836 1863
1619 1648 1675 1702 1729 1756 1783 1810 1837 1864
1620 1649 1676 1703 1730 1757 1784 1811 1838 1865

AMSTERDAM.
1621 1650 1677 1704 1731 1758 1785 1812 1839 1866
1622 1651 1678 1705 1732 1759 1786 1813 1840 1867
1623 1652 1679 1706 1733 1760 1787 1814 1841 1868

GOUDA.
1624 1653 1680 1707 1734 1761 1788 1815 1842 1869
1625 1654 1681 1708 1735 1762 1789 1816 1843 1870
1626 1655 1682 1709 1736 1763 1790 1817 1844 1871

ROTTERDAM.
1627 1656 1683 1710 1737 1764 1791 1818 1845 1872
1628 1657 1684 1711 1738 1765 1792 1819 1846 1873
1629 1658 1685 1712 1739 1766 1793 1820 1847 1874

1630 GORNICHEM.
1631 1659 1686 1713 1740 1767 1794 1821 1848 1875
1632 1660 1687 1714 1741 1768 1795 1822 1849 1876
1633 1661 1688 1715 1742 1769 1796 1823 1850 1877
1634

Digitized by Google

Volgen nu de namen der Heeren, die wegens de Provintie van Holland in des Generaliteyts Rekenkamer sijn gecommitteert geweest, in conformité van de voorenstaande Tourbeurte.

De Heeren van Matheneſſe van wegens de — Edelen.
Mr. Francois van der Burg van — Dordregt.
Claas Simonſz Heemſkerk van — Amſterdam.
Paulus Bordſen van — Enkhuyſen.

1608. 1609. 1610. 1611.

Mr. Francois van der Burg van — Dordregt.
Paulus Bordſen van — Enkhuyſen.

1612. 1613. 1614.

Jan de Waal van — Haarlem.
Mr. Adriaen Berkhout van — Munnikendam.
En ſuccedeert den 5. Mey 1613. in deſſelfs plaatſe
Jan Wittendaal.

1615. 1616. 1617.

Michiel van Hoyſt van — Delft.
Dr. Maarten Semeyns van — Enkhuyſen.

1618. 1619. 1620.

Jacob Paats van — Leyden.
Pieter Naning van — Medenblick.

1621. 1622. 1623.

Adriaan Cromhout van — Amſterdam.
Pieter Janſz Schagen van — Alkmaar.

1624. 1625. 1626.

Jacob de Vrye van — Gouda.
Olphert Baarents van — Hoorn.

1627. 1628. 1629.

Cornelis Claaſſen van Driel van — Rotterdam.
Jacob Pieterſſen Cron van — Edam.

1630. 1631. 1632. 1633.

Anthony de Hoog van — Gornichem.
Aalbert Bruynings van — Enkhuyſen.

1634.

Anthony de Hoog van — Gornichem.
Aalbert Sonk van — Hoorn.

1635. 1636.

Den Heer van der Myle van wegens de — Edelen.
Aalbert Sonk van — Hoorn.

1637.

Den Heer van der Myle van wegens de — Edelen.
Pieter Willemſz Keſſel van — Alkmaar.

1638. 1639. 1640.

Mr. Herman Halling van — Dordregt.
Pieter Willemſz Keſſel van — Alkmaar.

1641. 1642.

Mr. Jacob Druyveſteyn van — Haarlem.
Pieter Willemſz Keſſel van — Alkmaar.

1643.

Mr. Jacob Druyveſteyn van — Haarlem.
Symon Thyſſen Peerboom van — Munnikendam.

1644. 1645.

Evert Bleyſwijk van — Delft.
Simon Tyſſen Peerbom van — Munnikendam.

1646.

Evert Bleyſwijk van — Delft.
Aalbert Sonk van — Hoorn.

1647. 1648.

Willem Paats van — Leyden.
En naderhandt Jan Ripperts van Groenendijk.
Aalbert Sonk van — Hoorn.

1649.

Jan Ripperſz van Groenendijk van — Leyden.
Gerrit Jacobs Glas van — Enkhuyſen.

1650. 1651.

Andries de Graaf van — Amſterdam.
Gerrit Jacobs Glas van — Enkhuyſen.

1652.

Andries de Graaf van — Amſterdam.
En naderhandt Iſaak Pauw Heer van Agtienhoven.
Evert Jacobſz van der Werf van — Medenblick.

1653. 1654.

Amelis Cool van — Gouda.
Evert Jacobſz van der Werf van — Medenblick.

1655.

Amelis Cool van — Gouda.
Jor. Thomas van Egmont van der Nieuwburg van — Alkmaar.

1656. 1657.

Ewout van der Horſt van — Rotterdam.
Jor. Thomas van Egmont van der Nieuburg van — Alkmaar.

1658.

Digitized by Google

1658.

Ewout van der Horst van	Rotterdam.
Gerrit Jacobsz Glas van	Enkhuysen.

1659. 1660.

Adriaan Boxel van	Gornichem.
en naderhand N. Boeliſſe.	
Gerrit Jacobsz Glas van	Enkhuysen.

1661.

N. Boeliſſe van	Gornichem.
Mr. Cornelis Ripperſz van	Hoorn.

1662. 1663.

Jr. Carel van den Boetſelaar, en naderhandt Jor. Daniel van Wijngaarden, Heer van Werkendam van wegens de	Edelen.
Mr. Cornelis Ripperſz van	Hoorn.

1664.

Den Heer van Werkendam van wegens de	Edelen.
Mr. Nicolaas Teengs van	Edam.

1665. 1666.

. . . Heuft van	Dordregt.
Mr. Nicolaas Teengs van	Edam.

1667.

. . . Heuft van	Dordregt.
Meindert Meerens van	Hoorn.

1668. 1669.

Dirk Deyman van	Haarlem.
en vermits ſijn vertrek Floris Swan.	
Meindert Meerens van	Hoorn.

1670.

Floris Swan van	Haarlem.
Gerrit Glas van	Enkhuyſen.
En vermits deſſelfs overlyden Iſaak Pauw, Heer van Agtienhoven.	

1671. 1672.

Aalbert van der Graaf van	Delft.
Iſaak Paauw Heer van Agtienhoven van	Enkhuyſen.

1673.

Aalbert van der Graaf van	Delft.
Reynier Ryſer van	Munnikendam.

1674. 1675.

Johan van den Berg van	Leyden.
en vermits deſſelfs vertrek, Iacob vander Maas.	
Reynier Ryſer van	Munnikendam.

1676.

Jacob van der Maas van	Leyden.
Mr. Johan Hovius van	Hoorn.
En vermits deſſelfs overlyden, Francois van Bredenhof.	

1677. 1678.

Den Heer van Weſterdijxhorn van	Amſterdam.
Francois van Bredenhof van	Hoorn.

1679.

Den Heer van Weſterdijxhorn van	Amſterdam.
Ior. Iohan van Egmont vander Nieuwburg van	Alkmaar.

1680. 1681.

Floris Cincq van	Gouda.
En vermits deſſelfs overlyden Gerrit van Rietvelt.	
Iohan van Egmont van der Nieuwburg van	Alkmaar.

1682.

Gerrit van Rietvelt van	Gouda.
Nicolaas Brouwer van	Medenblik.

1683. 1684.

Bartholomeus van de Velde van	Rotterdam.
Nicolaas Brouwer van	Medenblik.

Dewyle in de drie vorenſtaande Generaliteits Collegien het Noorder-Quartier mede haar Tourbeurten heeft, neffens het Zuyder-quartier, gelijk uyt de reſpective voorenſtaande Lyſten der Heeren Gecommitteerden in deſelve Collegien geſien kan werden, ſoo volgt hier mede de Ordre of

ALMANACH,

Waar na de Steden van Alkmaar, Hoorn, en Enkhuyſen, in de meergemelde Collegien hunne Gedeputeerden ſenden, ſtille ſtaande op de Tourbeurte van Amſterdam in den Raat van State, en van een van de kleine Steden van den Noorderquartiere in des Generaliteyts Rekenkamer.

Ter

Ter Generaliteyt.	*In den Raad van State.*
1664 — Enckhuyſen	1664 — Hoorn
1667 — Alckmaar	1667 — Enckhuyſen
1670 — Hoorn	1670 — Alckmaar
1673 — Alckmaar	1673 — *Amſtelredam*
1676 — Enckhuyſen	1676 — Alckmaar
1679 — Hoorn	1679 — Enckhuyſen
1682 — Enckhuyſen	1682 — Hoorn
1685 — Alckmaar	1685 — *Amſtelredam*
1688 — Hoorn	1688 — Enckhuyſen
1691 — Alckmaar	1691 — Hoorn
1694 — Enckhuyſen	1694 — Alckmaar
1697 — Hoorn	1697 — *Amſtelredam*
1700 — Enckhuyſen	1700 — Alckmaar
1703 — Hoorn	1703 — Enckhuyſen
1706 — Alckmaar	1706 — Hoorn
1709 — Hoorn	1709 — *Amſtelredam*
1712 — Alckmaar	1712 — Hoorn
1715 — Enckhuyſen	1715 — Alckmaar
1718 — Alckmaar	1718 — Enckhuyſen
1721 — Hoorn	1721 — *Amſtelredam*
1724 — Enckhuyſen	1724 — Alckmaar
1727 — Hoorn	1727 — Enckhuyſen
1730 — Enckhuyſen	1730 — Hoorn
1733 — Alckmaar	1733 — *Amſtelredam*
1736 — Hoorn	1736 — Alckmaar
1739 — Enckhuyſen	1739 — Hoorn
1742 — Alckmaar	1742 — Enckhuyſen
1745 — Enckhuyſen	1745 — *Amſtelredam*
1748 — Hoorn	1748 — Enckhuyſen
1751 — Alckmaar	1751 — Hoorn
1754 — Hoorn	1754 — Alckmaar
1757 — Enckhuyſen	1757 — *Amſtelredam*
1760 — Alckmaar	1760 — Hoorn
1763 — Enckhuyſen	1763 — Alkmaar
1766 — Hoorn	1766 — Enkhuyſen
1769 — Alckmaar	1769 — *Amſtelredam*

NOTA. De geheele Periode alhier ge-eyndicht zynde, ſoo nemende

1772 — Enckhuyſen	1772 — Hoorn
1775 — Alckmaar	1775 — Enckhuyſen
1778 — Hoorn	1778 — Alckmaar
1781 — Alckmaar	1781 — *Amſtelredam*

&c. Ende ſoo vervolgens *in circulum* altijdts ſonder eynde.

Digitized by Google

In de Generaliteyts Reeckenkamer	*Stille staan.*
1664 — *Een van de volgende Steden*	1664 — Alckmaar.
1667 — Hoorn	1667 — *Geen van drien.*
1670 — Enckhuysen	1670 — *Geen van drien.*
1673 — *Een van de volgende Steden*	1673 — Hoorn en Enckhuysen.
1676 — Hoorn	1676 — *Geen van drien.*
1679 — Alckmaar	1679 — *Geen van drien.*
1682 — *Een van de volgende Steden*	1682 — Alckmaar.
1685 — Enckhuysen	1685 — Hoorn.
1688 — Alckmaar	1688 — *Geen van drien.*
1691 — *Een van de volgende Steden*	1691 — Enckhuysen.
1694 — Hoorn	1694 — *Geen van drien.*
1697 — Enckhuysen	1697 — Alckmaar.
1700 — *Een van de volgende Steden*	1700 — Hoorn.
1703 — Alckmaar	1703 — *Geen van drien.*
1706 — Enckhuysen	1706 — *Geen van drien.*
1709 — *Een van de volgende Steden*	1709 — Enckhuysen en Alckmaar.
1712 — Enckhuysen	1712 — *Geen van drien.*
1715 — Hoorn	1715 — *Geen van drien.*
1718 — *Een van de volgende Steden*	1718 — Hoorn.
1721 — Alckmaar	1721 — Enckhuysen.
1724 — Hoorn	1724 — *Geen van drien.*
1727 — *Een van de volgende Steden*	1727 — Alckmaar
1730 — Alckmaar	1730 — *Geen van drien.*
1733 — Enckhuysen	1733 — Hoorn
1736 — *Een van de volgende Steden*	1736 — Enckhuysen
1739 — Alckmaar	1739 — *Geen van drien.*
1742 — Hoorn	1742 — *Geen van drien.*
1745 — *Een van de volgende Steden*	1745 — Alckmaar en Hoorn.
1748 — Alckmaar	1748 — *Geen van drien.*
1751 — Enckhuysen	1751 — *Geen van drien.*
1754 — *Een van de volgende Steden*	1754 — Enckhuysen.
1757 — Hoorn	1757 — Alckmaar.
1760 — Enckhuysen	1760 — *Geen van drien.*
1763 — *Een van de volgende Steden*	1763 — Hoorn.
1766 — Alckmaar	1766 — *Geen van drien.*
1769 — Hoorn	1769 — Enckhuysen.

volgende Touren wederom haar beginsel van vooren aan, te weten,

1772 — *Een vande volgende Steden*	1772 — Alckmaar
1775 — Hoorn	1775 — *Geen van drien.*
1778 — Enckhuysen	1778 — *Geen van drien.*
1781 — *Een van de volgenden Steden*	1781 — Hoorn en Enckhuysen.

Digitized by Google

Tot begrip van de eſgaliteyt ende regtmatigheydt in den bovenſtaanden Almanag *geobſerveert, ſtaat te noteren.*

1. Dat yder van de drie Steden *Alckmaar*, *Hoorn*, en *Enckhuyſen* in elcke Periode ſal hebben twaalf Tourbeurten in de Vergaderinge van de *Staten Generaal*, negen in den *Raadt van State*, en agt in de *Generaliteyts Reeken-kamer*.

2. Dat yder van de voornoemde drie Steden, in elcke Periode even veel Touren ſtil ſal ſitten, om plaatſe te maaken voor *Amſtelredam* in den *Raadt van State*, volgens Reſolutie van de Heeren Staten in date den vyfthienden Maart 1661. en voor *een van de volgende Steden* van Weſtvrieſlandt en den Noorder-quartiere in de *Generaliteyts Reekenkamer*, conform d'uytſpraake van date den 24. Juny daar aan volgende.

3. Dat het ſtille ſitten onder de voornoemde drie Steden ſoodanig gereguleert werdt, dat altijd die geene der voornoemde drie Steden, die 't langſt, ſonder ſtille ſitten, de Collegien bekleedt ſal hebben (de beurte van *Amſtelredam*, en van de voorſz *volgende Steden* gekomen weſende) voor haar plaatſe maaken ſal.

4. Dat yder van de voornoemde drie Steden conſecutivelijk ſoo lange uyt het eene der voornoemde Collegien in het andere ſal verwandelen, ſonder interruptie, als het, behoudens d'eſgaliteyt, doenlijk is, te weten, yder 15. 12. of ten minſten 9. Jaren aan den anderen, en dat mede met eene volkomen gelijkheydt, in voegen als volgt.

Alckmaar continueert in de voornoemde Collegien agter den anderen, ſonder interruptie.

15		1667		1682
12		1685		1697
9		1700		1709
15	Jaren van Mey . . .	1712	tot Mey	1727
15		1730		1745
9		1748		1757
12		1760		1772

Hoorn continueert in de voornoemde Collegien agter den anderen, ſonder interruptie.

15		1703		1718
12		1721		1733
9		1736		1745
15	Jaren van Mey . . .	1748	tot Mey	1763
15		1766		1781
9		1676		1685
12		1688		1700

Enckhuyſen continueert in de voornoemde Collegien agter den anderen, ſonder interruptie.

15		1739		1754
12		1757		1769
9		1664		1673
15	Jaren van Mey . . .	1676	tot Mey	1691
15		1694		1709
9		1712		1721
12		1724		1736

5. Dat yder Stad, als deſelve vijfthien Jaren aan den anderen continueert, de Vergaderinge van de *Staten Generaal* tweemaal, en van de andere twee Collegien, 't eene mede tweemaal, en 't andere eens ſal doorwandelen.

6. Dat yder Stadt, als de ſelve twaalf jaaren aan den anderen continueert, de Vergaderinge van de *Staten Generaal* tweemaal, en de reſterende twee Collegien yder eens ſal doorwandelen.

7. Dat yder Stadt, als de ſelve maar negen Jaren aan den anderen continueert, elck Collegie eens ſal doorwandelen.

8. Dat noyt van wegen een en de ſelve Stadt te gelijk, twee, of meer Collegien bekleedt ſullen werden, maar dat elk Collegie, voor de voornoemde drie Steden open vallende, bekleed ſal werden door een Perſoon uyt een byſondere Stadt.

9. Dat noyt ymandt vande voornoemde drie Steden met hare beurte ſal komen te vallen in 't Collegie, dat op de preſentatie van de ſelve Stad, de jongſt verloopene drie jaren bekleedt ſal ſijn geweeſt, om te vermyden de continuatie naar de drie Jaren, die met d'ordre van 't Landt ſtrydig is.

10. Dat alle negen Iaren, yder van de voornoemde drie Steden, eens beurte ſal krygen in de Vergaderinge van de *Staten Generaal*.

11. Dat alle twaalf Iaren, yder van de ſelve drie Steden, nevens de Stadt van *Amſtelredam*, eens beurte ſal krygen in den Raadt van State.

12. Dat yder van de voornoemde drie Steden in des *Generaliteits Rekenkamer* eens beurte ſal krygen in elcke drie achter een volgende Touren, voor haar in 't ſelve Collegie open vallende, ofte ten minſten yder twee beurten, in ſes voor haar open vallende Touren; Welke laatſte, in yder Periode, tweemaal voor valt; en is ſulcks niet te remedieren, ſonder te vervallen in eene grooter imperfectie, turberende de ordre, in een, of meer van de voorgaande elf Poincten verhaalt; Sulcks dat de bovenſtaande Almanag is de perfexte, die gemaakt kan werden. Actum in 's Gravenhage den December ſeſthienhondert drie en t'ſeſtig.

De bovenſtaande Ordre ofte Almanag is by de Heeren Burgemeeſteren en Vroetſchappen van *Alckmaar*, *Hoorn* en *Enckhuyſen* geapprobeert, met onderlinge belofte, van ſig voortaan daar naar præciſelijck te ſullen reguleren. In teyken der waarheydt, by hare reſpective Secretariſen,

Digitized by Google

tariſen, uyt der ſelver name onderteykent.

Ter Ordonnantie van Burgemeeſteren en Regeerders van Alkmaar.

Was geteeckent,

C. Schagen.

Ter Ordonnantie van Burgemeeſteren en Regeerders van Hoorn. *Onderſtondt,*

Als Penſionnaris van deſelve Stadt, Ende was geteeckent,

Lucas van Neck.

Ter Ordonnantie van Burgemeeſteren en Regeerders van Enckhuyſen.

Was geteeckent,

Iſaak Paauw.

109 mm *Het byſitten vanden Raet-Penſionaris,*] Dewelcke in alle Vergaderingen verſchynt en groot aenſien heeft; in die vande Staten van Hollant ſtelt hy alle ſaken voor, verſamelt de ſtemmen, en beſchrijft alle hunne beſluyten, en is altoos gedeputeerd wegens de Provintie van Hollant ter Vergaderinge vande Generaliteyt. Dit Ampt is bekleet by de volgende Heeren;

Mr. AERT vander GOES, Penſionaris van Delft, wierd anno 1525. Advocaat van den Lande van Hollant, datmen nu Raatpenſionaris noemt; ſtierf den 1. November 1545.

Mr. ADRIAEN vander GOES, Advocaet vanden Lande van Hollandt, in ſijns Vaders plaatſe; ſtierf den 5. November 1560.

Mr. JACOB vanden EYNDE, Raat en Penſionaris der Stadt Delft, wert Advocaet van den Lande van Hollant, anno 1562. Sterft tot Bruſſel inde Gevankeniſſe, den 12. Martii 1569. na dat hy aldaar door ordre van den Hertog van Alva een jaar en ſes weken gevangen geſeten hadde.

Mr. PAULUS BUYS, quitteerd het Ampt van Advocaat van Hollandt, in den jaare 1584. en komt in den Raat van State wegens de Provincie van Utrecht.

Mr. IOHAN van OLDENBARNEVELT, Raat en Penſionaris der Stad Rotterdam, wert Advocaat van den Lande van Hollant, den 6. Maart 1586. werd den 13. Mey 1619. in s'Gravenhage onthooft.

Mr. ANDRIES de WIT, Penſionaris der Stad Dordrecht, bekleede voor een tyd het Advocaatſchap van Hollandt, na dat Mr. Iohan van Oldenbarnevelt in den jare 1618. in verſekeringe was genomen; en wert Raatsheer in 't Hof van Hollant den 8. December 1620.

ANTONY DUYK Raad Ordinaris in den Hogen Rade, werdt Raadtpenſionaris van den Lande van Holland, den 22. Ianuary 1621. ſtierf anno 1629.

ADRIAAN PAUW, Heer van Heemſtede, eerſt Penſionaris der Stadt Amſterdam, naderhand Raat en Rekenmeeſter van de Domeinen van Holland, wert Raatpenſionaris den 12. April 1631. en reſigneerde dat ampt anno 1636.

Mr. IACOB CATS, Penſionaris der Stadt Dordregt, wert Raatpenſionaris van Holland, den 4. Iuny 1636. reſigneerd dat Ampt, den 27. September 1651. en ſtierf anno 1660.

Mr. ADRIAAN PAUW, Heer van Heemſtede, eerſte en preſiderende Raat en Meeſter in de Kamer van Rekeninge der Domeynen van Hollandt en Weſtvrieſland, werd ten tweedenmale Raatpenſionaris van Hollandt, den 4. October 1651. ſtierf den 21. February 1653.

Mr. IOHAN de WIT, Penſionaris der Stad Dordregt, werd Raat-Penſionaris van Holland den 30. Iuly 1653. quitteert dat ampt den 4. Auguſty 1672. en krygt reſolutie vande Staten van Holland ten ſelven dage, om ſeſſie te nemen in den Hogen Raat, en rang na den 6. Auguſti 1658. dog is noyt in den ſelven Rade verſchenen; en wert den 20. Auguſti deſſelven jaars in 's Gravenhage met ſijn broeder Cornelis de Wit Ruwart van Putten, vermoort.

Mr. GASPAR FAGEL, eerſt Raat-Penſionaris der Stad Haarlem anno 1664. en naderhandt Griffier van de Staten Generaal, anno 1670. wert Raat-penſionaris van Hollandt den 20. Auguſti 1672.

Volgt nu de Inſtructie, waar na den Raatpenſionaris van Hollandt ſigh in 't voorſz Ampt ſal hebben te reguleren, gearreſteert ter Vergaderinge van haar Ed. Gr. Mo. den 20. Maart 1641

I.

In den eerſten, ten eynde het gemeene Landt geſtadig van den Raadpenſionaris gedient mag werden, ſoo ſal hy geene Officien, benevens het Raadpenſionariſchap, binnen of buyten s'Lands mogen bedienen, in geenderhande manieren onder eenig pretext.

II.

En om in alle ſaken ſijnen dienſt en advyſe te mogen gebruyken, ſal hy hem in alle ſaken ſoo van de Quartieren, Steden, Dorpen en Collegien van Holland en Weſtvrieſland, als ook van de andere Provintien en Landen, ſoo veel dat Holland en Weſtvrieſlandt ſoude mogen roeren, neutraal en onpartijdig houden, niemant ten dienſte ſtaan, advys ofte Conſultatie geven, of ook eenige Penſioenen of Gagien nemen.

III.

Sal gehouden weſen, naar ſijn uytterſte vermogen te beſorgen, dat de Privilegien, Geregtigheden, Coſtuymen en Uſantien van den Lande van Holland en Weſtvrieſland, mitſgaders de behoorlijke authoriteyt van den Staat, in alles

Digitized by Google

geconſerveert en bewaart werde.

IV.

Sal den ſelven neerſtelijk en getrouwelijk alle Proceſſen, die 't Land van Holland en Weſtvrieſland heeft, of namaals geduurende ſijnen dienſt krygen ſal, doen vorderen en avanceren.

V.

En op dat de Staten tot allen tyden mogen werden onderrigt, wat Proceſſen ſy uytſtaande hebben, ſal des verſogt zijnde, rapport doen van den Staat van 's Lands Proceſſen, en voorts tot allen tyden als ſulks notelijk weſen ſal.

VI.

Item, hy ſal aan die van de Edelen comparerende in 't Collegie van de Gecommitteerde Raden, ten minſten agt dagen voor dat de dagvaart is verſchenen, ſoo verre den tijd ſulks lyden mag, in geſchrifte doen leveren de poincten en ſtukken, daar op de dagvaart ſal dienen ingeſtelt, met kenniſſe van de Gecommitteerde Raden, ten eynde de Edelen een dag of meer voor de Vergaderinge met den anderen daar op mogen delibereren.

VII.

Sal gehouden weſen, alle dagvaarden van de Staten precyſe waar te nemen, op den dag jegens dewelke de beſchryvinge is gedaan, en ſal met de preſente Leden de beſoigne ter hand nemen, en alle voorvallende ſaken af doen, tot vergeven van Ampten en Officien incluys, ſonder de aankomſte van de abſente Leden te verwagten.

VIII.

Sal het werk van de Vergaderinge beginnen des voormiddags ten negen uyren, en des namiddags ten drie uyren, en eindigen des morgens ten twaalf, en des namiddags ten ſes uyren.

IX.

Sal de voorſtellinge by hem te doen in dier voegen ſien te beleyden, dat op elke ſeſſie ſoo voor als naar middag t'elcken een omvrage tot Concluſie mag werden gebragt.

X.

In cas van abſentie van eenige Leden, na dat de uyre van de Vergaderinge ſal gekomen weſen, ſal hy ter hand nemen de lecture van eenige requeſten, of andere ſaken buyten de poincten van beſchrijvinge, om alſoo een omvrage vooren af te doen.

XI.

Sal (de Vergadering compleet ſijnde) ter hand nemen de poincten van beſchryvinge, en voor eerſt de geene, die tot geld-middelen zyn ſtreckende, en ſal niet te min alle andere poincten ſommierlijk overgaan, om door die middel de inclinatie van de Leden (ſoo haaſt doenlijk is) tot de voorſz poincten te mogen verſtaan.

XII.

Sal by reſumptie op de poincten beſoignerende, alleen aanmanen en ſommeren de Leden die difficil zyn gebleven, ſonder daar over een generale omvrage te doen, ten ware hy Raadpenſionaris ſonderlinge redenen hadde om anders te doen.

XIII.

Sal een byſondere Lyſte houden van de Leden die by haar Ed. Groot Mog. tot eenige particuliere beſoigne ſullen weſen gecommitteert, en alle weke eenmaal het Lidt, dat het eerſte is in elke Commiſſie, aanmanen, dat de voorſz beſoigne mag werden gevordert, gevende met eene aan het ſelve Lidt Extract uyt de voorſz Commiſſie.

XIV.

Sal rapport doen aan haar Ed. Groot Mog. in 't begin van elke Vergaderinge, wat t'ſedert het ſcheyden van de laatſt voorgaande Vergaderinge ter Generaliteyt en Gecommitteerde Raden, voor notable ſaken ſijn voorgevallen.

XV.

Sal alle Requeſten de Pagters van de middelen rakende (alvoorens die ter Vergaderinge te leſen) ſtellen in handen van den Commiſſariſen by haar Ed. Groot Mog. daar toe te ordonneeren, om daar na ter Vergaderinge in te brengen de geene die hem by de voorſz Commiſſie, na gedaane viſitatie, ter hand ſullen werden geſtelt.

XVI.

En na het opleſen van elk poinct, ſal hy den Edelen en Steden daar op haar advys en opinie laten verklaren, ſonder ymand van deſelve in 't geven van haar advys, en verklaren van hunne opinie, te interrumperen, of ſijn advys te verklaren, ten ware van hem by de Edelen en Steden ſulks werde begeert.

XVII.

Sal de opinien, omvragen, en een yders opinie annoteren, en omgevraagt ſijnde, verklaren, wat de meeſte ſtemmen of opinien ſijn, om daar na geconcludeert, reſolutie genomen, en ingeſtelt te werden.

XVIII.

Item ſal beſorgen, dat alle Maandags nademiddag in de Vergaderinge gereſumeert werden alle reſolutien van importantie in de voorgaande weke genomen: en alſoo tot laſte van den Secretaris ſtaan de extentien van de Apoſtillen en Appointementen op de ordinaris Requeſten, ſoo ſullen deſelve (van importantie weſende) by den Raadpenſionaris en Secretaris te ſamen, werden gereſumeert, al eer deſelve ſullen werden uytgegeven.

XIX.

Sal ook een pertinent Regiſter gemaakt en gehouden worden van alle de Reſolutien van de Staten, gelijk by den Secretaris Regiſter ſal werden gehouden van de Appointementen op de Requeſten den Staten gepreſenteert, gegeven, met ſommier verhaal van 't verſoek by deſelve Requeſte gedaan, welk Regiſter onder den Secretaris ſal beruſten, om tot allen tyden geopent te werden ter begeerte van de Leden vande Vergaderinge.

XX.

Sal gehouden weſen alle Ordonnantien, Acten, Placcaten, Conſenten, Reſolutien en andere depeſchen van importantie ſelfs te extenderen en doen regiſtreren, en voor het hooft van elk depeſche het ſommier inhouden van dien annoteren.

XXI.

En ſal mede beſorgen, dat ten langſten binnen agt of veerthien dagen na yder dagvaart de geextendeerde reſolutien mogen werden geſtelt, om tot koſten van 't gemeene Land een ygelijk vande Staten, als Edelen en Steden gelevert te werden Copye van deſelve, ook van alle Acten van Conſenten.

Sal

Digitized by Google

XXII.

Sal t'elkens des versogt zynde, de Staten overleveren Inventaris van alle Boeken, Stukken, Charteren en Papieren, het gemeene Land toebehoorende en onder hem berustende, ten eynde de Staten daar uyt t'haren gelieven mogen doen ligten al soodanige, die sy agten sullen dat in des gemeene Lands archiven behooren nedergeleyt en bewaart te werden.

XXIII.

Item, sal den Raadpensionaris secreet houden, en niet ter Wereld reveleren de opinien die by een ygelijk gegeven zyn, en ook de redenen daar toe geallegeert, mitsgaders alle saken in de Vergaderinge gehandelt, die behooren ofte anderssints bevolen sullen werden secreet te houden.

XXIV.

Sal mede gehouden wesen alle Commissien en reysen, die hem by den Staten binnen de geunieerde Landen ten laste geleyt sullen werden, neerstelijken getrouwelijk te achtervolgen, en reysende in Commissie sal hy sijn last nemen by geschrifte, geteekent by een van de Edelen, en twee van de Gedeputeerden van de Steden ordentlijk by gebeurte, op al sulken voet en ordre, als by de Vergaderinge generalijk goet gevonden sal werden.

XXV.

Item, sal gehouden wesen te compareren ordinaire in 't Collegie van de Gecommitteerde Raden, mitsgaders ter Vergaderinge van de Hoog Mog. Heeren Staten Generael, alwaar hy niet meer als een voix deliberative sal hebben, en bevindende daar eenige saken voor te vallen, alwaar de Heeren Staten van Hollant en Westvriesland behooren op beschreven te worden, als voor den dienst van 't Land bevonden sal werden te behooren, en 't geene hem by deselve 't zy om de Staten te beschrijven, of eenige andere depesches te doen, te laste geleyt sal werden, neerstelijk te effectueren, en sal sijn ordinaris woonplaats houden in den Hage.

XXVI.

En sal hem op den Eed bevolen wesen, hem geensints te bemoeyen met het verkiesen of stellen van eenige Officieren, Vroetschappen of andere Magistraten in Steden, of ten platten Lande, mitsgaders ook niemand wie die soude mogen wesen, in de Vergaderinge van de Staten, by de Gecommitteerde Raden, in de Generaliteyt, by sijn Excell. of elders tot Officien van Justitie, Finantie, Militaire, of andere politique openlijk noch bedektelijk mogen recommanderen.

XXVII.

Sal gehouden zijn een waaken ooge te houden op 't stuk van de Finantie, om soo veel doenlijk, hem daar na te informeren, en de Heeren Staten des versogt zijnde te dienen van advys, maar hem niet onderwinden met het ordonneren of distribueren van 't stuk van de Finantie, maar daar mede te laten begaan de Heeren Gecommitteerde Raden, die hy sal gehouden wesen te dienen van advys.

XXVIII.

Insgelijks sal continueren in de Correspondentie van de Ambassadeurs van desen Staet in andere Rijken, soo als den voorgemelten Raad-Pensionaris is toegestaan geweest, volgens de resolutie van haar Ed Gr. Mog. van den vijfen twintigsten July 1626

XXIX.

Doch en sal hem niet vervorderen eenige Correspondentien in te houden, mondelinge of by geschrift, met Koningen, Princen, Vorsten, Republijken, Steden, Gemeenten, Ambassadeurs, Agenten, nochte andere buyten of binnen den Lande, van saken die secreet sijn en den Staat van den Lande aangaande, ten ware hem sulks by expresse resolutie van de Staten van Holland en West-Vriesland wierde geordonneert; en de Brieven die hem daar op sullen toegeschreven en gesonden werden, mitsgaders het substantieelste van de propoosten daer op gevallen, sal gehouden zijn inde Vergaderinge van de Staten, of in absentie van deselve, aan de Gecommitteerde Raden, in de presentie van de Gedeputeerden van West-Vriesland ter Vergaderinge van de Ho. Mog. Heeren Staten Generaal in loco zijnde overleveren, laten lesen en rapporteren, om daar op resolutie genomen te werden, ten meesten dienst van den Lande.

XXX.

Sal geen Missive aan de Staten of Gecommitteerde Raaden geaddresseert mogen openen, dan in de Vergaderinge der selver, en ten overstaan van de geene die van deselve present zijn, aan dewelke die sullen wesen geaddresseert, en dat terstont na de receptie van deselve, gelijk ook geen Missiven of Brieven sal mogen achterhouden, nog na sijn welgevallen mogen doen openen, den Staat van den Lande betreffende, maar die terstond na den ontfang van deselve moeten voorbrengen, om gelesen en den inhoud geweten te werden.

XXXI.

Voor welken dienst den voorsz. Raad Pensionaris jaarlijks voor Pensioen of gave genieten sal uit de gemeen Lands Impositien ter Somme toe van drie duysent Carolus guldens, daar van alle drie Maanden een vierendeel sal worden betaalt.

XXXII.

En reysende in eenige extraordinaris besoigne door last en commissie van de Staten of Gecommitteerde Raden, sal genieten gelijke vacatien als andere Gedeputeerden, ten ware de Staten goet vonden, dat den Raad Pensionaris noch daarenboven een Klerk soude mogen mede nemen en gebruyken, in welken gevalle hy voor den selven daags..... ten regarde van sijn kosten meer sal genieten, en daar boven Schuyt en Wagenvrachten.

XXXIII.

En sal den voorsz Raad Pensionaris Eed doen, dat hy hem na alle de voorsz poincten sal reguleren, en voorts al tot dienste van den Lande van Holland en West-Vriesland doen, dat een goed en getrouwen Raad Pensionaris schuldig is en behoort te doen, sonder eenige giften of gaven, kleyn of groot; die na Rechten verboden zijn, te ontfangen, op pœne van infamie en privatie van sijnen Staat.

XXXIV.

Den dienst van desen Raad-Pensionaris sal

Digitized by Google

duyren den tijd van vijf jaren, welke geexpireert zijnde, van nieuws sal werden gedelibereert op het verkiesen van een anderen, ten ware met verre de meeste stemmen goed gevonden wierde, desen wederom in dienst aan te nemen op dese sijne Instructie, die hier ook van nieuws in de Vergaderinge sal werden gelesen, geexamineert en gearresteert, en by desen geswooren, en sal geduyrende sijnen dienst, sijnen rang en sessie moeten nemen beneden de Staten, en Gecommitteerde Raden respective.

XXXN.

En in soo verre hy in dienst niet en werd gecontinueert, sal geen andere Staten uyt de Provintie van Holland mogen bedienen, als met consent en voorweten van de Heeren Staten van Holland en West-Vriesland.

110 nn *Een bysondere Vergadering van Raden ter Admiraliteyt*,] Sijnde verdeelt, gelijck hier voren gesegt is, in vyf Cameren, als een tot Rotterdam, een tot Amsterdam, een inden Noorder-quartiere, een in Zeelant, en een in Vriesslant; van welke die in 't Noorder-quartier by beurten changeerd, en dan tot Hoorn, en dan tot Enkhuysen, elk voor een seker getal van tijt hare Sessie heeft; so als van gelijken die van Vriesslant mede by beurten, dan tot Harlingen, en dan wederom tot Dokkum vergaderd; en werden deselve wegens de Provincie van Hollant bekleet op de volgende wyse, namentlijck die van Rotterdam, by de

Edelen,
Dordregt,
Delft,
Rotterdam,
Gornichem,
Schiedam, en
Briel,

Die van Amsterdam by de
Edelen
Haarlem,
Leiden,
Amsterdam,
Gouda,

Die van den Noorderquartiere by de
Steden van Noortholland.

Die van Zeelandt by
Dordregt,
Delft,
Amsterdam, en
Rotterdam.

Die van Vriesland by
Schoonhoven,

oo *Gemeene Koopmanschap op de Kusten van Oostindien*] Sijnde een particuliere Societeit opgeregt met Octroy van de Staten Generaal, en bestaande uyt Gedeputeerden van elke Provincie; en sommige ook uyt Gedeputeerden van elke Stad; sijn, gelijk boven gesegt is, in ses bysondere kameren verdeelt; als tot 111

AMSTERDAM.
ZEELANT.
DELFT.
ROTTERDAM.
HOORN.
ENKHUYSEN.

De kamer van Amsterdam
bestaat uyt 20. Bewinthebbers.
en participeert voor de helft.
Die van Zeelant, tot Middelburg, uyt 12. Bewinthebbers.
en participeert voor een vierde part.
Die van Delft uyt 7. Bewinthebbers.
voor een sestiende part.
Die van Rotterdam mede
uyt 7. Bewinthebbers.
ook voor een sestiende part.
Die van Hoorn uyt 7. Bewinthebbers.
voor een sestiende part.
En die van Enkhuysen mede uyt 7. Bewinthebbers.
ook voor een sestiende part.

pp *Dykgraven en Heemraden*] Van de drie Heemraatschappen, Rynlandt, Delfland, en Schieland; van dewelke de eerste hare Vergaderplaats tot Leyden, de andere tot Delft, en de derde tot Rotterdam hebben. Van den oorspronk der Dijkgraven is hier voren by ons gehandelt, gelijk ook de Keuren en Privilegien vande voorsz Heemraatschappen door den druck gemeen gemaakt, en alomme te vinden sijn; Wy sullen derhalven alleenlijk hier verhandelen, by wat voor Personen de voorsz Charges van den beginne aan tot nu toe bekleet sijn geweest; en sullen ten dien eynde hier eerst laten volgen de namen van de Dijkgraven en Hoge-Heemraden van Rynlandt, die in de oude en nieuwe Registeren van den selven Heemraatschappe gevonden werden, zedert den jare 1300. tot den huydigen dag toe. 112

DYCKGRAVEN
Van
RYNLANDT.

1300. Willem Kuyser, natuyrlijke soon van Graaf Willem van Henegouwen.
1336. Heer Jan van Polanen, Balliu van Rynland en van den Lande van Woerden.
1372. Willem van Naaltwijk.
1390. Gerrit van Woerden, Balliu van Rynland, en van den Lande van Woerden.
1405. Willem van den Boukhorst.
1413. Hendrik Willems.
1422. Otto van Reimerswaal.

Floris

Digitized by Google

1431. Floris van Boshuyſen.
1440. Simon, Heer Arends ſoon van Zevender.
1467. Jan van Rietvelt.
1469. Heer Arent van Swieten, Ridder.
1480. Adriaan van Swieten.
1489. Willem van Boshuyſen.
1514. Gommer van Boshuyſen.
1515. Gerrit van Lokhorſt, Ridder.
1520. Dirk van der Does; hy leide het Dijkgraatſchap ter neder, en wierd Rentmeeſter van Rynlant.
1523. Jan van Berendregt.
1536. Philips Nagtegael, Schout van Leyden Stedehouder.
1537. Adriaan van Crimpen.
1563. Willem van Paeleſtein.
1573. Foy van Broeckhoven.
1587. Jr. Pieter vander Does,
1599. Jr. Arent van Duyvenvoorde.
1609. Jr. Adriaan Hr. van Zwieten.
1624. Huybert van Spruytenburgh, Stedehouder.
1625. Jr. Nicolaas van der Boukhorſt, Heer van Noortwijk.

Jr. Amelis van der Boukhorſt, Heer van Wimmenum, by Reſignatie van ſijn Vader; hy ſtierf anno 1669. den 27. September.

Jr. Gysbert van Mateneſſe, Heer van Mateneſſe, Riviere, Opmeer; ſtierf 28. February, anno 1670.

Jonkheer Frederik van Dorp, Heer van Maasdam.

Jor. Jacob van Waſſenaar, Heer van Voorſchoten, Veur, Duvenvoorde.

HEEMRADEN Van RYNLAND.

1331. Dirk van Raaphorſt.
1363. Hendrik van Alkemade Ysbrants.
1363. Floris van Alphen.
1363. Ysbrand van der Schuur.
1363. Willem van Lewen.
1363. Diddeboy van Catwijk.
1363. Boudewijn Janſz Barthouts.
1372. Heer Dirk van Zuytwijk, Ridder.
1378. Dirk van Teilingen.
1392. Heer Reinier Dever, Ridder.
1392. Heer Bartholomeus van Raaphorſt, Ridder.
1392. Heer Jan vanden Woude, Ridder.
1392. Jan van Foreeſt.
1392. Simon van der Schuyr.
1399. Heer Dirk van Swieten, Ridder.
1399. Hendrik van Alkemade.
1403. Koſtyn Gerrits van der Does.
1405. Jan vanden Woude Heer van Warmont.
1405. Floris van Tol.
1415. Simon van der Schuur.
1415. Vrank van Sanen.
1415. Jan van der Boukhorſt.
1419. Claas van Ruyven.
1419. Arent van der Leede.
1425. Herpert van Foreeſt.
1425. Willem van Zaanden.
1425. Adriaan van Raaphorſt.
1425. Jacob van den Woude Heer van Warmont.
1425. Gerrit van Boshuyſen.
1425. Heindrik Harmens.
1431. Meyndert Claaſſen.
1438. Jan van der Boukhorſt, van Noortwijk, Heer van Noortwijkerhout.
1438. Heer Gillis van Cralingen, en van Voorſchoten, Ridder.
1438. Heer Gerrit van Poelgeeſt, Heer van Homade, Ridder.
1438. Boudewyn van Zwieten, Theſaurier van Holland.
1438. Floris Paadze.
1440. Floris van Alkemade.
1444. Heer Willem van Alkemade, Heer tot Engelen en tot Vlymen, Ridder.
1446. Simon Vrederik, Droſſart s'Lants van Arkel, en Ballius s'Lants van Voorn.
1447. Jan van Poelgeeſt, Schout van Leyden, by reſignatie van Boudewyn van Zwieten.
1448. Heer Gerrit van Zyl, Heer van Purmerende, Ridder.
1448. Ysbrand van Schoten.
1456. Jan van Noortig.
1456. Dirk van Zwieten Boudewyns.
1459. Jacob van den Woude, in plaatſe van Gerrit van Poelgeeſt.
1465. Jr. Philips van Waſſenaar, by reſignatie van Simon Vredrik.
1474. Gerrit van Poelgeeſt, in plaatſe van Philips van Waſſenaar.
1478. Claas van Ruyven.
1478. Ian van Schoten, in plaatſe van Ysbrant van Schoten.
1478. Huych van Zwieten.
1479. Adriaan van Poelgeeſt, in plaatſe van ſijn vader Jan van Poelgeeſt.
1481. Adriaan van Zwieten, in plaatſe van Huyg van Zwieten ſijnen Neve.
1481. Gysbert van Raaphorſt, in plaats van Dirk van Zwieten Boudewyns.
1482. Tielman Oem van Wijngaarden, in plaatſe van Gerrit van Poelgeeſt.

Adriaan van der Does, den 6. September 1486. in plaatſe van Heer Adriaan van Zwieten, Ridder.

Godſchalk Oem van Wijngaarden, den 26. February 1493. by reſignatie van Tielman Oem van Wijngaarden, ſijn Oom.

Floris van Wijngaarden, Griffier van Holland den 10. February 1502. in plaatſe van Ian van Noortigh, Ridder, overleden den 8. February daar te voren.

Ian van Zwieten, den 27. February 1502. in plaatſe

Digitized by Google

plaatſe van Adriaan van der Does, overleden den 25 February daar te voren.

Ian van Duvenvoorde, den 22. December 1503. in plaatſe van Iacob van Woude, overleden den 20. December daar te vooren.

Willem van Coulſter, den 27. Auguſty 1504. in plaatſe van Gysbert van Raaphorſt, overleden den 21. Auguſty daar te vooren.

Cornelis Croeſink, Ridder, Houtveſter van Holland, den 7. September 1507. in plaatſe van Adriaan van Poelgeeſt, overleden den 8. Auguſty daar te voren.

Gerrit van Schoten, den 3. Maart 1509. in plaats van Ian van Schoten overleden den 27. February daar te voren.

Ysbrant Oem van Wyngaarden, in plaatſe van Godſchalk Oem van Wijngaarden ſijn broeder overleden den 31. Auguſty 1509.

Gerrit van Lokhorſt, den 7. Ianuary 1510. in plaatſe van Ian van Zwieten Droſſart van Gornichem, overleden den 9. Auguſty daar te vooren.

Anno 1515. ſijn Heer Floris van Wyngarden, Heer van Yſſelmonde, Iohan van Duvenvoorde, Willem van Coulſter genoemt Alkemade, Cornelis Croeſink, Houtveſter, Ridderen, Gerrit van Schoten, Ysbrant Oem van Wyngaarden en Heer Gerrit van Lokhorſt, Ridder, Hoge-Heemraden, met Gommer van Boshuyſen Dykgrave van Rynlant verlaten van hunne Officien, en eed quytgeſcholden, omme ſaken den Coning van Spagnien daar toe moverende, en ſijn weder by Commiſſie van mynen genadigen Heere van date den 27. September deſſelven jaars tot Dykgrave en Hoge-Heemraden geſtelt, door Heer Charles van Potiers, Ridder, Heer van Dormans, en Badans, Raat en Camerlink des Conings, te weten, de voornoemde.

Heer Gerrit van Lokhorſt, Dykgrave.
Hendrik van der Does.
Dirk van Bekeſteyn.
Iacob Copier.
Gysbregt van Lodeſteyn.
Gerrit Ians van Stenevelt.
Gerrit van Warmont, en
Ruyſch Ianſz, Hoge-Heemraden, die den 25. van October daar aan heuren eedt gedaan hebben in handen van den voorſz Heer van Dormans.

Vrank van Alkemade, Baſtart, Rentmeeſter van Kennemerlant en Vrieſlant, den 22. October 1518. in plaatſe van Dirk van Bekeſteyn, overleden in Iuny daar te voren; door ſchryven van den Koning van Spagnien.

Lodewijk van Treſlong ten dage als vooren, by reſignatie van Gerrit Ianſſen van Stenevelt.

Gerrit van Poelgeeſt, Heer van Hoogmade, in plaats van Hendrik van der Does, overleden op beloken Paaſdag anno 1523.

NOTA. Hoewel de Hoogheemraden tot hier toe in goede poſſeſſie waren geweeſt, een Perſoon te nomineren in plaatſe van de vacerende Heemraat, omme deſelve by den Stadhouder van Holland te ontfangen, en daar toe te committeren, des niettegenſtaande, heeft het belieft de Eertshertoginne van Ooſtenrijk, Vrouw Margareta, anno 1523. te ordonneren, dat van doen voortaan de Heemraden ſouden nomineren by gevalle als voren drie Perſoonen; 't geen t'zedert is agtervolgt, en wierd uyt de eerſte drie genomineerde Perſoonen tot Heemraat geſtelt, Gerrit van Poelgeeſt voorſz.

Adriaan Stalpert van der Wiele, Rentmeeſter Generaal van Kennemerland en Vrieſlandt, wert by ſchryven van Vrouw Margareta, Ertshertoginne van Ooſtenrijk, Heemraat, den 4. Maart 1524. by reſignatie van Vrank van Alkemade, den Baſtard.

Iohan van Duvenvoorde, en
Willem van Alkemade, Ridderen, werden by Commiſſie van den Roomſchen Keyſer, gegeven in ſijnen huyſe van den Hage, weder geſtelt, en geordonneert om te weſen Heemraden, behoudelijk, dat tot reductie van de Heemraden van Rynland tot het ordinaris en gewoonlijk getal van ſevene, de twee Heemraatſchappen, die eerſt gebeuren ſouden aldaar te vaceren, niet impetrabel en ſouden weſen. Waar na vervolgens anno 1526. den 4. Maart Lodewijk van Treſlong quam te ſterven, en anno 1528. den 29. Mey, Gysbregt van Lodeſteyn, ſuccederende niemant in hunner beider plaatſen om de voorverhaalde redenen.

Ian van Alkemade Vrankens anno 1532. in plaatſe van Iacob Copier, overleden den 17. September deſſelven jaars.

Wouter van Bekeſtein, Schout van Haarlem anno 1541. in plaatſe van Gerrit van Warmont, overleden den 28. April deſſelven jaars.

Ian Heer van Schagen anno 1541. in plaatſe van Ruyſch Ianſz.

Floris Heer van Wijngarden en tot Ruybroek, Ridder, anno 1542. in plaatſe van den voorſz Heer van Schagen overleden den 23. Auguſty 1542.

Arent van Duvenvoorde, den 4. October 1544. in plaatſe van ſijn vader Heer Iohan van Duvenvoorde, Ridder, overleden den 31. Auguſty daar te voren.

Willem van Lokhorſt den 28. Iuny 1549. in plaatſe van Heer Gerrit van Poelgeeſt, Ridder, overleden den 23. Mey daar te vooren.

Iacob van der Does, in Maart 1553 in plaatſe van Willem van Alkemade, Ridder, overleden den 25 February daar te voren.

Lieven van Boshuyſen, den 3. Juny 1557. in plaatſe van Floris Heer van Wyngaarden en Ruybroeck, Ridder, overleden den 29. Mey daar te vooren

Johan van Schoten, den 16 February 1557. in plaatſe van Mr. Adriaen Stalpart van der Wiele, Meeſter van de Rekeningen in Hollant, overleden den 7. Dito, daar te vooren

Nicolaes van Beerendrecht, Schout van Leyden, den 20. September 1557. in plaatſe van Heer Arent van Duvenvoorde, Ridder, overleden den 8. dito, daar te vooren

Gerard van Poelgeeſt, Ridder, Heer van Hoogmade, den 15. July 1559. in plaatſe van Iohan van Alckemade, Franckens Soon, overleden den 19. April, daar te vooren

Cornelis Stalpart vander Wiele, Rentmeeſter van Kennemerlant, den 19. Auguſty 1559.

Vin-

Digitized by Google

Vincent van Loekhorst, den 23. Augusty 1564. in plaatse van Heer Willem van Lockhorst, Ridder, sijnen Broeder; overleden den 28. July daar te vooren

Adriaan van Swieten, den 20. Juny 1565. in plaatse van Lieven van Boshuysen, overleden den 12. April daar te vooren

Jacob van Duvenvoorde en Woude, Heere tot Warmont, Ridder, den 29. Marty 1567. in plaatse van Nicolaas van Beerendrecht, Schout van Leyden, overleden den 2. Marty daer te vooren

Hendrick vander Laan, den 13, September 1568. in plaatse van Adriaen van Zwieten.

Ysbrant van Sparrewoude, den 13. November 1568. in plaatse van Johan van Schoten, overleden den 1. November daar te vooren

Johan vander Does, Ambaghts-heer van Noortwijck, den 3. Marty 1571. in plaatse van Cornelis Stalpart vander Wiele, overleden den 30. January daar te vooren

Mr. Herbert Stalpart, Rentmeester Generael van Kennemerlant, ende Vriesland, den 16. Juny 1571. in plaatse van Wouter van Beeckesteyn, overleden den 7. dito daer te voren.

Alsoo in den jaere 1572. omtrent Sint Jans Misse, overmits de Tyrannye van den Hertog van Alva, en sijnen Aanhangeren, meest alle de Steden in Hollant gerevolteert waren, en sig begeven hadden onder de protectie van den Heere Prince van Orange, Stadhouder van Hollant, waer door eenige vande Heemraden sig geretireert hadden binnen de Steden van Utrecht, Amsterdam, en elders, den Vyanden van 't Vaderlant toegedaen zynde, hebben de andere Heemraden die in Hollant gebleven waren, in de plaats van de voorsz fugitive, andere bequame persoonen genomineert, en deselve Hooggedachte Prince als Stadhouder gepresenteert, om die tot Heemraden te eligeeren en committeeren, soo als hier naar volgt.

Adriaen, Heere van Zwieten, is weder in sijn Staat gestelt als Heemraat.

Hendrick vander Laan verlaten, en gedeporteert.

Vincent van Lockhorst, verlaten en gedeporteert.

Mr. Herbert Stalpart, verlaten en gedeporteert.

Johan van Duvenvoorde en Woude, Heere van Warmont, wort Heemraet den 9. April 1577. in plaetse van sijn Vader.

Gerard van Poelgeest, Heere van Hoogmade, den 13. Mey 1577.

Mr. Paulus Buys, Advocaat vanden Lande van Hollant, den 16. Augusty 1577.

Gysbrecht van Duvenvoorde, Heere van Opdam en Heynsbroeck, den 17. Augusty 1577.

Pieter de Kies, den 9. December 1577.

Aalbrecht van Raaphorst, resigneert het Dijkgraafschap van Rhynlant ten behoeve van Foy van Broeckhoven, en wert Heemraad den 18. September 1578.

Nicolaas Ruychaver, den 18. Mey 1581. in plaatse van den Heere van Opdam, overleden den 9. November 1580.

Jr. Amelis vanden Boeckhorst, den 26. Augusty 1589. vermits de resignatie van Johan vander Does, Heere van Noortwijck.

Jr. Andries vanden Boeckhorst, den 15. Marty 1593. vermits de resignatie van Jr. Aalbrecht van Raaphorst.

Jr. Arent van Duvenvoorde Jacobsz. den 17. July 1593. in plaatse van Amelis vander Boeckhorst, die geworden was Raad in den Hoogen Raede.

Jr. Nicolaes van Matheneesse van Wybisma, den 25. Juny 1594. in plaatse van Mr. Paulus Buys.

Adriaen van Berckenroode, den 1. Maart 1597. in plaatse van Pieter de Kies.

Jr. Ysbrant van Schagen, den 21. December 1600. in plaatse van Jr. Arent van Duvenvoorde, die geworden was Dyck-graaf van Rhynlant.

Jr. Johan Heer van Duvenvoorde, den 1. April 1603. in plaatse van Ysbrant van Schagen.

Frederick Ramp, den 30. Marty 1605. in plaetse van Nicolaas Ruychaver.

Maarten Ruychaver, den 1. Marty 1606. in plaatse van Adriaen van Berckenroode.

Ir. Iacob van Wijngaarden, Heere van Benthuysen, den 13. November 1610. in plaatse van Ir. Iohan van Duyvenvoorde en Woude, Heere tot Warmont, Iacobs-Woude, Alkemade.

Ir. Iacob van Duvenvoorde, Heer tot Warmont, Iacobs-Woude, Alkemade, den 26. Iuly 1614. in plaatse van Gerard van Poelgeest, Heere van Poelgeest, Hoogmade, Koudekerck.

Hendrik van Berkenroode Adriaansz, den 26. Iuly 1614. in plaatse van Fredrik Ramp.

Geleyn van der Laan, den 19. Augusty 1617. in plaatse van Nicolaas van Matheneesse, Heere van Haserswoude en Lockhorst. Ambagsheer van Slydregt.

Ir. Willem van Matheneesse, Heere van Rascourt, den 23. Ianuary 1621. in plaatse van Andries van der Boukhorst, Heere van Vliet en van de Vrye Boekhorst.

Ir. Iohan van Schagen, den 4. Iuly 1622. in plaatse van Willem van Matheneesse, Heer van Rascourt.

Willem Ruychaver, den 20. February 1627. in plaatse van Maarten Ruychaver sijn vader.

1637. d'Heer Cornelis van der Hoog.

1636. Ior. Cornelis van Mateneesse Heere van Haserswoude en Lockhorst, Ambagtsheer van Slydregt.

1641. Ior. Iacob van Lancscroon, Heer van Kyshoek.

1644. Ir. Iohan Buyteweg Heere van Nieukoop Noorden en Agtienhoven

1646. Ior. Arent Adam van Wassenaar, Heere van den Bosch, Zanen.

1656. Heer Arent van Wassenaar Heere van Duvenvoorde Voorschoten.

. . . d'Heer Willem Paads, out Burgemeester der Stad Leyden.

. . . d'Heer Iohan van Thilt out Schepen der Stad Haerlem.

Digitized by Google

1658. Hr. Iohan van Wassenaar Heere van Haserswoude, Druynen,
1662. Hr. Iacob van Wassenaar, Heere van Wassenaar, Obdam.
1664. d'Hr. Pieter Bol, out Schepen der Stat Haarlem.
. . . d'Hr. Gerard Bicker Heere van Zwieten, Eerste Raat en Mr. van de Rekeningen der Domeynen.
1667. Hr. Wigbolt vander Does, Heere van Noortwijk.
1668. d'Hr. Adriaan van Bosvelt, Raat en Mr. van de Rekeningen der Domeynen.
1670. d'Hr. Diderik van Leyden van Leeuwen Out Burgemeester der Stad Leyden.
1674. Hr. Iacob van Wassenaar tot Duvenvoorde, Heere van Voorschoten.
1678. d'Hr. Gasper Fagel, Raat-pensionaris van Holland.
. . . Hr. Gerrit van Poelgeest, Heere van Poelgeest, Coudekerk, Hoogmade.
1680. Hr. Iacob van Wassenaar Heere van Wassenaar, Obdam.
. . . d'Hr. Michiel ten Hove Pensionaris der Stad Haarlem.
1682. d'Hr. Iacob vander Maas, Out Burgemeester der Stad Leyden.

DYCKGRAVEN Van DELFLANDT

1323. Aarnout van den Dorpe, Balliu en Dijkgraaf van Delflandt.
1336. Floris van Bouckhorst, Balliuw en Dijkgraaf.
1446. Dirk Potter, Dijkgraaf.
1461. Ian van Egmont, Dijkgraaf.
1469. en 1485. Cornelis van Dorp, Dijckgraaf.
1476. Willem Floris, Oude-Dijkgraaf vermelt den 4. Iuly.
1476. Cornelis van Dorp, als Oude, en Ian Splinter als nieuwe Dijkgraaf.
1486. Jacob Lambregts, Dijkgraaf.
1494. Arent Vranken, Schout van Delft, Balliju en Dijkgraaf.
1500. Jan de Heuyter, Schout van Delf, Balliju en Dijkgraaf, wiert Dijkgraaf anno 1500. den 12. November.
1507. Jan Aalbregtse, Dijkgraaf.
1514. Pieter van Roon, Dijkgraaf.
Mr. Jan Jacobse van Utregt, was lange Jaren Dijkgraaf tot den Iare 1536.
1553. Frans Duyst van Voorhout, Dijkgraaf t'zedert den Iare 1536. tot anno 1553.
Zedert den Iare 1553. Ioost van Ouwelant.
1556. Ian van Bodegem, wiert Dijkgraaf den 11. Augusty 1556.
1559. Adriaan van der Does, Dijkgraaf.
1563. Pieter van der Goes, Dijkgraaf.
1575. Willem van Dorp Dijkgraaf, was ook Schout van Delf.
1592. Aalbregt Storm van Wena, Balliu en Dijkgraaf geworden den 25. Iuly 1592.
1629. Gerard van Randeroode van der A, Heer van Sevender, Balliju en Dijkgraaf den 21. December 1629.
1633. Willem van der Hoef, Balliu en Dijkgraaf 25. Maart 1633.
1662. Diderik van Coolwijk, Balliju en Dijkgraaf 22. Iuly 1662.

HEEMRADEN Van DELFLANDT.

Heer Arent van Hoodenpyl, Ridder, leefde anno 1323.
Heer Diderik van der Woert, Ridder.
Claas van der Dues.
Heer Gysland van der Made, Ridder.
Heer Hendrik van der Lier, Ridder.
Heer Philips van Polanen, Ridder, leefde 1354.
Arent van Naaltwijk, Ridder.
Heer Diderik van Hoodenpyl vermelt anno 1369.
Heer Arent van Dorp, Ridder.
N. Dues.
N. Polanen.
Dirk van Cattendijk.
N. van Ockenberge.
Hr. Gyselyn van der Made, Ridder.
Heer Roeland van Groenevelt, Ridder.
Heer Gyselyn van der Lier, Heer Henricx zoon.
Heer Arent van Duvenvoorde,
Heer Gysbert van Diepenburg, Ridder, leefde anno 1406.
Heer Dirk van Naeltwijk.
Heer Gerrit van Egmont, Heer van Wateringe, Ridder.
Heer Iacob van Spangen, Ridder.
Heer Arent van Dorp, Ridder.
Heer Dirk van Wassenaar.
Willem van Naaltwijk, Ridder, vermelt in een

Digitized by Google

een Openbrief van Hertog Aalbregt van Beyeren anno 1369.

Heer Ian van der Lier, Heer van Dorp.

Heer Arent van der Does.

Godschalk Oem, vermelt 1453.

Jan Vos van der Woert, vermelt 1446.

Hr. Philips van Spangen, Raat in den Hove van Holland.

Hr. Boudewyn Hert van der Woert, Heer in Abbenbroek, en Schout tot Delft, heeft als Heemraat gezegelt anno 1468.

Gerrit van Abbenbroek, wert Heemraat den 12. December 1469. in plaats van sijn Vader Boudewyn Hert.

Johan Ruygrok van der Werve, Ridder.

Willem Broeder tot Egmont, Heer van Yfselstein.

Gysbert van Yfselsteyn.

Johan van Matenes.

Gysbert Oem van Wyngaarden.

Willem van Alkemade Francen.

Johan Broeder tot Egmont, Heer tot Voorburg, Ridder.

Heer Hendrik van Naaltwijk, Marschalk tot Holland, Ridder, als Heemraat gemelt anno 1466.

Heer Johan van Wassenaar, Burggraaf tot Leyden.

Mr. Dirk Poes, Griffier van den Hove van Holland; Overleden des Vrydags van St. Michiel 1471.

Mr. Jacob van Borsselen.

Gerrit van Assendelft, Ridder, Heer van Assendelft en Broyen, Raat in den Hove van Holland, wert Heemraat Vrydags van St. Michiel 1471. in plaats van Dirk Poes.

Mr. Claas Ruygrok vander Werve, wert Hooge Heemraat in plaatse van sijn Vader Jan Ruygrock van der Werve den 14. Maart 1472.

Willem Ruygrok van der Werve, Ridder.

Willem Hart van der Woert van Abbenbroek, Ridder.

Jacob de Bastaart, resigneerde zyn Ampt ten behouve van Otto van Egmont, op den 21. Mey 1482.

Heer Otto van Egmont van Merensteyn Heer tot Kenenburg, Ridder.

Heer Cornelis van Dorp, Ridder, Heer van Benthuysen vermelt 1494.

Heer Johan tot Wassenaar, Burggraaf tot Leyden.

Heer Claas van Assendelft, Ridder, Heer van Assendelft, &c.

Heer Cornelis Kroesink, Heer van Benthuysen, Houtvester van Hollant.

Floris Oem van Wyngaarden, Floris zoon, Heer tot Yfselmonde.

Dirk Sonk Jansz, Schout van Delft anno 1487.

Iacob van Almonde, Raat des Koninex van Oostenrijk.

Adriaan van Dorp, Heer Cornelisse, Heer van Dorp, vermelt 1503.

Heer en Mr. Floris Oem van Wyngaarden Ians zoon, Ridder, Ambagts-heer van Yfselmonde, Raat des Keysers in den Hove van Hollandt.

Iacob Gout, Rentmeester van Noortholland wiert Heemraat in Ianuary 1505. sterf den 12. November 1510.

Iohan de Heuyter Iansz, Schout van Delft, wiert Heemraat in plaatse van Iacob Gout den 13. November 1510.

Ysbrant Oem van Wyngaarden.

Vrank van der Meer Pietersoen, wert Heemraat in plaats van Floris van Wyngaarden den 15. November 1510. † 16 Febr. 1554.

Iacob Stalpart vander Wiele, Adriaans Soon Heemraat 1518. sterf 1537.

Cornelis van der Hoog, Gerrits zoon, Heemraat 1518.

Cornelis Suys Pietersoen, President van Holland 1538.

Willem Cornelisse Schans.

Heer Andries van Bronkhorst, Heer Willems zoon, 1521. in plaats van Willem Schans.

Mr. Iohan de Heuyter Ianse, in plaatse van zyn Vader den Schout van Delft, Heemraat 1532.

Willem Gout.

Ian van Almonde, Heemraat den 10. December 1537. in plaats van Iacob van der Wiele.

Mr. Cornelis Suys.

Mr. Cornelis de Ionge, Heere van Baartwijk, Reekenmeester van Holland, Heemraat den 14. April 1544. in plaats van Willem Gout.

Heer Otto van Egmont, Ridder, Heer tot Kenenburg, Maasland, en Schipluyden, Heemraat den 10. February 1547. in plaats van Andries van Bronkhorst.

Iohan de Heuyter Ianse, Heemraat den 5. Maart 1553.

Dirk Coebel van Loo, Heemraat den 10. Iuny 1555.

Pieter van Bronkhorst, Heer Andries zoon, den 14. Iuny 1560.

Abraham van Almonde, Heer van Beukelsdyck en Altena, Burgemeester tot Delft, Heemraat 1566.

Mr. Arent van der Meer Vrankensz Secretaris der Stad Delft. † 23 Dec. 1596.

Mr. Pieter Hanneman, Griffier van den Hove van Holland, resigneerde zyn Amptaan Hooge Heemraden den 13. February 1592.

Heer Iohan van Matenes, Heere van Rivieren, Hooge Heemraat den 17. Maart 1579.

Cornelis van Myerop van Cuyk, Heere van Hoogtwoude, Calslagen &c. den 11. November 1586.

Iacob van Egmont, Heer tot Kenenburg, den 1. April 1593. in plaats van Pieter Hanneman.

Johan van Oldenbarnevelt, Ridder, Heer vanden Tempel, Berckel, Roodenrys, &c. Advocaet van Hollandt, Heemraet den 14. April 1595.

Jacob Hugens vander Dussen, Heer tot Haringh-Carspel, &c. Raat en Burgemeester tot Delft, wiert Heemraet, den 17. February 1598.

Aelbregt van Schagen, Jonckheere tot Schagen, Heere tot Burghoorn, Heemraat den 7. Mey 1604.

Heer Diderick van Belois, en Treslongh, Ridder der Duytsche Ordre, coadjuterent

Digitized by Google

Commandeur van Maeslandt, daer na Land-Commandeur, Heemraadt den 26. February 1610.

Reynier van Oldenbarnevelt, Ridder, Heer van den Tempel, den 25. April 1611. omme in plaetse van sijn Vader in desselfs absentie provisioneel te dienen.

Diderick van Schagen, Vryheer tot Goudriaen, tot St. Hubert, Waddincxveen, &c. Heemraat den 7. November 1612.

Anthonis van Wassenaer ende Duvenvoorde, Heer vanden Bosch, den 18. Mey 1616.

Johan van Roon, den 27. April 1619.

Diderick de Bye, Heer van Albrantswaart, den 16. Maert 1621.

Arent Jacobse vander Graef, Raat en Burgemeester tot Delft, den 16. Mey 1623.

Nicolaes vander Duyn, Ambagts-heer van Ryswijck, 's Gravemoer, den 18. April 1628.

Willem van Winsen, Ridder, Commandeur in Maesland, den 29. January 1630

Aelbregt van Wassenaer, Heer van Alckemade, &c. den 3. Mey 1632.

Jacob Frederick van Zevender, Heer van Kenenburgh, den 16. April 1636.

Jacob vander Graef, Heer van Hoogeveen, &c. Raat en Burgemeester tot Delft, Heemraet den 24. April 1637.

Cornelis Musch, Ridder, Heer van Waalsdorp, Carnisse, &c. Griffier vande Hoogh Mog. Heeren Staten Generael, den 14. April 1643.

Willem Stalpart vander Wiele, Heere vande Werve, Nieuwerkerck, &c. den 21. July 1650.

Adriaan vander Myle, Heer vander Myle, Dubbeldam, Alblas, &c. 21. December 1650.

Dirck Gerritse Meerman, Ridder, Heer van Molenaers-graef, Raet en Burgemeester tot Delst, den 16. February 1654.

Pieter van Wassenaer, Ridder der Duytse Ordre, Heer van Sterrenburgh, &c. den 6. December 1655.

Diderick Pauw, Ridder, Heer van Carnisse, Meester-knaap van Hollandt, den 1. February 1657.

Isaac Pauw, Ridder, Heer van Agtienhoven, Gecommitteerde ter Vergaderinge vande Hoogh Mog. Heeren Staten Generael, Meesterknaep van Hollandt, den 23. October 1660.

Philips Jacob vanden Boetselaar, Baron van Asperen, &c. Presiderende Raat inde Gecommitteerde Raden vande Ed. Groot Mog. Heeren Staten van Hollant ende West-vriesland, den 18. January 1665.

Daniel van Wyngaerden, Heer van Werkendam &c. Gecommitteerde ter Vergaderinge van de Ho. Mog. Heeren Staten Generael uyt de Ordre van de Ridderschap van Hollandt, den 3. October 1669.

Adriaan Boogaart, Heer van Belois, Raat en Burgemeester der Stad Delst, en Gecommitteerde in 't Collegie van de Ed. Mog. Heeren Gecommitteerde Raden, den 2. April 1681.

Simon van Beaumont, Secretaris van de Ed. Groot Mo. Heeren Staten van Holland en West-vriesland, den 2. April 1681.

SECRETARISEN

Van 't Hooge Heemraetschap van

DELFLANDT,

soo veel deselve bekent zyn.

1452 Mr. Reynier.
1468 Hugo van Dam.
1473 Cornelis de Bruyn.
1483 De Camp.
1484 Pieter Dircksz.
1505 Cornelis Camerouwer.
1520 Vrank van Zonne.
1518 Vranck vander Houve, die tot Substituyt hadde Willeboort Uyttenbroeck.
1545 C. Domans.
1546 Willem van Berendreght.
1576 Den 6. April, Vranck van Berendregt, Secretaris geworden, beneffens sijn Vader Willem van Berendregt.
1573. tot 1588. Simon Storm van Wena.
1588. tot 1619. Pieter Verharen.
1614. Den 3. Maert verkreegh Hendrick Verharen resignatie van sijn Vader Pieter Verharen, en bediende het Secretaris-Ampt, omtrent Anno 1621. en verdere jaren.
1627 Den 8. November wiert Andries de Reeck, Secretaris.
1648 Den 9. Maert, Mr. Cornelis de Jonge.
1679 Den 1. April, Mr. Jacob Meerman.

DYCK-

Digitized by Google

DYCKGRAVEN Van SCHIELANT.

1302. Vriese van der Meye.
1336. Floris van der Boukhorst.
1357. Heer Dirk van Croonenburg.
1372. Dirk van Swieten.
1437. Gysbert Willemsen.
1438. Willem de Bastaart van Egmont.
1454. Ysbrant van Alkemade.
1470. Willem van Swieten.
1475. Claas Ian Ockertsen.
1480. Ian van Reymerswaal.
1482. Willem van der Hove.
1500. Iacob van der Dorp.
1533. Gysbert Ianse.
1549. Cornelis van Reynegom.
1560. Nicolaas van der Duyn.
1564. Adriaan van der Does.

Dese navolgende Dijk-graven sijn t'zedert anno 1577. by de Stadt Rotterdam gestelt.

1577. Gerrit van Vlooswijk.
1586. Christiaan van Cleyburg.
1596. Gerrit Nicolaasen de Bondt.
1601. Cornelis Pietersen Vroesen.
1619. Jacob Nicolaasen Duyn.
1631. Harmen Mathysen van Wielik.
1640. Daniel van Hoogendorp.
1673. Thomas Punt.
1673. Mr. Iohan van Yck.

HEEMRADEN Van SCHIELANT.

1347.

Daniel van Roodenrijse.
Kerstant van den Bergen.
Willem van de Veene.
Traneyse Schrevels.
Willem van der Duyn.

1395.

Philips van der Spangen.
Dirk van der Leck.
Willem van Cralingen.
Wouter van Mathenes.
Jacob Pieter Venynsz.

1405.

Dirk van der Leck, Ridder.
Philips van der Spangen, Ridder.
Willem van Cralingen.
Wouter van Mathenes.
Daam van der Duyn.

1410.

Dirk van der Leck.
Philips van der Spangen.
Daam van der Duyn.
Kerstandt van den Bergen.
Willem van Hodenpyl.

1415.

Dirk van der Leck.
Philips van der Spangen.
Daam van der Duyn.
Daniel van Cralingen.
Adriaan van Mathenes.

1430.

Daniel van Cralingen.
Willem van Naaltwijk.
Iacob Beuckel van Wena.
Engelbregt van der Spangen.
Heyman Dircx van Teylingen.

1440.

Willem van Naaltwijk.
Jacob Beukel van Wena.
Jan van der Leck.
Jan van Duvoorde.
Arent van Egmont.

1449.

Jan van der Leck.
Jan van Duvoorde.
Aalbregt van Naaltwijk.
Gerrit vander Spangen.
Jan de Witte van Bolgersteyn.

1469.

Jan van Duvoorde.
Gerrit van der Spangen.
Jan de Witte van Bolgersteyn.
Heer Hendrik van Naaltwijk.
Philips van der Spangen.

Digitized by Google

1478.

Gerrit vander Spangen.
Jan de Witte van Bolgersteyn.
Heer Hendrik van Naaltwijk.
Philips van der Spangen.
Adriaan van Mathenes.

1479.

Gerrit van der Spangen.
Heer Hendrik van Naaltwijk.
Philips van der Spangen.
Adriaan van Mathenes.
Jacob van der Duyn.

1481.

Gerrit van der Spangen.
Heer Hendrik van Naaltwijk.
Philips van der Spangen.
Adriaan van Mathenes.
Willem van der Boukhorst.

1491.

Gerrit van der Spangen.
Heer Hendrik van Naaltwijk.
Philips van der Spangen.
Adriaan van Mathenes.
Mr. Dirk van Ryswijk.

1493.

Heer Hendrik van Naaltwijk.
Philips van der Spangen.
Adriaan van Mathenes.
Mr. Dirk van Ryswijk.
Mr. Iacob van Almonde.

1503.

Philips van der Spangen.
Adriaan van Mathenes.
Mr. Iacob van Almonde.
Heer Ian van Duvoorden.
Floris van Wijngaarden.

1507.

Mr. Jacob van Almonde.
Heer Ian van Duvoorden.
Floris van Wijngaarden.
Ian van Swieten.
Willem van Coulster.

1512.

Heer Jan van Duvoorden.
Floris van Wijngaarden.
Willem van Coulster.
Jan van Swieten.
Heer Willem van Alkemade.

1515.

Heer Ian van Duvoorde.
Floris van Wijngaarden.
Heer Willem van Alkemade.
Heer Floris van Kyfhouk.
Willem van der Boukhorst.

1517.

Heer Jan van Duvoorden.
Heer Willem van Alkemade.
Heer Floris van Kijfhouk.
Willem van der Boukhorst.
Johan van Mathenes.

1523.

Heer Ian van Duvoorden.
Heer Willem van Alkemade.
Heer Floris van Kyfhouk.
Willem van der Boukhorst.
Gysbregt van Soelen.

1533.

Heer Ian van Duvoorden.
Heer Willem van Alkemade.
Heer Floris van Kyfhouk.
Willem van der Boukhorst.
Adriaan van Mathenes.

1535.

Heer Jan van Duvoorden.
Heer Willem van Alkemade.
Heer Floris van Kyfhouk.
Adriaan van Mathenes.
Adam van der Duyn.

1538.

Heer Ian van Duvoorden.
Heer Willem van Alkemade.
Heer Floris van Kyfhouk.
Adriaan van Mathenes.
Iohan van Soelen.

1545.

Heer Willem van Alkemade.
Heer Floris van Kyfhouk.
Adriaan van Mathenes.
Iohan van Soelen.
Fredrik van Duvenvoorden.

1553.

Adriaan van Mathenes.
Iohan van Soelen.
Fredrik van Duvenvoorden.
Splinter van Herregen, Heere van Oosterwijk.
Mr Iacob van der Duyn, Heere van Spangen, Doctor in beyde de Regten.

1554.

Adriaan van Mathenes.
Frederik van Duvenvoorden.
Splinter van Herregen.
Mr. Iacob van der Duyn.
Iacob Pynssen.

1558.

Fredrik van Duvenvoorden.
Splinter van Herregen.
Mr. Iacob van der Duyn.

Digitized by Google

Iacob Pynſſen.
Ian Dirk t'Hoenſz.

1560.

Frederik van Duvenvoorde.
Splinter van Herregen.
Mr. Iacob van der Duyn.
Ian Dirk t'Hoenſz.
Iacob de Hoeyter.

1562.

Splinter van Herregen.
Mr. Iacob vander Duyn.
Ian Dirk t'Hoenſz.
Iacob de Hoeyter.
Nicolaas Heere van Aſſendelf.

1568.

Splinter van Herregen.
Mr. Iacob van der Duyn.
Iacob de Hoeyter.
Nicolaas Heere van Aſſendelf.
Iohan van Mathenes.

1570.

Splinter van Herregen.
Mr. Iacob van der Duyn.
Iacob de Hoeyter.
Iohan van Mathenes.
Iacob van Almonde.

1574.

Splinter van Herregen.
Mr. Iacob van der Duyn.
Iohan van Mathenes.
Iacob van Almonde.
Hendrik Heermaal.

BEGIN vande TROUBLES.

1574.

Adriaan van Helm Duynen.
Nicolaas van Driel.
Willem van Muylwijk.
Mr. Iohan Iacobſz van Roſendaal.
Hendrik Duyſt van Voorhout.

1576.

Adriaan van Helm Duynen.
Nicolaas van Driel.
Mr. Iohan Iacobſz van Roſendaal.
Dirk Dirkſz 't Hoenſz.
Mr. Iooſt van Menin.

1578.

Mr. Johan Jacobſz van Roſendaal.
Dirk Dirkſz 't Hoenſz.
Mr. Jooſt de Menin.
Pieter Henricxz van Willigen.
Willem van Meliſſandt.

1583.

Mr. Johan Jacobſz van Roſendaal.
Dirk Dirkſz 't Hoenſz.
Mr. Jooſt de Menin.
Willem van Meliſſant.
Johan van Aſſendelf, Heere van Cralingen.

1589.

Dirk Dirks 't Hoenſz.
Mr. Jooſt de Menin.
Willem van Meliſſant.
Iohan van Aſſendelf.
Iohan Heere tot Schagen.

1593.

Mr. Iooſt de Menin.
Willem van Meliſſant.
Iohan van Aſſendelf.
Iohan Heere tot Schagen.
Willem Stoop van Dordregt.

1598.

Mr. Iooſt de Menin.
Willem van Meliſſant.
Iohan van Aſſendelft.
Iohan Heere tot Schagen.
Adriaen van Mathenes.

1600.

Willem van Meliſſandt.
Iohan van Aſſendelft.
Iohan Heere tot Schagen.
Adriaan van Mathenes.
Doctor Æmilius van Roſendaal.

1609.

Iohan van Aſſendelft, Heere van Cralingen, Beſoyen &c.
Iohan Heere tot Schagen, Burchoorn, Goudriaan, &c.
Adriaan Heere van Mathenes, Riviere, Opmeer, &c.
Doctor Æmilius van Roſendaal.
Pieter Adriaanſz an Walenburg.

1618.

Iohan van Aſſendelft, Heere van Cralingen, Beſoyen, &c.
Adriaan Heere van Mathenes, Riviere, Opmeer, &c.
Doctor Æmilius van Roſendaal.
Pieter Adriaanſz van Walenburg.
Nicolaas van Boukhorſt, Heere tot Wimmenum.

1619.

Adriaan Heere van Mathenes, Riviere, Opmeer, &c.
Doctor Æmilius van Roſendaal.
Pieter Adriaanſz van Walenburg.
Nicolaas van Boukhorſt, Heere tot Wimmenum.
Gerrit van Aſſendelft, Heere van Cralingen, Beſoyen &c.

1621

Digitized by Google

1621.

Adriaan Heere van Mathenes, Riviere, Opmeer.
Nicolaas van Boukhorſt, Heere tot Noortwijck.
Gerrit van Aſſendelf, Heere van Cralingen, Beſoyen, &c.
Gysbert Hendriks t'Hart.

1622.

Nicolaas van Boukhorſt, Heere tot Noortwijk.
Gerrit van Aſſendelſt, Heere van Cralingen, Beſoyen &c.
Gysbert Hendriks't Hart.
Cornelis Claas van Driel.
Aalbregt Heere tot Schagen, Burchoorn, Barſingerhoorn, Harinckhuyſen &c.

1625.

Johan Gerrit van Aſſendelſt.
Gysbert Hendriks t'Hart.
Cornelis Claas van Driel.
Aalbregt Heere tot Schagen.
Johan Heere van Matheneſſe, Reviere, Opmeer, Souteveen, &c.

1631.

Gysbert Hendriks t'Hart
Cornelis Claaſz van Driel.
Aalbregt Heere tot Schagen.
Johan Heere van Matheneſſe, &c.
Jonkheer Jacob van Thuyl van Bulkeſteyn.

1633.

Gysbert Hendriks t'Hart.
Cornelis Claaſz van Driel.
Aalbregt Heere tot Schagen.
Johan Heere van Matheneſſe.
Ionkheer Cornelis Heere van der Myle.

1637.

Gysbert Hendriks t'Hart.
Aalbregt Heere tot Schagen.
Johan Heere van Matheneſſe.
Cornelis Heere van der Myle.
Cornelis Janſz Hartigſvelt.

1638.

Aalbregt Heere tot Schagen.
Johan Heere van Matheneſſe
Cornels Heere vander Myle, &c.
Cornelis Ianſz Hartigſvelt,
Wilhelm Braſſer.

1640.

Iohan Heere van Mateneſſe.
Cornelis Heere van der Myle.
Cornelis Ianſz Hartigſvelt.
Wilhelm Braſſer.
Theophile van Cats, Heere van Cats, Colſter, Heyloo, en Ooſdom.

1643.

Iohan Heere van Mateneſſe.
Wilhelm Braſſer.
Theophile van Cats.
Wilhem van Mateneſſe Heere van Raſquart.
Iohan Verſyden.

1654.

Theophile van Cats.
Wilhelm van Mateneſſe, Heere van Raſquart
Ior. Adriaan Heer van Mateneſſe, Reviere, Opmeer, Souteveen &c.
Iohan van Berkel, Out-Burgemeeſter der Stat Rotterdam, en Ontfanger Generaal van Holland en Weſtvrieſlant.
Mr. Iacob Navander, Out-Burgemeeſter der Stad Rotterdam.

1656.

Willem van Mateneſſe Heer vanRaſquert &c.
Iohan van Berkel.
Mr. Iacob van Navander.
Mr. Anthonis Voſſenburg, Burgemeeſter der Stadt Gouda.
Abraham van Cleef, Burgemeeſter der Stede Schiedam.

1661.

Willem van Mateneſſe Heere van Raſquert Liſſe, &c.
Iohan van Berkel.
Abraham van Cleef.
Mr. Chriſtiaan Prins, Out-Burgemeeſter der Stadt Rotterdam.
Æmilius Cool, Oudt-Burgermeeſter der Stad Gouda, Gecommitteerde Raad van de Heeren Staten van Holland en Weſtvrieſlant.

1661.

Wilhem van Mateneſſe, Heer van Raſquart, Liſſe &c.
Iohan van Berkel, Ontfanger Generaal van Holland en Weſtvrieſland.
Abraham van Cleef, Out-Burgemeeſter der Stad Schiedam.
Chriſtiaan Prins, Out-Burgermeeſter der Stad Rotterdam.
Æmilius Cool, Out-Burgermeeſter der Stad Gouda.

1666.

Willem van Mateneſſe, Heer van Raſquart, Liſſe, &c.
Abraham van Cleef.
Chriſtiaen Prins.
Æmilius Cool.
Gysbert van Mateneſſe, Heer van Mateneſſe, Souteveen, Opmeer, ter Does, &c.

1668.

Abraham van Cleef.
Chriſtiaen Prins.
Æmilius Cool.
Gysbert van Matheneſſe, Heere van Mateneſſe, Souteveen, Opmeer, &c.

Heer

Digitized by Google

Heer George van Cats, Heer van Schagen, Colster, Heyloo, Oosdom, &c.

1670.

Abraham van Cleef.
Christiaan Prins.
Emilius Cool.
Heer George van Cats.
Heer Carel Baron van den Boetselaar, Gecommitteerde Raad ter Admiraliteyt tot Amsterdam.

1671.

Emilius Cool.
George van Cats.
Carel Baron van den Boetselaar.
Heer Steven van der Does, Heer van Noortwijk, Noortwijk op Zee, Langevelt, Ofhem &c.
Jacob Voorburg, Gecommitteerde Raat van de Heeren Staten van Holland en Westvriesland, en Out-Burgemeester der Stad Rotterdam.
Adriaan van der Dussen Burgemeester der Stad Schiedam.

1676.

Emilius Cool.
George van Cats.
Carel Baron van den Boetselaar.
Steven van der Does.
Adriaan van der Dussen.
Mr. Iohan Kievit, Raat en out-Burgemeester der Stad Rotterdam, Fiscaal van 't Ed. Mog. Collegie ter Admiraliteyt op de Mase, en Bewinthebber van de Oostindische Compagnie.

1681.

Emilius Cool.
George van Cats.
Carel van den Boetselaar.
Steven van der Does.
Iohan Kievit.
Mr. Theodorus van Bleyswijk, Gecommitteerde Raat van de Heeren Staten van Holland en de Westvriesland, en Out-Burgemeester der Stadt Schiedam.

SECRETARISEN Van SCHIELANT.

1491. Arent Post.
1497. Ewout Huybregtsen.
1502. Willem Jansen.
1530. Johan van Zoelen.
1538. Wouter Dammassen de Hont.
1575. Adriaan Ruysch Secretaris, en Nicolaas Carlier Rentmeester.
1600. Jan Dirksen Versyden Rentmeester en Secretaris.
1643. Mr. Gerrit Versyden Rentmeester en Secretaris.
1646. Cornelis Nieupoort, Rentmeester en Secretaris.
1658. Mr. Bernard Swaardekroon, Rentmeester en Secretaris.
1675. Mr. Dirk de Raadt, Rentmeester en Secretaris.
1682. Mr. Caspar Hendrik Selkart, Rentmeester en Secretaris.

113 99 *Jacht-gerigt vanden Houtvester,*] Bestaande uyt sodanige Personen, aen welke de sorge, onderhoudinge en toesight der Wildernissen en Duynen in Hollant vande hoge Overigheid is aanbevolen; als daer sijn den Opper-Houtvester, Lieutenant-Houtvester, en Meesters-Knapen, met hunne Suppoosten. By wie desen Staat van Opper-houtvester successivelijk is bediendt geweest, daar van vind men geen ouder bescheid, als omtrent den jare 1376. En is de eerste, die vermelt werd, dien staat bediend te hebben,

FOIKEN WILLEMS; dese wert gevonden als Houtvester vanden jare 1376. voorn. tot het jaar 1380. incluys; sonder onderscheid nochtans van Opper- of Lieutenant-Houtvester; hem succedeerde

BARTELMEUS van RAAPHORST, Ridder, Sone van Dirk van Raaphorst, mede Ridder; dese stierf anno 1406. hebbende tot den jare 1386. desen Staet bekleet.

WILLENAAR van WELDAMME, werd Houtvester in den jare 1386. naar welken volgde,

JOHAN van KRONENBURG, Ridder, Heer van Loenen, en naderhandt Castelein van Heusden, hy was Houtvester tot den jare 1394. toe.

COEN CUSER van OOSTERWYCK, werd inden selven jare omtrent Paaschen Houtvester voor den tijd van drie jaren; hy was anno 1396. Bewaerder van het Reigers-bosch tot Blindelmeerbrouck.

WILLEM SIMONS Soone succedeerde desen als Houtvester, inden jare 1397. na den welken wederom Houtvester wierde,

JAN van HAEMSTEDE, welke dit Ampt beleende met de somme van 3579. ponden 13. stuyv. 11. penn.

HENDRIK vander WOERT Gerrits soone verkrijgt het Houtvesters Ampt by brieven vanden 17. Mey 1403. eerst van dien tyd af, en daar na drie jaren lang, en voorts gedurende tot wedersegge, mits betalende in handen van den voorsz Ian van Haemstede de somme

Digitized by Google

van 3579. ponden 13. ſtuyv. 11. penn. 't ſelve te beſitten, tot dat hy vande voorſz ſomme voldaan ſoude ſijn; waar op brieven van confirmatie van Hertogh Willem gevolgt ſijn van date den 17. Mey 1403. en 10. Novemb. 1404. en wert anno 1410. aen Juffrou Beatrix, Weduwe van den voorſz Hendrik vander Woert, alimentatie toegeleyt tot wederſeggen van 100. Vrankrijxe Cronen s'jaars, verſchijnende op St. Martijnsdagh inde Winter.

CLAES van RUYVEN Claas ſone was Houtveſter van Hollandt vanden jare 1410. tot den jare 1420. wanneer hy ſtierf, en hem ſuccedeerde in 't ſelve Ampt,

ADRIAEN vander WOERT, Hendrix voorſz Sone, by brieven van date den 1. January 1420. *ſtilo curiæ.*

HENDRIK van BORSSELEN, Heer van der Veere en Sandenburg, wert Houtveſter in plaatſe vanden voorſz Hendrik vander Woert;

VROU JACOBA werd Houtveſterſche en Overſte Duynbewaarſtere gemaekt by brieven van Hertog Philips in dato 15. April 1433. mits betalende den voorſz Heer van der Veere ſodanige Penningen, als hy daar op ſtaande hadde.

VRANK van BORSSELEN van Zuylen en van St. Martensdijk, Vrouw Jacoba s'Man, wert daar na anno 1434. in 't voornoemde Officie geſtelt, op een Wedde van 70. Nobelen s'jaars mits betalende alle Officiers van de Wilderniſſen; en heeft aan den voorſz Heere van der Veere, by handen van Adriaan van der Woert, en Dirk van Swieten betaald de ſomme van 1400. goede goude Wilhelmus Schilden en 1400. Vrankrijxe Cronen, elke Croon te betalen met een Wilhelmus Schilt, en drie Philippus Cromſteerten. En na dat Heer Vrank van Borſſelen voorſz nu in den jare 1434. verkregen hadde den tytel van Graaf van Ooſtervant, ſoo wert hem anno 1436. den 22. April de Houtveſterye met al den aankleven van dien vry vergunt ſijn leven lang, met caſſatie der voorſz obligatien van 1400. Wilhelmus Schilden en 1400. Cronen, en met veele en verſcheidene Preeminentien; ja ook magt om alle Placaten te mogen doen maken, en publiceren na ſijn goet dunken; mits doende de levering van Venoiſoen en Conynen aan den Grave, weſende in Hollant, ook mede aan die van den Rade, en andere na gewoonte. Hem wierd daar na quyt geſcholden te rekenen van de boeten en breuken, en hem toegelaten, die te houden tot ſijnen profijte, by brieven van den 6. July 1437. En beklede hy dat Offitie tot den jare 1470. als wanneer hy den 19. November deſſelven jaars overleden is.

Heer ANTHONIS *Baſtard van Bourgondien*, Graaf van Roche in Ardenne, wert Houtveſter ten tyde van Hertog Carel den 2. December 1470. hy verkreeg het ſelve ampt ſijn leven lang gedurende, en in alle manieren als het den voorſz Grave van Ooſtervant beſeten en gebruykt hadde, en heeft ſijn eedt gedaan den 16. January daar aanvolgende. Maar alſoo den voorſz Heer Anthonis van Bourgonje den meeſten tyd abſent moeſte ſijn, ter ſake van den gedurigen Oorlog, en andere affaires, tot welke hy als een Heer van veel verſtant ſijnde, van ſijn vader Hertog Philips gebruykt wierde, en dat hy mitſdien t'voorſz ampt hadde doen waar nemen door Heer Philips van Waſſenaar, ſoo ſijn Maximiliaan en Maria Ertshertogen van Ooſtenrijk, als Graven van Hollant gedwongen geworden, den voornoemden Staat in hunne handen te nemen, en den voorſz Heer Antonis daar van te ontledigen, hem deſwegen toevoegende een Lyfpenſioen van 500. ponden s'jaars, ſijn leven lang op 't Comptoir van Noortholland, en hebben alſdoen raatſaam gevonden, den ſelven ſtaat te vereenigen met het Stadhouderſchap van Hollant, en is dienvolgende daar in gekomen,

WOLFERT van BORSSELEN, Grave van Grandpré, Stadhouder van Holland, die dat voor ſekere tyd in pagte genomen heeft, alles breder blykende by de Ordinantien, die de voorſz Princen op 't Regiment en verbeterniſſe van de Houtveſterye mitſgaders op de inſtellinge van een Lieutenant Houtveſter gemaakt, en uytgegeven hebben, van date 20. September 1478. In deſen is het Opperhoutveſter-Ampt eerſt verknoopt en vereenigt met het Stadhouderſchap van Hollandt. En heeft den voorſz Heer Wolfert daar inne gecontinueert tot den jare 1492. als wanneer hy de reſterende ſes jaren vande 20. heeft overgedaan en gereſigneert aan

JAN eerſte *Grave van Egmont*, Stadhouder van Holland; die in 't voorſz Officie geſtelt is voor de ſelve ſes jaren, op gelijke pagt, ingaande den 15. Mey des voorſz jaars, mits beſwarende 't ſelve Officie met 1000. ponden, dog alle jaars van dien kortende een ſeſte deel, tegens expiratie van welke voorſz ſes jaren hy wederom continuatie verkregen heeft van nog andere ſes jaren, mits beſwarende 't ſelve Ampt met 2000. Ponden, dog kortende telken jare een ſeſde deel als voren, om gelijke pagt van 1000. ponden s'jaars, verſchynende Ligtmis als voren, welke jaren quamen te expireren anno 1504. Na dat nu Heer Cornelis Croeſink, Ridder, anno 1478. den 27. September geordonneert en aangeſtelt was als Lieutenant Houtveſter, en Caſtelein van den huyſe van Teylingen, en 't ſelve Officie een tyd lang onder Heer Wolfert van der Veer en den voorſz Graaf Ian bediend hadde, ſoo heeft hy anno 1500. geimpetreert, dat hy het Caſteleinſchap van 't Slot van Teylingen mogt aanvaarden met de exſpiratie van de lopende pagt van den voornoemden Grave, en is dienvolgende op den 9. Auguſti 1504. den voorſz pagt geexpireerd ſijnde, geconfirmeerd tot het voorſz Caſteleinſchap en Lieutenant Houtveſterſchap op een wedde van 300. ponden s'jaars mitſgaders den derden Penning vry van alle breuken met alle nutſchappen en emolumenten van de voorgaande Houtveſters, uytgeſondert de vier Keurbonnen van de Houtveſters, en dat de Gagien van de Meeſter Knapen betaalt ſouden werden uyt de Houtveſterye, met meer andere pointen, en is in ſoodanigen ſtaet overleden den 11. December 1520.

Graaf HENDRIK van NASSOU, Stadhouder van Hollandt by reſignatie van Graaf Ian voorſz wert Houtveſter, volgens brieven van gifte

Digitized by Google

te van dato den 11. February 1516.

IOHAN van WASSENAAR, Ridder, van 't Gulden Vlies, Raat en Camerlink van Keyſer Carel, wert Houtveſter volgens commiſſie van date den 31. December anno 1520. met alle preminentien en prerogativen; en ſtierf den 4. December 1524. In deſen is dit Ampt wederom afgeſondert van 't Stadhouderſchap van Hollant.

REYNOUT van BREDERODE, Heer van Vyanen, wert Houtveſter volgens brieven van commiſſie van dato 10. Ianuary 1524. doende ſijn eet den 21. Mey daar aanvolgende; en ſtierf den 25. September 1556.

LAMORAAL, *Grave van Egmont*, wort Houtveſter in deſſelfs plaatſe by brieven van den 29. September 1556. dog in 't beginſſel van den jare 1560. Houtveſter van Vlaanderen geworden ſijnde, heeft hy deſen ſtaat verlaten, en is alsdoen Houtveſter geworden.

WILHELM Prince van Oragnie, die den 9. Auguſty daar te voren tot Stadhouder geſtelt was van Hollant, Zeelant, Vrieſlant en Utregt, heeft ſijn eedt gedaan den 19. Juny 1560. In deſen is het Opperhoutveſterſchap wederom vereenigd aan 't Stadhouderſchap.

MAXIMILIAAN Grave van Naſſou, wert Houtveſter, vermits het vertrek van Hooggemelde Prince uyt deſe Landen, volgens Commiſſie van 23, December 1567. en bleef in 't ſelve Officie tot de revertentie van Hooggemelden Prince in Hollant, namentlijk anno 1572. die vervolgens den Staat van Stadhouder en Opperhoutveſter bedient heeft tot den eynde ſijns levens.

MAURITS Prince van Orangie ſuccedeert in de voorſz Functien den 1. November 1585. en ſtierf anno 1625. den 23. April.

FREDERIK HENDRIK Prince van Oragne, bedient de voorſz Charges van den jare 1625. af tot den jare 1647.

WILLEM de II. Prince van Oragne, ſuccedeert in January 1648. en ſtierf den 6. November 1650.

WILLEM de III. Prince van Oragne, wert in alle voorgaande digniteyten herſtelt in den jaare 1672. na een tuſſchen tydt van 22. jaaren.

En dewyle den Opperhoutveſter, als Stadhouder van Hollant, overmits menigvuldige occupatien, die hem dagelyx voor quamen, ſoo in de politie als militie, daar door verhindert wierde den Staat van Houtveſter ſelfs na behooren te bedienen, ſoo hebben gelijk voren aangeroert is, Maximiliaan en Maria goetgevonden, beneffens en onder den Opperhoutveſter te ordonneren een Lieutenant Houtveſter, welkers Officie ſoude ſijn in plaatſe van den Opperhoutveſter alles de Wilderniſſe aangaande te bedienen en te bewaren, magt hebbende alle breuken en boeten, ſoo wel criminele als civile te beregten, calangieren, en exploicteren voor den Geregte ordinaris van de Houtveſterye, alles op de Wedden, Profijten en Emolumenten gewoonlijk daar toe behorende, daar beneffens tot onderhoudeniſſe van Knegten, Dienaars, Huyſgeſin, Paarden en Honden, een gedeelte in de boeten, breuken en exploicten in de Houtveſterye jaarlijx vallende en verſchynende, mitſgaders op andere alſulke baten, nutſchappen en profijten uyt de Houtveſterye, als hem by den Stadhouder, en Rade van Hollandt, en Luyden van de Rekeninge toegevonden ſullen werden, na gelegentheid van den laſt, koſt en arbeid, die den voornoemden Lieutenant Houtveſter moet doen.

d'Eerſte die dit Ampt heeft bekleet, is, gelijk hier voren aangeroert is, geweeſt,

CORNELIS CROESINK, Ridder, overleden den 11. December 1520. na den welken vervolgens het ſelve bedient is by.

WILLEM OEM van WYNGAARDEN, Ridder, en Balliu van den Hage; hy was Heer van Albrantſwaart, en Ambagtsheer van Gryſoort, en beſchreven onder de Edelen en Ridderſchappen van Hollant.

NICOLAAS vander DUYN, Adams ſone (die Heer van Sprang was) hy ſtierf den eerſten October 1562.

BALTHASAR van BREDERODE, Walravens ſone, Heer van Bergen by Alkmaar, ſtierf ſonder kinders anno 1576. out 60. jaren.

ARENT van RYNESTEYN.

FRANCOIS van VIRY.

WILLEM van BLOIS, geſeit *Treſlong*, Caſpars ſone; was Heer van Gyſſenoorde, Admiraal van Zeelant, ook onder de verbonden Edelen te Bruſſel, anno 1566. en ſtierf anno 1599.

JOHAN van DUVENVOORDE, Jacobs ſone Heer van Warmont, Alkemade, Eſſelkerwoude; was mede Admiraal van Hollant, en anno 1572. in 't innemen van den Briel, wiert Lt. Houtveſter anno 1594.

JAN van WASSENAAR, *Arents* ſone, Heer van Duvenvoorde, Voorſchoten, Sterrenburg; wiert Lt. Houtveſter anno 1625. ſtierf anno 16...

N. POLYANDER van den KERKHOVE, Heer van Heenvliet, wert Lt. Houtveſter anno 16... ſtierf anno 1660.

JACOB van WASSENAAR, Heer van Waſſenaar, Opdam, Gouverneur der Stadt Heuſden, Lieutenant Admiraal Generaal der Vereenigde Nederlanden, ſtierf den ... Juny 1665. in de Zee-batalje tegens de Engelſche, alwaar ſijn ſchip in de lugt ſprong.

AMELIS van den BOUKHORST, Heer van Wimmenum, Balliu en Dijkgraaf van Rynlant, Curateur van de Academie tot Leyden, ſtierf den 27. September 1669.

ARENT van WASSENAAR, Heer van Duvenvoorde Hoogheemraat van Rynlant, ſtierf anno 168..

WILLEM BENTING, Heer van Rhoon, Drimmelen, Colonel van het Regiment Gardes te Paart van den Heer Prince van Oragne, Droſſart den Stad en Baronye van Breda, Kamerheer van Hooggemelte ſijn Hoogheit.

Behalven den Lieutenant-Houtveſter, is het Collegie van Meeſter-Knapen, ('t welk een van de ouwtſte in Hollant is,) en ſijn eygentlijck in 't ſtuck vande Houtveſterye, Rechters, dewelke op de klachte en aenſprake vanden Lieutenant-Houtveſter, of ſijn Gemachtigde recht doen, en vonnis ſpreken. Tot deſen Staat ſijn van allen

Digitized by Google

ouden tijden, meest verheven geweest, (behalven dat men leest van Baander-heeren en Ridders,) persoonen van Adel, mitsgaders de gequalificeerste des Lants, en die de aansiennelijckste Ampten in den Staat hebben bedient, soo als uyt meenigvuldige Acten, de Houtvesterye aangaende, gesien kan werden. Voor desen plachten deselve niet meer als drie in getale te wesen, dog is derselver getal sedert van tijd tot tijt aangewassen, en bestaan jegenwoordigh uyt acht Heeren, welcke sijn de navolgende.

JSAAK PAAUW, Ridder, Heere van Achtienhoven, Gecommitteerde ter Vergaderinge van haer Mog. Mog. Hoog-Heemraet van Delfland.

ADAM vander DUYN, Heere van 's Gravenmoer, Collonel en Commandeur der Stad Geertruydenbergh, Opper Jagermeester van sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangie.

PHILIPS de SOETE de LAACKE van VILLERS, Heere van Zeventer, wegens de Heeren Edelen ende Ridderschappe van Hollant Gecommitteert in den Raat van Staten.

JOHAN van WASSENAAR, Heer van Warmont, Haserswoude, Druynen; Hoogh Heemraat van Rhijnland.

JACOB van WASSENAER, Baanderheer van Wassenaer, Heer van Opdam, &c. Collonel en Gouverneur der Stede Willemstadt, mitsgaders Hoogh Heemraat van Rynland.

CAREL van den BOETSELAER, Raat en Meester vande Reeckeningen der Domeynen van de Staten van Hollant en Westvrieslant, Hoog Heemraat van Schielant.

JOHAN PAAUW, Heere van Rynenburg, Ritmeester leydende de Compagnie Gardes te paart van sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orange.

GERARD BIKKER van SWIETEN, Heer van Swieten, eerste Presideerende Raat en Meester vande Reeckeningen der Domeynen vande Staten van Hollandt ende Westvrieslant, Hoog Heemraat van Rynlant.

114 *Gelderlant*] Gelderlant heeft van ouds gestaan onder hare Koningen en Vorsten, onder sekere bepaalde Wetten. Ten tyde van de Franken, en voort na de doot van Carel de Grote had het volk hare Opperhoofden, die den naam van Landvoogden voerden; daar na stont het onder sijne Graven, die metter tyd in Hertogen en Vorsten verandert sijn, van de welke Carel van Egmont uyt het regte bloedt de laatste was, alhoewel Willem van Cleve, Keyser Carel, en sijn soon Philips de eerste by toestemminge, en andere twee door dwang den Vorstelijken stoel beseten hebben; Den staat bestaat in de Ridderschap en Vier leden des Ryks, als de Ridderschap, het Nimweegse, Zutphense, Arnhemse en Ruermontse deel, dog het laatste is met den Oorlog onder het Spaanse gebiet geraakt. Sy hebben geen steeds duyrende Vergadering, maar werden by den Stathouder en Raden van het Hof beschreven, als het haar goet dunkt, in welke Vergadering, die sy den Lant dag noemen, verhandelt wert van s'Lants welvaren, van 't beleit van Vrede en Oorlog, van nieuwe schattingen en lasten in te voeren, tot bewaringe soo van de algemene vryheit met de Verenigde Lant-schappen, als van haar eygen vryheit, van Bontgenoten en Verbonden, van muntslag, en op en affetten van gelt, van vervremding of beswaring van Heerlijkheden, Steden, Schantsen, en gemeene inkomsten, van wetten te maken, en soo het noot doet de Keure en Verkiesinge te doen van een Stadhouder, Cancelar en Raden; soo ook alle jaar verniewing moeten versouken die gene, dewelke uyt yder vierendeel na de staatse Vergaderingin den Hage werden gesonden. Elke Stadt brengt hier wel veel monden ter Vergadering, maar maken met hun allen maar eene stem, soo doen ook het Ridderschap en Edelen, welkers getal eertyds oneindig plag te sijn, en na des tyds gelegentheit en der Vorsten goetdunken verandert, vergroot, ofte vermindert is, dog naderhant aan sekere geslagten en besit van erfgoeden gebonden is. De Stede-gesanten en mogen niet gaan buyten haren last, nog in sware saken voortvaren, sonder rugspraak te houden met hunne Keurnoten. Tot welken eynde sy bysondere Vergaderingen in elk vierdeel houden, diemen quartierdagen noemt, alwaar niet de Hooft-Stadt van het selve vierdeel voor aan sitten, maar de eerste onder de Amptluyden, te weten in 't gebied van Nimmegen, den Burggraaf, en in het gebiet van Zutveen en Aarnhem de Landdrosten, dat nu meest Jonkers sijn, daar na volgen de Gemagtigde uyt elke Stad. Dese algemene Vergader-plaats der Landdagen werd jaarlijks verwisselt, en gaat by beurten om in de drie vierdeelen van de eene Hooft-stad tot de ander.

Van ouds plagten de Vorsten soo nauw niet aan de Lant-wetten en de Keure der onderzaten verbonden te sijn, maar beraatslaagden veel met hunne Huysraden, en in saken van gevolg beriepen sy soodanige Riddermatige, en Stede-gesanten als het hen goet dagt. Dog sedert de tyd van Arnold van Egmont omtrent het jaar 1441. hebben de Banreheeren, Ridderen en Steden de vorige magt en gesag van den Vorst in veele deelen bepaalt, en besnoeyt. Gelderlant heeft sijn afgesonderde Lantwetten, van de Roomse en der nagebuyren vry verschillende. Als dat een doodwaardig misdader, niet meer als sijn lyf, en niet sijn goet verbeurd, en die 't met sijn goederen boeten kan, aan het leven geen last en lyd. Het Huwelijk mondigt voor den tyd, de mondige en meerderjarige kinderen mogen buyten last van hun Ouders hun goet weg schenken, of verkopen; van de Bouweren en Huysluyden werden enige Hofhorige, andere eygenhorige, en andere volschuldige vrye luyden genoemt. Haar staat vry haar Bouwhoven te verbeteren, mits dat den Heer na hun doot het beste pant uyt den huys mag weghalen, ten sy deselve dienstbaarheden by tyds werden afgekoft. Daar van in Hollandt mede eenige tekenen van Hofregten, en beste, ofte doode panden gespeurt werden. Buyten Huwelijk en werden gene kinderen gewettigt dan by gunst

van

van de Landoverheid. De Roomſe aannemingen en hantligtinge der kinderen ſijn by haar onbekent, gelijk ook het regt van naaſting, in Hollant en elders bekent. De Uyterſte willen ſijn aldaar ſeer nauw bepaalt en ingebonden, en gaan alleen over roerende goederen, en Leengoederen met bewilliging van den Leenheer. En mogen Man en Vrouw buyten dien malkanderen niet anders als lyftugten. Den Man en mag ſonder bewilliging vande vrouw geen onroerende gemene goederen vervremden. Dog die van Nimmegen, Tiel, en Bommel hebben in dit ſtuk wat meer vryheid. Tuſſen Man en Vrouw is buyten beſondere uytſluytinge by voorwaarden, volkome gemeenſchap van alle goed, en laſt des boedels, niet uytbeſondert, en ſonder eenige tegenweer ofte verſet; broeders en ſuſters kinderen mogen aan malkanderen niet trouwen, en die buyten Ouders raat-Huwelijk aangaat, verlieſt het regt van erfenis en making.

Het regt van aanwas ſtrekt ſig ſoo wyt, alſmen met een bevragte wagen kan beryden, of een man met ſijn ſwaart mag bereyken, en ſoo voort.

Na de verſcheidentheid der ſaken ſoo geeſtelijk als wereltlijk, plagten in Gelderlant ook verſcheyde Vierſcharen en banken te ſijn. Als Geeſtelijke, Landvorſtelijke, Leenregten, Dykregten, Waterregten, Thins, en Latenregten, behalven Stad en Landgerigten.

Den Biſſchop van Ceulen had eertyds het geſag in Kerkelijke ſaken over de Stad en het Rijk van Nimwegen. Den Biſſchop van Utregt over de Overige deelen van 't Nimweegſe vierdeel, als mede over dat van Aarnhem. Den Biſſchop van Munſter over dat van Zutveen, en die van Luyk over de Stad en Landen van Ruermont, en ſtonden tot haarluyder kenniſſe alle ſaken, Armen Godshuyſen en Kerken aangaende, over Huwelijkſe ſaken, Geeſtelijke gunſten en Prieſterſchappen, dog ſedert het afſchaffen vande Roomſe magt, ſijn de ſodanige benevens andere ſaken het algemene Hof van Aarnhem onderwurpen geworden. In welk Hof den Stadhouder, en by deſſelfs afweſen, den Cancelaer het voorſitten heeft, benevens twaalf andere Raden, eenſdeels ingeboorne Edelluyden, anderdeels Regtſgeleerden, die hun de wetten, gewoonten en Landregten verſtaan, by aflyvigheid vandewelke een driedubbel getal uyt elk vierdeel aan den Stadhouder ter verkieſinge wert over gebragt. Deſe Heeren houden haar omtrent de algemene Vergaring en Landdag, die gemeenlijk maar eens des jaars werd gehouden, by na gelijk de Gecommitteerde Raden van de Staten van Hollant. Nemen de Landſaken en der Staten Ampt waar, en beroupen de Staten ter Landdag; hebben het Regt van binnen de Stadt van Tiel en Grol die van de wet alle jaren te maken en verſetten. Mogen ſelf of door eenige Gemagtigde kennis nemen over beroepen en wederſprooken wyſdommen in het Graafſchap Zutveen, Maſewaal, en den Overbetuwe, binnen Tiel en in Veluwen en Veluwen-ſoom gevallen; in't verder alſoo veele Steden, Heerlijkheden en Landgeregten in Gelderlant by arreſt en volſlag plagten te wyſen, ſonder verder beroup daar van te mogen doen, en die van Veluwe en Veluwen-ſoom eens om de twee jaren, of eerder't haren byſonderen koſten alleen hunne klaring aen Englander holt, of ter naaſter ofte bequaamſte plaatſe voor den Stadhouder, en die Ridderſchap tot agtien in 't getal daar toegenoemt, benevens die van den Raden mogten inbrengen; alleen die van Thiel mogten hunne klaring aan het Hof verſouken; die van Nimwegen moſten in ſekere gevallen aan 't geregt van Aken gaan; en die van Zutveen en Ruermonde mogten van haar Landgeregten, aan hun Hooftſtad beroupen, het welk by vernieuwing van den Stadhouder ſedert den Franſen Oorlog, by ſijn Hoogheid den Prince van Oranjen, aan het ſelve Hof by Ordonnantie van den 9. February 1675. is vergnnt en overgegeven, dat het regt van Appel en beroup jegens alle Vonniſſen ſoo wel by de Landgeregten als by de ſteden in gemene ſaken, boven ſekere ſomme geweſen aan het Hof ſoude blyven. Het gemelte Hof doet ook regt over allerhande ſaken, dewelke by bewilliging en overgift ten wederſyden aldaar overgegeven en bankvaſt gemaakt werden. Geven ook brieven van herſtellinge jegens bedrog, ofte verſuym, en vergiffenis van begane miſdaden. Aldaar ſtaan ſelf mede te regt den Stadhouder, Cancelier, en Raden, de drie luyden van de Rekening, en verders alle Hofgeſin, en onderhorige van dien.

Alle beſluyten en handelingen van de Rekenmeeſters ſijn ook de herſiening van 't Hof onderworpen. Indien in de bedieningen van des gemeenlands middelen, of in het opnemen van der Schouten, Ontfangers, ofte Pagters Rekeningen enige miſlagen waren begaan, of ymant in 't byſonder benadeelt, ſtaat alles t'harer kennis; nemen ook kennis over heerlijke en hofhorige goederen binnen de Arnhemſe en Zutveenſe vierdeels gelegen, en ſodanige dewelke van wegen den Vorſt of Lantſchap werden beſeten. Over hoon en laſter ymant mondeling, ofte ſchriftelijk aangedaan, over Kerkelijke Preuven en giften, over het beſit van alle Leenen, over het Salaris en verdienſte van voorſpraaken en taalmans in ſaaken voor hun Hof gevallen. Aan haar ſtaat den uytleg van alle Vorſtelijke verbonden ofte Vrydommen, daar in enige duyſterheid mogt ſchynen, te vonniſſen over alle geſchillen tuſſen Steden en gemeenten, hooge ofte lage erfgerigten, over klagten van Regts weigering, en verſuym by ſtilſtant der Regts-banken, en wanneer ymand by Lant, Stad, Dykleen, Thyns, ofte watergeregt vermeent te hoog geſchat ofte boven ſijn Nabuyren beſwaart te ſijn. Over de klagten van Droſſarden, Schouten en Amptluyden in't ſtuk van hunne bedieningen. Over alle pynlijke Halſſaken, dewelke tot geen ander geregt in't byſonder behooren, dewelke mede uyt hunne naam regt doen.

Dit Vorſtelijke Hof heeft een Momber, wiens Ampt is het regt van den Heer te bewaren, opſigt te hebben op de Heerlijkheden, Hoogheid, Inkomſten, en Paalſteden des Vorſtendoms, den Schouten, Rentmeeſters, Pagters ende andere beampten des Lands tot een voorſpraak te ſijn, en ſijn mond te leenen, en aan het Hof te beklagen, dewelke van eenige ondaden verdagt,

Digitized by Google

ofte overtuygt ſijn, ende is aldaar ſoo veel als den Fiſcaal ende Procureur Generael aen het Hof van Holland.

De Dyk-regten, dewelke aldaar ſeer ſtraf en ongenadigh ſijn, werden gelijck als in Hollant by Dijckgraven ende Heemraden gehandhaaft, welkers Ampt is ſorg te dragen in den Over-ende Neder-Betuwe, tuſſchen Maas en Waal, in de Tielſe ende Bommelerwaarden, aan den Veluwen Zoom ende elders, daar 't behouft, de dijken ſoo tegen 't geweld van de Zee als het overſtolpen ende doorbreken der ſtromen behoorlijck te doen voorſien.

Daar ſijn mede Gerigten over allerley Leenſaken, daar van 't gebod, verbod en manniſſe van 't Vonnis, ſtaan aan den Leen-heer ende Leenmannen.

De beſitters van Tynſ-goederen werden op het vermaan van den Tynſ-heer ter kennis van Tynſ-mannen, op een geſetten dagh ende uyr, tot het overbrengen van den verlopen Tynſpenning gedwongen, op ſtraffe van tweevoudig regt te betalen, of ook wel ſwaarder.

In alle Stad-en Land-gerigten ſijn Droſten, Rigters, ofte Schouten, dewelke gebod, verbod, ende vordering van boeten doen, ſonder verder kennis van ſaken te nemen, het welk ſtaat aen de Geregtſluyden, die Vonnis ſpreecken tuſſchen tweer Mannen taal.

De Geregten in de Steden, inſgelijks van de vyf Hooft-banken van den Thielen ende Bommelerwaarden, tot Beeſt en Renoy, in 't Ruermondſe Vierdel, tot Oldebrouk en Nieubrouk, en in de verder Heerlijkheden werden bekleed, met een ſeker getal van Schepenen, die alle jaar hunnen Eed vernieuwen, hier altoos verblyven, ende aldaar veranderen.

De twee Geregt-banken in het Rijk van Nimmegen tot Wichen ende Boeningen, de Banken tot Herwen, Aart, Reeſſen en Indoornik werden bekleed met de Ridderſchappen en geërſden, die van Elſt en Bemmel in Overbetuw, van Keſteren en Zoelen in de Neder-betuwe, ende de twee Bancken tuſſchen Maas ende Waal, tot Borchaeren ende Wamel, met enkelijcke Ridderſchappen.

Tot de Tienbanken in de Veluwe werden by den Land-droſt beroupen de Ampts-jonckers, met twee uyt de Hoofſtad, ende vier uyt de minder Steden.

In Veluwen Zoom werd de Juſtitie op gelijke wyſe gepleegt, behalven dat daar toe de voornaamſte geërſden mede werden geropen.

In 't Graafſchap Zutveen bekleden de Amptluyden de Banken met twee Keur-noten, die geen kennis nemen van het regt of onregt van ſaken, maar alleen enkele getuygen ſijn, van 't geen by den Amptman ende Dingſluyden wert verhandelt, ende het dingtaal voleijnd ſijnde, werd by den Amptman verzegelt, ende aan een van de Omſtanders overgegeven, om het ſelve aan een ofte meer Regts-geleerden over te brengen, welke het vonnis ſcheppen op den naam van den Oordeel-drager, die dan de ſtucken met het oordeel dat hem onbekent is, beſloten wederom in't Gerigt brengt, daar het in by weſen van beyde Tegen-dingers werdt ontſlooten en geuyt; welke maniere van beſendinge en klaringe aan Regts-geleerden veel in andere Banken gevolgt werd, in ſaken die de Regters niet wys of niet eens ſijn.

ᶜᶜ *Zeelant*,] In welke Provincie den Adel 115
door de Spaanſe Oorlogen gelijk als uytgeborſt ſijnde, den Prince van Orangie het Marquiſaat van Vliſſingen en ter Veere bekleet, waar in de Ridderſchap aldaar beſtaat, en daar uyt hy noch jegenwoordig dat deel der Staten vervult met den naam van Premier Noble van Zeelant, en door ſijn Afgeſanten de eerſte ſtem, ende plaats in de Vergaderingen van de Staten van die Provincie, in den Raadt van Staten, ende Rekenkamer bekleedt; hy ſtelt ook als Souverain en Opperheer van Vliſſingen, en ter Veer, alle Magiſtraats Perſonen, ende beleid de ſtemmen niet alleen der Edelen, maar ook van die twee Steden in de Vergaderingh der Staten, daer de Steden tot ſes in getale de hare affenden, als Middelburg, Zirxzee, ter Goes, Tholen, Vliſſingen, en ter Veer; deſe vergaderen ſoo dikmaal als het van noden is, en door de voornoemde ſeven Leden, als een uyt den name van den Prince van Orangien, als Premier Noble, ende verbeeldende het Marquiſaatſchap van ter Veer, ende Vliſſingen, ende voort uyt elke Stad een. Buyten het welke het Eyland van Walcheren nog een by ſondere Vergadering maakt, beſtaende in ſes Leden, als een wegens den Prince van Orangie, als het Hooft ende uyt de andre drie Steden Middelburg, Vliſſingen en ter Veer, elk een, benevens nog twee Hooft Ingelanden, en Geerſden, in ſaecken het ſelve Eylant by ſonder aangaande. En aangaende de Regtſvordering heeft elke Plaats daarook ſijn by ſondere Regtbank, dewelke by hoger beroup onder het Hof ende Hogen Raad van Holland behoren.

De Wetten ende Regten ſijn in Hollandt ende Zeelandt al veel gemeen, uytbeſondert alleen eenige by ſondere Land-wetten.

ᶜᶜ *Utregt*,] In't Stigt van Utregt beſtaat den 116
Staat in driederhande Ordre, als eerſt in de agt Keurlingen uyt de vyf Geeſtelijke Hooftſtenden van den Staat, die van ouds uyt Geeſtelijke ende Kerkelijke beſtond, dog nu meeſt by wettelijke Koop van de giften en innekomen daar toe behorende, onder den naam van Cannoniken, als van ouds, ſonder enig Kerk gebied, by wereldlijke Perſoonen werden beſeten. Van dewelke niet alle, maar de ſommige in dat Cappittel en Hooftſtend, daar toe hare giſte ende beſit behoort, hare ſtem hadden; uyt deſe vyf Cappittelen, ofte Hooftſtenden, werden agt Keurlingen verkoren, daar onder vier van Adel moeten ſijn, dewelke het eerſte Lid van den Staat bekleden: Dog ſijn daar na ende tot nog toe by de Magiſtraat van Utregt, in een dubbel getal voorgeſtelt, daar uyt de Ridderſchap ende Edelen, benevens de vier kleyne Steden, als Amerſfoort, Wyck te Duyrſtad, Rhenen, ende Montfoort, een enkel getal kieſen. Deſe werden Keurlingen ende Geeligeerdens genoemt. Het twede Lid van den Staat, werd by de Ridderſchap ende Edele bekleed, tot welken ſtaat niemant werd toegelaten, of hy moet van aanſienlijke Adelijke afkomſt

ſijn

sijn, ende by het besit van Ridderlijcke, ende Heerlijke Goederen, uyt erffenis van swaart ofte spiltsyde verkregen, een lid ende voorstander van den gesuyverden Gods-dienst sijn. Ende het derde lid bystaat uyt de Stad Utregt, ende vier andere genoemde kleine Steden. Dese vergaderen op voorgaande beschryvinge van den Raadt van Staten, anders ordinaris Gedputeerde, bestaande uyt vier van de Geëligeerde, vier Edelen, twee Burgermeesteren van de Stad van Utregt, een Gemagtigde van de Stad Amerssoort, ende een uyt de drie andere kleine Steden, by beurten.

117 uu *Vriesland*] Het Landbestier van de Provincie van Vriesslandt, is gants verscheyden van de vier andere genoemde Provincien. Sy hebben haren eygen Stadhouder op hun selven. Haar Regeringe bestaat uyt vier leden, uyt de Steden, en uyt de Grietenyen ofte Lantschappen, Oostergo, Westergo, en Sevenwolden. Daar van Oostergo bestaat uyt elf, Westergo uyt negen, en Sevenwolden uyt tien Grietenyen, en yder Grietenye vervat een seker getal van Dorpen, tot tien, twaalf en twintig in getal, na dat het selve sig wyd komt uyt te strekken. En de Steden sijn elf in getal. Dese vier leden senden hun Gedeputeerden en gemagtigden ter Vergadering van de Staten, tot twee uyt yder Grietenie, daar onder merendeels den Grietman self, en twee uyt yder Stad, een uyt den Raad, en een uyt de gemeente, dese hebben een volle en onbepaalde magt, en behouven geen agterraad ofte rugspraak te houden, nogte enige kennisse ofte verantwoordinge van haar doen, te geven; Als dese Grietmannen ter stemmen gaan, en de Staten t'samen geroupen werden, doet yder Grietman als het Opperhooft alle. Persoonen van wat staat en gelegentheid die sijn, dewelke tot seker getal van Landeryen begoet sijn, by een roepen, dewelke dan dese twee gemagtigde by meerderheyt van stemmen ter Vergadering beroepen; dese vier leden als verbeeldende den Staat van 't Land, vergeven mede alle openvallende Ampten en bedieningen, en verkiesen alle jaars 9. Mannen tot een Raad van Staten, die gedurig blyven, en de andere doen beschryven. Van gelijken ook twaalf Raadsheeren drie uyt elk vierdeel, die het Hof van Justitie uytmaken, dewelke van alle Burgersaken het laatste vonnis stryken. De Steden werden in 't bysonder by Burgemeesteren en Schepenen bestiert en beregt, onder hoger beroup van het Hof, het welk, gelijk ook de andere Staatse Vergaderingen, tot Lewaarden werd gehouden. De Dorpen werden elk in den sijnen van een Grietman geregeert, met byvouginge van een seker getal Adsessores en Bygevougde, dewelke gesamentlijk van alle Burgerlijke saken, ter eersten aanleg oordelen en regt spreeken onder hoger beroup van het Hof; alle criminele en lyfstraffelijke saken werden ter eersten aan leg by het Hof beregt, daar toe de Grietmans verpligt sijn alle misdadige den Land-Drost aan te brengen.

118 ww *Overyssel*] In Overyssel maken alle Edelen uyt Salland, Twent, en Vollenhoven dewelke van hun selven aldaar enige Ridderlijke of Heerlijke goeden besitten, die men Heerlijkheden, ofte Avensaten noemt, een lid van den Staat, benevens de gemagtigde van de drie grote Steden, Deventer, Kampen en Swol, dewelke gesamentlijken den Staat van het Land verbeelden, en het gebied hebben over de minder Steden; en 't gantse Landschap. Dese komen gemeenlijk eens des jaars, ten waar den noot anders vereyste, in een van de drie grote Steden om beurten by den ander, op het aanbod van den Drossard ofte Landvoogd van het Sallands gedeelte die dat regt heeft, en in alle Vergaderingen het voorsitten en voorstem toekomt. By de dese werden de Ordinaire Gedeputeerden en Volmagtigde gekoren, tot drie uyt de Edelen en uyt elk van de grote Steden een, dewelke haar Vergadering houden in een van de grote Steden die sijnbeurt is, blyvende de Cancelrye en Rekenkamer altoos tot Swol.

xx *Staden Lande*] In Groningen en Ommelanden tussen de Eems en Lauwer gelegen, geschiet de verkiesinge tot het bestier van Landstants saken gelijk als in Vriesland door Persoonen, die seker geset besit van Landeryen hebben. En werd den staat van die Provincie aldaar tweledig bekleed, daar van het eerste lid uyt Burgemeesteren en Raden van de stad bestaat, en het twede lid uyt de Geersden, sonder eenig onderscheid van Persoonen, welke begoedheyd gemeenlijk genomen werd op 30. mergen *Schatbaarland*. Die geen Omlander van geboorten is, moet ten minsten voor sekeren tyd van jaren, daar gewoont en sijn vaste huyshoudinge gehad hebben. Uyt sodanige Karspelen, daar niemand soo hoog gegoed en werd bevonden, die daar sijn vaste woonplaats heeft, werd een van de voornaamste by meerderheid van stemmen uyt haren naam ter Vergadering geschikt, dewelke aldaar benevens de andere plaats mag hebben, soo dat derselver Vergadering bestaat uyt Jonkeren, Hovelingen, eygenersden, en volmagtigden. 119

Onder deselve werd sonderling driederhande regt onderhouden. I. de *Stads* regten. II. het Lantregt III. en het regt der Oldamten, daar de *Stad* het hoogste gebied over heeft. Volgens de *Stads* Regten sijn de kinderen aldaar sonder onderscheid erfgenamen van haar ouders, dog geniet een soon een dubbel aandeel, en een dogter enkel, ten sy anders by aangaan van 't Huwelijk was bevoorwaart. Broeders en *Susters* gaan voor de Ouders in de ervenis van een gestorven broeder ofte suster. Plaats vullinge en by staken te erven heeft aldaar mede plaats in kinderen en kintskinderen. Indien ymand quam na te laten, Grootvader of Grootmoeder, benevens broeders en susters van halven bedde, en broeders kinderen van heelen bedde, mitsgaders Oomen en Moeyen van Vaders of van Moeders syde, komen deselve alle Hooft voor Hooft tot des overledens erffenis. Een Man en mag sijn Vrouwen onroerende goederen sonder haar toelatinge en overgifte niet vervremden, of belasten, soo ook niet een Vrouw het goed van haar Man. Die in de algemeene Kerke niet gedoopt en is, mag al daar gene ervenis beuren. Van de erffenissen aan buyten luyden, dewelke niet binnen de Eems ofte Lauwer geboren sijn, moet een vierde aan de Stad blyven.

In het Landregt is dit het voornaamste, dat de Huwelijx Voorwaarden tussen Man en Vrouw onverbrekelijk werden onderhouden. En dat geen

Digitized by Google

geen Uyterſte willen als van aangewonnen mogen gelden. Dat de onroerende Erfgoeden en Huyſen en Landen van des overledens ſyde gekomen, aan deſelve moeten blyven, ten ſy anders was bevoorwaart. Dat alle roerende goederen, en wat door vlyt der egt genoten is aangewonnen, en alle het gene ſtaande Huwelijk werd aangeerft, tuſſen deſelve gemeen is, ten waar anders bevoorwaart ſy.

Het Regt der Oldampten aangaande, dewyl die van de Stad van ouds bevougt ſijn geweeſt over deſelve Wetten ende Keuren te maken, na haar welgevallen, en ſijn ſoo algemeen niet, dat daar van byſondere beſchryvinge kan werden gedaan; Buyten deſen, daar van geen coſtuymen, gewoonten, ofte byſondere keuren en ſijn, ſoude men mede het Roomſe Regt moeten volgen.

Gelijk als het Regt, alſoo ſijn ook de Regtbanken driederhande, te weten des Stads Vierſchaar, de Regtbanken ten planten Lande, ende het hooge Geregt van de Provincie.

In de Stads Vierſchaar werd mede by arreſt, ende ſonder hoger beroup geweſen, ſoo wel in lyfſtraffelijke als burgerlijke ende gemeene ſaeken, als alleen dat men herſinninge aan den ſelven Raad mag verſouken.

De Burgermeeſteren en Raden van de Stadt hebben volſlagen magt, niet alleen in Stads ſaeken, maar ook in Regts ſaken wetten te maken, ende veranderen, ſonder yemand daar van enige kenniſſe te doen.

De Regt-banken ten platten Lande ſijn verſcheiden. Andere dewelke onder de Oldampten behoren, andere dewelke onder des Stads gebied behoren, ende andere die in de gemene Ommelanden beſtaan.

De Oldampten werden verdeelt in vyf byſondere Regtbanken. Muntenſe, Midwolſe, Finſterwolſe, Broukſe, ende Winſchoteſe; over deſe werden by de Stad twee Opper-regters geſtelt, dewelke te regt ſittende enige van de voornaamſte tot mede Regters, benevens eenen Wedman, dewelke de Vierſchaar ſpant, werden bygevougt; den Opperſten van deſen werd ook een Landtſchryver bygevougt, die men noemt den Lantſchryver van de Oldampten; deſe wyſen ſoo wel in lijfſtraffelijke, ende criminele, als gemene burgerlijke ſaken. Ende werd van der ſelver gewyſdens aen den Raad van de Stad beroepen, dewelke daar op alvorens te oordelen, den Righter hoort, die het vonnis heeft doen wyſen.

Over het Geregt der Dorpen onder de Stadt behorende, werd een Ampt-man geſtelt, benevens agt Mannen uyt de voornaamſte Ingeſetenen daar toe verkoren. Van dewelke vier alle jaar afgaan ende veranderen, uyt welke agt Mannen, twee by beurten t'elkens van drie maanden benevens den Amptman alle Vrydag ende Saturdagh in de Stad te Regt ſitten, ende het ganſe Geregt tweemaal des jaars, of ſoo dikmaal als de nood vereyſt, ofte aan haar van de Vonniſſen van den Amptman, ende ſijne twee bygevougden ſal werden beropen. Van welkers eind-oordeel dan voort aan den Raad van de Stadt mag werden beroepen.

De gemene Vierſchaar der Omlandtſe Dorpen werd beregt door de vrye Landts geërfden, daer toe elk in den ſijnen naar hun aantal daer toe bevougd, beroepen; van deſe werd in burgerlijke ende gemene ſaken tot de Vergadering ende Kamer-gerigt der Hovet-mans, dewelke tot dien eynde inde Stad gehouden werd, beroepen.

Ende in lyfſtraffelijde ſaken, werd een byſondere Regtbank gehouden, uyt de andere Regtbanken van verſcheyde onderhorige by een geroepen, het welk men noemt het Over-geregt.

Deſe Hovetmans werden tot vier in getal by de Stad geſtelt, dewelke gemeenlijk uyt de Burgermeeſteren ofte Raden werden verkoren van twee jaar tot twee jaar, daar by ſedert eenigen tijd drie uyt de Omlanden uyt elk gedeelten een ſijn bygevoegd. Tot welke Vergadering nog een tot een Opper-hoofd by de Stad werd by gevougt, die ſy Luytenant noemen, behalven nog eenen van Stads wegen, dewelke aldaar ſijn geduyrige ſit-plaats heeft. Soo dat dit Kamer-geregt beſtaat uyt den Luytenant ende agt Hovetmans. Van dit Kamer-geregt en valt geen hoger beroup, als alleen dat in eenige byſondere ſaken een nader klaringe van de Leden der Provincie om redenen is toegelaten geweeſt. Deſe Kamer heeft onder andere dat regt, dat of wel naar regten den aanlegger den verweerder voor ſijn dagelijkſen Regter moet roepen, ende volgen, nogtans die van de Stadt eenen Omlander ter eerſter aanlegh voor dat Kamer-gerigt mag beroupen, daar uyt tot verſcheide tijden veel moeylijkheyt ontſtaan is.

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

250/64 m.n

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

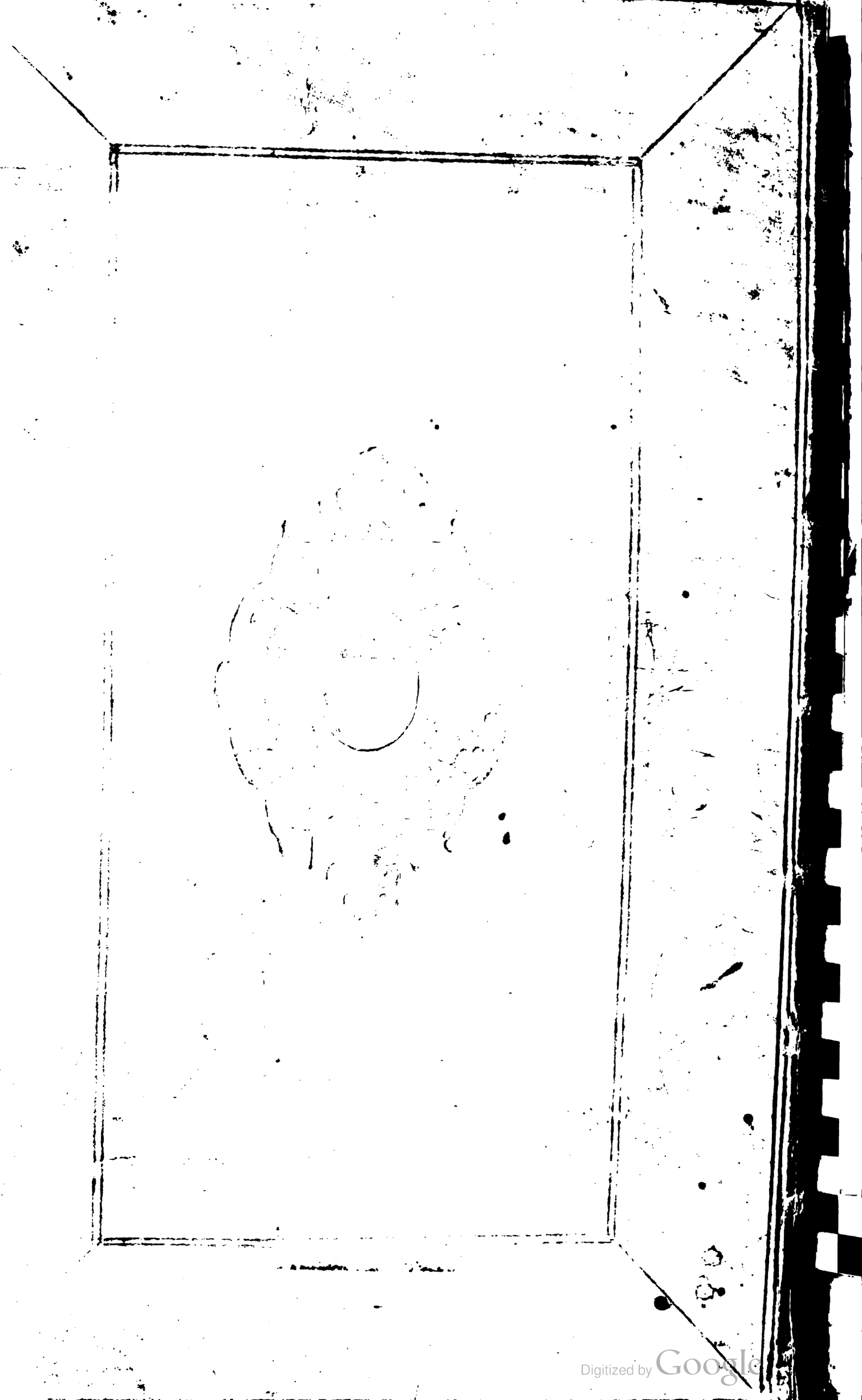
Digitized by Google